

මොරටුවේ
ශ්‍රීරක්‍ෂණ මණ්ඩලයෙහි නිවැසි
ඇම්. ටී. ප්‍රණාන්‍ය මහතාණන්ගේ
අසුළු පිළිගෙන

මොරටුවේ
ආනිදම්මික මෙධානන්‍යානිධාන
අධිකරණ නායක සථවිර ස්වාමීන් වහන්සේ
විසින්

සමමාන විනෝදනී

නම්බු
විහඞ්ගප්‍රකරණ අටුවාවට
කරනලද

අනිදම්ප්‍රදීපිකා ව්‍යාකෘත.

මෙතන Click(ක්ලික්) කර පටුනට පිවිසෙන්න

සමාන මහතාණන් විසින්
මහාබෝධි සන්ත්‍රාලයෙහි මුද්‍රණයකරවා
ප්‍රසිද්ධකරනලදී.

ශ්‍රී. බු. ව. 2472.
ක්‍රි. ව. 1929.

පාලාපිකථාවායී
අනුමුඛ චූඩකොෂ මහාසථවිර මහාඝෝෂිපාදප්‍රණීත

ස මෙමා හ වි නො ද නී

තම්චු විහඞ්ගප්‍රකරණාපිකථාවගේ

ව්‍යාධ්‍යාභූත

අභිධම්මප්‍රදීපිකාව.

මොරටුවේ ලක්ෂපතියේ

සෛත්‍යාරාමවිහාරාධිපති වැලිගම

හදනා සංඝානාන්දානා මහාසථවිර පාදසන්වහන්සේගේ

ප්‍රධාන ශිෂ්‍යවූ

බුරුමරට

පඤ්ඤාභිසිද්ධිසංඛම මහාධම්මරත්නබර්මපාලරු

කු මාගභිවංස නිසාසනාධිප මහාධම්මරත්නබර්මපාලරු

පදප්‍රාජාත්‍රිපිටකධාරී මහාඝෝෂිවරයන්ගේ

ධර්මානේතාවාසිවූ

පානදුරුතගරයෙහි

අභයකරුණාරතනමුදලිඤ්ඤාගමාධිපති

බුරුමරට සංඝරජදත්තිය

සිද්ධලබ්‍යාසාසනාලබ්‍යකාරකවිධිප

යන උපාධිධාරී

මොරටුවේ

ආභිධම්මික මෙධානාන්දානා

අධිකරණ නායක මහාසථවිරපාදසන්වහන්සේ විසින්

සම්පාදිතයි.

විභවීය අටුවා සන්නය

පොත ගැන වචනයක්...

බුද්ධවචනය මැනවින් තේරුම් ගැනීමට නම් පාළි දැනුම අත්‍යාවශ්‍යය. පාළි දැනුම තිබූ පමණින් දහම තේරුම් ගැනීමද දුෂ්කරය. සමහර දහම් කරුණු ආචාර්ය පරම්පරාවෙන්ම උගත යුතුය. අටුවාචාරීන් වහන්සේලාද ආචාර්ය මත පෙන්වා දෙන්නේ, පාළි භාෂාව නොදන්නා නිසා නොව ආචාර්ය මතයද ගරු කොට ගතයුතු නිසාවෙනි.

පාළි භාෂාව පිළිබඳ විශිෂ්ඨ දැනුමක්, මියන්මාරය-ලංකාව ආදී රටවල ආචාර්යවරුන් ඇසුරු කොට ගත් අවබෝධයක් ඇතිව වැඩසිටි මොරටුවේ මේධානන්ද මාහිමියන් විසින් ලියන ලද සන්නයක් වූ මේ විභංග අටුවා සන්නය දැනට අප දන්නා තරමින් ලංකාවේ ඇති එකම සම්පූර්ණ අටුවා සන්නය වේ. පුරාණයේ ලංකාවේ වැඩ සිටි මහා තෙරවරුන් විසින් ත්‍රිපිටක පෙළ අටුවා වලට සන්න ලියා ඇති බව බොහෝ කරුණු වලින් පෙනෙතත් දැනට අපට ලැබුණු අටුවා සන්න අතුරින් සිංහල භාෂාවෙන් ඇති එකම සම්පූර්ණ අටුවා සන්නය මේ විභංග අටුවා සන්නයයි. මියන්මාරයේ බුරුම භාෂාවෙන් බොහෝ සන්න ඇති බව කියනු ලැබේ. සිංහල භාෂාව පමණක් දන්න අයට එයින් ප්‍රයෝජන ගත හැක්කේ සිංහල භාෂාවට ඒවා නැගූ කලෙකය.

පැරණි පොත පත පිළිබඳ උත්සාහවත් වන සහ පිරිසක් වැඩ සිටීම බුද්ධ සාසනයට විශාල උපකාරයකි. විනාශ වී යන පැරණි පොත පත සොයා ඒවා නැවත සකස් කරමින් මතුවට සුරැකීම පිණිස, බොහෝ පැරණි පොත පත සකස් කරමින් සිටින විට මේ

විභංග අටුවා සන්නය පළමු කොටස හා දෙවන කොටස එකට බැඳී පැරණි පොතක් නා උයන ආරණ්‍ය සෙනසුන් පුස්තකාලයේ තිබී සොයාගත් අතර, එම පොතේ පිටු පෙරලන්නවත් බැරි තරමට දිරාපත්වී තිබුණේය.

බොහෝ දහම් කරුණු බෙදා පෙන්වන අර්ථ වශයෙන් ඉතා ගැඹුරු මෙවන් සිංහල අටුවා සන්නයක් විනාශ වීම ගැන ඇති වූ සංවේගයෙන් එය ස්කෑන් කොට සකසා මුද්‍රණයට පැමිණවීමට සිතා පරෙස්සමින් ශුද්ධි පත්‍රය ද සකසා ස්කෑන් කළෙමු.

සංඝයා වහන්සේලාට බොහෝ උපකාරවත් මහතෙකු වූ මොරටුවේ සොයිසා මහතාට දිනක් අභිධර්ම ප්‍රකාශය පොත ගැන කියා එය සොයා ගත හැකිනම් මැනවැයි කීවෙමු. ඒ මහතා මහත් කැපවීමෙන් මොරටුව ප්‍රදේශයේ බොහෝ පැරණි පන්සල් වලට ගොස් පැරණි පුස්තකාල පරීක්ෂා කළ ද ඒ පොත සොයාගත නොහැකි විය. ඒ මහතා වරින් වර නොයෙක් වටිනා පොත පත අපට ගෙනැවිත් දුන්නේය. පැරණි පුස්තකාල වල විනාශ වී යන පොත පත ගැන කිසි හැඟීමක් එහි වෙසෙන අයට නැත, ඔබ වහන්සේලා මේවායින් ප්‍රයෝජනගනු මැනවි යැයි පැරණි පොත් එම විහාර වලින් ගෙන ඒ මහතාගේ මුදලින් ඒවා ස්කෑන් කොට නව පිටපත් සාදා අපට පූජා කළේය. ඒ අතර තිබී විභංග අටුවා සන්නයේ තුන් වැනි කොටස හා සතර වැනි කොටස අපට ලැබිණ. ඒ අනුව මුළු විභංග අටුවා සන්නයම කොටස් හතරකට මුද්‍රණය වී තිබූ බව දැන ගතිමි.

මෙලෙස අපට උරුම වූ විභංග අටුවා සන්නය සම්පූර්ණයෙන්ම ස්කෑන් කළෙමු. ශුද්ධි පත්‍රය ද සැකසුවෙමු. සම්පූර්ණ පොත පිටු 2154 කි. මුලින් කොටස් හතරකට මුද්‍රණය වී තිබූ විභංග අටුවා සන්නය පරිශීලනයේ පහසුව පිණිස කොටස් පහකට මුද්‍රණය කරන්නට අදහස් කොට පළමු කාණ්ඩයේ පටිච්ච සමුප්පාද විභංගය පමණක් ගෙන එය වෙනම පොතක් ලෙස සකසා ඇත. එවිට එය දෙවන කාණ්ඩය ලෙස මුද්‍රණය කරවන්නෙමු. එවිට අප විසින් සැකසූ විභංග අටුවා සන්නය කොටස් පහක් වන අතර මුල් පිටපත් වල කිසිවක් වෙනස් නොකොට ශුද්ධිපත්‍රය පමණක් සකසා ඇත.

මෙසේ විනාශ වන්නට ගිය අටුවා සන්නයක් නැවත මුද්‍රණය කරමින් රැකගන්නට ලැබීම ලංකා සාසනයටත් මතු සහ පරපුරටත් මහත් ලාභයක් වනු නොඅනුමානය. ග්‍රන්ථ තත්වය ගැන යමක් නොකියන්නේ මුලින් එය සම්පාදනය කළ හා සංස්කරණය, මුද්‍රණය කළ පිංචතූන් විසින් සටහන් තබා ඇති නිසාය.

මේ සත් කාර්යයෙහි ලා උපකාර වූ බොහෝ පිරිසක් ඇත. ඒ අතරින් සාසන අනුග්‍රහයෙන් ධර්ම ගරුත්වයෙන් දින ගණනාවක් අලුයම් දෙක තුන වන තුරු නිදි වරාගෙන මේ පොතේ ශුද්ධිපත්‍රය ද සකසමින් පිටුවෙන් පිටුව ස්කෑන් කළ පත්තිනිගම සුගතවංස ආයුෂ්මතූන් වහන්සේත්, රත්පොකුණුගම ජිනසිරි ආයුෂ්මතූන්, එසේ පිටුවෙන් පිටුව ගලවා ස්කෑන් කළ පොත් නැවත තිබූ අයුරින් බදිමින් බොහෝ උපකාර වන හබරකඩ සන්නසුමන ආයුෂ්මතූන් වහන්සේත්, **අභිධර්ම පිටකය හා අටුවා පිළිබඳ මතවාද විමසුමක්** යන මැයෙන් වටිනා ලිපියක් සපයා දෙමින්ද පැරණි පොත්වල අගය කියාදෙමින් ඒවා PDF පොත් ලෙස සකසමින් පැරණි පොත පතද සොයා දෙමින් බොහෝ උපකාර වන දිද්දෙණියේ අරියදස්සන ආයුෂ්මතූන් වහන්සේත්, කරුණු විමසමින් අපව උනන්දු කරවන පැලෑඳ තිලෝකානන්ද ආයුෂ්මතූන් වහන්සේත්, සකසන පොත් කැපසරුප් ලෙස සුදුසු අය ලවා මුද්‍රණය කොට අපේ දහම් දැනුම නගා සිටුවන්නට වෙහෙසෙන කිරිවත්තේ තේජානන්ද ආයුෂ්මතූන් වහන්සේත් මෙම පොත් ලබාදුන් සියලු හිමිවරුන් යන නම් සඳහන් කළ නොකළ සියලු උපකාරක සත්පුරුෂයනට මේ පින ඉක්මනින්ම ධර්මාවබෝධය පිණිසම හේතු වේවා.

මෙවන් අති විශාල ග්‍රන්ථයක් සැකසුව ද මුද්‍රණය කිරීම ලෙහෙසි වැඩක් නොවන්නේ මුද්‍රණය සඳහා ඉදිරිපත් වන අය අඩු නිසාවෙනි. ධර්මය පුරුදු කරමින්, අන් අයට ද ධර්මය කියා දෙමින් පැවිදි ගුණදම් පුරණ ඇරැපෝරුවේ දමිත ආයුෂ්මතූන් වහන්සේ මේ සත් කාර්යයට ඉතා කැමැත්තෙන් ඉදිරිපත් වී දහම්සොඩි ධර්ම මණ්ඩපයේ ධර්මකාමී පිරිසගේ උපකාරයෙන් මේ පොත මෙසේ මුද්‍රණය කරන්නට ඉදිරිපත් වීම ඉතා වටිනා සාසනික සේවාවකි. පූජ්‍ය ඇරැපෝරුවේ දමිත ආයුෂ්මතූන් වහන්සේ ප්‍රධාන දහම්සොඩි

ධර්ම මණ්ඩපයේ සියළු දෙනාට එකම ධර්ම මණ්ඩපයකදීම නිවන් අවබෝධ වේවායි පතමි.

මෙසේ මෙවැනි වටිනා පොතක් සම්පාදනය කොට තබා අපවත් වී වදාළ මොරටුවේ මේධානන්ද මහා ස්වාමීන් වහන්සේටත්, සංස්කරණ කටයුතු වලින් සහය වී තිබෙන කහඳාමුවදොර වන්දනාකීර්ති ශ්‍රී පියරතන මහා ස්වාමීන් වහන්සේටත්, එකළ විශාල වියදමක් දරා මේ පොත මුද්‍රණයට පැමිණවූ රංජන් නිවසේ ප්‍රනාන්දු මහතාටත් අප රැස්කළ කුසලය නිවන් පිණිසම හේතු වේවා.

අපගේ ආචාර්ය උපාධ්‍යායෝග්‍යතමයානන් වහන්සේලා වන අති පූජනීය මාතර ඤාණාරාම මාහිමිපාණන් වහන්සේ, අති පූජනීය කඩවැද්දුවේ ජීනවංස මාහිමිපාණන් වහන්සේ, අති පූජනීය නාලයනේ අරියධම්ම මාහිමිපාණන් වහන්සේ ප්‍රධාන සියළු උතුමන් වහන්සේලාට මේ පින පතන උතුම් අධිගම ඤාණයන්ගෙන් නිවන් අවබෝධය පිණිසම හේතු වේවා.

විරං තිට්ඨතු සද්ධම්මෝ!!!

මෙයට,
සම්බුද්ධසාසනවිරස්ථිතිකාමී,
හීනටිගල පඤ්ඤාරාම ස්ථවිර,
නාලයන අරණ්‍ය සේනාසනය,
පන්සියගම.
2017-12-03 උදුවස් පෝය දින.

අභිධර්ම පිටකය හා අටුවා පිළිබඳ මතවාද විමසුමක්

අභිධර්ම පිටකය

අභිධර්ම පිටකය පිළිබඳ දීර්ඝ විස්තරයක් මෙම පොතේ “සජ්ඣානකරණ තත්ව ඥාපනය” යන මාතෘකාව යටතේ අති සුප්‍රසිද්ධ මොරටුවේ මේධානන්ද මහා ස්වාමීන් වහන්සේ විසින්ම දක්වා ඇති බැවින් ඒ පිළිබඳ වැඩියමක් පැවසීම අනවශ්‍යය. නමුත් දැනුණු ඇතැම් පිරිස් “අභිධර්මය බුද්ධදේශනාවක් නොවේ” යන වැරදි මතය සමාජගත කිරීමට උත්සාහ දරන බැවින් ධර්මානුකූලව කරුණු විමසා බලන නුවණැත්තන්ගේ යහපත උදෙසා ඊට කරුණු කීපයක් එක් කිරීමට අදහස් කළෙමු. නුවණැත්තෝ පහත සඳහන් කරුණු විමසා බලන්න. අපගේ අදහස් ➤ යන ලකුණ යටතේ දක්වමු.

1. පඤ්ඤා ප්‍රවිෂේයානි සුත්තන්තෙ ඔකාසං කාරාපෙත්වා විනයං වා අභිධම්මං වා පුච්ඡති, ආපත්ති පාවිත්තියස්ස. විනයෙ ඔකාසං කාරාපෙත්වා සුත්තන්තං වා අභිධම්මං වා පුච්ඡති, ආපත්ති පාවිත්තියස්ස. අභිධම්මෙ ඔකාසං කාරාපෙත්වා සුත්තන්තං වා විනයං වා පුච්ඡති, ආපත්ති පාවිත්තියස්ස. (භික්ෂුණි- ඡත්තුපාහනවග්ගෙ 12වැනි සි.ප.)(බුද්.ජ.පාවිත්තියපාළි.2 -366 පිටුව)

පඤ්ඤා ප්‍රවිෂේයා යනු සූත්‍රපිටකයෙහි (ප්‍රශ්ණ ඇසීමට) අවසර ගෙන විනය හෝ අභිධර්මය හෝ අසයි නම් පවිති ඇවැත් වේ. විනයපිටකයෙහි (ප්‍රශ්ණ ඇසීමට) අවසර ගෙන සූත්‍ර හෝ අභිධර්මය හෝ අසයි නම් පවිති ඇවැත් වේ. අභිධර්මපිටකයෙහි (ප්‍රශ්ණ ඇසීමට) අවසර ගෙන සූත්‍ර හෝ විනය හෝ අසයි නම් පවිති ඇවැත් වේ. (බුද්.ජය.පාවි.පා.2 - 367 පිටුව)

2. අනාපත්ති න විවණ්ණෙතුකාමො, “ඉඨස් ත්වං සුත්තන්තෙ වා ගාථායො වා අභිධම්මං වා පරියාපුණස්සු, පච්ඡා විනයං පරියාපුණස්සසි”ති භණති, උම්මත්තකස්ස, ආදිකම්මිකස්සාති. (වි.පි.පාවි.පා.විලෙඛනසික්ඛාපදං.)(බුද්.ජය.පාවි.පා.1- 386 පිටුව)

නොගරහනු කැමැත්තේ “දැන් පළමු කොට සූත්‍රාන්තයන් හෝ ගාථා හෝ අභිධර්මය හෝ හදාරව පසුව විනය හදාරව” යැයි කියයි නම් ඇවැත් නොවේ. උමතු වුවහුට, ආදිකම්මිකහට ඇවැත් නැත. (බුද්.ජය.පාවි.පා.1- 387 පිටුව)

3. පමුට්ඨමිහි ච සුත්තන්තෙ, අභිධර්මෙ ච තාවදෙ; විනයෙ අවිනට්ඨමිහි, පුන තිට්ඨති සාසනං.

(වි.පි.මහා වග්ග 1-244)

.....සුත්‍රපිටකය පිරිහී ගියත් එසේම අභිධර්ම පිටකය පිරිහී ගියත් විනය පිටකය නො නැසී පවත්නා තාක් සාසනය පවත්නේය. (වි.පි.මහා වග්ග 1-245)

4. සබ්බසත්තූත්තමො සීහො, පිටකෙ තීණි දෙසයි; සුත්තන්තමභිධර්මඤ්ච, විනයඤ්ච මහාගුණං. (වි.පි.පරිවාර. සමුට්ඨානස්සුද්දානං) (පරිවාර පාලි 1-304 පිට)

සියලු සත්ත්වයන්ට ම උතුම් වූ මුනි ශ්‍රේෂ්ඨයන් වහන්සේ මහඅනුසස් ඇති සුත්‍රපිටකය ද අභිධර්ම පිටකය ද විනය දැයි ත්‍රිපිටකය දෙසූ සේක. (පරිවාර පාලි 1-305 පිට)

5. උපාලිං විනයං පුච්ඡි, සුත්තන්තානන්දපණ්ඩිතං; පිටකං තීණි සචිගීතිං, අකංසු ජිනසාවකා.

උපාලි මහරහතන්වහන්සේගෙන් විනය විචාල සේක. නුවණැති වූ ආනන්ද මහරහතන් වහන්සේගෙන් සූත්‍රාන්ත විචාල සේක. ජිනශ්‍රාවක වූ පළමු සංගීතිකාරක මහරහතන් වහන්සේලා පිටක තුනක් සංගායනා කළ සේක්හ. (වි.පි.චූල්ල වග්ග 2 -564,565 පිටු)

- විනයපිටක පෙළෙහි ඉතා පැහැදිලිව මෙසේ පිටක තුනක් දක්වා තිබිය දී අභිධර්ම පිටකය බුද්ධ දේශිතයක් නොවේ යැයි පැවසීම සැබවින්ම විශ්මයජනක නොවේ ද?

6. “ද්වංසිති බුද්ධතො ගණ්ඨිං, ද්වෙ සහස්සානි භික්ඛුතො; චතුරංසිතිසහස්සානි, යෙ මෙ ධම්මා පවත්තිතො.”

ධර්මස්කන්ධ 82000 ක් බුදුරජාණන්වහන්සේගෙන් අසා දරා ගත්තේ. 2000 ක් ශ්‍රාවක මහරහතන්වහන්සේලාගෙන් අසා දරා ගත්තේ. යම් ධර්මස්කන්ධ ප්‍රමාණයක් මා වෙත පවතින් ද ඒ ප්‍රමාණය 84000 ක් වන්නාහ.

- මේ දැක්වෙන්නේ ආනන්ද මහ රහතුන් වහන්සේගේ ථේර ගාථාවකි. ඒ අනුව එතුමන් වහන්සේ ධර්මස්කන්ධ 84000 ක් දරාගත් බව දැක්වේ. ධර්මයෙහි දැක්වෙන්නේ විනයෙහි 21000, සුත්‍රයන්හි 21000, අභිධර්මයෙහි 42000 වශයෙන් ධර්මස්කන්ධ බෙදී යන බවයි. අභිධර්මය බුද්ධ දේශිත නොවන්නේ නම් එම

ඉතිරි 42000 ක් ධර්මස්කන්ධ පිරෙන්තේ කුමන කරුණු වලින් දැයි “අභිධර්මය බුද්ධදේශනාවක් නොවේ” යැයි කියන්නෝ සිතා බලන්නවා.

7. “සුත්තන්තං අභිධම්මඤ්ච, විනයඤ්චාපි කෙවලං;
නවඞ්ගං බුද්ධවචනං, එසා ධම්මසභා තව.
(උපාලිත්ථෙරඅපදානං) (අපදාන පාලි 1 - 78 පිටුව- 542 ගාථාව)
සූත්‍රය අභිධර්මය විනයය යන සියලු නවාංග බුද්ධ වචනය ඔබ වහන්සේගේ (ධර්ම නගරයෙහි) ධර්මාධිකරණ සභාවයි. (අපදාන පාලි 1 - 79 පිටුව- 542 ගාථාව)

8. ‘ඉධාචුසො සාරිපුත්ත, ද්වෙ භික්ඛු අභිධම්මකථං කථෙන්නි. තෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං පඤ්භං පුච්ඡන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස පඤ්භං පුට්ඨා විස්සජ්ජෙන්නි, නො ච සංසාදෙන්නි, ධම්මී ච නෙසං කථා පවත්තිති හොති. එවරුපෙන ඛො, ආචුසො සාරිපුත්ත, භික්ඛුනා ගොසිඨගසාලවනං සොහෙය්‍යා’ති. “සාධු සාධු, සාරිපුත්ත, යථා තං මොග්ගල්ලානොව සම්මා බ්‍යාකරමානො බ්‍යාකරෙය්‍ය. මොග්ගල්ලානො හි, සාරිපුත්ත, ධම්මකථිකො”ති.
(මහාගොසිඨගසුත්තං.ම.නි.) (ම.නි.1 - 522පිටුව)

..“ඇවැත් ශාරිපුත්‍රයෙනි, මේ සසුනෙහි භික්ෂූහු දෙදෙනෙක් අභිධර්මකථා කෙරෙත් ද,”..... (ම.නි.1 - 523පිටුව, 29 ඡේදය)

9. “පුන වපරං, ආචුසො, භික්ඛු ධම්මකාමො හොති පියසමුදාහාරො, අභිධම්මෙ අභිවිනයෙ උළාරපාමොජ්ජො - යංපාචුසො, භික්ඛු ධම්මකාමො හොති...පෙ.... උළාරපාමොජ්ජො - අයම්පි ධම්මො නාථකරණො. (දී.නි.සඨගීතිසුත්තං) (දී.නි.3 - 458 පිට)

තවද අනෙක් කරුණක් වේ, භික්ෂුවක් ධර්මය කැමති වේද, සකසා දහම් ඇසීමත් අනුනට දේශනා කිරීමේ රුවියත් ඇත්තේ වේද, අභිධර්මයෙහි අභිවිනයෙහි බහුල ප්‍රමෝදය ඇත්තේ වේද, ...මෙයද නාථකරණ ධර්මයකි. (දී.නි.3 - 459 පිට, අවසන් ඡේදය)

10. “ආරඤ්ඤිකෙනාචුසො, භික්ඛුනා අභිධම්මෙ අභිවිනයෙ යොගො කරණිකො. සන්තාචුසො, ආරඤ්ඤිකං භික්ඛුං අභිධම්මෙ අභිවිනයෙ පඤ්භං පුච්ඡිතාරො.....(ම.නි.ගොලියානි/ගුලිස්සානිසුත්තං නිට්ඨිතං නවමං) (ම.නි.2 - 232 පිට)

ඇවැත්නි, ආරණ්‍යක භික්ෂුව විසින් අභිධර්ම පිටකයෙහි ද විනය පිටකයෙහි ද පෙළ වශයෙන් ද අර්ථ (අටුවා) වශයෙන් ද

යෙදීම කටයුතුය. ඇවැත්නි, ආරණ්‍යක භික්ෂුවගෙන් අභිධර්ම පිටකයෙහි ද විනය පිටකයෙහි ප්‍රශ්න විචාරන්තාහු වෙන්. (ම.නි.2 - 233 පිට, අවසන් ඡේදය)

- මේ දැක්වූයේ සූත්‍ර පිටකයෙහි, අභිධර්ම පිටකය පිළිබඳ දැක්වෙන තැන් කීපයක් පමණි. තවත් එබඳු තැන් බොහෝය. තවද මේ ලක් දිවෙහිම පුරාණයේ වැඩසිටි මහා ප්‍රාඥ රහත් උතුමන් වහන්සේලාගේ නම් සඳහන් කිරීමේදී **ත්‍රිපිටකවූලාභයත්ථෙරො, ත්‍රිපිටකවූලනාගත්ථෙරො** යැයි දක්වා තිබේ. අභිධර්ම පිටකය බුද්ධ දේශනාවක් නොවේ නම් ඒ රහත් උතුමන් වහන්සේලා බුද්ධ දේශනාව හඳුනාගත නොහැකිව හැදෑරූ සේක් දැයි නුවණැත්තෝ සිතා බලන්නවා.
- මෙතරම් ඉතා පැහැදිලිව ඉර-හඳ මෙන් ප්‍රකටව අභිධර්ම පිටකය පිළිබඳව විනය හා සූත්‍ර පෙළ පොත් වලම දක්වා තිබියදී එය නොසලකා “අභිධර්මය බුද්ධදේශනාවක් නොවේ” යැයි පැවසීම ජීන වක්‍රයට පහර ගැසීමකැයි දහමෙහි දැක්වේ. එම පාපයේ බරපතල කම කියා නිම කිරීමට ද නොහැකිය. ඒ බව දහම් පොත් කියවා තේරුම් ගනින්නවා. අබ්‍යෝධයින් අතර පමණක් නොව බ්‍යෝධයින් අතර ද මෙම මත පැතිරීම බේදයකි. ඒ සෑම දෙනාටම සම්මා දිට්ඨිය පහළ වේවා යැයි අපි මෙමත්‍රියෙන් ප්‍රාර්ථනා කරමු.

අර්ථකථා, අවධිකථා නොහොත් අටුවා

මෙම ග්‍රන්ථය අටුවා සන්නයක් බැවින් අටුවා පිළිබඳ කරුණු කීපයක් දැක්වීමට අදහස් කළෙමු. මෙකල අටුවා ග්‍රන්ථ සම්බන්ධව ද විවිධ මිත්‍යා මත පළවෙන බැවින් නුවණැතියන්ගේ විමසීම පිණිස මෙම කරුණු දක්වමු.

අටුවාව යනු කුමක්දැයි පළමුව දත යුතුය. යම් බුද්ධ දේශනාවක පෙළ එසේ නැතහොත් මාතෘකා දේශනාව පමණක් කියවීමෙන් එයින් බුදුරජාණන් වහන්සේ අදහස් කළ සම්පූර්ණ අර්ථය වටහාගැනීම අපහසුය. ඒ සඳහා එම දේශනාවේ අර්ථය ද දතයුතුය. ඒ බව අංගුත්තර පංචක නිපාතයේ බිජ්ජනිසන්ති සූත්‍රාදියෙහි දක්වා ඇත. එහි “අත්ථකුසලො හොති” යනු අර්ථය නිවැරදිව දන්නේය යන අර්ථයි. එසේ බුද්ධ දේශනාවේ නිවැරදි

අර්ථය දක්වන දේශනාව අර්ථකථාවයි. මෙම අටුවාවන්හි ඇතැම් කොටස් බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින්ම කළ දේශනායි. ඇතැම් කොටස් සාරිපුත්තාදී සම්මුඛ ශ්‍රාවක උතුමන්ගේ දේශනායි. ඊට අමතරව එම පුරාණ අටුවාවේ විසඳා නොතිබූ ප්‍රායෝගික ගැටළු වලට ඉන් පසු කාලයේ වැඩසිටි මහා ප්‍රාඥ රහත් උතුමන් වහන්සේලා ලබා දුන් විනිශ්චයන්ද දක්වා ඇත. නමුත් එබඳු විනිශ්චයන් අටුවාව ලෙස නොව ආවරිය අදහස් ලෙස පැහැදිලිව වෙන් කර දක්වා ඇත. ඊට අමතරව සැසඳීම සඳහා වෙනත් වැරදි මතවාදන්, කරුණු පැහැදිලි කිරීම සඳහා කථා වස්තූන් දක්වා ඇත. නමුත් ඒ සියල්ල ඉතා පැහැදිලිව පුරාණ අටුවාවෙන් වෙන්කර දක්වා ඇත. ගුරුන් ඇසුරු කර පුරාණ සම්ප්‍රදායානුකූලව අටුවා උගත් කෙනෙකුන්ට මෙම මත වෙන්කර ගැනීමට හෝ පිළිගතයුතු මතය කුමක්දැයි තෝරා ගැනීමට හෝ අපහසුවක් නැත. ඊට අවශ්‍ය න්‍යායන් අටුවාවේම දක්වා ඇති බැවිනි. ඒ සඳහා උදාහරණයක් අපි මෙසේ දක්වමු. මත කීපයක් දක්වා ඇති විටෙකදී අවසන් මතයම ප්‍රාමාණික බව “යථා වෙන්ථ, එවං සබ්බන්ථ යො යො අට්ඨකථාවාදො වා ථෙරවාදො වා පච්ඡා වුව්චන් සො පමාණනො දට්ඨබ්බො.” යැයි විනය අටුවාවේ දක්වා ඇත. එබැවින් නියම ක්‍රමයට ධර්මය හදාරන අයට ඉහත දැක්වූ වැරදි මත ඇති නොවන බවත් අටුවාවේ ඇති අතිශයෝපකාරිත්වය හා වටිනාකම තේරුම් ගැනීමට හැකි බවත් හේතුසාධක ඇතිව මෙසේ දන්වා සිටීමු.

බුද්ධකාලයේ පටන් මුඛ පරම්පරාවෙන් රැකගෙන අවුත් මිහිදු මහරහතන් වහන්සේගෙන් අපට ලැබුණු එම අටුවා වෙනත් වැරදි මත හා මිශ්‍ර නොවී පැවතීම සඳහා සිංහල භාෂාවෙන් රැකගෙනවිත් මාතලේ අළුලෙන් පැවති හතරවන ධර්ම සංගායනාවේදී ත්‍රිපිටකය ග්‍රන්ථාරූඪ කිරීමෙන් අනතුරුව, චතුපටිසම්භිදා - ඡඩ් අභිඤ්ඤා ලාභී වූ අටුවා සහිත පිටකත්‍රය ධාරී වූ මහරහත් උතුමන් වහන්සේලා 500 නමක් විසින් ග්‍රන්ථාරූඪ කරනලදි. බුද්ධවර්ෂ 953 දී පමණ ලක් දිවට වැඩම කළ මහාප්‍රාඥ වූ අනුබුද්ධ බුද්ධසෝඡ මහා ඇදුරුපාණන් වහන්සේ විසින් නැවතත් එම සිංහල අටුවා විදේශීය ධර්මකාමීන්ගේ ප්‍රයෝජනය පිණිසත්, නිකායාන්තර මත හා මිශ්‍රවීම වලකනු සඳහාත් පාළි භාෂාවට නගන ලදි. එහිදී කරුණු පැහැදිලි කිරීම සඳහා මහා ප්‍රාඥ වූ පිටකත්‍රය ධර වූ

පුරාණ තෙරුන් වහන්සේලාගේ මත හා කථා වස්තු ද ඇතුළත් කරන ලදි. එබැවින් දැනුත් අපසතුව ඇත්තේ කරුණු පැහැදිලි කිරීම සඳහා දැක්වූ ථේරවාද හා කථා වස්තූන්ගෙන් අලංකාර කරන ලද බුද්ධකාලයේ පටන් පැවති අටුවාම බව තේරුම් ගත යුතුය. බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් දුන් න්‍යායන් අනුව දේශිත බැවින් මධුපිණ්ඩික සූත්‍රාදිය බුද්ධභාෂිත වූවාක් මෙන් මෙම අටුවාවද බුද්ධභාෂිත බවට පත්වේ. බුදුරජාණන් වහන්සේගේ න්‍යායන්ගෙන් තොරව මෙම අර්ථ විවරණ කළ නොහැකි බැවිනි. ඒ බව “වුත්තොති පාළිනො ච අත්ථනො ච බුද්ධෙන භගවතා වුත්තො. න හි භගවතා අත්තාකතං නාම තත්තිපදං අත්ථී, සබ්බෙසංයෙව අත්ථො කථිතො, තස්මා සම්මාසම්බුද්ධෙනෙව තිණ්ණං පිටකානං අත්ථවණ්ණනාක්කමොපි භාසිතොති දට්ඨබ්බං. තත්ථ තත්ථ භගවතා පවත්තිතා පක්ණ්ණකදෙසනායෙව හි අට්ඨකථා.” “වදාරණ ලද්දේය යනු පෙළ වගයෙන්ද අර්ථ වගයෙන් ද භාග්‍යවත් බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් වදාරණ ලද්දේය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් නොවදාළ තත්තිපදයක් (දහම්පදයක්) නම් නැත. සියල්ලන්ගේම අර්ථය වදාරණ ලද්දේය. එබැවින් සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින්ම ත්‍රිපිටකයේ අර්ථවර්ණනා ක්‍රමය ද වදාරණ ලද්දේ යැයි දතයුතුයි. ඒ ඒ තැනදී භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් පවත්වන ලද ප්‍රකීර්ණක දේශනාවම අට්ඨකථා නම් වේ.” යැයි එක් වරක් ඇසූ පමණින් බණවර හතරකටත් වඩා ඒකශ්‍රැතියෙන් දැරීමට තරම් මහාප්‍රාඥ වූ පුරාණ ටීකා ඇදුරුවරු ද දක්වා ඇත.

අටුවාව දැනගැනීමේ ඇති වැදගත්කම පිළිබඳ පෙළෙහි දැක්වෙන උදාහරණ කීපයක් මෙසේ දක්වමු.

1. “සගාරවො වුඨ්ඨතරෙසු හික්ඛුසු;
ආචෙරකම්හි ච සකෙ විසාරදො;
 අලං පමෙතුං පගුණො කථෙතවෙ;
 පච්චත්ථිකානඤ්ච විරද්ධිකොවිදො.

වැඩිමහලු මහණුන් කෙරෙහි ගෞරව සහිත වූයේ වාසය කරයි. ස්වකීය ආචාර්යවාදයෙහි විශාරද වෙයි. ඒ ඒ කරුණු නුවණින් ප්‍රමාණ කරන්නට (විනිශ්චය කරන්නට) සමර්ථ වෙයි.

කියයුත්තෙහි කළ පරිචය ඇත්තේ වෙයි. පසම්තුරන් (වැරදි මතධාරීහු) වැරද්ද වූ තැන් දැක්මෙහි දක්ෂ වෙයි.
 (මහවග- උපාලිසඬිසසාමග්ගීපුව්ඡා -කොසම්බකක්ඛන්ධකො (බුද්ධජයන්ති මහවග 2 හි 893 පිටුව - 71 වන ගාථාව))

➤ මෙම සාසනයට අනුබල දීමටත් විනය විනිශ්චයාදිය සිදුකිරීමටත් සුදුසු වන්නේ කවර ගුණ වලින් යුත් භික්ෂුවක්දැයි උපාලි මහ රහතන් වහන්සේ විසින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේගෙන් විචාරණ ලදුව එම සුදුසුකම් දක්වමින් වදාළ ගාථා අතුරින් එක් ගාථාවක් හා එහි තේරුම ඉහත දක්වන ලදි. මෙහි ආචාර්යවාදය යනු බුද්ධකාලයේ පටන් පැවතුණු අර්ථ විචරණයි. එනම් අටුවායි.

2. “ද්වෙමෙ, භික්ඛවෙ, ධම්මා සද්ධම්මස්ස සම්මොසාය අන්තරධානය සංවත්තන්ති. කතමෙ ද්වෙ? දුන්නික්ඛිත්තඤ්ච පදබ්‍යඤ්ජනං. අත්ථො ව දුන්නිනො. දුන්නික්ඛිත්තස්ස, භික්ඛවෙ, පදබ්‍යඤ්ජනස්ස අත්ථොපි දුන්නයො භොති. ඉමෙ ඛො, භික්ඛවෙ, ද්වෙ ධම්මා සද්ධම්මස්ස සම්මොසාය අන්තරධානය සංවත්තන්ති”ති. (බු.ජ-අං.නි 1- 116-117 පිටු-20 ඡේදය)

මහණෙනි, මේ ධර්මයෝ දෙදෙනෙක් සද්ධර්මයාගේ විනාශය පිණිස අතුරුදන්වීම පිණිස පවත්නාහ. කවර දෙදෙනෙක් ද යත්: උපිලිවෙලින් වරදවා ගත් (පද පිළිවෙල මාරුකර ගත්) පෙළ ද වරදවා පෙරළා ගත් (පරිවර්තනය කළ) අටුවා ද යන දෙකය.

➤ ශ්‍රී සද්ධර්මය අතුරුදන් වීමට බලපාන කරුණු දෙකින් එකක් ලෙස දක්වා ඇත්තේ අර්ථය වරදවා ගැනීමයි. බුද්ධකාලයේ පටන් මහරහත් උතුමන් අතින් අපට ලැබුණු අර්ථ විචරණ අඩංගු අටුවා තිබියදීත් මෙකළ මෙතරම් අර්ථ වරදවන්නේ නම් එම අටුවා නොතිබුනේ නම් කුමන තත්වයක් උද්ගත වේදැයි නුවණැත්තෝ සිතා බලන්න.

3. “ඉධාචුසො සාරිපුත්ත, භික්ඛු අත්ථකුසලො ව භොති, ධම්මකුසලො ව, බ්‍යඤ්ජනකුසලො ව, නිරුත්තිකුසලො ව, පුබ්බාපරකුසලො ව. එත්තාවතා ඛො, ආචුසො සාරිපුත්ත, භික්ඛු බිජ්ජනිසන්ති ව භොති කුසලෙසු ධම්මෙසු, සුග්ගහිතග්ගාහී ව, බහුඤ්ච ගණ්හාති, ගහිතඤ්චස්ස නජ්ජමුස්සති”ති. (අං.නි 3.- බිජ්ජනිසන්ති සු. 326,327 පිටු)

ආයුෂ්මත් ශාරිපුත්‍රයෙනි, මේ සසුනෙහි හික්ෂුවක් අර්ථයෙනි (අටුවාවෙනි) ද දක්ෂ වෙයි. පාළි ධර්මයෙහි ද දක්ෂ වෙයි. නිරුක්ති වචනයෙහි ද දක්ෂ වෙයි. පූර්ව අපරය ගැලපීමෙහි ද දක්ෂ වෙයි. ආයුෂ්මත් ශාරිපුත්‍රයෙනි, මෙපමණකින්ම හික්ෂුවක් කුසල ධර්මයෙහි ඉක්මණින් අසා නිවැරදිව දරන්නේද, මනාව ඉගෙන ගන්නේද, බොහෝ ඉගෙන ගන්නේද, ඉගෙන ගත් දෙය නොනැසී පවත්නේ ද වන්නේය.

අත්ථකුසලොති අට්ඨකථාය ඡෙකො. ධම්මකුසලොති පාළියං ඡෙකො. (අං.නි.අටුවා)

පූර්වාචාරීන් වහන්සේලා යැයි අටුවා වල දක්වන්නේ කවුරුන්ද?

සම්බුද්ධ දේශිතයන්ගේ නිවැරදි අර්ථ දරාගනිමින් ඒවාට විවරණ සැපයූ උතුමන් වහන්සේලා පූර්වාචාරීන් වහන්සේලා නම් වේයැයි අටුවාවන්හි දැක්වේ. ඒ උතුමන් වහන්සේලා කෙබඳුදැයි අනුබුද්ධ බුද්ධඝෝෂ මහ ඇදුරුපාණන් වහන්සේ විනය අටුවාව ආරම්භයේදීම මෙසේ දක්වා ඇත.

කාමඤ්ච පුබ්බාවරියාසහෙති; ඤාණම්බුනිද්ධොතමලාසවෙති;
විසුද්ධවිජ්ජාපටිසම්භිදෙති; සද්ධම්මසංවණ්ණනකොට්ඨෙති.

සල්ලෙබ්බය නො සුලභුපමෙති; මහාවිහාරස්ස ධජුපමෙති;
සංවණ්ණිතොයං විනයො නයෙති; විත්තෙහි සම්බුද්ධවරත්තයෙහි.

ඒකාන්තයෙන්ම මාර්ගඥාන නමැති ජලයෙන් මනාව සෝදා හරිනලද කෙලෙස් මළ ඇත්තා වූ, විශුද්ධ ත්‍රිවිධායා-ප්‍රතිසම්භිදාඥාන ඇත්තා වූ, සද්ධර්මය සංවර්ණනා කිරීමෙහි අතිදක්ෂ වූ, සල්ලේබ් ප්‍රතිපදාවෙහි සුලභ උපමා නැත්තා වූ, මහාවිහාරයට ධ්වජ (කොඩි) බඳු වූ (සාරිපුත්ත - මහමුගලන් - මහාකාශ්‍යපාදී මහරහතන් වහන්සේලා ආදිකොට ඇති) අති ශ්‍රේෂ්ඨ පූර්වාචාරී මහරහතන් වහන්සේලා විසින් මේ විනය උතුම් සම්බුදුරජාණන් වහන්සේගේ (අදහස) අනුවගියා වූ විචිත්‍ර න්‍යායන්ගෙන් මනාව වර්ණනා කරනා ලද්දේය.

මෙසේ භාග්‍යවත් බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් ලබාදුන් න්‍යායන් මත පිහිටා පූර්වාචාරී උතුමන් වහන්සේලා අර්ථ වර්ණනා කළ බැවින් එම අටුවාද බුද්ධදේශිතම වන බව ඉහතින් දැක්වුවෙමු. බුදුරජාණන් වහන්සේගේ න්‍යායන්ගෙන් තොරව අටුවාවක් නොපවතින බව තේරුම් ගැනීමට උදාහරණ කීපයක් අපි මෙසේ දක්වමු.

1. ධුතංග නාමයන් හා ධුතංග සමාදානයේ වටිනාකම ආදී කරුණු දැක්වෙන දේශනා පෙළ පොත්වල බොහෝ ඇතත් එම ධුතංග යනු මොනවාද, ඒවා සමාදන් වන විදිය, බිඳෙන විදිය, එහිදී පිළිපැදිය යුතු කරුණු ආදී විස්තර අඩංගු වන්නේ අටුවාවේය. බුදුරජාණන් වහන්සේ හැර මෙම කරුණු විස්තර කිරීමට සමතෙක් කොහිද? නැත්තේමය. බුදුරජාණන් වහන්සේගේ අදහස මත පිහිටා මෙම විවරණ කළ බවට මෙය එක් සාධකයකි.

2. දිසනිකායේ සංගීතිසූත්‍රය, දසුන්තරසූත්‍රය යනාදී තැන් වලත් මජ්ඣිමනිකායේ මහා සකුඵදායී සූත්‍රය යනාදී තැන් වලත් කසිණසමාපත්ති යන වචනය දැක්වෙතත් එම කසිණමණ්ඩලය නිවැරදිව සකසා ගන්නේ කෙසේද, එය වැඩීමේදී ඇති අනුපිළිවෙල හා එක් එක් ධ්‍යාන වැඩීමේ ක්‍රමවේදය, නිවැරදිව ධ්‍යානය යනු කුමක්දැයි හඳුනාගන්නා ක්‍රම යනාදී සියල්ල දක්වා ඇත්තේ අටුවාවේය. එම කරුණු නිවැරදිව විස්තර කිරීමට බුදුරජාණන් වහන්සේ හැර කවරෙක් නම් සමත් වේද? නොවේමය. එබැවින් බුදුරජාණන් වහන්සේගේ අදහස මත පිහිටා මෙම අටුවා විවරණ කළ බවට මෙය ද එක් සාධකයකි.

3. “අස්සද්ධො අකතඤ්ඤු ව” යනාදී ධම්මපද ගාථාත්, “ඡන්තමතිවස්සති, විචං නාතිවස්සති” යනාදී විනය පිටකාදියේ පවතින ගාථාත් අටුවාව නැතිනම් විවිධාකාරයෙන් අරුත් දිය හැකිය. මෙපමණක් නොව ධර්මයේ විනයේ ඇතිතාක් අපැහැදිලි, අප්‍රකට වචන සියල්ල පැහැදිලි කරන්නේ අටුවාවේය.

➤ අටුවාවෙන් තොරව දහම තේරුම්ගත හැකියැයි පවසමින් දහම නොදන්නා අයව නොමග යවන බොහෝ දෙනාද අපැහැදිලි තැන් තෝරාගන්නේ බුද්ධජයන්ති ත්‍රිපිටක පරිවර්තන ආදියේ හෝ ශබ්දකෝෂයන්හි හෝ දක්වා තිබෙන අටුවා පාඨ භාවිතයෙනි. කරුණු මෙසේ හෙයින් උපායෙන් බුදුදහම විනාශකරනු කැමති ඇතැමුන්ගේත්, ප්‍රායෝගිකව මෙම දහම

උපයෝගී කරගෙන දුකින් මිදීමේ අරමුණකින් තොරව හුදෙක් පොතපත තුළින්ම දහම දකින තමාට ලැබෙන තාත්ත-මාත්ත උපාධි පිණිස දහම හදාරණ අයගේත්, ඇතැම්විට තිසරණයේවත් පිහිටා නැතිව විනෝදයට මෙන් තමාට හරිහැටි විෂය නොවන ධර්මග්‍රන්ථ පිළිබඳ විවේචන කරන ඇතැමුන්ගේත් මත පිළිගැනීමට පෙර දෙනුත් වතාවක් නොව සියදහස් වරක් සිතා බලත්වා යනු අපගේ ආරාධනයයි.

අභිධර්ම පිටකය, අට්ඨකථා හා තවත් බුද්ධදේශික ග්‍රන්ථ පිළිබඳව මෙසේ වැරදි මත පැනනැගීමේ හේතු මොනවාද?

මෙසේ ධර්මය සම්බන්ධව වැරදි මතවාද ඇතිවීම අද පමණක් නොව භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ජීවමාන කාලයේද සිදු වූ බව සාකි,අරිට්ඨ,කණ්ඩක ආදී පැවිද්දන්ගේ කථා ප්‍රවාක්ති මගින් ප්‍රකට වේ. සම්බුද්ධ පරිනිර්වාණයෙන් පසු මෙම තත්ත්වය වඩා උග්‍ර වූ බව දෙවන ධර්ම සංගායනාවට අදාළ සිදුවීමෙන් දනහැක. මේ සෑම අවස්ථාවකදීම සාසන භාරධාරී උතුමන් වහන්සේලා එම තත්ත්ව විසඳා සාසනය ආරක්ෂා කළ සේක. එනමුත් වැරදි මත ඇති ඒ සෑම දෙනාවම නිවැරදි කිරීම ප්‍රායෝගිකව කළ හැකි නොවේ. ගැටළුව විසඳු පසුවද ඇතැම්හු එම වැරදි මතයේම එල්ල සිටිති. ඊට අමතරව සාසනයට හානිකර කටයුතු ද සිදු කරති. ඊට හොඳම නිදසුනක් දෙවන ධර්ම සංගායනාවට අදාළ සිදුවීමෙන් දන හැකිය. ඒ මෙසේය;

දස අකැප වස්තු දැක්වීම මුල්කරගෙන පැවැත්වූ මෙම දෙවන සංගායනාවේදී එම කරුණු දහය අකැප බවත් වජ්ජිපුත්තක භික්ෂූන්ගේ මත වැරදි බවත් දක්වා එම අලජ්ජී භික්ෂූන් 10000 ක් පමණ සසුනෙන් නෙරපා හැර ධර්මවිනය ස්ථාපිත කළසේක. එසේ දෙවන සංගායනාවේදී සසුනෙන් නෙරපූ, සසුනෙන් පලිගනු කැමති වූ අලජ්ජී වජ්ජිපුත්තක භික්ෂූහු වෙනම මහාසංගීති නම් වූ සංගායනාවක් පැවැත්වූහ. මෙම මහාසංගීතික භික්ෂූන්ගෙන් මහායාන යන නිකාය බිහිවිය. මෙම සංගායනාවේදී අතිශය බරපතල ලෙස සසුන විකෘති කළහ. විශේෂයෙන්ම අභිධර්ම පිටකය ද, පටිසම්භිදාමග්ග, චූල්ලනිද්දේස, මහානිද්දේස යන ප්‍රඥාවෙන්

අග්‍ර වූ සාරිපුත්ත මහරහතන් වහන්සේගේ දේශනාවෝ ප්‍රතික්ෂේප කරමින් ඒවා විකෘති කළහ. ඊට අමතරව විනය පිටකයේ පරිවාර පාලිය ද සිකපද වල විභංගය ද විකෘති කළහ. ජාතක දේශනා වල කොටසක් ප්‍රතික්ෂේප කළහ. මෙසේ සසුනට අති විශාල විනාශයක් කළහ. මේ පිළිබඳව අපේ පුරාණම මෙන්ම ඉතා විශ්වාසවන්ත තොරතුරු වලින් යුත් ඉතිහාස ග්‍රන්ථයක් වන දීපවංසයේ මෙසේ සඳහන් වේ.

“මහාසංගීතිකා භික්ඛූ, විලොමං අකංසු සාසනෙ;
භින්නිදිත්වා මූලසංගහං, අඤ්ඤං අකංසු සංගහං.

මහාසංගීතික භික්ෂූහු සසුනෙහි විලෝමයක් (සසුනට එකඟ නොවන ප්‍රතිපක්ෂ වූවක්) කළහ. මුල් ත්‍රිපිටක සංග්‍රහය බිඳ වෙනත් සංග්‍රහයක් කළහ.

“අඤ්ඤත්‍ර සංගහිතං සුත්තං, අඤ්ඤත්‍ර අකරිංසු තෙ;
අත්ථං ධම්මඤ්ච භින්නිදිංසු, විනයෙ නිකායෙසු ව පඤ්චසු.

වෙනත් තැනක සංග්‍රහ කළ සූත්‍ර ඔවුහු වෙනත් තැනක සංග්‍රහ කළහ. විනයෙහි ද පංචනිකායන්හි ද අරුත ද ධර්මය ද බිත්දාහ. (වෙනස් කළහ.)

“පරියායදෙසිතඤ්චාපි, අපො නිජ්ජපරියායදෙසිතං;
නීතත්ථඤ්චෙව නෙය්‍යත්ථං, අජානිත්වාන භික්ඛවො.

ඒ (මහාසංගීතිකාරක) භික්ෂූහු පරියාය (පරමාර්ථ නොවන බැවින් විවරණ අවශ්‍යවන) දේශනාව ද නිජ්ජපරියාය (සාධන/ප්‍රතිපාදන අනවශ්‍ය වූ වෙනස් කළ නොහෙන) දේශනාව ද නීත (අරුත්පරිදි දතයුතු) අර්ථය ද නෙය්‍ය (උද්‍යුරාගතයුතු) අර්ථය ද නොදැන,

“අඤ්ඤං සන්ධාය භණිතං, අඤ්ඤං අත්ථං යපයිංසු තෙ;
බ්‍යඤ්ජනච්ඡායාය තෙ භික්ඛූ, බහුං අත්ථං විනාසයුං.

අනෙකක් සඳහා දෙසූ දෙයට වෙනත් අරුතක් තැබූහ. ඔවුහු බ්‍යඤ්ජන ඡායාවෙන් (පද පමණක් සලකා අරුත නොසලකා) බොහෝ අර්ථ විනාශ කළහ.

“ජඩ්ඛෙත්වාන එකදෙසං, සුත්තං විනයගම්භිරං;
පතිරූපං සුත්තං විනයං, තඤ්ච අඤ්ඤං කරිංසු තෙ.

ගැඹුරු වූ විනයයේ ද සූත්‍ර වලද කොටසක් ඉවත් කොට, ඒ ප්‍රතිරූප සූත්‍රවිනයක් වීද එයත් වෙනස් කලහ.

“පරිවාරං අත්ථුද්ධාරං, අභිධම්මං ඡප්පකරණං;
පටිසම්භිද්ධඤ්ච නිද්දෙසං, එකදෙසඤ්ච ජාතකං;
එත්තකං විස්සජ්ජේත්වාන, අඤ්ඤානි අකරිංසු තෙ.

ඔවුහු විනයපිටකයේ පරිවාර පාලිය ද, විනය සිකපද වල අර්ථෝද්ධාරය (විභංගය/ පදභාජනීය), අභිධර්ම ප්‍රකරණ භය (මේ වන විට කථාවත්ථුප්පකරණය ග්‍රන්ථයක් වශයෙන් සැකසී නොතිබිණි.) ද, පටිසම්භිදාමග්ග පාලිය ද, චූල්ලනිද්දේස, මහානිද්දේස යන දෙක ද, ජාතක දේශනා වල කොටසක් ද යන මෙපමණ ධර්ම කොටස් ඉවත් කොට (ධර්මය) වෙනස් කලහ.

“නාමං ලිඛිතං පරික්ඛාරං, ආකප්පකරණානි ව;
පකතිභාවං විජහිත්වා, තඤ්ච අඤ්ඤං අකංසු තෙ.

ඔවුහු භික්ෂු නාමය ද , ග්‍රමණ ලිංගය (පැවිදි වේගය) ද, ග්‍රමණ පිරිකර ද , ග්‍රමණ ආකල්ප ද, ග්‍රමණප්‍රකෘතිය ද අත්හැර එය ද වෙනස් කලහ.

මෙසේ වෙනස් කළ (මහායාන) ධර්මය පිළිගත් ශ්‍රී ලංකාවේ සිටි අභයගිරිවාසී භික්ෂූන් ආදී පිරිස් නිසා ඉහත සඳහන් පිරිසිදු ධර්ම කොටස් බුද්ධ දේශනා නොවේය යන සසුනට විරුද්ධවාදී මත අප රටේ ද ව්‍යාප්ත විය.

■ මහාවිහාර, අභයගිරි හා ජේතවන යන නිකාය ආරම්භය හා එම භික්ෂූන් අතර පැවති මත විවිධත්වය

1. මහාවිහාරවාසී භික්ෂූන්ගේ ථේරිය නිකාය හා ථේරවාදය

ධර්ම සංගායනා වලින් සුරක්ෂිත වූ පිරිසිදු බුද්ධවචනය හා එහි අටුවා රහත් උතුමන් වෙතින් ම මිහිදු මාහිමියන් වෙත ලැබිණි. එතුමන් වහන්සේ වෙතින් සිංහල රහත් පරපුරට එම ධර්මය ලැබුණු අතර එතුමන් වහන්සේලා එය අත්‍යන්තගෞරවයෙන් පුස්තක-සංගායනාව දක්වා කටපාඩමින් දැරූ සේක. ග්‍රන්ථාරූඪ කළ මෙම පිරිසිදු ධර්මවිනය හා එහි අටුවා, මහාකාශ්‍යපාදී මහරහත් උතුමන් පිළිගත් වාද බැවින් “ථේරවාද” නම් විය. ඒ බව “සථෙරවාද”න්නපි ලිඛන්ති. තත්ථ “අවිධකථාසු ආගතථෙරවාදසනිතං සාවිධකථං තිපිටකසංඛගනිතං

බුද්ධවචන”න්ති ආනන්දවා යොජෙනබ්බං. යැයි දක්වා ඇත. මෙම පිරිසිදු දහම දැරූ භික්ෂු සමූහය ථේරවාදීන් යැයි ද, ථේරියනිකාය යැයි ද දැක්වේ. මෙම දහම ලෝකය පුරා ප්‍රචලිත වූයේ අනුරාධපුර මහමෙවුනා උයනේ පිහිටි මහාවිහාරය නමැති විහාරය මුල් කරගෙන බැවින් එම ථේරවාදී දහම පිළිගත් භික්ෂු පරපුර මහාවිහාරවාසීන් ලෙස ද හැඳින්වේ. ඒ බව මහාවිහාරවාසීනන් මහාමෙඝවක්‍රියානභූමිභාගෙ පනිට්ඨකො විහාරො මහාවිහාරො, යො සන්ථුනො මහාබොධිනා විභූසිනො, තත්ථ වසන්ති සිලෙනාති මහාවිහාරවාසිනො, යැයි දැක්වේ.

2. අභයගිරිවිහාරවාසීන්ගේ ධම්මරූපි නිකාය හා වෛතුල්‍යවාදය

ශ්‍රමණසාරූප්‍ය නොවන ලෙස රජුන් ඇසුරු කිරීමාදී කරුණු මත විනයානුකූලව මහාවිහාරයෙන් තෙරපූ මහානිස්ස තෙරුන් හා එම තෙරුන් නිවැරදිය යන මතය ගත් මහදැලියා තිස්ස යන තෙරවරු විසින් වලගම්බා රජු දවස ඇරඹූ අලුත් නිකාය අභයගිරි විහාරය නිශ්‍රයකොට පැවති නිසා අභයගිරිවිහාරවාසීන් නම් විය. ඔවුන් ථේරියනිකායෙන් වෙන්ව ස්ව යැපීම හා මහාවිහාරය පරයා සිටීමේ අදහස ද නිසා පෙර සඳහන් කළ වජ්ජිපුත්තක පරම්පරාවේ වූ ධම්මරූපි නිකායේ (මහායාන) අදහස් පිළිගත් බැවින් ධම්මරූපි නිකායිකයින් ලෙස ද හැඳින්වේ. ධර්මාශෝක රජු විසින් සසුනෙන් තෙරපූ භික්ෂු වෙස්ගෙන සිටි තීර්ථකයෝ පසුව මහායානාදී අන්‍ය නිකායන්ට එක්ව වෛතුල්‍යවාදාදී අධර්මවාදී අලුත් මත ඉපදවූහ. අභයගිරික භික්ෂුහු මෙම මතද පිළිගත් බැවින් ඔවුන් වෛතුල්‍යවාදීන් ලෙස ද හැඳින්වේ. (ථේරවාදී විනය හැටියට භික්ෂුවක් ස්ත්‍රියක හා මෙවුන්දම් සේවනය කලොත් පරිඡ් ඇවත වේ. භික්ෂුභාවය අහිමිවේ. නමුත් වෛතුල්‍යවාදීන්ට අනුව දෙදෙනාගේ කැමැත්තෙන් එය සිදුවේ නම් එහි වරදක් නැත.) මෙසේ සීලය පමණුවත් නොසලකා යන්ත්‍ර-මන්ත්‍ර හදාරමින් මෙම භික්ෂූන් හැසිරුණු බව දැක්වේ.

3. ජේතවනවිහාරවාසීන්ගේ සාගලියනිකාය හා වෛතුල්‍යවාදය

ගොඨාභය රජු දවස අභයගිරිවිහාරවාසීන් අතුරින් පිරිසක් වෙන්වී දක්ඛිණගිරිවිහාරය නිශ්‍රයකොට වාසය කළහ. පසුව ඔවුන් මහසෙන් රජු විසින් කරවූ අනුරාධපුර ජේතවනාරාමයේ වාසය කළ

බැවින් ජේතවනවිහාරවාසීන් යැයි ද, එම පරපුරේ සිටි සාගල නම් තෙර කෙනෙකුන් විසින් සැකසූ ධර්මග්‍රන්ථ පිළිගත් බැවින් ඔවුන් සාගලියනිකායිකයෝ යැයි ද පසුව වෛතුලාපිටකය ද පිළිගත් බැවින් වෛතුලාවාදීන් යැයි ද හැඳින්වේ.

මෙසේ මහාවිහාරවාසී වූ ථේරවාදී තෙරවරුන්ගෙන් වෙන්ව ඉතිරි නිකාය දෙක බිහිවීම පිළිබඳව මහාවංශයේ 33 වන පරිච්ඡේදයේ මෙසේ සඳහන් වේ.

තතොප්පභුති තෙ භික්ඛු, මහාවිහාරනාගමු; ඵලං තෙ'භයගිරිකා, නිග්ගනා ථේරවාදනො.

පභින්නා'භයගිරිකෙහි, දක්ඛිණවිහාරිකායති; ඵලං තෙ ථේරවාදීහි, පභින්නා භික්ඛවො ද්විධා

මෙසේ ථේරිය නිකායෙන් පිරිසක් වෙන් වී වැරදි මත ගන්නා අතර මහාවිහාරවාසී උතුමන් වහන්සේලා නොයෙක් තාඩන-පීඩන මධ්‍යයේ පිරිසිදු බුද්ධධර්මය දිවිහිමියෙන් සුරැකී බව ඉතිහාස ග්‍රන්ථයන්හි සඳහන් වේ. පොත්පත් නොතිබුණු ඒ යුගයේ තල්පත් වල ධර්මය ලියමින් ඇතැම්විට රජවරුන්ගේ පවා කෙනෙහෙලි මධ්‍යයේ මෙසේ පිරිසිදු ථේරවාදී ශ්‍රී සද්ධර්මය සුරැකීම පිළිබඳව අපි එම මහාවිහාරවාසී උතුමන්ට ණයගැති වෙමු.

■ එම අධර්මවාදී මතවාදයන්ගේ නූතන ව්‍යාප්තිය

ඉහත සඳහන් අධර්මවාදී මත දැනුදු ඇතැම් පිරිස් අතින් ව්‍යාප්තව යාම සසුනේ අභාග්‍යයකි. 19 වන සියවස අගභාගයේ හා 20 වන සියවස මුල භාගයේ යුරෝපීය බොහෝ පිරිසක් ද බුද්ධ ධර්මය සෙවීමට උත්සුක වූහ. ඒ අතරින් සමහරෙක් එය කළේ බුදුදහමේ වැරදි සෙවීමේ අදහසින් බව පෙනේ. බුද්ධ කාලයේද එබඳු අය පැවිද්දන් අතරද වූ බව අංගුත්තර තික නිපාතයේ දැක්වෙන “සරහ” නැමති පරිබ්බාජකයාගේ පැවිදිවීම සම්බන්ධ කථා වස්තුවෙන් (සරහසුත්ත) දත හැක. එබැවින් එය පුද්ගලයාට කරුණක් නොවේ. ගැටළුව වන්නේ සාසනය රැකීමට සිටින භික්ෂූන් වහන්සේලා අතින් එබඳු වැරදි මත ප්‍රචලිත වීමයි.

පසුගිය සියවසේ භික්ෂූන් වහන්සේලා අතින් ලියැවුණු එබඳු ග්‍රන්ථ කීපයක් නිසාද මෙබඳු වැරදි මත ප්‍රචලිත වූ බව කිවයුතුය.

විවාරාත්මක ග්‍රන්ථ යැයි සලකා එබඳු ග්‍රන්ථ උසස් විභාග සඳහාද අනුමත කර තිබීම බේදජනකය. උගත් භික්ෂූන් අතින් ලියැවුණු බැවින්, එම වැරදි දක්වා ඊට විරුද්ධව පොත්පත් නොලියවීම නිසාත්, තම මතය නිවැරදි යැයි පෙනෙන සේ තර්ක ඉදිරිපත් කර ඇති බැවින්ද ධර්මය ගැඹුරින් නොවිමසන ආධුනික පිරිස මුලාවට පත්වේ. එම වැරදි කිහිපයක් මෙහිදී දක්වා නිවැරදි කිරීමට අදහස් කළේ එම ග්‍රන්ථ වල කියැවෙන සියල්ල නොගත යුතුය යන බව දැක්වීමටය. තවද යමෙක් දහම දෙස වැරදි කෝණයකින් බලන විට නැති වැරදිද පෙනෙන බව දැක්වීමටය. පුද්ගල විවේචනයකට අකමැති අපි මෙහිදී එම ග්‍රන්ථ නාම පමණක් දක්වන අතර එම මතයේ ඇති වැරද්ද මිස පුද්ගලයින්ගේ වැරද්දක් දැක්වීමට අදහස් නොකරමු.

භික්ෂූන් අතරත්, බුද්ධධර්මය-පාළිභාෂාව-බෞද්ධ ඉතිහාසය ආදී විෂයන් හදාරන සිසුන් අතරත් ප්‍රචලිත ග්‍රන්ථ වූ “අටුවා පරීක්ෂණය, පාලි සාහිත්‍යය, ලක්දිව බුදු සමයේ ඉතිහාසය, අසිරිමත් ඉංදියාව” යනාදී ග්‍රන්ථ වලින් ද ඉහත දැක්වූ වැරදි මත ප්‍රචලිත විය. එම ග්‍රන්ථවල අඩංගු වන වැරදි කරුණු කිහිපයක් අපි මෙසේ නිවැරදි කිරීමට ලක් කරමු.

1. පරිවාර පාළි - මෙහි ඇතුළත් වන්නේ පළමු කී විනය පොත් සතරේ තිබෙන ශික්ෂාවන් පිළිබඳ විශේෂ විභාගාදියයි. ප්‍රථම පාරාජික ශික්ෂාපදය කොහි පනවන ලද්දේද?..... යනාදී ප්‍රශ්ණ අසා ඒවාට උත්තර සැපයීම මෙහි පෙනේ. ඒනිසා මෙය විනය ඉගනීමට උපකාර වෙන සේ පසු කලක සම්පාදිත වූ පොතකි. අමුතු විනය ශික්ෂාපද එකක්වත් එහි නැත. (පාලි සාහිත්‍යය, 2002 නව මුද්‍රණය, 116 පිටුව, 2වන ඡේදය)

➤ පරිවාරපාළි යන මාතෘකාව යටතේ දක්වන මෙය සම්පූර්ණයෙන්ම වැරදි ප්‍රකාශයකි. “කති නු බො, හන්තෙ, අධම්මිකා දිට්ඨාචිකම්මාති”?, “පඤ්චමෙ, උපාලි, අධම්මිකා දිට්ඨාචිකම්මා කතමෙ පඤ්ච? - අනාපන්නියා දිට්ඨිං ආචි කරොති, අදෙසනාගාමිනියා ආපන්නියා දිට්ඨිං ආචි කරොති, දෙසිනාය ආපන්නියා දිට්ඨිං ආචි කරොති, චතුහි පඤ්චහි දිට්ඨිං ආචි කරොති, මනො මානසෙන දිට්ඨිං ආචි කරොති, ඉමෙ බො උපාලි පඤ්ච අධම්මිකා දිට්ඨාචිකම්මා. යනාදී වූ බොහෝ බුද්ධදේශනා ද අත්ථාපන්නි තිට්ඨන්තෙ හගවති ආපජ්ජති, නො පරිනිබ්බුතෙ; අත්ථාපන්නි පරිනිබ්බුතෙ හගවති ආපජ්ජති, නො තිට්ඨන්තෙ; අත්ථාපන්නි තිට්ඨන්තෙපි හගවති ආපජ්ජති

පරිනිබ්බූතෙපි. පරිවාර අටුවාහි දැක්වෙන පරිදි “එතරහි බො පනානන්ද, හික්ඛු අඤ්ඤාමඤ්ඤං ආවුසොවාදෙන සමුදාවරන්ති, න වො මමච්චයෙන ඵලං සමුදාවරිතබ්බං, නවකෙන, ආනන්ද, හික්ඛුනා ථෙරො හික්ඛු ‘හන්තෙ’ති වා ‘ආයස්මා’ති වා සමුදාවරිතබ්බො”ති වචනනො ථෙරං ආවුසොවාදෙන සමුදාවරණපච්චයා ආපන්නිං පරිනිබ්බූතෙ හඟවති ආපජ්ජති, නො තිට්ඨන්තෙ. යන පාඨ අනුව ආවුසොවාදයෙන් වැඩිහිටියන් ඇමතීමේ ආපන්නි ද වෙන කිසිම විනය පොතක දක්වා නැත. එබඳු වූ වෙන පොත් වල නැති පැණවීම් බොහෝමයක් පරිවාර පාළියේ දක්නට ඇත. පරිවාර පාළිය බුද්ධදේශනාවක් නොවේ යන මතය මහාසංගීතිකයින්ගේ වැරදි මතයක් බව දීපවංසය අනුව අපි පෙර දැක්වුවෙමු.

2. නෙත්තිජපකරණය -අභිධර්මය ගැන කිසිවක් මේ පොතේ සඳහන් නොවේ එයින් උද්ධෘත පාඨ කිසිවක් ද දක්නට නැත ,එබැවින් මෙය අභිධර්මය සකස් කිරීමට මත්තෙන් සම්පාදිත වූවක් යයි කිවයුතුයි. (පාලිසාහිත්‍යය නවමුද්‍රණය 2002, 126 පිටුව, 3වන ඡේදය)

➤ ත්‍රිපිටකයටත් අටුවා කාලයටත් අතර ලියැවුණු පොත් යන මැයෙන් ආරම්භ කර නෙත්තිජපකරණය යන අනු මාතෘකාව යටතේ ඉහත ප්‍රකාශය දක්නට ලැබේ. මේ ප්‍රකාශය අනුව අභිධර්ම පිටකය සැකසී ඇත්තේ නෙත්තිප්‍රකරණයටත් පසුව යැයි දැක්වේ. මෙයද ඉතා බරපතල වැරදි ප්‍රකාශයකි. මීට පිළිතුරු අභිධර්මපිටකය යන මාතෘකාව යටතේ ඉහත දක්වා ඇත.

3. කභිබාවිතරණී මාතිකට්ඨකථාව -යන ගාථා වලින් පෙනී යන්නේ මෙය පාලි විනය අටුවාව ආශ්‍රය නොකොට සිංහල අටුවා ආශ්‍රයෙන් ලියූ බවයි. එය එසේ නම් මෙය බුද්ධඝෝෂ ආචාර්යයන් විනය අටුවාව ලියන්නට පෙර සම්පාදිත වූවක් විය යුතුයි. සමන්තපාසාදිකාව ලියූ පසු මෙය සම්පාදනය කලා නම් සිංහල අටුවා බැලීමට ඕනෑ කමක් නැත. එසේම විස්තර බලාගත යුතු නැතදී සමන්තපාසාදිකාවෙන් බලාගත යුතුයයි කීමක්ද මෙහි පෙනෙන්නට නැත. එබැවින් මෙය බුද්ධඝෝෂ කාලයට පෙර තිබුණු අටුවාවක් විය යුතු.

මෙයට ටීකාවක් ලියූ බුද්ධනාග තෙරනම මෙය බුද්ධසෝභ ආචාර්යයන්ගේ කෘතියකැයි පිළිගනී. (පාලි සාහිත්‍යය, 194-195 පිටු)

➤ මේ කඩ්බාවිතරණී මානිකට්ඨකථාව ගැන දැක්වූ ඉතා වැරදි මතයකි. ටීකාචාර්යන් වහන්සේගේ මතය ද ගරු නොකරමින් පවසන මෙම කරුණ භාසාප්තකය. මානිකට්ඨකථාවේ ඇති සමන්තපාසාදිකාව ගැන දැක්වීම් දැනට අපට හමු වූ තැන් පමණක් 14 කි. උදාහරණ- විත්ථාරො පන සමන්තපාසාදිකායං (චූළව. අට්ඨ. 102) චුත්තො, (සංඝාදිසේසකණ්ඩවණ්ණනාහි අග ඡේද දෙකෙහි පමණක් තැන් පහක සමන්තපාසාදිකා යන නම දැක්වේ.) භික්ෂුවක් විසින් හදාළ යුතු මූලික විනය ග්‍රන්ථයක් වූ මානිකට්ඨකථාව පිළිබඳව පවා මෙවැනි මුල් රහිත ප්‍රකාශ ග්‍රන්ථ වල පළකිරීමේ හේතුව අපට නම් නොතේරේ.

4. බෞද්ධාගම -බුද්ධභාෂිතයම සඳහන් වෙනැයි කියනු ලබන ත්‍රිපිටකයේ කොටස් වල බුදුන් ගැන සඳහන් වන දේ කෙරෙහි පවා එතරම් විශ්වාසය තැබිය නොහැකිය. වෙනෙකක් තබා බුදුන් බුද්ධත්වය ලැබීමෙන් පසු දේශනා කරන ලද පළමු වන ධර්ම දේශනය යැයි කියනු ලබන, සියලු බෞද්ධ වාද වල මූලික ධර්මයක් වූ, “ධම්මවක්කප්පවත්තන සූත්‍රය” පවා බුදුන් විසින්ම දෙසූ ධර්මයක් ද යන්න සැක සහිතය. (අසිරිමත් ඉංදියාව, 2012 හතරවන මුද්‍රණය, 331 පිටුව, 2 වන ඡේදය)

➤ රාජ්‍ය ව්‍යවස්ථාවෙන්ම බුදුදහම රැකීමට බැඳී සිටින රටක අධ්‍යාපන ප්‍රකාශන දෙපාර්තමේන්තුවෙන් ප්‍රකාශිත ග්‍රන්ථයක මෙබඳු මත ඇතුලත් වීම බේදජනකය. මෙම ග්‍රන්ථයේ කතුවරයා බෞද්ධයෙකු නොවන බව පෙනේ. එබැවින් කිසිම සාධක පාඨයකින් තොරව පවසන මෙවැනි කරුණු පිළිබඳ පිළිතුරු දීමද අනවශ්‍යය.

5. ලක්දිව බුදු සමයේ ඉතිහාසය -ලෙඩෙකුට වෙදකම් කරන්ට නැතහොත් බෙහෙත් සාදා දෙන්ට කියා ගිහියෙකු භික්ෂුවකගෙන් ඉල්ලා සිටියොත් භික්ෂුව ඒ ඉල්ලීම ඉටු නොකළ යුතුයි.... එහෙත් එක්තරා භික්ෂුවකට එම ලෙඩම සෑදුණු විටක දුන් බෙහෙත ගැන භික්ෂූන් තම තමන් අතර කතාබහ කරන්ට පටන්ගත හැකිය..... මේ බවට නිදසුනක් හැටියට සමන්තපාසාදිකාවෙහි එන

අපුරු කථාවක් මෙසේය. (ක්‍රි.ව.127-171) වසභ රජුගේ බිසවට රෝගයක් වැළඳුණු විට, සේවක ස්ත්‍රියක් මහාපදුම ස්ථවිරයන් වෙත ගොස් “දේවීන්වහන්සේට බෙහෙතක් නියම කරන්නැ”යි අයැද සිටියාය. විනයෙහි විශාරදයෙකු වූ ස්ථවිරයෝ තමන් වෙදකම් නොදන්නා බවක් නොකියාම, යටකී පිළිවෙළට හික්ෂුන් සමග කතාබහක් පටන් ගත්හ. ස්ත්‍රිය උන්වහන්සේලාගේ කතාබහෙන් බෙහෙත දැන ගත්තෙන්, එම බෙහෙතම රෝගී බිසවට දෙන ලද්දේය. දේවියට සුව වුණු පසු, ඔවුහු සිවුරු තුනක් හා කහවණු 300 ක් ගෙනවුත් තෙරුන් පාමුල තබා “ස්වාමීන්වහන්ස, මේ කහවණු මල් පිදීම සඳහා යොදන්නැ”යි කියා සිටියෝය. මහාපදුම ස්ථවිරයෝ මෙය ආචාර්යභාගයැයි සිතා, කහවණු තුන්සියය භාරගන්ට නියම කොට, එම මුදල මල් පිදීමට යෙදුවෝය^A.

^A මහාපදුම තෙරුන්ගේ මේ මුදල් පිළිගැනීම විනයෙහි දැක්වෙන රූපිය සික්ඛාපදය කඩකිරීමක් ද? හික්ෂුවක් යම්කිසි මුදලක් (රන් හෝ රිදී) පිළිගැනීම හෝ පිළිගන්නට යෙදීම හෝ තමා වෙනුවෙන් තැන්පත් කරවීම හෝ නොකළ යුතු බව නීතියය..... මහාපදුම තෙරුන් වරක් උත්තර රාජපුත්ත විසින් එවනලද රන් කරඬුවක් (සුවණ්ණවෙනිය) අකැපයයි (න කප්පතීති) ප්‍රතික්ෂේප කර තිබීම ගැන සලකා බලන විට මෙහි පැහැදිලිවම පෙනෙන සිකපදය කඩකිරීම ආශ්වර්යවන්ය. (ලක්දිව බුදු සමයේ ඉතිහාසය, 174-175 පිටු සහ අධෝලිපි)

➤ ඉහත කළ අකුරින් දක්වා ඇති තැන් වල වැරදි ඇත. මෙහි මහාපදුම මහතෙරුන් වහන්සේ මුදල් පිළිගෙන සිකපදය කැඩුවේයැයි ඒත්තු ගැන්වීමට දැක්වූ උද්ධෘත වල පරිවර්තනයේ ද දෝෂ ඇත. එහි පාළි පාඨය මෙසේය. “වූපසන්තෙ ච රොගෙ තිව්වරෙන තිහි ච කභාපණසතෙහි සද්ධං භෙසජ්ජවඩිකොටකං පුරෙත්වා ආහරිත්වා ථෙරස්ස පාදමුලෙ ය්පෙත්වා “හන්තෙ, පුජ්ඵපුජං කරොථානි” ආභංසු. ථෙරො “ආචරියභාගො නාමාය”න්ති කප්පියවසෙන ගාභාපෙත්වා පුජ්ඵපුජං අකාසි. මෙහි “ස්වාමීනි! මල්පුජාවක් කරනු මැනවි.” යැයි දැක්වූවා මිස කහවණු ගැන සඳහනක් කර නැත. තවද මේවා කැප ක්‍රමයෙන් ගන්වාගෙන පුජාව කළ බව “කප්පියවසෙන ගාභාපෙත්වා” යැයි ඉතා පැහැදිලිව දක්වා තිබේ. ඊට අදාල ටිකාවේද “කප්පියවසෙන ගාභාපෙත්වානි”, “අම්භාකං රූපියං න වට්ඨති, පුජ්ඵපුජනත්ථං පුජ්ඵං වට්ඨති”නි ආදිනා පටික්ඛිපිත්වා කප්පියෙන කමෙන

ගාභාපෙත්වාති අත්ථො.” යනාදී ලෙස එය කැප අයුරින් (කැපකරුවන් ලවා) කළ අයුරු ඉතා පැහැදිලිව දක්වා තිබේ. තවද වෛත්‍යයට විහාරයට ලබාදෙන මුදල් ප්‍රතික්ෂේප නොකර අන් අය වෙත යොමුකළයුතු අයුරු සමන්තපාසාදිකාවේ 489 පිටුවේ දක්වා ඇත. කරුණු මෙසේ හෙයින් මහාපදුම මහතෙරුන් ආදී ක්ෂීණාශ්‍රව උතුමන් යැයි දක්වා ඇති උතුමන් කෙරෙහි ශ්‍රද්ධාවෙන් තොරව දක්වා ඇති මෙබඳු වැරදි ප්‍රකාශ නිසා එය කියවන අයගේද ශ්‍රද්ධාදී ගුණ පිරිහෙන බැවින් අපි මෙසේ මෙම නිවැරදි කිරීම් සිදු කළෙමු.

6. ‘රහත්’ යන්න පිළිබඳ ආදිකාලීන අදහස කුමක් වුවත් එය කලින් කලට පළින් පළට වෙනස් වුණු බවට නම් සැකයක් නැත. (ලක්දිව බුදු සමයේ ඉතිහාසය, 227 පිටුව, 3 වන ඡේදය)

7. ලක්දිව බුදු සමයේ ඉතිහාසය -රහත් වෙන්ට හැකිව තිබියදීම රහත් නොවී, ගෙට නොවැදී දොරකඩ සිටින්නා සේ, එම අධිගමය පවා යටපත් කරගෙන සිටින්නට පුළුවන් කමක් ඉතා සිල්වත් ගුණවත් ඇතැම් පෘථග්ජන භික්ෂූන්ට ඇතැයි යන විශ්වාසයක් ද පැවතුනේය. මහා සංඝරක්ඛිත ස්ථවිරයෝ “මා විදසුන් නොවැඩුවේ මෙතේ බුදුන් දක්නා රිසියෙනි. එහෙත් ඔහොම නම්, මට හිඳින්නට උදවු වී මෙතැනින් අයින් වන්නැ” යි ස්ථවිරයෝ වදාළහ. උපස්ථායක භික්ෂුව ස්ථවිරයන්ට හිඳින්නට උදවු වී, එතැනින් පිට විය. උපස්ථායක භික්ෂුව වැඩි දුරක් යන්නට කලින්, මහා සංඝරක්ඛිත ස්ථවිරයෝ රහත් වී, උපස්ථායකයාට ඒ බව අඟවන්නට අසුරුසන් ගැසූහ.

..... රහත්බව වනාහි යමකු විසින්, ඊට අත පොවන තරම් ලඟට පැමිණ, එහි නොවැද සිට, වුවමනා වූ විටෙක මොහොතකින් වාගේ අත්පත් කරගත හැකි දෙයකැයි යටත් පිරිසෙයින් 5 වන ශත වර්ෂයේ අර්ථකථාචාර්ය වරයන්ගේ මතය වූ බව මේ නිදසුන් වලින් පෙනේ. (ලක්දිව බුදු සමයේ ඉතිහාසය, 231 පිටුව අග ඡේදය- 232, 3 වන ඡේදය)

➤ තමාට අවිෂය වූ රහතන් වහන්සේලා පිළිබඳ දක්වන්නට යාමෙන් මෙම ග්‍රන්ථකර්තෘතුමා සිදුකරගෙන ඇත්තේ විශාල අකුසලයකි. මහා සංඝරක්ඛිත මාහිමියන්ගේ කථා වස්තුවේ දී

මෙසේ ඉතා ඉක්මණින් මගඵල ලබාගැනීමට හැකිවූයේ කුමක් නිසාද යැයි ඉතා පැහැදිලිව දක්වා තිබියදී කථාවේ එම කොටස ඉවත්කර ඇත්තේ එය දැක්වුවොත් තම මතයට පහරක් වදින බැවින් විය යුතුය. ඒ කොටස මෙසේය. සඬ්ඝො සන්නිපන්නවා ආහ - “හන්තෙ, ඵවරුපෙ මරණකාලෙ ලොකුත්තරධම්මං නිබ්බන්තෙන්නා දුක්කරං කරිත්ථා”ති. නාචුසො එතං දුක්කරං, අපිච චො දුක්කරං ආචික්ඛිස්සාමි - “අහං, ආචුසො, පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය අසනියා අඤ්ඤාණපකතං කම්මං නාම න පස්සාමි”ති. (විසුද්ධිමග්ග) ඒ අනුව තෙරුන් වහන්සේ පැවිදි වූ කාලයේ පටන් අසනියෙන්, මුළාවී සිදුකළ කිසි කටයුත්තක් සිහි කිරීමට නැතැයිද, මෙම දුක්කර ක්‍රියාව තමන් කළ බවත් මෙහි බුදුසසුනේ දී රහත් වීමට තමාගේ තිබූ අදහස ඉවත් කිරීමෙන් පසු මෙසේ ඉක්මණින් රහත් ඵලය ලැබූ බවත් ඉතා පැහැදිලිව දක්වා තිබියදී මෙසේ කියවන්නන් නොමග යවන මෙබඳු ප්‍රකාශ කිරීම ඉතා සාහසික බවත් ඒවාට කටුක විපාක විදීමට සිදුවිය හැකි බවත් මෙසේ කරුණාවෙන් දන්වමු.

8. ලක්දිව බුදු සමයේ ඉතිහාසය -නේවාසික භික්ෂූන් නිසි ගරුබුහුමන් කොට තමන් වහන්සේ නොපිළිගැනීම ගැන ධම්මදින්න ස්ථවිරයන් වහන්සේ අමනාප වූ බවත් තරමක් උදහස් වූ බවත් මේ කථාවෙන් ඇඟවෙතැයි සිතිය හැකිය.....

..... රහතන් වහන්සේ භික්ෂූන් දෙනමට කමටහන් නොදී ඔවුන් පිටත්කර යැවූයේ අමනාප වීම නිසා බව පැහැදිලිය.

.....මේ රහතන් වහන්සේ අමුතුම පිළිවෙළකට පිරිනිවන් පෑමෙන් කීර්තිනාමයක් ඇතිකරගන්ට අදහස් කළා සේ පෙනේ.

..... මහාව්‍යග්ග ස්ථවිරයන් වහන්සේ ප්‍රදර්ශනයට කැමති කෙනෙකු බවත් විශිෂ්ට අවමංගල උත්සවයකට ප්‍රිය කළ බවත් මේ කථාවෙන් ඇඟේ.

..... ස්ථවිරයෝ මල් පිළිගෙන “පොඩිතැන, මල් ටිකයි නොවේදැ”යි කීහ. ස්ථවිරයන් මෙසේ කීමෙන් ඇඟෙන්තේ අතළොස්සක් පමණ මල් ලැබීමෙන් උන් වහන්සේ තරමක් කලකිරුණු බවත් තවත් ඇත්නම් හොඳයයි සිතූ බවත්ය. එකම මලක්වත් නැතුව සිටි ස්ථවිරයන් මල් අතළොස්සක් පමණ වත්

ලැබීම ගැන සතුටු වී සාමයේර නමට කෘතඥ වියයුතු තැන, උන්වහන්සේ කෙළේ ‘මල් ටිකයි’ කියා මදිපාඩු කීමය. (ලක්දිව බුදු සමයේ ඉතිහාසය, 232-235 පිටු)

අති පුරාණයේ පටන්ම - කිසිම සැකයක් නැතිව පාලි අට්ඨකථා කාලයේ රහත් යන පදයෙහි සම්මත අදහස නියම කොට සීමා පනවා නොතිබුණු බවත්, එම පදය *බුරුලට ව්‍යවහාර වුණු බවත් යට* සඳහන් කථාවලින් අපට නිගමනය කරගත හැකිය.(ලක්දිව බුදු සමයේ ඉතිහාසය, 238 පිටුව, 3 වන ඡේදය)

➤ ඉහත ප්‍රකාශ සියල්ලගෙන්ම හැඟෙන්නේ මෙම කර්තෘතුමා හරිහැටි රහත් විෂය පිළිබඳ කියවීමෙන් වත් දැනගෙන නැති බවයි. මෝසපුරිසවාදයෙන් හික්ෂුන්ට අමතන භාග්‍යවතුන් වහන්සේව මෙතුමා දුටුවා නම් භාග්‍යවතුන් වහන්සේද බුදුවී නැතැයි පවසනු ඇත. ඉහත දැක් වූ කිසිම තැනක ඒ උතුමන්ට කෙළෙස් සිතක් හටගත් බවට කිසිඳු සලකුණක් නැත. තවද ධම්මදිත්ත මහරහතන් වහන්සේ උදහස් වී අහසින් වැඩි බව මෙහි දක්වයි. කේන්ති ගිය විට අභිඤ්ඤා පිරිහෙන බව වත් මෙම ග්‍රන්ථකර්තෘතුමා දැන නොසිටි බව මින් හැඟේ. මෙම සියලු සිදුවීම් වලට පිළිතුරු උදානපාළියේ පිළින්දිවච්ඡ සූත්‍රයෙන් ලැබේ. එහි අප බොහොමා ආයස්මනො පිලින්දවච්ඡස්ස පුබ්බෙනිවාසං මනසි කරිත්වා හික්ඛු ආමන්තෙසි - “මා බො තුම්හෙ, හික්ඛවෙ, වච්ඡස්ස හික්ඛුනො උප්ඤ්ඤායිත්ථ. න, හික්ඛවෙ, වච්ඡො දොසන්තරො හික්ඛු වසලවාදෙන සමුදාවරන්. වච්ඡස්ස, හික්ඛවෙ, හික්ඛුනො පඤ්ච ජාතිසත්තානි අබ්බොකිණ්ණානි බ්‍රාහ්මණකුලෙ පච්චාජානානි. සො තස්ස වසලවාදො දීඝරත්තං සමුදාවිණ්ණො . නෙත්තායං වච්ඡො හික්ඛු වසලවාදෙන සමුදාවරන්”ති. යැයි කිසිඳු ක්ලේශ මාත්‍රයකුදු නැතත් පෙර පුරුදු ආදී හේතු නිසා පිළින්දිවච්ඡ මහ රහතන් වහන්සේ වැනි මහාශ්‍රාවක තනතුරු ලැබූ රහත් උතුමන් අතින් ද වසලවාදයෙන් කථාකිරීම ආදී සාමාන්‍ය සමාජයේ වැරදි යැයි සම්මත සුළු සිදුවීම් සිදුවිය හැකි බව මෙහි දැක්වේ. පෘතග්ජනයිත්ට අවිෂය වූ මෙබඳු තැන් විනිශ්චයට යාමෙන් භයානක විපාක ලැබිය හැකි බැවින් පාඨකයෝ විමසිලිමත්ව මෙබඳු තැන් කියවත්වා යනු අපගේ මෙම ත්‍රී පූර්වාංගම ඉල්ලීමයි.

9. අටුවා ප්‍රකීර්ණක දේශනාවද? -මෙසේ මුල් අටුවාවල ලක් සසුන් පිහිටීමට පසු සිදු වූ දෙයක් ඇතුලත් නොවිය හැකි බවට

අර්ථකථාවාර්ය ටීකාවාර්ය දෙපක්ෂයම සාක්ෂ්‍ය දෙන නමුත් කොයි ආකාරයකින් හෝ මෙකල විද්‍යමාන සියලු අටුවා වල ලක් සසුන් පිහිටියාට පසු සිදු වූ ප්‍රවෘත්ති ඇතුළත්ව තිබෙත්,...

දැන් “අටුවාව නම් ප්‍රකීර්ණක දේශනාවය”යි දැක්වූ ටීකාවාර්ය වචනය ගැන තව දුර පරීක්ෂණය කරමු:- අටුවා වල දැක්වෙන පඤ්ච අන්තර්ධානයන්ගේ විස්තරය පිටකත්‍රයේ කිසි තැනක නොපෙනේ.....විමානවත්ථු අටුවාවන්හි දැක්වෙන කථාවලින් යමක් පෙළ පොත්වල දකින්නට ලැබේ නම් හේ අතිවිරල වශයෙනි. මිලිඳු-නාගසේන කථාවන්ගෙන් ලේශමාත්‍රයක්වත් පිටකත්‍රයෙහි ඇතුළත් විය නොහැක. මේ නිසා වැඩිකරුණු නොදක්වාම ඒ කීම (“අටුවාව නම් ප්‍රකීර්ණක දේශනාවය”යි දැක්වූ ටීකාවාර්ය වචනය) ප්‍රතික්ෂේප කළ හැක..... (අටුවාපරීක්ෂණය 2-3 පිටු)

➤ මෙම ප්‍රකාශ සියල්ලම අටුවා හා ටීකා වල දැක් වූ අදහස නිවැරදිව තේරුම් නොගෙන කළ ප්‍රකාශයෝය. පාළි අටුවා සැකසීමේදී පැරණි අටුවාවන්ට ථේරවාදාදිය ඇතුළත් කොට සංවර්ණනාව කරන බව චිනය අටුවාවේ ආරම්භක ගාථා වලදීම ඉතා පැහැදිලිව දක්වා ඇත. ඒ මෙසේය- නනොපි අන්තොගධපෙරවාදො; සංවණ්ණනං සම්ම සමාරභිස්සං. එහි ටීකාවේද “අට්ඨකථංයෙව ගහෙන්වා සංවණ්ණනං කරිස්සාමී”නි චුත්තෙ අට්ඨකථාසු චුත්තත්පෙරවාදානං බාහිරභාවො සියාති තෙපි අන්තොකත්තුකාමො “අන්තොගධපෙරවාදො”න්ති ආහ, පෙරවාදෙපි අන්තොකත්වාති චුත්තං හොති. යැයි එය තවදුරටත් පැහැදිලි කර ඇත.

➤ පැහැදිලි කිරීම් සඳහා කථාවස්තු දක්වන විට මෙය නිදර්ශනයක් බව ඉතා පැහැදිලිව දක්වා ඇත. ඒ කිසිම තැනක ඒවා ප්‍රකීර්ණක දේශනා යැයි දක්වා නැත. තවද “ප්‍රකීර්ණක දේශනා යනු පිටකත්‍රයේ ඇති දේශනායි.” යන වැරදි වැටහීමක සිට ඉහත තර්ක ගොඩනගා ඇති බව හැඟේ. පිටකත්‍රයේ කිසි තැනක නොවූ පමණින් එය ප්‍රකීර්ණක දේශනාවක් නොවේ යැයි කිය නොහැකිය. තවද ත්‍රිපිටකයේ තිබෙන සියලු වචන ද බුද්ධදේශනා නොවේ. “එවං මෙ සුතං” යනාදී පාඨ ද, නිදානකථාදිය ද, සූත්‍ර නාම ද බුද්ධ වචනම නොවේ. ත්‍රිපිටකයේ අඩංගු නොවූ බුද්ධදේශනා බොහෝ ඇති බව ද පෙළපාඨ වලින්ම දැක්විය හැකිය. අප බො හගවා තදනුව්ඡවිකං

තදනුලොමිකං ධම්මිං කපං කත්වා භික්ඛු ආමන්තෙසි- (විනයපිටකයේ තැන් 230 කට වැඩි) යනාදී තැන් වල දැක්වූ දැහැමි කථාව පෙළේ නැත. ඒ පිළිබඳව විනය අටුවාවේ මෙසේ දැක්වේ,- භගවා කීර්තියෙසු ධානෙසු පඤ්චවණ්ණකුසුමමාලං කරොන්තො වීය, රතනදාමං සප්පේන්තො වීය, ව යෙ පටික්ඛිපනාධිප්පායා අසංවරාහිරතා නෙ සම්පරායිකෙන වට්ඨහයෙන තප්පේන්තො අනෙකප්පකාරං ආදීනවං දස්සෙන්නො, යෙ සික්ඛාකාමා සංවරෙ ධීනා නෙ අප්පෙකව්වෙ අරහත්තෙ පතිට්ඨපෙන්නො අප්පෙකව්වෙ අනාගාමී-සකදාගාමී-සොනාපත්තිච්ඡලෙසු උපනිස්සයවිරහිනෙපි සග්ගමග්ගෙ පතිට්ඨපෙන්නො දීඝනිකායප්පමාණම්පි මජ්ඣිමනිකායප්පමාණම්පි ධම්මදෙසනං කරොති. තං සන්ධායෙනං චුත්තං - “භික්ඛුනං තදනුව්විකං තදනුලොමිකං ධම්මිං කපං කත්වා”ති. එනම් මගඵල ලැබීමට හේතු සම්පත් ඇති අයට මගඵල ලැබීමට තරම් හේතුවන දීර්ඝ දේශනාවක් කරන බවයි. මෙබඳු වූ පෙළෙන් මිදුනා වූ, පෙළේ සඳහන් නොවූ බුද්ධදේශනාවන්ගේ සාරය ගෙන, ඒ පිළිබඳ කෝට්ටිප්පාජන දැනීමක් ඇති සාරිපුත්තාදී සම්මුඛශ්‍රාවක උතුමන්ගේ විවරණයන්ටද අනුකූලව අටුවා සංගෘහිත බැවින් අටුවා ප්‍රකීර්ණක දේශනා නම් වේ යනු අටුවා-ටීකාවන්හි දැක්වූ අදහසයි. ඒ බව සම්මාසම්බුද්ධෙනෙව හි තිණ්ණං පිටකානං අත්ථවණ්ණනාක්කමො භාසිනො, යා “පකිණ්ණකදෙසනා”ති චුච්චති. යනාදී ටීකා පාඨයන්ගෙන් පැහැදිලි වේ.

ප්‍රකීර්ණක දේශනා යන පදයේ මෙම නියම අරුත නොදැනදෝ මෙම පොතේ කර්තෘතුමා අටුවා ටීකා ඇදුරුවරුන්ට කරන දෝෂාරෝපනය තමන්ටම පාරාවළල්ලක් වන හැටි මෙයින් ප්‍රකට වේ. එබැවින් ත්‍රිපිටකයේ හා අටුවාවන්හි ද පාරප්‍රාජ්න දැනීමක් ඇති එමෙන්ම ඒවා ප්‍රායෝගිකව පුහුණුකළ සුපේශල ශික්ෂාකාමී එම ඇදුරුවරුන්ගේ වචන ප්‍රතික්ෂේප කිරීමට පෙර දෙනුත් වරක් නොව බොහෝ වරක් සිතා බැලිය යුතු බවත්, අවම වශයෙන් එබඳු දැනීමක්වත් නැති පිරිසක් එය කරන්නට යාම විහිළුවට පාත්‍රවීමක් බවත් මෙසේ කරුණාවෙන් මතක්කර සිටීමු.

10. එක අටුවාවේම තේරුම් දෙකක් -ඒ ඒ තැනට නියමිතාර්ථය කුමක්දැයි නොදත් නිසාම අර්ථ දෙක තුන බැගින් දෙත්ට සිදුවිය.... (අටුවාපරීක්ෂණය 6 පිටුව)

➤ මෙහිදී ද පැවසිය යුත්තේ එකම වචනයට විවිධ අර්ථ ඇති නිරුත්ති කීපයක් පැවතිය හැකි බවයි. එවැනි විටෙක එම අරුත්

සියල්ලම ගැලපේ. එසේ එකම වචනයට විවිධ අරුත් පෙළෙහිම දැක්වූ තැන් කීපයක් මෙසේ උද්ධෘත වශයෙන් දක්වමු.

බුද්ධොති කෙනටියෙන බුද්ධො? බුද්ධකා සච්චානීති බුද්ධො, බොධෙනා පජායාති බුද්ධො, සබ්බඤ්ඤානාය බුද්ධො, සබ්බදස්සාවිතාය බුද්ධො, අනඤ්ඤානෙය්‍යනාය බුද්ධො, විසච්චිතාය බුද්ධො, ඛිණ්ණසවසඬ්ඛානෙන බුද්ධො, නිරුපක්කිලෙසසඬ්ඛානෙන බුද්ධො, එකන්තච්චිතරාගොති බුද්ධො, එකන්තච්චිතදොසොති බුද්ධො, එකන්තච්චිතමොහොති බුද්ධො, එකන්තනික්කිලෙසොති බුද්ධො.....(මහා නිද්දේස)

භික්ඛුති භික්ඛකොති භික්ඛු, භික්ඛාවරියං අප්ඤ්ජපගතොති භික්ඛු, භින්නපට්ඨරොති භික්ඛු, සමඤ්ඤාය භික්ඛු, පටිඤ්ඤාය භික්ඛු, එහි භික්ඛුති භික්ඛු, තිහි සරණගමනෙහි උපසම්පන්නොති භික්ඛු,.... (පාරාජිකා පාළි)

මෙබඳු තැන් තව බොහෝ ඇතත් විමසන්නන්ට මෙය ප්‍රමාණවත්ය. දැනුදු එකම ගමට නම සැදුණු ක්‍රම කීපයක් තිබෙනු අසන්නට ලැබේ. ඒ සියල්ලම අරුත් වශයෙන් නිවැරදිය. එකම වස්තුවක් එකම කාලයකදී විවිධ පිරිස් අතර විවිධ නම් වලින් හැඳින්වීම විය හැක්කකි. මෙම අටුවා අර්ථ දැක්වීම්ද මේ අයුරින් වියහැකි බව දතයුතුය.

11. අධික වර්ණනා -ක්ෂත්‍රිය කුලයෙන් පැවිදි වූවන් ජාතිය නිසා මානය උපදවන බැවින් ද බමුණන් වේදමන්ත්‍ර නිසා මානය උපදවන බැවින් ද මහණකමට අයෝග්‍යයයි ඒ දෙතැන්හිම කියවේ. (අටුවාපරීක්ෂණය 10 පිටුව)

➤ මෙම ප්‍රකාශයද ඕනෑවට වඩා තදින් කළ ප්‍රකාශයකි. මෙම තැන් දෙකේදීම ක්ෂත්‍රිය බ්‍රාහ්මණ කුලවල අය මහණකමට නුසුදුසු යැයි කියා නැත. ඒ අය බොහෝ සෙයින් මානය උපදවන බව පමණක් දැක්වේ. එයින් එම සියලු දෙනා මානය උපදවන්නේ යැයි හෝ ඔවුන් පැවිද්දට නුසුදුසු යැයි හෝ නොකියැවේ. ඊට අදාල පාළිපාඨය මෙසේය. යෙහුයොන හි ඛත්තියකුලො පබ්බජිතා ජාතිං නිස්සාය මානං කරොන්ති. බ්‍රාහ්මණකුලා පබ්බජිතා මන්නෙ නිස්සාය මානං කරොන්ති. භීනජ්චිකුලා පබ්බජිතා අත්තනො අත්තනො විජාතිතාය පතිට්ඨාතුං න සක්කොන්ති. ගහපතිදාරකා පන කච්ඡෙහි සෙදං මුඤ්චන්නෙහි පිට්ඨියා ලොණං පුප්ඵමානාය භූමිං කසින්වා නාදිසස්ස මානස්ස අභාවතො නිහනමානදප්පා හොන්ති. තෙ පබ්බජිත්වා මානං වා දප්පං වා අකත්වා යටාබලං සකලබුද්ධවචනං උග්ගහෙත්වා විපස්සනාය කම්මං කරොන්තා සක්කොන්ති අරහත්තෙ පතිට්ඨාතුං. ඉතරෙහි ච කුලෙහි නික්ඛම්ත්වා පබ්බජිතා නාම න බහුකා,

ගහපතිකාව බහුකා. ඉති නිහතමානන්තා උස්සන්තන්තා ව පයමං ගහපතිං නිද්දිසන්ති. (දී.නි.අ. 125 පිටුව)

තවද බුදුරජාණන් වහන්සේත්, ආනන්ද, අනුරුද්ධ, හද්දිය,හගු,කිම්බල, මහාකප්පින ආදී මහරහත් උතුමෝත් ඤාත්‍රිය කුලයෙන් නික්ම පැවිදි වූ බවත් සාරිපුත්ත-මහමුලන් ආදී මහරහත් උතුමෝ බ්‍රාහ්මණ කුලයෙන් නික්ම පැවිදි වූ බවත් අටුවාවාරි උතුමෝ නොදන්නේ නොවේ. බුද්ධසෝම මහ ඇදුරුපාණෝ ද බ්‍රාහ්මණ කුලයෙන් නික්ම පැවිදි වූ උතුමෙකි. එතුමන් වහන්සේට තම කුලය අමතක වූවා විය නොහැක. එබැවින් මෙබඳු තැන් විවාරයට ලක් කිරීමේදී දහමෙහි පිහිටා, ගුරුන් ඇසුරුකොට, ධර්ම ගෞරවය උපදවාගෙන විමසා බලන්නේ නම් මෙබඳු වැරදි සිදු නොවනු ඇත.

12. පෞරාණිකයෝ කවරහුද? -අටුවා වලදීම “අටුවාවාරිහු මෙසේ කීහ”යි කරුණු ගෙනහැර දක්වන විට මේ වර්තමාන අටුවා අලුත් ඒවා බවත් පුරාණ අටුවා ඊට වෙනස් අදහස් ඇතිව පැවති බවත් කාට නම් පැහැදිලි නොවේද?.... (අටුවාපරික්ෂණය 15 පිටුව)

➤ මෙතැන ද සිතාගත නොහැකි අයුරින් අරුත් පටලවාගත් තැනකි. “තෙනාහු අට්ඨකථාවරියා” යැයි මෙසේ දක්වන්නේ පැරණි අටුවාවේ අරුත දැන් පැවසූ දෙයට විරුද්ධ බව දැක්වීමට නොව. දැන් පැවසූ අදහස සනාථ කිරීම, තහවුරු කිරීම පිණිසය. ඊට උදාහරණ මෙසේ දක්වමු.

- I. යොපෙස යථාච්ඡන්දප්පකාරාය ඵතාය ධම්මසාමග්ගියා බුජ්ඣතිති කත්වා අරියසාවකො “බොධි”ති වුච්චති, තස්ස බොධිස්ස අභිගොතිපි බොජ්ඣකඛගො, සෙනභිගරටඨගාදයො විය. තෙනාහු අට්ඨකථාවරියා “බුජ්ඣනකස්ස පුග්ගලස්ස අභිගාති වා බොජ්ඣකඛගා”ති. (ම.නි.අ./සං.නි.අ.)
- II. තත්ථ ඉතිචුත්තකඛඨස්ස අඤ්ඤං කිඤ්චි න පඤ්ඤායති තබ්බාවනිමිත්තං යපෙත්වා “චුත්තඤ්ඤෙනං...පෙ.... මෙ සුත්ත”න්ති ඉදං වචනං. තෙනාහු අට්ඨකථාවරියා “චුත්තඤ්ඤෙනං හගවතාති ආදිනයස්පවත්තා ද්වාදසුත්තරසතසුත්තන්තා ඉතිචුත්තක”න්ති. (ඉතිචු.අ.)

තවත් මෙබඳු තැන් කීපයක්ම ඇතත් ලිපිය දික්වන බැවින්, නුවණැත්තන්ට මෙපමණක් සෑහෙන බැවින්, නව තාක්ෂණික මෙවලම් මගින් දැන් එබඳු තැන් පහසුවෙන් සොයාගත හැකි බැවින් සෙසු තැන් නොදක්වමු. මෙබඳු මූලික න්‍යායන් වරද්දා

ගන්නා කල්හි ත්‍රිපිටකයේ හා අටුවාවන්හි ද පාරප්‍රාප්ත දැනීමක් ඇති උතුමන් කළ අටුවා-ටිකා ග්‍රන්ථ විවේචනය කෙසේ කරන්නේදැයි නුවණැත්තෝ සිතා බලන්නවා.

13. වරද්දාගත් වචනයක් -අංගුත්තර පාළියේ කියවෙන්නේ සල් පැලයක ලක්‍ෂණයි. ඒ සල්පැලය ගැන “වන්නේ ද නොවන්නේ දැ”යි ඉපදවිය යුතු සැකය කුමක් දැයි අටුවාව විස්තර නොකරයි.... “වේද නොවේ දැ”යි සැකයක් සල් ගසේ විශේෂණයක් වශයෙන් කෙසේ යෙදිය හැකිදැයි මෙය කියවන්නෝ සිතා බලන්නවා. (අටුවාපරීක්‍ෂණය 23-24 පිටු)

➤ වරද්දාගත් වචනයක් යන මාතෘකාව යටතේ දැක්වූ මෙම පාඨය ගැන හොඳින් සිතා බැලූවිට සල් ගසේ විශේෂණයක් වශයෙන් “වන්නේ ද නොවන්නේ දැ”යි සැකයක් ඇතිවීම සිදුවිය හැක්කකි. පැලයක් කුඩා කල දී “මෙය ජීවත් වේවි ද මැරේවි දැ”යි සැකයක් විය හැකිය. එය වැඩි තරුණ ගසක් වූ විට මෙම සැකය දුරු වේ. මෙම අටුවාවේදී කියැවෙන්නේ තරුණ සල් පැළයක් ගැනයි. ඒ බව නවන්නී තරුණං යන පාඨයෙන් කියැවේ. එබැවින් ඉහත පරිදි ජීවත්වීම පිළිබඳ සැක දුරුවී තරුණ තත්වයට පත්වී ඇති බැවින් සල් පැළයට අකුක්කුවකජාතං (නිසැක බවට පත්) යැයි දැක්වේ.

මෙසේ වරද්දාගෙන ඇත්තේ අටුවාවාරීන් වහන්සේලා නොව, ශ්‍රද්ධාවෙන් තොරව, හොඳ පදනමක නොපිහිටා ඒවා විවේචනයට යන අය බව මෙම කරුණු වලින් ද සනාථ වේ.

14. අපෙත් අසන ප්‍රශ්ණයක් -“තමාගේ නමට ගුණපද යොදාගන්නෝ ආත්ම ගෞරව නැති පුහු මිනිස්සු” යයි ද “එබැවින් බුද්ධසෝභ මාහි යෝ එසේ නොකලාහ”යි ද ඇල්පිටියේ සුමනසිරි ස්ථවිරතුමා කියයි....ඒ අටුවාවේ හෝ උන්වහන්සේගේ අන් අටුවාවක අග බැලූවා නම් බුද්ධසෝභ මාහිමීතුමන් පමණ තමන්ගේ නමට ගුණපද යොදාගත් වෙන කෙනෙකු මේ සාසනයේ නැතිබව පෙනී යායුතුයි.... දැන් මේ “පුහු මිනිස්” කතාව කවුරුත් කරා ගියේදැයි සලකා බලනු යෙහෙකි... (අටුවාපරීක්‍ෂණය 28 පිටුව)

➤ මෙම ප්‍රකාශය ද වැරදිය. මෙම ගුණපද අටුවාවන්ට ඇතුළත් කළේ බුද්ධසෝඡ මාහිමියෝ නොවේ, බුද්ධමිත්‍ර නමැති තෙර කෙනෙකැයි බොහෝ පැරණි පොතක් වූ විසුද්ධිමාර්ග පැරකුම්බා සන්නයේ අග දැක්වේ. මෙම බුද්ධමිත්‍ර තෙරණුවෝ බුද්ධසෝඡ මාහිමියන්ගේ ද ශිෂ්‍යයෙකු බැවින් එතුමන්ගේ නම සෘජුව නොකියා “ගුරුවරුන් විසින් බුද්ධසෝඡ යැයි නම් කළ තෙරුන් විසින් මෙම විශුද්ධිමාර්ගය නමැති පොත කළේ” යැයි දැක්වූ බව එම සන්නයේ දැක්වේ. (වි.ම.සන්නය 1755 පිටුව- බෙන්තර ශුද්ධානිස්ස හිමිගේ සංස්කරණය)

15. “මාරයා මනාකල්පිත දෙවියෙකැ”යි දිනමිණ වෙසක් කලාපයේ පළ වූ මාගේ ලිපියෙහි ඇතුළත් විය.... මෙයින් ඒ කාරණය පහදා දීමට උත්සාහ ගනු ලැබේ.... (අටුවාපරීක්ෂණය 45 පිටුව)

16. මාරයා මනාකල්පිත දෙවියෙකි -දෙවියෙක් මිනිසෙකුගේ ආමාශයට ඇතුළුව සිටියේ යැයි කීම සභීයකට ඇතුළත්ව තිබුණත් පිළිගැනීම ඉතා අපහසුයි.... (අටුවාපරීක්ෂණය 53 පිටුව)

➤ මාරයා යැයි දැක්වෙන දෙවියෙක් සැබවින්ම නැතැයි ඔප්පුකිරීමට පිටු 15 ක් තරම් කරුණු ලියා ඇතත් ඒ සියල්ලම අනුමාන වශයෙන් දැක්වූ කරුණු මිස බලවත් සාක්ෂි නොවේ. මාරයා යැයි හඳුන්වන දෙවියෙක් ඇතැයි දැක්වීමට පෙළපොත් වලින්ම ඕනෑතරම් බලවත් සාක්ෂි සොයාගත හැකිය. ඉන් කීපයක් මෙසේ දක්වමු.

- I. අථ බො මාරො පාපිමා, අචිරපක්කන්තෙ ආයස්මන්තෙ ආනන්දෙ, යෙන හගවා තෙනුපසසිකමී; උපසසිකමීත්වා හගවන්තං එතදවොච - “පරිනිබ්බාතු දානි, හන්තෙ, හගවා, පරිනිබ්බාතු දානි සුගතො..... (දීස/මජ්ඣිම/සංයු. නි.)
- II. අථ බො මාරො පාපිමා හගවතො චෙනසා චෙනොපරිචිතක්කමඤ්ඤාය යෙන හගවා තෙනුපසසිකමී; උපසසිකමීත්වා හගවන්තං ගාථාය අප්ඤ්ඤාසි... (මාරසං.)
- III. අථ බො මාරො පාපිමා චජිරාය භික්ඛුනියා හයං ජමිහිතන්තං ලොමහංසං උප්පාදෙතුකාමො සමාධිමිහා වාවෙතුකාමො යෙන චජිරා භික්ඛුනි තෙනුපසසිකමී; උපසසිකමීත්වා චජිරං භික්ඛුනිං ගාථාය අප්ඤ්ඤාසි.... (සං.නි.)

මෙබඳු තැන් සියයකට වඩා ත්‍රිපිටකය පුරා සඳහන් වී ඇත. මෙසේ ඉතා පැහැදිලිව දිව්‍යපුත්‍ර මාරයෙකු පිළිබඳ දක්වා තිබියදී එය ප්‍රතික්ෂේප කිරීම විශ්මයට කරුණකි. මාරයා ජීවියෙකු නොවේ නම් භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ සිත සිතින් දකින්නේත්, වෙන එළඹ ප්‍රශ්න විචාරීම, ගාථාකීම, ඉල්ලීම් කිරීමාදිය සිදුවන්නේත් කෙසේදැයි නුවණැත්තෝ විමසත්වා. අපට ප්‍රත්‍යක්ෂ නොවන සියල්ල බොරු නොවන බවත්, එබඳු සත්‍ය බොහෝවක් ලෝකයේ ඇති බවත්, බුදුදහම ප්‍රචලිත නැති බවට රට වල බොහෝ දෙනෙක් ද දැන් අමනුෂ්‍යාදීන්ව විශ්වාස කරන බවත් දතයුතුය. එසේ තිබියදී බුදුදහම ඇති රටක බෞද්ධ පිරිස අතර “දෙවියන්, මාරයන් නැත” යනාදී මෙබඳු මිත්‍යා මත පවතින්නේ නම් එය අභාග්‍යකි.

අටුවා නොතිබුණා නම්....

අටුවා පැවතීම නිසා සුරැකුණු අර්ථ එම අටුවා නොතිබෙන්නට මේ වන විටත් විනාශ වී ගොස්ය. විවිධ අය තම තමන්ට කැමති පරිදි පද වල අර්ථ තෝරනු ඇත. අටුවා නොතිබෙන්නට පෙළ පොත් පිළිබඳ පවා විශ්වාසය ගිලිහී යන බව පහත කරුණු අනුව නුවණැත්තෝ සිතා බලත්වා.

1. බොහෝ සූත්‍ර දේශනා ආරම්භයේම ඇති “එවං මෙ සූතං” “මා විසින් මෙසේ අසන ලදි” යන පාඨය ආනන්ද මහ රහතන් වහන්සේගේ ප්‍රකාශයක් බව කියන්නේ අටුවාවේය. එය නොවන්නට “මේවා පසුකලෙක කවුරුන් හෝ තමාට ඇසුණු ජනප්‍රවාද අනුව ලියූ ග්‍රන්ථ” යැයි අන්‍යාගමිකයෝ චෝදනා කරනු ඇත. එය වළකින්නේ අටුවාව නිසයි.

2. රතනසූත්‍රාදී ඇතැම් සූත්‍ර වලත්, ධම්මපද ආදී ඇතැම් ගාථා වලත් නිදානකථා, පද වල අරුත් ආදී කරුණු දක්වා ඇත්තේ අටුවාවේය. අටුවාවෙන් තොරව මේ කිසිවක දේශනා කිරීමේ හේතුව, දෙසුවේ කඩුද, කාටද, කොහේදිද යනාදී කිසි තොරතුරක් දැනගත නොහැකිය.

3. අටුවා නැති නම් ධූතංග සමාදානාදිය නිවැරදිව කළ නොහැක, කසිණ වැඩිමාදිය ද නිවැරදිව කළ නොහැක, ඒවායේ විස්තර ඇත්තේ අටුවාවන්හි බැවිනි.

4. දැනටත් වෙනත් බෞද්ධ රටවල පිරිස් ශ්‍රී ලංකාවට ගරු කිරීමට එක් හේතුවක් වන්නේ සියලු පෙළ, අටුවා ග්‍රන්ථත් බොහෝ ටිකා ග්‍රන්ථත් මෙරට වැසි උතුමන් අතින් ලියැවුණු බැවිනි. අටුවාවන්හි දැක්වෙන සිංහල භික්ෂූන්ගේ ගුණ පිළිබඳ ඇති ගෞරවයද තවත් කරුණකි. අටුවා සහිත ත්‍රිපිටකය කටපාඩමින් ධරාගෙන පැමිණි උතුමන් වන දීඝභාණක අභය, ත්‍රිපිටක චූලාභය, ත්‍රිපිටකචූළනාග ආදී ක්ෂීණාශ්‍රව උතුමන්ගේ විශ්මයජනක ප්‍රඥාදී ගුණ අටුවාවන්ගෙන් ප්‍රකට වීමාදිය මෙම ගෞරවය ඇතිවීමට හේතුවයි. එසේ අප රටට අන්‍යයන්ගේ ගෞරවය ගෙනදුන් අටුවා අප රටේ අය අතින්ම විවේචනය වීම කෙතරම් බේදජනකදැයි සිතාබලන්න.

අටුවා ගැන වංසකථා වල දැක්වෙන අයුරු

**පිටකත්තයපාළිඤ්ච, තස්ස අට්ඨකථම්පි ව;
මුඛපායෙන ආනෙසුං, පුබ්බෙ භික්ඛු මහාමති.**

පෙර වැඩසිටියා වූ මහාප්‍රාඥ භික්ෂූන් වහන්සේලා (ත්‍රිපිටකය දරාගෙන පැමිණි මහරහත් උතුමන් වහන්සේලා) ත්‍රිපිටක පාලියත් ඒ ත්‍රිපිටකයේ අටුවාවත් මුඛපාය වශයෙන් (කටපාඩමින්) රැගෙන ආ සේක්හ. (මහාවංස)

**භානිං දිස්වාන සත්තානං, තදා භික්ඛු සමාගතා;
චිරට්ඨිතත්ථං ධම්මස්ස, පොත්ථකෙසු ලිබාපසුං.**

එකල්හි සත්වයින්ගේ භානිය (අනාගතයෙහි නුවණ අඩුවන බව) දැක, ධර්මයේ චිරස්ථිතිය පිණිස පුස්තකයන්හි ලියවූ සේක්හ. (මහාවංස)

**සීහළාට්ඨකථා සුද්ධා, මහින්දෙන මතීමතා;
සංගීතිත්තයමාරුළ්භං, සම්මාසම්බුද්ධදෙසිතං.
සාරිපුත්තාදිගීතඤ්ච, කථාමග්ගං සමෙක්ඛිය;
එකා සීහළභාසාය, සීහළෙසු පවත්තති. (මහාවංස)**

සම්මාසම්බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් දේශනා කරන ලද, සංගීති තුනට නැංවුනා වූ, මිහිදු මහ රහතුන් වහන්සේ විසින් (ශ්‍රී ලංකාවට) ගෙන යන ලද, සාරිපුත්ත මහරහතන්වහන්සේ ආදී අටුවාචාරී මහරහත් උතුමන්ගේ වාචනා මාර්ගය ද බලා (ඒ අනුව තැබූ) පිරිසිදු වූ සිංහල අටුවාව එකක් වූ සිංහල භාෂාවෙන් (සිංහලෙන් පමණක්) සිංහලයන් කෙරෙහි පවතී. (මහාවංස)

අටුවා ගැන මැතකාලීන ශ්‍රේෂ්ඨ මහතෙරවරුන්ගේ අදහස්....

1. චිනය මහවග සඤ්ඤාපනය XXV පිට අතිපූජනීය පරවාහැර වජිරඤාණ මාහිමි.

ගතවර්ෂ ගණනකින් පසු ග්‍රන්ථාරූඪ වූ ධර්මචිනය පිළිබඳ කවර විවේචනයකදී වුවත් පූර්වාචාර්යයන් විසින් අනුගමනය කරන ලද ආප්තවචනය හා තදර්ථකථා ද ප්‍රමාණ වශයෙන් ගත යුතුය. ඒ ප්‍රමාණයන් නොදැන හෝ නොගෙන තර්කයෙන් හෝ ‘මෙය මෙසේ වන්නට ඇත’ යන ‘ඉති-කිරා’වෙන් හෝ ධර්මචිනය විනිශ්චය කිරීමෙන් නැගෙන වාදයෝ අහේතුකවිවාද වනු මිස සහේතුක වාදයෝ නොවෙති.

2. ප්‍රපඤ්චදීපිකා නම් මජ්ඣිමනිකාය අටුවා පරිවර්තනය සඤ්ඤාපනයේ II පිට - අතිපූජනීය ලබුගම ලංකානන්ද මාහිමි.

එහිදී ස්ථවිරහික්ෂුහු ඒ ධර්මචිනය පිටකාදි වශයෙන් විභාගකොට සඬ්භාසනාවට නැගූහ. මෙසේ පාලිධර්මය සඬ්භාසනා කොට භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් ම ඒ ඒ තැන්හිදී වදාළ ප්‍රකීර්ණක ධර්මකොට්ඨාශයන් ගෙන ත්‍රිපිටකඅර්ථකථාව ද සඬ්භාසනා කළහ. එහෙයින් සියලු අර්ථකථා තථාගතයන් වහන්සේ විසින් වදාළාහු යයි සැලකිය යුතුයි.

3. අතිපූජනීය රේරුකානේ මාහිමි - ධර්මවිනිශ්චය 29 - 30 පිටු

ඈත අතීතයේ එතරම් සුලභව බුද්ධප්‍රතිමා නොතිබුණත් ඒවා තුබුණු බව අටුවා පොත් වලින් පෙනේ. අටුවා ද බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි කාලයේ පටන්ම පැවැත්තේය.

මිහිඳු මාහිමියන් විසින් මේ දිවයිනට ගෙනා අටුවා සිංහලට නඟා තුබුණේය. කල් යාමෙන් දඹදිව තුබූ අටුවා අභාවප්‍රාප්ත විය. එබැවින් බුදුගොස් මාහිමියෝ මේ දිවයිනට පැමිණ සකල ලෝකයාගේම ප්‍රයෝජනය සලකා නැවත ඒ හෙල අටුවා පාලි භාෂාවට පරිවර්තනය කළහ. ඒවා විදේශ වලට ගිය බැවින් අද දක්වා නොනැසී පවතී. විදේශවලට නොගිය බැවින් හෙල අටුවා මෙහිම අභාවප්‍රාප්ත විය. දැනට පවත්නා පාලි අටුවා පසු කලෙකදී බුදුගොස් හිමියන් විසින් ලියන ලද ඒවා වුවත් බුද්ධකාලයේ පටන්ම පැවැති පැරණි අටුවා බව කිය යුතුය. රහතන් වහන්සේලා වැඩ විසූ ඈත අතීතකාලයේ බුදුපිළිම නොතිබුණා නම් අටුවාවල බුදුපිළිම ගැන සඳහන් නොවිය හැකිය.

4. අතිපූජනීය රේරුකානේ මාහිමි - විනයකර්ම පොත 101 පිටුව (1997 මුද්‍රණය)

මෙසේ අටුවා-ටීකා වල නොයෙක් තැන්වල දායකයන් විසින් කලින් කපා, මසා, පඩිපොවා පුදන ලද විවරය ද කඨිනයට සුදුසු බව දක්වා තිබෙන්නේ “න අඤ්ඤත්‍රඅත්ථං භොති කඨිනං” යන බුද්ධවචනය තේරුම් ගන්නට නුපුළුවන් වීමෙන් හෝ වරදවා තේරුම් ගැනීමෙන් හෝ නොව, එහි අර්ථය බුදුන් වහන්සේගේ අදහසේ හැටියට හරියටම තේරුම් ගැනීමෙනි.

මේ අටුවාටීකාවන් ලියා තිබෙන්නේ ද මෙකල මෙන් භික්ෂූන් විනයට එතරම් ගෞරවයක් නොදක්වන, විනය පොත-පත භාවිත නොකරන කාලයකදී නොව, ඉතා ආදරයෙන්-ගෞරවයෙන් විනය සිකපද අකුරටම පිළිපදින, විනය උගෙනීම-උගැන්වීම ආදරයෙන් කරන භික්ෂූන් විසූ කාලයේදීය.....

“කඨිනය සඳහා කලින් මැසූ සිවුරු ගතයුතු බවක් බුද්ධදේශනාවේ නැත. එය අටුවා මතයකැ”යි ඇතැම් කෙනෙක් කියති. විනය පිළිබඳව අටුවා මතයය-බුද්ධමතයය කියා දෙකක් නැත්තේය. විනය අඩු-වැඩි කිරීමේ හෝ වෙනස් කිරීමේ බලයක් අටුවාවාර්ත්වහන්සේලාට නැත. උන් වහන්සේලා බුද්ධමතයට විරුද්ධ දෙයක් නො පවසන්නාහ. අටුවාවෙන් කරන්නේ ඒ ඒ කරුණු පිළිබඳ වූ බුද්ධමතය පැහැදිලි කිරීමය.

අපගේ අදහස.....

සර්වඥයින් වහන්සේගේ ශ්‍රී මුඛ දේශනාවන්ගේ සාරයත්, ඇතැම් ඒවායේ නිදානාදී විස්තරාදියත් අඩංගු වන්නේ දැන් පෙළ පොත් වශයෙන් හඳුන්වන ග්‍රන්ථවල බව ප්‍රකටය. ඒවා ධර්මවිනය විනිශ්චයකදී මූලික සාධක බව නොකිවමනාය. එම බුද්ධ දේශනාවන්ගේ අප්‍රකට අර්ථ දැක්වීමත්, සෙසු නිදානකථා, පද ගැලපීම්, උදාහරණ දැක්වීම් ආදියත් අඩංගු වන්නේ අටුවාවන්හි ය. ධර්මවිනය විනිශ්චයකදී මෙම අටුවාද අත්‍යාවශ්‍ය බව කරුණු සහිතව ඉහත දැක්වුවෙමු. ක්ෂීණාශ්‍රව උතුමන් වැඩසිටි අනුරාධපුර යුගයේදී පෙළ දහමට වගේම ප්‍රමුඛත්වයක් අටුවාවට ද ලැබුණු බව පැරණි කථා වස්තු වලින් ප්‍රකට වේ. ඒ සඳහා උදාහරණයක් ඉතා කෙටියෙන් මෙසේ දක්වමු.

ත්‍රිපිටකය කටපාඩමින් රැගෙන ආ ක්ෂීණාශ්‍රව උතුමන්ගේ පරම්පරාවේ ශ්‍රේෂ්ඨ පුරුකක් වූද, මෙරට වැඩසිටි ස්මෘතිමත් උතුමන් අතර ආශ්චර්යවත් මතකශක්තියකින් හෙබි උතුමෙකු යැයි ප්‍රකට වූ ද මහතෙරනමකි ත්‍රිපිටක වූළාභය මහඥරූපාණන් වහන්සේ. එතුමන්ගේ පැවිද්දේ මුල්කාලයේ, පෙළ දහම පමණක් හදාරා දරාගෙන එය හිඤ්ඤාත් ඉදිරියේ සිංහලට පරිවර්තනය කොට බණ කීම පිණිස මහාවිහාරයෙහි රන් බෙරය නාද කරවූ සේක. නමුත් හිඤ්ඤාසංඝයා “කවර ගුරුවරයෙකුගෙන් උගත් අර්ථ (අටුවා) ඇත්තේ ද? ඇදුරු පරම්පරාව ප්‍රකාශ නොකොට අර්ථ කියන්නට නොදෙමු” යැයි කියා එය වැලැක්වූහ. (මේ වන විට එතුමන් වහන්සේ සෝතාපන්නව සිටිබව ද දැක්වේ.) පසුව ඒ පුවත එතුමන්ගේ උපාධ්‍යායන් වහන්සේ දැනගෙන කරුණු විමසා අටුවා හැදෑරවීම පිණිස රුහුණට පිටත්කර යැවීය. මෙසේ එතුමන් වහන්සේ පසුව අති

ශ්‍රේෂ්ඨ මහඥරුතුමෙක් වූ බව විශුද්ධිමාර්ගයේ කර්මස්ථාන නිර්දේශයේ දැක්වේ.

එබඳු විශිෂ්ට හැකියාවන්ගෙන් යුක්ත වූ ත්‍රිපිටක පෙළ දහම දරාගෙන සිටි ආර්යශ්‍රාවක උතුමෙකුට වුවත් අටුවා උගෙන නොතිබූ බැවින් බණ කීමට නොදීමෙන් එකල උතුමන් තුළ පැවති ධර්මගරුත්වය ද මනාව ප්‍රකට වේ. එමෙන්ම අටුවාවන්ට හිමිව තිබූ තත්වය ද ප්‍රකට වේ.

මෙකල ඇතැමුන් ත්‍රිපිටකයේ ඇතැම් ග්‍රන්ථ ප්‍රතිකෂේප කරන්නේත්, අටුවා-ටිකා නොසලකා හරින්නේත් කුමන හේතු නිසාදැයි විමසන අපට පහත හේතු කීපය දක්නට ලැබේ.

1. බුදුදහම තම ජීවිතයට හුරුකරගෙන සිල-සමාධි-ප්‍රඥා ගුණ ධර්ම වැඩිමේ අරමුණින් නොව, තමාගේ උගත්කම පෙන්වීම පිණිසත් උපාධි ආදී නම්බූ නාම පිණිසත් දහම හැදෑරීම.
2. දහම හැදෑරීමේදී සිල්වත් ගුණවත් ශ්‍රද්ධාවත් ගුරුවරුන් ඇසුරු කරගෙන නොම හැදෑරීම.
3. පාළි භාෂාව පිළිබඳ නොසලකා සිංහලෙන් පමණක් දහම හැදෑරීමට යොමුවීම හා පාළි භාෂාව හැදෑරුව ද ප්‍රමාණවත් දැනුමක් නැති බව. සිංහල පරිවර්තන වල ඇත්තේත් පාළි ශබ්දකෝෂ වල ඇත්තේත් බොහොමයක් ම අටුවා-ටිකාවන්හි විස්තර කර ඇති වචනාර්ථ බව බොහෝ දෙනා නොදැන සිටීම.
4. තමා මෙම අටුවාදී ග්‍රන්ථ පරිශීලනය නොකොට උගතුන් යැයි සම්මත වෙන කවුරුත් හෝ කියූ කරුණක් නිසා එම ග්‍රන්ථ නොවිමසාම බැහැර කිරීමාදී ප්‍රඥාගෝචර නොවන ක්‍රියා නිසා.
5. අවම වශයෙන් නිසෙන් මිදීමට අවශ්‍ය අවම සුදුසුකම් වත් නැති හික්කුහු දහම්දෙසීම ග්‍රන්ථරචනාදියට යොමු වීම.
6. ගැඹුරින් දහම සෙවීමට ඇති උනන්දුවේ අඩුකම.
7. අවුරුදු දහස් ගණනක් පරම්පරාවෙන් පරම්පරාවට රැකගෙන පැමිණි මෙම ධර්ම ග්‍රන්ථ ඇතැම් කාල වලදී එතරම් උගත් කමක් නැති අය අතින් ද පිටපත් වීම සිදුවිය. එබඳු අවස්ථා වලදීත් ප්‍රමාද ලිඛිත ආදී වශයෙනුත් නම් ගම් ආදී වූ දහම් කරුණු වශයෙන් එතරම් වැදගත් නොවන ඇතැම් කරුණු වල සුළු සුළු වෙනස්කම් ග්‍රන්ථ

අතර පැවතිය හැකි වුවත් එමෙන් සියදහස් ගුණයකටත් වඩා වැඩි වූ එම ග්‍රන්ථයේ සඳහන් නිවැරදි කරුණු වල අගය නොසලකා හැරීම. එමෙන්ම පවතින ඉතා සුළු වූද එම වැරදි පමණක් ඉස්මතුකර දැක්වීම. (මෙසේ වැරදි යැයි සලකන බොහෝවක් ද කරුණු නිවැරදිව තේරුම් නොගැනීම නිසා වූ වැරදි වැටහීම් බව ද දතයුතුය.)

8. ධර්මය විකෘතිකිරීමේ ආදීනව පිළිබඳ බොහෝ දෙනෙකුට අවබෝධයක් නොතිබීම. ඒ පිළිබඳ අමතර තොරතුරු රේරුකානේ චන්දවිමල මාහිමියන්ගේ අභිධර්මයේ මූලික කරුණු හා පටිච්චසමුප්පාද විවරණය යන ග්‍රන්ථයන්ගේ අග දැක්වේ.

9. බොහෝ කාලයක් මෙරට විදේශීයයන්ට නතුව පැවතීමෙන් දහම හැදෑරීමේ පුරාණ සම්ප්‍රදාය ගිලිහීයාම හේතුවෙන් නිවැරදිව පෙළ-අටුවා-ටීකා අනුසාරයෙන් දහම හදාරන්නේ කෙසේ ද යන බව බොහෝ දෙනා නොදැන සිටීමත්, එම ක්‍රමය හෝ එහි වටිනාකම දක්වන ග්‍රන්ථ සුලභ නොවීමත් තවත් කරුණකි.

10. මෙම වැරදි මත බණ්ඩනය කරමින් ඉතා වටිනා ලිපි පලවී ඇතත් ඒවා ඇතැම් විට වෙනම ග්‍රන්ථ ලෙස නොලියවීම නිසා ඒවා එතරම් අවධානයට ලක් නොවීම ද අවාසනාවකි. බුද්ධජයන්ති ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථයන්ගේ සඤ්ඤාපන ලෙස ලියැවුණු ලිපි ඒ අතර ප්‍රධාන වේ. විශේෂයෙන්ම එහි චිත්තය පිටක මහාවග්ග පාලි පළමු ග්‍රන්ථයේ සඤ්ඤාපනය කියවන්නේ නම් ඉහත වැරදි මත බොහෝමයකට පිළිතුරු ලැබෙනු ඇත.

11. මෙම ත්‍රිපිටකය හා අටුවා ද කටපාඩමින් ධරාගෙන පැමිණියේ අප වැනි අය නොව විශ්මයජනක මතකයක් තිබුණු සති වේපුල්ලජ්ජත්ත (සතියේ උපරිම තත්වයට පැමිණි) රහත් උතුමන් බව බොහෝ දෙනා නොදනිති. පෙරදින කළ කී දෙයවත් හරිහැටි සිහිකළ නොහැකි මෙකල සිටින්නෝ එම උතුමන්ව සැක කිරීම විහිළුවකි. එකල උතුමන්ගේ විශ්මිත මතකය ආදී කරුණු දැන ගැනීමට විශුද්ධිමාර්ගයේ කම්මට්ඨානගහණනිද්දේසයේ එන කරුළියගිරිවාසීනාගත්ථේර, මජ්ඣිමනිකායෙද්වන්තේර යන උතුමන්ගේත් දීඝනිකාය අටුවාවේ (365 පිටුවේ) එන මහාගතිමිඛ අභය, දීඝභාණක අභය, ත්‍රිපිටක චූළාභය යන උතුමන්ගේත්

කථාවස්තු කියවීම වටී. ලිපිය දික්වන බැවින් එම කථාවස්තු නොදක්වමු.

තවද පෙළ දහම ධරාගෙන පැමිණියේත් අටුවා ධරාගෙන පැමිණි උතුමන්මය. අටුවා වෙනස් කළා යැයි කියනවා නම් පෙළ දහමද වෙනස් කළ හැකිව තිබිණි. ඒ උතුමෝ සිහිනෙකින්වත් ඒවා දැන දැන වෙනස් නොකරන බව නම් ස්ථිරය. තවද දැන් සිටින සියලු හික්කුන්ට පැවිදි උපසම්පදාවන් ලැබුණේ ද ඒ උතුමන් වෙතින් බවද සිහිකරනු වටී.

12. ඇතැමුන් පවසන්නේ යමක් පෙළේ නැතිනම් එය බුද්ධභාෂිතයැයි පිළිගත නොහැකි බවයි. සියලු බුද්ධභාෂිත පෙළේ අඩංගු නොවන බවට කරුණු පෙර දැක්වුවෙමු. පෙළේ නැති නමුත් බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින්ම දෙසූ දහම් පාඨ ඕනෑතරම් අටුවාවලින් සොයාගත හැක. ආවුසෝවාදයෙන් වැඩිහිටියන් ඇමතීම නොකළ යුතුයි දක්වන පරිවාර අටුවා පාඨය, ආනන්දබෝධිය රෝපනයට අවසර ලබාදීම ආදී අවස්ථා ඊට උදාහරණ වෙත්. තවද රතනසූත්‍රාදියත්, ධම්මපද ගාථාදියත් දෙසීමට පෙර වෙන කිසිම සංවාදයක් බුදුරජුන් එම ශ්‍රාවක පිරිස හා සිදු නොකළේ යැයි කියන්නේ නම් එය ද විහිළුවකි. තවද සියලු සුභාෂිත බුද්ධභාෂිත වේ යැයි අංගුත්තර අට්ඨකනිපාතයේ උත්තරවිපත්ති සූත්‍රයේ දැක්වෙන පහත සඳහන ද සලකා බලනු වටී.

“එවමෙවං බො, දෙවනම්නද, යං කිඤ්චි සුභාසිතං සබ්බං තං තස්ස භගවතො වචනං අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස. තතො උපදාසුපාදාය මයඤ්ච අඤ්ඤෙව වදාමි.

13. දහමට සම්බන්ධ යමක් ශ්‍රද්ධාවෙන් පිළිගැනීම මෝඛකමකැයි වර්තමානයේ ඇතැමුන් අතර තිබෙන දුර්මතය ද මෙසේ වැරදි මත පැතිරීමට එක් හේතුවකි. “දහම පිළිබඳ මධ්‍යස්ථ මත” යැයි පවසමින් සත්‍ය කණපිට පෙරලීම හෝ නැති වැරදි පෙන්වීම හෝ සැබෑ මධ්‍යස්ථ බව නොවන බව ද ඒ අය තේරුම් ගන්නේ නම් යහපති. අපට විෂයවන දේ පමණක් පිළිගැනීමට සිටියහොත් බුදු දහමේ පමණක් නොව වෙනත් විෂයන් වලද බොහෝ කොටස් බැහැර කළ යුතු වේ. ඒවා හැදෑරීමට ද හැකි නොවේ. වෙනත් ශාස්ත්‍රාදිය ඉගෙනීම ආරම්භ කරන්නේ ද ඒ සියල්ල ප්‍රත්‍යක්ෂ කරගෙන නොවේ. කර්මවිපාකාදී ඇතැම් කරුණු

අපට සම්පූර්ණයෙන් විෂය නොවන බව අවින්තෙය්‍ය සූත්‍රාදියේදී බුදුරජුන්ම වදාරා තිබේ. ආරම්භයේදී බුදුරජාණන් වහන්සේ කෙරෙහිත් ශ්‍රාවක උතුමන් කෙරෙහිත් ශ්‍රද්ධාව පිහිටුවා ගෙන ධර්මය පිළිපැදීමෙන් එහි සත්‍ය අසත්‍ය තමන්ටම දතහැකි වනු ඇත.

මෙසේ අටුවා-ටීකාදී ධර්ම ග්‍රන්ථ පිළිබඳ සැක ඉපදවීමෙන් වන්නේ භාවනා වශයෙන් එම දහම වැඩීමට බලාපොරොත්තු වන ආධුනිකයින් ද නොමග යාමයි. එයින් ඇතැම් අය ශ්‍රද්ධාව අඩු වී සිවුරු හැරයාමට ද හැකිය. මිසදිටු ගැනීමට ද හැකිය. එබැවින් මෙම විවේචන නවත්වා සෑම දෙනාම ධර්මය පිළිපැද බලත්වා යනු අපගේ ආරාධනයයි.

තවද ග්‍රන්ථ කර්තෘවරු ධර්ම ග්‍රන්ථ වල වැරදි සෙවීමට උත්සුක වීම වෙනුවට ඒවායින් ප්‍රයෝජන ගන්නා ආකාරය පිළිබඳ පොත් ලියන්නේ නම් එය පාඨකයාගේ ශ්‍රද්ධාදී ගුණ වර්ධනයට ඉවහල් වේ. වැරදි දැක්වීමෙන් ඔවුන්ගේ ශ්‍රද්ධාව අඩුවීම හැර කුමන ලාභයක් වන්නේදැයි සිතා බලනු වටී. මෙය තම මවගේ බොහෝ ගුණ තිබියදී ශරීරයේ ඇති කුඩා ලප කැළලක් නිසා මවට නිගා කිරීම වැනි අනුවණකමකැයි සිතිය යුතුය. එයින් තමාටත් අනුන්ටත් ලැබෙන්නට තිබෙන පිහිට ද අහිමි වේ.

පුරාණයේ වැඩසිටි ශ්‍රේෂ්ඨ උතුමන් වහන්සේලා බැමිණිනියා සාය වැනි අති දුෂ්කර අවදි වලදී වැටකේ යුෂ, මී පොතු, මානෙල් දඩු ආදිය වළඳමින්, ක්ෂීණාශ්‍රව බැවින් තමාට දහමින් ලැබිය යුතු තවත් දේ නැතත් භාණ්ඩාගාරික පරියත්ති වශයෙන් මේ දහම සුරැකි සේක. ඒ ක්ෂීණාශ්‍රව උතුමන් විසින් මේ නිවැරදි දහමත් එහි නිවැරදි අර්ථයත් රැකගැනීමට ගත් වෙහෙස සිහි කරමින්, ඒ උතුමන් අනුව යමින්, නිවැරදි ශ්‍රී සද්ධර්මය හා එහි නිවැරදි අර්ථ හඳුනා ගනිමින් සීල-සමාධි-ප්‍රඥා ගුණධර්ම සපුරා ඉක්මණින්ම නිවන් අවබෝධය පිණිස සියලුම සත්වයින්ට අපගේ මෙම කුඩා ව්‍යායාමයද හේතු උපනිශ්‍රය වේවා යනු අපගේ මෛත්‍රීසහගත ප්‍රාර්ථනාවයි.

මෙබඳු කාර්යයක් සිදු කිරීමට අවශ්‍ය පසුබිම සකසමින් අපට පිරිසිදු පැවිදි උපසම්පදාවක් ලබාදීමට කටයුතු කළ පුරාණ ඇදුරු පරම්පරාවටමත්, අපගේ උපාධ්‍යායෝත්තම නාඋයනේ අරියධම්ම මාහිමිපාණන් වහන්සේ හා සියලු කර්මාවාර්ය උතුමන්ටත්, නාඋයන ආරණ්‍යයේ මිගොඩ ස්වාමීන් වහන්සේ, අඟුල්ගමුවේ

ස්වාමීන් වහන්සේ ඇතුලු සියලු ආචාර්ය උතුමන්ටත්, මූලික ධර්මවිනය ඤාණය හා අටුවා ටීකා පරිශීලනය කළයුතු අයුරු කියාදෙමින් අපේ පැවිදි දිවියේ අත්තිවාරම දැමූ අපගේ ආචාර්යෝත්තම නුවරඑළියේ ඤාණසීල මාහිමිපාණන් වහන්සේ ඇතුලු සියලුම උපකාරක සබ්බත්ථාරීන් වහන්සේලාටත්, අවශ්‍ය පොතපත හා දහම් කරුණු වලින් අවවාද දෙමින් අපව දිරිමත් කරන හීනටිගල පඤ්ඤාරාම ස්වාමීන් වහන්සේටත්, අවශ්‍ය කරුණු සැකසීමට උපකාර කළ නුවරඑළියේ ඤාණෝපම, කිරිවත්තේ තේජානන්ද, ඇමටියගොඩ වන්දසුමන යන ආයුෂ්මතුන් වහන්සේලා ඇතුලු උපකාරක ගිහි-පැවිදි සැමටත්, මේ කුසලය අනුමෝදන් වන අනන්ත ලෝකවාසී සත්වයන්ටත් නිර්වාණාවබෝධය පිණිසත්, ඒතාක් මිසදිවු නොගෙන පිරිසිදු දහම හඳුනාගැනීම පිණිසත් මෙම කුසලය හේතු උපනිශ්‍රය වේවායි මෙසේ පුණ්‍යානුමෝදනා සිදුකරමු.

සබ්බේ සත්තා භවන්තු සුඛිත්තා!!!

විරං තිට්ඨතු ලෝකස්මිං සම්මා සම්බුද්ධසාසනං.

මෙයට,
සම්බුද්ධසාසනවිරස්ථිතිකාමී,
දිද්දෙණියේ අරියදස්සන හිමි,
නාඋයන අරණ්‍ය සේනාසනය,
පන්සියගම.

2017-12-02

ABHIDHAMMAPPAḌIPIKA.

INTRODUCTION.

The Buddhist scripture is divided into three sections (i.e. Sutta Pitaka, Abhidhamma Pitaka and Vinaya Pitaka) of which the Abhidhamma Pitaka consists of seven books, viz., Dhammasangani, Vibhanga, Dhatukatha, Puggalapannatti, Kathawatthu, Yamaka and Patthana, which are known as the seven Prakaranas.

At the first Council held immediately after the Lord's Parinibbana by 500 Arahats headed by Maha Kassapa Thera, Upali Thera and Ananda Thera, the Three Pitakas and their commentaries in the Pali language, were duly recited and rehearsed. In like manner these were recited and rehearsed at the two subsequent Councils held 100 years and 236 years respectively after the Parinibbana.

Not long after the third Council which was held in the reign of Dhammasoka, his son Mahinda Maha Thera brought into Ceylon the Pali commentaries. Upon the admission of the Sinhalese Bhikkhus to the Buddhist Order, Arittha Thera and others of the Sinhalese race translated the Pali commentaries into the Sinhalese language and had them all committed to memory. Later, at Alulena, at present known as Alu Vihara, in Matale District, 500 arahats, under the auspices of the great King Vatta Gamini Abhaya, held a Convocation and reduced the Three Pitakas and the Sinhalese commentaries to writing.

As time went on, there came to exist several Sinhalese commentaries named as Mahapaccariya Atuwawa, so called because the same was composed inside a large raft, Kurundi Atuwawa by reason of its having been composed in a place called Kurundivelli and Maha Atuwawa following the fact that the copy was made at the Maha Vihara. There was also a commentary written in the Andra language known as Andatthakatha.

In course of time the Bhikkhus in India found themselves in seventeen Nikayas or factions. As a result the original Pali commentaries which had come down from mouth to mouth got mixed up with the different views held by these different factions. In

consequence thereof, as well as by reason of the non-existence of the texts in writing and also through diverse other causes, the Holy Text fell into decline in India. At the same time, however, it flourished in Ceylon where the Maha Vihara Bhikkhus—the pupillary descendants of Mahinda Maha Thera—remained orthodox. Amongst them the Three Pitakas with their Sinhalese commentaries were also available in book form. There were also learned preceptors amongst them highly competent to render correct exposition of the scripture and to make a clean sweep of the heresies introduced by the Bhikkhus of Denanakha and Bhagirinakha sects and by those who held the heretical views known as Vaitulyavada, Vajiriyavada and Ratnakutavada.

At this period the Maha Thera Buddhaghosa, born in Northern India of the Brahmin caste, studied the Dharma—the Buddhist Scripture—and established his competence among his country folk. Later he travelled to Ceylon, and under the guidance of the preceptor Sanghapala Thera, he studied the Three Pitakas in accordance with the instructions of the Maha Vihara fraternity, and under the guidance of the preceptor Buddhamitta Thera, he studied the Sinhalese commentaries, the Maha Atuwawa, Mahapaccariya Atuwawa and Kurundiya Atuwawa. Then he expressed the object of his visit to Ceylon, namely, to translate the Sinhalese commentaries into Pali.

Thereupon the Sinhalese preceptors who were versed in the Three Pitakas and were also able to recite the same from memory, desired to test the fitness of Buddhaghosa, and requested him to write a commentary on a single verse which occurs in the Devata-samyuttaka of the Samyutta Nikaya, namely :—

* “Sile Patitthaya naro sapanno
Cittan pannanca bhavayan
Atapi nipako Bhikkhu
So iman vijataye jatan.”

In response to this invitation, Buddhaghosa compiled the book known as Visuddhimagga with material picked up by careful research into the entire region of the Three Pitakas.

* The man discreet, on virtue planted firm,
In intellect and intuition trained,
The brother ardent and discriminating;
'Tis he may from this tangle disembroid.

This able exposition of the Dhamma provided in itself ample testimony as to his fitness and ability for the task. Therefore the great Theras of Ceylon granted him permission to translate the Sinhalese commentaries into Pali. The trust reposed in Buddhaghosa was duly honoured by him faithfully following the rules of the Maha Vihara Fraternity, and accurately converting into the Pali language the Sinhalese commentaries of the Three Pitakas except a part of the Khuddaka Nikaya.

The commentary called the Samantapasadika in the Vinaya Pitaka was compiled, according to the author (Buddhaghosa), upon the invitation of the Thero Buddhasiri, while residing at Mahapaya (the great mansion) built and placed at the disposal of Buddhaghosa by one Mahanigama Swami, a Sinhalese chief, within the great college associated by the Bhikkhus of the highest and purest discipline, situated to the south of Sri Maha Bodhi Vihara in Mahamegha Park at Anuradhapura in the twentieth year of the reign of King Siriniwasa of Ceylon. Of the rest of the translations two appear to have been written by him while in residence in the same monastery. Upon the invitation of a Thera called Culla Buddhaghosa he wrote the commentaries Atthasalini, Sammohavinodani and Pancappakaranatthakatha on the Abhidhamma Pitaka. Various other Theras of eminence were instrumental in getting Buddhaghosa to write the commentaries Sumangala-Vilasini on the Digha Nikaya, Papancasudani on the Majjhima Nikaya, Manorathapurani on the Anguttara Nikaya, Saratthappakasini on Sanyutta Nikaya, Dhammapadatthakatha on the Dhammapada, Jatakattakatha on the Jataka series, and Kankhavitarani on the Ubhaya-Patimokkha.

The ground work for the present work, *Abhidhammapadipika*, is Buddhaghosa's Sammoha Vinodani, the commentary on the Vibhanga of the Abhidhamma Pitaka. The Maha Thera Ananda of the Maha Vihara who was versed in the Three Pitakas and their commentaries compiled a subcommentary by the name Mulatika for all the commentaries of the Abhidhamma Pitaka. Dhammapala Thera, a commentator who lived in Badaratirtha Vihara in Nagapattana (now known as Nagapatam), came over to Ceylon and compiled commentaries on the books of the Khuddaka Nikaya not commented on by Buddhaghosa and this

Dhammapala Thera also wrote an Anutika (a sub-commentary) on the aforesaid Mulatika. One more sub-commentary by the name Madhu-saratthadipani or Madhutika on the same Mulatika was compiled by Ananda Thera of Maharama in the city of Hansavati in the Ramanna country. A Pali glossary was also written for the same book by one Nanakitti Thera who lived in a vihara known as Panasarama in the same country. A Burmese paraphrase was added by a Burmese Thera. Several other Theras also wrote glossaries and explanatory annotations for the same book.

It would thus appear that this book, Sammoha Vinodani, is enriched by the possession of a number of commentaries such as Mulatika, Anutika, Madhutika, Pali glossaries, Burmese paraphrases etc. However, during the Sitawaka period, the line of the Maha Vihara Fraternity having come to extinction the apprehension of even the accurate meaning of certain words gradually declined, to say nothing of the study of the many commentaries. By reason of there being no Sinhalese work on the subject, the Sammoha Vinodani, the commentary on the Vibhangappakarana, got out of reach of the beginners. Similarly, works of the sort of Mulatika too fell into disuse.

The need which thus arose for the provision of facilities for the study and dissemination of the Pariyatti Sasana-the sacred Dhamma-attracted the pious attention of Mr. M. T. Fernando of Sri-Ranjen, Moratuwa, a devout Buddhist and a man of excellent principles. His devotion to the Dhamma prompted him to seek merit by zealous service in the cause of propagation of the same and he offered to bear the cost of printing and publication of a Sacred Book which would lend a fresh impetus to the study and dissemination of the Dhamma. He therefore respectfully invited the author in that behalf, and the author accordingly undertook to compile this book.

In this work, the texts in Mulatika, Anutika and Madhutika have been separately dealt with, with as brief a Sinhalese exposition as would not render the volume cumbersome. Different views appearing in the Burmese paraphrase and certain other books have also been separately explained.

Mr. Fernando has also expressed his desire to defray the cost of printing and publication of the second part of this work.

The author would like here to acknowledge his personal indebtedness to Mr. Fernando for the opportunity he has afforded the author to perform an act of merit which will, he hopes, help him in his struggle for emancipation from the tangle of Sansara.

Moratuwe Medhananda Thera.

Author.

Abhaya Karunaratna Mudalindarama,
Panadure, February, $\frac{2472 \text{ A. B.}}{1929 \text{ A. C.}}$

සප්තප්‍රකරණතවඥපනය.

නමෝ බ්‍රහ්මය.

කරුණාවිය සතෙනස්ස පඤ්ඤා යස්ස මහෙසිනෝ,
ඤ්ඤායධම්මෙස්ස සබ්බෙස්ස පවතතිත්ථ යථාරුචි.

දයාය නාය සතෙනස්ස සමුස්සාතිත මානසෝ,
පාරිභිඤ්ඤානමහි වසනොති තිදසාලයෝ.

පාරිච්ඡන්තකමුලෙහි පඤ්ඤාකම්මලනාමකෝ,
සීලාසනෙ සන්තිසිනොති ආදිවොච යුගකිරෝ.

වකකවාලසහස්සෙහි දසභාගමම සබ්බසෝ,
සන්තිසිනොති දෙවනං ගණෙන පරිවාරිතෝ.

මාතරං පමුඛං කත්වා තස්සා පඤ්ඤාය තෙජසා,
අභිධම්ම කථා මග්ගං දෙවනං සම්පවත්තසී.

මෙනෙත් විජම් අටුවා ආරම්භයෙහි යු හෙයින් අප මහා බෝධි සතඤ්ඤාවන්තන්සේ මේ මහා හදුකලපයට චතුරසංඛ්‍යාධික කලප ලක්ෂයෙකින් පුළුකාලයෙහි පඤ්චාභිඤ්ඤා අපටසමාපන්නලාභී සුමෙධ නම් මහර්ෂිහුවා සකලලොකශිවඤ්ඤා දීපඤ්ඤා සමාසක් සම්බුධි සථිඤ්ඤා රාජොත්තමයාණන්වහන්සේගේ පා මුලේහි සථිද්‍රුශ්‍යාන්තරාපශම ලක්ෂණ නිව්‍යාණ සුඛභාක්කරණයෙහි කාතානිතිභාර ඇතියහුනමුදු

කිං මෙ එකෙන තිණ්ණෙන පුරිසෙන ථාමදස්සිනා,
සබ්බඤ්ඤානං පාපුණ්ණිකා සන්තාරෙස්සං සදෙවකං.

යනාදිනසින් මා සර්ලන ශතතිසම්පන්න ශුරචිර පුරුෂශ්‍රෙට්ඨියක්හුගේ එකලාව ගෞරවිරම් සසරකතරෙන් එතරවැ අමාමහතිවන්පුර සිරිසුව වැලඳීම තමාඅයත් මහ භුලුණුනුවණට තරම්නොවේ යයි මෙනෙහි ජකාටැ පයඝීන්තරහිත ලොකධාතුපයඝීපන්න අනන්තාත්‍රාණ සතඤ්ඤා වර්ගයා කාමොසාදිචතුරෙස වණ්ඤිප්‍රවාහයෙන් ප්‍රතරණය කරන්නෙමිසි මහාකරුණාභිතා සඤ්චාදිත වින්තසන්නාන ඇතියහුවැ අත්පත් තිවන් පුර සිරිසැපත් සසරදුකසෙ පියා සසරදුක තිවන්පුර සිරිසැපත් සේ ගෙනැ සුමෙධානමහාවයෙහි පටන් විශ්වානතරුතමහාවයදක්වා අනතරයෙහි ත්‍රිවිධවයඝී වතුසංඛ්‍යාවසතු පඤ්චමහාපරිත්‍යාග සමත්‍රිංශත්පාරමිමි සංඛ්‍යාත බුධිකාරකධර්මයන් සම්පුණ්ණකොටැ තුෂිතභවනයෙහි ඉපිදූ දිව්‍යමය පඤ්චකාමයන්හි ඉන්ද්‍රියයන් හසුරුව මින් වැඩවසන සෙමෙහි බුධිහලාහලනිසොමයෙන් මෙහෙයු දසදහසක් ලෝදවැසි දෙව්බඩුන් එක්රැස්වැ අවුත්:-

කාලොයං තෙ මහාචාරී උපාසක මාතුකුච්ඡියං,
සදෙවකං තාරයනො බුජ්ඣස්ස අමතං පදං. ඩී

දෙහොත් මුදුන් දී නාමද අයාදසිටිකල්හි කාලච්ඡ දෙශකුලජ්නනීන් ප්‍රේක්ෂණ විසින් පඤ්චමහාචාරොක්තයකොට ප්‍රතිඥා දී අසමනිත මහාසමමන පරමපරාධුයාන ශුචිසුය්‍යවංශානිජත කපිලවත්තපුර පුවරයීඤ්චර ශුචොදන මහාරුජ්ජනමයාණන්හට දව මහාමායානම් අගමෙහෙසියගේ කුසා පිළිසිදගෙනා දසඑකඛමසක් හුගේ ඇවැමෙන් ලුබ්භිනිනම් ශාලවනොද්ධනයෙහි වෙසක්මස පුණ්‍යපොහෝදිනා මාතෘ ගහියෙන් ප්‍රසූතවූ ශුක්ලපක්ෂවතීනී ශරච්චඤා බ්‍රිමොනුකාරයෙන් ක්‍රමයෙන් වැඩිවිය පැමිණ වාත්‍රිංශවරමහාපුරුෂලක්ෂණාශිත්‍යානු ව්‍යාඤ්ඤායෙන් වොරජමත් සිටිකල්හි රම්‍ය සුරම්‍ය ශුභ යන ප්‍රාසාදත්‍රය යෙහි යශොධරා නම් අගමෙහෙසිය ලැබ සනප්‍රිස්දහසක් දෙවනනන් බදු නලිගනන් පරිවෘතයනුවා දිවසාපත්වැති රජසාපත් අනුභවකොට දවස් අලිඟ.

මෙසේ පඤ්චාඤ්චියනච්ඡිණ සුබානුභවයෙන් ශ්‍රඩාදි පඤ්චාඤ්චිය පරිපාක කාලාවගමය දක්වා දවස්සවන සෙමෙහි ජරජ්ණී රෙහාව තිණ මරණාවතීණී නිමිත්තත්‍රය සංකූලිතයෙන් සමුච්ඡිතයනුවා ප්‍රථමා රූප සංදශීතයෙන් පැවිදිවියටිනුවා රහල්පුත්තුමරා බිහිවූදිනෙහි ම හානිනිෂක්‍රමණයකොට පැවිදිවූ සාවුරුද්දක් මුළුල්ලෙහි කෂටවුත ධර්මාවරණා දිවශයෙන් දුෂකරවය්‍යාව කොට සොභමපරිනාපනානු යොගයෙහුදු මොක්ෂ ධර්මයාගේ සාක්ෂාත්කරණයෙහි අශක්‍යය දන පුළුභාග මධ්‍යම ප්‍රතිපදයෙහි පිහිටා අජපාලනම් න්‍යග්‍රොධවක්ෂ මූලයෙහි සුජ්‍යානම් සිවුදු පිළිගැන්වූ ක්ෂීරපායස දනය පිළිගෙනා නිල්දලාංතොර අසල විසල් සල්වෙනෙහි වප්‍රදවදුර ආණාපාණ සමාතිස වඩා රූපාරූප සමාපනතීන් උපදවා දෙවියන් මවා පැමායියෙන් මහබෝමැඩ කර වැඩවදුරණුවෝ සොක්ඛියනම් බමුණු දුන් කුසතණ පිළිගෙනා බොබිමණ්ඩනසථානසංඛ්‍යාන ජය භූමියෙහි අතුරු ඉන් උලැහි තණපලිග මත්තෙහි වතුරඛන විය්‍යාධිසානායෙන් වැඩහිදැ හිරුඅවරහිරි නොපත්කලා දෙවපුත්‍ර මාරබලවිධිංසනය කොට ප්‍රථමයාමයෙහි පුබ්බතිවාසානුසංතිඤ්ඤාණයද මධ්‍යමයාමයෙහි දිබ්බවක්ඛුඤ්ඤාණයද පශ්චිමයාමාවසානයෙහි ආසවකඛයඤ්ඤාණයද සමධිගමය කොට දශබල වෑ චේශාරද්‍යඤාදි සඵලණමණ්ඩන ප්‍රතිමණ්ඩන සඵලතාඤ්ඤාය ප්‍රා චෙධියකොට බුඬත්‍වය ලැබගත් සේක.

ඒ අප භාග්‍යවත් අහිත් සමයක් සමබුඬ සඵලරුජ්ජනමයාණන් වහන්සේ බුදුමුනැත්පවත් සාවුරුද්දක්හුගේ ඇවැමෙන් සැවත්නුවර ගණබඩ නම් අඛරැක්මූල යමක ප්‍රාතිහාය්‍ය පා තිථික මානදථි මදීනය කොට ත්‍රිපද වික්‍රමයෙන් තව්තිසා දෙව්ලොවට වැඩවදුර පාරිච්ඡත්තක නම් සුරදුමමූලයෙහි ප්‍රඥානවර පාණඩුකම්බලශෛලාසන මහනක

යෙහි ෂබ්දඝ්ණිකාණ්ඩ ධරණිමාලාවෙන් දිලිහි දිලිහි වැඩහිදැ මාතෘ දෙවපුත්‍ර ප්‍රමුඛකොටැ ඇති දසදහසක් සක්වළින් රැස්වූ දෙවබ්‍රහ්ම සමූහයා මධ්‍යයෙහි සකලඥය ධර්මයන්ගේ අවිපරිත සවනාවය දැන් මෙහි සාමථියැ තවකතව්‍යප්‍රකාරය දැන් මෙහි සාමථියැ බොධනාභි ප්‍රදානලයන්ගේ ආශයාධිමුක්තිත්‍යාදීන් විභාවනයෙහි සාමථියැ යන ත්‍රිවිධ සාමථියෙන් සමන්විත සඵලභාග්‍යයෙන් සමමග්නිය කළ ශුන්‍යතා ප්‍රතිසංයුක්ත අභිධම්මදෙශනාව අභිතභාරතීභූත දෙශනා ඥානලයෙන් ගලාබස්නා ආකාශගභිකාජලප්‍රවාහයක්සේ වස් තුන් මස මුළුල්ලෙහි අවිචේජ්‍යය කොටැ දෙශනාකළ සේක.

කවර අථියෙකින් අභිධම්ම නම් වේද ධර්මානිරෝක ධර්ම විශේෂාථියෙන් අභිධම්ම නම් මෙහි අභිඋපසගී ශබ්දකෙමේ “බාලුනා මෙ ආවුසො දුක්ඛාවේදනා අභිකක්ඛනාති නොපටික්ඛමනාති” අභිකක්ඛනාවණ්ණො” යනාදි තන්හි පැහැන අභිඋපසගී ශබ්දයන් මෙන් අනිරෝකාථි විශේෂාථි දෙකක වේ. එහෙයින් එසවූ ඉබොහෝ ඡත්‍රධර්මයන් අතුරෙහි අනිරෝක ප්‍රමාණවත් විශේෂ වණ්ණසංස්ථාවන් යම් ඡත්‍රයෙක් අනිරෝක ප්‍රමාණවත් නානාවිරුගවණ්ණ විශේෂ සමාඛ යම් ධර්මයෙක් ඇත්නම් ඒ ඡත්‍රයැ ඒ ධර්මයැ අනිඡත්‍රයයි අනිධර්මයයි කියනු ලබන්නේ යම්සේද එක්තනැ ඔසලාවූ රජකුමරුවන් අතුරෙහිත් දෙවබ්‍රහ්මයන් අතුරෙහිත් ජනිතොග යසඉසුරු සැපත් ආදියෙන් වැඩිතරම්වූ විශිෂ්ටතරවූ යම් රජකුමාරයෙක් ඇත්නම් ආයුරරෙග්‍ය වණ්ණසොඤ්ඤාපේශවයා පරිවාර සමපත් ආදියෙන් වැඩිතරම්වූ විශිෂ්ටතරවූ යම් දෙවියෙක් බලෙක් ඇත්නම් ඔව්හු අතිරූප කුමාරයයි අතිදෙවයයි අතිබ්‍රහ්මයයි යම්සේ කියනු ලබද්ද එපරිද්දෙන්ම මේ ධර්මයද ධර්මානිරෝක ධර්මවිශේෂාථියෙන් අභිධම්මනමැයි කියනු ලැබේ. ඒ එසේමැයි සුත්‍රානන්‍යයට පැමිණ පඤ්චස්කන්ධ වාදශායනන අභ්‍යාදශධාතූ චතුෂ්සත්‍ය වාචිංශනිඤ්ඤ ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාද ප්‍රතිත්‍යසමුත්පන්න ධර්මයෝද සමාතිප්‍රසංඛාන සමයක්ප්‍රධාන සෘෂිපාද බොධ්‍යඛන ආයාභ්‍යාඛිතිකමාගී ධ්‍යානඅප්‍රමාණ්‍ය පඤ්චශික්‍ෂාපද ප්‍රතිසංවිධර්මයෝද එකදෙශයෙකින්මුත් නිසප්‍රදේශ වශයෙන් අවිභක්තයහ අභිධර්මයට පැමිණ හුදෙක් ඉඤ්ඤ විභවයෙහි සුත්‍රානන්‍යභාජනිය නම් නයවිශේෂයක් ප්‍රත්‍යයාකාරයෙහි ප්‍රශ්නපෘච්ඡක නම් නයවිශේෂයක් පියා පඤ්චස්කන්ධාදි ධර්මයෝ සුත්‍රානන්‍යභාජනිය අභිධර්ම ජනිය ප්‍රශ්නපෘච්ඡක නයවිශේෂයන්ගේ වශයෙන් නිසප්‍රදේශය? හෙයින් බෙදුවදුලහ. එසේම සුත්‍රානන්‍යයට පැමිණ එකදෙශයෙකින් විභක්තවූ ඥානයක් කෙලශ ධර්මයෝත් අභිධර්මයට පැමිණ “එකවිධෙන ඤාණවත්ත” යනාදිනසින් මාතෘකාවකබා නිසප්‍රදේශවශයෙන්ම විභක්තයහ, තවද සුත්‍රානන්‍යයට පැමිණ එකදෙශයෙකින් විභක්ත භූම්‍යන්තරපරිචේජ්‍යයැ අභිධර්මයට පැමිණ ත්‍රිවිධතය වශයෙන් නිසප්‍රදේශහෙයින්ම බෙදුවදුලහ. මෙසේ ධර්මානිරෝක ධර්මවිශේෂාථි වද් භාවයෙන් අභිධම්ම නමැයි දතයුතු.

ප්‍රකාරණ පරිවෘත්ත වශයෙන් වනාහි මේ අභිධම්ම පිටකයා ධම්ම සභාවේ විහඞ්ඞ ධාතුකථා පුද්ගලප්‍රඥාප්ති කථාවසතු යමක ප්‍රසාදන නම් ලද සභාප්‍රකාරණයන්ගේ වශයෙන් ප්‍රවෘත්ත වේ, සභාප්‍රකාරණ සමමිණයෙහි මෝහොමෝ චිරන්තනාවායවී වරේණයන්ගේ සමානකථායි, විතණ්ඩවාදී පුද්ගලතෙමේ කථාවසතු ප්‍රකාරණය කවරකරුණෙකින් ගෘහිතද සමයක් සමුව පරිනිථිණයෙන් දෙසිය අටලොසක් හවුරුදු ඉක්මවා මොග්ගලීපුත්තනිසසනම් මහාසෂිණාග්‍රව සථවිරයන් වහන්සේ විසින් තබන ලද්දේ කේනොවේද කථාවසතු ප්‍රකාරණය ශ්‍රාවකභාෂිත වන බැවින් හළමැනවයි කිය, එබඳු විතණ්ඩවාදිය එසේ නම් තෝ ඡට් ප්‍රකාරණ කෙනෙක් අභිධම්ම පිටක නමැයි කියන්නෙහිදැයි ඇසුකල මහාධම්ම හදය නම් ප්‍රවචනධම්මයෙක් ඇත ඒ හා සමග සභාප්‍රකාරණ කෙනෙකැයි කිකල ඒ කීම කරුණු දක්වා ප්‍රත්‍යාඛ්‍යානය කොට ඉක්බිති මහාධාතු කථා නම් ප්‍රවචනධම්මයෙක් ඇත ඒ හා සමග සභාප්‍රකාරණ කෙනෙකැයි කිකල්හි ඒ කීමත් කරුණු දක්වා ප්‍රත්‍යාඛ්‍යානය කොට කථාවසතු ප්‍රකාරණය හා සමග සභාප්‍රකාරණ කෙනෙකැයි පොරණැපරන්ගේ කීම යථාසථානයෙහි පිහිටිවනු සදහා විහජ්ජවාදී පුද්ගලතෙමේ අප සමයක් සමුව සුභත තථාගතයන් වහන්සේ සභාප්‍රකාරණයන් වදාරණයෙක් කථාවසතු ප්‍රකාරණයට පැමිණ පුද්ගලවාදයෙහි වතුච්චිප්‍රශ්නයන්හි උභයපක්ඛිකයන්ගේ වශයෙන් යම් අභිධම්මවාද යුක්තියක් වදාලයෙක් ද ඒ අභිධම්මවාද යුක්තිය ආදිකොට අසමප්‍රණී භාණ්ඩාර ප්‍රමාණවත් පාලිධම්ම වශයෙන් “පුග්ගලො උපලබ්භති සච්ඡිකථාපරමජෙන ආමන්තා” යනාදි මාතෘකාව තබා වදාලයෙක් කැයි කි. යථොක්ත කථාවසතු ප්‍රකාරණ මාතෘකා පාලිය තබා වදාරන ශාස්තෘන් වහන්සේ මාමෙ පිරිනිවීමෙන් දෙසිය අටලොස් හවුරුද්දෙකින් මතුකාලයෙහි මොග්ගලී පුත්තනිසස නම් මහාසෂිණාග්‍රව හිසු තෙමේ සෂිණාග්‍රව හිසුන් දහසක් දෙනා මධ්‍යයෙහි වැඩහිදැ සකවාදයෙහි සුත්‍රපන්සියයක් ද පරවාදයෙහි සුත්‍රපන්සියයක් ද සමොධානය කොට දීඝිනිකාය ප්‍රමාණ වූ කථාවසතු ප්‍රකාරණය විභාග කොට දෙශනාකරන්නේය යන මේ කාරණය දැක මැ පෙළ පමණක් තබා වදාලයෙක් ද ශාස්තෘන් වහන්සේ ප්‍රදත්තනය ඇති යථොක්ත මාතෘකා පාලිය අවලම්භනය කොට පසු භාගයෙහි මොග්ගලීපුත්තනිසස නම් මහාසෂිණාග්‍රවයන් වහන්සේ මේ ප්‍රකාරණය වදාල බැවින් සවිය ප්‍රතිභාලයෙන්ම නො වදාල බැවින් සියලුම කථාවසතු ප්‍රකාරණය බුඩ්ධාෂිතය මැයි නම් විය. කුමමෙන් ද යත් මුට්ඨිකේක සුත්‍රාදිය මෙනි.

භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මුට්ඨිකේක සුත්‍රාන්තයෙහි “යතොතිදනං භික්ඛු පපඤ්ඤා සඤ්ඤා සඤ්ඤා සමුදවරනනි එතථෙතඤ්ඤා අභිනන්දිතබ්බං අභිවද්දිතබ්බං අජේඤ්ඤාසිතබ්බං එසෙවනො රුගානුසයාදිනං” යි මාතෘකාව තබා නුතස්තෙන් නැග වෙහෙරට වත්සේක. ධම්මප්‍රතිශ්‍රාහයෙහි නිසුක්ක භික්ඛු මහාකාන්තයාන සථවිරයන් වහන්සේ වෙතැ එළඹැ දඹලධාරීන් වහන්සේ තබා වදාල මාතෘකා පාලියගේ අභිය විකාලක.

තෙරුන්වහන්සේ ඇසූ පමණෙකින් ම නො වදාර දශබලධාරීන් වහන්සේට ආදර ගෞරව සමභාවනය පිණිස ශාරවෘක්ෂොපමාවක් ඇර දක්වා ප්‍රශංසාදායක කොටැ නැවත නැවතත් තෙරුන් විසින් යාවක්ක කරන ලද වැ ශාක්‍යාසථාපිත මාතෘකාවගේ තනුවිය විභාග කොටැ ආයුෂමතුනි ඉදින් තෙපි රිසිවන්තනු නම් භාග්‍යවතුන්වහන්සේ වෙතම එළඹැ එතදවිය විතාල මැනව සපීඥතාඥනය හා ඉදින් සංසඤනය වේ නම් පිළිගත මැනව නො ද එසේ වි නම් නො පිළි ගත මැනව උන්වහන්සේ ප්‍රකාශ කරන පරිද්දෙන් ලෙහි ලා දැරැව මැනව සි කියා බුදුන් හමුවට පැමිණ වී. තෙරුන්වහන්සේලා එපවත් සැලකල ඉක්බිති ශාක්‍යාන්වහන්සේ මහකසයින් මහණනු අඵ විපරිත කොටැ වරදවා කියන ලදැ සි නො වදාර රන් මිහිභූබේර කදක් ඔසවන්නාක් මෙන් ශ්‍රීවය නභා සුතපුලලඝනපත්‍රසශ්‍රිතවකත්‍ර ගභීය පුරුලමින් අප්‍රාබන්ධසමුපෙනබ්‍රහ්මස්වරය විහිදුවා තුන්යලක් මහ කසයින් තෙරණුවන්ට සාධුකාරදී “පණ්ණිතො භික්ඛවෙ මහාකච්චා යනො” යනාදීන් ස්තවය කොටැ මහණෙති! තෙපි මෙහි අඵ ඉදින් මා විතාරන්නනු නම් මම ද මහකසයින් මහණනු ප්‍රකාශ කල නියා යෙන් ම ප්‍රකාශ කරන්නෙමිවේදැ සි වදාර ශාක්‍යාන්වහන්සේ අනු මෝදන් වූ කාලයෙහි සිටැ සියලු මධුපිණ්ඩික සුත්‍රය බුඩ්ධාමිතනම් විය. ආනඤ්ඤාපිට්ඨදීන් වදල සුත්‍රයන්හිදු මේ නයමැ පැමිණවිය යුත්තේයි.

මධුපිණ්ඩික සුත්‍රාදීන්හි මෙන්ම සඤ්ජානප්‍රකරණයන් වදාරන්නා වූ මාක්සලේඛයන්වහන්සේ කථාවසතුප්‍රකරණයට පැමිණ පූජොක්ත නයින් මාතෘකාපාලිය තබා වදලසේක. ශාක්‍යාපදිෂ්ටතයානුසාරයෙන් පඤ්ඤාදිභාගයෙහි මොග්ගලිපුත්තනිසංමහරහතන්වහන්සේ තතමාතෘ කාපාලිය එල්බගෙනැ වදල බැවින් සියලුම කථාවසතුප්‍රකරණය බුඩ් භාමිත නම් විය. මෙසේ විරන්තනාවායවීවරණයන්ගේ නිෂ්ඨාවය යෙන් කථාවසතුප්‍රකරණය හා සමගම සඤ්ජානප්‍රකරණයනු අභිධම් නම් වෙයි.

ඒ අභිධම්පිටක සංඛ්‍යාත සඤ්ජානප්‍රකරණයන් අතුරෙන් පළමු කොටැ වදල ධම්මසංඛ්‍යානේ ප්‍රකරණයෙහි විතතවිභකතියැ රූපවිභකතියැ නික්ෂේපරශියැ අප්‍රේඛාරණියැ කියා වතුර්විධ විභාග කෙනෙක් ඇත්තාහ. ඔවුනතුරෙහි කාමාවචර කුශල වශයෙන් සිත්නු අටදෙනෙක අකුශල වශයෙන් දෙළොස් දෙනෙක කුශලවිපාක වශයෙන් සොළොස් දෙනෙක අකුශල විපාක වශයෙන් සත්දෙනෙක ක්‍රියා වශයෙන් එකොළොස් දෙනෙක රූපාවචර කුශල වශයෙන් සිත්නු පස්දෙනෙක විපාක වශයෙන් පස්දෙනෙක ක්‍රියාවශයෙන් පස්දෙනෙක අරූපාවචර කුශල වශයෙන් සිත්නු සිවුදෙනෙක ක්‍රියා වශයෙන් සිවුදෙනෙක ලොකොත්තර කුශල වශයෙන් සිත්නු සිවුදෙනෙක මෙසේ එකුත් අනුවක් විතතයන්ගේ විභාගයැ විතත විභකතියම, විතෙතාත්‍යාද කාණ්ඩයැ කියාත් මෝහටම නමෙකි ඒ විතතවිභකතියැ වචනා මාගී

විසින් බණවර සයකට වැඩිතරම් වේ විසාරයකරනුලබන්නේ වී නම් ග්‍රන්ථාණ්වාර විසින් අනන්‍යාපය්‍යිනන වේ, තදනනාර වැ “එක විධෙන දුට්ඨෙන” යනාදී නයින් මාතෘකාව තබා විසාර විසින් විභජන ය කරන ලද්දී රූපවිභක්තිනම රූපකාණ්ඩයකිසාන් මෝහටම නමෙකි ඒ රූපවිභක්තියා වාවනා මාගී විසින් දෙබණ වරකට වැඩි තරම් වේ. විසාරය කරනුලබන්නේ වී නම් ග්‍රන්ථාණ්වාර විසින් අනන්‍යාපය්‍යිනන වේ, තදනනාර වැ “මූලතො ඛනිතො වාරතො භූමිතො අත්තො ධම්මතො නාමනො ලිඛිතො” යි මෙසේ මූලාදීන් නිකේපය කොට වදාළ නිකේප රුශිනම මෙයටම නිකේපකාණ්ඩය කියා ද නම් වේ ඒ කාණ්ඩයා වාවනා මාගී විසින් බණවර තුනෙක් පමණ ඇත. විසාරය කරනුලබන්නේ වී නම් ග්‍රන්ථාණ්වාර විසින් අනන්‍යාපය්‍යිනනවේ, තදනනාර වැ ත්‍රිපිටක බ්‍රහ්මවචනසායේ අප්‍රාධාරණභූත වූ ශරණ විකය දක්වා නිකේපා අභිකථා කාණ්ඩයා නම යම් අභිකථා කාණ්ඩයක්හු කරුණු කොට ගෙන මහාප්‍රසාදාන ප්‍රකරණ පඨනපාඨන යෙති නියුක්ත භික්ෂූහු එහි ගණනපථය සමන්වා ව්‍යවහාර කෙරෙද්ද ඒ අභිකථා කාණ්ඩය වාවනා මාගී විසින් දෙබණ වරෙක් පමණ ඇත විසාරය කරනු ලබන්නේ වී නම් ග්‍රන්ථාණ්වාර විසින් අනන්‍යාපය්‍යිනන වේ මෙසේ සියලුම ධර්මසංග්‍රහප්‍රකරණය වාවනා මාගී විසින් තෙලෙස් බණ වරකට වැඩිතරම් වේ විසාරයකරනුලබන්නේ වී නම් ග්‍රන්ථාණ්වාර විසින් අනන්‍යාපය්‍යිනන වේ යයි දනුනු. එහෙයින් විසූ විජම් අටුවා යෙහි.

විතත විභතති රූපඤ්ච නිකේපො අත්ථොතනා,
ගමිතරං නිපුණං සානං තමපි බ්‍රවෙන දෙසිතං. යි.

අසමදීය ප්‍රබන්ධිරොමණී නම්වූ ජනවංශදීප මහාකාව්‍යයෙහි ඉහසුක්ක යි.

මන්ථාචලෙනමුක්තිධිං ච කෙසවො
විඤ්ඤාණ කණ්ඩා දි වසා චතුබ්බිධං,
තසමිං නිසිනො මුති ධම්ම සබ්බණී
මාලොලසී ඤාණබලෙන දුද්දසං. යි.

ධර්මසබ්බණී ප්‍රකරණයට අනතුරු වැ වදාළ සමමාහවිනොදනී නම් අභිකථාවයේ මූලාශ්‍රයභූත විභවිතප්‍රකරණය වනාහි සාකච්ඡිතබ්‍රහ්ම ආයතනවිභවයා, ධාතු විභවයා, සත්‍ය විභවයා, ඉන්ද්‍රිය විභවයා, ප්‍රත්‍යයාකාර විභවයා, සමාති ප්‍රසාදාන විභවයා, සමන්ත්ප්‍රධාන විභවයා, සංවිපාද විභවයා, බොධ්‍ය විභවයා, ධ්‍යාන විභවයා, මාගී විභවයා, අප්‍රාමාණ්‍ය විභවයා, ඉන්ද්‍රිය විභවයා, ප්‍රතිසංවිභවයා, ඥාන විභවයා, බ්‍රහ්මකච්ඡවිභවයා, ධම්මනදය විභවයා, යන අවලොස් විභවයෙකින් විභවයා, තවිභවයන් අතුරෙන් සුත්‍රානන්තරාජනීය අභිධර්මාජනීය ප්‍රකාශාප්ත සංඛ්‍යාත නයත්‍රයෙකින් විභවයා

සක්කවිහරිතයැ වාචනාමාථී විසින් බණවර පසෙක් පමණ ඇත විසාර
රය කරනුලබන්නේ වී නම් ග්‍රන්ථාණ්වාර විසින් අනන්‍යාපයඝීනන
වේ ඉන්මතු මන්තෙති වූ ආයතන විහරිතාදිහු ද කතිපය විහරිතකෙනෙ
කුත් පියා යථොක්ත ත්‍රිවිධතයානුසාරයෙන්ම විහතතයහ ඔවුනතුරෙන්
ආයතන විහරිතයැ වාචනා මාථී විසින් බණවරකට වැඩිතරම් වේ ධාතු
විහරිතයැ දෙබණවරෙක් පමණ ඇත සත්‍යවිහරිතයැ ද එසේම වේ
සූත්‍රානතනායමාත්‍රයෙකින් පිරිහුණු ඉන්ද්‍රිය විහරිතයැ බණවරකට
වැඩිතරම් වේ ප්‍රශනපාච්ඡිකතයමාත්‍රයෙකින් පිරිහුණු ප්‍රත්‍යයාකර
විහරිතයැ බණවර සයෙක් පමණ ඇත සමාතිප්‍රසංඛාන විහරිතයැ බණ
වරකට වැඩිතරම් වේ එසේම සමයක් ප්‍රධාන සාඛිපාද බොධ්‍යත මාථී
විහරිතයෝ එක්එක්බණවරකට වැඩිතරම්හු වෙති ධ්‍යානවිහරිතයැ
දෙබණවරෙක් පමණ ඇත අප්‍රාමාණ්‍ය විහරිතයැ බණවරකට වැඩිතරම්
වේ සූත්‍රානතනායමාත්‍රයෙකින් පිරිහුණු ශික්ෂාපද විහරිතයැ
බණවරකට වැඩිතරම් වේ ප්‍රතිසංවිවිහරිතයැ ද එසේම වේ.

“එකවිධෙන ඤාණවච්ඡු — පෙ — දසවිධෙන ඤාණවච්ඡු” යි මාතෘකා
තබ්‍ය විහතකඤ්ඤානවිහරිතයැ බණවරතුණෙක් පමණ ඇත දසප්‍රකාර
යෙකින් මාතෘකා තබ්‍ය විහතත වුද්දකවච්ඡු විහරිතයැ බණවර තුණෙක්
පමණ ඇත ධම්මනදය විහරිතයැ සූත්‍රානතනායමාත්‍රයෙකින් අභිධම්ම භාජනීය
ප්‍රශනපාච්ඡික යන නයත්‍රයානුසාරයෙන්ම විහතත යැ හෙද වාචනා
මාථී විසින් බණවර දෙකක් පමණ ඇත මේ සියලු විහරිතයෝ විසාර
කරනුලබන්නාහු අනත්අපිරිසත්හු වෙත් මෙකී නසින් විහරිතප්‍රකර
ණය වාචනා මාථී විසින් පන්තිස් බණවරෙක් පමණ ඇත්. ග්‍රන්ථාණ්
වාර විසාර විසින් වතාහි අනන්‍යාපයඝීනන වේ ය යි දතයුතු තද්‍රකත
යැ (ජි. කා)

වෙහරිතයං බක්කවිහරිත මාදිකං
ගමහීර මඬාරසධා සුදුබ්බුධං
සො මාරහඤ්ඤාථ විහරිතසාගරං
සමබ්බාහසී ඤාණ යුගන්ත වායුතා

තදනන්තර වැ වදල ධාතුකථා ප්‍රකරණය වතාහි “සඛගහො
අසඛගහො සඛගහිතෙන අසඛගහිතං අසඛගහිතෙන සඛගහිතං සඛ
ගහිතෙන සඛගහිතං අසඛගහිතෙන අසඛගහිතං සමපයොගො විපප
යොගො සමපයුතෙනන විපපයුතතං විපපයුතෙනන සමපයුතතං සමප
යුතෙනන සමපයුතතං විපපයුතෙනන විපපයුතතං සඛගහිතෙන සමප
යුතතං විපපයුතතං විපපයුතෙනන සඛගහිතං අසඛගහිතං යන වතුදීඤ
විධ නසින් විහතත යැ හෙද වාචනා මාථී විසින් බණවර සයකට
වැඩි තරම් වේ විසාරය කරනුලබන්නේ වී නම් ග්‍රන්ථාණ්වාර විසින්
අනන්‍යාපයඝීනනවේ ය යි දතයුතු. තද්‍රකතයැ (ජි. කා)

සො ධාතු සුඤ්ඤාතන පඤ්ඤානො ජිනො
තිස්සතන තිජ්ජිව සභාව ධාතුයො,
විජාරයනෙතා තදනන්තරං වරං
නානාතයං ධාතුකථං වච්ඡෙසී.

තදනන්තර වැ වදල පුදල ප්‍රඥපතිප්‍රකරණය වනාහි සකකි ප්‍රඥපති ආයතනප්‍රඥපති ධාතුප්‍රඥපති සත්‍යප්‍රඥපති ඉන්ද්‍රියප්‍රඥපති පුදලප්‍රඥපති යන ඡවිවිධ නයෙකින් විභක්තයැ හෙද වාවනාමාහී විසින් බණවර පසකට වැඩිතරම් වේ විසාරයකරනුලබන්නේ වී නම් ග්‍රන්ථාණ වාර විසින් අනන්‍යාපයඝීනන වේ ය සි දතයුතු තදකතයැ (ජ. කා)

බකාදි පඤ්ඤානති වසෙන ඡබ්බිධා
පඤ්ඤානතියොති සුචිතතන මාතිකං,
පඤ්ඤය සබ්බඤ්ඤ ජනො ථ පුග්ගල
පඤ්ඤානති මාලොලසි අග්ගපුග්ගලො.

තදනන්තර වැ වදල කථාවසනුප්‍රකරණය වනාහි සකවාදයෙහි පන්සියයක් සුත්‍රද පරවාදයෙහි පන්සියයක් සුත්‍රද යන සුත්‍රසහස්‍රයක් එක්තැන්කොටැ ගලපා විභක්තයැ හෙද වාවනාමාහී විසින් පුසාන යෙහි ලියු ප්‍රමාණය නො හෙනැ සමායනාරුඡ්ඡකල නයප්‍රමාණයෙන් දීඝිතිකාය ප්‍රමාණවත් වේ විසාරය කරනුලබන්නේ වී නම් ග්‍රන්ථාණ වාර විසින් අනන්‍යාපයඝීනන වේ ය සි දතයුතු. මෙද උකතයැ (ජ.කා)

වාදිහසිහො සකවාද මණ්ඩලං
ඔරුග්ග සමමා පරවාද මණ්ඩලං,
සුත්තානි සමග්ගසා සහසස මඬධා
සබ්බිතතමාදො මුඛවාද යුතතිකං.
ඤ්ඤෙන විජාරියමාන මත්තනො
කිඤ්චාප්‍යනන්තා පරියන්ත මුත්තමං,
තකාතිති තකකාවචරං තකෙතිවි
තාථො කථාවන්ත මථාහිසමෙසි.

තදනන්තර වැ වදල යමක ප්‍රකරණය වනාහි මූලයමක සකකි යමක ආයතනයමක ධාතුයමක සත්‍යයමක සංස්කාරයමක අනුගය යමක විතතයමක ධර්මයමක ඉන්ද්‍රියයමක යන දශවිධකයෙකින් විභක්තයැ

හෙද වාවනාමාහී විසින් එක්සියවිසිබණවරෙක් පමණ ඇත විසාර ය කරනුලබන්නේවිනම් ග්‍රන්ථාණවාරවිසින් අනන්‍යාපයඝීනනවේ ය සි දතයුතු. තදකතයැ (ජ. කා)

යං මූලබකාදිවසා දසබ්බිධං
උද්දෙසතිද්දෙසපද්‍යනුරූපතො
නිසානතො සංසයතො විභාගියං
ගමිතීරඤ්ඤෙනාථ සාගරූපමං
සන්තං පඤ්ඤිතං නිපුණං සුදුද්දසං
ගුලහං අතකකාවචරං අවිනනියං
නානාතයං තං යමකං සුසඤ්ඤමො
ධමමස්සරො සමමසි නිප්පදෙසතො

තදනනතර වැ වදුළු මහාප්‍රකරණ සංඛ්‍යාත ප්‍රසාදනප්‍රකරණය
 වනාහි හෙතුප්‍රත්‍යය ආලම්බනප්‍රත්‍යය අධිපතිප්‍රත්‍යය අනන්තරප්‍රත්‍යය
 සමනනතරප්‍රත්‍යය සහජතප්‍රත්‍යය අනෙකානන්‍යප්‍රත්‍යය නිශ්ශ්‍රයප්‍රත්‍යය
 උපනිශ්ශ්‍රයප්‍රත්‍යය පුරේජනප්‍රත්‍යය පශ්චාත්තප්‍රත්‍යය ආසෙවනප්‍රත්‍යය
 කම්ප්‍රත්‍යය විපාකප්‍රත්‍යය ආහාරප්‍රත්‍යය ඉන්ද්‍රියප්‍රත්‍යය ධ්‍යානප්‍රත්‍යය
 මාග්ධිප්‍රත්‍යය සම්ප්‍රසූතප්‍රත්‍යය විප්‍රසූතප්‍රත්‍යය අසානිප්‍රත්‍යය නාසානි
 ප්‍රත්‍යය විගතප්‍රත්‍යය අවිගතප්‍රත්‍යය යන වතුර්විංශතිවිධනයෙකින්
 විභක්තයැ මෙහි සිටි ප්‍රසාදනප්‍රකරණය ප්‍රමාණකවයුතු කියෙයන්
 කුශලත්‍රිකය ආදිකොට ඇති දෙවිසිදෙන ත්‍රිකතමිත්‍ර “හෙතුධම්මා
 නහෙතුධම්මා —පෙ— සරණාධම්මා අරණාධම්මා” යන සියක්දෙන වික
 තමිත්‍ර තදන්‍යවූ ද “විජ්ජාභාගිනො ධම්මා අවිජ්ජාභාගිනො ධම්මා
 —පෙ— බයෙඤ්ඤං අනුප්‍පාදෙඤ්ඤං” යන දෙසාලියි දෙන සෞත්‍රානනි
 කවිකතමිත්‍ර ඔවුනතුරෙහි වාචිංශත්ත්‍රික- ශතවිකයත්‍ර සම්ඥයන්
 වහන්සේ විසින් තමන්වහන්සේගේ කණ්ණිකාලවාදිප්‍රසාදනප්‍රකරණාදීන්
 පෙළා වදුළු ජිකවරවරවකත්‍රවිවරවිනිශ්චිත අභිතනාරනිභුත සප්තප්‍රකරණ
 මාතෘකාතම තදන්‍යවාචකමාර්ගයන් සෞත්‍රානනිකවිකයෝ අගසවි
 දම්සෙනෙවි සාරියුත්තරගතත්වහන්සේ විසින් සාධිතදෙශිකයහ
 යථොක්ත සෞත්‍රානනික මාතෘකාවන් තබන්නාවූ උන්වහන්සේ
 සාමුකකංසික සවිසුත්තසාගකතිසෙත්ම නොතබා එකභුතතරියාදියෙහි
 එකතිපාත විකතිපාත සබ්බතිසුත්‍ර දසුත්තරසුත්‍රානනයන් හා ගලපා
 සුත්‍රානනයට පැමිණ ආතිධම්මික සථවිරයන්ගේ නොවෙහෙයිම සදහා
 තබා වදුළුසේක ඒ සෞත්‍රානනික මාතෘකාපද හුදු නිකායපකාණ්ඩ
 යෙහි ම මුදුන් පමුණුවා විභක්තයහ සෙසු තන්හි ශරණවිකය දක්වා
 අතිධම්මාතෘකා පදසමුදය මැ විභක්තයැ සමයක්සම්බ්‍රව සම්ඥයන්
 වහන්සේ විසින් අනුලොමප්‍රසාදනයෙහි දෙවිසි ත්‍රිකමාතෘකාවන් නිසා
 ත්‍රිකප්‍රසාදනය ද සියක් විකමාතෘකාවන් නිසා විකප්‍රසාදනය ද ඉන්මතු
 යෙහි දෙවිසිත්‍රිකයන්ගෙනැ විකශනයෙහි බහා විකත්‍රිකප්‍රසාදනය ද
 සියක් විකයන්ගෙනැ දෙවිසිත්‍රිකයන්හි බහා ත්‍රිකවිකප්‍රසාදනය ද ත්‍රික
 යන් ත්‍රිකයන්හි ම බහා ත්‍රිකත්‍රිකප්‍රසාදනය ද විකයන් විකයන්හි ම
 බහා විකවික ප්‍රසාදනය ද දක්වා වදුරනලදී.

මෙතසින් අනුලොමයෙහි අභිවිධ ප්‍රසාදනකෙනෙක් ද ප්‍රතිලොම
 යෙහි අභිවිධප්‍රසාදනකෙනෙක් ද අනුලොමප්‍රත්‍යනියයෙහි අභිවිධප්‍රසා
 නකෙනෙක් ද ප්‍රත්‍යනියානුලොමයෙහි අභිවිධප්‍රසාදනකෙනෙක් ද
 යන මේ සුවිසි ප්‍රසාදනයන් එක්තැන්කොටැඇති ප්‍රකරණය සමන්ත
 ප්‍රසාදනමහාප්‍රකරණ නමැයි දතයුතු එහෙයින් විසූ විජම් අවුවායෙහි
 තිකඤ්ච පඨානවරං දුකුතතමං දුකතතිකඤ්චව තිකදුකඤ්ච
 තිකතතිකඤ්චව දුකදුකඤ්ච ඡඅනුලොමමිති නයා සුගමහීර
 තිකඤ්චපඨානවරං පෙ ඡ පච්චනියමිති නයා සුගමහීර
 තිකඤ්චපඨානවරං පෙ ඡ අනුලොමපච්චනියමිති නයා සුගමහීර
 තිකඤ්චපඨානවරං පෙ ඡ පච්චනියානුලොමමිති නයා සුගමහීර යි.

ප්‍රාභාවසරයෙහි ධර්මානිරූප ධර්මවිශේෂ සංඛ්‍යාත මේ අභිධර්මයාගේ භාවිතය වී ඇතිදැයි පිණිස සංසාරසාගර ජලසාගර නාසාගර ඥානසාගර යන චතුර්වලයන්ගේ ප්‍රභේදයෝ ඥානව්‍යයහ ඔවුනතුරෙහි සංසාරසාගරය නම්

බන්ධනාශව පටිපාටි බාහුආයනනාන ව,
අබ්බොච්ඡන්තං වත්තමානා සංසාරෙති පවුච්චති, යි.

මෙසේ වදල සංසාරදුඃඛවාතනයයි යම්හෙයකින් මේ සත්ත්වයන්ගේ ජනමපරපරයෙහි පුළුවනි නොපැණේ ද එහෙයින් මෙතෙක් වර්ෂයන්ගේ හෝ වර්ෂසහස්‍රයන්ගේ හෝ වර්ෂසහස්‍රයන්ගේ හෝ කල්පයන්ගේ හෝ කල්පසහස්‍රයන්ගේ හෝ කල්පයන්ගේ හෝ මත්තෙහි සත්ත්වයෝ උපන්හ එයින් පුළුස්සෙති අවිද්‍යාමානවූහයි අසුවල් රජතුමා කාලයෙහි උපන්හ අසුවල් බුදුන්ගේ කාලයෙහි උපන්හ එසේ පුළුස්සෙති නුපන්හයි මේ පුළුස්සනවිරහිත සසර සයුර පිරිසිදීමක් නැත “පුරිමා භික්ඛවෙ කොටි ත පඤ්ඤායති අවිජ්ජාය ඉතො පුබ්බෙ අවිජ්ජා නාහොසි අප්ප ජවජා සමභවි” යි වදලනයිත් අවිදිනපුළුවනි ඇත්මයි

මහාසමුද්‍රය වනාහි ජලසාගරනම හේ අභිතුලමානුමානයෙන් පටන් ගෙන මහමෙර පත්ලෙහි අසුසාරදහසක් යොදුන් ගැඹුර ඇත්තේ වේ එහි ජලසාගරය ආසිකයෙකින් ආසිකසහස්‍රයෙකින් ආසිකයන් සහස්‍රයෙකින් ප්‍රමාණකවැටි නොවෙයි එනතුළුවත් අසංඛ්‍ය අප්‍රමේය ජලසාගරයෙකැ කියාම ගණන්වහරටයේ මෙකියනලද්දේ ජලසාගරයනම.

නාසාගරය නම් ත්‍රිපිටක බ්‍රහ්මවචනයයි දෙශනාපාලිගති දෙදෙනෙකුත් ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂාකරන්නාවූ ශ්‍රව්‍යාසමපන්න ප්‍රසාද බහුල ඥානානුකම්ම පැමිණි කුලපුත්‍රයන්ට අනන්ත ප්‍රිතිසෞමනසයෙක් උපදී ඒ කවර නම් පාලිගතිහුද විනය පාලි ගතිය හා අභිධර්මපාලිගතිය යි විනයපෙළප්‍රත්‍යවේක්‍ෂාකරන විනයධර්මසූත්‍රවට වනාහි මෙබඳු වරදෙහි මෙබඳු ව්‍යතික්‍රමයෙහි මෙතම් ඇවැතක් සිදුවේයයි අපරාධානුරූප වැ විනය ශික්‍ෂාපද පැණවීමනම් සමථවරවක්‍රවනීති සමභුබුද්ධරූපයන් කෙරෙන් අන්‍යවූ දම්සෙනෙවි සැරියුත්මහතෙරණුවන්ට පවා විෂය නොවේයයි උත්තරිමනුස්සධම්ම පෙය්‍යාලපාලිය නිලපෙය්‍යාලපාලිය සඤ්චරිතපෙය්‍යාලපාලිය ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂාකරනුවන්ට අනන්තප්‍රිතිසෞමනසයෙක් උපදී ගගනතලයෙහි තාරකරූපයන් ගණනින් පුඩුකොටැ පානාසේ රුවාරුවමුත් පථිපථිකොටැ කොටස් කොටස් කොටැ විහජනයකරන්නාවූ ශාස්තෘන්වහන්සේ අපවැන්නන්ට සාක්‍ෂියකන බාහිරිඤ්ඤා බලබොධ්‍යඛන කම්මිපාකධර්මයන්ගේ අන්තරය හා නාමරූප පරිවේද ද සංඛ්‍යාත ලක්ෂණසූක්‍ෂම ධර්මය දක්වා වදලසේකැයි අබිදම් පෙළ ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂාකරන අභිධර්මක භික්‍ෂූන්ට අනන්ත ප්‍රිතිසෞමනසයෙක් උපදී තද්දහවයෙහි මේ කථාවසනුව දකුනුයි.

අතේව ගමහිර ගතං සුදුබ්බධං සයං අභිකාශය සතෙතු සමාවං,
සථානුපුබ්බං නිබ්ලෙන දෙසිතං මහෙසිනා රූප ගතංව පසානි.

තවද මේ බොධිපයඝීඝ්ඝයෙහි වැඩනුන් මාවිසින් එක්දහස් පන්සිය
යක් කෙලෙසුන් ප්‍රතිනකොටැ මේ ධර්ම ප්‍රතිවේධය කරනලද්දී ප්‍රති
විධර්ම ප්‍රත්‍යාවේක්‍ෂාකරනසේක් සභාගයක් හුදු පයඝීඝ්ඝාසන බ්‍රහ්ම
යෙන් ම වැඩනුන්සේක ඉක්බිති පයඝීඝ්ඝයෙන් නැග මාවිසින් මිනි
සඵඤ්ඤාය සමධිගතයයි සභාගයක් වක්‍රුස්සපඤ්ඤාපගත අතිමිෂ
කෙත්‍රොක්සලවඤ්ඤෙන් පයඝීඝ්ඝයට උපහාරකෙරෙමින් වැඩසිටිසේක
තබෙතුවෙන් පරිවිතකීප්‍රාණදේවගණයා දෑත අභස්කුසට පැනනැග
යමාමගපෙළහර දක්වා පයඝීඝ්ඝයටත් වැඩසිටි තෙතටත් අතරෙහි
පිහිටි රතනවඩකුමණමාලකයෙහි සභාගයක් සක්මන්කළයේක මේ
ත්‍රිවිධසභාගපයඝීඝාසන එක්විසිදිකයන් අතුරෙහි එක්දවසෙක්හිද

[illegible]

ගමහිම පදාන මහොදයං ඉති
සංකොභයං සමමසි සුදුණමෙරුතා,
තං සමමසනාසස සවිච්ඡිකං ඡවි
වණෙණා පසිකොසි පසිදි ලොහිතං.

නසමිංබණේ විතනජ් වණණ ධාතුයො
අඨංසු ඨානාමහි අසීති භතථකො,
අඤ්ඤාත්‍ර ධිසාන බලං සරීරතො
ජබ්බණණරංසී විසරා හිතිච්ඡරා.

ශාසනයන් වහන්සේ වනාහී මෙනසින් සථානයක් මතසින් ව්‍යවසාන පරමාපීඩමීය වාගෙහද කොට දෙශනාකරනයේත් විනම් වම්භනයෙකිනුදු වම්සහසුයෙකිනුදු වම්භනයෙකිනුදු මහාක ප්‍රාණකොට දෙශනාකරන්ට නොහැකිවනසේ කැසි නොකිවසුතු අපරිභාගයෙහිදු තථාගනයන් වහන්සේ තච්ඡිකා දෙව්ලොව පරසතු සුරතුරුමුල පඬුඇඹුල්සලසුනෙහි දසදහසක් සක්වල දෙවියන් පිරිවර වැඩනුන්සේත් මාතෘදෙවපුත්‍රයා කායසාක්ෂ්‍ය කොට “කුසලාධම්මා අකු සලාධම්මා අබ්‍යාකතාධම්මා”යි අභිධම්මදෙශනාව කරනයේත් ශතභාග සහසුභාග ශතසහසුභාගයෙන් ධර්මානතරයෙන් ධර්මානතරයට සබ්බ

මය කොටැ කොටැ ම දෙශනාකළසේක වස්තෙමසමුළුල්ලෙහි අනන්ත විරහිත වැ පැවැති අභිධම්මදෙශනානොමෝ සිසුවෙගප්‍රවෘත්තවියදාඛිතා ප්‍රවාහයක්මෙන් ද අවාඩිමුඛිකාන සලිලසට සහසු නිෂ්ක්‍රාන්ත අබිධාර ප්‍රබන්ධයක්මෙන් ද අවිච්ඡින්න වැ අනන්තාපයභීන්තවිය. ඒ එසේ මැයි භුක්තානුමොදනාකාලයෙහි දු මදක් වැඩිකොටැ අනුමෙවෙති බණ වදරන්තාවු බුදුවරයන්ගේ දෙශනානොමෝ දික්සතිමැදුම්සහි පමණැ තිවෙසි පස්වරැකාලයෙහි සමප්‍රාණා පමීදට ධම්මදෙශනාකරනුවන්ගේ දෙශනානොමෝ සංයුතතතිකාය අඛණ්ඩාර නිකායයන් ප්‍රමාණවත්වේ කවරහෙතිකායන්? බුදුවරයන්ගේ ප්‍රචාලපලලවකල්පසුරකතාධරයුගමය සපාෂටතරවේ ද මුඛසඤ්චාපනය ශලිෂ්ටවේ ද ප්‍රභූතජීවධායා මාදුල වේද අභවාඛසමුපෙතසවරය මදකලමඤ්ජුලකරවීතරවයක් මෙන් මාධුයභීවත්වේ ද වචනවිලාසය ලසුපරිවතීනය වේද එහෙයින් ඒ ඇසිල්ලෙහි වදුලු ධම්ම පවා ඉයන් ප්‍රමාණවත්වේ මාසත්‍රය මුළුල්ලෙහි දෙශිත ධම්මප්‍රමාණය කියනුකිමැ.

බහුශ්‍රැතයනට අශ්‍රෙසර ධම්මාණ්ඩාගාරික ආනන්දසථවිරයන් වහන්සේ ගාථා පසළොස්දහසක් පදවශයෙන් සැටදහසක් මාලාදාම පුෂ්පයන් ඇදලන්නා සේ සපිතපදයෙන් ම සිටැ ග්‍රහණ ධාරණ පඨන පාඨනය කරනසේක සඵඤයන්වහන්සේ මුත් ඤාපු අගුශ්‍රාවකාදීන් විසිනුදුපදානුක්‍රමයෙන් උදෙශදානක්‍ෂමනු වූ මෙබදු අබිමාත්‍රසමාති ධාති මතිමත් ශ්‍රාවකයන්වහන්සේ පවා ශාස්තෘන්වහන්සේ විසින් මාසත්‍රය මුල්ලේලෙහි වදුලු පරමාථදෙශනාව ශතවමීයක් සහසුරවමීයක් මුළුදු ග්‍රහණධාරණ විභ්‍රාන්ත නිරූපනාදිය කරන්නේ වී නමුත් මුදුන් පමුණුවන්ට නොහැකැක. මෙසේ මාසත්‍රයමුළුල්ලෙහි අතරතැතිවැ අභිධම්මදෙශනායෙහි නිසුරත තථාගතයන්වහන්සේ කබලිඛිකාරුභාර ප්‍රතිබඞ්ග සවකීය උපාදින්නක කලෙවරය ප්‍රතිජ්ගහනයෙන්ම යාපාය කළසේක කෙසේයැයන් බුදුවරයන්ට පඤ්ච ප්‍රකාර බුඞ් කෘත්‍යසාධන කාලය සුෂුප්ත ව්‍යවසාධිත හෙයින් යථාපරිච්ඡින්න භික්‍ෂාවනකාලාදිය සලකා බුදුරුවක් මවා මුහුගේ වීවරග්‍රහණ පාත්‍රග්‍රහණ සවරකෘත්‍යාකල්ප ආකුඤ්චන ප්‍රසාරණ මෙබදුවේවාසි එතාවනමාත්‍රධම්මය දෙශනාකරන සේක්වාසි ඉවාපාසිවිරැධරවැ අනවතථානතඞ්ගය වෙතැ එළඹ දෙවතා වන් එළ වූ නාලිය දූහැටු වළඳු මුඛප්‍රක්‍ෂාලනයකොටැ සිරැර පිළිදභූමි කිස නිමවා මනාශිලාශෛල තලයෙහි වැඩිසිටැ සුරත්දෙපට හඳනය ත්‍රිමණ්ඩලප්‍රතිච්ඡාදන විසින් හැඳ සුරත්මහංවුල්ලි සිවිරසුපිලිසත් කොටැ පෙරවැ සිව්වරම්දෙව්මහරජුන්දුන් ශෛලමයපාත්‍රයගෙනැ උතුරැකුරැ දිවයිනට පිඩුසිඟාවැඞ් ලබාපිණ්ඩපානය ගෙනැවුත් අනවතථාන තඞ්ග තීරයෙහි වැඩිතිදැ වළඳු දිවාචිහරණ පිණිසැ වන්දනවනයට වඩනසේක දම් සෙනෙවි සැරියුත් මහකෙරැන්වහන්සේද එතනට වැඩි සම්මාසම් බුදුපියාණන්වහන්සේට වන්කොටැ එකත්පසෙකැනුත්කලැ ශාස්තෘන් වහන්සේ මපුත සැරියුත් මහණ මවිසින් අද මෙනෙක් ධම්මයක්

දෙශිකයෙහි සමුද්වෙලානනයෙහි සිටි හස්තප්‍රසාරණයකොට දර්ශිත සමුද්‍රය සර්ලන නයප්‍රදානය කළකල්හි සිව්පිළිසිඬියා පත් අග්‍රශ්‍රාවක පුත්‍රත්නයහට ඒ වදාළ විජම්බණ නයශන නයසහසු නයශනසහසු යෙන් ශ්‍රාවකපාරමිඥනමුඛයෙහි එළඹසිටීමැයි ශාස්තෘන් වහන්සේ මෙසේ දිවාවිහරණයකොට මහෙශාකෘතදෙවතාවන් විතා අලෙපශාකෘත දෙවතාවන් පියවිරු පිළිරු බුදුවරයන්ගේ විශේෂය අනභිඥනයන්ව සිටියදී තව්තිසාදෙව්ලොවට පෙරලා වැඩවදාළ පසු දම්සෙනෙවිසැරියුත් මහ තෙරුන්වහන්සේ ශාස්තෘන්වහන්සේ වදාළවදාළතාක් ධර්මය අසා දැනවුත් සවකීය සඬිවිහාරික භික්ෂූන් පන්සියයක්දෙතාවහන්සේට දෙශනාකළසේක ඒ සඬිවිහාරිකභික්ෂූහු කසුප් සම්මාසම්බුදුරජුන් සෙමෙහි කිරිවවුල් තිරිසන්යොන්හි ඉපිදු පථිකප්‍රාශාරයෙක්හි ලගින් නාහු ආභිධම්මිකභික්ෂූන් දෙදෙනෙකුන්ගේ විජම්පෙළපිරිවහණ ශබ්ද මාත්‍රයෙහි නිමිත්තග්‍රාහ කුශලබල මාත්‍රයෙකින් ඉන් සැව දෙව්ලොවැ ඉපිදු එහි එක් බුඩානාරයක් වැස අපබුදුන්සෙමෙහි මිනිස්ලොවැ ඉපිදු යමා මහපෙළහරෙහි පැහැද දම්සෙනෙවි සැරියුත් මහතෙරුන් වහන්සේවෙතැ පැවිදිවූහ මේ උන්වහන්සේලාගේ සුචිප්‍රයෝග වෘත්තාන්තයෙහි අප සථිඥයන්වහන්සේගේ අභිධම්මදෙශනා පයඝාව ශාතයත් ශාරීපුත්‍රසථිවර ප්‍රමුඛ තදියසඬිවිහාරික භික්ෂූන්ගේ සභා ප්‍රකරණොද්‍රහණයත් එකප්‍රහාරයෙන්ම සිඬවිය.

අභිධම්මිකයෙහි වාවනාමානීය අග්‍රශ්‍රාවක ශාරීපුත්‍රසථිවර ප්‍රහව කොට ඇත සමන්තප්‍රසංඝාන මහාප්‍රකර්ශ්‍යෙහි ග්‍රන්ථාණ්ඩාර පරිච්ඡේදපරිමාණයත් උන්වහන්සේ විසින්ම මෙතියායෙන් ධර්මාන්ත රය නොපිළිබා සුවසේ ග්‍රහණධාරණයකරන්ට පඨන පාඨනය කරන්ට පොහොණේයයි සලකා ප්‍රකරණ සංඛ්‍යාපරිච්ඡේදප්‍රමාණය තබා වදාළසේක එසේ ඇතිකල්හි සැරියුත් මහතෙරුන්වහන්සේ ම හැමට පළමු ආභිධම්මික නොවේදයත්? නොවේමය සමයක් සලබ සථිඥයන් වහන්සේම ආභිධම්මිකවනසේක් මැයි උන්වහන්සේ මහාබෝධි දෑම මුල පයඝිඤ්ඤයෙහි වැඩහිඳූ ඒ අභිධම්මය ප්‍රතිවෙධකළසේක් ද බුඩිත්‍යට පැමිණත් සභාගයක් එකපයඝිඤ්ඤාසන බකියෙන් වැඩහිඳූ මෙසේ උදන් ඇහුසේක් ද

යදු හවෙ පාතුහවනති ධම්මා ආනාපිනො ක්‍රියාමණසං
අථස්සකඛ්ඛා වපයනති සබ්බා යතො පඤ්ඤාති සහෙතුධම්මං,

යදු හවෙ පාතුහවනති ධම්මා ආනාපිනො ක්‍රියාමණසං,
අථස්සකඛ්ඛාවපයනති සබ්බා යතො ඛයං පච්චයානං අවෙදි.

යදු හවෙ පාතුහවනති ධම්මා ආනාපිනො ක්‍රියාමණසං,
විබුපයං තිස්සති මාරසෙනං සුරියොව ඔහාසය මනනලිකකතති.

යන මේ ගාථා වතුමය කියනලදී. පඤ්චප්‍රකාරප්‍රාතිමොක්‍ෂොද්‍යෙණ පාරුජිකාදිසත්‍යාපනතියක්කම් මාතෘකාවිභවිතාදි ප්‍රභේදවත් විවිධනය ඇතිබැවින්ද දූතීකිරිම ලිහිල්කිරිම ප්‍රයොජනකොටැ ඇති අනුප්‍රඥපති සංඛ්‍යාත විශේෂ නය ඇති බැවින්ද කාසික වාමසික අධ්‍යාමාර නිෂේධය කොටැ කායවාග්වාරවය විනයනය කරනගෙයින්ද විනයනම, ආනමාචි පරමාදි ප්‍රභේදවත් අභියත් සුවනය කරනගෙයින්ද ත්‍රිවිධ චෛතෙය ජනාධ්‍යායොනුරූපවැ සමයගුණතාචි ඇතිගෙයින්ද ඵලප්‍රසව ශෂ්‍යයක් මෙන් අභිප්‍රසවනගෙයින්ද ක්‍ෂීරප්‍රසවණ්‍ය මෙනුවක් මෙන් අභිප්‍රසවණ්‍ය ගෙයින්ද තථාප්‍රතිපත්තෘත් සුද්‍රේතානරක්‍ෂණගෙයින්ද තක්‍ෂකසුත්‍රප්‍රමාණයක්සේ විඤ්ජනප්‍රමාණවනගෙයින්ද සුත්‍රසංඛ්‍යාතිත පුෂ්පයන් විනිකිණිතොවනමෙන් සුත්‍රසංඛ්‍යාතිතාචියත් විනිකිණිතොවනගෙයින්ද සුත්‍රනම, අභිධම්මඤ්ඤයාගේ වචනාචියැ පුළොකනතමුද් තදන්‍යනයවිසින් අභිශබ්ද වෘක්‍ෂචි සලක්‍ෂණාචි පූජ්තාචි පරිච්ඡින්නාචි අධිකාචියන්තිවැටේද එගෙයින් “රූපප්‍රපතනිතා මග්ගං භාවෙති මෙතනා සහගතෙන වෙනසා එකංදිසං ඵරිත්වා විහරති” යනාදිනසින් මේපිටකයෙහි වෘක්‍ෂිප්‍රාඥාධිකරණයේද “රූපාරමමණං වා සද්දාරමමණං වා” යනාදි නසින් ආලම්බනාදීන් හා ලක්‍ෂිතව්‍යවූ සලක්‍ෂණධර්මයේද “සෙකධා ධම්මා අසෙකධාධම්මා ලොකුත්තරධම්මා” යනාදිනසින් පූජ්‍යධර්මයේද “එසෙසා හොති වෙදනාහොති” යනාදිනසින් යථාසවහාව පරිච්ඡින්නාධර්මයේද “මහක්‍ෂනාධම්මා අප්‍රමාණාධම්මා අනුත්තරධම්මා” යනාදි නසින් අධිකවූ ධර්මයේද උත්තරයනුනුසි අභිධම්මනම, පිටකඤ්ඤාචිඥ ප්‍රාඥයෝ “මාපිටකසම්පදනෙන්” යනාදිනන්ති පය්‍යාප්ති සංඛ්‍යාතාචියෙන් හා “අභිපුරිසො ආගවෙජ්‍යස කුද්දලපිටකං ආදය” යනාදිනන්ති භාජනාචිද්‍රේතකවනමෙන් මෙහි භාජනසංඛ්‍යාතාචියෙන් පිටකනමැයි විසූනුද තදච්චාවකපිටකඤ්ඤය හා කෘදන්තසමාසශක්තින් සමොධානයකොටැ විනයපිටක සුත්‍රපිටක අභිධර්මපිටක නම්වෙන් යයි යථොද්දිෂ්ටගාථා වතුමයාගේ අභිප්‍රාය ද්‍රෂ්ටව්‍යයැ.

මෙතසිනුද දැන නැවතත් ඒ පිටකයන්හිම නානාවිධපටුතරඥන සංඛ්‍යාතකොශලයය පිණිසැ.

දේසනා සාසනකථා හෙදං තෙසු යථාරහං,
 සික්ඛා පහාන ගමහිර භාවඤ්ඤා පරිදීපයෙ.
 පරියතතිහෙදං සමපතතිං විපතතිඤ්ඤාපියංයතිං,
 පාපුණාති යථා භික්ඛු තමපි සබ්බං විභාවයෙ. සි

දැක්වූ ගාථාවයෙහි පරිදීපනාදිය දතයුතු පුළොකන ත්‍රිපිටක මධ්‍යයෙහි ආඥප්‍රඥපතානී ධර්මරූපන්වහන්සේ විසින් ආඥබාහුලයයෙන් දෙශිතවන බැවින් විනයපිටකය ආණ්දෙසනානමැයි ද ව්‍යවහාර කුශලභගවත්නු විසින් ව්‍යවහාර බාහුලයයෙන් දෙශිතවන බැවින් සුත්‍රපිටකය වොහාරදෙශනානමැයි ද පරමාචිකුශල භගවත්නු

සමස්ත ප්‍රත්‍යය ප්‍රත්‍යයසමුත්පන්න සංකීර්ණත හෙතුඵලධර්ම තත්ත්වය
හකුළුවා උදන්ඇඳු මේ උදනවචනය ප්‍රථමබ්බවචන නමැයි දතයුතුයි
ධර්මපදභාණ්ඩාලායයීයෝ වනාහි

අනෙකැතිසංසාරං සංකාපියං අතිබ්බසං,
ගහකාරං ගවෙසනො දුක්ඛාජනි පුනපුනං
ගහකාරක දිසොසි පුනගෙහං න කාහසි.
සබ්බාතෙ ඵාසුකාහග්ගාගහකුටං විසංකිතං,
විසංකාරගතං විතතං තණ්හානං ඛයමජ්ඣගා.

යන මේ වචනය ප්‍රථම බ්බවචන නමැයි යෙන් උපවතීන නම්
ශාලවතොද්ධනසේන යුගමශාලවෘක්ෂානතරයෙහි අනුභූතසෙය්‍යාවෙන්
වැදහොත් හගවත්හු විසින් පරිනිවෘණසමයෙහි “හඤ්ඤතිතිකවෙ
ආමන්නයාමිවො වයධමො සංකාරා අපමාදෙන සමාදෙථ” යි වදාළ
වචනය පශ්චිම බ්බවචනය නම පුළුපශ්චිම උභයබ්බවචනයන්ගේ
අනතරයෙහි පත්සාලිය හවිරුද්ධත් මුළුල්ලෙහි පුෂ්පදමයක් ග්‍රහණය
කරනුබැඳි සෙසින් රුවන්වැලක් අවුත්තත්තක්හු සෙසින් වදාළා වූ අමා
මහතිවත් තතුදක්වන පය්‍යාපතිධර්ම තෙමේ මධ්‍යමබ්බවචනනම. ඒ
සියලු බ්බවචනය හකුළුවාගනුලබන්නේ පිටකවශයෙන් විනයපිටකය
සුත්‍රපිටකය අතිධර්මපිටකයයි ප්‍රභේදනයක් ඇත්මය ඔවුන්තුරෙහි
උභයප්‍රාතිමෝක්ෂ උභතොවිභවිත වාචිංශනිසංකෘත භොගපරිවාර
යන බ්බවචන සංකෘතීන්වූයේ විනය පිටක නම, බ්‍රහ්මඡරාදි සූත්‍රයේ
සුත්‍රකෙනෙකුත්ගේ සංග්‍රහය ඇති දීඝිනිකාය ද මූලපය්‍යාය සුත්‍රාදි
එක්සියදෙපණසක් සුත්‍රයන්ගේ සංග්‍රහය ඇති මධ්‍යම නිකාය ද ඔස
තරණ සුත්‍රාදි සත්දහස්සත්සියදෙසැටක් සුත්‍රයන්ගේ සංග්‍රහය ඇති සං
යුක්තනිකාය ද විතතප්‍රය්‍යාදන සුත්‍රාදි නවදහස් පත්සිය සත්පණසක්
සුත්‍රයන්ගේ සංග්‍රහය ඇති අසේනානතරනිකාය ද බුද්ධකපාඨ ධම්මපද
උදන ඉතිවුත්තක සුත්තනිපාත විමානවත්ත පෙතවත්ත ථෙරගාථා ථෙරි
ගාථා ජාතක නිදේස පටිසම්භිද අපදන බ්බවංස වර්යාපිටකයන්ගේ
වශයෙන් පඤ්ඤාප්‍රභේදවත්වූ බුද්ධකනිකාය ද යන මේ බ්බවචන
සංකෘතීන්වූයේ සුත්‍රපිටකනම ධර්මසංග්‍රහප්‍රකරණය ආදි කොට ඇති
සපාප්‍රකරණයහු අතිධර්මපිටකනම විනය සුත්‍රාතිධර්මපිටක ශබ්දයන්ගේ
වචනාච්ඡේදයලසය පිණිසැ

විවිධවිසෙසන්‍යතො විනයනතො වෙව භායවාචනං
විනයත්ථවිදුහි අයං විනයො විනයොති අකංඛාතො
අත්ථානං සුවතතො සුවුත්තතො සවතතොථ සුදනතො
සුත්තාණා සුත්ත සභාගතො ව සුත්තං සුත්තනති අකංඛාතං
යං එත්ථ වුඨිමනො සලකංඛා පුජ්නා පරිච්ඡින්නා
වුත්තාධිකා ව ධම්මා අතිධම්මො තෙන අකංඛාතො
පිටකං පිටකත්ථ විදු පරිශන්තිභාජනත්ථතො ආහු
තෙන සමොධානෙත්ථා තයොපි විනයාදයො ඤෙය්‍යා.

විසින් පරමාපිබාහුලයෙන් දෙශිතවනබැවින් අභිධම්මපිටකය පරමන්
 දෙසනා නමැයි ද කියනුලැබේ. එසේම යම්පිටකයෙක්හි ප්‍රචුරපරාධ
 ඇති සත්ත්වයන් ශාසනයකලයේක් ද ඒ විනයපිටකය යථාපරාධ
 ශාසනනමැයි ද යම්පිටකයෙක්හි අනෙකාධ්‍යායානුයය වය්‍යාධිමුක්ති
 ඇති සත්ත්වයන් තදනුරූප වැ ශාසනය කලයේක් ද ඒ සුත්‍රපිටකය
 යථානුලෝමශාසනනමැයි ද යම්පිටකයෙක්හි ශුඛසංස්කාරධම්මපුඤ්ජ
 මාත්‍රයෙහි අභිකාර මමඛකාර සංඥාඇති සත්ත්වයන් යථාසවභාවයෙන්
 ශාසනයකලයේක් ද ඒ අභිධම්මපිටකය යථාධම්මශාසනනමැයි ද කියනු
 ලැබේ. එසේම අධ්‍යාපාර ප්‍රතිපක්ෂභූත සංවරසංවරය යම්පිටකයෙක්හි
 කපිතද ඒ විනයපිටකය සංවරසංවරකථානමැයි ද වාෂ්පීදූෂට්‍ර ප්‍රති
 පක්ෂභූතදූෂට්‍ර විනිවේශනය යම්පිටකයෙක්හි කපිත ද ඒ සුත්‍රපිටකය
 දූෂට්‍රවිනිවේශනකථානමැයි ද රුහාදිසංකෙලයධම්මප්‍රතිපක්ෂභූත නාම
 රූපපරිවේෂ්ඨය යම්පිටකයෙක්හි කපිතද ඒ අභිධම්මපිටකය නාමරූප
 පරිවේෂ්ඨකථානමැයි ද කියනුලැබේ. තවද තුන්පිටකයෙහි ත්‍රිවිධශික්ෂා
 වෝ ද ත්‍රිවිධප්‍රභාණයෝ ද චතුර්විධභාමනීයීයෝ ද වේදිතව්‍යයහ
 කියේයත් විනයපිටකයෙහි විශේෂයෙන් අධිශීලශික්ෂාව ද කෙලයෙන්
 ගේ ව්‍යතික්‍රමප්‍රභාණය ද කෙලයෙන්ගේ තදබහප්‍රභාණය ද දුගවර්ත
 සංකෙලයප්‍රභාණය ද සුත්‍රපිටකයෙහි විශේෂයෙන් අධිවිතතශික්ෂාව ද
 කෙලයෙන්ගේ පයස්සිත්ථානප්‍රභාණය ද කෙලයෙන්ගේ විෂකම්භනප්‍රභා
 ණය ද නාෂණාසංකෙලයප්‍රභාණය ද අභිධම්මපිටකයෙහි විශේෂයෙන්
 අධිප්‍රඥශික්ෂාව ද කෙලයෙන්ගේ අනුයයප්‍රභාණය ද කෙලයෙන්ගේ
 සමුවේෂ්ඨප්‍රභාණය ද දූෂට්‍රසංකෙලයප්‍රභාණය ද උක්තයහ. පිටකයක්
 පාසා ධර්මාපදේශනාප්‍රතිවේධවශයෙන් චතුර්විධ භාමනීයීයදතයුතුයි.
 ධර්මයනම් තථාගතභාෂිතපාලිධර්මයයි. අර්ථයනම් ඒ පාලිධර්මයෙන් වාච්‍ය
 වූ අර්ථයයි. දේශනානම් මනෝවිඥාන විචයෙන් ව්‍යවස්ථාපිත ඒ පාලිධර්මය
 දේශනාකිරීමයි. ප්‍රතිවේධයනම් පාලිධර්මයත් පාලිධර්මයෙන්වාච්‍යඅර්ථ
 යත් තත්ව වූ පරිද්දෙන් අවබෝධකිරීමයි. ඒ පිටකයන්හිම යථෝක්ත
 ධර්මාපදේශනාප්‍රතිවේධයනු යම්හෙයකින් සසපොල්ලත් විසින් නො
 ලැබියහැකි ප්‍රතිෂ්ඨාඇති මහාසමුද්‍රයමෙන් මන්දගිත් විසින් දුරව භාෂ්‍ය
 හුද නොලැබියහැකි ප්‍රතිෂ්ඨාඇතියහු ද එහෙයින් ගැඹුරයහ නොහොත්
 ධර්මයනම් “හෙතුමනි ඤාණං ධර්ම පටිසම්භිදා” යි වදාළ හෙයින් හෙතු
 වයි. අර්ථයනම් “හෙතුඑලෙ ඤාණං අත්ථපටිසම්භිදා” යි වදාළ හෙයින්
 හෙතුඑලයයි. දේශනානම් ප්‍රඥප්තයයි හෙවත් තත්වපරිද්දෙන්
 ධර්මාභිලාපයයි. අනුලෝමප්‍රතිලෝම සංක්ෂේපවිස්තරාදි වශයෙන්
 හෝ කථනයයි. ප්‍රතිවේධයනම් අනිසමයයි. හෙ ද ලෝකිකාභිසමය
 ලෝකොත්තරාභිසමය කියා විවිධවූ විෂයවශයෙන් හා අසමමාන වශ
 යෙන් පාලිධර්මයන්හි අච්ඡාදනරූප වැ පාලයථීයන්හි ධර්මානුරූප වැ
 ප්‍රඥප්තීන්හි ප්‍රඥප්තිපථානුරූපවැ අවබෝධයයි නොහොත් ඒ ඒ
 තත්ති වදාළ තත්තථර්මයන්ගේ ප්‍රතිවේධානී ස්වල්පක්ෂණසංකීර්ණ අවි
 පරිත ස්වභාවය හෝ ප්‍රතිවේධනම්. යම්හෙයකින් මේ පිටකයන්හි යම්

යම් ධර්මිකතයෙක් යම්යම් අර්ථකතයෙක් යම්යම් ප්‍රකාරයෙකින් ඥාපනය කටැරිවූ අර්ථයෙක් ශ්‍රෝතෘෂ්‍යන්ගේ ඥානානිමිඛවේ ද ඒ ඒ ප්‍රකාරයෙන් තදවිද්‍යානක යම්බඳු දෙශනාවක් යම්බඳු අවිපරිතාවබෝධ සංකීර්ණ ප්‍රතිවේධයෙක් හෙවත් තත්තවමිථියන්ගේ ප්‍රතිවේධානී සාමාන්‍ය සංකීර්ණ අවිපරිතසාමාන්‍යයෙක් අනුපවිත කුශලසමාර ඇති දුෂ්ප්‍රාඥ යන් විසින් සසපොල්ලන් විසින් නොලැබියහැකි ප්‍රතිභා ඇති මහා සම්මුදයමෙන් දුෂ්චරිතාග්‍රහ ප්‍රතිභාශුන්‍යවේද එහෙයින් එක්එක්පිටක යෙක්කි වතුර්විධගාමනීයීය දතයුත්තේයි.

පරිගතනිහෙදං සමපතනං විපතනිඤ්චාපි යං යතීං,
පාපුණාති යථා තිකුඤ්ඤා නමපි සබ්බං විභාවයෙ.

යු හෙයින් ත්‍රිපිටකයන්හි අලගර්දෙපම නිශරණාපී භාණ්ඩාගාරික පයඝීප්තීහු දුෂ්චරිතයහ. “සෙය්‍යථාපිනාම භික්ඛවෙ පුරිසො අලගද්දන්තිකො අලගද්දගවෙසී අලගද්දපරියෙසනං වරමානො සො පසෙය්‍ය මහනනං අලගද්දං තමෙනං භොගෙවා නඛතුඤ්චා ගණේය්‍ය තස්ස සො අලගද්දෙ පරිවතනිත්වා හත්ථෙ වා බාහාය වා අඤ්ඤාතරසමිං අඤ්ඤාතරසමිං අඛපච්චඤ්ඤා ඛසෙය්‍ය සො තතොතිද්දනං මරණංවා තිගවෙජ්‍යං මරණමතනංවාදුක්ඛං තංකිය්‍යහෙතු දුග්ගතිතතතාතික්ඛ වෙ අලගද්දස්ස එවමෙවබො භික්ඛවෙ ඉධෙකවෙව මොඝපුරිසා ධම්මං පරියාපුණ්නති සුතනං පෙ වෙදලං තෙ තංධම්මං පරියාපුණ්නිත්වා තෙසං ධම්මානං පඤ්ඤාය අත්ථං නඋපපරික්ඛනති පෙ දුග්ගතිතතතාතික්ඛවෙ ධම්මානං” යි වදාළ හෙයින් අවිවිපරිතකොට වරදවාගන්නා ලද උපාරමභාදිහෙතුවෙන් පුරුදුපුහුණුකරනලද පයඝීප්තීතොමෝ තමහට අතිතානථිදුෂ්චරිතස පවත්නාහෙයින් අලගර්දෙපමපයඝීප්තී නම. යම්පයඝීප්තියක් අවිවිපරිත නොකොට සමාග්ගානිතද උපාරමභාදි හෙතුවෙන් පුරුදුපුහුණු නොකරනලදද ශීලසක්කාදීන්ගේ පරිපුණ්භාවය පිණිසම පුරුදුපුහුණුකරනලදද මෝතොමෝ නිශරණාපීපයඝීප්තීනම. යම්පයඝීප්තියක් පරිඥානක්කා ඇති ප්‍රතිණකෙලය ඇති භාවිතමාගීඇති ප්‍රතිවිධානීත්ඵලඇති සාක්ෂාත්කලතිරෙධයඇති සම්මානුචයන්වහන්සේ හුදෙක් ප්‍රවේණිපාලනය පිණිස වංශානුරක්ෂණයපිණිස පුහුණුකරනසේක් ද මෝතොමෝ භාණ්ඩාගාරික පයඝීප්තීනම. විනයෙහි සුප්‍රතිපත්ත මහණතෙම ශීලසම්පතතිය නිසා පුළුච්චාසානුසාරී දිව්‍යවක්ඛා ආශ්‍රවක්ඛාකරඤ්ඤා සංකීර්ණ ත්‍රිවිද්‍ය වන්ටද සුත්‍රයෙහි සුප්‍රතිපත්ත මහණතෙම සමාධිසම්පතතිය නිසා සාඛි විධඤ්ඤා දිව්‍යශ්‍රෝතාඤ්ඤා පරිවිතතවිජ්ජනඤ්ඤා පුළුච්චාසානුසාරී ඤ්ඤා දිව්‍යවක්ඛාඤ්ඤා ආශ්‍රවක්ඛාකරඤ්ඤායන ඡබ්බිඤ්ඤා වන්ට ද අතිධම්මෙහි සුප්‍රතිපත්ත මහණතෙම ප්‍රඥසම්පතතිය නිසා අවිධම්මිකිරුකති ප්‍රති භාණ්ඩාගාරික සිවිපිටිසැඬියාවන්ට ද යන ත්‍රිවිධ සම්පතතියට පැමිණේ. විනයෙහි විප්‍රතිපත්ත මහණතෙම බුඛානුඤ්ඤා සුඛසංඝීයනරණ ප්‍රාචරණාදීය සප්ඨසාධාරණතියෙන්ගෙන ප්‍රතික්ෂිප්ත උපාදිතකසප්ඨාදීන්හි තිරවද්‍යසංඤ්ඤා ඇති වැ තබෙතුවෙන් ශීලවිපතතියට ද පැමිණේ.

“තථාහං භගවතා ධම්මං දෙසිතං ආජනාමි යථා යෙ මෙ අනන්තරාසිකා ධම්මා චූතතා භගවතා තෙ පටිසෙවනො නාලං අනන්තරායය” යනු ඊට සාධකවන්නයි. සුත්‍රයෙහි විප්‍රතිපත්ත මහණතෙම “චත්තාරො මෙ භික්ඛවෙ පුග්ගලා සන්තො සංවිජ්ජමානා ලොකස්මිං” යනාදියුත්‍රයන්හි අභිප්‍රායය නොදන්නේ වැ අවිච්චිතකොටැගන්නේයි. තඬෙතුචෙන් දූෂිතවිපත්තියට ද පැමිණේ. “අත්තනා දුග්ගතිතෙන අලෙහ වෙව අබ්භා වික්ඛති අත්තනාඤ්ච ඛණ්ති ඛනුඤ්ච අපුඤ්ඤංපසවති” යනු ඊට සාධක වන්නයි. අභිධම්මයෙහි විප්‍රතිපත්ත මහණතෙම ධම්මාත්තවිජ්ජනායෙහි අභිධාමනය කෙරෙමින් අවිජ්ජනායනුදු විජ්ජනායකෙරෙයි. තඬෙතුචෙන් විත්තසෙසපයට ද පැමිණේ. “චත්තාරිමානි භික්ඛවෙ අවිජ්ජනායසාති න විජ්ජනතබ්බාති යාති විජ්ජනනො උම්මාදස්ස විසාතස්ස භාගීඅස්ස” යනු ඊටසාධකවන්නයි. මෙසේ පිටක දෙශනාහෙදදින්ගේ වශයෙන් සඹුභය කරනුලබන බ්‍රහ්මවචන සියල්ලම පිටකවශයෙන් ත්‍රිවිධ වේ.

තිකාය වශයෙන් දීඝතිකාය මජ්ඣිමනිකාය සංයුත්තනිකාය අභිතු ත්තරනිකාය බ්‍රද්දකතිකාය කියා පඤ්චප්‍රභෙදවත්වේ. දීඝීප්‍රමාණසුත්‍ර යන්ගේ සමුභාපිතෙයින් ද දීඝීප්‍රමාණසුත්‍රයන්ගේ නිවාසාපිතෙයින් ද ත්‍රිවග්ගිසංඛ්‍යාතිත බ්‍රහ්මඡලාදි සුතිස්සුත්‍රයනු දීඝීතිකාය නම් වේ. මෙ ද යුතු.

වතුතතිංසෙව සුත්තනතා තිවග්ගො යස්ස සඛගහො,
එසද්දිඝතිකායොති පඨමො අනුලොමිකො’යි.

තදවගෙෂ්‍යන්ගේද නිකායභාවයෙහි සමුහනිවාසවශයෙන් වච නාපිය දතයුතු. පඤ්චදශවග්ගිසංඛ්‍යාතිත මධ්‍යම ප්‍රමාණ මූලපයඝායසුත්‍රය ආදිකොටඇති එක්සියදෙපණස්සුත්‍රයනු මධ්‍යමනිකාය නම්වේ. මෙද යුතු.

දියඛ්ඝසත්තසුත්තනතා වෙව සුත්තාති යත්ථ සො,
තිකායො මජ්ඣිමො පඤ්ච දසවග්ග පරිග්ගහො යි.

දෙවනාසංයුක්තාදිවශයෙන් ප්‍රචාරත ඔසත්තරණසුත්‍රය ආදිකොට ඇති සත්දහස්සත්සියදෙසැට සුත්‍රයනු සංයුක්තනිකාය නම් වේ.

සත්ත සුත්ත සහස්සාති සත්තසුත්තසතාති ව,
වාසභි වෙව සුත්තනතා එසො සංයුත්තසඛගහො.

එකකතිපාතයෙහි පටන් එකාදශකතිපාතය දක්වා එකෙ කාඛ්‍යාතිරික්තවශයෙන් ප්‍රචාරත විත්තපයඝාදතසුත්‍රය ආදිකොට ඇති නවදහස් පන්සිය සත්පණස් සුත්‍රයනු අබ්‍යොත්තරනිකාය නම් වේ. මෙ ද යුතු.

නවසුත්ත සහස්සාති පඤ්චසුත්ත සතාති ව,
සත්ත පඤ්ඤාස සුත්තනතා සඛ්ඛ්‍යා අභිතු ත්තරෙ අග්’යි.

දීඝිනිකායාදි චතුර්විධනිකායයන් නමා අවශිෂ්ටවූ බුඛවචනය හෙ වත් මුළුචිනයපිටකයත් මුළුඅභිධම්මපිටකයත් පළමු දැක්වූ පඤ්චදශ ප්‍රභේදඇති බුද්ධකපාය ධම්මපදාදීප්‍රකරණයෙන් බුද්ධකනිකායනම්වේ. මෙද යුතු.

යපෙනා චතුරෙපෙන නිකායෙ දීඝ ආදිකො,
තදඤ්ඤං බුඛවචනං නිකායො බුද්ධකොමනො'යි.

මෙසේ නිකායවශයෙන් පඤ්චවිධනිකාය කෙනෙක. අඛගවශයෙන් සුත්ත ගෙය වෙය්‍යාකරණ ගාථා උද්‍යාන ඉතිවුත්තක ජාතක අබ්භුත ධම්ම වෙදලල යයි නවප්‍රභේදවත්වේ. ඔවුනතුරෙන් උභතොවිභසිත නිද්දෙස බකික පරිවාර යන මොවුහුද සුත්‍රනිපාතයෙහි මඛලසුත්‍ර රතනසුත්‍ර නාලකසුත්‍ර තුවටකසුත්‍රයහුද සුත්‍රනාමානිත තදන්‍යතපා ගතවචනයද සුත්‍රනමැයි දතයුතු. සියලුම සගාථක සුත්‍ර සමුදය ගෙය නමැයි දතයුතු. විශේෂයෙන් සංයුක්තනිකායයෙහි සියලුම සගාථකවර්ග ගෙය නම්. මුළුඅභිධම්මපිටකයද නිඝාථකසුත්‍රසමු දයයද අභ්‍යාසගෙයකින් අසඬනාභිතවූ යම් බුඛවචනයක් ඇත්නම් හෙ ද වෙය්‍යාකරණ නමැයි දතයුතුයි. ධම්මපද පේරගාථා පේරිගාථා සුත්‍රනිපාතයෙහි සුත්‍රනාමවිරහිතවූ ගුඤ්ඤාගාථාද ගාථානමැයි දතයුතුයි. සෞමනසසභගත ඥානොද්භව ගාථාප්‍රතිසංයුක්තවූ වාශිකිසුත්‍රාන්ත යහු උද්‍යාන නමැයි දතයුතු. “වුත්තඤ්ඤානං භගවතා” යනාදි නයින් පැවති දඤ්ඤාන්තරගත සුත්‍රාන්තයහු ඉතිවුත්තක නමැයි දතයුතු. අප ණණකජාතකය ආදිකොට ඇති පන්සිය පණසක් ජාතක ජාතකනමැයි දතයුතු. “චතතාරොමෙ භික්ඛවෙ අච්ඡරියා අබ්භුතධම්මා ආනන්දෙ” යනාදි නයින් පැවති සියලුම ආශවයඝාද්භුත ධම්මප්‍රතිසංයුක්ත සුත්‍රා න්තයහු අද්භුත නමැයි දතයුතු. චුලලවෙදලල මහාවෙදලල සමාදිඝි සකකපඤ්ඤ සඬාරභාජනිය පුණණම සුත්‍රයන් ආදිකොට ඇති වෙද යත් තුෂ්ටියත් ලැබලැබ පුළුවන් සියලුම සුත්‍රාන්තයහු වෙදලල නමැයි දතයුතු. මෙතයින් සියලුබුඛවචනය අඛගවශයෙන් නවාසනකෙනෙකි.

ධම්සකකි වශයෙන් සියලු බුඛවචනය සුවාසුදහසක් ධම්සකකි වත්‍ර කිසේයත්,

වාසීතිං බුඛතො ගණහිං වෙසහසාන්ති භික්ඛුතො,
චතුරසීති සහසාන්ති යෙමෙ ධම්මා පවත්තිතො. යි

පරිදිපිත හෙයින් එකානුසන්තික සුත්‍රයෙක් එක් ධම්සකකියෙකි. අනෙකානුසන්තික සුත්‍රයෙක් වෙනම් එහි අනුසන්ති වශයෙන් ධම්සකකි යන්ගේ සඬායාවවේ. ගාථාබකියන්හි ප්‍රශ්නපාච්ඡාවක් එක්ධම්සකකි යෙකි. ප්‍රශ්නවිසර්ජනයෙක් එක්ධම්සකකියෙකි. අභිධම්මයෙහි එක් එක් ත්‍රිකවිකභාජනයෙක්ද එක් එක් විත්තවාරභාජනයෙක්ද එක් එක් ධම් සකකියෙකි. විනයෙහි “අත්ථිවජ්ඣ අත්ථිමානිකා අත්ථිපදභාජනියං අත්ථි ආපනති අත්ථි අනාපනති අත්ථිඅන්තරාපනති අත්ථි තිකචෙජ්ඣෙ” යි වදාළ එක්එක් කොටස එක්එක් ධම්සකකියෙකැයි දතයුතු. මෙසේ ධම්සකකි වශයෙන් අසුසාරදහසක් ධම්සකකියෝ වෙති.

තෙල සියලුම බුඛවචනය පඤ්චසතිකසංකීර්ණාලයෙහි සංඛ්‍යායනාකාර මහාකාශපස්ථවිරප්‍රමුඛ ක්ෂීණාශ්‍රවවග්ගිණියා විසින් මේ ධර්මය, මේ විනයය, මේ ප්‍රථම බුඛවචනය, මේ මධ්‍යම බුඛවචනය, මේ පශ්චිම බුඛවචනය, මේ විනයපිටකය, මේ සුත්‍රපිටකය, මේ අභිධර්මපිටකය, මේ දීඝනිකායය, මේ පෙරුම බුද්ධකානිකායය, මේ සුත්‍රාදීනු නවාඛග්ග මොහු වතුරගිති ධර්මසංකාසනසුග්ගසි සමස්තතෙදව්‍යපස්ථාපනය කොට, මේ සංඛ්‍යායනාකාරනුලදී, හුදෙක් මෙපමණෙක්ම සංඛ්‍යායනාකාරනුලද්දේනොවේ. අතිකුදු උද්‍යානසංඛග වග්ගසංඛග පෙය්‍යාලසංඛග එකනිපාත දුකනිපාතාදිනිපාතසංඛග සංයුත්තසංඛග පණණාසංඛග යනාදි අනෙකවිධසංඛගයද ව්‍යවස්ථාපනයකොට සත්මසෙකින් සංඛ්‍යායනා කොට තිමවනලදී. සංඛ්‍යායනාපයඝීනනයෙහි මහාකාශපස්ථවිරයන්වහන්සේ විසින් දශබලධර සුගතතථාගතයන් වහන්සේගේ මේ සඵලශාසනය පස්වාදහසක් හවිරුද්ධවූඑල්ලෙහි පැවැත්මට සමඵලත් කරන ලද්දේ සඤ්ජාත ප්‍රීතිප්‍රමොද්‍ය ඇත්තී සාධුනාද පවත්වන්නියක මෙන් මේ මහාපාලිවිනොමෝ ජලපොළොව හිමිකොට, යදන්බෙන් ගැසු කංසවාහුගක්සේ ශතරුවසහසුරුව විසථාරයෙන් ගුගුරු ප්‍රකාශ වූය. අනෙකප්‍රකාර ආයවයඝීයෝද ප්‍රාදුර්භවවූහ.

මෙපරිද්දෙන් සංඛ්‍යායනාකළ විනයසුත්‍රාභිධර්මයන් අතුරෙහි අභිධර්මය වනාහි පිටකවශයෙන් අභිධර්මපිටකනම්. නිකායවශයෙන් බුද්ධකානිකායනම්. අඛගවශයෙන් වෙය්‍යාකරණ නම්. ධර්මසංකාසනවශයෙන් කතිපය ධර්මසංකාසනසුග්ගකෙනෙක. ඒ අභිධර්මය දරන්නාවූ භික්ෂූන්අතුරෙන් පූජ්‍යයෙහි එක්තික්ෂුවක් සඵලසාමගිකපමිද්ධමධ්‍යයෙහි වැඩහිඳ “රූපකඛ්‍යො අඛ්‍යාකතො වතතාරොඛ්‍යො සියාකුසලා සියාඅකුසලා සියාඅඛ්‍යාකතා දසියතතා අඛ්‍යාකතා වෙ ආයතනා සියාකුසලා සියාඅකුසලා සියාඅඛ්‍යාකතා සොලසධාතුයො අඛ්‍යාකතා වෙධාතුයො සියාකුසලා සියාඅකුසලා සියාඅඛ්‍යාකතා සමුදයසච්චං අකුසලං මග්ගසච්චං කුසලං නිරොධසච්චං අඛ්‍යාකතං දුකඛසච්චං සියාකුසලං සියාඅකුසලං සියාඅඛ්‍යාකතං දසිත්‍රියා අඛ්‍යාකතා දොමනස්සිත්‍රියං අකුසලං අනඤ්ඤතඤ්ඤස්සාමිතිත්‍රියං කුසලං වතතාරිත්‍රියානි සියාකුසලා සියාඅඛ්‍යාකතා ඡත්‍රත්‍රියානි සියාකුසලා සියාඅකුසලා සියාඅඛ්‍යාකතා”යි අභිධර්මයෙන් සුත්‍රයක් එළවා බණවදුලේයි. ඒ පිරිස් මැද බණ අසාහුන් එක් පරවාදිහික්ෂුවක් ඇවැත්ති ධර්මකපිකය! නුඹවහන්සේ මෙරගිර වටා ලතමෙන් ගෙනැරපැයේ කිනම් සුත්‍රයක්දැයි විතාලනුට අභිධර්මසුත්‍රයෙකැයි කීකල අභිධර්මසුත්‍රයක් කුමටපැයෙහිද බුඛභාෂිත අන්සුතුරක් හැරදක්වන්ට නොවටනේදැයි කී. අභිධර්මය කවරක්හු විසින් භාෂිතදැයි ඇසු සකවාදිමහණහට අභිධර්මයබුඛභාෂිතනොවේයයි පරිවාදිමහණ පිළිතුරුදුන්කල “ඇවැත්ති තාච්ඡිත් විනයපිටකය උද්ග්‍රහණයකරන ලද”දැයි ඇසු සකවාදිමහණහට ‘විනය පිටකය නොහදලෙමි විනයමාත්‍රයක් හදලෙමි’යි පරවාදිමහණ පිළිතුරුදුන්කල “තෝ විනයධරනොවන බැවින් මෙසේකියන්නෙහි වද? තාච්ඡිත් හදලවිනයමාත්‍රයක් පිරිස්

කෙළවර හිඳිනිදාවටෙමින් හදලද්දක් වියයුතුවන්නේය. නොපසරිලන වුන් පැවිදිකළ ඇපර හෝ උපසපන් කළ ඇපර හෝ සාපරාධවේ” යයි කියා විනය පිටකයෙහි ආවාටු “අනාපනති න විවණ්ණතුකාමො ඉඛික තාව ආවුසො සුත්තනනංවා ගාථායොවා අභිධම්මං වා පරියාපුණස්ස පච්ඡාපි විනයං පරියාපුණ්ණසීති හණති” “සුත්තනනො ඔකාසං කාරු පෙනා අභිධම්මං වා විනයං වා පුච්ඡති අභිධම්මෙ ඔකාසං කාරුපෙනා සුත්තනනං වා විනයං වා පුච්ඡති විනයෙ ඔකාසං කාරුපෙනා සුත්තනනං වා අභිධම්මං වා පුච්ඡති” යන සාධකවචනඇරපැය. මෙනෙකින්ම පරවාදිමහණාගේ වාදමදීනය කරනලද්දේවේ. සුත්‍රපිටකයෙහි වදාල මහාගොසිඞ්ගසුත්‍රය අභිධම්මයාගේ බුබුහානිතනිසමච්ඡිණයෙහි මෙයට වඩා ඔලවනතර සාධකසාධනයට බැසගනී. ඒ සුත්‍රයෙහි සැරියුත් මහ තෙරුන්වහන්සේ ශාස්තෘන්වහන්සේ හමුවට වැඩ ඔවුනොවුන් පැණ පුළුවන් පරිදිද මුගලන්මහතෙරුන්වහන්සේ පැණවිසඳු පරිදිද දක්වා “ඉධාවුසො සාරිපුත්ත වෙතිකු ආභිධම්මකථං කථෙන්නති තෙ අඤ්ඤමඤ්ඤංපුච්ඡන්ති අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස පඤ්ඤං පුඨා විසසජ්ජන්ති නො ව සංසරන්ති ධම්මිකා ව නෙසං කථාපවත්තිති හොති ඵවරුපෙන බො ආවුසො සාරිපුත්ත භික්ඛුනා ගොසිඞ්ගසාලවනං සොහෙය්‍ය” යන වචනය ආරෙවනයකලකල්හි ශාස්තෘන්වහන්සේ ආභිධම්මික භික්ඛුනු නම් මාගේ ශාසනයෙහි පරිබාහිරහයි නොවදුරු ආණ්ඩාදඩහහෙරි සකකසදායකකිරිය ඔසවා සකලකලාපරිපුණ්ණරවච්ඡුසග්‍රික මුබගහීය පුරවා පැණවිසඳු මුගලන්මහතෙරුන්වහන්සේට සාධුකාරදී ධම් කපිකතිය සමාරොපණයෙන් ප්‍රශංසාකලසේක.

තවද ආභිධම්මිකභික්ඛුනු ම ධම්මකපිකයෝ නම්වෙත්. තදවශෙෂ භික්ඛුනු ධම්මදෙශනාකරන්නාහු නමුත් ධම්මකපිකයෝ නොවෙත්ල. කවර හෙතියත් ඔව්හු ධම්මදෙශනාකරන්නාහු කමානතරය විපාකානතරය රුපාරුපපරිවේෂ්ඨය ධමානතරය ආලොභනයකොට දෙසති. ආභි ධම්මිකභික්ඛුනුවනාහි කමානතරය පෙ. ධමානතරය ආලොභනය නොකෙරෙති. එහෙයින් ආභිධම්මිකභික්ඛුනෙම ධම්මදෙශනාකරනයේත් නොකරනයේත් වා පැණ පුළුවන්කල විසඳු වදුරන්නේනුයි එකානන ධම්මකපික නම්වේ. මේකාරණය සදහා ශාස්තෘන්වහන්සේ සාධුකාර පවත්වා මුගලන්මහණහු විසින් මනාකොට විසදනලද්දයි වදාලසේක.

අභිධම්ම පිළිබඳ මහණතෙමේ මේ ජිනවක්‍රයෙහි ප්‍රහාරදනය කෙරෙයි, සඵඤ්ඤාභ්‍යාසය පිළිබා, ශාස්තෘන්වහන්සේගේ වතුළෙච්ඡා රදාභ්‍යාසය වලභා, ධම්මුච්ඡානිලාභි පථිදට මුසවාබෙණෙයි, වතුර්විධ ආයම්මානීයෙහි අවුරුණු බදී, අභවාදශහෙදකරවසතුන් අතුරෙහි එක් තරුහෙදකරවසතුවෙකැ දක්නාලැබේ, උක්‍ෂෙපනීය තජ්ජීය කමානී යෙක්වේ. අභිධම්ම පිළිබඳ මහණ ඒ ඒ දඬුවම්කොටැ “වෙහෙරෙන් යව ඉදුල්කා දිව්වටන්නෙති” කියා තෙරපාහලියුතු. කියේ මැනො. “අභි ධම්මං පටිබාහෙනෙනා ඉමස්මි ජිනවකෙක පහාරං දෙති සබ්බඤ්ඤාන

ඤ්ඤං පටිබාහනි ස ඤ්ඤාචාරාඤ්ඤං පටිනිවනෙනති සොතුකාමං පරිසං විසංවාදෙනි අරියමය්‍යෙහ ආචරණං බිඛනි අසාරසහෙදකරවද්දුජු එකසමිං සඤ්ඤානි උකෙබපතියකමම තජ්ජතියකමාරහො හොති තං තං කමමං කතා උයෙසාජෙනබ්බො ගච්ඡ විසාසාදො හුත්වා ජිවිස්ස සිති”යි.

එසේ නමුදු “ඉදින් අභිධම්මය බුද්ධිමානිකතම් අනෙකසහසුසුත්‍රයන්හි “එකං සමයං භගවා රුජගහෙවිහරති” යනාදී තයින් නිදානය පිළියෙලි කළපරිද්දෙන් මේ අභිධම්මිකිදානයද පිළියෙලිකළයුතුවන්නේ” යයි යම් පරවාදීපුද්ගලයෙක් කියානම් උහු ජාතක සුත්‍රනිපාත ධම්පදාදීන්ගේ මෙබදුනිදානයෙක්නැත එපමණෙකින් තෙල ජාතකාදීහු බුද්ධිමානිකයහු නම් නොවෙද්දැයි තදියවාදය පිළිකෙව් කොට, එම්බලපණ්ඩිතකය! සක්විතිරජහුගේ හස්තිරතනය හෝ අශ්වරතනය හෝ සොරගෙනැ දුදුරැයානාවෙකැ යොදා හැසිරීම නම් යම්සේ කරැණුරහිතවේද සක් රුවන හෝ සොරගෙනැ පිදුරැපුරුළු ගැලෙකැ එල්වා හැසිරීම නම් යම්සේ කරැණුරහිතවේද යොත්තක්පමණැති පෙදෙස් අවට බබුළු වන්ට සමත් මිණිරුවන හෝ කපුපුලුන් පිරුපැසෙක බහා වලඤ්ජනය නම් යම්සේ කරැණුරහිතවේද කවරහෙයිතයක් රජාභිභාණ්ඩහෙයින එපරිද්දෙන්ම අභිධම්මයනම් අත්තට විෂයනොවේ. සඵලබුද්ධියනටම විෂයවේ. සඵලබුද්ධියන්ගේ දෙශනාඥාබලයෙන් දෙශනාකටැටි දෙශ නාවවේ. බුදුරජහුගේ ගභීවක්‍රාන්තිය ප්‍රකටයැ මාතෘගභීයෙන් ප්‍රසූත වීම ප්‍රකටයැ. සමාක්සලෝබධිසම්බිගමය ප්‍රකටයැ. ධම්මක්‍රප්‍රවේනිය ප්‍රකටයැ. යමකප්‍රාතිහායයීය ප්‍රකටයැ. තච්චිසාදෙවිලොචට වැඩවීම ප්‍රකටයැ. එහි විජම්බණ්දෙසුබව ප්‍රකටයැ. දෙවොරොහණය ප්‍රකටයැ එහෙයින් අභිධම්මිකිදානයෙහි ශිෂ්ටයෙන් කටයුත්තෙක්නැතැයි කී කල්හි පරවාදියාවිසින් සහධාමික උද්ගරණයෙක් දක්වාලියනොහැක් කේශයි දතයුතු.

ලක්දිව මණ්ඩලාරාමවාසී තිස්සභූති නම් තෙරැන්වහන්සේ වනාහි මේ අභිධම්මය නම් මහාබොධිය නිදනකොට ඇත්තේයයි දක්වන්ට “යෙනසවාහං භික්ඛවෙ විහාරෙන පඨමාභිසම්බුද්ධො විහරාමි තස්ස පදෙසෙන විහාසි” යනමේ ප්‍රදෙශවිහාර සුත්‍රාන්තය ඇරදූකේය. ඒ අසා ප්‍රාමවාසී සුමනදෙව තෙරැන්වහන්සේ ලෝවාමහාපාය යට වැඩහිද ධම්මය පරිවර්තනයකරන්නේ “මේපරවාදීපුද්ගලයා අරණයෙහි හිස අත්බැඳගෙන හඬනුවක්හු සෙයින්ද සාක්‍ෂ්‍යවිරහිත විනිශ්චයක් කරනු වක්හු සෙයින් ද අභිධම්මිකිදානයාගේ ඇතිබව ද නොදනී” යයි බැණ නිදානය වදාරන්නේ “එකාසමයං භගවා දෙවෙසු විහරති තාවතිංඝසු පාරිච්ඡත්තකමුලෙ පණ්ඩුකමලසීලායං තනුබො භගවා දෙවනං තාව තිංසානං අභිධම්මකථං කපෙසි කුසලාධම්මා අකුසලාධම්මා අබ්‍යාකතා ධම්මා” යනනිදානය ඇරපැය. අන්‍යවූ සුත්‍රයන්හි එකම නිදානයෙක් ඇත. අභිධම්මයෙහි අධිගමනිදානය දෙශනා නිදානයයි නිදන දෙදෙ

තෙක් ඇත්. ඔවුන්ගුරෙන් අධිගමනිදානය දීපඛකරදශබලකාලයෙහි පවත් මහාබෝධිපයඝිකාරාසවීම දක්වාද දෙශනා නිදානය ධර්මවක්ෂු ප්‍රවර්තනය දක්වාද ප්‍රවෘත්තයයි දනගු.

මෙබඳු උභයනිදානසමපන්න අභිධර්මනිදානකොශලාය පිණිස “අයං අභිධමෙමා නාම කෙන පභාවිතො කන්ථ පරිපාවිතො කන්ථ අධිගතො කද්ද අධිගතො කෙන අධිගතො කන්ථ විචිතො කද්ද විචිතො කෙන විචිතො කන්ථ දෙසිතො කස්සන්ථාය දෙසිතො කිමන්ථං දෙසිතො කෙති පටිගහතිතො කෙ සිකතිනති කෙ සිකතිසිකති කෙ ධාරෙනති කස්ස වචනං කෙනාහතො” යන සප්තදශප්‍රභේදවත් ප්‍රශ්නකම් යෙක්වේ.

මේ අභිධර්මය නම් කවර ධර්මජනියක්නු විසින් ප්‍රභාවිත ද? බෝධි නම්ලද සඵලභාශ්‍රයෙහි නැබුරුව පැවති ශ්‍රධාව විසින් ප්‍රභාවිතය. කවරජනමයන්හි මුහුකුරුවනලදද? අභිජවකජනකශ්‍රයන්හි මුහු කුරුවනලදය. කොති අධිගතද? බෝධිදුමෙසුමුලයෙහි අධිගතය. කවරකලෙක අධිගතද? වෛශාඛපොණිමි දිනයෙහි අධිගතය. කවරක්නු විසින් අධිගතද? සඵලබ්‍රහ්මාණ්ඩාශ්‍රයන් විසින් අධිගතය. කොති සමමග්ගිකයකරනලදද? බෝධිමණ්ඩිකසථානයෙහි සමමග්ගිකයකරනලදය. කවරකලෙක සමමග්ගිකයකරනලදද? රත්තසර සප්තාහයෙහි සමමග්ගිකයකරනලදය. කවරක්නු විසින් සමමග්ගිකය කරනලදද? සඵලබ්‍රහ්මාණ්ඩාශ්‍රයන් විසින් සමමග්ගිකයකරන ලදය. කොති දෙශිතද? තච්චිසාදෙව්ලොවදී දෙශිතය. කවරසක්තව දෙශිතද? දෙවියනව දෙශිතය. කුමක් පිණිස දෙශිතද? වතුරෙසති සාරණය පිණිස දෙශිතය. කවරකෙනෙකුත් ප්‍රතිශානිතද? දෙවතා වත් ප්‍රතිශානිතය. කවරනු ශික්ෂාවකෙරෙද්ද? ශෛක්ෂයෙන් කල්‍යාණ පාඨන්ජනයෙන් ශික්ෂාව කෙරෙති. කවරනු ශික්ෂිතශික්ෂාආචියනුද? ක්ෂිණාශ්‍රව රහතුන්වහන්සේලා ශික්ෂිතශික්ෂාආචියනු. කවරනු දරද්ද? යම්කෙනෙක් ශික්ෂාව කෙරෙත් නම් ඔව්හු දරති. කවරක්නුගේ භාෂිත ආද? හඟවත් අතීත් සමාස් සම්බන්ධයන්වහන්සේගේ භාෂිතයයි. කව රක්නු විසින් ගෙනඑනලදද? ආවායඝිපරමපරව විසින් ගෙනඑන ලදය.

මේ අභිධර්මයවනාහි ශ්‍රී ජලවුච්ඡයෙහි අග්‍රප්‍රාචක ධර්මසෙනාපති ශාරිපුත්‍රස්ථිරය හඳුර්ජය සොතිතය පියජලිය පියපාලය පියදසසිය කොසියපුත්තය සිග්ගවය සඤ්ඤාය මොග්ගලිපුත්තතිස්සය සුදත්තය ධම්මය ය දසකය සොණකය රෙවතය යන ක්ෂිණාශ්‍රව ස්ථිරප්‍රභාති ආවායඝිපරමපරව විසින් තෘතීය සංඝායනා කාලය දක්වාද තදුර්ධව භාගයෙහි තච්ඡ්ඡානුශික්ෂා ආවායඝිවරයන් විසිනුදු පරමපරවශයෙන් ගෙනඑනලදය. ජලවුච්ඡයෙන් මේ සිංහලච්ඡයට ක්ෂිණාශ්‍රව මිනිසුන් ඉට්ඨිය උත්තිය සමබලය හඳුනාමය යන ඇජරන් විසිනුදු තදුර්ධව භාගයෙහි තච්ඡ්ඡානුශික්ෂා සංඝායන ආවායඝි පරමපරව විසිනුදු පාලාචිකාව පරිවර්තන කාලය දක්වා ගෙනඑන ලදය.

තදුර්ධව භාගයෙහිද අභිධම් පයඝාපතිධර තතතත්කාලින මහා මහෙඤ්චංශාවතීණි අනෙකභතසංඛ්ඛ්‍ය ආවායඝීවයඝීයත් ප්‍රවේණිය නොසිදැ ආභතවුව ද මිථ්‍යාදූෂිට්‍යාශවේෂිත සීතාවක දුෂ්ට නරග්‍රෙණීය යාගේ සම්ඥශාසන සමුලසාතනසමය දක්වා පැවත කලාකලාපප්‍රතිණ පක්ෂවතීති කලාධරබිබෙයක්සේ යථාක්‍රමයෙන් පිරිහී අවුත් නෂ්ටප්‍රාය විය. ලක්දිව අභිධම්පයඝාපතිනෂ්ටප්‍රාය වුවද ධර්මාශෝකමහාරාජාධි රාජෙනතමයන් දවස දෙශානතරාවතීණි සොණඋතතරදි මහාඝෂීණා ශ්‍රව ආවායඝී පරමපරාවෙන් ආභත අභිධම් පයඝාපතිධරීය ත්‍රිසිංහල විපය හස්තප්‍රාණාකොටගත් නිකායත්‍රය සමහිකල පැරකුම්බා මහරජු දවස ද එයින් පශ්චාද්භාගයෙහි ද ලක්දිව මහාවිහාර පරමපරාත්‍රයාන විජම්මහසඤ්ජරපරතෙරපත් පැරණි ඇජරවරන් විසිනුදු නෂ්ටප්‍රායකල දෙනලද අනුබලඇත්තේ වැ මුමදෙශ රාමඤ්ඤදෙශයන්හි ද තදෙශ වාස්තව්‍ය ආවායඝීවයඝීයත්ගේ අනුබලප්‍රදානයෙන් ස්‍යාම කාමෙඤ්ඤ ආරකාන් යන දෙශයන්හි ද විරුත්කාලයක් ප්‍රවාහනවූයේ නවුදු මේ වතීමාන කාලයෙහි මුමදෙශයෙහි පමණක් අනුත වැ පරිපුණි වැ නිරුපද්‍රැත වැ නිමිල වැ පවතියයි සැලකියයුතුවේ.

කරුණුමෙසේවනුයෙන් ලක්දිව නෂ්ටප්‍රාණ අභිධම්පයඝාපතිය නැවත පිහිටිවනු සදහා ගාල්ලේ පරමානන්දරාමාධිපතිව වැඩවිසූ බුලත්ගම ගරු-ධම්මාලඤකාර සිදිසුමනනිසං මහාසථිවිරපාදයන් වහන්සේගේ ද ශිෂ්‍ය වූ ධම්මරතනනම් හෙරණපාණත්වහන්සේ මෙයින් සැටසැත්තැ වර්ෂකට පුළුයෙහි මෙණ්ඩුත් මහරජ දවස බුරුම රටට වැඩ උපසම්පද දළිකමම ද ලැබ එහි සාපිකථා ත්‍රිපිටකපයඝාපති ධර අගබමමාලඤකාරගණ්ඨගණ්ඨගුරුබුරුකර මහාසාමිඤ්ඤයන්වහන් සේගෙන් ලත් ගුරුමුෂ්ටිසහිත අභිධම්පයඝාපති ධර්මාධ්‍යයනය ඇතිව පෙරලා, ලක්දිවට වැඩමවා ගෘහස්ථාශ්‍රමස්ථවූයේ නවුත් ඇම. ධම්මරතන ලක්මණිපහන්කතුතුමායන නමින් ප්‍රචාරයට පැමිණියේ සඤ්ඤාත් පනතිවිනිශ්චය-විඤ්චිමාධිභාවසන්ත-පරමාපිසුබාධිධ්‍යාදි අභිධම් ව්‍යාඛ්‍යාත්‍රස්සමපාදනයෙන් හා නා නා නිකාසික භික්ෂුසාමණේරුදින්ට අභිධම්ප හැදෑරීමෙන් යථාශක්තින් ලක්දිවහි අභිධම් පයඝාපතිය උද්දීපතියට පමුණුවා ශරද්‍රභුභුක්තීති ශරීරය ශෙෂකොටැ පරලෝක ප්‍රාණාවිය.

එතුමාගේ මුමදෙශාවතරණයෙන් බොහෝ කලකට පසු අම්බලන්ගොඩ සුග්ග සුභද්‍රාගාමාධිපතිව වැඩවසන අමරපුර ගණ ප්‍රධාන ගෞරවාභී හදනනදෙවානානුභිධාන මහාසථිවිරපාදයන් වහන්සේ තිබෝ මහරජතුමාගේ සිංහාසනාපගමයෙහිදු මොබ්බෙහි බුරුමරටට වැඩ එහි සාපිකථා ත්‍රිපිටක පයඝාපතිධර පඤ්ඤාභිසිදිසබමම කවිධප මහාධම්මගණ්ඨගණ්ඨගුරු පදප්‍රාණ මහාසාමිඤ්ඤයන්වහන්සේ ගෙන්ලත් ගුරුමුෂ්ටිසහිත අභිධම්පයඝාපතිධර්මාධ්‍යයනයඇතිව පෙරලා ලක්දිවට වැඩ යථාවකාශයෙන් තබමීය මෙරමාහට ශික්ෂාපනයෙන් හා

අපගේ ආරාධනාවෙන් “නාමරූපවිභාවිනී-පරමාච්චිභාවිනී” යන අභිධම්මව්‍යාධ්‍යානුච්ඡේදසාදනයකොට, භාග්‍යපක්‍ෂයෙහි පිහිටි අභිධම්ම පයඝීපනීය උද්දීපනීයව පමුණුවා තබෙතුවෙන් මෙකල බුරුමරට සකල සමුදයාසනප්‍රිහාරධාරී හදුනා සබ්බසුර මහාස්වාමීපාදෙන්නමයන් වහන්සේ වෙතින් ලබනලද “සාසනවංසාලංකාර කවිධපවිනයා චරිත සාසනසොධක මරමමනිකාධික මහානායක උපසංඝරත්” යන නාම සංවානි ඇති වූ මේ දක්වා යෙහෙන් වැඩවසනසේක.

තදුනතරව අරංගල සිරිධම්මසාමනේරයන්වහන්සේගේ හා ඉන් කතිපය වර්ගකටපසු අපගේ ද මුමුදෙශාවතරණය සිධවිය. ශාල්ලේච්ඡසානඤ්චිරිවෙනෙහි ධර්මසංක්‍රාද්‍රව්‍යණයෙහි නිසුකතව විසු අරංගලසිට්ඨම සාමනේරයන්වහන්සේ බුරුමරට වැඩ එහිදී ප්‍රවුජ්‍යාපසම්පදාව ලැබ සාචිකථා ත්‍රිපිටකපයඝීපනිධර විසුඩාවාගහි ධක්ඛිපනී පවරමහාධම්මරත්නරත්නරූපදාස මහාස්වාමීන්‍යයන් වහන්සේගෙන්ලත් ගුරුමුඛපිසතින අභිධම්මපයඝීපනීරත්නාදිය ඇතිව පෙරලා ලක්දිවටවැඩ කොලොම්පුරසෙහි මහාවිශුඩාගමාධිකර වූ බොහෝ කුලපුත්‍රයනට සුත්‍රාභිධම්මවිනයහැදූරවීමෙන් හා අභිධම්මය පිළිබඳ ගුණරුශියක් සමපාදනය කොට විසුරුවා තෙතතිප්‍රකරණව්‍යාධ්‍ය කරණයෙහි නිසුකතවූයේ වූ ලක්දිව අභිධම්මපයඝීපනීය උද්දීපනීයව පමුණුවා ශරවච්ඡවඤ්ඤාවද්‍යන කිහිප්‍රශ්න දිගනනය ධවලකොට පසුනියද සවගීඝ්‍යවිය.

මේ ස්ථිරතුමාගේ මුමුදෙශාවතරණයට කතිපයවර්ගයකින් පසු මොරටුවේ ලක්‍ෂපනීගේ කේන්ද්‍රාගමාධිකර වූ වැඩවසන අසමද්‍ර ප්‍රවුජ්‍යාචාර්‍යඝීහාවොපගත වැලිගම සඤ්ඤානිධාන මහාස්ථිර පාදෙන්නමයන්වහන්සේ විසින් සමාරාධිත වූ කථනර පුලිනතලා රාමාධිපතිව වැඩවිසු සමස්තශාස්ත්‍රාගම පාරවාරපාරප්‍රාප්ත වැලිගම ශ්‍රීසුමභගල භික්‍ෂා මහානායක මානිමියාණන්වහන්සේ විසින්, දළදා පුදපිණිස මෙම ශ්‍රීලක්‍ෂාවිපයට බට පුළුඹකන පඤ්ඤානිසිරිසඬමම කවිධපමහාධම්මරත්නරත්නරූපදාස මහාස්වාමීන්‍යයන්වහන්සේට නියෝජිත වූ අපිදු උන්වහන්සේගේ පශ්චාත්ප්‍රාමනේර වූ බුරුමරටට පැමිණ උපසම්පදාව හා දළභිකම්‍ය ලැබ උපාධ්‍යායරත්නරත්නරූප මානිමියන්වහන්සේගේ හා ඉහතකී දෙව්‍යානඤ්ඤානමහාස්ථිරපාදයන් වහන්සේගේ කරුණාසුචිකමහදනුග්‍රහයෙන් සාචිකථාත්‍රිපිටකපයඝීපනි ධර සංයුත්තභාණක කුමාරතිවංස නිසාසනධප මහාධම්මරත්නරත්නරූපදාස මහාස්වාමීන්‍යයන්වහන්සේගේ ආශ්‍රයලැබ උන්වහන්සේ වෙතින් ලත් ගුරුමුඛපිසතින අභිධම්මපයඝීපනීරත්නාදිය ඇතිව පෙරලා ලක්දිවට පැමිණ කුලපුත්‍රයනට විනයසුත්‍රාභිධම්ම හැදූරවීමෙන් හා පරමාච්චිමකරඤ්ඤා-සාගම්පුද්ගනම් සත්‍යසංඝසමච්ඡව්‍යාධ්‍යාව විපම් බණමගිනුදු සැරසු ජීනවංශදිපමහානාමය-සමමාහවිනොදනිකම් අටුවාවට මෙම අභිධම්මප්‍රදීපිකා නම් ව්‍යාධ්‍යාව යනාදි අභිධම්මව්‍යාධ්‍යා

ග්‍රන්ථසම්පාදනයෙන් භාග්‍යනිප්පයෙහි පිහිටි අභිධම්මපයංඝාපනිය යථා
ශක්තීන් උද්දීපනයට පමුණුවමින් වසන බව ද අනතුක්‍යාංසන පරවමන
යුගයෙන් තොර වූ ඇතිකතු හැඟවීම් වශයෙන් මෙහි සඳහන් කරමින.

තවද අසමහින්න ඇජරපරපුරෙන් අභිධම්ම දූතහදල සමුහම
වාරිත්වහන්සේලා හෝ සමුපතිභාශකතියෙන් අභිධම්ම පුරුදුපුත්‍රණ
කලකෙනෙක් හෝ ලක්දිව අභිධම්මපයංඝාපනිය සංරක්‍ෂණය කෙරෙත්
නම් තව්ශජනනයට ද අපගේ සෘදරශෙෂරවසතුතිය නොමසුරුව පුද
කරමින.

පුළුඹාකතාසින් අධිගමනිදුන දෙශනානිදුන වශයෙන් සමන්විත
වූ අභිධම්මයාගේදී පඬිකරපාදමූලයෙහි පටන් තුනිතභවනයෙහි ප්‍රාදුභී
වය දක්වා දුරෙකිදුනාය ද තුනිතපුරුකපතතියෙහි පටන් බෝමැඩ
වජ්‍රාසනාරූඪවීම දක්වා අවිදුරෙකිදුනාය ද “එකංසමයං භගවා දෙවෙසු
විහරති තාවකිංසෙසු පාරිච්ඡත්තකමූලෙ පණ්ඩුකමූලසිලායං තත්‍රබො
භගවා දෙවානං තාවකිංසානං අභිධම්මකථං කථෙසි” යන සන්ධිකෙ
තිදුනාය ද දතයුත්තේ යි.

මේ ශ්‍රී ලංකාවිපයෙහි මහාමහේෂ්‍යය ඉතියය උතතියය සමබලය
හඳුනාමය අර්ථය තිස්සය දතතය කාලසුමනාය දීඝනාමය දීඝසුමනාය
කාලසුමනාය මහානාගය බුබුරුකකිතය තිස්සය දෙවය සුමනාය වූල
නාගය ධම්මපාලිතය බෙමය උපතිස්සය පුස්සදෙවය සුමනාය පුප්ථ
නාමය මහාසිවය උපාලිය මහානාගය අභයය තිස්සය පුස්සය වූලා
භයය තිස්සය වූලදෙවය සිවය යන නම්ලද මහාවිහාරවාසී ස්ථිර
පරමපරාගත වූ ත්‍රිපිටකධම්ම පෙලබසින් තුබුසැටියටත් තදම්චණ්
කාරූපප්‍රකීර්ණදෙශනා නම්ලද වාචනාමාගීය විචාරාසිත්තේ නිරුක්ති
පථයටත් නැගී වාග්වාරපරිවර්තනයෙන් විරදීඝිකාලයක් ප්‍රචාරයට
පැමිණියේ වටගාමිණීඅභය මහරජතුමන් කලා කිසියම් ජනාධිපති
යකුගේ මනාආරක්‍ෂාසංවිධානය ඇති වූ තවංශප්‍රභව වූ පන්සියයක්
පමණ මහරහතන්වහන්සේ මාතුල නම් ජනපදයෙහි අළුලෙන වැඩ
හිද වතුම්භම්සඬිභාග්‍යනාව කොට හෙළ අටුවා සහිත තෙවලාපෙළ පුස්ත
කාරූඪකොට ලියවා තැන්පත්කළසේක.

මෙසේ පුළුඹාචාර්‍යවරයන්ගේ ප්‍රයත්නයෙන් සාම්කථාපයංඝාපනි
ශාසනාශ්‍රිය විරසථාසි වූ පවත්නාසෙමෙහි ත්‍රිභුවනවිශ්‍රාත අතිපරිශුඬ
බුබුකිතීතිසොමෙකදෙශයක්සේ දශදිගන්තව්‍යාභා විසදබුබුප්‍රභාව
සමුද්භව කීර්තිසොමයක් ඇති අනුබුඬ බුබුසොම මානිමියාණෝ
ශ්‍රී ලංකාවතීණි වූ මහාවිහාරවංශාලංකාර සංඝපිතාපදප්‍රාභා සඬික
පාලනම් ආචාර්‍යයන් ඇසුරු කොට ආචාර්‍යවිමුච්ඡිත වාචනාමාගීය
සකසා දුනතිම වූ පසු සමදෙශස්ථයන්ට මෙන් විදෙශස්ථයන්ට
ප්‍රතිස්ථාපනය වූ හෙළ අටුවා පොත් සමස්තදෙශවාසනාවන්ගේ
මනොරථ සිහිය පිණිස අතිවිහාරකථාමාගීය පියා මෑතභාගයෙහි

ඇති වූ දෙනානක බිහිරිනක වෙහෙර වැස්සන්ගේ සමයානතර ගහණස්ථානයන් පරිහරණය කොට, ග්‍රහණධාරණාදී වශයෙන් ප්‍රතිපාදනය කරන්නවුන් සහිත අවිපරිනාමීජ්‍යසුන්ගේ සුඛාවගමයට අනුරූපප්‍රමාණය සලකා මූලභාෂාසංඛ්‍යාත ශුචිමාගධිභාෂාවට නඟා පාලාමිකථාවන් සමපාදනය කළහ.

විනයපිටකයට සමනපාසාදිකානම් අටුවාව-දික්සතිශට සුමඛන ලවිලාසිනිනම් අටුවාව-මැදුම්සතිශට ප්‍රසඤ්චසුද්ධිනම් අටුවාව-සංයුත්සතිශට සාරම්ප්‍රකාශිනි නම් අටුවාව-අබ්‍යොතතර සතිශට මනොරථසුරණී නම් අටුවාව-අභිධම්මපිටකයෙහි වූ ධර්මසංඛ්‍යාණී ප්‍රකරණයට අමිශාලිනිනම් අටුවාව-විහඛනප්‍රකරණයට සමමොහවිනොදනිනම් අටුවාව-අවශිෂ්ටපඤ්චප්‍රකරණයට පඤ්චප්‍රකරණ අටුවාව-විශුද්ධිමාගී අටුවාව-දමපිසා අටුවාව-භික්ෂු අටුවාව-උභය මාතෘකාවට කඛ්ඛාපිතරණීනම් අටුවාව යන මේ පාලාමිකථාවෝ බුඛසොභාවායඝීයන්වහන්සේ විසින් කරනලදහ.

තදම්කථාවන්අතුරෙන් මෙහි අපවිසින් ලෙඛකාදීන්ගේ ප්‍රමාද හ්‍රමජනිතදෝෂාපකයනයෙන් ප්‍රතිසංස්කරණයට පැමිණ වූ සමමොහ විනොදනි නම් අටුවාව වනාහි විහඛනප්‍රකරණයෙහි වදාළ සකකි විහඛනාදී අභ්‍යාදශවිහගයන්ගේ අම්ප්‍රකාශය පිණිස ලඛකාපිප වාඤ්චාස සුබුච්ඡන් චූළබුඛසොසනම් ස්ථවිරෝත්තමයක්ත්‍රගේ ආරාධනාව පිළිගෙන අම්කථාවායඝීතදනනඅනුබුඛ බුඛසොභ මහාස්වාමීන් විසින් විහඛනප්‍රකරණාගත අනුත්තාන පදපාඨාදීන් උපුටා පැරණි හෙළඅටුවාවන්ගේ සාරාංශාදාන-දීපභාෂාපකයන-තනනිභාෂාරෙපන-නිකායානතරලබ්ධිපරිහරණ-මහාවිහාරවංශාවතීණී ආවායඝීවරණය යන්ගේ නිශචයසමපීන-ස්ථවිරවාදප්‍රහේදසංදශීත විතණ්ඩවාදමදීන-නාතිවිසාරනාතිසංකෂේපකරණ-තනනාමිපරිදීපනාදී වශයෙන් අම් සංවණ්ණාකරනලද බණවර එක්සාලිසෙකින් පිරිසිදුනලද විහඛන ප්‍රකරණ අටුවාවයි. එහෙයින් විශු තදම්කථානිගමනයෙහි:-

“අත්ථපකාසනත්ථං-තස්සා’හං යාවිතො ධීතගුණෙන,
යතිනා අදකුගතිනා-සුබුච්ඡිනා බුඛසොසෙන.

යං ආරභිං රවසිතුං-අභිකථං සුතිපුණේසු අත්ථෙසු,
සමමොහවිනොදනනො-සමමොහවිනොදනිං නාම.

පොරුණඨකථානං-සාරං ආදාය සා අයං නිථං,
පකතා අනන්තරයෙන-පාලියා භාණවාරෙහි,

වනනාලිසාය යථා-එකෙන ව එවමෙව සබ්බෙපි,
නිථං වජ්‍යතු විමලා-මනොරථා සබ්බසත්තානං,”යි.

අම්බාලිනි පාරමහසෙතිදු:-

“ආභතා පන පෙරෙන-මනිඤ්ඤෙන නමුත්තමං,
යා දීපං දීපවාසිනං-භාසාය අභිසංඛිතා.

අපනෙත්වා තතො භාසං-තම පණ්ණෙනිතිවාසිනං,
ආරොපසිත්වා නිද්දොසං-භාසං තනනිතයානුගං.

තිකායනතරලභිනි-අසමෙස්සං අනාකුලං,
මහාවිහාරවාසිනං-දීපයනෙනා විනිවජ්ජයං,”සි.

ශ්‍රෝතෘන්ගේ යථාභූතාචාරවෛරාධය පිණිස මෙම සමෙමාහවිනො දනිය ඇතුළු අභිධම්මිකථානුයයට මහාවිහාරවංශාවතංශ සාම්මිකථා ත්‍රිපිටක පයඝාපතිපාරවාරපාරප්‍රාඥාන සමස්තවිකාචායඝිමස්සකොපතිත චරණාරවිඤ්චනව ඇති ආනන්දාභිධාන මහාසථවිරපාදෙනතමයන් වහන්සේ:-

“ශුඝාම්සා ප්‍රකාශංච-සාරෙකති: ශ්‍රෙණිතා තථා,
තානාච්චයංච වෙද්දානං-සඤ්චි: කථාතෙ බුද්ධෙ: ”

යන්නෙන් දක්වූ සමස්තසඤ්චිලක්ෂණොපෙත මූලවිකා නම් අභිධම්ම මහාවිකාම සමපාදනය කළසේක.

ශබ්දචිහාමභියඝියෙන් දුරවශාසා වූ තනමූලවිකාව නවිනබුඞ්මතුන් තබා ප්‍රවීණබුඞ්මතුන් විසිනුදු පාරමපරිකආචායෙඝාපදෙශාශ්‍රයයෙන් විතා අධ්‍යයනාධ්‍යාපනාදිවශයෙන් ප්‍රතිපාදනය කට්ටි නොවනුයෙන් ප්‍රාඥාකාලයෙහි මුමෙදෙශයෙහිදු තට්ටිකාපරිශීලනයෙහි නියුක්තයනු බෙහෙවින් විරලව දක්නාලැබෙත්. බුඞ්ක්ෂොභාචායඝියන්වහන්සේට නැතහොත් මූලවිකාචායඝියන්වහන්සේට ආසන්නකාලයෙහි නාග පට්ටනමේ බදරනිම්මහාවිහාරයෙහි වැස ලක්දිවට වැඩවදුරු හෙළ අටුවා සහිත අනුරුපුර මහවෙහෙරවැස්සන්ගේ සමය හදුරු දැන ශෙෂවතුබූ කුදුගොත්සහියට අටුවා හා බොහෝ පාලාචි කථාවන්ට විකා කර වදාළ සකලපයඝාපතිශාසනශ්‍රිතාරධාරී ගදනනබම්මපාලාභි ධාන මහාසථවිරපාදයන්වහන්සේ මූලවිකානම්ලද අභිධම්මහාවිකා වට තදම්මිශෙෂජ්ඣස්සන්ගේ ප්‍රයොජනය පිණිස (අභිධම්ම) අනුචිකාව සැපයූසේක.

තදනුචිකාම තික්ෂණබුඞ්මත් ශ්‍රෝතෘන්ට ප්‍රතිෂ්ඨාවන්තාක්මෙන් මඤ්ඤබුඞ්මශ්‍රෝතෘන්ට ප්‍රතිෂ්ඨානොවනුයයි මෙනෙහිකොට පශ්චාද්භා ගයෙහි ගුමඤ්ඤාරට භංසාවතීනුචර මහාරාම විහාරයෙහි වැඩවිසූ අරණ්‍යවාසී සාම්මිකථාත්‍රිපිටකධර ආනන්දාභිධාන මහාසථවිරපාදයන් වහන්සේ තනමූලවිකාවගේ ලිනාච්චණිතා සංඛ්‍යාත මධුමිකාම හෙවත් මධුසාගම්දීපනිවිකාම සැපයූසේක.

සමමාහවිනොදනී අභිකථාවගේ පාලාපියොජනාව ද දෙශානන රයෙහි පණසාගමමහාවිහාරයෙහි වැඩවිසූ සාථිකථාත්‍රිපිටකධර ඥානකීර්තිනම් මහාසථවිරුවායාරියක්නු විසින් සමපාදිතයෑ. තදෙක ජනායෙහි මූලටිකානුටිකාද්‍යගතසාධකපාඨානතර පමණක් ම දශාමාන වනහෙයින් මධුටිකාගත දුෂ්ටානාදිය උපුටා නොදක්වනලද හෙයින් මධුටිකාවට වඩා පුළුකාලිනකෘතියකැයි වැටහේ. බුරුමරට විසූ තෙවලා ධර මහතෙරුන්වහන්සේලා විසින් සමමාහවිනොදනියට කරනලද මුමමහානාමය ව්‍යාඛ්‍යා ගැටපදවිවරණ පිටපත් අනුලාපය. මෙකී තයින් මූලපිකා-අනුපිකා-මධුපිකා-සොජනා-මුමමහාධ්‍යා-ග්‍රන්ථ පද්ධිපිචාරය ළමාලාවෙන් ප්‍රතිමණ්ඩිතවූ සමමාහවිනොදනීනම් විහඬහප්‍රකරණාභිකථාව දෙශානතරයන්හි විජම්බණ්ඩදරනු ලබන කුලපුත්‍රයනට අත්‍යන්තොපකාරී වැ පවත්නී නමුදු සිංහලාභිව්‍යාඛ්‍යා වන්ගේ අවිද්‍යාමානාවයෙන් සිංහලවිපවාසනව්‍යයන්ගේ පරිශීලනයෙහි ආසෙවනබාහුලායට නොපැමිණීම සංවේගයට කරුණක් බව කියමිහ.

මෙසේ පවත්නාසමෙහි මොරටුවේ ශ්‍රීරක්‍ෂ්‍යනානම් මන්දිරයෙහි නිවාසී රතනත්‍රයශරණපරායණ ශ්‍රඩාබුද්ධිසම්පන්න සඵලශාසනාභිවාර්ති කාමී සහකීර්තිමත් කොරවටංකොදහුත මුතුතන්තිරිගේ තේමිස් ප්‍රණාන්දු හෙවත්-ඇම්. ටී. ප්‍රණාන්දු යන නම්සුත් ප්‍රභූමහතාණන් විසින් සංධනපරිත්‍යාගයෙන් මුද්‍රණයකරවා පය්‍යාප්තියාසනානුග්‍රහ පුළුක විපුලකුලෙසකකියක් අත්පත්කරගන්නාමණිස පරමගමනිඤ්ඤි ධර්ම සමබ්‍රහ්මී මාහැඬි බණපොත්වහන්සේතමක් සමපාදනයකර වදල මැනවයි පරානුකම්පා සහිත ශ්‍රඩ්‍යාධ්‍යායයෙන්කළ ආරාධනාව සමා දරයෙන් පිළිගෙන සමමාහවිනොදනීනම් විහඬහප්‍රකරණාභිකථාවගේ සිංහලාභානුවාදය වූ මේ අභිධම්මප්‍රදීපිකා නම් ව්‍යාඛ්‍යාව අප විසින් සමපාදිතයෑ.

සකාකියතනධාතාදීන්ගේ ශුන්‍යභාදි තත්ත්වසංසුවක මෙබදු අවුටාපොත්වහන්සේලාගේ කෙවලපදගතාභිකථනමාත්‍රයෙකින් ආබු නිකජනතාවට විපුලප්‍රයොජනයෙක් නොලැබේයයි සලකා මෙම සමමාහවිනොදනී අවුටාව පිළිබඳ මූලටිකානුටිකාමධුටිකාවන් මුළුල්ලම පාඨොධරණවශයෙන් යථාසථානයෙහි සඬුහකොටැ තතතටිකා පාඨයන්ගේ භාවාච්‍ය ද මිශ්‍රසිංහලභාෂාවට නගා පාලාපියොජනා මුමමහාධ්‍යාවන්ගේ දුඛොධසථානයන් ද මේ මේ යයි හෙළිකොට එසේම අනු-මධුටිකාවයයගේ සම නො සම වන තැන් හා ටිකාත්‍රය හා යොජනාමුමමහාධ්‍යාවන්ගේ සමනොසමවනතැන් ද මේ මේ යයි දක්වා, ශාසනයෙන් පිටත්හි වූ කණාද කපිල පනක්‍ෂ්‍යලී ව්‍යාසාදි දශිනශාස්ත්‍රඥයන්ගේ මතහෙදබණ්ඩනමණ්ඩනවශයෙන් ඒ ඒ සුක්ක සථානයෙහි නිදසුන් කොටැ ඇතැම් තැනෙක අභිකථනයෙහි සවිය අභිසන්ධිය ද පිහිටවා ධාතූභි ප්‍රත්‍යයාභි කාරකාභියන්ගේ නිෂං දෙහය පිණිසැ ශබ්දශාස්ත්‍රලක්‍ෂණ ද පැහැදිලිකොට මේ අභිධම්මප්‍රදීපිකා

ව්‍යාධ්‍යාව අනලපරිශ්‍රමයෙන් සමපාදනයකොට දුන්නල්ලි සාක්ෂ්‍යය ප්‍රසාදයට පැමිණි පුළුඹකන සද්ගුණවත් ඇම්. ටී. ප්‍රණානුමහතාණෝ සහකීය මාතෘපිතෘපුත්‍රකලත්‍රප්‍රාතෘභගිනියාදී සමඥාඥතිමිත්‍රාදීන් ඇතුළු වූ තමහට සමගීපවගීසමපත්ප්‍රතිලාභය පිණිසත් භාගනපක්ෂයෙහි පිහිටි පයඝීපතිශාසනසපිතිය පිණිසත් උදානවිරියාධිගත ධාමිමකධනසමහාරය විසද පුණීශරවචන්ද්‍රවන්ද්‍රිකාවදාන සවිය තිථිල කීර්තිප්‍රතිමාව සඵඥශාසනායුසකලාභනය දක්වා නොනැසී පවත්නා සේ පිහිටවා සමමානවිනෝදනී අටුවාපොත් වහන්සේගේ ඥානාසන්නධාතුසන්තොසද්විසප්‍රතිනාසමුපපාද යන විභවගමිකයෙකින් ප්‍රතිමණ්ඩන අතිබමිප්‍රදීපිකාව්‍යාධ්‍යාප්‍රථමභාගය පමණක් මේ වර මුද්‍රණය කරවූහ සතිපඪාන-සමමප්පධාන-ඉඛිපාද-බොජ්ඣංග මහඛග-කාන-අප්පමඤ්ඤ-සිකඛාපද-පටිසමිතිද-ඤාණ-මුද්දක වංශු-බමමහදසයන වාදගවිභවගයෙකින් ප්‍රතිමණ්ඩන තව්‍යාධ්‍යාවගේ විතීයභාගය ද මුද්‍රණයකරවීමට එතුමා ආරම්භකර තිබේ.

තිසභීයෙන් සිඬ පරිශුඛවූභිඇති පුළුඹව්‍යාධ්‍යවරණයන් ලියන ලද නානා ධර්මානු පිළිබඳ වූ මහාත්‍රත්‍යයන්හි ද පාඨග්ජන භාවදෙස යෙන් සඤ්ජාතරනු ඇතිවියහැකිනම් අපවැන්නවුන්ගේ කෘතීන්හි ප්‍රමාදහුමජ්ජිතදෙසලව නැතැයි යපථකල නොහැක්ක. එබඳු ලෙස දෙසයෙක්ගේ දූෂටිපථයට හසුනොවූ-න-ණ-ල-ල-ශ-ම-ස යනාදි වණියන්ගේ අනතුරුපසථානවිනයාස දෙමාංගුවෙක් හෝ හ්‍රස්වදීඝීයන් දීඝීහ්‍රස්වමි ආදිවශයෙන් අක්ෂරයොජ්කයන්ගෙන් සිදුවූ සිදුරෙක් හෝ ඇත්නම් ශ්‍රෝතෘන්ගේ විපුලප්‍රයෝජන පිණිස වූ ගුණසමුදාය ඇතිකල්හි එපමණෙකින්ම අභිමතාච්ඡබිය බාධක නොවියහැකි බැව් සලකා ඒ තැන් සෘජුකොට අධ්‍යයනාධ්‍යාපනවශයෙන් පරිශීලනය කෙරෙත්වායි ආශංසනයකරමිහ. තවද මුද්‍රාඝිකණයෙහි යොදා තිබෙන විතීයභාගයෙහි පිකාත්‍රය සහිත මේ අටුවාවේ වණිනාකලතාක් කරුණු ඇතුලත්කොට විසතර පටුනක් ද ගුඛිපත්‍රාදිය ද බහාලීමට අවකාශ තබා මේ ප්‍රථමභාගයෙහි සප්තප්‍රකරණගතඤ්ඤපනගිමියෙන් සංඥ පනයත් විභවගප්‍රකරණාගත සංවර්ණිතපදපාඨොධාර වශයෙන් අනු ක්‍රමණිකාවක් හා ලක්ෂ්‍යබේධතකරණාදියත් යෙදුබව කියමිහ.

ගුණානුසමරණම්.

මේ ශ්‍රී ලංකාවේ පරාජයානුශාසනය කළ සඵලපණ්ඩිතපරාක්‍රමබාහු මහාරාජේන්ද්‍රවර්මාණන් සමපාදිත යම් විගුහිමාගීව්‍යාඛ්‍යානයක් ඇද්ද පණ්ඩිතජනහාදයපදමණ්ඩප්‍රබෝධයෙහි මාතීණ්ඩමණ්ඩලායමාන තව්‍යාඛ්‍යානයට අසමදීය ආදරශෝරව සමභාවනය පිරිණමීම හා සමග ඊට පසු එබඳු බැරැරුම් ගැඹුරු අවුලාවකට සිංහලාච්ච්‍යාඛ්‍යා නිපෙතනියක් සිඬනුවුහෙයින් අපවැන්නවුන්ට නොඉසිලියහැකි බරක්වුවද ඒසාමහත් සතකෘත්‍යසමපාදනයෙක්හි හතතිශ්‍රඩාපුළුක ආරාධනාකරණයෙන් හා යථාකාලයෙහි ගිලානොපසාදාදියෙන් අනුබලප්‍රදානයකොට අපව මෙහෙයා ග්‍රන්ථිමාණජන්‍යප්‍රමාණාති ක්‍රාන්ත පුණ්‍යසකකියක් අපටද අත්පත්කරදුන් සවිශ්‍යධනපරිත්‍යාග යෙන් මෙම අභිධම්ප්‍රදීපිකානම් ගැඹුරුබණපොත මුද්‍රණයකරවා ප්‍රචාරණකරණයෙහි නියුක්ත මොරටුවේ ශ්‍රීරක්‍ෂ්‍යනමන්දිරනිවාසී සත්කීර්ති මත් ධනවත් ඇම්. ටී. පුණ්‍යානුමහතාට ඇමකල්හිම ජයමඬලයෙක් වේවාසි අභිෂේකංසනය කෙරෙමින් ග්‍රන්ථසමපාදනයෙන් විවිධොපවිත ප්‍රාප්තිදානය කරමිහ.

ශ්‍රීරක්‍ෂ්‍යනාමය මන්දිරනිවාසීනා'බිශම්ණා
ඇම්. ටී. පුණ්‍යානු විශ්‍රාතෙන කොරවානියෙ'නුනා,
සබම්දනජන්‍යපුණ්‍යකම් සඤ්චයාපීනා
ව්‍යාඛ්‍යාවිධානකම්ණි'ධ මත්ප්‍රබෝධකාරිණා.

සබම්වක්‍රවන්තිනො'තිධම්වක්‍රවාරණං,
ප්‍රාකාසිණිණා පරාච්ඡිකාසිණිණා'ච සමප්‍රදානනා
සවභිපවභිසිඬයෙ'සමදීය සතකෘතිර්දුකිං
මුද්‍රාපණවිතන්‍යතෙ මහාතමනා කෘපාතමනා

දෙදෙවත් සදෙදෙව දෙදෙවතාසපදං සුරදුමශ්‍රියං
දෙහනිං ප්‍රතිප්‍රතෙ ශිතාප්‍රග්‍රහිතීතිබකිවෙ,
ඇම්. ටී. පුණ්‍යානුසංඥෙනෙ මහාතමනෙ ශ්‍රියං නිබෙ!
තුහං ජයො'සතු පුණ්‍යමසතු සඵද'සතු මඬලමි.

තවද අපව ඉතාමිතෘතමින් ප්‍රවුජ්‍යාභූමියට පමුණුවා වනපොත් කලියුතු පොතපත හදාරවා නිසිමහපෙත්වා දී හික්මවා සවදෙශ දෙශානතරස්ථ ධර්මවායවිවරයන්ට භාරදී මෙබඳු උභකෘණ්ඩනරභාසනික සතකෘත්‍යසාධනයෙහි පවා කෘතහසනභාවය සහිත සියලු අභිවෘත්තිය සලස්වාදුන් අසමත් ප්‍රවුජ්‍යාවායවිපදප්‍රාප්ත මොරටුවේ ලක්‍ෂපතියේ ක්‍ෂේත්‍රාරාමයෙහි හා වැලිගම කප්පරතොට සිරිබෝධකාරාමයෙහි අභිපති අතිශෝරවාහි වැලිගම සඬ්‍යානානුගිධාන මහාසථවිර

පාදේතනමයන්වහන්සේට ද, දෙනුන්මසක්කුල මූලින්ම අපට කාම මාලාදියෙහි අපි ඇස් වූ අතිපූජ්‍ය මලලගම සාසනධර්මිකාන ධර්මා වාය්‍යියන්වහන්සේට ද, කිහිපවර්ෂයක් ශබ්දශාස්ත්‍රාගම ඉගැන්වූ රත්මලානේ පරමධර්මවෙහිය පිරුවන් හිමිව වැඩවිසූ අතිපූජ්‍ය වලානේ ශ්‍රීසිංහාපි ධර්මානන්දාභිධාන කායකමහාසථවිරපාද-අතිපූජ්‍ය අරුගුණොඩ ශිලානන්දාභිධාන මහාසථවිරපාද යන උභයධර්මාචාර්‍ය්‍යියන්වහන්සේලාට ද, අපව උපසම්පදාශීලයෙහි පිහිටිවා පුනශ්ඤ්ච දී උපාධ්‍යායසංඛ්‍යාන පිතෘස්ථානෙහි සිට අභිවෘත්තිය සැලැස් වූ බුරුම රට රතනුවච්ඡුමමහාචාර්‍ය-රතනුවච්ඡුමකඤ්ඤාරණාචාර්‍ය-වජිරා රාමාදින්නි ආධිපත්‍යය ඉසිළු “පඤ්ඤාභිසිට්ඨසම්ම කපිධර්ම මහාධර්ම රාජධිරාජගුරුපදප්‍රාප්ත මාහිමියාණන්වහන්සේට ද, අපට නිසමුත් වතතුරු ශබ්දශාස්ත්‍රසහිත ධර්මිකය මනාසේ හදාරවා මේසා මහත් කතීව්‍යයන්හි කොශලයය ඇතිකරදුන් බුරුමරට මහාඅනුලචේයන්-මහාඅනුලචුංජෝ-මහාඅනුලචුංසා යන ආරාමයන්හි ආධිපත්‍යය ඉසිළු සංසුක්කහාණක අග්‍රමහාපණ්ඩිත යන උපාධිධාරී කුමාරාභිවංස හි සාසනධර්ම මහාධර්මරාජධිරාජගුරු පද ප්‍රාප්ත මහාධර්මාචාර්‍ය්‍යිය මාහිමියාණන්වහන්සේට ද, බුරුමරටින් වැඩවද්ද වජ්‍රාරාමාධිශ රාජධිරාජගුරුමාහිමිපාණන්වහන්සේට භාරදීමෙන් උපසන්නාක වූ කළුතර පුලිතකලාරාමාධිපතිව වැඩවිසූ අතිගරුසමාචාර්‍ය ශාසනවංශාලඞ්කාර කපිධර්මපිතියාචාර්‍ය්‍යිය යන උපාධිධාරී වැලිගම ශ්‍රීසුමඛලාභිධාන මහාකායක මාහිමිපාණන්වහන්සේට ද, කලාපාණමිත්‍රආචාර්‍ය්‍යවරයක්කු මෙන් අපගේ අභිවෘත්තිය සඳහා උපසන්නාක වූ අම්බලන්ගොඩ සවණ්ණෙකපාරාමාධිශ අතිපූජ්‍ය හදනන දෙවානන්දාභිධාන මරමම නිකායික මහාකායක උපසංඝසඤ්ජමාහිමිපාණන්වහන්සේට ද, අසමභිතෙයි කහදඹුවදේර තිලකරතනාරාමාධිශ ශිලවිමලමහාසථවිර වලානේ ශරණපාලාරාමාධිශ ධර්මානන්දමහාසථවිර, කෙසෙල්වත්තේ පුළුරාමාධිශ පඤ්ඤාසෙනමහාසථවිර යන ප්‍රිය සමුඛමාරිත්ටද, අපගේ පුළුලාචාර්‍ය්‍ය්‍ය්‍ය මාතෘපිතෘන් ඇතුළු මාතෘභගිනියාදීන්ටද ගුණානුසාරණපුළුකවැ එතද්ගුණිමාණ්ප්‍ය ප්‍රාප්තිදනය කරමිහ

තවද පර්‍ය්‍යාප්තිධර්මානුස්ථානවත් ප්‍රචාරයෙන් විපුලපුණ්‍යාභිසංඤ්‍ය යක් අත්පත් කර ගැනීමට අභිලාෂි වූ සියසොහොයුරු ඇම්. ටී. ප්‍රණාන්‍ය මහතාණන්හට ඒ බව අප වෙත ආරාධනා කරන සේ දන්වා වැලිදු එතද්ගුණවිදුණුවස්ථාවෙහි තදධිනකාත්‍යසංවිධානයෙන් ඉවහල් වූ හොරේතුඩුවේ ගඞ්ඛාරාමාධිවාසී, අපගේ ද ධර්මානන්දවාසිභාවොපහත හොරේතුඩුවේ ධර්මධර්ම හික්කුවට ද, අපහට අනවකාශ අවස්ථාවලදී මුද්‍රණීය පත්‍ර (පෘෂ්ඨ) බැලීම ආදී වශයෙන් සාහිශ පොපසන්නාක වූ පැලැන් අත්පත්ව හික්කු-කහදඹුවදේර සුමඛල හික්කු-ගම්පල ධර්මවංස හික්කු යන අසමධර්මානන්දවාසික හික්කුන්ට ද, කලින්කල

අපට පැමිණි අරාධනා ඉටු කිරීමෙන් මේ කෘත්‍යනිවෘත්තියට අවකාශ දී
 ආධාර කළ කෙසෙල්වත්තේ සාසනවංස ස්ථවිරයන්ට ද ධර්මානේක
 වාසික තදන්‍යභික්ෂුසාමණේරාදීන්ට ද මෙහි පින් පැමිණවීමෙන්
 ගුණානුසම්මරණය කරමිහ.

අපි ව:—

ඉදං මෙ ගන්තිමමාණ- පුඤ්ඤං නිබ්බාණපච්චයං
 සපුත්තදුරපපභුති- පභු අමි. ටි ප්‍රණාමානු ව
 පබ්බජ්ජාවේරුපඤ්ඤාය- ධම්මාවේරයතිස්සරා
 සාසනාවචරා ව'ඤ්ඤා- පියසබ්බගමවාරිනො
 පුබ්බාවරිය භගිනි- භාතරො මෙ පඤ්ඤා
 සිස්සස්සවා ව කල්‍යාණ- මිත්තා පච්චයදයකා
 දෙවා ව'බ්බනුමොදනතු- පාලෙනතු සන්තිසාසනං
 අමහාකං පණ්ණාසකවපි- බිප්පමෙව සමිඤ්ඤතු.

පානදුරේ වැලිපිටියේ

අභයකරුණාරතන මුදලිඤ්ඤාරාමාධිපති

මොරවුවේ මෙධානාසුභිධාන

අභිකරණනායක ස්ථවිර.

M. Medhananda.

ශ්‍රී ල: ව. 2472.

ක්‍ර: ව. 1929.

ආර්ථමිත්‍රදීපිකාවේ සම්පාදක
ආර්ථමිත්‍රකාවායම්
මොරටුවේ ශ්‍රී මෙඛානඤ්ඤා නායක මහා සභික
සාමිපාදයන් වහන්සේ.

විශේෂ සංඥපත්ති.

අභිධම්මප්‍රදීපිකා.

1. පරම ගෘහිත අරුත් රුවනින් සුලකර විජම්මහසස්සර තරනුවට තරණි සමාන වූ දම්සතුණු ඇ සත්පවුරුණු අතුරෙන් විහඞ්ගප්‍රකරණයට අවුමාඇදුරු අනුබුදු බුදුගොස් මාහිමිපාණන් වහන්සේ විසින් බකුච්ඡබ්‍රහ්මදී විහඞ්ගයන් පිළිබඳ සමමාහය විනෝදකය වන අයුරු ඵලිකාථි ප්‍රකටකයෙන් කරවදුල සමමාහවිනෝදනී අභිකථාව මෙහි ව්‍යාඛ්‍යාන විෂයය වේ.

2. මෙය වූ කලී පානදුරේ වැලිපිටියේ අභයකරුණාරත්න මුදලිඤ්ඤාරමාධිපතිව වැඩවිසූ ත්‍රිපිටක පය්‍යාපති ධම්මර වාහිඤ්ඤාරමාහිකදනන මොරටුවේ ශ්‍රී මෙධානඤ්ඤාන අධිකරණනායක මහාසථිවර සාමිඤ්ඤයන් වහන්සේ විසින් භාගන පක්‍ෂයෙහි පිහිටි ලාඛකය-ආභි ධම්මකයන්ගේ පරමාථිධම් නෙෙපුණ්‍යජ්‍යා වූ මේ රතනවිපයෙහි අභි ධම්මපය්‍යාපති-උද්දිප්‍තිය අපෙක්‍ෂා කොට සවිතර ලිහිල් හෙළබසින් ව්‍යාඛ්‍යානය.

3. මේ අභිධම්මප්‍රදීපිකාව අභිධම්මලුට්ඨිකා-අනුට්ඨිකා-මධුට්ඨිකාදිය ආශ්‍රිතව ඒ සියල්ලේ ම සාරාංශය එක්තැන්කලාසේ ගනීකොට, වැළිදු පදනුවපදිකාථිකථනය ම ගරුනොකොට භාවාම සහිත දීඝිවිසාරයන් ගෙන් ද සුදුසු සේ සකසා සරසා කරනලදය. එහෙයින් විගුඞ්මාහි ව්‍යාඛ්‍යානයෙන් පසු අපේ මේ රුවන්දිවසිතට මෙතරම් විශාල බැරැරුම් ධම්මව්‍යාඛ්‍යාකරණයක භාග්‍යයක් අයත් නොවූ බව කියන්නෝ අපි පමණක් නොවෙමු. සත්පවුරුණු තතු ගැහවිම් විසින් මෙහි යොදනලද සවිසාර සංඥපතය ද අභිධම්මපද්ධියාගේ තතත්ඤ්ඤයන් හට පරමහඤ්ඤාවලබයෙකි.

4. විශාලවූ ද ගැඹුරුවූ ද බැරැරුම්වූ ද මෙබදු කථිව්‍යයක අගනාකම හා ප්‍රයාසමහතනය වටහා ගැනීම අසුභාචාරයෙන් චාරිත නුවුවනට ම විෂයය. සෙස්සෝ කොහි ද?

5. ධම්මශාසත්‍රිය වූ නානාචිධග්‍රන්ථසමපාදනාදියෙන් සවිය නිමිල මුඛිනිමත් කිහිටිප්‍රතිබිම්බය සාදෙශසථයනට පමණක් නොව විදෙශසථයනට ද කප්පිම් කොට තෙත් පුර දැක්ක හැකි තැනක තබා ධම්ම ශාසත්‍රදෙහය බෙහෙවින් පුෂ්ටිමත් කරනලද උන්වහන්සේගේ අවසාන කාත්‍යයෙන් අවසාන කල උප්චලිතවජ්චනවර්ගයේ අවසාන කාත්‍යයත් මෙය ම වේ.

6. මේ විජම්ම වියකන ලියා නිමකොට ඉන් භාගයක් පමණ මුද්‍රාඛ්‍යණයෙහි තිබියදී උන්වහන්සේ දිවඞ්ගනවූ බැවින්, ඊට පසු මෙහි ප්‍රචාරකවූ පරථිකාමි සත්කිහිනිමත් ඇම්. ටී. ප්‍රණානුමහතාණන් විසින් මේ ග්‍රන්ථයාගේ මුද්‍රණය පිළිබඳ ශොඛ්‍යපත්‍රාවලෝකනාදියෙන් සකස් කොට-ප්‍රචාරයට පැමිණවීමේ ඉතිරි කටයුතු අපවෙත භාරකරන ලදින් අපි මේ කාය්‍යයෙහි ව්‍යාපෘත වූමිහ.

7. මෙහි විනිශ්චාගයේ උඩාතසංවණ්ණා විෂයය හා සමුපුණ්ණ ග්‍රන්ථයෙහි ශුඬිපත්‍ර-සුචිපත්‍ර-විෂයානුක්‍රමණිකාදිය ග්‍රන්ථසාකයෙහි යොදනු ලැබේ.

පණ්ඩිත-කහඳුමුවදෙර
වජ්‍රකිහිති ශ්‍රී පිසරනාන.

2473 කෝට්ටගොඩ,
1929 සෞගතොදය විද්‍යාලය.

සංඥාපනය

අභිධම්මප්‍රදීපිකා

ශ්‍රීමත් සුගත තථාගත ඤානාමුනීන්ද්‍රයන් වහන්සේ විසින් සකල ලොකවාසී ජනතාවගේ ඵෙහලෝකික පාරලෝකික ශුභසිඛිය පිණිස දෙශනා කොට වදල ත්‍රිපිටක පයඝීපතිධම්මයට අයත් අභිධම්මපිටකය ධම්මසංඛයෙහි - විභංග - ධාතුකථා - පුගල පඤ්ඤානති - යමක - පදාන - කථාවන්තූ යන ප්‍රකරණසප්තකයකින් යුක්තය. එහි සකක විභංගාදි අප්‍රාදශවිභංගයන්ගෙන් හෙබි විභංගප්‍රකරණයට අනුකථාවායඝී අනුබ්බ භුබ්බෙසා මහා ස්වාමිපාදයන් වහන්සේ විසින් ගමනිරාච්ඡිවණ්ණා විවරණමුඛයෙන් කරනලද අනුකථා තොමෝ සමමොහවිනොදනී නම් වූවාය. පෙළබසින් කරනලද ඒ සමමොහවිනොදනී නම්වූ විභංගප්‍රකරණ අටුවාවට අභිධම්මිකාවායඝී මොරටුවේ ශ්‍රී මෙධානන්ද මහා ස්වාමිපාදයන් වහන්සේ විසින් හෙළබසින් ලියනලද ව්‍යාකෘත මේ අභිධම්මප්‍රදීපිකාවයි. සමස්ත පොතේ මුද්‍රිත පිටු ගණන 2154 කි

විභංග ඇතුළත් කරනලද්දේ මෙසේය:-

ප්‍රථම භාගය:- ඛණ්ඩ-ආයතන-ධාතු-සම්ම-ඉන්ද්‍රිය-	
පටිච්ච සමුප්පාද	යන විභංග 6
විතීය භාගය:- සතිපදාන-සම්මප්පධාන-ඉතිපාද-	
බොජ්ඣංග	යන විභංග 4
තෘතීය භාගය:- මක-කාන-අප්පමඤ්ඤ-සික්කාපද-	
පටිසම්භිද	යන විභංග 5
චතුර්ථ භාගය:- ඤාණ-බුද්ධකචන්ද්‍ර-ධම්මහදය	යන විභංග 3
	18

අභිධම්ම පිටකයේ සප්තප්‍රකරණ ග්‍රන්ථයන් හා තදීයාච්ඡි කථාවන්ද තට්ටිකානුට්ඨකා සංග්‍රහ ප්‍රකරණයන්ද පිළිබඳව දන්වනා බොහෝ කරුණු මේ පොතේ ප්‍රථමභාගයේ සංඥාපනයෙහි සවිස්තරව සඳහන්ව ඇත. එහෙයින් පොත පිළිබඳව හැඳින්වීම් වශයෙන් ඊට වඩා යමක් මෙහි සඳහන් කිරීම අනවශ්‍යය.

මේ පොතේ සමාරාධකවූද ප්‍රකාශකවූද මොරටුවේ ශ්‍රී රක්‍ෂණ නිවස වැසි පුණ්‍යකාමී ධනවත් ඇම්. ටී. ප්‍රණාන්දු මැතිතුමා තථාගත බුදුරජාණන් වහන්සේගේ පයඝීෂ්ණි සම්මානසහයේ උද්දීපනයට යථා ශක්තීන් රුකුලක් දෙනු කැමැත්තේ මේ විශාල ග්‍රන්ථය ආභිධම්මිකාවාසයේ මොරටුවේ ශ්‍රී මේධානඤ්ඤ නායක මාහිමියන් වහන්සේ ලවා සම්පාදනය කරවාගෙන විශාල මුදලක් මේ සදහා වියදම් කොට ප්‍රචාරයට පැමිණ විය.

මෙකල බණදහම පොත්පත් මුද්‍රණය කොට විසුරුවා හැරීමේ සිරිතත් ලක්දිව බෞද්ධධනවතුන් ආගමධම්ප්‍රචාරයට නම් ධනය වියදම් කරන තරමත් සලකා බලනවිට ඇම්. ටී. ප්‍රණාන්දු මහතාණන් මේ පිළිබඳව ඇති කල බලවත් ආශාව හා පරිශ්‍රමය ආනවයඝීෂ්ණකය. එහෙයින්ම එය ආදර්ශවත්ය. ප්‍රශංසනීයය. දූත උගත් කෙනෙකුන් පොතක් පතක් ලිව්වත් එය මුද්‍රණය කරන්ට මගක් නැතිව ලිවූවෙකු බව බොහෝ බෞද්ධයන්ට රහසක් වුවත් උගතුන්ට රහසක් නොවේ. ආගම ධම්ප්‍රචාරයට ධනය යොදවන්ට කැමති කරවා ගත හැකි බෞද්ධ ධනෙශ්වරයෙකු සොයා ගැනීම මැණික් ගලක් සොයා ගැනීම මෙන් දුලභ සිතියක් වී තිබෙන්නේ මේ නිසාය. එහෙයින් ලබ්‍යාවේ උගතුන්ට පොත්පත් ලිවීමට සැහෙන තරම් රුකුලක් ලැබී නැත. යම් හෙයකින් ඇම්. ටී. ප්‍රණාන්දු මැතිතුමා ඉදිරිපත් නොවී නම් මොරටුවේ මේධානඤ්ඤ නායක මාහිමියන් වහන්සේ කොතෙක් ධම් විනය විශාරදයෙකු වුවත් උන්වහන්සේගේ අතින් අභිධම්ප්‍රදීපිකාවක් නොලියවෙන්නට තිබුණි. ලියුවත් එය මේ තාක් අත්කොපියෙහිම රැඳී යම්කිසි තැනෙක - අල්මාරි යක සැහවී පවතින්නට තිබුණි. එසේ වූයේ නම් දඹදෙණියේ විසූ කල්ලිකාල සාහිත්‍ය සම්ප්‍රදායකර්ම පරාක්‍රමබාහු මහරජතුමාගේ විශ්වමානස සන්තය අත්හැරෙන විට ලබ්‍යාවේ මේ තාක් ලියනලද ඉතා විශාල ග්‍රන්ථය ලක්දිව වැස්සන්ට අයත්කරගැනීමේ භාග්‍යය සදහන්ව වැසියන්ට තිබුණි. එසේ වන්නට නොදී ලබ්‍යා බුඩ්ධාසනයේ බැබළීමට ආලෝකය දියහැකි විශිෂ්ට අභිධම්ම ව්‍යාඛ්‍යානයක් පහළවූයේ ප්‍රණාන්දු මහතාගේ ශ්‍රඩාව පෙරදැරිකොට ඇති ආගමිකකතියේ උදර පූතිඵලය වශයෙනි.

මුද්‍රිත රෝයල් ප්‍රමාණ පිටු 2154 ක් පමණවූ මේ ග්‍රන්ථ රචනය එක කතෘත්වයෙන් හෙවත් අන්‍යයන්ගේ හවුල්වීමක් නොමැතිව එක කෙනෙකුන්ගේ පැන්තුවෙන් නිපන් කෘතියක් බැවින් මෙය ලබ්‍යා සාහිත්‍යයේ පමණක් නොව ලෝකසාහිත්‍යයේද උසස් තැනක් ලැබිය යුතු පොතකි. එහෙයින් එතද්ව්‍යාඛ්‍යා කතෘවූ මොරටුවේ ශ්‍රී මේධානඤ්ඤ නායක මාහිමියන් වහන්සේ විසේ කිහිපයටද භාෂිත වියයුතු අප්‍රතිම බුද්ධිප්‍රභාවත් මහාග්‍රන්ථකතෘවරයෙකු ලෙස සැලකිය යුතු වන්නේ මේ පොත නිසාම නොවේ. උන්වහන්සේ විසින්ම ඔප්පුණු භූමිණීවූ සුමධුර ගාථා දෙදහසකින් පරිමිතව ලියනලද සමබ්‍රහ්ම වර්තාතැන ක ජිනවංශදීප නම්වූ පාලි මහාඛාමයය ලබ්‍යා සාහිත්‍යයේ පමණක් නොව ලෝක සාහිත්‍යයේම දක්නා ලැබෙන ඉතා විශාල පාලි පද්‍යප්‍රබන්ධය වී තිබෙන බව මෙහි ලා සදහන් කරනු කවර වරදෙක්ද?

අතිධම්ම රත්න භාණ්ඩාගාරය වැනි මේ මහාසූත්‍ර ග්‍රන්ථාන්තය ලියවා එය මුද්‍රණයෙන් ප්‍රකාශයට පැමිණවීමට මෙහි ප්‍රකාශක ඇම්. ටී. ප්‍රණාන්දු මැතිතුමා උත්සාහවත් කරනලද්දේ එතුමාගේ ප්‍රිය සහෝදරවූ මොරටුවේ හොරේතුඩුවේ ගඩහාරම මහා විහාරාධිපති ධම්මාසානුවෙදී ගෞරවාභී **හොරේතුඩුවේ ශ්‍රී ධම්මචන්ද්‍ර** මහාසංවිරපාදයන් වහන්සේ විසින්ය. මොරටු පෙදෙසේ වන්මාන බෞද්ධ ප්‍රබෝධයට පුරෝගාමීව දිස්තිමත් විශිෂ්ට සෙවාවක් සිදු කරන සබ්බසොභනවූ සිත්තාගරුකවූ ඒ මහා සංවිර පාදයන් වහන්සේ විසින් මේ පොතේ සියලු කටයුතු ඉතා හොඳින් නිම කිරීම පිණිස මූලපටිපාටි දැක්වූ උනන්දුව හා සැලකිල්ල මා මෙහි සඳහන් කරන්නේ කෘතඥතාපූජිකවූ ඉමහත් ප්‍රීතියෙනි.

තවද මෙහි යොදනලද ශුචිපත්‍රය තරමක් දික්වූවාක් මෙන් පෙනෙන්නට වි තිබෙන්නේ කාණ්ඩ හතරේම ශුචිපත්‍රය එකවරට යොදන්ට වීමෙනි. මේ ශුචිපත්‍රය පිළියෙල කිරීමේදී පානදුරේ වැලිපිටියේ අභයකරුණාරත්න මුදලිඤ්ඤරාමවාසී ගරු. **ආචාර්ය ධම්මික ගම්පොළ ශ්‍රී ධම්මචන්ද්‍ර** සංවිරපාදයන් වහන්සේගෙන් ලැබුණු මහත් සහාය මා ඉතා අගයකොට සලකන්නේ තත් සහායකය මාගේ පරිශ්‍රම ලාභයට ඉවහල්වූ බැවිනි. ඒ ගැන ඒ සංවිරපාදයන් වහන්සේට අවබෝධ පසසම්. අමාවතොධයට එතරම් බාධා නොවන හුසාදිඝ්ඤාදිවශයෙන් වූ වැරදි මෙහි ඇතුළත් නොකරනලදී. එසේම අපගේ ප්‍රමාද හුමාදියෙන් හෝ මුද්‍රණ සබලිත වශයෙන් හෝ සිදුවූ දෝෂයන්ට සුඛිත්‍ර අනුකම්පා කෙරෙත්වා.

විරං නිඝනු සබ්බමො

මේවගට, ශාසනභවිති කාමී

කහදමෝදර පියරත්න සංවිර

2498 ඇසල මස පුරපසළොස්වක් දින

කෝට්ටගොඩ සෞගතොදය

විද්‍යාලයේ දීය.

1954 ජූලි 15

අනිමමප්‍රදීපිකාවේ සංස්කාරක
පණ්ණාසක ආචාර්යවරයාණී
කහඳමෝදර චන්දනානිති ශ්‍රී පියරත්න
සාමාජිකයන් වහන්සේ

නිවේදනය

මේ අභිධම්මසාධ්‍යානය මුද්‍රණය කොට අවසන් කරන්ට බොහෝ කලක් ගතවූයේ පොතේ විශාලතියක් මුද්‍රණ කටයුතු පිළිබඳව ඒ ඒ අවස්ථාවන්හි ඇතිවූ දුෂ්කරතාවයන් හේතුවෙන් ගෙනය. ප්‍රමාද වී හෝ මේ මහා ධර්මග්‍රන්ථනය මුද්‍රණය කොට අවසන් කරන්ට ලැබීම ගැන අනිශ්චිත ප්‍රීතියට පැමිණෙමු.

ශ්‍රී සම්මුඛදේශිත සබ්බසංඝයාගෙන්, ඉගැන්වීම, දෙශනා කිරීම, බණ පොත්පත් ලිවීම, ලියවීම හා ඒවා ප්‍රචාරයට පැමිණවීමද පසුකාලීන ශාසනයේ දියුණුවට ඉවහල් වන කරුණු බව අපි දනිමු. එහෙත් එහි මුලින් සඳහන් කළ කරුණුවලින් ශාසනානුග්‍රහයක් කරන්ට අපොහොසත් බැවින් බණපොත් ලියවීම, ප්‍රචාරයට පැමිණවීම යන මේ දෙකරුණෙන්වත් අවුරුදු පන්දහසක් කල් පවත්නා නවාගත සම්ප්‍රදායකයට සවිලාමාවුවූ හෝ රුකුලක් දෙත්ට ලැබෙතොත් එය අපගේ ජනමානසය සේ සැලකුවෙමු. එසේ සලකා මැන යුගයේ ලබ්‍යාබ්‍යාසනය බැබළුව මහවිසින් මානිමිවරුන් අතුරෙන් අවිනිසසා නයක් ගත්තා වූ - විශේෂයෙන් අභිධම්ම විශාරදත්වයෙන් හා විචිත්‍ර ධර්ම කළුකතියෙන්ද අගස්තල නැගුණු පුත්සද මඩල සේ සවදෙශ විදේශ යන්හි සුප්‍රසිද්ධ පරමපුජනීය මොරටුවේ ශ්‍රී මේධානඤ්ඤා නායක සවාමි පාදයන් වහන්සේට ආරාධනා කොට මේ අභිධම්මප්‍රදීපිකා ව්‍යාකෘත ලියවා ගත්තෙමු.

මේ උතුම් කටයුත්තෙහි අගය පෙන්වා දී උපදෙස් දීමෙන් මා උනන්දු කරවා මෙයට ඉදිරිපත් කරනලද්දේ අපගේ ප්‍රිය සහෝදරවූ මොරටුවේ හොරේතුඩුවේ ගඩකාරාම මහා විහාරාධිපති ගරු **හොරේතුඩුවේ ධම්මඛස්ස** සවාමිපාදයන් වහන්සේ විසිනි. උන්වහන්සේගෙන් ලැබුණු සහාය හා අනුබලය මෙහිදී කෘතවේදීව අනුසමරණය කරමිනි.

පොතේ ප්‍රථම කාණ්ඩය මුද්‍රණවස්ථාවෙහි පවතිද්දීම තත් ග්‍රන්ථ කවිවූ නායක හිමිපාණන් වහන්සේ දිවංගතවී වැලඳු බැවින් යපොකත ගෞරවාදී හොරේතුඩුවේ ධම්මඛස්ස සවාමිපාදයන් වහන්සේගේ හා මගේද ආරාධනාව පරිදි මේ පොත මුද්‍රණයට සුදුසු ලෙස සංස්කරණය කරදුන්හෝ **කෝට්ටෙහොඬ** සෞගතොදය විද්‍යාලයේ උප ප්‍රධානාචාර්ය **ශ්‍රී ජයරත්න (B. A. London)** මහාසථවිරපාදයන් වහන්සේ විසින්ය. එහෙයින් උන්වහන්සේට අපගේ කෘතඥතා පූජික ගෞරවාදරය පුද කරමිනි.

පයඝාපනි ශාසනයේ උද්දීපනිය පරමානුකූලවගෙන නිශශරණාධාරයාගේ සේව මේ චරිතා ධර්මය ලියවා ප්‍රචාරයට පැමිණිමෙන් මා විසින් ලබාගත් | සියලු පුණ්‍යසම්භාරය මෙහි සමපාදකවූ අපවත්වී වදාල සදාසමමානනිය මොරටුවේ ශ්‍රී මෙධානඤ්ඤ නායක මානිමියන් වහන්සේට හඤ්ඤාදරයෙන් යෙදී පළමුකොට අනුමෝදන් කරවමිනි.

එසේම අපගේ පරලෝසැපත් ආදරණීය පියාණන් වහන්සේ වන මොරටුවේ හොරේතුඩුවේ සිරිමාදුරේ විසූ මුතුනගුණේ ජෝසප් ප්‍රණාන්දු මැතිතුමා හා මැණියන් වහන්සේ වන විරකොණ්ඩබද්දගේ සෙලෙස්නිනා ජේරා මැතිනියද අප පවුලේ දිසුණුවට අතිශයෝපකාරීව ක්‍රියා කළ ප්‍රිය සොහොයුරු ඇම්. බී. ප්‍රණාන්දු මහත්මයාද මේ පින අනුමෝදන්ව තිවත් සැප ලබන්වායි ප්‍රාණිකා කරමිනි. සෙසු සහොදර සහොදරීන් හා බණ්ඩුන්දින් ඇතුළු සදේවක ලෝකයාද මේ පින අනුමෝදන්ව ලොවී ලොවුතුරා සැප ලබන්වා.

මුල සිටම මේ පොතේ මුද්‍රණ කටයුතු ඉතා යහපත් ලෙසට කරදන් කොළඹ මහාබෝධී යන්ත්‍රාලයේ කළමනාකාර මහතුන්ට අවබෝධ කරමි.

නිබ්බණ්ණපච්චයෝ හොතු

මීට - ශාසනොදයකාමී

ඇම්. පී. ප්‍රණාන්දු

ප්‍රකාශක

1954 ජූලි මස 15

ශ්‍රී රඤ්ජන්

මොරටුව

අතිධම්ප්‍රදීපිකාවේ සමාරාධක හා ප්‍රකාශක
ඇම්. පී. ප්‍රනාන්දු මැතිතුමා
ශ්‍රී රක්‍ෂක
මොරටුව

ග්‍රන්ථ ලාභව විග්‍රහ දර්ශනය.

1. 2. 3. — අවුච්ඡාසය පිරිසිදුම.

(ක)(කා)(කි) — පදනම්කරණයෙන් ගැලපීම.

(...) — තාත්පර්යාය-ප්‍රකරවනීය-සාමාන්‍ය-වචනයන්ගේ
 නිකේතනය.

* — ග්‍රන්ථකරුගේ කාරණයන් පහදීම.

(මු. පි.) — මූලිකව.

(අ. පි.) — අනුමතව.

(ම. පි.) — මධ්‍යමව.

× — සමමානවිකල්පය යොජනාව.

⊗ — මුළුමනින්ම.

⊙ — පාඨශුද්ධියෙහි.

÷ — පදවෙන් පොදු අර්ථය.

⊖ — ව්‍යාකරණිකව-අර්ථය.

“ ” — සාධකපාඨයේ පරිච්ඡේදය.

ග්‍රන්ථ ලාභව විහිත දර්ශනය

ABBREVIATIONS

1 - 2 - 3	-	අටුවා පෙළ පිරිසිදුම
i - ii - iii	-	අටුවා පෙළ ඡේදයන්ට බෙදීම
*	-	ග්‍රන්ථානුකරණ විකාරය
(ම. වී.)	-	මූලවිකාව
(අ. වී.)	-	අනුවිකාව
(ම. වී.)	-	මධ්‍ය විකාව
x	-	සමමාහවිකොදනී යොජනාව
⊗	-	මුලම ව්‍යාකෘත
⊙	-	පාඨශේෂ ප්‍රකෘතපිණය
÷	-	පදවෙන්දකොට අර්ථ කීම
⊖	-	ව්‍යාකෘතතී මතාපිණය
“ ”	-	සාධක පාඨ දැක්වීම

අනුක්‍රමණිකා

CONTENTS

	පිටු	පිටු
ප්‍රථම භාගය	1 - 997	
1 බකු විභවන වණ්නා - - - - -	1 - 178	
2 ආයතන ,, ,, - - - - -	179 - 228	
3 ධාතු ,, ,, - - - - -	229 - 332	
4 සව්ව ,, ,, - - - - -	333 - 516	
5 ඉන්ද්‍රිය ,, ,, - - - - -	517 - 539	
6 පරිච්ඡෙදපාද විභවන වණ්නා - - - - -	541 - 977	
විනිශ් භාගය - - - - -	979 - 1382	
7 සනිපභාන විභවන වණ්නා - - - - -	979 - 1261	
8 සමුප්පයාන ,, ,, - - - - -	1263 - 1312	
9 ඉතිපාද ,, ,, - - - - -	1315 - 1346	
10 බොජ්ඣංග ,, ,, - - - - -	1349 - 1382	
තෘතීය භාගය - - - - -	1383 - 1676	
11 මග්ග විභවන වණ්නා - - - - -	1385 - 1400	
12 කුසාන ,, ,, - - - - -	1403 - 1589	
13 අප්පමසුකු,, ,, - - - - -	1593 - 1607	
14 සිත්තාපද ,, ,, - - - - -	1611 - 1628	
15 පටිසම්භිද්‍ය ,, ,, - - - - -	1631 - 1676	
චතුර්ථ භාගය - - - - -	1677 - 2154	
16 සුඤ්ඤ ,, ,, - - - - -	1679 - 1936	
17 බුද්ධභවත්තු,, ,, - - - - -	1939 - 2118	
18 ධම්මගද්ද්‍ය ,, ,, - - - - -	2121 - 2154	

එකතු කළ අමතර ලිපි :-

- * විභවන අටුවා සන්නය(පොත ගැන වචනයක්...)
- * අභිධර්ම පිටකය හා අටුවා පිළිබඳ මතවාද විමසුමක්...

විභවගප්‍රකරණයෙහි

සහ කි වි භ භග යෙ න් උ පු වා
මෙම අටුවායෙහි සංවණිකාකරනලද පදපාඨාදීන්ගේ

එකතුවසංකලනය.

පිට, අඩකස.

සංවර්ණිතයබදපදම්.

12. 2. පඤ්චකකිකා රූපකකිකොපෙවිඤ්ඤාණකකිකොති.
16. 7. රූපකකිකොති. වෙදනාකකිකොති.
17. 7. වතතාරො ව මහාභූතා වතුනනඤ්ච මහාභූතානං
උපාදයරූපනති.
18. 8. සුඛාවෙදනා දුකාවෙදනා අදුකමසුඛාවෙදනාති.
වකුඤ්ඤාසම්පූර්ණසංකප්පෙවිඤ්ඤාණකකිකොති.
වකුඤ්ඤාසම්පූර්ණසංකප්පෙවිඤ්ඤාණකකිකොති.
වෙතනාති.
19. 9. වකුඤ්ඤාණං සොත-සාණ-ජ්වහා-කායවිඤ්ඤාණං
මනොධාතු මනොවිඤ්ඤාණධාතුති.

උදෙදසො.

20. 11. තත් කතමො රූපකකිකොති.
21. 11. යංකිඤ්චරූපනති.
31. 19. අතීතානාගතපච්චුප්පන්නනති. අභිකිත්තං වා බහිචා
වා ති. තදෙකභිකිත්තති. අභිසංකප්පෙති. අභිසංකප්පෙති.
පිත්තාති.
33. 21. තත් කතමං රූපං අතීතනති. අතීතං නිරුචිතනති.
වතතාරො ව මහාභූතාති. අතීතංසෙත සංඛතති.
40. 27. තෙසං තෙසං සත්තානනති.
41. 28. උඤ්ඤාතනති. අවඤ්ඤාතනති. භිජිතනති. පරිභූතනති.
අවිතතිකතනති. භිතනති. භිතමතනති. භිතසමතනති.
42.43. 29. අතීතනති. අකතනනති. අමනාපනති. රූපාසංඝාති.
52. 35. තංතං වා පනාති.
55. 38. දුරෙති. සනතිකෙති. ඉදං වුවවති. රූපං දුරෙති
යං වා පනඤ්ඤාමපිති
56. 39. අනාසනෙතනති. අනුපකපෙති. දුරෙති. අසනතිකෙති.
ඉදං වුවවති. රූපං දුරෙති.
57. 40. ඉදං වුවවති රූපං සනතිකෙති. තං තං වා පනාති.

රූපකකිකිතිදෙදසො.

61. 42. යා කාචි වෙදනාති. සුඛා වෙදනාති. පෙ. පෙ.
 64. 44. අකුසලා වෙදනාති. පෙ. පෙ. දුක්ඛා වෙදනා මිලාරිකාති
 පෙ. පෙ. අසමාපනනස්ස වෙදනාති. පෙ. පෙ. සාසවාති
 පෙ. පෙ.
 67. 46. සුඛදුක්ඛා වෙදනා මිලාරිකා අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා
 සුබ්බමාති. කුසලාකුසලා වෙදනා මිලාරිකා අබ්බාසාකතා
 වෙදනා සුබ්බමාති.
 73. 49. නං නං වා පනාති.
 80. 52. නං නං වා පනාති.

වෙදනාකත නිති දෙදසො.

83. 54. යා කාචි සඤ්ඤාති. චක්ඛුසම්පස්ස ජ සඤ්ඤාති. පෙ. පෙ.
 පටිසම්පස්ස ජති.
 85. 55. චක්ඛුසම්පස්ස ජ සඤ්ඤා. පෙ. පෙ. කායසම්පස්ස ජ සඤ්ඤාති.
 රූපසඤ්ඤා. පෙ. පෙ. පොඨබ්බසඤ්ඤාති. පටිසම්පස්ස ජ
 සඤ්ඤාති. මනෝසම්පස්ස ජති. අබ්විචනසම්පස්ස ජ
 සඤ්ඤාති.

සඤ්ඤාකත නිති දෙදසො.

89. 57. යෙ කෙචි සම්බාරති. චක්ඛුසම්පස්ස ජ වෙනනාති
 පෙ. පෙ. චක්ඛුසම්පස්ස ජති. පෙ. පෙ. වෙනනාති.
 සම්බාරකත නිති දෙදසො.

91. 58. යං නිඤ්චි විඤ්ඤාණනති. චක්ඛු විඤ්ඤාණනති. පෙ. පෙ.
 විඤ්ඤාණකත නිති දෙදසො.

සුත්තනික භාජනියං.

— 0 —

148. 97. එකවිධෙනාති. එස්ස සම්පයුතෙනාති. (එකවිධෙන,
 ද්විවිධෙන. තිවිධෙන. චතුර්විධෙන. පඤ්චවිධෙන.
 149. 97. ඡර්විධෙන. සත්තවිධෙන. අභ්විධෙන නවවිධෙන.
 දසවිධෙන.)
 152. 98. සත්තවිධෙන. චතුර්විධෙන. තිස්සවිධෙන. බහු
 විධෙනාති
 158. 102. චක්ඛුසම්පස්ස පච්චයා වෙදනාකත කො. අනි කුසලො
 අනි අකුසලො අනි අබ්බාසාකතොති
 159. 103. (මනෝසම්පස්ස පච්චයා වෙදනාකත කො අනි කුසලො
 අනි අකුසලො අනි අබ්බාසාකතොති.)
 169. 110. චක්ඛුසම්පස්ස ජ වෙදනා. පෙ. පෙ. මනෝසම්පස්ස ජ
 වෙදනා.
 වෙදනාකත නිති දෙදසො.

172. 111 විතසපපසුනෙතාති. චක්ඛුචිඤ්ඤාණනති. පෙ. සඛ්ඛාරචිඤ්ඤාණනති නිතිදෙදසා.

අභිබ්බමහාප්තිසං.

173. 112. පඤ්චනනං බ්බානං කති කුසලා කති අකුසලා කති අබ්බාසාකතාති. පෙ. රූපකඛ්ඤාආබ්බාසාකතොති. පෙ. සියාඋපපනාසියාඅනුපපනාති. පෙ. පඤ්ඤාප්තිසං.

බ්බවිභවෙයා.

—o—

ආසනනවිභවයෙන් උප්වා
මෙම අප්ථයෙහි සංවණිකාකරකලද පදපාඨාදීන්ගේ

එකත්‍රසංකල්පය.

179. 1. මාදසංයතනාති චක්ඛායතනං රූපායතනනති. පෙ.
179. } 2. (චක්ඛු, රූපං, සොනං, සද්දො, ඝාතං, ගඤ්ඤා, ජ්වහා,
180.) රසො, කායො, ථොසිබ්බං, මනො, ධම්මො.)
201. 9. චක්ඛුං අභිච්චනති. පුංඤ්ඤං අනන්තං විපරිණාම
ධම්මනති. රූපාඅභිච්චනති. පෙ.

සුත්තනනහාප්තිසං.

214. 12. චක්ඛායතනං සොවායතනනති. පෙ. තත්ත්වකතමං
චක්ඛායතනනති. පෙ. තත්ත්වකතමා අසම්බන්ධානු
රුහකකයො දෙසකකයො මොහකකයොති.
අභිබ්බමහාප්තිසං.

227. 17. ධම්මායතනං සියාඅපපච්චයනති. සියාඅසම්බන්ධනති.
පඤ්ඤාප්තිසං.

ආසනනවිභවෙයා.

—o—

ධාතු විභක්ති සෙන් උපුටා
මෙම අටුවායෙහි සංවර්ණිකාකරනලද පදපාඨාදීන්ගේ

එකත්‍රසංකලනය.

පිට. අඩකස.

සංවර්ණිකාගබ්දපදයා.

229. 1. ඡ ධාතුයෝති. පඨවිධාතුනි. පෙ. පඨවිධාතුනි ආපො
ධාතුනි. තෙජෝධාතුනි. වායෝධාතුනි. ආකාශධාතුනි.
විඤ්ඤාණධාතුනි. පඨවිධාතුවයනති. අභිඅඤ්ඤාතිකා
අභිබාතිරති. අඤ්ඤාතං පච්චතතනති. කකඛලනති.
බරිගතනති. අඤ්ඤාතං උපාදින්නනති.
233. 2. සෙය්‍යපිදං කෙසා ලොමා. පෙ. කර්සනති.
257. 5. යං වා පනඤ්ඤමපීති. අයෝති. ලොභනති.
258. 5. තිපුති. සීසනති. සජ්ඣුති. මුත්තාති. මණ්ණිති. වෙළුරි
යෝති. සඤ්ඤාති. සිලාති. පවාලනති. රජතනති. ඡත
රූපනති. ලොහිතඤ්ඤාති. මසාරගලලනති. තිණං,
කඨං, සකඛරුති. කඨලාති. භූමිති. පාසාණොති. පබ්බ
තොති. යංවාපනාති. යාවඅඤ්ඤාතිකාපඨවිධාතු යා ව
බාතිරපඨවිධාතුනි.
262. 6. ආපො ආපොගතනති. සොහො සොහගතං. බකි
තතතං රූපසානති. පිත්තං සෙමනනති. පෙ.
276. 7. යංවාපනාති. මුලිරසො. පෙ. භූමිමානිති අනලිකා
නිති යංවාපනාති.
277. 8. තෙජෝ තෙජෝගතං උසමා උසමාගතං උසුමං උසුම
ගතනති. යෙනවාති. සන්නප්පතිති. යෙන ව ජරියතිති.
යෙන ව පරිබ්බානතිති. යෙන ව අසිතපිතබාසිතසාසිතං
සමමා පරිණාමං ගව්ඡතිති. යංවාපනාති. කඨගති. සකලී
කගති. පෙ. සඤ්ඤාති. ඉද්දගති. අගතිසන්නා
පොති. සුරියසන්නාපොති. කඨසනතිවයසන්නාපොති.
යංවාපනාති.
281. 9. වායෝ වායෝගතං එමනිතතං රූපසානති උඛිඛිමා
වාතාති. අධොගමාවාතාති, කුච්ඡිසයා වාතාති. කොඨා
සයා වාතාති. අඛිමඛිගානුසාරිනො වාතාති. සජ්ඣක
වාතාති. මුරකවාතාති. උපලකවාතාති. අසාසොති.
පසාසොති.
283. 10. යං වා පනාති. පුරුකිමා වාතාති. සරජ. අරජ. සීතාති.
උණ්භාති. පරිතතාති. අධිමතතාති. කාලාති. වෙරමා
වාතාති. පකඛවාතාති. සුපණ්ණවාතාති. තාලවණ්ට
වාතාති. විටුපතවාතාති. යංවාපනාති.

285. 11. ආකාසො. ආකාසගතං. අසං. අසගතං. විචරේ. විචර
ගතං. අසංප්‍රසං මංසලොභිතෙහිති. කරුණුවේදානති
පෙ. යෙනාති. යජාති. යෙනාති. යංවාපනාති.
අසමප්‍රසං වතුහි මහාභූතෙහිති.
287. 12. චක්‍රවික්‍රාණධාතුති.
289. 13. අපරපි ඡ ධාතුයොති. සුඛධාතුදුක්ඛධාතුති.
සොමනස්සධාතුදොමනස්සධාතුති.
290. 13. උපෙක්ඛධාතුඅවිජ්ජාධාතුති. තත්ත කතමා සුඛධාතු
යං කාසිකංසානනති පෙ.
293. 14. කාමධාතු. බ්‍යාපාදධාතු. විහිංසාධාතු. නෙක්ඛමම
ධාතු. අබ්‍යාපාදධාතු.
294. 14. අවිහිංසාධාතු.
297. 15. තත්ත කතමා කාමධාතුති. තකෙකාවිතකෙකාති. විහෙ
ඤ්ඤාති. හෙඤ්ඤා. හිංසනා. විහිංසනා. රෙසනා. විරෙ
සනා පරුපසානොති. මෙතති. මෙතනායනා. මෙතනා
සිතනනං(මෙතනා)වෙතොවිමුතති. කරුණා. කරුණා
යනා. කරුණාසිතනනං(කරුණා)වෙතොවිමුතති.

සුත්තනිකාපනිසං.

303. 16. අසාරසධාතුයො චක්‍රධාතු රූපධාතුති පෙ. (චක්‍ර.
රූපං. චක්‍රවික්‍රාණං. ධාතු. චක්‍රධාතු පෙ. මනො
වික්‍රාණධාතුති.)
- 309 17. චක්‍රධාතු රූපධාතුති. චක්‍රවික්‍රාණධාතුති.
- 323 22. චක්‍රාණපටිච්චරූපෙ වාති. සොනාණපටිච්චාති පෙ.
තිරුඛසමනනනරුති. තජ්ජාමනොධාතුති. සබ්බධමෙමසු
වා පන පසිමසමනනාභාරෙති. මනොධාතුයාපි උපපජ්ජි
නා තිරුඛසමනනනරුති. මනාණ පටිච්චාති. ධමෙම
වා ති. මනොති. (මනො)වික්‍රාණනති
අභිධමමහාපනිසං.

331. 23. ඡ ධාතුයො පරිත්තාරමමනාති. වෙ ධාතුයොති.
පඤ්ඤාච්ඡකං.

ධාතුවිභට්ඨො.

සත්‍යවිභවයෙන් උසුලා
මෙම අවුලාඥෙහි සංවර්ණකාකරනලද පදපාඨාදීන්ගේ

එකතුව සංකලනය.

පිට. අඩකස.

සංවර්ණිතගබ්දපදාම.

333. 1. වහතාරිති. අරියසම්මානිති. දුක්ඛං අරියසම්මානිති.
340. 3. දුක්ඛසමුදයනති. දුක්ඛනිරෝධනති. දුක්ඛනිරෝධගාමිති
පටිපදාති. අරියසම්මානිති.)
394. 18. තත්ත්වකමං දුක්ඛං අරියසම්මං ජනිපිදුක්ඛාති.
395. 19. තත්ත්වකමාජනි යා තෙසං තෙසං සත්‍යානං තමි
තමි සත්‍යනිකායෙ ජනිසංඝජානිති.
398. 20. තෙසංතෙසංසත්‍යානනති. තමිතමිති. සත්‍යනිකා
යෙති. ජනිති.
402. 21. සංඝජානිති. ඔක්කනති. අභිනිබ්බතති. පානුභාවොති.
ආයතනානනති. පටිලාභොති. අයංවුච්චතිජනිති.
412. 25. ජරාති. ජරණතාති. ඛණ්ඩවනති. පාලිච්චනති. වලිකත
වතාති. ආයුතො සංභාති ඉන්ද්‍රියානං පටිපාකොති.
415. 26. අයං වුච්චති ජරාති.
419. 28. වුති. වචනතාති. භෙදෙති. අනුතරධානනති. මවු
මරණනති. කාලකිරියා. ඛණ්ඩානං භෙදෙති. කලෙඛ
රසස නිකේඛපො.
420. 28. ජිවිතින්ද්‍රියසස උපවේජ්ඣෙති. ඉදං වුච්චති මරණනති.
428. 31. ඤාතිබ්‍යසනෙන. චුඨසසාති. පෙ. අඤ්ඤාතරඤ්ඤාත
රෙතාති. සමන්තාගතසසාති. අඤ්ඤාතරඤ්ඤාතරෙන
දුක්ඛධමෙමනාති. සොකොති සොචනාති. සොචි
තතනනති. අනෙතාසොකොති. අනෙතාපරිසොකොති
වෙනසොපරිජ්ඣායනාති. දෙමනසං. සොකසලලං.
අයංවුච්චතිසොකොති.
435. 32. ආදෙවො. පරිදෙවො.(ආදෙවනා. පරිදෙවනා. ආදෙවි
තතනං. පරිදෙවිතතනං)වාවා. පලාපොති. විපපලාපො.
ලාලපෙපාති. ලාලපනා. ලාලපිතතනං. අයංවුච්චති
පරිදෙවොති.
441. 35. ආයාසො. උපයාසො. ආයාසිතතනං. උපයාසිතතනං.
අයං වුච්චති උපයාසොති.
443. 36. යසාති. අනිසාති. අකනනා. අමනාපා. රූපාති. පෙ.
අතත්තකාමා. අතිතකාමා. අථාසුකකාමා. අයොගකේම
කාමා.

444. 36. සඞගනීති, සමාගමොති, සමොධානනති, මිසසිභාවොති.
අයංවුච්චතීති.
448. 37. මානා වානිපෙ (මානා පිනා, භානා, භගිනී, මිතනා.
අමච්චා, ඤති, සාලොභිතා) අයං වුච්චතීති.
451. 38. ඡන්ධමමානනති, ඉච්ඡා උපපජ්ජතිති. අහොවතානි
න බො පනෙතං ඉච්ඡාය පතතබ්බනති. අහොවතමං
න ඡන්ධමමා අසාම න ච චත තො ජාති ආගච්ඡෙය්‍යාති.
ඉදමපිති. යමපිච්ඡනති. ජරාධමමානනතිපෙ.
යමපිච්ඡං න උභති තමපි දුක්ඛනති.
455. 39. සඞබ්බතතනාති. පඤ්චුපාදනකකිකො දුක්ඛාති. සෙය්‍යපි
දනති. රුපුපාදනකකිකොතිපෙ.

දුක්ඛසච්චනීද්දසකථා.

458. 41. යා'යං තණ්හාති, පොතොභවිකාති.
469. 41. නාදිරුගසභගතා, තනුතනුභිනාදිති. සෙය්‍යපිදනති.
කාමතණ්හාති. භවතණ්හා, විභවතණ්හාති. සා බො
පනෙසාති. උපපජ්ජතිති තිවිසති. යං ලොකෙ පිය
රුපං සාතරුපනති. චක්ඛුං ලොකෙති. චක්ඛුං ලොකෙ
පියරුපං සාතරුපං එතෙ'සා තණ්හා උපපජ්ජමානා
උපපජ්ජතිති.

සමුදයසච්චනීද්දසකථා.

466. 42. යො තසායෙව තණ්හායාති. තසායෙවොති. අසෙස
වීරුගනිරුධාතිපෙ. වාගො පටිතිසසගො මුතති
අනාලයොති.
469. 44. සා බො පනෙසාති. චක්ඛුං ලොකෙ පියරුපං සාතරුපං
එතෙ'සා තණ්හා පභියමානා පභියති නිරුජ්ඣමානා
තිරුජ්ඣතිති.

නිශේධසච්චනීද්දසකථා.

472. 45. අයමෙවාති. අරියොති. අභිබ්බිකො, මග්ගො, සෙය්‍යපි
දනති. සමමාදිභිපෙ. සමමාසමාධීති.
483. 47. දුක්ඛෙ ඤාණනතිපෙ.
489. 48. තෙකම්මසඞ්ඛකපෙයාති. අබ්‍යාපාදසඞ්ඛකපෙයාති. අවි-
තිංසාසඞ්ඛකපෙයාති.
492. 49. සමමාවාවා. සමමාකම්මනො.
493. 49. සමමාආජිවො. සමමාවායාමො. සමමාසති. සමමාසමාධි.
497. 50. අයං වුච්චති සමමාසමාධීති.

සුතනනහාජනිසං.

506. 52. වතකාරි සච්චානිති. දුක්ඛසමුදයො. අවසෙසා ව කිලේ
සාති. පෙ. තණ්හාය පභානං. තණ්හාය ව අවසෙසා
නඤ්ච කිලේසානං පභානනනි.

අභිධම්මනාමයං.

513. 53. වෙ සච්චානිති.

පඤ්ඤාප්පකං.

සච්චවිහලේගා.

ඉන්ද්‍රියවිහරිතයෙන් උප්වා
මෙම අටුවායෙහි සංවණිනාකරනලද පදපාඨාදීන්ගේ

එකත්‍රසංකලනය.

පිට. අඩකය.

සංවද්ධන්තයබදපදම්.

517. 1. බාවිසනිති. ඉන්ද්‍රියානිති. වකඛුන්ද්‍රියනනි. (වකඛුන්ද්‍රියං
පෙ. කායින්ද්‍රියං. මනින්ද්‍රියං. ඉන්ද්‍රියං. පූර්වින්ද්‍රියං.
ජීවිතින්ද්‍රියං. සුඛින්ද්‍රියං. උපෙකතින්ද්‍රියං. සතින්ද්‍රියං.
විරිසින්ද්‍රියං. සතින්ද්‍රියං. සමාධින්ද්‍රියං. පඤ්ඤාන්ද්‍රියං.
අනඤ්ඤානඤ්ඤාසාමිතින්ද්‍රියං. අඤ්ඤාන්ද්‍රියං. අඤ්ඤානා
වින්ද්‍රියං)

532. 5. යං වකඛු වතුනනං මහාභුතානනනි. පෙ.
ඉධ සුභතනනාමානිතියං නනි.

අභිධම්මනාමයං.

534. 6. සතතින්ද්‍රියානි අනාරමමණානි. වින්ද්‍රියානි. දෙමනසින්ද්‍රියං
සියාපරිත්තාරමමණං සියාමහග්ගතාරමමණනනි. නවින්ද්‍රියා
සියා පරිත්තාරමමණානි. වතකාරිඉන්ද්‍රියානිති. මග්ග
හෙතුකනනි. දසින්ද්‍රියා සියාඋපපතනා සියාඋපපාදිනොති.
තිණින්ද්‍රියානි බතිඤාරමමණානිති වතකාරිති. අසින්ද්‍රියානි.

පඤ්ඤාප්පකං.

ඉන්ද්‍රියවිහලේගා.

ප්‍රතිපාදනසාධනසේනා උපුටා
මෙම අටුවායෙහි සංවර්ණකාරකලද පදපාඨදීන්ගේ

එකතුව සංකලනය.

පිට. අංකය.

සංවර්ණකාරකලද පදපාඨ.

541. 1. අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරානි. පෙ.
567. 5. (අවිජ්ජා. පච්චයො.)
568. 5. (සංඛාරා. විඤ්ඤාණං. නාමං. රූපං. ආයතනං ඵ්ඤ්ඤා. වෙදනා. තණ්හා. උපාදානං. භවො. ජාති. ජරා මරණං. සොකො. පරිදෙවො. දුක්ඛං. දෙමනස්සං. උපායාසො. සම්භවනති.) එවනති. එකස්සානි.
569. 5. කෙවලස්සානි. දුක්ඛකම්මස්සානි. සමුදයොති. භොතිති.
586. 9. තත්ථ කතමො අවිජ්ජා දුක්ඛඅඤ්ඤාණනති. පෙ. දුක්ඛනිරෝධගාමිනියා පටිපදාය අඤ්ඤාණනති.
587. 9. (* පුබ්බනෙතති. අපරනෙතති. පුබ්බනනාපරනෙතති ඉදප්පච්චයනානි. පටිච්චසමුප්පතනධම්මානි.)
590. 10. (* අඤ්ඤාණං අදස්සනනති.)
600. 13. තත්ථ කතමො අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරාපුඤ්ඤාභිසංඛාරොති. පෙ. පුඤ්ඤාභිසංඛාරො අපුඤ්ඤාභිසංඛාරො. ආනෙඤ්ජාභිසංඛාරො. කායසංඛාරො. වච්ඡසංඛාරො. විතතසංඛාරො) තත්ථ කතමො පුඤ්ඤාභිසංඛාරොති.
604. 14. කුසලා වෙතනානි. කාමාවචරා රූපාවචරානි දුකමයානි. පෙ.
609. 15. අකුසලා වෙතනානි. කාමාවචරානි. කුසලා වෙතනා අරූපාවචරානි.
612. 16. තත්ථ කතමො කායසංඛාරො කායසංඤ්ඤානනානි. පෙ. කායසංඤ්ඤානනානි. වච්ඡසංඤ්ඤානනානි. මනො සංඤ්ඤානනානි.
648. 22. චක්ඛුචිඤ්ඤාණනති. පෙ. මනොචිඤ්ඤාණං.
732. 39. තත්ථ කතමං රූපං චතතාරො ච මහාභූතා චතුතතඤ්ඤා මහාභූතානං උපාදායරූපනති. තත්ථ කතමං නාමං වෙදනාකම්මො සඤ්ඤාකම්මො සංඛාරකම්මොති.
754. 40. විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපනති.
778. 44. (නාමනති. රූපං) නාමරූපනති. සලායතනනති.
793. 47. චක්ඛුසම්ඵස්සානි. පෙ.
794. 47. සලායතනපච්චයා ඵ්ඤ්ඤානි.
800. 48. චක්ඛුසම්ඵස්ස ච වෙදනානි. පෙ.
804. 49. රූපතණ්හා. පෙ. ධම්මතණ්හානි.
811. 50. උපාදානනති කාමුපාදානං. පෙ. අතභවාදුපාදානනති.

824. 51. හවො. දුට්ඨෙතාති. අජ්ඣිති. කමමහවො. උපපතති
හවො. තත්ථ කතමො කමමහවොති. පුඤ්ඤතිසංඛාරො
පෙ. සංඛින්නති. හවගාමි. කාමහවො. පෙ.
සංඤ්ඤහවො. අසංඤ්ඤහවො. නෙවසංඤ්ඤනාසංඤ්ඤ
හවො. එකවොකාරහවො. පෙ. අයං වුච්චති උපපතති
හවොති.

825. 51. සංඛිම්පි හවගාමිකමමනති. පෙ.

829. 52. තත්ථ කතමො පුඤ්ඤතිසංඛාරො කුසලා චෙතනා කාමා
චරාති. පෙ. සංඛිම්පි හවගාමිකමමනති. අවිජ්ජා
පච්චයා සංඛාරාති. උපාද්ගපච්චයා හවොති.)

842. 55. හවොති.

846. 56. එවමෙතස්සාති. සංඛින්නති.

සුත්තනනාහාජ්ඣිකං.

911. 68. අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරොති.

913. 69. ඡ්ඨායතනපච්චයා එස්සොති.

919. 70. සංඛාරොති. විඤ්ඤණපච්චයා නාමනති. නාමපච්චයා
ඡ්ඨායතනනති.

929. 72. නාමපච්චයා එස්සොති. විඤ්ඤණපච්චයා නාමරූපනති.
නාමරූපපච්චයා ඡ්ඨායතනනති. නාමරූපපච්චයා
සලායතනනති.

930. 72. ඡ්ඨායතනපච්චයා එස්සොති.

937. 73. අවිජ්ජාපච්චයො අවිජ්ජාභෙදානුකොති. සංඛාරපච්චයා
විඤ්ඤණං සංඛාරභෙදානුකතති. හවොති. උපාද්ගපච්චයා
හවොති.

938. 73. හවොති. හවපච්චයාජ්ඣති. විඤ්ඤණපච්චයා නාමරූ
පනති. අවිජ්ජාපච්චයාති. අවිජ්ජාසමපයුතොති.
විඤ්ඤණසමපයුතං නාමං. අවිජ්ජා.

938. 73. පච්චයාති. සංඛාරපච්චයාපි අවිජ්ජාති. ඡ්ඨායතන පච්ච
යාපි නාමරූපනති.

948. 74. සංඛාරපච්චයා අවිජ්ජාති. අවිජ්ජාපච්චයො සංඛාරොති.

මානිකාකථා.

953. 75. කතමෙ ධම්මාදකුසලාති. දිඨි දිඨිගතනති. ථපෙත්වා උපා
ද්ගං වෙදනාකකිකො සංඤ්ඤාකකිකො සංඛාරකකිකො
විඤ්ඤණකකිකොති. තසමිංසමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සංඛා
රොති. ථපෙත්වා එස්සනති. චක්ඛායතනස්ස උපවයොති.
තත්ථ කතමං නාමරූපපච්චයා සලායතනං චක්ඛාය
තනති. ඉදං වුච්චති විඤ්ඤණපච්චයා නාමරූපං විඤ්ඤ
ණසමපයුතං නාමනති.

960. 76. කතමෙ ධම්මා අකුසලානි. අභිමොකෙඛා. පරිඝං. විවි
කිවණ. උඛචං. අභිමොකෙඛා. අභිමුච්චනා. නදඛි
මුහනනා.
962. 77. කතමෙ ධම්මා කුසලානි.

අභිධම්මසාප්තිං.

පරිච්චසම්ප්පාදවිභඤ්ජනා.

විභවගුප්පකරණයෙහි
සතිපට්ඨානවිභවයෙන් උපුටා
මෙම අටුළායෙහි සංවර්ණිකාකරනලද පදපාඨාදීන්ගේ

ඵකත්‍ර සංකලනය.

පිට. අංකය. බණ්ඩය.			සංවර්ණික මාතෘකාපද
979	1	i	වතකාරු. සතිපට්ඨානා.
997	4	i	ඉඔ භික්ඛු.
999	5	i	අජ්ඣතනං, කායෙ.
1000	5	ii	කායානුපසසී.
1008	7	i	විහරති, ඛනිඛාකායෙ, අජ්ඣතනඛනිඛාකායෙ.
1009	7	ii	ආනාපී, සමපජනො, සතිමා, කායෙ කායානුපසසී විහරති.
1009			විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සං.
1010	7		කායෙ කායානුපසසී, විහරති, ආනාපී.
1015	8	i	අජ්ඣතනං පෙ ථෙදනාසු ථෙදනානුපසසී විනෙත විතනානුපසසී ඛමමෙසු ඛමමානුපසසී ථෙදනා

උදෙසා.

1021	9	i	කථඤ්ච භික්ඛු අජ්ඣතනං කායෙ පෙ
,	9	ii	කථඤ්ච, ඉඛභික්ඛු, අජ්ඣතනං, කායං, උඬං පාදනලා, අධො කෙසමස්සකා, නව පරියතනං, පුරං තානපපකාරස්ස අසුචිනො පච්චවෙකඛති.
1022	9	iii	අසී. ඉමසමිං කායෙ, නෙසා, ලොමා පෙ
1060	15	iii	කෙසා.
1066	16	i	ලොමා
,,	16		නබා.
,,	16	iii	දනකා
1067	16	iv	තවො
1073	17	i	මංසං
1074	17	ii	නභාරු
,,	17	iii	අභි
1076	17	iv	අභිමිඤ්ඤං
,,	17	v	චක්කං
1087	18	i	හදයං
,,	,,	ii	යකනං

පිට. අංකය. බිණය.

සංවර්ණිත මාතෘකාපද.

1087	18	iii	කිලෝමිකං
1088	„	iv	පිහකං
„	„	v	පප්පාසං
1094	19	i	අනතං
„	„	ii	අනතගුණං
1095	„	iii	උදරියං
„	„	iv	කරිසං
1096	„	v	මත්ථුඛිං
1102	20	i	පිත්තං
1103	„	ii	සෙවනං
„	„	iii	පුබ්බො
„	„	iv	ලොහිතං
1104	„	v	සෙදො
„	„	vi	මෙදො
1111	21		අසු
„	„	ii	වසා
1112	„	iii	බෙලො
„	„	iv	සිඛසාණිකා
„	„	v	ලසිකා
1113	„	vi	මුත්තං
1153	25	viii	සො තං නිමිත්තං, ආසෙවති, භාවෙති, බහුලී කරොති, ස්වාචාර්තං වචන්වෙති, බහිඛාකායෙ චිත්තං උපසංහරති, අත්ථිසංකායෙ, අඤ්ඤාතන බහිඛා කායෙ චිත්තං උපසංහරති, අත්ථි කායෙති, 1166 26 ii කායානුපස්සි විහරති පෙ, අනුපස්සි, ආනාපි පෙ තත්ත භවමා අනුපස්සනා යා පඤ්ඤා පඤ්ඤා පෙ, උපෙතො, සමු පෙතො, උපාගතො, සමුපාගතො, උපප්පෙනො, සමප්පෙනො, සමන්තාගතො, ඉමිනා ආනාපෙන උපෙතො පෙ, විහරති, ඉරියති පෙ, චතතති, පාලෙති, යපෙති, යාපෙති, වරති, විහරති, සෙවවකායො ලොකොති 1167 26 ii පඤ්ඤාපි උපාදනකඛකා ලොකොති, සන්තා, සමිතා, වූපසන්තා, අත්ථිසන්තා, අබ්භත්ථිසන්තා, අප්පිතා, බ්‍යප්පිතා, සොසිතා විසොසිතා, බ්‍යන්තිකතා,

කායානුපස්සනා නිදෙදසො.

1178	27	i	සුඛං වේදනං වේදිගමානො පෙ
------	----	---	-------------------------

පිට. අබ්‍යාස. වග්ග.

සංවර්ණිත මාතෘකාපද.

- 1174 27 ii දුක්ඛං ඥාපෙති නිරුමිසං අදුක්ඛමසුඛං වෙදනං
වෙදිගමානො නිරුමිසං අදුක්ඛමසුඛං වෙදනං
වෙදිගමිති පඤ්ඤානි,
- 1177 „ vi සාමිසං වා සුඛං ඥාපෙති (නිරුමිසං සුඛං, සාමිසං
දුක්ඛං, නිරුමිසං දුක්ඛං, සාමිසං අදුක්ඛමසුඛං,
නිරුමිසං අදුක්ඛමසුඛං,) සො නං නිමිත්තං,
බන්ධා වෙදනාසු, සුඛං වෙදනං වෙදිගමානං,
අඤ්ඤාතනබන්ධා, ඉධ භික්ඛු සුඛං වෙදනං, සුඛා
වෙදනා.

වෙදනානුසංස්කරා නිදද්දසො.

- 1192 28 i සරුගං වා විතතං ඥාපෙති, සරුගං, විතරුගං
සද්දසං, විතද්දසං, සමොහං, විතමොහං,
සංඛිතතං, විතඛිතතං, මහග්ගතං, අමහග්ගතං,
සඋත්තරං, අනුත්තරං, සමාභිතං, අසමාභිතං,
විමුත්තං, අවිමුත්තං, සරුගමසංවිතතං.

විතනානුසංස්කරා නිදද්දසො.

- 1195-96 29 i කප්ඤ්ඤා භික්ඛු ඥාපෙති, සත්තං, අසත්තං, යථාච,
තඤ්ඤා පඤ්ඤානි, කාමච්ඡද්දසං උප්පාදෙ හොති,
පභානං හොති, ආයතීං අනුප්පාදෙ හොති
- 1196-97 „ ii බ්‍යාපාද්දසං උප්පාදෙ හොති පභානං හොති,
ආයතීං අනුප්පාදෙ හොති.
- 1197-98 „ iii විනම්බස්ස උප්පාදෙ හොති, පභානං හොති,
ආයතීං අනුප්පාදෙ හොති.
- 1198-99 „ iv උච්චිකුක්ඛකුච්චස්ස උප්පාදෙ හොති, පභානං
හොති, ආයතීං අනුප්පාදෙ හොති
- 1199 29 v විචිකිච්ඡාය උප්පාදෙ හොති, පභානං හොති,
ආයතීං අනුප්පාදෙ හොති.

නිවරණ සබ්බං.

- 1219 30 i සත්තං, අසත්තං, යථාච අනුප්පාදනස්ස ඥාපෙති
සතිසම්මොඤ්ඤිකස්ස, උප්පාදෙ හොති, භාවනා
පාරිසුරි හොති.
- „ „ ii ධම්මවිවය සම්මොඤ්ඤිකස්ස, උප්පාදෙ හොති.
- 1221 „ iv භාවනා පාරිසුරි හොති.
- 1228 31 i මිට්ඨ සම්මොඤ්ඤිකස්ස, උප්පාදෙ හොති.
- 1230 „ iv භාවනාපාරිසුරි හොති.

පිට. අඩකය. බණ්ඩය.**සංවර්ණිත මාතෘකාපද.**

- 1238 32 i-ii පිතිසමෝච්ඡිකය, උපාදෙ, හොති, භාවනා පාරිසුරි හොති.
- 1238-39 ,, iii-iv පසසසිසමෝච්ඡිකය, උපාදෙ, හොති භාවනා පාරිසුරි හොති.
- 1243 33 i-ii සමාධිසමෝච්ඡිකය, උපාදෙ, හොති, භාවනා පාරිසුරි හොති.
- 1244 33 iii උපෙකකාසමෝච්ඡිකය, උපාදෙ, හොති.
- 1245 33 iv භාවනා පාරිසුරි හොති.

බොජ්ඣංග පබ්බං.**ධම්මානුපස්සනා නිද්දෙසො.**

- 1251 34 i කායානුපස්සි, ධම්මානුපස්සි.

සුන්දරානන්ද හාප්තිසං.

- 1259 36 i (අප්පමාණාරමණා, න මග්ගාරමණා, මග්ග හෙතුකා මග්ගාධිපතීනො, න චන්දනබ්බා, බතිධාරමණො.)

පඤ්ඤා පුළුච්ඡං.**සතිපට්ඨාන විභට්ඨො.**

— 808 —

සමමසාධාන විභට්ඨසෙන් උපුටා**මෙම අටුවායෙහි සංවර්ණිතාකරනලද පදපාඨදීර්ගේ****එකතු සිංකලනය.****පිට. අඩකය. බණ්ඩය.****සංවර්ණිත මාතෘකාපද.**

- 1263 1 i චන්දනාය, සමමසාධානා, ඉධි නිකු, අනුප්පනානං, පාපකානං, අකුසලානං ධම්මානං, අනුප්පාදය, ඡන්දං ජනෙති, වායමති, විරියං ආරහති, විතනං පග්ගණාති, පදහති, උප්පනානං පාපකානං, පභානාය, අනුප්පනානං කුසලානං ධම්මානං, උප්පාදය, උප්පනානං, ධිතියා, අසමමසාය, භියොභාවාය, වෙපුලාය, භාවනාය, පාරිසුරියා.
- ” ” ii කප්ඤ්ච නිකු අනුප්පනානං පෙ, යො ඡන්දෙ, ඡන්දිකතා, කතතුකමසතා, කුසලො, ධම්මච්ඡන්දෙ, ඉමං ඡන්දං ජනෙති, සඤ්ජනෙති, උභ්භෙති, සමුභ්භෙති, නිබ්බන්ධෙති.

පිට. අංකය. බණ්ඩය.

සංවර්ණිත මානාකාපද.

1264	1	ii	අභිනිබ්බතොති, විරියං ආරහති, ආසෙවති, භාවෙති, බහුලිකරෙති, විතතං පග්ගණ්හාති, සම්පග්ගණ්හාති, උපස්මෙහති, පච්චුපස්මෙහති, සීතියා, යා සීති යො අසමෙවොසො පෙ,
1287	4	i	අනුප්පන්නානං
1295	5	i	උප්පන්නානං පාපකානං.

සුත්තන නාප්තිසං.

සමමප්පධාන විභච්චෙහා.

— 303 —

ඉඨිපාද විභච්චෙහා උප්පා

මෙම අටුවායෙහි සංවර්ණිතාකරන ලද පද පාඨාදීන්ගේ

එකඟ සංකල්පනය.

පිට. අංකය. බණ්ඩය.

සංවර්ණිත මානාකාපද.

1315	1	i	වතතාරෙ, ඉඨිපාද.
„	„	ii	ඉධ භික්ඛු, ඡන්දසමාධිපධානසංඛාරසමනාගතං
„	„	iii	ඡන්දසෙව භික්ඛු අධිපතිං කරිත්වා, විරියසෙව පෙ ඉමෙ වුච්චන්ති පධාන සංඛාරං.
1316	„	„	තදෙකඡ්ඛං අභිසංඝාදාතිත්වා, සංඛාරං ගච්ඡති, තත්ථ කතමො ඡන්දෙ පෙ.
1316	1	iv	උපෙතො හොති, තෙසං ධම්මානං, ඉධි. සම්චි, ඉඡ්ඤා, සම්ඡිඤා, ලාභො, පටිලාභො, පතති, සම්පතති, උප්පතා, සච්ඡිකිරියා, උපසම්පද, තථාභුතස්ස, වෙදනාකකිකො පෙ, තෙ ධම්මෙ, ආසෙවති පෙ.

සුත්තන නාප්තිසං.

1341	4	i	ඡන්දසමාධිපධානසංඛාරසමනාගතං ඉඨිපාදං භාවෙති.
------	---	---	--

අභිබ්බම නාප්තිසං.

1342	6	i	කුසලා පෙ අප්පමාණාරම්භො, මග්ග හෙතුකා, බහිසාරම්භො.
------	---	---	---

සංඝන පුච්ඡකං.

ඉඨිපාද විභච්චෙහා.

— 304 —

බෞද්ධ චිත්තකෝෂ උපුටා
මෙම අටුවායෙහි සංවර්ණා කරනලද පද පාඨාදීන්ගේ

එකතු සංකලනය.

පිට. අංකය. බණ්ඩය.

සංවර්ණිත මාතෘකාපද.

1349	1	i	සත්ත, බෞද්ධඛයා,
1353	2	i	සතිසමෝච්ඡිකොඛයා පෙය්,
1356	3	i	තත්තතමො සතිසමෝච්ඡිකොඛයා පෙය්, ඉධ භික්ඛු, සතිමා හොති, පරමෙන, සතිනෙ පකෙකන්.
1357	"	"	විරතනමපි, විරහාසිතමපි, සරිතාහොති, අනුස්ස රිතා. අයං වුවච්ඡි සතිසමෝච්ඡිකොඛයා, සො තථා සතො විහරන්තො.
"	"	ii	තං ධම්මං, පඤ්ඤාය පටිවිතති, පටිවරති, පරිච්ඡිංසං ආපජ්ජති, අයං වුවච්ඡි, ධම්මවිචය සමෝච්ඡිකොඛයා, තස්ස තං ධම්මං, ආරථං හොති, අසලලිතං, අයං වුවච්ඡි, විරිය සමෝච්ඡිකොඛයා, තිරමිසා. අයං වුවච්ඡි පිති සමෝච්ඡිකොඛයා. පිතිමතස්ස කායොපි පස්සමොති, විතනමපි, අයං වුවච්ඡි, පස්සති සමෝච්ඡිකොඛයා, පස්සධිකායස්ස සබ්බො, සමාධි යති, අයං වුවච්ඡි සමාධිසමෝච්ඡිකොඛයා, තථා සමාතිතං, සාධකං අජ්ඣාපෙකම්මාහොති, අයං වුවච්ඡි, උපෙක්ඛා සමෝච්ඡිකොඛයා.

පටුමො නාමො.

1364	4	i	සත්තබ්බොඛයා පෙය්, අඤ්ඤානධම්මෙසු සති, බ්හිචා ධම්මෙසු සති, යදපි තදපි, අනිඤ්ඤාය සමෝච්ඡිකොඛයා, තිබ්බානාය, කායිකං, චේතසිකං, (විරියං) කායපස්සති, විතනපස්සති
------	---	---	--

දුතිය නාමො.

1373	5	i	සත්ත බෞද්ධඛයා පෙය්, භාවෙති, විවේක තිස්සිතං.
1374	5	iii	මොස්සගා පරිණාමිං.

සුත්තනන භාජනියං.

1378	6	i	උපෙක්ඛා, උපෙක්ඛනා, අජ්ඣාපෙක්ඛනා, මඤ්ඤානනා විතනස්ස.
------	---	---	---

අභිධම්ම භාජනියං.

1381	7	i	කුසලා පෙය්, අප්පමාණාරම්මණා, මහා හෙතුකා, මහාධිපතිනො, බ්හිචාරම්මණා.
------	---	---	--

පඤ්ඤා සුච්ඡිකං.

බෞද්ධ චිත්තකෝෂය.

මෙහි සංවර්ණිතා කරනලද පද පාඨයන්ගේ

එකත්‍රසංකලනය

මගග විභවගය

පිට.	අංකය.	වර්ණය.	සංවර්ණිත මාතෘකා පද
1385	1	i	අරියො අට්ඨබ්බිකො මගෙතා, සමමාදිට්ඨිං භාවෙනි විවෙක නිස්සිතං.
1386	3	i	පඤ්චබ්බිකො මගෙතා

කාන විභවගය

1403	1	i	ඉධ, භික්ඛු, පානිමොක්ඛසංවරසංවුතො. විහරති, ආචාරගොචරසමපනො, අනු මනෙතසු වජ්ජෙසු භයදස්සාපී, සමාදාය, සික්ඛති, සික්ඛාපදෙසු, ඉන්ද්‍රියෙසු, ගුහත-ආරො, භොජනෙ මනතඤ්ඤා, පුබ්බරතනා-පරරතනං ජාගරියානුයොගමනුයුතො, සාතච්චං නෙපකකං, බොධිපකඛියානං ධම්මානං භාවනානුයොගමනුයුතො, සො අභික්ඛතො—පෙ—තුණ්හි භාවෙ සමපජන කාරි භොති, සො විවිතනං සෙතාසනං භජති, අරඤ්ඤං—පෙ—පටිසල්ලානසාරුප්පං, සො අරඤ්ඤ ගතො වා, නිසීදති, පරිමුඛං සතිං උපට්ඨ පෙඤ්චා, සො අභිජ්ඣං ලොකෙ පභාය, විවිච්චව කාමෙහි.
1404	1	ii	ඉධ භික්ඛු, පානිමොක්ඛසංවර සංවුතො, ආචාරගොචර සමපනො, සමාදාය සික්ඛති සික්ඛාපදෙසු, ඉන්ද්‍රියෙසු ගුහතචාරො, භො-ජනෙ මනතඤ්ඤා, පුබ්බරතනාපරරතනං, සො අභික්ඛතො, සො විවිතනං, සො අරඤ්ඤ ගතො වා, සො අභිජ්ඣං, සො ඉමෙ පඤ්ච නිවරණෙ පභාය.
මානිකා වර්ණනා			
1410	2	i	දිට්ඨි, ඛනති, රුචි, ආදායො, ධම්මො, විනයො පාවචනං, බ්‍රහ්මවරියං, සන්තුසාසනං
1410	2	ii	ඉමිස්සා දිට්ඨියා,

පිට. අංකය.	වර්ගය.	සංවර්ණිත මාතෘකා පද
1419	3	ii සමඤ්ඤාය, පටිඤ්ඤාය, භික්කවි, භික්කකො, භික්කාවරියං අජ්ඣුපගතො, භික්කපට්ඨරො,
1420	3	iii භික්ඛු භාසකො අකුසලො ධම්මෙභි භික්ඛු, භික්කනා, ඔබ්බො කිලෙසානං පභාණා, අනොඛිසො කිලෙසානං පභාණා භික්ඛු, සෙකෙඛා අසෙකෙඛා, නෙවසෙකි නාසෙකෙඛා.
1420	3	iv අගො භික්ඛු, භද්දො භික්ඛු, මණ්ණසා භික්ඛු, සාරෙ භික්ඛු
1421	3	v සමගෙකනි සබ්බසන, ඤානනි චතුසොත්තකමෙන, අකුපෙපන, සානාරගෙන, උපසම්පන්නො,
1431	4	i පාඨිමොක්ඛං, සිලං, පනිට්ඨං,
1432	4	ii ආදී, සංයමො, සංවරො, මොක්ඛං, පාමොක්ඛං, කුසලානං ධම්මානං සමාපන්නියා, කාසිකො අවිනික්කමො, වාචසිකො, කාසික වාචසිකො, සංවුතො, පාඨිමොක්ඛ සංවරෙන, උපතො, ඉරියව්.
1442	5	i ආචාරගොචරසම්පන්නොති අත්ථි ආචාරො අත්ථි අනාචාරො, නත්තකතමො අනාචාරෙ, කාසිකො විනික්කමො, වාචසිකො, විනික්කමො, කාසිකවාචසිකවිනික්කමො, සබ්බමප්පසසිලං අනාචාරො.
1442	5	ii වෙඨදුනෙන
1450	6	i පත්තදුනෙන
1457	7	i වාටුකමාසනාය, මුත්තසුප්පනාය, භාරිභට්ටනා
1458	7	ii ජඝ්ඤපෙසනිකං, අඤ්ඤාතරඤ්ඤාතරෙන, බුඬපනිකුට්ඨෙන, අයං වුවවති.
1461	8	i ගොචරො, අගොචරො, වෙසිය ගොචරො, විධිවා, පුලල කුමාරිකායො, පණ්ඩකා
1462	8	ii පානාගාරං, සංඝට්ඨො විහරති රාජ්ඣි, රාජ මහාමනනා, නික්ඛියා, නික්ඛිය සාවකා, අනිනුලොමිකෙන සංඝගෙන,
1462	8	iii යොනි වා පන නානි කුලානි, අයාමානි, අප්පසන්නානි, අනෙකාස පටිභාසකානි, අනිප්පකාමානි, අභිනිකාමානි, ආරාධනා

පිට. අංකය. බණ්ඩය.

සංවර්ණිත මාතෘකා පද

			කාමානි, අයොගකෙකම කාමානි, භික්ඛුනං, භික්ඛුනිනං, නථාරූපානි කුලානි, සෙවති, භජති, පසිරූපාසති, අයං වුවවති.
1468	8	iv	න වෙසියගොවරො, ඔපානභූතානි, කාසාව පජ්ජානානි, ඉසිවානපටිවානානි,
1470	9	i	අණුමතතා, වජ්ජා, යානි තානි වජ්ජානි, අප්පමතතකානි, ඔරමතතකානි, ලුහසානි, ලුහසමමතානි, සංයම කරණීයානි, සංවර කරණීයානි, විතනුප්පාද කරණීයානි, මනසි- කාර පටිබ්බානි.
1470	9	ii	ඉති ඉමෙසු, වජ්ජදස්සාපී, ආදීනව දස්සාපී, තිස්සරණදස්සාපී,
1471	9	iii	සමාදය සිකති සිකබාපදෙසු, භික්ඛු සිකබා, භික්ඛුනි සිකබා, උපාසක සිකබා, උපාසිකා සිකබා, ඉති ඉමාසු සිකබාසු, සබ්බෙන සබ්බං, සබ්බථා සබ්බං, අසෙසං නිසෙසං, සමාදය වතනති, තෙන වුවවති.
1479-80	10	i	ඉජ්ජියෙසු ගුත්තවාදො භොජනෙ මත්තඤ්ඤා, තස්ස කතමා ඉජ්ජියෙසු අගුත්තවාදනා, පුබ්බරත්තාපරරත්තං, ජගරියානුයොගං, අනුයුතොභාති, ඉධ භික්ඛු දිවසං, වඩා- මෙන නිසජ්ජාය, ආවරණීයෙහි ධම්මෙහි, විතතං පරිසොධෙති, පඨමයාමං, මජ්ඣිම යාමං.
1480	10	ii	සීභසෙය්‍යං,
1481	10	iii	පාදෙ පාදං, අච්චාධාය, සතො සමපඤ්ඤා උසාන සඤ්ඤං මනසිකර්මිණි, සාතව්වං, නෙපකකං.
1481	10	iv	බොධිපකම්යානං ධම්මානං, සත්ත බො- ජ්ඣිකා.
1487	11	i	අභිකකනෙත පටිකකනෙත, සමපඤ්ඤා භොති.
1519	15	i	ආලොකිතෙ විලොකිතෙ.
1527	16	i	සමම්ඤ්ජිතෙ පසාරිතෙ
1531	17	i	සමසාරිපත්තවිවරධාරණේ
1536	18	i	අසිතෙ, පිතෙ, බාසිතෙ, ස.සිතෙ,

දිව. අඩකය.	බණ්ඩය.	සංවර්ණිත මාතෘකා පද
1537	18	ii උච්චාර පසාච කමෙම
1538	18	iii ගතෙ, සීතෙ, නිසිනෙ, සුතෙ, ජගරිනෙ, හාසිතෙ, තුණ්හිතාවෙ, තපා කතමා සති,
1548	19	i සො විවිතනං සෙනාසනං හරති.
1548	19	ii විවිතනං, තඤ්ච අනාකිණ්ණං, සෙනාසනං, මඤ්චො, පීඨං, හිසි
1549	19	iii බිමොහනං, විහාරෙ, අසිංගොගො, පාසාදො, අට්ටො, මාලො, ලෙණං, ගුහා. රුකිමුලං, වෙදගුමො, යතා වා පන භික්ඛු පටිකකමනති, හරති, සමොජති, සෙවති, නිසෙවති, සංසෙවති.
1549	19	iv අරඤ්ඤං, නිකම්භිකා බති ඉඤ්චිලා, රුකිමුලං, පබ්බතං, කඤ්ඤං, ගිරිගුහං, සුසානං, වනප්පාං, වනප්පානති දුරුතමෙතං සෙනාසනං අභිවචනං, අබ්බොකාසං, පලොපුඤ්ඤං, සලොමහංසානං, පරිගන්තානං, න මනුස්සපචාරුතං, දුරුතිසමචාරුතං, අප්පසද්දං, අප්ප නිගෙහාසං, යදෙව නං අප්පසද්දං නදෙව නං අප්පනිගෙහාසං, විජනවානං, යදෙව නං අප්පනිගෙහාසං නදෙව නං විජනවානං, මනුස්සරුහසෙය්‍යකං, යදෙව නං විජනවානං නදෙව නං රාහසෙය්‍යකං; පටිසල්ලාන සාරුප්පං, යදෙව නං මනුස්සරුහසෙය්‍යකං නදෙව නං පටිසල්ලානසාරුප්පං, අරඤ්ඤං, රුකිමුලං, සුඤ්ඤාගාරං.
1559	20	i පලලංකං ආභුජිකං, උජ්ජං කායං පණ්ණියං, උජ්ජකො ගොති කායො සීතො පණ්ණිතො, පරිමුඛං සතිං උපසිපෙකං, අයං සති උපසිතා ගොති සුපසිතා නාසිකගෙහ වා මුඛතිමිතො වා, මුඛතිමිතං, පරි, මුඛං, සති
1560	20	ii අභිජ්ඣා ලොකෙ පහාය, විගතාභිජ්ඣාන, අභිජ්ඣාය විතනං පරිසොධෙති, සොධෙති, විසොධෙති, මොචෙති, ව්‍යාපාදපද්දෙසං පහාය, ව්‍යාපාදො, පද්දෙසො, ගො ව්‍යාපාදො සො පද්දෙසො ගො පද්දෙසො සො ව්‍යාපාදො, අව්‍යාපනාවිතො, පීතං, මීඬං, සන්නා ගොනති, ආලොක සඤ්ඤා, සනො සමප-

පිට. අඩකය. බණ්ඩය.

සංවර්ණිත මොහොතා පද

ජනො, වන්තනනා, වන්තනනා, මුත්තනනා,
පභිනනනා, පටිනිසසසකනා, පභිනපටි-
නිසසසකනා, ආලොකො හොති, විවට්ඨා,
පරිසුඛා, පරියොදනා.

උබ්බතුකතුච්චං, සන්තා හොනති, නිණ්ණ
විවිකිච්චො, නිණ්ණො, උත්තිණ්ණො,
නිත්තිණ්ණො, පාරංගනො, පාරමනුප්ප-
තො, අකථංකපී, කුසලෙසු ධම්මෙසු, න
කඛ්ඛති, න විවිකිච්චති, අකථංකපී හොති,
නිකකථංකථො, විගතකථංකථො, උපකති-
ලෙසෙ පඤ්ඤාය දුබ්බලිකාරණේ.

1561	20	iii	විවිච්චව කාමෙති, අජ්ඣාතං සමපසාදනං, යං තං අරියං ආවිකකන්ති, උපෙකකො සතිමා සුඛ විහාරී, ආවිකකන්ති, දෙසෙනති, පඤ්ඤා පෙනති, පභිපෙනති, විවරන්ති, විභ- ජන්ති, උත්තානිං කරොන්ති, පකාසෙනති, අතිකකන්තො, විතිකකන්තො, සමතිකක- න්තො.
------	----	-----	--

සුත්තනනා හාජනියං.

1575	22	i	වතුසාජ්ඣානං සියා පරිත්තාරමණං.
1576	22	iii	නිණ් කොනාති න මග්ගාරමණො, වතුසා- ජ්ඣානං, නිණ් කොනාති න වන්තබ්බො, වතුසාජ්ඣානං.
1577	22	iv	නිණ් කොනාති බහිරාරමණො, වතුසා- ජ්ඣානං.

පඤ්ඤා පුච්ඡකං

කාන විහරිත නිදෙසො.

අප්පමඤ්ඤා, විහරිතය.

පිට. අඩකය. බණ්ඩය.

සංවර්ණිත මොහොතා පද.

1593	1	i	වතසෙසො, අප්පමඤ්ඤායො, ඉධ භික්ඛු, මෙනතා සහගතෙන, වෙනසො, එකං දිසං, පරිත්තං, විහරති, තථා දුතියං, ඉති උභං, අබ්බො නිරියං, සබ්බං, සබ්බාත්තතාය. සබ්බො වන්තං, ලොකං, විපුලෙන, මෙනතා සහ ගතෙන වෙනසො, භෙග්ගතං, අප්පමාණං, අවෙරං, අබ්බාසාජ්ඣං.
------	---	---	--

පිට.	අංකය.	බණ්ඩය.	සංවර්ණිත මාතෘකා පද
1594	1	ii	සෙය්‍යථාපි නාම එකං පුග්ගලං, පියං, මනාපං, මේත්තායෙය්‍ය, එවමෙව සබ්බෙ සතෙත, මේත්ති, මේත්තායනා, විදිසං වා, එරිනා, අබ්බිඤ්චනා, සබ්බන සබ්බා.
1594	1	iii	යං විපුලං තං මහග්ගතං, 'යඤ්ච මහග්ගතං' තං අප්පමාණං, යං අප්පමාණං තං අවේරං, යඤ්ච අවේරං තං අඛ්‍යාපජ්ජං, යං විපුලං තං මහග්ගතං, අවේරො අඛ්‍යාපජ්ජො, යො අවේරො සො අඛ්‍යාපජ්ජො, සෙය්‍යථාපි නාම එකං පුග්ගලං දුග්ගතං දුරුපෙනං, එකං පුග්ගලං පියං මනාපං, නෙව මනාපං න අමනාපං.

සුත්තනික භාෂණියං
අප්පමෙඤ්ඤ විභවිත නිදෙදසො.

සිකඛාපද විභවිතය.

පිට.	අංකය.	බණ්ඩය.	සංවර්ණිත මාතෘකා පද.
1611	1	i	පඤ්ච, සිකඛාපදානි, පාණානිපානා චේරමණී, අදින්නාදානා, කාමෙසු මිච්ඡාචාරා, මුසාවාදා, සුරාමේරය මජ්ජිමාදිකානා, සුරා, මේරයං, මජ්ජං, පමාදිකානං.
1611	1	ii	යසම් සමයෙ කාමාවචරං.
1622	2	iii	කතමෙ ඤ්චමා සිකඛා, යසම් සමයෙ කාමාවචරං.

අභිධම්ම භාෂණියං
සිකඛාපද විභවිත නිදෙදසො.

පටිසම්භිද විභවිතය.

පිට.	අංකය.	බණ්ඩය.	සංවර්ණිත මාතෘකා පද.
1631	1	i	වනසො, පටිසම්භිදා, අනෙඤ්ඤාණං අත්ත පටිසම්භිදා, අත්ත පටිසම්භිදා, ධම්ම පටිසම්භිදා, නිරුත්තනි පටිසම්භිදා, පටිභාන පටිසම්භිදා.
1631	1	ii	අනෙඤ්ඤාණං අත්ත පටිසම්භිදා, අනෙඤ්ඤා, ධම්මො, ධම්ම නිරුත්තනානිලාපෙ ඤ්ඤාණං, ඤ්ඤාණෙසු ඤ්ඤාණං.

පිට. අංකය. බණ්ඩය.

සංවර්ණිත මාතෘකා පද

සුනානන භාෂණියං

1657	4	i	යංය නිරුක්තියා හෙයං ධම්මංතං පඤ්ඤානති
හෙති, ධම්මනිරුක්තානිලාපෙ ඤාණං; යෙන
ඤාණෙන, තානි ඤාණානි ජානාති.
1657	4	ii	ඉමානි ඤාණානි ඉද්දෙකජොතකානි, ඉති
ඤාණෙසු ඤාණං.
1657	4	iii	චතස්සො පටිසම්භිදා, තිස්සො පටිසම්භිදා
කාමාවචර කුසලතො චතුසු ඤාණසම්ප
ත්තන චිත්තෙසු, ක්‍රියතො චතුසු, අකපටි
සම්භිදා එතෙසු වෙච උපපජ්ජති.

අභිධම්ම භාෂණියං

පටිසම්භිදා විභංගි නිදදාසො.

මෙහි සංවණ්ණා කරනලද පදපාඨයන්ගේ

එකතුව සංකලනය

16. සූර්ණ විභසිය

පිට අංකය බණසිය			සංවණ්ණිත මාතෘකා පද
1679	1	i	එකවිධෙන සූර්ණවත්ත - පඤ්ච විඤ්ඤාණා - න හෙතු - දස තථාගතස්ස තථාගතබලාති -
1689	2	i	යෙහි බලෙහි සමන්තාගතො - ආසභං යානං පටිජානාති - පරිසාසු සිහනාදං තදති - බ්‍රහ්ම චක්කං පවතෙති.
1697	3	i	යානඤ්ච යානතො - අයානඤ්ච අයානතො යථා භූතං පජානාති.
1698	3	ii	කම්මසමාදානානං යානසො හෙතුසො - සබ්බත්ථ ගාමිතිං පටිපදං යථාභූතං පජානාති-අනෙක ධාතු තානාධාතු ලොකං- නානාභිමුත්තිකතං- පරසත්තානං පරපුග්ගලානං ඉන්ද්‍රියපරෙපරි යතනං - ක්කාන විමොක්ඛ සමාධි සමාපත්තිනං සංකිලෙසං වොදානං වුදානං - පුබ්බෙතිවාසා නුස්සතිං - චුතුපපාතං - ආසවානං ඛයං.
මානිකාවණ්ණා			
1706	4	i	පඤ්ච විඤ්ඤාණා න හෙතමෙව - අහෙතුකමෙව - අබ්‍යාකතමෙව - සාරමණමෙව.
1706	4	ii	අවෙකසිකමෙව - නො අපරියාපනනමෙව - අති ය්‍යාතිකා-උප්පන්නං මනෝවිඤ්ඤාණ විඤ්ඤා යමෙව-
1707	4	iii	අනිච්චමෙව - ජරාභිභූතමෙව - උප්පන්න වත්තකා උප්පන්නාරමණො - පුරෙජාතවත්තකා පුරෙ ජාතාරමණො - අජ්ඣත්තවත්තකා.
1707	4	iv	බාහිරාරමණො - අසමභින්න වත්තකා - අඤ්ඤං චක්ඛු විඤ්ඤාණස්ස වත්ත ආරමණඤ්ච - න අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස ගොචර විසයං පච්චන්තු හොනති.
1707	4	v	සමන්තාභරතස්ස - මනසිකරුණස්ස - න අබ්බොතිණ්ණො - න අපුබ්බං අවර්මං - න අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස සමන්තාරු - ආවට්ඨානා - ආහොගො - සමන්තාභාරො - මනසිකාරො - න කිඤ්චි ධම්මං පටිවිජානාති - අඤ්ඤානු අභිනිපාතමත්තා - මනොධාතුයාපි.

1720	5	i	න නිඤ්චි ඉරියාපථං කප්පෙති-
1720	5	ii	න සුපති න පටිබ්බන්ති න සුපිනං පසංගි-
1722	5	vi	එවං යාථාවකවත්ථු විභාවනා පඤ්ඤා - එවං එක විධෙන ඤාණවත්ථු.

එකකං.

1735	6	i	චතුසු භුමිසු කුසලෙ - අත්ථාපිකා පඤ්ඤා - චතුසු භුමිසු විපාකෙ - ථාපිතත්ථා - අරහතො උප්පන්නාය අභිඤ්ඤාය උප්පන්නාය සමා පනතියා.
------	---	---	---

දූකං.

1737	7	i	යොගවිනිතෙසු කම්මායනතෙසු-සිප්පායනතෙසු- විජ්ජාභානං -
1738	7	ii	කම්මසංකතං වා - සම්මානුලොමිකං වා -
1738	7	iii	රූපං අනිච්චනති වා - යං එවරූපිං ඛනති - අනුලොමිකා - ඛනති - දිසි - රූපි - මුති - පෙකබා - ධම්මනිජ්ඣානකඛනති - පරතො අසුඤ්ඤා පටිලභති.
1739	7	iv	පරතො සුඤ්ඤා පටිලභති - සමාපනනස්ස - දුතං ආරබ්භ - දුතාධිගච්ඡ - යා උප්පජ්ජති - සීලානි ගච්ඡ - සීලං ආරබ්භ.
1739	7	v	අධිසීලපඤ්ඤා.
1740	7	v	පාතිමොක්ඛසංවරං සංවරනාසස්ස - රූපාවචරා රූපාවචර සමාපනතිං සමාපජ්ජනාසස්ස - චතුසු මග්ගෙසු.
1740	7	vi	ආයො - අපායො - ඉමෙ ධම්මෙ මනසිකරෙතො -

ත්‍රිකං.

1754	8	i	අත්ථි දින්නං-ඤ්ජෙතා සම්මානුලොමිකං ඤාණං-
1754	8	ii	මග්ගසම්බුධිස්ස ඤාණං දුතෙඛපෙතං ඤාණං - ධම්මෙ ඤාණං.
1755	8	ii	සො ඉමිනා ධම්මෙන - දිඤ්ඤා - පතෙතන - විදිතෙන - පරියොගාලෙහන - නයං තෙති - යෙ හි කෙවි අතීතමඤ්ඤා.
1755	8	iii	අබ්භඤ්ඤාසු - ඉමඤ්ඤා වා-ඉදං චුච්චති අනුයෙ ඤාණං - පරිච්චෙ ඤාණං - පරසත්තානං - වෙනසා වෙනො පරිච්ච පජානාති - සරුගං වා අනුත්තරං වා විතතං විමුත්තතං වා විතතං.
1755	8	iv	අවසෙසා පඤ්ඤා - සම්මුතිඤ්ඤාණං -

- 1756 8 iv කාමාවචර කුසලෙ පඤ්ඤා - ආවයාය නො
අපවයාය - අපවයාය නො ආවයාය - ආව
යාය වෙව අපවයාය ව - නෙව ආවයාය නො
අපවයාය - න ව අභිඤ්ඤායො පටිවිජ්ඣාති -
සෙවව - කාමෙසු චිතරාගො සමානො - අභිඤ්ඤා
යො පටිවිජ්ඣාති - නිබ්බිදාය වෙව පටිවේධාය
ව.
- 1756 8 v පඨමස්ස කුතස්ස ලාභි - භානභාගිනී - නදනු
ධම්මතා - සති සන්තප්ති - සිතිභාගිනී පඤ්ඤා -
අවිතකක සහගතා - සමුද්වරනති -
- 1757 8 v විසෙසභාගිනී - නිබ්බිදාසහගතා - විරාගුපසංහිතා -
නිබ්බධභාගිනී.
- 1757 8 vi කිවෙජන කසිරෙන සමාධිං උප්පාදෙනාසංස -
දකුං තණ්හානං අභිජානනාසංස - දුක්ඛා
පටිපදා දකුංභිඤ්ඤා නාම.
- 1757 8 vii සමාධිස්ස න නිකාමලාභිස්ස - ආරම්භණං පොකං
ඵරනනස්ස - ජරාමරණෙපෙතං ඤ්ණං - ජරා
මරණං ආරබ්භ.

චතුසකං

- 1773 9 i පිති ඵරණතා - සුඛ ඵරණතා - වෙතොඵරණතා -
ආලොක ඵරණතා - පච්චවෙකකිණා නිමිත්තං
- 1773 9 ii අයං පඤ්චඩ්ගිනො සමාධි - අයං සමාධි
පච්චුප්පනන සුඛො වෙව ආයතිං සුඛ
විජාකො - අරියො - නිරුමිසො - මහාපුරිස
සෙවිතො - සන්තො - පණ්ණිතො - පටිප්පස්සඤ්ඤි
ලඛො - ඵකොදිභාවාධිගතො - න සසඛ්ඛාර
නික්ඛන්ත වාරිතගතො.

පඤ්චකං

- 1778 10 i ඉඬිවිධෙ ඤ්ණං - සොතධාතු විසුඬියා ඤ්ණං -
පරවිතෙන ඤ්ණං - පුබ්බෙ නිවාසානුස්සති
ඤ්ණං - සත්තානං වුත්ථප්පාතෙ ඤ්ණං -
ආසවානං ඛයෙ ඤ්ණං.

ෂ්ටකං

- 1784 11 i ජාතිපච්චයා ජරාමරණං අසති ජාතියා නන්ති
ජරාමරණං - අනිතමපි අධානං - අනාගතමපි
අධානං - ධම්මසිතිඤ්ණං - ඛයධම්මං - වය
-ධම්මං - විරුගධම්මං - නිරොධධම්මං.

සත්තකං

- 1784 11 ii සොතාපතනිමගෙන පඤ්ඤා

අශ්ටකං

- 1785 11 iii අනුපුබ්බ විහාර සමාපන්නිසු - නන්ද පද්මජක්කාන සමාපන්නියා පඤ්ඤා.

නවකං.

- 1790 12 i අභ්‍යන්තරං - අනවකාසො - දිසිසම්පන්නො කිංකරි සංඛාරං නිව්වතො උපගච්ඡෙය්‍ය - නෙතං ධ්‍යානං විජ්ජති - යං පුට්ඨජ්ජතො - ධ්‍යානමේතං විජ්ජති - කිංකරි සංඛාරං සුඛතො උපගච්ඡෙය්‍ය - කිංකරි ධම්මං.
- 1790 12 ii මාතරං - දුඛෙන විතෙකන - ලොභිතං උප්පාදෙය්‍ය - සංකප්පං භිද්දෙය්‍ය.
- 1812 13 i අඤ්ඤං සන්ධාරං - අභ්‍යන්තරං නිබ්බන්ධෙය්‍ය -
- 1813 13 ii එකිංසො ලොකධාතුයා.
- 1813 13 iii අපුබ්බං අවර්මං.
- 1841 15 i එකිංසො ලොකධාතුයා - අපුබ්බං අවර්මං.
- 1841 15 ii යං ඉත්ථි අරහං අස්ස සම්මාසම්බුද්ධො -
- 1842 15 iii අභ්‍යන්තරං අනවකාසො යං කායදුච්චරිතස්ස.
- 1848 16 i කායදුච්චරිතසම්බිති -

පද්මබල නිද්දෙසො

- 1853 17 i ගතිසම්පන්නි පටිබාලනාති - ගතිසම්පන්නි - ගති විපන්නි - උපධිසම්පන්නි - උපධිවිපන්නි - කාලසම්පන්නි - කාලවිපන්නි - පයොග සම්පන්නි - පයොගවිපන්නි.
- 1864 18 i අනේකච්චාති කල්‍යාණාති කම්මසමාදානාති ගතිවිපන්නි පටිබාලනාති න විපච්චනාති.

දුතිය බල නිද්දෙසො

- 1897 21 i නිරයගාමිනී - නිරයො - නිරවජානා - පෙතති විසයො - මනුස්සො - දෙවා - තිබ්බාණං.

තනිය බල නිද්දෙසො

- 1904 22 i බක්කිනානතතං - ආයතන නානතතං - ධාතු නානතතං - අනෙකධාතු නානාධාතුලොකං -

චතුස්ස බල නිද්දෙසො

- 1903 23 i භික්ඛාධිමුත්තිකා - පණ්ණිකාධිමුත්තිකා - සෙවනති - හජනති - පඤ්ඤාපාසනති - අතිතමපි අධ්‍යානං.

පඤ්ඤා බල නිද්දෙසො

- 1911 24 i ආසයං - අනුසයං - චරිතං -
- 1912 24 i අධිමුත්තිං - අපාරජකතා - මහාරජකතා - තිකම්ඤ්ජයා - මුද්දිජ්ජයා - සවාකාරා - මාකාරා - සුචිඤ්ඤාපයා - දුචිඤ්ඤාපයා.

1912	24	ii	කතමො ව සත්තානං ආසයො - සසසනො ලොකො - හවදිසි සන්තිසසිතා වා.
		iii	එතෙ වා පන උභො අනෙත අනුපගමම - ඉදස්සව්වයතා පටිච්ච සමුප්පනෙනස්ස ධම්මස්ස - අනුලොමිකා ඛන්ති - යථාභූතං වා සද්දණං -
1913	24	v	කාමරුගානුසයො යං ලොකෙ පියරූපං සාන රූපං - එත්ථ සත්තානං රාගානුසයො අනු සෙති - ඉති ඉමෙස්ස චිස්ස ධම්මස්ස - අවිජ්ජානු පතිතා - නදෙකථො - මානො ව දිසි ව විවි තිවජ්ජා ව.
		vi	උස්සදගතාති - අනුස්සදගතාති - පාපාසයා - පාපවරිතා - පාපාධිමුත්තිකා.
1914	24	vii	කමමාවරණෙන - කිලෙසාවරණෙන - විපාකා වරණෙන - අස්ස ඛා - අච්ඡන්දිකා - දුප්පසාසා - අභබ්බා නියාමං ඔක්කමිතුං කුසලෙස්ස සමුත්තං - න කමමාවරණෙන.
ජස බල නිදෙදසො			
1924	25	i	කායී - චත්තාරො කායී -
1925	25	iii	චත්තාරි කානාති.
1925	25	iv	භානභාගියො ධම්මො - විසෙස භාගියො ධම්මො - වොදනමපි වුඨානං - තමනා තමනා සමාධිමනා වුඨානමපි වුඨානං.
සත්තම බල නිදෙදසො			
1930	26	i	අනෙත විහිතං පුබ්බෙ නිවාසං.
අසම බල නිදෙදසො			
1931	26	i	දිබ්බෙන චක්ඛුතා
නවම බල නිදෙදසො			
1931	26	ii	වෙනොවිමුත්තිං - පසාදොවිමුත්තිං.
දසම බල නිදෙදසො			

17. බුද්දකවත්ථු විභවගය

1939	1	ii	තත්ථ කතමො ජාතිමදො - ජාතිං පටිච්ච - ගොතතං පටිච්ච - මදො - මජ්ඣිකං - මානො - මඤ්ඤානා - අයං වුච්චති ජාතිමදො -
1939	1	iii	ආරොග්‍යමදො -
1940	1	iii	යොබ්බතමදො - ජීවිතමදො - ලාභමදො - සන්කාර මදො - ගරුකාරමදො - පුරෙකකාරමදො - පරි වාරමදො - භොගමදො.

1940	1	iv	වණණං පටිච්ච - වණණමදො - සුතමදො - පටි භාන මදො - රත්තකුසුමදො - පිණ්ඩපාතික මදො - අනවඤ්ඤානමදො -
1941	1	iv	ඉරියාපථමදො - ඉභිමදො - යසමදො - සීලමදො - කුභානමදො - සිප්පමදො - ආරොහමදො - පරිණානමදො - සණ්ඨානමදො - පාරිච්ඡරිමදො -
1950	2	i	විත්තස්ස වොස්සගො - වොස්සගානුප්පදානං - අසකකච්චක්ඛියතා - අසානච්චක්ඛියතා - අනභිතක්ඛියතා -
1951	2	i	මලිතවුත්තිතා - නිකම්පාජ්ජනා - නිකම්පන ධුරතා - අනබ්භානං - අනනුයොගො - පමාදො - පමජ්ජනා - පමජ්ජනතං -
1951	2	ii	ඵලො - ඵලනා - ඵලතිතතං - කකඛලියං - ඵාරුසියං - උජ්ජිත්තතා - අමුද්දතා -
1951	2	iii	සාරමො - පටිසාරමො - සාරමනා පටි සාරමනා - පටිසාරමතිතතං -
1952	2	iv	භියොසා කම්පනා - ඉච්ඡා - ඉච්ඡාගතං - අභිච්ඡ නා - අභිච්ඡනා -
1965	3	i	මභිච්ඡනා
1968	3	x	පාපිච්ඡනා
1978	4	i	සිඛං - සිඛාරතා - චතුරතා - චාතුරියං - පාරිකම්පනතා -
1978	4	ii	තිනනිණං - තිනනිණායතා - තිනනිණාසී නතං - ලොලුප්පං - පුච්ඡඤ්ඤිකතා - සාධු කම්පනා -
1978	4	iii	විවරමණ්ඩනා - පත්තමණ්ඩනා - සෙනාසිත මණ්ඩනා - ඉමස්ස වා පුඨිකායස්ස මණ්ඩනා - බාහිරුතං වා පරිකබාරුතං මණ්ඩනා විභූසනා කෙලතා පරිකෙලතා - ගිඞ්ඨිකතා - ගිඞ්ඨි කතං - වපලතා - වාපලං
1979	4	iv	විප්පටිකුලගාහිතා - විප්පටිනිකසාතනා - අනා දරියං - අනාදරියතා - අගාරවතා - අප්ප ටිස්සවතා.
1979		v	පනෙතසු - අධිකුසලෙසු - අරති අරතිතා - අනභිරති - අනභිරමණා - උක්කණ්ඩිතා - පරිතස්සිතා.
1979	1	vi	නඤ්ඤි - නඤ්ඤියතා - නඤ්ඤිතනා - ආලසං - ආලසායනා - ආලසාසිතතං.
1979	4	vii	ඡමනා - විඡමනා - ආනමනා - විතමනා - සනාමනා - පණමනා - බ්‍යාධියකං.
1980	4	viii	භූතනාටිස්ස - භතනමුච්ඡා - භතනකිලමෙථා - භතනපරිලාහො - කායදුඤ්ඤං.

1987	5	i	ලාභසකකාර සිලෝකසන්නිසංඝනස්ස - පාඨවල් ස්ස - ඉවුණපකනස්ස -
1989	5	v	පව්වය පරිසෙධන සංඝානෙන - සාමනනඡප්පි තෙන - ඉරියාපථස්ස අභිපනා - යපනා - සණ්ඨපනා- භාකුට්ඨා - භාකුට්ඨයං - කුහනා - කුහායනා - කුහිනතනා.
1990	5	vi	ආලපනා - ලපනා - සලලපනා - උලලපනා - සමුලලපනා - උනනහනා. සමුනනහනා - උකකාවනා - සමුකකාවනා - අනුප්පියභාණී තා- වාටුකමයනා-මුක්කසුප්පයනා- පාරිභවයනා.
1990	5	vii	නිමිතතං - නිමිතතකමමං -
1991	5	vii	ඔභාසො - ඔභාසකමමං - සාමනනඡප්පා - පරිකථා.
1991	5	viii	අකෙකාසනා - වමහනා - ගරහනා - උකෙකි පනා - සමුකෙකිපනා - බිපනා - සංඛිපනා - පාපනා - සමපාපනා - අවණණභාරිකා -
1992	5	viii	පරපිඨිමංසිකනා - අයං වුවවති නිපෙසිකනා.
1992	5	ix	නිජ්ඨිංසකනා - ඉතො ලඛං - අනුතු - එසි - ගවෙසි - පරියෙසි - එසනා - ගවෙසනා - පරියෙසනා.
2008	6	i	ජාතියා - ගොතෙතන - කොලපුතතියෙන - වණණපොකකරතාය - ධතෙන - මානං ඡපොති.
2008	6	ii	ඔමානං ඡපොති - ඔමාතො - ඔමඤ්ඤනා - ඔමඤ්ඤතතනං - හිලනා - ඔහිලනා - ඔහිලී තතනං - අභඤ්ඤා - අතතවඤ්ඤා - අතත පරිභවො.
2008	6	iii	කතමො සෙය්‍යස්ස සෙය්‍යාගමසම් - දහති - තං නිස්සාය.
2009	6	iv	අතිමඤ්ඤති - යො ඵවරුපො -
2010	6	v	අප්පකෙන පතතසඤ්ඤිතා - අකතො - අතධි ගතො - අසවජිකතො - අයං වුවවති අධි මාතො -
2011	6	vii	රුපා අසමිති මාතො - ඡන්දො - අනුසයො.
2011	6	viii	පාපකෙන වා කමමායනතෙන -
2011	6	ix	ඤ්ඤිමිතතොකා - ජනපද විනාකොකා.
2012	6	ix	අමරවිනාකොකා - පරානුදයනා පරිසංයුතො- සහනද්දි - උප්පතෙනසු කිවමකරණියෙසු - අතතනා වා යොගං ආපඡ්ඡති - යො තත්ථ - ලාභසකකාර සිලෝක පරිසංයුතො - අත වඤ්ඤාති පරිසංයුතො - යො තත්ථ ගෙහ සිතො.

එකක නිදෙසො

2028	7	i	උපතාහො - උපතායානා - උපතායතිතතං - අභ්‍යාසනා - අභ්‍යාසනා - සංකප්පනා - අනුසංසද්දනා - අනුප්පාදනා - දළභිකමමං.
2029	7	ii	මකෙකා - නිට්ඨරියං - නිට්ඨරිය කමමං - පලාසො - පලාසායනා - පලාසාහාරො - විවාදභානං - යුගග්ගාහො - අපට්ඨිනියාගො - වාචං භාසති - කායෙන පරකකමති - මායා - මායා විතා - අවවාසරා - වස්සනා - නිකති - විකිරණා - පරිහරණා - ගුහනා - පරිගුහනා - ඡාදනා - පටිච්ඡාදනා - අනුත්තානිකමමං - අනාචිකමමං - වොච්ඡාදනා - පාපකිරියා
2030	7	iv	සයො - පරිසයො - සසනා - කකකරතා - කකකරියං - පරිකකතතා - පාරිකකතතියං.
2030	7	v	අනඡ්චො - අනඡ්චනා - ඡමහනා - වසිකනා - කුට්ඨනා -
2030	7	vi	අමුද්දනා - අමද්දවනා - කකකප්පියං - ථාරුසියං - උජ්ජිතතනා -
2030	7	vii	අජ්ඣතනා - ඛහිඬා.

දුක නිදෙසො

2040	8	i	විතකෙකා - සඤ්ඤා - තත්ත කතමා කාමෙසනා - කාමෙසනා යො භවෙසු භවච්ඡ්ඤා - භවෙසනා - සසසනො ලොකො - බ්‍රහ්මවරියෙසනා - තදෙකථං.
2041	8	ii	විධා - සෙයොහමසමිති විධා
2041	8	iii	ජාතිං පටිච්ච භයං - භයානකං - ඡමතිතතනං - ලොමහංසො - වෙනසො උත්තාසො:
2041	8	iv	තමො - අතිතංඅඛානං ආරබ්භ කඛති - අනාගතං අඛානං ආරබ්භ කඛති - පච්චුප්පන්නං අඛානං ආරබ්භ කඛති -
2041	8	v	නිජායතනානි - පුරිසපුග්ගලො - පටිසංවෙදෙති - පුබ්බෙකත හෙතු.
2042	8	vi	ඉස්සරනිමාණහෙතු.
2042	8	vii	අහෙතු අප්පච්චයා
2042	8	viii	කිඤ්චනා - රාගො කිඤ්චනං - අබ්ගණානි - රාගො අබ්ගණං - මලානි - රාගො මලං.
2043	8	ix	රාගො විසමං - අග්ගි - රාගග්ගි
2043	8	x	කසාචා - රාගො කසාචො - අසාදද්දි - තත්ති කාමෙසු දෙසො - පාතබ්බං - අත්තානුද්දි -

			මිච්ඡාදිසි - සසානදිසි අසාදදිසි - අධම්ම වරියා විසමවරියා - නානතසසාදදිසි - කො සජ්ජං - පමාදෙ -
2044	8	xi	අනාදරියං - අනාදරනා - අගාරවතා - අප්ප විසසවතා - අනද්දා - අනද්දයනා - අනද්දසි නතනං - අසිලසං - අවිනතිකාරො - අසාසියං - අසද්දහනා - අනොකප්පනා - අනනිප්පසාදෙ - අවදසද්දානා - බුඛා ව සාවකා ව - අසමේතු කාමනා - සබ්බමං අසොතුකාමනා - අනුග්ග හේතුකාමනා - උපාරම්භවිතතනා - නන්ද කතමො උපාරමේනා - අනුපාරමේනා - උපා රමනා - අනුපාරමනා - අනුපාරමිති තතනං - උඤ්ඤා - අවඤ්ඤා - පරිභවො - රක්ඛගවේසිනා -
2044	8	xi	අයොනිසො මනසිකාරො - අනිවේ නිව්වං - දුකෙහි සුඛං - සච්චපිප්පිකුලෙන වා - විතතසා අවට්ටනා - අනිවට්ටනා - ආභොගො - සමනතාභාරො - මනසිකාරො - කුමමග්ගසෙවනා - නන්ද කතමො කුමමග්ගො.
නිසා නිදෙසො			
2061	9	i	විවරහේතු - ඉති භවාභවහේතු - භවාභවො.
2061	9	ii	ජ්ඣුගතිං ගච්ඡති - දෙසාගතිං ගච්ඡති - මොහා ගතිං ගච්ඡති -
2062	9	ii	භයාගතිං ගච්ඡති - අගතිගමනං - ඡ්ඣුගමනං - වග්ගගමනං - වාරිගමනං -
2062	9	iii	විපරිදෙසා - සඤ්ඤා විපරිදෙසො - අසුභෙ සුභං - දුකෙහි සුඛං.
2062	9	iv	අනරිය වොභාරා - දිඨ්ථාදිනා
2062	9	v	ජාතිභයං - රාජභයං - වත්තාරි භයානි - උභම් භයං - කුමභිලභයං - අවට්ටභයං - සුසුකාභයං - අත්තානුවාදභයං - පරානුවාදභයං - දණ්ඩභයං - දුග්ගතිභයං.
2063	9	vi	සයං කතා සුබදුක්ඛං - සච්චතො ථේතතො - පරං කතං - සයං කතඤ්ඤා පරං කතඤ්ඤා
වතුකත නිදෙසො			
2070	10	i	ඔරමාගියානි සංයොජනානි - සඛ්ඛා - සලලා - වෙතොබ්බලා.
2070	10	ii	සන්ධි කඛ්ඛති - විවිතිච්ඡති - නාසිමුච්චති - න සම්පසිද්ධති - ධම්මෙ - සබ්බෙ කඛ්ඛති

- 2071 10 iii වෙනසො විනිබ්බා - කාමෙ - කායෙ රූපෙ -
යාවදන්. උදරවදෙනකං - සෙය්‍යස්සබං -
පස්සස්සබං - මිබ්බස්සබං - අනුස්සනෙතං - පණ්ඩාය
සීලං වතං - නපො - බ්‍රහ්මචරියං - දෙවො වා
භවිස්සාමි දෙවඤ්ඤනරො වා - නිවරණානි -
මානා ජීවිතං වොරොපිතා හොති - පිතා -
අරහා - දුභේත විතොනන.
- 2071 10 iv සඤ්ඤා - අරොගො - ඉතෙකෙ අභිවදන්ති -
අඤ්ඤා - සතො වා සත්තස්ස - උචේදං
පිතාසං විභවං - දිඨ්ඨිමං නිබ්බාණං වා
පනෙකෙ -
- 2072 10 v වෙරා බ්‍යසනා - අකබ්භති - අප්පියො - අමනාපො -
වෙරබ්බුලො වජ්ඣබ්බුලො - ආජීවකභයං -
අසිලොකභයං - පරිසසාරජ්ඣයං -
- 2072 10 vi පඤ්චති කාමගුණෙති සමපටිතො සමධිගිහුතො -
පරිවාරෙති - පරමදිඨ්ඨිමං නිබ්බාණං -
- 2072 10 vii අභිච්ඡා දුක්ඛා විපරිණාමධම්මා - තෙසං විපරිණා
මඤ්ඤාපාභාවා - සොකො පරිදෙවො දුක්ඛං
දොමනස්සං - උපායාසො - විතක්ඛිතං -
විවාරිතං - එතෙත එතං - පීතිගතං - වෙත
සො උප්පිලාපිතං - වෙනසො ආහොගො.

පඤ්චක නිදද්දසො

- 2082 11 i විවාද මූලානි.
- 2082 11 ii ජන්දරාගා ගෙහසිතාධම්මො - මනාපියෙස්ස රූපෙස්ස -
විරොධවජ්ඣති - අමනාපියෙස්ස - අගාරවො -
අප්පට්ඨෙස්සා - සන්ධි අගාරවො - ධම්මෙ අගාර
වො - සබ්බෙ අගාරවො - සික්ඛාය අගාරවො -
අප්පමාදෙ අගාරවො - පටිසන්ධරෙ අගාරවො.
- 2082 11 iii පරිහානියා ධම්මො - කම්මාරාමනා - භස්සාරාමනා -
සබ්බණ්ණිකාරාමනා - සංඝඤ්ඤාරාමනා - පපඤ්චා
රාමනා - සොමනස්ස පටිවාරා - චක්ඛුතා රූපං
දිස්වා - සොමනස්සාසානියං - උප්පිවරති -
- 2083 11 iv ගෙහසිතානි සොමනස්සානි දොමනස්සානි -
උපෙකතා - අනි මෙ අත්තානි වා - එවං වා
දිසි උප්පජ්ජති - සම්මතො ථෙතනො තත්ථි මෙ
අත්තා - අත්තනා වා අත්තනානං සඤ්ජානාමි -
අත්තනා වා අත්තනානං - අත්තනානා වා
අත්තනානං -
- 2083 11 v වදො වෙදෙය්‍යො - නත්ත නත්ත දීඝරත්තං කල්‍යාණ
පාපකානං - පච්චන්දනොති - න සො ජාතො
නාහොසි - නිවේවා ධූවො සස්සතො - අපිපරි
ණාම ධම්මො -

ජකක නිදෙදසො

- 2091 12 i අනුසයා - සංයොජනානි - පරිසුඨානානි -
අසබ්බමා - දුච්චරිතානි - මානා -
- 2091 12 ii රුපි - චතුමහාභුතීකො - මාතාපෙතනික සමහ
වො - දිබ්බො - කාමොච්චරො - කබලිංකාර
භකෙකා - මනෝමයො සබ්බධගපච්චඛිති -
අභිනිඤ්ඤො - ආකාසානසුචායනනුපගො.

සත්තක නිදෙදසො

- 2093 13 i කිලෙසවඤ්ඤිති - කුසිතවඤ්ඤිති - කමමං කතතබ්බං
හොති - න විරයං ආරහති - අපපතතස්ස -
අනබ්ගතස්ස - අසච්ඡිකතස්ස - ඉදං පඨමං -
මාසාවිතං මඤ්ඤෙ - ගිලානා වුභිතො හොති -
අභස්ස ලොකධම්මෙස්ස - පටිඝාතො - ලාභො
සාරාගො - අලාභහත පටිච්චරොධො - අනර්ඝ
වොහාරා.
- 2093 13 ii පුරිසදෙසා - න සරාමි - වොදකං යෙව පටිපථ
රති - කිනනු බො තුය්හං -
- 2094 13 iii පච්චාරොපෙති - පටිකරොති - අඤ්ඤෙතඤ්ඤො
පටිච්චරති - බහිඨා කථං අපනාමෙති - කොපඤ්ඤ
ද්වෙසඤ්ඤ අපපච්චයඤ්ඤ පාතුකරොති - බොහා
විකෙඨපකං භණ්ණති - විහෙසෙති - අනාදිධික්ඛා -
අතිබාලහං - මගි බ්‍යාචවා - නිනායාචතතික්ඛා -
අතතමනා හොථ.
- 2094 13 iii අසඤ්ඤේවාදා - රුපි අනතා - රුපි ච අරුපි ච -
තෙව රුපි නාරුපි - අනතවා - අනනතවා -
අනතවා ච අනනතවා ච - තෙවනතවා නා
නනතවා.

අභක නිදෙදසො

- 2100 14 i නව ආසාතවඤ්ඤිති - පුරිසමලානි - තණ්හං පටිච්ච -
පරියෙසනා - ලාභො - විනිච්ඡයො.
- 2100 14 ii ලාභං පටිච්ච විනිච්ඡයො - ඡන්දරාගො - අජේඛා
සානං - පරිග්‍රහො - මච්ඡරියං - ආරකෙකා -
අබිකරණං - ආරකබාධිකරණං.
- 2100 14 iii දණ්ඩාදානං - සන්ධාදානං - කලහො - විශ්‍ය හො -
විවාදො - තුවං තුවං - ඉඤ්ඤානානි - අසමිති
ඉඤ්ඤානමෙතං - ඉඤ්ඤානං - මඤ්ඤානං -
ඵඤ්ඤානං - පපඤ්ඤානං - සඛිතං.

නාමක නිදෙදසො

- 2101 14 iv කිලෙසවඤ්ඤිති - අනතං මෙ අවරි - මිච්ඡාසුණං -
මිච්ඡා විමුත්ති.

දසක නිදෙදසො

2106	15	i	තණහා විවරිතානි - අඤ්ඤානිකස්ස උපාදය - අසමිති හොති - ඉත්ථසමිති හොති - එවසමිති ච අඤ්ඤාථාසමිති ච හොති -
2107	15	ii	අසමි - සාතසමි - සියං - අපාහං සියං -
2107	15	iii	කථඤ්ඤ අසමිති හොති - කිඤ්ඤි ධම්මං අනවකාරිං කරිත්වා - අසමිති ඡන්දං පටිලහති - තසමිං සති ඉමානි පපඤ්ඤිතානි -
2108	15	iv	බතනියොසමි - ඉත්ථසමිති හොති - යථා සො බතනියො -
2108	16		බාහිරස්ස උපාදය - අවකාරිං කරිත්වා - ඉමිනා අසමිති ඡන්දං පටිලහති.
2108	15	vi	ඉමිනා බතනියොසමි - ඉමිනා නිවෙමාසමි -
2108	15	vii	ඉති එවරුපානි අතීතානි ඡතතිංස - අනාගතානි ඡතතංස - පච්චුප්පත්තානි ඡතතිංස - අඤ්ඤා විවරිතසංහං හොති.
තණහා විවරිත නිද්දෙසො			
2109	15	viii	බ්‍රහ්මජාලෙ වෙය්‍යාකරණෙ - චූත්තානි භගවතා - චත්තාරො සස්සත්වාද.

18. ධම්මහදය විභඩ්ඨය

2121	1	i	පඤ්ඤකඛිකා - වාදසායනතානි.
2121	1	ii	කාමධාතුයා පඤ්ඤකඛිකා - රූපධාතුයා ඡ ආය - තතානි නව ධාතුයො - අපරියාපනොන කති බ්‍රහ්මා.
2121	1	iii	කාමධාතු පරියාපනතා - අපරියාපනතා.
2122	1	iv	එකාදසායනතානි -
2122	1	v	දෙවා - සමමුති දෙවා - උපපතති දෙවා - විසුඛි දෙවා - රූපානො - දෙවියො - කුමාර - උපො සථ කමමං කරිත්වා - ගහපති මහාසාලා - බ්‍රාහ්මණ මහාසාලා - බතනිය මහාසාලා -
2122	1	vi	සහබ්‍යතං - වාතුමමහාරාජිකා - තාවතිංසා - යාමා - තුසිතා - නිමොණරති - පරතිමිති වසවන්ති - අපං වා භියො -
2123	1	vii	බ්‍රහ්මපාරසජ්ජා - බ්‍රහ්මපුරොභිතා - මහාබ්‍රහ්මා - පරිත්තාහා - අපමාණාහා - ආහස්සරා - පරිත්තසුභා - අපමාණසුභා - සුභතිණහා - ආරමමණ නාතත්තතා - මනසිකාර නා තත්තතා -
2123	1	viii	අසඤ්ඤා සත්තානං -
2124	1	ix	වෙගපඵලා - අනප්පා - සුදස්සා - සුදස්සි - අකතිඵා - ආකාසානඤ්ඤායනනුපගා -
2125	1	xi	අභිද්දෙඤ්ඤායතා - පරිද්දෙඤ්ඤායතා - රූපකඛි - කො අභිද්දෙඤ්ඤායො පරිද්දෙඤ්ඤායො න පභානබ්බො.

සමමානවිනෝදනී
නම්බු විහරිතප්‍රකරණාචාරකථාව
ස හි ත
අතිධම්ප්‍රදීපිකා ව්‍යාකෘතව.

නමොනස්ස භගවතො අරහතො
සමමාසම්බුධස්ස,

1

චතුසවදසො නාමො චතුරා ධම්මසංගණිං,
පකාසසිඤ්ඤා සම්බුද්ධො නස්සෙව සමනනතරං.
උපෙතො බුබුධමෙමති අභාරසති නාසකො,
අභාරසනනං ධක්ඛාදි විහරිතානං වසෙන සං.
විහරිතං දෙසසී සත්ථා නස්ස සංවණ්ණනාකකමො,
ඉද්දති සසමා සමපතෙනා නසමා නස්සත්ථවණ්ණනං.
කපිස්සාමි විගාහෙඤ්ඤා පොරණභිකථානසං,
සබ්බමෙම ගාරවං කඤ්ඤා නංසුණාථ සමාතිනා,ති.

සමමාන විනෝදනීනම්බු විහරිත ප්‍රකරණාචාරකථාවගේ සිංහ ලානුවාදය වූ අතිධම් ප්‍රදීපිකාව විකිරිණ වූ අප විසින් විකිරිමිනාථිය ප්‍රත්‍යුභව්‍යුභ සමූහනයෙන් අවිසූන පරිසමාපතිය පිණිසත් ශ්‍රෝතෘන්ගේ පරමාථ ධර්ම ශික්ෂාවෙහි ප්‍රොත්සාහ වර්ධනයට හෙතු වූ ව්‍යාකෘත විධානාදිතක්කුසලපිණිසත් ප්‍රාරම්භයෙහි විහිත රත්නත්‍රයාභිවාදන පුළුක වූ උපකාශය මෙසේය.

1. සතෙතස්වනනතකරුණාවිය දුකඛිතෙසු
ඤ්ඤායෙසු යස්ස ජිනමාරමහාරණස්ස,
කාමං පච්චතති විසුඛ මනනනඤ්ඤාණං.
තං ධම්මරුජ මසමං පණමාමි බුබු.

1. ජිනමාරමහාරණස්ස, ජයගත් පඤ්චමාර මහාසංඝ්‍රාම ඇති; යස්ස, යම් ධර්මරුජයකුගේ; දුකඛිතෙසු, ත්‍රිවිධ වෘත්ත දුඃඛ ප්‍රාණවූ; සතෙතස්ස, සමස්ත සත්ත්වයන් විෂයෙහි; අනනන කරුණාවිය, පයභිනනරහිතවූ

කරුණාවමෙන්; ඥායොසු, සකලඥය ධර්මයන්හි; විසුඛං, අතිපරි ශුඛවූ; අනන්තඤාණං, පශ්චින්නරහිතවූ සමාදානාඥනය; කාමං, ආකා ඛිණ්ණානුරූපවැ; පවට්ඨානි, පවතිද; තං, ඒ; බුඛං, වතුරයයිසත්‍ය ධර්මයන් ප්‍රත්‍යක්ෂකොටැ දූත වදාලාවූ; අසමං, ශීලසමාධ්‍යාදී ගුණයෙන් අතුල්‍යවූ; ධම්මරූපං, ධර්ම රූපයන්වහන්සේ; පණමාමි, ප්‍රණාමය කෙරෙමි.

2. යස්සා භිසච්ඡකිරියාය යථානුසිඨං
සික්කාසු තිසු ජනතා පටිපජ්ජමානා,
අඛා විසුජ්ඣති කිලෙසමලාසවෙති
තං ධම්මරූපපභවං පණමාමි ධම්මං.

2. යථානුසිඨං, අනුශාසනය කරනලද පරිද්දෙන්; හෙවත් පශ්චාත් ධර්මයවූ පරිද්දෙන්; තිසුසික්කාසු, ශීල සමාධි පුඤ්ඤාසාධනවූ ත්‍රිවිධ සික්ෂාවන්හි; හෙවත් ප්‍රතිපත්ති ධර්මයන්හි; පටිපජ්ජමානා, පිළිපදනාවූ; ජනතා, ත්‍රිවිධවූ වෛතෙය ජනතානාමෝ; යස්ස, යම් නවලොකො තතර ශ්‍රී සංවිමුක්ත; අභිසච්ඡකිරියාය, සාක්ෂාත් ක්‍රියා ප්‍රතිවේධය කිරි මෙන්; අඛා, එකාන්තයෙන්; කිලෙසමලාසවෙති, සකල කෙලස මලාශ්‍රවයන් කෙරෙන් විමුක්තවැ; විසුජ්ඣති, පිරිසිදුවේද; තං, ඒ; ධම්මරූප පභවං, ධර්මරූපයන් වහන්සේ කෙරෙන් පහලවූ; නොහොත් ධර්මරූපයන් වහන්සේ උත්පත්තිසථාන කොටැ ඇත්තාවූ; ධම්මං, සපයනීපතික නවලොකොතතර ශ්‍රී සංවිමුක්ත; පණමාමි, ප්‍රණාමය කෙරෙමි.

3. සත්තා සදත්ථසසුතා යදුපාසනෙන
මුත්තිං පයනති භව පඤ්ජර බ්බුතෙති,
තාණං නිර්ඛණ මනුත්තර පුඤ්ඤබෙත්තං
තං ධම්මරූප නනුජං පණමාමි සංඝං.

3. සදත්ථසසුතා, උත්තමාචාර්යෙහි නිසුක්තවූ; සත්තා, සත්ත්වයෝ; යදු පාසනෙන, යම් අණ්ඩායම් පුද්ගල සමූහයක් සෙවන භජන පයඤ්ඤා පාසනය කිරීමෙන්; භවපඤ්ජර බ්බුතෙති, සසර මැදිරියෙහි බැඳීම් යයි කියනලද සංයෝජනයන් කෙරෙන්; මුත්තිං, මිදීමට; පයනති, පැමිණෙද්ද; තං, ඒ; තාණං, පරම ප්‍රතිණාවූ; නිර්ඛණං, රුහාද්‍රැව්‍ය භණ්ඩයන් නැත්තාවූ; අනුත්තර පුඤ්ඤබෙත්තං, නිරුත්තර පුණ්‍යකෞතු වූ; ධම්මරූපනනුජං; ධර්මරූපයන් වහන්සේගේ භෞමි පුත්‍රවූ; සංඝං, අණ්ඩායම් පුද්ගල සංඝයා; පණමාමි, ප්‍රණාමය කෙරෙමි.

4. සුන්තාභිධම්මවිනයසංඝාභි යස්ස
පඤ්ඤානුභාව පහවුත්තම කිත්තිසොසො,
අභිභුගාතො පටිපදහිරතං නමාමි
තං බ්‍රහ්මසොස සනිතාථ මනාථනාථං.

4. යසං, යම්යතිශ්‍රේෂ්ඨයක්නුගේ; සුත්තාභිධම්මවිනයසකථාති,
 සුත්තාභිධම්මවිනයාපී සංවණ්ණිකා ග්‍රන්ථයන් කරණකොටගෙන; පඤ්ඤානු
 භාව පහවුනනම කිතතිසොසො+පඤ්ඤානුභාව පහව, ප්‍රඥානුභාව
 සේන් පහලවු; නොහොත් ප්‍රඥානුභාවය උත්පත්තිකාරණ කොට
 ඇත්තාවු; උත්තම කිතතිසොසො, විශිෂ්ට කිතීතිරුවය නෙම; අබ්‍යු
 ඤනො, උස්වැ පැනනැංගේද; නං, ඒ; පටිපදුතිරතං, පිළිවෙත්ති
 වෙසෙසින් ඇලුනාවු; අනාථනාථං, අතරණ ගරණවු; බුධිසොස යති
 නාථං, බුධිසොසනම්වු යතිශ්‍රේෂ්ඨයා; නමාමි, වදිමි.

5. දෙව්භි දෙවමතිතො දිවිමාතුදෙව
 පාමොක්කදෙවපරිසාතිපුරකකිතො සො,
 යං පණ්ඩුකමලසිලාසනු පාසනොව
 සත්ථාථ දෙසසි විහරස් විහබ්බසත්ථං.

5. දෙව්භිදෙවමතිතො, දෙවබ්‍රහ්මයන් විසින් පූජිතවු; සොසත්ථා,
 ඒ ශාසනාග්‍යන් වහන්සේ; දිවි, තවිතිසා දෙවිලොව; මාතුදෙව පාමො
 කකි දෙවපරිසාතිපුරකකිතො+මාතුදෙවපාමොක්ක, මාතෘදෙවපුත්‍රයා
 ප්‍රමුඛකොටැඇති; දෙවපරිසා, දෙවිපිරිස් විසින්; අතිපුරකකිතො,
 සකස්කොටැ ඉදිරිපත් කළසේක්; පණ්ඩුකමලසිලාසනුපාසනොව,
 පඩුඇඹුල් සලස්නෙති වැඩනුත්සේක්ම; අථ, ධම්මසබ්බකි ප්‍රකරණයට
 අනතුරුව; යං විහබ්බසත්ථං, යම් විහබ්බ ප්‍රකරණයක්; විහරස්, විහ
 ජනයකොට; දෙසසි, දෙශනාකර වදාළසේක්ද.

6. සබ්බතිකාරපුරිමාවරියාසභානං
 වංසානුරකකිණපරෙති තිරුසවෙති,
 ලබ්බාය මෙසවනනාමමහාවිහාර-
 වාසිති'සිති පිරසාරගුණාකරෙති.

6. සබ්බතිකාරපුරිමාවරියාසභානං+සබ්බතිකාර, සබ්බායනාකාරවු;
 පුරිමාවරියාසභානං, පුළුවායවිරෙණයන්ගේ; වංසානු රකකිණ
 පරෙති, ප්‍රවේණි අනුපාලනය පරමකොටැ ඇත්තාවු; නොහොත්-
 ප්‍රවේණිනුපාලනයෙහි ව්‍යාපෘතවු; ලබ්බාය, ලබ්බාචීපයෙහි; මෙසවන
 නාමමහාවිහාරවාසිති, මෙසවන යනනම්ඇති මහාවිහාරයෙහි වාසය
 කර වදාලවු; පිරසාර ගුණාකරෙති, ශීලසමාධ්‍යාදි ස්ථිරසාරවු ගුණ
 යන්ගේ ප්‍රභවස්ථානවු; තිරුසවෙති, කාමාදි ආශ්‍රවයන් නැත්තාවු;
 ඉසිති, බුධිපුත්‍රවු සෘෂිත් වහන්සේලා විසින්;

7. සායං විහබ්බවිදිතා අභිධම්මනනති
 සංවණ්ණිතාපි තිජ්සිහලදීපවාණ්ණා,
 දීපනතරෙසු විසයෙසු නද්ද්විකානං
 යසමා න සාධයති පඤ්ඤාමත්ථානං.

7. විහබ්බවිදිතා, විහබ්බප්‍රකරණය යන නමින් විශ්‍රුතවු; සායං
 අභිධම්මනනති, ඒ අභිධම්ම දෙශනා පාලිතොම; තිජ්සිහලදීපවාණ්ණා,
 තමන්ගේ හෙළදිව් බසින්; සංවණ්ණිතාපි, සංවණ්ණිකාකරකලදී නමුදු;

හෙවත් අටුවාකරනලද්දිනමුදු; දීපනතරෙසු, සිංහල මීපයෙන් අන්‍යවූ; විසයෙසු, දෙශයන්හි; තදප්පිකානං, තදප්පිත් විසින්; පක්ඛං, ප්‍රාචීනා කරනලද්දිවූ; අත්ථකං, ප්‍රයෝජන රුශිය; යසමා, යම්හෙයකින්; නසාධයති, සිබනොකෙරේද;

- 8. තසමා නුබුඩවිසුතෙන හදන්තබුඩ -
සොසෙන සොසිතයසෙන සදෙවකෙහි,
අවජින්නපෙරියපවෙණ්ඛජ්ජපමෙන
පෙරසහෙන පරියතතිවිසාරදෙන.

1. තසමා, එහෙයින්; සදෙවකෙහි, දෙවියන් සහිත ලෝවැස්සන් විසින්; සොසිතයසෙන, ප්‍රකාශිත කිහිපිඇති; අවජින්නපෙරිය පවෙණ්ඛ ධජ්ජපමෙන+අවජින්නපෙරියපවෙණ්ඛ, අසමහින්නවූ ධමීසබ්හිතිකාර සථවිරිය පරමපරුච්ච; ධජ්ජපමෙන, ධවජයක්බඳුටු; පරියතති විසාර දෙන, සාමිකථා ත්‍රිපිටක පයභීපතියෙහි විශාරදවූ; අනුබුඩ විසුතෙන, අනුබුඩයයි ප්‍රසිඩවූ; හදන්ත බුඩසොසෙන, හදන්ත බුඩසොසනමවූ; පෙරසහෙන, සථවිරෙත්තමයන් වහන්සේ විසින්;

- 9. කත්තාන පාවචන මඬකථං සරිරං
ථානාති ලඛිවිසමාති විසොධයිකා,
භික්ඛා පමාදබලිකාති මහාවිහාර-
වංසාභනාඤ්ච සමයං අවිලෝමයිකා

9. පාවචනං, විහබහප්‍රකරණ සබ්බාන ප්‍රචචනධමියද; අඬකථං, තත්සංවණ්ඨනාභූත හෙළඅටුවාවද; සරිරං කත්තාන, ශරීරකොටැගෙනා; ලඛිවිසමාති, දෙනානක බහිරිතක වෙහෙරවැස්සන්ගේ විසමලබ්ධි ඇත්තාවූ; ථානාති, ස්ථානයන්; විසොධයිකා, සංශෝධනයකොටැ; පමාදබලිකාති, ලෙබකාදීන්ගේ සමෘතිවිප්‍රවාසයෙන්වූ සබලිත ස්ථාන යන්; භික්ඛා, පියා; මහාවිහාරවංසාභනං, මහාවිහාර පරමපරුවෙන් ගෙන ආවාටු; සමයඤ්ච, අවිජිතලබ්ධියද; අවිලෝමයිකා, විලෝම නොකොටැ; හෙවත් නොවෙනස්කොටැ;

- 10. තෙරුතතිමත්ත මපතිය තිරුපිතත්තං
නිසෙසස මාහරිය වාක්‍යගතං පසත්තං,
දීපනතරඝජනතාය භිතාය තාය
භාසාය මාගධිකාය හදයබ්ගමාය.

10. තාය, ඒ විජමිහෙළ අටුවාවෙහි; තෙරුතති මත්තං, සිංහල ව්‍යවහාරය පමණක්; අපතිය, අපනයනයකොටැ; වාක්‍යගතං, වාක්‍ය ගතවූ; පසත්තං, ප්‍රශස්තවූ; තිරුපිතත්තං, සුවිනිශ්චිතාපිය; නිසෙසසං, අනවශෙෂයෙන්; ආහරිය, ආනයනයකොටැ, දීපනතරඝජනතාය, අන්‍යවිප්‍රවාසව්‍ය ජනසමූහයාට; භිතාය, භිතපිණ්සැ; හදයබ්ගමාය, හෘදයාබ්ගමවූ; හෙවත් ලෙහිවදනාවූ; මාගධිකාය භාසාය, ශුබ්‍රමාගධි භාෂාවෙන්;(දීඝීහ්‍රස්වයන්හුසාදීඝීකොටැ මාගධිකාය යි සිබයි)

11. එතාය සොතුජනතා ය'තිබමමතො ස-
මොහොපනෙත්ති භි විනොදියතීති කතා,
අනුත්තාමසතිතා සතිතා විහබ්බ
සංවණ්ණනා සුතිපුණාය මුජ්ඣං පණ්ණිතා.

11. හි, යම්හෙයකින්; සොතුජනතාය, ශ්‍රොතෘජනතාවටිසින්; එතාය, එතත් සංවණ්ණනාව කරණකොටගෙන; (පන, නොහොත්) එත්, එතත් සංවණ්ණනාධාරයෙහි පිහිටා; අනිබමමතො, විතත වෛත සික රූප නිව්ඤ්ඤා සංකිතය වතුළු පරමාපි බමියෙහි; නොහොත් විහබ්බ ප්‍රකරණාගත සකකිවිහබ්බාදි අනිබමියෙහි; නොහොත් අනිබමිය කෙරෙත්; සමොහො, සමමුසිකය; විනොදියති, අපනයනය කරනු ලැබේ ද; ඉතිකතා, ඒ කරණාධිකරණසාධනයන් හෙතුකොටගෙන; අනුත්තාමසතිතා, අනුපිනාමානීතවු; හෙවත් සමොහවිනොදනීතමිවු; සතිතා, හිමවැඩ සතිතවු; සුතිපුණා, අතිසුඤ්ඤාවු; අයං විහබ්බ සංවණ්ණනා, මේ විහබ්බ ප්‍රකරණාපි කථාකොමෝ; උජ්ඣං, යාජ්ජකොට; පණ්ණිතා, කරනලද්දිය.

12. අඤ්ඤානු තප්පකරණභිකථං සදීප
භාසාහිසංඛිත මහභිකථාදිකානං,
පඤ්ඤානතිමතත මතිරිතත මිහජිදති
පොරුණිකා වරියවංසවිපන්නතාය.

12. ඉදති, මේ වර්තමාන කාලයෙහි; ඉහ, මේ ලෙවිහි; තප්පකරණ භිකථං අඤ්ඤානු, ඒ මාගධිභාෂාමය විහබ්බ ප්‍රකරණාපිකථාව මුත්; සදීප භාසාහිසංඛිත මහභිකථාදිකානං, සදීපභාසා, හෙළදිව් බසින්; අති සංඛිත, සකස්කොට කරනලද; මහභිකථාදිකානං, මහඅටුවාවමුල් කොට ඇති හෙළඅටුවාවන්ගේ; පඤ්ඤානතිමතතා, පණත් පමණක්; පොරුණිකා වරියවංස විපන්නතාය, පොරුණික, පුරාතනවු; ආවරිය වංස, ආවායඪී ප්‍රවේණිය; විපන්නතාය, විතරවු බැවින්; අතිරිතතා, අතිරිකතවුගේ; අති, ඇත.

13. සංවණ්ණනාය මධුනා පටිපජ්ජමානා
තස්සං මුදිත්ථියජනා න යථාසභාවං,
විඤ්ඤාති සාතිසං මඤ්ඤමපි තස්මා
වහාපාරිතො මහතියා කරුණාය සොහං.

13. අධුනා, මෙයමයෙහි; තස්සං සංවණ්ණනායං, ඒ සමොහ විනොදනී නමිවු විහබ්බ ප්‍රකරණාපි සංවණ්ණනාවෙහි; පටිපජ්ජමානා, අධ්‍යයනාධ්‍යාපන වශයෙන් පිළිපදනාවු; මුදිත්ථියජනා, මාදුලවු ප්‍රඥෙත්ථිය ඇතිජනයෝ; යථාසභාවං, තත්වු පරිද්දෙන්; සාතිසං, සවිශෙෂවු; අඤ්ඤමපි, අභිරසයත්, තවිඤ්ඤාති, නොවිඳිද්ද; තස්මා, තබෙතුවෙන්; මහතියා, මහත්වු; කරුණාය, (සවිය විතතසන්නාන ගතවු) කරුණාව විසින්; වහාපාරිතො, මෙහෙයන ලද්දවු, සො අහං, ඒ මම;

14. සඛාධනෙන කුරුවංසික සෙබරෙන
තේමිස්පුණ්ඤ චිසුතෙන සභාරවෙන,
අජෙකිසිනො සිරිමනා සිරිරක්ඛනාධි
වාසෙනු ප්‍රාරචිතවෙන මහාසයෙන.

14. සඛාධනෙන, තෙරුවන් ඇදහීම බතකොට ඇත්තා වූ; නො
හොඳ කම්පුල විකාසයම බතකොට ඇත්තා වූ; කුරුවංසික
සෙබරෙන, කුරුවංකොදහන වූ ජනතාවට මුදන් මල් කඩක් වැනි වූ;
ප්‍රාරචිතවෙන, මහත් සමත් ඇත්තා වූ; සිරිරක්ඛනාධි වාසෙන, සිරි
රක්ඛනනම් වූ මන්දිරයෙහි වාසස් කරන්නා වූ; සිරිමනා, ශ්‍රී මන්ත්‍ර; තේමිස්
පුණ්ඤ චිසුතෙන, තේමිස් පුණ්ඤයක නාමයෙන් ප්‍රසිද්ධ වූ; මහාසයෙන,
මහාතමයා විසින්; සභාරවෙන, ගෞරව සහිතව; අජෙකිසිනො,
ආරාධනා කරන ලද්දෙමි;

15. ආනන්දපේරරචිතං අභිධම්මචිතං
තස්සානුචිත මනනිකමනිය නිතිං,
මධ්වාදිචිත මපරං පදයොජනඤ්ච
සමොචලමිතං මරමචිත්තනිසාරං.

15. ආනන්දපේරරචිතං, (අනුරාධපුරමහවෙහෙර විසූ) ආනන්ද නම්
තෙරුන් වහන්සේ විසින් ප්‍රණීත වූ; අනනිකමනිය නිතිං, අචලබ්‍ය වූ
යුක්ති ඇති; අභිධම්මචිතං, මූලචිකායක නමින් ප්‍රසිද්ධ අභිධම්ම චිකාවද;
තස්සා, ඒ මූලචිකාවගේ; අනුචිතං, අනුචිකාවද; අපරං, අත්‍ය වූ;
මධ්වාදිචිතං, මධුසාරාදී පීඨනම් වූ චිකාවද; පදයොජනඤ්ච, පාලි
පද්ධි තොර්ජනාවද; මරමචිත්තනිසාරං, බුරුමව්‍යාධ්‍යානයාගේ සාර
යද; සමො, මනාසේ; අචලමිතං, අචලමනසකොට;

16. ගමහිරධම්මනසභාවිනියා විභවහං
සංවණ්ණනාය නයමාවරියාසභානං,
තිස්සාය සාර මහිධම්ම පදිපිකාඛ්‍යං
ව්‍යාඛ්‍යං කලඛකචිගමං සුගමං කරෙමි.

16. ආචරියාසභානං, ආචාර්යවරයන්ගේ; සාරං, සාර වූ; නයං,
නය; තිස්සාය, ඇසුරුකොට; ගමහිරධම්මනස භාවිනියා, ගමහිර,
ගැහැර වූ; ධම්මනස, ධර්මනියෙන්; භාවිනියා, සෙවිනා වූ; විභවහං
වණ්ණනාය, විභවහප්‍රකරණ සංවණ්ණනාව වූ සමමාන විනෝදනීයාම
අටුවාවගේ; අභිධම්ම පදිපිකාඛ්‍යං, අභිධම්ම ප්‍රදීපිකානම් වූ; ව්‍යාඛ්‍යං,
අව්‍යාඛ්‍යාව; කලඛකචිගමං, අපවාදපගමයකොට; සුගමං, සුබව
බොධය වනසේ; කරෙමි, කෙරෙමි.

උපනායක නිමි.

* අභිශාලිනීනම්බු ධම්මසංඝයාණි ප්‍රකරණාචී කථාව සමාන්තකල ඉක්බිති සමමාන විනෝදනීයම්බු විහරිත ප්‍රකරණාචී කථාව විකිර්ණවූ ආවාය්‍යී බුඩ්ධසෘෂ මහාසංචරි මහාසංචරිපාදයන් වහන්සේ ප්‍රාසංගික සමස්ත දෙශපරිහාර පූජිත ප්‍රයෝජනාපෙක්ෂකවැ “වතුසච්චදසො” යන්නමුල්කොටැ ඇති ගාථාවන් ප්‍රාරම්භයෙහි දැක්වූසේක.

1. වතුසච්චදසො, වතුසත්‍යදර්ශිවූ; නාමො, වෛතෙය ජන යන්තේ තිතසුඛ ප්‍රාප්තිවූ; නොහොත්-මෙරමාසින් සතන්ති පැවැති කෙලෙසව්‍යසනය උපනාපනය කරන්නාවූ; නොහොත් ත්‍රිවිධවූ වෛතෙය ජනයන්පිණිසැ ඒ ඒ තිතප්‍රතිපත්තිය යාවසුකරන්නාවූ නොහොත්-පරමොත්තමානු ඵෙය්‍යයියෙන් සමන්විතවූ; සම්බුධො, සඵ ධම්මයන් පරෙපදෙස විරතිතවැ ස්වයමතුඤ්ඤයෙන් තීරවයෙෂ කොටැ දත්තාවූ; අසාරසහි ප්‍රමාණ විසින් අවලෝකක්වූ; බුඩ්ධමමෙති, බුඩ්ධගුණයෙන්; උපෙතො, යුක්තවූ; නායකො, වෛතෙය ජනයන් සුග තිතිඵාණදෙක්හි පමුණුවන්නාවූ; සත්ථා, දෙවිමිනිසුන්ගේ අනුසාසකවූ ශාස්තෘන් වහන්සේ; වතුධා, සතරපරිද්දෙකින්; ධම්මසංඝයාණි, ධම්ම සංඝයාණි ප්‍රකරණය; පකාසසිත්ථා, දෙශනාකොටැ වදා; තසෙසුච, ඒ ධම්මසංඝයාණි ප්‍රකරණ දෙශනාවගේම; සමනන්තරා, අතරක් නැති කල්හි; (අනතුරුවැසුසේසි) අසාරසත්‍යාං, ප්‍රමාණ විසින් අවලෝකක්වූ; ඛඩාදිවිහරිතානාං, සකකුචිහරිතය මුල්කොටැ ඇති විහරිතයන්ගේ; වසෙන, ශක්ති වශයෙන්; යං විහරිතාං, යම්විහරිත ප්‍රකරණයක්; දෙසසි, දෙශනාකර වදාප්‍රසේක්ද; තස්ස, ඒ විහරිත ප්‍රකරණයාගේ; සංවණ්ණනාකකමො, අපිකථා පරිපාටියැ; නොහොත්-තස්ස, ඒ විහරිත ප්‍රකරණය; සංවණ්ණනාකකමො, වණ්ණනාකිරිමේ ක්‍රමයැ; ඉදති, ප්‍රාජ්‍යාවසරයෙහි; යසො, යම්ගෙයකින්; සමපතො, පැමිණියේද; තසො, එහෙයින්; තස්ස, ඒ විහරිත ප්‍රකරණයාගේ; අත්ථණ්ණනාං, අපි වණ්ණනාව; හෙවත් අටුවාව; පොරණසකථානායං, පැරණි අටුවාහි ආනය; විශාහෙත්ථා, අලලා; (බුරුමසත්‍යයෙහි “ගෙනැ”සුඬ) සඬමෙමු, සඬමීයෙහි; ගාරවං, ගෞරවය; කත්ථා, කොටැ; කරිස්සාමි, කරන්නෙමි; තං, ඒ විහරිතප්‍රකරණාචී කථාව; හෙවත්-සමමාන විනෝදනී නම්බු අටුවාව; (සාධවොතුමෙහ, සන්පුරුෂයෙහි තෙපි; පාඨශෙෂසි. 0) සමාතිනා, එකකසින් ඇත්තෝවැ; සුණාථ, අසවි; නොහොත්-පොරණසකථානායං, පැරණි අටුවාහි ආනය; විශාහෙත්ථා, අලලා; කරිස්සාමි, කරන්නෙමි; තං, ඒ විහරිතප්‍රකරණ අටුවාව; සඬමෙම, සඬමී යෙහි; ගාරවංකත්ථා, ගෞරවයකොටැ; (සාධවොතුමෙහ, සන්පුරුෂ යෙහි තෙපි; 0) සමාතිනා, එකකසින් ඇත්තෝවැ; සුණාථ අසවි.

*මෙහි “සඬමෙමගාරවංකත්ථා” යන වාක්‍යයාගේ යොජනා නයවය අතුරෙන් පූජීයොජනානයෙහි “කත්ථා” යන පුච්ඡාලක්‍රියාව

“කරිසුංඝමි” යන අපරිකාල ක්‍රියාවහාද පෘථිම යෝජනානයෙහි “කඤ්ඤා” යන පුළුකාලක්‍රියාව “සුඤ්ඤා” යන අපරිකාලක්‍රියාවහාද සමබ්බවේ. එහෙයින්කිහ. තද්දේජනානයවය දක්වන්නාවූ මූලථිකා වායායෝ සබ්බමෙගාරවං කඤ්ඤා කරිසුංඝමිති සොතබ්බභාවෙකාර ඤාච්ඤා පුනසවණේ නියොජෙනො ආහ නංසුඤ්ඤාප සමාහිතාති පොරුණස්කප්පානයං විගාහෙඤ්ඤා කරිසුංඝමිතිවා එතෙන සකකච්ච සවණොව කාරණං වඤ්ඤා නියොජෙනො ආහ සබ්බමෙගාරවංකඤ්ඤා සුඤ්ඤාපාති. මේ පාඨයෙහි භාවයමෙසේයි. මමවනාහි මමම අතීතව අභිකප්පාව තමා උස්තත්තිතමා මෙරමා පහත්තත්ති තමා නොක රත්තෙමි. බුද්ධදි සත්පුරුෂයන්ගේ ධර්මයෙහි ආදර ගෞරවයකොටැ කරන්නෙමි මා විසින් කරනු ලබන මමම අතීතව අභිකප්පාව සත් පුරුෂයෙහි තෙපි එකහ සිත් ඇත්තෝවැ අසව්. යනු පුළුකාලයෙහි වගේ භාවයයි. නිවිසිත් විසින් අසායුත්තේ ධර්මය අනාදරයෙන් ඇසීම පිණිසැ නියොග කරනු ලබන්නාක්මෙන් නොවැ අභිකප්පාවායායී යන් විසින් අතීතව අභිකප්පාව සබ්බමෙගාර ආදර ගෞරවයකොටැ ඇසීම පිණිසැ නියොග කරනලදයැ යනු පෘථිම යෝජනාවගේ භාව යයි. * ප්‍රථම ගාථාවෙහි ‘වතුධං’ යන්න විතොතාතපාදකාණ්ඩ රූප කාණ්ඩ නිකේෂපකාණ්ඩ අභිකප්පා කාණ්ඩ වතුෂකයගෙනැයිහ. * ධර්ම සබ්බඤ්ඤි ප්‍රකරණාගත වතුධං දෙශනාව හා සමප්‍රමාණවූ බුබ්බුණ යෙන් ඥාතවය කරනු කැමැති අභිකප්පාවායායීයන් වහන්සේ “වතුසච්ච දසො” යන පාඨය දැක්වූසේක. එහෙයින්කිහ මූලථිකාවායායෝ. ඤාච්ච වතුසච්චදසොති වචනං ථොමනමෙව වතුපපහෙදය දෙස නාය සමාන ගණන නිදසුන ගුණෙන. * “උපෙතො බුබ්බ ධමමෙහි අභාරසති” යනපාඨය විහරිත ප්‍රකරණාගත අභාරදෙශ ප්‍රකාර විහරිත දෙශනාවහා සමප්‍රමාණවූ බුබ්බුණයෙන් ඥාතවය කරනු පිණිසැ දැක්වූ සේක. * ‘බුබ්බමෙහි’ යන්නෙහි ධමම ශබ්දයනෙමෙ—

ධමමො සභාවෙ පරියතති පඤ්ඤා,
ඤ්ඤෙසු සච්චප්පකතිසු පුඤ්ඤා,
ඤ්ඤෙස ගුණාවාර සමාධිසුපි
තිසසතතනා පතතිසු කාරණාදො.

යන්නෙන් දැක්වූ මෙතෙක් අභියන් අතුරෙන් ගුණාභියෙහි වැටේ. එහෙයින් කිහ මූලථිකාවායායෝ. අභාරසති බුබ්බමෙහි උපෙතොතිව අභාරසප්පහෙදය දෙසනාය සමාන ගුණෙහිති දඬබබ්බ. *.

* අවලෝකේ ආවෙණික බුබ්බුණයෝ කවරහයත්? අතීත සකකාදි ධර්මකොඨාසයෙහි නොපැකිලිපවන්නාවුණය අනාගත සකකාදි ධර්මකොඨාසයෙහි නොපැකිලිපවන්නාවුණය ප්‍රත්‍යුත්පන්නසකකාදි ධර්මකොඨාසයෙහි නොපැකිලිපවන්නාවුණය නුවණින් පිරිසිඳි නුවණ

සතිතවැ පවත්නා සියළුකාය කම්භැතිබවය නුවණින් පිරිසිදි නුවණ
 සතිතවැ පවත්නා සියළු වාක්කම් ආතිබවය නුවණින් පිරිසිදි නුවණ
 සතිතවැ පවත්නා සියළු මනාකම් ආතිබවය අතරක් නැතිවද පවත්
 වනු ලබන ධර්මදෙශනාවගේ කිසිකලෙකන් නොපිරිනුණු බවය සත්‍ය
 යන්ට හිතවැඩ කිරීමෙහි බලවත් කැමැත්තයයි කියන ලද ඡන්ද
 යාගේ නොපිරිනුණුබවය පරහිත ප්‍රතිපත්තිසාධනයෙහි ප්‍රොක්‍ෂාභයයි.
 කියනලද වියාරියාගේ නොපිරිනුණු බවය අසාධාරණවූ සමාධියගේ
 නොපිරිනුණු බවය අසාධාරණවූ ප්‍රඥාවගේ නොපිරිනුණු බවය අසා
 ධාරණවූ අභිත්ථල විමුක්තියගේ නොපිරිනුණු බවය ක්‍රිඩාභිප්‍රායයෙන්
 කරනු ලබන කායවාක් ක්‍රියා කිසිවක් නැති බවය නුවණින් තොරවැ
 කරනුලබන සුහුසුලු ක්‍රියා කිසිවක් නැති බවය නුවණින් අපරමාණව
 ක්‍රියා කිසිවක් නැති බවය සිහියෙන් තොරවැ කරනු ලබන වෙගවත්
 ක්‍රියා කිසිවක් නැතිබවය තිරථික විත්තසමුද්‍යවාර නැතිබවය අඥනො
 පෙක්‍ෂා නැතිබවය යන මේ අවලෝකි ගුණයෝයි. කියෙමැනො
 මූලටීකාවෙහි.

“අසාරසප්පන බ්‍රහ්මචරිතං ඵලංවෙදිතබ්බං අතිතංසෙ බ්‍රහ්මස්ස භග
 වතො අප්පට්ඨනංඤ්ණං අනාගතංසෙ පෙ පව්වුප්පනං සෙ
 පෙ ඉමෙතිති ධම්මෙහි සමනනාගතස්ස බ්‍රහ්මස්ස භගවතො
 සබ්බංකායකාමං ඤ්ණපුබ්බචගමං ඤ්ණානුපරිවතනං සබ්බංවචිකාමං.
 පෙ සබ්බංමනොකාමං පෙ ඉමෙහි ජනිධම්මෙහි සම
 නනාගතස්ස බ්‍රහ්මස්ස භගවතො නත්ති ධම්ම දෙසනායභාති නත්තිඡන්ද
 ස්සභාති නත්ති විරියස්සභාති නත්ති සමාධිස්සභාති නත්ති පඤ්ඤායභාති
 නත්ති විමුක්තියභාති ඉමෙහි වාදසති ධම්මෙහි සමනනාගතස්ස බ්‍රහ්මස්ස
 භගවතො නත්තිදවා නත්තිරවා නත්තිඅප්පුතං නත්ති වෙගාසිතතනං.
 නත්ති අබ්‍යාවට්මනො නත්ති අප්පට්ඨසබ්බානොපෙක්‍කාති”යි. * දික්ඝති
 අට්ඨවාචේ අවලෝකි චුද්දගුණ අන්තර්ද්දෙකින් දක්නා ලැබෙත්.
 හේමෙස්සෙයි.

“අසාරස බ්‍රහ්මචරිතං නාම නත්ති තථාගතස්ස කායදුච්චරිතං නත්ති
 වච්චුච්චරිතං නත්ති මනොදුච්චරිතං අතිතෙ බ්‍රහ්මස්ස අප්පට්ඨනං ඤ්ණං.
 අනාගතෙ පෙ පව්වුප්පනෙ පෙ සබ්බං කායකාමං.
 බ්‍රහ්මස්ස භගවතො ඤ්ණානුපරිවතනි සබ්බංවචිකාමං පෙ සබ්බං
 මනොකාමං පෙ නත්ති ඡන්දස්සභාති නත්ති විරියස්සභාති නත්ති
 සතිසාභාති නත්තිදවා නත්තිරවා නත්ති බලිතං. නත්තිසහසා නත්ති අබ්‍යා
 වට්මනො නත්ති අකුසල විත්තනති” කියායි. මූලටීකාගත පළමු
 ගුණත්‍රයෙහි ප්‍රතිත දුශචරිතත්‍රය බහා “නත්ති සමාධිස්ස භාති” යන්
 නෙහි නත්ති සතිසාභාති යන්න බහා “නත්ති අප්පුතං” යන්නෙහි
 නත්ති බලිතං යන්න බහා “නත්ති වෙගාසිතතනං” යන්නෙහි නත්ති
 සහසා යන්න බහා “නත්ති ධම්මදෙසනායභාති නත්ති පඤ්ඤායභාති

තැනී විමුක්තියාහානි” යන පාඨත්‍රය පියා “තැනී අපට සිඛිනානො පෙකබා” යන්නෙහි තැනී අකුසලවිතතං යන්න බහා අටලොස් බුදුගුණ ඇර දක්වූහ.

* අභිකථාරමනයෙහි ආවාය්‍යී බුඬසොඡ මහාස්වාමීනු “චතුසව්ව දසො” යනාදී ගාථාවන් වෛදකයන්ට අවසර නොතබනු පිණිස වදාළහ. හේ මෙසේයි. ආවාය්‍යීයෝ වනාහි “කරිස්සාමත්ථවණ්ණනං අභිධම්මස්ස”යි නමන් කළ ප්‍රතිඥාවට අනුරූපවැ ධර්මසංග්‍රහයේ ප්‍රකරණ සංවණ්ණනාභූත අපිශාලිනී නම්වූ අටුවාව නිමාවට පැමිණවූහ. දැන් කුම නම් අටුවාවක් ප්‍රාරමු කෙරෙද්දැයි යන වෛදනාවට පරිහාර දක්වනුයේ “ඉද්දනී තස්සත්ථ වණ්ණනං කරිස්සාමි” යන පාඨය යුතු. අභිධම්මාපී කථාවගේ එකදෙයෙක්වූ අපිශාලිනිය කොට නිමවා අභිධම්මාපී කථාවගේම එකදෙයෙක්වූ විභංගප්‍රකරණ සංවණ්ණනාභූත සමමාන විනෝදනීය කරන්නෙමි යන අභිප්‍රායය ප්‍රසතුතවනුයෙන් පූජාපර ග්‍රන්ථානුසංස්කරයෙහි පැවැති සංශෝධනයන් අව්‍යාපිත විරෝධදේශ ප්‍රසංගයන් මෙයින් නිෂේධවන්නේය.

* “සත්ථා”යි කුම නම් ප්‍රයෝජනයක් සඳහා ප්‍රයෝග කොළෝද යත්? ධර්මසංග්‍රහයේ ප්‍රකරණය දෙශනාකොට වදාරා ඉක්බිති විභංග ප්‍රකරණය දෙශනාකර වදාළසේකැයි සාමාන්‍යයෙන් කිවහොත් ප්‍රත්‍යක්ෂව බුඬශ්‍රාවකයන් විෂයෙහිද අභිධම්මදෙශකතිය ප්‍රසංග වනුයෙන් “අභිධම්මොනාම සබ්බස්සං බුඬානං යෙව විසයො” යි වදාළ වචනය සිතතබා අනන්‍යසාමාන්‍යවූ දෙශකතිය ශාස්ත්‍රානුකූල වන්නේ කෙරෙහිම ආරෝපණයකොට, ප්‍රාසංගික නිවර්තන දේශ පරිහාරය සඳහා “සත්ථා”යි ප්‍රයෝග කළහ.

* “චතුරා අසාරසත්තං බබ්බදි විභංගානං වසෙන”යි කුම නම් ප්‍රයෝජනයක් සඳහා ප්‍රයෝග කොළෝද? කාණ්ඩ චතුර්වේදයෙකින් යුක්තවූ ධර්මසංග්‍රහයේ ප්‍රකරණයද අභ්‍යාදශවිධ විභංගයෙකින් යුක්තවූ විභංගප්‍රකරණයද උභ්‍යාතිරේක වශයෙන් තදන්‍යථාතියට පමුණුවා වදාළසේක්ද්වේදය යන අව්‍යාපිත අභිව්‍යාපිත දේශ පරිහාරය සඳහා ප්‍රයෝගකළහ. “චතුරා පෙවසෙන”යි.

* “චතුසව්වදසො උපෙතො බුඬධම්මෙහි අසාරසති”යි කුම නම් ප්‍රයෝජනයක් සඳහා ප්‍රයෝගකොළෝද? පූජොක්තප්‍රකරණය ශ්‍රාවකාදීන්විසින් දෙශනාකරනුලබන්නේනමුදු ප්‍රාමාණ්‍යයෙන් තුල්‍ය වන හෙයින් ශාස්ත්‍රානුකූලවන්නේ කෙරෙහි ශ්‍රාවකාදීන්හා දෙශකතිය යෙන් සාධාරණතාව ප්‍රසංගවේනුයි තදීය අසාධාරණ ගුණකිතීන් වාරයෙන් ප්‍රාසංගික අන්‍යෝන්‍ය සමබන්ධිවූ විරෝධදේශය පරිහාරය සඳහා ප්‍රයෝගකළහ. එහෙයින්කිහි මූලටිකාවෙහි “යථාච්ඡෙතනවා තිරිකිසයෙන චතුසව්වදස්සනෙන භගවා චතුරාධම්මසංග්‍රහයො” දෙස

තුං සමන්තො අහොසි අසාරස ඛුඛධම්ම සමාගමෙන අසාරස විභවිතනති යථාච්ඡිත්ත දෙසනා සමන්තා සමපාදක ගුණදස්සන මෙතං. චතුසථ දසො උපෙතො ඛුඛධම්මෙතිති” යි.

* “නාමො සම්බුද්ධො නායකො” යි කුමනම් ප්‍රයෝජනයක් සදහා ප්‍රයෝගකොලෝද? තිරනියය චතුසත්‍ය දර්ශන අපාදග අසාධාරණගුණ මාත්‍රයෙකින් උපලක්ෂිතවූ ශාස්තෘත්වයන්සේ කෙරෙහි තදන්‍යගුණ ප්‍රතිෂේධ සංකීර්ණ අව්‍යාජාදේශය ප්‍රසංගවනුයෙන් තද්‍යෙෂපරිහාරය සදහා ප්‍රයෝග කළහ.

* “තස්සෙව සමනනතරං” යි කුමනම් ප්‍රයෝජනයක් සදහා ප්‍රයෝගකොලෝද? ධර්මසංග්‍රහප්‍රකරණය වදාරා විභවිතප්‍රකරණය වදාළසේකැයි කිවහොත් අවසානියමයක් නැතිව විභවිතප්‍රකරණය වදාළසේකැය අව්‍යාජාදේශය ප්‍රසංගවනුයෙන් තද්‍යෙෂපරිහාරය සදහා ප්‍රයෝගකළහ.

* “තස්ස සංවණ්ණනාකකමො ඉද්දති යසමා සමපතොතා තස්මා” යි කුමනම් ප්‍රයෝජනයක් සදහා ප්‍රයෝගකොලෝද? අවිශාලිනිනම්චූ අටුවාව කළඉක්බිති සමමාහවිනොදනිනම්චූ අටුවාව කරන්නෙමි යි යන ප්‍රතිඥාදානහොත් අභිකථා සාධන පරිපාටියක් ඇතැයන ක්‍රම ක්‍රමවතුන් සමෘද්ධිවූ විරෝධදේශප්‍රසංගය වනුයෙන් ධර්මසංග්‍රහප්‍රකරණයට අනතුරුව වදාළ විභවිතප්‍රකරණයාගේ සංවණ්ණනා සාධන ක්‍රමයා ප්‍රාජාචසරයෙහි යම්හෙයකින් පැමිණියේද එහෙයින් තද්‍යෙෂපරිහාරය සදහා ප්‍රයෝගකළහ.

* “විගාහෙතො පොරුණසකථානයං” යි කුමනම් ප්‍රයෝජනයක් සදහා ප්‍රයෝගකොලෝද? පැරණි අටුවාවන්හි ආනය අලලාගෙන සමමාහවිනොදනිනම් අටුවාව කරන්නෙමි යි කිවහොත් අනතුකකං සන පරවමනායෙහි පිහිටා දෙහෝයන අවිචරොධිදේශයෙක් ප්‍රසංග වේනුයි තද්‍යෙෂපරිහාරය සදහා ප්‍රයෝගකළහ.

* “නංසුනාථසමාහිතා” යි කුමනම් ප්‍රයෝජනයක් සදහා ප්‍රයෝග කොලෝද? චතුසථවදසො පෙසුසධම්මෙ ගාරවං කතො” යන මෙතෙක් පාඨයන් කරණකොටගෙන සමමාහවිනොදනි අභිකථාව සමෘද්ධිවූ අනුසංකීර්ණ ගෙනහැරපැනමුදු ශ්‍රවණකෘත්‍යයෙහි නොමෙ හෙයු බැවින් ශ්‍රොතෘත්ගේ ග්‍රන්ථිඥනව්‍යාපාරයෙන් ප්‍රයෝජනයක් නැතැයි යන අව්‍යාජිතදේශයක් ප්‍රසංගවනුයෙන් තද්‍යෙෂපරිහාරය සදහා ප්‍රයෝගකළහ.

* මෙසේ සංවණ්ණනාරමිතභාවන් අනුසංකීර්ණ වොදනා ශොධනාදි ප්‍රයෝජන පිණිස දක්වා “පඤ්චකකිකා” යනාදීන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වදාළදෙශනාව සුත්තනනභාජනිය අභිධම්මභාජනිය පඤ්ච ප්‍රවෘත්තියන් අතුරෙන් සුත්තනනභාජනියබැව් දක්වනුපිණිස පඤ්චකකිකා පෙසුසුත්තනනභාජනියං නාම” යි යුතු.

2

පඤ්චකකකිං රූපකකකිං පෙ විඤ්ඤාණකකකිං
ඉදං විභවගප්පකරණස්ස ආදිභූතෙ ඛනිවිභබ්බෙ සුත්තනන භාජ
නිසංනාම.

2. පඤ්චකකකිං රූපකකකිං පෙ විඤ්ඤාණකකකිං,
පඤ්චකකකිං රූපකකකිං පෙ විඤ්ඤාණකකකිං යනමේ
ප්‍රකාරවූ; නොහොත්-පඤ්චකකකිං රූපකකකිං පෙ විඤ්ඤාණ
කකකිං යනමේ ආදිවූ; (මෙහි ඉතිශබ්ද ප්‍රකාරදූෂිතෙක්හි වැටේ)
ඉදං, මේවචනය; විභවගප්පකරණස්ස, විභවගප්පකරණයාගේ; ආදි
භූතෙ, ආදිවැටූ හෙවත් මුල්වැටූ; ඛනිවිභබ්බෙ, සකකිවිභවයෙහි;
සුත්තනනභාජනිසංනාම, සුත්‍රානනභාජනිස නම් වේ.

* ශාස්ත්‍රාන්වහන්සේ වදාළ “රූපකකකිං පෙ විඤ්ඤා
ණකකකිං” යනපාඨයෙන්ම සකකියන්ගේ ස්වරූපාවබෝධය
වේනුයි කවරහෙයකින් “පඤ්චකකකිං” යනපාඨය වදාළසේක්දයන
අන්තර්ලිඛවොදනා ශෝධනය පිණිස “තත් පඤ්චාති ගණනපරි
චේදෙ” යනාදිය යුතු.

3

තත් පඤ්චාති ගණනපරිචේදෙ තෙන න නිනොහෙසා
න උබන්ති දස්සෙති ඛනිති පරිච්ඡින්නබම්මතිදස්සනං.

3. තත්, ඒ සුත්තනනභාජනිස පාඨයෙහි; පඤ්චාති, පඤ්චයනමේ
පෙද; ගණනපරිචේදෙ, සකකියන්ගේ සඛ්ඛ්‍යාව පිරිසිදු දක්වන්නාවූ
පෙදයි; තෙන, ඒ පඤ්ච යන පදය කරුණකොටගෙන; නතො, ඒ
පඤ්චසඛ්ඛ්‍යාවෙන්; හෙසා, යට සකකිකෙනෙක්; හෙවත්-උනවූ
සකකිකෙනෙක්; න, නැත්තාහ; (තතො, ඒ පඤ්චසඛ්ඛ්‍යාවෙන්);
උබං, මත්තෙහි සකකිකෙනෙක්; හෙවත්-අබිකවූ සකකිකෙනෙක්;
න, නැත්තාහ; ඉති (ඉදං අත්ථං), මේඅර්ථය; දස්සෙති, (ශාස්ත්‍රාන්
වහන්සේ) දක්වා වදාරණසේක; ඛනිති, ඛනියනු, පරිච්ඡින්න
බම්මතිදස්සනං, පිරිසිදිනලද ස්වභාවධර්මයන් ඇර දක්වන්නාවූ
පෙදයි.

* සකකියෝවනාහි “වත්තාරොඛකිං තයොඛකිං” යි වදාළ
හෙයින් පෙළෙහි කිසිනැතෙක පඤ්චසඛ්ඛ්‍යාවෙන් අඩුවද එසේම
තිථිණය කොඨාසාථීවාපි සකකිශබ්දසාමම්භයෙන් ස්වැති සකකියක්
කොට ගත්කලා පඤ්චසඛ්ඛ්‍යාවෙන් වැඩිවද දක්නාලැබෙති. එහෙත්
ශාස්ත්‍රාන්වහන්සේ පඤ්චශබ්දයෙන් සකකියන්සමූහකිවූ අනුනාන
ධිකතිය වදාළසේකැයි යම්වචනයක් ඇරපැහැද තවවනය සසද
දක්වන්නාවූ ටිකාවාය්‍යයෝ මෙසේ යුතු “න තතො හෙසාති රූපා
දිනං වෙදසිතාදි සභාවත්තාභාවා යසම්සභාවෙ අතිතාදයො රුසි

කකා.....පෙ.....ති.....සස අතිතාදිභාවරතිතසස එකසසතිබ්බාතසස රසසො අප්පිති”යි. පෙළෙහි කිසිතැනෙක “වත්තාරොබ්බා තයො බ්බා”යි සකකියන්ගේ උභයසංඛ්‍යාව නොවද්දලැවින් නොවැ වස්සුරාදීන්ගේ වශයෙන් ගිණියයුතු වූ රූපාරූපසංඛ්‍යාන සංඛිත ධාතුසමූහයාගේ අනවශේෂ පයඝාදනය නොවනුයෙන් ත්‍රිවතුරාදී වූ උභයසංඛ්‍යාවද අතිතාදි ප්‍රභේදරහිත වූ අසංඛිතධාතුවගේ රුශංචි සමභවය නොවනුයෙන් සවැනි වූ අධිකසංඛ්‍යාවද ඉදින් නොලැබේද එහෙයින් යනු භාවයයි.

* බකුශබ්දයාගේ පරිවර්තනධර්මය වදාරා බකුශබ්දය කෙතෙක් අරුත් වේද යන වොදනාව සිතන බා පරිහාරදක්වනු වේ “තත්‍රායං බකුසද්දෙ.....පෙ.....රූලිතියං”යි විසූ.

4

තත්‍රායං බකුසද්දෙ සමබහුලෙසු ආනෙසු දිස්සති රුසිමිති ගුණෙ පණ්ණතතියං රූලිතියතති.

4. තත්‍ර, ඒ පඤ්චකකකියන පදයෙහි; අයං බකුසද්දෙ, මේ බකුශබ්දය නෙම; රුසිමිති, රුසියෙහිද; ගුණෙ, ගුණයෙහිද; පණ්ණතතියං, ප්‍රඥප්තියෙහිද; රූලිතියං, රූපියෙහිද; ඉති, මෙසේ; සමබහුලෙසු, බොහෝ වූ; ආනෙසු, තන්හි; (අරුත්හි යුසේයි) දිස්සති, පැහේ. (ඉති සරූප නිදර්ශනයෙහි වැටේ.)

5

සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ මහාසමුද්දෙ නසුකරං උදකස්ස ප්‍රමාණං ගණෙතුං. එතතකාති උදකාලනකාතිති වා එතතකාති උදකාලනකසතාතිති වා එතතකාති උදකාලනකසහස්සාතිති වා එතතකාති උදකාලනකසහස්සාතිති වා අථවො අසබ්බෙසො අප්පමෙසො මහාඋදකකබ්බොකොව සංඛ්‍යාං ගච්ඡතිති ආදිසු හි රුසිතො බ්බොතාම.

* පෙළෙහි කෙබඳුනන්හි පැහේන බකුශබ්දය නෙමේ කෙබඳු අරුත් වේද යන වොදනාවට පරිහාරය සදහා “සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ” යනාදිය යුතු.

5. සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ මහාසමුද්දෙ.....පෙ.....උදකකබ්බොකොව සංඛ්‍යාං ගච්ඡතිති ආදිසු, සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ මහාසමුද්දෙ.....පෙ.....උදකකබ්බොකොව සංඛ්‍යාං ගච්ඡති යන මේ ආදි පාඨයන්හි; රුසිතො, රුසිතෙයින්; නොහොත්-රුසියෙහි; බ්බොතාම, සකකි නම; (සාධකපාඨයාගේ අච්ඡේදයයි.) භික්ඛවෙ, මහණෙනි; මහා සමුද්දෙ, මහාසමුද්‍රයෙහි; එතතකාති, මෙතෙක් පමණැති; උදකාලන කාතිතිවා, දිය ලහස් ගණනෙකැ කියාත්; එතතකාති, මෙතෙක් පමණැති; උදකාලනකසතාතිතිවා, දිය ලහස් සිය ගණනෙකැ කියාත්; එතතකාති, මෙතෙක් පමණැති; උදකාලනකසහස්සාතිතිවා, දිය ලහස්

දහස්ගණනෙකැ කියාත්; එතතකානි, මෙනෙක් පමණැති; උද කාලකසතසහසානිතිවා, දිය ලහස්ලක්ෂගණනෙකැ කියාත්, උද කසා, ජලයාගේ; ඡමාණං, ප්‍රමාණය; ගණෙනුං, ගිණිමට; (ගහෙනුං යනපාඨයවුව) ගහෙනුං, පිරිසිඳින්නට; නසුකරං, පහසුනොවන්නේය; අථබො, ඇතිසැටිහෙයින්; අසඬෙයො, ගණනට නොහැක්කාවූ; අප්පමෙයො, පමණකිරීමට නොහැක්කාවූ; (ගණනක්නැත්තාවූ මිම්මක්නැත්තාවූ යුසේසි)මහාඋදකකකොකොව, මහත්වූ ජලසකකි යෙකැයිම; සඬිං, ගණනට හෝ බැවහරට; සෙයොපාපිගච්ඡති, යන් නාක්මෙති; (මෙහි සෙයොපාපි යනු උපමාද්‍රව්‍යක නිපාතය) හි, විසාර කෙරෙමි; ඉතිආදිසු, මේආදීන්හි; රාසිතො, රාශිහෙයින් හෝ රාශියෙහි; බකොනාම, සකකිනම.

* “ආලහක” යන්නෙන් ආසිකයැ කංසපාත්‍රයැ ලාස්සයැ යන මානය දක්වයි. “ආලහකො චතුරො පඤ්ඤා දොණං වා චතුරාලහකං” යුහෙයින් ප්‍රසථ චතුර්වයෙක් ආසිකයෙක්වේ. ආසික චතුර්වයෙක් දොණයෙක් වේ සෙංහලියමානවිධියෙහි තලආට තුණෙක් අමු ආට එකෙකැ අමුආට තුණෙක් වියට එකෙකැ අටවියටෙක් මදට එකෙකැ විසිමදටෙක් කලදෙකැ තුන්කලදෙක් හුණෙකැ දෙහුණෙක් අඛපලමෙකැ දෙඅඛපලමෙක් එක්පලමෙකැ දෙපලමෙක් කුචදුලෙකැ දෙකුචදුලෙක් පතෙකැ සතරපතෙක් නැඩුමෙකැ සතර නැඩුමෙක් එක්ලාසෙකැ සතරලාසෙක් දොණයෙකැ කියායි උභය මානවිධියෙහි මදවෙනසෙක් ඇතද ආලහකය ආසිකය ලහස්සය කංසපාත්‍රය යනනමින් එකම මානයක් හඟවා. මෙමකිහ පුරාතනයෝ

“ඉරාවාහ්‍යං හවෙනප්‍රසථශ්චතුප්‍රසෙඨ්ඤාපාසිකා,
හාජනං කාංසපාත්‍රශ්ච චතුූඡ්ඡිඵලශ්චසා.”යි.

6

නහි පරිත්තකං. උදකං උදකකකොකොති වුවවති බහුකමෙව වුවවති නථා නපරිත්තකො රජෙ රජකකො න අප්පමනකා ගාවො ගවකකො න අප්පමනකං බලං බලකකො න අප්ප මනකං පුඤ්ඤං පුඤ්ඤකකොති වුවවති බහුකොසෙව හි රජෙ රජකකො බහුකාව ගවාදසො ගවකකො බලකකො පුඤ්ඤ කකොති වුවවති සිලකකොසමාගිකකොති ආදිසුපන ගුණනො බකොනාම අදදසබො හගවා මහනත. දරුකකි. ගබ්ගාස නදිසා සොනන වුසහමානනති එසථ පණ්ණානතො බකොනාම සං විතත. මනො මානසං පෙ විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණකකොති ආදිසු රුලභිනො බකොනාම සොසමිධ ගසිනො අබ්සසනො.

* කුඩා ඇලදෙලආදියෙහිවූ ජලයද මහත්වූ ජලසකකි යෙකැයි කිවහැකිනොවේදෙයන වොදනාව සිතනබා පරිහාරදක්වනුවෝ “නහිපරිත්තකං උදකං පෙ පුඤ්ඤකකොති වුවවති”යිවිසු.

6. හි, ඵ්ඤ්ඤාබ්‍යාසය; (ඵ ඵඤ්ඤාබ්‍යාසයෙහි) පරිත්‍යාගං, අප්‍රාප්ති; උදකං, ජලය; උදකකකිකොත්‍රි, ජලසකකියෙකායි; හෙවත්-ජල රාශියෙකායි; නවුච්චි, නොකියනුලැබේ; බහුකමෙව, බොහෝවූ ජලයමැ; වුච්චි, ජලසකකියෙහි කියනුලැබේ; තථා, එමෙන්; පරිත්‍යාගං, අප්‍රාප්ති; රජෙ, රොණෙක්; රජකකිකොති, රොන්රසෙකායි; නවුච්චි, නොකියනුලැබේ; (“පරිත්‍යාගංරජං”හි කල්වලිඛිතයෙහිද පාඨානන්තරයෙන් පැහැණේ. “රජෙනභිහි” යනාදිප්‍රයෝග අනුක්‍රමය පුලලිඛිතපාඨයද මෙහි උචිතයැ) අප්‍රාප්තිකා, අප්‍රාමානුමු; ගාවො, ගෙරිහු; ගවකකිකොති, ගෙරිරසෙකායි; නවුච්චි, නොකියනුලැබේ; අප්‍රාප්තිකා, අප්‍රාමානුමු; බලං, හටසෙනාව; බලකකිකොති, සෙබ එන්රසෙකායි; නවුච්චි, නොකියනුලැබේ; අප්‍රාප්තිකා, අප්‍රාමානුමු; පුඤ්ඤං, පිණ; පුඤ්ඤකකිකොති, පින්රසෙකායි; නවුච්චි, නොකියනුලැබේ; හි, ඵ් ඵඤ්ඤායි; බහුකොයෙව, බොහෝවූම; රජෙ, රොණ; රජකකිකො, රොන්රසෙකායි; බහුකාව, බොහෝවූම; ගවාදයො, ගවාදිහු; ගවකකිකො, ගෙරිරසෙකායි; බලකකිකො, සෙබ එන්රසෙකායි; පුඤ්ඤකකිකොති, පින්රසෙකායි; වුච්චනති, කියනු ලැබෙත්; සීලකකිකො සමාධිකකිකොති ආදිසුප්පන, සීලකකිකො සමාධිකකිකො යනාදි පාඨයන්හි වනාහි, ගුණතො, ගුණහෙයින්; නොහොත්-ගුණයෙහි; බකොනාම, සකකිනම; (සාධකපාඨාපි මෙසේහි) සීලකකිකො, සීලසංඛ්‍යාත ගුණයෙකායි; සමාධිකකිකො, සමාධිසංඛ්‍යාත ගුණයෙකායි; අද්දසබ්බො හගවාපෙවුය්‍යමා නනති එත්ථ, අද්දසපෙවුය්‍යමානං යනමේ පාඨයෙහි; පණ්ණ නතිනො, ප්‍රඥප්තිහෙයින්; නොහොත්-ප්‍රඥප්තියෙහි; බකොනාම, සකකිනම; හගවා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ; ගඛ්ඤායනදියා, ගඛ්ඤා නම්වූ නදියෙක්; සොතෙන, ජලප්‍රවාහයෙන්; වුය්‍යමානං, ගසාගෙන යන්නාවූ; මහනං, මහත්වූ; දරකකිකො, දරකකෙක්; අද්දසබ්බො, දුටුසේක්මය; යංචිතනං මනොමානසංපෙවුය්‍යමා විඤ්ඤාණකකිකොති ආදිසු, යංචිතනංපෙවුය්‍යමා විඤ්ඤාණකකිකො යනාදි පාඨයන්හි; රුලිහිතො, රුචිහෙයින් නොහොත්-රුචියෙහි; බකොනාම, සකකි නම; සොආයං, ඵ් බකිකකිකොතෙමි; ඉධ, මේ පඤ්චකකිකොයනාදි පාඨ යෙහි; රාසිනො, රාශිහෙයින් නොහොත්-රාශියෙහි; අධිපොතො, අභිමතයැ.

* “රාසිනො ගුණතො රුලිහිතො” යනපදයන්සමබන්ධි වෙති භෙදාදි ආධාරාපි යොජනානායවය අතුරෙන් පලමුවූ භෙදාදියොජනාව “රාසිනො ගුණතොති සබ්බත්ථ නිසසකකවචනං විසසසෙව බකි සද්දප්පවනති යා කාරණභාවංසකියා කතනති වෙදිතබ්බං” යන මූල ථිකාපාඨය හා සමවේ. දෙවනුවූ ආධාරාපියොජනාව “රාසිනොගුණ තොති සබ්බත්ථ භූමමත්ථොති නිසසකකවචනං දඨබ්බං” යන අනුථිකා පාඨය හා සමවේ. මුඛ්‍යාරාපිදීපනිථිකාවෙහි “විසසසෙවති නආවධි නොති අධිපොතො”හි විසුහෙයින් අපාදනාපියෙන්මුත් භෙදාදි

ආධාරාමීයත්තේ ප්‍රාප්තියනොවලහානුසි අනුමුඛිකාවයෙහි විනිශ්චය විරෝධයෙක්ද නොපැහැණේ. මූලථිකාවෙහි “විසයසොච” යන පාඨයෙහි පැහැණෙන එවශබ්දයෙන් අපාදනාමීයම නිෂේධකලබ්ථි දක්වනුපිණිස අනුමුඛිකාවන්හි දෙපරිද්දෙකින් කලාවූ විවරණය අභිප්‍රායාමී විසින් සමවේ.

* තවද සකකුශබ්දයාගේ අමීයන් අතුරෙන් රාශාමීයපමණෙක්ම ශබ්දාමීයවන්නේය ගුණප්‍රඥප්තිරූපිවූ අමීයෝවනාහි සකකුශබ්දයාගේ විෂයමාත්‍රයමුත් ශබ්දාමීයෝ නොවන්නාහ. එහෙයින් මූලථිකාවෙහි “රාසිමිතිති සද්දත්ථසභිතං ඛනිසද්දස්ස විසයං දස්සෙති ගුණෙ පණණන්තියං රුලුතියනති විසයමෙව ඛනිසද්දස්ස දස්සෙති නසද්දත්ථං” යන වචනයවිසූ. වාචකභාවයෙන් සකකුශබ්දය ප්‍රකාශ කරන්නාවූ අමීයම ශබ්දාමීයමයි දනගුසුයි. එහෙයින් අනුමුඛිකා වාය්ගීතෙමේ “සද්දත්ථ සභිතං ඛනිසද්දස්ස විසයං දස්සෙතිති එතෙන රාසිසද්දස්ස විසය රාසත්ථෙඛනිසද්දස්ස වාචකභාවෙන පවත්තිං දස්සෙති පරියායනතරභාවතො ගුණාදිසුපන කෙවලං තබ්බිසයයොගභාවෙන පවත්තිං නවාචකභාවෙනාති. ආග ගුණෙ පෙ... නසද්දත්ථනති” යන පාඨයදක්වී. ගුණයෙහි ප්‍රඥප්තියෙහි සකකුශබ්දයතෙම වැටේ යයි කිනමුදු ගුණශබ්දපයඝායකොට “නිරුතතිවොහාර” ශබ්දයන් මෙන් ප්‍රඥප්තිපයඝායකොට රුසිශබ්දපයඝායකොට නොගතයුතු සීලකකිකො යනාදිතන්හි ලොකික ලොකොත්තර හෙදවූ ශීලාදි ගුණයන් නිෂ්ප්‍රදේශවශයෙන්ගෙන පවත්නා සකකුශබ්දයතෙම ශීලාදිගුණයෙන් වෙසෙසනලද රාශාමීයදක්වා. ඇතැම්කෙනෙක් මේ සීලකකිකොයනාදිතන්හි ගුණාමීය සකකුශබ්දාමීයයි යෙන්. දුරු කකිකොයනාදිතන්හි පරමාමීයෙයින් නොලදහැකි දිගුප්‍රථල ඇත්තාවූ දඹුකදය යන ව්‍යවහාරමාත්‍රය සකකුශබ්දතෙමේ දක්වා. වස්සුර් විඥනාදීන් අතුරෙහි එක්අවයවයකුදු සකකුශබ්දතෙමේ එතදෙයොප වාරවශයෙන් දක්වා. එහෙයින් මූලථිකාවාය්ගීයෝකින. “ගුණෙ පණණන්තියං රුලුතියනති විසයමෙව ඛනිසද්දස්ස දස්සෙති නසද්දත්ථං පෙ... සමුදයෙපන නිරුලොහා ඛනිසද්දො තදෙකාදෙසෙ පවත්නමානො තායඵවරුලුතියා පවත්නතිති ඛනිසද්දො රුලුතියං නිපතතිතිවුත්තං” යි.

7

අයංගිබ්බසොනාම පිණ්ඩසො පුගසො සටසො රුසසො නසමාග්ගිලකකණා ඛනාත්ථෙදිනබ්බා කොසාසසොතිපි වතනුං වට්ඨති ලොකසමිඤ්ඤි ඉණංගහෙකා වොදියමානා විනිබ්බසකි දස්සාම නිතිබ්බසකි දස්සාමාති වදනති ඉති කොසාසලකකණා ඛනාතිපිවතනුං වට්ඨති එවමෙසුරුපකකකොති රුපග්ගි රුප කොසාසො වෙදනාකකකොති වෙදනාග්ගි වෙදනාකොසාසොති ඉමිනාතයෙන සඤ්ඤාකකකාදිතං අසොචෙදිනබ්බා එතනාවතා

සමමාසමුද්ධො සවායං වහ්නාරොව මහාභුතා වතුනනඤ්ච මහාභුතා
නං උපාදය රූපනති අතීනානාගතපච්චුප්පනනාදීසු එකාදසසු
ඛකාසෙසු විහතෙනා සඤ්චවිසති රූපකොඨාසාතිව ජනනමුතිරූප
කොඨාසාතිව එවංපහෙදෙරූපයෙහි නංසබ්බංපටිපිණ්ණකා රූප
කඛකොනාමාති දසෙසෙහි.

* දුන් රුශ්‍යථියපමණක් ශබ්දයාගේ සාමථරීයෙන්ගෙන ඇර
දක්වනුපිණිස “අයංඛකිඨොනාම පිණ්ඩඨො” යනාදියසුහු.

7. හි, ඒ එසේමැයි; (දළුති කරණයෙහි නිපාතයි) අයංඛකිඨො
නාම, මේ සකකිශබ්දවාච්‍යවූ අථියනමි; පිණ්ඩඨො, පිණ්ඩාථියයි;
හෙවත්-සමුහසඬිඛායන අථියයි; පුගඨො, සමුදයාථියයි; හෙවත්-
සමුහසඬිඛායන අථියයි; සුගඨො, පුඤ්ජාථියයි; හෙවත් සමුහසඬිඛායන
අථියයි; රසඨො, රුශ්‍යථියයි; හෙවත් සමුහසඬිඛායන අථියයි; තසමා,
එහෙයින්; ඛකා, පඤ්චවිධසකකියෝ; රුසිලකඤ්ඤා, රුසිභාවය
ලක්ෂණකොට ඇත්තාහ; හෙවත් සමුහභාවය ලක්ෂණකොට ඇත්
තාහ; ඉති, මෙසේ; වෙදිතබ්බා, දහයුත්තාහ; කොඨාසඨොතිපි, කොඨා
සාපි ඇත්තේය කියාත්; වතතුං (වචනං,) කීම; වට්ඨති, වටනේයැ;
(වතතුං යනමේ පදයෙහි තුංප්‍රත්‍යයා නිපාතප්‍රත්‍යය වනුයෙන් වතතුං
යන්න වචනංසි ප්‍රථමානතකොටැ කතීතර්ථියොජනා කටයුතු “වසිතුං
වට්ඨතිතිවා” යන කුදුසිකථිකාපාඨය තත්සාධකයි.) හි, කවරහෙය
කින් වටනේද? ලොකසමිං, ලෙවිති; ඉණං, සෘණහෙවත්ණය;
ගහෙතා, ගෙන; වොදියමානා, මෙරමා විසින් ඉල්වනු ලබන්නාවූ
ජනයෝතුමු; චිතිඛකෙති, දෙකොටසකින්; දසසාම, ණයදෙන්
නෙමු; තිතිඛකෙති, තුන්කොටසකින්; දසසාමාති, ණයදෙන්නෙමුයි;
වදනති, කියද්ද; ඉති, එහෙයින්; ඛකා, සකකියෝතුමු; කොඨාස
ලකඤ්ඤා, කොඨාසභාවය ලක්ෂණකොට ඇත්තාහ; ඉතිපි, මෙසෙයි
නුදු; වතතුං (වචනං,) කීම; වට්ඨති, වටනේයැ; එවං, මෙකීපරිද්දෙන්;
එත්ථ, මේ සුත්තනතභාජනියෙහි; රූපකඛකොති, රූපසකකියනමි;
රූපරසි, රූපරශියෙකැ; හෙවත්-රූපසමුහයෙකැ; රූපකොඨාසො,
රූපකොටසෙකැ; වෙදනාකඛකොති, වෙදනාසකකියනමි; වෙදනා
රුසි, වෙදනාරුශියෙකැ; වෙදනාකොඨාසො, වෙදනාකොටසෙකැ;
ඉති, මෙසේ; ඉමිනානසෙන, මෙනයින්; සඤ්ඤකඛකාදීනං, සංඥ
සකකාදීන්ගේ; අත්ථො, අථියනෙම; වෙදිතබ්බා, දහයුත්තේයැ;
එතතාවතා, මෙසේ වදලාවූ උදෙශමානුවූ දෙශනාව කරණකොට
ගෙන; සමමාසමුද්ධො, පරෙපදෙශ විරහිතවැ තුමුඉ සථිධම්යන්
නිරවශෙෂකොට දත්තාවූ සථිඥයන්වහන්සේ; (දසෙසෙසියන්න හා
සමඛකිසි.) වතතාරොව මහාභුතා වතුනනඤ්ච මහාභුතානං උපා
දය රූපනති, වතතාරොව මහාභුතා පෙ. උපාදයරූපං සි;
අතීනානාගතපච්චුප්පනනාදීසු, භූතභවිෂ්‍යද්වතීමානාවකාශයන් මුල්
කොට ඇති; එකාදසසු, එකොලොසක්වූ; ඛකාසෙසු, අවකාශයන්හි;

හෙවත්-අවසථාවන්හි; විභතො, විභජනය කරනලද්දවු; පඤ්චවිසති රූපකොඨාසානිව, පස්විස්සක් පමණවු රූපධම්. කොටස්හුය කියාත්; ඡන්දාවුතිරූපකොඨාසානිව, සයානුවක් පමණවු රූපධම් කොටස්හුය කියාත්; එවංපහෙදො, මෙබඳුවු ප්‍රභෙදඇති; යො අයං රූපරුසි, යම් රූපරුශියෙක්; (අනු,) ඇද්ද; නංසබ්බං, ඒ සමඤ්ඤාරූපරාශිය; පරි පිණේඛකා, හාත්පසින් පිඬුකොට; රූපකකිකො නාමාති, රූප සකකියනමැයි; දසොසි, දක්වා වදාළසේක.

* එකොළොස් අවකාශයෝනම් අතිතාවකාශය අනාගතාවකාශය ප්‍රත්‍යත්‍යන්තාවකාශය අධ්‍යාත්මාවකාශය වාග්‍යාවකාශය ඔදරිකාවකාශය සුක්ෂමාවක් ශය භිතාවකාශය ප්‍රණීතාවකාශය දුරවකාශය අන්තිකාවකාශය යන මොව්හුයි. පස්විසි රූපධම් කොඨාසයෝනම් ධම්මසබ්බකිප්‍රකරණයෙහි වදාළවු චක්ඛායනනය මුල්කොට ඇති ආයතන දසදෙනද පෙළෙහි ස්වරූපයෙන් නොවද ලාවු හාදයවස්තුරූපය ශෙෂකොටඇති සුක්ෂමරූප පසළොස්දෙනද යන මොව්හුයි. මූලටිකානයවශයෙන් උපවයසන්නතිරූපවය එක් කොට ගෙන හාදයවස්තුරූපයසමග සුක්ෂමරූප පසළොස්දෙන පුළොන්න ආයතනදසදෙන හා එකතුකොට පස්විසි රූප කෙනෙකැයි යෙත් එහෙයින් “පඤ්චවිසති රූපානිති පාලියං වුත්තාති දසායනනාති පඤ්චදසසුමුමරූපානි උපවයසන්නතියොවා එකනතිකකා හදය වන්ඤ්ඤ”යි විසූ. (මු. ටි.)

* සයානුවක් රූපකොඨාසයෝනම් “ඡන්දාවුතිති චක්ඛාදිදස කාසන්න උතුසමුඨානාදයො තයොඅඨකා උතුචිත්තජ්වෙසඤ්ච”යි මූලටිකාවෙතිසූහෙයින් චක්ඛුර්දශකය ශ්‍රොත්‍රදශකය ඡාණ්දශකය ජ්ඣාදශකය කායදශකය භාවදශකය වස්තුදශකය යන දශක කලාපසක්දෙන එකතුව රූපසැත්තැදෙනෙක සාතුජ්වෙසකලාපය විත්තජ්වෙසකලාපය ආහාරජ්වෙසකලාපය යන කලාපත්‍රයානනගීත රූපසූවිස්සද එකතුව රූපධම්යෝ සුවානුකෙනෙක ඔවුන් සමග විත්තජ්වෙස සාතුජ්වෙස දෙදෙන එකතුව සයානුදෙනෙක්වෙති. අතිප්පන්නරූපදශදෙන වනාහි මුඛරූපපණ ලක්ෂණ නොමැති හෙයින් මෙහි අන්තගීතනොකරනලදහයි දතයුතුයි.

8

යොපනාසං සුඛාවෙදනා දුක්ඛාවෙදනා අදුක්ඛ මිසුඛා වෙදනාති නෙසුසෙව එකාදසසු ඔකාසෙසු විභතො වතුගුමික වෙදනාග්ගි නංසබ්බං පරිපිණේඛකා වෙදනාකකිකොනාමාති දසොසි යොපනාසං චක්ඛුසමථයාජ්වෙසකාසො පෙ මනො සමථයාජ්වෙසකාසො නෙසුසෙව එකාදසසු ඔකාසෙසු විභතො වතු ගුමිකසකාසොග්ගි නංසබ්බං පරිපිණේඛකා සකාසකකිකොනාමාති දසොසි යොපනාසං චක්ඛුසමථයාජ්වෙසකාසො පෙ මනො

සම්මානවේදනානි නෙසුසෙව එකාදසසු බකාසසු විහතො
 වතුභූමිකවේදනානසි නංසබ්බං පජ්ජිණෙඛ්ඛා සබ්බාරකඛ්ඛා
 නාමානි දසෙසසි.

8. සුඛාවේදනා දුක්ඛාවේදනා අදුක්ඛමසුඛාවේදනාහි, සුඛාවේදනා දුක්ඛාවේදනා අදුක්ඛමසුඛාවේදනාහි කියා; තෙසුයෙව, එබ්බසභාවවුම; එකාදසසුඛකාසෙසු, එකොළොස් අවකාශයන්හි; විභතෙතා, විභජනයකරනලද්දවු; යොපනායං වතුභූමිකාවේදනාරුසි, යම්වාතුර්භූමිකාවේදනාරුසියෙක්; (අනි,) ඇද්ද; තංසබ්බං, ඒ සියළු වාතුර්භූමිකාවේදනාරුසිය; පරිපිණ්ණිතා, භාත්පසින් පිඬුකොට; වේදනාකඛකොනාමාති, වේදනාසකකිය නමැයි; දසොසි, දක්වා වදාළසේක; චක්ඛුසල්පසාජ්ඣකඤ්ඤා පෙ මනොසල්පසාජ්ඣකඤ්ඤාති, චක්ඛුසල්පසාජ්ඣකඤ්ඤා පෙ මනොසල්පසාජ්ඣකඤ්ඤාති කියා; තෙසුයෙව, එබ්බසභාවවුම; එකාදසසු, එකොළොස්කවු; ඔකාසෙසු, අවකාශයන්හි; විභතෙතා, විභජනයකරනලද්දවු; යොපන අයං වතුභූමිකාසඤ්ඤාරුසි, යම් වාතුර්භූමිකා සංඥාරුසියෙක්; (අනි,) ඇද්ද; තංසබ්බං, ඒ සියළු වාතුර්භූමිකා සංඥාරුසිය; පරිපිණ්ණිතා, භාත්පසින් පිඬුකොට; සඤ්ඤාකඛකොනාමාති, සංඥාසකකිය නමැයි; දසොසි, දක්වා වදාළසේක; චක්ඛුසල්පසාජ්ඣවේතනා පෙ මනොසල්පසාජ්ඣවේතනාති, චක්ඛුසල්පසාජ්ඣවේතනා පෙ මනොසල්පසාජ්ඣවේතනාති කියා; තෙසුයෙව, එබ්බසභාවවුම; එකාදසසු, එකොළොස්කවු; ඔකාසෙසු, අවකාශයන්හි; විභතෙතා, විභජනයකරනලද්දවු; යොපනායං වතුභූමිකාවේතනාරුසි, යම් වාතුර්භූමිකාවේතනාරුසියෙක්; (අනි,) ඇද්ද; තංසබ්බං, ඒ සියළු වාතුර්භූමිකාවේතනාරුසිය; පරිපිණ්ණිතා, භාත්පසින් පිඬුකොට; සඛාරකඛකොනාමාති, සංඝාරසකකිය නමැයි; දසොසි, දක්වා වදාළසේක.

* මේ සංස්කාරස්කන්ධයෙහි ස්වරූපවේදවේදිකයන්ගේ සංස්කාරස්කන්ධය ඇති වෙනතා වේදිකයමැ කම්ප්‍රත්‍යය වනගෙයින් ප්‍රධානවන්නේද. එහෙයින් ප්‍රධානතයින් වෙනතා මාත්‍රයමැ “වක්‍රුසම්ප්‍රතිපත්තිය” පෙමනොසම්ප්‍රතිපත්තිය”යි සංස්කාරස්කන්ධයෙන් ගෙනඇරදුක්වී. කියෙමැනො “වෙනතාහි ගෙයීමනොපියා පධානසම්බරවසෙන වත්ත.”යි.

9

සෞභාග්‍ය. චන්ද්‍රවිඤ්ඤාණං සොන සාණ ජිව්‍යා කාස
විඤ්ඤාණං මනොධාතු මනොවිඤ්ඤාණධාතූහි නොසුසෙව එකා
දසසු ඛකාරසසු විහතෙනා චතුරුමිකවිතරාසි නංසබ්බ. පරි
පිණෙධනා විඤ්ඤාණකායොනාමාහි දසෙසසි.

9. වකුච්ඡිඤ්ඤාණ සොනසාණජට්ඨා කායච්ඡිඤ්ඤාණ මනෝමානු මනෝච්ඡිඤ්ඤාණධාතුනි, වකුච්ඡිඤ්ඤාණ ඥාන පෙ ඥාන මනෝච්ඡිඤ්ඤාණ

ධාතුසිකියා; තෙසුයෙව, එබදුසවභාවවුම; එකාදසසු, එකොලොසක්වු; ඔකාසෙසු, අවකාශයන්හි; විභතො, විභජනයකරනලද්දවු; යොප නායං වතුභුමිකවිතතරුසි, යම් වාතුර්භුමික විතතරුසියෙක්; (අප්පි,) ඇද්ද; නංසබ්බං, ඒ සියළු වාතුර්භුමික විතතරුසිය; පරිපිණ්ණකා, භාත්පසින් පිඬුකොට; විඤ්ඤාණකකොනාමාහි, විඤ්ඤාණකකාය නමැයි; දසොසි, දක්වාදැලුසේක.

10

අපිවෙත්ථ සබ්බමපිචතුසම්මානිකං රූපං රූපකකොනා කාමා චචර අභිකුංචවිතතාදිහි එකුනනවුතිවිතෙනහි සහජනාවෙදනා වෙදනාකකොනා සංඤ්ඤාකකොනා එසොදයො ධම්මාසඛො රකකොනා එකුනනවුතිවිතතාහි විඤ්ඤාණකකොනාහි එවමපි පඤ්ච සුඛංකිසු ධම්මපරිච්ඡෙදො වෙදිතබ්බො.

* මෙසෙසින් සකකිවිභවිතපාලියෙහි ආනසින් පඤ්චප්‍රකාර සකකියන්හි ධම්මපරිච්ඡෙදය කොටතිමවා පාලයාගනවු තදිතරනය කිනුදු පඤ්චප්‍රකාරසකකියන්ගේ ධම්මපරිච්ඡෙදයකොට දක්වනු පිණිස අපිවෙත්ථයනාදිය යුතු.

10. අපිව, අනිකුදුනෙයක්; (වුච්චි, කියනුලැබේ;) එත්ථ, මේ සකකියබදවිෂයෙහි; සබ්බමපි, සියළුම; වතුසම්මානිකරූපං, කමාදි වතුර්ධගෙනුන් නිදුනකොට ප්‍රවානනවුරූපය; රූපකකොනා, රූප සකකිනම්වේ; අභිකාමාචචර කුසලවිතතාදිහි, අවච්ඡාරම්වු කම් වැදූරි කුසල්සින් මුල්කොටඇති; එකුනනවුතිවිතෙනහි, එකුන් අනුවක් පමණසින් සමග; සහජනා, එක්වලපදනාවු; වෙදනා, වෙදනාතොමෝ; වෙදනාකකොනා, වෙදනාසකකිනම්වේ; සංඤ්ඤා, සංඤ්ඤාතොමෝ; සංඤ්ඤාකකොනා, සංඤ්ඤාසකකිනම්වේ; එසොදයො, සපයිය ආදිකොටඇති; ධම්මා, චෛතසිකධම්මයෝ පණස්දෙන; සඛොරකකොනා, සංසකාරසකකිනම්වේ; එකුනනවුතිවිතතාහි, එකුන්අනුවක් පමණවු සිත්හු; විඤ්ඤාණකකොනාහි, විඤ්ඤාණකකි නම්වේ; (මෙහි ඉති ශබ්දය නාමවාචකයා පරිසමාපත්තියෙහිදවේ;) එවමපි, මෙසෙසිනුදු; පඤ්චසු, පඤ්චවිධවු; ඛනෙසු, සකකියන්හි; ධම්මපරිච්ඡෙදො, ධම්මයන්ගේ පිරිසිද්දීම; වෙදිතබ්බො, දතයුත්තේය; (අපි ශබ්දයනෙමේ පුළුච්ඡාකතනය අපෙක්ෂාකෙරෙයි.)

උදෙදශය සමාපතයි.

11

ඉදහි තෙරූපකකොනාදයො විභජිතා දසොහං තත්ථ කතමොරූපකකොනාහි ආදිමාග තත්ථ තත්ථාහි තෙසුපඤ්ච සුඛ කතමොති කප්ථකමානාපුච්ඡා රූපකකොනාහි පුච්ඡිතබ්බ

ධම්මනිදසානං ඉදං නිවහස්සනං සංකිඤ්චිරූපනං ආදිමාන
නස්ස සංකිඤ්චිති අනවසෙසපරියාදනං රූපගති අතිපසංඛගතිය
මතං එවං පදවයෙනාපි රූපස්ස අනවසෙසපරිගහතො කතො
හොති.

11. ඉදං, ප්‍රාජානාපසරයෙති; තෙරූපකඛකොදයො, ඒරූපසකකො
දීත්; විහජ්ඣා, විභාගකොටැ; දස්සෙත්තුං, දක්වන්ට; තත්ථකතමො
රූපකඛකොති ආදිං, තත්ථකතමො රූපකඛකො යනාදි වචනය;
ආහ, වදාලුසේක; තත්ථ, ඒ තත්ථකතමොරූපකඛකො යනාදිපාඨ
යෙති; තත්ථඉති, තත්ථයන පදයාගේ; තෙසුපඤ්චුසුඛකොසුඉති, ඒ
පඤ්චසකකියන්තියා යන; (අත්ථොදස්සබ්බො, අභියදනසුත්තු; 0) කත
මොති, කතමො යනමේ පාව්ඨානොමේ; කථෙත්තුකම්යතාපුච්ඡා,
විසදනුකැමැත්තෙන් අසනලද පාව්ඨාවයි; රූපකඛකොති, රූප
කඛකො යනමේපදය; පුච්ඡන්තබ්බ ධම්මනිදසානං, විභාලුසුත්තු ධම්ම
දක්වීමට කරුණුවූ පදයයි; ඉදං, දැන්; තං, ඒ රූපසකකිය; විහ
ජ්ජෙනා, විභාගකරන්නාවූ ශාස්ත්‍රාන්වහන්සේ; සංකිඤ්චිරූපනං
ආදිං, සංකිඤ්චිරූපං යනාදි වචනය; ආහ, වදාලුසේක; තත්ථ, ඒ සං
කිඤ්චිරූපං යනාදිපාඨයෙති (සමතිතිවිඨං, ඇතුලත්වූ; 0) සංකිඤ්චිති,
සංකිඤ්චි යනමේ පදය; අනවසෙසපරියාදනං, (නපුංසක නිදේ.
ශාචීවු) සියල්ල ව්‍යාපනයට හෙතුවූපදයයි; රූපංඉති, රූපං යනමේ
පදය; අතිපසංඛගතියමනං, අතිප්‍රායාථියාගේ ඉක්මවාපැවැත්ම වැලඟි
මට හෙතුවූපදයයි; එවං, මෙසේ; පදවයෙනාපි, (සංකිඤ්චි රූපං යන
විශෙෂණ විශෙෂයවූ) පදවයෙනුදු; රූපස්ස, රූපය; අනවසෙස පරිගහ
තො, නිරවශෙෂකොටැගැන්ම; කතො, කරනලද්දේ; හොති, වේ.

* අතිප්‍රායමෙසේයි:— “යං” යන්නෙන් සාමාන්‍ය අනියමයද
“කිඤ්චි, යන්නෙන් ප්‍රකාරානතරහෙද ව්‍යාපකඅනියමයද තද්වභය
ප්‍රයෝගයෙන් නපුංසකවාච්‍යවූ සමස්තවස්තුපයථාදන අනියමයද
දක්වා. සංකිඤ්චි යන්න හා යෙදූ රූපං යන්නෙන් නපුංසකවාච්‍යවූ
සමස්තරූපධම්මව්‍යාපනයමුත්. නපුංසකවාච්‍යවූ තදන්‍යවස්තුව්‍යාපන
යාගේ වැලැක්ම දක්වා. තවද “සංකිඤ්චිරූපං” යන්නෙහි යං, කිං, චි,
රූපං, යි පදවතුෂ්කයෙකැ ඔවුනතුරෙන් වියනතිපාතය හා යං, කිං,
යන ශබ්දවයයොද එක්පදයක් කොටගත පදවයලැබේ මෙම කිහ.
“සතිපාතං සංසද්ධං කිංසද්ධං අනියමෙකත්ථාවිච්ඡෙත එකංපදනති
ගහෙතො පදවයෙනාපිතිවුතනං” යි

* දැන් රූපශබ්දයාගේ අභිදක්වනු සදහා “තත්ථකතමෙන”
යනාදිය පිළිවිසෑ තස්තාවූ ප්‍රකෘතියගරණාවූ විකාරයටපැමිණෙත්
තාවූ අභියෙන් රූපකිය බුදුන්වදාල පාඨයෙකින්ම සනිටුහන්කරනු
පිණිසැ වුතනඤ්ඤතං යනාදිය යුතු.

12

තස්ස කෙනසෙනරූපනනී රූප්පනසෙනරූපං චුහනඤ්ඤනං
 හගවතා කිඤ්ඤගිකකවෙරූපංචදෙථ රූප්පනීතිබොගිකකවෙ තස්මා
 රූපනනිචුචනි කෙන රූප්පනි සිනෙනපි රූප්පනි උණෙහනපි රූප්ප
 නි ජිඝච්ඡායපි රූප්පනි පිපාසායපි රූප්පනි ඛංසමකසවානානපසිරිං
 සපසමථස්සෙ නපි රූප්පනි රූප්පනීතිබො ගිකකවෙ තස්මා රූපනනි
 චුචනිති.

12. තස්ස, ඒ යංකිඤ්ඤරූපං යනපදයෙනි; කෙනසෙන, කවර අථී
 යෙකින්; රූපං, රූපයනම්වේද; ඉති(පුච්ඡායංසති,) මෙසේ විචාරීමක්
 ඇතිකල්හි; රූප්පනසෙන, තස්සාච්ඡ අථීයෙන් හෙවත් පියවිලාවි
 පියන අථීයෙන්; රූපං, රූපනම්වේ; (විකෘතිප්‍රාප්තිය රූපනමැයි
 යුසේසි.) හගවතා, භාග්‍යවතුන්වහන්සේ විසින්; කිඤ්ඤගිකකවෙ
 පෙ.....චුචනිති, කිඤ්ඤගිකකවෙ.....පෙ.....චුචනිති; එතං
 එතවචනය; චුහනං, වදාලයේක; (සාධකපාඨාචී) භිකකවෙ, මහණෙනි,
 කිඤ්ඤ, කුම්භෙයකින්; රූපං, රූපයරූපයයි; වදෙථ, කියව්ද;
 භිකකවෙ, මහණෙනි; ඉති (යස්මා,) යම්භෙයකින්; රූප්පනිබො,
 විකාරයට පැමිණේද; නොහොත්-විකාරයට පමුණනුලැබේද;
 නොහොත්-තුමුම වෙනස්වේද; තස්මා, එහෙයින්; රූපනනි, රූපයයි;
 චුචනි, කියනුලැබේ; (කිඤ්ඤයන්තෙහිචු ව ශබ්දය වචනාලභිකාර
 යෙතිවැටේ.) කෙන, කවරභෙයකින්; රූප්පනි, විකාරයට පැමිණේද;
 (අතික් තයෙක් ඇත්) කෙන, කවරනම් ධර්මයකු විසින්; රූප්පනි;
 විකාරයටපමුණනු ලැබේද; සිතෙනපි, ශිතහෙතුවෙහුත්; රූප්පනි,
 විකාරයට පැමිණේ; නොහොත්-සිතෙනපි, ශිතයා විසිනුත්; රූප්පනි,
 විකාරයට පමුණනුලැබේ; උණෙහනපි, උෂණ හෙතුවෙහුත්; රූප්පනි,
 විකාරයට පැමිණේ; නොහොත්- උණෙහනපි, උෂණයා විසිනුත්;
 රූප්පනි, විකාරයට පමුණනුලැබේ; ජිඝච්ඡායපි, ඤ්ඤා පෙතුවෙහුත්;
 රූප්පනි, විකාරයට පැමිණේ; නොහොත්-ජිඝච්ඡායපි, ඤ්ඤාව විසි
 නුත්; රූප්පනි, විකාරයට පමුණනු ලැබේ; පිපාසායපි, පිපාසාහෙතු
 වෙහුත්; රූප්පනි, විකාරයට පැමිණේ; නොහොත්- පිපාසායපි, පිපා
 සය විසිනුත්; රූප්පනි, විකාරයට පමුණනු ලැබේ; ඛංසමකස වානාන
 පසිරිංසපසංචස්සෙනාපි ÷ ඛංස, ඛාගාලේඛොන මැසිය; මකස, මදු
 රාය; වාන, සුලභය; ආනප, අවිවය; සිරිංසපසමථස්සෙනාපි, දීඝීජ්ඣන්
 ගේ දෂටසංස්පඨිය ස්පෘෂටසංස්පඨිය යන හෙතුවෙහුත්; රූප්පනි,
 විකාරයට පැමිණේ; නොහොත්-ඛංස.....පෙ.....නාපි, මැසි මදුරා
 අවි සුලන් දීඝීජ්ඣන්ගේ දෂටසංස්පඨිය ස්පෘෂටසංස්පඨියත් විසිනුත්;
 රූප්පනි, විකාරයට පමුණනු ලැබේ; භිකකවෙ, මහණෙනි, (යස්මා,
 යම්භෙයකින්; 0) රූප්පනි, විකාරයට පැමිණේද; තමාම විකාරවේද;
 විකාරයට පමුණනු ලැබේද, ඉති (තස්මා) එහෙයින්; රූපනනි,
 රූපයයි; චුචනි. කියනුලැබේ;

* මහණෙනි තෙපි රූපය රූපයයි කියවිය කවරහෙයකින් රූප නම්වේදැයි අසනලද්දයෙන් භික්ෂුන් රූපනම්වූ හෙතුව නොදන මුවෙන් නොබැණ හුන්කල “රූපයනිතිබො භික්ෂුවෙ තසමා රූපනති වුවති” යනාදිය වදාරා රූපහෙතුව කෙසේ ප්‍රච්චිද්ද යන වොදනාව සිතනබා පරිහාර දක්වනුවෝ “තස්ස කිනති කාරණප්‍රච්ඡා” යනාදිය යුතු.

13

තස්ස කිනති කාරණප්‍රච්ඡා කෙන කාරණෙන රූපංවදෙථ කෙනකාරණෙන නං රූපංභාවාතිඅයො රූපයනිති එත්ථ ඉතිති කාරණාද්දෙසො යසමාරූපනි නසමාරූපනති වුවතිතිඅයො රූපයනිති කුප්පති සට්ඨියති පිළියති භිජ්ජතිතිඅයො එවං ඉමිනා එතතකෙන ධාතෙන රූපයනෙත රූපංවුත්තං.

13. තස්ස, ඒකිඤ්ච භික්ඛවෙ යනාදිපාඨයෙනි; කිනති, කිං යන මේ පැවැත්තොමෝ; කාරණ ප්‍රච්ඡා, රූපනම්වූ හෙතුව ප්‍රච්චිත් පැණයි; කෙන කාරණෙන, කවර හෙතුවකින්; රූපං, රූපය; (රූපනති තුමෙන, රූපයයි හෙළි; 0) වදෙථ, කියවිද; කෙනකාරණෙන, කුමනම් හෙතුවකින්; නං, ඒ සවභාවධර්මය; රූපංභාව, රූපනම්වේද; ඉති, (අයං), මෙයමැ; අයො, අථයවේ; රූපයනිති එත්ථ, රූපයනි යන මේ පෙදෙහි; ඉතිති, ඉති යන මේ ශබ්දයතෙලි; කාරණාද්දෙසො, හෙතුව සැකෙවින් දක්වන්නාවූ ශබ්දයයි; යසමා, යම්හෙයකින්; රූපනි, විකාරයට පැමිණේද; නොහොත්-නමාම වෙත්තස්වේද; නොහොත්-විකාරයට පමුණනු ලැබේද; තසමා, එහෙයින්; රූපනිති, රූපයයි; වුවති, කියනුලැබේ; ඉති (අයං), මෙයමැ; අයො, අථයවේ; රූපයනිති, රූපයනියන පදයාගේ; අයො, අථයතෙම; කුප්පති, කිපෙන්නේයැ; සට්ඨියති, ගටනුලබ්න්නේයැ; පිළියති, පෙළනු ලබන්නේයැ; භිජ්ජති, විකාරයට පැමිණෙන්නේයැ; නොහොත්-විකාරයට පමුණනු ලබන්නේයැ; නොහොත්-නමාම බිඳෙන්නේයැ; ඉති (අයං) මෙයමැවේ; එවං, මෙසේ; එතතකෙන, මෙපමණවූ; රූප නෙතෙන, හිද්දමානාපි සංඛ්‍යානවූ; ඉමිනාඨාතෙන, මේ කාරණයෙන්; නොහොත්-මේ පියොවින්; රූපං, රූපය; වුත්තං, වදාලසේක.

* මෙහි රූපනියන ක්‍රියාපදයසමබ්‍රිති කභිතාසාධනය හත වන සද්දහා කුප්පතිසීද කමිසාධනය හතවනුසද්දහා සට්ඨියති පිළියති සීද නද්දහසාධනභූතවූ රූපසංඛ්‍යාතාපියාගේ හිද්දමානභාවය හත වනුසද්දහා භිජ්ජතිසීද දැක්වූහ. අනික් නයෙකුදුඇත් රූපධාතුහුගේ අපොඛාරණය සද්දහා “භිජ්ජතිති අයො”යි ක්‍රියාපදය ඇර දැක්වූහ රූප ධතුවුගේ අභිසංඛ්‍යාත හිද්දමානභාවයතෙමේ කිපෙන්නේයැ ගටනුලබ්න්නේයැ පෙළනුලබ්න්නේයැ කියා හතවනුසද්දහා කුප්පති සට්ඨියති පිළියති යන ක්‍රියාපදය ඇර දැක්වූහ මෙම අභිසංඛ්‍යාවායසී මතය සිතනබා මූලටිකාමායසීයෝ “එත්ථව කුප්පතිති එතෙන කතතු අයො රූපසිති. දසෙති සට්ඨියති පිළියතිති එතෙති කමමෙත්ථ

කොප්‍රාදික්‍රියායෙව රූපපනක්‍රියා පෙ...පදන්‍යොපාකටොහොති”යි විසූ. මූලටිකාචායඝීමනයෙති රූපධාතුවා කුප්‍පන ඝට්ඨන පිළිග අථයන් දක්වා අභිකචාචායඝීමනයෙති රූපධාතුවා භිජ්ජන අථය දක්වා යනු වෙනයි. භිජ්ජනයි අවිශෙෂයෙන් කිවද රූපයාගේ භව්‍යක්‍ෂණය පමණෙක්මැ මෙහි අනභිමතයැ ශිතාදීන්ගේ ග්‍රහණ සාමථීයෙන් භව්‍යාවස්ථාවට පූර්භාගයෙහිවූ රූපයන්ගේ විකාරභාවයද මෙහි අභිමතයැ එහෙයින් කීහ. “භිජ්ජනිති සිතාදි සන්තිපාතො විසදිස සන්තානුප්පනති දස්සනතො පුරිමසන්තානස්ස හෙදං සක්ඛායාහ,,යි. (මු. ටී) තවද කුප්පතියන්තෙති කුප්පධාතුව ක්‍ෂොභනාථීය ආර දක්වායි අනුටිකාචායඝීතෙමේ කියයි කොප සද්දෙවෙත්ථ බොහපරියායො වෙදිතබ්බං”යි. රූපති ක්‍රියාව කාමිසාධනයෙහිවුව සිතෙන යනාදිහු කතිත්‍රපීයෙහි කරණ විහතති හුවෙති කතීතාසාධනයෙහිවුව සිතෙනයනාදිහු හෙතථීයෙහි කරණ විහතතිහුවෙති මෙද කීහ “තත්ථ යද්‍ය කමමන්‍යෙරූප්පතිතිපදං තද්‍ය සිතෙනාති ආදිසු කතතුඅන්‍යෙකරණවචනං යද්‍ය පන රූප්පතිතිපදං කතතුඅන්‍යෙ තද්‍ය හෙතුමති කරණං වචනං වෙදිතබ්බං” යි (අ. ටී)

14

රූප්පනලක්ඛණෙන රූපනතිපි වතතුංවට්ඨති රූප්පනලක්ඛණකෙඤ්ඤනං.

14. රූප්පනලක්ඛණෙන, රූප්පනසංඛ්‍යානවිකාරභාවයැ හෙවත්-බිදීමැ ලක්‍ෂණකොට ඇති හෙයින්; රූපං, රූපනම; ඉතිපි, මෙ සෙයින්හුදු; වතතුං, කීමහෝ-කියන්ට; වට්ඨති, වටනේයැ; හි, ඒ සැබව; එතං, මේ එකාදශ අවකාශයෙහි විහක්කවූ ස්වභාවධර්මිජනය; රූප්පන ලක්ඛණං, රූප්පනසංඛ්‍යාන විකාරභාවය (හෙවත්-බිදීම) ලක්‍ෂණ කොට ඇත්තේයැ;

* මේ පශ්චිමනයෙහි රූපශබ්දය භාවසාධනවිධියෙන් “රූප නංරූපං” යි කොටැ නැවත “රූපං අස්ස අත්ථිති රූපං” යි අස්‍යාථි තභිත විධානයකොටැ ගැනිතයැ. අස්ස, ඒ අමට්ඨිංශති ප්‍රභෙදවත් ස්වභාවධර්මි ජනයාගේ; රූපං, රූප්පනසංඛ්‍යාන විකාරභාවයෙන මේ; අත්ථි, ඇත්තේද; ඉති, එහෙයින්; රූපං, රූපනම යනු තභිත වාක්‍යාථීයවේ මෙහි රූප පදයෙන් විකාරභාව සංඛ්‍යාන භාවාථීයද ණප්‍රත්‍යයෙන් හලලක්‍ෂණවත් රූප ධර්මි සමූහයද දක්වා. දැන් ශිතාදි හෙතුවෙන් රූපයාගේ විකාරභාවය ස්ථානවශයෙන් ප්‍රකටි කරණය සදහා “සිතෙනපිරූප්පතිති ආදිසුපන” යනාදිය කියත්.

15

සිතෙනපි රූප්පතිති ආදිසුපන සිතෙනතාවරූප්පනං ලොක තතපික නිරයෙ පාකමං නිශ්ණං නිශ්ණංති වත්තවාලානං අතතරෙ ඵකෙකො ලොකතතපික නිරයොනාම හොති අභියොජන

සහස්සසමානෝ සස්ස නෙවහෙසාපසවි අප්ථි න උපපිච්ඡේදමසුරිය
 දීපමණ්ණිආලෝකෝ නිව්වකිකාරො නන් නිබ්බන්ධනසත්තානං නිගා
 මුනෝ අත්තභාවෝ හොති නෙ වග්ගුලියොවිය පබ්බතපාදෙ දීඝ
 පුඨ්‍රලෙහි නබෙති ලග්ගිකා අවංසිරි බලමබනති යද සංසප්පනනා
 අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස හන්ධසාසගනා හොනති අථ හකෙඛානොලබොති
 මඤ්ඤමානා නන් බ්‍රාහ්මා විපපිවනතිකා ලොකසංකාරකෙ
 උදකෙ පනනති සිත්වානෙපකරනෙතපි පක්කමබ්බුභලානිවිය
 ජිජ්ජිකා උදකෙපනනති පතිනමනනාච අව්වන්තබාරොන සිනොද
 කෙන ජිනවමමනභාරුමංසසිති හිජ්ජමානෙති නත්තනෙලෙප
 නිත පිඝපිණ්ඩිවිය පට්ටපායමානා විලියනති එවංසිනෙතරුප්පනං
 ලොකනතරිකතිරයෙ පාකටං මහිංසකරුදීප්පි හිමපානසිතලෙසු
 පදෙසෙසු එතංපාකටමෙව නන්තිසත්තා සිනෙත ජිනන හිනන
 සරිත් ජිවිතකම්මෙපි පාසුණනති.

15. සිනෙතපිරුප්පතිති ආදීසුපන, සිනෙතපිරුප්පති යනාදීන්ති
 වනාති; සිනෙත, ශිතහෙතුචෙන්; රුප්පනං, විකාරයට පැමිණීම;
 නොහොත්-විකාරයට පමුණනුලැබීම; තාව, (උණෙහතරුප්පනාදීති,
 පඨමං) උණෙහෙතුචෙන් රුප්පනාදිය කෙරෙන් පලමු; (වුව්වතිට);
 කියනුලැබේ; (ප්‍රථමාථියෙහි තාවශබ්ද ප්‍රයෝගයද්‍රව අපාදානයහෙළා
 අපීදක්වන්ට බුරුමනියාම ග්‍රන්ථයෙහි නියමයයි.) නොහොත්-සිනෙත
 පිරුප්පතිති ආදීසුපන, සිනෙතපිරුප්පති යනාදීන්ති වනාති; තාව,
 යථාක්‍රමයෙන්; (වුව්වතිට,) කියනුලැබේ; සිනෙත, ශිතහෙතුචෙන්;
 රුප්පනං, විකාරයට පැමිණීම; ලොකනතරිකතිරයෙ, ලොකානතරිය
 නරකයෙහි; පාකටං, ප්‍රකටවේ; හි (කථංපාකටං,) කෙසේ ප්‍රකටවේද;
 වක්කවාලානං, වක්‍රවාලයන් සමබන්ධිවූ; තිණණං තිණණං, තුන් තුන්
 දෙනෙකුත්ගේ; අනතරෙ, අතරු; අඨයොජ්ඣසහස්සප්පමාණෝ,
 යොදුන් අටදහසක් පමණ ඇත්තාවූ; එකෙකෝ, එක්එක්; ලොකනත
 රිකතිරයෝ නාම, ලොකානතරිය නරකයෙක්නම්; හොති, වේ;
 යස්ස, යම් ලොකානතරිය නරකයෙක්නුගේ; හෙසා, යට; පඨවි,
 පෘථිවිනොමෝ; නෙවඅප්ථි, නොමඇද්ද; උපරි, මත්තෙහි; වජ්ඣම
 සුරියදීපමණ්ණි ආලෝකොථවජ්ඣම, වජ්‍යාලෝකයෙක්; සුරිය, සුය්‍යා
 ලෝකයෙක්; දීප, ප්‍රදීපාලෝකයෙක්; මණ්ණිආලෝකෝ, රතනාලෝක
 යෙක්; න, නැද්ද; (මෙහි දීපශබ්දයෙන් වජ්‍යාකීකානන්යමුත් ප්‍රදීප
 යක් නොහඟවූයයි බුරුම සත්‍යයෙහි පැහේ.) නිව්වකිකාරො,
 ඇමකල්හි අකිකාරය ඇත්තේමවේද; තන්, ඒ ලොකානතරිය නරක
 යෙහි; නිබ්බන්ධනසත්තානං, උපන් සත්ත්වයන්ගේ; නිගාමුනෝ, තුන්
 ගවුපමණ්ණිආලෝකෝ; අත්තභාවෝ, ආත්මභාවයෙක්; හොති, වේ; නෙ,
 ඒ නිරිසත්තු; වග්ගුලියොවිය, වච්ඡන්මෙන්; පබ්බතපාදෙ, වක්‍රවාල
 පථිතප්‍රාන්තයෙහි; දීඝපුඨ්‍රලෙහි, දීඝපුඨ්‍රවූ; නබෙති, නියව්වත්;
 ලග්ගිකා, බදුගෙන; අවංසිරි, යටහෙළැහිස් ඇත්තාවූ; බලමබනති,

එල්ලෙන්; යදා, යමිකලෙක; සංසප්පනා, ඇත මැන යන්නාහු;
අඤ්ඤමඤ්ඤා, අනිකකු අනිකක්නුගේ; හෙවත්-ඔවුනොවුන්ගේ;
හත්ථපාසගතා, අත්පසටගියාහු; හොනනි, වෙද්ද; අථ, එකල්හි;
නො, අපවිසින්; භකෙබ්බා, අනුභවකලයුතු වූ දෑයෙක්; හෙවත්-හොජන
යෙක්; ලඛොති, ලබනලද්දි; මඤ්ඤමානා, හඟින්නෝවැ; තත්ථ, ඒ
භක්ෂ්‍ය හොජනයෙහි; බ්‍යාවටා, වැයමිකරන්නාහු; විපරිවත්තිකා,
විපරිවර්තනයවැ; හෙවත්-වැරදගිලිහිටුන්; ලොකසඤ්ඤාරකෙ, සක්වල
ගල උසුලන්නා වූ; උදකෙ, ජලපොළොවෙහි; පපතනනි, සුන්බුන්වැ
හෙත්; (කිනම් දෑයක් ගිලිහෙන්නාක්මෙන් ප්‍රපතනයවෙද්දයන
වොදනාවට පරිහාරදක්වනුවෝ සිතවානෙ යනාදිය කියත්.) සිත
වානෙ, සිහිල්පවන; පහරනෙපි, හමනකල්හිත්; පකාමබුකඵලාති
විය, විලිකුම් මිපල මෙන්; ජ්ජ්ඣා, (මුසපත්වීමෙන් සානායෙන්)
මුකතවැ; නොහොත්-ජ්ජ්ඣා, (අභපසහ සිද්ධි විසින්) සිදගෙන;
උදකෙ, පාටිවිසඤ්ඤාරක ජලයෙහි; පතනනි, හෙත්; පතිතමත්තාව,
හුණුවා වූ පමණෙකින්මැ; අව්වනතබාරෙන, අතිශයෙන්ක්ෂාරවූ;
හෙවත්-වැඩිතරම් සිහිල්වූ; සිනොදකෙන, ශිතල ජලයෙන්; ජිනහ
වමමනහාරාමංසසිති, සුන්වූ සම් නහර මස් ඇට; භිජ්ජමානෙහි,
බිඳෙන්නවුන්වැ; (නොහොත්-භිජ්ජමානෙහි, බිඳෙන්නා වූ; ජිනහ
වමමනහාරාමංසසිති, සුන්වූ සම් නහර මස් ඇටවලින් උපලක්ෂිත
වැ; 0) තත්තනෙලෙ, කකාල තෙලෙහි; පතිතපිඨ පිණ්ඩවිය,
හුණුවා වූ පිටිපිඬක් මෙන්; පටපටායමානා, පටපටැයි හඬනගමින්;
විලියනනි, විලිනවයෙන්; (පැසි පැසි දියවැයෙන් යුක්තයි.) එවං,
මෙසේ; සිතෙන, ශිතහෙතුවෙන්; රූප්පනං, විකාරයට පැමිණීම;
ලොකනතරිකතිරයෙ, ලොකානතරියනරකයෙහි; පාකටං, ප්‍රකටවේ;
මහිංසකරඬාදිසු, මහිංසකරඬාදිවූ; හිමපාතසීතලෙසු, පිතිබැමෙන්
සිහිල්වූ; පදෙසෙසුපි, ප්‍රදෙශයන්හිත්; එතං, මේ ශිතහෙතුවෙන්
රූප්පනසමභාවයට පැමිණීම; නොහොත්-ශිතතිය විසින් රූප්පන
සමභාවයට පමුණනුලැබීම; පාකටමෙව, ප්‍රකටමැයි; හි, ඒකිම සැබව;
තත්ථ, ඒ මහිංසකරඬාදිහිත්; සත්තා, සත්තයෝ; සිතෙන, ශිතහෙතුව
ෙන්; නොහොත්-ශිතතියවිසින්; ජිනහභිනහසරිරු, සුන් බුන්
සිරුරු ඇත්තෝවැ; ජිවිතකබ්බමපි, ප්‍රාණහානියටත්; පාපුණ්ණනි,
පැමිණෙත්.

* ශිතහෙතුවෙන් රූපයාගේ රූප්පනය දක්වා උණ්ණහෙතො
දින් රූපයාගේ රූප්පනය දක්වනු පිණිස “උණ්ණනරූප්පනං” යනා
දිය කියත්.

16

**උණ්ණනරූප්පනං අවිච්චිමහාගිරයෙ පාකටං නත්ථගිනනාස
ලොහපඨවිසා නිපජ්ජාපෙකා පඤ්චවිබ්බකිනාදි කාරණිකාලෙ
සතතා මහාදුක්ඛං අනුභවනති ජිහව්ජාසරූප්පනං පෙනති
විසසෙවෙව දුබ්බිකකාලෙව පාකටං පෙනතිවිසසසම්ඤ්ඤි සතතා**

මෙතීණි බුඛනතරාති කිඤ්චිදෙව ආමිසං හඤ්ඤානගහෙනවා මුඛෙ පකඛිපනනානාම නහොනති අනොනා උදරං ආදිත්තසුසිරරුකෙකා විස හොති දුබ්භිකෙක කඤ්ඤිකමත්තමපි අලභිතා මරණප්පත්තානං පමාණං නත්ති පිපාසායරුප්පනං කාලකඤ්ඤිකාදිසු පාකටං නත්ති සත්තා මෙතීණි බුඛනතරාති හදසනෙමනමත්තං ජිවහානෙමන මත්තංවා උදකඛිඤ්ඤං නසකෙකානති පානියං පිවිසාමාති නදිගනානමපි නදි වාලිකාතලං සමපජ්ජති මහාසමුද්දං පකඛිඤ්ඤා නමපි මහාසමුද්දෙ පිපිපාසාණො හොති තෙ සුසංනතාබලවදුකක පිලිනා විවරනති.

16. උණෙහන, උණෙහෙනුවෙන්; නොහොත්-උණෙය විසින්; රුප්පනං, විකාරයට පැමිණීම; නොහොත්-විකාරයට පමුණනු ලැබීම; අවිච්ඡිමහානිරයෙ, අවිච්ඡිමහානරකයෙහි; පාකටං, ප්‍රකටවේ; හි, විසාරකෙරෙමි; තත්ථ, ඒ අවිච්ඡිමහානරකයෙහි; තත්තාය, ගිති යම්වූ; ලොහපඨවියා, යම්මිති; නිපජ්ජාපෙකා, හොවා; පඤ්චවිධ බකුනාදි කාරණකාලෙ, පඤ්චවිධ බකුනාදිවූ කම්කටුල්කරන කාල යෙහි; සත්තා, සත්තයෝ; මහාදුකඛං, ඉමහත් දුකක්; අනුභවනති, අනුභවකෙරෙත්; (විදිත්සුසේසි.) ජ්ඣවජාය, ජ්ඣරුගති සමාගම යෙන්වූ සාදුක් හෙයින්; රුප්පනං, විකාරයට පැමිණීම; පෙනති විසයෙවෙව, ප්‍රෙනලොකයෙහිද; දුබ්භිකකාලෙව, දුර්භික්ෂකාල යෙහිද; පාකටං, ප්‍රකටවේ; හි, විසාරකෙරෙමි; පෙනති විසයසමි, ප්‍රෙනලොකයෙහි; සත්තා, සත්තයෝ; වෙනිණි බුඛනතරාති, දෙතුන් බුඛනතරයන් මුළුල්ලෙහි; කිඤ්චිදෙව ආමිසං, කිසිම අහරක්; හඤ්ඤා, අත්ලෙන්; ගහෙනවා, ගෙන; මුඛෙ, මුවෙහි; පකඛිපනනා නාම, ලාගන්තා කෙනෙක්නම්; නහොනති, නොවෙන්; අනොනා උදරං, ජ්ඣරුගත්තරයනෙම; ආදිත්තසුසිරරුකෙකා විස, ගිති ඇවිල ගත් බිලැහි රුකක් මෙන්; හොති, වේ; දුබ්භිකෙක, දුර්භික්ෂසම යෙහි; කඤ්ඤිකමත්තමපි, කැඳිත්තක් පමණකුත්; අලභිතා, නොලැබ; මරණප්පත්තානං, මළාවූ සත්තයන්ගේ; පමාණං, ප්‍රමාණයක්; තත්ති, නැත; පිපාසාය, ජ්ඣරුගති සමාගමයෙන්වූ පවසින්; (පිපාසා හෙනුවෙන් සුසේසි.) රුප්පනං, විකාරයට පැමිණීම; කාලකඤ්ඤිකා දිසු, කාලකඤ්ඤික නම්වූ ප්‍රෙනාසුරභූමි ආදීන්හි; පාකටං, ප්‍රකටවේ; හි, විසාරකෙරෙමි; තත්ථ, ඒ කාලකඤ්ඤික නම්වූ ප්‍රෙනාසුරභූමියෙහි; සත්තා, සත්තයෝ; වෙනිණි බුඛනතරාති, දෙතුන් බුඛනතරයන් මුළුල්ලෙහි; හදසනෙමනමත්තං, ලයනෙමන පමණකුද; ජිවහානෙමන මත්තං, දිවනෙමන පමණකුද; උදකඛිඤ්ඤංවා, දියබිඳක් හෝ; ලභුං, ලබන්ට; නසකෙකානති, නොහැකිවෙන්; පානියං, පැත්; පිවිසාමාති, පානයකරන්නමෝසි; නදිගනානමපි, ගහක් බලාගියාවූ කාල කඤ්ඤික ප්‍රෙනාසුරයන්ටද; නදී, ගඟහානොමෝ; වාලිකාතලං, වැලි තලාවෙක්; සමපජ්ජති, සිඬවන්නියැ; මහාසමුද්දං, මහාසමුද්‍රයවෙනැ; පකඛිඤ්ඤාමපි, පැමිණියාවූ කාලකඤ්ඤික ප්‍රෙනාසුරයන්ටද; මහා

සමුද්දේ, මහාසමුද්දයතෙම; පිහිපාසාණේ, පිටුපහණේක්; හෙවත්-
ගලතලාවෙක්; හොති, වේ; තෙ, ඒ කාලකඤ්ඤානම්චු ප්‍රේතාසුරයෝ;
සුසානනා, වියලෙන්නෝවැ; බලවදුකඩපිළිනා, බලවත් දුකින්
පෙළෙන්නෝවැ; විවරනනි, හැසිරෙත්.

17

එකොකිර කාලකඤ්ඤාන අසුරේ පිපාසංඥවාසෙතුං අස
කෙකානෙනා යොජනගමහිරවිඤාරං. මහාගඛංඛනරි නාසාගත
ගතඝාතෙ උදකංජ්ජුති ධුමොඋගගච්ඡති නතෙන පිහිපාසාණේ
චඛකමනකාලොවිස හොති නාසාඋදකසද්දං සුඤ්ඤා ඉතොවිතොව
විවරනනාසෙව රතනිවිහාසි අථ නං පාතොව හික්ඛාචාරං. ගච්ඡ
නනා තිංසමනනා පිණ්ඩවාරිකහික්ඛු දිස්වා කොනාචන්දං සපපුරිසාති
පුච්ඡංසු පෙතොගමසමනනෙනති කිංපරිසෙසසිති පානිසංගතෙනති
අසංගඛිතාපරිපුණ්ණා කිංචංකපසසිති නඋපකප්පනිගතෙනති
තෙනති ගඛිතාපිසෙ තිපජ්ජ මුඛෙ ගෙ පානිසං ආසිඤ්චිසාමාති
සොචාලිකාසුලිතෙ උතනානො නිපජ්ජි හික්ඛු තිංසමනනපතෙන
නිහරිඤා උදකංආහරිඤා නාසාමුඛෙ ආසිඤ්චිසු තෙසංනථා
කරෙනනානංසෙව වෙලා උපකඝාන්තා නතො හික්ඛාචාරකාලො
අමනාසං. සපපුරිස කච්චිතො අසාසමනනාලඛාති ආහංසු පෙතො
සවෙමෙහතෙන තිංසමනනානං. අසානං තිංසමනනතිපතෙනති
ආසිතඋදකතො අඛිපසනමනමපි පරගලගතං. පෙනගත
භාවතො මොකෙකාමාහොතුති ආහ එවං. පිපාසාසරුප්පනං පෙනති
විසසෙ පාකටං.

17. එකො, එක්; කාලකඤ්ඤාන අසුරේ, කාලකඤ්ඤාන චු ප්‍රේතාසුර
යෙක් තෙම; පිපාසං, පැන්පවස; අඛිවාසෙතුං, ඉවසන්ට; අසකෙකා
නෙනා, නොහැකිවන්නේ; යොජනගමහිරවිඤාරං, ගැඹර පුළුලින්
යොත්තක් පමණැති; මහාගඛං, ගඛිතානම් මහානදියට ඔතරිකිර,
බැස්සේල; (කිරයනු අනුග්‍රවණාපියෙති නිපාතයි.) නසා, ඒ කාල
කඤ්ඤාන ප්‍රේතාසුරයාගේ; ගතගතඝාතෙ, ගියගියනන්නි; උදකං,
ජලය; ජ්ජුති, සිඳියෙයි; ධුමො, දුම; උගගච්ඡති, මතු වේ; නතෙන,
රන්වූ; පිහිපාසාණේ, පිටුපහණේක්හි හෙවත් ගලතලාවෙක්හි; චඛක
මනකාලොවිස, සක්මන්කරන කලක්මෙන්; හොති, වේ; නසා, ඒ
කාලකඤ්ඤාන ප්‍රේතාසුරයාගේ; උදකසද්දං, ගඛිතාජලය සමඟිතිවූ
ශබ්දය; සුඤ්ඤා, අසා; ඉතොවිතොව, ඔබ්බොබද; විවරනනාසෙව,
හැසිරෙමින්සිටියදීම; රතනි, රත්තොමෝ; විහාසි, අවසන්වූය; අථ,
එකල්හි; නං, ඒ කාලකඤ්ඤාන ප්‍රේතාසුරයා; පාතොව, උදුසනම;
හික්ඛාචාරං, හික්කාචනග්‍රාමයට; (ගොවරග්‍රාමයටසුසේයි.) ගච්ඡනනා,
යන්නාවූ; තිංසමනනා, තිස්නමක් පමණවූ; පිණ්ඩවාරිකහික්ඛු, පිණ්ඩ
පාතිකහික්ඛු; දිස්වා, දැක; සපපුරිස, සත්පුරුෂය? නිං, තෝ;
කොනාම, කිනම් පුරුෂයෙක් වෙතිද; ඉති, මෙපරිද්දෙන්; පුච්ඡං,

පුළුවන්හු; හනෙත, ස්වාමිවරුනි; අහං, මම; පෙනො, ප්‍රෙනයෙක්; අයම්, වෙමි; ඉති (වුනෙන), මෙසේකිකල්හි; (කිං, තෝ; 0) කිං, කුමක්; පරියෙසසි, සොයන්නෙහිද; ඉති, මෙසේ; (පුවණ්සු, විතා ලහ; 0) හනෙත, ස්වාමිනි; පානියං, පානි; (පරියෙසිස්සාමි, සොයන්නෙමි; 0) ඉති (වුනෙන), මෙසේකිකල්හි; අයංගඛ්‍යා, මේගඛ්‍යානොමෝ; පරිපුණ්ණො, ජලයෙන් පරිපුණ්ණිය; කිං, තෝ; කිංතපස්සසි, නොදක්නෙහිද; ඉති, මෙසේ; (පුවණ්සු, පුළුවන්හු; 0) හනෙත, ස්වාමිවරුනි; උදකං, පානෙක්; නඋපකප්පති, නොලැබේ; ඉති (වුනෙන), මෙසේකිකල්හි; තෙනති, එසේවිනම්; ගඛ්‍යාපිඨෙ, ගංඉටුරුතලාවෙහි; නිපජ්ජ, වැදහෙව; තෙ, තාගේ; මුඛෙ, මුවෙහි; පානියං, පානි; ආසිඤ්චිස්සාම, චත්තකරන්නෙමු; ඉති, මෙසේ; ආහංසු, කිහු; සො, ඒ කාලකඤ්ජක ප්‍රත්‍යාසුරතෙම; වාලිකාපුත්‍රිනෙ, වාලිතලාවෙහි; උත්තානො, උඩුකුරුවුයේවා; නිපජ්ජ, හොත්තේය; භික්ඛු, භික්ඛුහු; තිංසමතෙන, තිසක්පමණවූ; පතෙන, පාත්‍රයන්; නිහරිකා, පාත්‍රපයිසෙන් ඉවත්කොට; උදකං, පානි; ආහරිකා, ගෙනවුත්; තස්ස, ඒ කාලකඤ්ජක ප්‍රත්‍යාසුරයාගේ; මුඛෙ, මුඛයෙහි; ආසිඤ්චිංසු, චත්තලහ; තෙසං, ඒ භික්ඛුන්; තථා, එපරිද්දෙන්; කරොන්තානංයෙව, කරද්දීම; වෙලා, පිඬුපිණ්ස ගම්වදනාවෙලානොමෝ; උපකඨාජනා, ලභාවූය; තතො, එසේ ලභාවූහෙයින්; සප්පරිස, එම්බල සන්පුරුෂය? අමාකං, අපට; භික්ඛාචාරකාලො, පිඬුපිණ්ස ගම්වදනාකාලයතෙම; (හොති,) චේ; කච්චි, කීමෙක්ද? තෙ, තා විසින්; අස්සාසමත්තා, සානසිම්මාත්‍රයක්; ලඛා, ලද්ද; ඉති, මෙසේ; ආහංසු, කිහ; පෙනො, කාලකඤ්ජක ප්‍රත්‍යාසුරතෙම; හනෙත, චහන්ස; තිංසමත්තානං, තිස්නමක් පමණවූ; අය්‍යානං, ස්වාමීන්වහන්සේලාගේ; තිංසමතෙනති, තිසක්පමණවූ; පතෙනති, පාත්‍රයන් කරණකොටගෙන; ආසිත්ත උදකතො, චත්තලාවූ ජලයෙන්; අසිප්පසතමත්තමපි, අඛපතක්පමණකුදු; සවෙ, ඉදින්; පරගලගතං, බොටුවෙන්තුලට චත්තම්; පෙනත්ත භාවතො, ප්‍රත්‍යාත්මභාවයෙන්; මොකෙතො, මිදීමෙන්; මාහොතු, නොවේවා; ඉති, මෙසේ; ආහ, කියේය; එවං, මෙපරිද්දෙන්; පිපාසාය, පිපාසාහෙතුවෙන්; රුප්පනං, විකාරයට පැමණීම; පෙනති විසයෙ, ප්‍රෙනලොකයෙහි; පාකටං, ප්‍රකටවේ.

18

ඩංසාදිතිරුප්පනං ඩංසමකතිකාදි සමබහුලෙසුපදෙසෙසු පාකටං එත්ථව ඩංසාති පිඬුගලමකතිකා මකසාති මකසාව වානාති කුච්ඡිවානපිඬුවානාදිවසෙන පෙදිනබ්බා සරිරසම්ඤ්ඤාති වානගෙගො උප්පජ්ජිතා හත්ථපාදපිඬුආදිති හිඤ්ඤාති කාණංකගෙති බ්‍රජ්ජකගෙති පිඬුසප්පිකගෙති ආතපොති සුරියානපො තෙනරුප්පනං මරුකන්තාග්දිසුපාකටං එකාකිරඉත්ථ මරුකන්තාගෙ රතති. සත්ථ නොබහිතා දිවාසුරියෙඋගගච්ඡතෙන වාලිකාය නපමානාය පාදෙඬු

පෙතුං අසකෙකානනී සිසගොපච්ඡිං ඛනාරොචා අකකම් කමෙන පච්ඡියාඋණ්භාගිතතතාය ඩාතුං අසකෙකානනී නසාරපපිසාටකං ඩපෙචා අකකම් නසම්මපිසනතතෙන අබෙකනගගිනං පුත්තකං අධොමුඛං නිපපජ්ජාපෙචා කඤ්ඤනං අකකමිචා සධිංතෙන නසම්ම සෙවසානෙ උණ්භාගිතතතතා කාලමකාසි සිරිංසපානී යෙකෙවි දිසක්තිකා සරනනාගච්ඡනනී තෙසංසමචසෙසනරුප්පනං ආසිවිස දසාදිනංවසෙන වෙදිතබ්බං.

18. ඛංසාදිති, පිඛගලමක්ඛිකාදිත් හෙතුකොටගෙන; රුප්පනං, විකාරයට පැමිණීම; ඛංසමකක්ඛිකාදිසමනුලෙසු, පිඛගලමක්ඛිකාදිත් බෙහෙවින් ඇත්තාවූ; පදෙසෙසු, ප්‍රදෙශයන්හි; පාකටං, ප්‍රකටවේ; එත්ථ, මේ පාඨයෙහි; ඛංසානි, ඛංසයෝත්තම; පිඛගලමක්ඛිකා, පිඛවන් මැස්සෝසි; (ඛාගාලේබොන මැසි.) මකසානි, මකසයෝත්තම; මක සාව, මදුරුවෝමැසි; වාතානි, වාතයෝත්තම; කුච්ඡ්චානපිඨිවාතාදි වසෙන, කුසතුල පවත්නා වාතය පිටුපැතිර පවත්නා වාතය යනා දීත්ගේ වශයෙන්; වෙදිතබ්බං, දතසුත්තාහ; හි, ඒකිම සැබව; සරිරසම්ම, සිරුරෙහි; වාතරොගො, වාතාබාධයතෙමේ; උපපජ්ජා, ඉපිදූ; හත්ථපාදපිඨිආදිති, අත්පිටුපාපිටු ආදීත්; හිඤ්ඤා, බිඳින්නේය; කාණංකරෙති, කණකරන්නේය; බුජ්ජංකරෙති, කුදුකරන්නේය; පිඨසප්පිංකරෙති, පිඨකරන්නේය; ආතපොති, ආතපොයනු; සුරියා තපො, සුයෑසනනාපයයි; හෙවත්-රිචිතාවලියයි; තෙන, ඒ සුයෑස සනනාප හෙතුවෙන්; රුප්පනං, විකාරයට පැමිණීම; මරුකනතාරු දිසු, වාලුකාකානතාරුදිත්හි; පාකටං, ප්‍රකටවේ; එකාඉත්ථි, එක් සත්‍රියක්තොමෝ; මරුකනතාරෙ, මරුකතරෙකා; රතනිං, රත්‍රිකාල යෙහි; සත්ථතො, වණිත්ථන සමූහයා කෙරෙන්; (ගැලිත්යනු සත් තයි.ඔ) ඔභිනාකිර, වාලුනුනිල; (කිරඅනුලවණාපියෙහි නිපාතයි.) දිවා, දහවලෑ; සුරියෙ, හිරු; උග්ගච්ඡනෙන, මතුචනකල්හි; තප මානාය, අවිවෙත් තැවුනාවූ; වාලිකාය, වාලිතෙලෙහි; පාදෙ, පතුල්; ඩපෙතුං, තබන්ට; අසකෙකානනී, නොහැකිවන්නී; සිසගො, හිසින්; පච්ඡිං, පැස; ඛනාරොචා, බහාතබා; අකකම්, ඇක්මු; කමෙන, කෙමෙන්; උණ්භාගිතතතාය, රිචිතාවලෙන් වැඩියක්නුනුවා ගියාවූ; පච්ඡියා, පැසෙහි; (උණ්භාගිතතතා පච්ඡියා"සිද පාඨයි.) එසේවුව පච්ඡියා, පැස; උණ්භාගිතතතා, රිචිතාවලෙන් වැඩියක් නුනුවාගිය බැවින්; ඩාතුං, සිටිනට; අසකෙකානනී, නොහැකිවන්නී; නසාරපපි, ඒපැස මතුයෙහි; සාටකං සඵව; ඩපෙචා, තබා; අකකම්, ඇක්මු තසම්මපි, ඒසඵවද; සනතතෙන, හුනුවගියකල්හි; අබෙකන, ඇක යෙන්; ගගිතං, ගන්නාලද; පුත්තකං, ලදරුවා; අධොමුඛං, යටිමුව කොට; නිපපජ්ජාපෙචා, හොවා; කඤ්ඤනං, හඬන්නනු; අකකමිචා, ඇක්ම; හෙවත්-මැඬ; තෙනසධිං, ඒ පුත්‍රයාහා සමග; තසම්මයෙව ඩානෙ, එතැන්හිම; උණ්භාගිතතතතා, උණ්ණසනනාප හෙතුවෙන්; කාලමකාසි, කාචරියකලා; සිරිංසපානි, සරියාපයෝත්තම; යෙකෙවි

දීඝජාතිකා, සියළුම දීඝීජාතිකප්‍රාණීහු; සරන්තා, චක්‍රගතීන් හැසිරෙන්නෝ වෑ; ගච්ඡන්ති, යෙද්ද; (ඉති, එහෙයින්; සිරිංසපා, සරියාපනම්හු වෙත්; 0) තෙසං ඒ සත්ත්වයන්ගේ; සලච්ඡෙසන, දණ්ඩයාගේ සලච්ඡෙසන හෙතෙවත්; රූපනං විකාරයට පැමිණීම; ආසිවිසද්ධාදිනංවසෙන, විෂදංඝ්‍රාදිය ඇති සජාදීන් පිළිබඳවූ දණ්ඩයාදීන්ගේ වශයෙන්; වෙදිනබ්බං, දහසුතු.

19

ඉද්‍රති යංකිඤ්චිරූපනච්ඡදෙන සඛගතිනං පඤ්චවිසති කොඨාසජනනවුතිකොඨාසප්පහෙදං සබ්බමපිරූපං අතීනාදිකොඨාසෙසු පක්ඛිපිඨා දසෙසුං අතීනානාගතපච්චුප්පනනං ආහ නතොපරං තදෙවඅජ්ඣත්තදුකාදීසු චතුසුදුකෙසු පක්ඛිපිඨා දසෙසුං අජ්ඣත්තංවාබ්භිඨාවාතිආදිවුත්තං නතොපරංසබ්බමෙප නං එකාදසසුපදෙසෙසු පරියාදිසිඨාදසසිතං රූපං එකතොපිණ්ඩං කඨා දසෙසුං තදෙකජ්ඣනතිආදිවුත්තං තත් තදෙකජ්ඣනති තංඑකජ්ඣං අභිසංඝරුහිතාති අභිසංහරිතා අභිසංඛිපිතාති සබ්බපංකඨා.

19. ඉද්‍රති, ප්‍රාණාවසරයෙහි; හෙවත්-මේ අවස්ථාවෙහි; යංකිඤ්චිරූපනච්ඡදෙන, යංකිඤ්චිරූපං යන පදයෙන්; සඛගතිනං, හකුළුවා ගන්නාලද; පඤ්චවිසතිකොඨාසජනනවුතිකොඨාසප්පහෙදං, පස්විසි කොටස් සයානුකොටස් අයන්වූ ප්‍රභෙදයඇති; සබ්බමපි, සියළුම; රූපං, රූපය; අතීනාදිකොඨාසෙසු, අතීනාදි කොඨාසයන්හි; පක්ඛි පිඨා, ප්‍රක්‍ෂෙපකොටෑ; දසෙසුං, දක්වන්ට; අතීනානාගතපච්චු ප්පනනංඉති, අතීනානාගතපච්චුප්පනනං යන වචනය; ආහ, වදාළ සේක; තතොපරං, ඒ වචනයෙන් මත්තෙහි; තදෙව, ඒ රූපයමෑ; අජ්ඣත්තදුකාදීසු, අධ්‍යාත්මිකය ආදිකොට ඇති; චතුසුදුකෙසු, සතර විකයන්හි; පක්ඛිපිඨා, ප්‍රක්‍ෂෙපකොටෑ; දසෙසුං, දක්වන්ට; අජ්ඣත්තංවාබ්භිඨාවාඉතිආදි, අජ්ඣත්තංවා බ්භිඨාවා යනාදි වචනය; වුත්තං, වදාළසේක; (මෙහි ආදිශබ්දසාමථිඝ්‍රීයෙන් ඔලාරිකාවා සුමු මංවා හිනංවා පණිතංවා යංදුරෙසනතිකෙවා”යි වදාලා වූ විකත්‍රය දක්වා) තතොපරං, ඒ වචනයෙන්මත්තෙහි; එකාදසසු, එකොළො සක්වූ; පදෙසෙසු, අවකාශයන්හි; පරියාදිසිඨා, ව්‍යාපනයකොටෑ; දසසිතං, දක්වා වදාළසේක; එතංසබ්බමපිරූපං, ඒ සියළුමරූපය; එකතොපිණ්ඩංකඨා, එකවපුඩුකොටෑ; දසෙසුං, දක්වනු පිණිසෑ; තදෙකජ්ඣනතිආදි, තදෙකජ්ඣං යනාදි වචනය; වුත්තං වදාළසේක; තත්, ඒ තදෙකජ්ඣං යනාදි පාඨයෙහි; තදෙකජ්ඣනති, තදෙකජ්ඣං යනපදයාගේ; තංඑකජ්ඣංඉති, තංඑකජ්ඣංයි;(පදවෙජ්දෙකාතබ්බො, පදවෙජ්දය කවසුතුයි; 0) තං, ඒරූපය; එකජ්ඣං, එක්ප්‍රකාරයක් කොටෑ; අභිසංඝරුහිතා යනු; අභිසංහරිතා, එකතුකොටෑ; නො

හොත් කැටිකොට; (මේ ටිකානාය වශයෙනි.) අභිසංඛිප්පිකානි, අභිසංඛිප්පියානු; සංඛිප්පං, හඳුළුවා ගැනීම; කතා, කොට; (සංඛිප්ප කොටැසුසේයි.)

* අභිකථාචායායීයෝ වනාහි සංඛිප්පකොටැසි කිහිපයින් අව විසිවැදැරුම්වූ රූපයන්ගේ වෙන්වෙන්වූ ලක්ෂණයන් එක්කොට හඳුළුවා දැක්වූහුදෙහි එසේනැත කෙසේ නම් හඳුළුවා දැක්වූහු දෙහි යන වොදනාව සිතනලා තුමුම පරිහාරදක්වනුවෝ “ඉදං චුත්තංගොති පෙ චුච්චති” යනපාඨයද “යංකිඤ්චරූපං පෙ සනතිකෙ”යි වදාල වචනමාත්‍රයෙන්ම අභිසංඛිප්පිකානුයෙන් කවරහෙයකින් “අභිසංඛිප්පිකානු අභිසංඛිප්පිකා”යි වදාලසේක්ද යන වොදනාවට පරිහාර පිණිස “එතෙන පෙ දසසිතංගොති යන පාඨයද එසේ දක්වා වදාලුවා කෙසේ නමින් දකුදයන වොදනාවට පරිහාර පිණිස “නති පෙ අපි, යන පාඨයද දක්වත්.

20

ඉදංචුත්තංගොති සංඛිප්පකොටැසි චුත්තප්පකාරං රූපං රූපසහ ලක්ෂණසංඛිප්පකොටැසි එකවිධතාවෙ පඤ්ඤායාමිකතා රූපකඤ්ඤානාමානි චුච්චති එතෙනසංඛිප්පිකා රූපසහ ලක්ෂණසංඛිප්පිකා චුච්චති රූපකඤ්ඤානාම දසසිතංගොති නතිරූපතොඅඤ්ඤා රූපකඤ්ඤානාම අපි.

20. ඉදං, මේවචනය; චුත්තං, වදාරනලද්දේ; හොති, වේ; සංඛිප්පි, සියළුම; චුත්තප්පකාරං, උත්තප්පකාරවූ; එතංරූපං, එතද්දාය; රූපසහ ලක්ෂණසංඛිප්පකොටැසි, රූපසහලක්ෂණ සංඛිප්පකවූ; හෙවත්-විකාරප්‍රාප්ති භාවයයි කියනලද; එකවිධතාවෙ, එකවිධතාවයෙනි; හෙවත්-එක් එක් කොටස් බැවෙකි; පඤ්ඤා, ප්‍රඥාව කරණකොටගෙන; රුසිංකතා, රුසික්කොට; හෙවත්-කැටිකොට; රූපකඤ්ඤානාමානි, රූපසහකි නමයි; චුච්චති, කියනුලැබේ; (ඉතිශබ්ද සමාප්තියෙනිපා.) එතෙන, මේතදෙකපිණි අභිසංඛිප්පිකා යන පාඨය කරණකොට ගෙන; සංඛිප්පි, සියළුම; රූපං, රූපය; රූපසහලක්ෂණ, රූපසහ ලක්ෂණයෙනි; හෙවත්-භිද්ධාන ලක්ෂණයෙනි; රුසිභාවප්‍රාප්තිය කරණකොටගෙන; රූපකඤ්ඤානාම, රූපසහකි නමයි; (හඟවතා, භාග්‍යවතුන්වහන්සේ විසින්; 0) දසසිතං, දක්වා වදාරනලද්දේ; හොති, වේ; හි, යම්හෙයකින්; රූපතො, රූපය කෙරෙන්; අඤ්ඤා, අත්‍යවූ; රූපකඤ්ඤානාම, රූපසහකියෙක්නම් නඅපි, නැත්තේද; (තසමා, එහෙයින්; දසසිතං, දක්වා වදාරනලද්දේ; හොති, වේ; 0)

* “එතෙනසංඛිප්පි පෙ දසසිතං ගොති යනපාඨයෙන් රූපකඤ්ඤාපදය සමබන්ධිත කම්මාරය සමාසභාවය අභිකථාචායායීයෝ ඇරදැක්වූහ යන අභිප්‍රායය සිතනලා ටිකාචායායීයෝ කිහි “එතෙන සංඛිප්පි පෙ දසසිතං ගොතිනි එතෙන රූපකඤ්ඤානාම සමානාධිකරණ සමාසභාවං දසෙති”යි.

21

යථාචරුපං ඵලංවෙදනාදයොපි වෙදසිතලක්ඛණාදීසු රුසි
 භාවුපගමනෙන නති වෙදනාදීති අඤ්ඤා වෙදනාකක්ඛාදයො
 නාමඅපී ඉද්දති එකෙකස්මිං ඔකාසෙ පක්ඛිත්තංරූපං විසුංවිසුං
 භාජේත්වා දසෙස්සෙනා තත්ත්වතමංරූපං අතිතනති ආදිමාන්
 තත්ත්ව තත්ත්වති එකාදසසුඔකාසෙසු පක්ඛිපිත්වා ධිපිතමාතිකාස
 භුමිමං ඉදංචුත්තංකොති අතිතානාගතපච්චුප්පනනති ආදිතාන
 සෙන ධිපිතාසමාතිකාස සංඅතිතං රූපනතිචුත්තං නංකගමනති
 ඉමිනා උපායෙන සබ්බපුච්ඡාසු අපොච්චිතබ්බො අතිතං නිරු
 බනති ආදිතිපද්ධති නික්කප්පකණ්ඩසා අතිතනතිකභාජනිසවණණ
 නාසං චුත්තානෙව චතතාගෙව මහාභූතාතිඉදං අතිතනති චුත්ත
 රූපසා සභාවදස්සනං යථාචරුපං ඵලං සබ්බපුච්චිතබ්බො
 ඉමිනා ඉදං දසෙස්සති අතිතරූපමපි භූතාතිවෙව භූතාතිඋපාදාස
 නිබ්බන්තරූපසු අනාගතමපි පෙ දුරස්සනතිකමපි නති
 භූතෙතිවෙව භූතාති උපාදාස පචත්තරූපනොව අඤ්ඤා රූපං නාම
 අපිති අපරෙතියො අතිතංසෙන සබ්බතිතනති අතිතකොසා
 සෙනෙව සබ්බතිතං ඵලංවගණනංගනං කිනති චතතාගෙව
 මහාභූතා චතුත්තසු මහාභූතාති. උපාදාස රූපනති ඵලංසබ්බපු
 අපොච්චිතබ්බො අනාගතපච්චුප්පනනතිදෙදසපද්ධති හෙසා
 චුත්තත්වානෙව.

21. යථාචරුපං, රූපය යම්සේද; ඵලං (තථා,) එපරිද්දෙන්;
 වෙදනාදයොපි, වෙදනාදීහුද; වෙදසිතලක්ඛණාදීසු, ආලම්බන රසානු
 භවන ලක්ඛණාදීන්ති; රුසිභාවුපගමනෙන, රුසිභාවයට පැමිණීම
 කරණකොටගෙන; (වෙදනාකක්ඛාදයොනාමාති, වෙදනා සකකා
 දීහු නම් හුසි; දසසිතා, දක්වා වදාරනලද්දහු; හොනති, වෙන්; 0)
 හි, ඒ එසේමැයි; වෙදනාදීති, වෙදනාදීන් කෙරෙන්; අඤ්ඤා, අත්‍යවු;
 වෙදනාකක්ඛාදයොනාම, වෙදනාසකකාදීහු නම්; තප්පි, නැත්
 තාහ; ඉද්දති, දන්; එකෙකස්මිං, එක්එක්වු; ඔකාසෙ, අවකාශයෙක්ති;
 පක්ඛිත්තං, ප්‍රක්ෂෙපකරනලද; රූපං, රූපය; විසුංවිසුං, වෙන්වෙන්වැ;
 භාජේත්වා, විභාගකොටැ; දසෙස්සෙනා, දක්වා වදාරන්නාවු භාග්‍ය
 චතුත් වහන්සේ; තත්ත්වතමං රූපං අතිතනතිආදිං, තත්ත්වතමං
 රූපං අතිතං යනාදි වචනය; ආහ, වදාළසේක; තත්, ඒ පාඨයෙහි;
 තත්ඉති, තත් යනු; එකාදසසු, එකොළොස්ක්වු, ඔකාසෙසු, අවකාශ
 යන්ති; පක්ඛිපිත්වා, බහා; ධිපිතමාතිකාස, තබනලද මාතෘකාවෙහි;
 පචත්තං, පැවති; භුමමං, ආධාරයයි; හෙවත්-සඤ්ඤා විභකතියවෙ;
 (තත් යන්නෙන් එකාදස ප්‍රකාර අවකාශයෙහි ඇතුළත්කොට තුඩු
 මාතෘකාරූපයන් අතුරෙන් නිචාරණයකටැ රූපය දක්වයි යනු
 භාවයි.) ඉදං, මේ වචනය; චුත්තං, වදාරනලද්දේ; හොති, වෙ;
 අතිතානාගත පච්චුප්පනනනති, අතිතානාගත පච්චුප්පනනං යන; ආදි
 නානසෙන, මේ ඇතිසිත්; ධිපිතාසු, තබනලද; මාතිකාස, මාතෘකා

වෙති; අතීතං රූපංඉති, අතීතරූපයයි; යං, යම් රූපයෙක්; චූත්තං, වදුළුසේක්ද; තං, ඒ රූපයතෙමේ; කතමං, කවරේද; ඉති (ප්‍රච්ඡා,) මෙසේ විචාරිමවේ; ඉමිනාඋපායෙන, මෙනයිත්; සබ්බප්‍රච්ඡාසු, සියළු ප්‍රශ්නයන්හි; අන්තො, අපීය; වෙදිතබ්බො, දතයුත්තේය; අතීතං නිරුඬනති ආදීති, අතීතං නිරුඬං යනාදිවු; පදාති, පදයෝ; නිකේප කණ්ඩසා, නිකේපකාණ්ඩයාගේ; අතීතතතික භාජනීය වණ්ණනායං, අතීතත්‍රික භාජනීය වණ්ණනාවෙති; චූත්තානෙව, වදුරනලද්දහුමැයි; වත්තරෙව මහාභූතාති, වත්තරෙව මහාභූතා යනාදිවු; ඉදං, මේ වචනයතෙමේ; අතීතනති, අතීතයයි; චූත්තරූපසා, වදුළුරූපයාගේ; සභාවදසානං, සභාවය දැක්වීමට කරුණුවූ වචනයයි; (වත්තරෙව මහාභූතාති යන්නෙහි ඉති ශබ්දයා ආදෘශීයෙහි වැටේ. ඉති ශබ්ද සාමප්‍රායෙත් වතුනනඤ්ච මහාභූතානං උපාදයරූපං යන පාඨය ගාතිනය) යථාවච්ඡ, මේ අතීතං යන පදයෙහි යම්සේද; එවං, එපරිද්දෙන්; සබ්බස්ස, අනාගතං යනාදිවු සියළුපදයන්හි; අන්තො, අපීයතෙම; වෙදිතබ්බො, දතයුතු; ඉමිනා, මේ වත්තරෙව මහාභූතා වතුනනඤ්ච මහාභූතානං යනාදි පාඨයෙන්; ඉදං, මේ අපීය; දසෙසති, දක්වා වදුරනසේක; අතීතරූපමපි, අතීතවූ රූපයත්; භූතාතිවෙව, මහාභූතයෝවද; භූතාති, මහාභූතයන්; උපාදය, නිසා; නිබ්බත්ත රූපඤ්ච, උපත් රූපයවද; අනාගතමපි, අනාගතවූ රූපයත්; පෙසංසුරසනතිකමපි, දුරරූපයත් සනතිකරූපයත්; (භූතාතිවෙව, මහා භූතයෝවද; භූතාති, මහාභූතයන්; උපාදය, නිසා; නිබ්බත්තරූපඤ්ච, උපත් රූපයවද; 0) හි, ඒ එසේමැයි; භූතෙහිවෙව; මහාභූතයන් කෙරෙන්ද; භූතාති, මහාභූතයන්; උපාදය, නිසා; පචත්තරූපනොව; ප්‍රචාත්තරූපයාකෙරෙන්ද; අඤ්ඤං, අන්‍යවු; රූපංනාම, රූපයෙක් නම්; නඅත්ථි, නැත්තේය; අපරෙනයො, අනික්තයෙක් කියනුලැබේ, අතීතංසෙනසංඛගතිනනති, අතීතංසෙනසංඛගතිතං යනු; අතීතකොඨා සෙනෙව, අතීතකොඨාසය කරණකොටගෙනම; සංඛගතිතං, හඳුළුවා ගන්නාලද රූපය; එන්තෙව, මේ අතීත කොඨාසයෙහිම; ගණනං, සංඛ්‍යාවට; ගතං, ගියේවේ; කිං, කුමිනම් රූපයෙක්; (ගණනංගතං, සංඛ්‍යාවටගියේවේද; 0) ඉති, මෙසේ විචාරිමක් ඇතිකල්හි; වත්තරෙව, වතුච්චිවු; මහාභූතාව, මහාභූතයෝද; වතුනනං, වතුච්චිවු; මහා භූතානං, මහාභූතයන්; උපාදය, නිසා පවත්නාවු; රූපඤ්ච, රූපයද; (ගණනංගතං, සංඛ්‍යාවටගියේවේ; 0) ඉති, මෙසේ විසඳීමයි; එවං, මෙපරිද්දෙන්; සබ්බස්ස, අනාගතංසෙන සංඛගතිතං යනාදි සියළු පද යන්හි; අන්තො, අපීයතෙම; වෙදිතබ්බො, දතයුතු; අනාගතපච්චුප්පනන නිද්දෙසපදාතිපි, අනාගත ප්‍රත්‍යුත්පන්න නිද්දෙසපදයෝද; හෙය්වා, යට; චූත්තත්තානෙව, කියනලද අපී ඇත්තාහුමැයි.

* මෙසේ අතීතාදි පදයන්ගේ පදාපි දක්වා ප්‍රාභ්‍යාවසරයෙහි ඒ අතීතාදීන්ගේ ප්‍රභේද දක්වනු පිණිස “ඉදංපන අතීතානාගතං පෙසංසුරසිධං යන පාඨය කියත්.

22

ඉදංපන අතීතානාගතපච්චුප්පනාංනාම සුත්තනනපරියාසතො අභිධම්මනිද්දෙසනොති දුට්ඨං නං සුත්තනනපරියාසෙහවෙතපරිච්ඡින්නං. පටිසංඝිතොතිපඨාය අතීතනවෙසු නිබ්බතනං රූපං අනිත්තරහවෙවා නිබ්බතනංහොතු කප්පකොට්ඨසනසහස්සමන්තෙවා සබ්බං අතීතමෙවනාම.

22. ඉදංපන අතීතානාගත පච්චුප්පනාංනාම, මේ අතීතානාගත ප්‍රත්‍යුත්පන්න රූපය නම්; (පන යනු පක්‍ෂානතරද්‍රෝතක නිපාතයි.) සුත්තනන පරියාසතො, සුත්‍රදෙශනා වශයෙන; අභිධම්ම නිද්දෙසනොති, අභිධම්ම නිදේශ වශයෙනැයි; දුට්ඨං, විප්‍රකාර වන්නේයැ; නං, ඒ අතීතානාගත ප්‍රත්‍යුත්පන්න රූපය; සුත්තනනපරියාසෙ, සුත්‍රදෙශනාවෙහි; හවෙත, හවවශයෙන්; පරිච්ඡින්නං, පිරිසිඳිනලදයැ; හි (කථංපරිච්ඡින්නං,) කෙසේ පිරිසිඳිනලදද; පටිසංඝිතොපඨාය, පිළිසිඳගත් තැන් පවත්; අතීතනවෙසු, ඉකුත්වගියාවූ හවයන්හි, නිබ්බතනං, උපන්විරූ; රූපං, රූපයනෙමේ; අනත්තරහවෙවා, අනතුරු ඉකුත් බෙවෙහි හෝ; නිබ්බතනං, උපන්නේ; හොතු, වේවා; කප්පකොට්ඨසනසහස්සමන්තෙවා, කප්කෙළ සියදහසකින් මත්තෙහි හෝ; නිබ්බතනං හොතු, උපන්නේවේවා; සබ්බං, සියළු රූපය; අතීත මෙවනාම, අතීතරූපය නම් වේමැයි.

* මෙහි කල්‍යාණනිත් කළ පිරිසිඳීම උපලක්‍ෂණනය විසිනැයි දතයුතු. එනසිනුදු අතීයමාථයෙහිවූ වාශබ්දයෙනුදු ඉන් වැඩියක් ඉකුත්වගිය කාලය හඟවා.

23

චුතිතොපඨාය අනාගතනවෙසු නිබ්බතනකරූපං අනිත්තරහවෙවා නිබ්බතනංහොතු කප්පකොට්ඨසනසහස්සමන්තෙවා සබ්බං අනාගතමෙවනාම චුතිපටිසංඝිඅනතරෙපචත්තරූපං පච්චුප්පනාංනාම.

23. චුතිතොපඨාය, ව්‍යුත්චුතැන්පවත්; අනාගතනවෙසු, අසම්ප්‍රාප්ත හවයන්හි; නිබ්බතනකරූපං, මතු උපදින්නාවූ රූපයනෙමේ; අනත්තරහවෙවා, අනතුරුවූ අනාගතාසනහවයෙහි හෝ; නිබ්බතනං හොතු, උපදින්නේවේවා; කප්පකොට්ඨසනසහස්සමන්තෙවා, කප්කෙළ සියදහසකින් ඉදිරියෙහි හෝ; නිබ්බතනංහොතු, උපදින්නේ වේවා; සබ්බං, සියළු රූපය; අනාගතමෙවනාම, අනාගතරූපය නම් වේමැයි; චුතිපටිසංඝි අනතරෙ, ව්‍යුතිප්‍රතිසංඝිත්ව අතරු; පචත්තරූපං, ප්‍රචාත්තවූ රූපය; පච්චුප්පනාංනාම, ප්‍රත්‍යුත්පන්නරූපයනම.

* මෙසේ සුත්‍රානුත්තරයින් අතීතානාගත ප්‍රත්‍යුත්පන්නයන් දක්වා දැන් අභිධම්මයින් දක්වනු සඳහා අභිධම්මනිද්දෙසෙපන යනාදිය කියත්.

අභිධම්මනිද්දසෙපන ඛණ්ඩපරිච්ඡින්නං නයොති රූපස්ස ඛණා උප්පාදෙසිතිහබ්බොති ඉමෙනයොධණ්ණපඤ්ඤා නිරුඬංරූපං සමනනාරතිරුඬංවා හොතු අනිතොක්කප්පකොටිසතසහස්සමස්ස කෙවා සබ්බංඅනිතමෙවනාම නයොධණ්ණ අසම්පන්නංරූපං එක විතතකඛණ්ණමතෙනවා අසම්පන්නංහොතු අනාගතොක්කප්පකොටි සතසහස්සමස්සකෙවා සබ්බං අනාගතමෙවනාම ඉමෙනයොධණ්ණ අසම්පන්නං රූපංපන පච්චුප්පන්නංනාම නප්පකිඤ්ඤාපි ඉදං සුත්තනන භාජනිසං එවංසනොපි අභිධම්මනිද්දසෙනෙව අනිතානාගත පච්චුප්පන්නරූපං නිදදිඤ්ඤාපිච්චිතබ්බං අපරොනසො ඉදංඤ්ඤාපි රූපං අධා සන්නති සමය ඛණ්ඩසෙන වතුධාඅනිතංනාම හොති තථ අනාගතපච්චුප්පන්නං.

24. අභිධම්මනිද්දසෙපන, අභිධම්ම නිද්දේශයෙහි වනාහි; (පන පක්ඛානාරද්දෙකක නිපාතයි.) ඛණ්ණෙන, ස්වණ්ණවශයෙන්; පරිච්ඡින්නං, පිරිසිදිනලදයැ; හි, විස්තරකෙරෙමි; රූපස්ස, රූපයාගේ; ඛණා, ස්වණ්ණයෝ තුමු; උප්පාදෙ, උත්පාදස්වණ්ණයැ; සිති, සිතියස්වණ්ණයැ; භබ්බො, භබ්බස්වණ්ණයැ; ඉති, මෙසේ; නයො, තුණ්ණකැ; ඉමෙනයො ඛණ්ණ, මේ ත්‍රිවිධ ස්වණ්ණයන්ට; පඤ්ඤා, පාමිණ්ණ; නිරුඬං, නිරුඬවූ හෙවත්-බිඳියාවූ; රූපං, රූපයනෙමේ; සමනනාරතිරුඬංවා, අතරක් නැති අන්තරාසන්න කාලයෙහි නිරුඬවූයේ හෝ; හොතු; වේවා; අනිතො, අනිතකාලයෙහි; කප්පකොටිසතසහස්සමස්සකෙවා, කප් කෙළලක්සයකින් මත්තෙහි හෝ; නිරුඬංවා, නිරුඬවූයේ හෝ; හොතු, වේවා; සබ්බං, සියළුරූපය; අනිතමෙවනාම, අනිතරූප නම් වේමැයි; නයොධණ්ණ, ත්‍රිවිධස්වණ්ණයන්ට; අසම්පන්නං, නොපාමිණ්ණියාවූ; රූපං, රූපයනෙමේ; එකවිතතකඛණ්ණමතෙනවා, එක් විතතස්වණ්ණ මාත්‍රයෙක්හි හෝ; අසම්පන්නං, නොපාමිණ්ණියේ; හොතු, වේවා; අනාගතො, අනාගතකාලයෙහි; කප්පකොටිසතසහස්සමස්සකෙවා, කප් කෙළසියදහසකින් ඉදිරියෙහි හෝ; අසම්පන්නංහොතු, නොපාමිණ්ණියේ වේවා; සබ්බං, සියළුරූපය; අනාගතමෙවනාම, අනාගතරූපය නම් වේමැයි; ඉමෙනයොධණ්ණ, මේ ත්‍රිවිධස්වණ්ණයන්ට; අසම්පන්නං, පාමිණ්ණියාවූ; රූපංපන, රූපයවනාහි; (පන පක්ඛානාරද්දෙකකයැ) පච්චුප්පන්නං නාම, ප්‍රත්‍යුත්පන්න නම් වේ; තත්ථ, ඒ සුත්‍රාන්තපයඝාය අභිධම්ම නිද්දේශයන් අතුරෙන්; ඉදං, මේ විභජනය; කිඤ්ඤාපිසුත්තනනභාජනියං, ඉදින් සුත්‍රාන්තභාජනිය වනුයේද; එවංසනොපි, එසේ අභිකල්පිත; අභිධම්මනිද්දසෙනෙව, අභිධම්මයෙහි ආවිනිශ්චය වශයෙන් කීමෙන්මැ; අනිතානාගත පච්චුප්පන්නරූපං, අනිතානාගත ප්‍රත්‍යුත්පන්නරූපය; නිදදිඤ්ඤා, නිශ්චයකරනලදැයි; චෙදිතබ්බං, දතයුතු; අපරොනසො, අනිත්තයෙක් කියනු ලැබේ; හි, විස්තරකෙරෙමි; ඉදංරූපං, මේරූපය නෙමේ; අධාසන්නති සමය ඛණ්ඩසෙන-අධා, අධාන විසින්; සන්නති,

සන්නති විසින්; සමය, සමය විසින්; බණවසෙන, ක්‍ෂණවිසින්; චතුරා, සිවුපරිද්දෙකින්; අතිතංනාමහොති, අතීත නම් වේ; තථා, ඒ අතීතය මෙන්; අනාගතපච්චුප්පනාං, අනාගතප්‍රත්‍යතපන නම් වේ.

* ඒ අධ්‍යාපනසන්නති සමයබණ්‍යන මොවුන්ගේ වෙනස දක්වනු සදහා අඛාවසෙනනාව යනාදිය කියත්.

25

අඛාවසෙන නාව එකස්‍ය එකස්මිංහවෙ පටිසංඛිනොපුබ්බෙ අතීතං චුතිනොඋඛං අනාගතං උභින්නමග්ගරෙ පච්චුප්පනං සන්නතිවසෙන සභාගඑකඋතුසමුඨානං එකාභාර සමුඨානඤ්චුබ්බො පරියවසෙන පවත්තමානමපි පච්චුප්පනං නනොපුබ්බෙ විසභාග උතුආභාරසමුඨානං අතීතං පච්ඡාඅනාගතං.

25. අඛාවසෙන, අඛානසාගේ වශයෙන්; (විනිච්ඡයො, විනිශ්චයතෙම; සන්නතිආදීනං, සන්නති ආදීන්ගේ විනිශ්චයට; 0) තාව, පළමුකොට; කියනුලැබේ; නොහොත්-තාව, යථාක්‍රමයෙන්; (විනිච්ඡයොච්චවතෙ, විනිශ්චය කියනුලැබේ; 0) එකස්‍ය, එක්සතක්හුගේ; එකස්මිංහවෙ, එක් අත්බැවෙක්හි; පටිසංඛිනො, ප්‍රතිසංඛියෙන්; පුබ්බෙ, පූළීයෙහි; (නිබ්බන්තරූපං, උපන්රූපය; 0) අතීතං, අතීත නම; චුතිනො, චූෂ්ණියෙන්; උඛං, මත්තෙහි; (නිබ්බන්තරූපං, උපදිත්තාච්චරූපය; 0) අනාගතං, අනාගතනම; උභින්නං, ප්‍රතිසංඛිවූෂ්ණිත්ගේ; අන්තරෙ, මධ්‍යයෙහි; (නිබ්බන්තරූපං, උපදනාරූපය; 0) පච්චුප්පනං, ප්‍රත්‍යතපනනම; සන්නතිවසෙන, සන්නති වශයෙන්; (විනිච්ඡයො ච්චවතෙ, විනිශ්චය කියනුලැබේ; 0) සභාගෙක උතුසමුඨානඤ්ච, සමාන සභාව ඇති එක් සෘතුහෙතුවකින් උපදනාච්ච රූපයද; එකාභාර සමුඨානඤ්ච, එක් ආභාරහෙතුවකින් උපදනාච්ච රූපයද; පුබ්බොපරිය වසෙන, පූළීපර කාලයන්හි ප්‍රවෘත්ති වශයෙන්; පවත්තමානමපි, පවත්නේවී නමුත්; පච්චුප්පනං, ප්‍රත්‍යතපනනම වේ; තතො, ඒ ප්‍රත්‍යතපන කාලයෙන්; පුබ්බෙ, පූළීයෙහි; විසභාගඋතුආභාරසමුඨානං, අසමානසභාව ඇති සෘතුහෙතුවෙන් හා ආභාරහෙතුවෙන් උපන්තාච්ච රූපය; අතීතං, අතීත නම් වේ; පච්ඡා, පසුව උපදිත්තාච්ච රූපය; අනාගතං, අනාගත නම් වේ.

* රු දවල් මුළුල්ලෙහි පවත්නා ශීතර්තු ආභාරයනුදු උෂ්ණර්තු ආභාරයනුදු ඇතිනාක් සමානතියෙන්ගෙන සභාගර්තු-සභාගාභාර යයිද තදන්‍යවූ සෘතුආභාරයන් ඇතිනාක් අසමානතියෙන්ගෙන විසභාගර්තු විසභාගාභාරයයිද කියනු ලැබෙත්. එහෙත් විසභාගවූ සෘතු ආභාරයන්ගේද ඔවුන්ගේ වශයෙන් සභාගකිය ප්‍රසංගවනුයෙන් අළිකථාවාය්‍යයෝ “සභාගඋතුසභාගාභාර සමුඨානං” යි සාමාන්‍යයෙන් නොදක්වා එකභිද්‍රව්‍යොගයකොට “සභාගෙක උතුසමුඨානං එකා

හාර සමුදානං”යි දැක්වූහ. තදභිප්‍රායය ප්‍රකටකරන්නාවූ මූලටිකා වායභීයෝ “සීතං සීතස්ස සභාගො තථාඋණං උණස්ස යං පනසීතං උණංවා සර්රෙ සනතිපතිතං සන්තානවසෙන පවත්තමානං අනුතං අනබ්බං එකාකාරං තං එකොඋතුනිවූවිති විසභාගඋතුනො අනෙ කන්තසභාවතො එකග්ගණංකතං එවං ආභාරෙපි” යන පාඨය ඇර දැක්වූහ. මේ පාඨයෙහි එකාකාරං යන්නෙන් විසභාගර්තු විසභාගා හාරයෙන් අතර වෙනසක් නැති සෘතුආහාරයන් පමණක් සභාගර්තු සභාගාහාර නමැයි හඟවා. යථොක්ත ටිකා වායභී මතය ලෙහිපිහිටවූ අනුටිකා වායභීයෝ “තෙන විසභාග උතුනා අනන්තරිතං දසොති එවං ආභාරෙපිති එත්ථ විසභාගාහාරෙන අනන්තරිතො අනෙක වාරං අනෙක දිවසමපි භූතො සභාගෙ ආභාරො නාම” යන පාඨය යුග්‍ය.

26

විත්තජ. එකවිචිඑකජවන එකසමාපත්ති සමුදානං. පච්ච සපනනං. තනොපුබ්බෙ අතිතං. පච්ඡා අනාගතං. කමම සමුදානස්ස පාටි සෙකකං. සන්තතිවසෙන අතිතාදි හෙදො නඤ්ඤි තෙසසෙකෙව පන උතුආහාර විත්ත සමුදානානං. උපජාමග්ගකවසෙන තස්ස අතිතාදි භාවො වෙදිතබ්බො සමයවසෙන එකමුග්ගත පුබ්බග්ගසායණා රතතිද්වාදිසු සමසෙසු සන්තානවසෙන පවත්තමානං. නං. නං. සමසං. පච්චසපනනං. නාම තනොපුබ්බෙ අතිතං. පච්ඡා අනාගතං. ඛණ්ඩසෙන උප්පාදි ඛණ්ඩන සප්පිසාපනනං. පච්චසපනනං. නාම තනොපුබ්බෙ අතිතං. පච්ඡා අනාගතං. අපිච අතික්කන්ත හෙතුප්පවචසකිවචං. අතිතං. නිසිත හෙතුකිවචං. අතිනිත පවචසකිවචං. පච්චසපනනං. උභයකිවචමස මපනනං. අනාගතං. සකිවචකඛණ්ඩො. පච්චසපනනං. තනොපුබ්බෙ අතිතං. පච්ඡා අනාගතං.

26. එකවිචි එකජවන එකසමාපත්ති සමුදානං :- එකවිචි, එක් විත්ත විචියෙක්ති; එකජවන, එක් ජවන වාරයෙක්ති; එකසමාපත්ති, එක් සමාපත්ති වාරයෙක්ති; සමුදානං, උපදනාවූ; විත්තජං, විත්තසමුදාන රූපය; පච්චසපනනං, ප්‍රත්‍යුත්පන්නතම; තනො, ඒ ප්‍රත්‍යුත්පන්නයා කෙරෙන්; පුබ්බෙ, පූර්වයෙහි; (සමුදානං විත්තජං, උපත් විත්ත සමුදාන රූපය; 0) අතිතං, අතීතතම; පච්ඡා, පසු වැ; (සමුදානං විත්තජං, උපදින්නාවූ විත්තසමුදාන රූපය; 0) අනාගතං, අනාගත තම; කමම සමුදානස්ස, කමීය හෙතුකොටගෙන උපදනා රූපයාගේ; පාටිසෙකකං, වෙන්වැ; සන්තතිවසෙන, සන්තති වශයෙන්; අතිතාදි හෙදො, අතිතාදි ප්‍රභෙදයෙක්; නඤ්ඤි, නැත; උතුආහාර විත්ත සමුදා නානං, සෘතුආහාර විත්ත හෙතුවෙන් උපදනාවූ; තෙසසෙකෙව පන රූපානං, ඒ රූපයන්ටම; උපජාමග්ගකවසෙන, රුකුල්දීමිවිසින්; (අනු බලදීමි විසින් යුදෙයි) තස්ස, ඒ කමීජ රූපයාගේ; අතිතාදි භාවො, අතිතාදි භාවයතෙම; වෙදිතබ්බො, දනසූතු; සමයවසෙන, කාලවශ

යෙන්; (විනිව්ඡයොවුච්චනෙ, විනිශ්චය කියනු ලැබේ; 0) එකමුහුත්ත පුබ්බණ්ණසායණ්ණරතතිඤ්චාදිසු ÷ එකමුහුත්ත, එක් මොහොතක් කාලය, පුබ්බණ්ණ, පෙරවරු කාලය; සායණ්ණ, සවස් කාලය; රතති, රාත්‍රි කාලය; දිවාදිසු, දහවල් කාලය යනාදිවූ; සමයෙසු, කාලයන් අතුරෙන්; සන්තානවසෙන, පෙළසැදී පවත්නා විසින්; පවත්නාමානං, ප්‍රවෘත්තවූ; තංතංසමයං, ඒ ඒ කාලයනෙමේ; පච්චුප්පනාංනාම, ප්‍රත්‍යුත්පන්නාම; තහො, ඒ ප්‍රත්‍යුත්පන්නාකාලයෙන්; පුබ්බෙ, පූජීයෙහි; (පවත්නාසමයං, පැවතිකාලයනෙම; 0) අතීතං, අතීතනම; පච්ඡා, පසුව; (පවත්නාසමයං, පැවතිකාලයනෙම; 0) අනාගතං, අනාගතනම; ඛණ්ඩවසෙන, ක්ෂණවශයෙන්; (විනිව්ඡයොවුච්චනෙ, විනිශ්චයකියනු ලැබේ; 0) උප්පාදදිබණ්ණත්තයපරියාපනාං, උත්පාද ස්ථිතිභග්ග සංඛ්‍යාතවූ ක්ෂණත්‍රයෙහි අනතභීතවූ රූපයනෙමේ; පච්චුප්පනාංනාම, ප්‍රත්‍යුත්පන්නාම; තහො, ඒ ප්‍රත්‍යුත්පන්නාක්ෂණයෙන්; පුබ්බෙ, පූජීයෙහි; (නිබ්බත්තංරූපං, උපන්රූපයනෙමේ; 0) අතීතං, අතීතනම; පච්ඡා, පසුව; (නිබ්බත්තංරූපං, උපදින්නාවූ රූපයනෙමේ 0) අනාගතං, අනාගතනම; අපිච්ච, අනික්කයෙකුද අඤ්ඤා, අනික්කනනගෙතුප්පච්චයකිච්චං, ඉක්මගියාවූ ගෙතුකෘත්‍ය ප්‍රත්‍යය කෘත්‍යචක්චු රූපයනෙමේ; අතීතං, අතීතනම; නිසීතගෙතුකිච්චං; නිමාවටගියාවූ ගෙතුකෘත්‍යයඅඤ්ඤා; අනිසීතප්පච්චයකිච්චං, නොනිමියාවූ ප්‍රත්‍යය කෘත්‍යය අඤ්ඤා රූපයනෙමේ; පච්චුප්පනාං, ප්‍රත්‍යුත්පන්නාම, උභයකිච්චං උභයකෘත්‍යය 0; අසම්පන්නං, නොපැමිණියාවූ රූපයනෙමේ; අනාගතං, අනාගතනම; වා, නොහොත්-සකිච්චකඤ්ඤා; ස්වකීය කෘත්‍යක්ෂණයෙහි; නොහොත්-කෘත්‍යය හා සමග පවත්නා කෙණෙහි; (නිබ්බත්තංරූපං, උපදනා රූපයනෙම; 0) පච්චුප්පනාං, ප්‍රත්‍යුත්පන්නාම; තහො, ඒ ස්වකීය කෘත්‍යක්ෂණයෙන්; පුබ්බෙ, පූජීයෙහි; (නිබ්බත්තංරූපං, උපන් රූපයනෙම; අතීතං, අතීතනම; පච්ඡා, පසුව; නිබ්බත්තංරූපං, උපදින්නාවූ රූපයනෙම;) අනාගතං, අනාගතනම.

* එකච්චි යන්නෙහි පැණෙන එකශබ්දයනෙමේ එකසංඛ්‍යාවෙහිද එකජවන එකසමාපන්නි යන දෙතන්හි පැණෙන එකශබ්දයා වාරයෙහිද වැටේ. වාරූපියෙහි හුණුබැව් දක්වන්නාවූ අනුට්ඨකා වායථියෝ “එකජවනසමුදානනති එකජවනවාරසමුදානං”යි විසූ. මෙහි එකච්චි යන්නෙන් තදුලමඛනවාර ජවනවාර ව්‍යවස්ථාපනවාර වශයෙන් පඤ්ඤාවාරයෙහි ප්‍රවෘත්තචිත්තචීථින් දක්වා. එකජවන යන්නෙන් ජවනතදුලමඛනවාර වශයෙන් ප්‍රවෘත්තමනොවාර චීථින් පමණක් දක්වා. කියමැනො “එකච්චි එකජවනසමුදානනති පඤ්ඤා ඡ්ඨවාරවසෙනවුහනං”යි (මු. ටී.) * “අනික්කනන ගෙතුප්පච්චයකිච්චං” යනාදි පාඨයෙහි පැණෙන ගෙතුශබ්දයෙන් ජනකප්‍රත්‍යයද ප්‍රච්චය ශබ්දයෙන් උපසංහතකප්‍රත්‍යයද දක්වා. තදුභය ගෙතුකෘත්‍ය ප්‍රත්‍යය

කෘත්‍යයන් අතුරෙන් හෙතුකෘත්‍යයනෙමේ උත්පාදක්‍ෂණයෙහිමවේ එහෙයින් මේ අවිච්ඡාලයෙහි “හෙතුප්‍රචයො” යන ප්‍රයෝගයමෙන් කමිධාරය සමාසයනොකොට, හෙතුවප්‍රචයොව හෙතුප්‍රචයොයි වැදගත්කම සහිතව කටයුතු මෙකී අවිච්ඡාලය දක්වනු සඳහා මූලටිකා වාය්‍යයෝ “ඡතකො හෙතු උපක්ෂණකොප්‍රචයො තෙසං උප්පාදනං උපක්ෂණනකිවං යථාච්ඡස්‍ය අභිකුරුප්පාදනං පඨවිආදීනඤ්ච තද්‍ර පක්ෂණනං කමමස්‍ය කටතතාරුප විපාකුප්පාදනං ආහාරදීනං තද්‍ර පක්ෂණනං එවං එකෙකස්‍යකලාපස්‍ය විතතුප්පාදස්‍යව ඡතකානං කමමානන්තරදිප්‍රචය භූතානං උපක්ෂණකානඤ්ච සහජත පුරෙජත පච්ජාජතානං කිවං යථාසමිචං යොජෙතබ්බං තත්උප්පාදකබ්බෙ හෙතුවකිවං දඨබ්බං තිසුපිබ්බෙසුප්‍රචය කිවං” යි විසූ.

* මේටිකාපාඨයෙහි “කමමානන්තරදි ප්‍රචය භූතානං” යනනමින් පැහැණෙන ආදිශබ්දයා “කමමාදි අනන්තරදි” යි වෙන්වශයෙන් යෙදිය යුතු. ඉන්පලමු ආදිශබ්දයෙන් ප්‍රකෘත්‍යපති:ශ්‍රය සහජතාහාර ප්‍රත්‍යය යෝද පඨවිමආදිශබ්දයෙන් සමන්තාර අනන්තරෙපති:ශ්‍රයාදි ප්‍රත්‍යයයෝද සම්ප්‍රගතකරනුලැබෙත්. ඒ ප්‍රත්‍යයන් අතුරෙන් සහජත කමි අනන්තරදි ප්‍රත්‍යයයෝ විතෙතාත්‍යාදයන්ටද නා නා ක්‍ෂණික කමි ප්‍රකෘත්‍යපති:ශ්‍රයාදිවූ ප්‍රත්‍යයයෝ කමි උපයන්ටද ඡතකානකි වශයෙන් උපකාරවත් හොත් හෙතුකෘත්‍යනමැයිද විතෙතාත්‍යාද යන්ට පුරෙජත වශයෙනුද උපයන්ට පඤ්චාජත වශයෙනුද නාම උපවයව සහජතවශයෙනුද රුකුල්දෙත්හොත් ප්‍රත්‍යයකෘත්‍යයනමැ යිද දතයුතු. එහෙයින් කිහි. අනුටිකාවාය්‍යයෝ “කමමානන්තරදිති කමමාදිඅනන්තරදිති පච්චෙකා ආදිසද්දෙයො ජෙතබ්බො පෙ පෙ උපක්ෂණනං වෙදිතබ්බං” යි.

“සකිව්‍යකබ්බෙ” යන්නෙහි සහශබ්දයා පලමුයොජනාවෙහි සවිශාචීයද දෙවන යොජනාවෙහි සහාචීයද හඟවා “සස්‍ය අත්‍යතො කිවං සකිවං සකිවස්‍යබ්බෙණො සකිව්‍යකබ්බෙණො” යිද සහ කිවෙත සකිවො සකිවොව සොබ්බෙණොවාති සකිව්‍යකබ්බෙණො යිද තිච්චතයි කියමැතො “පඨවි ආදීනං සකාරණාදිකං එස්‍යාදීනං පුසනාදි කඤ්ච අත්‍යතොකිවං සකිවං” යනාදිය. (මු. ටි.)

27

එස ව බණ්ඩකථා ව නිප්පට්ඨායා සෙසා සප්ට්ඨායා නාසු නිප්පට්ඨායකථා ඉබ අබ්‍රහ්මණා අජකතනුකස්‍යාපි නිද්දසපදනි හෙතා අජකතනනිකනිද්දසෙ වුත්තස්‍යානෙව බලාපිකාදිති රුප කණ්ඩවණ්ණනාසං වුත්තස්‍යානෙව හිතදකනිද්දසෙ තෙසං තෙසං සත්‍යානනනි බහුසුසහෙනසු සාමිවචනං..

27. එක්, මේ අඛණ්ඩාසන්නාති යනාදි කථාවන් අනුරන්; (වශබ්දයා වාක්‍යාරම්භදේශනාකතිපාතයි.) බණ්ණාදිකථාව, ඝණය ආදිකොට ඇති කථානොමෝම; නිප්පරියායා, නිෂ්පය්‍යායකථානම; හෙවත්-මුඛ්‍ය කථානම; සෙසා, අවශෙෂවූ අඛා සන්නාති සමය කථානොමෝ; සපරි යායා, පය්‍යාය සතිනවූ කථානම; හෙවත්-අමුඛ්‍යවූකථානම; (උප චාර කථායැ යුජ්ජේයි.) තාසු, තද්‍රභය කථාවන් අනුරන්; නිප්පරියාය කථා, නිෂ්පය්‍යාය කථානොමෝ; හෙවත්-මුඛ්‍යවූ කථානොමෝ; ඉධි; මේසුත්තනනාභාජනියයෙහි; අධිපෙත්‍යා, අද්‍රභස්කරනලද්‍රයා; අජ්ඣත්ත දුකස්සාපි, අධ්‍යාත්ම විකාශානේද; නිද්දෙසපද්‍යනි, නිද්දේශපදයෝ; හෙයා, යටැ, අජ්ඣත්තත්තනිකතිද්දෙසෙ, අධ්‍යාත්මත්‍රික නිද්දේශයෙහි, චුත්තත්තානෙව, කියනලද්දඵ්ඵි ඇත්තානුමැයි; ඔලාරිකාදිනි, ඔදාරි කාදි රූපයෝ; රූපකණ්ඩවණ්ණනායං, රූපකාණ්ඩ විවරණයෙහි; චුත්තත්තානෙව, කියනලද්දඵ්ඵි ඇත්තානුමැයි; භිතදුක්තිද්දෙසෙ, භිත විකතිද්දේශයෙහි; තෙසං තෙසං සන්නානනනි, තෙසං තෙසං සන්නානං යන මේ පදයතෙමේ; බහුසු, බොහෝවූ; සත්තෙසු, සත්තයන් කෙරෙහිවූ; සාම්මවනං, ඡන්දිවිභකති බහුවචනයයි.

* බණ්ණාදිකථාව යන්නෙහි පැහැණෙන ආදිශබ්දයෙන් “අති කකන්න හෙතුප්පච්චයකිච්චං” යනාදියද සෙසායන්නෙන් සුත්‍රානා නයානනගීත අතිතානාගත ප්‍රත්‍යුත්පන්නාදියද ගැණේ. “තෙසං තෙසං” යන්නෙහි යොජනාව රූපං යන්න අපේක්‍ෂාකොටැ සමඛ කාථි විසිනුදු උඤ්ඤතං යනාදිය අපේක්‍ෂාකොට අනුත්තකතීත්‍රර්ථ විසිනුදු කටයුත්තියැ.

28

අපරස්සාපි අපරස්සාපිති හි චුච්චමානෙ දිවසමපි කප්පසන සහස්සමපි වදන්තො එත්තකමෙව්වදෙය්‍ය ඉති සත්ථා විහෙවපදෙති අනවසෙසසත්තෙ පරිසාදියන්තො තෙසං තෙසං සන්නානනනි ආහ එත්තකෙන හි සබ්බමපි අපරදීපනං සිධං. භොති උඤ්ඤනනනි අවමනං අවඤ්ඤනනනි වමෙහන්ධාඤ්ඤනං. රූපනනිපි නවිදිනං. හිලි නනනි අග්ගෙනබ්බසෙන බිත්තංජසිතිනං. ජිග්ච්ඡනනනිපි වදනනි පරිභූතනනි කිමෙනෙතාතිවාචායපරිහවිතං අවිතතිකතනනිනගරු කනං හිතනනි ලාමකං හිතමනනනි හිතනනිමනං ලාමකංකතා ඤ්ඤනං හිතසමමනනනි හිතනනිලොකෙසමමනං. හිතෙතිවාසමමනං. ගුථහකෙති ගුථොපිය.

28. හි, ඒ.කිම සැබව; හෙවත්-ඒ එසේමැයි; අපරස්සාපි (රූපං,) අතිකක්නුගේ රූපය කියාත්; අපරස්සාපිති (රූපං,) අතිකක්නුගේ රූපය කියාත්; චුච්චමානෙ, කියනුලබන කල්හි; දිවසමපි, දවස මුළුල්ලෙහිත්; කප්පසනසහස්සමපි, කල්පලක්‍ෂයක් මුළුල්ලෙහිත්; වදන්තො, කියනනානැත්තේ; එත්තකමෙව, මේ තෙසං තෙසං.

සත්තානං යන ආමෙණ්ඤ්ඤ වචනයෙන් ව්‍යාජනවූ අභියමථ; වදෙය්‍ය, කියන්නේය; ඉති, (නසමා) එහෙයින්; සත්ථා, ශාස්තෘන්වහන්සේ; විභෙවපදෙති, දෙපදයන් කරණකොට ගෙනම, අනවසෙසසතෙන, තීරවශෙෂ සත්ථයන්; පරියාදියනො, අන්තර්ගතකර වදාරන සේක්; තෙසං තෙසං සත්තානනනි, තෙසංතෙසං සත්තානං යන ආමෙණ්ඤ්ඤ වචනය; ආහ, වදාළසේක; හි, කවරහෙයකින්; (ආහ, වදාළසේක්දයන්?) එතතකෙන, මේ තෙසං තෙසං යන ආමෙණ්ඤ්ඤ වචනමාත්‍රයෙකින්; සබ්බමපි, සියළුම; අපරදිපනං, අනික්සතක්හු අනික්සතක්හුයයි දැක්වීම; සිඬංගොති, සිඬවේද, (නසමා, එහෙයින්; ආහ, වදාළසේක; 0) උඤ්ඤානනනි, උඤ්ඤාන නම්; අවමනං, පහත්කොටැ සලකනලද රූපයතෙමේයි; අවඤ්ඤානනනි, අවඤ්ඤාන නම්; වහොකාඤ්ඤනං, යටපත්කොටැ සලකනලද රූපයතෙමේයි; රූපනනිපි, රූපයෙකැ කියාත්; නවිදිනං, නොදන් නාලද රූපයතෙමේයි; හිමිනනනි, හිමින නම්; අගහෙතබ්බසෙන, නොගහසුතුඅභි හෙයින්; බිත්තංජඤ්ඤිතං, බිත්තංසියේයි බැහැරඑ රූපයතෙමේයි; ජිගුච්ඡිතං, පිළිකුල්කරනලද රූපයතෙමේයි; ඉතිපි, මෙසෙයිනුදු; වදනනි, කියත්; පරිභුනනනි; පරිභුන රූපය නම්, එතෙන, තෙලරූපයෙන්; කිං, කුමනම් ප්‍රයෝජනයෙක්ද; ඉති, මෙසේ; වාචාය, තෙපුලෙන්; පරිභවිතං, ගර්භිත රූපයතෙමේයි; අවිනනි කතනනි, අවිනනිකාත නම්; නගරූකනං, ගරුතොකළ රූපයතෙමේයි; හිතනනි, හිතනම්; ලාමකං, ලාමකරූපය තෙමේයි; හිතමතනනි, හිතමත නම්; හිතනනි, ලාමකයයි; මතං, සලකනලද රූපය තෙමේයි; ලාමකංකතා, ලාමකකොටැ; ඤ්ඤං, දන්නාලද රූපය යුසේයි; හිතසමමතනනි, හිතසමමත නම්; හිතනනි, හිතයයි; ලොකෙ; ලෙවිති; සමමනං, ව්‍යවහාරයට පැමිණි රූපයතෙමේයි; වා; නොහොත්- ගුප්තකෙකි; අගුපි අනුභවකරන්නාවූ සත්ථයන් විසින්; ගුප්ථා (සමමනො)විය, පුරිෂය මැනවයි සමමතකරනලද්දක් මෙන්; හිතෙති, හිතජනයන් විසින්; සමමනං, මැනවයි සමමතකළ රූපයතෙමේයි.

* ගුප්තඤ්ඤ ගුනක සුකරුදිහු අගුපි අනිථරූප නමුදු යම්සේ ඉථරූපයයි සමමතකෙරෙද්ද එමෙන් අනිථවූරූප නමුදු ඉථරූපයයි හිතසත්ථයන් විසින් සමමතකරනලද්දේ ගුනක සුකරුදින්ගේ රූපයයි.

29

අභිඝනනි අපසියං පටිලාභඤ්ඤා අපරිසෙසිනං සවෙපි නං කොවිපරිසෙසෙස පරිසෙසතු එතස්සපන ආරම්භණස්ස එත දෙවනාමං අකගතනනිඅකාමිකං නිසසිදිකංවාඅමනාපනනිමතස්ම. නඅපසිනං නාදිසඤ්ඤිආරම්භණං මතස්ම. නඅපසිනනි අඵවාමනං අප්පායනි වබ්බන්ති මනාපං නමනාපං අමනාපං අපගෙනසො අභිඝ. සමපනනි විරහනො හං එකගෙනන කමසමුඝානෙසු අකු

සලකමමසමුදානං අකන්තං සුඛස්සඅභෙතුභාවනො අමනාපං
 දුක්ඛස්සභෙතුභාවනො රූපාසඤ්ඤානි ඉදමස්ස සභාවදීපනං ඉමස්මි
 ඤ්ඤානිපදෙ අකුසලකමමජවසෙන අනිසා පඤ්චකාමගුණාවිභතතා
 කුසලකමමජපන අනිසංනාම නන්ති සබ්බංඉසමෙව පණ්ණිනපද
 නිදදුසො චුත්තපටිපක්ඛනයෙන වෙදිනබ්බො ඉමස්මිඤ්ඤානිපනපදෙ
 කුසලකමමජවසෙන ඉසාපඤ්චකාමගුණා විභතතා කුසලකමම
 ජඤ්ඤානි අනිසංනාම නන්ති සබ්බංඉසමෙව සථාව කමමසමුදානෙනසු
 ඵං උතුසමුදානාදිසුපි ඉසානිසතා අන්ති ඵවාති.

29. අනිසන්ති, අනිභවන්ති; අප්පියං, අප්පියවු රූපයනෙමේයි;
 හෙවත් අමනාපවු රූපයනෙමේයි; වා, නොහොත්; පටිලාභන්තාය,
 ප්‍රතිලාභය පිණිස; අපරියෙසිතං, නොසොයනලද රූපයනෙමේයි;
 කොච්චි, කිසිවෙක්; නං, ඒ අනිභවාලබ්භිත රූපය; සවෙපිපරියෙ
 සෙය්‍ය, ඉදින් සොයන්නේවී නම්; පරියෙසතු, සොයාවා; පත,(තථාපි)
 එසේවී නමුත්; එතස්ස ආරම්භණස්ස, ඒ ආලබ්භිතයට; එතදෙවනාමං,
 ඒ අනිභවාලබ්භිතයයන්නමැ නම් වේ; අකන්තන්ති, අකන්ත නම්;
 අකාමිකං, නොකැමැතිවු රූපයනෙමේයි; වා, නොහොත්; නිසසිරිකං,
 නිශ්ශ්‍රිකවු රූපයනෙමේයි; අමනාපන්ති, අමනාපනම්; මනස්මිං, සිත්ති;
 නඅප්පිතං, නොපිහිටියාවු රූපයනෙමේයි; හි, ඒ එසේමැයි; තාදිසං,
 එබඳුවු භික්ඛසමාය අයුතු; ආරම්භණං, අරමුණ; මනස්මිං, සිත්ති;
 නඅප්පියති, නොපිහිටනුලැබේ; අථවා, නොහොත්; (යංරූපං, යම්
 රූපයෙක්; ට) මනං, සිත; අප්පායති, සිසේයි; වසේසති, උපබ්‍රැහණය
 කෙරේද; ඉති, එහෙයින්; (තංරූපං, ඒ රූපයනෙමේ;) මනාපං,
 මනවඩන රූතම; මනාපං, විතතවාංගනය කරන්නාවු රූපයෙක්;
 න, නොවන්නේ; අමනාපං, මනනොවඩන රූපනම; අපරොනසො
 (චුච්චනෙ, ට) අනික්කයෙක් කියනුලැබේ; සමපත්තිවිරහනො, සම්
 පත්තියෙන් තොරවු හෙයින්; අනිසං, අනිභවාලබ්භිතනම; තං, ඒ
 අනිභවාලබ්භිතය; එකන්තෙන, එකාන්ත වශයෙන්; කමමසමුදානෙසු,
 කම්හෙතුචෙන් හටගන්නාවු රූපයන් අතුරෙන්; අකුසලකමමසමු
 දානං, අකුසලකම් හෙතුචෙන් හටගන්නා රූපයයි; සුඛස්ස, සුඛයට;
 අභෙතුභාවනො, කරුණුනොවන හෙයින්; අකන්තං, නොකැමැති
 වනුයැ; දුක්ඛස්ස, දුඃඛයට; භෙතුභාවනො, කරුණුවන හෙයින්;
 අමනාපං, මනනොවඩනුයැ; රූපාසඤ්ඤානි, රූපාසඤ්ඤානාදිවු; ඉදං,
 මේපෙද; අස්ස, ඒ අනිභවරූපයාගේ; සභාවදීපනං, සවභාවය දැක්වීමට
 කරුණුවු පෙදයි; (රූපාසඤ්ඤානි යන්නෙහි ඉතිශබ්දයා ආදෘථියෙහි
 නුණුබැවින් ගති රස සෑහීමට රූපයන්ගේ ග්‍රහණය යෙදෙයි.) හි,
 ඒ කීම සැබව; ඉමස්මිංපදෙ, මේ භිත යන පදයෙහි; අකුසලකමමජ
 වසෙන, අකුසලකම් සමුදාන රූපධර්මයාගේ වශයෙන්; අනිසා,
 අනිභවාලබ්භිතවු; පඤ්චකාමගුණා, පඤ්චකාමකොට්ඨාසයෝ; විභතතා,
 බෙදනලදයහ; කුසලකමමජං, කුසලකම් සමුදාන රූපයනෙමේ;

අනිචංනාම, අනිථොලබ්භනවුචෙක් නම්; නත්තිපන, නැත්තේමය; සබ්බං, කුශලකම් සමුත්ථානවු සියළු රූපයනෙමේ; ඉඨමෙව, ඉථවු රූපයමැයි; පඤ්ඤාපදනිද්දෙසො, ප්‍රඤ්ඤා පදයාගේ නිදේශයනෙමේ; වුත්තපටිපක්ඛනසෙන, කියනලද්දහුට ප්‍රතිපක්ෂනය වශයෙන්; වෙදි තබෙබ්බා, දතයුතු; හි, ඒකිම සැබව; ඉමසම්පනපදෙ, මේ පඤ්ඤා යන පදයෙහි වනාහි; (පනයනු පක්ෂානතරද්‍රෝනකයා) කුසලකමමඡ වසෙන, කුශලකම් සමුත්ථාන රූපධර්මයාගේ වශයෙන්; ඉඨා, ඉථො ලබ්භනවු; පඤ්ඤාමගුණා, පඤ්ඤාමගුණාසංයෝ; විභතතා, බෙදන ලදයහ; හි, ඒකිම සැබව; කුසලකමමඡං, කුශලකම් සමුත්ථාන රූපය නෙමේ; අනිචංනාම, අනිථොලබ්භනවුචෙක් නම්; නත්ති, නැත; සබ්බං, කුශලකම් සමුත්ථානවු සියළු රූපයනෙමේ; ඉඨමෙව, ඉථවු රූපය මැයි; කමමසමුඨානෙසු, කම්සමුත්ථාන රූපයන්හි; (කමමඡෙසුසිදු පාඨානතරයි.) ඉඨානිඨතා, ඉථොලබ්භනානිථොලබ්භනකියැ; යථාච (අත්ති) යමිසේ ඇද්ද; එවං එපරිද්දෙන්; උතුසමුඨානාදිසුපි, සෘතුඡ රූපාදීන්හිත්; ඉඨානිඨතා, ඉථොලබ්භනානිථොලබ්භනකියැ; අත්ති යෙවාති, ඇත්තේමයයි; (වෙදිතබ්බං, දතයුතු.)

* මෙහි අම්කපාචායයීයන් විසින් අනිථොරූපය අපයෙඝීෂිත රූපයයි වර්ණිතය. අනිථොරූප සංකීර්ණයකවු ගුප්ත මුත්‍රාදිය ගුහක සුකරුදිනු සොයන්නුයි කවරහෙයකින් අනිථොරූපය අපයෙඝීෂිත රූපයයි විවරණයකලෝද යන වොදනාවට පරිහාර පිණිස “සවෙපිනං කොචිපරියෙසෙය්‍යං පෙපෙඨනදෙවනාමං” යනපාඨය දක්වන ලදී. ගුහක සුකරුදි කුණපය ගුප්ත මුත්‍රය යන මේ ඇ අනිථොවු සෘතුඡ රූප නම්. දෙවිලොවැ උද්ඝාතවිමාන කලාපාක්ෂාදියද මිනිස්ලොවැ සමානරජතමුක්ඛාමාණික්‍යාදියද ඉථවු සෘතුඡ රූප නම්. ගුප්ත මුත්‍රාදි ආහාරොඡ්ඡරණයෙන් උපදනාරූපය අනිථොවු ආහාරඡරූප නම්. කැඳබත්ආදි ආහාරොඡ්ඡරණයෙන් උපදනා රූපය ඉථවු ආහාරඡ රූපනම්. අකුශලවිනෙතාතපාදයන් විසින් උපදවනලද රූපය අනිථොවු විත්තඡරූපනම්. කුශලක්‍රියා විපාකවිනෙතාතපාදයන් විසින් උපද වනලද රූපය ඉථවු විත්තඡරූපනම්.

30

ඉමසම්දුකෙ ඉඨානිඨාරමමණං පටිච්ඡන්තනනිවෙදිනබ්බං අයංනාච ආවර්ජනං සමානාසකපා විතණ්ඛවාදිපනාහ ඉඨානිඨං නාම පාටියෙකකං නන්දි නෙසංනෙසං රූපිවසෙන කපිතං යථාහ මනාපපරිසරනිබ්බාහං මහගුප්ත පඤ්ඤාමගුණසුචදම් නෙව මහාගුප්තරූපා එකවචස්ස මනාපාහොනනි එකවචස්ස අමනාපා හොනනි නෙවමහාගුප්ත සඤ්ඤාකාරසාපාඨබ්බා එකවචස්සමනාපා හොනනි එකවචස්ස අමනාපාහොනනිනි එවං යසමානෙයෙවරූපා දසො එකො අස්සාදෙන් අභිනිඤ්ඤා නිසා ලොහං උපපාදෙති එකො කුප්ඤ්ඤා පටිභඤ්ඤා නිසාදෙසං උපපාදෙති එකවචස්ස ඉඨාහො

නතිකනනාමනාපා එකච්චස්ස අනිසා අකනනාඅමනාපා එකො
 චනො ඉසාකනනාමනාපාති දකඛිණනො ගණකාති එකො අනිසා
 අකනනා අමනාපාති වාමනො නස්මා ඉසානිසංනාම පාරිසෙකකං
 පටිච්ඡෙතනංනාම නස්මි පච්චනනවාසිනිඤ්ඤි ගණ්ඨුප්පාදුපි ඉසා
 හොනති කනනාමනාපාමස්සිමදෙසවාසිනං අතිපෙගුච්ඡා තෙසස්සච
 මොරමංසාදිනිඉසානි හොනති ඉතරෙසංනාති අතිපෙගුච්ඡා
 නිති.

30. ඉමස්මිංදුකො, මේ විකයෙහි; ඉසානිසාරමච්ඡං, ඉෂාලමින
 අනිෂාලමිනය; (භගවා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින්;) පටි
 විහතතනති, වෙන්කොට බෙදා වදාළසේකායි; වෙදිනබ්බං, දතයුතුයි;
 අයං, මේ කථානොමෝ; තාව, පළමුකොට; ආවරියානං, අව්‍යායා
 යන්ගේ; සමානත්ථකථා, සමානවූ අභිප්‍රායඇති කථානොමෝයි;
 විතණ්ඩවාදිපන, විතණ්ඩවාදිවූ පුද්ගලතෙමේ වනාහි; ආහ, කිය;
 (පනස්සු පක්‍ෂානතරංඤ්ඤිතකය) ඉසානිසංනාම, ඉෂාලමිනානිෂා
 ලමිනය නම්; පාරිසෙකකං, වෙන්වශයෙන්; නස්මි, නැත; තෙසං
 තෙසං, ඒ ඒ සතත්වයන්ගේ; රුචිවසෙන, ඡන්ද්‍රවශයෙන්; කට්ඨං,
 වදුරනලදය; (භගවා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ; මයා, මා විසින්;
 වුත්තස්ස, ඉෂානිෂාලමිනයෙක් වෙන්වශයෙන් නැතැයි කියනලද
 වචනයාගේ; සාධකං, සාධකවූ; 0) යථා, කුමිනම් වචනයක්; ආහ,
 වදාළසේක්ද; මනාපපරියන්තං පෙ අමනාපාහොනති, මනාප
 පරියන්තං පෙ අමනාපාහොනති යන වචනය; ආහ, වදාළ
 සේක; මහාරුජ, මහරජනෙහි; අහං, බුදුවූ මම; පස්සච්ඡු, පස්සච්චිටුවූ;
 කාමගුණෙස්ස, කාමකොඨාසයන්හි; මනාපපරියන්තං, මනවැඩීමමැ;
 ඉම ඇතැයි; නොහොත්-මයභිදාවූයේ විතතවාංගනයයි; හෙවත්-
 ඉමවූයේ මනවැඩීමයයි; වදම්, කියමි; මහාරුජ, මහරජනෙහි; තෙඵව
 රූපා, ඒ රූපයෝමැ; එකච්චස්ස, ඇතැම් පුගුලක්හුගේ; මනාපා,
 මනවචන්තාහු; නොහොත්-එකච්චස්ස, ඇතැම් පුගුලක්හු විසින්;
 මනාපා, කැමතිවනලද්දහු; හොනති, වෙන්; එකච්චස්ස, ඇතැම්
 පුගුලක්හුගේ; අමනාපා, මනනොවචන්තාහු; නොහොත්-එකච්චස්ස,
 ඇතැම් පුගුලක්හු විසින්; අමනාපා, නොකැමැතිවනලද්දහු; හොනති,
 වෙන්; මහාරුජ, මහරජනෙහි; තෙවසඤ්ඤා, ඒ ශබ්දලබ්ධියෝමැ;
 තෙවගඤ්ඤා, ඒ ගඤ්ඤාලබ්ධියෝමැ; තෙවරසා, ඒ රසාලබ්ධියෝමැ;
 තෙවපොඨබ්බා, ඒ ස්පෘෂ්ට්ව්‍යාලබ්ධියෝමැ; එකච්චස්ස, ඇතැම්
 පුගුලක්හුගේ; මනාපා, මනවචන්තාහු; නොහොත් - එකච්චස්ස,
 ඇතැම් පුගුලක්හු විසින්; මනාපා, කැමතිවනලද්දහු; හොනති, වෙන්;
 එකච්චස්ස, ඇතැම් පුගුලක්හුගේ; අමනාපා, මනනොවචන්තාහු;
 නොහොත්-එකච්චස්ස, ඇතැම් පුගුලක්හු විසින්; අමනාපා, නොකැ
 මැතිවනලද්දහු; හොනති, වෙන්; එවං (ඉමිනාවුත්තනයෙන,) මෙසේ
 වදාළනයිත්; තෙයෙවරූපාදයො, ඒ රූපාදුලබ්ධියන්මැ; එකො,
 එක්පුගුලෙක්; යස්මා, යම්හෙයකින්; අස්සාදෙති, ආස්වාදනයකෙරේද;

අභිනන්දනි, කාමොතිවේද; නත්ථ, ඒ රූපාද්ධුලඛනසන්ති; ලොභං, ආලය; උප්පාදෙති, උපදවාද; එකො, එක්පුභුලෙක්; නත්ථ, ඒ රූපාද්ධුලඛනසන්ති; කුර්ක්කති, කිපේද; පටිහඤ්ඤති, ප්‍රතිඝවශයෙන් පැකිලේද; දෙසං, වෙමය; උප්පාදෙති, උපදවාද; නොහොත්-දෙසං උප්පාදෙති, වරදඋපදවාද; එකස්ස, එක්පුභුලක්හු විසින්; ඉඨා, සොයනලද්දහු; කන්තා, කාමනිවනලද්දහු; මනාපා, මනවඩනලද්දහු; නොහොත්-එකස්ස, එක්පුභුලක්හට; ඉඨා, ඉභට්ඨවාහු; කන්තා, කාමට්ඨවාහු; මනාපා, මනවඩන්තාහු; හොනති, වෙද්ද; එකස්ස, එක්පුභුලක්හු විසින්; අතිඨා, නොසොයනලද්දහු; අකන්තා, නොකාමනිවනලද්දහු; අමනාපා, මනනොවඩනලද්දහු, නොහොත්-එකස්ස, එක්පුභුලෙක්හට; අතිඨා, අනිභට්ඨවාහු; අකන්තා, නොකාමොතිවුවාහු; අමනාපා, මනනොවඩන්තාහු; හොනති, වෙද්ද; එකොව, එක්පුභුලෙක්; හෙ, ඒ රූපාද්ධුලඛනයෝ; ඉඨාකන්තාමනාපාති, ඉභට්ඨසහ කාන්තසහ මනාපසහසි; දකඛිණිතො, දකුම්කොට; ගණ්ඨාති, ගණ්ඨේද; එකො, එක්පුභුලෙක්; අතිඨාඅකන්තාඅමනාපාති, අනිභට්ඨසහ අකාන්තසහ අමනාපසහසි; වාමහො, පහත්කොට; ගණ්ඨාති, ගණ්ඨේද; තස්මා, එහෙයින්; ඉඨාතිඨංනාම, ඉභට්ඨාලඛනානිභට්ඨාලඛනයක් නම්; පාටියෙකකං, වෙන්කොට; පටිච්ඡත්තංනාම, පිරිසිදුබෙදවදුලේ නම්; නත්ථ, නැහ; හි, ඒ එසේමැයි; පච්චන්තවාසිනං, පසල්දනව් වැස්සන් විසින්; ගණ්ඨප්පාදුපි, ගැරවිල්ලෝද; ඉඨා, සොයනලද්දහු; කන්තා, කාමනිවනලද්දහු; මනාපා, මනවඩනලද්දහු; නොහොත්-පච්චන්තවාසිනං, පසල්දනව් වැසියන්ට; ගණ්ඨප්පාදුපි, ගැරවිල්ලෝද; ඉඨා, ඉභට්ඨවාහු; කන්තා, කාමනිවුවාහු; මනාපා, මනවඩන්තාහු; හොනති, වෙති; මජ්ඣිමදෙසවාසිනං, මධ්‍යමදෙශවාසින්විසින්; අතිජෙගුච්ඡා, වැඩියක් පිළිකුල්කරනලද්දහු; නොහොත්-මජ්ඣිමදෙසවාසිනං, මධ්‍යමදෙශවාසින්ට; අතිජෙගුච්ඡා, ඉතාපිළිකුල්වූවාහු; හොනති, වෙත්; තෙසඤ්ච, ඒ මධ්‍යමදෙශවාසින් විසිනුදු; මොරමංසාදීති, මයුරමංසාදීහු; ඉඨාති, සොයනලද්දහු; නොහොත්-තෙසඤ්ච, ඒ මධ්‍යමදෙශවාසින්ටද; මොරමංසාදීති, මයුරමංසාදීහු; ඉඨාති, ඉභට්ඨවාහු; හොනති, වෙත්; ඉතරෙසං, පසල්දනව් වැස්සන් විසින්; තාති, ඒ මයුරමංසාදීහු; අතිජෙගුච්ඡාති, වැඩියක් පිළිකුල්කරනලද්දහු; නොහොත්-ඉතරෙසං, පසල්දනව් වැස්සන්ට; තාති, ඒ මයුරමංසාදීහු; අතිජෙගුච්ඡාති, ඉතා පිළිකුල්වූවාහු; හොනති, වෙත්; ඉති, මෙසේ; (ආහ, කියේය.)

31.

සොවත්තබ්බො කිංපනිධං ඉඨාතිසාරමමණං පාටියෙකකං පටිච්ඡත්තංනාම නත්ථිති වදෙසිති ආම නත්ථිතිවදුමි පුත්තනපච්චසාවනතිසං පතිසාපෙට්ඨා පඤ්ඤාපුච්ඡිතබ්බො නිබ්බාතංනාම ඉඨං උදහුඅභිසන්ති ඡන්තමානොඉසන්ති වක්කති සවෙසිනවදෙසත්තමා

වදනු නිබ්බානංපන ඵකන්ත ඉඨමෙව නනු ඵකො නිබ්බානංසං
 වණ්ණොක්ඛපියමානෙ කුජ්ඣිකාං කිං නිබ්බානංසංවණ්ණං කපේසි
 කිං තස්ස අනන්තපානමාලාගකිවිලෙපන සසන්චාරදනසම්මා පඤ්ච
 කාමගුණා අප්පිති වතා නිප්පිතිවුනෙන අලං තචනිබ්බානෙනාති
 නිබ්බානංසංවණ්ණොක්ඛපියමානෙ කුජ්ඣිකාං උභොකණ්ණෙ ඵකො
 නිති ඉසෙතං ඵනංසංපනවසෙත නවවාදෙ නිබ්බානං අනිසංනාම
 හොතු නපනෙතං ඵචං ගහෙනබ්බං.

31. සො, ඒ විනණ්ඩවාදි පුද්ගලගෙම; කිං, තෝ, ඉඨානිසාරම්මණං,
 ඉඨානිසාරාලම්බනය; පාචියෙකකං, වෙන්කොට; පටිච්ඡන්තංනාම;
 බෙදවද්දලස්සේක් නම්; නත්ඉති, නැහැයි; වදෙසිතිමපන, කියන්නෙහි
 දෙහෝ; ඉති, මෙසෙයින්; (සකවාදිනා, සකවාදියා විසින්; 0)
 වන්තබ්බො, කියයුතු; නත්ඉති, පිරිසිදු බෙදවද්දලේ නැහැයි; ආමවද්දම්,
 මමකිවෙම් සැබව; (ඉතිවුනෙන, මෙසේ කිකල්හි; 0) පුන, නැවත;
 තපෙව, එපරිද්දෙන්ම; යාවනායං, තුන්වනවරදක්වා; පනිසාපෙකා,
 තමාගේ ලබ්ධියෙහි පිහිටුවා; පඤ්ඤා, ප්‍රශ්නයෙක්; පුච්ඡන්තබ්බො,
 විචාරයුතු; (කිං පුච්ඡන්තබ්බො, කුම නම් ප්‍රශ්නයෙක් විචාරයුත්තේද
 යත්; 0) නිබ්බානංනාම, නිච්ඡාණය නම්; ඉඨං, ඉඨාලම්බනයෙක්
 දෙහෝ; උදුහු, නැහැහොත්; අනිසං, අනිසාරාලම්බනයෙක්දෙහෝ,
 ඉති (පුච්ඡන්තබ්බො, 0) මෙසේ විචාරයුත්තේය; ජනමානො, දක්නාවූ
 විනණ්ඩවාදි පුද්ගලගෙම; ඉඨන්ති, ඉඨාලම්බනයයි; වක්ඛති, කියන්
 තේය; සවෙපිනවදෙය්, ඉදින් නොකියන්නේ නම්; මාවදතු, නොකි
 යාවා; පන, (තථාපි) එසේවිනමුත්; නිබ්බානං, නිච්ඡාණය; ඵකන්තං;
 ඵකාන්ත වශයෙන්; ගෙවත්-නියනයෙන්; ඉඨමෙව, ඉඨාලම්බන
 මැයි; ඵකො, එක් පුද්ගලෙක්; නිබ්බානංසං, නිච්ඡාණයාගේ; වණ්ණෙ,
 ගුණය; කපියමානෙ, කියනුලබන කල්හි; කුජ්ඣිකා, කිපී; කිං, තෝ;
 නිබ්බානංසං, නිච්ඡාණයාගේ; වණ්ණං, ගුණය; කපේසිනනු, කියන්
 නෙහිනොවෙද; තස්ස, ඒ නිච්ඡාණයෙහි; අනන්තපානමාලාගකිවිලෙපන
 සසන්චාරදනසම්මා + අනන්ත, ආහාරය; පාන, පැන්ය; මාලාගකි
 විලෙපන, මල්ගඳවිලවුන්ය; සයන, ගැඳපුටු ඇසෙනසුන්ය, ඡාදන,
 වස්ත්‍රය යන මෙයින්; සම්මා, සමාධිවූ; පඤ්චකාමගුණා, පඤ්චකාම
 සම්පත්තිහු; අත්ඉති, ඇද්දැයි; වතා, බැණ; නත්ඉති, නැහැයි; වුනෙන,
 කිකල්හි; තච, තාගේ; නිබ්බානෙන, නිච්ඡාණයෙන්; අලං, කම්නැහැ;
 ඉති, මෙසේ; නිබ්බානංසං, නිච්ඡාණයාගේ; වණ්ණෙ, ගුණය; කපිය
 මානෙ, කියනුලබනකල්හි; කුජ්ඣිකා, කිපී; උභොකණ්ණෙ, දෙකත්
 සැකිලි; ථකෙතිති, වසාගණියයි; ආහ, කී; ඵනං, මේ නිච්ඡාණය
 නෙමේ; ඉඨං, ඉඨාලම්බනයෙක්වෙයි; (අනේතං යන පාඨයකුළු ඇති
 එසේවුව, ඵනං, මේ නිච්ඡාණයනෙමේ; අත්ඉ, ඇත; යි යොජනා කට
 යුතුයි.) ඵනංසංපන, ඒ දෙකත්සිඵ වසාගත් පුතුලාගේ; වසෙන,
 වශයෙන්; තච, තාගේ; වාදෙ, ලබ්ධියෙහි; නිබ්බානං, නිච්ඡාණයනෙම;
 අනිසංනාම, අනිසාරාලම්බනයෙක්නම්; හොතු, වේවා, ඵනං, මේවචනය;
 ඵචං, මෙපරිද්දෙන්; නපනගහෙනබ්බං, නොගතයුතු.

* විනශ්ඤානාදියා විසින් කියනලද පරිද්දෙන් නොගත යුතුයයි වදාර කවරහෙයින් ආතාමි කෙනෙකුත් විසින් කාමෙතිවනලද අරමුණ ආතාමිකෙනෙකුත් විසින් නොකමැතිවන ලදදැයි යන වොදනාවට පරිහාර පිණිස “එසොතිං පෙං අප්පිති” යි වදාරත්.

32

එසොති විපරිතසංකල්පය කපෙති සංකල්පවිපල්ලාසෙනව නදෙවආරමමණං. එකස්ස ඉඨං හොති එකස්ස අනිඨං ඉඨාතිඨා රමමණං. පන පාටියෙකකං විහතතං අප්පිති සස්සවසෙනවිහතනනති මජ්ඣිමකසත්තස්ස ඉදංකුඤ්ඤානි න අනිඤ්ඤායානං. මහාසමමන මහාසුදස්සන ධම්මාසොකාදීනං. වසෙන විහතතං නෙසංකුඤ්ඤානි දිබ්බකපමපි ආරමමණං. අමනාපංඋපසාති න අනිදුග්ගනානං. දුලලහනනපා නානං. වසෙන විහතතං නෙසංකුඤ්ඤානි ඤාපකහතනසිත්ථානිපි පුතිමං. සරසොපි අතිමධුරෙ අමනසදිසොව හොති.

32. හි,කවරහෙයකින්;(නගහෙනබ්බං,නොගතයුත්තේද යත්? 0) එසො, මේ පුහුල්තෙමේ; විපරිතසංකල්පය, විපර්යාසයට පැමිණි සංඥාව කරණකොටගෙන; කපෙති, කියයි; සංකල්පවිපල්ලාසෙනව, සංඥාවිපර්යාසයෙහි; නදෙවාරමමණං, ඒ අරමුණමැ; එකස්ස, එක් පුහුලක්හු විසින්; ඉඨං, කාමෙතිවනලද්දේ; හොති, වේ; එකස්ස, එක් පුහුලක්හු විසින්; අනිඨං, නොකාමැතිවනලද්දේ; හොති, වේ; ඉඨා තිඨාරමමණං,පන, ඉථොලඛිත අනිථොලඛිතවය වනාහි; පාටියෙකකං, වෙන්කොටැ; විහතතං, (අභිකථාචායඝීයන් විසින්; 0) විහජනය කරනලද්දේ; අප්පිති, ආතා; (ඉතිශබ්දයා පරිසමාපතියෙහිවැටේ. ඉතිශබ්දයා හෙතිථීයෙහිවුව-අප්පි, ආත්තේද; ඉති, එහෙයින්; නගහෙනබ්බං, නොගතයුතුයි යොජනා කටයුතුයි.) සස්සවසෙන, කවරපුහුලක්හුගේ වශයෙන්; විහතතං, විහජනයකරනලදද; ඉති, පුවජායංසති) මෙසේ විවාරිමක් ඇතිකල්හි; මජ්ඣිමකසත්තස්ස, මධ්‍ය මවු සත්වයාගේ; (වසෙන, වශයෙන්; ඉඨාතිඨාරමමණං, ඉථොතිථොලඛිතය; විහතතං, විහජනයකරනලදැයි; ඉතිවිසජ්ජනා, මෙසේ විසදීම වේ; 0) හි, ඒ කීම සැබව; ඉදං, මේ ඉථොලඛිතඅනිථොලඛිතවය; අනිඤ්ඤායානං, වැඩියක් ඉසුරුමත්වු; මහාසමමන මහාසුදස්සන ධම්මාසොකාදීනං, මහාසමමනය මහාසුද්ධීනය ධම්මාශෝකය යනාදි නරෙඤ්චරයන්ගේ; වසෙන, වශයෙන්; විහතතං, විහජනයකරන ලද්දේ; න, නොවෙයි; හි, කවරහෙයියන්; නෙසං, ඒ මහාසමමනාදීන්ට; දිබ්බකපං, දිව්‍යාලඛිතයක් හා සදූහවු; ආරමමණමපි, අරමුණක්නමුත්; අමනාපංහුත්වා, මනනොවබන්තේවැ; උපසාති, වැටහේද; (නසමා, එහෙයින්; නෙසං, ඔවුන්ගේ; වසෙන, වශයෙන්; නවිහතතං, නොබෙද වදාරනලදයැ 0) අනිදුග්ගනානං, වැඩියක් දිළි වුවු; දුලලහනනපානානං, දුලබ්බත්පැත් අහර ඇත්තාවූ සත්ත්වයන්ගේ; වසෙන, වශයෙන්; නවිහතතං, නොබෙද වදාරනලදය;

හි, කවරහෙයිරියන්; තෙසං, ඒ දුබල බන් පැන් ඇති සත්තව; කණං ජකහත්තසිසානිපි, කඩසහල් බන්හුළුද; පුතිමංසරසොපි, කුණුමස් රසයද; අතිමුද්‍රෙ, ඉතා මිහිරිවේද; අමතසදිසොව, අමාවක් හා සමවුයේත්; හොති, වේද; (තසමා, එහෙයින්; නවිහත්තං, නොබෙදා වදාරනලදය; 0)

* අභිකථාවායඝියෝ පුදාලවිභාගයක් නොකොට වදාල නමුදු කවර පුතුලක්හුගේ වශයෙන් ඉෂ්ටානිෂ්ටරූපය පිරිසිදිනලදදැයි යන වොදනාවට පරිහාර පිණිස “මජ්ඣිමකානං පෙට්ඨකත්තං” යි දක්වත්.

33

මජ්ඣිමකානං පන ගණකමහාමත්ත සෙසිකුට්ඨිකවාණිජ දිනං කාලෙන ඉඨං කාලෙන අතිඨං ලභමානානං වසෙන විහත්තං එවරූපාති ඉඨානිඨං පරිච්ඡෙදිතං සකෙකානනිති නිපිටකවුලාභය සෙවගෙපනාහ ඉඨානිඨං නාම විපාකවසෙනෙව පරිච්ඡෙදනං නපවන වසෙන ජවනං පන සඤ්ඤා විපලාසවසෙන ඉඨං සමිංසෙව රජස්නි ඉඨං සමිංසෙව දුස්සනි අතිඨං සමිංසෙව රජස්නි අතිඨං සමිංසෙව දුස්සනි නිති විපාකවසෙනෙව පනනං එකත්තනොපරිච්ඡෙදනි නතිසකකා විපාකවිතනං වසෙවතුං සවෙආරම්මණං ඉඨං හොති කුසලවිපාකං උපපජ්ජති සවෙඅතිඨං අකුසලවිපාකං උපපජ්ජතිති.

33.(ක) මජ්ඣිමකානං, හිනොත්තකාෂට පුදාලයන්ගේ අන්තරයෙහිවූ හෙයින් මධ්‍යමවූ; කාලෙන, කිසිකලෙකා; ඉඨං, ඉටුඅරමුණක්; කාලෙන, කිසිකලෙකා; අතිඨං, අතිටුඅරමුණක්; ලභමානානං, ලබන් නාවූ; ගණකමහාමත්තසෙසිකුට්ඨික වාණිජදිනං පන + ගණකමහා මත්ත, සෙනෙවිය මහආමතිය; සෙසි, සිටිය, කුට්ඨික, කෙලෙඹිය, වාණිජදිනං පන, වෙණදදෙටුය යනාදි පුතුලන්ගේ; වසෙන, වශ යෙන්; විහත්තං, බෙදා වදාලසේක; නොහොත්-ගණක පෙට්ඨකා ආදිනං, සෙනෙවි මහආමති පෙට්ඨකා පුතුලන්ගේ; කාලෙන, කිසිකලෙකා; ඉඨං, ඉටුඅරමුණක්; කාලෙන, කිසිකලෙකා; අතිඨං, අතිටු අරමුණක්; ලභමානවසෙනපන, ලැබීම් වශයෙන් වනාහි; විහත්තං, බෙදා වදාලසේක.

* “ඉඨං අතිඨනනිපදවයං ලභමානානං ඉති පදෙකමමං” යිද, ලභියතෙ ලභමානං භාවෙමානපථවයො ලභමානස්ස වසොපට්ඨබ්බො ලභමානවසො” යිද යොජනාගත හෙයින් අභිනයවයම මෙහියෙදේ. කවරහෙයිරියන් ඒ සෙනාපතාදීන්ගේ වශයෙන් විහත්තදයන වොදනාවට පරිහාර පිණිස “එවරූපාති පෙට්ඨකත්තං” යි කියත්.

33.(කා) හි, සැබව; නොහොත්-කවරහෙයිරිය යත්;? එවරූපා, මෙබඳුවූ මධ්‍යම පුදාලයෝ; ඉඨානිඨං, ඉෂ්ටානිෂ්ටාලමඛ්‍යවය, පරිච්ඡෙදිතං, පිරිසිදින්නට; සකෙකානනි, හැකිවෙද්ද; ඉති (තසමා, එහෙයින්; විහත්තං, බෙදා වදාලසේක.)

* සෙනපතාදි මධ්‍යම පුද්ගලයන්ගේ වශයෙන් ඉෂ්ටානිෂ්ටාලමි නය විභක්තයයි කීම වනාහි ඔවුන්ගේ සංඥවිපයඝාසයන් නොවන බැවින් ඉෂ්ටාලමිනය ඉෂ්ටාලමිනයයිද අනිෂ්ටාලමිනය අනිෂ්ටාලමිනයයිද ඇතිසැටි ගන්නාහෙයින් කිපමණෙක්මය. එසේවිසූ නමුදු ඉෂ්ටාලමිනයෙහි කුශලවිපාකයන් අනිෂ්ටාලමිනයෙහි අකුශල විපාකයන් වන්නේයයි නිශ්චයකොට දනවුනු එහෙයින් මූලටිකා වායඝියෝ “නඤ්ච මජ්ඣිමකසන්තස්ස වසෙන වචනිතං පකාසිතඤ්ච අඤ්ඤසඤ්ච විපලාසවසෙන ඉදං ඉදං අනිච්ඡාදිහොතිති අබිප්පායෝ” යනාදිය යුතු. මෙසේ සත්‍යවුඤ්ජනි වශයෙන් ඉෂ්ටානිෂ්ටාලමින යන් ප්‍රභේදකොට දක්වා ප්‍රාජ්‍යාවසරයෙහි පරමාපී වශයෙන් ප්‍රභේද දක්වනු පිණිස “නිපිටක මූලාභයන්තරොපනාහ” යනාදිය දක්වත්.

33.(කි) නිපිටක මූලාභයන්තරොපන, (තෙවලාධර) ත්‍රිපිටක මූලාභය තෙරුන්වහන්සේ වනාහි; ආහ, වදාලසේක; ඉදානිච්ඡාම, ඉෂ්ටාලමි නය අනිෂ්ටාලමිනය නම්; විපාකවසෙනෙව, විපාකයාගේ වශයෙන්ම; පරිච්ඡින්නං, පිරිසිදිනලදය; ජවනවසෙන, ජවන්හුගේ වශයෙන්; න, නොපිරිසිදිනලදය; (කවරහෙයකින් ජවන් වශයෙන් නොපිරි සිදිනලදද යන වොදනාවට පරිහාර පිණිස “ජවනමපන පෙ දුස්සනිති” යන පාඨය දක්වත්.) ජවනමපන, ජවනය වනාහි; සඤ්ඤ විපලාසවසෙන, සංඥවිපයඝාස වශයෙන්; ඉදස්මිංයෙව, ඉෂ්ටාලමින යෙහිම; රජ්ජති, ඇලෙයි; ඉදස්මිංයෙව, ඉෂ්ටාලමිනයෙහිම; දුස්සති, කිපෙයි; (නොඇලෙයි යුසේයි.) අනිච්ඡාමයෙව, අනිෂ්ටාලමිනයෙහිම; රජ්ජති, ඇලෙයි; අනිච්ඡාමයෙව, අනිෂ්ටාලමින යෙහිම; දුස්සති, කිපෙයි; (නොඇලෙයි යුසේයි ඉතිශබ්දයා පරි සමාපතියෙහිය.) විපාකවසෙනෙවපන, විපාකයාගේ වශයෙන්ම; එතං, ඒ ඉෂ්ටාලමින අනිෂ්ටාලමිනවය; එකන්තනො, එකාන්ත යෙන්; පරිච්ඡින්නි, පිරිසිදින්නේය; හෙවත්-විනිශ්චය කරන්නේය; හි, ඒ එසේමයි; විපාකවින්නං, විපාකවින්නය; වඤ්ඤාකුං, වරදන්ට; හෝ රවටන්ට; නසකකා, නොහැක්ක

* විපාකයාගේ වශයෙන් ඉෂ්ටාලමිනය හා අනිෂ්ටාලමිනය පිරිසිදිනලද්දේ කෙසේද යන වොදනාවට පරිහාර පිණිස “සවෙ ඉදාරමමණං පෙ අකුසලවිපාකං උපපජ්ජති” යන පාඨය දක්වත්.

33.(කි) ආරමමණං, අරමුණ; ඉදං, ඉටුඅරමුණක්; සවෙහොති, ඉදින්වේනම්; කුසලවිපාකං, කුශලවිපාක විනෝදාත්මය තෙම; උපපජ්ජති, උපදනේය; අනිච්ඡං, අනිටුඅරමුණක්; (සවෙහොති, ඉදින් වේ නම්;) අකුසලවිපාකං, අකුශලවිපාක විනෝදාත්මය තෙම; උපපජ්ජති, උපදනේය; ඉති, මෙපරිද්දෙන්; (පරිච්ඡින්නි, පිරිසිදින්නේයි; හෙවත්-විනිශ්චය කරන්නේයි.)

* අපීකාචායායීයෝ වනාහි ඉෂාලබ්‍යයෙක්වේ නම් කුශල විපාකයද අනිෂාලබ්‍යයෙක්වේ නම් අකුශලවිපාකයද උපදනේයයි වැඳුනු. එහෙත් මිථ්‍යාදූෂිතත් පුද්ගලයන්ට එකානන්ත ඉෂාලබ්‍යය වූ බුධරූපාදි ආලබ්‍යයෙහිද දෛමිතස් ජවන් උපදනාහෙයින් ජවනානුරූපවෑ ඉෂාලබ්‍යයෙහිද අකුශලවිපාකය විශයුත්තේ නොවේද ශුන්‍යකසුකරුදීන්ට එකානන්ත අනිෂාලබ්‍යය වූ මුත්‍රපුරිෂාදි දශීනසෙහි සොමිතස් ජවන් උපදනාහෙයින් ජවනානුරූපවෑ අනිෂාලබ්‍යයෙහිද කුශලවිපාකය විශයුත්තේ නොවේද යන වොද නාවට පරිහාර පිණිස “කිඤ්චාපිතිමිච්ඡාදිසිකා” යනාදිය දක්වත්.

34

කිඤ්චාපිති මිච්ඡාදිසිකා බුධංවා සංඝංවා මහාවෙතිසාදිනිවා උලාරුති ආරම්මණානි දිස්වා අකඛිනි පිදහනති දෙමනස්සං ආප ජජනති ධම්මසද්දංසුචා කණ්ණෙඨකෙනති චක්ඛුචිඤ්ඤාණ සොන විඤ්ඤාණාදිනිපන නෙසං කුසලවිපාකානෙවහොනති කිඤ්චාපි ගුප්ඪකරුදයො ගුප්ඨකං සායිචා බාදිතුංලභිස්සාමාති සොමනස්ස ඡනා හොනති ගුප්ඨස්ස නෙපන නෙසං චක්ඛුචිඤ්ඤාණං නස්ස ගති සායනෙ සානවිඤ්ඤාණං රසසායනෙ ජිව්හාවිඤ්ඤාණස්සව අකුසල විපාකමෙවහොති බණ්ඩාචරස්සනෙසසාපිනසුකරෙව කිඤ්චාපි විරවති සඤ්ඤා විපලාසෙනපනස්ස ජවනස්මිංසෙව දෙමනස්සං උපපජ්ජති කායවිඤ්ඤාණං කුසලවිපාකමෙව කසමා ආරම්මණස්ස ඉභ්නාය.

34. හි, ඒ කීම සැබව; හෙවත්-ඉටුඅරමුණෙහි කුසල්විපාකයත් අතිටු අරමුණෙහි අකුසල්විපාකයත් වේයයි කී නෙපුල එසේමය; මිච්ඡාදිසිකා, මිසදිටුවෝ; බුධංවා, බුදුන් හෝ; සංඝංවා, සංඝයා හෝ; මහාවෙතිසාදිනි, රුවන්වැලිමහසෑය මුල්කොට ඇති; උලාරුති, උදරවූ; ආරම්මණානිවා, අරමුණු හෝ; දිස්වා, දැක, අකඛිනි, ඇස්; කිඤ්චාපි පිදහනති, ඉදින් පියත්තවූද; දෙමනස්සං, විතනදුඃඛානු හවයට; හෙවත්-දෙමනසට; (කිඤ්චාපි) ආපජ්ජනති, ඉදින් පැමිණෙත්තවූද; ධම්මසද්දං, බණ්ණදෙසන පිරිවහණහඬ; සුචා, අසා; කණ්ණෙ, කන්සහළු; (කිඤ්චාපි) එකෙනති, ඉදින් වසත්තවූද; පන, එසේවූවද; නෙසං, ඒ මිසදිටුවන්ගේ; චක්ඛුචිඤ්ඤාණ සොනවිඤ්ඤාණානි, චක්ඛුර්විඤ්ඤාණ ශ්‍රොත්‍රවිඤ්ඤාණෝ; කුසලවිපාකානෙව, කුශල විපාක විතනයෝමැ; හොනති, වෙත්; ගුප්ඪකරුදයො, ගුප්ඨකසුකරුදි ප්‍රාණිනු; ගුප්ඨකං, අගුච්ඡිතය; සායිචා, ආශ්‍රාණයකොටැ; බාදිතුං, කන්ට; ලභිස්සාමාති, ලබන්නෙමුයි; සොමනස්ස ඡනා, හටගත් සොමිතස් ඇත්තානු; කිඤ්චාපිහොනති, ඉදින් වෙත්තවූද; පන, එසේවූවද; නෙසං, ඒ ගුප්ඨකසුකරුදි ප්‍රාණින්ගේ; ගුප්ඨස්ස නෙ, අගුච්ඡිතයෙහි; චක්ඛුචිඤ්ඤාණස්සව, චක්ඛුර්විඤ්ඤාණයද; නස්ස, ඒ අගුච්ඡිතයේ; ගතිසායනෙ, ගතියායනයෙහි; සාණවිඤ්ඤාණස්සව, ස්‍රාණ

විඤ්ඤායද; රසසායනෙ, රසාසායනායෙහි; ජ්වහා විඤ්ඤාණඤ්ඤා, ජ්වහා විඤ්ඤායද; අකුසලවිපාකමෙව, අකුසලවිපාක විතතයම; හොති, වේ; බ්බිච්ඡා, බ්බිඤ්ඤා; වරසයනෙ, උතුම් යහනෙක්ති; සයාපිතසුකරොව, ශයනයකරවු සුකරනෙමෙද; කිඤ්ඤාපි විරවති, ඉදින් මොරගසා නමුදු; පන, එසේවුවද; සඤ්ඤා විපලාසෙන, සංඥවිපයඝාසයෙන්; අස්ස, ඒ ශයනයකරවු සුකරයාගේ, ජවනසම්මයෙව, ජවන්සිතෙතිම; දොමනස්සං, දොමනස් වෙදනානොමේ; උප්පජ්ජති, උපදී; කාය විඤ්ඤාණං, කායවිඤ්ඤායනෙමේ; කුසලවිපාකමෙව, කුසලවිපාකමාවේ; කසමා, කවරහෙසිතයන්; ආරම්භණස්ස, අරමුණ; ඉදානාය, ඉටුබැවින.

* මෙසේ විපාකවශයෙන් ඉෂ්ටාලමින අනිෂ්ටාලමිනගන් පිරිසිදු දක්වා දැන් වාරවශයෙන් ඉෂ්ටාලමින අනිෂ්ටාලමිනගන් පිරිසිදු දක්වනු පිණිස “අපිව වාරවසෙනාපි පෙ...එකනනතො විපාකෙනෙව පරිවජ්ජති” යන පාඨයදක්වන්.

35

අපිව වාරවසෙනාපි ඉදානිදානා වෙදිතබ්බා සුඛසම්පස්සඤ්ඤා ඉද්ධකලං වකුචාරසාණවාරෙසු අනිදං කාසමාරෙ ඉදං හොති චක්කවතනිනො මණ්ණිරතනෙන පොච්ඡමානස්ස සුවණ්ණසුලෙ උත්තාසිතස්සව මණ්ණිරතනසුවණ්ණසුලාති වකුචාරෙ ඉදානි හොනති කාසමාරෙ අනිදානි කසමා මහාදුක්ඛස්ස උප්පාදනතො එවං ඉදානිදං එකනනතො විපාකෙනෙව පරිවජ්ජතිති වෙදිතබ්බං නංනංවාපනාති එත්ථ න හෙසිමනසො බලොකෙනබ්බො.

35. අපිව, අනික්තයෙක් කියනුලැබේ; වාරවසෙනාපි, වාරයන්ගේ වශයෙනුදු; ඉදානිදානා, ඉෂ්ටාලමිනානිෂ්ටාලමිනනානොමේ; වෙදි තබ්බා, දතසුත්තියැ; හි, විසාරකෙරෙමි; සුබසම්පස්සං, සුබස්සඤ්ඤා ඇති; ඉද්ධකලං, අශුචිකදීමයනෙමේ; වකුචාරසාණවාරෙසු, වක්ත්‍ර: වාර ස්‍රාණවාරයන්හි; අනිදං, අනිටුඅරමුණෙක්; හොති, වේ; චක්ක වතනිනො, සක්විතිරජක්ත්‍රගේ; මණ්ණිරතනෙන, මාණික්‍යරතනය කරණකොටගෙන; පොච්ඡමානස්සව, තාඛනයකරණුලබන ජන යාගේද; සුවණ්ණසුලෙ, සවණ්ණශුලයෙහි; උත්තාසිතස්සව, උත්තාසයව පැමිණි ජනයාගේද; (නගාඵඤ්ජනයාගේදසුසේසි.) මණ්ණිරතනසුවණ්ණ සුලාති, මාණික්‍යරතන සවණ්ණශුලයේ; වකුචාරෙ, වක්ත්‍ර: වාරයෙහි; ඉදානි, ඉෂ්ටාලමිනයේ; හොනති, වෙන්; කායවාරෙ, කායවාර යෙහි; අනිදානි, අනිෂ්ටාලමිනයේ; (හොනති, වෙන්;) කසමා, කවර හෙසින්ද යත්? මහාදුක්ඛස්ස, ඉමහත්වූ දුකක්; උප්පාදනතො, උපද වනහෙසින; එවං, මෙකියනලදනසින්; එකනනතො, නියතවශයෙන්; විපාකෙනෙව, විපාකයා විසින්ම; ඉදානිදං, ඉෂ්ටාලමින අනිෂ්ටා ලමිනවය; පරිවජ්ජතිති, පිරිසිදිනුලැබෙයයි; වෙදිතබ්බං, දතසුතුසි; නංනංවාපනාතිඑත්ථ, නංනංවාපන යනමේ පාඨයෙහි; හෙසිමනයො, යටකිතයනෙමේ; නබලොකෙනබ්බො, අපෙක්ෂානොකවසුතු.

* මධ්‍යම සත්තයන්ගේද විපාකයන්ගේද වශයෙන් පිරිසිදු දක්වා වදාළ අරමුණගෙන “තත්ත්වකාමරූපං තෙසංතෙසං සත්තානං උඤ්ඤානං අවඤ්ඤානං” යනාදි ස්වරූපයෙන් දැක්වූ නායමා හෙතීමන යයි දතයුතුබව මූලටීකාවායායීයෝ යුතු. “හෙතීමනයොති මජ්ඣිම කසත්තස්ස විපාකස්ස වචසෙන වචනීතං ආරම්භණං ගහෙතො තෙසං තෙසං උඤ්ඤානනති ආදිනා වුත්තනායො” යි. “තංතංවාපන” යන් තෙති තත්ශබ්දයා ප්‍රක්‍රාන්තවිෂයෙහි නොවා ප්‍රසිද්ධවිෂයෙහි වැටේ.

* කවරහෙයකින් යටකිනය අපෙක්ෂානොකටයුතුද යන වොද නාව සිතනබා පරිහාර පිණිස “නභිහගවා සමමුතිමනාපං භිඤ්ඤති පුග්ගලමනාපං පනතිඤ්ඤති” යන වාක්‍යවය දක්වත්.

36

නභිහගවාසමමුතිමනාපං භිඤ්ඤති පුග්ගලමනාපං පනතිඤ්ඤති.

36. හි, ඒ සැබව; නොහොත්-හි, කවරහෙයකින්; (හෙතීමනයොත ඔලොකෙනබ්බො, යටකිනය අපෙක්ෂානොකටයුත්තේද යත් ? 0) හගවා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ; සමමුතිමනාපං, සංවාති මනාපය; හෙවත්-නිශ්චයකරනලද මනාපය; නභිඤ්ඤති, නොවෙනස්කොට වදාරනසේක්ද; පුග්ගලමනාපං පන, පුද්ගලමනාපය වනාහි; භිඤ්ඤති; වෙනස්කොට වදාරනසේක්ද; (තස්මා, එහෙයින්; හෙතීමනයො ඔලොකෙනබ්බො, යටකිනය අපෙක්ෂානොකටයුත්තේය.)

* මෙහි සංවාතිමනාපය නම් මධ්‍යමසත්තයන්ගේ වශයෙන්ද විපාකයන්ගේ වශයෙන්ද ඉන්ධ්‍යානිෂ්ටාලබ්ධියන් පිරිසිදු “තත්ත්වකාමරූපං තෙසංතෙසං සත්තානං උඤ්ඤානං” යනාදි ස්වරූපවශයෙන් දක්වා වදාළනයයි. පුද්ගලමනාපය නම් “තෙරසිකා නඤ්ඤිරූපං කොට්ඨත්තං භිතංතාම” යනාදිවශයෙන් අටුවාහි දැක්වූ නයයි. එකිනෙකට ගතයුතුබව දක්වන ටීකාවායායීයෝ “සමමුති මනාපනති මජ්ඣිමකසත්තස්ස විපාකස්ස වචසෙන සමමනංවචනීතං මනාපං තංපනසභාවෙනෙව වචනීතනති අභිඤ්ඤානබ්බොවනතිඤ්ඤති අභිප්පායො සඤ්ඤාවිපලාසෙන තෙරසිකාදීනිපි පුග්ගලෙහි මනා පනති භිතං පුග්ගලමනාපං තංතංවා පනතිඤ්ඤති” යි අර්ථය.

* අවිකල්පාවායායීයෝ වනාහි “තංතංවාපන” යන මේ පාඨයෙහි යටකිනය අපෙක්ෂානොකටයුතුබවිකිහ. එහෙත් කවරනයක් අපෙක්ෂා කොට “තංතංවාපන” යන මේ පාඨය බුදුහු වදාළෝදැයි කට්ටි වොදනාව පරිහරණයකරනුවෝ “තස්මාතංතංවාපනවසෙන උපාදා යුපාදාය” යනාදිය දක්වත්.

37

තස්මා තංතංවාපනවසෙනෙව උපාදායුපාදාය භිතංතංතා වෙදිතබ්බා තෙරසිකානඤ්ඤිරූපං කොට්ඨත්තං භිතංතාම තං උපාදායතිරවජානෙසු නාගසුපණ්ණානං පණ්ණිතංතාම තෙසංරූපං.

භීතං තංඋපාදය පෙතානං රූපං පණ්ණිනං නාම තෙසමපිභීතං
 තංඋපාදය භ්තපදනං රූපං පණ්ණිනං නාම තෙසමපිභීතං තංඋපාදය
 ශාමභොජකානං රූපං පණ්ණිනං නාම තෙසමපිභීතං තංඋපාදය
 ජනපදසාමිකානං රූපං පණ්ණිනං නාම තෙසමපිරූපං භීතං තං උපා
 දය පදෙසරුජ්ඣනං රූපං පණ්ණිනං නාම තෙසමපිභීතං තංඋපාදය
 චක්කවතතිරඤ්ඤාරූපං පණ්ණිනං නාම නස්සාපිභීතං තංඋපාදය
 භුමමදෙවානං රූපං පණ්ණිනං නාම තෙසමපිභීතං තංඋපාදය
 වාතුමිභාග්ජිකානං දෙවානං රූපං පණ්ණිනං නාම තෙසමපිභීතං
 තංඋපාදය නාවනිංසානං දෙවානං රූපං පණ්ණිනං නාම පෙ
 අකතිභි දෙවානං පනරූපං මත්ථකප්පතං පණ්ණිනං නාම.

37. යසො, යම්භෙයකින්; පුග්ගලමනාපං, පුද්ගලමනාපය; භිඤ්ඤි,
 වෙනස්කොට වදාළසේක්ද; (නිත්‍යසමබ්බිකාය ගෙන යන්ගබ්බ
 ප්‍රයෝගය යෙදෙයි.) තසො, එහෙයින්; තංතංවාපනවසෙනෙව, ඒ ඒ
 සත්ත්වයන්ගේ වශසෙන්ම; උපාදයුපාදය, රූපය කරුණුකොට
 කොට; භිතපණ්ණිතතා, බ්‍රහ්මානුකූලතාවෙන්; වෙදිතබ්බා, දන
 යුක්තිය; භි, විස්තරකෙරෙමි; තෙරසිකානං, තිරිසතුන්ගේ; රූපං,
 රූපයනම්; කොට්ඨකතං, කෙළපැමිණියාවූ; භිතංනාම, භිත නම;
 තං, ඒ තිරිසතුන්ගේ රූපය; උපාදය, නිසා; තිරිච්ඡානෙසු, තිරිසත්
 ගියවුත් අතුරෙහි; නාගසුප්පණ්ණානං, නාගගරුභයන්ගේ; (රූපං,
 රූපයනම්;) පණ්ණිතංනාම, ප්‍රණ්ණිතනම; තෙසං, ඒ නාගගරුභයන්ගේ;
 රූපමපි, රූපයනෙමෙද; භිතංනාම, භිතනම; තං, ඒ නාග ගරුභ
 යන්ගේ රූපය; උපාදය, නිසා, පෙතානං, ප්‍රෙතයන්ගේ; රූපං,
 රූපයනෙමේ; පණ්ණිතංනාම, ප්‍රණ්ණිතනම; තෙසමපි, ඒ ප්‍රෙතයන්ගේද;
 (රූපං, රූපයනෙමේ;) භිතං, භිතය; තං, ඒ ප්‍රෙතයන්ගේ රූපය;
 උපාදය, නිසා; ජනපදනං, දනවිච්ඡේදයන්ගේ; රූපං, රූපයනෙමේ;
 පණ්ණිතංනාම, ප්‍රණ්ණිතනම; තෙසමපි, ඒ දනවි ච්ඡේදයන්ගේද, (රූපං,
 රූපයනෙමේ;) භිතං, භිතය; තං, ඒ දනවිච්ඡේදයන්ගේ රූපය; උපා
 දය, නිසා; ශාමභොජකානං, ශ්‍රාමභොජකයන්ගේ; රූපං, රූපය
 නෙමේ; පණ්ණිතංනාම, ප්‍රණ්ණිතනම; තෙසමපි, ඒ ශ්‍රාමභොජකයන්
 ගේද; (රූපං, රූපයනෙමේ;) භිතං, භිතය; තං, ඒ ශ්‍රාමභොජක
 යන්ගේ රූපය; උපාදය, නිසා; ජනපදසාමිකානං, දනවිච්ඡේදයන්ගේ;
 රූපං, රූපයනෙමේ; පණ්ණිතංනාම, ප්‍රණ්ණිතනම; තෙසමපි, ඒ දනවි
 ච්ඡේදයන්ගේද; (රූපං, රූපයනෙමේ;) භිතං, භිතය; තං, ඒ දනවි
 ච්ඡේදයන්ගේ රූපය; උපාදය, නිසා; පදෙසරුජ්ඣනං, පෙදෙසිරුජ්ඣන්ගේ;
 රූපං, රූපයනෙමේ; පණ්ණිතංනාම, ප්‍රණ්ණිතනම; තෙසමපි, ඒ පෙදෙසි
 රුජ්ඣන්ගේද; (රූපං, රූපයනෙමේ;) භිතං, භිතය; තං, ඒ පෙදෙසි
 රුජ්ඣන්ගේ රූපය; උපාදය, නිසා; චක්කවතතිරඤ්ඤා, සක්චිති
 රජනුගේ; රූපං, රූපයනෙමේ; පණ්ණිතංනාම, ප්‍රණ්ණිතනම; තස්සාපි,
 ඒ සක්චිතිරජනුගේද; (රූපං, රූපයනෙමේ;) භිතං, භිතය; තං,

ඒ සක්විතිරජහුගේ රූපය; උපාදය, නිසා; භූමමදෙව්‍යානං, බ්‍රිමාවු දෙවියන්ගේ; රූපං, රූපයනෙමේ; පණ්ණිතංනාම, ප්‍රණීතනම; තෙසමපි, ඒ බ්‍රිමාවුදෙවියන්ගේද; (රූපං, රූපයනෙමේ;) භීතං, භීතයැ; තං, ඒ බ්‍රිමාවුදෙවියන්ගේ රූපය; උපාදය, නිසා; වාතුමමහාරජකානං, වාතුමහාරජක දෙව්ලෝවැසිවූ; දෙව්‍යානං, දෙවියන්ගේ; රූපං, රූපය නෙමේ; පණ්ණිතංනාම, ප්‍රණීතනම; තෙසමපි, ඒ වාතුමහාරජකදෙව්ලෝ වැසි දෙවියන්ගේද; (රූපං, රූපයනෙමේ;) භීතං, භීතයැ; තං, ඒ වාතුමහාරජක දෙව්ලෝවැසි දෙවියන්ගේ රූපය; උපාදය, නිසා; තාවතිංසානං, තවතිසාදෙව්ලෝ වැසිවූ; දෙව්‍යානං, දෙවියන්ගේ; රූපං, රූපයනෙමේ; පණ්ණිතංනාම, ප්‍රණීතනම; පෙණ්ණිතංනාම, අකතිඨ දෙව්‍යානංපන, අකතිඨා බමලෝවැසි බමුන්ගේ වනාහි; රූපං, රූපය නෙමේ; මත්තකප්පනං, මුදුන්පැමිණියාවූ; පණ්ණිතංනාම, ප්‍රණීතනම.

38

දුරදුකතිදෙසෙ ඉන්ද්‍රියාදීනි හෙසාවිහතනානෙව ඉමසම්. පනදුකෙ දුප්පරිග්‍රහණෙන ලකුණදුප්පරිච්ඡිකිතාය සුබුමරූපං දුරෙතිකපිතං සුබපරිග්‍රහණෙන ලකුණසුප්පරිච්ඡිකිතාය ඔලාරික රූපං සනතිකෙති කබලිඛකාරහාරපරිසොසානෙව නිසානනසා නෙපි ඉදංචුවචතිරූපං දුරෙති නනිසාතිතං කසමා දුට්ඨඤ්ඤි දුරෙනාම ලකුණතො ඔකාසතොවාති නස්ම ලකුණතො දුරෙති නකපිතං නං ඔකාසතොකපෙතබ්බං තසමා දුරෙතිඅකපිතංඔලාරිකරූපං ඔකාසතොදුරෙති දසෙසතුං අනිසානෙනාව සංවා පනඤ්ඤමපිති ආදිමාහ.

38. දුරදුකතිදෙසෙ, දුරවිකතිදේශයෙහි; ඉන්ද්‍රියාදීනි, සත්‍රිඤ්ඤි යාදිඤ්; හෙසා, යටබම්ප්‍රදීපිකාහි ප්‍රකරණාචි කථාවෙහි; හෙවත්-අච්ඡාලිති නම්වූ අවුචාවෙහි; විහතනානෙව, විහාගකරන ලද්දහුමැයි; ඉමසම්-දුකෙපන, මේ දුරවිකයෙහි වනාහි; දුප්පරිග්‍රහණෙන, අරුත් පිරිසිදුගැන්ම පහසුනොවන හෙයින්ද; ලකුණදුප්පරිච්ඡිකිතාය, ඉන්ද්‍රියාදීන්ගේ ලක්ෂණය වටහාගැන්ම දුෂ්කරහෙයින්ද; සුබුමරූපං, සුසුමරූපයනෙම; දුරෙති, දුරරූපයයි; (අරුත්හිවූ රූපය යුසේසි.) කපිතං, වදාලසේක; සුබපරිග්‍රහණෙන, අරුත් පිරිසිදුගැන්ම පහසු හෙයින්ද; ලකුණසුප්පරිච්ඡිකිතාය, ඉන්ද්‍රියාදීන්ගේ ලක්ෂණය වටහා ගැන්ම සුකරහෙයින්ද; ඔලාරිකරූපං, ඔදාරිකවූ රූපයනෙම; සනති කෙති, සනතිකරූපයයි; (ආසන්නයෙහිවූ රූපය යුසේසි.) කපිතං, වදාලසේක; කබලිඛකාරහාර පරිසොසානෙව, කබලිඛකාරහාරවසාන යෙහිද; නියසානනසානෙපි, නිශ්මනසානයෙහි නමුදු; හෙවත්-ඉවත්වනනන්හි නමුදු; ඉදංචුවචති රූපංදුරෙති, ඉදංචුවචතිරූපං දුරෙති කියා; නනිසාතිතං, ඉවත්නොකරන ලදයැ; කසමා, කවර හෙයින්යත්; හි, යම්හෙයින්ත්; දුරෙනාම, දුරයෙහි නම්; හෙවත්-අරුත්හිනම්; ලකුණතොව, ලක්ෂණ හෙයින්ද; ඔකාසතොව, සාන

හෙය්නුදු; දුට්ඨං, ප්‍රකාරවයක් ඇත්තේද; ඉති, එහෙයින්; තත්ථ, ඒ විප්‍රකාරයන් අතුරෙන්; ලක්ඛණතො, ලක්ෂණහෙයින්; දුරෙති, දුරෙයි; හෙවත්-ඇත්තියි; යං, යම් ඖද්‍යරික රූපයෙක්; නකපිතං, නොවදුලයේක්ද; තං, ඒ ඖද්‍යරික රූපය; ඔකාසතො, ස්ථානහෙයින්; (දුරෙති, දුරෙරූපංයි;) කපේතබ්බං (යසමා,) යම්හෙයකින් කියයුත්තේද; තස්මා, එහෙයින්; දුරෙති, දුරෙරූපංයි; අකපිතං, සවරූප වශයෙන් නොවදුලාවූ; ඔලාරිකරූපං, ඖද්‍යරිකරූපය; ඔකාසතො, ස්ථානහෙයින්; දුරෙති, දුරරූපයයි; දසෙකං, දක්වනු සදහා; අතීය්‍යානෙත්වා, ඉවත්නොකොටමැ; යංවාපනඤ්ඤමපීතිආදීං, යංවාපනඤ්ඤමපි යනාදී තෙපුල; ආහ, වදුලයේක.

* මෙහි සංක්ෂේපාථය නම් “තත්ථ කතමං රූපංදුරෙ ඉත්ථිත්‍රියං පෙට්ටංකබලිඛිකාරොආහාරොදං වුව්චිතරූපං දුරෙ” යුහෙයින් කබලිඛිකාරහාර රූපයද ඇතුලත්කොට දුරරූපය සමුපුණ්ණිවත්වූ නමුදු මෙසේ නොවදුරු “යංවාපනඤ්ඤමපි අත්ථිතරූපං අනාසනෙන පෙට්ටංකදුරංවුව්චිත රූපංදුරෙ”යි මෙහි වදුලබව වනාහි වක්‍ෂ්‍ය; ප්‍රසාද්දි ඖද්‍යරිකරූපයේ දසදෙන විදශීනා වැඩිමට පහසුව සලකා ලක්ෂණහෙයින් සනතිකෙරූපනම්හු වෙන්සිද ඔවුන් දුර පිහිටි කල්හි අවකාශහෙයින් දුරරූපවනබැව්ද දක්වනු සදහා අසමුපුණ්ණි කොට ගලපා “යංවාපනඤ්ඤමපි අත්ථිතරූපං අනාසනෙන පෙට්ටංක අසනතිකෙ ඉදංවුව්චිතරූපං දුරෙ”යි වදුලයේක යනුයි.

39

සනතිකපදනිදෙසෙපි එසෙවනසො නත්ථඅනාසනෙන න ආසනෙන අනුපකඨෙති නිස්සටෙ දුරෙති දුරමහි අසනතිකෙති නසනතිකෙ ඉදංවුව්චිතරූපං දුරෙති ඉදංපණ්ණරසවිධං සුමුමරූපං ලක්ඛණතොදුරෙ දසවිධංපනඔලාරිකරූපං යෙවාපනකවසෙන ඔකාසතො දුරෙති වුව්චිත සනතිකපදනිදෙසො උත්තානත්ථො සෙව.

39. සනතිකපදනිදෙසෙපි, සනතිකපදයාගේ නිදේශයෙහිද; එසෙවනසො, මෙකීනයබ්බු නය ඇත්තේය; තත්ථ, ඒ පාඨයෙහි; අනාසනෙනති, අනාසනෙයනු; නආසනෙන, නොදආසනන ස්ථාන යෙහියැ; අනුපකඨෙති, අනුපකඨෙ යනු; නිස්සටෙ, දෙලොස්වයන් පමණැති අත්පයින් ඇත්වූ තන්හියැ; දුරෙති, දුරෙයනු; දුරමහි, දුරවූ තන්හියැ; අසනතිකෙති, අසනතිකෙයනු; නසනතිකෙ, සමීපතොවූ තන්හියැ; ඉදංවුව්චිතරූපංදුරෙති, ඉදංවුව්චිතරූපංදුරෙයනු; පණ්ණර සවිධං, පසලොස්වැදූරුම්වූ; ඉදංසුමුමරූපං, මේ සුක්‍ෂමරූපය; ලක්ඛණතො, ලක්ෂණහෙයින්; දුරෙති, දුරෙරූපයයි; (වුව්චිත, කියනු ලැබේ; 0) දසවිධං, දසවැදූරුම්වූ; ඔලාරිකරූපංපන, ඖද්‍යරිකරූපය වනාහි; යෙවාපනකවසෙන, යෙවාපනක වශයෙන්; ඔකාසතො, අව

කාශගෙසින්; දුරෙහි, දුරරූපයයි; වුවහි, කියනුලැබේ; සනතිකපද නිද්දෙසො, සනතිකපදයාගේ නිද්දෙයනෙම; උත්තානන්‍යොව, නොගැඹුරුවූ අභි ඇත්තේමැයි.

* පළමු සනතිකපද නිද්දෙයෙහි “සනතිකපදනිද්දෙසෙපි එසෙ වනයො”යි දක්වතිබියදී දැන් නැවතත් “සනතිකපදනිද්දෙසො උත්තානන්‍යොව”යි කියනු කිමයත්? දුරපදනිද්දෙයෙහි මෙන් සනතික පදනිද්දෙයෙහිද “නත්තකමරූපං සනතිකෙ වත්තායනනං..... පෙ.....පොඨබ්බායනනං ඉදංවුවහි රූපං සනතිකෙ”යි අසම්පූර්ණ කොට වදාරා නැවත “යංවාපනකඤ්ඤමපි අභිරූපං ආසන්නං උපකමෙ පෙ.....ඉදංවුවහි රූපං සනතිකෙ”යි වදලේ දුරපදයෙහි මෙන් අභිගතසුත්‍ර බැවිනැයි දක්වනු සදහා “සනතික පදනිද්දෙසෙපි එසෙ වනයො”යිද සියළුඅභි සියළු අනුසකි වචනයන් යථාක්‍රමයෙන්ම සනතිකපදනිද්දෙයෙහි නගනලදැයි දක්වනු සදහා “සනතිකපද නිද්දෙසො උත්තානන්‍යොව”යිද යුතු. “යෙ වාපනක වසෙන” යනු කිමයත්? පෙළෙහි දුරරූපයයි ස්වරූප වශයෙන් නොවදාරා “යංවාප නඤ්ඤමපි අභිරූපං අනාසන්නං” යනාදී වශයෙන් වදාරනලද්දවූ ස්වරූප වශයෙන් දුරස්ථවූ ඖදාරිකරූපය අපෙක්ෂාකොට දුරරූපයයි දක්වනු සදහා වදලසේක යනු භාවයි.

40

ඉදංවුවහි රූපං සනතිකෙහි ඉදංදසවිධං ඔලාරිකරූපං ලක්ඛණන්‍යොසනතිකෙ පඤ්චදසවිධං පනසුමුමරූපං සෙවාපනකවසෙන ඔකාසන්‍යොසනතිකෙහි වුවහි කිත්තකන්‍යොපඨාසපථරූපං ඔකාස වසෙන සනතිකෙහිම කිත්තකන්‍යොපඨාස දුරෙහිමාහි පකති කථාස කපේනානං වාදසහන්‍යො සවණ්ණපචාරෙ නාමහොති නස්ස ඔරන්‍යොරූපං සනතිකෙ පරන්‍යොදුරෙ නත්තසුමුමරූපං දුරෙ හොනනං ලක්ඛණන්‍යොපි ඔකාසන්‍යොපි දුරෙහොති සනතිකෙ හොනනං පන ඔකාසන්‍යොව සනතිකෙ හොති නලක්ඛණන්‍යො ඔලාරිකරූපං සනතිකෙහොනනං ලක්ඛණන්‍යොපි ඔකාසන්‍යොපි සනති කෙහොති දුරෙහොනනං ඔකාසන්‍යොව දුරෙහොති නලක්ඛණන්‍යො නංනංවාපනාති එත්තන හෙසිමන යො ඔලොකෙනෙබ්බා.

40. ඉදංවුවහි රූපං සනතිකෙහි, ඉදංවුවහි රූපං සනතිකෙ යනු; දසවිධං, දසවැදෑරුම්වූ; ඉදංඔලාරිකං රූපං, මේ ඖදාරිකරූපය; ලක්ඛණන්‍යො, ලක්ෂණගෙසින්; සනතිකෙ, (ඉතිවුවහි) සනතිකරූප යයි කියනුලැබේ; පඤ්චදසවිධං, පසළොස් වැදෑරුම්වූ; සුමුමරූපං පන, සුක්ෂමරූපය වනාහි; සෙවාපනකවසෙන, සෙවාපනකයාගේ වශයෙන්; ඔකාසන්‍යො, අවකාශගෙසින්; සනතිකෙහි, සනතිකරූප යයි; වුවහි, කියනුලැබේ; (දැන් ආසන්න දුර ප්‍රමාණය දක්වනු සදහා කිත්තකන්‍යොපඨාස යනාදිය දක්වත්;) කිත්තකන්‍යොපඨාස, කෙපමණතැන් පවත්; (පවත්නං, ප්‍රවෘත්තවූ;) රූපංපන, රූපය

තෙමේ වනාහි; ඔකාසවසෙන, අවකාශ වශයෙන්; හෙවත්-සථාන වශයෙන්; සනතිකෙනාම, සනතිකරුපය නම් වේද; හෙවත්-ආසන්න රුපයනම් වේද; කිත්තකතොපසාය, කෙපමණතැන් පටන්; දුරෙ නාම; දුරරුප නම්වේද; ඉති, (වෙවදෙය්) ඉදින් කියානම්; පකති කපාය, ප්‍රකෘතිකපාවෙන්; කපේන්නානං, කප්පයකරන්නවුන්ගේ; වාදසහජො, දෙළොස් රියන් පමණැති තැන; සවණුපවාරොනාම, ශ්‍රවණොපවාරසථානය නම්; හොති, වේ; (ඇසීමට සුදුසු වූ තැන් නම් සුසේසි;) තස්ස, ඒ වාදශබ්දානා ප්‍රමාණවත් ප්‍රදේශයාගේ; ඔරතො, මොබ්බෙහි; (පවත්නා) රුපං, ප්‍රවෘත්තවූ රුපයතෙමේ; සනතිකෙ, සනතිකෙරුප නම; හෙවත්-ආසන්නයෙහිවූ රුපනම; පරතො, වාදශබ්දානාප්‍රමාණවත් ප්‍රදේශයෙන් ඔබ්බෙහි; (පවත්නා) රුපං, ප්‍රවෘත්තවූ රුපයතෙමේ; දුරෙ, දුරෙරුපනම; හෙවත්-ඇත්තිවූ රුපනම; තත්ථ, ඒ සුක්‍ෂම ඖදාරිකරුපයන් අතුරෙන්; සුමුමරුපං, සුක්‍ෂමරුපය තෙමේ; දුරෙ, දුරසථානයෙහි; හොන්තං, වනුයේ; ලක්ඛණතොපි, ලක්‍ෂණහෙයිනුදු; ඔකාසතොපි, අවකාශහෙයිනුදු; දුරෙහොති, දුරෙ (ඇත්තිවූ) රුපනම්වේ; සනතිකෙ, ආසන්නයෙහි; හොන්තංපන, වනුයේ වනාහි; ඔකාසතොව, අවකාශ හෙයින්ම; සනතිකෙහොති, සනතිකෙ (ආසන්නයෙහිවූ) රුප නම් වේ; ලක්ඛණතො, ලක්‍ෂණ හෙයින්; න, සනතිකෙරුප නම් නොවේ; ඔලාරිකරුපං, ඖදාරික රුපයතෙමේ; සනතිකෙ, ආසන්නයෙහි; හොන්තං, වනුයේ; ලක්ඛණ තොපි, ලක්‍ෂණහෙයිනුදු; ඔකාසතොපි, අවකාශ හෙයිනුදු; සනතිකෙ හොති, සනතිකෙ (ආසන්නයෙහි) රුපනම්වේ; දුරෙ, දුරසථානයෙහි; හොන්තං, වනුයේ; ඔකාසතොව, අවකාශහෙයින්ම; දුරෙහොති, දුරෙ (ඇත්තිවූ) රුපනම්වේ; ලක්ඛණතො, ලක්‍ෂණහෙයින්; න, දුරෙ රුපනම් නොවේ; තංතංවාපනාතිඑත්ථ, තංතංවාපන යනමේ පාඨයෙහි; හෙසීමනසො, යටකිත්තයතෙමේ; නමලොකෙනබ්බො, අපෙක්‍ෂා නොකටයුතුයි.

* යටකිත්තලද නයනම් “තත්ථකතමංදුරෙ ඉතිඤ්ඤියං පෙසුකබ්බිකාරො ආහාරො යංවාපනාකුඤ්ඤි අත්ථිරුපං අනාසන්නො අනුපකංඝෙ දුරෙ සනතිකෙ ඉදංචුවච්චිරුපං දුරෙ තත්ථකතමංරුපං සනතිකෙ වක්ඛායතනං පෙසුකඉදංචුවච්චිරුපං සනතිකෙ” යි ලක්‍ෂණහෙයිනුදු වාදශබ්දානා පාශයාගේ වශයෙන් පිරිසිඳිනාලද පියෙස් හෙයිනුදු දුරසනතික භාවය දක්වාදෙලනයි. කවරහෙයකින් යටකිත්ත අපෙක්‍ෂානොකටයුතුද යන වොදනාවට පරිහාර පිණිස “හෙසාතිතිඤ්ඤානොගතො” යන පාඨය දක්වන.

41

හෙසා හි භිඤ්ඤානොගතො ඉධප නනලක්ඛණතොදුරං භිඤ්ඤි ඔකාසතො දුරමෙව භිඤ්ඤි උපාදුසුපාදුස දුරෙ සනතිකකුඤ්ඤි එත්ථ දසසිතං අත්තතො හි රුපං සනතිකෙ නාම අනෙතාකුච්ඡිගගයා

පිපරයා දුරේ අනෙකාකුවර්තයා සනතිනෙ බහිසිතයා දුරේ එකමකෙවු සසිතයා සනතිනෙ බහිසමුබෙ සිතයා දුරේ අනෙකා පටිවෙණේ රූපං සනතිනෙ බහිසටිවෙණේ දුරේ අනෙකාසංඝාරාමේ රූපං සනතිනෙ බහිසංඝාරාමේ දුරේ අනෙකාසිමාස රූපං සනතිනෙ බහිසිමාස දුරේ අනෙකාගාමකෙවන රූපං සනතිනෙ බහිගාම කෙවන දුරේ අනෙකාචන්ද්‍ර රූපං සනතිනෙ බහිචන්ද්‍ර දුරේ අනෙකාරජ්ජිමාස රූපං සනතිනෙ බහිරජ්ජිමාස දුරේ අනෙකාසමුදෙද රූපං සනතිනෙ බහිසමුදෙද දුරේ අනෙකාවක්ක වාසල රූපං සනතිනෙ බහිවක්කවාසල දුරේති.....අං රූපකඛ්ඛිතිදෙදසං.....

41.(ක) හි, සැබව; නොහොත්-හි, කවරහෙයින්; හෙයා, යටකිනය නෙමේ; හිඤ්ඛානො, මිශ්‍රකෙරෙමින්; ගතො, පැවැත්තේද; (“හිඤ්ඛානො මිස්සකංකරෙනො” යන ටීකාපාඨය ගෙන කී නැති) නොහොත්-හිඤ්ඛානො; වෙන්කෙරෙමින්; ගතො, පැවැත්තේද; (හිඤ්ඛානොති සරූපදස්සනෙන.....පෙ.....විසුංකරෙනො ගතොති අත්ථො” යන ටීකාපාඨයගෙන කීනැති.) නොහොත්-හිඤ්ඛානො, විනාශකෙරෙමින්; ගතො, පැවැත්තේද; (අථවා ලක්ඛණෙනො.....පෙ.....හිඤ්ඛා සනතිකතාවං කරෙනො පවතො” යන ටීකාපාඨය ගෙන කී නැති.) තසමා, එහෙයින්; නමලොකෙනබ්බො, අපෙක්ෂා නොකටයුතු; 0

* මෙහි දැක්වූ අභිධම්මය අනුරන් ප්‍රථමනයෙහි හිදිධාතු තොමෝ සමභිඤ්ඤාභිසංඝ, විනිශ්චයෙහි හිදිධාතු විනාශාභිසංඝ නැතිය නෙයෙහි හිදිධාතු විනාශාභිසංඝ දැක්වේ. එහෙයින් අනුටීකාවෙහි “හිඤ්ඛානොති වුත්තං හොතිති ආහ මිස්සකං කරෙනොති යසමාපන හෙදනං විනාශකරණවපි හොතිතසමා දුතියවිකපෙස හිඤ්ඛානොති පදස්ස විසුං කරෙනොති අත්ථමාහ තතියවිකපෙසපන හිඤ්ඛානොති විනාශෙනොති අත්ථො”යි දැක්වූහ. මේ නයත්‍රය අනුරන් ප්‍රථමනයෙහි ලක්ෂණහෙයින් දුරරූපනම්වූ සුක්ඛරූපය ස්ථානා සනතහෙයින් සනතිකරූපය කිරීමෙන්ද ලක්ෂණහෙයින් සනතිකරූප නම්වූ ඔෆදරිකරූපය ස්ථානදුර භාවයෙන් දුරරූපය කිරීමෙන්ද දුරරූපසනතිකරූප භාවයට පැමිණියේය යනු භාවයි. විනිශ්චයෙහි ලක්ෂණ විසින් දුරරූපයන්ගේ ස්වරූප දැක්වූහෙයින්ද යංවාපනක නයින් ස්ථානවිසින් දුරරූප සනතිකරූපයන් දැක්වූහෙයින්ද එවිහු ලක්ෂණස්ථාන වශයෙන් වෙනස්බවට පැමිණියහ යනු භාවයි. තැනියනෙයෙහි ලක්ෂණ විසින් සනතිකරූප දුරරූපයෝ ස්ථානවිසින් දුරරූපසනතිකරූප බවට පැමිණියහ යනු භාවයි. අභිකථාවායායෝ යටකිනය පමුදු දැක්වූහ. එතකුදු වුවත් තංතංවාපන යනාදිවූ මත් තෙතිනයවය කෙසේවේදයන වොදනාව සිතනබා “ඉධපනලක්ඛණෙනො දුරං හිඤ්ඛා.....පෙ.....දුරසනතිකංති එත්ථ දස්සිතං”යිවියත්.

41.(කා) ඉධපන, තංතංවාපනරූපං උපාදය යන්නෙන් මේ මතු දැක්වූ නයෙහි වනාහි; ලක්ඛණතො, ලක්ඛණහෙයින්; දුරං, දුරවූ රූපය; ඔකාසතො, අවකාශහෙයින්; හෙවත්-ස්ථානහෙයින්; නභිඤ්ඤි, මිශ්‍රනොකරනසේක; ඔකාසතො, අවකාශහෙයින්; සන්තිකභාවකරණෙන, සන්තිකරූපබව කිරීමෙන්; භගවා, භාග්‍යවතුන්වහන්සේ; නභිඤ්ඤි, මිශ්‍රනොකරනසේක; ඔකාසතොපි, අවකාශහෙයිනුදු; විසුංකරණෙන, වෙන්කිරීමෙන්; නභිඤ්ඤි, මිශ්‍රනොකරනසේක; ඔකාසතො, අවකාශහෙයින්; දුරමෙව, දුරස්ථවූ රූපයම; ඔකාසතොව, අවකාශහෙයින්ම; සන්තිකභාවකරණෙන, ආසන්නභාවයකිරීමෙන්; භිඤ්ඤි, විනාශකරනසේක. (සමමානවිනෝදනී නම්වූ මෙම අටුවාහි “ඉධපන ලක්ඛණතො දුරංභිඤ්ඤි ඔකාසතො දුරමෙවභිඤ්ඤි” යන පාඨය පමණක් ඇත. අභිප්‍රාය දැනගැනීම සඳහා විකා විවරණය බහා මෙහි අභියෝජනා කළනියායි.) හි, ඒ කීමසැබව; එක්ථ, මේ තංතංවාපන යනාදිනයෙහි; උපාදයුපාදය, ආදානයකොටා කොටා; නොහොත්-කරුණුකොටාකොටා; දුරසන්තිකං, දුරසන්න භාවයතෙමේ; භගවතා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින්; දස්සිතං, දක්වාදැළුසේක; හි, විසාරකෙරෙමි; අත්තනො, තමාගේ; රූපං, රූපයතෙම; සන්තිකෙනාම, සන්තිකරූපනම; අනෙතාකුච්ඡිගතස්සාපි, තමාගේ කුසකුල හොත්තාවූද; පරස්ස, මෙරමාගේ; (රූපං, රූපය තෙමේ;) දුරෙ, දුරරූපනම; අනෙතාකුච්ඡිගතස්ස, තමාගේ කුසකුල හොත් ලදරුවාගේ; (රූපං, රූපයතෙමේ;) සන්තිකෙ, සන්තිකරූප නම; බහිසිතස්ස, පිටත්හි සිටියහුගේ; (රූපං, රූපයතෙමේ;) දුරෙ, දුරරූපනම; එකමඤ්ඤෙ, එක් මැස්සෙක්හි; සසිතස්ස, හොත්තහුගේ; (රූපං, රූපයතෙමේ;) සන්තිකෙ, සන්තිකරූපනම; බහිපච්ඡබ්බෙ, ආලිඤ්ඤ යෙන් පිටත; සිතස්ස, සිටියහුගේ; (රූපං, රූපයතෙමේ;) දුරෙ, දුර රූපනම; අනෙතාපරිවෙණෙ, පිරිවෙන්කුල හෙවත්-මළුවකුල; (සිතස්ස, සිටියහුගේ; රූපං, රූපයතෙමේ;) සන්තිකෙ, සන්තිකරූපනම, බහිපරිවෙණෙ, පිරිවෙණෙන් පිටත; හෙවත්-මළුවෙන් පිටත; (සිතස්ස, සිටියහුගේ; රූපං, රූපයතෙමේ;) දුරෙ, දුරරූපනම; අනෙතා පරිවෙණෙ, පිරිවෙන්කුල; හෙවත්-මළුවකුල; (සිතස්ස, සිටියහුගේ; රූපං, රූපයතෙමේ;) සන්තිකෙ, සන්තිකරූපනම; බහිපරිවෙණෙ, පිරිවෙණෙන් පිටත; හෙවත්-මළුවෙන් පිටත; (සිතස්ස, සිටියහුගේ; රූපං, රූපයතෙමේ;) දුරෙ, දුරරූපනම; අනෙතාසංඝාරාමෙ, සංඝාරාමාභ්‍යන්තරයෙහි; (සිතස්ස, සිටියහුගේ;) රූපං, රූපයතෙමේ; සන්තිකෙ, සන්තිකරූපනම; බහිසංඝාරාමෙ, සංඝාරාමයෙන් පිටත; (සිතස්ස, සිටියහුගේ; රූපං, රූපයතෙමේ;) දුරෙ, දුරරූප නම; අනෙතාසීමාය, උපචාරසීමාභ්‍යන්තරයෙහි; (සිතස්ස, සිටියහුගේ;) රූපං, රූපයතෙමේ; සන්තිකෙ, සන්තිකරූපනම; බහිසීමාය, උපචාර සීමාවෙන් පිටත; (සිතස්ස, සිටියහුගේ; රූපං, රූපයතෙමේ;) දුරෙ, දුරරූපනම; අනෙතාභාමකෙකිනෙ, භ්‍රාමකෙකුයකුල; (සිතස්ස, සිටිය

හුගේ;) රූපං, රූපයනෙමේ; සන්තිකෙ, සන්තිකරූපනම; බහිගාමි
කෙබ්බෙන, ග්‍රාමකෛත්‍රයෙන් පිටතැ; (සීතස්ස, සීටියහුගේ; රූපං,
රූපයනෙමේ;) දුරෙ, දුරරූපනම; අනෙකාඡනපදෙ, දනච්ඡුලැ;
(සීතස්ස, සීටියහුගේ;) රූපං, රූපයනෙමේ; සන්තිකෙ, සන්තිකරූප
නම; බහිඡනපදෙ, දනච්චෙන් පිටතැ; (සීතස්ස, සීටියහුගේ; රූපං,
රූපයනෙමේ;) දුරෙ, දුරරූපනම; අනෙකාරඡසීමාය, රාජ්‍යසීමා
භ්‍යන්තරයෙහි; (සීතස්ස, සීටියහුගේ;) රූපං, රූපයනෙමේ; සන්තිකෙ,
සන්තිකරූපනම; බහිරඡසීමාය, රාජ්‍යසීමාවෙන් පිටතැ; (සීතස්ස,
සීටියහුගේ; රූපං, රූපයනෙමේ;) දුරෙ, දුරරූපනම; අනෙකාසමුද්දෙ,
සමුද්‍රාභ්‍යන්තරයෙහි; (සීතස්ස, සීටියහුගේ;) රූපං, රූපයනෙමේ;
සන්තිකෙ, සන්තිකරූපනම; බහිසමුද්දෙ, සමුද්‍රයෙන් පිටතැ; (සීතස්ස,
සීටියහුගේ; රූපං, රූපයනෙමේ;) දුරෙ, දුරරූපනම; අනෙකාවක්ක
වාලෙ, චක්‍රවාලාභ්‍යන්තරයෙහි; (සීතස්ස, සීටියහුගේ;) රූපං, රූපය
නෙමේ; සන්තිකෙ, සන්තිකරූපනම; බහිවක්කවාලෙ, චක්‍රවාලයෙන්
පිටතැ; (සීතස්ස, සීටියහුගේ; රූපං, රූපයනෙමේ;) දුරෙ, දුරරූප
නම; ඉතිඅයං, මේ දක්වා වදාළේ; රූපක්කකිතිද්දෙසො, රූපක්කකි
තිදේශයයි.

රූපක්කකි තිදේශය නිමි.

42

වෙදනාක්කකිතිද්දෙසාදිසු හෙසාමුත්තසදිසං. පභාස අපුබ්බ
මෙව වණ්ණසිස්සාම, යාකාචිවෙදනාති වතුභූමික වෙදන. පටිසාදි
යති, සුඛාවෙදනාති ආදිති අතිතාදිවසෙන නිදදිඨවෙදන. සභා
වතො දසෙස්සතුං. චුත්තාති, තත්ත්වසුඛාවෙදනා අභිකාසිකා අභි
වෙනසිකා, නාමාදුක්කාවෙදනා, අදුක්කමසුඛාපන වක්කාදසො පසාද
කාසෙ සන්ධාසපටිසාසෙන අභිකාසිකා අභිවෙනසිකා,

42. වෙදනාක්කකි තිද්දෙසාදිසු, වෙදනාසක්කකි තිදේශාදීන්හි;
හෙසා, යටැ රූපසක්කකි තිදේශයෙහි; චුත්තසදිසං, කියනලද නය හා
සමානවුත්තාත්; පභාස, පියා, අපුබ්බමෙව; පෙරනොකිවක්මැ; හෙවත්-
අතිතව වූවක්මැ; වණ්ණසිස්සාම, වණ්ණනාකරන්නෙමු; යාකාචිවෙද
නාති, යාකාචි වෙදනායනමේ පාඨයෙන්; වතුභූමිකවෙදනං, වාතුර්
භූමික වෙදනාව; පටිසාදියති, පිරිසිදුගණි; නොහොත්-ගෙනඇර
දක්වයි; සුඛාවෙදනාති ආදිති, සුඛාවෙදනා යනාදි පදයෝ; අතිතාදි
වසෙන, අතිතාදි වශයෙන්; නිදදිඨවෙදනං, ප්‍රකාශකලාවූ වෙදනාව;
සභාවතො, සභාවහෙසින්; දසෙස්සතුං, දක්වන්ට; චුත්තාති, වදාළහ;
තත්ත්ව, ඒ සුඛාවෙදනා යනාදි පාඨයෙහි; සුඛාවෙදනා, සුඛවෙදනා
තොමෝ; කාසිකා, කාසිකාවූ වෙදනාවකුදු; අභි, ඇත; වෙනසිකා, මාන
සිකාවූ වෙදනාවකුදු; අභි, ඇත; දුක්කාවෙදනා, දුඃඛවෙදනාතොමෝ;

තථා, ඒ සුඛවේදනාවමෙන් විප්‍රකාරය; අදුක්ඛමසුඛාපන, අදුක්ඛ මසුඛවේදනාතොමෝ වනාහි; වක්ඛාදයෝ, වක්ඛුරුදිවු; පසාදකායෝ, ප්‍රසාදකායයන්; සකාය, සදහා; පරියායෙන, ප්‍රකාරානතරයෙකින්; හෙවත්-උපචාරකයින්; කායිකා, කායිකවේදනාවකුදු; අභී, ඇත; වෙනසිකා, මානසික වේදනාවකුදු; අභී, ඇත.

* සුඛසහගත කායවිඤ්ඤාය සමග පැවති වේදනාව කායිකසුඛ වේදනායිද සුඛසහගත කායවිඤ්ඤායෙන් අන්‍යවූ සොම්නස්සහගීය සින් දෙසැට සමගපැවති වේදනාව මානසික සුඛවේදනායිද දුඃඛසහගත කායවිඤ්ඤාය සමගපැවති වේදනාව කායිකදුඃඛවේදනායිද වෙමමුලවිත්තවය සමග පැවති වේදනාව මානසික දුඃඛවේදනායිද දතයුතු. වක්ඛාදයෝ යන්නෙහි ආදිශබ්දයෙන් ශ්‍රොත්‍රසූත්‍රාණ්‍යජිහ්වා ප්‍රසාදයන් දක්වා. ප්‍රසාදකාය ශබ්දයතෙමේ මෙහි කායප්‍රසාදය නොහඟවා, වක්ඛුප්‍රසාද ශ්‍රොත්‍රප්‍රසාද සූත්‍රප්‍රසාද ජිහ්වාප්‍රසාදයන් සතර පමණක් හඟවා, එහෙයින් වක්ඛුරුදි වතුච්චි ප්‍රසාදරූපයන් ආශ්‍රයකොට උපදනා වක්ඛුරු විඤ්ඤාය පෙණ්‍යජිහ්වා විඤ්ඤාය සමග පැවතිවේදනාව සථානොපචාර නයින්ගෙන කායිකායි යුතු. එහෙයින් මුලටිකාවාය්‍යීයෝ “වක්ඛාදයෝ පසාද ඔලාරික මනෝමයන්තන භාව පරියාපනතා කායවොහාරං අරගන්තිති තබ්බජුකා අදුක්ඛම සුඛා කායිකාති පරියායෙනවුත්තා නකායපසාදවජුකත්තා නති වක්ඛාදයෝ කායපසාදහොන්ති”යි කීහ. කායප්‍රසාදය ඇසුරුකොටැ පැවැති සුඛවේදනාතොමෝ මුඛ්‍යවශයෙන් කායිකතමැයි දතයුතු. එහෙයින් අනුටිකාවාය්‍යීයෝ කීහ. “නතිවක්ඛාදයෝ කායපසාද හොන්තිති ඉමිනා කායපසාදනිසසිනා වේදනා නිපපරියායෙන කායි කාතිදසොති”යි. වක්ඛුරු විඤ්ඤාය පෙණ්‍යජිහ්වා විඤ්ඤායයි නියන ලද වතුච්චි විඤ්ඤායන් සමග පැවැති අදුක්ඛ මසුඛවේදනාව නිබ්බදී ඉතිරි එක්පණසක් උපෙක්ඛාසහගත විතොත්තපාදයන් සමග පැවැති අදුක්ඛමසුඛ වේදනාතොමෝ මානසික වේදනාතමැයි දතයුතු.

43

තස්ස සබ්බාපිකායිකා කාමාවචණ, තථාවෙනසිකා දුක්ඛා වේදනා, වෙනසිකා සුඛාපන නෙගුමිකා, අදුක්ඛමසුඛා වතුගුමිකා, තස්සා සබ්බප්පකායායපි සන්තතිවසෙත ඛණ්ණාදිවසෙත ච අතීනාදි භාවො වෙදිතබ්බො, තස්ස සන්තතිවසෙත එකවිචි එකජවන එක සමාපනති පරිභාපනතා එකවිචි විසසසමායොගපචන්තාව පච්චු පසන්නා තනොපුබ්බෙ අතීනා පච්ඡා අනාගතා, ඛණ්ණාදිවසෙත ඛණ්ණතස පරිභාපනතා පුබ්බන්තාපරන්ත මජ්ඣගතා සකිච්චස්ඵු කුරු මානා වේදනා පච්චුපසන්නා තනොපුබ්බෙ අතීනා පච්ඡා අනාගතා, තස්ස ඛණ්ණාදිභාවෙන අතීනාදිභාවං සකාය අසං නිද්දෙසොක්කතොති වෙදිතබ්බො.

43. තත්ථ, ඒ වෙදනාවන් අතුරෙන්; සබ්බාපි, සියළුම; කාසිකා, කාසිකාවු; හෙවත්-ප්‍රසාදරූපයන් ඇසුරුකොට පවත්නාවූ සුබද්‍රුෂො පෙක්‍ෂා වෙදනාවෝතුමු; කාමාවචරා, කාමාවචරයහ; වෙනසිකා, මානසිකාවු; දුක්ඛාවෙදනා, දුඃඛවෙදනාවෝද; තථා, එසේ කාමා වචරයහ; වෙනසිකා, මානසිකාවු; සුඛාපන, සුඛවෙදනානොමෝ වනාහි; නෙභුමිකා, නෙත්‍රෙභුමිකාය; හෙවත්-ත්‍රිවිධභුමියෙහි පයඝී පනතාය; අදුක්ඛමසුඛා, අදුක්ඛමසුඛ වෙදනානොමෝ; චතුභුමිකා, චතුර්භුමිකාය; හෙවත්-චතුර්විධ භුමියෙහි පයඝීපනතාය; සබ්බප්‍රකාරායපි, සියළු ප්‍රභේද ඇත්තාවූද; භස්සා, ඒ වෙදනාවගේ; සන්තති වසෙතව, සන්තති වශයෙන්ද; හෙවත්-පෙළුසැදි පැවතුමි විසින්ද; ඛණාදිවසෙතව, ඝණාදීන්ගේ වශයෙන්ද; අතීතාදිභාවො, අතීතාදි භාවයනෙමේ; වෙදිතබ්බො, දතයුත්තේය; (මෙහි අදිශබ්දයෙන් “අපිව අතිකකන්තානෙතුවප්පවය කිච්චං අතීතං පච්ඡා අනාගතං” යන වචනය ගතයුතු බැව් “ඛණාදිවසෙත ඛණතතයපරියාපනතා පුබ්බන්තා පරන්තමඤ්ඤගතා” යනාදි මතුවක්‍ෂ්‍යමාණ අභිකථා පාඨයෙන් හඟවා) තත්ථ, ඒ සන්තති ඝණාදීන් අතුරෙහි; සන්තතිවසෙත, සන්තති වශයෙන්; එකවිධි එකජවන එකසමාපතති පරියාපනතා-එක විධි, එක්විධතවිධියෙකැ; එකජවන, එක්ජවනවාරයෙකැ; එකසමා පතති, එක්සමාපතතියෙකැ; පරියාපනතාව, ඇතුළත්වූද; එකවිධ විසය සමායොගප්පවනතාව, එක්සවිතිඝණාවසථාවක් ඇති ආලම්භ යෙහි පුනපුනායෙදීමෙන් පැවැත්තාවූද; (වෙදනා, වෙදනානොමෝ; 0) පච්චුප්පනතා, ප්‍රත්‍යුතප්පන වෙදනානම; තනොපුබ්බො, ඉන්මත් තෙහි; (නිබ්බන්තාවෙදනා, උපන් වෙදනානොමෝ; 0) අතීතා, අතීත වෙදනානම; පච්ඡා, පසුව; (නිබ්බන්තාවෙදනා, උපදින්නාවූ වෙදනා නොමෝ; 0) අනාගතා, අනාගතවෙදනා නම; ඛණාදිවසෙත, ඝණා දීන්ගේ වශයෙන්; ඛණතතයපරියාපනතා, සූදුළු ඝණත්‍රයට ඇතු ලත්වූ; පුබ්බන්තාපරන්තමඤ්ඤගතා, පුළුවරමධ්‍යකොඨාසත්‍රයෙහිවූද; සකිච්චඤ්ච, නමා අයත් කිසද; කුරුමානා, කරන්නාවූ; වෙදනා, වෙදනානොමෝ; පච්චුප්පනතා, ප්‍රත්‍යුතප්පන වෙදනානම; තනො පුබ්බො, එයින්පුළීයෙහි; (නිබ්බන්තාවෙදනා, උපන් වෙදනානොමෝ; 0) අතීතා, අතීතවෙදනා නම; පච්ඡා, එයින් පැසුළුව; (නිබ්බන්තා වෙදනා, උපදින්නාවූ වෙදනානොමෝ; 0) අනාගතා, අනාගත වෙදනානම; තත්ථ, ඒ සන්තතිඝණාදි වශයෙන්වූ අතීතාදි භාවයන් අතුරෙන්; නොහොත්-ඒ නිදේශයන් අතුරෙන්; ඛණාදිභාවෙන, ඝණාදීන්ගේ වශයෙන්; අතීතාදිභාවං, අතීතාදීන්ගේ භාවය; සකුසා, සදහා; අයංනිද්දෙසො, මේ නිදේශයනෙමේ; කතොති, කරනලදසි; වෙදිතබ්බො, දතයුතුසි.

* මෙහි නෙභුමිකා යන්නෙන් අරූපභුමිය පියා කාමරූප ලොකොභ්‍යවර භුමිත්‍රය පමණක් ගෙනඇර දක්වා. සොම්නස්සහනිය අකුසල්සිත් සිව්දෙනද සොම්නස්සහනිය මහකුසල්සිත් සිව්දෙනද

සොමනස්සහගිය මහාත්‍රියාසින් සිව්දෙනද සොමනස්සහගිය ශ්‍රෝතා පනතිමාභී විත්තයන් වර්තකොටඇති සොමනස්සහගිය ලොකො ත්‍තරසින්ද අරුපභූමියෙහි වනුයෙන් “වෙනසිකසුඛාපන වතුභූ මිකා”යි වදාළුයුතු නමුත් නොවදාළුයේක. කවරහෙයනයන් යටකී සොමනස්සහගිය සින්හු අරුපභූමියෙහි පවත්නාහුනමුදු කාමාවචර ලොකොත්තර ව්‍යවහාරය නොපියනහෙයින් නොවදාළුයේක. අනික් අනික්භූමියෙකැති පවත්නාවුන්ගේදතමතමන්අයත් ව්‍යවහාරයනොපිය නබැව් යටි අභිශාලිනී අභිකථාවෙහි දක්වනලදයා “සබ්බාපිකා සිකා කාමාවචරා” යන්නද මේ නසින් දනසුතු. මෙහි“අයංතිද්දෙසො” යන්නෙන් අනිතානාගත ප්‍රත්‍යත්‍යනත නිදේශය දක්වයි. මේවෙදනා සකකි නිදේශයෙහි කවරහෙයකින් අඩාසමයයන් නොදැක්වුනුද යත්? අඩාතය ප්‍රතිසක්ඛිව්‍යුති වශයෙන් පිරිසිඳිනලදයා. සමය රුත්‍රිඤ්චාදි වශයෙන් පිරිසිඳිනලදයා එසේ පිරිසිඳිනලද්දවුන් අතු රෙහි සුඛවෙදනාව මුල්කොටඇති එකම වෙදනාවක් නොයෙදෙන හෙයින් නොදැක්වුනයි දනසුතු. ඤාණය වනාහි උත්පාදඤාණාදින්හි වනුයා. එකලාවුම වෙදනාවෙහි ඤාණයයෙදෙනුයෙන් යෙදේවා සන්නතිය වනාහි එකවිචි එකජවනාදින්ගේ වශයෙන් සිඛ හෙයින් සුඛවෙදනාදිවු එකවෙදනාවෙකැ නොයෙදේයා. ඒ බැව් කෙසේ දනු යුතුදයත්? සන්නතිය නමා කෙවලවුමැ වාරලමඛනයන් පිරිසිඳීමක් බැවින් දනසුතුයයනුයි. මේ අභිප්‍රායය දක්වන ටිකාවාය්‍යයෝ, “සන්නතිවසෙන බණ්ඩවසෙනවාහි එත් අඩාසමයවසෙන අනිතාදි භාවස්සඅවචනං” යනාදිය යුතු. “පුබ්බන්තා පරන්ත මජ්ඣගතා” යන පාඨයෙන් හෙතුකාර්‍ය ප්‍රත්‍යයකාර්‍යයන්ගේ වශයෙන් යටකියනලද නය හදන්නබ්බිකොභාවාය්‍යයෝ දැක්වුන තත්මතය සිත්තබා ටිකා වාය්‍යයෝ “පුබ්බන්තාපරන්තමජ්ඣගතාහි එතෙන හෙතුපච්චය කිච්ච වසෙන වුත්තංතයං දසෙසති”යි වැණු.

44

බ්ලාජිකසුඛමනිද්දෙසෙ අකුසලා වෙදනාහි ආදිති ඡන්තො බ්ලාජිකසුඛමහාවං දසෙසතුං වුත්තාහි, දුක්ඛාවෙදනා බ්ලාජිකාහි ආදිති සභාවනො, අසවාපනනස්ස වෙදනාහි . ආදිති පුග්ග ලනො, සාසවාහි ආදිති ලොකිස ලොකුත්තරනො, බ්ලාජිකසුඛම හාවං දසෙසතුං වුත්තාහි, නත්ථ අකුසලා නාව සදරථසෙන දුක්ඛ විපාකසෙනව බ්ලාජිකා කුසලා නිදරථසෙන සුඛවිපාකසෙනව සුඛමා, අබ්‍යාකතා නිරුක්ඛාහසෙන අවිපාකසෙනව සුඛමා, කුසලා කුසලා සලස්සා හසෙන සවිපාකසෙන ව බ්ලාජිකා, අබ්‍යාකතා වුත්තනසෙතෙව සුඛමා, දුක්ඛා අසානසෙන දුක්ඛසෙනව බ්ලාජිකා, සුඛා සානසෙනසුඛසෙන ව සුඛමා, අදුක්ඛමසුඛා සනතසෙන පණ්න සෙන ව සුඛමා, සුඛදුක්ඛා ඛොහනසෙන ඵරණසෙන ව බ්ලාජිකා, සුඛවෙදනාපි හි ඛොහෙති ඵරති, නථා දුක්ඛවෙදනාපි, සුඛඤ්ඤි

උපසංස්මානං සකලසරීරං බ්‍රාහ්මණනං ආලලෙනනං අභිසංයය
මානං මදයමානං ඡාදයමානං ආනාදකසංවෙන ආසිඤ්චයමානං
විස උපසංස්කි.

44. ඔලාරිකසුබ්‍රමනිද්දෙහෙ, ඔදාරිකසුඤ්ච නිදේශයෙනි; අකු
සලාවෙදනානි ආදීනි ඤාසලාවෙදනා යනාදිවු පදයෝ; ඡාතිනො,
ඡාතිවශයෙන්; ඔලාරිකසුබ්‍රමනාවං, ඔදාරිකසුඤ්ච භාවය; දසෙසාදුං,
දක්වන්ට; චුත්තානි, වදාරනලදයහ; දුක්ඛාවෙදනා ඔලාරිකානි
ආදීනි, දුක්ඛාවෙදනා ඔලාරිකා යනාදි පදයෝ; සභාවතො, සභාව
වශයෙන්; (ඔලාරිකසුබ්‍රමනාවං, ඔදාරිකසුඤ්ච භාවය; දසෙසාදුං,
දක්වන්ට; චුත්තානි, වදාරනලදයහ;) අසමාපන්නස්ස වෙදනානි ආදීනි,
අසමාපන්නස්ස වෙදනා යනාදි පදයෝ; පුගලතො, පුගල වශ
යෙන්; (ඔලාරික සුබ්‍රමනාවං, ඔදාරික සුඤ්ච භාවය; දසෙසාදුං, දක්
වන්ට; චුත්තානි, වදාරනලදයහ;) සාසවානි ආදීනි, සාසවායනාදි
පදයෝ; ලොකීය ලොකුතතරතො, ලොකික ලොකොත්තර වශ
යෙන්; ඔලාරිකසුබ්‍රමනාවං, ඔදාරිකසුඤ්ච භාවය; දසෙසාදුං, දක්වන්ට;
චුත්තානි, වදාරනලදයහ; (අටුවාවෙහි “ඔලාරිකසුබ්‍රමනාවං දසෙසාදුං
චුත්තානි” යන්න ආදානනයෙනිම දැක්වූ හෙයින් ආදානාදීපකත
යනමැයි දතයුතු.) තත්ථ, ඒ වෙදනාවන් අපුරන්; (අකුසලා, අකු
ශලවෙදනාවෝතුමු; තාව, කුශලවෙදනාවන් කෙරෙන් පළමුකොට; ඔ
යාචුච්චනෙන, මා විසින් කියනුලැබෙත්; ට) අකුසලා, අකුශල
වෙදනාවෝ තුමු; සදරථථේනව, කෙලශානි සන්නාපය හා
සමපුසුකතවන අභියෝග්ද; දුක්ඛවිපාකථේනව, දුක්ඛ විපාක
යන් ඵලවන අභියෝග්ද; ඔලාරිකා, ඔදාරිකයහ; කුසලා, කුශල
වෙදනාවෝතුමු; නිදරථථේනව, කෙලශානිසන්නාපයෙන් ඉවත්වූ
අභියෝග්ද; සුඛවිපාකථේනව, සුඛවිපාකඵලවන අභියෝග්ද; සුබ්‍රමා,
සුඤ්චයහ; අඛ්‍යාකතා, අව්‍යාකාතවෙදනාවෝ තුමු; නිරුසාහ
ථේනව, කායකමාදි ව්‍යාපාර රහිත අභියෝග්ද; අවිපාකථේනව,
විපාකයන් නොදනවන අභියෝග්ද; සුබ්‍රමා, සුඤ්චයහ; කුසලාකුසලා,
කුශලාකුශල වෙදනාවෝ තුමු; සඋසාහථේනව, කායකමාදි ව්‍යාපාර
සහිත අභියෝග්ද; සවිපාකථේනව, විපාකයන් දනවන අභියෝග්ද;
නොහොත්-තමාසතුටු විපාක ඇති අභියෝග්ද; ඔලාරිකා, ඔදාරික
යහ; අඛ්‍යාකතා, අව්‍යාකාතවූ වෙදනාවෝ තුමු; චුත්තනසෙනෙව,
යටකිනසින්මැ; සුබ්‍රමා, සුඤ්චයහ; (යටකිනසින්ම යනු නිරුසාහ
ථේන අවිපාකථේන යන්න සදහා කිහි.) දුක්ඛා, දුඛවෙදනානොමෝ;
අසාතථේනව, සුඛවෙදනාවට විපක්ෂවූ අමධුර අනිෂ්ට අභියෝග්ද;
දුක්ඛථේනව, නොසැහිය හැකි අභියෝග්ද; ඔලාරිකා, ඔදාරිකයා;
සුඛා, සුඛවෙදනානොමෝ; සාතථේනව, ආසාදනාභියෝග්ද; සුඛ
ථේනව, සුඛඵලවන අභියෝග්ද; නොහොත්-සැහිය හැකි අභි
යෝග්ද; සුබ්‍රමා, සුඤ්චයා; අදුක්ඛමසුඛා, අදුක්ඛමසුඛවෙදනානොමෝ;
සන්නථේනව, ශාන්තවූ අභියෝග්ද; පණ්ණිතථේනව, ප්‍රණීතවූ අභි

යෙන්ද; හෙවත්-ප්‍රධාන භාවය පැමිණියාවූ අභියෝගය; සුමුමා, සුසංඝයා; සුබදුක්ඛා, සුබවේදනා. දුඃඛවේදනාවෝතුමු; බොහොමය නව, කලඹන අභියෝගය; ඵරණසේනාව, ස්පර්ශාභියෝගය; ඔලාරිකා, ඔදාරිකයා; හි, ඵ්ඛිම සැබව; සුබවේදනාපි, දුඃඛවේදනාතොමෝද, සකලසරීරං, මුඵසිරාර; බොහෙති, කලඹා, හි, ස්පර්ශයකෙරෙයි; තථා, ඵපරිද්දෙන්; දුක්ඛවේදනාපි, දුඃඛවේදනාතොමෝද; (සකල සරීරං, මුඵසිරාර; බොහෙති, කලඹා, ඵරති, ස්පර්ශයකෙරෙයි;) හි, විහාරකෙරෙමි; සුබං, වේදනාසුඛය; උප්පජ්ජමානං, උපදනේ; සකලසරීරං, මුඵ සිරාර; බොහෙතං, කලඹමින්; ආලුලෙතං, ආලොඛනයකෙරෙමින්; අභිසංඝයමානං, වතුරුවන්නාක් මෙන් කෙරෙමින්; මදයමානං, මත්වීමක් මෙන් කෙරෙමින්; ඡාදයමානං, මැඩගෙන යන්නාක්මෙන් කෙරෙමින්; (ඡාදයමානං යන පාඨයවුව කාමැත්තදනවමින් යන අභිසං.) සිතොදකසටෙන, සිහිල්පැත් කල සින්; ආසිඤ්චයමානංවිස, ඉසින්නාක්මෙන්; උප්පජ්ජති, උපදී.

* “බොහෙතං ආලුලෙතං” යන පදවය පයඝාය වශයෙන් සු හෙයින් අභි විශේෂයෙක්නැති “බොහෙතං ආලුලෙතං” යන් නෙන් කායිකසුඛවේදනාවද “අභිසංඝයමානං” යන්නෙන් බ්‍යානයන් හා පැවති සුඛවේදනාවද “මදයමානං ඡාදයමානං” යන්නෙන් කාම ගුණයන් හා පැවති සුඛවේදනාවද “සිතොදක සටෙන ආසිඤ්චය මානංවිස” යන්නෙන් සියළු සුඛවේදනාවද දැක්වුණේය. මේ අභිකථා වායඝීමනය සිත්තිලා අනුට්ඨාසායඝීයෝ කිහි “ඵත්ථවබොහතා ආලු ලනාව කායිකසුඛසංචසෙන වේදිතබ්බා අභිසංඝනා ක්කානසුඛසංච මදයනා කාමසුඛසංච තථාඡාදනා ආසිඤ්චනා සබ්බසංච” යි.

45

දුක්ඛං උප්පජ්ජමානං නත්තථාලං අනෙතාපවේසෙනං විස නිශ්ක්‍රාන්තාස බ්බිකාපසමානං විස උප්පජ්ජති, අදුක්ඛමසුඛාපන චුත්ත නසෙතෙව සුමුමා, අසමාපනනස්ස වේදනා නානාරම්මණේ වික්ඛින්නභාවතො ඔලාරිකා, සමාපනනස්ස වේදනා එකත්තනිමි තෙනසෙව වරතිති සුමුමා, සාසවා ආසවුප්පනතිහෙතුතො ඔලාරිකා, ආසව්වායෙතාම එකත්තඔලාරිකො, අනාසවා චුත්තවිපරිසාසෙන සුමුමා, නස්ස එකො තෙවකුසලනතිකෙ කොවිදෙ තොති න වේද නාතතිකෙ, සො කුසලනතිකං රක්ඛාමිති වේදනාතතිකං හිඤ්ඤි, වේදනාතතිකං රක්ඛාමිති කුසලනතිකං හිඤ්ඤි, එකොතිකං රක්ඛා මිති භුමමනතරං හිඤ්ඤි එකො නහිඤ්ඤි.

46. දුක්ඛං, දුක්වේදනාව; උප්පජ්ජමානං, උපදනේ; නත්තථාලං, රත්වූ සිවැලක්; නොහොත්-තප්පවාලුකාවූණියක්; අනෙතා, උදර භ්‍යන්තරයෙහි; පවේසෙනංවිස, ප්‍රවේශකරන්නාක් මෙන්ද; නිශ්ක්‍රාන්තාස, නාණොලකායෙන්; බ්බි, පිටත; ක්කාපයමානංවිස, දවන්නාක්

මෙන්ද; උපපජ්ජති, උපදනෝස්ස; අදුක්ඛමසුඛාපන, අදුක්ඛමසුඛ
 වෙදනානොමෝචනාහි; චුත්තනාම නෙව, සන්තසේනපණ්ණිනසේනවසී
 යටකී නසින්ම; සුබ්බමා, සුඤ්ඤය; අසමාපනනාසු, සමවතුන් සම
 නොවන් පුගුලානේ; වෙදනා, වෙදනානොමෝ; නානාරම්මණේ,
 අනෙකවිධවූ ආලම්භනයෙහි; විකම්පනභාවනො, විඤ්ඤා භාවය
 හෙතුකොටගෙන; ඔලාරිකා, ඔදාරිකය; සමාපනනාසු, සමවතුන්
 සමවන් පුගුලානේ; වෙදනා, වෙදනානොමෝ; එකතනනිමිතෙන
 යෙව, පාරිච්ඡිකානසනාදිවූ එකසවභාව ඇති අරමුණෙක්හිම; වරහි,
 අරමුණු කිරීම් විසින් පවතීද; ඉති, එහෙයින්; සුබ්බමා, සුඤ්ඤය;
 සාසවා, ආශ්‍රවධර්මයන්ට අරමුණු වූ වෙදනානොමෝ; ආසවුප්පතති
 හෙතුනො, ආශ්‍රවයන්ගේ හටගැන්මට කරුණුවනහෙයින්; ඔලාරිකා,
 ඔදාරිකය; ආසවචාරොනාම, ආශ්‍රවයන්ගේ පැවැත්ම නම්; එකනන
 ඔලාරිකො, එකානනයෙන් ඔදාරිකය; අනාසවා, ආශ්‍රව ධර්මයන්ට
 අරමුණු නොවූ වෙදනානොමෝ; චුත්තවිපරියායෙන, කියනලදසාශ්‍රව
 වෙදනාවට විපඤ්ඤයෙන්; සුබ්බමා, සුඤ්ඤය; තත්ථ, ඒ වෙදනාසකකි
 තිදේශාධිකාරයෙහි; හෙවත්-වෙදනා විභාගයෙහි; එකො, එක්
 ආවායසී පුද්ගලයෙක්; කුසලතතිකො, කුසලත්‍රිකයෙහි; කොවිදො, දඤ්ඤ
 යෙක්; නෙවහොති, නොමවේද; වෙදනාතතිකො, වෙදනාත්‍රිකයෙහි;
 න(කොවිදො එවහොති,) නොමදඤ්ඤයෙක් වේද; සො, ඒ ආවායසී
 පුද්ගලනෙම; කුසලතතිකං, කුසලත්‍රිකය; රක්ඛාමිති, රක්ඛිමය යන
 ආහොගයෙන්; වෙදනාතතිකං, වෙදනාත්‍රිකය; භිඤ්ඤා, විනාශ
 කෙරෙයි; වෙදනාතතිකං, වෙදනාත්‍රිකය; රක්ඛාමිති, රක්ඛිමය යන
 ආහොගයෙන්; කුසලතතිකං, කුසලත්‍රිකය; භිඤ්ඤා, විනාශකෙරෙයි;
 එකො, එක් ආවායසී පුද්ගලයෙක්; තිකං, ත්‍රිකය; රක්ඛාමිති, රක්ඛිමය
 යන ආහොගයෙන්; භුමමනතරං, භූමසන්තරය; හෙවත්-භූමිවිශේෂය;
 භිඤ්ඤා, විනාශකෙරෙයි; එකො, එක් ආවායසී පුද්ගලයෙක්නෙම;
 භුමමනතරං, භූමසන්තරය; හෙවත්-භූමිවිශේෂය; නභිඤ්ඤා, විනාශ
 නොකෙරෙයි.

* ඇතැම් ආවායසී කෙනෙක් කුම් නම් ත්‍රිකයක් විනාශකෙරෙද්දී
 දැයි යන වොදනාව ලෙහි පිහිටුවා පරිහාර පිණිස “කථංසුඛදුක්ඛා
 වෙදනා ඔලාරිකා පෙකුසලතතිකොපන භිනෙතා” යිදක්වත්.

46

කථං, සුඛදුක්ඛා වෙදනා ඔලාරිකා, අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා සුබ්බ
 මානි හි වෙදනාතතිකො චුත්තං, නං එකො පටිඤ්ඤානි න සබ්බා
 අදුක්ඛමසුඛා සුබ්බමා, සා හි කුසලාපි අපි අකුසලාපි අබ්‍යාකතාපි,
 තත්ථ කුසලාකුසලා ඔලාරිකා, අබ්‍යාකතා සුබ්බමා, කසමා කුස
 ලතතිකො පාලිසං ආගතතතාති, එවං කුසලතතිකො රක්ඛිතො
 තොති වෙදනාතතිකොපන භිනෙතා, කුසලාකුසලාවෙදනා ඔල
 රිකා අබ්‍යාකතා වෙදනා සුබ්බමානි සංපත කුසලතතිකො චුත්තං.

නං ඵකො පටික්ඛිපති න සබ්බා අබ්‍යාකතා සුඛමා, සාහි සුඛාපි අත්ථි දුක්ඛාපි අදුක්ඛමසුඛාපි, තත්ථ සුඛදුක්ඛා ඔලාරිකා, අදුක්ඛමසුඛා සුඛමා, කසමා වෙදනානතිකො පාලිසං ආගතත්තාති, ඵං වෙදනානතිකො රක්ඛිතො හොති කුසලනතිකො හිනෙනා, කුසලනතිකස්ස පන ආගතසානෙ වෙදනානතිකං අනොලොකෙනා වෙදනානතිකස්ස ආගතසානෙ කුසලනතිකං අනොලොකෙනා කුසලාදිනං කුසලනතිකලක්ඛණෙන සුඛාදිනං වෙදනානතිකලක්ඛණෙන ඔලාරිකසුඛමනං කපෙන්නො නගිඤ්ඤි නාම.

46. කථං (හිඤ්ඤි,) කෙසේ නම් විනාශය කෙරේද යත්? හි, විඤ්ඤානෙරෙමි; සුඛදුක්ඛා, සුඛදුක්ඛා; වෙදනා, වෙදනාතුමු; ඔලාරිකා, ඔදාරිකයහ; අදුක්ඛමසුඛා, අදුක්ඛමසුඛවෙදනානොමෝ; සුඛමා, සුක්ඛමය; ඉති, මෙපරිද්දෙන්; වෙදනානතිකො, වෙදනාත්‍රිකයෙහි චුත්තං, බුදුන් වදාළසේක; නං, ඒ වෙදනාත්‍රිකයෙහි වදාළවචනය; ඵකො, ඵක් ආවායාසී පුද්ගලයෙක්; පටික්ඛිපති, පිළිකෙටිකෙරේ; (කෙසේ පිළිකෙටි කෙරේද යන වොදනාවලෙහිලා කියත් “නසබ්බා අදුක්ඛමසුඛා පෙ වෙදනානතිකොතිනො” හි) සබ්බා, සියළු; අදුක්ඛමසුඛා, අදුක්ඛමසුඛ වෙදනානොමෝ; නසුඛමා, නොදසුක්ඛමය; හි, ඒ ඵසේමැයි; සා, ඒ අදුක්ඛමසුඛ වෙදනානොමෝ; කුසලාපි, කුසල්වුවකුදු; අත්ථි, ඇත; අකුසලාපි, අකුසල්වුවකුදු; (අත්ථි, ඇත;) අබ්‍යාකතාපි, අව්‍යාකානවුවකුදු; (අත්ථි, ඇත;) තත්ථ, ඒ ත්‍රිවිධ අදුක්ඛමසුඛ වෙදනාවන් අතුරෙන්; කුසලාකුසලා, කුසලා කුසලවූ අදුක්ඛමසුඛ වෙදනාවෝතුමු; ඔලාරිකා, ඔදාරිකයහ; අබ්‍යාකතා, අව්‍යාකානවූ අදුක්ඛමසුඛ වෙදනානොමෝ; සුඛමා, සුක්ඛමය; කසමා, කවරගෙසිනයත්?; කුසලනතිකො, කුසලත්‍රිකයෙහි; පාලිසං, පෙළෙහි; ආගතත්තාති, ආගෙසින; (ඉතිඔබ්බො පරිසමාප්තියෙහිගර්) ඵං, මෙකියනලද නයින්; කුසලනතිකො, කුසලත්‍රිකයනෙමි; රක්ඛිතොහොති, රක්තාලද්දේවේ; වෙදනානතිකො, වෙදනාත්‍රිකයනෙමි; හිනෙනා (හොති,) විනාශකාරනලද්දේවේ; කුසලාකුසලා, කුසලාකුසලවූ; වෙදනා, වෙදනාවෝතුමු; ඔලාරිකා, ඔදාරිකයහ; අබ්‍යාකතා, අව්‍යාකානවූ වෙදනාවෝතුමු; සුඛමා, සුක්ඛමයහ; ඉති පන, මෙසේ වනාහි; යං, යම් වචනයක්; කුසලනතිකො, කුසලත්‍රිකයෙහි; චුත්තං, බුදුන්වදාළසේක්ද; නං, ඒ කුසලත්‍රිකයෙහි වදාළ වචනය; ඵකො, ඵක් ආවායාසී පුද්ගලයෙක්; පටික්ඛිපති, පිළිකෙටි කෙරේ; (කෙසේ පිළිකෙටි කෙරේද යන වොදනාවලෙහිලා කියත් “නසබ්බා අබ්‍යාකතා පෙ කුසලනතිකොපන හිනෙනා” හි) සබ්බා, සියළු; අබ්‍යාකතා, අව්‍යාකාන වෙදනාවෝතුමු; නසුඛමා, නොදසුක්ඛමයහ; හි, ඒකිම සැබව; සා, ඒ අව්‍යාකානවෙදනානොමෝ; සුඛාපි, සැපවුවකුදු; අත්ථි, ඇත; දුක්ඛාපි, දුක්වුවකුදු; (අත්ථි, ඇත;) අදුක්ඛමසුඛාපි, අදුක්ඛමසුඛවුවකුදු; (අත්ථි, ඇත;) තත්ථ, ඒ ත්‍රිවිධ වෙදනාවන් අතුරෙන්; සුඛදුක්ඛා, සුඛදුක්ඛවූ අව්‍යාකාන වෙදනාවෝ

තුමු; ඔලාරිකා, ඔෆදරිකයහ; අදුකම්මසුඛා, අදුකම්මසුඛවු අව්‍යාකාන වෙදනාවෝතුමු; සුබ්බමා, සුඤ්චයහ; කසමා, කවරහෙසිතයන්; වෙද නාත්තිකෙ, වෙදනාත්‍රිකයෙහි; පාළියං, පෙළෙහි; ආගතනතා, ආ ගෙසින; (ඉතිශබ්දයා සමාජ්ඣියෙහියැ.) එවං, මෙකිනයිත්; වෙද නාත්තිකො, වෙදනාත්‍රිකයනෙම; රක්ඛිතොහොති, රක්තාලද්දේවේ; කුසලතතිකො, කුසලත්‍රිකයනෙම; භිනෙතා (හොති,) විනාශකරන ලද්දේවේ; (කිනම් යුක්තියක්ගෙන එක් ආවායඝීවරයෙක් ත්‍රිකව යාගේ හෙදය නොකෙරේද යන වොදනාවලෙහිලා කියත් “කුස ලතතිකසසපතං පෙය්නතිඤ්ඤි”නාම සි.) පත, වෙනස කියනු ලැබේ; (මෙහි පත යනු විශේෂාච්ඤ්ඤතකයැ.) කුසලතතිකසස, කුසල ත්‍රිකයාගේ; ආගතඨානෙ, ආතන්හි, වෙදනාත්තිකං, වෙදනාත්‍රිකය; අනොලොකෙඤා, නොබලා; වෙදනාත්තිකසස, වෙදනාත්‍රිකයාගේ; ආගතඨානෙ, ආතන්හි; කුසලතතිකං, කුසලත්‍රිකය; අනොලො කෙඤා, නොබලා; කුසලාදීනං, කුසලාදීන්ගේ; කුසලතතිකලක්ඛ ණෙන, කුසලත්‍රික ලක්ඛණය හෙතුකොටගෙන; සුඛාදීනං, සුඛ වෙදනාදීන්ගේ; වෙදනාත්තිකලක්ඛණෙන, වෙදනාත්‍රික ලක්ඛණය හෙතුකොටගෙන; ඔලාරිකසුබ්බමතං, ඔෆදරිකසුඤ්චභාවය; කපේ නෙතා, බණන්නාවුආවායඝීතෙමේ; නතිඤ්ඤිනාම; විනාශනොකෙරේ නම් වේ.

* මෙහි අභිප්‍රාය නම් කුසලත්‍රිකය නොබලා වෙදනාවන්ගේ ඔෆදරිකසුඤ්චභාවය දක්වන්නාවු ආවායඝීතෙමේ “සුබ්දකම්මවෙදනා ඔලාරිකා අදුකම්මසුඛා වෙදනා සුබ්බමා”යි වෙදනාත්‍රිකයෙහි ස්වභාව යෙන් වදාලාවු වෙදනාවන්ගේ ඔෆදරික සුඤ්චභාවය නොබලා “කුසලාකුසලා වෙදනා ඔලාරිකා අඛ්‍යාකතාවෙදනා සුබ්බමා”යි කුසල ත්‍රිකයෙහි ජනි වශයෙන් වදාල වෙදනාවන්ගේ ඔෆදරික සුඤ්චභාවය ගෙන කිය. වෙදනාත්‍රිකය බලා වෙදනාවන්ගේ ඔෆදරික සුඤ්ච භාවය දක්වන්නාවු ආවායඝීතෙමේ “කුසලාකුසලාවෙදනා ඔලාරිකා අඛ්‍යාකතා වෙදනා සුබ්බමා”යි කුසලත්‍රිකයෙහි ජනිවශයෙන් වදාලාවු වෙදනාවන්ගේ ඔෆදරික සුඤ්චභාවය නොබලා “සුබ්දකම්මවෙදනා ඔලාරිකා අදුකම්මසුඛාවෙදනා සුබ්බමා”යි වෙදනාත්‍රිකයෙහි ස්වභාව යෙන් වදාලාවු වෙදනාවන්ගේ ඔෆදරික සුඤ්චභාවයගෙන කිය. එක් ත්‍රිකයක් දක්නා ආවායඝීතෙමේ අතික් ත්‍රිකයක් නොබලා එක් ත්‍රිකයෙක්හිම ආනය පමණක් ගෙන දක්වනසේක් නම් ත්‍රිකහෙදය නොකෙරෙයි යනුයි. මෙසේ නොදක්වා එක් ත්‍රිකයක් කෙරෙන් අතික් ත්‍රිකය බලා කිවහොත් ත්‍රිකය හෙදකෙරෙයි යුසේයි. දන් භූමසන්නර විනාශ කාරණය ඇරදක්වන්නාවු අච්ඡිකපාචායඝීයෝ; “යච්චි කුසලාකුසලාවෙදනා පෙය්නතිඤ්ඤි භූමසන්නරං භිඤ්ඤි නාම”යි කියත්.

47

යම්පි කුසලාකුසලාවේදනා ඔලාරිකා, අබ්‍යාකතාවේදනා සුමු මාති, කුසලනතිකෙ චුතං, තස්සෙකො කුසලා ලොකුතරවේද නාපි සමානා ඔලාරිකානාම, විපාකා අන්තමසො විපක්ඛවික්ඛාණ සහජ්ඣාපි සමානා සුමුමානාම හොතිති වදති, සො ඵවරුපං සන්තං පණ්ණං ලොකුතරවේදනං ඔලාරිකං නාම කථෙතොනා විපක්ඛවික්ඛාණසමපසුත්තං අහෙතුකං හීනං ජලං වේදනං සුමුමං නාම කථෙතොනා තිකං රක්ඛස්සාමිති භූමමනාරං හිඤ්ඤිනාම, තස්සත්තස්සභූමියං කුසලංපත තංතංභූමිවිපාකෙතෙව සඬිං යො ජෙත්වා කපේතොනා නහිඤ්ඤිනාම, නත්‍රායංනසො කාමාවචර කුසලා හි ඔලාරිකා, කාමාවචරවිපාකාසුමුමා, රූපාවචරරූපාවචර ලොකුතර කුසලා ඔලාරිකා, රූපාවචරරූපාවචරලොකුතර විපාකා සුමුමාති ඉමිනාගිභාරෙත කපේතොනා නහිඤ්ඤිනාම.

47.(ක) කුසලාකුසලාවේදනා ඔලාරිකා අබ්‍යාකතා වේදනා සුමු මාති, කුසලාපෙසුමුමාති; කුසලනතිකෙ, කුසලත්‍රිකයෙති; යම්පිවචනං, යම් වචනයකුත්; චුතං, බුදුන් වදනුයේක්ද; තත්, ඒ වචනයෙති; ඵකො, ඵක්ඛායායීපුද්ගලයෙක්තෙමි; කුසලා(වේදනා,) කුසලවේදනාතොමේ; ලොකුතරවේදනාපිසමානා, ලොකොත්තර වේදනාවක්වුවා නමුදු; ඔලාරිකානාම, ඔදාරිකනම්; විපාකා(වේදනා,) විපාක වේදනාතොමේ; අන්තමසො, යචන්පිරිසෙයිත්; විපක්ඛ වික්ඛාණ සහජ්ඣාපිසමානා, දෙපස් විඤ්ඤායන් සමගවුවා නමුදු; සුමුමානාමහොතිති, සුක්‍ෂම නම් වේයයි; වදති, තෙපලාද; සො, ඒ ආවායායීතෙමි; ඵවරුපං, මෙබඳුවු සවභාවය ඇති; සන්තං, ශාන්තවූ, පණ්ණිතං, පුණ්ණිතවූ; හෙවත්-උත්තමවූ; ලොකුතරං, ලොකොත්ත රවූ; වේදනං, වේදනාව; ඔලාරිකංනාම, ඔදාරිකනම් වේදනාවක්; කථෙතොනා, කරන්නෙක්වැ; (හිඤ්ඤිනාම යන්න හා සමබකියි.) විපක්ඛවික්ඛාණසමපසුත්තං, දෙපස් විඤ්ඤාය හා සමග යෙදුනාවූ; අහෙතුකං, සපුසුත්ත හෙතුරහිතවූ; හීනං, ලාමකවූ; ජලං, ජබවූ; වේදනං, වේදනාව; සුමුමංනාම, සුක්‍ෂමවේදනාවක් නම්; කථෙතොනා, කරන්නෙක්වැ; තිකං, ත්‍රිකය; රක්ඛස්සාමි, රකින්නෙමි; ඉති, (මතසි කරිතා) ආභොගකොටැ; භූමමනාරං, භූමිසන්නරය; හිඤ්ඤිනාම, විනාශකෙරේ නම් වේ.

* කෙසේ තෙපලන ආවායායීයෙක් භූමිසන්නරය විනාශකෙරේද යන වොදනාව ලෙහිලා පරිහාර පිණිස “තත් තත්පෙ තතිඤ්ඤිනාම” යන පාඨය දක්වත්.

47.(ක) තත්තත්තභූමියං, ඒ ඒ භූමියෙති; කුසලමපන, කුසලය වනාහි; තංතංභූමිවිපාකෙතෙවසඬිං, ඒ ඒ භූමියෙහිවූ විපාකයන් හා සමගමැ; යොජෙත්වා, යොදා; කපේතොනා, වදාරන්නාවූආවායායීතෙමි; නහිඤ්ඤිනාම, විනාශනොකෙරේ නම් වේ; තත්‍ර, එහි; අයංනසො,

මේ වක්‍ෂ්‍යමානනයනෙමේ; (වෙදිතබ්බො, දතසුතු; 0) නොහොත්-නත්‍ර
 තත්‍ර, ඒ ඒ භූමියෙහිවූ කුශලය ඒ ඒ භූමියෙහිවූ විපාකයා සමග
 ගලපාකීමෙහි; අයං, මේ වක්‍ෂ්‍යමානවූයේ; නයො, නයනෙමේයි; හි,
 විසාරකෙරෙමි; කාමාවචරකුසලා, කාමාවචරවූ කුශල වෙදනා
 නොමෝ; ඔලාරිකා, ඔෆදරිකය; කාමාවචරවිපාකා, කාමාවචර විපාක
 වෙදනානොමෝ; සුබ්බමා, සුක්‍ෂමය; රූපාවචරරූපාවචරලොකුත්තර
 කුසලා, රූපාවචර අරූපාවචර ලොකොත්තර කුශලවෙදනානොමෝ;
 ඔලාරිකා, ඔෆදරිකය; රූපාවචරරූපාවචර ලොකුත්තර විපාකා,
 රූපාවචර අරූපාවචර ලොකොත්තර විපාක වෙදනානොමෝ; සුබ්බමා,
 සුක්‍ෂමය; ඉති, මෙසේ; ඉමිනානිභාරෙන, මේනසින්; කපෙනො,
 වදරන්තාවූ ආවායසීතෙමේ; නතිඤ්ඤිතාම, විනාශනොකෙරේ
 නමි වේ.

* “ඉමිනානිභාරෙන” යනාදි පාඨයෙන් කාමාවචර සුඛවෙදනා
 වට වඩා කාමාවචර උපෙක්‍ෂා වෙදනානොමෝ සියුම්ය යනාදිනයද
 දක්වා එහෙයින් මූලථිකාවෙහි “ඉමිනානි භාරෙනාති එතෙන කාමා
 වචර සුඛතො කාමාවචර උපෙක්‍ෂා සුබ්බමාති ආදිනා සභාවාදිහෙදෙන
 ඔලාරික සුබ්බමභාවං තත්‍රතත්‍රෙව කපෙනො නතිඤ්ඤිති නයං
 දසෙති” යි විසූ.

48

තිපිටකවූලනාගඤ්ඤෙරපනාභ අකුසලෙ ඛලාපිකසුබ්බමානාම
 නඋබරිතබ්බා, නඤ්ඤි එකනනං ඛලාපිකමෙව, ලොකුත්තරෙපි
 ඛලාපිකසුබ්බමා නඋබරිතබ්බා, නඤ්ඤි එකනනං සුබ්බමනි, ඉමං
 කථං ආහරිතො තිපිටකවූලාභස ඤේරස්ස කථසිංසු එවංථෙරෙන
 කපිතනති තිපිටකවූලාභසඤ්ඤෙර ආභ සමමාසමවුබොති අභිධම්මං
 පඤ්ඤා එකපදස්සපි විනතමපි පදනං ආහනඤ්ඤා නිසංදනුං
 සුත්තඤ්ඤා නිසංදනුං අදිනෙනානාම නිසංදනුං නිසංකානුං සුත්තඤ්ඤා
 නිසංදනුං අකතොනාම නිසංදනුං ඉධපගෙකවො ආවරිතො අසමිති
 විවරනො අකුසලෙ ඛලාපිකසුබ්බමනං උබරමානො කුසලවො
 යති සමමාසමවුබොති ලොකුත්තරෙපි ඛලාපික සුබ්බමා
 උබරිතාති, එවස්මපනවතො ඉදංසුත්තං ආහරි, තත්‍රභගෙනාසං
 පටිපද දුක්ඛා දඤ්ඤාසු අසංභගෙන පටිපද උභයෙතෙව
 හිතා අකමායති දුක්ඛතාව දඤ්ඤාතාවාති, එඤ්ඤි වනසෙසාපටිපද
 ලොකිසලොකුත්තරමිස්සකා කපිතා.

48. තිපිටකවූලනාගඤ්ඤෙරපන, ත්‍රිපිටක වූලනාග ස්ථවිරයන්
 වහන්සේ වනාහි; ආහ, වදලස්සක; (කිමාහ, කුමක් වදලස්සකිද; 0)
 අකුසලෙ, අකුශල විතනයෙහි; ඔලාරිකසුබ්බමානාම, ඔෆදරික සුක්‍ෂම
 භාවය නම්; නඋබරිතබ්බා, නොඉදිරියසුතු; හි, යම්හෙයකින්; නං,
 ඒ අකුශලවිතනය; එකනනං, එකානනයෙන්; ඔලාරිකමෙව, ඔෆද
 රිකමිවෙද; (ඉති, එහෙයින්); ලොකුත්තරෙපි, ලොකොත්තරවිතන

යෙහිද; ඔලාරිකසුමුමනා, ඖදරික සුක්ඛමාචය; තථ්ථිකබ්බා, නොඉදිරියසුතු; හි, යම්හෙයහිත්; නං, ඒ ලොකොත්තරවිතනය; එකතනං, එකානනයෙන්; සුමුමං, සුක්ඛමවේද; ඉති, එහෙසිත; ඉමං කපං, මේ ත්‍රිපිටකවූලානග සථවිරවාදය; ආහරිතා, ගෙනවුත්; තිපිටකවූලානගතෝරසා, ත්‍රිපිටකවූලානග සථවිරයන් වහන්සේට; ථෙරෙන, ත්‍රිපිටක වූලානග සථවිරයන් වහන්සේ විසින්; එවං, මෙසේ ලොකොත්තර භූමියෙහි ඖදරික සුක්ඛමාචය උච්චරණය නොකට යුතුය යන වචනය; කපිතනනි, වදාරනලදයයි; කපිසංසු, සැලකලහ; තිපිටකවූලානගතෝරෙ, ත්‍රිපිටක වූලානග සථවිරයන්වහන්සේ; ආහ; වදාලසේක; සමමාසලුබෙන, සමීඥයන්වහන්සේ විසින්; අභිධමමං, අභිධම්මයට; පතා, පැමිණ; එකසංපදසංපි, එක් පදයක්වුනේද; විනාමපිපදනං, දෙපදකෙනෙකුන්ගේද; ආගතසානෙ, ආගන්ති; නයං, නය; දතුං, දෙත්ට; යුත්තසානෙ, යුතුතන්හි; නයො, නය තෙමේ; අදිනොනානාම, නොදිවදාලසේක් නම්; නත්ථි, නැත; නයං, නය; කාතුං, කරත්ට; යුත්තසානෙ, යුතුතන්හි; නයො, නයතෙමේ; අකතොනාම, නොකොට වදාලසේක් නම්; නත්ථි, නැත; ඉධපන, මේ සස්තෙහි; නොහොත්-මේ අකුශල ලොකොත්තර භූමියෙහි ඖදරික සුක්ඛමාචය උදුර දක්වන තන්හි; එකච්චා, ඇතැම් ආවායඝියෙක්; (අහං, මම;) ආවරියොඅසමීති, ආවායඝීවෙමැයි; විවරනො, හැසිරෙන්නේ; අකුසලෙ, අකුශලයෙහි; ඔලාරිකසුමුමනං, ඖදරික සුක්ඛමාචය; උච්චරමානො, උදුරන්නේවැ; කුකකුච්චායති, කුකුස් උපදවයි; සමමාසලුබෙනපන, සමීඥයන්වහන්සේ විසින් වනාහි, ලොකුත්තරෙපි, ලොකොත්තරයෙහිද; ඔලාරිකසුමුමනා, ඖදරික සුක්ඛමාචය; උච්චරතාහි, උදුරනලදයි; (ආහ, කියේක;) එවඤ්ච පන, මෙපරිද්දෙන් වනාහි; වතා, බැණ; තත්‍රහනොයායංපටිපදා පෙ දකුතතාවාහි, තත්‍රහනො පෙ දකුතතාවාහි; ඉදංසුත්තං, මේ ප්‍රච්චනපාලිය; ආහරි, ගෙනඇරදුක්වූසේක; හනො, වහන්ස; තත්‍ර, ඒ ප්‍රතිපදවත් අතුරෙහි; යාඅයංපටිපදා, යම් ප්‍රතිපද වක්තොමෝ; දුක්ඛා, නොසැපවූ ආසෙවනය ඇත්තීද; දකුතභිඤ්ඤා, ලස්වූ අභිඤ්ඤා ඇත්තීද; හනො, වහන්ස; අයංපටිපදා, මේ ප්‍රතිපද තොමෝ; දුක්ඛතතාව, නොසැපවූ ආසෙවනය ඇතිබවින්ද; දකුතතාව, ලස්වූ අභිඤ්ඤා ඇතිබවින්ද; ඉති (ඉමිනා) උභයෙනෙව, මේ දෙයාකාරයෙන්ම; භිතා, අධිමයයි; අකුතායති, වැටහේ; හි, ඒ ප්‍රකට කරණය කෙරෙමි; එත්ථ, මේ ප්‍රච්චන පාලියෙහි; වහස්සාපටිපදා, ප්‍රතිපදවෝ සතරදෙන; ලොකියලොකුත්තරමස්සා, ලෞකික ලොකොත්තර මිශ්‍රකවූවාහු; කපිතා, වදාරනලදයහ.

* “වහස්සා පටිපදා” යනු දුක්ඛාපටිපදා දකුතභිඤ්ඤා දුක්ඛාපටිපදා ඛිප්පාභිඤ්ඤා සුඛාපටිපදා දකුතභිඤ්ඤා සුඛාපටිපදා ඛිප්පාභිඤ්ඤා යන ප්‍රතිපදවෝ සතරදෙනයහ සාධකපාඨයෙහි නිදර්ශනය

විසින් එක් ප්‍රතිපදාවක්ම දැක්වූහ. මේ දෙශනාපාඨයෙහි ලෝකික ලෝකොත්තර ධර්මමුලවූ චතුර්ධ ප්‍රතිපදාවන් වදාළහෙයින් “දුක්ඛා පටිපදා දක්ඛානිඤ්ඤාසී වදාළ ලෝකොත්තර ධර්මයෝ තිත්තයහ. සුඛා පටිපදා ඛිප්පානිඤ්ඤාසී වදාළ ලෝකොත්තර ධර්මයෝ ප්‍රණීතයහ. මෙසේ ලෝකොත්තර භූමියෙහි භිතප්‍රණීත භාවය වදාළ කාරණයෙන් ලෝකොත්තර භූමියෙහි ඖදාරික සුක්‍ෂමභාවයද උපුටා දැක්වියයුත්තේය යන නය දැනගතරනලද්දී සමරණයකොට “සමමාසමුඛො අභිධම්මං පඤ්ච ඵකපදස්සපි වින්තමපි පදානං ආගතථානෙ තයං දභුංසුත්තථානෙ තයො අදිනෙනානාමනානි” යන වචනය ත්‍රිපිටක මූලාභය ස්ථවිරයන් වහන්සේ වදාළසේක. තවද උත්තමවූ ලෝකොත්තරභූමියෙහි භිතප්‍රණීතභාවොචරණය යෙදේ නමුදු භිතවූ අකුශලයන් කෙරෙහි භිතප්‍රණීතභාවොචරණය නොයෙදේදේ හෝ යන වොදනාව සිත්හිලා පරිහාරදක්වන ටිකාවායියෝ “ලෝකික ලෝකුත්තරමස්සකා කපිතාති තස්මා ඵකන්තපණීනෙ භිතපණීතානං උච්චතතා ඵවමෙව ඵකන්තනිනෙව යථාසමෙවං භිතපණීතතා උච්චතබ්බාති අනුඤ්ඤානං හොතිති උභයත්ථ තදුචරණෙ තකුකකුච්චාසි තබ්බනති අත්ථො”යි යුතු.

49

තංතංවාපනාති ඵත්ථ නහෙසිමනසො ඔලොකෙනබ්බො, තංතංවාපනවසෙනෙව කථෙතබ්බං, දුට්ඨා හි අකුසලාලොභසහගතා දෙසසහගතා ව, තත්ථ දෙසසහගතා ඔලාභිකා, ලොභසහගතා සුමුමා, දෙසසහගතාපි දුට්ඨා නිසතාඅනිසතාව, තත්ථ නිසතා ඔලාභිකා අනිසතා සුමුමා, නිසතාපි කප්පභිතිකා ඔලාභිකා ගොකප්පභිතිකා සුමුමා, කප්පභිතිකාපි අසබ්බාභිකා ඔලාභිකා සසබ්බාභිකා සුමුමා.

49.(ක) තංතංවාපනාතිඵත්ථ, තංතංවාපන යන මේ පාඨයෙහි; හෙසිමනසො, යටකිත්තයහෙමේ; නඔලොකෙනබ්බො, අපෙක්‍ෂා නොකටයුතු; (මෙහි හෙසිමනස නම් පෙළෙහි ස්වරූප වශයෙන් වදාළාමු “අකුසලා වෙදනා ඔලාරිකා කුසලාබ්‍යාකතා වෙදනා සුමුමා” යනාදී නයයි.) තංතංවාපන වසෙනෙව, ඒ ඒ ප්‍රචවනපාලියෙහි වදාරන ලද්දවුන් කෙරෙන් අන්‍යවූ නය විසින්ම; (ඔලාරිකසුමුමතං, ඖදාරික සුක්‍ෂමභාවය; ට) කථෙතබ්බං, කියයුතු.

* හදන්තබ්බසොභාවායියෝ පෙළෙහි ඖදාරික සුක්‍ෂමභාව වශයෙන් වදාරනලද්දවුන් කෙරෙන් අන්‍යවූ නයග්‍රාහවිසින් වෙදනා වන්ගේ ඖදාරිකසුක්‍ෂම භාවය දැක්වූහ යනු භාවයි. තදන්‍යවූනග්‍රාහය කුමක්දැයි ඇසියයුතු පැණ විසඳනු සඳහා “දුට්ඨාති අකුසලා” යනාදිය ඇරදක්වත්.

49.(කා) හි, විකාරකෙරෙමි; අකුසලා, අකුසලවේදනානොමෝ; ලොභසහගතාව, ලොභසහගතායිද; දොසසහගතාව, වෙෂසහගතායිද; දුට්ඨා, විප්‍රකාරයා; තත්ථ, ඒ ලොභසහගත වෙෂසහගත වේදනාවන් අතුරෙන්; දොසසහගතා, වෙෂය එක්වැ පැවැති වේදනානොමෝ; ඔලාරිකා, ඔෆදරිකයා; ලොභසහගතා, ලොභය එක්වැ පැවැති වේදනානොමෝ; සුබ්‍රමා, සුක්ඛයා; දොසසහගතාපි, වෙෂය එක්වැ පැවැති වේදනානොමෝද; නියතාව, නියත වේදනාවකැ කියාත්; අනියතාව, අනියත වේදනාවකැ කියාත්; දුට්ඨා, විප්‍රකාරයා; තත්ථ, ඒ නියතානියත වේදනාවන් අතුරෙන්; නියතා, නියත වේදනානොමෝ; ඔලාරිකා, ඔෆදරිකයා; අනියතා, අනියත වේදනානොමෝ; සුබ්‍රමා, සුක්ඛයා; නියතාපි, නියතවේදනානොමෝද; කප්පසිතිකා, කල්පසාධිකවු හෙවත්-කල්පයක් මුළුද අවිචිතරකයෙහි දුක්චිදීමට නිසිවු නියත වේදනානොමෝ; ඔලාරිකා, ඔෆදරිකයා; නොකප්පසිතිකා, කල්පසාධිකනොවු හෙවත්-කල්පයක් මුළුද අවිචිතරකයෙහි දුක්චිදීමට නොනිසිවු නියත වේදනානොමෝ; සුබ්‍රමා, සුක්ඛයා; කප්පසිතිකාපි, කල්පසාධිකවු වේදනානොමෝද; අසංඛාරිකා, අසංඛාරිකවු කල්පසාධික වේදනානොමෝ; ඔලාරිකා, ඔෆදරිකයා; සසංඛාරිකා, සසංඛාරිකවු කල්පසාධික වේදනානොමෝ; සුබ්‍රමා, සුක්ඛයා.

* පඤ්චානන්තයාසී කමියන් සමබ්‍රතීවු වෙෂය සමග පවත්නා වේදනාව නියතනමැයිද ආනන්තයාසීකමියන් කෙරෙන් අන්‍යවු ප්‍රාණ ඝාත කමියන් සමබ්‍රතීවු වෙෂය සමග පවත්නා වේදනාව අනියත නමැයිද සංඝභෙදකමිය සමබ්‍රතීවු නියත වේදනාව කල්පසාධික නමැයිද සංඝභෙදකමියෙන් අන්‍යවු ආනන්තයාසී කමියන් සමබ්‍රතීවු නියතවේදනාව අකල්පසාධික නමැයිද දනසුභු.

50

ලොභසහගතාපි ට්ඨා දිඝිසම්පසුත්තාව දිඝිවිප්පසුත්තාව, තත්ථ දිඝිසම්පසුත්තා ඔලාරිකා දිඝිවිප්පසුත්තා සුබ්‍රමා, දිඝිසම්පසුත්තාපි නිසනා ඔලාරිකා අනිසනා සුබ්‍රමා, සාපි අසංඛාරිකා ඔලාරිකා සසංඛාරිකා සුබ්‍රමා, සංඛේතපනො අකුසලං පඤා සා විපාකං.බහුං දෙති සා ඔලාරිකා, සා අපං සා සුබ්‍රමා, කුසලං පඤා පන අපා විපාකා ඔලාරිකා බහුවිපාකා සුබ්‍රමා, චතුර්ඛිධෙ කුසලෙ කාමා චචරකුසලා ඔලාරිකා රූපාචචරකුසලා සුබ්‍රමා, සාපි ඔලාරිකා අරූපාචචරකුසලා සුබ්‍රමා, සාපි ඔලාරිකා ලොකුතතරකුසලා සුබ්‍රමා, අසං. කාචතුමිසු අහෙදනො නසො, හෙදනොපන කාමාචචර දුග්ගසිලභාවනාමසවසෙන නිට්ඨා, තත්ථ දුග්ගසා ඔලාරිකා සිලමසා සුබ්‍රමා, සාපි ඔලාරිකා භාවනාමසා සුබ්‍රමා, සාපි දුග්ගෙකානිහෙතු කානි දුට්ඨා, තත්ථ දුග්ගෙකා ඔලාරිකා නිහෙතුකා සුබ්‍රමා, නිහෙතු කාපි සසංඛාරික අසංඛාරික හෙදනො දුට්ඨා, තත්ථ සසංඛාරිකා

ඛලාදිකා අසඛාදිකා සුඛමා, රූපාවචරෙ පඨමජ්ඣාන කුසල
 වෙදනා ඛලාදිකා දුතියජ්ඣාන ධර්මපෙ චතුත්ථජ්ඣාන කුසල
 වෙදනා සුඛමා, සාපි ඛලාදිකා ආකාසානසමායනන කුසල වෙදනා
 සුඛමා, ආකාසානසමායනන කුසල වෙදනා ඛලාදිකා ධර්මපෙ
 නෙවසසසුනාසසසුනෙතන කුසල වෙදනා සුඛමා, සාපි ඛලාදිකා
 විපසනාසහන්තා සුඛමා, සාපි ඛලාදිකා සොනාපනනිමග්ගසහ
 න්තා සුඛමා, සාපි ඛලාදිකා ආරහනනිමග්ගසහන්තා
 සුඛමා, චතුර්ඛිතෙ විපාකෙ කාමාවචරවිපාක වෙදනා ඛලාදිකා
 රූපාවචරවිපාක වෙදනා සුඛමා, සාපි ඛලාදිකා ලොකු
 තතරවිපාක වෙදනා සුඛමා, එවං නාච අහෙදනො, හෙදනොපන
 කාමාවචරවිපාකා අජි අහෙතුකා අජිසහෙතුකා, සහෙතුකාපි අජි
 දුහෙතුකා අජි නිහෙතුකා, නාත් අහෙතුකා ඛලාදිකා සහෙතුකා
 සුඛමා, සාපි දුහෙතුකා ඛලාදිකා නිහෙතුකා සුඛමා, නාත්පි සසඛා
 දිකා ඛලාදිකා අසඛාදිකා සුඛමා, පඨමජ්ඣාන විපාකා ඛලාදිකා
 දුතියජ්ඣාන ධර්මපෙ චතුත්ථජ්ඣාන විපාකා සුඛමා, සාපි ඛලාදිකා
 ආකාසානසමායනන විපාකා සුඛමා, සාපි ඛලාදිකා නෙවසසසුනා
 සසසුනෙතන විපාකා සුඛමා, සාපි ඛලාදිකා සොනා
 පනනිමග්ගවෙදනා සුඛමා, සාපි ඛලාදිකා සකදුතාමි ආරහනන
 මග්ගවෙදනා සුඛමා, නිසුක්ඛාසු නාමාවචරක්‍රියා වෙදනා
 ඛලාදිකා රූපාවචරක්‍රියා වෙදනා සුඛමා, සාපි ඛලාදිකා අරූපා
 වචරක්‍රියාවෙදනා සුඛමා, එවං නාච අහෙදනො, හෙදනොපන
 අහෙතුකාදිවසෙන භිතනාස කාමාවචරක්‍රියාස අහෙතුකක්‍රියා
 වෙදනා ඛලාදිකා සහෙතුකක්‍රියා සුඛමා, සාපි දුහෙතුකා ඛලාදිකා
 නිහෙතුකා සුඛමා, නාත්පි සසඛාදිකා ඛලාදිකා අසඛාදිකා
 සුඛමා, පඨමජ්ඣානෙ ක්‍රියාවෙදනා ඛලාදිකා දුතියජ්ඣානෙ සුඛමා,
 සාපි ඛලාදිකා නනියෙ චතුත්ථජ්ඣානෙ සුඛමා, සාපි ඛලාදිකා
 ආකාසානසමායනනක්‍රියාවෙදනා සුඛමා, සාපි ඛලාදිකා විසසු
 නසමායනන නෙවසසසුනාසසසුනෙතනක්‍රියාවෙදනා
 සුඛමා, යා ඛලාදිකා සා භිතා, සා සුඛමා සා පණිතා, දුරදුක
 නිදෙදසෙ අකුසලාවෙදනා විසභාගභේන විසංඝභේන ව කුසලාබ්‍යා
 කතාහි දුරෙ, ඉමිතානසෙන සබ්බපදෙසු දුරතා වෙදිතබ්‍යා.

50. ලොභසහගතාපි, ලොභය හා එක්ව පැවැති වෙදනානො
 මෝද; දිසිසම්පයුත්තාව, මිථ්‍යාදූෂිතය හා එකොත්පාදදි ප්‍රකාරයෙන්
 යුක්ත වෙදනාවකැ කියාත්; දිසිවිපයුත්තාව, මිථ්‍යාදූෂිතය හා
 එකොත්පාදදි ප්‍රකාරයෙන් යුක්තනොවූ වෙදනාවකැ කියාත්;
 දුට්ඨා, විප්‍රකාරය; තත්, ඒ දූෂිතමුප්‍රයුක්ත දූෂිතවිප්‍රයුක්ත වෙදනා
 වත් අතුරෙන්; දිසිසම්පයුත්තා, දූෂිතමුප්‍රයුක්ත වෙදනානොමෝ;
 ඛලාදිකා, ඔහුදරිකය; දිසිවිපයුත්තා, දූෂිතවිප්‍රයුක්තවෙදනානොමෝ;
 සුඛමා, සුඤ්ඤමය; දිසිසම්පයුත්තාපි, දූෂිතමුප්‍රයුක්තවෙදනානොමෝද;
 නියතා, නියත මිථ්‍යාදූෂිතය හා එක්ව පැවැති වෙදනානොමෝ;

ඔලාරිකා, ඖදුරිකයා; අනියතා, අනියත මිථ්‍යාදූෂිත ඵක්ඛ පාචැති
වෙදනානොමෝ; සුබ්බමා, සුඤ්ඤයා; සාපි, ඒ නියත මිථ්‍යාදූෂිත
ඵක්ඛ පාචැති වෙදනානොමෝද; අසංඝාරිකා, අසංඝාරිකවූවා;
ඔලාරිකා, ඖදුරිකයා; සසංඝාරිකා, සසංඝාරිකවූවා; සුබ්බමා,
සුඤ්ඤයා; සංකප්පනො, සංකප්පින; අකුසලංපඤ්ඤා, පාපපඤ්ඤාකර
පාමිණ; යා, යම් වෙදනාවක්නොමෝ; බහුං, බොහෝවූ; විපාකං,
විපාකය; දෙති, දේද; සා, ඒ වෙදනානොමෝ; ඔලාරිකා, ඖදු
රිකයා; යා, යම් වෙදනාවක්නොමෝ; අපං, ස්වල්පවිපාකයක්; (දෙති,
දේද;) සා, ඒ වෙදනානොමෝ; සුබ්බමා, සුඤ්ඤයා; කුසලංපන, පුණ්‍ය
පඤ්ඤා වනාහි; පඤ්ඤා, පාමිණ; අපවිපාකා, ස්වල්පවිපාකයක් ගෙන
දෙන්නාවූ වෙදනානොමෝ; ඔලාරිකා, ඖදුරිකයා; බහුවිපාකා,
බොහෝවූ විපාකයක් ගෙනදෙන්නාවූ වෙදනානොමෝ; සුබ්බමා,
සුඤ්ඤයා; චතුර්ඛිධෙ, සිවුවැද්දැම්බූ; කුසලෙ, කුසලයෙහි; කාමාවචර
කුසලා, කාමාවචර කුසලවෙදනානොමෝ; ඔලාරිකා, ඖදුරිකයා;
රූපාවචරකුසලා, රූපාවචර කුසලවෙදනානොමෝ; සුබ්බමා, සුඤ්ඤයා;
සාපි, ඒ රූපාවචර කුසලවෙදනානොමෝද; ඔලාරිකා, ඖදුරිකයා;
අරූපාවචරකුසලා, අරූපාවචර කුසලවෙදනානොමෝ; සුබ්බමා,
සුඤ්ඤයා; සාපි, ඒ අරූපාවචර කුසලවෙදනානොමෝද; ඔලාරිකා,
ඖදුරිකයා; ලොකුහතරකුසලා, ලොකොත්තරකුසල වෙදනා
නොමෝ; සුබ්බමා, සුඤ්ඤයා; අයං, මෙකියනලදයේ; නාව, පළමු
කොටස; භූමිසු, චතුර්ථි භූමින්හි; අහෙදතො, අහෙද වශයෙන්;
හෙවත්-නොවෙනස් වශයෙන්; නයො, නයයි; හෙදතොපන, හෙද
වශයෙන් වනාහි; කාමාවචර, කාමාවචර වෙදනානොමෝ; දුන
සීලභාවනාමයවසෙන, දුනමය ශීලමය භාවනාමය වෙදනාවන්ගේ
වශයෙන්; තිවිධා, ත්‍රිවිධයා; තත්ථ, ඒ ත්‍රිවිධ වෙදනාවන් අතුරෙන්;
දුනමයා, දුනමයවූ වෙදනානොමෝ; ඔලාරිකා, ඖදුරිකයා; සීල
මයා, ශීලමයවූ වෙදනානොමෝ; සුබ්බමා, සුඤ්ඤයා; සාපි, ඒ ශීලමයවූ
වෙදනානොමෝද; ඔලාරිකා, ඖදුරිකයා; භාවනාමයා, භාවනාමයවූ
වෙදනානොමෝ; සුබ්බමා, සුඤ්ඤයා; සාපි, ඒ භාවනාමයවූ වෙදනා
නොමෝද; දුග්ගතො, විග්ගත වෙදනායයිද; තිග්ගතො, ත්‍රිග්ගත
වෙදනායයිද; ඉති, මෙපරිද්දෙන්; දුට්ඨා, විප්‍රකාරවේ; තත්ථ, ඒ
විප්‍රකාර වෙදනාවන් අතුරෙන්; දුග්ගතො, විග්ගතවූ වෙදනා
නොමෝ; ඔලාරිකා, ඖදුරිකයා; තිග්ගතො, ත්‍රිග්ගතවෙදනා
නොමෝ; සුබ්බමා, සුඤ්ඤයා; තිග්ගතොපි, ත්‍රිග්ගතවූවෙදනානො
මෝද; සසංඝාරික අසංඝාරික හෙදතො, සසංඝාරික අසංඝාරික
වෙදනා හෙදවශයෙන්; දුට්ඨා, විප්‍රකාරවේ; තත්ථ, ඒ විප්‍රකාරවෙදනා
වන් අතුරෙන්; සසංඝාරිකා, සසංඝාරිකවූ වෙදනානොමෝ; ඔලා
රිකා, ඖදුරිකයා; අසංඝාරිකා, අසංඝාරිකවූ වෙදනානොමෝ;
සුබ්බමා, සුඤ්ඤයා; රූපාවචරෙ, රූපාවචර භූමියෙහි; පඤ්ඤාන
කුසලවෙදනා, පුඨමධ්‍යාන කුසලවෙදනානොමෝ; ඔලාරිකා, ඖදු

රිකාය; දුතිය ජ්‍යෙෂ්ඨාන පෙ වතුථි ජ්‍යෙෂ්ඨාන කුසලවෙදනා, චිතිය
 ධ්‍යාන කුසලවෙදනා පෙ වතුථි ධ්‍යාන කුසලවෙදනානොමෝ;
 සුබ්‍රමා, සුඤ්ඤාය; සාපි, ඒ වතුථි ධ්‍යාන කුසලවෙදනානොමෝද;
 ඔලාරිකා, ඔදාරිකාය; ආකාසානඤ්චායනන කුසලවෙදනා, ආකාසා
 නඤ්චායනන කුසලවෙදනානොමෝ; සුබ්‍රමා, සුඤ්ඤාය; ආකාසා
 නඤ්චායනන කුසලවෙදනාපි, ආකාසානඤ්චායනන කුසලවෙදනා
 නොමෝද; ඔලාරිකා, ඔදාරිකාය; පෙ නෙවසංඤ්ඤාසංඤ්ඤා
 යනන කුසලවෙදනා, නෙවසංඤ්ඤාසංඤ්ඤායනන කුසලවෙදනා
 නොමෝ; සුබ්‍රමා, සුඤ්ඤාය; සාපි, ඒ නෙවසංඤ්ඤාසංඤ්ඤායනන
 කුසලවෙදනානොමෝද; ඔලාරිකා, ඔදාරිකාය; විපස්සනාසහජනා,
 විදග්ගිනාව හා සමග උපන් වෙදනානොමෝ; සුබ්‍රමා, සුඤ්ඤාය; සාපි, ඒ
 විදග්ගිනාව හා සමග උපන් වෙදනානොමෝද; ඔලාරිකා, ඔදාරිකාය;
 සොනාපනතිමග්ගසහජනා, ශ්‍රොනාපනතිමාගීය හා සමග උපන්
 වෙදනානොමෝ; සුබ්‍රමා, සුඤ්ඤාය; සාපි, ඒ ශ්‍රොනාපනතිමාගීය හා
 සමග උපන් වෙදනානොමෝද; ඔලාරිකා, ඔදාරිකාය; පෙ අරහතමග්ගසහජනා,
 අභිනමාගීය හා සමග උපන් වෙදනානොමෝ; සුබ්‍රමා, සුඤ්ඤාය;
 වතුථිබ්බෙ, සිව්වැදූරුම්ච්චි; විපාකෙ, විපාකයෙහි;
 කාමාවචරවිපාකවෙදනා, කාමාවචර විපාකවෙදනානොමෝ; ඔලා
 රිකා, ඔදාරිකාය; රූපාවචරවිපාකවෙදනා, රූපාවචරවිපාක වෙදනා
 නොමෝ; සුබ්‍රමා, සුඤ්ඤාය; සාපි, ඒ රූපාවචරවිපාක වෙදනානො
 මෝද; ඔලාරිකා, ඔදාරිකාය; පෙ ලොකුතතරවිපාකවෙදනා,
 ලොකුතතර විපාකවෙදනානොමෝ; සුබ්‍රමා, සුඤ්ඤාය; ඵලං, මෙකි
 නයිත්; අහෙදතො, සාමාන්‍ය වශයෙන්; තාව, හෙදයටපලමු;
 (නයො, නයසි; 0) හෙදතොපන, විශෙෂ වශයෙන් වනාහි; කාමා
 චරවිපාකා, කාමාවචරවිපාකයෝ; අහෙතුකා, අහෙතුක විපාක
 කෙනෙකුද; අසී, අඤ්ඤාහ; සහෙතුකා, සහෙතුක විපාකකෙනෙ
 කුද; අසී, අඤ්ඤාහ; සහෙතුකාපි, සහෙතුකකාමාවචර විපාකයෝද;
 දුහෙතුකා, විහෙතුක විපාකකෙනෙකුද; අසී, අඤ්ඤාහ; තිහෙතුකා,
 ත්‍රිහෙතුක විපාකකෙනෙකුද අඤ්ඤාහ; තත්ථ, ඒ කාමාවචර විපාක
 යන් අතුරෙන්; අහෙතුකා, අහෙතුක කාමාවචර විපාකවෙදනා
 නොමෝ; ඔලාරිකා, ඔදාරිකාය; සහෙතුකා, සහෙතුක කාමාවචර
 විපාක වෙදනානොමෝ; සුබ්‍රමා, සුඤ්ඤාය; සාපි, ඒ සහෙතුක කාමා
 චර විපාක වෙදනානොමෝද; විහෙතුකා, විහෙතුකවූවා; ඔලාරිකා,
 ඔදාරිකාය; තිහෙතුකා, ත්‍රිහෙතුකවූවා; සුබ්‍රමා, සුඤ්ඤාය; තත්ථාපි,
 ඒ ත්‍රිහෙතුක කාමාවචර විපාක වෙදනාවන් අතුරෙහිද; සසංඝාරිකා,
 සසංඝාරිකවූවා; ඔලාරිකා, ඔදාරිකාය; අසංඝාරිකා, අසංඝා
 රිකවූවා; සුබ්‍රමා, සුඤ්ඤාය; පඨම ජ්‍යෙෂ්ඨාන විපාකා, ප්‍රථම ධ්‍යාන විපාක
 වෙදනානොමෝ; ඔලාරිකා, ඔදාරිකාය; දුතිය ජ්‍යෙෂ්ඨාන විපාකා,
 චිතිය ජ්‍යෙෂ්ඨාන විපාක වෙදනානොමෝ; සුබ්‍රමා, සුඤ්ඤාය;
 සාපි, ඒ වතුථි ධ්‍යාන විපාකවෙදනානොමෝද; ඔලාරිකා,

ඖද්දරිකය; ආකාසානඤ්චායතනවිපාකා, ආකාශානඤ්චායතන විපාක වෙදනානොමෝ; සුබ්බමා, සුඤ්ඤය; සාපි, ඒ ආකාශානඤ්චායතන විපාක වෙදනානොමෝද; ඔලාරිකා, ඖද්දරිකය; පෙ නෙවසංඤ්ඤාසංඤ්ඤායතනවිපාකා, නෙවසංඤ්ඤාසංඤ්ඤායතන විපාක වෙදනානොමෝ; සුබ්බමා, සුඤ්ඤය; සාපි, ඒ නෙවසංඤ්ඤාසංඤ්ඤායතනවිපාක වෙදනානොමෝද; ඔලාරිකා, ඖද්දරිකය; සොනාපතනිඵල වෙදනා, ශ්‍රොතාපතනිඵල වෙදනානොමෝ; සුබ්බමා, සුඤ්ඤය; සාපි, ඒ ශ්‍රොතාපතනිඵල වෙදනානොමෝද; ඔලාරිකා, ඖද්දරිකය; සකද්දගාමි පෙ අරහතනඵලවෙදනා, සකද්දගාමි අභිනිඵල වෙදනානොමෝ; සුබ්බමා, සුඤ්ඤය; තිසුක්ඛියාසු, ත්‍රිවිධක්ඛියා වෙදනාවන් අතුරෙන්; කාමාවචරක්ඛියා වෙදනා, කාමාවචර ක්‍රියා වෙදනානොමෝ; ඔලාරිකා, ඖද්දරිකය; රූපාවචරක්ඛියාවෙදනා, රූපාවචරක්ඛියා වෙදනානොමෝ; සුබ්බමා, සුඤ්ඤය; සාපි, ඒ රූපාවචරක්ඛියා වෙදනානොමෝද; ඔලාරිකා, ඖද්දරිකය; අරූපාවචරක්ඛියාවෙදනා, අරූපාවචරක්ඛියා වෙදනානොමෝ; සුබ්බමා, සුඤ්ඤය; ඵලං, මෙකිනසින්; අහෙදනො, සාමාන්‍ය වශයෙන්; තාව, හෙදයට පළමු; (නයො, නයසි; 0) හෙදකොපන, විෂේෂවශයෙන් වනාහි; අහෙතුකාදිවසෙන, අහෙතුකාදීන්ගේ වශයෙන්; භින්නාය, හෙදයට පැමිණියාවූ; කාමාවචරක්ඛියාය, කාමාවචර ක්‍රියාවෙහි; අහෙතුකක්ඛියාවෙදනා, අහෙතුක ක්‍රියා වෙදනානොමෝ; ඔලාරිකා, ඖද්දරිකය; සහෙතුකක්ඛියා, සහෙතුකක්ඛියා වෙදනානොමෝ; සුබ්බමා, සුඤ්ඤය; සාපි, ඒ සහෙතුක ක්‍රියා වෙදනානොමෝද; දුහෙතුකා, විහෙතුකවූවා; ඔලාරිකා, ඖද්දරිකය; තිහෙතුකා, ත්‍රිහෙතුකවූවා; සුබ්බමා, සුඤ්ඤය; තත්ථාපි, ඒ ත්‍රිහෙතුක කාමාවචර ක්‍රියා වෙදනාවන් අතුරෙහිද; සසංකාරිකා, සසංකාරික ත්‍රිහෙතුක කාමාවචර ක්‍රියා වෙදනානොමෝ; ඔලාරිකා, ඖද්දරිකය; අසංකාරිකා, අසංකාරික ත්‍රිහෙතුක කාමාවචරක්ඛියා වෙදනානොමෝ; සුබ්බමා, සුඤ්ඤය; පඨමඤ්ඤානෙ, ප්‍රථමධ්‍යානයෙහි; ක්‍රියාවෙදනා, ක්‍රියාවෙදනානොමෝ; ඔලාරිකා, ඖද්දරිකය; දුතියඤ්ඤානෙ, විතියධ්‍යානයෙහි; (ක්‍රියාවෙදනා, ක්‍රියාවෙදනානොමෝ; 0) සුබ්බමා, සුඤ්ඤය; සාපි, ඒ විතියධ්‍යාන ක්‍රියා වෙදනානොමෝද; ඔලාරිකා, ඖද්දරිකය; තතියෙ වතුන්ථ, තෘතියධ්‍යානයෙහි; වතුථිධ්‍යානයෙහි; (ක්‍රියාවෙදනා, ක්‍රියාවෙදනානොමෝ 0;) සුබ්බමා, සුඤ්ඤය; සාපි, ඒ වතුථිධ්‍යාන ක්‍රියාවෙදනානොමෝද; ඔලාරිකා, ඖද්දරිකය; ආකාසානඤ්චායතනක්ඛියාවෙදනා, ආකාශානඤ්චායතන ක්‍රියාවෙදනානොමෝ; සුබ්බමා, සුඤ්ඤය; සාපි, ඒ ආකාශානඤ්චායතන ක්‍රියාවෙදනානොමොද; ඔලාරිකා, ඖද්දරිකය; විඤ්ඤාණඤ්චායතන නෙවසංඤ්ඤාසංඤ්ඤායතන ක්‍රියාවෙදනා, නෙවසංඤ්ඤාසංඤ්ඤායතන ක්‍රියාවෙදනානොමෝ; සුබ්බමා, සුඤ්ඤය; යා, යම් වෙදනාවක්නොමෝ; ඔලාරිකා, ඖද්දරිකවේද; සා, ඒ වෙදනානොමෝ;

හිතා, හිතවනුයැ; යා, යම්වෙදනාවක් නොමෝ; සුබ්‍රමා, සුඤ්චවේද; සා, ඒ වෙදනානොමෝ; පඤ්ඤා, ප්‍රඤ්ඤාවනුයැ; දුරදුකතිද්දෙසෙ, දුරවිකතිදේශයෙහි; අකුසලාවෙදනා, අකුසලවෙදනානොමෝ; විස භාගඝේන, විසභාගාච්ඡයෙන්ද; හෙවත්-අසමාන කොඨාසවත්වූ අච්ඡයෙන්ද; විසංසඝේනව, අසමාන සවභාවවූ අච්ඡයෙන්ද; නොහොත්-අසමානකාන්තවත්වූ අච්ඡයෙන්ද; කුසලාඛ්‍යාකතාති, කුසලවෙදනා අව්‍යාකාන වෙදනාවන් කෙරෙන්; දුරෙ, දුරෙවෙදනානම; ඉමිනාන යෙන, මෙනසින්; සබ්බපදෙසු, සියලු පදයන්හි; දුරතා, දුරකියැ; වෙදිනබ්බා, දනුයුත්තියැ.

* මේ “විසංසඝ” යන පදයෙහි වූ “සංසඝ” ශබ්දය තෙමේ “කුසලං ධම්මං සංසඝො” යනාදි වන්නී පැණෙන සංසඝ ශබ්දය මෙන් සම්ප්‍රයුක්තාච්ඡ නොදක්වා “සංසථාගයා” යනාදි පාඨයන්හි මෙන් සද්ශාච්ඡ දක්වා. මෙහි සම්ප්‍රයුක්තාච්ඡයෙහි සංසඝ ශබ්දය වුවහොත් කවරවරදෙක්වෙදයත්? සම්ප්‍රයුක්තාච්ඡ කථනය ඇතිකල්හි “අකුසලා වෙදනා, අකුසල සිත් සමග යෙදුනාවූ වෙදනානොමෝ; විසංසඝේන, කුසලාඛ්‍යාකාන වෙදනාවන් හා සමග නොයෙදෙන හෙයින්ද; කුසලාඛ්‍යාකතාති, කුසලාඛ්‍යාකානවූ වෙදනාවන් කෙරෙන්; දුරෙ, දුරෙවෙදනානම; මෙසේ අරුත් බිඳීයයුතු වේ. එසේ වියයුතු අච්ඡව විපක්ෂවශයෙන් අකුසලවෙදනානොමෝ කුසලාඛ්‍යාකාන වෙදනාවන් හා සම්පයෙහියැ යන අච්ඡ වියයුතුයැ. යම්හෙයකින් වෙදනාව කගේ වෙදනාවන් හා සමායෝගයෙක් නැද්ද එහෙයින් මෙහි සංසඝ ශබ්දයාගේ සද්ශාච්ඡයුත් සම්ප්‍රයෝගාච්ඡ නොයෙදේයයි දනුයුතු. කියෙ මැනෝ මූලටිකාවෙහි “දුක්ඛවිපාකතාදිවසෙන අසද්ධිසංඛිතතා අසද්ධිසංඛිතතා විසංසඝො නසම්පයෝගො යදිසියා දුරවිපරියායෙන සන්තිකං හොතිති සංසඝේන සන්තිකතාආපජ්ජති නවවෙදනාය වෙදනාසම්පයෝගො අත්ථි” යි.

* අකුසලවෙදනානොමෝ කුසලාඛ්‍යාකානවෙදනාවන් කෙරෙන් දුරවනැයි දක්වන්නාවූ අච්ඡාචායායාසියෝ අකුසලවෙදනා සමඛිති පුද්ගලයෙකුදු කුසලාඛ්‍යාකාන වෙදනාසමඛිති පුද්ගලකෙනෙකුදු එක් සෙනස්තෙහි සිටිත්හොත් ඒ අකුසලවෙදනා කුසලාඛ්‍යාකාන වෙදනාවෝදුමු පුද්ගලයන්ගේ වශයෙන් සන්තිකවූවාහු නොවෙද්ද යන වොදනාවට පරිහාර සඳහා “සවෙපිති අකුසලාදි වෙදනා සමඛිතිනො පෙ” දුරෙ යෙවනාම” යි වදාරත්.

51

සවෙපි ති අකුසලාදිවෙදනාසමඛිතිනො දුක්ඛාදිවෙදනා සමඛිතිනො ව නසො නසො ජනා එකමකෙඛ ගිසිහනා හොනති, නෙසමපි නා වෙදනා විසභාගඝේන විසංසඝේනව දුරෙයෙවනාම, සමාපනනවෙදනාදිසමඛිතිසුපි එසෙවනසො, අකුසලාපනි අකුසලාස භාගඝේන සතිකඝේන ව සන්තිකෙනාම, ඉමිනාන යෙන සබ්බ පදෙසු සන්තිකතා වෙදිනබ්බා.

51. හි, ඒ කීමසැබව; අකුසලාදිවේදනාසමඛිනිනොව, අකුසලාදි වේදනාවන් හා සමන්විතවූ පුද්ගලයෝ තුමුද; දුක්ඛාදිවේදනා සමඛිනි නොව, දුඃඛාදි වේදනාවන් හා සමන්විතවූ පුද්ගලයෝතුමුද; තයො තයොජනා, තුන්තුන්දෙන; එකමඤ්ච, එකමමැස්සෙක්හි; සවෙ, ඉදින්; නිසින්නා, හුන්නාහු; හොනනි, වෙද්ද; (තථාපි, එසේවී නමුත්; 0) තෙසමපි, ඒ පුතුලන්ගේද; තාවෙදනා, ඒ වේදනාවෝ තුමු; විසභාගඨෙනව, අසමානකොඨාසවන්වූ අභියෙනුද; විසංසඨෙනව, අසමානකාත්‍යවන්වූ; නොහොත්-අසමානස්වභාවවූ අභියෙනුද; දුරෙයෙවනාම, දුරවේදනාවෝ නම් චේත්මැයි; සමාප්තතවේදනාදි සමඛිතිසුපි, සමවතට සමවන් වේදනාදියෙන් සමන්විතවූ පුද්ගලයන් කෙරෙහිද; එසෙවනයො, මෙකිනයබදු වූ නය ඇත්තේය; අකුසලාපන, අකුසලවේදනානොමෝ වනාහි; අකුසලාය, අකුසල වේදනාව හා; සභාගඨෙනව, සමානකොඨාසවන්වූ අභියෙන්ද; සරික්ඛඨෙනව, සමානකාත්‍යවන්වූ අභියෙන්ද; නොහොත්-සමානස්වභාවවූ අභියෙන්ද; සන්තිකෙනාම, සන්තිකෙවේදනානම; ඉම්නානයෙන, මෙකි නයිත්; සබ්බපදෙසු, සියළු පදයන්හි; සන්තිකතා, ආසන්නතා නොමෝ; වෙදිතබ්බා, දතයුත්තියැ.

* මෙහි තුන්තුන්දෙන නම් අකුසලවේදනා සමන්විත එකෙකැ දුඃඛවේදනා සමන්විත එකෙකැ සුඛවේදනා සමන්විත එකෙකැයි තිදෙනක. අකුසලවේදනා සමන්විත එකෙකැ කුසලවේදනා සමන්විත එකෙකැ දුඃඛවේදනා සමන්විත එකෙකැයිද තිදෙනෙක. අකුසලවේදනා සමන්විත එකෙකැ කුසලවේදනා සමන්විත එකෙකැ සුඛවේදනා සමන්විත එකෙකැයිද තිදෙනෙක. අභිසංචාරවෙති නය දුතයකළ බැවින් මේ ඇතැයිත් ග්‍රහණය කළයුතු.

* අකුසලවේදනා සමඛිති පුද්ගලයෝතුමු එකෙක්කාම භූමියෙහි එකෙක් රූපභූමියෙහි එකෙක් අරූපභූමියෙහි වෙසෙතූද අකුසල වේදනාව අකුසලවේදනාව හා භූමිවශයෙන් දුරස්ථතාවේදෝ යන වොදනාවට පරිහාර පිණිස “සවෙපිති පෙසුනි සන්තිකෙයෙව යන පාඨය දක්වන්.

52

සවෙපි හි අකුසලාදිවේදනා සමඛිතිසු නිසු ජනෙසුඑකො කාමහවෙ එකො රූපහවෙ එකො අරූපහවෙ, නෙසමපි තා වේදනා සභාගඨෙන සරික්ඛඨෙන ව සන්තිකෙයෙව නාම, කුසලාදි වේදනාසමඛිතිසුපි එසෙවනයො, නංනංවාපනාති එසු හෙඤ්ච නිසං අනොලොකෙධා නංනංවාපනවසෙතොව කථෙතබ්බං, කථෙ තෙනන ව නදුරතොසන්තිකං උබ්බිතබ්බං, සන්තිකතොපන දුරං උබ්බිතබ්බං.

52. හි, ඒ සැබව; අකුසලවේදනාසමඛිතීසු, අකුසල වේදනාවෙන් සමන්විතවූ; තීප්‍රජනෙසු, තුන්දෙනෙකුත් අතුරෙහි; එකො, එක් පුතුලෙක්; කාමහවෙ, කාමහවයෙහි; එකො, එක් පුතුලෙක්; රූපහවෙ, රූපහවයෙහි; එකො, එක්පුතුලෙක්; අරූපහවෙ, අරූපහවයෙහි; සවෙපි, (නිඨති) ඉදිනුදු සිටිනමි; නෙසමපි, ඒ පුද්ගලයන්ගේද; තාවෙදනා, ඒ අකුසලවේදනාවෝකුමු; සභාගසේ නව, සමානසවභාවවූ අභියෙකුදු; සරිකකසේනව, සමානකාන්තාවන්වූ අභියෙකුදු; සන්තිකෙයෙවනාම, ආසන්නයෙහිමවූවාහු නම් වෙන්; කුසලවේදනාදිසමඛිතීසුපි, කුසලවේදනාදීන් සමන්විතවූ පුද්ගලයන් කෙරෙහිදු; එසෙවනයො, මෙකිනයබ්‍ර නය ඇත්තේය; තංතංවා පනාතිඑත්ථ, තංතංවාපන යනමේ පාඨයෙහි; හෙසීමනයං, යටදකීවූ පෙළෙහි වදාළනය; අනොලොකෙත්වා, අපෙක්‍ෂානොකොටැ; තං තංවාපනවසෙනෙව, ඒ ඒ පෙළෙහි වදාළනයින් අත්‍යවුතය විසින්මැ; කපේතබ්බං, කියයුතු; කපේනෙනනව, කියන්නාවූ ආවායඝීයාවිසින්; (මෙහි වශබ්දයා වාක්‍යාරම්භයෙකකි.) දුරතො, දුරවූවහු කෙරෙන්; සන්තිකං, ආසන්නවූවහු; උච්චිතබ්බං, උච්චරණය නොකටයුතුයි; සන්තිකතොපන ආසන්නවූවහු කෙරෙන් වනාහි; දුරං, දුරවූවහු; උච්චිතබ්බං, උච්චරණය කටයුතු.

* “තංතං” යන ශබ්දප්‍රයෝගය තෙමේ ප්‍රක්‍රාන්ත විෂයෙහි නොවැ ප්‍රසිද්ධිවිෂයෙහිය. “අකුසලාවේදනා කුසලාබ්‍යාකතාතිදුරෙ කුසලාබ්‍යාකතාති වේදනා අකුසලායදුරෙ”යනාදි නය විසින් පෙළෙහි ස්වරූපයෙන් දක්වා වදාළ නය අපෙක්‍ෂානොකොටැ පෙළෙහි ස්වරූපයෙන් නොදක්වා වදාළාවූ “ලොභසහගතාය සන්තිකෙනාම දෙසසහගතාය දුරෙනාම”යනාදිනය තංතංවාපන යන පාඨයෙන් අපෙක්‍ෂා කළයුතුය යනු මෙහි අභිප්‍රාය වේ.

* කවරහෙයකින් “නදුරතොසන්තිකං උච්චිතබ්බං”යි අභිකථා වායඝීයෝ කිහුද අකුසලවේදනා වශයෙන් ආසන්නවූ ලොභසහ ගතාදි වේදනාව කෙරෙන් වෙෂසහගතාදි වේදනානොමෝ “ලොභ සහගතාය සන්තිකෙනාම දෙසසහගතාය දුරෙනාම”යි දුරයාකෙරෙන් සන්තිකයා යම්සේ උච්චරණය කරනුලැබිද එපරිද්දෙන් ඒ අකුසල වේදනාවට දුරවූ කුසලවේදනාව කෙරෙන් කුසලවේදනානොමෝ ආසන්නයයි දුරයා කෙරෙන් සන්තිකයා උච්චරණයකරන්ට නොහැක් කේද යත්? නොහැක්කේය. කවරහෙයින යත්? එසේ දුරයාකෙරෙන් සන්තිකයා උච්චරණය කිරීමක් ඇතිකල්හි කුසලවේදනාව කෙරෙන් කුසලවේදනානොමෝ ආසන්නයයි සිත්හිතබා සන්තිකයා කෙරෙන් සන්තිකයාම උච්චරණයකළයුතු වන්නිය. එසේ ඇතිකල්හිද සන්තික භාවයාගේ හා සන්තිකතර භාවයාගේ කීමමැ පැමිණේ. මේ අභි විකල්පයෙහි තංතංවාපන යන්නෙන් කරුණු කොටැ කොටැ දුර සන්නතානොමෝ යම් හෙයකින් කියනු ලැබේද එහෙයින් දුරයා

කෙරෙත් දුරයා උඛරණයකරන්නාක් මෙන් සන්නිකයා කෙරෙත් සන්නිකයා උඛරණයකරන්ට නොහැක්කේය. දුරත දුරතරතය මෙන් සන්නිකය සන්නිකතරතයද අනභිමත හෙයිනි. කුශලයට දුරවූ අකුශලයාකෙරෙත් අකුශලය දුරස්ථතාව වශයෙන් උපුටා දැක්වූ පරිද්දෙන් කුශලවේදනාවට ආසන්නවූ කුශලවේදනාවකෙරෙත් කුශලවේදනානොමේ ආසන්නයෙහි යයි උපුටා නොදැක්විය යුතු සන්නිකයා කෙරෙත් පමණක් දුරයා උපුටා දැක්විය යුතුය යනු මෙහි අභිප්‍රායයි. මූලචිකාව බලා නිශ්චයට බැසගතයුතු.

53

දුට්ඨා හි අකුසලා ලොභසහගතා දොසසහගතා ච, තත් ලොභසහගතා ලොභසහගතාස සන්නිකෙනාම, දොසසහගතාස දුරෙනාම, දොසසහගතා දොසසහගතාස සන්නිකෙනාම, ලොභ සහගතාස දුරෙනාම, දොසසහගතාපි නියතා නියතාස සන්නිකෙනාමානි, එවං අනියතා, කප්පසීතික අසංඛාරික සංඛාරිකහෙදං ලොභසහගතාදිසු ච දිශිසම්පයුතාදිහෙදං සබ්බං ඔලාරිකනිද්දෙසෙ විජාරිතවසෙන අනුගතත්වා එකෙකකොඨාසවේදනා නංතං කොඨාසවේදනාසඵල සන්නිකෙ ඉතත් ඉතත්ස දුරෙති වෙදි තබ්බොති අයං වේදනාකබ්බිතිදෙදෙසො

53. හි, විසාරකෙරෙමි; අකුසලා, අකුශල වේදනානොමේ; ලොභ සහගතාව, ලොභය සමග පවත්නා වේදනා නොමේද; දොසසහ ගතාව, වෛෂය සමග පවත්නා වේදනානොමේදයි; දුට්ඨා, විප්‍රකාර වනුය; තත්, ඒ විප්‍රකාර වේදනාවන් අතුරෙන්; ලොභසහගතා, ලොභය සමග පවත්නා වේදනානොමේ; ලොභසහගතාය, ලොභය සමග පවත්නා වේදනාව හා; සන්නිකෙනාම, ආසන්නයෙහි නම; දොසසහගතාය, වෛෂය සමග පවත්නා වේදනාව කෙරෙන්; දුරෙනාම, අන්තිනම; දොසසහගතා, වෛෂය සමග පවත්නා වේදනානොමේ; දොසසහගතාය, වෛෂය සමග පවත්නා වේදනාව හා; සන්නිකෙනාම, ආසන්නයෙහි නම; ලොභසහගතාය, ලොභය සමග පවත්නා වේදනාව කෙරෙන්; දුරෙනාම, අන්තිනම; දොසසහගතාපි, වෛෂය සමග පවත්නා වේදනානොමේද; නියතා, නියතවූවා; නියතාය, නියතවූ වේදනාව හා; සන්නිකෙනාම, ආසන්නයෙහි නම; අනියතා, අනියතවූ වේදනානොමේද; ඉතිඑවං, මෙනසින්; (වෙදිතබ්බො, දත යුත්තිය; 0) කප්පසීතික සංඛාරික අසංඛාරික හෙදං, කප්පසීතික සංඛාරික අසංඛාරික ප්‍රහෙද අත්තාමූ; ලොභසහගතාදිසු ච, ලොභ සහගතාදින් අතුරෙහිද; දිශිසම්පයුතාදිහෙදං, දූෂිතත සම්ප්‍ර යුතාදි ප්‍රහෙද අත්ති; සබ්බං, සියල්ල; ඔලාරිකනිද්දෙසෙ, ඔදාරික විකතිදේශයෙහි; විජාරිතවසෙන, විසාරකප්‍ර වශයෙන්; අනුගතත්වා, අනුසරින් දැන; එකෙකකොඨාසවේදනා, එක් එක් කොටසෙහිවූ

වෙදනානොමෝ; තංතංකොඨාසවෙදනායඵව, ඒ ඒ කොටසෙහිවූ
වෙදනාවහාම; සතතිකො, ආසනනායෙහිය; ඉතරය, තදන්තකොඨාස
යන්තිවූ වෙදනාව කෙරෙත්; දුරෙති, ආත්තියයි; වෙදිතබ්බොති,
දතයුත්තේය; අයං, මෙකියනලද්දේ වෙදනාකකු නිදේදසො,
වෙදනාසකකු නිදේශයයි.

වෙදනාසකකු නිදේශය නිම.

54

සඤ්ඤාකකුනිනිදේදසෙ යාකාචිසඤ්ඤාති වතුභුමිකසඤ්ඤං
පටියාදියති, වකුඤ්ඤාසමස්සාන සඤ්ඤාති ආදීති අතිතාදිවසෙන
නිද්දිඨසඤ්ඤං සභාවතො දසෙයුං වුත්තාති, තත්ථ වකුඤ්ඤාසමස්ස
තො වකුඤ්ඤාසමස්සාමිං වා ඡනා වකුඤ්ඤාසමස්සානාම, සෙසෙසුපි
ඵසෙවනසො, ඵස්ථව පුට්ඨාපඤ්ච වකුඤ්ඤාසාදිවක්ඛානාම, මනො
සමස්සාන භද්දවක්ඛානාපි අවක්ඛානාපි, සබ්බා වතුභුමිකසඤ්ඤා,
බ්‍රාහ්මනිදේදසෙ පටිසංසමස්සානති සප්පටිසෙ වකුඤ්ඤාසාදිවක්ඛා
නාම, කතාසප්පටිසෙ රූපාදිනො ආරබ්බ උප්පන්නා ඵසො
පටිසංසමස්සානාම, තතො තස්මිං වා ඡනා පටිසංසමස්සානාම,

54.(ක) සඤ්ඤාකකුනිනිදේදසෙ,සංඥාසකකුනිදේශයෙහි;(විනිව්ඡයො
වෙදිතබ්බො, වක්ඛානාන විනිව්ඡය දතයුතු;)යාකාචිසඤ්ඤාති. යාකාචි
සඤ්ඤා යන මේපදයෙන්; වතුභුමික සඤ්ඤං, වතුච්ඡිඨභුමින්තිවූ සංඥව;
(භගවා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ; 0)පටියාදියති, අලලාවද්‍යුලයේක;වකුඤ්
සමස්සානසඤ්ඤාති ආදීති, වකුඤ්ඤාසමස්සානසඤ්ඤා යනාදි පදයෝ;
අතිතාදිවසෙන, අතිතාදි වශයෙන්; නිද්දිඨසඤ්ඤං, දක්වාවද්‍යුලවූ
සංඥව; සභාවතො, සභාව වශයෙන්; දසෙයුං, දක්වනු සදහා;
වුත්තාති, වද්‍යුලන; තත්ථ, ඒ වකුඤ්ඤාසමස්සාන යනාදි වචනයෙහි;
(විනිව්ඡයො ඵවං වෙදිතබ්බො, විනිව්ඡය මෙසේ දතයුතු0) වකුඤ්
සමස්සානො, වක්ඛානාප්‍රසාදය නි:ශ්‍රයකොට පැවති සප්පටිසෙවනේ;
(යාසඤ්ඤා, යම්සංඥවක්තොමෝ;) ඡනා, වූද; වා, නොහොත්; වකුඤ්
සමස්සානමිං, වක්ඛානාප්‍රසාදය නි:ශ්‍රයකොට පැවති සප්පටිසෙහි; ඡනා,
වූද; ඉති, (තස්මා) ඒ වක්ඛානා ප්‍රසාදය නි:ශ්‍රයකොට පැවති සප්පටිසෙවන
වෙන් හෝ සප්පටිසෙවනෙහි වූහෙයින් (සාසඤ්ඤා, ඒ සංඥතොමෝ;)
වකුඤ්ඤාසමස්සානාම, වකුඤ්ඤාසමස්සාන සඤ්ඤා නම් වේ.

* පළමුකී පඤ්චමිතතපුරුෂයා විසින් ප්‍රකාන්තපති:ශ්‍රය වශ
යෙන් වකුඤ්ඤාසමස්සානාගේ සංඥවට ප්‍රත්‍යය භාවයද පැසුළුකී සප්තමි
තතපුරුෂයා විසින් වකුඤ්ඤාසමස්සානාගේ සංඥවට ප්‍රත්‍යයවූ නි:ශ්‍රය
සාධනයද කියනලදී.

54.(කා) සෙසෙසුපි, සෙසු සොනසල්සාප්පසාදා යනාදි වචන යන්තිද; එසෙවනගො, මෙකි නයබද්දනග ඇත්තේසි; එත්ථ, මේ සංඥවන් අතුරෙති; (වශබ්දයා වාක්‍යාරම්භද්දෙතකයා.) පුරිමා, පලමුව; පඤ්ච, සංඥවෝ පස්දෙන; වක්ඛප්පසාදාදි වච්ඡුකාව, වක්ඛු:ප්‍රසාදාදි වස්තුරූපයන් නි:ශ්‍රයකොට පවත්නාහුම; (හොනනි, වෙත්;) මනෝ සල්පසාප්, මනෝසල්පසා හෙතුවෙන් හෝ මනෝසල්පසායෙහි හට ගත්තාවූ සංඥනෝමෝ; හදයවච්ඡුකාපි, හදයවස්තුරූපය නි:ශ්‍රය කොට ඇතිවුවකුද; අවච්ඡුකාපි, වස්තුරූපය නි:ශ්‍රයකොට නැතිවූ වකුද; (හොති, වේ;) අරුතලයෙහි වියයුතු මනෝසල්පසාප්පසාදාදි සදහා “අවච්ඡුකාපි”යි විසූ.) සබ්බා, සියළුසංඥවෝ; වතුභුමිකසඤ්ඤා, වතුභිධ භුමිපයභිපනාවූවාහුවෙන්; ඔලාරිකදුකතිඤ්ඤෙසෙ, ඔදාරික වික නිදේශයෙහි; පරිඝසල්පසාප්ති, පරිඝසල්පසාප් යන පදයාගේ; (වචනන්ථො එවං වෙදිතබ්බො, වචනාථය මෙසේ දනගුතු; 0) සප්ප රිසෙ, ප්‍රතිහතනය සමග පවත්නාවූ; නොහොත්-පඤ්චාලමන යෙහි සමීණ සවභාවය ඇත්තාවූ; වක්ඛප්පසාදාදයො, වක්ඛු:ප්‍රසාදාදින්; වච්ඡුකානා, නි:ශ්‍රයසානකොට; සප්පරිසෙ, සප්‍රතිහතන රූපවූ; රූපාදයො, රූපාලමනාදින්; ආරබ්භ, අරබයා; උප්පනොනා, උපත්තාවූ; එසොයා, සපයියනෙම; පරිඝසල්පසොනාම, ප්‍රතිඝසං සපයිය නම්වේ; (යාසඤ්ඤා යම් සංඥවක් තොමෝ; 0) තතො, ඒ පඤ්චප්‍රසාදයන් නි:ශ්‍රයකොට පවත්නා පඤ්චාලමනයන් අරමුණු කොට පවත්නා හෙතුවෙන්; ඡතා, වූද; වා නොහොත්; තසම්, ඒ පඤ්චප්‍රසාදයන් නි:ශ්‍රයකොට පවත්නා පඤ්චාලමනයන් අරමුණු කොට පවත්නා සපයියෙහි; ඡතා, වූද; (ඉති, එහෙයින්; සාසඤ්ඤා, ඒ සංඥනෝමෝ;) පරිඝසල්පසාප්තාම, පරිඝසල්පසාප් නම්වේ.

* පරිඝතොඡතො සල්පසො පරිසෙන විඤ්ඤයොසල්පසො පරිඝසල්පසො” යනු නිජිවනයි. පරිඝතො, වස්තුවලමන සමීණ හෙතුවෙන්; ඡතො, හටගත්තාවූ; සල්පසො, සල්පසායනෙම; නොහොත්-පරිසෙන, වස්තුවලමනසමීණයෙන්; විඤ්ඤයො, දන යුතුද; සල්පසො, සල්පසායනෙම; පරිඝසල්පසො, පරිඝසල්පසා නම් වේ; මෙහි පලමුකයෙහි මධ්‍යලොප පඤ්චමිතනපුරුෂයා පැසුළු කයෙහි මධ්‍යලොපතානියා තනපුරුෂයා මේනයවය ඇර දක්වත් තාවූ මූලටිකාවායභිගෝ “එත්ථ පරිඝජෙසල්පසො පරිඝවිඤ්ඤයො සල්පසො උත්තරලොපංකතා වුත්තනනි වෙදිතබ්බො”යි විසූ. මූල ටිකාවෙහි මධ්‍යලොපයයි නොකියා උත්තරලොපයකොටැයුයි කි සඤ්ඤ නිඤ්ඤකරණය පිණිස අනුටිකාවේ “උත්තරලොපං කතානි පුරිමපදෙ උත්තරලොපං කතා”යි විවරණය කලහ. “පරිඝසල්පසා තොඡතා පරිඝසල්පසාප්”යිද “පරිඝසල්පසොඡතා පරිඝසල්පසාප්” යිද නිජිවනයි.

55

වකුසුමථස්ස ඡසංකායසමථස්ස ඡසංකායනිසි
 නස්සායෙව වජ්ජනො නාමං, රූපසංකායං පෙ පොඨබ්බ
 සංකායනිසි නස්සායෙව ආරමමණනො නාමං, ඉදංපන වජ්ජා
 රමමණනො නාමං, සප්පට්ඨානි හි වජ්ජනි නිස්සාය සප්පට්ඨානි
 ව ආරමමණානි ආරබ්භ උප්පත්තිනො ඵසා පටිසසමථස්ස ඡසංකායනි
 චුත්තා, මනොසමථස්ස ඡනිසි පටිසායෙන ඵනිස්සා නාමං හොති
 යෙව, වකුච්ඡිසංකායංකානි මනොනාම, තෙනසහන්තො ඵස්සො
 මනොසමථස්සොනාම, නසමිං මනොසමථස්සො නසමාචාමනො
 සමථස්සා ඡනානි මනොසමථස්සානි, තථා සොන සාණ ජිව්හා
 කාසවිසංකායං මනොනාම, තෙනසහන්තො ඵස්සො මනො
 සමථස්සොනාම, නසමිං මනොසමථස්සො නසමාචාමනොසමථස්සා
 ඡනානි මනොසමථස්සානි, අභිවචනසමථස්සා ඡසංකායනිසි පටිසා
 යෙන ඵනිස්සානාමං හොති යෙව,

55. වකුසුමථස්ස ඡසංකායං පෙ කායසමථස්ස ඡසංකායනිසි,
 වකුසුමථස්ස ඡසංකායං පෙ කායසමථස්ස ඡසංකායනිසි; නස්සා
 යෙව, ඒ පටිසසමථස්ස ඡවු සංඥවගේම; වජ්ජනො, නි:ශ්‍රයස්ථාන
 වශයෙන්; නොහොත්-නි:ශ්‍රයස්ථාන හෙයින්; (ලබං)නාමං, ලද
 නමයි; රූපසංකායං පෙ පොඨබ්බසංකායනිසි, රූපසංකායං
 පෙ පොඨබ්බසංකායනිසිද; නස්සායෙව, ඒ පටිසසමථස්ස ඡසංකායව
 ගේම; ආරමමණනො, ආලබ්භන වශයෙන්; නොහොත්-අරමුණු
 හෙයින්; (ලබං)නාමං, ලදනමයි; ඉදංපන, මේ පටිසසමථස්ස ඡයන
 වචනය වනාහි; නොහොත්-මේ වකුසුමථස්ස ඡසංකාය යනාදි නාමය
 වනාහි; වජ්ජාරමමණනො, වසන්තලබ්භන වශයෙන්; නොහොත්-
 වසන්තලබ්භන හෙයින්; (ලබං)නාමං, ලදනමයි; හි, ඒ කිමසැබව;
 සප්පට්ඨානි, සප්පට්ඨානි; වජ්ජනි, පඤ්චප්‍රසාද වසතුන්; නිස්සාය, අඤ්ඤා
 කොට; සප්පට්ඨානි, සප්පට්ඨානි; ආරමමණානිව, ආලබ්භනයන්ද;
 ආරබ්භ, අරමුණුකොට; උප්පත්තිනො, උප්පදනා හෙයින්; ඵසා,
 මේ සංඥනොමේ; පටිසසමථස්ස ඡසංකායනි, පටිසසමථස්ස ඡසංකායනි;
 චුත්තා, වදරනලදි; මනොසමථස්ස ඡනිසි, මනොසමථස්ස ඡ නිසාත්;
 පටිසායෙන, පයඝාය වශයෙන්; හෙවත්-ප්‍රකාරානතරයෙකින්; ඵනිස්සා,
 ඒ පටිසසමථස්ස ඡසංකායවගේ; නාමං, නමෙක්; හොති යෙව, වේමැයි;
 හි, ඒ කිම සැබව; වකුච්ඡිසංකායං, වකුච්ඡිඥනයනෙම; මනොනාම,
 මානස නම්වේ; තෙනසහන්තො, ඒ වකුච්ඡිඥන සංකීර්ණ මානසය
 හා සමග උපන්නාවු; ඵස්සො, සප්පට්ඨානෙම; මනොසමථස්සොනාම,
 මනොසමථස්ස නම් වේ; යාසංකාය, යම් සංඥවක්තොමේ; නසමිං
 මනොසමථස්සො, ඒ වකුච්ඡිඥනය හා සමගවු සප්පට්ඨානෙහි; (ඡනා,
 වුද; 0) වා, නොහොත්; නසමාමනොසමථස්සො, ඒ වකුච්ඡිඥනය හා
 සමගවු සප්පට්ඨානෙහි හෙතුකොටගෙන; ඡනා, වුද; ඉති, ඒ වකුච්ඡිඥනය

හා සමගවු සපයියෙහි ජනවු හෙයින්; නොහොත්-ඒ වක්ඛුර්විඥානය හා සමගවු සපයිය හෙතුකොට ගෙන ජනවු හෙයින්; (සාසඤ්ඤා, ඒ සංඥානොමෝ;) මනෝසල්පස්සා, මනෝසල්පස්සා නම් වේ; තථා; එපරිද්දෙන්; සොතසාණජවහාකායවිඤ්ඤාණං, ශ්‍රොත්‍රවිඥානය, ස්පර්ශවිඥානය, ජිහ්වාවිඥානය, කායවිඥානය; මනෝනාම, මානස නම් වේ; තෙනසහජනෝ, ඒ චතුර්විධවිඥානය හා සමග උපන්නාවු; එසෙසා, සපයියතෙම; මනෝසල්පස්සානාම, මනෝසල්පස්සා නම් වේ; (යාසඤ්ඤා, යම් සංඥාවක්තොමෝ;) තසම්මනෝසල්පස්සා, ඒ චතුර්විධවු මනෝසල්පස්සායෙහි; (ජනා, වූද;) වා, නොහොත්; තසමා මනෝසල්පස්සා, ඒ චතුර්විධවු මනෝසල්පස්සාය හෙතුකොටගෙන; ජනා, වූද; ඉති, එහෙයින්; (සාසඤ්ඤා, ඒ සංඥානොමෝ; මනෝ සල්පස්සා, මනෝසල්පස්සා නම් වේ; අභිවචනසල්පස්සාජසඤ්ඤානිපි, අභිවචන සල්පස්සාජසඤ්ඤා කියාත්; පරියායෙන, පරිච්ඡේදයෙන්; හෙවත්-ප්‍රකාරානුකූලයෙකින්; එතියසා, ඒ පටිසසල්පස්සාජසඤ්ඤාවගේ, නාමං, නමෙක්; හොතියෙව, වේ මැයි.

* “චක්ඛුසල්පස්සාජවහාසඤ්ඤාවාති චක්ඛුසල්පස්සාජසඤ්ඤා” යි විශේෂණ පුළුපද කම්මාරය සමාසයා විසින් වක්ඛු:ප්‍රසාදය නි:ශ්‍රය කොට පවත්නාවු සපයිය සහජනාදිප්‍රත්‍යයකොට ඇත්තාවු සංඥාව දක්වනලදි. වක්ඛු:ප්‍රසාදනාමය හෙතුකොටගෙන චක්ඛුසල්පස්සාජ සඤ්ඤා යන නාමව්‍යවහාරය වන්නාක්මෙන් සොතසල්පස්සාජසඤ්ඤා යනාදි නාමයෝද ව්‍යවහාරයට පැමිණෙති. “රූපෙසඤ්ඤා රූප සඤ්ඤා” යි තනපුරුෂසමාසයා විසින් රූපාලමනය අරවුණුකොට පවත්නා සංඥාව දක්වනලදි. රූපාලමනය හෙතුකොටගෙන “රූපසඤ්ඤා” යන නාමව්‍යවහාරය වන්නාක්මෙන් සංඥාසඤ්ඤා යනාදි නාමයෝද ව්‍යවහාරයට පැමිණෙති. මෙසේ නාමහෙයින්ද ආලමන හෙයින්ද සංඥාවන්ගේ ව්‍යවහාරය දතයුතු.

*. “වචනං අභිකිච්ච පචන්තාති අභිවචනං” යෙඅරූපකකිකා, යම් නාමසකකි කෙනෙක්; වචනං, ව්‍යවහාරය; අභිකිච්ච, නිසා, පචන්තා, පැවැත්නාහුද; ඉති, එහෙයින්; හෙ, ඒ නාමසකකියෝ; අභිවචනං, අභිවචනනම්හුයි; මෙම චිතියා අව්‍යාධිභාව සමාසයා විසින්ද; “අභි වචනං එතෙසමජ්ඣි අභිවචනා” එතෙසං, තෙලචතුර්විධ නාමසකකි යන්ගේ; අභිවචනං, අභිවචන සංකීර්ණ නාමව්‍යවහාරය; අභි, ඇද්ද; ඉති, එහෙයින්; අභිවචනා, ඒ නාමසකකියෝ සතරදෙන අභිවචන නම්හුයි යන මේ අසත්‍යභිතභිතයා විසින්ද පඤ්චවිඥාන විතොත්තපාද සංකීර්ණ නාමසකකි චතුෂ්කය දක්වනලදය; මෙම නිප්පතාභිග්‍රහණය සදහා ටිකාවායියෝ “විඤ්ඤායසභාවෙ වචනං අභිකිච්චපචන්තා වචනාධිනාවා අරූපකකිකා අභිවචනංවා එතෙසං පකාසනං අජ්ඣි අභිවචනාති වුච්චනති” යි විසූ.

“අභිවචනනොඡනො සමස්සො අභිවචනසමස්සො අභිවචනෙනවා ඡනොසමස්සො අභිවචනසමස්සො” යන පඤ්චමිතානියා නතපුරුෂ සමාසාපියෝ පළමුකිනසිත් දතසුත්තාහ. අභිනථා වායායෝ “අභිවචනසමස්සොඡනා අභිවචන සමස්සොඡ” යන්නෙන් සංඥව අභිවචනසමස්සොඡ නමැයි විසුහුදු යථොක්ත නිවිචනශක්තිත් සංඥවෙන් අන්‍යවූ නාමසකකියෝ තිදෙනද අභිවචනසමස්සොඡ නම් විසසුත්තාහු නොවෙද්ද යන වොදනාව සිතතබා ඊට පරිහාර පිණිස “නයොඥරුපිනොබන්ධා පෙකරොනතිසි දක්වත්.

56

තසො හි ඥරුපිනොබන්ධා සං පිභිවට්ඨනා හුතො අත්තනා සහ ඡනාස සඤ්ඤා අභිවචනසමස්සොඡ සඤ්ඤානිසි නාම. කරොනති, නිප්පට්ඨායෙන පන පටිසසමථස්සන්සඤ්ඤානාම, පඤ්ච වාදිකසඤ්ඤා අභිවචනසමස්සොඡසඤ්ඤානාම මනොවාදිකසඤ්ඤා, තත් පඤ්චවාදිකසඤ්ඤා ඔලොකෙතොපි ඡනිතුං සකකාති ඔලොකිනා, රජජිතො උපතිජකාසනඤ්ඤා රජජිතො උපතිජකාසනිති කුජකිතො උපතිජකාසනං කුජකිතො උපතිජකාසනිති ඔලොකෙතොව ඡනනති, නත්ථිදංචණු, වෙකිරිඳුජිසො නිසිදිතො සුතනං කනනනති, විසුද්ධපරෙසු ගාමෙ වරගෙනසු එකො පුරතො ගවජගෙනා එකං ඉජ්ඨං ඔලෙකෙසි, ඉතං නං පුච්ඡි කසමානුබො නං එකො ඔලොකෙසිති,න එකො භික්ඛු මං විසභාගවිනෙතන ඔලොකෙසි කතිඝහගිතිසඤ්ඤාස පන ඔලොකෙසිති, තෙසුපි ගාමෙ වදිතො ආසනසාලාසි නිසිනෙනසු ඉතංගෙ භික්ඛු නං භික්ඛුං පුච්ඡි තසා සා ඉජ්ඨි ඔලොකිනාති, ආම ඔලොකිනාති, කිමජ්ඣා සාති, මසං භගිනිසෙකිකතනා නං ඔලොකෙසිනති ආහ, එවං පඤ්චවාදිකසඤ්ඤා ඔලොකෙතොපි ඡනිතුං සකකාති වෙදිතබ්බා, සාපනෙසා පසාදචණුකාඑව, කෙවිපන ජවනසවනනාති දිපෙනති, මනොවාදිකසඤ්ඤාපන එකමඤ්චවා එකපිඤ්චවා නිසිදිතොපි අඤ්ඤාචගෙනනං විතකෙකනනඤ්ච කිංවිගෙනසි කිංවිතකෙක සිති පුච්ඡිතො නාසාවචනවසෙගෙව ඡනිතබ්බතො සුමුඛා, සෙසං වෙදනාකතකිසදිසමෙවති අසංසඤ්ඤාකත කිතිදෙදසො

56.(ක) හි, ඒ කිම සැබව; ඥරුපිනො, ඥරුපිච්චි; තයොබන්ධා, නාම සකකියෝ තුන්දෙන; සං, තුමු; පිභිවට්ඨනාහුතො, පාණිභාගයෙහි පවත්නාහුව; අත්තනො, තමාගේ; (අත්තනා යන පාඨයවුව තමා හා යන අභි.) සහජන්‍යය, එක්ව උපන්නාවූ; සඤ්ඤා, සංඥවට; අභිවචනසමස්සොඡසඤ්ඤාති, අභිවචනසමස්සොඡසඤ්ඤා යන; නාමං, නාමය; කරොනති, කෙරෙත්.

* “අභිවචනසමස්සොඡනා අභිවචනසමස්සොඡ, යන නතපුරුෂ සමාසයා විසින් සපයියා සහජතප්‍රත්‍යයකොටැ උපදනා සංඥසකකිය පමණක් ඇර දක්වනුලැබීම එකදෙශොපවාරුථි වශයෙනි.

56.(කා) නිප්පරියායෙනපන, මුඛ්‍යවශයෙන් වනාහි; පටිඝසමථස්සඡ සඤ්ඤානාම, පටිඝසමථස්සඡසඤ්ඤා නම්; පඤ්ඤවාරිකසඤ්ඤා, පඤ්ඤ වාරයෙහි ප්‍රවෘත්තවූ සංඥයි; අඛිවචනසමථස්සඡා සඤ්ඤානාම, අඛිවචන සමථස්සඡා සඤ්ඤා නම්; මනෝවාරිකසඤ්ඤා, මනෝවාර යෙහි ප්‍රවෘත්තවූ සංඥයි; තත්ථ, ඒ පඤ්ඤවාරික සංඥ මනෝවාරික සංඥවත් අතුරෙන්; පඤ්ඤවාරිකසඤ්ඤා, පඤ්ඤවාරයෙහි ප්‍රවෘත්තවූ සංඥවත්; ඔලොකෙත්වාපි, බලාද; ජාතිතුං, දෑනගන්ව; සක්කා, හැකිවන්නේය; ඉති, එහෙයින්; ඔලාරිකා, ඔදාරිකයා; හි, ඒ කීම සැබව; රජ්ජිකා, ඇල්මකොට; උපනිජ්ඣායන්තං, අවලෝකනය කරන්නහු; රජ්ජිකා, ඇල්මකොට; උපනිජ්ඣායනීති, අවලෝකනය කරන්නේයයිද; කුජ්ඣිකා, කිපී; උපනිජ්ඣායන්තං, අවලෝකනය කරන්නහු; කුජ්ඣිකා, කිපී; උපනිජ්ඣායනීති, අවලෝකනය කරන්නේයයිද; ඔලෙකෙත්වා, අවලෝකනයකොටම; ජානනති, දනිත්; තත්‍ර, ඒ අවලෝකනයකොට දැන්මෙහි; ඉදංවජ්ඣ, මතු වක්‍ෂ්‍ය මානවූ මේ කථාවකුලෙකි; නොහොත්-මේ අභිප්‍රාය හඟවන කාරණ යෙකි; චෙත්සායො, සත්‍රිහු දෙදෙනෙක්තුමු; නිසීදිත්වා, හිද; සුත්තං කාන්තනතිකිර, කපුහු කටිත්ඵ; චිත්තදහරෙසු, නවකතික්‍ෂුන් දෙදෙනකු; ගාමෙ, ගොවරග්‍රාමයෙහි; වරන්තෙසු; වඛනාකල්හි; නොහොත්- ගාමෙ, ගොවරග්‍රාමයෙහි; වරන්තෙසු, වඛනාවූ; චිත්තදහරෙසු, නවක තික්‍ෂුන් දෙදෙනකු අතුරෙන්; පුරතො, ඉදිරියෙහි; ගච්ඡන්තො, වඛනාවූ; එකො, එක් වහන්දෑනමක්; එකංඉත්ථිං, එක් අගනක්; ඔලොකෙසි, නැරඹී; ඉතරු, අනික් අගනතොමෝ; තං, ඒ අගන, කසමා, කවරහෙයකින්; එකො, තෙල මහණතෙමේ; තං, තීව; ඔලොකෙසිනුබො, නැරඹීදෙහෝ; ඉති, මෙසේ; පුච්ඡි, විචාරා; එකො තිකුබු, තෙල මහණතෙමේ; මං, මා; විසභාගචිත්තෙන, කුලචිත්ත යට ප්‍රතිපක්‍ෂවූ චිත්තයෙන්; (රුගසිතින් යුසේසි.) නඔලොකෙසි, නොනැරඹී; කතීඨහතිනිසඤ්ඤායපන, බාලවූ බුහුණනිස යන සංඥ වෙන් වනාහි; ඔලෙකෙසිති, නැරඹියයි; (ආහ, තෙපලු;) තෙසුපි, ඒ නවක තික්‍ෂුන් දෙදෙනාද; ගාමෙ, ගොවරග්‍රාමයෙහි; වරිත්වා, හැසිර; ආසනසාලාය, ආසනසාලාවෙහි; (දන්තලායුසේසි.) නිසී නොසු, වැඩහුන් කල්හි; ඉතරෙ, අනික් මහණතෙමේ; තංතිකුබුං, ඒ අගන නැරඹූ මහණහු; තසා, නුඹවහන්සේ විසින්; සාඉත්ථි, ඒ කපුහුකටිමින් හුන් කත; ඔලොකිත්වාති, නරඹනලද්දයි; පුච්ඡි, විචාලේය; ආමඔලොකිත්වා, නරඹනලද්ද සැබව; ඉති, මෙසේ පිළි වදන්දින; කිමත්ථාය; කුම්නම් ප්‍රයොජනයක් සදහා; (ඔලොකිත්වා, නරඹනලද්ද;) ඉති, මෙසේ විචාලේය; මය්‍යං, මාගේ; හතිති සරිකබ්බතා, බාලබුහුණනිසන් හා සමානවූ බැවින්; තං, ඒ අගන; ඔලොකෙසිංඉති, නැරඹීමයි; ආහ, කියේය; එවං, මෙපරිද්දෙන්; පඤ්ඤවාරිකසඤ්ඤා, පඤ්ඤවාරික සංඥතොමෝ; ඔලොකෙත්වාපි, බලාද; ජාතිතුං, දෑනගන්ව; සක්කාති, හැක්කේයයි; චෙදිතබ්බා,

දතයුත්තිය; සාපනෙසා, ඒ පඤ්චවාරික සංඥනාමෝ වනාහි; පසාදවඤ්ඤාඵල, ප්‍රසාදරූප සංකීර්ණ වස්තුන් නිශ්ශ්‍රයකොට පවත්නිමැ; (හොති, වේ);

* “සාපනෙසා පසාදවඤ්ඤාඵල” යන්නෙන් පඤ්චවාරිකයන් සමග උපදනා සංඥාවූ පඤ්චවාරිකසංඥ නම්නුවෙන්සිද පඤ්චවාරික ජවනයන් සමග උපදනා සංඥාවූ නොද එනම් අභියන්තර වෙන්සිද යන අභිකථාවායී මතය හඟවා.

56.(ක) කෙවිපන, කිසිආවායී කෙනෙක් වනාහි; ජවනපවත්තාති, පඤ්චවාරික ජවනයන්හි පවත්නා සංඥයයි; දීපෙනති, දක්වත්; මනෝ වාරිකසංඥාපන, මනෝවාරික සංඥනාමෝ වනාහි; එකමඤ්චො, එක්මැස්සෙකැ හෝ (එක් ඇදෙකැ හෝ යුස්සෙයි.) එකපියෙවා, එක් පුටුවෙකැ හෝ; නිසිදිනාපි, උපවේශනයකොටත්; අඤ්ඤං, අන් අරමුණක්; විනේශනාඤ්ච, සිතන්නහුද; විතකේශනාඤ්ච, කල්පනා කරන්නහුද; කිං, කුමක්; විනේශසි, සිතන්නෙහිද; කිං, කුමක්; විතකේශසි, කල්පනාකරන්නෙහිද; ඉති, මෙසේ; පුට්ඨො, පිළිවිසැ; තස්ස, ඒ පුද්ගලයාගේ; වචනවසෙනෙව, තෙපළිම් වශයෙන්මැ; ජාතිතබ්බතො, දතයුතුවනහෙයින්; සුට්ඨො, සුක්ෂමයැ; සෙසං, සෙස්ස; වෙදනාකකිකසදිසමෙව, වෙදනාසකිකය හා සමානමැයි; අයං, මේ; සඤ්ඤාකකිකි නිදදෙසො, සංඥාකකිකි නිදේශයයි.

සංඥාකකිකි නිදේශය නිමි.

57

සංකාරකකිකිනිදදෙසෙ යෙකෙවිසංකාරාගත් වතුභූමිකසංකාරෙ පරිභාදියති, වක්ඛසමථස්ස වෙනනාතිආදිති අතිනාදිවසෙන නිද්දිස සංකාරෙ සභාවතො දසෙහතුං චුත්තාති, වක්ඛසමථස්ස ජනිආදිති චුත්තස්සාවතෙව, වෙනනාති කෙසිමකොටිසා පධානසංකාරවසෙන චුත්තං, කෙසිමකොටිසා හි අනන්තසො වක්ඛවිඤ්ඤාණෙනසබ්බං පාලිසං ආගතා වත්තාගෙසංකාරාග ව උපපජ්ජන්ති, තෙසු වෙනනා පධානා ආයුහනෙසෙති පාකචන්තා තස්මා අසමෙව ගතිනා, නංසමපසුත්තසංකාරාගෙන නායගතිනාය ගතිනාවත්තෙනති, ඉධාපි පුට්ඨො පඤ්ච වක්ඛසසාදවඤ්ඤාඵල, මනෝසමථස්ස හදසවඤ්ඤා කාපි අවඤ්ඤාපි, සංකාර වතුභූමිකවෙනනා, සෙසං වෙදනාකකිකි සදිසමෙවති. අයං සංකාරකකිකි නිදදෙසො.

57. සංකාරකකිකිනිදදෙසෙ, සංසකාරකකිකි නිදේශයෙහි; යෙකෙවි සංකාරාති, යෙකෙවි සංකාර යන මේ පාඨයෙන්; වතුභූමිකසංකාරෙ, වතුටිඩ භූමියෙහි ප්‍රවාහනවූ සංසකාරයන්; පරිභාදියති, අලලා වදලයේක; වක්ඛසමථස්ස ජවෙනනාතිආදිති, වක්ඛසමථස්ස ජවෙනනා

යනාදි පදයන්; අතිතාදිවසෙන, අතිතාදි වශයෙන්; කිද්දිසසිඛාරෙ, දක්වනලද සංඝකාරයන්; සභාවතො, සභාව වශයෙන්; දසොකුං, දක්වන්ට; වුත්තාති, වදලන; වකුසුමථසාප්තිආදීති, වකුසුමථසාප්ති යනාදි පදයෝ; වුත්තානානිච්ච, කියනලද අථ ඇත්තානුමායි; වෙත නාති, වෙනතා යන මේ වචනය; හෙසිමකොටියා, අනම්ම පරිචේදයවූ; පාලියං, ප්‍රචචන පාලියෙහි; නොහොත්-හෙසිම කොටියා, යටත්පිරිසෙයින්; පාලියං, ප්‍රචචන පාලියෙහි; පඬානසඛාරවසෙන, මූඛවූ සංඝකාරයාගේ වශයෙන්; වුත්තං, වදලසේක; හි, සැබව; හෙසිමකොටියා, යටත්පිරිසෙයින්; නොහොත්-අනම්මපරිචේදයවූ; පාලියං, පෙළෙහි; ආගතා, ආවාටු වෙනුනාතොමෝද; වත්තාගෙච සඛාරා, සපඨි එකාග්‍රතා ජිවිතෙත්‍රිය මතසකාර යන සංඝකාරයෝ සතරදෙනද; අනතමසො, යටත්පිරිසෙයින්; වකුසුමථසාප්තිකසංඝං, වකුසුමථසාප්තික හා සමග; උපපජ්ජනති, උපදිත්; තෙසු, ඒ වෙනතාව මුල්කොට ඇති පඤ්චවිධ සංඝකාරයන් අතුරෙහි; ආයුහනභෙන, තමා හා සම්ප්‍රසුකත ධර්මයන් සවකිය සවකිය කාන්තයෙහි මෙහෙයන අථයෙන්; පාකටතතා, ප්‍රකටවනබැවින්; වෙනතා, වෙනතාතොමෝ; (යසමා, යම් හෙයකින්;) පඬානා, මූඛවූවාටේද; තසමා, එහෙයින්; අයමෙව, මේ වෙනතාතොමෝමැ; ගතිතා, ගාතිතයැ; තංසමප්‍රසුකත සඛාරාපන, ඒ වෙනතාව හා සම්ප්‍රසුකතවූ සංඝකාරයෝ වනාහි; තාය, ඒ වෙනතාව; ගතිතාය, ගාතිත කල්හි; ගතිතාව, ගාතිතවූවා නුම; හොනති, වෙත්; ඉධාපි, මේ සංඝකාරසකකු නිදේශයෙහිද; පුරිමා, පලමුවූ; පඤ්ච, වෙනතාවෝ පස්දෙන; වකුසුමථසාප්තිච්ඡාලිකාව, වකුසුමථසාප්ති නිශ්ශ්‍රයකොට ඇත්තානුම; (හොනති, වෙත්;) මනොසමථසාප්ති, මනොසමථසාප්ති වෙනතාතොමෝ; හදයච්ඡාලිකාපි, හදයච්ඡාලිකා නිශ්ශ්‍රයකොට ප්‍රවෘත්තවූවකුදු; අච්ඡාලිකාපි, හදයච්ඡාලිකා නිශ්ශ්‍රය නොකොට ප්‍රවෘත්තවූවකුදු; (හොති, වේ;) සබ්බා, සියලු වෙනතාවෝකුමු; චතුසුමික වෙනතා, චතුර්විධසුමියෙහි පයඝාපනතවූ වෙනතාවෝසි; සෙසං, සෙස්ස; (අවශ්‍යවෙනතාකථනය යුජ්ජෙයි.) වෙදනාකකුසදිසමෙව, වෙදනාසකකුස හා සමානමැයි; අයං, මේ වනාහි, සඛාරකකුස නිද්දෙසො, සංඝකාරසකකුස නිදේශයයි; (ඉති සමාපතියෙහිතිපා.)

* “හෙසිම කොටියාති එත්ථ භූමමතිද්දෙසොව පෙදුති යෙ කරණනිද්දෙසො හෙසිම කොටියා ආගතාති සමකොසො පුරිමෙපි වා හෙසිම කොටියාති යං වුත්තං තඤ්චපඬාන සඛාර දසුනවසෙනාති සමකුසුමථසාප්තික කරණෙන කරණනිද්දෙසොව” යන මූලටිකාපාඨය අනුවා අථ දැක්වුනි යයි.

* සමමාහවිනෝදනි අථයොජනාවෙහි “තෙසුති පඤ්චසු වෙන නාදිසුති නිබාරනං”යි කරනලද විවරණය බලා මෙහි අථ කීනි යයි. මුමමව්‍යාධ්‍යානයෙහි “තෙසු, ඒ චතුර්විධ සංඝකාරයන් අතුරෙහි” යි.

අපි දක්වා සංකීර්ණසංකීර්ණ අභිසංකීර්ණසංකීර්ණ පටොගාභිසංකීර්ණයන් සතරදෙනා ඇරදුක්වී. සංකීර්ණසංකීර්ණ නම් ත්‍රේභූමික ධර්මයෝසි අභිසංකීර්ණසංකීර්ණ නම් ත්‍රේභූමිකවිපාකසංකීර්ණ කාතවාද්‍රැපයෝසි අභිසංකීර්ණ සංකීර්ණ නම් ත්‍රේභූමිකකුශලාකුශල වෙනතාවෝසි පටොගාභිසංකීර්ණ නම් කාසිකවෙනසික වියහියයි.

සංකාරසංකීර්ණ නිදේශය නිමි.

58

විඤ්ඤාණකකිකිනිදේශසෙ යංකිඤ්චිවිඤ්ඤාණනි වතුභූමික විඤ්ඤාණං පටිසාදිසනි, වකුච්චිඤ්ඤාණනිආදිනි අනිතාදිවසෙන නිද්දිභිවිඤ්ඤාණං සභාවතො දසෙහි. වුත්තානි, තත්ථ වකුච්චි විඤ්ඤාණාදිනි පඤ්ච වකුච්චිපසාදදිවක්ඛානෙන, මනොවිඤ්ඤාණං හදයවක්ඛානමපි අවක්ඛානමපි, සංඛං වතුභූමිකවිඤ්ඤාණං, සෙසං වෙද නාකකිකිසදිසමෙවනි අයං විඤ්ඤාණකකිකිනිදේශසෙ.

58. විඤ්ඤාණකකිකිනිදේශසෙ, විඤ්ඤාණකකිකිනිදේශයෙහි; යංකිඤ්චි විඤ්ඤාණනි, යංකිඤ්චි විඤ්ඤාණං යනමේ පදයෙන්; වතුභූමික විඤ්ඤාණං, වතුභූමික විඤ්ඤාණං; පටිසාදිසනි, අලලා වදලසේක; වකුච්චිවිඤ්ඤාණනි ආදිනි, වකුච්චිවිඤ්ඤාණං යනාදි පදයෙන්; අනිතාදි වසෙන, අනිතාදි වසෙයෙන්; නිද්දිභිවිඤ්ඤාණං, දක්වනලද විඤ්ඤාණං; සභාවතො, සභාව වසෙයෙන්; දසෙහි, දක්වනට; වුත්තානි, වදලන; තත්ථ, ඒ විඤ්ඤාණන් අතුරෙහි; වකුච්චිවිඤ්ඤාණාදිනි, වකුච්චි විඤ්ඤාණාදිවු; පඤ්ච, විඤ්ඤාණෝ පස්දෙන; වකුච්චිපසාදදිවක්ඛානෙන, වකුච්චිපසාදදිත් නිශ්ශ්‍රයකොට ඇත්තාවුම; (හොනනි, වෙත්;) මනො විඤ්ඤාණං, මනොවිඤ්ඤාණයනම; හදයවක්ඛානමපි, හදයවස්තුව නිශ්ශ්‍රය කොට ඇත්තෙකුදු; අවක්ඛානමපි, හදයවස්තුව නිශ්ශ්‍රයනොකොට ඇත්තෙකුදු; (හොනි, වේ;) සංඛං, සියලු විඤ්ඤාණයනමේ; වතුභූමික විඤ්ඤාණං, වතුභූමික භූමියෙහි පටිසාදනවු විඤ්ඤාණය; සෙසං, සෙසත්; (අවශ්‍යවිඤ්ඤාණ කථනය යුක්තේ.) වෙදනාකකිකිසදිසමෙව, වෙදනා සංකීර්ණ හා සමානමය; අයං, මේ; විඤ්ඤාණකකිකිනිදේශසෙ, විඤ්ඤාණකකිකිනිදේශයයි.

විඤ්ඤාණකකිකිනිදේශය නිමි.

59

ඉදානි පඤ්චසුපි ධර්මසු සමුග්ගමනො පුබ්බාසරනො අධාන පටිපෙදනො එකුප්පාදනානානිගේධනො නානුප්පාදඵකනිගේ ධනො එකුප්පාදඵකනිගේධනො නානුප්පාදනානානිගේධනො අනිතානාගතපච්චුප්පනනො අපකිතනිකසංකීර්ණො ඔලාපිකා

සුඛමනෝ හිතපණ්ණිනනෝ දුරස්සනිකනෝ පච්චයනෝ සමුදානනෝ පරිනිප්පන්නනෝ සබ්බනනෝහි සොලසභාකාරෙහි පකිණ්ණකං වෙදිතබ්බං, තත්ථ දුට්ඨො සමුග්ගමො ගබ්බසෙය්‍යක සමුග්ගමො ඔපපාතිකසමුග්ගමොති,

59. ඉදති, ප්‍රාජාඛසරයෙහි; පඤ්චසුප්පි, පඤ්චප්‍රකාරවූද; බකේසු, සකකියන්ති; සමුග්ගමනෝ, ඒ ඒ ප්‍රත්‍යය සමායෝගයෙහි පුළුභවයෙහි මතුභවයෙහි ප්‍රාදුභීව වශයෙන්ද; නොහොත්-ප්‍රතිසංකී ඤාණයෙහි උත්පත්ති වශයෙන්ද; නොහොත්-පඤ්චසකකියන්ගේ හට ගැණීමේ වශයෙන්ද; පුබ්බාපරතෝ, පුළුභාපර වශයෙන්ද; අඛානපරිචේදනෝ, කාලපරිචේද වශයෙන්ද; එකුප්පාදනානාතිරේධනෝ, සමානෝත්පාද අසමාන තිරේධ වශයෙන්ද; (එක්වැ ඉපදීමේ වෙන්වැ බිඳීමේ විසිනැයි යුක්තියි.) නානුප්පාදඑකතිරේධනෝ, අසමානෝත්පාද සමානතිරේධ වශයෙන්ද; එකුප්පාදඑකතිරේධනෝ, සමානෝත්පාද සමාන තිරේධ වශයෙන්ද; නානුප්පාදනානාතිරේධනෝ, අසමානෝත්පාද අසමානතිරේධ වශයෙන්ද; අතීතානාගතපච්චුප්පන්නනෝ, අතීතානාගතප්‍රත්‍යුත්පන්නවශයෙන්ද; අජ්ඣිත්තබාහිරතෝ, අධ්‍යාත්මවාහය වශයෙන්ද; ඔලාරිකසුඛමනෝ, ඔදාරිකසුඤ්ඤා වශයෙන්ද; හිතපණ්ණිතනෝ, හිතප්‍රණ්ණිත වශයෙන්ද; දුරස්සනිකනෝ, දුරස්සන්න වශයෙන්ද; පච්චයනෝ, ප්‍රත්‍යය වශයෙන්ද; සමුදානනෝ, උත්පත්ති හෙතු වශයෙන්ද; පරිනිප්පන්නනෝ, පරිනිෂ්පන්න වශයෙන්ද; සංඛිතනෝ, සංසකාත වශයෙන්ද; ඉති, මේ දැක්වූ; සොලසහි ආකාරේහි, ඡොඩග හෙදයන් කරණකොටගෙන; නොහොත්-සොලොස් කරුණු කරණකොටගෙන; පකිණ්ණකං, ප්‍රතිණික කථනය; (සමමුච්චිතිය වචනය යුක්තියි.) වෙදිතබ්බං, දතයුත්තේය; තත්ථ, ඒ ඡොඩශාකාරයන් අතුරෙන්; සමුග්ගමො, ප්‍රතිසංකීයෙහි උත්පාදයතෙම; නොහොත්-පුථමප්‍රාදුභීවයතෙම; නොහොත්-පඤ්චසකකියන්ගේ පුත්‍රපාදයතෙම; ගබ්බසෙය්‍යකසමුග්ගමො, ගථාධාන සත්ත්වයනට උපකියන්ගේ පලමු හටගැණීමයයිද; ඔපපාතිකසමුග්ගමොති, ඔපපාතිකවූ සත්ත්වයනට සකකියන්ගේ පලමු පහලවීමයයිද; දුට්ඨො, විප්‍රකාරඇත්තේ වේ;

* සමුග්ගම ගබ්දයතෙමේ සඤ්ජාතියෙහිද ආදක්‍ෂුත්පත්තියෙහිද නිරුචිය එහෙයින් කිහි. මූලටීකාවෙහි “තං තං පච්චය සමායෝගෙහි පුරිමභව සබ්බාතා පුරිමන්නනෝ උඩංගමනං සමුග්ගමො සකියංවා පරිසකියං උග්ගමො සමුග්ගමො”යි දැක්වූ මේ නිවිච්චන වයෙන් පරිපුණ්ණි සකකිපඤ්චකයාගේ සමුදානමය දක්වනලදය. මෙතෙයින් අපරිපුණ්ණි සකකියන්ගේ එකවතුමොකාර භවයන්හි මුදාමයද දතහැක්කේමැයි. එහිම “අථවා යථාබ්ගතානං පඤ්ච ඉති ඔකිකං සහඋග්ගමො උප්පත්ති සමුග්ගමො”යන නිවිච්චන

යෙන් සකකියන්නේ එක්වට හටගැන්මවුත් විකලොත්‍යන්ත්‍ය නොදක්වනලදයා එහිම කිහ. “එතැමිං අත්ථෙ විකල්පසංකති අසම්මති තාති”යි.

60

තත්ථ ගබ්‍හසෙය්‍යකසමුග්ගමො එවංවෙදිතබ්බො, ගබ්‍හසෙය්‍ය කසන්තානඤ්ඤි පටිසංඝිකත්තේ පඤ්චකකිඤ්ඤා අපච්ඡාදපුරෙ එකතො පාතුභවනති, තස්මිංඛණේ පාතුභුතා කලලසංඛාතා රූපසන්තති පටිත්තා හොති බුද්ධබ්‍රහ්මකිකාය එකවායාමෙන පානබ්‍රහ්මනාති වට්ඨා පුන අභිබ්‍රහ්ම. එතං, සණ්ඨසුචියා තෙලෙ පකිඨිට්ඨා උකිකිත්තාය පග්ගෙට්ඨා අග්ගෙ සිතතිද්‍රව්‍යමනනති වුත්තං, තමපි පටිකිඨිට්ඨා එකකෙසෙ තෙලතො උබ්බිට්ඨා ගතිතො නස්ස පග්ගෙට්ඨා අග්ගෙ සිතතිද්‍රව්‍යමනනති වුත්තං, තමපි පටිකිඨිට්ඨා ඉමසමි. ජනපදෙ මනුස්සානං කෙසෙ අසංඛාතාලිතො නතො එක කොඨාසපමාණො උත්තරකුරුකාති. කෙසො, නස්ස පසන්ත තිලතෙලතො උබ්බස්ස අග්ගෙ සිතතිද්‍රව්‍යමනනති. තමපි පටිකිඨිට්ඨා එතංඛණං, ඡතිඋණණානාම සුච්චා, නස්ස එකආසුතො පසන්තතිලතෙලෙ පකිඨිට්ඨා උබ්බස්සපග්ගෙට්ඨා අග්ගෙ සිත තිද්‍රව්‍යමනනති වුත්තං..

60. තත්ථ, තදුග්ගසමුදායන්අතුරෙන්; ගබ්‍හසෙය්‍යකසමුග්ගමො, ගභ්ඛාන සන්තියන්ට සකකියන්නේ පලවූ හටගැනීමතෙමේ. එවං, (ඉමිතාච්චවමානනසෙත) මේ වක්‍ෂ්‍යමාන නසින්; වෙදිග්ගෙ, දතයුත්තේය; හි (කථං වෙදිතබ්බො,) කෙසේ දතයුත්තේද යත; නොහොත්-හි, විස්තරකෙරෙමි; ගබ්‍හසෙය්‍යකසන්තානං, මාතෘගභී යෙහි පිළිසිද ගැණිමි වශයෙන් හෝනාවුසත්තට; පටිසංඝිකකිකේ, පිළිසිදගන්නා කෙණෙහි; පඤ්චකකිඤ්ඤා, පඤ්චකකිකියෝතුමු; අපච්ඡා අපුරෙ, ඉදිරිපසුනොව; එකතො, එක්ව; පාතුභවනති, හටගන්නා; තස්මිංඛණේ, ඒ පිළිසිදගන්නා කෙණෙහි; පාතුභුතා, හටගත්තා; කලලසංඛාතා, කලලරූපයෙහි කියනලද; රූපසන්තති, රූපසන්ත තොමෝ; පරිත්තා, අලපමාත්‍රවූවා; හොති, වේ; බුද්ධකමකිකාය කුඩා මැස්සකු විසින්; එකවායාමෙන, එක් ප්‍රයෝගයෙකින්; පානබ්‍රහ්ම මතා; පියයුතු බිඳක් පමණැති; (හොති, වේ;) ඉති, මෙඥාකාර යෙන්; වට්ඨා, බැණ; පුන, නැවත; එතං, ඒ කුඩා මැස්සකු විසින් එක් ප්‍රයෝගයෙකින් පියයුතු බිඳක් පමණැති වූ කලලරූපයද; අභිබ්‍රහ්ම, ඉබොහෝය; සණ්ඨසුචියා, සියුම්වූ හිඳක්; තෙලෙ, තෙලෙහි; පකිඨිට්ඨා, බහා; උකිකිත්තාය, නභාගත් කල්හි; පග්ගෙට්ඨා, වැගිර; අග්ගෙ, හිදිකෙළවර; සිතතිද්‍රව්‍යමනනති, වැකිතෙල්බිඳ පමණැතැයි; වුත්තං, (ආවායසීයන් විසින්) කිරිනලදය; තමපි, ඒ කිමද; පටිකිඨිට්ඨා, පිළිකෙවිකොට; එකකෙසෙ, එක් කෙසක්; තෙලතො, තෙල යෙන්; උබ්බිට්ඨා, නභා; ගතිතො, ගත්කල්හි; තස්ස, ඒ කෙස්සුගේ

අශ්වෙ, කෙළවර; පශ්චරිකා, වැහිර; සිතබ්බිකමහනනති, වැකිසිරි
 තෙල්බිද පමණැතැයි; වුත්තං, (ආවාය්‍යීයන් විසින්) කියනලදය;
 තප්පි, ඒ කීමද; පරිකම්පිකා, පිළිකෙවිකොට; ඉමෙමිංජනපදෙ,
 මේ දනව්වෙහි; මනුස්සානං, මිනිසුන්ගේ; කෙසෙ, කෙසක්; අභිධා,
 අවකොටසක් කොට; ඵාලිතෙ, පැළැතලිහි; තතො, ඒ අවකොටස
 කෙරෙන්; උත්තරකුරුකානං, උතුරුකුරු දිවසින් වැසි මිනිසුන්ගේ;
 කෙසො, කෙහෙක්; එකකොඨාසපමාණො, එක් කොටසක් පමණ
 ඇත්තේය; පසන්නිලනෙලතො, පහන් තලතෙලින්; උඛටස්ස,
 නහාගත්; තස්ස, ඒ කෙස්සුගේ; අශ්වෙ, කෙළවර; පශ්චරිකා,
 වැහිර; සිතබ්බිකමහනනති, වැකිසිරි පහන් තලතෙල්බිද පමණැතැයි;
 වුත්තං, (ආවාය්‍යීයන් විසින්) කියනලදය; තප්පි, ඒ කීමද; පරිකම්
 පිකා, පිළිකෙවිකොට; එතං, තෙලකලලරූපය; බහුං, බොහෝය;
 ජනිඋණ්ණානාම, හිමවත් පියෙස්හි උපදනාවූ සුක්කමජනිමත්වූ
 එළවන්ගේ ලොම් වනාහි; සුබ්බමා, සිසුමියහ; තස්සා, ඒ එකකජනි
 යගේ; තොහොත්තස්ස, ඒ සුක්කමජනිමත් එළවකුගේ ලොම් පිළි
 බදවූ; පසන්නිලනෙලෙ, පහන්තලතෙල; පකම්පිකා, බහා; උඛ
 ටස්ස, නහාගත්; එකආංසුතො, එක් ලොමක්සුගේ; අශ්වෙ, කෙළවර;
 සිතබ්බිකමහනනති, වැකිසිරි පහන් තලතෙල්බිද පමණ ඇතැයි;
 වුත්තං, (ආවාය්‍යීයන් විසින්) කියනලදය;

* “එකකෙසෙ තෙලගො උඛරිකා ගතිතෙ”යන පාඨය පාලාථ
 යොජනාවෙහි “එකං කෙසං ධෙලතො උඛරිකා ගතිතෙ”යි මැනවයි
 සමමතය. එසේ වුව “එකං කෙසං, එක් කෙසක්; තෙලතො, තෙල
 යෙන්; උඛරිකා, නහා; ගතිතෙ, ගැහීමෙහි; යත්අථයි. එහෙයින්
 “ගතිතෙති ගහණෙ ගහණං ගතිතං භාවෙතො”යි තව්වරණය
 කෙළේයි.

61

**තංපනෙතං අවජං ගොති විපසගතං අනාචිලං පරිසුඛං
 සන්නිලනෙල බිඤ්ඤාමානවණ්ණං, වුත්තමිවෙතං,
 නිලනෙලස්ස යථා බිඤ්ඤ සප්පිමණොඤා අනාචිලො,
 එවං වණ්ණපටිභාගං කලලං සමපවුච්චති,ති.**

ඉචං පරිත්තාය රුක්ඝගතනියා තිණි සගතනිසියාහි නොහති
 වඤ්ඤාකං කායදසකං ඉප්පියාභුතියවසෙන සුඤ්ඤ සුඤ්ඤ
 වසෙන භාවදසකතති.

31. තංපනෙතං, ඒ කලලරූපය වනාහි; අවජං, පහන්වේ; විපස
 ගතං, වැඩියක් පහන්වේ; අනාචිලං, නොකැලඹුනේ වේ; පරිසුඛං,
 පිරිසිදුවේ; පසන්නිලනෙලබිඤ්ඤාමානවණ්ණං, පහන් තලතෙල්බිදක්
 බදු පැහැසවනත් ඇත්තේ වේ; අභිලනෙලස්ස පෙසුසමපවුච්ච
 තිති, සමපවුච්චියන; එතං, එකවචනය; වුත්තමිව, වදාරන
 ලේඛය.

තිලනෙලයා, තිලනෙලයාගේ; බිඳුයථා, බිඳෙක් යම්සේද; අනාවිලෝ, නොකැලඹුනාවූ; සප්පිමණ්ණියථා, පහන් ගිනෙල් බිඳෙක් යම්සේද; එවංවණ්ණපටිභාගං, එබඳු වණ්ණසංස්ථානඇති රූපයනෙමේ; නොහොත්-එවංවණ්ණපටිභාගං, එබඳුම පැහැසටහනින් සමබවට පැමිණීමේ ඇති රූපයනෙමේ; කලලං, කලලරූපයයි; සමපවුච්චති, කියනුලැබේ; (ඉති සමාපතියෙති වැටේ.)

එවං, මෙකීපරිද්දෙන්; පරිත්‍යාය, අත්‍යලාභවූ; රූපසන්නතියා, රූපසන්නතියෙහි; (රූපසමුහයෙහි යුසේයි.) චන්ද්‍රදසකං, චන්ද්‍රදශකයද; කායදසකං, කායදශකයද; ඉන්ද්‍රියා, සත්‍රියහට; ඉන්ද්‍රියවසෙන; සත්‍රියයෙන් වශයෙන්; පුරිසස්ස, පුරුෂයාහට; පුරිසිඤ්ඤවසෙන, පුරුෂෙඤ්ඤයෙන් වශයෙන්; භාවදසකං, භාවදශකයද; ඉති, මෙකියන ලද්දවූ; තිණිසන්නතිසීසාති, ප්‍රධානාවයවූ සන්නතිශීතියෝ තුණෙක්, හොනති, වෙත්.

* “එවංවණ්ණපටිභාගනති එවංවණ්ණං එවංසණ්ඨානඤ්ච පටි භජනංවා පටිභාගො සදිසනා භජනං සදිසනාපතතීති අනෙථා එවං විධොවණ්ණපටිභාගො එතස්සාති එවංවණ්ණං පටිභාගං” යන මූලවිකා ගත නිවිච්චතවයබලා අපිකී තියායි. සන්නතිශීතියෝ නම් සන්නති මූලයෝයි නොහොත්-සන්නතිකොඨාසයෝයි කියේ මැනෝ මූලවිකා වෙති “සන්නති සීසාතිති සන්නතිමූලාති සන්නතිකොඨාසාවා අනෙ කිඤ්ඤ සමාහාරභාව තොති පධානඛගසීසනතිච්චති”යි. මෙහි ප්‍රථම නය වශයෙන් “සන්නතිව තාති සීසාතිවෙති සන්නතිසීසාති”යි විශේෂණපර පදකමාධාරය සමාසාථයද පැසුළුනග විසින් “සන්නති යාසීසාති සන්නතිසීසාති”යි ෂෂ්ඨිතනපුරුෂ සමාසාථයද ගෘහිතය.

62

තත්ථ චඤ්ඤරූපං තස්ස නිස්සයාති චතතාරි මහාභූතාති නං නිසිසිතා චණ්ණගඤ්ඤරසොඤ්ඤ ජිවිතනති ඉදං චඤ්ඤසකංනාම, කායපසසාදෙ තස්ස නිස්සයාති චතතාරිමහාභූතාති නංනිසිසිතා චණ්ණගඤ්ඤරසොඤ්ඤ ජිවිතනති ඉදංකායදසකංනාම, ඉන්ද්‍රියා ඉන්ද්‍රි භාවො පුරිසස්ස පුරිසභාවො තස්ස නිස්සයාති චතතාරි මහා භූතාති නංනිසිසිතා චණ්ණගඤ්ඤරසොඤ්ඤ ජිවිතනති ඉදංභාවදසකං නාම, එවං ගබ්භසෙසාකානං පටිසංඝිසං උක්කඤ්ඤවිච්චෙදෙන සමති-සකමමපරුපාති රූපකඤ්ඤො නාම හොති, ජිවිසංඝි විචෙතන පන සහන්තා වෙදනා වෙදනාකඤ්ඤො, සඤ්ඤා සඤ්ඤා කඤ්ඤො, සබ්බාග් සබ්බාරකඤ්ඤො, පටිසංඝිවිතනං විඤ්ඤාණ කඤ්ඤොති, එවං ගබ්භසෙසාකානං පටිසංඝිකඤ්ඤො ඤ්ඤාකඤ්ඤො පටිපුණ්ණාගොනති, සවෙසන නිපුංසකපටිසංඝිකොඤ්ඤ භාවදසකං භායති, විතනංදසකානංවසෙන සමවිසති කමමරුපාති රූප කඤ්ඤොනාමහොති, වෙදනාකඤ්ඤොදසො චුක්ඛප්පකාග්ඵවාති,

එවමයි ගබ්ගසෙය්‍යකානං පටිසංඝිකතණේ පඤ්චකකුඤ්ඤා පටිපුණ්ණා හොනති, ඉමසමංචානෙ නිසමුදානිකප්පවේණි කප්පනඤ්ඤා භවෙය්‍ය, නංපන අසප්පෙකා ඔපපාතිකසමුග්ගමොනාම දසසිනො, ඔපපාතිකානඤ්ඤා පටිපුණ්ණාසතනානං. පටිසංඝිකතණේ හෙතා වුත්තාති තිණි වකුඤ්ඤානසාණ්ඨිවහාදසකාතිවාති සත්තරුප සතනති සිසාති පාතුභවනති, තස්ම වකුඤ්ඤාදිති කාසදසක සදිසානෙව, නපුංසකස්සපන භාවදසකං නජී, එවං පටිපුණ්ණා සතනානං ඔපපාතිකානං සමසත්තතිවෙව සමසසිව කමමපරුපාති රුපකකුඤ්ඤානාම, වෙදනාකකුඤ්ඤාසො වුත්තප්පකාරඵවාති එවං ඔපපාතිකානං පටිසංඝිකතණේ පඤ්චකකුඤ්ඤා පටිපුණ්ණා හොනති, අසං ඔපපාතිකසමුග්ගමොනාම, එවංනාම පඤ්චකකුඤ්ඤා සමුග්ග මනො වෙදිතඤ්ඤා.

62. තස්ම, ඒ ත්‍රිවිධ ප්‍රධානාඛනවු සතනති රුපයන් අතුරෙහි; වඤ්ඤාපං, භාදයවසනුරුපයද; තස්ස, ඒ භාදයවසනු රුපයාගේ; තිස්ස යාති, නිශ්ශ්‍රයවු; වත්තාරිමහාභුතාති, සතර මහා භුතයෝද; තංතිස්සිතා, ඒ සතරමහා භුතයන් ඇසුරුකලාවු; වණ්ණගකුරසොඡ, වණ්ණ ගකු රස ඔඡද; ජිවිතං, ජිවිතෙත්ථියයද; ඉතිඉදං, යන මේ දශරුපයන්ගේ සමුහය; වඤ්ඤාසකංනාම, වසනුදශක නම් වේ; කායප්පසාදෙ, කායප්පසාදයද; තස්ස, ඒ කායප්පසාදයාගේ; තිස්සයාති, නිශ්ශ්‍රයවු; වත්තාරිමහාභුතාති, සතරමහා භුතයෝද; තංතිස්සිතා, ඒ සතරමහාභුතයන් ඇසුරුකලාවු; වණ්ණගකුරසොඡ, වණ්ණගකුරස ඔඡද; ජිවිතං, ජිවිතෙත්ථියයද; ඉතිඉදං, යන මේ දශ රුපයන්ගේ සමුහය; කායදසකංනාම, කායදශක නම් වේ; ඉත්ථියා, යත්‍රියය; ඉත්ථිභාවො, යත්‍රිභාවයද; පුරිසස්ස, පුරුෂයාගේ; පුරිස භාවො, පුරුෂතියද; තස්ස, ඒ යත්‍රිභාව පුරුෂභාව වයාගේ; තිස්ස යාති, නිශ්ශ්‍රයවු; වත්තාරිමහාභුතාති, සතරමහාභුතයෝද; තංතිස්සිතා, ඒ සතරමහා භුතයන් ඇසුරුකලාවු; වණ්ණගකුරසොඡ, වණ්ණගකු රසඔඡද; ජිවිතං, ජිවිතෙත්ථියයද; ඉතිඉදං, යන මේ දශරුපයන්ගේ සමුහය; භාවදසකංනාම, භාවදශක නම් වේ; එවං, මෙපරිද්දෙන්; ගබ්ගසෙය්‍යකානං, ගබ් පිලිසිදගන්නා සත්තව; පටිසංඝියං, ප්‍රති සංඝියගේ උත්පාදකණයෙහි; උකකථපරිවෙෂ්ඨෙන, උතකාභ පරිවෙෂ්ඨයෙන්; හෙවත්-උඛත්පරිසෙසින්; සමතිංසකවච්ඡරුපාති, සමත්‍රිංසත් කම්ප රුපයෝ; රුපකකුඤ්ඤානාමහොති, රුපකකුඤ්ඤා නම් වේ; පටිසංඝිවිතෙතපන, ප්‍රතිසංඝි විතනය හා; (පනපක්ඛානතර ඥානකදි) සහජතා, එක්ව උපදනාවු; වෙදනා, වෙදනාතොමෝ; වෙදනාකදිකො, වෙදනාසකුඤ්ඤා නම් වේ; (පටිසංඝිවිතෙතසහජතා, ප්‍රතිසංඝිවිතනය හා එක්ව උපදනාවු;) සංඤ්ඤා, සංඤ තොමෝ; සංඤ්ඤාකදිකො, සංඤ්ඤාසකුඤ්ඤා නම් වේ; (පටිසංඝිවිතෙතසහජතා, ප්‍රතිසංඝි විතනය හා එක්ව උපදනාවු;) සංඛාර, සංඛාරයෝ; සංඛාර කදිකො, සංඛාරසකුඤ්ඤා නම් වේ; පටිසංඝිවිතනං, ප්‍රතිසංඝි විතනය

තෙමේ; වික්කමුණකකිකො, විඤ්ඤාසකකිකි නම් වේ; ඉතිඵලං, මෙපරිද්දෙන්; ගබ්භසෙය්‍යකානං, ගබ්භපිළිසිද්ධගත්තා සත්තව; පටිසන්තිකිකිකිකි, පිළිසිද්ධගත්තා කෙණෙහි; හෙවත්-ප්‍රතිසන්ධියගේ උත්පාදකෂණයෙහි; පඤ්චකකිකි, පඤ්චසකකියෝතුමු; පරිපුණ්ණා, සමපුණ්ණි වුවාහු; හොනති, වෙත්; නපුංසකපටිසන්ති, නපුංසක ප්‍රතිසන්ධියක් නොමෝ; සවෙපනහොති, ඉදින් වේ නම්; භාවදසකං, භාවදශකය; භායති, පිරිහෙයි; චිත්තං, දෙවැදැරුම්වූ; දසකානං, දශකයන්ගේ; වසෙන, වශයෙන්; සමපිසතිකමච්ඡරුපාති, සමපිස්සක් කම්සමුත්තා රූපයෝතුමු; රූපකකිකිකිකිකි, රූපසකකි නම් වේ; වෙදනාකකිකිකිදයො, වෙදනාසකකිකිදිහු; වුත්තප්පකාරඵලාති, කියනලද ප්‍රකාර ඇත්තාහුමැයි; ඵලවපි, මෙපරිද්දෙනුද; ගබ්භසෙය්‍යකානං, ජරායුජ සත්ත්වයන්ට; හෙවත්-ගබ්භපිළිසිද්ධගත්තා සත්තව; පටිසන්තිකිකිකිකි, ප්‍රතිසන්ධියගේ උත්පාදකෂණයෙහි; පඤ්චකකිකි, පඤ්චසකකියෝතුමු; පරිපුණ්ණා, සමපුණ්ණි වුවාහු; හොනති, වෙත්; ඉමසම්ඨානෙ, මෙතන්හි; තිසමුඨාතිකප්පවෙණි, ත්‍රිවිධ සමුත්තා සංඝාත හෙතුවෙන් උපදනා රූපයන්ගේ ප්‍රවේණිතොමෝ; කථෙතබ්බා, කියයුත්ති; භවෙය්‍ය, වන්නියැ; පන, එසේ කියයුත්ති නමුත්; තං, ඒ ත්‍රිසමුත්තානජ රූප ප්‍රවේණිය; අනථෙට්ඨා, නොකියා; ඔපපාතික සමුග්ගමොනාම, ඔපපාතිකවූ සත්ත්වයන්ට පළවුකොටැ රූපයන් පහළවීම නම්වූ සමුදාමයතෙම; දසසිහො, දක්වනලදය; හි, විකාර කෙරෙමි; පරිපුණ්ණායත්තානං, සමපුණ්ණි ආයත්තයන් ඇති; ඔපපාතිකානං, ඔපපාතිකවූ සත්ත්වයන්ට; පටිසන්තිකිකිකිකි, පිළිසිද්ධගත්තා කෙණෙහි; හෙය්‍යා, යටැ; වුත්තාති, කියනලද්දවූ; තිණ්ණිව, ත්‍රිවිධ දශකයෝද; වකුඤ්ඤානසාණ්ණිකාදසකාතිව, වක්කුදිගත ශ්‍රොත්‍ර දශක ස්‍රාණදශක ජිහ්වාදශකයෝද; ඉති, උක්තප්‍රකාරවූ; සත්ත, සත් වැදැරුම්වූ; රූපසත්තතිසිසාති, ප්‍රධානාභවූ රූපසත්තති ගිමියෝ; පාතුභවනති, පහළවෙත්; තස්ස, ඒ සත්වැදැරුම්වූ දශකයන්අතුරෙහි; වකුඤ්ඤාදසකාදිති, වක්කුදිගතාදිහු; කායදසකසදිසානෙව, කායදශකය හා සමානවුවාහුමැයි; නපු සකස්සපන, නපුංසකවූ සත්තව වනාහි; (පතයනු මෙහි පක්ෂානතර ඥානකසි.) භාවදසකං, භාවදශකය; නත්ති, නැත; ඵලං, මෙපරිද්දෙන්; පරිපුණ්ණායත්තානං, සමපුණ්ණි ආයත්ත ඇති; ඔපපාතිකානං, ඔපපාතිකවූ සත්තව; සමසත්තති, සමසාත්තවක්වූ; කමච්ඡරුපාතිවෙව, කමිජ රූපයෝද; සමසසි, සමසාවක්වූ; කමච්ඡරුපාතිව, කමිජ රූපයෝද; රූපකකිකිකිකිකි, රූපසකකි නම් වේ; (සමසසි යන මේ පාඨයෙන් නපුංසකවූ ඔපපාතික සත්තව පහළවන්නාවූ රූපප්‍රමාණය දක්වයි.) වෙදනාකකිකිදයො, වෙදනාසකකිකිදිහු; වුත්තප්පකාරඵල, කියනලදප්‍රකාර ඇත්තාහුමය; ඉතිඵලං, මෙපරිද්දෙන්; ඔපපාතිකානං, ඔපපාතිකවූ සත්තව; පටිසන්තිකිකිකිකි, පිළිසිද්ධගත්තා කෙණෙහි; පඤ්චකකිකි, පඤ්චසකකියෝතුමු; පරිපුණ්ණා, සමපුණ්ණි වුවාහු; හොනති, වෙත්; අයං, මේ

වනාහි; ඔපපාතිකසමුග්ගමොනාම, ඔපපාතිකවු සත්තට ප්‍රථමයෙන් රූපයන් පහළවීම නම් වේ; එවං, මෙපරිද්දෙන්; නාව, පළමුකොට; පඤ්චකකිකා, පඤ්චසකකියෝ; සමුග්ගමනො, ප්‍රථමොත්තරානි වශයෙන්; වෙදිතබ්බා, දතස්සත්තාහ.

64

පුබ්බාපරතොති එවංපන ගබ්බසෙසාකානං අපච්ඡාඅපුරෙ උපපනෙනසු පඤ්චසුබ්බකිසු කිංරූපං පඨමංරූපං සමුඨාපෙති උදුහු අරූපනති, රූපං රූපමෙව සමුඨාපෙති න අරූපං, කසමා, පටිසංඝිවිතතස්ස ගරූපජනකතතා, සබ්බසත්තානඤ්ඤි පටිසංඝි විතතං බිණ්ණසවස්ස චුතිවිතතං විපඤ්චවිඤ්ඤාණානි වතතාරිඅරූප විපාකානිති සොලසවිතතානි රූපං නසමුඨාපෙනති, නස්ස පටිසංඝි විතතං නාව වජ්ඣනො දුබ්බලතාය අසානිභිතතාය පච්චසවෙකලල තාය ආගතතුකතායව රූපං නසමුඨාපෙති,

64. පුබ්බාපරතොති, පුච්ඡාපර වශයෙන් යනු කිසේයන්?; එවංපන, මෙකිත්තය වශයෙන් වනාහි; (පනපක්ඛානනරද්දොතකයි.) ගබ්බසෙසා කානං, මාත්‍රාගභීයාන සත්තයන්ගේ; අපච්ඡාඅපුරෙ, ඉදිරිපසු නොව; උපපනෙනසු, උපන්නාවූ; පඤ්චසු, පඤ්චවිධවූ; බ්බකිසු, සකකියන් අතුරෙහි; නොහොත්-(සකකියන් කෙරෙහිම); රූපං, රූපය තෙමේ; රූපං, රූපය; පඨමං, පළමුකොට; සමුඨාපෙති, හටගන්වාද; (පෙළේ හා පාලාචියොජනාවෙහි “සමුඨාපෙති”යි වර්තමාන කාලික ක්‍රියාව දක්නාලැබේ. මුච්චව්‍යාඛ්‍යානයෙහි “සමුඨාපෙසි”යන අතිතකාලික ක්‍රියාව යොදා අථ දක්වාතිබේ. හේ නොමැතවි.) උදුහු, නොදළුණිනමි; අරූපං, නාමයතෙම; (රූපං, රූපය; සමුඨාපෙති, හටගන්වාද;) ඉති, මෙසේ විචාරමක් ඇතිකල්හි, රූප මෙව, රූපයතෙමේම; රූපං, රූපය; (පඨමං, පළමුකොට) සමුඨාපෙති, හටගන්වයි; අරූපං, නාමයතෙමේ; න(සමුඨාපෙති,) නොහට ගන්වයි; කසමා, කවරගෙසිතයන්; පටිසංඝිවිතතස්ස, ප්‍රතිසංඝිවිතතයා; ගරූපජනකතතා, රූපනොදනවන බැවින්; (රූපංනසමුඨාපෙති, රූපයනොහටගන්වයි; ඉතිවිස්සජ්ජනා, මෙසේ විසදීමයි.) හි, විසාර කෙරෙමි; නොහොත්-හි, දුභිකොට දක්වමි; සබ්බසත්තානං, සමස්ත සත්තයන්ගේ; පටිසංඝිවිතතං, ප්‍රතිසංඝිවිතතය තෙමේද; බිණ්ණසවස්ස, රහතත්වගන්සේගේ; චුතිවිතතං, චූතිවිතතයතෙමේද; විපඤ්චවිඤ්ඤාණානි, දෙපස්විඤ්ඤායෝද; වතතාරිඅරූපවිපාකානි, සතරඅරූපවිපාක විතතයෝද; ඉතිසොලසවිතතානි, යන මේසොලොස්විපාක විතතයෝද; රූපං, රූපය; නසමුඨාපෙනති, නොදනවත්; නස්ස, ඒ සොලොස් විපාකවිතතයන් අතුරෙන්; පටිසංඝිවිතතං, ප්‍රතිසංඝි විතතය; නාව, පළමුකොට; (මයාචුච්චතො, මා විසින් කියනුලැබේම); පටිසංඝිවිතතං, ප්‍රතිසංඝි විතතයතෙම; වජ්ඣනො, නිශ්ශ්‍රයවූ වස්තුරූපයාගේ; දුබ්බල

නායව, දුබල බැවින්ද; අප්පතිභිත්තායව, නොපිහිටි බැවින්ද; පච්චයවෙකලලතායව, ප්‍රත්‍යයවෙකලයනායෙන්ද; ආගන්තුකතායව, ආගන්තුග බැවින්ද; රූපං, රූපය; නසමුඨාපෙති, නොදනවයි;

* ප්‍රතිසංක්ඛිත්තායනෙම ශක්තිමත්තොවනුයෙන් රූපයනොදන වනු කවරහෙතින යන වොදනාවට පරිහාර පිණිස “තත්ථි සහජතං. වජ්ඣං පෙං පෙං නසමුඨාපෙති” යන පාඨයද ප්‍රතිසංක්ඛි විත්තය කවර හෙයකින් නොපිහිටියේද යන වොදනාවට පරිහාර පිණිස “යථා ව පපානෙං පෙං පෙං නසමුඨාපෙති” යන පාඨයද කුම් නම් ප්‍රත්‍යය වෙකලයනායෙකින් ප්‍රතිසංක්ඛිත්තාය රූප නොදනවාද යන වොදනා වට පරිහාර පිණිස “පරිසංක්ඛිත්තං” යනාදි පාඨයද දක්වත්.

65

තත්ථ භි සහජතං. වජ්ඣ උප්පාදකං භොති උබ්බලං භොති වජ්ඣ නො උබ්බලතාය නසමුඨාපෙති, යථා ව පපානෙ පනනො පුරිසො අඤ්ඤාය නිසංයො භවිතුං. නසකෙකාති එවං. එනමපි කමම වෙගකිත්තතතා පපානෙ පනමානං. විස අප්පතිභිතං, ඉති කමම වෙගකිත්තතතා අප්පතිභිතතාය පි රූපං. නසමුඨාපෙති, පරිසංක්ඛි විත්තං වජ්ඣනාසං. අපච්ඡා අපුරෙ උප්පනං, නසං වජ්ඣ පුරෙ ඡතං. හුචා පච්චයො භවිතුං. නසකෙකාති, සවෙසකකුණෝයා රූපං සමුඨාපෙසා.

65. හි, සැබව; තත්ථ, ඒ ප්‍රතිසංක්ඛි ස්වභාවයෙහි; සහජතං, ඒ ප්‍රති සංක්ඛි විත්තය හා සමග ප්‍රවෘත්තවූ; වජ්ඣ, හෘදයවස්තු රූපයනෙම; උප්පාදකං, ප්‍රතිසංක්ඛි විත්තයාගේ උත්පාදකස්වභාවයෙහි; දුබ්බලං භොති, බෙලහිත වේ; ඉති, මෙසේ; වජ්ඣනො, හෘදයවස්තු රූපයාගේ; දුබ්බලතාය, දුබල බැවින්; නසමුඨාපෙති, රූපය නොදනවයි; පපානෙ, ප්‍රපානයෙහි; පනනො, හෙත්තාවූ; පුරිසො, පුරුෂයෙක්; අඤ්ඤාය, අත් පුරුෂයකුගට; නිසංයො, පිටිවහලෙක්; භවිතුං, වන්ට; නසකෙකාති යථා, නොහැකිවන්නේ යම්සේද; එවං, එපරිද් දෙන්; එනමපි, එතත්ප්‍රතිසංක්ඛි විත්තයනෙමේද; කමම වෙගකිත්තතතා, කම ශක්තියෙන් බහාලනලද බැවින්; පපානෙ, ප්‍රපානයෙහි; පන මානං විස, ගිලිහෙන්නක්හුමෙන්; අප්පතිභිතං, නොපිහිටියේවේ; ඉති, මෙසේ; කමම වෙගකිත්තතතා, කම ශක්තියෙන් බහාලනලද බැවින්; අප්පතිභිතතාය පි, නොපිහිටි බැවින්ද; රූපං, රූපය; නසමුඨාපෙති, නොදනවයි; පරිසංක්ඛි විත්තං, ප්‍රතිසංක්ඛි විත්තය නෙමේද; වජ්ඣනා සං, හෘදය වස්තු රූපය හා සමග; අපච්ඡා අපුරෙ, පෙරපසුනොව; උප්පනං, උපන; නසං, ඒ ප්‍රතිසංක්ඛි විත්තයට; වජ්ඣ, හෘදයවස්තු රූපයනෙම; පුරෙ ඡතං හුචා, පුරෙ ඡතවූ; හෙවත්-පෙරතුලාභසිද්ධි; පච්චයො භවිතුං, ප්‍රත්‍යයවන්ට; නසකෙකාති, නොහැක්කේය; සවෙ සකකුණෝයා, ඉදින් ප්‍රත්‍යයවනු හැක්කේනම්; (පරිසංක්ඛි විත්තං, ප්‍රති සංක්ඛි විත්තයනෙම; ට) රූපං, රූපය; සමුඨාපෙසා, දනවන්ගේය.

* ප්‍රතිසංකීර්ණයනෙමේ පුරෝජනප්‍රත්‍යය නොලත් හෙයින් රූපය නොදනවාවා විපක්‍ෂවිඤ්ඤාත් පක්‍ෂවලොකාර භවයෙහි රහතුන්ගේ වෘත්තීන්‍යයන් පුරෝජනප්‍රත්‍යය ලද්දේම කවර හෙයකින් රූපය නොදනවාද යන වොදනාවට පරිහාර සඳහා කියත් “යත්‍රාපි පුරෝජනං හුන්වා පෙත්තං රූපං සමුදාපෙති”යි.

66

යත්‍රාපි චක්‍ෂුපුරෝජනං හුන්වා පච්චයො භවිත්‍යං සංකොති,
පච්චයො භවිත්‍යං නත්‍රාපි විතං අභිතො අපරිචිතං යෙව රූපං
සමුදාපෙති,

66. යත්‍රාපි, යම්පක්‍ෂවලොකාර භවයෙකි; චක්‍ෂු, හෘදයවස්තුරූපය නෙම; පුරෝජනං හුන්වා, පෙරතුවැඳුමිද; පච්චයො, ප්‍රත්‍යයනෙමේ; භවිත්‍යං, වත්ට; සංකොති, හැක්කේද; පච්චයො, චක්‍ෂුරුදි වස්තුන්ගේ සන්තතිනොමේ; සරියති, (එකක් හු විද්‍යමානකල්පිත අනිත්‍යත්වයෙන් නිරුධොභපත්ති වශයෙන්) සටනයවේද; (චක්‍ෂුප්‍රතිසංකී නිශ්‍රය වස්තුන්ගේ මෙන් විචේද ප්‍රවෘත්තියක් නොවේද යන අර්ථය.) නත්‍රාපි, ඒ පක්‍ෂවලොකාර භවයෙහිද; විතං, විතයනෙමේ; අභිතො, ධ්‍යානාභිතයන් කෙරෙන්; නොහොත්-ධ්‍යානාභිතයන්ට අනුබල දෙන්නාවූ මාණ්ඩලයන් කෙරෙන්; අපරිචිතං යෙව, නොපිරිහුනේම; රූපං, රූපය; සමුදාපෙති, දනවයි.

* “පච්චයො භවිත්‍යං” යන පාඨයෙන් පක්‍ෂවලොකාර භවයෙහිද රහතුන්ගේ චක්‍ෂුප්‍රතිසංකීර්ණයනෙම පුරෝජනප්‍රත්‍යය ලද්දේ වී නමුත් භවයෙන් භවය හැලපීමක් නැතිහෙයින් රූනොදනවා යන අර්ථය දක්වා. “අභිතො අපරිචිතං යෙව, යන පාඨයෙන් විපක්‍ෂවිඤ්ඤාණයෝතුමු පුරෝජනප්‍රත්‍යය ලද්දු නමුදු ධ්‍යානාභිතමාණ්ඩලයන්ගෙන් පිරිහුණු බැවින් රූනොදනවත්ය යන අර්ථය දක්වා. යථොක්ත අභිකථාවායී මතය ලෙහිලා මුලටිකාවායීයෝ “පච්චයො භවිත්‍යං” චක්‍ෂුච්චක්‍ෂු සන්තතිඑකසම්මි විජ්ජමානෙඵව අඤ්ඤාසං නිරුධුපත්ති වසෙන සරියති නපටිසංකීර්ණය චක්‍ෂුකං විශ් විචේදප්‍රච්චතති අත්ති අත්ථො අභිතොති ක්‍රියාභිතො ක්‍රියාභිතාති විතෙතනසහරූප සමුදාපකාති” යනාදිය විවරණයකොලෝ.

* ප්‍රතිසංකීර්ණය නෙමේ උත්පාද ඝණයෙහි පුරෝජනප්‍රත්‍යය නොලත් බැවින් රූනොදනවනු සිදුසුය. සරියති ඝණ භවිතඝණ දෙකෙහි උත්පාද ඝණයෙහිවූ වස්තුරූපය කෙරෙන් ලත් පුරෝජන ප්‍රත්‍යය ශක්තිය ඇති බැවින් සරියතිභවිත ඝණවයෙහි රූදන වනු සිදුසු නොවේද යන අනාර්ථන වොදනාවට පරිහාර පිණිස “යදිති විතං පෙත්තං හෙත්තං” යන පාඨය දක්වත්.

67

යදිති විතතං ධාණකකුණ්ඩා හභගකකුණ්ඩා රූපං සමුඝා පෙය්‍ය පටිසංකිච්ඡාමපි රූපං සමුඝාපෙය්‍ය, නපනවිතතං නසමි. ඛණ්ඩවසෙ රූපං සමුඝාපෙති, සථාපන අභිජ්ජනකමකුලං පඨ විතො උඨහනං. පංසුචුණ්ණං ගහෙකාව උඨහති එවං විතතං පුරෙජනං වඤ්ඤං නිස්සාය උපපාදකකුණ්ණ අභිරූපානි ගහෙකාව උඨහති, පටිසංකිච්ඡාමපි ව වඤ්ඤ පුරෙජනං හුතො පච්චසො ගච්ඡං. නසකෙකානි පච්චයවෙකලලතායපි පටිසංකිච්ඡාම. රූපං නස මුඝාපෙති,

67. හි, ඒ කීම සැබව; විතතං, විතතයතෙමි; ධානකකුණ්ඩා, සභිනික්කණයෙහි හෝ; හභගකකුණ්ඩා, හභගක්කණයෙහි හෝ; රූපං, රූපය; යදිසමුඝාපෙය්‍ය, ඉදින් දනවන්නේවිනමි; පටිසංකිච්ඡාමපි, ප්‍රතිසංකිච්ඡාමය තෙමෙද; රූපං, රූපය; සමුඝාපෙය්‍ය, දනවන්නේය, පන, එකානන වශයෙන්; විතතං, විතතයතෙමි; නසමිංඛණ්ඩවසෙ, ඒ සභිනිහභගක්කණවසෙහි; රූපං, රූපය; නසමුඝාපෙති, නොදනවයි; අභිජ්ජනකමකුලංපන, සතුකැකුලෙක්; පඨවිතො, පාචිවිතලයෙන්; උඨහනං, මතුවන්නේ; (“උඨහමානං”යිද පාඨයි.) පංසුචුණ්ණං, පාංගුචුණ්ණය; (පස්සුණු යුසේයි.) ගහෙකාව, ඔසවාගෙනමැ; උඨහති යථා, මතුවන්නේ යම්සේද; (පනපක්කානනරද්දොතකයි.) එවං, එප රිද්දෙන්; විතතං, විතතයතෙමි; පුරෙජනං, පූජීයෙහි ජනවු; වඤ්ඤං, වසතුරූපය; නිස්සාය, නිශ්‍රයකොටැ; උපපාදකකුණ්ණ, උපපාදක්කණයෙහි; අභිරූපානි, අවච්ඡාදරාමිචු අවිනිභොග රූපයන්; ගහෙකාව, ගෙනමැ; උඨහති, උපදනේයි; පටිසංකිච්ඡාමපි, ප්‍රතිසංකිච්ඡාමයාගේ උපපාදක්කණයෙහිම; වඤ්ඤ, හෘදයවසතු රූපයතෙමි; පුරෙජනංහුතො, පෙරතුවැඉපිද; පච්චයොහච්ඡං, ප්‍රත්‍යයවන්ට; නසකෙකානි, නොහැකිවේ; ඉති, මෙසේ; පච්චයවෙකලලතායපි, ප්‍රත්‍යයයන් විකල බැව්නුද; පටිසංකිච්ඡාම, ප්‍රතිසංකිච්ඡාමයතෙමි; රූපං, රූපය; නස මුඝාපෙති, නොදනවා;

* ප්‍රතිසංකි විතතය කෙසේ නම් ආගන්තුග පුරුෂයෙකු හා සමානවේද යන වොදනාව සිත නබා පරිහාර පිණිස “යථා ආග නතුකපුරිසො පෙ රූපං නසමුඝාපෙති”යි දක්වන්.

68

යථා ව ආගන්තුකපුරිසො අනාගතපුබ්බං පදෙසං ගනො අසෙක්කසං එථ හො අගෙනාගාමෙ වො අනතපානගනිමාලාදිති දස්සාමිති වතඤ්ඤං නසකෙකානි අනතො අවිසසනාය අපසානනාය, එවමෙව පටිසංකිච්ඡාම. ආගන්තුකනති අනතො ආගන්තුක නායපි රූපං නසමුඝාපෙති, අපිච්ඡ සමතිං සකමමපරූපානි විතත සමුඝානරූපානං ධාතං ගහෙකා සිතානිතිපි පටිසංකිච්ඡාම. රූපං නසමුඝාපෙති,

68. ආගන්තුකපුරිසො, ආගන්තුක පුරුෂයෙක් තෙම; අනාගත පුබ්බං, නොපැමිණි විරු; (නොආ විරු යුසේසි.) පදෙසං, ප්‍රදෙශය කව; ගතො, ගියේ; අකෙදෙසං, අත් කිසිවකුන්ට; හො, පින්වතුනි; එථ, එව්; අනෙතානාමෙ, අනතරසරයෙහි; (අභුල්ගමැ යුසේසි.) වො, නොපව; අනනපානගක්ඛිමාලාදිති, අහර පැත් ගෙමල් ආදීන්; දසො මිති, දෙන්නෙමයි; අත්තනො, තමහට; අවිසයතායව, (නුපුරුදු හෙයින්) අගොවරසථාන බැව්නුදු; අපහුතතායව, (ඊඛෙරනොවන හෙයින්) අසමථ බැව්නුදු; නොහොත්-ආගන්තුග බැව්නුදු; වත්තං, කියත්ව; නසකෙකානියථා, නොහැකිවන්නේ යමිසේද; එවමෙව; එපරිද්දෙන්ම; පටිසංකිච්ඡතං, ප්‍රතිසංකි චිත්තයනෙම; ආගන්තුකං ඉති, ආගන්තුක වේනුයි; අත්තනො, තමාගේ; ආගන්තුකතායපි, ආගන්තුක බැව්නුදු; රූපං, රූපය; නසමුදාපෙති, නොදනවයි; අපිච, අතික් නයෙක් කියනුලැබේ; සමතිංසකමමජරූපානි, සමතිස් කමි සමුදාන රූපයෝතුමු; චිත්තසමුදානරූපානං, චිත්තසමුදානරූප යන්නේ; ථානං, සථානය; ගහෙතො, ගෙන; ධිතානි, සිටියහ; ඉති, එසේ සිටිහෙයිනුදු; පටිසංකිච්ඡතං, ප්‍රතිසංකිච්ඡතයනෙමේ; රූපං, රූපය; නසමුදාපෙති, නොදනවයි;

* ප්‍රතිසංකිච්ඡතයනෙම පුරෙජනප්‍රත්‍යය නොලත් බැවින්; රුකොදනවානුසි නොදනවා කවරහෙයකින් පසුවුවොකාර හව යෙහි රහතන් වහන්සේලාගේ ව්‍යුතිචිත්තයනෙම පුරෙජනප්‍රත්‍යය ලැබින් රුකොදනවාද යන වොදනාව ශ්‍රෙභි පිනිටුවා ඊට පරිහාර පිණිස “බිණ්ණසවස්ස පෙත්තොවසමුදාපෙති”යි දක්වන්.

69

බිණ්ණසවස්ස පන චුතිචිත්තං වට්ඨමුලස්ස චූපසන්නතා නසමුදා පෙනි, නස්ස හි සබ්බභවෙසු වට්ඨමුලං චූපසන්නං අභබ්බප්පනතිකං පුබ්බභවප්පෙණ්ණාම නස්සි, සොනාපන්නස්ස පන සත්තභවෙ ධිපෙතො අභිමෙ වට්ඨමුලං චූපසන්නං නසමා නස්ස චුතිචිත්තං සන්නස්ස භවෙසු රූපං සමුදාපෙති, සකදගමිතො විසු අනාගාමිතො එකස්මිං බිණ්ණසවස්ස සබ්බභවෙසු වට්ඨමුලස්ස චූපසන්නතා ගෙව සමුදාපෙනි, විපඤ්චිකස්ස භවෙසු පන කාශ්‍යපිණං නස්සි මග්ගධං. නස්සි හෙතු නස්සිනි චිත්තධං දුබ්බං හොතිති චිත්තධං දුබ්බං නාස නානි රූපං නසමුදාපෙනි, වත්තාදි අරූපවිපාකානි නසමි. භවෙ රූපස්ස නස්සිනාස රූපං නසමුදාපෙනි.

69.(ක) බිණ්ණසවස්සපන, රහතන් වහන්සේගේ වනාහි; (පනපක්ඛා නතරද්‍රෝතකයි.) චුතිචිත්තං, ව්‍යුතිචිත්තයනෙම; වට්ඨමුලස්ස, තෘෂණා අවිද්‍යා සංඛාරානවු වාත්තදු:බමුලය; චූපසන්නතා, සන්තූන්බැවින්; (රූපං, රූපය;) නසමුදාපෙති, නොදනවා; හි, ඒ කිම සැබව; නස්ස ඒ රහතන් වහන්සේට; සබ්බභවෙසු; සියලු භවයන්හි; වට්ඨමුලං,

තෘෂණා අවිද්‍යා සංකිතාන වෘත්තද්‍රව්‍යමුලයනෙම; වූපසන්නං, සන්
 සිදුනේවේ; අභබ්බප්පත්තිකං, අභව්‍යවූට්ඨපත්තිඅත්තේ; නොහොත්-
 නාවන උපදිත්තං නුසුදුසු වනුයේ; (හොති, වේ;) පුනර්භවප්පවේණි
 නාම, පුනර්භව සන්නතියක් නම්; නත්ති, නැත; සොනාපනනාසංපත;
 සෝවාන් පුහුලාට වනාහි; (පනතිපාතයාගේ පක්‍ෂානාරඥෙන
 කතිය මෙහි මෙන් මන්තෙහිද දනගු.) සත්තභවෙ, සත්තභවයන්;
 (අත්ඛැවි සතක් යුසේසි.) ඥානො, නිබ්බදි; අසමෙ, අටවැනිවූ
 අත්ඛැවෙහි; වට්ඨමුලං, තෘෂණා අවිද්‍යා සංකිතාන වෘත්තද්‍රව්‍ය
 මුලයනෙම; (වූපසන්නංහොති, සන්තූන් වේ; ට) නසමා, එහෙ
 සින්; තස්ස, ඒ සෝවාන් පුද්ගලයාගේ; චුතිචිත්තං, චුතිචිත්තය
 නෙම; සත්තසු, සන්වැදැරුම්වූ; භවෙසු, අත්ඛැවිහි; රූපං, රූපය;
 සමුඨාපෙනි, දනවයි; සකදගාමිනො, සෙදගාමි පුහුලාගේ; (චුති
 චිත්තං, චුතිචිත්තය නෙමේ; විසු, විවිධවූ; භවෙසු, භවයන්හි;
 හෙවත්-විසුභවෙසු, උභයානමභාවයන්හි; (රූපං, රූපය; සමුඨාපෙනි,
 දනවයි;) අනාගාමිනො, අනගාමිපුහුලාගේ; (චුතිචිත්තං, චුතිචිත්තය
 නෙම;) එකසමිං, එක්භවයෙක්හි; හෙවත්-එක් අත්ඛැවෙක්හි; (රූපං,
 රූපය; සමුඨාපෙනි, දනවයි;) ඛිණ්ණසවස්ස, රහත් පුහුලාගේ; (චුති
 චිත්තං, චුතිචිත්තයනෙම;) සබ්බභවෙසු, සියලු භවයන්හි; වට්ඨ
 මුලස්ස, තෘෂණා අවිද්‍යා සංකිතාන වෘත්තමුලය; වූපසන්නතා, සන්
 සිද්ධකල බැවින්; (රූපං, රූපය;) නෙවසමුඨාපෙනි, නොදනවයි.

* යම් මඤ්ජුරාදවු සොවාන් පුහුලෙක්නෙම; සුගතිභවයෙහි
 සන්යලක් පිළිසිද ගැණිම් වශයෙන් සැරිසරද ඒ සත්තකතිතා පරම
 සොවාන් පුහුලා මෙනෙහිකොට “සත්තසුභවෙසු රූපං සමුඨාපෙනි”
 යිද, මේ මිනිස්ලොවින් සැව දෙවිලොව ඉපිද නැවත වරක් මිනිස්
 ලොවට පිළිසිද ගැණිම් වශයෙන් පැමිණෙන්නාවූ සෙදගාමි පුහුලා
 මෙනෙහිකොට “විසුභවෙසු රූපං සමුඨාපෙනි” යිද, මේ මිනිස්ලොවදී
 අනාගාමිඵලය ලත් අනගාමි පුහුලාගේ නැවත වරක් මිනිස්ලොවට
 පිළිසිද ගැණිම් වශයෙන් නොපැමිණීම මෙනෙහිකොට “අනා
 ගාමිනො චුතිචිත්තං එකසමිංභවෙ රූපං සමුඨාපෙනි” යිද විසු. රහතුන්
 වහන්සේලාගේ චුතිචිත්තයනෙම වෘත්තද්‍රව්‍යමුලය සන්සිද්ධ කල
 බැවින් රුනොදනවනු සුදුසුකුසි රුනොදනවාට විපඤ්චවිඤ්ඤායෝ
 තුමු පුරෙණනප්‍රත්‍යය ලැබත් කවරහෙයකින් රුනොදනවද්ද යන
 වොදනාව ලෙහිලා “විපඤ්චවිඤ්ඤාණෙසුපනං පෙං.....නාතිසමුඨා
 පෙනති” යන පාසිය දක්වත්.

69.(කා) විපඤ්චවිඤ්ඤාණෙසුපන, විපඤ්චවිඤ්ඤා චිත්තයන්හි වනාහි;
 කුතාඛං, ධ්‍යානාඛයෙක්; නත්ති, නැත; මග්ගඛං, මාග්ගඛයෙක්;
 නත්ති, නැත; ගෙතු, සම්ප්‍රසූතන ගෙතුවෙක්; නත්ති, නැත; ඉති,
 එහෙසින්; විත්තඛං, විත්තාඛයනෙමේ; දුබ්බලං, බෙලනිනවූයේ;
 හොති, වේ; ඉති (එවං,) මෙයේ; විත්තඛග්‍රහිලතාය, විත්තාඛ

දළිලතායෙන්; තානි, ඒ විපඤ්චවිඤ්ඤායෝතුමු; රූපං, රූපය; තස්මුඨාපෙනති, නොදනවත්; චත්තාරිආරූප පාකානි, සතර ආරූප විපාකවිත්තයෝතුමු; තස්මිංහවෙ, ඒ ආරූපභවයෙහි; රූපස්ස, ඉපැද්ද විශයුතු රූපයක්හුගේ; නත්තිතාය, නැති බැවින්; (අනික්තයෙක්ද ඇත්.) රූපස්ස, රූපයක්හු; නත්තිතාය, නැති බැවින්; රූපං, රූපය; තස්මුඨාපෙනති, නොදනවත්.

* ඉපැද්දයුතුමු රූපයක්හුගේ නැතිබැවින් යන ප්‍රථම නය දක්වන විකාශායාසීයෝ “රූපස්ස නත්තිතායාති රූපානං තිස්සර ණතතා ආරූපස්ස විරුගචසෙන පභිණ්ණතා උප්පාදෙනබ්බස්ස අභාවං සක්ඛාය වුත්තං”යිද රූපයක්හු නැතිබැවින් යන පශ්චිමතය සඳහා “රූපොකාසෙවා රූපං අපිති කතා රූපපච්චයානං රූපුප්පාදනං හොති ආරූපංපන රූපස්ස ඔකාසොනහොති යස්මිං රූපෙසතිවිත්තං අඤ්ඤාරූපං උප්පාදෙය්‍ය තදෙව තත් නත්ති අත්ථො”යි විය. ආරූප භූමියෙහි උපන් පුද්ගලාගේ රූපවිරුග භාවතා වශයෙන් රූපය ප්‍රතිනකළ බැව්හුදු ඉපැද්දවිශයුතු රූපයක් නැති බැව්හුදු ආරූප විපාකයෝ යතරදෙන රූතොදනවත්ය යනු පළමුතයෙහි භාවය වේ. ධ්‍යානාඛ්‍ය මාගීඛ්‍යාදීන් හා සංප්‍රසුක්කවුවාහු නමුදු පුරෙජනප්‍රත්‍යය නොලත් බැවින් ආරූපවිපාකයෝ සතරදෙන රූතොදනවත්ය යනු පසුවති නයෙහි භාවය වේ.

70

නකෙවලඤ්ච නානෙව ඝාති අඤ්ඤානිපි තස්මිංහවෙ අඝ භාවාවචර කුසලානි දසඅකුසලානි නවක්‍රියාවිත්තානි චත්තාරි ආරූපකුසලානි චතස්සොආරූපක්‍රියානි ශ්‍රීමග්ග විත්තානි චත්තාරි ජලවිත්තානි චෙචත්තාලිස විත්තානි උපපජ්ජන්ති තානිපි තත් රූපස්ස නත්තිතායෙථව රූපං නස්මුඨාපෙනති, එවං පටිසංඝිතිත්තං රූපං නස්මුඨාපෙනති.

70. කෙවලඤ්ච, හුදෙක්; නොහොත්-එකාන්තවශයෙන්; නානෙව, ඒ ආරූපවිපාක විත්තයෝතුමුමැ; න, නොවෙන්; අඤ්ඤානිපි, අනිකුදු; තස්මිංහවෙ, ඒ ආරූපභවයෙහි; අඝභාවාවචරකුසලානි, කාමාවචර කුසලයින් අවදෙනද; දසඅකුසලානි, වෛෂමුලවිත්තවය වර්ජිතකොට ඇති අකුසලයින් දසදෙනද; නවක්‍රියාවිත්තානි, ක්‍රියාසින් නවදෙනද; චත්තාරිආරූපකුසලානි, ආරූපාවචර කුසලයින් සතරදෙනද; චතස්සොආරූපක්‍රියා, ආරූපාවචරක්‍රියාසින් සතරදෙනද; තිණ්මග්ග විත්තානි, මාගීසින්තුන්දෙනද; චත්තාරිජලවිත්තානි, ජලයින්සතර දෙනද; ඉති, මෙසේ; යාතිචෙචත්තාලිස විත්තානි, යම් දෙසාලිය විත්තකෙනෙක්; උපපජ්ජන්ති, උපදිද්ද; තානිපි, ඒ දෙසාලිය විත්තයෝ තුමුද; තත්, ඒ ආරූප භූමියෙහි; රූපස්ස, තිංශයවූ වස්තුරූපයක් හුගේ; නොහොත්-ඉපැද්දවිශයුතුමු රූපයක්හුගේ; නත්තිතායෙථව,

නැතිබැවින්ම; රූපං, රූපය; නසමුදාපෙනති, නොදනවත්; ඵලං, මෙකියනලද නයිත්; පටිසන්තිවිතතං, ප්‍රතිසන්ති විතනයනෙම; රූපං, රූපය; නසමුදාපෙනති, නොදනවයි.

* (මෙහි ක්‍රියාසිත් නවදෙන නම් මනෝවාදවර්ජනය මහාක්‍රියා සිත් අවදෙනය යන මොහුයි. මාභීසිත්තුන්දෙන නම් ශ්‍රෝතෘපතති මාභී විතනය වර්ජනකොට ඇති උපරිමාභීසිත්තුයි.) අභිකථා වායභීයෝ වනාහි රූපයනෙමේ රූපය පළමුදනවායයි යුතු. කුම් නම් රූපයෙක් කුමිනම් රූපයක් පළමුදනවාද යන වොදනාවට පරිහාර පිණිස “උතුපන පසමං රූපං සමුදාපෙනති” යන පාඨය දක්වන.

71

උතුපනපසමං රූපං. සමුදාපෙනති, කොඵස උතුනාමාති, පටිසන්ති කතණේ උපපන්නානං. සමතිංසකමමජරූපානං. අබ්බන්තරං නෙතේ ධාතු, සා ධාතං පඤා අභරූපාති සමුදාපෙනති, උතුනාමවෙස දකුනිඳෙධො, විතතං. බිප්පනිඳෙධං, නසමං. ධරතෙනසෙව සොලස විතනාති උපපජ්ඣා නිරුජ්ඣනති, තෙසු පටිසන්තිඅනන්තරං පසම භවංගිවිතතං. උප්පාදකතණසෙව අභරූපාති සමුදාපෙනති, සදුපන සද්දස්ස උපපතතිකාලො භවිස්සති නද උතුචිතනාති සද්දනවසා. නාම සමුදාපෙස්සනති, කබලිඛිකාඤාගෙපි ධාතංපඤා අභරූපාති සමුදාපෙනති, කුතොපනස්ස කබලිඛිකාඤාගෙති, මානිනො, වුත්තමපි වෙතං.

යඤ්චස්ස භුඤ්ජති මානා අනන්තං පානඤ්ච හොජනං,
තෙන සො නන්ධ ඝාපෙනි මාතුකුච්ඡගතො නිගෙහිති.

ඵලං. කුච්ඡගතො දරහො මානන් අජෙකාහට අනන්තපානධර්මස ඝාපෙනි, සාව ධාතප්පනා අභරූපාති සමුදාපෙනති, නක්ඛවසා ඔත් ඔත් වක්ඛුසුමං.

71. උතුපන, සෘතුච්චනාහි; පසමං, පළමුකොට; රූපං, රූපය; සමුදාපෙනති, දනවා; ඵසොඋතුනාම, මේ සෘතුවෙමේ නම්; කො, කවරේද; ඉති, මෙසේ විවාරිමක් ඇතිනල්හි; පටිසන්තිකතණේ, පිළිසිද ගන්නා කෙණෙහි; උපපන්නානං, උපන්නාවූ; සමතිංසකමමජ රූපානං, සමතිස් කම්සමුත්තාන රූපයන්ගේ; අබ්බන්තරං, අභ්‍යන්තර යෙහිවූ; තෙතේධාතු, තෙතේධාතුවක්; (අප්ඵ, ඇත; සා, ඕතොමෝ; උතුනාම, සෘතුව; ඉතිවිස්සස්සා, මෙසේ විසදීමයි) සා, ඒතෙතේ ධාතුතොමෝ; ධාතං, ප්‍රතිසන්තියගේ සන්තික්ෂණයට; පඤා, පැමිණ; අභරූපාති, අභවිධ අවිනිභවීග රූපයන්; සමුදාපෙනති, දනවයි; ඵසොඋතුනාම, මේ සෘතුවෙමේ නම්; දකුනිඳෙධො, ලස්වැ නිරෙධ වන්නේය; නොහොත්-ලස්වූ බිඳිම් ඇත්තේය; විතතං, විතනයනෙමේ; බිප්පනිඳෙධං, නොලස්වැ නිරුඬවන්නේය; නොහොත්-නොලස්වූ

බිඳීම් ඇත්තේය; (යුනුවා බිඳෙන්නේය යුසේසි.) තයම්, ඒ සෘතුච; ධරණෙනයෙව, පවත්නා කල්හිම; සොළසවිත්තානි, සොළොස් විත්ත කෙනෙක්; උපපජ්ඣා, ඉපිද; නිරුජ්ඣනනි, නිරුඬවෙත්; තෙසු, ඒ භෞමික විත්තයන් අතුරෙහි; පටිසනිඅනන්තරං, ප්‍රතිසනිවිත්තයට අනතුරුව; පඨමභවබ්බවිත්තං, පළමුවන භවාබ්බ විත්තයනෙම; උපපාදකබ්බෙනෙයෙව, උපපාදක්ෂණයෙහිම; අඬරුපානි, අභවිධ අවිනිභෞග රූපයන්; සමුඨාපෙති, දනවා; යදපන, යම්කලෙක්හි වනාහි; සදදස්ස, ශබ්දයාගේ; උපපත්තිකාලො, උපදනා කලෙක්; භවිස්සති, වන්නේද; තද, එකල්හි; උතුචිත්තානි, සෘතුචිත්තයෝතුමු; සදුනවකංනාම, ශබ්දනවක නම්වූ රූපකලාපය; සමුඨාපෙස්සනති, දනවන්නාහුය; කබලිඛිකාරුභාරොපි, කබලිඛිකාරුභාරය තෙමේද, ආනං, විත්තයාගේසවිතික්ෂණයට; පත්තා, පැමිණ; අඬරුපානි, අභවිධ අවිනිභෞග රූපයන්; සමුඨාපෙති, දනවා; අස්ස; ඒ මව් ගැබ තුළ හොත් පැටියාව; කබලිඛිකාරුභාරො, කබලිඛිකාරුභාරයෙක්; කුතො පන (ලබ්භති) කොසින් ලැබේද; ඉති, මෙසේ විවාරිමක් ඇති කල්හි; මානිතො,මවකෙරෙන්;(ලබ්භති,ලැබේ;ඉති විස්සජ්ජනා, මෙසේ විසදීමයි); යඤ්චස්ස පෙත්තරොති, යඤ්චස්ස පෙත්තරොති"යන; එතං, මේ වචනය; චුත්තංව, (චුත්තංඵව) වදලසේක්මය.

අස්ස, ඒ මාතෘගභීයෙහි පිළිසිදගත් ලදරුවාගේ; මාතා, මවු තොමෝ; යංඅනනඤ්ච, යම් බතකුත්; යංපානංව, යම් පැනකුත්; යංභොජනඤ්ච, යම් භොජනයකුත්; භුඤ්ජති, අනුභවකරුද; තෙන, ඒ මාතෘපරිභුක්තාභාරය කරණකොටගෙන; මාතුකුච්ඡගතො, මවු කුස පිළිසිදගන්නාවූ; සොනරො, ඒ ලදරුවු සත්තනෙමේ; තත්ථ, ඒ මාතෘගභීයෙහි; යාපෙති, යැපෙයි; යැපුනේසි; යැපෙන්නේසි.

ඵවං, මෙපරිද්දෙන්; කුච්ඡගතො, මවුකුස පිළිසිදගන්නාවූ; දුරකො, ලදරුවෙමේ; මාතරු, මව විසින්; අජේකාහටඅනනපාන ඔජය, අනුභව කලාවූ පානය කලාවූ ආහාරපාන ඔජව කරණකොට ගෙන; යාපෙති, යැපේද; සාඵව, ඒ ඔජතොමෝමැ; ආනප්පතා, සවිතික්ෂණයට පැමිණියා; (හුත්තා, වි); අඬරුපානි, අභවිධ අවි නිභෞග රූපයන්; සමුඨාපෙති, දනවා; සාමජ, ඒ ඔජතොමෝ, බරුන නුව, කියග රඵතොවෙයිද; වඤ්ච, වස්තුරූපයනෙම; සුබ්බමංනනුව, කියග සිසුම් නොවෙයිද; ?

* සවසකුකවු ඔජව සදහා “සාමජබරු”සි කියනලදය ආධාරත් මකවු ඔජව වනාහි අවසකුකවු ඔජමාත්‍රයම වන හෙයින් ඔදරික සුක්ෂමයසිකියනොහේ.කියේමැනො මුලටිකාවෙහි“ඔජබරුතිසවඤ්චකං ඔජංසකායාහ සභාවතො සුබ්බමායති ඔජය වසෙන නඅජී ඔදරික සුබ්බමානි”යි.

72

කථං නත්ත පතිසාතිති, පඨමං නාච නපතිසාති, එකස්ස චා විනතංචා සත්තාහානං ගතකාලෙ පතිසාති, තතොපන පුරෙචා පතිසාතු පච්ඡාචා සද මානන් අජේක්ඛාහච අනතපානඛන් දුරකස්ස සරීරෙ පතිසාති, තද අභරුපාති සමුඝාපෙති, ඔපපාතිකස්සපි පකතිපටිසත්තානං බාදනීයභොජනීයානං අත්ථිසානෙ නිබ්බතස්ස නාති ගහෙතා අජේක්ඛාහරතො ධානප්පත්තා ඛන් රූපං සමුඝා පෙති, එකො අනතපානරහිතෙ අරඤ්ඤ නිබ්බතාති මහාජානකො භොති අනතතොච ජීවහාස බෙලං පරිචතොතො ගිලති තත්‍රා පිස්ස ධානප්පත්තා ඛන් රූපං සමුඝාපෙති, එවං පඤ්චවිසතිස්ස කොඝාසෙසු චෙච රූපාති රූපං සමුඝාපෙතති තෙණේධානුව කබ ලිඛිකාත්තාත්තච, අරුපෙපි චෙසෙචධම්මො රූපං සමුඝාපෙතති විතතඤ්චච කම්මචෙතනාච,

72.(ක) කථං, කෙසේ නම්; තත්ත, ඒ මාතෘගභීයෙහි; පතිසාති, පිහිටාද; ඉති, මෙසේ විචාරිමක් ඇතිකල්හි; පඨමං නාච, පළමුකොට, නපතිසාති, නොපිහිටයි; එකස්ස චා (සත්තාහස්ස ට,) එක් සප්තාහයක් හෝ; විනතං සත්තාහානංචා, සප්තාහදෙදෙනෙකුත් හෝ; ගතකාලෙ, ඉක්මනියකල්හි; පතිසාති, පිහිටයි; තතොපන, ඒ සප්තාහයෙන් වනාහි; පුරෙචා, පුළුස්සෙහි හෝ; පතිසාතු, පිහිටාවා; පච්ඡාචා, පසුව, හෝ; (පතිසාතු, පිහිටාවා;) යද, යම්කලෙක්හි; මානරු, මව විසින්; අජේක්ඛාහච අනත පානඛන්, අනුභව පානයකලාවූ ආහාර පාන ඔප්පොත්; දුරකස්ස, මවුකුස හොත් පැටියාගේ; සරීරෙ, සිරුරෙහි; පතිසාති, පිහිටාද; තද, එකල්හි; අභරුපාති, අනුචිත අවිනිශ්චිත රූපයන්; සමුඝාපෙති, දනවයි; පකතිපටිසත්තානං, පියොවින් පිළියෙලවූ; බාදනීය භොජ නීයානං, බාද්‍යභොද්‍යයන්ගේ; අත්ථිසානෙ, ඇතිවෙනා; නිබ්බතස්ස, උපන්නාවූ; තාති, ඒ බාද්‍යභොද්‍යයන්; ගහෙතා, ගෙන; අජේක්ඛාහ රතො, අනුභව කරන්නාවූ; ඔපපාතිකස්සපි, ඔපපාතිකවූ සත්ත්වයාටද; ඝානප්පත්තා, ස්විතික්ෂණයට පැමිණියාවූ; ඔන්, ඔප්පොත්; රූපං, රූපය; සමුඝාපෙති, දනවා.

* සවභාවයෙන් නිපන් ඔන්ව ඇති පියෙස්හි පහලවූ ඔපපාතික සත්ත්ව මෙසේ වනු සුදුසුය. ඔන්ව නැති පියෙස්හි පහලවූ ඔප පාතික සත්ත්ව කවරහෙයකින් ඔප්පොත් ස්විතික්ෂණ ප්‍රාප්තවූවා රුද්‍රතවාද යන වොදනාවට පරිහාර පිණිස කියත් “එකො අනත පාන රහිතො පෙසු සමුඝාපෙති”යි.

72.(කා) එකො, එක් ඔපපාතික සත්ත්වයෙක් තෙම; අනතපානරහිතෙ, බත් පැන් නැත්තාවූ; අරඤ්ඤ, වනයෙහි; නිබ්බතාති, උපදීද; මහාජානකො, මහත් වූ සාදුක් ඇත්තේ; භොති, වේද; අතතතො, තමාගේ; බෙලං, කෙල; ජීවහාස, දිවකරණකොටගෙන; පරිචතොතො,

පෙරළා; ගිලිහි, ගිලිද; තනුපි, එසේකෙළුගිල බුදින කාලයෙහිත්; නොහොත්-තනුපි, ඒ වනයෙහිදු ×; අසා, ඒ ඔපපාතික සතෙ යාට; ආනප්පනා, සිටිතිඤ්ඤයට පැමිණියාට; ඔහු, ඔහුනොමේ; රූපං, රූපය; සමුදාපෙනි, දනවයි; එවං, මෙකියනලද නයිත්; පඤ්චවිසතිකොසාසෙසු, පස්විසිවැදූරුමිටු රූ කොටස් අනුරෙන්; තෙජෝධාතුව, තෙජෝධාතූ නොමේද; කබලිඛිකාරුහාරොව, කබලිඛිකාරුහාරයතෙමේද; (ඉමානි) වෙළවරුපාති, මේරූපයෝදෙදෙන හුම; රූපං, රූපය; සමුදාපෙනි, දනවත්.

* රූ දනවත්තාවූ රූප මේ මේයයි දක්වා රූ උපදවත්තාවූ නාමධර්මයෝ කවරහුද යන වොදනාවට පරිහාර සදහා “අරූපෙපි ච වෙයෙවධම්මාපෙසංකමමෙතනාව”යි දක්වත්.

72.(ක) අරූපෙපි, නාමධර්මධර්මයෙහිදු; විතතඤ්ඤව, විතතයනෙ මේත්, කමමවෙතනාව, කමයයි කියනලද වෙතනානොමේත්;(ඉමෙ) වෙයෙවධම්මා; මේ ධර්මයෝ දෙදෙනම; රූපං, රූපය; සමුදාපෙනි, දනවත්.

* විතතඤ්ඤව යන මේ කීම වනාහි “මනොපුබ්බඛිතමාධම්මා”යි වදාළ තන්හි මෙන් මුඛ්‍යවශයෙන් දක්වනලද්දකි. විතතඤ්ඤවග්‍රහණයෙන් තමා හා සමග යෙදුනාවූ නාමසංකයන්ගේ ග්‍රහණයද වේමැයි. මෙම අභිකථාවාය්‍යයන්ගේ අභිප්‍රායය සිත්හි තබා ටිකාවාය්‍යයෝ “විතතඤ්ඤවති විතතසංපුබ්බඛිතමාය වුතතං තංසමප්පත්තකාපි පතරූපසමුදාපකාහොනති”යි විවරණය කොළේ. තවද විතතඤ්ඤ සාමප්‍රාප්තියෙන් සහජතවෙතනාවගේ ග්‍රහණය වනුයෙන් කමවෙතනා යන වචනයෙන් සහජතවෙතනාව පියා නානා ඤ්ඤාක වෙතනා වගේ ග්‍රහණය යෙදෙයිද එහෙයින් “කමමවෙතනා නිරුඛාවපච්චයො හොති”යන පාඨයතුමුම ඇරදක්වන්නෝය. “කමමං එව වෙතනා කමමවෙතනා”යි අවධාරණ පූජිපද කමධාරයාගේ පූජිභ්‍යදප්‍රයෝග සාමප්‍රාප්තියෙන් විපාකක්‍රියා විතත සහජත වෙතනාවන් අපහරණය කෙරෙයි.

73

නස් රූපං උප්පාදකකණ්ණෙව භක්ඛබ්බකණ්ණෙව දුබ්බලං ආන කකණ්ණෙබ්බවනති ආනකකණ්ණෙ රූපං සමුදාපෙනි, විතතං ආනකකණ්ණෙව භක්ඛබ්බකණ්ණෙව දුබ්බලං උප්පාදකකණ්ණෙව බලවනති උප්පාදකකණ්ණෙව රූපං සමුදාපෙනි, කමමවෙතනා නිරුඛාවපච්චයො හොති අතිතෙ කප්පකොට්ඨසනසහසංමන්තෙපිති ආයුගිතං කමමං එතරහි පච්චයො හොති, එතරහි ආයුගිතං අනාගතෙ කප්පකොට්ඨසනසහසංමන්තෙපි පච්චයො හොතිති එවං පුබ්බාපරතො වෙදිහබ්බා.

73 තත්ථ ඒවිප්‍රකාරවු චිත්තකම්මෙතනාචන් අතුරෙන්; නොහොත්- රූප චිත්ත කම්මෙතනා සංඛාරාන රූපජනක ප්‍රත්‍යයන් අතුරෙන්; නොහොත් ඒ තාමරූපයන් අතුරෙහි; රූපං, රූපයනෙම; උපපාද කකණෙව, උපපාදක්‍ෂණයෙහිද; භග්ගකකණෙව, භග්ගක්‍ෂණයෙහිද; දුබ්බලං, බෙලනිනවේ; ඥානකකණෙ, සුචිත්තක්‍ෂණයෙහි; බලවං, බල වන්වේ; ඉති, එහෙයින්; උපපාදකකණෙයෙව, උපපාදක්‍ෂණයෙහිම; රූපං, රූපය; සමුඨාපෙති, දනවා; කමමෙතනා, නානාක්‍ෂණික කම්මෙතනානොමෝ; නිරුඬාව නිරුඬවුවාම; පච්චයො, ප්‍රත්‍යයවනුයේ; (උපකාරවනුයේ යුසේසි.) හොති, වේ; හි, ඒ එසේමැයි; අතීනෙ, අතීත කාලයෙහි; නොහොත්-අතීතභවයෙහි; කප්පකොට්ඨසනසහසුමන්ථ කෙපි, කප්පකෙල ලක්සයෙකින් මත්තෙහිද; ආයුහිනං, සකස්කරන ලද්දවු; කමමං, කම්මයනෙමේ; එතරහි, මේ ප්‍රත්‍යුතපනාකාලයෙහි; නොහොත්-මේ වතීමාන භවයෙහි; ආයුහිනං, සකස්කරනලද කම්මය නෙමේ; අනාගතෙ, අනාගතකාලයෙහි; නොහොත්-අනාගත භවයෙහි; කප්පකොට්ඨසනසහසුමන්ථයොසානෙපි, කප්පකෙල ලක්සයෙකින් අවසන්හිද; පච්චයො, ප්‍රත්‍යයවන්නේ; හොති, වේ; ඉතිඑවං, මෙපරිද්දෙන්; පුබ්බාපරතො, පූර්වාපර වශයෙන්; (පඤ්චකකිකා, පඤ්චසකකියෝතුමු;) වෙදිතබ්බා, දතයුත්තාග.

* “අතීතකප්පකොට්ඨ සනසහසුමන්ථකෙ” යන්නෙන් කාල නියමයකොට දැක්වූ බැවින් කප්පකෙල ලක්සයෙකින් පෙර සකස්කළ කම්මයම විපාකගෙනදේයයිද ඉන් ඔබ්බෙහි සකස්කළ කම්මය විපාක නොදේයයිද සමහර ආචාර්යයෝකෙනෙක් කියත්. කප්පලක්සයක් අධිකකොට ඇති එක් අසංඛ්‍යකල්පයෙකින් පූර්වයෙහි අග්‍රශ්‍රාවක බොධි පතා සකස්කළාවූ කම්මය අගසවුවන්ට පශ්චිමභවයෙහි විපාකයන් බැව් සුත්‍රාථී කථාවන්හි දැක්වූහෙයින් ඒ කෙටිවාදයෙකැයි තීරණ බැව් දතයුතු. එසේ නම් මේ විභව්‍යාථී කථාවෙහි “අතීත කප්පකොට්ඨසනසහසුමන්ථකෙපි” යි කීහුද? ඉතාපෙර සකස්කළාවූ කම්මයපවා මෙකල්හිද විපාක දෙන බැව් දැක්වීම පිණිස කී මුත් කාල සීමාව දැක්වීමට නොකිහු. මෙහි අපි ශබ්දයා ගභීරියෙහි හුණු බැවින් කෙටිවාදය තීරණවීම සමගම සුත්‍රාභිධර්මාථී කථාගතමතය පරස්පර විරෝධ නොවන බැව් හඟවා.

74

අධ්‍යානපටිවෙජ්ජනොති රූපං කිත්තකං අධ්‍යානං නිසිති අරූපං. කිත්තකනති, රූපං ගරූපපිණාමං දකුහිගෙධං, අරූපං ලහුපපිණාමං බිප්පනිගෙධං, රූපෙ ධරනෙනසෙව සොලසවිත්තාති උප්පජ්ජිතා ගිරුජකුහති, නංපන සන්තරසමෙන චිත්තෙන සංඛං ගිරුජකුහති, සථා හි පුට්ඨො එලං පානෙසාමිති මුග්ගරෙන රුකකසාධං පහරෙය්‍ය එලාතිව පනනාතිව එකකකණෙසෙව වණ්ටනො මුච්චෙය්‍යං, තත්ථ එලාති අත්තනො භාගිකතාස පඨමනරං පඨවිස

පතනති, පතනාති ලුහුකතාය පච්ඡා, එවමෙව මුග්ගරප්පභාරෙන පතනානඤ්ච ඵලානඤ්ච එකකඛණේ වණ්ටනෝ මුත්තකාලොචිය පටිසංකිකකණේ රූපාරූපධම්මානං. එකකඛණේ පාතුභාවො, ඵලානං භාරිකතාය පඨමතරං පඨවියං පතනංවිය රූපෙ ධරනෙන සෙව සොලසනතං විත්තානංඋපපජ්ඣා නිරුජ්ඣනං, පතනානං ලුහුකතාය පච්ඡා පඨවියං පතනංවිය රූපස්ස සත්තරසමෙන විතෙතන සහ නිරුජ්ඣනං,

74. අඛානපරිච්ඡේදතොති, කාලපරිච්ඡේද වශයෙන්යනු කිසේය යත්? රූපං, රූපයතෙමේ; කීත්තකං, කෙපමණවූ; අඛානං, කලක්; තිඨති, පවතීද; අරූපං, නාමයතෙම; කීත්තකං, කෙපමණවූ; (අඛානං, කලක්; තිඨති, පවතීද;) ඉති, මෙසේ විවාරිමක් ඇතිකල්හි; රූපං, රූපයතෙමේ; ගරුපරිණාමං, ගරුකවූපරිණාමයඇත්තේය; හෙවත්-ගරුකවූ ජරවිකෘතිය ඇත්තේය; දකුනිරොධං, ලස්වැබ්බිදෙන්නේය; නොහොත්-ලස්වූබ්බිදිමි ඇත්තේය; අරූපං, නාමයතෙම; ලුහුපරිණාමං, ලුහු වූ පරිණාමය ඇත්තේය; හෙවත්-ලුහු වූ ජරවිකෘතිය ඇත්තේය; බිප්පතිරොධං, යුහුවැ බ්බිදෙන්නේය, නොහොත්-නොලස්වූ බ්බිදිමි ඇත්තේය; රූපෙ, රූපය; ධරනෙනෙව, පවත්නා කල්හිම; (සට්ඨිති ක්ඛණයට පැමිණි කල්හිම යුජ්ජේයි.) සොලසවිත්තාති, සිත් සොලොස් දෙනෙක්; උපපජ්ඣා, ඉපිද; නිරුජ්ඣනාති, බ්බිදෙත්, නංපත, ඒ රූපයතෙම වනාහි; සත්තරසමෙන, සතළොස්වන තැන දූරණය කළාවූ; හෙවත්-සතළොස්වනුවූ; විතෙතනසංඝිං, සිත හා සමග; නිරුජ්ඣනාති, බ්බිදෙයි; හි, විසාරකෙරෙමි; පුරිසො, පුරුෂයෙක්තෙම; ඵලං, පල; පාතුසංඝාමිති, හෙළන්නෙමිසි මෙනෙහිකොටැ; මුග්ගරෙන, මුගුරකින්; රුකකසාබං, වෘක්ෂශාඛාවට; පහරෙය්, ගසානමි; ඵලාතිව, පලද; පතනාතිව, පත්‍රයෝද; එකකඛණේයෙව, එකවටමැ; වණ්ටනො, තුවවුවෙන්; මුච්චෙය්, මිදෙන්නානුය; තත්ථ, ඒ ඵල පත්‍රයන් අතුරෙන්; ඵලාති, ඵලයෝතුමු; අත්තනො, තමාගේ; භාරිකතාය, බරබැවින්; පඨමතරං, ඉතා පළමුවැ; පඨවියං, පෘථිවියෙහි; පතනංවියපා, යම්සේ හෙද්ද; පතනාති, පත්‍රයෝ; ලුහුකතාය, සැහැල්ලු බැවින්; පච්ඡා, පසුවැ; (පතනංවියපා, යම්සේ හෙද්ද;) එව මෙව, එපරිද්දෙන්මැ; මුග්ගරප්පභාරෙන, පොළපහරින්; පතනානඤ්ච, පත්‍රයන්ගේද; ඵලානඤ්ච, ඵලයන්ගේද; එකකඛණේයෙව, එක වටමැ; වණ්ටනො, තුවවුවෙන්; මුත්තකාලොචිය, මිදුනුකල මෙන්; පටිසංකිකකණේ, පිළිසිදගන්නා කෙණෙහි; රූපාරූපධම්මානං, රූපාරූප ධර්මයන්ගේ; එකකඛණේ, එකවටැ; පාතුභාවො, පහළවීම; (දඨබ්බො, දතයුතුට;) ඵලානං, ඵලයන්ගේ; භාරිකතාය, බරබව හෙතුකොටගෙන; පඨමතරං, වැඩියක් පළමු; පඨවියං, පෘථිවියෙහි; පතනංවිය, හිමමෙන්; රූපෙ, රූපය; ධරනෙනෙව, පවත්නාකල්, හිම; (සට්ඨිතික්ඛණප්‍රාප්තවූ කාලයෙහිම යුජ්ජේයි.) සොලසනතං, සොලොස් වැදූරුමිවූ; විත්තානං, විත්තයන්ගේ; උපපජ්ඣා, ඉපිද;

නිරුජ්ඣකං, බිදීම; (දළබ්බං, දතයුතුම;) පතනානං, පත්‍රයන්ගේ; ලුහුකතාය, සැහැල්ලුබව හෙතුකොටගෙන; පච්ඡා, පසුව; පඨවියං, පාඨවියෙහි; පතනංවිස, හීමමෙන්; රූපස්ස, රූපයාගේ; සත්තරස මෙන, සතලොස් වැනිවූ; විතෙතනසහ, සිත හා සමග; නිරුජ්ඣකං, බිදීම; (දළබ්බං, දතයුතුම;)

* අභි කථාචායඨියෝතුමු ඉදින් රූපයතෙමේ ලස්වැ බිදේනම් නාමය යුහුවැ බිදේ නම් එසේ ඇතිකල්හි රූපයාගේ කාලය හා නොසමවූ නාමයාගේ කාලය ඇති බැවින් නාමය පියා රූපයාගේ හටගැන්මෙක් හෝ පැවැත්මෙක්හෝ නොවේදේ යන ආශයිකා පරිහරණය පිණිස දක්වත් “තත්ථ කිඤ්චාපි පෙත්තසනෙකානනි”යි.

75

තත්ථ කිඤ්චාපි රූපං දකුහිගෙධං ගරුපරිණාමං විතනං බිසා නිගෙධං ලුහුපරිණාමං රූපංපනි අරූපං අරූපංවා රූපං ඛහාය පවතතිතු. නසංකතානි, විතනමපි එකස්මාණාච පවතති, නත්‍රාසංඋපමා එකො පුරිසොලකුණ්ටකපාදෙ එකො දිසපාදෙ තෙසු එකතො මගං ගවස්තෙනසු යාවදිසපාදෙ එකපදවාරං. අකකමති නාච ඉතගෙ පදෙපදං අකකමිතො සොලසපදවාරෙත ගවස්ති, දිසපාදෙ ලකුණ්ටකපාදස්ස සොලසපදවාරෙ අතතො පාදං අඤ්ජිතො ආකඩ්ඪිතො එකමෙව පදවාරං. කගෙති, ඉති එකොපි එකං අතිකකමිතු. නසංකතාති, විතනමපි ගමනං එකස්මාණමෙව හොති එවංසමපදමිදං දළබ්බං, ලකුණ්ටකපාදපුරිසො විස ගි අරූපං දිසපාදපුරිසොවිස රූපං, දිසපාදස්ස එකං පදවාරං. අකකමනිකාලෙ ඉරස්ස සොලසපදවාර අකකමනංවිස රූපෙ ධර්මනන්තසව අරූපධස්මමසු සොලසනනං විතනානං උපසර්ජිතො නිරුජ්ඣනං, විතනංපුරිසානං ලකුණ්ටකපාදපුරිසස්ස සොලසපද වාරෙ ඉතරස්ස අතතොපාදං අඤ්ජිතො ආකඩ්ඪිතො එකපදවාර කරණංවිස රූපස්ස සත්තරසමන විතෙතනසධි. නිරුජ්ඣකං, විතනංපුරිසානං. අඤ්ඤමඤ්ඤං අනොභාය එකස්මාණෙතෙව ගමනංවිස අරූපස්ස රූපං රූපස්ස අරූපං අනෝභාය එකස්මාණෙ තෙව පවතතනං එවංඅධානපරිච්ඡේදනො වෙදිනබ්බා එකස්පාද නානාතිගෙධතොති ඉදං පච්ඡිම කමමස්ස ධිපෙතො දිපෙනබ්බං,

75. තත්ථ, ඒ රූපධම් නාමධම්යන් අතුරෙන්; රූපං, රූපයතෙම; කිඤ්චාපිදකුහිගෙධං,ඉදින් ලස්වැ බිදෙන්නේවේද;නොහොත්-ඉදින් ලස්වූ බිදීම ඇත්තේවේද; (කිඤ්චාපි) ගරුපරිණාමං, ඉදින් ගරුකවූ පරිණාමය ඇත්තේද; විතනං, විතනයතෙම; (කිඤ්චාපි) බිසානිගෙධං, ඉදින් යුහුවැ බිදෙන්නේ වේද; නොහොත්-ඉදින් නොලස්වූ බිදීම ඇත්තේද; (කිඤ්චාපි) ලුහුපරිණාමං, ඉදින් ලුහුවූ පරිණාමය ඇත්තේද; පත, (තථාපි) එසේවී නමුත්; රූපං, රූපයතෙමේ; අරූපං, නාමයද; අරූපංවා, නාමයතෙමේ හෝ; රූපං, රූපයද; ඛහාය,

පියා, පවත්නිතුං, පවත්තව; නසකෙකානති, නොහැකිවෙන්; (මෙහි රූපං අරූපං යන කතීපදයන්හි එකවචනා පෙක්ෂායෙන් එකවචන විශය්‍යුක්ති ක්‍රියාපදය අභිනාපෙක්ෂා වශයෙන් බහුවචනවි.) විනානමපි, නාම රූපඋභයධර්මයන්ගේ වනාහි; එකප්‍රමාණාව, සමප්‍රමාණ ඇත්තාවූම; පවත්ති, ප්‍රවෘත්තිනොම; හොති, වේ; තත්‍ර, ඒ නාමරූප ධර්මයන්ගේ සමප්‍රමාණවත් ප්‍රවෘත්තියෙහි; අයං, මතුචක්ෂ්‍යමානවූ මෝතොමෝ; උපමා, උපමාවයි; එකොපුරිසො, එක් පුරුෂයෙක්නෙම; ලකුණික පාදො, ලුහුඹුටුපා ඇත්තේය; එකොපුරිසො, එක් පුරුෂයෙක්නෙම; දීඝපාදො, දික්වූ පා ඇත්තේය; තෙසු, ඒ පුරුෂයන් දෙදෙනා; එකතො, එකතු වූ; මග්ගං, මහා; ගච්ඡන්තෙසු, යනකල්හි; යාව, යම් පමණ කලෙකින්; දීඝපාදො, දික්වූ පා ඇති පුරුෂයෙකු; එකපද වාරං, එක් පියවරක්; අකමමති, විනාශය කෙරේද; තාව, එපමණ කලෙකින්; ඉතරො, ලුහුඹුටු පා ඇති පුරුෂයෙකු; පදො, තමාගේ පියවරලෙක; පදං, පියවර; අකමමති, විනාශයකොට; සොලස පදවාරෙන, සොලොස් පියවරෙකින්; ගච්ඡති, යෙයි; දීඝපාදො, දික්වූ පා ඇති පුරුෂයෙකු; ලකුණිකපාදස්ස, ලුහුඹුටුපා ඇති පුරුෂයාගේ; සොලසපදවාරො, සොලොස් පියවරෙහි; (පියවර සොලස අභිතුරෙහි යුජ්‍යෙයි.) අත්තනො, තමාගේ; පාදං, පාදය; අඤ්ඤා, අඳ; ආකඛිකා, හයා; (නගායුජ්‍යෙයි.) එකමෙව, එකමු; පදවාරං, පිය වරක්; කරොති, කෙරෙයි; ඉති, මෙසේ ඇතිකල්හි; එකොපි, එක් පුරුෂයෙකු; එකං, එක් පුරුෂයෙකු; අතිකමමතුං, ඉක්මවා යන්ව; නසකෙකාති, නොහැකි වන්නේය; විනානමපි, පුරුෂයන් දෙදෙනාගේ වනාහි; ගමනං, ගමන; එකප්‍රමාණමෙව, සමප්‍රමාණ ඇත්තේය; හොති (යථා), යම්සේවේද; එවං, එපරිද්දෙන්ම; ඉදංසම්පදං, උපමාවගේ මේ උපමෙය සම්පන්නය; දඨබ්බං, දතයුතු; හි, විහාර කෙරෙමි; ලකුණිකපාදපුරිසොවිය, ලුහුඹුටුපා ඇති පුරුෂයාමෙන්; අරූපං, නාමයනෙම; දඨබ්බං, දතයුතු; දීඝපාදපුරිසොවිය, දික්වූ පා ඇති පුරුෂයාමෙන්; රූපං, රූපයනෙම; දඨබ්බං, දතයුතු; දීඝ පාදස්ස, දික්වූ පා ඇති පුරුෂයාගේ; එකංපදවාරං, එක් පියවරක්; අකමමනකාලො, විනාශකරන කාලයෙහි; ඉතරස්ස, අතික්ලුහුඹු පා ඇති පුරුෂයාගේ; සොලස පදවාර අකමමනංවිය, සොලොස් පියවර විනාශය කිරීමෙන්; රූපෙ, රූපය; ධරන්තෙයෙව, පවත්නා කල්හිම; අරූපධමෙසු, නාමධර්මයන්හි; (සමතිතිවිඨානං, අත්තති නවුට්;) සොලසනං, සොලොස්වැදූරුමු; විත්තානං, විත්තයන්ගේ; උප්පජ්ඣා, ඉපිදූ; නිරුජ්ඣානං, බිඳීම; (දඨබ්බං, දතයුතුට;) විත්තං පුරිසානං, පුරුෂයන් දෙදෙනා අතුරෙන්; ලකුණිකපාදපුරිසස්ස, ලුහුඹු පා ඇති පුරුෂයාගේ; සොලසපදවාරො, සොලොස් පියවරෙහි; ඉතරස්ස, දික්වූ පා ඇති පුරුෂයාගේ; අත්තනොපාදං, තමාපය; අඤ්ඤා, අඳ; ආකඛිකා, හයා; (නගායුජ්‍යෙයි.) එකපදවාර කරණං විය, එක් පියවරක් කිරීමෙන්; රූපස්ස, රූපයාගේ; සත්තරසමෙන,

සතලොස්වැනිවූ; විතෙතකසඬිං, සිත හා සමග; නිරුපකිතං, බිඳීම; (දඬබ්බං, දතයුතුයි.) මිත්තංපුරිසානං, පුරුෂයන් දෙදෙනාගේ; අඤ්ඤාමඤ්ඤං, ඔවුනොවුන්; අනොභාය, නොපියා, (නොඉක්මවා යූයේයි.) එකප්‍රමාණෙනෙව, සමප්‍රමාණයෙන්ම; ගමනංවීය, ගමන මෙන්; අරුපස්ස, නාමයාගේ; රූපං, රූපය; රූපස්ස, රූපයාගේ; අරුපං, නාමය; අනොභාය, නොපියා, හෙවත්-නොඉක්මවා; එකප්‍රමාණෙනෙව, සමප්‍රමාණයෙන්ම; පචත්තනං, පැවැත්ම; (දඬබ්බං, දතයුතුයි; “පචත්ත”යිද පාඨයි.) එවං, මෙසේ; අධ්‍යානපරිච්ඡේදතො, කාලපරිච්ඡේද වශයෙන්; (පඤ්චකකිකා, පඤ්චසකකියෝතුමු; 0) වෙදිතබ්බං, දතයුත්තාහ; එකුප්පාදනානාතිරෙධිබොති, එකුප්පාද නානාතිරෙධිබො යන මේ වචනය; පට්ඨමකමච්ඡං, පශ්චිමවූ කම්පමු ස්ථානරූපය; ඔපෙඤා, තිබියදී; දීපෙනබ්බං, දූක්චිය යුතුයි.

* ආවායඝී බුබ්බසොඡ මහතෙරණුවෝ “එකොභ්‍යාදනානා තිරෙධිස්ථානයෙහි “පට්ඨමංකමච්ඡං ඔපෙඤාදීපෙනබ්බං”යි කවර හෙයකින් දැක්වූහද “සිතිකකිකෙ සමුඝිතං තස්ස ගම්මකකිකෙ යෙව නිරුපකිති”යි තමන්ම දැක්වූ නමුත් සියලු විත්තයන්ගේ ස්විතික්ෂණ ගම්මකිකෙයන්හි හටගන්නා කම්පරූපය හළයුතුද නොහළයුතුදැයි අසා නම් හළයුතුයි කියයුතුවේ. පශ්චිම කම්ප රූපයහටගත් පසුත් සිත් හටගන්නානු නමුදු පශ්චිමකම්ප රූපය හටගත් විත්තයාගේ ස්වික්ෂණයෙහි පටන් කම්පරූප කිසියෙක් හටනොගන්නා බැවින් නානුප්පාදෙනතිරෙධාදිවූ කම්පරූපයතෙමේද එසේම එකුප්පාද නානාතිරෙධි වශයෙන් ගතයුතු වූ කම්ප රූපයතෙමේද තැත්තුයි. “පට්ඨමංකමච්ඡං ඔපෙඤා”යි දැක්වූහ. තදඵකථාවායඝීමනය ලෙහි පිහිටවූ මූලථිකාවායඝීයෝ “පට්ඨම කමච්ඡස්සපන උප්පත්තීනො පරතො විතෙතස්ස වත්තමානෙසුපි කමච්ඡ රූපස්ස අනුප්පත්තීනො වරෙජ් තබ්බං ගහෙනබ්බඤ්ච තදුනත්ථි පට්ඨමකමච්ඡං ඔපෙඤාති වුත්තත්තී වෙදිතබ්බං තභොපුබ්බෙපන අභ්වභතාලීස කමච්ඡරූපප්පවෙණී අත්ථි තත්ථ යංවිත්තස්ස උප්පාදකකිකෙ උප්පන්නං තංඅඤ්ඤස්ස උප්පාදකකිකෙ නිරුපකිති එකුප්පාද නානාතිරෙධිනතිගහෙනා සිතිගම්මකකිකෙසු උප්පන්නරූපාති වරෙජ්ඤා එවං එකුප්පාදතො නානාතිරෙධිබොති වෙදිතබ්බාති යොජනාකභාති දඬබ්බං” යන පාඨය දැක්වූහ.

76

පඨමඤ්චි පටිසංචිත්තං දුරිසං හවබ්බං නාථිසං හවබ්බං පෙඤ්ඤාලසමං හවබ්බං, නෙසු එකෙකස්ස උප්පාදඝීතිහබ්බ ටසෙන නයොනසො බණා, නස්ස එකෙකස්ස විත්තස්ස තිස්සතිස්ස බණෙසු සමතිංස සමතිංස ගම්මපරුපාති උප්පජ්ජති, නෙසු පටිසංචිත්තස්ස උප්පාදකකිකෙ සමුඝිතං කමච්ඡරූපං සත්තර සමස්ස හවබ්බවිත්තස්ස උප්පාදකකිකෙයෙව නිරුපකිති, සිති

කතණේ සමුඝිනං. සිතිකතණේසෙව, හඬකතණේ සමුඝිනං. හඬ
 කතණේසෙව නිරුජ්ඣති, එවංදුතියභවබ්බවිත්තං. ආදිං කඤා
 අත්තනො අත්තනො සත්තරසමෙන විත්තනසඬං. සොපේකා
 නසො ගෙනබ්බො, ඉති සොලසතිකා අභවත්තාලිය භොනති, අයං
 අභවත්තාලිය කම්මජරුපසපෙණිනාම, සාපගෙසා රතනිඤ්ච
 දිවාච බාදනනානමපි භුක්ඛනනානමපි සුත්තනානමපි පමනනානමපි
 නදිසොනොවිස එකනනං. පවත්තනිසෙවාති එවං එකුප්පාදනානා
 තිරොධනා වෙදිනබ්බො, නානුප්පාදෙකතිරොධනා පච්ඡෙකම්මජේන
 දිපෙතබ්බො,

76. හි, විසාරකෙරෙමි; පඨමං, පලමුකොටැ; පටිසංකිචිත්තං, ප්‍රති
 සංකි චිත්තයනෙමේ; (උපපජ්ජති, උපදනේසි;) දුතියං, දෙවනුවැ;
 භවබ්බං, භවාබ්බචිත්තයනෙම; තතියං, තුන්වනුවැ; භවබ්බං, භවාබ්බ
 චිත්තයනෙම; පෙ සොලසමං, සොලොස්වනුවැ; භවබ්බං,
 භවාබ්බචිත්තයනෙම; උපපජ්ජති, උපදනේසි; (පඨමං යනාදිය ශුචි
 විශේෂණකොට කිවදයෙදේ.) තෙසු, ඒ භොබ්බචිත්තයන් අතුරෙන්;
 එකෙකස්ස, එක් එක් සිතක්හුගේ; උප්පාදසිතිභවබ්බවසෙන, උප්පාද
 සිතිභවබ්බ වශයෙන්; තයොතයොබණා, තුන් තුන් ඝණකෙනක්;
 (භොනති, වෙන්;) තත්ථ, ඒ භොබ්බ චිත්තයන් අතුරෙන්; එකෙකස්ස
 චිත්තස්ස, එක් එක් සිතක්හුගේ; තිසුතිසු, තුන් තුන් වැදෑරුම්වූ;
 බණෙසු, ඝණයන්හි; සමතිංසසමතිංසකම්මජරුපාති, සමතිස්
 සමතිස් කම්මජරුපයෝතුමු; උපපජ්ජනති, උපදිත්; තෙසු, ඒ සමා
 කම්මජරුපයන් අතුරෙහි; පටිසංකිචිත්තස්ස, ප්‍රතිසංකි චිත්තයා
 උප්පාදකම්මණේ, උප්පාද ඝණයෙහි; සමුඝිතං, පහලවූ; කම්මජරු
 කම්මජරුපයනෙම; සත්තරසමස්ස, සත්තලොස්වැනිවූ; භවබ්බචිත්තස්ස
 භවාබ්බ චිත්තයාගේ; උප්පාදකම්මණේසෙව, උප්පාදඝණයෙහිම;
 නිරුජ්ඣති, බිඳෙයි; සිතිකතණේ, ප්‍රතිසංකි චිත්තයාගේ සිතිඝණ
 යෙහි; සමුඝිතං, පහලවූ; (කම්මජරුපං, කම්මජරුපයනෙම;) සිතිකතණේ
 යෙව, සත්තලොස්වන චිත්තයාගේ සිතිඝණයෙහිම; (නිරුජ්ඣති,
 බිඳෙයි;) හඬකතණේ, ප්‍රතිසංකි චිත්තයාගේ හඬඝණයෙහි; සමු
 ඝිතං, පහලවූ; (කම්මජරුපං, කම්මජරුපයනෙම;) හඬකතණේසෙව,
 සත්තලොස්වන චිත්තයාගේ හඬඝණයෙහිම; නිරුජ්ඣති, බිඳෙයි;
 එවං, මෙසෙසිත්; දුතියභවබ්බචිත්තං, විතියභවාබ්බ චිත්තය; ආදිං
 කඤා, හිමිකොටැ; (පටන්කොටැ යුජ්ජෙයි.) අත්තනොඅත්තනො,
 තමතමාගේ; සත්තරසමෙන, සත්තලොස්වැනිවූ; විත්තනසඬං, චිත්තය
 හා සමය; යොපේකා, යොදු; නයො, නයනෙමේ; නෙතබ්බො,
 පැමිණවියයුතුයි;(දතයුතුයි යුජ්ජෙයි. දිපෙතබ්බොයිද පාඨානතරයිඔ)
 ඉති, මෙනසින්; සොලසතිකා, භොවශත්‍රිකයෝතුමු; අභවත්තාලිය,
 අටසාලියත්‍රික කෙනෙක්; භොනති, වෙන්; අයං, මේ කියනලද්දි;
 අභවත්තාලියකම්මජරුපසපෙණිනාම, අටසාලියස් කම්මජරුපයන්ගේ
 ප්‍රවේණියනම; සාපසාපන, ඒ අටසාලියස් කම්මජරුපප්‍රවේණිකොමෝ

වනාභි; රතනිඤ්ච, රුත්‍රියෙහිද; දිවාව, දහවල්හිද; බාදනානමපි, කැවිලිආදිය කන්තවුන්වත්; භුඤ්ජනානමපි, බත් ආදිය බුදින්න වුන්වත්; සුත්තානමපි, නිදන්න වුන්වත්; පමනනානමපි, සිහිමුලාවු වන්වත්; නදිසොතොපිය, ගලාබස්නා ගංවතුරක් මෙන්; එකනතං, නොවෙනස්වැ; (පිළිවෙල නොසිදහස්සේයි.) පවත්තනියෙව, පවත්නී මැයි; (ඉනිශබ්දයා පරිසමාපතියෙහි වැටේ.) එවං, එපරිද්දෙන්; එකුප්පාදනානාතිරොධතා, එක්ව ඉපැදීම වෙන්ව බිඳීමැ; වෙදිතබ්බා, දතයුත්තිය; (එකුප්පාද නානා තිරොධතො”යිද පාඨානතරයි. එසේ වුව-එකුප්පාද නානා තිරොධතො, එකොත්පාද නානා තිරොධ වශයෙන්; විනිව්ජයොවෙදිතබ්බො, විනිශ්චය දතයුතුයි යොජනු.) නානුප්පාදෙකතිරොධතා, නානුප්පාදෙකතිරොධතාතොමෝ;හෙවත්-වෙන්වැ ඉපැදීමැ එක්වැබිඳීමැ; පච්ඡමකමචජෙන, අවසන්වූ කමීජ රූපය කරණකොටගෙන; දීපෙනබ්බා, ප්‍රකාශකවයුත්තියැ.

* මේ නානොත්පාදෙක තිරොධස්ථානයෙහි දැක්වූ “පච්ඡමකමච ජෙනදීපෙනබ්බා”යන්න නිදශිතනය විසිනැයි දතයුතු. “භග්ගකම්මෙණ සමුඝ්ඛිනං තස්සභග්ගකම්මෙණයෙව නිරුජ්ඣති”යි අභිකථාවවතගෙයින් සියළුම විත්තයාගේ භග්ගසෂ්ණයෙහි උපදනාවූ කමීජරූපයතෙමේද නානොත්පාදෙක තිරොධයෙහි ඇතුළත්වනු යෙදේයයි දතයුතු. මේ අභිකථාවාය්‍යී මහය ලෙහිපිහිටවූ ටිකාවාය්‍යීයෝතුමු “නානුප්පාදෙක තිරොධතා පච්ඡමකමචජෙන දීපෙනබ්බාති තෙනසුදීපතතතා වුත්තං එතෙනතිතයෙන සකකා තනොපුබ්බෙපි එකස්සවිත්තස්ස භග්ගකම්මෙණ එවනිරුජ්ඣතිති තං අරුපෙන අරුපඤ්ච තෙන නානුප්පාදං එකතිරොධනති විඤ්ඤානති”යි. විචරණය කොලෝයි.

0

77

තස්ස ආයුසංඛාරපටිසොසානෙ සොලසනතං විත්තානං වාරෙ සති හෙඨාසොලසනං උපටිසොලසකනති වෙ එකනො ඥාපෙ තබ්බානි, හෙඨාසොලසකසමිඤ්ඤති පඨමවිත්තස්ස උප්පාදකමණෙ සමුඝ්ඛිනං සමති. සකමමජරූපං උපටිසොලසකසමි. පඨමවිත්තස්ස උප්පාදකමණෙසෙව නිරුජ්ඣති, සිතිකමණෙ සමුඝ්ඛිනං. තස්ස සිතිකමණෙසෙව, භග්ගකමණෙ සමුඝ්ඛිනං. තස්සභග්ගකමණෙසෙව නිරුජ්ඣති, හෙතිමසොලසකසමි. පන දුතිසවිත්තස්ස පෙ සොලසමවිත්තස්ස උප්පාදකමණෙ සමුඝ්ඛිනං සමති. සකමමජරූපං වුතිවිත්තස්ස උප්පාදකමණෙ සෙව නිරුජ්ඣති, තස්ස සිතිකමණෙ සමුඝ්ඛිනං. වුතිවිත්තස්ස සිතිකමණෙසෙව, භග්ගකමණෙ සමුඝ්ඛිනං. වුතිවිත්තස්ස භග්ගකමණෙසෙව නිරුජ්ඣති, නනොපඨාස කමමජ රූපස්සවෙණි තප්පවත්තති,

77. තස්ස, ඒ නානුප්පාදෙකතිරොධතාව කථනයෙහිලා; ආයුසංඛාරපටියොසානෙ, ආයුසංඝකාරුවශානයෙහි; සොලසනතං, භොග්ගවිධිවූ; විත්තානං, විත්තයන්ගේ; වාරෙසති, වරපැමිණි කල්හි;

හෙයාසොළසකං, යටැමොඛශකයැ; උපරිසොළසකං, මත්තෙති
 මොඛශකයැ; (මොඛශකය නම් සිත්සොළොස්දෙනෙකුත් හඳුන්වා
 ගැන්මයි.) ඉති (ඉමෙ), මේ මොඛශකයෝදෙදෙන; එකතො, එක්
 නොටැ; යොජේතබ්බා, ගැලපිය යුතුයහ; හි, විහාරකෙරෙමි; හෙයා
 සොළසකසමිං, යටැමොඛශකයෙහි; පඨමවිත්තාසු, ප්‍රථමවිත්තයාගේ;
 උප්පාදකකිණේ, උත්පාදකිණයෙහි; සමුසිතං, පහලවූ; සමකිංස
 කමමජරූපං, සමකිස් කමීජ රූපයතෙම; උපරිසොළසකසමිං, මත්
 තෙතිවූ මොඛශකයෙහි; පඨමවිත්තාසු, ප්‍රථමවිත්තයාගේ; උප්පා
 දකකිණේයෙව, උත්පාදකිණයෙහිම; නිරුජ්ඣති, බිඳෙයි; සිතිකකිණේ,
 සිතිකිණයෙහි; සමුසිතං, පහලවූ; (සමකිංසකමමජරූපං, සමකිස්
 කමීජ රූපයතෙම;) තස්ස, ඒ උපරිසොළසක මොඛශකයෙහිවූ ප්‍රථම
 විත්තයාගේ; සිතිකකිණේයෙව, සිතිකිණයෙහිම; (නිරුජ්ඣති, බිඳෙයි;)
 හබ්බකකිණේ, හබ්බකිණයෙහි; සමුසිතං, පහලවූ; (සමකිංසකමමජ
 රූපං, සමකිස් කමීජ රූපයතෙම;) තස්ස, ඒ උපරිසොළසක මොඛශක
 යෙහිවූ ප්‍රථමවිත්තයාගේ; හබ්බකකිණේයෙව, හබ්බකිණයෙහිම; නිරු
 ජ්ඣති, බිඳෙයි; හෙසිමසොළසකසමිංපන, යටැ සිටි මොඛශකයෙහි
 වනාහි; දුතියවිත්තාසු, දෙවනුවූ විත්තයාගේ; පෙසොළසම
 විත්තාසු, සොළොස්වනුවූ විත්තයාගේ; උප්පාදකකිණේ, උත්පාද
 කිණයෙහි; සමුසිතං, පහලවූ; සමකිංසකමමජරූපං, සමකිස් කමීජ
 රූපයතෙම; වුතිවිත්තාසු, ව්‍යුතිවිත්තයාගේ; උප්පාදකකිණේයෙව,
 උත්පාදකිණයෙහිම; නිරුජ්ඣති, බිඳෙයි; තස්ස, ඒ යටැසිටි මොඛශක
 යෙහි සොළොස්වන විත්තයාගේ; සිතිකකිණේ, සිතිකිණයෙහි;
 සමුසිතං, පහලවූ; (සමකිංසකමමජරූපං, සමකිස් කමීජරූපයතෙම;;
 වුතිවිත්තාසු, ව්‍යුතිවිත්තයාගේ; සිතිකකිණේයෙව, සිතිකිණයෙහිම;
 නිරුජ්ඣති, බිඳෙයි; හබ්බකකිණේ, හබ්බකිණයෙහි; සමුසිතං,
 පහලවූ; (සමකිංසකමමජරූපං, සමකිස් කමීජරූපයතෙම;) වුතිවිත්තාසු,
 ව්‍යුතිවිත්තයාගේ; හබ්බකකිණේයෙව, හබ්බකිණයෙහිම; නිරුජ්ඣති,
 බිඳෙයි; තතොපඨාය, ඒ කමීජරූප නිර්දේශයෙන් ඔබ්බෙහි; කමමජ
 රූපප්පවෙණි, කමීජරූපයන්ගේ පරමපරානොමෝ; නප්පවතති,
 නොපවතී.

* ඒ හෙසිමවිත්තයාගේ හබ්බකිණයෙහි පහලවූ කමීජරූප
 යන් නිරුඬවූතැන් පටන් කමීජරූපයන්ගේ පෙළසැදි පැවැත්මෙක්
 නැතැයි වදාලසේක. කමීජරූපයන්ගේ ඉන්ඔබ්බෙහි පහලවීමෙක්
 ඇතහොත් කුමනම් වරදෙක්වේද යන වොදකයාගේ ආහොගය
 ලෙහිතබා “යදිපවතෙතයස් පෙසොළසමවෙය්‍යං” යනපාඨය දක්වන්.

යදි පවතෙතස් සතතා අකඛයා අවයා අජන් අමන්තාම
 හවෙය්‍යං, එකපන සදෙන. සතතරසමයස් හවබ්බවිත්තාසු උප්පා
 දකකිණේයෙව නිරුජ්ඣති ආදිනානසෙන එකස්ස විත්තස්ස

උප්පාදකකර්මණ උප්පන්නං රූපං අඤ්ඤාසං උප්පාදකකර්මණ නිරුජ්ඣානීති අභිකථායං ආගතත්තං වුත්තං, නං සංස්කාරසංඛාරාදෙ නිරුජ්ඣානී නස්ස විත්තසංඛාරාදෙ නිරුජ්ඣානීති ආමන්තාති ඉමාස පාලියා විරුජ්ඣානී, කථං, කායසංඛාරාදෙ නි විත්තසමුදානො අස්සා සපස්සාසවානො, විත්තසමුදානරූපඤ්ඤා විත්තස්ස උප්පාදකකර්මණ උප්පජ්ජනා යාවඤ්ඤානි සොලසවිත්තානි උප්පජ්ජනා නාව නිසති, තෙසං සොලසත්තං සබ්බපච්ඡේදනෙ සබ්බං නිරුජ්ඣානී, ඉති යෙනවිත්තෙනසබ්බං උප්පජ්ජනි තනොපථාය සත්තරසමෙනසබ්බං නිරුජ්ඣානි න කස්සපි විත්තස්ස උප්පාදකකර්මණො ධර්මකර්මණොවා නිරුජ්ඣානි භාවි ධර්මකර්මණොවා භවිතකර්මණොවා උප්පජ්ජනි, එසා විත්තසමුදානරූපස්ස ධම්මනාති නියමනො විත්තසංඛාරෙනසබ්බං එකකර්මණෙ නිරුජ්ඣානනො ආමන්තාති වුත්තං..

78. (කම්මජරුපපච්චෙත්ථි, කම්මජරුප ප්‍රචෙත්ථිනොමෝ; 0) යදි පච්චෙත්තයා, ඉදිත් පච්චන්තිනම්; (එවං, මෙසේ ඇතිකල්පි); සත්තා, සකියෝතුමු; අකායා, ජීවිතස්සය නොවන්නෝ; අවයා, විනාශභාක් නොවන්නෝ; අජර, නොදිරන්තෝ; අමරනාම, නොමැරෙන්නෝ නම්; භවෙය්‍යං, වන්නාහුය; එත්ථපන, මේ නානුප්පාදෙකතිරෙඨ භාවය දක්වන අදියරෙහි වනාහි; (“තත්ථපන”යි බුරුම සන්නයෙහි පාඨයි.) සත්තරසමස්ස භවිතවිත්තස්ස උප්පාදකකර්මණෙයෙව නිරුජ්ඣානීති ආදිනා, සත්තං පෙතිරුජ්ඣානි යනාදිවු; නයෙන, නසිත්; එකස්ස, එක් සිතක්හුගේ; උප්පාදකකර්මණෙ, උප්පාදක්ෂණයෙහි; උප්පන්නං, උපන්නාවු; රූපං, රූපයනෙම; අඤ්ඤාසං, අත්තිකත්හුගේ; උප්පාදකකර්මණෙ, උප්පාදක්ෂණයෙහි; නිරුජ්ඣානි, බිඳෙයි; ඉති, මෙසේ; යදෙනං, යම් වචනයක්; අභිකථායං, පැරණි අටුවාවෙහි; ආගතත්තං, ආවැවිත්; (මයා, බුඬස්සොභාවාය්‍යීවු මා විසින් 0); වුත්තං, කියනලදද; නං, ඒ වචනයනෙම; සංස්කාරසංඛාරාදෙ නිරුජ්ඣානී නස්ස විත්තසංඛාරාදෙ නිරුජ්ඣානීති ආමන්තා, යස්ස පෙතිරුජ්ඣානි ආමන්තා යන; ඉමාසපාලියා, මේයමකප්‍රකාරණපාලිය හා, විරුජ්ඣානී, විරුච්චේ; කථං (විරුජ්ඣානී), කෙසේ විරුච්චේදයත්?; හි, විහාරකෙරෙමි, කායසංඛාරාදෙ, කායසංස්කාරයනෙම; විත්තසමුදානො, විත්තසමුත්ථා නවු; (විත්තයහෙතුකොටගෙන උපදනාවු යුජේයි.) අස්සාසපස්සාස වානො, ආශ්වාසප්‍රශ්වාසවාතයනම; විත්තසමුදානං, විත්තසමුත්ථානවු; (විත්තය හෙතුකොටගෙන උපදනාවු යුජේයි.) රූපඤ්ඤා, රූපය නෙමේද; විත්තස්ස, විත්තයාගේ; උප්පාදකකර්මණෙ, උප්පාදක්ෂණයෙහි; උප්පජ්ජනා, ඉදිදු; යාව, යම්තාක් කල්; අඤ්ඤානි, අත්තවු; සොලස විත්තානි, මොඛ විත්තකෙනෙක්; උප්පජ්ජනා, උපදිද්ද; තාව, ඒ තාක්කල්; නිසති, පවති; තෙසං සොලසත්තං, ඒ සොලොස් සිත් අතුරෙන්; සබ්බපච්ඡේදනසබ්බං, සියල් සිත්තට පැසුළුවැ උපත් සිත් සමග; නිරුජ්ඣානි, බිඳෙයි; ඉති, මෙසේ; යෙනවිත්තෙනසබ්බං, යම් සිතක් හා සමග; උප්පජ්ජනි, උපදිද්ද; (උප්පජ්ජනි යන ක්‍රියාවට කතී,

වුයේ “විත්තසමුදානං රූපං” යන්නයි.) තනොපසාය, ඒ තමාගේ ඉපැදීමට හෙතු වූ විත්තයෙහි පටන්; සත්තරසමෙනසංඛිං, සතළොස් වන සිත සමග; නිරුජ්ඣති, බිඳෙයි; කසුඛි විත්තසු, කිසියම් සිතක් හුගේ; උප්පාදකඛණේවා, උත්පාදකක්කණයෙහි හෝ; සිතිකඛණේවා, සපිතිකක්කණයෙහි හෝ; නතිරුජ්ඣති, නොබිඳෙයි; සිතිකඛණේවා, කිසියම් සිතක්හුගේ සපිතිකක්කණයෙහි හෝ; භවගතඛණේවා, භවග ක්කණයෙහි හෝ; නාපිඋප්පජ්ජති, නූපදී; (මෙම ක්‍රියාපදය හා “විත්ත සමුදාන රූපං” යන කතීයපදය සමබ්බ වේ.) එසා, මෝනොමෝ; විත්තසමුදානරූපසු, විත්තසමුත්තාන රූපයාගේ; හෙවත්-විත්තය හෙතුකොටගෙන උපදනා රූපයාගේ; ධම්මතා, ප්‍රකෘතියයි; (සවභා වයා යුජ්ඣෙයි.) ඉති, මෙපරිද්දෙන්; නියමතො, නියම වශයෙන්; විත්තසංඛාරෙනසංඛිං, විත්තසංඝකාරය හා සමග; (කායසංඛාරසු, කායසංඝකාරයාගේ; ට) එකකඛණේ, එකක්කණයෙහි; නිරුජ්ඣනතො, බිඳීමවනහෙයින්; ආමන්තාති, ආමන්තායනවචනය; (භගවතා, භාග්‍ය වතුන් වහන්සේ විසින්; ට) වුත්තං, වදාළසේක.

* ඉදින් විත්තයාගේ උත්පාදකක්කණයෙහි රූපය බිඳේ නම් එසේ බිඳීමක් ඇතිකල්හි විත්තසංඝකාරයතෙම විත්තයාගේ උත්පාදකක්කණයෙහි බිඳෙන හෙයින් “යසු කායසංඛාරෙන නිරුජ්ඣති තසු විත්ත සංඛාරෙ නිරුජ්ඣති” යන පාවජාපාලියෙහිලා “ආමන්තා යන විසජ්ජනාපාලිය නොවදර “නො” යන විසජ්ජනාපාලිය වදාළයුතුය යනු භාවයි.

79

සොවායං විත්තසමුදානසු බණ්ණියමො වුතො කම්මාදි සමුදානසුභි අයමෙවබණ්ණියමො තසමා පටිසංචිච්ඡෙතන සහ සහනං කම්මජරූපං තනොපසාය සත්තරසමෙනසංඛිං නිරුජ්ඣති, පටිසංචිච්ඡෙතනසු සිතිකඛණේ උප්පනං අභාරසමසු උප්පාදකඛණේ නිරුජ්ඣති, පටිසංචිච්ඡෙතනසු භවගතඛණේ උප්පනං අභාරසමසු ධාතකඛණේ නිරුජ්ඣති ති ඉමිනානෙයෙනෙත්ථ සොජනා කාතබ්බා, තනොපරමපන උතුසමුදානිකප්පෙණ්ණෙව නිසති නිහරිතො ඤාපෙඨාති වත්තබ්බං හොති, එවං නානුසාරදෙහතිගේධතො වෙදිතබ්බා.

79. විත්තසමුදානසු, විත්තයහෙතුකොට උපදනා රූපයාගේ; සොවායං බණ්ණියමො, යම් ක්කණනියමයක්; වුතො, වදාළසේක්ද; කම්මාදි සමුදානසුභි, කම්මාදින් හෙතුකොට උපදනා රූපයාගේද; අයමෙවබණ්ණියමො, මේ විත්තසමුත්තාන රූපයෙහි කියනලද ක්කණ නියමයම; දඨබ්බො, දතයුතු; (යසමා, යම්හෙයකින්; කම්මාදි සමු දානසුභි, කම්මාදින් සමුත්තාන වූ රූපයාගේත්; අයමෙවබණ්ණියමො, මේ ක්කණනියමයම; දඨබ්බො, දතයුත්තේද; ට) තසමා, එහෙයින්; පටිසංචිච්ඡෙතනසහසනං, ප්‍රතිසංචි විත්තය හා සමග උපන්නාවූ;

කම්මජරුපං, කම්මජරුපය නෙම; තතොපඨාය, ඒ ප්‍රතිසංකී විතත යෙති පටන්ගෙන; සත්තරසමෙනසංකී, සතළොස්වන සිත හා සමග; තිරුජ්ඣති, බිඳෙයි; පටිසංකීවිතතස්ස, ප්‍රතිසංකී විතතයාගේ; සිති කකුණේ, සිතිසංකුණයෙහි, උප්පන්නං, උපන්නාමු; (කම්මජරුපං, කම්මජරුපයනෙම;) අඨාරසමස්ස, අටළොස්වනුමු විතතයාගේ; උප්පාදකකුණේ, උප්පාදකුණයෙහි; තිරුජ්ඣති, බිඳෙයි; පටිසංකී විතතස්ස, ප්‍රතිසංකී විතතයාගේ; හඬගකකුණේ, හඬගකුණයෙහි; උප්පන්නං, උපන්නාමු; (කම්මජරුපං, කම්මජරුපයනෙම;) අඨාරසමස්ස, අටළොස්වනුමු විතතයාගේ; ඨානකකුණේ, සිතිසංකුණයෙහි; තිරුජ්ඣති, බිඳෙයි; (ඉති සමාප්තියෙති වැටේ.) ඉමිනානෙයන, මෙකිනස විසින්; එසු, මේ කම්මජරුප නිරෝධාධිකාරයෙහි; යොජනා, අභි යොජනානොමෝ; කාතබ්බා, කටයුත්තියැ; තතො, ඒ පශ්චිමමු කම්මජරුපයාගේ නිරෝධයෙන්; පරංපන, මත්තෙහි වනාහි; උතු සමුඨාතිකප්පවෙණියෙව, සෘතුජ රූප පරම්පරානොමෝමැ; තිඨති, පවති; (“තතොපරනති චුතිනොපරං”යි යොජනාගතවිවරණ හෙයින් “ඒ චුතිසෙන් මත්තෙහි”යිද අභියෙදේ.) නිහරිතා, මාතදෙහසයි කියනලද යෘතුජරුප කලෙවරය ඉවතට ගෙනගොස්; ක්කාපෙඨාති, ආදහනකරවියයි; වත්තබ්බංගොති, කියයුතුමේ; එවං, මෙකි නසින්; නානුප්පාදෙකනිරෝධනො, නානොප්පාදෙකනිරෝධ වශයෙන්; (පඤ්චකකිකා, පඤ්චසකකියෝතුමු;) වෙදිතබ්බා, දතයුත්තාහ. (නානුප්පාදෙකනිරෝධනාසිද පාඨානනරසි.)

* “යොවායං විතතසමුඨානස්ස පෙ අයමෙව ඛණ්ති යමො” යන මෙකීම විතතජරුපය හා කම්මාදීන් සමුත්තාන රූපයන්ගේ ස්වභාවයෙන් සමානභාවය සදහාම කියනලදය. එහෙත් විතතජ රූපයනෙම උප්පාදකුණ මාත්‍රයෙහිම උපදින්නාක්මෙන් කම්මාදීන් සමුත්තාන රූපයන්ගේ උප්පාදකුණ මාත්‍රයෙහි පමණක් උපදනා බවක් සදහා නොකියනලදය. කවරහෙයින්? කම්මජරුපයාගේ සංකුණත්‍රයෙහිම උපදනාබැව් “තසමාපටිසංකීවිතෙන සනුප්පන්නං කම්මජරුපං” යනාදි වශයෙන් ව්‍යාසමාන බැවිනි. මූලටිකාවෙති “ඉමාය පාලියා විරුජ්ඣතිති තසමා වතුසමුඨාතික රූපස්සාපි සමා නායුකතාය හවිතබ්බතතාති අබිප්පායො” යන්නෙන් විතතජරුප යාගේ හා කම්මජරුපයාගේ සමානායුජක භාවය සලකා කියනලදය යන අභිප්‍රාය වේ. ප්‍රාජ්‍යාවසරයෙහි සමමතය ඇර දක්වන අභිකථා වායායෝ “තසමා පෙ යොජනාකාතබ්බා”යි යුතු.

* මේ නානුප්පාදෙකනිරෝධාධිකාරයෙහි “පටිසංකීවිතතස්ස හඬගකකුණේ උප්පන්නං අඨාරසමස්ස ඨානකකුණේ තිරුජ්ඣති”යිදක්වා බුධසොභාවායායෝ විතතයාගේ හඬගකුණයෙහි රූපයාගේ ඉපැදීම ඇරපෑහ. ඒ ඇරපෑ වචනය “යස්සවාපන සමුදයසවං තිරුජ්ඣති තස්ස දුකකසවං උප්පජ්ජති නො”යි යමකප්‍රකරණයෙහි වදාළ

පාඨය හා සංසදනය වනුයෙන් නිදේශයයි දනුයුතු. කෙසේද යත්? ඉදින් රූපය තෙමේ විතතයාගේ භවිතස්සන්යෙති වත්තේනම් විතත සංඛ්‍යාතවූ සමුදය සත්‍යයාගේ භවිතස්සන්යෙති පවත්නාවූ රූපයද සමුදයසත්‍යය නිරෝධවේයයි කියයුතුය. ඒ සමුදයසත්‍යයාගේ භවිත ස්සන්යෙති පවත්නාරූපය (උපපජ්ජමාන) උපදනාරූපය වනහෙයින් දුඃඛසත්‍යය උපදනේයයි කියයුතුය. එහෙයින් “නො”යන විසජ්ජනය නොයෙදේනුයි. “ආමනනා”යි විසජ්ජනය කටයුත්තේය. එහෙත් රූපය තෙම වනාහි විතතයාගේ භවිතස්සන්යෙති නොවන හෙයින් “නො”යන විසජ්ජනය දක්වා වදාළසේක්නුයි නිදේශවේ. විතතයාගේ උත්පාදස්සන්යෙති රූපයාගේ බිදීමද “පටිසංඛිට්ඨතස්ස සීතිකකිණේ උපපනනං අභාරසමස්ස උපපාදකකිණේ නිරුජ්ඣති” යන්නෙන් දක්වූ සේක්ද ඒ දක්වූ වචනයද “යස්ස කුසලාධම්මං උපපජ්ජනති තස්ස අඛ්‍යාතතාධම්මං නිරුජ්ඣනති නො”යි ධම්මයමකයෙහි දෙශනා කොට වදාළපාඨය හා සංසදනය වනුයෙන් නිදේශවේ. කෙසේද යත්? කුසලයාගේ උත්පාදස්සන්යෙති කුසල් උපපජ්ජමාන හෙයින් හෙවත්- උපදනා හෙයින් “කුසලාධම්මං උපපජ්ජනති”යි වදාළසේක. ඒ කුසල යාගේ උත්පාදස්සන්යෙති නිරුධ්වන රූපයතෙම වනාහි අව්‍යාකාත වනබැවින් අව්‍යාකාතයාගේ නිරුජ්ඣමාන භාවය හෙවත්-එකෙණෙහි බිදෙනබව ගෙන “අඛ්‍යාතතාධම්මං නිරුජ්ඣනති”යි වදාළසේක. තදුභයපදයන්ගේ සමානත්වය හෙතුකොටගෙන “නො”යන විසජ්ජනය නොකටයුතුය. “ආමනනා” යන විසජ්ජනයම කටයුතුය. එහෙත් රූපයතෙමේ විතතයාගේ උත්පාදස්සන්යෙති නොවන හෙයින් “නො”යන විසජ්ජනය දක්වා වදාළසේක්නුයි නිදේශවේ. විතතයමකයෙහි “උපපනනං උපපජ්ජමානනති භවිතකකිණේ විතතං උපපනනං නොව උපපජ්ජමානං උපපාදකකිණේ විතතං උපපනනාඤ්ච උපපජ්ජමානාඤ්ච”යි විතතයාගේ උත්පාදස්සන් භවිතස්සන්යන්ම වදාළහෙයින් ස්විතිස්සන්යන්හුගේ පාලිතය විසින් නැති බැව් දනුයුතු.

80

එකුප්පාදෙකනිග්ගෙධනොති රූපං පන රූපෙන සහ එකුප්පාදං එකනිග්ගෙධං අරූපං. අරූපෙන සහ එකුප්පාදං එකනිග්ගෙධං, එවං එකුප්පාදෙකනිග්ගෙධනො වෙදිනබ්බා, නානුප්පාදනානානිග්ගෙධනා පන චතුසනනතිරූපෙන දිපෙනබ්බා, ඉමස්ස හි උඩංපාදනලා අධොකෙසමත්ථකා තචපටිසනනස්සපිරස්ස තත්ථනත්ථ චතුසනනති රූපං සහසුඤ්ඤාචෙන වනනති, එවං වනනමානස්සාපිස්ස න එකුප්පාදදිනා සලලකෙතනබ්බා, සථාපන උපවිකර්ජිතා කිසිලලිකර්ජිතා ඔලොකිසමානා එකාබ්බාවිස හොති නපන එකාබ්බා, අඤ්ඤස්සා හි සිසසනනිකෙ අඤ්ඤස්සා සිසමපි උදරමපි පාදපි, අඤ්ඤස්සා උදරසනනිකෙ අඤ්ඤස්සා සිසමපි උදරමපි පාදපි, අඤ්ඤස්සා පාදසනනිකෙ අඤ්ඤස්සා සිසමපි උදරමපි පාදපි හොනති, එවමෙව චතු සනනතිරූපානමපි අඤ්ඤස්සා උපපාදකකිණේ අඤ්ඤස්සා

උප්පාදෙයි හොති සිතිපි හබ්බාපි, අඤ්ඤාසා සිතිකම්මේ අඤ්ඤාසා උප්පාදෙයිහොති සිතිපි හබ්බාපි, අඤ්ඤාසා හබ්බාකම්මේ අඤ්ඤාසා උප්පාදෙයි හොති සිතිපි හබ්බාපි, එවමෙකු නානුප්පාදනානා තිශේධනො වෙදිනබ්බා.

80. එකුප්පාදෙකතිරොධනොති, එකොත්පාදෙකතිරොධ වශයෙන් යනු කිසේයැ යත්?; රූපංපන, රූපයතෙම වනාහි; රූපෙන සහ, රූපය හා සමග; එකුප්පාදං, සමානවූ ඉපදීමි ඇත්තේය; එක තිරොධං, සමානවූ බිඳීමි ඇත්තේය; අරූපං, නාමයතෙම; අරූපෙන සහ, නාමය හා සමග; එකුප්පාදං, සමානවූ ඉපදීමි ඇත්තේය; එක තිරොධං, සමානවූ බිඳීමි ඇත්තේය; එවං, මෙපරිද්දෙන්; එකුප්පාදෙකතිරොධනො, එකොත්පාදෙකතිරොධවශයෙන්; හෙවත්-එක්වැ ඉපදීමි එක්වැ බිඳීමි විසිත්; (පඤ්චකකකා, පඤ්චසකකායෝතුමු; 0) වෙදිනබ්බා, දතයුතුයහ; නානුප්පාදනානාතිරොධතාපන, නානො ත්පාද නානා තිරොධතා තොමෝ වනාහි; හෙවත්-වෙන්වැ උපදින බව වෙන්වැ බිඳෙනබව වනාහි; වතුසන්නතිරූපෙන, වතුච්චිසන්නති රූප වශයෙන්; දිපෙනබ්බා, දැක්වියයුත්තිය; හි, විසාරකෙරෙමි; පාදනලා, පත්ලෙන්; උඩං, මත්තෙහි; කෙසමන්තකා, කෙශානත යෙන්; හෙවත්-කෙසතිත්; අධො, යටැ; තවපරිසන්නාසා, සමපිරිසත් කොට ඇත්තාවූ; ඉමසාසරිරසා, මේ ශරිරයාගේ; තත්තත්ත, ඒඒ තත්ති; (ඒඒ අවයවයෙහි යුසේසි.) වතුසන්නතිරූපං, වතුච්චිසන්නති රූපයතෙම; සතපුඤ්ජභාවෙන, නිවිඞ්වූ සමුහභාවයෙන්; (ගණ බොල්වැ හැසුනු රැසක්වීමෙන් යුසේසි.) වත්තති, පවති; එවං, මෙපරිද්දෙන්; වත්තමානසාපි, පවත්නාවූද; අසා, ඒ වතුසන්නති රූපයාගේ; එකුප්පාදදිතා, එකොත්පාදදිතාවයැ; නසලලකෙතබ්බා, නොසලලකියයුත්තිය; යථාපන, සාධකඋපමාතොමෝ කෙසේදයත්?; උපචිකරුජ්චා, ගමන්ගත් වේයන්රැසක්හෝ; කිපිලලිකරුජ්චා, ගමන් ගත් කුහුඹුවන් රැසක් හෝ; නොහොත්-උපචිකරුජ්චා, ගමන්ගත් වේයන් පෙළක් හෝ; කිපිලලිකරුජ්චා, ගමන්ගත් කුහුඹුවන් පෙළක් හෝ; (උපචිකරුජ්චා කිපිලලිකරුජ්චාසිද පාසානන්තරසි.) ඔලොකිය මානා, තරඹනුලබන්ති; එකාබ්බාවිය, එකාබ්බවූවාක්මෙන්; හොති, වෙසිද; පන (තථාපි,) එසේ එකාබ්බවූවාක් මෙන් පෙනෙනු ලබන්ති නමුදු; එකාබ්බා, එකාබ්බවූවා; නහොති, නොවේ; හි, ඒ කිමසැබව; අඤ්ඤාසා, එක් වේයන්පෙළකගේ; නොහොත්-එක් කුහුඹුවන් පෙළකගේ; සිසසනිකෙ, හිසලහැ; අඤ්ඤාසා, එක්වේයන්පෙළකගේ; නොහොත්-එක් කුහුඹුවන් පෙළකගේ; සිසමපි, හිසද; උදරමපි, කුසද; පාදපි, පාදයෝද; (යථාහොනති, යම්සේ වෙද්ද;) අඤ්ඤාසා, එක් වේයන් පෙළකගේ; නොහොත්-එක් කුහුඹුවන් පෙළකගේ; උදරසනිකෙ, කුසලහැ; අඤ්ඤාසා, එක් වේයන් පෙළකගේ; නොහොත්-එක් කුහුඹුවන් පෙළකගේ; සිසමපි, හිසද; උදරමපි, කුසද; පාදපි, පාදයෝද; (යථාහොනති, යම්සේවෙද්ද;) අඤ්ඤාසා,

එක් වේයන් පෙළකගේ; නොහොත්-එක් කුහුඹුවන් පෙළකගේ; පාදසන්නකො, පාලන; අඤ්ඤාසා, එක් වේයන් පෙළකගේ; නොහොත්-එක් කුහුඹුවන් පෙළකගේ; සිසමපි, නිසද; උදරමපි, කුසද; පාදපි, පාදයෝද; (යථා) හොනති, යම්සේ වෙද්ද; එවමෙව, එපරිද්දෙන්ම; වතුසන්නතිරූපානමපි, වතුථිබ සන්නති රූපයන්ගේද; අඤ්ඤාසා, අන්‍යවූ රූපයක්හුගේ; උපපාදකකණේ, උපපාදකකණයෙහි; අඤ්ඤාසා, අන්‍යවූ රූපයක්හුගේ; උපපාදෙපි, ඉපදීමද; සිතිපි, සිතීමෙන්මද; හඬෙහාපි, බිඳීමද; හොති, වේ; අඤ්ඤාසා, අන්‍යවූ රූපයක්හුගේ; සිතිකකණේ, සිතීමකණයෙහි; අඤ්ඤාසා, අන්‍යවූ රූපයක්හුගේ; උපපාදෙපි, ඉපදීමද; සිතිපි, සිතීමෙන්මද; හඬෙහාපි, බිඳීමද; හොති, වේ; අඤ්ඤාසා, අන්‍යවූ රූපයක්හුගේ; හඬකකණේ, හඬකකණයෙහි; අඤ්ඤාසා, අන්‍යවූ රූපයක්හුගේ; උපපාදෙපි, ඉපදීමද; සිතිපි, සිතීමෙන්මද; හඬෙහාපි, බිඳීමද; හොති, වේ; එවං, මෙපරිද්දෙන්; එත්ථ, මේසකකුච්චිහඬයෙහි; නානුපාදනානාතිරොධනො, නානොපපාද නානාතිරොධ වශයෙන්; හෙවත්-වෙන්වා ඉපදීම වෙන්වා බිඳීම විසින්; (රූපසන්නති, 0) වතුසන්නති රූපයෝතුමු; වෙදිතබ්බා, දහසුත්තාහ; (“නානුපාදනානාතිරොධතා” සිද පාඨසි.)

81

අනිනාදිනිපන දුරදුකපරියොසානානි පාලියං ආගතානෙව, පච්චයසමුදානානිපි කමමජං කමමපච්චයං කමමපච්චයඋතුසමුදානනති ආදිනානසෙන හෙසා සාමිනානියෙව, පඤ්චාපි පන බ්බා පරිනිපථනනාව හොනති නොඅපරිනිපථනනා, සබ්බතාව නොඅසබ්බතා, අපිවනිපථනනාපි හොනතියෙව, සභාවධමමසුභි නිබ්බානමෙවෙසං අපරිනිපථනනං අනිපථනනඤ්ච, නිරොධසමාපනති පන නාමපඤ්ඤාතතිව කථනති, නිරොධසමාපනති ලොකිස ලොකුතනගතිවා සබ්බතාසබ්බතානිවා පරිනිපථනනාපරිනිපථනනානිවා නවතතබ්බා, නිපථනනාපනහොති, සමාපජ්ජනෙන නමාපජ්ජනබ්බතො, නථානාමපඤ්ඤාතති, සා පි හි ලොකිසාදිපෙදං නලහති, නිපථනනාපන හොති නොඅනිපථනනා, නාමගහගණඤ්ච ගණනෙනාව ගණනානිති, එවං පඤ්ඤාසකතො බ්බෙ විදිකාසුන එතෙසුසෙව,

81. අනිනාදිති, අනිතපදය මුල්කොට ඇති; දුරදුකපරියොසානානි පන, දුරවිකය අවසන්කොට ඇති පදයෝ වනාහි; (දුරසන්නික පරියොසානානි” සිද පාඨසි.) පාලියා, පෙළෙහි; ආගතානෙව, ආවාහ මැසි; පච්චයසමුදානානිපි, ප්‍රත්‍යය සමුදාන පදයෝද; කමමජං කමමපච්චයං කමමපච්චය උතුසමුදානනති ආදිනා, කමමජං පෙසුසමුදානං යන මේ ආදිවූ; නයෙන, නයවිසින්; හෙසා, යථා අථසාලිති නම්වූ අටුවාවෙහි; කපිතානිථව, කියනලද්දහුමැසි; පඤ්චාපි, පඤ්චිධවූද; බ්බාපන, සක්කියෝවනාහි; පරිනිපථනනාව, ප්‍රත්‍යයයන්

විසින් පිරිසිදුනලදුවැ නිෂපාදනය කලානුම; හොනනි, වෙත්; අපරි නිප්පනා, ප්‍රත්‍යයයන් විසින් නොපිරිසිදුනලදුවැ අනිෂපාදනය කලානු; නො, නොවෙත්; නොහොත් පරිනිප්පනාව, පරිනිෂපනා නම් නුම; හොනනි, වෙත්; අපරිනිප්පනා, අපරිනිෂපනා නම්නු; නො, නොවෙත්; (පැරණි බුරුම සන්නයෙහි පරිනිප්පනාව, සමබ්බව්වානුම; හෙවත්-සමුප්ප්ව්වානුම; ශි කලාවූ අභියෝජනාව අනිතව බුරුම සන්නයෙහි පිළිබා යටති නසින් දැක්වී.) සඛිතාව, ප්‍රත්‍යයයන් විසින් සකස්කොටැ කරනලද්දනුම; (හොනනි, වෙත්;) හෙවත්-සඛිතනම්නු වෙත්; අසඛිතා, ප්‍රත්‍යයයන් විසින් සකස්කොටැ නොකරනලද්දනු; නො, නොවෙත්; හෙවත්-අසඛිත නම්නු වෙත්; අපිව, අනිත් නයෙක්; (මයාවුවනො, මා විසින් කියනුලැබේ;) නිප්පනාපි, නාමප්‍රඥප්තිවත්නුද; හොනනියෙව, වෙත්මැයි; (මෙහි දැක්වූ අපිවනිප්ප නනාපි යන්නෙන් හෙතුඵලවය ගතවයි;) හි, ඒ එසේමැයි; සභාව ධමමසු, පරමාපි සභාවූ ධම්යන් අතුරෙන්; එකා, හුදකලාවූ; නිබ්බානමෙව, නිවාණයමැ; අපරිනිප්පනාව, ප්‍රත්‍යයයන් විසින් පිරිසිදු නිෂපාදනය නොකලාවූ අභියෝග් අපරිනිෂපනා නමුදු වේ; අනිප්පනාව, ප්‍රත්‍යයයන් විසින් නාමග්‍රහණ විසින් නිෂපාදනය නොකල අභියෝග් අනිෂපනා නමුදු වේ; නිරොධසමාපනතිව, නිරොධ සමාපනති නොමෝද; නාමපඤ්ඤානතිව, නාමප්‍රඥප්තියොමෝද; කථංපන, කෙසේ නම් වේද; ඉති, ඉදින් මෙසේ කියානම්; (එවංසති, එසේ ඇති කල්හි;) නිරොධසමාපනති, නිරොධසමාපනති නොමෝ; ලොකිය ලොකුත්තරුතිවා, ලොකිකයැ ලොකොත්තරයැ කියාත්; සඛිතාසඛිතාතිවා, සඛිතයැ අසඛිතයැ කියාත්; පරිනිප්පනාපරි නිප්පනාතිවා, පරිනිෂපනායැ අපරිනිෂපනායැ කියාත්; නවත්තබ්බා, නොකියයුත්තියැ; සමාපජ්ජනෙනා, සමවදනා පුතුලා විසින්; සමාපජ්ජනබ්බභාවනො, සමවැද්ද යුතුවන බැවින්; නිප්පනාපන හොති, නිෂපනාවූවානම්වේ; නාමපඤ්ඤානති, නාමප්‍රඥප්තියොමෝද; තථා, එසේමැයි; (ඒ නිරොධ සමාපනතිය මෙනැයි යනු භාවයි.) හි, ඒකීම සැබව; සාපි, ඒ නාම ප්‍රඥප්තියොමෝද; ලොකියාදිහෙදං, ලොකිකාදි ප්‍රභෙදය; නලහති, නොලබා; හි, යම්හෙයකින්; නාමයා ගණං, නාමසංඝෙකනය; ගණකතොවා, ගන්නා තැනැත්තෙම; ගණගාති, ගණිද; ඉති, එහෙයින්; නිප්පනාපනහොති, නිෂපනාවූවා නම් වේ; අනිප්පනා, අනිෂපනාවූවානම්; නො, නොවේ; එවං, යථොක්ත නසින්; පකිශ්ණකතො, ප්‍රකිණික වශයෙන්; බකෙ, සකකියන්; විදිකා, දැන; තෙසුයෙව, එබඳු සභාව ඇත්තාවූම;

* මෙහි “පරිනිප්පන” ශබ්දයෙන් යම්හෙයකින් පරමාථ ධම්යම ගැනේද “නිප්පන” ශබ්දයෙන් පරමාථධම් ප්‍රඥප්තිවයම ගැනේද එහෙයින් ශබ්දනානාකිය අභිනානාකිය පිණිස කරනලදැයි දනගුතු. “පරිවර්ණිකා පච්චයෙහි නිප්පාදියනතිති පරිනිප්පනා” යනු කම් කාරක නිව්වනයි. “යෙපඤ්චකකිකා, යම් පඤ්චසකකි කෙනෙක්;

උදයවයවසෙන, ඉපදිමි බිඳිමි වශයෙන්; පච්චයෙහි, ප්‍රත්‍යයයන් විසින්; නිප්පාදියනති, නිපයනු ලබද්ද; තෙපඤ්චකකිකා, ඒ පඤ්චසකකියෝ තුමු; පරිනිප්පනනා, පරිනිෂ්පනනනම්හු වෙත්” කම්සාධනයෙහිනිපුළු පද ධාතු වෙන් තප්‍රත්‍යයවැ සිබයි. පදධාතුහුගේ ස්ථානයෙහි අනුකත කර්ත්‍රථි ක්‍රියානොමෝ නානාක්‍ෂණික වෙනතාවගේ නානාක්‍ෂණික කම්ශකතියද ෂඛාලලබ්‍යයන්ගේ ආලබ්‍ය ශකතියද පුළු පුළුමු විතෙතාතපාදයන්ගේ අනන්තරදි ශකතියද පුළුපුළුමු විතතයන් සමග උපන් ෂඛවසතුන්ගේ පුරෝජන ශකතියද සහජතවු නාමසකකියන් සිවුදෙනා මධ්‍යයෙහි එකක්පාසාද සතරමභාතුතයන් මධ්‍යයෙහි එකක් පාසාද ප්‍රතිසකිය හා සමග උපන් හාදයවසතු වද යන මෙනෙක් ධර්මයන්ගේ සහජතාදි ප්‍රත්‍යය ශකතියද මුඛ්‍යවශයෙන් දක්වා, කම්භාපෙක්‍ෂවු තත්ත්වයානොමෝ ප්‍රත්‍යයොතපනනවු පඤ්චසකකියන්ගේ ප්‍රාදුර්භාවයකාරණොපචාරුථි වශයෙන්දක්වා, තප්‍රත්‍යයතෙමේ කාරණාථි වශයෙන් අඛිකිකාතවු විපාකසඛ්‍යාතවු පඤ්චසකකිය දක්වා, මේ පරිනිප්පනන ශබ්දයාගේ නිළිවනාදියයි. * “පච්චයෙහිව සමාපනන පුග්ගලනාමග්ගහණෙහිව නිප්පාදියනති නිප්පනනා” යනු නිප්පනන ශබ්දයාගේ කම්සාධන නිළිවනයි. “යෙධමමා, යමි පරමාථි ධර්මි සංචාතිධර්මි කෙනෙක්; පච්චයෙහිව, කම්ප්‍රත්‍යය ආදිකොට ඇති ප්‍රත්‍යයයන් විසිනුත්; සමාපනන පුග්ගලනාමග්ගහණෙහිව, සමවත් සමවත් පුග්ගලන්ගේ නාමව්‍යවහාර විසිනුත්; නිප්පාදියනති, නිපයනු ලබද්ද; තෙධමමා, ඒ ධර්මයෝතුමු; නිප්පනනා, නිෂ්පනනනම්හු වෙත්;” කම්සාධනයෙහි නිපුළුපද ධාතු වෙන් තප්‍රත්‍යයවැ සිබයි. පච්චයෙහියන අනුකත කතීතාප්‍රයෝගයෙහි පදධාතු තප්‍රත්‍යයන් විසින් කියනලද අථයෝ පරිනිප්පනනපදයෙහි කිනසින් දතයුතුය. “සමාපනන පුග්ගලනාමග්ගහණෙහි” යන අනුකතකතීතාප්‍රයෝගය ඇති කල්හි පද ධාතුහුගේ කර්ත්‍රථිපෙක්‍ෂක ක්‍රියානොමෝ සමවතට සමවත් මේ පුරිස්තෙම. දතතයනාදි නම් ඇත්තේය යනාදිවශයෙන් නාමප්‍රඥපති ව්‍යවහාරයාගේ ප්‍රකානුපනිශ්‍රය ශකතිය මුඛ්‍ය වශයෙන් දක්වා, කම්භාපෙක්‍ෂාකරන්නාවු ක්‍රියානොමෝ විතතවෛතසික විතතජ රූපයන්ගේ නිරෝධයයි කියනලද නිරෝධ සමාපනතියද දතනාදි නාමප්‍රඥපතියගේ අවිද්‍යාන භාවයද කාරණොපචාරුථි වශයෙන් දක්වා, තප්‍රත්‍යයතෙමේ ඒ කාරණොපචාරුථි වශයෙන් අඛිකිකාතවු විතතවෛතසික විතතජ රූපයන්ගේ නිරුධ්‍යාව සඛ්‍යාත නිරෝධ සමාපනතියද දතතයනාදි නාමප්‍රඥපතියද කාරණාථි වශයෙන්දක්වා, මේ වනාහි නිප්පනන ශබ්දයාගේ නිළිවනාථාදියයි. “පරිනිප්පනන නිප්පනනානංකොවිසෙසොති පුබ්බනනාපරනන පරිච්ඡෙනො පච්ච යෙහි නිප්පාදිතො තිලකඛණාහතො සභාවධමෙමා පරිනිප්පනනා නිප්පනනාපන අසභාවධමෙමාපි හොති නාමග්ගහන සමාපජ්ජනාදි වසෙන නිප්පාදියමානො”යි මූලටිකාගත හෙසිනුදු පුළුඹකත නිළිව නාථයෝ සිබියහයි දතයුතු. පරිනිෂ්පනන නිෂ්පනනවු ධර්මයන්ගේ

තානාත්‍යය දක්වා අපරිනිෂ්පනා ධර්මයන් දක්වනු පිණිස “සභාව ධර්මමසුභිං පෙණංගණිකාති” යන පාඨය දැක්වූහ. නවද දත්ත යනාදී නාමප්‍රඥපතිය සංවාතියම වන හෙයින් දත්තයනාදී ව්‍යවහාරය වේද එහෙයින් නාමප්‍රඥපතීන්තොමෝද නිෂ්පන්නනමාසි යනු භාවයි. “නිරුධසමාපත්තිපනාති එතෙන සබ්බංපි උපාදුපඤ්ඤානං තදෙක දෙසෙන දසෙය්‍යතීති වෙදිතබ්බං” යනු විකාවාය්‍යී වචන හෙයින් නිරුධසමාපත්ති සංඛ්‍යාතවු ප්‍රඥප්‍රකාශයෙකින් සියළුම කරුණු සදහා පණවනලද උපාදුප්‍රඥපතීන්තොමෝ ගෘහිතය.

82

බකෙසු ඤාණිහෙදන්ථං කමතොථ විසෙසතො,
අනුනාඨිකතො චෙව උපමාතො තථෙව ව.

දඬබ්බතො විධා එවං පස්ස නානස්ස සිඨිතො,
විනිච්ඡයනස්ස සමමා විඤ්ඤානබ්බො විභාවිතා.

තත්ථ කමතොති ඉධ උප්පත්තික්කමො පභානාක්කමො පටි පත්තික්කමො භූමික්කමො දෙසනාක්කමොති බහුවිධො කමො, තත්ථ පඨමං කලලං හොති කලලා හොති අබ්බදන්ති එවමාදි උප්පත්තික්කමො, දස්සනොනපභානබ්බොධමො භාවනාස පභානබ්බො ධමමාති එවමාදි පභානාක්කමො, සිලවිසුඨි විනතවිසුඨිති එවමාදි පටිපත්තික්කමො, කාමාවචන රූපාවචනති එවමාදි භූමික්කමො, චත්තාරෙසතිපඝානා චත්තාරෙසමසංඛාතාතිවා දහකථං සිල කථනතිවා එවමාදි දෙසනාක්කමො,

82. බකෙසු, සකකියන්ති; ඤාණිහෙදන්ථං, බ්‍රහ්මප්‍රභෙද ජනනය පිණිස; කමතොව, ක්‍රමවශයෙන්ද; හෙවත්-පරිපාටි වශයෙන්ද; අථ, එයින් අන්‍යවූ; විසෙසතො, විශේෂ වශයෙන්ද; අනුනාඨිකතොචෙව, අනුත අනතිරෙක වශයෙන්ද; උපමාතොව, උපමාවශයෙන්ද; තථෙව, එසේම; (ඉන් අන්‍යවූමගි;) විධා, දෙපරිද්දෙකින්; දඬබ්බ තොව, දැක්කයුතු වශයෙන්ද; එවං, මේ දෙපරිද්දෙන්; පස්සනාස්ස, දක්නාවූ ප්‍රදාලයාගේ; අත්ඨසිඨිතොව, අවිසාධනවශයෙන්ද; විනිච්ඡය නයො, ව්‍යවස්ථානනයනෙමේ; විභාවිතා, ප්‍රාඥයා විසින්; සමමා, මොනවට; විඤ්ඤානබ්බො, දතයුතුයි; (කමතොවාසීද පාඨානතරයි.)

තත්ථ, ඒ ගාථාවන්ති; කමතොති, කමතො යන පදයාගේ; (විනිච්ඡයොඑවංවෙදිතබ්බො, විනිශ්චයමෙසේදතයුතුට;) නොහොත්- තත්ථ, ඒ කමතො යනාදී පදයන් අතුරෙන්; කමතොති, කමතො යන; ඉධ, මේ වචනයෙහි; උප්පත්තික්කමො, උත්පත්ති ක්‍රමයද; පභා නක්කමො, ප්‍රභාන ක්‍රමයද; පටිපත්තික්කමො, ප්‍රතිපත්ති ක්‍රමයද; භූමික්කමො, භූමික්‍රමයද; දෙසනාක්කමො, දෙශනාක්‍රමයද; ඉති (ආදිනා), මේආදී වශයෙන්; නොහොත්-ඉති, (ඉමස්මිං අධිකාරො,) මේ අධිකාරයෙහි; කමො, ක්‍රමයනෙමේ; බහුවිධො, බොහෝවූ ප්‍රකාර

ඇත්තේය; තත්, ඒ උත්පත්ති ක්‍රමාදීන් අනුරෙහි; පස්මංකලලං හොති කලලාහොති අඛ්ඛුදනති ඵවමාදි, පස්මංපෙඤ්ඤාදං යන මේ ආදි ක්‍රමයනෙම; උප්පත්තිකකමො, උත්පත්තික්‍රමය නම් වේ; දස්සනෙන පභානබ්බං ධමමා භාවනාය පභානබ්බං ධමමාති ඵවමාදි, දස්සනෙන පෙඤ්ඤාධමමා යන මේ ආදිවූ ක්‍රමයනෙම; හෙවත්-දස්සනෙන පභානබ්බංධමමා, දඤ්ඤායසි කියනලද සෝවාන් මගින් පැහියයුතු පාපධම් යෝය; භාවනායපභානබ්බංධමමා, භාවනායසි කියනලද උපරිමාගීත්‍ර යෙන් පැහියයුතු පාපධම් යෝය; ඉතිඵවමාදි, යන මේ ආදිවූ ක්‍රමය නෙම; පභානකකමො, ප්‍රභානක්‍රමය නම් වේ; සීලවිසුඤ්චිත්තවිසුඤ්චිති ඵවමාදි, ශීලවිගුඤ්චිත්තවිගුඤ්චිත යන මේ ආදිවූ ක්‍රමයනෙම; පටිපත්තිකකමො, ප්‍රතිපත්තික්‍රමය නම් වේ; කාමාවචරරූපාවචරති ඵවමාදි, කාමාවචරභූමියා රූපාවචරභූමියා යන මේ ආදිවූ ක්‍රමය නෙම; භූමිකකමො, භූමික්‍රම නම් වේ; චන්තාරෙසතිපඨානා චන්තාරෙ සමමප්පධානාතිවා, චන්තාරෙ සතිපඨානා චන්තාරෙ සමමප්පධානා කියා හෝ; හෙවත්-සතර සිව්වත්ත්‍රය සතර සමසක්ප්‍රධානයෝය කියා හෝ; දුතකපං සීලකපංතිවා, දුතකපං සීලකපං කියාහෝ; හෙවත්-දුතකපාය ශීලකපාය කියාහෝ; ඵවමාදි, මේ ආදිවූ ක්‍රමය නෙම; දෙසනාකකමො, දෙසනාක්‍රමය නම් වේ.

* පළමු කලලරූපයද අනතුරුව අභ්‍රිදයද යනාදිය පරිපාටිය නොඉක්ම හටගන්නේය. පළමු අභ්‍රිදයද අනතුරුව කලලයද යනාදිය උත්පරිපාටියෙන් නොදහටගන්නා බැවින් “පස්මං කලලං හොති කලලාහොති අඛ්ඛුදං”යි දැක්වූ පරිපාටිය දෙසනා වශයෙන් නොවැ උත්පත්තික්‍රම වශයෙන් වදාලගෙසින් උත්පත්තික්‍රමනමැයිද, ශ්‍රෝතෘපත්ති මාගීයා විසින් කෙලෙස් නැසූ ඉක්බිති මතුමාගීත්‍රය විසින් පරිපාටිය නොඉක්මකෙලෙස් නැසියයුතු කාරණයෙන් ප්‍රභාන ක්‍රමය නමැයිද, ශීලවිගුඤ්චිත්මවූ වතුච්ඨ පාරගුඤ්චි ශීලය සමපූර්ණකොට ඉක්බිති යථාක්‍රමයෙන් චිත්තවිගුඤ්චිතයසි කියනලද ධ්‍යානමාගී ඵලයන් ප්‍රත්‍යක්‍ෂකිරීමට ශක්‍යවූ කාරණයෙන් ප්‍රතිපත්තික්‍රම නමැයිද, සමාතිප්‍රස්ථානාධි ගමයෙන් පසු සමසක් ප්‍රධානාධිගමය වේය යන පිළිවෙලකුදු දුතමය කුශලයෙන් පසු ශීලමය කුශලය සකස්වේය යනාදි පිළිවෙලකුදු නැත්තේ වී නමුත් මෙපිළිවෙලින් වදාලකාරණයෙන් දෙසනාක්‍රමය නමැයිද දතයුතු.

83

තෙසු ඉධ උප්පත්තිකකමො නාව නසුප්පති කලලාදිතං විස බ්බුට්ඨං පුබ්බාපරිසවච්ඡාගෙන අනුප්පත්තියො, නපභානකකමො කුසලාබ්‍යාකනාතං අප්පභානබ්බතො, නපටිපත්තිකකමො අකුසලාතං අප්පටිපප්පතිසතො, නභූමිකකමො වෙදනාදිතං චතුශ්මික පරිසාපනනතො, දෙසනාකකමො පන යුජ්ජති,

83. තෙසු, ඒ ක්‍රමයන් අතුරෙහි; තාව, පළමුකොට; උප්පත්තිකකමො, උප්පත්තික්‍රමයනෙම; ඉධ, මේ සකකුතිදේශයෙහි; නසුජ්ඣති, නොයෙදෙයි; (කසමා, කවරහෙයින් යන්; 0 ?) කලලාදිනංවිය, කලල රූපාදීන්ගේ පූජාපර ව්‍යවස්ථානයමෙන්; බකුකං, සකකුයින්ගේ; පුබ්බාපරියවචනානෙන, පූජාවරව්‍යවස්ථාන වශයෙන්; අනුප්පත්තිනො, නුපදනාහෙයින්; පහානකකමො, ප්‍රහාන ක්‍රමයනෙම; න (සුජ්ඣති,) නොයෙදේ; (කසමා, කවරහෙයින් යන්; ?) කුසලාබ්‍යාකතානං, කුසලා ව්‍යාකාතවූ සකකුයින්; අප්පහානබ්‍රතො, පැහිම නොකටයුතුවන හෙයින්; පටිපත්තිකකමො, ප්‍රතිපත්තික්‍රමය නෙමේ; න (සුජ්ඣති,) නොයෙදේ; (කසමා, කවරහෙයින් යන්; ?) අකුසලානං, පාපධර්මයන්; අප්පටිපජ්ජිතබ්‍රතො, පිළිපැදීමනොකටයුතුවන හෙයින්; භූමිකකමො, භූමික්‍රමයනෙම; න (සුජ්ඣති,) නොයෙදේ; (කසමා, කවරහෙයින් යන්; ?) වෙදනාදිනං, වෙදනාදි ධර්මයන්; චතුභූමික පරියාපනනානා, කාමාදි චතුර්ධ භූමියෙහි ඇතුළත්වන බැවින්; දෙසනාකකමොපන, දෙශනා ක්‍රමයනෙම වනාහි; යුජ්ඣති, යෙදෙයි.

* දෙශනා ක්‍රමයද මෙහි යෙදෙන බැව් ඇති කල්හිදු වෙදනා සකකුදිනු පළමුකොට දෙශනා කළයුත්තාහු නොවෙද්ද කවරහෙයින් රූපසකකුය පළමුව වදාළසේක්දැයි යන වොදනාව ශෝධනය සඳහා “අහෙදෙනති” යනාදිය දක්වත්.

84

අහෙදෙන හි යං පඤ්චසු බනෙසු අත්තගාහපතිනං චෙනෙය්‍ය ජනං සමුත්තඤ්චිබ්‍රහ්මාගදස්සනෙන අත්තගාහනො මොචෙතු කාමො භගවා හිතකාමො නස්ස ජනස්ස සුබග්ගහණන්ථ. චක්ඛ ආදිනමපි විසසභුනං බලාපිතං පඨමං රූපකඤ්ඤං දෙසෙති, නනො ඉඤ්ඤානිරූප සං වෙදිනං වෙදනං, යං වෙදෙතිති නං සඤ්ඤානාතිති ඵලං වෙදනාවිසසස්ස ආකාරගාහිකං සඤ්ඤං සඤ්ඤාවසෙන අහි සබ්බාරකෙ සබ්බාරෙ, නෙසං වෙදනාදිනං නිස්සයං අධිපතිභූතඤ්ච විඤ්ඤාණනති ඵලං නාව කමනො විනිවජ්ජො විඤ්ඤානබ්‍රහ්මා,

84. හි, සැබව; නොහොත්-හි, කවරහෙයකින්; (දෙසනාකකමො යුජ්ඣති, දෙශනාක්‍රමයනෙම යෙදේද; 0) අහෙදෙන, සාමාන්‍යවශයෙන්; පඤ්චසු බනෙසු, පඤ්චසකකුයින්හි; අත්තගාහපතිනං, මාසතු ආත්ම භාවයෙහි දෘඪග්‍රහණයෙන් හුණුවාවූ; යං චෙනෙය්‍ය ජනං, යම් චෛතෙය පුද්ගල සමූහයකු; සමුත්තඤ්චිබ්‍රහ්මාගදස්සනෙන, සකකුයින්ගේ සමූහභූතවූ අසිටිල සමකකුතා සංඛ්‍යාත සනබහල භාවය වෙන්කොට දක්වීමෙන්; අත්තගාහනො, මාසතු ආත්ම භාවයෙහි ගෘහිත දෘඪග්‍රහණයෙන්; මොචෙතුකාමො, මුදනු කැමැත්තාවූ; හිතකාමො, සත්තට හිතවැඩ කැමැත්තාවූ; භගවා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ; නස්ස ජනස්ස, ඒ චෛතෙය පුද්ගල සමූහයාගේ; සුබග්ගහණන්ථ, සුවසේ දැනගැනීම පිණිස; චක්ඛාදිනමපි, චක්ඛුරුදිවාරයන්ටද; විසසභුනං, අරමුණුවූ;

ඔලාරිකං, ඔඥරිකවු; රූපකකකිං, රූපසකකිය; පඨමං, පළමුකොට; දෙසෙති, වදාරනසේක; තනො, ඉක්බිති; ඉඨානිඨරූපං, ඉථානිථ රූපය; සංවේදිතං, අනුභවකරන්නාවු; වේදනං, වේදනාසකකිය; (දෙසෙති, වදාරනසේක;) යං, යම් ඉථානිථ රූපයක්; වේදනා, වේදනානොමේ; ට) වේදයති, අනුභවකරයිද; නං, ඒ ඉථානිථ රූපය; (සංඤ්ඤා, සංඤ්ජානාමේ; ට) සංඤ්ජානාති, හදුනා; ඉති (ඉමයම් පදේ,) මේ පදයෙහි; එවං, මෙපරිද්දෙන්; වේදනාවිසයස්ස, වේදනා වට ගොදුරුවූ ඉථානිථවූ රූපාලම්බනයාගේ; ආකාරගාහකං, ආකාරග්‍රහණය කරන්නාවු; හෙවත්-අයුරු හදුනන්නාවු; සංඤ්ඤං, සංඤ්ජානකිය, (දෙසෙති, වදාරනසේක;) සංඤ්ඤාවසෙත, හැදිනීම්හුගේ වශයෙන්; අභිසංඛාරකෙ, සකස්කරන්නාවු; සංඛාරෙ, සංඝාරයන්, (දෙසෙති, වදාරනසේක;) තෙසංවේදනාදීනං, ඒ වේදනාදීන්ගේ; නිසසයඤ්ච, නිසසයවූද; අධිපතිභූතඤ්ච, අධිපතිවූද; විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාය; (දෙසෙති, වදාරනසේක;) ඉති, එහෙයින්; (දෙසනාකකමො යුජ්ජති, දෙශනාක්‍රමය යෙදේ;) එවං, මෙකිතය විසින්; තාව, විසෙ සන්තොයනාදීන්ගේ විනිශ්චයටපළමු; කමතො, ක්‍රමවශයෙන්; හෙවත්-පරිපාටි වශයෙන්) විනිව්ජයො, විනිශ්චයනෙම; වේදිතබ්බො, දත යුත්තේය;(විනිව්ජයනයොයිද පාඨයි. මෙහි “ඉඨානිඨං”යන සාමාන්‍ය වචනයෙන් රූපාදි භ්‍යාලම්බනයන්ගේම ග්‍රහණය යෙදෙයි.)

85

විසෙසනොති බ්බිභනඤ්ච උපාදානකකිනානඤ්ච විසෙසනො, කොපන නෙසං විසෙසො, බ්බිභා නාව අවිසෙසනො වුත්තා, උපා දානකකිනා සාසවඋපාදානිස භාවෙන විසෙසෙත්වා, සථාහපඤ්චිමේ භික්ඛවෙ බ්බෙ දෙසිස්සාම පඤ්චුපාදානකකිනෙ තංඤ්ඤාථ, කත මෙව භික්ඛවෙ පඤ්චකකිනා, සංඛිඤ්චි භික්ඛවෙ රූපං අනිතා නාගත පච්චුප්පහනං පෙ සනතිකෙවා අසංචුච්චති භික්ඛවෙ රූපකකිනො, සාකාවිවේදනා පෙ සාකාවිසඤ්ඤා පෙ සෙහෙවිසඛාග් පෙ සංඛිඤ්චිවිඤ්ඤාණං පෙ සනතිකෙවා අසං චුච්චති භික්ඛවෙ විඤ්ඤාණකකිනො, ඉමෙ චුච්චනති භික්ඛවෙ පඤ්චකකිනා, කතමෙව භික්ඛවෙ පඤ්චුපා දානකකිනා, සංඛිඤ්චි භික්ඛවෙ රූපං පෙ සනතිකෙවා සාසවං උපාදානිසං අසං චුච්චති රූපුපාදානකකිනො, සාකාවි වේදනා පෙ සාකාවිසඤ්ඤා පෙ සෙහෙවිසඛාග් පෙ සංඛිඤ්චිවිඤ්ඤාණං පෙ සනතිකෙවා සාසවං උපාදානිසං අසං චුච්චති විඤ්ඤාණුපාදානකකිනො, ඉමෙ චුච්චනති භික්ඛවෙ පඤ්චුපාදානකකිනා ති,

85.(ක) විසෙසනොති, විසෙසනො යන මේ පදයාගේ; බ්බිභනඤ්ච උපාදානකකිනානඤ්ච විසෙසනො(ඉති,) බ්බිභා පෙ විසෙසනො යන; (අන්‍යොද්ඨබ්බො, අනිය දතයුතු; ට) නොහොත්-බ්බිභනඤ්ච,

සකකියන්නේද; උපාදානකකිනානඤ්ච, උපාදාන සකකියන්නේද; විසෙසනො, හෙදවශයෙන්; තෙසං, ඒ සකකි උපාදානසකකියන්නේ, විසෙසො, වෙනසැ; කොපන, කවරේදයන්;? තාව, උපාදානසකකි යන්ට පළමු; ඛකිා, සකකියෝතුමු; අවිසෙසනො, සාමාන්‍යවශයෙන්; චුත්තා, වදරනලදහ; උපාදානකකිකිා, උපාදානසකකියෝතුමු; සාසව උපාදකීයභාවෙන, වතුච්ඨ ආශ්‍රවධම්මයන්ට හා වතුච්ඨ උපාදාන ධම්මයන්ට ආලම්භන භාවයෙන්; විසෙසෙකිා, වෙනස්කොටැ; (චුත්තා, වදරනලදහ;)

* මෙහි “බකු” යන්නෙන් නිව්‍යාණ වර්ණවල සියලු ලොවිලොවු භූරුදහමින්ද “උපාදානකකුකු” යන්නෙන් ලෝකික චිත්තවේදනසික හා රූපධර්මයෝද දක්වනලදහ. නවද බුධඝෝෂ මහාස්වාමීන් විසින් දක්වු සකකු උපාදානසකකු ශබ්දභිධෙයයන් බුදුහු වදලෝදුසි යන වොදනාවගේ ශොධනය සදහා “යථා හ පෙ ප සද්ධි පාදානක කුකු” යි කියත්.

85. (කා) (මයා, මා විසින්; වුනනසා, කියනලද්දවු; වචනසා, වචන යානේ; සාධකං, සිඬිය කරන්නාවු; 0) යථා, කුමනම් තෙපුලක්; (හඟවා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ; 0) ආහ, වදාළයේක්ද; පඤ්චමෙ භික්ඛවෙච්ඤේදෙසිසාමි පෙ පෙ භික්ඛවෙපඤ්චපාදාන කකිකාති, පඤ්චමෙ පෙ බකියායන වචනය; (ආහ, වදාළයේක;) භික්ඛවෙ, මහණෙනි; පඤ්ච, පඤ්චවිධවු; ඉමෙච්ඤේ, මේ සකකියන්; (අහ, මම;) දෙසිසාමි, දෙශනාකරන්නෙමි; පඤ්ච, පඤ්චවිධවු; (ඉමෙ) උපාදානකකිඤේ, මේ උපාදාන සකකියන්ද; (දෙසිසාමි, දෙශනා කරන්නෙමි; මෙ, මානේ;) තං, ඒ වචනය; (තුලෙන, තෙපි;) සුණංථ, අසව්; භික්ඛවෙ, මහණෙනි; පඤ්චකකිකා, පඤ්චසකකියෝ තුමු; කතමෙව, කවරහුද; (ඉතිවෙපුච්ඡය්‍ය, ඉදින් මෙසේ විවාර නම්; ඵචංසති, මෙසේ විවාරීමක් ඇතිකල්හි; 0) භික්ඛවෙ, මහණෙනි, යංකිඤ්චි, සියලු; අතිතානාගතපච්චප්පනනං, භූතභවිෂ්‍යවතීමානවු; රූපංවා, රූපයෙකුත්; සනතිකෙ, ලක්ෂණ වශයෙන් ආසන්නයෙහිවු; (රූපංවා, රූපයෙකුත්; අත්ථි, ඇද්ද;) භික්ඛවෙ, මහණෙනි; අයං (රූපරුසි,) මේ රූප සමූහයතෙම; රූපකිඤ්චි, රූපසකකිය නමැයි; වුච්චති, කියනුලැබේ; යාකාචි, සියලු; වෙදනා, වෙදනාව කුත්; පෙ (අත්ථි, ඇද්ද;) යාකාචි, සියලු; සඤ්ඤා, සංඥවකුත්; පෙ (අත්ථි, ඇද්ද;) යෙකෙච්චි, සියලු; සඬාර, සංසකාර කෙනෙකුත්; පෙ (අත්ථි, ඇද්ද;) යංකිඤ්චි, සියලු; විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤයෙකුත්; (අත්ථි, ඇද්ද;) පෙ සනතිකෙ, ලක්ෂණවශයෙන් ආසන්නයෙහිවු; (විඤ්ඤාණංවා, විඤ්ඤයෙකුත්; අත්ථි, ඇද්ද;) භික්ඛවෙ, මහණෙනි; අයං (විඤ්ඤාණරුසි,) මේ විභ්වසමූහයතෙම; විඤ්ඤාණ කකිඤ්චි (ඉති,) විඤ්ඤසකකි නමැයි; වුච්චති, කියනුලැබේ; භික්ඛවෙ, මහණෙනි; ඉමෙ, මේ සකකියෝතුමු; පඤ්චකකිකා, (ඉති,) පඤ්ච

සකකියෝනම්හුසි; වුවනති, කියනුලැබෙත්; භික්ඛවෙ, මහණෙනි; පඤ්චපාදනකකිකා, පඤ්චවිධවූ උපාදන සකකියෝතුමු; කතමෙව, කුවරනුද; (ඉතිවෙපුච්ඡය්‍ය, ඉදින් මෙසේ විවාරනම්; එවංසති, මෙසේ විවාරිමක් ඇතිකල්හි; 0) භික්ඛවෙ, මහණෙනි; යංකිඤ්චි, සියලු; පෙසංසාසවංවා, ආශ්‍රව ධර්මයන්ට අරමුණු වූ හෝ; උපාදනි යංවා, උපාදන ධර්මයන්ට අරමුණු වූ හෝ; සනතිකෙවා, ලක්ෂණවශයෙන් ආසන්නයෙහි වූ හෝ; රූපං, රූපයෙක්; (අඤ්චි, ඇද්ද; භික්ඛවෙ, මහණෙනි;) අයං (රූපරුසි,) මේ රූපසමූහයනෙම; රූපුපාදනකකිකොති, රූපුපාදනසකකිය නමැයි; වුවනති, කියනුලැබේ; යාකාචිවෙදනා, සියලු වෙදනාවකුත් ඇද්ද; පෙසංසාසවංසා, සියලු සංඥාවකුත් ඇද්ද; පෙසංසංයෙකෙච්ඡිකිරා, සියලු සංසකාර කෙනෙකුත් ඇද්ද; පෙසංසංයංකිඤ්චි, සියලු; සාසවංවා, ආශ්‍රව ධර්මයන්ට අරමුණු වූ හෝ; උපාදනි යංවා, උපාදන ධර්මයන්ට අරමුණු වූ හෝ; සනති කෙවා, ලක්ෂණවශයෙන් ආසන්නයෙහි වූ හෝ; විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණයෙක්; (අඤ්චි, ඇද්ද; භික්ඛවෙ, මහණෙනි;) අයං (විඤ්ඤාණරුසි,) මේ විතතසමූහයනෙම; විඤ්ඤාණුපාදනකකිකොති, විඤ්ඤාණපාදනසකකිය නමැයි; වුවනති, කියනු ලැබේ; භික්ඛවෙ, මහණෙනි; ඉමෙ, මේ සකකියෝතුමු; පඤ්චපාදනකකිකා (ඉති,) පඤ්චපාදන සකකි නම් හුසි; වුවනති, කියනුලැබෙත්.

* අභිකප්පාචායෙය්‍යෝ සාශ්‍රවවූද අනාශ්‍රවවූද සකකියන් පඤ්ච සකකියෙහිද සාශ්‍රවවූසකකියන් පමණක් පඤ්චපාදනසකකියෙහිද අනන්තරකොට ප්‍රචලිත පාලියෙන් කරුණු උපුටා දක්වා වෙදනාදී සකකියෝතුමු සාශ්‍රවානාශ්‍රවහසි යම්සේ පවත්නාහුද එමෙන් රූපයනෙමේ සාශ්‍රවානාශ්‍රවහෙද ඇත්තේ නොවේදේ යන ආශ්‍රමාපහරණය පිණිස “එත්ථ ව පෙසංසාසවා උපාදන කකිකෙසු” යන පාඨය දක්වත්.

86

එත්ථ ව සථාවෙදනාදසො අනාසවාපි සාසවාපි අඤ්චි නඵව රූපං, යසමාපනස්ස රුසකෙන බ්බිච්ඡාවො සුජ්ජති නසමා බ්බෙසු වුත්තං, යසමා රුසකෙන සාසවකෙනව උපාදනකකිකාවො සුජ්ජති නසමා උපාදනකකිකෙසු වුත්තං, වෙදනාදසොපන අනාසවාපි බ්බෙසු වුත්තා සාසවා උපාදනකකිකෙසු, උපාදනකකිකොති එත්ථව උපාදනගොචර බ්බිච්ඡා උපාදනකකිකොති එවමනො දඤ්ඤා, ඉධපන සංඛෙපෙතො එකජ්ඣං භව්වා බ්බිච්ඡා අධිප්පොතා අනුනාධිකිතොති සසමාපන ගගවතා පඤ්චව බ්බිච්ඡා වුත්තා අනුනා අනධිකාති, සබ්බසබ්බනසනාගසංගහතො අත්තන්තනිය ගාහවස්සස්ස එතපපරමතො අඤ්ඤාසඤ්ච නදවංගධනො,

86. (ක) එත්ථව, මේ පඤ්චවිධවූ සකකියන් අතුරෙහි (වශබ්දයා වාකාරමහද්ද්‍යනකයා.) වෙදනාදයො, වෙදනාදීහු; අනාසවාපි, ආශ්‍රව ධර්මයන්ට අරමුණු නොවූ වෙදනාදීහුද; අඤ්ඤාපා, ඇතිවන මෙන්;

සාසවාපි, ආශ්‍රව ධර්මයන්ට අරමුණු වූ වෛදනාදීහුද; අත්භයා, අභිවන මෙන්; එවං, එපරිද්දෙන්; රූපං, රූපයනෙමේ; න(අත්භය) නැත්තේය; පන, එසේ නැත්තේවි නමුත්; රුසථෙන, රුශ්ඨියෙන්; හෙවත්-සමුහාථියෙන්; අසං, ඒ රූපයාගේ; ඛනිභාවො, සකකි භාවයනෙම; යසමා, යම්හෙයකින්; යුජ්ජති, යෙදේද; තසමා, එහෙයින්; ඛකෙසු, සකකියන්ති; (රූපං, රූපය; 0) වුත්තං, වදාල සේක; රුසථෙනව, රුශ්ඨියෙන්ද; සාසවථෙනව, ආශ්‍රවධර්මයන්ට අරමුණු වූ අභියෙන්ද; උපාදානකකිභාවො, උපාදානසකකි භාවය නෙමේ; යසමා, යම් හෙයකින්; යුජ්ජති, යෙදේද; තසමා, එහෙයින්; උපාදානකකිකෙසු, උපාදානසකකියන්ති; වුත්තං, වදාලසේක; පන, විශෙෂවශයෙන්; අනාසවා, ආශ්‍රවධර්මයන්ට අරමුණු නොවූ; වෛදනා දයො, වෛදනාදීහු; ඛකෙසුඑව, සකකියන්තෙරෙහිම; වුත්තා, වදාලහ, සාසවා, ආශ්‍රව ධර්මයන්ට අරමුණු වූ වෛදනාදීහු, උපාදානකකිකෙසු; උපාදානසකකියන්ති; වුත්තා, වදාලහ.

* “උපාදානාඵවඛනා උපාදානකකිකා”හි අවධාරණ කමිධාරය සමාසකොට මේ අවිච්ඡාලයෙහි උපාදාන වතුමකයම උපාදාන සකකිභාවයෙන් වක්තව්‍යනොවේදේ යන ආශංකිකාපහරණය පිණිස “උපාදානකකිකාතිව එත්ථ පෙ එවමන්ථො” යන පාඨය කියත්.

86.(කා) උපාදානකකිකාති, උපාදානකකිකායන; එත්ථ, මේ පද යෙහි; (වශබ්දයා වාක්‍යාරමක ද්‍රෝණකයෙහි වැටේ.) උපාදානගොවරු; උපාදාන ධර්මයන්ට අරමුණු වූ; ඛනා, සකකියෝතුමු; උපාදානකකිකා, උපාදානසකකිනම්හු වෙත්; ඉතිඑවං, මෙපරිද්දෙන්; අන්තො, අභිය නෙම; දඨබ්බො, දතයුතු; (අභිමත වූ එතදථි විකල්පයෙහි “උපා දානානං ගොවරභූතා ඛනා උපාදානකකිකා”හි මධ්‍යපදලොපනත් පුරුෂ සමාසය යෙදේ. අවධාරණ කමිධාරය සමාසය නොයෙදේ.) ඉධපන, මේ සකකි විභවයෙහි වනාහි; නොහොත්-මේ සුත්‍රාන්ත භාෂ්‍යයෙහි වනාහි; සබ්බෙපි, සියලුම; එනෙ, ඒ සාශ්‍රව අනාශ්‍රව වූ සකකියන්; එකඤ්ඤානා, එක්කොටසක්කොට; ඛනාති, සකකියෝ යයි; (පණ්ඩිතෙන, නුවණැති යහු විසින්; 0) අධිපෙත්‍යා, අදහස් කරන ලදහ.

අනුනාධිකතොති, අනුනාධිකතො යන මේ පදයාගේ; (විනි ච්ඡයො, විනිශ්චයනෙම; එවං, මෙපරිද්දෙන්; වෙදිතබ්බො, දතයුතුයි 0) කසමාපන, කවරහෙයකින් වනාහි; (පන වාක්‍යාරමක ද්‍රෝණකය.) හගවතා, භාග්‍යවතුන්වහන්සේවිසින්; අනුනා, අනුත්තරා වූ; අනධිකා, වැඩිත්තො වූ; පඤ්චවඛනා, සකකියෝ පස්දෙනෙක්ම; වුත්තා, වදාලාහුද; ඉති, ඉදින් මෙසේ විවාරනම්; (එවංසති, මෙසේ විවාර මක් ඇති කල්හි; 0) සබ්බසබ්බතසභාගසබ්බගතො, සම්මසංසාරාධර්ම යන්ට සමාන කොට්ඨාසයන්ගේ වශයෙන් හඳුන්වා දක්වන හෙයින්ද; අත්තත්තතිගහවත්තස්ස, මාගේ ආත්මභාවය මාගේ සම්පත්තිය යයි

ග්‍රහණයට වසනුවෙන්; හෙවත්-ආතම ආතමියාහිතිවෙශයට කාරණ යානේ; එතප්‍රමතොව, ඒ සකකපඤ්ඤකයම ප්‍රමාණවන හෙයින්ද; අඤ්ඤසං, ඒ පඤ්ඤසකකයන් කෙරෙන් අත්‍යවු ශීලසකකාදීන්ගේ, නදවරොධතොව, ඒ පඤ්ඤසකකයන්හිම ඇතුළත්වන හෙයින්ද; (සංසකාරසකකයෙහි ඇතුළත්වන හෙයින්ද යුජ්ජෙයි.) පඤ්ඤඵල, පසක්හුම; බ්බුසි, සකකයෝ; වුත්තා, වදාළහ.

* “සබ්බසබ්බන සභාග සබ්බහතො”යිද “සබ්බසබ්බන සභාගෙන සබ්බහතො”යිද “සබ්බසබ්බන සභාගෙන සබ්බහතො”යිද පාඨාන්තර පැණෙත්. “සබ්බසබ්බනානං සභාගෙන සබ්බහතො සබ්බසබ්බනසභාග සබ්බහතො” යන මූලටීකාගත විවරණය හා සමවනුයෙන් පළමු පාඨය යුක්තතර වේ. සබ්බසබ්බන සභාග සභාගෙන සබ්බහතො”යි කියයුතු තත්ති එකශෙෂ නයින් එක් සභාග ශබ්දයකට ලොපය සිමයි. එහෙයින් කීහ. “සභාග සභාගෙන හි සබ්බහතොනා සබ්බසබ්බනා එස්සාදයො පඤ්ඤකකකාගොනා” යි. අභියෝජනාවෙහි තෘතීය පාඨාන්තරය අභිමතකළබ්ඵ “රූපපනාදි සාමඤ්ඤකුන සමානාභාගා කොඨාසා සභාගා එකොබන්ධොති සබ්බහතොනං එකසබ්බහතො සබ්බ සබ්බනානං සභාගෙන එකසබ්බහතො සබ්බසබ්බන සභාගෙනසබ්බහතො” යන විවරණයෙන් හඟවන.

87

අනෙකප්‍රසංගදෙසු හි සබ්බනිධමෙසු සභාගවසෙන සබ්බහත මානෙසු රූපං. රූපසභාගසබ්බහතවසෙන එකොබන්ධො හොති, වෙදනා වෙදනාසභාගසබ්බහතවසෙන එකොබන්ධො හොති, එස නසො සඤ්ඤාදිසු, නසමා සබ්බසබ්බනසභාගසබ්බහතො පඤ්ඤව වුත්තා, එතප්‍රමසෙවනං අත්තත්තනිසභාගවසු සද්දං රූපාදයො පඤ්ඤ, වුත්තඤ්ඤනං රූපෙ බො ගිකඛවෙ සති රූපං. උපාදය රූපං අභිනිවිසං එවං. දිසි උපපජ්ජති එතං. මම එසො හමස්මි එසො මෙ අත්තාති, වෙදනාස, සඤ්ඤාස, සබ්බාරෙසු, විඤ්ඤාණෙ සති විඤ්ඤාණං උපාදය විඤ්ඤාණං අභිනිවිසං එවං. දිසි උපපජ්ජති එතං. මම එසො හමස්මි එසො මෙ අත්තාති, නසමා අත්තත්තනිස භාගවසුසං එතප්‍රමනොපි පඤ්ඤව වුත්තා, සෙසිවඤ්ඤා සීලා දයො පඤ්ඤබ්බහතො වුත්තා නෙපි සබ්බාරකකිපජිසා පත්තත්තා එකෙව අවරොධං ගවජනති, නසමා ආඤ්ඤසං නදව රොධනොපි පඤ්ඤව වුත්තාති එවං. අනුනාධිකතො විනිවිජ්ජනිතො විඤ්ඤගබ්බො. විඤ්ඤාගබ්බො.

87. හි, තවචනය විසාරකෙරෙමි; අනෙකප්‍රසංගදෙසු, නොයෙක් ප්‍රභේද ඇත්තාවූ; සබ්බනිධමෙසු, සංසකාර ධර්මයන්; සභාගවසෙන, සමානකොඨාස වශයෙන්; සබ්බහතොනෙසු, සබ්බහතකරනු ලබන කල්හි; රූපං, රූපයනම; රූපසභාගසබ්බහතවසෙන, රූපන ලක්ෂණ

යෙන් සමානවූ කොටස් එක් තැනැති සඛ්‍රහකිරීම් වශයෙන්; එකො
බකො, එක් සකකුයෙක්; හොති, වේ; වෙදනා, වෙදනාතොමෝ;
වෙදනාසභාගසඛ්‍රහවසෙන, ආලමඛන රසානුභවන සඛ්‍රයාන වෙද
සිත ස්වභාවයෙන් සමානවූ කොටස් එක් තැනැති සඛ්‍රහ කිරීම්
වශයෙන්; එකොබකො, එක් සකකුයෙක්; හොති, වේ; සඤ්ඤදීපු,
සංඤ්ඤසංඝාර විඤ්ඤායන්ති; එසෙවනයො, මෙකී නය බඳු නය
ඇත්තේය; (එසනසොසීද පායයි.) තසමා, එහෙයින්; සබ්බසඛ්‍රිත
සභාගසඛ්‍රහතො, සඵසංඝාර ධර්මයන් සමාන කොටස වශයෙන්
එක් තැනැති සඛ්‍රහකරණ හෙයින්; පඤ්ඤව, සකකුයෝ පස්දෙ
නෙක්ම; වුත්තා, වදාලන; මේ වනාහි “සබ්බසඛ්‍රිත සභාග සඛ්‍ර
හතො” යන මාතෘකා පාඨයාගේ විස්තරයයි.) පඤ්ඤ, පඤ්ඤවිධවූ;
යදිදං රූපාදයො, යම් රූපාදි සකකුකෙනෙක්; සනති, ඇද්ද; එතං,
(රූපාදිපඤ්ඤකං, 0) එතදූපය ආදිකොට ඇති සකකුයන් පස්
දෙනාගේ සමාහාරයනෙම; අත්තත්තනියගාහවණ්ණස්ස, ආත්මආත්මී
යාහිතිවෙශයට කාරණයාගේ; හෙවත්-මාගේ ආත්මභාවයැ මාගේ
සම්පත්තියැ කියා ගැනීමට කාරණයාගේ; එතපරමඤ්ඤ, ඒ සකකු
පඤ්ඤකය ප්‍රමාණකොට ඇත්තේමැ; (හොති, වේ;) රූපෙබ්බො
තිකඛිවෙ, රූපෙ, එසොමෙඅත්තාති, රූපෙ, අත්තායන
මේ වචනය; (හගවතා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින්; 0) වුත්තංති;
වදාලස්සේක්මය; තිකඛිවෙ, මහණෙනි; රූපෙ, රූපය; සති, විද්‍යමාන
කල්හි; රූපං, රූපය; උපාදය, නිසා; රූපං, රූපය; අහිතිවිස්ස,
ලෙහි පිහිටුවා; එවංදිසි, මෙබඳුවූ මිථ්‍යාදූෂටියක් නොමෝ; උපපජ්ජති,
උපදී; (කිංඋපපජ්ජති, කුමි නම් මිථ්‍යාදූෂටියක් නොමෝ උපදීද යත්; 0)
එතං, මේ රූපයනෙම; මම, මාගේයැ; නොහොත්-එතං, මේ ධනය;
මම, මාගේයැ; එසො, මේ රූපධර්මයනෙම; අහං, මම; අසමි, වෙමි,
එසො, මේ රූපධර්මයනෙම; මෙ, මාගේ; අත්තා, ආත්මය නෙමෙයි;
ඉති, මෙපරිද්දෙන්; (එවංදිසි, මෙබඳුවූ මිථ්‍යාදූෂටියක් නොමෝ;
උපපජ්ජති, උපදී;) වෙදනායසති, වෙදනාව විද්‍යමාන කල්හි; සඤ්ඤය
සති, සංඤ්ඤ විද්‍යමාන කල්හි; සඛ්ඛාරෙසුසනොසු, සංඝකාරයන්
විද්‍යමාන කල්හි; විඤ්ඤණෙසති, විඤ්ඤාය විද්‍යමාන කල්හි; විඤ්ඤණං,
විඤ්ඤාය; උපාදය, නිසා; විඤ්ඤණං, විඤ්ඤාය; අහිතිවිස්ස,
ලෙහි පිහිටුවා; එතං, මේ විඤ්ඤායනෙම; මම, මාගේයැ; නොහොත්-එතං,
මේ ධනයනෙම; මම, මාගේයැ; එසො, මේ විඤ්ඤාධර්මයනෙම; අහං,
මම; අසමි, වෙමි; එසො, මේ විඤ්ඤාධර්මයනෙම; මෙ, මාගේ; අත්තා,
ආත්මය නෙමෙයි; ඉති, මෙපරිද්දෙන්; එවංදිසි, මෙබඳුවූ මිථ්‍යා
දූෂටියක්; උපපජ්ජති, උපදී; අත්තත්තනියගාහවණ්ණස්ස, ආත්මආත්මී
යාහිතිවෙශයට කාරණයාගේ; තසමා එතපරමතොපි, එතදප්‍ර
මාණවූ ඒ හෙතුවෙනුද; (ඒ පඤ්ඤසකකුය ප්‍රමාණකොට ඇති හෙයින් නුද
යුක්කේ.) පඤ්ඤව, පසක්නුම; වුත්තා, වදාලන; (මේවනාහි එතපර
මතො යන මාතෘකා පාඨයාගේ විස්තරයයි.) පඤ්ඤව, පඤ්ඤවිධවූම;

සීලාදයෝ, ගීලසකකිය ආදිකොට ඇත්තාවූ; යෙපිවධමකකකා,
 යම් ධර්මසකක කෙනෙකුත්; වුත්තා, වදලාහුද; තෙපි, ඒ ධර්මසකක
 යෝද; සංඛාරකකකපරියාපනනනනා, සංසකාරසකකකයෙහි ඇතුලත්
 වනබැවින්; එතෙව, මේ සකකපසුවකයෙහිම; අවරෙධං, අනනගීත
 භාවයට; ගව්නනි, යෙන්; අසෙසසං, පසුවසකකකයන් කෙරෙන්
 අත්‍යවූ ගීලසකකාදි ධර්මසකකකයන් පස්දෙනාගේ; තසමාතදවරෙධ
 තොපි, ඒ පසුවසකකකයෙහිම ඔවුන් ඇතුලත්වනහෙයිනුද; පසෙවව,
 පසක්හුම; වුත්තා, වදලාහ; (ඉතිපරිසමාපතියෙහි වැටේ.) එවං, යථොක්ත
 ප්‍රකාර නසින්; අනුනාධිකතො, අවුන්නොවූ වැඩින්නොවූ වශයෙන්;
 විනිව්ඡයනයො, විනිශ්චයනයෙනමේ; විසුසුතබ්බො, දනසුත්තේසි;
 (සීලාදයෝ යන්නෙහි ආදිශබ්දයෙන් සමාධිසකක ප්‍රඥසකක විමුක්ති
 සකක විමුක්තිඥාදර්ශනසකකයන් දක්වා.)

88

උපමාතොති එත්ථ හි ගීලානසාදුපමො රුපුපාදනකකකො
 ගීලානුපමස්ස විසුසුඤ්ඤාපාදනකකකස්ස වස්සුවාරුරමණවසෙන
 නිවාසආනතො, ගෙලසුසුපමො වෙදනුපාදනකකකො ආබාධ
 කතො, ගෙලසුසුසම්මානුපමො සසුසුපාදනකකකො කාම
 සසුසුදිවසෙන ගුණාදිසම්පසුත්තවෙදනාසබ්බාවා, අසපාස
 සෙවනුපමො සංඛාරුපාදනකකකො වෙදනාගෙලසුසුසු නිද
 නතො, වෙදනං වෙදනස්ස අභිසංඛගෙනතිති හි වුත්තං, නථා
 අකුසලස්ස කමමස්ස කතතතො උපවිනතො විපාකං කායවිසුසුඤ්ඤා.
 උපපනං හොති දුක්ඛසහගතනි, ගීලානුපමො විසුසුඤ්ඤා
 දනකකකො වෙදනාගෙලසුසුසු අපරිමිත්තතො, අපිච චාරක
 කාරණ අපරිච කාරණකාරක අපරිචකුපමා එත භාජන හොජන
 බාසුත්ත පරිවෙසක භුසුත්තකුපමා වාහි එවං උපමාතො විනිව්ඡය
 නයො විසුසුගබ්බො.

88.(ක) උපමාතොති, උපමාතො යන පදයාගේ; (විනිව්ඡයනයො,
 විනිශ්චයනයෙනම; එවං, මේ මතුචක්‍ෂ්‍යමාන නසින්; වෙදිතබ්බො,
 දනසුතු; 0) හි, විසුත්තකෙරෙහි; එත්ථ, මේ රුපොපාදනසකකාදින්
 අතුරෙහි; රුපුපාදනකකකො, රුපොපාදනසකකකයෙනම; ගීලාන
 සාදුපමො, ගීලන් හලක් හා සමානවේ; (කසමා, කවරහෙසිතයන්? 0)
 ගීලානුපමස්ස, ගීලන් ප්‍රභූලකුහා සමානවූ; විසුසුඤ්ඤාපාදනකකකස්ස,
 විසුසුතොපාදන සකකකයාගේ; වස්සුවාරුරමණවසෙන, වස්සුවාරු
 ලමක වශයෙන්; (වස්සුවශයෙන් චාරවශයෙන් ආලමකවශයෙන්
 සුසේසි.) නිවාසආනතො, වාසස්ථානවන හෙසින; (ආධාරස්ථානවන
 හෙසින සුසේසි.) වෙදනුපාදනකකකො, වෙදනොපාදන සකකකය
 නෙම; ගෙලසුසුපමො, ගීලන්බැව හා සමානවේ; තොහොත්-ගීලන්
 බැවම උපමා ඇත්තේය; (කසමා, කවරහෙසිත යන්; 0) ආබාධ
 කතො, අත්‍යව්‍යයෙන් පීඩාකරණ බැවින්; හෙවත්-දූරිකොට පෙලන

බැවින; සංඝඤ්ඤාපාදන කකිකො, සංඝෙයාදන සකකියතෙම; ගෙලඤ්ඤා සමුදානුපමො, ගිලන් බැවට ආසන්න කාරණවු තුන්දෙස හා සමානවේ; (කසමා, කවරහෙසින යන්; 0) කාමසංඝඤ්ඤාදිවසෙන, කාම සංඝදීන්ගේ වශයෙන්; රුගාදිසම්පයුත්ත වෙදනාසම්භාවා, රුගාදීන් හා සම්පයුත්තවු වෙදනාවගේ ලැබීම වන හෙයින; (රුගාදී පෙ සමභවා" සිද්ධි පාදයි. එසේ වුව-රුගාදීන් හා සම්පයුත්තවු වෙදනාවගේ හටගැනීම වන හෙයිනැයි අපීයෝජනායි.) සංඝාරාපාදන කකිකො, සංඝකාරොපාදන සකකියතෙම; අසප්පායසෙවනුපමො, නොසැපවු ආහාරපාන විහරණාදිය සෙවීමක් හා සමාන වේ; ("අසප්පායහොජනුපමො" සිද්ධි පාදයි. 0) කසමා, කවරහෙසින යන්; 1) වෙදනා ගෙලඤ්ඤා, වෙදනා සංඛ්‍යාවු ගිලන් බැවට; නිදන නතා, මූලකාරණ වන බැවින; (ප්‍රධාන හෙතුව වන බැවින යුක්තයි.)

* සමුදාන යනම් ආසන්නවු හෙතුවයි. නිදනය නම් ප්‍රකෘති උපනි:ශ්‍රයවු අනාසන්නවු මූලහෙතුවයි. මෙසේ සමුදාන නිදන දෙකේ වෙනස දත යුතු. ඒ බැව් දක්වන්නාවු මූලවිකාවායසීයෝ "රොගස්ස පිත්තාදීනිවිය ආසන්නකාරණං සමුදානං උතුහොජන වෙසමාදීනිවිය මූලකාරණං නිදනං" යි විසු.

88.(කා). හි, ඒකීම සැබව; වෙදනං පෙ අභිසංඛි රොනනිති, වෙදනං පෙ අභිසංඛි රොනනිසි; (භගවතා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේවිසින්;) වුත්තං, වදාළසේක; වෙදනං, වෙදනාව; වෙදනාය, ආලම්භන රසානුභවය පිණිස; (සත්තං, සත්තයෝතුමු; නොහොත්-කම්මානි, කම්මයෝතුමු 0) අභිසංඛි රොනනි, සකස්කෙරෙත්; තථා, එහෙයින්; අකුසලස්ස දුක්ඛසහගතනි, අකුසලස්ස දුක්ඛසහගතං යනාදි වචනය (වුත්තං, වදාළසේක;) අකුසලස්ස, අකුසල්වු; කම්මස්ස, කම්මය; කතන්තා, කළබැවින්; උපවිත්තතා, රැස්කළ බැවින්; දුක්ඛසහගතං, දු:ඛවෙදනාව හා එක්වයෙදුනාවු; විපාකංකායවිඤ්ඤාණං, කායවිඤ්ඤා විපාකවිත්තයතෙම; උපපන්නං හොති, උපන්නේ වේ; (දුක්ඛසහගතනි යන්නෙහි ආද්‍යාපිද්‍යොතක ඉති ශබ්දයෙන් "කුසලස්ස කම්මස්ස කතන්තා උපවිත්තතා විපාකංකායවිඤ්ඤාණං උපපන්නං හොති සුඛසහගතං" යනාදිය ඇරදක්වා.) විඤ්ඤාණුපාදන කකිකො, විඤ්ඤාපාදන සකකියතෙම; ගිලානු පමො, ගිලන් පුතුලක්හු හා සමානවේ; නොහොත්-ගිලන් පුතුලක්හු හා සමානොපමා ඇත්තේය; (කසමා, කවරහෙසින යන්; 0) වෙදනා ගෙලඤ්ඤා, වෙදනා ගිලන් බැවින්; අපරිමුත්තතා, නොමිදුනු බැවිනි; අපිච, අනික්කයෙකුදු; (වුච්චතො, කියනු ලැබේ; 0) එතෙ, මේ පඤ්ඤාසකකියෝතුමු; වාරක කාරණ අපරාධ කාරණ කාරක අපරාධ කුපමා+වාරක, බකිනාගාරය; කාරණ, කම්කවුලය; කාරණ කාරක, කම්කවුල කරන්නාවු වධකය; අපරාධක, අපරාධකලහය යන මොවුන් හා; උපමා, සමානයහ; නොහොත්-වාරක, බකිනා

ගාරය; පෙරුම අපරුධික, අපරුධ කළහුය යන මොවුන් හා; උපමා, සමානෝපමා අඤ්ඤා; වා, නොහොත්; භාජන භෝජන බ්‍යඤ්ඤා පරිවෙසක භුඤ්ඤා භාජන, පාත්‍රයා හෙවත් බඳුනා; භෝජන, භෝජනය හෙවත්-බිත්තිය; බ්‍යඤ්ඤා, ව්‍යඤ්ඤා හෙවත්-මක්‍ෂණයාසාදි වූ අවුළු; පරිවෙසක, භක්තකාරකයා; භුඤ්ඤා, අනුභව කරන්නෝ යන මොවුන් හා; උපමා, සමානායන; නොහොත්-භාජන පෙරුම භුඤ්ඤා, අනුභවකරන්නෝ යන මොවුන් හා; උපමා, සමානෝපමා අඤ්ඤා; ඉතිඵලං, යථොක්ත නයිත්; උපමානෝ, උපමා වශයෙන්; විනිච්ඡයන යො, විනාශයනයනෙමේ; විඤ්ඤානබ්බො, දනසුත්තේය;

* බුරුම සන්නයෙහි “බාදක කාරණ අපරුධ කාරණකාරක අපරුධකුපමා” යන පාඨයම සිරිකොට “වාරක යනාදීන් මෙහි දැක්වූ පාඨය කෙටිවාදයෙකැයි දැක්වේ. හේ මෙසේයි. කිසි ආවාය්‍ය කෙනෙක් “බාදක” යන්න “වාරක” යයි ව්‍යවහාර කෙරෙහි. බුරුම පැරණි සන්නයෙහිද වාරක යන පාඨයම ගෙන විකාව නොබලා වාරක නම් මහත් ගැහැටය අවහිර බවය කියා පද්ධති නියායි දක්වා යථොක්ත වාරකාදි පාඨයනෙමේ “අතීතං පාතං අධාතං රූපෙන ඛණ්ණං සෙය්‍යථාපාතං ඵතරති පච්චප්පනෙන රූපෙන ඛණ්ණං අනුඤ්ඤවබ්බොපන අනාගතං රූපං අතීතඤ්ඤයං අනාගතෙන පාතං රූපෙන ඛණ්ණයං සෙය්‍යථාපෙනරති ඛණ්ණං ආදිනා ඛණ්ණීය පරියායෙන බාදකා” යි මූලවිකාවෙහි දැක්වූ විනිශ්චයනාද ඛණ්ණීය සූත්‍රපාඨයනාද සමනොවන හෙයින් බාදක යනාදි පාඨයම උචිතයයි කරුණු කිහිපයකි. අවිකාවෙහි දැක්වූ උපමානෝ යන මාතෘකාවෙන් අන්‍ය වූ සමෙකපතෝ යන මාතෘකාව දක්වනු පිණිස මූලවිකාවෙන් පැඤ්ඤා සූත්‍රය සාධකස්ථානයට නොබැසී. එසේනම් ආශීවිෂ්‍යොපම සූත්‍රයෙහි සකකුසනට වධකයයිද භාරසූත්‍රයෙහි භාරයයිද ඛණ්ණීය සූත්‍රයෙහි බාදකයයිද යමක සූත්‍රයෙහි අතින්‍යාදියයිද වදාළ බැවින් වධකාදි ශබ්දයන්ගේද ප්‍රසංගය මේ පාඨයෙහි විශුද්ධ වන්නේය. එසේ ඇතිකල්හි අතින්‍යාපාද්‍යොපමසංගයවන හෙයින් මුලිකමාතෘකා සංකරයවන හෙයින් සත්‍යවිභවයෙහි වාරකශබ්දප්‍රයෝගය දක්නා හෙයින් උපමාඋපමෙය ස්වභාවය වන හෙයින් වාරකශබ්ද ප්‍රයෝග යම මෙහි උචිතය යනු අප වැටහීමයි. “කාරණස්ථානතාය භෝජනා ධාරතාය ව වාරකුපමං භාජනුපමඤ්ඤරූපං” යි විශුද්ධිමාහි විකාශන වචන හෙයින් කමිකාරණයට ස්ථානත්වය ගෙන බ්බිච්ඡාගාරයෙහි වාරකශබ්දයාගේ අවිශෝජනා කළුනියායි. කාරණ ශබ්දයනෙමේ “බ්බතිංසකමමකාරණා” යන පාඨයෙහි කාරණ ශබ්දයා මෙන් හිංසාපී යෙහි හුණුබැව් “වෙදනා කාරණස්ස හෙතුභාවතො” යන විකාපාඨ යාගේ විවරණය වූ “වෙදනා කාරණස්සාහි වෙදනා සාධනාය” යන අනුචිකාපාඨයෙන් සපුටවේ.

89

දළබලනොවිධානි සඤ්ඤාපනො විඤ්ඤාපනොචානි එවං විධා
 දළබලනොපෙත්ථ විනිව්ජ්ජනසො විඤ්ඤානබ්බො, සඤ්ඤාපනො හි
 පඤ්චුපාදනකකුඤ්ඤා ආසිවිසුපමෙ චුත්තනසෙන උක්ඛිත්තාසික
 පච්චෙතිකනො භාරසුත්තවසෙන භාරනො ඛජ්ජනියපරියායවසෙන
 බාදකනො යමකසුත්තවසෙන අනිච්චදුක්ඛානතත සඤ්ඤා වධ
 කනො දළබලා, විඤ්ඤාපනොපෙත්ථ ඵෙණපිණ්ඩාචිය රූපං
 දළබලං, උදකචුච්චුලොචිය වෙදනා, මරිටිකාචිය සඤ්ඤා, කද
 ලික්ඛකොචිය සඤ්ඤා, මායාචිය විඤ්ඤාණං, චුත්තඤ්ඤානං.

ඵෙණපිණ්ඩුපමං රූපං වෙදනා චුච්චුච්චුපමා,
 මරිටිකුපමා සඤ්ඤා සඤ්ඤා කදලුපමා,
 මායුපමඤ්චිඤ්ඤාණං දෙසිතාදිවච බඬුනා;ති.

89. දළබලනොවිධානි, දළබලනොවිධා යන මේපදයාගේ; (විනිව්ජ්ජ
 නයොඵවංවෙදිතබ්බො, විනිශ්චයනය මෙසේ දතයුතු; 0) සඤ්ඤාප
 නොව, සඤ්ඤාප වශයෙන්ද; විඤ්ඤාපනොව, විඤ්ඤා වශයෙන්ද;
 එවං, මෙසේ; විධා, දෙපරිද්දෙකින්; දළබලනොපි, දූෂව්‍ය වශ
 යෙහුදු; හෙවත්-නුවණින් දැක්කයුතු වශයෙහුදු; එත්, මේ සකකු
 පඤ්චකයෙහි; විනිව්ජ්ජනසො, විනිශ්චයනයනෙමේ; වෙදිතබ්බො,
 දතයුත්තේය; හි, විඤ්ඤාකරමි; සඤ්ඤාපනො, සංකෂ්ප වශයෙන්;
 පඤ්චුපාදනකකුඤ්ඤා, උපාදන සකකුයෝ පස්දෙන; ආසිවිසුපමෙ,
 ආසිවිමොපම සුත්‍රයෙහි; චුත්තනසෙන, වදල නසින්; උක්ඛිත්තාසික
 පච්චකකනො, ඔසවාගත් සිපත් ඇති පසම්බුරන් වශයෙන්; දළබලා,
 දූෂව්‍යයන; හෙවත්-නුවණින් දැක්කැටියන; භාරසුත්තවසෙන, භාර
 සුත්‍රයාගේ වශයෙන්; භාරනො, බරක් වශයෙන්; දළබලා, නුවණින්
 දැක්කැටියන; ඛජ්ජනියපරියායවසෙන, ඛජ්ජනියසුත්‍රයාගේවශයෙන්;
 බාදකනො, හක්ක වශයෙන්; දළබලා, නුවණින් දැක්කැටියන; යමක
 සුත්තවසෙන, යමකසුත්‍රයාගේ වශයෙන්; අනිච්චදුක්ඛානතත සඤ්ඤා
 වධකනො-අනිච්ච, අනිත්‍ය වශයෙන්ද; දුක්ඛ, දු:ඛවශයෙන්ද;
 අනතත, අනාත්මවශයෙන්ද; සඤ්ඤා, සංකාරවශයෙන්ද; වධකනො,
 වධකවශයෙන්ද; දළබලා, නුවණින් දැක්කැටියන; විඤ්ඤාපන,
 විඤ්ඤා වශයෙන් වනාහි; එත්, මේ සකකුයන් අතුරෙහි; (මේ රූපා
 දීත් අතුරෙහි; සි අභියෝජනායි X) රූපං, රූපයනෙම; (රූපසකකුය
 නෙම යුසේයි.) ඵෙණපිණ්ඩාචිය, පෙණපිඩක් මෙන්; දළබලං, නුව
 ණින් දැක්කයුතුය; වෙදනා, වෙදනානොමෝ; (වෙදනාසකකුය
 නෙම යුසේයි.) උදකචුච්චුලොචිය, දියචුච්චුලක් මෙන්; දළබලා, නුව
 ණින් දැක්කයුත්තිය; සඤ්ඤා, සංඥානොමෝ; (සංඥාසකකුයනෙම
 යුසේයි.) මරිටිකාචිය, මරිභු ජලයක් මෙන්; දළබලා, නුවණින් දැක්ක
 යුත්තිය; සඤ්ඤා, සංකාරයෝතුමු; (සංකාරසකකුයනෙම යුසේයි.)
 කදලික්ඛකොචිය, කෙසෙල්කදක් මෙන්; දළබලා, නුවණින් දැක්ක

සුතුයහ; විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤානෙම; (විඤ්ඤාසකකියතෙම සුසේසි.)
 මායාවිය, ඉන්ද්‍රියලාදි මායාවක්මෙන්; දඬබබං, නුවණින්දැක්කසුතුයා;
 හි, ඒ කීම සැබව; ඵෙණපෙණදෙසිතා දිව්වබ්බුතාති, ඵෙණ
 පෙණදෙසිතාදිව්වබ්බුතාසි; එතං, එතවචනය; (භගවතා,
 භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින්; 0) වුත්තං, වදාළසේක.

රූපං, රූපයතෙම; ඵෙණපිණ්ඩුපමං, පෙණපිඩක්හු හා සමාන
 වන්නේය; වෙදනා, වෙදනාතොමෝ; බුබ්බුඵෑපමා, දියබුබුළක් හා
 සමානවන්නියැ; සඤ්ඤා, සංඥාතොමෝ; මරිචිකූපමා, මරිභුදියක් හා
 සමානවන්නියැ; සංඛාරා, සංඝකාරයෝතුමු; කදදුපමා, කෙසෙල්
 කදක් හා සමාන වන්නාහ; විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤානෙම; මායුපමං,
 ඉදුරුදැලි ඇ මායමක් හා සමානවන්නේය; ඉති, මෙනසින්; ආදිව්ව
 බ්බුතා, ආදිත්‍ය බ්බු වූ සඵඤ්ඤාත් වහන්සේ විසින්; (රූපාදිපඤ්ඤාකං,
 රූපාදි පඤ්ඤාකය; උපමාතො, උපමා වශයෙන් 0) දෙසිතං, දෙසනලද
 සේක; (අතික්කයෙකුදු ඇත්-රූපාදිති, රූපාදිහු; දෙසිතා, (දෙසිතාති),
 දෙසනා කරනලදහ. (වශබදයැසමුවවයාථිසි.)

* පළමු නයෙහි අනුස්ථාරයට ලොප්වැ “දෙසිතාදිව්ව බ්බුතා”
 සිදු පැසුළුකිනියෙහි නිකාරදෙශයට ලොප්වැ “දෙසිතාදිව්වබ්බුතාසිද
 පදසිබසි. නයවයමැ මෙහි යෙදෙන බැව් මූලටිකාචායභීයෝ කිහ.
 “දෙසිතාදිව්ව බ්බුතාති දෙසිතං ආදිව්ව බ්බුතා දෙසිතාතිවා ගාථාසු
 බන්ධං අනුනාසික ලොපොකතො නිකාරලොපොවාකතොති”යි.

90

නාසු රූපාදිතං ඵෙණපිණ්ඩාදිති, එවං සද්ධතා වෙදිනබ්බා,
 සථාති ඵෙණපිණ්ඩා නිසාගෙව එවං රූපමපි නිව්වසාරධුමසාර
 අත්තසාරවිරහෙන නිසාරමෙව, සථාව සො ඉතො පතනං වා
 ථාලකං වා කට්ඨාමාති ගහෙනුං නසකතා ගතිතොපි නමන්ධං
 නසාබෙති ගිජ්ජතෙව එවං රූපමපි නිව්වනනිවා බුවනනිවා
 අනනනිවා මමනනිවා ගහෙනුං නසකතා ගතිනමපි න නථා නිසති
 අතිව්වං දුක්ඛං අනතතා අසුභසෙඤ්ඤාව හොතිති එවං ඵෙණපිණ්ඩ
 සද්ධමෙව හොති, සථාවාපන ඵෙණපිණ්ඩා ජිඤ්චජිඤ්ඤ අනෙක
 සංඝිසම්මො බහුතං උදකසංසාදිතං පාණානං ආවාසො එවං
 රූපමපි ජිඤ්චජිඤ්ඤ අනෙකසංඝිසම්මං, කුලවසෙනවෙත්ථ අසිති
 කිම්කුලාති වසනති, නදෙව නෙසං සුතිසරමපි වච්චකුට්ඨි ගිලාන
 සාලාපි සුසානමපි, න තෙ අඤ්ඤාත් ගතවා ගබ්බවුචානාදිති
 කතෙතති එවමපි ඵෙණපිණ්ඩසද්ධං, සථාව ඵෙණපිණ්ඩා ආදි
 තොව බදරපක්කමතො හුත්වා අනුපුබ්බෙන පබ්බතකුට්ඨතොපි
 හොති එවං රූපමපි ආදිතො කලලමතං හුත්වා අනුපුබ්බෙන
 බ්‍යාමමතමපි, ගොමගිසසජ්ජාදිතං වසෙන පබ්බතකුට්ඨතමපි
 හොති, මච්ඡකච්ඡපාදිතං වසෙන අනෙකසොජනසප්පමාණමපි,

එවමයි ඵෙණපිණ්ඩසදිසං, යථාච ඵෙණපිණ්ඩා උභිනමතොනාපි
හිස්සති ඵොකංගනකාපි, සමුද්දංපඤාපන අවස්සමෙව හිස්සති
එවමෙව රූපමයි කලලභාවෙපි හිස්සති අබ්බදදිභාංවපි, අනන්ත
පන අභිස්සමානමයි වස්සසනායුකානං වස්සසනං පඤා අවස්සමෙව
හිස්සති මරණමුඛෙ චුණ්ණවිචුණ්ණං හොති, එවමයි ඵෙණපිණ්ඩ
සදිසං,

90.(ක) තත්ථ, ඒ පඤ්චසකකියන්ති; නොහොත්-ඒ ගාථාවන්ති;
රූපාදීනං, රූපාදීන්තේ; ඵෙණපිණ්ඩාදීහි, පෙණපිඬු ආදිය හා; සදි
සතා, සමවනබව; එවං, මේ මතු වක්‍ෂ්‍යමාන නය වශයෙන්; වෙදි
තබ්බා, දතයුත්තියැ; හි, විඤ්ඤානෙරෙමි; ඵෙණපිණ්ඩා, පෙණපිඬු;
නිස්සාරෙව, හරනැත්තේමැ; යථා (හොති,) යම්සේ වේද; එවං,
එපරිද්දෙන්ම; රූපමයි, රූපයතෙමේද; නිව්වසාරධ්වසාර අනන්තසාර
විරහෙන, නිත්‍යසාර ධ්වවසාර ආත්මසාරයන් කෙරෙන් තොරවීම
හෙතුකොටගෙන; නිස්සාරංඵව, හරනැත්තේම; (හොති,) වේ;

* නිත්‍යසාරයනම් නොනස්නාකරුණෙන් නිත්‍යයයිගත්දූෂටියයි.
ධ්වවසාරය නම් විනාශයෙන් අන්‍යවූ විපරිණාමාන්‍යථාතියක් නැති
යෙන් ශාස්වතයයි ගත් දූෂටියයි. (මිනිසත්බව ලද්දේ මිනිසත්බවම
ලබන්නේය නිරිසත් අත්බව ලද්දේ නිරිසත් අත්බවම ලබන්
තේය යනාදීන්ගත් දූෂටිය යුක්තියයි.) බ්‍රහ්මඡලසූත්‍රාථිකථාගත
විඤ්ඤායබලා දතයුතු.

90.(කා) සො, ඒ පෙණපිඬුතෙමේ; ඉමිනා, මේ පෙණපිඬුන්;
පතනංවා, පාත්‍රයක් හෝ; ථාලකංවා, තලුවක් හෝ; කරිස්සාමාති,
කරන්නෙමුයි; ගහෙතුං, ගන්ට; නසකකා, නොහැක්කේය; ගති
තොපි, ගන්නාලද්දේවිනමුත්; තමන්ථං, ඒ පාත්‍රාදෑථිය; නසාධෙති,
සිඬනොකෙරේ; (සොඵෙණපිණ්ඩා, ඒ පෙණපිඬු;) හිස්සතිඑවයථා,
යම්සේ බිඳෙන්නේම වේද; එවං, එපරිද්දෙන්; රූපමයි, රූපය
තෙමේද; නිව්වනතිවා, නිත්‍යයයි කියාත්; ධ්වවනතිවා, ශාස්වතය
කියාත්; අභනතිවා, මමය කියාත්; මමනතිවා, මාගේය කියාත්;
ගහෙතුං, ගන්ට; නසකකා, නොහැක්කේය; ගතිතමපි, ගන්නාලද්දේ
නමුත්; තථා, ඒ ගත්පරිද්දෙන්; නතිඨති, නොපවත්නේයි; අතිවං
එව, අනිත්‍යවූයේමැ; දුක්ඛංඑව, දුඃඛවූයේමැ; අනත්තාඑව, අනාත්ම
වූයේමැ; අසුභංඑව, අශුභවූයේමැ; හොති, වේ; ඉතිඑවං, මෙකි
නයිත්; (රූපං, රූපයතෙම; ට) ඵෙණපිණ්ඩසදිසංඑව, පෙණපිඬුක්හු
හා සමානවූයේමැ; හොති, වේ; වාපන, තදන්‍යවූ අභිප්‍රායකුදු ඇත්;
ඵෙණපිණ්ඩා, පෙණපිඬු; ජ්ඤාචජ්ඤො, කුදුමහත් සිදුරු ඇත්
තේයැ; අනෙකසනිසවිතො, නොයෙක්සමකිසිථානයෙන් ගැලපින;
නොහොත්-නොයෙක් සටනසථානයන් විසින් ගලපනලදය;බහුත්තං,
බොහෝවූ; උදකසප්පාදීනං, දියබරණුන් ආදිකොට ඇති; පාණානං,
සත්තට; (පණුවන්ටසිද අථිසිඨ) ආවාසො, වාසස්ථානවූයේ; යථා

(හොති,) යම්සේවේද; එවං, එපරිද්දෙන්ම; රූපමපි, රූපයනෙමේද; ඡ්ඤාච්ඡ්ඤං, කුදුමහත්වූ සිදුරු ඇත්තේය; අනෙකසංකපිතං, නොයෙක් සමබ්බසාධනයෙන් ගැලපින; නොහොත්-නොයෙක් සටන සාධනයන් විසින් ගලපනලද්දේය; එත්ථ, මේ රූපකායයෙහි; කුල වසෙනව, කුලවශයෙන්ද; (වශබදවාකාරවශයෙහි වැවේ.) අසීතිකිම් කුලානි, අසුවක් ක්‍රිම්කුලයෝ; (අසුකුලයෙක පණුවෝ යුසේසි.) වසනති, වෙසෙත්; තදෙව, ඒ රූපකායමැ; නෙසං, ඒ අසුකුලයෙක පණුවන්ට; සුතිසරමපි, තිබ්බිරිගෙයද; (හොති, වේ;) වච්චකුට්ඨි, වැසිකිප්පියද; (හොති, වේ;) ගිලානාසාලාපි, ගිලන්හලද; (හොති, වේ;) සුසානමපි, ශමශානයද; (හොති, වේ;) නෙ, අසුකුලයෙක්හි පණුවෝ; අඤ්ඤත්ථ, අන්තැනෙක්හි; ගන්තවා, ගොස්; ගබ්භවුඨානාදීති, ගභී ව්‍යුඨානාදීන්; (ප්‍රශවය කිරිමි ආදිවූ කෘත්‍යයන් යුසේසි.) නක රොනති, නොකෙරෙත්; එවමපි, යථොක්තනසින්ද; (රූපං, රූපය නෙම;) ඵෙණපිණ්ඩසදිසං, පෙණපිඩක්හු හා සමාන වන්නේය; ඵෙණ පිණ්ඩා, පෙණපිඩනෙම; ආදිතොව, මූලින්මැ; බදරපකකමතො, බෙබරපකක් පමණැහියේ; හුත්වා, වී; අනුපුබ්බෙන, යථාක්‍රමයෙන්; පබ්බතකුටමතොපි, පථිතශිබරයක් ප්‍රමාණවත්වූයේත්; යථාහොති, යම්සේවේද; එවං, එපරිද්දෙන්; රූපමපි, රූපයනෙමේද; ආදිතො, ආරම්භයෙහි; හෙවත්-පලමුවෙන්; කලලමත්තං, කලලරූප මාත්‍ර යෙක්; හුත්වා, වී; අනුපුබ්බෙන, යථාක්‍රමයෙන්; ව්‍යාමමත්තමපි, (මෙකල්හි මිනිසන්බව ලද්දවුන්ගේ වශයෙන්) බ්බයක් පමණැහි වූයේත්; (හොති, වේ;) ගොමතිසහස්ස ආදිතං වසෙන, ගෙරිසරක් ඇතුන් ඇති කිරිසන්තිය සතුන්ගේ වශයෙන්; පබ්බතකුටමත්තමපි, පථිතශිබර ප්‍රමාණවත්වූයේත්; හොති, වේ; මච්ඡකච්ඡපාදිතං වසෙන, මස්කැසුප් ඇති කිරිසන්තිය සතුන්ගේ වශයෙන්; අනෙකයොජන සතපපමාණමපි, නොයෙක් යොදුන් සියගණන් පමණැහිවූයේත්; (හොති, වේ;) (අනෙකසතයොජනමත්තමපිසිද පායසි.) එවංපි, මෙනසින්ද; රූපං, රූපයනෙම; ඵෙණපිණ්ඩසදිසං, පෙණපිඩක්හු හා සමානවූයේ; (හොති, වේ;) ඵෙණපිණ්ඩා, පෙණපිඩැ; උභිත මතොපි, හටගත්පමණැත්තේවද; හෙවත්-උපන් ඇසිල්ලෙහිත්; භිජ්ජති, බිඳෙයි; ථොකං, මදක්තැත්; ගන්තවාපි, ගොස්ද; භිජ්ජති, බිඳෙයි; සමුද්දං, මුහුදට; පඤ්ඤාපන, පැමිණ වනාහි; අවස්සමෙව, නියතයෙන්මැ; යථාවභිජ්ජති, බිඳෙන්නේ යම්සේද; එවමෙව, එප රිද්දෙන්මැ; රූපමපි, රූපයනෙමේද; කලලභාවෙපි, කලලබැව්හිද; භිජ්ජති, බිඳෙයි; අබ්බුද්ධිභාවෙපි, අබ්බුද්ධි භාවයෙහිද; භිජ්ජති, බිඳෙයි; (කලලාවසාධාවෙහි අබ්බුද්ධි අවසාධාවෙහි යුසේසි.) අත්තරු, ශතවර්ෂයක්හුගේ අතරු; අභිජ්ජමානමපි, නොබිඳෙන නමුත්; වස්ස සකායුකානං, ශතවර්ෂයකවූ සත්තට; වස්සසතං, ශතවර්ෂයක්; පඤ්ඤා පන, පැමිණ වනාහි; අවස්සමෙව, නියතයෙන්මැ; භිජ්ජති, බිඳෙයි; මරණමුබ්බෙ, මෘත්‍යුරූපයාගේ මුඛයෙහි; හෙවත්-මරුමුවෙහි; වුණණ

විවුණුණං, සුණුවිසුණුවුයේ; හොති, වේ; එවමපි, මෙකිනය විසිනුදු; (රූපං, රූපයනෙම; 0) ඵෙණපිණ්ඩසදිසං, පෙණපිඩක්කු හා සමාන වන්නේය.

91

යථාපන බුබ්බුලො අසායෙ එවං වෙදනාපි, යථාච සො අඵලො අගය්හුපගො නසකකා නං ගහෙය්වා ඵලකංවා ආසනංවා කාතුං ගතිතගතිතොපි භිජ්ජතෙව එවං වෙදනාපි අඵලා අගය්හු පගා නසකකා නිව්වානිවා ධුවානිවා ගහෙතුං ගතිතාපි න තථා නිඝති එවං අගය්හුපගනායපි වෙදනා බුබ්බුලසදිසා, යථාපන නසම්. නසම්. උදකඛ්ඤුමති බුබ්බුලො උප්පජ්ජතිවෙව නිරුජ්ඣතිව නවිරිභිතිකො හොති එවං වෙදනාපි උප්පජ්ජතිවෙව නිරුජ්ඣතිව නවිරිභිතිකා හොති, එකච්ඡන්කඛණ කොට්ඨසනසකකාසබ්බා උප්පජ්ජතා නිරුජ්ඣති, යථාච බුබ්බුලො උදකතලං උදකඛ්ඤං උදකජලලකං සංකසිඨිතා පුටංකතා ගහණවාතඤ්ඤාති චතනාපි කාරණාති පටිච්ච උප්පජ්ජති එවං වෙදනාපි චක්ඛං ආරම්භණං කිලෙසජලලං එසසසබ්බච්චගඤ්ඤාති චතනාපිකාරණාති පටිච්ච උප්පජ්ජති, එවමපි වෙදනා බුබ්බුලසදිසා.

91. බුබ්බුලොපන, දියබුබ්බුලතෙමේවනාති; (පනපක්ඛානතරද්දෙනක නිපාතයි.) යථාඅසායෙ, හරනාත්තේ යම්සේද; එවං, එපරිද්දෙන්; වෙදනාපි, වෙදනාතොමෝද; (අසාරු, හරනාත්තියැ; 0) සො, ඒ දියබුබ්බුලතෙම; අඵලො, නිෂ්ඵලයැ; අගය්හුපගො, අතලා ගන්ට නොහැක්කේයැ; තං, ඒ දියබුබ්බුල; ගහෙය්වා, ගෙන; ඵලකංවා, පුට රුවක් හෝ; නොහොත්-පලිහක් හෝ; ආසනංවා, අස්නක් හෝ; හෙවත්-පුටුවක් හෝ; කාතුං, කරන්ට; නසකකා, නොහැක්කේය; ගතිතගතිතොපි, ගත්ගත් දියබුබ්බුලතෙමේද; (බුරුම සන්නයෙති- ගතිතගතිතොපි, ගත්ගත්කෙණෙහි; යි විසූ.) භිජ්ජතෙවයථා, යම්සේ බිඳේද; (වශබ්දයාසමුච්චයෙති වැටේ) එවං, එපරිද්දෙන්ම; වෙදනාපි, වෙදනාතොමෝද; අඵලා, නිෂ්ඵලවන්නියැ; අගය්හුපගා, ගන්ට නුසුදුසු වන්නියැ; නිව්වානිවා, නිත්‍යයැකියාත්; ධුවානිවා, ශාසවනයැ කියාත්; ගහෙතුං, ලබ්ගන්ට; නසකකා, නොතිසියැ; ගතිතාපි, නිත්‍යාදිවශයෙන් ලබ්ගතූ නමුදු; තථා, ඒ ලබ්ගන් පරිද්දෙන්; නතිඝති, නොපවත්නිය; එවං, මෙසේ; අගය්හුපගනායපි, නිත්‍යාදි වශයෙන් ලබ්ගිග්‍රහණයට නුසුදුසු බැවිනුදු; වෙදනා, වෙදනාතොමෝ; බුබ්බුලසදිසා, දියබුබ්බුලක්කු හා සමාන වන්නියැ; නසම්. නසම්. උදක ඛ්ඤුමති, ඒ ඒ දියබිඳෙහි; බුබ්බුලො, බුද්බුදයෙක්; (බිබ්ලෙක් යුසේයි.) උප්පජ්ජතිවෙව, උපදන්නේත්වේමය; නිරුජ්ඣතිව, බිඳෙන්නේත් වේමය; විරිභිතිකො, විරකාලප්‍රවාහනි ඇත්තේ; යථාපනනහොති, යම්සේ නොවේද; එවං, එපරිද්දෙන්; වෙදනාපි, වෙදනාතොමෝද; උප්පජ්ජතිවෙව, උපදින්නිත්වේමය; නිරුජ්ඣතිව, බිඳෙන්නිත්

වේමැයි; විරහිතිකා, විරකාලප්‍රවානති ඇත්ති; නහොති, නොවේ; එකවර්ණකකිණේ, එක් අසුරක් ගසන කෙණෙහි; කොටිසතසහසුස සංඛිඛා, කෙළලක්සගණන් ඇත්තාවූ; (වෙදනා, වෙදනානොමෝ; ට) උපපජ්ඣා, ඉපිද; නිරුජ්ඣති, බිඳෙයි; බුබ්බුලො, බුද්බුදයනෙම; හෙවත්-දියබුබුලා; උදකතලංව, ජලතලාවත් (දියමතුපිටැද යුසේයි.) උදකබිඤ්ච, දියබිඳුත්; උදකජලලකංව, දියමිදුලුත් (උදකජලල කනති උදකලසිකං” යනු ටිකාවචනයි.) සංකඛිඛා, දියවහයා; නොහොත්-ජලයෙහි කැටිකොටගෙන; පුටංකචා, පුටයක්කොටැ; හෙවත්-ථොටයක්කොටැ; ගහණවානඤ්ච, කැටිකොට ගන්නා බොල් සුලහත්; ඉති (ඉමාති) වතනාරි, යන මේ සිව්වැදූරුමිටු; කාරණාති; කරුණු; පටිච්ච, නිසා; යථාචරුප්පජ්ඣති, යම්සේ උපදිද; එවං, එප රිද්දෙන්; වෙදනාපි, වෙදනානොමෝද; චන්ද්‍රංව, නි:ශ්‍රයවූ වසතුරුප යද; ආරම්භණඤ්ච, ආරම්භණද; කිලෙසජලංව, කෙලෙස්මලද, (කිලෙසජලඤ්ච යන පාඨයටුට කෙලෙස සමූහයද යන අර්ථයි.) එසස සංඝට්ඨනඤ්ච, සංඝයාගේ සමාගමයද; ඉති (ඉමාති) වතනාරිකාර ණාති, මේ කරුණු සතරදෙන; පටිච්ච, නිසා; උපපජ්ඣති, උපදි; එවමි, මෙකිනය විසිනුද; වෙදනා, වෙදනානොමෝ; බුබ්බුලසදිසා, බුද්බුදයක්නු හා සමානවත්තියැ.

* මේ අම්චිකල්පයෙහි “කොටිසතසහසුසසංඛිඛා” යන්නෙන් එක් අසුරක්ගසන කාලයතුළ කෙළලක්ස ගණනක්ම වෙදනාවෝ ඉපිද නිරුඬවෙත්යි නොඇදහියයුතුයි. අපමණවූ වෙදනාවන්ගේ ඉපදීමත් බිඳීමත් ලක්ෂ්‍යතර කාලයෙකින් වනබැව් දක්වනු පිණිසැ අම්චිකථාචායායින් වර්ණිතවූ කොටිසතසහසුසසංඛිඛා යන්නෙහි තත්ත්වය සිත තබා ටිකාචායායෝ වනාහි “කොටිසතසහසුසසංඛිඛාති ඉදං න ගණන පරිච්ඡේද දස්සනං බහු(ලනු) භාවදස්සනමෙව පනෙනං දඬබබ්බං”යි විවරණය කොළෝයි.

92

සඤ්ඤාපි අසාරකඤ්ඤා මට්ඨිසදිසා, තථා අගයනුපගඤ්ඤා, නති සකකා නං ගහෙනා පිටිතුංවා නහාසිතුංවා භාජනංවා පුරෙතුං, අපිච සථා මට්ඨි විසුඤ්ඤා සඤ්ඤාතුමිවෙගොවිස බාසති, එවං නිල සඤ්ඤාදිගෙද සඤ්ඤාපි නිලාදිඅනුභවනත්ථාස එඤ්ඤා විසුඤ්ඤා, සථාව මට්ඨි මහාජනං විසුලමෙහති පරිපුණ්ණවාපිච්චිස පරිපුණ්ණ නදිච්චිස දිස්සතිති වදාපෙති එවං සඤ්ඤාපි විසුලමෙහති ඉදං නිලකං සුභං සුභං නිවචනති වදාපෙති, පිනකාදිසුපි එසෙවනගො, එවං විසුලමහනෙනාපි මට්ඨිසදිසා,

92. සඤ්ඤාපි, සංඥනොමෝද; අසාරකඤ්ඤා, නිසරුවුහෙයින්; මට්ඨිසදිසා, මිහිභුජලය හා සමානවත්තියැ; තථා, එමෙන්; අගයනු පගඤ්ඤා, නිත්‍යාදි වශයෙන් ලබ්ධි ගැණීමට නොනිසිටු හෙයින්; (මට්ඨිසදිසා, මිහිභුජලය හා සමානවත්තියැ;) හි, සැබව; නං, ඒ

මිරිඟුජලය; ගහෙකො, ගෙන; පිටිතුංවා, පානයකරන්ට හෝ; නනාසි
 තුංවා, සනානයකරන්ට හෝ; භාජනං, බඳුනක්; පුරෙතුවා, පුර
 වන්ට හෝ; නසකකා, නොහැක්කේය; අපිව, උපමානොමෝ වැණිය
 යුත්තී වේ; මරිචි, මිරිඟුජලයනෙම; විපථඤ්ඤා, පොපියන්තේය;
 සඤ්ඤානුමිච්චෙගොපිය, හටගත් රුද්‍රපකුල් චේගයක්නු මෙන්; යථා
 බායතී, වැටහෙන්නේ යම්සේද; එවං, එපරිද්දෙන්; නිලසඤ්ඤාදි
 හෙදා, නිලසංඥාදි ප්‍රභෙද ඇති; සඤ්ඤාපි, සංඥානොමෝද; නිලාදි
 අනුභවනාය, නිලාදිලබ්ධතරසාසාදය පිණිස; එඤ්ඤා, සැලෙයි;
 විපථඤ්ඤා, ඔබ්මොබ සැලෙයි; මරිචි, මිරිඟුජලයනෙම; මහාජනං,
 මහාජනයා; විපලමොති, පොලොඹයි; පරිපුණ්ණවාපිවිය, දිය
 පිරුණු වැවක් මෙන්; පරිපුණ්ණනදිවිය, දිය පිරුණු ගහක්මෙන්;
 දිස්සති, දක්නාලැබෙයි; ඉති, මෙපරිද්දෙන්; යථාවද්දපෙනි, කිය
 වන්නාක්නු මෙන්; හෙවත්-හභවන්නාක්නු මෙන්වේද; එවං, එපරිද්ද
 දෙන්; සඤ්ඤාපි, සංඥානොමෝද; විපලමොති, පොලොඹයි; ඉදං,
 මේ අරමුණ; නිලකං, නිල්පැහැ ඇත්තේය; නොහොත්-නිලකං, නිල්
 පැහැ ඇති, ඉදං, මේ අරමුණ; සුභං, ශුභය; සුඛං, සුභය; නිවං,
 නිත්‍යය; ඉති, මෙපරිද්දෙන්; වද්දපෙනි, හභවා; පිනකාදිසුපි, පින
 වණ්ණාදිවූ ආලම්බනයන්තිත්; එසෙවනයො, මෙකිනය බඳුනු නය ඇත්
 තේය; එවං, මෙකිනය විසින්; විපලමොතිනොපි, පොලොඹන
 හෙයිනුද; (සඤ්ඤා, සංඥානොමෝ;) මරිචිසදිසා, මිරිඟුජලය හා සමාන
 වන්නීය.

93

සබ්බාග්‍රහි අසාරකථෙහි කදලිකකිසදිසා, නථා අගඤ්ජපථ
 ථෙහි, සථෙවති කදලිකකිසදිසා කිසදිව ගහෙකො නසකකා ගොපා
 නසිආදිනමස්සාය උපනෙතුං උපනිනමි න නථා හොති එවං.
 සබ්බාග්‍රහි නසකකා නිවොදිවසෙහි ගහෙතුං ගතිනාපි න නථා
 හොති, සථාව කදලිකකිසදිසා බහුවච්චිසමොධානො හොති එවං.
 සබ්බාරකකිසදිසා බහුවච්චිසමොධානො, සථාව කදලිකකිසදිසා
 නානාලකිකිසදිසා, අසඤ්ඤාසෙව හි බාහිරස පභවච්චිසා වණ්ණො
 අසඤ්ඤා නානා අබ්‍යන්තරබ්‍යන්තරානි. එවමෙව සබ්බාරකකිසදිසාපි
 අසඤ්ඤාදෙව එසංසලකිකිසදිසා අසඤ්ඤා වෙනනාදිනං සමොධානෙකො
 පන සබ්බාරකකිසදිසාසංච චුච්චතිනි එවමි සබ්බාරකකිසදිසා කද
 ලිකකිසදිසො,

93. සබ්බාග්‍රහි, සංසාරයේතුමුද; අසාරකථෙහි, නිසාරථියෙන්,
 (නිසරුවු හෙයින් යුසේයි. මෙබඳු නන්ති අභිශබ්දයා හෙතුපයභී
 යෙතිය.) කදලිකකිසදිසා, කෙසෙල් කඳක්නු හා සමානයහ; නථා;
 එසේමැ; අගඤ්ජපථෙහි, නිත්‍යසාරදි වශයෙන් වරදවා ලබි
 ගැනීම නොනිසිවු හෙයින්ද; (කදලිකකිසදිසා, කෙසෙල් කඳක්නු
 හා සමානයහ;) හි, විහාරකෙරෙමි; කදලිකකිසදිසා, කෙසෙල්
 කඳෙකින්; කිසදිව, කිසිවක්; ගහෙකො, ගෙන; ගොපානසිආදිනං,

ගොතැසි ඇ උපකරණයන්ගේ; අත්‍යය, ප්‍රයෝජනය පිණිසැ, උප
 නෙතූං, එළුවන්ට; නසකකා, නොහැක්කේය; උපනීතමපි, එළුවන
 ලද්දේවී නමුත්; තථා, ඒ එළුවුපරිද්දෙන්; නහොතිඑවයථා, යම්සේ
 නොවන්නේමවේද; එවං, එපරිද්දෙන්; සඛ්ඛාරුපි, සංඝකාරයෝද;
 තිච්චාදිවසෙන, නිත්‍යාදිවශයෙන්; ගහෙතූං, ලබ්බිගන්ට; නසකකා,
 නොහැක්කාහ; (නොතිසියහ යුසේසි.) ගතිතාපි, නිත්‍යාදි වශයෙන්
 ලබ්බිගන්හු නමුදු; තථා, ඒ ලබ්බිගත් පරිද්දෙන්; නහොනති,
 නොවෙත්; කදලිකකිකො, කෙසෙල්කදතෙමේ; බහුවට්ඨසමොධානො,
 බොහොවූපතුවැට්ටසෙක්; හොතියථා, වනමෙන්; එවං, එපරිද්දෙන්;
 සඛ්ඛාරකකිකොපි, සංඝකාර සකකියතෙමේද; බහුවමච්ඡසමොධානො,
 බොහෝවූ චෛතසිකධර්ම රුශියෙක්; (හොති, වේ;) කදලිකකිකො,
 කෙසෙල්කද තෙමේ; නානාලකකිකො, අනෙක ලක්ෂණ ඇත්තේය;
 හි, ඒ කිම සැබව; බාහිරය, පිටත්හිවූ; පත්තවට්ටියා, පතුවැටියගේ;
 වණෙණා, වණ්ණසංස්ථානයතෙම; අඤ්ඤායෙව, අතිකෙක්මැ; හොතිව
 යථා, වන්නාක් මෙන්ද; තතො, එසින්; අබ්භන්තරබ්භන්තරානං,
 ඇතුල් ඇතුල් පතුවැටිවලැ; වණෙණා, වණ්ණසංස්ථානයතෙම; අඤ්ඤා
 යෙව, අතිකෙක්මැ; හොතිවයථා, වන්නාක්මෙන්ද; එවමෙව, එපරිද්
 දෙන්මැ; සඛ්ඛාරකකිකොපි, සංඝකාරසකකිය තෙමේද; (නානා
 ලකකිකො, අනෙකලක්ෂණ ඇත්තේය;ට) හි, ඒ කිම සැබව; එසාසාසා,
 සපයියාගේ; ලකකිකො, සවභාවයතෙම; අඤ්ඤාදෙව, අතිකෙක්මය;
 චෙතනාදිනං, චෙතනාදින්ගේ; ලකකිකො, සවභාවයතෙම; අඤ්ඤං
 එව, අතිකෙක්මය; පන, එසේ වෙත්වෙත්වූලක්ෂණ ඇත්තේවීනමුත්;
 සමොධානෙතො, එක්රසක්කොටැ; සඛ්ඛාරකකිකොනෙව, සංඝකාර
 සකකියසි කියාම; වුච්චති, කියනුලැබේ; ඉති, එහෙයින්; එවමපි,
 මෙකිනය විසිනුදු; සඛ්ඛාරකකිකො, සංඝකාරසකකියතෙම; කදලි
 කකිකසදිසො, කෙසෙල්කදක්නු හා සමානවන්නේය.

94

විඤ්ඤාණමපි අසාරකථෙන මායාසදිසං, තථා අගස්නුපගසථන,
 සථාව මායා ඉත්තර් ලුප්පවුපථානා එවං. විඤ්ඤාණං, නඤ්ඤි
 නනොපි ඉත්තර්තරඤ්ඤව ලුප්පවුපථානනරඤ්ඤ, තෙනෙව හි
 විතෙතන සුරිසො ආගතොවිස ගතොවිස සිංහාවිස නිසිතෙනාවිස
 හොති, අඤ්ඤාදෙවච ආගමනකාලෙ විතතං අඤ්ඤං ගමනකාලා
 දිසු, එවමපි විඤ්ඤාණං මායාසදිසං මායාව මහාජනං චඤ්ඤති සං
 කිඤ්ඤිදෙව ඉදං සුචණ්ණං රජතං මුත්තානිපි ගාභාපෙති, විඤ්ඤා
 ණමපි මහාජනං චඤ්ඤති තෙනෙව විතෙතන ආගමජනංවිස
 ගමනංවිස සිතංවිස නිසිතනංවිස කතො ගාභාපෙති, අඤ්ඤාදෙවච
 ආගමනෙ විතතං අඤ්ඤං ගමනාදිසු එවමපි විඤ්ඤාණං මායාසදිසං,

94. විඤ්ඤාණමපි, විඤ්ඤාණයතෙමේද; අසාරකථෙන, නි:සාරවූ
 හෙයින්; මායාසදිසං, ඉන්ද්‍රියලාදි මායාවක් හා සමානවන්නේය; තථා,
 එමෙන්; අගස්නුපගසථන, නිත්‍යාදිවශයෙන් ලබ්බිගැණීමට නොතිසිවූ

හෙයින්ද; (මායාසදිසං, ඉන්ද්‍රජලාදි මායාවක් හා සමාන වන්නේය;) මායා, ඉන්ද්‍රජලාදි මායානොමෝ; ඉත්තරුයථාව, ලාමකවූවාක්මෙන්; ලුහුපවුපසානා (යථාව,) යුහුවා වැටහෙන්නාක්මෙන්; එවං, එපරිද්දෙන්; විඤ්ඤාණමපි, විඤ්ඤාණය තෙමේද; ඉත්තරං, ලාමකයා; ලුහුපවුපසානං, යුහුවා වැටුම් ඇත්තේය; හි, ඒ කීම සැබව; නං, ඒ විඤ්ඤාණය තෙම; තතොපි, ඒ ඉන්ද්‍රජලාදි මායාවන්ටත් වඩා; ඉත්තරතරඤ්ඤව, අතිශයෙන් ලාමක වන්නේමය; ලුහුපවුපසානතරඤ්ඤ, අතිශයින් ලුහු වූ වැටුම් ඇත්තේමය; හි, විකරකෙරෙමි; තෙනෙවචිත්තෙන, ඒ සිතීමට; පුරිසො, පුරිස්තෙම; ආගතොවිස, පැමිණි අයකු මෙන්; ගතොවිස, ගියඅයකුමෙන්; සිතොවිස, සිටිඅයකුමෙන්; නිසිනොවිස, හුන්අයකුමෙන්; හොති, වේ; ආගමනකාලෙ, එතකලා; විතතං, සිත; අඤ්ඤාදෙව, අතිකෙක්මය; ගමනකාලාදීසු, ගමනකාලාදීන්හි; විතතං, සිත; අඤ්ඤංඵව, අතිකෙක්මය; එවංපි, මෙකිනය විසිනුදු; විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණයතෙම; මායාසදිසං, මායාවක් හා සමානවන්නේය; (යථාව යනාදියෙහි ව ඉබ්බදයා වාසායාරම්භද්දොතකයි.) මායාව, ඉන්ද්‍රජලාදි මායානොමෝද; මහාජනං, මහාජනයා; හෙවත්-ජනසමූහයා; වඤ්ඤාති (යථා,) රවටන්නාක්මෙන්; යංකිඤ්ඤාදෙව, සමය්‍යාවස්සුවමැ; ඉදං, මේදෑ; සුවණ්ණං, සුවණ්ණයා; රජතං, රිදියා; මුත්තා, මුතුයා, ඉතිපි, මෙසෙසිනුදු; ගාභාපෙතියථා, ගන්වනමෙන්; විඤ්ඤාණමපි; විඤ්ඤාණයතෙමේද; මහාජනං, මහාජනයා; වඤ්ඤාති, රවටා; තෙනෙව චිත්තෙන, එමසිතීමට; ආගවජ්ජනංවිස, එන්නක්නුමෙන්; ගවජ්ජනංවිස, යන්නක්නුමෙන්; සිතොවිස, සිටියක්නුමෙන්; නිසිනංවිස, හුන් නක්නුමෙන්; කතා, කොටා; ගාභාපෙති, ගන්වා; ආගමනෙ, එත ඉරියව්වෙහි; විතතං, සිත; අඤ්ඤාදෙවච, අතිකෙක්මය; ගමනාදීසු, ගමනාදීවූ ඉරියව්ව්හි; (විතතං, සිත;) අඤ්ඤංඵව, අතිකෙක්මය; එවමපි, මෙසෙසිනුදු; විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණයතෙම; මායාසදිසං, ඉන්ද්‍රජලාදි මායාවක් හා සමානවන්නේය.

95

විසෙසනො ව සුභාරමමණමපි ඛලාදිකං අජකනතිකරුපං අසුභනති දඬබ්බං, වෙදනා නිති දුක්ඛනාති අවිනිමුත්තනො දුක්ඛාති, සඤ්ඤාසංඛාරා අවිධෙය්‍යනො අනිත්තාති, විඤ්ඤාණං උදයබ්බයධමමනො අනිවචනාති දඬබ්බං, එවං පස්සනස්සසුඛසිඛි හොති, එවඤ්ඤා සංඛෙතපවිජාරවසෙන විධා පස්සනො යා අසුඛසිඛි හොති නතොපි විනිවජ්ජනසො විඤ්ඤානබ්බො, සෙය්‍යපිදං, සංඛෙතපනො භාව පඤ්චපාදනකතියොසු උභිතනාසිකපච්චජි කාදිභාවෙන පස්සනො ඛණ්ඩාති නවිඤ්ඤාති, විජාරනොපන රුපාදිති ඵෙණපිණ්ඩාදිසදිසභාවෙන පස්සනො න අසාරෙසු සාර දසසි හොති, විසෙසනොව අජකනතිකරුපං අසුභනො පස්සනො කබලිඛිකාරාභාරං පටිත්තාති අසුභෙ සුභනති විපල්ලාසං. පජනති

කාමාසං උතතරති කාමසොගෙන විසංයුජ්ජති කාමාසවෙන අනාසවො හොති අභිජ්ඣානාසගණං ගිඤ්ඤිති කාමුපාදනං නඋපාදිසති, වෙදනං දුක්ඛතො පස්සනො ඵස්සාහාරං පටිත්තාති දුක්ඛබ්බවනති විපලලාසං පජ්ඣති හවොසං උතතරති හවසොගෙන විසංයුජ්ජති හවාසවෙන අනාසවො හොති බ්‍යාපාදකාසගණං ගිඤ්ඤිති සිලබ්බතූපාදනං නඋපාදිසති, සඤ්ඤං සබ්බාරොව අනන්තතො පස්සනො මනොසඤ්ඤවනනාහාරං පටිත්තාති අනන්තති අනතාති විපලලාසං පජ්ඣති දිඝොසං උතතරති දිඝිසොගෙන විසංයුජ්ජති දිඝාසවෙන අනාසවො හොති ඉදංසව්වාහිතිවෙසකාසගණං ගිඤ්ඤිති අනතවාදුපාදනං නඋපාදිසති, විඤ්ඤාණං අභිව්වනොපස්සනො විඤ්ඤාණාහාරං පටිත්තාති අභිව්වනතිවිවනති විපලලාසං පජ්ඣති අවිජ්ජාසං උතතරති අවිජ්ජාසොගෙන විසංයුජ්ජති අවිජ්ජාසවෙන අනාසවොහොති සිලබ්බතපත්මාසකාසගණං ගිඤ්ඤිති දිට්ඨිපාදනං නඋපාදිසති,

95. විසෙසනොව, විශෙෂ වශයෙන් වනාහි; සුභාරම්මණමපි, ගුහාලම්භකය වුවත්; ඔලාරිකං, ඔදුරිකාවු; (“ඔලාරිකමපි” සිද්ධපාඨසි. ඔදුරිකාවුවත්; යන අර්ථසි. “සුලාරමපි” සිද්ධපාඨසි. අභිගමන් සුදුරුවු; යන අර්ථසි.) අජ්ඣන්තිකරූපං, සවසන්තානගත රූපයනෙම; අසුභංගුති, අනිෂ්ටයයි; දඨබ්බං, දහයුතුයි; වෙදනා, වෙදනානොමෝ; තිභි, තුන්වැදූරුමිවු; දුක්ඛතාහි, දුඃඛසව්වාහයන්කෙරෙත්, අවිතිමුත්තනො, විනිද්වුක්ත නොවනහෙයින්; (අවිමුත්තනොසිද්ධපාඨසි.) දුක්ඛාති, දුකයයි; දඨබ්බං, දහයුත්තියැ; (තිතිදුක්ඛතාහි යන්තෙන් දුඃඛදුඃඛය විපරිණාමදුඃඛය සංස්කාරදුඃඛය යන ත්‍රිවිධ දුඃඛයන්දක්වා) සඤ්ඤාසංඛාරා, සංඤ්ඤාසංස්කාරයෝතුමු; අවිධෙය්‍යනො, තමාවසයෙහි කරත්ව නොහැකි හෙයින්; (මුඛමව්‍යාබ්‍යානයෙහි “අභිවිධෙය්‍යනො” යන පාඨය දක්වා “කමීය විසින් සකස්කළහෙයින්; සිද්ධ “ප්‍රත්‍යයන් හා එක්වැ පවත්නා හෙයින්” සිද්ධ අර්ථකිතියයි. “අවිධෙය්‍යනොති අත්තනොවසෙ විධාතුං කාතුං අසහකුණෙය්‍ය භාවනො” යන යොජනාගත විචරණයබ්බලාභපගේ අර්ථකිතියි.) අත්තනාති, අනාතවයයි; දඨබ්බං, දහයුත්තාහ; විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණයනෙම; උදයබ්බයධම්මනො, උදයව්‍යය සව්වාහය ඇතිහෙයින්; හෙවත්-ඉපදීම බිඳීම පියෝ ඇතිබැවින්; අභිව්වනති, අනිත්‍යයයි; දඨබ්බං, දහයුතු; එවං, යථොක්ත නසින්; පස්සන්තස්ස, නුවණැසින් දක්නාවු පුලුලාගේ; අත්ඨසිඨි, අර්ථසිඨිනොමෝ; හොති, වෙ; එවඤ්ඤා, මේ යටකිනසිනුදු; සංඛේපවිඤ්ඤාරවයෙන්, සංකෛප විඤ්ඤාර වශයෙන්; විධා, දෙපරිදි දෙකින්; පස්සනො, නුවණැසින් දක්නා පුලුලාගේ; යාඅත්ඨසිඨි, යම් අර්ථසිඨියක්නොමෝ; හොති, වේද; තතොපි, ඒ අර්ථසිඨි වශයෙනුදු; විනිච්ඡයනගො, විනිශ්චයනයනෙම; විඤ්ඤානබ්බං, දහයුත්තේය; සෙය්‍යපිදං+ඉදං, ඒ විනිශ්චයනෙම; සෙය්‍යථා, කවරේදයත්?; සංඛේපනො, සංකෛපනය වශයෙන්; නාව, විඤ්ඤානයට පලමු; (විනිච්ඡය

නසො මයාච්චවනෙ, විනිශ්චයනය මා විසින් කියනු ලැබේ;)පඤ්චපාදනකකිකේ, උපාදනසකකියන් පස්දෙන; (පඤ්චපාදනකකිකේසු සීද්ධ පාශ්සි.) උක්ඛිතනාසික පච්චාචිකාදිභාවෙන, ඔසවාගත් සිපත් ඇති වධකාදීන්ගේ සවහාවයෙන්; පසස්සනො, නුවණැසින් දක්නා පුතුල්තෙම; බකේති, සකකියන් විසින්; නවිහඤ්ඤති, නොපෙළනු ලැබේ; විජාරතොපන, විසාර වශයෙන් වනාහි, රූපාදීති, රූපාදීන්; ඵෙණ්ඩිණ්ඩාදිසදිසභාවෙන, පෙණ්ඩිඬු ආදිය හා සමාන බැවින්; පසස්සනො, නුවණැසින් දක්නා පුතුල්තෙම; අසාරෙසු, නිසාරවූ (හරනැත්තාවූසේසි.) සකකියන්හි; සාරදස්සි, සාරයෙකැයි වරදවා දක්නා සිලිටු පුතුලෙක්; නහොති, නොවේ; විසෙසනොව, විශෙෂ වශයෙන් වනාහි; අජ්ඣානතිකරූපං, ආධ්‍යානවිකරූපය; අසුභතො, අනිෂ්ටවශයෙන්; පසස්සනො, නුවණැසින් දක්නා පුතුල්තෙම; කබලි ඔකාරාහාරං, කබලිඔකාරාහාරය; පරිඡනාති, පිරිසිද්දති; අසුභො, අශුභයෙහි; සුභනති, ශුභයයන; විපලාසං, විපයභීසග්‍රාහය; පජහති, පියයි; කාමොසං, කාමොසය; උත්තරති, තරණයකෙරෙයි; කාම යොගෙන, කාමයොගය හා; විසංයුජ්ජති, සංයොගයට නොපැමිණෙයි; නොහොත්-කාමයොගෙන, කාමයොගයෙන්; විසංයුජ්ජති, මිදෙයි; කාමාසවෙන, කාමාශ්‍රව වශයෙන්; අනාසවො, ආශ්‍රවරහිතයෙක්; හොති, වේ; අභික්ඛානායගන්ථං, අභික්ඛානායග්‍රන්ථය; භිඤ්ඤති, බිඳියි; කාමුපාදනං, කාමොපාදනය; නඋපාදියති, දැඩිකොට නොගනී; වෙදනං, වෙදනාව; දුක්ඛතො, දුඛවශයෙන්; පසස්සනො, නුවණැසින් දක්නා පුතුල්තෙම; ඵසස්සාහාරං, ස්පශ්ඨාහාරය; පරිඡනාති, පිරිසිද්දති; දුක්ඛං, දුඛයෙහි; සුඛනති, සුඛයයන; විපලාසං, විපයභීසග්‍රාහය; පජහති, පියයි; භවොසං, භවොසය; උත්තරති, තරණය කෙරෙයි; භවයොගෙන, භවයොගය හා; විසංයුජ්ජති, සංයොගයට නොපැමිණෙයි; නොහොත්-භවයොගෙන, භවයොගයෙන්; විසංයුජ්ජති, මිදෙයි; භවාසවෙන, භවාශ්‍රව වශයෙන්; අනාසවො, ආශ්‍රවරහිතයෙක්; හොති, වේ; ව්‍යාපාදකායගන්ථං, ව්‍යාපාදකාය ග්‍රන්ථය; භිඤ්ඤති, බිඳියි; සීලබ්බතුපාදනං, සීලබ්බතුපාදනය; නඋපාදියති, දැඩිකොට නොගනී; සඤ්ඤංව, සංඤ්ඤාව; සංඤ්ඤාම, සංඤ්ඤාමයන්ද; අනන්තතො, අනන්ත වශයෙන්; පසස්සනො, නුවණැසින් දක්නා පුතුල්තෙම; මනො සඤ්ඤානනාහාරං, මනොසඤ්ඤානනාහාරය; පරිඡනාති, පිරිසිද්දති; අනන්තති, අනන්තයෙහි; අනන්තති, ආනන්දයයන; විපලාසං, විපයභීසග්‍රාහය; පජහති, පියයි; දිසොසං, දූෂිතය; උත්තරති, තරණය කෙරෙයි; දිසියොගෙන, දූෂිතයොගය හා; විසංයුජ්ජති, සංයොගයට නොපැමිණේ; නොහොත්-දිසියොගෙන, දූෂිතයොගයෙන්; විසංයුජ්ජති, මිදෙයි; දිසාසවෙන, දූෂිතාශ්‍රව වශයෙන්; අනාසවො, ආශ්‍රවරහිතයෙක්; හොති, වේ; ඉදංසච්චාභිනිවෙසකායගන්ථං, (මෙයම සත්‍යයා සෙස්ස මොසයයි වරදවා ලෙහිපිහිටුවීම විසින් ලබි ගැනීම නම්වූ) ඉදංසත්‍යාභිනිවෙසකාය ග්‍රන්ථය; භිඤ්ඤති, බිඳියි; අනන්තවාදපා

දුනං, ආනම්මාදෙපාදුනස්ස; නලපාදියති, දුභිකොට්ඨ නොගති; විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාය; අනිච්චතො, අනිත්‍යවශයෙන්; පසුන්තො, නුවණැසින් දක්නා පුභුල්තොම; විඤ්ඤාණාභාරං, විඤ්ඤාණාභාරය; පරිඡිකාති, පිරිසිදුදැනී; අනිච්ච, අනිත්‍යයෙහි; නිච්චනති, නිත්‍යයෙහි; විපල්ලාසං, විපය්‍යාසග්‍රාහය; පජ්ඣති, පියයි; අවිජ්ජාසං, අවිද්‍යාසං; උත්තරති, තරණය කෙරෙයි; අවිජ්ජායොගෙන, අවිද්‍යායොගය හා; විසංයුජ්ජති, සංයොගයට නොපැමිණේ; නොහොත්-අවිජ්ජායොගෙන, අවිද්‍යායොගයෙන්; විසංයුජ්ජති, මිඳෙයි; අවිජ්ජාසම්මුතො, අවිද්‍යාශ්‍රව වශයෙන්; අනාසවො, ආශ්‍රවරහිතයෙක්; ගොති, වේ; සීලබ්බන පරමාසකායග්‍රන්ථං, ශීලව්‍රතපරමශීලායග්‍රන්ථය; භිඤ්ඤා, බිඳියි; දිඤ්ඤා දුනං, දුෂ්ටස්වපාදුනස්ස; නලපාදියති, දුභිකොට්ඨ නොගති.

96

එවං මහානිසංසං-වධකාදිවසෙන දස්සනං සසමා,
නසමා බ්බෙ බිග්ගෙ-වධකාදිවසෙන පස්සෙය්‍යාති.

සුත්තනනභාජනිය වණණනා.

96. එවං, යථොක්තනසින්; හෙවත්-සංකෂ්ප විස්තරවිසින් දක්වු නසින්; වධකාදිවසෙන, වධකාදීන්ගේ වශයෙන්; දස්සනං, නුවණැසින් දැක්ම; යසමා, යම්හෙයකින්; මහානිසංසං, මහත්අනුසස්ථාත්තේ; (ගොති, වේද;) නසමා, එහෙයින්; ධිග්ගො, ප්‍රාඥතොම; (නුවණැති මහණ තොම යුජ්ජෙයි.) වධකාදිවසෙන, වධකාදීන්ගේ වශයෙන්; බ්බෙ, සකකියන්; පස්සෙය්‍ය, නුවණැසින් දක්නේය; (ඉති පරිසමාපතියෙහි නිපාතමාත්‍රයෙකි.)

සුත්තනනභාජනියවණණනා, සුත්‍රානනභාජනිය වණ්ණානානොමේ;
(ඉති, සමාපාදියි.)

97

ඉද්දති අභිධම්මභාජනියං ගොති, නත්ථ රූපකඛ්ඛනිදෙදසො හෙච්චරූපකණ්ණෙඛ විත්ථාපිතනසෙංනව වෙදිතබ්බො, වෙදනා කඛ්ඛනිදෙදසෙ එකවිධෙතාති එකකොථාසෙන, එස්සසම්ප සුත්තොති එස්සෙනසම්පසුත්තො, සබ්බාපි චතුරුමුකවෙදනා, සහෙ තුනදුකෙ සහෙතුකා චතුරුමුකවෙදනා, අහෙතුකා කාමාවච්චව, ඉමිනාලපාසෙනි කුසලපද්ධති මුත්තා වෙදනා ඡන්තිනබ්බො, අපිචාසං වෙදනාකඛ්ඛනො එකවිධෙන එස්සසම්පසුත්තො දස්සිතො, දුච්චෙන සහෙතුකා හෙතුකතො, තිච්චෙන ඡන්තිතො, චතුරබ්බිකෙන භුමමනතරතො, පඤ්චවිධෙන ඉද්දිසතො, නත්ථ සුබ්බද්ධි දුක්ඛද්දි සාති කාසප්පසාදවඤ්ඤාති කාමාවච්චනෙව, සොමනසසිද්ධිසං.

ජඝචක්ඛුකංවා අචක්ඛුකංවා නෙහුමකං, දෙමනිසසිඤ්ඤං ජඝචක්ඛුකං කාමාවචරං, උපෙකතිඤ්ඤං. චක්ඛාදිචතුස්සාදචක්ඛුකං ජඝ චක්ඛුකං අචක්ඛුකඤ්ඤ චතුහුමිකං, ජබ්බිධෙන චක්ඛුතො දසසිතො, නන්ධ පුරිමා පඤ්චවේදනා පඤ්චස්සාදචක්ඛුකා කාමාවචරව ජඝා අචක්ඛුකාවා සචක්ඛුකාවා චතුහුමිකා, සත්තවිධෙන නන්ධ මනොසමචස්සන්හෙදතො දසසිතො, අඝචිධෙන නන්ධ කායසමචස්සන් හෙදතො, නවවිධෙන සත්තවිධහෙදෙ මනොවිඤ්ඤාණධාතු සමචස්සන් හෙදතො, දසවිධෙන අඝචිධහෙදෙ මනොවිඤ්ඤාණ ධාතුසමචස්සන්හෙදතො, එතෙසු හි සත්තවිධහෙදෙ මනොසමචස්සන් මනොධාතුසමචස්සන් මනොවිඤ්ඤාණධාතුසමචස්සන්හි විධා හිනනා, අඝචිධහෙදෙ නායසංඝං කායසමචස්සන්හි සුඛාදුක්ඛාහි විධා හිනනා, නවවිධහෙදෙ සත්තවිධ චූතනා මනොවිඤ්ඤාණ ධාතුසමචස්සන් කුසලාදිවසෙන නිධා හිනනා, දසවිධහෙදෙ අඝ විධෙ චූතනා මනොවිඤ්ඤාණධාතුසමචස්සන් කුසලාදිවසෙනෙව නිධා හිනනා,

97. ඉද්දති, ප්‍රාජ්‍යාවසරයෙහි; අභිධම්මභාජනියං, අභිධම්ම භාජනිය නෙම; හොති, වේ; තන්ධ, ඒ අභිධම්මභාජනියයෙහි; රූපකකුකු නිද්දෙසො, රූපකකුකු නිද්දෙශයනෙම; හෙඨා, යටැ අභිභාලිනියෙහි; රූපකණ්ඩු, රූපකාණ්ඩුයෙහි; විජාරිතනයෙනෙව, විසාර කලාවු නසින්මැ; වෙදිතබ්බො, දතයුතු; වෙදනාකකුකුනිද්දෙසො, වෙදනා සකකු නිද්දෙශයෙහි; එකවිධෙනාති, එකවිධෙන යනු; එකකොඨා සෙන, එක්කොටස් වශයෙන; (විධගබ්දයා මානසිලකොඨාසාදිචු අභියන් දක්වා මේ විකල්පයෙහි කොඨාසාථියෙහි වැටෙන බැව් දක්වනු සදහා කොඨාසෙනසි විවරණය කලහ.) එස්සසම්පයුතෙනාති, එස්සසම්පයුතෙනායනු; එස්සෙන, සපඨියහා; සම්පයුතෙනා, එකොත්පාද තාදි චතුථිධ සමුපයොග ලක්ෂණ වශයෙන් යෙදුනේයි; (එස්සෙන සම්පයුතෙනා එස්සසම්පයුතෙනාසි විවරණය කරන්නාවූ අභිකථා වාය්‍යයෝ එස්සසම්පයුතත පදය සමබන්ධිචු එස්සොවසම්පයුතෙනා එස්සසම්පයුතෙනායන අවධාරණ කම්ධාරය සමාසප්‍රසවනය වලහා තානියාසමාසය කොලෝයි.) සබ්බාපි, සියලුම වෙදනාවෝ; චතු හුමිකවෙදනා, චතුර්භුමික වෙදනාවෝතුමුයි; සහෙනුකදුකො, සහෙනුකචිකයෙහි; සහෙනුකා, සම්ප්‍රසුකත හෙනුන් සමග පවත්නා වෙදනාවෝතුමු; චතුහුමිකවෙදනා, චතුර්භුමික වෙදනාවෝ නම් හුයි; අහෙනුකා, සම්ප්‍රසුකත හෙනුරතිතවූ වෙදනාවෝතුමු; කාමාවච රව, කාමාවචර වෙදනාවෝමැයි; ඉමිනාඋපායෙන, මෙනසින්; කුසල පද්දිති, කුසලපද්දින්ගේ වෘයෙන්; චූතනා, වදලාවූ; වෙදනා, වෙදනාතොමෝ; ඡතිතබ්බො, දතයුත්තියැ; අපිච, අතිකුදු නයෙක්; (මයාචුච්චති, මා විසින් කියනුලැබේ; 0) අයංවෙදනාකකුකො, මේ වෙදනාසකකුයනෙම; එකවිධෙන, එක්කොටසින්; එස්සසම්ප යුතතෙනා, සපඨියහා සම්ප්‍රසුකතවශයෙන්; දසසිතො, දක්වා වදලායේක;

හෙදනො, මනොවිඤ්ඤාධ්‍යානසම්පූර්ණවේදනාවගේ ප්‍රහේදවශයෙන්; දස්සිනො, දක්වා වදාළයේක; (සඤ්චිධි නයෙහි වදාළාමු මනො විඤ්ඤාණධ්‍යාන සම්පූර්ණ වේදනාව මේ නවවිධනයෙහි කුසලමනො විඤ්ඤාණධ්‍යානසම්පූර්ණවේදනාඅකුසලමනොවිඤ්ඤාණධ්‍යානසම්පූර්ණ වේදනා අඛ්‍යාතනමනොවිඤ්ඤාණධ්‍යානසම්පූර්ණවේදනායි ත්‍රිහේද කොට වදාළයේක යනු භාවයි.) දසවිධෙන, දසකොටසින්; අභිවිධ හෙදෙ, අභිවිධකොටසයාගේ ප්‍රහේදයෙහි; මනොවිඤ්ඤාණධ්‍යාන සම්පූර්ණ හෙදනො, මනොවිඤ්ඤාණධ්‍යාන සම්පූර්ණ වේදනාවගේ ප්‍රහේද වශයෙන්; දස්සිනො, දක්වා වදාළයේක; (මනොවිඤ්ඤාණධ්‍යාන සම්පූර්ණ වේදනාවගේ වශයෙන් ත්‍රිහේදකොට මේ දශවිධ නයෙහි වදාළයේක; යනු භාවයි. මේ අවසරයෙහි ඒ ප්‍රහේදයන්ගේ විශාර කථනය සඳහා “එතෙසුති”යනාදිය දක්වත්.) හි, විශාරකෙරෙමි; එතෙසු, ඒ කොටස හෙදයන් අතුරෙහි; සත්තවිධහෙදෙ, සඤ්චිධි කොටසයාගේ හෙදයෙහි; මනොසම්පූර්ණවේදනා, මනොසම්පූර්ණ වේදනානොමේ; මනොධ්‍යාන සම්පූර්ණත්ව, මනොධ්‍යානසම්පූර්ණ වේදනායිද; මනොවිඤ්ඤාණධ්‍යානසම්පූර්ණත්ව, මනොවිඤ්ඤාණධ්‍යාන සම්පූර්ණ වේදනායිද; විධා, දෙපරිද්දෙකින්; භින්නා, බ්‍රන්ය; අභිවිධහෙදෙ, අභිවිධකොටසයාගේ හෙදයෙහි; තායසසිං, ඒ මනො සම්පූර්ණ වේදනාව හා සමග; කායසම්පූර්ණත්ව, කායසම්පූර්ණ වේදනානොමේත්; සුඛාති, කායිකසුඛවේදනායිද; දුක්ඛාති, කායික දුඃඛ වේදනායිද; විධා, දෙපරිද්දෙකින්; භින්නා, බ්‍රන්ය; නවවිධ හෙදෙ, නවකොටසයාගේ හෙදයෙහි; සත්තවිධෙ, සඤ්චිධි කොටස යෙහි; චුන්නා, වදාළාමු; මනොවිඤ්ඤාණධ්‍යානසම්පූර්ණ, මනොවිඤ්ඤාණ ධ්‍යාන සම්පූර්ණ වේදනානොමේ; කුසලාදිවසෙන, කුසලාකුසලා ව්‍යාකෘත වේදනා වශයෙන්; තිධා, තුන්පරිද්දෙකින්; භින්නා, බ්‍රන්ය; දසවිධහෙදෙ, දසකොටසයාගේ හෙදයෙහි; අභිවිධෙ, අභිවිධ කොටසයෙහි; චුන්නා, වදාළාමු; මනොවිඤ්ඤාණධ්‍යාන සම්පූර්ණ, මනොවිඤ්ඤාණධ්‍යාන සම්පූර්ණ වේදනානොමේ; කුසලාදිවසෙනෙව, කුසලාකුසලා ව්‍යාකෘත වේදනා වශයෙන්ම; තිධා, තුන්පරිද්දෙකින්; භින්නා, බ්‍රන්ය.

* අභිකථාවායීයෝ මේ දශවිධ හෙදයෙහි අභිවිධනයෙහි වදාළාමු මනොවිඤ්ඤාණධ්‍යාන සම්පූර්ණ වේදනාව කුසලාකුසලා ව්‍යාකෘත වශයෙන් ත්‍රිහේදකොට දැක්වූහ. ඒ දැක්වූ ප්‍රහේදය නවවිධ යාගේ හෙදයෙහිද විද්‍යමානවේනුයි හේ කෙසේදේ යන අන්තර්ලින වොදනා ශොධනය විර්ණිස “කුසලනිකො වෙත්ත කෙවලං පුරණත් මෙව චුතෙනා”යන පාඨය දක්වත්.

කුසලනිකොවෙත්ත කෙවලං පුරණත්මෙව චුතෙනා, යන නව අභිවිධ නවවිධ හෙදෙසු පන නයං දදාං සුත්තසාහෙ නිකා දිනෙනා, අභිධම්මඤ්ඤි පඨා නිථාගනෙන නයං දදාං සුත්තසාහෙ

නයො අදිනෙනානාම නත්ථි, අසං නාව දුකමුලකෙ එකො වාගේ, සන්ථා හි ඉමසම්. අභිධම්මපාජනියෙ වෙදනාකඛ්ඛං භාජෙනනා නිකෙ ගහෙනා දුකෙසු පනතිපි, දුකෙ ගහෙනා නිකෙසු පනතිපි, නිකෙව දුකෙව උහතො වධිනිනකනිභාරෙන ආහරි, සත්තවිධෙන වතුච්ඡන්ධිධෙන නිංසවිධෙන බහුවිධෙනාති සබ්බාපි බහුවිධෙන වෙදනාකඛ්ඛං. දසෙසති, කසමා පුගලජ්ඣාසසෙනවෙව දෙසනා විලාසෙනව, ධම්මං සොතුං නිසින්න දෙවපටිසාස හි යෙ දෙව පුත්තා නිකෙ ආදස දුකෙසු පනතිපියා කපිංමාන. පටිච්ඡක්ඛිතුං සතෙකානති, නෙසං සප්පායවසෙන නථා කතා දෙසෙසි, සෙ ඉනරෙති ආකාරෙති කපිංමාන. පටිච්ඡක්ඛිතුං සතෙකානති නෙසං නෙභාකාරෙති දෙසෙසිති අසමෙඤ්ඤ පුගලජ්ඣාසයො, සමමා සමුද්ධො පන අත්තනො මහාවිසසනාස නිකෙව දුකෙසු පනති පියා දුකෙව නිකෙසු උහතො වධිනිනෙනව සත්තවිධාදින සෙනවා යථාසථා ඉවජති නථානථා දෙසෙනුං සතෙකාති නසමාපි ඉමෙභාකාරෙති දෙසෙසිති අසමසා දෙසනා විලාසො,

98.(ක) එත්ථව, මේ දශවිධයාගේ හෙදයෙහි; (වචාකාරාමහයෙහි නිපාතයි.) කුසලතතිකො, කුසලත්‍රිකයතෙම; කෙවලං, හුදෙක්; පුරණත්ථමෙව, දශසංඛාරාස සමුප්පණ්ණිකිරිම පිණ්ණම; වුතො, වදුළු සේක; සත්තවිධ අභවිධ නවවිධ හෙදෙසුපන, සත්තවිධ අභවිධ නවවිධ ප්‍රහෙදයන්හි වනාහි; (පනපක්ඛානතරද්දෙන නිපාතයි.) නයං, නය; දුතුං, දෙත්ව; යුත්තඨානෙ, යුතුතන්හි; නයො, නය තෙමේ; දිනෙනා, දිවදුළුසේක; හි, ඒ එසේමැයි; අභිධම්මං, අභිධම් යව; පඤ්ඤා, පැමිණ; තථාගතෙන, තථාගතයන් වහන්සේ විසින්; නයං, නය; දුතුං, දෙත්ව; යුත්තඨානෙ, යුතුතන්හි; නයො, නය තෙමේ; අදිනෙනානාම, නොදිවදුළුසේක්නම්; නත්ථි, නැත; අයං, මේ කියනලද්ද වනාහි; නාව, පළමුකොට; දුකමුලකෙ, විකමුලකයෙහි; එකොවාගේ, එක්වාරයෙහි.

* නයදෙනලදුසි යනු ෂබ්දවිධ නයෙහි මනෝසලෝභස්ස භවන්ත සත්තවිධනයෙහි මනෝධාතුසලෝභස්ස මනෝවිඤ්ඤාණධාතු සලෝභස්ස ජිවිහෙදකොට වදුළුබව නයදනායනම්. අභවිධනයෙහි ඒ මනෝ සලෝභස්ස වෙදනාව සමග කායසලෝභස්ස වෙදනාව සුබදු:බවෙදනා යයි විහෙදකොට දක්වා වදුළුබව නයදනායනම්. නවවිධනයෙහි සත්තවිධනයෙහි වදුළාවූ මනෝවිඤ්ඤාණධාතු සලෝභස්ස වෙදනාව කුසලාකුසලාචාරාකාතු වෙදනායයි ත්‍රිහෙදකොට දක්වා වදුළුබව නයදනායනම්. දශවිධනයෙහි නවවිධනයෙහි වූ නයම දෙනලද බැවින් මනෝවිඤ්ඤාණධාතු සලෝභස්ස වෙදනාව කුසලාකුසලාචාරා කාත වෙදනා වශයෙන් ත්‍රිහෙදකොට දක්වා වදුළු බව නයදනාය නම්.

99.(කා) හි, ඒ කිම සැබව; සන්ථා, ශාස්තෘන් වහන්සේ; ඉමසම්. අභිධම්මපාජනියෙ, මේ අභිධම්ම පාජනියයෙහි; වෙදනාකඛ්ඛං, වෙදනා සකඛ්ඛය; භාජෙනනා, බෙද වදුරනසේක්; නිකෙ, ත්‍රිකපදයන්;

ගහෙකා, ගෙනැ; දුකෙසු, චිකපදයන්හි; පකඛිපි, ප්‍රකෂේපකළයේක; දුකෙ, චිකපදයන්; ගහෙකා, ගෙනැ; තිකෙසු, ත්‍රිකපදයන්හි; පකඛිපි, ප්‍රකෂේපකළයේක; තිකෙව, ත්‍රිකපදයන්ද; දුකෙව, චිකපදයන්ද; උභතොවසික්කකනිභාරෙන, උභයත්‍රිකවිකයන් වඩන නොවඩන නය දක්වීම් වශයෙන්; ආහරි, දක්වා වදාළයේක.

* මූලටීකාවෙහි “පුබ්බගතිනතො අඤ්ඤාසං ගහණං වසික්කං ගහණවසික්කවසෙන න පුරිමගතිතෙසීතො අඤ්ඤාපචයවසෙන වසික්ක සද්දො ඡෙදනතො කෙසවසික්කාදීසු විශාති පුබ්බගතිනස්ස අග හණං ඡිඤ්ඤානං වසික්කං දුකතිකානං උභයෙසං වසික්කං උභයවසික්කං උභයතොවා පවහනං වසික්කං උභයවසික්කං තදෙව උභයතො වසික්කකං තෙනනදනිහරණං උභතොවසික්කකනිභාරො වසික්කකන යොවා වසික්කකනිභාරො උභයතො පවතෙනා වසික්කකනිභාරො උභතොවසික්කකනිභාරො” යන විවරණය බලා භාවාපීය දනසූතු.

98.(ක) සත්තවිධෙන, සප්තවිධ නසින්ද; චතුර්විධෙන, චතුර්විධ විධ නසින්ද; තිංසවිධෙන, ත්‍රිංසවිධ නසින්ද; බහුවිධෙන, බහුවිධ නසින්ද; ඉති, මෙසේ; සබ්බථාපි, සඵලප්‍රකාරයෙනුද; බහුවිධෙන, බොහෝවුකොටස් විසින්; වෙදනාකකුං, වෙදනාසකකුය, දසොති, දක්වා වදාළයේක; (සප්තවිධ චතුර්විධාදී නයසාරූප ඡිඤ්ඤාත් විසින් විහබහප්‍රකාරණ පාලිය පරිශීලනය කටයුතු.) කසමා, කවර ගෙයින් දක්වා වදාළයේක; පුග්ගලජ්ඣාසයෙනවෙව, ධම්මවුණය කරන්නාවූ පුද්ගලයන්ගේ අදහස් ගෙවුකොටැ ගෙනද; දෙසනා විලාසෙනව, ධම්මදෙශනාවගේ ප්‍රවණීනාකාරය ගෙවුකොටැ ගෙනද; (දසොති, දක්වා වදාළයේක;) හි, ඒ එසේමැයි; ධම්මං, පයඝාපති ධම්මය; සොකුං, අසන්ට; නිසින්නදෙවපරිසාය, රැස්වනුන් දෙවිපිරිස්හි; යෙදෙවපුත්තා, යම් දෙවපුත්‍රකෙනෙක්; තිකෙ, ත්‍රිකපදයන්; ආදය, ගෙනැ; දුකෙසු, චිකපදයන්හි; පකඛිපිකා, ප්‍රකෂේපකොටැ; කපීය මානං, (සත්තං) වදාරනු ලැබීමක් ඇත්නම්; පටිච්ඡිකිතුං, සත්තාසි ගමය කරන්ට; සකෙකානති, හැකිවෙද්ද; තෙසං, ඒ දෙවපුත්‍රයන්ට; සප්පායවසෙන, සත්ප්‍රාය වශයෙන්; (සත්තාසිගමයට සැපවූ පරිද්දෙන් යුසේසි;) තථාකතා, ඒ ත්‍රිකයන්විකයන්හි ප්‍රකෂේපකොටැ; දෙසෙසි, දෙශනාකළයේක; යෙ, යම් දෙවපුත්‍රකෙනෙක්; ඉතරෙති, මෙයින් අන්‍යවූ; ආකාරෙති, ආකාරවශයෙන්; කපීයමානං (සත්තං,) වදාරනු ලැබීමක් ඇත්නම්; පටිච්ඡිකිතුං, සත්තාසිගමයකරන්ට; සකෙකානති, හැකිවෙද්ද; තෙසං, ඒ දෙවපුත්‍රයන්ට; තෙහාකාරෙති, තත්තදකාර වශයෙන්; දෙසෙසිති, දෙශනාකළයේකිනුසි; අයං, මේ දෙශනාව වනාහි; එත්ථ, මේ පුද්ගලාධ්‍යායය දෙශනාවිලාසයන් අතුරෙන්; පුග්ගලජ්ඣාසයො, පුද්ගලාධ්‍යායයනම් වේ; (ඉතරෙති ආකාරෙති යන්නෙන් විකයන් ත්‍රිකයන්හි බහා වදාළා වූ ආකාරදීය දක්වා ; සමාසමුද්‍රේෂො පන, සමීඤයන් වගන්සේ වනාහි, අන්‍යතො, තමන්වගන්සේගේ;

මහාවිසයකාය, මහන්වු ආධිපත්‍යය ඇතිබවින්; නොහොත්-ප්‍රශස්තවූ විෂය ඇතිබවින්; තිකෙවා, ත්‍රිකයන් හෝ; දුකෙසු, විකයන්හි; පකඛිපිඤා, ප්‍රක්‍ෂෙපකොට; දුකෙවා, විකයන් හෝ; තිකෙසු, ත්‍රිකයන්හි; පකඛිපිඤා, ප්‍රක්‍ෂෙපකොට; උභතොවසින්නෙතවා, උභයත්‍රික විකයන් වර්තය කිරීම් වශයෙන් හෝ; සත්තවිධාදිනසෙනවා, සභා විධාදිනස වශයෙන් හෝ; යථායථා, යම්යම් ආකාරයෙකින්; ඉවජති, කාමැතිසේක්ද; තථාතථා, ඒ ඒ ආකාරයෙන්; දෙසෙතං, දෙශනා කරන්ට; සකෙකාති, සමඵවනසේක; තස්මාපි, එහෙයින්ද; ඉමෙහා කාරෙති, මෙයාකාරයෙන්; දෙසෙසීති, දෙශනාකළසේක්නුයි; අයං, මේ දෙශනාතොමෝ; අස්ස, ඒ ශාස්තෘන් වහන්සේගේ; දෙසනා විලාසො, ධර්මදෙශනාවගේ ප්‍රවර්තනාකාරයවූ දෙශනාවිලාසය නම් වේ.

99

තස්ස තිකෙ ආදය දුකෙසු පකඛිපිඤා දෙසිතවාගේ දුකමූලකො නාම, දුකෙ ආදය තිකෙසු පකඛිපිඤා දෙසිතවාගේ තිකමූලකො නාම, තිකෙව දුකෙව උභතො වසින්නො දෙසිතවාගේ උභතො වසින්නකවාගේනාම, අවසානෙ සත්තවිධෙතාති ආදිවාගේ බහු විධවාගේනාමාති ඉමෙ නාව වත්තාගේ මහාවාද, තස්ස දුක මූලකෙ දුකෙසු ලබ්භමානෙන එකෙනෙකෙන දුකෙන සඛි. තිකෙසු අලබ්භමානෙ වෙදනාතතික පිතිතතිකසතිදස්ස නතතිකෙ අපනෙතො සෙසෙ ලබ්භමානකෙ එකුනවිසතිතිකෙ යොජෙතො දුතියදුකපඵමතතික සොජනාවාදදිති නවවාරසනාති පස්සෙ සස්සවාද හොනති, තෙ සබ්බෙපි පාළියං සබ්බිපිඤා තස්සත්ත දස්සෙතබ්බසුත්තකං දස්සෙතො චුත්තා, අසමමුසහනෙනන පන විස්ථාරතො වෙදිනබ්බා,

99. තස්ස, ඒ වාරයන් අතුරෙහි; තිකෙ, ත්‍රිකයන්; ආදය, ගෙන; දුකෙසු, විකයන්හි; පකඛිපිඤා, ප්‍රක්‍ෂෙපකොට; දෙසිතවාගේ, දෙසා වදාළ වාරයතෙම; දුකමූලකවාගේනාම, විකමූලකවාරය නම් වේ; දුකෙ, විකයන්; ආදය, ගෙන; තිකෙසු, ත්‍රිකයන්හි; පකඛිපිඤා, ප්‍රක්‍ෂෙපකොට; දෙසිතවාගේ, දෙසාවදාළ වාරයතෙම; තිකමූලකො නාම, ත්‍රිකමූලකවාරයනම් වේ; තිකෙව, ත්‍රිකයන්ද; විකෙව, විකයන්ද; උභතො, දෙකොටස්; වසින්නො, වඩා; දෙසිතවාගේ, දෙසාවදාළ වාරය තෙම; උභතොවසින්නකවාගේනාම, උභතොවසින්නකවාරය නම් වේ; (උභතොවසින්නකවාගේයීද පාඨාන්තරයි.) අවසානෙ, අන්තයෙහි; සත්ත විධෙතාති ආදිවාගේ, සත්තවිධෙතයනාදිවාරයතෙම; බහුවිධවාගේනාම, බහුවිධවාරය නම් වේ; ඉති, මෙනයිත්; ඉමෙවත්තාගේ, මේ වාරයෝ සතරදෙන; තාව, පළමුව; මහාවාද, මහාවාරයෝ; (හොනති, වෙන්;) තස්ස, ඒ විකමූලකාදි වාරයන් අතුරෙහි; දුකමූලකෙ, විකමූලක වාරයෙහි; දුකෙසු, විකයන්හි; ලබ්භමානෙන, ලභ්‍යමානවූ; හෙවත්-ලැබෙන්නාවූ; එකෙනෙකෙන, එක්එක්වූ; (එකෙකෙනයීද පාඨයි.)

දුකෙනසංඛිං, විකාශක්ඛු හා සමග; තිකෙසු, ත්‍රිකාශන්ති; අලබ්භමානෙ, අලභ්‍යමානවු; (නොලැබෙන්නාවූ යුසේසි) වෙදනාතනිකපිතිතතික සතිදස්සනතනිකෙ, වෙදනාත්‍රික ප්‍රිතිත්‍රික සතිදශීනත්‍රිකයන්; අප නෙකා, නොපයාද; සෙසෙ, තදවශෙමවු; ලබ්භමානෙ, ලභ්‍ය මානවු; (ලැබෙන්නාවූ යුසේසි.) එකුතවිසතිතිකෙ, එකොනවිංශත් ත්‍රිකාශන්; යොජේකා, යොද; දුතියදුකපඨමතනිකයොජනාමාරුදීති, විතියවිකාශ හා ප්‍රථමත්‍රිකාශ යොද වදල වාරය මුල්කොට ඇති; නව වාරසතාතිව, නවසියයක්වාරයෝද; පඤ්ඤසවාරුව, නවත් පණසක් වාරයෝද; හොනනි, වෙන්; තෙසබ්බෙපි, ඒ සියලුවාරයෝම; පාලියං, පෙළෙහි; සබ්බිපිකා, හකුළුවා; තත්තත්ත, ඒ ඒ වාරයන්හි; දස්සෙ තබ්බසුත්තකං, දක්වීමට සුදුසුපද; දස්සෙකා, දක්වා; වුත්තා, වදලහ; අසමමුයකනෙතනපන, නුමුලාවන්නවු විසින්; (පනපක්ෂානතර ද්‍යොත කසි.) විත්ථාරතො, විත්ථාරවශයෙන්; වෙදිතබ්බා, දතයුත්තාහ.

* මේ විකමුලකයෙහි නවසිය පණස්වාරකෙනෙක් වෙන් යනු කිසේයැයිත්? පෙළෙහි “තත්තතතමො වෙදනාකකිකො එකවිධෙන වෙදනාකකිකො එස්සසමපසුත්තො දුට්ඨෙන වෙදනාකකිකො අත්ථි සහෙතුකො අත්ථිඅහෙතුකො තිවිධෙන වෙදනාකකිකො අත්ථිකුසලො අත්ථිඅකුසලො අත්ථි අබ්‍යාකතො පෙඨං එවං දසවිධෙන වෙද නාකකිකො” කියා දශවිධනය හිමිකොට වදලවාරයතෙම හෙතු ගොච්ඡකයෙහි විතියවිකාශ හා කුශලත්‍රික සංඛ්‍යාත ප්‍රථමත්‍රිකා මිශ්‍රකොට යොද වදලවාරය නම් වේ. මෙපරිද්දෙන් විතියවිකාශ හා විපාකත්‍රික සංඛ්‍යාත විතියත්‍රිකා මිශ්‍රකොට වදලවාරයද දතයුතු. මෙනයිත් හෙතුගොච්ඡකයෙහි විතියවිකාශ තාතියවිකාශ ඡෂ්ඨවිකාශ යන විකාශන්ගේ වශයෙන් විකතුණෙක වූලනතරදුකයෙහි ලොකීය දුකය කෙනවිවිඤ්ඤායදුකය යනමොවුන්ගේවශයෙන් විකදෙකෙක ආසවගොච්ඡකයෙහි විකතුණෙක (හෙතුගොච්ඡකයෙහි මෙනි) සංයොජනගොච්ඡකයෙහි විකතුණෙක ගන්ඨගොච්ඡකයෙහි විකතු ණෙක ඔසගොච්ඡකයෙහි විකතුණෙක නිවරණගොච්ඡකයෙහි වික තුණෙක පරමාසගොච්ඡකයෙහි විකතුණෙක මහනතරදුකයෙහි උපාදිනතකවිකයෙක උපාදිනගොච්ඡකයෙහි විකතුණෙක කිලෙස ගොච්ඡකයෙහි විකසතරෙක පිඨිදුකයෙහි අටලොස්විකයන් අතුරෙන් සුඛසහගතදුක උපෙක්ඛාසහගතදුකදෙක හැර විකසොලසෙක යන මේ සියල්ල එකතුව විකපණසෙකි. වාචිංශත්ත්‍රිකාශන්ති වෙදනා ත්‍රිකාශ ප්‍රිතිත්‍රිකාශ සතිදශීනත්‍රිකාශ යන ත්‍රිකාශන් තිදෙනා පියා ත්‍රික එකුත්විස්සෙකි. විකපණස්දෙනා ත්‍රික එකුත්විස්සෙන් ගුණකල කල්හි නවසිය පණස්වාර කෙනෙක් වෙති. කවරහෙයකින් ත්‍රිකාශන් අතුරෙන් වෙදනාත්‍රිකාදිය හළේද? වෙදනා ත්‍රිකයෙහි වෙදනාවගේ ලැබීමෙක් නැත්නුසි ප්‍රිතිත්‍රිකාශගේ ප්‍රථමපදයෙහි වෙදනාවගේ ලැබීම ඇතද දෙවන තුන්වන පදයන්හි වෙදනාවගේ ලැබීමෙක් නැත්නුසි සතිදශීනත්‍රිකාශගේ ප්‍රථම විතියපදයන්හි නාමධර්මයන්ගේ ලැබීමෙක් නැත්නුසි ඔවුන් පියා වදලයේකැසි දතයුතු.

100

තිකමුලකෙපි තිකෙසු ලබ්භමානෙන ඵකෙනෙකෙන තිකෙන සංඛිං දුකෙසු අලබ්භමානෙ පඨමදුකාදයො දුකෙ අපනෙත්වා සෙසෙ ලබ්භමානකෙ සහෙතුකදුකාදයො පඤ්ඤාසදුකෙ යොජෙත්වා පඨම තතික දුතියදුකාදයොජනාවාගදිති නවවාරසතාති පඤ්ඤාසඤ්චාග භොනති, තෙපි සබ්බෙ පාළියං සංඛිපිත්වා තත්තත්ත දසෙසනබ්බ යුත්තකං දසෙසත්වා චූත්තා, අසමමුඤ්ඤනෙනපන විත්ථාරනො චෙදිතබ්බා, උභතොවබ්බිතකෙ දුට්ඨහෙදෙ දුතියදුකං තිවිධහෙ දෙව පඨමතතිකං ආදිංකත්වා ලබ්භමානෙති එකුනවිසතිසා දුකෙති ලබ්භමානෙ එකුනවිසතිතිකෙ යොජෙත්වා දුතියදුකපඨමතතික යොජනාවාගදයො එකුනවිසතිවාර චූත්තා, එසදුකතිකානංවසෙන උභතොවබ්බිතතතා උභතොවබ්බිතකොනාම නතිසොමභාවාගෙ,

100. තිකමු. ලකෙපි, ත්‍රිකමුලකවාරයෙහිද; තිකෙසු, ත්‍රිකයන්හි; ලබ්භමානෙන, ලැබෙන්නාවූ; ඵකෙනෙකෙන, එක්එක්වූ; (එකෙ කෙනයිද පාසයි.) තිකෙනසංඛිං, ත්‍රිකයකුහා සමග; දුකෙසු, විකයන්හි; අලබ්භමානෙ, නොලැබෙන්නාවූ; පඨමදුකාදයො, ප්‍රථමවිකය මුල් කොට ඇති; දුකෙ, විකයන්; අපනෙත්වා, පියා; සෙසෙ, තදවශෙෂවූ; ලබ්භමානකෙ, ලැබෙන්නාවූ; නොභොත්-ලැබීම ඇත්තාවූ; සහෙ : ශුකදුකාදයො, සහෙතුකවිකය මුල්කොට ඇති; පඤ්ඤාසදුකෙ, විකයන් පණ්ණ්දෙතා; යොජෙත්වා, යොදා; පඨමතතිකදුතියදුක යොජනා වාරදිති, ප්‍රථමත්‍රිකය හා විතියවිකය මිශ්‍රකොට යොදා වදාල වාරය මුල්කොට ඇති; නවවාරසතාති, නවසියයක් වාරයෝද; පඤ්ඤාසඤ්ච වාර, තවත් පණ්ණසෙක් වාරයෝද; භොනති, වෙත්; තෙපිසබ්බෙ, ඒ මුළු වාරයෝතුමුද; පාළියං, පෙළෙහි; සංඛිපිත්වා, හකුළුවා; තත්තත්ත, ඒ ඒ වාරයෙහි; දසෙසනබ්බයුත්තකං, දක්වීමට සුදුසුපද; දසෙසත්වා, දක්වා; චූත්තා, වදාලන; අසමමුඤ්ඤනෙනපන, නුමුලාවත්තනු විසින් වනාහි; විත්ථාරනො, විසාරවශයෙන්; චෙදිතබ්බා, දතයුත්තාහ; (ත්‍රිකයන්හි විකයන් බහාකළ යොජනාවෙහිද නවසිය පණ්ණ්වාර කෙනෙකුන්ගේ වීම විකයන්හි ත්‍රිකයන් බහාකළ යොජනාවෙහි මෙන් දතයුතු.) උභතොවබ්බිතකෙ, උභතොවබ්බිතකවාරයෙහි; දුට්ඨහෙදෙ, විවිධහෙදනයෙහි; දුතියදුකඤ්ච, විතියවිකයද; තිවිධ හෙදෙ, ත්‍රිවිධහෙදනයෙහි; පඨමතතිකඤ්ච, ප්‍රථමත්‍රිකයද; ආදිංකත්වා, මුල්කොට; ලබ්භමානෙති, ලැබෙන්නාවූ; එකුනවිසතිසා, එකුන් විස්සක්පමණවූ; දුකෙහි, විකයන් හා; ලබ්භමානෙ, ලැබෙන්නාවූ; එකුනවිසතිතිකෙ, එකුන්විස්සක් පමණවූ ත්‍රිකයන්; යොජෙත්වා, යොදා; දුතියදුකපඨමතතිකයොජනාවාරදයො, විතියවිකය හා ප්‍රථමත්‍රිකය මිශ්‍රකොට යොදා වදාල වාරය මුල්කොට ඇති; එකුනවිසතිවාර, එකුන්විසිවාරකෙනෙක්; චූත්තා, වදාලන; එසො, මේ වාරයනෙම;

දුක්ඛිකානංවසෙන, විකල්පිකයන්ගේ වශයෙන්; උභතොවඛිනිතතා, දෙකොටසින් වැඩූ බැවින්; උභතොවඛිනිතකොනාම, උභතොවඛිනිතක නම්වූ; තතියො, තුන්වනුවූ; මහාවාරො, මහාවාරය නම් වේ.

* විනිශ්චිකසඛ්‍යාන සහෙතුකවිකය හා සමග ප්‍රථමත්‍රික සඛ්‍යාන කුශල්ත්‍රිකයද තෘතීයවික සඛ්‍යාන හෙතුසම්ප්‍රයුක්තවිකය හා සමග තෘතීයත්‍රික සඛ්‍යාන විපාකත්‍රිකයද මේ ආදී වශයෙන් අධ්‍යාත්මාලම්භත්‍රිකය අවසන්කොට විකල්පිකයන් අන්පරිද්දෙකින් වඩා වදාලහෙයින් ත්‍රිකයන් හා සමප්‍රමාණවූ වාරයන්ගේ ලැබීම වේ නුසි. එකුන්විස්සක් පමණවූ අනාරවාරයෝ මේ උභතොවඛිනිතක නම්ලද මහාවාරයෙහි ලැබෙත්.

101

බහුවිධවාරස්ස සත්තවිධනිද්දෙසෙ ආදිනොපඨාය ලබ්‍හමානෙසු එකුන්විසතිසා නිකෙසු එකෙනෙකෙනසඬිං වනස්සොදුමියො සොපේඤා එකුන්විසතිසත්තවිධවාරවුදනා, වතුච්ඡිද්ධනිද්දෙසෙපි තෙසං යෙව නිකානං වසෙන එකුන්විසති වාර වුදනා, නථා බහුවිධවාරෙවාරි, නිංසවිධවාරෙ එකොසෙවාරි සබ්බෙපි අභිපඤ්ඤාසවාර හොනති, අයං නාවෙඤ්ච වාරපරිච්ඡේදවසෙන පාලි වණ්ණනා.

101. බහුවිධවාරස්ස, බහුවිධවාරයාගේ; සත්තවිධනිද්දෙසෙ, සජා විධ නිදේශයෙහි; ආදිනොපඨාය, මූලපටන්; ලබ්‍හමානෙසු, ලැබෙත් තාවූ; එකුන්විසතිසා, එකුන්විස්සක් පමණවූ; නිකෙසු, ත්‍රිකයන් අතුරෙන්; එකෙනෙකෙනසඬිං, එක් එක් ත්‍රිකයකු හා සමග; (එකෙ කෙනසඬිංසිද පාඨසි.) වනස්සොදුමියො, සතරතුමින්; යොජේඤා, යොද; එකුන්විසති, එකුන්විස්සක් පමණවූ; සත්තවිධවාර, සජා විධ වාරකෙනෙක්; වුදනා, වදාලන; වතුච්ඡිද්ධනිද්දෙසෙපි, වතුර්ච්ඡිද්ධ නිදේශයෙහිද; තෙසං යෙව නිකානංවසෙන, ඒත්‍රිකයන්ගේම වශයෙන්; එකුන්විසතිවාර, එකුන්විස්සක් පමණවූ වාරයෝ; වුදනා, වදාලන; බහුවිධවාරෙව, බහුවිධවාරයෙහිද; නථා, එමෙනි; (බහුවිධවාරවසිද පාඨසි. බහුවිධවාරයෝතුමුද යන අර්ථසි.) නිංසවිධවාරෙ, ත්‍රිංශවිධ වාරයතෙම; එකොසෙව, එක්වාරයෙක්මය; ඉති, මෙනිත්; සබ්බෙපි, මුළුල්ලම; අභිපඤ්ඤාසවාර, අවපණස්වාරකෙනෙක්; හොනති, වෙන්; අයං, මෙකියනලද්ද වනාහි; නාව, අභිවණ්ණනාවට පලවූවූ; එඤ්, මේ අභිධම්මාජනියයෙහි; වාරපරිච්ඡේදවසෙන, වාරයන් පිරිසිදුම්නුගේ වශයෙන්; පාලිවණ්ණනා, පාලිවණ්ණනාතොමෝසි.

* සජා විධනිදේශය වීමද සජා විධනිදේශයාගේ එකුන්විසි වාරය වීමද වතුච්ඡිද්ධ නිදේශය වීමද වතුච්ඡිද්ධ නිදේශයාගේ එකුන් විසිවාරය වීමද බහුවිධනිදේශය වීමද බහුවිධනිදේශයාගේ එකුන්විසි වාරය වීමද ත්‍රිංශවාරය වීමද විභවගප්‍රකරණ පාලිය පුනපුනා පරිසිල

නය කොට දනුනුකුසි. අපටපඤ්චාශවාරය අභිකපාචායඝීයන් අගෘහිත
ග්‍රහණනය විසින් සඤ්චිධ නිදේශයාගේ එකුත්විසි වාරයද වතුච්ඡ
විධ නිදේශයාගේ එකුත්විසි වාරයද බහුවිධනිදේශයාගේ එකුත්
විසි වාරයද එකත්‍රිංශවිධ වාරයද පිඬුකොටගෙනැ නිදීෂටයැ.

102

ඉදුති අත්ථණ්ණනා හොති, නත්ථ සන්තව්ඛනිදෙදසො නාව
උත්තානන්ධොසෙව, වතුච්ඡනිවිධනිදෙදසෙ වක්ඛුසමථස්සපච්චයා
වෙදනාකඛකො අත්ථිකුසලොති කාමාවචරඅභිකුසලවිත්තවසෙන
වෙදිතබ්බො, අත්ථිඅකුසලොති වාදසඅකුසලවිත්තවසෙන වෙදි
තබ්බො, අත්ථිඅබ්‍යාකතොති නිස්සො මනොධාතුයො නිස්සො අහෙ
තුකමනොවිඤ්ඤාණධාතුයො අභිමහාපිපාකා දස කාමාවචරක්‍රියාති
වතුච්ඡනිසා විත්තානං වසෙන වෙදිතබ්බො, නත්ථ අභිකුසලාති
වාදසඅකුසලාති ජවනවසෙන ලබ්‍හනති, ක්‍රියාමනොධාතු ආචර්ජන
වසෙන ලබ්‍හනති, ටෙ පිපාකමනොධාතුයො සමපට්ඨනවසෙන,
නිස්සො පිපාකමනොවිඤ්ඤාණධාතුයො සන්තීරණ නදරමමණ
වසෙන, ක්‍රියාහෙතුකමනොවිඤ්ඤාණධාතු වොත්ථපනවසෙන, අභි
මහාපිපාකවිත්තාති නදරමමණවසෙන, නවක්‍රියාවිත්තාති ජවන
වසෙන ලබ්‍හනති, සොනසාණජ්චතාකායවාරෙසුපි ඵසෙවනසො,

102.(ක) ඉදුති,ප්‍රාජාචසරයෙහි;අත්ථණ්ණනා,අභිමහිනාතොමෝ;
හොති, වේ; නත්ථ, ඒ නිදේශයන් අනුරෙහි; සන්තව්ඛනිදෙදසො,
සඤ්චිධනිදේශයනෙම; තාව, පලමුවැ; උත්තානන්ධොසෙව, ප්‍රකාශවූ
අභි අඤ්ඤාමය; වතුච්ඡනිවිධනිදෙදසෙ, වතුච්ඡවිධ නිදේශයෙහි;
වක්ඛුසමථස්සපච්චයා වෙදනාකඛකො අත්ථිකුසලොති, වක්ඛුසමථස්සපච්චයා
අත්ථිකුසලො යන මේ නිදේශයනෙමේ; කාමාවචරඅභිකුසලවිත්ත
වසෙන, කාමමුමයෙහිමැ බෙහෙවින් හැසිර පවත්නා අභියෙන්
කාමාවචරනම්වූ අපටවිධ මහාකුශල විත්තයන්ගේ වශයෙන්; (අව
වැදූරැම් කම්වැදූරි මහ කුසල්සිත් විසින් යුසේසි.) වෙදිතබ්බො, දන
යුත්තේය; අත්ථිඅකුසලොති, අත්ථිඅකුසලො යන මේ නිදේශයනෙම;
වාදසඅකුසලවිත්තවසෙන, දෙළොස් අකුසල් සිත් විසින්; වෙදි
තබ්බො, දනසුත්තේය; අත්ථිඅබ්‍යාකතොති, අත්ථිඅබ්‍යාකතො යන මේ
නිදේශයනෙම;නිස්සොමනොධාතුයො,පඤ්චවාරුවර්තසම්ප්‍රත්‍යයමණ
යුගමසංඛ්‍යාතවූ මනොධාතුහු තුන්දෙනය; නිස්සො අහෙතුකමනො
විඤ්ඤාණධාතුයො,කුශලාකුශලවිපාක සන්තීරණ සංඛ්‍යාතවූ අහෙතුක
මනොවිඤ්ඤාණධාතුහු තුන්දෙනය; අභිමහාපිපාකා, මහාපිපාකසිත්හු
අවදෙනය; දසකාමාවචරක්‍රියාති, මනොවාදවර්තනසිතොතසාද මහා
ක්‍රියාවිත්ත සංඛ්‍යාත කාමාවචර ක්‍රියාසිත්හු දශදෙනය; ඉති, යමො
කතවූ; වතුච්ඡනිසා, සුවිස්සක්වූ; විත්තානංවසෙන, විත්තයන්ගේ
වශයෙන්; වෙදිතබ්බො, දනසුත්තේය.

* මේ විකල්පයෙහි විපඤ්චවිඤ්ඤායන්ගේ නොගැනීම කවර හෙයින්ද. සමානවිචිත්ති වක්‍රසම්ප්‍රසාරයට වෙනුවෙන් ප්‍රත්‍යයවැ නොදපවත්නා හෙයින් ඒ එසේ මැනො පශ්චිමවූ විපඤ්චවිඤ්ඤායන් හා සහජතවූ වෙදනානොමෝ පූජිත වක්‍රසම්ප්‍රසාරයට කිසිසේත් ප්‍රත්‍යයවන්නී නොවේ. මෙද කිහි මූලථිකාවෙහි “නතිසමානවිචියං පච්ඡමොධමො පුරිමස්ස කොට්ඨවයො හොති”යි.

102. කා) තත්ථ, ඒ වතුචිංශවිධවිත්තයන් අතුරෙන්; අභිකුසලානිව, කාමාවචර කුසල්සිත් අටදෙනද; වාදසඅකුසලානිව, අකුසල්සිත් දෙලොස්දෙනද; ජවනවසෙන, ජවනකාත්‍ය වශයෙන්; ලබ්‍හනනි, ලැබෙත්; ක්‍රියාමනෝධාතු, පඤ්චවාරුවර්ණ සංඛ්‍යාත ක්‍රියා මනෝධාතු විත්තයනෙම; ආවජ්ජනවසෙන, පඤ්චවාරයෙහි ආවර්ණකාත්‍ය වශයෙන්; ලබ්‍හනි, ලැබේ; වෙවිපාකමනෝධාතුයො, සම්ප්‍රත්‍යයාණ විත්තසංඛ්‍යාතවූ විපාකමනෝධාතුහු දෙදෙන; සමපච්චන්තවසෙන, සම්ප්‍රත්‍යයාණකාත්‍ය වශයෙන්; (ලබ්‍හනනි, ලැබෙත්;) තිස්සොවිපාක මනෝවිඤ්ඤාණධාතුයො, සන්තර්ණවිත්ත සංඛ්‍යාතවූ විපාකමනෝ විඤ්ඤාණධාතුහු තිදෙන; සන්තර්ණතදුරමමණවසෙන, සන්තර්ණ තදුලමිතකාත්‍ය වශයෙන්; (ලබ්‍හනනි, ලැබෙත්;) ක්‍රියාහෙතුක මනෝවිඤ්ඤාණධාතු, මනෝවාරුවර්ණ සංඛ්‍යාතවූ ක්‍රියාහෙතුක මනෝ විඤ්ඤාණධාතු විත්තයනෙම; වොත්ථපනවසෙන, ව්‍යවස්ථාපනකාත්‍ය වශයෙන්; (ලබ්‍හනි, ලැබේ;) අභමහාවිපාකවිත්තානි, මහා විපාකසිත් අටදෙන; තදුරමමණවසෙන, තදුලමිතකාත්‍ය වශයෙන්; (ලබ්‍හනනි, ලැබෙත්;) නවක්‍රියාවිත්තානි, හසිතොනපාද අභමහාක්‍රියා එකතු වූ ක්‍රියාසිත්ත නවදෙන; ජවනවසෙන, ජවනකාත්‍ය වශයෙන්; ලබ්‍හනනි, ලැබෙත්; සොතසාණජ්ඣාකායවාරෙසුපි, ශ්‍රොත්‍රවාරසුභ්‍යවාරජ්ඣා වාරකායවාරයන්හිත්; එසෙවනයො, මෙකිත්තයඬු නය ඇත්තේය.

103

මනෝවාරෙපන අත්තිකුසලොති වතුභුමිකකුසලවසෙන කපිනං, අත්තිකුසලොති වාදසඅකුසලවසෙන, අත්තිකුසලොති එකාද සතනං කාමාවචරවිපාකානං දසතනං ක්‍රියානං නවතනං රූපා වචරරූපාවචරක්‍රියානං වතුතනං සාමඤ්ඤඵලානනනි වතුතනි. සවිතතුප්පාදවසෙන කපිනං, තත්ථ වතුභුමික කුසලකෙච්ච අකුසලකෙච්ච ජවනවසෙන ලබ්‍හනි, ක්‍රියානො අහෙතුක මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතු ආවජ්ජනවසෙන, එකාදසවිපාකවිත්තානි තදුරමමණවසෙන, නෙභුමිකක්‍රියාවෙව සාමඤ්ඤඵලානිව ජවනවසෙනෙව ලබ්‍හනනි, නානි සතනවිධාදිසු යත්ථ කත්ථවි ධ්වං කප්ඵං වට්ඨනනි, නිංස විධෙපන ධ්වං දිපිමමානානි සුඛදිපනානි හොතනිති නිංසවිධසමි. යෙව ධ්වං දිපසිංසු.

103.(ක) මනෝවාරෙපන, මනෝවාරයෙහි වනාහි; අත්තිකුසලොති, අත්තිකුසලො යන මේ පදය; වතුභුමිකකුසලවසෙන, වාතුර්භුමික කුසලයන්ගේ වශයෙන්; කපිනං, වද්‍යුලස්ක; අත්තිකුසලොති, අත්ති

අකුසලො යන මේ පදය; වාදසඅකුසලවසෙන, දෙළොස් අකුසල යන්ගේ වශයෙන්; කපිතං, වදාලයේක; අභිඅබ්‍යාසකතොති, අභිඅබ්‍යාස කතො යන මේ පදය; එකාදසනනං, අෂටමහාවිපාකසනතීරණත්‍රය එකතු වූ එකොළොසක්වූ; කාමාවචරවිපාකානංව, කාමාවචර විපාක විතනයන්ගේද; දසනනං, මනෝවාදවජ්ජිත හසිතොපපාද මහා ක්‍රියා සිත් අවදෙන එකතු වූ දශයක්වූ; ක්‍රියානඤ්ච, කාමාවචරක්‍රියා විතන යන්ගේද; නවනනං, නවයක්වූ; රූපාවචරරූපාවචරක්‍රියානංව, රූපාවචරරූපාවචරක්‍රියාවිතනයන්ගේද; චතුර්තනං, සතරක්වූ; සාම ඤාඤාඵලානංවඉති, ශ්‍රාමාණ්‍යඵල සංඛ්‍යාතවූ ලොකොත්තරඵල විතන යන්ගේද යන; චතුරතීංසවිතතුපපාදවසෙන, සූතිසක්වූ විතොපපාද යන්ගේ වශයෙන්; කපිතං, වදාලයේක

* කවරහෙයකින් විපාකවූ පඤ්චවිඤ්ඤා සමප්‍රත්‍යයාණස්සයමයත් ක්‍රියාවූ පඤ්චවාදවජ්ජිතයත් මේවිකල්පයෙහිහලද මනෝවාර වීථියෙහි කිසියෙක් මවුන්ගේ ප්‍රවෘත්තියක් නැතිහෙයිනැයි දතයුතු.

103.(ක) තත්ථ, ඒවිතනයන්අතුරෙහි; චතුර්මිකකුසලඤ්චව, වාතුර් භූමික කුසලවිතනයනෙමේද; අකුසලඤ්ච, අකුසලවිතනයනෙමේද; ජවනවසෙන, ජවනකාත්‍ය වශයෙන්; ලබ්භති, ලැබේ; ක්‍රියතො, ක්‍රියාවිතනයත් කෙරෙත්; අහෙතුකමනොවිඤ්ඤාණධාතු, මනෝවාද වජ්ජිත සංඛ්‍යාතවූ අහෙතුක මනෝවිඤ්ඤාධාතු විතනයනෙම; ආවජ්ජන වසෙන, ආවජ්ජනකාත්‍ය වශයෙන්; ලබ්භති, ලැබේ; එකාදසවිපාක විතනාති, එකොළොසක්වූකාමාවචරවිපාකවිතනයෝතුමු; තදුරමමණ වසෙන, තදාලමබ්‍යාසකාත්‍ය වශයෙන්; ලබ්භති, ලැබෙත්; තෙභූමික ක්‍රියාවෙව, ත්‍රිවිධභූමිපයඤ්ඤාපනතවූ ක්‍රියා විතනයෝතුමුද; සාමඤ්ඤ ඵලාතිව, ශ්‍රාමාන්‍යඵලයෝතුමුද; ජවනවසෙනෙව, ජවනකාත්‍ය වශ යෙන්මැ; ලබ්භති, ලැබෙත්.

* තෙභූමිකක්‍රියාවෙව යන්නෙන් මහා ක්‍රියා සිත් අවදෙනය හසිතොපපාදසිතය මහදාන විපාකසිත් නවදෙනය යන මේ සිත් පමණක්නුම දක්වා සාමඤ්ඤඵලාති යන්නෙන් ඵලසිත් සතර දක්වා චතාරඵලාතිසි තොවදුරු සාමඤ්ඤඵලාතිසි කවරහෙයකින් දැක් වීද වලඤ්ඤනකඵල පමණක් නොගෙන සාමාන්‍යඵලයන්ගේද ගැනීම පිණිසනුයි. අනිෂටප්‍රසංගතිවනීන හෙයින් දැක්වේ.

103.(ඛ) තාති, ඒ විතනයෝ; සංඛාරවිධාදීසු, සංඛාරවිධාදීන්අතුරෙන්; යත්ථකත්ථවි, යම්කිසිවාරයෙක්හි; සංඛා, සිටැ; කපෙතුං, කියන්නට; වට්ඨනති, වටිත්; පන, එසේ කියයුතු නමුත්; තිංසවිධෙ, ත්‍රිංශවිධන යෙහි; සංඛා, සිටැ; දීපිසමානාති, ප්‍රකාශකරන්නාහු; සුඛදීපනාති, ප්‍රකාශයටසුකරවූවාහු; (දක්වන්නට පහසුවූවාහු යුසේයි.) හොනති, වෙද්ද; ඉති, එහෙයින්; තිංසවිධසමිංසෙව, ත්‍රිංශවිධයෙහිම; හෙවත්-ත්‍රිංශත් කොටසයෙහිම; සංඛා, සිටැ; දීපසිංසු, දැක්වූහ.

* ප්‍රාණාචාර්යවරයෙහි ඒ ඒ විනයයන් වක්‍රයාවාදයන්හි ලැබීමට පිළිසි කරුණු දක්වන සඳහා “එතානිති සබ්බානි” යනාදිය කියන.

104

එනාහි හි සබ්බාහිපි විනනාහි වක්ඛවාතෙ උපනිස්ස සකොච්ඡා සමතික්ඛමවසෙන භාවනාවසෙනාහි නිභාකාරෙහි ලබ්භනති, නථා සොනචාර මනොවාතෙසු, සානජිවිභාකාසවාතෙසුපන සමතික්ඛම වසෙන භාවනාවසෙනාහි විභාකාරෙහි ලබ්භනතිති වෙදිනබ්බාහි, කථං, ඉධ හික්ඛු විභාරවාපිකං වරමානො කසිණමණ්ඩලං දිස්වා කිත්තාමෙනනති පුවජ්ඣා කසිණමණ්ඩලනති චුතෙන පුන කිං ඉමිනා කතෙතතිති පුවජති, අථස්ස ආවික්ඛනති එවං භාවෙඤා ඤානාහි උප්පාදෙඤා සමාපතතිපදඝානං විපස්සනං වබ්බිඤා අරහතනං පාපුණානතිති, අපිකාසසමපතෙනා කුලපුතෙනා භාපිසං එනනති අසලලකොඤා මයාපි එසගුණො නිබ්බතෙනතුං වච්ච තිති නමොපන සක්ඛා එස නිපජ්ජ්ඣා නිද්දසනෙනන නිබ්බතෙන තුං ආදිතොව විපිසං කාතුං සීලං සොධෙතුං වච්චතිති විතෙනඤා සීලං සොධෙති, නතො සීලෙ පතිඝාස දසපලිබොධෙ උපවජ්ඣ්ඤා තිවිවරපරමෙන සතෙනාසෙන සනතුසො ආවර්සුපජ්ඣාසානං වනන පටිවනනං කඤා කමමඝානං උග්ගණ්හිඤා කසිණපටිකමමං කඤා සමාපතතිසො උප්පාදෙඤා සමාපතතිපදඝානං විපස්සනං වබ්බිඤා අරහතනං පාපුණාති, නත්ථ සබ්බාපි පටිකමමවෙදනා කාමාවචග්, අඝසමාපතතිවෙදනා රුපාවචග් රුපාවචග්, මහඵලවෙදනා ලොකු නනග්හි එවං වක්ඛවික්ඛණ්ණං වතුභුමිකවෙදනා නිබ්බතතිසා බලව පව්වසොහොතිති වතුභුමිකවෙදනා වක්ඛසමථස්ස පව්වසානාම භ්නා, එවං නාව උපනිස්ස සවසෙනලබ්භනති,

104. හි, විඤ්ඤානෙරෙමි; සබ්බානිපි, සියලුම; එතානි විභ්වනානි, නානා විචිග්ගවූ මේ විභවයෝතුමු; චක්ඛුවාරෙ, චක්ඛුස්චාරයෙහි; උපනිස්සය කොටියා, ආදිභූත අවයවභූත අනන්තභූත උපනිස්සය ශක්තිවශයෙන්ද; සමතික්කමචසෙන, සමතික්රම වශයෙන්ද; හෙවත්-ඉක්මනිමි විසින්ද; භාවනාවසෙන, භාවනා වශයෙන්ද; ඉතිතිභාකාරෙහි, මෙතුන් ආකාරයෙන්; හෙවත්-මේ තුන් හෙතුවෙන්; ලබ්භනති, ලැබෙත්; සොඛවාරමනොවාරෙසු, ශ්‍රොත්‍රවාර මනොචාරයන්හි; තථා, චක්ඛුස්චාරයෙහි මෙන් ලැබෙත්; ඝාතජ්ඣාකායවාරෙසුපන, සුභ්‍රාතවාර ජ්ඣවාර කායවාරයන්හි වනාහි; සමතික්කමචසෙන, ඉක්මනිමි වශයෙන්ද; භාවනාවසෙන, භාවනාවශයෙන්ද; ඉතිවිභාකාරෙහි, මේ දෙයාකාරයෙන්; හෙවත්-මේ උභය හෙතුවෙන්; ලබ්භනති, ලැබෙත්; ඉති, මෙසේ; චෙදිතබ්බානි, දතයුත්තාහ; කථං, කෙසේ; (ලබ්භනති, ලැබෙද්දයත්?) ඉධ, මේ සස්තෙහි; භික්ඛු, සසරබ්බිය දක්නා සිලිවූ මහණෙක්; විහාරවාරිකං, විහාරවාරිකාවෙහි; චරමානො, හැසිරෙන්නේ; කසිණමණ්ඩලං, කිසුණුමඩලක්; දිස්වා, දක; එතං, මේ

වනාභි; කිනනාම, කුමනම්වේද; ඉති, මෙසේ; පුච්ඡන්තා, විචාර; කසිණමණ්ඩලං, කිසුණුමඩලෙකා; ඉති, මෙසේ; චුතො, කිකල්හි; පුන, නැවත; ඉමිනා, මේ කිසුණුමඩුල්ලෙන්; කිං, කුමක්; කරුනති, කෙරෙද්ද; ඉති, මෙපරිද්දෙන්; පුච්ඡති, පුච්ඡින්නේයි; අථ, එසේ විතාලකල්හි; අස්ස, ඒ මහණහට; එතං, මේ කිසුණුමඩල; භාවෙනා, වඩා; කුමනාති, ධ්‍යානයන්; උප්පාදෙනා, උපදවා; සමාපන්නපද සානං, සමවත්නුම ආසනනකාරණකොට ඇති; විපස්සනං, විදසුන්; වසෙසා, වඩා; අරහතං, රහත්ඵලයට; පාපුණනා, පැමිණෙත්; ඉති, මෙපරිද්දෙන්; (අඤ්ඤා, අත්මහණහු; ආවිකිකනා, සැලකෙරෙත්; ට) අජ්ඣාසයසමපන්නා, උත්තමාධ්‍යායයෙන් සමාධිවූ; කුලපුත්තො, කුලපුත්තෙම; එතං, මේ කටයුත්ත; භාරියං, බැරකමෙක්වන්නේය; ඉති, මෙසේ; අසලකෙනා, නොසලකා; මයාපි, මාවිසිනුදු; එසගුණො, මේ ගුණයනෙම; තිබ්බතොතුං, උපදවන්ට; වට්ඨති, වටනේයි; ඉති, මෙසේසිතා; බොපන, එකැතින්ම; එසො, මේ ගුණය නෙම; තිපජ්ජනා, වැදහෙව, තිදායනොන, තිදන්නාවූ මා විසින්; තිබ්බතොතුං, උපදවන්ට; නසකකා, නොහැක්කේය; ආදිතොව, මූලපටන්ම; විරියංකාතුං, වැරකරන්ට; සීලං, ශීලය; සොධෙතුං, පිරිසිදුකරන්ට; වට්ඨති, වටනේය; ඉති, මෙසේ; විනොතා, සිතා; සීලං, ශීලය; සොධෙති, පිරිසිදුකෙරෙයි; තතො, ඒ ශීලගුණියෙන් ඉක්බිති; සීලෙ, පිරිසිදු වූ ශීලයෙහි; පතිසාය, පිහිටා; දසපට්ඨිබොධෙ, දසවිධ පට්ඨිබොධයන්; උපච්ඡිද්දිනා, පසිඳා; (දශපරිබොධ විස්තරය විගුහිමාගීයෙන් දහසුතු.) තිච්චරපරමෙන, තුන්සිවුර පමණ කොට ඇති; සන්නොසෙන, සතුස් බැවින්; සන්තුසො, සතුස්බැව් ඇත්තේ; ආචරිතපජ්ඣායානං, ආචාර්‍ය උපාධ්‍යායනට; වත්තපච්චනනං, කුසු මහත් වතපිළිවෙත; කතා, කොටැතිමවා; කමමසානං, කමටහන; උග්ගණතිනා, උගෙනා; කසිණපරිකමමං, කිසුණුපිරියම්, කතා, කොටැ; සමාපන්නියො, සමවතුන්; උප්පාදෙනා, උපදවා; සමාපන්නි පදසානං, සමවත්නුම ආසනනකාරණකොටඇති; විපස්සනං, විදසුන්; වසෙසා, වඩා; අරහතං, රහත්ඵලයට; පාපුණනා, පැමිණේ; තත්ථ, ඒ වෙදනාවන් අතුරෙන්; සබ්බාපි, සියලුම; පරිකමමවෙදනා, පරිකමවෙදනානොමේ; කාමාවචර, කාමාවචරයා; අභිසමාපන්නි වෙදනා, අභිසමාපන්නියෙහිවූවෙදනානොමේ; රූපාවචරරූපාවචර, රූපාවචර අරූපාවචරයා; මහඵලවෙදනා, මාගීඵල සිත්හිවූ වෙදනා නොමේ; ලොකුත්තර, ලොකොත්තරයා; ඉතිඑවං, මෙකියනලද තසින්; වකුච්ඡිඤ්ඤාණං, වකුච්ඡිඤ්ඤාණයනෙම; වතුභුමිකවෙදනා තිබ්බතනියා, වාතුර්භුමිකවෙදනා තිෂ්ඨතනියෙන්; බලවපච්චයො, බලවත්හෙතුවෙක්; හොති, වේද; ඉති, එහෙයින්; වතුභුමිකවෙදනා, වාතුර්භුමික වෙදනානොමේ; වකුච්ඡසමථස්සපච්චයා, වකුච්ඡප්‍රසාද සමිණ සමිසංඝායන හෙතුවෙන්; ඡතානාම (හොති,) වූවා නම් වේ;

එවං, යථොක්ඛන්තසිත්; නාව, පලමුකොට; උපනිස්සයවසෙන, ආද්‍ය වයවාන්තභූතවූ උපනි:ශ්‍රය ශක්තිවශයෙන්; (නාතිවිතතානී, ඒ කුශ ලාදිවූ විතතයෝ; 0) ලබ්භන්ති, ලැබෙත්.

* උපනි:ශ්‍රය කොටිශබ්දය උපනි:ශ්‍රය ලෙශයෙහිද ආදිභූත උප නි:ශ්‍රයෙහිද අවයව භූත උපනි:ශ්‍රයෙහිද අන්තභූත උපනි:ශ්‍රයෙහිද දක්නාලැබේ. ශ්‍රධාව උපනි:ශ්‍රයකොටැ හෙවත්-හෙතුකොටැ දන්දෙසි යනාදී නසිත් නානා විපිශෙහි ප්‍රකාන්‍යප නි:ශ්‍රයෙක් වදුරනලදද හේ උපනි:ශ්‍රයලෙශය උපනි:ශ්‍රයකොටිනම. ජරාමරණයට ජනිතොමෝ උපනි:ශ්‍රයලෙශයෙකින් ප්‍රත්‍යයවත්තාක්මෙන් එකවිපිශෙහි කුශලා දීත්ට වක්‍රුසමථස්සාදිහු උපනි:ශ්‍රයලෙශයෙකින් ප්‍රත්‍යයවෙත්සි කියත්ට වටනේසි. නානා විපිශත කුශලාදි විතතයන්ට වක්‍රුසමථස්සා දිහු උපනි:ශ්‍රය ලෙශයයි කියනලද උපනි:ශ්‍රය කොටිවශයෙන්තොටැ බලවත්බලවත්වූ පරිකමාදිවූ සියලු උපනි:ශ්‍රය ධර්මයන්ට ආදිභාවයෙන් හෙවත්-මුල්වීමෙන් උපනි:ශ්‍රය වෙද්ද හේ මේ අවිශෙහි අභිමතවූ ආදිභූත උපනි:ශ්‍රය කොටිනම. කාත්සන මණ්ඩලදශීනයෙහි පටන් කාමාවචර කුශලාදි වෙදනාවන්ට උපනි:ශ්‍රයවූයේ යම් කාත්සන මණ්ඩලසංඛ්‍යාත අවයවයෙක්ද තදවයවයනෙමේත් මේ අවිශෙහි අභිමතවූ අවයවභූත උපනි:ශ්‍රයකොටිනම. මතුමත්තෙහිවූ පරිකමා දීත්මෙන් කාත්සනමණ්ඩල දශීනයනෙම ඉහතකි විතතයන්ට බලවත් උපනි:ශ්‍රය නොවනුයේ අන්තභාවයෙන් උපනි:ශ්‍රයවෙද හෙද මේ අවි ශෙහි අභිමතවූ අන්තභූතවූ උපනි:ශ්‍රය කොටිනම. එහෙයින් කීහ මූලටිකාවෙහි.

“උපනිස්සයකොටියාති එත්ථසංඛං උපනිස්සයදුතං දෙතීති ආදිනා නානා විපිශං පකතුපනිස්සයොවුතෙතාති එකවිපිශං කුසලාදීනං වක්‍රුසමථස්සාදයො තදභාවෙ අභාවතො ජනිවිස ජරාමරණස්ස උපනිස්සයලෙසෙනපච්චයොතිවත්තුං යුජ්ජ්‍ය්‍ය ඉධපන කසිණරූප දස්සනහෙතුඋප්පන්නා පරිකමාදිවෙදනා වක්‍රුසමථස්සපච්චයාති වක්‍රුති තස්මා නානා විපිශං ගතාති එතාති විතතාති වක්‍රුසමථස්ස පච්චයා ලබ්භමානාතිති උපනිස්සයලෙසො උපනිස්සයකොටි බලව බලවානංපන පරිකමාදීනං උපනිස්සයානං සබ්බෙසං ආදිභූතො උපනිස්සයො උපනිස්සයකොටි වාලකොටිනපක්‍රුශ්‍රයති ආදිසුචියෙහි ආදිඅවයවොවාකොටි කසිණරූපදස්සනතොප්පභූතිව කාමාවචර කුසලාදීනං වෙදනානං උපනිස්සයො පවතෙතාති තදස්සනං උප නිස්සයකොටි පරිකමාදිතිවිසවා තබලවඋපනිස්සයො දස්සනනති තස්සඋපනිස්සයන්තභාවෙන උපනිස්සය කොටිතාවුතතා”යි

වක්‍රුමාරෙ පන රූපෙ ආපාඨගතෙ ඉසෙ මෙ ආරම්භෙණ ගතො උප්පන්නො අතිසෙ පටිකො අසමපෙක්ඛනාය මොහො, විනිබ්බාස්සපන මෙ මානො උප්පන්නො පගමඝස්ස දිසි විනෙක්ඛ

ගතස්ස උඛවං. අසනනිසානගතස්ස විවික්ච්ඡා ථාමගතස්ස අනු
 සංසා උප්පන්නානි පටිගග්ගෙ ධිතො කුලපුත්තො අත්තනො
 කිලෙසුප්පනති. ඤාතා ඉමෙ මෙ කිලෙසා වධිතිමානා අත්තඛ්‍යාස
 නාස සංවතතිස්සනති හඤ්ඤො නිග්ගණ්ඨාමිති විනේනචා නබො
 පනසකකා නිපජ්ජිතා නිද්දස්සනෙන කිලෙසෙ නිග්ගණ්ඨිතුං.
 ආදිතොව විජියං කාතුං වට්ටති සීලං සොබෙතුනති හෙඤ්චුත්තන
 යෙනෙව පටිපජ්ජිතා අරහත්තං පාපුණාති, නපථ සබ්බාපි පටි
 කම්මවෙදනා කාමාවචර, අභිසමාපනතිවෙදනා රූපාවචර රූපා
 වචර, මහභලවෙදනා ලොකුත්තරති එවං රූපාරම්මණෙ උප්ප
 න්තං කිලෙසං. සමතික්කමිතො ගතාති වතුභුමිකවෙදනා වක්ඛු
 සමච්ඡස්සවවසා නාමජ්ඣා, එවං සමතික්කමවසෙනලබ්භනති,

105. වක්ඛුචාරෙපන, වක්ඛුචාරයෙතිවනාති; රූපෙ, රූපය; ආපාඨ
 ගතෙ, හමුවීමට පැමිණිකල්හි; (අරමුණු බවට පැමිණිකල්හි යුජ්ජෙයි.
 'ප්‍රකාශකයට පැමිණිකල්හි යනු බුරුමසන්නයි.) ඉඨෙ, ඉහටවූ;
 ආරම්මණෙ, ආලම්බනයෙහි; මෙ, මට; රුගො, රුගයනෙම; උප්පන්නො,
 උපන; අතිඨෙ, අතිථාලම්බනයෙහි; මෙ, මට; පටිසො, වෙණයනෙම;
 උප්පන්නො, උපන; අසමපෙක්ඛනාය; රජ්ජනදුෂ්ණයෙන් වෙන්වැ
 උද්භිතවැ බැලීමෙහි; (නොදැන නොවටහාගෙන බැලීමෙහි යනු
 බුරුම සන්නයි.) මොහො, මොහයනෙම; උප්පන්නො, උපන; විති
 බ්බිස්ස, රූපාදිවූ ආලම්බනයෙහි වෙසෙසින් බැඳුනාවූ; මෙපන;
 මාහට වනාහි; මානො, මානයනෙම; උප්පන්නො, උපන; පරුමස්ස,
 මිථ්‍යාවශයෙන් ආමශීනයකලාවූ; මෙ, මට; දිසි, දූෂිතොමෝ;
 උප්පන්නො, උපන; විකේපගතස්ස, විකේපයට පැමිණියාවූ; (එක්
 අරමුණෙක්හි සිත එකඟකොටගත නොහැකිවූ යුජ්ජෙයි.) මෙ, මට;
 උඛවං, ඔහුගතයනෙම; උප්පන්නො, උපන; අසනනිසානගතස්ස,
 අරමුණෙහි නිශ්චයට නොපැමිණියාවූ; මෙ, මට; විවික්ච්ඡා, විවික්ඛිතා
 තොමෝ; උප්පන්නො, උපන; ථාමගතස්ස, කෙලෙසුන් බලවත්බවට
 ගියාවූ; මෙ, මට; අනුසයො, හෙතුවක් ඇතිකල මතුවන මි විසමෙන්
 සන්නානයෙහි පුනපුනා හෝනාවූ කෙලෙස්සයි කියනලද අනුශය
 නෙම; උප්පන්නො, උපන; ඉති, මෙපරිද්දෙන්; පරිශ්‍රහෙ, සමමග්ගින
 යෙහි; ධිතො, සිටියාවූ; කුලපුත්තො, කුලපුත්තෙම; අත්තනො,
 තමාගේ; කිලෙසුප්පනති, කෙලෙසුන්ඉපැදීම; ඤාතා, දැන; ඉමෙ
 කිලෙසා, මේ කෙලෙස්ස; වධිතිමානා, වැඩෙන්නාහු; මෙ, මට; අත්ත
 ඛ්‍යාසනාය, අත්තඛ්‍යාසිසබ්බාත ව්‍යසනය පිණිස; (නිෂ්චලභාවය පිණිස
 යනු බුරුමසන්නයි.) සංවතතිස්සනති, පවතින්නාහු; (පවතතිස්සනති
 සිද්ධ පාඨයි.) හඤ්ඤ, දැන්;(අහං, මම;) නෙ, ඒ කෙලෙසුන්; නිග්ගණ්ඨාමි,
 නිග්ගහකෙරෙමි; ඉති, මෙසේ; විනේනචා, සිතා; බොපන, එකානන
 වශයෙන් වනාහි; නිපජ්ජිතා, වැදගෙවැ; නිද්දස්සනෙනමෙ, නිදන්
 නාවූ මා විසින්; කිලෙසෙ, කෙලෙසුන්; නිග්ගණ්ඨිතුං, නිග්ගහකරන්ට;
 නසකකා, නොහැක්කේය; ආදිතොව, මූලින්මැ; විජියංකාතුං, වැර

කරන්ට; වට්ඨනි, වට්ඨනේය; සීලං, ශීලය; සොධෙකුං, පිරිසිදුකරන්ට; වට්ඨනි, වට්ඨනේය; ඉති, මේආදී වශයෙන්; හෙය්, යට; චූත්තනසෙ නෙව, කිනසින්ම; පටිපජ්ඣා, පිළිපැද; අරහත්තං, රහත්ඵලයට; පාපුණාති, පැමිණේ; තත්ථ, ඒ වෙදනාවන් අතුරෙන්; සබ්බාපි, සියලුම; පරිකම්මවෙදනා, කාත්සනපරිකම්මවෙදනානාමෝ; කාමාවචරු, කාමාවචරයා; අභසමාපත්තිවෙදනා, අභසමාපත්තියෙහි ප්‍රවෘත්ත වෙදනානාමෝ; රූපාවචරුරූපාවචරු, රූපාවචර අරූපාවචරයා; මහඵලවෙදනා, මාභීඵලසිත්ති පැවැති වෙදනානාමෝ; ලොකුත්ත රුති, ලොකොත්තරයා; (ඉති සමාපත්තියෙහි නිපාතමාත්‍රයෙකි.) එවං, මෙපරිද්දෙන්, රූපාරම්මණේ, රූපාලම්භනයෙහි; උප්පන්නං, උපත් නාවූ; කිලෙසං, රුහාදිකෙලෙඡනය; සමතික්කමිත්තා, ඉක්මවා; ගතා, ප්‍රවෘත්තද; ඉති, එහෙයින්; සබ්බාපි, සියලුම; වතුභූමිකවෙදනා, වාතුර් භූමික වෙදනානාමෝ; චක්ඛුසමථස්සපචයා, චක්ඛුප්‍රසාදසමීක්ෂස්සභී සභික්ෂාත හෙතුවෙන්; ඡතානාම (හොති,) චූවා නමි වේ; එවං, මෙකි යනලද නසින්; සමතික්කමවසෙන, ඉක්මවීම වශයෙන්; (තාති විත්තාති,ඒ කුශලාදීචූ නානාචීවිගත විත්තයෝ; 0)ලබ්භනති, ලැබෙත්.

106

චක්ඛුචාරෙ පන රූපෙ ආපාඨගතෙ එකො එවං පරිගහනං පඨපෙති ඉදං රූපං කිං නිසිදිනනි, නතො නං භුතනිසිදිනනි ඤාතා චක්ඛාපි මහාභුතාති උපාදරූපඤ්ච රූපනති පරිගහණාති නදරම්මණේ ධමම අරූපනති පරිගහණාති නතො සප්පවසං. නාමරූපං පරිගහණිත්තා නි ශ්ලකකණාති ආරෙපෙත්වා විපස්සනා පටිපාටියා සබ්බාපි සමමසිත්තා අරහත්තං. පාපුණාති, තත්ථ සබ්බාපි පරිකම්මවෙදනා කාමාවචරු, අභසමාපත්තිවෙදනා රූපාවචරු රූපාවචරු, මහඵලවෙදනා ලොකුත්තරුති එවං.රූපාරම්මණං. සමමසිත්තා නිබ්බන්ධනාති අසං චෙදනා චක්ඛුසමථස්සපචයානාම ඡතා, එවං භාවනාවසෙන ලබ්භනති,

106. චක්ඛුචාරෙපන, චක්ඛුචාරයෙහිවනාහි; (පනපක්ඛාත්තරඤ්ඤ නසි.) රූපෙ, රූපය; ආපාඨගතෙ, හමුවට පැමිණිකල්හි; එකො, එක්මහණෙක්; එවං, මේ මතු වක්ඛ්‍යමාන පරිද්දෙන්; පරිගහනං, හෙතු පරික්ෂණය; හෙවත්-කරුණු පිරිසිදීම; පඨපෙති, පිහිටුවා; (කිංපඨ පෙති, කුමන කරුණු පිරිසිදීමක් පිහිටුවාද යත්?) ඉදං.රූපං, මේ රූපාලම්භනයනෙම; කිං, කුමක්; නිසිදිනං, ඇසුරුකෙළේද; ඉති, මෙපරිද්දෙන්; (පඨපෙති, කරුණු පිරිසිදීම පිහිටුවයි.) තතො, ඉක්බිති, තං, ඒ රූපාලම්භනය; භුතනිසිදිනනති, මහාභුතයන් ඇසුරු කෙළේවනායි; ඤාතා, දන; චක්ඛාපිමහාභුතාතිව, සතරමහාභුත යෝද; උපාදරූපඤ්ච, උපාදරූපයද; රූපනති, රූපයයි; පරිගහණාති, පිරිසිදෙති; නදරම්මණේ, ඒ රූපාලම්භනය අරමුණුකොට ඇත්තාවූ; ධමම, විත්තවෛතසික ධර්මයන්; අරූපනති, නාමධර්මයයි;

පරිගණණානි, පිරිසිදුදනි; තනො, ඉක්බිති, සප්පච්චයං, හෙතුව හා සමග පැවැත්තාවූ; නාමරූපං, නාමරූපධර්මය; පරිගණණිකා, පිරිසිදු දන; තිණිලකණානි, තිලකුණු; ආරොපෙකා, නගා; විපස්සනාපටි පාටියා, විදර්ශනාශ්‍රිත පරිපාටියෙන්; සබ්බාරො, සංසාරධර්මයන්; සමමසිකා, සමමග්ගිකයකොට; අරහත්තං, රහත්ඵලයට; පාපුණානි, පැමිණේ තත්, ඒ වෙදනාවන් අතුරෙන්; සබ්බාපි, සියලුම; පරිකම වෙදනා, කෘත්ස්නපරිකම වෙදනානොමෝ; කාමාවචරා, කාමාවචරය; අසිසමාපනතිවෙදනා, අසමසමාපනතින් ප්‍රවෘත්තවෙදනානොමෝ; රූපාවචරාරූපාවචරා, රූපාවචර අරූපාවචරය; මහඵලවෙදනා, මාග්ධිලසිත්ති පැවැති වෙදනානොමෝ; ලොකුත්තරානි, ලොකොත්තරය; එවං, මෙපරිද්දෙන්; රූපාරමමණං, රූපාලමනය; සමමසිකා, සමමග්ගිකයකොට; (වෙදනා, වෙදනානොමෝ;) තිබ්බන්තිතා, තිපසතලදුද; ඉති, එහෙයින්; අයං වෙදනා, මේ වෙදනානොමෝ; චක්ඛුසමප්පසච්චයා, චක්ඛුසප්පසාදසමිණසප්පසිහෙතුවෙන්; ඡතානාම (හොති,) වූවානම් වේ; එවං, යථොක්තයෙන්; භාවනාවසෙත, භාවනා වශයෙන්; තානි විතනානි, ඒ විතනයෝ;) ලබ්බන්ති, ලැබෙත්;

107

අපරෙ භික්ඛු සුණාති කසිණපරිකමම. කිර කතා සමා පනතිසො උප්පාදෙකා සමාපනතිපදසානං. විපස්සනං චබ්බේසා අරහත්තං පාපුණන්ති අජ්ඣාසයසමපනෙනා කුලපුත්තො භාරියං. එතනති අසලකෙබ්බා මසාපි එසගුණො නිබ්බතෙනතුං වචනිති සුමිමග්ගෙනෙව පටිපජ්ජිතා අරහත්තං පාපුණාති, තත් සබ්බාපි පරිකමමවෙදනා කාමාවචරා, අසමාපනතිවෙදනා රූපාවචරා රූපාවචරා, මහඵලවෙදනා ලොකුත්තරානි එවං සොනවිසුඤ්ඤාණං චතුශ්‍රිකවෙදනානිබ්බතානිසා බලවපවමසො හොතිති චතුශ්‍රික වෙදනා සොනසමපස්ස පවමසානාමඡනා, එවං නාච උපනිස්සස වසෙති ලබ්බන්ති, සොනවාරොපනි සද්දෙ ආපාඨගතෙති සබ්බ චක්ඛුමාරෙ වුත්තනාසගෙනෙව වෙදිතබ්බං, එවං සඤ්ජරමමණො උප්පනතං කිලෙසං සමතික්කමිකා ගතාති චතුශ්‍රිකවෙදනා සොන සමපස්සපවමසානාම ඡනා, එවං සමතික්කමවසෙති ලබ්බන්ති,

107. අපරෙභික්ඛු, තවත් එක්මහණෙක්; (අත්මහණෙක් යුජ්ජේසි.) කසිණපරිකමම, කිසුණුපිරියම්; කතා, කොට; සමාපනතියො, සම වතුන්; උප්පාදෙකා, උපදවා; සමාපනතිපදසානං, සමවතුන් ආසන්න කාරණකොට ඇති; විපස්සනං, විදසුන්; චබ්බේසා, වඩා; අරහත්තං, රහත්ඵලයට; පාපුණන්ති, පැමිණෙත්; ඉති, (ඉදංවචනං) යන මේ වචනය; සුණාතිකිර, අසාද, අජ්ඣාසයසමපනෙනා, අධ්‍යායයෙන් සමාසී යට පැමිණියාවූ; (සමපනනජ්ඣාසය ඇති යුජ්ජේසි.) උත්තමාධ්‍යායයෙන් සමාසිවූ; (ඔ) කුලපුත්තො, කුලපුත්තෙමේ; එතං, මේ කටයුත්ත; භාරියං, ගරුකය; (දුෂ්කරය යුජ්ජේසි.) ඉති, මෙසේ; අසලකෙබ්බා,

නොසලකා, මයාපි, මා විසිනුදු; එසොගුණො, මේ ගුණයනෙම; තිබ්බ
 තෙනතුං, උපදවන්ට; වට්ඨති, වටනේයැ; ඉති, මෙසේ; (විනොකා,
 සිතා,) පුරිමනයෙනඑව, පලමුනියායෙන්මැ; පටිපජ්ජිතා, පිළිපැද;
 අරහත්තං, රහත්ඵලයට; පාපුණාති, පැමිණේ; තත්ථ, ඒ වෙදනාවන්
 අතුරෙන්; සබ්බාපි, සියලුම; පරිකමමවෙදනා, කෘත්සනපරිකම්
 වෙදනානොමෝ; කාමාවචර, කාමාවචරයැ; අභසමාපනිවෙදනා,
 අභවසමාපනිත්ති ප්‍රවෘත්තවෙදනානොමෝ; රූපාවචරරූපාවචර,
 රූපාවචරඅරූපාවචරයැ; මහඵලවෙදනා, මාග්ඵලසිත්ති පැවැති
 වෙදනානොමෝ; ලොකුත්තරුති, ලොකොත්තරයැ; එවං, යථොක්ත
 නසිත්; සොතවිඤ්ඤාණං, ශ්‍රොත්‍රවිඤ්ඤායනෙම; චතුභුමිකවෙදනා
 තිබ්බතනියා, චාතුර්භුමික වෙදනාවගේ නිෂපත්තිය පිණිසැ; බලව
 පච්චයො, බලවත් ප්‍රත්‍යයෙක්; හොති, වේද; ඉති, එහෙයින්; චතු
 භුමිකවෙදනා, චාතුර්භුමිකවෙදනානොමෝ; සොතසමථස්සපච්චයා,
 ශ්‍රොත්‍රප්‍රසාදසමීණස්සගීහෙතුවෙන්; ඡතානාම (හොති,) වූවා නම් වේ;
 එවං, මෙපරිද්දෙන්; තාව, ව්‍යතික්‍රමණාදින්ට පලමු; උපනිස්සය
 වසෙන, උපනිස්සය වශයෙන්; (තානිවිත්තානි, ඒ විත්තයෝතුමු);
 ලබ්භන්ති, ලැබෙන්; සොතවාගරපන. ශ්‍රොත්‍රවාරයෙහි වනාහි; සද්දො,
 ශබ්දලම්භනයකු; ආපාඨගතො, හමුවට පැමිණිකල්හි; ඉති, යනාදිවූ;
 සබ්බං, සියලුකිමැ; චක්ඛුවාගර, චක්ඛුවාගරයෙහි; වුත්තනයෙනඑව, කි
 නසිත්මැ; වෙදිතබ්බං, දතයුතුයි; එවං, මෙසේ; සඤ්ජරමමණො, ශබ්ද
 ලම්භනයෙහි; උප්පන්නං, උපන්නාවූ; කිලෙසං, රුහාදිකෙලභජනය;
 සමතික්කම්භා, ඉක්මවා; (අභිභවනයකොටැ යුජ්ජෙයි.) ගතා, වෙදනා
 නොමෝ ප්‍රවෘත්තවූද; ඉති, එහෙයින්; චතුභුමිකවෙදනා, චාතුර්
 භුමිකවෙදනානොමෝ; සොතසමථස්සපච්චයා, ශ්‍රොත්‍රප්‍රසාදසමීණ
 ස්සගීසසිඛ්‍යාත හෙතුවෙන්; ඡතානාම (හොති,) වූවා නම් වේ; එවං,
 යථොක්තනසිත්; සමතික්කමවසෙන, රුහාදිකෙලභයන් ඉක්මවීම
 වශයෙන්; (තානිවිත්තානි, ඒ විත්තයෝ) ලබ්භන්ති, ලැබෙන්.

108

සොතවාගර පන සද්දො ආපාඨගතො එකො එවං. පරිගහහං.
 පඨපෙති අයංසද්දො කිංතිසසිනොති සබ්බං චක්ඛුවාගර වුත්තනයෙන
 නෙව වෙදිතබ්බං, එවං සඤ්ජරමමණං. සමමසිතා තිබ්බතනිනාති
 අයංවෙදනා සොතසමථස්සපච්චයානාමත්තා, එවං භාවනාවසෙන
 ලබ්භන්ති, කානජ්චහාකාසමාගරෙසු පන ගඤ්ජරමමණාදිසු ආපඨ
 ගතෙසු ඉතෙ මෙ ආරමමණො ගිහො උප්පන්නාති සබ්බං චක්ඛු
 වාගර වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං, එවං ගඤ්ජරමමණාදිසු උප්පන්නං
 කිලෙසං සමතික්කම්භා ගතාති චතුභුමිකවෙදනා කානජ්චහා
 කාසමථස්සපච්චයානාමත්තා, එවං නිසුවාගරෙසු සමතික්කම
 වසෙන ලබ්භන්ති,

108. සොනවාරොපන, ශ්‍රෝත්‍රවාරයෙහි වනාහි; සද්දො, ශබ්දලබ්‍ධන
 යක්ත්‍ර; ආපාඨගතො, හමුබවට පැමිණි කල්හි; එකො, එක්මහණෙක්;
 අයංසද්දො, මේ ශබ්දයනෙම; කිංකිසිතො, කුමක් ඇසුරුකෙළේද;
 එවං, මෙසේ; පරිග්‍රහං, පිරිසිදුදැනීම; පඨපෙති, පිහිටුවයි; ඉති,
 යනාදිවු; සබ්බං, සියලුකිම; චක්ඛුචාරො, චක්ඛුචාරයෙහි; චුත්තන
 යෙනඑව, කි තසින්ම; වෙදිතබ්බං, දතයුතු; එවං, මෙකිනසින්;
 සද්දරමණං, ශබ්දලබ්‍ධනය; සමසිත්වා, සමමයනියකොට; (වෙදනා
 වෙදනානොමෝ;) තිබ්බන්තිතා, තිපසනලද්ද; ඉති, එහෙයින්; අය,
 වෙදනා, මේ වෙදනානොමෝ; සොනසමපඨපවයා, ශ්‍රෝත්‍රප්‍රසාද
 සමිණස්සභි සබ්බාන හෙතුවෙන්; ජනානාම (හොති,) වූවානම් වේ;
 එවං, යථොක්තනසින්; භාවනාවසෙන, භාවනාවගේ වශයෙන්; (තාති
 විත්තාති, ඒ විත්තයෝතුමු;) ලබ්‍හන්ති, ලැබෙත්; සානජ්ඣාකායවා
 රොපුපන, සුඤ්ඤාභාකායවාරයන්තිත්; ගඤ්ඤාදිසු, ගඤ්ඤ
 සාමානිකාලබ්‍ධනයත්; ආපාඨගතො, හමුබවට පැමිණිකල්හි; ඉදං
 ඉභිවු; ආරමමණෙ, ආලබ්‍ධනයෙහි; මෙ, මාහට; රුගො, රුගයනෙම;
 උප්පනො, උපන; ඉති, යනාදිවු; සබ්බං, සියලුකිම; චක්ඛුචාරො,
 චක්ඛුචාරයෙහි; චුත්තනයෙනෙව, කිනසින්ම; වෙදිතබ්බං, දතයුතුයි;
 එවං, යථොක්තනසින්; ගඤ්ඤාදිසු, ගඤ්ඤාලබ්‍ධනාදින්ති; උප්පනං,
 උපන්නාවු; කිලෙසං, රුගාදි කෙලශජනය; සමතික්කමිත්වා, ඉක්මවා,
 හෙවත්-අභිභවනයකොට; (වෙදනා, වෙදනානොමෝ;) ගතා,
 ප්‍රවාහනවුද; ඉති, එහෙයින්; චතුසුමිකවෙදනා, චතුර්වුමිකවෙදනා
 නොමෝ; සානජ්ඣාකායසමපඨපවයා, සුඤ්ඤාභාකායප්‍රසාද
 සමිණස්සභි සබ්බාන හෙතුවෙන්; ජනානාම (හොති,) වූවානම් වේ;
 එවං, මෙසේ; තිසුචාරොපු, සුඤ්ඤාභාකායවාරයන්ති; සමතික්කම
 වසෙන, ඉක්මවීම වශයෙන්; හෙවත්-අභිභවනය කිරීම වශයෙන්;
 (තාතිවිත්තාති, ඒ විත්තයෝ;) ලබ්‍හන්ති, ලැබෙත්.

109

සානවාරදිසු පන ගඤ්ඤාදිසු ආපාඨගතො එකො එවං
 පරිග්‍රහං පඨපෙති අයං ගඤ්ඤා අයං රසො ඉදං පොඨබ්බං කිං
 කිසිතනති සබ්බං චක්ඛුචාරො චුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං, එවං
 ගඤ්ඤාදිති සමසිත්වා තිබ්බන්තිතාති අයං වෙදනා
 සානජ්ඣාකායසමපඨපවයානාමත්තා, එවං භාවනාවසෙන
 ලබ්‍හන්ති,

109. සානවාරදිසුපන, සුඤ්ඤාභාකාදින්ති වනාහි; ගඤ්ඤාදිසු, ගඤ්ඤා
 ලබ්‍ධනාදින්; ආපාඨගතො, හමුබවට පැමිණි කල්හි; එකො,
 එක්මහණෙක්; අයංගඤ්ඤා, මේ ගද; (කිංකිසිතො, කුමක් ඇසුරු
 කෙළේද; 0) අයංරසො, මේ රස; (කිංකිසිතො, කුමක් ඇසුරු
 කෙළේද; 0) ඉදංපොඨබ්බං, මේ සපාඨවයා; කිංකිසිතං, කුමක්
 ඇසුරුකෙළේද; එවං, මෙපරිද්දෙන්; පරිග්‍රහං, පිරිසිදු දැනීම; පඨ

පෙනි, පිහිටුවයි; ඉති, යනාදිවු; සබ්බං, සියලුකිමැ; වක්ඛවාරෙ, වක්ඛු:
 වාරයෙහි; වුත්තනසෙනඵව, කි නසින්මැ; වෙදිනබ්බං, දන්තසුත්තසි;
 ඵවං, මෙපරිද්දෙන්; ගකුරමමණාදිති, ගකුලමඛනාදින්; සමමසිත්වා,
 සමමඝීතයකොටැ; (වෙදනා, වෙදනානොමෝ; 0) නිබ්බන්ධිතා,
 නිපයනලදුද; ඉති, එහෙයින්; අයංවෙදනා, මේ වෙදනානොමෝ;
 ඝානජ්වහාකායසමථස්සපච්චයා, සුභානජ්වහාකායප්‍රසාදසමිණස්සථි
 සඛිඛාන හෙතුචෙන්; ජනානාම හොති, වුවානම්චේ; ඵවං, යථොක්ත
 නසින්; භාවනාවසෙන, භාවනාවගේ වශයෙන්; (තානිවිත්තානි, ඒ
 විත්තයෝ;) ලබ්භන්ති, ලැබෙත්.

110

මනෝවාරෙ පන නිහිපි ආකාරෙහි ලබ්භන්ති, එකවෙවා හි ජිතිං.
 භස්සො පස්සති, ජරං ව්‍යාධිං මරණං. භස්සො පස්සති, භස්සො
 දිස්වා ජිතිජර ව්‍යාධි මරණෙහි මුච්ඡිතුං. චච්චති නිබ්බාපනසක්කා
 ගිපජ්ජිතා ගිඤ්ඤෙනෙන ජිතිආදිහි මුච්ඡිතුං. ආදිනොව විජිසං
 කාතුං සිලං සොබෙතුං. චච්චන්ති විනෙනතා වක්ඛවාරෙ වුත්ත
 නසෙනෙව පටිපජ්ජිතා අරහන්තං පාපුණාති, නත්ථ සබ්බාපි පටි
 කමම වෙදනා කාමාවචර, අභිසමාපන්නිවෙදනා රූපාවචරරූපා
 චචර, මහගජලවෙදනා ලොකුනන්ති ඵවං. ජිතිජරව්‍යාධිමරණං.
 චතුසුමිකවෙදනානිබ්බන්ධිතා බලවපච්චස්සො හොතිති චතුසුමික
 වෙදනා මනෝසමථස්සපච්චයා නාමජනා, ඵවං. නාව උපගිස්සස්ස
 චස්සෙන ලබ්භන්ති, මනෝවාරෙ පන බමමාරමමණෙ ආපාඨගෙනති
 සබ්බං වක්ඛවාරෙ වුත්තනසෙනෙව වෙදිනබ්බං, ඵවං. බමමාරමමණෙ
 උපපන්නං. කිලෙසං. සමතික්කමිත්වා ගනාති චතුසුමිකවෙදනා මනෝ
 සමථස්සපච්චයානාමජනා, ඵවං. සමතික්කමිවස්සෙන ලබ්භන්ති,
 මනෝවාරෙ පන බමමාරමමණෙ ආපාඨගෙන ඵකො ඵවං. පටිගහහං
 පඨපෙති, ඵනං. බමමාරමමණං. කිංගිසිතින්ති, චක්ඛුං. ගිසිතින්ති,
 චක්ඛු කිංගිසිතින්ති, මහාභුතාති ගිසිතින්ති, සො වන්තාපි
 මහාභුතාති උපාදරූපස්ස උපනති පටිගහණනාති නදරමමණෙ
 බමමෙ අරූපනති පටිගහණනාති නනො සප්පච්චස්සං. නාමරූපං
 පටිගහණනිත්වා නිණ්ලක්ඛණාති ආරෙපෙත්වා විපස්සනාපටිපාටියා
 සබ්බාරෙ සමමසිත්වා අරහන්තං. පාපුණාති, නත්ථ සබ්බාපි පටිකමම
 වෙදනා කාමාවචර, අභිසමාපන්නිවෙදනා රූපාවචරරූපාවචර,
 මහගජලවෙදනා ලොකුනන්ති ඵවං. බමමාරමමණං. සමමසිත්වා
 නිබ්බන්ධිතාති අයංවෙදනා මනෝසමථස්සපච්චයානාමජනා, ඵවං.
 භාවනාවසෙන ලබ්භන්ති, යාපනෙනා සබ්බෙසමි චතුසිසති විධා
 දිනං. වාග්ගං පටිසොසානෙසු වක්ඛසමථස්සජ්වෙදනා, පෙ, මනෝ
 සමථස්සජ්වෙදනාති ජ ජ්වෙදනා වුත්තා නා සමපසුන්න පච්චස්ස
 චස්සෙන වුත්තාති, අයං. වෙදනාකඛ්ඛිතිදදෙසො සසඤ්ඤාකඛ්
 ඛිදාසොපි ඉමිනාඋපාසෙන වෙදිනබ්බා,

110. මනෝවාරපන, මනෝවාරයෙහි වනාහි; තිහිආකාරෙහිපි, තුන්ප්‍රකාරයෙන්ම; ලබ්‍හනනි, ලැබෙත්; හි, විඤ්ඤානෙරෙමි; එකවෙවා, ආතමි මහණෙක්; ඡනිං, ඡනිය; හයතො, හයවශයෙන්; පසුනි, දකි; ජරං, ජරාව; ව්‍යාධිං, ව්‍යාධිය; මරණං, මරණය; හයතො, හයවශයෙන්; පසුනි, දකි; හයතො, හයවශයෙන්; දිස්වා, දැක; ඡනිජරව්‍යාධිමරණෙහි, ඡනිජරව්‍යාධිමරණයන් කෙරෙන්; මුච්චිතුං, මිඳෙන්ව; වට්ඨනි, වටනේය; බොපන, එකාන්තයෙන් වනාහි; නිප්පජ්ඣා, වැදගෙව, තිද්දයනෙත්ත, තිදන්නාවු; (මෙ, මාවිසින්; ට) ඡනිආදීහි, ඡන්‍යාදියෙන්; මුච්චිතුං, මිඳෙන්ව; (නිදහස්වන්ටයුසේසි.) තසකකා, නොහැක්කේය; ආදිනොව, මුලපවන්ම; විරියංකාතුං, වැරකරන්ව; සීලං, ගීලය; සොධෙතුං, පිරිසිදුකරන්ව; වට්ඨනි, වටනේය; ඉති, මෙසේසිතා; වකුච්චාලො, වක්‍රාලොයෙහි; චුත්තනසෙතෙව, කී නසින්ම; පටිපජ්ඣා, පිළිපැද; අරහන්තං, රහත්ඵලයට; පාපුණාහි, පැමිණේ; තත්ථ, ඒ වෙදනාවන් අතුරෙන්; සබ්බාපි, සියලුම; පරිකමමවෙදනා, කාත්සනපරිකමවෙදනානොමේ; කාමා වචර, කාමාවචරය; අභිසමාපන්නිවෙදනා, අභිසමාපන්නිත්ති ප්‍රවෘත්තවු වෙදනානොමේ; රූපාවචරරූපාවචර, රූපාවචර අරූපාවචරය; මහාඵලවෙදනා, මාභිඵල සිත්ති පැවති වෙදනානොමේ; ලොකුත්තරුති, ලොකොත්තරයැයන; එවං, මෙපරිද්දෙන්; ඡනිජර ව්‍යාධිමරණං, ඡනි ජර ව්‍යාධි මරණයනෙම; වතුභුමිකවෙදනාතිබ්බත්තියා, වාතුර්භුමික වෙදනාවගේ නිෂ්පත්තියට; බලවපච්චයො, බලවත්වු ප්‍රත්‍යයෙක්; හොති, වේද; ඉති, එහෙයින්; වතුභුමිකවෙදනා, වාතුර්භුමික වෙදනානොමේ; මනෝසච්ඡස්සපච්චයා, මනෝසච්ඡස්ස හෙතුවෙන්; ඡන්‍යානාම, (හොති) වූවා නම් වේ; එවං, යථොක්තනසින්; නාව, සමතික්‍රමණාදියට පළවු; උපනිස්සයවසෙන, උපනිස්සය වශයෙන්; (නාතිවිත්තාති, ඒ විත්තයෝ;) ලබ්‍හනනි, ලැබෙත්; මනෝවාරපන, මනෝවාරයෙහි වනාහි; ධම්මාරමණේ, ධම්මාරමණයක්හු; ආපාඨගතෙ, හමුබවට පැමිණි කල්හි; ඉති, යනාදිවු; සබ්බං, සියලුකිම; වකුච්චාලො, වක්‍රාලොයෙහි; චුත්තනසෙතෙව, කීනසින්ම; වෙදිතබ්බං, දතයුත්තේය; එවං, යථොක්තනසින්; ධම්මාරමණේ, ධම්මාරමණයෙහි; උප්පන්නං, උපන්නාවු; කිලෙසං, රුහාදිකෙලය ඡතය; සමතික්‍රමණාදියට, ඉක්මවා; (අතිහවනයකොටැ යුසේසි.) වතුභුමිකවෙදනා, වාතුර්භුමිකවෙදනානොමේ; ගතා, ප්‍රවෘත්තවුද; ඉති, එහෙයින්; වතුභුමිකවෙදනා, වාතුර්භුමික වෙදනානොමේ; මනෝසච්ඡස්සපච්චයා, මනෝසච්ඡස්ස හෙතුවෙන්; ඡන්‍යානාම (හොති), වූවා නම් වේ; එවං, යථොක්තනසින්; සමතික්‍රමණාදියට, සමතික්‍රමණ වශයෙන්; (නාතිවිත්තාති, ඒ විත්තයෝ;) ලබ්‍හනනි, ලැබෙත්; මනෝවාරපන, මනෝවාරයෙහි වනාහි; ධම්මාරමණේ, ධම්මාරමණයක්හු; ආපාඨගතෙ, හමුබවට පැමිණි කල්හි; එකො, අත්මහණෙක්; එතං ධම්මාරමණං, මේ ධම්මාරමණයනෙම; කිංකියසිත්තනි, කුමක්

අඤ්ඤාතෙජ්ජය; ඵලං, මෙසේ; පරිග්‍රහං, පරික්ෂණය; හෙවත්-
පිරිසිදු දැනීම; පඨපෙනි, පිහිටුවයි; චන්ද්‍රිකාසිතං, චන්ද්‍රිකාපය අඤ්ඤා
තෙජ්ජය; ඉති, මෙසේ දැන; චන්ද්‍රිකා, චන්ද්‍රිකාපයතෙමේ; කිංකිසිතං,
කුමක් අඤ්ඤා තෙජ්ජය; ඉති, (ඵලං උපධාරණෙනා) මෙසේ නුවණින්
සලකා බලන්නේ; මහාභූතානි, මහාභූත රූපයන්; නිසිතංඉති,
අඤ්ඤාතෙජ්ජ වනාහි; ඉති (ඤ්ඤා) මෙසේදැන; සො, ඒ මහණනෙම;
චන්දාරමහාභූතානි, සතරමහාභූතයෝද; උපාදරූපඤ්ඤා, උපාදරූප
යද; (“උපාදරූපඤ්ඤා”සිද්ධපාඨයි.) රූපනි, රූපධර්මයයි; පරිග්‍රහණානි,
පිරිසිදුදැන; තදරමමණේ, ඒ රූපධර්මයන් අරමුණුකොට ඇති; ධම්මො,
විතතවෛතසිකධර්මයන්; අරූපනි, නාමධර්මයයි; පරිග්‍රහණානි, පිරිසිදු
දැන; තතො, ඉක්කිති, සප්පච්ඡයං, හෙතුසතිතවු; හෙවත්-හෙතෙක් සමග
පවත්නාවු; නාමරූපං, නාමරූප ධර්මය; පරිග්‍රහණිකා, පිරිසිදුදැන;
නිශ්චිකානි, නිශ්චිකාණු; ආරොපෙනා, නගා, විපස්සනාපටිපාටියා,
විදගීනාඤ්ඤා පරිපාටියෙන්; සංකාරො, සංකාරධර්මයන්; සමමසිතා,
සමමසිතයකොට; අරහත්තං, රහත්ඵලය; පාපුණානි, පාමණේ;
තත්, ඒ වෙදනාවන් අතුරෙන්; සබ්බාපි, සියලුම; පරිකමමවෙදනා,
පරිකමවෙදනානොමෝ; කාමාවචරා, කාමාවචරයා; අභිසමාපනති
වෙදනා, අභිසමාපනතිනි ප්‍රවෘත්තවෙදනානොමෝ; රූපාවචරා,
රූපාවචර, රූපාවචර අරූපාවචරයා; මහඵලවෙදනා, මාග්ගිඵල
සිත්ති පැවැති වෙදනානොමෝ; ලොකුත්තරානි, ලොකොත්තරයා;
ඵලං, යථොක්තනසින්; ධම්මාරමණං, ධර්මලබ්ධිය; සමමසිතා,
සමමසිතයකොට; (චතුර්මුකවෙදනා, චතුර්මුක වෙදනානොමෝ);
නිබ්බන්ධා, නිපයනලද්ද; ඉති, එහෙයින්; අයංවෙදනා, මේ වෙදනා
නොමෝ; මනොසමථස්සපච්ඡයා, මනොසමථස්ස හෙතුවෙන්; ඡතා
නාම, (හොති) වුවා නම් වේ; ඵලං, යථොක්තනසින්; භාවනාවසෙක
ඵල, භාවනා වශයෙන්ම; (තානිවිතනානි, ඒ විතතයෝ); ලබ්භනති,
ලැබෙත්; චතුර්මුකවිධාදිතං, චතුර්මුකවිධාදිවු; සබ්බසමමසිතානං,
සියලුම වාරයන්ගේ; පරිග්‍රහණෙනා, අවසන්ති; චක්ඛුසමථස්සඡ
වෙදනාපෙමනොසමථස්සඡ වෙදනානි, චක්ඛුසමථස්සඡ
වෙදනාසිපෙමනොසමථස්සඡ වෙදනායි; ඡ ඡ, සදෙන
සදෙන; යාපනඵතාවෙදනා, යම් වෙදනාකෙනෙක්; වුත්තා, වදලානුද;
තා, ඒ වෙදනාවෝතුමු; සමපසුත්තපච්ඡයවසෙන, සමපසුත්තප්‍රත්‍යය
ශක්ති වශයෙන්; වුත්තානි, වදලානුය; (ඉති සමාපතියෙහි වැටේ.)
අයං, මේවනාහි; වෙදනාකකිකිද්දෙසො, වෙදනාසකිකිද්දෙස වේ;
සංඤ්ඤාකකිකිද්දෙසො, සංඤ්ඤාකකිකිද්දෙස වේ; ඉමිතාඋපායෙන, මේ යටති
නසින්; වෙදිහබ්බා, දතයුත්තාහ.

* අභිසමාපායයීයෝ සංඤ්ඤාකකිකිද්දෙසොදිනුද වෙදනාසකිකි
නිද්දෙසය මෙන් දතයුත්තාහසි වදලෝය. එහෙත් කිසි විශේෂයෙක්
නැත්තේදෙහෝ සියල්ල සමානවේදෙහෝසි යන වොදනාවට පරි
හාර සදහා “කෙවලඤ්ඤා සංඤ්ඤාකකිකි නිද්දෙසොපෙසුබ්බ
සහගතාදයොපි යනාදිය දක්වත්.

111

කෙවලඤ්ඤි සඤ්ඤාකකිනිද්දෙසෙ නිකේසු වෙදනාතනික පිනිතනිකාපි ලබ්භනති, දුකේසුව සුඛසහගතදුකාදයොපි, සංඝා රකකිනිද්දෙසෙ ඵසංසාරාපි සංඝාරකකිනිපරිසාපනනනා ඵසං සම්පයුතෙනාති අවතා විනාසමපයුතෙනාති වුතනං, දුකේසු වෙත්ත හෙතුදුකාදයොපි ලබ්භනති, නිකා සඤ්ඤාකකිනිසදිසාඵව, විඤ්ඤාණ කකිනිද්දෙසෙ චක්ඛුසම්පසාදිභාවං අවතා චක්ඛු විඤ්ඤාණනති ආදි වුතනං, නතිසකකා විඤ්ඤාණං මනෝසම්පසාදනති නිද්දිසිත්තං, සෙසමෙත්ත සඤ්ඤාකකිනි වුතනසදිසමෙව, ඉමෙසං පන නිණ්ණමපි බ්බිනං. නිද්දෙසෙයෙව වෙදනාකකිනිද්දෙසෙනා අතිරෙකනික දුකා ලබා, නෙසං චසෙන චාරසහෙදෙ වෙදිනබ්බාති. අභිබ්බම භාජනිසං.

111.(ක) හි, ඒ ඵෙමැයි; කෙවලං, හුදෙක්; නොහොත්-ඵකානන යෙන්; (නිඛවයෙන්මැ යුජේයි.) සඤ්ඤාකකිනිද්දෙසෙ, සංඤ්ඤාකකි නිද්දෙසෙහි; නිකේසු, ත්‍රිකයන්හි; වෙදනාතනිකපිනිතනිකාපි, වෙදනා ත්‍රික ප්‍රිතිත්‍රිකයෝද; ලබ්භනති, ලැබෙත්; දුකේසුව, විකයන්හිත්; සුඛසහගතදුකාදයොව, සුඛසහගත විකාදීහුද; ලබ්භනති, ලැබෙත්; (ආදිඉඛදෙයෙන් උපෙක්ඛා සහගත විකාදීය සංග්‍රහකෙරෙයි.) සංඝා රකකිනිද්දෙසෙ, සංසාරසකකි නිද්දෙසෙහි; ඵසංසාරාපි, සපඨි යාගේද; සංඝාරකකිනිපරිසාපනනනා, සංසාරසකකිනියෙහි ඇතුලත්වන බැවින්; ඵසංසම්පයුතෙනාති, ඵසංසම්පයුතෙනායි; අවතා, නොවදුර; විතනසම්පයුතෙනාති, විතනසම්පයුතෙනායි; වුතනං, වදුල සේක; ඵත්ඵ, මේ සංසාරසකකි නිද්දෙසෙහි; (වඛඛදයාචාකාං රමහඤ්ඤාකකැ) දුකේසු, විකයන්හි; හෙතුදුකාදයොපි, හෙතුවිකාදී හුද; ලබ්භනති, ලැබෙත්; නිකා, ත්‍රිකයෝ; සඤ්ඤාකකිනිසදිසාඵව, සංඤ්ඤාකකිනිය හා සමානයෝමැයි; විඤ්ඤාණකකිනිද්දෙසෙ, විඤ්ඤාණකකි නිද්දෙසෙහි; චක්ඛුසම්පසාදිභාවං, චක්ඛුසම්පසාදි යනාදීන්ගේ භාවය; අවතා, නොවදුර; චක්ඛු විඤ්ඤාණනතිආදි, චක්ඛු විඤ්ඤාණ යනාදි වචනය; වුතනං, වදුලසේක.

* චක්ඛුසම්පසාදි යනාදි වචනය නොවදුර චක්ඛු විඤ්ඤාණං යනාදි වචනය කවරහෙයකින් මේ විඤ්ඤාණකකි නිද්දෙසෙහි වදුල සේක්ද යන වොදනාවට පරිහාර සදහා “නතිසකකා පෙතිනිද්දිසිත්තං”යි දක්වත්.

111.(කා) විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණය; මනෝසම්පසාදනති, මනෝසම්පසාදි යයි; නිද්දිසිත්තං, දක්වන්නට; හි, යම්හෙයකින්; නසකකා, නොහැක්කේද; (නසමා, ඵහෙයින්; චක්ඛු විඤ්ඤාණනතිආදි, චක්ඛු විඤ්ඤාණං යනාදිය; වුතනං, වදුලසේක;) ඵත්ඵ, මේ විඤ්ඤාණකකි නිද්දෙසෙහි; සෙසං, තදවශෙමවු වචනය; සඤ්ඤාකකිනි, සංඤ්ඤාකකි නිද්දෙසෙහි.

යෙහි; චුත්තසදිසමෙව, කියනලද්ද හා සමානමය; තිණණමපි, තුන් වැදූරුමිටුම; ඉමෙසංපතඛනානං, මේ සකකුසයන්ගේ වතාහි; තිද්දෙ සෙයෙව, තිද්දේශයෙහිම; වෙදනාකකුසනිද්දෙසනො, වෙදනාසකකු නිද්දේශයව වඩා, අතිරෙකා, අතිරෙකවූ; (යෙව) තිකදුකා, යම් ත්‍රික විකකෙනෙක්; ලඛා, ලදහුද; නෙසං, ඒ ත්‍රිකවිකයන්ගේ; වසෙන, ශකතිවශයෙන්; වාරප්පහෙදො, වාරයන්ගේ ප්‍රහෙදයනෙම; වෙදි තබෙබ්බාති, දතයුත්තේය; (ඉතිසමාප්තියෙහි නිපා) අභිධම්මභාජනියං, අභිධම්මභාජනියය; ඉති, (නිසිතං) නිමියෙයි.

අභිධම්මභාජනිය නිමි.

112

ඉදුති පඤ්ඤාච්ඡිකං. හොති, නත්ථ පඤ්ඤාච්ඡිකෙන පඤ්චනනං. ඛනානං කතිකුසලා කතිඅකුසලා කතිඅබ්‍යාකතාති ආදිනා නයෙන යං. ලඛනති යඤ්ච නලඛනති නං සබ්බං. පුච්ඡිකා විස්සජ්ජනෙ රූප කඛකො අබ්‍යාකතොති ආදිනා නයෙන යං. ලඛනති නදෙව උඛ ටනති වෙදිනබ්බං, යත්ථ යත්ථ ඵකොඛකොතිවා වෙඛකොතිවා පරිචෙජ්දං. අකතා සියාඋප්පනනා සියාඅනුප්පනනාති ආදිනානයෙන නනති ධ්විනා නත්ථනත්ථ පඤ්චනනමපි ඛනානං. ගහණං. වෙදි නබ්බං, සෙසොනෙසං. නෙසං. ධම්මානං. කුසලාදිවිභාගො හෙඨා ධම්ම සබ්බණ්ඤ් අභිකථායං. චුත්තනායෙව, ආරම්මණනතිකෙසු පන වනනා ගෙඛකා පඤ්චපණ්ණාස කාමාවචරධම්මෙ ආරඛ්‍ය රජ්ජනනස්ස දුස්සනනස්ස මුස්සනනස්ස සංවරනනස්ස සම්මසනනස්ස පච්චවෙකඛ නනස්ස ච පරිනනාරම්මණා හොනති,

112. ඉදුති, ප්‍රාණාවසරයෙහි; පඤ්ඤාච්ඡිකං, ප්‍රශනපාච්ඡිකයැ නෙම; හොති, වේ; නත්ථ, ඒ ප්‍රශනපාච්ඡිකයෙහි; පඤ්චනනං. ඛනානං. කතිකුසලා කතිඅකුසලා කතිඅබ්‍යාකතාති ආදිනා, පඤ්චනනං. පෙ. අබ්‍යාකතා යනාදිවූ; නයෙන, නය විසින්; යං, යම්පදයෙක්; ලඛනති, ලැබේද; යඤ්ච, යම්පදයෙකුත්; නලඛනති, නොලැබේද; තංසබ්බං, ඒ සියල්ල; පුච්ඡිකා, පිළිවිසෑ; විස්සජ්ජනෙ, විසදීමෙහි; රූපකඛකොඅබ්‍යාකතොති ආදිනා, රූපකඛකො අබ්‍යාකතො යනා දිවූ; නයෙන, නය විසින්; යං, යම්පදයෙක්; ලඛනති, ලැබේද; තදෙව, ඒ ලභ්‍යමාන පදයම; උඛටං, උපුටනලදයේක; ඉති, මෙසෙසින්; වෙදිනබ්බං, දතයුතුයි; යත්ථයත්ථ, යම් යම් විසදීමෙක්හි; ඵකො ඛකොතිවා, එක් සකකුසයෙකැ කියාත්; වෙඛකොතිවා, සකකුසයේ දෙදෙනෙකැ කියාත්; පරිචෙජ්දං, පිරිසිදීමක්හු; අකතා, නොකොට; සියාඋප්පනනාසියාඅනුප්පනනාති ආදිනා, සියාඋප්පනනා සියාඅනු ප්‍පනනා යනාදිවූ; නයෙන, නය විසින්; තනති, පාලිතොමෝ; ස්විතා, තඛනලද්ද; තත්ථනත්ථ, ඒ ඒ විසදීමෙහි; පඤ්චනනං, පඤ්චවිධවූ;

බ්බිච්ඡාමපි, සකකුසයන්ගේම; ගහණං, ගැනීම; වෙදිතබ්බං, දහසූතුයි; සෙසො, අවශේෂවූ; තෙසංතෙසංබ්බිච්ඡානං, ඒ ඒ සකකුසයන්ගේ; (තෙසංතෙසං බ්බිච්ඡානංසිද පාඨයි.) කුසලාදිවිභාගො, කුසලාදීන්ගේ විභජනය; හෙඨා, යට; බ්බමසබ්බණ්ණි අභිකථායං, දම්සතුණු අටුවා වෙති; හෙවත්-අභිකාලිනි අභිකථාවෙති; (බ්බමසබ්බහඨකථායංසිද පාඨයි.) වුත්තොයෙව, (මා විසින්) කියනලද්දේමය; (විභජනය කරන ලදය යුසේයි.) ආරමභණ්ණනිකෙසුපන, ආලම්බනත්‍රිකායන්හි වනාහි; චත්තාරො, චතුර්ධවූ; බ්බිච්ඡා, සකකුසයෝතුමු; පඤ්චපණ්ණාසකාමා චචරධම්මෙ, පස්පණස් කාමාචචර ධර්මයන්; ආරබ්භ, අරමුණුකොට; රජ්ජනනස්සව, රාගවශයෙන් රැස්නාහටද; දුස්සන්තස්සව, වෙෂවශයෙන් නුරැස්නාහටද; මුස්සන්තස්සව, මොහවශයෙන් මුස්සන්තාහටද; සංවරන්තස්සව, සිල්අරක්කන්තාහටද; සමමසන්තස්සව, තිලකුණුවෙන්තාහටද; පච්චවෙකඛන්තස්සව, පස්විකන්තාහටද; පරිත්තාරමභණා, කාමාචචර ධර්මයන්ම අරමුණුකොට ඇත්තාහු; හොනති, වෙන්.

* කාමාචචර සිත් සුපණස්දෙන වෙනවෙනද අටවිසි රූපය හුදුවද ගෙන ඵකතුකල කල්හි පස්පණස් කාමාචචර ධර්මයෝ ලැබෙති. වෛතසිකයෝ විත්තායන්ත බැවින් අවිනාශාව ශක්ති යෙන්ම ලැබෙන්නුයි. වෙන්වශයෙන් අටුවාවේ තොදක්වනලදහ. අභිකථාවායරියයන්ගේ අභිප්‍රාය දත් විකාමායරියෝ එහෙයින් කීහ. “විත්තුප්පාදවසෙන තංතං සමුදයං ඵකෙකධම්මං කථා පඤ්චපණ්ණාසකාමාචචරධම්මෙති ආහ”යි. තට්ඨිනාපාඨය විචරණය කරන්නාවූ අනුට්ඨාසාරියෝ “තංතං සමුදයන්ති තංතංවිත්තුප්පාද සංඛිතා බ්බමසමුදයං අනවසෙසරූපසමුදයඤ්ච”යි විසූ.

113

සන්තප්පිති රූපාචචරරූපාචචරධම්මෙ ආරබ්භ රජ්ජනනස්ස දුස්සන්තස්ස මුස්සන්තස්ස සංවරන්තස්ස පරිගහනං පඨපෙනනස්ස මහගගනාරම්මණා, මහගඵලනිබ්බානාති පච්චවෙකඛන්තස්ස අප්ප මාණාරම්මණා, පඤ්ඤන්තිං පච්චවෙකඛන්තස්සාලෙ නවනනබ්බාරම්මණාති, නෙයෙව සෙකඛාසෙකඛානං මහගපච්චවෙකඛන්තස්සාලෙ මහගාරම්මණා හොනති, මහගසාලෙ සහජානගෙනුනා මහගෙනුකා, මහගං ගරුංකථා පච්චවෙකඛන්තස්සාලෙ ආරම්මණාධිපතිනා මහගාධිපතිනො, විජිසපෙඝකංවා විමංසාපෙඝකංවා මහගං භාවෙනනස්ස සහන්තාධිපතිනා මහගාධිපතිනො, ජද්දපෙඝකං පන වින්තපෙඝකංවා භාවෙනනස්ස නවනනබ්බාරම්මණා නාම හොනති, අනිනාතිපන බ්බිච්ඡාදායනනාති ආරබ්භ රජ්ජනනස්ස දුස්සන්තස්ස මුස්සන්තස්ස සංවරන්තස්ස පරිගහනං පඨපෙනනස්ස අනිනාරම්මණා හොනති, අනාගනාති ආරබ්භ අනාගනාරම්මණා හොනති, පච්චුසන්තනාති ආරබ්භ පච්චුසන්තාරම්මණා හොනති,

පඤ්ඤානතිංවා නිබ්බානං වාපච්චවෙකඛනනාං නවනනබ්බාරමමණා
හොනති, නථා අනනනො ඛනිධානුආයනනාති ආරබ්භරජ්ජනනාං
දුස්සනනාං මුසහනනාං සංවරනනාං පරිගහහං පඨපෙනනාං
අජ්ඣනනාරමමණා හොනති, පරෙසං ඛනිධානුආයනනාති
ආරබ්භ ඵචං පචනෙනනනාං බ්‍රහ්මාරමමණා, පණණනති
නිබ්බානපච්චවෙකඛණකාලෙපි බ්‍රහ්මාරමමණායෙව, කාලෙන
අජ්ඣනනං කාලෙන බ්‍රහ්මාරමමණෙසු ඵචං පචනෙනනනාං අජ්ඣනන
බ්‍රහ්මාරමමණා, ආඤ්ඤාඤ්ඤායනනකාලෙ නවනනබ්බාරමමණාති
වෙදිනබ්බා,

113. සත්තවිසති, සත්විස්සක්ඛු; රූපාවචරුරූපාවචරධමෙම, රූපා
වචර අරූපාවචර ධම්මන්ති; (රූපාරූපාවචරධමෙමසිද පාඨසි.)
ආරබ්භ, අරමුණුකොට; රජ්ජනනාං, රුහවශයෙන් රුස්නාහවද;
දුස්සනනාං, වෙෂවශයෙන් නුරුස්නාහවද; මුසහනනාං, මොහ
වශයෙන් මුස්නාහවද; සංවරනනාං, සිල්අරක්නාහවද; පරිගහහං,
පරික්ෂණය හෝ පිරිසිදු දැනීම; පඨපෙනනාං, පිහිටුවන්නාහවද;
මහගතාරමමණා, මහදාන ධම්මන්මැ අරමුණුකොට ඇත්තාහු;
(හොනති, වෙත්;) මහප්පලනිබ්බානාති, මාගීප්පල නිව්වාණධම්මන්ති;
පච්චවෙකඛනනාං, ප්‍රත්‍යවෙක්ෂාකරන්නාහව; අප්පමාණාරමමණා,
ලොකොත්තර ධම්මන්මැ අරමුණුකොට ඇත්තාහු; (හොනති,
වෙත්;) පඤ්ඤානතිං, ප්‍රඥානාලම්භය; පච්චවෙකඛණකාලෙ, ප්‍රත්‍ය
වෙක්ෂණ කාලයෙහි; නවනනබ්බාරමමණාති, නවකතව්‍ය ධම්මන්මැ
අරමුණුකොට ඇත්තාහු; හොනති, වෙත්; (ඉතිසමාපතියෙහි නිපා
ප්‍රඥානාලම්භය භූතහවිෂ්‍යද්වතීමානසෙ නොකියයුතු හෙයින්
නවකතව්‍යාලම්භ නම් වේ.) තෙයෙව, ඒ චතුර්ධවු සකඤ්ඤෝමැ;
සෙකඤ්ඤානං, භෙදභෙදභෙද ප්‍රදානලයන්ගේ මහපච්ච
වෙකඛණකාලෙ, මාගීප්‍රත්‍යවෙක්ෂණකාලයෙහි; මහාරමමණා, මාගී
යමැ අරමුණුකොට ඇත්තාහු; හොනති, වෙත්; මහකාලෙ, මාගී
කාලයෙහි; සහජතනෙතුනා, සහජතවු හෙතු වශයෙන්; මහ
හෙතුකා, මාගීයසි කියනලද හෙතු ඇත්තාහු; (හොනති, වෙත්;)
මහං, තමතමන් අයන්වු මාගීය; ගරංකතා, ගරුකොට; පච්ච
වෙකඛණකාලෙ, ප්‍රත්‍යවෙක්ෂණ කාලයෙහි; ආරමමණාධිපතිනා,
ආලම්භනාධිපති වශයෙන්; මහාධිපතිනො, මාගීයසි කියනලද
ආලම්භනාධිපතිඇත්තාහු; (හොනති, වෙත්;) විරියජෙඝකංවා, විරිය
අධිපතිකොට හෝ; විමංසාජෙඝකංවා, ප්‍රඥව අධිපති කොට හෝ;
මහං, මාගීය; භාවෙනනාං, වඩන්නාහව; සහජතාධිපතිනා, සහ
ජතාධිපති වශයෙන්; මහාධිපතිනො, මාගීයසි කියනලද සහජතාධි
පති ඇත්තාහු; (හොනති, වෙත්;) පන, වෙනස කියනුලැබේ; ඡද්ද
ජෙඝකංවා, ඡද්ද අධිපති කොට හෝ; විතනජෙඝකංවා, විතනය
අධිපතිකොට හෝ; මහංභාවෙනනාං, මාගීය වඩන්නාහව;
නවනනබ්බාරමමණාතම, (මාගීයසි කියනලද අධිපති ඇත්තාහසි

නොකියුයුතු බැවින්) නවකතව්‍යාලම්භන නම් ඇත්තාහු; හොනරි, වෙත්; අනිතානිපන, අනිතවු; බ්බිසුග්ගසකතානි, සකකුබ්බිසුග්ගසකතානි; ආරබ්භ, අරමුණුකොට; රජ්ජනනසංඝ, රුහසෙත් රැස්නා හටද; දුස්සනනසංඝ, වෙමසෙත් නුරැස්නා හටද; මුසහනනසංඝ, මොහසෙත් මුස්නා හටද; සංවරනනසංඝ, සිල්ඇරක්නා හටද; පරිග්ගහං, පරික්ෂණය හෝ පිරිසිදු දැනීම; පඨපෙනනසංඝ, පිහිටුවන්නා හටද; අනිතාරමමණා, අනිතාලම්භනයන්මැ අරමුණුකොට ඇත්තාහු; හොනරි, වෙත්; අනාගතානි, අනාගතවු; (බ්බිසුග්ගසකතානි, සකකුබ්බිසුග්ගසකතානි;) ආරබ්භ, අරමුණුකොට; (රජ්ජනනසංඝ යනාදිය යටතේ නසින් යොදනු.) අනාගතාරමමණා, අනාගතාලම්භනයන්මැ අරමුණුකොට ඇත්තාහු; හොනරි, වෙත්; පච්චුප්පනනානි, ප්‍රත්‍යුප්පනනවු; (බ්බිසුග්ගසකතානි, සකකුබ්බිසුග්ගසකතානි;) ආරබ්භ, අරමුණුකොට; (රජ්ජනනසංඝයනාදිය යටතේ නසින් යොදනු.) පච්චුප්පනනාරමමණා, ප්‍රත්‍යුප්පනනාලම්භනයන්මැ අරමුණුකොට ඇත්තාහු; හොනරි, වෙත්; පඤ්ඤාතංචා, ප්‍රඥානාලම්භනය හෝ; නිබ්බානංචා, නිව්වාණය හෝ; පච්චවෙකධනනසංඝ, ප්‍රත්‍යවෙක්ෂකරත්තා හට; නවතතබ්බාරමමණා, භූතභවිෂ්‍යද් වනිමානයෙහි නොකියුයුතු බැවින් නවකතව්‍යාලම්භනයමැ අරමුණුකොට ඇත්තාහු; හොනරි, වෙත්; කථා, එයින් අන්‍යවු; අන්‍යනො, තමාගේ; බ්බිසුග්ගසකතානි, සකකුබ්බිසුග්ගසකතානි; ආරබ්භ, අරමුණුකොට; රජ්ජනනසංඝ, රුහසෙත් රැස්නා හටද; දුස්සනනසංඝ, වෙමසෙත් නුරැස්නා හටද; මුසහනනසංඝ, මොහසෙත් මුස්නා හටද; සංවරනනසංඝ, සිල් ඇරක්නා හටද; පරිග්ගහං, පරික්ෂණය; හෙවත්-පිරිසිදු දැනීම; පඨපෙනනසංඝ, පිහිටුවන්නා හටද; අජ්ඣතනාරමමණා, අධ්‍යානම ධර්මයන්මැ අරමුණුකොට ඇත්තාහු; හොනරි, වෙත්; පරෙසං, මෙර මාගේ; බ්බිසුග්ගසකතානි, සකකුබ්බිසුග්ගසකතානි; ආරබ්භ, අරමුණුකොට; එවං, මේ අධ්‍යානම ධර්මයන්හි පරිද්දෙන්; පච්චෙක්ඛනනසංඝ, පිළිපදනුවහට; බ්බිසුග්ගසකතානි, වනිවිෂ්‍යන් අරමුණුකොට ඇත්තාහු; (හොනරි, වෙත්;) පණ්ණානිතිබ්බානපච්චවෙකඤ්ඤා කාලෙපි, ප්‍රඥානිතිවිෂ්‍යාලම්භනයන් ප්‍රත්‍යවෙක්ෂණ කාලයෙහිද; බ්බිසුග්ගසකතානි, බ්බිසුග්ගසකතානි; කාලෙත, කලෙක; අජ්ඣතනං, අධ්‍යානම ධර්මයන්හි; කාලෙත, කලෙක; බ්බිසුග්ගසකතානි, වාහසධර්මයන්හි; එවං, මෙපරිද්දෙන්; පච්චෙක්ඛනනසංඝ, පිළිපදනුවහට; අජ්ඣතනබ්බාරමමණා, අධ්‍යානම වනිවිෂ්‍යන්මැ අරමුණුකොට ඇත්තාහු; (හොනරි, වෙත්;) අකිංඤ්ඤායනනකාලෙ, අකිංඤ්ඤායනන ධ්‍යානයවූ කාලයෙහි; නවතතබ්බාරමමණා, නවකතව්‍යාලම්භන ඇත්තාහු; හෙවත්-අජ්ඣතනාරමමණබ්බාරමමණ භාවයෙන් නොකියුයුතු අරමුණු ඇත්තාහු; (හොනරි, වෙත්;) ඉති, මෙසේ; වෙදිතබ්බා, දතයුත්තාහ.

* ආකිඤ්චඤ්ඤායනන ධ්‍යානයට අරමුණු වූ නාස්තිභාව ප්‍රඥපති සඤ්ඤාන ආලම්බනය ප්‍රථමවිඤ්ඤායාගේ නාස්තිකමාත්‍රයමැ බැවින් අජ්ඣකතාලම්බනය කියාත් බතිබාලම්බනය කියාත් නවකතව්‍යයැ. එහෙයින් අභිකථාවාය්‍යීයෝ “ආකිඤ්චඤ්ඤායනනකාලෙ නවතනබ්බා රමණො”යි කීහ.

114

ඉති භගවා ඉමං ඛකිච්ඡධ්‍යං සුත්තනනභාජනියාදිවසෙන නයො පරිච්චො ගිහිජිකා භාජෙනො දසෙසි, නිසුපි හි පරි චඤ්ඤා එකොව පරිච්චෙදො, රූපකකිකො හි සබ්බසු කාමාවචරෙ යෙව, වනනාගෙ ඛකිං වතුභුමිකා ලොකිකලොකුනනරමිසසකා කපිතාති. පඤ්ඤපුච්ඡකං.

සමමාහවිනොදනියා විහබ්බසකථාය
ඛකිච්ඡධ්‍යනිදෙසො පසිමො.

114.(ක) ඉති, උක්තප්‍රකාරනසින්; භගවා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ; ඉමං ඛකිච්ඡධ්‍යං, මේ සකකි විහබ්‍යය; සුත්තනනභාජනියාදිවසෙන, සුත්තනනභාජනිය මුල්කොටැ අන්තවුන්ගේ වශයෙන්; නයොපරි ච්චො, ත්‍රිපරිවෘත්තකෙනෙකුන් අති දෙශනාවන්; නිහරිකා, උපුටා; භාජෙනො, (භාජෙකා) විභාගකොටැ; දසෙසි, දක්වා වදාළ සේක; නිසුපි පරිච්චොසු, ත්‍රිවිධවූ මැපරිවෘත්තයන්හි; එකොව, සමානවූ මැ; පරිච්චෙදො, පිරිසිදීමෙන්; (හොති, වේ;) හි, ඒ සැබව; රූපකකිකො, රූපසකකිය තෙම; සබ්බසු, සියලු වාරයන්හි; හෙවත්-ත්‍රිවිධ පරිවෘත්තයන්හි; කාමාවචරෙයෙව, කාමාවචරවේමැයි; වතකාගෙ ඛකිං, නාමසකකියෝ සතරදෙන; වතුභුමිකායෙව, වාතුර්භුමිකයෝ වෙන්මැයි; ලොකික ලොකුනනරමිසසකා, ලොකික ලොකොත්තර මිශ්‍ර වූ සකකියෝතුමු; කපිතාති, වදාරන ලද්දහ (ඉති සමාපතියෙහි නිපාතයි.) පඤ්ඤ පුච්ඡකං, ප්‍රශ්නපාච්ඡකය නිමි.

* “නයොපරිච්චො” යන ප්‍රයෝගයැ “උරසිලොමො” යන ප්‍රයෝ ගය මෙන් අලුප්‍රාසමාසවිධියෙන් සිඬයැ එහෙයින් “නයොපරිච්චො යසසාති නයොපරිච්චො” යන නිළිවනය ඇරදුක් වූහ. නයොපරිච්චො, පරිවෘත්තයෝ තිදෙනෙක්; යසසා, යම් දෙශනාවක් හුගේ; සනති, වෙද්ද; සාදෙසනා, ඒ දෙශනා තොමෝ; නයොපරිච්චො, නයොපරි ච්චොනම. හදනන අභිකථාවාය්‍යීයෝ “නයොපරිච්චොනිහරිකා” යි ත්‍රිපරිවෘත්ත දෙශනා කෙනෙකුන් දුක් වූහ සකකිපඤ්ඤකයෙන් විශිෂ්ට වූ සුත්තනනභාජනිය අභිධම්මභාජනිය පඤ්ඤපුච්ඡක වාරත්‍රයෙහි නොවදාළ හෙයින් හේ කෙසේදෝ යන වොදනා ශොධනය සදහා “නිසුපරිච්චොසු එකොව පරිච්චෙදො” යි විසූ.

* සුත්තනතභාජනිය අභිධම්මභාජනිය පඤ්ඤාපුච්ඡක වාරත්‍රයෙහි දෙශනාකටයුතු වූ ධර්මිකාය නමා පඤ්චසකකියම බැවින් දෙශනා කටයුතු වූ ධර්මය හා සමාන වූ පිරිසිදුම් ඇති දෙශනාමාත්‍රයම සුත්තනත භාජනියාදි වශයෙන් වදාළහේක යනු අභිප්‍රායවේ. කියෙමැනො මූල ටිකාවෙහි “සමානෙදෙසිතබ්බෙ දෙසනාමත්තස්ස පරිවට්ඨනං පරි වට්ටො තිසුපි පරිවට්ටෙසු කන්ථිකිඤ්චි උභංවා අධිකංවා නඤ්ඤි කන්ධාභාන ඵකො පරිවෙජ්ඣෙති”යි.

114.(කා) සමමාහවිනෝදනියා, සමමාහවිනෝදනි නම් වූ; විභ්ව්‍යස කපාය, විභ්ව්‍යප්‍රකරණාපීකපාවගේ; පඨමො, පළමුවූ; බ්බිච්ඡබ්බ නිද්දෙසො, සකකිවිභ්ව්‍යනිද්දෙයනෙම; නිසිනො, නිමවනලදි.

සකකිවිභ්ව්‍යනිද්දෙය නිමි.

ඉති පච්ඡමලඛිතායං පාසාණදුර්ගගරෙ
අභයකරුණාරතන මුදලිඤ්ඤරම මජ්ඣාචසනෙනන මොරවුනගරහි
ජනෙන ජිනවංසදිපාදි ගන්ධකාරවරියෙන සිරිජමුදිපෙ මුමරසෙ
භද්දනසබ්බරුජමහාපෙර මහාසාමිපාමොක්ඛ භූතාය සුධම්මකාරක
සබ්බසභාය මෙධානඤ්ඤ සිරිලඛිතාසාසනාලඛිතාර කවිධජෙනාහි
සමමනොපාධිධාරිනා ජිනපාවවනොපක්ඛනෙන තිබ්බවජ්ඣවිරිය
මෙධාවිනා මෙධානඤ්ඤානිධානකෝරෙන පාලයස්කපාටිකානුටිකාදි
සංසඤ්ඤෙනාහිපපණ්ණිනා-

සමමාහවිනෝදනිනාමාය-බ්බිච්ඡබ්බසකපාය

අභිධම්මපපදිපිකාව්‍යාධ්‍යා.

සමමානවිනෝදනී නාමාස
ආයතනවිහසිගළ කථාය
 අනිමමස දීපිකා ව්‍යාකෘත.

ආයතන විභාග සංවණනායක
අභිධම්මපට්ටිකා ව්‍යාකර්තෘ.

1

ඉදුනි තදනනනරෙ ආයතනනිදෙසෙ සුතනනනනාජනියං නාම
දසෙසනෙනා වාදසායනනානි වක්ඛායනනං රූපායනනනනි ආදි
මාහ, නස් පාලිමුතනකෙන නාම නයෙන,

අත්-ලක්ඛණ-නාවත-කම-සංකේප-විස්තාර,
තථා දස්ඛිනොවෙව-විඤ්ඤානබ්බො විනිච්ඡයො.

1. ඉදුනි, ප්‍රාණාවසරයෙහි; තදනනනරෙ, ඒ සකකවිභවයාගේ
අනතුරුවූ කාලයෙහි; (වුතෙන, වදලාවූ;) ආයතනවිභවනිදෙසෙ,
ආයතනවිභව නිදේශයෙහි; නොහොත්-තදනනනරෙ, ඒ සකක
විභවයට අනතුරුවූ; ආයතනවිභවනිදෙසෙ, ආයතනවිභව
නිදේශයෙහි; (“ආයතන නිදෙසෙ”සිද පාඨානතරසි.) සුතනනන
නාජනියං, සුතනනනනාජනියය; තාව, අභිධම්මනාජනියාදින් තෙරෙන්
පළමු; දසෙසනෙනා, දක්වා වදුරන්නාවූ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ;
වාදසායනනානි වක්ඛායනනං රූපායනනනනි ආදී, වාදසංස්කර
රූපායනනං යනාදි වචනය; ආහ, වදලසේක; තස්, ඒ වාදසායන
නානි යනාදි පාඨයෙහි; නොහොත්-ඒ ආයතනවිභව නිදේශයෙහි;
තාව, පළමුකොට; පාලිමුතනකෙන, ප්‍රචචන සඛ්‍යාත පාලිතය
කෙරෙන් මුතනවූ; නයෙන, නසින්;

අත්ලක්ඛණනාවතකමසංකේපවිස්තාරව+අත්, පද්ධිවශයෙන්ද;
ලක්ඛණ, ලක්ෂණවශයෙන්ද; තාවත, තාවත්මාත්‍ර භවත්-පරිච්ඡේද
වශයෙන්ද; කම, ක්‍රමවශයෙන්ද; සංකේප, සංක්ෂේපවශයෙන්ද;
විස්තාරව, විස්තරවශයෙන්ද; තථා, තදන්‍යවූ; දස්ඛිනොවෙව, දුෂ්ටව්‍ය
(දුක්කසුතු) වශයෙන්ද; විනිච්ඡයො, විනිශ්චයනෙම; විඤ්ඤානබ්බො,
දතයුත්තේය.

2

නස් විසෙසනො නාම වක්ඛනිති වක්ඛ, රූපං අස්සාදෙනි විභා
වෙනිවානි අසො, රූපනිති රූපං, වණ්ණවිකාරං ආපජ්ජමාන.
හදසංඛ්‍යනනාම. පකාසෙනිති අසො, සුණානිති සොනං, සප්පතිති
සප්ප, උද්භවෙනි අසො, ඝායතිති ඝානං, ගඤ්ඤතිති ගඤ්ඤා,
අනනනො වස්සං සුවසතිති අසො, ජිවිතං අවනාසතිති ජිවිතා,
රසනති නං සනනානි රසො, අස්සාදෙනති අසො, කුච්ඡිනානං
සාසවධම්මානං ආයොනි කායො, ආයොනි උපපතනිදෙසො

පුඤ්ඤානි ඵොඝබ්බං, මනනිනි මනෝ, අනනනෝ ලක්ඛණං ධාර යනනිනි ධම්මා, අවිසේසනෝ පන ආයනනනෝ ආයාන. නන නනෝ ආයනසාව නයනනෝ ආයනනනනි වෙදිනබ්බං,

2.(ක) තත්ථ, ඒ පදුඵලක්ඛණාදීන් අතුරෙන්; විසේසනෝ; ආවේණික වශයෙන්; හෙවත්-අසාධාරණ වශයෙන්; (අන්තෝ, වක්ඛුරුදිවු ශබ්ද යන්ගේ අඵයනෙම;) තාව, වක්ඛුරුදිවු ශබ්දයන්ගේ සාධාරණාඵයට පළමුකොට; (මයා, මා විසින්; වුවවනෙ, කියනුලැබේ;) නොහොත්- තත්ථ, ඒ පාළිමුත්තක නයෙති; විසේසනෝ, අසාධාරණ වශයෙන්; හෙවත්-වක්ඛුරුදි ශබ්දඵවශයෙන්; තාව, පළමුකොට; විනිච්ඡයෝ, (විනිශ්චයනෙම; වෙදිනබ්බො, දනසුත්තේය; යංපසාදරූපං, යම් ප්‍රසාද රූපයෙක් නෙම; නොහොත්-යංධම්මජතං, යම් ධම්මසමුහයෙක් නෙම; රූපං, රූපාලම්භනයට;) වක්ඛනි, රසාසාදනයක්නු මෙන් කෙරේද; නොහොත්-ප්‍රකාශවූවක්නු මෙන් කෙරේද; ඉති, එහෙයින්; (තංපසාදරූපං, ඒ ප්‍රසාද රූපයනෙම; නොහොත්-තංධම්මජතං, ඒ ධම්මසමුහයනෙම; ට) වක්ඛු, වක්ඛුස් නම් වේ; රූපං, රූපාලම්භනය; අසාදෙති, රසවිදීමක්නු මෙන් කෙරෙයි; විභාවෙතිව, ප්‍රකාශවූවක්නු මෙන්ද කෙරෙයි; ඉතිඅන්තෝ, මේ අඵයනෙම (දඪබ්බො, දන සුත්තේය; ට)

* වක්ඛනි යන මේ ශබ්දයනෙම පෙකඤ්ඤා ආවික්ඛණාදිවු අඵ යන්හිදු වැටේ. ඒ ප්‍රේක්ඛණාද්‍යඵයන් අනභිමතවුයෙන් මෙනත්ති ආසාදනාඵි විභාවනාඵයන්මැ අභිමත කළබැව් හඟවනු පිණිසැ “රූපං අසාදෙති විභාවෙතිවාති අන්තෝ”යි විවරණය කළහ. වක්ඛු: ප්‍රසාදය නමා රූපාලම්භන රසාසාදය කරනබවෙක් නැතද “ධනුනා විජ්ඣති” යනාදි සාධක පාඨයන්හි පැහේන සසම්භාරකථා මෙන් සම්භාරවශයෙන්ද උපචාරවශයෙන්ද ගෙනැ“අසාදෙති විභාවෙති”යි වැණුහ. මුඛ්‍යවශයෙන් වනාහි, වික්ඛුණාධිසිතං හුත්වා රූපං වක්ඛනි අසාදෙති විභාවෙතිතිවා වක්ඛු, යන නිජීවන වියසුතුයහ. වික්ඛුණාධිසිතං හුත්වා, වක්ඛුථිඤ්ඤාය නි:ශ්‍රයවූවකුකොට ගෙනැ; රූපං, රූපාලම්භනය; වක්ඛනි,යි සේයි; අසාදෙති, ආසාදනය කෙරෙයි;වා, නොහොත්-වක්ඛනි,යි සේයි; විභාවෙති, ප්‍රකාශකෙරෙයි; ඉති, එහෙයින්; වක්ඛු, වක්ඛුස් නම් වේ. වක්ඛවක්ඛනේ යන ධාතුව කෙරෙන් රූ ප්‍රත්‍යයවැ කතීතාසාධනයෙහි සිඬයි. වක්ඛුධාතුවනෙමේ වක්ඛු:ප්‍රසාද රූපයාගේ රූපාලම්භනය ආසාදනය කිරීමක් වැනිවූ සභාව ශක්තිය දක්වා, නොහොත්-වක්ඛු:ප්‍රසාද රූපයාගේ රූපා ලම්භනය මෙනත්තියයි ප්‍රකාශකිරීමක් වැනිවූ සභාව ශක්තිය දක්වා, රූ ප්‍රත්‍යයනෙමේ තදුභය සභාව ශක්තීන්ගේ ආධාර ස්ථානයවූ ශක්තිමත්වූ වක්ඛු:ප්‍රසාදරූපය දක්වා. වික්ඛුණාධිසිතං යනාදි ක්‍රියා විශේෂණ සහිතවූ නිජීවනයද මෙහි උචිතබැවි. තත්ථ වක්ඛනි වික්ඛුණාධිසිතං හුත්වා සමවිසමං ආවික්ඛනනංවිය හොතිති වක්ඛු, යන අභිධමාඵි විභාවිනි විකාපාසානුසාරයෙන් ප්‍රකාශකෙරෙයි.

2.(කා) (යං විකාර රූපං, යම් විකාර රූපයෙක්; හෙවත්-විකෘතිමද් වණ්ණසංස්ථාන සංකීර්ණතාවු යම් රූපාලමන යෙක්තෙම;) රූපයති, ප්‍රකාශකෙරේද; හෙවත්-අභිප්‍රාය හඟවාද; (දඨිණනලයෙහි මුඛ නිමිත්තය මෙන් මුඛිතිමත්කොට දක්වාද යුග්ගෙයි.) ඉති, එහෙයින්; (තං විකාර රූපං, ඒ විකාර රූපයතෙම;) රූපං, රූප නම් වේ; වණ්ණවිකාරං, වණ්ණසංස්ථාන නිනන විකෘතියට; ආපජ්ජමානං (රූපං,) පැමිණෙන්නාවු වණ්ණයතනයතෙමේ; හදයඛිතතභාවං, ලෙහි වදනා බව; පකාසෙති, ප්‍රකාශකෙරෙයි; හෙවත්-ශරීරවත්කොට දක්වයි; ඉති අන්තො, යන මේ අර්ථයතෙම; (දඨබ්බො, දතයුත්තෙයි.)

* රූපධාතුතෙම රූපපන අභි ශබ්දද්‍රව්‍යයන්හි වැටේ. ඒ රූපපනා දිවු අර්ථයන් අනභිමතවූයෙන් මෙනත්හි ප්‍රකාශාර්ථය අභිමත කළ බැව් හඟවනු පිණිස “රූපයති පකාසෙති” යි විසූ වණ්ණයතනයෙහි හුණුවාවු රූපශබ්දයාගේ නිළිවනය “රූපයති” කියයි. රූපපන අභි යෙහි හුණුවාවු රූපශබ්දයාගේ නිළිවනය “රූපයති” කියයි. මෙමැකිහැ වණ්ණවාචකස්ස රූපසද්දස්ස රූපයති නිබ්බවනං රූපවාචකස්ස රූපයති අයං විසෙසො (මු: වී:) “වණ්ණවිකාරං ආපජ්ජමානං යන අටුවාපාඨයෙහි පැණෙන “වණ්ණවිකාරං” යන් තෙත් නිලපිතාදි වණ්ණයන් දිඬිපාචුලවර්තුලාදි සංස්ථාන සංකීර්ණත වණ්ණයන් දක්වා. තද්වහය වණ්ණයන් වණ්ණයතනයෙහි අනතභීත බැවිනි. නිලපිතාදි වණ්ණමාත්‍රය උපාදනය කරන්නොත් වණ්ණයතනෙක දෙශයක් හුණුවත් අනවශෙෂ වණ්ණයතනයාගේ පයඝාදනය නොවේ මැයි. මෙහි සමයන වණ්ණයතන ව්‍යාපකත්වය හඟවන්නාවු විකා වායඝීයෝ රතනද්‍රව්‍යාදි කාලෙසු කාකණ්ටක රූපංවීය උදරූපං වීයව භිනනවිකාරං ආපජ්ජමානං රූපං හදයඛිතතභාවං රූපයති යන පාඨය දැක්වූහ. මේ පාඨයෙහි “කාකණ්ටක රූපංවීය” බොහෝ ධාගේ රූපය මෙනැයි කීමෙන් නිලපිතාදි වණ්ණ විකාරත්වයද, “උදරූපංවීයව” දියබල්ලාගේ රූපය මෙනැයි කීමෙන් සංස්ථානවිකාරත්වයද දක්වා යනු අපගේ වැටහීමයි. කවරහෙයින්හත්? තුෂ්ටරූපට කාලයෙහි බොහෝධාගේ නිලපිතාදි වණ්ණ විකාරත්වයද, තුෂ්ටරූපට කාලයෙහි දියබල්ලාගේ සංස්ථාන විකාරත්වයද ප්‍රකටහෙයින්. මූල විකා පාඨයාගේ තත්ත්වය නොවිමසා මධුටිකාවෙහි වණ්ණමාත්‍රවු රූපා යතනය සිතනබැකිකාකණ්ටකා සොමනස්සකාලෙ ගිවනොපඨාය නිලොභාසංවෘතපෙ උදරූපංති චුලසරීරං මච්ඡහකං උදක වාරි සත්තසරීරං තස්සහි වණ්ණරූපං රතනද්‍රව්‍යකාලෙසු තද්වරූපං දඨබ්බො යි විවරණය කලාක්මෙන් හැගේ. හේ විමසිය යුතුයි.

2.(කි) (යං පසාදරූපං, යම් ප්‍රසාදරූපයෙක්තෙම; සද්දං, ශබ්දලමන නය;) සුණාති, ශ්‍රවණය කෙරේද; ඉති, එහෙයින්; (තං පසාදරූපං, ඒ ප්‍රසාදරූපයතෙම;) සොතං, ශ්‍රෝත්‍ර නම් වේ; (මෙහිදු “විඤ්ඤා ධර්මතං හුණා” යන ක්‍රියාවිශෙෂණය බහා වකවුශබ්දයෙහි කී නයානු සාරයෙන් අභිප්‍රාය දතයුතු.)

(යොරවො, යම්උවයෙක්; සකෙතිපච්චයෙති, නමහට කාරණවූ ප්‍රත්‍යයයන් විසින්; සොනවිඤ්ඤායාභාවං, ශ්‍රෝත්‍රවිඤ්ඤායෙන් දැන ගතයුතු බවට; 0) සප්පති, පමුණුවනු ලැබේද; ඉති, එහෙයින්; (සොරවො, ඒ උවයතෙම; 0) සද්දො, ශබ්ද නම් වේ; උදහරියති, පමුණුවනු ලැබේයි; ඉතිඅනො, යන මේ අභියා; (දඬබො, දතයුත්තෝයා).

* මෙහි “සකෙති පච්චයෙති” යනු අනුක්‍රම කතීතියා. “රවො සොනවිඤ්ඤායාභාවං” යනු උක්තකමියා. “උදහරියති” යන ක්‍රියාපදයතෙමේ සෙසුන්ගේ වාග්භෙදකර ශබ්දය දක්වන්නේ වීමෙන් මේ අභියෙහි නොද එපමණක් දක්වා. ශ්‍රෝත්‍රවිඤ්ඤාවූ විතතජ්‍යාතුජ සියලු ශබ්දයන් ඇර දක්වයි. ඉදින් වාග්භෙදකර ශබ්දය ඇර දක්වී නම් කවරවරදෙක්වේද යත්? වාග්භෙදකර ශබ්දය වී නම් විතතජ්‍යවූ සම්ඥාපතික ශබ්දයම. විසය්‍යතුවනුයෙන් යාතුජවූ මෙස ශබ්දදි ඔදාරකවූද කුණ්ටගත ශබ්දදි සුක්ඛවූද ශබ්දයෝ ශබ්දයතන යෙහි ඇතුළත් නොවෙති යන දෙමප්‍රසංගයාවේනුයි තදපවාදනිෂ්ඨය පිණිසැ කිහිඬු උදහරියතිනි වුවහිනි අනෙ වචනමෙවගතිනංසියා නවවචන සද්දොයෙව එත්සද්දො අභබො සබ්බොපි සොනවිඤ්ඤා යොනි සප්පතිනි සකෙති පච්චයෙති සප්පති සොනවිඤ්ඤායා භාවං ගමියතිනි අනොසි (මු: ටි:) තවදශබ්දලම්භනය විසාරකරන්නාවූ අභිකපාචායයීයෝ සප්පතිනි සද්දො උදහරියතිනි අනොසි කිහි. එහි “උදහරියති” යන ක්‍රියාපදයෙන් කියනු ලැබේ පමුණුවනු ලැබේ යන අභිවයෙක් ප්‍රකාශ වේ. ඉන් කියනු ලැබේ යන අභියා මෙනෙති අනභිමතවූයෙන් තදන්‍යවූ අභියා අභිමතකල බැව් ඒ සමග යොදනිබෙන “සප්පතිනි” යන්නෙන් සුච්චකෙරේ. “සප්පති” යන ක්‍රියාපදයාගේ අභි දක්වනනැන “ගමියතිනි අනොසි” දී “උදහරියති” යන ක්‍රියාපදයාගේ අභි දක්වනනැන “උදහරියතිනි වුවහිනි අනෙ වචනමෙව ගතිනංසියා” යනාදීන්ද කරුණු දක්වා (වුවහි, කියනු ලැබේ;) යන අභියා මෙහි අනභිමතකල බැව් මුලටිකාති කිහි. “උදහරියති” යන අභිකපාචායය හා සමානාච්චන් තද්විචරණයවූ “ගමියති” යන ටිකාපාචයාගේ අභි දක්වන අනුටිකාති “ගමියතිනි උපතියතිනි අනොසි” කිහි. සප්පති ශබ්දයාගේ වුවහි යන අභි ධෙයය නොකැමැත්තාවූ ටිකාචායයීතෙමේ මෙසේ දෙස් කී නියා වේදුයි දක්වන මධුටිකාති “සප්පති සද්දො වුවහිනි අනොසි අනි ච්ඡන්තො” යනාදිය කිහි.

මෙසේ සාභිකපා ටිකානුටිකා මධුටිකාවන්හි අභිවාදයෙන් නිණි යට බැසගත් “සප්පති, උදහරියති-ගමියති-උපතියති” යන ක්‍රියාපද සමූහයෙන් උක්තවූයේ කමාපි සබ්බාන සමස්ත ශබ්දයතනයම බැව් සුච්චවැ තිබියදීන් නිෂ්ඨයකල ශබ්දයතනෙක දෙශයක්වූ වාග් භෙදකර ශබ්දසාමර්ථයෙන්ම සමස්ත ශබ්දයතනය ව්‍යක්තිකරණය

පිණ්ණිකා පාලයාචාර්යයාටෙහි උද්ගරීයනී වුවවනිති අපො ඉමිනා පදෙන සබ්බො සද්දො ගතිතො විතතපසද්දො සතෙතතිවුවවනි උතුප් සද්දොපන අයං සද්දො උතුතො ඡයනිති සතෙතතිවුවවනි තසමා උද්ගරීයනීනි පදෙන සබ්බොසද්දො ගතිතො සි කිසිවක්හුගේ විසාරකථායෙක් ඇද්ද එයින්ද විතතපසද්දොයතනෙන දෙශයෙක්මැ; ව්‍යාකර්ශ්ව පැමිණියේනුයි. අපදයෙහි පදන්‍යායෙක් මෙන් කල තදිය ව්‍යාපාරය මේ අභියෙහි ප්‍රතිෂ්ඨාශුන්‍යය.

“සප්පති” යන්නෙහි ධාතුව “ගමියති” යන්නෙන්ද “ගමියති” යන්නෙහි විවක්ෂිතාචාර්ය “උපනියති” යන්නෙන්ද හඟවන හෙයින් ශුඛවූ ගමනාචාර්ය මෙහි අනභිමතය. ධාතුන් අනෙකාචාර්ය බැවින් “උපනියති” යන්නෙන් හඟවන පමුණු ලැබිය යන ගමනාචාර්ය විශේෂය මෙහි අභිමතය. “සප්පති” යන විකෘතියකට ක්‍රියානොමැ කමිසාධනයෙහි වේ. එකල්හි “යොරවො” යනු උක්තකමිය. “සොත විඤ්ඤාය භාවං” යනු අනුක්‍රමකමිය දතයුතු.

2.(ක) (යංපසාදරූපං, යම් ප්‍රසාද රූපයෙක්; ඝාතවිඤ්ඤාණාධිෂිතං හුත්වා, ස්‍රාණවිඤ්ඤාය නිශ්ශ්‍රය ස්ථානකොටගෙනැ; ගඤ්ඤා, ගඤ්ඤාලම්භනය; 0) ඝායනී, ආඝ්‍රාණයකෙරේද; ඉති, එහෙයින්; (තංපසාදරූපං, ඒ ප්‍රසාදරූපයනෙම; 0) ඝාතං, ස්‍රාණ නම් වේ; (යංආරම්භණං, යම් අරම්භණෙක්; 0) ගඤ්ඤා, තමාගේ නිශ්ශ්‍රයස්ථානය ප්‍රකාශකෙරේද; ඉති, එහෙයින්; (තංආරම්භණං, ඒ අරම්භණ; 0) ගඤ්ඤා, ගඤ්ඤා නම් වේ, අතතනො, තමාගේ; වජ්‍රං, නිශ්ශ්‍රයභූතවූ ද්‍රව්‍යය; සුවයනි, ප්‍රකාශ කෙරෙයි; ඉතිඅපො, මේ අභියනෙම; (දඨබ්බො, දතයුත්තේය; 0)

(යංපසාදරූපං, යම් ප්‍රසාදරූපයෙක්; ජ්වහාවිඤ්ඤාණාධිෂිතං හුත්වා, ජ්වහාවිඤ්ඤාය නිශ්ශ්‍රයස්ථානකොටගෙනැ; 0) ජීවිතං, ජීවිතෙත්‍රියය; නොහොත්-ජීවිතෙත්‍රියට නිමිත්තවූ රසාලම්භනය; අවහායනි, ආහවා නයකෙරේද; හෙවත්-කාදවාද; (තංපසාදරූපං, ඒ ප්‍රසාදරූපය නෙම; 0) ජ්වහා, ජ්වහා නම් වේ; (යංආරම්භණං, යම් අරම්භණෙක්; 0) සත්තා, සත්තයෝ; රසනනි, ආහවාදනය කෙරේද; ඉති, එහෙයින්; තං (ආරම්භණං, ඒ අරම්භණ; රසො, රස නම් වේ; (“ජීවිතවහා” සි විසයුතු තත්ති නිරුක්තියකින් “ජ්වහා” සි සිසි.) අසාදෙනනි, ආහවා දනය කෙරෙත්; ඉතිඅපො, මේ අභියනෙම; (දඨබ්බො, දතයුත්තේය.) *

(යොපසාදකායො, යම් ප්‍රසාදරූපකායයෙක්නෙම; 0) කුච්ඡ තානං, කුච්ඡිනවූ; හෙවත්-නිඤ්ඤා; සාසවධම්මානං, සාසව ධම්ම යන්නේ; ආයො, ප්‍රවෘත්තිකාරණය වේද; ඉති, එහෙයින්; (සොප සාදකායො, ඒ ප්‍රසාද රූපකායනෙම; 0) කායො, කාය නම් වේ; ආයොනි, ආය නම්; උප්පතියදෙසො, උප්පතියස්ථානයමෙන් ගන්නා ලද ප්‍රවෘත්තිකාරණයයි; (යංරූපං, යම් රූපයෙක්; 0) චූසියනි,

* මෙකියනලද්දවු අඵයෝ වනාහි අනික් අනික් පදයන් හා සමිකියක් නැත්තාවු ශ්‍රොත්‍රාදීන් කෙරෙන් විශිෂ්ටවු වක්‍ෂුරුදීන්ගේ අඵ වන බැවින් විශේෂාථි නම්හුයි. මතුදක්වනු ලබන්නේ ඔවුන්ගේ සාමාන්‍ය අඵය වේ.

2.(කු) අවිසේසතොපන, සාමාන්‍ය වශයෙන් වනාහි; (අන්‍යෝ, අඵය තෙම; එවං, මේ වක්‍ෂුරුමාණාකාරයෙන්; වෙදිතබ්බං, දතයුතු; ට) ආයතනතොව, ප්‍රයතනයකරන හෙයින්හුදු; ආයානං තතනතොව, විසාරවු නොහොත්-තත්තවාදලබනයන්හි ප්‍රවෘත්තවු විත්ත වෛතසික ධර්මයන් විසාරකරනහෙයින්හුදු; ආයතස්සනයනතොව, අත්‍යඵයෙන් දිසිවු සංසාරදුඃඛයට පමුණුවනහෙයින්හුදු; ආයතනනති, ආයතනයයි; වෙදිතබ්බං, දතයුතු;

* මෙසේ ආයතන ශබ්දයාගේ සංක්‍ෂේපාථය දක්වා ප්‍රාජ්‍යාව සරයෙහි විසාරථි කථනය පිණිස “වක්‍ඛුරුපාදිසුතිං පෙං පවත්තයනතිති වුත්තං හොති” යනාදිය කියත්.

3

වක්‍ඛුරුපාදිසු හි නංනංවාග්රමමණා විතතවෛතසිකාධම්මා සෙනසෙන අනුභවනාදිනාතිවෛත ආයතනති උභහනති සටෙනති වායමනතිති වුත්තං. හොති, නෙවපන ආයතනධම්මෙ එනාති නනොනති වික්ඛාරෙනතිති වුත්තං. හොති, ඉදංඥ අනමනගෙන සංසාරෙ පවත්තං අතිව ආයතං සංසාරදුක්ඛං යාව නතිවනනති නාව නසනෙතව පවත්තසනතිති වුත්තං. හොති, ඉති සංකපිමෙ ධම්මා ආයතනතො ආයානං නතනතො ආයතස්සව නසනතො ආයතනං. ආයතනනති වුවනති.

3.(ක) හි, විසාරකෙරෙමි; වක්‍ඛුරුපාදිසු, වක්‍ෂුස් රුපාදීන්හි, තංතං වාග්රමමණා, ඒ ඒ වාදලබනයන් ඇති; (නොහොත්-ඒ ඒ වාද ලබනවු ඔ) විත්තවෛතසිකා, විත්තවෛතසිකවු; ධම්මා, ධර්මයෝතුමු; සෙනසෙන, සවකියවු සවකියවු; (සවාධිනශකතිභූතවු යුසේසි.) අනු භවනාදිනා, ආලම්බනරසාස්වාදය පෙරදැරිකොට ඇති; කිවෙවන, කාත්‍යවිසින්; ආයතනති, ප්‍රයතනය කෙරෙන්; උභහනති සි සේසි; සටෙනති සි සේසි; වායමනති, වැරකෙරෙන්; (තමාකිස කෙරෙන් යුසේසි.) ඉති, (අන්‍යෝ) මේ අඵයතෙම; වුත්තං. (වුත්තො) හොති, කියනලද්දේ වේ;

* “ආයතනතො ආයතනං”යි ආයතනාඵයෙන් හෙවත්-ප්‍රයත්නයකරනහෙයින් ආයතන නමැයි සංක්‍ෂේපයෙන් දැක්වුවහුගේ විසාරථියවු මෙම ප්‍රථම විකල්පයෙහි “ආයතනති එතාති ආයතනං” අධිකරණ සාධන කාදන්තයෙන් ආපුඵයන ධාතු යුප්‍රත්‍යයවැ “ආයතනං”යි සිඬයි. ආපුඵයනධාතූහුගේ කර්ත්‍රථි ක්‍රියාතොමෝ වාදශායතනයන්හි ව්‍යාපාරවත්වු විත්තවෛතසිකයන්ගේ ආදාන

ප්‍රත්‍යයෝධපනන ශක්තිය මුඛ්‍යවශයෙන් දක්වයි. අධිකරණාච්ඡිකායාමෝ ඒ ප්‍රත්‍යයෝධපනන ධර්මයන්ට අනුබලදෙන්නාවූ රූපායතනයන්ගේ ආලම්බන ආලම්බනාධිපති ආලම්බනෝපනීශ්‍රය ශක්තින්ද ප්‍රසාදයතන පස්දෙනා හා ධර්මායතනෙනකදෙශයක්වූ හෘදය වක්කු රූපයාගේ පුරෙජන ශක්තියද නාමායතනයන්ගේ ආලම්බන ආලම්බනාධිපති ආලම්බනෝපනීශ්‍රය සහජතාදි අනන්තරදි ප්‍රත්‍යය ශක්තින්ද ස්ථානස්‍රපචාරාච්ඡි වශයෙන් දක්වයි. යුප්‍රත්‍යයනෙමේ ඒ ස්ථානස්‍රපචාරාච්ඡි වශයෙන් ග්‍රාහ්‍යවූ වාදශායතනයන් දක්වයි. ඇතැම් ආවායභීකෙනෙක් “වක්කුරූපාදිසු” යන්න නිචාරණ සප්තමිය කොටැ “තංතංචාරුරමමණා” යන්න හා සම්බන්ධකොළෝය. හේ නොමැතවි. ඇතැම් පොත්ති “සෙනසෙන” යන තත්ති “සරසෙන”යි පාඨය කුදු ඇත්. හෙද නොමැතවි. ආපුච්ඡි යන ධාතුවෙන් සිබ්දිභීතියෙහි වැටෙන ආයතන ශබ්දයකුදු ඇති බැවින් තදච්ඡිතමය පිණිසැ “සටෙනති උඨහනති වායමනති”යි විවරණය කලහ.

3.(කා) ආයභුතෙ, විසාරච්ඡි; නොහොත්-ඒ ඒ වාරුලම්බනයන්හි ප්‍රවෘත්තවූ; තෙවපනධමෙම, ඒ විත්තවෛතසිකධර්මයන්; එතාති, තෙලවාදශායතනයෝතුමු; (තාතිසීද පාඨසි.) තනොනති,සි සේසි; විජාරෙන්නති, (පෙර ඉපදීමට මත්තෙන් නුපත් බැවින් අප්‍රකාශවූවන් පුළුච්ඡානනයෙන් මත්තෙහි) ප්‍රසාරණය කෙරෙත්; හෙවත්-ප්‍රකටවූවන් කෙරෙත්; ඉති (අන්‍යො,) මේ අභීයතෙම, වුත්තං (වුත්තො) හොති, කියනලද්දේ වේ;

* මේ වනාහි “ආයාතං තතනතො ආයතනං”යන සංකෂ්පපාච්ඡියාගේ විසාරථීය වේ. මෙම චිතිය විකල්පයෙහි ආයතන ශබ්දයාගේ ශුඛකර්ත්‍රථීයෙහි සිතිය අභිකථාවායභීයන් අභිමත කලබැව් දූත “තංතංචාරුරමමණෙසු ආයනති පචත්තනනිති ආයා” යන නිච්චිතානු රූපවැ විත්තවෛතසික ධර්මපයභීයවූ ආයශබ්දය සිඛානනයට පමුණුවා “ආයෙතනොනති විජාරෙන්නති ආයතනාති”යි කාදන්තයෙන් කතීකාසාධනයෙහි පදසිඛිකටයුතු.

3. කි) අනමතශෙත, අවිදිතවූ; හෙවත්-අප්‍රකාශවූ පුළුච්චිය ඇති; (අනවරුත්‍රවූ යුසේසි.) සංසාරෙ, සංසාරයෙහි; පචත්තං, ප්‍රවෘත්තවූ; අතිවආයතං, ඉතාම දික්වූ; ඉදංසංසාරදුක්ඛං, මේ සසරදුක; යච, යම්තාක්කල්; නතිවත්තති, නොවලකිද; (නොනවතිද යුසේසි.) තාව, ඒතාක්කල්; (තාති, ඒ වාදශායතනයෝ;ච) නයනෙතව, සසරදුකට පමුණුවත්මය; පචත්තයනති, (එව) සසරදුක පවත්වත්මය; ඉති, (අන්‍යො) මේ අභීයතෙම; වුත්තං (වුත්තො) හොති, කියනලද්දේ වේ;

* මේ වනාහි “ආයතසංසාරයනතො ආයතනං”යි දැක්වූ සංකෂ්පපාච්ඡියාගේ විසාරථය වේ. මෙම තාතීය විකල්පයෙහි ආයතන ශබ්දයා හෙතුකතීකාසාධනයෙහි කාදන්තයෙන් සිඛිබැව් අවුච්චි යු හෙසින් “ආයතං සංසාරදුක්ඛං නයනනිති ආයතනාති”යි විග්‍රහය කටයුතු.

ආයතන ශබ්ද පූර්වකොට ඇති නි බාතුචෙන් සිඛයි. මේ අභියෙති තත බාතුචෙන් සිඛවීල (බු: ස:) දන්වුකලි තදයතන වචනය නිගමන විසින් පිහිටුවනු පිණිස “ඉති සබ්බෙපි... ආයතනනනි වුවවති” යන පාඨය දක්වත්.

3.(ක) ඉති, යථොක්ඛා නසින්; සබ්බෙපි, සියලුම; ඉමෙධම්මා, මේ ධර්මයෝතුමු; ආයතනතො, ප්‍රයතනය කරනගෙයින්ද; ආයානං තතනතො, විතතවෙතසිකයන් විකාරකරන ගෙයින්ද; ආයතස්ස ව නයනතො, සසරදුකට පමුණුවන ගෙයින්ද; ආයතනං ආයතනං ඉති, ආයතනයා ආයතනයායි; වුවවතී, කියනුලැබෙත්;

* ආයතන ශබ්දයාගේ අනුචිත දක්වා දැන් රුචිවූ අභියෙති හුණු බැව් දක්වනු සදහා “අපිව නිවාසයෙන” යනාදිය යෙත්.

4

අපිවනිවාසඝාතයෙන ආකරයෙන සමොසරණඝාතයෙන සංඡන්දෙසයෙන කාරණයෙන ව ආයතනං වෙදිතබ්බං, නට්ඨාති ලොකෙ ඉස්සර්සනං වාසුදෙවාසනනනි ආදිසු නිවාසඝාතං ආයතනනනි වුවවතී, සුවණ්ණාසනං රජනාසනනනි ආදිසු ආකරෙ, සාසනෙපන මගාරමෙ ආයතනෙ සෙවනනිතං. විහරිග මාති ආදිසු සමොසරණඝාතං, දහර්ණාපථො ගුහනං ආයතනනනි ආදිසු සංඡන්දෙසො, නතනනෙව සකඛිගබ්බතං. පාපණාති සති සති ආයතනෙන් ආදිසු කාරණං, වක්ඛආදිසුවපි නෙතෙ විතත වෙතසිකා ධම්මා නිවසනනි නදසගනවුතනිනාසාති වක්ඛාදසො නෙසං නිවාසඝාතං, වක්ඛාදිසුවතෙ ආකිණ්ණා නගනිසසිනතො නදරමණතොවාති වක්ඛාදසො නෙසං ආකරෙ, වක්ඛාදසො ව නෙසං සමොසරණඝාතං නන්තන්ත වණ්චාගරමණවසෙන සමොසරණතො, වක්ඛාදසොව නෙසං සංඡන්දෙසො නගනිසසා රමණ භාවෙන නන්තව උපපතනිතො, වක්ඛාදසොව නෙසං කාරණං, නෙසං අභාවෙ අභාවතොති, ඉති නිවාසඝාතයෙන ආකරයෙන සමොසරණඝාතයෙන සංඡන්දෙසයෙන කාරණයෙන නි ඉමෙති කාරණෙති එතෙධම්මා ආයතනං ආයතනනනි වුවවතී, නසමා සථා වුත්තනතයෙන වක්ඛවතං ආයතනංවාති වක්ඛාසනං... ධම්මාවතෙ ආයතනංවාති ධම්මාසන නනනි එවං නාවෙත් අත්තො විකුසුකබ්බො විනිවුසො.

4.(ක) අපිව, අනික්තයෙක්; (මයා, මා විසින්; වුවවතෙ, කියනු ලැබේ; ට) නිවාසඝාතයෙනව, වාසස්ථානාථී ගෙයින්ද; ආකරයෙනව, නි:ශ්‍රයස්ථානාථී ගෙයින්ද; සමොසරණඝාතයෙනව, සන්තිපාතස්ථා නාථී ගෙයින්ද; සංඡන්දෙසයෙනව, උත්පත්තිදෙශාථී ගෙයින්ද; කාරණයෙනව, කාරණවූ (හෙතු වූ) අථී ගෙයින්ද; ආයතනං, ආයතන වචනය; වෙදිතබ්බං, දතයුතු;

* අඵකථාවායීයෝ නිවාසස්ථානාදීන්හි ආයතන ශබ්දය
නුණු බැව් කුම් නම් සාධක පාඨානුසාරයෙන් කිහුද? යන වොදනාව
සිතනබා “තථාහිලෝකෙ”යනාදි පරිහාර දක්වත්.

4.(කා) තථාහි,(තතොඵව)ඵහෙසින්මැ;නොහොත්-තථා,(තංවචනං)
ඵ් කීමැ; හි, සැබව; ලෝකෙ, ලෙව්හි; ඉස්සරුයතනං වාසුදේවායත
නනනි ආදීසු, ඉස්සරුයතනං වාසුදේවායතනං යනාදි පාඨයන්හි;
නිවාසථානං, නිවාසස්ථානය; ආයතනනනි, ආයතනයයි; වුවව්හි,
කියනුලැබේ; ඉස්සරුයතනං, ඊශ්වරදේවාලයයි; වාසුදේවායතනං,
විෂණුදේවාලයයි; (බුරුම සන්නයෙහි ඉස්සරුයතනං, රජුන්ගේ වාස
ස්ථානයයි විසු.) සුවණ්ණායතනං රජතායතනනි ආදීසු, සුවණ්ණා
යතනං රජතායතනං, යනාදි පාඨයන්හි; ආකරො, නිශ්ශ්‍රයස්ථානය
හෝ පිහිටිතැන; (ආයතනනනි, ආයතනයයි; වුවව්හි, කියනුලැබේ;)
සුවණ්ණායතනං, සුවණ්ණයන්ගේ ප්‍රභවස්ථානයයි; රජතායතනං, රජත
යන්ගේ ප්‍රභවස්ථානයයි; සාසනෙපන, සස්තෙහි වනාහි; මනෝරමෙ
ආයතනෙසෙවනනි.විභංගමානිආදීසු, මනෝරමෙ පෙ විභ
ංගමා යනාදි පාඨයන්හි; සමොසරණස්ථානං, සනතිපාතස්ථානය;
හෙවත්-රැස්වනතැන; (ආයතනනනිවුවව්හි, ආයතනයයි කියනු
ලැබේ;) මනෝරමෙ, සිත්කලවු; ආයතනෙ, සනතිපාතස්ථානයන්;
විභංගමා, පක්ෂීන් හා තුල්‍යවූ භික්ෂූහු; සෙවනනි, සෙවනය කෙරෙත්;
(නං පදපුරණයෙහියැ) දක්ඛිණාපථොගුණ්ණං ආයතනනනි ආදීසු,
දක්ඛිණාපථොගුණ්ණං ආයතනං යනාදි පාඨයන්හි; සංජාතිදෙසො,
උත්පතතිදෙශයනෙම; (ආයතනනනිවුවව්හි, ආයතනයයි කියනු
ලැබේ;) දක්ඛිණාපථො, දක්ෂිණාපථනම් ජනපදයනෙම; ගුණ්ණං,
ගෙරින්ගේ; ආයතනං, උත්පතතිදෙශයයි; තත්‍රතත්‍රෙව,පෙ,ආය
තනෙහි ආදීසු, යනාදි පාඨයන්හි; කාරණං, කාරණයැ; (හෙතුව;)
(ආයතනනනි වුවව්හි, ආයතනයයි කියනුලැබේ; තත්‍රතත්‍රෙව, ඵ් ඵ්
තත්හිමැ; ආයතනෙ, හෙතුවක්; සති, ඇතිකලැ; සක්ඛිභබ්බතං, සාක්ෂි
හුගේ විශ්‍යතුවව්ව; පාපුණානි, පාමිණේ;

* අඵකථාවායීයෝ “ඉස්සරුයතනං” යනාදි පාඨයන්හි පැණෙන
ආයතන ශබ්දයාගේ නිවාසස්ථානාදූඵයන් දක්වා දැන් වක්ඛායත
නාදි පාඨයන්හි පැණෙන ආයතන ශබ්දයාගේ නිවාසස්ථානාදූඵයන්
දක්වනුවෝ “වක්ඛුආදිසුවාපි”යනාදිය යුතු.

4.(කි) වක්ඛුආදිසුවාපි, වක්ඛු:ප්‍රසාද රූපාලම්භනාදීන්හිද; වශබ්දයා
වාක්‍යාරම්භයෙහි වැටේ.) විත්තවෙතසිකා, විත්තවෙතසිකවු; තෙනෙ
ධම්මා, ඵ් ඵ් ධම්මෝ; තදයතනවුත්තාය, ඵ් ඵ් වාරුලබ්භනයන්
අයත් පැවතුම් ඇතිබැවින්; නිවසනනි, වෙසෙත්; ඉති, ඵහෙසින්;
වක්ඛාදයො, වක්ඛුරුදීහු; නෙසං, ඵ් විත්තවෙතසිකයන්ගේ; නිවාස
ථානං, වාසස්ථානයනෙම; (හොති, වේ;)

* නදයන්තවුත්තිතාය යන පාඨයෙන් දක්වූ චක්‍ෂුෂ්‍යප්‍රසාද රූපාලම්භනයන් ආදිකොට ඇති වාරලම්භනයෝ විත්තවෛතසිකයන්ගේ නිවාසස්ථාන භාවයට කෙසේ යෙදීද? පඤ්චප්‍රසාද සංඛ්‍යාන පඤ්චායනනයෝ පඤ්චවිඤ්ඤායන්ටද ධර්මායතනෙනක දෙශයක්වූ හෘදය රූපයනෙම වස්තුපුරෙණතප්‍රත්‍යයවැ පඤ්චවිඤ්ඤායන්කෙරෙන් අන්‍යවූ පඤ්චවෛකාර භවයෙහි විත්තොත්පාදයන්ටද පඤ්චාලම්භනයෙහි කියනලද පඤ්චායත්තනයෝ පඤ්චවාරික විත්තොත්පාදයන්ටද ධර්මායනනයනෙමේ මනෝවාරික විත්තොත්පාදයන්ටද ආලම්භනප්‍රත්‍යය ශක්තිත් ප්‍රත්‍යයවිම් සංඛ්‍යාන නිවාසස්ථාන භාවයටයෙති. “ආයනනි නිවසනනි එත්ථ විත්තවෛතසිකානි ආයතනානි” යන අධිකරණ සාධනය මේ අර්ථයෙහි යෙදෙන බැව් අමිකපාපාසානුසාරයෙන් දනගුතු.

4. කි) වක්ඛාදාදිසුව, වක්ඛුරුදින් කෙරෙහි; (වක්ඛාදිසුවයිද පාඨයි. වශබ්දවාක්‍යාරම්භද්දෙතකයි.) නෙ, ඒ විත්තවෛතසිකයෝතුමු; තනතිස්සිතත්තාව, ඒ වක්‍ෂුෂ්‍යප්‍රසාදදින් නිශ්ශ්‍රයකොට ප්‍රවෘත්තබැවින්ද; තදුරමමණත්තාව, ඒ රූපාද්‍යාලම්භනයන් අරමුණුකොට පවත්නා බැවින්ද; ආකිණණා, පිහිටියහ; ඉති, එහෙයින්; වක්ඛාදයො, වක්ඛුරුදිහු; නෙසං, ඒ විත්තවෛතසිකයන්ගේ; ආකරො, නිශ්ශ්‍රයස්ථානයැ; හෙවත්-පිහිටනනෙතැ; (හොති, වේ;)

* (තදුරමමණත්තාව, ඒ වක්‍ෂුෂ්‍යප්‍රසාදදින් පමණක් අරමුණුකරන බැවින්ද; යි බුරුම සන්නයෙහි කී අර්ථය නොයෙදේ.) “ආයතනනි ආකරනනි එත්ථ විත්තවෛතසිකානි ආයතනානි” යන අධිකරණ සාධනය මෙහි යෙදේ * මනායතනයාගේ මනෝවිඤ්ඤාදි විත්තවෛතසික ධර්මයන්ට නිශ්ශ්‍රයප්‍රත්‍යයවීමෙන් නැතද මනායතනයාගේ වාර භාවයමැ ඔවුන්ට නිශ්ශ්‍රයවන බැවින් ගෙනැ කිහිප තනතිස්සිතත්තානි එත්ථ මනෝ මනෝවිඤ්ඤාණාදිනං විත්තවෛතසිකානා නිස්සයපච්ච යොන හොතිති තස්සනෙසං වාරභාවො නිස්සය භාවොති දඬබෙබ්බං (ම: ටි:)

4. කු) වක්ඛාදයොව, වක්ඛුරුදිහු; (වශබ්දවාක්‍යාරම්භද්දෙතකයි.) තත්ථ තත්ථ, ඒ ඒ වක්‍ෂුෂ්‍යප්‍රසාදදියෙහි; වත්ථ වාරුරමමණවසෙන, නිශ්ශ්‍රයවූ වාරලම්භනයන්ගේ වශයෙන්; සමොසරණනො, සනතිපාතයවන හෙයින්; (රුස්චනහෙයින් යුසේයි.) නෙසං, ඒ විත්තවෛතසිකයන්ගේ; සමොසරණස්ථානං, සනතිපාතස්ථානයැ; හෙවත්-රුස්චලන්තා නෙනැ; (හොති,) වේ; (මේ අර්ථයෙහි “ආයතනනි සමොසරනනි එත්ථ විත්තවෛතසිකානි ආයතනානි” යි අධිකරණසාධනය කටයුතු.) වක්ඛාදයොව, වක්ඛුරුදිහු; තනතිස්සයාරමමණභාවෙන, ඒ වක්‍ෂුෂ්‍යප්‍රසාදදින් නිශ්ශ්‍රය ආලම්භනයන්කොටැ ප්‍රවෘත්තභාවයෙන්; තත්ථව, ඒ වක්‍ෂුෂ්‍යප්‍රසාදදියෙහිමැ; උප්පන්නො, උපද්‍යානහෙයින්; නෙසං, ඒ විත්තවෛතසිකයන්ගේ; සංඡතිදෙසො, උප්පන්නදෙශයනෙම; (හොති,) වේ; (මේ අර්ථයෙහි “ආයතනනි සංඡයනනි එත්ථ විත්තවෛතසිකානි

ආයතනානි”යි අධිකරණසාධනය කටයුතු.) චක්කාදයෝ, චක්ඛුරුදිනු; (තෙසං, ඒ චක්ඛුරුදින්නේ;) අභාවෝ, නොවීමෙහි; තෙසං, ඒ විතත වෛතසිකයන්; අභාවනෝ, නොවනහෙයින්; තෙසං, ඒ විතත වෛතසිකයන්ට; කාරණං, (හොති) හෙතුවේ; (මේ අච්ඡේදි “ආයතනානි පච්චත්තනි එතෙහිති ආයතනානි” යන අපාදන සාධනය හෙතුවීමෙහි යෙදේ.)

* හෙතුවිපාදනකාරකයෙහි ආපුච්ඡයනබාහු යුප්ප්‍රත්‍යයවැ “ආයතනානි”යි සිඛයි. යනබාහුනුගේ කර්තූච්ඡිකානොමෝ විතතවෛතසිකයන්ගේ පුරෙජන නිශ්ශ්‍රයාලම්භන ප්‍රත්‍යයාදි වශයෙන් ශ්‍රාහ්‍යවූ ආදනප්‍රත්‍යයොත්පන්න ශක්තිය මුඛ්‍යවශයෙන් දක්වයි. එතෙහි යන අපුද්‍යාච්ඡි ක්‍රියානොමෝ චක්කායතනාදි පඤ්චප්‍රසාදරූප ධර්මායතන පයඝාපනන හෘදයවස්තුරූපය යන මෙතෙක් ආයතනයන්ගේ පුරෙජනනිශ්ශ්‍රය ප්‍රත්‍යයශක්තියද හෘදයවස්තු රූපයකෙරෙන් අත්‍යවූ රූප නිජාණ සංඛ්‍යාත ධර්මායතනයන්ගේ ආලම්භන අලම්භනාධිපති ප්‍රත්‍යය ශක්තියද නිජාණය කෙරෙන් අත්‍යවූ මනායතන ධර්මායතන දෙදෙනාගේ ආලම්භනාදි අනන්තරාදි ප්‍රත්‍යය ශක්තියද අමුඛ්‍යවශයෙන් දක්වයි. යුප්ප්‍රත්‍යයතෙම අමුඛ්‍යවශයෙන් හෙවත්-එලොපචාරුචියාගේ වශයෙන් අඛිකාත්‍යවූ වාදශායතනය දක්වයි. මෙකී තයානුසාරයෙන් පුළුඹාන විකල්පයන්හිද අනුබාදයකටයුතුයි. මූලටිකාවෙහි වනාහි රුපිභිවසෙන ආයතනස්ස දස්සනත්ථං චුත්තං අපිචාති ආදි ආරම්භයෙහි විසුහෙයින් නිවාසස්ථානාද්‍යාදියෝ ආයතන ශබ්දයාගේ රුපිච්ඡ අච්ඡි අදහස්කොටැ නිව්වන ඇර නොපෑහ. කවරහෙයින් යත්? රුපිශබ්දයන් විග්‍රහනොකටයුතු බැවින්. අභිධර්මාච්ඡිනාච්ඡි ටිකාවාසයෝ වනාහි රුපිශබ්දවුවද ප්‍රකාරානන්තරයෙකින් අච්ඡි විශේෂයන් හඟවනුයේ විග්‍රහනොටැ පෑහ. ප්‍රාණාවසරයෙහි තවවනය නිගමනයෙන් දක්වනු පිණිස “ඉති නිවාසභේතං පෙ චුච්චන්ති” යනු කියත්.

4.(ක) ඉති, යථොක්ත නයින්; නිවාසභානභේත, නිවාසස්ථානවන අච්ඡේදන්ද; ආකරභේත, නිශ්ශ්‍රයස්ථාන වන අච්ඡේදන්ද; සමොසරණ භානභේත, සන්තිපාතස්ථාන වන අච්ඡේදන්ද; සංජනිදෙසභේත, උත්පත්තිස්ථාන වන අච්ඡේදන්ද; කාරණභේතානි, හෙතුවන අච්ඡේදන්ද යන; ඉමෙහිකාරණෙහි, මෙකරුණුවලින්; එතෙධම්මා, ඒ චක්ඛුරුදි වාදශබ්දවූ ධර්මයෝ; ආයතනං ආයතනනි, ආයතනාය ආයතනාය; චුච්චන්ති, කියනුලැබෙත්; (බුරුමසන්නයෙහි එක් ආයතන ශබ්දයෙක්හිමැ අච්ඡි දක්වා තිබේ. හේ නොමැනවි. බහුවචන ක්‍රියාපෙක්ෂා වශයෙන් බහුවචනය හෝ විකිලය හෝ විශයුතු බැවිනි.) තසමා, එහෙයින්; යථාචුත්තෙන, යථොක්තවූ; අත්තෙ, අච්ඡේදන්; (යථාචුත්තභේතයීද පාඨයි. යං රූපං, යම් රූපයෙක්;) වක්ඛුව, වක්ඛු; ප්‍රසාදයන්විද; තං (රූපං) ඒ චක්ඛුස්ස සංඛ්‍යාත රූපයතෙම; ආයත

නඤ්ච, (හොති) ආයතනයන් වේ; ඉති, එහෙයින්; වක්කායතනං, වක්කවායතනනම; පෙ, (සෙසභාවා, යම් සවභාවධම්ම කෙනෙක්); ධම්මාව, ධම්මයෝත්තරේද්ද; තෙ, (සභාවා) ඒ සවභාවධම්මයෝතුමු; ආයතනඤ්ච, (හොති) ආයතනයන් වේ; ඉති, එහෙයින්; ධම්මායතනනති, ධම්මායතනනම; (ඉති පරිසමාපනියෙති ය) එවං, උක්තප්‍රකාරයෙන්; එත්ථ, මේ වක්ඝුරුදි වාදශායතනයෙහි (වක්කායතනං යනාදීන් වදාළ මෙතන්ති යුජ්ජෙයි.) තාව, ලක්ඝණාදීන්ගේ කථනයට පළමු; අත්තො, වචනාච්චයෙන්; විනිවුජ්ජයො, විනිශ්චයනෙම, වික්ඝ්ඤාතබ්බො, දත යුත්තේය;

* වක්කතිති යනාදි නිළුවන විසින් මෙහි යට දක්වනලද්දේ වචනාච්චයි. පෙළෙහි ආපරිදි “යං වක්ඝුවතුනනං මහාභුතානං උපාදය පසාදෙති” යනාදීන් මෙන් තොදුක් වූ හෙයින් වචනියාචියැ හෙවත්-භාවාචියැ තොවේ කියේ මැතො අත්තොති වචනත්තො න වචනියත්තො (මු: ටි:)

5

ලක්ඛණතොති වක්කාදීනං ලක්ඛණතො පෙත්ථ වික්ඝ්ඤාතබ්බො විනිවුජ්ජයො, නානිවපන නෙසං ලක්ඛණානි හෙසා රූපකණ්ඩ හිද්දෙසෙ චුන්නනයෙනෙව වෙදිතබ්බානි නාච්චතොති නාච භාවතො, ඉදං චුන්නං හොති වක්ඛ්දසොපිතිධම්මා එව එවං සති ධම්මායතනමිවෙව අවඤා කසමා වාදසාසනානි චුන්නානිතිවෙ, ඡවික්ඝ්ඤාණකායසුභතති වාග්රමමණ වචස්ථානතො, ඉධිපිපතනං වික්ඝ්ඤාණ කායානං වාරභාවෙන ආරමමණ භාවෙනව වචස්ථානතො අසමෙව නෙසං හෙදො හොතිති වාදසචුන්නානි, වක්ඛ්වික්ඝ්ඤාණ විපිපසියාපනතසාහි වික්ඝ්ඤාණකායසං වක්ඛායතනං මව උපසතති වාරං, රූපායතනමෙව වාරමමණං, නථා ඉනගති ඉනරෙසං, ඡකසසන භවබ්ගමනසංඛාතො මනායනනෙකදෙසොව උපසතති වාරං, අසාධාරණඤ්ච ධම්මායතනං ආරමමණතති, ඉති ඡතනං වික්ඝ්ඤාණකායානං උපසතති වාග්රමමණ වචස්ථානතො වාදසචුන්නානිති එවමෙත්ථ නාච්චතො වික්ඝ්ඤාතබ්බො විනිවුජ්ජයො.

5.(ක) ලක්ඛණතොති, ලක්ඝණ වශයෙන් යැ යනු; වක්කාදීනං, වක්ඝුරු දීන්ගේ; ලක්ඛණතොපි, ලක්ඝණ වශයෙනුදු; එත්ථ, මේ වක්ඝුරුදි වාදශායතනයන්හි; විනිවුජ්ජයො, විනිශ්චයනෙම; වික්ඝ්ඤාතබ්බො, දත යුත්තේය; නෙසං, ඒ වක්ඝුරුදීන්ගේ; තානිවලක්ඛණානි, ඒ ලක්ඝණයෝ; (වශබ්දවාක්‍යාරම්භකෙකයැ.) හෙසා, යටැ අභිඤාලිනිනම වූ අචිකථාවෙහි; රූපකණ්ඩහිද්දෙසෙ, රූපකාණ්ඩහිද්දේයෙහි; චුන්නායෙන එව, කිනසිත්මැ; වෙදිතබ්බානි, දත යුත්තාහ; තාවඤ්චතොති, තාවඤ්චතො යන මේ පදයාගේ; තාවභාවතොති, තාවභාවතො යන අචියැ; (වෙදිතබ්බො, දත යුතු; ට) තාවභාවතො, පරිචේජ්ඣ වශයෙහි; ඉදං, (අයමධිප්පායො) මේ අභිප්‍රායනෙම; චුන්නං, (චුතො) කියන

ලද්දේ; හොති, වේ; හි, විසාරකෙරෙමි; නොහොත්-හි, සැබව X; වකඩාදයොපි, වක්ඛුරුදිනුද; ධම්මාච්ච, ධම්මෝමැයි; එවං, මෙසේ වක්ඛුරුදින්නේද ධම්මාවය; සති, ඇතිකල්හි; කසමා, කවරහෙයකින්; ධම්මායතනම්චෙච්ච, ධම්මායතනයයිකියාම; අවන්තා, නොවදුරු, වාදසායනනානි, දෙළොස් ආයතනකෙනෙක්; චුත්තානි, වදුරණලදනුද; ඉතිවෙ, ඉදින් මෙසේ කියානම්; එවංසති, මෙසේකීමක් ඇතිකල්හි; 0) ඡවික්ඛුණ්ණකායුප්පත්තිවාරුරමණවචන්දානනො-ඡවික්ඛුණ්ණකාය, අභිවිධ විඤ්ඤානායායානේ; උප්පත්තිවාරුරමණ, උත්පත්තිවාරුලබ්භයත්; වචන්දානනො, පිරිසිදීම හෙතුකොටගෙන; (චුත්තානි, වදුරණලදහ; ඉතිවිස්සස්සනා, මෙසේ විසදීම; කානබ්බා, කටයුතු; 0) නොහොත්-ඡවික්ඛුණ්ණකාය, අභිවිධ විඤ්ඤානායායානේ; උප්පත්තිවාරුරමණ, උත්පත්තිවාරුලබ්භයත් කරණකොටගෙන; වචන්දානනො, පිරිසිදීම කරණ හෙයින්; (චුත්තානි, වදුරණලදහ; ඉතිවිස්සස්සනා, කානබ්බා, මෙසේ විසදීම කටයුතු; 0) ඉධ, මේ ආයතනවිභවන පාළියෙහි; හි, යම්හෙයකින්; ඡන්දානවික්ඛුණ්ණකායානං, අභිවිධ විඤ්ඤානායානේ; වාරභාවෙනච, වාරභාවයෙන්ද; ආරමමණභාවෙනච, ආලබ්භනභාවයෙන්ද; වචන්දානනො, පිරිසිදිනාහෙයින්; තෙසං, ඒ ආයතනයන්ගේ; අයමෙවහෙදො, මේ වාදය සකිසාන ප්‍රහේදයමැ; හොති, වේද; ඉති, එහෙයින්; වාදස, දෙළොස් ආයතනකෙනෙක්; චුත්තානි, වදුරණලදහ;

* මෙහි ප්‍රසාදයතන පස්දෙනය මනායතනයයන ආර්යාත්මිකායතනයන් සදෙන සලකා “වාරභාවෙන” යන විශේෂණයද බාහිරයතන සදෙනය මනායතනය යන සන්නායතනයන් සලකා “ආරමමණභාවෙන” යන විශේෂණයද දැක්වූහ. වාදශායතනය අහේදවශයෙන් සලකා විශේෂණපද නොදැක්වූහ යනු ව්‍යතිරේකාචීයි. ප්‍රසාදයතන පස්දෙනා වාරභාවයෙන් කීම සුදුසුවනුය. මනායතනයා වාරභාවයෙන්කීම සුදුසුවනු කියේයැයත්? එකුන නවුතිවිතං මනො වාරං යධ අපිසාලිනියෙහි කී බැවින් හෙද සුදුසුමැයි. * ප්‍රාණාවසරයෙහි පුළුච්ඡාන සංකෂ්ප පාඨයාගේ විසාරය දක්වනු සදහා “වක්ඛු වික්ඛුණ්ණවිටි පරියාපනනස්සති” යනාදිය කියත්.

5.(කා) හි, විසාරකෙරෙමි; වක්ඛු වික්ඛුණ්ණවිටිපරියාපනනස්ස, වක්ඛු විඤ්ඤාන කරණකොටගෙන හැදිනගත යුතුවූ විටියෙහි ඇතුළත්වූ; වික්ඛුණ්ණකායස්ස, විතතසමුහයාගේ; වකඩායතනමෙව, වකඩායතනයමැ; උප්පත්තිවාරං, උත්පත්තිවාරයයි; රූපායතනමෙව, රූපායතනයමැ; ආරමමණං, ආලබ්භනයයි; නථා, එපරිද්දෙන්; ඉතරුති, මෙයින් අන්‍යවූ සොභායතනාදීනු; ඉතරෙසං, මෙයින් අන්‍යවූ සොභා වික්ඛුණ්ණාදී විපිත්ති ඇතුළත්වූ විතතසමුහයන්ගේ; (උප්පත්තිවාරුති, උත්පත්තිවාරයෝයි; ඉතරුති, මෙයින් අන්‍යවූ ශබ්දලබ්භනාදීනු; ආරමමණානි, ආලබ්භනයෝයි; 0) ඡඨස්සපන, සචෙතිවූ විඤ්ඤානාය

යාගේ වනාහි; (මනාසනනායාගේ වනාහිඔ) භවබ්‍රහ්මකසබ්බානො, භවාබ්‍රහ්මවිත්තයයි කියනලද; මනාසනනෙකදෙසොව, මනාසනනායාගේ එක්කොටසෙක්ම; උප්පත්තිවාරං, උත්පත්තිවාරයයි; (වක්ඛු වික්ඛුණාදිනං, වක්ඛුර්විඤ්ඤාදීන්ට; ආරම්මණභාවෙන, අරමුණු වීම් වශයෙන්; ට) අසාධාරණං, සාධාරණනොවූ; ධම්මායතනඤ්ච, ධර්මායතනයනෙමේද; ආරම්මණං, අරමුණයි; (ඉති පරිසමාපතියෙති නිපා.)

* මනාසනනායට ඡේදායතනයයි කීම ආර්‍යාත්මිකායතනයන්හි ස්වභාවික ආයතනය වන බැවිනි. * “අසාධාරණඤ්ච” යන්නෙහි වශබ්දයා අනුක්‍රමිකත්වය වියෙති වැටේ. ඒ වශබ්දයෙන් මනාසනනායා නෙමේත් මනාසනනායාගේ අරමුණු බවට පැමිණෙයි යන බැව් භගවා. උපු අසාධාරණප්‍රසූතතෙයින් ධම්මායතනං යන පදයට ඉක්බිති යොදා අරුත් බිඳිය යුතු. * ධම්මායතනය වක්ඛුර්විඤ්ඤාදීන්ට ආලම්බන භාවයෙන් අසාධාරණයි කියනලදහෙයින් වක්ඛුර්විඤ්ඤාදීන්ගේ ආලම්බනය රූපාලම්බනාදියමයි. වක්ඛුප්‍රසාදදීන් ඔවුන්ට අරමුණු වීමෙක් නැත. අරමුණු නොවනහෙයින්ම වක්ඛුප්‍රසාදදීන්ටද වක්ඛුර්විඤ්ඤාදීන්ගේ ආලම්බනභාවයෙන් අසාධාරණවූහෙයින් ධම්මායතන නාමය කියන්නට වටහේයැ යන අර්ථය ප්‍රසංගවේද ප්‍රසංගනොවේ. කවරහෙයින්යත්? මෙතන්හි වක්ඛුර්විඤ්ඤාදීන්ට අරමුණු වීම් වශයෙන් සාධාරණ නොවන බැව් සලකා “අසාධාරණං ධම්මායතනං”යි අටුවාවේ නොදක්වා වාරුලම්බනයන්ගේ භාවයෙන් අසාධාරණත්වය ගෙනැ කී හෙයින් යනුයි. මෙම අභිප්‍රාය සිත්තිතබ්‍රා විකාලායසීයෝ සසතිපි අසාධාරණාරම්මණභාවෙ වක්ඛාදිනං වාරුභාවෙන ගතිනතතා ධම්මායතනෙ අනුගණං දළබ්බං වාරුරම්මණභාවෙතිවා අසාධාරණතං සක්ඛාය අසාධාරණනති චුත්තං යන පාඨය දැක්වූහ. මෙම පාඨයෙහි පැහැණන වාරුරම්මණභාවෙති යන්නට විවරණයකරන්නාවූ අනුටීකා වායසීයෝ වාරුරම්මණ භාවෙතිති න ආරම්මණභාවෙනෙව අථබ්බො වාරුරම්මණභාවෙති අසාධාරණං සමභවතිති වචනසෙසො යි කීහ.

6.(කි) ඉති, මෙකී නයින්; ඡන්තං වික්ඛුණකායානං, ෂබ්ධවිධිඤ්ඤා සමුහයන්ගේ; උප්පත්තිවාරුරම්මණවචනානො, උත්පත්තිවාරුලම්බනයන් පිරිසිදුම් වශයෙන්; වාදස, දෙළොස් ආයතන කෙනෙක්; චුත්තානි, වදාරණලදහ; ඉතිඵලං, උත්තප්‍රකාරනයින්; ඵළ, මේ ආයතන විභවයෙහි; නොහොත්-මේ වාදය ප්‍රකාර අසාධාරණත්වයන්හි; තාවකිනො, තාවභාව වශයෙන්; හෙවත්-තාවත් පරිමාණ පරිච්ඡේද වශයෙන්; විනිච්ඡයො, විනිශ්චයනෙම; වෙදිතබ්බො, දන යුත්තේය;

* “තාවසමභාවො තාවකිං” යනු භාවනභිතයෙහි “ණ්‍යතනතා භාවෙනු” යන යුත්තස් තුශබ්දයෙන් ක්‍රිප්‍රත්‍යයවැ සිඬනුයි. “තාවකි තොති තාවභාවනො”යි විවෘතයි.

6

කමනොති ඉධාපි පුබ්බෙ චුතොනසු උප්පත්තිකමාදිසු දෙස නාකකමොව සුජජති, අජකතනිකෙසුති ආයතනෙසු සතිදසසන සප්පිසවිසයනනා වකඛායනනං. පාකටනති පඨමං දෙසිනං, නනො අතිදසසනසප්පිසවිසයාති සොනායනනාදිති, අථවා දසසනානුනන විස සවනානුනනවිස හෙතුභාවෙන බහුපකාරනනා අජකතනිකෙසු වකඛායනන සොනායනනාති පඨමං දෙසිනාති, නනො සානා යනනාදිති නිණි, පඤ්චනනමපි ගොචරවිසයනනා අනෙතමනා යනනං, වකඛාදිනං පන ගොචරනනා නසසනසස අනනනති බාහිරෙසු රූපායනනාදිති, අපිච විඤ්ඤානුසාරනති කාරණ වචනාන නොපි අයමෙව නෙසං. කමො වෙදිනබ්බො, චුතනං හෙනං වකඛුඤ්ඤ පපිච්චරූපෙව උප්පජ්ජති වකඛු විඤ්ඤාණං. පෙ. මනඤ්ඤ පපිච්ච ධමෙමව උප්පජ්ජති මනොවිඤ්ඤාණනති, එවං. කමනොපෙසථ විඤ්ඤානබ්බො විනිට්ඨසො.

6.(ක) කමනොති, කමනොයනු; ඉධාපි, මේ ආයතන විභවයෙහිදු; පුබ්බෙ, යටැ සකකවිභව නිදේශයෙහි; චුතොනසු, වදලාවු; උප්පත්ති කකමාදිසු, උප්පත්තිකමාදින් අතුරෙන්; දෙසනාකකමොව, දෙශනා ක්‍රමයමැ; සුජජති, යෙදේ;

* අභිකථාවායසීයෝ දෙශනාක්‍රමය යෙදේ නම් කචරහෙයකින් සොනායනනාදින් පළමුකොටැ නොවදුරු වකඛායනනය පළමුකොට වදලුසේක්ද? යන වොදනාව සිතනබා පරිහාර දක්වනුවෝ “අජකතනි කෙසුති” යනාදිය කියත්.

6.(කා) හි, විඤ්ඤානෙරෙමි; නොහොත්-යම්හෙයකින්; අජකතනි කෙසු, ආතමභාවය පිළිබදවැ පවත්නාවු; හෙවත්-ආධ්‍යාත්මිකායන නවු; ආයතනෙසු, ආයතනයන් අතුරෙන්; සතිදසසනසප්පිසවිස යනනා, සතිදශීන සප්‍රතිස රූපයමැ අරමුණුකොට පවත්නා බැවින්; නොහොත්-සතිදශීන සප්‍රතිස රූපයාගේ ගැටීමට ස්ථානවනහෙයින්; වකඛායනනං, වකඛායනය; පාකටං, ප්‍රකටවෙද; ඉති, එහෙයින්; පඨමං, පළමුකොටැ; දෙසිනං, වදලුසේක; නනො, ඒ වකඛායනන යෙන් මත්තෙහි; අතිදසසනසප්පිසවිසයාති, අතිදශීනසප්‍රතිස රූප යන් අරමුණුකොට පවත්නාවු; නොහොත්-අතිදශීනසප්‍රතිස රූප යන්ගේ ගැටීමට ස්ථානවු; සොනායනනාදිති, සොනායනනාදිනු; (චුතකාති, වදලහ;)

* “සතිදසසන සප්පිසවිසයනනා” යන ඥපක හෙතුපාඨයාගේ සතිදශීනසප්‍රතිස රූපයමැ අරමුණුකොටැ පවත්නා බැවිනැයි අභි ව්‍යාධ්‍යාන කිරීමෙන් ඇද්ද හේ වනාහි වක්‍රප්‍රසාද සංකීර්ණ වස්තුව නිශ්ප්‍රයප්‍රත්‍යයකොටැ වක්‍රප්‍රවිඤ්ඤා රූපාලබ්‍යය අරමුණුකරණ හෙයින් උපචාර වශයෙන්ගෙන කල යොජනාවයි. මුඛ්‍යවශයෙන් වකඛායනනයාගේ ආලම්බනග්‍රහණයෙන් නැතැයි දතයුතු.

6.(ක) අඵවා, නොහොත්; (අඵවා යන්න හෙතොපෙක්ඛායෙති.) දස්සනානුත්තරිය සචනානුත්තරිය හෙතුභාවෙන, දැනෙනකම්මුච්ඡේදනකම්මයෙන්ට හෙතුභාවයෙන්; බහුපකාරතා, ඉමහත් උපකාර ඇති බැවින්; අජ්ඣන්තිකෙසු, ආධ්‍යාත්මිකායතනයන් අතුරෙන්; චක්ඛායතනසොතායතනානි, චක්ඛායතන සොතායතනයෝ; පඨමං, පළමුකොට; දෙසිනානි, දෙශනාකරන ලදහ; තතො, ඊට ඉක්බිති; ඝානායතනාදීනි, ඝ්‍රාණායතනය මුල්කොට ඇති; නිණ්, ආයතනනි දෙන; (දෙසිනානි, දෙශනාකරන ලදහ;) පඤ්චනනාපි, චක්ඛායතනය මුල්කොට ඇති පස්ආයතනයන්ගේම; (මනායතනය, මනායතනය නමා; 0) ගොවරවිසයතනා, අරමුණුමැ විෂයකොට ඇති බැවින්; (දසනනං, දශායතනයන්ගේ; 0) අනෙත, අවශානයෙහි; දෙසිනං, දෙශනාකරනලදය;

* “පඤ්චනනං” යන්නෙන් වස්සුරුයතනාදි ආධ්‍යාත්මිකායතන යන් පස්දෙන දක්වයි. * “ගොවරොව විසයොසස්සාති ගොවර විසයං” යනු නිව්වන හෙයින් ගොවරොඵව, වස්සුරුදින්ගේ අරමුණැයි කියනලද ගොදුරුමැ; යස්ස, යම් මනායතනයක්නුගේ; විසයො, අරමුණුවේද; ඉති, එහෙයින්; භංගමනායතනං, ඒ මනායතනයතෙම; ගොවරවිසයං, එනම් වේ; ඡෙදිබ්බුට්ඨිති. “ගොවරවිසයස්සභාවො ගොවරවිසයතනං” විභක්තානනවැ “ගොවරවිසයතනා”යි සිබයි. “පඤ්චනනං” යන්න ගොවරසංඛ්‍යාත සමබ්බිනුගේ සමබ්බියයි. “මනායතනං” යන්න “ගොවරවිසයතනා” යන්නෙහි නැවත සමබ්බිය කටයුතු. භාවනාධ්‍යායා විසින් මනායතනයාගේ ආලම්බන සංඛ්‍යාත ප්‍රත්‍යයොත්පන්න ශක්තිතොම දක්වනලදය. පුළුචාකතාථිය උපුටා දක්වන්නාවූ ආවායායෝගොවරොවිසයො එතස්සාති ගොවර විසයො මනො කස්සගොවරො කස්සවිසයොති චක්ඛාදීනං පඤ්චනනමපි යනාදිය යුතු. (මු: වී:)

6.(ක) චක්ඛාදීනංපන, වස්සුරුදින්ගේවනාහි; ගොවරතනා, ගොදුරුමු අරමුණු බැවින්; (ගොවරවිසයතනායිද පාඨයි.) තස්සතස්ස, චක්ඛායතනය මුල්කොට ඇති ඒ ඒ ආධ්‍යාත්මිකායතනයාගේ; අනනතරු, අනතුරුවැ; බාහිරෙසු, බාහිරුයතනයන් අතුරෙන්; රූපායතනාදීනි, රූපායතනාදීහු; (දෙසිනානි, දෙශනාකරනලදහ;) අපිච්ච, අතික්කයෙක් කියනුලැබේ; (අපිච්ච, යන්න මෙහි හෙතොපෙක්ඛාවශයෙනි.) විඤ්ඤාණපාත්තිකාරණවචනාතොපි, විඤ්ඤාණපාත්තියගේ හෙතු හැදිනිම් පිරිසිදිම් කරණහෙයින්; තෙසං, ඒ ආයතනයන්ගේ; අය මෙවකමො, මේ යටදක්වූ පිළිවෙලමැ; වෙදිතබ්බො, දතයුතු; හි, ඒ වචනය සැබව; චක්ඛුඤ්චපටිච්චංපෙ, මනොවිඤ්ඤාණනි, චක්ඛුඤ්ච පටිච්චං පෙ, මනොවිඤ්ඤාණංයි; එතං, එතච්චනය; (භගවතා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින්; 0) චුතතං, වදලසේක; චක්ඛුඤ්ච, වස්සුප්‍රසාදයන්; රූපෙව, රූපාලම්බනයනුත්; පටිච්ච, නිසා, චක්ඛු

විඤ්ඤාණං, චක්ඛුර්විඤ්ඤායතෙම; උපපජ්ජති, උපදනේසි; පෙ. මනංව, සිතත්; ධම්මෙව, ධර්මලබ්ධියනුත්; පටිච්ච, තිසා; මනෝ විඤ්ඤාණං, මනෝවිඤ්ඤායතෙම; උපපජ්ජති, උපදනේසි; එවං, යථොක්තතස්මිත්; කමතොපි, පරිපාටි වශයෙනුදු; එත්ථ, මේ ආයතන විභවනයෙහි; හෙවත්-මේ වාදශායතනයෙහි; විනිවජ්ජයො, විනිශ්චය තෙම; වෙදිතබ්බො, දතයුත්තේය;

* “ගොවරවිසයතනා”යන පාඨාන්තරයවුව. පෙරමෙන් බහුමුඛි සමාසනොකොට “ගොවරෙවිසයො ගොවරවිසයො”යි විශේෂණ සූචි පද කමිධාරය සමාසකොට ගත්කලා රූපාදිපඤ්චාලමිතය උක්තවේ. “ගොවරවිසයසාමානො ගොවරවිසයතනං”යි භාවනාභිතකොට ගත් කලා පඤ්චාලමිතයන්ගේ ආලමිතප්‍රත්‍යයයකනිතොම උක්ත වේ.

7

සඛේපවිජ්ඣාග්‍රන්ථ සඛේපනොග්‍ර් මනාසනාසංවේද ධර්මායන නෙක දෙසස්සව නාමෙන නදවසෙසානඤ්ච ආයතනානං රූපෙන සංඛග්ගිතතනා වාදසාපි ආයතනානි නාමරූපමනනමෙව හොනති, විජ්ඣාරනොපන අජ්ඣතතිකෙසු නාච චක්ඛායතනං ඡන්තිවසෙන චක්ඛුසංසාදමනනාමෙව, පටිච්චසංගතිනිකාස සුගාලහෙදනො පන අනන්තසංහෙදං. නථා සොනායනනාදිති චන්තාපි, මනාසනනං නෙතුමක කුසලාකුසලවිපාකක්‍රියා විඤ්ඤාණ හෙදෙන එකාසිතිසං හෙදං, චක්ඛුපටිපද්දි හෙදනො පන අනන්තසංහෙදං, රූප ගති රසායනනානි සමුදාන හෙදනො චතුසංහෙදානි, සංඝස්සනං විසං හෙදං, සංභගවිසංභග හෙදනොපන සංඛානිපි අනන්තසංහෙදානි, ථොසංඛායනනං පටිච්චානු නෙජොධානු වාසොධානුවසෙන නිසං හෙදං සමුදානනො චතුසංහෙදං. සංභගවිසංභගනො අනෙකසං හෙදං, ධර්මායනනං නෙතුමකධර්මාරම්භානුවසෙන අනෙකසං හෙදනති එවං සඛේපවිජ්ඣාග්‍රන්ථ විඤ්ඤානබ්බො විනිවජ්ජයො.

7.(ක) සඛේපවිජ්ඣාග්‍රන්ථ, සඛේපවිජ්ඣාග්‍රන්ථයන පදයාගේ; විනිවජ්ජයො, විනිශ්චයතෙම; එවං විඤ්ඤානබ්බො, මෙසේ දතයුත්තේය; 0) හි, විසාරකෙරෙමි; සඛේපනො, සංක්ෂේප වශයෙන්; මනායතනසංවේද, මනායතනයද; ධර්මායනනෙකදෙසස්සව, ධර්මායනනෙක දෙස යක්නුදු; නාමෙන, නාමයෙන්; (සංඛග්ගිතතනා, සංඛග්‍රහකොට ගත් බැවින්; 0) නදවසෙසානංව, ඒ මනායතන ධර්මායනනෙක දෙසයන් කෙරෙන් ඉතිරිවූ ආයතනයන්ගේද; රූපෙන, රූපයෙන්; සංඛග්ගිතතනා, සංඛග්‍රහකොට ගත් බැවින්; වාදසාපි ආයතනානි, දෙළොසක්ම ආයතනයෝ; නාමරූපමනනමෙව, නාමරූපමාත්‍රයක්ම; හොනති, වෙන්; විජ්ඣාරනොපන, විසාර වශයෙන් වනාහි; අජ්ඣතතිකෙසු, ආර්යාත්මිකායතනයන් අතුරෙන්; චක්ඛායතනං, චක්ඛවායතනය; තාච, සොනායනනාදීන්ට පළමු; (මයා, මා විසින්; වුච්චනෙ, කියනු ලැබේ; 0) චක්ඛායතනං, චක්ඛවායතනයතෙම; ඡන්තිවසෙන, ඡන්තිනුගේ

වශයෙන්; වකුළුපසාදමනනමෙව, වක්‍රප්‍රසාද සංකීර්ණ රූපමාත්‍ර
යෙක්මැ; හොති, වේ; පච්චයගතිනිකායපුග්ගලභෙදතොපන + පච්චය,
කමාදිවු ප්‍රත්‍යයයැ; ගති, නිරයාදි අපදදිගතියැ; නිකාය, ක්‍රියාමාත්‍ර
ණාදි හස්‍යාශාදිනිකායයැ; පුග්ගල, ඒ ඒ සත්‍යයාගේ සත්‍යතියයි
කියනලද පුද්ගලයැ යන මොවුන්ගේ; භෙදතොපන, ප්‍රභෙද
වශයෙන් වනාහි; අනන්තපභෙදං, අප්‍රමාණවූ ප්‍රභෙද ඇත්තේ වේ;

* ප්‍රත්‍යයභෙදය මෙසේයි වක්‍රායනනයට කුශලාකුශල
වෙනතොමෝ නානා ක්‍රණිකකම්ප්‍රත්‍යය සිඬකෙරෙයි. පසුපසු
උපදනා පඤ්චවොකාර නාමසංකතියෝභූමි පඤ්චාස්‍රාන ප්‍රත්‍යය සිඬ
කෙරෙත්. පඤ්චවොකාර ප්‍රතිසංකීර්ණයෙහි නාමසංකතියෝභූමි
සහජතාදි ප්‍රත්‍යය සිඬකෙරෙත්. මෙසේ ප්‍රත්‍යය වශයෙන් තොයෙක්
ප්‍රභෙද ඇත. ප්‍රත්‍යය භෙදදිය දක්වන්නාවූ ආවායතියෝකිහං පච්චය
භෙදෙ කම්මාදිභෙදෙ නිරයාදිකො අපදදිගති නානාකරණඤ්ච ගති
භෙදෙ හත් අසාදිකො ඛතතියාදිකොව නිකායභෙදෙ, තංතංසත්‍ය
සත්‍යාන භෙදෙ, පුග්ගලභෙදෙයැයි (මු: ටි:)

7.(ක) සොනායනනාදිති, සොනායනනය ආදිකොටඇති; වත්තාරි,
ආයතන සහරඳෙන; තථා, ඒ වක්‍රායනනයෙහි මෙති; මනායතනං,
මනායනනයතෙම; තෙභූමික කුශලාකුසලවිපාකත්‍රියා වික්‍රද්‍රණ
හෙදෙන, ත්‍රෙභූමික කුශලාකුසලවිපාකත්‍රියා විත්තයන්ගේ ප්‍රභෙද
යෙන්; එකාසීතිපපභදං, එක්අසුවක් ප්‍රභෙද ඇත්තේ වේ; වක්‍රපටි
පදදිභෙදතොපන, නි:ශ්‍රයවස්තුප්‍රතිපදදි භෙදවශයෙන් වනාහි;
අනන්තභෙදං, අප්‍රමාණවූ ප්‍රභෙද ඇත්තේ වේ;

* මේ සුත්තනන භාජනියෙහි විදගිතාවට අරමුණුවූ ආයතන
පමණක්ම වදලසේක්ද එහෙයින් ලොකොත්තරවූ ආයතනයන්
අනන්තනොකොටැ ත්‍රෙභූමික කුශලාදි විත්තයන්ම ඇර දැක්වූහ.
* තමතමන් පිළිබඳවූ නි:ශ්‍රයවස්තුප්‍රත්‍යයගතිනිකාය පුද්ගලයන්ගේ
වශයෙන් ඉමහත්වූ ප්‍රභෙද ඇත්තාහයි කී හෙයින් අනෙකප්‍රභෙද
ඇති හෘදයවස්තු වශයෙන්ද මනායනනයතෙමෙන් අනෙක ප්‍රභෙද
ඇත්තේය. “සුඛාපටිපද දුක්ඛාපටිපද” යනාදි වශයෙනුද මනායන
නය තෙමේ නදිකවූද අනෙකප්‍රභෙද ඇත්තේය. “වක්‍රපටිපදදි
භෙදතො” යන්නෙහි ආදිශබ්දයෙන් ආලම්බනාධිපති ආදීන්ගේ
වශයෙන් අනෙකප්‍රභෙදය ඇති බවද සඳුහොට දක්වයි.

7.(ඝ) රූපගතිරසායනනාති, රූපායනනගතිරසායනනයෝ
භූමි; සමුදානභෙදතො, සමුදානප්‍රභෙදවශයෙන්; ගෙවත්-උත්පත්ති
හෙතුන්ගේ ප්‍රභෙද වශයෙන්; වතුපභෙදනි, ප්‍රභෙද සිව්දෙනක්
ඇත්තාහ; සද්දයතනං, ශබ්දයතනයතෙම; විප්‍රභෙදං, ප්‍රභෙදව
යෙක් ඇත්තේය; සභාගවිසභාගභෙදතොපන, නිලාදිය නිලාදියට

සභාගයැ පිතාදියට විසභාගයැ යන මොවුන්ගේ ප්‍රභේද වශයෙන් වනාහි; සබ්බානිපි, සියලු ආයතනයෝම; අනන්තපුරුෂදිති, අප්‍රමාණවූ ප්‍රභේද ඇත්තාහ;

* නිලවණ්ඩු රූපායතනයනෙම නිලවණ්ඩු රූපායතනය හා සභාගයැ. පිතවණ්ඩු රූපායතනය හා විසභාගයැ. කුශලකමීජ රූපයනෙම කුශලකමීජ රූපය හා සභාගයැ. අකුශලකමීජ රූපය හා විසභාගයැ. මේ ආදි වශයෙන් සභාග විසභාගනිය දක්වන්නාවූ ආවායතීයෝ කිහිපයකි. නිදේසවසෙන නිලං නිලසෙසවසභාගං අක්කං විසභාගං එවං කුසලසමුදානාදි හෙදෙසු යොජෙතබ්බං (මු: පි:) ගනියතනාදියෙහිද මෙනසින් සභාග විසභාගනිය දනුයුතු.

7.(ක) ඵොඨබ්බායතනං, සප්‍රභව්‍යායතනයනෙම; පඨවිධාතු තෙජෝ ධාතු වායෝධාතු වසෙන, පාපිථිධාතු තෙජෝධාතු වායෝධාතු වශයෙන්; තිප්පහේදං, ප්‍රභේදත්‍රයෙක් ඇත්තේය; සමුදානතො, සමුදාන වශයෙන්; හෙවත්-උත්පත්තිහෙතු වශයෙන්; චතුප්පහේදං, ප්‍රභේද චතුෂ්ටයෙක් ඇත්තේය; සභාගවිසභාගතො, සභාගවිසභාගවශයෙන්; අනෙකප්පහේදං, නොයෙක් ප්‍රභේද ඇත්තේයැ; ධම්මායතනං, ධම්මායතනයනෙම; තෙභුමිකධම්මාරම්මණවසෙන, ත්‍රේභුමික ධම්මාලම්භනයාණ් වශයෙන්; (තෙභුමික ධම්මායතනවසෙන"දීද පාසිය.) අනෙකප්පහේදං, නොයෙක් ප්‍රභේද ඇත්තේය; (ඉති, සමාපතියෙහි තිපා.) එවං, යථොක්ත නසින්; සඤ්චිප්පිත්ථාදි, සංකෂ්ප විස්තර හෙයින්; විනිච්ඡයො, විනිශ්චයනෙම; වික්කංගබෙබ්බා, දනුයුත්තේය;

* සුක්ඛවූ සප්‍රභව්‍යායතනයනෙම සුක්ඛවූ සප්‍රභව්‍යායතනය හා සභාගයැ. ඔදරිකවූ සප්‍රභව්‍යායතනය හා විසභාගයැ. මේ ආදි වශයෙන් සප්‍රභව්‍යායතනයෙහි සභාග විසභාගනිය දනුයුතු.

8

දඨබ්බනොති එත්ථ පන සබ්බානෙවෙනාති ආයතනාති අනාගමනනො අනිගමනනොව දඨබ්බාති, නනිනාති සුබ්බෙ උදසාකුතොපි ආගමනනි නාපි උඨංචසා කුහික්ඛි ගමනනි අථංචා සුබ්බෙ උදසා අප්පට්ඨෙ සභාවාති උඨංචසා පටිගිනන සභාවාති සුබ්බනනාපරනන වෙමසෙක පච්චයායනනවුතනිනාස අවසානි පවනනනි නසමා අනාගමනනො අනිගමනනොව දඨබ්බාති, නථා නිජිහනො අබ්‍යාපාරනොව, නනි චක්ඛුරූපාදින. එවං හොති අහොවනඅමනාසං සාමග්ගියං වික්කංගං නාම උප්පජ්ජෙය්‍යනවනාති වික්කංගුප්පාදනත්ථ. මාර්ගාවෙන චක්ඛුසාවෙන ආරම්භොවෙන ච ඊහනනි නබ්‍යාපාරමාපජ්ජනනි අථංචො ධම්මනා වෙසාසං චක්ඛුරූපාදිනං සාමග්ගියං චක්ඛු වික්කංගාදිති සමනවනනි නසමා නිජිහනො අබ්‍යාපාරනොව දඨබ්බාති අපිච අපකාතනිකාති සුක්කංගාමොචස දඨබ්බාති බ්‍රවසුහසුචනනහාව විරහිනනනා, බාහිගති ගාමසානක

වොග්විස අජ්ඣන්තිකානං අභිසානකතනා, වුගනකෙකතං චක්ඛං. භික්ඛවෙ භඤ්ඤති මනාපාමනාපෙති රූපෙහිති වික්ඛාගෙ, අපිච අජ්ඣන්තිකානි ජපාණකාවස දඨබ්බාති, බාගිග්ගි නෙසං ගොවග්වි යාති එවමෙකථ දඨබ්බතො විඤ්ඤානබ්බො විති වජ්ජයාති.

8.(ක) දඨබ්බතොති එත්ථපන, දඨබ්බතො යන මෙහි වනාහි; සබ්බා නෙව එතානි ආයතනානි, මේ සියලුම ආයතයෝ; අනාගමනතොව, නොයිම් වශයෙන්ද; අනිග්ගමනතොව, නොයැම් වශයෙන්ද; දඨ බ්බාති, දුෂ්ටව්‍යයහ; (දුක්ඛසුත්තාහ යුසේසි.) හි, යම්හෙයකින්; තානි, ඒ ආයතනයෝ; උදයා, ඉපදීමෙන්; පුබ්බෙ, පූර්වයෙහි; කුතොපි, කිසිතැනෙකින්; නආගච්ඡන්ති, නොඑද්ද; වයා, හඬගයෙන්; උඬං, මත්තෙහි; කුභිඤ්චි, කිසිතැනෙකින්; නාපිගච්ඡන්ති, නොයද්ද; අඵබ්බො, එකැතින්ම; උදයා, ඉපදීමෙන්; පුබ්බෙ, පූර්වයෙහි; අප්පට්ඨ සභාවාති, නොලත් සභාවය ඇත්තාහු; (හොනති, වෙද්ද;) වයා, හඬගයෙන්; උඬං, මත්තෙහි; පරිභින්නසභාවාති, පිරිබුන් සභාවය ඇත්තාහු; (හොනති, වෙද්ද;) පුබ්බන්තාපරන්තවෙමජේඛ, පූර්ව කොඨාස අවරකොඨාසයන්ගේ මඬයෙහි; පච්චයායත්තවුත්තිතාය, ප්‍රත්‍යයයන් අයත් පැවතුම් ඇති බැවින්; අවසානි, නමාවශයෙහි පැවැත්ම නැත්තාහු; (හුක්ඛා, වී; 0) පචත්තන්ති, පවතිද්ද; තස්මා, එහෙයින්; අනාගමනතොව, නොයිම් විසිනුදු; අනිග්ගමනතොව, නොයැම් විසිනුදු; දඨබ්බාති, දුෂ්ටව්‍යයහ; (දුක්ඛසුත්තාහ යුසේසි.) තථා, එසේ; නිරිහතොව, සපරිසප්පඤ්චියාභාවයෙන් උත්සාහ නොකි රිම් වශයෙනුදු; අබ්‍යාපාරතොව, විනාශක්‍රියාභාවයෙන් ව්‍යාපෘත නොවීම් වශයෙනුදු; (දඨබ්බාති, දහයුත්තාහ;)

* කවරහෙයකින් ආයතනයෝනුමු විනාශ්‍යාපාරරහිතයෝ වෙද්ද? යන වොදනාවලෙහිතබා කිහ “නභිචක්ඛුරූපාදීනං පෙ, උප්පජ්ජයස්”යි.

8.(කා) හි, සැබව; වඬුරූපාදීනං, වක්ඛුප්‍රසාදරූපාලමභනාදින්ගේ; (විනාශනං යන්ත හා සබ්බකුසි.) අමහාකං, අපගේ; සාමග්ගියං, සාමග්‍රියක් හෙවත්-එක්වීමක් ඇතිකල්හි; විඤ්ඤාණංනාම, විඤ්ඤාණයක් නම්; (යං, යම්හෙයකින්; 0) උප්පජ්ජයස්, උපදනේද; (එතං උප්පජ්ජනං, තෙලඉපදීම; 0) අගොචත, විසමයෙක; එවං (විනාශනං,) මෙබඳු සිතීමෙක්; න, (හොනි) නොවේ;

* කවරහෙයකින් ආයතනයෝනුමු සපරිසප්ප භාවයෙන් ඊතා රහිතයෝ වෙද්ද? යන වොදනාව සිතතබා කිහ. “නචතානි, පෙ, ව්‍යාපාරමාපජ්ජන්ති”යි.

8.(කි) තානි, ඒ ආයතනයෝනුමු; විඤ්ඤාණුප්පාදනත්ථං, විඤ්ඤාණප්‍රසාදනත්ථං; පිණ්ඩා; වාරභාවෙනවා, වක්ඛුචාරදි වාරභාවයෙන් හෝ; වත්ථුභාවෙනවා, වක්ඛුචිසක්ඛාදිවත්ථුභාවයෙන් හෝ; ආරම්භභාවෙනවා,

රූපාලමඛනාදි ආලමඛන භාවයෙන් හෝ; නවර්භනනි, පරිසප්පකු
නාදි වශයෙන් නොගැටෙත්; හෙවත්-වැරනොකෙරෙත්; ව්‍යාපාරං,
උත්සාහබවට; නආපජ්ජනනි, නොපැමිණෙත්;

* මෙතැන්හි “නිරිහතොව අබ්‍යාපාරතොව” යි දැක්වූ පරිපාටිය
නොසික්මවා විසාරකටයුතු වූ නිරිහතො යන පදයට පෙරටුව අබ්‍යා
පාරතො යන පදය විසාරකල බැවින් හේ ක්‍රමවස්ත බැව් දක්වන්නාවූ
ටිකාචායභීයෝ කිහි. “සපරිපජ්ජනියා වසෙන ඊහනං ඊහා විනාන
වසෙන බ්‍යාපාරකරණං බ්‍යාපාරෙ තත්ථ බ්‍යාපාරං දසෙසනො ආහ
නති වක්ඛුරූපානං එවං හොතිති ඊහං දසෙසනො ආහ නවතාතිති
ආදි උභයමපන ඊහාවහොති බ්‍යාපාරෙවාති උපපටිපාටිවචනං” යි.

8.(කි) අඵබ්බො, එකානන්තයෙන්මැ; වක්ඛුරූපාදීනං, වක්ඛුස්ථරූපා
දීන්ගේ; සාමග්ගියං, සාමග්‍රියක් හෙවත්-එක්වීමක් ඇති කල්හි;
වක්ඛුචික්ඛකුණාදීනි, වක්ඛුච්චිකුණාදීහු; යං, යම් හෙයකින්; සමභවනනි,
හටගනිද්ද; අයං, මේ වක්ඛුච්චිකුණාදීන්ගේ උත්පත්තිතොමෝ; ධම්ම
තාව, නිසභීසිඛ සවභාවමැයි; නොහොත්-ධම්මතාව, ධම්මතාවශ
යෙන්මැ; (සමභවනි, ලැබේ; 0) තසමා, එහෙයින්; නිරිහතොව, සපරි
සප්පකු ක්‍රියා භාවයෙන් උත්සාහනොකිරීම් වශයෙනුද; අබ්‍යාපාර
තොව, විනානක්‍රියා භාවයෙන් ව්‍යාපාන නොවීම් වශයෙනුද;
දඨබ්බාති, දුෂ්ටව්‍යයහ; අපිච්ච, අනික්කයෙන්; (මයාච්චිචතෙ, මා විසින්
කියනු ලැබේ; 0) අජ්ඣත්තිකානි, ආධ්‍යාත්මික ආයතනයෝ; සුඤ්ඤ
ගාමොවිය, මනුෂ්‍යවාසයෙන් ශුන්‍ය වූ ගමක්හු මෙන්; දඨබ්බාති, දත
යුත්තාහ; (කසමා, කවරහෙයින්යත්?) ධ්‍රැවසුභසුඛත්තභාවවිරහිතත්තා,
නිත්‍යකුහල සුඛකු ආත්මකයෙන් විසුකතබැවිති; බාහිරුති, බාහිර
යතනයෝ; ගාමසාතකවොරුචිය, ගම්පහරණ සොරුන් මෙන්;
(දඨබ්බාති, දතයුත්තාහ; කසමා, කවරහෙයින්යත්; 0) අජ්ඣත්ති
කානං, ආධ්‍යාත්මිකායතනයන්; අභිසාතකත්තා, පැහැරගැන්මකරන
බැවිති; හි, සැබව; වක්ඛුභික්ඛවෙඤ්ජෙරූපෙහිති එතං, වක්ඛු
භික්ඛවෙඤ්ජෙරූපෙහි යන මේ වචනය; (හගවතා, භාග්‍යවතුන්
වහන්සේ විසින්; 0) චුත්තං, වදාළසේක; විජාරෙ, සුත්‍රයාගේ විසාර
යතෙම; (වෙදිතබ්බො, දතයුතු; 0) අපිච්ච, අනික් කයෙකුදු කියනු
ලැබේ; අජ්ඣත්තිකානි, ආධ්‍යාත්මිකායතනයෝතුමු; ඡපාණකාවිය,
සජ්ජි ප්‍රාණීන් සදෙනෙකු මෙන්; දඨබ්බාති, දතයුත්තාහ; බාහිරුති,
බාහිරයතනයෝතුමු; තෙසං, ඒ ප්‍රාණීන්ගේ; ගොවරුචිය, ගොදුරු
මෙන්; (දඨබ්බාති,) දතයුත්තාහ; (ඉතිපරිසමාපතියෙහිතිපා.) එවං,
උක්තප්‍රකාරනසින්; එත්ථ, මේ වාදශායතනයන්හි; දඨබ්බතො,
දුෂ්ටව්‍ය වශයෙන්; විනිච්ඡයො, විනිශ්චයැ; වික්ඛකුතබ්බො, දතයුත්
තේය; (ඉතිසමාපතියෙහි වැටේ.)

9

ඉදුනි තෙසං විපසංසිතඛබ්බාකාරං දසෙස්සතුං චක්ඛං අනිච්චනති ආරම්භං, තත්ථ චක්ඛුනාව හුක්ඛා අභාවසේන අනිච්චනති චෙදිතඛබ්බං, අපරෙතිපි චතුති කාරණෙති අනිච්චං. උප්පාදවයචනනතො විපරිණාමතො නාවකාලිකතො නිච්චපටිකේඛපතොති, නදෙව පටිපිලනසේන දුක්ඛං, යස්මාවා එනං උප්පතනං සිතිං. පාපුණානි සිතිස්ස ජරස්ස කිලමති ජරමපකා අවස්සං. ගිජ්ජති නස්මා අභිණ්ණ සමපටිපිලනතො දුක්ඛමතො දුක්ඛවක්ඛුතො සුඛපටිකේඛපතොති ඉමෙති චතුති කාරණෙති දුක්ඛං, අවසචනනකසේනපන අනනනා, යස්මාවා එනං උප්පතනං සිතිං. මාපාපුණානු ධානප්පතනං මාජීරතු ජරප්පතනං. මාගිජ්ජතුති ඉමෙසුතිසු ධානෙසු කස්සපි චසචනති භාවොනඤ්චි සුඤ්ඤං. නෙතවසචනනනාකාරෙත නස්මා සුඤ්ඤතො අස්සාමකතො අකාමකාරියතො අනනපටිකේඛපතොති ඉමෙති චතුති කාරණෙති අනනනා, විභවගතිකතො සුඛබාසරවසෙන හව සංඛතනති ගමනතො පකානිභාව විජගනතොව විපරිණාම ධම්මං, ඉදං අනිච්ච චෙචචනමෙච, රූපා අනිච්චානි ආදිසුපි එසෙචනසො,

9.(ක) දඨබ්බතො, දුෂ්ටව්‍යවශයෙන්; විනිව්ජ්‍යං, විනිශ්චය; දසෙස්සකා, දක්වා; 0 (මෙම පුළුන්කුසුම පාඨශෙෂය යොදනු.) ඉදුනි, ප්‍රාථමිකව සරයෙහි; තෙසං, ඒවාදශායතනයන්ගේ; විපසංසිතඛබ්බාකාරං, විශේෂයෙන් දඨිතය කටයුතු වූ ආකාරය; දසෙස්සතුං, දක්වන්නට; චක්ඛු අනිච්චනතිආදි, චක්ඛුඅනිච්චං යනාදි කථනය; (හගවතා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින්; 0) ආරම්භං, පටන්ගත්සේක; තත්ථ, ඒචක්ඛුඅනිච්චනති යනාදි වචනයෙහි; තාව, සොනාදීන්ට පලවූකොට; (චක්ඛු, චක්ඛුස; මයා, මා විසින්; වුච්චතෙ, කියනුලැබේ; 0) චක්ඛු, චක්ඛුප්‍රසාදය; හුක්ඛා, ඉපැද හෝ පැවැත; අභාවසේන, නැතිවන හෙයින්; අනිච්චනති, අනිත්‍යයයි; චෙදිතඛබ්බං, දතයුතු;

* චක්ඛුප්‍රසාදය ඉපදීමෙන් මත්තෙහි නොපැවත බිඳෙන හෙයින් අනිත්‍යයයි විදසුන් නැඟින්න වෙසෙසින් දක්නට සුදුසු යනු භාවයි.

9.(කා) අපරෙතිපි, අතිකුදුවූ; උප්පාදවයචනනතොව, උත්පාදහඬු වත්තෙහිනුදු; (උප්පාදවයචනනතොයිද පාඨයි. එසේවුව) උප්පාදවයචනනතො, උත්පාදහඬුයන්ම අවසන්කොට ඇති හෙයින්ද; විපරිණාමතො, ස්වභාවය පරිත්‍යජනය කරන හෙයින්ද; හෙවත්-පියවි බැව් පියන හෙයින්ද; නාවකාලිකතොව, නාවකාලීන හෙයින්ද; නිච්චපටිකේඛපතොව, නිත්‍යකිය පිළිකෙව් කරන හෙයින්ද; ඉති චතුතිකාරණෙති, මේ චතුර්විධ හෙතුන් කරණකොටගෙන; චක්ඛු, චක්ඛුස; අනිච්චං, අනිත්‍යතම;

* මෙහි ඇතිව නැතිවන අයුරුම උත්පාදව්‍යය භාවාකාරාදියෙහි හුක්ඛා යන්නෙන් පුළුන්කුසුමෙන් විවිකතභාවය පුළුකොට ඇති මධ්‍යයෙහි විද්‍යුමානකියද අභාව යන්නෙන් මධ්‍යයෙහි විද්‍යුමානකිය පුළු

කොට ඇති අපරාධයෙහි අවිද්‍යානක්‍රියයද තද්‍රව්‍යය වචනයෙන් ඇම වේලෙහි අභාවයද අනිත්‍යලක්‍ෂණයයි දක්වා. ප්‍රකානි විජ්‍යනය විපරිණාම නම. ජරාභග්‍ගයන් කරණකොටගෙන පෙරෙලෙන බැව් හෝ විපරිණාම නම. සන්නතියගේ විකාරප්‍රාප්තිය හෝ විපරිණාම නම. සදහසරම නොපවත්නේ නමුදු විරසායිවු ධර්මයෙක්දෙහෝ යන ශබ්දා පහරණය පිණිසැ තාවකාලිකත්වය කීහ. උපපාදව්‍යය අත්‍යවශ්‍යව රහිතවූයේ නිත්‍යනම. නිත්‍යභාවයට ප්‍රතිපක්‍ෂවූයේ අනිත්‍ය නම යනු අභිප්‍රායයි. එහෙයින් කීහ, ශ්‍රැකුකා අභාවාකාරේ එවහි උපපාදව්‍යතතාකාරදයොති තත්ථ හුතාති එතෙන පුරිමන්ත විවිත්තතා පුබ්බකං මජ්ඣෙවිජ්ජමානතං දසෙසති තං වතා අභාවවචනෙන මජ්ඣෙවිජ්ජමානතා පුබ්බකං අපරන්තෙ අවිජ්ජමානතං උභයෙනපි සද අභාවො අනිච්චලකඤ්ඤානි දසෙසති සභාව විජ්‍යනං විපරිණාමො ජරාභග්‍ගෙහිවා පරිවත්තනං සන්නානවිකාර පත්තිවා සද අභාවෙපි විරසානං සියාති තං නිවාරණත්ථං තාවකාලිකතොති ආහ උපපාදව්‍යඤ්ඤාත්තරහිතං නිච්චං නඉතරථාති නිච්චපටිකෙඛපතො අනිච්චං නිච්චපටිපක්කතොති අබිප්‍රායො, යයි. (මු: ටී:)

9.(ක) තදෙව, ඒ වක්‍ෂ්‍යසම; පටිපිලනථෙන, නිත්‍යපිඩා කරන හෙයින්; දුක්ඛං, දුක්ඛතම; වා, නොහොත්; යසමා, යම්හෙයකින්; උපපන්නං, උපන්නාවූ; එතං, ඒ වක්‍ෂ්‍යප්‍රසාදයතෙම; සීතිං, සපිති සංඛ්‍යාත භග්‍ගානිච්ඡාඛාවසාවට; පාපුණාති, පැමිණේද; සීතියං, සපිති සංඛ්‍යාත භග්‍ගානිච්ඡාඛාවසාවෙහි; (උපපන්නං, උපන්නාවූ; එතං, ඒ වක්‍ෂ්‍යප්‍රසාදයතෙම; ට) ජරය, ජරාව කරණකොටගෙන; කිලමති, කලාන්තවේද; ජරං, ජරාවට; පතා, පැමිණ; අවස්සං, එකාන්තයෙන්; භිජ්ජති, බිඳේද; තසමා, එහෙයින්; අභිණ්‍යසංපටිපිලනතොව, නිත්‍ය යෙන් පිඩාකරනහෙයින්ද; දුක්ඛමතොව, නොඉවසියහැකිහෙයින්ද; දුක්ඛවජ්ඣතොව, දුක්ඛ කරණුවන හෙයින්ද; සුඛපටිකෙඛපතොව, සුඛයට ප්‍රතිපක්‍ෂවන හෙයින්ද; ඉතිඉමෙහි චතුතිකාරණෙහිපි, යන මේ චතුර්විධ හෙතූන් කරණකොටගෙන; දුක්ඛං, දුක්ඛතම;

* ජනි ධර්මසවභාවාදියෙන් අනිභවබව පටිපිලන නම් වේ. යමෙ කුට ඒ පිඩාව ඇත්නම් ඒ පුද්ගලයා පෙලන බැවිනි. ජත්‍යාදියම ජරාදීන් පෙලන බැවිනුදු පටිපිලනය නම් වේ. මතුසුඝකවූ තමාගේ විද්‍යාමානක්‍ෂණයෙහි උපපාදාදීන් ක්‍ෂණයක් පාසා නිතර පිඩාකරණ බැවින් අභිණ්‍යසමපටිපිලන නම් වේ. මෙහි පටිපිලනථෙතයි දැක්වූ සාමාන්‍ය ලක්‍ෂණය අභිණ්‍යසමපටිපිලනතොයි විශේෂකොට දක්වා. දූ:ක්‍ෂමත්වය පුද්ගලාධිස්ථානකොට දක්වා. සුඛප්‍රතික්‍ෂේපය සුඛප්‍රති පක්‍ෂ භාවයෙන් දක්වා. එහෙයින් කීහ, ජනිධම්මතාදීති අනිඨතා පටිපිලනං පටිපිලනථෙතාපිව යස්සතං පවත්නති තං පුග්ගලං පටිපිල නතො සයංවා ජරාදීති පටිපිලනතතාති අන්තො පරිත්තතිතිකස්සාපි අත්තතොවිජ්ජමානකඛණේ උපපාදාදීති අභිණ්‍යසං සමපටිපිලනතතා

අභිනිකාසමපටිපිලිනතොති පුරිමං සාමඤ්ඤ ලකඛණං විසෙසෙනිං
වදති පුග්ගලස්ස පිලිනතො දුක්ඛමං සුඛපටිපක්ඛිභාවතො දුක්ඛං සුඛං
පටික්ඛිපති නිවාරෙති. (මු: ටී:)

9.(ක) අවසවත්තකයෙනපන, තමාගේ වශයෙහි නොපවත්නා අභි
යෙන්ද; නොහොත්-වශයෙහි පැවැත්ම තමහට නැත්තාවූ අභි
යෙන්ද; අනත්තා, අනාත්මතම; වා, නොහොත්; උපපන්නං, උපන්
නාවූ; එතං, ඒ වක්ඛු:ප්‍රසාදයතෙම; ධීනිං, ස්විති සඛ්ඛියාන භඛිහාති
මුඛාවස්ථාවට; මාපාපුණාතු, නොපැමිණේවා; ඤානප්පන්නං, ස්විති
සඛ්ඛියාන භඛිහාතිමුඛාවස්ථාවට පැමිණියාවූ; (එතං, ඒ වක්ඛු: ප්‍රසාදය
තෙම; ට) මාජීරතු, නහමක් ජරාවට පැමිණේවා; ජරිප්පන්නං, ජරාවට
පැමිණියාවූ; එතං, ඒ වක්ඛු:ප්‍රසාදයතෙම; මාභිජ්ජතු, නහමක්බිඳේවා;
ඉති, මෙසේ; ඉමෙසුතිසුඨානෙසු, මේ තුන් තන්හි; කස්සචි, කිසි
පුද්ගලයක්හුගේ; වසවත්තභාවො, වශයෙහි පවත්නාබවෙක්; නත්ථි,
නැත; (යස්මා, යම් හෙයකින්; ට) තෙනවසවත්තනාකාරෙන, ඒ තමා
වශයෙහි පවත්නා ආකාරයෙන්; සුඤ්ඤං, ශුන්‍යවේද; හෙවත්-හිස්
වේද; තස්මා, එහෙයින්; සුඤ්ඤතොව, වශයෙහි පවත්නා ආකාර
ශුන්‍ය වශයෙන්ද; අස්සාමිකතොව, තමහට ඊශ්වරයක්හු නැති වශ
යෙන්ද; නොහොත්-අභිමිවශයෙන්ද; අකාමකාරියතොව, සියකාමැත්
තක් කරගැනීම නුපුළුවන් වශයෙන්ද; නොහොත්-සියකාමැත්තක්
කරගැනීම තමහට නොමැති වශයෙන්ද; අත්තපටිපක්ඛිතොව, ආත්ම
යට ප්‍රතිපක්ෂ වශයෙන්ද; හෙවත්-අනාත්ම වශයෙන්ද; ඉති ඉමෙහි
වතුහිකාරණෙහි, යන මේ වතුර්විධ හෙතුන් කරණකොටගෙන;
අනත්තා, අනාත්මතම;

* “අවසවත්තකයෙන” යන්නෙහි බහුව්‍රිති සමාසයා විසිනුදු
නතිපාතපුළුපදකමිධාරය සමාසයා විසිනුදු අභි දතමනායි. බුරුම
සන්නයෙහි එක්පක්ෂයක් ගෙන අභි දක්වා ඇත. එහෙත්, නත්ථි
එතස්ස වසවත්තකො නාපි ඉදං වසවත්තකනති අවසවත්තනකං
අත්තනොපරසම් පරස්සව අත්තතිවසවත්තනභාවොවා වසවත්තනකං
තං එතස්ස නත්ථිති අවසවත්තනකං. යන මූලටිකාවිවරණය බලා
අප විසින් ලියූ අභියෙක් ඇද්ද හේ අනුටිකාව හාද සමවේ. නත්ථි
එතස්ස වසවත්තකොති ඉමිනා නත්ථි එතස්ස අත්තාති අනත්තාති
ඉමමත්ථං දස්සෙති නාපිඉදං වසවත්තනකංති ඉමිනාපන න අත්තාති
අනත්තාති ඉමමත්ථං දස්සෙති. යනුයි. අනත්තා යන පදය යම්සේ
නිජීවතවයෙකින් සපුටවේද එමෙන්ම අනත්ත ශබ්දයාගේ විවරණ
මුඛයෙන් දැක්වූ නතිපාත පුළුකොට ඇති අවසවත්තක අකාමකාරිය
පදයන්ගේ අභිද සපුටකොට දතයුත්තාහ. * අස්සාමිකතො යන්න
සුඤ්ඤතො යන්නෙන්ම විශේෂණයයි. එහෙයින් එක් අභියෙක්ම
යෙදේ. මෙදැනිහ. ඉමයම්ඤ්ඤ අත්ථෙ සුඤ්ඤතොති එතස්සව විසෙ
සනං අස්සාමිකතොති” (මු: ටී:) “සාමි එවසාමිකො න සාමිකො

අසාමිකොයි” මෙසේ අභි ගාහිත කාලයෙහි සුඤ්ඤතො යන්නට විශේෂණ කිරීමෙන් ප්‍රයෝජනයක් නැතැයි දක්වනු වෝ කිහිපම අතේ ගණනානො අසාමිකතොති පදසු සුඤ්ඤවිසේසනනය පයෝජනං නන්ති. (අ: පී:) අසාමිකතො යන්නෙන්ද අවසවනක ශබ්දයාගේ මෙන් අභිවයම ප්‍රතිනවේනුයි. අනාතවයන්නගේ විවරණය කිහි.

9.(ක) විභවගතිකතොව, විනාශයට පැමිණීමි වශයෙනුද; පුබ්බාපරවසෙන, පුච්චවරවශයෙන්ද; භවසංකිතනිගමනතොව, භවානතරය කින් භවානතරයෙක්හි උත්පත්ති කිරීම් වශයෙනුද; පකතිභාවවිජ්ඣනතොව, ප්‍රකෘතිභාවපරිත්‍යාජන වශයෙනුද; හෙවත්-පියවි බැවි පියන විසිනුද; විපරිණාමධම්මං, විපරිණාමධම්මනම; ඉදං, මේ විපරිණාමධම්මං යන පදයතෙම; අනිච්චවෙවනමෙව, අනිත්‍ය පදයාගේ පයඝාය වචනයෙක්මය; (ශබ්දයෙන් අසමානවූ අභියෝග සමානවූ යම් වචනයක් ඇද්ද හේ වෙවන නම්.) රූපාදනිච්චාති ආදිසුපි, රූපාදනිච්චා යනාදි පදයන්හිද; එසෙවනයො, මෙම නයබඳු නය ඇත්තේය;

* “වකඛු අනිච්චං” යි කිකල්හි වකඛු අනිච්ච ශබ්දයන්ගේ සමානාච්චිද්භාවයෙන් අනිත්‍යවූ නදවශේෂ ධර්මයන්ටද වක්‍රභාවප්‍රාප්තිය වේදෝ යන ආශවකා පහරණය පිණිසද විශේෂලක්ෂණ සාමාන්‍ය ලක්ෂණවෘත්තවූ ශබ්දයන්ගේ එක දෙශයකින් සමුදයාභි පරිඤ්ඤා විශේෂය දක්වන්නටද “අපිච්චෙත්ථ වකඛුං ඨපෙත්ථා” යනාදිය අභිකථා වායඝීයෝ වියත්.

10

අපිච්චෙත්ථ ඨපෙත්ථා වකඛුං නෙහුමකධම්මා අනිච්චා නොවකඛු, වකඛුපන වකඛුවෙව අනිච්චඤ්ච, නථාසෙසධම්මා දුක්ඛා නොවකඛු, වකඛුපනවකඛුවෙව දුක්ඛඤ්ච, සෙසධම්මා අනනනා නොවකඛු වකඛුපනවකඛුවෙව අනනනාවානි, රූපාදිසුපි එසෙවනයො, ඉමසම්. පන සුනනනනනාප්තිසෙ නථාගනෙන ඤ. දසසිනනනි, මාදසනන. ආයනනන. අනනනලකඤ්ඤං, සමමාසමුද්දොගි අනනනලකඤ්ඤං. දසෙසනනා අනිච්චනනා දසෙසනි දුක්ඛෙනනා අනිච්චදුක්ඛෙනනිවා, නත්ථ වකඛුං ගිකඛවෙ අනනනි යොවදෙසා න. නලපපප්පති, වකඛුසුඤ්ඤාදොපි වසොපි පඤ්ඤායනි, යසෙසොපන ලප්පාදොපි වසොපි පඤ්ඤායනි අනනනාමෙලපපප්පතිව වෙනිවානි, ඉවචසු ඵවමාගන. හොති නසමාන. නලපපප්පති ඉති වකඛු අනනනනි ඉමසම්. සුනෙන අනිච්චෙන අනනන ලකඤ්ඤං. දසෙසසි, රූපං ගිකඛවෙ අනනනාරූපඤ්ච හිදං ගිකඛවෙ අනනන අභවිසු නසිදං. රූපං ආබාධාය සංවනෙනස, ලබ්භෙඵව රූපෙ ඵවමෙමරූපං හොතු ඵවමෙමරූපං මාඅහොසිති, යසමාවමො ගිකඛවෙ රූපං. අනනනා නසමාරූපං ආබාධාය සංවනනනි නවුලබ්භනි රූපෙ

එවමෙමරුපං හොතු එවමෙමරුපං මා අහොසිති ඉමස්මිං සුනෙන දුකෙකෙන අනනන ලකඛණං දසෙසසි, රුපං භික්කවෙ අභිච්චං, සදභිච්චං නංදුකඛං, සංදුකඛං නදනනනා, සදනනනා නං නෙනං මම නෙසොහමස්මි නමෙසො අනනනාති ආදිසු අභිච්චදුකෙකෙනි අනනනලකඛණං දසෙසසිති, කසමා, අභිච්චදුකඛානං පාකටනනා, හස්තොති නඬකෙවා සරකෙවා කිසමිඤ්චිදෙව වා පනිතා භිනෙන අහොඅභිච්චනති වදනති, එවං අභිච්චං පාකටනනාම, අනනනාමස්මිං පන ගණකපිලකාදිසුවා උභිනාසු වාණ්ණකණ්ටකාදිති වා විධාසු අහොදුකඛනති වදනති, එවංදුකඛං පාකටනනාම, අනනනලකඛණං අපාකටං අනිකාරං අවිභූතං දුප්පට්ඨිකං දුද්දිපනං දුප්පඤ්ඤපනං, අභිච්චදුකඛලකඛණාති උප්පාදුවා නථාගනානං අනුප්පාදුවා පඤ්ඤා සනති, අනනනලකඛණං විනාබ්‍රමුප්පාදා නපඤ්ඤායති බ්‍රමුප්පාදෙ සෙව පඤ්ඤායති, මහිබ්බිකාති මහානුභාවා නාපසසපිබ්බාජකා සර හභසසස්වාග්දසොපි අභිච්චංදුකඛනති වතතුං සකෙකානති අනනනාති වතතුං නසකෙකානති, සවෙහි නෙ සමපනන පරිසාය අනනනාති වතතුං සකකුනෙසත්‍රං සමපනනපරිසාය මගහඵලපට්ඨෙධොහවෙසා, අනනනලකඛණපඤ්ඤපනඤ්ඤා අඤ්ඤාසාකසාචි අවිසසො සබ්බඤ්ඤබ්‍රහ්මානමෙවවිසසො, එවමෙනං අනනනලකඛණං අපාකටං නසමා සස්වා අනනනලකඛණං දසෙසෙනා අභිච්චෙනවා දසෙසසි දුකෙකෙනවා අභිච්චදුකෙකෙනවා, ඉධපන නං අභිච්චදුකෙකෙනි දසෙසසිති වෙදිනබ්බං.

10.(ක) අපිච්ච, අනික්කයෙක්; (මයාච්චවනෙ, මා විසින් කියනු ලැබේ; ට) එත්ථව, මේ ආයතන විභවන පාලියෙහි; (වශබ්දවාක්‍යාරමා යෙති යැ එත්ථසීද පාඨසි) වකුඬං, වඤ්ඤාප්‍රසාදය; යපෙකා, තබා; තෙභුමකධමමා, ත්‍රෛභුමිකධමමයෝතුමු; අතිච්චා, අතිත්‍යානමුහුසි; නොවකුඬු, වඤ්ඤා නම් නොවේ; වකුඬුපන, වඤ්ඤාප්‍රසාදය තෙම වනාහි; වකුඬුවෙව, වඤ්ඤානමුදු වේ; අතිච්චංව, අතිත්‍යානමුදු වේ; තථා, එපරිද්දෙන්; සෙසධමමා, වඤ්ඤාකෙරෙත් අවශිෂ්ටවු ත්‍රෛභුමික ධමමයෝතුමු; දුකබා, දුඃඛනමුහුසි; නොවකුඬු, වඤ්ඤානම් නොවේ; වකුඬුපන, වඤ්ඤාප්‍රසාදයතෙම වනාහි; වකුඬුවෙව, වඤ්ඤා නමුදු වේ; දුකබඤ්ච, දුඃඛනමුදු වේ; සෙසධමමා, වඤ්ඤා කෙරෙත් අවශිෂ්ටවු ත්‍රෛභුමික ධමමයෝතුමු; අනත්තා, අනාත්ත නම් ඉති; නොවකුඬු, වඤ්ඤා නම් නොවේ; වකුඬුපන, වඤ්ඤාප්‍රසාදයතෙම වනාහි; වකුඬුවෙව, වඤ්ඤා නමුදු වේ; අනත්තාව, අනාත්ත නමුදු වේ; (ඉති සමාපති යෙති නිපාතසි) රුපාදිසුපි, රුපාදීන්හිද; එසෙවනසො, මෙතස බ්‍රහ්ම නය අක්කේය; ඉමස්මිංපනසුත්තනනාභාජනියෙ, මේ ආයතන විභවන සුත්‍රානන භාජනියෙහි වනාහි; (විපස්සනාචාරංකපෙනෙනන, විදුලිනාචාරය දක්වා වදාරන්නාවූ; ට) තථාගතෙන, තථාගතයන් වහන්සේ විසින්; කිං, කුමනම්ලක්ෂණයෙක්; දසසිතං, දක්වා වදාළ සේක්ද; ඉති, මෙසේ විවාරිමක් ඇති කල්හි; වාදසත්තං, දෙළො

සක්වු; ආයතනානං, ආයතනයන්ගේ; අනතතලකණං, අනාතම
 ලක්ෂණය; (දසසිතං, දක්වා වදාලසේක; ඉතිවිසූජ්ජනා, මෙසේ
 විසඳීමයි; 0 හි, තද්වචන්ය සැබව; සමමාසමුඛො, සඵලයන්
 වහන්සේ; අනතතලකණං, අනාතමලක්ෂණය; දසෙහෙනා, දක්වන
 සේක්; අනිච්චනවා, අනිච්චපදය කරණකොටගෙන හෝ; දසෙහි,
 දක්වා වදාරණසේක; දුකෙතිනවා, දුකිනිපදය කරණකොටගෙනහෝ;
 අනිච්චදුකෙතිනවා, අනිච්ච දුකිනි දෙපදයන් කරණකොට ගෙන
 හෝ; දසෙහි, දක්වා වදාරණසේක; (දසෙහිසි අනිත්තං, ක්‍රියාවෙනුදු
 පාඨයෙක් ඇත; 0 එසේවුව දක්වා වදාලසේකයි අභියෝජනා කට
 යුතු.) තත්, ඒ අනිත්තාදින් අනුරන්; හිකිඛවෙ, මහණෙනි, වක්කුං
 වක්කුං; ප්‍රසාද සංඛ්‍යාතවු ඇස; අත්තාති, මාගේ ආත්මයයි; යො, යම්
 ප්‍රභුලෙක්; වදෙය්, කියානම්; (තස්ස, ඒ පුද්ගලයාගේ; 0) තං, ඒ
 කීම; නඋපපජ්ජති, නොයෙදෙයි; (කසමා, කවර හෙයින්; නඋප
 පජ්ජති, නොයෙදේද යත්? 0) වක්කුස්ස, වක්කුසගේ; උප්පාදෙපි,
 ඉපදීමද; පඤ්ඤයති, පැණෙයි; වයොපි, බිඳීමද; පඤ්ඤයති, පැණෙයි;
 (තසමා, එහෙයින්; නඋපපජ්ජති, නොයෙදෙයි; 0)

* ඉපදීම් බිඳීම් ලක්ෂණ පැණෙන්නාවූ මේ ඇස මාගේ ආත්මයයි
 නොකියන්ට නොවටතේ කීමයත්? කියන්ට වටතේම වේදැයි යන
 වොද්‍යා ශොධනයැ පිණිසැ “යස්ස බොපන උප්පාදෙපි, පෙ, එවමා
 ගතං හොති” යන පාඨය දක්වත්.

10.(කා) යස්සබොපන, මේ ඇස මාගේ ආත්මයයි අභිනිවේශය
 කලාවූ පරවාදී පුද්ගලයකුගේ වනාහි; (වාදෙ, වාදයෙහි; වක්කුස්ස,
 මාගේ ආත්මයයි අභිනිවේශය කලාවූ වක්කුසයාගේ; 0) උප්පාදෙපි,
 ඉපදීමත්; වයොපි, බිඳීමත්; පඤ්ඤයති, පැණෙයිද; (තස්ස, ඒ පරවාදී
 පුද්ගලයාගේ; එවංවාදෙ, මෙබඳුවූ අභිනිවේශයක්; සති, ඇතිකල්හි; 0)
 මෙ, මාගේ; අත්තා, වක්කුස්සසංඛ්‍යාත ආත්මයනෙම; උප්පජ්ජතිව,
 උපදනේදවෙයි; වෙතිව, බිඳෙන්නේදවෙයි; ඉති (අයංදෙසො,) මේ
 දෙයෙනෙම; ආගතං, (ආගතො) තමාකරුපැමිණියේ; හොති, වේ;
 (අතික් අභියෝජනා ක්‍රමයෙක් දක්වනුලැබේ.) යස්සබොපන, යම්
 පරවාදී පුද්ගලයකුගේ වනාහි; (වාදෙ, වාදයෙහි; වක්කුස්ස, වක්කු
 සගේ; 0) උප්පාදෙපි, ඉපදීමත්; වයොපි, බිඳීමත්; (යසමා, යම් හෙය
 කින්; 0) පඤ්ඤයති, පැණෙයිද; (තසමා, එහෙයින්; 0) ඉති (වද
 නාස්ස,) මේ ඇස මාගේ ආත්මයයි කියන්නාවූ; අස්ස, ඒ පරවාදී
 පුද්ගලයාගේ; වාදෙ, වාදයෙහි; 0) මෙ, මාගේ; අත්තා, ආත්මයවූ;
 (වක්කු, ඇස; 0) උජ්ජතිව, උපදනේද වේ; වෙතිව, බිඳෙන්නේද වේ;
 එවංදෙසො, මෙබඳු දෙසෙක්; ආගතං, (ආගතො) තමාකරුපැමිණියේ;
 හොති, වේ;

* “වෙතිවාති” යන්නෙහි ඉති ශබ්දයා පරිසමාපතියෙහි වේ.
 “එත්ඉතිසඤ්ඤ සමාපනත්වා”යි කිහි. මු: ටී:) “වෙතිවාති” යන්නෙහි
 ඉති ශබ්දයට අනතුරුවමැ “ඉච්චස්ස” යනාදි පාඨයාගේ ඉති ශබ්ද

යෙක්ද ඇත්නුයි. තත්‍යන්‍යෙනිමෙය පිණිස “ඉච්චස්‍යාති එත්ථ ඉතිසද්දො යථාසමාපිතස්ස ආරොපෙනබ්බදොසස්ස නිදස්සනන්‍යො”යි කීහ. (මු: වී:) * ටිකානුසාරයෙන් පාඨශෙෂ බහා දැක්වූ මෙම යොජනා නයවය ආවායම් පරමපරාගත බැව් නිසැකව දැන අධ්‍යයනාධ්‍යාපනය කටයුතු. * “පාලාපීයොජනාවෙති” “වෙතිවාති” යන් තෙති ඉති ශබ්දය “පඤ්ඤායනිතිපදෙ ආධාරො” යන්නෙන් ක්‍රියාපද යාගේ ආධාරයයි දක්වා “ඉච්චස්‍යාති” යන්න “ඉති ඉමස්ස පරවාදීස්ස”යි යොජනා කළහ. තත්‍යයෙහි “ඉති (ඉමස්මිංවාදො) මේ වාදයෙහි” කියාත්-“ඉච්චස්ස, මේ පරවාදීහුගේ” කියාත් අරුත් බිණියයුතු.

10.(කි) තස්මා, එහෙයින්; තං, ඒ පරවාදි වචනය; නඋපපජ්ජති, නොයෙදේ; ඉති, ඒ නොයෙදෙන හෙයින්; චක්ඛු, චක්ඛුප්‍රසාදසංඛ්‍යා තවු ඇස; අනත්තාති, අනාත්මතම; (ඉති සමාපතියෙති නිපා.) ඉමස්මිං සුත්තෙ, මේ සුත්‍රයෙහි; අතිච්චන, අතිත්‍යාපදයෙන්; නොහොත්-අතිත්‍යාලක්ෂණයෙන්; අනත්තලක්ෂණං, අනාත්මලක්ෂණය; දස්සෙසි, දක්වා වදාළසේක;

* චක්ඛුස්සගේ ඉපදීම හා බිඳීම ප්‍රකාශවනුයෙන් අතිත්‍යාවනුය. එබඳුවූ චක්ඛුසතෙමේ නොවේයයි කී හෙයින් අනාත්මලක්ෂණයද ප්‍රකාශවනුය.

10.(කි) භික්ඛවෙ, මහණෙනි, රූපං, රූපයතෙම; අනත්තා, අනාත්මය; (ආත්මයෙක් නොවේ; නොහොත්-නමහට ආත්මයෙක් නැත්තේය යුසේයි.) භික්ඛවෙ, මහණෙනි; ඉදංරූපං, මේ රූපයතෙම; අත්තා ආත්මයෙක්; චෙඅභවිස්ස, ඉදින් වන්නේ නම්; (එවංසති, එසේ ආත්ම වීමක් ඇති කල්හි;) ඉදංරූපං, මේ රූපයතෙම; ආබාධාය, ආබාධ සංඛ්‍යාතවූ දු:ඛයපිණිස; තස්මවත්තෙය්‍ය, නොවන්නේය; (රූපඤ්චදං යන මේ පාඨය ඇතැම් පොත්හි රූපඤ්චදං යිදි පැණේ හෙද වරද නැති. රූපඤ්චදං යි වුව-හි, සැබව; ඉදංඤ්චරූපං යි යොදා අපි කිව යුතු.) රූපෙ, ආත්මලබ්ධිගත් රූපයෙහි; මෙ, මාගේ; රූපං, රූපය තෙම; එවං, මෙපරිද්දෙන්; හොතු, වේවා; මෙ, මාගේ; රූපං, රූපය තෙම; එවං, මෙපරිද්දෙන්; මාඅහොසි, නොවේවා; ඉති, මෙසේ; (වසවත්තනං,) වශයෙහි පැවැත්මෙක්; ලබ්භෙඵච, (ලබ්භෙඵඵච) ලැබියයුතුවන්නේමය; භික්ඛවෙ, මහණෙනි, යස්මාවබ්බො, යම් හෙය කින්; රූපං, රූපයතෙම; අනත්තා, අනාත්මවේද; තස්මා, එහෙයින්; රූපං, රූපයතෙම; ආබාධාය, ආබාධ සංඛ්‍යාත දු:ඛය පිණිස; (ගිලන්ඛව පිණිස යුසේයි.) සංවත්තති, වන්නේය; රූපෙ, ආත්මලබ්ධි ගත් රූපයෙහි; මෙ, මාගේ; රූපං, රූපයතෙම; එවං, මෙයාකාර යෙන්; මාඅහොසි, නොවේවා; ඉති, මෙසේ; (වසවත්තනං, වශයෙහි පැවැත්මෙක්; තුමෙහි, නොපවිසින්;) නවලබ්භති, නොලදහැක් කේය; (ඉතිසමාපතියෙති) ඉමස්මිංසුත්තෙ, මේ සුත්‍රයෙහි; දුක්ඛෙන,

දුඃඛපදයෙන්; නොහොත්-දුඃඛලක්ෂණයෙන්; අනත්තලක්ෂණං; අනාත්මලක්ෂණය; දසොසි, දක්වා වදාළයේක; භික්ඛවෙ, මහණෙනි; රූපං, රූපයනෙම; අනිච්චං, අනිත්‍යයා; හෙවත්-නිත්‍යයයි අනුප ගන්නාවයා; යං, (රූපං) යම් රූපයෙක්; අනිච්චං, අනිත්‍යවේද; නං, (රූපං) ඒ රූපයනෙම; දුක්ඛං, දුඃඛයා; හෙවත්-නිත්‍ය පිඩාකරන සුළියා; යං, (රූපං) යම් රූපයෙක්; දුක්ඛං, දුඃඛවේද; නං, (රූපං) ඒ රූපයනෙම; අනත්තා, අනාත්මයා; හෙවත්-ආත්මයෙක් නොවත් නේය; නොහොත්-තමා අයත් ආත්මයෙක් නැත; යං (රූපං) යම් රූපයෙක්; අනත්තා, අනාත්මවේද; නං (රූපං) ඒ රූපය; (සමනු පසසිතුං යන්න හා සමකිකි.) එතං, මේ රූපයනෙම; මම, මාගේ; න (ධනං) ධනය නොවේ; එසො, මේ රූපධර්මයනෙම; අහං, මම; නඅසම්, නොවෙමි; එසො, මේ රූපධර්මයනෙම; මෙ, මාගේ; නඅත්තා, ආත්මයනොවේ; ඉති, මෙපරිද්දෙන්; (සමනුපසසිතුං, නැවත නැවත නුවණැසින් දක්නට; කලලං, සුදුසුවේ;) ඉතිආදිය, මේ ආදි ප්‍රචන්ත පාලිපාඨයන්හි; අනිච්චදුක්ඛෙති, අනිච්ච දුක්ඛ දෙපදයන් කරණ කොටගෙන; නොහොත්-අනිත්‍යලක්ෂණදුඃඛලක්ෂණයන් කරණකොට ගෙන; අනත්තලක්ෂණං, අනාත්මලක්ෂණය; දසොසිති, දක්වා වදාළ යේක; (ඉති, නිමිසේසි;) කසමා, කවරගෙයින්; (දසොසි, දක්වා වදාළයේක්ද යත්;) අනිච්චදුක්ඛානං, අනිත්‍යදුඃඛලක්ෂණයන්; පාක ටත්තා, ප්‍රකට බැවින්; (දසොසි, දක්වා වදාළයේක;) හි, ඒ සැබෑමය; හත්ථො, හසායෙන්; ථාලකෙවා, තථවක් හෝ; හෙවත්-කුඩා මැටි බදුනක් හෝ; (තට්ඨකෙවායිද පාඨසි. (බු: ස:) - යොජනාවෙහි වට්ටෙකයි පාඨසි. “වට්ඨකෙති කුකකුටණ්ඩාදිකෙ වට්ඨකවත්ථුනේ”යි එහි විවරණයයි. එසේවුව) වට්ඨකෙවා, කුකකුටණ්ඩාදි වර්තුලවස්තු වක් හෝ; සරකෙවා, මලාවක් හෝ; කිසම්විදෙවවා, කිසියම්වස්තුවක් හෝ; නොහොත්-කිසියම් නැතෙක්හි; පතිනා, ප්‍රභවයා; හෙවත්-ගිලිහි; භිනෙත, බුන්කලා; අහොඅනිච්චං, අහො අනිත්‍යයා; ඉති, මේ වචනය; වදන්ති, කියත්; එවං, මෙසෙයින්; අනිච්චං, අනිත්‍ය ලක්ෂණයනෙම; පාකටානාම, ප්‍රකාශනම; අනත්තාවස්මිංපන, ආත්ම භාවයෙහි වනාහි; ගණ්ඩපිලකාදිය, ගණ්ඩසෙථාටාදින්; (ගඩපොල ඇ යුසේසි.) උසිතාසුවා, නැතිකල්හි හෝ; හෙවත්-හටගත් කල්හි හෝ; බාණ්ණකණ්ටකාදිති, කණ්ණ කටු ඇ විසින්; විඩාසුවා, විදිනුලැබූ කල්හි හෝ; අහොදුක්ඛං, අහොදුඃඛයා; ඉතිවදන්ති, මේ වචනය කියත්; එවං, මෙසෙයින්; දුක්ඛං, දුඃඛලක්ෂණයනෙම; පාකටානාම, ප්‍රකාශනම; අනත්තලක්ෂණං, අනාත්මලක්ෂණයනෙම; අපාකටං, අප්‍රකාශනම; අකිකාරං, අප්‍රකාශවනුයෙන්ම අකිකාරයා; අවිභූතං, අකිකාරවනුයෙන්ම ප්‍රකටව නොවැටහෙනුයා; දුප්පට්ඨිකං, ප්‍රකටව නොවැටහෙනුයෙන්ම දුකසේ පිළිවිදුම් කටයුතුයා; දුද්දීපනං, දුකසේ පිළිවිදුම් කැටැටියෙන්ම දුකසේ දැක්වියයුතුයා; දුප්පකුප්පනං, දුකසේ දැක්වියයුතු හෙයින්ම දුකසේ පැණවිය යුතුයා; අනිච්චදුක්ඛ

ලක්කණානි, අනිත්‍යදුඃඛ ලක්‍ෂණයෝ; තථාගතානං, තථාගතවු බුදු වරයන්ගේ; උප්පාදා, ඉපදීම් හෙතුවෙන් හෝ; අනුප්පාදා, නොසිප දීම් හෙතුවෙන් හෝ; (අනික්කසෙකි) තථාගතානං, තථාගතවු බුදු වරයෝ; උප්පාදා, උපන්නාහු නමුත්; අනුප්පාදා, නුපන්නාහු නමුත්; පඤ්ඤායනානි, පැණෙන්; නොහොත්-මනාසේ වැටහෙන්; අනත්තලක්කණං, අනාත්මලක්‍ෂණයනෙම; බුබුප්පාදාපිනා, බුබොතපාද යෙකින් තොරවැ; නපඤ්ඤායනි, නොපැණවේ; නොහොත්-නොවැට හෙයි; බුබුප්පාදෙයෙව, බුබොතපාදකාලයෙහිම; පඤ්ඤායනි, පැණවේ; නොහොත්-වැටහේ; හි, ඒ සැබැමය; මනිඞ්කා, මහත්වු සෘඞ් ඇත් තාවු; මහානුභාවා, මහත්වු ආනුභාව ඇත්තාවු; සරහඞ්ගසන්ථාදයො, ශරහඞ්ගසාන්තරාත් ප්‍රමුඛකොට ඇති; තාපසපරිබ්බාජකාපි, තවුස් පිරිවැජ්ජේතුමුද; අනිච්චංදුක්ඛනානි, අනිත්‍යයා දුඃඛයයි; චත්තුං, කියන්ට; සකෙකානානි, හැකිවෙන්; අනත්තානි, අනාත්මයයි; චත්තුං, කියන්ට; නසකෙකානානි, නොහැකිවෙන්;

* එසේ අනාත්මයයි වදාරණු නොහැකිබව අභිකථාවායඞ්ගයන් ප්‍රත්‍යක්‍ෂවශයෙන් දන්නාලදද යන වොදනාවගේ ශොධනය සදහා “සවෙහිතෙ සමපත්තං පෙං පටිවෙධො භවෙය්‍ය” යන පාඨය දැක්වුහ.

10.(කු) හි, විසාරකෙරෙමි; නෙ, ඒ ශරහඞ්ගසාන්තරාත් ප්‍රමුඛකොට ඇති මහර්ෂිහු; සමපත්තපරිසාය, සමප්‍රාප්තවු පරිදිහට; හෙවත්-පැමිණි පිරිසට; අනත්තානි, අනාත්මයයි; චත්තුං, කියන්ට; සවෙ සකකුතෙය්‍යං, ඉදින් සම්මිචන්තාහු නම්; (එවංසන්තොසු, එසේ සාමථ්‍යය ඇතිකල්හි; 0) සමපත්තපරිසාය, පැමිණි පිරිසට; මග්ගප්පට්ටිකො, මාගීප්ප්‍රතිවෙධයනෙමේ; භවෙය්‍ය, වන්නේය; හි, ඒ සැබැමය; අනත්තලක්කණපඤ්ඤාපනං, අනාත්මලක්‍ෂණය පැණවීම; නොහොත්-අනාත්මලක්‍ෂණයාගේ අවබෝධය කරවීම; අඤ්ඤාසු, සඵඤ්ඤ බුබුදුවක්නු කෙරෙන් අන්‍යවු; කසුපි, කිසිවකුහට; අවිසයො, තැන්නොවේ; සබ්බඤ්ඤාබුධානංච, සඵඤ්ඤ බුදුවරයන්ටම; විසයො, තැන්වේ; එවං, මෙකිපරිද්දෙන්; එතංඅනත්තලක්කණං, මේ අනාත්ම ලක්‍ෂණයනෙම; අපාකටං, අප්‍රකාශ වේ; (යසමා, යම් හෙයකින්; අනත්තලක්කණං, අනාත්මලක්‍ෂණයනෙම; අපාකටං, අප්‍රකාශවේද; 0) තසමා, එහෙයින්; අනත්තලක්කණං, අනාත්මලක්‍ෂණය; දසෙසන්තො, දක්වා වදාරන්නාවු; සන්ථා, ශාන්තාත්වහත්සේ; අනිච්චතවා, අනිත්‍ය පදය; නොහොත්-අනිත්‍යලක්‍ෂණය කරණකොටගෙන; දසෙසසි, දක්වා වදාළසේක; දුක්ඛතවා, දුක්ඛපදය නොහොත්-දුඃඛලක්‍ෂණය කරණකොටගෙන හෝ; (දසෙසසි, දක්වා වදාළසේක;) අනිච්චදුක්ඛ භිවා, අනිච්චදුක්ඛ දෙපදයන් නොහොත්-අනිත්‍ය දුඃඛ උභය ලක්‍ෂණ යන් කරණකොටගෙන හෝ; (දසෙසසි, දක්වා වදාළසේක;) ඉධපන, මේ ආයතනවිභව්‍යයෙහි වනාහි; තං, ඒ අනාත්මලක්‍ෂණය; අනිච්ච දුක්ඛහි, අනිච්චදුක්ඛයන දෙපදයන් කරණකොටගෙන; නොහොත්-

අනිත්‍යදුඃඛ සංවිධානොපය ලක්‍ෂණයන් කරණකොටගෙන හෝ (භගවා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ; 0) දසෙසි, දක්වාදැලුසේක; ඉති, මෙසේ; වෙදිනබ්බං, දනසුත්තේය.

11

ඉමානි පන ලක්කණානි කිසං අමනසිකාන් අප්පට්ඨො කෙන පටිච්ඡන්තනාන උපසාදනති, අනිච්චලක්කණං නාච උදයබ්බයානං. අමනසිකාන් අප්පට්ඨො සන්තතිසා පටිච්ඡන්තනාන උපසාදි, දුක්ඛලක්කණං. අභිණ්‍යාසමපිළිලනස්ස අමනසිකාන් අප්පට්ඨො ඉතිසාපථෙති පටිච්ඡන්තනාන උපසාදි, අනන්තලක්කණං නානා ඛාතුපිතිබ්‍හාගස්ස අමනසිකාන් අප්පට්ඨො සන්තතිපටිච්ඡන්තනාන උපසාදි, උදයබ්බයං පන පටිගග්ගො සන්තතිසා විකොපිතාස අනිච්චලක්කණං සාථාචසරසනො උපසාදි, අභිණ්‍යාසමපිළිලනං. මනසිකානා ඉතිසාපථෙ උග්‍යාපිනෙ දුක්ඛලක්කණං සාථාචසර සනො උපසාදි නානාඛාතුසො විතිබ්‍හුජ්ඣා සන්තතිබ්‍හාගෙ කතෙ අනන්තලක්කණං සාථාචසරසනො උපසාදි, එසංච අනිච්චං. අනිච්චලක්කණං දුක්ඛං දුක්ඛලක්කණං. අනන්තා අනන්තලක්කණානි අයං විභාගො වෙදිනබ්බො, නස්ස අනිච්චනති බ්‍රහ්මසඤ්ඤා. කසමා උප්පාදවසඤ්ඤාචන්තනාවා හුත්වා අභාවනොවා, උප්පාද වසඤ්ඤාචන්තනං. අනිච්චලක්කණං හුත්වා අභාවසංඛාතො ආකාර විකාරොවා, සද්ධිච්චං. නංදුක්ඛනති චචන්තො පන නදෙව බ්‍රහ්ම සඤ්ඤා දුක්ඛං, කසමා, අභිණ්‍යාසමපිළිලනො, අභිණ්‍යාසමපි පිළිලනාකාරෙ දුක්ඛලක්කණං, සං දුක්ඛං. නං අනන්තානි පන චච නතො නදෙව බ්‍රහ්මසඤ්ඤා. අනන්තා, කසමා, අවසංචන්තනො, අවසංචන්තනාකාරෙ අනන්තලක්කණං, ඉති අඤ්ඤාදෙව අනිච්චං දුක්ඛං අනන්තා, අඤ්ඤාති අනිච්චදුක්ඛඅනන්තලක්කණානි, පඤ්ඤා කතා මාදසාසනානි අසාරසධාතුසොති ඉදංසංසිද්ධිං අනිච්චං දුක්ඛං. අනන්තානාම, වුත්තප්පකාරකාරවිකාර අනිච්චදුක්ඛානන්ත ලක්කණානිති සුත්තන්තපාජනියං සංඛේධපනොපනෙස්ස දසාසන්තානි කාමාවචරනි, වෙනෙභ්‍රමකානි, සංඛේධසුපි සමමසන වාගේකවිනෝදනි වෙදිනබ්බො.

11/ක.) ඉමානිපනලක්කණානි, මේ අනිත්‍යාදී ලක්‍ෂණයෝ වනාහි; කිසං, කුමක්; අමනසිකාරු, මෙනෙහි නොකිරීම හෙතුකොටගෙන; (කිසං, කුමක්;) අප්පට්ඨො, ප්‍රතිවේධය නොකිරීම හෙතුකොට ගෙන; කෙන, කුමනම් ධර්මයකින්; නොහොත්-කුමනම් ධර්මයක්හු විසින්; පටිච්ඡන්තනා, පිළිසන්වූ බැවින් හෝ; පිළිසන්කල බැවින්; න උපසාදනති, නොවැටහෙද්දී; (ඉතිවෙච්චදෙය්‍ය, ඉදින් මෙසේ කියා නම්; එවංසති, මෙසේ කීමක් ඇති කළේහි; 0) අනිච්චලක්කණං, අනිත්‍ය ලක්‍ෂණයනෙම; නාච, දුඃඛලක්‍ෂණාදීන්ට පලමු; (මයා, මා විසින්;

වුළුවනෙ, කියනුලැබේ; 0) අනිච්චලකකිණං, අනිත්‍යලක්ෂණයනෙම; උදයබ්බයානං, ත්‍රේතූමික සංසකාරයන්ගේ උදයව්‍යයසවහාවයන්; අමනසිකාරු, මෙනෙහි නොකිරීම හෙතුකොටගෙනැ; අප්පට්චෙධා, ප්‍රතිවේධය නොකිරීම හෙතුකොටගෙනැ; සන්තතියා, සන්තතියෙන්; හෙවත්-ප්‍රබන්ධයෙන්; (පෙළසැදීම වශයෙන් යුග්‍යයි.) නොහොත්-සන්තතියා, සන්තතිය විසින්; (සන්තතියා යන්න විශේෂණාචාර්යෙහි හෝ අනුක්‍රමකර්ත්‍රථියෙහි තෘතීයායි.) පටිච්ඡන්තනතා, පිළිසන්වූ බැවින් හෝ පිළිසන්කළ බැවින්; නඋපථාති, නොවැටහේ; දුක්ඛලක්කණං, දුඃඛලක්ෂණයනෙම; අභිණ්‍යසමපටිපිලනස්ස, නිත්‍යයෙන් පිබාකරනබව; අමනසිකාරු, මෙනෙහි නොකිරීම හෙතුකොටගෙනැ; අප්පට්චෙධා, ප්‍රතිවේධය නොකිරීම හෙතුකොටගෙනැ; ඉරියාපථෙහි ඉරියව් වලින්; හෝ-ඉරියව් විසින් පටිච්ඡන්තනතා, පිළිසන්වූ බැවින්; හෝ-පිළිසන්කළ බැවින්; නඋපථාති, නොවැටහේ; අනත්තලක්කණං, අනාත්මලක්ෂණයනෙම; නානාධාතුවිනිබ්බාගස්ස, විවේචනශූන්‍යයෙන් වක්‍රස්ථායාදී නානා ධාතූන්ගේ පෘථක්කරණය; අමනසිකාරු, මෙනෙහි නොකිරීම හෙතුකොටගෙනැ; අප්පට්චෙධා, ප්‍රතිවේධය නොකිරීම හෙතුකොටගෙනැ; සතෙන, සන්තතයාදී වතුර්විධ සතයෙන් හෝ-සන්තතයාදී වතුර්විධ සත්‍ය විසින්; පටිච්ඡන්තනතා, පිළිසන්වූ බැවින් හෝ-පිළිසන්කළ බැවින්; නඋපථාති, නොවැටහේ.

* වක්ඛං අනත්තා යනාදී වශයෙන් අනාත්මලක්ෂණය බැවිය යුතු බැවින් එක්එක් ආයතනයක් පාසා සතවිනිභෞගශූන්‍යයෙන් නානාධාතූ විනිභෞගය කළයුතුය යන අථය සිත තබා වක්ඛසයාගේද නානාධාතූකෘතිය දක්වන්නාවූ ටිකාවාය්‍යීයෝ අටුවාවේආ “නානාධාතූවිනිබ්බාගස්ස” යන පාඨය ධාතූමත්තනය වක්ඛාදීනං සමුහතො විනිබ්බාජනං නානාධාතූවිනිබ්බාගො යි විවරණය කළෝයි. වක්ඛස් තමා ධාතූමත්තයක් බැවින් නානාධාතූවූ වක්ඛරුදීන්ගේ සමුහය කෙරෙන් නුවණින් වෙන්කිරීමැ නානාධාතූ විනිභෞග නමැයි යනු භාවයි. මෙම පාඨානුසාරයෙන් සොතං අනත්තා යනාදී තත්තිද දතමනායි. මෙසේ සාකල්‍යයෙන් අථ හතුවා දක්වූ හට්ඨිකාපාඨයෙහි පැහැණු ධාතූමත්තනය යන්නෙන් එක්එක් ආයතනයක් හුගේ ධාතූමත්තකෘතිය කිතියායි සිත තබා අනුට්ඨිකාවෙහි ධාතූමත්තතාවෙන යිද වක්ඛාදීනං සමුහතො යන්නෙන් සසභාර වක්ඛරුදීන්ගේ පිණිච්චයෙන් නානාධාතූකෘතිය කිතියායි සිත තබා එහිම සමුහතොති සසභාරවක්ඛාදී පිණිච්චතො යිද හට්ඨිකාවාය්‍යීමත්තය හතුවා කළ විවරණය වේ. තවද මට්ඨිකාවෙහි ධාතූමත්තනය යන්නෙහි මත්තා ශබ්දයෙන් කෙවලධාතූ මාත්‍රවූ තමාගේ වැළැක්ම දක්වන බැව් ධාතූමත්තනයාහි මත්තාසද්දෙ අත්තතිවත්තකො සමුහතො සසභාර වක්ඛාදීතො යි අරුත් දක්වයි. මෙම අනුට්ඨිකා මට්ඨිකාගත විවරණයෙන් වාදශායනයන්ගේම නානාධාතූ විනිභෞගය එකවට පිටු කොට කිතියා දක්වයි.

* කෙවල වක්‍රස්ත්‍රගේ නානාධාතු විනිභෞගයෙක් නොවේ නම් වක්‍රං අනන්‍යායි අනාත්මලක්‍ෂණය වටහාගත නොහෙයුය. වක්‍රස්තෙමේ හුදකලාවූ වක්‍රස්ථාතුවම වේනුයි. නානාධාතු විනිභෞගය කොසින් ලැබේද යනාදි වෛදනාවන් සිත තබා මූලටිකාවායයීයෝ ධාතුමත්තතාය වක්‍රාදීනං සමුහතො විනිබ්‍රුජ්ජනං නානාධාතු විනිබ්‍රහාගොයායි විසු. මේ පාඨයෙහි පැහැණන “ධාතුමත්තතා”යන් තෙත් වක්‍රස්සඛිංසාන වක්‍රස්ථාතුවද, “වක්‍රාදීනං සමුහතො”යන්නෙන් අවිනාභාවයෙන් වක්‍රස්ථාතුව හා සමග පවත්නා සසමාර වක්‍රස්ත්‍රගේ භූතභෞතිකරූපපයඝාපනන නානාධාතූන්ද දක්වයි. නොද එසේ වීනම් නානාධාතූමයවූ සසමාරවක්‍රස්ස කෙරෙන්ද නානාධාතු මයවූසවියකලාපගත අවිනිභෞග රූපයන් කෙරෙන්ද වෙන්වූ හුදු ධාතුමාත්‍රයක්වූ වක්‍රස්ත්‍රගේ පැවැත්මකුදු වියයුතුයි. යම්හෙයකින් හුදකලාවූ වක්‍රස් ධාතුහුගේ පැවැත්මෙක් කිසිසේත් නොලැබේද සසමාර වක්‍රස්ස සමගමූ අවිනාභාවයෙන් පැවැත්මවේද එහෙයින් නානාධාතුවිනිභෞගය වක්‍රස්ති යෙදේය යන අභිප්‍රාය සලකා මූල ටිකාවෙහි ධාතුමත්තතාය වක්‍රාදීනං සමුහතොයනාදී පාඨය දැක්වූහ යනු අමෙදීය ප්‍රකාරානතර ප්‍රතිභාතයයි. 0 මෙසෙයින් එකා යතනයක්හුගේද සතවිනිභෞගය නානාධාතුවිනිභෞගභූතයෙන් කළකල්හිම වක්‍රං අනන්‍යායි අනාත්මලක්‍ෂණය ඇතිසැටි වැටහේයයි දතයුතු. * මෙසේ ත්‍රිලක්‍ෂණයන් ඇතිසැටි නොවැටහෙන්නාවූ කරුණු ගෙනහැරදක්වා දැන් ඔවුන් ඇතිසැටි වැටහෙන්නාවූ කරුණු ගෙනහැරදක්වනු වේ “උදයබ්බයමපන පරිභ්‍රහෙත්වායොපෙයන උප ඬාති”යන පාඨය කියත්.

11.(කා) උදයබ්බයමපන, උදයව්‍යය සඛිංසාන ඉපදීම බිදීම වනාහි; පරිභ්‍රහෙත්වා, පිරිහා; (මෙනෙහිකොටා යුසේයි.) සන්නතියාවිකොපි තාය, සන්නතිය විකොපනයකළ කල්හි; (නුවණැසින් සන්නතියගේ ප්‍රකාතිභාවය බිඳ බැලූකල්හි යුසේයි.) අනිවට්‍රකකණං, අනිත්‍ය ලක්‍ෂණයතෙම; යාථාවසරසතො, අවිපරිතසභාව වශයෙන්; උප ඬාති, වැටහේ; අභිණ්‍යසමපටිපිට්‍රනං, නිත්‍යබාධන සභාවය; හෙවත්- නිතරපෙළුනබව; මනසිකරිත්වා, මෙනෙහිකොටා; ඉරියාපපේ, ස්ථාන ගමනාදී ජයඝාපපය; උග්‍රාපිතෙ, ඉගුළුකල්හි; (ස්ථානගමනාදිවූ සතර ඉරියව් පිරිවැටුමෙන් හා හඤ්ඤාපාදාදීන්ගේ හැකිලීම් දිගුකිරීම් ඇතුළුඉරියව් පිරිවැටුමෙන් (පිළිසන්බව මුදු බැලූකල්හි යුසේයි.) දුක්ඛලක්‍ෂණං, දුඃඛලක්‍ෂණය; යාථාවසරසතො, අවිපරිත සභාව වශයෙන්; උප ඬාති, වැටහේ; නානාධාතුයො, වක්‍රස්ථාතූාදී නානාප්‍ර කාර ධාතූන්; විනිබ්‍රුජ්ජනා, නුවණින් විභජනයකොටා; (වෙන්වෙන් වශයෙන් බෙදා යුසේයි.) සතවිනිබ්‍රහාගෙ, සතවිනිභෞගය; කතෙ, කළකල්හි; (සන්නතියනාදියෙන් පිළිසන්වූ ගතබොල්බව නුවණැසින් බිඳපියා බැලූකල්හි යුසේයි.) අනන්‍යලක්‍ෂණං, අනාත්මලක්‍ෂණය

තෙම; යාථාචසරසතො, අවිපරිතසවහාවවශයෙන්; උපසාහි, වැටහේ; එත්ථව, මේ අදියරෙහි; හෙවත්-මේ චක්ඛු යනාදි පාඨයෙහි; (වශබ්ද වාක්‍යාරම්භයෙහියැ.) අනිච්චං, අනිත්‍යයැ; අනිච්චලක්ඛණං, අනිත්‍ය ලක්ෂණයැ; දුක්ඛං, දුඃඛයැ; දුක්ඛලක්ඛණං, දුඃඛලක්ෂණයැ; අනත්තා, අනාත්මයැ; අනත්තලක්ඛණං, අනාත්මලක්ෂණයැ; ඉති, මේ පද යන්තේ; අයංවිභාගො, මේ වක්‍යමාණවූ විනිශ්චයතෙම; වෙදිතබ්බො, දතයුත්තේය; තත්ථ, ඒ අනිච්චං යනාදි පාඨයෙහි; අනිච්චනති, අනිත්‍යයැනම්; ඛනිපඤ්චකං, සකකුසන්තප්පදෙනාගේ පිණ්ඩයයි; (සකකු පඤ්චකය යුජ්ජෙයි.) කසමා, කවරහෙයින් යත්? උපපාදවයඤ්ඤාචත්ත භාවා, ඉපදීමි බිඳීමි විසින් වෙනස්වන බැවින්; වා, නොහොත්; හුක්ඛා අභාවතො, ඇතිවැ නැතිවන හෙයින් (ඛනිපඤ්චකං, සකකුපඤ්චකය තෙම; අනිච්චං, අනිත්‍යතම; 0) උපපාදවයඤ්ඤාචත්තං, ඉපදීමි බිඳීමි විසින් වෙනස්වනබව; අනිච්චලක්ඛණං, අනිත්‍යලක්ෂණතම; වා, නොහොත්; හුක්ඛා අභාවසංඛාතො, ඇතිවැනැතිවනබවයයි කියන ලද; ආකාරවිකාරො, ආකෘතියගේ විකෘතියැ; හෙවත්-සවරූපයාගේ විරූපයතෙම; (අනිච්චලක්ඛණං, අනිත්‍යලක්ෂණ තම;)

* මෙහි අනිත්‍යයනම් පුනපුනා ඉපිදූ ඉපිදූ බිඳිබිඳි පවත්නාවූ සකකුපඤ්චකය තෙමෙයි. අනිත්‍යලක්ෂණනම් ඒ සකකුපඤ්චකයාගේ ඉපදීම බිඳීමයි.

11.(ඤ) යං, යම් සකකුපඤ්චකයෙක්; අනිච්චං, අනිච්චනම් වේද; තං, ඒ සකකුපඤ්චකයතෙම; දුක්ඛං, දුක්ඛතම; ඉති, මෙපරිද්දෙන්; වචනනොපන, බුදුන් වදාළහෙයින් වනාහි; තදෙවඛනිපඤ්චකං, ඒ සකකුපඤ්චකයමැ; දුක්ඛං, දුක්ඛතම; කසමා, කවරහෙයින්යත්; අභිණ්ණසම්පට්ඨිලනතො, නිත්‍යයෙන් පිඩාකරන හෙයින්; අභිණ්ණ සම්පට්ඨිලනාකාරො, නිත්‍යබාධන සවහාවයතෙම; හෙවත්-නිතර පෙළනබවැ; දුක්ඛලක්ඛණං, දුඃඛලක්ෂණතම; යං, යම් සකකුපඤ්චක යෙක්; දුක්ඛං, දුක්ඛතමිවේද; තං, ඒ සකකුපඤ්චකයතෙම; අනත්තා, අනාත්මතම; ඉති, මෙපරිද්දෙන්; වචනනොපන, බුදුන්වදාළහෙයින් වනාහි; තදෙවඛනිපඤ්චකං, ඒ සකකුපඤ්චකයමැ; අනත්තා, අනාත්ම තම; කසමා, කවරහෙයින්යත්; අවසවත්තනතො, තමාවශයෙහි නොපවත්නා හෙයින්; අවසවත්තනාකාරො, තමාවශයෙහි නොප වත්තාබවැ; අනත්තලක්ඛණං, අනාත්මලක්ෂණතම; ඉති, උක්තප්‍රකාර යෙන්; අනිච්චං, අනිත්‍යයැ; දුක්ඛං, දුඃඛයැ; අනත්තා, අනාත්මයැ; අඤ්ඤාදෙව, අනිකෙක්මැයි; අනිච්චදුක්ඛානත්තලක්ඛණාති, අනිත්‍ය දුඃඛානාත්මලක්ෂණයෝවූමු; අඤ්ඤාති, (එව) අත්‍යයෝමැයි; හි, ඒ සැබැමය; පඤ්චකකුක්ඛා, පඤ්චකකුයෝවූමුද; වාදසායනනාති, දෙළොස් ආයතනයෝවූමුද; අසාරසධාතුයො, අටළොස් ධාතුහු වූමුද; ඉති, යනාදිමු; ඉදංසබ්බමපි, (ධම්මජනං,) මේ සකලසංසකාර ධම්ම පුඤ්ජයමැ; අනිච්චං, අනිත්‍යතම; දුක්ඛං, දුඃඛතම; අනත්තා,

සමමානවිනෝදනීය-ආයතනවිභාගිකථා

ආකාරයටම, වුත්තප්පකාර, කියනලද ප්‍රභේද ඇත්තාවූ; ආකාර විකාර, ආකාරයින්ගේවිකාරිත්වය; හෙවත්-සරූපයන්ගේවිරූපභාවයෝ බුද්ධි; අනිත්වදුක්ඛානතලක්ඛණාති, අනිත්‍යදුඃඛාතාවලක්ඛණ නම් සුඛි; ඉති (ඉදංවුත්තං,) මෙකියනලද්දේ; සුත්තනතභාජනියංතාමා සුත්තනතභාජනියනම්වේ; එත්, මේ සුත්තනතභාජනියයෙහි; සංඛේ පතොපන, සංකෞප වශයෙන් වනාහි; දසායතනාති, දශආයතන කෙනෙක්; කාමාවචරති, කාමාවචරනම්හුයි; චේ, දෙආයතන කෙනෙක්; තෙභුමකාති, ත්‍රේභුමිකනම්හුයි; සබ්බසුප්පි, සියලුම ආයතනයන්හි; සමසතවාරො, විදසුන්වැඩීමේ පිළිවෙල; කවිනොති, වදාළසේකැයි; වෙදිතබ්බො, දතයුත්තේය;

* දසායතනාති යන්නෙන් ඖදුරිකායහන දශයද වේ යන්නෙන් මනායතන ධර්මායතනයන්ද දක්වා. මේ සුත්තනතභාජනියයෙහි විදශිතාවච අරමුණුවන ත්‍රේභුමිකායතනයන්ම වදාළසේක. ලොකොත්තරයතනයන් නොවදාළසේක යනු මෙහි අභිප්‍රාය වේ.

සුත්තනතභාජනිය නිමි.

12

අභිධම්මභාජනියෙ යථාහෙඨා විපස්සකානං උපකාරණාය වක්ඛායනනං රූපායනනනි යුගලනො ආයතනාති වුත්තාති නථා අවඤා අජකිනතික බාහිරනං අබ්බොකාරනො සභාව දස්සනත්ථ. වක්ඛායනනං සොනායනනනි එවං අජකිනතික බාහිර වචණාන නයෙන වුත්තාති, නෙසං නිද්දෙසවාරෙ නත්ථ කනමං වක්ඛායනනනි ආදිති හෙඨා වුත්තනසෙනෙව චෙදිතබ්බාති, සංපනෙනං ධම්මායනන නිද්දෙසෙ නත්ථ කනමා අසභිතධාතු රහකකයො දෙසකකයො මොහකකයොති වුත්තං, නත්‍රායමණො, අසභිතධාතුති අසභිත සභාව. නිබ්බානං, යසමාපනෙනං ආගමම රහාදයො බිසනති නසමා රහකකයො දෙසකකයො මොහකකයොතිවුත්තං, අසමෙත්ථ ආවර්සනං සමානත්ථකථා, විනණ්ඩවාදිපනාහ පාටිසෙකකං නිබ්බානං නාම නත්ථ කිලෙසකකයොව නිබ්බානනනි, සුත්තං ආහරනිව වුත්තෙති නිබ්බානං. නිබ්බානනනි ආවුසො සාපිසුත්තවුච්චති, කනමංනුරො ආවුසො නිබ්බානනනි, යොරො ආවුසො රහකකයො දෙසකකයො මොහකකයො ඉදං වුච්චති නිබ්බානනනි එනං ජමබ්බාදක සුත්තං ආහරිතා ඉමනා සුත්තෙන චෙදිතබ්බං පාටිසෙකකං නිබ්බානං නාමනත්ථ කිලෙසකකයොව නිබ්බානනනි ආහ.

12.(ක) අභිධම්මභාජනියෙ, අභිධම්මභාජනියයෙහි; (අවඤා යන්න හා සමබකිති.) හෙඨා, යටැ සුත්‍රානතභාජනියයෙහි; විපස්සකානං, විදසුන් වඩන්නාවූ පුහුල්තව; උපකාරණාය, උපකාරවනු පිණිස;

වක්ඛායනනං රූපායනනනි, වක්ඛායනනං රූපායනනංසි; සුගලනො, වාරුලබ්බනසුගම වශයෙන්; ආයනනාති, ආයනනයෝ; යථා, යම්සේ; චුත්තාති, වදාලානුද; තථා, එමෙන්; අවක්ඛා, නොවදරු; අඤ්ඤානික බාහිරානං, ආධ්‍යාත්මිකවාහ්‍ය වශයෙන් අභිඥෙයවු ආයනනයන්ගේ; අබ්බකාරනො, අසමමිශ්‍ර වශයෙන්; සභාවදස්සනත්ථං, සභාවය දුක්ඛිම පිණිස; වක්ඛායනනං සොනායනනනි, වක්ඛායනනං සොනා යනනං යන වචනයෝ; එවං, මෙබඳුටු; අඤ්ඤානිකබාහිරවචනාන නයෙන, ආධ්‍යාත්මිකායනන වාහ්‍යායනනයන් පිරිසිදිනා නයින්; චුත්තාති, වදාලන; තෙසං, ඒ ආයනනයන්ගේ; නිද්දෙසවාරො, නිද්දෙස වාරයෙහි; තත්ථකතමං වක්ඛායනනනි ආදීති, තත්ථකතමං වක්ඛා යනනං යනාදිවු පදයෝ; හෙය්, යටැ සුත්තනනහාජතියයෙහි; චුත්ත නයෙනෙව, වදාල නයින්මැ; වෙදිනබ්බාති, දනසුත්තාහ; ධම්මායනන නිද්දෙසෙ, ධම්මායනන නිද්දෙසයෙහි; තත්ථකතමා අසඬිතධාතුං පෙං මොහකකියොති, තත්ථකතමා අසඬිතධාතුං පෙං මොහකකියොසි; යංපනෙනං, යම් වචනයෙක්; චුත්තං, බුදුන් වදාලයේක්ද; තත්‍ර, ඒ වචනයෙහි; අයං, මේවක්ඛායනාවුයේ; අනෙථා, අපීය වේ; (යංපනෙන යන්නෙහි එතව්ච්ඤායාගේ අපීය යච්ච්ඤානුගතික වේ තව්ච්ඤාදි ප්‍රයෝගයන්හිද මෙසේ දනසුතු.) අසඬිතධාතුති, අසංසකානධාතුව නාති; අසඬිතසභාවං, අසංසකාන සභාවටු; හෙවත්-කමාදි ජනක ප්‍රත්‍යයයන් විසින් නොසකස්කළ පියොවිබැව් ඇත්තාවු; තිබ්බානං, තිථිණයතෙමෙයි; එතං, මේ තිථිණයට; ආගමම, පැමිණ; (තිවත් අරමුණුකොටැ යුයේයි.)

* මෙහි නිථිණයට පැමිණීම නම් සපීසංසකාරධම්මයන් කෙරෙන් උත්තකණ්ඩාවට පැමිණියාවු විසංසකාරවු නිථිණයෙහි ප්‍රාග්භාරවු හෙවත්-තිවණට නැබුරැවු ගොත්‍රභූ ඥානලාභය කරණකොටගෙන සංසකාරුලබ්බනග්‍රහණයෙන් පෙරලා හළ සිත් ඇත්තාවු යොගාවචර යාගේ තිවත් පසක් කරන්නාවු මාගීඥාය කරණකොටගෙන නිථිණය අරමුණු කිරීමයි. එහෙයින් කිහිඤාමොති සබ්බසංඛාරෙහි තිබ්බිණ්ණස්ස විසංඛාරනිත්තස්ස ගොත්‍රභූතා විවර්තිතමානස්ස මග්ගෙන සච්ඡිකරණෙනාති අනෙථාසි(මු: ටි:)

12.(කා) රුගාදයො, රුගාදි කිලවිෂයෝ; යසමා, යම් හෙයකින්; බීයනති, ඝෘයවෙද්ද; තසමා, එහෙයින්; රුගකකියො දෙසකකියො මොහකකියොති, රුගකකියො පෙං මොහකකියොසි; චුත්තං, වදාල යේක; අයං, මෙකියනලදුයේ; එත්ථ, මේ නිථිණය දක්වන තන්හි; ආවරියානං, සුචිවායසියන්ගේ; සමානත්ථකථා, සමාන අභිප්‍රාය ඇති කථාවයි;

* රුගකකියො යනාදි පදයන්හි “රුගොබීයති එත්ථාති රුගකකියො දෙසොබීයති එත්ථාති දෙසකකියො මොහොබීයති එත්ථාති මොහකකියො”යි අධිකරණ සාධන නිළිවන වියයුතුය. එත්ථ, මේ අසඬිත

ධාතුචෙති; රුහො, රුගයතෙම; බියති, ඤයවේද; ඉති, එහෙයින්; හෙවත් එතඤ්ඤා අධිකරණ සාධනයෙන් ව්‍යාකෘතීන්හු වූ අසංකෘතධාතු තොමෝ; රුගකඛයො, රුගකඛයනම; අනික් දෙපදයෙහි අපීද මෙසේ දතයුතුයි. රුගශබ්දපද බිධානුහු හෙරෙන් ණප්‍රත්‍යයවැ රුගකඛයො යි කෘදන්තයෙන් සිබ්බි උපපදවූ රුගශබ්දයතෙම ලොභවෛත සිකය දක්වා, බි ධාතුහුගේ කර්තෘවී ක්‍රියාතොමෝ නිජාණ සංකෘත අසංකෘත ධාතුව අරමුණුකොටගෙන මාගීඥන ඵලඥනයන්ගේ රුගය සමුලඝානනය කරන්නාවූ ප්‍රභායක ශක්තිය මුඛ්‍යවශයෙන්ද රුගයාගේ අභාවප්‍රාප්තිය කාරණොපවාරවශයෙන්ද දක්වා, එතඤ්ඤා අධිකරණ සාධනයතෙම ඒ මාගීඥන ඵලඥනයන්ට විෂයවූ නිජාණ සංකෘත අසංකෘත ධාතුවගේ ආලම්භන ආලම්භාධිපති ප්‍රත්‍යයශක්තීන් ස්ථානස්‍වාරූථී වශයෙන් දක්වා, ණප්‍රත්‍යයතෙම ස්ථානස්‍වාරූථී වශයෙන් අවගන්තව්‍යවූ නිජාණ සංකෘත අසංකෘත ධාතුව දක්වා.

12.(කි) විතණ්ඩවාදිපන, විතණ්ඩවාදි පුද්ගලතෙම වනාහි; පාරි යෙකකං, වෙන්වැ පවත්නාවූ; නිබ්බානංනාම, නිජාණයෙක් නම්; නඤ්ඤා, නැත; කිලෙසකඛයොව, රුගාදි කෙලයයන්ගේ ඤයභාවයමැ; නිබ්බානං, නිජාණනම; ඉති, මෙසේ; ආහ, කි; සුත්තං, ප්‍රච්චිතපාලියක්; ආහරඉතිව, ගෙනහැර දක්වයි; චුතෙන, කිකල්හි; (චුතෙතායනුදපායයි. එසේවුව චුතෙනා, කියනලද්දවූ විතණ්ඩවාදිතෙම; ආහ යන්න හා සමකකරනු.) ආවුසොසාරිපුත්ත, ඇවැත්ති ශාරිපුත්‍රස්ථිරය; නිබ්බානං, නිජාණය; නිබ්බානනනි, නිජාණයයි; (තයා, නුඹවහන්සේ විසින්; 0) චුච්චති, වදාරණුලැබෙයි; ආවුසො, ඇවැත්ති ශාරිපුත්‍රස්ථිරය; කතමං, කුමක්; නිබ්බානංනුබො, නිජාණය නම් වේදේ; ඉති, (ප්‍රච්චති) මෙසේ විචාරයි; ආවුසො, ඇවැත්ති; යොබොරුගකඛයොව, යම් රුගඤ්ඤායවිමෙකුත්; (යො) දෙසකඛයොව, යම් දෙසඤ්ඤායවිමෙකුත්; (යො) මොහකඛයොව, යම් මොහඤ්ඤායවිමෙකුත්; (අඤ්ඤා, ඇද්ද; 0) ඉදං, මේ රුගාදීන්ගේ ඤයවීමැ; (මෙ, මාවිසින්; 0) නිබ්බානනනි, නිජාණයයි; චුච්චති, කියනුලැබේ; එත. ජඣුබාදකසුත්තං, මේ ජඣුබාදක සුත්‍රය; ආහරිතා, ගෙනහැරදක්වා; පාරි යෙකකං, වෙන්වැ පවත්නාවූ; නිබ්බානංනාම, නිජාණයෙක් නම්; නඤ්ඤා, නැත; කිලෙ සකඛයොව, කෙලෙසුන් නැසීමමැ; නිබ්බානං, නිජාණනම; ඉතිනා සුත්තෙන, මේ සුත්‍රය හෙතෙමාටගෙනැ; (ඉදංකාරණං, මේ කාරණයැ; 0) වෙදිතබ්බංඉති, දතයුත්තේයයි; ආහ, කි;

* විතණ්ඩවාදි පුද්ගලතෙම වනාහි රුගවෛෂමොහයන්ගේ ඤය භාවය හෙවත් විනාශවීමයි කියනලද කාරණප්‍රඥප්තියමැ නිජාණ යයි දක්වා. මාගීඵලවිතනයන්ට අරමුණු වූ පරමාධිපතිවූ අසංකෘත ධාතුසංකෘත නිජාණයෙක් වෙන්වශයෙන් නැතැයි යන සාධකය පිහිටවනු පිණිස සංයුත්තයෙහි අධ්‍යයනවර්ගයෙහිවූ ජඣුබාදක සුත්‍රය වරදවා වටහාගෙනැ සාධකකොටැ පැය යනු භාවයි.

13

සොවනනබ්බො කිංපන යථාවෙන. සුනන. නථාඅසොති, අධා
 චක්ඛති ආමනස් සුනනනො මුඤ්චිතා අසොති නනො වනනබ්බො
 ඉදං නාව නෙ සුනන. ආහන. අනන්තරසුනන. ආහගති, අනන්තර
 සුනන. නාම අරහනන. අරහනනනති ආවුසො සාරිසුනන වුවවති,
 කනමංනුබො ආවුසො අරහනනනති, යොබො ආවුසො ගුහකකයො
 දෙසකකයො මොහකකයො ඉදං වුවවති අරහනනනති, ඉදං නසෙස
 වානනනර. ආහනංසුනනං, ඉමසමිංපන නි. ආහනෙ ආහ.
 සු නිබ්බානංනාම ධම්මායනන පටිසාපගෙනා ධම්මො, අරහනන.
 වනනාගෙබ්බා, නිබ්බාන. සච්ඡිකතා විහරගෙනා ධම්මසෙනාපති
 නිබ්බානං සුවච්ඡිනොපි අරහතන. සුවච්ඡිනොපි කිලෙසකකයමෙව
 ආහ, කිංපන නිබ්බානඤ්ච අරහනනඤ්ච එක. උදුහු නානංති,
 එකංවාහොතු නානංවා කො එකි නයා අතිබහු. වුණ්ණි කරණ.
 කගෙතෙනන අසො න තං. එකංනාන. ජානාසිති, නනුඤ්ඤ
 සාධුහොතිති එවංසුතපසුතං. සුවච්ඡිනො වසෙවතු. අසකෙකානෙනා
 ආහ ගුහාදින. බිණ්ණෙන උපපතනනනා අරහනන. ගුහකකයො
 දෙසකකයො මොහකකයොති වුවවතිති, නනොන. ආහංසු මහා
 කමමංතෙ කනංලඤ්ඤ දධාපි නං. වදුපෙතෙනා එනදෙව වදුපෙය්‍ය,
 යථෙව ව නෙ එන. විහජිතා කපින. එවං. ඉදමපි සලලකෙබ්බි,
 නිබ්බානඤ්ච ආගමම ගුහාදයොබිණාති නිබ්බාන. ගුහකකයො
 දෙසකකයො මොහකකයොතිවුනන. නිණ්පිතිඑනාති නිබ්බානසෙසව
 අභිවචනාතිති.

13. සො, ඒ විතණ්ඩවාදිපුද්ගලතෙම; කිංපන, කිමෙක්ද; එනං
 සුතතංයථා, මේ ප්‍රචචනපාලිය යම්සේද; තථා, එමෙන්; (නිබ්බාන
 පදසං, නිබ්බානපදයාගේ; 0) අසො, අථය; (ගහෙනබ්බො, ගත
 යුතුදේ; 0) ඉති, මෙසේ; වතතබ්බො, කියයුතු වේ; ආම(ගහෙනබ්බො,
 එසේය ගතයුතු වේ; සුතතතො, ප්‍රචචනපාලිය; (නොහොත්-ප්‍රචචන
 පාලියෙන්; 0) මුඤ්චිතා, මුද; (අඤ්ඤා 0) අසො, අත්‍යවූ අථයක්;
 නත්ති, නැත; ඉති, මෙපරිද්දෙන්; අධා, එකානනයෙන්; වකකිති,
 කියන්නේය; තතො, ඉක්බිති, (සො, ඒ විතණ්ඩවාදි පුද්ගලතෙම;
 වතතබ්බො, කියයුතු වේ; තෙ, තා විසින්; ඉදංසුතතං, මේ ප්‍රචචන
 පාලිය; තාම, වක්‍ෂ්‍යමාණ ප්‍රචචන පාලියට පළමු; ආහනං, ගෙන ඇර
 දක්වනලදය; අනන්තරසුතතං, අනතුරුවූ ප්‍රචචන පාලිය; (කිං,
 තෝ; 0) ආහර, ගෙනඇරදක්වයි; ඉති, මෙසෙසින්; වතතබ්බො,
 කියයුත්තේය; අනන්තරසුතතංනාම, අනතුරුවූ ප්‍රචචනපාලිය නම්;
 අරහතනං අරහතනනති, පෙ, ඉදං වුවවති අරහතනනති, අරහතනං
 පෙ, අරහතනං යන; තසෙසව, ඒ විතණ්ඩවාදි පුද්ගලයා ඇරදක්වූ
 සුත්‍රයාගේම; අනන්තරං, අනතුරුව; ආහනං, ඇරදක්වූ; (ආහනං
 සිද පාඨයි.) ඉදංසුතතං, මේ ප්‍රචචන පාලියයි; (සාධක පාඨාථි

මෙසේයි.) ආවුසොසාරිපුත්ත, ඇවැත්ති ශාරිපුත්‍රසථවිරය; අරහත්තං අරහත්තනති, අරහත්තං අරහත්තංසි; වුච්චති, කියනුලැබේ; කතමං, කුමක්; අරහත්තංනුබො, අභිත්ථලයකම්චේදේ; ඉති, (පුච්ඡති) මෙසේ විචාරයි; ආවුසො, ඇවැත්ති; යොබොරුගකකියො, යම් රුග ඝයවීමේකුත්; පෙයොමොහකකියො, යම් මොහඝයවීමේකුත්; (අත්ථි, ඇද්ද; 0) ඉදං, මේ රුගාදීන්ගේ ඝයවීමැ; අරහත්තනති, අභිත්ථලයයි; වුච්චති, කියනුලැබේ; ඉමසම්පන, මේ ප්‍රචවන පාය වනාහි; ආහතෙ, ගෙනහැරදුක් වූ කල්හි; නං, ඒ විනණ්ඩවාදී පුද්ගල යාට; ආහංසු, කිහු; (කිංආහංසු, කුමක්කිහුද යත්; 0) නිබ්බානංනාම, නිථාණයකම්; ධම්මාසනපරියාපනෙතා, ධම්මාසනකයෙහි ඇතුළත් වූ; ධම්මො, පරමාථධම්මයෙකැ; අරහත්තං, අභිත්ථලයතෙම; චත්තාරො ඛකා, සකකියෝ සතරෙකැ; නිබ්බානං, නිථාණය; සච්ඡිකත්තා, සාක්ෂාත්කොටැ; හෙවත්-පසක්කොටැ; විහරන්තො, වාසයකරන් නාවූ; ධම්මසෙතාපති, දම්සෙනෙවි සැරියුත් මහරහතුන් වහන්සේ; නිබ්බානං, නිථාණය; පුච්ඡන්තොපි, පුච්චන්තාලද්‍රවත්; අරහත්තං, අභිත්ථලය; පුච්ඡන්තොපි, පුච්චන්තාලද්‍රවත්; කිලෙසකකියමෙව. කෙලෙසුත්තැසීමමැ; ආහ, වදාලසේක; කිංපන, කිමෙක්දේ; නිබ්බා නංව, නිථාණයත්; අරහත්තංව, අභිත්ථලයත්; ඵකං, සමානවත්ත. තේදේ; නොහොත්-ඵකක්දේ; නානං, අසමානවත්තේදේ; හෙවත්-වෙනස්දේ; ඉති (ආහංසු, 0) මෙසේකිහු; ඵකංවාහොතු, සමාන වත්තේහෝ වේවා; නොහොත්-ඵකක්හෝ වේවා; නානංවා (හොතු,) අසමානවත්තේ හෝ වේවා; හෙවත්-වෙනස් හෝ වේවා; ඵත්ථා, මේ කරුණෙහි; අතිබහුං, ඉතා බොහොමයක්; වුණ්ණේකරණං, සමානයැ අසමානයැ කියා හෝ ඵකක්යැ වෙනස්යැ කියා හෝ විභාගකොටැ කැබැලිකිරීමැ; නොහොත්-කුඩාවූවක් කිරීමැ; කරොන්තන, කරන් නාවූ; තයා, තා කරණකොටගෙනැ; කොඅත්ථො, කුමන ප්‍රයොජන යෙක්ඇත්තේද; (කුමන වැඩෙක්ද වැඩෙක්නැත යුසේයි.) තිං, තෝ; ඵකංවා, සමානනමැයිකියාහෝ; නොහොත්-ඵකක් නමැයි කියාහෝ; නානංවා, අසමානනමැයි කියාහෝ; හෙවත්-වෙනස්නමැයි කියාහෝ; නජ්ඣාසි, නොදන්නෙහියැ; (ඉතිසමාපතියෙහිතිපා.) ඤානෙ, අප ගෙන් දැනගැන්මක් ඇතිකලැ; සාධු, යහපතෙක්; නොහොත්-සත් පුරුෂයෙක්; හොතිනනු, කියගනොවෙයිද; ඉති, මෙසේ; (චත්තබ්බො, කියයුත්තේය; 0 “ඵකංවා හොතු. පෙ. සාධුහොති” යන්න සක වාදිහුගේ කීමයි) ඵං, මෙයාකාරයෙන්; පුතපුතං, නැවතනැවත; පුච්ඡන්තො, පුච්චන්තාලද විනණ්ඩවාදී පුද්ගලතෙම; වඤ්ඤාදි, සක වාදී පුද්ගලයා රචවන්ට; අසකෙකානෙතා, (අසකකුණ්ණා) නොහැ කිවැ; රුගාදිනං, රුගාදිකෙලයන්ගේ; ඛිණ්ණෙන, ඝයවූඅනුගයෙහි; හෙවත්-ඝිණ්ණ නම්ලද මායාවශානයෙහි; උප්පන්නතො, උපත් බැවින්; අරහත්තං, අභිත්ථලයැ; රුගකකියො දෙසකකියො මොහකකියොති, රුගඝයවීමයැ වෙමඝයවීමයැ මොහඝයවීමයැයි; වුච්චති,

කියනුලැබේ; ඉති, මෙසේ; ආහ, කිය; තහො, ඉක්බිති; නං, ඒ විතණ්ඩවාදී පුද්ගලයාට; (සකවාදී, සකවාදීපුද්ගලතෙම;ට) තෙ, තා විසින්; මහාකමම, මහත්වූ කටයුත්තෙක්; කතං, කරනලදයැ; ලඤ්ඤං දන්තා, අල්ලස්දී; නං, ඒවචනය; නොහොත්-නං, තා; ට වද පෙනෙතාපි, කියවන්නාවූ ජනතෙමේද; එතදෙව, මේ තාකිනියා වචනයම; වදපෙය්‍ය, කියවාගන්නේය; තෙ, තා විසින්; එතං, මේ අභියා; හෙවත්-මේ අභීත්ඵලයැ; විහජ්ඣා, විහජනයකොටැ; (අක්‍ෂර මාත්‍රයෙක්හි නොපිහිටා ලිනවූ අභිය බෙදා උපුටා ඇර දක්වා යුක්තියි.) කපිතංයපෙවච, කියනලද්දේ යම්සේද; (වචාකෘත්‍යාලංකාරයෙහියැ.) එවං, එපරිද්දෙන්; ඉදමපි, මේ අභියද; හෙවත්-මේ නිජාණයද; සලල කෙබහි, සලකව; හි, ඒ සැබෑමය; නිබ්බානං, නිජාණය; ආගමම, අරමුණුකොටැ; රුගාදයො, රුගාදිකෙලයෝ; බිණා, ක්‍ෂයවෙද්ද; ඉති, එහෙයින්; නිබ්බානං, නිජාණය; රුගකකයො දෙසකකයො මොහකකයොති, රුගක්‍ෂයැ වෙෂක්‍ෂයැ මොහක්‍ෂයැයි; වුත්තං, වදල සේක; හි, ඒ සැබෑමය; එතාතිනිණ්ඨි, රුගකකය යනාදිවූ මේ නම් තුණද; නිබ්බානස්සෙව, නිජාණයාගේම; අභිවචනාති, අභිථනාම යෝසි;(ඉති සමාප්තියෙහිතිපා.)

14

සවෙච්චං. වුත්තෙ සඤ්ඤානතිං. ගවජනි ඉවෙච්චං. කුසලං, නොවෙබ්බුතිබ්බානානායකාරොගබ්බො, කථං, ඉදං නාවසුච්ඡිනබ්බො රුගකකයො නාම රුගකසෙව ඛයො උදුහු දෙසමොහානමපි දෙස කකයොනාම දෙසස්සෙවඛයො උදුහු රුගමොහානමපි මොහකකයො නාම මොහසෙවඛයො උදුහු රුගදෙසානමපිති, අධ්‍යාපකති රුගකකයොනාම රුගකකසෙවඛයො දෙසකකයොනාම දෙසස්සෙව ඛයො මොහකකයොනාම මොහසෙවඛයොති, නනොචනනබ්බො නචවාදෙ රුගකකයො එකං නිබ්බානං හොති දෙසකකයො එකං මොහකකයො එකං නිණ්ණං අකුසලමුලානං ඛයෙ තිණ් නිබ්බා නාති හොනති, චතුත්තං උපාදනානං ඛයෙ චනනාපි පඤ්චනනං නිවරණානං ඛයෙ පඤ්ච ජනනං නණ්ණාකායානං ඛයෙ ජ සනනනනං අනුසයානං ඛයෙ සනන අභිනනං මච්ඡනනානං ඛයෙ අභි නවනනං නණ්ණාමුලකධමමානං ඛයෙ නව දසනනං සංයොජනානං ඛයෙ දස දියබ්බි කිලෙසසහස්සස්සූපයෙ පාටියෙකකං පාටියෙකකං නිබ්බානනති බ්බුතිනිබ්බානාතිහොනති, නඤ්චනනෙ නිබ්බානානං පමාණනති, එවං පනඅගහෙත්වා නිබ්බානං ආගමම රුගාදයො බිණාති එකමෙව නිබ්බානා රුගකකයො දෙසකකයො මොහකකයොති වුවවති, තිණ්ඨි හෙනාති නිබ්බානස්සෙව අභිවචනාතිනිගණන, සවෙච්චං එවං. වුත්තෙති නසලලකෙති චලාපිකතාය කාරොගබ්බො.

14. එවං, යථොක්තතසින්; වුත්තෙ, කිකල්හි; සඤ්ඤානතිං, හැග විමට; (පඤ්ඤානතිංසිද පාඨයි. එසේවුව) පඤ්ඤානතිං, වටහාලීමට; සවෙච්චති, ඉදින්යේනම්; ඉවෙච්චං, මෙසේ හඟවාලීම හෝ වටහා

ලීම; කුසලං, මැනවි; නොවෙ (සඤ්ඤානිංගච්ඡති,) ඉදින් හඟවාලීමට නොයේනම්; නොහොත්-නොවෙ (පඤ්ඤානිංගච්ඡති,) ඉදින් වටහාලීමට නොයේනම්; (සකවාදිනා, සකවාදිනු විසින්; විතණ්ඩවාදී, විතණ්ඩවාදී පුද්ගලනෙම; 0) බහුනිබ්බානනාය, කෙවලවූ නිජාණයාගේ බොහෝවූ නිජාණ භාවප්‍රාප්තිදෙසය; කාරෙතබ්බො, අවබෝධකරවියයුතු; නොහොත්-බහුනිබ්බානනාය, බොහෝ නිවන් ඇති බැවින්; කාරෙ තබ්බො, කරවියයුතු; (වරදෙහි පිහිටවියයුතුයි සේයි.) කථං, කෙසේ කරවිය යුතුද යත්?; (සො, ඒ විතණ්ඩවාදී පුද්ගලනෙම; 0) ඉදං, මේ වචනය; තාව, පලමුකොට; පුච්ඡතබ්බො, පිළිවිසියයුතු; රුගකකයො නාම, රුගයාගේ නැසීම නම්; රුගස්සෙව, රුගයාගේම; බයො, නැසීම වේද; උදුහු, නැතහොත්; දෙසසමොහානමපි, වෙෂමොහයන්ගේත්; (බයො, නැසීමවේද;) දෙසකකයොනාම, වෙෂයාගේ නැසීමනම්; දෙසස්සෙව, වෙෂයාගේම; බයො, නැසීමවේද; උදුහු; නැතහොත්; රුගමොහානමපි, රුගමොහයන්ගේත්; (බයො, නැසීමවේද;) මොහ කකයොනාම, මොහයාගේ නැසීම නම්; මොහස්සෙව, මොහයාගේම; බයො, නැසීමවේද; උදුහු, නැතහොත්; රුගදෙසානමපි, රුගවෙෂ යන්ගේත්; (බයො, නැසීමවේද;) ඉති, මෙසේ; (පුච්ඡතබ්බො, පිළිවිසියයුතු; 0) රුගකකයොනාම, රුගයාගේ නැසීම නම්; රුගස්සෙව, රුගයාගේම; බයො, නැසීමයැ; දෙසකකයොනාම, වෙෂයාගේ නැසීම නම්; දෙසස්සෙව, වෙෂයාගේම; බයො, නැසීමයැ; මොහකකයො නාම, මොහයාගේ නැසීම නම්; මොහස්සෙව, මොහයාගේම; බයො, නැසීමයැ; ඉති, මෙපරිද්දෙන්; අඛා, එකානනයෙන්; වකභි, කියත් නේයැ; තතො, ඉක්බිති; (සො, ඒ විතණ්ඩවාදී පුද්ගලනෙම; 0) තව, තාගේ; වාදෙ, ලබ්ධියෙහි; රුගකකයො, රුගයාගේ විනාශයනෙමේ; එකං නිබ්බානං, එක් නිවණෙක්; හොති, වේ; දෙසකකයො, වෙෂයාගේ විනාශයනෙමේ; එකං (නිබ්බානං හොති,) එක් නිවණෙක් වේ; මොහකකයො, මොහයාගේ විනාශයනෙමේ; එකං (නිබ්බානං හොති,) එක් නිවණෙක් වේ; තිණ්ණං අකුසලමූලානං, ත්‍රිවිධවූ අකුසලමූලයන්ගේ; බයෙ, නැසීමෙහි; තිණ්ණිනිබ්බානාති, ත්‍රිවිධවූ නිජාණකෙනෙක්; හොනති, වෙත්; වතුත්තං උපාදුනානං, වතුර්විධ උපාදුනයන්ගේ; බයෙ, නැසීමෙහි; වත්තාරි (නිබ්බානාති,) වතුර්විධ නිජාණකෙනෙක්; (හොනති, වෙත්;) පඤ්ඤානං නිවරණානං, පඤ්ඤාවිධ නිවරණයන්ගේ; බයෙ, නැසීමෙහි; පඤ්ඤා (නිබ්බානාති හොනති,) පඤ්ඤාවිධවූ නිජාණ කෙනෙක් වෙත්; ඡන්තං තණ්හාකායානං, ඡච්චිධවූ තෘෂ්ණාකාය යන්ගේ; බයෙ, නැසීමෙහි; ඡ (නිබ්බානාති හොනති,) ඡච්චිධවූ නිජාණ කෙනෙක් වෙත්; සත්තන්තං අනුසයානං, සප්තවිධවූ අනුසයයන්ගේ; බයෙ, නැසීමෙහි; සත්ත (නිබ්බානාති හොනති,) සප්තවිධවූ නිජාණ කෙනෙක් වෙත්; අභ්‍යන්තං මිච්ඡත්තානං, අභ්‍යවිධවූ මිච්ඡාසංඝාත යන්ගේ; බයෙ, නැසීමෙහි; අභ්‍ය (නිබ්බානාති හොනති,) අභ්‍යවිධවූ

නිජාණකෙනෙක්වෙත්; නවනාං තණ්හාමූලකධම්මානං, නවවිධවූ තෘෂ්ණාමූලක ධර්මයන්ගේ; ඛයෙ, නැසීමෙහි; නව, (නිබ්බානානි හොනති) නවවිධවූ නිජාණකෙනෙක්වෙත්; දසනාං සංයොජනානං, දශවිධවූ සංයොජනයන්ගේ; ඛයෙ, නැසීමෙහි; දස, (නිබ්බානානි හොනති) දශවිධවූ නිජාණකෙනෙක්වෙත්; දියඝ්ඤිලෙසසහසසස, කෙලෙසුන් යෙලදහසක්වුනේ; හෙවත්-කෙලෙසුන් එක්දහස්පන්සිය යක්වුනේ; ඛයෙ, නැසීමෙහි; පාරියෙකකං පාරියෙකකං, වෙන්වෙන්වූ; නොහොත්-වෙන්වෙන් වශයෙන්; නිබ්බානං, (හොති) නිජාණ යෙක් වේ; ඉති, මෙකීනසින්; ඛනුතිනිබ්බානානි, බොහෝවූ නිජාණයෝ; හොනති, වෙති, තෙ, තාගේ; නිබ්බානානං, නිජාණයන්ගේ; පමාණං, ප්‍රමාණයෙක්; නත්ථිපන, නැත්තේමය; (අත්ථිපනසීද පාඨසි. එසේවුව අත්ථිපන, ඇත්තේදේහෝ යන අර්ථය වේ;) ඉති, මෙසේ; (වතතබ්බො, කියයුතු වේ; 0) එවංපන, මෙපරිද්දෙන් වනාහි; අග හෙතො, නොගෙනා; නිබ්බානං, නිජාණය; ආගමම, අරමුණුකොට; රුගාදයො, රුගාදිකෙලමයෝතුමු; බිණා, ක්‍ෂයවූවාහුද; ඉති, එහෙ සින්; එකමෙව්නිබ්බානං, හුදකලාවූම නිජාණය; රුගකකයො දෙස කකයො මොහකකයොති, රුගක්‍ෂයා වෙමක්‍ෂයා මොහක්‍ෂයාසී; වුවෙති, කියනුලැබේ; හි, ඒ කීමසැබව; තිණ්ඨි, ත්‍රිවිධවූම; එනාති, තෙල නම්හු; නිබ්බානසෙසව, නිජාණයාගේම; අධිවචනාති, නම්හුය; ඉති, මෙසේ; හෝ-මේ කීම; (ඔං, තෝ; 0) ගණහ, දැනගනුව, එවංපන, මෙපරිද්දෙන් වනාහි; වුතෙනපි, කිකල්හින්; (විතණ්ඩවාදී, විතණ්ඩ වාදීතෙම; 0) සවෙනසලලකෙකති, ඉදින්තොසලකානම්; (සකවාදිනා, සකවාදියා විසින්; විතණ්ඩවාදී, පරවාදීතෙම; 0) ඔලාරිකතාය, අත්‍යන්තසුක්‍ෂමවූ නිජාණයාගේ ඔදාරිකභාවප්‍රාප්තිදෙමය; කාරෙ තබ්බො, අවබෝධකරවියයුතු; නොහොත්-ඔලාරිකතාය, නිජාණ යාගේ ඔදාරිකතියෙන්; කාරෙතබ්බො, නිග්‍රහවට පැමිණිවියයුතු;

* “පසුච්ඡිතං නිවරණානං” යන්නෙන් අවිද්‍යානිවරණය සහි පඨාන සූත්‍රයෙහි වෙන්වශයෙන් නොවදුල බැවින් අවිද්‍යානිවරණ වර්තකොට ඇති නිවරණයන් පස්දෙනා දක්වයි; “ඡන්දාං තණ්හා කායානං” යන්නෙන් රූපතණ්හා, චේතනා, ධර්මතණ්හා සංඛ්‍යාත ශ්‍රති විධ තෘෂ්ණාකායයන් දක්වයි. සඤ්ඤායය සවරූප වශයෙන්ම දතයුතු. අමට්ඨිමිථ්‍යා සවභාවයෝ නම් බුදුක වන්දු විභවයෙහි දක්වූ මිථ්‍යාදූෂි මිථ්‍යාසංකල්ප මිථ්‍යාවාචා මිථ්‍යාකමාන්ත මිථ්‍යාආජිව මිථ්‍යාව්‍යායාම මිථ්‍යාසමාති මිථ්‍යාසමාධිහුසි. නවවිධ තෘෂ්ණාමූලක ධර්මයෝ නම් බුදුකවන්දු විභවයෙහි වදුලාවූ “තණ්හං පටිච්චපට්ඨයෙ සනා පටියෙසනං පටිච්චලාභො” යනාදියයි. දශසංයොජනය සවරූප වශයෙන්ම දතයුතුයි. “දියඝ්ඤිලෙස සහසසසස” යන්නෙහි නිමිත්ත මෙසේයි. අඤ්ඤාන දුතියො යස්සාති දියඤ්ඤා”යි වතුර්ථි බහුමිතිසි. යස්ස, යම් කෙලෙසුන් දහසකට; අඤ්ඤාන, අභිකිත්; දුතියො,

විසංඛ්‍යාපුණ්ණිවිමෙක් ඇද්ද; ඉති, එහෙයින්; නං, ඒ කෙලෙසුන්දහස; දියසිකිලෙසසහසං, එනම් වේ; වෛතසික දෙපණස්දෙනද ආලමන විජ්‍යනන ලක්ෂණයෙන් ත්‍රෛමික සිත් සියල්ල එකක් කොටද නාමධර්මයෝ තෙපණසෙක් වෙති ඒ තෙපණස්නාමධර්මයන් හා නිෂ්පත්තරූප අවලෝස්දෙනද ආකාශධාතුවද උපවය සත්‍යනි රූපවය එකක්කොටද ජරතාරූපයද අතිත්‍යතා රූපයද පිඬුකල කල්හි නාමරූපධර්මයෝ පන්සැත්තැදෙනෙක් වෙති. ඒ පන්සැත් තැව අඛ්‍යාතම බහිඛා සත්‍යානවයෙන් ගුණකලකල්හි එක්සිය පණසෙක්වෙති. කෙලෙසදහයෙන් ඔවුන් ගුණකලකලා යෙළදහසක් කෙලෙස්වෙතිසි දතයුතු.

15

කථං, අඛිබාලාහි අව්‍යදිපිමිගමකකවාදසොපි කිලෙසපරි සුසිනාවස්සං පටිසෙවනති, අථනෙසං පටිසෙවන පරියනෙන කිලෙසො චූපසමමති නවවාදෙ අව්‍යදිපිමිගමකකවාදසො නිබ්බානසුනනා නාම හොනති, ඔලාපිකං වනනෙතිබ්බානං පුලං කණ්ණොපි පිලක්ඛානං නසකෙකාති, එවංපන අගහෙට්ඨා නිබ්බානං ආගම මගාදසො බිණාති එකමෙව නිබ්බානං ගිගකඛයො දෙසකඛයො මොහකඛයොති චූචවති, නිණ්පි හෙනාති නිබ්බානසොප අභිවචනාතිති ගණන, සවෙපන එවං චූනෙනපි නසලලකෙඛති ගොත්‍රගුනාපි කාරෙනබ්බො, කථං, එවංනාව සුවර්ජනබ්බො ඩං ගොත්‍රගුනාම අර්ථිති චදෙසිති, ආමචදමිති, ගොත්‍රගුකඛණේ කිලෙසා බිණාබියනති බිසිසුනතිති, නබිණා නබියනති අපිච්චො බිසිසුනතිති, ගොත්‍රගුපන කිං ආරමමණං කරෙතිති, නිබ්බානං, නවගොත්‍රගුකඛණේ කිලෙසා න බිණා නබියනති අථවො බිසිසුනති ඩං අබිණොසුයෙව කිලෙසෙසු කිලෙසකඛයං නිබ්බානං පඤ්ඤපෙසි, අසංඛිනෙසු අනුසංයෙසු අනුසංයුතානං නිබ්බානං පඤ්ඤපෙසි නං නෙ නසමෙති, එවංපන අගහෙට්ඨා නිබ්බානං ආගමමගාදසො බිණාති එකමෙව නිබ්බානං ගිගකඛයො දෙසකඛයො මොහකඛ යොති චූචවති, නිණ්පි හෙනාති නිබ්බානසොප අභිවචනාතිති ගණන, සවෙපන එවං චූනෙනපි නසලලකෙඛති මගෙන කාරෙ නබ්බො,

16.(ක) කථං (කාරෙනබ්බො,) කෙසේ අවබෝධකරවියයුත්තේද; නොහොත්-කෙසේ නිග්‍රහවට පැමිණවියයුත්තේද; අඛිබාලාහි, අතිශයින් මුළුමුළු; (හිවචනාලංකාරයෙහියැ.) අව්‍යදිපිමිගමකකවාද යොපි, වලස් දිව් මුව වදුරු ඇති කර්මන්ත්‍රද; කිලෙසපරිසුසිනා, කෙලෙසුන් විසින් මඛිතලද්දේවැ; වස්සං, උපාදිනාකවූ සසභිය; හෙවත්-මෙවුන්දමි; පටිසෙවනති, සෙවනයකෙරෙත්; අථ, එසේ මෙවුන්දමි සෙවීමක් ඇතිකල්හි; නෙසං, ඒ වලස් දිව් මුව වදුරන් ඇති කර්මන්ගියවුන්ගේ; පටිසෙවනපරියනෙන, මෙවුන්දමි සෙවීම

අවසන්ති; කිලෙසො, රුගයනෙම; වූපසමෙති, සන්සිද්දෙන්තේය; තව, තාගේ; වාදෙ, ලබ්බියෙති; අච්ඡදිපිමගමක්කවාදයො, වලස් දිවි මුව වදුරන් ඇතිරිසන්තියහු; තිබ්බානප්පත්තානාම, නිවන් පැමිණියෝ නම්; හොනති, වෙත්; තෙ, තාගේ; තිබ්බානං, නිච්ඡාණය තෙම; ඔලාරිකාවත, ඔදාරිකවනුවිෂමය; ථූලං (වන,) ඉතා දැඩිවනු පුදුමය; කණ්ණපි, කණෙහි පමණක්; (මෙහි අපිගබ්ද එවාපියෙහි) පිළිකිතුං, (වැසියන් දැඩි බැවින්) පලදන්ට; නසකෙකාති, නොහැකිවේ.

* නිරිසන්තියවුන් විසිනුදු පැමිණියහැකි බැවින් තා කියන සැටිවූ නිවන ඔවුන්ටත් ප්‍රකටයැ කණෙහි පලදනා ආභරණයක් මෙන් ඉතා දළය ඊටත් වඩා දළබැවින් තා කියන නිවන කණින් ඇසීමට වත් නොහැකියයි නිග්‍රහකළතියයි. එහෙයින් කිහිපම නිර්වෘත්තගතෙහි පාපුණ්ණිකබ්බතා තෙසමපි පාකටං පිළිකිනංවිය ඔලාරිකං ථූලං කෙවලංපන කණ්ණපි පිළිකිතුං නසකෙකාති පිළිකිනතොපිවා ථූලතතානසකකාති උපපණ්ණිකතොවිය නිගණන්තියයි. (මු: ටි:)

15.(ක) එවංපන, මෙපරිද්දෙන්වනාහි; අගගෙඛා, ලබ්බිනොගෙන; තිබ්බානං, නිච්ඡාණය; ආගමම, අරමුණුකොට; රුගාදයො, රුගාදිවූ කෙලයයෝ; ඛිණා, ඝෂයවෙද්ද; ඉති, එහෙයින්; එකමෙවතිබ්බානං, එකමවූ නිච්ඡාණයක්; රුගකකයො දෙසකකයො මොගකකයොති, රුග ඝෂයා වෙෂඝෂයා මොගඝෂයායි; වූච්චති, කියනුලැබේ; එතාතිතිතිපි, රුගකකයො යනාදිවූ තෙල ත්‍රිවිධනාමයෝම; තිබ්බානංසෙව, නිච්ඡාණයාගේම; අභිවචනාතිති, අකම්පිතමිහුයි; ගණන, දැනගනුව; එවං වුත්තෙපි, මෙයාකාරයෙන් කිකල්හිත්; සවෙපනනසලලකෙති, ඉදින් නොසලකානම්; ගොත්‍රභූතාපි, ගොත්‍රභූ විත්තය කරණකොට ගෙන; (විතණ්ඩවාදි, විතණ්ඩවාදිපුද්ගලතෙම; 0) කාරෙතබ්බො, කරවියයුතු; (අවබොධකරවියයුතු නොහොත්-වරදෙහි පිහිටුවියයුතු යුග්ගෙයි.) කථං(කාරෙතබ්බො,) කෙසේ කරවියයුත්තේද යත්; එවං, මේ වක්‍ෂ්‍ය මානනයිත්; තාව, පලමුකොට; පුච්ඡිතබ්බො, විතාලයුතු; ගොත්‍රභූ නාම, ගොත්‍රභූනම් සිතෙත්; අසීති, ඇත්තේයයි; (කිං, තෝ; 0) ඉති (පුච්ඡිතබ්බො) මෙසේ විතාලයුතු; ආමවදමි, කියන්නෙමි සැබව; ඉති (වුත්තෙ,) මෙසේ කිකල්හි; ගොත්‍රභූකකණේ, ගොත්‍රභූවිත්තය පවත්නා කෙණෙහි; කිලෙසා, කෙලයයෝ; ඛිණා, ඝෂයවූවාහුදේ; ඛියනති, ඝෂයවෙද්දේ; ඛියසානති, ඝෂයවන්නාහුදේ; ඉති (පුච්ඡිතබ්බො,) මෙසේ විතාලයුතු; නඛිණා, අඝෂයවූහ; නඛියනති, අඝෂය වෙති; අපිවබො, එකැතින්ම; ඛියසානති, ඝෂයවන්නාහ; ඉති (වුත්තෙ,) මෙසේ කිකල්හි; ගොත්‍රභූපන, ගොත්‍රභූවිත්තයතෙමවනාහි; කිං, කුමනම් අරමුණක්; ආරමමණංකරෙති, අරමුණුකෙරේද; ඉති (පුච්ඡිතබ්බො,) මෙසේ විතාලයුතු; තිබ්බානං, නිච්ඡාණය; (ආරමමණං කරෙති, අරමුණුකෙරෙයි; ඉතිවුත්තෙ, මෙසේ කි කල්හි; 0) තව, තාගේ; (වාදෙ, වාදයෙහි; 0) ගොත්‍රභූකකණේ, ගොත්‍රභූවිත්තයාගේ

ප්‍රවාතනික්‍ෂණයෙහි; කිලෙසා, කෙලයෙත්; නබිණා, අක්‍ෂයවුහ; නබි
 යනති, අක්‍ෂයවෙත්; අථබො, එකානනයෙන්ම; බිසිසුනති, මත්තෙහි
 ක්‍ෂයවන්නාහ; කිං, තෝ; අබිණෙසුයෙව, ක්‍ෂයනොවුමවු; කිලෙ
 සෙසු, කෙලෙසුන්හි; නොහොත්-කිලෙසෙසු, කෙලෙසුන්; අබිණෙසු
 යෙව, ක්‍ෂයනොවුකල්හිම; කිලෙසකකියං, කෙලයක්‍ෂය සඛ්ඛානවු;
 නිබ්බානං, නිඵාණය; පඤ්ඤපෙසි, පණවන්නෙහිය; අප්පභිනෙසු
 යෙව, ප්‍රතිණනොවුමවු; අනුසයෙසු, සජ්ඣානුමයයන්හි; නොහොත්-
 අනුසයෙසු, සජ්ඣානුමයයන්; අප්පභිනෙසුයෙව, ප්‍රතිණනොවු කල්
 හිම; අනුසයප්පභානං, අනුමය ප්‍රභාණ සඛ්ඛානවු; නිබ්බානං, නිඵා
 ණය; පඤ්ඤපෙසි, පණවන්නෙහිය; තෙ, තාගේ; තං, ඒ කිම;
 හෝ-ඒ පැණවිම; නසමෙති, (පුළුපරපරසරවචනයන්ගේ ගැලපි
 මෙක් නැත්නුයි.) නොසමවන්නේය; එවංපත, මෙපරිද්දෙන්වනාහි;
 අගහෙයා, ලබ්ධිනොගෙන; නිබ්බානං, නිඵාණය; ආගමම, නිසා;
 හෝ-අරමුණුකොට; රුගාදයො, රුගාදිවු කෙලයෙත්; බිණා, මත්
 තෙහි ක්‍ෂයවන්නාහුද; ඉති, එහෙයින්; එකමෙවනිබ්බානං, හුදකලා
 වුම නිඵාණය; රුගකකියො දෙසකකියො මොහකකියොති, රුගක්‍ෂය
 වෙෂක්‍ෂයා මොහක්‍ෂයායි; වුවවති, කියනුලැබේ.

* පළමු තා විසින් නිඵාණයනම් රුගයාගේ ක්‍ෂයකිරීම් මාත්‍රය
 වෙෂයාගේ ක්‍ෂයකිරීම් මාත්‍රය මොහයාගේ ක්‍ෂයකිරීම් මාත්‍රයයි
 කියනලදී. පැසුළු නිඵාණය අරමුණුකරන්නාවූ ගොත්‍රභූවිතතයාගේ
 ප්‍රවාතනිකාලයෙහි අතිතයෙහි කෙලයෙන්ගේ ක්‍ෂයවූබවෙක් හෝ
 වතීමානෙහි ක්‍ෂයවනබවෙක් හෝ නැතැයි ප්‍රතිඥාදී අනාගතයෙහි
 ක්‍ෂයවන්නාවූ බවම කියනලදය, තාගේ පළමුවචනය පැසුළුකි
 වචනය හා කිසිසේත් සමනොවේයයි විනණ්ඩවාදියාට සකවාදි පුද්ගල
 තෙම කිය යනු භාවයි.

15.(ක) එතානිතිතිපි, මේ රුගකකියො යනාදිවු ත්‍රිවිධතාමයෝද;
 නිබ්බානසොව, නිඵාණයාගේම; අධිවචනානිති, නම්හුයයි; ගණන,
 දූතගනුව; එවං, මෙපරිද්දෙන්; වුතෙනපි, කිකල්හිද; සවෙපනනසල
 කෙති, ඉදින් නොසලකානම්; මගෙන, වතුර්විධ මාගීවිතනය
 කරණකොටගෙන; කාරෙතබ්බො, කරවියයුතු; (අවබෝධය හෝ කර
 වියයුතු නිග්‍රහයට හෝ පැමිණවියයුතු යුසේයි.)

16

කථං, එවංනාච පූර්වදිනබ්බො කංමගා. නාමවදෙසිති, ආම
 වදෙමිති, මගහඤ්ඤා කිලෙසා බිණාබිසනති බිසිසුනතිති, ජන
 මානොවකඛති බිණාතිවා බිසිසුනතිතිවා වතතු. නවබ්බති
 බිසනතිති වතතු. වචනතිති, යදිඑවංමගහසු කිලෙසකකිය. නිබ්බානං.
 කතමං, මගෙහනබිසනක කිලෙසාකතමෙ, මගෙහා කතමං කිලෙ
 සකකියං නිබ්බානං. ආරම්මණං. කතා කතමෙකිලෙසෙ වෙපෙති,
 නසමා මා එවං ගණක, නිබ්බානං පන ආගමම රුගාදයො බිණාති

එකමෙව නිබ්බානං රුහකකයො දොසකකයො මොහකකයොති
 චූචවති, තිනිපි හෙනානි නිබ්බානසෙව අභිවචනානිති, එවං චූභෙන
 එවමාහ කං. ආගමම අගමමාති වදෙසි ආගමමනාමාති ඉදං. නෙ
 කුතොලබනති, සුනනකොලබනති, ආහරසුනනනති, එවං අවිජ්ජාව
 නාණකාව නං ආගමම නමහිතිණං නමහිභගං නවතිඤ්චිකදුචිති,
 එවං චූභෙන පරවාදි තුණහිභාවං ආපනෙනාති ඉධාපි දසායනනාති
 කාවාවචනති, වෙපන චතුමුකාති ලොකිසලොකුතතරමිසසානාති
 වෙදිනබ්බානිති අභිධම්මපාඨනියං.

16.(ක) කථං (කාරෙතබ්බො,) කෙසේ කරවියයුත්තේද යත්? කිං,
 තෝ; මග්ගං නාම, චතුර්විධමු මාගීචිත්තයෙක් නම්; (අඤ්චිති, අභිකැසි; 0)
 වදෙසිති, කියන්නෙහිදැයි; එවං, මෙසේ; තාව, පළමුකොට; පුච්ඡි
 තබ්බො, විතාලයුතු; ආමවදෙමිති, කියන්නෙමි සැබව; ඉතිචූභෙන,
 මෙසේ කිකල්හි; මග්ගකකිණේ, චතුර්විධමාගී චිත්තයාගේ ප්‍රවාහනි
 ස්‍රණයෙහි; කිලෙසා, කෙලයෙය්; ඛිණා, ස්‍රයවුචානුදේ; ඛියනති,
 ස්‍රයවෙද්දේ; ඛිසියනති, ස්‍රයවන්තානුදේ; ඉති (පුච්ඡිතබ්බො,)
 මෙසේ විතාලයුතු; ඡතමානො, දන්තාමු විතණ්ඩවාදිතෙමේ; ඛිණා
 තිවා, ස්‍රයවුචානුයකියාත්; ඛිසියනතිවා, ස්‍රයවන්තානුයකියාත්;
 චතුං, කියන්ට; නවටති, නොවටනේසි; ඛියනතිති, ස්‍රයවෙත්යයි;
 චතුං, කියන්ට; වටති, වටනේසි; ඉති, මෙසේ; චකති, කියන්
 නේය; (ඛියනතිති චතුං, ස්‍රයවෙත්සි කියන්ට; 0) යදි (වටති,)
 ඉදිත්වටනේනම්; එවං (සති,) එසේ වටනා බවක් අභිකල්හි; මග්ගසා,
 චතුර්විධමාගී චිත්තයාගේ; (ආරමමණං, අරමුණවු; 0) කිලෙසකකියං,
 කෙලෙසුත් නසන්තාමු; නිබ්බානං, නිජාණය; කතමං, කවරේද;
 මග්ගන, චතුර්විධමාගීචිත්තය හෙතුකොටගෙන; නොහොත්-මාගී
 චිත්තය විසින්; ඛියනකකිලෙසා, නසනුලබන්තාමුකෙලෙස්; කතමෙ,
 කවරනුද; මග්ගා, චතුර්විධමාගීයතෙමේ; කිලෙසකකියං, කෙලෙසුත්
 නසන්තාමු; කතමං නිබ්බානං, කවරනිවණක්; ආරමමණං කතවා, අර
 මුණු කොට; කතමෙකිලෙසෙ, කවරකෙලෙසුත්; බෙපෙති, නසාද;
 (ඉති පුච්ඡිතබ්බො, මෙසේ විතාලයුතු; 0)

* විතණ්ඩවාදි පුද්ගලය චතුර්විධමාගී චිත්තප්‍රවාහනිස්‍රණයෙහි
 කෙලෙසුත්තේ නැසීමවෙසි නොහොත්-කෙලෙසුත් නසයිකියන්ට
 වටනේයයි තා විසින් කියනලදය එහෙයින් චතුර්විධමාගීචිත්තයනට
 අරමුණුවන නිජාණසංඛාරානු අසංසකානධාතුධම්මයෙක්ද වියයුත්තේ
 මය රූපාදි කෙලයයන්ගේ අභාවය කිරීම සංඛාරානු කාරණප්‍රඥප්තියම
 නිජාණනම් නොවේයයි කරුණු දක්වා සකවාදිනු විසින් විතණ්ඩවාදි
 තෙමේ නිග්‍රහයෙහි තබනලදනියයි.

16.(කා) තසමා, එහෙයින්; එවං, මෙසේ; මාගණන, ලබ්ධිනොගනුව;
 නිබ්බානංපන, නිජාණයවනාහි; ආගමම, අරමුණුකොට; රූපාදයො,
 රූපාදිවු කෙලයයෝ; ඛිණා, ස්‍රයවෙද්ද; ඉති, එහෙයින්; එකමෙව

තිබ්බානං, හුදකලාවුම නිජාණය; රුගන්ධයො දෙසකකයො මොහකක
 යොති, රුගන්ධයා වෙෂන්ධයා මොහන්ධයායී; වුවුවති, කියනුලැබේ;
 හි, ඒ සැබෑමය; එතානිතිණ්ඩි, මේ නම්තුණමා; තිබ්බානසෙසව,
 නිජාණයාගේම; අභිවචනානි, අනුචිතමිත්‍රය; ඉති, මෙසේ; (ගණන,
 දූතගනුව; 0) එවංවුතෙන, මෙසේ යවකි පරිද්දෙන් කි කල්හි;
 (විතණ්ඩිවාදී, විතණ්ඩිවාදී පුදාලතෙම; 0) එවං, මතුචක්‍ෂ්‍යමාන පරිද්
 දෙන්; ආහ, කියයි; (කිංආහ, කුමක්කියාද; 0) තිං, සකවාදිවු තෝ;
 ආගමමආගමානි, ආගමමආගමමයි; වදෙසි, කියන්නෙහිය; ආගමමනා
 මාතිඉදං, ආගමම යන මේ වචනය; තෙ, තා විසින්; කුතො, කොසින්;
 ලඛං, ලදද; ඉති, මෙපරිද්දෙන්; (වුතෙන, කිකල්හි; 0) සුතතතො,
 ප්‍රචචනපාලියෙන්; ලඛං, ලදයා; ඉති, මෙසේ; (ආහ, කියයි;) සුතතං,
 ප්‍රචචනපාලිය; (තිං, තෝ; 0) ආහර, ගෙණගැරදක්වව; ඉති, මෙසේ
 කිකල්හි; එවං අවිජ්ජාව නණ්ණාවපෙකදවිති ඉදංසුතතං, එවං
 අවිජ්ජාවනණ්ණාවපෙකදවි යන මේ සූත්‍රය; ආහර, ගෙණගැර
 දක්වී; (සාධක සූත්‍රපාඨයාගේ අපි මෙසේයි.) එවං, මෙසේ; අවිජ්ජාව,
 අවිජ්ජානොමෝද; නණ්ණාව, නාණ්ණානොමෝද; තං (වයං,) ඒ ධම්මය
 තෙමේ; තිබ්බානං, නිජාණය; ආගමම, අරවුණුකොට; තමහි, ඒ
 නිජාණයෙහි; ඛිණං, නට; තමහි, ඒ නිජාණයෙහි; හයං, බුත්; තමහි;
 ඒ නිජාණයෙහි; කිසුචි, රූපාලමනාදිවු කයවිද්ධමිජ්ජනසෙක්,
 හෙවත්-රූපාදිවු කිසි සකකියෙක්; කදවි, කිසිකලෙකත්; නවඅත්ථි,
 නැත; (ථිකානස විසින් සාධකපාඨාපි විශේෂය මෙසේ දතයුතු.) තං,
 ඒ නිජාණයතෙමේ; කිසුචි, රූපාදින් අතුරෙන් කිසිවක්; කදවි, කිසි
 කලෙකත්; නවහොති, නොදවේ; එවංවුතෙන, මෙසේ කි කල්හි;
 පරවාදී, පරවාදීපුදාලතෙම; තුණ්හිභාවං, නිශබ්දභාවයට; ආප
 නෙතානි, පැමිණියේයි; ඉධාපි, මේ අභිධම්මාප්තියෙහිදු; දසායන
 නානි, දසආයනනකෙනෙක්; කාමාවචරානි, කාමාවචරයහ; වෙපන,
 දෙආයනනකෙනෙක්වනානි; චතුභුමකානි, චතුර්භුමිකයහ; ලොකිය
 ලොකුතතරමිසසකානි, ලොකික ලොකොත්තර මිශ්‍රයහ; ඉති, මෙන
 සින්; වෙදිතබ්බානි, දතයුත්තාහ; (වෙයන්තෙන් මනායනන ධම්මා
 යනනයන් දක්වා) ඉතිරි ආයතනයෝ දසායනන නම් හුයි දතයුතු.

අභිධම්මාප්තියං, අභිධම්මාප්තියය
 ඉති, (පරිසමන්තං,) නිමිසේයි.

අභිධම්මාප්තිය නිමි.

17

ඉධාපි පඤ්ඤාපුච්ඡකෙ සංලබ්භති යඤ්චනලබ්භති නං සබ්බං පුච්ඡිතා ලබ්භමානවසෙතෙව විස්සජ්ජනං වුත්තං, නකෙවලඤ්චඉධ සබ්බෙසුපි පඤ්ඤාපුච්ඡකෙසු එසෙවනයො, ඉධපනි දසනනං ආයන නානං රූපභාවෙන අබ්‍යාකතනා වෙදිතබ්බා, විනනං ආයනනානං ඛනිවිභබ්බෙවතුත්තං ඛනිනං විසකුසලාදිභාවො වෙදිතබ්බො, කෙවලඤ්චි වනනාග්‍රෙඛනිා සසච්චයාව සබ්බිනාව ධම්මායනනං පනසිසා අප්පච්චයං සිසා අසබ්බිනනති ආගනං, ආරම්මණනතිකෙසුච අනාරම්මණං සුචුම්මරූපසබ්බිනානං ධම්මායනනං නවනනබ්බකොඝාසං භජති, නඤ්චොධො අනාරම්මණනා නපටිනනාදිභාවෙන නවනනබ්බ ධම්මාරම්මණනාති අසමෙක්ථ විසෙසො, සෙසංනාදිසමෙව, ඉධා පිති වනනාග්‍රෙඛනිාවිස වායනනා පඤ්චපණ්ණාස කාමාවචරධම්මෙ ආරබ්භරජ්ජනනස්ස දුස්සනනස්ස මුස්සනනස්ස සංවරනනස්ස සමම සනනස්ස පච්චවෙකඛනනස්සච පටිතනාරම්මණාති සබ්බං ඛනිසු වුත්තසදිසමෙවාවති.

ආයනනවිභබ්බ නිදේදසො දුතිසො.

17.(ක) ඉධාපි, මේ ආයතනවිභබ්බ ප්‍රශ්න පාව්‍යකයෙහිදු; යං, යම් පදයෙක්; ලබ්භති, ලැබේද; යංච, යම් පදයෙකුත්; නලබ්භති, නොලැබේද; තංසබ්බං, ලභ්‍යමානවු අලභ්‍යමානවු ඒ පද සියල්ල; පුච්ඡිතා, ප්‍රශ්නකොටැ; ලබ්භමානවසෙතෙව, ලභ්‍යමානවු පදයන්ගේ වශයෙන්ම; විස්සජ්ජනං, විසදීම; වුත්තං, වදාළයේක; කෙවලං, හුදෙක්; ඉධව(ඉධඵච්ච) මේ ආයතනවිභබ්බ ප්‍රශ්නපාව්‍යකයෙහි පමණෙක්හිම; න, නොවෙයි; සබ්බෙසුපිපඤ්ඤාපුච්ඡකෙසුපි, සියලු ප්‍රශ්නපාව්‍යකයන්හිත්; එසෙවනයො, මෙකී නයබදු නය ඇත්තේය; ඉධපන, මේ ආයතනවිභබ්බ ප්‍රශ්නපාව්‍යකයෙහි වනාහි; දසනනංආයනනානං, දශායතනයන්ගේ; රූපභාවෙන, රූපධම්මී සචභාවය හෙතුකොටගෙන; අබ්‍යාකතනා, අව්‍යාකෘතබැව්; වෙදිතබ්බා, දතයුත්තිය; විනනංආයනනානං, මනායතන ධර්මායතනයන් දෙදනාගේ; ඛනිවිභබ්බ, සකඛි විභබ්බයෙහි; වතුත්තංඛනිනංවිස, නාමසකඛියන් සතරදෙනාගේ මෙන්; කුසලාදිභාවො, කුසලාදීන්ගේ භාවය; වෙදිතබ්බො, දතයුතු; හි, ඒ සැබැමය; කෙවලං, හුදෙක්; වත්තාග්‍රෙඛනිා, නාමසකඛියෝ සතරදෙන; සප්පච්චයාඵච්ච, ප්‍රත්‍යයන් සතිතව පවත්නාහුමය; සංඛතාඵච්ච, ප්‍රත්‍යයන් විසින් සකස්කරන ලද්දහුමය; ධම්මායනනංපන, ධර්මායතනය වනාහි; සියාඅප්පච්චයංසියාඅසබ්බිතනති, සියාඅප්පච්චයං සියාඅසබ්බිතංසී; ආගනං, ආගේය; සියා, කිසිකලෙක්හි; අප්පච්චයං, ප්‍රත්‍යයරහිතවන්නේය; සියා, කිසිකලෙක්හි, අසබ්බිතං, සකස්නොකරනලද වන්නේය; ආරම්මණනතිකෙසුච, ආලම්බනත්‍රිකයන්හිද; (විනිව්ඡයො වෙදිතබ්බො, විනිශ්චය දතයුතු;ච) අනාරම්මණං, අර

මුණු ගැනීමක් නැත්තාවූ; සුමුරුපසංඛාතං, සුක්ඛමරුපයයි කියන ලද; ධම්මායතනං, ධම්මායතනයනෙම; නවත්තබ්බකොඨාසං, නව කතව්‍ය කොඨාසය; හජනී, ඇසුරුකෙරේ; නංවබො, පරිත්‍යාදී භාව යෙන් නවකතව්‍යවූ ඒ ධම්මායතනය නෙමේද; අනාරම්භණ්‍යතා, අර මුණුගැනීමක් නැතිබැවින්; (නවත්තබ්බකොඨාසං, නවකතව්‍ය කොඨා සය; හජනී, ඇසුරුකෙරේ; 0) පරිත්‍යාදීභාවෙන, කාමාවචරදී භාව යෙන්; නවත්තබ්බධම්මාරම්භණ්‍යතා, නවකතව්‍යවූ ධම්මාලබ්භනය වන බැවින්; (නවත්තබ්බකොඨාසං, නවකතව්‍ය කොඨාසය;) න(හජනී,) ඇසුරුනොකෙරේ; ඉති, මෙකීන්සිත්; එත්ථ, මේ ආයතන විභවන යෙහි; අයංවිසෙසො, සකකුච්චිභවනයකෙරෙන්නවූ; මේවෙනසයි; සෙසං, ඉතිරිවූ සියල්ල; තාදීසමෙව, ඒ සකකුච්චිභවනය හා සමානමැයි; හි, ඒ සැබැමය; ඉධාපි, මේ ආයතන විභවනයෙහිද; වායතනා, මනායතන ධම්මායතන දෙදෙන; වත්තාදෙබ්බකාමිය, නාම සකකු සතරදෙනා මෙන්; පඤ්චපණ්ණාසකාමාවචරධම්මෙ, පස්පණ්ණ ස්කාමාවචරධම්මයන්; ආරබ්භ, අරමුණුකොට; රජ්ජනනස්සව, රජ්ජනය කරන්නාහටද; දුස්සනනස්සව, දුෂ්ණය කරන්නාහටද; මුයනනනස්සව, මුලාවන්නා හටද; සංවරනනස්සව, සිල්පරක්කාහටද; සමමසනනස්සව, තිලකුණු මෙනෙහි කරන්නාහටද; පච්චවෙකකනනස්සව, ප්‍රත්‍යවෙක්ඛාකරන්නා හටද; පරිත්‍යාරම්භණා, කාමාවචරයමැ අරමුණුකොට ඇත්තාහ; ඉතිසබ්බං, මේ සියලුකීම; බන්ධෙසු, සකකුයන්හි; වුත්තසදිසංඵව, කිතාක් හා සමානවේමැයි; දුතියො ආයතනවිභවනනිද්දෙසො, දෙවනුවූ ආයතනවිභවන නිද්දෙසයනෙම; ඉති(නිසීනො,) නිමියෙයි.

ආයතනවිභවන නිදේයය නිමි.

ඉති පච්ඡමලඛකායං පාසාණදුරතගරෙ

අභයකරුණාරතන මුදලිඤ්ඤාම මජ්ඣාචසනෙතන මොරවුනගරාහි ඡතෙන ජිනවංසදීපාදි ගජාකාරාවරියෙන සිරිජලබුදිපෙ මුමරසෙ හදනනසබ්බරුජමහාපෙර මහාසාමිපාමොක්ඛ භූතාය සුධම්මකාරක සබ්බසභාය මෙධානඤ්ඤා සිරිලඛකාසාසනාලඛකාර කවිධජේත්‍යහි සමමනොපාධිධාරිතා ජිනපාවචනොපක්ඛනෙන තිබ්බච්ඡද්විරිය මෙධාවිතා මෙධානඤ්ඤානිධානසෙරෙන පාලයසකපාටිකානුටිකාදි

සංසඤ්ඤානෙතාහිප්පණ්ණිතා-

සමමානවිනෝදනී නාමාය-ආයතනවිභවනසකපාය

අතිධම්මපපදිපිකාව්‍යාබ්‍යා.

සමමාන විනෝදනී නාමාස
ධාතු විභසිග්ගස් කථාය
අනිධිමම පස දී පිකා වතා බතා,

බාහුවිභවයංවණ්ණනාය. අභිධම්මපපදිපිකා ව්‍යාකෘතං.

1

ඉදහි නදනන්තරෙ බාහුවිභවෙහි සබ්බාබාහුසො ඡති ඡති බාහුති සංඛිපිකා නිති ඡකෙතභි සුත්තන්තභාජනියං දසෙසනො ඡබාහුසොති ආදිමාහ, නස්ම ඡාති ගණනපිටෙප්පෙදො, බාහුසොති පටිච්ඡිග්ගධම්මනිදස්සනං, පඨවිබාහුති ආදිසු බාහුසොනාම සභාවසො, සභාවසොනාම සුඤ්ඤානසො, සුඤ්ඤානසොනාම නිස්සන්තසොති එව. සභාවසුඤ්ඤානානිස්සන්තසෙන පඨවිසෙව බාහු පඨවිබාහු, ආපොබාහුආදිසුපි එසෙවනසො, එවමෙත්ථපදසමාසං. විදිකා එවමත්ථො වෙදිනබ්බො, පඨවිබාහුති පතිඝාතබාහු, ආපො බාහුති ආබ්බිතබාහු, තෙත්තබාහුති පටිපාචනබාහු, වායො බාහුති විත්ථගනබාහු, ආකාශබාහුති අසප්පඝබාහු, විඤ්ඤාණ බාහුති විජිතනබාහු, පඨවිබාහුවසනති පඨවිබාහුවෙ අසං, අසං පඨවිබාහුනාම න එකාඑව අජ්ඣන්තිකබාහිරහෙදෙන පන මෙ බාහුසො එවාති අත්ථො, තෙතෙවාහ අත්ථි අජ්ඣන්තිකා අත්ථි බාහිරති, නස්ම අජ්ඣන්තිකාති සත්තසත්තානපටිසාපනතා නිය කජ්ඣනතා, බාහිරති සංඛාරසත්තානපටිසාපනතා අභිඤ්ඤාබ්බො, අජ්ඣන්තං පච්චන්තනති උභසමෙපනං. නියකජ්ඣන්තාඛිච්චනමෙව, ඉදහි නං සභාවාඛාරතො දසෙසන්තං කකඛලනතිආදිමුත්තං, නස්ම කකඛලනතිඑද්ධං, ඛිජිගනනතිඑරුසං, කකඛලස්සභාවො කකඛ ලනතං, කකඛලභාවොතිකකඛලසභාවො, අජ්ඣන්තංඋපාදිග්ගනති නියකජ්ඣන්තසබ්බානං උපාදිග්ගතං, උපාදිග්ගතංනාම සරිරසකං, සරිරසකඤ්ඤාති කමමසමුඝානාවාහොතු මාවා නංසබ්බස උපාදිග්ගමපි අත්ථි අනුපාදිග්ගමපි, ආදිග්ගනගිතපගමඝවසෙන පන සබ්බ මෙතං උපාදිග්ගනමෙවාති දසෙසන්තං අජ්ඣන්තං උපාදිග්ගනති ආහ.

1.(ක) ඉදහි, ප්‍රාජ්‍යාවසරයෙහි; නදනන්තරෙ, ඒ ආයතනවිභවයට අනතුරුව; බාහුවිභවෙහි, බාහුවිභවයෙහි; සබ්බාබාහුසො, සියලුම බාහුන්; හෙවත්-සත්ථ පුද්ගලාදි භාවයෙන් ශුන්‍ය ස්වභාව මාත්‍ර සබ්බානවු අථොදග බාහුන්; ඡතිඡති, අභිච්චි අභිච්චිවු; බාහුති, බාහුන් කරුණකොටගෙන; සබ්බිපිකා, හකුළුවා; තිතිඡකෙතති, තුන් අවකයෙකින්; සුත්තන්තභාජනියං, සුත්‍රාන්තභාජනියය; දසෙසනො, දක්වා වදාරන්නාවූ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ; ඡබාහුසොතිආදිං, ඡබා හුසො යනාදි වචනය; ආහ, වදාළසේක.

* ත්‍රිවිධ ඡවිකයෝ නම් කවරහයන්? පෘථිවිධාතු අඛිධාතු තෙජෝධාතු වායෝධාතු ආකාශධාතු විඤ්ඤාධාතු පුච්ඡකෝටථ එක් ඡවිකයෙකැ, සුඛධාතු දුඃඛධාතු සෞමනස්සධාතු දොමනස්සධාතු උපෙක්ඝධාතු අවිද්ඤාධාතු පුච්ඡකෝටථ එක් ඡවිකයෙකැ, කාමධාතු ව්‍යාපාදධාතු විහිංසාධාතු තෙනෙත්තමස්සධාතු අව්‍යාපාදධාතු අවිහිංසාධාතු පුච්ඡකෝටථ එක් ඡවිකයෙකැ, මෙසේ තුන් ඡවිකකෙනෙක් වෙත්.

1.(කා) තත්ථ, ඒ ඡධාතුයොයනාදිවචනසෙති; (විනිවඡ්ඡයො, විනිශ්චය තෙම; වෙදිතබ්බො, දතයුතු වේ; X) තත්ථ, ඒ ඡධාතුයො යන පාඨ සෙති; (සමභිනිවිඝ්ඤා, ඇතුළත් වූ; ඔ) ඡාති, ඡයන ශබ්දය තෙම; ගණනපරිවේෂ්ඨො, ධාතුන්ගේ සංඛ්‍යාව පිරිසිදීමට කරුණු වූ ශබ්ද යයි; ධාතුයොති, ධාතුයො යන මේපෙද; පරිවඡ්ඡනාධිමමනිදස්සනං, පිරිසිදිනලද ධාතුධර්මයන් දැක්වීමට කරුණු වූ පෙදයි; පඨවිධාතූති ආදිසු, පඨවිධාතු යනාදි වචනයන්හි; (විනිවඡ්ඡයො වෙදිතබ්බො, විනිශ්චය දතයුතු; X) ධාතුවොනාම, ධාතු ශබ්දයාගේ අර්ථය නම්; සභාවචො, සභාව සංඛ්‍යාත අර්ථය වේ; සභාවචොනාම, සභාවාර්ථය නම්; සුඤ්ඤතචො, ශුන්‍යත්වසංඛ්‍යාත අර්ථය වේ; සුඤ්ඤතචොනාම, ශුන්‍යභාවාර්ථය නම්; නිස්සත්තචො, නිස්සත්තනිර්ජායසංඛ්‍යාත අර්ථය වේ; ඉතිඵවං, මෙකී නයින්; සභාවසුඤ්ඤනානිස්සත්තචොනං + සභාව, පර මාථ වශයෙන් සභාව මාත්‍ර වූ අර්ථය; සුඤ්ඤතා, ආත්මභාවයකෙරෙන් ශුන්‍යත්ව සංඛ්‍යාත වූ අර්ථය; නිස්සත්තචොන, සත්ත්ව පුද්ගල ජීවයන් කෙරෙන් විනිර්මුක්ත වූ අර්ථය යන අර්ථය හෙතුකෝටගෙන; ඔ) නොහොත්-සභාව, සභාව වූ ද; සුඤ්ඤතා, ශුන්‍යත්ව වූ ද; නිස්සත්ත චොන, නිස්සත්ත නිර්ජායමැ අර්ථයෙන්; X පඨවියෙව, පියවි පොළොව මෙන් පිහිට වූ මැ; ධාතු, ධාතුනොමෝ; පඨවිධාතු, පෘථිවිධාතු නම; ආපොධාතු ආදිසුපි, අඛිධාතූන්හි ද; එසෙවනයො, මෙකී නය බඳු වූ නය ඇත්තේ යැ; ඵවං, යථොක්ත නයින්; එත්ථ, මේ අටළොස් වැදූ රුමි වූ ධාතුන්හි; ට නොහොත්-මේ පඨවිධාතු යනාදි පදයන්හි; X පදසමාසං, පදසංක්ෂෙපය; විදිත්වා, දැන; ඵවං, මේ මතුවක්‍ෂ්‍යමාණ නයින්; අත්ථො, අර්ථය; වෙදිතබ්බො, දතයුතු; පඨවිධාතූති, පෘථිවි ධාතුයනු; පතිඨානධාතු, සහජත රූපයන්ගේ පිහිටීමට ආධාරවන ධාතුව යැ; ආපොධාතූති, අඛිධාතුයනු; ආබ්‍යානධාතු, සහජත රූප යන් බැඳ ගලපන ධාතුව යැ; තෙජෝධාතූති, තෙජෝධාතුයනු; පරිපා වනධාතු, සහජත රූපයන් පැසවන මුහුකුරුවන ධාතුව යැ; වායො ධාතූති, වායෝධාතුයනු; විත්ථිනධාතු, සහජත රූපයන් උපස්ථාන කරණ ධාතුව යැ; ආකාසධාතූති, ආකාශධාතුයනු; අසම්ප්‍රිඨධාතු, චතුර්විධ මහාභූතයන් විසින් නොපහස්නාලද අසම්පාකත ධාතුව යැ; විඤ්ඤාණධාතූති, විඤ්ඤාණධාතුයනු; විජ්ජනධාතු, අරමුණු දැනගැනීම කරණ ධාතුව යැ; පඨවිධාතුවයනති, පඨවිධාතුවයං යන පදයාගේ; පඨවිධාතුවෙඅයං, පඨවිධාතුවෙ අයංයි; (ඉතිපදවේෂ්ඨොකාතබ්බො, මෙසේ පදවේෂ්ඨය කළයුතු;) අයංපඨවිධාතු, මේ පෘථිවිධාතූනොමෝ; වෙ, දෙකෙකැ;

* “පාඨවිධානුවයං” යි අටුවාවේ කලාවූ පද්ධාරයවේ පෙළෙහි “වෙඅයං” යි පැහැණේ. දෙනන්හි අභියා එකසැටිමයා එහෙත් “වයං” යන පාඨය අතිකල්හි වනාහි මේ වක්‍ෂ්‍යමාණ අභියද “වෙඅවයවා එකසසාති වයං පාඨවිධානුකං වයං පාඨවිධානුවයං” තිඵ්වන විසින් ලැබේ. එනම් උභය පාඨවිධානුත්තේ සමුහය යන අභියයි. අවයව විනිර්මුක්තවූ කිසියම් සමුදයයෙක් නැත්තේද එහෙයින් පලමු කී වචනාභිය සමනාවනය නොකරණුවෝ. වෙ එවවා අවයවා සමුදි තාතිවයං යි විසූ. සමුදයයෙන් තොරවූ අවයවයෝ දෙදෙනෙක්ම කියනලද්දහුද එවිනුවයනමැයි යනු මෙහි සමනාවනාභියයි. (මු: ටී:

1.(ක) අයං පාඨවිධානුකාම, මේ පාඨවිධානුකාමෝ නම්; එකාඵව, එකක්මැ; න, නොවේ; පන, වෙනසඇත; අඤ්ඤාතනිකබාහිරහෙදෙන) ආධ්‍යාත්මික වාහ්‍යහෙද වශයෙන්; වෙධානුයොඵව, ධානුහුදෙදෙ නෙක්ම වෙන්; ඉතිඅත්ථො, මේ අභියා; (දඨබෙබ්බා, දනසුතුයි; ඔ) තෙනෙව, එහෙයින්මැ; අත්ථිඅඤ්ඤාතනිකාඅත්ථිබාහිරාති, අත්ථිඅඤ්ඤා තනිකා අත්ථිබාහිරයි; ආහ, වදාලසේක; අඤ්ඤාතනිකා, ආධ්‍යාත්මිකවූ පාඨවිධානුවක්; අත්ථි, ඇත; බාහිර, වාහ්‍යපාඨවිධානුවක්; අත්ථි, ඇත;

* මෙහි “අඤ්ඤාතනික බාහිර” ශබ්දයෝ අඤ්ඤාතනික දුක්ඛයෙහි මෙන් අඤ්ඤාතනිකායතන බාහිරයතන වාචක නොවෙත් අඤ්ඤාත නිකයෙහි කියනලද අඤ්ඤාතබහිරිබා ශබ්දයන් හා සමානාභිවන්තූද නොවෙත් මේ ශබ්දයෝ දෙදෙන ඉන්ද්‍රියබ්බ අතින්ද්‍රියබ්බ ධානුවාවක යහ. එහෙයින් කිහිපය් අඤ්ඤාතනිකබාහිරසද්දා න අඤ්ඤාතනික දුක්ඛය අඤ්ඤාතනිකබාහිරයතනවාචකා නාපිඅඤ්ඤාතනිකෙ වුතෙනහි අඤ්ඤාතබහිරිබා සද්දෙහි සමානත්වා ඉන්ද්‍රියබ්බාතින්ද්‍රියබ්බ වාචකාපන එතෙ. යි (මු: ටී:)

1.(ක) තත්ථ, ඒ ආධ්‍යාත්මික වාහ්‍යපාඨවිධානුත්තේ අතුරෙන්; අඤ්ඤාත නිකාති, ආධ්‍යාත්මික පාඨවිධානුවයායනු; සන්තසන්තානපරියාපනතා, සන්තසන්තේ සන්තානයෙහි අන්තගීනවූ; නියකඤ්ඤාතා, තමතමන් සතුටු; ආධ්‍යාත්මිකපාඨවිධානුකාමෝ යි.

* සමහර පොත්හි “අන්තසන්තාන පරියාපනතා” යි පාඨාන්තර යෙක් දක්නාලැබේ. ඒ පාඨය ටිකාවහාද නොගැලපේ අභිවශයෙන්ද නොයෙදේ ඉදින් “අන්තසන්තාන පරියාපනත පාඨය” වුවත් සව සන්තානයෙහිවූ පාඨවිධානුවා ආධ්‍යාත්මික පාඨවිධානුවයයි අනති මතකොටැ සන්තසන්තානයෙහිවූ පාඨවිධානුවමැ අතිමතවිය යුතුද එහෙයින් අභිවශයෙනුද නොයෙදේ. ටිකාවහාද නොගැලපෙන බැව්. එත් අඤ්ඤාතනික බාහිරසද්දා යනාදින් යටකියනලදයැ. සමයා සන්ත සන්තානගත භාවය අඤ්ඤාතනික ශබ්දයෙන් අදහස්කරනලද නම් කවරහෙයකින් ප්‍රාතිපොදාලිනවූ සන්තානය අදහස්කොට මෙන් “නියකඤ්ඤාතා” යි අටුවාවේ දැක්වීද “නියකඤ්ඤාතා” යන්නෙන්ද

ප්‍රාතිපෝදාලික භාවය අනභිමතකොටැ සමසාසනාසනානගත භාවයමැ අභිමත කලබැව් මූලටිකාවේ යුතු නියකාකිතනානිවචනං පච්චත්තං අත්තනිජ්ජතං සකායනවුත්තං අථබො සබ්බසත්ත සත්තා නෙසුජ්ජතං දළබ්බං යි.

1.(කු) බාහිරුති, බාහ්‍යපාපිථිධාතුවයයනු; සඛාරසත්තානපරියා පනතා, සංසකාරයන්ගේ සත්තානයෙහි අත්තනීතවු; අනිජ්ජියබ්බා, ඉන්ද්‍රියයන් හා අසව්ඛකිවු පාපිථිධාතුවොමෝයි; (මෙම සඛාරුදි පාඨයෙන් සත්තසංසකාරයන් නොගතවා)හි, ඒ සැබැමය; අජ්ඣත්තං පච්චත්තංඉති, අජ්ඣත්තං පච්චත්තංයන; එතංඋභයමපි, මේ පදවයමැ; නියකාකිතනාධිවචනමෙව, නියකාකිතනනම්වු සත්තසත්තාන පයඝී, පනනවු අධ්‍යාතමයට නමෙක්මය;

* එහෙයින් කිහිපැජ්ඣත්තං පච්චත්තනනි වචනෙනහි සත්ත සත්තාන පරියාපනතනය අජ්ඣත්තිකභාවං දසෙසති නපාටිපුගාලික නායං යි. අජ්ඣත්තං පච්චත්තං යන වචනයෙන් සත්තසත්තානයෙහි ඇතුලත්වන බැවින් අධ්‍යාත්මික භාවය දක්වයි. ප්‍රාතිපුදාලිකභාව යෙන් අධ්‍යාත්මිකත්වය නොදක්වායුයේයි. (මු: ටි:)

1.(කු) ඉදුති, දැන්; තං, ඒ පාපිථිධාතුව; සභාවාකාරතො, අබ්බාත්තා දිත් වෙසෙසනලද තමාගේම සවභාවවු ආකාර වශයෙන්; දසෙසතුං, දක්වන්ට; කකකලනතිආදි, කකකලංයනාදි වචනය; වුත්තං, වදාල යේක; තත්ථ, ඒ කකකලං යනාදි පාඨයෙහි; කකකලනති, කකකලය යනු; ඵඛං, සාබ්බවු-හෙවත් තදවුරුපය වේ; බරිගතනති, බරිගතය යනු; ඵරුසං, රඵවුරුපයවේ; කකකලසං, සාබ්බවුවුහුගේ හෙවත් කකිඤ්චවුහුගේ; භාවො, භාවයනෙම; කකකලතං, කකිඤ්චයවේ; කකකලභාවොති, කකිඤ්චාවයයනු; කකකලසභාවො, කකිඤ්ච යාගේ සවභාවය වේ; (මේ තන්හි භාවශබ්දය සවභාවාපියෙහි වැටේ එහෙයින් අවුචාවේ “කකකලභාවොති කකකලසභාවො”යි විවරණය කලහ) අජ්ඣත්තං උපාදිනනංඉති, අජ්ඣත්තං උපාදිනනංයනු; නිය කාකිතනසඛිතං, සත්තසත්තාන පයඝීපනනවු අධ්‍යාතමරුපයයි කියනලද; උපාදිනනං, උපාදිනනරුපයවේ; උපාදිනනංනාම, උපා දිනනරුපයනම්; සරීරඨකං, ආත්මභාව සඛිතානවු ශරීරයෙහි පිහිටි රුපය වේ.

* උපාදිනන ශබ්දයනෙම “උපාදිනනාධිමො” යනාදි තන්හි ත්‍රෙහුමික විපාක නාමසකකි කමිජරුපයන්මැ ප්‍රකාශකෙරෙයි. ඒ අර්ථය ප්‍රතිෂේධයකොටැ මේ අභිචිකල්පයෙහි උපාදිනන ව්‍යවහාරය ආත්මභාව සංඛ්‍යාත ශරීරය වැලදගෙනසිටි කෙශලොමාදියෙහි වැටේ යයි දක්වනු පිණිස “නියකාකිතන සඛිතං උපාදිනනං”යි කල විවරණයයි.

1.(කා) හි, ඒ සැබැමය; සරීරඨකං, ශරීරයෙහි පිහිටියාවු රුපය නෙමේ; කමමසමුදානංවා, කමීය හෙතෙකොටැ උපන්නේ හෝ; හොතු, වේවා; මාවා, කමීයහෙතෙකොට නුපන්නේ හෝ වේවා; තං, ඒ

ශරීරස්ථ රූපය; සක්කාය, සද්දහා; (උපාදින්නනනි, උපාදින්නයයි; වුන්නං, වදාලසේක;ඔ) උපාදින්නමපි, උපාදින්නනම්වු කමිසමුක්ඛාන වුවකුදු; අත්ථි, ඇත; අනුපාදින්නමපි, අනුපාදින්නනම්වු කමිසමුක්ඛාන කුවුවකුදු; අත්ථි, ඇත;පන(නථාපි,)එසේඇත්තේවිනමුත්;නොහොත්-වෙනස කියනුලැබේ; ආදින්නගතිතප්රමඨවසෙන + ආදින්න, මාගේ ආත්මභාවයයි ආකමිණයකරණු ලැබීමය; ගතින, මාගේ ආත්මභාවයයි ග්‍රහණය කරණු ලැබීමය; පරමඨවසෙන, මාගේ ආත්මභාවයයි පරමඨිනකරණු ලැබීමය යන මොවුන්ගේ වශයෙන්; එතංසබ්බං, ශරීරස්ථවුනෙල රූපසියල්ලම; උපාදින්නමෙව, උපාදින්නනම් වේ මය; ඉති(ඉමං අධිප්පායං,)මේ අදහස; දසෙසානුං, දක්වන්ට; අජ්ඣන්තං උපාදින්නනනි, අජ්ඣන්තංඋපාදින්නංයි; ආහ, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වදාලසේක.

* මේ අභිවිකල්පයෙහි අභිකථාවායඝීයන් වහන්සේගේ අභිප්‍රාය මෙසේයි. “උපාදින්නප්‍රාදානියා” යන පදයෙහි උපාදින්න ශබ්දය මෙන් “තණ්හාදිගිති උපෙතෙනකමමුනා අත්තනොඵලභාවෙන ආදි යනතිති උපාදින්නා”යි දැක්වූපරිදි උපශබ්දයාගේ උපගමනාමිය ගෙනා නොදක්වනලදයැ “උපාදානාධමමා” යනාදි පාඨයන්හි මෙන් දැකිකිරීම අභිය ගෙනා “උපදළහගාහවසෙන අත්තනිආදියනතිති උපාදින්නා”යි දැක්වනලදයැ. යෙකොඨාසා, යම් කෙශලොමාදි කොඨාසකෙනෙක්; අත්තනි, මාගේ ආත්මභාවයයි; උපදළහගාහ වසෙන, දැකිකොටැ ගැනිම් වශයෙන්; ආදියනති, ආකමිණයැ කරණු ලැබෙද්ද ග්‍රහණයකරණුලැබෙද්ද පරමඨිනයැ කරණුලැබෙද්ද; ඉති, එහෙයින්; තෙකොඨාසා, ඒ කෙශලොමාදි කොඨාසයෝ; උපාදින්නා, උපාදින්නනම්හුවෙන්. කමිකාරකයෙහි උපශබ්දපපද ආපුච්ඡ දායාකුව කෙරෙත් නප්‍රත්‍යයවැ සිබයි, මෙහි උපශබ්දයතෙමේ දායාමිය දක්වයි, ආපුච්ඡදායාකුහුගේ කර්ත්‍රථි ක්‍රියාතොමෝ ආත්මභාවය වැළඳගෙන පවත්නාවූ කෙශලොමාදි කොඨාසයන් අරමුණුකොටැ මාගේ ආත්ම භාවයයි වරදවා ලබිබගත් වරදවා වටහාගත් මිථ්‍යාදූෂි මිථ්‍යාඥන මුල්කොට ඇති විතෙතාතපාදයන් මුඛ්‍යවශයෙන් දක්වයි. තදිය කමාථි ක්‍රියාතොමෝ ඒවිතෙතාතපාදයන්ට රුකුල්දෙන්නාවූ කෙශලොමාදි කොඨාසයන් සමබන්ධ වූ ආලමන ප්‍රත්‍යය ශක්තිය ස්ථානප්‍රවාරම් වශයෙන් දක්වයි. නප්‍රත්‍යයතෙමේ ස්ථානප්‍රවාරම් වශයෙන් අව ගතතව්‍යවූ ආත්මභාවයෙහි පිහිටියාවූ කෙශලොමාදි කොඨාසයන් දක්වයි.

2

ඉදාහි නමෙව පඨවිධානුං වක්ඛවසෙන දසෙසානුං සෙසාපිදං කෙසා ලොමාහි ආදි වුන්නං, නත්ථ සෙසාපිදනති නිපානො, නසානො යාසාඅජ්ඣනතිකා පඨවිධානු සාකනමා සංවාඅජ්ඣන්තං පවවතං කකමුනාම නං කනමනති, කෙසාලොමාහිආදි නසා අජ්ඣනතිකාය පඨවිධානුසා වක්ඛවසෙන පහෙදදසානං, ඉදංවුන්නං.

හොති කෙසානාම අජකිත්තා උපාදින්නා සරිරඝකා කකඛලන්න
 ලකඛණා ඉමසම්. සරිරෙ පාපිසෙකෙකා කොඨාසො, ලොමානාම
 කපිසං.නාම, ඉබ්බනඤ්චනමපි පටිසම්බද්ධගෙන පාලි
 ආරුලො මන්ද්‍රිකං. ආහරිතා මන්ද්‍රිකං.නාම අජකිත්තං. උපා
 දින්නං සරිරඝකං. කකඛලන්නලකඛණං. ඉමසම්. සරිරෙ පාපි
 සෙකෙකා කොඨාසො, පරතො ආපොධාතු ආදිනං. නිද්දෙසෙ
 පින්නාදිසුපි එසෙවනසො, ඉමගා කිංදසිනං.හොති, බාහුවනසි
 කාගේ, ඉමසම්.පන බාහුවනසිකාරෙ කමමං කතා විපස්සනං. පඨ
 පෙතා උත්තමන්තං. අරහත්තං. පාසුණිතුකාමෙන කිං කත්තබ්බං,
 චතුපාරිසුඛිසිලං. සොධෙනබ්බං, සිලවතොගි කමමසානභාවනා
 ඉජ්ජනිති, නස්ස සොධනවිධානං. විසුඛිමගෙන වුත්තනසෙනෙව
 වෙදිනබ්බං, විසුඛිසිලෙන පන සිලෙපතිසාස පුබ්බපලිබොධා ඡිඤ්ඤ
 නබ්බා, තෙසමපි ඡිඤ්ඤවිධානං. විසුඛිමගෙන වුත්තනසෙනෙව
 වෙදිනබ්බං ඡිත්තපලිබොධෙනබාහුවනසිකාරකමමසානං.උගගණ්ඨි
 නබ්බං.

2.(ක) ඉද්දති, දන්; තමෙවපඨවිධානං, ඒ ආනමභාව පයඝීපන්නවු
 උපාදින්න පාපිවිධානවමම; වන්තුවසෙන, කෙසාදිවසතුන් පිලිබද විසින්;
 දසෙසතුං, දක්වන්ට; සෙයසවිදං.කෙසාලොමාතිආදි, සෙයසවිදං
 කෙසාලොමායනාදිය; වුත්තං, වදලසේක; තත්, ඒ සෙයසවිදං යනාදි
 පාඨයෙහි; (සමභිනිවිසො, ඇතුලත්වූ;ඔ) සෙයසවිදනති, සෙයසවිදං
 යන මේ ශබ්දයතෙම; නිපාතො, නිපාතයෙකැ; තස්ස, ඒ සෙයසවිදං
 යන නිපාතපදයාගේ; අජකිත්තිකා, ආනමභාවය වැලඳගෙනැ
 පවත්නා හෙයින් ආධ්‍යාත්මිකවූ; යාසාපඨවිධානු; යම් පාපිවි ධාතුචක්
 තොමෝ; (අත්ථි,) ඇද්ද; සා, ඒ පාපිවිධානුතොමෝ; කතමා, කවර්ද;
 අජකිත්තං. ආධ්‍යානම සන්නානසයි කියනලද නිජකජකිත්තසන්නාන
 යෙහිවූ; පච්චත්තං, තමතමන්ගේ ආනමභාවය අයත්කොට පවත්නාවූ;
 යංවාකකඛලං.නාම, යම් කකිඝ සවභාවයෙක් නමුත්; (අත්ථි,) ඇද්ද;
 තං, ඒ කකිඝත්වය නම්; කතමං, කවර්ද; ඉතිඅත්ථො, යන මේ අපිය
 තෙම; (දඨබ්බො,) දතසුතුයි; (“අජකිත්තං පච්චත්තං” යනු පයඝීය
 ශබ්දප්‍රයෝගයි.) කෙසාලොමාතිආදි, කෙසාලොමා යනාදියතෙම;
 අජකිත්තිකාය, අධ්‍යාත්මිකවූ හෙවත්-සත්සන්නානයෙහි පයඝී
 පන්නවූ; තස්සාපඨවිධානුයා, ඒ උපාදින්න පාපිවිධානුවගේ; වන්තුව
 සෙන, කෙසාදි වසතුන් පිලිබද විසින්; පහෙදදසෙසනං, වෙනස දක්
 වන්නාවූ වචනයි.

* වෙනස දක්වන වචනයයි අභිකථාවායඝීයන් විසින් උක්තයැ
 ඒ කවර වෙනසෙක්දැයි යන වොදනාව සිත්තබ්බා “ඉදංවුත්තං.හොති”
 යනාදිය විය.

2.(කා) ඉදං (අයං පහෙදො,) මේ ප්‍රහෙදයතෙම; වුත්තං (වුත්තො,)
 වදරනලද්දේ; හොති, වේ; කෙසානාම, කෙසේනුනම්; අජකිත්තා,
 ආනමභාවය ආධාරකොට ප්‍රවෘත්තයහ; උපදින්නා, මාගේ ආනමභාව

යයි දැකිකොට ගන්නාලද්‍රයහ; සරීරඵකා, ශරීරස්ථයහ; හෙවත්-සිරුරෙහි පිහිටියහ; කකකලුතනලකකණො, කකිශස්ථභාව ලක්‍ෂණ කොට ඇත්තාහ; ඉමසමිංසරීරෙ, මේ සිරුරෙහි; පාටියෙකෙකා, ලොමාදිවූ ඉතරකොඨාසයන් කෙරෙන් වෙන්වූ හෙවත් අසමමිශ්‍රවූ; කොඨාසො, පෘථිවිධාතු කොටසෙකැ; (සත්තප්‍රදානලාදි භාවයෙන් ශුන්‍යවූ පෘථිවිධාතුකොඨාසමානුයෙකැ යුක්තියි.)

* කෙශාදි කොඨාසයන්හි තදිතර ලක්‍ෂණ ඇත්තාහු නමුදු කකිශලක්‍ෂණයාගේ; ආධිකාරයගෙනැ “කකකලුතන ලකකණො”යි විශු. එහෙයින් විවරණය කොළෝ, කකකලුතන ලකකණොහි කකකලුතාධි කතාය වුත්තා, යි (මු: ටි:)

2.(ක) ලොමානාම, ලොමිහුනම්, පෙ, කරිසංනාම, අශුචියනම්; (අජ්ඣතතං, ආතමභාවය ආධාරකොට ප්‍රවෘත්තයැ; උපාදිනනං, මාගේ ආතමභාවයයි දැකිකොට ගන්නාලද්‍රයැ; සරීරඵකං, ශරීරස්ථයැ හෙවත්-සිරුරෙහි පිහිටියේය; කකකලුතනලකකණො, කකිශස්ථභාව ලක්‍ෂණකොට ඇත්තේය; ඉමසමිංසරීරෙ, මේ සිරුරෙහි; පාටියෙකෙකා, කෙශාදි ඉතරකොඨාසයන් කෙරෙන් වෙන්වූ හෙවත් අසමමිශ්‍රවූ; කොඨාසො, පෘථිවිධාතුකොටසෙකැ; පෙය්‍යාලකසින් හැකවූතාක් පෘථිවිධාතුකොඨාසයන්හිදු මෙසේ අඵයොජනාව කට යුතුයි.) ඉධපන, මේ ධාතුචිහඬයෙහි වනාහි; අවුත්තමපි, (අසමමජ්ජා ග්‍රහණයෙන්මැ ගෘහිත හෙයින්) ස්වරූපයෙන් නොවදුලසේක් නමුදු; පටිසම්භිදුමගෙන, ප්‍රතිසංචිතමාගීයෙහි හෙවත්-පිළිසැඟියාමගැ; පාළි ආරුලහං, පාලුසාරුභිකලාවූ හෙවත්-පෙලටනගාවදුලාවූ; මත්ථලුඬහං, හිස්මුල්; ආහරිකා, ඇරගෙනැ; මත්ථලුඬහංනාම, හිස්මුල්නම්; අජ්ඣතතං, ආතමභාවය ආධාරකොට ප්‍රවෘත්තයැ; උපාදිනනං, මාගේ ආතමභාවයයි දැකිකොට ගන්නාලද්‍රයැ; සරීරඵකං, ශරීරස්ථයැ හෙවත්-සිරුරෙහි පිහිටියේය; කකකලුතනලකකණො, කකිශස්ථභාව ලක්‍ෂණකොට ඇත්තේයැ; ඉමසමිංසරීරෙ, මේ සිරුරෙහි; පාටියෙකෙකා, කෙශාදි ඉතරකොඨාසයන් කෙරෙන් වෙන්වූ හෙවත්-අසමමිශ්‍රවූ; කොඨාසො, පෘථිවිධාතු කොටසෙකැ;

* මය්‍යසිකනම්වූ හිස්මුල් සමග දෙනිස් කුණප කොටස් සවුපුණ්‍ය විශයුතුයහ. එහෙත් මේ ධාතුචිහඬයෙහි මත්ථලුඬය කිම නොවදුල සේක්ද යත්? හිස්මුල් ඇටමිදුළු හා සමාන බැවින් අසමමජ්ජා නම්වූ කොටසෙහිම ඇතුලත්කොට වදුලහෙයින මෙදකින, මත්ථලුඬහං අභි මිඤ්ඤාගහගණෙන ගතිතනකිඉධවිසුංනවුත්තනනිවෙදිතබ්බං, යි (මු: ටි:)

2.(ක) පරතො, මත්තෙහි; ආපොධාතුආදිනං, අබ්ධාතාදින්ගේ; තිද්දෙසෙ, තිදේශයෙහි; පිත්තාදිසුපි, පිත්තාදිකොඨාසයන් විෂ යෙහිදු; එසෙවනයො, පෘථිවිධාතු තිදේශයෙහි කෙශාදි කොඨාස යන්හි නයබදුවුනාය ඇත්තේයැ; ඉමිනා, මේ සෙය්‍යපිදං කෙසා යනාදි වචනයෙන්; කිං, කුමක්; දස්සිතං, දක්වනලද්දේ; හොති,

වේද; ධාතුමනසිකාරො, ධාතුමනසකාරය; (භගවතා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින්; X දසසිතො, දක්වනලදසේක; X 0) ඉමසමිංපන ධාතුමනසිකාරො, මේ ධාතුමනසකාරයෙහි වනාහි; කමමංකඤා, කමිසාන සඛ්ඛාන කාන්‍යයකොට; 0 නොහොත්-කමමංකඤා, භාවනාප්‍රයෝගයකොට; නොහොත්-භාවනානිෂ්පාදකවීර්යයකොට; නොහොත්-භාවනා වෙනතාවදනවා; විපස්සනං, විදගීනාව; පඨ පෙඤා, කොටනිමවා; උත්තමත්ථං, උත්තමඵලයවූ; උත්තමස්වභාවවූ X; අරහත්‍යං, අභීත්ඵලයට; පාපුණ්ණිකාමෙන, පාමිණේනු කාමනි මහණහු විසින්; කිං, කුමක්; කත්තබ්බං, කලයුත්තේද;

* මෙහි “කමමංකඤා” යන්න මූලටිකාවෙහි පයෝගං විරියං ආයුහනංවා කඤාතිඅත්‍යො යි යම් විවරණයක් කරනලදද තව්ව රණය අනුටිකාවේ පයෝගනනි භාවනාපයෝගං විරියනනි භාවනා නිපාදකං උස්සාහං ආයුහනනනි තාදිසං වෙනතං යි අනුවිච්ඡාදනය. භොගකාමාත්තකු විසින් කෘෂිකම්මාදිත්ති මෙන් අභිකිය කාමැති යොගාවචරයා විසිනුදු මේ ධාතුමනසකාරයෙහි කමිකලයුතුය යුසේයි

2.(කු) වතුපාරිසුඛිසීලං, සිවුපිරිසිදුසිල්; සොධෙනබ්බං, පිරිසිදුකල යුතු; හි, කවරහෙයින්යත්; සීලවතො, සිල්වත් මහණහට; කමමසාන භාවනා, කමිසාන භාවනාතොමෝ; හෙවත්-කමටහන්වැසීම; ඉඤ්ඤාති, සමාඛවේද; ඉති, එහෙයින්; තස්ස, ඒ වතුපාරිසුඛිසීලය; සොධනවිධානං, විශොධනවිධිය; හෙවත්-පිරිසිදුකරණ පිළිවෙත; විසුඛිමය්‍යෙ, විඤ්ඤාමාභීයෙහි; වුත්තනයෙනෙව, කිනසිත්ම; වෙදි තබ්බං, දතයුතු; විසුඛිසීලෙනපන, පිරිසිදු වූ සිල්ඇති මහණහු විසින් වනාහි; සීලෙ, වතුපාරිසුඛි ශීලයෙහි; පතිසාය, පිතිවා; පුබ්බප්‍රි බොධා, ආවාසාදිවූ පුළුපරිඳෙබයෝ; ඡන්දනබ්බා, සිදහලයුතුයහ; (දසපුබ්බප්‍රිබොධාසීද පාසානතරයෙක් ඇත X) තෙසමපි, ඒ ආවාසාදිවූ පුළුපරිඳෙබයන්ගේද; ඡන්දනවිධානං, සිදපියන විධිය; විසුඛි මය්‍යෙ, විඤ්ඤාමාභීයෙහි; වුත්තනයෙනෙව, කිනසිත්ම; වෙදිතබ්බං, දතයුතු; ඡන්දනප්‍රිබොධෙන, සිදපියනලද ප්‍රිබොධ ඇති මහණහු විසින්; ධාතුමනසිකාරකමමසානං, ධාතුමනසකාර කමිසානාය; උගණ්තිතබ්බං, උගෙනගතයුතු;

“දසප්‍රිබොධා” 0 යි පාසානතරයෙකුදු ඇත්. දීඝිකෙශාදි ක්‍ෂුද්‍ර පරිඳෙබයන් අපරපක්‍ෂයෙහිලා ආවාසාදිපරිඳෙබයෝ පුළුපක්‍ෂයෙහි උක්‍යයහ. මූලටිකාවෙහි පුබ්බප්‍රිබොධාති ආවාසාදයො දීඝකෙසා දිකෙ බුද්ධකප්‍රිබොධෙ අපරප්‍රිබොධාති අපෙක්‍ෂිතාවුත්තායු හෙයින් දසප්‍රිබොධායන්න අපපාඨයෙකැයි දතයුතුයි.

3

ආවරිසෙතාපි කමමසානං උගගණ්ණාපෙතෙනනි සන්තවිධං උගගනකොසලලං දසවිධස්ව මනසිකාරකොසලලං ආවිකතිතබ්බං, අනෙතවාසිකෙනාපි ආවරිසස්ස සන්තිකෙ බහුවාරෙ සප්කාසං

කතා, නිජජට, පගුණ, කම්මසාන, කාතබ්බං, වුත්තකොසනං
 අසකපායං, ආදිකම්මකෙන භික්ඛුනා ජරාමරණා මුඤ්චිතුකාමෙන
 සත්තභාසාරෙහි උග්ගහකොසලලං ඉච්ඡිතබ්බං, දසභාසාරෙහි මනසි
 කාරකොසලලං ඉච්ඡිතබ්බන්ති, නස්ථ චචසා මනසා චණණතො
 සණ්ඨානතො දිසතො ඛකාසතො පටිච්ඡෙදතොති ඉමෙහි සත්ත
 භාසාරෙහි ඉමසම්. ධාතුමනසිකාරකම්මසානෙන උග්ගහකොසලලං
 ඉච්ඡිතබ්බං, අනුපුබ්බතො නාතිසිසතො නාතිසණ්කතො විකෝප
 පටිබාහනතො පණ්ණානතිසමතික්කමනතො අනුපුබ්බමුඤ්චනතො
 සලකබ්බණතො නසොචසුත්තනනාති ඉමෙහි දසභාසාරෙහි මනසි
 කාරකොසලලං ඉච්ඡිතබ්බං, නදුහසම්පි පරතො සතිපසානවිභවෙන
 ආවිහවිසානි, එවං උග්ගතිනකම්මසානෙන පන විසුඛිමගෙන වුත්තෙ
 අසාරස සෙනාසනදෙසෙ වජේජනා පඤ්චබ්ගසමනනාගතෙ සෙනා
 සතෙ වසනෙනන අත්තනාපි පඤ්චති පධානියබ්ගති සමනනා
 ගතෙන පච්ඡාහනං. පිණ්ඩපානපටික්කනෙනන විචිතොකාස
 ගතෙන කම්මසානං මනසිකාතබ්බං.

3. කම්මසානං, ධාතුමනසිකාරකම්මසානං; උග්ගණ්ඨාපෙනෙනන,
 උගන්වන්නාවූ; ආචරියෙකාපි, ආචාර්යයන් වහන්සේ විසිනුදු; සත්ත
 විධං, සත්වදෑරුම්වූ; උග්ගහකොසලලංව, උද්ග්‍රහණකොශලයයද;
 හෙවත්-ඉගෙනීමෙහි දක්ෂවූවහුගේ භාවයද; දසවිධං, දසවදෑරුම්වූ;
 මනසිකාරකොසලලංව, මනසකාර කොශලයයද; හෙවත්-මෙනෙහි
 කිරීමෙහි දක්ෂවූවහුගේ භාවයද; ආවිසානිතබ්බං, ඇස්වියයුතුයි;
 අනෙකාසිකෙනාපි, අනවස්සනු විසින්ද; ආචරියස්ස, ආචාර්යයන්
 වහන්සේගේ; සනතිකෙ, සම්පයෙහි; බහුවාරෙ, නොයෙක්වරැ;
 සජ්ඣායං, අධ්‍යයනය; හෙවත්-හැදෑරීම; කතා, කොටැ; නිජජටං,
 ග්‍රන්ථිසාන රතිනවූවක්නු; පගුණං, අභ්‍යාසවූවක්නු; (කතා,) කොටැ;
 කම්මසානං, කම්මසාන; කාතබ්බං, කලසුතු; (කම්මසාන බැවියයුතු
 යුසේයි.) හි, ඒ සැබැමය; අසකපායං, අප්‍රවාචෙහි; ආදිකම්මකෙන
 පෙ, ඉච්ඡිතබ්බන්ති, ඉච්ඡිතබ්බංයි; එතං, එතච්චනස; වුත්තං, කියන
 ලදය; ජරාමරණඛා, ජරාමරණයෙන්; මුඤ්චිතුකාමෙන, මිදෙනු
 කැමැත්තාවූ; ආදිකම්මකෙන, ආදිකර්මකවූ; (මුලින්මැ කම්මසාන
 බැවීමෙහි නියුක්තවූ යුසේයි.) භික්ඛුනා, මහණහු විසින්; සත්තභා
 සාරෙහි, සප්තාකාරයෙකින්; හෙවත්-සත්තරැණෙකින්; උග්ගහ
 කොසලලං, උද්ග්‍රහකොශලයය; හෙවත්-ඉගෙනීමෙහි දක්ෂවූවහුගේ
 භාවයැ; ඉච්ඡිතබ්බං, කැමැතිවියයුතු; දසභාසාරෙහි, දසාකාර
 යෙකින්; හෙවත්-දසකරැණෙකින්; මනසිකාරකොසලලං, මනසකාර
 කොශලයය; හෙවත්-මෙනෙහිකිරීමෙහි දක්ෂවූවහුගේ භාවයැ; ඉච්ඡි
 තබ්බං, කැමැතිවියයුතු; තස්ථ, ඒ අභිකපාපායයෙහිහි; නොහොත්-
 ඒ උද්ග්‍රහ කොශලය මනසකාර කොශලයයන් අතුරෙහි X; චචසා,
 තෙජුලෙන; හෙවත්-වාග්හෙදකිරීමෙන; මනසා, සිතින; හෙවත්-
 මෙනෙන් සැලකීමෙන; වණණතො, කෙශාදීන්ගේ වණ්ණෙහින;

සංස්ථානතො, කෙශාදිත්තේ සංස්ථාන හෙයින්; දිසතො, දිශාහෙයින්; ඔකාසතො, අවකාශහෙයින්; පරිවේෂදතො, පරිසිද්ධි හෙයින්; ඉති ඉමෙතිසත්තභාකාරෙති, යන මේ සජානාකාරයෙන්; හෙවත්-යන මේ සත්කරුණෙන්; ඉමසම්ඛාදාමනසිකාර කමමසානෙ, මේ ධාතුමන සකාර කමිසානයෙහි; උග්ගහකොසලං, උද්ග්ගහණකොශලය; ඉච්ඡතබ්බං, කාමැතිවියයුතු; අනුපුබ්බතො, අනුපුඵ්භෙයින්; හෙවත්-පරිපාටිය නොඉක්මවීමෙන්; නාතිසීසතො, නාතිසීසුහෙයින්; හෙවත්-ඉතා යුහුසුපු නොවීමෙන්; නාතිසතිකතො, නාතිදක්කි හෙයින්; හෙවත් ඉතාලස්නොවීමෙන්; විකෙඛපපටිබාහනතො, බහිබාලමනෙයෙහි විතතයාගේ විකෙසාභය පිළිබාහනෙයින්; (කමිසානායාගේ විකෙසපය වලුහනහෙයින්; ඔ) පණණතතිසමතිකකමනතො, කෙස් ලොම් ඇපණත් ඉක්මවන හෙයින්; අනුපුබ්බමුඤ්චනතො, නොවැටහෙන කොටස් කෙමෙන් මුදන හෙයින්; සලකකිණතො, කෙශාදිත්තේ සලකකිණ හෙයින්; (“ලකකිණතො” සිද්ධ පාඨයි ඔ. සතිපට්ඨානවිභවය කථාවෙහි “අපපණාතො” අපිණාහෙයින් දක්නාලැබේ;) තයොව සුත්තනනා, අභිවිතකසුත්තයා ශිතිභාවසුත්තයා බොධාසනකොශලයසුත්තයා යන සුත්තනනයෝ තුන්දෙනයහ; ඉතිඉමෙතිදසභාකාරෙති, යන මේ දශාකාරයෙන්; හෙවත්-යන මේ දසකරුණෙන්; මනසිකාරකොසලං, මනසකාරකොශලය; ඉච්ඡතබ්බං, කාමැතිවියයුතු; තදුභයමපි, තදුභය කොශලයද; පරතො, මත්තෙහි; සතිපට්ඨානවිභවෙහ, සමාති ප්‍රසාදන විභවයාචිකාවෙහි; (සතිපට්ඨාන විභවයෙහි ඔ) ආවිභ විසසති, ප්‍රකාශවන්නේය; (ආවි, ප්‍රකටව; භවිසසති, වන්නේය; ඔ) එවං, මෙකිනයිත්; උග්ගහිතකමමසානෙනපන, උගත් කමටහත් ඇති මහණහු විසින් වනාහි; විසුඛිමනෙහ, විගුඛිමාගීයෙහි; වුත්තෙ, කියන ලද්දවු; අසාරසසෙනාසනදෙසෙ, අන්‍යාසනනා අතිදුරතා අවිචිකන තාදිවු අටලොස් සෙනසුන් දෙසුන්; වජ්ජේඤා, දුරුකොට; පඤ්චාන සමනතාගතෙ, පසගින්නන්වු; සෙනාසනෙ, සෙනස්තෙහි; වස නෙනන, වසනුවනු; (වසනෙනන, වැස; ඔ) අත්තනාපි, තමනුත්; පඤ්චිපධානියබෙගති, කමිසානාහි යොගිත්ව කරුණුවු පසගිත්; සමනතාගතෙන, සමනිතයනු; පච්ඡාභතනං, බත්ලදින්පසු; පිණ්ඩපාන පටිකකනෙනන, පිඩුපිණ්ඩසවත් ගමන් පෙරලා ආවනු ඔ; නොහොත්-පිණ්ඩපානපටිකකනෙනන, පිණ්ඩපාන පරිභොගයෙන් පෙරලා ආවනු; පච්ඡාභතනං, බතට පසු කාලයෙහි; (යනු විගුඛිමාගී සන්නයි.) විවිත්තොකාසගතෙන, ජනවිවිකනසානගතවුවනු; කමමසානං, කමට හන; මනසිකාතබ්බං, මෙනෙහිකටයුතු;

* පඤ්චබහසමනතාගත සෙනාසනයෙහි පසහ කවරනුද “නාති දුරං නාව්‍යාසනං ගමනාගමනසමපනං” යනු එක් අගෙකි “දිවා අපපකිණණං රතනිං අපපසද්ධං අපපනිගෙසාසං” යනු එක් අගෙකි. “අපපබංසමකස වාතාතප සිරිංසපසමථස්සං බොපනගොති” යනු එක්

අහෙකි. “තස්මිංඛොපන සෙතාසනෙ විහරන්තංසං පෙං පරිකබ්බා” යනු එක් අහෙකි. තස්මිංඛොපන සෙතාසනෙ ථෙරං පෙං කඛිං පටි විනොදෙනති” යනු එක් අහෙකි. පටිකියඛිත පස කවරහුද? අලංඛාධනියා අසාසායා ශ්‍රමාවයා විශ්චයා ප්‍රඥාවයා යන මොව්හුයි. තවිඤ්ඤය විගුඛිමාගීය බලා දනගුහුයි.

4

මහසිකරෙතෙනනව වණ්ණ සණ්ඨාන දිසොකාස පටිවෙජ්ඨ වසෙන කෙසාදිසු එකෙකිකොසාසං මහසිකරිතා අවසානෙ එවං මහසිකාගෙ පවතෙනනටෙබ්බා ඉමෙකෙසානාම සිසකටාහපළිවෙසි නවමෙම ඡන්දා, නඤ්ඤ සථා වමමිකමඤ්ඤෙ ජානෙසු කුණ්ඩති ශේසු න වමමිකමඤ්ඤෙ ජානාති මසි කුණ්ඩතිණාති ජානාතිති, නාපි කුණ්ඩතිණාති ජානනති මසං වමමිකමඤ්ඤෙ ජානාතිති එවමෙව න සිසකටාහපළිවෙසිනවමමං ජානාති මසි කෙසාජානාති, නාපි කෙසා ඡන්දනති මසං සිසකටාහපළිවෙසිනවමමෙ ජානාති, අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපවවටෙකඛණරහිනා එනෙ ධම්මා, ඉති කෙසානාම ඉමසමි. සරිතෙ පාටිසෙකෙකා කොසාසො අවෙනතො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤා ගිඤ්ඤෙනා ථබ්බා පඨවිධාතුති. ලොමා සරිතෙ වෙසිනවමමෙ ජානා, නඤ්ඤ සථා සුඤ්ඤාගාමසානෙ ජානෙසු දුබ්බාති ශේසු න සුඤ්ඤාගාමසානං ජානාති මසි දුබ්බාතිණාති ජානාතිති, නාපි දුබ්බාතිණාති ජානනති මසං සුඤ්ඤාගාමසානෙ ජානාතිති එව මෙව න සරිතෙවෙසිනවමමං ජානාති මසි ලොමා ජානාති, නාපි ලොමා ජානනති මසං සරිතෙවෙසිනවමමෙ ජානාති, අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොග පවවටෙකඛණරහිනා එනෙ ධම්මා, ඉති ලොමානාම ඉමසමි. සරිතෙ පාටිසෙකෙකා කොසාසො අවෙනතො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤා ගිඤ්ඤෙනා ථබ්බා පඨවිධාතුති, නඤ්ඤ අභිගුලිතං අගෙහසු ජානා, නඤ්ඤ සථා කුමාරකෙසු දණ්ඩකෙහි මධුකසිකෙ විජ්ඣිතා කිලනෙනසු නදණ්ඩකා ජානනති අමෙහසු මධුකසිකා ධිපිනාති, නාපි මධු කසිකා ජානනති මසං දණ්ඩකෙසු ධිපිනාති එවමෙව න අභිගුලියො ජානනති අමහාකං අගෙහසු නඤ්ඤා ජානාති, නාපි නඤ්ඤා ජානනති මසං අභිගුලිතං අගෙහසු ජානාති, අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපවවටෙකඛණ රහිනා එනෙ ධම්මා, ඉති නඤ්ඤානාම ඉමසමි. සරිතෙ පාටිසෙකෙකා කොසාසො අවෙනතො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤා ගිඤ්ඤෙනා ථබ්බා පඨවිධාතුති. දනතා හනුකසිකෙසු ඡන්දා, නඤ්ඤ සථා වච්ඡිකිති පාසාණ උදකඛලෙසු කෙං නවිදෙව සිලෙසජනෙන බන්ධිතා ධිපිනා ඤ්ඤෙනසු න උදකඛලාති ඡන්දනති අමෙහසු එමහාසිනාති, නාපි එමහා ඡන්දනති මසං උදකඛලෙසු සිනාති එවමෙව න හනුකසිකා ඡන්දනති අමෙහසු දනතා ඡන්දනති, නාපි දනතා ඡන්දනති මසං හනුකසිකෙසු ජානාති, අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපවවටෙකඛණරහිනා එනෙ ධම්මා, ඉති දනතානාම ඉමසමි. සරිතෙ පාටිසෙකෙකා කොසාසො අවෙනතො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤා ගිඤ්ඤෙනා ථබ්බා පඨවිධාතුති.

නවො සකලසරීරං පරිසොනනිකාං සිනො, නස්ස සථා අලලගො
 වමමපරිසොනධාය මහාවිණාය න මහාවිණා ජානාති අහං අලල
 ගොවමෙමන පරිසොනධාති, නාපි අලලගොවමමං ජානාති මසා
 මහාවිණා පරිසොනධාති ඵවමෙව න සරීරං ජානාති අහං නවෙන
 පරිසොනධනති, නාපි නවොජානාති මසා සරීරං පරිසොනධනති,
 අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙකඛණ්රහිනා ඵතෙ ධම්මා, ඉති
 නවොනාම ඉමසමිං සරීරෙ පාටියෙකෙකා කොඨාසො අවෙනනො
 අබ්‍යාකනො සුඤ්ඤො නිස්සන්නො ඵධො පස්විධානුති. මං. අභි
 සංඝාටං අනුලිමිකාං සිනං, නස්ස සථා මහාමනතිකාස ලිනනාය
 හිනතිසා න හිනති ජානාති අහං මහාමනතිකාස ලිනනාති, නාපි
 මහාමනතිකා ජානාති මසා මහාහිනති ලිනනාති ඵවමෙව න අභි
 සංඝාටො ජානාති අහං නවමංසපෙසිසනප්පහෙදෙන මංසෙන
 ලිනනාති, නාපි මංසං ජානාති මසා අභිසංඝාටො ලිනනාති,
 අඤ්ඤමඤ්ඤං අභොගපච්චවෙකඛණ්රහිනා ඵතෙධම්මා, ඉතිමංසං
 නාම ඉමසමිංසරීරෙ පාටියෙකෙකා කොඨාසො අවෙනනො අබ්‍යා
 කනො සුඤ්ඤො නිස්සන්නො ඵධො පස්විධානුති. නභාරු සරී
 රබ්‍හනනෙර අභිති ආබ්‍යාමානාසිනා, නස්ස සථා වලලිති විනබෙසු
 කුබ්බදුරුසු න කුබ්බදුරුති ජානනති මසං වලලිති විනබාති, නාපි
 වලලිසො ජානනති අමෙහති කුබ්බදුරුති විනබාතිති ඵවමෙව න
 අභිති ජානනති මසං නභාරුති ආබ්‍යාමාති, නාපි නභාරු ජානනති
 අමෙහති අභිති ආබ්‍යාමාති, අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙකඛණ
 රහිනා ඵතෙධම්මා, ඉති නභාරුනාම ඉමසමිං සරීරෙ පාටියෙකෙකා
 කොඨාසො අවෙනනො අබ්‍යාකනො සුඤ්ඤො නිස්සන්නො ඵධො
 පස්විධානුති. අභිසු පණ්ණිකභි ගොඤ්ඤාසිං. උක්ඛිපිකාං සිනං,
 ගොඤ්ඤාසිං ජඤ්ඤාසිං. උක්ඛිපිකාං සිනං, ජඤ්ඤාසිං උරුරුසිං. උක්ඛිපිකා
 සිනං, උරුරුසිං කට්ඨිං. උක්ඛිපිකාං සිනං, කට්ඨිං පිඨිකණ්ටකං. උක්ඛි
 පිකාං සිනං, පිඨිකණ්ටකො ගිවසිං. උක්ඛිපිකාං සිනො, ගිවසි
 සිසසිං. උක්ඛිපිකාං සිනං සිසසිං ගිවසිකො පනිසිනං. ගිවසි පිඨිකණ්ටකො
 පනිසිනං, පිඨිකණ්ටකො කට්ඨිමහි පනිසිනො, කට්ඨිං උරුරුසිකො
 පනිසිනං, උරුරුසිං ජඤ්ඤාසිකො පනිසිනං, ජඤ්ඤාසිං ගොඤ්ඤාසිකො
 පනිසිනං, ගොඤ්ඤාසිං පණ්ණිකභිකො පනිසිනං, නස්ස සථා ඉභිකා
 දුරුගොමසාදි සඤ්ඤාසෙසු න හෙසිමා හෙසිමා ජානනති මසං. උප
 පිමෙ උපපිමෙ උක්ඛිපිකාං සිනාති, නාපි උපපිමා උපපිමා ජානනති
 මසං. හෙසිමෙසු හෙසිමෙසු පනිසිනාති, ඵවමෙව න පණ්ණිකභි
 ජානාති අහං ගොඤ්ඤාසිං. උක්ඛිපිකාං සිනනති, නගොඤ්ඤා
 කභි ජනාති අහං ජඤ්ඤාසිං. උක්ඛිපිකාං සිනනති, න ජඤ්ඤාසි ජනාති
 අහං. උරුරුසිං. උක්ඛිපිකාං සිනනති, න උරුරුසි ජානාති අහං. කට්ඨිං.
 උක්ඛිපිකාං සිනනති, න කට්ඨි ජානාති අහං. පිඨිකණ්ටකං. උක්ඛි
 පිකාං සිනනති, න පිඨිකණ්ටකො ජානාති අහං. ගිවසිං. උක්ඛිපිකාං
 සිනොති, න ගිවසි ජානාති අහං. සිසසිං. උක්ඛිපිකාං සිනනති, න

සිසුනි ජානාති අභං ගිවසිමහි පනිසිනනති, න ගිවසි ජානාති අභං පිසිකණ්ටකෙ පනිසිනනති, න පිසිකණ්ටකො ජානාති අභං කසි සිමහි පනිසිනනති, න කසිසි ජානාති අභං උරුරුසිමහි පනිසිනනති, න උරුරුසි ජානාති අභං ජඛසිමහි පනිසිනනති, න ජඛසි ජානාති අභං ගොසඨකසිමහි පනිසිනනති, න ගොසඨකසි ජානාති අභං පණ්ණිකසිමහි පනිසිනනති, අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපච්ච වෙකකණ්ණරහිනා එනෙධමමා, ඉති අසීනාම ඉමසමි. සද්ධර පාටි සෙසෙකො කොඨාසො අවෙනනො අබ්බාසනො සුඤ්ඤො නිසස නෙනා එබො පඨවිධාතුති. අසීමඤ්ඤං නෙසං නෙසං අසීනං අබ්බනනරෙ සිනං, නන්ධ සථා වෙථපබ්බාදිනං අනෙනා පකඛිනෙනසු සිනනවෙනනගහාදිසු න වෙථපබ්බාදිනි ජානනති අමොසු වෙනන ගහාදිනි පකඛිනනානිනි, නාපි වෙනනගහාදිනි ජානනති මසං වෙථපබ්බාදිසු සිනානිනි, එවමෙව න අසීනි ජානනති අමොසකං අනෙනා මඤ්ඤං සිනනති, නාපි මඤ්ඤං ජානාති අභං අසීනං අනෙනා සිනනති, අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙකකණ්ණරහිනා එනෙ ධමමා, ඉති අසීමඤ්ඤං නාම ඉමසමි. සද්ධර පාටිසෙසෙකො කොඨාසො අවෙනනො අබ්බාසනො සුඤ්ඤො නිසසනෙනා එබො පඨවිධාතුති. වක්කං ගලවාටකනො නිකඛිනෙනන එකමුලෙන ථොකං ගතකා විධාගිනෙනන මුලනහාරුනා විනිබ්බකා. හුකා හදසමංසං පටිකඛිපිකා සිනං නන්ධ සථා වණ්ටපනිබ්බකො අමබ්ඵල චසෙ න වණ්ට. ජානාති මසා අමබ්ඵලචසං උපනිබ්බකනති, නාපි අමබ්ඵලචසං ජානාති අභං වණ්ටන උපනිබ්බකනති, එවමෙව න මුලනහාරු ජානාති මසා වක්කං විනිබ්බකනති, නාපි වක්කං ජානාති අභං මුලනහාරුනා විනිබ්බකනති, අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොග පච්චවෙකකණ්ණරහිනා එනෙධමමා, ඉති වක්කං.නාම ඉමසමි. සද්ධර පාටිසෙසෙකො කොඨාසො අවෙනනො අබ්බාසනො සුඤ්ඤො නිසසනෙනා එබො පඨවිධාතුති. හදසං සද්ධරබ්බනනරෙ උරසි පඤ්ඤරමජ්ඣං නිසසාස සිනං, නන්ධ සථා ජිණ්ණසංඤ්ඣානිකපඤ්ඤරං නිසසාස ධපිනාස මංසපෙසිසා න ජිණ්ණසංඤ්ඣානිකපඤ්ඤරබ්බ නනරං ජානාති මං. නිසසාස මංසපෙසි ධපිනානි, නාපි මංසපෙසි ජානාති අභං ජිණ්ණසංඤ්ඣානිකපඤ්ඤරබ්බනනරං. නිසසාස සිනානි, එවමෙව න උරසිපඤ්ඤරබ්බනනරං. ජානාති මං. නිසසාස හදසං සිනනති, නාපි හදසං ජානාති අභං උරසිපඤ්ඤරබ්බනනරං. නිසසාස සිනනති, අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙකකණ්ණරහිනා එනෙ ධමමා, ඉති හදසං.නාම ඉමසමි. සද්ධර පාටිසෙසෙකො කොඨාසො අවෙනනො අබ්බාසනො සුඤ්ඤො නිසසනෙනා එබො පඨවිධාතුති. සකනං අනෙනා සද්ධරෙ විනනං එනානං අබ්බනනරෙ දකඛිණපසං. නිසසාස සිනං, නන්ධ සථා උකඛිලිකපාලපසංමහි ලගෙග සමක මංසපිණ්ණෙහි න උකඛිලිකපාලපසං ජානාති මසි සමකමංසපිණ්ණො ලගෙහානි, නාපි සමකමංසපිණ්ණො ජානාති අභං උකඛිලිකපාල

පසෙසු ලගෙනාති, එවමෙව න එනාන. අඛනනනෙර දකිණිපසස. ජානාති ම. නිසාස සකන. සිනනති, නාපි සකන. ජානාති අහ. එනාන. අඛනනනෙර දකිණිපසස. නිසාස සිනනති, අඤ්ඤ මඤ්ඤ. ආභොගපච්චවෙකඛණරහිනා එනෙබමමා, ඉති සකන. නාම ඉමසම. සරිතෙ පාටිසෙකෙකා කොඨාසො අවෙනනො අබ්බා කනො සුඤ්ඤ, නිසසනොනා එබො පඨවිබාගුති. කිලොමකෙසු පටිච්ඡනනකිලොමක. හදසඤ්ච වහකඤ්ච පටිච්චායොති සින., අපපටිච්ඡනනකිලොමක. සකලසරිතෙර වමමසස හෙඨනො මංස. පටිසොනනිකා සින., නඤ්ඤ සථා පිලොතිකපට්ටෙසිතෙ මංසෙ න මංස. ජානාති අහ. පිලොතිකාස පට්ටෙසිනනති නාපි පිලොතිකාජානාති මසා මංස. පට්ටෙසිනනති එවමෙව න වහක හදසාති සකලසරිතෙර මංසඤ්ච ජානාති අහ. කිලොමකෙති පටිච්ඡනනනති, නාපි කිලොමක. ජානාති මසා වහකහදසාති සකලසරිතෙර මංසඤ්ච පටිච්ඡනනනති, අඤ්ඤමඤ්ඤ. ආභොග පච්චවෙකඛණරහිනා එනෙ බමමා, ඉති කිලොමක. නාම ඉමසම. සරිතෙ පාටිසෙකෙකා කොඨාසො අවෙනනො අබ්බාකනො සුඤ්ඤ, නිසසනොනා එබො පඨවිබාගුති. පිහක. හදසසස වාමපසෙසු උදර පටලසස මඤ්ඤපසස. නිසාස සින., නඤ්ඤ සථා කොඨකමඤ්ඤ පසස. නිසාස සිනාස ගොමසපිණ්ඩි න කොඨකමඤ්ඤපසස. ජානාති ගොමසපිණ්ඩි ම. නිසාස සිනාති, නාපි ගොමසපිණ්ඩි ජානාති අහ. කොඨකමඤ්ඤපසස. නිසාස සිනාති, එවමෙව න උදරපටලසස මඤ්ඤපසස. ජානාති පිහක. ම. නිසාස සිනනති, නාපි පිහක. ජානාති අහ. උදරපටලසස මඤ්ඤපසස. නිසාස සිනනති, අඤ්ඤමඤ්ඤ. ආභොගපච්චවෙකඛණරහිනා එනෙ බමමා, ඉති පිහක. නාම ඉමසම. සරිතෙ පාටිසෙකෙකා කොඨාසො අවෙනනො අබ්බාකනො සුඤ්ඤ, නිසසනොනා එබො පඨවිබාගුති. පපාස. සරිතඛනනෙර විනන.එනාන. අනනෙර හදසඤ්ච සකනඤ්ච පටිච්චායොති බලමබනන.සින., නඤ්ඤ සථා ජිණ්ණකොඨඛනනෙර බලමබනනෙර සකුණකුලා වකෙ න ජිණ්ණ කොඨඛනනෙර. ජානාති මසි සකුණකුලා වකො බලමබනනො සිනෙති, නාපි සකුණකුලාවකො ජානාති අහ. ජිණ්ණකොඨඛනනෙර බලමබනනො සිනෙති, එවමෙව න සරිතඛනනෙර. ජානාති මසි පපාස. බලමබනන. සිනනති, නාපි පපාස. ජානාති අහ. එවරුපෙ සරිතඛනනෙර බලමබනන. සිනනති, අඤ්ඤමඤ්ඤ. ආභොගපච්චවෙකඛණරහිනා එනෙබමමා, ඉති පපාස.නාම ඉමසම. සරිතෙ පාටිසෙකෙකා කොඨාසො අවෙනනො අබ්බාකනො සුඤ්ඤ, නිසසනොනාඑබො පඨ විබාගුති. අනන. බලවාටකනොකරිසමගහපටිසනෙත සරිතඛනනෙර සින., නඤ්ඤ සථා ලොභිනදෙණිකාස බඳුජිකා පිටෙන ජිනන සිසබමමනිකලෙවරෙ න ලොභිනදෙණිජානාතිමසි බමමනිකලෙවර.

සිතනති, නාපි ධම්මනිකලෙචරං ජානාති අහං ලොභිනදෙග්ගිකාස
 සිතනති එවමෙව න සපිරිබහනනරං ජානාති මසි අනතං සිතනති,
 නාපි අනතං ජානාති අහං සපිරිබහනනරෙ සිතනති, අඤ්ඤමඤ්ඤ.
 ආභොගපච්චවෙකඛණ්රහිතා එතෙ ධම්මා, ඉති අනතං නාම
 ඉමස්මිං සපිරෙ පාටියෙකෙකා කොඨාසො අවෙනනො අබ්‍යාකනො
 සුඤ්ඤ, නිස්සන්තො එබො පඨවිධාතුති. අනතගුණං අනතනනරෙ
 එකච්ඡන්දනනොගෙ බණ්ඩා සිතං, නත්ථ සථා පාදසුඤ්ජන
 රජ්ජමණ්ඩලකං සිබ්බෙයා සිතෙසු රජ්ජකෙසු න පාදසුඤ්ජනරජ්ජ
 මණ්ඩලකං ජානාති රජ්ජකා මං සිබ්බෙයා සිතාති, නාපි රජ්ජකා
 ජානනති මසං. පාදසුඤ්ජනරජ්ජමණ්ඩලකං සිබ්බෙයා සිතාති,
 එවමෙව න අනතං ජානාති අනතගුණං මං ආබණ්ඩා සිතනති,
 නාපි අනතගුණං ජානාති අහං අනතං බණ්ඩා සිතනති, අඤ්ඤ
 මඤ්ඤ. ආභොගපච්චවෙකඛණ්රහිතා එතෙ ධම්මා, ඉති අනත
 ගුණං නාම ඉමස්මිං සපිරෙ පාටියෙකෙකා කොඨාසො අවෙනනො
 අබ්‍යාකනො සුඤ්ඤ, නිස්සන්තො එබො පඨවිධාතුති. උදරිසං.
 උදරෙ සිතං අසිනපිතධාසිතසාසිතං, නත්ථ සථා සුචානදෙග්ගිසං.
 සිතෙ සුචානවමච්චමති න සුචානදෙග්ගි ජානාති මසි සුචානවමච්ච
 සිතොති, නාපි සුචානවමච්ච ජානාති අහං සුචානදෙග්ගිසං සිතොති
 එවමෙව න උදරං ජානාති මසි උදරිසං සිතනති, නාපි උදරිසං
 ජානාති අහං උදරෙ සිතනති, අඤ්ඤමඤ්ඤ. ආභොගපච්චවෙකඛණ
 රහිතා එතෙධම්මා, ඉති උදරිසං. නාම ඉමස්මිං සපිරෙ පාටියෙකෙකා
 කොඨාසො අවෙනනො අබ්‍යාකනො සුඤ්ඤ, නිස්සන්තො එබො
 පඨවිධාතුති. කපිසං පක්කාසසසබ්බානෙ අභිබ්බලවෙච්චපබ්බසදිසෙ
 අනතපටිසොසානෙ සිතං, නත්ථ සථා වෙච්චපබ්බෙ ඔමදිතා
 පක්කිත්තාස සණ්ඨපණ්ඩුමනතිකාස න වෙච්චපබ්බං ජානාති මසි
 පණ්ඩුමනතිකා සිතාති, නාපි පණ්ඩුමනතිකා ජානාති අහං වෙච්ච
 පබ්බෙ සිතාති එවමෙව න පක්කාසසො ජානාති මසි කපිසං
 සිතනති, නාපි කපිසං ජානාති අහං පක්කාසසෙ සිතනති, අඤ්ඤ
 මඤ්ඤ. ආභොගපච්චවෙකඛණ්රහිතා එතෙධම්මා, ඉති කපිසං.
 නාම ඉමස්මිං සපිරෙ පාටියෙකෙකා කොඨාසො අවෙනනො
 අබ්‍යාකනො සුඤ්ඤ, නිස්සන්තො එබො පඨවිධාතුති. මත්ථලඛනං.
 සිසකවාහබහනනරෙ සිතං, නත්ථ සථා සුරණ්ලාබ්‍රිකවාහෙ පක්කි
 ත්තාස පිඨපිණ්ඩිසා න ලාබ්‍රිකවාහං ඡන්ධාති මසි පිඨපිණ්ඩි සිතාති,
 නාපි පිඨපිණ්ඩි ජානාති අහං ලාබ්‍රිකවාහෙ සිතාති එවමෙව න
 සිසකවාහබහනනරං ජානාති මසි මත්ථලඛනං සිතනති නාපි මත්ථ
 ලඛනං ජානාති අහං සිසකවාහබහනනරෙ සිතනති, අඤ්ඤමඤ්ඤ.
 ආභොගපච්චවෙකඛණ්රහිතා එතෙ ධම්මා, ඉති මත්ථලඛනං. නාම
 ඉමස්මිං සපිරෙ පාටියෙකෙකා කොඨාසො අවෙනනො අබ්‍යාකනො
 සුඤ්ඤ, නිස්සන්තො එබො පඨවිධාතුති.

4.(ක) මනසිකරුනෙතනව, මෙනෙහි කරන්නාවූ මහණහු විසින්; (ව, වාසාරමනදෙකකයි.) වණණසණ්ඨානදිසොකාසපරිච්ඡේද වසෙන-වණණ, වණ්ණය; සණ්ඨාන, සංස්ථානය; දිශා, දිශාය; ඔකාස, අවකාශය; පරිච්ඡේදවසෙන, පරිච්ඡේදය යන මොවුන්ගේ වශයෙන්; කෙසාදීසු, කෙශාදිකොපාසයන් අනුරන්; එකෙකකොපාසං, එක් එක් කොටස; මනසිකරිත්වා, මෙනෙහිකොට; අවසානෙ, එක් එක් කොටස මෙනෙහිකිරීමෙන් අවසාන; එවං, මේ මතුවක්කමාණ නයින්; මනසිකාරො, මෙනෙහිකිරීම; පවතෙතනබ්බො, පැවැත්වියයුතු;

* වණ්ණදිවු පස්දෙනාගේ වශයෙන් මෙනෙහිකිරීම බාහුමනසකාර ප්‍රතිභූල මනසකාර වණ්ණමනසකාරයන්ගේ සාධාරණවූ පුළුභාගය වන්නේය. තදුභය සාධාරණ භාවයෙන් වෙන්කොට බාහුමනසකාර යාගේ විශේෂය දක්වනු වස් “අවසානෙ එවං මනසිකාරො පවතෙතනබ්බො”යි විධිගතියි. මූලිකවාසය වන මේ වණණාදිනං පඤ්චනනං වසෙන මනසිකාරො බාහුපටිකකුලවණණ මනසිකාරනං සාධාරණො පුබ්බභාගොති තිබ්බට්ඨිත බාහුමනසිකාරං දසෙසුං අවසානෙ එවං මනසිකාරො පවතෙතනබ්බොති ආහං යි කී.

4.(කා) ඉමෙකෙසානාම, මේකෙසේ හුනම්; සිසකවාහපට්ඨිවෙස්නවමො, නිස්කල්ල වසාසිටි සමිති; ජාතා, හටගත්හ; තත්ථ, ඒ නිස්කල්ල වසාසිටි සම් අනුරන්; (තත්ථ, යන නිවාරණය සිසකවාහ වෙස්නවමං යන නිවාරණය හා සමබන්ධයි.) වමම්කමත්ථකො, වල්මිකමස්සාකයෙහි හෙවත්-තුඹසමතුපිට; කුණ්ඨතිණෙසු, ඉළුප්පත්ත; ජතෙසු, හටගත් කල්හි; (කුණ්ඨතිණෙසු, කුණ්ඨාණ නොහොත්-සුදු තෘණය ද අවතී. එහෙයින් කීහ යොජනාවෙහි “කුණ්ඨතිණෙසුති කුසතිණෙසු බුද්දක තිණෙසුවා”යි.) වමම්කමත්ථකො, වල්මිකමස්සාකයෙහි හෙවත්-තුඹස් මතතෙමේ; මයි, මා කෙරෙහි; කුණ්ඨතිණාති, ඉළුප්පත්ත; ජාතාතිති, හටගත්තයි; යථානජානාති, යම්සේ නොදනිද; කුණ්ඨතිණාතිපි, ඉළුප්පත්තද; මයං, ඇපි; වමම්කමත්ථකො, වල්මිකමස්සාකයෙහි හෙවත් තුඹසමතුපිට; ජාතාතිති, හටගනුමිහයි; (යථා)නජානනාති, යම් සේ නොදනිද්ද; එවමෙව, එපරිද්දෙන්ම; සිසකවාහපට්ඨිවෙස්නවමො, නිස්කල්ල වසාසිටිසමතෙමේ; මයි, මා කෙරෙහි; කෙසා, කෙසේ හු, ජාතාති, හටගත්තයි; තජානාති, නොදනි; කෙසාපි, කෙසේ හුද; මයං, ඇපි; සිසකවාහපට්ඨිවෙස්නවමො, නිස්කල්ල වසාසිටි සමිති; ජාතාති, හටගනුමිහයි; තජානනාති, නොදනිත්; එතෙධම්මො, කෙසේ හුය නිස්කල්ල වසා සිටි සමය යන නම්ලද එතද්භූතභෞතික නිසංසත නිර්ජීවස්වභාවයෝධි; අඤ්ඤාමඤ්ඤං, ඔවුනොවුන්; ආහොගපච්ච වෙක්කණරතිතා, මා විෂයෙහි කෙසේ හු ජාතයහ. ඇපි නිස්කල්ල සමිති ජාතයමිහයි ආහොගප්‍රත්‍යවෙක්කා ශුන්‍යයහ; හෙවත්-මෙනෙහිකිරීම් විමසීම් නැත්තාහ;

* “අඤ්ඤාමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙකකණ්ණරතිතා”යි හෙතුහුගේද එලයාගේද වෙෂාරුහිත්‍යය දැක්වීමෙන් ධාතුමාග්‍රහයක් බැව් හඟවා ආභොගප්‍රත්‍යවේක්‍ෂාවෝතුමුද කෙශ ශීෂිකාවහ වෙෂභිතවමොදි එල යන්ගේ හටගැනීමට කරුණුනොවෙන්නයි. ඔවුන්ගේද වෙෂාරු හිත්‍යධාතුමාග්‍රහයමැ ව්‍යක්තිකාත්‍යය යනු මෙහි භාවයි. මෙම කිහි ~~ඤ්ඤාමඤ්ඤං~~ ආභොගපච්චවෙකකණ්ණරතිතාති කාරණසංච එලසංච අභ්‍යාපාරතාය ධාතුමත්‍යතං දසොති ආභොගපච්චවෙකකණාදිනමපි එවමෙව අභ්‍යාපාරතා දඨබ්බා නති තාති තෙසඤ්ච කාරණාති ආභු ජිකා පච්ච වෙකඛිකාව උපපජ්ජනති කරුණතිවාති. (මු: වී:)

4.(ක) ඉති, මෙසේ; කෙසානාම, කෙස්සුනම්; ඉමසමිංසරිරෙ, මේ සිරුරෙහි; පාරියෙකෙකා, ලොමාදින් කෙරෙත් වෙන්වූ හෙවත්-අසම්මිශ්‍රවූ; කොඨාසො, කොටසෙකා; අවෙනනො, වෙනනා රහිතයැ හෙවත්-සිහිවිලිනැත්තේයැ; (සිත්තැත්තේයැ යනු සන්නිධි.) අභ්‍යාකතො, අව්‍යාකාත රුශියෙහි පයඝීපනවනුයැ; සුඤ්ඤා, ආතමශුන්‍ය වනුයැ; තිස්සතො, එහෙයින්ම නිසන්තවනුයැ; එබො, සාධිධ ලක්‍ෂණ ඇත්තේයැ; හෙවත්-දැඩිවනුයැ; පඨවිධාතුති, එහෙ යින්ම පෘථිවිධාතුතොමෝ වනුයැකියායි; (“එවංමනසිකාරො පවතො තබ්බො”යි යොජනු.)

ලොමා, ලොම්නු; සරිරවෙයනවමෙම, සිරුර වසාසිටි සමිහි; ජාතා, හටගත්ත; තත්ථ, ඒ ලොම්සිරුර වසාසිටි සමි අතුරෙන්; (“සරිරවෙයනවමමං” යන්න හා සමබන්ධයි.) සුඤ්ඤාගාමඨානෙ, පාඨ ගම්පලා; නොහොත්-පැරණිවූගම්පියෙස්හි; දුබ්බාතිණසු, හිතණ, ජනෙසු, හටගත් කල්හි; සුඤ්ඤාගාමඨානං, පාඨගම්පලා; නොහොත්-පැරණිවූ ගම්පියෙස්තෙමේ; මයි, මා කෙරෙහි; දුබ්බාතිණාති, හිතණ; ජාතාතිති, හටගත්තයි; නජානාතියථා, යම්සේ නොදනිද්; දුබ්බාති ණාතිපි, හිතණද; මයං, ඇපි; සුඤ්ඤාගාමඨානෙ, පාඨගම්පලා නොහොත්-පැරණි ගම්පියෙස්හි; ජාතාතිති, හටගනුමිහයි; නජානනති (යථා), යම්සේ නොදනිද්ද; එවමෙව, එපරිද්දෙන්ම; සරිරවෙයන වමමං, සිරුර වසා සිටි සමතෙමේ; මයි, මාකෙරෙහි; ලොමා, ලොම්නු; ජාතාති, හටගත්තයි; නජානාති, නොදනි; ලොමාපි, ලොම්නුද; මයං, ඇපි; සරිරවෙයනවමෙම, සිරුර වසා සිටි සමෙහි; ජාතාති, හටගනුමිහයි; නජානනති, නොදනිති; එතෙධමො, ලොමශරිරවමි යන නම්ලද එතද්භූත භෞතික නිසක්කිරිජීව සවනාවයෝ; අඤ්ඤා මඤ්ඤං, ඔවුනොවුන්; ආභොගපච්චවෙකකණ්ණරතිතා, මා විෂයෙහි ලොම්නුජාතයහ ඇපි ශරිරවමිසෙහි ජාතයමිහයි ආභොගප්‍රත්‍යවේක්‍ෂා ශුන්‍යයහ; හෙවත්-මෙනෙහි කිරිමි විමසිමි නැත්තාහ; ඉති, මෙසේ; ලොමානාම; ලොම්නුනම්; ඉමසමිංසරිරෙ, මේ සිරුරෙහි; පාරි යෙකෙකා, කෙශාදින් කෙරෙත් වෙන්වූ හෙවත් - අසම්මිශ්‍රවූ; කොඨාසො, කොටසෙකා; අවෙනනො, වෙනනා රහිතයැ; හෙවත්-සිහිවිලි නැත්තේයැ; අභ්‍යාකතො, අව්‍යාකාත රුශියෙහි පයඝීපන

වනුය; සුඤ්ඤා, ආනවශුභාවනුය; නිසංඛේතා, එහෙයින්ම නිසංඛාවනුය; ඵලො, සාධාරණයන් ඇත්තේය; හෙවත්-දූෂිත වනුය; පඨවිධාතුනි, එහෙයින්ම පඨවිධාතුනොමෝසි.

* “දුබ්බතිංසායං” යන බාහුවෙන් නියත සත්‍රිලිඛයෙහි “දුබ්බා” යි සිඬයි. “අමඛලං දුබ්බනති භිංසනාති දුබ්බායො” යන නිරුක්ති හෙයින්, නොහොත්-දුඝකමංචාරෙහිතිවා දුබ්බායො” යිද සිඬයි. තදුභය නිෂ්චිත විසින් කලිවලිඛයෙහි “දුබ්බාති” යි යම් සිඬානන යෙක් යොජනාවෙහි ඇද්ද හේ විමසිය යුතුයි. “දුබ්බාතිණාති” යිද “දුබ්බතිණාති” යිද දුබ්බාතිණකාති යිද දුබ්බතිණකාති යිද පාසානන රයෝ පැණෙත්. දුබ්බතිණාති දුබ්බතිණකාති යනු අපපාදහසි දනසුතු.

4.(ක) නබා, විසිනියපොත්තෝ; අඛුලිනං, හසාපාදුඛුලිත්තේ; අයෙහසු, අක්ඛිට්ඨවලා; ජාතා, හවගත්ත; තත්ථ, ඒ නියපොතු ඇතිලි අක්ඛිට්ඨ අතුරෙන්; කුමාරකෙසු, බාලදරුවන්; දණ්ඩකෙහි, දඬුයෙහි හෝ දඬුවලින්; මධුකසිකෙ, මිනිඇට; විජ්ඣිකා, විදගෙනා; (දඬු අග මිනි ඇට අවුනාගෙන යුසේයි.) කිලනෙහසු, කෙලනා කල්ති; දණ්ඩකා, දඬුකඛනු; අමොහසු, ඇපඅක්ති; මධුකසිකා, මිනිඇට; සපි තාති, තුබුහසි; නජානනියථා, යම්සේ නොදනිද්ද; මධුකසිකාපි, මිනිඇටද; මයං, ඇපි; දණ්ඩකෙසු, දඬුකඛ අක්ති; සපිතාති, තුබුම් හසි; නජානනති (යථා), යම්සේ නොදනිද්ද; එවමෙව, එපරිද්දෙන්ම; අඛුලියො, හසාපාදුඛුලිනු; අමොහං, අපගේ; අගෙහසු, අක්ඛිට්ඨ වලා; නබා, විසිනියපොත්තෝ; ජාතාති, හවගත්තසි; නජානනති, නොදනිති; නබාපි, විසිනියපොත්තෝද; මයං, ඇපි; අඛුලිනං, හසාපාදුඛුලිත්තේ; අයෙහසු, අක්ඛිට්ඨවලා; ජාතාති, හවගත්තසි; නජානනති, නොදනිති; එතෙධමො, විසිනියපොතු ඇතිලි අක්ඛිට්ඨ යන නම්ලද එතද්භුතභෞතික නිසංඛව නිර්ජිව ස්වභාවයෝ; අඤ්ඤ මඤ්ඤං, ඔවුනොවුන්; ආහොගපච්චවෙකකණ්ණරතිතා, අප විෂයෙහි හසාපාදුඛුලිත්තේ අක්ඛිට්ඨ ජාතයහ ඇපි හසාපාදුඛුලිත්තේ අක්ඛිට්ඨවල ජතයම්හසි ආහොගප්‍රත්‍යවෙක්ඛාශුභයහ; ඉති, මෙසේ; නබානාම, විසිනියපොත්තෝ නම්; ඉමසම් සරිරොපෙපඨවි ධාතුනි, පඨවිධාතුනොමෝසි.

දනතා, දෙතිස් දත්ත; හනුකසිකෙසු, උඩු යටි හනුඇට දෙකිනි; ජතා, හවගත්ත; තත්ථ, ඒ දෙතිස් දත් දෙහනු ඇට අතුරෙන්; (හනු කසිකා යන්න හා සමකයි.) වසිකති, ගල්වඩුවන් විසින්; පාසාණ උදුකලෙසු, ගල්වනුවලා; කෙනවිදෙවසිලෙසජතෙන, කිසි ලහවු වෙකින්; බන්ධිකා, බැද; සපිතත්ථොහසු, සිටුවු සාමාන්‍යත් කෙරෙහි; උදුකලාති, ගල්වනුනු; අමොහසු, අප කෙරෙහි; ඵහො, සාමාන්‍යයෝ; සිතාති, පිහිටියහසි; නජානනියථා, යම්සේ නොදනිද්ද; ඵහොපි, සාමාන්‍යයෝද; මයං, ඇපි; උදුකලෙසු, ගල්වනුවලා; සිතාති, පිහිටි යම්හසි; නජානනති (යථා), යම් සේ නොදනිද්ද; එවමෙව, එපරිද්

දෙන්මැ; හනුකසිකා, දෙහනු ඇටනු; අවෙනසු, අප කෙරෙහි; දන්තා, දෙතිස් දත්ත; ජාතාති, හටගත්තයි; නජානනති, නොදනිති; දන්තාපි, දෙතිස් දත්තද; මයං, ඇපි; හනුකසිකෙසු, හනුඇට දෙකි; ජාතාති, හටගනුම්හයි; නජානනති, නොදනිති; එතෙධම්මා, දෙතිස් දත් දෙහනු ඇට යන නම් ලද එතද්දුත භෞතික නි:සත්ත නිර්ජීව සවභාවයෝ; අඤ්ඤමඤ්ඤං, ඔවුනොවුන්; ආභොගපච්චවෙකකණ රහිතා, අප විෂයෙහි දෙහනු ඇටනු ජාතයහ ඇපි හනුඇට දෙකි ජාතයම්හයි ආභොග ප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂා ශුන්‍යයහ; ඉති, මෙසේ; දන්තා නාම, දෙතිස් දත්ත නම්; ඉමසම්මං සරිරොපෙපයවිධානුති, පෘථිවි ධාතුතොමෝසි.

තවො, තවත් නම් ලද සිව්තෙමේ; සකලසරිරං, මුළුසිරුර; පරියො නක්ඛිනා, හාත්පස වැලඳගෙනැ හෝ-වසාගෙනැ; සීතො, සිව්සේය; තත්ථ, ඒ සිව් සිරුරැ අතුරෙන්; අලලගොවමමපරියොනධාය, අළුත් ගෙරිසමින් වලඳනාලද; හෙවත්-තේන්වු ගෙරිසමින් වලඳනාලද; (මෙහි ආර්ද්‍රගොවමම අදහස්කොටැ අළුත් ගෙරිසමැයි විගුඛිමාගී සත්‍යයෙහි අච්ඡිකිතියාසිදුගනකාදි භාවෙන වස්ස සදිසභාවත්ථං අලලගොවමමගනහණං යන විගුඛිමාගී ටිකාපාඨය සිතනබා පැර කුම්බා රජනු “දුගීකාදි භාවයෙන් සදාශ භාවය පිණිසැ ආර්ද්‍රගොවම ග්‍රහණය දනසුතුයි විසු.) මහාචිණ්ණය, මහාචිණ්ණාවෙහි; මහාචිණ්ණා, මහාචිණ්ණාතොමෝ; අහං, මම; අලලගොවමමපරියොනධාති, අළුත් ගෙරිසමින් වලඳනාලදිමැයි; නජානාතියථා, යම්සේ නොදනිද; අලලගොවමමපි, අළුත් ගෙරිසම තෙමේද; මයා, මා විසින්; මහා චිණ්ණා, මහාචිණ්ණාතොමෝ; පරියොනධාති, වලඳනාලදුයි; යථානජ නාති, යම්සේ නොදනිද; එවමෙව, එපරිද්දෙන්ම; සරිරං, ශරීරය තෙම; අහං, මම; තවෙන, සිව්නු විසින්; පරියොනධනති, වලඳනලදි මැයි; නජානාති, නොදනි; තවොපි, සිව්තෙමේද; මයා මා විසින්; සරිරං, සිරුර; පරියොනධනති, වලඳනලදුයි; නජානාති, නොදනි; එතෙධම්මා, තවත් ශරීරයන නම්ලද එතද්දුතභෞතික නි:සත්ත නිර්ජීව සවභාවයෝ; අඤ්ඤමඤ්ඤං, ඔවුනොවුන්; ආභොගපච්ච වෙකකණරහිතා, මා විෂයෙහි සිරුරජාතයැ මම සිරුරෙහි ජතයෙමිසි ආභොග ප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂා ශුන්‍යයහ; ඉති, මෙසේ; තවොනාම, සිව්සනම්; ඉමසම්මං සරිරොපෙපයවිධානුති, පෘථිවි ධාතුතොමෝසි.

මංසං, මාංසයතෙමේ; අභිසඛ්ඝාටං, අසපිසමුහය; හෙවත්-ඇට සැකිලිඳස; අනුලිමපිනා, අලෙවිකොටැ; සීතං, සිව්සේය; තත්ථ, ඒ මස් ඇටසැකිලි ඳස අතුරෙන්; මහාමත්තිකාය, මහ මැටි පිඬෙන්; ලිත්තාය, අලෙවිදුන්; භිත්තියා, බිත්තියෙකි; භිත්ති, බිතුතොමෝ; අහං, මම; මහාමත්තිකාය, මහ මැටිපිඬින්; ලිත්තාති, අලෙවිදෙන ලදිමැයි; නජානාතියථා, යම්සේ නොදනිද; මහාමත්තිකාපි, මහ මැටි පිඬුද; මයා, මා විසින්; මහාභිත්ති, මහබිතුතොමෝ; ලිත්තාති, අලෙවි

දෙනලදුයි; නජ්නාති (යථා), යම්සේ නොදනිද; එවමෙව, එපරිද්දෙන්ම; අභිසංඝාටො, ඇටසැකිලි රැසනෙමේ; අහං, මම; නව මංස පෙසිසනප්පහෙදෙන, නවසියයක් මංසපෙයින් සමකිකිවූ ප්‍රහෙදය ඇති; මංසෙන, මසින්; ලිඛෙතාති, අලෙව්දෙනලදිමැයි; නජ්නාති, නොදනි; මංසමපි, මංසයනෙමේද; මයා, මා විසින්; අභිසංඝාටො, ඇටසැකිලි රැස; ලිඛෙතාති, අලෙව්දෙනලදුයි; නජ්නාති, නොදනි; එනෙබමො, මස් ඇටසැකිලි රැස යන නම්ලද එතද්දෙනහෙතික නි:සත්තනිර්ජිව සභාවයෝ; අඤ්ඤමඤ්ඤං, ඔවුනොවුන්; ආහොග පච්චෙකකණ්ණරතිතා, මා විෂයෙහි ඇටසැකිලි රැස ජාතයා මම ඇට සැකිලි රැසෙහි ජාතයෙමිසි ආහොගප්‍රත්‍යවෙක්ඛා ශුත්‍යයහ; ඉති, මෙසේ; මංසංනාම, මාංසය නම්; ඉමසමිං සරිරෙං, පෙං පඨවිධාතුති, පෘථිවිධාතුනොමෝසි.

නහාරු, ශිරසනායුසංඝාතවූ නහරවැල්ලු; සරිරඛනනරෙ, ශරීරහස්නනරයෙහි; අභිති, ඇට; ආබකුමානා, වෙලාගතිමින්; සීතා, සිටියහ; තස්ස, ඒ නහර ඇට අතුරෙන්; (අභිතියන්ත හා සමකිකි.) වලලිති, වැලින්; විනබෙසු, වෙලනලද; කුඛ්ඛදුරුසු, කුටිකාතිනති යෙහි සිටුවූ මොපාදඬුති; කුඛ්ඛදුරුති, බිතුමොපාදඬුති; මයං, ඇපි; වලලිති, වැලින්; විනබාති, වෙලනලදයමිහයි; යථානජානනති, යම්සේ නොදනිද්ද; වලලියොපි, වැල්ලුද; අමෙහති, අප විසින්; කුඛ්ඛදුරුති, බිතුමොපාදඬු; විනබාතිති, වෙලනලදහයි; (යථා) නජානනති, යම්සේ නොදනිද්ද; එවමෙව, එපරිද්දෙන්ම; අභිති, අසිහු; මයං, ඇපි; නහාරුති, නහරවැලින්; ආබකුමානති, වෙලනලදයමිහයි; නජානනති, නොදනිති; නහාරුපි, නහරවැල්ලුද; අමෙහති, අප විසින්; අභිති, ඇට; ආබකුමානති, වෙලනලදහයි; නජානනති, නොදනිති; එනෙ බමො, නහර ඇට යන නම්ලද එතද්දෙනහෙතික නි:සත්තනිර්ජිව සභාවයෝ; අඤ්ඤමඤ්ඤං, ඔවුනොවුන්; ආහොගපච්චෙකකණ්ණරතිතා, අප විෂයෙහි අසිහුජාතයහ ඇපි අසින් විෂයෙහි ජාතයමි හයි ආහොගප්‍රත්‍යවෙක්ඛා ශුත්‍යයහ; ඉති, මෙසේ; නහාරුනාම, නහර වැල්ලු නම්; ඉමසමිං සරිරෙං, පෙං පඨවිධාතුති, පෘථිවිධාතුනොමෝසි.

* “කුඛ්ඛදුරුසු” යන්න “කඬදුරුසු” සිද පාඨානතරසි එහෙයින් යොජනාවෙහි “කඬදුරුසුති සුකඬදුරුසු” සි විවරණය කොට කුටි යනති ජිජ්ඣයනති කුටටාති කුටපේදනෙ අඵවා කුටසද්දෙකඬසද්දසස පරියායො තසමා වතියා කුටදුරුසුති අත්ථොවෙදිතබ්බො” යන් නෙන් “කුටදුරුසු” යන පාඨානතරයකුත් සථුටකරනලදද ඒ පාඨා නතරවයමැ අභිකථාවායභියන් විසින් අනභිමතකල බැවැ කුඛ්ඛදුරු සුති දුරුකුඛ්ඛිකාය කුටියා භිතතිපාදහුතෙසු කසෙසු යන විගුභිමාගී ටිකාපාඨයෙන් හඟවා.

අභිසු, අසින් අතුරෙන්; පණ්ණිකභි, විඵම්භාටනෙමැ; ගොපඵ කභිං, ගොප්ඇට; උකකිපිත්තා, ඔසවා; සීතං, සිටියෙය; ගොපඵකභි, ගොප්ඇටනෙමැ; ජඛසභිං, දහඇට; උකකිපිත්තා, ඔසවා; සීතං,

සිරියෙය්; ජඩ්‍යසී, දහඅටතෙමැ; උරුහිං, කලවාආට; උක්ඛිපිත්‍යා, ඔසවා; සීතං, සිරියෙය්; උරුහි, කලවාආටතෙමැ; කරිහිං, කරිආට; උක්ඛිපිත්‍යා, ඔසවා; සීතං, සිරියෙය්; කරිසී, කරිආටතෙමැ; පිසී කණ්ටකො, පිටිකටුආට; උක්ඛිපිත්‍යා, ඔසවා; සීතං, සිරියෙය්; පිසී කණ්ටකො, පිටිකටුආටතෙමැ; ගිවහිං, ගලුවඵආට; උක්ඛිපිත්‍යා, ඔසවා; සීතො, සිරියෙය්; ගිවසී, ගලුවඵආටතෙමැ; සීසහිං, හිස්කබලුආට; උක්ඛිපිත්‍යා, ඔසවා; සීතං, සිරියෙය්; සීසසී, හිස්කබලුආටතෙමැ; ගිවසීකෙ, ගලුවඵආටමත්තෙති; පනිසීතං, පිහිටියෙය්; ගිවසී, ගලුවඵ ආටතෙමැ; පිසීකණ්ටකො, පිටිකටුආට මත්තෙති; පනිසීතං, පිහිටියෙය්; පිසීකණ්ටකො, පිටිකටුආටතෙමැ; කරිහිමහි, කරිආට මත්තෙති; පනිසීතො, පිහිටියෙය්; කරිසී, කරිආටතෙමැ; උරුහිකෙ, කලවා ආට මත්තෙති; පනිසීතං, පිහිටියෙය්; උරුහි, කලවා ආට තෙමැ; ජඩ්‍යසීකෙ, දහඅටමත්තෙති; පනිසීතං, පිහිටියෙය්; ජඩ්‍යසී, දහඅටතෙමැ; ගොපථසීකෙ, ගොප්ආටමත්තෙති; පනිසීතං, පිහිටියෙය්; ගොපථසී, ගොප්ආටතෙමැ; පණ්ණිකසීකෙ, විඵඬ්ඨට මත්තෙති; පනිසීතං, පිහිටියෙය්; තත්ථ, ඒ අසීන් අතුරෙන්; ඉඨකාදුරු ගොමයාදිසඤ්ඤායෙසු, ඉභ්වකාපුඤ්ඤ දුරුපුඤ්ඤ ගොමයපුඤ්ඤාදි පුඤ්ඤ යන් අතුරෙන්; (උඵ දර ගොම ආ ගොඛවල් අතුරෙන් යුසේසි.) හෙහිමාහෙහිමා, යටයටසිරිඉභ්වකාපුඤ්ඤ දුරුපුඤ්ඤ ගොමයපුඤ්ඤ යෝ; මයං, ආපි; උපරිමෙඋපරිමෙ, මතුමත්තෙති සිරි ඉභ්වකාපුඤ්ඤ දුරු පුඤ්ඤ ගොමය පුඤ්ඤයන්; උක්ඛිපිත්‍යා, ඔසවා; සීතාති, සිටගතුමිහයි; යථානඡානනනි, යම්සේ නොදනිද්ද; උපරිමාඋපරිමාපි, මතුමත්තෙති සිරි ඉභ්වකාපුඤ්ඤ දුරුපුඤ්ඤ ගොමයපුඤ්ඤ යෝද; මයං, ආපි; හෙහිමෙසුහෙහිමෙසු, යට යට සිරි ඉභ්වකාපුඤ්ඤ දුරුපුඤ්ඤ ගොමය පුඤ්ඤයන්ති; පනිසීතාති, පිහිටියමිහයි; (යථා) නඡානනනි, යම්සේ නොදනිද්ද; ඵවමෙව, ඵපරිද්දෙන්මැ; පණ්ණිකසී, විඵඬ්ඨටතෙමැ; අහං, මම; ගොපථසී, ගොප්ආට; උක්ඛිපිත්‍යා, ඔසවා; සීතංඉති, සිරියෙමිසි; නඡානාති, නොදනි; ගොපථසී, ගොප්ආටතෙමැ; අහං, මම; ජඩ්‍යසී, දහඅට; උක්ඛිපිත්‍යා, ඔසවා, සීතංඉති, සිරියෙමිසි; නඡානාති, නොදනි; ජඩ්‍යසී, දහඅටතෙමැ; අහං, මම; උරුහිං, කලවාආට; උක්ඛිපිත්‍යා, ඔසවා, සීතංඉති, සිරියෙමිසි; නඡානාති, නොදනි; උරුහි, කලවාආටතෙමැ; අහං, මම; කරිහිං, කරිආට; උක්ඛිපිත්‍යා, ඔසවා; සීතංඉති, සිරියෙමිසි; නඡානාති, නොදනි; කරිසී, කරිආටතෙමැ; අහං, මම; පිසීකණ්ටකො, පිටිකටු ආට; උක්ඛිපිත්‍යා, ඔසවා; සීතංඉති, සිරියෙමිසි; නඡානාති, නොදනි; පිසීකණ්ටකො, පිටිකටුආටතෙමැ; අහං, මම; ගිවහිං, ගලුවඵ ආට; උක්ඛිපිත්‍යා, ඔසවා; සීතංඉති, සිරියෙමිසි; නඡානාති, නොදනි; ගිවසී, ගලුවඵආටතෙමැ; අහං, මම; සීසහිං, හිස්කබලුආට; උක්ඛි පිත්‍යා, ඔසවා; සීතංඉති, සිරියෙමිසි; නඡානාති, නොදනි; සීසසී, හිස් කබලු ආටතෙමැ; අහං, මම; ගිවහිමහි, ගලුවඵආටමත්තෙති; පනිසී

තංගුති, පිහිටියෙමිසි; නජානාති, නොදනි; ගිවසී, ගලවළු ඇට
 තෙමේ; අහං, මම; පිහිකණ්ටකො, පිටිකටු ඇට මත්තෙහි;
 පනිසිතංගුති, පිහිටියෙමිසි; නජානාති, නොදනි; පිහිකණ්ටකො, පිටිකටු
 ඇටතෙමේ; අහං, මම; කට්ඨිමහි, කට්ඨි ඇට මත්තෙහි; පනිසිතංගුති,
 පිහිටියෙමිසි; නජානාති, නොදනි; කට්ඨි, කට්ඨි ඇටතෙමේ; අහං,
 මම; උරුමිමහි, කලවා ඇට මත්තෙහි; පනිසිතංගුති, පිහිටියෙමිසි;
 නජානාති, නොදනි; උරුමි, කලවා ඇටතෙමේ; අහං, මම; ජඝ්ඝ
 සිමහි, දහ ඇට මත්තෙහි; පනිසිතංගුති, පිහිටියෙමිසි; නජානාති,
 නොදනි; ජඝ්ඝ, දහ ඇටතෙමේ; අහං, මම; ගොප්ඨකසිමහි, ගොප්
 ඇට මත්තෙහි; පනිසිතංගුති, පිහිටියෙමිසි; නජානාති, නොදනි;
 ගොප්ඨකසි, ගොප් ඇටතෙමේ; අහං, මම; පණ්ණිකසිමහි, විළු ඇට
 මත්තෙහි; පනිසිතංගුති, පිහිටියෙමිසි; නජානාති, නොදනි; එතෙ
 ධමමා, ආධාරධෙය භාවයෙන් ප්‍රවාහනවූ අසිසඛිතානවූ එතද්භූත
 භෞතික නිසංසාර නිර්ජීව ස්වභාවයෝ; අඤ්ඤමඤ්ඤං, ඔවුනොවුන්;
 ආභොගපච්චවෙකකණ්ණරහිතා, අප විෂයෙහි මේ අසවිහු ජාතයහ මේ
 අසවින් මත්තෙහි ඇපි ජාතයමිහයි ආභොගප්‍රත්‍යවෙක්ඛා ශුන්‍යයහ;
 ඉති, මෙසේ; අසිනාම, ඇටනම්; ඉමසමිං සරිරෙ, පෙ, පඨවිධාතුති,
 පාඨවිධාතුනොමෝසි.

අසිමඤ්ඤං, ඇටමිදුළුතෙමේ; තෙසංතෙසංඅසිතං, ඒ ඒ අසවින්ගේ;
 අභ්‍යන්තරෙ, අභ්‍යන්තරෙහි; සිතං, සිටියෙය; තත්, ඒ ඇට ඇටමිදුළු අතු
 රෙන්; වෙළුපඛ්ඛාදිතං, හුනපුරුක් ආදින්ගේ; අනෙතාපකම්මෙනසු,
 ඇතුලෙහි බහාලූ; සිතනවෙතනඤාදිසු, හිවුවේබඩ ආදියෙහි; වෙළු
 පඛ්ඛාදිති, හුනපුරුක් ආදිහු; අමෙතසු, අප කෙරෙහි; වෙතනඤාදිති,
 හිවුවේබඩ ආදිහු; පකම්මනානිති, බහාලූහයි; යථානජානනි, යම්සේ
 නොදනිද්ද; වෙතනඤාදිතිපි, හිවුවේබඩ ආදිහුද; මයං, ඇපි; වෙළු
 පඛ්ඛාදිසු, හුනපුරුක් ආදින්හි; සිතානිති, සිටගතුමිහයි; (යථා) නජා
 නනනි, යම්සේ නොදනිද්ද; එවමෙව, එපරිද්දෙන්ම; අසීති, අසවිහු,
 අභ්‍යාකං, අපගේ; අනෙතා, ඇතුලෙහි; මඤ්ඤං, ඇටමිදුළුතෙමේ; සිතං
 ඉති, සිටියෙයයි; නජානනනි, නොදනින්; මඤ්ඤංඅපි, ඇටමිදුළු
 තෙමේද; අහං, මම; අසිතං, අසවින්ගේ; අනෙතා, ඇතුලෙහි; සිතං
 ඉති, සිටියෙමිසි; නජානාති, නොදනි; එතෙධමමා, ඇටමිදුළු ඇටයයි
 නම්ලද එතද්භූත භෞතික නිසංසාර නිර්ජීව ස්වභාවයෝ; අඤ්ඤම
 ඤ්ඤං, ඔවුනොවුන්; ආභොගපච්චවෙකකණ්ණරහිතා, අප විෂයෙහි
 අසවිහු ජාතයහ ඇපි අසවින් විෂයෙහි ජාතයමිහයි ආභොග ප්‍රත්‍ය
 වෙක්ඛා ශුන්‍යයහ; ඉති, මෙසේ; අසිමඤ්ඤංනාම, ඇටමිදුළුනම්;
 ඉමසමිං සරිරෙ, පෙ, පඨවිධාතුති, පාඨවිධාතුනොමෝසි.

වකකං, වකුගවුතෙමේ; ගලවාටකතො, ගලවළුවෙන්; නිකක
 නෙන, නිකුත්වූ; එකමුලෙන, එක්මුලක් ඇත්තාවූ; නොභොත්-
 එක්මුලක් විසින්; පොකංගනකා, මදකැන් ගොස්; විධාතිනෙන, නිකුත්

දෙකක් වැ බෙදනාවූ; ධුලනභාරානා, මහනහරින්; විනිබ්බකානුකා,
 බදිනුලාබ; (බැදියුසේසි.) හදයමංසං, හානමංසය; පරික්ඛිපිකා,
 පරික්ඛෙපකොට; සීතං, සිටියේසි; තත්ථ, ඒ වකුගඩු මහනහරයන්
 අතුරෙහි; වණ්ඛුපනිබ්බෙ, එක් තුවටුවෙකින් බැදීගියාවූ; නොහොත්-
 එක් නටුවෙකිගත්; (එක් නැටියෙකි පිහිටි යුසේසි.) අමුළු
 වයෙ, අමුපක් දෙකි; වණං, තුවටුවෙතමේ; මයා, මා විසින්;
 අමුළුපලවයං, අමුපක් දෙක; උපනිබ්බකානි, පිළිබඳකොටගතැයි;
 යථානඡානානි, යම්සේ නොදනීද; අමුළුපලවයංඅපි, අමුපක් දෙකද;
 අහං, මම; වණොන, තුවටුවෙන් හෙවත්-නැටියෙන්; උපනිබ්බකං
 ඉති, පිළිබඳකොටගනිමැයි; (යථා) නඡානානි, යම්සේ නොදනීද;
 එවමෙව, එපරිද්දෙන්මැ; ධුලනභාරා, මහනහරවැල; මයා, මා විසින්;
 වකකං, වකුගඩු; විනිබ්බකංඉති, බදිනලදැයි; තඡානානි, නොදනී;
 වකකංඅපි, වකුගඩුවෙතමේද; අහං, මම; ධුලනභාරානා, මහනහරින්;
 විනිබ්බකංඉති, බදිනලදිමැයි; තඡානානි, නොදනී; එතෙබ්බමා, වකුගඩු
 මහනහරයනනම්ලද එකද්දුනහෙතිකනිසසතතිරිජ්ජව සවහාවයෝ;
 අඤ්ඤාමඤ්ඤං, ඔවුනොවුන්; ආහොගපච්චවෙකකණරතිතා, මා විෂ
 යෙහි මහනහරවැල ඡායා මම මහනහරින් බැදි ඡායෙමිසි ආහොග
 ප්‍රත්‍යවෙක්ඛා ශුන්‍යයහ; ඉති, මෙසේ; වකකංනාම, වකුගඩු නම්;
 ඉමසමිං සරිරෙපෙසංපඨවිධාතුනි, පෘථිවිධාතුනොමෝසි.

හදයං, හෘදයමංසයඉතමේ; සරිරබ්බහනරෙ, ශරීරභ්‍යන්තර
 යෙහි; උරසිපඤ්ඤරමජ්ඣං, හෘදයාසපිපඤ්ඤරමඛ්‍යය; හෙවත්-ලෙහි
 ඇටමැදිරියගේමැද; නිස්සාය, ඇසුරුකොට; සීතං, සිටියේය; තත්ථ,
 ඒ හෘදයමංස හෘදයාසපිපඤ්ඤර මඛ්‍යයන් අතුරෙන්; (උරසිපඤ්ඤරං
 යන්න හා සමබ්බසි.) ජිණ්ණසන්දමානිකාපඤ්ඤරං, දිරුපත් සිව්මැදිරි
 යක් x; නොහොත්-දිරුපත් රියමැදිරියක්; නිස්සාය, නිසා; ධම්මාය,
 තබාලූ; මංසපෙසියා, මංසපෙසියෙහි හෙවත්-මස්පිහෙහි; මංස
 පෙසිය එල්ලිකල්හි යුසේසි.) ජිණ්ණසන්දමානිකාපඤ්ඤරබ්බහනරං, ජිණ්
 සිවිකා පඤ්ඤරභ්‍යන්තරය තෙමේ, නොහොත්-ජිණ්ණරථපඤ්ඤරභ්‍යන්තර
 රය තෙමේ; (“සන්දමානිකාපඤ්ඤරං ටිසිද, ජිණ්ණසන්දමානිකාපඤ්ඤරං”
 සිද පාඨානාරඬි.) මංනිස්සාය, මා ඇසුරුකොට; මංසපෙසි, මංස
 පෙසිනොමෝ; ධම්මාඉති, තබනලදැයි; (එල්වනලදැයි යුසේසි.) යථා
 නඡානානි, යම්සේ නොදනීද; මංසපෙසිඅපි, මංසපෙසිනොමෝද;
 අහං, මම; ජිණ්ණසන්දමානිකාපඤ්ඤරබ්බහනරං, දිරුපත් සිව්මැදිරි
 අභිතුරු; නොහොත්-දිරුපත් රියමැදිරි අභිතුරු; නිස්සාය, ඇසුරු
 කොට; සීතාඉති, සිටියෙමිසි; (යථා) නඡානානි, යම්සේ නොදනීද;
 එවමෙව, එපරිද්දෙන්මැ; උරසිපඤ්ඤරබ්බහනරං, හෘදයාසපි පඤ්ඤර
 භ්‍යන්තරයතෙමැ; මංනිස්සාය, මා ඇසුරුකොට; හදයං, හෘදයමංසය
 තෙමේ; සීතංඉති, සිටියේය; නඡානානි, නොදනී; හදයංඅපි, හෘදය
 මංසයතෙමේද; අහං, මම; උරසිපඤ්ඤරබ්බහනරං, හෘදයාසපි පඤ්ඤර
 භ්‍යන්තරය; නිස්සාය, ඇසුරුකොට; සීතංඉති, සිටියෙමිසි; තඡා

නාති, නොදනී; එතෙධම්මා, හාදයමාංස හාදයාසපි පඤ්ඤරුහානනර යන නම්ලද එතද්භූතභෞතික නිඃසංක නිර්ජීව සංභාවයෝ; අඤ්ඤ මඤ්ඤං, ඔවුනොවුන්; ආභොගපච්චවෙකකිණරතිනා, මා විෂයෙහි හාදයාසපිපඤ්ඤරුහානනරය ජාතයා මම හාදයාසපි පඤ්ඤරුහානනර යෙහි ජාතයෙමිහි ආභොගප්‍රත්‍යාවෙක්ඛාගුත්‍යයහ; ඉති, මෙසේ; හදයං නාම, හාදයමාංසය නම්; ඉමසමිංසරීරෙපෙපයවිධාතුති, පෘථිවිධාතුනොමෝසි.

යකනං, අක්මානම්චු එකාබ්බ මාංසපටලයුග්ගමයතෙමේ; අනෙතා සරීරෙ, ශරීරරුහානනරයෙහි; විනානංථනානං, දෙනනායන්ගේ; අබ්භනනරෙ, ඇතුලෙහි; දකඛිණපසං, දකුණුපස; නිස්සාය, ඇසුරුකොට; සීතං, සිටියේයි; තත්ථ, ඒ අක්මා තන දකුණුපස අතුරෙන් (දකඛිණපසං යන්න හා සමබකිති.) උකඛලිකපාලපසංමහි, සැලිකබලපසෙහි; ලග්ගෙ, ලගනවු; යමකමංසපිණ්ඩෙ, මාංසපිණ්ඩයුග්ගමයෙහි; නොභොත්-යමකමංසපිණ්ඩෙ, මස්පිටු යුග්ගම; ලග්ගෙ, ලගනවු කල්හි; උකඛලිකපාලපසං, සැලිකබලපසතෙමේ; මසි, මා කෙරෙහි; යමකමංසපිණ්ඩො, මාංසපිණ්ඩ යුග්ගමයතෙම; ලග්ගොති, ලගනවනැයි; යථානජානාති, යම්සේ නොදනීද; යමකමංසපිණ්ඩො අපි, මාංසපිණ්ඩයුග්ගමයතෙමේද; අහං, මම; උකඛලිකපාලපසං, සැලිකබලපසෙහි; ලග්ගොති, ලගනවුයෙමිහි; (යථා)නජානාති, යම්සේ නොදනීද; එවමෙව, එපරිද්දෙන්ම; ථනානං, දෙනනායන්ගේ; අබ්භනනරෙ, ඇතුලෙහි; දකඛිණපසං, දකුණුපසතෙම; මංනිස්සාය, මා ඇසුරුකොට; යකනං, අක්මාව; සීතංඉති, සිටියේයයි; නජානාති, නොදනී; යකනංඅපි, අක්මා නම්චු මාංසපිණ්ඩ යුග්ගමයතෙමේද; අහං, මම; ථනානං, දෙනනායන්ගේ; අබ්භනනරෙ, ඇතුලෙහි; දකඛිණ පසං, දකුණුපස; නිස්සාය, ඇසුරුකොට; සීතංඉති, සිටියෙමිහි; නජානාති, නොදනී; එතෙධම්මා, අක්මාය තන දකුණුපසය යන නම් ලද එතද්භූතභෞතික නිඃසංක නිර්ජීව සංභාවයෝ; අඤ්ඤමඤ්ඤං, ඔවුනොවුන්; ආභොගපච්චවෙකකිණරතිනා, මා විෂයෙහි තන දකුණු පස ජාතයා මම තන දකුණුපසෙහි ජාතයෙමිහි ආභොගප්‍රත්‍යාවෙක්ඛා ගුත්‍යයහ; ඉති, මෙසේ; යකනංනාම, අක්මානම්; ඉමසමිංසරීරෙ පෙපෙයවිධාතුති, පෘථිවිධාතුනොමෝසි.

කිලොමකෙසු, දෙදලබු අතුරෙන්; පටිච්ඡනනාකිලොමකං, පිළිසන්දලබුතෙම; හෙවත්-සාග්ගිසිටිදලබුතෙම; හදයඤ්ච, හදවතද; වකකඤ්ච, වකුගඩද; පරිවාරෙත්වා, පිරිවර; සීතං, සිටියේය; අප පටිච්ඡනනාකිලොමකං, නොපිළිසන් දලබුතෙම; හෙවත්-නොසාග්ගි සිටි දලබුතෙම; සකලසරීරෙ, මුළුසිරුරෙහි; වමමසං, වම්යාගේ; හෙළතො, යට; (සමිත්තයට යුග්ගම.) මංසං, මාංසය; පරියොනනිත්වා, වැලඳගෙන; සීතං, සිටියේය; තත්ථ, ඒ දලබු වකුගඩු හදවත් සිරුර මස් අතුරෙහි; (වකකහදයාති සකලසරීරෙ මංසඤ්ච යන්න හා සමබකිති.) පිලොතිකපලිවෙතිනෙ, කඩරෙද්දෙන් වෙලුනලද; මංසෙ,

මාංසයෙහි; නොහොත්-මංසෙ, මාංසය; පිළොතිකපට්‍රිවෙසිතෙ, කඩ රෙද්දෙන් වැසූ කල්හි; මංසං, මාංසයනෙමේ; අහං, මම; පිළොති කාය, කඩරෙද්දෙන්; පට්‍රිවෙසිතංඉති, වෙළුනලදයෙමිසි; යථාන ජානාති, යම්සේ නොදනිද; පිළොතිකාපි, කඩරෙද්දද; මයා, මා විසින්; මංසං, මාංසය; පට්‍රිවෙසිතංඉති, වෙළුනලදයයි; (යථා) නජා නාති, යම්සේ නොදනිද; එවමෙව, එපරිද්දෙන්ම; වක්කහදයාති (ව), වක්කුගඩු හදවත්හුද; (මයං කිලොමකෙන පරිවාරිතානිති නජා නනති, ඇපි පිට්‍රිසන් දලබුවෙන් පිරිවැරැම්හයි නොදනිති; යනු පාඨ ශෙෂයි.) සකලසරිරෙ, මුළුසිරුරෙහි; මංසඤ්ච, මාංසයනෙමේද; අහං, මම; කිලොමකෙන, නොපිට්‍රිසන් දලබුවෙන්; පට්‍රිවෙසිතංඉති, වසන ලදිමයි; නජානාති, නොදනි; කිලොමකමපි, පිට්‍රිසන් දලබුවෙනමේද; මයා, මා විසින්; වක්කහදයාති(ව), වක්කුගඩු හදවත්හුද; (පරිවාරිතා නිතිනජානාති, පිරිවරනලදහයි නොදනි; යනුදපාඨශෙෂයි.) කිලොම කමපි නොපිට්‍රිසන් දලබුවෙනමේද; මයා, මා විසින්; සකලසරිරෙ මුළු සිරුරෙහි; මංසඤ්ච, මාංසයද; පට්‍රිවෙසිතංඉති, වසනලදයි; නජානාති, නොදනි; එතෙධමො, දලබු වක්කුගඩ හදවත සිරුරු මස යන නම්ලද එතද්දෙනුනභොගික නිසංඝනි නිර්ජීව සවභාවයෝ; අඤ්ඤ මඤ්ඤං, ඔවුනොවුන්; ආභොගපච්චවෙකකිණ්රතිතා, අප විෂයෙහි වක්කුගඩ හදවත සිරුරු මස ජනයහ ඇපි වක්කුගඩ හදවත් සිරුරු මස්හි ජනයම්හයි ආභොග ප්‍රත්‍යවෙක්ඛා ශුත්‍රයහ; ඉති, මෙසේ; කිලොමකංනාම, දලබුවනම්; ඉමසම් සරිරෙ, මෙපෙ, පස්විධාතුති, පාචිවිධාතුනොමෝයි.

පිහකං, බඩදිවනෙම; හදයස්ස, හදවතට; වාමපසෙසු, වම්පසෙහි, උදරපටලස්ස, උදරපටලයාගේ; මත්තකපස්සං, මතුභාගය; නිස්සාය, නිසා; සීතං, සිටියේය; තත්ථ, ඒ බඩදිවි උදර පටලයාගේ මතුභාගය යන මොවුන් අතුරෙන්; (මත්තකපස්සං යන්න හා සමබන්ධයි) කොඨක මත්තකපස්සං, කොටුවෙකමතුභාගය; නිස්සාය, ඇසුරුකොට; සීතාය ගොමය පිණ්ඩයා, තුබුගොමපිඩෙහි; නොහොත්-ගොමපිඩ රුවාතුබු කල්හි; කොඨකමත්තකපස්සං, කොටුවෙහි මතුභාගයනෙමේ; මං නිස්සාය, මා ඇසුරුකොට; ගොමයපිණ්ඩ, ගොමපිඩිනොමෝ; සීතාති, සිටියයි; යථානජානාති, යම්සේ නොදනිද; ගොමයපිණ්ඩිඅපි, ගොම පිඩිනොමෝද; අහං, මම; කොඨකමත්තකපස්සං, කොටුවෙහි මතු භාගය; නිස්සාය, ඇසුරුකොට; සීතාති, සිටියෙමිසි; (යථා) නජා නාති, යම්සේ නොදනිද; එවමෙව, එපරිද්දෙන්ම; උදරපටලස්ස, උදරපටලයාගේ; මත්තකපස්සං, මතුභාගයනෙමේ; මංනිස්සාය, මා ඇසුරුකොට; පිහකං, බඩදිව; සීතංඉති, සිටියේයයි; නජානාති, නොදනි; පිහකංඅපි, බඩදිවද; අහං, මම; උදරපටලස්ස, උදරපටල යාගේ; මත්තකපස්සං, මතුභාගය; නිස්සාය, ඇසුරුකොට; සීතංඉති, සිටියෙමිසි; නජානාති, නොදනි; එතෙධමො, බඩදිවය උදරපටල යාගේ මතුභාගය යන නම්ලද එතද්දෙනුනභොගිකවූ නිසංඝනි නිර්ජීව

සවභාවයෝ; අඤ්ඤමඤ්ඤං, ඔවුනොවුන්; ආභොගපච්චවෙකඤ්ඤ රතිනා, මා විෂයෙහි උදරපටලයාගේ මතුභාගය ඡායා මම උදර පටලයාගේ මතුභාගයෙහි ඡායාමිති ආභොගප්‍රත්‍යාවේක්ෂා ශුන්‍යයහ; ඉති, මෙසේ; පිහිකංනාම, බඩදිවනමි; ඉමසමිංසරිතරොපෙසපිඨි ධාතුනි, පෘථිවිධාතුනොමෝසි.

* පපථාසං, පපුමසතෙම; සරිරඛනනරෙ, ශරීරභ්‍යන්තර යෙහි; විනාංථනානං, දෙනනයන්ගේ; අනනරෙ, මධ්‍යයෙහි; (අඛනන රෙසි පාසානනරසි.) හදයඤ්ඤ, හදවනද; යකනඤ්ඤ, අක්මාවද; පට්ඨා දෙකා, වසාගෙනා; (උපට්ඨාදෙකා, මත්තෙන් වසාගෙනා; සිදු බුරුම සන්නයි.) ඔලමමනං, එල්ලෙමින්; සීතං, සිටියේය; නත්ථ, ඒ පපුමස දෙනන මැද අතුරෙහි; ජිහ්වකොසඛනනරෙ, දිරුණු කොටුව ඇතුළෙහි; ඔලමමනො, එල්ලෙන්නාවූ; සකුණකුලාවකො, ලිහිණි කැදුල්ලෙකි; නොහොත් සකුණකුලාවකො, ලිහිණි කැදුල්ල; ඔලම මනො, එල්ලෙන කල්හි; ජිහ්වකොසඛනනරො, දිරුණු කොටු අභි තුර තෙමේ; මසි, මා කෙරෙහි; සකුණකුලාවකො, ලිහිණි කැදුල්ල තෙම; ඔලමමනො, එල්ලෙමින්; සීතොති, සිටියේයයි; නත්තාති, නොදනි; සකුණකුලාවකොඅපි, ලිහිණි කැදුල්ලතෙමේද; අහං, මම; ජිහ්වකොසඛනනරෙ, දිරුණු කොටුව ඇතුළෙහි; ඔලමමනො, එල්ලෙමින්; සීතොති, සිටියේයයි; නත්තාති, නොදනි; එවමෙව, එපරිද්දෙන්ම; සරිරඛනනරො, ශරීරභ්‍යන්තරයතෙම; මසි, මා කෙරෙහි; පපථාසං, පපුමස; ඔලමමනං, එල්ලෙමින්; සීතොති, සිටියේයයි; නත්තාති, නොදනි; පපථාසංඅපි, පපුමසතෙමේද; අහං, මම; එවරුපෙ, මෙබඳුවූ; සරිරඛනනරෙ, ශරීරභ්‍යන්තරයෙහි; ඔලමමනං, එල්ලෙමින්; සීතොති, සිටියේයයි; නත්තාති, නොදනි; එතෙධමො, පපුමසය ශරීරභ්‍යන්තරයෙහි දෙනන අතරය යන වහර ලද එතද්ද භූතභෞතිකවූ නිසන්ධානි ජීව සවභාවයෝ; අඤ්ඤමඤ්ඤං, ඔවුනොවුන්; ආභොගපච්චවෙකඤ්ඤ රතිනා, මා විෂයෙහි ශරීරභ්‍යන්තරගත දෙනන අතර ඡායා මම ශරීරභ්‍යන්තරගත දෙනන අතරෙහි ඡායාමිති ආභොග ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා ශුන්‍යයහ; ඉති, මෙසේ; පපථාසංනාම, පපුමසනමි; ඉමසමිං සරිතරොපෙසපිඨිධාතුනි, පෘථිවි ධාතුනොමෝසි.

අනං, අතුණුතෙමේ; ගලවාටකනො, ගලවළුව පටන්ගෙනා; කරිසමග්ගපරියනො, මලමග අවසන්කොට ඇති; (“ගලවාටකකරිස මග්ග පරියනො”සි පාසානනරසි. යොජනාවෙහි “ගලවාටකොව කරිසමග්ගොව ගලවාටක කරිසමග්ගො ගලවාටකකරිසමග්ගොපරියනො අසානාති ගලවාටක කරිසමග්ග පරියනං”සු හෙයින්) ගලවාටකකරිස මග්ගපරියනො, ගලවළුවද මලමගද මාසිමිකොට ඇති; සරිරඛන නරෙ, ශරීරභ්‍යන්තරයෙහි; සීතං, සිටියේය; නත්ථ, ඒ අතුණු වැටි ශරීරභ්‍යන්තරයන් අතුරෙහි; ලොභිතදෙණිකාය, රුහිරළු දෙණකා; ඔභුජිකායපිතො, නමනමාතුබු; ජිහ්වකොසඛනනරෙ,

(“සීසච්ඡිනා ධම්මනිකලෙවරෙ”සිද පාඨයි.) හිස්සුන් ගරවිල් සිරුරෙහි; නොහොත්-ඡිනාසීසධම්මනිකලෙබරෙ, හිස්සුන් ගරවිල්සිරුර; ඔහුජිත්‍යාඨපිනෙ, නමනමාතුබු කල්හි; ලොභිතදෙණි, රුහිරඵා දෙණැ; මයි, මා කෙරෙහි; ධම්මනිකලෙවරං, ගරවිල් සිරුර; සීතං ඉති, සිටියෙයයි; යථානජානාති, යම්සේ නොදනිද; ධම්මනිකලෙවරං අපි, ගරවිල් සිරුර තෙමේද; අහං, මම; ලොභිතදෙණිකාය, රුහිරඵා දෙණෙහි; සීතංඉති, සිටියෙමයි; (යථා) නජානාති, යම්සේ නොදනිද; ඵවමෙව, ඵපරිද්දෙන්ම; සරිරබ්භනනරං, ශරීරභ්‍යනනරයතෙම; මයි, මා කෙරෙහි; අනතං, අතුණු; හෙවත්-බඩවැල; සීතංඉති, සිටියෙයයි; නජානාති, නොදනි; අනතමපි, අතුණුද; හෙවත්-බඩවැලද; අහං, මම; සරිරබ්භනනරෙ, ශරීරභ්‍යනනරයෙහි; සීතංඉති, සිටියෙමයි; නජානාති, නොදනි; ඵතෙධමො, අතුණුවැටිය ශරීරභ්‍යනනරය යන වහරලද ඵතද්භුතභෞතිකවු නිස්සත්‍ය නිර්ජීව ස්වභාවයෝ; අඤ්ඤ මඤ්ඤං, ඔවුනොවුන්; ආභොගපච්චවෙකකිණරතිතා, මා විෂයෙහි ශරීරභ්‍යනනරයා ජාතයා මම ශරීරභ්‍යනනරයෙහි ජාතයෙමයි ආභොගප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂා ගුත්‍යයහ; ඉති, මෙසේ; අනතංනාම, අතුණුනම්; ඉමසම් සරිරෙපෙපඨවිධාතුති, පාඨවිධාතුනොමෝයි.

අනතගුණං, අතුණුබහුණතෙමේ; අනතනරෙ, අතුණුවැටිය අතරෙහි; (බඩවැල අතරෙහි යුසේයි.) එකවිසතිඅනතභොගෙ, එක් විස්සක් පමණැති අතුණු නැමුනු නැමුනු නැත්ම; නොහොත්-එක්විසි නැතෙක්ති නැමුනු නැමුනු අතුණු මඩුල්;බන්ධා, බැද; සීතං, සිටියෙය; තත්, ඒ අතුණු අතුණුබහන් අතුරෙන්; පාදපුඤ්ජනරජ්ජමණ්ඩලකං, පා පිස්තා බිස්සෙහි බාන්දරණ මඩුල්ල; සිබ්බතා, අතරහිවා; (අතර ගෙන්තම්කොටා යුසේයි.) සීතෙසු, සිටියාවු; රජ්ජකෙසු, රැහැන්හි; නොහොත්-රජ්ජකෙසු, රැහැන්; සිබ්බතාසීතෙසු, හිවගෙනා සිටි කල්හි; පාදපුඤ්ජනරජ්ජමණ්ඩලං, පා පිස්තා බිස්සෙහි බාන්දරණ මඩුල්ලතෙම; රජ්ජකා, රැහැන්හු; මං, මා; සිබ්බතා, හිවගෙනා; සීතාඉති, සිටියහයි; යථානජානාති, යම්සේ නොදනිද; රජ්ජකාඅපි, රැහැන්හුද; මයං, අපි; පාදපුඤ්ජනරජ්ජමණ්ඩලකං, පා පිස්තා බිස්සෙහි බාන් දරණ මඩුල්ල; සිබ්බතා, හිවගෙනා; සීතාඉති, සිටිගතුම් හයි; (යථා) නජානනාති, යම්සේනොදනිද්ද; ඵවමෙව, ඵපරිද්දෙන්ම; අනතං, අතුණුතෙම; මං, මා; අනතගුණං, අතුණුබහන; ආබන්ධා, ආභොගය බැදගෙනා; සීතංඉති, සිටියෙයයි; නජානාති, නොදනි; අනතගුණමපි, අතුණුබහනතෙමේද; අහං, මම; අනතං, අතුණුවැටිය; බන්ධා, බැද; සීතංඉති, සිටියෙමයි; නජානාති, නොදනි; ඵතෙධමො, අතුණු අතුණුබහන් යන වහරලද ඵතද්භුතභෞතිකවු නිස්සත්‍ය නිර්ජීව ස්වභාවයෝ; අඤ්ඤමඤ්ඤං, ඔවුනොවුන්; ආභොගපච්චවෙකකිණරතිතා, මා විෂයෙහි අතුණුවැටි ජාතයා මම අතුණුවැටියෙහි ජාතයෙමයි ආභොගප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂා ගුත්‍යයහ; ඉති, මෙසේ; අනතගුණං නාම, අතුණුබහනනම්; ඉමසම් සරිරෙපෙපඨවිධාතුති, පාඨවිධාතු නොමෝයි.

උදරියං, උදරියතෙමේ; උදරෙ, උදරයෙහි; හෙවත්-ආමාශයෙහි; සීතං, සිටියාවූ; අසිත පිත බාසිත සාසිතං-අසිත, බත් ඇ වලඳනා ලද්දය; පිත, අඹ පැණි ඇ බොනලද්දය; බාසිත, කැවුම් ඇ කන ලද්දය; සාසිතං, මීපැණි ඇ ආඥාදකරනලද්දය යන මේයි; (මේ වනාහි අසිතඤ්ච පිතඤ්ච බාසිතඤ්ච සාසිතඤ්ච අසිතපිතබාසිත සාසිතං" X යන්න බලා අභිකිනියායි. අසිතමපි, පිතමපි බාසිතමපි සාසිතමපි" සිද පාඨානන්තරයෙහි ඔප්පේවුව) අසිතමපි (අභි), වලඳනා ලද අමු අහරකුත් ඇත; පිතමපි (අභි), බොනලද අමු අහරකුත් ඇත; බාසිතමපි (අභි), කනලද අමු අහරකුත් ඇත; සාසිතමපි (අභි), ආඥා දිත අමු අහරකුත් ඇත; තත්ථ, ඒ උදරිය උදරයන් අතුරෙහි; හෙවත්- නොපැසු අහරය ආමාශය යන මොවුන් අතුරෙන්; සුවානදෙණියං, බඵ බත්කන හොරුවෙහි; සීතෙ, තුබූ; සුවානවමථුමහි, බඵවමන යෙහි; නොහොත්-සුවානවමථුමහි, බඵවමනය; සීතෙ, තුබූකල්හි; සුවානදෙණි, බඵබත්කන හොරුව; මසි, මා කෙරෙහි; සුවානවමථු, බඵවමනයනෙමැ; සීතොඉති, සිටියේයයි; යථානඡානාති, යම්සේ නොදනීද; සුවානවමථු, බඵවමනයනෙමැ; අහං, මම; සුවානදෙණියං, බඵබත්කන හොරුවෙහි; සීතොඉති, සිටියෙමිසි; (යථා) නඡානාති, යම්සේනොදනීද; ඵවමෙව, ඵපරිද්දෙන්ම; උදරං, උදරය නෙමැ; හෙවත්-ආමාශයනෙමැ; මසි, මා කෙරෙහි; උදරියං, උදරිය නම් ලද අමු අහරනෙමැ; සීතංඉති, සිටියේයයි; නඡානාති, නොදනී; උදරි යමපි, උදරිය නම් ලද අමු අහරනෙමේද; අහං, මම; උදරෙ, උදර යෙහි; හෙවත්-ආමාශයෙහි; සීතංඉති, සිටියෙමිසි; නඡානාති, නොදනී; ඵනෙධමො, උදරිය උදරය යන වහරලද ඵනද්භූතභොතිකවූ නිසසත්ත නිර්ජීව සවභාවයෝ; අඤ්ඤමඤ්ඤං, ඔවුනොවුන්; ආභොගපච්ච වෙකකණරතිතා, මා විෂයෙහි ආමාශය ජාතයැ මම ආමාශයෙහි ජාතයෙමිසි ආභොග ප්‍රත්‍යවෙක්ඛා යුක්තයහ; ඉති, මෙසේ; උදරියං නාම; උදරිය නම්; ඉමසමිං සරීරෙපෙපසඨිධාතුති, පෘථිවිධාතු නොමෝසි.

* කරිසං, වර්චස්නම්ලද පක්ඛාහාරනෙමේ; පක්ඛාසයසබ්බානෙ, පක්ඛු ආහාරයාගේ ආශ්‍රයසථානයයි කියනලද; අඨච්ඡුලවෙඵපබ්බ සදිසෙ, අවගුල් පමණැති හුණනලකඩක් වැනිවූ; අනන්තපරියොසානෙ, අතුණුවැටිකෙලවරැ; සීතං, සිටියේය; තත්ථ, ඒ කරිශ පක්ඛාශය යන මොවුන් අතුරෙහි; වෙඵපබ්බෙ, හුණනලෙහි; ඔමදදිත්වා, මැඩ; පක්ඛිත්තාය, බහනලද්දවූ; සණ්ඨපණ්ඩුමත්තිකාය, සිහිදු පඬුවන් මැටිවෙහි; නොහොත්-සණ්ඨපණ්ඩුමත්තිකාය, සිහිදු පඬුවන් මැටි; පක්ඛිත්තාය, බහාළු කල්හි; වෙඵපබ්බෙ, හුණනලනෙමේ; මසි, මා කෙරෙහි; පණ්ඩුමත්තිකා, පඬුවන් මැටිනොමෝ; සීතාඉති, සිටියායයි; යථානඡානාති, යම්සේ නොදනීද; පණ්ඩුමත්තිකාඅපි, පඬුවන් මැටි නොමෝද; අහං, මම; වෙඵපබ්බෙ, හුණනලෙහි; සීතාඉති, සිටියෙමිසි;

(යථා) නජානාති, යම්සේනොදනීද; එවමෙව, එපරිද්දෙන්ම; පක්කාසයො, පක්කාසයෙනමේ; මසි, මා කෙරෙහි; කරිසං, වර්වස් නම්වූ පක්කාහාරයෙනම; සීතංගුති, සිටියෙයි; නජානාති, නොදනී; කරිසමපි, වර්වස් නම්වූ පක්කාහාරයෙනමේද; අහං, මම; පක්කාසයෙ, පක්කාසයෙහි; සීතංගුති, සිටියෙමිසි; නජානාති, නොදනී; එතෙධමො, වර්වස්ය පක්කාසය යන වහරලද එතද්ද්වග්ගෙහිකවු නිසංඝාත නිර්ජීව සංඝාවයෝ; අඤ්ඤාමඤ්ඤං, ඔවුනොවුන්; ආභොගපච්චවෙකකණ් රතිතා, මා විෂයෙහි පක්කාසය ජාතය. මම පක්කාසයෙහි ජාතයෙමිසි ආභොගප්‍රත්‍යවෙක්ඛා ශුන්‍යයහ; ඉති, මෙසේ; කරිසංනාම, වර්වස්නම්; ඉමසම්භරිරො, පෙ, පස්විධාතුති, පාටිවිධාතුනොමෝසි.

මත්ථඛිං, මසනිසකතෙමේ; හෙවත්-හිස්මුල්තෙම; සීසකවාහඛන නනරො, හිස්කබල් අබතුරෙහි; සීතං, සිටියෙයි; තත්ථ, ඒ මසනිසක ශීෂිකවාහාභ්‍යන්තරයන් අතුරෙහි; හෙවත්-හිස්මුල් හිස්කබල් අබතුරු අතුරෙන්; පුරුණලාබ්‍රකවාහෙ, පැරණිවූ ලබ්‍රකබලෙක්හි; පක්කිත්තාය, බහාළ; පිඨපිණ්ඩයා, පිටිපිඩෙහි; නොහොත්-පිඨපිණ්ඩයා, පිටිපිඩ; පක්කිත්තාය, බහාළැකල්හි; ලාබ්‍රකවාහං, ලබ්‍රකබල්තෙම; මසි, මා කෙරෙහි; පිඨපිණ්ඩ, පිටිපිඩ; සීතංගුති, සිටියෙයි; යථානජානාති, යම්සේ නොදනීද; පිඨපිණ්ඩඅපි, පිටිපිඩිනොමෝද; අහං, මම; ලාබ්‍ර කවාහෙ, ලබ්‍රකබලෙහි; සීතංගුති, සිටිමැයි; (යථා) නජානාති, යම්සේ නොදනීද; එවමෙව, එපරිද්දෙන්ම; සීසකවාහඛනනනරං, ශීෂිකවා හාභ්‍යන්තරයෙනම; මසි, මා කෙරෙහි; මත්ථලුඛං, මසනිසක තෙමේද; අහං, මම; සීසකවාහඛනනනරො, ශීෂිකවාහාභ්‍යන්තරයෙහි; සීතංගුති, සිටියෙමිසි; නජානාති, නොදනී; එතෙධමො, මසනිසක ශීෂිකපාලාභ්‍යන්තර යන වහරලද එතද්ද්වග්ගෙහිකවු නිසංඝාත නිර්ජීව සංඝාවයෝ; අඤ්ඤාමඤ්ඤං, ඔවුනොවුන්; ආභොගපච්චවෙකකණ් රතිතා, මා විෂයෙහි හිස්කබල් අබතුරු ජාතය. මම හිස්කබල් අබ තුරෙහි ජාතයෙමිසි ආභොග ප්‍රත්‍යවෙක්ඛා ශුන්‍යයහ; ඉති, මෙසේ; මත්ථලුඛංනාම, මසනිසකනම් (හිස්මුල් යුසේසි.) ඉමසම්භරිරො, මේ සිරුරෙහි; පාටියෙකෙකා, කෙසෙදින් කෙරෙත් වෙන්වූ; හෙවත්-අසමමිශ්‍රවූ; කොඨාසො, කොටසෙක; අවෙනනො, වෙනනා රතිත වන්නේය; හෙවත්-සිතිවිලි නැත්තේය; (සිත් නැත්තේය යනු සන්නිධි) අබ්‍යාකතො, අව්‍යාකෘත රුශියෙහි පයඝීපනනවනුය; සුඤ්ඤා, ආනවශුන්‍යවනුය; නිසංඝතො, එහෙයින්ම නිසංඝාත වනුය; ථබ්බො, ස්තබ්ධ ලක්ෂණ ඇත්තේය; හෙවත්-දූඛිවනුය; පස්වි ධාතුති, එහෙයින්ම පාටිවිධාතුනොමෝසි.

5

යංවාපනඤ්ඤමපිති ඉමනා ආපොකොඨාසාදිසු නිසු අනුගත, පස්විධාතු. ලක්ඛණවසෙන යෙවාපනකං පස්විං කතා දසෙසි. බාහිරපස්විධාතුනිදෙසෙ අයොති කාලලොභං, ලොභනති ඡන්ති

ලොහං විජාතිලොහං කිනතිමලොහං පිසාවලොහනි චතුබ්බිධං,
 නන් අයො සජ්ඣා සුවණ්ණං නිසු සිසං නමබ්ලොහං වෙකනනක
 ලොහනි ඉමානි සනන ඡන්ද්‍රිකානි නාම, නාගනාසිකලොහං
 විජාතිලොහංනාම, කංසලොහං චච්චලොහං ආරකුටනි නිති
 කිනතිමලොහානිනාම, මොරකකිංසුරුකං මලිනකං චපලකං
 සෙලකං ආටකං හලලකං දුසිලොහනි අභි පිසාවලොහානිනාම,
 නෙසු පඤ්ච ඡන්ද්‍රිකානි පාලිසං විසුං වුත්තානෙව, නමබ්ලොහං
 වෙකනනකනි ඉමෙහි පන විති ඡන්ද්‍රිකානෙහි සං.සෙසං සංකම්පි
 ඉධ ලොහනි වෙදිනබ්බං, නිසුති සෙනතිසු, සිසනි කාලතිසු,
 සජ්ඣාති රජනං, මුත්තානි සමුද්දිකමුත්තා, මණ්නි ධ්වජපාලි
 ආගතෙ වෙඨිසිදාදයො සෙසො ඡේතිරසාදිහෙදෙ සබ්බාපි මණ්,
 වෙඨිසියොති වංසවණ්ණමණ්, සබ්බානි සාමුද්දිකසබ්බා, සිලාති
 කාලසිලා පණ්ඩුසිලා සෙනසිලාති ආදිහෙද සබ්බාපි සිලා, පචාලං
 පචාලමෙව, රජනනි කභාපණො, ජානරූපනි සුවණ්ණං,
 ලොහිනබ්බකාති රත්තමණ්, මසාරගලලනි කබරමණ්, තිණාදිසු
 බිතිසාග් අනතමසො නාලිකෙතදයොපි නිණංනාම, අපනනාසාරං
 අනතමසො දුරුඛණ්ඩමි කභංනාම, සකඛග්ගි මුග්ගමනනො
 යාව මුසිසුමාණා මරුමපා සකඛග්ගාම, මුග්ගමනනො පන
 හෙඨා වාලිකානි වුවචනි, කඨලනි සංකිකුචිකපාලං, භූමිති පඨවි,
 ප.සාණොති අනෙතාමුසිසං අසණ්ඩහණ්ණො පඨාස හන්තිසුමාණං.
 අසමපනො පාසාණොනාම, හන්තිසුමාණ්ණො පඨාස උපි
 පබ්බනොනාම, සංවාපනාති ඉමනා කාලසිනාලිකෙරථලාදිහෙදං
 සෙසපඨවිං සබ්බණ්ණානි, යාව අජකුභනිකා පඨවිබාහු යාව බාහිග්
 පඨවිබාහුති ඉමනා වෙපි පඨවිබාහුසො කකඛලසෙන ලකඛණ්ණො
 ඵකා පඨවිබාහුසෙවති දසෙසනි,

5.(ක) යංවාපනඤ්ඤමපීතිඉමිනා, යංවාපනඤ්ඤමපි යන මේ වචන
 යෙන්; ආපොකොඨාසාදිසු, අබ්බාහුකොඨාසයන් මුල්කොට ඇත්
 තාවු; නිසු, තුන්කොඨාසයන්හි; (අබ්බෙතෙථො වායො බාහුකොඨාස
 යන්හි සුසේසි.) අනුගතං, අනුගතවැ පැවති; පඨවිබාහුං, පෘථිවි
 බාහුව; ලකඛණ්ණවසෙන, කකිඤ්ඤාදි ලක්ෂණ වශයෙන්; යෙවාපනකං,
 යෙවාපනකතමිවු; පඨවිං, පෘථිවිබාහුව; (යෙවාපනකපඨවිබාහුං”සිද්ධ
 පාඨසිඟ්) කභා, කොටැ; දසෙසසි, දක්වා වදාළසේක.

* පුච්ඡෙහිති දක්වා වදාළාවු කෙස් ලොම් මුල්කොට ඇති පෘථිවි
 බාහුකොමෝ අබ්බෙතෙථො වායො බාහුන්ගේ අප්‍රකාශනය ඇති පෘථිවි
 බාහුනම යංවාපනඤ්ඤමපි යනාදි පාඨයෙන් අබ්බෙතෙථො වායො
 බාහුන් හා ප්‍රකාශනය ඇති පෘථිවිබාහුව වදාළසේක යනු භාවයි.

5.(කා) බාහිරපඨවිබාහුතිද්දෙසෙ, අනිත්‍රියබ්බවු හෙයින් වාහ්‍යවු
 පෘථිවිබාහු නිදේශයෙහි; අයොති, අයොයනු; කාලලොහං, කෘෂ්ණ
 ලොහනම; (යකඩ සුසේසි.) ලොහනනි, ලොහනමි; ඡන්ද්‍රිකානං,

ඡන්ද්‍රිකායා; හෙවත්-ප්‍රකාශිකායා; විඡන්ද්‍රිකායා, විඡන්ද්‍රිකායා;
 හෙවත් ප්‍රකාශිකායායෙන් භින්නාඡන්ද්‍රිකායා; කිත්තිමලොහං,
 කාන්තිමලොහයා; හෙවත්-ලොහවතී මිත්‍රිකරණයෙන් තනාගත්
 ලොහයා; පිසාවලොහං, පිසාවනම් ලොහයා; ඉති, මෙසේ; වතුරිබිබං,
 වතුරිබිබ වන්නේය; තත්ථ, ඒ වතුරිබිබවූ ලොහයන් අතුරෙහි; අයො,
 කාණ්ඩලොහයා; හෙවත්-යකඩයා; සජ්ඣු, රජතයා; (සජ්ඣුං සජ්ඣං
 යිද පාඨානතරයෝයි. සසජ්ඣසංගෙ සසජ්ඣාදයොති මොග්ගල්ලාන
 සුත්තෙන ජ්ඣුපපච්චයොති භග්ගිතලොපො" යි යොජනායි) සුවණ්ණං,
 සවණ්ණයා; තිප්‍ර, සුදුතුඹයා; හෙවත්-සුදුරියමියා; සීසං, කළුතුඹයා;
 යෙවත්-කළුරියමියා; තමබලොහං, නාමලොහයා; හෙවත්-තඹයා;
 වෙකනකලොහං, වෙකනක නම් ලොහයා; හෙවත්-අයඃසාර
 සංඝිකාවූ වාන්යා; ඉතිඉමාතිසත්ත, යන මේ ලොහ ප්‍රකාශිත සත්
 දෙන; ඡාන්ද්‍රිකානිනාම, ඡාන්ද්‍රිකානම්හුයි; නාගනාසිකලොහං,
 නාගනාසිකලොහතෙමේ; විඡාන්ද්‍රිකානාම, විඡාන්ද්‍රිකානම්.

* ප්‍රකාශිකා ලොහයන්හි අන්තර්ගතවූ වෙකනක නම් ලොහ
 විශේෂය මූලිකාවෙහි වෙකනකං ඵකාලොහජාතිං යියුහු. යථාච්චි
 වත්වූ තව්වරණය නොවීම සා යොජනාවෙහි "විකානියා නිබ්බන්ධං
 ලොහං වෙකනිකලොහං" යි. වෙකනිකලොහං යන පාඨය වෘත්තී
 කරණය පිණිස දැක්වූ නිව්වනසේව විකානිලොහනිය ප්‍රසංගවේදුහි.
 අච්චිකාදිය හා නොගැලපේ. අනුච්චිකාවෙහි වෙකනකං නාම සබ්බ
 ලොහවේදන සමස්තලොහං තථානිතං විකානනි ඡිද්දනිති විකානං
 විකානමෙව වෙකනනිකනති වුවහි යිද මධුච්චිකාවෙ වෙකනක
 ලොහං නාම සුමණ්ණිවජ්ජනති වදනා යිද යුහු. විඡාන්ද්‍රිකානම්
 ලොහසද්දං ඡාන්ද්‍රිකායෙන් භින්නවූ ලොහවිඡාතිසේකි. හරිද්‍රා
 කාරවූ ඡාන්ද්‍රිකායෙන් භින්නවූ හරිද්‍රාවිඡාතිය මෙනැයි දතයුතු.
 ඵහෙයින් (මු: වී:) නාගනාසිකලොහං ලොහසද්දං ලොහවිඡාති
 හලිද්දවිඡාතිය යිද (අ: වී:) ලොහසද්දසතති ලොහාකාරං ලොහ
 මලං විය සතසතිතං හුඤ්ඤා නිසිතිතාපෙඤ්ඤා තාලිතං පත ඡින්නජින්නං
 හුඤ්ඤා විසරති මුදුමසං කව්චනියංවා නහොති යිද (ම: වී:) ලොහ
 විඡාතිති ලොහජාතිනොවිසුං ලොහජාති හලිද්දවිඡාතියාති හලිද්ද
 සද්දසාවිසුං හලිද්දඡාතිවිය යිද යුහු.

5.(ඤ) කංසලොහං, සුදුතුඹ තඹ මුසුකොටැ කරනලද කංසලොහයා;
 (ලෝකඩ යුසේයි. යෙවනලොහ යනුදනම් ඔ පිතලොහං යි යොජනායි.)
 වට්ටලොහං, කළුතුඹ තඹ මුසුකොටැ කරනලද වට්ටලොහයා; හෙවත්-
 වෙච්චපිත්තලයා; ආරකුටං, මුඩුලෝතඹ මුසුකොටැ කරනලද ආර
 කුටයා; ඉති (ඉමාති) තිණ්ණි, යන මේ ලොහවිශේෂ තිදෙන; කිත්තිම
 ලොහානිනාම, කාන්තිමලොහනම්හු.

* "ආරකුට" යන්නෙන් ශුඬ පිත්තලනම් ලොහවිශේෂය මෙහි
 අභිමතනොකලබ්ධං යං පත කෙවලං සාරසකඩාතු විනිශ්චතං පිත්ත
 ලනති පිදෙනතිතං ඉධිනාසිපෙතං යථා වුත්තමි සසකමෙව පතගහෙත්වා
 කිත්තිමනතිවුත්තං යි යන්නෙන් දක්වා. (අ: වී:)

5.(ක) මොරකකකං, මොරකකනම්චු ලොභයෑ; පුථුකං, පුථුකනම්චු ලොභයෑ; මලිනකං, මලිනකනම්චු ලොභයෑ; චපලකං, චපලකනම්චු ලොභයෑ; සෙලකං, සෙලකනම්චු ලොභයෑ; ආටකං, ආටකනම්චු ලොභයෑ; හලකං, හලකනම්චු ලොභයෑ; දුසිලොභං, දුසිලොභනම්චු ලොභයෑ; ඉති (ඉමානි) අඨ, යන මේ ලොභවිශේෂ අටදෙන; පිසාවලොභානීනාම, පිසාවලොභනම්චු.

* මෙකී ලොභවිශේෂයෝ මෙනමින්ම ව්‍යවහාරප්‍රාජ්‍යායහසි දක්වනුවෝ මොරකකකාදීනි ඵවනනාමානෙවෙනාති සී විදුහ. (මු: ටි:) මවුටිකාවේ “මලිනකං” යන්න මණ්ලකංසීද “චපලකං” යන්න විසකංසීද “සෙලකං” යන්න පෙලකංසීද “ආටකං” යන්න අභාලකංසීද “හලකං” යන්න සලකංසීද “දුසිලොභං” යන්න රුචිලොභංසීද දක්වා භාෂානතරුථි ව්‍යාඛ්‍යානය කළෝසි.

5.(කු) තෙසු, ඒ සභාවිධජාති ලොභයන් අතුරෙනි; (ඒ ලොභයන් අතුරෙනිසි සන්නයිඔ) පඤ්චජාතිලොභානි, යකඩ සුදුතුඹ කළුතුඹ රන් රිදී නම්චු ජාති ලොභපසෙක්; පාලියං, ධාතු විභ ඛණ් (ප්‍රකරණ) පාලියෙහි; විසුං, වෙන්වශයෙන්; චුත්තානෙව, වදාරනලද්දනුමය; තමබ්ලොභං, තමයෑ; වෙකනනකලොභං, වෙකනනකලොභයෑ; හෙවත්-අයසාරවු නික්කණ ලොභයෑ; ඉති ඉමෙතිපන විනිජාතිලොභෙතිසසිං, යන මේ උභයජාති ලොභයන් සමග වනාහි; සෙසංසබ්බමපි, තෙසු සියල්ලම; (තඹවෙකනනක විජාතිලොභ කාත්‍රිමලොභ පිසාවලොභ යන සියල්ලම යුසේසි.) ඉධ, මේ ධාතු විභ ඛණ් පාලියෙහි; ලොභංඉති, ලොභයයි; වෙදිතබ්බං, දතයුතු; තිපුති, තිපුයනු; සෙතතිපු, සුදුතුඹ නම; සිසනති, සිසයනු; කාලතිපු, කළුතුඹනම; සජ්ඣුති, සජ්ඣුයනු; රජතං, රිදීනම; මුත්තාති, මුත්තායනු; සාමුද්දිකමුත්තා, සමුද්දයෙහි හටගන්නාවූ සිප්පිමුත්තම.

* සාමුද්දිකමුත්තා යන අභිකථා විවරණය නිදර්ශිත මාත්‍රයෙකි මේ අභියෙහි සියලු මුක්තාවිශේෂයෝ මුතුනුමැසි ඵහෙසින් කීහ සමුද්දිකමුත්තානි නිදසානමත්ත මෙතං සබ්බාපිපන මුත්තා මුත්තායෙව සී (මු: ටි:) එහි නිදර්ශිත මාත්‍රයෙකැසි යන්නෙන් ජාතිවශයෙන් මුක්තාවන්ගේ අනෙක හෙදකය කියනලදය හේ කෙසේදයත්? හසතිකුමභමුක්තාය වරහදංඡත්‍රා මුක්තාය භුජබහගිථිමුක්තාය වලාහභූටමුක්තාය වෙණුපථිමුක්තාය මත්ස්‍යගිථි මුක්තාය ශඬිමුක්තාය ගුකතිමුක්තාය කියා මුක්තායොතිනු අභවිධ යහ. ඔවුනතුරෙන් හසතිකුමභජාතයෝ පිතවණියහ ප්‍රභාතිනයහ වරහදංඡත්‍රාජාතයෝ වරහදංඡත්‍රා වණියහ භුජබහගිථිජාතයෝ තීලාදි වණියහ සුචිගුඩයහ වර්තුලයහ වලාහකජාතයෝ භාසවරයහ දුථි ඥෙයරුපයහ රුත්‍රිභාගයෙහි අකිකාර විධංසනක්කමයහ දෙවොප භොගාභීයහ වෙණුපථිජාතයෝ කාරඵලසමානවණියහ භාසවර හිත යහ තාදුග්වෙණුනු අමනුෂ්‍ය ගොවර ප්‍රදේශයෙහිමැ උපදන්න මත්ස්‍ය

ශීර්ෂානාමෝ ශථරිමත්තසාපාෂ්ඨ සමාන වණ්ණයන වර්තුලයන ලක්ෂයන
 ප්‍රභාතිකයන නාදග්ගමත්තසාමෝ සමුද්‍රයෙහිමැ උපදනාන ශබ්දභානාමෝ
 ශබ්දාකාරවණ්ණවණ්ණයන බදරථල ප්‍රමාණවුවානුද වෙති ප්‍රභාවිතීනමයන
 ශුක්තිජානාමෝ වනාහි ප්‍රභාවිශෙෂස්තකයන නානාසංස්ථානයන
 මෙයෝ ජාතිවශයෙන් අනුච්චිත වූ මූක්තාජාතින් අතුරෙහි මත්තසාමී
 ශබ්දශුක්තිජානාමෝ සාමුද්‍රිකයන භූජබග්ගශීර්ෂානාමෝද කිසිවක්නු
 සාමුද්‍රිකයන තදිතරයෝ අසාමුද්‍රිකයන එහෙයින් “සාමුද්‍රිකමූක්තා”
 යනු අභිකථාගත නිදර්ශිත මාත්‍රයෙකැයි වැණු. (අ: ටි:) ප්‍රාකතනයන්
 විසිනුදු මෙම උක්තයැ.

ඒමූතකරිමත්තසාතිවංශශබ්දවරුහස්,
 ශුක්තාද්‍රව්‍යවෘත්තියො අනුමොකතිකයොනසය.

කරිකුජ්මුත වරුහ ශබ්ද
 මත්තසාතිශුක්තාද්‍රව වෙනුජනි,
 මූක්තාචලානිප්‍රටිනාතිලොකෙ
 තෙසාංභූශුක්තාද්‍රවමෙවහුරි.

5.(කු) මණ්ඩි, මණ්ඩනු; පාලිභාගතො, ධාතුචිහිඛන පාලියෙහි සවරුප
 යෙන් ආවාදු; වෙචරියාදයො, වෙද්දයඝාදීන්; හෙවත් වෙරළමණ්ඩ
 ආදීන්; ඔපෙකා, තිබියදී; සෙසො, තදවශෙෂවූ; ජෙතිරසාදිහෙදො,
 ජෙතිරසාදි ප්‍රහෙද ඇති; සබ්බොපි, සියල්ලම; මණ්ඩි, මැණික්නම;
 වෙචරියොති, වෙචරියයනු; වංසවණ්ණමණ්ඩි, හුණදඩු පැහැබදු පැහැ
 ඇති මැණික්; හෙවත්-වෙරළමණ්ඩිනම; සබ්බොති, සබ්බයනු; සාමුද්‍රික
 සබ්බො, සාමුද්‍රික ශබ්දනම; සිලාති, සිලායනු; කාලසිලා, කලුගල්ය;
 නොහොත්-කලුපැහැති ගල්ය; පණ්ඩුසිලා, පඩුපැහැති ගල්ය;
 සෙතසිලා, සුදුපැහැති ගල්ය; ඉතිආදිහෙදො, යන මේ ආදි විශෙෂ
 ඇති; සබ්බොපි, සියල්ලම; සිලා, සිලානම; හෙවත්-ගල්නම; පවාලො,
 ප්‍රවාලනම; පවාලමෙව, පබළුමැයි; රජතනති, රජතයනු; කතා
 පණො, කම්පණනම; ජතරුපනති, ජතරුපයනු; සුවණ්ණං, සවණ්
 නම; ලොහිතබ්බොති, ලොහිතබ්බයනු; රත්තමණ්ඩි, රත්තමාණිකා
 නම; මසාරගලනති, මසාරගල්ලයනු; කබරමණ්ඩි, කබරමාණිකා
 නම; තිණාදිසු, තිණංකඨං යනාදීන් අතුරෙන්; බිහිසාර, පිටත්හි
 හර ඇත්තාවූ; නාලිකෙරුදයොපි, පුළුස් මුල්කොට ඇති රුක්ද;
 අනතමසො, යටත්පිරිසෙයින්; තිණංනාම; තාණනම; අනෙකාසාරං,
 ඇතුළු හරඇත්තාවූ; දුරුබණ්ඩමපි, දරුකඩකුදු; අනතමසො, යටත්
 පිරිසෙයින්; කඨංනාම, කාෂ්ඨනම; සකබරුති, සකබරුයනු; මුග්ග
 මත්තතො, මුග්ගබීජප්‍රමාණයෙහි පටන්; යාවමුසිප්පමාණො, මුළුප්‍රමා
 ණය දක්වා ප්‍රමාණවත්වූ; මරුපො, කැටගල්ලු; සකබරුනාම, ශබ්ද
 නම; මුග්ගමත්තතොපන, මුග්ගබීජප්‍රමාණයෙන් වනාහි; හෙයා, යට;
 (කුසුදුබුද්ධිකරවෝ) වාලිකාති, වාලිහයි; වුවනි, කියනුලැබේ; කඨ
 ලනති, කඨලයනු; යංකිකුචිකපාලං, සියලුම මැටිබදුන් කැබලිනම;

භූමිති, භූමියනු; පඨවි, පෘථිවිනම; පාසාණොති, පාසාණයනු; අනොතා මූසියං, මූෂපිභ්‍යානතරයෙති; අසණ්ඨහනතොපඨාය, නොපිහිටන පමණින් පටන්ගෙන; හස්තිපමාණං, ඇත්බඳ පමණට; (සන්රියන් වට ඇති ඇත්බඳ පමණට යනු සන්තතිඔ) අසමපතො, නොපැමිණියේ; පාසාණොනාම, පාෂාණනම; හස්තිපමාණතොපඨාය, (සන්රියන් වට ඇති) ඇත්බඳකට බඳු පමණෙහි පටන්; උපරි, මත්තෙහිවූ පාෂාණයතෙම; පබ්බතොනාම, පථිතනම; යංවාපනාතිඉමිනා, යංවාපන යන මේ පාඨයෙන්; තාලසිනාලිකෙරඵලාදිහෙදං, තාලඵල නාලිකෙර ඵලාදි ප්‍රභෙද ඇති; (තල්පල පොල්පල ඇතිසින් වෙනස්වූ යුසේසි.) සෙසපඨවිං, (පෙළෙහි දක්වාදදුලාවූ පෘථිවිබාහුවෙන්) ඉතිරිවූ පෘථිවිබාහුව; සඛගණ්‍යාති, සඛගනකෙරෙහි; යාවඅඤ්ඤාතිකා පඨවිබාහු යාවබාහිරපඨවිබාහු ඉති, යාවඅඤ්ඤාතිකාපඨවිබාහු යාව බාහිරපඨවිබාහු යන; ඉමිනා, මේ පාඨයෙන්; වෙපිපඨවිබාහුයො, උභයපෘථිවිබාහුනුම; කකබලුසෙන, කකිග සවභාව වශයෙන්; ලකබණ්‍යො, ලක්‍ෂණ හෙයින්; ඵකාපඨවිබාහුයෙවඉති, ඵකම පෘථිවිබාහු වෙකැසි; දසොති, දක්වාදදුරණසේකි.

6

ආපොබාහුතිදෙසාදිසු හෙසා චුත්තනසෙනෙව වෙදිනඛං, ආපො ආපොගනනති ආදිසු ආබ්‍යුතවසෙන ආපො, නදෙව ආපොසභාවං ගනනනා ආපොගනංනාම, සෙනවසෙන සෙනහො, සොසෙව සෙනභාවං ගනනනා සෙනහගනංනාම, බ්‍යුතනනං රූපසාති අවිතිබොගරූපසං බ්‍යුතහ්‍යාවා, පිත්තං සෙමනනති ආදිතිපි වණ්ණසණ්ඨානදිසොකාසපරිවෙදවසෙන පරිගහහෙත්වා බාහුවසෙනෙව මනසිකානබ්‍යාතිති, නත්‍රායං නසො පිත්තසුති අබ්බපිත්තං ජිවිතිඤ්ඤපච්චිදායං සකලසර්‍වං බ්‍යාපෙත්වා සිතං, බ්බ පිත්තං පිත්තකොසකෙ සිතං, නත්ථ සථා පුචං බ්‍යාපෙත්වා සිතෙ තෙලෙ න පුචං ජානාති තෙලං මං බ්‍යාපෙත්වා සිතනති, නාපි තෙලං ජානාති අහං පුචං බ්‍යාපෙත්වා සිතනති එවමෙව න සර්‍වං ජානාති අබ්බපිත්තං මං බ්‍යාපෙත්වා සිතනති, නාපි අබ්බපිත්තං ජානාති අහං සර්‍වං බ්‍යාපෙත්වා සිතනති, සථාව වස්සොදකෙන පුණ්ණ කොසානඤ්ඤොසකෙ න කොසානඤ්ඤොසකො ජානාති මසි වස්සොදකං සිතනති, නාපි වස්සොදකං ජානාති අහං කොසා නඤ්ඤොසකෙ සිතනති එවමෙව න පිත්තකොසකො ජානාති මසි බ්බපිත්තං සිතනති, නාපි බ්බපිත්තං ජානාති අහං පිත්තකොසකෙ සිතනති, අඤ්ඤමඤ්ඤං ආහොගපච්චවෙකඤ්ඤාතිනා එතෙබ්බො, ඉති පිත්තංනාම ඉමිසමිං සර්‍වෙර පාචසෙකෙකා කොසාසො අවෙ නගනා අබ්‍යාතතො සුඤ්ඤා නිස්සගතො සුඤ්ඤානා ආබ්‍යුතා කාශෙ ආපොබාහුති, සෙමනං එකපනනපුරුපමාණං උදරපටලෙ සිතං, නත්ථ සථා උපරිසකඤ්ඤානපෙණපටලාය වඤ්ඤාස න වඤ්ඤිකා ජානාති මසි පෙණපටලං සිතනති, නාපි පෙණපටලං

ඡන්දානි අහං චන්දනිකාස සිනනනි එවමෙව න උදරපටලං ඡන්දානි
 මසි සෙමහං සිනනනි, නාපි සෙමහං ඡන්දානි අහං උදරපටලෙ
 සිනනනි, අඤ්ඤාමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙකඛණ්ණරහිතා එතෙ ධම්මා,
 ඉති සෙමහං නාම ඉමසමි. සප්පෙර පාටිසෙකෙකා කොඨාසො
 අවෙනතො අබ්බාකතො සුඤ්ඤා නිස්සන්තො යුසභුතො ආබ්බිතා
 කාපරා ආපොඛාතුති. පුබ්බො අතිබ්බොකාසො යත්ත යත්තෙව
 බාහුකණ්ටකප්පහරණ අගතිඡලාදිති අභිතපෙ සප්පෙරසදෙසෙ
 ලොභිතං සංශ්ඨතිතා පච්චති ගණ්ඨපිලකාදසොචා උප්පජ්ජනති
 තත්ත තත්තෙව නිසීති, තත්ත යථා ඵරසුප්පහරදිවසෙත පහසරිත
 නිසාසෙ රුකෙත න රුකකස්ස ඵරසුප්පහරදිවසදෙසා ඡන්දනනි
 අමෙහසු නිසා සො සිනොති, නාපි නිසාසො ඡන්දනනි අහං රුකකස්ස
 ඵරසුප්පහරදිවසදෙසසු සිනොති එවමෙව න සප්පෙරස්ස බාහු
 කණ්ටකාදිති අභිතපසදෙසා ජානනනි අමෙහසු පුබ්බො සිනොති,
 නාපි පුබ්බො ජානනනි අහං තෙසු පදෙසෙසු සිනොති, අඤ්ඤාමඤ්ඤං
 ආභොගපච්චවෙකඛණ්ණරහිතා එතෙ ධම්මා, ඉති පුබ්බොනාම
 ඉමසමි. සප්පෙර පාටිසෙකෙකා කොඨාසො අවෙනතො අබ්බාකතො
 සුඤ්ඤා නිස්සන්තො යුසභුතො ආබ්බිතාකාගේ ආපොඛාතුති.
 ලොභිතෙ සංසරණලොභිතං අබ්බිසිනනං විස සකලසප්පෙරං
 බ්‍යාපෙධො සිනං සහතිවිතලොභිතං සකනභානස්ස හෙභාහං
 පුරෙතා එකපනතපුරමනනං චක්කභද්දස්ස යහනි පප්ඨාසානි තෙ
 වෙනනං සිනං, තත්ත සංසරණලොභිතෙ අබ්බිසිනනසදිසොච
 විනිවජ්ජො, ඉතරං පන යථා ජජ්ජරකපාලසෙ උදකෙ හෙභා
 ලෙඛ්වුබ්බිණ්ඩානි තෙමසමානෙ න ලෙඛ්වුබ්බිණ්ඩානි ජානනනි මසං
 උදංකන තෙමසමානා සිනානි, නාපි උදකං ජානනනි අහං ලෙඛ්වු
 බ්බිණ්ඩානි තෙමෙමිති එවමෙව න යකනස්ස හෙභාහංභානං
 චක්කාදිති වා ජානනනි මසි ලොභිතං සිනං අමෙහව තෙමසමානං
 සිනනනි, නාපි ලොභිතං ජානනනි අහං යකනස්ස හෙභාහං
 පුරෙතා චක්කාදිති තෙමසමානං සිනනනි, අඤ්ඤාමඤ්ඤං ආභොග
 පච්චවෙකඛණ්ණරහිතා එතෙ ධම්මා, ඉති ලොභිතං නාම ඉමසමි.
 සප්පෙර පාටිසෙකෙකා කොඨාසො අවෙනතො අබ්බාකතො සුඤ්ඤා
 නිස්සන්තො යුසභුතො ආබ්බිතාකාගේ ආපොඛාතුති. සෙදෙ
 අගතිසනනාපාදිකාලෙසු කෙසලොමකුපච්චිතනි පුරෙතා නිසීති
 වෙච පහසරනිව, තත්ත යථා උදකා අබ්බිභවතෙතසු හිසමුලාල
 කුමුදනාලකලාපෙසු න හිසාදිකලාපච්චිතනි ඡන්දනනි අමෙහති
 උදකං පහසරනිති, නාපි හිසාදිකලාපච්චිතරෙති පහසරනනං උදකං
 ජානනනි අහං හිසාදිකලාපච්චිතරෙති පහසරමිති එවමෙව න කෙස
 ලොමකුපච්චිතනි ජානනනි අමෙහති සෙදෙ පහසරනිති, නාපි
 සෙදෙ ජානනනි අහං කෙසලොමකුපච්චිතරෙති පහසරමිති, අඤ්ඤා
 මඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙකඛණ්ණරහිතා එතෙ ධම්මා, ඉති සෙදෙ
 නාම ඉමසමි. සප්පෙර පාටිසෙකෙකා කොඨාසො අවෙනතො අබ්බා

කතො සුඤ්ඤා නිසංනෙනා යුග්ගතො ආබ්ඛිනාකාගේ ආපො
ධාතූති. මෙදෙ ධුලස්ස සකලසරීරං එතිඤා කිසස්ස ජබ්බමංසාදිති
නිස්සාස සිතො පඤ්ඤානසිතොහො, නන්ධ සථා හලිඤ්ඤානසිලො
තිකපටිවජනෙන ම.සසුඤ්ඤා න ම.සසුඤ්ඤා ජානාති ම. නිස්සාස
හලිඤ්ඤානසිලොතිකා සිනාති, නාපි හලිඤ්ඤානසිලොතිකා
ජානාති අහං ම.සසුඤ්ඤා. නිස්සාස සිනාති එවමෙව න සකලසරීරෙ
ජබ්බාදිසුචා මංසං ජානාති ම. නිස්සාස මෙදෙ සිතොති, නාපි
මෙදෙ ජානාති අහං. සකලසරීරෙ ජබ්බාදිසු වා මංසං නිස්සාස
සිතොති, අඤ්ඤාමඤ්ඤං ආහොගපච්චවෙකඛණරහිනා එනෙ ධම්මා,
ඉති මෙදෙ නාම ඉමස්මිං. සරීරෙ පාටිසෙකෙකා කොඨාසො අවෙ
නතො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤා නිසංනෙනා පඤ්ඤානසිතොහො
පඤ්ඤානසුග්ගතො ආබ්ඛිනාකාගේ ආපොධාතූති. අස්ස සද
සඤ්ඤාසති තද අකඛිකුපසක සුරෙඤා තිඝ්ථි වා පග්ගරති වා, නන්ධ
සථා උදකසුණ්ණසු නරුණතාලසීකුපකෙසු න නරුණතාලසී
කුපකා ජානනති අමෙහසු උදකං සිනනති, නාපි උදකං ජානාති
අහං. නරුණතාලසීකුපසකසු සිනනති එවමෙව න අකඛිකුපකා
ජානනති අමෙහසු අස්ස සිනනති, නාපි අස්ස ජානාති අහං. අකඛිකුප
කෙසු සිනනති, අඤ්ඤාමඤ්ඤං. ආහොගපච්චවෙකඛණරහිනා එනෙ
ධම්මා, ඉති අස්සනාම ඉමස්මිං. සරීරෙ පාටිසෙකෙකා කොඨාසො
අවෙනතො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤා නිසංනෙනා යුග්ගතො ආබ්ඛිනා
කාගේ ආපොධාතූති. වසා අභගිසනනාපාදිකාලෙ හන්ධනල හන්ධ
පිඬි පාදනලපාදපිඬි නාසාසුචනලාචංසකුටෙසුසිතවිලිනසිතෙනො,
නන්ධ සථා පකඛිනනනෙලෙ ආවාමෙ න ආවාමො ඡිනාති ම.
නෙලං. අපේකාසන්තිඤා සිනනති, නාපි නෙලං. ඡිනාති අහං. ආවාම.
අපේකාසන්තිඤා සිනනති එවමෙව න හන්ධනලාදිප්පදෙසො ජානාති
ම. වසා අපේකාසන්තිඤා සිනාති, නාපි වසා ජානාති අහං. හන්ධ
නලාදිප්පදෙසෙ අපේකාසන්තිඤා සිනාති, අඤ්ඤාමඤ්ඤං. ආහොග
පච්චවෙකඛණරහිනා එනෙ ධම්මා, ඉති වසානාම ඉමස්මිං. සරීරෙ
පාටිසෙකෙකා කොඨාසො අවෙනතො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤා
නිසංනෙනා යුග්ගතො ආබ්ඛිනාකාගේ ආපොධාතූති. ඛෙලො
නථාරුපෙ ඛෙලප්පනතිපච්චසෙ සති උහොති කපොලපසෙහි
ඛගෙහිඤා ජිවහාස තිඝ්ථි, නන්ධ සථා අබ්බොවජිතනඋදකනිස්සදෙ
නදිතිරකුපකෙ න කුපනලං. ජානාති මසි උදකං සනතිඝ්ථිති, නාපි
උදකං ජානාති අහං. කුපනලෙ සනතිඝ්ථිති එවමෙව න ජිවහා
නලං. ජානාති මසි උහොති කපොලපසෙහි ඛගෙහිඤා ඛෙලො
සිතොති, නාපි ඛෙලො ජානාති අහං. උහොති කපොලපසෙහි
ඛගෙහිඤා ජිවහානලෙ සිතොති, අඤ්ඤාමඤ්ඤං. ආහොගපච්ච
වෙකඛණරහිනා එනෙධම්මා, ඉති ඛෙලොනාම ඉමස්මිං. සරීරෙ
පාටිසෙකෙකා කොඨාසො අවෙනතො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤා
නිසංනෙනා යුග්ගතො ආබ්ඛිනාකාගේ ආපොධාතූති. සිඛ්ඛාණිකා

සද්ද සඤ්ජායති නද්ද නාසාපුටෙ පුරෙය්‍යා නිසන්ති වා පගහරන්තිවා, නන්ධ සථා පුත්තිදබ්බන්තිනාස සිප්පිකාස න සිප්පිකා ජානාති මසි පුත්තිදබ්බි සිතනති, නාපි පුත්තිදබ්බ ජානාති අහං සිප්පිකාස සිතනති එවමෙව න නාසාපුටා ජානනති අමෙහසු සිඤ්ඤාණිකා සිතාති, නාපි සිඤ්ඤාණිකා ජානාති අහං නාසාපුටෙසු සිතාති, අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙකඛණරහිතා එතෙ ධම්මා, ඉති සිඤ්ඤාණිකා නාම ඉමසමි. සද්දෙර පාටියෙකෙකා කොඨාසො අවෙතනො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤා, නිස්සන්තො සුසභුතො ආබ්‍යාකතාකාගෙ ආපොධාතුති. ලසිකා අසිසංඝිතං අබ්‍යාකජනකිච්චං සාධයමානා අසිතිසන්තසංඝිසු සිතා, නන්ධ සථා තෙලබ්‍යඤ්ජිතෙ අකෙඛි න අකෙඛා ජානාති මං තෙලං අබ්‍යාකජිතා සිතනති, නාපි තෙලං ජානාති අහං අකඛං අබ්‍යාකජිතා සිතනති එවමෙව න අසිතිසන්තසංඝිකො ජානනති ලසිකා අමෙහ අබ්‍යාකජිතා සිතාති, නාපි ලසිකා ජානාති අහං අසිතිසන්තසංඝිකො අබ්‍යාකජිතා සිතාති, අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොග පච්චවෙකඛණරහිතා එතෙ ධම්මා, ඉති ලසිකානාම ඉමසමි. සද්දෙර පාටියෙකෙකා කොඨාසො අවෙතනො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤා, නිස්සන්තො සුසභුතො ආබ්‍යාකතාකාගෙ ආපොධාතුති. මුත්තං චන්දිසං අබ්‍යාතනෙරෙ සීතං, නන්ධ සථා චෛදිකාස පක්ඛිනෙන අමුතෙ රචණසටෙ න රචණසටො ජානාති මසි චෛදිකාරසො සිතොති, නාපි චෛදිකාරසො ජානාති අහං රචණසටෙ සිතොති එවමෙව න චන්දි ජානාති මසි මුත්තං සිතනති, නාපි මුත්තං ජානාති අහං චන්දිමහි සිතනති, අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙකඛණ රහිතා එතෙ ධම්මා, ඉති මුත්තං නාම ඉමසමි. සද්දෙර පාටියෙකෙකා කොඨාසො අවෙතනො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤා, නිස්සන්තො සුසභුතො ආබ්‍යාකතාකාගෙ ආපොධාතුති.

6 (ක) ආපොධාතුතිදෙසාදීසු, අබ්‍යාතු නිදේශාදීන්ති; හෙඨා, යටැ පාටිච්චිධාතු නිදේශයෙහි; චුත්තනායෙන එව, කීනසින්මැ; වෙදිතබ්බං, දත යුතු; ආපොආපොගතනතිආදීසු, ආපොආපොගතං යනාදි පදයන්ති; ආබ්‍යාකතවසෙන, ශෙෂවූ මහාභුතත්‍රය ආබ්‍යාකතය කිරීම් වශයෙන්; ආපො, ආපස්තම; තදෙව, ඒ ආපස්මැ; ආපොසභාවං, ආබ්‍යාක සභාවයව; ගතත්තා, ගියබැවින්; (ආබ්‍යාකලක්ෂණයට පැමිණි බැවින් යුසේසි.) ආපොගතං නාම, ආපොගතනම; සෙනහවසෙන, ආලෝප වශයෙන්; හෙවත්-ආලිඛන වශයෙන්; සෙනහො, සෙනහනම; සොයෙව, ඒ සෙනහය තෙමේමැ; සෙනහභාවං, ආලෝපභාවයව; හෙවත්-ආලිඛනභාවයට; ගතත්තා, ගියබැවින්; සෙනහගතං නාම, සෙනහ ගතනම; බ්‍යාකතනං රූපස්සාති, බ්‍යාකතනං රූපස්ස යනු; අවිතිබ්‍යොග රූපස්ස, අවිතිභ්‍යොග රූපය; බ්‍යාකතභාවො, බන්දනබවනම;

* මෙහි “අප්පෙතීති ආපො” යනු නිව්වන හෙයින්; ශෙෂ මහා භුතත්‍රය වෙත ආබ්‍යාක වශයෙන් ආලිඛන වශයෙන් මැලියමක්සේ අලවාගැනීම වශයෙන් පැමිණෙනුයි බැදගනිනුයි ආපස්තම. හුදෙක්

මෙහි ද්‍රවණයම අභිමතකල බැවිනි. එහෙයින් කිහිපයක ආබන්ධන වසෙන සෙසුනුතත්තයං පාපුණාති සිලෙසනිති අපේක්ෂාසී. (මු: වී:) කෙවලං ද්‍රවණාවස්සාව අධිපෙතනනා (අ: වී:)

6.(කා) පිත්තංසෙමනනති ආදීනිපි, (අපිඤ්ඤ කෙශාදීන් අපෙක්ෂා කෙරෙයි.) පිත්තං සෙමනං යනාදීන් දැක්වූ පිත්තශ්ලෙෂොදි කොඨාස යෝද; වණණසණ්ඨානදිසොකාසපරිවේෂදවසෙන + වණණ, වණ්ණය; සණ්ඨාන, සංසථානය; දිසා, දිසාය; ඔකාස, අවකාශය; පරිවේෂද වසෙන, පරිවේෂදය යන මොවුන්ගේ වශයෙන්; පරිශ්‍රවෙතො, පිරිහා; හෙවත්-පිරිසිදුදන; ධාතු වසෙනෙව, ධාතුවශයෙන්ම; (කුල පුතෙතන, කුලපින්හු විසින්; පායශෙෂයි.) මනසිකාතබ්බානිති, මෙනෙහි කටයුත්තාහ; (ඉතිශබ්දසමාපතියෙහිය.) තත්‍ර, ඒ මනසකාර විධානයෙහි; අයං, මේ වක්ෂ්‍යමාණවූයේ; නයො, ක්‍රමයවේ; හි, විහාර කෙරෙමි; පිත්තෙසු, පිත්තයන් අතුරෙහි; අබ්බපිත්තං, අබ්බපිත්ත තෙමේ; ජිවිතිඤ්ඤපටිබ්බං, ජිවිතෙඤ්ඤ හා ප්‍රවෘත්තවූ; සකලසරීරං, සියලු සිරුර; බ්‍යාපෙකා, පැතිරගෙන; සීතං, සිටියේයි;

* ජිවිතෙඤ්ඤ ප්‍රතිබ්බ ශරීරය අභිකථාවාය්‍යයන් ගෘහිත හෙතු වෙන් ජිවිතෙඤ්ඤ හා ප්‍රවෘත්තියක් නැති කෙස් ලොම් නිය දන් ඇද අබ්බපිත්තයෙන් ව්‍යාපාන නොකලබව අනුක්‍රමසිබිය.

6.(කි) බ්බපිත්තං, බ්බපිත්තතෙමේ; පිත්තකොසකෙ, පිත්තකොෂ යෙහි; හෙවත් පිත්තාශ්‍රයෙහි; සීතං, සිටියේයි; තත්‍ර, ඒ අබ්බ පිත්තශරීරදීන් අතුරෙහි; පූවං, කැවුම; ව්‍යාපෙකා, පැතිර; සීතෙ, සිටියාවූ; තෙලෙ, තෙලෙහි; නොහොත්-තෙලෙ, තෙල; පූවං ව්‍යාපෙකා සීතෙ, පූවෙහි පැතිරසිටිකල්හි; පූවං, පූවතෙමේ; මං, මා; තෙලං, තෙල; ව්‍යාපෙකා, පැතිරගෙන; සීතං ඉති, සිටියේයි; යථා නජ්ජාති, යම්සේ නොදනිද; තෙලමපි, තෙලද; අහං, මම; පූවං, පූවය; ව්‍යාපෙකා, පැතිරගෙන; සීතං ඉති, සිටියෙමි; (යථා) නජ්ජාති, යම්සේ නොදනිද; එවමෙව, එපරිද්දෙන්ම; සරීරං, ශරීරයතෙම; මං, මා; අබ්බපිත්තං, අබ්බපිත්තතෙමේ; ව්‍යාපෙකා, පැතිරගෙන; සීතං ඉති, සිටියේයි; නජ්ජාති; නොදනි; අබ්බ පිත්තමපි, අබ්බපිත්තතෙමේද; අහං, මම; සරීරං ශරීරය; බ්‍යාපෙකා, පැතිරගෙන; සීතං ඉති, සිටියෙමි; නජ්ජාති, නොදනි; වස්සා දකෙන, වැසිදියෙන්; පුණණකොසානකිකොසකෙ, පිරුණාවූ වැට කොළ වසල්ලෙහි; නොහොත්-කොසානකිකොසකෙ, වැටකොළ වසල්ල; පුණණ, පිරුණාවූකල්හි; කොසානකිකොසකො, වැට කොළ වසල්ලතෙම; මසි, මාකෙරෙහි; වස්සාදකං, වැසිදිය; සීතං ඉති, සිටියේයි; යථා නජ්ජාති, යම්සේ නොදනිද; වස්සාද කමපි, වැසිදිය තෙමේද; අහං, මම; කොසානකිකොසකෙ, වැට කොළ වසල්ලෙහි; සීතං ඉති, සිටියෙමි; (යථා) නජ්ජාති, යම්සේ නොදනිද; එවමෙව, එපරිද්දෙන්ම; පිත්තකොසකො, පිත්ත කොෂයතෙම; මසි, මා කෙරෙහි; බ්බපිත්තං, බ්බපිත්තයතෙම;

සීතං ඉති, සිටියේයයි; නජානාති, නොදනී; බබ්‍රිතනම්පි, බබ්‍රිතනය
 නෙමේද; අහං, මම, පිත්තකොසකෙ, පිත්තකොෂයෙහි; සීතං ඉති,
 සිටියෙමිසි; නජානාති, නොදනී; එතෙධම්මා, අබ්බිපිත්තයා ශරීරයා
 බබ්‍රිතනයා පිත්තකොෂයා යන වහරලද මේ භූතභෞතිකවූ නි:
 සත්ත්වනිර්ජීවස්වභාවයෝ; අඤ්ඤමඤ්ඤං, ඔවුනොවුන්; ආහොග
 පච්චවෙකඛණරහිතා, (මා විෂයෙහි ශරීරය ජානයා මම ශරීරයෙහි
 ජානයෙමිසිද මා විෂයෙහි පිත්තකොෂයා ජානයා මම පිත්තකොෂ
 යෙහි ජානයෙමිසිද) ආහොගප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂායුත්‍යයහ; ඉති, මෙසේ;
 පිත්තං නාම, පිත්තම්, ඉමස්මිං ශරීරෙ, මේ සිරුරෙහි; පාටියෙකෙකා,
 ලෙලසමාදිකොසාසයන් කෙරෙන් වෙන්වූ හෙවත්-අසම්මිශ්‍රවූ; කොසා
 සො, කොටසෙකා; අවෙනනො, වෙනනාරහිතවන්නෝය; හෙවත්
 සිතිවිලිනැත්තෝය; අබ්‍යාකතො, අව්‍යාකාතරුශියෙහි පයභාපනන
 වනුය; සුඤ්ඤ, ආතමයුත්‍යවනුය; නිස්සන්ධො, එහෙයින්ම
 නිස්සන්ධවනුය; සුඤ්ඤතො, රසභූතවනුය; (හුදුලුවකයම අතිමන
 කලහෙයින් මුලටිකාවේ යුසභූතොති රසභූතොසී විසු) ආබ්‍රිකා
 කාරො, ආබ්‍රිකාස්වභාවයෙක් වනුය; ආපොධාතුති, එහෙයින්;
 අබ්බිධාතුචනාසි (එවං මනසිකාරො පච්චෙනතනබ්බොසී යොජ්ඣු.)

සෙමනං, ලෙලසමනෙමේ; එකපත්තපුරප්පමාණං, එක් පාත්‍රයක්
 පුරලන පමණ ඇත්තේය; උදරපටලෙ, උදරපටලයෙහි; සීතං,
 සිටියේය; නජ ඒ ලෙලසමඋදරපටලයන් අතුරෙහි; උපරිසඤ්ඤාන
 ඵෙණපටලාය, මතුයෙහි හටගත් පෙණපටල ඇති; වඤ්ඤිකාය,
 ගවරවලෙකා; නොහොත්; වඤ්ඤිකාය, ගවරවල; උපරිසඤ්ඤාන
 ඵෙණපටලාය, මතුයෙහි හටගත් පෙණපටලඇති කල්හි; වඤ්ඤිකා,
 ගවරවල; මසි, මා කෙරෙහි; ඵෙණපටලං, පෙණපටලනෙමේ; සීතං
 ඉති, සිටියේයයි; යථා නජානාති, යම්සේ නොදනීද; ඵෙණපට
 ලම්පි, පෙණපටලනෙමේද; අහං, මම; වඤ්ඤිකාය, ගවරවලෙහි;
 සීතං ඉති, සිටියෙමිසි; (යථා) නජානාති, යම්සේ නොදනීද; එව
 මෙව, එපරිද්දෙන්ම; උදරපටලං, උදරපටලනෙම; මසි, මාකෙ
 රෙහි; සෙමනං, ලෙලසමය නෙමේ; සීතං ඉති, සිටියේයයි; නජානාති,
 නොදනී; සෙමනම්පි, ලෙලසමය නෙමේද; අහං, මම; උදරපටලෙ,
 උදරපටලයෙහි; සීතං ඉති, සිටියෙමිසි; නජානාති, නොදනී; එතෙ
 ධම්මා, ලෙලසමඋදරපටලයන වහරලද මේ භූතභෞතිකවූ නි:
 සත්ත්වනිර්ජීවස්වභාවයෝ; අඤ්ඤමඤ්ඤං, ඔවුනොවුන්; ආහොගපච්ච
 වෙකඛණරහිතා, මා විෂයෙහි උදරපටලය ජානයා මම උදරපටල
 යෙහි ජානයෙමිසි ආහොගප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂා යුත්‍යයහ; ඉති, මෙසේ;
 සෙමනං නාම, ලෙලසමනම්; ඉමස්මිං සරීරෙ, අපොධාතුති,
 අබ්බිධාතුචනාසි.

පුබ්බො, පුයානම් ලද සැරවනෙමේ; අතිබ්බොකාසො, නිබද
 අවකාසනැත් නැත්තේය; හෙවත්-අනියම් අවකාසනැත් ඇත්තේය;
 යත්ථයත්ථෙව, යම් යම් අවකාශයෙක්කිම; බාණුකණ්ටකප්පහරණ

අග්නිජාලාදිති+බාණු, කණුය; කණ්ටක, කටුය; පහරණ, ආයුධය; අග්නිජාලාදිති, අග්නිජාලායයනාදීන්; අභිහවෙ, පහලාවු; සරීරප්ප දෙසෙ, ශරීරප්පදෙයෙහි; ලොතිනං, ලෙහෙ; සණ්ඨතිත්වා, රැස්වැ, පව්වති, පැසේද; ගණ්ඨපිට්‍රිකාදයො වා, ගඬ පොලිආදීහු හෝ; උපපජ්ජනති, උපදිද්ද; තත්ත තත්තෙව, ඒ ඒ අවකාශයෙහිමැ; තිඨති, සිටින්නේයැ; තත්ත, ඒ පුයාප්‍රහාරලබ්ධි ශරීරප්පදෙයෙන් අතුරෙන්; ඵරසුප්පහාරදිවසෙන, පරගුප්පහාරදිවසෙත්; පග්ගරිතනියසාසෙ, වැහෙන්නාවූ මැලියම් ඇති; (වැහෙන්නාවූ පැණි ඇතියහු විගුභි මාඨිසන්නසි) රුකෙඬ, වෘක්ෂයෙහි; නොහොත්-රුකෙඬ, වෘක්ෂය; පග්ගරිතනියසාසෙ, වැහෙන්නාවූ මැලියම් ඇතිකල්හි; රුකඬස්ස, වෘක්ෂයාගේ; ඵරසුප්පහාරදිප්පදෙසා, පරගුප්පහාරදි ප්‍රදෙයෙහි; අමොසු, අපකෙරෙහි; නියසාසො, මැලියම්තෙමේ; ඩිතොති, සිටියේයයි; යථානජානනති, යම්සේ නොදනිද්ද; නියසාසොපි, මැලියම් තෙමේද; අහං, මම; රුකඬස්ස, වෘක්ෂයාගේ ඵරසුප්පහාරදිප්පදෙසෙසු, පරගුප්පහාරදිප්පදෙයෙන්හි; ඩිතොති, සිටියෙමැයි; (යථා) නජානනති, යම්සේ නොදනිද්ද; ඵවමෙව, ඵපරිද්දෙන්මැ; සරීරස්ස, ශරීරයාගේ; බාණුකණ්ටකාදිති, කණුකටුආදීන්; අභිහවප්පදෙසා, පහලාවු ප්‍රදෙයෙහි; අමොසු, අපකෙරෙහි; පුබ්බො, සැරව; ඩිතොති, සිටියේයයි; නජානනති, නොදනිති; පුබ්බොපි, සැරවද; අහං, මම; තෙසුතෙසුප්පදෙසෙසු, ඒ ඒ ශරීරප්පදෙයෙන්හි; ඩිතොති, සිටියෙමිසි; නජානනති, නොදනි; ඵතෙධම්මා, පුයාප්‍රහාරලබ්ධි ශරීරප්පදෙය යනවහරලද මේ භූතභෞතිකවූ නිඃසංකප්පිජ්ජව සංභාවයෝ; අඤ්ඤාමඤ්ඤං, ඔවුනොවුන්; ආහොගප්පවචෙකඤ්ඤ රතිතා, මාවිෂයෙහි ඒ ඒ ප්‍රහාරලබ්ධිශරීරප්පදෙයෙහි ජාතයෙහි මම ඒ ඒ ප්‍රහාරලබ්ධිශරීරප්පදෙයෙන්හි ජාතයෙමිසි ආහොගප්‍රත්‍යවෙක්ෂා දුක්ඛයහ; ඉති, මෙසේ; පුබ්බොනාම, පුයානම්; ඉමස්මිංසරීරෙ ඤාපොඤාධාතුති, අබ්ධාතුචනැයි

ලොතිතෙ, ලොතිතයෙහි; නොහොත්-ලොතිතවය අතුරෙහි; සංසරණලොතිතං, සංසරණලොතිතයතෙමැ හෙවත් විසිර පවත්නා රුහිරතෙමේ; අබ්බපිත්තං විය, ශරීරව්‍යාප්ත අබ්බපිත්තයමෙන්; සකලසරීරං, මුළුසරීර, ව්‍යාපෙත්වා, පැතිරැ; ඩිතං, සිටියේය; සන්ති විතලොතිතං, රැස්වසිටිනාරුහිරතෙමේ; යකානසානස්ස, අක්මාව සිටිනැතව; හෙයාහං, යවහාගය; පුරෙත්වා, පුරුහෙතැ, එකපත්ත පුරමත්තං, එක්පාත්‍රයක් පිරෙණපමණ; (හුත්වා) චී, වකකහදයයකන පප්ථාසානි+වක්ක, වකුගඬය; හදය, හදවතය; යකන, අක්මාය; පප්ථාස, පපුමසය යන කොයාසයන්; තෙමෙත්තං, තෙමිත්; හෙවත්-තෙත්තන්වමිත්; (පොගවමිත් යුජ්ජෙයි.) ඩිතං, සිටියේය; තත්ත, තද්වය ලොතිතයන් කෙරෙහි; සංසරණලොතිතෙ, විසිර පවත්නා ලෙහෙයෙහි; විනිවජ්ජයො, විනිශ්චයතෙම; අබ්බපිත්තසදි සොව, අබ්බපිත්තයට කී විනිශ්චය හා සමානවේමැයි; ඉතරමපන,

තදිතරවු සන්නිවිතලොභිතයනෙම; හෙවත්-නොවිසිර පවත්නාරුහිර
 තෙමේ වනාහි, ජජ්ජරකපාලයෙ, දූදුරුකබලෙකැ සිටියාවු; උදකෙ,
 ජලය; හෙයා (සීතානි), කබලයටභාගයෙහි සිටියාවු; ලෙඛ්වුබණ්ඩානි,
 මැටි කැට; තෙමයමානෙ, තෙමන කල්හි; (තෙත්ගත්වන කල්හි
 යුසේසි.) ලෙඛ්වුබණ්ඩානි, මැටිකැටහු; මයා, ඇපි; උදකෙත, ජලය
 විසින්; තෙමීයමානානි, තෙමනු ලබන්නෝ; සීතානිහි, සිටගනුමහයි;
 (තෙමීයාමයිද පාසානතරසි.) යථානඡනනනි, යම්සේ නොදනිද්ද;
 උදකංඅපි, ජලයතෙමේද; අහං, මම; ලෙඛ්වුබණ්ඩානි, මැටිකැට;
 තෙමෙමිහි, තෙමමිසි; (යථා) නඡනානි, යම්සේ නොදනිද්ද; එව
 මෙව, එපරිද්දෙන්මැ; යකනස්ස, අක්මාවගේ; හෙයාභාගයානං,
 අධොභාගසථානයතෙමේහෝ - වක්කාදිතිවා, වක්කුගඩුආදිහු හෝ;
 මසි, මාකෙරෙහි; ලොභිතං, ලෙහෙ; සීතං (ඉති), සිටියේයයිද;
 අමෙහව, අපමැ; තෙමයමානං, තෙමමින්; සීතනනි, සිටියේයයිද;
 නඡනනනි, නොදනිහි; (යථාලාභයොජනාවශයෙහි.) ලොභිතංඅපි,
 ලෙහෙද; අහං, මම; යකනස්ස, අක්මාවගේ; හෙයාභාගං, අධො
 භාගය; පුරෙකා, පුරු; වක්කාදිති, වක්කුගඩු හදවත් අක්මා පපුමස්;
 තෙමයමානං, තෙමෙමින්; සීතංඉති, සිටියෙමිසි; නඡනානි,
 නොදනි; එතෙධමො, සංසරණලොභිතයැ සකලභරියැ සන්නිවිත
 ලොභිතයැ වක්කුගඩුආදියැ යන වහරලද මේ භූතභෞතිකවූ නි:සත්තව
 නිර්ජීව සවභාවයෝ; අඤ්ඤමඤ්ඤං, ඔවුනොවුන්; ආහොගපච්ච
 වෙකකණ්ණරහිතා, අප විමයෙහි සිරුර වක්කුගඩු ආදිහු ඡනයහ ඇපි
 සිරුර වක්කුගඩු ආදීන්හි ඡානයමිහයි ආහොග ප්‍රත්‍යවෙක්ඛා ශුන්‍යයහ;
 ඉති, මෙසේ; ලොභිතංනාම, ලෙහෙනම්; ඉමසමිංසරිරොපෙඤ්ඤාපො
 ධාතුනි, අබ්බාධාතොමෝසී.

* මෙහි වක්කුගඩු ආදිය තෙමමින් සිටි යනු කියේයත්. අක්මාව
 යටකොටස පුරමින්ද වක්කුගඩු ආදිය ඔවුන්ගේ මත්තෙහි මදමද
 වගුරමින්ද තෙමන්නේයි. එහෙයින් කිහිපයකනා හෙයා භාග
 පුරණෙන ඉතරුහි තෙසං උපරි ථොකං ථොකා පගසරණෙන
 තෙමෙති. (මු: ටි:) “හෙයාලෙඛ්වුබණ්ඩානිතෙමය මානෙ”යි දැක්වූ
 උපමානොමෝ තෙමන්නාවූ රුහිරයාගේද තෙමනුලබන්නාවූ වක්කුගඩු
 ආදීන්ගේද අව්‍යාපාර සමානත්වය දැක්වීම පිණිසයැ සථාන සමානත්වය
 දැක්වීම පිණිස නොවෙයි කවරහෙයිනැත් සන්නිවිත ලොභිතය
 විසින් තෙත්ගැන්වියයුතුවූ කිසි නොසාසකෙනෙකුන්ගේ යට සිටි
 බවද කිසි කොටසක්හුගේ උඩසිටි බවද සතිපසානවිහබග වණ්ණාවෙහි
 මතු කියන්නේද එහෙයින් මෙදකිහි. හෙයා ලෙඛ්වුබණ්ඩානි තෙමය
 මානෙති තෙමකතෙමිතබ්බානං අබ්‍යාපාරසාමඤ්ඤා නිදස්සනත්ථා
 යෙව උපමාදඨබ්බා න සාන සාමඤ්ඤානිදස්සනත්ථා සන්නිවිතලොභි
 තෙන තෙමෙතබ්බානං කෙසඤ්චි හෙයා කස්සචි උපරිසිතඤ්ඤානි
 සතිපසාන විහරෙගවකන්ති. (මු: ටි:)

* මූලටිකාවෙහි “නෙමකනෙමිහඛ්ඛානං” යන විවරණයෙන් උපමෙය පක්ෂයෙහි වූ යම් ලෝකිකවකතාදීහු කෙනෙක් අභිමතකලාහුද එය නොවීමසා මධුටිකාවෙහි උපමාපක්ෂයගෙනැමැනෙමකං උදකං තෙමෙතඛ්ඛාති ලෙඛ්ඛුඛණ්ඩාදීති යයි කළ විවරණය නොමැනවි කවර හෙයින්යත් උපමා පක්ෂයෙහි අවශ්‍යාපාර වශයෙන්ද ස්ථානවශයෙන්ද සමානකය සපුටවීමෙන් උපමෙය පක්ෂයෙහි අනභිමත ස්ථානසමානකය ප්‍රසංගවන හෙයිනි.

6.(කි) සෙදො, ඛාදියතෙමේ; අග්ගිසන්ධාපාදිකාලෙසු, වහනිසන්ධාපාදි කාලයන්ති; කෙසලොමකුපවිවරති, කෙසකුප ච්ඡිද්‍ර ලොමකුප ච්ඡිද්‍රයන්; පුරොකා, පුරා; තිස්සිවෙව, සිටින්නේදවේමය; පග්ගරතිව, වැහෙන්නේදවේමය; තත්ථ, ඒ ඛාදිය කෙසලොමකුපච්ඡිද්‍රයන් අතුරෙන්; උදකා, දියෙන්; (උදකනොසිද පායසි.) අඛිතුලුහමනෙතසු, උඛිටමතුකල මාත්‍රය ඇති; භිසමුලාලකුමුදනාලකලාපෙසු + භිසමුලාල, නෙචමුදුලිකලප්; කුමුදනාලකලාපෙසු, ඇමුලදමුකලප්ති; (“භිසකුමුලාලංව කුමුදනාලකුමුදනාලාති” යි වස්තුත්‍රයක් කොට දැක්වීම x) භිසාදිකලාපවිවරති, නෙචමුදුලි ඇ කලප් සිදුරු; අමෙහති, අපකෙරෙන්; උදකං, ජලය; පග්ගරතිති, වැහෙන්නේයයි; යථානඡානනති, යම්සේ නොදනිද්ද; භිසාදිකලාපවිවරෙති, නෙචමුදුලි ඇ කලප් සිදුරු වලින්; පග්ගරන්තං, වැහෙන්නාවූ; උදකමපි, ජලයද; අහං, මම; භිසාදිකලාපවිවරෙති, නෙචමුදුලි ඇ කලප් සිදුරු වලින්; පග්ගරමිති, වැහෙමිසි; (යථා) නඡානනති; යම්සේ නොදනිද්ද; එවමෙව, එපරිද්දෙන්මැ; කෙසලොමකුපවිවරති, කෙසකුප ලොමකුප ච්ඡිද්‍රයෝ; අමෙහති, අප කෙරෙන්; සෙදො, ඛාදිය; පග්ගරතිති, වැහෙන්නේයයි; නඡානනති, නොදනිති; සෙදෙපි, ඛාදියතෙමේද; අහං, මම; කෙසලොමකුපවිවරෙති, කෙසකුප ලොමකුප ච්ඡිද්‍රයෙන්; පග්ගරමිති, වැහෙමිසි; නඡානනති, නොදනි; එතෙධමමො, ඛාදිය කෙසකුප ලොමකුප විවර යන වහරලද මේ භූතභෞතිකවූ නිඃසත්ත නිර්ජීව සංඛාවයෝ; අඤ්ඤමඤ්ඤං, ඔවුනොවුන්; ආභොගපච්චවෙකඛණ රතිතා, මා විෂයෙහි කෙසකුප ලොමකුප විවරයෝ ජාතයහ මම කෙසකුප ලොමකුප විවරයන්හි ජාතයෙමිසි ආභොග ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා ශූන්‍යයහ; ඉති, මෙසේ; සෙදොනාම; ඛාදියනම්; ඉමසමිංසරිරෙ යෙසං ආපොධාතුති, අඛිධාතුතොමෝසි.

මෙදො, මේදතෙලතෙමේ; පුලස්ස, සුදුලඹරිර ඇත්තහුගේ; සකලසරිරං, මුළුසිරුර; එරිකා, ස්වරණයකොටැ; තිස්සං, කාශ ගරිර ඇත්තහුගේ; ජඛ්ඛාමංසාදිති, කෙන්න මස්පිටු ආදීන්; නිස්සාය, ඇසුරුකොටැ; ඕතො, සිටියාවූ; පඤ්ඤාසිනෙහො, ආබ්ධිසෙකහ යයි; භෙවත්-හැසුනු තෙලයි; තත්ථ, ඒ මේදස් ගරිර ජඛ්ඛාමංසාදීන් අතුරෙහි; හලිඳිරත්තපිලොකිකපටිච්ඡන්තො, කසාරුදු මාළුපිලිකබෙ කින් පිලිසන්වූ; මංසපුඤ්ඤ, මස්රසෙහි; නොහොත්-මංසපුඤ්ඤ, මස්රස; හලිඳිරත්තපිලොකිකපටිච්ඡන්තො, කසාරුදුමාළු පිලිකබෙ

කින් පිළිසන්කළ කල්හි; මංසපුඤ්ජා, මස්ථසතෙමේ; මංතිස්සාය, මා ඇසුරුකොට; හලිඳ්දිරතනපිලොතිකා, කසාඳුලමාළපිළිකඩ; ධීතාඉති, සිටියෙයයි; යථානඡානාති, යම්සේ නොදනිද; හලිඳ්දිරතනපිලොතිකාපි, කසාඳුල මාළපිළිකඩද; අහං, මම; මංසපුඤ්ජං, මස්ථස; තිස්සාය, ඇසුරුකොට; ධීතාඉති, සිටියෙමයි; (යථා) නඡානාති, යම්සේ නොදනිද; එවමෙව, එපරිද්දෙන්ම; සකලසරිරෙ, මුළු සිරුරෙහි; වා, නොහොත්-ඡක්කාදිසු, කෙත්ති ඇ මස්වැඩි තන්හි; මංසං, මාංසයනම; මංතිස්සාය, මා ඇසුරුකොට; මෙදො, මේදතෙල; ධීතොඉති, සිටියෙයයි; නඡානාති, නොදනි; මෙදොපි, මේදතෙලද; අහං, මම; සකලසරිරෙ, මුළුසිරුරෙහි; වා, නොහොත්; ඡක්කාදිසු, කෙත්ති ඇ මස්වැඩි තන්හි; මංසං, මාංසය; තිස්සාය, ඇසුරුකොට; ධීතොති, සිටියෙමයි; නඡානාති, නොදනි; එතෙධමො, මෙදස් ශරීර ඡක්කාමාංස යන වහරලද මේ භූතභෞතිකවූ නිස්සත්ති නිර්ජීව ස්වභාවයෝ; අඤ්ඤමඤ්ඤං, ඔවුනොවුන්; ආහොගපච්චවෙකකණ්ණරතිතා, මා විෂයෙහි ශරීරමාංස ඡක්කාදිමාංසයෝ ඡතයහ මම ශරීර මාංස ඡක්කාමාංසාදීන්හි ඡතයෙමයි ආහොගප්‍රත්‍යවේක්ෂා ශූන්‍යයහ; ඉති, මෙසේ; මෙදොනාම, මේදතෙලනම්; ඉමසම්මසරිරෙපෙආපොධාතුති, අභිධාතුනොමෝයි; (හලිඳ්දිරපිලොතිකපට්ඨන්තො යනාදි මු ධ්‍යාපදලොප වශයෙන්ද පාඨානතරයෝ දක්නාලැබෙත්.)

අස්ස, කඳුළුතෙමේ; යදා, යම්සමයෙක; සඤ්ජායති, උපදනේද; තදා, එසමාහි; අකඛ්ඤාපකෙ, අක්ෂිකුපයන්; හෙවත්-ඇස්වලහන්; පුරෙකා, පුරා; තිඨතිවා, සිටිනේහෝයි; පය්‍යරතිවා, වැගිරේහෝයි; තත්ථ, ඒ අශ්‍රැඅක්ෂිකුපයන් අතුරෙන්; උදකපුණ්ණස්ස, ඉතානුමුහුකල දිය පිරුණුවූ; තරුණතාලභිකුපකෙසු, තුළුණු තල්ඇට වලතන්හි; නොහොත්-තරුණතාලභිකුපකෙසු, තුළුණු තල්ඇට වලහන්; උදක පුණ්ණස්ස, ඉතානුමුහුකල දිය පිරුණු කල්හි; තරුණතාලභිකුපකා, තුළුණු තල්ඇට වලහන්හු; අමෙහස්ස, අපකෙරෙහි; උදකං, තල්දිය; ධීතංඉති, සිටියෙයයි; යථානඡානාති, යම්සේ නොදනිද; උදකමපි, තල්දියතෙමේද; අහං, මම; තරුණතාලභිකුපකෙසු, තුළුණු තල්ඇට වලතන්හි; ධීතංඉති, සිටියෙමයි; (යථා) නඡානාති, යම්සේ නොදනිද; එවමෙව, එපරිද්දෙන්ම; අකඛ්ඤාපකා, අක්ෂිකුපයෝ; හෙවත්-ඇස් වලහන්හු; අමෙහස්ස, අපකෙරෙහි; අස්ස, කඳුළුතෙමේ; ධීතංඉති, සිටියෙයයි; නඡානාති, නොදනි; අස්සපි, කඳුළුතෙමේද; අහං, මම; අකඛ්ඤාපකෙසු, ඇස්වලහන්හි; ධීතංඉති, සිටියෙමයි; නඡානාති, නොදනි; එතෙධමො, අශ්‍රැඅක්ෂිකුපයන වහරලද මේ භූතභෞතිකවූ නිස්සත්ති නිර්ජීව ස්වභාවයෝ; අඤ්ඤමඤ්ඤං, ඔවුනොවුන්; ආහොග පච්චවෙකකණ්ණරතිතා, මා විෂයෙහි අක්ෂිකුපයෝ ඡතයහ මම අක්ෂි කුපයන්හි ඡතයෙමයි ආහොග ප්‍රත්‍යවේක්ෂාශූන්‍යයහ; ඉති, මෙසේ; අස්සනාම, කඳුළුතම; ඉමසම්මසරිරෙපෙආපොධාතුති, අභිධාතු නොමෝයි.

වසා, වසානම්; අග්ගසන්නාපාදිකාලෙ, වහනිසන්නාපාදිකාලයෙහි; හත්තල හත්තිසි පාදතල පාදපිඨි නාසාපුට නලාට අංසකුටෙසු+ හත්තල, අතුල්ය; හත්තිසි, අත්තිපුය; පාදතල, පතුල්ය; පාදපිඨි; පාපිටුය; නාසාපුට, නාස්පුටය; නලාට, නලල්තලය; අංසකුටෙසු, උරහිසය යනනන්ති; සිතවිලිකසිනෙහො, සිටියාවු විරුණු තෙලයි; තත්, ඒ විරුණු තෙලයා හසනතලාදිත්‍රය යන මොවුන් අතුරෙහි; පක්ඛිත්තතෙලෙ, වත්කල තෙල් ඇති; ආවාමෙ, තිවුහුළුකාදෙහි; (තිවුහුළු කාදෙහි යනු විශුභිමානී සන්නය යොජනාවෙහි සැලිපත්ල ලැගි දැගිය බතෙහිසිද බුරුම සන්නයෙහි තෙල්පහන් වැටියෙහිසිද ඇරැන්වියකැති.) ආවාමො, තිවුහුළු කාදතෙමේ; මං, මා; තෙලං, තෙල; අජෙඤ්ඤාත්ථිකා, මැඩගෙනා; නොහොත්-වැහිරගෙනා; සිතං ඉති, සිටියෙයයි; යථානඡානාති, යම්සේ නොදනිද; තෙලමි, තෙලද; අහං, මම; ආවාමං, තිවුහුළුකාද; අජෙඤ්ඤාත්ථිකා, මැඩ ගෙනා; නොහොත්-වැහිරගෙනා; සිතං ඉති, සිටියෙමයි; (යථා) නඡා නාති, යම්සේ නොදනිද; එවමෙව, එපරිද්දෙන්ම; හත්තලාදිප්ප දෙසො, හසනතලාදි ප්‍රදෙශයනෙමේ; මං, මා; වසා, වුරුණු; අජෙඤ්ඤාත්ථි රිකා, මැඩගෙනා; නොහොත්-වැහිරගෙනා; සිතං ඉති, සිටියෙයයි; නඡානාති, නොදනි; වසාපි, වුරුණුද; අහං, මම; හත්තලාදිප්ප දෙසො, හසනතලාදිපු ප්‍රදෙශයන්; අජෙඤ්ඤාත්ථිකා, මැඩගෙනා; නොහොත්-වැහිරගෙනා; සිතං ඉති, සිටියෙමයි; නඡානාති, නොදනි; එතෙධමො, විරිණුතෙලය හසනතලාදිත්‍රය යන වහරලද මේ භූත භෞතිකවූ නිසංසාව තිරිඡ්ච සචතාවයෝ; අඤ්ඤාමඤ්ඤා, ඔවුනොවුන්; ආභොගපච්චවෙකඤ්ඤරහිතා, මා විෂයෙහි හසනතලාදිත්‍ර ඡාතයහ මම හසනතලාදිත්ති ඡාතයෙමයි ආභොගප්‍රත්‍යවෙක්ඛා ශූන්‍යයහ; ඉති, මෙසේ; වසානාම, විරුණුතෙලනම්; ඉමසමිංසරිරොපොඤ්ඤා ධාතුනි, අබ්ධාතුනොමෝයි.

බෙළො, කෙලතෙමේ; තථාරූපො, එබඳුවු; හෙවත්-කෙලඉතිමට සුදුසුවු; බෙච්ඡන්තිප්පච්චයෙසති, කෙලඉපදිමට කරුණක් ඇති කල්හි; උභොතිකපොලපසෙසති, දෙකොපුල් ඇතුල්තල පසින්; ඔරො හිකා, බැසගෙනා; ජිව්හාය, දිවෙහි; නිඨති, සිටිනේයි; තත්, ඒ කෙල දිව් අතුරෙන්; අබ්බොවජ්ඣනාඋදකතිස්සඤ්ඤා, අවිච්ඡිනාවූ ජලනි: ශ්‍යඤ්ඤා ඇති; හෙවත්-නොසිදි දිය උනන්තාවු; නදිතිරකුපකො, ගංතෙර කැනුලිදෙහි; නොහොත්-නදිතිරකුපකො, ගංතෙරකැනුලිද; අබ්බොවජ්ඣනාඋදකතිස්සඤ්ඤා, නොසිද දිය ඉතිම ඇති කල්හි; කුප තලං, ලිත්පත්ලතෙමේ; මයි, මාකෙරෙහි; උදකං, ජලය; සන්නිඨ තිති, සිටුනේයයි; යථානඡානාති, යම්සේ නොදනිද; උදකමපි, ජලය තෙමේද; අහං, මම; කුපතලෙ, ලිත්පත්ලෙහි; සන්නිඨාමිති, සිටු නෙමයි; (යථා) නඡානාති, යම්සේ නොදනිද; එවමෙව, එපරිද් දෙන්ම; ජිව්හාතලං, දිව්මතුතෙලා; මයි, මාකෙරෙහි; උභොතිකපොල පසෙසති, දෙකොපුල් ඇතුල්තල පසින්; ඔරොහිකා, බැසගෙනා;

බෙළො, කෙළ; සිතොඉති, සිටියෙයයි; නජානාති, නොදනී; බෙළොපි; කෙළතෙමේද; අහං, මම; උහොතිකපොලපසෙයි, දෙකොපුල් ඇතුල්නලපසින්; ඔරොතිකා, බැසගෙනැ; සිතොඉති, සිටියෙමයි; නජානාති, නොදනී; එතෙබමො, කෙළ දිව යන වහරලද මේ භූත භෞතිකවූනි; සතකතිර්ජව සවභාවයෝ; අඤ්ඤමඤ්ඤං, ඔවුනොවුන්; ආභොගපච්චවෙකකිණරතිනා, මා විෂයෙහි දිව ජනායා මම දිවෙහි ජනයෙමිසි ආභොග ප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂා ගුත්‍යයහ; ඉති, මෙසේ; බෙළො නාම, කෙළනම්; ඉමසමිසරිරෙ පෙ ආපොධානුති, අබ්බානු තොමෝයි.

සිඛ්‍යාණිකා, මුකුණු; යද, යම්සමයෙකැ; සඤ්ජායති, හටගනිද; තද, එසමාහි; නාසාපුටෙ, නාස්පුටයෙහි; පුරෙකා, පුරු; තිඨතිවා, සිටිහෝයි; පයසරතිවා, වැටිපෙරෙහෝයි; තත්, ඒ මුකුණු නාස්පුටයන් අතුරෙහි; පුතිදබ්බරිතාය, කුණුවූ දියෙන් පිරුණාවූ; සිප්පිකාය, බොල්ලෙහි; නොහොත්-සිප්පිකාය, බොල්ලා; පුතිදබ්බරිතාය, කුණුවූ දියෙන් පිරුණ කල්හි; සිප්පිකා, බොල්ලා; මයි, මාකෙරෙහි; පුතිදබ්, කුණුවූදි; සිතොඉති, සිටියෙයයි; යථානජානාති, යම්සේ නොදනිද; පුතිදබ්අපි, කුණුවූදිද; අහං, මම; සිප්පිකාය, බොල්ලෙහි; සිතොඉති, සිටියෙමයි; (යථා) නජානාති, යම්සේ නොදනිද; එවමෙව, එපරිද් දෙන්මැ; නාසාපුටා, නාස්පුටයෝ; (නාස්පුටුනු යුසෙයි) අමොසු, අප කෙරෙහි; සිඛ්‍යාණිකා, මුකුණු; සිතොඉති, සිටියෙයයි; නජානාති, නොදනිත්; සිඛ්‍යාණිකාඅපි, මුකුණුද; අහං, මම; නාසාපුටෙසු, නාස් පුටයන්හි; සිතොඉති, සිටියෙමයි; නජානාති, නොදනී; එතෙබමො, මුකුණුය නාස්පුටය යන වහරලද මේ භූතභෞතිකවූ නි:සතක තිර් ජව සවභාවයෝ; අඤ්ඤමඤ්ඤං, ඔවුනොවුන්; ආභොගපච්චවෙකකිණ රතිනා, මා විෂයෙහි නාස්පුටයෝ ජානායහ මම නාස්පුටයන්හි ජාන යෙමිසි ආභොග ප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂා ගුත්‍යයහ; ඉති, මෙසේ; සිඛ්‍යාණිකා නාම, මුකුණුනම්; ඉමසමිසරිරෙ පෙ ආපොධානුති, අබ්බානු තොමෝයි.

ලසිකා, සදම්ප්‍රථනොමෝ; අසිසංඝිනං, අසිසංඝින්ගේ; (අසික සංඝිනංසීද පාඨයි.) අඛඤ්ජනකිවං, අභ්‍යඛගකාත්‍යය; සාධයමානා, සාහමිත්; අසිතිසතසංඝිපු, එක්සිය අසුවක් සංඝින්හි; සීතා, සිටියා; තත්, ඒ සදම්ප්‍රථ අසිසංඝින් අතුරෙන්; තෙලඛඤ්ජනෙ, තෙලාභ්‍ය කතවූ; හෙවත්-තෙල්ගල්ලු; අකෙඛ, ගල්අකුරෙහි; නොහොත්-අකෙඛ, ගල්අකුර; තෙලඛඤ්ජනෙ, තෙල්ගල්ලු කල්හි; අකෙඛා, ගල්අකුරතෙමේ; මං, මා; තෙලංඅඛඤ්ජනා, තෙලාභ්‍යඛගකොටැ; හෙවත්-තෙල්ගල්ලා; සිතොඉති, සිටියෙයයි; යථානජානාති, යම්සේ නොදනිද; තෙලපි, තෙලද; අහං, මම; අකං, ගල්අකුර; අඛඤ්ජනා, අභ්‍යඛගකොටැ; සිතොඉති, සිටියෙමයි; (යථා) නජානාති, යම්සේ නොදනිද; එවමෙව, එපරිද්දෙන්මැ; අසිතිසතසංඝියො, එක්සිය අසුවක් සංඝිනු; ලසිකා, සදම්ප්‍රථනොමෝ; අමො, අප;

අබ්භඤ්ජනා, අභ්‍යඛනකොටැ; සීතාඉති, සිරියෙයයි; නජානනති, නොදනිත්; ලසිකාපි, සදම්ඳුළුනොමෝද; අහං, මම; අසීතිසනසකුයො, එක්සිය අසුවක් සසීත්; අබ්භඤ්ජනා, අභ්‍යඛනකොටැ; සීතාඉති, සිරියෙමැයි; නජානනති, නොදනි; එතෙධම්මා, සදම්ඳුළුය අසීසසීහුය යන වහරලද මේ භූතභෞතිකවූ නි:සත්‍ය නිර්ජීව සවභාවයෝ; අඤ්ඤමඤ්ඤං, ඔවුනොවුන්; ආභොගපච්චවෙකකණ්ණරතිනා, මා විෂයෙහි අසීසසීහු ජාතයහ මම අසීසසීත් විෂයෙහි ජාතයෙමිසි ආභොගප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂා ශූන්‍යයහ; ඉති, මෙසේ; ලසිකානාම, සදම්ඳුළු නම්; ඉමසම්භරිරොපෙඤ්ඤාපොධාතුති, අබ්බාතුනොමෝසි.

මුත්තං, මුත්තතෙමි; වත්ඨස්ස, මුත්තාශයනම්වූ වසතිපුටයාගේ; අබ්භතතරො, ඇතුළෙහි; සීතං, සිරියෙයි; තත්ථ, ඒ මුත්තවසතිපුටයන් අතුරෙහි; වඤ්ඤිකාය, ගවරවළෙහි; (ඉදුල්දිය ගනීමලාදිය දමන ගම්ඳොරවළට නම්.) පකඛිතො, බහාලූ; අමුඛෙ, පියොවින්මැ මුව සිදුරැනැති; රවණ්ණසට්ඨං, රවණ්ණසට්ඨනම්වූ හඬනගන සට්ඨරිත්‍රාවණයෙහි; නොභොත්-මුවනැති සිලිදියවදනා කලයෙහි; නොභොත්-අමුඛෙ රවණ්ණසට්ඨං, මුවනැති සිලිදියවදනා කලය; පකඛිතො, බහාලූ කල්හි; (අධොමුඛෙ යවනසට්ඨං යනු අප්පාඨයෙකි.) රවණ්ණසට්ඨං, රවණ්ණසට්ඨයනෙම; මසි, මාකෙරෙහි; වඤ්ඤිකාරසො, ගවරවළදිය; සීතොඉති, සිරියෙයයි; යථානජානති, යම්සේ නොදනිද; වඤ්ඤිකාරසොපි, ගවරවළදියද; අහං, මම; රවණ්ණසට්ඨං, රවණ්ණසට්ඨයෙහි; සීතොති, සිරියෙමිසි; (යථා, නජානනති, යම්සේ නොදනිද; එවමෙව, එපරිද්දෙන්මැ; වත්ඨ, මුත්තාශය නම්වූ වසතිපුටයනෙමි; මසි, මාකෙරෙහි; මුත්තං, මුත්තතෙමි; සීතනති, සිරියෙයයි; නජානනති, නොදනි; මුත්තංඅපි, මුත්තතෙමිද; අහං, මම; වත්ඨවති, මුත්තාශය නම්වූ වසතිපුටයෙහි; සීතංඉති, සිරියෙමිසි; නජානනති, නොදනි; එතෙධම්මා, මුත්තවසතිපුට යන වහරලද මේ භූතභෞතිකවූ නි:සත්‍ය නිර්ජීව සවභාවයෝ; අඤ්ඤමඤ්ඤං, ඔවුනොවුන්; ආභොගපච්චවෙකකණ්ණරතිනා, මා විෂයෙහි වසතිපුටය ජාතයැ මම වසතිපුටයෙහි ජාතයෙමිසි ආභොගප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂා ශූන්‍යයහ; ඉති, මෙසේ; මුත්තංනාම, මුත්තතෙමි නම්; ඉමසම්භරිරො, මේසිරුරෙහි; පාටියෙකොකා, ලෙලසමාදිකොඨාසයන් කෙරෙන් වෙන්වූ; හෙවත්-අසම්මිශ්‍රවූ; කොඨාසො, කොටසෙකැ; අවෙනනො, වෙනනා රතිත වන්නේයැ; හෙවත්-සිතිවිලි නැත්තේයැ; අබ්‍යාකතො, අව්‍යාකෘත රුශියෙහි පයභීපනන වනුයැ; සුඤ්ඤො, ආනමශූන්‍යවනුයැ; නිස්සන්ධො, එහෙයින්ම නි:සත්‍යවනුයැ; සුසභුතො, රසභුතවනුයැ; ආබ්‍යාකතාකාරො, ආබ්‍යාකත සවභාවයෙක් වනුයැ; ආපොධාතුති, එහෙයින් අබ්බාතුනොමෝසි.(එවංමනසිකාරො පච්චෙත්තනබ්බොසි යොජනු.)

* “අමුඛෙරවණ්ණසට්ඨං”යි වියයුතුපාඨය “අධොමුඛෙරවණ්ණසට්ඨං”යි ඇතැම් පොත්හි පැහැණේ. ලිපිකර භ්‍රමජන්‍යවූ තදප්පාඨය නොවීමසා යොජනාවේ “අධොමුඛෙති අධොකතං මුඛං එතස්සාති අධොමුඛො”යි

රවණසට ශබ්දයට විශේෂණකොට දැක්වූ නිළිවනය ව්‍යවය. කවර හෙයින් හෙයින් විගුභිමාගී ටිකාවේ රවණසට නාම පකතියා අමුඛමෙව හොති යස්ස පන ආරග්ගමනමපි උදකස්ස පවිසනමුඛං නන්ති තං දස්සෙත්තුං අමුඛෙරවණසටෙති වුත්තං යයි වීජ්‍ය හෙයින්. යවනසටෙයි ආතෘමිත්‍ර කියති රවණසටෙති සද්දංකුරුමානසටෙ යන විවරණ යෙන් හෙද ව්‍යවය දනසුතු. විගුභිමාගී සන්‍යයෙහි පැරකුම්බා මහ රජු විසින් ගමනාථිවත් රුධාතුචෙන් නිෂ්පන්නිය සිත්ති කොට 'රවණසටෙ' යන්නට "දියවදනාකලයෙහි" යි ව්‍යාඛ්‍යාන බැවින් ශබ්දථිවත් වූ රුධාතුචෙන් නිෂ්පන්නියගෙන යොජනාවේ කල විවරණය විමසිය යුතු වේ. "අධොමුඛෙ රවණසටෙ" මුවයටිකුරුකලාවූ ක්ෂුද්‍රසවයෙහියනු බුරුමසන්නයි.

7

යංවාපනාති අවසෙසෙසු නිසු කොඨාසෙසු ආපොධාතුං සක්කාය වුත්තං, බාහිරආපොධාතුනිද්දෙසෙ මූලං පටිච්ච නිබ්බන්ධාරසො මූලරසො නාම, ඛකුරසාදීසු ඵසෙවනයො, බිහ්දිති පාකටා නෙව, යථාපන හෙසජ්ජසික්ඛාපදෙ ඵවමධ නිසමො නන්ති යංකිඤ්චී බිරමෙව, සෙසෙසු ඵසෙවනයො, භුමමාගිති ආවාටාදීසු සිත උදකාති, අනනලිකඛාගිති පඨමං අප්පනනාති වස්සොදකාති යංවා පනාති ගිමොදක කප්පමිනාසකලදක පඨමසංඛාරකලදකාදිති ඉධ සෙවාපනකථානං පටිච්චාති.

7. ක) යංවාපනාති, යංවාපන යන මේ වචනය; අවසෙසෙසු, පෙළෙහි වදලාවූ අබ්බාතු කොඨාසයන් කෙරෙන් අවශිෂ්ටවූ; නිසුකොඨාසෙසු, පාටිච්ච නෙජො වායො ධාතු සංඛ්‍යානවූ තුන් කොඨාසයන්හි; ආපො ධාතුං, අබ්බාතුව; සක්කාය, සදහා; වුත්තං, වදලාසේක;

* ඒත් සෙම අඟ් සවරුප වශයෙන් පෙළෙහි දක්වා වදලවූ අබ්බාතුකොමෝ නදන්‍ය ධාතුන් හා අසම්මිශ්‍රකොට වදල අබ්බාතුවයි "යංවාපනඤ්ඤමි" යි සෙවාපනක වශයෙන් පෙළෙහි දක්වා වදලවූ අබ්බාතුකොමෝ පාටිච්ච නොජො වායො ධාතුන් තුන්දෙනා හා සම්මිශ්‍ර කොට වදල අබ්බාතුවය යනු භාවයි.

7.(කා) බාහිරආපොධාතුනිද්දෙසෙ, අනිඤ්ඤබවූ වාහ්‍ය අබ්බාතු නිද්දෙසෙහි; මූලං, මූල; පටිච්ච, නිසා; නිබ්බන්ධො, උපන්තාවූ; රසො, රසයනෙම; මූලරසො, මූලරසනම; ඛකුරසාදීසු, ඛකුරසො යනාදි පද්ධියන්හිදු; ඵසෙවනයො, මේ මූලරස පදයෙහි අභිනායබදුවූ අභිනාය ඇත්තේය; (අභිකථානය පරිදි "මූලතොතිබ්බන්ධො රසො මූලරසො" යනාදි වශයෙන් මධ්‍යපදලොප පඤ්චමිතත්පුරුෂ සමාසය විය යුතු.) බිහ්දිති, ක්ෂීරදිත්‍ර; පාකටානෙව, ප්‍රකටවූවානුමචෙන්; පන, විශේෂයෙක්ඇත; හෙසජ්ජසික්ඛාපදෙ, ("යාතිබොපනතාති ගිලා ඤානං භික්ඛුනං පටිසායනියාති හෙසජ්ජාති" යනාදි වශයෙන් පණවා

වදාලාමු) හෙසජ්ජසික්ඛාපදයෙහි; යථා (නියමොඅත්ථි), යම්යේ නියමයෙක් ඇත්තේද; එවං, එපරිද්දෙන්; ඉධ, මේ ධාතු විභංගයෙහිවූ අබ්බාදා නිදේශයෙහි; නියමොනත්ථි, ඤීරුදීන්ගේ නියමයෙක් නැත;

* හෙසජ්ජසික්ඛාපදයෙහි යම් ගවමනිෂාදි කෙනෙකුන්ගේ මස් කෑප නම් ඔවුන්ගේ ගිනෙල් වෙඩරුද කෑපහසි යම් නියමයෙක් ඇද්ද එබඳු නියමයෙක් මේ අබ්බාදා නිදේශයෙහි දැක්වූ කිරි ගිනෙල් වෙඩරු ආදියෙහි නැත්තේය යනු භාවයි. එහෙයින් කිහිපයක හෙසජ්ජසික්ඛාපදෙ නියමො අත්ථි යෙසං මංසං කප්පති තෙසං සප්පිති එවමධ නත්ථි යයි (මු: වී:) කවරහෙයින් නියමයෙක් නැත්තේද හුදෙක් මේ අබ්බාදා නිදේශයෙහි ද්‍රවභාවයම අභිමතකළ බැවිනි. එහෙයින් කිහිපයක ඉධනත්ථිනියමො කෙවලං ද්‍රවභාවයෙහි අබ්බෙසනතතා යයි (අ: වී:) මෙහි විසදුශොපමාව දක්වනු පිණිස යථාපනාති ආදි වුත්තං යයි කී. (ම: වී:) තවද මූලටිකාවේ යථාපන හෙසජ්ජසික්ඛාපදෙ නියමො නත්ථි යෙසං මංසං කප්පති තෙසං ඛිරනති එවමධනත්ථි යයිද පූජේකත පාඨය වෙනස්ව දක්නාලැබේ. එසේවුව සදුශොපමාවශයෙන් අභිය සප්පවවේ. කෙසේ යත් හෙසජ්ජ සික්ඛාපදයෙහි යම් කෙනෙකුන්ගේ මස් කෑපද ඔවුන්ගේ කිරිකෑපයයි (සියලුම කිරි කෑප හෙයින්) නියමයෙක් නැත්තේද ඒ කිරි මෙන්ම මෙ ධාතු විභංගයෙහිවූ අබ්බාදා නිදේශයෙහි ගිනෙල් වෙඩරු ආදියගේද සියල්ලම අත්ථි තවන හෙයින් නියමයෙක් නැත්තේය යනුයි. හෙසජ්ජසික්ඛාපදයෙහි “යෙසං මංසං කප්පති තෙසං ඛිරනති” යි අවිද්‍යමාන වූ පාඨයක් මූලටිකාවෙහි ඇද්ද ඒ ලිපිදෙශයෙකි. “යෙසං මංසං කප්පති තෙසං සප්පිති” යනු සිකපදපාඨයෙහි නැත මූලටිකාපාඨය “යථාපන හෙසජ්ජ සික්ඛාපදෙ නියමො අත්ථි යෙසං මංසං කප්පති තෙසං සප්පිති එවමධනත්ථි යයි වුව. විසදුශොපමාවශයෙන්ද යථාපන හෙසජ්ජසික්ඛාපදෙ නියමො නත්ථි යෙසං මංසං කප්පති තෙසං ඛිරනති යයි වුව සදුශොපමාවශයෙන්ද අභිප්‍රතිනිය කෙරෙයි යනු පාඨානතර විශොධනයෙන් උචිත අසමදිය විනිශ්චය වේ.

7. (ක) යංකිඤ්ච, සියලුම කිරි; ඛිරමෙව, කිරිමැයි; සෙසෙසුපි, තෙසු ගිනෙල් වෙඩරු ආදීන්හිද; එසෙවනයො, මේ කිරිටකි නය බඳු නය ඇත්තේය; භුමමානිති, භුමමානියනු; ආවාටාදිසු, ආවාටකපු පුෂ්කරණි ආදිකොට ඇති ස්ථානයන්හි; ඝිතඋදකානි, සිටිදියහ; අනනලිකානිති, අනනලිකානියනු; පස්විං, භූමියට; අප්පතනානි, නොපැමිණියාවූ; වස්සොදකානි, වැසිදියහ; යංවාපනඉති, යංවාපනයනු; හිමොදක කප්පවිනාසක උදක පස්විසංකාරකඋදකාදිති - හිමොදක, හිම ජලය; කප්පවිනාසකඋදක, කලාපවිනාශකජලය; පස්විසංකාරකඋදකාදිති, පාචිවිසංකාරක ජලය යනාදීනු; ඉධ, මේ ධාතු විභංගයෙහිවූ අබ්බාදා නිදේශයෙහි; යෙවාපනකස්ථානං, යෙවාපනකස්ථානයට; පච්චානි ප්‍රවිෂටයහ; (යෙවාපනකයෙහි ඇතුළත්ය යනු භාවයි.)

8

තෙජෝධාතූනිද්දෙසෙ තෙජනවසෙන තෙජෝ, තෙජෝච
 තෙජෝභාවං ගතන්තා තෙජෝගතං, උසමාති උත්තාකාගේ,
 උසමාව උසමාභාවං ගතන්තා උසමාගතං, උසුමනති චණ්ඩඋසුමං.
 නදෙව උසුමභාවං ගතන්තා උසුමගතං, සෙනවාති සෙන තෙජෝ
 ගතෙන කුප්පිතෙන සන්නප්පති අසං කාසො සන්නප්පති, එකාති
 කප්පදිභාවෙන උසුමජාතො හොති, සෙනව ජිවිසතිති සෙන අසං
 කාසො ජිවිසති, ඉද්දිසවෙකලලනං බලපටිකකසං චලිපලිනාදි
 භාවස්ථ පාසුණාති, සෙනව පටිබසනතිති සෙන කුප්පිතෙන අසං
 කාසො බසනති, සොච පුගගලො බසනාමි බසනාමිති කඤ්ඤො
 සන්නොධාසප්පි ගොසිනවඤ්ඤාදිලෙපනස්ථෙව නාලවණ්චවා
 නස්ථ පච්චාසිංසති, සෙනව අසිනපිනධාසිනසාසිනං සමමා පටි
 ණාමං ගච්ඡතිති සෙනෙනං අසිනංවා බද්ධාදි පිනංවා පානිකාදි
 ඛාසිනංවා පිඤ්ඤාකාදි සාසිනංවා අමබසකකම්බුපාණ්ණාදි සමමා
 පටිපාකං ගච්ඡති, රසාදිභාවෙන ඕචෙකං ගච්ඡතිති අත්ථො, එත්ථව
 සුරිමා නසො තෙජෝධාතූ චතුසම්මානා, පච්ඡිමො කම්මසමුදා
 නොච, අසං නාවෙත්ථ පදසංචණ්ණනා, ඉදං පන මනසිකාරවිධානං.
 ඉධ හික්ඛු සෙන සන්නප්පති අසං ඉමස්මිං සජ්ජෙර පාටිසෙකෙකා
 කොඨාසො අවෙනතො අබ්බාකතො සුඤ්ඤා, නිස්සන්ධො පටි
 පාවනාකාගේ තෙජෝධාතූනි මනසිකරොති, සෙන ජිවිසති සෙන
 පටිබසනති සෙන අසිනපිනධාසින සාසිනං සමමා පටිණාමං ගච්ඡති
 අසං ඉමස්මිං සජ්ජෙර පාටිසෙකෙකා කොඨාසො අවෙනතො අබ්බා
 කතො සුඤ්ඤා, නිස්සන්ධො පටිපාවනාකාගේ තෙජෝධාතූනි
 මනසිකරොති, සංවාපනාති ඉමස්මිං සජ්ජෙර පාකතිකො එකො
 උතු අප්පි සො සෙවාපනකථානං පටිඝො, බාහිරතෙජෝධාතූ
 නිද්දෙසෙ කථං පටිච්ච පජ්ජලිතො කම්මසාදුතො අග්ගි කථගති
 නාම, සකලිකග්ගිආදිසුපි එසෙවනසො, සංකාරග්ගිති කච්චරං.
 සංකඛ්ඛිචා ජාලාපිතො කච්චරග්ගි, ඉද්දග්ගිති අසනිඅග්ගි, අග්ගි
 සන්නාපොති ජාලාසවා විනවිකිකඛාග්ගිවා සන්නාපො, සුරිස
 සන්නාපොති ආනපො, කථසන්නිවසසන්නාපොති කථනසිඝානෙ
 සන්නාපො, සෙසෙසුපි එසෙවනසො, සංවාපනාති පෙනග්ගි කප්ප
 වනාසග්ගි නිරසග්ගිආදසො ඉධ සෙවාපනකථානං පටිඝො.

8.(ක) තෙජෝධාතූනිද්දෙසෙ, තෙජෝධාතූ නිද්දිශයෙහි; තෙජන
 වසෙන, නිශිත භාවයෙන් හෙවත්-නික්කන්භාවයෙන්; තෙජෝ,
 තෙජස්නම;

* මෙහි නිශිත භාවය නම් ශරීරසන්නාපාදි වශයෙන් ප්‍රමාදනවූ
 නික්කන්භාවයයි. තෙජනවසෙනාති නිසිතභාවෙන නිකඛභාවෙන. (සී.
 (මු. වී.) යම් විවරණයක් ඇද්ද නද්වණ්ණාකරණ්ණවෝ කිහි. නිසිත
 භාවෙනාති සන්නාපනාදිවසප්පවනෙන නිබ්ණ්භාවෙන උසමාකාරංගි
 නිසානං ඉධනිසිත භාවො. (අ. වී.)

8.(කා) තෙජේඵව, තෙජසම; තෙජේභාවං, තිස්සණුබවට; ගතතතා, ගියබැවින්; තෙජේගතං, තෙජේගතනම; උසමාති, උසමායනු; උණකා කාරො, උණකාකාරයයි; උසමාව, උණකාකාරයම; උසමාභාවං, උණු සුම්බවට; ගතතතා, ගියබැවින්; උසමාගතං, උසමාගතනම; උසුමනති, උසුමංයනු; වණ්ඨඋසුමං, දැඩිඋණුසුමයි; තදෙව, ඒ දැඩි උණුසුමම; උසුමභාවං, දැඩි උණුසුම්බවට; ගතතතා, ගියබැවින්; උසුමගතං, උසුමගතනම; යෙනවාති, යෙනවයනු; යෙනතෙජේගතෙන, යම් තෙජේධාතුවක්; කුප්පිතෙන, කිපීම් හෙතුවෙන්; සන්තප්පතිති, සන්තප්පතියනු; අයංකායො, මේ රූපකායනෙමේ; සන්තප්පති, වැඩියක් තැවේද; එකාතිකජරුදිභාවෙන, ඵෙකාතික ජර රෙහාදි භාවයෙන්; උසුමජනොහොති, හටගත් දැඩි තැවුල් ඇත්තේවේද; (උසුමං ජනං අසම්මං කායෙති උසුමජනො යනු නිව්වනයි) යෙනවජීරියතීති, යෙනවජීරියති යනු; යෙන, යම් තෙජේධාතුවක් කිපීමෙන්; අයංකායො, මේ රූපකායනෙම; ජීරියති, පැරණිවේද හෙවත්-දිරිමට යේද;

* අභිකපාතිප්‍රායයෙන් අන්‍යවූ අභිවිකල්පයක් දක්වන්නට විකා වාය්‍යයෝ යෙන ජීරියතීති එකාතිකාදි ජරරෙහෙන ජීරියතීති අනොපිසුජ්ජති යි කිත. යෙනජීරියතීති, යෙනජීරියතියනු; එකාතිකාදි ජරරෙහෙන, ඵෙකාතිකාදි ජරරෙහ හෙතුවකින්; ජීරියති, ජරභාවයට පවුණුවාද; හෙවත්-හුනගන්වාද; යන අවසි.

8.(කි) ඉන්ද්‍රියවෙකලලතංව, වක්කුරුදි ඉන්ද්‍රියයන්ගේ අපරිපූර්ණ භාවයටද (ඉදුරන් විකල්පවටද යුක්තයි.) බලපරිකයඤ්ච, බෙලනින බවටද; වලිපලිතාදිභාවඤ්ච, වලිපලිතාදි භාවයටද; හෙවත්-ඇඟ රුලි වැටීම් කෙස් ලොම් පැසීම් ඇ බවටද; (වලිතතවාදිභාවඤ්ච යනු පාඨාන්තරයි. 8) පාපුණාති, පැමිණේද; යෙනවපරිබයනතීති, යෙනව පරිබයනතියනු; යෙන, යම් තෙජේධාතුවක්; කුප්පිතෙන, කිපීම් හෙතුවෙන්; අයංකායො, මේ රූපකායනෙමේ; ඛයනති, වැඩියක් දවේද; නොහොත්-කුප්පිතෙන, කිපියාවූ; යෙන, යම් තෙජේධාතුවක් විසින්; අයංකායො, මේ රූපකායනෙමේ; ඛයනති, වැඩියක් දවනුලැබේද; සොවපුග්ගලො, ඒ දවෙන්නාවූ හෝ දවනුලබන්නාවූ පුද්ගලනෙමෙන්; ඛයාමිඛයාමිති, දවෙමි දවෙමියි; නොහොත්-දනුලබමි දනුලබමියි; කඤ්ඤෙනා, හඬමින් හෝ වලපමින්; සතධොතසප්පිගොසිත වන්දනාදිලෙපනඤ්චං සතධොතසප්පි, සියවරක් හුණුකොටැදියෙහි බහා උපුටාගත් ශතධොතසානය; ගොසිතවන්දනාදි, ජලය මෙන් අන්‍යන්‍යනිතලවූ ගොසිතවන්දනය (රක්තවන්දනයටද නම්.) යනාදීවූ; ආලෙපනඤ්චං, ආලෙපන ද්‍රව්‍යයද; තාලවණ්ටවාතඤ්ච, තල්වට පවනද; පච්චාසිංසති, ප්‍රාපීතාකෙරේ;

* මෙහි දැක්වූ සන්තාප පරිලාභ දෙදෙනාගේ විශේෂයක් ඇත. ශරීරයාගේ ප්‍රකෘතිය ඉක්මවා පැවති උණුසුම්බව සන්තාපනම ශරීරය දැවීම් වශයෙන් පැවති මහත්වූ දැවිල්ල පරිලාභනම. එහෙයින්

කිහසිරිසස පකතිං අතිකකමෙතො උණනභාවො සන්තාපො සරිර දහනවසෙතපවතොමහාදුහො පරිදුහො අයමෙතෙසංවිසෙසොසී (මු: වී:)

8.(ක) යෙනව අසිතපිත බාසිත සාසිතං සමමාපරිණාමං ගච්ඡතිති; යෙනවපෙගච්ඡතිසනු; යෙන, යම් තෙජොධාතුවක් හෙතුකොට; අසිතං, අනුභවකලාවු; එතංඔදනාදිවා, මේ ඔදනාදිවු අහර හෝ; පිතං, පානයකලාවු; (එතං) පානයාදිවා, මේ අබ්ධිපානයාදිවු අහර හෝ; බාසිතං, කනලද්දවු; (එතං) පිඬබජ්ජකාදිවා, මේ පිඬබාද්දවු අහර හෝ; සාසිතං, ආසාවාදිතවු; (එතං) අබ්ධිපකකමධුචාණිතාදිවා; මේ විලිකුම් අඹපක් මිපැණි පැණි ඇ අහර හෝ; සමමා, මොනවට, පරිපාකංගච්ඡති, පැසවීමට යේද; රසාදිභාවෙන, රසාදි සප්තධාතූ භාවයෙන්; විවෙකං, වෙන්වීමට; ගච්ඡති, යේද; ඉතිඅත්ථො, මේ ඒ තෙජොධාතුවීය තෙමේසී; (දඬබෙබො, දතයුත්තේස; ට) එත්ථව, මේ (යෙනවසන්තප්පති යනාදින් දක්වා වදලාවු) වතුර්විධ තෙජොධාතූන් අතුරෙන්; පුරිමා, පලමුවනවු; තයොතෙජොධාතූ, (යෙනව සන්තප්පති යෙනව ජීරියති යෙනව පරිබයනතිසී වදලාවු) තෙජොධාතූනු තුන් දෙනැ; වතුසමුදානා, කමාදි වතුර්විධහෙතු සමුත්ථානසහ; පච්ඡමො; පැසුළුවු (යෙනව අසිතපෙගච්ඡතිසී වදලාවු) තෙජොධාතුවැ, කමමසමුදානොව, කමිසමුත්ථානමැයි; අයං, මේ වනාහි; තාව; පලමු කොට; එත්ථ, මේ තෙජොධාතූ නිදේශයෙනි; පදසංවණ්ණනා, පද යන්තේ සංවණ්ණිතාවයි;

* රසාදිභාවයෙන් විවෙකයටයේ යනු කියේයත්. රස ශ්‍රොණිත මෙදස් මාංස සන්තාපු අසපි අසපිමජ්ජා රසාදි සප්තධාතූනු වෙන් සම හරු සන්තාපු පියා ශුක්‍ර සප්තම ධාතුව කොටැ කිනු. මූලචිකාවෙහි රසසොණිත මෙද මංස නහාරු අහි අහිමිඤ්ජා රසාදයො කෙවි නහාරුං අපතොතො සුකකං සත්තමධාතූං අවොචුංසී කී හෙයින් යථාක්‍රමයෙන් ඔවුන්ගේ මතුමන්තෙහි පරිණාමාවස්ථාවගේ වශයෙන් රසාදි භාවයෙන් විවෙකයැ දතයුතු. ලොකිකයෝද කිනු.

“රසාදුකතං තතොමාංසං මාංසානෙමද: ප්‍රජායතො, මෙදසොසපි තතොමජ්ජා මඤ: ශුක්‍රසහ සමභව:”යි.

8.(කු) ඉදංපන, මේ වක්‍ෂ්‍යමාණවූයේ වනාහි; මනසිකාරවිධානං, මෙනෙහි කරන්නාවු විධියවේ; ඉධ, මේ සස්තෙනි; භික්ඛු, මහණ තෙම; (මනසිකරොති යන්න හා සබ්බකිධි.) යෙන, යම් තෙජසකින්; හෙවත්-කුපිතවු යම් තෙජොධාතූ හෙතුවකින්; සන්තප්පති, වැඩියක් තැවේද; අයං, මේ තෙජස; හෙවත්-මේ කුපිතවු තෙජොධාතූහෙතුවැ; ඉමසම්මසරිරො, මේ ශරිරයෙනි; පාටියෙකෙකා, පෘථිවිධාතූන් කෙරෙන් වෙන්වු; හෙවත්-අසමමිශ්‍රවු; කොඬාසො, කෙටසෙකැ; අවෙනතො, වෙනතා රහිත වන්නේයැ; හෙවත්-සිහිවිලි නැත්තේයැ; අබ්‍යාකතො, අව්‍යාකෘත රුශියෙනි පය්‍යාපනනවනුයැ;

සුඤ්ඤ, ආත්මශුන්‍යවනුය; නිසස්සතො, එහෙයින්ම නිසත්තවනුය; පරිපාවනාකාරෙ, පැසවීම් සවභාවයෙන් වනුය; තෙජෝධාතුනි, තෙජෝධාතූනෝයි; මහසිකරොති, මෙනෙහි කෙරෙයි; යෙන, යම් තෙජසකින්; ජීරියති, දීර්ගමයේද; යෙන, යම් තෙජසකින්; පරිඛයනති, වැඩියක් දැවේද; (නොහොත්; යෙන, යම් තෙජසක්හු විසින්; පරිඛයනති, වැඩියක් දවනුලැබේද;) යෙන, යම් තෙජසකින්; අසිත පිතබාසිත සායනං+අසිත, අනුභවකලයුතුදත්; පිත, පානයකලයුතු දත්, බාසිත, කැයුතුදත්; සායනං, ආසවාදනයකලයුතුදත්; සමා, මනාසේ; පරිණාමං, පැසවීමට; ගච්ඡති, යේද; අයං, මේ තෙජස; ඉමසම්මංශරීරෙ, මේ ශරීරයෙහි; පාටියෙකෙකා, පාටිවිධානාදින් කෙරෙත්වෙන්වූ; හෙවත්-අසමිග්‍රවූ; කොඨාසො, කොටසෙකැ; අවෙතනො, වෙනතාරහිත වන්නේය; හෙවත්-සිතිවිලි නැත්තේය; අබ්‍යාකතො, අව්‍යාකාතරුශියෙහි පයඝීපනවනුය; සුඤ්ඤ, ආත්ම ශුන්‍යවනුය; නිසස්සතො, එහෙයින්ම නිසත්තවනුය; පරිපාවනා කාරෙ, පැසවීම් සවභාවයෙන් වනුය; තෙජෝධාතුනි, තෙජෝධාතූ නෝයි; මහසිකරොති, මෙනෙහි කෙරෙයි; යංවාපනාති, යංවාපන යනු; ඉමසම්මංශරීරෙ, මේ සිරුරෙහි; පාකතිකො, කැලඹීමට නොපැ මිණියාවූ (අමකල්හි විද්‍යමානවූ යුසේසි. මෙයින් සවාභාවිකවූ කායොඤ්ඤානිය දක්වා.) එකොටුව, එක්සාතුවෙන්; හෙවත්-ශිතොඤ්ඤ සාතූසංඛ්‍යානවූ එක්තෙජසෙන්; අත්ථි, ඇත්තේය; සො, ඒ ශිතොඤ්ඤ සාතූ සංඛ්‍යානවූ තෙජසතෙමේ; යෙවාපනකඨානං, යෙවාපනකඨාන යට; පටිඨො, ඇතුල්වනා; බාහිරතෙජෝධාතූනිද්දෙසෙ, අනිත්‍රියබවවූ වාහ්‍යතෙජෝධාතූ නිදේශයෙහි; කඨංපටිච්ච, කාණ්ඩයනිසා; පඤ්ඤ ලිතො, ඇවිලගත්තාවූ; කඤ්ඤපාදනො, කාණ්ඩයම ඇසුරුකලාවූ; නොහොත්-කාණ්ඩයම දැඩිකොටගැනුම් ඇති; අග්නි, වහනිතෙමේ; කඨග්නිනාම, කාණ්ඩග්නිනම; සකලිකග්නිආදිසු, සකලිකග්නි ආදි පදයන්හිදු; එසෙවනයො, මෙකිනයබඳු නය ඇත්තේය;

* “කඨං අස්ස අත්ථි කඨො” අස්ස, මේ ගින්නට; කඨං, කාණ්ඩ සංඛ්‍යාත ඉකිනය; අත්ථිති, ඇත්තේනුයි; කඨො, කාණ්ඩනම; අස්සත්ථි තභිත විසින් කාණ්ඩ ශබ්දය අග්නිපයඝීයවූ නැති. කඨොවසො අග්නි වාති කඨග්නි සීද, “කඨංපටිච්ච පඤ්ඤලිතො කඤ්ඤපාදනො අග්නි කඨග්නි”යි අම්මකපාපාඨ හෙයින් “කඨතො නිබ්බතො අග්නිකඨග්නි” සීද නිමිත්තයි.

8.(කු) සංකාරග්නිති, සංකාරග්නියනු; කච්චරං, කැලිකසල; සංක ඩ්ඪිනා, රැස්කොට; ජලාපිතො, දල්වනලද්දවූ වහනිතෙමේ; කච්චරග්නි, කැලිකසලගිනිනම; ඉන්ද්‍රග්නිති, ඉන්ද්‍රග්නියනු; අසනිඅග්නි, සෙන ගිනිනම; අග්නිසන්තාපොති, අග්නිසන්තාපොයනු; ජලායවා, වහනිත්පවා, ලාවගේ හෝ; විතච්චිකඞ්ඤානංවා, පහවූ ගිනිසිළු ඇති ජලිතා ඞ්ඤාරයන්ගේ හෝ; සන්තාපො, තැවිලිනම; සුරියසන්තාපොති,

සුරියසන්නාපොයනු; ආනපො, අවිචනම; කඨස්සනනිවයසන්නාපොති,
 කඨස්සනනිවයසන්නාපොයනු; කඨරුසිඨානෙ, කාණ්ඩපුඤ්ඤස්ථානයෙහි
 හෙවත්-දර ගොඩගැසූ තන්හි (උපන්); සන්නාපො, තාවිලිනම;
 සෙසෙසුපි, තිණ්‍යනනිවය සන්නාපො යනාදිවූ සෙසු පදයන්හිද;
 එසෙවනයො, මෙකිනයබදු නය ඇත්තේය; යංවාපනාති, යංවාපන
 යනු; පෙනගති, ප්‍රෙනයන්ගේ මුඛවාරයෙන් වහිර්නිගීතවන අභ්‍යන්තරය;
 කප්පවිනාසගති, කප්පවිනාසක අභ්‍යන්තරය; නිරයගති, නිරයාභ්‍යන්තරය;
 ආදයො, මේ ආදිවූ අභ්‍යන්තරය; ඉධ, මේ ධාතු විභින්නයෙහිවූ වාහ්‍ය තෙජෝ
 ධාතු නිදේශයෙහි; යෙවාපනකඨානං, යෙවාපනකඨානයට පවිඨා,
 වන්හ;

* පෙනගති මුඛතො ඛනිතිග්ගතොව ඉධගතිතො යි මූල
 විකාවේ සාමාන්‍යයෙන් දැක්වූ ප්‍රත්‍යාශ්‍රිතය විශේෂකොට දක්වන්නාවූ
 අනුචිකාවාය්‍යයෝ නිජකාමතණ්හිකපෙනගති යි විසූ. ඉන්ද්‍රිය
 බවවූ තෙජෝධාතු නිදේශයෙහි ප්‍රත්‍යාශ්‍රිතය නොවදර අනිත්‍රියබව
 තෙජෝධාතු නිදේශයෙහි වදාල බැවින් මුඛයෙන් වහිර්නිගීත ප්‍රත්‍යා
 හ්‍රිතයම මෙහි ගෘහිතය යන විකාවචනයෙන් ශරීරහ්‍යන්තරවර්තවූ
 ප්‍රත්‍යාශ්‍රිතය ඉන්ද්‍රියබව තෙජෝධාතු නිදේශයෙහි ඇතුළත්වන බැව්ද
 කියේයි.

9

වායොධාතුනිද්දෙසෙ වායොවසෙන වායො, වායොව වායොභාවං
 ගතනනා වායොගතං, එමිතිගතං රූපස්සාති අවිනිබ්බොගරූපස්ස
 එමිතිගතාවො, උඛ්ඛිතමාවානාති උග්ගාරහික්කාදිපචන්තකා උඛ්.
 ආර්භෙහණ්වානා, අධොගමාවානාති උච්චාරපස්සාවාදිහිගරණකා
 අධොඛරෙහනවාවානා, කුච්ඡස්ස වානාති අනනාගං බහිවාවානා,
 කොඝාස්සාවානාති අනෙතාවානා, අඛමඛනානුසාරිතොවාවානාති
 බමනිකලානුසාරෙන සකලසරීරෙ අඛමඛනාති අනුසංසම්මිඤ්ඤන
 සංසාරණාදි හිබ්බතකා වානා, සන්ධිවාවානාති සන්ධිබ්බතාති
 කතනිසා ජීඤනනාමිස පචන්ත වානා, ධුරකවාවානාති ධුරෙන්විස
 හදයං ඵාලනවාවානා, උස්සලකවාවානාති හදයමංසමෙව උස්සාචනක
 වානා, අස්සාසොති අනෙතා පවිසනනාසිකාවානො, පස්සාසොති
 බහිතිකඛමනනාසිකාවානො, එන්ධ පුටිමා සකෙඛ වතුසමුඝානා
 අස්සාසපස්සාසා වින්තසමුඝානාව, අසමෙන්ධ පදවණ්ණනා, ඉදංපන
 මනසිකාරවිධානං ඉධ හික්ඛ උඛ්ඛිතමාදිහෙදෙ වානෙ උඛ්ඛිතමාදි
 වසෙන පටිගහහෙතො උඛ්ඛිතමාවානානාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටි
 සෙතෙකා කොඝාසො අවෙගතො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤාතිස්සතො
 වින්ධමනනාකාගෙ වායොධාතුනි මනසිකරෙති, සෙසෙසුපි එසෙ
 වනයො,

9.(ක) වායොධාතුනිද්දෙසෙ, වායොධාතුනිදේශයෙහි; වායොවසෙන,
 වෙගවත්ගති වශයෙන්; නොහොත්-සමුදිරණ වශයෙන්; (සමුදිරණ
 නම් විශලෙන සලලෙන බවයි.) වායො, වායුනම; වායොව, වායුවම;

වායොභාවං, වෙගවත්තනි භාවයට නොහොත්-සමුදිරණ භාවයට; (වියලෙන සැලෙන බවට යුග්මයයි.) ගතතතා, පැමිණිබැවින්; වායො ගතං, වායොගතනම; එමනිතතතං රූපසංයාගි, එමනිතතතං රූපසංයනු; අවිනිබ්බාගරූපසංය, අවිනිබ්බාග රූපයාගේ; එමනිතතාවො, සාමාන්‍යයට පැමිණිබවයි.

* “වායනවසෙන” යන අපිකපාවිවරණයට සවෙගගමනවසෙන සමුදිරණ වසෙනවායයි මූලටිකාවේ දැක්වූ අපිවය අතුරෙන් සමුදිරණය නම් තෙත්ගුණය වියලන බවයි. භූතසමුහයාගේ දෙශානතරයෙහි උත්පන්නියට හෙතුකයාගේයි. දෙශානතරොත්පන්නියට හෙතුකයමැ මෙහි සැලෙන බවය කිතියායි. මෙම කිතසමුදිරණං අලලපරිසොසනං භූතසමිකානසං දෙසනතරූපනති හෙතුභාවොයයි (අ: ටී:)

9.(කා) උභිඛගමාවානාති, උභිඛගමාවානා යනු; උගාරනිකකාදි පවත්තකා, උදාරනිකකාදින් ප්‍රවණිය කරන්නාවූ හෙවත්-වමන ඉක්කා ආදියගේ පැවැත්ම කරන්නාවූ; උබංආරොගණවානා, උබට නැගෙන්නාවූ වාතයෝයි; අධොගමාවානාති, අධොගමාවානායනු; උචාරපසංයාමාදිනිගරණකා, මලමුත්‍රාදින් පහකරන්නාවූ; අධො ඔරොගණවානා, යටබලාබස්නාවූ වාතයෝයි; කුච්ඡසයාවානාති, කුච්ඡසයාවානායනු; අනනානං, අනුපටලයන්ගේ; බහිවානා, පිටත්හි වූ වාතයෝයි; කොඨාසයාවානාති, කොඨාසයාවානායනු; අනොවානා, අනුපටලයන්ගේ මධ්‍යාභ්‍යානතර සමිධ්‍යාත කොණ්ඨය ඇසුරු කළාවූ වාතයෝයි. (ඇතුල් කුස මැදපෙදෙස ඇසුරුකළ වාතයෝ යුග්මයයි.) අභිගමිනානුසාරිනොවානාති, යනු; ධමනිජාලානුසාරෙන, නහරවැල් අනුසරින්; සකලසරිරෙ, මුළුසිරිරෙහි; අභිගමිනාති, කුළු මහත් අවයවයන්; අනුසටා, පැතිර පවත්නාවූ; සමිඤ්ඤනපසාරණාදි නිබ්බතකා, ආකුඤ්චන ප්‍රසාරණාදිය නිපයන්නාවූ; හෙවත්-වක් කිරිමි දික්කිරිමි ආදිය උපදවන්නාවූ; වානා, වාතයෝයි; සත්ථක වානාති, සත්ථකවාතායනු; සත්ථකිකිනාති, සත්ථකිකියන් හෙවත්-සත්ථකිගේසවනයන්; කතතරියා, කතුරකින්; ඡිඤ්ඤාතිය, කපන්න වුන්මෙන්; පවත්තවානා, ප්‍රවත්තවූ වාතයෝයි; චුරකවානාති, චුරක වාතායනු; චුරෙනවිය, කරකැත්තෙන් පලන්නාක්මෙන්; හදයං ඵාලකකවානා, හෘද්විදුරණය කරන්නාවූ වාතයෝයි; හෙවත්-ලය පලන්නාවූ වාතයෝයි; උපපලකවානාති, උපපලකවාතායනු; හදය මංසමෙව, හෘදයමංසයමැ; උපපටකකවානා, උප්පවන්නාවූ වාත යෝයි; අසාසොති, අසාසොයනු; අනොපවිසනනාසිකාවානො, ඇතුළට වදනා නාසාවාතයයි; පසාසොති, පසාසොයනු; බහිනිකබ මනනාසිකාවානො, පිටටතික්මෙන නාසාවාතයයි; එත්ථ, මේ උභිඛගම වානාදින් අතුරෙන්; (වශබ්දවාකාසාරභාද්‍යොතක නිපාතයි.) පුරිමො, පලමුවූ; සබ්බො, සියලු වායුන්; වතුසමුඨානා, කමාදි වතුර්විධ හෙතු වෙන් සමුප්පාදනය; අසාසපසාසා, ආශවාස ප්‍රශවාසවාතයෝ; විත්ත

සමුදානාව, විතතගෙනුවෙන්ම සමුදානායහ; අයං, මෙකියනලද්දේ; එත්, මේ වායොධාතු නිදේශයෙනි; පදවණ්ණනා, පදයන්ගේ වණ්ණනාවයි; ඉදංපන, මේ මතු වණ්ණමාණවූයේ වනාහි; මනසිකාරවිධානං, මනසිකාරවිධියවේ; ඉධ, මේසස්තෙනි(ඉධානිවායොධාතූනිද්දෙසෙසි X) හිකු, සසරබිය දක්නා සිලිවූ මහණතෙමේ; උඛ්ඛමාදිහෙදෙ, උඛ්ඛමවාතාදි ප්‍රභේද ඇති; වාතෙ, වායොධාතූන්; උඛ්ඛමාදි වසෙන, උඛ්ඛමවාතාදීන්ගේ වශයෙන්; පරිඤ්ඤා, පිරිහා; (පිරිසිදු දැන යුසේසි.) උඛ්ඛමවාතානාම, උඛ්ඛ නැගෙන්නාවූ වාතයෝ නම්; ඉමසම්මසරීරෙ, මේ සිරුරෙහි; පාටියෙකෙකා, අධොගමාදිවූ තෙසු වාතයන් කෙරෙන් වෙන්වූ; හෙවත්-අසම්මිශ්‍රවූ; කොඨාසො, කොටසෙකා; අවෙනතො, වෙනතාරහිත වනුයා; හෙවත්-සිතිවිලි නැත්තේය; අඛ්ඛාකතො, අව්‍යාකාතරුශියෙහි පය්‍යාපන වනුයා; සුඤ්ඤා, ආනවශුන්‍ය වනුයා; නිසසතො, එහෙසිත්ම සතවශුන්‍ය වනුයා; විජ්ඣනාකාරො, අවිනිභොග රූපයන්ගේ ස්වභාවයෙන් වනුයා; (ස්වභාව ස්වභාවය නම් හම්මනබවයි) වායොධාතූනි, වායොධාතූතොමෝසි; මනසිකරොති, මෙනෙහිකෙරෙයි; සෙසෙසුපි, තෙසු වායොධාතූන්හිද; එසෙවනයො, මෙකිනසබ්ද නය ඇත්තේයි;

10

සංවාපනාති සෙසෙ වායොකොඨාසෙ අනුගතා වාතා ඉධ සෙවාපනකථානං. පටිඝා, බාහිරවායොධාතූනිද්දෙසෙ පුරුෂිමා වාතාති පුරුෂිමදිසනො ආගතාවාතා, පටිච්චනතරදකතිණෙසුපි එකභවතො, සහරජෙන සරත්, රජවරහිනා සුධා අරත්නාම, සිතාති සිතඋතුසමුදානා සිතවලාහකනතරෙ සමුසිතා, උණ්ණාති උණ්ණඋතුසමුදානා උණ්ණවලාහකනතරෙ සමුසිතා, පටිනතාති මඤ්ඤානුකවාතා, අබ්මතනාති බලවවාතා, කාලාති කාලවලාහකනතරෙ සමුසිතා, සෙති අඛ්ඛාහතො ජට්ටණේණා කාලකොණොති නෙසං එහං. අබ්මතනාති එකෙ, වෙරමනවාතාති යොපනතො උපරිවාසනවාතා, පක්ඛවාතාති අනතමසො මකතිකාසපි සක්ඛායුහනසමුසිතා වාතා, සුපණ්ණවාතාති ගරුලවාතා, කාමඤ්ච ඉමෙපි පක්ඛවාතාව උස්සදවසෙන පන විසුං ගතිනා, නාලවණ්ණවාතාති නාලපණ්ණනිවා අඤ්ඤානවා කෙනචි මණ්ඩලසණ්ඨාතෙන සමුදාපිතාවාතා, විධුපනවාතාති බිජ්ඣපතනකෙන සමුදාපිතා වාතා, ඉමානිව නාලවණ්ණවිධුපනාති අනුසුතනමපි වාතං. උප්පාදෙනති උප්පතනමපි පටිවනෙනනති, සංවාපනාති ඉධ පාලි ආගතෙ ධිපෙත්වා සෙසවාතා සෙවාපනකථානං. පටිඝා.

10. සංවාපනාති, සංවාපනයනු; සෙසෙ, විභිඛප්‍රකරණ පාලියෙහි ස්වරූපයෙන් දක්වා වදාලා වාතයන් කෙරෙන් අවශිෂ්ටවූ; වායොකොඨාසෙ, වායොධාතු කොඨාස රුශියෙනි; අනුගතා, අනුගතවූ; වාතා, වාතයෝ; ඉධ, මේ බාහුවිභිඛයෙහිවූ වායොධාතු නිදේශයෙනි,

සෙවාපනකසානං, සෙවාපනකසානසං; පටිසා, වන්හ; බාහිර
 වාසොධාතුනිද්දෙසෙ, අනිඤ්ඤාසංඛ්‍යා වාහාසංඛ්‍යා නිද්දෙසෙහි;
 පුරුෂිමාවානාති, පුරුෂිමාවානාසංඛ්‍යා; පුරුෂිමදිසකො, පෙරදිගින්;
 ආගතා, හමන්තාවු; වාතා, වාතයෝසි; පච්ඡින්නරදකඛිණෙසුපි,
 පච්ඡිමාවාතා උත්තරාවාතා දකඛිණාවාතාසංඛ්‍යා පදයන්හිද; නොහොත්-
 පාසුළු උතුරු දකුණු දිගින්හිද; එසෙවනසො, මෙකිනසංඛ්‍යා
 ඇත්තේය; සහරජෙන, රජස් සමග පැවැති වාතයෝ; හෙවත්-රජ
 සිත් යුත් වාතයෝ; සරජ, සරජනම්යහ; රජවිරහිතා, රජසිත්
 තොරවු; සුඛා, සුදුසුවාතයෝ; අරජානාම, අරජනම්යහ; (සහරජෙන
 සෙවනනෙත නෙසරජාසිද නති රජො එනෙසනති අරජාසිද නිව්ච
 නසි.) සිතාති, සිතාසංඛ්‍යා; සිතඋතුසමුසානා, ගිතර්තු හෙතුවෙන්
 හටගන්තාවු; සිතවලාහකනතරෙ, සිතිල්වලාවන් අතරෙහි; සමුසිතා,
 සමුසිතවු වාතයෝසි; උණ්හාති, උණ්හාසංඛ්‍යා; උණ්හඋතුසමුසානා,
 සමුසිත හෙතුවෙන් හටගන්තාවු; උණ්හවලාහකනතරෙ, උණ්හ වලා
 වන් අතරෙහි; සමුසිතා, සමුසිතවු වාතයෝසි; පරිත්තාති, පරිත්තා
 සංඛ්‍යා; මඤ්ඤ, මඤ්ඤ හෝ දුබලවු; තනුකවාතා, තුනිවු වාතයෝසි; අභි
 මතතාති, අභිමතතාසංඛ්‍යා; බලවවාතා, බලවන්වු හෝ-ඉමහන්වු වාත
 යෝසි; කාලාති, කාලාසංඛ්‍යා; කාලවලාහකනතරෙ, කඵලවලාවන් අත
 රෙහි; සමුසිතා, සමුසිතවු වාතයෝසි; යෙති, යම්බලවු වාතවලාහක
 යන් විසින්; අභිහාගතො, පහරණලද්දවු; හෙවත්-පිසිතවු; ඡපි
 වණෙණා, ගර්ච්ඡිවණ්ණිසතෙමේ; කාලකොහොති, කඵලවන්වුයේවේද;
 තෙසං, එබලවු වාතවලාහකයන්ට; එතංඅභිවචනංඉතිපි, කාල යනු
 මේ නමෙකැයි කියාත්; එකෙ, ඇතැම් ආවායස්කෙනෙත්; (වදනති,
 කියත්.

වෙරුනවාතාති, වෙරුනවාතාසංඛ්‍යා; යොජනතොඋපරි, යොක්ත
 කින් මත්තෙහි; වායනවාතා, හමනවාතයෝසි; පකඛවාතාති, පකඛ
 වාතාසංඛ්‍යා; අනතමසො, යටත්පිරිසෙසින්; මකඛිකාසපි, මැස්සකුගේ
 නමුත්; පකඛායුහනසමුසිතා, පියාපත් සැලීමෙන් හටගන්තාවු;
 වාතා, වාතයෝසි; සුපණ්ණවාතාති, සුපණ්ණවාතාසංඛ්‍යා; ගරුලවාතා,
 සුපණ්ණයන්ගේ පක්ෂප්‍රසාරණයෙන් සමුසිතවු වාතයෝසි; කාමඤ්ඤ,
 ඉදිනුත්; ඉමෙපි, මේ ගුරුලුන්ගේ පියාහැඬීමෙන් උපන් වාතයෝද;
 පකඛවාතාඑව, පක්ෂවාතයෝම වේද්ද; පත (තථාපි), එසේවි නමුත්;
 උසසදවසෙන, උත්සන්න වශයෙන්; හෙවත්-බහුල වශයෙන්; විසුං,
 වෙන්වැ; ගතිතා, ගන්නාලදුයහ; තාලවණ්ටවාතාති, තාලවණ්ටවාතා
 සංඛ්‍යා; තාලපණ්ණෙහිවා, තල්අතුටලින් හෝ; මණ්ඩලසංඛ්‍යානෙත,
 මැතිල්ලකට බල සටහන් ඇති; අඤ්ඤානකෙනවිවා, අත්කිසිවකින්
 හෝ; සමුසාපිතා, සමුසාපිතවු; හෙවත්-නැගවු; වාතා, වාතයෝසි;
 විධුපතවාතාති, විධුපතවාතාසංඛ්‍යා; විජනිපතනකෙන, විජනිපතෙකින්;
 සමුසාපිතා, නැගවු; වාතා, වාතයෝසි; (විජනපතනකෙනසිද පාසිසි.
 රුක්පතෙකින්සි අපිසිඳ) ඉමාතිවතාලවණ්ටවිධුපතාති, මේ තල්වැට

විජිතිපත්තු; (වගබදවාකාරාලෝකයෙහිය.) අනුප්පන්නංවාතමි, නුපත් වාතයත්; උප්පාදෙනති, උපදවත්; උප්පන්නමි, උපත් වාතයත්; පරිවත්තෙනති, පෙරලත්; යංවාපනඉති, යංවාපනයනු; ඉධ, මේ වාතාශ්වායොධාතු නිද්දේශයෙහි; පාප්‍රිආගතෙ, විහඬනප්‍රකරණ පාලි යෙහි ස්වරූපයෙන් දක්වා වදාලා වූ වාතයත්; යපෙක්ඛා, නිබ්බේදී; සෙසා, තදවශෙෂවූ; වාතා, වාතයෝ; යෙවාපනකථානං, යෙවාපන කථානයට; පවිසා, වත්හ.

11

ආකාශධාතූනිද්දෙසෙ අප්පට්ඨිකමනෙත න කස්සතිති ආකාසො, ආකාසොව ආකාසභාවං ගතත්තා ආකාසගතං, අසට්ඨිකතාය අසං, අසමෙව අසභාවං ගතත්තා අසගතං, විචරෙති අනතරං, නදෙව විචරභාවං ගතත්තා විචරගතං, අසමුප්පිං මංසලොභිතෙහිති මංසලොභිතෙහි නිස්සං, කණ්ණවජ්ජද්දනති ආදි පන නංස්සංව පහෙදදස්සනං, නස්ස කණ්ණවජ්ජද්දනති කණ්ණස්මි. ඡිද්දං විචරං මංසලොභිතෙහි අසමුප්පිංකාකාසො, සෙසෙස්සපි එසෙ වනසො, යෙනාති යෙන විචරෙන එතං අසිනාදිතෙදං අපේක්ඛා හරණියං අපේක්ඛාහරති අනෙතා පටෙසෙති, යස්මාති සස්මිං අනෙතා උදරපටලසංඛාතෙ ඛිකාසෙ එතදෙව චතුබ්බිධං අපේක්ඛාහරණියං නිසිති, යෙනාති යෙන විචරෙන සබ්බමෙපනං විපකං කසමභාවං ආපකං නිකම්මති නං උදරපටලතො යාව කපිසමගතා විද්දපි චතුරබ්ගුලමතං ඡිද්දං මංසලොභිතෙහි අසමුප්පිං නිස්සං ආකාස ධාතූනි චෙදිතං, යංවාපනාති එස්ස වමමනතරං මංසනතරං නහාරුනතරං අසිනතරං ලොමනතරනති ඉදං සබ්බං යෙවාපන කථානං පවිසං, බාහිරකආකාශධාතූනිද්දෙසෙ අසමුප්පිං චතුති මහාභූතෙහිති චතුති මහාභූතෙහි නිස්සං හිනාතිවජ්ජද්දකවාටවජ්ජද්දිකං චෙදිතං, ඉමිධා සස්මිං ආකාසෙ පටිකම්මං කතෙගතස්ස චතුෂ්කපසඤ්ඤාකථානාති උප්පජ්ජනති නං කපිතං.

11. ආකාශධාතූනිද්දෙසෙ, ආකාශධාතූ නිද්දේශයෙහි; අප්පට්ඨිකමනෙත, ප්‍රතිහතන ස්වභාවයක් නැති හෙයින්; හෙවත්-පැකිලීමක් නැතිහෙයින්; නකස්සතිති, විලෙඛනය නොකරනු ලැබේනුයි; නොලිය හැක්කේනුයි හෝ; ආකාසො, ආකාශනම; ආකාසොව, ආකාශයමැ; ආකාසභාවං, විලෙඛනය නොකළැකිබවට; ගතත්තා, ගිය බැවින්; ආකාසගතං, ආකාසගතනම; අසට්ඨිකතාය, සමීණක්ෂම නොවන බැවින්; නොහොත්-අවහිර නොවන බැවින්; අසං, අසනම; අසමෙව, අවහිර නොවන බවමැ; අසභාවං, නොගැටෙනබවට; ගතත්තා, ගියබැවින්; අසගතං, අසගතනම; විචරෙති, විචරෙයනු; අනතරං, ඡිද්‍රතම; තදෙව, ඒ අනතරයමැ; විචරභාවං, ඡිද්‍රභාවයට; ගතත්තා, ගියබැවින්; විචරගතං, විචරගතනම; අසමුප්පිංමංසලොභිතෙහිති, අසමුප්පිංමංසලොභිතෙහි යනු; මංසලොභිතෙහි, මාංසරැඬිරයන්

කෙරෙන්; නිසංචං, අසංපාකත භාවය නම; හෙවත්-විනිර්මුක්ත ස්ථානයනම; කණ්ණච්ඡිද්දනති ආදීපන, කණ්ණච්ඡිද්දං යනාදී පදසමුහය වනාහි; තස්සෙව, ඒ මංසරුධිරයන් කෙරෙන් අසංපාකත භාවයා ගේමැ; හෙවත්-විනිර්මුක්තස්ථානයාගේමැ; පහෙදදස්සනං, වෙනස දක්වීමට හෙතෙම වචනයි; තත්ථ, ඒ කණ්ණච්ඡිද්දං යනාදී පාලියෙහි, කණ්ණච්ඡිද්දනති, කණ්ණච්ඡිද්දං යනු; කණ්ණසම්මං, කණෙහි; ඡිද්දං, ඡිද්දයැ; විවරං, අතරයැ; මංසලෝභිතෙහි, මංස රුධිරයන් විසින්; අසමුප්පාදාසංසො, අසංපාකතවූ අවකාශයැ; හෙවත්-නොපහල තැනෙයැ; සෙසෙසුපි, තෙසුපදයන්හිද; එසෙවනෙයො, මෙකී නය බිඳු නය ඇත්තේය; යෙනාති, යෙනයනු; යෙනවිවරෙන, යම්විවරයෙකින්; හෙවත්-යම් මුවසිදුරෙකින්; අසිතාදිහෙදං, හොඳුදී ප්‍රහෙද ඇති; (ඔදනාදී විෂේෂ ඇති යුසේයි.) එතං අපේක්ෂාගර්භ්‍යයං, ඒ අනුභව කටයුතුවූ ආහාරය; අපේක්ෂාගර්භි, අනුභවකෙරේද; අනෙතා, අභ්‍යන්තරයට; පච්චෙසෙති, ප්‍රච්චෙසකෙරේද; (සොවිවරෙණ ආකාසධාතූ, ඒ විවරයතෙමේ ආකාශධාතූනම; මෙසේ අධ්‍යායාන සමබ්‍රතිය කටයුතු.) යත්ථාති, යත්ථයනු; අනෙතාඋදරපටලසංඛාතො, උදරපටලා භ්‍යන්තරයසිකියනලද; යසම්මං ආකාසෙ, යම් අවකාශයෙකින්; චතුර්ධං, අශිතාදී වශයෙන් චතුර්විධවූ; එතද්දෙව අපේක්ෂාගර්භ්‍යයං, එම අනුභව කරනු ලැබූ ආහාරය; තිඨති, සිටීද; (සොමකාසො ආකාසධාතූ, ඒ අවකාශය තෙමේ ආකාශධාතූනම;) යෙනාති, යෙනයනු; යෙන විවරෙන, යම්විවරයෙකින්; සබ්බමි, සියලුම; එතං, ඒ අනුභව කරනු ලැබූ ආහාරයතෙමේ; විපකකං, පැසුනේවැ; නොහොත්-පැසවීමට; කසට්ඨාවං, නිරෝජසක භාවයට; හෙවත්-කසලබවට; ආපනනං, පැමිණියේවැ; නිකමති, නික්මේද; උදරපටලතො, උදරපටලයෙහි සිටැ; යාවකර්ෂමණා, වර්ථස් මාගීය දක්වා; විදුර්වතුර්ඛතුලමනනං, එක්වියත් සතරතුල් පමණැති; මංසලෝභිතෙහි, මංසරුධිරයන් කෙරෙන්; නිසංචං, විනිර්මුක්තවූ; (මංසලෝභිතෙහි, මංසලෝභිත යන් විසින්;) අසමුප්පාදං, අසමපාකතවූ; තං ඡිද්දං, ඒ විවරයතෙමේ; ආකාසධාතූති, ආකාශධාතූතොමෝයි; වෙදිතබ්බං, දතයුතු; යංවාපන ඉති, යංවාපනයනු; එත්ථ, මේ ආකාශධාතූ නිදේශයෙහි; වමමන්තරං, සම්අතරද; මංසන්තරං, මස්අතරද; නභාරන්තරං, නභරඅතරද; අසින්නරං, අටඅතරද; ලොමන්තරං, ලොම් අතරද; ඉති ඉදං සබ්බං, යනමේ සියල්ල; යෙවාපනකස්ථානං, යෙවාපනකස්ථානයට; පච්චිං, ප්‍රච්චෙවන; ඛාතිරක ආකාසධාතූතිද්දෙසෙ, අති ඤ්ඪියබව වූ වාහ්‍යාකාශ ධාතූ නිදේශයෙහි; අසමුප්පාදං චතුර්ධං මහාභූතෙහිති, අසමුප්පාදං චතුර්ධං මහාභූතෙහියනු; චතුර්ධං මහාභූතෙහි, චතුර්විධ මහාභූතයන් කෙරෙන්; නිසංචං, විනිර්මුක්තවූ; නොහොත්-චතුර්ධං මහාභූතෙහි, චතුර්විධ මහා භූතයන් විසින්; නිසංචං, අසමපාකතවූ; භිතතිච්ඡිද්දකවාටච්ඡිද්දකං, බිතුසිදුරුකව්ව සිදුරු ආදිය; වෙදිතබ්බං, දතයුතු; ඉමිනා, අසමුප්පාදං චතුර්ධං මහාභූතෙහි යන මේ වචනයෙන්; යසම්මං ආකාසෙ, යම් ආකාශ

කුහරයෙක්හි; පරිකමම, කිපුණු පිරියම්; කරුණකසු, කරන්නාවූ පුතුලාහට; වතුකපඤ්චකජ්ඣානාති, වතුකපඤ්චකධ්‍යානයෝ; උපපජ්ජනති, උපදිද්ද; තං, ඒ ආකාශකුහරය; කපිතං, වදාරනලදය;

* “ඉමිතා යසම්. ආකාසෙ පරිකමම කරුණකසු වතුකකපඤ්චකජ්ඣානාති උපපජ්ජනති තංකපිතං” යන මේ අභිකථා වචනය මේ අභියෙහි කාතෙසනාදිසාට්ඨකාශයනොවදුලු බවත් අජවාකාශය වදුලුබවත් දක්වන්නට කියනලදද එහෙයින් කසිණුගසාට්ඨාකාසසු අකපිතං අජවාකාසසු ව කපිතතං දෙසෙත්තුං වුතං යයි යුතු (මු: ටී:) හිතතිච්ඡද්‍රකවාටච්ඡද්‍රාදිවශයෙන් පරිච්ඡේදවත්වූ ආකාශය අපරිච්ඡේද වත්වූ අජවාකාශයෙහි කෙසේ අනන්‍යතාවේද යන ආශංකිකාවාරණය පිණිස කිහිපිනතිච්ඡද්‍රාදිවසෙන ලබනමානං අජවාකාසං නිසාසයෙව පරිච්ඡේදකාසසු පරිකමම කරණනති ආහ අජවාකාසසු ව කපිතතනති යි. (අ: ටී:) මේ අභියෙහි අජවාකාශෙක දෙයෙක් හටම එකදෙශොපචාර අවයවොපචාර වශයෙන් අජවාකාශ ව්‍යවහාරය යෙදෙන බැවින් කිහිපින අජවාකාසසුනි හිතති ච්ඡද්‍රාදි ආකාසසුනි අන්‍යො යි (ම: ටී:)

12

විඤ්ඤාණධාතුවනිද්දෙසෙ වක්ඛවිඤ්ඤාණධාතුව වක්ඛවිඤ්ඤාණ සංඛ්‍යාතාධාතුව වක්ඛවිඤ්ඤාණධාතුව, සෙසාසුපි එසෙවනයො, ඉති ඉමාසු ජසු ධාතූසු පටිගහනිනාසු අසාරසධාතූයො පටිගහනිනාව හොනති, කථං, පඨවි තෙණේ වායො ධාතූගහනණෙන නාව ඵොඝබ්බධාතූගහනිනාව හොනති, ආපොධාතූ ආකාසධාතූගහනණෙන ධම්මධාතූ, විඤ්ඤාණධාතූගහනණෙන නසා සුරෙවාපිකපච්ඡා වාපිකතනා මනොධාතූ ගහිනාව හොනති, වක්ඛවිඤ්ඤාණධාතූ ආදයො සුතෙන ආගනාඵව, සෙසා නව ආහපිට්ඨා දෙසෙතබ්බා, වක්ඛවිඤ්ඤාණධාතූගහනණෙන හි නසා නිසාසගුනා වක්ඛධාතූ ආරම්භණ්‍යුතා රූපධාතුව ගහිනාව හොනති, ඵවං සොනවිඤ්ඤාණ ධාතූ ආදිගහනණෙන සොනධාතූ ආදසොති අසාරසාපි ගහිනාව හොනති, නාසු දසති ධාතූහි රූපපටිගහනො හොනති, සත්තති අරූප පටිගහනො, ධම්මධාතූසා සිසා රූපපටිගහනො සිසා අරූප පටිගහනො, ඉති අසංඝකාදසති ධාතූහි රූපපටිගහනො, අසංඝ ධාතූහි අරූපපටිගහනොති රූපාරූපපටිගහනො කපිතො හොනති, රූපාරූපං පඤ්චකඛිනා, නං හොති දුක්ඛසම්මං, නං සමුඝාපිකා සුපිමනණ්‍යා සමුදයසම්මං; උභිතනං අප්පචනති නිග්ගෙසම්මං, තං පඤ්ඤානො මග්ගො මග්ගසම්මනති ඉදං වතුසම්මකම්මඝානං අසාරසධාතුවසෙන අභිනිවිසස්ස හික්ඛුතො යාව අරහත්තා මත්ථං පාපෙට්ඨා ගිගමනං කපිතනති චෙදිතබ්බං.

12.(ක) විඤ්ඤාණධාතුවනිද්දෙසෙ, විඤ්ඤාණධාතූ නිද්දෙසෙහි; වක්ඛවිඤ්ඤාණධාතුව, වක්ඛවිඤ්ඤාණධාතූ යනු; වක්ඛවිඤ්ඤාණසංඛ්‍යාතාධාතූ, වක්ඛවිඤ්ඤාණ සංඛ්‍යාතවූ ධාතූනොම; වක්ඛවිඤ්ඤාණධාතූ,

චක්‍ෂුර්විඥනධාතුනම; සෙසාසුපි, අවශිෂ්ටවූ ශ්‍රෝත්‍රවිඥන ධාතූන් දිත්තිද; එසෙවනයො, මෙකිනියබ්‍ර නය ඇත්තේය; ඉති, මෙසේ; ඉමාසුප්පුධාතුසු, මෙමනිවිධධාතුන්; පරිග්‍රහිතාසු, පරිග්‍රහිතකල්පි; හෙවත්-පිරිසිදු දත්කල්පි; අසාරසධාතුයො, අවලෝස්ඨධාතුහු; පරිග්‍රහිතාව, පිරිසිදු දත්තානුම; හොනති, වෙන්; (මෙහි මනිවිධාතුහු යනු පාවිච්ඡිධාතු අබ්ධාතු තෙජෝධාතු වායෝධාතු ආකාශධාතු විඥනධාතු යන සදෙනයහ.) කථං, අවලෝස්ඨධාතුහු පරිග්‍රහිතයහ යනු කිසේ යත්; පඨවිතෙජෝවායෝධාතුග්‍රහණෙන, පාවිච්ඡි තෙජෝ වායෝ ධාතුන් ගැනීමෙන්; තාව, සෙසුධාතුන් ගැනීමට පළමුකොට; පොඨබ්බධාතු, සප්‍රභවසධාතුතොමෝ; ගතිතාවහොති, ගන්නාලද්දීම වේ; ආපොධාතුආකාසධාතුග්‍රහණෙන, අබ්ධාතු ආකාශධාතුන්ගේ ගැනීමෙන්; ධම්මධාතු, ධම්මධාතුතොමෝ (ගතිතාවහොති) ගන්නා ලද්දීම වේ; විඤ්ඤාණධාතුග්‍රහණෙන, විඤ්ඤාණධාතුවගේ ගැනීමෙන්; තස්සා, ඒ විඥනධාතුවගේ; පුරෙවාරිකපච්ඡාචාරිකත්තා, පෙරතුවද පැවත පැසුළුද පවත්නා බැවින්; මනෝධාතු, මනෝධාතුතොමෝ; ගතිතාවහොති, ගන්නාලද්දීම වේ;

* මෙහි චක්‍ෂුර්විඥනාදීන්ගේ ඉදිරියෙහි පඤ්චවාර වර්ණ විත්ත යාගේ පැවැත්මද සන්තර්ණ විත්තයන්ගේ ඉදිරියෙහි සමුප්‍රත්‍යය්‍යයන්ගේ පැවැත්මද මනෝධාතුවගේ පුරෙවාරිකභාවයයි. භවබ්‍ර පච්ඡෙදයාගේ පරිභාගයෙහි පඤ්චවාරවර්ණ විත්තයාගේ පැවැත්මද විපඤ්චවිඥනයන්ගේ පරිභාගයෙහි සමුප්‍රත්‍යය්‍යයන්ගේ පැවැත්මද මනෝධාතුවගේ පච්ඡාචාරික භාවයයි.

12.(කා) චක්‍ෂුර්විඤ්ඤාණධාතුආදයො, චක්‍ෂුර්විඥනධාතූන්දිහු; සුතෙන පෙළෙති; ආගතාඵව, සවරූපයෙන් ආවානුමය; සෙසා, තදවශෙෂවූ; නව, ධාතුහුනවදෙන; ආගරිතා, එලවා; දසෙසනබ්බා, දක්විය යුත්තාහ; හි, ඒ කිම සැබව; චක්‍ෂුර්විඤ්ඤාණධාතුග්‍රහණෙන, චක්‍ෂුර්විඥනධාතුවගේ ගැනීමෙන්; තස්සා, ඒ චක්‍ෂුර්විඥන ධාතුවගේ; නිස්සය භූතා, නිශ්‍රයස්ථානයවූ; චක්‍ෂුර්ධාතුව, චක්‍ෂුප්‍රසාදරූප සබ්බාතවූ චක්‍ෂුර්ධාතුතොමෝද; ආරම්භණභූතා, ආලම්භනයවූ; රූපධාතුව, වණ්ණයතන සබ්බාතවූ රූපධාතුතොමෝද; ගතිතාවහොනති, ගන්නා ලද්දනුම වෙන්; එවං, මෙනසින්; සොතවිඤ්ඤාණධාතුආදිග්‍රහණෙන, ශ්‍රෝත්‍රවිඥන ධාතූන්ගේ ගැනීමෙන්; සොතධාතුආදයො, ශ්‍රෝත්‍ර ධාතූන්දිහු; (ගතිතාවහොනති,) ගන්නාලද්දනුමවෙන්; ඉති, මෙසේ; අසාරසාපි, අවලෝස්ඨධාතුහුම; ගතිතාවහොනති, ගන්නාලද්දනුම වෙති; තාසු, ඒ අවලෝස්ඨ ධාතුන් අතුරෙන්; දසතිධාතූහි, දසවැදූ රූමිවූ රූපධාතුන් කරණකොටගෙන; රූපපරිග්‍රහණෙන, රූපසමුමභිතය තෙමේ; හොති, වේ; සත්තති, සත්වැදූ රූමිවූ අරූපධාතුන් කරණ කොටගෙන; අරූපපරිග්‍රහණෙන, අරූපසමුමභිතයවේ; ධම්මධාතුයා, ධම්මධාතුව කරණකොටගෙන; සියා, කිසිකලෙක්හි; රූපපරිග්‍රහණෙන,

රූපසමමග්ගිකය වේ; සියා, කිසිකලෙක්කි; අරූපපරිග්ගහො, අරූප සමමග්ගිකය වේ; ඉති, මෙකිප්‍රකාරයෙන්; අඛේසිකාදසති, අඛේසිකා දශ ප්‍රමාණවු; නොහොත්-යෙලු එකොලොසක් පමණ ඇත්තාවු; ධාතුති, ධාතුන් කරණකොටගෙන; රූපපරිග්ගහො, රූපසමමග්ගිකය වේ, අසිසඨධාතුති, අසිසඨතිනවු අභිධාතුන් කරණකොට ගෙන; නොහොත්-අසිසඨතින අටක් පමණ ඇත්තාවු ධාතුන් කරණකොට ගෙන; අරූපපරිග්ගහො, අරූපසමමග්ගිකය වේ;

* “අඛේසිකාදසති” යන්නෙහි අභියෝජනාවය අතුරෙන් ප්‍රථම යෝජනාවෙහි “අඛේසිකාසහ එකාදස අඛේසිකාදස”යි තෘතීයා තත් පුරුෂයෙද විතීය යෝජනාවෙහි “අඛේසිකාසහ එකාදස අඛේසිකාදස අඛේසිකාදස එතාසංඅඤ්චි, අඛේසිකාදස”යි අස්‍යාසී තඨිතයෙද වුනැති. ප්‍රථම නයෙහි සඛ්‍යාව ප්‍රධානයැ විතීයනයෙහි සඛේය්‍යයා ප්‍රධානයැ දතයුතු.

12.(ඛ) ඉති, මෙපරිද්දෙන්; රූපාරූපපරිග්ගහො, රූපාරූප ධර්ම යන්තේ සමමග්ගිකය තෙමේ; කථිතොහොති, වදාරනලද්දේ වේ; රූපාරූපං, රූපාරූපයතෙමේ; (සුඛොච්චාරණය සදහා විපය්‍යාසකොටැ අභිකිච්ච මැනවි.) හෙවත්-නාමරූපයතෙමේ; පඤ්චකකිකා, පඤ්ච සකකියෝ නම්හු වෙත්; තං, ඒ නාමරූපයතෙමේ, දුක්ඛසච්චංහොති, දුඛසත්‍යය නම්වේ; තංසමුදාපිකා, ඒ නාමරූප සඛ්‍යාතවු දුඛ සත්‍යය ඉපදවීමට හෙතුවු; පුරිමතණ්‍යා, පුරිමතවයෙහි පැවැති තෘෂ්ණා තොමෝ; සමුදයසච්චං, සමුදය සත්‍යයනම; උභිනනං, දුඛසමුදය සත්‍ය සඛ්‍යාතවු උභයසත්‍යයන්තේ; අප්පච්ඡති, අප්‍රචාතනිතොම; නිරෝධසච්චං, නිරෝධසත්‍යයනම; තංපඡ්ඡනනො, ඒ නිරෝධසත්‍යය අරමුණු කිරීම් වශයෙන් ප්‍රකාරයෙන් දන්නාවු; මග්ගො, අපරාධිතිකවු ආය්‍යාමාගීයතෙම; මග්ගසච්චං, මාගීසත්‍යයනම; ඉති, මෙසේ; ඉදං චතුසච්චකමමසානං, මේ චතුසත්‍යයයි කියනලද කමටහන: අසාරස ධාතුවසෙන, අටලොස් ධාතුන්තේ වශයෙන්; අභිනිවිඨස්ස, මෙනෙහි කරන්නාවු; (හෙවත්-ඉදංචතුසච්චකමමසානං, මේ චතුසත්‍ය කම් ස්ථානයට; අභිනිවිඨස්ස, බැසගත්තාවු;) භික්ඛුනො, මහණහට; යාව අරහත්තා, රහත්පල දක්වා; මත්තංපාපෙඤා, මුදුන්පමුණුවා; නිග මනං, අවශානය; කථිතංඉති, කියනලදැයි; චෙදිතබ්බං, දතයුතු.

13

ඉදංහි දුතියජ්ඣකං දසෙහිනො අපග්ගි ජ්‍යෙෂ්ඨසොති ආදි මාන, නත්ත සුඛධාතුදුක්ඛධාතුති කාසප්පසාදවණු කාති සුඛදුක්ඛාති සප්පටිපක්ඛවසෙන සුගලිකතො දසසිතාති, සුඛඤ්චි දුක්ඛස්ස පටි පකෙඛා, දුක්ඛං සුඛස්ස, යනනකං සුඛෙන ඵෙදිනංආනං නතනකං දුක්ඛං ඵරති, යනනකං දුක්ඛෙන ඵෙදිනංආනං නතනකං සුඛං ඵරති, සොමනස්සධාතු දෙමනස්සධාතුති ඉදමි නපෙච සුගලිකං කනං, සොමනස්සඤ්ඤි දෙමනස්සස්ස පටිපකෙඛා, දෙමනස්ස සොම

නාසංසං, යනනං, සොමනස්සන ඵරිතං, ධානං, නතනං, දොම
නස්සං, ඵරිති, යනනං, දොමනස්සන ඵරිතං, ධානං, නතනං,
සොමනස්සං, ඵරිති, උපෙකඛාධානු අවිජ්ජාධානුති ඉදං පන වසං
සතිකඛකවසෙන යුගලකං, කනං, උභයමපි හෙනං, අවිජ්ජානනා
සතිකඛකං, හොති, නන්සුඛදුකඛධානුගහනණෙන නං, සමපසුනනා
කායවිඤ්ඤාණධානු චක්ඛුභූතා කායධානු ආරම්මණභූතා ථොසිඛ
ධානුව ගතිනා හොනති, සොමනස්ස දොමනස්සධානුගහනණෙන
නං, සමපසුනනා මනෝවිඤ්ඤාණධානු ගතිනා හොති, අවිජ්ජා
ධානුගහනණෙන ඛම්මධානු ගතිනා, උපෙකඛාධානුගහනණෙන
චක්ඛුසොන ඝාණ්ට්ඨිකාවිඤ්ඤාණධානුමනෝධානුසො, නාසං, යෙව
චන්දාරම්මණභූතා චක්ඛුධානුරූපධානුආදයොච ගතිනාති එවං
අභාරසපි ධානුසො ගතිනාච හොනති, ඉදං නි නාසුපි දසති ධානුති
රූපපටිගහහොති ආදිසඛං. හෙඤා චුතනනසෙනෙව වෙදිතඛං,
එවමපි එකස්ස භික්ඛුනො යාච අරහනනා මන්තං පාපෙතො නිග
මනං. කමිතං හොතිති වෙදිතඛං, නන් කතමා සුඛධානු යං
කාසිකං. සානනති ආදිති හෙඤා චුතනනසානෙව.

13.(ක) ඉදං, ප්‍රාජාචාරයෙති; දුතියජකං, විනිශ්චිතය;
දසෙසෙනො, දක්වා වදරන්තාමු භාග්‍යවං න් වනන්සේ; අපරාපි
ජධානුයොතිආදිං, අපරාපිජධානුයො යනාදිය; ආහ, වදලස්සක;
තන්, ඒ විනිශ්චිතයෙති; සුඛධානුදුකඛධානුති, සුඛධානු දුකඛධානු
යනු; කායපසාදවක්ඛුකාති, කායපසාදයමථ වස්තුකොච ඇත්තාමු;
සුඛදුකඛාති, සුඛවෙදනා දුඛවෙදනා දෙදෙන; සපරිපකඛවසෙන;
ප්‍රතිපක්ඛ සතිතයා පිලිබද වශයෙන්; යුගලකතො, යුග්මවශයෙන්,
දසසිතාති, දක්වනලදසහ;

* සප්‍රතිපක්ඛ වශයෙන් යුග්ම වශයෙන් යනු කෙසේද යන
වොදනාවට පරිහාර පිණිස “සුඛං, පි, පෙ, ඵරිති” යන පාඨය දක්වී.

13.(කා) හි, විහාරකොට දක්වමි; සුඛං, සුඛවෙදනාව; දුකඛස්ස;
දුඛවෙදනාවට; පරිපකෙඛා, ප්‍රතිපක්ඛමු සභාවයෙකා; දුකඛං,
දුඛවෙදනාව; සුඛස්ස, සුඛවෙදනාවට; (පරිපකෙඛා, ප්‍රතිපක්ඛමු;
සභාවයෙකා;) යනනං, යම්පමණමු; ඤානං, ශරීරසථානයෙක්;
සුඛෙන, සුඛවෙදනාවිසින්; ඵරිතං, සථරණයකරනලදද; නතනං,
එපමණමු ශරීරසථානය; දුකඛං, දුඛවෙදනාව; ඵරිති, සථරණය
කෙරෙයි; යනනං, යම්පමණමු; ඤානං, ශරීරසථානයෙක්; දුකෙඛන,
දුඛවෙදනාව විසින්; ඵරිතං, සථරණය කරනලදද; නතනං, එප
මණමු ශරීරසථානය; සුඛං, සුඛවෙදනාව; ඵරිති, සථරණයකෙරෙයි;
සොමනස්සධානු දොමනස්සධානුති, සොමනස්සධානු දොමනස්සධානු
යන; ඉදං, මේ කීමද; තපෙව, ඒ සුඛදුඛ යුග්මය පරිද්දෙන්මථ;
යුගලකං, යුග්මයෙක්; කනං, කරනලදය; හි, විහාරකොට දක්වමි;

සොමනස්සං, සොමිනස් වෙදනාව; දොමනස්සං, දොමිනස් වෙදනාව; පටිපකෙබ්බා, ප්‍රතිපක්‍ෂවූ සවිභාවයෙකැ; දොමනස්සං, දොමිනස් වෙදනාව; සොමනස්සං, සොමිනස් වෙදනාව; (පටිපකෙබ්බා, ප්‍රතිපක්‍ෂවූ සවිභාවයෙකැ;) යත්තකංඨානං, යම් පමණ නැත්; සොමනස්සං, සොමිනස් වෙදනාව විසින්; ඵරිතං, අඵරණය කරනලදද; කත්තකං (ඨානං), එපමණ නැත්; දොමනස්සං, දොමිනස් වෙදනාව; ඵරිතී, අඵරණය කෙරෙයි; යත්තකංඨානං, යම්පමණ නැත්; දොමනස්සං, දොමිනස් වෙදනාව විසින්; ඵරිතං, අඵරණය කරනලදද; තත්තකං, (ඨානං) එපමණනැත්; සොමනස්සං, සොමිනස් වෙදනාව; ඵරිතී, අඵරණයකෙරෙයි;

* සුඛ දුඃඛ වෙදනාවන්ගේ ශරීරඅඵරණ භාවය කෙසේ යත්. ශරීරඅඵවූ සෘතුහුගේ සුඛ දුඃඛ සංඛ්ඛ්‍යාවූ ඉෂ්ටානිෂ්ටස්පශීයන් නිර්වභීක ප්‍රත්‍යය භාවය හෙතුකොටැ යථාශක්තියෙන් ශරීරෙකදෙශයක් හෝ සකල ශරීරය හෝ අඵරණය කිරීමට සමත් බැවිනි. මෙම කීහැසු සුඛදුක්ඛානං ඵරණභාවො සරීරඵකඋතුස්ස සුඛදුක්ඛ පොඨබ්බ සමුඨාපන පච්චය භාවෙන යථාබලං සරීරෙකදෙස සකල සරීර ඵරණ සමන්ත්තාය චුතෙතායැයි (මු: ටී:) මෙම පාඨය විවරණය කරන්නාවූ ආවායථීයෝ සුඛදුක්ඛපොඨබ්බසමුඨාපන පච්චයභාවෙනාති, ඉඨා නිඨ පොඨබ්බානං නිබ්බතනකභූතෙන පච්චයභාවෙන කස්සපනසො පච්චයභාවොති. ආහ සරීරඵක උතුස්සාති පච්චයභාවෙනාතිව හෙතුමති කරණවචනං තෙනති කරණභූතෙන සුඛදුක්ඛ පොඨබ්බානං යථාචුත්ත සමන්ත්තාහොතිති යැයි යුතු. (අ: ටී) නාමධම්ම සංඛ්ඛ්‍යාවූ සුඛදුඃඛ වෙදනාවන්ගේ ශරීරඅඵරණයෙක් නැත. විත්තසමුත්තාන සෘතුහුගේ ශරීරඅඵරණයෙක් ඇත. සෘතුහුගේ ශරීරඅඵරණයට මූල කරණ භාවයෙන් සුඛ දුඃඛ වෙදනාවන්ගේ අඵරණ භාවය මෙහි කියනලදය. ඒ එසේමැයි. සුඛ දුක්ඛ සොමනස්සං දොමනස්සං වෙදනාවෝ විත්තසමුත්තාන සෘතුවට ප්‍රත්‍යයෝයි. සෘතුවෙමේ ඉෂ්ටානිෂ්ටස්පශීයට ප්‍රත්‍යයවේ යනු මෙහි භාවයයි. මෙද කීහැසු තෙතමූල කරණභාවෙන සුඛදුක්ඛානං ඵරණභාවොචුතෙතාති අබ්පජායො සුඛදුක්ඛාදීති විත්තසමුඨාන උතුස්ස පච්චයො, උතුවපොඨබ්බ පච්චයොති යැයි. (ම: ටී:) සොමිනස් දොමිනස් වෙදනාවන්ගේ ශරීර අඵරණ භාවයද ඉෂ්ටානිෂ්ටවූ විත්තසමුත්තාන සෘතුවගේ නිව්භීක ප්‍රත්‍යය භාවය හෙතුකොටැ යථාශක්තීන් ශරීරෙකදෙශයක් හෝ සකල ශරීරය හෝ ව්‍යාප්තකිරීමට සමත් භාවය සදහා කියනලදයැ. මෙදකින. (මු: ටී:) සොමනස්සං දොමනස්සංඨානං ඉඨානිඨ විත්තජ සමුඨාපනෙන තථෙව ඵරණසමන්ත්තායැයි තවද එහිම එවං එතෙසං සරීරඵරණතාය ඵකස්සංඨානං ඉතරං පතරති ඉතරස්සව අඤ්ඤානති අඤ්ඤාමඤ්ඤාන සපටිපකකිතං දස්සෙති අඤ්ඤාමඤ්ඤා පටිපකකි ඔද්ධාරිකප්පවතති එවචා එතෙසං ඵරණං වත්ථාරමමණානිව පබ්බොත පවතති හෙතුභූතාති ඵරණඨානං දඨබ්බං උභයවතොව පුග්ගලස්ස

වසෙන අයං සප්පට්ඨකඛතා දසසිතා සුඛදසානියතනාං සි සිසුහෙසින් සාතුවගේ ශරීරස්පරණයමැ එලොපවාරසිඬි සඬ්ඛ්‍යාත ස්පරණ ප්‍රකාරයෙන් සුඛ දුඃඛ සෞමනස ස්‍යාමිතස ස්‍යාමිතස වෙදනාවන්ගේ ස්පරණය බැවින් සුඛාදීවූ එක් වෙදනාවක්හු පැතිර පැවති තැන අනික් දුඃඛාදීවූ වෙදනාවක් පහරද අනික් දුඃඛාදීවූ වෙදනාවක්හු පැතිර පැවති තැන අනික් සුඛාදීවූ වෙදනාවක් පහරද එහෙයින් සුඛදුඃඛාදීන්ගේ ඔවුනොවුන් හා සප්පට්ඨකඛතා වය දක්වයි. නොහොත් මේ සුඛදුඃඛ සෞමනස ස්‍යාමිතස වෙදනාවන්ගේ ස්පරණය නම් අනෙකානස ප්‍රතිපක්‍ෂ වශයෙන් ඔහුදරිකවැ පැවැත්මමයි. සුඛාදී වෙදනාවන්ගේ පෙළ නොසිඳිමි වශයෙන් පැවැත්මට හෙතුවූ වසථාලබ්ධියෝද ස්පරණස්ථානයයි දතයුතු කවරහෙයින්යත්. වසථාලබ්ධියෙන් තොර වද සුඛාදීන්ගේ පැවැත්මක් නොසිදුවිය හැකි බැවිනි. සුවදුක් යුවල ඇත්තාවූද සොමිතස් දොමිතස් යුවල ඇත්තාවූද අනුචිකාවෙහි “එරණ එරණ වනොවා” යි කීහෙයින් ව්‍යාපනි අව්‍යාපනියුවල ඇත්තාවූද යුග්ම ධර්මවත් පුද්ගලයාගේ වශයෙන් සප්පට්ඨකඛතාවය පහසුවෙන් දැක්වියට බැවින් දක්වනලදයැ යනුහාවයි.

13.(ක) උපෙක්ඛාධාතුව අවිජ්ජාධාතුව, උපෙක්ඛාධාතුව අවිජ්ජාධාතුව යන; ඉදංපතවයං, මේ යුග්මය වනාහි; සරිකකිකවසෙන, සමාන වශයෙන්; යුගලකං, යුග්මයෙක්; කතං, කරනලදය;

* උපෙක්‍ෂා ධාතුව වෙදනාවකි. අවිජ්ජාධාතුව මොහයයි. භික්‍ෂු ධාතුවන් දෙදෙනාගේ සමානත්වය කෙසේද යන වොදනාවට පරිභාර සදහා “උභයමපිහෙතං” යනාදිය කීහ.

13.(ක) හි, ඒ කිම සැබව; එතං උභයමපි, මේ උපෙක්‍ෂා අවිජ්ජා සඬ්ඛ්‍යාතවූ ධාතුවයමැ; අවිභුතතනා, අප්‍රකට භාවයෙන් (නොවැටහෙන බැවින් යුග්මයෙහි) සරිකකිකංහොති, සමානවන්තෝයැ; තත්ථ, ඒ සුඛ ධාතුවාදී ඡච්චිධිධාතුවන් අනුරෙහි; සුඛදුක්ඛධාතුවනනනෙත, සුඛධාතුව දුඃඛධාතුව දෙදෙනාගේ ගැනීමෙන්; තංසමපසුතනා, ඒ සුඛධාතුව දුඃඛධාතුවන් දෙදෙනා හා සමප්‍රයෝග ලක්‍ෂණ වශයෙන් යුක්තවූ; කාය විඤ්ඤාණධාතුව, කායවිඤ්ඤාණධාතුවොමෝද; වඤ්චුතනා, සුඛධාතුව දුඃඛධාතුවන් දෙදෙනාගේ නිශ්ශ්‍රයස්ථානවූ; (යොජනාවෙහි මුඛයා පිය, අමුඛයාගෙනැ කායවිඤ්ඤාණධාතුවා වඤ්චුතනායී විසු.) කායධාතුව, කායප්‍රසාද සඬ්ඛ්‍යාතවූ කායධාතුවොමෝද; ආරමමණභුතනා, සුඛධාතුව දුඃඛධාතුවන් දෙදෙනාගේ ආලබ්ධියවූ; පොඨබබධාතුව, ඉෂ්ටානිථ භුතත්‍රය සඬ්ඛ්‍යාතවූ සප්පට්ඨකඛතා ධාතුවොමෝද; ගතිතා, ගත්තාලද්දහු; හොනති, වෙත්; සොමනසස්ස දොමනස්ස ධාතුවනනනෙත, සෞමනස ධාතුව දොමිතස ධාතුවන් දෙදෙනාගේ ගැනීමෙන්; තංසමපසුතනා; ඒ සෞමනසධාතුව දොමිතසධාතුවන් දෙදෙනා හා සමප්‍රයෝග ලක්‍ෂණයෙන් යුක්තවූ; මනෝවිඤ්ඤාණධාතුව, මනෝවිඤ්ඤාණධාතුවොමෝද; ගතිතාහොති, ගත්තාලද්දිවේ; අවිජ්ජාධාතුවනනනෙත, අවිජ්ජාධාතුව

වගේ ගැනීමෙන්; ධම්මධාතු, ධර්මධාතුකොමෝ; ගතිතා, ගන්තා ලද්දී වේ; උපෙක්ඛාධාතුයනනණෙන, උපෙක්ඛාධාතුවගේ ගැනීමෙන්; වක්ඛු සොත සාණ ජට්ඨා වික්ඛුණ්ණධාතු මනොධාතුයොව, වක්ඛුර් විඤ්ඤාධාතු ශ්‍රොත්‍රවිඤ්ඤාධාතු සුඛණ්ඩිඤ්ඤාධාතු ජ්ඣාධිඤ්ඤාධාතු මනොධාතු යන මොව්හුද; තාසංඵව, ඒ විඤ්ඤාධාතුවන්ගේම; වත්ථා රමමණ්ණතා, වස්තූලමතවූ; වක්ඛුධාතුරූපධාතුආදයොව, වක්ඛුර් ධාතු රූපධාතු යන්ද්‍රිහුද; ගතිතාති, ගන්තාලද්දහු වෙන්නුයි; ඵමං, යථොක්තතසින්; අසාරසාපි, අවලොසක්චූද; ධාතුයො, ධාතුහු; ගතිතාව, ගන්තාලද්දහුම; හොනති, වෙන්; ඉද්දති, දැන්; තාසුපි, ඒ ධාතුවන් අතුරෙහිද; නොහොත්-ඒ ධාතුවන්හිද; දසසිධාතූහි, ධාතුවන් දශදෙනෙකුත් කරණකොටගෙන; රූපපරික්ඛාතො, රූපසමමයිතය වේ; ඉතිආදිසබ්බං, යන මේ ආදි සියල්ල; හෙය්‍යාච්ඡාතනතයෙනඵව, යටකිනසින්ම; වෙදිතබ්බං, දතයුත්තේය; ඵවමපි, මෙකියනලද නය විසිනුද; එකස්සභික්ඛුනො, එක් මහණකු පිළිබඳවූ; යාවඅරනතතා, රහත්පල දක්වා; මත්ථකංපාපෙත්වා, මුදුන්පමුණුවා; නිගමනං, කම් සථානාවශානස; කපිතංහොතිති, කියනලද්දේවේයයි; වෙදිතබ්බං, දතයුතුයි; තත්ථකතමාසුබ්බධාතු යංකාසිකං සාතනති, තත්ථකතමා පෙසාසානං යන; ආදිති, මේ ආදි වචනයෝ; හෙය්‍යා, යට; චුත්ත නයානෙව, කියනලද නය ඇත්තාහුමය;

14

තනිසජ්ඣෙක කාමොති වෙකාමා වක්ඛුකාමොව කිලෙසකාමො ව, තත්ථ කිලෙසකාමං සකාය කාමපටිසංසුතනා ධාතු කාමධාතු, කාමවිතක්ඛණ්ණෙන නාමං, වක්ඛුකාමං සකාය කාමොසෙවධාතු කාමධාතු, කාමාවචරධම්මානමෙතං නාමං, බ්‍යාපාදපටිසංසුතනා ධාතු බ්‍යාපාදධාතු, බ්‍යාපාදවිතක්ඛණ්ණෙන නාමං, බ්‍යාපාදෙව ධාතු බ්‍යාපාදධාතු, දසආභාතවක්ඛුකාම පටිසංසුතනං නාමං, විහිංසාපටිසංසුතනා ධාතු විහිංසාධාතු, විහිංසාවිතක්ඛණ්ණෙන නාමං, විහිංසාසෙව ධාතු විහිංසාධාතු, පරසනවිහෙසනණ්ණෙන නාමං, අසං පන හෙය්‍යා අනාගතතනා ඵමං අත්ථාදිවිභාගතො වෙදිතබ්බො, විහිංසනති එතාය සතෙන විහිංසනංවා එතං සනනා නනති විහිංසා, සා විහෙසනලක්ඛණා කරුණාපටිපක්ඛලක්ඛණාවා පරසනනානෙ උබ්බෙගජ්ජනරසා සහසනනානෙ කරුණාවිබ්බන රසා වා දුක්ඛාසනනපච්චිපසානා පටිසංසදසානාති වෙදිතබ්බො, නෙකම්මං චුච්චති ලොභා නික්ඛන්තනනා අලොභො, නිවරණෙති නික්ඛන්තනනා පඨමජ්ඣානා, සබ්බාකුසලෙති නික්ඛන්තනනා සබ්බ කුසලං, නෙකම්මපටිසංසුතනා ධාතු නෙකම්මධාතු, නෙකම්ම විතක්ඛණ්ණෙන නාමං, නෙකම්මමෙව ධාතු නෙකම්මධාතු, සබ්බස්සාපි කුසලණ්ණෙන නාමං, අබ්‍යාපාදපටිසංසුතනා ධාතු අබ්‍යා පාදධාතු අබ්‍යාපාදවිතක්ඛණ්ණෙන නාමං, අබ්‍යාපාදෙව ධාතු අබ්‍යා

පාදධාතු, මෙනනාසෙන. නාම, අවිහිංසාපටිසංයුතනා ධාතු අවිහිංසාධාතු, අවිහිංසාවිතක්කසෙසනං නාම, අවිහිංසාංසව ධාතු අවිහිංසාධාතු, කරුණාසෙන. නාම.

14.(ක) තතියජ්ඣෙකක, තෘතීය ඡවිකයෙහි; කාමොති, කාමෝයනු; වඤ්ඤාමොව, වස්සුකාමය තෙමේද; කිලෙසකාමොවඉති. කෙලශ කාමය තෙමේද කියා; චෙකාමා, කාමයෝ දෙදෙනෙක; තඤ්ඤ, තදු භය කාමයන් අතුරෙන්; කිලෙසකාමංසකිය, කෙලශකාමය සඳහා; කාමපටිසංයුතනා, කාමරූප සංකීර්ණාන කාමය හා යුක්තවූ; නොහොත්-කාමය පිළිබඳවූ; ධාතු, ධාතුනොමෝ; කාමධාතු, කාමධාතූනම; (ඉති වචනන්තො වෙදිතබ්බො,ඔ) එතං, මේ කාමපටි සංයුතනාධාතු කාමධාතු යන වචනය; කාමවිතක්කසෙස, කාමවිතකීයාගේ; නාම, නමයි; වඤ්ඤාමංසකිය, වස්සුකාමය සඳහා; කාමෝයෙව, වස්සු කාමයමැ; ධාතු, ස්වභාව ධාරණාච්ඡයෙන් ධාතුවූවා; කාමධාතු, කාම ධාතු නම; (ඉති වචනන්තො වෙදිතබ්බො,ඔ) එතං, මේ කාමෝයෙව ධාතු කාමධාතු යන වචනය; කාමාවචරධම්මානං, කාමාවචර ධම් යන්නේ; නාම, නමයි.

* කෙලශ කාමය සඳහා යනු “සංකප්පො කාමො රුගොකාමො” යනාදි නිදේශ ප්‍රදේශයෙහි වදාලවූ සංකල්පය සඳහාය යන අභිප්‍රාය වේ. යම් හෙයකින් ඒ සංකල්පය තෙමේත් විබාධනය කෙරෙහිද උපතාපනයත් කෙරෙහිද එහෙයින් කෙලශ සන්ධියෙන් සමන්විත හෙයින්ද නොහොත්-කෙලශවස්තු සමන්විතෙහිනුදු කෙලශකාමයයි විභක්තය. මෙම කිහිකිලෙසකාමං සකියාති සංකප්පො කාමො රුගො කාමොති එන් වුතං සංකප්පං සකියාති අධිප්පායො සොපිති විබාධනී උපතාපෙනි වාති කිලෙසසන්ධි සමන්විතො කිලෙසකාමො විභතො කිලෙසවඤ්ඤ සමන්විතොවාසී. (මු: ටි:) යථොක්ත ටිකා පාඨයාගේ පිණ්ඩාච්ඡය ඇර දක්වන්නාවූ අනුටිකාවාය්‍යීයෝ “සංකප්ප රාගො පුරිසස්සකාමො” යනාදි තන්ති මෙන් ඒ ඒ ප්‍රකාරයෙන් වස්සුකාමය සංකල්පනය පරිකල්පනය කරණ හෙයින් කෙලශකාම සංකීර්ණාන තෘණොවමැ මෙහි සංකල්පය බවත් විතකීය නොවන බවත් කීහ. හේ මෙසේයි. තඤ්ඤ කිලෙසකාමොව සංකප්පරුගො පුරිසස්ස කාමොති ආදිසුවිය වඤ්ඤාමස්ස තථා තථා සංකප්පනතො පරිකප්ප නතො සංකප්පොති වුතො නවිතකෙකාති අයමෙඤ්ඤ අන්තො වුතො. යටකී මූලටිකාගත පූච්ඡාඨයෙන් විවක්ෂිතාච්ඡය සපුට කොට දක්වන්නාවූ අනුටිකාවාය්‍යීයෝ වනාහි ටිකාවෙති විතකී වශයෙන් සංකල්පාච්ඡය දක්වනු පිණිස සොපිති යනාදිය කියනලදය. ඒ සොපිති යනාදි පාඨයෙහිද ඉදින් පලමු දක්වූ තෘණො සංකීර්ණාන සංකල්පාච්ඡයමැ අදහස්කරන ලද්දේ ඒ නම් සමපිණ්ඩිතාච්ඡයෙහිවූ පිශබ්දද නිරවික වන්නේය. “කිලෙසසන්ධි සමන්විතො”යිද නොකිය යුතු වන්නේයයි කීහ. හේ මෙසේයි. ටිකායං පනවිතක්ක වසෙන

අත්ථං දසෙසංඝං සොපිනිති ආදිවුත්තං තත්‍රාපි පුරිමොඵච අත්ථො අධිපොතොතිවෙ සමපිණ්ඩනත්ථො පි සද්දො නිරුත්තොසියා කිලෙස සත්ථ සමභවතොතිව තචතතඛබ්බියාසී. මෙම අනුට්ඨකා පාඨයෙන් හඟවන්නේ කුමක්ද යත්. මූලට්ඨකාවෙහි මූලවැකියෙන් එකානන කෙලයක්වූ තෘෂණාව සංකල්පය වන බවත් පැසුළු වැකියෙහි අපි ශබ්දයෙන් හා “කිලෙසසත්ථ සමභවතො”යන්නෙන් එකානන කෙලය යන්නොවූ විතකීයා කෙලයසංසථි හෙතුවෙන් සංකල්පය වන බවත් හඟවා, මධුට්ඨකාවායීයෝ වූකලි මූලට්ඨකාගත පූජිපාඨයෙහි දක්වූ කාමපයඝීය සංකල්පය විතකීපයඝීය සංකල්පයයි මෙතෙහිකොටැ “සංකප්පංසකාය”යන්නට ශ්‍රවණෙන අත්ථොසී විවරණය කලහ.

* පාලාචිකථා ටිකාත්‍රයෙන් සමුඛිත විනිශ්චය සාරය මෙසේයි. පෙළෙහි ‘කාමධාතු’යි වදාල වචනයට අචිකථාවෙහි “කාමවිතකක සෙසනං අධිවචනං”යි අවිශෙෂ විවරණය කරනලදය මූලට්ඨකාවෙහි ඒ අවිශෙෂ විවරණයවූ කාමවිතකක කාමසංඛිතපාදි ව්‍යවහාරය වනාහි නිෂ්පයඝීය වශයෙන් තෘෂණාව කෙරෙහිද පයඝීය වශයෙන් විතකීය කෙරෙහිද හුණුබැව් විභාගකොට දක්වනලදය අනුට්ඨකා වෙහි තවිපක්‍ෂවැ එයින් කාමතෘෂණාවමැ අභිමත කරනලදයැ. මධුට්ඨකාවෙහි යටකියනලද නයින් විතකීය පරමාෂටයැයනුයි අචිකථාවායීයන් විසින් “කාමධාතු” යන්නට යම් අවිශෙෂ විවරණයක් කරනලදද ඒ විවරණයෙහිවූ විශෙෂාචි මේමේයයි දක්වනු පිණිස කරුණු කීයා ඉක්බිති කාමධාතු යන්නෙන් අදහස්කලාවූ නියම අචීය විතකීයම බැව් සපුරකොටැ මූලට්ඨකාවෙහි දක්වනුවෝ අභෙදභෙද සු කාමපටිසංයුත්තධමෙසු විජ්ජමානෙසු විතකකයෙව කාමුපපදෙ ධාතු සද්දොතිරුලෙහාති වෙදිතබ්බො විතකකසංසු කාමපසංඛිතප වතතියා සාතිසයත්තාසී විසු. අනිකුදු කාමතෘෂණාව හා පිළිබඳවූ සපඨාදි ධර්මයන් විද්‍යමාන කල්හි විතකීයෙහිමැ කාමශබ්ද උපපද කොට ඇති බාතුශබ්දයතෙම ප්‍රසිදියයි දතයුතු විතකීයාගේ කාම සම්ප්‍රසුකත ප්‍රසංඛිත ප්‍රවෘත්තියෙහි සවිශෙෂ හෙයින් යුතු එහි භාවයයි. “එසනසො ව්‍යාපාදධාතු ආදීසු”යනුහෙයින් වක්‍ෂ්‍යමාණවූ ව්‍යාපාද ධාතෘදීන්හිදු මේ නය පැමිණවියයුතු.

14.(කා) බ්‍යාපාදපටිසංයුත්තා, දශවිධ ආඝාත වසනුන් කරුණු කොට ඇති; නොහොත්-ව්‍යාපාදය හා යුක්තවූ; නොහොත්-ව්‍යාපාදය පිළිබඳවූ; ධාතු, ධාතුතොමෝ; බ්‍යාපාදධාතු, ව්‍යාපාදධාතූනම; එතං, මේ බ්‍යාපාදපටිසංයුත්තාධාතු බ්‍යාපාදධාතු යන වචනය; බ්‍යාපාද විතකකසංසු, ව්‍යාපාද විතකීයාගේ; නාමං, නමයි; බ්‍යාපාදෙඵච, ශත්‍රුන්ගේ විපතතියට කාරණවූ ව්‍යාපාද සංඛිතාත වෙෂයමැ; ධාතු, ධාතුවූවා; බ්‍යාපාදධාතු, ව්‍යාපාදධාතූනම; දසආඝාතවද්‍යුකසංසු, අනත්ථං මෙ අවරි යනාදි වශයෙන් ප්‍රවෘත්තවූ දශවිධ ආඝාත වසනුන් කරුණුකොට ඇත්තාවූ; පටිඝසංසු, ප්‍රතිඝයාගේ; එතං, මේ බ්‍යාපාදෙ,

එවධාතු ව්‍යාපාදධාතු යන වචනය; නාමං, නමයි; විහිංසාපටිසංයුතතා, වෙෂය හා යුක්තවූ; නොහොත්-වෙෂය පිළිබඳවූ; ධාතු, ධාතු නොමේ; විහිංසාධාතු, විහිංසාධාතූනම; එතං, මේ විහිංසාපටි සංයුතතාධාතු විහිංසාධාතු යන වචනය; විහිංසාවිතකකසස, විහිංසා විතකීයාගේ; නාමං, නමයි; විහිංසායෙව, විහිංසානොමේම; ධාතු, ධාතූවූවා; විහිංසාධාතු, විහිංසාධාතූනම; එතං, මේ විහිංසාඑවධාතු විහිංසාධාතු යන වචනය; පරසත්තවිහෙසකසස, පරසත්තව විහිංසාවට කාරණවූ වෙෂයාගේ; නාමං, නමයි;

අයංපන, මේ විහිංසා ධාතුනොමේ වනාහී; (වෙදිතබ්බා යන පශ්චිම ක්‍රියාව හා සම්බන්ධයි.) හෙයා, යව; අනාගතතතා, නොආ හෙයින්; එවං, මේ මතු වක්‍ෂ්‍යමාණ නයින්; අත්ථාදිච්ඡාගතො, වච නාමාදිය විභාගකිරීම් වශයෙන්; වෙදිතබ්බා, දතයුතු; එතාය, මේ ධර්මිකතිය කරණකොටගෙන; (සත්තා, සත්තවයෝ; අධ්‍යායාගයි.) සතොත, සත්තවයන්; විහිංසනති, නසනු කාමැති වෙද්ද; (හිංසනතීති හනතුම්ච්ඡනතී යනු මූලවිකායි.) වා, නොහොත්; එතං, මේ විහිංසා නම්; සත්තානං, සත්තවයන්; විහිංසනං, වෙහෙසීමවේද; ඉති (තසො), ඒ කරණකාරක භාවකාරක ශක්ති හෙයින්; විහිංසා, විහිංසානම;

* පරසත්තව හිංසාවට මේ නමැයි. අභිකපාවේ යදුක්කද ඒ වනාහි විහිංසනති සතොත එතායාති විහිංසා යන කරණ සාධනය බලා කියනලදය. සත්තවයන් වෙහෙසීම විහිංසානමැයි භාවසාධ නාමීය දක්වනු පිණිස මූලවිකාවේ, පරසස අත්තනොව දුක්ඛායනං විහිංසා, පරහටද තමහටද දුක් පැමිණවීම හෙවත්-දුක්දීම විහිංසා නමැයි කිහි.

14.(ක) සා, ඒ විහිංසානොමේ; විහෙයනලකිණ්ණා, පරසත්තවයන්ට හිංසාකිරීම ලක්‍ෂණකොට ඇත්තියැ; වා, නොහොත්; කරුණාපටි පකිලකිණ්ණා, කරුණාවට ප්‍රතිපක්‍ෂවූ ලක්‍ෂණ ඇත්තියැ; පර සත්තානෙ, මෙරමාගේ සිත්සත්තන්හි; උබ්බගජ්ඣනරසා, තැනිගැනුම් දනවනකිස ඇත්තියැ; වා, නොහොත්; සකසත්තානෙ, තමා සිත් සත්තන්හි; කරුණාවිචංසනරසා, අනුකම්පාව නස්නා කිස ඇත්තියැ; දුක්ඛායනපච්චපඨානා, දුකට කරුණුවැ එලඹ සිටින්නියැ X; නොහොත්-දුඃඛවෙදනාවගේ දූතවීමමැ එලකොට ඇත්තියැ Y පටිස පදඨානා, ප්‍රතිසය ආසන්න කාරණකොට ඇත්තියැ; ඉති, මෙසේ; වෙදිතබ්බා, දතයුත්තියැ; ලොභා, ලොභයකෙරෙන්; නික්කන්තතතා, නික්මගිය බැවින්; අලොභො, අලොභයතෙමැ; නෙකබ්බමං, නෙෂ් ක්‍රමයයි; චූච්චති, කියනුලැබේ; නිවරණෙහි, නිවරණයන් කෙරෙන්; නික්කන්තතතා, නික්මගිය බැවින්; පඨමජ්ඣානං, ප්‍රථමධ්‍යානය; (නෙකබ්බමං චූච්චති) නෙෂ්ක්‍රමයයි කියනුලැබේ; සබ්බාකුසලෙහි, සියලු අකුසල්ලු කෙරෙන්; නික්කන්තතතා, නික්මගිය බැවින්; සබ්බ කුසලං, සියලු කුසලය; (නෙකබ්බමං චූච්චති) නෙෂ්ක්‍රමයයි කියනු

ලැබේ; නෙකකම්මපටිසංයුතතා, නෙකේක්කමය හා යුක්තවූ; ධාතු, ධාතුවනාමෝ; නෙකකම්මධාතු, නෙකේක්කමයධාතුවනම; එතං, මේ නෙකකම්මපටිසංයුතතාධාතු නෙකකම්මධාතු යන වචනය; නෙකකම්ම විතකකස්ස, නෙකේක්කමය විතකීයාගේ; නාමං, නමයි; නෙකකම්ම මෙව, නෙකේක්කමයමැ; ධාතු, ධාතුවූවා; නෙකකම්මධාතු, නෙකේක්කමය ධාතුවනම; එතං, මේ නෙකකම්මමෙවධාතු නෙකකම්මධාතු යන වචනය; සබ්බස්සාපිකුසලස්ස, සියලුම (අනවද්‍ය සවහාවූ) කුසලයාගේ; නාමං, නමයි; අබ්‍යාපාදපටිසංයුතතා, අව්‍යාපාද සංඛ්‍යාතවූ අවේෂය හා යුක්තවූ; ධාතු, ධාතුවනාමෝ; අබ්‍යාපාදධාතු, අව්‍යාපාදධාතුවනම; එතං, මේ අබ්‍යාපාද පටිසංයුතතාධාතු අබ්‍යාපාදධාතු යන වචනය; අබ්‍යාපාදවිතකකස්ස, අව්‍යාපාද විතකීයාගේ; නාමං, නමයි; අබ්‍යාපාදෙයෙව, අව්‍යාපාද සංඛ්‍යාතවූ අවේෂයමැ; ධාතු, ධාතුවූවා; අබ්‍යාපාදධාතු, අව්‍යාපාදධාතුවනම; එතං, මේ අබ්‍යාපාදෙයෙව ධාතු අබ්‍යාපාද ධාතු යන වචනය; මෙතතාය, මෙත්‍රියගේ; නාමං, නමයි; අවිභිංසාපටිසංයුතතා, අවිභිංසා සංඛ්‍යාත කරුණාව හා යුක්තවූ; ධාතු, ධාතුවනාමෝ; අවිභිංසාධාතු, අවිභිංසාධාතුවනම; එතං, මේ අවිභිංසා පටිසංයුතතා ධාතු අවිභිංසාධාතු යන වචනය; අවිභිංසා විතකකස්ස, අවිභිංසාවිතකීයාගේ; නාමං, නමයි; අවිභිංසායෙව, අවිභිංසා සංඛ්‍යාතවූ කරුණාවමැ; ධාතු, ධාතුවූවා; අවිභිංසාධාතු, අවිභිංසාධාතුවනම; එතං, මේ අවිභිංසායෙව ධාතු අවිභිංසාධාතු යන වචනය; කරුණාය, කරුණාවගේ; නාමං, නමයි;

15

ඉද්දති නමෙවස්සං දස්සෙත්තුං නස්ස කතමා කාමධාතූති පද භාජනං ආරබ්ධං, නස්ස පටිසංයුතතාති සමපයොගවසෙන පටිසංයුතතා, නකෙකා විතකෙකාති ආදිති චුත්තස්සානෙව, විහෙසෙතිති බාබෙති දුක්ඛාසෙති, හෙය්නාති පාණිප්පහාගදිති බාබනා දුක්ඛප්පාදනා, බලවහෙය්නා විහෙය්නා, ගිංසනති එනායාති ගිංසනා, බලවගිංසනා විගිංසනා, ගෙසනාති සවටනා, විගෙසනාති බලවසවටනා, සබ්බස්ස වා උපසංගෙහන පදං වසික්ඛිතං, උපහනනති එනෙනාති උපසානො, පරෙසං උපසානො පරුපසානො, මෙතනා යනති එනායාති මෙනති, මෙනනායනාකාගෙ මෙනනායනා, මෙනනාය අසිනස්ස මෙනනාසමඛිතො භාවො මෙනනාසිනතනං, බ්‍යාපාදෙන විමුත්තස්ස වෙනසො විමුත්ති වෙනොවිමුත්ති, එස්සව සුපිමෙගි තිති උපචාරස්සතනාපි අප්පණාප්පනනාපි මෙනනා කපිනා, සවජ්මෙන අප්පණාප්පනනාව, කරුණායනති එනායාති කරුණා, කරුණායනාකාගෙ කරුණායනා, කරුණාය අසිනස්ස කරුණා සමඛිතො භාවො කරුණාසිනතනං, විගිංසාය විමුත්තස්ස වෙනසො විමුත්ති වෙනොවිමුත්ති, ඉධාපි සුපිමනසෙනෙව උපචාරප්පණාගෙදො වෙදිනබ්බො, උපසස්සාපිව පටිසොසානපදෙ මෙනනා කරුණාති වෙනොවිමුත්ති විසෙසනස්සං චුත්තං, එස්සව

කාමවිනිකේතො සතෙනසුපි උප්පජ්ජති සබ්බාරොසුපි, උභයස්ස උප්පතෙනාපි කම්මපථහෙදොව, බ්‍යාපාදො පන සතෙනසු උප්පතෙනා සෙව කම්මපථ. ගිඤ්ඤිත ඉතරො, විහිංසායපි එසෙවනසො, එත්ථ උච්චා කථා සබ්බසබ්බාගිකාවෙව අසමගිනනාව, කාමබාතුගහන ණෙනගි බ්‍යාපාදවිහිංසාබාතුසොපි ගහිනා, කාමබාතුසාසෙව පන, ගිහජිඤා ගිහජිඤා වෙපි එනා දැසිනාති අසං නාවෙත්ථ සබ්බ සබ්බාගිකකථා, එපෙඤා පන බ්‍යාපාදවිහිංසාබාතුසො සෙසා සබ්බාපි කාමබාතුඑවාති අසං අසමිතිනකථානාම, නෙකබ්බම බාතුගහනණෙනාපි අබ්‍යාපාද අවිහිංසාබාතුසො ගහිනාසෙව, නෙකබ්බමබාතුනො පන ගිහජිඤා ගිහජිඤා නදුහස්මි දසසි නනති අසමෙත්ථාපි සබ්බසබ්බාගිකකථා, එපෙඤා අබ්‍යාපාද අවිහිංසාබාතුසො අවසෙසා නෙකබ්බමබාතුති අසං අසමිතින කථානාම, ඉමාගිච ජගි බාතුගි පරිගහගිනාති අසාරසබාතුසො පරිගහගිනාව හොනති, සබ්බාපි ගිනා කාමබාතුනොව ගිහජිඤා ගිහජිඤා ලබ්භාපෙනබ්බා අසාරසබාතුසොව හොනතිති තිණණං ජක්ඛානං. චසෙන අසාරසහොනති. එවංපන අගහභෙඤා එකෙ කසම්මං ජක්ඛෙත චුත්තනසෙන අසාරස අසාරස කඤා සබ්බාගිපි නාති අසාරසකාගි එකජක්ඛං අගිසබ්බිපිඤා අසාරසෙව හොනතිති වෙදිනබ්බො, ඉති ඉමසම්මං සුත්තනනනාජනිසෙ සොලසබාතුසො කාමාවචරං, වෙ නෙභුමිකාති එවමෙත්ථ සමමසනවාරොව කපිනොති වෙදිනබ්බො. සුත්තනනනාජනිසං.

15.(ක) ඉදති, ප්‍රාජානාසරයෙහි; තමෙවඅත්ථං, ඒ කාමප්‍රතිසංයුක්ත බාඤාදි අථීයමැ; දසෙසතුං, දක්ඛන්ට; තත්ථකතමාකාමබාතුති, තත්ථ කතමා කාමබාතුයන; පදහාජනං, පදහාජනය; හෙවත්-පදවිහාගයැ; ආරම්භං, ආරම්භයැ; හෙවත්-පටන්ගත්සේක; තත්ථ, ඒ පදහාජන යෙහි; නොහොත්-එ පදයන් අතුරෙහි; පටිසංයුතෙනාති, පටිසංයුතෙනා යනු; සමපයොගවසෙන, එකොත්පාදදි චතුර්විධ සමප්‍රයොග ලක්ෂණ වශයෙන්; පටිසංයුතෙනා, යුක්තයැ; නොහොත්-පටිසංයුතෙනාති (පදසංයුතෙනා), පටිසංයුතෙනායන පදයාගේ; සමපයොගවසෙන පටිසංයුතෙනා, (ඉති අත්ථො වෙදිනබ්බො) සමපයොගවසෙන පටිසංයුතෙනා යන මේ අථීයැ දතයුත්තේය;

* ආලම්බන වශයෙන් සහජන වශයෙන්සි ක්‍රියාව වෙසෙසනු ලැබියහැකි බැවින් “සමපයොගවසෙන යනු මෙහි ක්‍රියාවිශේෂණ නමැයි දතයුතු.

15.(කා) තකෙකාවිතකෙකාතිආදීති, තකෙකා විතකෙකා යනාදිවූ පදයෝ; චුත්තත්ථානෙව, කියනලද අථී ඇත්තාහුමැයි; විහෙසෙතිති, විහෙසෙතියනු; බාධෙති, පෙළෙයි; දුක්ඛාපෙති, වෙහෙසට පමුණුවෙයි; හෙයනාති, හෙයනායනු; පාණිප්පහාරාදිති, අතුල්පහර ගැසීම ආදී යෙන්; බාධනා, පෙළීමයැ; දුක්ඛප්පාදනා, වෙහෙසට පැමිණවීමයැ;

(බාධෙතිදුක්ඛාපෙති යනුද බාධනා දුක්ඛාපනා යනුද පඤ්ඤාය ශබ්දයෝයි.) බලවහෙයනා, බලවන්වූ පිඩාවට පැමිණවීම; විහෙයනා, විහෙයනානම; එතාය, මේ ධර්මිකතිය කරණකොටගෙන; (සත්තා, සත්තයෝ; පරසත්තෙ, අන්‍යසත්තයන්ට) නිංසනති, නිංසාකෙරෙද්ද; ඉති, එහෙයින්; (සාධමමඡනි, එ වෙළ සංකිංසාන ධර්මිකතී තෙමෝ;) නිංසනා, නිංසනානම; බලවනිංසනා, බලවන්වූ සත්තනිංසාතොමෝ; විනිංසනා, විනිංසනානම; රෙසනානි, රෙසනායනු; ඝට්ඨනා, අරමුණෙහි ගැටීමය; විරෙසනානි, විරෙසනායනු; බලවඝට්ඨනා, අරමුණෙහි බලවන්වූ ගැටීමය; වා, නොහොත්; සබ්බත්ථ, විහෙයනා විනිංසනා විරෙසනා යන සියලු පදයන්හි; උපසංගෙන, උපසංගීයා කරණකොටගෙන; පදං, හෙයනාදීවූ පදසමූහය; වසිතිනං, වසිතලදය; එතෙන, මේ වෙළය කරණකොටගෙන; (සත්තා, සත්තයෝ; පරසත්තෙ, අන්‍යසත්තයන්;ට) උපහනනති, ඝාතනය කෙරෙද්ද; ඉති, එහෙයින්; (සොදෙසො, එ වෙළයතෙමේ;ට) උපසානො, උපසානනම; පරෙසං, මෙරමා; හෙවත්-අන්සතුන්; උපසානො, ඝාතනංට හෙතු වූ වෙළයතෙම; පරුපසානො, පරුපසානනම; එතාය, මේ ධර්මිකතිය කරණකොට ගෙන; (සත්තා, සත්තයෝ; පරසත්තෙ, අන්‍යසත්තයන්;ට) මෙත්තායනති, ප්‍රියකෙරෙද්ද; ඉති, එහෙයින්; (සා, එ ධර්මිකතීතොමෝ;ට) මෙත්තී, අවෙළ සංකිංසාන වූ මෙත්‍රිනම; මෙත්තායනාකාරො, සෙතභ සංභාවයතෙම; මෙත්තායනා, මෙත්තායනානම; මෙත්තායඅයිතස්ස, සිසේසි; මෙත්තාසමබ්බිනො, මෙත්‍රියෙන් සමත් විතවූ පුද්ගලයාගේ; භාවො, සංභාවයතෙම; මෙත්තාසිතත්තං, මෙත්තාසිතත්තනම; හෙවත්-මෙත්‍රියෙන් යුත්බවනම; බ්‍යාපාදෙන, වෙළයකෙරෙත්; විමුත්තස්ස, විමුත්තවූ; වෙනසො, විත්තයාගේ; විමුත්ති, විමුත්තිතොමෝ; වෙනොවිමුත්ති, වෙනොවිමුත්තිනම; එත්ථව, මේ මෙත්ති යනාදී පදයන් අතුරෙන්;(වශබ්ද වාක්‍යාරම්භ ඥාතකායි.) පුරිමෙති, පලමුව; තිති, මෙත්ති මෙත්තායනා මෙත්තාසිතත්තං යන තුන් පදයන් කරණකොටගෙන; උපවාරපත්තාපි, උපවාරයට පැමිණියාවූද; අප්පණ්ණාපත්තාපි, අපිණ්ණවට පැමිණියාවූද; මෙත්තා, මෙත්‍රිතොමෝ; කපිතා, වදරනලදය; පච්ඡමෙන, පැසුවූ වෙනොවිමුත්ති යන පදයෙන්; අප්පණ්ණාපත්තාව, අපිණ්ණප්‍රාප්තවූ මෙත්‍රිතොමෝමැ වදරනලදය; එතාය, මේ ධර්මිකතිය කරණකොටගෙන; (සත්තා, සත්තයෝ;ට) කරුණායනති, කරුණාකෙරෙත්; ඉති, එහෙයින්; (සා, එ ධර්මිකතීතොමෝ;ට) කරුණා, කරුණානම; කරුණායනාකාරො, කරුණා සංභාවයතෙම; කරුණායනා; කරුණායනානම; කරුණායඅයිතස්ස, සිසේසි; කරුණාසමබ්බිනො, කරුණා වෙන් සමන්විතවූ පුද්ගලයාගේ; භාවො, සංභාවය තෙම; කරුණාසිතත්තං, කරුණාසිතත්තනම; හෙවත්-කරුණාවෙන් යුත්බවනම; විනිංසාය, සත්තනිංසාව කෙරෙත්; විමුත්තස්ස, විමුත්තවූ; වෙනසො, විත්තයාගේ; විමුත්ති, විමුත්තිතොමෝ; වෙනොවිමුත්ති, වෙනො

විමුක්තිනම; ඉධාපි, මේ අවිහිංසාධාතු නිදේශයෙහිද; පුරිමන යෙනෙව, පළමු කී නයින්ම; උපචාරඅප්පණාහෙදෙ, කරුණාවගේ උපචාරපීණාහෙදයතෙම; වෙදිනබ්බො, දතයුතු; උභයත්ථාපිව, අව්‍යාපාදධාතු අවිහිංසාධාතු යන උභයනිදේශයන්හිද; (වචාක්‍යාරථොයෙහිය.) පරියොසානපදෙ, අවසන්වූ පෙදෙහි; මේතනාකරුණාති, මෙතනා කරුණා යන පදවය; වෙතොවිමුත්තිවිසෙසනත්ථං, වෙතොවිමුත්ති යන පදවය වෙසෙසනු පිණිස; (භගවතා, භාග්‍ය වතුන් වහන්සේ විසින්, 0) වුත්තං, වදාළසේක; එත්ථ, මේ කාමවිතකීදි ධර්මයන් අතුරෙන්; (වශබ්දවාක්‍යාරථො ද්‍රෝණකාසි.) කාමවිතකෙකා, කාමවිතකීයතෙමේ; සත්තෙසුපි, සත්‍යයන් විෂයෙහිද; සඤ්ඤාපි, සංසකාරයන් විෂයෙහිද; උප්පජ්ජති, උපදනේසි;

* (මෙහි “සඤ්ඤාපි” යන්නෙන් මල්ගෙත්තම් කරන්නවුන් විසින් ගෙනු සිත්තරුන් විසින් සිතූයම්කලාවූ වසිසකින් විසින් තැනු සත්‍රි පුරුෂ රූපාදි විෂයෙහි පැවැති කාමනිශ්‍රිත විතකීය දැක්වේ. 8)

16.(ක) උභයත්ථ, සමසංසකාරයන් විෂයෙහි; උප්පනොපි, උපත් කාමවිතකීය තෙමේද; කමමපථහෙදෙව, කමීපථ භාවයෙන් විශෙෂ මැසි; බ්‍යාපාදෙපන, ව්‍යාපාදයතෙමේ වනාහි; සත්තෙසු, සත්‍යයන් විෂයෙහි; උප්පනොයෙව, උපන්නේම; කමමපථං, කමීපථය; භිඤ්ඤාති, වෙනස්කරෙයි; (කමීපථ විශෙෂයට පැමිණෙයි යුසේයි.) ඉතරො, සංසකාරයන් විෂයෙහි උපත් ව්‍යාපාදය තෙමේ; න, කමීපථය වෙනස් නොකෙරෙයි; (කමීපථභාවයට නොයායුසේයි) විහිංසායපි, විහිංසාවෙහිද; එසෙවනයො, මෙකී නයබද නය ඇත්තේය; එත්ථව, (වචාක්‍යාරථොයෙහිය.) මේ කාමධාතූදිවූ විවිධත්‍රිකයන්හි; සඤ්ඤාසඤ්ඤාතිකාවෙව, සමීසඤ්ඤාතිකාවූද; අසමභිනානාව, අසමභිග්‍රවූද හෙවත්-අසඤ්ඤාවූද; කථානොමෝ; විවිධා, විප්‍රකාරවන්තිය;

* සමයන් විෂයෙහිද සංසකාරයන් විෂයෙහිද යන දෙකන්හි උපන්නාවූ නොහොත්-ආලම්බනයාගේ සන්ධාකාර සංසකාරකාර සඤ්ඤාන උභයාකාර ග්‍රහණ වශයෙන් උපන්නාවූ කාමවිතකීය තෙමේ අභිද්ධාව හා එක්වීම හෙතුකොටගෙන කමීපථය දනවන හෙයින්ද කමීපථය නසන හෙයින්ද කමීපථ භාවයෙන් වෙනස්මයයි කිහි. එහෙයින් උභයත්ථ උප්පනොපි අභිඤ්ඤාසංයොගෙන කමමපථ ජනනතො කමමපථ භිඤ්ඤානතො කාමවිතකෙකා කමමපථ හෙදෙතිවුත්තො යි සූත්‍ර. (මු: ටී:) මේ පාඨයෙහි කමමපථ ජනනතො, යන්නෙන් හෙද ශබ්දයාගේ විශෙෂාච්ඡිත්ත කමමපථ භිඤ්ඤානතො යන්නෙන් විනාශාච්ඡිත්ත හභවා. එහෙයින් කිහි. කමමපථවිසෙසො කමමපථවිනාසකොව කමමපථහෙදෙති දස්සන්තං අභිඤ්ඤා සමපයොගෙනාති ආදිවුත්තං යි (අ: ටී:) තට්ඨිකාපාඨයාගේ අපීයමැ සිත්ති ලා මධ්‍රවිකාවායායෝ කිහි. කමමපථජනනතොති එතෙන හෙද සද්දස්ස විසෙසත්ථං දීපෙති කමමපථ භිඤ්ඤානතොති විනාසනත්ථං යි.

“ව්‍යාපාදෙ” යන වචනයෙන් ව්‍යාපාදධාතු පයඝීපනනු ව්‍යාපාද විනක්‍රීයද “විහිංසා” යන වචනයෙන් විහිංසාධාතු පයඝීපනනු විහිංසාවිනක්‍රීයද දක්වා, විහිංසාධාතුවෙහිත් ව්‍යාපාද වශයෙන්ද ප්‍රාණ ඝාත අදන්තාදාන මාමාවාද පෛශුන්‍ය පරුෂවචන සමථප්‍රලාපයන්ගේ වශයෙන්ද යථාසමභවයෙන් කමීපථ හෙදය දනුනු. මෙදකින මුඛිංසාධාතුයාව ව්‍යාපාදවසෙක යථාසමභවං පාණාතිපාකාදිවසෙක ව කමමපථහෙදෙ යොජෙතබ්බො යි (මු: පි:)

15.(ක) හි, විසාරකෙරෙමි; කාමධාතුග්‍රහණෙන, කාමධාතුවගේ ගැනීමෙන්; ව්‍යාපාදවිහිංසාධාතුයොපි, ව්‍යාපාදධාතු විහිංසාධාතු දෙදෙනද; ගතිතා, ගන්නාලදයහ; කාමධාතුයායෙවපන, කාමධාතුව කෙරෙත්ම වනාහි; නිහරිකානිහරිකා, උපුටුපුටා; වෙපි, විප්‍රකාර වූද; එතා, මේ ව්‍යාපාදධාතු විහිංසාධාතුනුනුමු; දසසිතා, දක්වන ලදයහ; (ඉතිශබ්ද සමාපතියෙහිය.) අයං, මෙකියනලද්දවූ කථා තොමෝ; එත්ථ, මෙ කාමධාතාදි ත්‍රිකයෙහි; නොහොත්-මේ උභය කථාවන් අතුරෙන්; තාව, පළමුවූ; සබ්බසම්මානිකකථා, සමීපභූතානික කථාතොමෝයි; ව්‍යාපාදවිහිංසාධාතුයොපන, ව්‍යාපාදධාතු විහිංසාධාතූන් වනාහි; යපෙකා, තිබියදී; සෙසා, තදවශෙෂවූ; සබ්බාපි, සියලුම ධාතුනු; කාමධාතුයෙවාති, කාමධාතුවමැයි; (ඉති ශබ්ද සමාපතියෙහිය.) අයං, මෙකියනලද කථාතොමෝ; අසමනිනන කථානාම, අසමමිශ්‍රවූ කථානම්වේ; හෙවත්-අසමකරවූ කථානම්වේ; නෙකමමධාතුග්‍රහණෙනාපි, නෛෂ්ක්‍රමය ධාතුනුගේ ගැනීමෙන්ද; අව්‍යාපාදඅවිහිංසාධාතුයො, අව්‍යාපාදධාතු අවිහිංසාධාතුනු; ගතිතා යෙව, ගන්නාලද්දනුමය; නෙකමමධාතුතොපන, නෛෂ්ක්‍රමයධාතුව කෙරෙත් වනාහි; නිහරිකා නිහරිකා, උපුටුපුටා; තදුභයමපි, ඒ අව්‍යාපාද අවිහිංසා ධාතුවයද; දසසිතංඉති, දක්වනලදය; (ඉතිශබ්ද සමාපතියෙහිය.) අයමපි, මෙකියනලද්දවූ කථාතොමෝද; එත්ථ, නෙකමමධාතු යනාදිවූ ත්‍රිකයෙහි; සබ්බසම්මානිකකථා, සමීපභූතානික කථාතොමෝයි; අව්‍යාපාදඅවිහිංසාධාතුයො, අව්‍යාපාදධාතු අවිහිංසා ධාතූන්; යපෙකා, තිබියදී; අවසෙසා, තදවශෙෂවූ ධාතුනු; නෙකමම ධාතුහි, නෛෂ්ක්‍රමයධාතූනම; (ඉතිසමාපතියෙහිය.) අයං මෙකියන ලද කථාතොමෝ; අසමනිනනකථානාම, අසමමිශ්‍රවූ කථා නම් වේ; හෙවත්-අසමකරවූ කථා නම් වේ.

* මෙහි සමීපභූතානික කථා යන්නෙන් කුමක් හඟවාද යත්? සියලුම කාමාවචර ධර්මයන් සමුහහකොට ඇත්තාවූ කාමධාතුව කෙරෙත් ව්‍යාපාදධාතු විහිංසාධාතූන් දෙදෙනා උපුටා කීමද සියලුම කුශලධර්මයන් සමුහහකොට ඇත්තාවූ නෛෂ්ක්‍රමයධාතුව කෙරෙත්; අව්‍යාපාදධාතු අවිහිංසාධාතූන් දෙදෙනා උපුටා දැක්වීමද සමීපභූතානික කථායයි හඟවා. එහෙයින් කිහිප සබ්බකාමාවචර සබ්බකුසලසම්මාන කෙහි ඉතරෙ වෙවෙසම්මහෙකා කථනං සබ්බසම්මානිකකථා යි

(මු:වි:) තවද “එත්ථ සබ්බසංඛාරානිකකථා, එත්ථාපි සබ්බසංඛාරානිකකථා” යන පාඨවශෙනි පැහැණන “එත්ථ” යන පදයාගේ අර්ථය “මේ අවිකයෙහි” යි කියනු ලබන කල්හි කාමධාතු යන්නෙන් කාමාවචර ධර්මයන්ගේද නෛෂ්ට්‍රමය ධාතූන්ගේද ප්‍රසංගය වන්නේය. මෙද සුත්‍ර “එත්ථානිපන එතස්මිං ඡකෙකති චුච්චමානෙ කාමධාතුවචනෙන කාමාවචරතං නෙකධම්මධාතූආදීනස්සදි ගහණං ආපජ්ජති” යි. මේ පාඨය ඇරඹීම යම්හෙයකින් කාමධාතූදී සංකෙලය ධර්මයන්ගේ හා නෛෂ්ට්‍රමය ධාතූදී ව්‍යවදාන ධර්මයන්ගේ සංකරවීමත් අනිෂ්ටාච නොපැමිණවීමත් දැක්වීමෙන් පළමු කී අර්ථය ව්‍යතිරේකමුඛයෙන් සම්පාදනය කෙරේද එහෙයින. මෙද කිහිප එත්ථානිපනානි ආදීනා සංකිලෙසවොදානාං සංකරභාවස්ස අනිභානාපජ්ජනස්ස ච දස්සනෙන පුරිමංයෙව අත්ථං ව්‍යතිරේකමුඛෙන සම්පාදෙති” යි. (අ: ව්:)

16.(කු) පරිගහනිතානි, පරිගාහිතවු; හෙවත්-පිරිසිඳ දත්තාලද්දවු; (පෙළෙහි ස්වරූප වශයෙන් වදාලාවුම); ඉමානිවඡ්ඡිධාතූහි, මේ අවිච්චිධාතූ ධාතූන් කරණකොටගෙන; අභාරසධාතූයො, අවලොස් ධාතූහු; පරිගහනිතාව, පිරිසිඳ දත්තාලද්දවුම; හොනති, වෙත්; හි, ඒ කීම සැබව; තාසබ්බාපි, ඒ සියලුම ධාතූහු; (අවලොස් ධාතූහු යුක්තියි.) කාමධාතූතොව, කාමධාතුව කෙරෙන්නම; නිහරිතො නිහරිතො, උපුට උපුටා දැක්වීමෙන්; ලබ්භාපෙතබ්බා, ලැබවියයුත්තාහු; හෙවත්-ලැබගතයුත්තාහු; අභාරසධාතූයොව, ධාතූහු අවලොස්කන් වුම; හොනති, වෙත්; ඉති, මෙසේ; තිණ්ණංඡකානංවසෙන, ත්‍රිවිධවූ අවිකයන්ගේ වශයෙන්; අභාරස, අවලොස් දෙනෙක්; හොනති, වෙත්; එවංපන, මෙපරිද්දෙන්; හෙවත්-මේ ත්‍රිවිධඅවික න්ගේ වශයෙන්; අග්ගහෙතො, ධාතූන් නොගෙන; එකෙකස්මිංඡකෙක, එක් එක් අවිකයෙක්හි; චුත්තනයෙන, කී තයින්; අභාරසඅභාරස, අවලොස් අවලොස් කෙනෙකුත්; කතො, කොට; තානිසබ්බානිපිඅභාරසකානි, ඒ සියලුම අවධාදකයන්; එකජ්ඣං, එකරැය වශයෙන්; නොහොත්-එක් කොටසක්කොට; අභිසංඛිපිතො, පුඤ්ඤකොට; අභාරසඑව, අවලොස් දෙනෙක්ම; හොනති, වෙත්යයි; වෙදිතබ්බා, දතයුත්තාහු; ඉති, මෙසේ; ඉමස්මිංසුත්තනනභාජනියෙ, මේ සුත්තනනභාජනියෙහි; සොලසධාතූයො, ධාතූහු සොලසක්හු; කාමාවචරව, කාමාවචරයෝමැයි; වෙ, ධාතූහු දෙදෙනෙක්; තෙහුමිකා, ත්‍රෛහුමිකයහ; ඉතිඑවං, යථොක්ත තයින්; එත්ථ, මේ සුත්තනනභාජනියෙහි; සම්මසනවාදෙව, සම්මයීන ඥානයාගේ පැවැත්මට ගොවරවූ ත්‍රෛහුමික ධර්මයම; කපිතොති, වදාළසේකැයි; වෙදිතබ්බා, දතයුත්තෝය.

සුත්තනනභාජනියං, සුත්තනනභාජනියයැ නිමි.

* මුළු වර්ග එකතුවාගේ කිංවර්ගී සම්මසනං සම්මසනස්ස වාගේ සම්මසනවාගේ තෙතුමිකධම්මාන මෙනමබ්බවනං යනු විකාශි.

සුත්‍රානන්තරාජනියස්ස නිමි.

16

අභිධම්මභාජනියෙ සරුපෙනෙව සබ්බාපි ධාතුසො දස්සන්තො අභාරසධාතුසො චක්ඛුධාතු රූපධාතූනි ආදිමාන, නස්ම උදෙස වාගේ නාව,

අස්මන්තො ලක්ඛණාදිතො කම නාවන් සබ්බන්තො,
පච්චසා අථ දඤ්ඤා චෙදිනබ්බො විනිච්ඡසො.

නස්ම අස්මන්තානි චක්ඛනිනි චක්ඛු, රූපසතිනි රූපං, චක්ඛුස්ස විඤ්ඤාණං. චක්ඛුවිඤ්ඤාණානි එවමාදිතා නාව නස්මන් චක්ඛාදිතං. විසෙසස්මන්තො චෙදිනබ්බො විනිච්ඡසො, අවිසෙසන්තොපන විදහති බියතෙ විධානං. විබියතෙ එතාස එස්ම වා බියතීතිධාතු, ලොකිසාහි ධාතුසො කාරණභාවෙන චචස්මිනා හුට්වා සුවණණ රජනාදිධාතුසො විස සුවණණරජනාදිං අනෙකස්සකාරං සංසාර දුක්ඛං. විදහනති, භාරණාගේති භාග්විස සන්තෙති බියතෙන ධාරී සනතිති අස්මා, දුක්ඛවිධානමනමෙව චෙතා අවසවනනනතො, එතානිව කාරණභූතාහි සංසාරදුක්ඛං සන්තෙති අනුචිබ්බසති, තථා විභිතඤ්ඤවං. එතාස්මච බියති ධම්මසතිති අස්මා, ඉති චක්ඛාදිසු එකෙකො ධම්මො සථාසම්මචං. විදහති බියතෙති ආදි අස්මචස්මන් ධාතූනි වුවවති, අපිච සථා නිස්සානං. අනතා නාම සභාවන්තො නස්මි න එවමෙනා එතාපන අත්තන්තො සභාව. ධාරෙතීති ධාතුසො, සථාව ලොකෙ විචිත්තා හරිතාලමනොසිලාදසො සෙලාව සවා ධාතුසොති වුවවනති එවමෙනාපි ධාතුසොවිස ධාතුසො, විචිත්තා හෙනා ඤ්ඤාණස්සාවසවාති, සථාවා සරිසබ්බානස්ස සමුද්‍ය සස්ස අවසවභූතෙසු රසසොණ්ණාදිසු අඤ්ඤාචඤ්ඤං විසභාගලක්ඛණ පරිච්ඡින්නෙසු ධාතුසමඤ්ඤා එවමෙනෙසුපි පඤ්ඤකම්මසබ්බානස්ස අත්තභාවස්ස අවසවෙසු ධාතුසමඤ්ඤා චෙදිනබ්බො, අඤ්ඤාචඤ්ඤා විසභාගලක්ඛණපරිච්ඡින්නාහෙනෙ චක්ඛාදසොති, අපිච ධාතූනි නිජජීවමත්තස්සනං අබ්බවනං, තථාහි හගවා ජධාතුගේ අසං භික්ඛු සුරිසොති ආදිසු ජීවසඤ්ඤාසමුගහන්තං. ධාතුදෙසනං අකා සිති, තස්මා සථාවුත්තෙතන්තො චක්ඛුච නං. ධාතුවානි චක්ඛුධාතු මුලපෙ මනොවිඤ්ඤාණස්ම ච. ධාතුවානි මනොවිඤ්ඤාණ ධාතූනි එවං නාවෙස්ම අස්මන්තො විඤ්ඤානබ්බො විනිච්ඡසො.

16.(ක) අභිධම්මභාජනියෙ, අභිධම්මභාජනියෙහි; සරුපෙනෙව, සාරූප වශයෙන්ම; සබ්බාපි ධාතුසො, සියලුම ධාතූන්; දස්සන්තො, දක්වා වදාරන්නාවූ (හගවා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ; ට) අභාරස

බාහුයො චක්ඛුධාතු රූපධාතුනි ආදිං, අසාරස්පෙරූපධාතු යනාදිය; ආහ, වදුළුසේක; තත්ථ, ඒ උදෙසාදි වාරයන් අතුරෙහි; උදෙස වාමර, උදෙසවාරයෙහි; තාව, පළමුකොට;

අත්තො, වචනාම් වශයෙන්ද; ලක්ඛණාදිතො, ලක්ෂණාදි වශයෙන්ද; කමතාවඤ්ඤානොකම, ක්‍රමවශයෙන්ද; තාවත්ත, තාවත් පරිමාණ වශයෙන්ද; සංඛ්‍යාතො, සංඛ්‍යා වශයෙන්ද; අථ, නොහොත්; පච්චයා, ප්‍රත්‍යය වශයෙන්ද; දඨබ්බා, දුෂ්ටව්‍යවශයෙන්ද; විනිවජ්ජයො, විනිශ්චයනෙමේ; වෙදිතබ්බො, දතයුත්තේය.

තත්ථ, ඒ අත්තො යනාදි පදයන්හි; අත්තොති, අම්බවශයෙන් විනිශ්චය දතයුත්තේය යනු; (යංපසාදරූපං, යම් ප්‍රසාදරූපයෙක්;) වක්ඛති, රූපය ආස්වාදය කරන්නාක්මෙන් වේද; ඉති, එහෙයින්; (තංපසාදරූපං, ඒ ප්‍රසාදරූපයෙනමේ;) වක්ඛු, වක්ඛස්සත්තම; (යං ආලම්බනරූපං, යම් ආලම්බන රූපයෙක්; හදයඛනහාවං, ලෙහි වන්බව;) රූපයති, ප්‍රකාශකෙරේද; ඉති, එහෙයින්; (තංආලම්බන රූපං, ඒ ආලම්බන රූපය නෙමේ;) රූපං, රූපතම; වක්ඛුස්ස, වක්ඛුස්සගේ; විඤ්ඤණං, විඤ්ඤයනෙමේ; වක්ඛුවිඤ්ඤණං, වක්ඛුවිඤ්ඤන නම; ඉතිඑවමාදිතානසෙන, යන මේ ඇ නයින්; තාව, ශ්‍රොත්‍රාදියට පළමු; වක්ඛාදිතං, වක්ඛුරාදීන්ගේ; විසෙසත්තො, විසෙසාම්බවශයෙන්; විනිවජ්ජයො, විනිශ්චයනෙමේ; වෙදිතබ්බො, දතයුත්තේය.

* “වක්ඛුස්සවිඤ්ඤණං වක්ඛුවිඤ්ඤණං” යන පාඨයෙහි “වක්ඛුස්ස” යන විශේෂ කාරණය අසාධාරණ ස්වාමිභාවයෙන් නිදර්ශනය. කවරහෙයින්? යම්හෙයකින් ඒ වක්ඛුස්සෙනමේ පුද්ගලානතරයන් පිළිබඳව අසාධාරණවේද නිලාදිවූ සථි රූපාලම්බනයන් පිළිබඳව අසාධාරණ වේද එහෙයින්. කියේ මැනෝ වක්ඛුස්සාති විසෙස කාරණං අසාධාරණස්වාමිභාවෙන නිද්දිඨං තඤ්ඤිපුග්ගලනතර සාධාරණං නිලාදිසබ්බරූපාසාධාරණඤ්ඤාසි. (මු: ටි:) මෙහි “වක්ඛුස්ස” යන විශේෂ ශබ්දයෙන්ම ආවේණිකවූ අම්බ ඇත්තේද අනිශ්චාම්බ ඇත්තේද තද්වහාමීය දක්වනු පිණිස යථාක්‍රමයෙන් “පුග්ගලනතර සාධාරණං නිලාදි සබ්බරූපාසාධාරණං” යි උක්තය. හෙරිසද්දෙ යවබ්බුරෙ” යනාදි තන්ති මෙන් මෙහි අසාධාරණ කාරණයෙනුද නිදේශය දතයුතු. “අනිතානාගත පච්චුප්පනානං” යනාදි තන්ති මෙන් අනිශ්චය කාරණයෙනුද මෙහි නිදේශය දතයුතුයි. කියේ මැනෝ ආවේණිකත්වා අනිසයත්වා විසෙසසද්දෙහොතිති තද්වහං දස්සෙත්තුං පුග්ගලනතරසාධාරණං නිලාදිසබ්බරූපාසාධාරණඤ්ඤාතිවුත්තං අසාධාරණ කාරණෙනාපිති නිදෙසොහොතිති යථා හෙරිසද්දෙ යවබ්බුරෙති අනිසය කාරණෙනාපි යථා අනිතානාගත පච්චුප්පනානං කම්මසමාදානං ධාතසොහෙතුසො විපාකං යථාභූතං පජ්ජනාසි. (අ: ටි:) යථොක්ත මූලටිකාවාය්‍යී මතය අන් පරිද්දෙකින් ව්‍යකතිකාරණය සදහා මූලටිකාවාය්‍යියෝ යම්

හෙයකින් රූපයතෙමේ අන්‍යපුද්ගලයන්ගේ වක්‍ෂුර්විඥනයට සාධාරණවේද වක්‍ෂුස එසේ සාධාරණ නොවේද එහෙයින් පුද්ගලානතරයන්ගේ ඇස විඥනයට අසාධාරණවේනුයි. “පුග්ගලානතර සාධාරණං” සිද්ධරූපය වනාහි නිලාදිවු සම්මරූපාලමිතයන් අරමුණු කරන්නාවු විඥනයට සාධාරණවේද වක්‍ෂුස එසේ සාධාරණ නොවේද එහෙයින් “නිලාදිසබ්බරූපාසාධාරණං” සිද්ධ උක්තයහයි. වැණුහ, පුග්ගලානතර සාධාරණනති පුග්ගලානතරනං වක්‍ෂු විඥාණය සහ අසාධාරණං රූපඤ්ඤි අඤ්ඤාපුග්ගල වක්‍ෂු විඥාණය සාධාරණං නළුවං වක්‍ෂුති නිලාදිසබ්බරූපාසාධාරණනති නිලාදි සබ්බරූපාරමමණ විඥාණය අසාධාරණනති අනෙකු රූපංපන නිලාදි සබ්බරූපාරමමණ විඥාණය සාධාරණං නහොති.

16.(කා) අවිසේසනොපන, අවිශේෂ වශයෙන් වනාහි; හෙවත්-සාමාන්‍ය වශයෙන් වනාහි; (විනිවිජ්ජයො, විනිශ්චයතෙම; එවං, මේ මතු වක්‍ෂ්‍යමාණ නයින්; වෙදිතබ්බො, දනසුතු; යාධම්මජනි, යම් ධම්මජනියක් නොමෝ;) විදහති, මේ මේ පරිද්දෙන් තා විසින් පැවතියයුතුයයි විනිශේෂ කරණු ලබන්නාක් මෙන් සංසාර දුඃඛය උපදවාද; නොහොත්-පිළියෙල කෙරේද; ඉති, එහෙයින්; (සා, ඒ ධම්මජනි නොමෝ; ට) ධාතු, ධාතුනම; (යා, යම් ධම්මජනියක් නොමෝ; ට) ධියනෙ, සන්ධියෙන් විසින් දරණු ලැබේද; ඉති, එහෙයින්; (සා, ඒ ධම්මජනි නොමෝ; ට) ධාතු, ධාතුනම; විධානං, දුඃඛයාගේ විධානය; හෙවත්-දුකසැපයීම; ධාතු, ධාතුනම; එතාය, මේ ධම්මජනිය කරණ කොටගෙනැ; (සන්තෙති, සන්ධියෙන් විසින්; සංසාරදුක්ඛං, සසරදුක; ට) විධියනෙ, උපදවනු ලැබේද; නොහොත්-පිළියෙලකරනු ලැබේද; ඉති, එහෙයින්; (සා, ඒ ධම්මජනි නොම; ට) ධාතු, ධාතුනම; වා, නොහොත්-එකු, මේ ධම්මජනියෙහි; ධියති, (සංසාරදුඃඛය) තබනු ලැබේද; ඉති, එහෙයින්; (සා, ඒ ධම්මජනි නොමෝ; ට) ධාතු, ධාතුනම;

* මෙසේ කථිතා කම් භාව කරණාධිකරණ සාධනයන්හි “ධාතු” පදසිඛිය දක්වා විදහති යනාදි සංකෂ්පයාගේ විස්තරය පිණිස ‘ලොකියාහි’ යනාදිය යුතු.

16.(කි) හි, විස්තරකෙරෙමි; ලොකියා, ලෞකිකවු; ධාතුයො, ධාතුහු; (විදහනති යන්න හා සම්බන්ධයි.) කාරණභාවෙන, කරුණු වීම් වශයෙන්; වචනිතානුකූලා, පිරිසිදු දත්තෝවැ; සුවණ්ණරජතාදි ධාතුයො, සවණ්ණරජතාදීන්ට බිජ්භූතවු ශෛලාදි ධාතුහු; සුවණ්ණරජතාදිංචිය, සවණ්ණරජතාදිය උපදවන්නාක්නු මෙන්; අනෙකප්පකාරං, නොඑක් ප්‍රභේද ඇත්තාවු; සංසාර දුක්ඛං, සසරදුක; විදහනති, උපදවත්; නොහොත්-පිළියෙලකෙරෙත්; (මේ විදහනිති ධාතු යන්නගේ විස්තරවීයයි.) භාරගාරෙහි, බර උසුලන්නවුන් විසින්; භාරවිය, උසුලනු ලබන්නාවු බරනු මෙන්; සන්තෙති, සන්ධියෙන් විසින්; (වක්ඛාදයො, වක්‍ෂුරුදි ධාතුහු ට) ධියනෙන, සිසේසි; ධාරියනෙන,

දරණු ලැබෙත්; ඉතිඅන්තො, යන මේ අභිය වේ; (මේ ධියතෙති බාහු යන්නෙන් විසාරථිය වේ.) එතා, මේබාහුහු; අවසවනනතො, වශයෙහි නොපවත්නා හෙයින්; දුක්ඛවිධානමත්තමෙව, දුක්ඛපටිපත්ති පමණෙක්මය; (මේ විධානං බාහුයන්නෙන් විසාරථියයි.) කාරණ භූතාහි, හෙතුභූතවූ; එතාහිව, ඒ වක්ඛවාදි බාහුත් කරණකොට ගෙන; සත්තෙහි, සත්ත්වයන් විසින්; සංසාරදුක්ඛං, සසරදුක්ඛ; අනු විධියති, ගලපනුලැබේ. (මේ විධියතෙ එතායාතිබාහු යන්නෙන් විසාරථියවේ.) තථාවිනිතඤ්ච, එසේ ගලපනලද්දවූද; එතං, ඒ සසර දුක්ඛ; එතාසුඑව, ඒ වක්ඛුරුදින් විෂයෙහිම; ධියති, සිසේසි, ස්වයන්තිති, තබනුලැබෙනුසි යන; අන්තො, අභියවේ; (මේ එතථාවාසියතිති බාහු යන්නෙන් විසාරථියවේ.)

ඉති, යටොක්ඛනසින්; වක්ඛාදිසු, වක්ඛුර් බාහුදින් අතුරෙන්; එකෙකොධිමො, එක් එක් සවභාව ධර්මයෙක්තෙම; යථාසම්භවං, ලැබෙන පරිද්දෙන්; විදහතිධියතෙතිආදිඅත්ථවසෙන, විදහති ධියතෙ යනාදි අභියන්නෙන් වශයෙන්; බාහුති, බාහුයයි; වුවචති, කියනු ලැබේ; අපිව (අපරනයො), අතික් නයෙක් කියනු ලැබේ; තිත්ථිතං, තිත්ථිකයන්නේ; අත්තානාම, ආත්මයතෙමේනම්; සභාවතො, පරමාථ සවභාව වශයෙන්; නත්ථිඨො, නැත්තාක්මෙන්; එවං, එපරිද්දෙන්; එතා, මේ අවලෝක බාහුහු; (පරමත්තො, පරමාථ සවභාව වශයෙන්; නත්ථි, නැත්තාහු; ට) න, නොවෙන්; එතාපන, මේ වක්ඛුරුදිනු වනාහි; අත්තනො, තමාගේ; සභාවං, සවභාවය; ධාරෙනාති, දරද්ද; ඉති, එහෙයින්; බාහුයො, බාහුනුනම්වෙන්; ලොකෙ, ලෙව්හි; විචිත්තා, විසිතුරුවූ; හරිතාලමනොසිලාදයො, හිරිසල්මනොසිලා ආදි කොට ඇති; සෙලාවයවා, සෙලාවයවයෝ; බාහුයොති, බාහුනුයයි; යථාවුච්චනති, යම්සේ කියනුලැබේද්ද; එවං, එපරිද්දෙන්; එතාපි, මේ වක්ඛුරුදිනුද; බාහුයොවිය, හිරිසල් මනොසිලා ආදිකොට ඇති සෙලාවයව බාහුත් වැනිනුසි; බාහුයො, බාහුනුනම්වෙන්; හි, ඒ කිම සැබව; විචිත්තා, විසිතුරුවූ; එතා, මේ බාහුහු; ඤාණඤ්ඤායාමයවා, ඤාණ ඤෙය ධර්මයාගේ අවයවයෝයි; නොහොත්-නුවණින් දතයුතු ධර්මය වයෝයි; (නොහොත් හි, යම්හෙයකින්; එතා, මේ බාහුහු; ඤාණ ඤෙයාමයවා, ඤාණඤෙය ධර්මයන්ගේ අවයවයෝ වෙද්ද; ඉති, එහෙයින්; විචිත්තා, විසිතුරුයහ; ට)

* යම්හෙයකින් “විදහතිති” යන්නෙන් විඋපසගීයා විසින් වෙසෙසනලද “බාහු”යන මේ ශබ්දයාගේ අභියමැ හෙවත් බාහුයයි කියයුතු අභියමැ දක්වනලදද එහෙයින් උපසගීයෙන් තොරවූ “බාහු” යන මේ ශබ්දයතෙමේ ඒ අභිය පහලකෙරේයයි දතයුතු කියෙ මැනො. විදහතිතිව බාහු අන්තො එව විසිථො උපසගෙහන දිපිතොති විනාපි උපසගෙහන බාහුති එසොසද්දො තමත්ථං වදනිති. (මු: වි:) මෙ පාඨයෙහි “බාහුඅන්තොඑව” යන්නට බාහුඅන්තො එවාති බාහු ඉති ඉමසාබාහු සද්දසොව අන්තො බාහුවචනියොති අන්තො උප

සංගෙනාජේතියති. සි කළ විවරණයයි. (අ: වී:) විඋපසඨී ඇතිකල්හි
 ධාතුශබ්දතෙමේ උත්පාදනාථී ඇතිවන්නේය. විඋපසඨී නැතිකල්හි
 කෙවලධාතු ශබ්දතෙමේ කෙසේ උත්පාදනාථීවත් වේද යන ආශයිකා
 පහරණය පිණිස “විදහතිතිවාති” යනාදිය දර්ශිතයහසි මධුටිකා
 වෙති කිහිපසංගෙනසහි ධාතුසඤ්ඤා උපපාදනාත්‍යොසියා තසමිං
 අසති කථං කෙවලොධාතුසඤ්ඤා උපපාදනාත්‍යො හොතිති ආහ විදහ
 තිතිවාති. “අත්තනො සභාවං ධාරණාතිති ධාතුයො” යන මෙහිදු
 “ධාතිති ධාතු” සි පදසිඛිතොම දතයුත්තිය. යම්හෙයකින් ධාතුශබ්ද
 තෙමේ ධාරණාථීවත්වූයේත් වේද එහෙයින. “ධාතිතිධාතු” යන මේ
 සිඬානනය කථිත්‍රථියෙහිවුවද පළමුදුක්වූ කථිත්‍රථිය හා අසමානවේ.
 යම්හෙයකින් නි:සත්‍ය සවභාව මාත්‍රයක්වූයේ දුර්ම ධාතුශබ්දයාගේ
 ප්‍රධාන අථීය වේද එහෙයිත් ධර්මධාතුවෙන් සිඬානනකොට අථිකථා
 වාය්‍යයන් ඇර දුක්වූ “ධාතු” ශබ්දය ප්‍රකාරානන්‍යයෙකින් මැනවයිද
 තමන් විසින් “ධාතිතිධාතු” සි සිඬානනකොට දුක්වූ ධාතු ශබ්දය
 නිෂ්පය්‍යාය වශයෙන්ම මැනවයිද හඟවා. කියෙමැනො. අත්තනො
 සභාවං ධාරණාතිති ධාතුයොති එත්‍යාපි ධාතිති ධාතූති පදසිඛි වෙදි
 තබ්බා ධාතුසඤ්ඤා එවති ධාරණත්‍යොපි හොතිති කතතුඅත්‍යොපිවායං
 පුරිමෙන අසදිසොති නිය්‍යානන සභාවමත්තධාරණත්‍යො ධාතු සද්දස්ස
 පධානො අත්‍යොති විසුංවුතෙතො. ධාතුයොවිය ධාතුයො යන
 තන්හි කෙශරසිංහයා කෙරෙහි ප්‍රසිඬවූ සිංහශබ්දය පුරුෂයන්
 කෙරෙහි බැව හරවනමෙන් ශෛලාවයවාදීන්හි ප්‍රසිඬවූ ධාතුශබ්දය
 තෙමේද වක්‍ෂුරුදීන්හි උපවර්තයයි දතයුතු. කියේ. ධාතුයො
 විය ධාතුයොති එත්‍යාපි සිහසඤ්ඤාවිය කෙසරිමහි නිරුලෙහා පුරිසෙසු
 සෙලාවයවෙසු නිරුලෙහා ධාතුසඤ්ඤා වක්‍යාදිසු උපවර්තොති
 දඨබෙබ්බා. “ඤ්ඤාඤ්ඤායාචයවා” යන්නෙහි ඤ්ඤාඤ්ඤා ඤ්ඤායාඤ්ඤා
 ඤ්ඤාඤ්ඤායාති තෙසං අවයවා ඤ්ඤාඤ්ඤායාචයවා” සි නිච්චිතයි.
 ඒ දෙදෙනාගේ ප්‍රභේද භූතවූ ධාතුහු ඥානඥෙයාචයවයෝයි. ඔවුනතු
 රෙන් ධම්මධාතුවගේ එකදෙශයක් ඥානප්‍රභේදය. අටලොස්ධාතු
 හුම ඥෙයප්‍රභේදයහ එහෙයිත් ඥානඥෙයයන්ගේ අවයවමාත්‍රයෝ
 ධාතුහු නම් වෙත්. නොහොත් ධාතුශබ්දයෙන් කියනුලබන්නාවූ
 සවභාවයතෙම අවිපරිත වශයෙන් නුවණින් දතයුත්තේනුයි ඥාන
 ඥෙයනම, වරදවා වටහාගන්නාවූ දුෂ්ටි ආදීන් විසින් නොදතයුත්
 තේය යන අථීයි. ඒ නුවණින් දතයුතු වූ “ඥානඥෙය” යාගේ අව
 යවයෝ නම් වක්‍ෂුරුදිහයි. කියෙමැනො. ඤ්ඤාඤ්ඤාඤ්ඤායාඤ්ඤා
 ඤ්ඤාඤ්ඤායාති තෙසං අවයවා තප්‍යහෙදභූතා ධාතුයො ඤ්ඤාඤ්ඤායාච
 යවා තත්‍යා ඤ්ඤාප්‍යහෙදො ධම්මධාතු එකදෙසො ඤ්ඤායාප්‍යහෙදො
 අභාරසාපිති ඤ්ඤාඤ්ඤායාචයවමත්තා ධාතුයො හොනති අථවා
 ඤ්ඤාඤ්ඤාඤ්ඤාඤ්ඤා සභාවො ධාතුසඤ්ඤානවුච්චමානො අවිපරිතනො
 ඤ්ඤාඤ්ඤායො නදිති ආදිති විපරිතභාහකෙහි ඤ්ඤායොති අත්‍යො
 තස්ස ඤ්ඤාඤ්ඤායා අවයවා වක්‍යාදියො (මු: වී:)

16.(ක) වා, නොහොත්; සර්වසංඛ්‍යාතස්ස, ශරීරයෙහි කියන ලද; සමුදයස්ස, පුඤ්ජයාගේ; අවයවභූතෙසු, කොඨාසාවයව වූ; අඤ්ඤමඤ්ඤ විසභාගලකකිණ පරිච්ඡින්නෙහි, ඔවුනොවුන් විසභාග ලක්ෂණයෙන් පිරිසිදින ලද්ද වූ; රසසොණිතාදීසු, රසාශාග් මාංසමෙදෙසහි මජ්ජා ශුක්‍රයන්හි; ධාතුසමඤ්ඤා, ධාතූයන නාමප්‍රඥපතිනොමෝ; යථා (වෙදි තබන) යම්සේ දතයුත්තීද; එවං, එපරිද්දෙන්; පඤ්චකකිකිසංඛ්‍යාතස්ස, පඤ්චසකකියෙහි කියන ලද; අත්තභාවස්ස, ආත්මභාවයාගේ; එතෙසු අවයවෙසුපි, මේ කොඨාසාවයවයන්හිද; ධාතුසමඤ්ඤා, ධාතූයන නාමප්‍රඥපතිනොමෝ; වෙදි තබන, දතයුත්තිය; හි, ඒ කිමසැබව; එතෙවකධාදයො, මේ වක්‍ෂුරුදීහු; අඤ්ඤමඤ්ඤ විසභාගලකකිණ පරිච්ඡින්නා, ඔවුනොවුන් අසමාන සවභාව ලක්ෂණ විසින් පිරිසිදින ලද්දහ; (ඉති, සමාපතියෙහි වැටේ.)

* විසභාගලක්ෂණ වූ රසාදි සප්තධාතූන් කෙරෙහි නිරුචි වූ ධාතු ශබ්දය තෙමැ එබඳු විසභාග ලක්ෂණ වූ වක්‍ෂුරුදී වූ අත්‍යාවයවයන් කෙරෙහිද උපවර්තයෙහි දතයුතු රසාදීන්හි මෙන් වක්‍ෂුරුදීන්හි ධාතූයන ව්‍යවහාරය නිරුචිමය යුක්තියි. කියෙමැනො. විසභාගලකකිණ වයවෙසු රසාදීසු නිරුලෝභා ධාතුසද්දො, තාදිසෙසු අඤ්ඤවයවෙසු වක්කාදීසු උපවර්තො දඨබ්බො රසාදීසු විය වක්කාදීසු නිරුලෝභාවාසී (මු: පි:) මේ පාඨයෙහි පැහැනන උපමා පක්‍ෂයෙහි නිරුචි වූ ධාතු ශබ්දය උපමෙය පක්‍ෂයෙහි ලා සද්දශොපචාර වශයෙන් යෙදෙයි. මූර්ඛවශයෙන් නොයෙදෙයි හඟවා “රසාදීසු විය වක්කාදීසු නිරුලෝභාව” යන වාක්‍යබණ්ඩයෙන් නිරුචි වශයෙන්ම යෙදෙයි උපචාර වශයෙන් නොයෙදෙයි හඟවා මෙම කිහිපමෙය ධාතුසද්දො, උපචාරතො පවත්නා නිමුඛයෙහි දක්ෂෙහුං විසභාග ලකකිණ වයවෙසුහි ආදී වුත්තං. පෙ. නිරුලෝභාවාහි එතෙන උපචාරං. නිවතෙන නිරුලුති තං දක්ෂෙහි න උපචාරනති අධිපපායො (ම: පි:)

16.(කු) අපිව, අනික් නිරුචි වූ අභිනයකුදු කියනු ලැබේ; ධාතූහි එතං, ධාතු යන මේ වචනය; නිජ්ජවමත්තස්ස, නිර්ජව මාත්‍රයක් හුගේ; අධිවචනං, නම්; තථාහි, එහෙයින්මැ; භගවා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ; ඡධාතුරෙ අයං භික්‍ෂු පුරිසොති ආදීසු, ඡධාතුරෙ අයං භික්කවෙ පුරිසො යනාදි දෙශනා පාඨයන්හි; ජීවසඤ්ඤසමුහනන්ථං, ජීවයෙකැ (ආත්මයෙකැ) යන සංඥව සමුද්දිසානනය පිණිසැ; ධාතුදෙසනං අකාසිති, ධාතුදෙශනාව කර වදාළසේක; (සාධක පාඨයෙහි අභි මෙසේයි.) භික්ඛු, මහණ; අයං පුරිසො, මේ පුරිස්තෙමේ; ඡධාතුරෙ, ඡබ්විධ වූ ධාතුමාත්‍රයක් ඇත්තේයැ; තස්මා, එසේ වදාළ හෙයින්; යථා වුත්තෙන අත්ථෙන, යථොක්ත වූ අභියෙන්; වක්ඛු ව තං, වක්ඛුසත්තේමය; ධාතුව, ධාතුවත්තේමය; ඉති, එහෙයින්; වක්ඛු ධාතු, වක්ඛුර්ධාතූනම. පෙ. මනෝවිඤ්ඤාණඤ්චතං, මනෝවිඤ්ඤායත්තේමය; ධාතුව, ධාතුවත්තේමය; ඉති, එහෙයින්; මනෝවිඤ්ඤාණධාතූහි, මනෝවිඤ්ඤාධාතූ

නමැයි; එවං, මෙනසින්; එත්ථ, මේ අටලොස්බාතුන්හි; තාව, ලක්ෂණාදියට පළමු; අත්ථො, අභිවශයෙන්; විනිව්ඡයො, විනිශ්චයනෙම; චෙදිතබ්බො, දතසුත්තේයැ.

* “ඡර්මාතුයො එතස්සාති ඡර්මාතුරො”යන මූලටීකාගත සමාස නිජීවනය මෙනෙහිකොට මුට්ටිකාවෙහි “එතෙන උරදෙසතොසි චවනස්ස ඔආදෙසොති දස්සෙති”යි යුතු. බුරුමසත්‍යයෙහි “මධ්වාදිතොරො”යන සුතුරෙන් අස්‍යාභියෙහි රප්‍රත්‍යයකොට ප්‍රතිපාදිත ඡර්මාතුරො යන භික්ෂානායා ටීකානුලෝමනොවේ. * ලෙවිති යම් බම්පමුහයෙක් පුරුෂයෙකි කියනු ලැබේද හෝ බාතුන් සදෙනකු ඇත්තේය. තීර්ථව මාත්‍රයම ස්වභාවකොට ඇත්තාවූ අභිවිධවූ පාරිව්‍යප්තෙප්චායාකාශමත්ස් යන බාතුන්ගේ සමුහමාත්‍රයෙකැ මේ සමුහයෙහි ජීවයෙක් හෝ පුරුෂයෙක් හෝ නැත යනුයි. කියේ මැනො යොලොකෙ පුරිසොති ධම්මසමුදයොච්චති සොඡර්මාතුරො ඡතනං පඨවි ආදිතං නිජ්ජීවමන්ත සභාවාතං සමුදයමත්තො න එත්ථථවො පුරිසොවා අත්ථිති අත්ථො. (මු: ටි:)

17

ලක්ඛණාදිතොති චක්ඛාදිතං. ලක්ඛණාදිතොපෙත්ථ චෙදිතබ්බො විනිව්ඡයො, නාති ච පන නෙසං. ලක්ඛණාදිති හෙසා චුත්තනිසෙතොව චෙදිතබ්බාති. කමතොති ඉධාපි සුබ්බෙ චුත්තනසු උප්පතතික්ඛමාදිසු, දෙසනාක්ඛමොව සුජ්ජති, සොචපනාසං. හෙතු ඵලානුසුඛචචත්ථානවසෙත චුත්තො, චක්ඛුධාතු රූපධාතුහි ඉදංසුචි වසං. හෙතු, චක්ඛුචික්ඛණධාතුහි ඵලං, එවං සබ්බත්ථ, කමතො චෙදිතබ්බො විනිව්ඡයො. නාවඤ්ඤාති නාවභාවතො, ඉදං චුත්තං. හොති නෙසු නෙසුහි සුත්තාතිධම්මපදෙසෙසු ආභාධාතු සුඛධාතු ආකාශානඤ්ඤාසනනිධාතු වික්ඛණඤ්ඤාසනනිධාතු ආකිඤ්ඤාසනනිධාතු නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාසනනිධාතු සඤ්ඤා චෙදසිනනිග්ගධාතු කාමධාතු ඛ්‍යාපාද ධාතුවිභිංසාධාතූනෙක්ඛමධාතු අඛ්‍යාපාදධාතු අවිභිංසාධාතු සුඛධාතු දුක්ඛධාතු සොමනස්ස ධාතු දොමනස්සධාතු උපෙක්ඛාධාතු අවිජ්ජාධාතු ආරම්භධාතු නික්ඛමධාතු පරික්ඛමධාතු හිතධාතු මජ්ඣිමධාතු පණ්ණාධාතු පඨවිධාතු ආපොධාතු නෙඤ්ඤාධාතු වාසොධාතු ආකාශධාතු වික්ඛණධාතු සම්ඛිතධාතු අසම්ඛිතධාතු අනෙකධාතු නානාධාතු ලොකොති එවමාදස්සො අඤ්ඤාපි ධාතුසො දිස්සන්ති, එවං. සති සබ්බාසං වස්සෙත පටිච්ඡෙදං අභිඤ්ඤා කසමා අභාරසාති අයමෙව පටිච්ඡෙදෙ කතොතිචෙ, සභාවතො විජ්ජමානානං සබ්බධාතුනං. නදතොගධන්තා,

17.(ක) ලක්ඛණාදිතොති, ලක්ඛණාදිතො යනු; චක්ඛාදිතං, චක්ඛුරුදීත් සමන්තිචු; ලක්ඛණාදිතොපි, ලක්ෂණාදි වශයෙනුදු; එත්ථ, මේ චක්ඛුර්ධාතූරුදීත්හි; විනිව්ඡයො, විනිශ්චයනෙමේ; චෙදිතබ්බො,

දනසුත්තේය; නෙසං, ඒ වක්ඛුරුදිත්තේ; තාතිවපනලකඛණාති, ඒ ලක්ඛණයෝ වනාති; හෙසා, යට; වුත්තනසෙනෙව, කී නයිත්ම; වෙදිතබ්බාති, දනසුතුසහ;

කමතොති, කමතො යනු; ඉධාපි, මේ බාහුවිහරකථායෙහිදු; පුබ්බෙ, පුළුල් ආයතන විහරක වණ්ණාවෙහි; වුත්තෙසු, කියන ලද්දවු; උප්පත්තිකකමාදිසු, උප්පත්තිකමාදීන් අතුරෙහි; දෙසනාකකමොව, දෙසනාකමයම; යුජ්ජිති, යෙදෙයි; සොපනායං, ඒ දෙසනා කමය වනාති; හෙතුඵලානුපුබ්බවච්ඡානවසෙන, හෙතුඵල ධර්මයන්ගේ පරිපාටිය නිශ්චයකිරීම් වශයෙන්; (හගවතා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින්; 0) වුත්තො, වදාළසේක.

* මේ බාහුවිහරක වණ්ණාවෙහි එක් එක් ත්‍රිකයෙක්හි බාහුන් තුන්තුන්දෙනාගේ පරිපාටිය දක්වනසේක් පුළුල් ආයතන විහරක වණ්ණාවෙහි වක්ඛුරුදිත්තේ පරිපාටිය කියනලද්දහි කිය. හෙතුඵලානු පුළුල්වසථාන වශයෙන් යනු හෙතුඵලධර්ම භාවයම සදහා කියන ලදී. හෙතුඵලධර්මයන්ගේ ක්‍රමවිනිශ්චය ඥානය සදහා නොකියන ලද්දහි දනසුතු මෙද කිහිඬහෙතුඵලානං අනුපුබ්බවච්ඡානං හෙතු ඵලභාවොවසී. (මු: ටි:)හෙතුඵලභාවොව අනුපුබ්බවච්ඡානං න වච්ඡානසුඤ්ඤානානි අධිප්පායොයන්තෙන් තව්‍යකතිකරණය කෙරෙයි. (ම: ටි:)

17.(කා) හි, ඒ කීම සැබව; වක්ඛුබාහුරුපධාතුති, වක්ඛුර්බාහු රුප ධාතුයන; ඉදංවයං, මේ දෙදෙනාගේ එක්කොටගැනීම; හෙවත්-මේ යුග්මයනෙමේ; හෙතු, හෙතනම; වක්ඛුච්ඤාසුඤ්ඤාධාතුති, වක්ඛුර්ච්ඤාන ධාතුවය යනු; ඵලං, ඵලනම; ඵවං, මෙනයිත්; සබ්බත්ථ, ශ්‍රොත්‍ර ධාතූදිවු සියලු ධාතුන් කෙරෙහි; කමතො, ක්‍රමවශයෙන්; විනිච්ඡයො, විනිශ්චයනෙම; වෙදිතබ්බො, දනසුත්තේය.

* හෙතෙහි පච්චයො අධිප්පතො, ඵලනති පච්චසුප්පනනනති ආහ වක්ඛුබාහුති ආදී(මු: ටි:)යුග්මයින් හෙතු නම් ප්‍රත්‍යයනෙමේයි. ඵලය නම් ප්‍රත්‍යයොත්පන්නයනෙමේයි. එහිම මනෝධාතු ධර්මධාතු නසුච මනෝච්ඤාසුඤ්ඤා හෙතුභාවො යථාසම්භවං යොජේතබ්බො වාරභූත මනෝවසෙනවා තස්සා මනෝධාතුයායුග්මයින් මනෝ ධාතු ධර්මධාතූන් දෙදෙනා මනෝච්ඤාධාතුවට හෙතුවන සැටිද ඒ මනෝධාතුවට වාරභූතවු මනස හෙතුවන සැටිද යථාසම්භවයෙන් යෙදියයුතු කෙසේදයත්? ක්‍රියාමනෝධාතුව උපනි:ශ්‍රය, කොටි වශ යෙන්ද විපාක මනෝධාතුව අනන්තරුදි ප්‍රත්‍යය වශයෙන්ද විපාක මනෝච්ඤායට හෙතුවේ. ක්‍රියාමනෝධාතු විපාකමනෝධාතුහු අවිපාක මනෝච්ඤාධාතුවට උපනි:ශ්‍රය කොටිවශයෙන්ම හෙතුවේ. සහජතවු වෙදනාදිවු ධර්මධාතූනොමෝ වනාහි සහජත ප්‍රත්‍යයාදි වශයෙන්ද අසහජතවු වෙදනාදිවු ධර්මධාතූනොමෝ අනන්තරුදි ප්‍රත්‍යය වශයෙන්ද උපනි:ශ්‍රය ප්‍රත්‍යය වශයෙන්ද ආලම්බනාදි ප්‍රත්‍යය

වශයෙන්ද මනෝවිඥානධාතුවට හෙතුවේ. මෙපරිද්දෙන් මනෝධාතුව ධර්මධාතුවන්ගේ මනෝවිඥානයට හෙතුවන සැරිදි යථාසම්භවයෙන් යෙදිය යුතු. සුත්‍රයෙහි වාරභූතවූ භවාභිභාවජිත මනස්සුද මනෝධාතුවෙහි කියනු ලැබෙද්දී ඒ මනෝධාතුවෙන් මනෝවිඥානයට හෙතුවන සැරිදි යථාසම්භවයෙන් යෙදිය යුත්තේය. “හෙතුවිපච්චයෝ” යන විවරණයෙන් අලොභාදී හෙතුවන් නොගනවා “ඵලනති පච්ච යුජ්ජන්තං” යන විවරණයෙන් විපාකය නොගනවා.

17.(ක) තාවකිනොති, තාවකිනොයනු; තාවභාවනො, තාවත් ප්‍රමාණ වශයෙනි; ඉදං (අයමධිපපායො), මේ අදහස; චූතතං(චූතෙනා) හොති, කියන ලද්දේවේ; හි. විහාරකෙරෙමි; තෙසුතෙසු සුත්තාහි ධම්මපදෙසෙසු, ඒ ඒ සුත්‍රාහි ධම් දෙශනා පාඨයන්හි; ආභාධාතුව, ආභාධාතුවය; සුභධාතුව, සුභධාතුවය; ආකාසානඤ්චායතනධාතුව, ආකාසානඤ්චායතනධාතුවය; විඤ්ඤාණඤ්චායතනධාතුව, විඤ්ඤාණඤ්චායතනධාතුවය; ආකිඤ්චායතනධාතුව, ආකිඤ්චායතනධාතුවය; තෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනධාතුව, තෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනධාතුවය; සඤ්ඤාචෙදසිතනිරෝධධාතුව, සඤ්ඤාචෙදසිත නිරෝධධාතුවය; කාම ධාතුව, කාමධාතුවය; බ්‍යාපාදධාතුව, බ්‍යාපාදධාතුවය; විභිංසාධාතුව, විභිංසාධාතුවය; නෙකමමධාතුව, නෙකමමධාතුවය; අබ්‍යාපාදධාතුව, අබ්‍යාපාද ධාතුවය; අවිභිංසාධාතුව, අවිභිංසාධාතුවය; සුඛධාතුව, සුඛ ධාතුවය; දුක්ඛධාතුව, දුක්ඛධාතුවය; සොමනස්සධාතුව, සොමනස්ස ධාතුවය; දොමනස්සධාතුව, දොමනස්සධාතුවය; උපෙකකධාතුව, උපෙකක ධාතුවය; අවිජ්ජාධාතුව, අවිජ්ජාධාතුවය; ආරම්භධාතුව, ආරම්භධාතුවය; නික්කමධාතුව, නික්කමධාතුවය; පරික්කමධාතුව, පරික්කමධාතුවය; භීතධාතුව, භීතධාතුවය; මජ්ඣිමධාතුව, මජ්ඣිමධාතුවය; පණ්ණිතධාතුව, පණ්ණිතධාතුවය; පඨවිධාතුව, පඨවිධාතුවය; ආපොධාතුව, ආපොධාතුවය; තෙජොධාතුව, තෙජොධාතුවය; වායොධාතුව, වායොධාතුවය; ආකාස ධාතුව, ආකාසධාතුවය; විඤ්ඤාණධාතුව, විඤ්ඤාණධාතුවය; සංඛිතධාතුව, සංඛිතධාතුවය; අසංඛිතධාතුව, අසංඛිතධාතුවය; අනෙකධාතුව, අනෙක ධාතුවය; නානාධාතුවලොකොති, නානාධාතුවලොකයයන; ඵවමාදයො, මේ ආදිවූ; අඤ්ඤපි, අන්‍යවූද; ධාතුවො, ධාතුව; දිස්සන්ති, දක්නා ලැබෙත්; ඵවංසති, මේ දැක්වූ අනිකුත් ධාතුවන්ගේ සම්භවයක් ඇති කල්හි; සංඛාසංවසෙන, ආභාධාතුව වූ පන්තිස් ධාතුවන්ගේ වශයෙන්; පරිච්ඡේදං, පිරිසිදීම; අකචා, නොකොට; කසමා, කවර හෙයකින්; අසාරසාති, අවලොපෙකැයි; අයමෙව පරිච්ඡේදො, ඉයත් ප්‍රමාණයම; කතො, කරන ලද්දේද; ඉතිවෙ, (වදෙය්‍ය) ඉදින් මෙසේ කියා නම්; (වොදකතෙම කියා නම් යුසේසි.) සභාවතො, සභාව යෙන්; හෙවත්-පරමාම්භ වශයෙන්; විජ්ජමානානං, විද්‍යමානවූ; සංඛ ධාතුවනං, ආභාධාතුව වූ සියලු ධාතුවන්ගේ; තදනොගග්ගතා, ඒ අමාදශ ධාතුවන්හි ප්‍රවිෂ්ටවන බැවින්; (අයමෙව පරිච්ඡේදො, ඉයත් ප්‍රමාණයම; භගවතා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින්; කතොති, කරන ලද්දකි; වත්තබ්බො, කියයුතු; 0)

*.අපරමාඵ සවභාවධු කිසිවක් හුගේ පරමාඵ සවභාවයන්හි කිසිකලෙකත් ඇතුළත්වීම නොවේද එහෙයින් කිහි “සභාවතො විජ්ජමානානං”යි. කෙසේ ඒ අවලෝකය් ධාතුන්හිම සමඥා ධාතුන්ගේ ඇතුළත්බව වේද යන වොදනාව ශොධනය පිණිස රූපධාතුයෙවහි යනාදිය කියත්.

18

රූපධාතුයෙවහි ආභාධාතු, සුභධාතු පන රූපාදිපටිබද්ධා, කසමා, සුභනිමිතනනනා, සුභනිමිතනකැහි සුභධාතු, නකඛ රූපාදි විනිමුත්තනං නවිජ්ජති, කුසලවිපාකාරමමණාවා රූපාදසොඵව සුභ ධාතූහි රූපාදිමත්තනෙවෙසා, ආකාසානකඛාසනනධාතු අර්දිසු විතනං. මනෝවිඤ්ඤාණධාතු, සෙසා ධම්මා ධම්මධාතු, සඤ්ඤා වෙදසිතනිගේධධාතුපන සභාවතො නකඛ, ධාතුමස නිගේධමත්තන මෙවහි සා, කාමධාතු ධම්මධාතුමත්තනංවා හොති, යථාහ නත්ත කතවා කාමධාතු, කාමපටිසංසුතනා නතෙකා පෙමෙවජා සබ්බසොඨා, අභාරසපි ධාතුසොඨා, යථාහ හෙභතො අවිචිතිරසං පරිසනනං. කතවා උපරිතො පරනිමිතවසවනනිදෙවෙ අතෙතා කතිතා යං එතසමි. අනතරෙ එත්තාවචග් එත්ත පරිසාපනනා ඛකිං ධාතු ආසනනා රූපා වෙදනා සඤ්ඤා සබ්බාග් විඤ්ඤාණං අසං චුචචති කාමධාතූහි, තෙකඛමධාතු ධම්මධාතුඵව, සබ්බෙති කුසලා ධම්මා තෙකඛමධාතූහිවා චචනතො මනෝවිඤ්ඤාණධාතූපි හොතිසෙව බ්‍යාපාදවිහිංසා අබ්‍යාපාදඅවිහිංසා සුඛදුක්ඛ සොම නිසසදෙමනසුපෙකඛා අවිජ්ජා ආරමන නිකඛම පරකඛමධාතුසො ධම්මධාතුසෙව, ගිනමජ්ඣමපණ්ණධාතුසො අභාරසධාතුමත්තන මෙව, ගිනා හි වකඛාදසො ගිනධාතු, මජ්ඣමපණ්ණා වකඛාදසො මජ්ඣමාවෙව පණ්ණාවධාතු, ගිප්පිසාසෙන පන අකුසලා ධම්ම ධාතු මනෝවිඤ්ඤාණධාතුසො ගිනධාතු, ලොකිසා කුසලාබ්‍යා කතා උහොපි වකඛධාතුආදසොව මජ්ඣමධාතු, ලොකුත්තග් පන ධම්මධාතු මනෝවිඤ්ඤාණධාතුසො පණ්ණධාතු, පඨවිනෙපේ වාසොධාතු ඵොභබ්බධාතුසෙව, ආපොධාතු ආකාසධාතු ව ධම්ම ධාතුසෙව, විඤ්ඤාණධාතු වකඛවිඤ්ඤාණාදි සත්තවිඤ්ඤාණධාතු සබ්බෙසොසෙව, සත්තරසධාතුසො ධම්මධාතුඵකදෙසොව සබ්බන ධාතු, අසබ්බනධාතු පන ධම්මධාතුඵකදෙසොව, අතෙකධාතු නානාධාතුලොකො පන අභාරසධාතුසප්පෙදමත්තනමෙවාති, ඉති සභාවතො විජ්ජමානානං සබ්බධාතූහි නදතෙනාගධතනා අභාර සෙව චුත්තාති,

18. ක) හි, ඒ එසේමැයි; ආභාධාතු, චන්ද්‍රාභා සුය්‍යාභාදි භාසවරවණී සක්ඛාත ආභාධාතුතොමේ; රූපධාතුයෙව, රූපධාතුමැයි; (නොහොත්-රූපධාතුයාඵව, රූපධාතුවෙහිම ඇතුළත්වේ;ඉ) සුභා ධාතුපන, රුගයාගේ වසුභාවයෙන් ආකාරග්‍රාහ්‍යවූ ශුභනිමිතන

සංකීර්ණානුශාසනානුමෝ වනාහි; රූපාදිපටිබ්බා, රූපාදිලබ්බන යන් පිළිබඳවන්තියැ; කසමා, කවරගෙයින්යත්; සුභනිමිත්තතනා, ශුභනිමිත්තවන බැවිනි; හෙවත්-ශුභාකාර ශ්‍රතණයට නිමිති වන බැවිනි; හි, ඒ කීම සැබව; සුභනිමිත්තං, ශුභනිමිත්තතෙමේ; සුභධාතු, ශුභධාතුනම; තඤ්ච, ඒ ශුභනිමිත්තතෙමේද; රූපාදිධාතුවිනිමුත්තං, රූපධාතූදි ධාතූන් කෙරෙන් විනිර්මුක්තවූයේ; තවිජ්ජති, විදුමාන නොවේ; වා, නොහොත්; කුසලවිපාකාරමමණං, කුසලවිපාක විතෙතා තපාදයන්ට; අරමුණු වූ; රූපාදයොඵව, රූපාලබ්බනාදිහුම; සුභධාතු, ශුභධාතුනම; ඉති, ඒ කුසලවිපාක විතෙතාතපාදයන්ට අරමුණුවන හෙයින්; ඵසා, මේ ශුභධාතුතොමෝ; රූපාදිමත්තමෙව, රූපාදි මාත්‍ර යෙක්මය.

* පළමු අභිවිකල්පයෙහි “ශුභධාතු” යන්නෙන් රුගවිතෙතාතපාද වශයෙන් ශුභාකාර ශ්‍රතණයට ආලබ්බනප්‍රත්‍යය වූ රූපාදිය පිළිබඳව ශුභනිමිත්තසම්භවනවා. පළමු අභිවිකල්පයෙහි රුගවිතෙතාතපාද යන්ට වස්තුභාවය නැතිකල්හිදු කුසලවිපාක විතෙතාතපාදයන්ට ප්‍රත්‍යය වූ රූපාදි ආලබ්බනයම භවනවා. එහෙයින් කිහි රූපාදි පටිබ්බාති රුගවත්තු භාවෙන ගහෙනබ්බාකාරෙ සුභනිමිත්තනති සංකීර්ණ රූපාදයොඵාති අවත්වා පටිබ්බවවනං ආහ අසතිපිරුගවත්තු භාවෙ කුසලවිපාකාරමමණං සුභධාතූති දුතියොවිකල්පොවුතෙතා. සි.

18.(කා) ආකාසානඤ්චායනනධාතූආදීසු, ආකාසානඤ්චායනනාදි ධාතූසමූහයෙහි; (මෙහි ආදිශබ්ද සමූහාභියෙහියැ) විතතං, විතතය තෙමේ; මනෝවිඤ්ඤාණධාතු, මනෝවිඤ්ඤාණධාතූනම; සෙසා, තදව ශෙෂවූ; ධම්මං, සහජනවූ ධම්මෝවූවූ; ධම්මධාතු, ධම්මධාතූනම; සඤ්ඤා වෙදසිතනිරුධධාතූපන, සඤ්ඤාවෙදසිත නිරුධධාතු තොමෝ වනාහි; සභාවතො, පරමාභි වශයෙන්; නත්ති, නැත; හි, ඒකීම සැබව; සා, ඒ සඤ්ඤා වෙදසිත නිරුධ ධාතූතොමෝ; ධාතූවයනිරුධමත්ත මෙව, මනෝවිඤ්ඤා ධාතු ධම්ම ධාතූවයාගේ නිරුධකිරිමි මාත්‍රයෙක් මය; (සංඥාවෙදසිත සංකීර්ණානුශාසනානුමෝ දෙදෙනාගේ නිරුධකිරිමි මාත්‍රයෙක්මය යනු යොජනායි. X) වා, අනික් නයෙකුදු ඇත්; කාම ධාතු, කාමධාතූතොමෝ; ධම්මධාතූමත්තං, ධම්මධාතූමාත්‍රයෙක්; හොති, වේ; යථා (කිංවචනං), ඊට කුමනම් සාධක වචනයක්; ආහ, වදාළ සේක්ද; තත් කතමා කාමධාතු කාමපටිසංයුතො තකෙතා පෙ. මිච්ඡාසංකප්පොති, තත් කතමා පෙ. මිච්ඡාසංකප්පො යන සාධක වචනය; (ආහ,) වදාළසේක; වා, නොහොත්; අභාරසාපි, අටලොසක් වූද; ධාතූයො, ධාතූහුයි; යථා (කිංවචනං), ඊට කුමනම් සාධක වචනයක්; ආහ, වදාළසේක්ද; හෙය්තො, අධිභාගයෙන්; අභිචිතිරයං, අභිචිතිරය; පරිසන්නංකතා, පිරිසන්තිමිකොටැ; උපරිතො, උභය භාගයෙන්; පරනිමිතවසවන්තීදෙවෙ, පරනිර්මිත වශවන්තී දෙව යන්; අනෙතාකරිතා, අතුලත්කොටැ; එතසම්අන්තරෙ, මේ අත රෙහි; පචතතා, ප්‍රචාතනවූ; එත්, මේ අතරෙහි; අවචර, හැසිරෙත්

නාම; එක, මේ අතරෙහි; පරිශාපනතා, ඇතුළත්වූ; යං(යෙ)බ්බකි
ධාතායනතා, යම් සකකි ධාතායනත කෙනෙක් ඇද්ද; (යං) රූප
වෙදනා සඤ්ඤසංඛාර විඤ්ඤණං, යම් රූපවෙදනා සංඤ සංසකාර
විඤ්ඤයෙක් වේද; අයං, මේ සකකාදි ධර්ම සමූහයනෙම; කාමධාතුනි,
කාමධාතුතොමෝසි; වුවවති, කියනුලැබේ; (ඉති, මෙසේ; ආහ, වදාළ
සේක;) නෙකකම්මධාතු, නෙකේක්කම්ම ධාතුතොමෝ; ධර්මධාතූඵල,
ධර්මධාතුතොමෝමැයි; වා, නොහොත්; සබ්බෙපිකුසලාධර්මා, සියලුම
කුසලධර්මයෝ; නෙකකම්මධාතුනි, නෙකේක්කම්ම ධාතුතමැයි; වචනතො,
වදාළ වචන හෙයින්; මනෝවිඤ්ඤණධාතූපි, මනෝවිඤ්ඤණ ධාතු
තොමෝද; නෙකකම්මධාතුහොතියෙව, නෙකේක්කම්ම ධාතු වේමැයි;
ඛ්‍යාපාදවිතිංසා, ඛ්‍යාපාදධාතු විතිංසාධාතුහු දෙදෙනද; අඛ්‍යාපාද
අවිතිංසා, අඛ්‍යාපාදධාතු අවිතිංසාධාතුහු දෙදෙනද; සුඛ දුක්ඛංපෙ,
පරිකමධාතුයො+සුඛ, සුඛධාතුවය; දුක්ඛ, දුඃඛධාතුවය; සොම
නස්ස, සොමනස්ස ධාතුවය; දොමනස්ස, දොමනස්ස ධාතුවය;
උපෙකිංසා, උපෙකිංසාධාතුවය; අවිජ්ජා, අවිජ්ජාධාතුවය; ආරම්භ,
ආරම්භධාතුවය; නිකම, නිෂ්ක්‍රමධාතුවය, පරිකමධාතුයො,
පරිකමධාතුවය යන මොව්හු; ධර්මධාතුයෙව, ධර්මධාතුතොමෝමැයි;
(නොහොත්-ධර්මධාතූඵල, ධර්මධාතුවෙහිම අන්තර්ගතවෙත්; 0)
තිනමඤ්ඤිතධාතුයො, තිනධාතු මධ්‍යමධාතු ප්‍රණීතධාතුහු;
අසාරසධාතූමත්තමෙව, අසාරදශධාතූමත්තයෙක්මැයි; හි, ඒකිමසාබව;
හිනා, ලාමකවූ; වකිනාදයො, වක්ඛුරුදිහු; හිනාධාතු, හිනධාතුතම;
මඤ්ඤිතධාතු, මධ්‍යම ප්‍රණීතවූද; වකිනාදයො, වක්ඛුරුදිහු; මඤ්ඤිත
වෙව (ධාතු), මධ්‍යමධාතු නමුදු වේ; පණිතධාතු, ප්‍රණීතධාතු
නමුදු වේ; කිපපරියායෙනපන, මධ්‍යමධාතුයෙන් වනාහි; අකුසලා, අකු
සල්වූ; ධර්මධාතු මනෝවිඤ්ඤණධාතුයො, ධර්මධාතු මනෝවිඤ්ඤ
ධාතුහු; හිනධාතු, හිනධාතුතම; ලොකියා, ලොකිකවූ; කුසලාඛ්‍යා
කතා, කුසලාඛ්‍යාකතවූ; උභොපි, උභයධර්මධාතු මනෝවිඤ්ඤධාතු
හුද; වක්ඛුධාතුආදයොව, වක්ඛුරුධාතූදිහුද; මඤ්ඤිතධාතු, මධ්‍යම
ධාතුතම; ලොකුත්තර, ලොකොත්තරවූ; ධර්මධාතූමනෝවිඤ්ඤණ
ධාතුයොපන, ධර්ම ධාතු මනෝවිඤ්ඤධාතුහු වනාහි; පණිතධාතු,
ප්‍රණීතධාතුතම; පඨවී තෙජෝ වායො ධාතුයො, පෘථිවී තෙජෝ වායො
ධාතුහු තුන්දෙන; පොඨබ්බධාතුයෙව, සප්‍රභව්‍ය ධාතුතොමෝමැයි;
(නොහොත්-පොඨබ්බධාතූඵල, සප්‍රභව්‍ය ධාතුවෙහිම ඇතුළත්
වෙති; 0) ආපොධාතු, අබ්ධධාතුතොමෝද; ආකාශධාතුව, ආකාශධාතු
තොමෝද; ධර්මධාතුයෙව, ධර්මධාතුතොමෝමැයි; (නොහොත්-ධර්ම
ධාතූඵල, ධර්මධාතුවෙහිම ඇතුළත්ය; 0) විඤ්ඤණධාතු, විඤ්ඤ
ධාතුතොමෝ; වක්ඛුච්ඤ්ඤණාදි සත්තවිඤ්ඤණධාතූසබ්බෙපොයෙව,
වක්ඛුච්ඤ්ඤණාදිවූ සත්තවිඤ්ඤ ධාතුන්ගේ සමූහයෙක්මය; සත්තරස
ධාතුයො (ව), සත්තලොස් ධාතුහුද; ධර්මධාතූඵලකදෙසොව, ධර්ම
ධාතූඵලක දෙකෙක්ද; සඛිතධාතු, සඛිතධාතුතම; අසඛිතධාතු

පන, අසංසකාන ධාතුනොමෝ වනාහි; ධම්මධාතුඑකදෙසොව, ධම්මානෙක දෙයෙකේම වේ; අනෙකධාතු නානාධාතුලොකොපන, අනෙකධාතු නානාධාතු ලොකතෙමේ වනාහි; අසාරසධාතුපසභෙද මන්තමෙව, අටලොස් වැදෑරුම්වූ ධාතුන්ගේ ප්‍රභෙද මාත්‍රයෙක්මය; (ඉති පරිසමාපතියෙහි නිපානයි.) ඉති, යථොක්ත නයිත්; සභාවතො, පරමාපී වශයෙන්; විජ්ජමානානං, විද්‍යමානවූ; සබ්බධාතුනං, සමයන ධාතුන්; තදනෙතාගධන්තා, ඒ අනුපාදශවිධ ධාතුන්හි අන්තර්ගතවන බැවින්; අසාරසෙව, අටලොස්දෙනෙක්ම; වුන්තා, වදාරණලද්‍රයහ; (ඉති, සමාපතියෙහියැ.)

* මූලටීකාවෙහි විභිංසා ධාතුනොමෝ වෙනතා නමැයිද නොහොත් පරභිංසාජන්‍ය නමැයිද අවිභිංසාධාතුනොමෝ කරුණා නමැයිද එහිම භිද්‍රිතාවකඛාදයොතිතා සමාපිතා පණ්ණිතා නාති භිද්‍රිතා නාතිසමාපිතා මජ්ඣිමානි යයි සකඛිවිතඛයෙහි ආ භිත විකයා කෙරෙත්ම උපුටා මධ්‍යමධාතුනොමෝ වදාළහයිද එහිම ඉදින් විඤ්ඤා ධාතුනොමෝ ඡබිවිඤ්ඤාධාතු වශයෙන් විභක්තද එසේ වී නමුත් විඤ්ඤාධාතුවුගේ ගැහීමෙන් එයට පෙර පසු පවත්නාවූ මනොධාතුවද ගන්නාලද්‍රයසි පළමු කී බැවින් සප්තවිඤ්ඤා ධාතුන්ගේ සඛෙක්ෂප කිරීමෙක්මයයිද එහිම අනෙකවූ වක්ඛුර්ධාතාදින්ද ඒ අනෙකධාතුන්හි එක් එක් ධාතුවක් හාද නානාප්‍රකාර බැවින් නානා ධාතුන්ගේ වශයෙන් අනෙකධාතු නානාධාතුලොක තෙමේ වදාරන ලද සේකැයිද එහෙයින් අටලොස්ධාතුන්ගේ ප්‍රභෙදමාත්‍රයෙක්මයයි කියා වොදනා ශොධනය කළහ.

19

අපිව විජ්ඣනසභාවෙ විඤ්ඤානෙ ජීවසඤ්ඤිතං සඤ්ඤා සමුභ නන්ධෙ අසාරසෙව වුන්තා, සන්ති හි සන්තා විජ්ඣනසභාවෙ විඤ්ඤානෙ ජීවසඤ්ඤිතො, ඉතං චක්ඛුසොන ඝාණජීවනා භාස විඤ්ඤාන මනොවිඤ්ඤානධාතුපසභෙදෙන නස්සා අනෙකන්තං චක්ඛුරුපාදි පච්චසායනනවුත්තිනාස අභිවචනඤ්ච පකාසෙතා දිඝරනනානුසයිතං ජීවසඤ්ඤා සමුභනිතුනාමෙන භගවතා අසාරසධාතුසො පකාසිනා, කිඤ්ච හිසො නථා චෙනෙසාජ්ඣාසස චසෙන, සෙව ඉමාස නාතිසඛෙධපට්ඨාන්ස දෙසනාස චෙනෙසා සන්තා තදජ්ඣාසසචසෙනව අසාරසෙව පකාසිනා.

සඛෙධපට්ඨරතසෙන නථා නථාති
 ධම්මං පකාසයති එස සථා සථාසා,
 සබ්බමනෙජවිහතං විලසං ධරොත
 චෙනෙසාසන්තතදසෙසු නමො පසාතිති.

එවමෙත්ථ නාවත්තො චෙදිනබ්බො විනිව්ජ්ජො.

19. අපිව, අතික්තයෙකුදු කියනු ලැබේ; විජනනසභාවෙ, ආලබ්භන විජනන සභාව ඇත්තාවූ; විඤ්ඤාණේ, විඤ්ඤාණයෙහි; ජීවසංඤ්ඤාදිනං, ජීවසංඤ ඇත්තාවූ පුද්ගලයන්ගේ; සංඤ්ඤාසම්මුතනන්තරාපි, සංඤ්ඤාපරිපෑකා සහ ප්‍රතින කිරීම පිණිසද; අභාරසෙව, ධාතුහු අටළොස් දෙනෙක් හුම; වුත්තා, වදාළහ; හි, ඒකිම සැබව; විජනනසභාවෙ, ආලබ්භන විජනන සභාව ඇත්තාවූ; විඤ්ඤාණේ, විඤ්ඤාණයෙහි; ජීවසංඤ්ඤාදිනො, ජීවසංඤ ඇත්තාවූ; සත්තා, සත්ත්වයෝ; සනති, ඇත්තාහ; තෙසං, ඒ ජීව සංඤ ඇත්තාවූ සත්තව; වකුඤු සොන ඝාණ ජට්ඨා කාය විඤ්ඤාණ මනෝ මනෝවිඤ්ඤාණධාතුහෙදෙන-වකුඤු, වසුර්විඤ්ඤා ධාතුවය; සොන, ශ්‍රෝත්‍රවිඤ්ඤාධාතුවය; ඝාණ, ස්‍රාණවිඤ්ඤාධාතුවය; ජට්ඨා, ජීව්‍යාවිඤ්ඤාධාතුවය; කායවිඤ්ඤාණ, කායවිඤ්ඤාධාතුවය; මනෝ, මනෝධාතුවය; මනෝවිඤ්ඤාණධාතු, මනෝවිඤ්ඤා ධාතුවය යන මොවුන්ගේ; පහෙදෙන, ප්‍රහෙද වශයෙන්; තස්ස, ඒ විඤ්ඤාණයෙන්; අනෙකතකඤ්ච, අනෙකකියද; වකුඤු රූපාදිපච්චයායතනවුත්තිතාය, වසුරුප්පසාද රූපාලබ්භනාදිවු ප්‍රත්‍යයන් අයත් පැවැතුම් ඇති බැවින්; අතිච්චතඤ්ච, අතිත්‍ය භාවයද; පකාසෙත්වා, ප්‍රකාශකොට; දීඝ රත්තානුසසිතං, දීඝිකාලයක් මුළුල්ලෙහි සත්තාතයෙහි ප්‍රවෘත්තවූ; ජීවසංඤාං, ජීවයෙකැ යන සංඤව; සම්මුතතිතුකාමෙන, සමුලඝාත තය කරනු කැමැත්තාවූ; භගවතා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින්; අභාරසධාතුයො, අටළොස් ධාතුහු; පකාසිතා, වදාළහ; කිඤ්චිතියො, බෙහෙවින් කියනුකිම; වෙනෙය්‍යජ්ඣාසයවසෙනව, වෛතෙය ජන යාගේ අදහස් පිළිබඳ විසින්ද; තථා, එසේම අටළොස් ධාතුහු වදාළහ; තාතිසංඝේපවිජාරය, තාතිසංඝේප තාති විසාරවූ; ඉමායදෙසනාය, මේ දෙයනාව කරණකොටගෙන; යෙසත්තා, යම් සත්ත්වකෙනෙක්; වෙනෙය්‍යා, විනයනය කට්ටිවූවාහුද; හෙවත්-වතුසත්‍යාවබෝධය කටයුත්තාහුද; තදජ්ඣාසයවසෙනව, ඒ වෛතෙය ජනයන්ගේ අද හස් පිළිබඳ විසින්ද; අභාරසෙව, ධාතුහු අටළොස් දෙනෙක්ම; (භගවතා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින්; 0) පකාසිතා, වදාළහ; (“තදජ්ඣාසය වසෙනව” යන තන්හි පැහැනන උත්තරස්මිවයාච්ඡයෙහිවූ වශබ්දයෙන් ජීවසංඤ සම්මුතනය පිණිස බැව් දක්වා.)

එසො, ඒ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ; යථායථා, යම් යම් ප්‍රකාර යෙකින්; සඬම්මතෙජ්ඣිතං, සඬම්ම තෙජසින් පහලාවූ; වෙනෙය්‍ය සත්තහදයෙසු, වෛතෙය ජනයාගේ විත්තසත්තාතයන්හි; තමො, මොහා කිකාරයතෙමේ; ඛණෙන, ඇසිල්ලකින්; විලයං, විනාශයට; හි, යම්හෙයකින්; පයාති, පැමිණේද; (තස්මා), එහෙයින්; අස්ස, ඒ වෛතෙයජනයාට; තථා තථා සංඝේපවිජාරනයෙන, ඒ ඒ ප්‍රකාරවූ සංඝේප විසාර නයින්; ධම්මං, ධර්මය; පකාසයති, ප්‍රකාශකරණ සේක. (විජාරනයෙනයි වකතව්‍යසථානයෙහි ඡන්දස් පිණිස වූ ශ්‍රස්ථ යයි.) එවං, මෙකිනසින්; එත්ථ, මේ අප්‍රවාදශධාතූන්හි; (නොහොත්-එත්ථ, මේ උදෙසා චාරයෙහි; X) තාවත්තො, තාවත් පරිමාණ වශ යෙන්; විනිවුජ්ජයො, විනිවුජ්ජයෙනම; වෙදිතබ්බො, දහයුත්තේය.

* “වක්කු සොන සාන ජිව්‍යා කාය මනෝ මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතු හෙදෙන” යි අටුවාහි යම් පාඨයෙක් ලිඛිතද හේ ප්‍රාමාදික ලිඛිතයෙකි. එහි වක්කු යනාදි පදයන්ගේ හුදකලාවූ ධාතුශබ්දය හා සමබන්ධ අදහස් නොකරන ලදය කවර හෙයින් යත්? විජ්‍යාන සමභාවයාගේ ප්‍රභේදය කියන හෙයින්. වක්කු යනාදි පදයන්ගේ විභින්න ධාතුශබ්දය හා සමබන්ධ කරනු ලබන කල්හි මනෝවිභින්න ධාතුන් දෙදෙනෙකුත් ප්‍රසංඛවනුයෙන් ඒ හා සමග සමබන්ධද නොකටයුත්තේය. අනුලායොගයෙහි ව්‍යුත්පන්නා වශයෙන් “වක්කු පෙ කාය මනෝ විඤ්ඤාණ මනෝධාතු” යිද නොකිය යුතුය. එහෙයින් අටුවාහි මේ පාඨය මෙසේ විය යුතුය. “වක්කු පෙ කාය විඤ්ඤාණ මනෝ මනෝ විඤ්ඤාණ ධාතු ප්‍රභේදෙන යි (මු: වී:)

* බන්ධනායතන දෙසනා සංකප්ප දෙසනා ඉන්ද්‍රිය දෙසනා විභාර දෙසනා නිත්‍යයං අපෙක්ඛිතා නාති සංකප්ප විභාර ධාතු දෙසනා අභිව්‍යාජනනා භාජනියෙ වුත්තා ධාතු දෙසනා අතිසංකප්ප දෙසනා ආභාධාතු ආදිනං අනෙක ධාතු නානා ධාතු අනානා වසෙන දෙසෙන බ්බා අතිවිභාර දෙසනා නිත්‍යයං අපෙක්ඛිතා අයං නාති සංකප්ප විභාර නිත්‍යය. (මු: වී:)

විසුභෙයින් සකකායනන දෙයනා නොමෝ සංකප්ප දෙයනා නම ඉන්ද්‍රිය දෙයනා නොමෝ විභාර දෙයනා නම. නිත්‍යය දෙයනා වන් අපෙක්ඛා කොටැ පැවති ධාතු දෙයනා නොමෝ නාති සංකප්ප නාති විභාර දෙයනා නම. නොහොත්-සුත්‍රානන භාජනියෙයෙහි වදාල වූ ධාතු දෙයනා නොමෝ අතිසංකප්ප දෙයනා නම. ආභාධාතු ව මුල් කොටැ ඇති අනෙක ධාතු නානා ධාතුන් අවසන් කොටැ ඇති ධාතුන්ගේ වශයෙන් පැවති දෙයනා නොමෝ අතිවිභාර දෙයනා නම. නිත්‍යය දෙයනා වන් අපෙක්ඛා කොටැ පැවති මේ ධාතු දෙයනා නොමෝ නාති සංකප්ප නාති විභාර දෙයනා නමැ යි දන යුතු.

20

සංඛ්‍යානොති වක්කු ධාතු නාම භින්නො එකො ධම්මො චෙට්ඨ සංඛිං. ගච්ඡති වක්කු පසංසාද වසෙන, නථා සොන සාන ජිව්‍යා කාය රූප සද්ද ගනි රස ධාතු සො සොන පසංසාද වසෙන, ඵොඨ බ්බ ධාතු පන පඨවි නෙතෙ වාසො වසෙන නයො ධම්මාති සංඛිං. ගච්ඡති, වක්කු විඤ්ඤාණ ධාතු කුසලාකුසල විපාක වසෙන චෙ ධම්මාති සංඛිං. ගච්ඡති, නථා සොන සාන ජිව්‍යා කාය විඤ්ඤාණ ධාතු සො, මනෝ ධාතු පන පසංඛිතා වසෙන කුසලාකුසල විපාක සමපට්ඨන වසෙන නයො ධම්මාති සංඛිං. ගච්ඡති, ධම්ම ධාතු නිශ්ඤාණ අරූප කඛ්ඛානං සොලස නං. සුමු මරුපානං අසංඛිතාය ව ධාතුසා වසෙන විසති ධම්මාති සංඛිං. ගච්ඡති, මනෝ විඤ්ඤාණ ධාතු සෙස කුසලාකුසලා බ්‍යාකන විඤ්ඤාණ වසෙන පසන්නාති ධම්මාති සංඛිං. ගච්ඡතිති එවමෙඤ්ඤ සංඛ්‍යානො චෙදින බ්බො විනිව්‍යසො. පච්චසාති වක්කු ධාතු ආදිනං. වක්කු විඤ්ඤාණ ධාතු ආදිසු පච්චසභාවනො චෙදි න බ්බො විනිව්‍යසො, සො පන නෙසං. පච්චසභාවො හි දෙදස වාරෙ

7
1

ආවිභවිසානි. දඬුබානි දඬුබනොපෙත්ථ විනිච්ඡයො වෙදිනබ්බොති අපෙත්ථා, සබ්බා එවති සබ්බනාධාතුසො සුබ්බනාපරනන වචස්ථාන නො ධ්වජ්ජනසුබ්බනාධාතුසංඝාතො පච්චසාසනනවුගතිනො ව දඬුබො.

20 සබ්බසාතොති, සබ්බසාතොයනු; වකුබාතු, වක්ඛුර්ධාතුතොමෝ; තාව, ශ්‍රොත්‍රධාතූදීන්ට පලමු; ජාතිතො, ජාතිවශයෙන්; (වකුබුප සාදො, වක්ඛුප්‍රසාද සබ්බසාතවු; ට) එකොධම්මොතොව, එක් ධම්මයෙකැ කියාම; සබ්බං, ව්‍යවහාරයට; ගච්ඡති, යේ; (වකුබුපසාදවසෙන"යි පාඨයි. එසේවුව) වකුබුපසාදවසෙන, වක්ඛුප්‍රසාද වශයෙන්; එකො ධම්මොතොව, එක් ධම්මයෙකැ කියාම; සබ්බංගච්ඡති, ව්‍යවහාරයට යේ; සොත ඝාත ජිව්හා කාය රූප සද්ද ගති රස ධාතුයො, ශ්‍රොත්‍රධාතු ස්‍රාණධාතු ජිහ්වාධාතු කායධාතු රූපධාතු ශබ්දධාතු ගතිධාතු රස ධාතුහු; තථා, ඒ වක්ඛුර්ධාතුව පරිද්දෙන්; සොතපසාදදිවසෙන, ශ්‍රොත්‍රප්‍රසාදදි වශයෙන්; (එකොධම්මොතොව, එක් ධම්මයෙකැ කියාම; සබ්බංගච්ඡති, ව්‍යවහාරයට යේ;) පොඨබ්බධාතුපන, සප්‍රභව්‍ය ධාතු තොමෝ වනාහි; පඨවි තෙජෝ වායො වසෙන, පෘථිවි තෙජස් වායු යන මොවුන්ගේ වශයෙන්; තයොධම්මාති, ධම්මයෝ තුණෙකැයි; සබ්බං, ව්‍යවහාරයට; ගච්ඡති, යේ; වකුබුච්ඡාදානධාතු, වක්ඛුර්විඤ්ඤා ධාතුතොමෝ; කුසලාකුසල විපාකවසෙන, කුසල විපාක අකුසල විපාකයන්ගේ වශයෙන්; චෙධම්මාති, ධම්මයෝ දෙදෙනෙකැයි; සබ්බං, ව්‍යවහාරයට; ගච්ඡති, යේ; සොත ඝාත ජිව්හා කාය විඤ්ඤානධාතුයො, ශ්‍රොත්‍ර ස්‍රාණ ජිහ්වා කාය විඤ්ඤා ධාතුහු; තථා, ඒ වක්ඛුර්විඤ්ඤා ධාතුව පරිද්දෙන්; (චෙධම්මාති, ධම්මයෝ දෙදෙනෙකැයි; සබ්බංගච්ඡති, ව්‍යවහාරයට යේ;) මනොධාතුපන, මනොධාතු තොමෝ වනාහි; පඤ්චවාරුච්ඡන්ත කුසලාකුසල විපාක සම්පට්ඨිච්ඡන්තවසෙන, පඤ්චවාරු ච්ඡන්ත කුසල විපාක සම්ප්‍රත්‍යයාමණ අකුසල විපාක සම්ප්‍රත්‍යයාමණ යන්ගේ වශයෙන්; තයොධම්මාති, ධම්මයෝ තිදෙනෙකැයි; සබ්බං, ව්‍යවහාරයට; ගච්ඡති, යේ; ධම්මධාතු, ධම්මධාතුතොමෝ; තිණ්ණං අරූපකකිකානං, වෙදනා සංඥා සංඝකාර යන ත්‍රිවිධ අරූපකකිකා යන්ගේද; සොලසනනං, භොධගවිධවු; සුබ්බමරූපානං, සුක්ඛමරූප යන්ගේද; අසබ්බතායධාතුයාව, අසංඝතා ධාතුවගේද; වසෙන, වශයෙන්; විසතිධම්මාති, විංශති ධම්මකෙනෙකැයි; සබ්බං, ව්‍යවහාර යට; ගච්ඡති, යේ; මනොවිඤ්ඤානධාතු, මනොවිඤ්ඤා ධාතුතොමෝ; සෙසකුසලාකුලාබ්‍යාකත විඤ්ඤානවසෙන, අවශෙෂ වූ කුසල විත්ත අකුසල විත්ත අව්‍යාකෘත විත්තයන්ගේ වශයෙන්; ඡසනනතිධම්මාති, සසැත්තැ ධම්මකෙනෙකැයි; සබ්බං, ව්‍යවහාරයට; ගච්ඡති, යේ; (මෙහි ශෙෂ ශබ්දයනෙමේ කුසලාකුසල ශබ්දයන් අපෙක්‍ෂානොකොටැ යථා ලාභ වශයෙන් අව්‍යාකෘත ශබ්දය අපෙක්‍ෂා කෙරෙයි.) ඉතිඵං, ඉත්‍යුක්තප්‍රකාර නයිත්; එත්ථ, මේ අෂ්වාදෘශ්‍ය ධාතූන්හි; (මේ උදෙසා වාරයෙහි; X) සබ්බසාතො, ගණනවශයෙන්; විනිච්ඡයො, විනිශ්චය නෙමේ; වෙදිනබ්බො, දනසුතු. (සබ්බසංගණනට යනුද පාඨානන්රපීයි.)

පව්වයානි, පව්වයායනු; වක්‍රබාහුආදීනං, වක්‍රර්ධානාදීන්ගේ; වක්‍රවික්‍රස්සණ්‍ධානුආදීසු, වක්‍රර්විඥන ධානාදීන්හි; පව්වයනාවතො, ප්‍රත්‍යයවීම් වශයෙන්; (පව්වයනොයීද පාසයි.) විනිච්ඡයො, විනිශ්චය තෙම; වෙදිතබ්බො, දහයුතු; නෙසං, ඒ වක්‍රර්ධානාදීන්ගේ; සොපනපව්වයනාවො, ඒ ප්‍රත්‍යයනාවයතෙමේ; නිද්දෙසවාරො, නිද්දේශ වාරයෙහි; ආවිහවිස්සති, මතු පහළවන්නේය.

දඨබ්බානි, දඨබ්බායනු; දඨබ්බතොපි, දුෂ්ටව්‍ය වශයෙනුද; එත්ථ, මේ අප්පාදය ධාතුන්හි; (මේ උද්දෙසවාරයෙහි; X) විනිච්ඡයො, විනිශ්චයතෙම; වෙදිතබ්බානි, දහයුතුයන; අත්ථො, අථයවේ; හි, ඒ කීමසාබව; සබ්බාඵව, සියලුම; සංඛිතාධාතුයො, සංඛිතධාතුහු; පුබ්බන්තාපරන්තවච්ඡානතො, පුළුකොඨාස අවරකොඨාසයන් ව්‍යවස්ථාය කිරීම් වශයෙන්ද; ධ්‍රුවසුභසුබන්තභාවසුක්කද්‍රව්‍යො, නිත්‍ය ශුභ සුඛාන්තභාවයන් කෙරෙන් ශුන්‍යවශයෙන්ද; පව්වයායනවුත්ති තොව, ප්‍රත්‍යයන් පිළිබඳ පැවතුම් වශයෙන්ද; දඨබ්බො, දුෂ්ටව්‍යයන;

21

විසෙසනො පනෙත්ථ හෙරිතලං. විස වක්‍රබාහු දඨබ්බො, දණ්ඨො විස රූපධාතු, සද්දො විස වක්‍රවික්‍රස්සණ්‍ධාතු, නථා ආදස නලං. විස වක්‍රබාහු, මුඛං. විස රූපධාතු, මුඛනිමිතනං. විස වක්‍ර වික්‍රස්සණ්‍ධාතු, අථවා උච්ඡ්විලානි විස වක්‍රබාහු, සන්තවක්ක යති විස රූපධාතු, උච්ඡ්වරසනෙලානි විස වක්‍රවික්‍රස්සණ්‍ධාතු, නථා අධරුරණි විස වක්‍රබාහු, උත්තරුරණි විස රූපධාතු, අග්ගි විස වක්‍රවික්‍රස්සණ්‍ධාතු, එසෙවනිසො සොනධාතුආදීසු, මනො ධාතු පන සථාසමභවතො වක්‍රවික්‍රස්සණ්‍ධාතු ආදීනං. පුරෙවග් අනුවග් විස දඨබ්බො, ධම්මධාතුයා වෙදනාක්කකො සලලමච සුල මච ච දඨබ්බො, සක්කස්සඛිතාරක්කකො වෙදනා සලලසුලසොගා ආතුග් විස, පුද්ග්ගනං. වා සක්ක, ආසාදකච්ඡන්තනො ජිත්ත මුඛි විස, අසථාභුවචනිමිත්තග්ගාහකතො වනම්ගො විස, සඛිතාග් පටිසංකිසං. පක්ඛිපනතො අඛිතාරකාසුසං. ඛිපනපුරිසො විස, ඡන්ති දුක්ඛානුබ්බිතො ග්ජපුරිසානුබ්බිවොග් විස, සබ්බානන්තාවහස්ස ඛිකිසන්තානස්ස හෙතුතො විසරුක්කඛිඡ්ඡති විස, රූපං. නානාවිධු පද්දවනිමිත්තතො ධුරවක්කං. විස දඨබ්බං, අසඛිතා පන ධාතු අමනතො සන්තතො වෙමනො ච දඨබ්බො, කසමා, සබ්බානන්ත පටිසංකඛභුන්තනා, මනොවික්‍රස්සණ්‍ධාතු ගතිනාරම්මණං. මුක්ඛිච්ඡාපි අක්කං. ගහෙත්ථාච පටන්තනතො වනම්කතො විස දුද්දමනතො අස්සඛිද්‍රවෙකො විස සත්ථකාමනිපාතිතො වෙහාසං. ඛිත්තදණ්ඨො විස ලොභදෙසාදි නානස්සකාරකිලෙසසොගතො රහිතතො විස දඨබ්බානි.

21.(ක) විසෙසනොපන, විශේෂ වශයෙන් වනාහි; එත්ථ, මේ අව ලොස් ධාතුන් අතුරෙහි; වක්‍රබාහු, වක්‍රර්ධාතුතොමේ; හෙරිතලං. විස, බෙරතලයක් මෙන්; දඨබ්බො, දහයුත්තිය; රූපධාතු, රූපධාතු

තොමෝ; දණෙකාවිය, කතිප්පුවමෙන්; (දළබලා, දනසුන්තිය;) වකු
 විසුදුණුබාහු, වසුර්විඥන බාහුතොමෝ; සද්දෙවිය, ශබ්දයමෙන්;
 (දළබලා, දනසුන්තිය;) තථා, එපරිද්දෙන්; වකුබාහු, වසුර්බාහු
 තොමෝ; ආදසනලෙවිය, දළිණනලය මෙන්; රූපබාහු, රූපබාහු
 තොමෝ; මුඛ-විය, මුහුණමෙන්; වකුබාහු, වසුර්විඥන
 බාහුතොමෝ; මුඛනිමිතන-විය, මුවසටහණමෙන්; (දළබලා, දනසුන්
 තිය;) අථවා, තොහොත්; වකුබාහු, වසුර්බාහුතොමෝ; උච්ඡ්වි
 ලාතිවිය, උක්තලමෙන්; රූපබාහු, රූපබාහුතොමෝ; යනනවකක
 යතිවිය, යනනවකයාගේ යථවියමෙන්; වකුබාහු, වසුර්
 විඥනබාහුතොමෝ; උච්ඡ්වරසනෙලාතිවිය, ඉසුසුසරස නෙලයන්
 මෙන්; (දළබලා, දනසුන්තිය;) තථා, එපරිද්දෙන්; වකුබාහු,
 වසුර්බාහුතොමෝ; අධරණිවිය, අධරණාත් අරණියමෙන්; (යට
 ගිනිගානාදමුකමෙන් යුසේසි.) රූපබාහු, රූපබාහුතොමෝ උතතර
 රණිවිය, උපරිමාත් අරණිය මෙන්; (උගිනිගානා දමුකමෙන්
 යුසේසි.) වකුබාහු, වසුර්විඥනබාහුතොමෝ; අග්නිවිය,
 අග්නියමෙන්; (දළබලා, දනසුන්තිය;) සොතබාහුආදිසුපි, ශ්‍රොත්‍රබාහු
 දිත්තිද; එසෙවනයො, මෙකි නයබදු නය ඇත්තේය; (එසනයො
 සිදු පාසයි. එසේවුව-එසනයො, මේ නයනෙමේ; නෙතබලො, පැමිණ
 වියයුත්තේය; 0) මනොබාහුපන, මනොබාහුතොමෝ වනාහි; යථා
 සමභවතො, සමභවවු පරිද්දෙන්; හෙවත්-ලැබෙන පරිද්දෙන්; වකු
 විසුදුණුබාහුආදිනං, වසුර්විඥන බාහුදිත්තේ; පුරෙවරඅනුවරවිය,
 පෙරගමන් ගත්තක මෙන් පසුගමන් ගත්තක මෙන්; දළබලා, දන
 සුන්තිය;

* මෙහි බෙරතලය ශබ්දයාගේ නි:ශ්‍රයසථානයවනමෙන් වසුර්
 බාහුව වසුර්විඥනයාගේ නි:ශ්‍රයසථානය වන බැව් හඟවා. එහෙයින්
 කිහිපමහෙරතලංවිය වකුබාහු සද්දෙවිය විසුදුණුසු නිසාය
 භාවතො. (මු: පි:) පුළුචානන උපමා වලින් නිර්ජීව සභාවවු
 හෙරතලදණ්ඩාදිත්තේ සමාගමයෙහි නිර්ජීව සභාවවු ශබ්දදිත්තේ
 පැවැත්ම මෙන් නිර්ජීව සභාවවු වසුස් රූපාදිත්තේ සමාගමයෙහි
 නිර්ජීව සභාවවු වසුර්විඥනාදිත්තේ පැවැත්ම වේනුයි හෙතුපල
 යන් බාහුමාත්‍රයක් බැවින් කාරක වෙදක භාවයෙන් විරහනිය
 දක්වයි. මෙම කිහිපමහෙරතලං උපමාහි නිර්ජීවනං හෙරතලදණ්ඩා
 දිනං සමායොගෙ නිර්ජීවනං සද්දදිනංවිය නිර්ජීවනං වකුරූපා
 දිනං සමායොගෙ නිර්ජීවනං වකුබාහුදිනං පවතති කාරණ
 එලානං බාහුමතතතනා කාරක වෙදකභාව විරහං දසෙස්ති. (මු:පි:) පුරෙ
 වරඅනුවරවිය යනු නිර්ජීව සභාවවු කිසිවක්හට නිර්ජීව
 සභාවවු කිසිකෙනෙක් පෙර පසු හැසිරෙන්නවුන් මෙන් වෙන් යන
 අර්ථයි. තොහොත්-මනොබාහුතොමෝමැ තමාගේ විද්‍යමාන ඝණය
 නොඉක්මවන්නී තමාගේ විද්‍යමාන ඝණය නොඉක්මවන්නාවූම
 වසුර්විඥනාදිත්තේ පෙර පසු හැසිරෙන බවක්නු අවිද්‍යමාන කල්තිද

අනතුරුවූ පුඵකාල අනතුරුවූ අපරකාලයන් ඇති බැවින් මනෝ
ධාතුනොමෝ පෙර පසු ඇසිරෙන මෙන් දතයුත්තිය යන අභිධි.
මෙම කීහ. පුරෙවර අනුවරයියානි නිජ්ජිවස්සකස්ස විකෙවි නිජ්ජිව
පුරෙවර අනුවරයියානි අනෙථා මනෝධාතුයෙව චා අත්තනොබණ්.
අනතිවතනනති අත්තනොබණ්. අනතිවතනනනානං යෙව චකු
විඤ්ඤාණාදිනං අවිජ්ජමානෙපි පුරෙවර අනුවරයාවෙ පුබ්බකාලා
පරකාලතාය පුරෙවර අනුවරයිය දඨබ්බාති අනෙථා. (මු: වී:) ඉදින්
මනෝධාතු නොමෝ තමාගේ උත්පාදසවිති හඬග සංඛ්‍යාතවූ
ඝණය ඉක්ම වඤ්ඤාදිභූතාදීන්ගේ පෙර පසු හැසිරේ නම් එකානන
යෙන් පුඵගාමිතිය, අනුගාමිතිය යි කියයුත්තිය යි එසේ නොවන
හෙයින් විය යන උපමාද්‍රේණක නිපාතය බහා පුරෙවර අනුවරයිය යි
කීහ. අයමෙත් අධිප්‍යායො සවෙඅත්තනොබණ්. අතික්කමිත්වා චකු
විඤ්ඤාණාදිනං පුරෙපච්ඡාවරති එකනතතො පුරෙවර අනුවරය
හොති එවං පනෙසානහොතිති පුරෙවර අනුවරයිය දඨබ්බාති යනුයි.
(මු: වී:)

21.(භා) ධම්මධාතුයා, ධම්මධාතුවෙහි; වෙදනාකකිකො, වෙදනා
සකකියතෙම; සලලම්ච (ච), ශල්‍යයක්නු මෙන්ද; සුලලම්ච, හුලක්
මෙන්ද; දඨබ්බො, දතයුතු; සඤ්ඤසංඛාරකකිකා, සංඤ්ඤාසකකි
සංසාරසකකියෝතුමු; වෙදනාසලලසුලයොගා, වෙදනා සංඛාරාන
ශල්‍යශුලයන් හා යෙදීම් හෙතුවෙන්; ආතුරවිය, ගිලන්බැව්නු මෙන්;
දඨබ්බො, දතයුත්තාහ; චා, නොහොත්; පුට්ඨ්ජනානං, පාඨන්ජන
යන්ගේ; සඤ්ඤා, සංඤ්ඤානොමෝ; ආසාදකච්ඡනතතො, අභිමත වස්තු
ප්‍රාථිනාදු:බය දනවන හෙයින්; නොහොත්-ආශාවිනාශ දු:බය දන
වන හෙයින්; ඊතනමුච්චිය, ඊතනහසනමුච්චියක මෙන්; (දඨබ්බො, දත
යුත්තිය;) අයථාභූච්චතිමිත්තග්ගාහකතො, වරදවා අරමුණු ගත්තා
හෙයින්; හෙවත්-ඇති සැටි නිමිති නොගන්නා හෙයින්; වනම්ගො
විය, වනමුවෙකුමෙන්; (දඨබ්බො, දතයුත්තිය.) සංඛාර, සංසාරයෝ
තුමු; පටිසන්ධියං, ප්‍රතිසන්ධියෙහි; පකඛිපනතො, බහාලන හෙයින්;
නොහොත්-පටිසන්ධියං, ප්‍රතිසන්ධිඝණයෙහි; පකඛිපනතො, ප්‍රතිසන්ධි
චිත්තය බහාලන හෙයින්; අභිභාරකාපුයං, අභිභාරකර්ෂණයෙකි;
හෙවත්-සහලතුරු වලෙක්ති; බිපනකපුරිසොවිය, බහාලන්නාවූ පුරි
සක්නු මෙන්; ජනිදුකකානුබකිකතො, පිළිසිදගැණීමෙයයි කියනලද
ජනිදු:බයෙන් ලුහුබැඳ පවත්නා හෙයින්; රජපුරිසානුබකිකවොරවිය,
රජපුරුෂයන් විසින් ලුහුබඳනාලද සොරුන් මෙන්; සබ්බානන්දා
වහස්ස; සමානථිය ඵලවත්තාවූ; බකිසනනානස්ස, සකකිප්‍රබකි
යාගේ; හෙවත්-සකකිපරිපාටියගේ; හෙතුවො, කරැණුවන හෙයින්;
විසරුකබ්බිජනිතිය, විෂමාස්ඝ බිජයන් මෙන්; (දඨබ්බො, දතයුත්තාහ;) රූපං,
රූපයතෙමු; නානාවිධුපද්ධතිමිත්තතො, නානාප්‍රකාරවූ
උපද්‍රවයන්ට කරැණුවන හෙයින්; බුරවකකංවිය, සඵනොභාගයෙන්
ඝූර්ධාර සමාකිණී වක්‍රයක් මෙන්; දඨබ්බො, දතයුතු; අසංඛිතාපන

ධාතු, අසංසකානවු නිජාණධාතුනොමෝ වනාහි; අමතතොව, අමාන හෙයින්ද; හෙවත්-මරණ රහිත හෙයින්ද; සන්තතොව, ශාන්ත හෙයින්ද; බෙමතොව, ක්ෂෙමහෙයින්ද; හෙවත්-නිභීය හෙයින්ද; දඨබ්බා, දතයුත්තියා; කසමා, කවරහෙයින්යත්; සබ්බානන්තපටිපක්ඛ භූතතතා, සමානන්තියන්ට ප්‍රතිපක්ෂවන හෙයින්; මනෝවිඤ්ඤාණධාතු, මනෝවිඤ්ඤාධාතුනොමෝ; ගතිතාරමණං, තමා විසින් ගත් අරමුණ; මුඤ්චිත්වාපි, මුද්ද; අඤ්ඤං, අත් අරමුණක්; ගහෙනිවා, ගෙනාම; පවත්තනතො, පවත්නා හෙයින්; වනමකකටොවිය, කාලෙ වදරකු මෙන්; දුද්දමනතො, දමනය නොකළැකි හෙයින්; අසාබලුඤ්ඤා විය, නැහැමුඅසකුමෙන්; යත්තාමනිපාතිතො, යම්කිසි අරමුණෙක්හි සිත්සේ හැසිරෙන හෙයින්; (යථාකාමනිපාතිතොයිද පාඨානතරයිඔ) වෙහාසංඛින්නදණ්ඩාවිය, අහසට දමාලු දඩුකඩක් මෙන්; ලොභ දෙසාදිතානාපසකාරකිලෙසයොගතො, ලොභ වෙහාදි නානාප්‍රකාර කෙලශයන් හා යුක්තවන හෙයින්; රභිහතටොවිය, නැටුම්ගත් තථවකු මෙන්; දඨබ්බාති, දතයුත්තියා; (ඉති, සමාන්තියෙහි තිපා.)

* වෙදනාසකකිය ශල්‍යශුලයන්මෙන් දතයුතුය යනු ත්‍රිවිධදුඃඛ ස්වභාවයන්ගේ සමායෝගයගෙනැ උක්තයා එහෙයින් කිහිඤ්ඤාල මව සුලුමව ත්‍රිවිධදුඃඛතා සමායෝගතො දඨබ්බොඤ්ඤා. (මු: පි:) ත්‍රිවිධ දුඃඛය ජනි ජර මරණ වශයෙන් හෝ දුඃඛදුඃඛ සංසාරදුඃඛ විපරිණාමදුඃඛ වශයෙන් හෝ දතයුතුඤ්ඤාආසායෙව දුක්ඛං ආසාදුක්ඛං ආසාවිසානදුක්ඛංවාඤ්ඤා මුලටිකාගත හෙයින් ප්‍රථම නිජීවනයතෙමේ ඵලපචාර විසින් දුක්ඛ හභවා විතිය නිජීවනයතෙමේ ඊප්ථිතාලාභ දුඃඛය හභවා එහෙයින් කිහිඤ්ඤාආසායෙවදුක්ඛනනි එතෙත ඵලපා වාරං දසෙයති ආසාවිසානදුක්ඛංවාති එතෙත මජ්ඣිමනිකායසංදසෙයතිඤ්ඤා. (ම: පි:) තෘණානොමෝ ආශාදුඃඛය දතවන්ති සැබෑය සංඥතොමෝ කෙසේ දතවන්තිද යන වොද්‍යය සිත තබා කිහිඤ්ඤාසංඥාති අභූතං දුක්ඛදුක්ඛමපි සුභාදිතො සඤ්ජානන්ති තං ආසං තස්සාව විසාතං ආසංසිත සුභාදි අසිද්ධියා ජනෙතිතිඤ්ඤායම් හෙය කින් සංඥතොමෝ අභූතවු දුඃඛදුඃඛයද ශුභාදි වශයෙන් හදුනන්නි ප්‍රාචීන ශුභාදියගේ අසිද්ධියෙන් ආශාවන් ආශාවිසාතයත් දතවාද එහෙයින්. (මු: පි:) සුත්ථුලල පද්මයක් මෙන් දූශ්‍යමානවු ක්ෂුරධාර සංකිණි චක්‍රයක් මෙන් රූපය තෙමේද සත්‍රි පුරුෂාදි භාවයෙන් දූශ්‍යමානවුයේ උපද්‍රව ශතයන් දතවන හෙයින් කිහිඤ්ඤාපද්මංවිය දිස්සමානං ධුරවක්කංවිය රූපමපි ඉන්ද්‍රියාදිභාවෙන දිස්සමානං නානා විධුපඤ්චංජනෙතිඤ්ඤා. (මු: පි:) රුහාදිවුද ජනනාදිවුද සියලු සංසකාරයෝ අනථීයහ විෂභූතයහ අශාන්තයහ සප්‍රතිභයයහ තථිපක්ෂ භූතතායෙන් අසඬිතධාතුනොමෝ අමානාදි හෙයින් දතයුත්තියා කියේමැනොඤ්ඤාසබ්බෙ අනන්තා රුහාදියෝ ජනි ආදයොව විසභූතා අසන්තා සප්‍රතිභයාවාති නප්‍රතිපක්ඛ භූතතතා අමතාදිතො දඨබ්බොඤ්ඤා. (මු: පි:) “මුඤ්චිත්වාපි අඤ්ඤංගහෙනිවා” යන්නෙන්

ගෘහිතශාඛාව මුදුන් අභස්කුසා සිටිනට වාතරයාගේ අසමඬි භාවය මෙන් ගෘහිතාලමිකය මුදුන් අත් අරමුණක් නොගෙන පවත්නට අසමඬි භාවයෙන් මනෝවිඥාන ධාතුවගේ මකිට සමානකිය දක්වා. මෙම කිහිමුඤ්චිත්වාපි අඤ්ඤාං ගහෙත්වාති එතෙන මකකටස්ස ගතිතංසාධං මුඤ්චිත්වාපි ආකාසෙයාදාං අසමත්තාවිය ගතිතාරමණං මුඤ්චිත්වාපි අඤ්ඤාං අගහෙත්වා පවත්තිතුං අසමත්තාය මකකට සමානතං. දසෙයති. (මු: ටි:) මේ ටිකාපාඨයෙහි “අඤ්ඤාං අගහෙත්වා පවත්තිතුං අසමත්තාය” යන්නෙන් විඥානයාගේ එකාන්ත ආලමික සහිත භාවය දැක්වීමෙන් විනයය නිරුලමිනිකය යන ලොකිකයන්ගේ විඥානවාදය නිෂේධයා කෙරෙයි. කියෙ මැනෝ අඤ්ඤාං අගහෙත්වා පවත්තිතුං අසමත්තායාති එතෙන විඤ්ඤාණස්ස එකාන්තසාරමණතා දසානෙන ආරමමණෙනවිතා සයමෙව නිලාදි ආභාසං විනයං පවත්තතිති එවං පවත්තිතං විඤ්ඤාණවාදං පටිසෙධෙති. (අ: ටි:) යථිච්චෙධිච්චොපි දමථං අනුපගච්ඡන්තො දුඨස්සො අස්සබලච්චෙකා. යුගෙයින් ප්‍රතොද ප්‍රහාරයෙන් අභිතුණණවුයේ නමුදු නොතික්මවියහැක්කාවූ නැහැඹු දුමටු අභිතෙම අස්සබලච්චකතම. (මු: ටි:) “රභිගතටොවිය” යන්නට “රභිගතො තටොරභිගතටො”යි මූලටිකාවෙහි කළ විවරණයයි. ලොභවෙෂාදි නානාවිධ කෙලස සංසථීය රභිගුහණය හෙවත් නාත්‍යගුහණය වැනිවේද එයේ හෙයින් “නැටුම්ගන්නඵවකු මෙනැයි යන අපගේ අච්චාසාධ්‍යාතය ටිකාපාඨය හාද සටනය වේ. නාත්‍යවාචකරභිග ශබ්දය නොගෙන නත්‍ය භූමි වාචකරභිග ශබ්දය ගෙන “රභිගං රුජරභිගමජ්ඣංගතො තටො තටකො”යිද (ම: ටි:) රභිගතටොති රභිගමජ්ඣංගතටො”යිද X. කළ විවරණය විමසිය යුතුවේ.

22

නිදදෙසවාරෙ වකඤ්ඤව පටිච්ච රුපෙවාති ඉදං ආදිඤ්ඤාං ක්‍රියාමනෝධාතූඤ්ඤව සමපසුත්තං නිනන්යඤ්ඤාති අනේවා, වකඤ්ඤාණධාතූසා හි වකඤ්ඤාණසමපවසො හොති, රුපං ආරමමණපවසො, ක්‍රියාමනෝධාතූ විගතපවසො, නයො අරුපකඛකා සහජනපවසො, නසමා එසා වකඤ්ඤාණධාතූ ඉමෙ වතනාගේ පටිච්ච උපපජ්ජතිනාම, සොඤ්ඤව පටිච්චාති ආදිසුපි එසෙවනසො, නිරුඛසමනනගති නිරුඛාස සමනනගති, නජ්ජා මනෝධාතූති නසම. ආරමමණ ඡන්දා කුසලාකුසලවිපාකතො දුට්ඨා මනෝධාතූ සමපට්ඨනකිච්චා, සබ්බධමෙමසුචාපන පඨම සමනනාභාගෙති එතෙසු වකඤ්ඤාණාදිසු සබ්බධමෙමසු උපපජ්ජ මානෙසු පඨමසමනනාභාගෙ, වකඤ්ඤාණධාතූආදිනංවා ආරමමණසබ්බධානෙසු සබ්බධමෙමසු පඨමසමනනාභාගෙති අසමෙත්ථ අනේවා වෙදිනඤ්ඤා, එතෙන සඤ්චාරවජ්ජනකිච්චා ක්‍රියාමනෝධාතූ ගතිනාති වෙදිනඤ්ඤා, මනෝධාතූසාපි උපපජ්ජතා නිරුඛ සමනනගති එත්ථ පිකාගේ සමපිණ්ඩනේවා නසමා මනෝධාතූ

සාපි මනෝවිඤ්ඤාණධාතූසාපිති අයමෙඤ්ඤා අඤ්ඤා චෙදිනබ්බො, නෙන සාව විපාකමනෝධාතූසා උපපජ්ජාති හිරුධාය සමනනන් උපපජ්ජති සනතිරණ්ඛිවො විපාකමනෝවිඤ්ඤාණධාතු සාව නසා උපපජ්ජාති හිරුධාය සමනනන් උපපජ්ජති වොඤ්ඤානිවො ක්‍රියාමනෝවිඤ්ඤාණධාතු සාව නසා උපපජ්ජාති හිරුධාය සමනනන් උපපජ්ජති ජවනිකිවො මනෝවිඤ්ඤාණධාතු සා සබ්බාසි කපිතා හොතිති චෙදිනබ්බො, මනඤ්ඤා පටිච්චාති භවබ්බමනං, ධම්මොති චතුමුතිකධම්මාරම්මණං, උපපජ්ජති මනෝවිඤ්ඤාණන් සභා චජ්ජනං ජවනං නිබ්බන්ධනි, ඉමසම්මං පන සාතෙ හඤ්ඤා ගතින පඤ්ඤා නාම ගණනිංසු මහාධම්මරත්තිනඤ්ඤාති කිර නාම දිස භාණ්ඩාසංඝෙය්ං හඤ්ඤා ගහෙයා ආහ පටිච්චාති ආගතසාතෙ ආචජ්ජනං විසුං නිකානබ්බං භවබ්බනිසංඝිනාමෙව කාතබ්බනි, නසා ඉධ මනෝති සභාචජ්ජනං භවබ්බං, මනෝවිඤ්ඤාණන් ජවනමනෝවිඤ්ඤාණං, ඉමසම්මං පන අතිධම්මභාජනිසෙ සොලස ධාතූසො කාමාවචන, ජෙ චතුමුතිකා ලොකිසලොකුනන්රමසසා කපිතාති, අතිධම්මභාජනිසං.

22.(ක) නිද්දෙසවාරෙ, නිද්දෙසවාරයෙහි; චක්ඛුඤ්ඤාපටිච්චරූපෙවාති, චක්ඛුඤ්ඤාපටිච්චරූපෙව යනු; ඉද්දෙසවයං, මේ උභයධම්මයද; පටිච්ච, නිසා; අඤ්ඤං, චක්ඛුප්‍රසාද රූපාලම්බනයන් කෙරෙත් අන්‍යවූ; ක්‍රියා මනෝධාතූඤ්ඤාව, ක්‍රියාමනෝධාතූ විතතයද; සමප්‍රයුතතබ්බන්ධනයඤ්ඤාව, සමප්‍රයුතතවූ සකකිත්‍රයද; පටිච්චඉති, නිසායයන; අඤ්ඤා, අභිසි;

* “චක්ඛුඤ්ඤාපටිච්චරූපෙව” යන්නෙහි සමිපිණ්ණිකාපීචත් වූ ච ශබ්දයෙන් චක්ඛුප්‍රසාද රූපාලම්බනය පමණක් ප්‍රත්‍යයකොට, චක්ඛුර් විභූත ධාතුවෙන් ඉපදීම නොවෙයි. ක්‍රියාමනෝධාතුව තත්සමප්‍රයුත සකකිත්‍රය ප්‍රත්‍යයකොටද උපදිනුයි හඟවා එහෙයින් අභිකථා වාය්වියේ ඉද්දෙසවයං පටිච්ච අඤ්ඤං ක්‍රියාමනෝධාතූඤ්ඤාව සමප්‍රයුතතබ්බන්ධනයඤ්ඤාති අඤ්ඤං යි යුතු. චක්ඛුඤ්ඤාපටිච්චරූපෙවාති” යනාදින් වාරලම්බනයන්හි එකවචන බහුවචන නිද්දෙස කෙනෙක් ඇද්ද එවිනු එකසන්තානගත නානාසන්තානගත වාරලම්බනයන්ගේ එකසන්තානගත විභූතයට ප්‍රත්‍යය වන හෙයින්ද එකඡතික නානාඡතික බැවින්ද නිද්දෙසය. එහෙයින් කිහිපක්ඛුඤ්ඤා පටිච්චරූපෙවාති ආදිනා වාරරම්මණෙසු එකවචන බහුවචන නිද්දෙසා එක නානාසන්තානගතානං එකසන්තානගත විඤ්ඤාණපපච්චය භාවතො එකනානාඡතිකතතාව යි. (මු:’ටි:) මේ පාඨයෙහි “එක නානාසන්තානගතානං” යනු එකසන්තානගතවූ හෙවත් අභිතන සන්තානගතවූ වාරයන්ගේය, නානාසන්තානගතවූ හෙවත් භිතන සන්තානගතවූ ආලම්බනයන්ගේය යන යොජනායි. “එකනානාඡතිකතතා” යනු වාරයන් චක්ඛුප්‍රසාදවූ එක් එක් ඡතික බැවින්ද ආලම්

බන්ධන නිලාදිවු නොයෙක් ජාතික බැවින්ද කිහි. වක්‍රාර්ථයින් අතුරෙන් එකෙක්ම විඥනයට ප්‍රත්‍යයවේද රූපාදිය වනාහි අනෙකවැහැසුනේ විඥනයට ප්‍රත්‍යයවේද යන අම්මි ශිෂ්‍යය දක්වනු පිණිස වක්‍රාර්ථයින් වචනහෙදය කරනලදයැ.

* වක්‍රාර්ථය එක්එක්වැ රූපාදිය අනෙක්අනෙක්වැ විඥනයට ප්‍රත්‍යයවීමට ඇති කරුණු කිමයන්? ප්‍රත්‍යය භාවයාගේ වෙනස් බැවිනි. ඒ එසේ මැයි. වක්‍රාර්ථයාදය තෙම වක්‍රාර්ථවිඥනයට නිශ්‍රය පුරෙජන ඉන්ද්‍රිය විප්‍රසූතන ප්‍රත්‍යයන් කරණකොට ගෙන, ප්‍රත්‍යය වන්නේ අසතිභාවයෙන්ම, ප්‍රත්‍යය වන්නේය. ඒ වක්‍රාර්ථයාදය ඇති කල්හිම, ඒ වක්‍රාර්ථවිඥනය වන හෙයිනි. නැති කල්හි නොවන හෙයිනි; එහෙයින් වක්‍රාර්ථයාදය විඥනයට අසතිඅවිගත ප්‍රත්‍යයෙහිදු ප්‍රත්‍යයවේයයි කියනු ලැබේ. ඒ වක්‍රාර්ථ විඥනයාගේ ඒ වක්‍රාර්ථයාදය නිශ්‍රයකොට, පවත්නා බවද එකදෙයකින් ආශ්‍රෙෂ්ඨ වශයෙන් නොකැමැතිවිය යුතුයි අරූප ධර්මයක් බැවින් ආවායතියා කෙරෙහි ශිෂ්‍යයන්ගේද රජු කෙරෙහි රජපුරුෂයන්ගේද පැවැත්ම මෙන් ඒ වක්‍රාර්ථයාදය අයත් පැවැත්ම ඇති බැවින් තදිතරවුද ප්‍රත්‍යයයෝ ඒ ඒ විශේෂයෙන් ප්‍රත්‍යයයෝ වෙත්යි දතයුතුය. ඒ ප්‍රත්‍යයවීම, එක් නිශ්‍රයයෙක්හි නොලැබෙන්නේ නොවේද ලැබීමය එහෙයින් හුදකලාවු වක්‍රාර්ථයෙහි වක්‍රාර්ථවිඥනයට ප්‍රත්‍යයවේයයිදක්වන්ට පාලියෙහි “වක්‍රාර්ථවිඥාව”යි එකවචන නිදේශය කරනලදයැ; රූපයතෙම වනාහි පළමුවැ ඉපිදු තමාගේ විද්‍යාතක්‍ෂණයෙහි උපකාරවන බැවින් ඉදින් වක්‍රාර්ථයාදය මෙන් පුරෙජන අසතිඅවිගත ප්‍රත්‍යය වීමෙන් වක්‍රාර්ථ විඥනයට ප්‍රත්‍යයවේ නමුදු නොඑක් රූප හැසුනේවැ ප්‍රත්‍යයවේ; කවර හෙයින් යන්? එසේ අරමුණුවන හෙයිනි. විඥනයතෙම ස්වභාවවු හෝ පරිකල්පිතාකාර මාත්‍රවු හෝ යම් ප්‍රත්‍යය ධර්මයක් විභාවනය කෙරෙමින් පවත්නේද ඒ ප්‍රත්‍යයතෙම එයින් අන්‍යවුන්ගේද ප්‍රත්‍යය භාවය ඇති කල්හිත් විඥනයා අරමුණක් සමග පවත්නා බැව්හුදු යම්කිසි අරමුණක් නොඑල්බගෙන, පැවැත්මට අසම්ප්‍රිති විඥනයාගේ එල්බගෙන, පැවැත්මට කරුණු වන බැව්හුදු ආලම්බනියාථයෙන් ආලම්බනනම් යම්හෙයකින් ඒ විඥනයාගේ ආලම්බන ප්‍රත්‍යය ලාභය නම් යම් යම් ප්‍රකාරයෙකින් ස්වභාවය වටහාගැනීම වේද එහෙයින් වක්‍රාර්ථ විඥනයතෙම රූපය අරමුණුකොට පවත්නේ ඒ ඒ රූපයාගේ ස්වභාවය වටහාගන්නේවම, පවත්නේයි ඉන්ද්‍රියයන් අයත්කොට පවත්නාවු ඒ විඥනයාගේ ආලම්බන ස්වභාවය වටහා ගැනීමද එකවිකල්පගත වණි වශයෙන්ම, නොවේ කතිපය කල්පගත වණි වශයෙනුදු නොවේ. ආහොගානු රූපවැ හමුවු වණි වශයෙන් අරමුණු වේනුයි. නොයෙක් ප්‍රහේදවුම, රූපය සංභ්‍යාකාරී වන බැවින් විඥනයට ප්‍රත්‍යයවේයයි දක්වා වදාරන්නාවු භාග්‍යවතුන් වහන්සේ “රූපෙව”යි බ්‍රව්වනසෙන් නිදේශය කළසේක.

* රූපායනනං වක්ඛවිඤ්ඤාණධාතුයා නං සමප්පත්තකානඤ්ච ධම්මානං ආරම්භප්පච්චයෙන පච්චයොධි යම් රූපායනනයකු එකවචන තිදේශ විසින් වදාළසේක්ද ඒ කෙසේද යත්? යම් රූපායනනයක් වක්ඛවිඤ්ඤාණධාතු ආලම්භනප්‍රත්‍යය වේද හෙද එබඳුවුවා රූපායනනයකු සඳහා වදාළසේක ඒ කෙබඳුවූ රූපායනනයක්ද යත්? සමුදිනංසි වදාළ වචනයෙන්ම මේ අපියා ප්‍රකටය. මේ හෙතු කොටගෙන ඇතැම් කෙනෙක් ආයතන සැලකීම් වශයෙන් වක්ඛවිඤ්ඤාදිහු සංලක්ෂණාලම්භන ඇතියහ ද්‍රව්‍යසැලකීම් වශයෙන් නොවෙත් යි කියන්ද ඒ කීම යෙදේමැයි මේ පාඨයෙහි ලා සමුදය වශයෙන් හෙවත් සංහත වශයෙන් ආලම්භන භාවය ආශසිකානොකට්ඨතු සමුදයයාගේ ආභොගයක්නුම නැති හෙයින් එහෙත් සංහතවූ වණ් ධම්මෝ වනාහි ආලම්භන ප්‍රත්‍යවූවාහු වෙත්. තවද වෙන් වශයෙන් අරමුණු වීමට අසම්මුච්චෝ සමුදය වන්නුවා කෙසේ නම් අරමුණු වෙද්ද වෙන් වශයෙන් දක්නට අසම්මුච්ච අකියෝ සමුහවත්වූවාහු යම්හෙයකින් නොදකිද්ද එමෙකි. මේ වොදනාවද එකානනිකා නොවේ නතිනතිව දෙප්‍රා ඉසිලීම් ආදියෙහි අසම්මුච්චවත්තේද එක් වුවා සම්ම භාවය දක්නා හෙයින්. කෙසාදිත්තේද යම්තැනෙකා සිටියා වූ වෙන්වෙන්වූ වණ්‍ය අරමුණු කරන්ට නොහැක්කේය. ඒ තත්තිම සංහතවූ වණ්‍යන් අයත් වණ්‍යයතනයම අරමුණු කරන්ට හැක්කේය. මේ කාරණයෙහුද රූපාදි ආලම්භනයන්ගේ සංහත කාරිණිය බෙහෙවින් පරිව්‍යකතවී මේ නිශ්චයෙන් වක්ඛවිඤ්ඤාණධාතුව පරමාණු මාත්‍රවූ රූපයෙක් අරමුණුවේද නොහොත් පරමාණු සමුදය වත්වූ රූපයෙක් අරමුණුවේද යනාදි වොදනා ප්‍රතික්ෂේපකරන ලද්දි දතයුත්තිය. සොතඤ්ච පටිච්චසංඥාව යනාදි පදයන්හිද මේ නයමැ පැමිණිවිය යුතු. මේ අනුට්ඨානගත විනිශ්චය වේ.

22.(කා) හි, විඤාරකෙරෙමි; වක්ඛවිඤ්ඤාණධාතුයා, වක්ඛවිඤ්ඤාණධාතුව; වක්ඛ, වක්ඛු; ප්‍රසාදය නෙමේ; තිස්සය පච්චයොහොති, තිස්සය ප්‍රත්‍යයවේ; රූපං, රූපාලම්භනය නෙමේ; ආරම්භප්පච්චයො, ආලම්භනප්‍රත්‍යයවේ; ක්‍රියාමනෝධාතු, පඤ්චාධාරවර්තීන සංකිතාතවූ ක්‍රියාමනෝධාතුවොමැ; විගතපච්චයො, විගත ප්‍රත්‍යයවේ; තයො අරූපකකිකා, තත්සමප්‍රසුකතවූ අරූපකකිකියෝ තිදෙන; සහජ තප්පච්චයො, සහජතප්‍රත්‍යයවේ; තසමා, එහෙයින්; එසාවක්ඛවිඤ්ඤාණධාතු, මේ වක්ඛවිඤ්ඤාණධාතුවොමේ; ඉමෙවනතායො, මේ වතුර්විධවූ ප්‍රත්‍යයයන්; පටිච්ච, නිසා; උපපජ්ජනිනාම, උපදිනම; සොතඤ්ච පටිච්චාතිආදිසුපි, සොතඤ්ච පටිච්ච යනාදි පදයන්හිද; එසෙවනයො, මෙකිනායබඳුනායආත්තේය; නිරුඬසමනන්තරාති, නිරුඬසමනන්තරා යනු; නිරුඬාය, නිරුඬවූවනුගේ; සමනන්තරා, අනතුරුවැ; (අනරත්තැති කාලයෙහි යුසේසි) තජ්ජාමනෝධාතුති, තජ්ජාමනෝධාතුවනු; තසම්ආරම්භණෙ, ඒ රූපාදිවූ ආලම්භනයෙහි; ඡතා, උපන්නාවූ; කුසලාකුසලවිපාකතො, කුසලවිපාක අකුසලවිපාක වශයෙන්; දුට්ඨා, විප්‍රකාරවූ; මනෝධාතු, මනෝධාතුවොමේ; සමපටිච්චනකිච්චා, සමප්‍රත්‍යයමණ කාතාවත්වූවා; (උපපජ්ජති, උපදි;)

සබ්බධම්මෙසු වාපන පස්මසමනනාහාරෙති, සබ්බධම්මෙසු වාපන පස්මසමනනාහාරෙයනු; චක්ඛුචික්ඛාදිසු, චක්ඛුර්විඥාදිවු; එතෙසු සබ්බධම්මෙසු, මේ සියලු ධර්මයන්; උප්පජ්ජමානෙසු, උපදනා කල්හි; පස්මසමනනාහාරෙ, ප්‍රථමයෙන් ආලම්බනය ආහොග කරන්නාවූ විචි සම්පාදක මනසකාරයනෙම; (උප්පජ්ජති, උපදනෙයි;) වා නොහොත්; උප්පජ්ජමානෙසු, උපදින්නාවූ; චක්ඛුචික්ඛාදිසු, චක්ඛුර්විඥාදිවු; එතෙසු සබ්බධම්මෙසු, මේ සියලු ධර්මයන් අතුරෙන්; පස්මසමනනාහාරෙ, පස්මසමනනාහාරය නෙම; (උප්පජ්ජති, උපදනෙයි;) වා, නොහොත්; චක්ඛුචික්ඛාදිසාදිනා, චක්ඛුර්විඥාන ධාතූන්ගේ; ආරම්භසංඛාරානෙසු, ආලම්බනයයි කියනලද; සබ්බධම්මෙසු, සියලු ධර්මයන්හි; පස්මසමනනාහාරෙ, ප්‍රථමාහොගයනෙම; (උප්පජ්ජති, උපදනෙයි;) අයමනො, මේ අභිය නෙම; එත්, මේ සබ්බධම්මෙසු වාපන පස්මසමනනාහාරො යන පාඨයෙහි; වෙදිනබ්බො, දතයුත්තේය; එතෙන, මේ සබ්බධම්මෙසු වාපන පස්මසමනනාහාරො යන පාඨයෙන්; පඤ්චවාරවජ්ජනකිච්චා, පඤ්චවාරයෙහි ආවජ්ජන කාරණ වන්වූ; ක්‍රියාමනොධාතූ, ක්‍රියාමනොධාතූනොමෝ; ගතිභානි, ගාතීන්යයි; වෙදිනබ්බො, දතයුත්තේය; මනොධාතූයාපි උප්පජ්ජතා නිරුඬි සම නන්තරුතිඑත්, මනොධාතූයාපි උප්පජ්ජතා නිරුඬිසමනන්තරු යන මේ පාඨයෙහි; පිකාරෙ, පිකාරයනෙම; සම්පිණ්ඩනනො, සමුවවයාපි අත්තේය; තස්මා, එහෙයින්; මනොධාතූයාපි, මනොධාතූවගේද; මනොවික්ඛාදිසාදිනා, මනොවික්ඛාදිනා ධාතූවගේද; නිරුඬිසම නන්තරුති, නිරුඬිමට අනතුරුවා යන; අයමනො, මේ අභිය නෙම; එත්, මේ පාඨයෙහි; වෙදිනබ්බො, දතයුතු; තෙන, ඒ “මනො ධාතූයා උප්පජ්ජතා නිරුඬි සමනන්තරු” යන පාඨයෙන්; නොහොත් ඒ සම්පිණ්ඩනාභියෙහිවූ පිකාරයෙන්; උප්පජ්ජතා, ඉපිදූ; නිරුඬිය, නිරුඬිවූ විපාක මනොධාතූවගේ; සමනන්තරු, අනතුරුවා; සන්ති රණකිච්චා, සන්තිරණකාරණවන්වූ; යාපිපාකමනොවික්ඛාදිසාදිනා, යම්විපාක මනොවිඥාන ධාතූවකුත්; උප්පජ්ජති, උපදිද; උප්පජ්ජතා, ඉපිදූ; නිරුඬිය, නිරුඬිවූ; තස්මා, ඒ විපාක මනොවිඥාන ධාතූවගේ; සමනන්තරු, අනතුරුවා; වොත්ථපනකිච්චා, ව්‍යවස්ථාපන කාරණ අත්තාවූ; යාක්‍රියාමනොවික්ඛාදිසාදිනා, යම් ක්‍රියාමනොවිඥාන ධාතූව කුත්; උප්පජ්ජති, උපදිද; උප්පජ්ජතා, ඉපිදූ; නිරුඬිය, නිරුඬිවූ; තස්මා, ඒ ක්‍රියාමනොවිඥාන ධාතූවගේ; සමනන්තරු, අනතුරුවා; ජවන කිච්චා, ජවන්තිස අත්තාවූ; යාමනොවික්ඛාදිසාදිනා, යම් මනො විඥාන ධාතූවකුත්; උප්පජ්ජති, උපදිද; සාසබ්බාපි, ඒ සියලුම මනො විඥාන ධාතූනොමෝ; කපිතා, වදාරනලද්දී; හොතිති, වේයයි; වෙදි නබ්බො, දතයුත්තේය.

* “සබ්බධම්මෙසු” යන්නෙහි සබ්බ ශබ්දයනෙම අධිකරණ වශයෙන් යථොක්ත විඥාන සංඛ්‍යාවූ නොහොත්--ආලම්බන සංඛ්‍යාවූ ප්‍රදේශයෙකැ හෝ සියල්ලෙහි සිටියයි දතයුතු අභිකථා නයින් පිකාර

සාමම්භයෙන් යාවත් ජවනය ගෘහිතයා එසේම පිගබදකෘතවූ එකතු නසින් යාවත් භවාබ්‍යුපවේෂ්ඨයා ගතයුතුයයි දක්වන්නාවූ මූලටිකා වායායීයෝඥානවිඤ්ඤාණධාතූයා උපපජ්ඣා නිරුඛසමනනතර උපපජ්ඣා මනෝධාතූ මනෝධාතූයාපි උපපජ්ඣා නිරුඛසමනනතර උපපජ්ඣා විතතංඥා විභක්තිපාලියෙහි වක්ඛ්‍යවිඤ්ඤාන ධාතුවට අනතුරුව මනෝධාතුව උපදනා මෙන් මනෝධාතුවට අනතුරුව විතතය උපදියයි වදාළ වචනයෙන් යම් තාක් අන්‍යවූ මනෝධාතුවක් උපදීද ඒ තාක් ප්‍රවෘත්තවූ සියලු සිත් එකතු නසින් ගෙන මෙබදවූ අඵයෙක්ද ලැබේයයි යුතු. “එවමපි අන්‍යෝ ලබ්‍හති” යන මූලටිකාපාඨයෙන් “මනෝධාතූයාපි” යන්නෙහි පිගබදයා විසින් හුදෙක් ජවන් අවසන්කොට ඇත්තාවූ මනෝවිඤ්ඤාන ධාතූතොමෝමා සමපිණ්ඩනය නොකරණු ලැබේ. තදාලබ්‍ය භවාබ්‍ය සංකීර්ණවූ මනෝවිඤ්ඤාන ධාතූතොමෝද සමපිණ්ඩනය කරණු ලැබේයයි ව්‍යාකර්ත කරණය සඳහා අනුටිකාවායායීයෝඥානවිඤ්ඤාණධාතූයාපි පිසදෙන නකෙවලං ජවනපරියොසානා මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතූයෙව සමපිණ්ඩයති අඵබො තදරමණ භවාබ්‍යසංකීර්ණාපි සමපිණ්ඩයතිති එවමපි අන්‍යෝ ලබ්‍හති සමභවතිති අන්‍යෝඥාපි විසූ. අවුචාවේ සවරූපයෙන් නොදක්වූ නමුදු එකතුන්‍යායයෙන් ග්‍රාහ්‍යවූ අඵයද පිගබදයා විසින් අබිනිකාන භාවය තදඵකථාටිකාවය හා සටනය වනයේ අනුටිකාවේ විසද වදාළ හෙයින් අඵකථා නයෙන පිසදෙන යාවජවනං ගතිතං අන්‍යතොමතෙන පිසදෙන විනාපි එකත්තනයෙන යාව භවාබ්‍යුපවේෂ්ඨ ගතෙතබ්‍යාති දසෙසනෙනා මනෝවිඤ්ඤාණධාතූ නිද්දෙසෙති ආදිමාන අනුටිකායංපන ටිකායං වුත්තන්‍යෝ පිසදෙන ලබ්‍හතිති වුත්තං විවාරෙතබ්‍යමෙනං කසමා එකත්තවසෙන වුත්තන්‍යාඥාන දක්වූ මධුටිකාවායායීයන්ගේ මතය සමක්නොවේ කවරහෙයින් යත්? අඵකථාවෙහි නානාත්ව නසින් ග්‍රාහ්‍යවූ අඵය පිගබදයා විසින් සමපිණ්ඩනද එසේම ටිකාවෙහි දක්වූ එකතු නසින් ග්‍රාහ්‍යවූ අඵයද පිගබදයා විසින්ම සමපිණ්ඩනය කරනු ලැබේයයි ව්‍යාකර්තවූ එහෙයින්. මෙහි පිගබදයාගේ සමපිණ්ඩනය නම් ශබ්දඵල ග්‍රහණන්‍යාය හෙදයන්ගේ සමපිණ්ඩනයයි දතයුතු.

* මෙසේ අඵගත් කල්හි හෙවත් අන්‍ය මනෝධාතුවක්හුගේ පැවැත්මට මොබ්‍යෙහි ප්‍රවෘත්තවූ විතතයන්ගේ මනෝවිඤ්ඤාන ධාතූ භාවය දක්නා කල්හි මනෝවිඤ්ඤාන ධාතුවට අනතුරුව උපන්නාවූ මනෝධාතුවගේ මනසින් සමුදාන භාවයක් ඇති කල්හිද තත් සවරූපයක්හුම මේ අඵයෙහි මනෝවිඤ්ඤාන ධාතූ භාවයෙන් නිර්දේශව බැවින් මනෝවිඤ්ඤාන ධාතූභව ප්‍රසංගය නොවේමැයි යනු අනුටිකාපි පරිවෘත්ත මූලටිකානිකීයයි. කියෙමැනෝඥානවිඤ්ඤාණධාතූ මනෝවිඤ්ඤාණධාතූ නනතරං උපපනනාය මනෝධාතූයා මනෝවිඤ්ඤාණධාතූභාවපස සමභානභොතියෙවඥානවිඤ්ඤාණධාතූයා (මු: ටි:)ඥානවිඤ්ඤාණධාතූ භාවපස සමභානභොතියෙවඥානවිඤ්ඤාණධාතූයා මනෝවිඤ්ඤාණධාතූයා දසසනෙ සති සතිපිමනසො සමුදානභාවෙ මනෝධාතූයා මනෝවිඤ්ඤාණධාතූ

භාවප්පසඛෙතානභොති යෙව තංසභාවසේයව මනොවිඤ්ඤාණධාතු භාවෙන නිද්දිඨතතාසී. (අ: වී:) නොභොත් මනොධාතුහට මනො විඤ්ඤාණධාතුවා ප්‍රසංගයනොවේයයි අපි ගත් කල්හි අපිකථානය වශයෙන් භවාඛතුවෙල්දයට අනතුරුව උපන් ආවර්ත විත්තයාගේ මනොවිඤ්ඤාණධාතුවා ප්‍රසංගය වේයයි මධුටිකාවෙහි යමක් කියන ලද්දේ එවං අනෙසති පෙ තභොතියෙවාති අභිකථානයෙන භවාඛතුවෙල්දනනාරං උප්පන්නාවර්තයා මනොවිඤ්ඤාණධාතු භාවප්පසඛෙතා භොති යෙවාති අභිප්පායොසන තදවධාරණ වචනය විමසියයුතු.

* දැන් ඒ අපියමැ පඤ්චවිඤ්ඤාණධාතු මනොධාතු යනාදි වශයෙන් වැඩියක් ප්‍රකටකොට දක්වනු පිණිස පඤ්චවිඤ්ඤාණධාතු මනොධාතුකකමනිදස්සනඤ්ඤි තඤ්ඤිධුරසභාවෙන උප්පන්නානෙනව පරිච්ඡින්නාසා විත්තසා මනොවිඤ්ඤාණධාතුවාදස්සනත්ථං න අනන්ත රූප්පන්නමත්තෙනාති තඤ්ඤිධුර සභාවෙ එකතතං උප්පන්නා දස්සනං යුජ්ජතිසී යුහු. (මු: වී:) යම්හෙයකින් පඤ්චවිඤ්ඤාණධාතු මනොධාතුවන්ගේ පිළිවෙල දක්වීම වනාහි පඤ්චවිඤ්ඤාණධාතුවන් හා විසදුණ භාවයෙන්ද මනොධාතු ක්‍රියාමනොධාතුවාදින් විසින් පිරිසිදිනාලද උත්පන්නස්ථාන වශයෙන්ද පරිච්ඡින්නවූ විත්තයාගේ මනොවිඤ්ඤාණධාතුවාද දක්වීම පිණිස වේද අනතුරුව ඉපදීම් මාත්‍රයෙකින් මනොවිඤ්ඤාණධාතු භාවය දක්වීම පිණිස නොවේද එහෙයින් ඔවුන්ගේ විසදුණ භාවයන් එකතියට නගා දක්වීම යෙදෙයි යනු අනුට්ඨාසි නි:ශ්‍රිත මූලටිකාගත පාඨාපිය වේ. දැන් එකතියුග්‍රහණයක්හු නැතිවැද යථොක්තවූ අපියාගේ සමභාවය දක්වනු පිණිස අනුපනිතෙපි එකතෙන තඤ්ඤිධුර සභාවෙ එකසම්. දස්සිතෙ සාමඤ්ඤාවසෙන අඤ්ඤාමපිසඛං තංසභාවං දස්සිතං භොතිති දඬබබංසී විසු (මු: වී:) එකතිය නොඑලවූ කල්හිදු තවිසදුණ සභාවවූ එක් ධර්මයක් දක්වූ කල්හි සමානභාව වශයෙන් තාදාය සභාවවූ අනිකුදු සියල්ල දක්වන ලද්දේ දතයුතු යනු භාවයි.

පිහබ්බයෙන් මනොවිඤ්ඤාණධාතු සමපිණ්ඩනය ඇති කල්හි මනො විඤ්ඤාණධාතුයාපි සමනනාර උප්පජ්ජති විත්තං පෙ තජ්ජාමනො විඤ්ඤාණධාතුයාසන පාලියෙහි මනොවිඤ්ඤාණධාතුග්‍රහණයෙන් භවාඛ විත්තයට අනතුරුව උපන් මනොධාතු විත්තය වලභනලද්දේවේද සි ඉදින් කියන්නොත් ඒ භවාඛනනනාරව උපන් විත්තයාගේ අමනො විඤ්ඤාණධාතු භාවයමැ අසිඬ හෙයින් හෙවත් මනොධාතු භාවයමැ අසිඬ හෙයින් නොකියයුතු “මනොවිඤ්ඤාණධාතුයාපි උප්පජ්ජනා නිරුඬසමනනාරං උප්පජ්ජති විත්තං පෙ තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතුති” යන මේ වචනය තෙමේ භවාඛයට අනතුරුව උපන් විත්තයාගේ මනොධාතු භාවය නොසාධා මනොධාතු භාවය සිඬ කල්හි ඒ භවාඛනනනාර විත්තයාගේ මනොධාතු භාවය වලභන්නෝය යන අභිප්‍රාය වේ. කියේ මැනො ටිකානුටිකා දෙක්හි පිසදෙන මනො

විඤ්ඤාණධාතු සමපිණ්ඩනෙවසති මනෝවිඤ්ඤාණධාතූයාපි සමනන්තර උපපජ්ජති විතතං. පෙ. තජ්ජා මනෝවිඤ්ඤාණධාතූති මනෝ විඤ්ඤාණධාතු භග්ගණෙන භවඛ්‍යානන්තරං. උපනතං මනෝධාතු විතතං නිවතතිතං හොතිතිවෙ. න තස්සා මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතුභාවා සිඨිතො. (මු: පි:) නති මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතූයාපි උපපජ්ජා නිරුඬ සමනන්තරං. උපපජ්ජති විතතං. පෙ. තජ්ජා මනෝවිඤ්ඤාණධාතූති ඉදංවචනං භවඛ්‍යානන්තරං. උපනත විතතස්ස මනෝධාතු භාවං සාධෙති සිඨෙති මනෝධාතුභාවෙ තං තස්ස නිවතතකං සියාති අධිප්පායො. (අ: පි:) මනෝවිඤ්ඤාණධාතුව ආනතුරුව උපන් විතත යාගේ මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතුභාවය දක්වන්නාවූ වචනය වනාහි තාදෘශීය මනෝධාතුවක්නුගේන් මනෝවිඤ්ඤාණධාතු භාවයම දක්වන්නේද එහෙයින් උනුගේ වැළැක්ම කෙසේ වන්නේදැයි සිතනබා කිහිපයකින් යං චොදියති තදෙව පරිහාරය හොතිති මනෝධාතූයාපි මනෝ විඤ්ඤාණධාතූයාපිති මතවයවචනෙන විතතං අඤ්ඤාමඤ්ඤා විධුර සභාවතාදස්සිතාති තෙනෙව මනෝධාතාවජ්ජනස්ස මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතුභාවො නිවතතිතොති දඨබ්බො චුතොතිතස්ස මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතුවිධුරෙ මනෝධාතුසභාවො සබ්බධමෙමසුවා පන පඨමසමනතා භාරෙ උපපජ්ජතිති ආදිතා. (මු: පි:) මනෝවිඤ්ඤාණධාතු මනෝ ධාතු යන යම් වචනයෙක් වොදනා කරනු ලැබේද ඒ වචනයම මනෝවිඤ්ඤාණධාතුවගේ අපනයනය පිණිස නොවේ. “මනෝධාතූයාපි මනෝවිඤ්ඤාණධාතූයාපි” යි මතස්වයකු කීමෙන් ඔවුන් දෙදෙනාගේ අන්‍යෝන්‍ය විසදුණය දර්ශනය ඒ අන්‍යෝන්‍ය විසදුණ භාවයෙන්ම මනෝධාතුවජ්ජනයාගේ මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතුභාවය නිවාරනයයි දතයුතු ඒ පඤ්චවාර වජ්ජනයාගේ මනෝවිඤ්ඤාණධාතුව හා විසදුණ මනෝ ධාතු අවභාවයනෙම “සබ්බධමෙමසු වා පන පඨමසමනතා භාරෙ උපපජ්ජතිති” යනාදීන් වදාළසේක්මැයි.

* සාසබ්බොපි කපිතාහොති” යන වචනය මුඛමාත්‍ර නිදර්ශනයකි යම් හෙයකින් මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතුතොමෝ ජවන් සිත් අවසන්කොට පවත්නිමැ නොවේද එහෙයින් තදාලම්බනාදිනුද වෙන්මැයි කීසේයි. මූලටිකාගත මෙම ග්‍රන්ථසථාන නිවේදනය කරන්නාවූ මධුටිකාවාය්‍ය යන් විසින් ප්‍රතිපාදනය කළ අභිවිශේෂයද මධුටිකාව බලාදනුයුතු.

මෙසේ පඤ්චවිඤ්ඤාණධාතු මනෝධාතූන් ව වඩා විශිෂ්ට සවභාවයාගේ වශයෙන් සමස්ත මනෝවිඤ්ඤාණධාතුව දක්වා නැවත මනෝවාර වශයෙන් සාකිශයවූ ජවන මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතුව දක්වා වදාරන්නාවූ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මනඤ්චපටිච්ච යනාදිය වදාළ සේක.

22.(ක) මනඤ්චපටිච්චාති, මනඤ්චපටිච්චයනු; භවඛ්‍යාමනං, භවාඛ්‍ය විතනය; පටිච්ච, නිසා; ධමමෙව්‍යාති, ධමමෙවයනු; චතුභුමිකධමාරමම ඤ්ඤා, වාතුර්භුමික ධර්මාලම්බනයද; (පටිච්ච, නිසා); උපපජ්ජති මනෝවිඤ්ඤාණධාතූති, උපපජ්ජති මනෝවිඤ්ඤාණධාතූයනු; සභාවජ්ජනකං,

ආවර්ජන විනයය සමග ප්‍රවාහනවූ; ජවනං, ජවන්සිත; නිබ්බන්ධනති,
 උපදී; ඉමසමිංපනසානෙ, මෙතන්ති වනාති; හතේගහිතපඤ්ඤානාම,
 අතගෙනා පුඵවුත් පැණක් නම්; ගණිංසු, ගත්ත; මහාධම්මරක්ඛිත
 තේරෙතාම, මහාධම්මරක්ඛිත නම් වූ තෙරුන් වහන්සේ; දීඝභාණ
 කාභයතේරං, දීඝභාණක අභයතෙරහු; හතේගහෙතො, අතගෙනා;
 පට්ටිච්චානුකි, පට්ටිච්චයී; ආගතසානෙ, ආ තන්ති; ආවර්ජනං, ආවර්ජන
 විනයය; විසුංනකාතබ්බං, වෙන්නොකටයුතු; භවබ්බතිස්සිතකමෙව,
 භවාබ්බය අසුරුකලාවූ ආවර්ජනයම; කාතබ්බංඉති, කටයුතුයයි;
 ආහකිර, කියේල.

* මනඤ්චපට්ටිච්ච යන පාඨයෙහි වශබ්දයෙන් ආවර්ජන විනයය
 ආකර්මිතයා එහෙයින් භවාබ්බ විනයය නිසා මනොවාර වර්ජනය
 උපදී මනොවාර වර්ජනය නිසා ජවන මනොවිඤ්ඤාන ධාතුතොමෝ
 උපදියයි ගතයුතුය. ආවර්ජන විනයයාගේ පාඨගුපාදනය නොකට
 යුතුයි යනු භාවයි. තදතිප්‍රායය ප්‍රකටිකරණය පිණිස පට්ටිච්චානි
 ආගතසානෙති එත් මනොවතෙසං ගොවරපිසයං පට්ටිච්චානෙති
 ආදීසු විසුං කාතුං යුත්තං ඉධපන වකුඤ්චපට්ටිච්චානි ආදීසු වසඤ්ඤාන
 සමපිණ්ණිකා ආවර්ජනසාපි වකුඤ්චසනනිස්සිතතා කරණංවිස
 මනඤ්ච පට්ටිච්චානි ආගතසානෙ මනොවාර සංකිත භවබ්බසනනිස්සිත
 මෙව ආවර්ජනං කාතබ්බනති අධිපපායොයි විසු. (මු: පි:)

22.(ශ්) තසො, එහෙයින්; ඉධ, මේ මනඤ්චපට්ටිච්ච යන තන්ති;
 මනොති, මනසනම්; සභාවර්ජනකං, ආවර්ජනවිනය හා සමග
 පවත්නාවූ; භවබ්බං, භවාබ්බවිනයවේ; මනොවිඤ්ඤාණනති, මනො
 විඤ්ඤාණංයනු; ජවනමනොවිඤ්ඤාණං, ජවනමනොවිඤ්ඤාණයවේ; (ඉති
 පරිසමාපතියෙහි තිපා.) ඉමසමිංපනඅභිධම්මහාජතියෙ, මේ අභිධම්ම
 හාජතියෙහි වනාති; සොලුසධාතුයො, මොඛසධාතුහුකෙනෙක්;
 කාමාවචර, කාමාවචරයහ; වෙ, ධාතුහුදෙදෙනක්; චතුසුමිකා, වාතුර්
 භුමිකයහ; ලොකියලොකුත්තරමිස්සකා, ලොකික ලොකොත්තර
 මිශ්‍රවූ ධාතුහු; කපිතාති, වදාලහ.

අභිධම්මහාජතියං, අභිධම්මහාජතියා නිමිතේයි.

23

පඤ්ඤාපුප්පකෙ අභාරසතනං ධාතුනං හෙතො වුත්තනසානු
 සාරෙනෙව කුසලාදිභාවො චෙදිතබ්බො, ආරම්භණනිකෙසු පන
 ජ ධාතුයොපපිත්තාරම්මණාති ඉදං පන පඤ්චතනං චකුච්ඤ්ඤාණා
 දිනං මනොධාතුසා ව එකතෙනන පඤ්චසු රූපාරම්මණාදීසු
 පවතති සංකිය වුත්තං, වෙධාතුයොති වුත්තනං පන ධම්මධාතු
 මනොවිඤ්ඤාණධාතුනං මනාසනාධම්මාසනතෙසු වුත්තනයෙ
 නෙව පපිත්තාරම්මණාදිනා චෙදිතබ්බො, ඉති ඉමසමිමපි පඤ්ඤා *

සුච්ඡේදෙ සොලසධාතුසො කාමාවචර, චෙ චතුසුමිකා ලොකිය ලොකුතතරමසසකා කපිතා, එවමසං ධාතු විභසිතොපි තෙපරිවට්ටං නිහරිකාව භාජෙකා දෙසිනොති.

ධාතු විභසිත නිදේශො.

23.(ක) පඤ්ඤාපුච්ඡකේ, ප්‍රශ්නපාච්ඡිකවාරයෙහි; අසාරස්භ්‍යාං, අභවා දශවිධමු; ධාතුනං, ධාතුන්ගේ; හෙසා, යටි ආයතන විභසිතයෙහි; චුත්තනසානුසාරෙනෙව, කියනලද නය අනුසරින්නම; කුසලාදි භාවො, කුසලාදි භාවයනෙම; චෙදිතබ්බො, දතයුතු; ආරමමණ්‍යතති කෙසුපන, ආලමනත්‍රිකයන්හි වනාහි; ඡධාතුයොපරිත්තාරමමණාති, ඡධාතුයො පරිත්තාරමමණා යන; ඉදංපන, මේ වචනය වනාහි; පඤ්චනනං, පඤ්චවිධමු; චකත්‍රවිඤ්ඤාණාදිනං, චක්‍ෂුර්විඤ්ඤාණාදින්ගේද; මනොධාතුයාව, මනොධාතුවගේද; එකනෙනන, එකානනයෙන්; පඤ්චසු, පඤ්චවිධමු; රූපාරමමණාදිසු, රූපාලමනාදින්හි; පචන්තිං, පැවැත්ම; සක්කාය, සදහා; චුත්තං, වදාළසේක; චෙධාතුයොති, චෙ ධාතුයොසී; චුත්තානං, වදාළාමු; ධම්ම ධාතුමනොවිඤ්ඤාණධාතුනංපන, ධම්මධාතු මනොවිඤ්ඤා ධාතුන්ගේ වනාහි; මනායතනධම්මායතනෙසු, මනායතන ධම්මායතනයන්හි; චුත්තනයෙනෙව, වදාළ නසින්ම; පරිත්තාරමමණාදිතා, පරිත්තාරලමනාදි භාවය; චෙදිතබ්බො, දත යුත්තිය; ඉති, මෙකියනලද නසින්; ඉමසම්මපිපඤ්ඤාපුච්ඡකේ, මේ ප්‍රශ්නපාච්ඡිකවාරයෙහිද; සොලසධාතුයො, ධාතුහු සොලොස් දෙනෙක්; කාමාවචර, කාමාවචරයහ; චෙ, ධාතුහු දෙදෙනෙක්; චතු සුමිකා, චාතුර්භුමිකයහ; ලොකියලොකුතතරමසසකා, ලොකික ලොකොත්තර මිලුමු ධාතුහු; කපිතා, වදාළහ; එවං, යථොක්ත නසින්; අයංධාතු විභසිතොපි, මේ ධාතු විභසිතය තෙමේද; තෙපරිවට්ටං, ත්‍රිවිධ පරිවාහනයන්ගේ සමාහාරය; නිහරිකාව, උපුටාම; භාජෙකා, විභාගකොට; දෙසිනො, දෙසනලදසේක; (ඉති සමාපතියෙහි නිපා.)

ධාතු විභසිතනිදේශො, ධාතු විභසිත නිදේශයැ නිමි.

ඉති පච්ඡේදලඞ්කායං පාසාණදුර්නගරෙ අභයකරුණාරතන මුදලිඤ්ඤාම මජ්ඣිමනිකායෙහි මොරටුනගරාහි ජනෙත ජිනවංසදීපාදි ගජාකාරවරියෙන සිරිපමුදිපෙ මුමුරසෙ හදනනසසිසරුපමහාපේර මහාසාමිපාමොක්ඛ භූතාය සුධම්මකාරක සසිසසභාය මෙධානඤ්ඤා සිරිලඞ්කාසාසනාලඞ්කාර කවිධජේත්‍යහි සමමනොපාධිධාරිතා ජිනපාවචනොපක්ඛනෙන තිබ්බච්ඡදවරිය මෙධානිනා මෙධානඤ්ඤානිධානකේරෙන පාලසභිකපාටිකානුටිකාදි සංසඤ්ඤානොතිපසණ්ඨිතා-

සමමානවිනෝදනි නාමය-ධාතු විභසිතසංකප්පාය
අතිධම්මපපදිපිකාව්‍යාධරා.

සමූහ විනාදන නාමය
සච්චවිහරිත කථාය
අනිධ මම පප දී පිකා ව්‍යා බ්‍යා.

සුවවිභවිකසංවණ්ණනාය
අනිට්‍මමපපදීපිකා ව්‍යාකර්‍යා.

1

ඉදුනි තදනන්තරෙ සුවවිභවෙහ වන්තාරිනි ගණනපරිච්ඡේදො,
 අරියසම්මානිනි පරිච්ඡන්තධම්මනිදස්සනං, දුක්ඛං අරියසම්මානනි
 ආදිමහි පන උදෙසසමාරෙ,

විභාගතො නිබ්බවනලක්ඛණාදිසංහෙදතො,
 අත්ථජුඛාරතො චෙව අනුනාධිකතො නථා.
 කමතො අරියසම්මෙසු සංඤ්ඤාං නස්ස කිච්චතො,
 අනෙතාගධානං පහෙද උපමාතො චතුක්කතො.
 සුඤ්ඤතෙකවිධාදිති සභාගවිසභාගතො,
 විනිච්ඡයො චෙදිතබ්බො විඤ්ඤානා සාසනක්කමෙ.

1.(ක) ඉදුනි, ප්‍රාථමාවසරයෙහි; තදනන්තරෙ, ඒ ධාතු විභවිකයෙහි අන
 තුරැවු; සුවවිභවෙහ, සත්‍යවිභවයෙහි; (විනිච්ඡයො, විනිශ්චයතෙම;
 පණ්ඩිතෙත, පණ්ඩිතයා විසින්; චෙදිතබ්බො, දතයුතුයි; X) වන්තාරිනි,
 වන්තාරි යන මේ පදය තෙමේ; ගණපරිච්ඡේදො, සත්‍යයන්ගේ
 ගණන පිරිසිදු දැක්වීමට කාරණවූ පදය වේ; අරියසම්මානිනි, අරිය
 සම්මානි යන පදය තෙමේ; පරිච්ඡන්තධම්මනිදස්සනං, පිරිසිදුන
 ලද ධර්මයන් දැක්වීමට කාරණවූ පදය වේ; දුක්ඛං අරියසම්මානනි
 ආදිමහි, දුක්ඛං අරියසම්මං යනාදිවූ; උදෙසසමාරෙපන, උදෙසසමාර
 යෙහි වනාහි; (පන යනු මෙහි පක්‍ෂානතරද්‍රෝහක නිපාතයි. මෙතසින්
 අන්තර්නිදු පනතිපාතයාගේ පක්‍ෂානතර ද්‍රෝහකතිය දතයුතු.
 විශේෂාචීයෙක් ඇතහොත් ඒ ඒ තන්හිම දක්වනු ලැබේ.)

විභාගතොව, සත්‍යයන්ගේ අභිවිභාග කිරීම් වශයෙන්ද; නිබ්බ
 වනලක්ඛණාදිපහෙදතොව, නිරුක්ති ලක්‍ෂණාදීන්ගේ ප්‍රහෙද වශ
 යෙන්ද; අත්ථජුඛාරතොචෙව, සත්‍යයන්ගේ අභිවශයෙන් හා අපචා
 චාර වශයෙන්ද; අනුනාධිකතොව, අනුනාතධික වශයෙන්ද; නථා,
 තදන්‍යවූ; කමතොව, පරිපාටි වශයෙන්ද; අරියසම්මෙසු, ආර්යස්‍රාව්‍ය
 යන්හි; සංඤ්ඤාං, යම් නුවණෙක්; (පව්‍යනනි, පවතිද; ට) තස්ස, ඒ
 නුවණගේ; කිච්චතොව, කාන්‍යවශයෙන්ද; අනෙතාගධානං, චතුස්සත්‍ය
 යන්හි අන්තර්ගතවූ ධර්මයන්ගේ; පහෙදව, ප්‍රහෙද වශයෙන්ද; උපමා
 තොව, උපමාවශයෙන්ද; චතුක්කතොව, චතුෂ්කවශයෙන්ද; සුඤ්ඤ
 තෙකවිධාදිතිව, ශුන්‍යතා එකවිධාදීන්ගේ ප්‍රහෙදවශයෙන්ද; සභාග
 විසභාගතොව, සභාග විසභාග වශයෙන්ද; සාසනක්කමෙ, චතුරාර්‍ය්‍ය
 සත්‍යයෙහි; නොහොත්-චතුරාර්‍ය්‍යසත්‍ය දෙශනාවෙහි; විනිච්ඡයො,
 විනිශ්චයතෙම; විඤ්ඤානා, නුවණැතිගහු විසින්; චෙදිතබ්බො,
 දතයුතුයි.

* “සාසීයනති එතෙනාති සාසනං” යනු කරණ සාධනයෙහි සාස ධාතුව කෙරෙන් යුප්‍රත්‍යය වැ සිඬයි. එතෙන, මේ දෙශනාපද සමූහය කරණකොටගෙනැ; හඟවතා, භාග්‍යවත්හු විසින්; වෙනෙය්‍යා, වෙනෙය්‍යජනයෝ; සාසීයනති, අනුශාසනය කරනු ලැබෙද්ද; ඉති, එහෙයින්; තං, ඒ දෙශනාපද සමූහය; සාසනං, ශාසනනම; සාස ධාතුවගේ කතීත්‍රථික්‍රියාව වනාහි බුදුන්ගේ දෙශනා ඥානය ප්‍රධාන කොට ඇති මහාක්‍රියාඥාන සමප්‍රසූතන විනේනාත්‍යාදිය මූඛ්‍යවශයෙන්ද එයින් අත්‍යවූ ප්‍රකාත්‍යප නිශ්ශ්‍රය ශක්තිභූතවූ වෙනෙය්‍ය ජනයන්ගේ මාගීඵලඥානයන් කාරණොපවාරථී වශයෙන්ද හඟවා. එතෙන යන කරණසාධනයනෙමේ තවෙනෙය්‍ය ජනයන්ගේ මාගීඥාන ඵලඥාන යන්ට අනුබල දෙන්නාවූ වතුසත්‍ය සංඛ්‍යාත දෙශනා සමූහයාගේ ආලම්බන ප්‍රකාත්‍යපනිශ්ශ්‍රයාදි ප්‍රත්‍යය ශක්තින් එලොපවාරථී වශයෙන් හඟවා. යුප්‍රත්‍යයනෙමේ එලොපවාරථී වශයෙන් ගම්‍යවූ වතුසත්‍ය සංඛ්‍යාතවූ දෙශනාසමූහය හඟවා. “සාසනෙසු කමති පවත්තතිති සාසනකකමො” යනු කාදනනයෙන් සිඬ සමාසයි. සාදෙසනා, යම් දෙශනාවක් නොමෝ; සාසනෙසු, වතුරුය්‍යී සත්‍යයන්හි; කමති, වද්ද; පවත්තති, පවතීද; ඉති, එහෙයින්; සාදෙසනා, ඒ දෙශනා නොමෝ; සාසනකකමො, ශාසනක්‍රමනම; සාසන ශබ්ද උපපදකොට ඇති කමුධාතුව කෙරෙන් අප්‍රත්‍යය වැ සිඬයි. මෙහි කමුධාතුවනෙමේ දෙශනාඥානයාගේ දෙශනාකටයුතුවූ වතුසත්‍ය ධර්මයන් කෙරෙන් ගතයුතුවූ ආලම්බනප්‍රත්‍යය සංඛ්‍යාත ආදානප්‍රත්‍යයොත්‍යන්ත ශක්තිය හඟවා. අප්‍රත්‍යයනෙමේ ඒ ආදානප්‍රත්‍යයොත්‍යන්ත ශක්තියට කාරණවූ දෙශනාඥානය මූඛ්‍යවශයෙන්ද දෙශනාඥානයට අරමුණුවූ වතුසත්‍යයයි කියනලද දෙශනාකටයුතුවූ අථීය ස්ථාත්‍යපවාර වශයෙන්ද හඟවා. මේ වතුරුය්‍යීසත්‍යය අමූඛ්‍යවශයෙන් හඟවන තැනි.

* නොහොත්-“සාසීයනති එතෙනාති සාසනං” යනුද කරණසාධනයෙහි සාස ධාතුව කෙරෙන් යුප්‍රත්‍යය වැ සිඬයි. එතෙන, මේ ශීල සමාධි ප්‍රඥ සංඛ්‍යාත ශාසනත්‍රය කරණකොටගෙනැ; හඟවතා, භාග්‍යවත්හු විසින්; සත්‍යා, සත්‍යයෝ; සාසීයනති, අනුශාසනය කරනු ලැබෙද්ද; ඉති, එහෙයින්; තං, ඒ ශීලාදි ධර්මත්‍රය; සාසනං, ශාසනනම; මෙහි එතෙන යන කරණ සාධනයනෙමේ වතුසත්‍යයන්හි ශීලාදි ධර්මත්‍රයගේ ප්‍රකාත්‍යපනිශ්ශ්‍රය ශක්තිය එලොපවාරථී වශයෙන් හඟවා යනාදිය යටකිනසින් දනුයුතුයි. “සාසනංකමති පවත්තති එතාති සාසනකකමො” එතෙ, මේ වතුසත්‍යයන්හි; සාසනං, ශීල සමාධි ප්‍රඥ ධර්මත්‍රය; කමති, වද්ද; පවත්තති, පවතීද; ඉති, එහෙයින්; තං, ඒ ශීලාදි ධර්මත්‍රයාගේ විෂයස්ථානයවූ වතුසත්‍යයනෙම; සාසනකකමො, ශාසනක්‍රමනම. මේ වතුරුය්‍යී සත්‍යය මූඛ්‍යවශයෙන් හඟවන තැනි. මෙහි නයවයමැ යෙදෙන බැව් ඇර දක්වන්නාවූ ටිකාචාය්‍යීයෝ කිහිප සාසනකකමොති අරියසම්මාති වුවවනති අරියසම්මදෙසනාවා

සකලං හි සාසනං භගවතො වචනං සච්චවිමුක්තනං නාම නන්ති සච්චස්ස කමති සීලසමාධිපඤ්ඤසංකීර්ණං වා සාසනං එතෙස්ස කමති තසමා කමති එත්ථානිකමො කිංකමති සාසනං සාසනස්ස කමො සාසනකකමොති සච්චානි සාසනපච්චනනිදානානි වුවචනනි තංදෙසනාව තබ්බොභාරොනාති. සාසනකකමොති, සාසනකකමො යන්නෙන්; අරියසච්චානිවුවනනි, ආර්යීසත්‍යයෝ කියනු ලැබෙත්; (ශාසනපරිපාටියක් නොකියනු ලැබේ යුර්ස්සි.) වා, නොහොත්; අරියසච්චදෙසනා, ආර්යීසත්‍ය දෙශනානොමෝ කියනු ලැබේ; හි, ඒ අරිය විවරණය කෙරෙමි; භගවතො, භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ; වචනං, ප්‍රච්චනයවු; සකලංසාසනං, ත්‍රිවිධ ශාසනය; සච්චවිමුක්තං, ප්‍රචාතනියැතිවෘත්තියැ තදුභය හෙතුයැ යන මොවුන් මොනවට දැක්විම් වශයෙන් පවත්නා හෙයින් සත්‍යවිනිර්මුක්තවුයේ නම්; නන්ති, නැද්ද; ඉති, එහෙයින්; සච්චස්ස, විෂයභූත සත්‍යයන්හි; කමති, පවත්නේයි; (දෙශනානොමෝ දෙසියයුතු වු අරියන් විෂයකොට ඇතිද එහෙයින් යුර්ස්සි.) වා, නොහොත්; සීලසමාධිපඤ්ඤසංකීර්ණං, ශීල සමාධි ප්‍රඥ සංකීර්ණාවු; සාසනං, බුධශාසනය හෙවත්-බුධවචනය; එතෙස්ස, ආර්යී සත්‍යයන්හි; කමති, පරිඤ්ඤා කෘත්‍යසාධන වශයෙන් පවත්නේද; තසමා, එහෙයින්; කමති එත්ථානි, කමති එත්ථ යන අධිකරණ සාධන ශක්තිහෙයින්; කමො, ක්‍රමනම්වේ; (මෙහි කමන ක්‍රියාවගේ කතීයයෙන් ගැහිනවු ශීල සමාධි ප්‍රඥ සංකීර්ණාවු අරීසභාවය ප්‍රකටිකරණය පිණිසැ විවාරයි.) කිංකමති, කුමක් ඒ සත්‍යයන්හි පවත්නේද යත්? සාසනං, බුධශාසනය වේ; හෙවත්-බුධවචනයවේ; සාසනස්ස, ශීල සමාධි ප්‍රඥ සංකීර්ණා ත්‍රිවිධ බුධශාසනයාගේ; හෙවත්-බුධවචනයාගේ; කමො, ප්‍රචාතනිසාධනයෙනමේ; සාසනකකමො, ශාසනක්‍රම නම් වේ; ඉති, මේවචනාපීයෙන්; සාසනපච්චනනිදානානි, ත්‍රිවිධශාසන සංකීර්ණා ප්‍රච්චනයාගේ පැවැත්මට විෂයාධාරවු; සච්චානි, සත්‍යයෝ; වුවචනනි, කියනු ලැබෙත්; තබ්බොභාරෙන, තව්‍යවහාරයෙන්; හෙවත්-සාධනප්‍රචාර ශක්තියෙන්; තංදෙසනාව, ඒ ආර්යීසත්‍යයන්ගේ දෙශනාවද කියනු ලැබේ යනු ටිකාපාඨාපීයි. මේ නයවයෙන් අරීසභාවවු දෙශනා සභාවවු ශාසනවය දක්වා. කියේ මැනො. අනුටිකාවෙහි. එතෙතනිප්පරියායෙන අත්ථසභාවං සාසනං පරියායෙන වච්ඡසභාවනනි දස්සෙති.

2

නත්ථ විභාගනොති දුක්ඛාදීනි චතතාගේ චතතාගේ අත්ථා විභතතා නථා අවිනථා අනඤ්ඤථා සෙ දුක්ඛාදීනි අභිසමෙන්නෙති අභිසමෙන්නො, යථාහ දුක්ඛස්ස පිලිගතො සංකීර්ණො සත්තා පඨො විපරිණාමො ඉමෙවනතාගේ දුක්ඛස්ස දුක්ඛො නථා අවිනථා අනඤ්ඤථා, සමුදයස්ස ආයුහනොති නිදුගතො සංයොගො පලිබොධො. මෙයින් ගෙනෙග්ගෙයින් ගිහිණිකො විවෙකො අසංකීර්ණො අමනො. මග්ගස්ස නිසානොහෙතො

දසසන්නයො අභිපනෙසායො, ඉමෙ චන්තාරො මගග්ගං මගගභා
 නාම අවිනාමා අනඤ්ඤාපාති, නාමා දුක්ඛස්ස පිලනසො සංඛිධනසො
 සන්තාපසො විපරිණාමසො අභිසමයසොති එවමාදි, ඉති එව.
 විහන්තානං චතුත්තං චතුත්තං අස්සානංවසෙන දුක්ඛාදිති වෙදි
 නබ්බාතිති අසං නාවෙත්ථ විභාගතො විනිව්ජයො වෙදිනබ්බො.

2.(ක) තත්ථ, ඒ විභාගතො යනාදි පදයන් අතුරෙහි; නොහොත්-
 තත්ථ, ඒ භාටාවන්හි; (සමභීතිවිසංස්ස, ඇතුළත්වූ ඔ); විභාගතොති,
 විභාගතො යන මේ පදයෙහි; (චිතිව්ජයො, විනිව්ජයනෙම; වෙදි
 නබ්බො, දතයුතු.) නොහොත්-විභාගතොති, විභාගතො යන පද
 භාගේ; (අත්ථො, අභියතෙම; වෙදිනබ්බො, දතයුතුයි;ඔ) හි, විසාර
 කෙරෙමි; (භගවතා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින්;ඔ) දුක්ඛාදීනං,
 දුඃඛාදීන්ගේ; නාමා, තත්ථභාවවු; හෙවත්-දුඃඛාදි භාවවු; අවිනාමා,
 අමාභාසභාවවු;හෙවත්-බාධනාදිභාවයෙන්භූතභාවවු;අනඤ්ඤාපා,
 අන්‍යාකාර රහිතවු; හෙවත්-අබාධනාදිවු අන්‍යාකාරයෙන් වෙන්වු;
 යෙඅත්ථා, යම්බඳුවු අභියෝ; හෙවත්-යම්බඳුවු භාවයෝ; චන්තාරො
 චන්තාරො, භතර සතර දෙනෙක්; විහන්තා, විහර්තය කරනලද්දනුද;
 නෙඅත්ථා, ඒ අභියෝතුමු; දුක්ඛාදිති, දුඃඛසත්‍යාදීන්; අභිසමෙතෙනති,
 පරිඤ්ඤා සමයාදි වශයෙන් දුක්ඛන්තාවුපුද්ගලයන්විසින්;(නොහොත්-
 දුක්ඛාදිති, දුඃඛාදිවශයෙන්; අභිසමෙතෙනති, මාගීඵලඤ්ඤා සමඛිතිවු
 අයඤ්ඤාලයන් විසින් යි සන්නයි ඔ) අභිසමෙතබ්බො, වෙසෙසින්
 දතයුත්තාහ;

* දුඃඛසත්‍යාදීන් සමඛිතිවු අභිවතුමයාගේ ප්‍රභේදය බුදුන් වදාල
 පාලිපාඨයෙකින් සමුද්‍රැණිකොටැ දක්වනුවෝ“යටාහ”යනාදිය කියත්.

2.(කෘ) යටා, කුමනම් වචනයක්; (භගවා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ);
 අහ, වදාලයේක්ද; දුක්ඛස්ස පිලනසො,පෙ,අනඤ්ඤාපාති, දුක්ඛස්ස
 පිලනසො,පෙ,අනඤ්ඤාපා යන වචනය; අහ, වදාලයේක; දුක්ඛස්ස,
 දුඃඛසත්‍යයාගේ; පිලනසො, දුඃඛදුඃඛභාවයෙකුදු දුඃඛදුඃඛව නිමිත්ත
 භාවයෙකුදු අනිෂ්ටභාවයයි කියනලද පිඨිනාමියැද; නොහොත්-දුඃඛ
 සමඛිති පුද්ගලයාගේ පිඨාවමැයි කියනලද අභියැද; සංඛිධනසො, ප්‍රත්‍ය
 යන් එක්වැ සකස්කලබ්ධියයි කියනලද සංසන්ධානාමියැද සන්තාපසො,
 දුඃඛදුඃඛභාවයෙකුදු තනනිමිත්ත භාවයෙකුදු හාත්පසින් නැවුලියයි
 කියනලද සන්තාපාමියැද; නොහොත්-රුගාදිකෙලය දහසමායොග
 යෙන් අභියසින් නැවීමයි කියනලද සන්තාපාමියැද; විපරිණාමසො,
 ප්‍රකාශියගේ අන්‍යාපාතියයි කියනලද විෂර්ණාමාමියැද; (ඉති,
 මෙසේ;ඔ) චන්තාරො, චතුර්විධවු; දුක්ඛස්ස, දුඃඛසත්‍යයාගේ; ඉමෙ
 දුක්ඛසා, මේ දුඃඛාමියෝතුමු; හෙවත්-මේ දුඃඛභාවයෝතුමු; නාමා,
 තත්ථභාවයහ; හෙවත්-දුඃඛාදි භාවයහ; අවිනාමා, නොදමාභා
 සභාවයහ; හෙවත්-බාධනාදි භාවයෙන් භූතවු විද්‍යාමනවු භාවවු

යහ; අනඤ්ඤා, අන්‍යාකාර රහිතයහ; හෙවත්-අබ්‍යාධිකාරී අන්‍යාකාරී
 යෙන් තොරයහ; සමුදයස්ස, සමුදයසන්තයාගේ; ආයුහනඝො, ඒ ඒ
 භවයන්හිදී ඒ ඒ ආලම්බනයන්හිදී අභිනන්දන වශයෙන් ව්‍යාප්තවැ
 රුහිකරණය; හෙවත්-දුක්ඝාපයීමයයි කියනලද ආයුහනාපියද;
 (මෙකින් ආශබ්දයාගේ ව්‍යාප්තාපියද උභ්‍යන්ත ශබ්දයාගේ නිවේනිකාපි
 යද හඟවා.) නොහොත්-ආයසංඛ්‍යාන දුඃඛයාගේ ප්‍රවේනිකාපියද;
 (මෙකින් ආශබ්දයාගේ දුඃඛාපියද උභ්‍යන්ත ශබ්දයාගේ ප්‍රවේනිකාපි
 යද හඟවා.) නිදනඝො, මේ ඒ දුක්ඛයයි ගිවිසන්නාක්මෙන්; හෙවත්-
 ඇර පාන්නාක්මෙන් දුක් ඉපිදවීමට මූලකාරණවූ නිදනාපියද;
 සංයොගඝො, සංසාරවෘත්තදුඃඛයෙහි සන්තියා මනාකොට යෙදීමයයි
 කියනලද සංයොගාපියද; පට්ටබ්බඝො, මාගීප්ප්‍රතිවාරණයයි කියන
 ලද පරිරෝධාපියද; (ඉති, මෙසේ;) වත්තාරො, වතුර්විධවූ; සමුදයස්ස,
 සමුදයසන්තයාගේ; ඉමෙසමුදයඝො, මේ සමුදයාපියෝතුමු; (නථා අවි
 තථා අනඤ්ඤා යන්න හා සමබ්‍රකිති.) නිරෝධස්ස, නිරෝධසන්ත
 යාගේ; නිස්සරණඝො, සංසාරවෘත්ත දුඃඛයෙන් නිවීමනායයි කියන
 ලද නිස්සරණාපියද; නොහොත්-සංසාරවෘත්තදුඃඛයෙන් සන්තියාගේ
 නිදහස්වීමට නිවිතිවූ නිස්සරණාපියද; විවෙකඝො, සමුදය ස්‍රයකිරීම්
 වශයෙන් සමුදය කෙරෙන් වෙන්වීමයයි කියනලද විවෙකාපියද;
 අසංඛිතඝො, ප්‍රත්‍යයයන් එක්වැ නොසකස්කළබවයයි කියනලද
 අසංසකානාපියද; අමතඝො, මරණරහිතබවයයි කියනලද අමානාපි
 යද; (ඉති, මෙසේ;) වත්තාරො, වතුර්විධවූ; නිරෝධස්ස, නිරෝධසන්ත
 යාගේ; ඉමෙතිරෝධඝො, මේ නිරෝධාපියෝතුමු; (නථා අවිතථා
 අනඤ්ඤා යන්න හා සමබ්‍රකිති.) මහස්ස, මාගීසන්තයාගේ; නිය්‍යා
 නඝො, සංසාරයෙන් නිවීමන සංඛ්‍යාන නිය්‍යාණාපියද; හෙතෙඝො,
 පරිරෝධධම්ම සමුද්දානනය කිරීම් වශයෙන් නිවීමාණාධිගමයමැ නිව
 නට නිවීමනභාවයයි කියනලද හෙතෙඝො; දස්සනඝො, මාගීය තමා
 ප්‍රඥව ප්‍රධානකොට ඇති බැවින් නිවීමාණයාගේ දැනීමාපියද;
 නොහොත්-වතුසන්තදැනීමාපියද; අධිපතෙය්‍යඝො, වතුසන්ත දැනි
 යෙහිදී කෙලෙසදුඃඛ සන්තාපව්‍යුපශමයෙහිදී සම්ප්‍රසූතතාධර්මයන් විෂ
 යෙහි අධිපති භාවයයි කියනලද අධිපත්‍යාපියද; නොහොත්-විශේෂ
 වශයෙන් මාගීධර්මයන්ගේ ආලම්බනාධිපත්‍යාපියද; (ඉති, මෙසේ;) වත්තාරො,
 වතුර්විධවූ; මහස්ස, මාගීසන්තයාගේ; ඉමෙමහඝො,
 මේ මාගීපියෝතුමු; නථා, තත්ඝොභාවයහ; අවිතථා, භූතවූ විද්‍යාමානවූ
 ඝොභාවයහ; අනඤ්ඤා, අන්‍යාකාර රහිතයහ. (ඉති, සමාපත්තියෙහි
 වැඩේ.)

* (1) දුඃඛසන්තයාගේ අම්බතුමය අතුරෙන් පිටිනාපියැ සභාව
 යෙන්මැ ප්‍රකාශවන ආකාරයයි සමපිණ්ඩනය කරන්නාවූ සමුදය
 සන්තය දැනියෙන් දුඃඛසන්තයාගේ සංසකානාපියද; කෙලෙසසන්තාප
 රහිතවූ මාගීසන්තය දැනියෙන් දුඃඛසන්තයාගේ සන්තාපාපියද
 විපරිණාම සභාවය නැත්තාවූ නිරෝධසන්තය දැනියෙන් දුඃඛසන්ත

යාගේ විපරිණාමාපීයාද ප්‍රකාශ වන්නාහ. “කියේමැනො...එත්ථව පිළිනඬො දුක්ඛස්ස සරසෙනෙව ආවිභවනාකාරෙ ඉතරෙ යථාකකමං සමුදයමග්ගනිර්වේදස්සනෙති ආවිභවනාකාරති අයං චතුත්තමපි විසෙසො...යි. මු: පි: (2) සමුදයසත්‍යයාගේ අපීචතුමය අතුරෙන් ආයුහනාපීයා ස්වභාවයෙන් ප්‍රකාශවන ආකාරයයි රෙගදශීනයෙන් රෙගනිදනය ප්‍රකාශවන්නායේ දු:ඛසත්‍යය දශීනයෙන් සමුදයසත්‍යයාගේ නිදනාපීයාද දු:ඛසංයෝග රහිතවූ නිර්වේදසත්‍යය දශීනයෙන් සමුදයසත්‍යයාගේ සංයෝගාපීයාද සංසාර නියමාණ ස්වභාවවූ මාගී සත්‍යයදශීනයෙන් සමුදයසත්‍යයාගේ පරිරේඛාපීයාද ප්‍රකාශවන්නාහ. කියේ මැනො...දුක්ඛදස්සනෙනවායං නිදනඬො ආවිභවති සංයෝග පළිබොධනඬා නිර්වේදග්ගදස්සනෙති...යි මු:පි:(3) නිර්වේදසත්‍යයාගේ අපීචතුමය අතුරෙන් සමොපධි පරිත්‍යාගභාවයෙන් නි:ශරණාපීයා ස්වභාවයෙන් ප්‍රකාශවන ආකාරයයි අවිචේතිවූ සමුදයසත්‍යය දශීනයෙන් නිර්වේදසත්‍යයාගේ විවේකාපීයාද නිවන් ලැබීමට හෙතු වූවද ප්‍රත්‍යයාධිතවෘත්ති ඇති මාගීසත්‍යයාගේ සංඛිත භාවය දශීනයෙන් ප්‍රත්‍යයරහිතවූ නිර්වේදසත්‍යයාගේ අසංසකාතාපීයාද මරණ ස්වභාවය ඇති බැවින් නස්නා වූ දු:ඛසත්‍යය දශීනයෙන් අමරණ ස්වභාවවූ නිර්වේදසත්‍යයාගේ අමාතාපීයාද ප්‍රකාශවන්නාහ. කියේ මැනො...සබ්බපධිපටිතිස්සග්ගභාවනොති නිස්සරණං අයමස්ස සභාවෙන ආවිභවනාකාරෙ විවේකාසංඛිතාමනඬා සමුදයමග්ගදුක්ඛදස්සනා විභවනාකාර...යි. මු: පි: (4) මාගීසත්‍යයාගේ අපීචතුමය අතුරෙන් සංසාරයෙන් නිදහස්වීමයයි කියනලද නියමාණාපීයා ස්වභාවයෙන් ප්‍රකාශවන ආකාරයයි සමුදයසත්‍යය දශීනයෙන් නිළාණාධිගමයට මේ හෙතු නොවේ මේ මාගීය වනාහි නිළාණාධිගමයට හෙතුවේයයි මාගීසත්‍යයාගේ හෙතුවීයාද සුඤ්චරූප දශීනයෙන් චක්ඛුස්ත්‍රගේ දශීනය ප්‍රකාශවන්නායේ පරම ගමිතරවූ අතිසුඤ්චවූ දුද්දීවූ නිර්වේදසත්‍යය දශීනයෙන් මාගීසත්‍යයාගේ දශීනාපීයාද නානාරෙගාභීතවූ කාපණ ජන දශීනයෙන් ඉසුරුමත් ජනයාගේ ඔදයයීය ප්‍රකාශවන්නායේ දු:ඛසත්‍යය දශීනයෙන් මාගීසත්‍යයාගේ ආධිපත්‍යාපීයාද ප්‍රකාශ වන්නාහ. කියේ මැනො...සංසාරනො නිග්ගමනං නිය්‍යානං අයමස්ස සරසෙන පකාසනාකාරෙ ඉතරෙ සමුදයනිර්වේදදුක්ඛදස්සනෙති...යි. (මු: පි:)සුඛාවබෝධය පිණිසා පුළුච්ඡාදන අපිනස සංඛ්‍යාතිත ගාථාවකුදු ඇත්.

පඨමං සකලක්ඛණමෙකපදං
 දුතියාදිපදස්ස නිදස්සනතො,
 සමනි දුතිමා සමදු සනිදු
 විභජේ කමතො පඨමෙන විතා.

මේ වතු:සත්‍යයාගේ පළමුවන එක් එක් පදයා ස්වලක්ෂණය ප්‍රකාශවන ආකාරය දක්වා විතියාදි පදත්‍රයා පදත්‍රයානෙම තුන් තුන් සත්‍යයන් ප්‍රකාශවන ආකාරය දක්වා පළමුකොටසින් පියා විතියාදි

කොළාසයන් සමුදයමාගී නිරෝධයැ දුඃඛනිරෝධමාගීයැ සමුදයමාගී දුඃඛය සමුදයැ නිරෝධදුඃඛයැ යන තුන් තුන් සත්‍යයන් හා යථාක්‍රම යෙන් විභජනය කරන්නේය යනු භාවයි.

2.(ක) තථා, තදන්‍යවුද දුක්ඛස්‍යපිලනථොපෙඤ්ඤා අභිසමයථොති එවමාදිං, දුක්ඛස්‍යපිලනථොපෙඤ්ඤා අභිසමයථො යන මේආදිවචනය; (ආහ, වදලසේක; ට) දුක්ඛස්‍ය, දුඃඛසත්‍යයාගේ; පිලනථො, පිඩනාථී යැද; සංඛිතථො, සංසකාතාථීයැද; සන්තාපථො, සන්තාපාථීයැද; විපරිණාමථො, විපරිණාමාථීයැද; අභිසමයථො, පිඩනාදිවශයෙන් දඬිනවු අභිඤ්ඤාව්‍ය අථීයැවේ; නොහොත්-අභිසමයථො, මාගීඤ්ඤාවට විෂයවු අථීයැවේ; නොහොත්-අභිසමයථො, ඤානයාගේම පරිඤ්ඤ වශයෙන් ප්‍රවෘත්තිආකාරයැවේ; (මෙහි ආකාරශබ්දයා විසින් අථීයැකියනු ලැබේ.) ඉති, මෙසේ; එවං, යථොක්තතයින්; විභත්‍යානං, විභජනය කරන ලද්දවු; හෙවත්-පිරිසිදු වදලාවු; චතුර්‍යානංචතුර්‍යානං, චතුර්විධ චතුර්විධවු; අත්ථානං, අථීයන්ගේ; වසෙන, සාමප්‍රසිද්ධයන්; දුක්ඛාදීනි, දුඃඛ සත්‍යාදීනු; වෙදිතබ්බානි, දතයුතුයන; එත්ථ, මේ උදෙසාසවාරයෙහි; තාව, පලමුකොටැ; විභාගතො, සත්‍යයන්ගේ අථී විභාග වශයෙන්; අයංවිනිවජ්ජයො, මේ විනිවජ්ජයනෙම; වෙදිතබ්බො, දතයුතු.

* අභිසමය ශබ්දයාගේ අථීවිකල්පයෙකි. තත්ථ අභිසමය ථොති අභිසමෙතබ්බථො අභිසමයස්‍ය වා විසයභූතො අත්ථො අභි සමයස්‍යෙව වා පවත්තිආකාරෙ අභිසමයථොයනු මුලටිකායි. මෙහි ප්‍රථම විකල්පයෙහි යථොක්ත පිඩනාද්‍යථී චතුර්විධමැ ප්‍රතිවේධය කටැටි බැවින් පුටුකොටැ කීද එයින් අභිසමය ශබ්දයාගේ කමාථීය හඟවා. තෘතීය විකල්පයෙහි අභිසමය ශබ්දයෙන් මාගීක්‍ෂණයෙහි නුමුලාව සිඬවු පැසුළු ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂණාදි වශයෙන් ප්‍රකටවු ප්‍රඤ්චගේ පරිඤ්ඤ විශේෂාකාරවු අථීය හඟවා. යම්සේ “රූපසංඤ්ඤා සංඤ්ඤා” යනාදි තත්ති ආලම්භන විභාගයෙන් ආලම්භනික විභාගයවේද එමෙන් මෙහි අභිසමය ශබ්දයෙන් විෂය විෂයී විභාගය විනිතයැ. කියේ මැනෝපිලනාදිනාදසිනො විසයවිභාගෙනපි විසයීවිභාගො හොති යථාරූපසංඤ්ඤා සංඤ්ඤාකි. (අ: පි:) විනිතවිකල්පයෙහි අභි සමය ශබ්දය වනාහි කතීකරණ භාවසාධන විසින් මාගීඤ්ඤාය හඟවා. කියේ මැනෝඅභිසමයස්‍යානි මග්ගඤ්ඤාස්‍ය විසයභූතොති ගොචරභූතො තෙන අභිසමයසංඤ්ඤා කතතුත්ථං කරණත්ථං භාවත්ථං ව දසෙති. (ම: පි:)

3

නිබ්බවනලක්ඛණාදිපහෙදතොති එත්ථ පන නිබ්බවනතො නාව ඉධ දුග්ගතිඅසංසංඤ්ඤා කුච්ඡිනො දිස්සති, කුච්ඡිනඤ්ඤා සුත්තං දුසුත්තොති වදනෙති, ධංසංඤ්ඤාපන තුවෙජ, තුවෙජං හි ආකාසං ඛනති වුවෙති, ඉදංකුච්ඡිවෙජං කුච්ඡිනං අනෙකලපදද්වාරාබ්බාගතො, තුවෙජං බාලජනපටිකපටින ධ්‍රැවස්‍යසුඛත්‍යාගභාවටරිතිනතො, නසමි,

කුච්ඡනනා කුච්ඡනා ච දුක්ඛනනි චුච්චති, සං ඉතිච අයංසද්දෙ
 සමාගමො සමෙනනනිආදිසු සංයොගදිපෙනි, උඉති අයංසද්දෙ
 උපපනනං උදිනනනිආදිසු උපපනනිං, අසසද්දෙපනකාරණං
 දිපෙනි, ඉදංආපි දුතිසසවචං අවසෙසපවස සමායොගෙහති
 දුක්ඛස්සපනනිකාරණං, ඉති දුක්ඛස්ස සංයොගෙ උපපනනිකාර
 ණනා දුක්ඛසමුදයනනි චුච්චති, නතිසසවචං පන යසමා ගිසද්දෙ
 අභාවං ගෙධසද්දෙ ච වාරහං දිපෙනි නසමා අභාවොථිඤ්ඤා සංසාර
 වාරහස්ඛ්ඛානස්ස දුක්ඛගෙධස්ස සබ්බගතිස්සඤ්ඤානා සමධිගතො
 වා නසමිං සංසාරවාරකස්ඛ්ඛානස්ස දුක්ඛගෙධස්ස අභාවො හොති,
 නපට්ඨසකඛනනාතිපි දුක්ඛනිගෙධනනි චුච්චති, දුක්ඛස්ස වා අනුප්පාද
 නිගෙධසවචයනා දුක්ඛනිගෙධනනි, චතුස්සවචං පන යසමා ඵනං
 දුක්ඛනිගෙධං ගච්ඡති ආරම්භණ්ණවසෙන නදගිමුඛභූතනා පටිපදුච
 හොති දුක්ඛනිගෙධස්සනනිසා, නසමා දුක්ඛනිගෙධගාමිනි පටිපදුති
 චුච්චති, යසමාපනෙනනි බුඩ්ධාදසො අපිසා පටිච්ඡේදනනි නසමා
 අපිසසවචනනි චුච්චනනි, යථාග චත්තාපිචාති භික්ඛවෙ අපිස
 සවචනනි, කනාමාති පෙඤ්ඤා ඉමානිබො භික්ඛවෙ චත්තාපි අපිස
 සවචනනි අපිසා ඉමානි පටිච්ඡේදනනි නසමා අපිසසවචනනි
 චුච්චනනිති.

3.(ක) නිබ්බවනලක්ඛණාදිප්පහෙදතොතිථිඤ්ඤා පන, නිච්චන ලක්ඛ
 ණාදි ප්‍රහෙද වශයෙන් යන මේ වචනයෙහි වනාහි; නිබ්බවනතො,
 වචනාථි වශයෙන්; තාව, ලක්ඛණාදියට පලමු; (විනිච්ඡයො, විනිශ්චය
 තෙම; වෙදිනබ්බො, දතසුත්තේය; 0) ඉධ, මේ දුක්ඛසව්වං යන පද
 යෙහි; දුඉති අයංසද්දෙ, දු යන මේ උපසගී ශබ්දයතෙම; කුච්ඡතෙ,
 කුත්ඡිනාථි යෙහි; හෙවත්-නිඤ්ඤාථි යෙහි; දිස්සති, දක්නාලැබේ;
 හි, ඒ එසේ මැයි; කුච්ඡනං, නිඤ්ඤාමු; පුතනං, පුත්‍රයා; දුපුතොති,
 දුපුතනයහි; වදනති, (ලෝවැස්සෝ) කියත්; බංසද්දෙපන, බ ශබ්දය
 වනාහි; තුච්ඡ, ඊකතවසතුච්ඡෙහි; දිස්සති, දක්නාලැබේ; හි, ඒ එසේ
 මැයි; තුච්ඡං, ඊකතමු හෙවත්-සිස්ථි; ආකාසං, අහස; බනති, බසි;
 චුච්චති, කියනුලැබේ; ඉදංආපි පඨමසවචං, මේ පලමුවන සත්‍යය
 තෙමේද; අනෙකඋපද්දවාධිස්ථානතො, නොයෙක් උපද්දවයන්ගේ
 ප්‍රමාතෘස්ථානවන හෙයින්; කුච්ඡනං, කුත්ඡිතයැ; හෙවත්-නිඤ්ඤායැ;
 (ගර්භිතයැපුස්සෙසි)බාලජනපරිකප්පිත බ්‍රුවස්සහස්සබ්බතභාවර්භිතතො,
 අකු පාඨන්ජන සමුහයා විසින් කලපනා කොට ගන්නාලද නිත්‍ය
 ගුහ සුබාතමභාවයෙන් තොරවු හෙයින්; තුච්ඡං, ඊකතයැ; හෙවත්-
 සිස්ථියැ; තසමාකුච්ඡතතාව, එසේ කුත්ඡිත බැවිනුදු; හෙවත්-
 නිඤ්ඤා බැවිනුදු; තසමාතුච්ඡතතාව, එසේ ඊකත බැවිනුදු; හෙවත්-
 සිස්ථිබැවිනුදු; (දුකුච්ඡනංබං, කුත්ඡිතමු තුච්ඡමු පද්ධිය දුක්ඛනනි,
 දුඛයහි; චුච්චති, කියනු ලැබේ. (ප්‍රාදිපුථි පදකම්මාරය වුතැති.)
 සංඉතිච අයංසද්දෙ, සංයන මේ උපසගී ශබ්දයතෙම; සමාගමො-යමෙ
 තනනි ආදිසු, සමාගමො සමෙතං යනාදි පාඨයන්හි; සංයොගං,

එක්වීම හෝ ගැලපීම; දීපෙනි, ප්‍රකාශකෙරේ; උද්දායංසද්දො, උයන මේ උපසභී ඔබ්බෙයනෙම; උප්පන්නං උදිත්තනි ආදීසු, උප්පන්නං උදිත්තං යනාදී පාඨයන්හි; උප්පන්නං, උත්පන්නය; දීපෙනි, ප්‍රකාශ කෙරේ; අයසද්දොපන, අයඔබ්බෙය නෙමේ වනාහි; කාරණං, හෙතුව; දීපෙනි, ප්‍රකාශකෙරේ; (අයනිපවත්තනි එලං එතස්මානි අයො යන වචනාථයෙනි.) ඉද්දොපි දුතියස්වං, මේ විනිශ්චය සත්‍යයනෙමේද; අවසෙසපච්චයස්මායොගෙ, තමා කෙරෙන් අවශිෂ්ටවූ ප්‍රත්‍යයන් හා එක්වීමක්; නොහොත්-තමා කෙරෙන් අවශිෂ්ටවූ ප්‍රත්‍යයන් හා ගැලපීමක්; සති, ඇති කල්හි; දුක්ඛස්ස, දුඃඛයාගේ; උප්පන්නිකාරණං, උත්පන්නිහෙතුවවේ; ඉති, මෙසේ; දුක්ඛස්ස, දුඃඛයාගේ; සංයොගෙ, අන්‍යවූ ප්‍රත්‍යයන් හා එක්වීමක් හෝ ගැලපීමක් ඇති කල්හි; උප්පන්නි කාරණත්තා, ඉපදීමට කරුණුවන බැවින්; දුක්ඛසමුදයනනි, දුඃඛ සමුදයයයි; (භගවතා, භාග්‍යවත්හු විසින්; ට) වුවහි, වදාරනුලැබේ.

* සමාගමො යන්නෙහි හුදු ආගම ඔබ්බෙයාගේද සමෙතං යන්නෙහි හුදු එතද් ඔබ්බෙයාගේද ප්‍රයෝගයෙහි සංයොගාථය නොලැබෙන හෙයින් සං ඔබ්බෙ ප්‍රයෝගය ඇති කල්හිම ලැබෙන හෙයින් “සංයොගං දීපෙනි”යි විසූ. උප්පන්නං උදිත්තං යන තන්හිදු මෙසේ මැයි. ගත්‍යථයෙහි සිඬවූ අය ඔබ්බෙය නෙමේ හෙතු ඔබ්බෙය මෙන් කාරණය දක්වා. “අත්තනො ඵලනිප්පාදනෙන අයනිපවත්තනි එනි වා එතස්මා ඵලනනි අයො”යන නිව්වන විසිනි. සමුදයො යන මෙහි වෙන් වශයෙන් ප්‍රයෝග කළාවූ උපසභී ඔබ්බෙයෝ ධාතූථිය සහිතවූ සංයොගාථයන් උත්පාදකයන් ක්‍රියාවිශේෂකර බැවින් දක්වත්. කියේ මැනෝ “සංයොගෙ උප්පන්නිකාරණං සමුදයොති එත්ථ විසුං පසුඤ්චමානාපි උපසංඝසද්දො සධාතුකං සංයොගත්ථං උප්පාදත්ථස්සදිපෙනනි ක්‍රියාවිශේෂභාත්‍යනානි වෙදිත්තබ්බා”යි. (මු: 3:)

3.(කා) තතියස්වංපන, තෘතීය සත්‍යය වනාහි; (වුවහි යන්න හා සමබකයි.) නිසද්දො, නිඔබ්බෙයනෙමේ; යස්මා, යම් හෙයකින්; අභාවං, තාස්සභාවය; හෙවත්-නැතිබව; දීපෙනි, දක්වාද; රෙධසද්දො, රෙධ ඔබ්බෙයනෙමේ; වාරකස්ස, පැවැත්මත්; යස්මා, යම්හෙයකින්; දීපෙනි, දක්වාද; තස්මා, එහෙයින්; එත්ථ, මේ අසංසකාන ධාතුවූ නිව්වෘත්තයෙහි; සබ්බගතිස්සඤ්ඤත්තා, සඵලගතින් කෙරෙන් ශූන්‍යවූ බැවින්; සංසාරවාරකසංඛාතස්ස, සංසාරයෙහි ප්‍රවෘත්තියයි කියන ලද; භෙවත්-සසරසැරිසැරීමයි කියන ලද; දුක්ඛරෙධස්ස, දුඃඛ රෙධයාගේ; හෙවත් - දුඃඛප්‍රවෘත්තියගේ; අභාවො, නොවීම; හොති, වේද; වා, නොහොත්; තස්මිං, ඒ අසංසකාන ධාතුවූ නිව්වෘත්තය; සමධිගතො, පසක් කළ කල්හි; තප්පට්ඨකත්තා, ඒ සංසාර ප්‍රවෘත්ති සංඛාතාන දුඃඛරෙධයට ප්‍රතිපක්‍ෂවන බැවින්; සංසාර වාරක සංඛාතස්ස, සංසාරයෙහි ප්‍රවෘත්තියයි කියන ලද; හෙවත්-සසර සැරි සැරීමයි කියන ලද; දුක්ඛරෙධස්ස, දුඃඛරෙධයාගේ; අභාවො;

නොවීම; හොති, වේද; ඉතිපි, එහෙයිනුදු; දුක්ඛනිරෝධනති, දුඃඛ නිරෝධයයි; වුවවති, කියනුලැබේ; වා, නොහොත්; දුක්ඛස්ස, දුඃඛ යාගේ; අනුප්පාදනිරෝධපච්චයනතා, අනුප්පාදයමැ නිරෝධයට ප්‍රත්‍යය වන බැවින්; හෙවත්-අනාගත භවාදීන්හි අප්‍රවෘත්තියට ප්‍රත්‍යය වන බැවින්; දුක්ඛනිරෝධනති, දුඃඛනිරෝධයයි; වුවවති, කියනු ලැබේ.

* මෙකී නයත්‍රය අතුරෙන් ප්‍රථම නයෙහි නිරෝධ ශබ්ද පයඝී පනනවු නි උපසංගීය තෙමේ ශුන්‍යාචීය දක්වා. දුතිය නයෙහි ප්‍රති පක්ෂාචීය දක්වා එහෙයින් “නි සුඤ්ඤා අභාවො රොධො එත්ථාති නිරොධො”යිද නිපටිපකෙඛා රොධස්ස එත්ථාති නිරොධොයිද විශයුතු වචනාචියෝයි. තෘතීය නයෙහි නිරෝධ ශබ්දයතෙම රුචීයැ ඒ රුචිවු නිරෝධ ශබ්දයතෙමේ අනාගත භවයෙහි නැවත නොඉප දීමයයි කියනලද අනුප්පාද නිරෝධය මුඛ්‍ය වශයෙන් දක්වා. ඒ අනුප්පාද නිරෝධයට කාරණවු නිරෝධස්‍යය එලොපවාරම් වශයෙන් දක්වා. එහෙයින් අභිකථාචායඝීයෝ “දුක්ඛස්ස වා අනුප්පාදනිරෝධපච්චයනතා දුක්ඛනිරෝධනති” යි විසු. මේ අභි කථාචායඝීමතය ලෙහිලා ටිකාචායඝීයෝ “අනුප්පාදෙව නිරොධො අනුප්පාදනිරොධො ආයතිං භවාදීසු අප්පවතති නපනභබ්බොති භබ්බවාචකං නිරොධසද්දං නිවතෙනනාං අනුප්පාදවාචකං ගණනාති එතස්මිංඅත්ථ කාරණෙ එලොපවාරං කතා නිරොධපච්චයො නිරොධොති වුත්තො”යි විවරණය කොළෝයි. මෙහි නිරෝධ ප්‍රත්‍යය නම් නිරෝධ සංඛ්‍යාත මාගීයට ආලමනප්‍රත්‍යයවු නිච්ඡාණයයි. කියේ මැනෝ “නිරොධපච්චයනා නිරොධස්ස මග්ගස්ස ආරම්මණ පච්චයනා”යි. (අ: ටි:)

3.(ක) වතුත්ථසච්චංපන, වතුච්ඡත්‍යය වනාහි; යස්මා, යම් හෙයකින්; ආරම්මණවසෙන, අරමුණු කිරීම් වශයෙන්; තදභිච්ඡිබ්බතතතා, ඒ නිරෝධස්‍යය ඉදිරිපත්කොට පැවැති බැවින්; එතං දුක්ඛනිරොධං, ඒ දුක්ඛනිරෝධයයි කියනලද නිච්ඡාණයට; ගච්ඡති, යේද; දුක්ඛ නිරෝධප්‍රත්‍යයා, දුඃඛනිරෝධ සංඛ්‍යාතවු නිච්ඡාණයට පැමිණීමිත්‍රගේ; නොහොත්-දුඃඛනිරෝධ සංඛ්‍යාතවු නිච්ඡාණයට පැමිණීමට හෙතුවු; පටිපදාව, ප්‍රතිපත්තියකොමෝත්; හොති, වේද; තස්මා, එහෙයින්; දුක්ඛනිරෝධගාමිනිපටිපදති, දුඃඛ නිරෝධ ගාමිනි ප්‍රතිපදකොමෝයි; වුවවති, කියනුලැබේ; යස්මාපන, යම්හෙයකින් වනාහි; එතාති, මේ වතුඃස්‍යයන්; බුඛාදයො, සඵල බුඛාදීවු; අරියා, ආර්යයෝ; පටි විඤ්ඤාති, ප්‍රතිවේදය කෙරෙද්ද; තස්මා, එහෙයින්; අරියඃචොතිති, ආර්යස්‍යයෝයයි; වුවවති, කියනුලැබේත්; යථා, කුමනම් සාධක වචනයක්; (භගවා, භාගවතුන් වහන්සේ; ට) ආහ, වදලුසේක්ද; වතාරිමාති, පෙතස්මා අරියස්‍යවතිවුවනතිති, වතාරිමාති පෙතස්මා අරියස්‍යවති වුවනති යන සාධකවචනය; ආහ, වදලුසේක; භික්ඛවෙ, මහණෙනි; අරියස්‍යවති, ආර්යස්‍යයෝ;

වොහාරං අගමා රාජගහං බුඬොති ආදිසුචිය පුරිමකාලෙපි ආරෙ පෙක්ඛා බුඬාදයොති වුත්තං තෙති බුඬාදයො චතුතිමග්ගෙති පටි විඤ්ඤානීති”යි (මු: ටි:) ජලේචිකාවූ පඤ්ඤාගිරි නම් මහතෙරුන් වහන්සේ වහානි “පටිවිඬකාලෙ”යන විකාපදයාගේ අථිය මාගීක්ෂණ යෙහියයි වදාළේයි. මෙම කිහි මධුටිකාවෙහි “පඤ්ඤාගිරි මහාපෙරෙ පන පටිවිඬකාලෙති මග්ගකිංකේ”යි.

4

අපිව අරියසංඝසච්චානීති අරියසච්චානී, සථාග සදෙවකෙ භික්ඛවෙ ලොකෙපෙමනුස්සාය නථාගතොඅරියො තස්මා අරියසච්චානීති වුච්චනනීති, අපචාඵනෙසං අභිසම්බුද්ධත්තාඅරියභාව සිඬි නොපි අරියසච්චානී, සථාග ඉමෙසංඛො භික්ඛවෙ චතුත්තං අරියසච්චානං සථාභූතං අභිසම්බුද්ධත්තා නථාගතො අරහං සමාසම්බුද්ධො අරියොති වුච්චනනීති, අපිවඛොපන අරියානිසච්චානී තිපි අරියසච්චානී, අරියානීති නථානි අවිනථානි අවිසංවාදකානීති අසො, සථාග ඉමානි ඛො භික්ඛවෙ චනනාපි අරියසච්චානී නථානි අවිනථානි අනඤ්ඤාථානි තස්මා අරියසච්චානීති වුච්චනනීති, ඵව මෙසං නිබ්බවනතො විනිච්ඡයො චෙදිනබ්බො

4. අපිව, අතික් නයකුදු ඇත; නොහොත්-අපිව, යම්හෙයකින්; අරියසං, තථාගතයන් වහන්සේගේ; සච්චානී, සත්‍යයෝ; (හොනනි, වෙද්ද;)ඉතිපි, එහෙයිනුදු; අරියසච්චානී, ආර්යීසත්‍යයෝවෙත්; යථා, කුම්නම් සාධකවචනයක්; ආහ, වදාළසේක්ද; සදෙවකෙ භික්ඛවෙ ලොකෙපෙමනුස්සාය නථාගතො අරියොතස්මා අරියසච්චානීති වුච්චනනීති, සදෙවකෙපෙමනුස්සාය අරියසච්චානී වුච්චනනීයන වචනය; ආහ වදාළසේක; භික්ඛවෙ, මහණෙනි; සදෙවකෙ, දෙව්ලොවසිතිනවු; ලොකෙ, අවකාශලොකයෙහි; සදෙවමනුස්සාය, සංවානිදෙව මනුෂ්‍යයන් සිතිනවු; පඤ්ඤා, සත්‍යසම්මතයා විෂයෙහි; නථාගතො, තථාගතවු මම; (යසමා, යම්හෙයකින්;) අරියො, ආර්යීවෙමිද; තසමා, එහෙයින්; අරියසච්චානීති, ආර්යීසත්‍යයෝයයි; වුච්චනනී, කියනුලැබෙත්; (ඉති සමාපතියෙහි වැටේ. මේ විනිශ් නයෙහි “අරියසං නථාගතසං සච්චානි අරියසච්චානී”යි නිළිවනයි.) අපචා, නොහොත්; (තථාගතෙන, තථාගතයන් වහන්සේ විසින්;) ඵනෙසං, මේ චතුරාර්යීසත්‍යයන්; අභිසම්බුද්ධත්තා, මනාකොට තුමුම දැන වදාළ බැවින්; අරියභාවසිඬි නොපි, ආර්යීභාවය දනවනහෙයිනුදු; අරියසච්චානී, ආර්යීසත්‍යයෝ නම් වෙත්; යථා, කුම් නම් සාධක වචනයක්; (භගවා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ;) ආහ, වදාළසේක්ද; භික්ඛවෙ, මහණෙනි; ඉමෙසංඛො චතුත්තං අරියසච්චානං, මේ චතුරාර්යීසත්‍යයන්; යථාභූතං, තත්වූ පරිද්දෙන්; අභිසම්බුද්ධත්තා, තමන්ම මනාකොට දැන වදාළ බැවින්; අරහං, අභිත්වු; සමාසම්බුද්ධො, සමස්තසම්බුද්ධවු; තථාගතො, තථා ගතවු අමුත්තෙමේ; අරියොති, ආර්යීයයි; වුච්චනි, කියනුලැබේ; මේ තෘතීය නයෙහි අරියසාධකානි සච්චානි අරියසච්චානී”යි නිළිවනයි.)

අපිවබොපන, අනික් නයකුදු වන්නේය; (බොපන යන්න පදපුරණ යෙහි නිපාතයි) අරියානි, අවිපරිහවු; සච්චානි, සත්‍යයෝවෙද්ද; ඉතිපි, එහෙයිනුදු; අරියසච්චානි, ආයාසිසත්‍යයෝ නම් වෙත්; අරියානිති, අරියානි යන පදයාගේ; තථානි, තත්සවභාවයහ; අවිතථානි, භූතවු (විද්‍යමානවු) සවභාවයහ; අවිසංවාදකානි, අනාත සවභාවයෙන් වෙනස්යහ; හෙවත්-නිබ්බරයහ; (ටිකානාය වශයෙන්-අරියානි, අවිතථ භාවයෙන් හෙවත්-භූතසවභාවයෙන් අධිගන්තව්‍ය බැවින් ආයාසිසහ.) ඉතිඅපො, මේ අභියතෙම; (දඤ්ඤා, දතයුතුයි; 0) යථා, කුම්නම් සාධක වචනයක්; ආහ, වදාළයේක්ද; ඉමානිබොපෙ, වුවුනැති, ඉමානි බොපෙ, වුවුනැති යන සාධක වචනය; ආහ, වදාළ යේක; හික්කවෙ, මහණෙනි; වතාර, වතුර්විධවු; ඉමානිඅරියසච්චානි, මේ ආයාසිසත්‍යයෝ; තථානි, තත්සවභාවයහ; අවිතථානි, භූතසවභාව යහ; අනඤ්ඤානි, අන්පරිද්දෙකින් නොවන්නාහ; තසම, එහෙයින්; (නානි, ඒ සත්‍යයෝ;) අරියසච්චානිති, ආයාසිසත්‍යයෝයයි; වුවුනැති, කියනුලැබෙත්; (මේ වතුර් නයෙහි “අරියානිසච්චානි අරියසච්චානි”යි නිව්වනයි. ඉති සමාපතියෙහි නිපාතයි.) එවං, යථොක්ත කයින්; එත්ථ, වතුර්විධ සත්‍යයන්හි; නොහොත්-මේ උදෙසා චාරයෙහි; නිබ්බ වනතො, නිව්වන වශයෙන්; විනිච්ඡයො, විනිශ්චය; වෙදිතඤ්ඤා, දතයුතුයි.

5

කථං ලක්ඛණාදිප්පහෙදනො, එත්ථ හි බාධනලක්ඛණං දුක්ඛ සච්චං සන්තාපනරසං පච්චනිපච්චුප්පානං, පහවලක්ඛණං සමුදය සච්චං අනුප්පෙසදකරණරසං පලිබොධපච්චුප්පානං, සන්තිලක්ඛණං නිරෝධසච්චං අච්චුතිරසං අනිමිත්තපච්චුප්පානං, නිශ්ශාන්තලක්ඛණං මග්ගසච්චං කිලෙසස්සාන්තකරණරසං වුච්චානපච්චුප්පානං, අපිව පච්චනිපච්චනක නිව්චනිනිව්චනක ලක්ඛණානි පටිපාටිසා, නථා සබ්බන නණ්ඤා අසබ්බන දස්සනලක්ඛණානිවානි, එවමෙත්ථ ලක්ඛණාදිප්පහෙදනො විනිච්ඡයො වෙදිතඤ්ඤා.

5. ලක්ඛණාදිප්පහෙදනො, ලක්ඛණාදීන්ගේ ප්‍රහෙද වශයෙන්; කථං, කෙසේ; (විනිච්ඡයො වෙදිතඤ්ඤා, විනිශ්චය දතයුත්තේද; 0) එත්ථි, මේ වතුර්විධ සත්‍යයන් අතුරෙහි; (හි යනු නිපාත මාත්‍රයෙකි නොහොත් විස්තරාදීප්පෙතකවු-හි, විස්තරකෙරෙමි; X) දුක්ඛසච්චං, දුඃඛසත්‍යයතෙම; බාධනලක්ඛණං, දුඃඛදුඃඛය තදුඃඛයට නිමිත්ත භාවයයි කියනලද පීඩාව ලක්ෂණකොට ඇත්තේය; නොහොත්-උදයව්‍යය දෙකින් පෙලනු ලැබීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තේය; (නොහොත්-සත්‍යයන් පීඩාකරණ ලක්ෂණ ඇත්තේය; 0) සන්තා පනරසං, භවාදීන්හි ඡත්‍යාදි වශයෙන්ද වක්කස් රෙගාදි වශයෙන්ද නොයෙක් පරිද්දෙන් දුඃඛයාගේ ප්‍රවාතනියමැ පුද්ගලයා වැසියක් තවන කිස ඇත්තේය; පච්චනිපච්චුප්පානං, සංසාරමොක්ෂ සබ්බා

තවු ප්‍රවෘත්ති නිවෘත්තින් අතුරෙන් සංසාර ප්‍රවෘත්තියවැ ප්‍රත්‍යුපස්ථාන වනුයැ; (සංසාරවෘත්ත දුඃඛයෙහි පුනපුනා පැවැත්මම වැටහීමකොට ඇත්තේය යනු සන්නයිඔ) හෙවත් සංසාර ප්‍රවෘත්තියවැ වැටහෙන්නේය; සමුදයසම්මං, සමුදයසත්‍යයනෙමේ; පභවලක්‍ෂණං, පූජිතව යෙන් පශ්චිමභවය ගප්‍රපනලදුවැ දුඃඛොත්පාදනයට කාරණවු ලක්‍ෂණ ඇත්තේය; අනුපවේජකරණරසං, නැවත නැවත හෙවත්-නොකඩව දුක්උපදවන කිසි ඇත්තේය; පළිබොධපවුපථානං, භවතීඃ ශරණයයි කියනලද මාගීඥනය ආවරණයවැ ප්‍රත්‍යුපස්ථානවනුයැ; නිරෝධසම්මං, නිරෝධසත්‍යයනෙමේ; සන්නිලක්‍ෂණං, රුගක්‍ෂය කිරීම් ආදී භාවයෙන් සමුදුඃඛයාගේ අහ්‍යුපශම ලක්‍ෂණ ඇත්තේය; අවුත්ති රසං, අවුත්ති සමපත් ඇත්තේය; නොහොත්-සවභාවයාගේ අපරිත්‍යජන සංකි‍යාන අවිකාරභාව කාත්‍ය ඇත්තේය; හෙවත්-අවුත්ති කාත්‍යය ඇත්තේය; (වුත්තිය කාත්‍යනම් වුත්තියගේ අභාවය මේ අවිභවෙහි කාත්‍යයයි සදුශොපචාර නයිත් ගෙන කී නැති.) අනිමිත්ත පවුපථානං, පඤ්චස්කකි සංකි‍යාන නිමිත්තයා කෙරෙන් ශුන්‍යබැවින් මුක්තීමත් නොවැ ප්‍රත්‍යුපස්ථානය වනුයැ; හෙවත්-අශරීරවත්වැ වැටහීම වනුයැ; මග්ගසම්මං, මාගීසත්‍යයනෙමේ; නිය්‍යානලක්‍ෂණං, අනුයය කෙලයෙන් සමුලසානන කිරීම් වශයෙන් සංසාර ප්‍රවෘත්තිය කෙරෙන් නික්මෙන උපාය භාවය ලක්‍ෂණකොට ඇත්තේය; (වෘත්ත දුඃඛයෙන් මුද නිවණට පමුණුවන ලක්‍ෂණ ඇත්තේය යනු සන්නයිඔ) කිලෙසපපභානකරණරසං, කෙලෙසුත් පැහිම කරන කිසි ඇත්තේය; වුථානපවුපථානං, නිමිත්තයා කෙරෙන්ද ප්‍රවෘත්තයා කෙරෙන්ද මාගී විත්තයාගේ නැගිසිටීමවැ වැටහීම වනුයැ; (මෙහි නිමිත්තනම් සමුදය හෝ පඤ්චපාදන සංකි‍යයි. ප්‍රවෘත්තනම් දුඃඛය හෝ සංසාරප්‍රවෘත්තයයි. කියේ මැනෝ. “නිමිත්තතොතිසමුදයතො පචත්තතොති දුක්ඛතො අථවා නිමිත්තතො පඤ්චස්කකිනිමිත්තතො පචත්තතොති සංසාරපචත්තතොති”යි ම: ටී:) නොහොත්-වුථාන පවුපථානං, පඤ්චපාදන සංකි‍යයෙන් නැගිසිටීම ප්‍රයෝජන කොට ඇත්තේය යනු සන්නයිඔ; අපිව, අනික් නයෙකුදු කියනු ලැබේ; (එතැනි, මේ සත්‍යයෝ සතරදෙන; ට) පටිපාටියා, පිළිවෙළින්; පචත්තිපචත්තක නිවත්තිනිවත්තක ලක්‍ෂණාති-පචත්ති, වෘත්තදුඃඛ ප්‍රවෘත්තිය; පචත්තක, වෘත්තදුඃඛ ප්‍රවර්තිය; නිවත්ති, වෘත්තදුඃඛ නිවෘත්තිය; නිවත්තක, වෘත්තදුඃඛ නිවර්තකය යන මොවුන්; ලක්‍ෂණාති, ලක්‍ෂණකොට ඇත්තාහ; තථා, එසේම; සංකි‍යතණ්‍යා අසංකි‍ය දස්සන ලක්‍ෂණාතිව-සංකි‍ය, ප්‍රත්‍යයන් එකතුව සංකස්කිරීමය; තණ්‍යා, ආලම්බනයෙහි ලයන සවභාවය; අසංකි‍ය, ප්‍රත්‍යයන් එකතුව නොසංකස් කිරීමය; දස්සන, නිවන් දක්නා බවය යන; ලක්‍ෂණාතිව, ලක්‍ෂණද ඇත්තාහ; එවං, මෙකී නයිත්; එත්ථ, මේ උදෙසාචාරයෙහි; ලක්‍ෂණාදිපහෙදතො, ලක්‍ෂණාදීන්ගේ ප්‍රහෙද වශයෙන්; විනිවජ්ජයො, විනිශ්චය; වෙදිතබ්බො, දතයුතු; (ඉති, සමාපත්තියෙහි නිපා.)

* ප්‍රත්‍යුපසාදාන දක්වන තන්හි මුමමව්‍යාඛ්‍යානයෙහි අන්‍යාථි සමාස විසින් අථී දී තිබේ. හේ මූලටිකාවේ...පවත්නිනුනා ගඟනිති පවත්නිපවුපසානං පඤ්චකකිතිමිත්තපුඤ්ඤතාය අවිග්‍යහංනුනා ගඟනිති අතිමිත්තපවුපසානං වුසානංනුනා ගඟනිති වුසානපවු පසානං...සී කල විවරණයන් හා නොසම හෙයින් නොයෙදේ. මධු ටිකාවේ...ගඟනිති ඤයති තෙන ඛනුබ්බිතිසමාසං නිවතෙනති...සී හේ සුඵට කලහ.

6

අත්‍යුච්ඡාදනොවෙවානි එත්‍යපන අත්‍යුච්ඡාදනා නාච කොසවච්ඡො නිවෙ, යො පඤ්ඤවකක්‍රනා උපපට්ඨකම්මානානං මායාවච්ඡිප්පිතො මරිච්චිසංවාදකො නිජ්ඣයානං. අත්තාච අනුපලඛ්‍යසභාවො ච නහොති අථබ්බො ඛාධන පභව සනති නිසානපසකාරෙන නච්ඡා විපට්ඨනභූතභාවෙන අරියඤ්ණස්ස ගොචරෙ හොතිසෙව, එස අනතිලකඛණංවිස ලොකපකතිවිස ච නච්ඡා විපට්ඨනභූතභාවො සවච්ඡොති වෙදිතබ්බො, යථාහ ඉදං දුක්ඛනති භික්ඛවෙ නථමෙතං අවිනථමෙතං අනඤ්ඤථමෙනනති විජ්ඣායෙ, අපිච,

6. අත්‍යුච්ඡාදනොවෙවානි එත්‍යපන, අත්‍යුච්ඡාදනොවෙව යන මේ පාඨයෙහි; අත්‍යුච්ඡාදන, විශේෂාපී වශයෙන්; තාව, අප්‍රේෂාද්දියට පළමු; විනිවිජ්ජයො, විනිශ්චයතෙම; එවං, මෙපරිද්දෙන්; වෙදිතබ්බො, දතයුත්තේය; සවච්ඡො, සත්‍යාපීයතෙම; හෙවත්-සත්‍ය සවභාවය තෙම; කො, කවරේද; ඉතිවෙ, ඉදින් මෙසේ කියානම්; යො, යම් සත්‍යවූ අවිපරිත සවභාවයෙක්; (ගොචරෙහොති යන්න හා සබන්ධයි.) පඤ්ඤවකක්‍රනා, නුවණැසින්; උපපට්ඨකම්මානානං, යුක්තිවශයෙන් පරික්‍ෂාකරන්නාවූ පුද්ගලයන්ගේ; (ඤ්ණස්ස, නුවණට; ට) මායාඉව, අසුවණ්ණාදින්හි සවණ්ණාදින් මෙන් දූශ්‍යමානවූ ඉඤ්ජුලිකමායාවක් මෙන්; විපට්ඨතො, වස්තුවෙවපරිත්‍යයෙක්; හෙවත්-අභිය වෙනස් වීමෙන්; නහොති, නොවේද; මරිච්ච, මරිභුදියක්මෙන්; විසංවාදකො, වස්තුවාග්‍රහයකුදු අනුපලභ්‍යමානවූ අභූතයෙක්; නහොති, නොවේද; නිජ්ඣයානං, නිවිකයන්ගේ; (වාදෙ, දූෂිතවාදයෙහි; ට) අත්තා, (අනුප ලඛනි) ඉව, පරමාපී වශයෙන් ආත්මයක්නු නොලැබෙන්නාක් මෙන්; අනුපලඛ්‍යසභාවො, පරමාපී වශයෙන් නොලැබෙන්නාවූ සවභාව යෙකුදු; නහොති, නොවේද; අථබ්බො, එකාන්තයෙන්; හෙවත්-සැබ වින්; ඛාධන පභව සනතිනිසානපසකාරෙන-ඛාධන, දුඛසංඛ්‍යාන පිඨාවය; පභව, දුඛහෙතුවය; සනති, දුඛව්‍යුපශමනය; නිසාන, දුඛනිශ්ශරණොපායය; පසකාරෙන, ප්‍රකාරවූ; තච්ඡා විපට්ඨනභූත භාවෙන-තච්ඡ, අවිනථභාවයෙන්; අවිපරිත, අත්‍යන්‍යාථා භාවයෙන්; භූතභාවෙන, සත්‍යභාවයෙන්; අරියඤ්ණස්ස, ආර්යයන්ගේ ඥානයට; හෙවත්-යථාමුග්‍රහකවූ ප්‍රතිවෙධ ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂා සංඛ්‍යාන ඥානයට; ගොචරෙහොතිසෙව, ගොදුරුවූයේමැවේද; අනතිලකඛණංවිසව,

වහ්නියගේ උෂණත්වය මෙන්ද; ලොකපකතිවියව, ජනාසාදිවු ලොක ප්‍රකාතියක් මෙන්ද; එසො තච්ඡා විපරිතභූත භාවො, මේ අවිතථ අනන්‍යථා තථ භාවයතෙම; හෙවත්-මේ අමාෂා ස්වභාවය අවිපරිත ස්වභාවය තත්ත්වභාවයතෙම; සච්චයොති, සත්‍යාථයයි; හෙවත් සත්‍ය ස්වභාවයයි; වෙදිතබ්බො, දතයුතු; යථා, කුම නම් සාධකවචනයක්; (භගවා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ; ට) ආහ, වදාළසේක්ද; ඉදං දුක්ඛනති ආහං අනඤ්ඤථ මෙනනති, අනඤ්ඤථ මෙනං යි; ආහ, වදාළසේක; භික්ඛවෙ, මහණෙනි; ඉදං දුක්ඛනති එතං, ඉදං දුක්ඛං යන මේ වචනය තෙම; තථං, සාබ්‍යය; එතං, ඉදං දුක්ඛං යන මේ වචනය; අවිතථං, නිබ්බරය; එතං, ඉදං දුක්ඛං යන මේ වචනය; අනඤ්ඤථං, නොවෙ තස්වනුය; ඉති විජ්ඣායෙ, යනාදි විස්තරයතෙම; (වෙදිතබ්බො, දත යුතු ට;) අපිව, අතිකුද්‍රවයක් ඇත්.

* අරියඤ්ඤාසංයමයෙන් මාග්ගික ප්‍රත්‍යවේක්ෂා ඥානයන් දක්වා තදුභය ඥානයන් අතුරෙන් වතුසත්‍යයන්ගේ අභිය මාග්ගිකයට ප්‍රතිවේධ වශයෙන් අරමුණු වන්නේය ප්‍රත්‍යවේක්ෂා ඥානයට ආලම්බන ප්‍රත්‍යය වශයෙන් අරමුණු වන්නේය යනු මෙහි වෙනසයි. කියේ මැනෝ අරියඤ්ඤාසංයමය අවිතථා ගාහකාසංයමය තෙත පටි වේධ පච්චවේක්ඛණාති ගයනනති තෙසඤ්ච ගොචරභාවො පටිච්ඡිකි තබ්බතා ආරමමණභාවො ව දඬබෙබ්බො යි (මු: ටි:) අනුචිකාවෙති පටි ච්ඡිකි තබ්බතා ආරමමණභාවො වා පටිවේධඤ්ඤාසංයමය ගොචරභාවො ඉතරාසං ආරමමණභාවො වා යි දැක්වූ හෙයින් ප්‍රතිවේධ වශයෙනුදු ආලම්බනප්‍රත්‍යය වශයෙනුදු මාග්ගිකයට විෂයවන බවත් ප්‍රත්‍ය වේක්ෂාඥානයට ආලම්බන ප්‍රත්‍යය මාත්‍රයම වන බවත් සපුටවේ. හෙද නිරෝධසත්‍ය වර්ජිත සත්‍යත්‍රය ප්‍රතිවේධ කතීව්‍ය වශයෙන්ද නිරෝධ සත්‍යය ප්‍රතිවේධ කතීව්‍ය ආලම්බනප්‍රත්‍යය යන දෙයාකාරයෙන්ද අරමුණුකෙරේයයි යථාලාභ නසිත් කියනලදය. * “අග්ගිලක්ඛණං විය ලොකපකතිවිය ව තච්ඡා විපරිතභූතභාවො සච්චයොති වෙදි තබ්බො” යන්නෙන් වහ්නියගේ උෂණත්වය අභූතයක් නොවන්නාසේ නොවෙනස් වන්නාසේ සැබැවන්නාසේ ජනි ජර මරණයන් අභූත නොවන්නාසේ නොවෙනස් වන්නාසේ සැබැවන්නාසේ නොහොත්- මිනිසුන්ගේ උඩුඅතට වැඩීමය ඇතැම් තිරිසනුන්ගේ සරසට වැඩීමය වැඩි අවසන්වූවන්ගේ නැවත නොවැඩීමය යනාදි ප්‍රකාතියසේ අභූත නොවූ අවිපරිතවූ භූතවූ අභිය සත්‍යාථ නමැයි දක්වා. කියේ මැනෝ. අග්ගිලක්ඛණං උණහතං තඤ්ඤි කත්ථි කඨාදි උපාදානගෙදෙපි විසංවාදකං විපරිතං අභූතං වා කදාපි න නොති, ජනිතමො ජරතමො අපො මරණධමිනොති එත්ථවුතො ජනිතාදිකා ලොකපකති මනුස්සානං උඨංදිසතා එකච්චානං තිරච්ඡානානං තිරියංදිසතා වුඨි තිස්සංපතානං පුන අවසිසංගං එවමාදිකාවාති වදනති (මු: ටි:)

7

නාබාධකං සනො දුක්ඛං දුක්ඛාඅඤ්ඤං නබාධකං,
බාධකතනනියාමෙන නනො සච්ච මිදං මනං.

නං විනා නාඤ්ඤතො දුක්ඛං නහොතිනච නං නනො,
දුක්ඛහෙතුනියාමෙන ඉතිසච්චං විසතතිකා.

නාඤ්ඤ හිබ්බානනො සනති සනතං නචන නං සනො,
සනතභාවනියාමෙන නනො සච්චමිදං මනං.

මහතා අඤ්ඤං නතිසයානං අතිසයානො නවාපි සො,
න ච්ඡතිසයානභාවතතා ඉති සො සච්චසම්මනො.

ඉති නච්ඡා විපල්ලාස භුනභාවං චතුසුපි,
දුක්ඛාදිඤ්චිසෙසෙන සච්චථං ආහු පණ්ණිනා'ති.

එවං අත්ථනො විනිච්ඡයො චෙදිනබ්බො.

7.(ක) යතො, යම්හෙයකින්; දුක්ඛං, දුඃඛයතෙමේ; අබාධකං, (සතතියන්); නොපෙළුන්නේ; නහොති, නොවේද; (සතතියන් පෙළුන්නේම වේද යුජ්ජේයි.) දුක්ඛා, දුඃඛයකෙරෙන්; අඤ්ඤං, අත්‍යවූ ධර්මිකතයෙක්; බාධකං, පෙළුන්නේ; යතො, යම්හෙයකින්; නහොති, නොවේද; තතො, එහෙයින්; බාධකතනනියාමෙන, බාධකභාවයාගේ අවධාරණයෙන්; ඉදං, මේ දුඃඛය; සච්චං, සත්‍යයයි; මනං, දන්නා ලදී.

තං, ඒ තෘෂ්ණාව; විනා, හැර; අඤ්ඤතො, අත්‍යහෙතුවකින්; දුක්ඛං, දුඃඛසත්‍යයතෙමේ; නහොති, නොවේද; තතො, ඒ තෘෂ්ණා හෙතුවෙන්; තං, ඒ දුඃඛසත්‍යයතෙමේ; නචනහොති, නොවන්නේ නොවේද; (චන්නේමද යුජ්ජේයි;) ඉති, එහෙයින්; දුක්ඛහෙතුනියා මෙන, දුක්ඛ කරුණු බැව්හුගේ අවධාරණයෙන්; විසතතිකා, තෘෂ්ණා තොමෝ; සච්චංඉති, සත්‍යයයි; (මනා, දන්නාලදී. 0)

* කියග තෘෂ්ණාතොමෝද ජනියමෙන් දුක්ඛ නිමිතිවන බැවින් බාධක වන්නිද යත්? බාධක හෙතුකියෙන් වෙන්කොට, ගෘහිත බැවින් නොවන්නියැ නොහොත්-ජත්‍යාදීන්ගේ මෙන් දුඃඛයාගේ අධිෂ්ඨාන භාවයද දුඃඛදුඃඛකියද බාධකභාවයයි. හේ දුඃඛයාගේ ප්‍රභවකකිය නොවෙයි. එහෙයින් ප්‍රභවකකියෙන් ගෘහිතවූ තෘෂ්ණා වගේ බාධකභාව ප්‍රසංගයෙක් නැත්තේනුයි. “දුක්ඛාඅඤ්ඤං නබාධකං”යි වදාලුයේක. “බාධකතනනියාමෙන”යනු දුඃඛය බාධකමැයි. දුඃඛයමැ බාධකයයි දෙපරිද්දෙකින් බාධකකිය අවධාරණය කිරීම් වශයෙන් යනු භාවයි. “තං විනානාඤ්ඤතො” යන්නෙන් අවශෙෂවූ කෙලෙසයන්ගේද අවශෙෂවූ අකුශලයන්ගේද සාග්‍රව කුශලමූලයන්ගේද අවශෙෂවූ සාග්‍රව කුශලධර්මයන්ගේද දුඃඛහෙතුකිය ඇති

කල්හිදු තෘණොවෙන් තොරවැ ඔවුන්ගේ දුඃඛහෙතුකියෙක් නැතැයිද ඔවුන්ගෙන් වෙන්වැ තෘණොවගේ දුඃඛහෙතුකිය ඇතැයිද හඟවා කවරහෙයින් යත්? කුශලයන් කෙරෙන් වෙන්වැ අකුශලයන් හා එක්වද රූපාවචරදීන් කෙරෙන් වෙන්වැ කාමාවචරදීන් හා එක්වද තෘණොව දුක්උපදවන බැවිනි. මෙම කිහිපයො විනා නාඤ්ඤ තොති සතිපි අවසෙස කිලෙස අවසෙසාකුසල සාසවකුසලමූලාවසෙස සාසවකුසලධම්මානං දුක්ඛහෙතුභාවෙන තණ්හාය විනා තෙසං දුක්ඛ හෙතුභාවො අත්ථි තෙතිපනවිනාපි තණ්හාය දුක්ඛහෙතුභාවො අත්ථි කුසලෙහිවිනා අකුසලෙහිරූපාවචරදීහිවිනා කාමාවචරදීහිව තණ්හාය දුක්ඛතිබ්බත්තකත්තාම(මු: පි:)

7.(කා) නිබ්බානතො, නිජාණය කෙරෙන්; අඤ්ඤා, අත්තවු, සත්ති, සංඝකාරධම්මයන්ගේ සන්සිද්ධිමත්; යතො, යම්හෙයකින්; න අත්ථි, නැත්තීද; යතො, යම්හෙයකින්; තං, ඒ නිජාණයතෙම; සත්තං, සංඝකාරධම්මයන්ගේ සන්සිද්ධිමත්; නවන හොති,) නොවන්නේ නොවේද; (වන්නේමද යුජ්ජෙයි.) තතො, එහෙයින්; සත්තභාවනියාමෙන, සන්ත්රුත් බැව්හුගේ අවධාරණයෙන්; ඉදං, මේ නිජාණය; සචං, සත්තයයි; මතං, දන්තාලදී.

මහතා, ආර්යමාර්ගය කෙරෙන්; අඤ්ඤා, අත්තවු; නියසානං, නිජාණයට පමුණුවන්නාවූ ධර්මජනයෙක්; හෙවත්-වාතනදුඃඛයෙන් මුක්තියට පමුණුවන්නාවූ ධර්මජනයෙක්; යතො, යම්හෙයකින්; නත්ථි, නැත්තේද; සො, ඒ ආර්යමාර්ගයතෙම; අනියසානො, නිජාණයට නොපමුණුවන්නේ; හෙවත්-වාතනදුඃඛයෙන් මුක්තියට නොපමුණුවන්නේ; නවාපි(හොති,) නොදවේද; (නිවණට පමුණුවන්නේම වේද හෙවත්-වාතනදුඃඛයෙන් මුක්තියට පමුණුවන්නේම වේද යුජ්ජෙයි;) ඉති, එහෙයින්; තච්ඡන්දියසානභාවත්තා, ඒ සත්තභාව නෙයර්ගික භාවයන්ගේ උභයනියමය ඇති බැවින්; සො, ඒ මාර්ගයතෙම; සචං සමමතො, සත්තයයි ව්‍යවහාරය.

ඉති, යථොක්ත නයින්; අවිසෙසෙන, අවිශේෂ වශයෙන්; චතුසුපි දුක්ඛාදීසු, දුඃඛාදීවූ චතුසත්තයන්හිදු; තච්ඡාපිපල්ලාසභුත භාවං, සත්තවූ සචභාවය අවිපයර්ගිසවු සචභාවය විද්‍යමාන භාවය; සචං, සත්තාචාර්යයයි; පණ්ඩිතා, පණ්ඩිතයෝ; ආහු, කිහු;(ඉති සමාපති යෙහි නිපාතයි.)එවං, යථොක්තප්‍රකාරයෙන්; අත්ථිතො, අවිශේෂාපි වශයෙන්; හෙවත්-සාමාන්‍යාචාරී වශයෙන්; විනිච්ඡයො, විනිශ්චයතෙම; වෙදිතබ්බො, දතයුත්තේය.

* සත්තභාවයන් නෙයර්ගික භාවයන් යම් මාර්ගයක්හුගේද හේ තච්ඡන්දියසානභාව නම්. මිථ්‍යාමාර්ගයාගේ මෙන් විපරිත බවකුදු නොහොත් ලෝකික මාර්ගයාගේ මෙන් අනියම්බවකුදු මේ මාර්ගයෙහි නැතියෙන් අසත්තනොවේද එහෙයින් මාර්ගයතෙම තච්ඡන්දියසාන භාව නම්, ඒ මාර්ගයාගේ භාවයතෙම තච්ඡන්දියසාන භාවත්ත නම්.

සියලුම සත්‍යයන්හි විප්‍රකාරවූද නියමයෙන් සත්‍යාවිපරිතභූත භාව
 යමැ වදාරන ලද්දේද එහෙයින් “ඉති තච්ඡා විපලලාසභූතභාවං”යනා
 දිය කීනු කියේ මැනෝ මෑතච්ඡානිකානභාවතතානි විධාපිනියමෙන
 තච්ඡා නියානභාවො එතස්ස න ඕච්ඡාමග්ගස්සවිය විපරිතතාය
 ලොකීයමග්ගස්සවිය වා අනෙකනනිකතාය අතච්ඡානි තච්ඡානියාන
 භාවො මග්ගො තස්සභාවො තච්ඡානියානභාවතතං තස්මා තච්ඡ
 නියානභාවතතා සබ්බත්ථ විධාපි නියමෙන තච්ඡා විපරිතභූතභාවො
 වුතෙනාති ආහ ඉති තච්ඡා විපලලාසානි ආදිංසි (මු: වී:)

8

කථං අඤ්චාරනො, ඉධාසං සච්චසද්දො අනෙකෙසු අනෙකෙසු
 දිස්සති, සෙය්‍යපිදං, සච්චං භණ්ණ නකුඤ්ඤායානි ආදිසු වාචාසච්චෙ,
 සච්චෙ සිතා සමණ්ණාභමණානි ආදිසු විරතිස්සච්චෙ, කසමානු
 සච්චානි වදනනි නානා පචාදියාසෙ කුසලා වදනානි ආදිසු දිස්සච්චෙ,
 එකඤ්ඤිසච්චං න දුතියමණිති ආදිසු පරමත්ථස්සච්චෙ නිබ්බානෙ
 ච්චෙ මග්ගෙව, වතුනනං සච්චානං කතිකුසලානි ආදිසු අරියස්සච්චෙ,
 ස්වායමධාපි අරියස්සච්චෙ වතනනිති, එවමෙත්ථ අඤ්චාරනොපි විනි
 ච්ඡසො චෙදිනබ්බො

8. අඤ්චාරනො, සත්‍ය ශබ්දයාගේ ලැබෙන්නාවූ අර්ථයන් ඉදිරිමි
 වශයෙන්; නොහොත්-ලැබෙන්නාවූ අර්ථයන් බැණ අභිප්‍රායාථීය ඉදිරිමි
 වශයෙන්; කථං, කෙසේ; (විනිච්ඡයො චෙදිනබ්බො, විනිශ්චය දත
 යුත්තේද යත්? 0) ඉධ, මේ අර්ථසච්චානි යනාදි පාඨයෙහි; (සමතිනි
 විසො, ඇතුලත්වූ; 0) අයං සච්චසද්දො, මේ සත්‍ය ශබ්දයනම; අනෙ
 කෙසු අනෙකු, නොයෙක් අර්ථයන්හි; දිස්සති, දක්නාලැබේ; සෙය්‍ය
 පිදං, ඒ අර්ථයෝ කවරුද; සච්චං භණ්ණ නකුඤ්ඤායානි ආදිසු, සච්චං
 භණ්ණ න කුඤ්ඤාය යනාදි පාඨයන්හි; වාචාසච්චෙ, සත්‍යවචනයෙහි;
 දිස්සති, දක්නාලැබේ; සච්චං, සත්‍යවචනය; භණ්ණ, තෙපලන්නේය;
 නකුඤ්ඤාය, නොකිපෙන්නේය; සච්චෙ සිතා සමණ්ණාභමණානි ආදිසු,
 සච්චෙ සිතා සමණ්ණාභමණා යනාදි පාඨයන්හි; විරතිස්සච්චෙ, මාෂා
 වාද විරතියෙහි; දිස්සති, දක්නාලැබේ; සමණා, ශ්‍රමණයෝද;
 බ්‍රාහ්මණා, බ්‍රහ්මණෝද; සච්චෙ, මාෂාවාදයෙන් වෙන්වීමෙහි; සිතා,
 පිතිටියහ; කසමානුසච්චානි වදනනි නානා පචාදියාසෙ කුසලා වදනානි
 ආදිසු, කසමානුසච්චානි වදනනි නානා පචාදියාසෙ කුසලා වදනා යනාදි
 පාඨයන්හි; දිස්සච්චෙ, මෙයමැ සත්‍යයැ සෙස්ස මොසයයි ගත් දෘෂ්ටි
 සත්‍යයෙහි; දිස්සති, දක්නාලැබේ; නානා පචාදියාසෙ, නානාලිඛිතීන්
 පහලකරන්නාවූ; කුසලා වදනා, කුසල් සිද්ධියන්තාවූ; ජනා,
 ජනයෝ; 0) කස්මා, කවරහෙයකින්; සච්චානි, ඕප්‍රාලිඛිතීන්;
 වදනනිනු, තෙපලද්ද; එකඤ්ඤිසච්චං නදුතියමණිති ආදිසු,
 එකඤ්ඤිසච්චං නදුතියමණි යනාදි පාඨයන්හි; පරමත්ථස්සච්චෙ, පරමාථී
 සත්‍යවූ; නිබ්බානෙච්චෙ, නිව්‍යාණයෙහිද; මග්ගෙව, මාගීයෙහිද; දිස්සති,

දක්නාලැබේ; සච්චං, සත්‍යයනෙමේ; එකඤ්චි, එකෙක්මැයි; දුතියං, දෙවැනිවූ සත්‍යයෙක්; නත්ථි, නැත; චතුත්තං සච්චානං කතිකුසලාති ආදීසු, චතුත්තං සච්චානං කති කුසලා යනාදී පාඨයන්හි; අරිය සච්චෙ, ආර්යසත්‍යයෙහි; දිස්සති, දක්නාලැබේ; චතුත්තං සච්චානං, චතුර්විධවූ සත්‍යයන් අතුරෙන්; කති, කෙනෙක්සත්‍යයෝ; කුසලා, කුසල්නම්නුද; සොආයංසච්චසඤ්ඤා, ඒ සත්‍යශබ්දයනෙම; ඉධාපි, මෙතන්හිදු; අරියසච්චෙ, ආර්යසත්‍යයෙහි; චත්තතිති, වැටේ; (ඉති සමාප්තියෙහියැ.) එවං, යථොක්තනයිත්; එත්ථ, මේ උදෙසා වාරයෙහි; අත්ථුධාරතොපි, අතීයන් ඉදිරිමි වශයෙනුදු; විනිවර්තයො, විනිවර්තය නෙම; චෙදිතබ්බො, දනසුභු.

* යම්හෙයසිත් අන්‍යවිරතීන්හි සත්‍යශබ්දයනෙම නිරුචි නොවෙද එහෙයින් “විරතීසච්චෙ”යන්න “මුසාවාදවිරතියං”යි විකා වෙති විවරණය කොළෝ. අනුට්ඨාසවෙතිවාක්සත්‍ය නම් සත්‍යවචනයයි. ඒ සත්‍යවචනය දතවන්නාවූ වෙනතාවද වාක්සත්‍ය නම එහෙයින් “විරතීසච්චෙති මුසාවාද විරතියං”යි විවරණය කළහයි කිහි. කිසි කෙනෙක් විරතීසත්‍යය සමාදාන විරතියයි කියත්. ඔවුන්ගේ මත යෙහිදු සමාදාන මාත්‍රය විරතීසත්‍යය නොවේ. සමාදානයන් මුසාවා නොකීමත් විරතීසත්‍යය නම. හෙද ප්‍රතිඥාසත්‍යය බැවින් මාමාවාද විරතියමවේ. එහෙයින් අන්‍යවිරතීන්හි සත්‍ය ශබ්දයනෙම නිරුචි නොවෙයි කිහි. කියේ මැනෝ. කෙවිපන විරතීසච්චං සමාදාන විර තීති වදනති නෙසමි නසමාදානමත්තං විරතීසච්චං අපබොසමාදාන, විසංවාදනං තංපන පටිඤ්ඤාසච්චත්තං මුසාවාදවිරතියෙව හොති නෙ නාහ නති අඤ්ඤා විරතීසු සච්චසඤ්ඤා නිරුච්චොති. (අ:වි:)* “අමොස ධම්මං නිබ්බානං තදරියා සච්චතොවිදු”යනු හෙයින් නිව්‍යාණය මාමා ධම්මයක් හෙවත් අවිදුමාන ධම්මයක් නොවන බැවින් පරමාථීසත්‍යයයි වදාරනලදය. දු:බසමුදය සත්‍යාවබෝධය ඇති කල්හිදු යම් පමණ ප්‍රඥ භාවනා කෙනෙක් ඇත්තම් නිරෝධමාගී සත්‍යාධිගමය ප්‍රයෝජන කොට ඇත්තානුද එහෙයින් පශ්චිම සත්‍යවයාගේම සත්‍යාථීයද තදධි ගමයාගේ සාතිශයද විවාදහෙතු රහිතකොට පෙළෙහි වදාරනලදයි දක්වන්නාවූ මූලට්ඨකාවායායීයෝ. අමොසධම්මත්තං නිබ්බානං පරමත්ථ සච්චං චුත්තං තස්සපන තංසමපාපකස්සව මහස්ස පජ්ජනනාපටි වෙධො අවිවාදකාරණනති වයමි එකඤ්චිසච්චං නදුතියමත්ථි යසම්. පජ්ජනො විවදෙ පජ්ජනති ඉමිස්සාගාථාය සච්චනති චුත්තං. යි වියු.

9

අනුනාධිකනොති කසමාපන වත්තාරොව අරියසච්චානි චුත්තානි අනුනානි අනධිකානිනි වෙ, අඤ්ඤාස්සාසම්මවනො අඤ්ඤානරස්ස ව අනපනෙසාභාවනො, නතිඑනෙති අඤ්ඤං අධිකං වා එනෙසං වා එකමි අපනෙතබ්බං සමොහානි, සථාන, ඉධිතිකම්මෙ ආග වෙජ්‍ය සමණොවා බ්‍රාහ්මණොවා නෙතං දුක්ඛං අරියසච්චං අඤ්ඤං.

දුක්ඛං අරියසංවචං. සං සමණොන ගොනමෙන දෙසිතං. අහමෙනං. දුක්ඛං අරියසංවචං. ධම්මො අඤ්ඤාදුක්ඛං. අරියසංවචං. පඤ්ඤාපෙක්‍ෂා මිති නෙතං. ධානං විජ්ජතිති ආදි, සථාවාහ යොගිකොවි භික්ඛවෙ සමණොවා බ්‍රාහ්මණොවා එවං වදෙය්‍ය නෙතං. දුක්ඛං පඨමං අරිය සංවචං. යං සමණෙන ගොනමෙන දෙසිතං. අහමෙනං. දුක්ඛං. පඨමං අරියසංවචං. පච්චක්ඛාස අඤ්ඤාදුක්ඛං. පඨමං. අරියසංවචං. පඤ්ඤා පෙක්‍ෂා මිති නෙතං. ධානං විජ්ජතිති ආදි, අපිච පචනනිමා වික්ඛිගොනා හගවා සහෙතුකං ආවික්ඛි නිවනනිඤ්ඤාසලපාසං, ඉති පචනනි නිවනනි නදුභයහෙතුනං. එනපරමනො චතතාරොච චුතතානි, නථා පරිඤ්ඤාසං පහානබ්බ සච්ඡිකානබ්බ භාවෙනබ්බානං, නණ්‍යා චක්ඛු නණ්‍යා නණ්‍යානිගෙධි නණ්‍යානිගෙධුපාසානං, ආලසආලස ගිමනා ආලසසමුග්ගහත ආලසසමුග්ගහානුපාසානඤ්ඤා චසෙනාපි චතතාරොච චුතතානිති, එවමෙත්ථ අනුනාධිකතො විනිව්ජ්ජො වෙදිනබ්බො.

9. අනුනාධිකතොති, අනුනාධිකතො යන පදයාණේ; (විනිව්ජ්ජො, විනිශ්චයනෙම; එවං, මේ මතු වක්‍ෂ්‍යමාණකසින්; වෙදිනබ්බො, දතයුත්තේය; කසමාපන, කවරහෙයකින් වනාහි; අනුනාති, අඩුනොවූ; අනධිකාති, වැඩිනොවූ; චතතාරිච්ච, සතරක්මවූ; අරියසංවචාති, ආර්යීසත්‍යයෝ; (හගවතා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින්; ට) චුතතාති, වදාරනලද්දහුද; ඉතිවෙ, ඉදින් මෙසේ විවාරන්තේ නම්; (එවංසති, මෙසේ විවාරිමක් ඇතිකල්හි; ට) අඤ්ඤාසං, චතු:සත්‍යයන් කෙරෙන් අත්‍යවූ සත්‍යයක්හු; අසමනවතොව, නැතිබැවිනුදු; අඤ්ඤාතරසං, එක්තරු සත්‍යයක්හු; අනපනෙය්‍යභාවතොව, නොහළුයුතු බැවිනුදු; චතතාරිච්ච; සතරක්හුම; චුතතාති, වදාරනලදහ; හි, ඒ කීම සැබව; එතෙහි, මේ වතුර්විධවූ සත්‍යයන් කෙරෙන්; අඤ්ඤා, අත්‍යවූ; අධිකංවා, අධිකවූ හෝ සත්‍යයෙක්; නසමොති, නැත; නොහොත්-අඤ්ඤා, අත්‍යවූ සත්‍යයෙක්; අධිකංවා, වැඩිබවට හෝ; නසමොති, නොපැමිණේ; එතෙසං, මේ චතු:සත්‍යයන් අතුරෙන්; අපනෙතබ්බංවා, හළුයුතුවූහෝ; එකමපි, එක්සත්‍යයෙකුදු; නසමොති, නැත; නොහොත්-එකමපි, එක් සත්‍යයෙකුදු; අපනෙතබ්බංවා, හළුයුතුවූවට හෝ; නසමොති, නොපැමිණේ; යථාහ, කුමනම් සාධකවචනයක් වදලසේක්ද; ඉධ භික්ඛවෙ, පෙ, නෙතං. ධානං විජ්ජතිති ආදි, නෙතං. ධානං විජ්ජති යනාදි සාධක වචනය; ආහ, වදලසේක; භික්ඛවෙ, මහණෙනි; ඉධ, මේ ලොකයෙහි; සමණොවා, මහණෙක් හෝ; බ්‍රාහ්මණොවා, බමුණෙක් හෝ; සමණෙන ගොතමෙන, මහණ ගොයුමා විසින්; යංසංවචං, යම් සත්‍යයෙක්; දෙසිතං, වදලසේක්ද; එතං, ඒ සත්‍යයනෙමේ; නදුක්ඛං අරියසංවචං, දු:ඛාය්‍යී සත්‍යයනොවේ; දුක්ඛං අරියසංවචං, දු:ඛාය්‍යී සත්‍යයනෙමේ; අඤ්ඤා, අනිකෙකැ; සමණෙන ගොතමෙන, මහණගොයුමා විසින්; යං, යම් දු:ඛාය්‍යී සත්‍යයෙක්; දෙසිතං, වදලසේක්ද; අහං, මම; එතං දුක්ඛං අරියසංවචං, ඒ

දුඃඛායාසිසත්‍යය; ඵපෙත්වා, තඛා; අඤ්ඤං, අත්‍යච්ඡි; දුක්ඛංආරියසච්චං,
දුඃඛායාසිසත්‍යයක්; පඤ්ඤපෙසසාමිති, පණ්ණවන්තෙමිසි; ආගච්ඡෙය්‍ය,
එත්තේය යන; එතංසානං, මෙකරුණ; නවිජ්ජති, විදුමානනොවේ;
(මේ පාඨයෙන් අඤ්ඤස්ස අසම්භවතො යන්නෙන් ඥපක හෙතුව ඇර
දක්වා.) යථාච, අඤ්ඤතරස්සච අනපනෙය්‍ය භාවතො යන්නට කුම්
නම් සාධක වචනයක්; ආහ, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වදාළසේක්ද;
(ඉතිවෙ, ඉදින් මෙසේ විවාර නම්; එවංසති, මෙසේ විවාරිමක් ඇති
කල්කි; 0) යොතිකොචිතිකධවෙ, පෙ, නෙතං සානං විජ්ජති ආදිං,
නෙතං සානං විජ්ජති යනාදි සාධක වචනය; ආහ, වදාළසේක.
තිකධවෙ, මහණෙනි; යොතිකොචි, යමිතිසි; සමණොවා, මහණක්
හෝ; බ්‍රාහ්මණොවා, බ්‍රහ්මණක් හෝ; සමණෙනගොතමෙන, මහණ
ගොයුමා විසින්; යං, යම්සත්‍යයෙක්; දෙසිතං, වදාළසේක්ද; එතං, ඒ
සත්‍යයතෙම; පඨමං, පළමුව; දුක්ඛංආරියසච්චං, දුඃඛායාසිසත්‍යතෙමේ;
න, නොවන්නේය; අහං, මම; පඨමං, පළමුව; එතංදුක්ඛංආරියසච්චං,
ඒ දුඃඛායාසිසත්‍යය; පච්චකාය, පියා; අඤ්ඤං, අත්‍යච්ඡි; පඨමං,
පළමුව; දුක්ඛංආරියසච්චං, දුඃඛායාසිසත්‍යයක්; පඤ්ඤපෙසසාමිති, පණ්ණ
වන්තෙමිසි; එවංවදෙය්‍ය, මෙසේ කියන්නේය යන; එතංසානං,
මෙකරුණ; නවිජ්ජති, විදුමානනොවේ; (මේ පාළිපාඨයෙන් අඤ්ඤ
තරස්සච අනපනෙය්‍ය භාවතො යන්නෙන් ඥපකහෙතුව ඇරදක්වා.)
අපිච, අතික්කයෙකුදු; (වුච්චතෙ, කියනුලැබේ;) පචතරිං, සංසාර
වෘත්තදුඃඛ ප්‍රවෘත්තිය; හෙවත්-දුඃඛසත්‍යය; ආචිකඛනො, දක්වා
වදාරන්නාවූ; හගවා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ; සහෙතුකං, සමුදය
සත්‍ය සංඛ්‍යාත හෙතුව සහිතවූ දුඃඛසත්‍ය සංඛ්‍යාත ප්‍රවෘත්තිය;
ආචිකම්, දක්වා වදාළසේක; නිවතරිඤ්ඤ, සංසාරවෘත්ත දුඃඛයෙන්
නිවෘත්තිය; හෙවත්-නිරෝධසත්‍යය; ආචිකඛනො, දක්වා වදාරන්
නාවූ; හගවා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ; සඋපායං, මාභිසත්‍ය සංඛ්‍යාත
උපායසහිතවූ නිරෝධසත්‍ය සංඛ්‍යාත නිවෘත්තිය; (නොහොත්-සඋ
පායං, හෙතු සහිතවූ නිවෘත්තිය 0) ආචිකම්, දක්වා වදාළසේක; ඉති,
මෙසේ; පචතරි නිවතරි තදුභය හෙතුකං+පචතරි, සංසාරවෘත්තදුඃඛ
ප්‍රවෘත්තිය; හෙවත්-දුඃඛසත්‍යය; නිවතරි, සංසාරවෘත්තදුඃඛනිවෘත්තිය;
හෙවත්-නිරෝධසත්‍යය; තදුභය හෙතුකං, ප්‍රවෘත්ති නිවෘත්ති සංඛ්‍යාත
තදුභය හෙතූන්ගේ; හෙවත්-තදුභය හෙතු සංඛ්‍යාත සමුදයසත්‍ය
මාභිසත්‍යයන්ගේ; එතප්පරමනො, මෙනෙක් පමණ වන බැවින්;
වත්තාරෙව, සතරක්ත්‍රම; (සච්චාති, සත්‍යයෝ;) වුත්තාති, වදාරන
ලදයහ; තථා, එසේම; පරිඤ්ඤෙය්‍ය පහාතබ්බ සච්ඡිකාතබ්බ භාවෙ
තබ්බානංව+පරිඤ්ඤෙය්‍ය, පිරිසිදු දතයුතුවූ; පහාතබ්බ, පැහිය
යුතුවූ; සච්ඡිකාතබ්බ, පසක්කලයුතුවූ; භාවෙතබ්බානංව, බැවියුතුවූ
වන්නේද; තණ්හාවඤ්ඤා තණ්හා නිරෝධ තණ්හානිරෝධපායා
නඤ්ඤා+තණ්හාවඤ්ඤා, තෘණොවගේ ආලම්භනය; තණ්හා, තෘණොවය;
තණ්හානිරෝධ, තෘණොවගේ නිරෝධය; තණ්හානිරෝධපායානඤ්ඤා,

තෘණොතිරොධයාගේ උපායමාගීය යන මොවුන්ගේද; ආලයආලය රුමතා ආලයසමුග්ගත ආලයසමුග්ගතානුපායානඤ්ච-ආලය, පඤ්ච කාමගුණාදි දුඃඛය; ආලයරුමතා, පඤ්චකාම ගුණාදි දුඃඛයෙහි ඇලුනවුන්ගේ බවයයි කියනලද තෘණොවය; ආලයසමුග්ගත, තෘණොවගේ උත්පාටනය; ආලයසමුග්ගතානුපායානඤ්ච, තෘණොව උත්පාටනය කරන්නාවූ උපායමාගීය යන මොවුන්ගේද; වසෙනාපි, ශක්තියෙනුදු; වත්තාරොව, සතරක්හුම; (සච්චාත්, සත්තයෝ;) වුත්තා නීති, වදාරනලදහ; එවං, මෙපරිද්දෙන්; එත්ථ, මේ දුඃඛසත්තාදීන්හි; අනුනාබිකතො, අනුනඅනබික වශයෙන්; හෙවත්-අප්පිවැසි නොවීම් විසින්; විනිවුත්තො, විනිවුත්තයෙන්; වෙදිතබ්බො, දතසුත්තෝය.

* ඉධිකිකිවෙ ආගචෙත්සයං පෙතෙනං ධානං විජ්ජති යන් තෙති යොජනාවයෙකි. “තෙනං දුක්ඛං අරියසම්මානනි ආගචෙත්සය තෙනං ධානං විජ්ජති” යන එක් යොජනාවෙකින් ඡත්තාදීන්ගේ දුඃඛායාසිසත්ත භාවයෙන් අවිපරිත භාවය දක්වා “අඤ්ඤං දුක්ඛං අරිය සම්මානනි ආගචෙත්සය තෙනං ධානං විජ්ජති” යන අනික් යොජනාවෙන් දුඃඛායාසිසත්ත භාවයාගේ ඡත්තාදීන්හි නියත බැව් දක්වා. ඉදිනුත් කිසි පරිද්දෙකින් කිසිවෙක් මේ සත්තය දුඃඛායාසිසත්තය නොවේයයිද දුඃඛායාසිසත්තය අනිකක්යයිද පණවන්ට එන්නේවි නමුත් පැණවීමෙහිලා කරුණු සහිතව පැණවීමෙහිත් තමාගේ ලබ්බිය පැණවීමෙහිත් සමමයෙක් නැත්තේයයි දක්වනු පිණිස “අහමෙනං දුක්ඛං පෙතෙනං පඤ්ඤපෙසාමිති ආගචෙත්සය තෙනං ධානං විජ්ජති” යි උක්තය. ඡත්තාදීන්ගේ දුඃඛසත්තය කෙරෙන් අනන්තාභාවයද අවිතථවූ අන්ත දුඃඛසත්තයක්හුගේ අභාවයද අධාන සුත්තයෙහි වදාළ කාරණ රහිත භාව යයි. ඉදින් කිසිවෙක් කරුණු කීමට පැමිණෙන්නේ නම් පැමිණෙමු. තමාගේ කීම පිහිටුවීමට කරුණු නැතැයි යනු සුත්තයාගේ අභිප්‍රාය වේ. විනිසුත්තයෙහිද මෙකිත්තය බදු තය ඇත්තේය. කියේ මැනෝ තෙනං දුක්ඛං අරියසම්මානනි ආගචෙත්සය තෙනං ධානං විජ්ජති එතෙන ඡතිආදිනං දුක්ඛඅරියසම්මානනෙ අවිපරිතතං දස්සෙති අඤ්ඤං දුක්ඛං අරියසම්මානනි ආගචෙත්සය තෙනං ධානං විජ්ජති ඉමිනා දුක්ඛඅරියසම්මානනෙ ඡතිආදිසු නියතතං සවෙපි කාමඤ්ඤි කොපි එවං විතො ආගචෙත්සය පඤ්ඤපනෙ පන සහධමෙත පඤ්ඤපනෙ අත්තනොවාදස්සව පඤ්ඤපනෙ සමන්තො නත්ති දස්සෙත්තුං අහමෙනං පෙතෙනං පඤ්ඤපෙසාමිති ආගචෙත්සය තෙනං ධානං විජ්ජති වුත්තං ඡතිආදිනං අනඤ්ඤාභාවා අඤ්ඤස්සව තථාභුතස්ස අභාවොයෙවෙත්ථ ධානාභාවො සවෙපි කොපි ආගචෙත්සය ආගචත්තු ධානං පනනත්ති අයමෙත්ථ සුත්තන්තො එසනසො දුතියපුත්තෙපි (මු: වී:) යොති කොපි භිකිකිවෙ යනාදීන් දැක්වූ විනිසුත්තයෙහි වනාහි ආත්මභාව ප්‍රතිලාභයෙන්ම සත්තයාට ඡත්තාදීන්ගේ සම්ප්‍රාප්තභාවයද ප්‍රත්‍යක්ෂ භාවයද සිඬනුයි දුඃඛසත්තයාගේ පලමුවනබව වේ තනතිමිත්තභාවය

සමුදයසත්‍යයාගේ දෙවනබව වේ දුඃඛයාගේ සන්තූන් බව නිරෝධ සත්‍යයාගේ තෙවනබව වේ දුක්සන්සිදීමට පමුණුවන්නන්ගේ භාවය මාභීසත්‍යයාගේ සිවුවනබව වේ. මෙද කීහ මූලටිකාවෙහි, තත්පන සමපන්නතාපච්චකිතාව පස්මනා තනනිමිත්තතාදුතියතා තදුපසමතා තතියතා තංසමපාපකතාවතුන්තාති දඬබබා, සී. තවද නිවන්කාමැත් තනු විසින් කතීව්‍යවු පරිඥ කෘත්‍යාදීන් කෙරෙන් අන්‍යවූ කෘත්‍යයෙක් නැද්ද නොහොත්-මෙයින් අන්‍යවූ සච්චා ව ධර්මවලොධ කෘත්‍යයෙක් නැද්ද පරිඥයාදීහු මෙතෙක්දෙනහුම වෙද්ද එහෙයින්ද සතරක්හු දෙශිතයහ තවද තෘණොදිතව දර්ශීන්ගේ වශයෙන් තෘණොවසාදි ත්ගේ එතත් පරිමාණ භාවය වදුරනලදය එසේම ආලයනම්වූ පඤ්චකාමගුණ සංඛ්‍යාත දුඃඛයෙහිද ආලයනම්වූ සකල වස්තුකාම සංඛ්‍යාතවූ හෙවත්-කාමාවචරධර්ම සංඛ්‍යාතවූ දුඃඛයෙහිද ආලයනම්වූ භවත්‍රය සංඛ්‍යාත දුඃඛයෙහිද දෙම දර්ශීන්ගේ වශයෙන් ආලයා දීන්ගේ එතත්පරිමාණ භාවය වදුරනලදය. කියේ මැනෝ, තණ්හාය ආදිතවදසාභීතංවසෙන තණ්හාවන්තූ ආදිතං එතපරමතායාතිවුත්තං තථා ආලයෙ පඤ්චකාමගුණසංඛ්‍යාතෙ සකලවන්තූකාමසංඛ්‍යාතෙ භවත්තංසංඛ්‍යාතෙ වා දුකෙකි දෙසදසාභීතංවසෙන ආලයාදිතං එත පරමතායාතිවුත්තං, සී. (මු: ටි:)

10

කමතොති අයමපිදෙසනාකතමොව, එත්ථ ඔලාරිකත්තා සබ්බ සන්තසාධාරණත්තාව සුච්ඤ්ඤයංනති දුක්ඛසච්චං පස්මංවුත්තං, නසෙසවහෙතුදස්සනත්ථං නදනන්තරං සමුදයසච්චං, හෙතුනිගේධා ඵලනිගේධොති ඤපනත්ථං නනො නිගේධසච්චං, නදබ්බමුපාය දස්සනත්ථං අනෙත මග්ගසච්චං, භවසුඛස්සාදගබ්බානං වා සත්තානං සංවෙශජනනත්ථං පස්මංදුක්ඛමාහ, නංතොව අකතං ආගමජනි න ඉස්සරනිමිතාදිනො හොති ඉතොපනහොතිති ඤපනත්ථං නදනන්තරං සමුදයං, නනො සහෙතුහෙන දුකෙකින අභිභුන්තතා සංවිග්ගමානසානං දුක්ඛනිස්සරණගවෙසිතං නිස්සරණදස්සනෙන අස්සාසජනනත්ථං නිගේධං, නනො නිගේධාබ්බගමත්ථං නිගේධ සමපාපකං මග්ගනති, එවමෙත්ථ කමතො විනිවජ්ජො වෙදිනබ්බො, සී.

10. කමතොති, ක්‍රමවශයෙන් යනු; (කථා, කියේයන් ?) අයමපි, මේ සත්‍යයන්ගේ ක්‍රමයතෙමේද; දෙසනාකතමොව, දෙශනා පරි පාටියමැ වේ; එත්ථ, මේ දුඃඛසත්‍යාදීන් අතුරෙහිද; ඔලාරිකත්තාව, ඕදාරිකබැවින්ද; සබ්බසත්තසාධාරණත්තාව, සියලු සත්තව සාධාරණ බැවින්ද; සුච්ඤ්ඤයං, සුච්ඤය වේද; හෙවත්-සුච්ඤ්ඤ අවබෝධ කටහැකිවේද; ඉති, එහෙයින්; දුක්ඛසච්චං, දුඃඛසත්‍යය; පස්මං, පළමුකොට; වුත්තං, වදාළසේක; නසෙසව, ඒ දුඃඛසත්‍යයාගේම; හෙතුදස්සනත්ථං, හෙතුව දක්වනු පිණිස; නදනන්තරං, ඒ දුඃඛ සත්‍යයට අනතුරුව; සමුදයසච්චං, සමුදය සත්‍යය; වුත්තං, වදාළ

සේක; හෙතුනිරෝධා, හෙතුවෙන් නිරෝධයෙන්; ඵලනිරෝධොඉති,
 ඵලයාගේ නිරෝධය වේයයි; ඤාපනත්ථං, හැඟවීම පිණිසැ; තතො,
 ඒ සමුදය සත්‍යයට ඉක්බිති; නිරෝධසච්චං, නිරෝධසත්‍යය; වුත්තං,
 වදාළසේක; තදධිගමුපායදස්සනත්ථං, ඒ නිරෝධසත්‍යාධිගමයාගේ
 උපාය සංකීර්ණත හෙතුව දැක්වීම පිණිසැ; අනෙත, අවශ්‍යතායෙහි;
 මග්ගසච්චං, මාගීසත්‍යය; වුත්තං, වදාළසේක; චා, නොහොත්;
 භවස්සබ්බසාදගතිත්තානං, ත්‍රිවිධභවයෙහිවූ සුඛයෙහි ආස්වාදයෙන්
 ලග්නවූ සත්ත්වයන්ගේ; සංවෙගජ්ඣනත්ථං, උත්‍රාසජ්ඣනය පිණිසැ;
 පඨමං, පළමුකොටැ; දුක්ඛං, දුඃඛසත්‍යය; ආහ, වදාළසේක;
 තං, ඒ දුඃඛයතෙමේ; අකතං, නොකරණ ලදුවැ; තෙවආගච්ඡති,
 නොඒමය; ඉස්සරතිමොණාදිතො, ඊශ්වරනිමොණාදි හෙතුවකින්;
 නහොති, නොවේ; ඉතොපන, මේ සමුදයසත්‍ය සංකීර්ණත හෙතුවෙන්
 වනාහි; (තං, ඒ දුඃඛසත්‍යය තෙමේ;) හොතිති, වේයයි; ඤාපනත්ථං,
 හැඟවීම පිණිසැ; තදනන්තරං, ඒ දුඃඛසත්‍යයට අනතුරුවැ; සමුදයං,
 සමුදයසත්‍යය; ආහ, වදාළසේක; තතො, ඉන්ඔබ්බෙහි; සහෙතුකෙන,
 සමුදය සංකීර්ණත හෙතු සනිතවූ; දුක්ඛෙන, දුඃඛය විසින්; අභිභුත්තතා,
 මඩනාලද බැවින්; සංවිග්ගමානසානං, උත්‍රාසවූ මනස් ඇති; දුක්ඛ
 නිස්සරණගවෙසිනං, දුකින් මිදීමයයි කියනලද නිවන්සැප සොයන්න
 වුන්ට; නිස්සරණදස්සනෙන, දුකින් මිදීම දැක්වීමෙන්; අස්සාස
 ජනත්ථං, සැනසීම දනවනු පිණිසැ; නිරෝධං, නිරෝධසත්‍යය; ආහ,
 වදාළසේක; තතො, ඉන්ඔබ්බෙහි; නිරෝධාධිගමත්ථං, නිරෝධසත්‍යාධි
 ගමය පිණිසැ; නිරෝධසමුපාපකා, නිරෝධසත්‍ය සංකීර්ණත නිමොණයට
 පමුණුවන්නාවූ; මග්ගං, මාගීසත්‍යය; ආහ, වදාළසේක; (ඉති, සමාපති
 යෙහි වැටේ.) එවං, යථොක්ත නසින්; එත්ථ, මේ උදෙසාදාරයෙහි;
 කමතො, පරිපාටිවශයෙන්; විතිච්ඡයො, විනිශ්චයතෙම; වෙදිතබ්බො,
 දතයුත්තේය.

* “සහෙතුකෙන දුක්ඛෙන” යන විශේෂණ වචනයෙන් දුඃඛ
 යාගේ අහෙතුකත්වය පමණක් නොවලහා දුඃඛයාගේ පෙළනොසිද
 පැවැත්ම දැක්වීමෙන් සාතිශය සංවෙග වස්තුභාවයද දක්වා. කියේ
 මැතෝ...සහෙතුකෙන දුක්ඛෙනාති එතෙන දුක්ඛස්ස අබ්බොච්ඡන්තතා
 දස්සනෙන අතිසංවෙගවන්තං දස්සෙති...යි. (මු: ටි:)

11

අරියසම්මුඛසු සංඤාණං නස්ස ඤාතොති සම්මඤ්ඤාණං ඤාතොති
 නොපි විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බොති අනෙතො, දුට්ඨඤ්ඤාණසම්මඤ්ඤාණං.
 අනුබොධඤ්ඤාණසම්මුඛසු පටිවෙධඤ්ඤාණසම්මුඛසු, නස්ස අනුබොධඤ්ඤාණං
 ලොකිකං අනුස්සවාදිවසෙති නිරෝධෙ මග්ගෙ ව පටිත්තති, පටිවෙධ
 ඤ්ඤාණං ලොකුත්තරං. නිරෝධමාරම්මණංකත්වා ඤාතොති ඤාතොති
 සම්මානි පටිවිජ්ඣති, අභාහ, සොභිකාවෙ දුක්ඛං පස්සති දුක්ඛ
 සමුදයමපි සොපස්සති දුක්ඛනිරෝධමපි පස්සති දුක්ඛනිරෝධගාමිති

පටිපදම්පි පසුන්ති සබ්බංවනනබ්බං, සංපනෙනංලොකිසං නස්ස දුක්ඛස්සං පටිසුඝානාතිභවවසෙන පටිත්තමානං සකකායදිසිං. නිවනෙනති, සමුදයස්සං උච්ඡද්දිසිං, නිරෝධස්සං සසුනදිසිං, මග්ගස්සං අත්ථිසදිසිං, දුක්ඛස්සං වා ධ්වස්සහස්සධනනභාව රහිතෙසු ධනෙසු ධ්වස්සහස්සධනන භාවසස්සඤ්ඤාසබ්බානං ඵලෙවිසුපි පතතිං, සමුදයස්සං ඉසසරපබානකාලසභාවාදිහි ලොකොප වත්තනීති අකාරණේ කාරණාහිමානසුචනං. හෙතුමහි විසුපි පතතිං, නිරෝධස්සං අරුපලොකලොකද්විකාදිසු අපවග්ගභාහ භූතං නිරෝධෙවිසුපිපතතිං, මග්ගස්සං කාමසුඛලේඛත්තකිල මථානුසංගයසහෙද අවිසුඛිමග්ග විසුඛිමග්ගභාවසෙනපටිත්තං. උපාසෙවිසුපිපතතිං. නිවනෙනති, නෙතෙනංවුවවති.

ලොකෙ ලොකසුභවෙ ලොකස්ථගමෙ සිවෙ ච නදුපාසෙ,
සමුසුභති නාච නගෙ නචිත්තාති යාවසවොගිති.

ඵචමෙස්ස ඤාණධ්වවනොපි විනිච්ඡයො චෙදිනබ්බො.

11 (ක) අරියසච්චෙසු යංඤ්ණං තස්ස කිච්චතොති, අරියසච්චෙසු යං ඤ්ණං තස්ස කිච්චතො යන පදයාගේ; සච්චඤ්ණකිච්චතොපි, චතුර් විධ සත්‍ය ඥානයන්ගේ කාත්‍ය වශයෙනුද; විනිච්ඡයො, විනිශ්චයතෙම; චෙදිනබ්බොති, දතයුත්තේය යන; අර්ථො, අර්ථය වේ; හි, ඒ කිම සැබව; අනුබොධඤ්ණස්සච, අනුබොධඥානයද; හෙවත්-අනුග්‍රවණා දීත්තේ වශයෙන් සිවුසස් දත්තා නුවණද; පටිච්චෙධඤ්ණස්සච, ප්‍රති චෙධ ඥානයද; හෙවත්-ඵකච්ච සිවුසස් පිරිසිද දත්තා නුවණද; (ඉති, මෙසේ; 0) සච්චඤ්ණං, සත්‍යඥානයතෙම; දුට්ඨං, විප්‍රකාරවේ; තත්ථ, තදුහයසත්‍ය ඥානයන් අතුරෙහි; අනුබොධඤ්ණං, අනුබොධඥානය තෙම; ලොකීයං, ලොකිකවූයේ; අනුසුචාදිවසෙන, අනුග්‍රවණා දීත්තේ වශයෙන්; නිරෝධෙව, නිරෝධසත්‍යයෙහිද; මග්ගෙව, මාගී සත්‍යයෙහිද; පවත්තති, අරමුණු කිරිමි විසින් පවති; පටිච්චෙධඤ්ණං, ප්‍රතිචෙධ ඥානයතෙම; ලොකුත්තරං, ලොකොත්තරවූයේ; නිරෝධං, නිඛාණය; ආරමමණංකත්වා, අරමුණුකොට; කිච්චතො, දූෂිතත්‍යා දිය පිරිසිද දැනිමි ඇ කාත්‍ය වශයෙන්; චතාරිපි, චතුර්විධවූද; සච්චාති, සත්‍යයන්; පටිච්චිකිති, ප්‍රතිචෙධය කෙරෙහි;

* (මෙහි අනුබොධ ඥානය නම් පෘථග්ජන සන්තානයෙහි පැවැති ඥානසමප්‍රයුක්ත මහා කුසලවිත්තයන් හා සහජතවූ ඥානයයි. ප්‍රතිචෙධ ඥානය නම් මාගීවිත්ත සමප්‍රයුක්තවූ ඥානයයි.)

11.(කා) යථාහ,කුමිනම් සාධක වචනයක් වදාලසේක්ද;යො භික්ඛවෙ ඤාපෙපසසතිති, පසුන්ති යන සාධක වචනය; ආහ, වදාලසේක; භික්ඛවෙ, මහණෙනි; යො, යම් මහණෙක්; දුක්ඛං, දුක; පසුන්ති, දකිද; සො, ඒ මහණතෙම; දුක්ඛසමුදයං දු:ඛයාගේ හෙතුවද; පසුන්ති, දක්නේය; දුක්ඛනිරෝධමපි, දු:ඛයා නිරෝධයද; පසුන්ති,
යොගේ

දක්කන්තෙය; දුක්ඛනිරෝධගාමිනීපටිපදමපි, දුඃඛයාගේ නිරෝධයට
කාරණවූ ප්‍රතිපදවද; පසුන්, දක්කන්තෙය; ඉති, මේ ආදිවූ; සබ්බං,
මුළුසාධක වචනය; වත්තබ්බං, කියයුතු; යමපනෙතං, යම් සත්‍යඥත
යෙක්; ලොකියං, ලොකිකවේද; තත්ථ, ඒ වතුර්විධවූ ලොකික සත්‍ය
ඥතයන් අතුරෙන්; දුක්ඛඤ්ණං, දුඃඛසත්‍යය (පමණක් අනුග්‍රවාදි
වශයෙන්) දන්තා නුවණතෙම; පරිසුඨානාභිනවවසෙන, පරිසුඨා
නාවස්ථාව වැඩියක් මැඩපිම් වශයෙන්; පවත්තමානං, පවත්නේ;
සකකායදිසිං, විංශත් සතකායදූෂටිය; නිවතෙතති, වලහයි; සමුදය
ඤ්ණං, දුඃඛයට කාරණවූ සමුදයසත්‍යය (පමණක් අනුග්‍රවාදි වශයෙන්)
දන්තා නුවණතෙම; උචේදදිසිං, සභාවිධ උචේද දූෂටිය;
නිවතෙතති, වලහයි; නිරෝධඤ්ණං, නිරෝධසත්‍යය (පමණක් අනුග්‍ර
වාදි වශයෙන්) දන්තා නුවණතෙම; සසුන්දිසිං, ශාශ්වත දූෂටිය;
නිවතෙතති, වලහයි; මහඤ්ණං, මාභීසත්‍යය (පමණක් අනුග්‍රවාදි
වශයෙන්) දන්තා නුවණතෙම; අක්‍රියදිසිං, අක්‍රියාදූෂටිය; නිවතෙතති,
වලහයි; චා, අතික් නයෙකුදු ඇත්; දුක්ඛඤ්ණං, දුඃඛසත්‍යයෙහි
පැවති නුවණතෙම; ධූවසුභසුඛත්තභාවරතිනෙසු+ධූව, නිත්‍යභාවය;
සුභ, ශුභභාවය; සුඛ, සුඛභාවය; අත්තභාව, ආත්මභාවය යන
මෙයින්; රතිනෙසු, තොරවූ; බන්ධෙසු, සකකියන්ති; ධූවසුභ
සුඛත්තභාවසඤ්ඤසංඛිතං, නිත්‍යභාව ශුභභාව සුඛභාව ආත්මභාව
සංඥයයි කියනලද; ඵලෙ, ඵලයෙහි; විප්පටිපත්තිං, වරදවා පිළිපැදීම;
නිවතෙතති, වලහයි; සමුදයඤ්ණං, සමුදයසත්‍යයෙහි පැවැති නුවණ
තෙම; ඉසාර පටාන කාල සභාවාදීහි+ඉසාර, පරමෙයවර හෙතුයැ;
පටාන, ප්‍රකෘතිනම්ලද අව්‍යක්ත හෙතුයැ; කාල, කාලහෙතුයැ; සභාවා
දීහි, සභාව හෙතුයැ යනාදි හෙතුශක්තින්; ලොකො, ලෝවැසිතෙම;
පවත්තති, පවත්නේයි; ඉති, මෙසේ; අකාරණෙ, අහෙතුවෙහි;
කාරණාභිමානපවත්තං, හෙතුවකැයි අභිමානවශයෙන් ප්‍රවෘත්තවූ;
හෙතුවෙහි, හෙතුවෙහි; විප්පටිපත්තිං, වරදවා පිළිපැදීම; නිවතෙතති,
වලහයි; නිරෝධඤ්ණං, නිරෝධසත්‍යයෙහි පැවැති නුවණතෙම; අරුප
ලොක ලොකාදිපිකාදිසු+අරුපලොක, අරුපාවවර භූමිය; ලොක
දිපිකාදිසු, අසංඥ සත්ත්වනලය යනාදි භූමින්හි; (බුරුමසන්නයෙහි-
ලොකාදිපිකාදිසු, නෛවසංඥනාසංඥයනන භූමිසාදීන්හි යි කලාවූ
ව්‍යාධිසානස පුඤ්ජර නොවේ.) අපවග්ගගාහගුතං, සංයකාර ධර්මයන්
මොක්‍ෂයයි ගැන්මවූ; නිරෝධෙ, දුඃඛයාගේ නිරෝධයෙහි; විප්පටි
පත්තිං, වරදවා පිළිපැදීම; නිවතෙතති, වලහයි; මහඤ්ණං, මාභී
සත්‍යයෙහි පැවැති නුවණතෙම; කාමසුඛලලිකත්තකිලමථානුයොගප
භෙදෙ, කාමසුඛලලිකානුයොග අත්තකිලමථානුයොග වශයෙන්
ප්‍රභෙදවූ; අවිසුඛිමයො, අතිඵල මාභීයෙහි; හෙවත්-අත්‍යන්ත පරි
ශුද්ධවූ නිඵලාභාධිගමයට අනුපායමාභීයෙහි; විසුඛිමගාහවසෙන,
නිඵලාභාධිගමයට උපායමාභීයෙහි ලබ්ධිගැණිම් වශයෙන්; පවත්තං,

ප්‍රවෘත්තවූ; උපායෙ, උපායමාගී සංකල්පන හෙතුවෙහි; විප්‍රපිපතනිං, වරදවා පිළිපැදීම; නිවතෙතනි, වළහයි; තෙන, එහෙයින්; ලොකෙ, ලොකයෙහි; සම්මානිති, සම්මානි යන; එතං, මේගය; වුච්චති, කියනුලැබේ.

යාව, යම්තාක්කල්; නරො, සතථතෙම; සම්මානි, සත්‍යයන්; නවිජ්ජාති, නොදනිද; තාව, ඒ තාක් කල්; ලොකෙව, සංසාර ලොකයෙහිද; ලොකප්පහවෙව, සංසාරලොකයාගේ හෙතුවෙහිද; ලොකත්ථගමෙ, සංසාරලොකයාගේ නිරෝධයවූ; සිවෙව, නිජ්ජාණයෙහිද; තදුපායෙව, ඒ නිජ්ජාණාධිගමයට උපායමාගීයවූ හෙතුවෙහිද; සමමුග්ගනි, මූලාත්මකව, යථොක්ත නසින්; එත්ථ, මේ උදෙසාවරයෙහි; ඤාණකිච්චතොපි, චතුර්විධවූ ලෞකික සත්‍යඤ්ඤායන්ගේ කෘත්‍යවශයෙනුද; විනිච්ඡයො, විනිශ්චයනෙම; වෙදිතබ්බො, දත යුක්තේය.

* අනුබෝධ ඤානයනෙම ප්‍රතිවේධඤ්ඤාය මෙන් වතුසත්‍යයන් එකවට අවබෝධ නොකෙරෙයි. නියමයෙන් පුනපුනා වතුසත්‍යයන් අවබෝධය කරණ හෙයින් අනුබෝධ ඤාන නම. නොහොත්-දූෂාදීන්ගේ ආයඝිසත්‍ය භාවයට අනුරූපවූ ආවායඝි පරමපරගතවූ ශ්‍රවණයෙහි කියනලද අනුශ්‍රවයද ඇසූ අනුසරින් හෝ අත්පරිද්දෙකින් පෘථිව්‍යාදීන්ගේ කකිඤ්ඤාධිප්‍රද අනිත්‍යාදිවූද ස්වභාව ලක්ෂණ සාමාන්‍ය ලක්ෂණ පරිග්‍රහයෙහි කියනලද ආකාර පරිචිතකීයද යථොක්ත ආකාර පරිචිතකීයාගේ දූෂිතමිලද දශිකඤ්ඤා රුචිකිරිමයෙහි කියනලද දූෂිතධර්මානුකූල ඤානයද අනුව පැවැති අවබෝධය අනුබෝධඤ්ඤා නම. ඒ අනුබෝධ ඤානයනෙමේ සිවුසස් පසක් කිරිම වශයෙන් අවබෝධය නොකෙරෙයි අනුශ්‍රවාදීන්ගේ වශයෙන් තකීතය කොට ග්‍රහණය කෙරෙයි යනු භාවයි. එහෙයින් මූලටිකානුටිකා දෙක්ති, තපටිවේධඤ්ඤාං විස සකිදෙවබුඤ්ඤාති අවබෝධ අනුඅනුබුඤ්ඤා නතො අනුබෝධො අනුසංවාකාර පරිචිතකකදිසිති ඤානකකිතති අනුගතො වා බෝධො අනුබෝධො තතිසොපච්චකතොබුඤ්ඤාති අනුසංවාදි වසෙන පන කප්පෙතො ගණනාතිති යනාදිය යුතු.

* “කිච්චතො” යන අභිකථාවචනයට ටිකාවේ “පරිජනනාදි කිච්චතො”යි කළ විචරණයෙහි තව්වරණයෙන් අනුබෝධ ඤානයනෙම ප්‍රතිවේධසාමාන්‍යකෘත්‍ය වශයෙන් නොවැ පරිඥ ප්‍රභාණාදි චතුර්විධ කෘත්‍ය වශයෙන් සිව්සස් අවබෝධ කෙරෙයි හඟවා. තත්තත් කෘත්‍ය සාධනයෙන්ම සිව්සසුන් අනුබෝධ ඤානයට ප්‍රකටවන හෙයිනි.

* ප්‍රතිවේධ ඤානයට සාධක දක්වූ සූත්‍රයෙහි “යො භික්ඛවෙදුක්ඛං පසානි” යනාදින් විදශීයා ඤානයාගේ කෘත්‍යය වදුරණ ලදය. එසේ ඇති කල්හිදු විදශීයාඤ්ඤායෙන් සිඛකටයුතවූ ප්‍රතිවේධ ඤානයනෙමේ සිවුසස් ප්‍රතිවේධය කෙරෙයි. දක්වන ටිකාවායඝියෝ කිහිප විවිධානුපසංකාය හි සංකාරොති පටිලියමානමානසං උපපජ්ජමානං මග්ගඤ්ඤාං විසංකාරං දුක්ඛනිසංරණං ආරම්භං කතො දුක්ඛං

පරිවර්තනී දුක්ඛගතඤ්ච නංගං පජ්ඣති නිරෝධඤ්ච ඵ්‍රස්ථි ආදිවො
 විස පහං සමමාසඛකප්පාදිති සහඋපපන්නං නංගං භාවෙති නව
 සඛාරෙ අවුඤ්චිචා පවත්නමානෙන ඤාණෙන එතං සබ්බං සකකා
 කාතුං නිමිත්තපවත්තෙති අවුඤ්චිතතා තසමා එතාති කිව්වාති
 කාරෙන්නං නංගං දුක්ඛාදිති විභාවෙති තත් සමමාහතිවත්තනෙ
 තාති වත්තාරිපි සච්චාති පසස්සතිති වුත්තංගං යුත්තං යම්ගෙයකින්
 විවට්ඨානුපසස්සනා ඤාණයෙන් සංසකාරයන් කෙරෙත් හැකිලෙනු
 ලබන සිත් අති යොගාවචරයාගට උපදනාවු මාගීඤ්ඤායතෙමේ
 විසංසකාර නම්ලද දුඃඛනිශ්ශරණය හෙවත්-නිපාණය අරවුණු කොට
 දුඃඛසත්‍යය පිරිසිදු දැන්මවේද සුය්‍යීතෙම ප්‍රභාව අවුඤ්චිකරන්නාක්
 මෙන් අරවුණු කිරිමි වශයෙන් නිරෝධසත්‍යය සපයිනෙරේද හෙවත්-
 සාක්ෂාත් කෙරේද අකිකාරය නසන්නාක් මෙන් නාමරූප සඛිංසාත
 සමුදයසත්‍යය හෝ සමුදය පාක්ෂික කෙලකානිකාරය නසාද සමයක්
 සඛකප්පාදිත් හා සමග උපත් මාගීඤ්ඤායතෙම සමයක්සඛකප්පාදිවු
 සප්තවිධ මාගීය වඩාද (මුට්ඨිකාවෙති සුය්‍යීපමාව මාගීසත්‍යය
 අපෙක්ෂාකොට වැණු කියේයන්? ප්‍රභාව සමග උපන්නාවු සුය්‍යී
 තෙම යම්සේ ප්‍රභාව වර්තනය කෙරෙයිද එමෙන් සමයක්සඛකප්පාදිවු
 සප්තවිධ මාගීභගයන් සමග උපන්නාවු මාගීඤ්ඤායතෙම සමයක්
 සඛකප්පාදි සප්තවිධ මාගීය වඩාද කියයි) නිමිත්තනම්මි සාමාන්‍ය
 සකකියන් කෙරෙත් ප්‍රවෘත්ත නම්මි උපාදිනහ සකකියන් කෙරෙත්
 නොනැගසිටි බැවින් සංසකාරයන් නොවුද පවත්නා නුවණින්
 සියලු කෘත්‍යයන් කරන්ට නොහැක්කේද එහෙයින් ඒ සියලු කෘත්‍ය
 යන් කරන්නාවු ඒ මාගීඤ්ඤායතෙම දුඃඛාදි ව්‍යුභසත්‍යයන් එහි පැවති
 මුලාව වැළඟීමෙන් දැනුනි. “වත්තාරිපි සච්චාති පසස්සතිති”යි උක්තය
 යනු භාවයි. * “දුක්ඛසමුදයමපි සොපසස්සති” යනාදිය කාලානතර
 දර්ශනයක් සඳහා හෙවත්-නානාක්ෂණයෙහි අභිසම්මස සඳහා වදල
 සේක්දැයි ඉදින් මෙසේ විචාරන් හොත්, යොනුබො ආවුසො දුක්ඛං
 පසස්සති දුක්ඛසමුදයමපි සො පසස්සති යනාදි වශයෙන් එක් සත්‍යයක්
 දක්නාසුලු යොගාවචරයාගේ තදන්‍යවු සත්‍යත්‍රය දක්නාසුලුබව
 විචාරණයෙහිලා තවිචාරණයාගේ සාධනය පිණිස ගවමපති තෙරුන්
 වහන්සේ විසින් මේ සුත්‍රය පැමිණවු බැවින්ද වෙන්වෙන්වද දෘශ්‍ය
 මානවු හෙවත්-විෂයභූතවු සත්‍යයන්හි තදන්‍යවු සත්‍යත්‍රයගේ දර්ශ
 නය යොදනලද බැවින්ද නැතැයි කියුන්තේය. කියේ මැනෝ.
 දුක්ඛසමුදයමපි සොපසස්සතිති කාලානතරදස්සනං සකියං වුත්තනති
 වෙ න් යොනුබො ආවුසො දුක්ඛං පසස්සති දුක්ඛසමුදයමපි සොපසස්
 තිති ආදිනා එකදසිනො අඤ්ඤාතනය දසිනා විචාරණය තස්සා
 සාධනත්ථං ගවමපති තෙරෙන ඉමස්සසුත්තස්ස ආගරිතතතා පවෙච
 කඤ්ච සවෙචසු දිස්සමානෙසු අඤ්ඤාතනය දස්සනස්ස යොජිතතතායි
 (මු: වී:)

* අත්පරිද්දෙන් හෙවත්-නානාභිසමය වශයෙන් යථාක්‍රමයෙන් සත්‍යාභිසමය ඇතිකල්හි පලමු දක්නාලද සත්‍යය පැසුළු නොදක්නා හෙයින් සමුදය සත්‍යාදීන් දක්නාසුලු යොගාවචරයාගේ දුඃඛසත්‍යාදීන් දක්නා බැව් සුත්‍රයෙහි නොයෙදියයුතු වන්නීය. කියේ මැනෝ...අඤ්ඤාං අනුප්‍රබ්බාභිසමයෙ පුරිමදිළිය පච්ඡා අදස්සනතො සමුදයාදිදස්සිතො දුක්ඛාදිදස්සනතා නයොජ්ජනබ්බා සියාති...යි. (මු. වී.) මේ ටිකාපාඨයෙහි පැහැණන “නයොජ්ජනබ්බාසියා” යන්නෙන් සමුදයසත්‍යාදීන් දක්නාසුලු යොගාවචරයාගේ දුඃඛසත්‍යාදීන් දක්නා බැව් දක්වා යොජනාවක් ඇති කල්හි සියලු සත්‍යදර්ශනය තෙම අත්‍යසත්‍යදර්ශනය ප්‍රමාණකොට ඇත්තේයයි දර්ශනයාගේ අවිච්ඡේද දෛශයෙක් ප්‍රසංග වන්නේය වතුසත්‍යයන්ගේ නානාභිසමයක් ඇති කල්හි දුඃඛසත්‍ය දර්ශනාදීන් කරණකොටගෙනැ ප්‍රථම මාග්ගිදීන් ප්‍රතිණ්කටයුතුවූ සංයොජනත්‍රයාදීන්ගේ එකදෙශයෙකින් ප්‍රතිණ්ක කිරීම් සඛ්ඛාත දෛශයෙක් ප්‍රසංගවන්නේය. එසේ ඇති කල්හි එකදෙශයෙකින් ශ්‍රොතාපතතිමාග්ගිසථ භාවයද තදනනතරවැපැමිණියයුතුවලය කරණකොටගෙනැ එකදෙශයෙකින් ශ්‍රොතාපත්ත භාවයද යන දෛශ ප්‍රසංගය වන්නේය. එහෙයින් සත්‍යයන්ගේ නානාක්‍ෂණයෙහි අභිසමයතෙමේ යුතුවනවේ. නානාක්‍ෂණයෙහි අභිසමය යම්සේ යුතුවනවේද ආලම්බනාභි සමය තෙමේද එසේම යුතුවනවන්නේය. කියේ මැනෝ...නයොජ්ජනබ්බාසියාති යොජනායඤ්ච සබ්බදස්සනං දස්සනනතරපරමනති දස්සනානුපරමො ආපජ්ජය්‍ය. සච්චානඤ්ච නානාභිසමයෙ දුක්ඛදස්සනාදීහි පඨමමඤ්ඤාදිප්පහෙය්‍යානං සංයොජනතත්‍යාදිනං එකදෙසප්පයානං ආපජ්ජති තථාවසති එකදෙස සොතාපතතිමඤ්ඤාතා තදනනතරඤ්ච පතනබ්බන්තථලොත එකදෙස සොතාපතනතාව ආපජ්ජති තස්මා න සච්චානං නානාභිසමයො යුතෙනා යථාවනානාභිසමයො නයුතෙනා එවං ආරමමණාභිසම යොපි...යි (අ. වී.)

* ඉදින් අරමුණු කිරීම් වශයෙන් වතුසත්‍යාභි සමය කැමැති වනලද්දේ නම් මාගීය වනාහි තෙමේම තමා අරමුණු කෙරෙයි යන අපරිපූර්ණවූ සත්‍යාභිසමයෙක් වන්නේයයිද නොහොත්-අත්‍ය මාගීයක්හු විසින් මාගීයතෙම අරමුණු කරනු ලැබේයයි කැමැතිවන ලද්දේ නම් පරිපූර්ණවූ සත්‍යාභිසමය වන්නේයයිද කියත් හොත් එසේ කීමක් ඇති කල්හි යම් මාගීයක්හු විසින් මාගීය අරමුණුකරන ලද නම් ඒ මාගීය අතික් මාගීයක්හු විසින්ද ඒ මාගීය අතික් මාගීයක්හු විසින්ද අරමුණු කරනුලැබේය යන අතව සථාත දෛශයෙක් ප්‍රසංග වන්නේය එහෙයින් ආලම්බන ප්‍රතිවෙධ වශයෙන් වතුසත්‍යාභි සමය නොයෙදේ යටති නයින්ම යෙදෙයි කීමෙක්ද පිරිසිදියයුතු දුඃඛසත්‍යයන් නැසියයුතුවූ සමුදය සත්‍යයන් අරමුණු කොටැ පරිච්ඡේද භාවනා සමුච්ඡේද භාවනා භාවය මාගීඤ්ඤායට නොයෙදේද යත් පිරිසිදියයුතු නැසියයුතු දුඃඛසමුදය සඛ්ඛාත ආලම්බනවය

කෙරෙත් මාගීඥනය නොමිදුනු බැවින් ඊට පරිච්ඡේද සමුච්ඡේද භාවනා භාවය යෙදෙයි. සමීසංසකාර ධර්මයන් කෙරෙත් විනිජ්ජිකතවු නිජාණයටම ආලමන භාවය යෙදෙයි. එහෙයින් කීත. අනුට්ඨානවෙහි ඥානි ආරමමණකරණෙන වතුසවාහිසමයොඉච්ඡිතො නමගො සයමෙව අත්තානං ආරමමණං කරෙතිති අපරිපුණණා සවාහිසමයො සියා අඤ්ඤානමගෙන මගොආලමිතියතීති පරිපුණණා වා තිවෙ එවංසති යෙනමගෙන මගොආලමිතො සොපි අඤ්ඤාන සොපි අඤ්ඤානාති අනවධානංසියා තස්මා න ආරමමණ පටිච්චෙනො වතුසවාහිසමයො යුතොනා වුත්තනයෙනෙව පන යුතොනා කිඤ්ච පරිච්ඡිද්ධතබ්බං සමුච්ඡිද්ධතබ්බකුඤ්ච ආලමිතො පරිච්ඡේදසමුච්ඡේදභාවනා මගඤ්ඤාණස්ස න යුත්තා තතො අතිස්සට භාවතො සබ්බසබ්බවිතීස්සටං තිබ්බානමෙව පන ආරමමණනා යුත්තා යි.

* සකායෙදිසි සකකායෙදිසි සතිවාකායෙදිසි සකකායෙදිසි යනු නිජීවන හෙයින් සවකායදූෂටිය නොහොත්-සත්තකායදූෂටිය යනලද පයඤ්ඤානායා ඉබ්බ සංසකාරධර්ම පුඤ්ජයාගේ දර්ශන හෙතුවෙන් වලහා නුයි. ලොකසංකිප්පාන ද්‍රාවයාගේ සමුදය සංකිප්පාන තාෂණොව ඇති සැටි විදසුන් නැණින් දක්නනුට මෙලොවක් පරලොවක් නැතැයි යනාදිය තෙපලන්නාවූ දූෂටිගතිකයාගේ නාස්තිතාවයක් ඇද්ද ඒ නාස්තිතාවය නොවේයයි වදාල වචන හෙයින් සමුදය දර්ශනයතෙම හෙතුවල පරමපරවගේ පෙල නොසිද පැවැත්ම දක්නා නුවණ විසින් උච්චේද දූෂටිය යනලද පයඤ්ඤානායා වලහානුයි. ලොකනිරෝධය හෙවත්-ද්‍රාවනිරෝධය ඇතිසැටි විදසුන් නැණින් දක්නනුට තමාද ලොකයාද සදාකාලිකයයි තෙපලන්නාවූ දූෂටිගතිකයාගේ යම් අස්තිතාවයක් ඇද්ද ඒ අස්තිතාවය නොවේයයි වදාල වචන හෙයින් තිරෝධ දර්ශනයතෙම හෙතුවනිරෝධයෙන් ඵලනිරෝධය දක්නා නුවණ විසින් ශාශ්වතදූෂටි සංකිප්පාන පයඤ්ඤානායා වලහානුයි. ආත්මභාවය කරන් නාවූ අවිද්‍යා තාෂණා සංසකාරදිය මාගීඥන දර්ශනයෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ කොට දක්නා හෙයින් “නත්ති අත්තකාරෙ නත්ති පරකාරෙ නත්ති පුරිස කාරෙ” යනාදීන් ගෘහිතවූ අක්‍රියාදූෂටි සංකිප්පාන පයඤ්ඤානායා වලහා නුයි. “තත්ථදුක්ඛඤ්ඤාණං පෙසංසං අක්‍රියදිසිං නිවතෙනති” යි දක්වුහ. තදච්ඡිකපාපායය විසාරකරන්නාවූ මූලටිකාවායසීයෝ එහෙයින් කීනුසුඛසංකාර පුඤ්ජමත්ත දස්සනතො සකකායෙදිසිපරිපුසානං නිවාරෙති ලොකසමුදයංබො කවචාන යථාභූතං සමෙපසඤ්ඤය පස්සතො යා ලොකෙ නත්තිතා සා නහොතිති වචනතො සමුදය දස්සනං හෙතුවලපබ්බකාවිච්ඡේද දස්සනවසෙන උච්චේදදිසිපරිපුසානං නිවතෙනති ලොකනිරෝධංබො පෙසංසං පස්සතො යා ලොකෙ අත්තිතා සා නහොතිති වචනතො නිරෝධදස්සනං හෙතුවනිරෝධා ඵලනිරෝධ දස්සනවසෙන සස්සනදිසිපරිපුසානං නිවාරෙති අත්තකාරස්සපච්චකඛ දස්සනතො මගදස්සනෙන නත්ති අත්තකාරෙ නත්ති පරකාරෙ නත්ති

පුරිසකාරෙති ආදිකං අක්‍රියදිසිපරිසුඛානං පජ්ඣති. මෙති අක්‍රිය දූෂිතභවයෙන් නැති හෙතු නැති පච්චයෝ සත්‍යානං සංකිලෙසාය අහෙතුඅප්පච්චයා සත්‍යා සංකිලිසානති නැතිහෙතු. පෙ. විසුඛියා අහෙතුඅප්පච්චයා සත්‍යා විසුඛිනති. යනාදින් දැක්වූ අහෙතුක දූෂි යද හෙතුවාපාරයම පරමාචි වශයෙන් ක්‍රියාසිකොට අක්‍රියදූෂි යයි හැඟිතය. ඒ අහෙතුක දූෂිතොමෝද යම්හෙයකින් නිව්‍යාණමාගී දශීතයෙන් ප්‍රතිණවේද එහෙයිනි. කියේ මැනෝ. අහෙතුකදිසි ව ඉබ්අක්‍රියදිසි භවනණෙන ගතිතාතිදඨබ්බා සා පිති විසුඛිමහදසා තෙන පභියතීති. (මු: ටී:) අහෙතුකදිසි අක්‍රියදිසි භවනණෙන ගතිතා හෙතුවාපාරයට පරමත්තො ක්‍රියාතිකතා. (අ: ටී:)

* විතියාචි විකල්පයෙහි දු:ඛසත්‍යඥායතෙම සමුදයසත්‍යයාගේ ඵලයවූ දු:ඛසත්‍යයාගේ අඩුවාදි භාවය දකිනුයි ඵලයෙහි වරදවා පිළිපැදීම වළභා මෙදකින. දුකට කැපවීම සමුදයඵලසා දුකට කැපවීම අඩු වාදිභාව. පසසනිතිඵල විප්පටිපතති. නිවතෙතති. (මු: ටී:) සමුදයසත්‍ය ඥායතෙම ඊශ්වරදි හෙතුවෙන් සත්‍යලෝකයතෙම පවතී යයි අකාරණයෙහි කාරණය යන අනිමාන වශයෙන් පැවැති හෙතු වෙති වරදවා පිළිපැදීම වළභා. එහි පරමෙශ්වරතෙම හෝ මහාබ්‍රහ්ම තෙමේ සත්‍යලෝකවය මවා පිළියෙල කෙරෙයි නොහොත්-මවා පිළියෙල කිරීමට මූලකාරණවෙයි සංහාරයද කෙරෙයි හෙවත්-විනාශ යටද පමුණුවයි නොහොත්-සත්‍යලෝකවය සංහාරයෙහිද මූල කාරණවෙයි යනාදින් ඊශ්වරකාරණවාදීහු කියත්. කියේ මැනෝ මනුසමාතියෙහි

ආසිද්දං තමොභූත මප්‍රඥා මලක්‍ෂණම්,
අප්‍රකාශී මවිඥෙයං ප්‍රසුභාමිව සඵතා:
තතා: ස්වයම්බුභීගවානව්‍යකෙතා ව්‍යඤ්ඤයනතිදම්,
මහාභූතාදිවෘතෙනාඡා: ප්‍රාදුරුසීතතමොනුදා:
යො සාවතීඤ්ඤග්‍රාහා: සුක්‍ෂෙමාව්‍යතතා: සනාතනා:
සඵභූතමයොචිතතා: ස ඵවස්වයමුදබ්‍රහ්ම.
සොභිධ්‍යාය ශරීරුතඛාත් සිසාඤ්ඤඵචිධා: ප්‍රජා:
අපඵච සසජ්ජාදෙභ තාපු ඛිප්මවාසාජත්.
තදණ්ඩමහවබ්‍රෙමං සහස්‍රාංගුසමප්‍රහම්,
තසම්ඤ්ඤ ස්වයං බ්‍රහ්මා සඵලොකපිතාමහා:
ආපොතාරුඉතිප්‍රොකතා ආපොච්චෙතරසුතව්‍යා,
තායදසසායනං පූජීං තෙන තාරුයණා: සමාතා:
යතනතකාරණමව්‍යතනං තිත්‍යං සදසද්‍යවකම්,
තවිසාඡා: සපුරුෂො ලොකෙ බ්‍රහෙවතිකථාතෙන.
තසම්නතණෙකි සහගවානුෂිතා පරිවතසරම්,
ස්වයමෙවා තමනොධ්‍යානාතනදණ්ඩමකරෙච්ඛා.

තාභ්‍යාං සංඝකලාභ්‍යාං ව දිවං භූමිං ව නිමිමෙ,
මධ්‍යො වෙශාමදිශංචාමධ්‍යොපාංසානං ව ඥායතම්.

උදබ්බභින්නතයොව මනා සදසදුතමකම්,
මනසංචාප්‍යහංකාර මනිසන්තාර මිඤ්ජම්.

මහානතමෙවචාතමානං සමාණී ත්‍රිගුණානි ව,
විෂයාණාං ග්‍රහිතාණි ශතොෂ්‍යො පඤ්ඤාදියානි ව.

තෙෂාංකවයවාන් සුක්‍ෂමාන් ඡණ්ණාමප්‍රමතොජසාමි,
සන්තිවෙශ්‍යාතමාත්‍රාසු සමිභුතානි නිමිමෙ.

ජලසෘජියං බ්‍රහ්මප්‍රාදුභීවයං සවග්ගිභූමතාදිසෘජියං මහදදික්‍රම
යෙන් ජගදුත්පත්තියං දෙවගණාදි සෘජියං වෙදනුය සෘජියං කාලාදි
සෘජියං කාමක්‍රොධාදි සෘජියං ධර්මාධර්ම විවේචනයං සුක්‍ෂමසුද්ධි
දුක්ඛත්තියං කම්මසාපෙක්‍ෂා සෘජියං බ්‍රාහ්මණාදිවණි සෘජියං සත්‍රි
පුරුෂ සෘජියං මනෝරුත්පත්තියං මරිට්‍යාදුක්ඛත්තියං යක්‍ෂගකුළු
දුක්ඛත්තියං මෙධාදි සෘජියං පශුපක්‍ෂ්‍යාදි සෘජියං කාමිකිට්‍ය
දුක්ඛත්තියං ජරාසුඤ්ඤාජයෙවදජෙවජ්ජාදියං වතස්පති වාක්‍ෂ
හෙදයං ගුච්ඡගුලවාදියං මේතාක් නිමාණයකොට බ්‍රහ්මානන්ධානියං
මහාපුලයසිතියං ආත්මයාගේ උතක්‍රමණය ආත්මයාගේ දෙහානතර
ග්‍රහණය යනාදිවූ සෘජිවිශේෂයන්ට කාරණවූයේ පරමෙඤ්ජරතෙමිසි
(මහාබ්‍රහ්මතෙමි හෝ සි) තවාදිනුයෙන් යනු භාවයි.

* ප්‍රධාන කාරණවාදිනු ප්‍රකෘතියයි කියනලද අව්‍යක්ත හෙතු
වෙන් ඉන්ද්‍රියානිත්‍රිය සමස්ත පද්ධතියන්ගේ ආවිභීවයද පුලයාවස්ථා
වෙති ඒ අව්‍යක්තයෙහිම ප්‍රතිලින භාවයද වේයයි යෙත්. තවාදිත්ගේ
ප්‍රධාන නම්වූ හෙවත්-ප්‍රකෘති නම්වූ අව්‍යක්තයාගේ ලක්‍ෂණය කියේ
යත්?

“යත් සමීක්‍ෂ ජගතො විජ්ඣත මව්‍යාකෘත මනාමරුප මතකං
සමීකායීකාරණ ඤකතිසමාහාරරුපං අව්‍යක්තාව්‍යාකෘතාශාදීනා
මවාච්‍යං පරමානමනොතප්‍රොත භාවෙන සමාග්‍රිතං වටකණ්ණිකායාමිව
වටවාක්‍ෂශකතී සන්ධාදිරුපෙණ නිරුප්‍යමාණෙ ව්‍යකතිරසත්තාසති
ත්‍යව්‍යක්තම්”යන්නෙන්ද,

හෙතෙමදතිත්‍යමව්‍යාපි සක්‍රියමනෙකමාග්‍රිතංලිඛමි,
සාවයවං පරතන්ත්‍රං ව්‍යක්තං විපරිත මව්‍යක්තම්”

යන්නෙන්ද,

සමිභුතානං කාරණමකාරණං සන්තරජස්සමොලක්‍ෂණ මභරුප
මබ්ලසාජනනා සමභවහෙතු රව්‍යක්තංකාම තදෙකං බහුතාං ක්‍ෂේත්‍ර
ඥානමධිෂ්ඨානං සමුද්‍රුඳුවොදකානාං භාවානාං”යන්නෙන්ද හේ සමුට්ඨි.

* කාලවාදිනු කාලහෙතු වශයෙන්ම ලොකප්‍රවාහනි නිවෘත්තිය
වේයයි යෙත්. තත්මතය පෙළබසට තභා දක්වන්නාවූ අනුචිකා
වාය්‍යියෝ මෙයේ සූත්‍ර.

කාලොකරෙති භූතානි කාලොසංහරති පජ,
කාලො සුතෙන ජගරති කාලො හි දුරතික්කමොති”යි.

සාකල්යයෙන් තදුකතයා හාරිතර්මින් විසින්.

කාලසුත්‍ර ත්‍රිවිධො ඥෙයො තීතොනාගත එච්ච,
චතීතමාන ස්නාතියසුත්‍ර වස්තූන්ම ශ්‍රුණු ලක්ෂණම්.

කාල: කලයතෙ ලොකං කාල: කලයතෙ ජගත්,
කාල: කලයතෙ විශ්වං තෙන කාලොභිධියතෙ.

කාලස්‍ය වශගා: සථේ දෙවර්ෂිසිඛිකිත්තරු:
කාලො හි භගවාන් දෙව: ස සාක්ෂාත්පරමෙශ්වර:.

සභිපාලනසංහතීතා ස කාල: සථිත: සම:
කාලෙන කල්යාණෙන විශ්වං තෙන කාලොභිධියතෙ.

යෙනොත්පත්තිශ්ව ජයෙන යෙන වෛකල්යතෙ කල්යා,
සොන්නවච්ච භවෙතකාලො ජගදුත්පත්තිකාරකා:.

ය: කමිණි ප්‍රපශ්‍යත ප්‍රකමිච්චතීතානෙ,
සොපි ප්‍රචතීතකො ඥෙය: කාල: ස්‍යාත් ප්‍රතිපාලකා:.

යෙන මාත්‍රවශං යාති කාතං යෙන ලයං චුජේත්,
සංහතීතා සොපි විඥෙය: කාල: ස්‍යාත් කල්යාණපර:.

කාල: සාජති භූතානි කාල: සංහරතෙ ප්‍රජා:
කාල: සච්චති ජගත්ති කාලො හි දුරතික්‍රම:.

කාලෙ දෙවා විතශ්‍යනති කාලෙවාසුරපත්තගා:
තරෙත්‍යා: සථිජ්චාශ්ව කාලෙ සථිං විතශ්‍යති.

ත්‍රිකාලාත් පරතො ඥෙය ආගන්තුගීතවෙෂ්ටකා:
යථා වමිභිමොෂණාබ්‍යා සත්‍රය: කාලා ඉමෙ මතා:.

යථා ත්‍රයොනෝපි ඥෙයා උද්‍යන්තමබ්‍යාසාරූපිණ:
සුක්ෂෙමාපි සථිග: ස වෛ ව්‍යක්තාව්‍යක්තතර: ශූභ:”යි.

* සච්චාවචාදිහු සච්චාව සබ්බාන හෙතුචෙන්ම හටගැනීමද විනාශයද වන්නේයයි යෙත්. නියගේ තිසුණුබවද හිටුපල ආදීන්ගේ වටකුරු බවද මාගපක්‍ෂි සර්සාපාදීන්ගේ විචිත්‍රතාවයද යන මේ ආදිහු කවරක්හු විසින් කරනලදහද සච්චාව ශක්තියෙන්ම යම්යේ සිඛවුවහද එමෙන් සියල්ලම සච්චාව ශක්තියෙන් සිඛයා. මේ සමස්ත වස්තුවිෂයෙහි ර්ශ්වර්දි කිසිවක්හුගේ මනෝරථ සිඛියක් නැත්තේයයි තවදිහු වණිතා කෙරෙති. කියේ මාතෝ, බ්‍රහ්මවෛවතීපුරුණ ප්‍රකෘතිබණ්ඩයෙහි.

“වචනෙසු ව බුඛෙහි ව සවභාවෙ ව වරිත්‍රතා,
 ආචාරෙ ව්‍යවහාරෙ ව ඥයතෙ හෘදයං නාණම්.
 ලොකා: කම්මෙහිභූතා ඥාත්කම් යත්කාතං පුරා,
 සවකම්ණා ඵලං භුඛෙකත ජනතු ජිනමතිජනමති.
 කෙවිවදනතීනි භවෙත් සවකාතෙන ව කම්ණා,
 කෙවි වදනති දෙවෙන සවභාවෙනෙති කෙවත.
 ත්‍රිවිධාශව මතා වෙදෙ වෙදවෙදාබ්‍යාපාරභා,
 සවයඤ්ච කම්මජනක ඥාත් කම්මදෙවකාරණම්.
 සවභාවො ජයතෙ නාණා මානවතා: පුළිකම්ණා,
 සවඵලානමා සමීසෙව්‍යා: සමේමාඤ්චඵලප්‍රදා:
 සවසෘජනි දෙවඤ්ච සවභාවං කම්මඵවව
 අහොග්‍රිකාමණදසානාං කා: සවභාව: සුනිමිලා:”යි.

උජ්ජවලනිලමණිහුද විසූ.

වනිභේතිකපෙක්ෂිත සවභාවො ඵ ප්‍රකීර්තිතා:
 නිසගීශව සවරූපඤ්ච නොමොපි භවති විධා.
 නිසගී: සුදුසාහසාසජනා: සංසකාරඋච්චතො,
 අජනාසතු සවතා: සිඛ: සවරූපං භාවගුසාතො”යි.

* “ඉසාර පටාන කාලසභාවාදිති” යන්නෙහි ආදි ශබ්දයෙන් සවභාව වාදීන්ගේ සමයෙහි ඇතුළත් වූ අවේජද, සුත්‍රයෙන් ගැන්වූ අහෙද, මාණිකාසයක් මෙන් ලොකයනියනයයි ගෘහිත නියතවාදයද

* යදිච්ඡාය පචතතනති යදිච්ඡාය නිවතතරෙ
 යදිච්ඡාය සුඛං දුක්ඛං තසමා යදිච්ඡති පජ”යි

දැක්වූ යදිපසාවාද සංඛ්‍යාත අධිත්‍යසමුත්පන්නවාදයද නදන්‍යවාදයන්ද භගවා. ආජිවකයෝ ලොකප්‍රවාහනිය අණුභෙතුවෙනැයි අණුසමපාදනයෙහි අකාරණත්වය කියද්ද තවාදයද සවභාව වාදයෙහි සංක්‍රම බවටයේ.

* නිරුධසත්‍යඥනයනෙම උද්දකාලාර මහර්ෂින් මෙන් අරූප ලොකයෙහි මොක්ෂයයි ගැණීමද නිගණ්ඨාදීන් මෙන් අසංඥ සත්‍ය තලයෙහි මොක්ෂයයි ගැණීමද වලභා “ලොකප්‍රදීපිකාදීසු” යන්නෙහි ආදි ශබ්දයෙන් ප්‍රධානවාදයෙහි දැක්වූ ප්‍රධාන සංඛ්‍යාත ප්‍රකෘතියගේ හෙවත්-යට කී ලක්ෂණ ඇති අව්‍යක්‍යතායාගේ මහතාදි භාවයෙන් නුමුකිරීම හෝ අප්‍රකාශ භාවය වේය යන මිථ්‍යාවිමොක්ෂයද බ්‍රහ්මි සුඛ දු:ඛ ඊපසා වෙම ප්‍රයතන ධර්මසංසකාර සංඛ්‍යාතවූ නවවිධ ආත්මගුණයෙන් විසූකතවූ පරමානමයාගේ බ්‍රහ්මානමයෙහි හෝ බ්‍රහ්මයා හා සමග පිහිටුවීමයයි කියනලද කණ්ඩාසව්‍යවාදයෙහිවූ මිථ්‍යාවිමොක්ෂයද බ්‍රහ්මාදි භාවයයි කියනලද මිථ්‍යාවිමොක්ෂයද දූෂටජන්ම නිජාණවාදසංඛ්‍යාත

මිථ්‍යාවිමෝක්‍ෂයද වලභා. යටකි ආජීවකවාදයෙහි අණුකයන්ගේ අකාරණ පරිග්‍රහයද කණ්භක්‍ෂවාදයෙහි ඊශ්වරයාගේ කැමැත්ත පරිදි දෙත් අණුකයන්ගේ සංයෝග විශෝග හෙතුවෙන් ලෝකප්‍රවාහනි නිවෘත්තියද වේය යනු වෙනසි.

එහෙයින් කිහි කණ්භක්‍ෂපක්‍ෂවතීරී වෛශේෂික දශීනකාරයෝ “අනු ජගතා: කාරණං පරමාණුපයඝීනතං නිරූපිතම් ඉහබලුතිබිල ප්‍රේක්‍ෂාවන් නිසභිප්‍රතිකුලවෙදනීයතයා නිබිලාත් සංවෙදනසිඛං දු:ඛං ජිහාසතඤ්ඤාධානොපායං ජිඤ්ඤා: පරමෙශ්වරසාක්‍ෂාතකාර මුපාය මාකලයති.

යද වමිවදකායං වෙෂ්ඨයන්ති හ මානවා:,
තද ශිවමවිඤ්ඤා දු:ඛසානෙනා භවිෂ්‍යති සී.

* තවද මම අනිකෙක්වෙම් ප්‍රකෘතීතොමෝ අනිකකැයි මෙසේ පැවති ප්‍රකෘති පුරුෂ දෙදෙනාගේ අතර දැන්මෙන් ආත්මසුබදු:ඛ හෙතුන් විභාග නොකොට ගැන්ම වැලඹු කල්හි ප්‍රකෘතිය නොප වතීද ඒ නිළාණයයිගත් සාඛිඛදශීනකාර කපිලර්ෂී මතයද නිෂේධය කෙරෙයි. කියේ මැනෝ අනුටිකාවෙහි, අහමඤ්ඤා පකති අඤ්ඤාති එවංපවතන පකති පුරිසනතර ජනනෙන අත්තසුබදුකබ්‍රහ්ම අවි භාගගහහණෙන නිවතනිතෙකිර වුතතතයෙන පධානං නප්පවතනති සොවිමොකෙබ්‍යති කාපිලා, යි.

සාඛිඛප්‍රච්චතයෙහි කපිලර්ෂීන් විසින් තත්මතය මෙසේ ප්‍රතිසථා පිතය. “අථත්‍රිවිධදු:ඛාත්‍යනන නිවෘත්තීරත්‍යනනපුරුෂාචී: නදූෂටා තතත්‍යද්භිර්නිවෘතෙන රප්‍යනුවෘත්ති දශීනාත්. ප්‍රාත්‍යතිකක්‍ෂුතප්‍රති කාරවත් තතප්‍රතිකාරවෙෂටනාත්පුරුෂාචීනම් සථාසංභවාත්‍යංභවෙපි සත්‍යාසංභවාබේය: ප්‍රමාණකුලයලො:” යනාදි වශයෙනි.

* මාගීසත්‍යඤ්ඤාතෙම ඉන්ද්‍රියතපීණ පුත්‍රමුබදශීනාදිවු කාම සුබලලිකානුයෝගයෙන්ද මිථ්‍යාතපොචාත සමාදානාදිවු අත්තකිල මථානුයෝගයෙන්ද මුත් මොක්‍ෂමාගීරෙක් ඇතැයි ගත් උපාය විප්‍රති පතතිය වලභා මෙදකිහ, ඉන්ද්‍රියතප්පණ පුත්‍රමුබදසානාදිති විනා අපවණො නඤ්ඤා ගහෙකා තථාපවතනතං කාමසුබලලිකානු යෝගො, යි (මු: වී:)

12

අනෙතාගධානංපහෙදති දුක්ඛසච්චසමිඤ්ඤාති ධම්මො නිශ්චය ඤෙව්ව අනාසවධම්මෙව සෙසා සබ්බධම්මා අනෙතාගධා, සමුදය සච්ච ජනනි, සනිශ්චාච්චිනාති, නිග්ගෙසච්ච. අසමමිඤ්ඤා, මහසච්ච සමමාදිසිමුඛෙන විමංසිබ්‍යාද පඤ්ඤාදිත්‍රය පඤ්ඤාබල ධම්මවිවය සමමාපකුබ්‍යාති, සමමාසබ්බපාපදෙසෙන නයො නෙක්ඛම්මවිනසකාදයො, සමමාචාචාපදෙසෙන චන්‍යාදි වසිසුච්චි නාති, සමමාකම්මනතාපදෙසෙන නිශ්චිකායසුච්චිනාති, සමමාආජීව

ශ්‍රමාබල ඡන්දර්ථිපාදයන්; අක්ඛිතායව, ඇතිබැව්නුදු; (සීලස්ස, ත්‍රිවිධ සීලය; 0) අක්ඛිතාවතො, විද්‍යමානභෙයින්; සතින්ද්‍රිය සමාබලඡන්දිති පාද, ශ්‍රමෙත්‍රිය ශ්‍රමාබල ඡන්දර්ථිපාදයෝ; (අනෙතාගධා, ඇතුළත් වෙත්; 0) සමමාචායාමාපදෙසෙන, සමගන්වනායාම නිදර්ශනයෙන්; චතුර්බලසමප්පාධාන විරියන්ද්‍රිය විරියබල විරියසමොඤ්ඤානාති-චතුර්බලසමප්පාධාන, චතුර්විධ සමගන් ප්‍රධානයා; විරියන්ද්‍රිය, විරියන්ද්‍රියයා; විරියබල, විරියබලයා; විරියසමොඤ්ඤානාති, විරිය සමොධායනයා යන මේ ධර්මයෝ; (අනෙතාගධාති, ඇතුළත්වෙත්; 0) සමමා සතිඅපදෙසෙන, සමගන්සමාති නිදර්ශනයෙන්; චතුර්බල සතිප්පාධාන සතින්ද්‍රිය සතිබලසතිසමොඤ්ඤානාති-චතුර්බලසතිප්පාධාන, චතුර්විධ සමාතිප්පාධානයා; සතින්ද්‍රිය, සමාතින්ද්‍රියයා සතිබල, සමාතිබලයා; සතිසමොඤ්ඤානාති, සමාතිසමොධායනයා යන මේ ධර්මයෝ; අනෙතාගධාති, ඇතුළත් වෙත්; 0) සමමාසමාධිඅපදෙසෙන, සමගන්සමාධි නිදර්ශනයෙන්; සම්පන්නසම්පිච්ඡාරදයො, සම්පන්නසම්පිච්ඡාරදීච්ඡා; තයො තයො, තුන්තුන්වැදූරුමිච්ඡා; සමාධි, සමාධිනුදු; විත්තසමාධි සමාධින්ද්‍රිය සමාධිබල පිතිපස්සති සමාධි උපෙක්ඛා සමොඤ්ඤානාති-විත්තසමාධි, විත්තර්ථිපාදයා; සමාධින්ද්‍රිය, සමාධින්ද්‍රියයා; සමාධිබල, සමාධිබලයා; පිති, ප්‍රීතිසමොධායනයා; පස්සති, ප්‍රග්‍රහිතිසමොධායනයා; සමාධි, සමාධිසමොධායනයා; උපෙක්ඛාසමොඤ්ඤානාති, උපෙක්ඛා සමොධායනයා යන මේ ධර්මයෝ; අනෙතාගධාති, ඇතුළත්වෙත්; ඉතිඵලං, මෙකිතසින්; ඵත්ථ, මේ උදෙසාචාරයෙහි; අනෙතාගධානං, අනතර්ගතවූ ධර්මයන්ගේ; පහෙදපි, ප්‍රහෙද වශයෙනුදු; විතිච්ඡයො, විතිච්ඡයනෙම; වෙදිතබ්බො, දතසුත්තේය.

* “තෙසු තෙසු භවෙසු විචරතීති විචරිතං” තෘෂණානොමෝසි. “තණ්හායෙව විචරිතං තණ්හාවිචරිතං තාති තණ්හාවිචරිතාති” අව ධාරණ පුඵපද කමාධාරයයි. තෘෂණා විචරිතයෝ සතිය්දෙන නම් දෙළොස් අඤ්ඤානික බාහිරයතනයන්හි කාමතෘෂණා භවතෘෂණා විභවතෘෂණා වශයෙන් දෙළොස් ත්‍රිකයෙකි. එවිනු වෙන් වශයෙන් බුද්ධකච්ඡුචිහිමයෙහි ආ නසින් හෝ කාලවිභාගයක් නොගෙන සතිසක්වෙති. කියේ මනෝ අඤ්ඤානිකබාහිරෙසු වාදසසු ආයතනෙසු කාමභවවිභව තණ්හාවසෙන වාදසතිකා ඡතනිංස තණ්හාවිචරිතාති බුද්ධකච්ඡුචිහිමෙහ වා ආගතනයෙන කාලවිභාග අනාමසිත්‍රා වුත්තාති. (මු: ටී:) බුද්ධකච්ඡුචිහිමයෙහි ආ නසින් කියේ යත්? අධ්‍යාතව්‍යාහර වශයෙන් තෘෂණා විචරිතයෝ දෙදෙනෙක ඔවුන් වාරත්‍රය වශයෙන් ගුණකොට ගත්කලා සදෙනෙක ඔවුන් අමාලමන වශයෙන් ගුණකොට ගත්කලා සතිසෙක ඔවුන් කාලත්‍රය වශයෙන් ගුණකොට ගත්කලා එක්සිය අටක් තෘෂණාවිචරිතයෝ වෙත් ආර්‍ය මාර්ගයෙහි කාලත්‍රය හෙදය අනාමර්ශ්‍ය කොට එකල්හි සතිසක් වෙත් යනු භාවයි. * කෘතන්තානාතියෙන් වදලාවූ බොධිපාක්ෂිකවූ විමංසා සාධිපාදදීනු අවිච්ඡයෙන් එකක් බැවින් සමගන්ද්‍රවිමුඛයෙන්

එහි ඇතුළත් බවට යෙහි. * කෘත්‍ය විභාගයෙන් ත්‍රිවිධ වූ නෛෂ්ක්‍රමය විතකීදිනු ලෝකික විතකෂණයෙහි අලොභ මෛත්‍රී කරුණා සමුප්‍යයාග වශයෙන් භින්න වූවානු වෙති මායීෂණයෙහි ලොභ ව්‍යාපාද විහිංසාවිතකී සමූලසාතන වශයෙන් නෛෂ්ක්‍රමය විතකීදිනු තුන්පරිදි දෙකින් භින්න වූවානුද මායීෂණයෙහි මායීසමබිතිනුගේ සමයක් සංකල්ප එකෙක් මැයි දක්වනු පිණිස වදාලෝය. කියේ මැනෝ මූලිමංසිතිපාදදයො බොධිපක්ඛියා කිව්වනාන තෙතන වුතනා අත්තොඵකතනා සමමාදිසි මුබෙන තත් අනෙතාගධා තයො නෙකබමම විතකකාදයොති ලොකියකබණ්ණ අලොභමෙතනා කරුණා සමපයොගවසෙන භින්නා මග්ගකබණ්ණ ලොභව්‍යාපාද විහිංසා සමුවෙණ්ද වසෙන තයොති පි එකොවුටුතො එසන යො සමමා වා වාදිසු යයි (මු: පි:)* “විතන සමාධි” යන්නෙන් විතනර්ථිපාදය වදාරයි. යම් හෙයකින් “විතනං පඤ්ඤාඤච භාවයං” යන්නෙහි විතන ශීලියෙන් සමාධිය වදාලයේක්ද එහෙයින් සමාධි ශීලියෙන් විතනයද කියයුතු බවට සැහෙයි. අනිකකුදු ඇත්. විතනර්ථිපාද භාවනාවෙහි “සමාධිපි අධිමතො හොති” යන්නෙන් විමංසායාසිපාදදින් වදාලාක් මෙන් “විතතිථිපාද” යන වචනය සවරූපයෙන් නොදක්වා මෙහි “විතන සමාධි” යි උක්තය. මෙදකින මූලිමංසිති විතන සමාධිකි විතතිථිපාදං වදති විතනං පඤ්ඤාඤච භාවයනති හි විතන මුබෙන සමාධි වුතොති සමාධි මුබෙන විතනමපි වතනබ්බතං අරහති විතතිථිපාද භාවනායපන සමාධිපි අධිමතො හොතිති විමංසිතිපාදදි වචනං විය විතතිථිපාද වචනං අවතා ඉධ විතන සමාධිකි වුතනං යයි (මු: පි:)* “පිතිමනස්ස කායො පස්ස මනසි පස්ස ඛකායො සුඛං වෙදෙති සුඛිනො විතනං සමාධියති” යි වදාල වචන හෙයින් ප්‍රීතිප්‍රග්‍රහිතිනු සමාධිය උපකාරකොට ඇත්තාහ එහෙයින් සමාධිග්‍රහණයෙන් ගෘහිත වූ උපෙක්‍ෂාව වනාහි නිමිත්තානුච්ඡායණයෙන් සමාධියට උපකාර වශයෙන්ද සමාන භාරය ඉසිලීමෙහි සමාධිය හා සමාන කෘත්‍ය වශයෙන්ද දත යුත්තිය. කියේ මැනෝ මූලිමංසිතිපාදාධි උපකාර පිතිපස්සාධියො තසමා සමාධි ශ්‍යහණෙන ගතිතා උපෙක්‍ෂාපන සමාධි උපකාරකතො තංසදිස කිව්වතො ව යයි. (මු: පි:)

13

උපමානොති භාගෙවිසති දුක්ඛසච්චං දඤ්ඤං, භාගද්‍යනමිව සමුදය සච්චං, භාරනිකෙකපනමිව නිග්ගෙධසච්චං, භාරනිකෙකපනුපායො විස මග්ගසච්චං, ගෙගොවිසච දුක්ඛසච්චං, ගෙගනිද්‍යනමිව සමුදය සච්චං, ගෙගුපසමොවිස නිග්ගෙධසච්චං, හෙසස්මිව මග්ගසච්චං, දුඛිකම්මිව දුක්ඛසච්චං, දුඛුභිවිස සමුදයසච්චං, සුභිකම්මිව නිග්ගෙධසච්චං, සුචුභිවිස මග්ගසච්චං, අපිච චෙපිචෙරවෙරසමුග්ගාන චෙරසමුග්ගානුපායෙහි, විසරුකරුකම්මුල මුලපවෙණ්ද නදපවෙණ්ද සායෙහි, හසහසමුලනිබ්භස නදබිහමුපායෙහි, බපිමතිරමහොස පාපිමතිරනං සමපාසක වාසාමෙහි ව යොජෙතා පෙනාති උප මානො චෙදිතබ්බානිති, එවමෙස උපමානො විනිසයො චෙදි තබ්බො

13. උපමානොති, උපමානො යන පදයානේ; (විනිව්ඡයො, විනිශ්චය නෙම; කථං, කෙසේ; වෙදිතබ්බො, දතයුත්තේද; 0) හි, විසාර කෙරෙමි; භාගෙවිය, බරක් මෙන්; දුක්ඛසච්චං, දුඃඛසත්‍යය; (දඨබ්බං, දතයුතු; 0) භාගදුනම්ච, බරගැන්මක් මෙන්; හෙවත්-බරඉසිලීමක් මෙන්; (බරපටචන්තක්ඛු මෙන් යනු සන්තයි 0) සමුදයසච්චං, සමුදයසත්‍යය; (දඨබ්බං, දතයුතු; 0) භාරතිකෙඛපනම්ච, බර බහාතැබීම මෙන්; නිරොධසච්චං, නිරොධසත්‍යය; (දඨබ්බං, දතයුතු; 0) භාර තිකෙඛපනුපායොවිය, බරබහාතබන උපාය මෙන්; මහසච්චං, මාගී සත්‍යය; (දඨබ්බං, දතයුතු; 0) දුක්ඛසච්චං, දුඃඛසත්‍යය; රොගොවියච, රොගයක් මෙන්ද; සමුදයසච්චං, සමුදයසත්‍යය; රොගනිදුනම්චච, රොගනිදුනයක් මෙන්ද; නිරොධසච්චං, නිරොධසත්‍යය; රොගුපසමො විය ච, රොගව්‍යුපශමයක් මෙන්ද; මහසච්චං, මාගීසත්‍යය; හෙසජ්ජ මිච ච, බෙහෙදක් මෙන්ද; (දඨබ්බං, දතයුතු; 0) වා, නොහොත්; දුක්ඛසච්චං, දුඃඛසත්‍යය; දුබ්භිකම්ච, දුර්භික්‍ෂයක් මෙන්ද; සමුදය සච්චං, සමුදයසත්‍යය; දුබ්බුසිවිය, අවග්‍රහයක්; හෙවත්-නියගක් මෙන්ද; නිරොධසච්චං, නිරොධසත්‍යය; සුභිකම්ච, සුභික්‍ෂයක් මෙන්ද; මහසච්චං, මාගීසත්‍යය; සුචුසිවිය, සුචාඡටියක්; හෙවත්-යහපත් වැස්සක් මෙන්ද; (දඨබ්බං, දතයුතු; 0) අපිච, අනික්කයකුදු ඇත්; චෙරි චෙර චෙරසමුග්ගාත චෙරසමුග්ගාතුපායෙතිව+චෙරි, ශත්‍රුය; චෙර, චෛරය; චෙරසමුග්ගාත, චෛරයාගේ සන්තුන්බවය; චෙර සමුග්ගාතුපායෙතිව, චෛරය සන්සිදුවන උපාය යන මේ උපමාවන් භාද; විසරුකම් රුකම්මුල මුලුපච්ඡේද තදුපච්ඡේදපායෙතිව+විස රුකම්, විෂවාක්‍ෂය; රුකම්මුල, විෂවාක්‍ෂයාගේ මුලය; මුලුපච්ඡේද, විෂවාක්‍ෂමුල විනාශය; තදුපච්ඡේදපායෙති, විෂවාක්‍ෂමුලවිනාශක උපාය යන මේ උපමාවන්භාද; භය භයමුල නිබ්භය තදබිගමුපා යෙතිව+භය, භයවීමය; භයමුල, භයවීමටහෙතුය; නිබ්භය, භයරහිත බවය; තදබිගමුපායෙතිව, භයරහිත බවට පමුණුවන්නාවූ උපාය යන මේ උපමාවන්භාද; ඔරිමතිර මහොස පාරිමතිර තංසමාපක වායාමෙතිව+ඔරිමතිර, මෙතෙරය; මහොස, සැඟවතුරය; පාරිමතිර, එතෙරය; තංසමාපකවායාමෙතිව, එතරට පමුණුවන වැයමය යන මේ උපමාවන්භාද; යොජේකාපි, ගලපාද; එතාති, මේ වතුර්විධවූ සත්‍යයෝ; උපමානො, උපමා වශයෙන්; වෙදිතබ්බාති, දතයුත්තාහ; ඉතිඵලං, යථොක්ත නයිත්; එත්ථ, මේ උදෙසාචාරයෙහි; උපමානො, උපමා වශයෙන්; විනිව්ඡයො, විනිශ්චයනෙම; වෙදිතබ්බො, දතයුත්තේය.

* උසුලාගෙන යායුතු වශයෙන් වෙහෙසන බැවින් හෝ කලාන්ත කරන බැවින් බරක් මෙනැයි දුඃඛසත්‍යය යුතු. භාගෙවිය විසාර කතනායි. (මු: පි:) විසාරකතනාති සංහරණීය වසෙන විහන්ත භාවනොයි. (අ: පි:) විසාරකතනාති කිලිමතකතනායි. (ම: පි:) දුඃඛසත්‍යය පිඩා කරන බැවින් දුර්භික්‍ෂයක් මෙනැයි යුතු. දුබ්භිකම්

මිව බාධකතා...සි. (මු: පි:) “නිබ්බානං පරමං සුඛං”සි වදාල වචන හෙයින් නිරෝධසත්‍යය ශාන්තප්‍රණීත සුඛ වන බැවින් සුභික්‍ෂය මෙනැයි යුතු...නිබ්බානං පරමං සුඛනති සුඛභාවතො සුභික්‍ෂමිව...සි (මු: පි:) අනිට්ඨ බැවින්ද උපද්‍රව ඇති බැවින්ද සැකසහිත බැවින්ද බිය දනවන බැවින්ද දු:ඛසත්‍යය වෛරී විෂවාක්‍ෂ භය අවරතීර මෙනැයි යුතු...අනිඨභාවිති සාසඛක සප්පිභයතොව දුකං. වෙරීවිසරුකක භය ඔරිමතීරුපමං...සි. (මු: පි:)

14

වතුකකතොති අත්ථිවෙත්ථදුකං. න අරියසච්චං අත්ථිඅරියසච්චං. නදුකං. අත්ථදුකංඤ්චව අරියසච්චඤ්ච අත්ථි නෙවදුකං. න අරිය සච්චං. එසනසො සමුදයාදිසු, නත්ථ මග්ගසමපයුත්තාධම්මා සාමඤ්ඤ ඵලාතිව යදතිච්චං. න. දුකංනතිච්චනතො සංඛාරදුකංනාය දුකං. න අරියසච්චං, නිරෝධො අරියසච්චං. නදුකං, ඉතරංපන අරියසච්ච වසං. සියාදුකං. අතිච්චතො, න පන යස්ස පටිඤ්ඤත්ථ. භගවති බ්‍රහ්මචරියං. චුස්සති නාථනෙතන සංඛාතාරොපන උපාදනකකිංඤ්ච සඤ්ඤකං. දුකංඤ්චව අරියසච්චඤ්ච අඤ්ඤානුනාණාය, මග්ගසමප යුත්තාධම්මා සාමඤ්ඤ ඵලාතිව යස්සපටිඤ්ඤත්ථ. භගවති බ්‍රහ්ම චරියං. චුස්සති නාථනෙතන නෙවදුකං. න අරියසච්චං, එවංසමුදයා දිසුපි යථාසොගං. සොපේනා වතුකකතොපෙත්ථ විනිවජ්ජො වෙදි නබ්බො...සි

14. වතුකකතොති, වතුකකතො යන පදයාගේ; (විනිවජ්ජයො, විනිශ්චයනෙම; කථං, කෙසේ; වෙදිනබ්බො, දතයුත්තේද යත්?;) එත්ථ, මේ දු:ඛාදි වතු:සත්‍යයන් අතුරෙහි; න අරියසච්චං, ආර්යීසත්‍ය නොවූ; දුකං, දුකෙක්; අත්ථි, ඇත; (වශබ්ද වාක්‍යාරම්‍භ ද්‍රෝණකයි.) න දුකං, දුකනොවූ; අරියසච්චං, ආර්යීසත්‍යයෙක්; අත්ථි, ඇත; දුකංඤ්චව, දුකවූද; අරියසච්චඤ්ච, ආර්යීසත්‍යවූද ධර්මයෙක්; අත්ථි, ඇත; නෙවදුකං, දුකනොවූද; න අරියසච්චං, ආර්යීසත්‍යනොවූද ධර්මයෙක්; අත්ථි, ඇත; සමුදයාදිසු, සමුදය සත්‍යාදීන්හිද; එසනසො, මේ කී නයබදු නය ඇත්තේය; නොහොත්-එසනසො, මේ නය නෙමේ; (පාපෙතබ්බො, පාමිණවියයුතු;ඉ) තත්ථ, ඒ දුකං අරිය සච්චං යනාදි සිටුදෙන අතුරෙන්; නොහොත්-ඒ ධර්මයන් අතුරෙන්; මග්ගසමපයුත්තා, මාගීඛන ධර්මයන් හා එකොත්පාදදි වතුර්විධ සමප්‍ර යෝග ලක්‍ෂණයෙන් යුක්තවූ; ධම්මාව, විත්තවෛතසික ධර්මයෝද; සාමඤ්ඤ ඵලාතිව, වතුර්විධ ශ්‍රාමාණ්‍ය ඵලවිත්තොත්පාදයෝද; යද තිච්චං. තංදුකංනතිච්චනතො, යදතිච්චං. තංදුකංසි වදාල වචන හෙයින්; සංඛාරදුකංනාය, සංසාරදු:ඛය වනබැවින්; දුකං, දුක නම; න අරියසච්චං, නොදආර්යීසත්‍යනම; නිරෝධො, නිජාණයතෙම, අරියසච්චං, ආර්යීසත්‍යනම; න දුකං, දුකෙක් නම් නොවේ; ඉතරං; මෙයින් අන්‍යවූ; අරියසච්චවයංපන, සමුදය මාගීසංඛාරාන ආර්යීසත්‍ය

වය වනාහි; අනිච්චතො, අනිත්‍ය භාවයෙන්; දුක්ඛංසියා, දුක් නම් වන්නේය; යසං, යම් ආයාසිසත්‍යයක්; පරිඤ්ඤාත්ථං, පිරිසිදු දැනීම පිණිස; භගවති, භාග්‍යවන්හු වෙත; (බුදුසසුන් වැද යුගේයි.) බ්‍රහ්ම චරියං, බ්‍රහ්මචාර; වුස්සති, රකීද; නොහොත්-බ්‍රහ්මචරියං, උත්තම ප්‍රතිපදාව; වුස්සති, කෙරෙයිද; තථතෙනා, ඒ සත්‍යයාගේ පරිඤ්ඤා කෘත්‍ය භාවයෙන්; න පන (අරියසච්චං), ආයාසිසත්‍ය නම් නොවේ; සබ්බා කාරෙන පන, සියලු ආකාරයෙන් වනාහි; තණ්හාය අඤ්ඤානු, තෘෂ්ණාව පියා; උපාදානකකිංසකුච්ඡං, උපාදානසකකිංසකුච්ඡකයනෙමේ; දුක්ඛංවෙච්ච, දුක්ඛනමුදු වන්නේය; අරියසච්චං, ආයාසිසත්‍ය නමුදු වන්නේය; මහසම්පයුත්තා, චතුර්විධ මාගීචිත්ත පයාසිපනනවු මාගීභික්ෂුන් හා එකොත්පාදි ප්‍රකාරයෙන් යුක්තවු; ධම්මා, චිත්තොත්පාද ධර්මයෝද; සාමඤ්ඤාචරාතිච්ච, චතුර්විධ ශ්‍රාමාණ්‍යචර චිත්තොත්පාදයෝද; යසං, යම් ආයාසිසත්‍යයක්; පරිඤ්ඤාත්ථං, පිරිසිදු දැනීම පිණිස; භගවති, භාග්‍යවන්හු වෙත; (බුදුසසුන් වැද යුගේයි.) බ්‍රහ්ම චරියං, බ්‍රහ්මචාර; වුස්සති, රකීද; නොහොත්-බ්‍රහ්මචරියං, උත්තම ප්‍රතිපදාව; වුස්සති, කෙරේද; තථතෙනා, ඒ සත්‍යයාගේ පරිඤ්ඤා කෘත්‍ය භාවයෙන්; නෙවදුක්ඛං, දුක්ඛනොවන්නේය; න අරියසච්චං, ආයාසිසත්‍ය නමුදු නොවන්නේය; සමුදයාදිසුපි, සමුදයසත්‍යාදීන්හිදු; යථායොගං, යෙදෙන පරිද්දෙන්; යොජෙත්වා, යොදා; එවං, මෙපරිද්දෙන්; චතුක්කතොපි, චතුෂ්කවශයෙනුදු; එත්ථ, මේ උදෙසා වාරයෙහි; විනිවුස්සො, විනිවුස්සනෙම; වෙදිතබ්බො, දතයුත්තේය.

* මෙහි දැක්වූ අනිත්‍යභාව සාමාන්‍යය හෙතෙකොට ගෙන සමුදය මාගී සත්‍යවය දුක්ඛ නම් වන්නේය. ආයාසිසත්‍ය නම් නොවන්නේය. ආයාසිසත්‍ය නම් වන්නේය දුක්ඛ නම් නොවන්නේය යන අභිප්‍රාය හඟවා. එහෙයින් කිහිප එකෙක අරියසච්චවයං සියාදුක්ඛං න අරියසච්චං සියා අරියසච්චං න දුක්ඛනති ඉමමත්ථං දසෙසති. (මු: ටී:) මේ ටීකා පාඨය විස්තර කරන්නාවූ මධුටිකාවායායියෝ වනාහි අටුවාහි ආ “තථතෙනා” යන විශේෂණය නොකියුතු හෙයින් හෝ තථභාවයෙන්-හෙවත් පරිඤ්ඤා සම්භාවයෙන් දුක්ඛ නොවන්නේ වේද යන අභිප්‍රාය හඟින්නේ නම් ඒ අභිනිෂේධය පිණිස හෝ “එතෙන” යනාදිය උක්තයයි කිහි. ඒ කීමෙන් “සියාදුක්ඛං න අරියසච්චං” යන්නෙන් දැක්වූ සමුදයසත්‍යය අනිත්‍යභාවයෙන් දුක්ඛ නම් වන්නේය. පරිඤ්ඤා භාවයෙන් දුක්ඛායාසිසත්‍යය නම් නොවන්නේය යන අභිප්‍රාය හඟවායයි යුතු. * ඒ අභිප්‍රාය කෙසේ නම් හඟවනු ලැබේද යන වොදනාව සිත තබා මුලටිකාවායායියෝ විසූ අරියසච්චසද්දපරාති දුක්ඛාදිසද්ද පරිඤ්ඤා යාදිභාව වදනාති තෙනෙව අරියසච්චසද්දනපෙක්ඛං දුක්ඛසද්දං සකියා මහසම්පයුත්තසාමඤ්ඤාචරධම්මානං ආදිපදසබ්බතො වුත්තො නදපෙක්ඛං සකියා චතුත්ථපදසබ්බතො වුත්තො යම් හෙයකින් අරියසච්ච ශබ්දය පරකොට ඇති දුක්ඛාදිවූ ශබ්දයෝ පරිඤ්ඤාදි භාවය කියද්ද එහෙයින්ම අරියසච්ච ශබ්දය අපෙක්ෂා නොකරන්නාවූ

දුක්ඛශබ්දය සදහා මාගීසම්ප්‍රසූක්ඛා ධම්මයන්ගේද ශ්‍රාමාණ්‍යඵල ධම්මයන්ගේද සංඛ්‍යාතය ප්‍රථම වතුෂකයෙහිවූ “දුක්ඛං න අරියසච්චං”යන පළමුවන පදයෙහි කියනලදය අරියසච්ච ශබ්දය අපේක්ෂාකොකරන්නාවූ දුක්ඛශබ්දය සදහා “නෙවදුක්ඛං න අරියසච්චං”යන වතුපී පදයෙහි මාගීසම්ප්‍රසූක්ඛා ශ්‍රාමාණ්‍ය ඵලධම්මයන්ගේ සංඛ්‍යාතය කියන ලදය යනු භාවයි.

* සමුදයාදීන්හි වනාහි තත්ත්ව කතමො දුක්ඛසමුදයො තණ්හාව අවසෙසාව කිලෙසා අවසෙසා ව අකුසලාධම්මා තිණ්ණිව සාසවානි කුසල මූලානි අවසෙසාව සාසවා කුසලාධම්මා අයංචුවෙති දුක්ඛසමුදයො යයි සත්‍යවිභවන අභිධම්ම භාෂ්‍යයෙහි වදාළ බැවින් තෘෂණාවෙන් ඉවත්වූ කෙලශයෝද ඒ තෘෂණාව හා සමබන්ධවූ අවශෙෂවූ අකුසල විතොතපාදයෝද “සමුදයො න අරියසච්චං”යන පළමු පදයෙහි සංඛ්‍යාතවට යෙත් සමුදය නම් නොවූ දුඃඛසත්‍යය “අරියසච්චං න සමුදයො”යන දෙවන පදයෙහි සංඛ්‍යාතවටයේ. සමුදය නම් නොවූ ලොකික කුසල විතොතපාදයයි කියනලද දුඃඛසත්‍යය සමුදය නම් වනුයැ ප්‍රභාතව්‍යකාතය භාවයෙන් ආයතීසත්‍ය නම් නොවන බැවින් “සමුදයො න අරියසච්චං”යන පළමු පදයෙහිම සංඛ්‍යාතවටයේ. තෘෂණාව වනාහි “සමුදයොවෙව අරියසච්චං”යන තුන්වන පදයෙහි සංඛ්‍යාතවටයේ. ශ්‍රාමාණ්‍යඵලධම්මයෝ “නෙවසමුදයො න සමුදයසච්චං”යන සිවුවන පදයෙහි සංඛ්‍යාතවටයේ.

* නිරුධසත්‍ය වතුෂකයෙහි වනාහි සංඝකාර ධම්මයන්ගේ ක්ෂණ භවනනිරුධය නිරුධසමාපතනි යන මොව්හු “නිරුධො න අරිය සච්චං”යන පළමු පදයෙහි සංඛ්‍යාතවටයේ නිරුධසත්‍යය කෙරෙන් අන්‍යවූ සත්‍යත්‍රය සාක්ෂාත් කතීව්‍ය කාතය භාවයෙන් නිරුධසත්‍ය නොවනුයෙන් “න නිරුධො අරියසච්චං”යන දෙවන පදයෙහි සංඛ්‍යාතවටයේ. නිරුධසත්‍ය නම්ලද නිජාණය වනාහි “නිරුධොවෙව අරියසච්චං”යන තුන්වන පදයෙහි සංඛ්‍යාතවටයේ. මාගීසම්ප්‍රසූක්ඛා ධම්ම ශ්‍රාමාණ්‍යඵල විතොතපාද ධම්මයෝ වතුරයතීසත්‍ය ධම්මයන් කෙරෙන් විමුක්ත බැවින් “නෙව නිරුධො න අරියසච්චං”යන සිවුවන පදයෙහි සංඛ්‍යාතවටයෙහි.

* මාගීසත්‍ය වතුෂකයෙහි වනාහි ආයතීමාගීභවයන් කෙරෙන් අන්‍යවූ මිථ්‍යාමාගීභවයෝ “මග්ගො න අරියසච්චං”යන පළමු පදයෙහි සංඛ්‍යාතවටයේ. මාගීසත්‍යය කෙරෙන් අන්‍යවූ මාගීත්‍රය භාවසිතව්‍ය කාතයවත් මාගීභාවයෙන් මාගීනොවන බැවින් “නමග්ගො අරියසච්චං”යන දෙවන පදයෙහි සංඛ්‍යාතවටයේ. ආයතීමාගීභවයෝ අවදෙත “මග්ගොවෙව අරියසච්චං”යන තුන්වන පදයෙහි සංඛ්‍යාතවටයේ. ඵලවිතොතපාදයෝ “නෙවමග්ගො න අරියසච්චං”යන සිවුවන පදයෙහි සංඛ්‍යාතවටයේ.

* මූලටිකාවෙහි සමුදයාදීසු අවසෙසකිලෙසාදයො සමුදයො න අරියසච්චං සංඛාරනිරෝධො නිරෝධසමාපන්නි ව නිරෝධො න අරියසච්චං අරියමග්ගතො අඤ්ඤානිමග්ගඛානි මග්ගො න අරිය සච්චනති ඉමිනානගෙන යොජනාකාතබ්බො යත්තෙන් යට දැක්වූ යොජනාව කැමැතිවනලද්දා. අනුටිකාවාය්‍යීයෝ “ඉමිනානගෙන යොජනාකාතබ්බො” යන උපදෙසය ලෙහිලා නග්ග්‍රාහ වශයෙන් තදන්‍ය යොජනාවක් කරනලද්දා හේ කියේයන් ?

* අත්ථි සමුදයො න අරියසච්චං අත්ථි අරියසච්චං න සමුදයො අත්ථි සමුදයොවෙව අරියසච්චං අත්ථි නෙව සමුදයො න අරියසච්චං මේ වතුෂකයෙහි ප්‍රථම පදය කියනලද අථි ඇත්තේයි. “අත්ථි අරිය සච්චං න සමුදයො” යන දෙවන පදයෙහි නිරෝධසත්‍යය සංග්‍රහ බවටයේ. “අත්ථි සමුදයොවෙව අරියසච්චං” යන තුන්වන පදයෙහි තෘෂ්ණාව සංග්‍රහ බවටයේයි. ඒ පදයෙහිම යම් සමුදයසත්‍යයක් පැහිම පිණිස සසුන්වැද බඹසැර රකිනම් ඒ සමුදයසත්‍ය භාවයෙන් නොවැ ඔවුනොවුන්ට විෂය විෂයි භාවයෙන් හෙතුවන අථියෙන් නිරෝධමාගී සත්‍යවයද සංග්‍රහ බවටයේ. මාගීසමප්‍රසුකන ධම්මෝත් ශ්‍රාමාණ්‍යඵල ධම්මෝත් යම් සමුදයක් පැහිම පිණිස බුදුසසුන්වැද බඹසැර රකිනම් ඒ සමුදය පැහිම පිණිස නොවන හෙයින් “නෙව සමුදයො න අරිය සච්චං” යන සිවුවන පදයෙහි සංග්‍රහ බවටයේ. * අත්ථි නිරෝධො න අරියසච්චං අත්ථි අරියසච්චං නිරෝධො අත්ථි නිරෝධොවෙව අරිය සච්චං අත්ථි නෙව නිරෝධො න අරියසච්චං යන වතුෂකයෙහි ආදී පදය කියනලද අථි ඇත්තේයි “අත්ථි අරියසච්චං න නිරෝධො” යන දෙවන පදයෙහි සමුදයතෙම සංග්‍රහ වටයේ. “අත්ථි නිරෝධොවෙව අරිය සච්චං” යන තුන්වන පදයෙහි අසංසකාතධාතු සංඛ්‍යාත නිජාණය සංග්‍රහ වටයේ. ඒ පදයෙහිම යම් නිරෝධසත්‍යයක් සාත් කිරීම සඳහා සසුන්වැද බඹසැර රකිනම් ඒ නිරෝධසත්‍ය භාවයෙන් නොවැ නිරෝධධම්මායෙන් දුඃඛමාගීසත්‍යවයද සංග්‍රහ වටයේ. “අත්ථි නෙව නිරෝධො න අරියසච්චං” යන සිවුවන පදයෙහි යම් සත්‍යයක් සාත් කිරීම සඳහා සසුන්වැද බඹසැර රකිනම් ඒ සාත් කිරීම සංඛ්‍යාත සත්‍යාථීයෙන් මාගීසමප්‍රසුකන ශ්‍රාමාණ්‍යඵල ධම්මෝත් සංග්‍රහ වටයේ. * අත්ථි මග්ගො න අරියසච්චං අත්ථි අරියසච්චං න මග්ගො අත්ථි මග්ගොවෙව අරියසච්චං අත්ථි නෙව මග්ගො න අරියසච්චං යන වතුෂකයෙහි ප්‍රථම පදය උක්තාථි. “අත්ථි අරියසච්චං න මග්ගො” යන දෙවන පදයෙහි නිරෝධසත්‍ය සංඛ්‍යාත අසංසකාත ධාතුව සංග්‍රහ වටයේ. “මග්ගොවෙව අරියසච්චං” යන තුන්වන පදයෙහි ආය්‍යිමාගීය සංග්‍රහ වටයේ. ඒ පදයෙහිම යම් භාවනාවක් සඳහා බුදුසසුන් වැද බඹසැර රකිනම් ඒ භාවනා භාවයෙන් නොවැ උත්පත්තිමාගී භාවයෙන් හෝ මාගීයකති භාවයෙන් දුඃඛසමුදය සත්‍යවයද සංග්‍රහ වටයේ. “නෙව මග්ගො න අරියසච්චං” යන සිවුවන පදයෙහි යම් භාවනාවක් සඳහා

බුදුසසුන් වැද බඹසැරරකිනම් ඒ භාවනා භාවයෙන් මාභීසමප්‍රසූතතා ධර්මයෝද ශ්‍රාමාණ්‍යඵල විතෙතාතපාදයෝද සසිග්‍රහවට යෙන් යනු අනුට්ඨාංගත විවරණයයි.

15

සුඤ්ඤතෙකවිධාදිනිති එත්ථ සුඤ්ඤතො නාච පරමජෙතන භි සබ්බානෙවසව්වානි වෙදකකාරකනිබ්බුත ගමකාභාවතො සුඤ්ඤා නිතිවෙදිතබ්බානි, නෙතෙනංචුවවති.

දුක්ඛ මෙවති න කොට්ඨකකිතො කාරකො න කිට්ඨොව විජ්ජති,
අත්ථ නිබ්බුති න නිබ්බුතො උමා මග්ගමත්ථ ගමකො න විජ්ජති.ති”

අථචා

බුච සුභ සුඛතා සුඤ්ඤං සුච්චය මත්තසුඤ්ඤ මචනපදං,
බුච සුඛ අත්තවිරහිතො මග්ගො ඉති සුඤ්ඤානා තෙසු.

නිර්ගේසුඤ්ඤානි චා නිත්ති, නිර්ගේධො ච සෙසත්තය සුඤ්ඤා ඵලසුඤ්ඤා චා, එත්ථ හෙතුසමුදයෙ දුක්ඛස්සාභාවතො මග්ගෙ ච නිර්ගේසුඤ්ඤා, න ඵලෙන සගබ්බො පකාතිවාදිතං. පකාතිවිසං, හෙතු සුඤ්ඤාඤච ඵලං දුක්ඛසමුදයානං. නිර්ගේධමග්ගානාඤච අසමවාසා, නහෙතුසමුච්චං. හෙතුඵලං. හෙතුඵලසමවාසවාදිතං. විඅණුකා දිනිවිසං, නෙතෙනංචුවවති.

නයම්ඨ නිර්ගේසුඤ්ඤං නසෙහිනෙනාපි නිබ්බුතිසුඤ්ඤා,
සුඤ්ඤා ඵලෙන හෙතු ඵලමපි නං හෙතුනා සුඤ්ඤානති.

එවං නාචසුඤ්ඤතොපි විනිවජ්ජයො වෙදිතබ්බො

15.(ක) සුඤ්ඤතෙකවිධාදිනිති, සුඤ්ඤතෙකවිධාදිනියන; එත්ථ, මේ පාඨයෙහි හෝ මේ වචනයෙහි; සුඤ්ඤතො, ශුන්‍යවශයෙන්; (විනි වජ්ජයො, විනිශ්චයනෙම; 0)තාව, එකවිධාදිත්ව පලමු;(මයා, මා විසින්; චුවවතෙ, කියනුලැබේ; 0) ති, විඥාරකෙරෙමි; පරමජෙතන, පරමාථ වශයෙන්; හෙවත්-අවිපරිත සවභාවයෙන්; සබ්බානෙව, සියලුම; සව්වානි, සත්‍යයෝ; වෙදක කාරක නිබ්බුත ගමකාභාවතො+වෙදක, විදින්නාවූ සත්‍ය පුද්ගලයක්හු; කාරක, කරන්නාවූ සත්‍යපුද්ගල යක්හු; නිබ්බුත, නිවන්පත් සත්‍යපුද්ගලයක්හු; ගමක, නිවණට යන් නාවූ සත්‍යපුද්ගලයක්හු; අභාවතො, අවිද්‍යමාන බැවින්; සුඤ්ඤානිති, වෙදක කාරක නිබ්බුත ගමක සත්‍ය පුද්ගලානතරයන් කෙරෙන් ශුන්‍යහසි; වෙදිතබ්බානි, දතයුත්තාහ; නෙතෙව, එහෙයින්මැ; දුක්ඛ මෙවති, පෙණවිජ්ජනිති, නවිජ්ජනිති;එතං, මේවචනය; නොහොත්-මේ ගාථාබකිතය; (පණ්ඩිතෙන, පණ්ඩිතයන් වහන්සේ විසින්; 0) චුවවති, කියනුලැබේ.

දුක්ඛමෙව, (වෙදක රහිතවූ විද්‍යමානවූ විඤ්ජුතවූ) දුඃඛමැ; විජ්ජති, අත; කොට්ඨකකිතො, විඤ්ජුතවූ දුඃඛයට පැමිණි කිසි පුද්ගලෙක්; නොහොත්-දුක්විදින්නාවූ කිසිපුද්ගලෙක්; න විජ්ජති, නත;

කිරියාඵව, (කාරක රහිතවූ විද්‍යමානවූ කතීව්‍යවූ) ක්‍රියාසංඛ්‍යාත සමුදයමැ; නොහොත්-දුඃඛයාගේ ප්‍රත්‍යයභාව සංඛ්‍යාත ක්‍රියාවමැ; විජ්ජති, ඇත; කොටිකාරකො, තත්ත්වයා සමපාදකවූ කිසිපුභුලෙක්; න විජ්ජති, නැත; නිබ්බුතිඵව; (නිජීතයකු රහිතවූ විද්‍යමානවූ) නිජීතියමැ; හෙවත්-දුඃඛයාගේ ව්‍යුපගම ස්වභාවයමැ; අත්ථි, ඇත; නිබ්බුතො, ව්‍යුපගම ස්වභාවයට; හෙවත්-නිජීතියට පැමිණි; කොටි පුමා, කිසිපුභුලෙක්; න විජ්ජති, නැත; මහෙසාඵව, (ගමක රහිතවූ විද්‍යමානවූ ගන්තව්‍යවූ) මාගීයමැ; අත්ථි, ඇත; ගමකො, ඒ මහයන් නාවූ; කොටිපුමා, කිසිපුභුලෙක්; න විජ්ජති, නැත;(ඉති, සමාපතියෙහි වැටේ.)

* දුක්ඛවේදනීයමපිසන්නං වේදකරහිතං කෙවලං පන තස්මිං අත්තනො පච්චයෙහි පච්චත්තමානෙ දුක්ඛං වේදෙතීති වොභාරමත්තං හොති ඵලං ඉතරෙසුපි යනාදි මූලථිකානුථිකාගත නයානුසාරයෙන් අචිකිති යායි.

15.(කා) අඵවා, අතික්කයෙක් කියනුලැබේ; තෙසු, ඒ සත්‍යයන් අතුරෙන්; පුරිමවයං, පලමුවන දුඃඛසමුදයසත්‍යවයනෙමේ; ධ්‍රුවසුභ සුඛත්තසුඤ්ඤං+ධ්‍රුව, නිත්‍යස්වභාවයැ; සුභ, ශුභස්වභාවයැ; සුඛ, සුඛ ස්වභාවයැ; අත්ත, ආත්මස්වභාවයැ යන මොවුන් කෙරෙන්; සුඤ්ඤං, ශුන්‍යවනුයැ; අමතපදං, ව්‍යුතිරහිතවූ නිරෝධසත්‍යයනෙමේ; අත්ත සුඤ්ඤං, ආත්මස්වභාවයෙන් ශුන්‍යවනුයැ; මහො, මාගීසත්‍යයනෙමේ; ධ්‍රුව සුඛ අත්ත විරහිතො+ධ්‍රුව, නිත්‍යස්වභාවයැ; සුඛ, සුඛස්වභාවයැ; අත්ත, ආත්මස්වභාවයැ යන මොවුන් කෙරෙන්; විරහිතො, ශුන්‍ය වනුයැ; ඉති, මෙපරිද්දෙන්;(තෙසු, ඒ සත්‍යයන්හි;)සුඤ්ඤතා, ශුන්‍යතා නොමේ; (වේදිතබ්බා, දතයුත්තියැ;ච)

* දුඃඛ සමුදයසත්‍ය දෙදෙනාගේ සාශ්‍රවනානොමේ අශුභතාව යයි කොටැ නිරුශ්‍රවවූ නිරෝධමාගීසත්‍යයෝ ශුභමයහයි දතයුතු. මෙද කිහිසාසවතා අසුභතාති කතා නිරෝධමහාසුභාඵවයි. (මු: ටි:) * දුඃඛාදිවූ සත්‍යයන්ගේ ප්‍රකාරානතරයෙකින් සමුදයාදි ස්වභාවයකුදු ඇත්තේවිනමුත් නිරෝධ ස්වභාවයෙක් නැත්තේය. නිරෝධසත්‍යයාගේද දුඃඛාදි ස්වභාවයෙකුදු නැත්තේය. මෙසේ අන්‍යෝන්‍ය සම්බන්ධය නැතැයි දක්වනු පිණිස “නිරෝධසුඤ්ඤතිවා” යනාදිය කිහි.

15.(කි) වා, නොහොත්; තිණි, ත්‍රිවිධවූ දුඃඛසමුදය මාගීසත්‍යයෝ තුමු; නිරෝධසුඤ්ඤති, නිරෝධසත්‍යය කෙරෙන් ශුන්‍යයහ; නිරෝධොව, නිරෝධසත්‍යයනෙමේද; සෙසත්තය සුඤ්ඤා, දුඃඛසමුදයමාගී සංඛ්‍යාතවූ අවශෙෂ සත්‍යත්‍රය කෙරෙන් ශුන්‍යයැ; වා, නොහොත්; ඵත්ථ, මේ හෙතුවලභූතවූ චතුර්‍යසත්‍යයන් අතුරෙන්; සමුදයෙ, හෙතුවූ සමුදයසත්‍යය කෙරෙහි; දුක්ඛස්ස, ඵලභූතවූ දුඃඛසත්‍යයාගේ;

අභාවතො, අවිද්‍යාමානභාවහෙයිනුදු; මහෙහ, හෙතුභූතවූ මාභීසත්‍යය කෙරෙහි; නිරෝධස්ස, ඵලභූතවූ නිරෝධසත්‍යයාගේ; අභාවතො ව, අවිද්‍යාමානභාව හෙයිනුදු; හෙතු, හෙතුභූතවූ සත්‍යවයනෙමේ; ඵල සුඤ්ඤා, ඵලභූතවූ සත්‍යවයකෙරෙන්නූත්‍යය; පකතිවාදීනං, ප්‍රකාතිවාදීන්ගේ; හෙවත්-සංභාව වශයෙන් ලොකප්‍රවානති නිවානනිය යන ලබ්ධිගත් කාපිලයන්ගේ; පකතිවිය, ප්‍රකාතියමෙන්; හෙවත්-සංභාවයමෙන්; ඵලෙන, ඵලය කෙරෙන්; (හෙතු, හෙතුව; 0) සගබ්භා, අශුන්‍යවේ; දුක්ඛසමුදයානඤ්ච, දුඃඛසමුදයසත්‍යයන්ගේද; නිරෝධ මහානඤ්ච, නිරෝධමාභී සත්‍යයන්ගේද; අසමවායා, සමවායහෙතු නැති බැවින්; හෙවත්-එක්වැ බැඳී පවත්නා හෙතු නැති බැවින්; ඵලං, ඵලභූතවූ දුඃඛනිරෝධ සත්‍යවය නෙමේ; හෙතුසුඤ්ඤාඤ්ච, හෙතුභූතවූ සමුදයමාභී සත්‍යවය කෙරෙන් ශුන්‍යවූයේද වේ; හෙතුඵලසම වායවාදීනං, හෙතුඵලධර්මයෝ නොවෙනස්වැ එක්වැ බැඳී පවත්නා සත්‍ය ලබ්ධි ඇත්තවුන්ගේ; විඅණුකාදීතිවිය, ව්‍යංග්‍යකාදීන්මෙන්; හෙතුඵලං, හෙතුවගේ ඵලභූතවූ සත්‍යවයනෙම; හෙතුසමවෙනං, හෙතුව හා එකී භූතවූවාක් මෙන් සමබන්ධවූයේ; න, නොවේ; තෙන, එහෙයින්; තයමධිතිරෝධසුඤ්ඤං, පෙ, හෙතුනාසුඤ්ඤනති, හෙතුනාසුඤ්ඤං යන; එතං, ජාතවචනය; වුච්චති, කියනුලැබේ.

* දුඃඛසත්‍යාදීන්ගේ සමුදයසත්‍යාදී භාවය ප්‍රකාරානන්‍යරයෙන් සිඛයසි ටිකාගත හෙයින් දුඃඛසත්‍යයාගේ සමුදයමාභීසත්‍ය භාවයද සමුදයසත්‍යයාගේ මාභීදුඃඛසත්‍යභාවයද මාභීසත්‍යයාගේ දුඃඛසමුදය සත්‍ය භාවයද සිඛයහ දුඃඛසත්‍යාදීන්ගේ නිරෝධසත්‍ය භාවයමැ අසිඛයසි දක්වන්නාවූ අනුටිකාවායායීයෝ යුහු, දුක්ඛාදීනනති දුක්ඛ සමුදයමහානං සමුදයාදිභාවොති දුක්ඛස්ස සමුදයමහනභාවො සමුදයස්ස මහනදුක්ඛභාවො මහනස්ස දුක්ඛසමුදයභාවො ච නපනතිරෝධ භාවො දුක්ඛාදීනනති සමබන්ධො යි. * “සමුදයෙ දුක්ඛස්ස භාවතො” යන්නෙන් පුනභීවයට කාරණවූ තෘෂණාවෙති පුනභීව සංඛ්‍යාතවූ අනාගත දුඃඛයාගේ අවිද්‍යාමාන භාවය හඟවා. එහෙයින් ප්‍රථම විකල්පයෙහි අනාගත දුඃඛසත්‍යයාගේ සමුදයසත්‍යය නැතැයි සමුදය සම්ප්‍රසුක්තවූ දුඃඛසත්‍යයාගේ සමුදයසත්‍යය ඇතැයි ප්‍රසංගවන දෙමය දුක්ඛ මූලටිකාවායායීයෝ යථා පකතිවාදීනං විකාර විභාවතො පුබ්බෙ පටිපපලිනා ච පකතිභාවෙනෙව තිස්සති න එවං සමුදයසම්ප්‍රසුක්තමපි දුක්ඛං සමුදයභාවෙන තිස්සති ආහ සමුදයෙ දුක්ඛස්ස භාවතොති යමි විවානනියක් කොලෝද ඒ විවරණයෙහි ප්‍රකාතිවාදීවූ හෙවත්-සංභාව වාදීවූ කාපිලයන්ගේ දශීනයෙහි යම්සේ මහනිවාදීවූ ව්‍යක්තයෝ අනිව්‍යක්තයෝ නොහොත්-පරිණාමයෙන් පුළුල්යෙහි අව්‍යක්තවූවාහු පැසුළු ප්‍රකාතියෙහි ලිනවැ ප්‍රලයා වස්ථාවට ගියාහු වෛසමයයමුද සත්‍ය පුදාලාදීන් හා සමානතියෙන් අනන්‍යත්විෂ්ටවූවාහු ප්‍රකාතිභාවයෙන්මැ හෙවත්-අව්‍යක්ත භාවයෙන්

මැසිවිද්ද එපරිද්දෙන් සමුදයසත්‍ය සමප්‍රයුක්තවූ දුඃඛසත්‍යයද අපි ශබ්දයෙන් හැකවූ අනාගත දුඃඛසත්‍යයද තෘෂ්ණා සංකිතයාවූ සමුදය භාවයෙන් හෙවත්-ප්‍රභව භාවයෙන් නොසිටී යනු භාවයි.

* මෑත ඵලෙන සගබ්‍භො පකතිවාදිනං පකතිවිශ්‍යයන පාඨය විවරණය කරන්නාවූ මූලටිකාවාය්‍යීයෝ යථා අවිහතෙනති විකාරෙති මහත්ත විසෙසිත්‍රියභූතවිසෙසෙති පකතිභාවෙනෙව සිතෙති පකති සගබ්‍භො පකතිවාදිනං ඵලං න ඵලෙන සගබ්‍භො හෙතුති අනෙථා යයි යම් පාඨයක් යුක්ත ඒ පාඨයෙහි වනාහි අවිහත්තවූ හෙවත්-වෛසම්‍යයෙන් තොරව ප්‍රකෘති භාවයෙන් සිටියාවූ මහාබුද්ධිය කියා හෝ මහාධ්‍යාසය කියා හෝ ව්‍යවහාරවූ මහත්තයද රූපතනමාත්‍රාදිවූ පඤ්චතනමාත්‍ර අභිඤ්ඤා යන ඡබ්‍චිධි විශේෂද වක්‍රූෂ්‍රොත්‍ර ස්‍රාණ ජ්ඣවාකාය නික් වාක් පාණිපාදපායුපසාද මනස් යන එකාදශෙත්‍රියද ව්‍යෝමානිලානල ජලොථී යන පඤ්චමහාභූතද යන මෙතෙක් විකාරයන් කෙරෙත් අව්‍යක්ත සංකිතයාන ප්‍රකෘතිනොමෝ කපිලර්ෂි මතයෙහි යම්සේ අශූන්‍යවේද (එක්ව බැඳී නොවෙනස්ව පවතීද යුසේයි.) එමෙන් දුඃඛ නිරෝධසත්‍ය සංකිතයාන ඵලයන් කෙරෙත් සමුදයමාගී සත්‍ය සංකිතයාන හෙතුහු අශූන්‍ය නොවෙත් යනු භාවයි. (අශූන්‍යවෙන්මය යුසේයි.)

එහෙයින් කිහි:-සාංකිත සුත්‍රවාතති දෙක්ති කාපිලයෝ.

සඤ්ජ්‍යාමසාං සාම්‍යාවස්ථා ප්‍රකෘතීඃ. ප්‍රකෘතේෂානමහතොහංකාරොහංකාරානපඤ්චතනමාත්‍රාණි උභයමිත්‍රීයං සුචුලභූතාති පුරුෂ ඉති පඤ්චවිංශතිගීණ්.

යද්‍යපි ත්‍රයාණාං සාම්‍යාවස්ථා ප්‍රකෘතීඤ්ඤාපොසකෙකසම්පන්නපි ප්‍රකෘතීශබ්ද ප්‍රයෝගො සාංකෙතිකා, මහානිතිබුද්ධිතත්වමි, අහංකාරඉත්‍යති මානා, පඤ්චතනමාත්‍රාණිති ශබ්ද සපඨිරූපරසගකියා, උභයමිත්‍රීයං, බාහ්‍යං පඤ්චකමේත්‍රීයාණි, වාක්පානිපාදපායුපසාදාබ්‍යාති, පඤ්චබුද්ධිත්‍රීයාති ශ්‍රොතත්‍ර නික් වක්‍රූර්ජ්ඣවාස්‍රාණාබ්‍යාති, ආනන්දරංමනා, සුචුලභූතාති ආකාශවායුතෙජෝජලභූමයා, තෙෂාංව පඤ්චතනමාත්‍රෙහ්‍ය උත්පත්තිරිතිබොධව්‍යමි, සුචුලඉත්‍යපලක්‍ෂණං, සුක්‍ෂමභූතානාමපි ග්‍රහණමි, පුරුෂ ඉති සංකිතසුරණංථී, නතුසාෂටික්‍රමාථී, තිත්‍යනාද්‍යතමනා. කියේ මැනෝ තනමතය හඳුළුවා සුග්‍රහයෙහි.

සච්චුතානං කාරණමකාරණං සඤ්ජ්‍යාමසාමොලක්‍ෂණ මථොරූප මබ්ලසාප්තනා: සමභවහෙතුරව්‍යක්තං නාම තදෙකං බහුතාං ක්‍ෂේත්‍ර ඥානාමධිෂ්ඨානං සමුද්‍රඉවොදකානාං භාවානාමි තසමාදව්‍යක්තානමහා නූත්‍යද්‍යතෙ තලලිඛිතඵල තලලිඛිතඵල මහත්තලලිඛිතඵලාභිකාර උත්පද්‍යතෙ සච්චිවිධො වෛකාරිකසේනජසො භූතාදිරිති තත්‍රවෛ කාරිකාදහිකාරාත් තෙජසසහායානතලලක්‍ෂණානෙත්‍යවෛකාද ශෙත්‍රීයාණස්‍ත්‍යද්‍යතෙ තද්‍යථා ශ්‍රොත්‍ර නික් වක්‍රූර්ජ්ඣවාස්‍රාණවාක්

හසොනාපසථපායුපාදමනාංසීති නත්‍රපුච්ඡාණිපඤ්ච බුඬිඤ්ඤාණි ඉතරාණි පඤ්ච කමේඤ්ඤාණි උභයානමකංමනා භූතාදරපි තෛජස සහා යාතකලලක්ෂණානොච පඤ්චතනමාත්‍රාණ්ණත්‍රපද්‍යනෙක තද්‍යථා ශබ්ද තනමාත්‍රං සපයීතනමාත්‍රං රූපතනමාත්‍රං රසතනමාත්‍රං ගන්ධතනමාත්‍ර මිති තෙෂාං විශෙෂාං ශබ්දසපයී රූප රස ගන්ධාසොහොසො භූතානි වෙසාමානිලානලජලොච්ඡායා ඵලමෙෂා තනවතුර්විංශතිච්ඡායාබ්‍යාතා, තත්‍රබුඬිඤ්ඤාණාං ශබ්දදයොවිෂයා කමේඤ්ඤාණාං යථාසංඛ්‍යාං වච නාදනානඤ්චිසගීවිහරණානි අව්‍යතනං මහානහඛකාරා පඤ්චතනමා ත්‍රාණි වෙතාසෙට්ඨාප්‍රකාතයා ශෙෂාං ෂොඛශබ්දිකාරා සාසවශෙට්ඨාං විෂයොධිභූතමි ස්වය මධ්‍යාතම මධ්‍යදෙවනඤ්ච”යි.

* තවදදුකඛසමුදයානං නිරුධමග්ගානඤ්ච අසමවායායන පාසය විවරණය කරන්නාවූ අපිකථාවායසීයෝ “න හෙතු සමවෙතං හෙතුඵලං” යනාදියක් වැණුනුද නවිවරණයෙන් දැක්වූ සමවාය වාදීන්ගේ වාදයෙහි වනාහි මේ ලොකයෙහි සමවායී කාරණවූ-හෙවත් එක්වැ බැඳී පැවැත්මට හෙතුවූ සුත්‍රයන්හි පටය නමැයිද එසේම මාත්මයාදී කපාලයන්හි සටය නමැයිද බිරණාදී තෘණයන්හි කටය නමැයිද පෘථිව්‍යාදී මහාභූතයන් මධ්‍යයෙහිවූ පරමාණු දෙකෙක්හි වෘණුකය නමැයිද යනාදී හෙතුඵල සමබක නසින් ලෝවැස්සන්ගේ බුඬිව්‍යවහාරයන් දතවන්නාවූ පෘථක්සිඛවූ සෙනාරථ ශතවාදීන්ගේ සංයෝග සමබකය මෙන් නොවූ නොවෙනස්වැ සිඛවූ ගෙරිගන්සහඵ මෙන් එක්ව පවත්නා හෙතුඵල සමබකයතෙම සමවායනම. ඒ සම වාය සමබකයෙන් කාරණභූතවූ උභයපරමාණුන් විෂයෙහි වෘණුක සංඛ්‍යාතඵලය එකී භූතයක්හු මෙන් සමබකවනුයැ ත්‍රිවිධ පරමාණුන් විෂයෙහි ත්‍රූෂණක සංඛ්‍යාත ඵලයදැයි මෙසේ මහත්වූ පෘථිවිසකක මහත්වූ ජලසකක මහත්වූ වහනිසකක මහත්වූ වාතසකකයන් පයඝීනනකොට ඇති ඵලයතෙමේ ස්වාධින කාරණයන්හි එකී භූත යක්හු මෙන් සමබකවනුයැයි සමවායවාදීහුයෙත්යනුයි. එහෙයින් කිහිපයක ඉධිතනතුප්‍රපටො කපාලෙප්‍රසටො බිරණෙප්‍රසටො විසු අණුසුචිඅණුකනති ආදීනා ඉධි බුඬිවොහාරජනකො අවිසුංසිඛානං සමබකො සමවායො තෙනසමවායෙන කාරණෙප්‍රවිසුඅණුසුචි අණුකං ඵලංසමවෙතං එකී භූතමිව සමබකංතිසු අණුසුති අණුකනති එවං මහාපයවි මහාඋදක මහාඅග්‍ර මහාවාතකකිපරියන්තං ඵලං අතතනො කාරණෙප්‍ර සමවෙනනති සමවායවාදීනො වදනති. (මු: ටි:) මෙසේ කියන්නාවූ සමවාය වාදීන් විසින් අප්‍රමාණවූ කාරණ යන් විෂයෙහි මහත් පරිමාණවූ කායඝීද්‍රව්‍ය සංඛ්‍යාතවූ මහාපෘථිව්‍යාදී එක්ඵලයක් සමවාය හෙතුවන් හා නොවෙනස්වැ එක්වැ පවත්නේයැ හෙවත්-සමකියවූ අන්තර්ගත කාරණයන් කෙරෙන් අශුන්‍යයැ යුක්තයි. මෙදකිහිදී එවංපනවදනෙහි අපරිමාණෙප්‍රකාරණෙප්‍ර මහාපරිමාණං එකංඵලං සමවෙතං අතතනොඅන්තොගධෙති කාරණෙහි සගබ්‍යං අසුඤ්ඤනති වුත්තංහොති”යි. * සමවාය හෙතුවක් ඇති කල්හි

එලෙස එකී භූතවත්‍රය කියන්නොත් එලෙසෙහි හෙතුවකුදු වත්‍රය හෙද නැතැයි දක්වනුවෝ යුතු. එවමිස සමවායාභාවා එලෙහෙතු නැති හෙතුවසුදු. එලනති අපොසසි (මු: පි:)

15.(ක) ඉබ්, මේ වතු:සත්‍යයන් අතුරෙහි; තයං, සත්‍යයන් තිදෙනෙකුන්ගේ සමුහයනෙම; හෙවත්-දු:බසමුදය මාගීසත්‍යත්‍රය; නිරොධ සුදුසු, නිරොධසත්‍යයකෙරෙන් ශුන්‍යවේ; තෙතනයෙනාපි, ඒ දු:බසමුදය මාගීසත්‍යත්‍රය කෙරෙහුදු; නිබ්බුති, නිරොධසත්‍ය සංඛ්‍යාත අසංඝකාත ධාතුතොමෝ; සුදුසු, ශුන්‍යවේ; එලෙහ, එලභුතවූ දු:බ නිරොධ සත්‍යවයකෙරෙන්; හෙතු, හෙතුභූතවූ සමුදයමාගී සත්‍යවය තෙමේ; සුදුසු, ශුන්‍යවේ; තංඑලමපි, ඒ එලභුතවූ දු:බනිරොධසත්‍ය වයතෙමේද; හෙතුනා, හෙතුභූතවූ සමුදයමාගී සත්‍යවයකෙරෙන්; සුදුසු, ශුන්‍යවේ; එවං, යථොක්තනයිත්; තාව, එකවිධාදීන්ගේ විනිශ්චයට පළමු; සුදුසුතො, ශුන්‍යවයෙන්; විනිච්ඡයො, විනිශ්චය තෙම; වෙදිතබ්බො, දතයුත්තේය.

16

එකවිධාදීහිති සබ්බමෙව්වෙණු දුකං. එකවිධං පච්චනනිභාවනො දුච්චං. නාමරූපනො නිවිධං. කාමරූපාරූපසපනනිභාවහෙදනො චතුබ්බං. චතුභාරහෙදනො පඤ්චවිධං. පඤ්චපාදනකකුලි හෙදනො, සමුදේසාපි එකවිධො පච්චනනිභාවනො දුච්චො දිසි සමපසුත්තා සමපසුත්තනො නිවිධො කාවභවමිහව නණ්ණාහෙදනො චතුබ්බං. චතුමග්ගසහසොනො පඤ්චවිධො රූපාහිනඤ්ඤාදි හෙදනො ජබ්බිධො ජනණ්ණාකාසහෙදනො, ගිගෙධොපි එකවිධො අසංඛිතධාතුභාවනො, පරිසාසෙනපන දුච්චො සලපාදිසෙස අනුපාදි සෙසනො නිවිධො භවත්තසමුපසමනො, චතුබ්බං. චතුමග්ගාධි ගමනිසනො පඤ්චවිධො පඤ්චාහිනඤ්ඤාසමනො ජබ්බිධො ජනණ්ණාකාසකංසහෙදනො, මහොපි එකවිධො භාවෙනබ්බනො දුච්චො සමඵවිපසනාහෙදනො දසසනාහවනාහෙදනො වා නිවිධො ඛනිකත්තසහෙදනො අසඤ්ඤි සප්පදෙසනා නගරං. විස රජපන නිසපදෙසෙති නිති බැනෙති සබ්බනිතො, සථාහ, නබො ආවුසො විසාබ අපිසෙන අසබ්බිකෙන මහෙන නයො බන්ධා සබ්බනිතා, නිතිවබො ආවුසොවිසාබ බැනෙති අපිසො අසබ්බිකො මහො සබ්බනිතො, සාවාචුසොවිසාබ සමමාවා සොවසමමාකමමනො සොවසමමාආජිවො ඉමෙධමමා සිලකබ්බෙති සබ්බනිතා, සොවසමමා වාසාවො සාවසමමාසති සොවසමමාසමාධි ඉමෙධමමා සමාධි කබ්බෙති සබ්බනිතා, සාවසමමාදිසි සොවසමමාසබ්බසෙසා ඉමෙ ධමමා පඤ්ඤාකබ්බෙති සබ්බනිතා, එකෙති සමමාවාදසො නයො සිලවෙව නසමා නෙ සන්තිතො සිලකබ්බෙති සබ්බනිතා, කිසුචා පිතිපාලිසං. සිලකබ්බෙති හමෙමන නිදදසොකනො අපොසක කරණවසෙනෙව වෙදිතබ්බො, සමමාවාසාමාදිසුපනතිසු සමාධි

අනන්තො ධම්මනාස ආරම්භණ ඵකගහභාවෙන අප්පෙත්තුං න සංකොඤ්ඤා විජිතෙසපන පගහහනිවමං සාධෙන්නො සතිසාව අපිලාපනනිවමං සාධෙන්නො ලබ්බිමකාගෙහුයාසංකොඤ්ඤා, නත්‍රාසංඋපමා, සථාගිනකඛනතං කිලිසාමාගි උප්පාදං පටිඝෙසු නිසුසභාසෙසු ඵකො සුසුප්පිනං වමපකරුකඛං දිස්වා හස්මං උක්ඛිපිත්වාපි ගහෙත්තුං න සංකොඤ්ඤා, අප්පෙත්තුං දුර්ග්ගො ඛන්ධොපි පිඨිං දදෙසා සො නස්ස පිඨිසං ධ්වංසො කම්මපමානො ගහෙත්තුං න සංකොඤ්ඤා, අප්පෙත්තුං ඉන්ද්‍රියෙ අංසකුටං උපනාමෙසා, සො ඵකස්ස පිඨිසං ධ්වංසො අංසකුටං ඛලුඛන සථාරුපි පුප්ඵාගි ඛන්ධොපි පිලකිත්වා නකඛනතං කිලෙසා, ඵංසමපදම්දං දඬුබං, ඵකොනො උප්පාදං පටිඝා නසො සභාසංකාපිස ගි ඵකොනොනො සමමාචාරාදසො නසොධම්මො, සුසුප්පිනං වමපකරුකඛාපිස ආරම්භණං, හස්මං උක්ඛිපිත්වාපි ගහෙත්තුං අසංකොඤ්ඤා විස අනන්තො ධම්මනාස ආරම්භණ ඵකගහභාවෙන අප්පෙත්තුං අසංකොඤ්ඤා සමාධි, පිඨිං දදො ඛන්ධො සභාසංකාපිස වාසාමො, අංසකුටං දදොති නසංකොඤ්ඤා සති, සථා නෙසු ඵකස්ස පිඨිසං ධ්වංසො අංසකුටං ඛලුඛන ඉන්ද්‍රියෙ සථාරුපි පුප්ඵං ගහෙත්තුං සංකොඤ්ඤා ඵවමෙව විජිතෙ පගහහනිවමං සාධෙන්නො සතිසාව අපිලාපනනිවමං සාධෙන්නො ලබ්බිමකාගෙහුයාසංකොඤ්ඤා, නත්‍රාසංඋපමා සමාධිසෙවෙස්ම සන්තිතො සමාධිකඛනෙන සංගහිතො වාසාම සතිසොපන ක්‍රියතො සංගහිතො හොනති, සමොදිඪි සමොසංකප්පෙසු පිප්පෙසු අනන්තො ධම්මනාස අභිවමං දුකඛං අනන්තො ආරම්භණං නිවෙස්තුං න සංකොඤ්ඤා විනිකොපන ආකොටොචා ආකොටොචා දෙනො සංකොඤ්ඤා, කථං, සථාගි හෙරඤ්ඤෙකො කතාපණං හස්මං ධ්වංසො සංකොඤ්ඤා ඛලුඛනෙනො සමානොපි න වකුත්තලෙනෙව පටිවතෙනො සංකොඤ්ඤා අභිභුලිපබ්බෙහි පන පටිවතෙනො පටිවතෙනො ඉන්ද්‍රියෙනො ඛලුඛනෙනො සංකොඤ්ඤා ඵවමෙව න පසංකොඤ්ඤා අනන්තො ධම්මනාස අභිවමාදි වසෙන ආරම්භණං නිවෙස්තුං සංකොඤ්ඤා අභිනිග්ගෙපන ලකඛණෙන පන ආහනන පටිසංඝනනරසෙන විනිකොපන ආකොටොචෙනොපිස පටිවතෙනෙනෙනෙවිසෙව ආදාසආදාස දිනනමෙව නිවෙස්තුං සංකොඤ්ඤා නත්‍රා ඉධාපි සමොදිඪිසෙව සන්තිතො පසංකොඤ්ඤා කඛනෙනො සංගහිතො සමොසංකප්පො පන ක්‍රියතො සංගහිතො හොති, ඉති ඉමෙහි තිගි ඛන්ධො වගෙහො සංගහං ගවස්ස, තෙනවුතො නිවිධො ඛන්ධොසහෙදනොති, වතුබ්බිධො සොනාපනතිගහොදිවසෙන, අපිව සංකොඤ්ඤා සමාධි ඵකපිධාගි අපිනථනො අභිසංකොඤ්ඤානො වා, දුට්ඨාගි ලොකිසලොකුත්තරෙනො සංකොඤ්ඤා සංකොඤ්ඤා නිවිධාගි දස්සනභාවනාගි පහානබ්බෙනො අප්පහානබ්බෙනො නෙව පහානබ්බෙනො අප්පහානබ්බෙනො, වතුබ්බිධාගි පටිසංකොඤ්ඤාදි හෙදනොති, ඵවමෙස්ම ඵකපිධාගි විනිවෙස්සො වෙදිනබ්බො

(16.(ක) එකවිධාදීහිති, එකවිධාදීහි යන පදයාගේ; (විනිව්‍ර්ණය, විනිශ්චයනෙම; එවං, වක්‍ෂ්‍යමාණකයින්; වෙදිතබ්බො, දතයුතු; 0) එක්, මේ වතුර්විධවූ සත්‍යයන් අතුරෙන්; සබ්බමෙව්ව, සියලුම; දුක්ඛං, දුඃඛයනෙමේ; පච්චන්භාවනො, සංසාර ප්‍රවාහනි වශයෙන්; එකවිධං, එකප්‍රකාරය; නාමරූපනො, නාමරූප වශයෙන්; දුට්ඨං, විප්‍රකාරය; කාමරූපාරූප්‍රප්‍රත්තිභාවහෙදනො, කාමරූපාරූප භවයන්හි උත්පත්ති භාවයාගේ හෙද වශයෙන්; තිට්ඨං, ත්‍රිප්‍රකාරය; චතුආභාරහෙදනො, වතුර්විධ ආභාරයන්ගේ හෙද වශයෙන්; තොහොත්-වතුර්විධ ආභාරයන් විසින් හිනනවූ තත්ප්‍රත්‍යය ධර්මයන්ගේ හෙද වශයෙන්; චතුබ්බිධං, චතුස්‍ප්‍රකාරය; පඤ්චපාදනකකිකි හෙදනො, පඤ්චපාදනකකිකියන්ගේ හෙද වශයෙන්; පඤ්චවිධං, පඤ්චප්‍රකාරය; සමුදයොපි, සමුදයසත්‍යයනෙමේද, පච්චත්තකභාවනො; සංසාර දුඃඛය ප්‍රචර්තකවශයෙන්; එකවිධො, එකප්‍රකාරය; දිසි සම්පයුත්තාසම්පයුත්තනො, දූෂිතසම්ප්‍රයුක්ත දූෂිතවිප්‍රයුක්ත වශයෙන්; දුට්ඨො, විප්‍රකාරය; කාමහවච්ඡවනණ්භාහෙදනො, කාමනාශණා භවනාශණා විභවනාශණාහෙද වශයෙන්; තිට්ඨො, ත්‍රිප්‍රකාරය; චතුමග්ගප්‍රභේදයනො, වතුර්විධ මාගීයන් විසින් ප්‍රභාතව්‍ය වශයෙන්; චතුබ්බිධො, චතුස්‍ප්‍රකාරය; රූපාභිතඤ්ඤාදිහෙදනො, රූප සකකියෙහි හෝ රූපාලම්භනයෙහි ආසන්න නාශණාදීන්ගේ හෙද වශයෙන්; පඤ්චවිධො, පඤ්චප්‍රකාරය; ඡන්දණ්ඩාකායහෙදනො, රූප නාශණාදී ඡවිට්ඨ නාශණාකායයන්ගේ හෙද වශයෙන්; ඡබ්බිධො, ඡවිප්‍රකාරය; නිරුධොපි, නිරුධසත්‍යයනෙමේද; අසංඛිතධාතු භාවනො, අසංසකාතධාතු ස්වභාව වශයෙන්; එකවිධො, එකප්‍රකාරය; පරියායෙනපන, පරිණාය වශයෙන් වනාහි; සඋපාදිසෙස අනුපාදි සෙසනො, සඋපාදිශෙෂ නිජාණධාතු අනුපාදිශෙෂ නිජාණධාතු වශයෙන්; දුට්ඨො, විප්‍රකාරය.

* උපාදානයන් විසින් අරමුණු කිරීම් වශයෙන් ගණුලැබේනුයි උපාදානසකකි පඤ්චකය උපාදිනම. ඒ උපාදානසකකි පඤ්චකය කෙරෙන් නිශ්ශරණභූත නිජාණය වනාහි ඒ උපාදිනම්වූ උපාදානසකකි පඤ්චකයාගේ යම් ව්‍යුපශමනයක් ශාන්තියක් වේද ඒ හෙතුකොට ගෙන උපාදිනම්වූ උපාදානසකකි පඤ්චකයාගේ වර්මවිත්තය යම් තාක් කලෙකින් වේද ඒ තාක් ශෙෂභාවයද ඉන්මත්තෙහි උපාදිනම්වූ උපාදානසකකි පඤ්චකයාගේ අනවශෙෂ භාවයද සලකා සඋපාදිශෙෂ අනුපාදිශෙෂ නිජාණධාතුයයි දෙපරිද්දෙකින් ව්‍යවහාර කරණු ලැබේ. කියේ මැනෝ, උපාදානෙහි උපාදීයතීති උපාදි උපාදානකකිකිපඤ්චකං නිබ්බානඤ්ඤා නං නිසාරණභූතං තස්ස චූපසමො නං සන්තීති කත්වා තස්ස යාවපච්ඡිමං විත්තං නාවසෙසතං තතො පරඤ්ච අනවසෙසතං උපාදය සඋපාදිසෙස නිබ්බානධාතු අනුපාදි සෙස නිබ්බානධාතුති විධා වොහරීයතීති (මු: ටි:)

16.(කා) භවත්තයවුපසමතො,භවත්තය කෙරෙන් සන්සිද්ධි වශයෙන්; තිවිධො, ත්‍රිප්‍රකාරය; වතුමඤ්ඤාධිගමනියතො, වතුර්විධ මාගීයෙන් අධිගතත්වය වශයෙන්; වතුබ්බිධො, වතුර්විධය; පඤ්චාභිනන්දනවුපසමතො, රූපාභිනන්දනාදි පඤ්චවිධාභිනන්දනයන් කෙරෙන් අභ්‍යුපසම වශයෙන්; පඤ්චවිධො, පඤ්චප්‍රකාරය; ඡතණ්ණාකායකකිය හෙදතො, රූප තෘණොදි ඡතිවිධ තෘණාකායයන්ගේ ප්‍රතින හෙද වශයෙන්; ඡබ්බිධො, ඡවිප්‍රකාරය; මඤ්ඤාපි, මාගීසත්‍යයනෙමේද; භාවෙනබ්බතො, බැවියසුත්‍ර වශයෙන්; එකවිධො, එක්ප්‍රකාරය; සමථ විපස්සනාහෙදතො, සමථ විදශීනා හෙද වශයෙන්; දුට්ඨො, විප්‍රකාරය; වා, නොහොත්; දස්සනභාවනාහෙදතො, දශීන භාවනා හෙද වශයෙන්; දුට්ඨො, විප්‍රකාරය; ඛක්ඛන්තයහෙදතො, ශිලාදි සකකිත්‍රයාගේ හෙද වශයෙන්; තිවිධො, ත්‍රිප්‍රකාරය.

* සමමාදිති සමමාසඛකප්ප මාගීධගයෝ දෙදෙන විදශීනාවෙතිත් තදවශෙෂ මාගීධගයෝ සමථයෙතිත් ඇතුලත්යහසිද ශීලයද සමථ යට උපකාරවන බැවින් සමථග්‍රහණයෙන් ගණ්‍යලැබියසිද ඇතැම් ආවායඝීකෙනෙක් කියත්. එතතුදු වුවත් සමථවිදශීනායානවය වශයෙන්ලත් මාගීයනෙම සමථය විදශීනාය කියා ආගමන වශයෙන් කියනලද්ද සි දතසුතු යම්සේ ශුන්‍යතාදි වශයෙන් මාගීව්‍යවහාරය වේද එමෙන් මාගීක්ෂණයෙහි සුගතකිවැ පවත්නාවූ සමථවිදශීනා වන්ගේ සමථවිදශීනා ව්‍යවහාරය ආගමන වශයෙන් සිඛයැ යමෙකුගේ ප්‍රඥෙත්‍රිය අධිකවිනම් ඔහුගේ මාගීය විදශීනානම. යමෙකුගේ සමාබිත්‍රිය අධිකවිනම් ඔහුගේ මාගීය සමථනමැයි යුක්තියි. කියේ මැනෝ. ටිකානුටිකා දෙක්හි සමමාදිති සමමාසඛකප්පො විපස්සනා ඉතරෙ සමථොති වදනති සීලමපි හි සමථස්ස උපකාරකත්තා සමථග්‍රහණෙන ගස්තීතිනෙසං අධිප්පායො අථවා යානවයවසෙන ලබො මඤ්ඤා සමථොවිපස්සනාති ආගමනවසෙන වුත්තොති දඨබ්බො (මු: ටි:) කිඤ්චාපි මග්ගකකිණෙ සමථවිපස්සනා සුගතකිව යථාපන සුඤ්ඤාතාදිසමඤ්ඤා එවං සමථවිපස්සනා සමඤ්ඤාපි ආගමනතො මග්ගස්ස සියුනති ආග ආගමනවසෙන වුත්තොති යස්ස වා පඤ්ඤිත්‍රියං අධිකං තස්ස මඤ්ඤා විපස්සනා ඉතරස්සසමථොති එවමෙත් අත්ථො දඨබ්බො (අ: ටි:). * “තිවිධො ඛක්ඛන්තය හෙදතො” යි යම් වචනයෙක් කියනලදද ඒ වචනය අභවිධ මාගීධග සමුදයයෙහි සංසකාර සකකිමාත්‍රයමැ ලැබෙනුයෙන් නොයෙදේය යන වොදනා ශොධනය පිණිසැ “අයඤ්ඤි සප්පදෙසත්තා” යනාදිය යුතු.

16.(කි) හි, ඒ කිමසැබව; අයං, මේ මාගීසත්‍යයනෙම; සප්පදෙසත්තා, ශීලසකකිදින්ගේ එකදෙශයක් බැවින්; (සප්පදෙසං, එකදෙශයක් වූ; ට) නගරං, නුවරෙක්; රජේන්, නිෂ්ප්‍රදේශවූ රාජ්‍යයෙන්; (සඛගතිතං ට) විය, සඛග්‍රහකරන ලද්දක් වූයෙන්; නිප්පදෙසෙති, අනවශෙෂවූ; තිති, ත්‍රිවිධවූ; ඛකෙති, සකකියන් කරණකොටගෙන; සඛගතිතො, සඛග්‍රහ

කරනලදයැ; (හගවා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ; ට) යථා, කුමනම් සාධක වචනයක්; ආහ, වදලුසේක්ද; නබොආවුසොවිසාබ, ඉමෙධමමා පඤ්ඤාකකිකේසඛගතිනාති, සඛගතිනා යන මේ වචනය; ආහ වදලු සේක; (සාධක පාඨයාගේ අථ මෙසේයි.) ආවුසොවිසාබ, ඇවත විසාබයෙහි; අරියෙන, කෙලෙස සංඛ්‍යාත සාවද්‍ය ධර්මයන් නැත්තාවූ; හෙවත්-තිරවද්‍යවූ; අභිඛිකෙන, අඛණ්ඩවත් ඇත්තාවූ; නොහොත්-අවගිත්යුක්තවූ; මහෙන, මාගීය කරණකොට ගෙන; තයොබ්බා, සකකියෝතුන්දෙනෙක්; නබොසඛගතිනො, නොමසඛග්‍රහ කරන ලදයහ; ආවුසොවිසාබ, ඇවත විසාබයෙහි; තිතිවබොබ්බෙති; ත්‍රිවිධවූ සකකියන් කරණකොටගෙනම; අරියො, තිරවද්‍යවූ; අභිඛිකො, අඛණ්ඩවත් ඇත්තාවූ; නොහොත්-අවගිත් යුක්තවූ; මහො, මාගීය තෙම; සඛගතිනො, සඛග්‍රහකරනලදයැ; ආවුසොවිසාබ, ඇවතවිසාබ යෙහි; යාසමමාවාව, යම් සමයේ වචනයකුත් ඇද්ද; යොසමමා කමමනොව, යම් සමයක් කමානනයෙකුත් ඇද්ද; යොසමමාආජ්චො ව, යම් සමයආජ්චයෙකුත් ඇද්ද; ඉමෙධමමා, මේ ධර්මයෝතුමු; සිලකකිකේ, ශීලසකකියෙන්; සඛගතිනා, සඛග්‍රහකරනලදයහ; යොසමමාවායාමොව, යම් සමයේ ව්‍යායාමයෙකුත් ඇද්ද; යාසමමා සතිව, යම් සමයක් සමාතියකුත් ඇද්ද; යොසමමාසමාධිව, යම් සමයක් සමාධියෙකුත් ඇද්ද; ඉමෙධමමා, මේ ධර්මයෝතුමු; සමාධිකකිකේ, සමාධිසකකියෙන්; සඛගතිනා, සඛග්‍රහකරනලදයහ; යාසමමාදිථිව, යම් සමයේ දූෂිතයකුත් ඇද්ද; යොසමමාසංකප්පොව, යම් සමයක් සංකප්පයෙකුත් ඇද්ද; ඉමෙධමමා, මේ ධර්මයෝතුමු; පඤ්ඤාකකිකේ, ප්‍රඥසකකියෙන්; සඛගතිනා, සඛග්‍රහකරනලදයහ; (ඉති නිදදීනියෙහි වැටේ) හි, යම්හෙයකින්; එත්ථ, මේ මාගීඛණ්ඩවදෙනා අතුරෙන්; සමමාවාවදයො, සමයේවචනය මුල්කොට ඇති; තයො, මාගීඛණ්ඩයෝ තිදෙන; සිලමෙව, ශීලයමැවේද; තසමා, එහෙයින්; තෙ, ඒ සමයේ වාචාදිවූ මාගීඛණ්ඩයෝ තුන්දෙන; සජ්ඣිතො, සමානජ්ඣි වශයෙන්, සිලකකිකේ, ශීලසකකියෙන්; සඛගතිනා, සඛග්‍රහකරනලදයහ; (මෙහි සමාන ජ්ඣිතය විරතිශීල වශයෙනැයි දතයුතු.) පාළියං; සාධකපාළියෙහි; සිලකකිකේති, සිලකකිකේසි; තුමමන, සභාමි විහතියෙන්; නිද්දෙසො, නිදේශය; කිඤ්චාපිකතො, ඉදින් කරන ලද්ද; පන, එසේනමුදු; අත්ථො, අථයතෙමේ; කරණවසෙනෙව, කරණ සාධක වශයෙන්මැ; වෙදිතබ්බො, දතයුත්තේය; සමමාවායාමාදිසු, සමයේව්‍යායාමය මුල්කොට ඇති; තිස්සපන, ත්‍රිවිධමාගීඛණයන් අතු රෙන් වනාහි; නොහොත්-සමයේව්‍යායාමාදි ත්‍රිවිධ මාගීඛණයන්හි; සමාධි, සමාධියතෙම; අත්තනො, තමාගේ; ධම්මතාය, ප්‍රකෘතියෙන් හෙවත්-සව්භාව වශයෙන්; ආරම්භෙණ, ආලම්භනයෙහි; එකග්‍ය භාවෙන, එකග බැවින්; අප්පෙත්‍රං, පිහිටන්ට; නසකෙකාති, නොහැ කිවේ; විරියෙපන, විශ්‍රිය වනාහි; පග්ගහතිච්චං, ප්‍රග්‍රහකාර්‍යය; හෙවත්-අනුබලදීම්කිස; සාධෙනෙන, සිදුකරන කල්හි; සතියාව,

සිතියද; අපිලාපනකිවං, සමරණකාත්‍යය; සාධෙත්තියා, සිද්ධකරක
 කල්හි; ලඛ්‍යපකාශෙනුකා, ලත් උපකාර ඇත්තේවා; (ආරමමණේ, අර
 මුණෙහි; එකග්ගභාවෙන, එකග බැවින්; අපෙපදාං, පිහිටන්ට; ට)
 සකෙකාති, හැකිවේ; තත්‍ර, ඒ සමාධ්‍යාදීන්හි ×; නොහොත්-එසේ පිහි
 ටන්ට හැකි බැවිහිලාම; අයං, මේ වක්‍ෂ්‍යමාණවුවා; උපමා, උපමා
 තොමෝයි; හි, විඤ්ඤානෙරෙමි; නකඛතං, සැණකෙළිය; කිලිසුසා,
 මානි, කෙළින්තමු යන ආහොගයෙන්; (මෙහි ඉතියබ්දයා මනසකාර
 යෙහි වැටේ.) උය්‍යානං, උද්ධානයට; පච්චේදා, වන්නාවූ; තිස්සසභායෙසු,
 තුන්යහළුවන් අතුරෙන්; එකො, එකෙක්; සුපුප්පිතං, මනාසේ මල්
 හටගන්නාවූ; හෙවත්-මොනවට පිපිහියාවූ; වමපකරුකං, සපු
 ගසක්; දිසවා, දෑක; හත්ථං, අත; උකඛිපිත්‍යාපි, ඔසවාද; ගහෙනුං,
 නෙලාගන්ට; නසකකුණෙය්‍ය, නොහැකිවන්නේනම්; අථ, එකල්හි;
 අස්ස, ඒ පලමු යහළුවාට; දුතියො, දෙවන යහළුවනම; ඔනමිත්‍යා,
 නැබුරුවා; පිඨං, පිට; දදෙය්‍ය, දෙන්නේය; සො, ඒ පලමු යහළුවනම;
 තස්ස, ඒ දෙවන යහළුවාගේ; පිඨියං, පිටෙහි; ඤා, සිටා; විකමප
 මානො, වෙසෙසින් සැලෙන්නේ; හෙවත්-වෙච්චිලන්නේ; ගහෙනුං,
 නෙලාගන්ට; නසකකුණෙය්‍ය, නොහැකිවන්නේනම්; අථ, එකල්හි;
 අස්ස, ඒ පලමු යහළුවාට; ඉතරො, තුන්වනු වූ අතින් යහළුවනම; අංස
 කුටං, දසරුව; උපනාමෙය්‍ය, එලවන්නේය; සො, ඒ පලමු යහළු
 වනම; එකස්ස, එක් යහළුවකුගේ; පිඨියං, පිටෙහි; ඤා, සිටා;
 එකස්ස, එක් යහළුවකුගේ; අංසකුටං, දසරුව; ඔලුහ, ආධාරකොට
 ගෙනා; යථාරුචි, කාමැති පරිද්දෙන්; පුප්ථාති, මල්; ඔවිතිත්‍යා,
 නෙලා; පිලඞ්ගිත්‍යා, පාලද; නකඛතං, සැණකෙළිය; කිලෙය්‍යයථා,
 කෙළෙන් යම්සේද; එවං, එපරිද්දෙන්; ඉදංසමපදං, මේ උපමා
 සමපත්තිය; දඨබ්බං, දතයුතු; හි, විඤ්ඤානෙරෙමි; එකතො, එක්වා;
 උය්‍යානං, උද්ධානයට; පච්චේදා, වන්නාවූ; තයොසභායාමය, තුන් යහළු
 වන්නේ; එකතො, එක්වා; ඡතා, උපන්නාවූ; සමමාචාරායාමාදයො,
 සමග්ගව්‍යායාමය මුල්කොට ඇති; තයොධමමා, ධම්මයෝතුන්දෙන;
 (දඨබ්බං,) දතයුත්තාහ; සුපුප්පිතවමපකරුකෙකාවිය, සුතපුලලවූ
 වමපක වෘක්‍ෂය මෙන්; ආරමමණං, අරමුණ; (දඨබ්බං,) දතයුත්තේය;
 හත්ථං, අත; උකඛිපිත්‍යාපි, ඔසවාද; ගහෙනුං, නෙලාගන්නට;
 අසකෙකානෙතාවිය, නොහැකිවූ යහළුවාමෙන්; අතතනො, තමාගේ;
 ධම්මතාය, ප්‍රකෘති ශක්තියෙන්; ආරමමණේ, අරමුණෙහි; එකග්ග
 භාවෙන, එකග බැවින්; අපෙපදාං, පිහිටන්ට; අසකෙකානෙතො,
 අසමම්චූ; සමාධි, සමග්ග සමාධියනම; (දඨබ්බං,) දතයුත්තේය;
 පිඨං, පිට; දතා, දී; ඔනතසභායාමය, නැබුරුවනුන් යහළුවා
 මෙන්; වායාමො, සමග්ගව්‍යායාමයනම; (දඨබ්බං,) දතයුත්තේය;
 අංසකුටං, දසරුව; දතා, දී; ඔනතසභායාමය, සිටියහළුවාමෙන්;
 සති, සමග්ගසමාතිනොමෝ; (දඨබ්බං,) දතයුත්තිය; තෙසු, ඒ තුන්
 යහළුවන් අතුරෙන්; එකස්ස, එක් යහළුවකුගේ; පිඨියං, පිටෙහි;

ස්ත්‍රියා, සිටි; එකසස්, එක්සතඵලකුණේ; අංසකුටං, දසරුව; ඔලුබහ,
 ආධාරකොටගෙන; ඉතරො, අතික්ෂයඵලකුණ; යථාරුචි, කාමැති
 පරිද්දෙන්; පුප්ථං, මල්; ගහෙතො, නෙලාගන්ට; සකෙකානියථා,
 යම්සේ සමථිවේද; ඵලමෙව, ඵපරිද්දෙන්ම; විරියෙ, සමන්ත්තරායාමය;
 පග්ගහතිවං, ප්‍රග්ගහකාතය; හෙවත්-අනුබලදීමිති; සාධෙතො,
 සිදුකරන කල්හි; සතියාව, සමස්ත සමානියද; අපිලාපකතිවං,
 සමරණකාතය; සාධෙතො, සිදුකරන කල්හි; ලබ්බපකාරො, ලත්
 උපකාර ඇත්තාවූ; සමාධි, සමස්තසමාධිතෙමේ; ආරමමණෙ, ප්‍රති
 ලබ්බාලමනායෙහි; එකගහාවෙන, එකග බැවින්; අපෙප්ථං, පිති
 ටන්ට; සකෙකානි, ගැතිවේ; තසමා, එහෙයින්; ඵත්ථ, මේ සමස්ත
 සමාධි ව්‍යායාම සමාතින් අනුරන්; සමාධියෙව, සමස්ත සමාධි
 තෙමේම; සන්තිතො, සමානජනි වශයෙන්; සමාධිකතො, සමාධි
 සකෘතියෙන් සමගතියො, සමග්‍රහකරන ලදය; වායාමසතියොපන,
 සමන්ත්තරායාම සමාතිනු වනාහි; ක්‍රියතො, සමාධියට අනුකූලව
 පවත්නා ක්‍රියාවශයෙන්; සමගතියා, සමග්‍රහකරන ලද්දහ; හොනති,
 වෙත්.

* මෙහි ප්‍රග්ගහකාතය සාමාන්‍ය වශයෙන් සමන්ත්තරායාමය
 තෙම නැබුරුවනුයේ යහඵලා මෙන්ද අනුසමරණ කාතය නිශ්චලතාව
 සාධනකාතය සාමාන්‍යවශයෙන් සමස්ත සමානිය උරතිසද්ධිත් යහඵලා
 මෙන්ද දහසුතු. “සන්තිතො” යන්නෙන් සම්පන්නස්විචාරදි ප්‍රහෙද
 වන්වූ සමාධිත් අනුරන් සමානවූ සමාධිජනි වශයෙනැසි යන
 අර්ථයද, “ක්‍රියතො” යන්නෙන් සමාධියට අනුරූපවූ ක්‍රියාවශයෙන්
 යන අර්ථයද හඟවා. එහෙයින්ම සතරස්වර්ගවූ සමාධි නිමිත්තහසිද
 සතරසමස්තප්‍රධානියෝ සමාධි පරිඡාරහසිද සමාතිව්‍යායාමයන්ගේ
 සමාධිය අයත්වූ නිමිත්ත පරිඡාර හාවය කියනලදයැ කියේ
 මැනෝ. මූලටිකාවෙති. සන්තිතොති සම්පන්නස්විචාරදිහෙදෙසු
 සමානාය සමාධිජනියාති අනෙථා ක්‍රියතොති සමාධි අනුරූපක්‍රියතො
 තතො එවහි වතොරො සතිපඨානා සමාධිනිමිත්තා වතොරො සමප්ප
 ධානා සමාධිපරිකාරාති සතිව්‍යායාමානං සමාධිස්සනිමිත්ත පරිකාර
 භාවො වුතොති.

16.(ක) සමමාදිසි සමමාසසිකපෙසසුපි, සමන්දූෂි සමස්තසසිකලා
 යන් අනුරන්හිදු; පඤ්ඤා, සමන්දූෂි සසිකාතවූ ප්‍රඥාතොමෝ;
 අතතො, තමාගේ; ධම්මතාය, සම්මතවශයෙන්; හෙවත්-ප්‍රකාශි ශක්ති
 යෙන්; අතිවං, අතිතය; දුක්ඛං, දුඛය; අතතො, අතතාය; අනාතම
 යසි; ආරමමණං, සංසාරධම්ම සසිකාතවූ ආලමනාය; නිවෙණ්ථං,
 නිශ්චයකරන්ට; නසකෙකානි, අසමථිවේ; විතකෙකපන, විතකීය
 වනාහි; ආකොවෙඨා ආකොටෙඨා, පෙරප්‍රපෙරප්‍රා; දෙනො, දෙන
 කල්හි; සකෙකානි, නිශ්චයකරන්ට සමථිවේ; කථං, කෙසේ නිශ්චය
 කරන්ට සමථිවේද; හෙරඤ්ඤිකො, රත්කරුවෙක්; කතාපණං, කත
 වණුවක්; හත්ථ, අත්ලෙහි; සපෙඨා, තබා; සබ්බතොගෙසු, සියලු

කොටස්හි; ඔලොකෙතුකාමො සමානොපි, කරඹනු කැමැතිවූයේ නමුදු; වක්ඛනලෙනෙව, වක්ඛස්තලයෙන්ම; පරිවතෙනතුං, පෙරලා දෙන්න; නසකෙකාහි, නොහැකිවේ; අභිතුලිපබෙහිපන, ඇතිලී පුරුක් වලින් වනාහි; පරිවතෙනතො පරිවතෙනතො, පෙරලපෙරලා; (දෙනෙන, දෙනකල්හි; 0) ඉතොවිතොව, ඔබ්බොබ්බ; ඔලොකෙතුං, කරඹන්; සකෙකාහියපා, යම්සේ හැක්කේද; එවමෙව, එපරිදි දෙන්න; පඤ්ඤා, ප්‍රඥානොමෝ; අත්තනො, තමාගේ; ධම්මතාය, සවභාවයෙන්; හෙවත්-ප්‍රකාති ශක්තියෙන්; අතිව්වාදිවසෙන, අති ත්‍යාදී ලක්ෂණ වශයෙන්; ආරම්මණං, අරමුණ; තිවෙජ්ඣං, තිශ්චය කරන්න; නසකෙකාහි, නොහැක්කේය; අතිතිරෙපනලකබණෙන, අරමුණට නඟාලන ලක්ෂණ ඇත්තාවූ; ආහනන පරියාහනනරසෙන + ආහනන, තමා හා සමප්‍රයුක්ත ධර්මයන් අරමුණට ගෙනැ හුවාදෙන කිසද; පරියාහනනරසෙන, තමා හා සමප්‍රයුක්ත ධර්මයන් වෙසෙසින් අරමුණට ගෙනැ හුවාදෙන කිසද ඇති; විතකෙකනපන, විතකීයා විසින් වනාහි; ආකොටෙනෙනතවියව, පුනපුනා කොළත්තක්හු මෙන්ද; පරිවතෙනෙනෙනතවියව, පෙරලත්තක්හුමෙන්ද; ආදය ආදය, කෙනැකෙනැ; දිනනමෙව, දුන්අරමුණම; තිවෙජ්ඣං, තිශ්චය කරන්න; සකෙකාහි, හැක්කේය; තසමා, එහෙයින්; ඉධාපි, මේ ප්‍රඥ සකකියෙහිදු; නොහොත්-මේ සමයන්දූෂි සමයක්සකිකල්‍යානන්හිදු X ; සමමාදිසියෙව, සමයන්දූෂිතොමෝම; සජ්ඣිතො; සමානජ්ඣි වශ යෙන්; හෙවත්-සමානවූ ප්‍රඥජ්ඣි වශයෙන්; පඤ්ඤාකබ්භෙන, ප්‍රඥ සකකියෙන්; සඛහතිතා, සඛග්‍රහකරනලදය; සමමාසකිකපොපන, සමයක්සකිකල්‍යානතෙම වනාහි; ක්‍රියතො, ප්‍රඥනුරූපවූ කාත්‍ය වශ යෙන්; සඛහතිතො, සඛග්‍රහකරනලද්දේ; හොති, වේ; ඉති, මෙසේ; තිති, තුන්වැදූරුමිවූ; ඉමෙතිබ්භෙති, මේ ශීල සමාධි ප්‍රඥසකකියන් කරණකොටගෙනැ; මහො, මාගීයතෙම; සඛහං, පිරිසිද්මට; ගච්ඡති, යේ; තෙන, එහෙයින්; ධ්‍යානතායහෙදතො, සකකිත්‍රයගේ හෙදවශයෙන්; තිවිධොති, තුන්වැදූරුමිවේයයි; වුතො, මා විසින් කියනලදය.

* මෙහි “ආකොටෙනෙනතවිය” යන්නෙන් අතිත්‍යය අති ත්‍යය යනාදී වශයෙන් ප්‍රඥව හා සමානවූ කාත්‍යයෙන් නැවත නැවත පොළත්තක්හු මෙන්ද “පරිවතෙනෙනෙනතවිය” යන්නෙන් ඝණාචාරයෙන් අතිත්‍යය භයාචාරයෙන් දුඃඛය යනාදී වශයෙන් පෙර ලත්තක්හුමෙන්ද ප්‍රසේචාවතයකොට පරිවර්තනයකොට තකීහන විතකීහනකොටගෙනැ හුවාදුන් අරමුණම ප්‍රඥානොමෝ ප්‍රතිවෙධය කෙරෙයි. සමමාදිසි සමමාසකිකප්‍ර දෙදෙනාගේ සමානකාලකීය ඇතද ප්‍රත්‍යයශක්තිභාවයෙන් සකිකල්‍යානයේ එකං බිඛං පටිච්ච තයො බිඛායනාදිතන්ති මෙන්ද එකං මහාභූතං පටිච්ච තයො මහාභූතායනාදි තන්ති මෙන්ද පූජිකාලයගේමෙන් නිදේශය

කරනලදය. කියේ මැනෝ ආකොටෙනනවියානි අතිච්චං අති ච්චන්ති ආදිනා පඤ්ඤසදිසෙන කිවෙවන සමන්තතො ආකොටෙනනවිය අතිච්චං බයසෙන දුක්ඛංභයසෙනානි ආදිනා පරිවත්තෙනනවියව ආදයඋගිනිවා දිනනමෙව පඤ්ඤ පරිච්ඡිකති විනාං සමානකාලතෙත්ති පච්චයභාවෙන සබ්බපසංසු පුරිමකාලස්ස විය නිදද්දසො කතොස්සි. (මු: වී:)

16.(කු) සොනාපතනි මඤ්ඤාදිවසෙන, ශ්‍රොතාපතනි මාග්ගීදිත්තේ වශයෙන්; වතුබ්බිධො, වතුප්‍රකාරඇත්තේය; අපිච්ච, අතිකුදු නයෙක් ඇත්; සබ්බානෙව, සියලුම; සච්චානි, සත්‍යයෝ; අවිතථත්තා, අවිපරිතවූ සත්‍යභාවයෙන්ද; වා, නොහොත්; අභිඤ්ඤායත්තා, අභිමුඛකොටැහෙවත්-ප්‍රත්‍යක්ෂ වශයෙන් දතයුතු බැවින්ද; නොහොත්-අභිච්ඡිකිත ඥානයෙන් දතයුතු බැවින්ද; ඵකපිධානි, ඵක්ප්‍රකාරඇතියහ; ලොකීය ලොකුතතරතොව, ලොකික ලොකොත්තර වශයෙනුදු; සබ්බතා සබ්බතතොව, සබ්බත අසබ්බත භාවයෙනුදු; දුට්ඨානි, විප්‍රකාරඇතියහ; දස්සනභාවනාහි, ශ්‍රොතාපතනිමාග්ගී සබ්බසාත දර්ශනය උපරිමාගීත්‍රය සබ්බසාත භාවනාය යන මොවුන් විසින්; පභාතබ්බතොව, ප්‍රභාතව්‍ය වශයෙනුදු; අප්‍රභාතබ්බතොව, අප්‍රභාතව්‍යවශයෙනුදු; නෙවපභාතබ්බ න අප්‍රභාතබ්බතොව, නොදප්‍රභාතව්‍ය නොදඅප්‍රභාතව්‍ය වශයෙනුදු; තිට්ඨානි, තුත්ප්‍රකාරඇතියහ; පරිඤ්ඤායාදිසෙනදතො, පරිඤ්ඤාදි ප්‍රභේද වශයෙන්; වතුබ්බිධානිනි, වතුප්‍රකාරඇතියහයි; ඵං, යථොක්තනසින්; ඵත්ථ, මේ උදෙසා වාරයෙහි; ඵකපිධාදිහි, ඵකපිධාදි වශයෙන්; විනිච්ඡයො, විනිශ්චයනෙම; වෙදිතබ්බො, දතයුත්තේය.

17

සභාශ්විසභාගතොති සබ්බානෙව ඵ සච්චානි අඤ්ඤාමඤ්ඤං සභාශාති අවිනිථතො අත්තසුඤ්ඤාගො දුක්ඛරපටිච්චෙධතොව, සථාන, නංඤ්ඤාසි ආනඤ්ඤා කතවනනුචො දුක්ඛරතරං වා දුරගි සමහවතරං වා යොවා දුරතොව සුච්ඡේදනාලච්ඡිග්ගලෙග අසනං අනිපානෙස්ස පොඛ්ඛානුපොඛ්ඛං අවිග්ගිනං යොවා සනධා ගිනනස්ස වාලස්ස කොපිසාකොපිං පටිච්ඡේදකයාති ඵනදෙව හතෙන දුක්ඛර තරඤ්ඤෙව දුරගිසමහවතරඤ්ඤා යො සනධා ගිනනස්ස වාලස්ස කොපිසාකොපිං පටිච්ඡේදකයාති නතොපො නෙ ආනඤ්ඤා දුප්පටි ච්ඡේදකරං පටිච්ඡේදකනි, සෙ ඉදං දුක්ඛනි සථාගුනං පටිච්ඡේදකනි, පෙඤ්ඤා අසං දුක්ඛනිග්ගෙධගාමනිපටිපද්ගනි සථාගුනං පටිච්ඡේදකනිනි, විසභාශාති සලකකිත්ථවස්ථානතො, පුරිමානි ව වෙස භාශාති දුරවගාහසේන ගම්භිරත්තා ලොකිසත්තා සාසවත්තා ව විසභාශාති ඵලහෙතුසෙදතො පරිඤ්ඤායත්තාසභානබ්බතො ව, පච්ඡිමානිපි වෙ සභාශාති ගම්භිරසේන දුරවගාහත්තා ලොකුත්තරත්තා අනාසවත්තා ව, විසභාශාති විසසවිසසිසෙදතො සච්ඡිකා තබ්බ භාවෙත්තබ්බතො ව, පඨමානිසාතිවාපි සභාශාති ඵලාස

දෙසනො විසභාගාති සබ්බතාසබ්බතනො, දුතියවතුස්ථානිවාපි සභාගාති හෙතුඅපදෙසනො විසභාගාති එකනතකුසලාකුසලනො, පඨමවතුස්ථානිවාපි සභාගාති සබ්බතනො විසභාගාති ලොකික ලොකුතතරනො, දුතිය නතිසානිවාපි සභාගාති නෙවසෙක්කතා සෙක්කතාවනො විසභාගාති සාරමමණාගාරමමණනො.

ඉති එවං පඤ්ඤාපට්ඨානං නයෙති ව විවක්කණො,
විජ්ඣායා, අරියසංවෘතං සභාගවිසභාගනනි.

17.(ක) සභාගවිසභාගතොති, සභාග විසභාගතො යන පදයාගේ; (විනිව්ඡයො, විනිශ්චයනෙම; මයා, මා විසින්; වුච්චති, කියනුලැබේ; 0) සබ්බානෙවවසච්චානි, සියලුම සත්‍යයෝතුමු; (වගබ්ද වාක්‍යාර්ථයෙහි වැටේ.) අවිතථතොව, අවිපරිතසත්‍ය භාවගෙයිනුදු; අත්තසුඤ්ඤ තොව, ආත්මසම්භාවයෙන් ගුණයු හෙයිනුදු; දුක්ඛරපටිවේධතොව, ප්‍රතිවේධයට දුෂ්කරවන හෙයිනුදු; අඤ්ඤමඤ්ඤං, ඔවුනොවුන්; සභා ගාති, සමාන සම්භාවයහ; යථාහ, කුමනම් සාධක වචනයක් වදාළ සේක්ද යත්; තංකිංමඤ්ඤසිංපෙං, පටිවිජ්ඣනනිති, පටිවිජ්ඣනනි යන සාධකවචනය; ආහ, වදාළසේක; ආනන්ද, ආනන්දමහණ; තං, මා විසින් වදාරන ලද්ද වූ ඒ වචනය; (තං, තෝ; 0) කිම්මඤ්ඤසිං, කෙසේ හඟින්නෙහිද; යොවා, ධනුෂ්ලිප්තයෙහි කෘතහස්තවූ යම් පුරුෂ යෙක් වනාහි; දුරතොව, දුරින්මැ; සුබ්‍රමෙත, සිසුම්වූ; තාලච්ඡිග්‍රහ ලෙත, කුඤ්චිකාඡ්‍රයෙකින්; හෙවත්-දෙරකවුළු යතුරුලත්ත කෙසි සිදුරකින්; පොඬිනානුපොඬිං, පලමුගරප්‍රඬිය ගෙන අනුවර්තිය ඉතරගරප්‍රඬියත් ඇතිකොටැ; (පලමු විදි භික්ෂුරිය අනුවර්තිය පැසුළු විදි භික්ෂුර ඇතිකොටැ යුසේසි.) අවිරුධිතං, වැරදගෙනුනොදී; අසනං, නිරසක්; අතිපාතෙය්‍ය, ඉක්මවා පියන්නේද; හෙවත්-විද ඉක්මවාලන්නේද; යොවා, ධනුෂ්ලිප්තයෙහි කෘතහස්තවූ යම් පුරුෂ යෙක් වනාහි; සතධානිනායස්ස, සියක්කඩකොටැ පැළැ; වාලස්ස, කෙසක්හුගේ; නොහොත්-අස්ලොමක්හුගේ; කොටියාකොටිං, අග්‍ර භාගයෙන් අග්‍රභාගය; පටිවිජ්ඣෙය්‍ය, ප්‍රතිවුබ්භාව සම්පාදනයෙන් විදපියන්නේද; (තෙසු, ඒ අක්ෂණවෙයි වාලවෙයි ධනුර්භීරයන් අතු රෙන්; කතමස්ස, කවරක්හුගේ; 0) කතමං, කුමනම් කෘත්‍යයෙක්, දුක්ඛරතරංනුවා, වැඩියක් දුෂ්කරහෝවේද; දුරභිසම්භවතරංනුවා, සිඬකරන්ට වැඩියක් නුපුළුවන් හෝ වේද; ඉති, මෙසේ විතාලසේක; හනෙත, වහන්ස; යො, යම් කෘතහස්ත ධනුර්භීරයෙක්; සතධානිනායස්ස, සියක්කඩකොටැපැළැ; වාලස්ස, කෙසක්හුගේ; නොහොත්-අස් ලොමක්හුගේ; කොටියාකොටිං, අග්‍රභාගයෙන් අග්‍රභාගය; පටි විජ්ඣෙය්‍ය, ප්‍රතිවුබ්භාව සම්පාදනයෙන් විදපියන්නේද; (තස්ස, ඒ වාලවෙයි ධනුර්භීරයාගේ; 0) එතදෙව, ඒ වාලාග්‍රයෙන් වාලාග්‍රය පහස් නාසේ විදපිම් කිසමැ; දුක්ඛරතරංකොච්ච, වැඩියක්ම දුෂ්කරවන්නේයැ; දුරභිසම්භවතරංකොච්ච, සිදුකරන්ට වැඩියක්ම නුපුළුවන්වන්නේයැ;

ඉති, මෙසේ පිළිවදන්දන් කල්හි; ආනන්ද, ආනන්දමහණ; යෙ, යම් (ආයතී) පුද්ගලකෙනෙක්; ඉදං, මේ තෘෂ්ණාව වර්ජිතකොට ඇති ත්‍රේභූමික සංසාරධර්ම සමූහය; දුක්ඛනි, දුඃඛසත්‍යය නමැයි; යථා භූතං, තත්වු පරිද්දෙන්; පටිවිජ්ඣනි, පිළිවිද්දකිද්ද; පෙ, අයං, මේ සමයේ දූෂටයාදි ආයතීමාගීයතෙම; දුක්ඛනිරෝධගාමිනීපටිපදානි, දුඃඛනිරෝධගාමිනී ප්‍රතිපදාවයයි; යථාභූතං, තත්වු පරිද්දෙන්; පටි විජ්ඣනි, පිළිවිද්දකිද්ද; නෙ, ඒ වතුරයකිසත්‍යයත් තත්වුපරිද්දෙන් පිළිවිද් දන්නා ආයතීපුද්ගලයෝතුමු; තනොබො, ඒ වාලවේඩ්ධනුභීර යාගේ කෘත්‍යසාධනයට වඩා; දුපපටිවිජ්ඣතරං, අතිශයින් ප්‍රතිවේධ යට නොගැනිවුමක්; පටිවිජ්ඣනි, පිළිවිද් දකිත්.

* යො වා ජනො ධනුසිපෙප කානහජො එකං කෙසසබ්බානං වාලං සතකබ්බත්තං විදුලෙචා තතො එකං අංසං ගහෙචා වානිඛණ්ණ ඵලස්ස මජ්ඣිමානෙ බනිතා අපරං අංසං කණ්ඩස්ස අභ්‍යකොටියං යථා තස්ස අංසස්ස ඔරමිතතං ලික්ඛාමිතං වානිඛණ්ණඵලස්ස අභ්‍යකොටිතො අධිකං හුචා නිඝනි එවං බනිතා උසහමත්තො යානෙ ධීතො කණ්ඩබ්බාය වාලකොටියා වානිඛණ්ණබ්බවාලස්ස කොටිං විජෙඤ්ඤාසංගි යොජනාවෙති යුනාසින් වාලාග්‍රයෙන් වාලාග්‍රය ගලපා විදුනාපරිදි දතයුතු.

17.(කා) (තානි, ඒ සත්‍යයෝතුමු; ට) සලකකණ්ණවච්ඡානතො, සවකීය සවකීය ලක්ෂණ විසින් පිරිසිදුම් වශයෙන්; විසභාගානි, සමාන සවභාව නැත්තාහු වෙත්; ව, අනිත්තයෙකුදු ඇත්; පුරිමානි, පලමුව නුමු; වෙ, දුඃඛසමුදයසත්‍ය දෙදෙන; දුරවගාහස්ථන, දුක්ඛයේ බැස ගතයුතුවන අඵයෙන්; ගමිතීරයතාව, ගැඹුරුවන බැව්නුදු; ලොකී යතතාව, ලොකීකවන බැව්නුදු; සාසවතතාව, ආශ්‍රව සහිත බැව්නුදු; සභාගානි, සමාන සවභාව ඇත්තාහු වෙත්; ඵලහෙතුහෙදතොව, ඵලහෙතුන්ගේ හෙදවශයෙනුදු; පරිඤ්ඤායාපභාතබ්බතොව, පරි ඤෙය ප්‍රභාතව්‍ය ධර්මයන්ගේ හෙදවශයෙනුදු; විසභාගානි, සමාන සවභාව නැත්තාහු වෙත්; පච්ඡිමානි, පැසුළුමු; වෙපි, නිරෝධමාගී සත්‍ය දෙදෙනද; ගමිතීරස්ථන, ගැඹුරුවන අඵයෙන්; දුරවගාහතතාව, දුක්ඛයේ බැසගතයුතුවන බැව්නුදු; ලොකුතතරතතාව, ලොකොතතර වන බැව්නුදු; අනාසවතතාව, ආශ්‍රවරහිතවන බැව්නුදු; සභාගානි; සමාන සවභාව ඇත්තාහු වෙත්; විසයවිසයි හෙදතොව, ආලම්බන ආලම්බනිකයන්ගේ හෙදවශයෙනුදු; සච්ඡිකාතබ්බභාවෙතබ්බතොව, සාක්ෂාත්කතීව්‍ය භාවයිතව්‍ය ධර්මයන්ගේ හෙද වශයෙනුදු; විසභා ගානි, සමාන සවභාව නැත්තාහු වෙත්; පඨමතනියානිවාපි, පලමුවන තුන්වන දුඃඛනිරෝධසත්‍යයෝ තුමුද; ඵලාපදෙසකො, ඵලනුයයි සල කණ්ණලැබීම් වශයෙන්; සභාගානි, සමාන සවභාව ඇත්තාහු වෙත්; සබ්බතාසබ්බතො, ප්‍රත්‍යයයන් විසින් සකස්කලනොසකස්කලවුන්ගේ වශයෙන්; විසභාගානි, සමාන සවභාව නැත්තාහු; දුතියවතුඡානි වාපි, දෙවන භූත්වන සමුදයමාගීසත්‍යයෝ තුමුද; හෙතුඅපදෙසකො,

හෙතුනුසංසි සලකණ්ණ ලැබීමි වශයෙන්; සභාගාති, සමාන සවභාව ඇත්තානු වෙත්; එකනතකුසලාකුසලතො, නියත කුසලාකුසල වශයෙන්; විසභාගාති, සමාන සවභාව නැත්තානු වෙත්; පඨමවතුත්ථාති වාපි, පළමුවන සිවුවන දුඃඛ මාගීසත්‍යයෝ තුමුද; සංකිතතො, ප්‍රත්‍යයයන් විසින් සකස්කළ වුත්ගේ වශයෙන්; හෙවත්-දෙවන තුන්වන සමුදය නිරුධසත්‍යයන් විසින් සකස්කළ බැව් වශයෙන්; සභාගාති, සමාන සවභාව ඇත්තානු වෙත්; ලොකියලොකුත්තරතො, ලොකික ලොකොත්තර වශයෙන්; විසභාගාති, සමාන සවභාව නැත්තානු වෙත්; දුතියතතිසාතිවාපි, දෙවන තුන්වන සමුදය නිරුධසත්‍යයෝ තුමුද; නෙවසෙකිනාසෙකිනාවතො, නෙවසෙසත්‍යනාසෙසත්‍යභාව වශයෙන්; සභාගාති, සමාන සවභාව ඇත්තානු වෙත්; සාරමණ්ණාකාරමණ්ණතො, අරමුණු ගැතිමි අරමුණු නොගැතිමි වශයෙන්; විසභාගාති, සමාන සවභාව නැත්තානු වෙත්.

ඉති, යථොක්ත ක්‍රමයෙන්; එවංපකාරෙති, මෙබඳුවූ ප්‍රකාර ඇති; නයෙතිව, නය වශයෙන්ද; විචක්ඛණො, විචක්‍ෂණතෙමි හෙවත්-ප්‍රාඥතෙමි; අරියසව්‍යානං, අරියසත්‍යයන්ගේ; සභාගවිසභාගතං, සමාන සවභාව අසමාන සවභාවයන් ඇතිබව; විජ්‍ඣක්‍ඣ, දැනගන්නේය.

* බාධක ප්‍රභව ශාන්ති නියමාණ ලක්‍ෂණ වශයෙන් පිරිසිදුම සවලක්‍ෂණ ව්‍යවස්ථානනම්. කියේ මැනෝ...බාධක ප්‍රභව සන්ති නියමාණලක්‍ෂණෙති වචන්‍යානං සලකනිණ්වචන්‍යානං...යි. (මු: වී:)

* “දුරවගාහථෙක ගමහීරතතා”යන්නෙන් දුඃඛසමුදයසත්‍ය දෙදෙන ඔදුරිකහසි හභවා යම්ගෙයකින් තිරිසන්තියවුත්වද දුඃඛයන් ආහාරදීන්ති අභිලාසයන් ප්‍රකටවේද එහෙයිති. * පිඩිතාදි වශයෙනුද ආයුක්තාදි වශයෙනුද මේ දුකය මේ දුකට කාරණයයි ඇති සැටි බැසගැණීමට නොහැකිවන බැවින් එවිනු ගමහීරයහ. අති සලක්‍ෂණස්‍රුමධම්මවනු හෙයින් නිරුධමාගීසත්‍ය දෙදෙන සවභාවයෙන්ම ගැඹුරුවන බැවින් අධිගමයට සුකාර නොවේද්ද එහෙයින්ම මාගීය උපත් කල්හි නිරුධ මාගීසත්‍යයන් දෙදෙනාගේ ඇතිසැටි අනභිගමයෙක් නැතැයි යුතු. කියේ මැනෝ...දුරවගාහථෙක ගමහීරතතාති ඔලාරිකා දුකසමුදයා තිරිච්ඡානගතානවපි හි දුකං ආහාරදිසු ව අභිලාසො පාකටො පිලිනාදිආයුක්තාදිවසෙන පත ඉදංදුකං ඉමස්ස කාරණන්ති යාථාවතො ඔගාහිතුං අසනකුණ්ණයන්තා ගමහීර සණ්ඨසුමුමතතා නිරුධමිඤ්ඤා සභාවතොයෙව ගමහීරතතා දුරවගාහා තෙනෙව උප්පන්නමස්ස නත්ති නිරුධමිඤ්ඤානං යාථාවතො අනවගාහොති...යි. (මු: වී:)

* නිජාණය මාගීය විසින් අධිගන්නව්‍ය බැවින් ඒ මාගීයාගේ එලභාවයෙන් සලකණ්ණ ලැබේනුයි. “එලාපදෙසතො”යිද මාගීය වනාහි නිජාණයට සමපාපකහෙතුභාවයෙන් සලකණ්ණලැබේනුයි “හෙතු අපදෙසතො”යිද යුතු කියේ මැනෝ. මූලටිකාවෙහි...කිබ්බානමපි මගෙන අධිගන්නබ්බතතා

තස්ස ඵලානි අපදිස්සතිති ආහ ඵලාපදෙසතොති වුත්තං හි දුක්ඛ
නිරෝධෙඤ්ඤාණං අත්ථපටිසම්භිදානිමයොගාපි නිරෝධස්ස සම්පාපකාචනො
හෙතුති අපදිස්සතිති ආහ හෙතුඅපදෙසතොති වුත්තමපිචෙතං දුක්ඛ
නිරෝධගාමිනියාපටිපදායඤ්ඤාණං ධම්මපටිසම්භිදානිමයි.

18

ඉදානි සංඛේධපනො උද්දිඝානි දුක්ඛාදිනි විහජ්ඣා දස්සෙතුං
අස්ස නත්ථ කතමං දුක්ඛං අරියස්ස ච ඡන්තිපිදුක්ඛානි නිද්දෙසවාගෙ
ආරඬො, නත්ථ ඡන්තිවෙදිතබ්බො, ඡන්තිසාදුක්ඛඝො වෙදිතබ්බො,
ජරමරණං, සොඝකා, පරිදෙවො, දුක්ඛං, දොමනස්සං, උපාසාසො,
අප්පියසම්පයොගො, පියවිප්පයොගො වෙදිතබ්බො, අප්පියසම්ප
යොගස්ස පියවිප්පයොගස්ස දුක්ඛඝො වෙදිතබ්බො, ඉච්ඡාවෙදි
තබ්බො, ඉච්ඡාය දුක්ඛඝො වෙදිතබ්බො, ඛන්ධා වෙදිතබ්බො, ඛන්ධානං
දුක්ඛඝො වෙදිතබ්බො, නත්ථ දුක්ඛස්ස අරියස්ස ච වස්ස කථනත්ථාය
අස්මානිකා.

18. ඉදානි, ප්‍රාජානාපසරයෙහි; සංඛේධපනො, සංකෞප වශයෙන්;
උද්දිඝානි, උදෙසන ලද්දවූ; දුක්ඛාදිනි, දුඃඛසත්‍යාදීන්; විහජ්ඣා, විහ
ජනය කොට; දස්සෙතුං, දක්වන්ට; තත්ථකතමං, පෙ, දුක්ඛානි,
දුක්ඛායනාදිවූ; අස්මානිදෙසවාගෙ, මේ නිදේශවාරයනෙම; (හඟවතා,
භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින්; ට) ආරඬො, පවත්ගත්සේක; නත්ථ,
ඒ නිදේශවාරයෙහි; ඡන්ති, ඡන්තිතොමෝ; වෙදිතබ්බො, දතයුත්තිය;
ඡන්තියා, ඡන්තියගේ; දුක්ඛඝො, දුඃඛසංඛාරානවූ අරිය; වෙදිතබ්බො,
දතයුත්තේය; ජර, ජරය; මරණං, මරණය; සොඝකා, සොකය;
පරිදෙවො, වැලපීම; දුක්ඛං, කායිකදුක; දොමනස්සං, මානසිකදුක;
උපාසාසො, දෑඩ් ආයාසය; අප්පියසම්පයොගො, අප්‍රියයන් හා
එක්වීම; පියවිප්පයොගො, ප්‍රියයන් හා වෙන්වීම; වෙදිතබ්බො,
දතයුත්තේය; අප්පියසම්පයොගස්ස, අප්‍රියයන් හා එක්වීම්හුගේ;
පියවිප්පයොගස්ස, ප්‍රියයන් හා වෙන්වීම්හුගේ; දුක්ඛඝො, දුඃඛාරිය
නෙම; වෙදිතබ්බො, දතයුත්තේය; ඉච්ඡා, ප්‍රාථිනාතොමෝ; වෙදි
තබ්බො, දතයුත්තිය; ඉච්ඡාය, ප්‍රාථිනාවගේ; දුක්ඛඝො, දුඃඛාරිය
නෙම; වෙදිතබ්බො, දතයුත්තේය; ඛන්ධා, සංකෘතියෝ; වෙදිතබ්බො,
දතයුත්තාහ; ඛන්ධානං, සංකෘතියන්ගේ; දුක්ඛඝො, දුඃඛාරියනෙම;
වෙදිතබ්බො, දතයුත්තේය; තත්ථ, (ඒ නිදේශවාරයාගේ ආරම්භයෙහි
වදාලාවූ) ඡන්තියාදි නිදේශයෙහි; දුක්ඛස්ස අරියසම්පවස්ස, දුඃඛාරියසත්‍ය
යාගේ; කථනත්ථාය, ඡන්තියාදිගේ නිදේශ වශයෙන් කථනය පිණිස;
අස්මං, මෝතොමෝ; මානිකා, මාතෘකායි.

* “දුක්ඛදුක්ඛං” යනාදිවූ දුඃඛමාතෘකාව දක්වා නොහොත්
ඡන්තිපිදුක්ඛා, පෙ, සංඛිධිවෙනන පඤ්චාපාදනකඛන්ධා දුක්ඛා, යි
ඡන්තියාදි නිදේශයාගේ මාතෘකාව දක්වා නැවත යම්පදවසක්හි
පිහිටා දුඃඛාරිය සත්‍යය වැණියයුතුද ඒ පදවය නිචාරණය පිණිස;
සථිදුඃඛය අදරේ, ඉදංදෙති දුක්ඛං නාම, යනාදිය කියයි.

ඉදඤ්ඨි දුක්ඛං නාම අනෙකං නානසසකාරං, සෙය්‍යපිදං, දුක්ඛ
 දුක්ඛං විපරිණාමදුක්ඛං සංඛාරදුක්ඛං පටිච්ඡන්තදුක්ඛං අප්‍යවිච්ඡන්ත
 දුක්ඛං පරිසාසදුක්ඛං නිප්පරිසාසදුක්ඛනිති, නන්ධ කාසිකවෙනසිකා
 දුක්ඛවේදනා සභාවතො ව නාමතො ව දුක්ඛතනා දුක්ඛදුක්ඛං
 නාම, සුඛවේදනා විපරිණාමෙන දුක්ඛප්‍යතනිගෙනුතො විපරිණාම
 දුක්ඛං නාම, උපෙක්ඛාවේදනාවෙව අවසෙසා ව නෙභුමකා සංඛාරා
 උදයබ්බසපිළිනතනා සංඛාරදුක්ඛං නාම, නථා පිලනමපන මග්ග
 ඵලානමපි අස්මි නස්මා ඵනෙධමමා දුක්ඛසච්චපරිසාපනනන්ධන
 සංඛාරදුක්ඛං නාමාති වේදිතං කා, කණ්ණසුල දන්තසුල ග්ගජ
 පපිලාහ දෙසජපපිලාහාදි කාසික වෙනසිකා ආබාධො පුච්ඡිතා
 ඡන්තිනබ්බතො උපෙක්ඛමස්සව අපාකටභාවතො පටිච්ඡන්තදුක්ඛං
 නාම, අපාකටදුක්ඛනිති පි වුවවති, චන්තිං සකමමකාරණාදි සමු
 ඝාතො ආබාධො අපුච්ඡිතා ඡන්තිනබ්බතො උපෙක්ඛමස්සව පාකට
 භාවතො අප්‍යවිච්ඡන්තදුක්ඛං නාම, පාකට දුක්ඛනිති පි වුවවති,
 ධිපෙය්‍යා දුක්ඛදුක්ඛං සෙසං දුක්ඛසච්චවිහරෙග ආගතං ඡන්තිආදි
 සංඛමපි නස්සනස්ස දුක්ඛස්ස වස්සුභාවතො පරිසාසදුක්ඛං නාම,
 දුක්ඛදුක්ඛං නිප්පරිසාස දුක්ඛං නාම, නන්ධ පරිසාසදුක්ඛං නිප්පරි
 සාස දුක්ඛනිති ඉමස්මි. පදමංස ධ්වං දුක්ඛං අරිසසච්ච. කප්ථ
 තබ්බං, අරිසසච්චඤ්ඤාමෙන. පාලිසං සංඛිට්‍යෙනාපි ආගමන්ති
 වික්ඛාරතොපි, සංඛිට්‍යෙනා ආගතඝාතෙන සංඛිට්‍යෙනාපි වික්ඛාර
 නපි කප්ථතු. වට්ඨති, වික්ඛාරතො ආගතඝාතෙනාපි වික්ඛාරතෙනව
 කප්ථතු. වට්ඨති න සංඛිට්‍යෙන, නං ඉදං ඉමස්මි. ධාතෙ වික්ඛාරන
 ආගතනිති වික්ඛාරතෙනව කප්ථතබ්බං, නස්මා යනං නිද්දෙස
 වාරෙ නන්ධ කනම. දුක්ඛං අරිසසච්ච. ඡන්තිපිදුක්ඛාති ආදීනිද්දති
 ගෙනෙය්‍යා ඡන්තිවේදිතබ්බා ඡන්තිසාදුක්ඛං ඝාතවේදිතබ්බාති ආදිවුනනං
 නන්ධ ඡන්තිආදීනි නාව නන්ධ කතමා ඡන්ති සා තෙසං තෙසං සත්තානං
 තමනිනමති සත්තනිකාසෙ ඡන්තිසංඤ්ජානිති ඉමස්ස පන පදහාජ
 නිසස්ස වසෙන වේදිතබ්බාති.

19.(ක) හි, වික්ඛාරකරන්නෙමි; ඉදං දුක්ඛං නාම, මේ දුක්ඛ නමි;
 අනෙකං, බෙහෙවැ; නානසසකාරං, නොයෙක් ප්‍රකාරඇත්තේය;
 ඉදං, මේ දුක්ඛ; සෙය්‍යථා, කවරේද යත්? දුක්ඛදුක්ඛං, දුඃඛදුඃඛයැ;
 විපරිණාමදුක්ඛං, විපරිණාමදුඃඛයැ; සංඛාරදුක්ඛං, සංඝකාරදුඃඛයැ;
 පටිච්ඡන්තදුක්ඛං, ප්‍රතිච්ඡන්තදුඃඛයැ; අප්‍යවිච්ඡන්තදුක්ඛං, අප්‍රතිච්ඡන්ත
 දුඃඛයැ; පරිසාසදුක්ඛං, පය්‍යාසදුඃඛයැ; නිප්පරිසාසදුක්ඛං, නිප්ප
 ය්‍යාසදුඃඛයැ; ඉති, යන මොව්හුයි; නන්ධ, ඒ දුඃඛදුඃඛාදීන් අතුරෙහි;
 කාසිකවෙනසිකා, කාසික වෛතසිකවු; දුක්ඛවේදනා, දුඃඛවේදනා
 නොමේ; සභාවතොව, දුඃඛවේදනා සභාව වශයෙනුදු; නාමතොව,
 නාමවශයෙනුදු; දුක්ඛතනා, දුක්ඛවන බැවින්; දුක්ඛදුක්ඛං නාම, දුඃඛ

දු:ඛනම; සුඛවේදනා, සුඛවේදනාතොමෝ; විපරිණාමෙන, අත්‍යථානි
යට පැමිණීම වශයෙන්; දුක්ඛප්පතතිහෙතුතො, දු:ඛවේදනාවගේ
ඉපදීමට කරුණුවන හෙයින්; විපරිණාමදුක්ඛිනාම, විපරිණාමදු:ඛ
නම.

* මෙහි දු:ඛවේදනාභූත සච්චාච වශයෙනැයි දක්වනු සඳහා
“සභාවතො”යිද ඒ සච්චාවයෙන් ලත් නම්වශයෙනැයි දක්වනු සඳහා
“නාමතො”යිද යුතු. තවවනසෙන් අත්‍යපයඝායෙකින් මේ දු:ඛ
දු:ඛය දුක් නම් නොවනුයැ තියනයෙන් දුක්වන බැවින්ම දුක් නම්
වනුයැ කියා සච්චාවශබ්දයෙන් නාමශබ්දය වෙසෙසා. නොහොත්-
උදයව්‍යය ලක්ෂණවත් බැවින් ලත් නම්වශයෙනැයි දක්වනු සඳහා
“නාමතො”යි යුතු. උදයව්‍යය ලක්ෂණවත් වූ තදන්‍යධර්මයෝ යම්සේ
සච්චාවයෙන් දුක්නොවුවානුද මේ දු:ඛදු:ඛය එසේ නොවනුයැ එකැ
තින් මේ දුක් සච්චාවයෙන් දුක්මවනැයි දක්වනු සඳහා පළමුවන
දු:ඛශබ්දයෙන් පැසුවූ දු:ඛශබ්දය වෙසෙසා. * විපරිණාමවත්
බැවින් සුඛවේදනාව අනිෂ්ටමවේනුයි දු:ඛනම් වනුයැ එහෙයින්ම
“දුක්ඛප්පතතිහෙතුතො”යි යුතු. කියේ මැනෝ සභාවතොති දුක්ඛ
වේදයිතසභාවතො නාමතොති තෙනෙවසභාවෙන ලඛනාමතො
තෙන ත අඤ්ඤාන පරියායෙන ඉදංදුක්ඛිනාම අථබො දුක්ඛිත්තා,
යෙවාති සභාවෙන නාම. විසෙසෙති අථවා නාමතොති උදයබ්බය
වන්තනායලඛනාමතො යථා අඤ්ඤා උදයබ්බයවන්තනාධර්මා නස
භාවතොදුක්ඛා න එවං ඉදං අථබො සභාවතො දුක්ඛභූතමෙවේදං
දුක්ඛිනති පුරිමෙන දුක්ඛසද්දන පච්ඡමං විසෙසෙති. (මු: පි:)

19.(කා) උපෙක්ඛාවේදනාවෙව, උපෙක්ඛා වේදනාතොමෝද; අව
සෙසා, කියනලද්දවුත් කෙරෙත් ඉතිරිවූ; තෙභුමකා, ත්‍රෛභුමිකවූ;
සංඛාරාව, සංඝකාරයෝද; උදයබ්බයපිළිගත්තා, උදයව්‍යය සංඛාරාන
උත්පාද භව්‍යවය විසින් පෙළනලද බැවින්; සංඛාරදුක්ඛිනාම,
සංඝකාරදු:ඛනම; තථාපිළිගත්ත, එසේ උදයව්‍යය සංඛාරාන උත්පාද
භව්‍යවයෙන් පෙළීම වනාහි; මහඵලානමපි, මාග්ඵලයන්ටද; අඤ්ඤා,
අඤ්ඤා, තසමා, එහෙයින්; එතෙධමවා, මේ මාග්ඵලධර්මයෝවූහ; දුක්ඛ
සච්චපරියාපනනාමෙන, දු:ඛසත්‍යයෙහි ඇතුළත්වන අර්ථයෙන්;
(දු:ඛසත්‍යයෙහි ඇතුළත්වන හෙයින් යුසේයි.) සංඛාරදුක්ඛිනාමාති,
සංඝකාරදු:ඛනමැයි; වේදිතබ්බා, දතයුත්තාහ; කණ්ණසුල දන්තසුල
රුහජපරිලාහ දෙසජපරිලාහාදි කායිකවෙතසිකො+කණ්ණසුල,
කන්කැක්කුමය; දන්තසුල, දන්කැක්කුමය; රුහජපරිලාහ, රුහයෙන්
හටගත් තැවිලිය; දෙසජපරිලාහ, වෙෂයෙන් හටගත් තැවිලිය; ආදි,
මුල්කොට ඇති; කායිකවෙතසිකො, කායිකවූද වෛතසිකවූද;
ආබාධො, ආබාධයතෙමේ; පුච්ඡිකා, විචාරා; ජාතිතබ්බතොව, දුක්ඛ
ගතයුතුවන හෙයින්; උපකකමස්ස, උපකුමයාගේ; අපාකට්ඨාව
තොව, නොපහළවන හෙයින්; පටිච්ඡන්තදුක්ඛිනාම, ප්‍රතිච්ඡන්ත
දු:ඛනම; අපාකට්ඨකකතිපි, අප්‍රකට්ඨදු:ඛය නමැයිද; වුවහි, කියනු
ලැබේ.

* මෙහි “පුච්ඡන්තාඡන්තිතබ්බතො” යන හෙතුපදය කණ්ණිගුල දන්තශූලයෙහි කියනලද ප්‍රතිච්ඡන්තාද්‍රව්‍යසංඛ්‍යාද “උපකකමස්ස අභා වතො” යන හෙතුපදය රුහුණපරිලාභ දෙසර්පරිලාභයෙහි කියනලද ප්‍රතිච්ඡන්තාද්‍රව්‍යසංඛ්‍යාද දක්වනු. තදම්චිශ්‍යෙය උපුටා දක්වන්නාවූ ටිකාචායසීයෝ කණ්ණිගුලාදීහි අභිභූතස්ස නිජුතනාදීහි දුක්ඛාභි භූතතාය විඤ්ඤායමානායපි කිං තව රුජ්ජතිති පුච්ඡන්තාච කණ්ණි ගුලාදි දුක්ඛංඡන්තිතබ්බං භොතිති ප්‍රතිච්ඡන්තාදුක්ඛතා තස්ස වුත්තං යි යුතු. (මු: ටී:)

19.(කි) වතනිංසකමමකාරණාදිසමුදාතො, දෙතිස් කම්කටුල් ඇ නිදුනකොට ඇති; ආබාධො, ආබාධයතෙම; අපුච්ඡන්තා, නොවිවාර; ඡන්තිතබ්බතොව, දතයුතුවන හෙයින්; උපකකමස්ස, උපක්‍රමයාගේ; පාකටභාවතොව, පහලවන හෙයින්; අප්‍රතිච්ඡන්තාදුක්ඛංකාම, අප්‍ර තිච්ඡන්තාද්‍රව්‍යම; පාකටදුක්ඛනනිපි, ප්‍රකටද්‍රව්‍යයනමැයිද; වුවවති, කියනුලැබේ.

* මෙහි “උපකකමස්ස ව පාකටභාවතො” යන හෙතු පදයෙන් අකුශලකම් හෙතුවෙන් මේ පුගුල්තට මෙබඳු කම්කටුල්ලෙකින් මෙවැනි ආබාධයෙක් වනැයි අකුශලකම් ශක්තිවශයෙන් ද්‍රව්‍යවිශේෂ යක්ත්‍රගේ ප්‍රකාශ භාවය අභිකථාචායසීයන් විසින් අභිමත බැව් දක් වනු සඳහා මූලටිකාවේ උපකකමස්ස ව පාකටභාවතොති කාරණ වසෙන දුක්ඛවිසේසස්ස පාකටභාවං දස්සෙති යි විසූ.

19.(කි) දුක්ඛදුක්ඛං, ද්‍රව්‍යද්‍රව්‍ය; ඡපෙඤා, නබා; සෙසං, ඉතිරිවූ; දුක්ඛසච්චිභවෙන, ද්‍රව්‍යසන්තිභවයෙහි; ආගතං, ආවාටු; ඡන්තිතාදි සබ්බමපි, ඡන්තිතාදි සියල්ලම; තස්සතස්සදුක්ඛස්ස, ඒ ඒ ද්‍රව්‍යයාගේ; චජුභාවතො, වස්තුවන බැවින්; (ඒ ඒ දුක්ඛ කරුණුවන බැවින් යුක්තේ.) පරියායදුක්ඛංකාම, පරියායද්‍රව්‍යම; දුක්ඛදුක්ඛං, ද්‍රව්‍යද්‍රව්‍ය තෙම; නිප්පරියායදුක්ඛංකාම, නිප්පරියායද්‍රව්‍යම; තත්ථ, ඒ ද්‍රව්‍ය ද්‍රව්‍යාදීන් අතුරෙන්; පරියායදුක්ඛං නිප්පරියායදුක්ඛනනි, පරියාය දුක්ඛං නිප්පරියායදුක්ඛං යන; ඉමස්මිංපදවයෙ, මේ දෙපෙදෙහි; ඡන්තා, සිට; දුක්ඛංආරියසච්චං, ද්‍රව්‍යායාසන්තය; කථෙතබ්බං, වැණිය යුතුවේ; ඡන්තංආරියසච්චස්සන්තං, මේ ද්‍රව්‍යායාසන්තයම; පාලියං, පෙළෙහි; සංඛේදපතොපි, සංඛේදපවයෙයනුදු; ආගච්ඡති, එයි; විජාරතොපි, විසාරවයෙයනුදු; ආගච්ඡති. එයි; සංඛේදපතො, සැකෙ වින්; ආගතස්සන්තං, ආගතස්සන්තං; සංඛේදපතො, සැකෙවිනුදු; විජාරෙ නපි, විසාරයෙයනුදු; කථෙතං, වණන්ට; වට්ඨති, වටනේයැ; විජාර තො, විසාර විසින්; ආගතස්සන්තං, ආගතස්සන්තං; විජාරෙ නෙව, විසාරයෙන්ම; කථෙතං, වණන්ට; වට්ඨති, වටනේයැ; සංඛේ දපත, සැකෙවින්; න, නොදවණන්ටවටී; තංඉදං, ඒ ද්‍රව්‍යායාසන්තය; ඉමස්මිංස්සන්තං, මෙතන්ති; විජාරෙන, විසාරවිසින්; ආගතං, ආගේද; ඉති, එහෙයින්; විජාරෙනෙව, විසාර විසින්ම; කථෙතබ්බං, වැණිය

සුතුමේ; තසම, එහෙයින්; නිද්දෙසවාරො, නිද්දෙසවාරයෙහි; (වුත්තානි, වදාළා; 0) තත්තකතමං දුක්ඛං අරියසච්චං ජනිපිදුක්ඛානි ආදීනි, ජනිපි දුක්ඛා යනාදිවු; පදානි, පදයන්; ගහෙතා, ගෙන; ජනිවෙදිතබ්බා ජනියාදකකළො වෙදිතබ්බා ඉති ආදි, ජනිවෙදිතබ්බා ජනියා දුක්ඛයොවෙදිතබ්බා යනාදිවු; යනාං, යම් වචනයෙන්; වුත්තං, වදාළ සේක්ද; තත්, ඒ වචනයෙහි; ජනිආදීනි, ජනනාදිහු; තාව, පළමු කොට; තත්තකතමා ජනි යා තෙසං තෙසං සත්තානං තමිනිතමිනි සත්ත නිකායෙ ජනි සඤ්ජානිති, සඤ්ජානියන; ඉමස්ස පන පදනා ජනියස්ස, මේ පදනා ජනියෙන්; වසෙන, ශක්තිවශයෙන්; වෙදිතබ්බානි, දතයුත් තාහ.

* මෙහි සඤ්ජෙප නම් සාමාන්‍යයයි සාමාන්‍යයද විශේෂයන් අනන්තයකොට පවතිනුයි එහි සඤ්ජෙප වශයෙනුද විඤ්ජ වශයෙනුද කියන්නට වචනෝයා සාධාරණ භාගයන්ගේ විභාගයයි කියනලද විඤ්ජ රය වනාහි විශේෂ නම්මේ ජනනාදිවු විශේෂයද විශේෂානන්තරයන් වලභානුයි හෙවත් විභාගානන්තරයන් සභිග්‍රහ නොකෙරේනුයි. ජනනා දිනිති ජරදිත්තේ සඤ්ජෙපය කරන්නට නොහැක්ක එහෙයින් ඒ ජනනාදි විශේෂයෙහි විඤ්ජ වශයෙන්ම වක්තව්‍යයා කියේ මැනෝ සඤ්ජෙපොසාමඤ්ඤං ආමඤ්ඤං ව විසෙසෙ අනන්තාකරිත්වා පවත්න තිති තත් උභයථාපි කපේතුං වට්ටති විත්ථාරොපනවිසෙසො ජනි ආදිකො විසෙසොව විසෙසනන්තරනිවත්තකොති ජනිආදිසු ජරදිතං සඤ්ජිපනං නසකකා කාතුනති තත් විත්ථාරෙනෙව කපේතබ්බං යි (මු වී:)

20

නත්‍රායං අත්ථවණ්ණනා නෙසං නෙසං සත්තානන්ති අයං සඤ්ජෙ පනො අනෙකෙසං සත්තානං සාධාරණනිද්දෙසො යා දෙවදනනස්ස ජනි සාසොමදනනස්ස ජනිති එවඤ්ඤි දිවසමපි කපියමානෙ නො සත්තා පටිසාදනං ගවජනති න සබ්බං අපරත්ථදිපනං සිප්පකති ඉමෙහි පන විහිපදෙහි න කොවිසතො අපටිසාදිතො හොති න ඤ්ඤි අපරත්ථදිපනං න සිප්පකති නෙනමුත්තං යා නෙසං නෙසං සත්තානන්ති, නමිතිනිමිති අයං ගතිජනිවසෙන අනෙකෙසං සත්ත නිකාසානං සාධාරණනිද්දෙසො, සත්තනිකායෙහි සත්තානං නිකායෙ, සත්තසථායං සත්තසමුහෙහි අත්ථො, ජනිති අයං ජනි සද්දෙ අනෙකත්ථො, නථාගෙස එකමිජනි. වෙපි ජාතිංසාති එත්ථ හවෙ ආගතො, අත්ථ විසාබ්බ නිකණ්ඩානාම සමණජාතිති එත්ථ නිකායෙ, නිට්ඨාම නිණ්ජාති නාගිසා උග්ගනත්වා නහ. ආහවෙ සිනාඅහොසිති එත්ථ පඤ්ඤානිසං, ජාති විහිබ්බෙහි සබ්බගිනාති එත්ථ සබ්බනලකබ්බො, සංමානුකූලජිමිති පඨමං විත්තං උප්පග්ගං පඨමං විඤ්ඤාණං පාතුග්ගං. නදුපාදය සාවස්සජාතිති එත්ථ පටි සණ්ණිසං, සමපතිජාතො ආනඤ්ඤා බොධිසත්තොති එත්ථ පසුතිසං,

අනුපකාශයා ජාතිවාදෙනාති එත්තු කුලෙ, යනොහංගතිති අපියාය ජාතියා ජානොති එත්තු අපියෙසිලෙ, ඉධපනාසං සමිකාරෙසු පඨමාභි නිබ්බනනකඛිනෙසු චත්තනි,

20.(ක) තනු, ඒ තත්තතමා යනාදිවු පදහාපනියෙහි; අයං, වක්ඛා මාණවු මෝකොමෝ; අත්ථවණ්ණනා, අථවණ්ණනාවයි; තෙසංතෙසං සත්තානනති, තෙසංතෙසංසත්තානං යන; අයං, මේ නිද්දේශයතෙම; සංඛෙට්ඨො, සංඛෙට්ඨන්; අනෙකෙසංසත්තානං, නොයෙක් සත්තං යනට; සාධාරණතිලොසො, සාමාන්‍යවු නිද්දේශයයි; දෙවදත්තයා, දෙවදත්තයාගේ; යාජති, යම් පිළිසිදගැන්මක්වූද; සොමදත්තයා, සොමදත්තයාගේ; යාජති, යම් පිළිසිදගැන්මක්වූද; ඉතිඑවං, මෙබඳුවු කීමක්; දිවසමි, දවසවූඵල්ලෙහිත්; කපියමානෙ, තෙපලනු ලබන කල්හි; සත්තා, සත්තයෝ; පරියාදනං, ක්‍ෂයභාවයට; හෙවත්-නිමා වට; තෙවගච්ඡනති, නොපැමිණෙත්; සබ්බං, සියලු; අපරත්ථිපනං, අත් අත් පුහුලක්හුගේ දැක්වීම; නොහොත්-අත් අත් පුහුලක් කෙරෙහි දැක්වීම; නොහොත්-අතික් අතික් ජාතිසංඛාත අථියක් හුගේ දැක්වීම; නසිඤ්ඤිති, සිබිනොවේ.

* මෙහි අපරත්ථි ශබ්දයාගේ ඵලත්‍යය ඡායාමයෙහියැ සාමාපි යෙහිද “අපරත්ථි” ශබ්දයාගේ සිතිය වියහැකි බැවිනි. නොහොත් අපරත්ථි ශබ්දයාගේ ඵලත්‍යයැ සන්ධායමයෙහියැ තෙසංතෙසංසි සාමි වශයෙන් කි අථිය භූමිවශයෙන් කියනු කැමැත්තෙන් “අපරත්ථි දීපනං”යි අභිකථාගත හෙයින්. නොහොත් අත්ශබ්දය ජාතියෙහි පතිතයැ අතික් අතික් ජාතිසංඛාත අථියක්හුගේ දැක්වීමයි කි හෙයින්. මෙද කියේ මැනෝ අපරත්ථි අපරත්ථිදීපනං අපරත්ථි දීපනං සාමිඅත්ථෙපි හි අපරත්ථිසද්දො සිඤ්ඤිති. තෙසංතෙසං, නතිඑවං සාමිවසෙන වුත්තං අත්ථං භූමිවසෙන වත්තුකාමතාය ආහ අපරත්ථි දීපනනති අපරත්ථිං අපරත්ථිං දීපනනති අත්ථො. අපරත්ථිඅපරත්ථි වා ජාතිසංඛාතයා අත්ථයා දීපනං අපරත්ථිදීපනං යයි. (මු: ටි:) අපරත්ථි ශබ්දයා සාමාපි යගතුද සන්ධායමයෙහි රූපය නොපියා “සබ්බත්ථ පාදකං” යනාදි තත්ති මෙහි. කියේ මැනෝ අපරත්ථිභූමිවත්තං සාමිඅත්ථෙ යථාසංඛිතපාදකනති ආහ සාමිඅත්ථෙපි හි අපරත්ථිසද්දො සිඤ්ඤිති යයි. (අ: ටි:)

20.(ක) ඉමෙහිවිනිපදෙහිපන, මේ දෙපදයන් කරණකොටගෙන වනාහි; කොට්ඨි, කිසියම්; සත්තො, සත්තයෙක්; අපරියාදිනො, ඇතුලත් නොකරන ලද්දේ නම්; නොයාති, නොවේ; (සමස්ත සත්තතෙම ඇතුලත්කරන ලද්දේමය යුගේයි.) කිඤ්ඤි, කිසියම්; අපරත්ථිදීපනං, අතික් අතික් ජාතිසංඛාත අථියක්හුගේ දැක්වීම; නසිඤ්ඤිති, නොද නොසිදුවේ; (සිදුවීමය සමුප්ප්ඤ්චීමය යුගේයි.) තෙන, එහෙයින්; යාතෙසංතෙසංසත්තානංඉති, යා තෙසං තෙසං සත්තානං යන වචනය; වුත්තං, වදාලයේක; තමහිතමහිති, තමහිතමහි යන; අයං, මේ

නිදේශයනෙම; ගතිජාතිවසෙන, පඤ්චගති ඤාත්‍රියාදිජාති වශයෙන්ද; අනෙකෙසං, බොහෝවූ; සත්තනිකායානං, සත්තවගීයනව; සාධාරණ නිද්දෙසො, සාමාන්‍යනිදේශයයි; සත්තනිකායෙති, සත්තනිකායෙ යන පදයාගේ; සත්තානං, සත්තවයන්ගේ; නිකායෙ, නිකායයෙහියැ; සත්තසවායං, සත්තවයන්ගේ සවාචෙහියැ; සත්තසමුහෙ, සත්තවයන්ගේ සමුහයෙහියැ; ඉතිඅත්ථො, යන මේ අර්ථයනෙම; (දළබෙබ්බා, දතගුහු; 0) ජාතීති, ජාතියක වචනයෙහි; අයංජාතිසද්දො, මේ ජාති ශබ්දයනෙම; අනෙකත්ථො, තොළක් අර්ථ ඇත්තේයැ; තථා, තවව නය; හි, සැබව; එසො, මේ ජාතිශබ්දයනෙම; එකමපිජාතීං වෙපි ජාතියොඉති, එකමපිජාතීං වෙපිජාතියො යන; එත්ථ, මේ පාඨයෙහි හෝ මේ ප්‍රයෝගයෙහි; භවෙ, භවයෙහි; ආගතො, ආයේය; (ජායති එත්ථයොති ගතිආදි විභාගොති ජාති"යන නිළුවන විසින් කී තැනි.) එකමපිජාතීං, එක් ජාතියකුදු; වෙපිජාතියො, ජාතියෙකකුදු; අත්ථි විසාබෙතිගණ්ඨානාම සමණජාතීති, අත්ථිවිසාබෙ තිගණ්ඨානාම සමණ ජාතියන; එත්ථ, මේ පාඨයෙහි; නිකායෙ, සමුහයෙහි; ආගතො, ආයේයැ; විසාබෙ, විසාබාවෙති; නිගණ්ඨානාම, නිවුටුනම්වූ; සමණ ජාති, ශ්‍රමණසමුහයෙක්; අත්ථි, ඇත; ("ජායනති එත්ථසත්තා සමානකු යාති ජාති"යන නිළුවන විසින් කී තැනි.) තිරිතාමතිණජාති නාභියා උග්ගනත්ථා නහංආභවට්ඨිතා අහොසිති, තිරි...පෙ...අහොසි යන; එත්ථ, මේ පාඨයෙහි; පඤ්ඤාතතියං, පණ්ණෙහි; ආගතො, ආයේය; තිරිතාමතිණජාති, තිරි නම් තෘණජාතියක් තොමෝ; නාභියා, නැබෙන්; උග්ගනත්ථා, උඩවට්ඨුවී; හෙවත්-පැනනැත; නහං, අභස් කුස; ආභවට්ඨ, පැහැර; සීතා, සිටියා; අහොසි, වී; ජාතිවිහිට්ඨෙහි සඛගතිතාති, ජාතිවිහිට්ඨෙහි සඛගතිතා යන; එත්ථ, මේ පාඨයෙහි; සඛිතලකබණ්ණෙ, සංසකාර නම්ලද ප්‍රත්‍යයොත්පන්නධම්මයන්ගේ උත් පාද ලක්ෂණයෙහි; ආගතො, ආයේය; ජාති, රූපයාගේ නාමයාගේ ජාතීතොමෝ; විහිට්ඨෙහි, රූපසකකු සංසකාරසකකුයන් කරණ කොටගෙන; සඛගතිතා, සඛග්‍රහකරනලදහ; ('ජනනංජාති'යන නිළි වන විසින් කී තැනි.) යං මාතුකුච්ඡමති පඨමං විතනං උප්පන්නං පඨමං විඤ්ඤාණං පාතුභුතං තදුපාදය සාවස්සජාතීති, යං...පෙ...සාවස්සජාති යන; එත්ථ, මේ පාඨයෙහි; පටිසන්ධියං, පිළිසිදගැත්මෙහි; ආගතො, ආයේය; මාතුකුච්ඡමති, මව්කුසැ; පඨමං, පළමුකොටැ; යංවිතනං, යම් ප්‍රතිසන්ධිවිතනයක්; උප්පන්නං, උප්පන්නේද; පඨමං, පළමුකොටැ; යංවිඤ්ඤාණං, යම් ප්‍රතිසන්ධි විඤනයක්; පාතුභුතං, පහළවූයේද; තං, ඒ පළමු පහළවූ ප්‍රතිසන්ධි විඤනය; උපාදය, නිසා; සාව, ඒ ප්‍රථම විඤනොත්පන්නියමැ; හෙවත්-ඒ ප්‍රතිසන්ධි සඛ්ඛාත ධම්මජාති තොමෝමැ; අස්ස, ඒ සත්තවයාගේ; ජාති, ජාතියම; ඉතිඑත්ථ, යන මේ පාඨයෙහි; පටිසන්ධියං, පළමුපහළවන සකකුපඤ්ඤාකයෙහි; ආගතො, ආයේය.

* තද්‍රපාදයාති තංපඨමංවිඤ්ඤාණං උපාදය අයංජාති නාස්ස
 කුතොපි නිග්ගමනං උපාදය යස්මා ච එවං තස්මා සාවස්ස ජාති පඨම
 විඤ්ඤාණසංඛිතාති අත්ථො අථවා තද්‍රපාදය සජාතොති වුව්චතිති
 සාවස්ස ජාති පඨමවිඤ්ඤාණසංඛිතාති අත්ථො විඤ්ඤාණමුඛෙනව
 පඤ්චාපි ඛණ්ඩා වුත්තා භොනාතිති පටිසංක්ඛිතාති ආහංගන ටිකානගද
 රුවා මෙසේ සාධක පාඨයාගේ අභියෝජනාව කටයුතු. තං පඨමං
 විඤ්ඤාණං, ඒ ප්‍රථම ප්‍රතිසංක්ඛි විඤ්ඤාණය; උපාදය, නිසා; යස්මා, යම්
 හෙයකින්; අයංජාති, මේ ප්‍රතිසංක්ඛි සංඛිතාන ජාතිතොමෝ; භොති,
 පහලවේද; අස්ස, ඒ සත්ත්වයාගේ; කුතොපි, කිසිතැනෙකින්; නිග්ග
 මනං, තික්මයැමක්; උපාදය, නිසා; අයංජාති, මේ ප්‍රතිසංක්ඛි සංඛිතාන
 ජාතිතොමෝ; න, පහලතොවේද; යස්මාචඑවං, යම් හෙයකින් උක්ත
 ප්‍රකාරවූම ප්‍රථම විඤ්ඤාණය පහලවේද; තස්මා, එහෙයින්; පඨමවිඤ්ඤාණ
 සංඛිතාති, ප්‍රථම විඤ්ඤාණ සංඛිතානවූ; සාව, ඒ ප්‍රතිසංක්ඛි සංඛිතාන ධර්ම
 ජාතියම; අස්ස, ඒ සත්ත්වයාගේ; ජාති, ජාතීම; අථවා, අතික්කයෙ
 කුද්ද ඇත්; තද්‍රපාදය, ඒ ප්‍රථම විඤ්ඤාණානපත්තිය පටන්ගෙන; සො,
 ඒ සත්ත්වතෙම; ජාතොති, උපනාසි පහලවනාසි; වුව්චති, කියනු
 ලැබේද; ඉති, එහෙයින්; අස්ස, ඒ සත්ත්වයාගේ; පඨමවිඤ්ඤාණසංඛිතාති,
 ප්‍රථම විඤ්ඤාණ සංඛිතානවූ; සාව, ඒ ප්‍රතිසංක්ඛිතමිලද ධර්මජාතිතොමෝම; ජාති,
 ජාතීම; මේ පාඨයෙහි විඤ්ඤාණමුඛයෙන් පඤ්චසක්ඛාධර්ම
 වදාරනලද්දුද එහෙයින් “පටිසංක්ඛි”යි විවරණය කොළෝ.

20. ක) සමපතිජාතොආනන්දබොධිසත්තොති, සමපතිජාතො ආනන්ද
 බොධිසත්තො යන; එත්ථ, මේ පාඨයෙහි; පසුතියං, ප්‍රසුතියෙහි;
 හෙවත්-බිහිවීමෙහි; ආගතො, ආගේය; ආනන්ද, අනදමනණ; බොධි
 සත්තො, පඤ්චමහවික බොධිසත්තතෙම; සමපතිජාතො, මවුකුසින්
 එකෙනෙහි උපන්සේක්; (උපන් ඇසිල්ලෙහිම යුසේයි. මෙහි ජාත
 ශබ්දය ජායනාථයෙහි හෙළා “පසුතියං”යි යුතු.) අනුපකකුඨොජාති
 වාදෙනාති, අනුපකකුඨොජාතිවාදෙන යන; එත්ථ, මේ පාඨයෙහි;
 කුලෙ, කුලයෙහි; ආගතො, ආගේය; ජාතිවාදෙන, කුලයගටා බිණි
 මෙන්; (කුලවාදයෙන් x;) අනුපකකුඨො, අගර්ථිතය; (“ජායති
 එතාය බතතියාදි සමඤ්ඤාතිජාති” යන නිව්වන විසින් කීතැති.)
 යතොහං භගිති අරියාය ජාතියා ජාතොති, යතොහංභගිති අරියාය
 ජාතියා ජාතො යන; එත්ථ, මේ පාඨයෙහි; අරියසීලෙ, ප්‍රාතිමොක්ඛ
 සංවරශීලයෙහි; ආගතො, ආගේය; භගිති, නැගතියෙහි; අහං, මම;
 යතො, යම්කලකපටන්; අරියාය, පිරිසිදුවූ; නොහොත්-ආයථිභාවය
 සිඬකරන්නාවූ; ජාතියා, ප්‍රාතිමොක්ඛ සංවරශීලයෙන්; නොහොත්-
 චතුපාරිශුචිශීලයෙන්; ජාතො, උපනෙමිද.

* මෙහි ආයථිභාවයට කරුණුවන බැවින් ප්‍රාතිමොක්ඛ සංවර
 ශීලය ආයථිශීලයයි කියනු ලැබේ. ආයථිශීල සද්ධාර්මයෙන් කල්‍යාන
 පාඨත්ථකයන්ගේ චතුච්චිපාරිශුචි ශීලයද ආයථිශීලයයි කියනුලැබේ.

ඉදං, මේ ජාතියන පදයතෙම; සභාවපච්චතනං, ප්‍රකාති ප්‍රථමෙක වචනානතනාමිකපදනම; සඤ්ජායනවසෙන, මොනවට ඉපදිමිහුගේ වශයෙන්; සඤ්ජාති, සඤ්ජාතිනම; ඉති, මෙසේ; උපසග්ගෙන, උපසගීය කරණකොටගෙන; පදං, පෙදෑ; වසිතිනං, වසනලදය; ඔක්කමන වසෙන, මවුකුසට පිවිසිමිහුගේ වශයෙන්; ඔක්කනති, අවක්‍රානතිනම; වා, නොහොත්; ජායනථෙන, ප්‍රතිසංකීයගේ දැනවිම් අඵයෙන්; හෙවත්-පිළිසිදගන්වන හෙයින්; ජාති, ජාතිනම; සා, ඒ ජාති තොමෝ; අපරිපුණ්ණායතනවසෙන, සම්පුණ්ණොවු ආයතනයන්ගේ වශයෙන්; යුත්තා, යුතුය; සඤ්ජායනථෙන, සම්පුණ්ණවු ප්‍රතිසංකීයගේ දැනවිම් අඵයෙන්; සඤ්ජාති, සඤ්ජාතිනම; සා, ඒ සඤ්ජාතිතොමෝ; පරිපුණ්ණායතනවසෙන, සම්පුණ්ණවු ආයතනයන්ගේ වශයෙන්; යුත්තා, යුතුය; ඔක්කමනථෙන, මාතෘකුක්‍ෂ්‍යාදියෙහි ප්‍රවේශවන අඵයෙන්; ඔක්කනති, අවක්‍රානතිනම; සා, ඒ අවක්‍රානතිතොමෝ; අණ්ඩප්පලාබ්‍රජවසෙන, අණ්ඩප්ප්‍රසූප් වශයෙන්; යුත්තා, යුතුය; හි, ඒ කීමසැබව; තෙ, ඒ අණ්ඩප්ප්‍රසූප් සත්ත්වයෝතුමු; අණ්ඩකොසඤ්ඤ, අණ්ඩකොමයෙහිද; වසිතොසඤ්ඤ, වසතිකොමයෙහිද; හෙවත්-ගභීවෙමන වමීයෙහිද; ඔක්කමනති, පිළිසිදගතිති; ඔක්කමනනාපි, පිළිසිදගන්නාහු නමුදු; පටිසන්තාවිය, ප්‍රවේශවන්නවුන් මෙන්; පටිසංගණකනති, පිළිසිදගතිත්; අභිනිබ්බතනථෙන, ප්‍රකටවූ නිපාදනාඵයෙන්; අභිනිබ්බතති, අභිනිඵ්ඵතතිනම; සා, ඒ අභිනිඵ්ඵති තොමෝ; සංසෙදප්ඵපපාතිකවසෙන, සංසෙදප් ඵපපාතික වශයෙන්; යුත්තා, යුතුය; හි, ඒ කීමසැබව; තෙ, ඒ සංසෙදප් ඵපපාතික සත්ත්වයෝතුමු; පාකටාච්චනුත්වා, ප්‍රකටවූවාහුමව; නිබ්බතනති, පහළ වෙති; (උපදිත් යුග්ගෙයි.) අයං, මේ ජාතියාදි කථාතොමෝ; තාව, පරමාඵිකථාවට පළමුව; සමමුති, සංවෘති වශයෙන් ප්‍රවෘත්තකථාවයි; හෙවත්-ව්‍යවහාර දෙශනාවයි.

* ජායනථෙන යනාදිය පරිපුණ්ණ අපරිපුණ්ණ ආයතන වශයෙන්ද අණ්ඩප්ප්‍රසූප් යොති වශයෙන්ද දෙපද දෙපදයෙකින් සියලු සත්ත්වයන් පයඝාදනයකොට ජාතිය දක්වන්ට කියන ලදය. පළමු නයෙහි වනාහි දෙවන නයෙහි මෙන් නොව එක් එක් පදයෙකින්ම විභාගයක් නැතිව සමස්ත සත්ත්වයන් අලලා ජාතිය දක්වන ලදය යනු මේ වෙතයි. කිසිවෙක් පළමු නයෙහි කතීතෘ නිදේශයද පැසුළු නයෙහි භාවනිදේශයද කරන ලද්දෙයි යෙත්. “තෙසං තෙසං සත්තානං ජාති” යනාදි වශයෙන් කතීතෘසාධනයෙහි භාවනිදේශය පෙළේ කරවදුල බැවින් පළමු පැසුළු දෙකෙහි භාවනිදේශයම යෙදෙයි. * “සඤ්ජාති” යන්නෙහි සංශබ්ද සම්පුණ්ණයෙහිද “අභිනිබ්බතති” යන්නෙහි අභිශබ්ද ප්‍රකටාඵයෙහිද යෙදෙයි. කියේ මැනෝ ජායනථෙනාතිආදි ආයතන වසෙන යොතිවසෙන ව විනිවිභිපදෙහි සබ්බසත්තෙ පරියාදිසිත්වා ජාතිංදස්සතුං වුත්තං පුරිමනෙයපන ඵකෙකෙනෙවපදෙන සබ්බ සත්තෙපරියාදිසිත්වා ජාතිදස්සිත්වා අයං විසෙසො කෙවිපන පුරිමනෙය

කතතුනිදෙසො පච්ඡිමකයෙ භාවනිදෙසොකතොති වදනති තෙසං තෙසංසත්තානං ඡතීතිපන කතතරිසාමි තිදෙසසසකතතතා උභ යජාපි භාවනිදෙසොව සුතෙතා. (මු: පි:)

21.(ක) ඉදුනි, දුන්; පරමස්සකපා, පරමාපී වශයෙන් ප්‍රවෘත්තවූ කපා තොමෝ; හොති, වේ; හි, විඤ්ඤානෙරෙමි; බ්බාඵව, සකකියෝමි; පරමස්සතො, පරමාපී වශයෙන්; පාතුභවනති, පහලවෙති; සත්තා, සත්තකෙනෙක්; (පරමස්සතො, පරමාපී වශයෙන්; පාතුභවනති)න, පහලතොවෙති; තස්ඵ, ඒ බ්බානං පාතුභාවො යනාදි පදයන් අතු රෙහි X; නොහොත්-ඒ පරමාපීකපාවෙහිහි; බ්බානනති, බ්බානං යන පදයෙන්; එකවොකාරභවෙ, එකවොකාරභවයෙහි; එකසා, නුදුරුපසකකියාගේ; ගහණං, ගැනීම; වෙදිතබ්බං, දතයුතු; වතුචො කාරභවෙ, වතුචොකාර භවයෙහි; වතුනාං, නාමසකකියන් සතර දෙනාගේ; පඤ්චවොකාරභවෙ, පඤ්චවොකාර භවයෙහි; පඤ්චනාං, සකකියන් පස්දෙනාගේ; ගහණං, ගැනීම; වෙදිතබ්බං, දතයුතු; පාතුභාවොති, ප්‍රාදුර්භාවය නම්; උප්පතති, ඉපදීමයි; ආයතනානනති එත්ථ, ආයතනානං යන මේ පදයෙහි; තත්තත්ත, ඒ ඒ එක වතුපඤ්ච වොකාර භවයන්හි; උප්පජ්ජමානායතනවසෙන, උපදනාවූ ආයතන යන්ගේ වශයෙන්; සංඛගො, හකවාගැන්ම; වෙදිතබ්බං, දතයුතු; පටිලාභොති, ප්‍රතිලාභය නම්; සත්තනියං, අනුප්‍රබ්බයෙහි; හෙවත්-පෙළනොසිද පැවැත්මෙහි; පාතුභාවොයෙව, පහලවීමයි; හි, ඒ කිම සැබව; පාතුභවනතාතිඵව, පහලවන්නාවූම; තාති, ඒ ආයතනයෝ; පටිලබ්බාතිනාම, ප්‍රතිලබ්ධිවූවානු නම්; හොනති, වෙත්, අයංවූවති ඡතීති, අයංවූවතිඡතී යනු; අයංඡතීනාම, මෝතොමෝ ඡතීනමයි; කපියති, වදාරණුලැබේ; සාපනෙසා, ඒ ඡතීතොමෝ වනාහි; තස්ඵ තස්ඵභවෙ, ඒ ඒ භවයෙහි; පස්මානිතිබ්බතතිලකකණං, පළමුවැඳුපදිම ලක්ෂණකොට ඇත්තියැ; නියසානතරසා, පළමු උපත් ආත්මභාවය එලවාදීමක් බඳු කාත්‍යඇත්තියැ; හෙවත්-එසේනම් ගතීවාසි ගිවිස ගැන්මක් වැනිව පවත්නා කිස ඇත්තියැ; අතීතභවතො, අතීතභව යෙන්; ඉධ, මේ ප්‍රත්‍යුත්පන්න භවයෙහි; උමුජ්ජනපච්චුප්පානා, සත්ත නියගේමැ මතු වීම වැටහීමකොට ඇත්තියැ; වා, නොහොත්; එල වසෙන, එලයාගේ වශයෙන්; දුක්ඛවිවිතතතාපච්චුප්පානා, දු:බරුසි යගේ විවිත්‍රතාවය වැටහීම කොට ඇත්තියැ.

* “තත්තත්ත උප්පජ්ජමානායතන වසෙන”යන්නෙන් එකවො කාර භවයෙහි රූපායතන ධර්මායතන දෙදෙනාගේ වශයෙන්ද වතු වොකාර භවයෙහි මනායතන ධර්මායතන දෙදෙනාගේ වශයෙන්ද පඤ්චවොකාර රූපභවයෙහි උප්පතතික්ෂණයෙහි වක්‍රසොත මතො රූපධර්මායතන පස්දෙනාගේවශයෙන්ද පඤ්චවොකාර කාමධාතු වෙති ප්‍රතිසංක්ෂණයෙහි උපදනා පුළුඹන ආයතන පස්දෙනාගේ වශ යෙන්ද අපරිපුණ් පරිපුණ් ආයතන ඇති සත්තට විකල්පිකල් ඉන්ද්‍රිය

යන්ගේ වශයෙන් සප්තායතන නවායතන දසායතන දසායතන එකා දසායතනයන්ගේ සඛග්‍රහය දතයුතු. එහෙයින් කිහිපයකුත් එක වතු වොකාරහවෙසු විනා. විනා. සෙසෙ රූපධාතුයං පටිසන්තිකාණේ උපපජ්ජමානානං පඤ්චනානං කාමධාතුයං විකලා විකලිඤ්ඤානං වසෙන සත්තනානං නවනානං දසනානං පුනදසනානං එකාදසනනඤ්ඤා ආයතනානං වසෙන සඛග්‍රහො වෙදිතබ්බොසී (මු: පි:) තට්ඨිකාගත සප්තායතනාදීන්ගේ සඛග්‍රහය කියේ යත්? ගභීසායීවැ විකලිඤ්ඤාපඤ්ඤා සත් නට කාය මනෝ රූප ගති රසසප්‍රභව්‍ය ධර්මායතනයන් සත් දෙනාගේ සඛග්‍රහයද අභිධම්මයන්ගේ වශයෙන් වක්‍රස්ශ්‍රොත්‍ර ශබ්දයතන වර්ජිතවූ ආයතනයන් නව දෙනාගේ සඛග්‍රහයද අභියාගේ වශයෙන් වක්‍රස්ශබ්දයතනයන් වර්ජිතවූ දසායතනයන්ගේ සඛග්‍රහයද බ්බිර යාගේ වශයෙන් ශ්‍රොත්‍රශබ්දයතනයන් වර්ජිතවූ දසායතනයන්ගේ සඛග්‍රහයද ශබ්දයතන වර්ජිතයාගේ වශයෙන් එකාදසායතනයන්ගේ සඛග්‍රහයද දතයුතු. එහෙයින් අනුට්ඨාසායායීයෝ සත්තනනනි කායමනෝ රූපගති රසපොභ්බධර්මායතන වසෙන සත්තනානං ගඛ සෙයසකඤ්ඤා සංඝායෙන. වුත්තං නවනනනි වක්‍රස්ශානසඤ්ඤායතන වජ්ජානං නවනනං අභිධම්මවසෙනතිදං වුත්තං දසනනනි වක්‍රස්ශ සඤ්ඤායතනං පුනදසනනනි සොනසඤ්ඤායතනං අභිධම්මෙක බ්බිර වසෙනවෙනං වයං වුත්තං එකාදසනනනි සඤ්ඤායතනංසී යුතු.

22

ඉද්දති ඡන්දිසා දුක්ඛසො වෙදිතබ්බොති අයඤ්ඤානි සංඛ දුක්ඛා දුක්ඛසංඛාතියා පන වක්‍රස්ශාවෙන දුක්ඛාතිවුත්තා, කතර දුක්ඛසංඛාතියං වක්‍රස්ශාති, යනන. බාලපණ්ඩිතසුත්තාදිසු ගගවතාපි උපමාවසෙන පකාශිතං. ආපායිකදුක්ඛං යඤ්චසුගතිසං. මනුස්ස ලොකෙ ගබ්බොක්කනති මූලකාදිහෙදං දුක්ඛං. උපපජ්ජති නස්ස සබ්බස්සාපි එසාවක්‍රස්ශා, නත්තිදං ගබ්බොක්කනති මූලකාදිහෙදං දුක්ඛං. අයඤ්ඤානො මාතුකුච්ඡමහි නිබ්බතනානො න උපපලපදම පුණ්ණිකාදිසු නිබ්බතනාති අඵඨො හෙසාආමාසයස්ස උපපිපක්කා සසස්සං උදරපටලපිඤ්ඤානං වෙමජෙක පරමසමබ්බොධෙ නිබ්බති කාසර නානාකුණ්ටකපිභාසිනො අසුචිපරමදුග්ගකපටනවි වපිනො අධිමත්තපෙගුවෙජ කුච්ඡස්සදෙසෙ සුනිමිට්ඨ සුනිකුමාස වඤ්ඤානාදිසු කිම්පිස නිබ්බතනති, සො නත්ති නිබ්බතො දසමාසෙ මාතුකුච්ඡසමනවෙන උසමනා පුට්ඨාකං විස පට්ඨමානො පිඨපිණ්ඩි විස සෙදිසමානො සමිඤ්ඤානසංඝාරණාදිරතිනො අධිමත්තං දුක්ඛං පට්ඨනුහොතිති ඉදං නාම ගබ්බොක්කනති මූලකං දුක්ඛං.

22. ඉද්දති, දන්; ඡන්දියා දුක්ඛසො වෙදිතබ්බොති, ඡන්දියා දුක්ඛසො වෙදිතබ්බො යන වචනයෙහි X හෝ-යන පදයාගේ (විනිච්ඡයො, විනිශ්චයනෙම; වෙදිතබ්බො, දතයුතු; ට)හි, විකාරකෙරෙමි; අයං ඡාති,

මේ ජාතිනොමෝ; සංයං, නොමෝ; නදුකං, දුක් නොවනුයැ; දුකු
පසතියා, දු:ඛවේදනාවගේ උපපතියට; වඤ්ඤාචෙනපන, කරුණු
වන බැවින් වනාහි; දුකංගි, දුක්වනැයි; වුත්තා, වදාරනලදුයැ; අයං
මේ ජාතිනොමෝ; කතරදුකංගි, කවරදුකකට; වඤ්ඤා, කරුණු
වේද යත්?; ඉති, මෙසේ විවාරත්තොත්; බාලපණ්ණිකසුත්තාදීසු,
බාලපණ්ණිකසුත්තාදීන්හි; හගවතාපි, භාග්‍යවතුන්වහන්සේ විසිනුදු;
උපමාවසෙන, උපමාවන්ගේ වශයෙන්; පකාසිතං, වදාරනලද්ද වූ;
යන්තංආපාසිකදුකංගි, යම් අපායභූමි සමභවූ දු:ඛයෙකුත්; උප
ජ්ඣති, උපදීද; සුගතියං, සුගතීභවූ; මනුස්සලොකෙ, මිනිස්ලෙවිහි;
ගබ්භාකකන්තිමුලකාදිහෙදං, ගභීවක්‍රාන්ති මුලක දු:ඛාදි ප්‍රභෙද
ඇත්තාවූ; යසුදුකං, යම් දු:ඛයෙකුත්; උපජ්ඣති, උපදීද; තස්ස
සබ්බස්සාපි, ඒ සියලු දුකටද; එසා, මේ ජාතිනොමෝ; වඤ්ඤා, කරුණු
වනුයැ; (අපිඤ්ඤා ආපාසික දු:ඛය අපෙක්‍ෂාකෙරෙයි) තත්‍ර, ඒ ආපා
සිකදු:ඛ ගභීවක්‍රාන්ති මුලකාදිදු:ඛ විශේෂයන් අතුරෙන්; ඉදං,
මේ වක්‍ෂ්‍යමාණවූයේ; ගබ්භාකකන්තිමුලකාදිහෙදං, ගභීවක්‍රාන්ති
මුලකාදි ප්‍රභෙදවත්වූ; දුකං, දුකයි; හි, විස්තරකෙරෙමි; අයංසත්තො,
මේ සත්තවතෙම; මාතුකුච්ඡිති, මවුකුසැ; නිබ්බතමානො, උප
දනේ; උපපලපදමප්‍රණීරිකාදීසු, උපුල්පත්පිසුම් හෙළපිසුම් ආදීන්හි;
නතිබ්බතතී, නූපදී; අථබ්බො, එකාන්තයෙන්මැ; නොහොත්-සැබ
වින්මැ; ආමාසයස්ස, ආමශයගේ; හෙඨා, යටභාගයෙහි; පකාස
යස්ස, පකාශයගේ; උපරි, මතුභාගයෙහි; උදරපටලපිඨිකණ්ටකානං,
අනුපටලපාෂටකණ්ටකයන්ගේ; හෙවත්-අතුණුවැටි පිටකටුවලට;
වෙමජෙකි, මැදතන්හි; පරමසමාධෙ, අතිශයින් අවහිරවූ; නිබ්බක
කාරෙ, බහලාකුකාර ඇත්තාවූ; (අතිශයින් ඇදිරිවූ යුග්ම) නානා
කුණපහනිපරිභාවිතෙ, නොඑක් කුණපහදින් පල්වූ; අසුච්ඡුඤ්ඤා
පවනවිවරිතෙ, අපිරිසිදු දුගඳ පවතින් හමනලද්දවූ; අභිමතතජේ
ගුවෙජ්, වැඩියක් පිළිකුල්බැව් ඇත්තාවූ; කුච්ඡපපදෙසෙ, මවුකුස්
පියෙස්හි; පුතිමච්ඡපුතිකුමමාසවන්දනිකාදීසු+පුතිමච්ඡ, කුණුමස්ස;
කුමමාස, පිළිහිවූකුලමාෂය; වන්දනිකාදීසු, සොරඑ මොහොලභය
හෙවත්-ගවරවල යනාදි තන්හි; කිම්විශ්, කෘමියක්හුමෙන්; නිබ්බතතී,
උපදනේයි; තත්ථ, ඒ මවුකුස් පියෙස්හි; නිබ්බතො, උපන්නාවූ;
සො, ඒ සත්තවතෙම; දසමාසෙ, දසමසක් මුළුල්ලෙහි; මාතුකුච්ඡසම
වෙන, මවුකුසැහටගන්නාවූ; උසමනා, තෙජොධාතුවෙන්; හෙවත්-
නුමාලයෙන්; පුටපාකංචිය, පුටපාකයක්මෙන්; පච්චමානො, තැවෙන්
නේවැ; පිඨපිණ්ඩිවිශ්, පිටිපිඬක්මෙන්; සෙදියමානො, පැසෙන්නේවැ;
සමම්ඤ්ජනපසාරණාදරිතො, හඤ්ජනපාදාදි අවයවයන්ගේ හැකිලීම්
දිගුකිරීම් ආදියෙන් තොරවූයේවැ; අධිමත්තං, වැඩිතරම්වූ; දුකං,
දුකක්; පච්චනුහොති, විදිසි; ඉතිඉදං, මේ කියනලද්දේ; තාව, ගභී
පරිහරණාදි දු:ඛයන්ට පලමුවූ; ගබ්භාකකන්තිමුලකං, ගභීවක්‍රාන්ති
මුලකවූ; දුකං, දු:ඛයයි.

* භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් ඒ ඒ සුත්‍රාන්තයන්හි ආපාසික දුඃඛය මෙසේ දෙශිතය. ආත්මානං කිමෙකස්ස භික්ඛවෙ කතමොනුබො මහත්තනරො යොවායං මයා පරිනෙතා පාණ්ණිමනෙතා පාසාණො ගතිතො යොව හිමවා පබ්බතරුජාති අපමනෙතො. පෙ. ගතිතො හිමවන්තො පබ්බතරුජාතං උපතිධාය සංඛ්‍යාමපි නඋපෙති කලභාගමපි නඋපෙති උපතිධමපි නඋපෙතිති එවමෙවබො භික්ඛවෙ යංසො පුරිසො තිභිසත්තිසතෙති හස්සොමානො තතොනිදන්තං දුක්ඛංදෙම කස්සං පටිසංවෙදෙති තං තෙරසිකස්සදුක්ඛස්ස උපතිධාය සංඛ්‍යාමපි පෙ. උපතිධමපි නඋපෙතිති. සී.

* පටිත්‍රවු උත්පලාදි වස්තුහු සුබොත්පත්තියට කාරණවුවාහු වෙද්ද එබඳු තන්හි උත්පත්තිය වැළඳීමෙන් ජාතියෙන් දුඃඛයට කාරණකය දක්වා කියේ මැනෝ. සුත්‍රප්පකතිකාරණාති සුවිති උත්පලාදීතිති කවා තත්ථතිබ්බත්තිතිවාරණෙන ජාතියා දුක්ඛවත්තුවා වං දස්සෙති. සී. (මු: ටි:)

3

සං පන සො මාතු සහසා උපක්ඛලන ගමන නිසිදන වුසාන පටිවත්තනාදිසු සුරාධුත්තහස්ගතො එලකොවිස අතිතුණ්ඛිකහස්ගතො සප්පපානකොවිස ව ආකඛ්ඝින පටිකඛ්ඝින ඔඩුනන නිඩුන නාදිනා උපක්ඛමෙන අබිමතං දුක්ඛමනුභවති සඤ්ච මාතු සිතුදක පානකාලෙසිනගරකුපපතෙතාවිස උණ්ඝායාගුහතනාදිඅපේකාහරණ කාලෙ අධ්‍යාරවුසිසමපටිතිණ්ණාවිස ලොණමච්චලාදිඅපේකාහරණ කාලෙ බාග්පනවජ්ජාදිකමකාරණසපතෙතාවිස නිබ්බං දුක්ඛමනුභොති ඉදං ගබ්භපටිහරණමූලකං දුක්ඛං, සංපතස්ස මූලහ ගබ්භාය මාතුසා මතනාමවමසුහස්සාදිහිපි අදස්සගාරහෙ දුක්ඛසපනති ආතෙ ඡෙදන ඵාලනාදිති දුක්ඛං උප්පජ්ජති ඉදං ගබ්භවිපනති මූලකං දුක්ඛං, සංවිජායමානාය මාතුයා කමමජෙති වාතෙති පටිවත්තනා නරකපපානංවිස අතිහසානකං සොතිමග්ගං පටිපාතිස මානස්ස පරමසමාගමෙන සොතිවුචෙන නාලවජ්ජගලෙතවිස නික්ඛබ්ඝිසමානස්ස මහානාගස්ස නරකසත්තස්සවිසව සංඛ්‍යාව පබ්බතෙති විමුණ්ණිසමානස්ස දුක්ඛං උප්පජ්ජති ඉදංවිජායනමූලකං දුක්ඛං, සංපන ජානස්ස නරුණවණසදිසසුකුමාර සරිරස්ස හස්ගහණ් නහාපන ධොවන වොලපටිමජ්ජනාදිකාලෙ සුවිමුඛධුරධාග් විජකිනඵාලනසදිසං දුක්ඛං උප්පජ්ජති ඉදං මාතුකුචජ්ජො බති නික්ඛමනදුක්ඛං, සං නතොපරං පටනතිසං අත්තනාව අත්තනා වධනතස්ස අවෙලකවනාදිවසෙන ආනාපනපටිනාපනානුසොග මනුසුත්තස්ස කොධවසෙන අභුඤ්ඤනතස්ස උබ්බතිනතස්සව දුක්ඛං හොති ඉදං අත්තපක්ඛමමූලකං දුක්ඛං, සං පන පරතො වධබ්බිකාදිති අනුභවනතස්ස උප්පජ්ජති ඉදං පරුපක්ඛමමූලකං දුක්ඛනති ඉති ඉමස්ස සංඛ්‍යාපි දුක්ඛස්ස අසංඝති වක්ඛුමෙව හොතිති තෙනෙනං වුවවති.

* අන්තිසිවක්ඛන්තේ ප්‍රයෝගයෙකින් තොරව මාතෘගභීයෙහි පිළිසිදගැනීම් හෙතුචෙන් වන්නාවු දුඃඛය ප්‍රකාශකොට දැන් මෙර මාගේ ප්‍රයෝගයන් නිසා මාතෘගභීයෙහි ලැබියහැකි දුඃඛය දක්වනු සදහා “යංපනෙසො” යනාදිය කියන්.

23. සො, ඒ සත්තනෙම; මානු, මවගේ; සහසා, යුහුවා; උපකකිලන ගමන නිසිදන වුදාන පරිවත්තනාදිසු+උපකකිලන, පැකිලීමය; ගමන, යාමය; නිසිදන, හිඳීමය; වුදාන, නැගිසිටීමය; පරිවත්තනාදිසු, පෙරලීමය යනාදි ක්‍රියාවිශේෂයන්හි; සුරුචුත්තහඤ්ඣගතො, රුසොඬුන්ගේ අතටපත්වූ; එළකොවිය, එළවකුමෙන්ද; අභිතුණ්ඤාන හඤ්ඣගතො, අභිතුණ්ඤානයන්ගේ අතටපත්වූ; සප්පපොතකොවියව, සප්පාවටකුමෙන්ද; ආකඤ්ඤාන පරිකඤ්ඤා ඔඩුනන නිඬුනනාදිනා+ආකඤ්ඤා, ආකම්ඤ්ඤා හෙවත්-ඉදිරියට ඇදීමය; පරිකඤ්ඤා, පරිකම්ඤ්ඤා හෙවත්-ඔබ්බෙබ ඇදීමය; ඔඩුනන, යටිකුරුකොට සෙලවීමය; නිඬුනනාදිනා, සරස්කොට සෙලවීමය; නොහොත්-ඇතමැන සෙලවීමය යනාදිවූ; උපකකමෙන, උපක්‍රමයෙන්; අධිමත්තං, වැඩිතරම්වූ; යමපනදුකකිං, යම් දුකකුත්; අනුභවති, අනුභවකෙරේද; (පනපක්ඛානතරයෙහිය.) මානු, මවගේ; සිතුදකපානකාලෙ, ඇල්දිය බොනකල්හි; සිතනරකුපපනෙතාවිය, සිතනරකයෙහි උපන් තක්ඛන්තේ; උණ්භයාගුහතනාදිඅජේඤ්ඤානකාලෙ, උණු කැඳ බත් ආදිය අනුභවකරණ කාලයෙහි; අභිහාරවුච්ඡිසමපරිකිණ්ණෙතාවිය, සහලගුරුවැස්සෙන් විසුලක්නුමෙන්; ලොණවෙලාදි අජේඤ්ඤානකාලෙ, ලුණු ඇඹුල් ආදිය අනුභව කරන කාලයෙහි; බාරුපතවජ්ඣාදි කමමකාරණපපනෙතාවිය, සිරුර සැස කාරම්ඳිය ඉස්නා කම්කටුලට පැමිණි පුරිසක්ඛන්තේ; තිබ්බං, තියුණුවූ; හෙවත්-දැඩිවූ; යඤ්චදුකකිං, යම් දුකකුත්; අනුභොති, විඳිද; (බාරුපට්ඨකාදිකමමකාරණපපනෙතාවියයිද පාඨානතරසි.) ඉදං, මේ කියනලද්දේ; ගබ්භපරිහරණමූලකං, ගභීපරිහරණමූලකවූ; හෙවත්-ගභීරක්ඛාව නිදන කොට ඇත්තාවූ; දුකකිං, දුකයි; මානුයා, මව; මූලභගබ්භාය, මුළුගභීවූ කල්හි; මිත්තාමච්චසුභජ්ජාදිහිපි, මිත්‍රාමාත්‍ය සුභාදාදින් විසිනුදු; අදස්සනාරහෙ, අදශීනාභීවූ; හෙවත්-දැක්මටනොතිසිවූ; දුකචුප්පතති ථානෙ, දුක්උපදනා තත්හි; ඡෙදනථාලනාදිහි, සිඳිම් පැලිම් ආදිය කරණකොටගෙන; අස්ස, ඒ කුසංභාත් බිලිදුහට; යමපනදුකකිං, යම් දුකකුත්; උප්පජ්ජති, උපදනේද; ඉදං, මෙකියනලද්දේ; ගබ්භවිපතති මූලකං, ගභීවිපතතිමූලකවූ; හෙවත්-ගභීයාගේ ව්‍යාපාදනය නිදන කොට ඇත්තාවූ; දුකකිං, දුකයි; විජායමානාය, ප්‍රසවය කරන්නාවූ; මානුයා, මවගේ; කමමජෙති, මිසිසමුදහවූ; වානෙති, මාරුතයෙන්; පරිවත්තනා, පෙරලා; තරකපපාතංවිය, තරුවලකට හෙලනුලබන් නාක්මෙන්; අභිභයානකං, වැඩියක් බිහිසුණුවූ; යොතිමග්ගං, යොති මාගීයට; පටිපාතිමානස්ස, හෙලනුලබන්නාවූ පුතුලාව; පරමසම්මා

ධෙන, අභිශයින් අවහිරවූ; යොනිමුඛෙන, යොනිමුඛසිදුරෙන්; නික්කඛ්ඛියමානස්ස, ආකම්භය කරනුලබන්නාවූ; හෙවත්-හයනු ලබන්නාවූ පුතුලාට; තාලවජ්ඣලෙන, දොරයතුරුසිදුරකින්; නික්කඛ්ඛියමානස්ස, හයනුලබන්නාවූ; මහානාගස්ස, හස්තිරජයක්හට; (දුක්ඛංඋපපජ්ජති) විශ, උපදනාදුක්ඛ මෙන්ද; සඛ්ඛාටපබ්බතෙති, සඛ්ඛාතපමතයෙන්; හෙවත්-පවිසගඵවෙතිත්; විවුණ්ණියමානස්ස, සුණුකරනු ලබන්නාවූ; නරකසත්තස්ස, නිරිසතක්හට; (දුක්ඛංඋපපජ්ජති) විශව, උපදනාදුක්ඛ මෙන්ද; යංදුක්ඛං, යම් දුක්ඛක්; උපපජ්ජති, උපදනේද; ඉදං, මෙකියනලද්දේ; විජායනමුලකං, විජායනමුලකවූ; හෙවත්-ගභිමොවනය නිදනකොට ඇත්තාවූ; දුක්ඛං, දුක්ඛය; ජාතස්ස, උපන්නාවූ; තරුණවණසදිසසුකුමාරසරීරස්ස, අළුත හටගත් මුණසකට බඳු වූ සියුමැලි සිරුර ඇත්තනුව; හත්ථගහණ නහාපන ධොවන වොලපරිමජ්ජනාදිකාලෙ-හත්ථගහණ, අතින් ගැතී මය; නහාපන, මුළුසිරුර නැගැවීමය; ධොවන, සිරුර පෙදෙසක් සේදීමය; වොලපරිමජ්ජනාදිකාලෙ, පිළිකසින් පිරිමැදීමය යන මේ ඇකිසකරන කල්හි; සුවිමුඛබුරුධාර විජ්ඣනඵාලනසදිසං-සුවිමුඛ බුරුධාර, හිදිමුව කඩකැවී මුවපෑසින්; විජ්ඣනඵාලනසදිසං, විදින්නාක් පලන්නාක් බඳු වූ; යමපනදුක්ඛං, යම් දුක්ඛකුත්; උපපජ්ජති, උපදිද; ඉදං, මෙකියනලද්දේ; මාතුකුල්ථො, මවුකුසින්; බහිතිකම්මණමුලකං, වහිරිනිමුණමුලකවූ; හෙවත් පිටවිමනිදනකොට ඇත්තාවූ; දුක්ඛං, දුක්ඛය; නතොපරං, ඉන් ඔබ්බෙහි; පවත්තියං, ප්‍රවාත්තියාලයෙහි; අත්තනාව, තෙමේම; අත්තානං, තමා; වධන්තස්සව, නසන්නාහටද; අවෙලකච්ඡාදිවසෙන, අවෙලක වුනාදි වසයෙන්; ආතාපනපරිතාප නානුයොගං-ආතාපන, හිරුදසාවට මුහුණලා පැවැත්මෙන් නැවීමය; පරිතාපන, පඤ්චාගතියෙන් නැවීමය යන ව්‍යවහාරවර්ණයට; අනුයොගං, පුනපුනායෙදීමෙහි; අනුයුත්තස්සව, නියුක්තයාහටද; කොධවසෙන, ක්‍රොධවසයෙන්; අභුඤ්ඤන්තස්සව, අනුභවනොක රන්නාහටද; උබ්බකින්නස්සව, බොවුව වැලලා මියයන්නාහටද; යංදුක්ඛං, යම් දුක්ඛක්; හොති, වේද; ඉදං, මෙකියනලද්දේ; අත්තු පක්කමමුලකං, ආතෙමාපක්‍රමමුලකවූ; හෙවත්-සංවිකිය උපක්‍රම නිදන කොට ඇත්තාවූ; දුක්ඛං, දුක්ඛය; පරතො, මෙරමාකෙරෙන්; වධ බකිනාදිති, වධබකිනාදින්; අනුභවන්තස්ස, විදින්නාහට; යමපන, යම්දුක්ඛකුත්; උපපජ්ජති, උපදනේද; ඉදං, මෙකියනලද්දේ; පරු පක්කමමුලකං, පරෙපක්‍රමමුලකවූ; හෙවත්-මෙරමාගේ උපක්‍රම නිදන කොට ඇත්තාවූ; දුක්ඛං, දුක්ඛය; (ඉති සමාපතියෙහිතිපා) ඉති, යමොක්කතයින්; ඉමස්සසබ්බස්සාපිදුක්ඛස්ස, මේ සියලුම දුඃඛයාගේ; අයංජාති, මේ ජාතියොමේ; වජ්ජියෙවහොති, කරුණුවූවොම වේ; තෙන, එහෙයින්; ජායෙඵනොපෙ, ඉමමාහජාතීනි, ජායෙඵනොපෙ, ඉමමාහජාතීනි යන; එතං, එතවචනය; වුවහි, වදාරනුලැබේ.

24

ජායෙථ නො වෙ නරකෙසු සතො
නඤ්ඤාදිසාදික මප්පසං,
ලහෙථ දුක්ඛං ණු කුභිං පතිං.
ඉව්වාහ දුක්ඛානි මුනිටජාති.

දුක්ඛං තිරවෙජසු කසාපනොද
දණ්ඩානිසානාදි හවං අනෙකං,
යනං. කථං නඤ්ඤා භවෙසා ජාති.
විනා නතිං ජාති නනොපි දුක්ඛා.

පෙතෙසු දුක්ඛං පන බ්‍රහ්මපාසා
වානානපාදිසංචං විවිතං,
යසමා අජානං න නඤ්ඤා අනි
නසමාපි දුක්ඛං මුනි ජාති මාහ.

තිබ්බකුසාරෙ ව අසංඝසිනෙ
ලොකනනරෙ යං අසුරෙසු දුක්ඛං,
න නං භවෙ නඤ්ඤා නවංඤාජාති
යනො අසං ජාති නනොපි දුක්ඛා.

යසමාපි ගුථ නරකෙවිස මාතුගබ්බෙ
සතො වසං විරමනො බිහිතිකමඤ්ඤා,
පප්පොති දුක්ඛ මනිසොර මුදමි නජි
ජාති: විනා ඉතිපි ජාතිරයසංගි දුක්ඛා.

කිං භාසිතෙන බහුතා නනු යං කුභිඤ්ඤා
අනිට්ඨ කිඤ්ඤාදිපි දුක්ඛමිදං කදපි,
නෙවජි ජාතිවිරහෙ යදනො මහෙසි
දුක්ඛානි සබ්බපඨමං ඉමමාහ ජාතිනි.

24. සතො, සතත්තෙමේ; නරකෙසු, නරකයන්හි; නොවෙ ජායෙථ, ඉදින් නුපදිනම්; (එවංයති, එසේ ඉපදීමක් නැති කල්හි; 0) නඤ්ඤා, ඒ නරකයන්හි; අග්ගිද්දාදිකං, වහන්න් දග්ධභාවාදිවු; හෙවත්-ගින්නෙන් දනුලැබීම් ආදිවු; අප්පසං, නොසැතිය හැක්කාවු; දුක්ඛං, දු:ඛයතෙමේ; කුභිං, කොහි; පතිං, පිහිටක්; ලහෙථනු, ලබන්නේද; (ජාතියෙන් තොරවැ ඒ දු:ඛයාගේ පිහිටීමෙන් පැවැත් මෙන් නැත යන අර්ථය) ඉති, එහෙයින්; මුනි, යාකාමුනිතෙමේ; ජාති, තිරසප්‍රතිසංකිතොමෝ; ඉධ, මේ දු:ඛසත්‍යනිදේශයෙහි; දුක්ඛානි, දුක්ඛවන්තියයි; ආහ, වදාළසේක.

තිරවෙජසු, තිරසන්ගියවුන් කෙරෙහි; කසාපනොද දණ්ඩානි සානාදිහවංඤා, කසය; පනොද, කැවිටිය; දණ්ඩා, දඬුය යන මෙයින්; අනිසානාදිහවං, ප්‍රහාරදානාදි හෙතු වෙන් අවගන්තාවු; අනෙකං,

අනෙකප්‍රකාරවූ; යං, යම් දූෂයෙක්; (උපපජ්ඣති, උපද්දි; 0) තං, ඒ දූෂය තෙමේ; තත්ථ, ඒ තිරිසන්ගියවුන් කෙරෙහි; ජාතංචිතා, ඉපදීමක් නැතිවැ; කථංභවෙය්‍ය, කෙසේ නම් වන්නේද; තතොපි, එහෙයිනුදු; තහිං, ඒ තිරිසන්ගියවුන් කෙරෙහි; ජාති, ප්‍රතිසංකීර්ණයෙන්; දුක්ඛා, දුක්චන්තියැ.

පෙතෙසු, ප්‍රෙතයන් විෂයෙහි; බ්‍රහ්මපාසාවාතාතපාදිපහවං- බ්‍රහ්මපාසා, සුත්තපිපාසාය; වාත, වාතය; ආතප, සුය්‍යාසනාපය; ආදිපහවං, යනාදිවු හෙතෙමන් අවගන්තාවූ; විචිතං, විචිත්‍රවූ; හෙවත්-නාතාප්‍රකාරවූ; (යං)දුක්ඛා, යම් දූෂයෙක්; (උපපජ්ඣති, උපද්දි; තං)දුක්ඛං, ඒ දූෂයෙතෙමේ; තත්ථ, ඒ ප්‍රෙතයන්විෂයෙහි; අජ තස්ස, නුපන්නනුව; යසමා, යම්හෙයකින්; නඤ්චි, නැත්තේද; තස්මාපි, එහෙයිනුදු; මුනි, ශාක්‍යමුනිතෙමේ; ජාතං, ප්‍රෙතාතමභාවයෙහි ප්‍රතිසංකීර්ණය; දුක්ඛා, දුක්ඛය; ආහ, වදාලයේක.

තිබ්බකුසාරෙ, ගාථාකුසාර අඤ්ඤා; නොහොත්-අකුසාර යෙත්තිවූවු; අසංගතියෙ, නොසංගතියහැකිගිතලඅඤ්ඤා; නොහොත්-ගිතයෙන් නොසංගතියක්කාවූ; ලොකානතරෙව, ලොකානතරයී තරකයෙහිද; අසුරෙසුච, විනිපාතික අසුරයන් විෂයෙහිද; යංදුක්ඛං, යම්දූෂයෙක්; උපපජ්ඣති, උපද්දි; තං, ඒ දූෂයෙතෙමේ; තත්ථ, ඒ ලොකානතරයීතරක විනිපාතිකාසුරයන් විෂයෙහි; ජාති, ජාතිසංකීර්ණාත ප්‍රතිසංකීර්ණයෙන්; තච්ඤ්ච, ඉදින් නොවන්නී නම්; තභවෙ, නොවන්නේය; යතො, යම්හෙයකින්; අයංජාති, මේ ජාතිසංකීර්ණාත ප්‍රතිසංකීර්ණයෙන්; (අඤ්ච, ඒ තත්ති අඤ්ඤාදි;) තතොපි, එහෙයිනුදු; දුක්ඛා, දුක්චන්තියැ.

ගුප්තකෙවිස, ගුප්තකෙවිස මෙන්; හෙවත්-මිත්‍රකුපතරක යෙහි මෙන්; මාතූගබ්භ, මාතූකුසිසෙයහි; චිරං, බොහෝ කලක්; වසං, වාසයකරන්නාවූ; සතො, සතත්තෙමේ; අතො, ඒ මාතූකුසිසෙයන්; බතිතිකම්මසුච, බැහැරද තික්මෙන්තේ; යසුචාපිදුක්ඛං, යම් ගභාවක්‍රාන්තිවූලක විජයනවූලකාදිවූ දූෂයකට; පපොති, පාමණේද; අතිසාරං, ඉතා දරුණුවූ; ඉදම්පිදුක්ඛං, මේ දූෂයෙතෙමේද; ජාතංචිතා, පිළිසිදගැන්මක් නැතිවැ; හි, යම්හෙයකින්; තඤ්චි, නැත්තේද; ඉතිපි, එහෙයිනුදු; අයංජාති, මේ මාතූකුසිසෙ ප්‍රතිසංකීර්ණයෙන්; දුක්ඛා, දුක්චන්තියැ. (රකාර ආගමසංකීර්ණය.)

ඉධ, මේ සතත්තලොකයෙහි; කුහිසුච, කිසිතැනෙකත්; යංකිසුචි දුක්ඛං, යම්කිසි දුකක්; නොහොත්-අනවශෙෂ දූෂයෙක්; අඤ්ච, අද්දි; ඉදම්පි, මේ අනවශෙෂ දූෂය තෙමේද; කදුචි, කිසිකලෙකත්; ජාතිවිරහෙ, ප්‍රතිසංකීර්ණයෙන් වෙන්වීමක්; (සති, අති කල්හි;) යං, යම් හෙයකින්; තච්ඤ්ච, නොමැත්තේද; නොහොත්-නෙවඅඤ්ච, නොමැත්තේද; මහෙසි, මහත්වූ ශීලසංකීර්ණයෙන්. අනෙක හෙයින්

මහෙසීවු ශාකාමුනිතෙමේ; සබ්බපදමං, සියලු දුඃඛධර්මයන්ට පලමු; ඉමංජනිං, මේ ප්‍රතිසංකීය; දුක්ඛානි, දුක්චන්තියයි; ආහනනු, වදාළ සේක්වද; අතො, එහෙයින්; බහුතාභාසිතෙන, බෙහෙවින් කීමෙන්; කිං, කුමනම් ප්‍රයෝජනයෙක්ද?

25

ජරතිදොසෙ ජරති සභාවපච්චතං, ජීරණනාති ආකාර නිදොසො, ඛණ්ඩිවචනති ආදසො නසො කාලාතික්කමෙ කිවච නිදොසො, පච්ඡමා චෙ පකතිනිදොසො, අසංකි ජරති ඉමිනා පදෙන සභාවතො දිපිනා, තෙනසො ඉදං සභාවපච්චතං, ජීරණ නාති ඉමිනා ආකාරතො, තෙනසොසං ආකාරතිදොසො, ඛණ්ඩිවචනති ඉමිනා කාලාතික්කමෙ දනනතබානං ඛණ්ඩිභභාව කරණකිවචතො, පාරිවචනති ඉමිනා කෙසලොමානං පලිභාව කරණකිවචතො, චලිතතවනාති ඉමිනා මංසං මලාපෙඤා නචෙ චලිතතභාවකරණකිවචතො දිපිනා, තෙනසො ඉමෙ ඛණ්ඩිවචනති ආදසො නසො කාලාතික්කමෙ කිවචනිදොසො, තෙ හි ඉමෙසං විකාරනං දස්සනවසෙන පාකපිභුනාති පාකවජර් දසසිනා, සථෙව හි උදකස්සවා වානස්සවා අභගිනවාවා තිණරුක්කාදිනං සංභගහ පලිභගහනාසවා කාමනාසවා ගතමගො පාකටො භොති, නච සොගතමගො නාතෙව උදකාදිති, එවමෙව ජර්ස දනනාදිසු ඛණ්ඩිවචාදිවසෙන ගතමගො පාකටො, චක්ඛුං උමමිලොඤාපි ගසහති, නච ඛණ්ඩිවචාදිතෙව ජර්ඣගාතිජර්, චක්ඛුංචෙසෙසොසො භොති, ආයුතො සංභාති ඉද්දිසානං පරිපාකොති ඉමෙහි පන පදෙහි කාලාතික්කමෙසෙව අභිබ්‍යතනාස ආයුක්කාස චක්කාදි ඉද්දිස පරිපාකසංඛානාස පකතිසා දිපිනා, තෙනසොසම පච්ඡමා චෙ පකතිනිදොසාති වෙදිනබ්බා, නඤ්ඤ සසමා ජරං පතතස්ස ආයු භාසති නසමා ජර ආයුතො සංභාතිති එලුපචාරෙන වුනනා, සසමා දහරකාලෙ සුපසගනනාති සුමුමමි අනනනොවිසසං සුබෙ තෙව ගණනසමඤ්ඤාති චක්කාදිති ඉද්දිසාති ජරං පතතස්ස පරි පකකාති ආලලිඤාති අවිසදුති ඔලාරිකමපි අතතනො විසසං ගහෙතුං අසමඤ්ඤාති භොතිති, නසමා ඉද්දිසානං පරිපාකොති එලුපචාරෙනෙව වුනනා.

25.(ක) ජරතිදොසෙ, ජරතිදේශයෙහි; (විනිවජ්ජයො, විනිශ්චයතෙම; එවංවෙදිතබ්බො, මෙසේ දනගුණ; ට) ජරති, ජර යන මේපෙද; සභාව පච්චතං, සභාවයෙන් ජරව දුක්චීමෙන් පැවති පෙදයි; (“අත්තානං පටිච්චතිස්සාය පච්චතං පච්චතං සභාවතො පච්චතං සභාව පච්චතං” යන තිථිවන වශයෙනි.) නොහොත්-ජරවගේ සභාව දුක්චන්තාවු ප්‍රථමාචිහකතානන පෙදයි; ජීරණතාති, ජීරණතා යන මේ නිදේශයතෙම; ආකාරතිදොසො, ජරවගේ ආකාරතිදේශයයි; හෙවත්-ජරවගේ අගුරු දක්වන පෙදයි; (මෙහි තාශබද සොථි ආකාරථි

දෙක්හි වැටේ. “ජරණමෙව ජරණතා ජරණස්සවා ආකාරෙතාසද්දෙන චුතොතා”මු: වී:) බණ්ඩව්වනතිආදයො, බණ්ඩව්වංයනාදිවු; තයො, තුන්පෙදනු; කාලාතික්කමෙ, කාලාතික්කමණ් හෙතුචෙන්; නොහොත්-කල්ඇවැමෙහි; (පවතනා, ප්‍රවෘත්තවු; 0) කිව්වතිද්දෙසා, කාත්‍ය නිදේශයෝයි; හෙවත්-කිසදක්වනපෙදනුයි; පච්ඡිමා, පැසුළුවු; වෙ, ආයුතොසංභාති ඉත්ථිසානං පරිපාකො යන දෙපෙදනු; පකතිතිද්දෙසා, ප්‍රකාතිතිදේශයෝයි; හෙවත්-පියවි ජරුව දක්වන පෙදනුයි.

* මෙසේ ජරුවගේ සමූහපාරිභූත ප්‍රකාශකොටැ ප්‍රාජ්‍යාවකාශ යෙහි විස්තරවීය ප්‍රකාශකරනුපිණිස “අයස්සුතිජරති” යනාදිය දක්වත්.

25.(කා) හි, විස්තරකෙරෙමි; නොහොත්-සැබව; අයං, මේ ජර තොමෝ; ජරති ඉමිනාපදෙන, ජරයන මේ පදයෙන්; සභාවතො, සවභාව වශයෙන්; දිපිතා, දක්වනලදුයැ; තෙන,(එසේ දැක්වු)හෙයින්; ඉදං, මේ ජරයනපෙද; අස්සා, ඒ ජරුවගේ; සභාවපච්චතනං, සවභාව දැක්වීමෙන් පැවැති පෙදවේ; ජරණතාතිඉමිනා, ජරණතා යන මේ පදයෙන්; ආකාරතො, ආකාරවශයෙන්; (අයං, මේ ජර තොමෝ; දිපිතා, දක්වනලදුයැ;) තෙන, එහෙයින්; අයං, මේ ජර ණතා යන නිදේශයතෙම; අස්සා, ඒ ජරුවගේ; ආකාරතිද්දෙසො, ආකාරතිදේශයයි; හෙවත්-අයුරැ දැක්වීමයි; බණ්ඩව්වනතිඉමිනා, බණ්ඩව්වං යන මේ පදයෙන්; කාලාතික්කමෙ, කාලාතික්කමණ් හෙතු චෙන්; නොහොත්-කල්ඇවැමෙහි; දන්තනබානං, දන්තියපොත් තත්තේ; බණ්ඩතභාවකරණකිව්වතො, කැවුනු වැටුනුබව කරන කිස විසින්; (අයංජර, මේ ජරතොමෝ; දිපිතා, දක්වනලදුයැ;) පාලිච්චනතිඉමිනා, පාලිච්චං යන මේ පදයෙන්; කෙසලොමානං, කෙසලොමයත්තේ; පලිතභාවකරණකිව්වතො, පැසුනුබව කරන කිස විසින්; (අයංජර, මේ ජරතොමෝ; දිපිතා, දක්වනලදුයැ;) වලිතතවතාති ඉමිනා, වලිතතවතා යන මේ පදයෙන්; මංසං, මාංසය; මිලාපෙතා, මිලානියව පමුණුවා; නොහොත්-වියලවා; තවෙ, තික්කි; වලිභාවකරණකිව්වතො, වලිභ සමපාදනකාත්‍ය වශයෙන්; හෙවත්-රුද්‍රිතභත කිස විසින්; (අයංජර, මේ ජරතොමෝ; දිපිතා, දක්වන ලදුයැ;) තෙන, එහෙයින්; බණ්ඩව්වනතිආදයො, බණ්ඩව්වං යනාදිවු; ඉමෙතයො, මේ තුන්පෙදනු; නොහොත්-මේ නිදේශයෝ තුන්දෙන; කාලාතික්කමෙ, කාලාතික්කමණ් හෙතුචෙන්; නොහොත්-කල්ඇවැ මෙහි; (පවතනා, ප්‍රවෘත්තවු;) කිව්වතිද්දෙසා, කිස දක්වන පෙදනුයි; නොහොත්-කාත්‍යනිදේශයෝයි; තෙහි, ඒ බණ්ඩව්වං යනාදිවු තුන් වැදූරැම් පදයන් කරණකොටගෙනැ; ඉමෙසංවිකාරනං, මේ බාණ්ඩත්‍ය පාලිත්‍ය වලිභග්ග සංඛ්‍යාතවු විකෘතීන්; දස්සනවසෙන, දැක්වීම් වශයෙන්; පාකටිභුතා, ප්‍රකටිභුතවු; (ජර, ජරතොමෝවුද; 0)ඉති, එහෙයින්; පාකට්ජර, ප්‍රකට්ජරතොමෝ; (භගවතා, භාග්‍යවතුන් චගත්තේ විසින්; 0) දස්සිතා, දක්වනලදුයැ; හි, විස්තරකෙරෙමි;

උදකක්ඛවා, සලිලයාගේ හෝ; වාතක්ඛවා, මාරුතයාගේ හෝ; අග්නි නොවා, වහ්නියගේ හෝ; (මේ පදත්‍රය “ගතමග්ගො”යන පදයෙහි ජනකසමබ්බවශයෙන් යෙදෙයි.) තිණ්ණිකාදිනං, තෘණවාක්‍ෂා දීන්තේ; සමාග්ග පළිහග්ගතායවා-සමාග්ග, හාත්පසින් බිඳගිය බැවින්; පළිහග්ගතායවා, අවටින් සිඳිබිඳගිය බැවින් හෝ; ක්කාමතා යවා, දැගිය බැවින් හෝ; (මේ හෙතුවය “පාකටොගොති”යන්නෙහි ඥපකහෙතු වශයෙන් යෙදෙයි.) ගතමග්ගො, ගියමඟ; පාකටො, ප්‍රකාශවූයේ; ගොති, වේද; සොගතමග්ගො, දියසුලත්වැද බිඳගියාවූ ගින්නෙන් දැගියාවූ ඒ මාගීයතෙම; තානෙවඋදකාදීනි, ඒ උදකවායු වහ්නිහුම; යථෙවතවහොනති, යම්සේනොමවෙද්ද; එවමෙව, එසේම; ජරය, ජරවගේ; දන්තාදිසු, දන්තිය ඇතත්; ඛණ්ඩවාදිවසෙන; බාණ්ඩ්‍යාදි වශයෙන්; හෙවත්-කැටුනු බිඳුනු බැව් ඇතිවින්; ගත මග්ගො, ගියමඟ; පාකටො, ප්‍රකාශවූයේ; (ගොති, වේ; වයනුං, ඇස; උම්මිලෙකාපි, දල්වාත්; ගයනති, අරමුණු වශයෙන් ගන්නාලැබේ, ඛණ්ඩවාදිනිඑව, බාණ්ඩ්‍යාදිහුම; නවජර, නොදජරවනුය; හි, ඒ කිමසැබව; ජර, ජරතොමෝ; වකුට්ඨිකෙද්දයා, වක්‍ෂුර්විඥානයෙන් දතහැකිවූවක්; නගොති, නොවන්නිය; (නවඛණ්ඩවාදිනෙව ජර යන පාඨය “නවජරඛණ්ඩවාදි නෙවජර”යිද කිතැතෙක්කි දක්නා ලැබේ ඒ පාඨයාගේ වශයෙන් අම් මෙසේයි. ජර, ජරතොමෝ; නවගයනති, ඇසදල්වා නොදගන්නාලැබේ; ඛණ්ඩවාදි, බාණ්ඩ්‍යා දිය; නෙවජර, නොමජරවනුය; කියායි.) ආයුනො සංභාති ඉන්ද්‍රියානං පරිපාකොති ඉමෙහිපන පදෙහි, ආයුනොසංභාති ඉන්ද්‍රියානං පරි පාකො යන මේ පදයන් කරණකොටගෙන; කාලාතික්කමෙයෙව, කල්ඉකුත්වන හෙයින්ම; නොහොත්-කල්ඉකුත්වීමෙහිම; අභි බ්‍යතතාය, අභිව්‍යතනවූ; හෙවත්-අතිශයෙන් සුචවූ; ආයුක්කය වක්කාදිඉන්ද්‍රිය පරිපාකසංඛාතාය-ආයුක්කය, ආයුස පිරිහීම; වක්කාදි ඉන්ද්‍රිය, වක්‍ෂුරුදි ඉන්ද්‍රියයන්ගේ; පරිපාකසංඛාතාය, මිනිසිරිමියෙ කියනලද; පකතියා, සරසවශයෙන්; හෙවත්-සවහාව වශයෙන්;(අයං ජර, මේ ජරතොම;) දිපිතා, දක්වනලද්ද; තෙන, එහෙයින්; පච්ඡිමා, පැසුළුවූ; ඉමෙවෙ, මේ නිදේශයෝ දෙදෙන, නොහොත්-මේ පදයෝදෙදෙන; අය්‍යා, ඒ ජරවගේ; පකතිනිද්දෙසා, ප්‍රකාතිනිදේශ යෝයි; ඉති, මෙසේ; වෙදිතබ්බා, දතයුත්තාහ; තත්ථ, තද්වහයනිදේශ යෙහි; නොහොත්-ඒ ජරනිදේශයෙහි; ජරං, ජරවට; පහතස්ස, පැමිණියාවූ සහයයාගේ; ආයු, ජීවිතෙන්ද්‍රියතෙම; යස්මා, යම්හෙය කින්; භායති, පිරිහේද; තස්මා, එහෙයින්; ජර, ජරතොමෝ; ආයුනොසංභාතීති, ආයුහුගේ පිරිහීමයි; එදුපචාරෙන, එලොපචාර වශයෙන්; හෙවත්-එලතාමයෙන්; (එලචාවක ශබ්දයෙන් යුක්තයි.) වුත්තා, වදාරනලද්ද; දහරකාලෙ, ඉදරාකාලයෙහි; සුප්පසන්නාති, වැඩියක් පහන්වූ; සුමුමපි, සියුම්වූද;(අපිශබ්ද මෘදුරික විෂය අපෙක්‍ෂා කෙරෙයි.) අත්තනො, වක්කවාදි සංඛ්‍යාතවූ තමාගේ; විසං, ගොදුරුවූ

රූපාදිවු අරමුණ; සුඛෙනෙව, පහසුවෙන්ම; ගණනසමන්තානි, ගැනීමට සමපීඩු; වක්කාදීනි, වක්කුරුදිවු; ඉන්ද්‍රියානි, ඉන්ද්‍රියයෝකුමු; ජරං, ජරාවට; පත්තං, පැමිණියාවූ සත්හට; පරිපක්කානි, මිනි කිරීමට ගියෝවැ; (මුක්තලාහුම යුජ්ජෙයි.) ආලුච්ඡිතානි, කැලඹුනෝවැ; (නොපහන්වුහුවැ යුජ්ජෙයි.) අවිසදානි, අවසන්වුහුවැ; ඔලාරිකමපි, ඔලාරිකවුද; (අපිභබ්දසුක්කමවිෂය අපෙක්කාකෙරෙයි) අත්තනො විසයං, තමහට ගොදුරුවූ අරමුණ; ගහෙතුං, ගත්ට; යසමා, යම් හෙයකින්; අසමන්තානි, අසකාශවූවාහු; හොනනි, වෙද්ද; තසමා, එහෙ යින්; ජරං, ජරතොමෝ; ඉන්ද්‍රියානංපරිපාකොනි, ඉදුරන්ගේ මිනි කිරීමෙයි; එලුපවාරෙනෙව, එලොපවාර වශයෙන්ම; හෙවත්-එල නාමයෙන්ම; වුත්තා; වදාරනලද්දැ.

26

සා පනෙසා එවං. ගිද්දිඝා සබ්බාපි ජරං පාකං පටිච්ඡන්තානි දුට්ඨාහොති, නත්ථ දන්තාදිසු ඛණ්ඩාදිභාවදෙස්සනතො රූපධමෙමසු ජරං පාකංජරං නාම, අරූපධමෙමසු පන ජරං නාදිසංස්ස විකාරස්ස අදස්සනතො පටිච්ඡස්ස ජරනාම, නත්ථ සංයං. ඛණ්ඩාදිභාවො දිස්සති සො නාදිඝාතං දන්තාදිතං සුච්ඤ්ඤස්සාත්තා වණ්ණො සෙව නං වක්කුතා දිස්සා මනොවාරෙත විනෙතංතා ඉමෙ දන්තා ජරංස පහවති ජරං. ඡන්තානි, උදකඝාතෙ බඩාති ගොසිඝිතාදිති ඔලොකොත්තා හෙඝා උදකස්ස අත්ථහාවං. ඡන්තං. විස, සුත්ත අවිච්ඡි සවිච්ඡිති එවං අපි අසංජරං දුට්ඨා හොති නත්ථ මණ්ණිකනක රජන පචාලවඤ්ඤසියාදිතං මඤ්ඤසකාදිසු පාණීතං. විසව සුපථඵලපලලවා දිසු අපපාණීතං. විස ව අනතරන්තර වණ්ණවිසෙසාදිතං දුඛිඤ්ඤස්සාත්තා ජරං අවිච්ඡිජරනාම, ගිරන්තරජරති අත්ථො, නතො අඤ්ඤස්ස පන සථාපුත්තෙසු අනතරන්තර වණ්ණවිසෙසාදිතං. සුච්ඤ්ඤස්සාත්තා ජරං සවිච්ඡිජරනාම නත්ථ සවිච්ඡිජර උපාදින්නානු පාදින්නකවසෙන එවං. දීපෙනබ්බා, දහරකුමාරකානකති පඨම මෙව බීරදන්තා නාම උඝ්භන්ති න නෙ පිරං, නෙසු පන පතිනෙසු සුත්ත දන්තා උඝ්භන්ති, නෙ පඨමමෙව සෙනාහොන්ති, ජරවානෙන පන පහවකාලෙ කාලකා හොන්ති, කෙසා පන පඨමමෙවනමොපි හොන්ති කාලකාපි සෙනාපි, ඡවි පන සලොභිතිකා හොති, වබ්බින්නාතං වබ්බින්නාතං. ඔද්දනාතං. ඔද්දනභාවො කාලකාතං. කාලකභාවො පඤ්ඤස්සති, ජරවානෙන පන පහවකාලෙ වලිං. ගණනානි, සබ්බමපි සංස්සං වාපිනකාලෙ සෙතං. හොති පච්ඡානිලං. ජරවානෙන පන පහවකාලෙ පණ්ඩුකාහොති, අමබ්බකුරෙතාපි දීපෙනු. වච්චිතෙව අසං වුච්චති ජරාති අසං. ජරා නාම කපිස්සති, සාපනෙසා ඛණ්ඩපටිපාකලකභා මරණුපනසන්තරා යොබ්බන විනාසපට්ඨපඝාතා,

26. එවං, මෙසේ; නිද්දිසා, නිර්දිෂ්ටවූ; සබ්බාපි, සියලුම; සාඨසා පනජරු, ඒ ජරුතොමෝ වනාහි; පාකවා, ප්‍රකටවූ ජරුතොමෝය; පටිච්ඡන්තාති; ප්‍රතිච්ඡන්තවූ; හෙවත්-අප්‍රකටවූ ජරුතොමෝයයි; දුට්ඨා, විප්‍රකාරවන්තී; හොති, වේ; තත්ථ, තද්වහය ජරුවන් අතුරෙන්; දන්තාදීසු දත් ඇ කොටස්හි; බණ්ඩාදිභාවදස්සනතො, කැවුනු ගිලිහුනු ඇ බැව්, දක්නාහෙයින්; රූපධමමසු, රූපධමීයන්හි; (පචත්තා, ප්‍රචාත්තවූ;) ජරු, ජරුතොමෝ; පාකටජරුතම, ප්‍රකටවූ ජරුතම; අරූපධමමසුපන නාමධමීයන්හි වනාහි; (පචත්තා, ප්‍රචාත්තවූ;) ජරු, ජරුතොමෝ; තාදිසස්ස, තාදග්වූ; හෙවත්-එබඳු පියවිඇති; විකාරස්ස, විකෘති යක්; හෙවත්-වෙනසක්නු; අදස්සනතො, නොදක්නා හෙයින් පටිච්ඡන්තජරුතම, ප්‍රතිච්ඡන්තජරුතම; (අප්‍රකට ජරුතම යුසේයි.) තත්ථ, ඒ රූපධමීයන්හි; හෙවත්-දත් ඇ කුණපකොටස්හි; යොඅයං බණ්ඩාදිභාවො, යම් කැවුනු ගිලිහුනු ඇ බවෙක්; හෙවත්-දත්වැටීම් ඇ බවෙක්; දිස්සති, දක්නාලැබේද; සො, ඒ කැවුනු ගිලිහුනු ඇ බව; තාදිසානං, තාදග්වූ; දන්තාදීනං, දත් ඇ කුණපකොටසින්ගේ; සුවිඤ්ඤායත්තා, සුවිඤ්ඤා බැවින්; හෙවත්-පහසුවෙන් වටහාගත හැකි බැවින්; වණ්ණණායෙව, වණ්ණසංස්ථානයමැයි; (දුට්ඨෙඤ්ඤායත්තායි පාඨාන්තරය ගරුකොටැ බුරුම සන්නයෙහි පාඨශෛෂ බහා මෙසේ අථ කීමයි. ජරුය, ජරුව; දුට්ඨෙඤ්ඤායත්තා, දුර්විඤ්ඤා බැවින්; දන්තාදීනං, දන්තාදීන්ගේ; වණ්ණණායෙව, වණ්ණසංස්ථානයමැයි කියායි.) තං, ඒ දත්වැටීම් ඇ බවයෙහි කියනලද වණ්ණසංස්ථානය; වක්ඛුතා, ඇසින්; (වක්ඛුර්විඤ්ඤායෙන් යුසේයි.) දිස්වා, දැක; මනොචාරෙන, මනොචාරයෙන් (මනොචාරයෙහිවූ විත්තසන්නතියෙන් යුසේයි.) වින්තෙත්වා, සිතා; ඉමෙදන්තා, මේ දත්නු; ජරුය, ජරුව විසින්; පහ වාති, පහලහයි; හෙවත්-මැඩපුහයි; ජරං, ජරුව; ඡනාති, දනී; උද කායානෙ, දිගපිහිටි තන්හි; බබාති, සලකුණු පිණිසැ බැන්දවූ; ගොසිඛාදීති, ගොශාඛාදීන්; ඔලොකෙත්වා, බලා; හෙය්වා, යටහාග යෙහි; උදකස්සඅත්භාවං, ජලය ඇතිබව; ඡනනංවිය, දනගැන්ම මෙහි; පුත, නැවත; අච්චි, අතර පිරිසිදීමක් නැති ජරුතොමෝය; සච්චි, අතර පිරිසිදීමක් ඇති ජරුතොමෝය; ඉතිඵවමි, යන මෙසෙ සිනුදු; අයංජරු, මේ ජරුතොමෝ; දුට්ඨා, විප්‍රකාරවූවා; හොති, වේ; තත්ථ, තද්වහය අච්චි සච්චි ජරුවන් අතුරෙන්; මණ්ණිකකරජනපචාල වන්දසුරියාදීනං-මණ්ණි, මැණික්ය; කතක, රන්ය; රජත, රිදීය; පචාල, පබළය; වන්දසුරියාදීනං, සඳහිඳු ඇ වැසුන්ගේ; අන්තරන්තරා, අතර තුර පැවැත්තාවූ; ජරා, ජරාතොමෝ; පාණිනං, සත්ත්වයන්ගේ; මන්දසකාදීසු, මන්දසකාදි අවස්ථාවන්හි; (දුට්ඨෙඤ්ඤායත්තාජරා, වියව, දුර් විඤ්ඤාවූ ජරාව මෙන්ද; අප්පාණිනං, ජීවිතෙත්‍රිය රතිතවූ වෘක්ෂාදි වැසුන්ගේ; පුඨ්ඵලපලවාදිසු, පුඨ්ඵලාතිතවපත්‍රාදීන්හි; (දුට්ඨෙඤ්ඤායත්තා ජරා) වියව, දුර්විඤ්ඤාවූ ජරාව මෙන්ද; (යනු බුරුමසන්නයි. ආලාපිගොජනාවෙහි ආ තසින් අථ මෙසේය.) මන්දසකාදීසු, මන්ද

දශකාදි කාලයන්හි; පාණ්ඩිනංවිය, සත්තවයන්ගේ ජරාව මෙන්ද; පුප්ඵලපලවාදීසු, මල් පල දළ ඇති කාලයන්හි; අප්පාණ්ඩිනංවියව, ජීවිතෙත්ථි රහිතවූ වෘක්ෂාදීන්ගේ ජරාව මෙන්ද; වණ්ණවිසෙසාදීනං, වණ්ණවිසෙසාදීන්ගේ; දුබ්බිසෙසාදීනං, දුර්විසෙසාදීනං, භාවයෙන්; හෙවත්-නොදතහැකි බැවින්; අභිච්ඡරානාම, අභිච්ඡරානම; නිරන්තර ජරාති, අතරතැති; හෙවත්-අතර පිරිසිදු නොදතහැකි ජරානමැති යන; අප්පො, අපිය වේ; තතො, ඒ මණ්ණිකකාදි වස්තුන් කෙරෙන්; අසෙසාදීසු, අන්‍යවූ; යථා වුත්තෙසුපන, යථොක්තවූ දන්තාදි වස්තුන්හි; අන්තරන්තරා, අතරතුර පැවැත්තාවූ; ජරා, ජරානොමෝ; වණ්ණ විසෙසාදීනං, වණ්ණවිසෙසාදීන්ගේ; සුච්ඡිසෙසාදීනං, සුච්ඡිසෙසාදීනං, භාවයෙන්; හෙවත්-පහසුවෙන් දතහැකි බැවින්; සචිච්ඡරානාම, සචිච්ඡරානම; හෙවත්-අතර ඇති ජරානම; (අතර පිරිසිදු දතහැකි ජරානමැති යුග්මය.) තත්ථ, ඒ උභය අභිච්ඡරානම ජරාවන් අතුරෙහි; සචිච්ඡරා, සචිච්ඡරානොමෝ; උපාදිනානුපාදිනාකවසෙක, උපාදිනා අනුපාදිනාක වශයෙන්; එවං, මේ වක්ෂ්‍යමාණ වූ පරිද්දෙන්; වෙදිතබ්බා, දතයුත්තියැ; හි, කෙසේ දතයුත්තියැ? දහරකුමාරකානං, ලදරු කුමරුවන්ට; පඨමමෙව, පළමුකොටමැ; බිරදන්තානාම, කිරිදන්ත නම්; උඨහනති, මතු වෙත්; තෙ, ඒ කිරිදන්ත; පිරා, තහවුරුවූවාහු; ත, නොවෙත්; තෙසු, ඒ කිරිදන්ත; පතිතෙසුපන, හුනුකල්හි වනාහි; පුන, නැවත; දන්තා, දන්ත; උඨහනති, මතු වෙත්; තෙ, ඒ දන්ත; පඨම මෙව, පළමුකොටමැ; සෙතා, සුදු වූවාහු; හොනති, වෙත්; ජරාවාතෙන පන, ජරාසංඛ්‍යාතවූ වාතය විසින්; පහටකාලෙපන, පහළ කල්හි වනාහි; කාලකා, කළුවූවාහු; හොනති, වෙත්; කෙසාපන, කෙස්ස වනාහි; පඨමමෙව, පළමුකොටමැ; තඬොපි, තඬවන් වූවාහුද; හොනති, වෙත්; කාලකාපි, කළුවූවාහුද; සෙතාපි, සුදු වූවාහුද; හොනති, වෙත්; ඡ්විපන, සිව්තොම වනාහි; සලොහිතිකා, රකතවණ්ණයෙන් යුක්තවූවා; හොති, වේ; වසින්නානං වසින්නානං, වැඩෙන්නාවූ වැඩෙන්නාවූ; ඔදුතානං, හෙලළු වූ සත්තවයන්ගේ; ඔදුතභාවො, හෙලළුබව; පඤ්ඤ යති, මනාවැටහේ; කාලකානං, කළුවූ සත්තවයන්ගේ; කාලකභාවො, කළුබව; පඤ්ඤ යති, මනාවැටහේ; ජරාවාතෙනපන, ජරාසංඛ්‍යාත වාතය විසින්; පහටකාලෙපන, පහළ කල්හි වනාහි; (ඡ්වි, සිව්තොම;) වලිංගණ්ණාති, රුලිගනි; (මෙසේ උපාදිනාක සන්තානයෙහි ප්‍රවෘත්තවූ සචිච්ඡරාව දක්වා දැන් අනුපාදිනාක සන්තානයෙහි ප්‍රවෘත්තසචිච්ඡරාව දක්වනු පිණිස; සබ්බමපි සස්සං යනාදිය කියත්.) සබ්බමපි, සියලුම; සස්සං, ගොයම; වාපිතකාලෙ, වපුල කල්හි; සෙතං, සුදු වූයේ, හොති, වේ; පඨමා, පළමුකල්හි; නිලං, නිල්වූයේවේ; ජරාවාතෙන, ජරාසංඛ්‍යාත වාතය විසින්; පහටකාලෙපන, පහළ කල්හි වනාහි; පඤ්ඤකං, පඬුවන් වූයේ; හොති, වේ; අබ්බිකුරොතාපි, අභිපළපති හුදු; දීපෙතං, සචිච්ඡරාව දක්වන්ට; වට්ඨතිඵල, වටනේමැති; අයං වූච්ඡිච්ඡරාති, අයං වූච්ඡිච්ඡරායහු; අයං, මෝනොමෝ; ජරානාම;

ජරානමැයි; කප්පියති, කියනු ලැබේ; සාපනෙසා, ඒ ජරානොමෝචනාති; බන්ධපරිපාකලක්කණා, පඤ්චසකකියන්ගේ මිනිකිරිම් ලක්ෂණ ඇත්තියැ; මරණුපනයනරසා, මරණයට එලඹීම් කිසි ඇත්තියැ; යොබ්බන විනාසපව්වපඨානා, යොවුන්බව නස්නා විසින් වැටහෙනුයැ; X නොහොත්-යොවුන්බව නස්නා වැටහීම් ඇත්තියැ; 0 නොහොත්-තාරුණ්‍ය විනාශයමැ එලඹෙන්නියැ; 0

27

ජරාය දුක්ඛසො වෙදිනබ්බොති එත්ථ පන අයමපි සයං නදුක්ඛා දුක්ඛස්ස පන චක්ඛුභාවෙන දුක්ඛාති වුත්තා, කතරසු දුක්ඛස්ස, කායදුක්ඛස්ස වෙව දොමනස්ස දුක්ඛස්සව, ජිණ්ණස්ස හි අත්තභාවො ජරසකටං විස දුබ්බලො හොති, ආතුං වා ගතුං වා නිසිදිතුං වා වායමන්තස්ස බලවං කායදුක්ඛං උපපජ්ජති, පුත්තදුරෙ යථාපුරෙ අසලලකෙකෙනෙ දොමනස්සං උපපජ්ජති, ඉති ඉමෙසං විතනමපි දුක්ඛානං චක්ඛුභාවෙන දුක්ඛාති වෙදිනබ්බා, අපිව,

අබ්බානං සිපිලිභාවා ඉද්දිසානං විකාරනො,
යොබ්බනස්ස විනාසෙන බලස්ස උපසානනො.

විසුචාසා සනාදිතං පුත්තදුරෙහි අත්තනො,
අසසාදනිසනො ච හිසො බාලත්තපත්තිසා.

පපොති දුක්ඛං සං මවෙවා කාසිහං මානසං නථා,
සබ්බමෙතං ජරාහෙතු සසමා නසමා ජරා දුට්ඨිති.

27. ජරායදුක්ඛසොවෙදිනබ්බොති, ජරායදුක්ඛසො වෙදිනබ්බො යන; එත්ථපන, මේ කීමෙහි වනාහි; (විනිවජ්ජයො, විනිශ්චයනෙම; වෙදිනබ්බො, දනුනු; 0) අයමපි, මේ ජරාවද; සයං, නොමෝ; න දුක්ඛා, දුක්ඛතොවන්තිය; පන, එසේනමුදු; දුක්ඛස්ස, දුඃඛයාගේ; චක්ඛු භාවෙන, හෙතෙමගේ; (දුක්ඛට කරුණුවන බැවින් යුසේසි.) දුක්ඛාති, දුක්ඛයැකියා; වුත්තා, වදාරනලදුයැ; කතරසු දුක්ඛස්ස, කවරදුක්ඛකුණේ; (චක්ඛු, කරුණුවනුද යත්?) කායදුක්ඛස්සවෙව, කායිකදුඃඛයාගේද; දොමනස්සදුක්ඛස්සව, දොමනස්ස දුඃඛයාගේද; (චක්ඛු, කරුණුවනුයැ;) හි, ඒ එසේමැයි; හෙවත්-ඒ කීම සැබව; ජිණ්ණස්ස, ජරාවට පැමිණිය හුණේ; හෙවත්-ජරාජිණ්ණ සත්ත්වයාගේ; අත්තභාවො, ආත්මභාවය තෙම; ජරසකටංවිය, දිරාපත් ගැලුණු මෙන්; දුබ්බලො, බෙලහින වූයේ; (දුළුලවූයේ යුසේසි.) හොති, වේ; ආතුංවා, සිටිනට හෝ; ගතුංවා, ගමනට හෝ; නිසිදිතුංවා, හිඳිනට හෝ; වායමන්තස්ස, වායමිකරන්තනුව; බලවං, බලවත්වූ; (ඉමහත්වූ යුසේසි.) කායදුක්ඛං, කායදුඃඛයෙනෙමේ; උපපජ්ජති, උපදී; පුත්තදුරෙ, දුර දරු දරු ජනයා, යථාපුරෙ, පෙරපරිද්දෙන්; අසලලකෙකෙනෙ, ගරුකිරීම් උච්චාත් කිරීම් ආදියෙන් නොසලකන නිමිත්තෙන්, දොමනස්සං, දොමනස්ස;

තෙමේ; උපපජ්ජති, උපදී; ඉති, මේකීනසින්; චිත්තමපි, දෙවැදූරුම් වූද; ඉමෙසංදුක්ඛානං, මේ දුඃඛයන්ගේ; වජ්ඣභාවෙන, හෙතුකයෙන්; (ජරා, ජරාතොමෝ;) දුක්ඛාති, දුකැයි; වෙදිතබ්බා, දතයුත්තියැ; අපිච, අනික්තයෙකුදු; (වුච්චෙන, කියනුලැබේ; 0)

අභිකානං, (අසිපිලවු) හස්තපාදද්‍යවයන්ගේ; සිපිලිභාවාව, ලිහිල්ව ගියබැවින්ද; ඉන්ද්‍රියානං, වස්සුරුදිවු ඉන්ද්‍රියයන්ගේ; විකාර තොව, පියවිබැවිපියන බැවින්ද; හෙවත්-වෙනස්වීමවනහෙයින්ද; යොබ්බතස්ස, යෙහවන දහාවගේ; විනාසෙනව, වනස්වන බැවින්ද; බලස්ස, ශක්තියගේ; උපසාතතොව, පිරිහීම වන බැවින්ද; සතාදීනං, සමාතිශ්‍රැතවීයීප්‍රඥදිවු ශුණයන්ගේ; විප්පවාසාව, විශොගභාවයෙන්ද; අත්තනො, තමාගේ; පුත්තදරෙහි, අඹුදරුවන් විසින්; (තමා විසින් අපසාදනයට නිසිවු තමාගේ අඹුදරුවන් විසින් යුස්සේ.) අපසාදංඝ්‍රිය තොව, අවමන් කරනුලබන හෙයින්ද; භීයො, බෙහෙවින්; බාලත්ත පතතියාව, බාලදුරක භාවයට පැමිණීම වනුයෙන්ද; මච්චො, සතක තෙමේ; කාසිකා, කාසිකවු; යංදුක්ඛං, යම් දුඃඛයකට; පපොති, පැමිණේද; තථා, එයින් අන්‍යවු; මානසං, මානසිකවු; යංදුක්ඛං, යම් දෙමිතසකට; පපොති, පැමිණේද; එතංසබ්බං, ඒ සියලුදුක; යසමා, යම්හෙයකින්; ජරුහෙනු, ජරුව කරුණු කොට ඇත්තේද; තස්මා, එහෙයින්; ජරු, ජරතොම; දුක්ඛා, දුක්වන්නිය.

* තමාවසයෙහි නොපවත්නා අහපසහ ඇති බැවින්ද ශුචි අශුචි ආදිය විවාරිමෙන් තොරවන බැවින්ද ජිණ්ඩු කාලයතෙමේ බාල කුමාර කාලයක් වැනිනුසි භීයො බාලත්තපතතියා යන ප්‍රයෝගය කලහ. කියේ මැනෝ. අවසවත්තබ්බපච්චබ්බතාය සුචිඅසුචිආදි විවාරණවිරහෙන ව බාලකුමාරකකාලොවීය ජිණ්ණකාලො හොතිති ආහ භීයොබාලත්තපතතියාති. (මු: පි:)

28

මරණඤ්ඤෙස වචනකචසෙන චුති, එකචතුපසඤ්ඤකකකියා චුතියා සාමසඤ්ඤවචන මෙතං, වචනනාති භාවච්චගෙන ලක්ඛණ නිදස්සනං, හෙදෙති චුතිබ්බානං හඤ්ජනති පටිදිපනං, අත්තර බානනති සටස්ස විස ගිහනස්ස ගිහනානං චුතිබ්බානං සෙන කෙනවි පටිසාසෙන ආනාභාවපටිදිපනං, මච්චමරණනති මච්ච සබ්බානං මරණං, කාලොනාම අනතකො භස්ස ක්‍රියා කාලක්‍රියා, එතනාවතා සමමුතිසා මරණං දිපිතං හොති, ඉද්දති පරමසේන දිපෙතුං බ්බානං හෙදෙති ආදිමාහ, පරමසේන ගි බ්බායෙව ගිජ්ජනති න සතොනාම කොවි මරති බ්බෙසු පන ගිජ්ජමානෙසු සතො මරති, ගිහෙනසු මහොති වොහගෙ හොති, එසං ව චතු පසඤ්චොකාරවසෙන බ්බානං හෙදෙ, එකචොකාරවසෙන කලෙ බරස්ස ගිකෙබ්බො, චතුචොකාරවසෙන වා බ්බානං හෙදෙ,

සෙසවයවසෙන කලෙබරස්ස නිකෙබපො වෙදිනබ්බො, කසමා හව
මසෙපි රූපකාසසබ්බානස්ස කලෙබරස්ස සබ්බාවනො, යසමා වා
වාතුමමහාග්ථිකාදිසු බන්ධා හිජ්ජනෙනව න කිසුචි නිකතිපති නසමා
කෙසං වසෙන බන්ධානං හෙදො, මනුස්සාදිසු කලෙබරස්ස
නිකෙබපො, එත්ථව කලෙබරස්ස නිකෙබපකරණනො මරණං කලෙ
බරස්සනිකෙබපොති චුත්තං, ජීවිතිඤ්ඤායස්ස උපවෙජ්ඣෙති ඉමිනා
ඉඤ්ඤාබ්බස්සෙව මරණං නාම හොති, අනිඤ්ඤාබ්බස්ස මරණං නාම
නජජිති දස්සෙති, සස්සං මනං රුකෙබ්බා මනොති ඉදංපන වොහාර
මත්තමෙව, අත්ථනො පන එව රූපාති වචනාති සස්සාදිනං බසවය
භාවමෙව දිපෙනති, ඉදං චුච්චති මරණනති, ඉදං සබ්බමපි මරණං
නාම කපියති,

28.(ක) මරණනිද්දෙසෙ, මරණනිද්දෙසයෙති; (විනිච්ඡයො, විනිශ්චය
තෙම; වෙදිනබ්බො, දතස්සත්තේය;) වචනකවසෙන, ප්‍රත්‍යක්ෂවූ ආත්ම
භාවයෙන් ව්‍යුත්ප්‍රීති වශයෙන්; චුති, ව්‍යුත්ප්‍රීතමි චේ; එතං, මේ චුති
යන වචනයතෙම; එකවතුපඤ්චකබන්ධාය, එකසකකි වතුසකකි
පඤ්චසකකිසබ්බාතවු; චුතියා, ව්‍යුත්ප්‍රීතයෙන්; සාමඤ්ඤවචනං, සාමාන්‍ය
වචනයයි හෙවත්-සවභාවයකීමයි; වචනතාති, වචනතායන; ඉමිනා
භාවවචනෙන, මේ භාවාපි ප්‍රත්‍යය යුක්ත වචනයෙන්; ලකඛණ
නිදස්සනං, මරණයාගේ ලක්ෂණය දැක්වීම චේ; හෙදෙති, හෙදෙ යන
මේ වචනයතෙමේ; චුතිබන්ධානං, ව්‍යුත්ප්‍රීතබ්බාත සකකියත්තේ;
භබ්බපපවතතිපරිදිපනං, භබ්බප්‍රවෘත්තියදක්වනවචනයයි; (නොහොත්-
භබ්බක්ෂණයාගේ ප්‍රකාශයට කාරණවූ වචනයයි;) අන්තරධානං
ඉති, අන්තරධානං යන මේ වචනයතෙම; භින්නස්ස, බ්‍රුත්; සවස්ස,
සවස්සත්තෙන්; (ඌනාභාවො)විය, ස්ථානාභාවයමෙන්; හෙවත් පැවැත්ම
නැතිවනමෙන්; භින්නානං, බ්‍රුත්; චුතිබන්ධානං, ව්‍යුත්ප්‍රීත බ්බාතවු
සකකියත්තේ; යෙනකෙනවිපරියායෙන, යම්කිසිපරිද්දෙකින්; ඌනා
භාවපරිදිපනං, පැවැත්මක් නැතිබව දක්වන වචනයයි; මච්චුමර
ණනති, මච්චුමරණං යනු; මච්චුසබ්බාතං, මාත්‍රසබ්බාතවු; මරණං,
මරණයයි; කාලොනාම, කාලයනමි; අන්තකො, මරුතෙමේයි; තස්ස,
ඒ කාල නමි ලද මරුවාගේ; ක්‍රියා, ක්‍රියාතොමෝ; කාලත්‍රියා, කාල
ක්‍රියා නම; එත්තාවතා, මෙපමණවූ වචනරුසෙකින්; නොහොත්-
චුතිශබ්දවූල්කොට ඇති කාලක්‍රියා ශබ්ද අවසන්කොට ඇති මෙතෙක්
ශබ්දක්‍රම අපික්‍රම විසින්; සමුත්තියා, සංවෘති වශයෙන්; මරණං, මර
ණය; දිපිතංහොති, දක්වනලද්දේ චේ; ඉදති, ප්‍රාජ්‍යාවසරයෙති;
පරමණෙන, පරමාපි වශයෙන්; දිපෙතුං, දක්වන්ට; බන්ධානංහෙදෙති
ආදිං, බන්ධානංහෙදෙ යන වචනාදිය; ආහ, වදලුසේක; හි, ඒ කිම
සැබව; පරමණෙන, පරමාපි වශයෙන්; බන්ධායෙව, සකකියෝතුමුම;
හිජ්ජනති, බිඳෙත්; කොවිසතොනානාම, කිසි සත්ත්වයෙක් නමි; න
මරති, නොමැරෙයි; බකෙසුපන, සකකියත් වනාහි; හිජ්ජමානෙසු,
බිඳෙන කල්හි; සතොනා, සත්ත්වතෙමේ; මරති, මැරෙයි; (බකෙසු,

සකකියන්;) නිනෙහසු, බුන්කල්හි; සතෙතා, සතභවතෙමේ;) මනොති,
 මලේය යන; වොහාරො, ව්‍යවහාරයෙක්; හොති, වේ; එතච්ච, මේ
 බකුතංගෙදො කලෙබරස්ස නිකෙබ්පො යන දෙපදයන් අනුරන්;
 (වශබ්දවාක්‍යාරම්හ ද්‍රෝණක නිපාතයි.) වතුපඤ්චවොකාරවසෙන,
 වතුවොකාර පඤ්චවොකාර භවයන්ගේ වශයෙන්; බකුතං, සකකි
 යන්ගේ; හෙදො, බිදීමැ; වෙදිතබ්බො, දතයුතු; එකවොකාරවසෙන, එක
 වොකාර භවයාගේ වශයෙන්; කලෙබරස්ස, ආතමභාවය; නිකෙබ්පො,
 බහාතැබීමැ; වෙදිතබ්බො, දතයුතුයි; වා, නොහොත්; වතුවොකාර
 වසෙන, වතුවොකාර භවයාගේ වශයෙන්; බකුතං, සකකියන්ගේ;
 හෙදො, බිදීමැ; වෙදිතබ්බො, දතයුතු; සෙසවයවසෙන, ඉතිරිවූ එක
 වොකාර පඤ්චවොකාර භවවයාගේ වශයෙන්; කලෙබරස්ස, ආතම
 භාවයාගේ; නිකෙබ්පො, බහාතැබීමැ; වෙදිතබ්බො, දතයුතු; කසො,
 කවරහෙසිතයන්; භවවයෙපි, එකවොකාර පඤ්චවොකාර භවව
 යෙහිම; රූපකායසංඛිතස්ස, රූපකාය සංඛිතයාවූ; කලෙබරස්ස,
 ආතමභාවයාගේ; සබ්බාවතො, විද්‍යමානභාවතෙතුවෙති; හෙවත්-
 ලැබීමවන හෙයිනි; වා, නොහොත්; යසො, යම්හෙයකින්; වාතුමභා
 රුජ්කාදිසු, වාතුමභාරුජ්කාදි ස්වර්ගමිත්ති; බකු, සකකියෝතුමු;
 භිජ්ජනෙතව, බිඳෙත්මද; කිඤ්චි, කිසිසකකියකු; තතිකම්පති, බහා
 නොතබාද; තසො, එහෙයින්; තෙසංවසෙන, ඒ වාතුමභාරුජ්කාදි
 භූමසස්ථු සතභවයන්ගේ වශයෙන්; බකුතං, සකකියන්ගේ; හෙදො,
 බිදීමැ; වෙදිතබ්බො, දතයුතු; මනුස්සාදිසු, මනුෂ්‍ය භූමිසාදිත්ති; කලෙ
 බරස්ස, රූපකලෙවරය; නිකෙබ්පො, බහාතැබීමැ; වෙදිතබ්බො, දතයුතු.

* වාතුමභාරුජ්කාදිවූ භූමිත්ති පහලවන සතභවයන්ගේ ප්‍රති
 සන්ධි ඔපපාතික බැවින් ව්‍යුත්පන්න හා සමගම මලසිරුරුද අනතභීත
 වන්නාහ නිරය භූමිත්තිද එමෙහි මනුෂ්‍ය තීරයවන භූමිත්ති සංසෙ
 දජ අණ්ඩජ ජලාබුජ ප්‍රතිසන්ධි ගන්නා හෙයින් ව්‍යුත්පන්න සතභවයෝ
 මලසිරුර බහාතබා ව්‍යුත්පන්නාහ යනුයි.

28.(කා) එතච්ච, මේ මනුෂ්‍ය භූමිසාදිත්ති; (නොහොත්-මේ මරණ
 නිදේශයෙහි; ඔ වශබ්දවාක්‍යාරම්හ යෙහියැ.) කලෙබරස්ස, රූපකාය
 සංඛිතයාවූ කලෙවරය; (නොමලසිරුර යුග්‍යෙයි.) නිකෙබ්පකරණො,
 නස්තා බැව් කරණ හෙයින්; නොහොත්-මලසිරුර බහාතැබීම කරණ
 හෙයින්; මරණං, මරණයතෙමේ; කලෙබරස්ස නිකෙබ්පොති, කලෙබරස්ස
 නිකෙබ්පොසි; චුතතා, වදාලුසේක. (එලොපවාර වශයෙන් කී තැනි.)
 ජිවිතිඤ්ඤියස්ස උපවෙජ්ඣෙති, ජිවිතිඤ්ඤියස්ස උපවෙජ්ඣෙ යන; ඉමිතා,
 මේ වචනයෙන්; ඉඤ්ඤියබ්බස්සෙව, ඉඳුරන් පිළිබඳව පැවැති සත්භවම;
 මරණංනාම, මරණය නම්; හොති, වේ; අනිඤ්ඤියබ්බස්ස, ඉඳුරන් පිළි
 බඳවා නොපැවැති පදඅත්භව, මරණංනාම, මරණයෙක් නම්; තප්පිති,
 තැනැයි යන අභිය; දස්සෙති, දක්වා.

* අභිකථාවායවීයෝ අනිඤ්ඤාබ්බවු වාක්‍ෂාදි වසනුන්ට මරණයෙක් නැත එහෙත් අනිඤ්ඤාබ්බ වසනුන්ගේ විනාශයෙහි “සසංඝං මනං රුකේනාමනො” යනාදිය දක්නාලැබේනුයි තදන්තර්ලිත වොදනාශොධනය පිණිස “සසංඝං මනං පෙවොහාරමත්තමෙව” යන පාඨය දක්වත්.

28.(කි) සසංඝං, ශසානෙමේ; මනං, මල්ලේය; රුකේනා, වාක්‍ෂයනෙම; මනො, මල්ලේය; ඉතිඉදංපන, මෙසේ මේ කීම වනාහි; වොහාරමත්තමෙව, සංචාතිමාත්‍රයෙක්මැයි; හෙවත්-පණන් පමණෙක්මැයි; අත්තනොපන, සචාරා වශයෙන් වනාහි; එවරුපාති, මෙබඳුවූ; වචනාති, වචනයෝ; සසංඝාදිනං, ශසාදීන්ගේ; බයවයභාවමෙව, ඝෂයව්‍යය ලක්ෂණයමැ; දීපෙනති, දක්වත්; ඉදංචුවචතිමරණනති, ඉදංචුවචතිමරණං යනු; ඉදංසබ්බපි, මෙකී සියල්ලම; මරණංනාම, මරණය නමැයි; කපියති, වදාරනුලැබේ.

* කාලක්‍රියානම් මූලටිකාවෙහි කාලස්ස අන්තකස්ස ක්‍රියාති යාලොකෙවුවති සා චුති මරණනති අත්තො, වචනකාලොයෙව වා අනතිකකමතියත්තා විසෙසෙන කාලොති වුත්තො, තස්ස ක්‍රියා චුති බ්‍රහ්මානං හෙදපපවත්තියෙව යුග්ගෙහිත් කාල නම්ලද අන්තකයාගේ හෙවත්-මෘත්‍යුමාරයාගේ යම් ධර්මජනියක් ක්‍රියාවයයි ලෙවිති කියනු ලැබේද ඒ ධර්මජනි සංඛ්‍යාතවූ ක්‍රියානොමෝ ව්‍යුතිනම හෙවත් මරණය නමැයි යන අටිච්ඡි. නොහොත්-ව්‍යුතවන කාලයමැ හෝ නොඉක්මවියහැකි බැවින් විශේෂ වශයෙන් කාලයයි කියනලදය. ඒ ව්‍යුතවනකාලයාගේ ක්‍රියානොම ව්‍යුතිසංඛ්‍යාත සංකෘතියන්ගේ හෙද වශයෙන් ප්‍රවෘත්තියමැ වේනුයි කාලක්‍රියා නමැයි දතයුතු.

* එහිම මවචුමරණනති එත්තාපි සමාසං අකත්තා යො මවචු චුවචති හෙදෙ යස්ස මරණං පාණවාගො ඉදං චුවචති මරණනති විසුං සබ්බෙනො න නසුජ්ජති යුග්ගෙහිත් මවචුමරණං යන මෙතන්තිදු සමාසනොකොටැ යම් බිදීමෙක් මෘත්‍යුයයි කියනුලැබේද යම් ජීවිත ත්‍යාගයෙක් මරණයයි කියනුලැබේද ඒ හෙදයද ඒ ජීවිතත්‍යාගයද මරණයයි වදාරනු ලැබේ යන පාඨක් සමබ්‍රහ්මයනෙමේ නොයෙදෙන්නේ නොවේ යෙදෙන්නේමය යුග්ගෙයි.

29

අපිවෙත්ථ ඛණිකමරණං. සමුත්තිමරණං. සමුවෙජ්ජමරණනති අයමපි හෙදෙ ටෙදිතබ්බො, තත්ථ ඛණිකමරණං. නාම පටතෙන රුපාරුපබ්බමානං. හෙදෙ, තිස්සො මනො ජුස්සො මනොති ඉදං. සමුත්තිමරණං. නාම, බිණ්ණසවස්ස අප්පට්ඨිකා කාලක්‍රියා සමුවෙජ්ජ මරණං. නාම, ඉමස්මි. පටතෙත්ථ සමුත්තිමරණං. අභිපෙයනං, ජාතිකබ්බ මරණං. උපකකමරණං. සරසමරණං. ආයුකබ්බමරණං. පුඤ්ඤකබ්බ මරණනතිපි නස්සෙව නාමං, නබ්බං. චුතිලකබ්බං. විශොගරසං.

විසච්ඡාසපච්චුපථානං, මරණස්ස දුක්ඛස්ස චෙදිනබ්බොති එත්ථ පන
 ඉදම්පි සං නදුක්ඛං, දුක්ඛස්ස පන චක්ඛුභාවෙන දුක්ඛනති වුත්තං,
 මාරණනතිකා හි සාපිටිකා චෙදනා පටිච්චානෙ ගතිනා ආදිත්ත
 තිණ්හකතා විස සපිරං. නිදහනති, නරකනිම්මනාදිතං. උපඝහන
 කාලෙ බලවද්දෙමනස්සං උපපජ්ජති, ඉති ඉමෙසං. චිත්තමපි දුක්ඛානං
 චක්ඛුභාවෙන දුක්ඛනති චෙදිනබ්බං, අපිච්ච,

පාපස්ස පාපකම්මාදි නිම්මනමනුපස්සනො,
 හදදස්සා පසහනනස්ස විශොගං පිසවක්ඛං.
 මීයමානස්ස සං දුක්ඛං මානසං අවිසෙසෙනො,
 සබ්බෙස ඤාමාපි සං සංඝි බ්බුතච්චෙදනාදිකං.
 විතුජ්ජමානමමමානං හොති දුක්ඛං සපිරජං,
 අසස්ස මප්පටිකාරං දුක්ඛස්ස නසසිදං යනො,
 මරණං චක්ඛු තෙනෙනං දුක්ඛමිච්චෙව භාසිතං'නති.

29.(ක) අපිච්ච, අනික්කයෙකුදු; (වුවනි, කියනුලැබේ.) එත්ථ, මේ
 මරණාධිකාරයෙහි; හෙවත් - මරණ නිදේශයෙහි; බණ්කමරණං,
 ඝෂණිකමරණය; සමමුතිමරණං, සංවෘතීමරණය; සමුච්චෙදමර
 ණනති, සමුච්චෙදමරණය යන; අයමපිහෙදො, මේ වෙනසද; චෙදි
 තබ්බො, දහයුතු; තත්ථ, ඒ ඝෂණික මරණාදින් අතුරෙන්; බණ්ක
 මරණංනාම, ඝෂණිකමරණය නම්; පවතෙන, ප්‍රවෘත්තිඝෂණයෙහිවූ;
 රූපාරූපධමමානං, රූපාරූපධර්මයන්ගේ; හෙදො, බිඳීමයි; (බණ්කප
 වත්තං බණ්කං බණ්ක අස්ස අභිතිවා බණ්කං බණ්කඤ්චනං මර
 ණඤ්චාති බණ්ක මරණං යනු නිජීවනයි.)තිස්සො, තිෂ්ඨතෙම; මනො,
 මල්ලය; චුස්සො, චුෂ්ඨතෙම; මනො, මල්ලය; ඉතිඉදං, යන මේ මර
 ණයතෙම; සමමුතිමරණංනාම, සංවෘතීමරණය නම් වේ.

* යම් සකඤ්ඤා හෙදයකු පැවැති බැවින් තිස්සයා මල්ලය චුස්සයා
 මල්ලය යන වහරෙක් වේද ඒ සකඤ්ඤා හෙදයතෙම සකඤ්ඤාපරමපර
 වගේ මුල්සුන්වීම නුවුබැවින් ව්‍යවහාර විසින් මරණයෙහි වදරනලදය.
 එහෙයින් විසූ මූලටිකාවෙහි ස්වයං බ්බුතච්චෙදස්ස පවත්තත්තා තිස්සො
 මනො චුස්සො මනොති වොහාරෙ හොති, සො බ්බුතපබ්බුතස්ස අනු
 පච්චිත්තත්තාය සමමුතිමරණනති වුතෙනාසි.

29.(කා) බිණ්ණසවස්ස, ඝෂිණාශ්‍රවයන් වහන්සේගේ; හෙවත්-රහතන්
 වහන්සේගේ; අප්පටිසකිකා, පුනභීව ප්‍රතිසකි රහිතවූ; කාලක්‍රියා
 කාලක්‍රියා නම් ලද භවාචශාන මරණය; (අනුපාදිශෙෂ පරිනිෂ්ඨාණයට
 ආසන්න කාරණවූ මරණය යුග්ගේයි.) සමුච්චෙදමරණංනාම, සමුච්චෙද
 මරණනම; හෙවත් - සකඤ්ඤාපරමපරවගේ අත්‍යන්තසමුච්චෙදයම
 මරණ නම; ඉමසම්පතෙත්ථ, මරණමපිදුක්ඛං යන මෙතන්හි; සමමුති
 මරණං, සංවෘතීමරණය; අධිප්පෙතං, අභිමතය; (දුඃඛසත්‍යකථා
 තොමෝ වෘත්තතීඃශ්‍රිතවනුද එහෙයින් මේ අපීයෙහි සංවෘතීමරණය

අදහස්කරනලද්දී කිහි.) ජනිකඛයමරණං, ජීවිතෙත්ථිකොපචේද
 යෙන් ප්‍රවාතනවන මරණය; උපකකමමරණං, උපකුමයෙන්වන
 මරණය; සරසමරණං, තමාගේ සහභාවයෙන්වන මරණය; ආයුකඛය
 මරණං, ආයුෂ්‍යයවීමෙන්වන මරණය; පුඤ්ඤකඛයමරණං, පුඤ්ඤ
 යවීමෙන්වන මරණය; ඉතිපි, මේ මරණපඤ්ඤකයද; තස්සොව,
 ඒ සංචාතිමරණයාගේම; නාමං, ව්‍යවහාරය වේ

* සංචාතිමරණයටම ජනිකඛය මරණය, උපකුම මරණය, සරස
 මරණය, ආයුෂ්‍යය මරණය, පුඤ්ඤය මරණය කියාද නම් වේ යයි
 තදභාවයෙනුදු හෙවත්-සංචාති මරණ වශයෙනුදු තදෙකදෙකභාව
 යෙනුදු හෙවත්-තදවයව වශයෙනුදු මරණව්‍යවහාර බාහුල්‍යයෙහි
 නුමුලාවීම පිණිස කියනලදය කියේ මැනෝ. මුලටිකානුටිකාදෙක්හි
 තස්සොවනාමනති තඛභාවතො තදෙකදෙකභාවතො ව මරණසංඤ්ඤා
 බහුතො අසමමාහන්ථං චුතතං. (මු: ටි: තඛභාවතොති සමමුති
 මරණභාවතො තදෙකදෙකභාවතො තදවයවභාවතො තස්සොව
 නාමනති අසමමාහන්ථං චුතතං. (අ: ටි:)) * තවද ඒ පඤ්ඤාප්‍රකාර
 මරණය තමා එක් කමයෙහින් උපන් ජීවිතෙත්ථික පරමපරව සිදු පියන
 බැවින් සංචාති මරණයම ජනිකඛය මරණනම. ඒ ජනිකඛය මරණය
 වනාහි උපකුම මරණය සරසමරණය කියා දෙවැද්දරම් වේ ඔවුනතු
 රෙන් සරසමරණයද ආයුෂ්‍යය මරණය පුඤ්ඤය මරණය කියා
 දෙවැද්දරම්වේ මෙසේ තදෙකදෙකභාවය දනගුතු. එහි යම් උපකුම
 මරණයක් ඇද්ද ඒ මරණය තෙමේ අකාලමරණ නම. යම් සරසමරණ
 යෙක් ඇද්ද ඒ මරණය කාලමරණ නම. මෙද යුතු අනුටිකාවෙහි
 සබ්බසංඛි එකකමමතිබ්බතන ජීවිතිත්ථිකප්‍රබන්ධි විචේදනාවතො
 සමමුතිමරණමෙව හි ජනිකඛයමරණං තං පන ජනිකඛයමරණං.
 උපකකමමරණං සරසමරණනති දුට්ඨං, තත්ථ සරසමරණමපි ආයුකඛය
 මරණං පුඤ්ඤකඛයමරණනති දුට්ඨං, එව මෙතෙසං තදෙකදෙකභාව
 වෙදිතබ්බා, යඤ්ඤන්ථ උපකකමමරණං තං අකාලමරණං සරස
 මරණං කාලමරණං. * ජනිකඛයමරණං යන පාඨය යොජනා
 වෙති. ජනිපච්චයා පවතනං මරණං. ජනිපච්චයාමරණං. සපුටි
 කාතයා තද්දෙජනාගත නසින් මුමව්‍යාබ්‍යානගෙහි ජනිප්‍රත්‍යයයෙන්
 හෙවත්-ප්‍රතිසංඛි ප්‍රත්‍යයයෙන් ප්‍රවාතනවු මරණය ජනිප්‍රත්‍යය මරණ
 නමැයි කී අපියා අනුටිකාව හා නොසමවනුයෙන් විමසියයුතු ව.

29 (ක) තසිදං, ඒ මේ මරණයතෙම; චුතිලකඛණං, චුතවීමේ ලක්ෂණ
 ඇත්තේය; හෙවත්-ප්‍රත්‍යක්ෂවු ආතමභාවයෙන් ගිලිහීම් සහභාව
 ඇත්තේය; විශොගරසං, සමප්‍රාප්තභාවයෙහි සක්කයන් කෙරෙන්
 වෙන්වීම කාත්‍ය ඇත්තේය; නොහොත්-පාඨන්භාවයමැ කාත්‍ය ඇත්
 තේය; විප්‍රවාසපච්චපඨානං, පුළුභවයෙන් හෝ පුළුභවය හා විශෝච
 විසීමවැ වැටහෙනුය; (නොහොත්-විප්‍රවාසයමැ ප්‍රත්‍යපඨාන ඇත්
 තේය; 8) මරණස්ස දුක්ඛඝොවෙදිතබ්බාති, මරණස්ස දුක්ඛඝො වෙදි

නබ්බො යන; එත්ථපන, මේ වචනයෙහි; (විනිච්ඡයො, විනිශ්චයතෙම; වෙදිතබ්බො, දතයුතු; ට) ඉදං, මේ මරණයතෙමේද; සං, තෙමේ; න දුක්ඛං, දුක්ඛතම් නොවේ; දුක්ඛස්ස, දුඃඛයානේ; වඤ්ඤාචෙත, කාරණකයෙන් (දුක්ඛ හෙතුචත බැවින් යුතේයි.) දුක්ඛනති, දුක්ඛයයි; චුත්තං, වදාලයේක

* මරණය දුක්ඛ කරුණුවන බැව් දක්වා කුමනම් දුක්ඛකට කරුණුවේද යන වොදනාව සිත තබා ඊට පරිහාර දක්වනු සදහා “මාරණනතිකාතිං පෙවෙදිතබ්බං” යන පාඨය යුතු.

29 (කි) හි, විසාරකෙරෙමි; මාරණනතිකා, මරණයට ආසන්නවූ, සාරිඨිකා, සිරුරෙහි උපන්නාවූ; වෙදනා, වෙදනාවෝතුමු; පටිචානෙ; පිළිලොම් වාතයෙහි; හෙවත්-සුලභට විලොම්චා; ගතිතා, ගෘහිතවූ; ආදිතතිණ්ණකාපිය, ඇවිලගත් තෘණොලකාවත්මෙන්; සරිරං, සිරුර; නිදහනති, නිරවශෙෂකොට දවත්; නරකනිමිත්තාදිනං, නිරුනිමිති ඇ; උපඨානකා ල, වැටහෙන කල්හි; බලවදොමනස්සං, දැඩිවූ දොමනසෙක්; උපපජ්ජති, උපදනේයි; ඉති, මෙසේ; ඉමෙසං විනාමපි දුක්ඛානං, මේ කායික වෛතසික උභය දුඃඛයන්ටම; වඤ්ඤාචෙත, කරුණුවන බැවින්; දුක්ඛනති, දුක්ඛයයි; වෙදිතබ්බං, දතයුතු; අපිච, අතික්කයෙකුද; (චුච්චති, කියනු ලැබේ.)

* ඉදින් මරණය නොවන්නේ නම් යථොක්ත කායික වෛතසිකවූ දුඃඛය නොවන්නේද එහෙයින් “විනාමපි දුක්ඛානං වඤ්ඤාචෙ” යි විසූ. මෙහි අපිඤ්ඤා නියමාචියෙහි වැටේ.

29. (කු) පාපකමාදිනිමිත්තං, පාපකම් පාපකම්නිමිත්ත පාපගති නිමිත්ත සංඛ්‍යාතවූ ආලම්භනය; අනුපස්සතො, අරමුණුකරන්නාවූ; (දක්නාවූ; ට) පාපස්ස, ලාමකකම් ඇත්තාවූ; මියමානස්ස, මැරෙනු ලබන්නාවූ හෝ-මැරෙන්නාවූ සත්ත්වයාගටද; පියවඤ්ඤා, පියකටයුතු වසනු වූ පුත්‍රකලත්‍රාදිය; විශොගං, වෙන්කිරීමවූ; නොහොත්-පිය වඤ්ඤා (පියවඤ්ඤා පියවඤ්ඤාකෙනවා,) පියවසනු වූ පුත්‍රකලත්‍රාදින් කෙරෙන්; හෝ-පියවසනු වූ පුත්‍රකලත්‍රාදිය හා; විශොගං, විරහය හෙවත්-වෙන්වීම; අපසභන්තස්ස, නොඉවසන්නාවූ; හදාස්ස, කල්‍යාණ කම් ඇත්තාවූ; මියමානස්ස, මැරෙනු ලබන්නාවූ හෝ-මැරෙන්නාවූ සත්ත්වයාගටද; මානසං, මානසිකවූ; යං දුක්ඛං, යම් දුඃඛයෙක්වේද; අවිසෙසතො, සාමාන්‍ය වශයෙන්; හෙවත්-කායිකවූ දුක්උපදනා හැමදෙනාගේ වශයෙන්; විතුජ්ජමානමමානං, පෙළෙනු ලබන මමීය්‍යාන ඇති; සබ්බසංඝවාපි, සියලු සත්ත්වයන්ගටත්; සක්ඛකින වෙස්දනාදිකං, හස්සපාදාදි සක්ඛිත්තේ බකිකයන් සිද්ධි ආදියෙන් උපන්නාවූ; නොහොත්-හස්සපාදාදි සක්ඛිත්තේ බකිකයන් සිද්ධි මුල් කොට ඇත්තාවූ; සරිරං, කායිකවූ; අසංඝං, නොසැඟිය හැක්කාවූ; අප්පටිකාරං, පිළියම් නැත්තාවූ; (පිළියම්කල නොහැක්කාවූ යුතේයි)

යංදුක්ඛං, යම් දුක්ඛේ; හොති, වේද; තස්සදුක්ඛස්ස, ඒ දුඛසමූහ
යානේ; යතො, යම්හෙයසිත්; ඉදංමරණං, මේ මරණයනෙම; චන්ද්‍ර,
හෙතුටුයේද; තෙන, එහෙයින්; එතං, මේ මරණයනෙම; දුක්ඛංඉධෙවච,
දුක්ඛයෙකිනිම; භාසිතං, වදාලයේක. (ඉති, කුණ්ඩලපයඝායසී.)

* “පාපකමොදිතිමිත්තනං” යන්නෙන් පාපකමීතිමිත්තනද පාපගති
නිමිත්තනද දක්වයි මෙහි පාපකමීයද උපසංගත නිමිත්තන භාවයෙන්
වැටහෙන හෙයින් නිමිත්තයයි උත්තරය යම්හෙයසිත් පාපකමීය වැට
හෙනකල්හිත් මා විසින් කල්‍යාණකමීයෙක් අකෘතය යනාදි වශයෙන්
අනුප්‍රාප්ති දොෂමිත්තයෙක් උපදනේද එහෙයින්. කියේ මැනෝ
පාපකමොදිතිමිත්තනනි පාපකමමිතිමිත්තනං. පාපගතිනිමිත්තනඤ්චාති
අත්තො, කමමමපි වා එත්ථ නිමිත්තනනිවුත්තං, උපපත්තිනිමිත්තනභාවෙන
උපසාදනතො තදුපසාදනෙපි හි අකතං වත මෙකල්‍යාණනති ආදිනා
අනප්‍රාප්තං දොෂමිත්තං උපපජ්ජති. (මු: පි:) * සක්ඛිකතවෙජ්
දනාදිකං යන්නෙහි පැහැන අදිගබදයනෙම කාරණාමි ඇත්තේ
හෝසි මූලටිකාවෙහි යුග්මෙයින් තව්වරණය කරන්නාවූ අනුටිකා
වායසීයෝ. කාරණාදෙවති මූලදෙවති මූලඤ්ච ආදීනි වුවහි කොවාදි
කුසලානං ධම්මානං සිලඤ්ච සුචිත්තං දිසිව උජ්ජාතිආදිසු. උද
ගරණ සහිතව කාරණාමිය හෙවත්-මූලාමිය සප්තකොශෝ.

30

අපිව ඉමාහි ඡන්ද්‍රමරණාහි නාම ඉමෙසං සත්තානං වධක
පච්චාමනනා විස ඛනාරං ගවෙසනනාහි විවරනති, සථාහි සුපිසස්ස
නිසු පච්චාමනෙතසු ඛනාරංගවෙසනෙතසු විවරනෙතසු එකො වදෙස
අහං අසුකභරඤ්ඤස්ස නාම වණ්ණං කපේථා එතං ආදය තත්ථ
ගමස්සාමි, එත්ථ මසං දුක්ඛරං නජීති, දුතිස්සො වදෙස අහං තච
එතං ගහෙථා ගහකාලෙ පොථෙථා දුබ්බලං. කපිස්සාමි එත්ථ
මසං දුක්ඛරං නජීති, නතිස්සො වදෙස තසා එතස්මිං පොථෙථා
දුබ්බලෙ කතෙ තිණ්ණන අසිනා සිසවෙජ්ජනං. නාම මසං. භාගේ
හොතුති, තෙ එවං. වඤ්චා නථාකරෙය්‍යං. තත්ථ පඨමපච්චාමනනස්ස
භරඤ්ඤස්ස වණ්ණං කපේථා නං ආදය තත්ථ ගහකාලො විස
සුභජ්ජඤ්චිමණ්ඩලතො නිකඛසිසිථා, සත්ථ කත්ථි නිබ්බතනා
පනං. නාම ඡන්ද්‍රා කිවමං, දුතිස්ස පොථෙථා දුබ්බලකරණං. විස
නිබ්බතනකමනෙසු නිපතිථා පඤ්චනමඤ්චපඤ්චනභාවකරණං.
ජරස කිවමං, නතිස්ස තිණ්ණන අසිනා සිසවෙජ්ජනං. විස ඡිපි
නකඛසපාපනං. මරණස්ස කිවමනති වෙදිනබ්බං, අපිවෙත්ථ ජාති
දුක්ඛං. සාදිනව මහාකනතාරපවෙසො විස දඬබ්බං, ජරදුක්ඛං. තත්ථ
අනප්‍රාප්තරහිතස්ස දුබ්බලං. විස දඬබ්බං, මරණදුක්ඛං. දුබ්බලස්ස
ඉතිසාපථපච්චනනෙ විගතපරකමස්ස වාලාදිති අනසංඝනා
පාදනං. විස දඬබ්බනති.

80. අපිච, අභික්ඛයෙකුදු; (වුච්චනෙ, කියනුලැබේ.) ඉමානිජ්ඣි ජරාමරණානිනාම; මේ ජ්ඣිජරාමරණයෝ නම්; ඉමෙසංසන්නානං, මේ සන්නානන්හට; වධකප්ච්චාමිත්තාපිය, වධකවූ හෙවත්-සාතකවූ පසම්මුරන් මෙන්; ඔතාරං, අවකාශයක්; ගවෙසන්නානි, සොයන්නෝවැ; විවරනනි, හැසිරෙත්; හි, විසාරකෙරෙමි; යථා, යම්සේ; පුරිසස්ස, පුරුෂයකුගේ; තිසුප්ච්චාමිත්තෙසු, පසම්මුරන් තුන්දෙනෙකුත්; ඔතාරපෙකෙකිසු, අවකාශ අපෙක්ෂකයන්වැ; විවරනෙසු, හැසිරෙන කල්හි; නොහොත්-ඔතාරපෙකෙකිසු, අවකාශ අපෙක්ෂකයන්වැ; විවරනෙසු, හැසිරෙන්නාවූ; තිසුප්ච්චාමිත්තෙසු, පසම්මුරන් තිදෙනෙකුත් අතුරෙන්; එකො, එක් පසම්මුරෙක්; අහං, මම; අසුකආරඤ්ඤස්ස නාම, අසුවල් අරණ්‍යයාගේ; (නාමසමාචනයෙහි වැටේ.) වණ්ණං, ගුණ; නොහොත්-නාමවණ්ණං, නම්වරුණ; කපේඤා, තෙපලා; එතං, මේ පුරුෂයා; ආදාය, ගෙනැ; තත්ථ, එහි; ගමිස්සාමි, යන්නෙමි; එත්ථ, මේ කටයුත්ත සැපයීමෙහි; (මේ පුරුෂයාගෙනයැමෙහි යුක්තයි.) මයං, මම; දුක්ඛාරං, දුක්ඛාරයෙක්; නත්ථිති, නැතැයි; වදෙය්‍ය, කියන්නේයැ; දුතියො, දෙවැනිවූ පසම්මුරුනෙම; අහං, මම; එතංආදාය, මේ පුරුෂයාගෙනැ; තව, තාගේ; ගතකාලෙ, පැමිණීමට කල්හි; පොථේඤා, තලා; දුබ්බලං, දුබ්බලවූවකු; කරිස්සාමි, කරන්නෙමි; එත්ථ, මේ කටයුත්ත සැපයීමෙහි; හෙවත්-තලා දුබ්බකිරීමෙහි යුක්තයි.) මයං, මම; දුක්ඛාරං, දුක්ඛාරයෙක්; නත්ථිති, නැතැයි; වදෙය්‍ය, කියන්නේයැ; තතියො, තුන්වනුවූ පසම්මුරුනෙම; තයා, තා විසින්; එතස්මිං, මේ පුරුෂයා; පොථේඤා, තලා; දුබ්බලෙ, දුබ්බලවූවකු; කතෙ, කලකල්හි; තිණ්ණත, තියුණු මුවහත්වූ; අසිනා, කඩුවෙන්; සීසච්චේදනං නාම, හිසසිඳීම නම්; මයං, මම; භාරෙ, භාරවූයේ; භොතුති, වේවායි; වදෙය්‍ය, කියන්නේයැ; තෙ, ඒ පසම්මුරෙහි තිදෙන; එවංචඤා, මෙසේ තෙපලා; තථා, ඒ කීපරිද්දෙන්; කරෙය්‍යං, කරන්නාහුය; තත්ථ, ඒ උපමාවෙහි; නොහොත්-ඒ පසම්මුරන් අතුරෙහි; පඨමප්ච්චාමිත්තස්ස, පළමුවූ පසම්මුරුගේ; අරඤ්ඤස්සවණ්ණං, වනවරුණ; කපේඤා, තෙපලා; තංආදාය, ඒ පුරුෂයාගෙනැ; තත්ථ, ඒ වනයෙහි; ගතකාලොපිය, පැමිණිකල මෙන්; සුභජ්ඣන්දනිමණ්ඩලතො, ඥාති මිත්‍ර සමූහයා කෙරෙන්; තික්ඛාසීති, බැහැරකොටැ; යත්ථකත්ථි, යම් කිසිතැනෙකහි; තිබ්බත්තාපනං නාම, ඉපදවීම නම්; ජ්ඣියා, ජ්ඣියගේ; කිච්චං, කිසි; දුතියස්ස, දෙවැනිවූ පසම්මුරුගේ; පොථේඤා, තලා; දුබ්බලකරණංවිස, දුබ්බලබව කිරීම මෙන්; තිබ්බග්ගකකිකිසු, හටගත් සකකියන් කෙරෙහි; තිපතිඤා, ගෙවැ; පරාධින මඤ්චපරායනභාව කරණං+පරාධින, අතායත් පැවැතුම් ඇතිබව කිරීම; මඤ්චපරායන භාවකරණං, ඇද පිහිටකොට ඇතිබව කිරීම; ජරාය, ජරාවගේ; කිච්චං, කිසි; තතියස්ස, තුන්වනුවූ පසම්මුරුගේ; තිණ්ණත, තියුණු මුවහත්වූ; අසිනා, කඩුවෙන්; සීසච්චේදනංවිස, හිසසිඳීම මෙන්; ජීවිතකතිය පාපනං, ජීවිතෙත්‍රියොපච්චේදයට පැමිණවීම; මරණස්ස, මරණයාගේ; කිච්චං, කිසි; ඉති, මෙපරිද්දෙන්; චේදිතබ්බං, දතයුතු;

එත්, මේ ජනි ජර මරණයන්හි; අපිව, අනික්තයෙකුද; (වුවහනෙ, කියනුලැබේ; 0) ජනිදුකබං, ජනිගෙතුමෙන් වන දුකැ; නොහොත්- ජනියමැදුකැ X; සාදිතව මහාකන්තාරපපවෙසොවිය+සාදිතව, දෙස් සහිතවු; මහාකන්තාර, මහකතරට; පවෙසොවිය, පිවිසීමක්මෙන්; දළබබං, දතයුතු; ජරදුකබං, ජරගෙතුමෙන් වන දුකැ; නොහොත්- ජරවමැදුකැ; තත්, ඒ දෙස්සහිතවු මහකතරෙහි; අනතපානරහිතස්ස, ආහාරපානරහිතවු හෙවත්-බත් පැත් නැත්තාවු පුරුෂයාගේ; දුබලාසංවිය, දෙදාසිලාසයමෙන්; දළබබං, දතයුතු; මරණදුකබං, මරණ ගෙතුමෙන් වන දුකැ; නොහොත්-මරණයමැ දුකැ; ඉරියාපථ පවත්තනෙ, ඉරියව් පැවැත්වීමෙහි; විහතපරක්කමස්ස, නටුවාවු ශකති ඇති; දුබලස්ස, බෙලහිතවු පුරුෂයාගේ; වාලාදිති, වණ්ඩමාගාදි ගෙතුමෙන්; නොහොත්-වණ්ඩමාගාදින් විසින්(කලාවු); අනයබ්බසනා පාදනංවිය, අනයබ්බසනයට පැමිණීම මෙන්; දළබබං, දතයුතු. (මෙහි අනය නම් අවාසියයි බ්බසන නම් විනාශයයි)

* ව්‍යාඛ්‍යාගාදින් විසින් කලාවු අනයබ්බසනයට පැමිණීමෙහි ඇතුළත්වු අනයබ්බසනයට පැමිණීම මේ අපි විකල්පයෙහි නිදහිත වශයෙන් ඇරපැසි. කියේ මැනෝ මුලටිකාවෙහි, වාලාදිති කතෙ අනයබ්බසනාපාදනෙ අනෙතාගමා අනයබ්බසනාපත්ති එත් නිදස්ස තත්ති, යම් හෙයකින් ව්‍යසනය පමුණුවන්නවුත් විසින් ව්‍යසනය පැමිණීමේ ව්‍යසනයට පැමිණිය යුත්තාගේ ව්‍යසනයට පැමිණීම සම ගම සිඛද එහෙයින් මෙබදවු ගෙතුක්‍රියානොමෝ ඵලක්‍රියාව ගනී කොට ඇත්තියයි දක්වනු සදහා, ඵලක්‍රියාගබ්බා ඊදිසි ගෙතුක්‍රියාති කඤ්ඤා වුත්තං අනෙතාගමාති බ්බසනස්ස හි ආපාදකෙහි ආපාදනං ආපාදෙතබ්බ ආපත්තියා සහෙව සිජ්ඣතිති, යි අනුට්ඨාසෙ වැණු.

31

සොකනිද්දසෙ බ්බසනිතිබ්බසනං, ගිනසුඛං බිපති විබංසෙතිති අපේඨා, ඤාතිනං බ්බසනං ඤාතිබ්බසනං, චොරගෙහසාදිති ඤාති කඛසො ඤාතිවිනාසොති අපේඨා, තෙන ඤාතිබ්බසනෙන, පුඨස්සාති අපේඨාත්ථස්ස අභිභූතස්ස සමනනාගතස්සාති අපේඨා, සෙසෙසුපි එසෙවහසො, අයං පන විසෙසො හොගානං බ්බසනං හොගබ්බ සනං, ගජ්චොග්දිවසෙති හොගකඛසො හොගවිනාසොති අපේඨා, ගෙහොසෙව බ්බසනං ගෙහබ්බසනං, ගෙහොතිආගෙහං බ්බසනි විනාසෙතිතිබ්බසනං, සිලස්සබ්බසනං සිලබ්බසනං, දුස්සිලාස්සෙනා නාමං, සමමාදිසිං විනාසයමානා උපපන්නා දිසිඵව බ්බසනං දිසි බ්බසනං, එත්ඵව පුරිමාගි මෙ අභිපඨනනාගි පච්ඡිමාගි තිණි තිපඨනනාගි තිලකඛණ්ඩනාගනාගි, පුරිමාගි ඵ තිණි නොවකුස ලාගි න අකුසලාගි, සිලදිසිබ්බසනමසං අකුසලං, අඤ්ඤාතරඤ්ඤ නරෙතාගි ගතිනෙසු වා සෙන කෙනපි අගතිනෙසු වා මත්තාමච්ච බ්බසනාදිසු සෙන කෙනපි, සමනනාගතස්සාති සමනුබ්බසස්ස අපි

මුච්චමානස්ස, අඤ්ඤානරඤ්ඤානරෙන දුක්ඛධම්මනාති සෙන කෙන වි
 සොකදුක්ඛස්ස උප්පතති හෙතුනා, සොකොති සොචනිකවසෙන
 සොකො, ඉදං ඵනෙති කාරණෙති උප්පජ්ජනිකසොකස්ස සභාව
 පච්චත්තං, සොචනාති සොචනාකායෙ, සොචනත්තනාති සොචන
 භාවො, අනෙතාසොකොති අබ්භන්තරෙසොකො, දුතිස්පදං උප
 සග්ගවසෙන වඩ්ඪිතං, සොති අබ්භන්තරෙ සුක්ඛාපෙතො විස
 පටිසුක්ඛාපෙතො විස උප්පජ්ජනිති අනෙතාසොකො අනෙතාපටි
 සොකොති වුච්චති, වෙනසො පටිජ්ඣාසනාති විත්තස්ස ඤායනා
 කායෙ, සොකො හි උප්පජ්ජමානො අග්ගිවිස විත්තං. ඤාපෙති
 පටිදහති විත්තං මෙ ඤාමං. න මෙ කිඤ්චි පටිභානිති වදාපෙති,
 දුක්ඛිනො මනො දුමමනො නස්ස භාවො දොමනස්සං, අනුපට්ඨසේන
 සොකොවසලලනති සොකසලලං, අයං වුච්චති සොකොති අයං.
 සොකොනාම කපිසති, සොපනාසං කිඤ්චාපි අත්තො දොමනස්ස
 වෙදනාව හොති, ඵචං සතෙතපි අනෙතානිජ්ඣානලක්ඛණො
 වෙනසො පටිනිජ්ඣාසනරසො අනුසොචනපච්චපථානො, පොකස්ස
 දුක්ඛිනො වෙදිතබ්බොති ඵත්තපන අයං සභාවදුක්ඛිතතාවෙව
 දුක්ඛස්සව චක්ඛුභාවෙන දුක්ඛොති වුනොනා, කතරදුක්ඛස්සාති
 කායිකදුක්ඛස්සවෙව ජවනක්ඛණෙව දොමනස්සදුක්ඛස්ස, සොක
 වෙගෙන හි හදසෙ මහාගණොධා උභිතිතා පටිපච්චිතා ගිජ්ජති
 මුඛනො වා කාලලොභිතං. නික්ඛමති බලවං කායදුක්ඛං. උප්පජ්ජති
 ඵත්තකා මෙ ඤායසො බයං ගතා ඵත්තකා මෙ භොගාති
 විනේනන්තස්ස ව බලවං දොමනස්සං. උප්පජ්ජති, ඉති ඉමෙසං විතනං.
 දුක්ඛානං චක්ඛුභාවෙන පෙස දුක්ඛොති වෙදිතබ්බො, අපිච,

සත්තානං හදසං සොකො සලලං විස විතුජ්ජති,
 අග්ගිනතෙතාව නාග්ගවො භුසඤ්ච ඛහනෙ සුන.
 සමාවහති ව බ්‍යාධි ජග්ගරණ්හෙදගං,
 දුක්ඛමපි විවිධං සසමා නසමා දුක්ඛොති වුච්චති'ති.

81.(ක) සොකතිඥෙසෙ, ශොකතිදේශයෙති; (විනිවජ්ජයො, විනිශ්චය
 තෙම; වෙදිතබ්බො, දතයුතු; යංවොරුදිහයං, යම් වෞරුදිත්තෙන්
 වන්තාවු හයෙක්; භිතසුඛං, භිතසුඛය; ට) බ්‍යසති, විනාශකෙරේද;
 ඉති, එහෙයින්; බ්‍යසනං, ව්‍යසනනම; භිතසුඛං, භිතසුඛය; බිපති,
 සිසේසි; විඛංසෙතිති, විඛංසනයකෙරෙයින; අත්තො, අපිය වේ;
 ඤාතිනං, නැයන්ගේ; බ්‍යසනං, භිතසුඛවිනාශය තෙමේ; ඤාති
 බ්‍යසනං, ඤාතිව්‍යසනනම; (“භිතසුඛංබිපති විඛංසෙතිති අත්තො”
 යන පාඨානුරූපව මධ්‍යපදලොප තත්පුරුෂ සමාසය ගෙනැ කි
 තැති) නොහොත්-ඤාතිනං, නැයන්; බ්‍යසනං, විනාශවීම; ඤාතිබ්‍ය
 සනං, ඤාතිව්‍යසනනම; (අවුචාවේ තුබුපරිදි කමාපී මසී තත්පුරුෂ
 සමාසයගෙනැ කි තැති.) වොරරොගහයාදීති, වෞරහය රොගහයාදි
 හෙතුවෙන්; ඤාතිකධයො, භොගසම්පදාදිය කෙරෙන් නැයන්ගේ

පිරිහීමය; ඤාතිවිනාසොති, නැයන්ගේ මරණය යන; අනේවා, අපී
 යවේ; තෙනඤාතිබ්‍යසනෙන, ඒ ඤාතිව්‍යසනය විසින්; පුළුස්සාති,
 පුළුස්සා යනු; අරේඛාත්ථවස්ස, වැතිරගිය පුතුලාගේ; අභිභූතස්ස, මැඩ
 ගෙනගිය පුතුලාගේ; සමන්තාගතස්ස, සමනිතවූ පුද්ගලාගේ; ඉති
 අනේවා, යන මේ අභියා වේ; සෙසෙසුපි, අවශෙෂවූ භොගබ්‍යසනෙනවා
 පුළුස්සා යනාදි පදයන්හිදු; එසෙවනයො, මෙකී නයබදු නය ඇත්
 තේයි; අයංපන, මේ වක්‍ෂ්‍යමාණවූයේ වනාහි; විසෙසො, වෙනසයි;
 (භොගව්‍යසනාදීන්හි පද්ධි විශෙෂයද රෙගව්‍යසනාදීන්හි සමාස
 විශෙෂයද සදහා කී.) භොගානං, භොගසම්පන්නින්; බ්‍යසනං, පිරිහීම;
 භොගබ්‍යසනං, භොගව්‍යසනනම; රුජ්වොරුදිවසෙන, රුජ්වොරු
 දීන්ගේ ශකති වශයෙන්; භොගකබ්‍යො, භොගසම්පත් පිරිහීමය;
 භොගවිනාසො, භොගසම්පත් නැතිවීමය; ඉතිඅනේවා, යන මේ අභියා
 වේ; (භොගකබ්‍යො භොගවිනාසො යන පදවය අභිප්‍රායාථි විසින්
 නොවෙනස්වනුයෙන් පයඝායපද නම්.) රෙගොයෙව, රෙගයමැ;
 බ්‍යසනං, විනාශකවූයේ; (විපතතිකරවූයේ යුජේයි.) රෙගබ්‍යසනං,
 රෙගව්‍යසනනම; හි, යම්තෙයකින්; රෙගො, රෙගයතෙම; ආරෙග්‍යං,
 නිරෙගිබව; බ්‍යසති, සිසේයි; විනාසෙති, විනාශකෙරේද; ඉති,
 එහෙයින්; බ්‍යසනං, ව්‍යසනනම; සීලස්ස, ශීලය; බ්‍යසනං, විනාශවීම;
 සීලබ්‍යසනං, ශීලව්‍යසන නම; හෙවත්-ශීලවිපතති නම; එනං, මේ
 ශීලව්‍යසන යන පදයතෙම; දුස්සීලස්ස, දුශ්ශීලභාවයාගේ; නාමං,
 නම; සමාදිසිං, සමග්දූෂිතය; විනාසයමානා, විනාශකරමින්; හෝ-
 වනසන්නිවැ; උප්පන්නා, උපන්නාවූ; දිසිඵව, මිථ්‍යාදූෂිතොමෝමැ;
 බ්‍යසනං, ව්‍යසනවූයේ; දිසිබ්‍යසනං, දූෂිතව්‍යසන නම; එත්ථව, මේ
 ඤාතිව්‍යසනාදිවූ පඤ්චව්‍යසනයන් අතුරෙන්; (වශබද වාක්‍යාර්ථන
 ඥාතකතිපාතයි.) පුරිමාති, පළමුවූ; වෙ, ව්‍යසනයෝදෙදෙන; (සත්‍ය
 යෙහි පදයෝදෙදෙනයි විසුඟ) අනිප්පන්නාති, අනිප්පන්නනම්නු වෙන්;
 පච්ඡිමාති, පාසුඵවූ; තිණ්ණි, ව්‍යසනයෝ තුන්දෙන; නිප්පන්නාති,
 නිප්පන්නනම්නු; තිලකබණ්ඩභාගතාති, උතපාදදිවූ ත්‍රිලක්‍ෂණයන්
 විසින් අභිලක්‍ෂිතවූවානු නොහොත්-මඛනාලද්දනු වෙන්.

* “පුරිමාතිවෙ” යන්නෙන් ඤාතිව්‍යසන භොගව්‍යසන යන්ද
 “පච්ඡිමාතිතිණ්ණි” යන්නෙන් රෙගව්‍යසන ශීලව්‍යසන දූෂිතව්‍යසනයන්ද
 දක්වා. * ඤාතිභොග සම්පන්නිනු නම් ප්‍රඥප්තිමාත්‍රයහ, ප්‍රඥප්තිමාත්‍රවූ
 ඤාතිභොගයන්ගේ ව්‍යසනයෝද ප්‍රඥප්තිමාත්‍රයහ, යන මේ අභිප්‍රාය
 යෙන් අපරිනිෂ්පන්න භාවය සදහා අනිෂ්පන්නයහයි වදාළයේක. ඒ
 එසේ මැනෝ අපරිනිෂ්පන්න භාවයමැ සදහා විගුඛිමාභීයෙහිද දශරූප
 කෙනෙක් අනිෂ්පන්නයහයි උක්තයැ රූපකාණඩ වණ්ණාවෙහිද එවිනු
 අපරිනිෂ්පන්නයහයි උක්තයහ සකකිවිභවිභයෙහිද නිෂ්පාදනයකට
 යුතුවූ නිරුධසම්පත්‍යාදියගේ නිෂ්පන්නභාවය උක්තයුයි අතත්
 සභාවධම්මයාගේ නිෂ්පන්නභාවයද නිෂ්පාදනයාගේම අනිෂ්පන්නභාව
 යද උක්තයැයි දතයුතු. එහෙයින් විසු මූලටිකාවෙහි, ඤාතිභොගා

පඤ්ඤානතිමත්තා තබ්බිනාසාමාති ඉමිනාධිපායෙන අපරිනිප්පන්නතං සංකාය අනිප්පන්නානිති ආහ, අපරිනිප්පන්නතංයෙවති සංකාය විසුඛි මයො ව දසරූපාති අනිප්පන්නානිති චුත්තං, රූපකණ්ඩවණ්ණනා යඤ්ඤි තාති අපරිනිප්පන්නානිති චුත්තාති, බ්‍රහ්මවිහරෙහි ව නිප්පාදෙ තබ්බස්ස නිරෝධසමාපත්තිආදිකස්ස නිප්පන්නතා චුත්තාති, අසංභාව ධම්මස්ස ව නිප්පන්නතා නිබ්බානස්සෙව අනිප්පන්නතාති. මේ ටිකාපාඨය විවරණමුඛයෙන් අනුට්ඨකාමායථීයෝ මෙසේ යුතු. ආහාර පාන වස්තු යානාදිය පරිභොග කටයුතු හෙයින් භොගයයි අභිමතය, ඒ භොගය තෙමේද ධර්මසමූහ භාවයෙන් පැණවියයුතුවන බැවින් ප්‍රඥප්තිමාත්‍රයෙක. “තබ්බිනාසනා”යන්නෙන් ඥාතිභොගව්‍යසනයෝ උක්තයහ එවිනු විකාරභාවයෙන් පැණවියයුතු බැවින් ප්‍රඥප්තිමාත්‍රයහ. පරිනිෂ්පන්න නම් සකඤ්චිකයයි ප්‍රඥප්තිතොමෝ අතත් සවභාව වන බැවින් හෙවත්-යථාච්චත් නොවන බැවින් අපරිනිෂ්පන්න නමුදු අනිෂ්පන්න නමුදු වෙයි එහෙයින් “අපරිනිප්පන්නතං සංකාය අනිප්පන්නාති ආහ”යි උක්තය. ඒ කීම සැබව ප්‍රඥප්තිතොමෝ කිසි වක්තූ විසින් නිෂ්පාදනය නොකරනු ලැබේ. අන් තත්තිදු අපරි නිෂ්පන්නවූ ධර්මයෙහි අනිෂ්පන්නව්‍යවහාරය ආයෝගයි දක්වන්නට “අපරි නිප්පන්නතංයෙව”යනාදිය කිහි. ඉදින් මේ අර්ථයෙහි අපරිනිෂ්පන්න ධර්මය අනිෂ්පන්නයයි කියනලද්දේ වී නමුත් අත්තත්ති නිෂ්පන්න ධර්මය වනාහි පරිනිෂ්පන්නයයි නොමකියනුලැබේ යනු තාත්පර්‍යයි. * යම්හෙයකින් රෝගව්‍යසනය තෙමේ කායික දුඃඛවේදනාවවේද ශීලව්‍යසනයතෙමේ ප්‍රාණාතිපාතාදි වේදනාවවේද දූෂිතව්‍යසනය තෙමේ මිථ්‍යාදූෂිතවේද ඔවුන් පරමාධිධම්ම වන හෙයින් නිෂ්පන්න නම්නු වෙත්.

31.(කා) පුරිමාතිවතීණි, පලමුවූතුන්දෙන; (වහ්ඛදවාකාරාමහයෙහි) නෙවකුසලාති, නොම කුසල් වන්නාහ; න අකුසලාති, නොම අකුසල් වන්නාහ; සීලදිගිබ්‍යසනවයං, ශීලව්‍යසන දූෂිතව්‍යසන වය තෙමේ; අකුසලං, අකුසල්වන්නේය; අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙතාති, අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන යනු; ගහිතෙසු, ගාහිතවූ ඥාතිව්‍යසනාදීන් අතුරෙන්; යෙනකෙනවිවා, නියමයක් නැත්තාවූ ව්‍යසනයකින් හෝයි; අගහිතෙසු, ගාහිතනොවූ; මිත්තාමච්චබ්‍යසනාදීසු, මිත්‍රාමාත්‍ය යන්නේ ව්‍යසනාදීන් අතුරෙන්; යෙනකෙනවිවා, නියමයක් නැත් තාවූ ව්‍යසනයකින් හෝයි; සමන්තාගතස්සාති, සමන්තාගතස්ස යනු; සමනුබ්බස්ස, සමග පවත්නාවූ පුද්ගලයාගේය; අපරිමුච්ච මානස්ස, අත්තොමිදුනු පුද්ගලයාගේය; (පුරිමං පුරිමං පදං පච්ඡි මස්ස පච්ඡිමස්ස පදස්ස අත්තො”යි විසූ හෙයින් සමනුබ්බ අපරිමුච්ච මාන පදවය සමන්තාගතස්ස යන පදයාගේ අර්ථ දක්වා) අඤ්ඤ තරඤ්ඤතරෙත දුක්ඛධම්මෙනාති, අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන දුක්ඛධම්මෙන යනු; සොකදුක්ඛස්ස, සොකහෙතුක දුඃඛයාගේ; යෙනකෙනවි, නියම යක් නැත්තාවූ; උප්පත්තිහෙතුතා, උප්පත්තිහෙතුවකින් යන අර්ථය වේ;

(මෙහි “දුක්ඛධර්මෙන” යන්නෙහි ධර්මශබ්දයා හෙතෙර්මයෙහි හුනු බැව් දක්වනු සදහා උපපත්තිනෙත්තායි විවරණය කළහ.) සොකොති, සොකො යනු; සොවනකවසෙන, ශොකකිරීම්හුගේ වශයෙන්; සොකො, ශොකනම; ඉදං, මේ සොකොයනපෙද; එතෙතිකාරණෙති, තෙලකරුණු වලින්; උපපජ්ජනකසොකස්ස, උපදනාවූ ශොකයාගේ; සභාවපච්චත්තං, සභාව දැක්වීමෙන් පැවැතිපෙදයි; සොවනාති, සොවනා යනු; සොවනාකාරො, ශොකයාගේ ආකාරයයි; සොචි තත්තනති, සොචිතත්තං යනු; සොචිතභාවො, ශොකකරන්නහුගේ හෝ ශොකයට පැමිණියහුගේ සච්චාවයයි; අනෙතාසොකොති, අනෙතා සොකො යනු; අඛන්තරෙසොකො, අභ්‍යන්තරයෙහිවූ ශොකයයි; දුතියපදං, අනෙතාපරිසොකො යන දෙවැනිවූපෙද; උපසංගවසෙනා උපසංගියාගේ වශයෙන්; වඛ්ඛිතං, වඛ්ඛලදය; හි, ඒ කීම සැබව; නොහොත්-හි, යම්හෙයකින්; සො, ඒ ශොකයතෙම; අඛන්තරෙ, අභ්‍යන්තරයෙහි; (අඛන්තරං යන පාඨයවුව-අඛන්තරං, අභ්‍යන්තරය;) සුක්ඛාපෙතොවිය, විශ්ලවන්නාක්මෙන්; පරිසුක්ඛාපෙතොවිය, භාත්පසින් විශ්ලවන්නාක්මෙන්; උපපජ්ජති, උපදනේද; ඉති, එහෙයින්; අනෙතාසොකො අනෙතාපරිසොකොති, අනෙතාසොකො අනෙතාපරිසොකොයි; වුවහි, කියනුලැබේ; (සොකො යන පදය තෙමේ කර්තෘභූතභාවයන් භින්න ශක්තිකයින් දක්වා.) වෙනසො පරිඤ්ඤායනාති, වෙනසොපරිඤ්ඤායනා යනු; විතතස්ස, විතතයාගේ; ඤායනාකාරො, දවනආකාරයයි; හි, ඒ කීම සැබව; සොකො, ශොකය තෙම; උපපජ්ජමානො, උපදනේ; අග්ගිවිය, ගින්නක් මෙන්; විතතං, සිත; ඤාපෙති, දවයි; පරිදහති, භාත්පසින්දවයි; මෙ, මාගේ; විතතං, සිත; ඤාමං, දනලදය; මෙ, මට; කිංඤ්චි, කිසිවක්; නපටිභාති, නොවැටහේ; ඉති, මෙපරිද්දෙන්; (සොකවන්තංඡනං, ශොකවත්වූ ජනයා; 0) වදාපෙති, කියවයි; දුක්ඛිතො, දුක්ඛපත්වූ හෝ-දුඃඛවේදනාව හා යුක්තවූ; මනො, සිතතෙමේ; දුමමනො, දුමන නම; තස්ස, ඒ දුඃඛවේදනාව හා යුක්තවූ දුමිතස්සගේ; භාවො, බව; දොමනස්සං, දොමනස්සනම; අනුපවිඨයෙන, අනුප්‍රවේශවන හෙයින්; හෙවත්-ඇතුළු වදනා හෙයින්; සොකොව, ශොකයම; සල්ලං, ශල්‍යවේද; ඉති, එහෙයින්; සොකසල්ලං, ශොකශල්‍යනම; අයංවුවහිසොකොති, අයංවුවහිසොකො යනු; අයංසොකොනාම, මේ සච්චාවයතෙම ශොකයනමයි; කපියති, වදාරනුලැබේ; සොපනායං, ඒ ශොකය තෙමවනාහි; අත්තො, අඵලයෙන්; දොමනස්සවේදනාව, දොමිතස්සවේදනාතොමෝම; කිංඤ්චිතොති, ඉදින් වන්නිතවූද; එවං සනෙතපි, එසේ ඇති කල්හිත්; හෙවත්-අඵ විසින් එසේ නොඇණ විමක් ඇති කල්හිත්; අනෙතාති ඤානලක්ඛණො, අභ්‍යන්තරයෙහිම සබ්බවිතවූ විතතනය හෙවත්-ලෙහිතුළුමැ හැකුළුනාවූ සිතීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තේය; නොහොත්-ඇතුළුතමැ විශ්ලීම් ලක්ෂණ ඇත්තේය; (නොහොත්-ඇතුළුතම තැවීම් ලක්ෂණ ඇත්තේය; 8) වෙනසො,

විතතයාගේ; පරිනිජ්ඣායනරසො, දූවිම් කිස අඤ්ඤාය; අනුසො
වනපච්චුපථානො, ඒ ඒ ගුණදෙස් අනුගමන්කොට පසුතැවිම්වැ
වැටහෙනුය; සොකස්ස දුක්ඛස්මා වෙදිතබ්බොති, සොකස්ස දුක්ඛස්මා
වෙදිතබ්බො යන, එක්පන, මේ නිදේශයෙහි වනාහි; අයං, මේ;
ශොකයනෙම; සභාවදුක්ඛතතාවෙව, පියවින් දුක්ඛත බැවින්ද;
දුක්ඛස්ස, දුඃඛයාගේ; වඤ්ඤාවෙනව, හෙතුචතහෙයින්ද; දුක්ඛොති,
දුකැයි; චුතොතා, වදාළසේක; කතරදුක්ඛස්ස, කුම්නම් දුක්ඛකට හෙතු
වේදයන්?; ඉති, මෙසේ විවාරිමක් ඇති කල්හි; කායිකදුක්ඛස්සවෙව,
කායිකදුඃඛයාගේද; ජවනකුණේ, මනොවාරිකවූ ජවන්කෙණෙහි;
දොමනස්ස දුක්ඛස්සව, දොමනස්ස දුඃඛයාගේද; (වඤ්ඤොති, හෙතුවේ;
ඉති විස්සජ්ජා, මෙසේ විසදීමයි; 0) හි, ඒ කිව්සැබව; සොකවෙගෙන,
ශොකජවයෙන්; හදයෙ, හෘදයෙහි; මහාගණේඛා, මහගඩෙක්; උඨ
තිත්ථා, හටගෙනැ; පරිපච්චිත්ථා, මුහුකුරු; හෙවත්-පැසවා; හිජ්ජති,
බිඳෙන්නේය; මුඛතොවා, මුඛයෙන් හෝ; කාලලොභිතං, කපපැහැරු
හිර; නික්කමති, නික්මෙන්නේය; බලවං, බලවත්වූ; කායදුක්ඛං,
ශරීරදුඃඛයෙක්; උපපජ්ජති, උපදින්නේය; මෙ, මාගේ; එතතකා
ඤ්ඤායො, මෙතෙක් නැගේ; ඛයංගතා, පිරිහීමටගියහ; වයංගතා,
විනාශයටගියහ; මෙ, මාගේ; එතතකානොගා, මෙතෙක් නොග
සමපත්තු; ඛයංගතා, පිරිහීමටගියහ; වයංගතා, විනාශයටගියහ; ඉති
විනොනනස්සව, මෙසේ සිතන්නාහටද; බලවං, බලවත්වූ; දොම
නස්සං, දොමනසෙක්; උපපජ්ජති, උපදින්නේය; ඉති, මෙසේ; ඉමෙසං
විතතංදුක්ඛානං, මේ උභය දුඃඛයන්ගේ; වඤ්ඤාවෙනපි, හෙතුවේ
යෙනුද; එසො, මේ ශොකයනෙම; දුක්ඛොති, දුකැයි; වෙදිතබ්බො,
දතයුතු. අපිව, අතික්කයෙකුද; (චුච්චතෙ, කියනුලැබේ.)

* පුච්ඡෙති කියනලද ලක්ෂණාදිය ඇති දොමනස්ස වෙදනා
නොමෝ ශොකයවේද එහෙයින් ඒ ශොකයාගේ නැවත ලක්ෂණාදීහු
නොකියයුතු වන්නාහ එසේ වී නමුත් ශොකය දොමනස්ස වෙදනා
විශේෂයක් වන බැවින් විශිෂ්ට ලක්ෂණාදීහු කියයුත්තාහු වෙන්නුයි
කිසුවාපි යනාදිය යුතු. * මුමච්චාඛ්‍යානායෙති “අනොනිජ්ඣාන
ලක්ඛණො”යන්නට දක්වූ “අභුලුත්තිම තැවිම් වශයෙන් සිතන
ලක්ෂණ අඤ්ඤාය”යන අවිශිෂ්ටාචාරිකං අනොනිජ්ඣානං සංඛ්‍යානං
විතතනං සුක්ඛනං වා අනොනිජ්ඣානං යන මූලටිකාවිවරණය හා
නොසමවනුය. එහෙත් අනුට්ඨානවේදි අනොනිජ්ඣානං නිස්සංස්ක
තිදුහතවසෙන වා ක්කානං විතතනං අනොනිජ්ඣානං යුගෙයින්
තවිවරණය හා සමවනුය. * සංඛ්‍යානවිතතනාය නම් ප්‍රතිසංඝාම
නස්ස ප්‍රතිපක්ෂ වශයෙන්ද වෙෂසමප්‍රයෝග වශයෙන්ද ආලම්බන
යෙහි උතකණ්ඨාප්‍රවෘත්තියයි. කියේ මැනෝ සංඛ්‍යානවිතතනානි
පිතිසොමනස්ස පටිපක්ඛනො දොසසමපයෝගනො ව ආරමභණ
අනභිරතිපවනති මාහංසි(අ: ටි:)* කොකාඛාස ශොකදෙදෙනාගේ
අනුසොවන භාවය ඇති කල්හිදු තමා අයත් කලනොකල සුවරිත

[illegible]

31.(කි) සොකො, ශොකයතෙම; සත්තානං, සත්තියන්ගේ; හදයං, හදය; සලොවිය, ශල්යයක්මෙන්; හෙවත්-නුලක්මෙන්; විතුජ්ජි, පිඩාකෙරෙයි; අග්ගිතතො, වහනින්සත්තපාඩු; තාරුවොව, තරදක් මෙන්; නොහොත්-තාරුවො, තරදෙක්; අග්ගිතතොව, වහනිදන්ව වුවාක් මෙන්; (මෙහි තරදක් මෙන් යනු හියක් මෙන් යුසෙයි.) භුසඤ්ච, අතිශයින්ම; පුත, නැවත නැවත; භගතෙ, දවසි. (මෙහි පුතපුතංසි වියයුත්තෙහි එක් පුතශබ්දයක්නුගේ ලොපයයි.) සොකො, ශොකය තෙම; යසමා, යම්හෙයසින්; ඛයාධිජරාමරණහෙදනං, වයාධිජරාමරණ සංකිතානවු ප්‍රහෙද ඇති; දුක්ඛමි, දු:ඛයටත්; සමාවහතිව්, පමුණු වාද; විවිධමපිදුක්ඛං, අන්‍යවු වෙෂාදි හෙතුකවු අනෙකප්‍රකාර දු:ඛ යත්; සමාවහති, මොනවට එලවාද; තසමා, එහෙයින්; දුක්ඛාති, දුකැයි; චුවති, (භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින්) වදාරනුලැබේ. (මෙහි වශබ්දවය දුමිවු ක්‍රියාපෙක්ෂකයි.)

* ‘තුදනි’ යි වචනව්‍ය ක්‍රියාපදය විපරිත වශයෙන් තුජ්‍යතියි උක්තය මෙදකිහ. තුජ්‍යතියි තුදනි වචනබෙබ බ්‍යවහාරය වසෙන වුත්තනනි වෙදිනබ්බ. යි. (මු: වී:)

32

පරිදෙවනිදෙදසෙ මසනං ධිනා මසනං පුනෙනාති එවං ආදිසං ආදිසං දෙවනති රෙදනති එතෙනාති ආදෙවො, නං නං වණණං පරිකිත්තනනා පරිකිත්තනනා දෙවනති එතෙනාති පරිදෙවො, නතොපගති මෙ මෙ පදාති පුරිමමසෙසංව ආකාරභාවතිදෙදස වසෙන වුතනාති, වාචාතිවචනං, පලාපොති තුච්ඡං නිරක්ඛකවචනං, උපඛිඤ්ඤානි ආඤ්ඤානි නාදිවසෙන විරුපො පලාපො විස පලාපො, ලාලපොති පුතපසුතං ලපනං, ලාලපනාකාරෙ ලාලපනා, ලාලපනිකාස භාවො ලාලපනිකාසං, අසංවුච්චති පරි දෙවොති අසං පරිදෙවො නාම කපිසති, සො ලාලපනලකිණො ගුණදෙසපරිකිත්තනරසො සමහමපවුපසානො, පරිදෙවසං දුක්ඛසො චෙදිනබ්බොති එසංපන අසමිති සසං නදුක්ඛා කාස දුක්ඛදෙමනසං දුක්ඛානං පන වක්ඛාභාවෙන දුක්ඛාති වුතෙනා, පරි දෙවනෙනා හි අත්තනො ඛනිං මුසිති පොපථති උභොතිහසෙති උරං පහරති පිසති සිසෙන හිතනියා සබ්බං සුඤ්ඤාති නෙනසං බලවං කාසදුක්ඛං උපපජ්ජති, එතෙනා මෙ ඤානසො ඛසං වසං අබ්භසං ගතාති ආදිති විතෙනාති නෙනසං බලවං දෙමනසං උපපජ්ජති, ඉති ඉමෙසං විතනමිති දුක්ඛානං වක්ඛාභාවෙන දුක්ඛාති චෙදි නබ්බො, අපිච්ඡ,

සං සොකසලලවිහනො පරිදෙවමානො
කණ්ණිකාභිනාලනලසොසප් මසසසනං,
භිසොධාධිමතන මධිගව්ඡනියෙව දුක්ඛං.
දුක්ඛොතිනෙනා හගවා පරිදෙවමානා'ති.

32.(ක) පරිදෙවනිදෙදසෙ, පරිදෙව නිදේශයෙහි; එතෙන, මේ වලප්ප්නාහඬින්; මසනං, මාගේ; ධිනා, දුතොමෝයැ; මසනං, මාගේ; පුනෙනාති, පුත්තෙනමේයයි; එවං, මෙපරිද්දෙන්; ආදිසංආදිසං, තෙපලතෙපලා; දෙවනති, හඬද්ද; රෙදනති, කදුලුවගුරුවාහඬද්ද; ඉති, ඒ විලාපහඬදසාමථ්‍යයෙන්; ආදෙවො, ආදෙවනම.

* “ආදිසං ආදිසං දෙවනති රෙදනති එතෙනාති ආදෙවො”යනු කරණසාධන නිළීවන විසින් සිඬයි. ආපුළු දිවු පරිකුප්තෙධාතු තොමෝ මා දු මා පුතැයි බැණබැණ වලප්ප්නා ක්‍රියාව දක්වා. දිවුධාතු හුගේ කීර්ත්‍රථික්‍රියාතොමෝ ප්‍රකාත්‍යපතීශ්‍රය ප්‍රත්‍යය ගෙනැ ප්‍රවෘත්තවු කාසිකදුඃඛ චෙවනසිකදුඃඛයන් මුඛ්‍යවශයෙන් දක්වා, එතෙන යන කරණසාධනය තෙමේ චෙත්මුල විතොත්‍යාදයන් විසින් උත්පාද්‍යවු විත්තජ්ඣබ්‍යාසයේ ප්‍රකාත්‍යපතීශ්‍රය ශක්තිය එලොපවාදම් වශයෙන් දක්වා, ණප්‍රත්‍යයතෙමේ ඒ එලොපවාදම් වශයෙන් සැලකියයුතුවු චෙත්මුලක විතොත්‍යාදයන් විසින් උත්පාද්‍යවු විත්තජ් ඣබ්‍යාස දක්වා.

32.(කා) එතෙන, මේ ගුණ වණා වලප්ප්නා හඬින්; නංනංවණණං, ඒ ඒ ගුණ; (කලාවු උපකාරදිය යුජ්ඣේයි.) පරිකිත්තනනාපරිකිත්තනනා, වණවණා; (අස්වඅස්වාසි සන්නයි;ඔ) දෙවනති, විලාපහසද්ද; ඉති,

ඒ කරණසාධක වචනාම් විසින්; පරිදෙවො, පරිදෙවනම; (පරිඋප සභීජ්ජිදිවු බාතුචෙන් සිබි මේ පදයාගේ බානිචාදිය පෙරකි තසින් උපුටා දනුනු.) තනො, ඒ ආදෙව පරිදෙව ශබ්දයන් කෙරෙන්; පරුති, පසුභාගයෙහිවූ; වෙවෙපදති, දෙපදදෙපදකෙනෙක්; පුරිම වයසෙව, පළමුව පදයුග්මයාගේම; ආකාරභාවතිද්දෙසවසෙන, ආකාරකය දැක්වීම් වශයෙන්; චුතතාති, වදලහ; වාචාති, වාචානම්; වචනං, තෙපලිමයි; පලාපොති, ප්‍රලාපනම්; තුව්ඡං, බොල් වී ආදිය මෙන් හිස්වූ; තිරුකවචනං, තිෂ්ඨලවචනයි; උපසිභණ්ණ අඤ්ඤ භණ්ණාදිවසෙන + උපසිභණ්ණ, තෙපුලෙන් අඩක් බිණීමය; (අසම් පුණ්ණොව බිණීමය යුග්ගෙයි.) අඤ්ඤභණ්ණ, අතික් තෙපුලක් බිණීමය; ආදිවසෙන, මේ ආදීන්ගේ වශයෙන්; විරුපො, අශොභනවූ; පලාපො, පලනැති බස් බිණීම; විපලාපො, විප්‍රලාපනම්; ලාලපොති, ලාලපනම්; පුනපුනං, නැවත නැවත; ලපනං, තෙපලිමයි; ලාලපනාකාරො, පුනපුනා තෙපලන අයුරැතෙමේ; ලාලපනා, ලාලපනා නම්; ලාලපිතස්ස, පුනපුනා දෙබව්වූ ප්‍රභූලාගේ; භාවො, බව; ලාලපිතතනං, ලාලපිතතන නම්; අයංචුවචිපරිදෙවොති, අයංචුවචි පරිදෙවො යනු; අයං, මේ වැලපීමතෙමේ; පරිදෙවො නාම, පරිදෙවනමයි; කපියති, වදරනු ලැබේ; සො, ඒ පරිදෙවය තෙමේ; ලාලපනලකඛණො, පුනපුනා තෙපලිම් ලක්ෂණ ඇත්තේය; ගුණදෙසපරිකිත්තතරසො, ගුණදෙස් හඟවනකිස ඇත්තේය; (ගුණ දෙස පරිකිත්තතරසො යිද පාඨානතරයි.) සමමපච්චපඨානො, අන වසිතිභාවයෙන් වැටහෙන්නේය; (නොනැවති නොපිහිටි බවෙන්වැ වැටහීම ඇත්තේය යනු සන්නයි) නොහොත්-ඥතිව්‍යසනාදි ශොක වස්තූන් නොනැසුහෙයින් නොනැවති නොපිහිටි බව වැටහීම කර වන්නේය.

* “ආදෙවනති එතෙනාති” යන කරණසාධක විසින් සිඛානවු ආදෙව ශබ්දයතෙමේ විලාප ශබ්දනගා අශ්‍රැවිමොවනාදි විකාරයට පැමිණෙන දනන්ගේ තවිකාරප්‍රාප්තියෙහි උපකාරවේනුයි කරණ භාවයෙන් උක්තය. කියේ මැනෝ. ආදෙවනති එතෙනාති ආදෙ වොති ආදෙවනසද්ධං කතා අසසුවිමොවනාදිවිකාරං ආපජ්ජනනානං තබ්බිකාරුපනතියා සො සද්දො කරණභාවෙන වුත්තො තිසි (මු: ටි) * ගුණදෙසෙ කිත්තෙති බොධෙතිති ගුණදෙසකිත්තතරසො ලාලප සද්දො යි මූලටිකාවෙති යුගෙයින් “ගුණදෙස කිත්තතරසො” යන පාඨය යොග්‍යතරයයි අපගේ වැටහීමයි. * අචිනචියන්ද ලජ්ජාවියසුභූ ජනයන්ද නොවිමසා යම් සත්ත්වයෙකුට පරිදෙවය උපදිනම් ඒ සත්ත්වයාගේ සමග්‍රමභාවයයි කියනලද අනවසිති භාවයවැ හෙවත්-නොනැවතිබවවැ පරිදෙවශබ්දයතෙම වැටහේනුයි. සමග්‍රම ප්‍රත්‍යුපස්ථානයයි උක්තය. * නොහොත්-ඥතිව්‍යසනාදිවූ ශොකවස්තු සමූලසාතනය නොකිරීමෙන්වූ අනවස්ථාන භාවය සමග්‍රම නම. හේ

උත්‍රාසජන්‍යසම්ප්‍රමය නම් නොවේ. ඒ අනවස්ථානභාව සංඛ්‍යාන සම්ප්‍රමයතෙම විලාපශබ්දය කරණකොටගෙන යම්හෙයකින් මෙරමානට ප්‍රකටවේද එහෙයින් පරිදෙවය සම්ප්‍රමප්‍රත්‍යපස්ථාන නමැයි උක්තය. කියේ මැනෝ මූලටිකාවෙහි අත්‍යන්තරේ හිරිසිතබෙබ් ජනෙ ව අවි චාරෙකා ප්‍රශ්නලක්‍ෂ සමාමභාවො හුන්වා පරිදෙවනසද්දො උපස්ථානිති සමාමපවවුපස්ථානො ති චුතො, සොකවන්ද්‍රඅවිසානෙන වා සමාමො න උත්තාසසමාමො සො ව පරිදෙවනසද්දො පාකටො හොතිති පරිදෙවො සමාමපවවුපස්ථානොති චුතො. ඒ එහි ප්‍රථමවිකල්පයෙහි කර්ත්‍රම් යොජනාව සමුටය. විතිය විකල්පයෙහි හෙතෙමියොජනාව කටයුතු බැවින් අනුමුටිකාදෙක්හි සමාම. වා අබ්‍යන්තරගතං තස්ස පවවුපස්ථාපෙති පාකටභාවකරණෙනාති සමාමපවවුපස්ථානො සමාම. පවවුපස්ථාපෙතිති සමාමපවවුපස්ථානො. යි විසුහු.

* සන්‍යයෙහි ටිටිකාත්‍රය හා සසද අභිකිවාක්මෙන් නොපැණේ. එසේම පාලාභී යොජනාවෙහි දැක්වූ “අථවා සමාමනං උත්තාසනං සමාමො සමාමෙන පවවුපස්ථානිති සමාමපවවුපස්ථානො” යන නිවිචනය ටිකාත්‍රය හා නොසමවනුයෙන් ලිපිකර හුමජතින දෙම දුෂටයෙකැයි අපගේ වැටහීමයි. හෙද මෙසේ වියයුතු. “සමාමං අනුත්තාසනං සමාමො සමාමං පවවුපස්ථාපෙතිති සමාමපවවුපස්ථානො” කියායි.

32.(ක) පරිදෙවස්ස දුක්ඛසොවෙදිතබ්බොති, පරිපෙතබ්බොයන; එත්ථපන, මේ නිදේශයෙහි වනාහි; අයමපි, මේ පරිදෙවය තෙමේද; හෙවත්-වැලපීමද; සයං, තෙමේ; නදුක්ඛො, දුක්ඛමිනොවේ; පන, එසේවිනමුත්; කායදුක්ඛදොමනස්ස දුක්ඛානං, කායදුඛ දොමනස්ස දුඛයන්ගේ; හෙවත්-කායිකදුඛ වෛතසිකදුඛයන්ගේ; වන්දි භාවෙන, හෙතුතියෙන්; දුක්ඛොති, දුක්ඛයයි; චුතො, වදාරනලදය; හි, ඒ විශ්කරකෙරෙමි; පරිදෙවනො, වලජ්ජාජනතෙමේ; අත්තනො, තමාගේ; බකං, දසරුවට; හෝ-කයට; මුඛිති, මිටින්; පොථෙති, තාඛිතයකෙරෙයි; හෙවත්-තලුයි; උභොතිහත්තෙති, දැනින්; උරං, ලය; පහරති, පහරයි; (උරං, ලය;) පිසති, පිරිමදිති; සිසෙන, හිසින්, හිතතියාසබ්බං, බිත්තිය හා සමග; යුජ්ඣති, යුදකෙරෙයි; (ගැටෙයි යුජ්ජෙයි) තෙන, එහෙයින්; අස්ස, ඒ වලජ්ජාදනහට; බලවං, ඉම හත්වූ; කායදුක්ඛං, කායිකදුඛයතෙම; උපපජ්ජති, උපදනෙයි; මෙ, මාගේ; එත්තකාඤ්ඤායො, නැගේ මෙනෙක්දෙන; බයංගතා, පිරිහී මට ගියහ; වයංගතා, ව්‍යසනයටගියහ; අබ්‍යන්තරගතා, විනාශයට ගියහ; ඉතිආදිති, මේ ඇතිසිවිලි; විනොති, සිතයි; තෙන, එහෙයින්; අස්ස, ඒ වලජ්ජාදනහට; බලවං, ඉමහත්වූ; දොමනස්සං, දොමනසෙක්; උපපජ්ජති, උපදනෙයි; ඉති, යථොක්තතයින්; ඉමෙසං විතනමපිදුක්ඛානං, මේ කායික මානසිකවූ උභය දුඛයන්ගේම; වන්දි භාවෙන, හෙතුවන බැවින්; දුක්ඛොති, දුක්ඛයයි; වෙදිතබ්බො, දත යුතු; අපිච, අතික්කයෙකුදු; (වුවෙති, කියනුලැබේ.)

සොකුසලවිහනො, ගොකසඛ්ඛාන ගලායෙන් මභිනලදුවා; පරිදෙවමානො, වලප්පානු ජනනෙමේ; කණ්ණාඨ තාලුතලසොසරං+ කණ්ණ, බොටුවය; ඔඨ, දෙතොලය; තාලුතල, තල්ලය යන තැන්; සොසරං, විශ්ලිමෙන් අවගන්තාව; අපසසං, ඉවසියනොහැක්කාව; දුක්ඛං, දුකට; අධිගච්ඡියෙව, පැමිණෙන්නේමවේද; භියො, පලමු කී දුක්වලට වඩා මහත්වූ; අධිමනං, අධිකවූ හෙවත්-වැඩිතරමවූ; දුක්ඛං, කාසික වෛතසිකදුඃඛයට; යං, යම්හෙයකින්; අධිගච්ඡියෙව, පැමිණෙන්නේමවේද; තෙන, එහෙයින්; හගවා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ; පරිදෙවං, වැලපීම; දුක්ඛානි, දුකට කරැණුවේයයි; ආහ, වදාළසේක. (ඉතිසමාප්තියෙති නිපා.)

* ගොකයනෙමේ දුක් දෙමිනස් දෙකට කරැණුවෙයි. පරිදෙවය දුක් දෙමිනස් දෙකට කරැණුවූයේ කෙසේද යන වොදනාව සදහා සොකාභිභූතො පරිදෙවනිමිතං මුඛිපොථනාදිනි කරුණි පරි දෙවනිමිතමෙව ව ඤාතිඅබ්බන්ධමනාදිනි විනොතිනි පරිදෙවසා දුක්ඛදෙමනස්සානං වජ්ජුභාවො වුත්තොසි මුලටිකාවේ යුත්තු. * “භියො” යන්නෙන් යම් දෙමිනසෙකින් වෙන්වූ පරිදෙවයෙක් නොවේද ඒ දෙමිනසට වැඩිවූද දෙමිනසට පෙර දක්වූ මුත්තාදීන් තාබනාදිවූ දුකට වැඩිවූද කණ්ණාඨතාලවාදීන් ගුණකවීමෙන් උප දන්‍ය දුකට වැඩිවූද ඒ පරිදෙවයම නිදනකොට ඇතිඉන් පිටත් දුක්ද යන දුක්සමුහය භියො යන්නෙන් සමුහ කෙරෙයි. කියේ මැනෝ සියොති යෙන විනා න හොති. පෙ. නනනිදන දුක්ඛං සමගණනා ති. සි. (මු: ටි:)

33

දුක්ඛදෙමනස්සානිදෙදසා හෙඨා ධම්මසබ්බසථායං වණ්ණේ නතතා පාකවාච්ච, ලක්ඛණාදිනි පන නෙසං. නත්ථ වුත්තානෙව, දුක්ඛස්ස දුක්ඛථො චෙදිතබ්බො දෙමනස්සස්ස දුක්ඛථො චෙදි තබ්බොති එත්ථ පන උභයමෙවං සයඤ්ච දුක්ඛතතා කාසිකවෙන සිකදුක්ඛානඤ්ච වජ්ජුභාවෙන දුක්ඛනති වුත්තං., හත්ථපාදනඤ්ච කණ්ණනාසිකානඤ්ච ජෙදනදුක්ඛන දුක්ඛිතස්ස අනාථසාලායං උච්ඡිඝ්ඤාපාලං. පුරතො කත්ථා නිපනතස්ස වණ්ණමුඛෙති පුලවකෙසු නික්ඛමනෙනසු බලවං. කාසිදුක්ඛං උප්පජ්ජති, නානාරභගරනන වත්ථං. මනුඤ්ඤලඛකාරං නක්ඛනන. කිලනන. මහාපනං. දිස්වා බලවදෙමනස්ස උප්පජ්ජති, එවං නාච දුක්ඛස්ස විනතමපි දුක්ඛානං වජ්ජුභාවො චෙදිතබ්බො, අපිච,

පිලෙති කාසික මිදං දුක්ඛං දුක්ඛඤ්ච මානසං භියො,
ජනසති සසමා නසමා දුක්ඛනති විසෙසනො වුත්තං. ‘ති.

38.(ක) දුක්ඛදොමනස්සනිද්දෙසා, දුඃඛදොමිනස්ස නිද්දෙය්‍යෝ; හෙය්‍යා, යවැ; ධම්මසංඛතභවකථායං, ධම්මසංඛතභවකථාවෙති; හෙවත්-අභිසාලිනියෙති; වණ්ණෙනතතතා, වණ්ණනාකල බැවින්; පාකථාඵව, ප්‍රකට වුවානුමවෙත්; තෙසං, ඒ දුක් දොමිනසුන්ගේ; ලක්ඛණාදිනිපත, ලක්ඛණරසප්‍රත්‍යයපථානගෝ වනාහි; තත්ථ, ඒ ධම්මසංඛතභවකථාවෙති; චුත්තානෙව, කියනලද්දනුම වෙත්; දුක්ඛස්සදුක්ඛයොවෙදි තබ්බො දොමනස්සස්සදුක්ඛයො වෙදිතබ්බොති, දුක්ඛස්සපෙවෙදි තබ්බො යන; ඵත්ථපත, මේ නිද්දෙය්‍යෙහි වනාහි; ඵතංඋභයමපි, මේ දුක්දොමිතස් දෙදෙනාගේ සමූහයද; සයඤ්ච, තුමුත්; දුක්ඛතතා, දුක් වන බැවින්; කාසිකවෛතසිකදුක්ඛානඤ්ච, කාසික වෛතසික දුඃඛ යන්වත්; වඤ්චාචොත, හෙතුවන බැවින්; දුක්ඛනති, දුක්ඛය; චුත්තං, වදාළයේක.

* කවරහෙයකින් දුඃඛ දොමිනස්සගේ දෙදෙනාට කාසික වෛතසික දුඃඛයන් හෙතුවුවේද යන වොදනාට පරිහාර සදහා “භත්ථපාදනඤ්ච” යනාදිය කියත්.

38.(කා) හි, විස්තරකෙරෙමි; භත්ථපාදනඤ්ච, භස්සපාදයන්ද; කණ්ණ නාසිකානඤ්ච, කණ්ණනාසිකාවන්ද; ඡෙදනදුක්ඛෙන, සිද්ධිමෙන් උපන් දුක් කරණකොටගෙනැ; දුක්ඛිතස්ස, දුක්පත්වූ; අනාථසාලායං, අසරණ දනන් වසන භලෙකැ; (අම්බලමෙකා යුස්සෙයි.) උප්ථිකපාලං, ඉදුල්වැකිකබලක්; නොහොත්-පිළිකුල්වූ කබලක් x; පුරතො, ඉදිරියෙහි; කත්ථා, කොටැ; නිපනනස්ස, වැදහොත් පුතුලකුහට; වණ්ණමුබෙති, වණ්ණමුවසිදුරු වලින්; පුලුවකෙසු, පණුවන්; නික්ඛමනොසු, නික්මෙන කල්හි; බලවං, බලවත්වූ; කායදුක්ඛං, කාසිකදුඃඛයනෙමේ; උප්පජ්ජති, උපදනේයි; නානාරභගරතතවත්ථං + නානාරභග, නොඑක් රජනින්; රත්ත, රැදු; වත්ථං, හත්සඵ ඇති; මනුඤ්ඤලභිකාරං, සිත් කලවූ පලන් අබරණ ඇති; තකඛතතං, නැකැත්තෙළි; කිලුත්තං, කෙලනාවූ; මහාජනං, මහාජනයා; දිස්වා, දැක; බලවදොමනස්සං, බලවත්වූ දොමිනසනෙමේ; උප්පජ්ජති, උපදනේයි; ඵවං, යථොක්ත නසින්; තාව, දොමිනසට පලවූ; දුක්ඛස්ස, දුඃඛයාගේ; විත්තමපි දුක්ඛානං, කාසික වෛතසික උභය දුඃඛයන්මැ; වඤ්චාචො, හෙතුවන බැවි; වෙදිතබ්බො, දතයුතු; අපිව, අනික්තයෙකුදු; (චුච්චති, කියනුලැබේ.)

මානසං, සිත්හිවූ; ඉදංදුක්ඛඤ්ච, මේ දුඃඛයනෙමේද; කාසිකං, කාසිකවූ; දුක්ඛං, දුඃඛය; භියෙය්‍යා, බෙහෙවින්; යස්මා, යම්හෙයකින්; පිලෙති, පිඩාකෙරේද; ජනයති, දනවාද; තස්මා, එහෙයින්; භගවතා, භාග්‍යවතුන්වහන්සේ විසින්; දුක්ඛනති, දුක්ඛය; විසෙසතො, විශෙෂ වශයෙන්; චුත්තං, වදාළයේක. (ඉති සමාප්තියෙහි නිපා.)

* යම්හෙයකින් කාසිකදුඃඛයනෙම කාසිකවූ දුඃඛයට උපනීශ්‍රය ප්‍රත්‍යයවේද එහෙයින් කාසිකදුඃඛප්‍රාජායාහට කාසිකදුඃඛය උපදනේ යයි වදාළේය. තෙල අත්පා සිද්ධි ආදිවූ කාසිකදුඃඛයෙන් මඛනාලද

බැවින් නැතැත්තෙළිකෙළනට නොලබමිති බලවත් දෙමනසෙක් උපදිනුයි කායිකදුඃඛයට දෙමනස හෙතුවන බැව් දතයුතු. කියේ මැනෝ කායිකං දුක්ඛං කායිකස්ස දුක්ඛස්ස උපනිස්සයපවයොති දුක්ඛතස්ස දුක්ඛං උපපජ්ජතිති වුතතං, එතෙන දුක්ඛෙන අභිභූතත්තානක්ඛත්තං කිලිත්තුං නලොමිති බලවද්දෙමනස්සං උපපජ්ජතිති, දුක්ඛස්ස දෙමනස්සවත්තා හොති. (මු: පි:) * ශරීරදුඃඛයෙන් මහිනලද පුතුලාගේ පිළියම් කැමැත්තෙන් එබදු දුක් උසුලන ප්‍රයෝගකරණ කාලාදීන්ති කායිකදුඃඛයට කායිකදුඃඛය උපනිඃශ්‍රයවන බැව් දතයුතු මෙම කිහි අනුට්ඨාංගවේ. කායදුක්ඛාභිභූතස්ස පතිකාරභිලාසාය තාදිස දුක්ඛාවහ පයෝගකාලාදීසු කායිකදුක්ඛස්ස තදුපනිස්සයතා වෙදි තබබා. * “පිළෙති” යනු කායිකදුඃඛයතෙමේ තමාගේ ප්‍රවෘත්ති ඝෂණයෙහි පීඩාකෙරේනුයි අනාගත කායිකදුඃඛයට තමාගේ ප්‍රවෘත්ති ඝෂණයෙහි උපනිඃශ්‍රය වශයෙන් හෝ පීඩාකෙරේනුයි ඒ සදහා කියන ලදය. එහෙයින් යුත් අත්‍යතනො පවත්තිකිණං සක්කාය පිළෙතිති වුතතං කායිකදුක්ඛං තදුපයතිස්සයතො වා. (මු: පි:)

34

වෙනොදුක්ඛසමපට්ඨා පන කෙසෙපකිරිය උරුති පතිපිළෙනති ආවට්ටනති විවට්ටනති ජිනනප්පානං පපතනති සන්ධං ආහරනති විසංඛාදනති රජ්ජයා උබ්බකුනති අග්ගිං පවිසනති නං.නං විපරිතං වත්ථුං. තථාතථාවිසාපිසාරිතො පට්ඨසමානවිතනා විනෙතනති එවං දෙමනස්සං උභින්නමපි දුක්ඛානං. වත්ථුභාවො වෙදිතබ්බො, අපිච්ච,

පිළෙති යනො විතනං කායස්ස ච පිළනං සමාවහති,
දුක්ඛනති දෙමනස්සං. විදෙමනස්සා බුබුදුනතො ආහුති.

24. වෙනොදුක්ඛසමපට්ඨාපන, විතනප්‍රවෘත්ත දුඃඛයෙන් සමන්ති තවු ජනයෝ වනාහි; කෙසෙ, කෙසෙන්; පකිරිය, විකිරණයකොට; හෙවත්-විදහාගෙන; උරුති, වක්ඛස්ථලයන්; පතිපිළෙනති, පෙළත්; හෝ-තාඛනයකෙරෙත්; ආවට්ටනති, පෙරළෙත්; විවට්ටනති, ප්‍රපාත යෙහි හෙළා වැඟිත් මෙන් ඇත මැත පෙරළෙත්; ජිනනප්පානං, මුල් සුත් රුකක් නැබුරුඅතට පතනයවන්නාසේ; පපතනති, ප්‍රපතනය වෙත්; හෙවත්-ඇදවැවෙත්; සන්ධං, ජුරිකාදිසත්‍ර; ආහරනති, එළ වත්; විසං, විෂ; ඛාදනති, කත්; රජ්ජයා, රැහැණෙත්; උබ්බකුනති, ගෙලබැඳගනිත්; නොහොත්-රජ්ජයා, රැහැණෙහි; උබ්බකුනති, ගෙල ලාගනිත්; අග්ගිං, ගින්නට; පවිසනති, වදිත්; තථාතථා, තත්තවිපරිතාකාරයෙන්; විපට්ඨසාරිතො, කලකිරුණු සිත් ඇති ජනයෝ; පරිඛයකමානවිතනා, දනුලබනසිතැත්තෝවැ; විපරිතං, අත්‍යථාතියට පැමිණියාවූ; තං.තං.වත්ථුං, ඒ ඒ වස්තුව; විනෙතනති, සිතත්; එවං, යථොක්තතයින්; දෙමනස්සං, දෙමනස්සත්‍රයෙන්; උභින්නමපිදුක්ඛානං, කායික වෛතසික උභය දුඃඛයන්; වත්ථුභාවො, හෙතුවනබව; වෙදි තබබො, දතයුතු; අපිච්ච, අතික්තයෙකුදු; (වුවහි, කියනුලැබේ.)

දොමනස්සං, දොමනසනෙමේ; විතතං, සිත; යතො, යම්හෙයකින්; පිළෙති, පෙළාද; කායස්ස, ශරීරයාගේ; පිළනඤ්ච, පෙළීමත්; සමා වහති, දනවාද; තනො, එහෙයින්; දොමනස්සං, දොමනසනෙමේ; දුක්ඛන්ති, දුක්ඛතැයි; විදොමනස්සා, දොමනස් නැති; බුධා, ප්‍රාඥවූ බුදුවරයෝ; ආහු, වදාලන; (ඉති, සමාපතියෙහි නිපා.)

* මෙහි බුධපයථිංයවූ බුධායත්තට විශේෂණවූ විදොමනස්සා යන්නෙන් ප්‍රතිසම්පන්න සමුලඝාතය හා අවිනාශාවයෙන් තත්සමප්‍ර යුක්ත දොමනසයාගේ සමුලඝාතනය බුදුනට බොධිදාම මූලයෙහිම සිඛ බැව් හඟවා, අප්‍රභාතව්‍යවූ විපාකධර්මයක් බැවින් අනුපාදිශෙෂ නිජාණය දක්වා පැවැති කාසිකදුඃඛය විරූපෙකශෙෂ වශයෙනුදු මෙහි හඳුන්වා නොකියනලද්දි අසමවිච්චනයයි.

35

උපායාසනිද්දෙසෙ ආයාසනඝේන ආයාසො, සංසිද්ධවිසිද්ධා කාරප්පවත්තස්ස විතනකිලමස්සෙතං නාමං, බලවං ආයාසො උපා සාසො, ආයාසිනභාවො ආයාසිනන්තං, උපායාසිනභාවො උපායාසි නන්තං, අසං චුවච්චි උපායාසොති අසං උපායාසොනාම කපිසති, සොපනෙස බ්‍යාසනානිලකම්ණො නිඤ්ඤානරසො විසාදපච්ච පඝානො, උපායාසස්ස දුක්ඛඝො චෙදිනබ්බොති එත්ථ පන අයමයි සසං නදුකෙඛා උභින්නමයි දුක්ඛානං චඤ්ඤාවෙන දුකෙඛාති චුනෙනා, කුපිනෙන හි රඤ්ඤා ඉස්සපිසං අච්ඡිද්ධාහනපුත්තභාති කානං ආණන්තවධානං හයෙන අවච්චං පටිසිද්ධා නිලිනානං මහා විසාදප්පන්තානං දුක්ඛඝානෙන දුක්ඛසෙසයාස දුක්ඛනිසජ්ජාස බලවං කායදුක්ඛං උප්පජ්ජති, එතනකා නො ඤානකා එතනකා භොගා නිසාති විනෙන්තනානං බලවදොමනස්සං උප්පජ්ජති, ඉති ඉමෙසං විතනමයි දුක්ඛානං චඤ්ඤාවෙන දුකෙඛාති චෙදිනබ්බොති, අපිච,

විතනස්ස පරිදහනා කායස්ස විසාදනා ච අබිමන්තං,
සං දුක්ඛමුපායාසො ජනෙති දුකෙඛාත්‍යසං නනො චුනෙනා.

35. උපායාසනිද්දෙසෙ, උපායාස නිදේශයෙහි; ආයාසනඝේන, විතතයාගේ කලමට්භාවයෙන්; හෙවත්-සිත වෙහෙසිම් අභියෙන්; ආයාසො, ආයාසනම; එතං, තෙල ආයාසො යන වචනය; සංසිද්ධ විසිද්ධා කාරප්පවත්තස්ස-සංසිද්ධ, සියලු වස්තුකාම සෙවන වැලැකීම වශයෙන් සම්පාදනයෙන් සිද්ධතයයි කියනලද කලාන්තබවය;(මධුටිකා නසිත්) සංසිද්ධ, ඥාතිව්‍යසනාදී වශයෙන් භාත්පසින් හෝ සියලු පරිද්දෙන් කලාන්තබවය; විසිද්ධ, නගාසිටුවත්ටත් නොහැකිබව කිරීමහුගේ වශයෙන් ඉතා දැඩිවූ හෝ විරූපවූ සිද්ධතයයි කියනලද කලාන්තබවය යන; ආකාරප්පවත්තස්ස, ආකාරයෙන් පැවැත්තාවූ; විතනකිලමස්ස, විතතයාගේ කලමයට; නාමං, නමයි; බලවං, දැඩිවූ;

ආයාසො, විතකයාගේ කලමයතෙම; හෙවත්-සිත්හුගේ වෙහෙස; උපායාසො, උපායාසනම; ආයාසිතභාවො, සිත්වෙහෙසට පැමිණි සත්ත්වගේබව; ආයාසිතතනං, ආයාසිතතන නම; උපායාසිතභාවො, දූෂිසිත් වෙහෙසට පැමිණි සත්ත්වගේබව; උපායාසිතතනං, උපායාසිතතන නම; අයංචුච්චතිඋපායාසොති, අයංචුච්චති උපායාසො යනු; අයං, මේ ධර්මසවභාවයතෙම; උපායාසොනාම, උපායාසනමැයි; කපී යති, වදුරණුලැබේ; සොපනෙසො, ඒ උපායාසයතෙම වනාහි (දූෂි ආයාසයතෙම යුජ්ජෙයි.) බ්‍යාසතර්ලකබ්‍රණො, (අන් අරමුණු වෙත නොපැමිණ ඥාතිව්‍යසනාදීන්හි විරූපවූ වෙනස්බවට පැමිණියාවූ ආසඛය ආසතනි නම් වේ) විරූපවූ ආසඛ සංඛ්‍යාත ආසතනි යෙති නියමයෙන් හෝ නැබුරුවැ බැඳුනුබව ලක්ෂණ ඇත්තේය; නිඤ්ඤාතරසො, තැනනුම්කරන කිසි ඇත්තේය; විසාදපච්චිප්පානො, සිත්හුගේ යටපත්වනබවෙක්වැ වැටහෙන්නේය; උපායාසස්සදුක්ඛසො වෙදිතබ්බොති, උපායාසස්ස දුක්ඛසො වෙදිතබ්බො යන; එතථන, මේ නිදේශයෙහි වනාහි; අයමි, මේ උපායාසයද; සයං, තෙමේ; නදුක්ඛො, දුක්ඛතොවන්නේය; උභිනනමිදුක්ඛානං, කායික වෛත සික උභය දු:බයන්; වඤ්ඤාවෙන, උපායාසයට හෙතු වන බැවින්; දුක්ඛොති, දුක්වනැයි; වුභොනා, වදුලුසේක; හි, ඒ කීම සැබව; කුපි තෙන, කොපයට පැමිණියාවූ; රක්ඛං, රජු විසින්; ඉස්සරියං, සම්පතිය; අවජ්ඣිකා, බලාත්කාරයෙන් පැහැර; හතපුත්තභාතිකානං, නැසූ දු පුත් සොහොවුරන් ඇති; ආණ්ඩනවධානං, හසු වූතැනෙකැ නසවයි අණකල මරණ ඇති; භයෙන, ඒ බයින්; අට්ඨං, මහවනයට; පච්චිකා, වැදී; නිලිනානං, සැගවුනාවූ; මහාවිසාදප්පතනානං, මහත්වූ බෙදයට පැමිණියාවූ සත්තට; දුක්ඛසානෙන, දුක්ඛසේ සිවිතා ඉරියව් වැටුමෙන්; දුක්ඛසෙය්‍යාය, දුක්ඛසේහෝනාඉරියව් වැටුමෙන්; දුක්ඛ නිසජ්ජාය, දුක්ඛසේ හිදිනා ඉරියව් වැටුමෙන්; බලවං, දූෂිවූ; කාය දුක්ඛං, ශරීරදු:බයතෙමේ; උප්පජ්ජති, උපදනේයි; නො, අපගේ; එතතකා, මෙතෙක්; සදුතකා, නැයෝ; නසා, නටහ; එතතකා, මෙතෙක්; භොහා, භොගසම්පත්තු; නසා, නටහ; ඉතිවිනේතනනානං, මෙසේසිතන්නවුන්ට; බලවදෙමනස්සං, දූෂිවූදෙමනසෙක්; උප්පජ්ජති, උපදනේය; ඉති, යථොක්තනයිත්; ඉමෙසංචිනනමිදුක්ඛානං, මේ කායික වෛතසික උභය දු:බයන්ට; වඤ්ඤාවෙන, හෙතු වන බැවින්; දුක්ඛොති, දුක්වනැයි; වෙදිතබ්බො, දතයුතු. (ඉති නිපා.) අපිව, අනික් තයෙකුදු; (චුච්චති, කියනුලැබේ.)

විතකස්ස, විතකයාගේ; පරිදහනාව, දූෂිවශයෙන් දූෂිමකරන හෙයින්ද; කායස්ස, ශරීරයාගේ; විසාදනාව, අවිසාරභාවය කරන හෙයින්ද; හෙවත්-කාශභාවය කරන හෙයින්ද; අබිමතනං, වැඩි තරම්වූ; දුක්ඛං, කායික වෛතසිකවූ දු:බයක්; යං, යම්හෙයකින්; උපායාසො, උපායාසයතෙම; ජනෙති, දනවාද; තතො, එහෙයින්; අයං, මේ උපායාසයතෙම; දුක්ඛොති, දුක්ඛය; වුභොනා, වදුලුසේක.

* උපායාසයා තෙමේ ප්‍රකටතම් නොවෙයි යනු වෙමයා බැවින් හෝ සංසකාරසකකු පයෝපනතතායෙන් හෝ උක්තය. යම්කෙනෙක් වනාහි දෛශීනසයමැ උපායාසයයි කියන්නාහු නම් ඔව්හු. උපායාසො තිහි බැකෙහි එකෙනායතනෙන එකාය ධාතුයා සමපයුතෙනා එකෙන බැකෙන එකෙනායතනෙන එකාය ධාතුයා කෙහිවි සමපයුතෙනා. යන ධාතුකථාප්‍රකරණපාඨය ඇරදක්වා හලයුත්තාහ. * තවද විෂාද සංඛ්‍යාතං ශරීර කාශ්‍යයාගේ සුවදුක් දෙකට කරුණු වන බව නොසලකා දුකසේ ස්ථානනිෂ්ඨවූ ඉරියව් පවත්වනුවත්ගේ දැඩි ආයාසයතෙම කාසිකදු:බයටහෙතුවේද විෂාදනවශයෙන්ම ශුචිව්‍යසනාදීන් සිතන්නවුන්ගේ දෛශීනසයදු:බයට හෙතුවේද උපායාසයතෙම තමාගේ විදුමානසෂණයෙහිම දෙමිනස හා එක්ව යෙදුන බැවින් සිත දැඩිවශයෙන් දවාද අවිස්ථාරික භාවය කිරීම් වශයෙන් ශරීරය වියලවාද තදුහය කාත්‍යසාධනයෙන්ම ඉන් ඔබ්බෙහි උපායාසය නිමිත්තකොට ඇති කාසිකවූද වෛතසිකවූද වැඩිතරම් දුක දනවාද එහෙයින් උපායාසය දුකැයි වදලසේක යනු භාවයි. කියේ මැනෝ. විසාදප්‍රත්තියා සුබදුක්කිකාරණං අගණයිත්වා දුක්කිචානාදීනි කරුණනානං උපායාසො කාසිකදුක්කියං වජ්‍ර්‍යොති විසාදනවසෙතොව ඤාති විනාසාදීනි විනේතනනානං දොමනස්සයං අත්තනො පවත්තිකබ්‍රණයෙව උපායාසො දොමනස්සසමපයොගතො විතතං පරිදහති අවිස්ථාරිකතාකරණවසෙන කායං විසාදෙති තදුහයකරණෙනෙව තනොපරං තංතිමිත්තං කාසිකං වෛතසිකඤ්ච අබිමත්තං දුක්කං ජනයති යි දුක්කො වුතෙනා. ෙසි. (මු: වී:)

36

එක් ව මෘදුගනිනා අනෙතාභාජනෙයෙව නෙලාදිනං පාකො විය සොකො, නිකඛගනිනා පවමානස්ස භාජනතො බහිනිකඛමනං. විය පරිදෙවො, බහිනිකඛනාචසෙසස්ස නිකඛමිතුමි අප්‍රකොන්තස්ස අනෙතාභාජනෙයෙව යාවපරිකඛයා පාකො විය උපායාසො දඨබෙබ්බා, අපට්ඨසමපයොගනිදෙදසෙ සස්සාහි යෙ අස්ස අති චාති අපරිසෙසිනා පරිසෙසිනා වා හොනතු අපරිසෙසිනා වා, නාම මෙවනං අමනාපාරමමණානං, මනස්මි. න කමනති න පට්ඨනතිති අකනතා, මනස්මි. න අපට්ඨනති නවා මනං. වබ්බිනතිති අමනාපා, රූපාතිආදි නෙසං සභාවනිදස්සනං, අනන්ධං කාමෙනති ඉච්ඡනතිති අනන්ධකාමා, අනිනං කාමෙනති ඉච්ඡනතිති අනිනකාමා, අචාසුකං දුක්ඛවිහාරං කාමෙනති ඉච්ඡනතිති අචාසුකකාමා, චතුති සොගෙහි ධෙමං නිබ්බසං විවට්ඨං න ඉච්ඡනති සභසං. විවට්ඨෙව නෙසං කාමෙනති ඉච්ඡනතිති අසොගකෙහිවකාමා, අපිච සබාදිනං වුඛිසංඛ්‍යානස්ස අන්ධස්ස අකාමනතො නෙසං යෙව භාති සංඛ්‍යානස්ස අනන්ධස්ස ව කාමනතො අනන්ධකාමා, සබාදිනං යෙව උපායභූතස්ස නිත්තස්ස අකාමනතො සබාභාති ආදිනං උපායභූතස්ස අතිත්තස්ස ව කාමනතො අනිත්තකාමා, චාසුකවිහාරස්ස

අකාමනනෝ අභිසුතවිහාරස්ස ච කාමනනෝ අභිසුතකාමා, සස්ස කස්සවි නිබ්බසස්ස අකාමනනෝ භස්ස ච කාමනනෝ අසොග කොමකාමාති එවමෙපසා අත්ථො දඨබ්බො, සබ්බතීති ගතත්ථා සංයොගො, සමාගමොති ආගතෙහි සංයොගො, සමොධානනති ධානනිසස්සාදිසු සහභාවො, මිසසිභාවොති සබ්බකිව්වානං සහ කරණං, අසංසන්නවසෙනසොපනා, සබ්බාරවසෙන පන යං ලබ්බති නං ගහෙනබ්බං, අසංචුව්වතිති අසං අප්පිසසමපයොගො නාම කපිසති, සො අනිසසමොධානලකඛණො විනනවිසානකරණ රසො අනස්සභාවපච්චුපභාතො, සො අස්සනො එතො ධමමො නාම නජී, කෙවලං අප්පිසසමපයුත්තානං දුට්ඨස්සාපි දුක්ඛස්ස වක්ඛු භාවනො දුක්ඛාතිවුත්තො, අනිසාති හි වක්ඛුති සමොධානගනාති විජ්ඣනපේදනඵාලනාදිති කාසිකමපි දුක්ඛං උප්පාදෙනති, උබ්බෙ ගප්පනනනො මානසමපි, තෙනෙනං චුව්වති,

දිස්වාච අප්පිසෙ දුක්ඛං පඨමං හොති වෙදාසි,
නදුපකකමසමදාන මථකාසෙ සතො ඉධං.

නනො දුක්ඛවසස්සාපි වක්ඛුතො සොමහෙසිනා,
දුක්ඛො වුත්තොති විඤ්ඤාසො අප්පිසෙහි සමාගමොති.

86.(ක) එත්ථව, (වගබ්දයා වාක්‍යාරමනද්‍රෝනකයා.) මේ ශොකාදීන් අතුරෙහි; මජ්ඣනිකා, මද්ගින්තෙන්; අනෙතාභාජනෙයෙව, ඇතුළු බදනෙහිම; තෙලාදීනං, තෙලාදීන්ගේ; පාකොච්ඡ, පැසීමක් මෙන්; සොකො, ශොකයතෙම; දඨබ්බො, දනසුත්තේයා; තිකිඛගතිනා, තියුණුගින්නෙන්; පච්චමානස්ස, පැසෙනුලබ්ධිනාමු; (තෙලස්ස,) තෙලයාගේ; භාජනතො, බදනෙන්; බිතිතිකමිතංචීය, බැහැර තික්මිමක් මෙන්; පරිදෙවො, පරිදෙවයතෙම; දඨබ්බො, දනසුත්තේයා; බිතිතිකමිතනාවසෙසස්ස, බැහැර තික්ම ඉතිරිවු; (තෙලස්ස,) තෙලයාගේ; තිකිඛමිත්තං, බැහැර තික්මෙන්ව; අප්පහොන්තස්සාපි, නොපොහොනාමුද; (තෙලස්ස,) තෙලයාගේ; අනෙතාභාජනෙයෙව, ඇතුළුබදනෙහිම; යාවපරිකම්භො, අවසන්වීම දක්වා; පාකොච්ඡ, පැසීමක් මෙන්; උපායාසො, උපායාසයතෙම; දඨබ්බො, දනසුත්තේයා; අප්පිසසමපයොගතිද්දෙසෙ, අප්පිසසමප්‍රයොග නිද්දේශයෙහි; යස්සාති, යස්ස යන මේ පදයාගේ; යෙඅස්ස, යෙඅස්සාසී; පදවෙජ්ඣෙකා නබ්බො, පදවෙජ්ඣ කටයුතු; 0) අනිසාති, අනිසායනු; අපරියෙසිතා, නොසොයනලද්දනුසි; පරියෙසිතාවා, සොයනලද්දනු හෝ; අපරියෙසි තාවා, නොසොයනලද්දනු හෝ; හොන්තා, වෙන්වා; එතං, මේ අනිසා යන වචනය; අමතාපාරමමණානං, මතනොවබ්ධිනාමු ආලම්බන යන්ගේ; නාමමෙව, නාමයමැයි; (යෙරුපාදයො, යම් රුපාදිවු ආලම් බන කෙනෙක්; 0) මනසමිං, සිත්හි; නකමනති, සිසේසි; න පවිසනති, නොවදිද්ද; ඉති, එහෙයින්; (තෙරුපාදයො, ඒ රුපාදිවු ආලම්බ නයෝ;) අකන්තා, අකන්ත නම්නු; (මෙම පාඨශෙෂය හෙළනු.) මනසමිං,

සික්ති; න අපජියනති, ප්‍රවේස නොවනු ලැබෙද්ද; වා, නොහොත්; මනං, සිත; නවසෙසීනති, නොවබද්ද; ඉති, එහෙයින්; අමනාපා, අමනාප නම්හු; රූපානිආදි, රූපායනාදි පද සමූහයතෙම; තෙසං, ඒ රූපාදිවූ අනිෂ්ටසතුන්ගේ; සභාවනිදස්සනං, ස්වරූප නිදගීනයට කාරණවූ පදයි; (යෙජනා, යම් ජනකෙනෙක්; 0) අනත්ථං, ව්‍යසනය; හෝ-දුක, කාමෙනති, සිසේයි; ඉච්ඡනති, කාමැතිවෙද්ද; ඉති, එහෙයින්; (තෙජනා ඒ ජනයෝතුමු; 0) අනත්ථකාමා, අනථිකාමනම්හුය; (මේ තැන්හිදු යෙජනා තෙජනා යන පාඨශෙෂය හෙලනු.) අභිනං, ව්‍යසනයට හෙතු වූ අවැඩ හෝ දුකට හෙතු වූ අවැඩ; කාමෙනති, සිසේයි, ඉච්ඡනති, කාමැති වෙද්ද; ඉති, එහෙයින්; අභිතකාමා, අභිතකාමනම්හුය; අථාසුකං, පහසු නුවූ; (නොසැපවූ යුසේයි) දුක්ඛවිහාරං, දුක්ඛවිහරණය; කාමෙනති, සිසේයි; ඉච්ඡනති, කාමැතිවෙද්ද; ඉති, එහෙයින්; අථාසුකකාමා, අථාසුක කාමනම්හුය; චතුච්ඡි, චතුර්විධවූ; යොගෙහි, කාමහවදුෂට් අවිදුශොග යන්කෙරෙත්; බෙමං, සිසේයි; තිබ්බයං, තිභීයවූ; විට්ටං, ලොකොත්තර ධර්ම සංඛ්‍යාතවිවෘත්තය; නකාමෙනති, සිසේයි; න ඉච්ඡනති, නොකාමැති වෙද්ද; තෙසං, ඔවුනට; සහයං, භයසහිතවූ; වට්ටමෙව, ලෝකිකධර්ම සංඛ්‍යාත වෘත්තයම; (සංසාරදුඃඛයමෙ යුසේයි.) කාමෙනති, සිසේයි; ඉච්ඡනති, කාමැතිවෙද්ද; ඉති, එහෙයින්; අයොගකෙබ්බකාමා, අයොග ක්‍ෂෙමකාම නම්හුය; අපිච්ඡ, අතික් නයෙකුදු; (මයා, මා විසින්; වුවතෙ, කියනුලැබේ; 0) සඤ්ඤිතං, ශ්‍රද්ධාදි ධර්මයන්ගේ; වුඤ්ඤිතසංඛ්‍යාතසංඛ්‍යාත වෘත්තයයි කියනලද; අත්ථස්ස, අථීය; අකාමනතො, නොකාමැතිවන හෙයින්; තෙසංයෙව, ඒ ශ්‍රද්ධාදි ධර්මයන්ගේම; භාතිසංඛ්‍යාතසංඛ්‍යාත පිරි නිමයයි කියනලද; අනත්ථස්සව, අනත්ථීයම; කාමනතො, කාමැතිවන හෙයින්; අනත්ථකාමා, අනථිකාමනම්හුය; සඤ්ඤිතංයෙව, ශ්‍රද්ධාදි ධර්මයන්ගේම; උපායභූතස්ස, උපායභූතවූ; (කාරණවැවූ යුසේයි) නිතස්ස, අභිවෘත්තිය; අකාමනතො, නොකාමැතිවන හෙයින්; සඤ්ඤානි ආදිතං, සඤ්ඤා පිරිනිම් ආදීන්ගේ; උපායභූතස්ස, උපායභූතවූ; (කාරණවැවූ යුසේයි.) අභිතස්සව, අභිතවෘත්තියම; කාමනතො, කාමැති වන හෙයින්; අභිතකාමා, අභිතකාමනම්හුය; ථාසුකවිහාරස්ස, පහසු විහරණය; අකාමනතො, නොකාමැතිවන හෙයින්; අථාසුකවිහාරස්සව, නොපහසු විහරණයම; කාමනතො, කාමැතිවන හෙයින්; අථාසුකකාමා, අථාසුකකාමනම්හුය; යස්සකස්සපි, යම්කිසි; හෙවත්- නියමයක් තැන්තාවූ; තිබ්බයස්ස, තිභීයවූවක්; අකාමනතො, නොකා මැතිවන හෙයින්; සහයස්සව, භය සහිත වූවක්ම; කාමනතො, කාමැතිවන හෙයින්; අයොගකෙබ්බකාමා, අයොගක්‍ෂෙම කාම නම් හුය; ඉතිඑවමපි, මෙකී නය විසිනුදු; එත්ථ, මේ අනත්ථකාමායනාදි පාඨයන්හි; අත්ථො, අථීයතෙම; දඨබ්බො, දතයුතු; (විනිශ්චිකල්ප යෙහි අනත්ථස්සව යනාදිවූ පදවතුෂට්යෙහි වඬබද අවධාරණාථීයෙහි වැටේ.)

* “අපිව සඬාදිනං” යනාදි විනිශ්චිත විකල්පයෙහි “අසුරියපසානි මුඛානි” යනාදි තත්ති මෙන් යම් පදයක් හා සමාසවේද ඒ පදය අකාරයතෙමේ අපෙක්ෂා නොකෙරෙයි සමාස නොවන්නාවූ “කාම” පදය අපෙක්ෂා කෙරෙයි එහෙයින් අනන්තකාමා යනාදිය අත්‍යශබ්ද සාපෙක්ෂකවූ අසමථ සමාස නමැයි දක්වා. කියේ මැනෝ මූලටිකා වෙති. ුද්ධියෙ අත්ථිකපෙප අත්ථං නකාමෙනති අනන්තකාමානි ආදි අසමත්ථසමාසොපි යොජිතො අසුරියපසානි මුඛානිති ආදිසුචිය හි යෙන සමාසොන තස්සායං පටිසෙධකො අකායෙති. ුයි.

* “යොගකෙධමස්ස අකාමනතො අයොගකෙධමස්ස කාමනතොසි කියසුතු නොවේද” යන්න සිතතබා අථිකථාවෙහි “යස්සකස්සචි නිබ්බ යස්ස අකාමනතො භයස්සවකාමනතො” යි යම් විචරණයෙක් කරන ලදද තව්වරණයෙහි අනියමින් දැක්වූ තිඨයෙහි හෙවත්-විචරිතයෙහි යොගකෙම ශබ්දය නිරුචියැ කවරහෙයින්ද දුකට කාරණවූ කාම යොගාදීන් කෙරෙන් විනිර්මුක්තවන හෙයින් කියේ මැනෝ මූලටිකා මධුටිකා දෙක්හි. ුයසම්. කිසම්ඤ්ච නිබ්බයෙ යොගකෙධමසද්දො නිරුළොහ දුකධයොගතො ඛෙමතනා. ුනිබ්බයෙහි විචට්ට නිබ්බයෙ නිරුළහභාවො කථං විඤ්ඤයනිති ආහ දුකධයොගතො ඛෙමතනානි තත්ථ දුකධකාරණතනා දුකධං එව යොගො තථා කාමයොගාදයො ඛෙමතනානි නිස්සටතනා. ුයි.

36.(කා) සඬහනිති, සඬහනි යනු; ගනනා, ගොස්; සංයොගො, එක් වීමයි; සමාගමොති, සමාගමො යනු; ආගතෙති, ආවාටු දනන් සමග; සංයොගො, එක්වීමයි; සමොධානනති, සමොධානං යනු; ආනති සජ්ජාදිසු, සථානනිඤ්ඤාදිවූ ඉරියව් පිරිවැටුම්හි; නොහොත්-සථාන නිඤ්ඤාදි හොජනාදි කාර්ත්තයන්හි; සහභාවො, සමවීම හෝ සමග කිරීමයි; මිසසිභාවොති, මිසසිභාවො යනු; සබ්බකිච්චානං, සියලුකිසි; සහතරණං, එකතු වැ කිරීමයි; අයංයොජනා, මේ අථියොජනා තොමෝ; සහතවසෙන, සහකයන්ගේ වශයෙන්; (හොති, වේ; ට) සඬාරවසෙනපන, සංසකාරයන්ගේ වශයෙන් වනාහි; යං, යම් අථ ජිතයෙක්; ලබ්බති, ලැබේද; තං, ඒ අථිජිතය; ගහෙනබ්බං, ගත යුතුය; අයංවුච්චතිති, අයංවුච්චති යනු; අයං, මේ ධර්මසවනාවයනෙම; අපමයසමපයොගොනාම, අප්‍රියසමප්‍රයොගදුඛය නමැයි; කපියති, වදාරනුලැබේ.

* සංසකාර වශයෙන් වනාහි යම් අථියෙක් ලැබේද ඒ අථිග ගතයුතුය යන්නෙහි අදහස දක්වනු සදහා මූලටිකාවෙහි. ුසඬහනි ආදිසු සඬාරවසෙන යං ලබ්බති තං ගහෙනබ්බං න හි සඬාරානං ආනතිසජ්ජාදයො හොජනාදි කිවෙවසු වා සහකරණං විජ්ජනිති පච්ඡිමවයං තදත්ථවසෙන ලබ්බනිති නසකකාවතතුනති. ුයි විසු. එහි සඬහනි ආදි ශබ්දයන් අතුරෙන් යම් පදයෙක් සංසකාර වශයෙන් ලැබේ නම් ඒ පදය ගතයුත්තේය එහෙත් යම්හෙයකින් සංසකාර යන්ගේ හිදිම් සිටිම් ඇඳුරියව් පිරිවැටුම් හෝ හොජනාදි කාර්ත්තයන්හි

හෝ එක්වැ කිරීමෙන් විද්‍යමාන නොවේද එහෙයින් පැසුළු වදාල සමෝධාන මිසිසිභාව යන දෙපදයකෙම ස්ථානනිෂ්ඨාදි සමෝධානාපි යාගේද හොඳකාත්‍යාදි මිශ්‍රිභාවාපියාගේද වශයෙන් සංඝකාරයන් විෂයෙහි ලැබේයයි කියන්නට නොහැක්ක යනුභාවකි. * නවද “යං ලබ්‍හතිතංගහෙනබ්බං” යන අපීකපාපාඨයෙන් “සඛනති සමාගමො සමෝධානං මිසිසිභාවො” යන පදයන්හි යම් පරිද්දෙකින් අපියලැබේද අටුවාවේ සචරුපයෙන් දක්වූ ඒ ආකාරයට වෙනස් පරිද්දෙන් අටුවාවේ අදහස් වශයෙන් අපිය යෙදියයුතු බැව් හඟවා, අපීකපාතය ග්‍රාහ වශයෙන් තදඵයොජනාව කරන්නාවූ මූලටීකාවායභීයෝ මෙසේ යුග්‍ය ප්‍රග්‍යලස්ස හි සඛනති ගන්තො සඛිංරෙහි සංයොගො හොති සමාගමො ආගතෙති ව තෙති ප්‍රග්‍යලස්ස ව අත්තනො ධානාදිසු සඛිංරෙහි සහභාවො හොති, සබ්බක්‍රියාසු ව මිසිසිභාවොති. මෙහි සංඝකාරයන් වෙත ගොස් පුද්ගලයාගේ සංඝකාරයන් හා එක්වීම සඛනතිය වේ, තමාහමුවට පැමිණි සංඝකාරයන් හා පුද්ගලයාගේ එක් වීම සමාගමයවේ, තමාගේ ස්ථානනිෂ්ඨාදි ඉරියව් වැටුම්හි සංඝකාර යන් හා පුද්ගලයාගේ සමවීම හෝ සමග පැවැත්ම සමෝධානය වේ, සකල කාත්‍යයන්හි සංඝකාරයන් හා පුද්ගලයාගේ එකතුවැ කිරීම මිශ්‍රිභාවය වේ යනු අනිප්‍රායයි.

36.(කි) සො, ඒ අප්‍රිය සත්ත්වයන් හා සමප්‍රයෝගයනෙම; නොහොත්- අප්‍රිය සංඝකාරයන් හා සමප්‍රයෝගයනෙම; අනිඨසමෝධානලක්කණො, අනිඨරුපාදීන් හා එක්වීම ලක්කණ ඇත්තේයැ; විත්තවිසානකරණ රසො, විත්තයාගේ කලාන්තභාවය කරණ කාත්‍ය ඇත්තේයැ; අනත්ථ භාවපච්චුපඨානො, අනඵ්භාවයෙන් හෙවත්-උපද්‍රව භාවයෙන් වැට තිම වන්නේයැ; (අනඵ්භාවයමැ එල ඇත්තේයැ සන්නසිට්ඨ) සො, ඒ අප්‍රියසමප්‍රයෝගයනෙම; අත්තො, අඵවශයෙන්; හෙවත්-සචරුප වශයෙන්; එකොධමොනාම, අත්තධම්මයෙක් නම්; නත්ථි, නැත; කෙවලං, නියමයෙන්; අප්‍රියසමප්‍රයෝගානං, අප්‍රියවූ වස්තූන් හා (සඛනතියැ සමාගමයැ සමෝධානයැ මිශ්‍රිභාවයැ යන මොවුන්ගේ වශ යෙන්) එක්වැ යෙදුනාවූ සත්ත්වයන්ගේ; දුට්ඨස්සාපි, විප්‍රකාරවූද; දුක්ඛස්ස, කාසික වෛතසික දුඃඛයාගේ; වජ්‍ජුභාවනො, හෙතුවන බැවින්; දුක්ඛාති, දුකැයි; වුත්තො, වදාලසේක; හි, ඒ කීම සැබව; අනිඨාති, අනිඨවූ; හෙවත්-නොකැමැතිවූ; වජ්‍ජුති, වසනුනු; සමෝ ධානගතාති, ගැලපීමට ගියානු; විජ්ඣන ඡේදනඵාලනාදිති-විජ්ඣන, විදීමය; ඡේදන, සිදීමය; ඵාලනාදිති, පැළීමය යනාදීන් කරණකොට ගෙනැ; කාසිකං, කාසිකවූ; දුක්ඛමපි, දුකද; උප්පාදෙනති, උපදවත්; උබ්බෙගජනනනො, (උබ්බෙගංජනයනො සිද්ධ පාඨසි.) නැතිගන්වන හෙයින්; මානසමපි, මානසිකවූ දුකද; උප්පාදෙනති, උපදවත්; තෙන, එහෙයින්; දිස්සාවං පෙසං සමාගමොති, සමාගමොයන; එතං, එතවච නය; වුවවති, කියනුලැබේ.

* මූලටිකාවේ අතිශානං ආපාඨගමනමනං තංගහණමනාඤ්ච අපට්ඨසම්පයොගො න පන පට්ඨිච්ඡාදයො විය අපට්ඨසම්පයොගො නාම එකො ධර්මො අප්පිසි විසු හෙයින් අතිටු අරමුණු හමුවීම මාත්‍රයද හමුවූ අතිටු අරමුණු ගැනීම මාත්‍රයද අප්‍රියසම්ප්‍රයෝගනාම පාවිච්ඡාදීන් මෙන් ස්වභාවයෙන් මෙන් අවිච්ඡේදයෙන් විද්‍යමානවූ ශුචි ධර්මයෙක් නම් අප්‍රියසම්ප්‍රයෝගය කියා නැතැයි දතයුතු.

36.(ක) ඉධ, මේ ලොකයෙහි; නොහොත්-මේ දුඃඛසත්‍ය නිදේශ යෙහි; අපට්ඨය, අප්‍රියවූ රූපාදීන්; නොහොත්-අප්‍රියවූ සත්‍යයන්; දිස්වා, දක්නා හෙයින් හෙවත්-අරමුණු කරන හෙයින්; පට්ඨං, පළමු කොටස; වෙනසි, සිත්හි; දුක්ඛං, දුකැ; හොති, වේද; අථ, පසුව; යතො, යම්හෙයකින්; තදුපකකමසමුත්තං, ඒ අප්‍රිය වස්තූන්ගේ උප ක්‍රමයෙන් හටගත්තාවූ; දුක්ඛං, දුකැ; කායෙ, ශරීරයෙහි; හොති, වේද; ඥානො, එහෙයින්; දුක්ඛවයස්සාපි, චෛතසික කායික දුඃඛවයවද; වජ්ජනො, කරුණුවන බැවින්; සො, ඒ අප්‍රිය වස්තූන් හා සමාගමය තෙම; දුක්ඛොති, දුකැයි; මහෙසිනා, මහර්ෂීවූ සච්ඡෙදයන් වහන්සේ විසින්; චූතො, වදලුණෙක; ඉති, මෙපරිද්දෙන්; අප්‍රියෙහිසමාගමො, අප්‍රියයන් හා එක්වීම දුකැ; (පණ්ඩිතෙන, නුවණැත්තනු විසින්; ට) විඤ්ඤයො, දතයුත්තේයැ.

37

පියවිප්පයොගතිද්දෙසො චුත්තපට්ඨකතයෙන වෙදිතබ්බො, මානාවාදිආදිපනෙත්ථ අක්කාමෙසරූපෙන දසෙසතු. චුත්තං, නත්ථ මමාසනිති මානා, පිසාසනිති පිනා, හස්නිති භානා, නථා හගිති, මෙනනාසනිති මිත්තා, මිත්තනිති වා මිත්තා, සබ්බගුසෙසසු අනෙතා පකඛිපනිති අත්ථො, කිව්වකරණි සෙසුසහසාවශෙන අමාහොනනිති අමච්චො, අයං අමානං අපකඛනිතොති එවං ඡන්තනි ඤාසනිති වා ඤාති, ලොභිතෙන සමබ්බාති සාලොගිනා, එවමෙනාති පදගි අත්ථො වෙදිතබ්බාති, අයං චුච්චනිති අයං පියෙති විප්පයොගො නාම කට්ඨෙති, සො ඉභ්බඤ්ඤවිසොගලකතො සොකුප්පාදනරසො බාසනපට්ඨපථානො, සො අත්ථො එකො ධර්මොනාම නප්ථි, කෙවලං පියවිප්පයනානං දුට්ඨස්සාපි දුක්ඛස්ස වඤ්ඤාවතො දුක්ඛොතිචුත්තො, ඉභාති හි වඤ්ඤා විසුජ්ජමානාති සර්වස්සසොසන මිලාපනාදිභාවෙන කායිකමපිදුක්ඛං උප්පාදෙනති, සමපි නො අහොසි නමපි නො නප්ථිති අනුසොවාපනතො මානසමපි, තෙනෙනං චුච්චනි.

ඤාතිනාදිවිසොගා සොකසර සමපිනා විකුජ්ජනිති,
බාලා සතො නතො යං දුක්ඛොති මනො පියෙති විසොගොති.

37.(ක) පියවිප්පයොගතිද්දෙසො, ප්‍රියවිප්‍රයොග නිදේශයතෙම; චුත්ත පට්ඨකතයෙන, අප්‍රියසම්ප්‍රයොග නිදේශයෙහි කී නයට ප්‍රතිපක්ෂ නයින්; වෙදිතබ්බො, දතයුතු; නත්ථ, මේ ප්‍රියවිප්‍රයොග නිදේශයෙහි;

මාතාවානිආදීපන, මාතාවා යනාදි වචනය වනාහි; අක්කාමෙ, වැඩ කැමැත්තාවූ පුද්ගලයන්; සරූපෙන, සාරූප වශයෙන්; දසෙසතුං, දක්වන්ට; වුත්තං, වදාළයේක; තත්ථ, ඒ මාතාවා යනාදි පාඨයෙහි; (වචනණො, වචනාථයනෙම; ඉ නොහොත්-විනිවර්ජයො, විනිවර්ජනෙම; X එවංවෙදිතබ්බො, මෙසේ දනගුතු; යාජනෙත්ති, යම් ජන නියක්තොමෝ; පුත්තෙති, පුත්‍ර ධිත්තාන් විසින්; 0) මමායති, ගරු බුහුමන් කරනුලැබේද; ඉති, ඒ කතීසාධනශක්තිහෙසින්; (සාජනෙත්ති, ඒ ජනනිතොමෝ; 0) මාතා, මාතෘනම; (නොහොත්-යාජනෙත්ති, යම් ජනනියක්තොමෝ; පුත්තො, පුත්‍ර ධිත්තාන්; 0) මමායති, ගරු කරන්නීද; ඉති, ඒ කතීසාධන ශක්තිහෙසින්; (සාජනෙත්ති, ඒ ජනනි තොමෝ; 0) මාතා, මාතෘනම.

* මාධාතුහු කෙරෙන් තුප්‍රත්‍යයවැ කතීසාධන විසින් මාතාසි සිඬසි මාධාතු ව පිළිබඳවූ කර්තූථි ක්‍රියාතොමෝ මාතාව අරමුණුකොට පැවැති පුත්‍රධිත්තාන්ගේ මෙහි කරුණා ලිඛි සෞමනස ප්‍රධාන කොට ඇති විනේතාතපාදය මූඛ්‍ය වශයෙන් හඟවා. මාතාවගේ ආලම්භන ප්‍රත්‍යය ශක්තිය ස්ථානොපපාදාථි වශයෙන් හඟවා. තුප්‍රත්‍යය තෙමේ මාතාසඬ්ඛ්‍යාන සත්‍යවස්තූන් ප්‍රඥප්ති ද්‍රව්‍යය හඟවා. කතීසාධන විසින් මාධාතු පුත්‍ර ධිත්තාන් අරමුණුකොට පැවැති මාතාවගේ මෙහි කරුණා ලිඛි සෞමනස ප්‍රධානකොට ඇති විනේතාතපාදය හඟවා. තුප්‍රත්‍යයතෙම යථොක්ත විනේතාතපාදය හා එක්ව පැවති මාතාව හඟවා.

37.(කා) (යොපිතා, යම් පියෙක්; පුත්තෙති, පුත්‍රධිත්තාන් විසින්; 0) පියායති, පියකරනුලැබේද; ඉති, ඒ කතීසාධනශක්තිහෙසින්; (සොපිතා, ඒ පියනෙම; 0) පිතා, පිතෘනම; (නොහොත්-යොපිතා, යම් පියෙක්; පුත්තො, පුත්‍ර ධිත්තාන්; 0) පියායති, පියකෙරේද; ඉති, ඒ කර්තෘසාධන ශක්ති හෙසින්; (සොපිතා, ඒ පියනෙම; 0) පිතා, පිතෘනම; (යොක නිඝොවාජෙඝොවා, යම් බාලබෑයෙක් හෝ වැඩිමාළු බෑයෙක් හෝ; ජෙඝොවාකනිඝොවා, වැඩිමාළු බෑයා හෝ බාලබෑයා හෝ; 0) ජාජති, ඇසුරුකෙරේද; ඉති, ඒ කතීසාධන ශක්තිහෙසින්; (සොකනිඝොවා ජෙඝොවා, ඒ කනිටු බෑතෙමේ හෝ දෙටු බෑතෙමේ හෝ; 0) භාතා, භූතෘනම; තථා, එපරිද්දෙන්; හතිති, හතිනිනම; (ඇසුරුකරණ අථ යෙන්මැ කනිටු දෙටු බුහුනනි නමැයි කියේයි. යෙජනා, යම් ජන කෙනෙක්; 0) මෙත්තායනති, සේනාහය කෙරෙද්ද; ඉති, ඒ කතීසාධන ශක්ති හෙසින්; (තෙජනා, ඒ ජනයෝතුමු; 0) මිත්තා, මිත්‍රනමිත්‍ර, වා; අනික්කයෙකුදුවේ; (යෙජනා, යම් ජනකෙනෙක්; 0) මිත්තනති, ප්‍රමාණ කෙරෙද්ද; ඉති, ඒ කතීසාධන ශක්තිහෙසින්; (තෙජනා, ඒ ජනයෝ තුමු; 0) මිත්තා, මිත්‍රනමිත්‍ර; සබ්බොයොසු, සියලු සැඟවියෙකු වතුන්හි; අනොපකම්පනති, (නැලි ආදියෙහි බහන්තාවූ ධාන්‍ය මෙන්) ඇතුළු ව බහාගනිත්; (බැහැර නොකෙරෙත් යුසේයි.) ඉති අනො, මෙමැ

අභියා වේ; (පළමු දැක්වූ මිත්තශබ්දය මිද්ධානුවෙන් දිවාදි ගණයෙහි සිඛයා පැසුළු දැක්වූ මිත්තශබ්දය මාධානුවෙන් කියාදි ගණයෙහි සිඛයා.) කිවකරණියෙසු, අලංකාරතා මහත්කාරතායන්හි; සහභාව සෙන, සමගිවිම් වශයෙන්; (යෙජනා, යම් ජනකෙනෙක්; 0) අමා, එක්වන්නෝ; හොනා, වෙද්ද; ඉති, ඒ කතීසාධන ශක්තිහෙයින්; (තෙජනා, ඒ ජනයෝතුමු; 0) අමච්චා, අමාත්‍යනම්හු; (යෙජනා, යම් ජනකෙනෙක්; 0) අයං, මෙතෙම; අමානං, අපගේ; අජ්ඣන්තිකොති, අහන්තරයෙහි වූ වෙකැයි; එවං, මෙසේ; ජනන්ති, දනිද්ද; වා, නොහොත්; ඤයන්ති, දනගන්නා ලැබෙද්ද; ඉති, ඒ කතීසාධන ශක්තිහෙයින්; (තෙජනා, ඒ ජනයෝතුමු; 0) ඤති, නැයෝනම්හු; (යෙජනා, යම් ජනකෙනෙක්; 0) ලොතිතෙන, ලේ හා; සමෙකා, සබදවූවෝ වෙද්ද; ඉති, ඒ කතීසාධන ශක්තිහෙයින්; (තෙජනා, ඒ ජනයෝතුමු; 0) සාලොතිතා, සහලේනැයෝ නම්හු; එවං, මෙසෙයින්; එතාතිපදාති, මේ මාතායනාදිවූපදයෝ; අත්තො, වචනාච්චයෙන්; වෙදිතබ්බාති, දතයුත්තාහ; අයංවුච්චතිති, අයංවුච්චතියනු; අයං, මේ ධර්මසභාවයතෙම; පියෙතිවිප්පයොගොනාම, පියයන් හා විප්පයොග දුඃඛ නමැයි; කපියති, වදාරනුලැබේ; සො, ඒ පියවිප්පයොගයතෙම; ඉඨවඤ්චියොගලකබ්භො, පියමනාප වසතුන් කෙරෙන් වෙන්කිරීම් ලක්ෂණ ඇත්තේය; සොකුප්පාදනරසො, ශොකදූතවිම් කාරණ ඇත්තේය; බ්‍රහ්මපච්චපථානො, ඥතිව්‍යසනාදිය ඇත්තේවැ නොහොත්-ඥතිව්‍යසනාදියවැ වැටහීම වන්නේය; සො, ඒ පියවිප්පයොගයතෙම; අත්තො, අභිවශයෙන්; එකොධමොනාම, අත්‍යධර්මයෙක් නම්; නඤ්චි, නැත; කෙවලං, තියමයෙන්; පියවිප්පයුත්තානං, පියමනාප වසතුන් හා විප්පවාසයට පැමිණි පුද්ගලයන්ගේ; දුට්ඨස්සාපි, විප්පකාරවූද; දුක්ඛස්ස, කාසික වෛතසික දුඃඛයාගේ; වඤ්චාචනො, හෙතුවන බැවින්; දුක්ඛොති, දුකැයි; වුතො, වදලයෙක; හි, ඒ කිම්සැබව; ඉඨාති, ඉථවූ; හෙවත්-පියමනාපවූ; වඤ්චි, වසතුහු; විසුජ්ජමානාති, වෙන්වනුලබන්නාහු; සරිරස්ස, ශරීරය; සොසනම්ලාපනාදිභාවෙන-සොසන, කාශනිරිම් වශයෙන් විශලිමය; මිලාපන, අකාශවූවනුද නිරෝපස් කිරීම් වශයෙන් මැලවීමය යන; ආදිභාවෙන, මේ ආදීන්ගේ වශයෙන්; කාසිකමපිදුක්ඛං, කාසිකවූද දුඃඛය; උප්පාදෙනති, දන වත්; යමපි, යම් ඉභවසතු වෙකුත්; නො, අපට; අහොසි, වූයේද; නමපි, ඒ ඉභවසතු වද; නො, අපට; නඤ්චි, නැත; ඉති, මෙසේ; අනු සොවාපනතො, පැසුළු ශොකකරවන හෙයින්; නොහොත්-පුනපුනා ශොකකරවන හෙයින්; මානසමපි, මානසිකවූ දුඃඛයද; උප්පා දෙනති, දනවත්; තෙන, එහෙයින්; ඤතිධනාදිපෙයොගොති, විශොගොයන; එතං, එකච්චනය; වුච්චති, කියනුලැබේ.

ඤතිධනාදිවිශොගා, ඤතිධනාදීන් කෙරෙන් වෙන්වීම් හෙතු වෙන්; සොකසරසමපිතා, ශොකසඛිඛාත ශල්‍යයෙන් සමන්විතවූ; නොහොත්-ශොකමැ ශල්‍යයෙන් පෙළුනලද්දේවැ; බාලා, අඤ්ඤායෝ

තුමු; යතො, යම්භෙයකින්; විතුල්ලන්ති, පෙළෙද්ද; තතො, එහෙයින්; අයංපියෙතිවියොගො, මේ පියවිප්‍රයොගයතෙම; දුකෙබ්බති, දුකැයි; මතො, දන්තාලද්දේය.

* “සොක සර සමපිතා” යන්නෙන් වෛතසික දූෂයද “විතුල්ලන්ති” යන්නෙන් කාසිකදූෂයද දක්වා.

38

ඉච්ඡානිද්දෙසෙ ඡන්ධිමමානන්ති ඡන්තිසභාවානං ඡන්තිසකති කානං, ඉච්ඡාඋපපජ්ජතිති නිශ්චාඋපපජ්ජති, අහොවනාතිපඤ්ඤා, නිබ්බාපනෙතං. ඉච්ඡාසපනනබ්බන්ති යං එතං. අහොවන මයං න ඡන්ධිමමා අසාම න ච වන නො ඡන්ති ආගවෙජ්ජාති එවං පතින සමුදයෙසු සාධුසු විජ්ජමානං අඡන්ධිමමන්තං පටිගිබ්බුතොසුව විජ්ජ මානං ඡන්තිසා අනාගමනං. ඉච්ඡිතං නං ඉච්ඡන්තසාපි මහගභාව නාස විනා අපනනබ්බතො අනිච්ඡන්තසා ච භාවනාස පනනබ්බතො න ඉච්ඡාස පනනබ්බං. නාමහොති, ඉදම්පිති එතමපි, උපරි සෙසාති උපාදාස පිකාගෙ, සංපිච්ඡන්ති සෙනපිධිමෙමන අලබ්භනෙසාර චක්ඛුං ඉච්ඡන්තො නලහති, නං අලබ්භනෙසාරචක්ඛුඉච්ඡනං දුක්ඛන්ති චෙදිතබ්බං, ජග්ධිමමානන්ති ආදිසුපි එසෙවනසො, එවමෙසු අලබ්භනෙසාරචක්ඛුසු ඉච්ඡාව යං පිච්ඡං නලහති නමපි දුක්ඛන්ති චුතතා, සා අලබ්භනෙසාරචක්ඛුඉච්ඡනලක්ඛනා නිසාපිසෙසනරසා නෙසං අසානතිපච්චුපසානා, විතනං පන දුක්ඛානං චක්ඛුභාවතො දුක්ඛාතිචුතතා, එකච්චො හි රුජ්ඣවිසුන්ති සමභාවතො හොති, සො ජිකන්තිනගණෙනපටිච්චාරිතො පබ්බතවිසථං වා වනගහනද්, වා පටිසති, අථ රුජ් නං පටන්ති. ඤාතා බලකායං පෙසෙති, සො රුජ්ජුපිසෙති ගිහනපටිච්චාරෙ සසමපි ලබ්භසභාගෙ පලායමානො රුක්ඛනතරං වා පාසාණනතරං වා පටිසති, තසමිං සමයෙ මහා මෙසො උභිහති, නිබ්බන්ධිකාන් කාලවදදලිකා හොති, අථ නං සමන්තතො කාලකිපිලිකාදසො පාණා පටිච්චාරතො ගණනති, තෙනසා බලවකාසදුක්ඛං උපපජ්ජති, මං එකං නිසාසා එතනකා ඤාති ච හොගා ච විතසාති විතෙනනසා බලවදෙමනසා උපපජ්ජති, ඉති අයං ඉච්ඡා ඉමෙසං විතනමපි දුක්ඛානං චක්ඛුභාවෙන දුක්ඛාති චෙදිතබ්බා, අපිච,

නං නං පඤ්ඤාමානානං නසා නසා අලාභතො,
යං විසානමයං දුක්ඛං සන්තානං ඉධ ඡිසති.

අලබ්භනෙසාරචක්ඛුනං පඤ්ඤා නසා කාරණං,
යසමා නසමා ජිතො දුක්ඛං ඉච්ඡිතාලාභමිබ්බුටිති.

38.(ක) ඉච්ඡානිද්දෙසෙ, ඊපසානිද්දිශයෙති; (විනිච්ඡයො, විනිශ්චය තෙම; එවං, මේ මතු වක්‍ෂ්‍යමාණ පරිද්දෙන්; චෙදිතබ්බො, දහසුත්තේය; ට) ඡන්ධිමමානන්ති, ඡන්ධිමමානංයනු; ඡන්තිසභාවානං, පිළිසිද

ගැනීම සභාවකොට ඇති සත්ත්වයන්ට; ජාතිපකතිකානං, ඉපදීම පියවි කොට ඇති සත්ත්වයන්ට; ඉව්ඡාඋපපජ්ජතිති, ඉව්ඡාඋපපජ්ජතියනු; තණ්හා, තෘෂ්ණානොමෝ; උපපජ්ජති, උපදී; අහොවතාති, අහොවත යනු; පත්තා, ප්‍රාථිනානොමෝසි; තබොපනෙතංඉව්ඡායපත්තබ්බනති, තබොපනෙතං ඉව්ඡාය පත්තබ්බං යනු; මයං, අපි; ජාතිධම්මා, පිළිසිද ගැනීම සභාව කොට ඇත්තෝ; හෙවත්-ඉපදීම පියවි කොට ඇත්තෝ; න අස්සාම; නොවත්තමෝ නම්; අහොවත, ඉතාමැනව; නො, අපට; ජාති, ජාතිනොමෝ; නවආගච්ඡය්‍ය, නොදපැමිණේවා නම්; අහොවත, ඉතාමැනව; ඉතිඵලං, මෙපරිද්දෙන්; පභිනසමුද යෙසු, ප්‍රභිනවූ සමුදයසත්‍ය සංඛ්‍යාත තෘෂ්ණා ඇති; සාමුසු, ආයතී පුද්ගලවූ සත්පුරුෂයන් විෂයෙහි; විජ්ජමානං, විද්‍යමානවූ; යංඵතං අජාතිධම්මතතංව, යම් නොපිළිසිද ගැනීම සභාවකුත් (යම් නුප දනාබවකුත් යුසේසි.) පරිනිබ්බතෙසු, පිරිනිවන්පෑ වදාලකල්හි; ට නොහොත්-පිරිනිවන්පෑ වදාලවූ පුද්ගලයන් විෂයෙහි; විජ්ජමානං, විද්‍යමානවූ; ජාතියා, පිළිසිදීමයයි කියනලද ජාතියගේ; යංඵතංඅනා ගමනංව, යම් නොපැමිණීමකුත්; ඉච්ඡනං, ප්‍රාථිනද; තං, ඒ අජාති ධම්මයත් ජාතියගේ අනාගමනයත්; ඉච්ඡන්තස්සාපි, ප්‍රථිනාකරද්දීත්; මග්ගභාවනායවිතා, මාගීභාවනාවෙන් තොරවෑ; අපත්තබ්බතො, නොපැමිණිය හැකිවන හෙයින්; අනිච්ඡන්තස්සව, ප්‍රාථිනානොකරද් දීත්; භාවනාය, මාගීභාවනාවෙන්; පත්තබ්බතො, පැමිණිය යුත්තෙක් නම්; තහොති, නොවේ; ඉදමපීති, ඉදමපියනු; ඵතමපි, මේ ජාතියගේ නොපැමිණීමයයි කියනලද ඊපසිත වස්තුහුගේ නොලැබීමද; (යමපිච්ඡං නලහතිතමපිදුකං, ට) ඊපසිතාලාභ දුඛතම; (මෙසේ සම්බන්ධ කට යුතු) උපරි, මත්තෙහි; සෙසාති, අවශෙෂවූ පරාවගේ නොපැමිණීමේ ඇ අලහ්‍යමානවස්තුන්; නොහොත්-ඉතිරිවූ වචනයන්; උපාදය, අපෙක්ෂාකොටෑ; පිකාරො, පිකාරයනෙම; (වුතොගගවතා, භාග්‍ය වත්හු විසින් වදාලසේක) යමපිච්ඡනති, යමපිච්ඡං යනු; යෙනපි ධම්මෙන, යම් ධම්මයකුදු කරණකොට ගෙනෑ; අලබ්භනෙය්‍යං, නොලැ බියහැකිවූ; වජ්ඣං, වස්තුවත්; ඉච්ඡන්තො, ප්‍රාථිනාකරන්නාවූ පුද්ගල තෙම; නලහති, නොලබාද; තංඅලබ්භනෙය්‍යවජ්ඣඉච්ඡනං, ඒ නොලැ බියහැකි වතුන් පැතීම; දුකකතති, දුකැසි; වෙදිතබ්බං, දතයුතු.

* යසමිංකාලෙ ජාතියා නආගන්තබ්බං තං කාලං ගහෙත්වා ආහ පරිනිබ්බතෙසුව විජ්ජමානං ජාතියා අනාගමන නති. යන මූලටිකා පාඨයෙහි අතිප්‍රාය ලෙහි පිහිටුවා පරිනිබ්බතෙසු යන්න මෙහි අප විසින් කාලාථියෙහි හෙළා ව්‍යාඛ්‍යාතයි. * “යමපීති යෙනපි”යි අථිකථාවේ අථි කපිතය. යම්කලෙකැ වනාහි යත් ශබ්දයනෙම “ඉච්ඡං” යන මේ පදය අපෙක්ෂා කෙරේද එකල්හි අලාභයෙන් වෙසෙසනලද ඊපසානොමෝ වදාරනලද්දී වේ. යම්කලෙක්හි “නලහති” යන මේ පදය අපෙක්ෂා කෙරේද එකල්හි ඊපසාවෙන් වෙසෙසනලද අලාභය වදාරනලද්දේ වේ.

මෙද සුත්‍රාංගදායී පන යං සද්දෙ ඉවජනතිඑතං අපේක්කති නදපි
අලාභවිසිඨා ඉවජා වුත්තා හොති, යද නලභනීති එතං අපේක්කති
තද ඉවජා විසිඨො අලාභො වුත්තො හොති. (මු: 3:) * සො
පනත්තො අඤ්ඤා ධරෙමො නත්ති තපාපි අලබ්භනෙය්‍ය ඉවජා ව වුත්තො
හොති. එහිම සුභෙසින් ඊපසිකාලාභයනෙමේද අභි වශයෙන්.
අනායාසයෙන් නැති. එහෙත් නොලදහැකි වතුන් පැතිමම දුකැයි
වදාරන ලද්දෙය යනු භාවයි.

38.(කා) ජරාධර්මානනාතිආදිසුපි, ජරාධර්මානං යනාදි පාඨයන්හිදු;
එසෙවනෙයො, මෙකී නය මෙන් නය ඇත්තේයැ; එවං, යථොක්ත
කසින්; එත්, මේ ඊපසාතිදේශයෙහි; අලබ්භනෙය්‍යවඤ්ඤා, නොලැ
බියහැකිවූ වස්තූන්හි; (පවත්තා, ප්‍රවාත්තවූ; 0) ඉවජාව, ප්‍රථිකා
තොමෝමැ; යථිවජං නලභනිතමපිදුකබනති, යදිජිනද නදලාභය
දුකැයි; හෙවත්-යථිවජං නලභනි තමපිදුකබංගි වදාරන ලද්දෙයැ; සා,
ඒ ඊපසාතොමෝ; අලබ්භනෙය්‍යවඤ්ඤා ඉවජනලකබ්භා, නොලදහැකි
වතුන් පැතිම ලක්ෂණ කොට ඇත්තියැ; තපපරියෙසකරසා, ඒ
නොලදහැකි වතුන් සෙවීම කෘත්‍ය කොට ඇත්තියැ; තෙසං, ඒ
නොලදහැකි වතුන්; අපපතතිපච්චපඨානා, නොලැබීමම වැටහීම
වනුයැ; නොහොත්-නොලැබීමවැ වැටහීම ඇත්තේයැ; චිත්තං,
චිත්‍රකාරවූ; දුකබානංපන, කායික චෛතසික දු:ඛයන්ගේ වනාහි;
වඤ්ඤාවතො, හෙතුවන බැවින්; දුකබාහි, දුකැයි; වුත්තා, වදාරන
ලද්දෙයැ; (කෙසේ නම් උභය දු:ඛයන්ට හෙතුවේද යන වොදනාවගේ
ශොධනය පිණිසා එකච්චොති යනාදිය යෙත්.) හි, ඒ ප්‍රකටිකරණය
කෙරෙමි; එකච්චො, ඇතැම්පුරුෂයෙක්; රුජ්ඣවිසානිති, රජවන්නේ
යයි; (ජනෙහි, ජනයන් විසින්; 0) සම්භාවිතො, පසස්නාලද්දේ;
හොති, වේද; සො, හෙතෙම; ඡිත්තාභිනාගණෙන, විලිඛිය නැති
ධුතීතසමුහයා විසින්; නොහොත්-හිවූවැරලි හැඳගත් සමුහයා විසින්;
නොහොත්-දුජ්ජත් ජනසමුහයා විසින්; (සුන්බුන්වූ ජනසමුහයා
විසින් යනු සන්නසි 0) පරිවාරිතො, පිරිවරන ලද්දේ; පබ්බතවිසමංවා,
ගිරිදුගීයකට හෝ; වනගහණංවා, වනදුගීයකට හෝ; පවිසති, වද
නේයි; අථ, එකල්හි; රුජ්, රජනෙම; තංපවත්තං, එපවත්; ඤානා,
දැන; බලකායං, හටසෙනාව; පෙසෙති, යවයි; සො, ඒ පුරුෂනෙම;
රුජ්පුරිසෙති, රුජ්පුරුෂයන් විසින්; හෙවත්-සෙබළුන් විසින්; නිහත
පරිවාරෙ (හුකා,) නැසුපිරිවරදනන් ඇත්තේවැ; සයමපි, තෙමේත්;
ලභප්පහාරෙ (හුකා,) ලත් පහර ඇත්තේ වැ; පලායමානො, පලා
යන්නේ; රුකකිත්තරංවා, රුක්අතරට හෝ; පාසාණත්තරංවා, ගල්
අතරට හෝ; පවිසති, වදනේයි; තසමිංසමයෙ, එසමාහි; මහාමෙසො,
මහත්වූ මෙසයෙක්; උඨහති, නැගීසිටිනේයි; තිබ්බකුකාර, සාඨාකු
කාරවූ; කාලවදාලිකා, කාලවණිණමෙසපටලපඬකතියොමෝ; හොති,
වේ; අථ, එකල්හි; තං, ඒ පුරුෂයා; සමන්තතො, භාත්පසින්; කාල
කිපිලලිකාදයො, කළුකුහුඹුවන් මුල්කොට ඇති; පාණා, සත්ත්‍ර;

පරිවාරේනාගණනනි, පිරිවරගනිති; තෙන, ඒ හෙතුචෙන්; අසු, ඒ පුරුෂතාට; බලවකායදුකං, බලවත්වූ ශරීරදූඛයෙක්; උපපජ්ජති, උපදනේයි; එකකං, එකලාවු; මංනිසාය, මානිසා; එතතකා, මෙනෙක්; ඤාතීව, කැයෝද; භොගාව, මෙනෙක් භොගසමපත්නුද; විනාසාති, වෙසෙසින් නටහයි; විනොනනාසු, සිතන්නනුට; බලව දොමනසුං, බලවත්වූ දොමනසෙක්; උපපජ්ජති, උපදනේයි; ඉති, යථොක්කතයින්; අයංඉච්ඡාපි, මේ ඊප්සානොමෝද; ඉමෙසංවිතනම්පි දුක්ඛානං, මේවිප්‍රකාරවූම කායිකවෛතසික දූඛයන්ගේ; වජ්ජුභාවෙන, හෙතුකයෙන්; දුක්ඛාති, දුකැයි; වෙදිතබ්බා, දතයුත්තියැ; අපිච, අතික්කයෙකුද; (වුවහි, කියනුලැබේ.)

ඉධ, මේ ලොකයෙහි; තංහං, ඒ ඒ වස්තුව; පඤ්චමානානං, පතන්නාවු; සත්තානං, සත්තට; තස්සතස්ස, ඒ ඒ වස්තුව; අලාභනො, නොලැබෙන හෙයින්; විඝාතමයං, විතතපීඩාව දනවන්නාවු; යං දුක්ඛං, යම්දොමනස්දුකෙක්; නොහොත්-විඝාතමයං, විතතපීඩා හෙතුචෙන්ම උපන්නාවු; යංදුක්ඛං, ගෙලරුහැන් ලා ගැනීමය ජරාති සාරදිය යන යම් කායික දූඛයෙක්; ජයති, උපදීද; අලබ්භනෙය්‍ය වජ්ජුතං, නොලැබිය හැකි වස්තූන්; පඤ්ඤා, පැනීම; තස්ස, ඒ කායික වෛතසික දූඛවයට; යසමා, යම්හෙයකින්; කාරණං, හෙතුවේද; තසමා, ඒ හෙතුවන හෙයින්; ජිනො, පස්මරැන්දිනු සඵලයන් වහන්සේ; ඉච්ඡිතාලාභං, ඊප්සිත වස්තූන් නොලැබීම; (නොලැබිය හැකි ඊප්සාවමැ යුසෙයි.) දුක්ඛංඉති, දුකැයි; අමුච්චි, වදලුසේක.

* “ජිනන භිනන ගණෙන” යන අභිකථාපාඨයට මූලටිකාවේ ජිනනභිනනගණෙනාති නිලලජ්ජන ධුතතගණෙන කප්පටික ගණෙනවායී දෙපරිද්දෙකින් කලාවූ යම් විවරණයෙක් ඇද්ද ඒ විවරණය විසාරකොට දක්වන්නාවූ අනුටිකාවායීයෝ භිරුතතපර රතිතා ජිනතිකා ධුතතිකාති වුවහනිති ආහ ජිනනභිනනගණෙන නාති නිලලජ්ජන ධුතතගණෙනාති කප්පටිකා සිබ්බිතපිළොතික ධාරිනොයී විසු. මධුටිකාවායීයෝ කප්පටිකගණෙනාති දුක්ඛිත සත්තගණෙන කප්පනගණෙනවායී විසු. අනුමධුටිකාවායීමත වශ යෙන් “කප්පට්ඨාරොතිති” යන නිඵලවනානුරූපවැ කාපිටික ශබ්දඪී යමැ සපුටිකාතයැ හැගේ. එහෙත් අට්ඨවාචේ (“එකවෙවාහි රුජ්ඣවිසා නිති සමාචිනො හොති”) ඇතැම් අයෙක් රජවන්නේයයි පසස්තා ලද්දේවේද යන වැකියෙන් මෙහි පසසනු ලැබීම විලිඛිය රතිතයන් විසින්ද ව්‍යාජ කථා ඇත්තවුන් විසින්ද කලහැකි බැව් හඟවානුයි. “කාපටිකජනෙන” යන්න ඔෟවිතප්‍රථමයකරණයෙන් යෙදේයයි අපගේ වැටහීමයි. එයම ශුඛටිකාපාඨයයි හඟිමු. එසේවුව විනිශ විකල්පයෙහි ජිනනභිනනගණෙන, කපට බැව් ඇති ජනසමූහයා විසින් හෝ ව්‍යාජකථා ඇති ජනසමූහයා විසින් හෝයි අභිව්‍යක්කිය වේ. කපටෙනවරතිති කාපටිකො යන තඹිත නිඵලවන හෙයිනි.

39

උපාදානකකිකිනිදෙසෙ සංඛිනිතෙනනාති දෙසනං සංඛාය
 චුතතං, දුක්ඛඤ්ඤි එතනකාති දුක්ඛසනාතිනි වා එතනකාති දුක්ඛ
 සහසායාතිනි වා එතනකාති දුක්ඛසනසහසායාතිනි වා සංඛිපිතුං
 නසකකා දෙසනා පන සකකා නසමා දුක්ඛ. නාම අඤ්ඤං
 කිඤ්ඤි නපථි සංඛිතෙනන පඤ්චපාදනකකිකා දුක්ඛාති දෙසනං
 ආඛිනිපෙනනා එවමාහ, සෙය්‍යපිදනති නිපාතො, නස්ස තෙ කත
 මෙති වෙති අත්ථො, රුපුපාදනකකිකොතිආදිතං. අත්ථො ඛනි
 විහබෙහ වණ්ණිතොසෙව, ඛනිතං දුක්ඛථො වෙදිතබ්බොති එත්ථ
 පන,

ජනිපපභුතිකං දුක්ඛං යං චුතතං ඉධනාදිනා,
 අචුතතං යඤ්ච නං සබ්බං විනා එතෙ නිවිජ්ජති.

යසමා නසමා උපාදානකකිකා සංඛිතපෙනා ඉමෙ,
 දුක්ඛාති චුතතා දුක්ඛස්ස දෙසකෙන මහෙසිනා.

39. උපාදානකකිකිනිදෙසෙ, උපාදානසකකිනිදේශයෙහි; සංඛිතෙන
 නාති, සංඛිතෙනන යන මේ වචනය; දෙසනං, සංඛිතේනාදෙශනාව;
 සංඛාය, සදහා; චුතතං, වදාළයේක; හි, ඒ කීම සැබව; දුක්ඛං, දුක;
 එතනකාති, මෙපමණවූ; දුක්ඛසනාතිනිවා, දුක්ඛයගණනෙකැකියාත්;
 එතනකාති, මෙපමණවූ; දුක්ඛසහසායාතිනිවා, දුක් දහස්ගණනෙකැ
 කියාත්; එතනකාති, මෙපමණවූ; දුක්ඛසනසහසායාතිනිවා, දුක් ලක්ෂ
 ගණනෙකැ කියාත්; සංඛිපිතුං, හකවන්ට; නසකකා, නොහැක්ක;
 දෙසනාපන, දෙශනානොමෝ වනාහි; (සංඛිපිතුං, හකවන්ට;) සකකා,
 හැක්කේය; නසමා, එහෙයින්; දුක්ඛංනාම, දුකනම්; අඤ්ඤං, විශාර
 යෙන් අන්‍යවූ; කිඤ්ඤි, කිසිවක්; සංඛිතෙනන, සැකෙවින්; න අපි,
 නැත; පඤ්චපාදනකකිකා, උපාදානසකකිකයෝ පස්දෙන; දුක්ඛාති,
 දුක්ඛයහි; දෙසනං, දෙශනාව; සංඛිතපෙනො, හකුවවා දක්වා වදාරන්
 නාවූ සඵලයන් වහන්සේ; එවං, සංඛිතෙනන පඤ්චපාදනකකිකා
 දුක්ඛායී මෙසේ; ආහ, වදාළයේක; සෙය්‍යපිදනති, සෙය්‍යපිදං යන මේ
 සද; නිපාතො, නිපාසදි; නස්ස, ඒ සෙය්‍යපිදං යන නිපාතපදයාගේ;
 (අත්ථො යන්න හා සමබකිසි.) තෙ, ඒ පඤ්චවිධවූ උපාදානසකකිකයෝ
 තුමු; කතමෙ, කවරහුද; ඉතිවෙ, ඉදින් මෙසේ විවාර නම්; ඉතිඅත්ථො,
 යන මේ අපිය වේ; රුපුපාදනකකිකොති, රුපුපාදනකකිකො යන;
 ආදිතං, මේ ආදිවූ පදයන්ගේ; අත්ථො, අපියතෙම; ඛනිවිහබෙහ,
 සකකිවිහබහයෙහි; වණ්ණිතොසෙව, වණ්ණනාකරනලදමැයි; ඛනිතං
 දුක්ඛථොවෙදිතබ්බොති, ඛනිතං දුක්ඛථො වෙදිතබ්බො යන; එත්ථ
 පන, මේ වචනයෙහි වනාහි; (විනිවජ්ජයොවෙදිතබ්බො, විනිස දතයුත්
 තේයැ; 0)

ඉධ, මේ දුඃඛසත්‍ය නිදේශයෙහි; තාදිනා, අපටලොකධම්මෙහි
 කම්පානොවන සුලුටු සඵලයන් වහන්සේ විසින්; චුතතං, වදාළවූ;
 ජනිපපභුතිකං, ජනිදුඃඛය මුල්කොටඇති; යංවදුක්ඛං, යම් දුකෙකුත්;

(අප්පි, ඇද්ද; ට) ඉධ, මේ දූඛසත්‍ය නිදේශයෙහි; තාදිනා, අපට ඥාපෙමිසින්; අවුත්තං, නොවදලාමු; යඤ්චදුක්ඛං, යම් දුක්ඛකුත් ඇද්ද; (අනික්තයෙකුදු ඇත්.) ඉධ, මේ දූඛසත්‍ය නිදේශයෙහි; තාදිනා, සමීඥයන්වහන්සේ විසින්; ඡන්දපභූතිකං, ඡන්ද්‍යුඛය මුල් කොට ඇති; යඤ්චදුක්ඛං, යම් දුක්ඛකුත්; චුත්තං, වදලයේක්ද; යඤ්චදුක්ඛං, යම් දුක්ඛකුත්; අවුත්තං, නොවදලයේක්ද; තංසබ්බං, ඒ සියලු දුක්ඛ; එතෙ, මේ උපාදානසංකමයන්; විතා, පියා; යසමා, යම්හෙයකින්; කුච්ඡති, විද්‍යමානනොවේද. තසමා, එහෙයින්; සංඛෙපතො, සැකේ වින්; ඉමෙ උපාදානකකිං, මේ උපාදානසංකමයෝ පස්දෙන; දුක්ඛස්ස දෙසකෙන, දූඛය දැන වදලාමු; (දුක්ඛනතදෙසකෙනයිද පාඨානතරසි එසේවුම) දුක්ඛනතදෙසකෙන, දූඛයාගේ පයථිනතයවු නිවිණය ප්‍රකාශකර වදලාමු; මහෙසිනා, මහර්ෂිවු සමීඥයන්වහන්සේ විසින්; දුක්ඛාති, දුක්ඛයහි; චුත්තා, වදලග.

* විග්ගිණිවු දූඛයාගේ මෙතෙකැයි හඳුන්වා ගණනින් දැක්වීම දූඛසංකෘතපනම හේ දැක්වීම කරන්ට නොහැක්ක කවරහෙයින් යන් දූඛයාගේ විසාරය අනන්ත බැවිනි. දූඛවිසාරගතවු දෙශනා විසාරය පියා යම් නිදේශයෙක්හි සමස්තදූඛ විසාරය සමොධානයට යේද ඒ නිදේශයෙහි දෙශනාවගේ ව්‍යවස්ථානය හෙවත්-දෙශනාව හඳුන්වා දැක්වීම සංකෘතපනම හේ දැක්වන්ට හැක්කේය කවර හෙයින් යන් එබඳුවු පඤ්චාදානසංකම වස්තුවක්හුගේ සද්භාව හෙයින් නිශේ මැනෝ. විචිණ්ණස්ස දුක්ඛස්ස එතනකනති දස්සනං දුක්ඛස්ස සංඛෙපො, තං කාතුං නසංකා විජාරස්ස අනන්තතා, දුක්ඛවිජාරගතං පත දෙසනාවිජාරං පභාය යත් සබ්බො දුක්ඛවිජාරො සමොධානං ගව්ඡති, තත් දෙසනාය වච්ඡානං සංඛෙපො, තං කාතුං සංකා තාදිසස්ස වත්තො සබ්බාවාසී. (මු: වී:)

* එහිම භගවාපි දුක්ඛස්ස දෙසකො දුක්ඛනතදෙසකෙනාති වා පාඨො, දුක්ඛනතකමාසි කොති අත්ථො. යන්තෙන්ද ඉදංවාක්‍යගතවු දෙශකභිදයා තානාපි වත් බැවි. දෙසෙති ඡන්දාතිනි දෙසකො දෙසෙති අකමායතිනි වා දෙසකො. මධුටිකාවේ යුගෙයින්ද “දුක්ඛස්ස දෙසකෙන” කියා හෝ “දුක්ඛනතදෙසකෙන” කියා හෝ පාඨවයෙක් ඇතැයි විරනන්තයන් විසින් සවිකාත බැව් හඟවා.

40

තථාහි ඉතිගමවපාවතො ලක්ඛමවපහරණාහි ගොරුපමව ඛංසමකසාදසො ධෙතනමව ලාවකා ගාමංවිස ගාමසාගකා, උපාදානකකිපඤ්චකපෙව ඡන්දිආදසො නානසංකාරෙහි බාධසමානා තිණලතාදිහිවිස භූමියං පුප්ඵලපලලවාදිවිස රුකෙකසු උපාදානකකිකෙසුසෙව නිබ්බන්ධනති, උපාදානකකිකානඤ්ච ආදිදුක්ඛං ඡන්දි, මජ්ඣෙකදුක්ඛං ජග්, පඤ්චසොසානදුක්ඛං මරණං, මාරණනතිකදුක්ඛාහි ඝාතෙන පටිබසගමානදුක්ඛං සොකො, නදසංගනතො ලාලසන

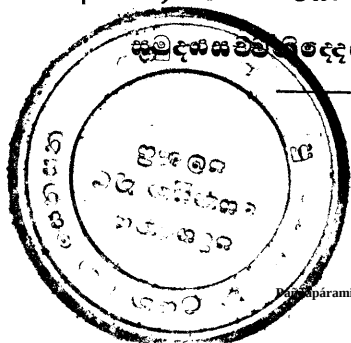
දුකකිං පරිදෙවො, නතොධාතුකෙතාහ සබ්බාන අනිඝජොඝබ්බසමා
 යොගතො කාසස්ස ආබාධනදුකකිං දුකකිං, තෙනබාධියමානානං
 පුප්‍රජනානං නත්ති පටික්ඛාසනතො වෙනොබාධනදුකකිං දොම
 නස්සං, සොකාදිවුඛිසා ජනිතවිසාදනං අනුක්‍රන්තනදුකකිං උපා
 සාසො, මනොරථවිසානසන්නානං ඉවජාවිසානදුකකිං ඉවජිතා
 ලාභොති එවං නානසප්තාරතො උපපජික්ඛිසමානා උපාදානකකුඛාව
 දුකකාති, යදෙනං එකමෙකං දස්සෙතො වුවවමානං අනෙකෙති
 කප්පෙති නාසකකා අසෙසතො චනතුං, නංසබ්බමපි දුකකිං එකජල
 බිඳුමති සකලසමුද්දජලරසංවිස සෙසු කෙසුපි පඤ්චුසු උපාදාන
 කකුඛෙසු සබ්බිපිටා දස්සෙතුං සබ්බිතෙනන පඤ්චුපාදානකකුඛාව
 දුකකාති හගවා අවොවාති,

දුකකසම්ම නිද්දෙසකථා නිසිනා.

40.(ක) තථා, තවචනය; හි, සැබෑමය; ඉක්කිනං, දරපෙණේල්ල;
 (බාධයමානො, පෙලුන්නාමු); පාවකොඉව, ගින්න මෙන්; ලකකිං,
 ඉලැක්කිය; (බාධයමානාති, පෙලුන්නාමු); පහරණාතිඉව, වාපාදි
 ආයුධයන්මෙන්; ගොරුපං, ගොගණය; (බාධයමානා, පෙලුන්නාමු);
 ඩංසමකසාදයොඉව, ඩැහැලේබොන පිඬගලමැසිය විදලේබොන
 මදුරය යනාදීන් මෙන්; බෙහතං, කෙන; (බාධයමානා, පෙලුන්නාමු);
 ලාවකාඉව, ගොයම් කපන්නවුන් මෙන්; (ලායකාසීද පායසි.) ගාමං,
 ගම; (බාධයමානා, පෙලුන්නාමු); ගාමකානකාපිය, ගම්පහරන්නවුන්
 මෙන්; ඡන්තිආදයො, ඡන්තාදිදු:බයෝතුමු; නානසප්තාරොති, නොඑක්
 පරිද්දෙන්; උපාදානකකුඛපඤ්චකමෙව, උපාදානසකකුඛපඤ්චකයම;
 බාධයමානා, පෙලුන්නෝව; (තිබ්බත්තානාති යන්න හා සමබකසි.)
 භුමියං, භුමියෙහි; (තිබ්බත්තානාති, හටගන්නාමු); තිණලතාදීතිවිය,
 තෘණලතාදීන් මෙන්; රුකෙබසු, රුක්හි; (තිබ්බත්තානාති, හටගන්නාමු);
 පුප්ථඵලපලලාදීතිවිය, මල්පලපලපත්ආදීන්මෙන්; උපාදානකකුඛෙසු
 යෙව, උපාදානසකකුඛයන්හිම; තිබ්බත්තානාති, හටගන්නා; උපා
 දානකකුඛානඤ්ච, උපාදානසකකුඛයන්ගේද; ආදිදුකකිං, මුල්වූදුකකි;
 ඡන්ති, ඡන්තිම; මජ්ඣෙකි, මැදවූදුකකි; ජරා, ජරානම; පරියොසානදුකකිං,
 අවසන්වූ දුකකි; මරණං, මරණනම; මාරණනතිකදුකකාහිසානෙන,
 මරණාසන්නා දු:බය විසින් පහරනලද හෙයින්; නොහොත්-මරණා
 සන්නායෙහි පැවතිදුක පැහැරීමෙන් x; පරිඛය්‍යනදුකකිං, සිත්තැවි
 ලියවනදුක; සොකො, ගොකනම; තදසහනතො, ඒ ගොකය නොසැ
 හිම් හෙතුවෙන්; ලාලප්පනදුකකිං, වලප්පනදුකකි; පරිදෙවො, පරිදෙව
 නම; තතො, ඒ වලප්පනදුකෙන් මත්තෙහි; ධාතුකෙතාහසබ්බාන අනිඝ
 ජොඝබ්බසමායොගතො+ධාතුකෙතාහසබ්බාන, බොවුව වියලීම් හන්දි
 බැඳුම් හන්දි සිද්ධි දනවන ධාතුන්ගේ කැලඹීමෙහි කීයනලද; අනිඝ
 ජොඝබ්බ, අනිඝවූ සප්‍රභවතාලබ්බනායකා; සමායොගතො, එක්වැයෙදුන

සුභසුභාංභවෙ නිබ්බන්ධනානිති පොතොභවිකා, සාසනෙනසාසුභාංභවං දුස්සිකාපි අප්ථි අදුස්සිකාපි, සුභාංභවං සංචතනිකාපි අප්ථි අසංචතනිකාපි, දිනනාස පටිසංඝාතා උපධිවෙසකකමනනාපි, සාසුභාංභවං දදමානාපි අදදමානාපි, සුභාංභවං සංචතනිකාපි අසංචතනිකාපි දිනනාස පටිසංඝාතා උපධිවෙසකකමනනාපි පොතොභවිකා ඵ්වාති නාමං ලහති, අභිනංගනසංඛ්‍යාතෙන නංගනෙන සහගනාති නංගනසහගනා, නංගනෙන සංඛිං අත්ථනො ඵකනනංගනෙනාති වුතනං හොති, නත්තනත්තාතිනංගනිති සත්තනත්තන හාවො නත්තනත්තාතිනංගනි, රුපාදිසු වා ආරම්භණෙසු නත්තනත්තාති නංගනි, රුපාතිනංගනි සද්දගඤ්ඤිකපොභවනිකමනනාතිනංගනිති අත්ථො, සෙසාපිදනති නිපාතො, නසං සා කතමාතිවෙති අත්ථො, කාමගණනාති කාමෙ නණනා කාමගණනා, පඤ්ඤාමගුණික ගුණසංඝං අධිවචනං, භවෙනගණනා භවනගණනා, භවපඤ්ඤාතිවසෙන උපසන්නසංඝං සංඝනදිසිසහගනසංඝං රුපාරුපභවනගණනං ව ඤානති කතතිසාවෙනං අධිවචනං, විභවෙනගණනා විභවනගණනා, උච්චදිසිසහගනසංඝං ගුණසංඝං අධිවචනං, ඉද්දති නසංගණනාස වණ්ණං විඤ්ඤාතො දසෙසංගුං සාවොපනෙසාති ආදිමාහ, නත්ථ උපසංස්ථිතිති ඡිසති, නිවිසතිති සුභසුභං පචතතිවසෙනං ඡිසති, සංලොකෙ පිසරුපං සානරුපනති සං ලොකසමිං පිසසභාවසෙඤ්ච මධුර සභාවසෙඤ්ච, වකුටුං ලොකෙති ආදිසු ලොකසමිඤ්ඤති වකුටුදිසු මමතෙනති අභිතිවිචා සතනා සමපනතිසං පතිසිතා අනන්තො වකුටුං ආදුසාදිසු නිවිතනගහනනානුසාරෙන විපසනනපසෙඤ්ඤාසංඝං සුවණ්ණමිමානෙ උභසාමිනමණිසිහපසෙඤ්ඤං විස මඤ්ඤනති, සොනං රජතපණාලිකං විස පාමබහසුතකං විසව මඤ්ඤනති, නුබ්බනාසාතිලබ්භොහාරං සාණං වට්ටොට්ටා ධුමිකහපිනාලවට්ටං විස මඤ්ඤනති, ජිවහං රතනකම්බලපට්ටං විස මුද්දිසිතිබමධුරරසදං මඤ්ඤනති, කාසංසාලලිපිසං සුවණ්ණනොරණං විසව මඤ්ඤනති, මනං අමඤ්ඤසං මනෙන අසදිසං උලාරං මඤ්ඤනති, රුපංසුවණ්ණ කණ්ණිකාරසුභාදිවණ්ණං විස, සද්දං මනකරවිකා කොකිලමඤ්ඤමිත මණ්ඩංසතිසෙසාසං විස, අනන්තාසපිලබාති වතුසමුචාතිකහකා රම්මණාදිති කසං අඤ්ඤසං ඵ්වරුපාතිඅප්ථිති මඤ්ඤනති, නෙසං ඵ්වං මඤ්ඤමානානං තාතිවකුටුදිති පිසරුපාතිවෙව හොනති සානරුපාතිව, අථ නෙසං නත්ථ අනුපසන්නාවෙව නණනාඋපසංස්ථිති, උපසන්නාව සුභසුභං පචතතිවසෙනං නිවිසති, නසමා හගවා වකුටුං ලොකෙ පිසරුපං සානරුපං ඵත්ථසා නණනා උපසංස්ථිතා උපසංස්ථිති ආදිමාහ, නත්ථ උපසංස්ථිතාති සදි උපසංස්ථිති නද ඵත්ථ උපසංස්ථිති අත්ථො, ඵසෙවනසො සබ්බත්ථාපිති.

မိမိတို့အားလုံးက အတူတူပင် ဖြစ်နေကြပါသည်။

41.(ක) සමුදයසව්වතිඥෙසෙ,සමුදයසත්තනිදේශයෙහි;(විනිව්ඡයො, විනිශ්චයකෙම; එවං, මතු වක්ඛ්‍යමාණ පරිද්දෙන්; වෙදිතබ්බො, දත යුතු) යායංතණ්හාති, යායංතණ්හා යන පදයාගේ; යාඅයංතණ්හාති, යා අයං තණ්හායී; (පදවෙජ්ඣෙකාතබ්බො, පද වෙන්කළ යුතු;0) පොතොහවිකාති,පොතොහවිකායනු;පුනබ්බවකරණං,පුනභීවයාගේ කිරීම; පුතොහවො, පුනභීව නම; අස්සා, ඒ තෘෂණාවගේ; පුතො හවො, පුනභීවය කිරීම; සීලං, සවහාවයවේද; ඉති, ඒ පුනභීවය කිරීමෙහි කියනලද සවහාවය ඇති හෙයින්; (සාතණ්හා, ඒ තෘෂණා තොමෝ;0) පොතොහවිකා, පොතොහවිකා නම; අපිව, අතික් තයෙකුදු; (චුළුචිති, කියනුලැබේ;0)පුනබ්බවං, පුනභීවය;(යාතණ්හා, යම් තෘෂණාවක්තොමෝ; කමමසහජ්ජානුචා, වෙනතාව හා එක්වැ ඉපිදු;0) දෙති, දේද; (යාතණ්හා, යම් තෘෂණාවක් තොමෝ; කමම සහායානුචා, කමම සබ්දකොට ඇත්තිවැ;0) පුනබ්බවය, පුනභී වය පිණිස; සංවහනති, පවතිද; (තදුහයපසකාරා යා තණ්හා, තදුහය ප්‍රකාරවූ යම් තෘෂණාවක් තොමෝ;0) පුනබ්බවෙ, පුනපුනාහවයන්; තිබ්බතෙතති, උපදවාද; ඉති, එහෙයින්; (සාතණ්හා, ඒ තෘෂණාජ්ජා තොමෝ;0) පොතොහවිකා, පොතොහවිකානම.

* “පුනබ්බවස්සකරණං පුතොහවො”යනු උත්තර පදලොපමණි තත්පුරුෂ සමාසයි. නකාරස්ථ අකාරයට “එතෙසමොලොපෙ”යන් තෙන් ඔකාරවැ “පුතොහවො”යි සිඬානනයි. එහෙයින් කිහි මූලටිකා වෙහි උත්තරපදලොපං කචා පුනබ්බවකරණං පුතොහවොති ආහ මනොසමථස්සොති එත් මනොවිසව පුරිමපදස්ස ඔකාරනනතා දඬබ්බොයි කරුණු මෙසේ හෙයින් ඉදුනිනනන ඇතැම් තෙරුකතික මාතින් විසින් “පොතොහවිකා”යන පැරණි ශුඬ පාඨය පියා වරදවා ගෑතින “පොතබ්බවිකා”යන අප පාඨය සමග තදීයග්‍රාහ විකල්පය මෙයින්ම තීරණයයි දතයුතු. * නොහොත් ටිකාචායථිමන වශයෙන් “පුතොහව කරණ සීලා පොතොහවිකා”යි විශයුතු තන්හි තථ ජිලාථියෙහිවූ ඉක ශබ්දයා විසින් ගමනාථි ඇති බැවින් ක්‍රියාවාචකවූ කරණ ශබ්දයාගේ අදශීනය දතයුතු. “අපුපහකකිණසීලො ආපු පිකො”යන ප්‍රයෝගයෙහි හක්ෂණ ශබ්දයාගේ අදශීනය මෙකි. මෙද යුතු අපවා සීලසේන ඉකසඥෙන ගමියත්ථනා ක්‍රියාවාචකස්ස සදස්ස අදස්සනං දඬබ්බං, යථාඅපුපහකකිණසීලො ආපුපිකොතියි. (මු: ටි:) * බොහෝ තඬිතයන් දැක්වූ හෙයින්ද තඬිතයන් විවිත්‍ර බැවින්ද තඬිතයන් නාමයන්ට බදු ලක්ෂණ ඇති බැවින්ද “විවිත්‍රාහි තඬිතවුත්ත”යනාදි පරිභාෂානුරූපවැ දුතසංවහිත තිථිභිනාථියන් හිදු පොතොහවිකායි සිඬානන බැව් දක්වනු සදහා පුනබ්බව දෙතිති යනාදිය යුතු. ඔවුනතුරෙහි දුතාථි තඬිත තිථිවනයෙන් කමිසහජ්ජනවූ තෘෂණාව හඟවා, සංවහිතාථි තඬිත තිථිවනයෙන් කමිසහායවූ අසහ ජ්ජනවූ තෘෂණාව හඟවා, තිථිභිනාථි තඬිත තිථිවනයෙන් යථොක්ත විප්‍රකාරවූ තෘෂණාව හඟවා, කියේ මැනෝ තඬිතාඉති බහුවචන

තිද්‍රෝසා විවිත්තත්තාලා තඤ්ඤානං අභිධානලක්ඛණත්තාලා පුනඛ්ඛවං
දෙනිති ආදීසු අනෙසු පොතොභවිකසද්ධසිඛි දඬබ්බා, තත්ථ කම්මසහ
ජනා පුනඛ්ඛවං දෙනි කම්මසහායභුතා තදසහජනා පුනඛ්ඛවාය
සංවත්තති දුට්ඨාපි පුනපපුතං භවෙ තිබ්බතෙතති. (මු: වී:)

* පුනභීවය කරන්නාවූ තෘෂණාවය, පුනභීවය නොකරන්නාවූ
තෘෂණාවය, කියා විශයුතු නොවෙද එසේ ඇතිකලා සාධාරණත්ව
යෙන් තෘෂණාවට පොතොභවිකායන ව්‍යවහාරය කෙසේ යෙදේදැයි
යන වොදනා පරිහාරය සදහා සාපනෙසා යනාදිය දක්වත්.

41.(කා) සාපනෙසා, ඒ තෘෂණාජනිතොමෝ වනාහි; (එවං වෙදි
තබ්බා, මෙසේ දතයුතු; 0) පුනඛ්ඛවයං, පුනභීවය; දුගිකාපි, දෙන්
නාවූ තෘෂණාවකුත්; අඤ්ඤා, ඇත; අදුගිකාපි, පුනභීවය නොදෙන්
නාවූ තෘෂණාවකුත්; අඤ්ඤා, ඇත; පුනඛ්ඛවාය, පුනභීවය පිණිස;
සංවත්තතිකාපි, පවත්නාවූ තෘෂණාවකුත්; අඤ්ඤා, ඇත; අසංවත්ත
තිකාපි, පුනභීවය පිණිස; නොපවත්නාවූ තෘෂණාවකුත්; අඤ්ඤා, ඇත;
දිනතාය, අත්‍යක්ඛයෙකින් දෙනලද; පටිසන්ධියා, ප්‍රතිසන්ධියෙන්;
නොහොත්-පටිසන්ධියා, ප්‍රතිසන්ධිය; දිනතාය, දුන්නල්ලි; උපධිවෙපකක
මත්තාපි, (සවකියවූ ප්‍රත්‍යය ශක්තීන් නිෂපන්නාප්‍රකාරවූ) උපධි නම්ලද
ප්‍රවාතත්‍යාත්මභාවයෙහි විපාකගන්වන කම්මාත්‍රයක් ඇති තෘෂණාව
කුත්; අඤ්ඤා, ඇත; සා, ඒ තෘෂණාජනිතොමෝ; පුනඛ්ඛවං, පුනභීවය;
දදමානාපි, දෙන්තිනමුදු; අදදමානාපි, පුනර්භවය නොදෙන්ති
නමුදු; පුනඛ්ඛවාය, පුනභීවය පිණිස; සංවත්තතිකාපි, පවත්ති
නමුදු; අසංවත්තතිකාපි, පුනභීවය පිණිස; නොපවත්තිනමුදු; දිනතාය
පටිසන්ධියා, අත්‍යක්ඛයෙකින් දෙනලද ප්‍රතිසන්ධියෙන්; නොහොත්-
අත්‍යක්ඛයෙකින් ප්‍රතිසන්ධිය දුන්නල්ලි; උපධිවෙපකකමත්තාපි, උපධි
නම්ලද ප්‍රවාතත්‍යාත්මභාවයෙහි විපාකගන්වන කම්මාත්‍රයක් ඇත්ති
නමුදු; පොතොභවිකාඵවාතිනාමං, පොතොභවිකා යන නාමයම;
ලහති, ලබා.

* පුනභීවය දෙන්නාවූද නොදෙන්නාවූද තෘෂණාතොමෝ
“පොතොභවිකා” යන නාමයත් “සමාන විපාකා” යන නාමයත් සමාන
සවභාව ඇති බැවින්ද ප්‍රත්‍යයන්ගේ සමාගමයෙහි සමාන විපාක හට
ගන්වන ශක්තිය ඇති බැවින්ද ලබා. කියේ මැනෝ. පුනඛ්ඛවං දුගි
කාපි අදුගිකාපි පුනඛ්ඛවං දෙනිවෙව පොතොභවිකාහි සමානවිපා
කාති නාමං ලහති සමානසහාවත්තා තද්දුභාවත්තා. (මු: වී:)
* මේ ටිකාපාඨයෙන් හඟවන අභිප්‍රාය කිමැ? විශේෂ ප්‍රත්‍යයයන්ගේ
සමාගමය ඇති කල්හි පුනභීවදුගිති තෘෂණාතොමෝ පුනභීවය
දෙන්තිය. අපුනභීවදුගිති තෘෂණාතොමෝ විශේෂ ප්‍රත්‍යයයන්ගේ
සමාගමය නැතිකල්හි පුනභීවය නොදෙන්තිය. එතකුදු වුවත් පුනභීව
දුගි සවභාවය නොඉක්ම පවත්නා හෙයින් අපුනභීවදුගිති තෘෂණා
තොමෝ “පුනඛ්ඛවංදෙනිති පොතොභවිකා” යි තඤ්ඤා නිෂ්චය විසින්

පොතොහවිකාසී සමුද්වරණයට අතීය යනු ඵලිතාමීය වේ. මෙද
 යුනු අනුට්ඨාසී සතිපට්ඨයන්තරසමවායෙ පුනබ්බාසාදාසිකා තද
 භාවෙ අදාසිකාති වුත්තාති ආහ අදාසිකාපි පුනබ්බවං දෙතිවෙව්වාති
 තංසභාවානතිවත්තනතො තෙනවාහසමානසභාවත්තා තදනු
 භාවත්තාවාසී. * මෙති සමාන සම්භාවය නම් තෘණොභාවයෙන්
 සමානතියයි. ආනුභාවය නම් ප්‍රත්‍යය සමාගමයෙහි ඵලනිෂ්පාදන
 සාමද්‍රව්‍යයයි. කියේ මැනෝ. අනුමට්ඨාසී දෙක්ති. තත් සභාවො
 තණ්හායනං ආනුභාවො පට්ඨයසමවායෙ ඵලනිෂ්පාදනසමත්තා. සී
 සමානභාවො තණ්හාසභාවො තදනුභාවො විපට්ඨනානුභාවො. සී.

* පුනභීවසංවතීතනිකාදි පුනභීව නිව්විතනාදි අභි වශයෙන්
 පොතොහවිකාසී අභිමතකළු තෘණො විශේෂයන්තිදු මේ නය බදුතය
 ඇතැයි දක්වනු පිණිස. එවං ඉතරෙසු දසබ්බාසී මුලට්ඨාසී
 යෙදු පාඨය අනුමට්ඨාසී දෙක්ති දෙපරිද්දෙකින් වණිණිතය. කියේ
 යත්. ඉතරෙසුති අවසිඨතිලෙසාදිසු (අ: ටි:) එවං ඉතරෙසුති පටිසන්ධි
 සංවත්තනිකාදිසු එවං අධිප්පායො දසබ්බාසී. (ම: ටි:) * උපධිමති
 යථා නිබ්බන්ධන අත්තභාවෙ විපට්ඨනකමම. එතිස්සාති උපධිවෙ
 පක්කා. සී මුලට්ඨාසී දක්වු සමාස වාක්‍යාමීය ව්‍යාකර්තරණය
 සදහා අනුට්ඨාසී ප්‍රවාතතිවිපාක දැයිවු කමියාගේ සභායභූතවු
 තෘණොතොමෝ උපධිවෙපක්කා නමැයි යුනු. පට්ඨනිවිපාකදාසිකො
 කමස්ස සභායභූතා තණ්හා උපධිවෙපක්කාති අධිපෙපතා. සී.

41.(ක) (යාතණ්හා, යම්තෘණොවක්තොමෝ;) අභිනන්දනසංකල්පන,
 ආලම්බනයෙහි දසබ්බාසී නියතලද; නන්දිරුගෙන, නන්දිරුගය
 හා; සහගතා, යුක්තවුවාද; ඉති, එහෙයින්; (සාතණ්හා, ඒ තෘණො
 තොමෝ;) නන්දිරුගසහගතා, නන්දිරුගසහගතා නම; නන්දිරුගෙන
 සසීං, නන්දිරුගය හා සමග; හෙවත්-ආලම්බනයෙහි දසබ්බාසී හා
 සමග; අත්තො, අභි විසින්; එකත්තං, සමානතියට; ගතාති, පැමිණි
 යාවු තෘණොවයයි; වුත්තංහොති, වදාරනලද්දේවේ; තත්‍රතත්‍රාතිනන්දි
 තිති, තත්‍රතත්‍රාතිනන්දි යනු; යත්‍රයත්‍ර, යම් යම් භවයෙක්ති; අත්ත
 භාවො, ආත්මභාවයෙක්වේද; තත්‍රතත්‍ර, ඒ ඒ ආත්මභාවයෙහි; අභි
 නන්දිති, විශේෂයෙන් ආසක්තවු තෘණොනම; වා, තොහොත්, යත්‍ර
 යත්‍රරූපාදිසු ආරම්භණෙසු, යම් යම් රූපාදිවු ආලම්බනයන්ති; අභි
 නන්දිති, ආසක්තවුද; තත්‍රතත්‍රාතිනන්දිති, ඒ ඒ රූපාදිලම්බනයන්ති
 ආසක්තවු තෘණො නම, රූපාභිනන්දිති, රූපාලම්බනයෙහි ආසක්ත
 තෘණොවය; සද්දගඤ්ඤිකපොඨබ්බමාභිනන්දිති, ශබ්දගඤ්ඤික
 යප්‍රභව්‍ය ධර්මාලම්බනයන්ති ආසක්තතෘණොවය යන; අත්තො, අභි යවේ;
 සෙය්‍යපිදනති, සෙය්‍යපිදං ගත මේ සද; නිපාතො, නිපාසදි; තස්ස, ඒ
 සෙය්‍යපිදං යන පදයාගේ; සා, ඒ තෘණොතොමෝ; කතමා, කවරිද;
 ඉතිවෙ, ඉදින් මෙසේ විවාරා නම්; ඉතිඅත්තො, යන මේ අභියතෙම;
 (දසබ්බා, දතසුතු; 0) කාමතණ්හාති, කාමතණ්හා යනු; කාමෙ, පඤ්ච

කාමගුණයෙහි; (පවත්තා, ප්‍රවාත්තවූ; 0) තණ්හා, තෘෂ්ණානොමෝ; කාමතණ්හා, කාමතෘෂ්ණානම; එතං, මේ කාමතණ්හා යන වචනය; පඤ්චකාමගුණිකරුගස්ස, පඤ්චකාම කොඨාසයන්හි පැවති රුගයාගේ; නාමං, නමි; හවෙ, රූපාරූපහවයෙහි; (පවත්තා, ප්‍රවාත්තවූ; 0) තණ්හා, තෘෂ්ණානොමෝ; හවතණ්හා, හවතෘෂ්ණානම; එතං, හවතණ්හා යන මේ වචනය; හවපත්තාචසෙන, හවප්‍රාචිනා වශයෙන්; උප්පත්තස්ස, (රුගපදසමබ්‍රැහ්මයෙන්) උපන්නාවූ; සස්සතදිඝිසහගතස්ස, ශාශ්වත දූෂිතය හා සමග පැවැත්තාවූ; රූපාරූපහවරුගස්සව, රූපාරූපහව යන්හි පැවැති රුගයාගේද; ක්කානතිකතනියාව, ධ්‍යානතිකානතිය ගේද; අභිවචනං, නමි; විහවෙ, කාමරූපාරූප හවයෙන් අපගමයෙහි; (පවත්තා, ප්‍රවාත්තවූ; 0) තණ්හා, තෘෂ්ණානොමෝ; විහවතණ්හා, විහව තෘෂ්ණානම; එතං, මේ විහවතණ්හා යන වචනය; උච්චේදදිඝිසහ ගතස්ස, උච්චේදදූෂිතය හා සමග පැවැත්තාවූ; රුගස්ස, රුගයාගේ; අභිවචනං, නමි; ඉද්දති, ප්‍රාජ්‍යාවකාශයෙහි; තස්සාතණ්හාය, ඒ තෘෂ්ණා වගේ; වඤ්චං, වඤ්ඤා සංකීර්ණාන ආලම්බනය; විඤ්චාරතො, විඤ්චාර වශ යෙන්; දස්සෙතුං, දක්වන්ට; සාබොපනෙසාතිආදිං, සාබොපනෙසා යනාදි වචනය; ආහ, වදාලයෙක; තත්ථ ඒ සාබොපනෙසා යනාදි පාඨයෙහි; උප්පජ්ජතිති, උප්පජ්ජති යනු; ජයති, හටගනී; නිවිසතිති, නිවිසති යනු; පුත්තපුත්තං, නැවත නැවත; පවත්තිවසෙන, පවත්නා වශයෙන්; පතිඨහති, පිහිටයි; යංලොකෙපියරූපංසාතරූපනති, යං ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං යනු; යං, යම් ධර්මිකතයෙක්; ලොකසම්මං, ලෙච්ඡි; පියරූපඤ්ඤාව, ප්‍රියවූසවහාවආත්තේමවේද; මධුරසහාවඤ්ඤාව, මධුරවූ සවහාව ආත්තේම වේද; වකඤ්ඤාලොකෙතිආදීසු, වකඤ්ඤා ලොකෙයනාදීන්හි; (විනිවුල්ලයොඵලංවේදිතබ්බො, විනිවුල්ලය මෙසේ දතයුතු; 0)ති, විඤ්චාරකෙරෙමි; නොහොත්-යම්හෙයකින්; ලොකසම්මං, ලෙච්ඡි; වකඤ්ඤා, වකඤ්ඤාදීන්හි; මමනෙතන, මමනියෙන්; හෙවත්-තමා අයත් බැවින්; අහිනිවිඨා, වරදවා අහිනිවේශය කලාවූ හෝ මූලා වෙන් බැසගත්තාවූ; සමපතතියං, සමපත් හවයෙහි; හෙවත්-මනුෂ්‍ය සෞභාග්‍යදේවාත්මාවයෙහි; පතිඨිතා, පිහිටියාවූ; සතතා, සතතියෝ තුමු; අතතනො, තමාගේ; වකඤ්ඤා, සවසතුකවූ ආස; නොහොත්-වඤ්ඤා ප්‍රසාද සහිත මාංසපිණ්ඩය; ආදසාදීසු, ආදර්ශිතලාදීන්හි; (කාටපත් ආදීන්හි යුග්මය.) තිම්බතගහනානුසාරෙන, තිම්බි ගැනුම් අනුසරින්; විප්පසනනපඤ්චපසාදං, පිරිසිදුවූ නිල් රන් රත් කළ සුදු පැහැ ආත්තාවූ; සුවණ්ණමිත්තො, රන්විමනෙකා; උග්ගාචිතමණ්ඩිසිහ පඤ්ඤරංචිය, අගුලඅලුමණ්ඩිමැදුරක් මෙන්; මඤ්ඤානති, හඬද්ද; සොතං, සවසතුකවූකණ; නොහොත්-ශ්‍රොත්‍රප්‍රසාදසහිතකණ්ඩිපිණ්ඩය; රජතපණාලිකංචියව, රජතමය ප්‍රණාභිකාලිද්‍රයක් මෙන්ද; හෙවත්-රිදිමුවානලිසිදුරක් මෙන්ද; (අභ්‍යන්තරයෙහි කන්සිදුර සුදුපැහැති බැවින් යුතු.) පාමබහසුත්තකංචියව, කසුන් හුසින් කළ ඉත සැදුල් පටක් මෙන්ද; හෙවත්-රන්සවතිපටක් මෙන්ද; (ලම්බකණි නම්ලද

එල්ලෙන කන්වැල් සහඵගෙන යුහු) මඤ්ඤානති, හඬිද්ද; කුඛහනා
සාති, උස්වූ දික්වූ නැහැයයි; ලඬවොහාරං, ලත්බැවහර ඇති; (ලඬ
වොහාරයිද පාඨයි එසේ ඇති කලැ) කුඛහනාසාති, උස්වූ දික්වූ නැහැ
ඇත්තෝයයි; ලඬවොහාර, ලත්බැව හර ඇති සත්ත්වයෝ; (අත්තනො,
තමාගේ; 0) සාණං, සවස්සුකවූ නැහැය; නොහොත්-සුාණප්‍රසාද
සහිත මාංසපිණ්ඩය; වට්ටනායපිත හරිතාලවට්ටිංචිය, වටාතුබු හිරි
යල්වැටියක් මෙන්; මඤ්ඤානති, හඬිද්ද; ජ්වහං, සවස්සුකවූ දිව;
නොහොත්-ජ්වහාප්‍රසාද සහිතවූ සමහාරජ්වහාපිණ්ඩය; රත්තකමෙල
පටලංචිය, (වණිසංසථාන වශයෙන්) රත්තවණිකමෙලවස්ත්‍ර පටලයක්
මෙන්; මුදුසිතිඬමුදුරරසදං, (කෘත්‍යවශයෙන්) මෙලෙක් සිතිදු මිහිරි
රස බුදින්නකු කොටැ; මඤ්ඤානති, හඬිද්ද; කායං, සවස්සුකවූ කය;
නොහොත්-කායප්‍රසාද සහිත සමහාර කායපිණ්ඩය; සාලලසිවිය,
තරුණ සල්ලාකක් මෙනුත්; සුවණණතොරණංචියව, රත්තොරණක්
මෙනුත්; මඤ්ඤානති, හඬිද්ද; මනං, සිත; අඤ්ඤාසං, මෙරමාගේ;
මනෙන, සිත හා; අසදිසං, නොසමයක්නු කොටැ; උලාරං, උදරවූ
වක්නු කොටැ (අනිතාදි අථ විචිතනයෙහි සමචියක්නු කොටැ යුසේයි.)
මඤ්ඤානති, හඬිද්ද; රූපං, රූපාලමනස; සුවණණකණිකාරප්‍රපථාදි
වණණංචිය, සුවණිකණිකාර ප්‍රප්‍රපාදිත්ගේ වණියක්නුමෙන්; මඤ්ඤානති,
හඬිද්ද; සද්දං, ශබ්දලමනස; මත්ත කරවික කොකිල මන්දමිත
මණිවංස නියෙසාසංචිය + මත්ත, මෙදෙන්මත්වූ; කරවිකකොකිල,
කුරවිකොවුල්හඬ මෙන්; මන්දමිත, මදහඬින්පිඬිනලද; නොහොත්-
මන්දමිතලත් ගවහිර ධවනින්පිඬිනලද; මණිවංසනියෙසාසංචිය, රුවන්
වස්දවූ හඬක් මෙන්; මඤ්ඤානති, හඬිද්ද; අත්තනා, තමා විසින්;
පටිලඬාති, අධ්‍යාතමයෙහි ශරීර ගඬාදි වශයෙන් වාහයෙහි විලෙ
පත ගඬාදි වශයෙන් ලබනලද්දවූ; වතුසමුදාණිකගඬාරමණාදීති,
කමාදි වතුර්විධ හෙතුත් උත්පත්තිකාරණකොට ඇති ගඬාරසයප්‍රභව
ව්‍යාලමනසත්; අඤ්ඤාසං, අත්තවූ; කසං, කවර නම් පුතුලකුහව; එව
රූපාති, මෙබඳුවූ ගඬාදුලමනසෝ; අත්ථිති, ඇද්දයි; මඤ්ඤානති,
හඬිද්ද; එවං, යථොක්ත නසින්; මඤ්ඤාමානානං, හඬින්නාවූ; තෙසං, ඒ
සත්ත්වයන්ව; තාතිවකඬාදීති, ඒ වක්‍රුරුදිනු; පියරූපාතිවෙවහොනති,
පියරූපයෝ නමුදු වෙන්මය; සාතරූපාතිව, සාතරූපයෝ නමුදු වෙන්
මය; අථ, එසේ හැඟීමක් ඇති කල්හි; තෙසං, ඒ සත්ත්ව; තත්ථ, ඒ වක්‍රුරු
දින්නි; අනුප්පනනා, නුපන්නාවූ; තණ්හාවෙව, තෘණාහොමෝද;
උප්පජ්ජති, උපදී; උප්පනනාව, උපත් තෘණාහොමෝද; පුනපුනං,
පුනපුනා; පවත්නවසෙන, පැවතීම වශයෙන්; තිවිසති, බැසගනි; හෙවත්-
පිහිටා; තසමා, එහෙයින්; හගවා, භාග්‍යවතුන්වහන්සේ; වක්‍රුංලොකෙ
පියරූපං, පියරූපජ්ජතිතිආදිං, උප්පජ්ජති යනාදිය; ආහ, වදාළ
සේක; තත්ථ, ඒ උප්පජ්ජමානා යනාදි පදයන් අතුරෙහි; X නොහොත්-
ඒ පාඨයෙහි; 0 උප්පජ්ජමානාති, උප්පජ්ජමානායනු; යදා, යම්
කලෙක්හි; උප්පජ්ජති, උපදිද; නොහොත්-ඉදින් උපදී නම්; තදා,

එකල්හි; එසේ, මේ වක්‍ෂුරුදියයි කියනලද ලොකයෙහි; උපපජ්ජති, උපදී; ඉතිඅත්‍යො, මේ අපියතෙම; දඨබ්බො, දතයුතු; සබ්බත්ථාපි, සොතං ලොකෙ යනාදිවු සියලු පාඨයන්හිදු; එසෙවනගො, මෙකි නය බදු නය ඇත්තේය; (ඉති සමාපතියෙහි නිපා.)

* මුත්තනුදනසේන නනදී රඤ්ජනසේන රුගො යොවනනදිරුගො යා ව තණ්හා උභයමෙතං එකත්‍යං බ්‍යඤ්ජනමෙව නානනති. ශ්‍රී මූල ටිකාගත හෙයින් විත්තයාගේ නනුදනයයි කියනලද බැඳෙනබව-හෝ ඉපිලෙනබව-හෝ පොපියනබව නනදීනම. වණ්ණිධාතුවකින් වහ්‍රයක් රඳනා සේ විත්තය අත්‍යාපාතියව පමුණුවනුයි රමණය කරවානුයි රුගනම. යම් නනදිරුගයෙකුත් වේද යම් තෘණොවකුත් වේද තදුභය ධම්මයනෙමේ අපිවශයෙන් සමානාය බ්‍යඤ්ජනයමැ අසමානවේනුයි “තණ්හා නනදිරුගෙන සබ්බං අත්‍යො එකත්‍යං ගතා”යි කියනලදී. * ඒ ඒ ප්‍රියරූපයෙහි ප්‍රථමොත්තනති වශයෙන් “උපපජ්ජති” යිද පුනපුනා පැවැතුම් විසින් “නිවිසති” යිද නොහොත්-පයඤ්චාන වශයෙන් “උපපජ්ජති” යිද අනුශය වශයෙන් “නිවිසති” යිද තෘණො නොමෝ වදුරනලදුයැ. මෙද යුතු මතසම්මි. තසම්මි. පියරූපෙ පස මූප්පතතිවසෙන උපපජ්ජතිති වුත්තා පුනපුනං පවතතිවසෙන නිවිස තිති, පරිසුඨානානුසයවසෙන වාඋප්පතතිතිවෙසා යොජ්ජනබ්බා. ශ්‍රී (මු: ටි) * “අත්තනොවකුං” යන්නට “සවඤ්චකං වකුං මාහ සපසාදංවා මංසපිණ්ඩං” යි ටිකාවේ යම් විවරණයක් ඇද්ද එහි පලමු විවරණ යෙන් මුළු වක්‍ෂුරුදශකයද පැසුළු විවරණයෙන් සසමාර වක්‍ෂුසද හඟවා. එහෙයින් යුතු සවඤ්චකං වකුන්නති ඉමිනා සකලං වකුදසක මාහ දුතියෙන සසමාරවකුං. ශ්‍රී. (අ: ටි:) මධුටිකාවෙහි “සවඤ්චකං” යන ටිකාවිවරණය “සකලාපං” යි වැණුනු. මෙසේ අනුමධුටිකා මතය පිහිටුවා දන් ප්‍රකාරුත්තරයෙකින් අපගේ මතයද මෙහි පිහිට වනු ලැබේ. මූලටිකාවේ දක්වු “සවඤ්චකං වකුං” ය නෙන් සමාර වක්‍ෂුසින් වෙසෙසනලද ප්‍රසාද වක්‍ෂුසද “සපසාදංවා මංසපිණ්ඩං” යන් නෙන් ප්‍රසාද වක්‍ෂුසින් වෙසෙසනලද සමාරවක්‍ෂුසද ගුණිභූතාපියන් හා සමග තද්ගුණ සංවිඤ්ඤා බහුවිති සමාස ශක්තින් දක්වා යනුයි.

* යම් කලෙකැ තෘණොනොමෝ උපදති නම් එකල්හි මේ වක්‍ෂුරුදි විෂයෙහි උපදියයි සමාන්‍යයෙන් ගෘහිතවු හෙවත් වක්‍ෂුරුදි විෂය විසින් නොවෙසෙසා ගන්නාලද “උපපජ්ජමානා” යන ක්‍රියා නොමෝ ලක්‍ෂණභාවයෙන්ද වක්‍ෂුරුදි විෂය විසින් වෙසෙසා ගන්නා ලද “උපපජ්ජති” යන ක්‍රියානොමෝ ලක්‍ෂණභාවයෙන්ද ගෙනැ සමාන්‍ය විශේෂ නිදේශයන් කරණකොට ගෙනැ නානාවිධ ව්‍යවහාරය නොවනු නොවේද එහෙයින් “උපපජ්ජමානා උපපජ්ජති” යි වදුරන ලදුයැ යනු භාවයි. කියේ මැනෝ මූලටිකාවෙහි මූලපපජ්ජමානා උපපජ්ජතිති යද උපපජ්ජමානා හොති තද එසේ උපපජ්ජතිති සාමඤ්ඤාන ගතිතා උපපාදකුතා ලක්‍ෂණභාවෙන වුත්තා විසයවිසිඨා ලක්‍ෂිතබ්බභාවෙන

නති සාමඤ්ඤවිසෙසෙති නානත්තවොහාරෙ නහොතිති. * එත්ථ උපපජ්ජති යනාදි ටිකාපාඨයෙන් සමුදය අවයවයන් කරණකොට ගෙන, නානාවිධ ව්‍යවහාරය වන මෙන් සාමාන්‍ය විශේෂයන් කරණකොටගෙන, නානාවිධ ව්‍යවහාරය නොවේ. ලක්ෂ්‍යලක්ෂණ වශයෙන්ම නානාවිධ ව්‍යවහාරය වේයයි කියේයි. යම්සේ ගස ඇට්ටරයයි කී පමණින් සියලු ගස් කැලම ඇට්ටර නොවේද එමෙකි. එහෙයින් “සයානාභුඤ්ජනතිසධනා”යනාදි තත්ති මෙන් “උපපජ්ජමානා”යන මෙකි ක්‍රියාවගේ ලක්ෂණත්‍යද “උපපජ්ජති” යන මෙකි ක්‍රියාවගේ ලක්ෂිතව්‍ය භාවයද උක්තයයි අනුටිකාවේ යුතු. එත්ථ උපපජ්ජතිති සමුදයාවයවෙති විය සාමඤ්ඤවිසෙසෙති නානත්තවොහාරෙ න හොති යථා රුකෙකා සිංසපාති නති සඹබ්බා රුකෙකා සිංසපා තසමා ක්‍රියාහෙදසඹභාවතො සයානා භුඤ්ජනති සධනාති ආදියු උපපජ්ජ මානාති එත්ථ ක්‍රියාය ලක්කණතා ඉතරත්ථ ලක්කිතඛණතා ව චුතතා. යි.

* අතික් නයෙකුදු ඇත් “උපපජ්ජමානා”යන්නෙන් නිශ්චය නොකළාවූ උත්පාදය හෙතුකියෙන් ගෙන, “උපපජ්ජති”යන්නෙන් නිශ්චය කළාවූ උත්පාදය එලකියෙන් ගෙන, උක්තය යනුයි. තෘෂ්ණා තොමෝ උපදින්නී නම් කිව-නිශ්චය නොකළ බැවින් “උපපජ්ජ මානා”යන ක්‍රියාවගේ සසංඤ්භයද තෘෂ්ණාතොමෝ උපදියයි කිව- “උපපජ්ජති”යන ක්‍රියාවගේ නිසංඤ්භයද සපුටවනුයෙන් නිශ්චිත උත්පාදය තෙම අතිශ්චිත උත්පාදය හා උපයෝගකරනලද මෙන් වේ. කියේමැනෝ. උපපජ්ජමානාතිවා අතිවිෂ්තො උපපාදෙ හෙතුභාවෙන චුතතො උපපජ්ජතිති නිවිෂ්තො එලභාවෙන යදි උපපජ්ජමානා හොති එත්ථ උපපජ්ජතිති සොති තෙන උපයෝජ්තො විය හොතිති. (මු:ටී:) නිවිසමානාතිවිසති යන තත්තිදු මෙනයිත් අපි දතයුතු.

සමුදයසච්චතිද්දෙසකථා, සමුදයසත්‍ය නිද්දේශකථාතොමෝ;
නිසිතා, නිමිථි.

42

නිග්ගෙසච්චනිද්දෙසෙ සො නසායෙව නිශ්ඤායාති එත්ථ යො
නසෙව දුක්ඛසාති වනනබ්බෙ යසමා සමුදයනිග්ගෙධෙනව දුක්ඛං
නිරුජ්ඣති නො අඤ්ඤථා, සථාහ,

සථාපිමුලෙ අනුසද්දවෙ දලෙන
ජ්ඣෙතාපිරුකෙකා සුගරෙවරුහති,
උචඤ්ඤති නිශ්ඤානුසයෙ අනුහතෙ
නිබ්බතතෙන දුක්ඛමිදං සුගපසුග'නති.

42. නිරෝධසම්මතියද්දසෙ, නිරෝධසන්ත නිදේශයෙහි; (විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො, විනිශ්චය දතසුතු; 0) යො තස්සායෙව තණ්හායාති, යො තස්සායෙවතණ්හාය යන; එත්ථ, මේ වචනයෙහි; යොතස්සෙව දුක්ඛස්සාති, යොතස්සෙවදුක්ඛස්සයි; වතනබ්බෙ, කියසුත්තෙහි; යසමා, යම්හෙයකින්; සමුදයනිරෝධෙනෙව, දුක්ථපදවන හෙතුනිරෝධ යෙන්ම; දුක්ඛං, දුඃඛයතෙමේ; නිරුප්පිකාති, නිරුප්පිකාවේද; අඤ්ඤා, දුක්ථපදවනහෙතුනිරෝධයෙන් අත්පරිද්දෙන්; නොනිරුප්පිකාති, නිරුප්පිකාවේද; යථා (කිංවචනං), සමුදයනිරෝධෙන දුක්ඛං නිරුප්පිකාති යි මා විසින් කී තෙපුලව සාධකවූ කුමනම් වචනයක්; ආහ, වදාළසේක්ද; යථාපිමුලෙපෙපුනපුනංඉති, යථාපිමුලෙපෙපුනපුනං යි; ආහ, වදාළසේක; හි, ඒ කිමසැබව; (යස්ස රුක්ඛස්ස, යම් රුක්කක්හුගේ; 0) මූලෙ, මූල; අනුපද්ධෙව, උපද්ධ ව රහිත නිමිත්තෙන්; හෝ උපද්ධ ව රහිතවූ කල්හි; දලෙහ, තහවුරුවූ කල්හි; සොරුකෙබ්බො, ඒ වාක්‍යය තෙම; ජිනෙතාපි, මතුභාගයෙහි සිදිතලද්දේ වී නමුත්; පුනරෙව, නැවතත්; යථාරුහති, යම්සේ වැඩේද; එවං, එපරිද්දෙන්; තණ්හානු සයෙ, තාණ්හා සම්ඛ්‍යාතවූ අනුශය කෙලය; අනුභවෙන, රුත්මග නුවණින් නොඋදුල කල්හි (සමුච්ඡේද ප්‍රභාණ වශයෙන් නොපැහැ කල්හි යුක්තයි.) ඉදංදුක්ඛං, ජාත්‍යාදී ප්‍රභේදවත්වූ මේ දුක්ඛ; පුනපුනං, නැවත නැවත; නිබ්බතතෙන, උපදී.

43

නාමො නං දුක්ඛනිරෝධං දස්සෙන්නො සමුදයනිරෝධෙන දස්සෙත්තං එවමාහ, සිහසමානවුතනිතො හි නාමානං, හෙ දුක්ඛං නිරෝධෙනො දුක්ඛනිරෝධස්ථෙ දස්සෙන්නො හෙතුමහි පටිපජ්ජනනි න ඵලෙ, සුවානවුතනිතො පන අඤ්ඤානි ජ්ඣො, හෙ දුක්ඛං නිරෝධෙනො දුක්ඛනිරෝධස්ථෙ දස්සෙන්නො අත්තකිලථානුසොගෙන වෙව නස්සෙව ඵ දෙසනාස ඵලෙ පටිපජ්ජනනි නහෙතුමහිති, සිහසමානවුතනිතාස සත්ථා හෙතුමහි පටිපජ්ජනො යො නස්සා සෙවති ආදිමාහ, නත්ථ නස්සාසෙවති සා සා උපපනතිතිවෙස වසෙන හෙතා පකාසිතා නස්සාසෙව, අසෙසවිගගනිරෝධාති ආදිති සබ්බාති නිබ්බානවෙවචනානෙව, නිබ්බානඤ්ඤා ආගමම නණ්හා අසෙසා විරජ්ජනි නිරුප්පිකාති නාමො නං නස්සාසෙව නණ්හාස අසෙස විගගනිරෝධොති වුවවති, නිබ්බානස්ථ ආගමම නණ්හා වජ්ජනි පටිතිස්සජ්ජනි වුවවති නඤ්ඤාති නාමො නිබ්බානං. වාගො පටිතිස්සගො මුතති අනාලසොති වුවවති, එකමෙවතිනිබ්බාණං, නාමානිපනස්ස සබ්බසබ්බානං. නාමපටිපක්ඛවසෙන අනෙකානි නිබ්බානවෙවචනානෙව හොනති, සෙයාපිදං, අසෙසවිගගනිරෝධො වාගොපටිතිස්සගො මුතති අනාලසො ගගකකසො දෙසකකසො මොහකකසො නාණකකසො අනුප්පාදෙ අප්පචනං අනිමිතං. අප්පණිහිතං අනාසුතං. අප්පටිසංගු අනුපපනති අහති අහිතං. අප්පරං අබ්‍යාධිඅමනං. අසොකං. අපටිදෙවං. අනුපායාසං. අසංගිලිසනති ආදිති.

43.(ක) තසමා, එහෙයින්; තංදුක්ඛනිරුධං, ඒ දුඛනිරුධය; හෙවත්-ඒ දුක්තැතිකිරීම;දසෙසනො,දක්වා වදාරන්නාවූ ශාසනාත් වහන්සේ; සමුදයතිරුධෙන, දුක්උපදවන හෙතුව තැතිකිරීමෙන්; (දුක්ඛනිරුධං, දුක්තැතිකිරීම);දසෙසතුං, දක්වන්ව; එවං, යොතස්සා යෙවතණ්හාය යනාදිවූ මෙබඳු වචනයක්; ආහ, වදාළසේක; හි, ඒ වදාළවචනය සැබව; තථාගතා, තථාගතවූ බුදුවරයෝ; සීහසමාන චුත්තනො, සිංහයන් බඳු පැවැතුම් ඇතියහ; තෙ, උත්වහන්සේලා; දුක්ඛං, දුක; නිරුධෙන්නා, නැතිකරන්නාහු; දුක්ඛනිරුධඤ්ච, දුක් තැතිකිරීමත්; දසෙසනො, දක්වා වදාරන්නාහු; හෙතුවෙහි, හෙතුවෙහි; පටිපජ්ජනති, පිළිපදිති; එලෙ, එලෙසෙහි; න(පටිපජ්ජනති,) නොපිළි පදිති; අඤ්ඤාතිත්ථිපන, ශාසනයෙන් වහිල්භූතවූ අන්ය ලබ්ධිගත් තිථිකයෝ වනාහි; සුවානචුත්තනො, ශූන්යයන් බඳු පැවැතුම් ඇති යහ; තෙ, ඒ අන්ය තිථිකයෝ; දුක්ඛං, දුක; නිරුධෙන්නා, නැතිකරන්නාහු; දුක්ඛනිරුධඤ්ච, දුක්තැතිකිරීමත්; දසෙසනො, ගෙන ඇර දක්වන්නාහු; අත්තතිලමථානුයොගෙනවෙව, ආත්මකලමථානුයොග යෙන්ද; තසෙසව, ඒ ආත්මකලමථානුයොග සංකීර්ණාන ඵලමැ; (ආත්මකලමථානුයොගය හා ප්‍රතිසංයුක්තවූ ධර්මමැ;) දෙසනායව, දෙසනාකිරීමෙන්ද;එලෙ, එලෙසෙහි;පටිපජ්ජනති, පිළිපදිති;හෙතුවෙහි, හෙතුවෙහි; න (පටිපජ්ජනති,) නොපිළිපදිති; ඉති, එහෙයින්; සීහ සමාන චුත්තතාය, සිංහයන් බඳු පැවැතුම් ඇති බැවින්; හෙතුවෙහි, හෙතුවෙහි; පටිපජ්ජනො, පිළිපදනාවූ; සත්ථා, ශාසනාත්වහන්සේ; යොතස්සායෙවතිආදිං, යොතස්සායෙව යනාදිය; ආහ, වදාළසේක.

* සිංහතෙමේ විදින්නාවූ වෙඩිකයා කෙරෙහි පිළිපදනේය. නිය කෙරෙහි නොපිළිපදනේයි. ශූන්යතෙමේ කැටගල්ලි පිළිපදනේය. පහරදෙන්නාහු කෙරෙහි නොපිළිපදනේයි. එයින් හෙතුනිරුධයෙහි පිළිපදනා බුදුවරයෝ සිංහ සමාන වෘත්ති ඇත්තාහයි ඇරපැහ.

43.(කා) තත්ථ, ඒ තස්සායෙව යනාදි පදයන්හි; තස්සායෙවති, තස්සායෙව යනු; යාසා, යම් තෘෂණාවක්තොමෝ; උපපත්තිනිවෙස වසෙන, ඉපදීම් පුනපුනා පැවතීම් වශයෙන්; හෙසා, යවැ; පකාසිතා, ප්‍රකාශකරනලද්ද; තස්සායෙව, ඒ තෘෂණාවගේම; අසෙසවිරුග නිරුධොති, අසෙසවිරුගනිරුධො යන; ආදිති, මේ ආදිවූ; සබ්බාති, සමස්තපදයෝතුමු;තිබ්බානවෙවචනාතෙව, තිථිණපයඝාය වචනයෝ මැයි; හි, ඒ එසේමැයි; තිබ්බානං, තිථිණය; ආගමම, තිසා; (තිවන් අරමුණුකොටැ යුසේයි.) තණ්හා, තෘෂණාතොමෝ; අසෙසා, ඉතිරි නොවූවා; විරජ්ජති, ඝෂයවීම් වශයෙන් පහවයාද; තිරුජ්ජති, අප්‍රවාතනියට පැමිණීම් වශයෙන්; තිරුබ්බවේද; තසමා, එහෙයින්; තං, ඒ තිථිණයතෙම; තස්සායෙවතණ්හාය, ඒ තෘෂණාවගේමැ; අසෙසවිරුගනිරුධොති, අසෙසවිරුගනිරුධයයි; චුච්චති, වදාරනු ලැබේ; තිබ්බානඤ්ච, තිථිණය; ආගමම, තිසා; (තිවන් අරමුණු

කොටැ යුසේයි. මෙහි වශබද වාක්‍යාරම්භයෙහියැ.) තණ්හා, තෘෂ්ණා නොමෝ; චජ්‍යයිති, අතපෙක්‍ෂ භාවයෙන් ත්‍යජනය කිරීම් වශයෙනුත් භාවිතයෙනුත් පියනුලැබේද; පටිතිස්සජ්ජයති, නැවත නොපවත්නා පරිද්දෙන් දුරලීම් වශයෙන් බැහැරලදු ලැබේද; මුච්චති, බකින භූතවූ තෘෂ්ණාව කෙරෙන් මිදේද; හෙවත්-නිදහස්වේද; නඅලලීයති, අසංකෙලය වශයෙන් හෙවත්-නිකානති සාරූප වශයෙන් නොආලේද; තසමා, එහෙයින්; වාගො, ත්‍යාගයැ; පටිතිස්සගො, ප්‍රතිතිස්සගියැ; මුතති, මුක්තියැ; අනාලයොගති, අනාලයැ කියා; වුච්චති, වදාරනුලැබේ; හි, ඒ කීම සැබව; නිබ්බානං, නිජාණයනෙම; එකමෙව, එක් ධර්මයෙක් මැයි; අස්ස, ඒ නිජාණයාගේ; නාමානිපත, නාමයෝ වනාහි; සබ්බසංඝිතානං, සච්ඡිසංඝකෘතධර්මයන්ගේ; නාම පටිපක්ඛවසෙන, නාමයන්ට ප්‍රතිපක්‍ෂ වශයෙන්; අනෙකානි, අනෙක ප්‍රකාරවූ; (ඉබ්බොහෝවූ යුසේයි.) නිබ්බානවෙච්චනානෙව, නිජාණ පයඝායවචනයෝම; හොනති, වෙන්; ඉදං, (තාති නිබ්බානවෙච්චනානි) ඒ නිජාණපයඝාය වචනයෝ; සෙය්‍යථා, කවරහුද; අසෙසවිරුගතිරොධො, අසෙසවිරුගතිරොධනම; වාගො, වාගනම; පටිතිස්සගො, පටිතිස්සගනම; මුතති, මුතතිනම; අනාලයො, අනාලයනම; රුගකකයො, රුගකකයනම; දෙසකකයො, දෙසකකයනම; මොහකකයො, මොහකකයනම; තණ්හකකයො, තණ්හකකයනම; අනුප්පාදො, අනුප්පාදනම; අප්පවතනං, අප්පවතනනම; අතිමිතනං, අතිමිතනනම; අප්පණ්ණිතිනං, අප්පණ්ණිතිනනම; අනායුහනං, (සමුදය ප්‍රතිපක්‍ෂවශයෙන්) අනායුහනනම; අප්පටිසක්ඛි, අප්පටිසක්ඛිනම; අනුප්පතති, අනුප්පතතිනම; අගති, අගතිනම; අජ්ඣතං, අජ්ඣතනම; අජරං, අජරනම; අබ්බාධි, අබ්බාධිනම; අමතං, අමතනම; අසොකං, අසොකනම; අපරිදෙවං, අපරිදෙවනම; අනුපායාසං, අනුපායාසනම; අසංකිලිඨං, අසංකිලිඨනම; ඉතිආදීති, මේ ආදීවූ නම්හුයි.

* බයගමනවසෙන විරජ්ජති අප්පවතතිගමනවසෙන නිරුජ්ජති අතපෙක්ඛතාය චජනවසෙන භාවිතසෙන ච චජ්‍යයිති පුත යථා නප්පවතති තථා දුරබ්බපනවසෙන පටිතිස්සජ්ජයති බකිනභූතාය මොචනවසෙන මුච්චති අසංකිලෙසවසෙන නඅලලීයති. යි මූලටීකා වෙති කල විවරණයයි. එහි හරිද්‍රාරුගයක්හුගේ පහවීමෙන් තෘෂ්ණාවගේ විරජ්ජනයද තෘෂ්ණාවගේ විචේදනයද තෘෂ්ණාවගේ ජිහ්සිත භා පනයද ගෙනැ යථාක්‍රමයෙන් බයගමන වසෙන යනාදිය යුතු.

44

ඉදුති මග්ගෙන ජිනනාය නිබ්බානං ආගමම අප්පවතති ප්‍යනනායපිච නණ්හාය යෙසු වසුසු නස්සාලප්පතති දසසිනා නත්ථව අභාවං දසෙසතුං සාධොපනෙසාති ආදිමාග, නත්ථ සථා සුපිසො ඛෙතෙන භිතං නිත්තඅලාවලලිං දිස්වා අගගතො පඨාස මූලං පටිසෙසිත්වා ජිහෙය්‍ය සා අනුසුබ්බෙන මිලාසිත්වා අප්පවතති.

ගවේෂයා නනො නසමි. බෙතෙන තිත්තඥලාබු නිරුඛා පතිනාති
 ට්‍රිවේවසා, එවමෙව බෙතෙන තිත්තඥලාබුට්‍රිය වකඛාදිසු නණ්ඤා,
 සා අරියමග්ගෙන මුලවජිනා නිබ්බානං ආගමම අපඤ්ඤානති.
 ගවේෂයා එවංගනාපන තෙසු වස්සුසු බෙතෙන තිත්තඥලාබු ට්‍රිය
 නපඤ්ඤායති, යථාචර්‍යවිනෝ වොරෙ ආනේවා නගරස්ස දැක්කිණ
 මාරෙ සානෙය්‍යං නනො අට්ඨියං. වොග් මනාති වා මාදිනාති වා
 ට්‍රිවේවසා, එවමෙව අට්ඨියං. වොග්ථිය සා වකඛාදිසු නණ්ඤා සා
 දැක්කිණ මාරෙ වොග්ථිය නිබ්බානං. ආගමම නිරුඛනා නිබ්බානෙ
 නිරුඛා, එවංනිරුඛා පන තෙසු වස්සුසු අට්ඨියං. වොග්ථිය නපඤ්ඤා
 යති, තෙනස්සා නන්ධෙව ගිණෙධං. දස්සෙතො වකඛුං. ලොකෙ
 පිසරුපං සානරුපං එන්ධෙසා නණ්ඤා පතිසමානා පතිසති නිරුජ්ඣ
 මානා නිරුජ්ඣති ආදිමාහ, සෙසමෙත්ථ උතනානන්ධෙවොති.

ගිණෙධසච්ච නිදෙසකථා නිසිනා.

44.(ක) ඉදති, දන්; මග්ගෙන, ශ්‍රෝතාපත්තයාදි වතුර්ථිධ මාගී
 යෙන්; ඡිත්තාය, සිද්ධිකලද තෘණොවගේද; නිබ්බානං, නිජාණය;
 ආගමම, නිසා; (නිවන් අරමුණුකොටැ යුගේයි.) අප්පචතතිප්පත්තාය,
 නැවත නොපැවැත්මට ගියාට; තණ්ඤායඅපිච, තෘණොවගේද; යෙසු
 වස්සුසු, යම් වස්සුරුදි වසතුන්හි; (යම් අරමුණුවලැ යුගේයි.) තස්සා;
 ඒ තෘණොවගේ; උපපතති, උපපත්තියොමෝ; දස්සිතා, දක්වනලද්දි
 දිද; තන්ධෙව, ඒ වස්සුරුදි වසතුන්හිමැ; කෙවත්-ඒ ආලම්බනයන්හිමැ;
 අභාවං, නොවීම; දස්සෙතුං, දක්වන්ට; සාබොපනෙසාතිආදිං,
 සාබොපනෙසා යනාදි වචනය; ආහ, වදලුගේක; තත්ථ, ඒ වචනයෙහි;
 (විනිව්ඡයොවෙදිතබ්බො, විනිසැ දතයුතු X;) නොහොත්-තත්ථ, ඒ
 සාබොපනෙසා යනාදි වචනයෙහි; (උපමාට්ඨිවනෙ, උපමාවක් කියනු
 ලැබේ) පුරිසො, පුරුෂයෙක්; බෙතෙන, කෙතෙහි; ඡතං, අටගත්
 තාට; තිත්තඥලාබුට්‍රලිං, තිත්ත ලබුටැලක්; දිස්වා, දැක; අග්ගතො
 පඨාය, අගතැන් පටන්; මුලං, මුල; පරියෙසිත්වා, සොයා; ඡිද්දෙය්‍ය,
 සිදින්නේ නම්; සා, ඒ තිත්ත ලබුටැල; අනුපුබ්බෙන, පිළිවෙලින්;
 මිලාසිත්වා, මැලවී; අප්පඤ්ඤානති, නොපැණවීමට; නොහොත්-තිත්ත
 ලබුටැල ඇතැයි යන ව්‍යවහාරය නැතිවීමට; ගවේෂයා, යන්නියැ;
 තනො, ඒ නොපැණවීමට ගිය කාලයෙහි; නොහොත්-ඒ තිත්ත
 ලබුටැල ඇතැයි යන ව්‍යවහාරය නැතිවීමටගිය කාලයෙහි; තසමිං
 බෙතෙන, ඒ කෙතෙහි; තිත්තඥලාබු, තිත්ත ලබුටැල; තිරුඛා, විනාශ
 වූය; පතිනා, ප්‍රතිහ්වය; ඉති, යන මේ වචනය; ට්‍රිවේවසායථා, යම්සේ
 කියනුලබන්නේද; එවමෙව, මෙපරිද්දෙන්ම; බෙතෙන, කෙතෙහි;
 තිත්තඥලාබුට්‍රිය, තිත්ත ලබුටැල මෙන්; වකඛාදිසු, වස්සුරුදිත්ති:
 (යා)තණ්ඤා, යම් තෘණොවක්තොමෝ; (උප්පජ්ජති, උපදිද;ට) සා, ඒ
 තෘණොතොමෝ; අරියමග්ගෙන, ආර්යමාගීයෙන්; මුලවජිනා, මුලින්

සිදිනලද්දී; නිබ්බානං, නිජ්ඣාණය; ආගමම, නිසා; අප්පච්ඡන්දා, නොපැවැත්මට; ගච්ඡති, යේ; ඵලංගතාපන, මෙබඳු ස්වභාවයට පැමිණියාවූ තෘෂණානොමෝචනානි; තෙසු වත්තූ, ඒ වස්තුරු වසතුන්හි; හෙවත්-ඒ ආලම්බනයන්හි; බෙතෙන, කෙතෙහි; තිත්තආලාබ්බවිසය, තිත්තලාබ්බල නොපැණෙන්නාක් මෙන්; නපඤ්ඤයති, නොපැණේ.

* තිත්ත ලාබ්බලගේ නොපැවැත්ම කැමැති පුරුෂයා මෙන් ආර්යමාර්ගය දතයුතු තිත්ත ලාබ්බල නොපැවැත්මට කැබුරු සිත් ඇති පුහුලාගේ මූලින් සිදීම මෙන් තිත්ත අරමුණු කොට ඇති ඒ ඒ ආර්යමාර්ගයාගේ තෘෂණා ප්‍රභාතය දතයුතු. ඒ තිත්ත ලාබ්බලගේ නොපැවැත්ම මෙන් තෘෂණාවගේ අප්‍රචාතනිභූතවූ නිජ්ඣාණය දතයුතු. කියේ මැනෝ, තිත්තආලාබ්බලලියා අප්පච්ඡන්දා පුරිසොවිස මග්ගො දඨබ්බො, තස්ස තස්ස අප්පච්ඡන්දනිත්තනිත්තස්ස මූලචෙත්දනං විස මග්ගස්ස නිබ්බානාරමණස්ස තණ්හාපභානං, තදප්පච්ඡන්දිස තණ්හාය අප්පච්ඡන්දනං නිබ්බානං දඨබ්බංසි. (මු: පි:) මෙහි අප්‍රචාතනියට හෙතුභූතකිය “අප්පච්ඡන්දනං” යන්නෙන් දක්වා. මෙම කිහි, අප්පච්ඡන්දනෙතුභූතමපි නිබ්බානං තණ්හාය අප්පච්ඡන්දිස ගග්ගනිති. (අ: පි:) අප්පච්ඡන්දනනනි අප්පච්ඡන්දියා කාරණභූතාය භූතං පතනං නිබ්බානනනි අත්ථො. (ම: පි:)

44.(කා) අට්ඨිතො, වෙනෙන්; වොරො, සොරුන්; ආනෙතො, ගෙනවුත්; නගරස්ස, නගරයාගේ; දකඤ්ඤාචාරො, දකුණු වහසල් දෙරෙහි; සාතෙයස්ස, නසන්නාහුය; තතො, ඒ නැසීමෙන් පසු; අට්ඨියං, වෙනෙහි; වොරු, සොරු; මතාතිවා, මලකකියා හෝ; මාරිතාතිවා, මරවනලදහ කියා හෝ; යථාච්චෙට්ඨියස්ස, යම්සේ කියනු ලබන්නාහුද; ඵමෙව, ඵපරිද්දෙන්ම; අට්ඨියං, වෙනෙහි; වොරුචිය, සොරුන් මෙන්; වකඨාදිසු, වස්තුරු වසතුන්හි; (නිබ්බතො, ගවගන්නාවූ; ට) යාතණො, යම් තෘෂණාවක් ඇද්ද; සා, ඒ තෘෂණානොමෝ; දකඤ්ඤාචාරො, දකුණු වහසල් දෙරෙහි; වොරු(මතා)චිය, මලාවූ සොරුන් මෙන්; නිබ්බානං, නිජ්ඣාණය; ආගමම, නිසා; නිරුඬතො, නිරුඬවැගිය බැවින්; නිබ්බානෙ, නිජ්ඣාණයෙහි; නිරුඬා, නිරුඬවූය; ඵං, මෙපරිද්දෙන්; නිරුඬාපන, නිරුඬවූ තෘෂණානොමෝ වනාහි; තෙසු වත්තූ, ඒ වස්තුරු වසතුන්හි; හෙවත්-ඒ ආලම්බනයන්හි; අට්ඨියං, වනයෙහි; වොරුචිය, සොරුන් මෙන්; නපඤ්ඤයති, නොපැණේ; තෙන, එහෙයින්; අස්සා, ඒ තෘෂණාවගේ; තත්ථෙව, ඒ වස්තුරු වසතුන්හිම; හෙවත්-ඒ ආලම්බනයන්හිම; නිරොධං, නිරෝධය; දස්සෙතො, දක්වා වදාරන්නාවූ භාග්‍යවතුන්වහන්සේ; වකුට්ඨොකො, පෙ, නිරුඬකිමානානිරුඬකිති ආදිං, යනාදිය; ආහ, වදාළසේක; ඵත්ථ, මේ නිරෝධසත්‍ය නිර්දේශයෙහි; සෙසං, ඉතිරිවූ පදාර්ථය තෙමේ; උත්තානත්ථෙව, ප්‍රකටවූ අපි ඇත්තේමය.

* විනිශ්ශපමාවෙහි දකුණු වාසල්දොර මෙන් නිඵාණය දනුනු.
 වෞරසාතකයන් මෙන් මාගීවතුපටය දනුනු මෙහි පළමු දක්වු
 උපමාතොමෝ මාගීයෙන් නිරුඬවු තෘෂණාවගේ ප්‍රියරූප සාතරූප
 යන්නි නිරුඬවතැයි කියනුනුව දක්වීම පිණිසද පැසුළුවු උපමා
 තොමෝ නිඵාණය නිසා නිරුඬවු තෘෂණාව දක්වීම පිණිසද උක්ත
 යන. කියේ මැනෝ පුරිමා වා උපමා මගෙන නිරුඬාය පියරූප
 සාතරූපෙසු නිරුඬානි වත්තබ්බතාදසුනන්ථං වුත්තා, පච්ඡමා නිබ්බා
 නං ආගමමනිරුඬායපි. (මු: ටි:)

නිරොධසච්චනිද්දොසකථා, නිරොධසත්‍යනිද්දොසකථාතොමෝ;
 නිසිතා, නිමිචි.

45

මග්ගසච්චනිද්දොසෙ අයමෙවානි අඤ්ඤමග්ගපටිකෙකපනන්ථං.
 නිසමනං, අපිසොති නං නං මග්ගවජ්ඣෙහි කිලෙසෙහි ආරක්කනා
 අපිසභාවකරනා අපිසඵලපටිලාභකරනා ව අපිසො, අට්ඨබ්බානි
 අසානි අට්ඨබ්බිකො, ස්වායං චතුරබ්බිකා විස සො පඤ්ච
 බ්බිකං විස නුපිසං අබ්ගමනනමෙව හොති අබ්ගවිනිමුත්තො
 නපි, නිබ්බානපිකෙහි මග්ගිසති නිබ්බානං වා මග්ගනි කිලෙසෙ
 වා මාරෙත්තොගච්ඡන්ති මග්ගො, සෙසාපිදන්ති සො කතපොති
 වෙති, ඉදුනි අබ්ගමනනමෙව මග්ගො හොති අබ්ගවිනිමුත්තො
 නපිති දසෙත්තො සමොදිඝි පෙ සමොසමාධිති ආහ, නන්ථ
 සමොදසුනාලකං සමොදිඝි, සමොදහිනිරොපනාලකං
 සමොසබ්බසො, සමොපපිග්ගනාලකං සමොවාචා, සමොසමුදා
 පනාලකං සමොකමමනො, සමොවොදුපනාලකං
 සමොආජිවො, සමොපග්ගනාලකං සමොවාසාමො, සමොඋප
 ආනාලකං සමොසති, සමොසමාධානාලකං සමොසමාධි,
 නෙසුච ඵකෙකසං නිණි නිණි කිව්වානි හොනති, සෙසාපිදං,
 සමොදිඝි නාව අඤ්ඤාහිපි අනනනොපච්චනිකිලෙසෙහි සද්ධිං
 මිච්ඡාදිඝිං පජහති නිරොධං ආරමමණං. කරෙති සමපසුත්ත
 ධමමෙව පසාති නපපිච්ඡාදකමොහවිධමනවසෙන අසමමාහනො,
 සමොසබ්බසාදසොපි නපෙච මිච්ඡාසබ්බසාදිනිව පජහති
 නිරොධඤ්ච ආරමමණං. කරෙති, විසෙසනොපනෙත්ථ සමො
 සබ්බසො සහන්තධමෙම අභිනිරොපෙති, සමොවාචා සමො
 පපිග්ගණානි, සමොකමමනො සමොසමුදාපෙති, සමොආජිවො
 සමොවොදුපෙති, සමොවාසාමො සමොපග්ගණානි, සමොසති
 සමොඋපධානි, සමොසමාධි සමොදහති,

45.(ක). මග්ගසච්චනිද්දොසෙ, මාගීසත්‍යනිද්දොසෙහි; (විනිච්ඡයො,
 විනිශ්චයනෙම; වෙදිතබ්බො, දනුනු; ට) අයමෙවානි, අයමෙව යන
 මේ වචනයනෙම; අඤ්ඤමග්ගපටිකෙකපනන්ථං, අත්‍ය නිඵාකයන්

විසින් කලපිතවූ මාගීයාගේ දුඃඛනිරෝධශාමනී ප්‍රතිපදා භාවය පිළිකෙව් කරන්ට; නොහොත්-අන්‍යවූ අමාගීයාගේ මාගීභාවය පිළිකෙව්කරන්ට; නියමනං, නියමකල වචනයයි; අරියොති, අරියෝ යනු; තංතංමග්ගවජ්ජෙකි, ඒ ඒ මගින් පැහියයුතු වූ; කිලෙසෙති, කෙලෙසුන් කෙරෙන්; ආරකතතාව, දුරුවන බැවින්ද; අරියභාවක රතතාව, පුද්ගලයාගේ ආයතී භාවය කරන බැවින්ද; අරියඵලපටි ලාභකරතතාව, ආයතීඵලය ලබාදෙන (දනවන) බැවින්ද; අරියො, ආයතීනම.

* අයමෙව යන තන්ති ඵව ශබ්දයා සන්නිෂ්ඨාම් නිවර්තනාම් අනුඥතාම් යන්න වැටේ කියේ යත්? මාගීඛග අවපමණෙක්ම මාගී සත්‍ය නමැයි නියම කිරීම සන්නිෂ්ඨාම්යි අන්‍ය නිම්කාදීන් පරිකලපිත මාගීයාගේ වැලැගීම නිවර්තනාම්යි අමට්ඨමාගීඛගයන්ගේ මාගී සත්‍යභාවයෙන් අන්‍යවූ හෙතොධිපති විරතන්‍යාදිභාවය අනුඥතාම්යි.

45.(කා) අභිඛාති, අඛගඅටදෙනෙක්; අස්සාති, මේ ආයතීමාගීයාගේ නුයි; අභිඛිකො, අමාඛිකිකනම; (ටිකානග වශයෙන්) අභිඛාති, අඛගඅටදෙනෙක්; අස්ස, මේ ආයතීමාගීයාගේ; (සන්නි, ඇත්තාහ; 0) ඉති, ඒ අඛගඅටක් ඇති හෙයින්; (සොමග්ගො, ඒ ආයතීමාගීයනෙම; 0) අභිඛිකො, අමාඛිකිකනම; සොඅයං, ඒ ආයතීමාගීයනෙම; වතු රඛිකා, සිවුරගින්යුත්; නොහොත්-සිවුරකක් ඇති; සෙනාවිය, සෙනාව මෙන්; පඤ්චඛිකං, පසගින්යුත්; නොහොත්-පසකක් ඇති; තුරියංචිය, තුයතියමෙන්; අඛගමතනමෙව, අඛගමාත්‍රයෙක්ම; හොති, වේ; අඛගච්චිමුත්තො, අවයව විනිථ්මුක්තවැ; හෙවත්-අටගින් තොර වූයේවැ; තඤ්ච, තැත්තේයැ; (මාගීය කෙරෙන් අන්‍යවූ අඛගඅටෙක් ඇත අටගින් අන්‍යවූ මාගීයෙක් ඇත යන මෙන් හඟවන “අභිඛික” යන වචන අහෙදයෙහි හෙදපරිකපලනා වශයෙනි. යොධමෙමා, යම් ධම්මෙක්නෙම; 0) තිබ්බානඤ්චිකෙති, තිවත් කැමැති පුහුලන් විසින්; මග්ගියති, සොයනුලැබේද; වා, නොහොත්-තිබ්බානං, තිච්ඡාණය; මග්ගති, සොයාද; වා, නොහොත්-කිලෙසෙ, කෙලෙසුන්; මාරෙනො, තසමින්; ගච්ඡති, නිවණටයේද; ඉති, එහෙයින්; (සොධමෙමා, ඒ ධම්ම නෙම 0;) මග්ගො, මාගීනම.

* (මෙහි මූලින් දැක්වූ කම්කතීඃ සාධනඵලය මග්ගවෙසනෙ යන බාහුවෙන්ද පැසුළු දැක්වූ කතීඃ සාධනය මාරශබ්දයුළු භූමිගතියං යන බාහුවෙන්ද සිඛයි. පැසුළුවූ කතීඃ සාධනයාගේ වශයෙන් “කිලෙසෙ මාරෙතීතිමො” අරියමග්ගො “තිබ්බානං ගච්ඡතිතිමො” අරියමග්ගො, “මොචසො ගොවාති මග්ගො”යි විශෙෂණොභග පද කම්මාරය කට යුතු. තවද ටිකානගින් “අභිඛිකාති අස්සාති”යි අන්‍යපදම් සමාස නොකොට “අභිඛිකාති අස්සසන්නිති අභිඛිකො”යි අස්සාම් නති නග කටයුතුයි.

45.(ක) සෙය්‍යපිදනති, සෙය්‍යපිදං යන පදයාගේ; සොකතමොති වෙති, ඒ කවරේදැයි විචාරත් හොත් යන අර්ථය වේ; ඉදති, දැන්; අභිගමනතමෙව, අයවයව මාත්‍රයම; මග්ගොහොති, මාගීය නම් වේ; අභිගමිතිමුද්‍යොතො, අවයව විනිර්මුක්තවූ මාගීයෙක් නම්; තජ්ජිති, නැතැයි; දසෙය්‍යනො, දක්වාදැරන්නාවූ ශාක්‍යාත්වහන්සේ; සමොදිසි, පෙ, සමමාසමාධිති, සමමාසමාධිති; ආහ, වදාළයේක; තස්ස, ඒ සමග්දූෂි ආදීන් අතුරෙහි; සමොදිසි, සමග්දූෂිතොමෝ; සමොදසස්සනලකිණො, ඇති සැටි දැකීම ලක්ෂණ ඇත්තිය; සමමාසඛකපො, සමග්දූෂකලායනෙම; සමමාසභිතිරොපනලකිණො, මොනවට අරමුණුකර නගන ලක්ෂණ ඇත්තේය; සමමාවාචා, සමග්වාවානොමෝ; සමමාපරිගහනලකිණො, තමා අයත්කළ දනන්ද සමප්‍රයුක්ත ධර්මයන්ද මොනවට සගන්නා ලක්ෂණ ඇත්තිය; සමමාකමමනො, සමග්දූෂකලායනෙම; සමමාසමුදාපනලකිණො, සහජිත ධර්මයන් මොනවට නිපදවීම ලක්ෂණ ඇත්තේය; සමමාආජ්චො, සමග්ආජ්චයනෙම; සමමාවොදාපනලකිණො, කායවාක් කමාදීන් මොනවට පිරිසිදුකරවන ලක්ෂණ ඇත්තේය; සමමාවායාමො, සමග්වයායාමයනෙම; සමමාපගහනලකිණො, සමප්‍රයුක්ත ධර්මයන්ට මොනවට අනුබලදීම ලක්ෂණ ඇත්තේය; සමමාසති, සමග්දූෂකලායනොමෝ; සමමාඋපසානලකිණො, අරමුණ මොනවට වැටහීම ලක්ෂණ ඇත්තිය; සමමාසමාධි, සමග්දූෂකලායනෙම; සමමාසමාධානලකිණො, අරමුණෙහි මොනවට පිහිටීම ලක්ෂණ ඇත්තේය.

* බොරුවෙන් වැළකීම මුල්කොට ඇති සතර අගින් යුත් වචනයකට අත්‍ය ජනයා සගන්නේය “වතුරඛන සමනාගතා වාචා ජනං සංගණ්හති” යනු වදාළ බැවින් සමග්වචනයට විපක්ෂවූ මිථ්‍යා වචනයෙන් වැළකීම සහභාව කොට ඇති සමග් වචනයකට සමග් වචනය විනාශකරන්නාවූ මාභාවාදද මිථ්‍යාවචනයන් නැති කිරීමෙන් ජනයන්ද සමප්‍රයුක්ත ධර්මයන්ද තමා අයත්කොට සගන්නා කිසි ඇති හෙයින් “සමමාපරිගහනලකිණො සමමාවාචා” යි විද්‍යු. කියේ මැනෝ මූලටිකාවේ වතුරඛනසමනාගතා වාචා ජනං සංගණ්හති නිබ්බිපකිවිරතිසභාවා සමමාවාචා හෙදකරමිච්ඡාවාපහාණෙන ජනෙ සමප්‍රයුක්ත ව පරිගහනකිවචනා හොතිති පරිගහනනලකිණාති වුත්තං ඉති ටිකාපාඨය විසාරකරන්නාවූ අනුටිකා වාය්‍යියෝ ඇත්ත නැතිකොට බිණීම ඇති කිසි ඇති බැවින් රළුවු-තමා ආරාධ කොට ගැනුම් නැත්තාවූ-මාභාවාදදීන්ට විපක්ෂවූ-ශ්‍රෝණොක් සිතීද බැවින් තමා අයත් කොට සගන්නා සහභාව ඇති සමග්වචනයකට ඒ හෙතෙමින් යහපත් භාෂිතය පිළිගන්නා දනන්ද සමප්‍රයුක්ත ධර්මයන්ද තමා අයත්කොට ගනිනුයි පවත්වානුයි කියා පරිග්‍රාහ ලක්ෂණය දක්වුහ හේ මෙසේය. විසංවාදනාදිකිවචනය හි දුබානං අපරිග්‍රාහකානං මුසාවාදදීනං පරිපකිගුනා

සිතිබහාවෙන පරිග්‍රහාහකසභාවා සමමාවාවා තප්පව්වය සුභාසිත සමපරිග්‍රහාහකෝනෙ සමපසුත්තධම්මෙ ව පරිග්‍රහණනි පවත්නාති පරිග්‍රහලක්කණං. (අ: පි:)

* යම්සේ සිවුරු රැදිම් ඇ සමක් කමානායයි කියනලද ප්‍රයෝගයනෙම කළයුතු වූ සිවුරු රැදිම් ඇ එක් කටයුත්තක් නිපදවාද නොහොත්-යම්සේ ඒ ඒ ක්‍රියාවන් උපදවන්නාවූ වෙනතාවයයි කියන ලද සමක් කමානායනෙම හඤ්ජාදවලනාදි වූ ක්‍රියාවක් උපදවාද එසේම සාවද්‍ය වූ කතීව්‍යයන් සාවද්‍ය ක්‍රියාවන් උපදවන්නාවූ මිථ්‍යා කමානාය නැතිකිරීමෙන් විරහි සමක් කමානායනෙම නිරවද්‍ය කතීව්‍යයන් නිරවද්‍ය ක්‍රියාවන් නිරවද්‍යකාරයෙන් උපදවන කිසි ඇත්තේ වේ. සමප්‍රසක්කධම්මයනුද දනවමින්ම පවත්නේ වේ. මෙද යුත්තං ථා විවරකම්මාදිකො කම්මනෙතා එකං කාතබ්බං සමුදාපෙති නිප්පාදෙති භංගං ක්‍රියානිප්පාදකො වා වෙනතා සංකිංතො කම්මනෙතා හත්පාදවලනාදිකං ක්‍රියං සමුදාපෙති එවං සාවජ්ජකත්තබ්බක්‍රියා සමුදාපකම්මිච්ඡාකම්මන්තප්පහානෙන සමමාකම්මනෙතා නිරවජ්ජසමුදා පනකිව්වවා හොති සමපසුත්තධම්මෙ ව සමුදාපෙනො එව පවත්න තිති සමුදාපනලක්කණං වූනො. (මු: පි:) මෙහි “සමපසුත්ත ධම්මෙව සමුදාපෙනො” යන්නෙන් දැක්වූ සමුදාපනය නම් මිථ්‍යා කමානායට ප්‍රතිපක්‍ෂ වූ තමාගේ කාතෘයට එකඟ වූ ගුණ වශයෙන් සමප්‍රසක්ක ධම්මයන්ගේ පැවැත්ම මැයි. එහෙයින් යුත්තං සමපසුත්ත ධම්මෙ ව සමුදාපෙනොති එත් සමුදාපනං මිච්ඡාකම්මන්ත පටිපක්ඛ භූතස්ස අත්තනො කිව්වස්ස අනුගුණාවෙන සමපසුත්තානං පවත්නන මෙව. (අ: පි:)

* කායමාග්චාරයන්ගේද සක්කසන්නායීයගේද කෙළසකබව වූ මිථ්‍යාඡ්වය ප්‍රතිනාසිතී හෙතු වෙන් සමයගාඡ්වයනෙම පිරිසිදු කරවන ලක්‍ෂණ ඇත්තේය. මෙද යුත්තං කායමාවානං බක්කසන්නායස්ස ව සංකිලෙසභු නම්ච්ඡාආඡ්වප්පහානෙන සමමාආඡ්වො වොදපනලක්ක ණොති වූනො. (මු: පි:)

45.(ක) තෙසුව, ඒ සමග්දූෂිතාදි මාගීඛගයන් අටදෙනා අතුරෙන්; (වශබ්දයා වාක්‍යාරම්භයෙහි වැටේ.) එකෙකස්ස, එක් එක් මාගීඛ ගයක්නුගේ; කිව්වාතිතිණ්ණිතිණ්ණි, කාතෘයෝ තුන් තුන් දෙන; හොනති, වෙත්; සෙය්‍යපිදං-දුදං, ඒ තුන් තුන් කාතෘයෝ; සෙය්‍යථා, කවර හුද; සමමාදිසි, සමග්දූෂිතොමෝ; තාව, සමක්සංකල්පාදින් කෙරෙන් පලමු; අඤ්ඤාතිපි, අත්‍යවූද; අත්තනො, තමහට; පච්චතික කිලෙසෙතිසං, ප්‍රතිපක්‍ෂ වූ කෙලෙසයන් හා සමග; මිච්ඡාදිසි, මිථ්‍යා දූෂිත; පජ්ඣති, දුරුකෙරෙයි; (දූෂිත හා සමග එක් විනොතාතපාද යෙක්ති; නොහොත්-එක් විතත්‍යක්‍ෂණයෙක්හි සිටියා වූ කෙලෙස්ස දිශෙකඨ නම්නුගි එවිහුද සහජෙකඨ පහානෙකඨ වූ අවිද්‍යාදිහුද මෙහි ප්‍රතිපක්‍ෂ වූ කෙලෙස්සනුගි.) නිරොධං, නිවීම; ආරම්භං, අරම්භය වූ

වක්; කුරුකි, කෙරෙයි; සමපසුතතධමෙව, තමා හා වතුර්විධ සමප්‍ර
 යෝගලක්ෂණයෙන් යෙදුනාවූ ධර්මයන්ද; තප්පිච්ඡාදකමොහවිධමත
 වසෙන, ඒ නිවන් අරමුණ පිළිසෙයන මූලාව පහතිරිම් විසින්;
 අසමමාහවො, නුමුලාවත හෙයින්; පසුකි, දකි; සමමාසඛකපාද
 යොපි, සමයක්සඛකපාදිහුද; තපෙව, එසේම; හෙවත්-තමනමන්ට
 ප්‍රතිපක්ෂවූ කෙලයෙන් හා සමග; මිච්ඡාසඛකපාදිනිව, මිච්ඡාසඛකපා
 දින්ද; පජ්ඣනනි, දුරුකෙරෙත්; නිරුධංගු, නිජාණයත්; ආරමණං,
 අරමුණුවූවක්හු; කුරුකි, කෙරෙත්; එත්, මේ ආයතීමාගීභිගයන්
 අවදෙතා අතුරෙන්; විසෙසනොපන, විශේෂ වශයෙන් වනාහි; සමමා
 සඛකපො, සමයක්සඛකපායනෙමේ; සහජතධමෙව, සහජතධර්මයත්;
 (ආරමණං, අරමුණට; ට) අනිතිරුපෙති, මොනවටනගසි; සමමා
 වාමා, සමයන්වාග්විරතිතොමේ; සමමා, මනාකොට; පරිගණකාති,
 තමා අයත් කොට සගන්තිය; සමමාකමනො, විරති සමයක්
 කමාන්තයනෙම; සමමා, මනාකොට; සමුදාපෙති, නිජපාදනය
 කෙරෙයි; සමමාආජ්චො, විරතිසමයආජ්චයනෙම; සමමා, මනා
 කොට; වොදපෙති, පිරිසිදු කරවයි; (වි: අව: පුළු: දු:විසුකියං) සමමා
 වායාමො, සමයන්ව්‍යායාමයනෙම; සමමා, මනාකොට; පගණකාති,
 අනුබලදීම කෙරෙයි; සමමාසති, සමයක්සමාතිතොමේ; සමමා, මනා
 කොට; උපසාති, වටහාගනි; සමමාසමාධි, සමයක්සමාධිය නෙමේ;
 සමමා, මනාකොට; දහති, පිතිරිම කෙරෙයි.

46

අපිවෙසා සමමාදිසි නාම පුබ්බහාගෙ නානාකමණා නානා
 රමණා හොති මගගකාලෙ එකකමණා එකාරමණා කිව්වනො
 පන දුකෙකමණනි ආදිති වනනාදි නාමාති ලහති, සමමා
 සබ්බසාදසො පි පුබ්බහාගෙ නානාකමණා නානාරමණා
 හොති මගගකාලෙ එකකමණා එකාරමණා, නෙසු සමමා
 සබ්බසො කිව්වනො නෙකමමසබ්බසොති ආදිති නිත් නාමාති
 ලහති, සමමාවාදසො නසො පුබ්බහාගෙ නානාකමණා නානා
 රමණා විරතිසො පි හොති වෙනනාසොපි මගගකමණෙ
 පන විරතිසොව, සමමාවාසාමො සමමාසතිති ඉදමපි වසං කිව්වනො
 සමමසබ්බානසතිපට්ඨානවසෙන වනනාදි නාමාති ලහති, සමමා
 සමාධි පන පුබ්බහාගෙපි මගගකමණෙපි සමමාසමාධියෙදු ඉති
 ඉමෙසු අට්ඨසු ධර්මමසු හඟවනා නිබ්බාණාධිගමාස පටිපෙත්තස්ස
 සොගිනො බහුපකාරනතා පඨමං. සමමාදිසි දෙසිනා, අසකුති
 පසකුපසෝපනො පසකුසකුති ව චුත්තා නසමා එනාස පුබ්බ
 හාගෙ විසස්සනාසුණසබ්බානාස සමමාදිසිසා අවිජ්ජනිකාරං. විධං
 සෙත්වා කිලෙසවොරෙ ආනෙනො ධෙමෙන යොගාවචරෙ
 නිබ්බානං පාපුණාති, නෙතවුනනං නිබ්බානාධිගමාස පටිපෙත්තස්ස
 සොගිනො බහුපකාරනතා පඨමං. සමමාදිසි දෙසිනාති, සමමා
 සබ්බසො පන නස්ස බහුපකාගෙ නසමා නදනිනරං වුත්තො,

සථාහි හෙරඤ්ඤකොහසේන පටිවනෙනවා පටිවනෙනවා වක්ඛනා කභාපණං ඔලොකෙනෙනා අසං කුමො අසං ජෙසොති ඡිනාති එවං සොභාවවග්ගේ පුබ්බභාගෙ විනාශෙන විනාශෙනවා විනාශෙනවා විපසංභාපඤ්ඤාය ඔලොකයමාගො ඉමෙ ධම්මා කාමාවචග් ඉමෙ ධම්මා රූපාවචග් අසොති ඡිනාති, සථාවාපග් පුටිසෙන කොමිසං ගහෙනවා පටිවනෙනවා පටිවනෙනවා දිගන් මහාරූක්ඛං නවස්සො වාසියා නවස්සවා කමෙම උපනෙති එවං විනාශෙන විනාශෙනවා විනාශෙනවා දිගන් ධම්මෙ සොභාවවග්ගේ පඤ්ඤාය ඉමෙ ධම්මා කාමාවචග් ඉමෙ ධම්මා රූපාවචග් ආදිනා නසෙන පටිවිජ්ඣද්වා කමෙම උපනෙති, තෙන වුත්තං සමමාසංකප්පො පග් නසොතිහුප කාගේ නසමා නදනනනරං වුත්තනාති, කොසං සථා සමමාදිබ්බියා එවං සමමාවාවාසට් උපකාරකො, සථාග, පුබ්බෙ ටො ගහපති විනාශෙනවා විචාරෙවා පච්ඡාවාචං ගිඤ්ඤති, නසමා නදනනනරං සමමාවාවා වුත්තා, සසමා පග් ඉද්දඤ්ඤව කපිසොමාති පසිචං වාවාස සංවිද්ගිවා ලොකෙ කමමනෙත පසොජ්ජනති නසමාවාවා කාසකමමසං උපකාරිකාති සමමාවාවාස අනනනරං සමමා කමමනෙනා වුත්තෙනා, වතුබ්බිචං පග් වච්චිචවිජිනං තිවිධං කාස දුච්චිජිනං පහාස උභයං සුචිජිනං පුරෙතනසෙසංව සසමා ආජිච්චා මකසිලං පුරති න ඉතරස්ස, නසමා නදනසාගනනරං සමමා ආජිච්චො වුත්තෙනා, එවං සුඛාජිච්චෙන පටිසුඛො මෙ ආජිච්චොති එතතාවතා පටිතොසං අකවා සුත්තපසමනෙනා විභජිතුං නසුත්තං අභ්ථො සංඛඉතිසාපපෙසු ඉදං විජිස මාරගිනබ්බනති දසෙසතුං නදනනනරං සමමාවාසාමො වුත්තෙනා, නනො ආරබ්විජිසෙනාපි කාසාදිසු වතුසු වඤ්ඤු සති සුසාතිසිනා කානබ්බාති දසෙසනසං නදනනනරං සමමා සති දෙසිනා, සසමා පග් එවං සුසාතිසිනා සති සමාබ්බිසං උපකාර නුපකාරනං ධම්මානං ගතිසො සමබ්බිසිවා පහොති එතතතා රමමණෙ විනනං සමාබ්බාතුං නසමා සමමාසතිඅනනනරං සමමා සමාබ්බි දෙසිනොති චෙදිනබ්බො.

46.(ක) අපිච, අතික් නයෙකුදු; (මයාවුචනෙ, මා විසින් කියනු ලැබේ; ට) එසාසමොදිසිනාම, මේ සමයන්ද්‍රජටිතොමෝ නම්; පුබ්බ භාගෙ, ආරම්භයට පූර්ව කාලයෙහි; නානාකම්මණං, නොයෙක් විත්තකම්මණයන්හි වූවා; නොහොත්-නොයෙක් විත්තකම්මණ අත්තිට; නානාරම්මණං, නොයෙක් ආලම්බනයන්හි වූවා; නොහොත්-නොයෙක් අරමුණු අත්ති; හොති, වේ; මග්ගකාලෙ, මාග්ගිවිත්තයා උපන් අසිල් ලෙහි; එකකම්මණං, එක විත්තකම්මණයෙහි වූවා; නොහොත්-එක් විත්ත කම්මණයක් අත්ති; එකාරම්මණං, එක් අරමුණෙක්හි වූවා; නොහොත්-එක් අරමුණක් අත්ති; (හොති, වේ;) කිච්චතොපන, පූර්වභාගයෙහි දුඃඛඤ්ඤාදිත් විසින් කතීව්‍යවු කාතය මාග්ගිකයෙහි සිඬවන වශයෙන් හෝ; නොහොත්-මේ මාග්ගිකයාගේම දුඃඛසත්‍යාදිය ප්‍රකාශකරණ කාතය වශයෙන්; (පන පසාදනනරද්දෙනාකය.) දුකෙබ්බ

ඤ්ඤානිආදීනි, දුකෙකඤ්ඤාණං යනාදිවු; වත්තාරිනාමානි, වතුර්විධ නාමයන්; ලහනි, ලබා; (දුකෙකඤ්ඤාණං දුකකසමුදයෙකඤ්ඤාණං දුකකනිරෝධෙකඤ්ඤාණං දුකකනිරෝධගාමිනීපටිපදායකඤ්ඤාණං යන නම්හුයි) සමමා සඛකපාදයොපි, සමයක්සංකල්පාදීහුද; පුබ්බභාගෙ, ආයතීමාගීයට පුළුවු කාලයෙහි; නානාකම්මාණා, නොයෙක් විධත්වයන්ගෙන් වුවහු; නොහොත්-නොයෙක් විධත්වයන් ඇත්තාහු; නානාරම්මණා, නොයෙක් ආලම්බනයන්හි වුවහු; නොහොත්-නොයෙක් අරමුණු ඇත්තාහු; හොනනි, වෙන්; මග්ගකාලෙ, මාගීවිධනය උපන් ඇසිල්ලෙහි; එකකම්මාණා, එකවිධත්වයන්ගෙන් වුවහු; නොහොත්-එක් විධත්වයන්ගෙන් ඇත්තාහු; එකාරම්මණා, එක් ආලම්බනයෙක්හි වුවහු; නොහොත්-එක් අරමුණක් ඇත්තාහු; (හොනනි, වෙන්;) තෙසු, ඒ සමයක්සඛකපාදීන් අතුරෙන්; සමමාසඛකපො, සමයක්සඛකපාය නෙම; කිච්චතො, කෘත්‍යවශයෙන්; හෙවත්-කාමසංකල්පාදීන්ගේ ප්‍රභාණකෘත්‍ය නිෂ්පාදන වශයෙන්; තෙකම්මසඛකපොති ආදීනි, තෙකම්මසඛකපො යනාදිවු; තිණිනාමානි, නම් තුණක්; ලහනි, ලබා; (තෙකම්මසඛකපො අබ්‍යාපාදසඛකපො අවිනිසාසඛකපො යන නම්හුයි.) සමමාචාචාදයො, සමයන්වචනය මුල්කොට ඇති; තයො, තිදෙන; පුබ්බභාගෙ, ආයතීමාගීයට පුළුවු කාලයෙහි; නානාකම්මාණා, නොයෙක් විධත්වයන්ගෙන් වුවහු; නොහොත්-නොයෙක් විධත්වයන් ඇත්තාහු; නානාරම්මණා, නොයෙක් ආලම්බනයන්හි වුවහු; නොහොත්-නොයෙක් අරමුණු ඇත්තාහු; හොනනි, වෙන්; විරතියොපි, විරතීහුද; හොනනි, වෙන්; වෙතනායොපි, වෙතනාවෝද; හොනනි, වෙන්; පන, එසේ නමුදු; මග්ගකම්මෙ, මාගී විධනය උපන් ඇසිල්ලෙහි; විරතියොව, විරතීහුම; (හොනනි, වෙන්.)

* මේ මාගීපයථිපනනවු ඥානයාගේම ශික්ෂාපදවිහරිතයෙහි සමප්‍රසුක්කධම්මයෝ පවා ශික්ෂාපදහසි වදාරනලදහ. එමෙන් මේ මාගී ඝණයෙහි වෙතනාදි සමප්‍රසුක්කධම්මයෝ සමයන්වචනාදිහුයයි කවර හෙයකින් නොවදාරනලදහද යන වොදනාවලෙහිලා මුලටිකාචායථිගෝ මෙසේ යුතු සිකම්පදවිහරිත විරතීවෙතනා සබ්බසමප්‍රසුක්කධම්මා ව සිකම්පදානීතිවුත්තානි තත් පධානානං විරතීවෙතනානං වසෙන විරතියොපි හොනනි වෙතනායොපිති ආහ මුසාවාදාදිති විරමණ කාලෙ වා විරතියො සුභාසිතාදිචාචාභාසනාදිකාලෙ ව වෙතනායො යොජෙතබ්බා, මග්ගකම්මෙ විරතියොව වෙතනානං අමග්ගකම්මතො එකස්ස ඤ්ඤාණස්ස දුකොදිඤ්ඤාණා විය එකාය විරතියා මුසාවාදාදි විරතීභාවො විය ව එකාය වෙතනාය සමමාචාචාදිකිච්චත්තය සාධන සභාවාභාවා සමමාචාචාදිභාවාසිඛිතො තංසිඛියඤ්ඤා අභිගත්තයත්තා සිඛිතොවංසි. එතට්ඨිකාපාඨයාගේ භාවය මෙසේයි. ශික්ෂාපදවිහරිත යෙහි විරතීවෙතනාවෝද සියලු සමප්‍රසුක්කධම්මයෝද ශික්ෂාපදහසි වදාරනලදහුය පුළුභාගයෙහිවු ඒ විරතීවෙතනා සමප්‍රසුක්කධම්මයන් අතුරෙන් ප්‍රධානවු විරතීවෙතනාවන්ගේ වශයෙන් විරතීහුද වෙන්

වෙනනාවෝද වෙන්සි දක්වන්ට ශික්ෂාපද විභවනයෙහි එසේ වදාළ
 සේක. බොරැකිම් ආදියෙන් වලක්නාසෙමෙහි හෝ විරතීනුද සුභාසි
 නාදිවූ බස්බිඤ්ඤි ඇ සෙමෙහින් වෙනනාවෝද යෙදිය යුතුයහ.
 මාභීක්ෂණයෙහි මාභීභාවයෙන් විරතීනුම යෙදියයුතුයහ කවර හෙයින්
 යත් මාභීසමප්‍රසූතන වෙනනාවගේ මාභීසවභාවයක් නැති බැවිනි.
 යථොක්තවෙනනාවගේ අමාභීසවභාවය දක්වනු සඳහා “එකස්ස
 ඤාණස්ස”යනාදිය උක්තයි. එක් එක් මාභීඥනයක්නුගේ “දුකෙති
 ඤාණං”යනාදින් දක්වූ වතුර්විධවූ ඥානය මෙන්ද, එක් එක් විරති
 යක්නුගේ මාභාවාදදි විරමණ වශයෙන් වතුර්විධවූ ප්‍රාණානිපානාදි
 විරමණ වශයෙන් ත්‍රිවිධවූ අනෙසන කුලදුෂණ විඥාපති පරිකථාදින්
 උපදවාගත් සිවුපස පරිභොගයයි කියනලද මිථ්‍යාච්ච විරමණවශ
 යෙන් ප්‍රභෙදවූ විරතීනය මෙන්ද, මාභීක්ෂණයෙහිවූ හුදු වෙනනා
 වගේ සමයග්වචන සමයක්කමානන සමයගාච්චකාත්‍යත්‍රය සමපා
 දනය කරණ සවභාවයක් නැති බැවින් වෙනනාවගේ සමයග්වචනාදි
 භාවය අසිඬ හෙයින් හුදු එසේ සිඬවක් ඇතිකල්හිත් ත්‍රිවිධ අභිගභාවය
 අසිඬ හෙයින් හුදු වෙනනාවගේ සමයග්වචනාදි භාවයෙන් නැතැයි
 කීසේසි අනුට්ඨකාව හා ගලපා යථාච්ච ප්‍රතිපාදනය කටයුතුයි.

46.(කා) සමමාචාරාමො, සමයග්වයායාමයා; සමමාසතිඉති, සමයක්
 සමානියා යන; ඉදංවයමි, මේ අභිගදෙදෙනාගේ සමාභාරයනෙමේද;
 කිච්චනො, කාත්‍යවශයෙන්; සමමප්‍රධානසතිපට්ඨානවසෙන, සතර
 සමයක් ප්‍රධාන සතර සිව්ටන්හුගේ වශයෙන්; චතාරි, වතුර්විධවූ;
 නාමානි, නාමයන්; ලහති, ලබා; සමමාසමාධිපන, සමයක්සමාධිතෙමේ
 වනාහි; පුබ්බභාගෙපි, මාභීයාගේ පූච්ඡාගයෙහිද; මග්ගකකිණෙපි,
 මාභීක්ෂණයෙහිද; සමමාසමාධියෙව, සමයක්සමාධිවේමැයි; (ඉති
 සමාපතියෙහි නිපා)

* “පුබ්බභාගෙපි මග්ගකකිණෙපි සමමාසමාධියෙවනි”යන්නෙන්
 හුදු සමයක්සමාධියගේ වතුර්විධ සමයක්සමාධි කාත්‍යසාධනයෙහි
 වැළඳීම දක්වා එහෙයින් යුතුයැයි සමාධිඋපකාරකානං අනිතිරො
 පනානුමජ්ඣන සමපියායන බ්‍රැහ්මණ සන්තසුඛානං විතකකාදීනං
 වසෙන වතුහි කුමනෙහි සමමාසමාධි විභවෙනා තථාපි වායාමොචිය
 අනුප්පනනාකුසලානුප්පාදනාදිවතුචාරාමනිච්චං සතිචිය ව අසුභා
 සුඛානිච්චානතොසු කායාදීසු සුභාදිසංඤ්ඤාපහානවතුසතිකිච්චං.
 එකො සමාධි වතුකකඤ්ඤානසමාධිකිච්චං නසාධෙතිති පුබ්බභාගෙපි.
 පඨමඤ්ඤානසමාධිවිතො කුමනසමාධි පඨමඤ්ඤානසමාධි එව මග්ගකකි
 ඤෙපි තථා පුබ්බභාගෙපි වතුකකඤ්ඤානසමාධිවිතො කුමනසමාධි
 වතුකකඤ්ඤානසමාධි එව මග්ගකකිණෙපිති අනෙකෙයි. (මු:වි:)යථොක්ත
 පාඨයාගේ භාවය මෙසේයි. ඉදිනුදු සමාධියට උපකාරවූ අරමුණට
 නැගීම අරමුණු පිරිමැදීම අරමුණෙහි පිනවීම තථිණ කිරීම ශාන්ත
 සුඛානුභවය යන කාත්‍යයන් ඇති විතකිච්චාර ප්‍රීතිසුඛොපෙක්ෂා

වගයෙන් ධ්‍යානසතරෙකින් සමන් සමාධිතෙම විහක්කද එසේ නමුත් ව්‍යායාමයතෙම නුපත් අකුසල් නොඉපදවීම් ඇ සතරවැරකිස සිදුකරන්නාසේ සමානිතොමෝ අගුහවු අසුබවු අතිතවු අනාතවු කාය වෙදනා විතතධම්මන්ති ගුහ සුබ නිත්‍ය ආතම සංඥවත් පහ කිරීමයි කියනලද සතර සිව්වත් කිස සිදුකරන්නාසේ හුදු සමාධි තෙමේ ධ්‍යානවතුෂකයාගේ සමාධාන කෘත්‍යය නොසාධා එහෙයින් මාඨියට පුඵභාගයෙහිදු ප්‍රථමධ්‍යාන සමාධි විතතයෙහිවු සමාධිය තෙමේ ප්‍රථමධ්‍යාන සමාධි වේමය. මාඨික්ඛණයෙහිදු ප්‍රථමධ්‍යාන සමාධිවිතතයෙහිවු සමාධියතෙමේ ප්‍රථමධ්‍යාන සමාධිවේමය පුඵභාග යෙහි විනිශ්චය වතුම් ධ්‍යාන සමාධිත්තිදු මාඨික්ඛණයන්තිදු මේ නයානුසාරයෙන් දතයුත්තේය යනුයි.

46.(ක) අභිසු, අටවැදුරුම්වු; ඉමෙසුධිමෙමසු, මේ මාඨිබහ ධම්මන් අතුරෙහි; හභවතා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින්; නිබ්බානාධිගමාය, නිවන් පසක් කිරීම පිණිස; පටිපනනස්ස, පිළිපත්; යොගිතො, යොගාවචර පුද්ගලාභව; බහුපකාරනතා, බොහෝවු උපකාර ඇති බැවින්; පඨමං, පළමුකොට; සමමාදිසි, සමන්ද්‍රෂටිතොමෝ; දෙසිතා වදුරනලදී; හි, යම් හෙයකින්; අයං, මේ සමන්ද්‍රෂටිතොමෝ; පඤ්ඤ පඤ්ඤාතො, ප්‍රඥප්‍රඤ්ඤාතය; පඤ්ඤසත්ථංඉතිව, ප්‍රඥසත්ථයැකියාත්; වුතතා, වදුරනලදු; තස්මා, එහෙයින්; පුබ්බභාගෙ, මාඨියට පුඵ භාගයෙහි; විපස්සනාඤ්ඤසංඛාතාය, විදර්ශනාඤ්ඤාය කියනලද; එතායසමමාදිසියා, මේ සමන්ද්‍රෂටිය කරණකොටගෙන; අවිජ්ජාකාරං, අවිජ්ජාකාරය; හෙවත්-මොහය; විධිමෙතා, විහතවිධිංසකය කොට; හෙවත්-නසා; කිලෙසවොරෙ, කෙලසයන්මැනසකරයන්; (කෙලෙස්සොරුන් යුසේයි.) සාවෙනො, නසමින්; බෙමෙන, කෙලෙස්බිය නැතියෙන් නිවීමට; යොගාවචරෙ, යොගාවචර පුද්ගල තෙමේ; නිබ්බානං, නිවණට; පාපුණාති, පැමිණේ; තෙන, එහෙයින්; නිබ්බානාධිගමාය, නිවන් පසක් කිරීම පිණිස; පටිපනනස්ස, පිළිපත්; යොගිතො, යොගාවචර පුද්ගලාභව; බහුපකාරනතා, බොහෝවු උපකාර ඇතිබැවින්; පඨමං, පළමුකොට; සමමාදිසි, සමන්ද්‍රෂටිතොමෝ; දෙසිතාති, වදුරනලදුයැයි; වුතතං, (මා විසින්) කියනලදය; සමමා සංකප්පෙපාපන, සමන්සංකප්පයතෙම වනාහි; තස්සා, ඒ සමන්ද්‍රෂටියට; (යසමා, යම් හෙයකින්;) බහුපකාරෙ, බොහෝවු උපකාර ඇත්තේද; තස්මා, එහෙයින්; තදනනාරං, ඒ සමන්ද්‍රෂටියට අනතුරුව; වුතො, වදුලසේක; (සමන්සංකප්පයට සමන්ද්‍රෂටියගේ බහුපකාර භාවය උපමාවකින් සාධා දක්වන්නාවු අභිකථාවායා තෙමේ යථාග යනාදිය කියයි.) හි, විහාර කෙරෙමි; හෙරඤ්ඤිකො, රත්කරැතෙමේ; හතෙත, අතින්; පටිවතෙනකා, පටිවතෙනකා, පෙරළපෙරළා; වකබුතා, ඇසින්; කභාපණං, කහවණුව; ඔලො කෙනො, බලන්නේ; අයං, මේ කහවණුව; කුටො, බොරැ කහවණුවෙක; අයං, මේ කහවණුව; ඡෙකො, සැබැකහවණුවෙක; ඉති,

මෙසේ; ඡායානිසංඝා, දූතගන්තාක් මෙන්; එවං, එපරිද්දෙන්; යොගා වචරෙ, යොගාවචර පුද්ගලතෙම; පුබ්බභාගෙ, මාගීයට පූජිතාග යෙහි; විතකෙකන, විතකීය කරණකොට ගෙන; විතකෙකනා, විතකෙකනා, කල්පනාකොටැ කොටැ; විපක්ෂානාපක්ෂාදය, විදසුන් නැතිත්; ඔලොකායමානො, නරඹන්නේ; ඉමෙධමො, මේ ධර්මයෝ තුමු; කාමාවචර, කම්මැදරියහ; ඉමෙධමො, මේ ධර්මයෝතුමු; රූපා වචරදයොති, රූමැදරිඇති; ඡායානි, දනි; වා, නොහොත්; පන, අතික් උපමාවකුදු කියනුලැබේ; පුරිසෙන, පුරුෂයකු විසින්; කොටියං, කෙලවර; ගහෙනා, අල්ලාගෙන; පරිවතෙනනා, පරිවතෙනනා, පෙරළපෙරළා; දින්නං, දෙනලද; මහාරුකං, මහරුක; තච්ඡකො, වඳීකතෙමේ; හෙවත්-වඩුතෙම; වාසියා, වැයෙන්; තච්ඡකා, සැස; කමෙම, කැමැතිවූ කටයුත්තෙහි; උපනෙතියංඝා, එලවන්නාක් මෙන්; එවං, එපරිද්දෙන්; විතකෙකන, විතකීයා විසින්; විතකෙකනා, විතකෙකනා, කල්පනාකොටැ කොටැ; (අරමුණට නගන හා යුසේයි.) දින්නධමෙම, දෙනලද ධර්මයන්; යොගාවචරෙ, යොගාවචර පුද්ගලතෙමේ; පක්ෂාදය, විදසුන් නැතිත්; ඉමෙධමො, මේ ධර්මයෝතුමු; කාමාවචර, කම්මැදරියහ; ඉමෙධමො, මේ ධර්මයෝතුමු; රූපාවචර, රූමැදරියහ; ඉතිආදිනානගෙන, මේ ඇති නිසින්; පරිච්ඡිද්ධා, පිරිසිදු දූත; කමෙම, විදගීනා භාවනා කම්මෙහි; උපනෙති, එලවා; තෙන, එහෙයින්; සමමාපෙමුත්තොති, වුත්තොති; වුත්තං, මා විසින් කියන ලදය.

* වච්ඡිකාරභාවයෙන් වාග්හෙදයට උපකාරවූ විතකීයතෙම සාවද්ධතවද්දා වාග්හෙදයාගේ නැවැත්වීම් පැවැත්වීම් කරන්නාවූ සමයන්වචනයටද සමයන්ද්වේයටද උපකාර ඇත්තේමයයි දක්වනු සදහා “සායං” යනාදිය කියත්. කියේ මැනෝ. මූලටිකාලෙහි, වච්ඡි හෙදයා උපකාරකො විතකෙකා සාවජ්ජානවජ්ජවච්ඡිහෙදනිවත්තන පවත්තන කරුය සමමාවායපි උපකාරකොඑවාති සවායනති ආදි මාහ. යි. මේ පාඨයෙන් විතකීයතෙමේ වාග්හෙදයට හා වාග්හෙදය හටගන්නා වෙනතාවට ප්‍රත්‍යයවන්නාක් මෙන් සමයන්වාග්චිරතියටද විශේෂප්‍රත්‍යය වේයයි දක්වා.

46.(ය) සොආයං, ඒ සමයක්සංකල්පයතෙම; සමොදිට්ඨියා, සමයන් ද්වේයට; යථා, උපකාරකරනුයේ යම්සේද; එවං, එපරිද්දෙන්; සමමා වායපි, සමයන්වචනයටද; උපකාරකො, උපකාර ඇත්තේ වේ; යථා, කුම් නම් සාධක වචනයක්; ආහ, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වදාළ සේක්ද; පුබ්බබොගහපති, පෙතිනි, නිනිකුති යන මේ වචනය; ආහ, වදාළසේක; ගහපති, ගාහපතිය; පුබ්බබො, මූලිත්මැ; විතකෙකනා, කල්පනාකොටැ; විවාරෙනා, පරික්ෂාකොටැ; පච්ඡා, පසුවැ; වාචනිනි, වාග්හෙදය කෙරෙයි; තසමා, එහෙයින්; තදනනතරං, ඒ සමයක්සංකල්පයට ඉක්බිතිවැ; සමමාවා, සමයන්

වාචානෝමෝ; වුතනා, වදාරනලදිය; යසොපන, යම් හෙයකින් වනාහි; ඉදඤ්චිදඤ්ච, මෙනම් මෙනම් කිසද; කරසාමානි, කරන් නෙමුයි; පඨම, පළමු කොට; වාචාය, වචනයෙන්; සංවිදහිනා, සංවිධානය කොට; හෙවත්-නියම කොට ගෙන; ලොකෙ, ලෙවිහි; කමමනෙත, කමානනයන්; පයොජෙනි, යොදද්ද; නොහොත්-කමමනෙත, කමානනයෙහි; පයොජෙනි, මෙහෙයද්ද; තසමා, එහෙයින්; වාචා, සමග්වචන සංඛ්‍යාව වූ විරතීනෝමෝ; කායකමමයා, කායිකක්‍රියාසංවිධායක වූ සමසක්කමානනයට; උපකාරිකා, උපකාර ඇත්තිය; ඉති, එහෙයින්; සමවාචාය, සමග්වචනයට; අනන්තරං, ඉක්බිතිව; සමාකමමනො, සමසක්කමානනයනෙම; වුතනා, වදල සේක.

* චචිහෙදනියාමිකා වාචා කායිකක්‍රියානියාමිකා සමාකමමනායා උපකාරිකා යි මූලවිකාවෙහි යුහෙයින් වාග්හෙදය නියමකිරීම් ඇති හෙවත්-වාග්දූෂවර්තයෙන් වැලැක්විය යුතු කියනලද සමග්වචනවිරතීමෝ කායිකක්‍රියාව නියම කිරීම ඇති හෙවත්-කාය දූෂවර්තයෙන් වැලැක්විය යුතු කියනලද සමසක්කමානනයට උපකාර ඇත්තිය යි දතයුතු. තට්ඨිකාපාඨය වණිනාකරන්නාවූ අනුට්ඨිකා වායායෝ යථා විසංවාදනාදි මිථ්‍යාවාචනා අවිරතො මිථ්‍යාකමමනා නොපි න විරමනෙව යථාන එකංධමමං පෙ අකාරියනති තථා අපි සංවාදනාදිනා සමවාචායාසීනො සමාකමමනාමපිපුරෙති යෙවාති ආහ වචිහෙදං පෙ උපකාරිකා යි. “එකංධමමං අතීතස්ස” යනාදී වශයෙන් බුදුන් වදල බැවින් බොරැකිම් ආදී වූ මිථ්‍යාවචනයෙන් නොවැලැක්කාවූ පුහුල්තම මිථ්‍යාකමානනයෙන් යම්සේ නොවැලැක්කේම වේද එසේම බොරැනොකිම් ආදී වශයෙන් සමග්වචනයෙහි පිහිටි පුහුල්තම සමසක්කමානනයද සමුපුණ්ණෙතරේනුයි. “වචිහෙදං පෙ උපකාරිකා” යන පාඨය ඇර දැක්වූ බව කිහ.

46.(කු) වතුබ්බිධං, වතුර්විධවූ; වච්චවර්තංපන, වාග්දූෂවර්තය; තිවිධං, ත්‍රිවිධවූ; කායදූෂවර්තං, කායදූෂවර්තය; පභාය, පියා; (පන පක්‍ෂානතරද්දෙතකය.) උභයං, විප්‍රකාරවූ; සුවර්තං, වාක්සුවර්ත කායසුවර්තය; පුරෙනාසොව, පුරන්තාහටම; යසමා, යම් හෙයකින්; ආජීවඨමකසීලං, ආජීවාමක ශීලය; හෙවත්-ආජීවය අවටැති කොට ඇති ශීලය; පුරති, සමුපුණ්ණවේද; ඉතරස්ස, වාක්සුවර්ත කාය සුවර්තවය නොපුරන්තාහට; න, සමුපුණ්ණනොවේද; තසමා, එහෙයින්; තදුහයානන්තරං, ඒ සමග්වචන සමසක්කමානනයන් දෙදෙනාට අනතුරුව; සමාආජීවො, සමගාජීවයනෙම; වුතනා, වදලසේක; එවා, යථොක්ත නයින්; පරිසුඛාජීවෙන, පිරිසිදුවූ ආජීවය ඇති මහණහු විසින්; මෙ, මාගේ; ආජීවො, ආජීවයනෙම; පරිසුඛො, පිරිසිදු වන්නේය; ඉති (මනසිකරිනා,) මෙසේ මෙනෙහි කොට; එතතාවතා, මෙනෙකින්; හෙවත්-ආජීවාමක ශීලය පිරිසිදුවූ පමණෙකින්; පරිතොසං, අධික තුෂ්ටිය; අකතා, නොකොට; සුතතපමනෙන, සුතතපමනෙන,

නිදන්තක්නු පමාවන්තක්නුවැ; විහරිතුං, වාසසකරන්ට; නසුතනං,
 නුසුදුසුයැ; අපබො, එකානනයෙන්මැ; සබ්බද්ධියාපපෙසු, සතර ඉරි
 යවිති; ඉදංවිරියං, මේ සතරසමයක් ප්‍රධාන වියයැ; ආරතිතබ්බනති,
 පටන්ගතයුතුයයි; දසෙසුතුං, දක්වන්ට; තදනනනරං, ඒ සමයගාජීව
 යට අනතුරුවැ; සමමාවායාමො, සමයග්වයායාමය; වුතොතා, වදුළු
 සේක; තතො, එයට ඉක්බිති; ආරබ්විරියෙනාපි, ප්‍රාරබ්ධ වියයී ඇති
 මහණහු විසින්ද; කායාදීසු, රූකය මුල්කොට ඇත්තාවූ; වතුසුවන්සු,
 සතර වසතුන්හි; හෙවත්-වතුර්විධ නිශ්ශ්‍රයස්ථානයන්හි; සති, සමාති
 තොමෝ; සුප්පතිට්ඨිතා, මනාසේ පිහිටීමට පැමිණියක්; කාතබ්බාති, කට
 යුත්තියයි; දසසනස්සං, දක්වීම පිණිස; තදනනනරං, ඒ සමයග්වයායාම
 යට අනතුරුවැ; සමමාසති, සමයක් සමාතිතොමෝ; දෙසිතා, වදුරන
 ලද්දැ; යසමාපන, යම්හෙයකින් වනාහි; එවං, මෙසේ; සුප්පතිට්ඨිතා,
 මනාකොට පිහිටියාවූ; සති, සමාතිතොමෝ; (සුප්පතිභිතා සිද්ධ පාඨයි.
 එසේ ඇති කල්හි) සුප්පතිභිතා, මනාකොට එලබ්ධිසිටියාවූ; සති, සමාති
 තොමෝ; (සුප්පතිභිතසති සන්තසි. එසේවුව-මනාකොට පිහිටි සිති
 ඇති ප්‍රභූල්තෙම යන අභිධි) සමාධිස්ස, සමාධියට; උපකාරානුප
 කාරනං, උපකාර ඇත්තාවූ උපකාර තැත්තාවූ; ධම්මානං, ධම්
 යන්තේ; ගතියො, නිප්පත්තීන්; නොහොත්-කාතසාදි ස්වභාවයන්;
 සමනෙසිකා, සලකා; එකතාරමමණේ, එකම අරමුණක්හි;
 නොහොත්-එකකම්මසංඛ්‍යාත නිජාණාලබ්බනයෙහි; විතතං, සිත;
 සමාධාතුං, පිහිටවන්ට; (සමමාධාතුං සිද්ධ පාඨයි එසේවුව-සමමා,
 මනාකොට; ධාතුං, තබන්ට;) පහොති, හැක්කේද; තසමා-එහෙයින්;
 සමමාසතිඅනනනරං, සමයක් සමාතියට අනතුරුවැ; සමමාසමාධි,
 සමයක්සමාධිතෙමේ; දෙසිතොති, වදුළුසේකැයි; වෙදිතබ්බො, දතයුතු.

47

සමමාදිසිනිදෙදසෙ දුකෙකිඤ්ඤානනි ආදිනා වතුසවෙකමම
 ආනං. දසසිතං, නස්සුරිමානි වෙසවවානිවට්ටං, පච්ඡිමානිවට්ටං,
 නෙසුතිකත්තොවට්ටං කමමආනානිනිවෙසො හොති විවට්ටං නස්ස
 අභිනිවෙසො, සුරිමානිනි වෙසවවානි පඤ්චකකිකා දුකං. නණ්ණා
 සමුදසොති එව. සබ්බෙපෙනව කනමෙපඤ්චකකිකානි ආදිනා
 නසෙන විස්ථාරෙනව ආවර්තස්ස සනතිකෙ උග්ගණ්ණිකා වාචාස
 සුනපසුනි. පටිවතෙතනෙනා සොගාවචගේ කමම. කගේති, ඉත
 රෙසුපන මිසු සවෙවසු නිගේධසවච. ඉඨං කහනං. මනාපං. මග්ග
 සවච. ඉඨං කහනං. මනාපනති එව. සවණෙනෙවකමම. කගේති,
 සො එව. කමම. කගේතෙනා වනනාපි සවවානි එකෙනපටිවෙධෙන
 පටිවිජ්ඣති එකාතිසමසෙන අභිසමෙති, දුකං. පටිඤ්ඤාපටිවෙධෙකා
 පටිවිජ්ඣති, සමුදයං පහානපටිවෙධෙන, නිගේධං. සච්ඡිතිරියා
 පටිවෙධෙන, මග්ගං. භාවනාපටිවෙධෙන පටිවිජ්ඣති, දුකං.
 පටිඤ්ඤාතිසමසෙන මග්ගං. භාවනාතිසමසෙන අභි

සමෙති, එවමසා පුබ්බසාගෙ විසුසවෙවසු උග්ගහපටිපුච්ඡා සවණ්
 ධාරණ් සමමසනපටිවෙධොහොති, විසුසවණ් පටිවෙධොසෙව, අපර
 භාගෙ නිසු කිවවනො පටිවෙධොහොති, නිග්ගෙධෙ ආරමුණ් පටි
 වෙධො, නන්ද සබ්බමි පටිවෙධඤ්ණං ලොකුතතරං, සවණ් ධාරණ්
 සමමසනඤ්ණං ලොකිසං කාමාවචරං, සවවෙකකිණාපනපත්ත
 සවවසාහොති, අසඤ්ච ආදිකමමකො නසමා යා ඉධනවුත්තා,
 ඉමසාවතිකුතො පුබ්බෙ පටිග්ගහනො දුක්ඛං. පටිඡන්තාමි සමුදයං
 පජ්ඣාමි නිග්ගෙධං. සවජ්ඣකරෙම මග්ගං. භාවෙමිති ආහොගසමත්තා
 භාරමනසිකාරපවවෙකකිණා නන්දී පටිග්ගහනොපසායහොති,
 අපරභාගෙපන දුක්ඛං. පටිඤ්ඤානමෙවහොති මසෙ මග්ගො
 භාවිතොහොති, නන්ද වෙසව්වානි දුද්දසත්තා ගමිති, වෙ ගමිති
 රත්තා දුද්දසානි, දුක්ඛසව්වඤ්ඤි උප්පතනිතොපාකටං. ඛාණ්ණකණ්ට
 කප්පභාගදිසු අහොදුක්ඛනනි වත්තබ්බනමි ආපජ්ජති, සමුදයමිති
 ඛාදිතුකාමනා භුඤ්ජිතුකාමනාදිවසෙන උප්පතනිතො පාකටං,
 ලක්ඛණ් පටිවෙධනොපන උපසමිති ගමිතිරං, ඉතිනානිදුද්දසත්තා
 ගමිතිරනි, ඉතරෙසං පනවිත්තං දස්සනන්ධාය පසොගො සවග්ග
 ගහණන්ධං. හන්දපසාරණං. විස සතධාතිත්තවාලස්ස කොට්ඨා
 කොට්ඨං පටිපාදනං. විසවහොති, ඉතිනානි ගමිතිරත්තා දුද්දසානි,
 එවං දුද්දසත්තා ගමිතිරසු ගමිතිරත්තාව දුද්දසෙසු වතුසුසවෙවසු
 උග්ගහනාදිවසෙන පුබ්බසාගඤ්ඤාණුප්පතනිං. සකිංස ඉදං දුක්ඛ
 ඤ්ණනනි ආදිවුත්තං, පටිවෙධකිණෙපන එකමෙවඤ්ණං හොති.

47.(ක) සමමාදිසිතිද්දෙසෙ,සමයන්ද්‍රවිතිදේශයෙහි;දුක්ඛඤ්ණනනි
 ආදිනා, දුක්ඛඤ්ණං යනාදි වශයෙන්; වතුසවකමමථානං, වතු
 සත්‍යධර්මයන් අපෙක්ෂා කොට පැවතී කමටහන; දසිති, දක්වා වදල
 සේක; තන්ද, ඒ වතුසත්‍යයන් අතුරෙන්; පුරිමානි, පලමුවනුවු;
 වෙසව්වානි, සත්‍යයෝදෙදෙන; වට්ටං, වාත්ත සබ්බාත ලොකික
 ධර්මකම; පච්ඡිමානි, පැසුළුවු; වෙසව්වානි, සත්‍යයෝ දෙදෙන; විවට්ටං,
 විවාත්තසබ්බාත ලොකොත්තරධර්මකම; තෙසු, ඒ වට්ටවිවට්ටයයි කියන
 ලද ලොකිකලොකොත්තරධර්මයන්අතුරෙහි;වට්ට,වට්ටයයි කියනලද
 ලොකිකධර්මවිෂයෙහි; භික්ඛුනො, මහණ්ගේ; කමමථානානිතිවෙසො,
 කමිසථානානිතිවෙසයනෙම; (කමිසථානයට ප්‍රවෙශය හෝ කමටහන
 ලෙහිපිහිටවීමයුසේසි.)හොති,වේ;විවට්ට,විවට්ටනම්ලදලොකොත්තර
 ධර්මවිෂයෙහි; අනිතිවෙසො, කමිසථානානිති වෙසයෙක්; නන්දී, නැත;
 හි, ඒ කිම සැබව; පුරිමානි, පලමුවු; වෙසව්වානි, දුඃඛසමුදය සත්‍ය
 යන්;(උග්ගහණිකා යන්ත හා සවබ්බසි.)පඤ්චකකිකා,පඤ්චසකකියෝ
 තුණ්; දුක්ඛං, දුඃඛසත්‍ය නම; තණ්හා, තෘෂ්ණානොමෝ; සමුදයොති,
 සමුදයසත්‍ය නමැයි; එවං, මෙපරිද්දෙන්; සබ්බෙපෙනව, සැකෙවින්ද;
 කතමෙපඤ්චකකිකානිආදිනා, කතමෙපඤ්චකකිකායනාදිවු; තයෙත,
 නයිත්; විත්ථාරෙතව, විත්තරවශයෙන්ද; ආවරියස්ස, ආවායසීයන්
 වහන්සේගේ; සතතිකෙ, හමුවෙහි; උග්ගහණිකා, උගෙනැ; වාචාය;

තෙපුලෙන්; පුනපුනං, නැවත නැවත; පරිවතෙතනොනා, පෙර
ලන්තාවු (වාචොදානකරන්තාවු යනු වාක්‍යාපීඨි.) යොගාවචරෙ,
යොගාවචරපුදාලතෙම; කමමං, භාවනාකමය; හෙවත්-කමටහන්
වැඩීම; කරෙති, කෙරෙයි; ඉතරෙසු, තදිතරවු; චිත්‍රසවෙච්ඡුපත,
නිරෝධමාභීසත්‍යයන් දෙදෙනා අතුරෙන් වනාහි; නිරෝධසම්මං,
නිරෝධසත්‍යය; ඉඨං, ඉථය; නොහොත්-සොයනලදය; කන්තං,
කාන්තය; හෙවත්-කාමැතිවනලදය; මනාපං, මනවඩනුය;
මග්ගසම්මං, මාභීසත්‍යය; ඉඨං, ඉථය; සොයනලදය; කන්තං,
කාන්තය; කාමැතිවනලදය; මනාපංඉති, මනවඩනුයැ කියා; එවං,
මෙසෙයින්; සවණෙනෙව, ඇසීමෙන්ම; කමමං, භාවනා කමය;
හෙවත්-කමටහන් වැඩීම; කරෙති, කෙරෙයි; සො, ඒ යොගාවචර
තෙම; එවං, මෙපරිද්දෙන්; හෙවත්-අපි උගෙනීමෙන් අපි ඇසීමෙන්;
කමමං, කමටහන් වැඩීම; කරෙතො, කරන්නේ; වත්ථාරිසම්මාති,
වතුසත්‍යයන්; එකෙනපටිවෙධෙන, එක් ප්‍රතිවෙධඥනයෙකින්; පටි
විජ්ඣති, ප්‍රතිවෙධය කෙරෙයි; හෙවත්-පිළිවිද්දැති; එකාභිසමයෙන,
එක් අභිසමයඥනයෙකින්; අභිසමෙති, විශිෂ්ටාවබෝධය කෙරෙයි.

* දුෂ්ඨසත්‍යයාගේ පරිඥානාත්‍යයද සමුදයසත්‍යයාගේ ප්‍රභාතව්‍ය
කාත්‍යයද නිරෝධසත්‍යයාගේ සාක්ෂාත් කතීව්‍යකාත්‍යයද මාභීසත්‍ය
යාගේ භාවනා කාත්‍යයද යන කාත්‍යවිශේෂ ඇත්තුවූ කවරහෙයකින්
එක් ප්‍රතිවෙධඥනයෙකින් එක් අභිසමයඥනයෙකින් එකවර පිළිවිද
දැනගන්නේද යන වොදනාවට පරිහාරය සදහා දුක්ඛං පරිඤ්ඤපටි
වෙධෙන යනාදිය කියත්.

47.(කා) දුක්ඛං, දුෂ්ඨසත්‍යය; පරිඤ්ඤපටිවෙධෙන, පිරිසිදුම් වශ
යෙන් පිළිවිද්දන්නා නුවණින්; පටිවිජ්ඣති, ප්‍රතිවෙධය කෙරෙයි;
සමුදයං, සමුදයසත්‍යය; පභානපටිවෙධෙන, පැහිම් වශයෙන් පිළිවිද
දන්නා නුවණින්; පටිවිජ්ඣති, ප්‍රතිවෙධය කෙරෙයි; නිරෝධං, නිරෝධ
සත්‍යය; සච්ඡිකිරියාපටිවෙධෙන, සාක්ෂාත් කිරීම් වශයෙන් පිළිවිද
දන්නා නුවණින්; පටිවිජ්ඣති, ප්‍රතිවෙධය කෙරෙයි; මග්ගං, මාභී
සත්‍යය; භාවනාපටිවෙධෙන, වැඩීම් වශයෙන් පිළිවිද දන්නා නුවණින්;
පටිවිජ්ඣති, ප්‍රතිවෙධය කෙරෙයි; දුක්ඛං, දුෂ්ඨසත්‍යය; පරිඤ්ඤති
සමයෙන, පිරිසිදුම් වශයෙන් පැවැති අභිසමය ඥනයෙන්; අභිසමෙති,
මනාකොට අවබෝධය කෙරෙයි; සමුදයං, සමුදයසත්‍යය; පභානාභි
සමයෙන, පැහිම් වශයෙන් පැවති අභිසමයඥනයෙන්; අභිසමෙති,
මනාකොට අවබෝධය කෙරෙයි; නිරෝධං, නිරෝධසත්‍යය; සච්ඡි
කිරියාභිසමයෙන, පසක් කිරීම් වශයෙන් පැවති අභිසමයඥනයෙන්;
අභිසමෙති, මනාකොට අවබෝධය කෙරෙයි; මග්ගං, මාභීසත්‍යය;
භාවනාභිසමයවසෙන, වැඩීම් වශයෙන් පැවැති අභිසමය ඥනයෙන්;
අභිසමෙති, මනාකොට අවබෝධය කෙරෙයි; එවං, මෙකී නයින්;
අස්ස, ඒ යොගාවචරයාගේ; පුබ්බභාගෙ, මාභීයෙන් පූළිකාලයෙහි;

විසුසවෙව්සු, දුඃඛසමුදය යන උභය සත්‍යයන්හි; උග්ගහපරිපුර්ණ සවණ ධාරණ සමමසනපරිවෙධො+උග්ගහ, උගෙනීමය; පරිපුර්ණ, පිළි විසීමය; සවණ, ඇසීමය; ධාරණ, දැරීමය; සමමසන, විමසීමය කියනලද; පරිවෙධො, ප්‍රතිවෙධඥනයනෙමේ; හොති, වේ; නොහොත්-උග්ගහපෙසමමසන, විමසීමය යන මොවුන්ගේ වශයෙන්; පරිවෙධො, ප්‍රතිවෙධයනෙමේ; හොති, වේ; විසු, නිරෝධමාගී යන උභය සත්‍යයන්හි; සවණපරිවෙධොයෙව, ශ්‍රවණයම හෝ ශ්‍රවණය කිරීම් වශයෙන් ප්‍රතිවෙධයම වේ; අපරහාගෙ, මාගීයාගේ උත්පත්තිඝ්‍රණයෙහි; තිසු, දුඃඛසමුදයමාගී යන ත්‍රිවිධ සත්‍යයන්හි; කිව්වනො, පරිඥ ප්‍රභාන භාවනාකාන්ත වශයෙන්; පරිවෙධො, ප්‍රතිවෙධයනෙමේ; හොති, වේ; නිරෝධෙ, නිරෝධසත්‍යයෙහි; ආරමභපරිවෙධො, අර මුණුකිරීම් වශයෙන් වූ ප්‍රතිවෙධයනෙමේ; හෙවත්-සංඝාත් ක්‍රියා ප්‍රතිවෙධයනෙම වේ; තත්ථ, ඒ උද්ග්‍රහණදීන්ගේ වශයෙන් හිතනවූ ප්‍රතිවෙධඥනයන් අතුරෙන්; සබ්බප්පි, සියලුම; පරිවෙධඤ්ණං, (කෙවල ප්‍රතිවෙධඝබ්ද වාච්‍යවූ) ප්‍රතිවෙධඥනයනෙමේ; ලොකුත්තරං, ලොකොත්තර තර තම; සවණධාරණසමමසනඤ්ණං, ශ්‍රවණධාරණසමමගීන ප්‍රතිවෙධඥනත්‍රයනෙමේ; ලොකියං, ලොකික වේ; කාමාවචරං, කාමාවචර වේ.

* ලොකිකඥනයන් අතුරෙනුදු මහාකුඤ්ඤ ඥානසම්ප්‍රසූතන විතොත්තපාද වතුභවයෙහි පැවැති ඥානයම බැව් දක්වනු සඳහා “කාමාවචරං” යි ප්‍රයෝග කොළෝ. * උද්ග්‍රහණදීන්ගේ වශයෙන් ප්‍රතිවෙධය කිරීමත් ප්‍රතිවෙධඥනය නොවේද හේ නුවණ නොද ලොකොත්තර වනුය. එසේ ඇති කල්හි කවරහෙයකින් ප්‍රතිවෙධඥන මුලුල්ලම ලොකොත්තරයෙහි කියනලද්දේද යත් කෙවලවූ ප්‍රතිවෙධ ඝබ්දයෙන් උද්ග්‍රහණදී ප්‍රතිවෙධයන් වාච්‍යනොවන බැවින් නොකියනලදය. නොහොත්-මුඛවූ හෝ නිෂ්පය්‍යායවූ ප්‍රතිවෙධඥනයට නිමිතිවන බැවින් අමුඛවැ හෝ පය්‍යායවැ උද්ග්‍රහණදී වශයෙන් මාගීයව පූජි කාලයෙහි දුඃඛසත්‍යදීන් විෂයෙහි පැවති නුවණ ප්‍රතිවෙධයෙහි කියන ලදය. මුඛවශයෙන් නිෂ්පය්‍යාය වශයෙන් ප්‍රතිවෙධය කරන බැවින් නොකියන ලද්ද යන අදහස වේ. මුඛවශයෙන් නිෂ්පය්‍යාය වශයෙන් ප්‍රතිවෙධය කරන්නාවූම ඥානය සඳහා “සබ්බප්පි පරිවෙධඤ්ණං ලොකුත්තරං” යි කථිතයි. කියේ මැනෝ සබ්බප්පි පරිවෙධඤ්ණං ලොකුත්තරනති කසමා වුත්තං නනුඋග්ගහාදිපරිවෙධොව පරිවෙධොව නවසොලොකුත්තරෙති න කෙවලෙන පරිවෙධසඤ්ඤා උග්ගහාදිපරිවෙධානං අවචනියත්තා පරිවෙධනිමිත්තත්තා වා උග්ගහාදි වසෙන පවත්තං දුක්ඛාදීසු පුබ්බභාගෙ ඤ්ණං පරිවෙධොතිවුත්තං න පරිභූවත්තා පරිවෙධභූතමෙව පන ඤ්ණං සක්ඛායාහ සබ්බප්පි පරිවෙධඤ්ණං ලොකුත්තරනති සබ්බප්පි. (මු: ටි:) * වාචොද්ගත කිරීමවූ උද්ග්‍රහණයද අභිවිචාරිමවූ ‘පරිපෘච්ඡාවද ශ්‍රවණයෙහිම ඇතුළත් වේ නුයි ලොකිකවූ ශ්‍රවණ ධාරණ සමමගීන ප්‍රතිවෙධ ඥානයන්ගේ ත්‍රිවි

ධනිය කීහ. මෙද යුතු උග්‍රගතපරිපූර්ණාඤ්ඤානිපි සවණඤ්ඤාණයෙව අවරොධං ගව්‍යන්ති සවණ ධාරණ සමමසනඤ්ඤාණං ලොකියනතිවිධි මෙව ඤ්ඤාණමාහංසි. (මු: වී:)

* ප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂා ඥානයනෙමේද මාගීය අරමුණු කරන හෙයින් ප්‍රතිවේධඥාන නම් විශය්‍යතුය. එහෙත් නොද එසේ වන්ට කරුණු කීමයත් යන වොදනාව සිත තබා “පච්චවෙකකිණා පන” යනාදිය කියත්.

47.(කි) පච්චවෙකකිණාපන, පස්විකුන් නුවණ වනාහි; පඤ්ඤාසවයං, පැමිණි ආයඝිසත්‍යයන් ඇති පුද්ගලයාහට; හෙවත්-පිළිවිද දත් ආයඝි සත්‍යයන් ඇති පුද්ගලයාහට; හොති, වේ; අයඤ්ච, මේ යොගාවචර නෙමේද; ආදිකමිකො, පූජිතාගයෙහි පැවැති භාවනාකම්යෙහි නියුක්තවූයේ වේ; තසමා, එහෙයින්; සා, ඒ පස්විකුන් නුවණ; ඉධ, මේ අභිවිකල්පයෙහි; නවුත්තා, නොවදලු සේකි; ඉමස්සවහිකුක්කො, මේ මහණාගේ; (ව චාකාරාලිහයෙහි නිපා.) පරිග්‍රහනො, ත්‍රෛභූමික සංසාරාදින් මෙතෙහි කිරීමෙන්; පුබ්බෙ, පූජීයෙහි; දුක්ඛං, දු:ඛ සත්‍යය; පරිජානාමි, පිරිසිදු දකිමි; සමුදයං, සමුදය සත්‍යය; පජානාමි, පියමි; නිරොධං, නිරොධසත්‍යය; සච්ඡිකරොමි, පසක්කරමි; මග්ගං, මාගීසත්‍යය; භාවෙමි, වඩමි; ඉති, මෙසේ; ආභොගසමනනාහාර මනසි කාර පච්චවෙකකිණා-ආභොග, පලමුවෙන් ලෙහි පිහිටුවීමෙන්ද; සමනනාහාර, පුනපුනා ආවජ්ඣා කිරීමෙන්ද; මනසිකාර, මෙතෙහි කිරීමෙන්ද; පච්චවෙකකිණා, පස්විකිමක්ද; තත්ථි, නැත; පරිග්‍රහනො පඨාය, ත්‍රෛභූමික සංසාරයන් මෙතෙහි කිරීමෙහි පටන්;(ආභොග පෙසං පච්චවෙකකිණා, පස්විකුම් නුවණද;) හොති, වේ; අපරභාගෙ පන, පශ්චාත්භාගයෙහි වූ මාගීක්‍ෂණයෙහි වනාහි; දුක්ඛං, දු:ඛ සත්‍යය; පරිඤ්ඤානමෙව, පිරිසිදු දකුයේම; හොති, වේ; පෙසං මග්ගො, මාගීසත්‍යනෙමේ; භාවිතොව, වඩනලදුයේම; හොති, වේ; තත්ථි, ඒ වතු:සත්‍යයන් අතුරෙන්; (තත්ථස්සයිද පාඨයි. එසේවුව-අස්ස, ඒ යොගාවචරයාගේ යන අභිසි.) වෙසව්වාති, සත්‍යයෝ දෙදෙනෙක් තුමු; දුද්දසත්තා, ලකුණු පිරිසිදු දක්නට නොහැකි බැවින්; ගමහිරති, ගැඹුරැයහ; වෙසව්වාති, සත්‍යයෝ දෙදෙනෙක් තුමු; ගමහිරත්තා, ගැඹුරැවන බැවින්; දුද්දසාති, දක්නට දුෂ්කරයහ.

* කචරහෙයකින් පලමුව දු:ඛසමුදයසත්‍ය දෙක ලක්‍ෂණ වශ යෙන් ගැඹරහුද කචරහෙයකින් පැසුළුවූ නිරොධමාගීසත්‍ය දෙක දක්නට දුෂ්කරහුද යන වොදනා ශොධනය පිණිස “දුක්ඛසච්චඤ්ඤා” යනාදිය කියත්.

47.(කි) හි, විසාරකෙරෙමි; දුක්ඛසච්චං, දු:ඛසත්‍යයනෙමේ; උපපත්ති නො, උපපත්තිවශයෙන්; පාකටං, ප්‍රකාශවන්නේය; බාණුකණට කප්පහාරදීපු, කණුකටු පැහැරීම් ආදියක් ඇතිකල්හි X; නොහොත්-කණුකටු පැහැරීම් පහරදීම් ආදියෙහිහ; අහොදුක්ඛනති, අහෝ දුක්ඛයි; වත්තබ්බතමපි, කියයුතුබවටද; ආපජ්ජති, පැමිණේ; සමුද යමපි, සමුදයසත්‍යයනෙමේද; බාදිතුකාමනාභුඤ්ජිතුකාමනාදිවසෙන,

කණ්ණකාමැතිබව බුද්ධකාමැතිබව යන මේ ආදීන්ගේ වශයෙන්; උප්පතතිනො, උපදනා හෙයින්; පාකටං, ප්‍රකාශවන්නේය; ලකඛණ පටිවේධනොපන, ලක්ෂණ ප්‍රතිවේධ වශයෙන් වනාහි; උභයමපි, උභය සත්‍යයද; ගමහිරං, ගැඹරවන්නේය; ඉති, මෙපරිද්දෙන්; තාති, ඒ දූෂකමුදයසත්‍යයෝ දෙදෙන; දුද්දසත්‍යා, දක්තව දුෂකරවන බැවින් ගමහිරුති, ගැඹරවන්නාහ; ඉතරෙසං, තදිතරවු; විනාංපන, නිරෝධ මාගී යන උභයසත්‍යයන්ගේ වනාහි; දස්සනත්ථාය, දක්ම පිණිස; පයොගො, කාත්‍යසම්පාදනය හෝ ප්‍රයත්නය; භවගගහණත්ථං, භවා ග්‍රය ගැනීම පිණිස; හෙවත්-නෙවසංඥනාසංඥතලය ගැනීම පිණිස; හත්ථපසාරණංවිය, අතදිගුකිරීම මෙන්ද; අවිච්චුසනත්ථං, අවිච් නිරය පහස්තා පිණිස; පාදපසාරණංවිය, පාදිගුකිරීම මෙන්ද; සතධාභිනතවාලසා, සියක්වර පැළෑ කෙසක්නුගේ; (සියක්වර පැළෑ අස්ලොමක්නුගේද යෙදෙයි.) කොටියාකොටිං, කෙලවරින් කෙල වර; පටිපාදනංවියව, ගැලපීමමෙන්ද; හොති, වේ; ඉති, එහෙයින්; තාති, ඒ නිරෝධමාගීසත්‍යදෙදෙන; ගමහිරත්තා, ගැඹුරුවන බැවින්; දුද්දසාති, දක්තව දුෂකරයහ; එවං, මෙකී නසින්; දුද්දසත්තාව, දක් තව දුෂකර බැව්නුදු; ගමහිරෙසු, ගැඹුරුවු; ගමහිරත්තාව, ගැඹරවන බැව්නුදු; දුද්දසෙසු, දක්තව දුෂකරවු; චතුසුසවෙවසු, චතුසත්‍ය යන්හි; උග්ගභාදිවසෙන, උද්ග්‍රහපරිපාච්ඡාදි වශයෙන්; පුබ්බභාග ඤාණුප්පතතිං, මාගීයෙන් පුච්ඡාගයෙහි චතුසත්‍යඥානයාගේ උත් පතතිය; සකාය, සදහා; දුකෙබඤ්ඤානන්ථාදි, දුකෙබඤ්ඤාණං යනාදිවු; ඉදං, මේ වචනය; වුත්තං, වදලයේක; පටිවේධකඛණෙපන, ප්‍රතිවේධ ක්ෂණයෙහි; හෙවත්-එකවට පිළිවිද දන්නා මාගීක්ෂණයෙහි වනාහි; එකමෙවඤ්ඤං, නුදෙක් මාගීඥානම; හොති, වේ.

48

සමමාසබ්බසානිද්දෙසෙ කාමනො නිස්සටොති නෙකබ්බම සබ්බසො, බ්‍යාපාදනො නිස්සටොති අබ්‍යාපාදසබ්බසො, විතිං සායනිස්සටොති අවිතිංසාසබ්බසො, නත්ථ නෙකබ්බමවිනතෙකො කාමවිනතකස්ස පදසානං පදවෙජදං කුරෙතොනා උප්පජ්ජති, අබ්‍යා පාදවිනතෙකො බ්‍යාපාදවිනතකස්ස, අවිතිංසාවිනතෙකො විතිංසා විනතකස්ස, නෙකබ්බමවිනතෙකොව කාමවිනතකස්ස පවචනිකො හුත්වා උප්පජ්ජති, අබ්‍යාපාදඅවිතිංසාවිනතකො බ්‍යාපාදවිතිංසා විනතකානං, නත්ථසොභාවවගෙ කාමවිනතකස්ස පදසානනත්ථං කාමවිනතකංවා සමමසති අඤ්ඤං වා කිඤ්චි සබ්බාරං, අථස්ස විපස්සනාකකිණේ විපස්සනාසමපසුනොනා සබ්බසො නදබ්බවසෙන කාමවිනතකස්ස පදසානං පදවෙජදං කුරෙතොනා උප්පජ්ජති, විපස්සනං උස්සුකතාපෙත්වා මග්ගං පාපෙති, අථස්ස මග්ගකකිණේ මග්ගසමපසුනොනා සබ්බසො සමුවෙජදවසෙන කාමවිනතකස්ස පදසානං පදවෙජදං කුරෙතොනා උප්පජ්ජති, බ්‍යාපාදවිනතකස්සාපි පදසානනත්ථං බ්‍යාපාදවිනතකං අඤ්ඤංවා සබ්බාරං, විතිංසා

විනාශකරණ පදසාදනාන්තරං විහිංසාවිනාශකංවා අඤ්ඤංවා සබ්බාරං සමමසති, අඵසං විපසංනාකම්භේනි සබ්බං පුරිමනසෙනෙව සොපේනබ්බං, කාමවිනාශකාදීනං පන තිණ්ණං පාලිසං. විහතෙනසු අභතිංසාරමමෙණසු එකකමමසානමපි අපවචනිකංතාම නස්සී, එකනනනොපන කාමවිනාශකරණනාච අසුහෙසු පඨමජ්ඣානමෙව පවචනිකං, බ්‍යාපාදවිනාශකරණ මෙතනාස තික චතුකකජ්ඣානානි, විහිංසාවිනාශකරණ කරුණාස තික චතුකකජ්ඣානානි, නසමා අසුහෙසු පරිකමමංකවා ඤානං. සමාපනනසංසමාපනතිකම්භේ ඤානසමපසුතෙනා සබ්බසො විකම්මහනවසෙන කාමවිනාශකරණ පවචනිකොග්‍රහවා උපපජ්ජති, ඤානපාදකං කවා විපසංනං. පඨ පෙනනසං විපසංනාකම්භේ විපසංනාසමපසුතෙනා සබ්බසො නදබ්බවසෙන කාමවිනාශකරණ පවචනිකොග්‍රහවා උපපජ්ජති, විපසං නං. උසුසුකකාපෙට්ඨා මහංපාපෙනනසං මහනකම්භේ මහසමප සුතෙනා සබ්බසො සමුච්චේදවසෙන කාමවිනාශකරණ පවචනිකො ග්‍රහවා උපපජ්ජති, එවං උපපෙනනා නෙකම්මසබ්බසොති වුවච තිති වෙදිනබ්බො, මෙනනාසපනපරිකමමංකවා ඤානං. සමාපජ්ජ තිති සබ්බං පුරිමනසෙනෙව සොපේනබ්බං, එවං උපපෙනනා අබ්‍යා පාදසබ්බසොති වුවචති, අවිහිංසාසබ්බසොතිව වුවචතිති වෙදි නබ්බො, එවමෙනෙනකම්මසබ්බසොදසො විපසංනාඤානවසෙන උපපනතිනං. නානනනා පුබ්බසාගෙනානා, මහනකම්භේපන ඉමෙසු තිසුඨානෙනසු උපපනනසං අකුසලසබ්බසංසපදච්චේදනො අනුපපති සාධනවසෙනමහබ්බං. පුරයමානො එකොච කුසලසබ්බසො උපපජ්ජති, අසං සමමාසබ්බසොනාම.

48.(ක) සමාසබ්බසනිද්දෙසෙ, සමාසබ්බසනිද්දෙයෙති; (විනිච්ඡයො, විනිශ්චයනෙම; එවංවෙදිනබ්බො, මෙසේ දනසුතු; 0) කාමනො, කාමකොඨාසයන් කෙරෙන්; (යොසබ්බසො, යම් විතකී යෙක්; 0) නිසංචො, නික්මගියේද; ඉති, එහෙයින්; (සොසබ්බසො, ඒ විතකීයනෙම; 0) නෙකම්මසබ්බසො, නෙත්ත්‍රමසබ්බසොනම; බ්‍යාපාදනො, වෙෂයා කෙරෙන්; නිසංචො, නික්මගියේද; ඉති, එහෙ යින්; අබ්‍යාපාදසබ්බසො, අව්‍යාපාදසබ්බසොනම; විහිංසාය, සන්ත භිංසාවෙන්; නිසංචො, නික්මගියේද; (විහිංසානො සිද පාඨයි 0) ඉති, එහෙයින්; අවිහිංසාසබ්බසො, අවිහිංසාසබ්බසොනම; තත්ථ, ඒ නෙත් ත්‍රමස සබ්බසොදීන් අතුරෙන්; නෙකම්මවිතකෙකා, නෙත්ත්‍රමස විතකීයනෙම; කාමවිනාශකරණ, කාමවිනාශකරණය; පදසාදනං, ගත මාගීහසි කියනලද උත්තරනිහෙතු විතාශය; පදච්චේදං, උත්තරනි හෙතු ව සිද්ධිම; කරුණෙනා, කෙරෙමින්; උපපජ්ජති, උපදී; අබ්‍යාපාද විතකෙකා, අව්‍යාපාදවිතකීයනෙම; බ්‍යාපාදවිතකකරණ, ව්‍යාපාද විතකීයාගේ; අවිහිංසාවිතකෙකා, අවිහිංසාවිතකීයනෙම; විහිංසා විතකකරණ, විහිංසාවිතකීයාගේ; (පදසාදනං, උත්තරනිහෙතු විතාශය; පදච්චේදං, උත්තරනි හෙතු ව සිද්ධිම; කරුණෙනා, කෙරෙමින්;

උපපජ්ජති, උපදී;) නෙකකම්මචිතකෙකාව, නෙකේත්තමසවිතකීයතෙමේ; (වචාකාසාරමගයෙතිය.) කාමචිතකකස්ස, කාමචිතකීයාගේ; පච්චතීකො, ප්‍රතිපක්‍ෂධම්මයෝ; හුක්ඛා, වී; උපපජ්ජති, උපදී; අඛ්‍යාපාද අවිහිංසාවිතකකා, අඛ්‍යාපාද විතකී අවිහිංසාවිතකීයෝතුමු; ඛ්‍යාපාද විහිංසාවිතකකානං, ඛ්‍යාපාදවිතකී විහිංසාවිතකීයන්ගේ; (පච්චනිකා, ප්‍රතිපක්‍ෂධම්මයෝ; හුක්ඛා, වී; උපපජ්ජනති, උපදිත්; 0) තත්ථ, ඒ ත්‍රිවිධමු (නෙකේත්තමසවිතකීදි විතකීයන් අතුරෙන්; යොගාවචරො, *යොගාවචර පුද්ගලතෙම; කාමචිතකකස්ස, කාමචිතකීයාගේ; පදසාතනත්ථං, උත්පතති හෙතු විනාශය පිණිස; කාමචිතකකංවා, කාමචිතකීයහෝ; සමමසති, සමමඝිතය කෙරෙයි; අඤ්ඤංකිඤ්චිසඛාරංවා, අන්තිසි සංසකාර ධම්මයකු හෝ; (සමමසති, සමමඝිතය කෙරෙයි;) අථ, එසේ සමමඝිතය කරන කාලයෙහි; අස්ස, ඒ යොගාවචර පුද්ගලයාගේ; විපස්සනාකකිණේ, විදසුන් වඩන කෙණෙහි; විපස්සනාසමපසුතො, විදසුන් ජවන්සිත් සමග යෙදුනාමු; සඛකපෙසා, විතකීයතෙම; තදඛගවසෙන, තදඛගප්‍රභාන වශයෙන්; කාමචිතකකස්ස, කාමචිතකීයාගේ; පදසාතං, උත්පතති හෙතු විනාශය; පදවෙජ්දං, උත්පතති හෙතුව සිදීම; කරොන්තො, කෙරෙමින්; උපපජ්ජති, උපදී; විපස්සනං, විදසුන්; උස්සකකාපෙත්වා, මතුමත්තෙහි කෙලෙසුන් වැඩියක් සන් සිදීම ඇති කොට වඩවා; මග්ගං, ශ්‍රොතාපතසාදි මාගීයව; පාපෙති, පමුණුවයි; අථ, ඒ මාගීයව වන් කෙණෙහි; අස්ස, ඒ යොගාවචරයාගේ; මග්ගකකිණේ, මාගීවිතතයාගේ ප්‍රවාතතික්‍ෂණයෙහි; මග්ගසමපසුතො, මාගීවිතතයා හා යෙදුනාමු; සඛකපෙසා, විතකීයතෙම; සමුචෙජ්දවසෙන, සමුචෙජ්දප්‍රභාන වශයෙන්; කාමචිත කකස්ස, කාමචිතකීයාගේ; පදසාතං, උත්පතති හෙතු විනාශය; පදවෙජ්දං, උත්පතති හෙතුව සිදීම) කරොන්තො, කෙරෙමින්; උපපජ්ජති, උපදී; ඛ්‍යාපාදවිතකකස්සාපි; ඛ්‍යාපාදවිතකීයාගේද; පදසාතනත්ථං, උත්පතති හෙතු විනාශය පිණිස; ඛ්‍යාපාදවිතකකංවා, ඛ්‍යාපාදවිතකීය හෝ; අඤ්ඤංකිඤ්චිසඛාරංවා, අන්තිසි සංසකාර ධම්මයකු හෝ; (සමමසති, සමමඝිතය කෙරෙයි., විහිංසාවිතකකස්ස, විහිංසාවිතකීයාගේ; පදසාතනත්ථං, උත්පතති හෙතු විනාශය පිණිස; විහිංසාවිතකකංවා, විහිංසාවිතකීය හෝ; අඤ්ඤංසඛාරංවා, අන්තිසි සංසකාර ධම්මයකු හෝ; සමමසති, සමමඝිතය කෙරෙයි; අථ, එසේ සමමඝිතය කරන කාලයෙහි; අස්ස, ඒ යොගාවචර පුද්ගලයාගේ; විපස්සනාකකිණේ, විදසුන් වඩන කෙණෙහි; ඉතිසබ්බං, යනාදිමු සියල්ල; පුරිමනගෙනෙව, පලමු කී නයිත්ම; යොජෙතබ්බං, යෙදියයුතුයි.

* නෙකේත්තමසවිතකීදිමු විතකීයන්ගේ කාමචිතකීදින් අයත් උත්පතති හෙතු විනාශය ප්‍රකාශ කොට ප්‍රාප්තාවකාශයෙහි කාමචිතකී, දින්ගේ ප්‍රතිපක්‍ෂධම්ම පක්‍ෂය දක්වනු සඳහා කාමචිතකකාදිනං පන යනාදිය කියත්.

48.(කා) පන, පක්‍ෂානතරයෙක් කියනුලැබේ; කාමවිතක්කාදිනං, කාමවිතක්කාදිවු; තිණ්ණං, ත්‍රිවිධ විතක්කියන්ගේ; පාලියං, දම්සතුනු පවුරැණු පෙළෙහිද සුත්‍රපිටකයෙහිද; විහතෙනසු, විහර්තයකලාවු; අසිංසාරමමණෙසු, අවතිස් කමටහන් අතුරෙන්; එකකමමා නමි, එක් කමටහනකදු; අපච්චනිකංනාම, ප්‍රතිපක්‍ෂවුයේ නම්; නඤ්ඤා, නැත; එකතනතොපන, නියමයෙන් වතාහි; තාව, ව්‍යාපාද විතක්කී විහිංසා විතක්කියන්ගේ ප්‍රතිපක්‍ෂ ධර්මයන් කෙරෙන් පලවු; කාම විතක්කස්ස, කාමවිතක්කියාගේ; අසුහෙසු, අගුහ කමීයානායන්හි ප්‍රවාහනවු; පඨමජ්ඣානමෙව, ප්‍රථමධ්‍යානය මැ; පච්චනිකං, ප්‍රතිපක්‍ෂ වුයේ වේ; ඛ්‍යාපාදවිතක්කස්ස, ඛ්‍යාපාදවිතක්කියාගේ; මෙතනාය, මෙත්‍රි බ්‍රහ්මවිහාර කමීයානායෙහි ප්‍රවාහනවු; තිකවතුකකජ්ඣානාති, ත්‍රික වතුකධ්‍යානයෝ; (පච්චනිකාති, ප්‍රතිපක්‍ෂවුවානු වෙන්; 0) විහිංසා විතක්කස්ස, විහිංසා විතක්කියාගේ; කරුණාය, කරුණා බ්‍රහ්මවිහාර කමීයානායෙහි ප්‍රවාහනවු; තිකවතුකකජ්ඣානාති, ත්‍රිකවතුකධ්‍යානයෝ; (පච්චනිකාති, ප්‍රතිපක්‍ෂවුවානු වෙන්; 0) තස්මා, එහෙයින්; අසුහෙසු, අගුහ කමීයානායන්හි; පරිකමංකඤා, පිරිසමි කොටැ; ඤානං, ධ්‍යානයට; සමාපනනස්ස සමවත්පුතුලාගේ; සමාපනතිකමණෙ, දූතානට සමවත් කෙණෙහි; ඤානසම්පයුතො, ධ්‍යානවිතාය හා යෙදුනා වු; සඛකපො, විතක්කියතෙම; විකම්මනවසෙන, විකම්මන ප්‍රහාන වශයෙන්; කාමවිතක්කස්ස, කාමවිතක්කියාගේ; පච්චනිකො, ප්‍රතිපක්‍ෂ ධර්මයෙක්; හුඤා, චි; උපපජ්ඣති, උපදි; ඤානපාදකංකඤා, ධ්‍යානය පාදකකොටැ; විපස්සනං, විදසුන්; පඨපෙනනස්ස, වඩන්නාවු පුද්ගලයාහට, විපස්සනාකමණෙ, විදසුන් වඩනා කෙණෙහි; විපස්සනා සම්පයුතො, විදසුන් ජවන්සිත් සමග යෙදුනා වු; සඛකපො, විතක්කිය තෙම; තදබ්‍රහ්මවසෙන, තදබ්‍රහ්මප්‍රහාන වශයෙන්; කාමවිතක්කස්ස, කාමවිතක්කියාගේ; පච්චනිකො, ප්‍රතිපක්‍ෂ ධර්මයෙක්; හුඤා, චි; උපපජ්ඣති, උපදි; විපස්සනං, විදසිනාව; උසුකකාපෙඤා, මතුමත්තෙහි කෙලෙසුන් වැඩියක් සන්සිදිම අභිකොටැ වඩවා; මහං, ශ්‍රොතාපතාදි මාගීයට; පාපෙනනස්ස, පමුණුවන්නාවු පුද්ගලයාගේ; මහකමණෙ, මාගීකමණෙයහි; මහසම්පයුතො, මාගීවිතාය හා යෙදුනා වු; සඛකපො, විතක්කියතෙම; සමුච්ඡේදවසෙන, සමුච්ඡේද ප්‍රහාන වශයෙන්; කාමවිතක්කස්ස, කාමවිතක්කියාගේ; පච්චනිකො, ප්‍රතිපක්‍ෂ ධර්මයෙක්; හුඤා, චි; උපපජ්ඣති, උපදි; එවා, මෙසෙයින්; උපපෙනා, උපන් විතක්කියතෙම; තෙකම්මසඛකපොති, තෙජ්ඣමසඛකපො යහි; වුවහි, වදාරනුලැබේ; ඉති, මේ අර්ථය; වෙදිතබ්බො, දතසුතු; මෙතනායපන, මෙත්‍රිබ්‍රහ්මවිහාර කමීයානායෙහි; පරිකමංකඤා, පිරිසමි කොටැ; කරුණාය, කරුණා බ්‍රහ්මවිහාර කමීයානායෙහි; පරිකමංකඤා, පිරිසමි කොටැ; ඤානං, ධ්‍යානයට; සමාපජ්ඣති, සමවද නේයැ; ඉතිසබ්බං, යනාදිවු සියල්ල; පුරිමතයෙනෙව, පලවු කි නසින්මැ; යොජේතබ්බං, යෙදියසුතු; එවා, මෙකි පරිද්දෙන්;

උප්පතො, උපත් විතතීයතෙම; අබ්‍යාපාදසංකප්පොති, අව්‍යාපාද සංකප්පයති; වුවච්ඡි, වදුරනුලැබේ; අවිහිංසාසංකප්පොතිව, අවිහිංසා සංකප්පයතිද; වුවච්ඡි, වදුරනුලැබේ; ඉති(අයමන්තො), මේ අඵයතෙම; වෙදිතබ්බො, දතයුතු; එවං, යථොක්ත නසිත්; එතෙනෙකඛම සංකප්පාදයො, මේ තෙන්නුමසංකප්පාදීනු; විපස්සනාක්කාන වසෙන, විදගීතා ධ්‍යානයන්ගේ වශයෙන්; උප්පතනිනං, උත්පතනින්; නානත්තො, වෙනස්වන බැවින්; පුබ්බභාගෙ, ආරම්භාගයෙන් පූජී කාලයෙහි; නානා, භින්නයහ; මහකඛණෙපන, මාග්ගිකණයෙහි වනාහි; ඉමෙසුතිසුඨානෙසු, කාම ව්‍යාපාද විහිංසායෙහි කියනලද මේ තුන්තන්හි; උප්පතනස්ස, උපත්තනාවු; අකුසලසංකප්පස්ස, අකුසල සංකප්පයාගේ; හෙවත්-අකුසල සිත් සමග යෙදුනු විතතීයාගේ; පදවෙජ්දතො, උත්පතනි හෙතු විනාශය කරන හෙයින්; අනුප්පතනි සාධනවසෙන, අනුප්පතනවිතතිය සිදුකිරීමින් වශයෙන්; මහබ්බං, මාග්ගිකය; පුරයමානො, සමුප්පන්නො කෙරෙමින්; එකොව, අභින්නවූයේව; කුසලසංකප්පො, කුසලවිතතසමුප්පන්නාවු විතතීයතෙම; උප්පජ්ඣති, උපදනේය; අයං, මේ කුසලවිතත සමුප්පන්න විතතීයතෙම; සමමා සංකප්පොනාම, සමසක්සංකප්ප නම.

* ධම්මසංකප්පානි ප්‍රකරණයෙහි අසංකප්පානි දසඅසුභා වතුනාගේ භවිතොවතනාරිභාරාදානි යිද සුත්‍රපිටකයෙහි දසඅනුස්ථානියො ආහාරෙ පටිකකුලසංකප්පානි වතුබාතුවතනානං යනාදීන් දක්වූ කමටහන්ද බහාළීන් තන්හි අටහිස් කමටහන්හු විභක්තයහසි දතයුතු.

49

සමමානවිනෝදසෙපි සසමා අඤ්ඤානෙව විනේනන මුසාවාදු විරමති අඤ්ඤානඤ්ඤාන පිසුණාවාදිති නසමා වනස්සො පෙනා වෙරමණිසො පුබ්බභාගෙනානා, මහකඛණෙපන මිච්ඡා වාචාසංකප්පානාසචතුබ්බිකාස අකුසලදුස්සිලාවෙනානාසපදවෙජ්දතො අනුප්පතනිසාධනවසෙන මහබ්බං පුරයමානා එකාව සමමානවිනෝදනා කුසලවෙරමණි උප්පජ්ඣති අසං සමමානවිනෝදනාම, සමමා කමමනන නිදේදසෙපි සසමා අඤ්ඤානෙව විනේනන පාණානිපානා විරමති අඤ්ඤාන අදින්නාදානා අඤ්ඤාන මිච්ඡාවාග් නසමා නිස්සොපෙනා වෙරමණිසො පුබ්බභාගෙනානා, මහකඛණෙපන මිච්ඡාකමමනනසංකප්පානාස නිවිධාස අකුසලදුස්සිලාවෙනානාස පදවෙජ්දතො අනුප්පතනිසාධනවසෙන මහබ්බං පුරයමානා එකාව සමමාකමමනන සංකප්පානා කුසලවෙරමණි උප්පජ්ඣති අසං සමමාකමමනනා නාම, සමමාආජීවනිදේදසෙ ඉධාති ඉමසමිං සාසනෙ, අවිසසාවකොති අවිසසං බ්‍රහ්මස්ස සාවකො, මිච්ඡාආජීවං පහාසාතිපාපකං ආජීවං පජ්ඣියාසමමාආජීවෙනාති බ්‍රහ්මසංකප්පෙන කුසලආජීවෙන, ජීවිකං කප්පෙතිති ජීවිතසංවතති, පවතෙති, ඉධාපි සසමා අඤ්ඤානෙව විනේනන කායමාරිචිතිකමාවිරමති

අඤ්ඤානවිවිචාරවිනික්ඛමා නසමා පුබ්බභාගෙ නානාකම්මේසු
 උප්පජ්ජති, මහගක්ඛණේපන විසුචාරෙසු සත්තනන්තං කම්මපථානං
 වසෙත උප්පත්තාය මිච්ඡාආජීවදුෂස්සිලාවෙනනාය පදවේෂදතො
 අනුප්පන්නිසාධනවසෙත මහගඛං. පුරයමානා එකාව සමමාආජීව
 සබ්බානා කුසලවෙරමග්ඤ්ඤ උප්පජ්ජති අයං සමමාආජීයවා නාම,
 සමමාචාසාම නිදෙදසො සමමුප්පාධානවිභවෙහ අනුපදවණ්ණනා
 වසෙත ආවිහවිසසති, අයංපන පුබ්බභාගෙනානාචිනෙනසු ලබ්භති,
 අඤ්ඤානෙවති විනෙනන අනුප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං
 ධම්මානං අනුප්පාදුස වාසාමං කණේති අඤ්ඤාන උප්පන්නානං පහා
 නාය අඤ්ඤානෙව අනුප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං උප්පාදුස
 අඤ්ඤාන උප්පන්නානං සිත්තිසා, මහගක්ඛණේපන එකවිනෙනසෙව
 ලබ්භති, එකමෙවති මහසම්පසුත්තං විජිසං චතුක්ඛවච සාධන
 ඝෙත චන්තාරිනාමානි ලභති, සමමාසතිනිදෙදසොපි සතිපථාන
 විභවෙහ අනුපදවණ්ණනාවසෙත ආවිහවිසසති, අසමීච්ච පුබ්බ
 භාගෙ නානාචිතොසු ලබ්භති, අඤ්ඤානෙවති විනෙනන කාසං
 පටිගගණ්ණාති, අඤ්ඤානඤ්ඤාන වෙදනාදීනි, මහගක්ඛණේ
 එකවිනෙනසෙව ලබ්භති, එකාසෙවති මහසම්පසුත්තා සති චතු
 ක්ඛවචසාධනඝෙත චන්තාරිනාමානි ලභති, සමමාසමාධිනිදෙදසෙ
 චන්තාරි කානානි පුබ්බභාගෙපි නානා මහගක්ඛණේපි, පුබ්බභාගෙ
 සමාපනතිවසෙත නානා මහගක්ඛණේ නානා මහගවසෙත, එකස්සති
 පඨමමහෙතා පඨමජ්ඣානිකොහොති, දුතිසමහතාදංසාපි පඨමජ්ඣා
 නිකා, දුතිසාදීසු අඤ්ඤානරජ්ඣානිකාවා, එකස්ස පඨමමහෙතා
 දුතිසාදීනං අඤ්ඤානරජ්ඣානිකො හොති, දුතිසාදසොපි දුතිසාදීනං
 අඤ්ඤානරජ්ඣානිකාවා පඨමජ්ඣානිකාවා, එවං චන්තාරෙපි මහතා
 කානවසෙත සදිසාවා අසදිසාවා එකවචසදිසාවා හොනති.

49.(ක) සමමාචාචානිදෙදසෙපි, සමන්ත්ථවන නිදේශයෙහිදු; (විති
 ච්ඡයො, විතිසා; වෙදිතබ්බො, දනසුතුයි; ට) යසමා, යම්හෙයකින්;
 අඤ්ඤානෙව, අත්තවුම; විනෙනන, සිතෙකින්; මුසාවාද, බොරු
 කීමෙන්; විරමති, වලකිද; අඤ්ඤානඤ්ඤාන, අත් අත් සිතෙකින්;
 පිපුණාවාචාදිති, කේලාමි කිම් ආදියෙන්; (විරමති, වලකිද;) තසමා,
 එහෙයින්; චතසොසි, චතුර්විධවුද; එතාවෙරමණ්ණියො, මේ විරතීහු;
 පුබ්බභාගෙ, ආයරීමාගීයාගේ පුළුකාලයෙහි; නානා, භින්නයහ;
 මහගක්ඛණේපන, මාගීක්ෂණයෙහි වනාහි; මිච්ඡාවාචාසබ්බාතාය,
 මිථ්‍යාවචනයෙහි කියනලද; චතුර්විධාය, සිව්වැදූරුමිවු; අකුසල දුෂස්සිලා
 වෙනතාය, අකුසලවු දුශ්ශීලභාව සබ්බාත වෙනතාවගේ; පදවේෂ
 දතො, උත්පත්ති හෙතුව සිදින හෙයින්; අනුප්පන්නිසාධනවසෙත,
 අපුනරුත්තපත්තිය සිදුකිරිමි වශයෙන්; මහගඛං, මාගීගතය; පුරය
 මානා, සම්පුර්ණකරමින්; එකාව, අභින්නවුමාම; සමමාචාචාසබ්බාතා,
 සමන්ත්ථවනයෙහි කියනලද; කුසලවෙරමණ්ණි, කුසලවිතත සමප්‍රසුක්ක

විරතීතොමෝ; උපපජ්ජති, උපදී; අයං, මේ විරතීතොමෝ; සමමා
වාචනාම, සමයන්වචනනම; සමමාකමමනනනිද්දෙසෙපි, සමයක්
කමානන නිදේශයෙහිද; (විනිව්ජයො වෙදිතබ්බො, විනිසෑ දහයුතු;)
යසමා, යම් හෙයකින්; අඤ්ඤානෙවවිතොන, අත් සිතෙකින්ම;,
පාණාතිපාතා, සත්ත්වඝාතනයෙන්; විරමති, වලකීද; අඤ්ඤාන, අත්
සිතෙකින්; අදින්නාදානා, අනායත්දූ සොරාගැන්මෙන්; විරමති, වල
කීද; අඤ්ඤාන, අත් සිතෙකින්; මිච්ඡාචාරා, කාමමිච්ඡාවාරයෙන්;
විරමති, වලකීද; තසමා, එහෙයින්; තිස්සොපි, ත්‍රිවිධවූද; එතාවෙර
මණ්ණො, මේ විරතීහු; පුබ්බභාගෙ, ආර්යමාර්ගයාගේ පූජිකාලයෙහි;
තානා, භින්නයහ; මග්ගකකුණෙපන, මාර්ගඝණයෙහි වනාහි; මිච්ඡා
කමමනනසංඛාතාය, මිච්ඡාකමානනයෙහි කියනලද; තිව්ධාය, ත්‍රිවිධවූ;
අකුසලදුස්සිලසවෙනතාය, අකුසලවූ දුශ්ශීලභාව සංඛාත වෙන
තාවගේ; පදවෙජ්ජනො, උත්පත්ති හෙතුව සිදින හෙයින්; අනුප්පත්ති
සාධකවසෙන, අනුකරුත්පත්තිය සිදුකිරීම් වශයෙන්; මග්ගඛං,
මාර්ගඛය; පූරයමානා, සම්පූර්ණකරමින්; එකාව, අභිනාවූවමව;,
සමමාකමමනනසංඛාතා, සමයක් කමානනයෙහි කියනලද; කුසලවෙර
මණ්, කුසලවිතන සමප්‍රසුක්ත විරතීතොමෝ; උපපජ්ජති, උපදී; අයං,
මේ විරතීතොමෝ; සමමාකමමනනානාම, සමයක් කමානනනම; සමමා
ආජීවනිද්දෙසෙ, සමයභාජීව නිදේශයෙහි; (විනිව්ජයොවෙදිතබ්බො,
විනිසෑ දහයුතු; 0) ඉධාති, ඉධයනු; ඉමසමිංසාසනෙ, මේ සස්තෙහිය;,
අරියසාවකොති, අරියසාවකො යනු; අරියස්ස, සිසේසි; බුඬස්ස, බුඬ
භූතවූමාගේ; සාවකො, කල්‍යාණ පෘථග්ජන පුද්ගලයා සහිතවූ සභා
ශෛක්ෂ්‍ය පුද්ගල සංඛ්‍යාවකුලාචකතෙමේසි; මිච්ඡාආජීවංපභායාති,
මිච්ඡාආජීවං පභාය යනු; පාපකං, ලාමකවූ; ආජීවං, දිවිපැවැත්ම;
පජ්ජති, පියා; සමමාආජීවෙනාති, සමමාආජීවෙන යනු; බුඬප්ප
සන්ථන, බුදුන් විසින් පසස්තාලද්දවූ; කුසලආජීවෙන, නිරවද්‍යවූ
දිවි වැටුමෙන්; ජීවිකංකපෙපතිති, ජීවිකංකපෙපති යනු; ජීවිතප්පවත්තිං,
දිවිපැවැත්ම; පවත්තෙති, පවත්වා; (ජීවිතංකපෙපති සිදු පාසිති.) ඉධාපි,
මේ සමයභාජීව නිදේශයෙහිද; යසමා, යම් හෙයකින්; අඤ්ඤානෙව, අත්
වූම; විතොන, සිතෙකින්; කායචාරවිනිකකමා, කායචාර ව්‍යතික්‍රමයෙන්;
හෙවත්-දිවිපැවැත්ම කරුණු කොට ඇති ප්‍රාණසාධාදි ත්‍රිවිධ කාය
දුශ්චරිතයෙන්; විරමති, වලකීද; අඤ්ඤාන, අත් සිතෙකින්; වචිචාර
විනිකකමා, වාග්චාර ව්‍යතික්‍රමයෙන්; හෙවත්-දිවිපැවැත්ම කරුණු
කොට ඇති මෘෂාවාදදි වතුර්විධ වාග්දුශ්චරිතයෙන්; විරමති, වල
කීද; තසමා, එහෙයින්; පුබ්බභාගෙ, ආර්යමාර්ගයාගේ පූජිකාලයෙහි;
තානාකකුණෙ, තානාඝණයෙහි; උපපජ්ජති, උපදී; මග්ගකකුණෙපන,
මාර්ගඝණයෙහි වනාහි; විසුචාරෙසු, උභය කාය වාග් චාරයන්හි;
සත්තත්තංකමමපථානං, සභාවිධ කමීපථයන්ගේ වශයෙන්; උප්ප
ත්තාය, උපන්නාවූ; මිච්ඡාආජීවදුස්සිලසවෙනතාය, මිච්ඡාආජීව
නම්ලද දුශ්ශීලභාව සංඛාත වෙනතාවගේ; පදවෙජ්ජනො, උත්පත්ති

හෙතු ව නසන හෙයින්; අනුප්පනනිසාධනවසෙන, අප්‍රකරාත්‍යතනිය සිදුකිරීම් වශයෙන්; මග්ගඛං, මාගීඛනය; පුරයමානා, සම්පුර්ණකර මින්; එකාව, අභිනනවුම; සමමාආජීවසඛිතා, සමසමාජීවයයි කියනලද; කුසලවෙරමණි, කුසලවිතත සමප්‍රයුක්ත විරතියොමෝ; උප්පජ්ජති, උපදී; අයං, මේ විරතියොමෝ; සමමාආජීවොනාම, සමසමාජීවනම; සමමාචාරයාමනිද්දෙසො, සමසන්ත්‍යමාන නිදේශයනෙම; සමමප්පධානවිහරෙහි, සමසක්ප්‍රධාන විහරනයෙහි; අනුපදවණ්ණනාවසෙන, පදනුක්‍රම වණ්ණනා වශයෙන්; හෙවත්-පදපිළිවෙලට වැණිම් වශයෙන්; ආවිහවිසෂති, ප්‍රකාශවන්නේය; අයංපන, මේ සමසක් ප්‍රධානය වනාහි; පුබ්බභාගෙ, ආයතීමාගීයාගේ පූර්වකාලයෙහි; නානා විතෙතසු, නොයෙක් සිත්හි; ලබ්‍හති, ලැබේ; හි, ඒ කිම සැබව; අඤ්ඤානඵල, අත්‍යවුම; විතෙතන, සිතෙතින්; අනුප්පනානං, නුපත්තානු; පාපකානං, ලාමකවු; අකුසලානංධම්මානං, අකුසලධර්මයන්ගේ; අනුප්පාදය, නොඉපදීම පිණිස; වායාමංකරෙති, වැරකෙරෙහි; අඤ්ඤාන, අත්සිතෙතින්; උප්පනානං, උපත්තානු ලාමක අකුසල ධර්මයන්ගේ; පහානාය, පැහිම පිණිස; වායාමංකරෙති, වැරකෙරෙහි; අඤ්ඤානෙවල, අතික්ම සිතෙතින්; අනුප්පනානං, නුපත්තානු; කුසලානංධම්මානං, කුසලධර්මයන්ගේ; උප්පාදය, ඉපදීම පිණිස; වායාමංකරෙති, වැරකෙරෙහි; අඤ්ඤාන, අත් සිතෙතින්; උප්පනානං, උපත්තානු කුසලධර්මයන්ගේ; ඕනියා, විරහිතිය පිණිස; වායාමංකරෙති, වැරකෙරෙහි; මග්ගකඛණේපන, ආයතීමාගීසෂණයෙහි වනාහි; එකවිතෙතයෙව, එක් සිතෙක්හිම; ලබ්‍හති, ලැබේ; හි, ඒ කිම සැබව; එකමෙව, එකලාවුම; මග්ගසම්පයුත්තං, මාගීවිතනය හා සමග යෙදුනාවු; විරියං, වියතියනෙම; චතුකිච්චසාධනභේන, සතරකිස සපයන අඵයෙන්; චතුරාරිනාමාති, චතුර්විධ නාමයන්; ලභති, ලබා; සමමාසතිනිද්දෙසොපි, සමසක්සමාති නිදේශයනෙමේද; සතිපට්ඨාන විහරෙහි, සමාතිප්‍රසථාන විහරනයෙහි; අනුපදවණ්ණනාවසෙන, පදනුක්‍රම වණ්ණනා වශයෙන්; ආවිහවිසෂති, ප්‍රකාශවන්නේය; අයමපිව, මේ සමසක්සමාතියොමෝද; පුබ්බභාගෙ, ආයතීමාගීයට පූර්වකාලයෙහි; නානා විතෙතසු, නොයෙක් සිත්හි; ලබ්‍හති, ලැබේ; හි, විහාර කෙරෙමි; අඤ්ඤානෙව විතෙතන, අත්සිතෙතින්ම; කායං, රූපකායය; පරිග්‍රහණාති, පිරිසිද්දනි; අඤ්ඤානඤ්ඤාන, අත් අත් සිතෙතින්; වෙදනාදිති, වෙදනාවිතතධර්මයන්; පරිග්‍රහණාති, පිරිසිද්දනි; මග්ගකඛණේ, මාගීසෂණයෙහි; එකවිතෙතයෙව, එක්සිතෙහිම; ලබ්‍හති, ලැබේ; හි, ඒ කිම සැබව; එකායෙව, අභිනනවුම; මග්ගසම්පයුත්තං, මාගීවිතනය හා සමග යෙදුනාවු; සති, සමාතියොමෝ; චතුකිච්ච සාධනභේන, සතරකිස සපයන අඵයෙන්; චතුරාරිනාමාති, චතුර්විධ නාමයන්; ලභති, ලබා; සමමාසමාතිනිද්දෙසො, සමසක්සමාති නිදේශයෙහි; (විනිවිජ්ජයොවෙදිතබ්බො, විනිසැදුනුතු; ට) චතුරාරි, චතුර්විධවු; ක්කානාති, ධ්‍යානයෝතුමු; පුබ්බභාගෙපි, ආයතීමාගීයාගේ පූර්වකාල

යෙහිදු; නානා, භින්නායන; මහනකඤ්ඤාපි, ආයතීමාගීක්ෂණයෙහිදු; (නානා, භින්නායන); පුබ්බභාගෙ, ආයතීමාගීයාගේ පුළුකාලයෙහි; සමාපනතිවසෙන, සමචතුන්ගේ වශයෙන්; නානා, භින්නායන; මහනකඤ්ඤා, ආයතීමාගීක්ෂණයෙහි; නානාමග්ගවසෙන, නොඑක් මාගී වශයෙන්; නානා, භින්නායන.

* කවරහෙයකින් මාගීයව පුළුකාලයෙහි සමාපනති වශයෙන් ධ්‍යානයේ වෙනස්වුද මාගීක්ෂණයෙහි මාගීහෙද සාමථීයෙන් වෙනස්වුද යන වොදනා පරිහාරය සඳහා “එකස්සති” යනාදිය කියත්.

49.(කා) හි, විසාරකෙරෙමි; එකස්ස, එක් පුලුලක්වුනේ; පඨම මග්ගො, පළමුවන සොවාන්මග; පඨමජ්ඣානිකො, ප්‍රථමධ්‍යානය හා සමාන සවරූප ඇත්තේ; හොති, වේ; දුතියමග්ගාදයොපි, විතිය මාගීදිහුද; (සෙදගැමි මග ඇතැමි මග රත්මග යුජේසි.) පඨම ජ්ඣානිකා, ප්‍රථමධ්‍යානය හා සමාන සවරූප ඇත්තාහු; (හොනති, වෙත්);වා, නොහොත්; දුතියාදිසු, විතියධ්‍යානාදින් අතුරෙන්; අඤ්ඤාතරජ්ඣානිකා, එක් තරුධ්‍යානයක් හා සමාන සවරූප ඇත්තාහුවෙන්; එකස්ස, එක් පුලුලක්වුනේ; පඨමමග්ගො, පළමුවන සොවාන්මග; දුතියාදිනං, විතියධ්‍යානාදින් අතුරෙන්; අඤ්ඤාතරජ්ඣානිකො, එක් තරු ධ්‍යානයක් හා සමාන සවරූප ඇත්තේ; හොති, වේ; දුතියාද යොපි, විතියමාගීදිහුද; දුතියාදිනං, විතිය ධ්‍යානාදින් අතුරෙන්; අඤ්ඤාතරජ්ඣානිකාවා, එක්තරු ධ්‍යානයක් හා සමාන සවරූප ඇත්තාහු වෙත්හෝසි; පඨමජ්ඣානිකාවා, ප්‍රථමධ්‍යානය හා සමාන සවරූප ඇත්තාහු වෙත්හෝසි;එවං, මෙකී නසින්; වත්ඨායෙපි, වතුර් විධිවුද; මග්ගා, ආයතීමාගීයෝතුමු; ක්කානවසෙන, ධ්‍යානවශයෙන්; සදිසාවාහොනති, සමානවුවාහු හෝ වෙත්; අසදිසාවාහොනති, අසමානවුවාහු හෝ වෙත්; එකච්චසදිසාවාහොනති, ඇතැම් ධ්‍යානයන් හා සමානවුවාහු හෝ වෙත්.

* ශ්‍රෝතාපනති මාගීදිහාවයෙන් වතුර් විධිවුවද මාගීහාව සඳිකා තවු එකකි සාමාන්‍ය වශයෙන් ගෙනා මේ මාගීයාගේ ධ්‍යාන වශයෙන් සියලු ධ්‍යානයන් හා සමවුද සියලු ධ්‍යානයන් හා නොසමවුද ඇතැම් ධ්‍යානයන් හා සමවුද වෙනස දක්වනු පිණිස “අයංපනස්ස” යනාදිය කියත්.

50

අයංපනස්ස විසෙසො පාදකජ්ඣාන නිශාමන හොති, පාදක ජ්ඣානනිශාමෙන නාච පඨමජ්ඣානලාභිනො පඨමජ්ඣානාවුට්ඨාය විසෙසනන්තං උපපන්නමග්ගො පඨමජ්ඣානිකොහොති, මග්ග ධන බ්‍රාහ්මකානිපංචස්ථ පටිපුණ්ණානෙවහොනති, දුතියජ්ඣානතො වුට්ඨාය විසෙසනන්තං උපපන්නාදුතියජ්ඣානිකොහොති, මග්ග ධනානි පනෙත්ථ සනතාහොනති, නතියජ්ඣානතො වුට්ඨාය විසෙසනන්තං

උප්පන්නා නතිසංකානිකො, මග්ගඛිනාති පනෙත්ථ සත්ත
 බොජ්ඣංගිනිප්පනානති, එසත්තො චතුත්ථකානිකො පට්ඨාස යාච
 නෙවසංකානිසංකානිසංකානි, ආරුප්පෙචතුක්කප්පකිකානං.
 උප්පජ්ඣති, නඤ්ඤො ලොකුත්තරං නොලොකිසනතිවුත්තං, එත්ථ
 කථනති, එත්ථාපි පඨව්ජ්ඣානාදිසු සන්තොවුට්ඨාස සොනාපනතිමග්ගං.
 පටිලභිතො ආරුප්පමාපනති. භාවෙතො යො ආරුප්පඋප්පන්නා
 නංකානිකාව නස්ස නත්ථ නසොමග්ගා උප්පජ්ඣනති, එවං පාදක
 ජ්ඣාන මෙව නියාමෙති, කෙවිපනිප්ථෙති විපස්සනාස ආරම්භ
 භුතා ඛණ්ඩානිසාමෙහිති වදනති, කෙවිසුග්ගලජ්ඣාසසො නියා
 මෙහිති වදනති, කෙවි වුට්ඨානගාමිති විපස්සනා නියාමෙහිති
 වදනති, නෙසංවාදවිනිව්ජයො හෙඨාචිත්තසාදකණ්ඩලොකුත්තර
 පද්ධතිය වණ්ණනාසං. වුත්තනසෙතෙව චෙදිතබ්බො, අසං
 වුච්චති සමමාසමාධිති යා ඉමෙසු චතුස්ස ඤානෙසු එකග්ගනා අසං.
 සුඛිභාගෙ ලොකිසො අපරභාගෙ ලොකුත්තරෙ සමමාසමාධිනාම
 වුච්චතිති, එවං ලොකිසලොකුත්තරවසෙන හගවා මග්ගසම්මං
 දෙසෙසි.

50.(ක) අස්ස, ඒ මාගීයාගේ; අයමපනවිසෙසො, මේ සඵසාදුශ්‍ය අසා
 දුශ්‍යඑකත්‍යසාදුශ්‍යසංඛිතානවුච්චෙනසවනාති; පාදකජ්ඣානනියාමෙන,
 පාදකධ්‍යානයෙන් නියමවීමෙන් වේ; නොහොත්-පාදකධ්‍යානයාගේ
 නියමයෙන් වේ; පාදකජ්ඣානනියාමෙන, පාදකධ්‍යාන නියමයෙන්වූ;
 (විසෙසො, මාගීයාගේ වෙනස; මයා, මා විසින්; ට)තාව, පළමුකොට;
 (වුච්චතෙ, කියනු ලැබේ; ට) පඨමජ්ඣානලාභිකො, ප්‍රථමධ්‍යානලාභිවූ;
 පඨමජ්ඣානා, ප්‍රථමධ්‍යානසමාපතියෙන්; වුදාය, නැග; විපස්සනාසං,
 විදසුන් වඩන්නාවූ යොගාවචරයාහට; උප්පන්නමග්ගො, උපන්නාවූ
 ආයතීමාගීයතෙම; පඨමජ්ඣානිකො, ප්‍රථමධ්‍යානය හා සදුශ්චත්
 වූයේ; හොති, වේ; එත්ථපන, මේ ප්‍රථමධ්‍යාන හා සදුශ්චත්වැ උපන්
 ආයතීමාගීයෙහිවනාති; මග්ගඛිනොජ්ඣංගිනාති, මාගීයඛිනොධ්‍යානසයේ
 තුමු; පරිපුණ්ණානෙව, සම්පුණ්ණවූවාහුම; හොනති, වෙන්; දුතිය
 ජ්ඣානතො, විතියධ්‍යාන සමාපතියෙන්; වුදාය, නැග; විපස්සනාසං,
 විදසුන්වඩන්නාවූ යොගාවචරයාහට; උප්පන්නො, උපන් ආයතී
 මාගීයතෙම; දුතියජ්ඣානිකො, විතියධ්‍යාන හා සදුශ්චත්වූයේ;
 හොති, වේ; එත්ථපන, මේ විතියධ්‍යානය හා සදුශ්චත්වැ උපන් ආයතී
 මාගීයෙහි වනාති; මග්ගඛිනාති, මාගීයඛිනසයේ; සත්ත, සමස්තසංඛිතලා
 රතිතවූ සත්දෙනෙක්; හොනති, වෙන්; තතියජ්ඣානතො, තෘතීය
 ධ්‍යාන සමාපතියෙන්; වුදාය, නැග; විපස්සනාසං, විදසුන් වඩන්
 නාවූ; යොගාවචරයාහට; උප්පන්නො, උපන් ආයතීමාගීයතෙම;
 තතියජ්ඣානිකො, තෘතීයධ්‍යානය හා සදුශ්චත්වූයේ වේ; එත්ථපන,
 මේ තෘතීයධ්‍යානය හා සදුශ්චත්වැ උපන් ආයතීමාගීයෙහි වනාති;
 මග්ගඛිනාති, මාගීයඛිනසයේ; සත්ත, සත්දෙනෙක්; බොජ්ඣංගිනාති,
 බොධ්‍යානසයේ; ඡ, සදෙනෙක්; හොනති, වෙන්; (චතුස්සකතය වශයෙන්

තෘතීයධර්මයෙහි ප්‍රතිසංකල්පයෙන් නොයෙදෙනුයේ මෙසේය. (වතුන් ජාතියෙන් වතුම් ධර්මයෙන් පටන් ගෙන; යාව නෙව සංකල්පයෙන් සංකල්පයෙන්, නෙව සංකල්පයෙන් ධර්මය දක්වා; එසේ නොය, මේ නොය නෙව; (නෙව නෙව, පැමිණි විස යුතු; 0)

* අරුතලයෙහි වතුම් ධර්මය මෙ පාදක ධර්මය වන හෙයින්; වතුම් ධර්මය හා සදාචාරය වූ ආයුෂ්මාදිය මෙ විසයුතු නොවේද එහෙත් නෙව සංකල්පයෙන් ධර්මය දක්වා මේ නොය පැමිණි විසයුතු වේයයි කවර හෙයකින් කිනුද යන වොදනාව ලෙහි පිහිටුවා "ආරුපෙවතු කපසක ජාතිය උපපජ්ජති" යනාදිය දක්වත්.

50. (කා) ආරුපෙව, අරුතලයෙහි; වතු කපසක ජාතිය, වතු කපසක ධර්මය වෙමේ; උපපජ්ජති, උපදනෙයි; තසාදි, හෙද වනාහි; ලොකු තරුණ, ලොකු තරුණයා; නලොකිය, ලොකු නොවෙයි; ඉති, මෙසේ; වුතං, අභිසංග්‍රහයෙහි කියන ලද ය; එතො, මේ අරුතලයෙහි; (පාදක ජාතියෙන් අනාචාර, පාදක ධර්මයක් වූ නැති හෙයින්; 0) කපං, කෙසේද; ඉති, මෙසේ විවර්ණය; එතො, මේ අරුතලයෙහි; පසංකල්පයාදි, ප්‍රථම ධර්මයාදින් අනුරන්; යතො, යම් ධර්මයෙකින්; වුතං, නැත; සොභාසත්තිමයං, සොභාසත්තිමය; පටිලභිතා, ලැබ; අරුතලයෙහි, අරුතලයෙහි; ආරුපෙව, අරුතලයෙහි; යො, යම් පුද්ගලයෙක්; උපපජ්ජති, උපදනෙයි; වේද; තසා, ඒ පුද්ගලයාගේ; තත්, ඒ අරුතලයෙහි; තයොමයො, උපරිමායෙය් තුන්දෙන; තංකානිකාව, ඒ ප්‍රථම ධර්මයාදින් හා සදාචාරය වත් වූවානුම; උපපජ්ජති, උපදිත්; එවං, මෙකිනසින්; පාදක ජාතිය මෙව, පාදක ධර්මය වෙමේ; නියමෙති, ආයුෂ්මාදි ධර්මයන්ගේ ව්‍යවස්ථානය කෙරෙයි; කෙවිපනපේරු, කිසි තෙර කෙණෙක් වනාහි; විපසානාය, විදගීනාවගේ; අරමුණුතො, අරමුණු වැටු; බකා, සකකියෝතුමු; නියමෙතිති, ව්‍යවස්ථානය කෙරෙත්යි; වදනති, කියද්ද; කෙවි, කිසි තෙර කෙණෙක්; පුනලාකාසයො, පුද්ගල ධර්මය වෙමේ; හෙවත්-ධර්ම ලාභිනුගේ අභිලාෂය වෙමේ; නියමෙතිති, ව්‍යවස්ථානය කෙරේයි; වදනති, කියද්ද; කෙවි, කිසි තෙර කෙණෙක්; වුතං නොමති විපසානා, වුතං නොමති විදගීනාවගේ; නියමෙතිති, ව්‍යවස්ථානය කරන්නියයි; වදනති, කියද්ද; තෙසං, ඒ කෙවි වාදි වූ තෙරුන්ගේ; වාදවිතිවස්සො, වාදවිතිවස්සය වෙම; හෙය, යට දක්වූ අභිසංග්‍රහ අභිසංග්‍රහයෙන්; විතතුපාදකයෙකි, විතතුපාදකයෙකි; ලොකු තරුණ පදනාපනියවණ්ණනායො, ලොකු තරුණ පදනාපනියවණ්ණනාවෙන්; වුතං නොමති, කිනසින්ම; වේදිතබ්බො, දනසුත්තේය; අයං වුච්චති සමාසමාධිති, අයං වුච්චති සමාසමාධියනු; වතුසු, වතුර්විධ වූ; ඉමෙසු කානෙසු, මේ ධර්මයන්හි; යාචකතො, යම් චාතුරතාවක් නොමේ; (අති, අද්ද; 0) අයං, මේ චාතුරතා නොමේ; පුබ්බොගො, ආයුෂ්මාදියට පුළුකාලයෙහි; ලොකියො, ලොකු වේ; අපරොගො, පසු භාගයෙහි හෙවත්-මාගිකයෙකි;

ලොකුතතරෙ, ලොකොතතරවු; සමමාසමාධිනාම, සමසක්සමාධිය නමැයි; වුවමනි, වදරනුලැබේ; (ඉති සමාපතියෙති) එවං, යථොක්ත නසින්; ලොකියලොකුතතරවසෙන, ලොකික ලොකොතතර වශ යෙන්;භගවා, භාග්‍යවතුන්වහන්සේ;මග්ගසම්මං,මාගීසත්‍යය;දෙසෙසි, දෙශනාකළ සේක.

* “පාදකඤ්ඤානතියමෙන භොති” යන්නෙන් මේ සමමාහ විනොදනි නම් වූ අටුවාවෙහි මාගීධ්‍යානයන්ගේ නියමය පාදකධ්‍යාන නියමය ඉදිරියටගෙනද අභිසංලිතී නම් වූ අටුවාවෙහි විදශීනා නියමය ඉදිරියට ගෙනද කිහිපි දක්වා. එහි ත්‍රිවිධ සම්මාර්ගයන්ට අවිරෝධ වශයෙන්ද මෙහි සමමාහධ්‍යාන පුද්ගලධ්‍යානය වාදප්‍රතික්ෂේප කිරීම් වශයෙන්ද පාදකධ්‍යාන නියමය ඉදිරියටගෙන දැක්වූ මාගීධ්‍යාන නියම යයි. විදශීනානියමය වනාහි සාධාරණ බැවින් මේ අටුවාවෙහිදු ප්‍රතික්ෂේප නොකළබව දනනුයු. සමමාහධ්‍යාන පුද්ගලධ්‍යානය සංකීර්ණ නවු අතීක් ආවායම්වාදයෝද මෙහි විභජනය කටයුත්තාහ. කියේ මැනෝ, පාදකඤ්ඤාන නියමෙන භොතිති ඉධ පාදකඤ්ඤාන නියමං ධුරංකතා ආහ අභිසංලිතියං පන විපස්සනා නියමං තත්ථ සම්බවාද විරෝධතො ඉධපන සමමසිතඤ්ඤාන පුද්ගලඤ්ඤාසය වාදනිවනතනතො පාදකඤ්ඤානනියමං විපස්සනානියමොපන සාධාරණතා ඉධාපි න පටිකකිත්තොති දඬබෙබා අඤ්ඤාචාරියවාද වකඛමානා විභජිතබබාති. (මු:ටි:)මේ ටිකාපාඨයෙන් විදශීනානියමය පාදකධ්‍යාන නියමයෙහි අවිරෝධ බැව් භගවානුසි විදශීනානියමය වෙන්කොට ගන්නාලද්දේ කීමයත්වාදත්‍රයාගේ වෙනස දැක්වීම පිණිසයයි දනනුයු.

* ආරාමෙප වතුකකපඤ්ඤානං උපපජ්ජති තඤ්චබො ලොකුතතරං නොලොකියං යන මේ අටුවාපාඨය ථෙරවාදයෙහි ආවාටු පැරණි අටුවාහි පෙළකොටැ තබනලද්දි දක්වනු සදහා අභිසංලිතියෙහි භක්ඛවා නියනලදය යනු භාවයි. කියග ඒ අටුවාහි අරුතලයෙහි ත්‍රිකවතුෂකධ්‍යානය උපදියයි නියනලදයැ වතුෂකපඤ්ඤාක ධ්‍යානය උපදියයි නොකියනලදයැ නොවැ? ඒ සැබව යම් ත්‍රික වතුෂක ධ්‍යානකෙනෙකුත් කෙරෙහි අරුපොත්පත්තියෙහි සැක ඇත්තේද නොහොත්-ලොකිකය යන සැක ඇත්තේද තදිතරවු වතුෂක පඤ්ඤාකධ්‍යානයත් කෙරෙහි අරුපොත්පත්තියෙහි සැක තැත්තේද නොහොත්-ලොකොතතරය යන සැක තැත්තේද එහෙයින් අරුතලයෙහි ත්‍රිකවතුෂකධ්‍යානයන්ගේ උත්පත්තිය ගෙනහැරදක්වත් නාවු ඒ පදය කරණකොටගෙනැ අභිපත්ති වශයෙන් වතුෂකපඤ්ඤාක ධ්‍යානය උපදියයි කියනලද්දේම වේනුයි මෙසේ යුතු. කියේ මැනෝ මුලටිකාවෙහි ආරාමෙප වතුකකපඤ්ඤානං පෙ.වුතතං. අභිසංලිතියනති අධිප්‍යායො නනු තත්ථ ආරාමෙප තිකවතුකකඤ්ඤානං උපපජ්ජතිති. වුතතං. න වතුකකපඤ්ඤාකඤ්ඤානනති සම්මං. යෙසුපනසංසයො අත්ථි තෙසං උපපත්තිදස්සනෙන තෙන අත්ථතො වතුකකපඤ්ඤාක ඤ්ඤානං උපපජ්ජතිති වුතතමෙව භොතිති එවමාහාති වෙදිතබ්බං.යි.

* වතුඥාපඤ්චකධ්‍යානය උපදිිය අවිශේෂයෙන් කිව සාශ්‍රවා නාශ්‍රව වතුඥාපඤ්චකධ්‍යානය අපේක්ෂාකරණු ලැබේ. හලසුතුටු ගත යුතුටු ධර්මයන්ගේ සාධාරණ වචනයෙන් මේ අරුතලයෙහි සාශ්‍රව ධ්‍යානයන් කෙරෙන් නොවෙනස් කොට “නඤ්චලොකුතතරං” යි කියා වැලඹු ධර්ම දක්වීම පිණිස “නලොකියං” යි කී බැව් දක්වන්නාවූ ටිකාචායායීයෝ සමුදයඤ්ච අපේක්ෂිතා නඤ්ච ලොකුතතරං න ලොකියං යි යුතු. නොද එසේවිනම් ලොකුතතරං යන විශේෂණය නිර්ණායකවන්නේය. එසේමැයි ඒ අරුතලයෙහි ලොකිකවූ වතුච ධ්‍යානයම උපදනේයි ලොකිකවූ වතුඥාධ්‍යානයද පඤ්චකධ්‍යානයද නූපදනේය යනු භාවයි.

* තවද මූලථිකාවෙහි ආරාධනා කිහිපයකින් තනි තනියම නො උපපන්නා නිසා ආරාධනා පදය එලෙස පාදක කළා උපරිමග්ග භාවනායාහි අධිපායොග්‍යත්තෙන් අරුතලයෙහි උපන් පුද්ගලයා හට පඤ්චවොකාර භවයෙහි ප්‍රවෘත්තවූ ත්‍රිකවතුඥාධ්‍යානයන් හා සදාශ්‍රවණ වූ ඒ ත්‍රිකවතුඥාධ්‍යානික ප්‍රථම ඵලාදිය පාදකකොට ඇත් තාවූ ම සෙදගාමි අනගාමි රුත් යන මතුමාගීයෝ තිදෙන උපදිත් යන අච්ඡාචායායී මතය පිහිටුවා අනතුරුව සමතය පිහිටුවීම පිණිස ආරාධනාවතුක කිහිපයක පන මග්‍ය භාවෙතා තත්ත්වපනායං අරුප ජ්‍යොතිකං නිසාධිකං ඵලඤ්ච පාදක කළා උපරිමග්ග භාවනාය අඤ්ඤාකිකාපි උපපන්නාහි ක්‍රියාකාරීත්වයාමිකා පුබ්බාහි සංඛාරසමාපත්තිපාදකං නිසාධිකං කිහිපයක පිහිටුවා පාදකතා දක්වමින් විය. ත්‍රිකවතුඥාධ්‍යානයන් හා සදාශ්‍රවණ මාගීය බව අරුතලයෙහි උපන් පුද්ගලයාගේ ඒ අරුපධ්‍යානිකවූ සකාදගාමි ඵලයද පාදකකොට මතුමාගී භාවනාව පිණිස ත්‍රිකවතුඥාධ්‍යාන යන් කෙරෙන් අන්‍ය වතුචධ්‍යානිකවූද අපි ශබ්දයෙන් ත්‍රිකවතුඥා ධ්‍යානිකවූද මතුමාගීයෝ උපදිත් යනු භාවයි. කවරගෙයකින් මෙහි සොවාන්ඵලය නොගන්නාලදද නිශ්චයෙන්ම සෝවාන්ඵලය ත්‍රික වතුඥාධ්‍යානික බැවින් දතයුතු.

* ඉදින් මෙසේ වතුචොකාර භවයෙහිද පඤ්චවොකාර භවයෙහි මෙන් මාගීයාගේ ත්‍රිකවතුඥාධ්‍යාන භාවය ඇති කල්හි කුමකින් ඒ පුද්ගලයාගේ ධ්‍යානාඛාදි නිශ්චය වේද යි දක්වනු පිණිස දක්වූ “ක්‍රියාකාරී නිශ්චයා” යනාදි පාදකයාගේ භාවය මෙසේයි. පාදක භූතවූ තමා විසින් පියනලද ධර්මවිරුග භාවයෙන් විදගිතාවගේ සුචිතාගයෙහි සකස් කිරීම කරන සුලු අරුප සමාපත්තිතොමෝ නොහොත්-ඵලසමාපත්තිතොමෝ ධ්‍යානාඛාදිය නිශ්චයකරන්නාවූ පාදකවනුය. සමමග්ගය කටයුතුටු සමාපත්තිතොමෝ සමමග්ගය කටවි ත්‍රිකවතුඥාධ්‍යානයන්ගේ අරුතලයෙහි නූපදනා බැවින්ද අන් තත්ත්ව වෙනසක් නැතිහෙයින්ද ධ්‍යානාඛාදිය නිශ්චය නොක රන්නිය යනුයි.

* අනුචිකාවෙහි “පුබ්බාභිසංඛාර සමාපත්ති” යන මූලචිකා පාඨයෙන් අරූපසමාපත්තිය හෝ ඵලසමාපත්තිය දක්වනලද්දී යම් නිශ්චයෙක් කරනලදද ඒ නිශ්චය රිසිනොවන්නාවූ මධුචිකාවායෑනෙමේ “පුබ්බාභිසංඛාර සමාපත්ති” යන්නෙන් ත්‍රිකවතුඝායානිකවූ ප්‍රථම ඵලාදි සමාපත්තියම පාදකවේයයි සම්මේයිනය නොකටයුතුය. හෙවත් නොසැලකියයුතුය. එහෙයින් වතුචිකානිකවූ චිතිය තෘතීය ඵලයාගේද පාදක වන බැව් දතයුත්තිය ඒ වතුචිකානිකවූ ඵලයාගේම පාදකකය නොදතයුත්තියයි නිශ්චය කොට අනුචිකාමතය අනභිමත කළාක් මෙන් හැගේ. එහෙයින් යුග්‍ය පුබ්බාභිසංඛාර සමාපත්තීන් තිකවතුකක ඤාතික පඨම ඵලාදි සමාපත්ති ඵල පාදකනති න සමූහි තබබා නටපලකඛිතබබා එවසගුණෝ වෙත් දඨබබා තසමා වතුත් ඤාතිකසං දුතියතතිය ඵලසංඛි පාදකතාදඨබබා තතං ඤාතික ඵලසංඛි වාති අණෝ අනුචිකායංපන පුබ්බාභිසංඛාර සමාපත්තීන් අරූපසමාපත්ති ඵලසමාපත්ති වාති වුත්තං තං විචාරෙතබ්බමෙතං අයුත්තතතා යංපන සම්මේයිතබබා සමාපත්ති ඤාතමාදි නියාමිකාති ආදි වුත්තං තත්ථි අභිප්පායො මග්ගිතබබොසි. (ම: ටී.)

51

නත්ථ ලොකිකමග්ගෙ සබ්බානෙව චග්ගඛිනාති යථානුරූපං ජසු ආරම්භණෙසු අඤ්ඤානරුමණාති හොනති, ලොකුනාර මග්ගපන වතුසවංචිතවධාය චග්ගතසං අරියසං නිබ්බානා රුමණං අවිජ්ජානුසංසමුග්ගසාධකං පඤ්ඤාවකුල සමමාදිසි, නථා සමපනනදිසිසං නංසමපයුත්තං නිවිධිමිච්ඡාසංකප්පසමුග්ගසාධකං වෙනසො නිබ්බානපද්ධතිරෙපනං සමමාසංකප්පො, නථා පසංගතසං විනිශෙකනතසං ව නංසමපයුත්තාව වදාබ්බිධි වට්ඨව වන සමුග්ගසාධිකා මිච්ඡාවාචාය විරති සමමාවාචා, නථා විරමනසං නංසමපයුත්තාව මිච්ඡාකම්මන සමුචෙජ්දිකා නිවිධිකාසද්ධිවිරති විරති සමමාකම්මනෙතා, නෙසං යෙව සමමාවාචාකම්මනානං වොද්ධිකුතා නංසමපයුත්තාව කුහතාදි සමුචෙජ්දිකා මිච්ඡාආජීව විරති සමමාආජීවො, ඉමිසං සමමාවාචාකම්මනාජීව සංඛිතාය සිලභුමිසං පතිට්ඨමානසං නදනුරූපො නංසමපයුත්තාව කොසජ්ජ සමුචෙජ්දකො අනුසන්තනානං උප්පන්නානං අකුසිලකුසලානං අනුසාදපහානුසාදසිති සාධකොව විජිකාරුමො සමමාවාසාමො, එවං වායමනසං නංසමපයුත්තාව මිච්ඡාසතිවිතිසුත්තකො කාසාදිසු කාසානුපසංගාදිසාධකොව වෙනසො අසමමාසසා සති සමමාසති, ඉති අනුත්තරසසතිසා සුචිතිනිවිතනාරකඛසං නංසමපයුත්තාව මිච්ඡාසමාධි සමුග්ගසාධිකා විතොකග්ගනා සමමාසමාධිති, එසලාකුත්තරෙ අරියො අභිබ්බිසකාමග්ගො, සොසහලොකිසෙන මග්ගන දුකඛතිරෙධිකාමිතිපිපද්ධි සංඛිතංගෙනො, සොබොප නෙසමග්ගො සමමාදිසිසංකප්පොනං විජ්ජාය සෙසධම්මානං වරණෙන සංඛිතනතතා විජ්ජාවෙව වරණඤ්ච, නථා නෙසං විනත,

විපක්ෂනායානෙන ඉතරෙසං. සමථයානෙන සංගතිනානා සමථො
 චෙව විපක්ෂනාව, නෙසංවා විනනං පඤ්ඤාකම්බේන, නද
 නනනනනං නිණ්ණං සිලකම්බේන, අවසෙසානං සමාධිකම්බේන,
 අධිපඤ්ඤා අධිසිල අධිවිනන සික්කාතිව සංගතිනානා බනිනන
 යසෙඤ්ච සික්කානායසෙඤ්චොති, යෙන සමනනාගනො අරියසාවකො
 දස්සනසමන්තේ චක්ඛුති ගමනසමන්තේ ච පාදෙති සමනනාගනො
 අධිකොවිස විජ්ජාවරණ සමපනෙනාහුටා විපක්ෂනායානෙන කාම
 සුචලලිකානුසොගං. සමථයානෙන අනනතිලම්භානුසොගනති
 අනනමයං. පටිච්ඡේදා මජ්ඣිමපටිපදං පටිපනෙනා පඤ්ඤාකම්බ
 භේන මොහකම්බං සිලකම්බේන දෙසකම්බං. සමාධිකම්බේන
 ච ලොභකම්බං. පදුලෙනෙනා අධිපඤ්ඤා සික්කාය පඤ්ඤාසමපදං
 අධිසිලසික්කාය සිලසමපදං. අධිවිනනසික්කාය සමාධිසමපදනති
 නිසෙසාසමපනතිසොපටා අමනං. නිබ්බානං සමජ්ඣගේති, ආදිමජ්ඣ
 පටිසොසානකල්පාණං සනනතිංස බොධිපක්ඛිපධම්මරනන විවිතනං
 සමමනනනිසාම සංඛ්ඛාතං. අරියභූමිඤ්ච ඔක්කනෙනා හොතිති.

සුත්තනනසාප්තිය වණ්ණනා.

51.(ක) තත්ථ, ඒ ලෞකික ලොකොත්තර මාගීයන් අතුරෙන්;
 ලොකීයමගෙහ, ලෞකිකමාගීයෙහි; සංඛ්ඛාතෙව, සියලුම; මග්ගඛානී,
 මාගීයගයෝතුමු; යථානුරූපං, ඒ ඒ මාගීයක ධර්මයන්ට සුදුසු පරිදි
 දෙත්; ඡත්ත, ඡම්බිට්ඨමු; ආරමමණේසු, ආලම්බනයන් අතුරෙන්; අඤ්ඤා
 තරුරමණානි, එක්තරා අරමුණක් ඇත්තාහු; හොනති, වෙන්;
 ලොකුත්තරමගෙහපන, ලොකොත්තර මාගීයෙහි වනාහි; චතුසම්ම
 පටිච්චේධාය, සිවුසස් පිළිවිද දැනීම් වශයෙන්; පච්චතස්ස, පැවැත්තාමු;
 අරියසාවකස්ස, ආර්යශ්‍රාවකයාගේ; නිබ්බානාරමණං, නිවණමැ අර
 මුණුකොට ඇත්තාමු; අවිජ්ජානුසයසමුග්ගාපකං, අවිද්‍යානුසයය සමුද්‍යා
 තනය කරන්නාමු; හෙවත්-අවිද්‍යානුසය නිරවශේෂ කොටැ නසන්
 නාමු; පඤ්ඤාවකමු, නුවණැස; සමොදිසි, සමයන්ද්‍යවී නම; තථා
 සමපනනදිසිස්ස, එබඳුමු සමයන්ද්‍යවීය හා සමන්විතමු පුද්ගලයාගේ;
 තංසමපසුත්තං, ඒ සමයන්ද්‍යවීය හා එකොත්පාදදි චතුර්විධ සමප්‍ර
 යෝග ලක්ෂණයෙන් යුක්තමු; නිවිධම්මච්ඡාසංඛිකපසමුග්ගාපකං, ත්‍රිවිධමු
 මිථ්‍යාසංඛිකප්‍රාය නිරවශේෂ කොටැ නසන්නාමු; වෙතංසා, විතනය;
 නිබ්බානපදාතිනිරූපනං, නිව්‍යාණපදයටනගන්නා; සමොසංඛිකපෙසා,
 සමයක්සංඛිකප්‍රාය නම; තථාපස්සන්තස්සච, එබඳුමු සමයන්ද්‍යවී සංඛ්‍යාත
 මාගීඥන වස්තුසිත් දක්නාමු පුද්ගලයාගේද; (තථා)විතකෙකන්තස්සච,
 එබඳුමු ත්‍රිවිධ විතකීයෙන් සමන්විතමු පුද්ගලයාගේදම; නොහොත්-
 එබඳුමු ත්‍රිවිධ විතකී සංඛ්‍යාත සමයක්සංඛිකප්‍රායෙන් සිත නිවන් පද
 යට නගන්නාමු පුද්ගලයාගේදම; තංසමපසුත්තං, ඒ සමයන්ද්‍යවී
 සමයක්සංඛිකප්‍රායෙන් හා එකොත්පාදදි ප්‍රකාරයෙන් යුක්තමු; චතුර්විධ

වච්ඡවවර්ත සමුග්ගාපිකා, වතුර්විධවු වාග්දුශවර්තය නිරවශෙෂ කොට, නසන්නා වූ; මිච්ඡාචාචාය, මිච්ඡාවචනය කෙරෙන්න; විරතී, වැළකීම; සමමාචාචා, සමගන්වාවානම; තථාචිරමන්තසා, එබඳුවු වතුර් විධ වාග්දුශවර්තයෙන් වළක්නා පුද්ගලයාගේ; තංසමපයුක්තාව, ඒ සමගන්වනය හා එකොත්පාදදී ප්‍රකාරයෙන් යුක්තවූම; මිච්ඡා කමන්තසමුච්ඡේදිකා, මිච්ඡාකමාන්තය නිරවශෙෂ කොට, නසන්නා වූ; තිවිධකායදුච්චර්තවිරතී, ත්‍රිවිධ කායදුශවර්තයන් කෙරෙන්න වැළකීම; සමමාකමන්තො, සමගක් කමාන්ත නම; තෙසංයෙවසමො චාචාකමන්තානං, ඒ සමගන් වන සමගක් කමාන්තයන්ගේම; වොදනභූතා, පිරිසිදු බවට කරුණුවූ; (පිරිසිදුබවටු සන්නසි ඔ) තංසමප යුක්තාව, ඒ සමගන්වන සමගක් කමාන්තයන් හා එකොත්පාදදී ප්‍රකාරයෙන් යුක්තවූම; කුහනාදිසමුච්ඡේදිකා, කුහන ලපනාදීන් නිරව ශෙෂ කොට, නසන්නා වූ; මිච්ඡාආජීවවිරතී, මිච්ඡාජීවයෙන් වැළකීම; සමමාආජීවො, සමගආජීව නම.

* දූඛ සමුදයසත්‍ය ඥානයන්ට රූපාදිවු ඡායාලබ්ධියන් අරමුණු වන බැවින්ද කාමාවචරදි කුශලයන් අතුරෙන් යම් යම් කුශලයක් හා සමග නෛෂ්ක්‍රමය සංකල්පාදිනු වෙද්ද ඒ ඒ කුශලවිත්තාධිනවු නෛෂ්ක්‍රමය අව්‍යාපාද අවිනිසා සංකල්පයන්ට කාන්තාදි ආලම් බනයන් අරමුණුවීම් ඇති බැවින්ද සමගන්වනාදිවු අභියන්ට මාෂා වාදදිවු වැළකියයුතු වතුන් අරමුණු වන බැවින්ද ඒ ඒ මාහිංඛය ධර්ම යන්ට සුදුසු පරිද්දෙනැයි කිහි. කියේ මැනෝදුක්කියුණාදිනං රූපාදි ඡත්‍රාරම්භන්තා නෙකබ්බසංකප්පාදිනං කසිණාදි තංතං කුසලාරම්භාරම්භන්තා සමමාචාචාදිනං අභිනානං තංතං විරම් තබ්බාදි ආරම්භන්තා යථානුරූපනති ආහංසි. (මු: වි:)

51.(කා) සමමාචාචාකමන්තාජීවසංකිතාය, සමගන්වන සමගක් කමාන්ත සමගආජීවයයි කියනලද; ඉමිසසාසිලභුමියං, මේ ශීල පාපිවි යෙහි; පතිධමානසා, පිහිටන්නාවු පුතුලාගේ; තදනුරූපො, ඒ ශීල යට සුදුසුවූ; (යම් හෙයකින් අවිප්‍රතිසාරකර ශීලය ව්‍යායාමයට විශෙෂ ප්‍රත්‍යයවේද එහෙයින් ව්‍යායාමයාගේ ශීලානුරූපතිය යෙදෙයි.) තංසමපයුක්තාව, ඒ ශීලය හා එක්වැ යෙදුනාවූම; කොසජ්ජ සමුච්ඡේදකො, කොසිද්දය නිරවශෙෂ කොට, නසන්නා වූ; අනුප්පනානං, නුපන්නාවූද; උප්පනානං, උපන්නාවූද; අකුසල කුසලානං, අකුසලකුසලයන්ගේ; (බුරුම සත්‍යයෙහි “අනුප්පනනු ප්‍පනානං අකුසලකුසලානං”යි පදවයමැ සමාසාන්තවැ පැණේ. අනුප්පනනුප්පනානං යන්න සමාසවැ “අකුසලානං කුසලානං”යි අසමාසවැ ශුඛපායයැ යනු අප වැටහීමයි. එසේකලැ-අනුප්පනනුප්ප නානං, නුපත් උපත්; අකුසලානං, අකුසලයන්ගේ; අනුප්පනනු ප්පනානං, නුපත් උපත්; කුසලානං, කුසලයන්ගේ යි; අඵයොජනා කටයුතුට) අනුප්පාදපභානුප්පාදසිතිසාධකොව, නොඉපදීමය පැති මග ඉපදීමය පිහිටීමය යන මේ කිසි සපයන්නාවූද; විරිශාරමො,

විශාර්ථකය තෙමේ; සමමාචාර්යාමො, සමයන් ව්‍යායාම නම; එවං, මෙපරිද්දෙන්; වායමනකස්ස, වායම් කරන්නාවූ පුද්ගලයාගේ; තංසමප්පුකේතාව, ඒ සමයන්ව්‍යායාමය හා එකොත්පාදදී ප්‍රකාරයෙන් යුක්තවූම; මිච්ඡාසතිවිනිබ්බතකකො, මිථ්‍යාසමානිය අනවශේෂ කොට, නසන්නාවූ; කායාදීසු, කාය වේදනා විතතධම්මයන්හි; කායානුපස්සනාදිසාධකො, කායානු දර්ශනාදිය සාධන්නාවූ; චේතසො, චිත්තයාගේ; අසමොසො, නුමුද්‍රාවන සච්චාවයවූ; සතී, සිතිය; සමමාසතී, සමයක් සමානි නම; අනුත්තරය, ලොකොත්තරවූ; ඉති(ඉමාය)සතියා, මේ සමානිය විසින්; සුවිහිතවිත්තාරකස්ස, මනා කොට, කරනලද විත්තයාගේ ආරක්‍ෂාව ඇති පුද්ගලයාගේ; තංසමප්පුකතාව, ඒ සමානිය හා එකොත්පාදදී ප්‍රකාරයෙන් යුක්තවූම; මිච්ඡාසමාධිසමුත්ථාපිකා, මිථ්‍යා සමාධිය නිරවශේෂ කොට, නසන්නාවූ; විතෙතකභතා, විතෙතකාග්‍රතාතොමෝ; සමමාසමාධි, සමයක් සමාධි නම; (ඉති සමාපතියෙති නිපා.) එසො, මේ මාගීයතෙම; ලොකුත්තරො, ලොකොත්තරවූ; අරියො, ආර්යවූ; අඨඛිකො, අටහිත් යුත්වූ; හෝ-අඛිතආපක් ඇත්තාවූ; මග්ගො, මාගීයයි; (ආයතීථාඛික මාගීයා යුජ්ඣෙයි) යො, යම් ලොකොත්තරවූ මාගීයෙක්; ලොකීයෙන, ලොකී කවූ; මග්ගෙනසං, මාගීය හා සමග; දුක්ඛනිරුධගාමිනීපටිපදති, දුඃඛනිරුධගාමිනී ප්‍රතිපදවය යන; සඛ්ඛායං, ව්‍යවහාරයට; ගතො, ගියේද; සොබොපනෙසමග්ගො, ඒ මාගීයතෙම වනාහි; සමමාදර්ශි සඛ්ඛප්පානං, සමයන්දූෂි සමයක් සඛ්ඛලායන්; විජ්ජාය, විදුලෙත්; සෙසධමමානං, තදවශේෂ මාගීඛ්‍ය ධර්මයන්; වරණෙන, වරණයෙන්; සඛ්ඛතිත්තතා, හකුළුවාගත් බැවින්; විජ්ජාවෙව, විදුනමුදු වේ; වරණඤ්ච, වරණනමුදු වේ; තථා, එමෙන්; තෙසංවිත්තං, ඒ සමයන්දූෂි සමයක් සඛ්ඛලායන් දෙදෙනා; විපස්සනායානෙන, විදර්ශනා යානයෙන්; ඉගරෙසං, තදිතරවූ මාගීඛ්‍ය ධර්මයන්; සමථයානෙන, සමථයානයෙන්; සඛ්ඛතිත්තතා, හකුළුවාගත් බැවින්; සමථොවෙව, සමථ නමුදු වේ; විපස්සනාව, විදර්ශනා නමුදු වේ; වා, අනික් නයෙකුදු ඇත්; තෙසංවිත්තං, ඒ සමයන්දූෂි සමයක් සඛ්ඛලායන් දෙදෙනා; පඤ්ඤාකඛකේන, ප්‍රඥසකකියෙන්ද; තදනන්තරානං, ඊට අනතුරුව; තිණ්ණං, සමයන්වචන සමයක් කමානන සමයගාජ්ව යන තිදෙනා; සීලකඛකේන, ශීලසකකියෙන්ද; අවසෙසානං, තදවශේෂවූ සමයන් ව්‍යායාම සමයක් සමානි සමයක් සමාධි යන තිදෙනා; සමාධිකඛකේනව, සමාධිසකකියෙන්ද; අධිපඤ්ඤා අධිසීල අධිවිත්ත සික්ඛාතිව, අධි ප්‍රඥ ශික්‍ෂා අධිසීල ශික්‍ෂා අධිවිත්ත ශික්‍ෂාවන් කරණකොට ගෙනද; සඛ්ඛතිත්තතා, හකුළුවාගත් බැවින්; ඛකිත්තයඤ්චව, සකකිත්‍රය නමුදු; සික්ඛාත්තයඤ්ච, ශික්‍ෂාත්‍රය නමුදු; හොති, වේ; යෙන, යම් ආර්යමාගීයක් හා; සමන්තාගතො, යුක්තවූ; අරියසාවකො, ආර්ය ශ්‍රාවකතෙම; (සච්ඡිකරෙති, නිවන් පසක් කෙරේද; තෙන අරිය මග්ගෙන, ඒ ආර්යමාගීය කරණ කොට ගෙන; ට) දස්සනසමදොති,

දක්නට සමත් වූ; වකුළු හිට, දූ සිනුදු; ගමන සමන්විත, ගමනට සමත් වූ; පාදෙතිව, දෙපසින් හුදු; සමනතාගතො, යුක්ත වූ; අභිකොවිය, මගියක් හු මෙන්; විජ්ජාවරණ සමපනො, විජ්ජාවරණයෙන් සමන්විත වූ පුද්ගල යෙක්; හුළා, වී; විපස්සනායානෙන, විද්දීනාම යානයෙන්; කාම සුඛලලිකානුයොගං, කාමසුඛලලිකානුයොගයද; සමථයානෙන, සමථ යම යානයෙන්; අතතකිලමථානුයොගං, ආතතකිලමථානුයොගයද; ඉති අනතවයං, යන මේ අනතයුත්මය; පරිවජ්ජකා, පියා; මජ්ඣිම පටිපදං, මධ්‍යම ප්‍රතිපදාවට; පටිපනො, පිළිපත්තේ වැ; පඤ්ඤාකකි කෙන, ප්‍රඤ්ඤාකකියෙන්; මොහකකිකං, මොහසකකියද; සීලකකි කෙන, ශීලසකකියෙන්; දෙසකකිකං, වෛෂකකියද; සමාධි කකිකෙන, සමාධිසකකියෙන්; ලොහකකිකං, ලොහසකකියද; පදුලෙනො, පලුත්තේ වැ; අභිපඤ්ඤාසිකකාය, අභි ප්‍රඤ්ඤාසිකාවෙන්; පඤ්ඤාසමපදං, ප්‍රඤ්ඤාසමපත්තියටද; අභිසීලසිකකාය, අභිසීලසිකාවෙන්; සීලසමපදං, ශීලසමපත්තියටද; අභිවිතසිකකාය, අභිවිත සිකාවෙන්; සමාධිසමපදනති, සමාධිසමපත්තියටද යන; තිස්සාසමපත්තියො; ත්‍රිවිධසමපදවන්ට; පඤා, පාමිණි; අමතං, ව්‍යුතිරිතිත වූ; හෝ- නිත්‍ය වූ; නිබ්බානං, නිජාණය; සච්ඡිකරෙති, සාක්ෂාත් කෙරෙයි; ආදි මජ්ඣිමපරියොසානකල්‍යාණං, ආදි මධ්‍යාවශානයෙහි සුඤ්ජ වූ; සත්‍ය නිංසලොධිපකිකියධමරතන විවිධතං, සත්තිය ලොධිපාක්ෂිකධමරතන යෙන් විසිතුරු වූ; සමමතනියාමසඛිතං, සමමතන නියාමයෙහි කියන ලද; අරියභූමිඤ්ච, ආර්ය භූමියටද; හෙවත්-ශීලාදි සකකිත්‍රයෙන් සඛිතාභිත මාගීඵල සඛිතාත ශාසනයටද; ඔක්කනෙනා, බැසගත්තේ; හොති, වේ.

* යනති ඵනෙන නිබ්බානං ගච්ඡන්ති යි යානං විපස්සනාවයානං විපස්සනායානං යනු නිවිචකයි. * ශීලය සමාධියට විශේෂ ප්‍රත්‍යය වේ සමාධිය විද්දීනාවට විශේෂ ප්‍රත්‍යය වේ යයි වදාළ බැවින් සමාධියට විශේෂ ප්‍රත්‍යය භාවයෙන් ගෙන ශීලසකකිය සමථයානයෙන් සඛිතාභිතයි. කියේ මැනෝ ශීලං සමාධියෙහි විසෙසපච්චයො සමාධි විපස්සනාඥාති සමථස්ස උපකාරනතා සීලකකිකොව සමථයානෙන සඛිතාභිතො ශීලං (මු: පි:) * විද්දීනායානයෙන් කාමයන්හි ආදීනව දක්වමින්ද සමථයානයෙන් නිරුමිඤ්ඤානය නොපියමින්ද අනතවය සඛිතාත නොමග පියානුයි. විපස්සනායානෙන යනාදිය විසූ. * ප්‍රඤ්ච මොහයට ඉදුරු විපක්ෂවන්නාක් මෙන් ශීල සමාධිත්‍ර වෛෂ ලොහයන්ට ඉදුරු විපක්ෂවෙන්නුයි පඤ්ඤාකකිකෙන මොහකකිකං යනාදිය යුතු. * යම් මාගීයෙක්හි ඵලයෙක්හි පිහිටි තැනැත්තේ ආර්ය පුද්ගල නම් වේද ඒ මාගීඵල සඛිතාත වූ ශීලසමාධි ප්‍රඤ්ඤාකකිත්‍රයෙන් සඛිතාභිත වූ ප්‍රතිවේධ ශාසනය හෝ ශාසන බ්‍රහ්මවයභීව ආර්ය භූමි නම. කියේ මැනෝ යමිං සි තො මග්ගසො ඵලසොව අරියොහොති තං මග්ගඵලසඛිතං ඛනිතනය සඛිතං සාසනං.

අරියභූමි... (මු: වී:) සාසනනති පටිවේධසාසනං සාසන බ්‍රහ්මවරි
යනතිපි වදනති... (අ: වී:) තං මග්ගඵලසංඛ්‍යාතං සාසනං අරියභූමිනාම
නසුඛාචාසභූමිති අබ්පායො... (ම: වී:)

සුතතනහාජනියවණ්ණනා, සුත්‍රානනහාජනිය වණ්ණනාතොමේ;
(නිට්ඨිතා, තිමි.)

52

ඉදුනි අභිධම්මහාජනියං හොති, නත්ථ අරියසංවොනිති අවනා
නිප්පදෙසතො පව්වසසංඛ්‍යාතං සමුදයං දසෙස්සාං වතනාපි සව්වා
නිති වුත්තං, අරියසංවොනිතිහි වුත්තෙ අවසෙසාවකිලෙසා අව
සෙසාව අකුසලධම්මා නිත්ථි කුසලමූලානි සාසවානි අවසෙසාව
සාසවා කුසලධම්මාන සංඛ්‍යාසහනති, නවකෙවලං නණ්ණාව දුක්ඛං
සමුදයෙනි ඉමෙපි අවසෙසාව කිලෙසාදසො පව්වසා සමුදයෙනනති
සෙව, ඉතිඉමෙපි පව්වසා දුක්ඛං සමුදයෙනනති සෙවනි නිප්ප
දෙසතො පව්වස සංඛ්‍යාතං සමුදයං දසෙස්සාං අරියසංවොනිති අවනා
වතනාපි සව්වානිති වුත්තං, නිදදෙසවාරෙව නෙසං පඨමං දුක්ඛං
අනිද්දිසිවා නෙස්සව දුක්ඛස්ස සුඛනිදදෙසත්ථ. දුක්ඛසමුදසො
නිද්දිසො, නසමිඤ්ඤිතිද්දිසෙ අවසෙසාව කිලෙසානි ආදිනානෙසෙන
දුක්ඛසව්වං සුඛනිදදෙසං හොති, නිගේධසව්වමෙපත්ථ නණ්ණාස
පහානං. නණ්ණාසව අවසෙසානසමු කිලෙසානං පහානනති එවං.
සථාචුත්තස්ස සමුදයස්ස පහානවසෙන පඤ්චභාකාරෙහි නිද්දිසං,
මග්ගසව්වං. පනෙත්ථ පඨමජ්ඣානික සොනාපනතිමග්ගවසෙන ධම්ම
සංඛ්‍යාණිසං. විභතතස්ස දෙසනානිසස්ස මුඛමනනමෙව දසෙස්ස තෙනන
නිද්දිසං, නත්ථ නිසභෙදෙ වෙදිතබ්බො, තං උපපිපකාසසිස්සාම,
යස්මාපන නකෙවලං. අභිබ්බිකොමග්ගොව පටිපදා සුබ්බොව බො
පනස්ස කායකමමං වජිකමමං. ආජීවො සුපටිසුබො හොතිති වච
නනොපන සුගගලජ්ඣාසසවසෙන පඤ්චබ්බිකොපි මග්ගො පටිපදා
ච්චානි දෙසිතො නස්මා නං. නසං දසෙස්සාං පඤ්චබ්බිකවාගෙපි
නිද්දිසො, යස්මාව නකෙවලං. අභිබ්බිකපඤ්චබ්බික මග්ගොව පටිපදා,
සමපසුතනාපන අනිරෝකපඤ්ඤාසධම්මාපි පටිපදාච්ච නස්මා නං.
නසං දසෙස්සාං නතිසො සබ්බසංඛ්‍යාතිකවාගෙපි නිද්දිසො, නත්ථ
අවසෙසාධම්මා දුක්ඛනිගේධගාමිනියා පටිපදාස සමපසුතනානි ඉදං
පටිභාසති, සෙසං සබ්බත්ථසදිසමෙව, නත්ථ අභිබ්බිකවාරස්ස නණ්ණා
සව අවසෙසානසමු කිලෙසානං. පහානනති ආදිසු පඤ්චසු කොථා
සෙසු පඨමකොථාසෙතාව සොනාපනතිමග්ගො කානානිතිවෙසෙ
සුඛිකපටිපදා සුඛිකසුඤ්ඤානා සුඤ්ඤානපටිපදා සුඛිකඅප්පණිනින.
අප්පණිනිනපටිපදානි ඉමෙසු පඤ්චසුචාරෙසු විනතං. විනතං වතුග්ග
පඤ්චකනසානංවසෙන දසනසාහොනති, එවං සෙසෙසුපිති විස
නියා අනිතිවෙසෙසු වෙනසනානි, නානි වතුනි අබ්පනිති වතුග්ගණි

නානි අභි, ඉතිසුද්ධිකානි මෙ සාධිපති අභානි සබ්බමෙත්තිය සහස්සං
 හොති, යථාච සොනාපනතිමග්ගෙහ එවං. සෙසමග්ගෙසුපිති වතනාටි
 නිසසහස්සානි හොනති, යථාච පඨමකොට්ඨාසෙ වතනාටි එවං.
 සෙසෙසුපිති අට්ඨබ්බිකවාතෙ පඤ්චසුකොට්ඨාසෙසු විසතිසා නිස
 සහස්සානි හොනති, තථා පඤ්චබ්බිකවාතෙ සබ්බසබ්බානිකවාතෙ
 මානි සබ්බානිපි සසිනසහස්සානි සන්ධාන් විහනනානි, පාළිපන
 සබ්බෙවෙත ආගනා, එවමිදං නිවිධමහාචාරං. පඤ්චදසකොථාසං.
 සසිනසහස්ස පතිමණ්ඩනං. අභිධම්මභාජනිසං. නාම නිද්දිට්ඨනති
 චෙදිතබ්බං.

අභිධම්මභාජනිස වණ්ණනා.

52.(ක) ඉද්දති, ප්‍රාජ්‍යාවසරයෙහි; අභිධම්මභාජනියං, අභිධම්මභාජ
 නියතෙමේ; හොති, වේ; තත්ථ, ඒ අභිධම්මභාජනියයෙහි; අරියසච්චා
 නිති, අරියසච්චානි සි; අවතා, නොවදරු; නිප්පදෙසතො, නිසප්පදෙශ
 වශයෙන්; හෙවත්-අනවශෙෂ වශයෙන්; පච්චයසඛිකං, ප්‍රත්‍යය
 කොථාසම්මුඤ්ඤා X; නොහොත්-ප්‍රත්‍යයයි කියනලද්දමුද්දා; සමුදයං, සමුද
 යය; දසොකං, දක්වන්ට; වතනාටිසච්චානිති, වතනාටිසච්චානි සි;
 චුත්තං, වදාළසේක; හි, ඒ වචනය දැක්කෙරෙමි; (ඒ එසේමයැ යුග්ගෙයි.)
 අරියසච්චානිති, අරියසච්චානි සි; චුත්තො, වදාළ කල්හි; අවසෙසා,
 තෘෂ්ණාව කෙරෙන් අවශෙෂමු; කිලෙසාව, කෙලෙසේනුද; අවසෙසා,
 කෙලෙසුත් කෙරෙන් අවශෙෂමු; අකුසලාධිමාව, අකුසලධර්මයෝද;
 තිණි, ත්‍රිවිධමු; සාසවාති, ආශ්‍රවධර්මයන්ට අරමුණුමු; කුසලමුලානිව,
 කුසලමුල්ලුද; අවසෙසා, කුසලමුලයන් කෙරෙන් අවශෙෂමු; සාසවා,
 ආශ්‍රවධර්මයන්ට අරමුණුමු; කුසලධර්මාව, කුසලධර්මයෝද; නසඛික
 යානති, සඛිගතොකරනු ලැබෙත්; කෙවලං, එකානන්තයෙන්; තණ්හාව,
 තෘෂ්ණාවොමෝමැ; දුක්ඛං, දුක; තවසමුදානෙති, නොපවත්වයි;
 හෙවත්-නොදනවයි; අවසෙසා, තෘෂ්ණාව කෙරෙන් අවශෙෂමු;
 කිලෙසාදයො, කෙලෙසුත් මුල්කොට ඇත්තාමු; ඉමෙපච්චයාපිව,
 මේ ප්‍රත්‍යයධර්මයෝද; දුක්ඛං, දුක; සමුදානෙනනියෙව, පවත්වන්මැයි;
 හෙවත්-දනවන්මැයි; ඉති, මෙසේ; ඉමෙපිපච්චයා, මේ ප්‍රත්‍යයෝ
 තුමුද; දුක්ඛං, දුක; සමුදානෙනනියෙවාව, පවත්වන්මයයි; හෙවත්-
 දනවන්මයයි; නිප්පදෙසතො, නිරවශෙෂ වශයෙන්; පච්චයසඛිකං,
 ප්‍රත්‍යයකොථාසම්මුඤ්ඤා; නොහොත්-ප්‍රත්‍යයයි කියනලද; සමුදයං, සමුද
 යය; (දුක්ඛපදවන හෙතුධර්ම රූපය යුග්ගෙයි.) දසොකං, දක්වන්ට;
 අරියසච්චානිති, අරියසච්චානි සි; අවතා, නොවදරු; වතනාටිසච්චානිති,
 වතනාටිසච්චානි සි; චුත්තං, වදාළසේක.

* සමුදයෙහි වැටෙන්නාමු අරියසච්ච ශබ්දයනෙම පරිඥෙය භාව
 යෙන් තොරමු එකානන්තයෙන් පැහියයුතුමු තෘෂ්ණාවයයි කියනලද
 සමුදයසත්‍යයෙහි පවත්නේයි. ප්‍රභාතව්‍ය පරිඥෙයමු තෘෂ්ණාවශෙෂමු

කෙලෙසුන් කෙරෙහිද කෙලෙසුන් කෙරෙන් අවශෙෂවූ අකුශල ධර්මයන් කෙරෙහිද අප්‍රභාතව්‍යවූ ආශ්‍රවධර්මයන්ට අරමුණු වූ කුශල මූලයන්හිද තදවශෙෂවූ සාශ්‍රව කුශලයන්හිද නොවැටේනුයි ඒ “අරිය සච්ච” ශබ්දයෙහි සමුදයාපීයතෙම එකදෙයෙකින් සබ්‍රහ්මකරන ලද්දේවේ. අරියශබ්දය හා අමිශ්‍රවූ සච්චශබ්දයෙහි සමුදයාපීයතෙමේ සම්ප්‍රකාරයෙන් සබ්‍රහ්මකරනුයි “නිප්පදෙසනො සමුදයං දස්සෙතුං” යි විසූ. කියේ මැනෝ, අරියසච්චසද්දෙ, සමුදයෙ ව්‍යානමානො පරි ඤෙඤායා භාවරහිතෙ එකන්තපභාතබ්බෙ තණ්හාසබ්බාතෙ සමුදයෙ පවත්නා නිප්පදෙසනො සමුදයෙ පරිඤෙඤායෙසු අවසෙස කිලෙසාවසෙසා කුස ලෙසු අප්‍රභාතබ්බෙසු ව සාසව කුසලමූලාවසෙස සාසවකුසලෙසුති සප්පදෙසො තත්ථ සමුදයොහොති කෙවලං සච්චසද්දෙ නිප්පදෙසොති ආහ නිප්පදෙසනො සමුදයං දස්සෙතුනති, යි. (මු: ටි:) * අනුචිකා වාය්‍යීතෙම වනාති, රූපතණ්හාලොකෙ පියරූපං සාතරූපං එතෙසා තණ්හා උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජති එත්ථ නිවිසමානා නිවිසති, යනාදීන් වස්සුරදින්ගේ මෙන් තෘෂ්ණාවගේද තෘෂ්ණාවස්සුභාවය වදාල වචන හෙයින් ඒ පිළිබඳවූ සංකෙලය ධර්මයන් නැසීම් වශයෙන් ඉක්මවියයුතු බව පිරිසිදු දැනීමයයි කියනලද පරිඤෙය භාවයද වදාරන ලද්දැ “තෙසං සබ්බසො අවචන්තප්‍රභාසිතා දස්සන්තභාවනා” යනාදීන් තෘෂ්ණා වගේම එකාන්තයෙන් නැසියයුතුබව පමණක් නොවැ තදවශෙෂවූ සංකෙලය ධර්මයන්ගේද නැසියයුතුබව වදාරනලද්දැ කරුණු මෙසේ හෙයින්, පරිඤෙඤායා භාවරහිතෙ එකන්තපභාතබ්බෙ, යි චිකා වාය්‍යීයන් කියනලද්දේ කීම යන් යන වොදනාවට ඒ කීම සැබව එසේ වී නමුත් දූ: බාය්‍යීසත්‍යතෙමේ පරිඤෙයනමැයි කියා තෘෂ්ණාරහිතවූ උපාදනසකකු පඤ්චකයෙහි පරිඤෙය භාවය යම්සේ ප්‍රසිඩ්ධවේද එමෙන් තෘෂ්ණාවෙහි පරිඤෙයභාවය ප්‍රසිඩ්ධ නොවෙයි “යායං තණ්හා පොනොහවිකා” යනාදීන් වදාලවූ තෘෂ්ණාවගේ සමුදය භාවය මෙන් සාතිශයයෙන් තෘෂ්ණාවගේ නැසියයුතුබවද ප්‍රසිඩ්ධවේනුයි හේ දක් වන්ට “පරිඤෙඤායා භාවරහිතෙ එකන්තපභාතබ්බෙ” යි කියනලද්දැ යන පරිභාරය දැක්වී. කියේ මැනෝ, තනුතණ්හායපි වක්ඛාදීනං විය තණ්හාවච්ඡිතාවචනෙන පරිඤෙඤායානාවුත්තා යථාහ රූපතණ්හා පෙතිරුලෙහාති දස්සෙතුං පරිඤෙඤායා භාවරහිතෙ එකන්තපභා තබ්බෙති වුත්තං, යි. (අ: ටි:)

* තවද මෙහි සමුදයයාගේම ගැන්මෙහි කරුණු දක්වන්ට උකහිතිරොධාපන අරියසච්ච දෙසනායං ධම්මතො නිප්පදෙසාඵව නතිතතො අඤ්ඤාධිමෙමා අත්ථ යොසච්චදෙසනායං දුක්ඛං නිරො ධොතිව ව්‍යාතබ්බො සීයා මග්ගොපි අභිඛික පඤ්චඛිකචාරෙසු අපුබ්බානත්ථි තසමා සමුදයමෙව නිප්පදෙසනො දස්සෙතුනති වදනි තස්ස සබ්බත්ථ නිසුපිචාරෙසු අපුබ්බස්සදස්සිතන්තා අපුබ්බසමුදය දස්සන්තථායපිති සච්චදෙසනායං තත්ථ කතමො සමුදයො තණ්හාති වචනං කෙවලාය තණ්හාය සච්චසද්දස්ස පවත්ති දස්සන්තත්ථ දෙසනා

වසෙන පන තංතං සමුදයං යපෙතා දුක්ඛං තස්සතස්ස පහානවසෙන නිරුධො අභිබ්බිකපඤ්චබ්බික සබ්බලොකුත්තර කුසලවසෙන මයෙතා ව අරියසම්මදෙසසායං න වුත්තොති දුක්ඛාදීති ව තත්ථ සප්පදෙසාති දසසිතාති හොනති තාතිව නිප්පදෙසාති දෙසොභුං සම්මදෙසනා වුත්තාති වතනුංවට්ටති. ශ්‍රී මූලටීකාවේ ඇර දැක්වූ පාඨයාගේ අනු මුට්ටිකාගත විවරණ සහිතවූ භාවය මෙසේයි.

* දුඃඛ නිරුධ දෙදෙන වනාහි සත්‍යදෙශනාවෙහි මෙන් ආර්ය සත්‍ය දෙශනාවෙහි දෙසියයුතුවූ ධර්මභාවයෙන් නිසප්‍රදෙශමයක. “අව සෙසාව කිලෙසා” යනාදීන් වදාළ දෙශනා හෙදයමැ එහි වෙනසවේ එයින් අත්‍යවූ යම් ධර්මයෙක් මේ දුක්ඛයැ මේ නිරුධයැ කියයුතුවන් නේද එබඳු ධර්මයෙක් නම් නැත්තේයැ. මාගීයතෙමේද අප්‍රාබ්ධික පඤ්චාබ්බික වාරයන්හි දෙසියයුතුවූ ධර්මභාවයෙන් නොවදාළ විරු විශෙෂයක් ඇත්තේ නැත. සමුදයයාගේ අභිබ්බික පඤ්චාබ්බික සබ්බ සම්භානික හෙද ඇති සියලු මහාවාරයන්හිද එහි ඇතුළත් පඤ්ච කොඨාසයන්හිද “අවසෙසාව කිලෙසා” යනාදීන් තෘෂණාවගේ නොවූ විරුවක් හෙවත්-අමුත්තක් දක්වා වදාළ බැවින් සමුදයමැ සත්‍ය දෙශනාවෙහි නිසප්‍රදෙශ වශයෙන් දක්වන්නට කියයි. අවශිෂ්ටවූ කෙලශාදීන්ගේ සමුදයභාව සම්බන්ධ නොවූ විරුවක් දැක්වීම පිණිස සත්‍යදෙශනාවෙහි “තත්ථ කතමො සමුදයො තණ්හා” යි වදාළ වචනය තදන්‍ය කෙලශාදීන් අපෙක්ෂානොකරන්නාවූ හුදු තෘෂණාවෙහි සත්‍ය සබ්බදයාගේ පැවැත්ම දැක්වීම පිණිසයි.

* දෙශනාතය ග්‍රාහයෙන් අත්‍යතනොමති වශයෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ අභිප්‍රායය පහළකරන්නට ටීකාචාය්‍යීතෙමේ “දෙසනා වසෙනපන” යනාදිය කියයි. දෙශනා වශයෙන් හෙවත්-ශබ්ද වශයෙන් වනාහි ඒ ඒ සමුදයය හැර දුඃඛය නොවදාළසේක ඒ ඒ සමුදය යාගේ ප්‍රභාන වශයෙන් නිරුධයද අප්‍රාබ්ධික පඤ්චාබ්බික සඵලොකොත්තර කුසලවශයෙන් මාගීයද නොවදාළසේක ධර්ම වශයෙන් හෙවත්-අඵ වශයෙන් නොද නොවදාළසේක්නුයි ප්‍රකාරානන්‍යයෙකින් ඒ ආර්යසත්‍ය දෙශනාවෙහි සප්‍රදෙශවූ දුඃඛාදීහු දක්වනලද්දහුයයි දතයුතු, නිසප්‍රදෙශවූ ඒ දුඃඛාදීන් දක්වන්නට සත්‍යදෙශනාව පවත්වා වදාළසේකැයි කියන්නටද වටනේය යනු එහි භාවය වේ. * “පච්චය සම්බාතං” යන්නෙන් කම්කෙලශයන්ගේ වශයෙන් ඡතිදුඃඛයට මූල භූතවූ ප්‍රත්‍යයකොඨාසයන් දක්වයි.

52.(භා) තෙසං, ඒ වතුඃසත්‍යයන්ගේ; නිද්දෙසවාරෙව, නිද්දේශවාරයෙහිද; පඨමං, පළමුකොට; දුක්ඛං, දුඃඛසත්‍යය; අනිද්දිසිත්ථා, නොදක්වා; නොහොත්-නිදසුන් නොකොට; තස්සෙවදුක්ඛස්ස, ඒ දුඃඛයාගේම; සුඛනිද්දෙසත්ථං, පහසුවෙන් දැක්වීම පිණිසැ, හෙවත්-දැක්වීමේ පහසුව පිණිසැ; තස්සෙවදුක්ඛස්ස, ඒ දුඃඛයාගේම; දුක්ඛ සමුදයො, දුඃඛසමුදයතෙම; නිද්දිසො, දක්වා වදාළසේක; හි, ඒ කීම

සැබව; කසම්, ඒ දු:බසමුදය සබ්බාන හෙතුව; නිද්දිසො, දක්වා වදාල කල්හි; අවසෙසාවකිලෙසානි ආදිනානසෙන, අවසෙසාව කිලෙසා යනාදි කසින්; දුක්ඛසච්චං, දු:බසතයයතෙම; සුඛනිද්දෙසං, පහසුවෙන් දුක්වියහැක්කේ; හොති, වේ; එත්ථ, මේනිද්දේශවාරයෙහි; නිරොධසච්චමපි, නිරොධසතයය තෙමේද; තණ්හාය පභානං තණ්හායව අවසෙසානසඤ්ච කිලෙසානං පභානනති, තණ්හායපෙසපභානං යි; එවං, මෙකි නසින්; යථාච්ඡතතස්ස, යම් යම් පරිද්දෙකින් වදාලාමු; සමුදයස්ස, සමුදය නම්ලද හෙතුහුගේ; පභානවසෙන, පැහිම් වශයෙන්; පඤ්චති ආකාරෙහි, පස්අයුරකින්; නිද්දිසං, දක්වා වදාලසේක; එත්ථ, මේ නිද්දේශවාරයෙහි; හෝ-මේ සත්‍ය විභවයෙහි; මග්ගසච්චංපන, මාගී සත්‍යතෙම වනාහි; පඨම ඥානානිකසොතාපනනිමග්ගවසෙන, ප්‍රථම ධ්‍යානය හා යුක්ත ශ්‍රෝතාපනනි මාගීයාගේ වශයෙන්; ධම්මසබ්බකිංසං, දම්සතුණුපවිරුණෙහි; විභතතස්ස, බෙදවදාලාමු; දෙසනාතයස්ස, දෙසනාතයගේ; මුඛමතතමෙව, මුඛමාත්‍රයක්හුම; හෙවත්-ලෙභමාත්‍ර යක්හුම; දසෙසනෙන, දක්වා වදාලන්නාමු භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින්; නිද්දිසං, දක්වා වදාලසේක; තත්ථ, ඒ ශ්‍රෝතාපනනිමාගීයෙහි X ; නොහොත්-ඒ මාගීසත්‍යයෙහි Y ; නයහෙදො, නයවිශෙෂයතෙම; වෙදි තබෙබ්බා, දතයුත්තේය; තං, ඒ නයවිශෙෂය; උපරි, මත්තෙහි; පකා සසිසාම, පහලකරන්නෙමු; යසමාපන, යම් හෙයකින් වනාහි; කෙවලං, හුදෙක්; අභිඛිකො, අඛිතඅටක් ඇත්තාමු; හෝ-අටගින් යුත්මු; මග්ගොව, මාගීයම; පටිපදාන, ප්‍රතිපදාව නම් නොවේද; පුබ්බවබ්බොපනස්ස කායකමං චජිකමං ආජ්චො සුපරිසුඛොහොතිති, පුබ්බවබ්බොපෙසොහොති යි; වචනතොපන, වදාල හෙයින් වනාහි; පුග්ගල ඥානාසයවසෙන, පුද්ගලාධ්‍යායය වශයෙන්; පඤ්චබ්බිකො, පස ගක් ඇත්තාමු; හෝ-පසගින් යුත්මු; මග්ගොපි, මාගීයතෙමේත්; පටිපදාච්චාති, ප්‍රතිපදා නම් චේමයයි; දෙසිතො, දේශනාකලයේක්ද; තසමා, එහෙයින්; තංතයං, ඒ නය; දසෙසං, දක්වන්ට; පඤ්චබ්බික වාරොපි, පසගින් යුත්මු; හෝ-පසගක් ඇත්තාමු වාරයද; නිද්දිසො, දක්වා වදාලසේක; යසමාව, යම් හෙයකින්; (වග්ගද වාක්‍යාරථයෙහි වැටේ) කෙවලං, හුදෙක්; අභිඛිකපඤ්චබ්බිකමග්ගොව, අටගින්යුත් පසගින්යුත් මාගීයෝම; පටිපදා, පිළිවෙත්හු; න, නොවේදද; සමපයුත්තකාපන, මාගීඛිකයන් හා එක්වැ යෙදුනාමු; අතිරෙකපඤ්ඤ සධම්මොපි, පණසකට වැඩිතරම්මු ධම්මෝද; පටිපදාච්ච, පිළිවෙත්හුම වේදද; තසමා, එහෙයින්; තංතයං, ඒ නය; දසෙසං, දක්වන්ට; තතිසො, තුන්වනුමු; සබ්බසබ්බානිකවාරොපි, ධම්මන් මුලුල්ලම හකු එවාගත් සම්මසබ්බානිකවාරයතෙමේද; නිද්දිසො, දක්වා වදාලසේක; තත්ථ, ඒ සම්මසබ්බානිකවාරයෙහි; අවසෙසාධම්මාදුක්ඛනිරොධගාමිනියා පටිපදාය සමපයුත්තාති, සමපයුත්තා යන; ඉදං, මේ පදසමුදයය; පරිග්‍යා යති, පිරිහෙයි; සෙසං, තදවශෙෂමු වචනය; සබ්බත්ථ, සියලු වාරයන්හි; සද්දිසමෙව, සමානමුයේම වේ; තත්ථ, ඒ අමාඛික වාරදීන් අතුරෙහි;

(ත්‍රිවිධ මහාචාර්යන් අතුරෙන් සි සන්නයි ෪) අභිධම්මකචාර්යං, අභ්‍යාසික
 යෙකින් යුක්තවූ චාර්යානේ; නොහොත්-අභ්‍යාසිකයක් ඇති චාර්යානේ;
 තණ්හායව අවසෙසානඤ්ච කිලෙසානං පහානනති ආදීසු, තණ්හායව
 පෙපෙසානං යනාදීසු; පඤ්චසු, පඤ්චවිධසු; කොඨාසෙසු, කොඨාස
 යන් අතුරෙන්; පඨමකොඨාසෙ, පළමුවන කොටසෙහි; තාව, අතික්
 මාසීයන් කෙරෙන් පළමු; සොතාපතතිමග්ගෙ, ශ්‍රොතාපතතිමාගී
 යෙහි; (නග්ගසංඝං හොති යන්න හා සමබන්ධි.) ක්‍ෂාන්තිනිවෙසෙ,
 ධ්‍යානානිනිවෙශයෙහි; හෙවත්-ධ්‍යානගිතියෙන් දෙශනාවට බැසගැන්
 මෙහි; නොහොත්-ධ්‍යානගිතියෙන් භාවනාවට බැසගැන්මෙහි; සුඛික
 පටිපදා, ශුඛිකප්‍රතිපදාවද; සුඛිකසුඤ්ඤතා, ශුඛිකශුන්‍යතාවද; සුඤ්ඤත
 පටිපදා, ශුන්‍යතා ප්‍රතිපදාවද; සුඛිකඅපමණිනිතං, ශුඛික අප්‍රමාණිනිතයද;
 අපමණිනිතපටිපදානි, අප්‍රමාණිනිත ප්‍රතිපදාවද යන; ඉමෙසුපඤ්චසු
 චාරෙසු, මේ පස්වැදූරුමිවූ චාර්යන්හි; විනානානිතනංවතුක්කපඤ්චක
 නයානංවසෙත, වතුක්ක පඤ්චක නය දෙදෙන දෙදෙනාගේ වශයෙන්;
 අසනායා, නයදහදෙනෙක්; හොනති, වෙත්; සෙසෙසුපි, සෙසු අතිනි
 වෙශයන්හිත්; එවං, මේ ධ්‍යානානිනිවෙශයෙහි මෙහි; ඉති, මෙකී
 නයිත්; විසතියාඅතිනිවෙසෙසු, විසිවැදූරුමිවූ අතිනිවෙශයන්හි;
 වෙනගසතානි, දෙසිය නය කෙනෙක් වෙත්; තානි, ඒ දෙසිය නය;
 චතුර්අධිපතිනි, චතුර්විධ අධිපතින් විසින්; චතුරගුණිතානි, සතර
 ගුණකරනලද්දහ; අභි, (සතානි) අටසිය නය කෙනෙක් වෙත්; ඉති,
 මෙකීගතලද නයිත්; සුඛිකානි, අමිශ්‍රවූ; වෙ, (නග්ගසතානි) නය දෙසිය
 දෙනද; සාධිපති, අධිපතින් හා සමගවූ; අභි, (නග්ගසතානි) නය අටසිය
 දෙනද; ඉතිසබ්බමපි, යන මේ සියල්ලම; නග්ගසංඝං, නග්ගසංඝං;
 හොති, වේ; සොතාපතතිමග්ගෙ, සෝවාන්මගෙහි; යථාව, යම්සේද;
 එවං, එමෙන්; සෙසමග්ගෙසුපි, සෙදගමි අනගමි රහත් යන අවශිෂ්ට
 මාගීයන්හිද; (නග්ගසංඝං හොති, නග්ග දහස බැගින් වේ; ෪) ඉති,
 මෙසේ ගත් කල්හි; චතාරිනග්ගසංඝානි, නග්ගසාරදහසක්හු; හොනති;
 වෙත්; පඨමකොඨාසෙ, පළමු කොටසෙහි; යථාව, යම්සේ; චතාරි,
 නග්ගසාරදහසක්හුවෙද්ද; සෙසෙසුපි, සෙසු කොටස්හිද; එවං, එමෙහි;
 (එසේ නග්ග සාරදහස බැගින් වෙත් යුසේයි.) ඉති, මෙපරිද්දෙන්,
 අභිධම්මකචාර, අභ්‍යාසිකචාරයෙහි; පඤ්චසුකොඨාසෙසු, පස්වැදූරුමි
 කොටස්හි; විසතිනග්ගසංඝානි, විසිදහස් නග්ග කෙනෙක්; හොනති,
 වෙත්; පඤ්චධම්මකචාරෙව, පඤ්චධම්මකචාරයෙහිද; සබ්බසම්මානික
 චාරෙව, සම්මසම්මානිකචාරයෙහිද; තථා, එසේමය; හෙවත්-ඒ අභ්‍යාසික
 චාරයෙහි මෙහි; ඉති, මෙපරිද්දෙන්; සබ්බානිපි, සියලුම; සට්ඨිනග්ග
 සංඝානි, සැටදහස් නග්ග කෙනෙක්; සඤ්ඤා, ශාස්ත්‍රාත්වනන්සේ
 විසින්; විහතානි, විහර්නග්ගකරනලද්දහ; පාළිපන, පෙළවනාහි;
 සබ්බපෙත, සැකෙවින්; ආගතා, ආය; එවං, යථාකත නයිත්; තිවිධ
 මහාචාරං, ත්‍රිවිධමහාචාරයන් ඇති; පඤ්චදසකොඨාසං, පසළොස්

කොටස් ඇති; සසිතය සහසස්ස පතිමණ්ඩනං, සැටදහස් නයිත් හෙබියාවු; අභිධම්මභාජනියං නාම, අභිධම්මභාජනිය නම්වු; (ඉදං,) මේ භාජනියය; නිද්දිඨනති, දක්වා වදාළයේකැයි; වෙදිනබ්බං, දනසුත්තේය.

* “නිරුධංසවං පෙසං පඤ්චභාකාරෙති නිද්දිඨං” යන්නෙන් ආර්යසත්‍ය දෙකනාවට වඩා සත්‍යදෙකනාවගේ ඇති වෙනස දක්වයි. ඒ ආර්යසත්‍ය දෙකනාවෙහි ඤාණඤ්ච කුසලමූලානං අවසෙසානඤ්ච සාසවානං කුසලානං ධම්මානං පභානං යන මේ වචනයෙන් ඒ කුසල මූලාදි ධර්මයන්ට ප්‍රත්‍යයවූ අවිජ්ජාතණ්ත්‍රපාදනයන් පැනීම වශයෙන් හෙතුනිරුධයෙන් ඵලනිරුධය වදාරනලදය නොහොත්-අවිද්‍යාදි අකුසලධර්මයන් ප්‍රතිතවූ කල්හි කුසලාදි ධර්මයන්ගේ අප්‍රවාහනියගෙන වදාරනලදැයි දනසුතු * “ධම්මාපිච්චො භික්ඛවෙ පභාතබ්බො”යි වදාළ බැවින් පයඝාය වශයෙන් කුසලධර්මයන්ගේ පැනීම ඇතද නිසපයඝාය වශයෙන් කුසලධර්මයන්ගේ පැනීමෙන් නැත්නුයි ‘නති කුසලා පභා තබ්බො’යි කීහ. එහෙත් “පභානං” යන්නෙන් මාගී කාත්‍ය වශයෙන් මාගීය විසින් අධිගන්‍යතාවය වූ අසංසකාන ධාතුව දක්වයි නොහොත්-අසංසකානධාතූ සංඛ්‍යාත නිජාණයාගේම තෘෂ්ණාදීන්ගේ නොපැ වැත්ම හෝ ප්‍රභාතයයි දනසුතුයි. * පුබ්බෙව බොපනස්ස කාය කචමං වචිකමං ආජිච්චො සුපරිසුඛො හොති ඵම්මස්සායං අරියො අභිධිකොමග්ගො භාවනා පාරිපුරිං ගවජ්ජිතං මේ වචනය ලොකොත්තර මාගීක්‍ෂණයෙහි අභ්‍යාධිකිකමාගීයාගේ සමුප්‍රණීවීමෙහි උපනි:ශ්‍රය දැක්වීම පිණිස වදාළයේක. එහෙත් පුබ්බෙවබො යනාදි වචනයතෙමේ සුචිභාගයෙහි කායවාක්කමාජිවගුචියගේ ආර්යමාගී යට ඉතා දුරවූ උපනි:ශ්‍රය දක්වයි * වක්‍ෂුරුදිත්ති නොඇලෙන්නාවූ අසමප්‍රසුකතවූ අසමුද්ධවූ ආදීනවානු දඬුවා වාසයකරන්නාවූ යොහා වචරයාගේ එම ව්‍යුත්ථානගාමිනී විදගීනාව කරණකොටගෙන මත් තෙහි පඤ්චපාදනසකකියන් සකස්නොකිරීමට යනකල්හි සථිසංසකාර යන්හි විවහිතය කිරීම් වශයෙන් තෘෂ්ණාව පහකරනු ලබන කල්හි කෙලයගන් කෙරෙත් දුරුචිම් වශයෙන් කායික වෛතසික දරථ සන්තාප පරිලාභයන් පහකරනු ලබන කල්හි සන්ත්‍රත් බවට පැමිණි කායචිතනයන්ගේ වශයෙන් කායික වෛතසික සුඛය විදිනු ලබන කල්හි සමාධානවූවහුගේ හෝ කායික වෛතසික සුඛය විදින්නාවූ යොහා වචරයාගේ යම්බඳු වූ දූෂට්‍යක් ඇද්ද ඒ දූෂට්‍යයාමෝ ඔහුගේ සමයන්දූෂට් නමැයි යනාදීන් වදාළවූ ව්‍යුත්ථානගාමිනී විදගීනා ක්‍ෂණ යෙහි පැවැති පඤ්චවිධවූ සමයන්දූෂට්‍යාදිවූ අභියගන්ගේ වැඩියක් ආසන්නවූ උපනි:ශ්‍රය භාවයද දක්වානුයි අභිග්‍යාසන්නවූ උපනි:ශ්‍රය වශයෙන් පඤ්චාධිකවූ මාගීය පහසුවෙන් අවබෝධකරන්නාවූ පුද්ගලයන්ගේ අදහස් වශයෙන් පඤ්චාධික මාගීදෙකනාවගේ පැවැත්ම දක්වයි. කියේ මැනෝ වක්‍යාදීසු අසාරජ්ජනස්ස පෙසං ආසන්නතරුපනිස්සයවසෙන පඤ්චාධිකං මග්ගං සුඛං බුජ්ඣන්තානං පුග්ගලානං අජ්ඣාසයවසෙන පඤ්චාධික මග්ගදෙසනාය පවත්තනං

දීපෙනි. (මු: පි:) * නය සාරදහස සාරදහස බැගින් දැක්වීම ගිණිමේ පහසුව පිණිස මුත් පෙළෙහි ආ ගණන් පිළිවෙල දැක්වීම පිණිස නොවේ පෙළතුළු පරිද්දෙන් එක් එක් ප්‍රතිපදාවෙක්හිද ශ්‍රත්‍ය තාදීන්හිද කොටස් පස පස යොදා පෙළෙහි ආ ගණන කරනලද්දී හැක්කේ. ඔවුනතුරෙන් අප්‍රාධිකවාරයෙහි විතීයධ්‍යානාදීන්හි සථාන ගික මාගීයෙක් වේයයි යොජනා කටයුතු සමීපභිත්‍රාතික වාරයෙහිද ලභ්‍යමානවූ ඒ ඒ ධර්මයන්ගේ වශයෙන් යොජනා කටයුතු. * විංශත් අභිනිවේශයෝ නම් ධ්‍යානාභිනිවේශය, මාගීභිනිවේශය, සමාති ප්‍රසංඝාභිනිවේශය, සමයක්ප්‍රධානාභිනිවේශය, සාධිපාදාභිනිවේශය, ඉන්ද්‍රියාභිනිවේශය, බලාභිනිවේශය, බොධ්‍යානාභිනිවේශය, සත්‍යා භිනිවේශය, සමඵලිද්ධිභාභිනිවේශය, ධර්මාභිනිවේශය, සකකාභිනි වේශය, ආයතනාභිනිවේශය, ධාතූභිනිවේශය, ආභාරාභිනිවේශය, සප්ඨාභිනිවේශය, වෙදනාභිනිවේශය, සංඥාභිනිවේශය, වේදනා භිනිවේශය, විතරාභිනිවේශය, යන මොව්හුයි.

අභිධම්මභාජනියවණ්ණනා, අභිධම්මභාජනියවණ්ණනානොමෝ;
නිට්ඨිකා, නිමිට්ඨි.

53

පඤ්ඤාසුච්ඡකේ චතුර්තමි සව්වානං ධනිවිහරෙග චුරතන සාත්‍යසාරතොව කුසලාදිභාවො චෙදිනබ්බො, ආරම්මණනතිකෙසු පන සමුදයසව්වං කාමාවචරධම්මෙ අසාදෙනාසං පටිනාරම්මණං. හොති, මහගගනධම්මෙ අසාදෙනාසං මහගගනාරම්මණං, පඤ්ඤානතිං අසාදෙනාසං නවනනබ්බාරම්මණං, දුක්ඛසව්වං කාමා චචරධම්මෙ ආරබ්භප්පනනං. පටිනාරම්මණං, රූපාරූපාවචර ධම්මෙ ආරබ්භප්පනනතිකාලෙ මහගගනාරම්මණං, නවලොකුනතර ධම්මෙ පච්චවෙකඛනකාලෙ අසමාණාරම්මණං, පණ්ණානතිං පච්ච චෙකඛනකාලෙ නවනනබ්බාරම්මණං, මහගගනං සහජනහෙනු චසෙන සබ්බද්ධි මහගගනකං, විජි.ස.වා විමං.ස.වා ජෙසකං.කචා මහගගනාවනාකාලෙ මහගගනපති, ජද්විජනනසු අඤ්ඤානතිංපති කාලෙ නවනනබ්බං නාමහොති, දුක්ඛසව්වං අජි.සානං. මහගපච්ච චෙකඛනකාලෙ මහගගනාරම්මණං, නෙසං සෙච මහං ගරු.කචා පච්චවෙකඛනකාලෙ මහගගනපති, සෙසධම්මපච්චවෙකඛනකාලෙ නවනනබ්බංහොති, චෙසව්වානති දුක්ඛසමුදයසව්වානති, එතානති අතිතාදිහෙදෙ ධම්මෙ ආරබ්භප්පනනතිකාලෙ අතිතාදි ආරම්මණනි හොනති, සමුදයසව්වං අජකනනාදිහෙදෙ ධම්මෙ අසාදෙනාසං අජකනනාදිආරම්මණංහොති, දුක්ඛසව්වං ආභිඤ්ඤාසනන කාලෙ නවනනබ්බාරම්මණමිති චෙදිනබ්බං, භුති භුමිසමං පඤ්ඤා සුච්ඡකේ චෙසව්වානි ලොකිසානි හොනති චෙලොකුනනති, සථාව

ඉමසමිං ඵචං. පුරිමෙසුපිච්ඡ, සමමාසමුධෙත නිතිසුපි සුත්තනනභාජ
නිසාදිසු ලොකියලොකුත්තරතෙව සච්චානි කපිනානි, ඵච මයං
සච්චිහඛකොපි තෙපපිච්චං. නිහපිකාච භාජෙකා දංසිනොති.

සච්චිහඛකො නිට්ඨිනො.

53. පඤ්ඤාපුච්ඡකෙ, ප්‍රශ්නපාච්ඡකයෙහි; වතුන්තමපි, වතුර්විධවූද; සච්චානං, සත්‍යයන්ගේ; ඛකිච්චකෙහ, සකකිච්චකයෙහි; චුත්තන යානුසාරෙනෙව, කිත්ත අනුසරින්මැ; කුසලාදිභාවො, කුසලාදීන්ගේ භාවය; චෙදිතබ්බො, දතයුතු; ආරමමණ්‍යනිකෙසුපන, ආලමනත්‍රික යන්හි වනාහි; සමුදයසච්චං, සමුදයසත්‍යයතෙමේ; කාමාවචරධමෙම, කාමාවචර ධර්මයන්; අස්සාදෙනාස්ස, ආස්වාදනය කරන්නාවූ පුද්ගලයාහට; පරිත්තාරමමණං, කාමාවචරධර්ම සබ්බාසාන පරිත්තාරලමන ඇත්තේ; හොති, වේ; මහග්ගතධමෙම, මහදුතධර්මයන්; අස්සාදෙනාස්ස, ආස්වාදනය කරන්නාවූ පුද්ගලයාහට; මහග්ගතාරමමණං, මහදුතාලමන ඇත්තේවේ; පඤ්ඤානතිං, ප්‍රඥාපති; අස්සාදෙනාස්ස, ආස්වාදනය කරන්නාවූ පුද්ගලයාහට; නවත්තබ්බාරමමණං, නවත්ත ව්‍යාලමන ඇත්තේ වේ; දුක්ඛසච්චං, දුඃඛසත්‍යතෙමේ; කාමාවචර ධමෙම, කාමාවචරධර්මයන්; ආරබ්භ, අරමුණු කොටැ; උප්පන්නං, උපන්නේ; පරිත්තාරමමණං, පරිත්තාරලමන ඇත්තේ වේ; රූපාරූපා වචරෙ, රූපාවචර අරූපාවචරවූ; ධමෙම, ධර්මයන්; ආරබ්භ, අරමුණු කොටැ; උප්පන්නිකාලෙ, උපදනා කාලයෙහි; මහග්ගතාරමමණං, මහදුතාලමන ඇත්තේ වේ; නවලොකුත්තරධමෙම, නවලොව්තුරු දහමි; පච්චවෙකකිකාලෙ, පස්විකක කල්හි; අප්පමාණාරමමණං, අප්‍රමාණාලමන ඇත්තේ වේ; පඤ්ඤානතිං, කසිණාදිවූ පණන්; පච්ච වෙකකිකාලෙ, පස්විකක කල්හි; නවත්තබ්බාරමමණං, නවත්තව්‍යාලමන ඇත්තේ වේ; මග්ගසච්චං, මාග්ගසත්‍යතෙමේ; සහජතහෙතු වසෙන, සහජතවූ හෙතුහුගේ වශයෙන්; සබ්බදුපි, ඇමකල්හිම; මග්ගහෙතුකං, මාග්ගිකි කියතලද හෙතුඇත්තේ වේ; විරියංවා, විරියය හෝ; විමංසංවා, ප්‍රඥාව හෝ; ජෙඨකංකඤා, දෙටුකොටැ; මග්ග භාවනාකාලෙ, මාග්ග වඩනා කල්හි; මග්ගාධිපති, මාග්ගිකිපති නම් වේ; ඡන්දවිත්තෙසු, ඡන්දවිත්තයන් අතුරෙන්; අඤ්ඤාගරුභිපතිකාලෙ, එක් තරු එකක්හුගේ අධිපතිකාලයෙහි; නවත්තබ්බංනාම, නවත්තව්‍ය නම් වූයේ; හොති, වේ; දුක්ඛසච්චං, දුඃඛසත්‍යතෙමේ; අරියානං, ආර්ය යන්ගේ; මග්ගපච්චවෙකකිකාලෙ, මාග්ග ප්‍රත්‍යවෙක්ෂාකරණ කාල යෙහි; මග්ගාරමමණං, මාග්ගාලමන ඇත්තේ වේ; තෙසංයෙව, ඒ ආර්යයන්ගේම; මග්ගං, මාග්ග; ගරුකඤා, ගරුකොටැ; පච්චවෙකකිකාලෙ, ප්‍රත්‍යවෙක්ෂාකරණකාලයෙහි; මග්ගාධිපති, මාග්ගිකිපති නම් වේ; සෙසධමමපච්චවෙකකිකාලෙ, තදවශෙෂවූ ධර්මයන් ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා කරණකාලයෙහි; නවත්තබ්බංහොති, නවත්තව්‍යාලමනඇත්තේවේ;

හෙවත්-මාග්ගිප්පතියයි නොකියයුතු අරමුණු ඇත්තේ වේ; වෙසව්වා නීති, වෙසව්වාති යනු; දුක්ඛසමුදයසච්චාති, දුඃඛසමුදයසත්‍යයෝගි; හි, ඒ කිම සැබව; එතාති, තෙලසත්‍ය දෙදෙන; අතීතාදිහෙදෙ, අතීතාදි වශයෙන් වෙනස්වූ හෝ අතීතාදිවූ ප්‍රභේද ඇති; ධම්මෙම, ධම්මයන්; ආරබ්භ, අරමුණු කොට; උප්පත්තිකාලෙ, උපදනා කාලයෙහි; අතීතාදිආරම්භාති, අතීතාදිවූ ආලම්බනයන් ඇත්තානු; හොනති, වෙන්; සමුදයසච්චං, සමුදයසත්‍යතෙමේ; අජ්ඣත්තාදිහෙදෙ, අධ්‍යාත්මාදි ප්‍රභේද ඇති; ධම්මෙම, ධම්මයන්; අසාදෙනත්‍යං, ආසාදනය කරන්නාවූ පුද්ගලයාහට; අජ්ඣත්තාදිආරම්භං, අධ්‍යාත්මාදිවූ ආලම්බන ඇත්තේ; හොති, වේ; දුක්ඛසච්චං, දුඃඛසත්‍යතෙමේ; ආකිඤ්ඤායතනකාලෙ, ආකිඤ්ඤායතන කුශලවිපාකක්‍රියා වශයෙන් ප්‍රවෘත්තකාලයෙහි; නවත්තබ්බාරම්භමපිති, අධ්‍යාත්මබ්‍යවශයෙන් නොකියයුතුයෙන් නවක්තව්‍යාලම්බන ඇතැයිද; වෙදි තබ්බං, දතයුතු; (මෙහි පිඤ්ඤා දුඃඛසත්‍යානන්තරාවුච්ඡන්තේ අධ්‍යාත්මව්‍යාලම්බනකර්මසම්පන්නතය කෙරෙයි.) ඉති, මෙකිනිත්; ඉමසම්මං පඤ්ඤාපුච්ඡකෙ, මේ ප්‍රශ්නපාච්ඡකයෙහි; වෙසව්වාති, දුඃඛසමුදයසත්‍ය දෙදෙන; ලොකියාති, ලෝකිකයෝ; හොනති, වෙන්; වෙ, නිරෝධ මාග්ගිසත්‍යදෙදෙන; ලොකුත්තරාති, ලොකොත්තරයෝ වෙන්; ඉමසම්මං, මේ ප්‍රශ්නපාච්ඡකවාරයෙහි; යථා, යම්සේද; එවං, එපරිද්දෙන්; පුරිමෙසු, පමුණුවූ; විසුපි, වාරදෙක්හිද; (වෙසව්වාති, දුඃඛසමුදයසත්‍ය දෙදෙන; ලොකියාති, ලෝකිකයහ; වෙසව්වාති, නිරෝධමාග්ගිසත්‍ය දෙදෙන; ලොකුත්තරාති, ලොකොත්තරයහ;) හි, ඒ වදාල වචනය සැබව; සමාසමුච්ඡෙත, සමස්ත සමුච්ඡයන් වහන්සේ විසින්; සුත්තානන භාජනියදිසු, සුත්‍රානන භාජනියය මුල්කොට ඇත්තාවූ; තිසුපි, ත්‍රිවිධභාජනියයන්හිද; ලොකියලොකුත්තරනෙව; ලෝකික ලොකොත්තරවූම; සච්චාති, සත්‍යයෝ; කපිතාති, වදාරනලද්දහුය; එවාය පොකනනිත්; අයංසච්චවිහරෙහාපි, මේ සත්‍යවිහරනයතෙමේද; තෙපරිවට්ටං, පරිවෘත්තත්‍රයක් ඇති දෙයනාව; නිහරිතාව, උපුටාම; භාජනියා, බෙද; දසසිතො, දක්වා වදාලසේක. (ඉතිසමාපතියෙහිතිපා.)

* “පුරිමෙසුපිවිසු”යි කවර හෙයකින් කියනලද්දේද යත්? සුත්‍රානනභාජනියයෙහි දුඃඛනිරෝධගාමිනී ප්‍රතිපදා නිදේශයෙහි ලෝකිකලොකොත්තර මිශ්‍රක මාග්ගි වදාරනලද්දේ නොවේද ඒ සුත්‍රානනභාජනියයාගේ අටුවාවෙහි වතුඃසත්‍යයන්හි උද්ග්‍රහණාදි වශයෙන් පුළුභාගයෙහි ඥානෝත්පත්තිය සදහා දුක්ඛඤ්ඤාණං යනාදියද ප්‍රතිවේධක්‍ෂණයෙහි වනාහි එකලාවූම ඥානයක් වේයයිද සමස්ත දූර්වයෙන් මෙන් සමස්තසංකල්පාදීන්ගේද ලෝකික ලොකොත්තර මිශ්‍රකතියද අපිවෙසා සමාදිසිනාම පුබ්බභාගෙ නානාකක්ඛණා නානාරම්භණා හොති මග්ගකක්ඛණෙ එකකක්ඛණෙ එකාරම්භණං යන මේ ආදීන් වණිනාකරනලද නොවේද යන ප්‍රශ්නයෙහි සච්චමෙන.

එවං පන ආගමනවසෙන තත්ථාපි චතුසච්ච කමමාන දස්සනාදිමුඛෙන අරියොව අභිඛිකොමග්ගො දස්සිතො ඵවඤ්චකත්වා පටිවේධකකිණේ පන එකමෙව තං ඤාණං හොතිති මග්ගඤාණස්ස එකස්සෙව දුක්ඛ ඤාණාදිනාස්සයන්තෙන් ඵ් කීම සැබව ඵ් “අපි වෙසා සමමාදිසි” යනාදි ප්‍රකාරයෙන් වනාහි ආගමන වශයෙන් එහිදු චතුසස්තස කමීයථාන දසීනාදි මුඛයෙන් ආයථිඅභ්වාඛික මාගීයමැ දක්වනලදය ඵ් හෙතු කොටගෙනැ ප්‍රතිවේධකණයෙහි වනාහි මාගීඥාන ය එකක්මවේයයි එකලාවු මාගීඥානයාගේ දුඃඛඥානාදි භාවය දක්වනලදය යනු ටිකා ගත පරිහාරය දක්වා. * “මග්ගකකිණේපනස්සපෙස්සඑකොව කුසල සඛකප්පො උපපජ්ජතිති අයං සමමාසඛකප්පො නාම” යන අපීකථා වචනයෙන් මාගීසඛකලාදිත්තේ සමසක්සඛකලාදි භාවයද උපුටා දක්වනලදයැ පෙළෙහිද අභ්වාඛික මාගීය උදෙසා හෙම නිදේශය කරන්ට “දුක්ඛඤාණං” යනාදිය වදාලසේක. එහෙයින් සුත්‍රාන්ත භාජනීයයෙහිදු දුඃඛසමුදයස්තස දෙදෙනාගේ ලොකිකත්වයද නිරෝධ මාගී දෙදෙනාගේ ලොකොත්තරත්වයද “පුරිමෙසුපිවිසු” යන්නෙන් දක්වනලදි.

සච්චිහඛෙහි, සත්‍යච්චිහඛසනෙම;

(නිට්ඨිතො, නිමිසේසි.)

ඉති පච්ඡමලඛිකායං පාසාණදුරනගරෙ

අභයකරුණාරතන මුදලීඤ්ජරාම මජ්ඣිමනිකායෙ මොරවුනගරාහි ජනතො ජිනවංසදීපාදි ගන්ධකාරවරියෙන සිරිජමුදිපෙ මුමරසෙ හදන්තසඛිඤ්ජරජමහාපේර මහාසාමිපාමොකකි භුතාය සුධම්මකාරක සඛිඤ්ජරාය මෙධානඤ්ඤා සිරිලඛිකාසාසනාලඛිකාර කවිධර්මෙත්තස හි සමමනොපාධිධාරිතා ජිනපාවචනොපක්ඛනෙන තිබ්බච්ඡඤ්චිරිය මෙධාචිතා මෙධානඤ්ඤාතිධානකොරෙන පාලසකථාටිකානුටිකාදි

සංසඤ්ජනෙනාහිප්පණ්ණිතා-

සමමානවිනෝදනි නාමාය-සච්චිහඛසකථාය

අනිධම්මපපදිටිකාව්‍යාධ්‍යා.

සමමාන විනෝදනී නාමාස

ඉන්ද්‍රියවිභසිග්ගස් කථාය

අනිධිමම සපදිපිකා ව්‍යාඛ්‍යා.

ඉන්ද්‍රියවිභවයෙහි වර්ණනාය අනිධිමමපපදිපිකා ව්‍යාකර්ණ.

1

ඉදහි තදනනතරෙ ඉන්ද්‍රියවිභවෙහි බාවිසනිති ගණන පරිච්ඡේදෙ, ඉන්ද්‍රියානිති පරිච්ඡේදනාධිමනිදස්සනං, ඉදහිනානි සරුපතො දස්සෙනො චක්ඛුන්ද්‍රියනි ආදිමාන, තස්ම චක්ඛුමාරෙ ඉදඝං කාරෙතිති චක්ඛුන්ද්‍රියං, සොන සාණ ජීවහා කායමාරෙ ඉදඝං කාරෙතිති කායින්ද්‍රියං, විජ්ජනලක්ඛණෙ ඉදඝං කාරෙ තිති මනින්ද්‍රියං, ඉජ්ජිහාවෙ ඉදඝං කාරෙතිති ඉජ්ජින්ද්‍රියං, සුචිස භාවෙ ඉදඝං කාරෙතිති සුචිසින්ද්‍රියං, අනුපාලනලක්ඛණෙ ඉදඝං කාරෙතිති ජීවිතින්ද්‍රියං, සුචලක්ඛණෙ ඉදඝං කාරෙතිති සුචලින්ද්‍රියං, දුක්ඛ සොමනස්ස දෙමනස්ස උපෙක්ඛාලක්ඛණෙ ඉදඝං කාරෙතිති උපෙක්ඛින්ද්‍රියං, අධිමොක්ඛලක්ඛණෙ ඉදඝං කාරෙතිති සධ්දින්ද්‍රියං, පගගහලක්ඛණෙ ඉදඝං කාරෙතිති විජිසින්ද්‍රියං, උපඝානලක්ඛණෙ ඉදඝං කාරෙතිති සමාධින්ද්‍රියං, දස්සනලක්ඛණෙ ඉදඝං කාරෙතිති පඤ්ඤින්ද්‍රියං, අනඤ්ඤානඤ්ඤාස්සාමිති පවනෙන ජනනලක්ඛණෙ ඉදඝං කාරෙතිති අනඤ්ඤානඤ්ඤාස්සාමිතින්ද්‍රියං, ඤානානංසෙව ධම්මානං සුභ ආජනනෙ ඉදඝං කාරෙතිති අඤ්ඤින්ද්‍රියං, අඤ්ඤා නාවිභාවෙ ඉදඝං කාරෙතිති අඤ්ඤානාවින්ද්‍රියං, ඉධ සුභනනන භාජනිසංගාම න ගතිනං, කසමා, සුභනනෙන ඉමාය පටිපාටියා බාවිසනිසා ඉන්ද්‍රියානං අනාගතනතා, සුභනනනසම්ඤ්ඤාති කස්මි චෙ ඉන්ද්‍රියානිකපිනානි කස්මිතිණි කස්මිපසඤ්ච, එවං පන තිරහතරං බාවිසති ආගතානි නාම නජී, අසංනාවෙස්ම අඝකථා නයො, අසංපන අපරෙතයො, එතෙසුති,

අස්මනොලක්ඛණාදිති කමනොව විජ්ජනියා,
හෙදු හෙදු නථා කිච්චා භූමිනොව විනිව්ජ්ජයං.

1.(ක) ඉදහි, දන්; තදනනතරෙ, ඒ සත්‍යවිභවයෙහි අනතුරුවූ; ඉන්ද්‍රියවිභවෙහි, ඉන්ද්‍රියවිභවයෙහි; (විනිව්ජ්ජයොවෙදිතබ්බො, විනිසු දතසුතු; ට) බාවිසනිති, බාවිසනි යන මේ ශබ්දයනෙම; ගණන පරිච්ඡේදෙ, ඉන්ද්‍රියයන්ගේ ගණන දැක්වීමට කරුණුවූ සදහි; ඉන්ද්‍රියානිති, ඉන්ද්‍රියානි යන මේ පෙද; පරිච්ඡේදනාධිමනිදස්සනං, පිරිසිඳිනලද ධර්මයන් දැක්වීමට කරුණුවූ පෙදහි; ඉදහි, ප්‍රාථමාද්වයෙහි; තානි, ඒ ඉන්ද්‍රියධර්මයන්; සරුපතො, සරුප වශයෙන්; දස්සෙනො, දක්වා වදාරන්නාවූ ශාස්තෘන්වහන්සේ; චක්ඛුන්ද්‍රියනිආදිං, චක්ඛුන්ද්‍රිය

යනාදිය; ආහ, වදුලසේක; තත්ථ, ඒ වක්ඛුන්ද්‍රියං යනාදි වචනයෙහි; (විනිවුර්ණයොඵවංවෙදිතබ්බො, විනිසු මෙසේ දතයුතු; 0) වක්ඛුවාරෙ, වක්ඛුස්ථාරභාවය හෙතුකොටගෙන; නොහොත්-වක්ඛුස්ථාරයෙහි; (යංවක්ඛායතනං, යම් වක්ඛවායතනයෙක්; අතතනො, තමාගේ; 0) ඉන්ද්‍රියං, ඉන්ද්‍රභාවය; හෙවත්-පරමෙශ්වරත්වය; (තංචාරිකෙහි, ඒ වක්ඛුස්ථාරයෙහි උපදනා විතතවෙතසික ධර්මයන් ලවා; 0) කාරෙති, කරවාද; ඉති, එහෙයින්; (තංවක්ඛායතනං, ඒ වක්ඛවායතනයතෙම; 0) වක්ඛුන්ද්‍රියං, වක්ඛවින්ද්‍රියනම; (සොතින්ද්‍රියාදීන්හිදු මෙසේ පාඨශෙෂ බහාඅභියෝජනා කටයුතුයි.) සොතසාණං ජිවහාකායචාරෙ, ශ්‍රොත්‍රං, ස්පර්ශං, ජිහ්වා, කාය චාර භාවය හෙතු කොට ගෙන; ඉන්ද්‍රියං, ඉන්ද්‍රභාවය; හෙවත්-පර මෙශ්වරත්වය; කාරෙති, කරවාද; ඉති, එහෙයින්; කායෙන්ද්‍රියං, කායෙන්ද්‍රිය නම; විජිතතලකකණේ, අරමුණු දෑතහැරීම් ලක්ෂණය හෙතු කොට ගෙන; ඉන්ද්‍රියං, ඉන්ද්‍රභාවය; හෙවත්-පරමෙශ්වරත්වය; කාරෙති, කර වාද; ඉති, එහෙයින්; මතින්ද්‍රියං, මනෙන්ද්‍රියනම; ඉතිහාවෙ, සත්‍රිභාවය හෙතුකොටගෙන; ඉන්ද්‍රියං, ඉන්ද්‍රභාවය; හෙවත්-පරමෙශ්වරත්වය; කාරෙති, කරවාද; ඉති, එහෙයින්; ඉතින්ද්‍රියං, සත්‍රින්ද්‍රියනම; පුරිස භාවෙ, පුරුෂභාවය හෙතු කොට ගෙන; ඉන්ද්‍රියං, ඉන්ද්‍රභාවය; හෙවත්- පරමෙශ්වරත්වය; කාරෙති, කරවාද; ඉති, එහෙයින්; පුරිසින්ද්‍රියං, පුරුෂෙන්ද්‍රියනම; අනුපාලනලකකණේ, සහජතථර්මයන් අනුපාලන ලක්ෂණය හෙතු කොට ගෙන; ඉන්ද්‍රියං, ඉන්ද්‍රභාවය; හෙවත්-පරමෙශ්ව රත්වය; කාරෙති, කරවාද; ඉති, එහෙයින්; ජිවිතින්ද්‍රියං, ජිවිතෙන්ද්‍රිය නම; සුඛලකකණේ, සුඛලක්ෂණය හෙතු කොට ගෙන; ඉන්ද්‍රියං, ඉන්ද්‍ර භාවය; හෙවත්-පරමෙශ්වරත්වය; කාරෙති, කරවාද; ඉති, එහෙයින්; සුඛින්ද්‍රියං, සුඛෙන්ද්‍රියනම; දුකක සොමනස්ස දොමනස්ස උපෙක්ඛා ලකකණේ, දුඛං, සොමනස්ස දොමනස්ස උපෙක්ඛාලක්ෂණය හෙතු කොට ගෙන; ඉන්ද්‍රියං, ඉන්ද්‍රභාවය; හෙවත්-පරමෙශ්වරත්වය; කාරෙති, කරවාද; ඉති, එහෙයින්; උපෙක්ඛින්ද්‍රියං, උපෙක්ඛෙන්ද්‍රිය නම; අධි මොක්ඛලකකණේ, අධිමොක්ඛයයි කියනලද අරමුණු නිශ්චය කිරීම් ලක්ෂණය හෙතු කොට ගෙන; ඉන්ද්‍රියං, ඉන්ද්‍රභාවය; හෙවත්-පරමෙශ්ව රත්වය; කාරෙති, කරවාද; ඉති, එහෙයින්; සතින්ද්‍රියං, ශ්‍රවෙන්ද්‍රියනම; පහහලකකණේ, අනුබලදීම් ලක්ෂණය හෙතු කොට ගෙන; ඉන්ද්‍රියං, ඉන්ද්‍රභාවය; හෙවත්-පරමෙශ්වරත්වය; කාරෙති, කරවාද; ඉති, එහෙ යින්; විරිසින්ද්‍රියං, විරියෙන්ද්‍රියනම; උපඨානලකකණේ, වැටහීම් ලක්ෂ ණය හෙතු කොට ගෙන; ඉන්ද්‍රියං, ඉන්ද්‍රභාවය; හෙවත්-පරමෙශ්වරත්වය; කාරෙති, කරවාද; ඉති, එහෙයින්; සතින්ද්‍රියං, සමාතින්ද්‍රියනම; අවිකේපලකකණේ, නිශ්චල භාවලක්ෂණය හෙතු කොට ගෙන; ඉන්ද්‍රියං, ඉන්ද්‍රභාවය; කාරෙති, කරවාද; ඉති, එහෙයින්; සමාධින්ද්‍රියං, සමාධින්ද්‍රියනම; දස්සනලකකණේ, ආලම්බනදර්ශන ලක්ෂණය හෙතු කොට ගෙන; ඉන්ද්‍රියං, ඉන්ද්‍රභාවය; හෙවත්-පරමෙශ්වරත්වය; කාරෙති, කරවාද; ඉති, එහෙයින්; පඤ්ඤින්ද්‍රියං, ප්‍රඥෙන්ද්‍රියනම; අනඤ්ඤ

තඤ්ඤාසංඝාමි, නොදන් වතුසත්‍යයන් දැනගන්නෙමි; ඉති, (ඉමිනා අධිප්‍රායෙන) යන මේ අදහසින්; පවනෙන, පැවැති; ජනනලක්‍ෂණේ, දැනීම් ලක්‍ෂණය; හෙතුකොට ගෙන; ඉන්ද්‍රිය, ඉන්ද්‍රියාවය; හෙවත්-පරමෙඤ්චරිතය; කාරෙති, කරවාද; ඉති, එහෙයින්; අතඤ්ඤතඤ්ඤාසංඝාමිතිත්‍රියං, අතඤ්ඤතඤ්ඤාසංඝාමිතිත්‍රියයනම; සද්ධානංයෙව, දන්තාලද්දම; ධම්මානං, ධර්මයන්; සුනආජනනෙ, නැවත දැනීම් ලක්‍ෂණය හෙතුකොට ගෙන; ඉන්ද්‍රිය, ඉන්ද්‍රියාවය; හෙවත්-පරමෙඤ්චරිතය; කාරෙති, කරවාද; ඉති, එහෙයින්; අඤ්ඤාත්‍රියං, අඤ්ඤාත්‍රියයනම; අඤ්ඤාතාපිභාවෙ, වතුසත්‍ය ධර්මයන් දැන තිමිමි හෙතුකොට ගෙන; ඉන්ද්‍රිය, ඉන්ද්‍රියාවය; හෙවත්-පරමෙඤ්චරිතය; කාරෙති, කරවාද; ඉති, එහෙයින්; අඤ්ඤාතාපිත්‍රියං, අඤ්ඤාතාපිත්‍රියයනම; ඉධ, මේ ඉන්ද්‍රිය විභවයෙහි; සුත්තනනාභාජනියංනාම, සුත්තනන භාජනිය නම් මහා වාරය; නගතිනං, නොගන්නාලදය; කසමා, කවරහෙයින්; සුත්තනෙන, සුත්‍රපිටකයෙහි; ඉමායපටිපාටියා, අභිධම්මයෙහි ආ මේ පිළිවෙලින්; ඛාටිසතිශාලත්‍රියයානං, දෙවිසිවැදූරුම්පු ඉන්ද්‍රියයන්; අනාගතනා, නො ආ බැවින්; (නගතිනං, නොගන්නාලදය;) හි, ඒ කිම සැබව; සුත්තනනසමි, සුත්‍රපිටකයෙහි; කන්ථි, කිසිසුත්තනනෙයක්හි; වෙඉන්ද්‍රියාති, ඉන්ද්‍රියධර්මයෝ දෙදෙනෙක්; කපිතාති, වදාරනලදයහ; කන්ථි, කිසි සුත්තනනෙයක්හි; තිණි, ඉන්ද්‍රියධර්මයන්තුන්දෙනෙක්; කපිතාති, වදාරනලදයහ; කන්ථි, කිසි සුත්තනනෙයක්හි; පඤ්ච, ඉන්ද්‍රිය ධර්මයෝ පස්දෙනෙක්; කපිතාති, වදාරනලදයහ; එවමපන, අභිධම්ම පිටකයෙහි වදාලා මෙනසින් වනාහි; නිරන්තරං, අතරනොවෙ නස්ව; (පිළිවෙල නොවෙනස්වැ යුස්සෙයි) ආගතාති, ආවාදා; ඛාටිසති නාම, දෙවිසිවැදූරුන් කෙනෙක් නම්; තස්සි, නැත්තාහ; අයං, මෙකීයනලද්දේ; නාව, පලමු කොට; එත්, මේ ඉන්ද්‍රියවිභවයෙහි; අභිකාපානසො, අටුවාහි ආ නයයි; අයංපන, මේ මතු වක්‍ෂ්‍යමාණවූයේ වනාහි; අපරෙතසො අතික් නයෙති; හි, ඒ ප්‍රකටිකරණය කෙරෙමි; එනෙසු, මේ දෙවිසිවැදූරුම්පු ඉන්ද්‍රියයන්හි;

අත්තොව, විශේෂාපි වශයෙනුදු; ලක්‍ෂණාදීතිව, ලක්‍ෂණාදීන්ගේ වශයෙනුදු; කමතොව, පරිපාටි වශයෙනුදු; හෙදහෙදව, හෙද අහෙදයන්ගේ වශයෙනුදු; තථා, එයින් අන්‍යවූ; කිච්චාව, කාන්‍ය වශයෙනුදු; භුමිතොව, භුමිවශයෙනුදු; විනිව්ඡයං, විනිශ්චය; (විදු, පණ්ඩිත තෙමේ; 0) විජිනියා, දැනගන්නේයි.

* “වකුච්චාරෙ ඉන්ද්‍රියං කාරෙති” යන පාඨයාගේ වක්‍ෂ්‍යවාර්ථාවය හෙතු කොට ගෙන ඒ වක්‍ෂ්‍යවාර්ථයෙහි පවත්නාවූ විත්තවෛතසිකයන් ලවා තමාගේ ඉන්ද්‍රිය හෙවත්-පරමෙඤ්චරිතය කරවයි යන අර්ථය වේ. එසේමැයි ඒ ඒ විත්තවෛතසිකයන් රූපාලමන ග්‍රහණයෙහි වක්‍ෂ්‍යප්‍රසාදයතෙමේ තමා අනුවැ පවත්වයි විත්තවෛතසිකයෝද වක්‍ෂ්‍යප්‍රසාදය අනුවැ පවතින් මේ නය සෙසු වාරයන්හිද

පැමිණවිය යුතු. කියේ මැනෝ වකුචාවරෙ ඉන්ද්‍රියං කාරෙතීති වකුචු
 වාරභාවෙ නං වාරිකෙති අත්තනො ඉන්ද්‍රියං පරමිසාරභාවං කාරය
 තීති අනෙං තඤ්ඤිතො රූපගහණේ අත්තනං අනුවතෙතති තෙවනං
 අනුවතනනීති එසත්තො ඉතරෙසුපි (මු: ටි:) තං වාරං පවතති
 ඕකාසභුතං එතෙසං අත්තීති තං වාරිකායන නිව්වතයෙන් ඒ ඒ වාර
 ප්‍රවාතන සම්ප්‍රත්‍යයන් දිවුද විතතවෙතසිකයෝ ගාතිතයහ. අටු
 වාවේ “තිකෙතිකතතා මන්දෙමන්දතා” යි යුතෙතින් කියග තවස්තුක
 විතතාතපාදය ලවා වක්‍රප්‍රසාදයතෙම තමාගේ පරමෙශ්වරතිය
 නොකරවාද යත්? කරවයි. තවස්තුකවු විතතාතපාදයෝද මේ
 අපියෙහි තවාරිකයෝමයයි උක්තයහ එසේ මැනෝ අපරිත්‍යක්තවාර
 භාවය ඇත්තාවූම වක්‍රස නි:ශ්‍රයවූ අපියෙන් වස්තුයයි කියනු ලැබේ.
 නොහොත්-තත්වාරිකයන් කෙරෙහි වක්‍රස්ත්‍රගේ ඉන්ද්‍රිය ප්‍රකටවේ
 නුයි “තං වාරිකෙති” යි උක්තයි. එහෙයින් කිහිං තං වාරං පවතති ඕකාස
 භුතං එතෙසං අත්තීති තං වාරිකානනු ව තබ්බන්තෙතිපි තං ඉන්ද්‍රියං
 කාරෙති තෙනාහ අසංකපායං තිකෙතිකතතා මන්දෙම මන්දතාති
 සචං කාරෙති තබ්බන්තෙතිපි පන ඉධ තං වාරිකා ඉවෙවට්ඨතා අප
 රිච්චතතවාරභාවං යෙව හි වකුචු තිසාරයෙන වන්තී වුවහි අඵවා
 තං වාරිකෙසු තසං ඉන්ද්‍රියං පාකටොති තං වාරිකෙතිති වුත්තං යි.
 (අ: ටි:) පරමෙශ්වරතියයි කියනලද ඉන්ද්‍රිය කාත්‍යසාධනයෙහි කතීතා
 තිය ඇති වක්‍ර:වාරයාගේ කතීතාතියට වඩා ආධාර විශේෂතියද
 හෙතෙමයද “වකුචාවරෙ” යන්නට කල “වකුචාවාරභාවෙ” යන විවරණ
 යෙන් දක්වායයි මධුටිකාවේ යුතු වකුචාවාරභාවෙති කතතතො ආධාර
 සං විසෙසං දස්සෙති වකුචාවාරහෙතවාර යි. * “වකුචාවරෙ” යන්න
 හෙතොධාරූපියන්ට හෙලා කී පරිද්දෙන් “සොතං පෙ අඤ්ඤාතාචී
 භාවෙ” යන තන්හිදු හෙතෙමයට පමණක් නොවැ ආධාරූපියටද හෙලා
 යොජනුට.

* යම් ඉන්ද්‍රියයක් කරණකොටගෙන තත්සමයයි පුදාලතෙමේ
 හෝ තත්සමප්‍රසන්න ධර්මයෝතුමු හෝ අඤ්ඤාතාචීනු වෙද්ද එ අඤ්ඤ
 තාචී භාවයයි කියනලද පරිනිෂිත කාත්‍යඤ්ජය අඤ්ඤාතාචීන්ද්‍රියයම.
 මෙද යුතුයෙන තං සමයයි පුග්ගලො තං සමපසුත්තධම්මවා අඤ්ඤ
 තාචීනොහොනති සො අඤ්ඤාතාචීභාවො පරිනිසිතකිච්චජනනං යි.
 (මු: ටි:)

* කිසි සුතුරෙකා ඉන්ද්‍රියයෝ දෙදෙනෙක් කපිතයහයනු විතතං
 හිකවෙ ඉන්ද්‍රියානං භාවිතතා බහුලිකතතා බිණාසවො හිකු
 අඤ්ඤං බ්‍යාකරෙති පෙ අරියාය පඤ්ඤාය අරියායච්චිමුත්තියා
 යාහිසංහිකවෙ අරියාපඤ්ඤා තදස්ස පඤ්ඤාච්චිත්‍රියං යා අරියාච්චිමුත්තී
 තදස්ස සමාධිත්‍රියං යන මේ ආදී තන්හි ය. කිසි සුතුරෙකා ඉන්ද්‍රියයෝ
 තිදෙනෙක් කපිතයහ යනු තිණ්ණං හිකවෙ ඉන්ද්‍රියානං භාවිතතා
 බහුලිකතතා පිණ්ණාලභාරවාරජන හිකුතා අඤ්ඤා බ්‍යාකතා

පැසුළුවූ; නිසුපන, අනඤ්ඤතඤ්ඤාසාමිතින්ද්‍රිය මුල් කොට ඇති
 ත්‍රිවිධේන්ද්‍රියයන් අතුරෙන් වනාහි; පඨමං, පළමුවන ඉන්ද්‍රියතෙමේ;
 පුබ්බහංගෙ, මාගීක්ෂණයෙන් මත්තෙහි; අනඤ්ඤතං, නොදත්තාවූ;
 පදං, පරමප්‍රතිෂ්ඨාවූ; අමතං, නිවෘත්තිය; වා, නොහොත්; චතුසච්ච
 ධමමං, චතුසත්‍යධර්මය; ජනිතසාමිති, දූතගත්තෙමයි; එවං, මෙසේ;
 පටිපත්තං, පිළිපත් යොගාවචරයාහට; උපපජ්ජනතොව, උපදනා
 හෙයින්ද; ඉන්ද්‍රියස්ථානවතොව, (පරමෙඤ්චර භාවයෙහි කියනලද) ඉන්ද්‍රි
 යාථීය ලැබෙන හෙයින්ද; අනඤ්ඤතඤ්ඤාසාමිතින්ද්‍රියනාහි, අනඤ්ඤ
 තඤ්ඤාසාමිතින්ද්‍රියයයි; වුත්තං, වදාළසේක; දුතියං, දෙවනුවූ ඉන්ද්‍රිය
 තෙමේ; ආජනනතොව, යට සොවාන් මගින් පිරිසිදු දත් චතුසත්‍ය
 ධර්මයන් නැවත පිරිසිදු දූතගත්තා හෙයින්ද; ඉන්ද්‍රියස්ථානවතොව, ඉන්ද්‍රි
 යාථීය ලැබෙන හෙයින්ද; අඤ්ඤාන්ද්‍රියං, අඤ්ඤාන්ද්‍රියයයි; (වුත්තං, වදාළ
 සේක;) තතියං, තුන්වනුවූ ඉන්ද්‍රියතෙමේ; අඤ්ඤාතාවිනෝදනීයෙයි; චතුසු
 සච්චෙසු, චතුසත්‍යයන්හි; නිසිතඤ්ඤාකිච්චස්ස, තිමවු නුවණ කිය ඇති;
 බිණාසවස්සෙව, රහත්පුතුලාහටම; උපපජ්ජනතොව, උපදනා හෙයින්ද;
 ඉන්ද්‍රියස්ථානවතොව, ඉන්ද්‍රියාථීය ලැබෙන හෙයින්ද; අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රියං,
 අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රියයයි; (වුත්තං, වදාළසේක;) එසොඉන්ද්‍රියථොනාමි; මේ
 ඉන්ද්‍රිය ශබ්දයාගේ අථීය නම්; කොපන, කවරේද; ? ඉති, ඉදින් මෙසේ
 විතාරු නම්; ඉන්ද්‍රලිභවෙයා, හෙතුහුතවූ ඉන්ද්‍රියෙහි කියනලද කමීය
 හඟවන්නාවූ ස්වභාවයතෙම; නොහොත්-ඉන්ද්‍රියෙහි කියනලද කමීය
 හැඟවීමට කරුණුවූ ස්වභාවයතෙම; ඉන්ද්‍රියථො, ඉන්ද්‍රිය ශබ්දයාගේ
 අථී නම; ඉන්ද්‍රදේසිතථො, ඉන්ද්‍රියෙහි කියනලද භාග්‍යවතුන් වහන්සේ
 විසින් දෙශනාකළ ස්වභාවයතෙම; ඉන්ද්‍රියථො, ඉන්ද්‍රිය ශබ්දයාගේ අථී
 නම; ඉන්ද්‍රද්විථො, ඉන්ද්‍රනම්මලද භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් දක්නා
 ලද ස්වභාවයතෙම; ඉන්ද්‍රියධෙව්වා, ඉන්ද්‍රිය ශබ්දයාගේ අථී නම;
 ඉන්ද්‍රසිථො, හෙතුහුතවූ ඉන්ද්‍රියෙහි කියනලද කමීය විසින් පිළියෙළ
 කලාවූ ස්වභාවය තෙම; ඉන්ද්‍රියථො, ඉන්ද්‍රිය ශබ්දයාගේ අථී නම;
 ඉන්ද්‍රජ්විථො, ඉන්ද්‍රනම්මලද භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් සෙවිනාලද
 ස්වභාවයතෙම; ඉන්ද්‍රියථො, ඉන්ද්‍රිය ශබ්දයාගේ අථී නම; සොසබ්බොපි,
 ඒ සියලුම ඉන්ද්‍රිය ශබ්දවීයතෙමේ; ඉධ, මේ ඉන්ද්‍රියයන්හි; යථායොගං,
 ගැලපෙන පරිද්දෙන්; සුජ්ජති, යෙදෙයි; නොහොත්-යොදනුලැබේ.

* “සො සබ්බොපි යථායොගං සුජ්ජති” යන්නෙහි අභිප්‍රාය
 මෙසේයි. පඤ්චවිධවූ ඉන්ද්‍රියාථීයන් අතුරෙන් ඉන්ද්‍රලිභවෙයා ඉන්ද්‍ර
 සිථථො යන පදවයෙහි පැණෙන ඉන්ද්‍රශබ්දයා කමිජ්ච ඉන්ද්‍රියයන්ට
 කාරණවූ කුශලාකුශල කමීය දක්වයි තදන්‍ය පදතුයෙහි පැණෙන
 ඉන්ද්‍රශබ්දයා භාග්‍යවතුන් වහන්සේව ඇර දක්වයි. එහෙයින් විශු.
 කමමසබ්බාතස්ස ඉන්ද්‍රස්ස ලිඛනාති තෙනව සිඨානිති කමමජ්ජනෙව
 යොජෙතබ්බාති න අඤ්ඤාති තෙව චෙ අත්ථා කමෙව එව යොජෙතබ්බා
 ඉතරෙව භගවති එවාති යථායොගනති ආහංසි. (මු: වී:). ලිඛෙති
 ගමෙති ඤ්ඤෙති ලිඛං ලිඛිතියති වා එතෙනාති ලිඛං කිං ලිඛෙති

කිඤ්චවාලිඛිතියතිති ඉන්ද්‍රං ඉන්ද්‍රොවා ඉන්ද්‍රසාලිඛිතං ඉන්ද්‍රලිඛිතං ඉන්ද්‍ර ලිඛිතසා අන්තො තංසභාවො ඉන්ද්‍රලිඛිතථො ඉන්ද්‍රලිඛිතමෙවවා ඉන්ද්‍රිය සංද්‍රසා අන්තො ඉන්ද්‍රලිඛිතථො සංජිතං උපපාදිතනති සිඨං ඉන්ද්‍රෙන සිඨං ඉන්ද්‍රසිඨං ජ්‍රඨං සෙවිතං යනු නිව්වනයි. (මු: ටි:)

ප්‍රාජ්‍නාවසරයෙහි ඒ ඉන්ද්‍රියාපියන් යථාක්‍රමයෙන් විවරණය කරනු සදහා භගවාහි යනාදිය කියත්.

2.(කා) හි, විඤ්ඤානෙරෙමි; සමමාසවිබුද්ධො, පරෙපදෙශ විරහිතවැ මනාකොටැ තුමුම සකලඥෙයධම්මයන් සමයමභුඤ්ඤායෙන් දැන වදාල හෙයින් සමන්සලිඛිතවූ; භගවා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ; පරමිසාරිය භාවතො, උතකාෂට ඵෙඤ්ඤායාදිගුණ සමායොග නෙතුමෙන්; (පරමිසාර භාවතො, යන පාඨාන්තරය වුව-පරමෙඤ්ඤාවන බැවින්, යන අභියචේ.) ඉන්ද්‍රො, ඉන්ද්‍රනම; කුසලාකුසලං, කුසලාකුසල සංඛ්‍යාව; කමමඤ්ච, කමිතද; කමමසු, කුසලාකුසල කමිතන්ති; කසසවි, කිසි යම් පුද්ගල යක්ෂ්ණයේ; ඉසාරියාභාවතො, ඊශ්වරත්වය අවිද්‍යමාන බැවින්; (ඉන්ද්‍රො, ඉන්ද්‍රනම; 0) තෙනෙව, ඒ භාග්‍යවත්තුගේ ඉන්ද්‍රභාවයෙන්මැ හෝ කමි යාගේ ඉන්ද්‍රභාවයෙන්මැ; එත්, මේ ඉන්ද්‍රියයන්හි; කමමසඤ්ඤාතිතාති, කමිහෙතුමෙන් සමුද්භවවූ; තාතිඉන්ද්‍රියාති, ඒ ඉන්ද්‍රියයෝ; කුසලා කුසලකමම, කුසලාකුසල කමිත; උලලිඛිතනති, ප්‍රකාශකෙරෙන්; තෙනව, ඒ කුසලාකුසලකමිත විසිනුදු; සිඨාතිති, පිළියෙලකරන ලද්දෙනු උපදවනලද්දෙනු නුසි; ඉන්ද්‍රලිඛිතථෙතව, ඉන්ද්‍රසංඛ්‍යාත කුසලා කුසල කමිත හෝ-කමිත විසින් ප්‍රකාශකරන්නාවූ හෝ-ප්‍රකාශකරනු ලබන්නාවූ අභියෙන්ද; ඉන්ද්‍රසිඨථෙතව, කුසලාකුසල කමිත විසින් සකස්කලාවූ ඉපිදවූ අභියෙන්ද; ඉන්ද්‍රියාති, ඉන්ද්‍රියනම්හුවෙන්; සබ්බො තෙවපනථතාති, තෙල සියලු ඉන්ද්‍රියධම්මයෝම; (පන පදලඛිකාරයෙහි වැටේ) භගවතා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින්; යථාභුතතො, තත්වූ පරිද්දෙන්; පකාසිතාතිව, ප්‍රකාශකරනලද්දෙනුද; අභිසලිඛිතාතිව, අව බොධකරනලද්දෙනුද වෙන්; ඉති, එහෙයින්; ඉන්ද්‍රදෙසිතථෙතව, ඉන්ද්‍ර නම්ලද භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් වදාලාවූ අභියෙන්ද; ඉන්ද්‍රදිඨ ථෙතව, ඉන්ද්‍ර නම්ලද භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් අවබොධකලාවූ අභියෙන්ද; ඉන්ද්‍රියාති, ඉන්ද්‍රිය නම්හුවෙන්; මුතින්ද්‍රෙන, මුතින්ව ඉන්ද්‍රවූ; තෙනෙවභගවතා, ඒ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින්මැ; කාතිවි, කිසි ඉන්ද්‍රියධම්ම තෙනෙක්; ගොවරසෙවනාය, ගොවරසෙවන වශයෙන්ද; හෙවත්-අරමුණු කිරිමි නම්ලද අසෙවන ශක්ති විසින්ද; කාතිවි, කිසි ඉන්ද්‍රියධම්ම කෙනෙක්; භාවනාසෙවනාය, භාවනා සෙවන වශයෙන්ද; හෙවත්-බවුන් වැඩිමි නම්ලද ආසෙවන ශක්ති විසින්ද; සෙවිතාති සෙවිතා ලදහ; ඉති, මෙසේ; ඉන්ද්‍රජ්ඣථෙතපි, ඉන්ද්‍ර නම්ලද භාග්‍ය වතුන් වහන්සේ විසින් සෙවිතාලද අභියෙනුද; ඉන්ද්‍රියාති, ඉන්ද්‍රිය නම්හුවෙන්; අපිව, අතික්කයෙකුද; (වුවවතෙ, කියනු ලැබේ; 0) ආධිපව්වසඛිතතෙත, අධිපති භාවයයි කියනලද; ඉසාරියථෙතාපි

ඵඤ්ඤාභිභවයෙන්ද; එතානි, මේ වක්ඛුරුදිහ; ඉන්ද්‍රියානි, ඉන්ද්‍රිය නම්හු වෙත්; හි, ඒ කීම සැබව; වක්ඛුරුඤ්ඤාභිභවනතියං, වක්ඛුරුඤ්ඤාභිභවනතියෙන් පැවැත්මෙහි; වක්ඛුරුදිහං, වක්ඛුරුදිහෙන්; ආධිපත්තිං, ආධිපත්තිය; හෙවත්-ප්‍රාධාන්‍යය; සිඛං, සිඛයා; හි, කවරහෙය්‍යයෙන්; තස්මිං, ඒ වක්ඛුරුදි ඉන්ද්‍රිය සමුහය; තිකෙඛ, තියුණුවූ කල්හි; (වක්ඛුරුඤ්ඤාභිභවනං, වක්ඛුරුඤ්ඤාභිභවනං; 0) තිකෙඛතා, තියුණුවන හෙය්‍යය; මහෙච්ච, මදවූ හෝ නොදැඩිවූ කල්හිද; මහෙච්චතා, ලස්වන නොදැඩිවන හෙය්‍යය; ඉතිඤ්ඤා, මෙකියනලද්දේ; තාච්ච, පළමුකොට; එත්ථ, මේ දෙවිසි ඉදුරන්හි; අත්ථො, අවිච්ඡයෙන්; විනිවුත්ථො, විනිවුත්ථො.

* ඉන්ද්‍රියයෝතුමු තමතමන්ගේ ඵලසම්පත්තිපත්තින් කරණකොට ගෙන, හෙතුසම්පත්තිපත්තින් හඟවන්නුයි. “ඉන්ද්‍රියානි කුසලාකුසල කම්මං උලලිඛෙතනති”යි විසූ. කියේ මැනෝ, ඵලසම්පත්ති විපත්තිති කාරණසම්පත්ති විපත්ති අවබෝධතො, යි (මු: පි:) * “සොතං නිමිත්තං ආසෙවති” යනාදි තන්හි අරමුණුකිරීමද ආසෙවනායයි කියන ලද බැවින් “කානිචි ගොචරං සෙවනාය”යි විසූ. එහි “කානිචි” යන මේ වචනය සියලු ඉන්ද්‍රියයන්ගේ අරමුණු කලියුතු බවක් ඇති කල්හිද විදසුන් නැඟිත් අතිත්‍යාදි වශයෙන් ප්‍රත්‍යවෙක්ඛා නොකටයුතු වූ ලොකොත්තර ඉන්ද්‍රියයන්ගේ බහුලිකාර මනසකාර වශයෙන් ආසෙවනයක් නැති බැවින් කිහි. ඒ ලොකොත්තර ඉන්ද්‍රියයන්හි ප්‍රත්‍යවෙක්ඛා මාත්‍රයක්ම වේ. කියේ මැනෝ, සොතං නිමිත්තං ආසෙවතිති ආදීසු ගොචරකරණමපි ආසෙවනානි වුත්තානි ආහ කානිචිගොචරං සෙවනායානි තත්ථ සබ්බසං ගොචරි කාතබ්බතොපි කානිචිච්චවනං අවිපසිත්තබ්බතං බහුලිමනසිකරණෙන අනාසෙවනියත්තා පච්ච වෙකඤ් මත්තමෙවති තෙසු හොතිති, යි (මු: පි:) * “තස්සතං මග්ගං ආසෙවතො” යනාදි තන්හි බැවිය යුතුවූ ශ්‍රමාදි ඉන්ද්‍රියයන් සදහා භාවනාතොමෝ ආසෙවනායයි වදාරනලද බැවින් “කානිචි භාවනාසෙවනාය”යි උක්තය. කියේ මැනෝ, තස්ස තං මග්ගං ආසෙවතොති ආදීසු භාවනා ආසෙවනානි වුත්තානි භාවෙනබ්බාති සඤ්ඤාති සක්ඛායාහ කානිචි භාවනා සෙවනායානි, යි (මු: පි:) * අපරන යෙහි ආධිපත්තිය නම් ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය භාවයයි අධිපති ප්‍රත්‍යය භාවය නොවෙයි කියේමැයි. * ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය භාවය නැතිකල්හිද ස්වකීය ස්වකීය වූ කමාදි ප්‍රත්‍යය වශයෙන් පවත්නාවූ සත්‍රිඤ්ඤා සහිතවූද පුරුෂෙඤ්ඤා සහිතවූද සත්‍යානුයෙහි සත්‍රිපුරුෂයන් කෙරෙන් අත්‍යාකාරයෙකින් නූපදනාවූ ලිඛිතනිමිත්ත කාත්‍යාකල්පයන් විසින් තමා අනුවැ පැවැත්මෙහි සුභව ඉන්ද්‍රිය පුරිසිඤ්ඤායන්ගේ අධිපතිබවයි මේ අවිච්ඡායෙහි පරමෙශ්වරත්වය කෙරෙන් යන අභියෝග ඉන්ද්‍රිය නම්හු වෙත්. වක්ඛුරුදිහි මහෙච්චතාදි දැක්වූ නිසිනුදු තදත්‍යවූ ශ්‍රමාදි ඉන්ද්‍රියයන්ගේද සමප්‍රසුක්ත ධර්මයන් තමතමන් අනුවැ පැවැත්මෙහි අධිපති භාවය සුදුසු පරිද්දෙන් යෙදිය යුතුයි. කියේ මැනෝ, ආධිපත්ති ඉන්ද්‍රියපච්චයභාවො, අසතිච්ච ඉන්ද්‍රියපච්චයභාවො

ඉති පුරිසිඤ්ඤානං අත්තනොපච්චයවසෙන පචත්තමානෙහි තංසතිත සන්තානෙ අඤ්ඤාකාරෙන අනුප්පජ්ජමානෙහි ලිඛාදීහි අනුවත්ත නියතාවො ඉමසමිඤ්ඤවන්තො ඉන්ද්‍රි‍යානි පරමිසාරියං කතොන්ති චෙච ඉන්ද්‍රියානි චක්ඛාදීසු දස්සිතෙන නයෙන අඤ්ඤාසඤ්ඤා තදනුවත්තිසු ආධිපච්චං යථාරහං යොජෙතබ්බං. (මු: වී:)

3

ලක්ඛණාදීහි ලක්ඛණරස පච්චපඨාන පදඨානෙහිපි චක්ඛාදීනං විනිවජ්ජයං විනිනිසාති අන්තො, නාති නෙසං ලක්ඛණාදීහි හෙඨා වුත්තානෙව, පඤ්ඤාදියාදීහි චන්දනාදි අත්තො අමොහො සෙව, සෙසාති නත්ථ සරුපෙනෙවාගනාති, කමනොති අසමපි දෙසනාකකමොව, නත්ථ අජකුන්තමමං පටිඤ්ඤාස අපිසභුමිපටි ලාහො හොතිති අත්තභාව පටිසාපනනාති චක්ඛාදියාදීහි පඨමං දෙසිනාති, සොපනනනභාවො යං. ධමමං උපාදය ඉන්ද්‍රි‍යානි පුරිසොති වා සබ්බංගචන්ති, අයං සොතිනිදස්සනත්ථං නනො ඉන්ද්‍රියං පුරිසිඤ්ඤාසඤ්ඤා, සොදුට්ඨොපි ජීවිතිඤ්ඤාසට්ඨිකවුත්තිති ඤ්ඤපනත්ථං නනොජීවිතිඤ්ඤාසං, සාව නස්ස පචත්ති නාව එතෙසං වෙදසිනානං අනිවත්ති සංකිඤ්ඤාවෙදසිනං සබ්බං නං සුඛදුක්ඛනාති ඤ්ඤපනත්ථං නනො සුඛඤ්ඤාදීහි, නංගිනෙට්ඨත්ථං පන එතෙට්ඨමා භාවෙතබ්බාති පටිපනතිදස්සනත්ථං නනො සබ්බාදීහි, ඉමාස පටිපනතිසා එසබ්බමො පඨමං අත්තනි පාත්‍රභවතිති පටිපනතිසා අමොහභාවදස්සනත්ථං නනො අනඤ්ඤාතඤ්ඤාස්සාමිතිඤ්ඤාසං, නස්සෙවච්චතනා නනො අනන්තරං භාවෙතබ්බනනා ච නනො අඤ්ඤාදියං, ඉතො පරං භාවනාස ඉමස්ස අධිගමො අධිගතෙව පනිමසිමි. නත්ථ කිඤ්ඤි උත්තරි කරණියනාති ඤ්ඤපනත්ථං අනෙතපරමස්සාසභුතං අඤ්ඤාතාපිඤ්ඤාසං දෙසිනාති අයමෙත්ථං. මො, හෙදහෙදගි ජීවිතිඤ්ඤාසෙව වෙත්ථ හෙදො, නඤ්ඤි රුපජීවිතිඤ්ඤාසං අරුපජීවිතිඤ්ඤාසනති දුට්ඨංහොති, සෙසානං අහෙදොති එවමෙත්ථ හෙදොහෙදතො විනිවජ්ජයං විනිනිසා.

3. ලක්ඛණාදීහිති, ලක්ඛණාදීහි යන පදයාගේ; (අභීයනම්) චක්ඛාදීනං, චක්ඛුරුදීන්ගේ; ලක්ඛණරස පච්චපඨාන පදඨානෙහි, ලක්ඛණ රස ප්‍රත්‍යුපසඨාන පදසඨාන වශයෙන්; විනිවජ්ජයං, විනිශ්චය; විනිනියා ඉති, දැනගන්නේයැ යන; අන්තො, අභියැ වේ; නෙසං, ඒ චක්ඛුරුදිවු ඉන්ද්‍රියයන්ගේ; තාති ලක්ඛණාදීහි, ඒ ලක්ඛණාදීහු; හෙඨා, යටැ; හෙවත්- අභිසාලිති නම්වු අවුචාවෙහි; වුත්තානෙව, වදාරන ලද්දෙනුමය; හි, ඒ කිම සැබව; පඤ්ඤාදියාදීහි, ප්‍රඥාදිය මූලිකොට ඇති; වත්තාරි, සිවුදෙන; අත්තො, අභි වශයෙන්; අමොහොයෙව, අමොහයමැයි; සෙසාති, ඉතිරිවු ඉන්ද්‍රියයෝත්තමු; නත්ථ, ඒ අභිසාලිතියෙහි; සරුපෙනෙව, සාරුප වශයෙන්මැ; ආගතාති, ආවාහය; කමතොති, කමතො යන පදයාගේ; (විනිවජ්ජයං. විනිනියා, විනිස දැනගන්නේයැ; ට) අයමපි, මේ ඉන්ද්‍රියයන්ගේ පිළිවෙලද; දෙසනාකකමොව, දෙසනා පරිපාටිය

මැසි; තත්, ඒ ඉන්ද්‍රියයන් අතුරෙන්; අජ්ඣතතධම්මං, ආතමභාවය නිසා පැවැති ධර්මතය; පරිඤ්ඤාය, පිරිසිදු දැනීම හෙතුකොට ගෙන; අරියභූමිපටිලාභො, ආයතීභූමියෙන් ලැබීම; හොති, වේයයි; ඉති, (මතසිකරිත්වා) මෙනෙහි කොට; අත්තභාවපරියාපනනාති, අත් බැව්හි ඇතුළත්වූ; චක්ඛන්ද්‍රියාදීති, චක්ඛස් ඉන්ද්‍රිය මුල් කොට ඇති ඉන්ද්‍රියයෝ; පඨමං, පළමුකොට; දෙසිතාති, දෙසූහ; සොපනතන භාවො, ඒ අත්බැව්නෙම වනාහි; යංධම්මංඋපාදාය, යම් ධර්මයක් කරැණු කොට; ඉත්තිචා, සත්‍රියක කියා හෝ; පුරිසොතිචා, පුරුෂයෙක කියා හෝ; සංඛිං, ව්‍යවහාරයට; ගව්ඡති, යේද; සො, ඒ අත්බැව්; අයංඉති, මේයයි; තිදස්සනත්ථං, දැක්වීම පිණිස; තතො, ඒ චක්ඛුරුදි ඉන්ද්‍රියයන් කෙරෙන් ඉක්බිති, ඉත්තින්ද්‍රියං, සත්‍රියයයද; පුරිසන්ද්‍රියඤ්ච, පුරුෂෙන්ද්‍රියයද; (දෙසිතං, දෙසී; 0) දුට්ඨොපි, විප්‍රකාරවූද; සො, ඒ ආතමභාවයනෙම; ජීවිතන්ද්‍රියපටිබ්බවුත්තිති, ජීවිතෙන්ද්‍රිය පිළිබඳ පැවැතුම් ඇත්තේයයි; ඤාපනත්ථං, ඇඟවීම පිණිස හෝ-ප්‍රකාශය පිණිස; තතො, ඒ සත්‍රිය පුරුෂෙන්ද්‍රියයන් කෙරෙන් ඉක්බිතිව; ජීවිතන්ද්‍රියං, ජීවිතෙන්ද්‍රියය; (දෙසිතං, දෙසී; 0) යාව, යම්තාක්කල්; තස්ස, ඒ ජීවිතෙන්ද්‍රියයාගේ; පවත්ති, පැවැත්ම වේද; තාව, ඒතාක්කල්; එතෙසංවෙදසිතානං, තෙල වෙදනාවන්ගේ; අතිවත්ති, තොනාවැත්ම වේ; යංකිඤ්ච, යම් ධර්මතයෙක්; වෙද සිතං, ආලම්භ රසාඤ්ඤාදය කෙරේද; තංසංඛං, ඒ සියලු ධර්මතය තෙමේ; සුබද්‍රුක්ඛතති, සුබද්‍රුක්ඛයයි; ඤාපනත්ථං, ප්‍රකාශය පිණිස හෝ-භාගවීම පිණිස; තතො, ඒ ජීවිතෙන්ද්‍රිය කෙරෙන් ඉක්බිති; සුඛන්ද්‍රියාදීති, සුඛෙන්ද්‍රියාදීහු; (දෙසිතාති, දෙසූහ; 0) තනතිරෙධන්ථංපන, ඒ වෙදනෙන්ද්‍රියයන්ගේ නිරෙධය පිණිස වනාහි; එතෙධම්මා, තෙල ඉන්ද්‍රියධර්මයෝතුමු; භාවෙතබ්බාති, බැවියසුත්තාහයි; පටිපත්තිදස්සනත්ථං, පිළිවෙත් දැක්වීම පිණිස; තතො, ඒ සුඛෙන්ද්‍රියාදීන් කෙරෙන් ඉක්බිතිව; සංඛාදීති, ශ්‍රව්‍යාදිවූ ඉන්ද්‍රියයෝ; (දෙසිතාති, දෙසූහ; 0) ඉමාය පටිපත්තියා, මේ පිළිවෙත කරණකොටගෙන; එසධම්මො, මේ ඉන්ද්‍රිය ධර්මයනෙමේ; පඨමං, පළමුව; අත්තති, තමා කෙරෙහි; පාතුහවතිති, පහලවේයයි; පටිපත්තියා, ප්‍රතිපදාවගේ; අමොඝභාවදස්සනත්ථං, නොස්සිබව දැක්වීම පිණිස; හෙවත්-නිෂ්පල නොවනබව දැක්වීම පිණිස; තතො, ඒ ශ්‍රව්‍යාදිවූ ඉන්ද්‍රියයන් කෙරෙන් ඉක්බිතිව; අනඤ්ඤා තඤ්ඤාස්සාමිතින්ද්‍රියං, අනඤ්ඤාතඤ්ඤාස්සාමිතින්ද්‍රියය; (දෙසිතං, දෙසී; 0) තස්සෙව, ඒ අනඤ්ඤාතඤ්ඤාස්සාමිතින්ද්‍රියයගේම; එලත්තා, එලය වන බැවින්; තතොඅනත්තරං, ඒ අනඤ්ඤාතඤ්ඤාස්සාමිතින්ද්‍රියයට අනතුරුව; භාවෙතබ්බත්තාව, බැවිය සුතුචන බැවින්ද; තතො, ඒ අනඤ්ඤාතඤ්ඤාස්සාමිතින්ද්‍රිය කෙරෙන් ඉක්බිතිව; අඤ්ඤාන්ද්‍රියං, අඤ්ඤාන්ද්‍රිය; (දෙසිතං, දෙසී; 0) ඉතො, මේ අඤ්ඤාන්ද්‍රිය වැඩිමෙන්; පරං, මත්තෙහි; භාවතාය, භාවතා වශයෙන්; ඉමස්ස, මෙ අතීත් එලයාගේ; අධිගමො, අධිගමයනෙමේ; (හොති, වේ; 0) ඉමස්මිං,

මේ අතීත්ඵලධර්මය; අධිගතෙවපන, අධිගමය කළ කල්හි වනාහි; කිඤ්චි, කිසි; උත්තරිකරණියං, මත්තෙහි කටයුත්තෙන්; නැප්ථිති, නැතැයි; ඤප්පනන්දං, ප්‍රකාශය පිණිසැ හෝ-අභිගම පිණිසැ; අනෙත, අවශ්‍යානගෙහි; පරමස්සාසභුතං, අතිශයින් සැනහිමවැඩු; අඤ්ඤාතා විඤ්ඤායං, අඤ්ඤාතා විඤ්ඤාය; දෙසිතං, දෙසි; ඉති අයං, මෙකියන ලද්දේ; එත්ථ, මේ අභිධම්මාප්තියගෙහි; කමො, පරිපාටියයි; හෙදහෙදාති, හෙදහෙදා යන පදයාගේ; (විනිව්ඡයං විජුතියා, විනිසැ දැන ගත්තේය; 0) එත්ථ, මේ දෙවිසි ඉදුරන්හි; ජ්විති ඤ්ඤාසංඝො, ජ්විතෙ ඤ්ඤායාගේම; හෙදො, විශේෂයෙනමේ; අත්ථි, ඇත; හි, ඒ කීම සැබව; තං, ඒ ජ්විතෙ ඤ්ඤායෙනමේ; රූපජ්විති ඤ්ඤායං, රූපජ්විතෙ ඤ්ඤායා; අරූපජ්විති ඤ්ඤායනති, නාමජ්විතෙ ඤ්ඤායා කියා; දුට්ඨං, විප්‍රකාරවූයේ; හොති, වේ; සෙසානං, තදවශෙෂ ඉඤ්ඤායයන්ගේ; අහෙදො, විශේෂයෙක් නැත්තේයැ; ඉති එවං, මෙකි පරිද්දෙන්; එත්ථ, මේ දෙවිසි ඉදුරන්හි; හෙදහෙදො, විශේෂා විශේෂ වශයෙන්; විනිව්ඡයං, විනිසැ; විජුතියා, දැනගත්තේය

ආ * ප්‍රඥෙත්ථිඤ්ඤා සතරදෙන අමොහයමැයි වෙන් වශයෙන් ධර්මයෝ සිටුදෙනෙක් නොවෙත් එහෙයින් අමොහයට ප්‍රඥෙත්ථි පදයෙහි ප්‍රකාශකළා වූ ලක්ෂණාදිහු අනඤ්ඤානඤ්ඤාසංඝාමිති ඤ්ඤාදීන් වද දතයුත්තාහ යනු අභිප්‍රාය වේ. * සෙසු ඉඤ්ඤායෝ අභිශාලිතියෙහි ලක්ෂණාදීන්ගේ වශයෙන් ස්වරූපයෙන්ම ආගතය. * අභිශාලිතියෙහි සුඛෙත්ථි උදෙසා උදෙසා ඉඤ්ඤායන්ගේ ලක්ෂණාදිහු ස්වරූපයෙන් නොකියන ලද්දහු නොවෙද්ද යත්? නොකියන ලද්දහුමය එහෙත් සෞමනසස දොමනසස ඉඤ්ඤායන්ට කී ලක්ෂණාදීන්ගේ වශයෙන් දතයුතු වන හෙයින් ප්‍රකාරානුරූපයෙකින් කියන ලද්දහුම වෙත්. ඒ කෙසේද සුඛෙත්ථි තෙමේ ඉමං සප්‍රමාදානුභවන ලක්ෂණ ඇත්තේයැ. ඉමං කාර සමෙහාග කාත්‍ය ඇත්තේයැ. කායිකාසවාදයවැ වැටහීම වනුයැ කායෙත්ථි ආසනන කාරණකොට ඇත්තේයැ උදෙසා තෙමේ අනිමිසප්‍රමාදානුභවන ලක්ෂණ ඇත්තේයැ අනිමිසකාර සමෙහාග කාත්‍ය ඇත්තේයැ කායිකාසවාදයවැ වැටහීම වනුයැ කායෙත්ථි ආසනන කාරණකොට ඇත්තේයැ කියයි. කියේ මැනෝ ඉට්ඨ පොට්ඨබ්බානුභවන ලක්ෂණං සුඛි ඤ්ඤායං පෙකායි ඤ්ඤාය පදට්ඨානං අනිඨ පොට්ඨබ්බානුභවන ලක්ෂණං දුට්ඨ ඤ්ඤායං පෙකායි ඤ්ඤාය පදට්ඨානනති. (මු: ටි:) * සුඛ උදෙසා ඉඤ්ඤායන්ගේ යම් ඉමං නිමිසකාර සමෙහාග රසභාවයෙක් කියන ලද්ද ඒ බව ආලම්බනයන්ගේ සැටියෙන්ම කියන ලද්දැ ඇතැම් සෞමනසස ඤ්ඤාදීන්ගේමෙන් පරිකල්ප වශයෙන් නොකියන ලද්දි දක්වන්නාවූ මූලට්ඨකාලායසියෝ මෙසේ යුතු එත්ථ ව ඉඨානිඨාකාරන මෙව ආරමභානං සමෙහාග රසතා වෙදිතබ්බා නවිපරිතෙපි ඉඨාකාරෙන අනිඨාකාරෙන ව සමෙහාග රසතාති. * භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ දෙශනාවෙහි සාධාරණ වූද ප්‍රධාන වූද ඵලය නම් සත්ත්වයන්ගේ ආයස්සමය ලැබීම වේද එහෙයින් “අභිධම්මධර්මං පරිඤ්ඤාය” යනාදිය විසූ.

* ධම්මසංග්‍රහේ අටුවාවෙහි සත්‍රී පුරුෂෙක්‍රියයන්ට අනතුරුවැ වදාළ ජීවිතෙක්‍රිය දෙකනා පරිපාටියැ කියනලදයැ හේ ඉන්ද්‍රිය යමකදෙකනාව හා සම වේ මේ ඉන්ද්‍රියවිභවන අටුවාවේ වනාහි මනික්‍රියට අනතුරුවැ ජීවිතෙක්‍රියයා උක්‍රතයැ ඒ පුළු පශ්චිමවු ආධ්‍යාත්මික වාහ්‍යවු ඉන්ද්‍රිය යන්තේ අනුපාලකතෙයන් ඔවුන්ගේ මධ්‍යයෙහි වදාළේ නුසි යමක දෙකනාව හා නොසමවනුයේ නොවේයයි දනසුතු. කියේ මැනෝ ඥාණසංකපායං ඉන්ද්‍රියපුරිසික්‍රියානන්තරං ජීවිතික්‍රිය දෙසනාකකමො වුතො සො ඉන්ද්‍රියයමක දෙසනාය සමෙති ඉධපන ඉන්ද්‍රියවිභවන මනික්‍රියානන්තරං ජීවිතික්‍රියං වුතං තං පුරිමපච්ඡිමානං අජ්ඣන්තික බාහිරතං අනුපාලකතෙතන තෙසං මජ්ඣෙක වුතනනති වෙදිතබ්බං. (මු: ටී) මේ මූලටිකා පාඨය උභය දෙකනාවන්හි සත්‍රී පුරුෂෙක්‍රිය යන්ට අනතුරුවමැ ජීවිතෙක්‍රිය වදාළ බැවින් විමසිය යුතුයයි මධු ටිකාවාය්‍යීතෙමේ කියයි. * යාවච දුට්ඨත්තභාවානු පාලකස්ස ජීවිතික්‍රියස්ස පචන්ති තාවදුක්ඛභූතානං එතෙසං වෙදසිතානං අති වන්ති ස්‍රූපනන්. මූලටිකාවෙහි යු හෙයින් යමිතාක්කල් රූපා රූප වශයෙන් විප්‍රකාරවු ආත්මභාවය අනුපාලනය කරන්නාවු රූපා රූප ජීවිතෙක්‍රියයාගේ පැවැත්ම වේද ඒ තාක් කල් දු:බභූතවු සුඛ වෙදනාදි ඉන්ද්‍රියයන්ගේ නොනැවැත්ම වේයයි දැක්වීම පිණිසැ “යංකිස්සවි වෙදසිතං සබ්බං තං දුක්ඛං” යි උක්‍රතයැ. * එයිනුද වක්‍රු රුදි ඉන්ද්‍රියයන්ගේ දුක් ලුහුබැද පවත්නා බැවින් පරිඤ්ඤායෙහි හඟවයි. මෙද යුහු. තෙතව වක්ඛාදිතං දුක්ඛානුබක්ඛිතාය පරිඤ්ඤායන්තං ස්‍රූපෙති. (මු: ටී)

4

කිවමාති කිං ඉන්ද්‍රියානං කිවමනති වෙ, වක්ඛන්ද්‍රියස්ස භාව වක්ඛා යනනං වක්ඛවිස්සන්ධානානානං සමපසුන්ධනානානස්ථ ධම්මානං. ඉන්ද්‍රියපච්චයෙහි පච්චයොති ච්චනතො සනතං. ඉන්ද්‍රියපච්චයභාවෙන සාධෙනබ්බං. අනතතොතිකම් මජ්ඣදිභාවෙන වක්ඛවිස්සන්ධානානානාදි ධම්මානං. තික්ඛමජ්ඣදිසබ්බානං. අනනාකාශනුචතතාපනං. ඉදං කිවමං, එවං සොන සාණ ජීවතා කායානං, මනික්‍රියස්සපන සහන්ත ධම්මානං. අනතතො වසවතතාපනං, ජීවිතික්‍රියස්ස සහන්තධම්මානු පාලනං, ඉන්ද්‍රියපුරිසික්‍රියානං. ඉන්ද්‍රිය පුරිස නිමින්න කුත්තාකප්පා කාශනුච්චානං, සුඛ දුක්ඛ සොමනස්ස දෙමනසික්‍රියානං. සහන්ත ධම්මෙ අභිභවිතා සථාසකං. බ්ලාපිකා නොලාපිකාකාශනුපාපනං, උපෙක්ඛික්‍රියස්ස සනතපණ්ණමජ්ඣන්තාකාශනුපාපනං, සද්ධාදිතං. පටිපක්ඛාභිච්චනං. සමපසුන්ධධම්මානානස්ථ පසන්තාකාශදිභාවසමපා පනං, අනිස්සන්ධානස්සන්ධානික්‍රියස්ස සංයොජනත්තසප්පභා නස්ථෙව සමපසුන්ධනානානස්ථ නප්පභානාභිමුඛභාවකරණං, අක්ඛි ක්‍රියස්ස කාමරහ බ්‍රාහ්මදිනනුකරණප්පභානිස්ථෙව සහන්තා නස්ථ අනතතො වසානුචතතාපනං, අක්ඛිතානික්‍රියස්ස සබ්බ කිවෙව සු උස්සුක්ඛප්පභානිස්ථෙව අමනාභිමුඛභාව පච්චයනාව සමප සුන්ධනානනති එවමෙසං කිවමනො විනිවජ්‍යං වින්තිසා.

4. කිව්වාහි, කිව්වා යන පදයානේ; (විනිව්ඡයංවිජ්ඣනියා, විනිස දුතගන්තේය; 0) ඉන්ද්‍රියානං, ඉන්ද්‍රියයන්ගේ; කිව්වං, කාතෘය; කිං, කිමයත්; ඉතිවෙ, ඉදින් මෙසේ විතාරුනම්; (එවංසති, මෙසේ විතාරී මත් ඇති කල්හි; 0) වක්කුන්ද්‍රියස්ස, වක්කුරින්ද්‍රියයානේ; (ඉදං කිව්වං යන්න හා සමබන්ධයි.) තාව, ශ්‍රෝත්‍රේන්ද්‍රියාදින් කෙරෙන් පලමු; වක්කා යනනං වක්කුවික්කුණ්ණධාතුයා තං සමප්පුත්තකානක්කුටි ධම්මානං ඉන්ද්‍රියපච්චයෙන පච්චයොති, වක්කායනනං පෙ. පච්චයොසී; වච නතො, වදාලනෙත්; ඉන්ද්‍රියපච්චයභාවෙන, ඉන්ද්‍රියප්‍රත්‍යයභාවයෙන්; සාධෙතබ්බං, සිඬකටැව්වු; අත්තනො, තමාගේ; කික්කමන්ද්‍රදිභාවෙන, තික්කණ්ණජායාදිභාවයෙන්; (කික්කමන්ද්‍රදිභාවෙ, සීද පාසයි. එසේ වුව- තික්කණ්ණජායාදි භාවය ඇති කල්හි යන අර්ථය වේ) වක්කුවික්කුණ්ණාදිධම්මානං, වක්කුරිවික්කුණාදි ධම්මයන්ගේ; කික්කමන්ද්‍රදිසංඛාතං, තික්කණ්ණජායාදි භාවයෙහි කියනලද; යංතං අත්තාකාරානුචත්තාපනං, යම්බඳුවු තමාගේ ආකාරයට අනුවැ පැවැත්වීමෙන් ඇද්ද; ඉදං, මේ අනුව පැවැත්වීම; කිව්වං, කිසය; සොත සාණ ජිව්හා කායානං, ශ්‍රෝත්‍රේන්ද්‍රිය - ස්පර්ශේන්ද්‍රිය - ජිහ්වේන්ද්‍රිය - කායේන්ද්‍රියයන්ගේ; (කිව්වං, කිසය; 0) එවං, මෙකී තය බඳු වේ; පන, මනෙන්ද්‍රියාදින්ගේ වෙනස නම්; මතින්ද්‍රියස්ස, මනෙන්ද්‍රියයාගේ; සහජතධම්මානං, තමා හා එක්වැ උපන් ධමුත්; අත්තනො, තමාගේ; වසවත්තාපනං, වශයෙහි පවත් වන, (කිව්වං, කිසය; 0) ජිවිත්තින්ද්‍රියස්ස, ජිවිතේන්ද්‍රියයාගේ; සහජත ධම්මානුපාලනං, තමා හා එක්වැ උපන් ධමුත් අනුරක්තා; (කිව්වං, කිසය; 0) ඉන්ද්‍රියපුරිසින්ද්‍රියානං, සත්‍රින්ද්‍රිය පුරුෂේන්ද්‍රියයන්ගේ; ඉන්ද්‍රියපුරිසතිත්තකුත්තාකපාකාරානුච්චානං + ඉන්ද්‍රියපුරිස, සත්‍රි පුරුෂ යන් අයත්වූ; තිත්තන, තිමිතිය; කුත්ත, කාතෘය; ආකප්ප, ආකලාය යන; ආකාර, ස්වභාවයන්; අනුච්චානං, ගලපන; (කිව්වං, කිසය; 0) සුබද්ධකසොමනස්සදොමනස්සානං, සුබේන්ද්‍රිය දූර්වේන්ද්‍රිය සොමනසෙස්සන්ද්‍රිය දොමනසෙස්සන්ද්‍රියයන්ගේ; සහජතධම්මෙ, තමා හා එක්වැ උපන් ධමුත්; අභිභවිත්වා, මැඩගෙන; යථාසකං, ස්වකීය ස්වකීය ශක්තිවූ පරිද්දෙන්; ඔලාරිකානොලාරිකාකාරානුපාපනං, ඔදාරික අන්‍යොදාරික භාවයට පමුණුවන; (කිව්වං, කිසය; 0) උපෙකතින්ද්‍රියස්ස, උපෙක්ෂේන්ද්‍රියයාගේ; සත්තපණ්ණිතමජ්ඣන්තාකාරානුපාපනං, ශාන්ත ප්‍රණිත මධ්‍යස්ථ භාවයට පමුණුවන; (කිව්වං, කිසය; 0) සඛාදිනං, ශ්‍රවේන්ද්‍රියාදින්ගේ; පටිපක්ඛාභිභවනක්කුටි, ප්‍රතිපක්ෂ ධම්මයන් යටපත් කිරීම හෝ මැඩපීමද; සමප්පුත්තධම්මානං, සමප්පුත්ත ධම්මයන්ගේ; පසන්නාකාරාදිභාවසමපාපනක්කුටි, ප්‍රසන්නවූ ආකාරාදින්ගේ භාවයට පැමිණවීමද; (කිව්වං, කිසය; 0) අනක්කුත්තක්කුණ්ණාමිතින්ද්‍රියස්ස, අනක්කුත්තක්කුණ්ණාමිතින්ද්‍රියයාගේ; සංයොජනත්තයපභානක්කුටි, සක්කායදිභි විවික්ච්ඡා සිලබ්ධ පරමාසයෙහි කියනලද සංයොජනත්තය නැසීමද; සමප්පුත්තකානං, සමප්පුත්ත ධම්මයන්ගේ; තප්පහානාභිමුඛ භාවකරණක්කුටි, ඒ සංයොජනයන් නැසීමට යොමුවන බව කිරීමද;

(කිව්වං, කිසයැ; 0) අඤ්ඤාන්ද්‍රියයා, අඤ්ඤාන්ද්‍රියයාගේ; කාමරුගව්‍යාපා දදිනනුකරණප්‍රභාතඤ්ඤාව, කාමරුග ව්‍යාපාදදි සංයෝජනයන්ගේ තුනිතිරිම නැසීමද; සහජනානං, තමා හා එක්වැ උපන් බවුන්; අතතනො, තමාගේ; වසානුවනතාපනඤ්ඤාව, වශයෙහි අනුවැ පැවැත් වීමද; (කිව්වං, කිසයැ; 0) අඤ්ඤාතාපිත්‍රියයා, අඤ්ඤාතාපිත්‍රියයාගේ; සබ්බකිව්වෙසු, සම්මානාත්‍යයන්හි; උසස්සකකප්‍රභාතඤ්ඤාව, උත්සාහය දුරලීමද; සමප්‍රසන්නානං, සමප්‍රසන්න බවින්; අමනාභිමුඛපච්චය තාව, තිවණට යොමුවීමිහුගේ ප්‍රත්‍යයභාවයද; (කිව්වං, කිසයැ; 0) එවං, යථොක්තතයින්; එත්ථ, මේ දෙවිසි ඉදුරන්හි; කිව්වතො, කාත්‍ය වශයෙන්; විනිව්ඡයං, විනිස; විජ්ඣයා, දැනගන්නේයැ.

* පුරෙජනාදිවු ප්‍රත්‍යය භාවය ඇති කල්හිද ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය භාවයෙන් සිඬකටයුතු වූමැ කාත්‍යයැ ඒ ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය භාවයාගේ අත්‍යවු අතින්ද බවින් හා සාධාරණ නොවන බැවින්ද නොහොත්-රූපාදිවු අත්‍යවු බවින් සාධාරණ නොවන බැවින්ද ඉන්ද්‍රිය දෙශනාවෙහි පැවතආ හෙයින්ද කාත්‍ය නමැයි යෙන් එහෙයින් විසුඤ්ඤාසිඬ පුරෙජනාදි පච්චයභාවෙ ඉන්ද්‍රියපච්චයභාවෙන සාධෙතබ්බමෙව කිව්වං. කිව්වනති ආහ තස්ස අතඤ්ඤාසාධාරණතතා ඉන්ද්‍රියකථාය ව පවත්නතතාඤ්ඤා. (මු: වී:) ඒතටටිකාපාශේකා දෙශයක්සුගේ අනු මඬු ටිකා දෙක්හි විවරණය මෙසේයැඤ්ඤාසාධාරණතතා ඉන්ද්‍රියපච්චයභාවය අතඤ්ඤාසාධාරණතතාහි අඤ්ඤාහි අතින්ද අසාධාරණතතා එවං සාමන්විතො කිව්ව විසෙසං වචන්දපෙත්වා පකාරණතොපි තං දෙසෙති ඉන්ද්‍රියකථායව පවත්නතතාහිඤ්ඤා. (අ: වී:) තස්සාති ඉන්ද්‍රියපච්චයය අතඤ්ඤාසාධාරණතතාහි රූපාදිතං අඤ්ඤාසං අසාධාරණතතා තෙන සාමන්විතො කාරණතතං වුත්තං හොති ඉන්ද්‍රියකථායව පවත්නතතාහි එතෙන පකාරණෙන කාරණතං වුත්තංඤ්ඤා. (මු: වී:)

* පුජ්ඣාබ්‍යම භාවයෙන් මනෙන්ද්‍රියයාගේ තමා හා සමප්‍රසන්න බවින් වශයෙහි පැවැත්වීම වේ. ඉන්ද්‍රිය සමභාවවූද අත්‍යවු සහජත බවින්ගේ මනෙන්ද්‍රියයාගේ මෙන් පුජ්ඣාබ්‍යමභාවයක්සු අවිද්‍යාත බැවින් ඉන්ද්‍රියාපිගේ විශිෂ්ටවු වශවතීපතයක්නමිනැත එසේමැනො සහජතෙන්ද්‍රියයෝද එකානන්දයෙන් මනෙන්ද්‍රියයාගේ වශයෙහිම පවත් නානුමැයි. කියේ මැනෝඤ්ඤාසබ්බාබ්‍යම භාවෙන මතින්ද්‍රියයා වසවත්තා පනං හොති නාඤ්ඤාසං තං සමප්‍රසන්නාති පිති ඉන්ද්‍රියාති සාධෙතබ්බ භූතානෙව අත්තනො අත්තනො ඉන්ද්‍රියකිව්වං. සාධෙතති වෙන සිකත්තාති සබ්බත්ථ ව ඉන්ද්‍රියපච්චය භාවෙන සාධෙතබ්බතති අයං අධිකාරෙ අනුවත්තනතිති දඬුබ්බාඤ්ඤා. (මු: වී:) * ඤ්ඤාප්‍රසාදතෙ අනුපඤ්ඤාව තප්පච්චයානං තප්පච්චත්තෙන නිමිත්තභාවො අනු විධානංඤ්ඤා මුලටිකාවෙහි යුගෙයින් සත්‍රි පුරුෂෙන්ද්‍රියයන්ට ජනක ප්‍රත්‍යයවු හෝ උපසංචාක ප්‍රත්‍යයවු කමිගෙන් සත්‍රි පුරුෂනිමිත්තාදින්ගේ ඉපදවීමක් හෝ අනුබලදීමක් නැති කල්හිද සත්‍රිපුරුෂනිමිත්තා

දිත්ව ප්‍රත්‍යයවූ කම්මාදිත්තේ සත්‍රි සුරුෂිතිමිත්තාදි ආකාර රූපයන් දැනවීමෙහි කරුණුවන බව අනුචිධාන නමැති දතයුතු. සත්‍රිඤ්ඤා දිත්තේ එහි විද්‍යාමානබවමැ කරුණුවන බවැ යුග්ගේයි. ඒ එසේමැයි යම් ඉඤ්ඤයක්හු ඇති කල්හි යම් නිමිත්තාදියෙක් වෙද නැති කල්හි නොවෙද ඒ ඉඤ්ඤයනෙමේ ඒ නිමිත්තාදියට කාරණ වෙනුයි. අනු චිධාන ශබ්දයාගේ කම්මාච්චද්දිභාවය දක්වා.

* මැනවිදෙකා ඵරිත්තා උපපජ්ජමානා සුඛදුක්ඛවෙදනා සහජනෙ අභිභවිත්වා සයමෙව පාකටා හොති සහජනා ව තබ්බසෙන සුඛදුක්ඛ භාවප්‍රත්‍යයා වියමැසු හෙයින් සම්ප්‍රසුක්ක ධර්මයන් වසාගෙනැ පැතිර ගෙනැ උපදනාවූ සුචදුක්ඛ වෙදනානොමෝ තමා හා එක්වැ පැවැති දහමුත් මැඩගෙනැ තොමෝම ප්‍රකාශ වෙද සහජනධර්මයෝත් ඒ වෙදනාවන්ගේ වශයෙන් සුචදුක්ඛ බවට පැමිණියවුත් මෙන් වෙද්ද ඒ අරිය දක්වනු සදහා අටුවාමේයොපාසකං ඔලාරිකා නොලාරිකා කාරුණුපාපකංයයි වැණුන. * අටුවාහි උපෙක්‍ෂෙඤ්ඤයාගේ ශාන්ත ප්‍රණීත මධ්‍යස්ථ භාවානුප්‍රාප්තිය කියනලදනුයි. ඒ අනුසරින් අශාන්තවූ අප්‍රණීතවූ අකුශල අකුශලවිපාකාදින් හා සම්ප්‍රසුක්කවූ උපෙක්‍ෂෙඤ්ඤ යාගේද මධ්‍යස්ථභාවානුප්‍රාප්තිය යෙදෙයි කියේ යන්? අකුශල සුඛ දුක්ඛ වෙදනාවන්ට වඩා අකුශලොපෙක්‍ෂා වෙදනාවගේද අව්‍යාකාත සුඛ දුක්ඛ වෙදනාවන්ට වඩා අව්‍යාකාතොපෙක්‍ෂා වෙදනාවගේද කුශල සුඛ වෙදනාවට වඩා කුශලොපෙක්‍ෂා වෙදනාවගේද ශාන්ත ප්‍රණීත භාවානුප්‍රාප්තියද යෙදෙයි. භූමි වශයෙනුදු මේ අරිය පැමිණවියයුතු. කියේ මැනෝඅසන්නස්ස අප්‍රණීතස්සපි අකුසලතබ්බිපාකාදි සම්ප්‍රසුක්කස්ස මජ්ඣිමනිකාකාරුණුපාපකං යොජේතබ්බං සමානජාතියංවා සුඛදුක්ඛෙහි සන්නප්‍රණීතාකාරුණුපාපකංඤ්ඤායයි. (මු: වී:).සමාන ජාතියනති අකුසලෙහි සුඛදුක්ඛෙහි අකුසලුපෙක්‍ෂාය අව්‍යාකතෙහි අව්‍යාකතුපෙක්‍ෂාය කුසලසුඛතො කුසලුපෙක්‍ෂාය තත්ථාපි භූමි විභාගෙනාය මන්ථො භිඤ්ඤා යොජේතබ්බං තංසබ්බං බ්බවිභබ්බෙහ වුත්ත ඔලාරිකසුමුමවිභාගෙන දිපෙනබ්බං(අ: වී:)

* ශ්‍රවණද්‍රව්‍යයාගේ ප්‍රසන්නාකාරුණුප්‍රාප්තියැ විශේෂීඤ්ඤයාගේ ප්‍රත්‍යභාකාරුණුප්‍රාප්තියැ සමානීඤ්ඤයාගේ උපසම්මාකාරුණුප්‍රාප්තියැසමා ධිඤ්ඤයාගේ සමානිතාකාරුණුප්‍රාප්තියැ ප්‍රඥෙඤ්ඤයාගේ දර්ශනාකාරුණු ප්‍රාප්තියැයථාක්‍රමයෙන් යෙදියයුතු. * කාමරුගව්‍යාපාදදි යන්තෙහි ආදි ශබ්දයෙන් උච්චිතාගිය සංයෝජනයෝ ගෘහිතයන. * මාභීසම්ප්‍රසුක්ක වූ අඤ්ඤාදිඤ්ඤයාගේ කාත්‍යය දක්වූ වාරයෙන්ම එලසම්ප්‍රසුක්කවූ ඉඤ්ඤයාගේද ඒ ඒ සංයෝජනයන්ගේම ප්‍රතිප්‍රලබ්ධි ප්‍රත්‍යාණකාත්‍ය තාවද දක්වනලද්දැ යනු අභිප්‍රායයි. කියේ මැනෝඅසන්නපයනතින උපසිත සමානිත දස්සනාකාරුණුපාපකං යථාකමං සඬාදිතංආදි සද්දෙන උච්චිතාගිය සංයෝජනාති ගතිතාතිමග්ගසම්ප්‍රසුක්කයොව ව ඉඤ්ඤස්ස කිව්වං දස්සිතං තෙනෙව එලසම්ප්‍රසුක්කස්ස තංතං.

සංයෝජනානංයෙව පටිපසස්සථි පභානකිවචනා දස්සිතා හොතිති. (මු: ටි:) * යම් හෙයකින් කොටැ නිමවූ සියලු කිසි ඇති අඤ්ඤතා වින්දියතෙමේ කලයුතුවූ අන් කිසක් නැතිහෙයින් නිවණට නැවුරැ වූයේමැ නිවණට ප්‍රත්‍යයවූයේමැ වේද අනික් ඉන්ද්‍රියයන් මෙන් කාත්‍ය විශේෂයන්හි නියුක්ත නොවූයේද එහෙයින් “අමතාහිමුඛ පච්චය තාව සමපසුත්තානං”යි විසූ. කියේ මැනෝ. සබ්බකතකිච්චං අඤ්ඤ තාවින්ද්‍රියං අඤ්ඤස්සකාතබ්බස්ස අභාවා අමතාහිමුඛමෙව තඤ්ඤා වප්පච්චයොව හොති න ඉතරුතිවිය කිව්වනතරපසුතඤ්ඤා තෙනාහංගී. (මු: ටි:)

5

භූමිපතානි චක්ඛුසොන ඝාන ජීව්‍යා කාය ඉන්ද්‍රිය පූර්ව සුඛ දුක්ඛ දොමනස්සින්ද්‍රියානි චෙත්ථ කාමාවචරතොව, මහින්ද්‍රිය ජීවිතින්ද්‍රිය උපෙකක්ඛින්ද්‍රියානි සඬා විරිය සති සමාධි පඤ්ඤින්ද්‍රියානිව චතුභූමි පරියාපනනානි, සොමනස්සින්ද්‍රියං කාමාවචර රූපාවචර ලොකුතතර චසෙන භූමිත්තය පරියාපනනා, අවසානෙ තිණ් ලොකුතතර නෙවාති, එවං භූමිතො විනිච්ඡයං විජ්ඣිතා, එවඤ්ඤි විජ්ඣනෙනා

සංවෙත බහුලො හික්ඛු සිත්තා ඉන්ද්‍රිය සංචරෙ,
ඉන්ද්‍රියානි පටිඤ්ඤාය දුක්ඛස්සනතං කප්පස්සති’ති.

නිදේදසමාරෙ යං චක්ඛුචතුතතං මහාභූතානනනි ආදි සබ්බං බම්ම සබ්බන්තිසං. පදභාජනෙ වුත්තනසෙනෙව චෙදිතබ්බං, විජිතින්ද්‍රිය සමාධින්ද්‍රිය නිදේදසාදිසුච සමමාවාසාමො මිච්ඡාවාසාමො සමමා සමාධි මිච්ඡාසමාධිති ආදිති නවුත්තානි, කසමා සබ්බසබ්බාහ කනනා, සබ්බසබ්බාහකානිති ඉධ ඉන්ද්‍රියානි කපිත්තානි, එවං සනෙත පෙත්ථ දසඉන්ද්‍රියානි ලොකිසානි කාමාවචරතොව, තිණ් ලොකුතතර ගති, නවලොකිසලොකුතතරමිස්සකානිති.

අභිබමමභාජනිසං.

5. භූමිතොති, භූමිතො යන පදයානේ; (විනිච්ඡයං, විනිශ්චය; විජ්ඣිතා, දන්තෝයැ; 0) එත්ථව, මේ දෙවිසි වැදූරැම්වූ ඉන්ද්‍රියයන් අතුරෙන්; චක්ඛුසොන ඝාණ ජීව්‍යා කාය ඉන්ද්‍රිය පූර්ව සුඛ දුක්ඛ දොම නස්සින්ද්‍රියානි, චක්ඛුරින්ද්‍රියං, පෙ, දොමනස්සෙන්ද්‍රියයෝ; කාමාවචර තොව, කාමාවචර වූවාහුම චෙත්; මහින්ද්‍රිය ජීවිතින්ද්‍රිය උපෙකක්ඛින්ද්‍රියානි, මනෙන්ද්‍රිය ජීවිතෙන්ද්‍රිය උපෙක්ෂෙන්ද්‍රිය යන මොහුද; සඬා විරිය සති සමාධි පඤ්ඤින්ද්‍රියානිව, ශ්‍රඩා විරිය සමාති සමාධි ප්‍රඥෙන්ද්‍රියයෝද; චතුභූමිපරියාපනනානි, සතරභූමියෙහි ඇතුළත්වූවාහු චෙත්; සොම නස්සින්ද්‍රියං, සොමනස්සෙන්ද්‍රිය තෙමේ; කාමාවචර රූපාවචර ලොකුතතර චසෙන, කාමාවචර රූපාවචර ලොකොත්තර චසෙත්;

භූමිතනයපරියාපතනං, භූමිත්‍රයෙහි ඇතුළත් වේ; අවසානෙ, අනන්තයෙහි; තිණ්ණි, අනඤ්ඤානඤ්ඤාසාමිතින්ද්‍රිය මූල්කොට ඇති ඉන්ද්‍රියයෝ තුන්දෙන; ලොකුතතරුනෙව, ලොකොත්තරවූවානුම වෙත්; (ඉති, සමාපතියෙහි නිපා.) එවංකි, යථොක්තනයිත්; (හි නිපාත මාත්‍රයෙකි.) විජ්ජනනෙතා, ඉන්ද්‍රියයන් දන්නාවූ; සංවෙගබහුලො, අපායභීතියෙන් බහුලවූ සංවෙග ඇත්තාවූ; භික්ඛු, මහණනෙම; ඉන්ද්‍රියසංවරො, ඉන්ද්‍රිය සංවරයෙහි; සිතො, සිටියේවා; ඉන්ද්‍රියාති, ඉන්ද්‍රියයන්; පරිඤ්ඤාය, පිරිසිදු දෑ; හෝ-පිරිසිදු දෑනීම හෙතුකොට ගෙන; දුක්ඛස්ස, වාතන දුඃඛයානේ; අනතං, අවසානභූතවූ නිවෘත්තියට; නිගච්ඡති, පැමිණේ. (ඉති සමාපතියෙහි යැ.)

තිද්දෙසවාරො, තිදේශවාරයෙහි; යං වක්ඛු වතුන්තං මහාභුතානනති ආදිසබ්බං, යං වක්ඛු වතුන්තං මහාභුතානං යනාදිවූ සියල්ල; ධම්ම සබ්බණ්ණියං, ධම්මසබ්බණ්ණිප්‍රකාරණයෙහි; පදහාජනෙ, පදහාජනීයයෙහි; චුත්තනගයෙනෙව, කි නයිත්මැ; වෙදිතබ්බං, දතයුතු; විරිසින්ද්‍රිය සමාධි න්ද්‍රියතිද්දෙසාදිප්‍රච, විශේෂීන්ද්‍රිය සමාධින්ද්‍රිය තිදේශාදීන්හිද; සමමා වායාමො මිච්ඡා, වායාමො සමමාසමාධි මිච්ඡාසමාධිති ආදීති, සමමා වායාමො පෙමිච්ඡාසමාධි යනාදිහු; නචුත්තනාති, නොවදළහ; කසමා, කවරහෙයිනයිත්; සබ්බසබ්බාහකතතා, සියල්ල සබ්බහකල බැවිති; හි, ඒ කීම සැබව; ඉධ, මේ අභිධම්මාජනීයයෙහි; හෝ-මේ ඉන්ද්‍රියවිභවයෙහි; සබ්බසබ්බාහකාති, ලෞකික ලොකොත්තරවූ සියල්ල සබ්බහකලාවූ; ඉන්ද්‍රියාති, ඉන්ද්‍රියයෝ; කථිතාති, වදළහ; එවං සනෙතපි, මෙසේ සමසබ්බාහකතිය ඇති කල්හිද; එත්ථ, මේ ඉන්ද්‍රිය යන් අතුරෙන්; දස ඉන්ද්‍රියාති, දස ඉන්ද්‍රිය කෙනෙත්; ලොකියාති, ලෞකිකයහ; කාමාවචරුනෙව, කාමාවචරමයහ; තිණ්ණි, ඉන්ද්‍රියයෝ තිදෙනෙත්; ලොකුතතරුති, ලොකොත්තරයහ; නව, ඉන්ද්‍රියයෝ නව දෙනෙත්; ලොකියලොකුතරමිස්සකාති, ලෞකික ලොකොත්තර මිශ්‍රයහ; (ඉති සමාපතියෙහි නිපා.)

* විශේෂීන්ද්‍රිය පද්ධතීන් විසින් සබ්බහකවයුතු වූ කුසලාකුසල විශ්වාදී ඉන්ද්‍රියයන්ද වක්ඛුරින්ද්‍රිය පද්ධතීන් විසින් සබ්බහකවයුතු වූ කාල පුද්ගල ප්‍රත්‍යයාදි හෙද වශයෙන් භික්ඛවූ වක්ඛුරින්ද්‍රිය සබ්බහ කෙරෙත්තුයි. “සබ්බසබ්බාහකාති”යි විසූ. කියේ මැනෝ විරිසින්ද්‍රිය පද්ධතී සබ්බහතබ්බාති කුසලාකුසලවිරියාදීති වක්ඛුන්ද්‍රිය පද්ධතී සබ්බහතබ්බාති කාලපුද්ගල පච්චයාදි හෙදෙන භික්ඛාතිවක්ඛාදීති සබ්බහතබ්බාති වෙව සබ්බසබ්බාහකාති යි. (මු: ටි:) කුසලාකුසල විරියාදීති යන්නෙහි ආදි ශබ්දයෙන් කුසලසමාධ්‍යාදීන්ගෙන් අව්‍යා කාත විශ්වාදීන්ගෙන් සබ්බහය දතයුතුයයිද පච්චයාදීති යන්නෙහි ආදි ශබ්දයෙන් දෙශාලබ්ධතාදීහු ගෘහිතයහයිද අනුට්ඨාසවෙ යුතු.

* එවං සනෙතපි යනාදීන් භූමිවිභාගය කීමෙන් නොවෙසෙසන ලද බැවින් සියලු ඉන්ද්‍රියයන්ගේ සමස්ත භූමිකතියෙන් ගැඹුරින් ප්‍රසබ්ධ කල්හි ඒ වැළකීමෙන් සමසබ්බාහක කොටැ කීමැ ඒ ඒ

භූමියෙහි අවිද්‍යමානවූ ඉන්ද්‍රියයක්හුගේ සංග්‍රහකලාව නොදක්වා මෙද
යුතු. තෙතව අවිසේසිතතතා සබ්බසං සබ්බභූමිකතත ගහණප්ප
සබ්බතංතිවත්තතෙන සබ්බසංඛතාහකවචනං අවිජ්ජමානස්ස සංඛතා
කතත දීපකං නහොතිති දස්සෙති. (මු: වී:)

අභිධම්මභාජනියං, අභිධම්මභාජනියතෙමේ;
(නිට්ඨිතං, නිමිසේයි.)

6

පඤ්ඤාපුච්ඡකෙ සබ්බසම්මි ඉන්ද්‍රියානං. කුසලාදි විභාගො පාළි
නසානුසාරෙතොව චෙදිනබ්බො, ආරම්මණතරිකෙසු පන සතතින්ද්‍රි
යාති අනාරම්මණාති චක්ඛු සොන සාණ ජීව්හා කාය ඉන්ද්‍රිය
සාති සංඛාසවුතනං, ජීවිතින්ද්‍රියංපන අරූපමස්සකතතා ඉධ අනා
හසං, වින්ද්‍රියාති චෙත්සන්ද්‍රියා සුඛදුක්ඛවසං සංඛාරිසනං. වුතනං, නඤ්ඤි
ඵකතතපටිත්තාරම්මණං, දොමනස්සින්ද්‍රියං. සියාපටිත්තාරම්මණං.
සියාමහගගනාරම්මණාති කාමාවචරධම්මෙ ආරබ්හපවතතිකාලෙ
පටිත්තාරම්මණං හොති, රූපාවචරරූපාවචර පන ආරබ්හපවතති
කාලෙ මහගගනාරම්මණං, පණණතතිං ආරබ්හපවතතිකාලෙන
වතනබ්බාරම්මණං, නවින්ද්‍රියා සියා පටිත්තාරම්මණාති මනින්ද්‍රිය
ජීවිතින්ද්‍රිය සොමනස්සින්ද්‍රිය උපෙක්ඛින්ද්‍රියාති චෙව සඛාදිපඤ්ඤාකඤ්ඤ
සංඛාස ඉදංවුතනං. ජීවිතින්ද්‍රියඤ්ඤි රූපමස්සකතතා අනාරම්මණෙසු
රූපධම්මෙසු සංගහිතමිසි අරූපකොථාසෙන සියාපතෙති සංග
හිතං, වතනාදි ඉන්ද්‍රියාති සුඛදුක්ඛ දොමනස්ස අඤ්ඤානාවින්ද්‍රියාති,
නාතිති මහගගනාරම්මණතරිකෙ නහප්පතති, මහගගනුකතති සහ
න්තහෙනුං. සංඛාස වුතනං, විජිස විමංසා ජෙඝ්ඝකාලෙ සියා
මහගගිපති, ඡද්දවිතනප්ඝ්ඝකාලෙසියා න වතනබ්බො, දසින්ද්‍රියා
සියා උප්පතතා සියා උප්පාදිතොති සනනරූපින්ද්‍රියාති තිණ්ච විපා
කින්ද්‍රියාති සංඛාසෙනං. වුතනං, දසින්ද්‍රියාති දොමනස්සෙන සංඛිං
හෙථා වුතනාතොව, නස්ස දොමනස්සින්ද්‍රියං පණණතතිං ආරබ්හ
පවතතිකාලෙ නවතනබ්බාරම්මණං, සෙසාති නිබ්බාන පච්ච
චෙක්ඛනකාලෙපි, තිණ්ද්‍රියාති බ්හිබ්බාරම්මණාතිති තිණ්ද්‍රොකුතත
ටින්ද්‍රියාති වතනාදිති සුඛදුක්ඛ සොමනස්ස දොමනස්සාති, නාතිති
අප්ඤ්ඤානධම්මෙපි බ්හිබ්බා ධම්මෙපි ආරබ්හපවතනතති, අසින්ද්‍රියාති
මනින්ද්‍රිය ජීවිතින්ද්‍රිය උපෙක්ඛින්ද්‍රියාතිචෙව සඛාදිපඤ්ඤාකඤ්ඤ, නස්ස
ආඤ්ඤාඤ්ඤාසනනිකාලෙ න වතනබ්බාරම්මණතා චෙදිනබ්බො,
ඉති ඉමස්මිසි පඤ්ඤාපුච්ඡකෙ දසින්ද්‍රියාති කාමාවචරති තිණ්
ද්‍රොකුතතති නිවංලාභිස ලොකුතතරමස්සකා තොව කපිනාතිති
අස්මිසි අභිධම්මභාජනියෙන සංඛිං ඵකපටිචෙද්දොව හොති අසංපන
ඉන්ද්‍රියවිභවෙතා චෙ පටිච්චං නිහප්පිතා භාජෙතා දසසිතොති.

ඉන්ද්‍රියවිභවන වණණනා.

6. පඤ්ඤාපුච්ඡකේ, ප්‍රශ්නපාච්ඡකයෙහි; සබ්බසම්මප්පි, සියලුම; ඉන්ද්‍රියානං, ඉන්ද්‍රියයන්ගේ; කුසලාදිවිභාගො, කුසලාදි විභාගයනෙම; (කුසලාදිභාවොසිද්ධ පාඨසිංගි) පාලිනියානුසාරෙනෙව, පෙළෙහි තය අනුසරිත්මැ; චෙදිතබ්බො, දහයුත්තේයැ; ආරම්භණතනිකෙසුපන, ආලම්භනත්‍රිකයන්හි වනාහි; සත්තින්ද්‍රියාඅනාරම්භණාති, සත්තින්ද්‍රියා අනාරම්භණ යන මේ වචනය; වකුටු සොත සාණ ජිව්හා කාය ඉන්ද්‍රිය පුරිසින්ද්‍රියාති, වස්සුරින්ද්‍රියං පෙණ පුරුෂේන්ද්‍රියයන්; සක්කාය, සදහා; වුත්තං, වදාලයේක; ජිවිතින්ද්‍රියංපන, ජිවිතේන්ද්‍රිය වනාහි; අරුපමිසස කතතා, නාමය හා මිශ්‍රවූ බැවින්; ඉධ, මේ සජාතිධේන්ද්‍රියයන්ගේ ආගත ස්ථානයෙහි; අනාහසං, නොමවදාලයේක; (අනාගතං, නොආයේය යනු සන්නිසිංගි) වින්ද්‍රියාති, වින්ද්‍රියා යන පදයාගේ; චෙද්දන්ද්‍රියා, (ඉති පදච්ඡේදෙකාතබ්බො) චෙද්දන්ද්‍රියා සි පදච්ඡේදයැ කවයුතු; සුඛ දුක්ඛ වයං, සුඛේන්ද්‍රිය දුඃඛේන්ද්‍රියවය; සක්කාය, සදහා; එතං, මේ වින්ද්‍රිය වචනය; වුත්තං, වදාලයේක; හි, ඒ සැබව; තං, ඒ සුඛේන්ද්‍රිය දුඃඛේන්ද්‍රියවය තෙමේ; එකන්තපරිත්තාරම්භණං, එකන්තයෙන් කාමාවචර ධර්මමැ අරමුණු ඇත්තේයැ; දෙමනස්සින්ද්‍රියං සියං පරිත්තාරම්භණං සියං මහග්ගතාරම්භණතනි, දෙමනස්සින්ද්‍රියං පෙණ මහග්ගතාරම්භණං යනු; කාමාවචරධර්මෙ, කාමාවචර ධර්මයන්; ආරබ්භ, අරමුණු කොටැ; පවත්තිකාලෙ, පවත්නා කල්හි; පරිත්තාරම්භණං, කාමාවචර ධර්මමැ අරමුණු ඇත්තේ; හොති, වේ; රුපාවචරරුපාවචරෙපන, රුපාවචර අරුපාවචර ධර්මයන් වනාහි; ආරබ්භ, අරමුණු කොටැ; පවත්තිකාලෙ, පවත්නා කල්හි; මහග්ගතාරම්භණං, මහග්ගත ධර්මමැ අරමුණු ඇත්තේ; (හොති, වේ); පණ්ණත්තිං, ප්‍රඥප්තිධර්මය; ආරබ්භ, අරමුණු කොටැ; පවත්තිකාලෙ, පවත්නා කාලයෙහි; නවනතබ්බාරම්භණං, නවකතව්‍ය ධර්මමැ අරමුණු ඇත්තේ; (හොති, වේ); නවින්ද්‍රියාසියං පරිත්තාරම්භණාතිඉදං, නවින්ද්‍රියාසියං පරිත්තාරම්භණා යන මේ වචනය; මතින්ද්‍රිය ජිවිතින්ද්‍රිය සොමනස්සින්ද්‍රිය උපෙකිතින්ද්‍රියාතිචෙව, මනේන්ද්‍රියං පෙණ උපෙක්ෂේන්ද්‍රියයන්ද; සමාදිපඤ්ඤාකඤ්ඤා, ශ්‍රවණින්ද්‍රියාදි ඉන්ද්‍රියයන් පස් දෙනාගේ සමුහයද; සක්කාය, සදහා; වුත්තං, වදාලයේක; හි, ඒ කිම සැබව; ජිවිතින්ද්‍රියං, ජිවිතේන්ද්‍රියතෙමේ; රුපමිසසකතතා, රුපයෙන් මුසු බැවින්; අනාරම්භණෙසු, අරමුණු ගැණීමක් නැත්තාවූ; රුප ධර්මෙසු, රුපධර්මයන්හි; සබ්බතිත්තප්පි, සබ්බතකරන ලද්දේ නමුදු; අරුපකොඨාසෙන, නාමධර්ම කොඨාසයෙන්; සියංපකෙඛ, සියා යන පක්ෂයෙහි; සබ්බතිත්තං, සබ්බතකරන ලද්දේය; වත්තාරිඉන්ද්‍රියාතිති, වත්තාරි ඉන්ද්‍රියාති යනු; සුඛ දුක්ඛ දෙමනස්ස අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රියාති, සුඛේන්ද්‍රියං පෙණ අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රිය යන මොව්හුයි; හි, සැබව; තාති, ඒ සුඛේන්ද්‍රියාදිහු; මහාරම්භණතනිකෙ, මාහීලම්භන ත්‍රිකයෙහි; න භජනති, ඇතුලත් නොවෙත්; (මහාරම්භණතනිකං සිද්ධ පාඨසිංගි) මහගෙතුකතනි, මහගෙතුකං යන මේ වචනය; සහජතගෙතුං, සහජතවූ ගෙතුට; සක්කාය, සදහා; වුත්තං, වදාලයේක; විරියපීඨං

සාපේක්ෂකකාලෙ, විශ්වී ප්‍රඥවන් අධිපතිවූ කල්හි; සියා, කිසිවිටෙකැ; මහාධිපති, මාගීයසි කියනලද සහජතාධිපති ඇත්තේ; (හොති, වේ.) ඡන්දවිත්තපේක්ෂකාලෙ, ඡන්දවිත්තයන් අධිපතිවූ කල්හි; සියා, කිසිවිටෙකැ; නවත්තබ්බා, මාගීයධිපතියසි නොකියයුත්ති; (හොති, වේ.) දසිඤ්ඤා සියා උප්පන්නා සියා උප්පාදිනොති එතං, දසිඤ්ඤා පෙ උප්පාදිනො යන මේ වචනය; සත්ත, සත්තවිධවූ; රූපිඤ්ඤාතිව; රූපෙඤ්ඤායන්ද; තිණ්ණි, ත්‍රිවිධවූ; විපාකිඤ්ඤාතිව, විපාකෙඤ්ඤායන්ද; සකාය, සදහා; චුත්තං, වදාලයේක; දසිඤ්ඤාති, දශවිධවූ ඉඤ්ඤායෝ, දෙමනස්සනසං, දෙමනස්සනස්සන හා සමග; ගෙඨා, ගව දෑන්වූ නවිඤ්ඤා සියා පරිත්තාරමණා යනාදි වචනයෙහි; චුත්තානෙව; වදා රනලද්දනුමැයි; තත්ථ, ඒ දශවිධ ඉඤ්ඤායන් අතුරෙන්; දෙමනස්සනස්සන ඉඤ්ඤායෝ, දෙමනස්සනස්සනෙමේ; පණ්ණාසකං, ප්‍රඥප්තිය; ආරබ්භ, අරමුණුකොට; පවත්තකාලෙ, පවත්තා කල්හි; නවත්තබ්බාරමණා නවත්තව්‍යාලමන ඇත්තේ වේ; සෙසාති, තදවනෙමවූ ඉඤ්ඤායෝ; තිබ්බානපච්චවෙකකතකාලෙපි, තිවන් ප්‍රත්‍යවෙක්ෂාකරන කාලයෙහිද; (තිවන් අරමුණු කරන කල්හි යුජ්ජයි.) නවත්තබ්බාරමණාති, නවත්තව්‍යාලමන ඇත්තානුවෙන්; (අපි ශබ්දයෙන් ප්‍රඥාත්‍යාලමනය අරමුණුකරන කාලය හඟවා.) තිණ්ණිඤ්ඤාති බිහිබාරමණාතිති, තිණ්ණිඤ්ඤාති බිහිබාරමණාතියනු; තිණ්ණි, ත්‍රිවිධවූ; ලොකුත්තරිඤ්ඤාති, ලොකොත්තර ඉඤ්ඤායෝයි; වත්තාරිති, වත්තාරි යනු; සුඛ දුක්ඛ සොමනස්ස දෙමනස්සාති, සුඛෙඤ්ඤා දුඃඛෙඤ්ඤා සොමනස්සනස්සන දෙමනස්සනස්සනෙමේ; හි, ඒ කීම සැබව; තාති, ඒ සුඛෙඤ්ඤාදිනු; අත්ඤාත්තධමමෙපි, අධ්‍යාත්මධමයන්ද; බිහිබාධමමෙපි, වාග්‍යධමයන්ද; ආරභ, අරමුණු කොට; පවත්තනති, පවතින්; අසිඤ්ඤාති, අසිඤ්ඤා යනු; මතිඤ්ඤා ජිවිතිඤ්ඤා උපෙක්ඛිඤ්ඤාතිවෙව, මනෙඤ්ඤා ජිවිතෙ ඤ්ඤා උපෙක්ඛෙඤ්ඤායෝයි; සඛාදිපඤ්ඤාකඤ්ඤා, ශ්‍රඛාදි ඉඤ්ඤා පඤ්ඤාකයද යන මොව්නුයි; තත්ථ, ඒ අප්‍රවිධවූ ඉඤ්ඤායන් අතුරෙහි; ආකිඤ්ඤාකඤ්ඤා යනනකාලෙ, ආකිඤ්ඤාකඤ්ඤායන ධ්‍යානය අරමුණු කරන කාලයෙහි; නවත්තබ්බාරමණතා, නවත්තව්‍යාලමනතාතොමෝ; වෙද්ද තබ්බා, දතයුත්තියැ; ඉති, යපොකතනසින්; ඉමසම්මපිපඤ්ඤාපුච්ඡකො, මේ ප්‍රශ්නපාච්ඡකයෙහි; දසිඤ්ඤාති, දශදෙනෙක් ඉඤ්ඤායෝ; කාමා වචරති, කාමාවචරවූවානු; තිණ්ණි, තිදෙනෙක් ඉඤ්ඤායෝ; ලොකුත්තරුති, ලොකොත්තරවූවානු; නව, නවදෙනෙක් ඉඤ්ඤායෝ; ලොකීය ලොකුත්තරමිස්සකානෙව, ලොකීය ලොකොත්තර මිශ්‍රවූවානුම; කපි තාති, දෙශනාකරනලදයහ; ඉති, එහෙයින්; අයමපි, මේ ප්‍රශ්න පාච්ඡකයනෙමේද; අභිධමමනාජනියෙනසං, අභිධමමනාජනියය හා සමග; එකපරිවෙජ්ඣෙව, සමානවූ පිරිසිදුම් ඇත්තේමැ; හොති, වේ; අයං පනඉඤ්ඤා විභවෙකා, මේ ඉඤ්ඤා විභවයනෙම; වෙපරිවට්ටං, විපරිවත්තය; තිහරිත්වා, උපුටා; භාජෙත්වා, විභාගකොට; දසසිතො, දක්වා වදාලයේක. (ඉතිසමාප්තියෙහි නිපා.)

* “සතතින්ද්‍රියා අනාරම්භණා”යි මෙසේ එකානන්ත අනාලම්භනයෙහි කියනු ලබන තන්හි කියයුතු වූ ජීවිතෙන්ද්‍රිය නොකියන ලද්දකි “ඉධ අනාභංගං” යන්නට මූලථිකාවේ “එකානන්තාරම්භණෙන න භාසිතං රූපමිසසකතතා”යි විවරණය කොළේ. * අනාලම්භන වූ රූපධර්මයන්හි රූපයෙහි සම්ප්‍රගත ශ්‍රවණ වර්තන හෙයකින් කියන ලද්ද රූපය හා මුසුවන බැවින්ම ජීවිතෙන්ද්‍රියයෙන්ම අනාලම්භන ඉන්ද්‍රිය ධර්මයන්හි “අතින්ද්‍රියා අනාරම්භණා”යි වදාළ හෙයින් සම්ප්‍රගත නොකරන ලද්දේ වද, ඒ සැබව එහෙත් ජීවිතෙන්ද්‍රියයෙක දෙයෙකින් හුණේ වනාහි අනාලම්භන වූ රූපධර්මයන්හි සම්ප්‍රගත ශ්‍රවණ වර්තන සදහා රූපමිසසකතතා අනාරම්භණෙසු රූපධර්මෙසු සමගතිතතං යන මේ අභිකථා වචනය කියන ලදී. රූපමිසසකතතෙත් අනාලම්භන යන්නෙහි සමගතීන් වූ ජීවිතෙන්ද්‍රියයාගේ අරූපභාවයෙන් පරිත්‍යාලම්භනයාදිය යම් හෙයකින් ඇත්තේද එහෙයින් මේ අභිකථා වචනය පිහිටුවන්ට අරූපකොඨාසෙන පරිත්‍යාලම්භණා අනුචිති සියා පකෙඨ සමගතිතතා අතිප්‍රායොගී ලබාගත මූලථිකා පාඨය වේ. මෙසේ අභිකථා වාය්‍යී මතය පිහිටුවා සමමතය පිහිටුවන්ට අරූපකොඨාසෙන පන පරිත්‍යාලම්භණාදිතා රූපකොඨාසෙන ව නවත්තබ්බතා අනුචිති මිසසකතතා සමුදයයෙන් වසෙන සියා පකෙඨ සමගතිතා න එකදෙස වසෙනාහි දළබ්බං නහි අනාරම්භණං පරිත්‍යාලම්භණාදිභාවෙන න වත්තබ්බං න හොතිති යි ඇර දක්වූ ථිකාපාඨයාගේ භාවය මෙසේයි. අරූප ජීවිතෙන්ද්‍රිය කොටස විසින් පරිත්‍යාලම්භනාදි භාවයද රූප ජීවිතෙන්ද්‍රිය කොටස විසින් නවත්තව්‍යාලම්භන භාවයද ඇත්තැයි මිශ්‍රක රූපාරූප ජීවිතෙන්ද්‍රිය සමුහයාගේ වශයෙන් සියා පකෙඨයෙහි සමගතීන් වැ එකදෙස වශයෙන් හෙවත්-අරූප ජීවිතෙන්ද්‍රියයාගේ වශයෙන් අසමගතීන් වැ දනුයුතු යම් හෙයකින් අනාලම්භන වූ රූප ජීවිතෙන්ද්‍රියයෙන්ම පරිත්‍යාලම්භනාදි භාවයෙන් නවත්තව්‍යාලම්භන නොවන්නේ නොවේද හෙවත්-වන්නේද එහෙයින් යනුයි. * තවද රූපයත් නිජාණයත් අනාලම්භනය සභාවිධ රූපෙන්ද්‍රියයේ අනාලම්භනයෙහි මේ ඇ වදාළ වචනයද අවිද්‍යමාන වූ අලම්භන ඇති පුජ්‍යොක්ත අනාලම්භන ධර්මයන් සාලම්භන භාවයෙන් නවත්තව්‍යාලම්භන කල්හි අරමුණු රහිත වන බැවින් නවත්තව්‍යාලම්භන භාවය දක්වයි. එසේ මැනෝ නවින්ද්‍රියා සියා පරිත්‍යාලම්භණා සියා මහගතාරම්භණා සියා අප්‍රමාණාරම්භණා සියා නවත්තබ්බං පරිත්‍යාලම්භණාහිපි මහගතාරම්භණාහිපි අප්‍රමාණාරම්භණාහිපි යනාදි තන්හි මෙන් සාලම්භන ඉන්ද්‍රියයාගේම නවත්තව්‍යාලම්භන භාවය නොදක්වා යම් සාලම්භන ඉන්ද්‍රියයාගේ නවත්තව්‍යාලම්භන පරිත්‍යාලම්භන වේද එසේම අනාලම්භන ඉන්ද්‍රියයාගේද සාලම්භනයෙහි නියමයක් නැත්තැයි නවත්තව්‍යාලම්භන පරිත්‍යාලම්භන යෙදේ යනු එලිතැපියි. කියේ මැනෝ රූපකථා නිබ්බානකථා අනාරම්භණා සතතින්ද්‍රියා අනාරම්භණාහි

ආදිවචනාදව අවිජ්ජමානාරමණං නාරමණෙසු නවත්තබ්බෙසු අනාරමණත්තා නවත්තබ්බතං දස්සෙති. (මු: වී:) * සාලමනෙත්‍රිය යාගේ මෙන් අනාලමනෙත්‍රියයාගේද නවත්තව්‍යාලමන පයඝාය යෙදෙනුයෙන් සාලමන මැයි නොකියයුතුය යන මේ නියමයද නැතැයි දක්වන්නාවූ විකාචායඝියෝ. න සාරමණස්සෙව න වත්තබ්බතං නවත්තබ්බස්සවා සාරමණතං. නතිනවත්තබ්බසද්දෙ සාරමණෙ නිරුද්දෙහායදිපි සියා නිස්සොව වෙදනා රූපඤ්ච නිබ්බා නස්ස ඉමෙ ධම්මා නවත්තබ්බා සුඛාය වෙදනාය සමපයුත්තාති ආදින චුච්චෙය්. සාලමන ධම්මාගේම නවත්තව්‍යාලමනත්‍රිය හෝ නවත්තව්‍යාලමන ධම්මාගේම සාලමනධම්මත්‍රිය හෝ නොයෙ දෙයි ඒ සැබව නවත්තව්‍යාලමනෙහි සාරමණ ධම්මෙහි ප්‍රසිද්ධ නොවේ ඉදින් නවත්තව්‍යාලමනෙහි සාරමණ ධම්මෙහි නිරුපි වේ නම් ග්‍රිහිධ වෙදනාවෝත් රූපයත් නිජාණයත් යන මේ ධම්මෝ සුඛ වෙදනාවෙන් සමප්‍රයුක්තසි නොකිය යුත්තාය යනාදිය නොවදරනු ලබන්නේය යනු භාවයි. * ඔවුනතුරෙන් රූප නිජාණ ධම්මන්ගේ සුඛාදි සමප්‍රයුක්ත භාවයෙන් නොකියයුතුනුයි නවත්තව්‍යාලමනත්‍රිය අතද පරිත්තාරමනාදි භාවයෙන් කියයුතුනුයි නවත්තව්‍යාලමනත්‍රිය නැතැයිද යන වොදනාව ලෙහිලා විකාචායඝියෝ යුහු. අපාපි පරිත්තාරමණාදි සමබ්බො නවත්තබ්බසද්දෙ සාරමණෙ සෙවචත්තති වායත්තාසියා පරිත්තාරමණාති ආදිං අවතා මනා යත්තං සියා පරිත්තාරමණං. පෙ. අපපමාණාරමණනතිපි ධම්මා යත්තං සියා පරිත්තාරමණනතිපි. පෙ. අපපමාණාරමණනතිපි සියා අනාරමණනතිපි වත්තබ්බං සියා නති පඤ්චපුච්ඡකෙ සාවසෙසා දෙසනා අත්ති. මෙයින් නවත්තව්‍යාලමනෙහි සාරමණෙහි අනාලමනවූ ධම්මන්හිද නිරුපිතමැයි සඳුටකෙළේය යනු භාවයි. * “අභිත්‍රියා සියා අජ්ඣත්තාරමණං” යනාදි පාඨයෙහි යම් ජීවිතෙත්‍රියයක්නුගේ අජ්ඣත්තාරමණාදි භාවයෙන් නවත්තව්‍යාලමනත්‍රිය වදරන ලද්ද ඒ නවත්තව්‍යාලමනත්‍රියානොමෝ ආකිඤ්චඤ්ඤායත්ත කාල යෙහි රූපාරූප ජීවිතෙත්‍රියයාගේ ප්‍රථමාරූප විඤ්ඤායාගේ අභාවමාත්‍රය අරමුණු කිරීම් සඳහා වදරන ලද්දා මෙද යුහු. අභිත්‍රියා සියා අජ්ඣත්තාරමණාති එතථ ජීවිතිත්‍රියස්ස ආකිඤ්චඤ්ඤායත්ත කාලෙ අරූපස්ස රූපස්ස ච අණාරමණත්තා නවත්තබ්බතා වෙදි තබ්බා. (මු: වී:)

ඉන්ද්‍රියවිභවනසංකථා, ඉන්ද්‍රියවිභවන වග්ගීනානොමෝ;
(නිට්ඨිනා, නිමිසා.)

ඉති පච්ඡිමලඛකායං පාසාණදුර්ගභරෙ

අභයකරුණාරතන මුදලිඤ්ඤරාම මජ්ඣිමනිකායෙ මොරවුනගරුභි
 ඡන්තෙ ජිනවංසදීපාදි ගන්තාරාචරියෙක සිරිජමුද්දිපෙ මුමුරසේ
 හදනකසඛිඤ්ඤජමහාථෙර මහාසාමිපාමොක්ඛ භූතාය සුධම්මකාරක
 භඛිඤ්ඤාය මෙධානඤ්ඤ සිරිලඛකාසාසනාලඛකාර කවිධජෙනාසභි
 සමමනොපාධිධාරිනා ජිනපාවචනොපක්ඛනෙන තිබ්බච්ඡන්දවිරිය
 මෙධාවිනා මෙධානඤ්ඤානිධානඤ්ඤරෙන පාලයඨකථාරිකානුථිකාදි

සංසන්දනෙතාහිපපණ්ණිතා-

සමමානවිනොදනි නාමාය-ඉන්ද්‍රියවිභවනඝනථාය

අභිධම්මපදිපිකාව්‍යාධ්‍යාය.

සමමාන විනෝදනී නාමය
පරිච්ඡෙදප්පාද විහසිතසකථාය
අතිධම්ම පප දී පිකා ව්‍යා ඛ්‍යා.

පටිච්ඡක්ඛුප්පාදවිහරිත සංවණ්ණනාය අභිධම්මපාදිපිකා ව්‍යාකෘතා.

1

ඉදහි නදනන්තරෙ පටිච්ඡක්ඛුප්පාදවිහරිත යාදයං අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරානි ආදිනානසෙන නනති නික්ඛින්නා, නසො අත්ථ සංවණ්ණනං කතෙතෙන විහරිතාදිවණ්ණලං ඔනරිතා ආව රිසෙ අනඛ්‍යාතික්ඛිතෙන න සංඝමයං අවොක්ඛමතෙන පර සමයං අනාසුතෙන න සුතං අප්පට්ඨානෙන න විනයං අනුලො මෙනෙන මහාපදෙසෙ ඔලාකෙනෙන ධම්මදිපෙනෙන අත්ථං සංඛිතෙනෙන නමෙවත්ථං සුතං වංගතං අපරෙතිපි රියා සෙති නිද්දිසෙනෙන ව සංඝමා අත්ථ සංවණ්ණනා කානඛ්‍යාතොති, පකාතිසාපිව දුක්ඛත්ථ පටිච්ඡක්ඛුප්පාදස්ස අත්ථ සංවණ්ණනා, සථානු පොගණා,

සච්චං සතො පටිසංඝි පච්චයාකාර මෙවච,
දුද්දසා වතුගෙ ධම්මා දෙසංඤ්ඤාසු සුදුක්ඛන්ති.

නසො අඤ්ඤානු ආගමාධිගමිප්පතොති නසුක්ඛං පටිච්ඡක්ඛුප්පාදස්ස අත්ථවණ්ණනාති පරිතුලයිතා,

වනතුක්ඛාමො අහං අජ්ජ පච්චයාකාර වණ්ණනං,
පතිසං නාධිගමාමි අපඤ්ඤාතාලොචනාකාරං.

සාසනං පතිදං නානා දෙසනානස මණ්ඩනං,
සුඛොචරිස මහෙගා ව අඤ්ඤාප්පිතො පටිත්තති.

සංඝමා නසමා නදුක්ඛං සතතිස්සාස ත්ථ වණ්ණනං,
ආරහිස්සාමි ඵනස්ස නං සුණාමි සමාගිතා.

වුත්තනඤ්ඤනං සුඛොචරිසෙති,

සොකොවිමං අභිංකතා සුණෙසා
ලහෙමි සුඛො පරිසං විසෙසං,
ලබාන සුඛො පරිසං විසෙසං
අදස්සනං මච්චුරජස්ස ගවෙජ්ති.

අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරානි ආදිසුති යොවනාව,

දෙසනා තෙදතො අත්ථලක්ඛනෙකවිධාදිතො,
අභ්‍යානස්ස චට්ඨානා විඤ්ඤානංඛිති විනිවජ්ජො.

1. ඉදහි, ප්‍රාජ්‍යාවසරයෙහි; නදනන්තරෙ, ඒ ඉන්ද්‍රියවිහරිතයට අනතුරුව; (වුත්ත, වදලාව; 0) පටිච්ඡක්ඛුප්පාදවිහරිතෙහි, ප්‍රතිත්‍ය සමුත්පාද විහරිතයෙහි; අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරානි ආදිනා, අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරා යනාදිවු; නසෙන, නසිත්; යාදයංතනති, යමෙපලත්;

(භගවතා, භාග්‍යවත්තූ විසින්; ෮) නිකඛිත්තා, තබනලද්ද; තස්සා, ඒ පාලියගේ; අත්ථසංවණ්ණනං, අවිසංවණ්ණනාව; කතේනෙනන, කරන් නාවූ පණ්ඩිතයා විසින් X; නොහොත්-කරන්නාවූ ආවාය්‍යයා විසින් 0; (අත්ථසංවණ්ණනා කාතබ්බා හොති යන්න හා සම්බන්ධ.) විහරු වාදිමණ්ඩලං, සමයක් සලබ්බ ශ්‍රාවක සංඛ්‍යාත විහරු වාදීන්ගේ සමුහය; නොහොත්-විහරු වාදියෙකි කියනලද භාග්‍යවතුන්වහන්සේගේ පිරිස; ඔහුට, අවතීර්ණව; හෙවත්-බැස; ආවර්ගය, අවුවා ඇරන්; අතබ්බාවිකලනෙනන, අතබ්බවා කියන්නාව; හෙවත්-හෙළානොදක්වන්නාව; සකසමයං, සවසමයෙකි කියනලද අනුරූපර මහවෙහෙර වැස්සන්ගේ ලබ්ධිය; අවොක්කමනෙනන, පරිත්‍යාග නොකරන්නාව; හෙවත්-නොපියන්නාව; පරසමයං, පරවාදීන්ගේ ලබ්ධිය; (හෙවත්-දෙනාතබ හතිරිකබ වෙහෙර වැස්සන්ගේ ලබ්ධිය; 0) අනායුතනෙනන, දෙමාපතය කිරීම් වශයෙන් වැයම් නොකරන්නාව; නොහොත්-පරසමයං, පරවාදීන්ගේ ලබ්ධිය; අනායුතනෙනන, සමපිණ්ඩනය නොකරන්නාව; සුත්තං, පෙළ; අප්පට්ඨානෙනන, නොපිළිබාන්නාව; විනයං, විනය; අනුලොමෙනෙනන, එකඟ කරන්නාව; මහාපදෙසෙ, පෙළ අවුවාහි ආ සතරමහා පදෙස යන්; ඔලොකෙනෙනන, අවලොකනය කරන්නාව; ධම්මං, ප්‍රතිත්‍ය සමුත්පාද පාලිය; දීපෙනෙනන, දක්වන්නාව; අත්ථං, ප්‍රතිත්‍ය සමුත්පාද පාලය්‍යය; සංඛ්‍යාතනෙනන, සංඛ්‍යාතකරන්නාව; තමෙවත්ථං, ඒ ප්‍රතිත්‍ය සමුත්පාදය්‍යමය; පුත්තරවතෙනන, නැවත පරිවර්තනය කොට; අපරෙතිප්පරියායෙති, පුබ්බෙන අඤ්ඤාණං ආනාදිවු අතික් අතික් ප්‍රකාරානාරයෙකින්; නිද්දසනෙනන, දක්වන්නාව; (ව ශබ්ද ක්‍රියාසමුවයෙහි වැටේ. 0) යසමා, යම් හෙයකින්; අත්ථසංවණ්ණනා, අවිසංවණ්ණනානොමේ; කාතබ්බාහොති, කටයුත්තුවේද; පකායාපිව, පියවිනුද; පටිච්චසමුප්පාදස්ස, ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාදයාගේ; අත්ථවණ්ණනා, අවිසංවණ්ණනානොමේ; සුදුකකරු, අති දුෂකරවන්නා වේද; යථා, දුෂකරවනබවට කුමනම් සාධක වන්නක්; පොරුණා, පැරණි අවුවා ඇරේ; ආහු, කිහුද; සවමං, පෙ, සුදුකකරුති, සුදුකකරු යන මේ වචනය; ආහු, කිහු.

සවමං, වතුසත්‍යයද; සතොව, සතඛසංඛ්‍යාතවූ සතඛගුණයද; නොහොත්-සතඛසංඛ්‍යාතවූ සංඝකාරධර්මයද; පටිසංකිව, ප්‍රතිසංකියද; පට්ඨාකාරමෙව, ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාද ධර්මයද; (මකාර පද සංකිකරයා පට්ඨාකාරයෙන් එවම සි පදවෙස්දය කටයුතු.) වතුරෙ (ඉති ඉමෙ)ධම්මා, යන මේ වතුරිවිධ ධර්මයෝහු; දුග්ගසාව, දක්නටද දුෂකර යන; දෙසෙතුඤ්ච, දෙසනාකරන්ටත්; සුදුකකරු, අති දුෂකරයන.

. තසමා, එහෙයින්; හෙවත්-යට කි නයි ය අවුවා කලයුතුවන බැව් නුදු අති දුෂකරබැව්නුදු; ආගමාධිගමප්පනෙනති, ආගමාධිගම ප්‍රාප්ත යන්; හෙවත්-ප්‍රතිසංවිත්තාගීඤ්ඤාන ප්‍රාප්තයන්; අඤ්ඤානු, හැර; පටිච්ච

සමුප්පාදස්ස, ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාදයානේ; අත්ථවණ්ණනා, අරුත් වැණුම; නසුකර, පහසුනොවන්නිය; ඉති, එහෙයින්; පරිතුලයිකා, නුවණින් තීරණයකොට දැන;

අජ්ජ, මෙසමාහි; පච්චයාකාරවණ්ණනං, ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාදයානේ වණ්ණනාව; වතතුක්කාමො, කියනු කැමැත්තාවූ; අහං, බුබුසොෂ නම් වූ මම; සාගරං, මහාසමුද්‍රය; අජ්ඣොගාලො, බැසගත් පුරුෂයෙක්; (පතිංකාධිගච්ඡති) ඉව, පිහිටක් නොලබන්නාක් මෙන්; පතිං, පිහිටක්; නාධිගච්ඡාමි, නොලබමි.

පත, එසේවී නමුත්; (නමාගේම නුවණ බෙලෙන් පිහිටක් ලබන්ට නොහැක්කේ වී නමුත් යුසේයි.) නානාදෙසනානං මණ්ඩනං, අනුලොම ප්‍රතිලොමාදීවූ නොයෙක් දෙයනා නයින් සැරසූ; ඉදංසාසනඤ්ච, මේ පාලිධම්මයද; නොහොත්-මේ ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාදයද; (අබ්බාවජ්ඣනං, නොසිදගෙන;) පුබ්බාවරියමගොව, පූළීවායඝීයන්ගේ ඇළප්මගද; හෙවත්-අභිකථාමාගීයද; අබ්බාවජ්ඣනා, නොසිදගෙන; යසො, යම්හෙයකින්; පවතති, පවතීද; තසො, එහෙයින්; තදුහයං, ඒ පෙල අවුවා දෙමහ; සන්තිස්සාය, මොනවට ඇසුරුකොට; එතස්ස, මේ ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාදයානේ; අත්ථවණ්ණනං, අරුත් වැණුම; ආරභිස්සාමි, පවත්ගනිමි; සමාහිතා, එකඟ සිත් ඇත්තාවූ; (සාධවොතුමො, සත්පුරුෂවූ තෙපි; 0) තං, තදභවණ්ණනාව; සුණංථ, අසචි. (ශ්‍රවණයෙහි නියොග කිරීමෙන් ආදරය දැනවීමෙහි ප්‍රයෝජනය දක්වන්නේ “වුත්තඤ්ඤතං” යනාදිය කියා.)

පුබ්බාවරියෙහි, පූළීවායඝීයන් විසින්, යොකොවි, පෙ, ගවෙෂති, ගවෙෂයන; එතං, එතවචනය; වුත්තංහි, වදාරනලද්දේ සැබව; යොකොවි, යම්කිසි පුතුලෙක්; ඉමං, මේ ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාදධම්මය; අසිංකකා, අභිකොට; (හිතඵලවන්නක්නුකොට යුසේයි) නොහොත්-ඇටගතවූ දෑයක් මෙන් නොනස්නා පරිද්දෙන් තහවුරුකොට; (අනුචිකානය වශයෙන් අභි මෙසේයි.) අසිංකකා, තමහට ප්‍රයෝජන ඇති කොට; සුණෙය්‍ය, අසුන්නේද; (සොපුගලො, ඒ පුතුල්තෙම; 0) පුබ්බාපරියං, පූළීකාලයෙන් පශ්චිමකාලයෙහිවූ; විසෙසං, (ප්‍රථමාරහයෙහි පටන් කෙණෙහි කෙණෙහි) ඥානවිශෙෂය; නොහොත්-කෙලශක්ෂය විශෙෂය; ලහෙථ, ලබන්නේය; (ශ්‍රැතවිනතාමයාදිය ඥානවිශෙෂ නම තදභවණ්ණනාදිය කෙලශක්ෂය විශෙෂ නම.) පුබ්බාපරියං, පූළීකාලයෙන් පශ්චිමකාලයෙහිවූ; විසෙසං, ඥානවිශෙෂ කෙලශක්ෂය විශෙෂය; ලඛාන, ලැබ; මච්චුරුජස්ස, මාත්‍යරුජයානේ; අදස්සනං, අදශීනය; (අදශීනස්ථානවූ නිළාණයට යුසේයි.) නොහොත්-අවිෂයවූ නිළාණය; ගවෙෂ, පැමිණෙන්නේයි.

හි, සැබව; අච්ඡාපච්චයා සඛ්ඛාරති, අච්ඡා පච්චයා සඛ්ඛාරයන; ආදීසු, මේ ඇ පදයන්හි; ආදිතොයෙව, මූලසිටම; තාව, පලවූ කොට; දෙසනාහෙදතොව, දෙයනාවගේ ප්‍රහෙද වශයෙන්ද; අත්ථ

ලක්කිණේකවිධාදිනෝදනෝදනං, අභි වශයෙන්ද; ලක්කිණ, ලක්කිණාදි වශයෙන්ද; එකවිධාදිනෝ, එකවිධාදි වශයෙන්ද; අභිනානං, ප්‍රතිකාස සමුප්පාදවශයෙන්ගේ; වචනානාම, පිරිසිදුම් වශයෙන්ද; විනිවිජ්ජයො, විනිවිජ්ජයෙන්ම; විඤ්ඤානබ්බො, දතයුත්තේය.

* වහන්ස සමාසස්සමුප්පාදනෙමේ කිංවාදිදුසි ආසු දම්සෝ නිරිදු හට මහරජ විහරුවාදි නම් වනයේකැයි මොහලිපුත්තනිසස මහ දහතත්වහන්සේ විසින් වදල වචනයෙන් හඟවන බැවින් සමාසස්සමුප්පාදි ග්‍රාමකයෝද විහරුවාදි නම් වෙත්. එවිනු යම් හෙයකින් ආහසුකිත්‍රාහමණ විනයාය ධම්මං දෙසෙමි රුහසසසපෙ නොව බො යං කිං සකියා වදෙසි යනාදි නයින් වෙරසුත්‍රාහමණයාට බුදුන් බෙද වදල දෙසනා අනුවා තෙපලද්ද එහෙයනුද විහරුවාදි නම් වෙත්. කාපිය විවරුදයො සෙවිතබ්බො අකාපියා මිච්ඡාලබ්බා අසෙවි තබ්බො යු හෙයින් කාප සිව්ච්ඡා අපිරිකර සෙවිය යුත්තාහ අකාපවු අදමින් ලද්දවු සිව්ච්ඡා අපිරිකර නොසෙවිය යුත්තාහ විභාගකොටැ කියත්තයි හෝ විහරුවාදි නම් වෙත්. නිළාණය ශාඛිතයා මාගීයා කෙලසකයකරණාචාර්යෝ උචෙදයා කියා හෝ මේ ශාඛිත දූෂිතා මේ උචෙද දූෂිතා කියා හෝ විභාගකොටැ කියත්තයි විහරුවාදි නම් වෙත්. “සසසනො අත්තාවලොකොට” යනාදින් දක්වු හලසුහුටු ශාඛිතොචෙද දූෂිතා පියන බැවින්ද රුහාදින්ගේ සමුලසාතනයට නිමිත්තවු නිළාණ සබ්බසාත ශාඛිත ධම්ම විභාග කොටැ කියන බැවින්ද රුහාදින්ගේද කායදුඛවිතාදින්ගේද සමුල සාතන සබ්බසාත උචෙදය හෙවත්-මාගීය විභාගකොටැ කියන බැවින්ද එකංසබ්බසාතරණියාදිවු ත්‍රිවිධ ප්‍රයනාත් පියා විහරුවාසකර ණියවු ප්‍රයනාය පමණක් නොකියන බැවින්ද බුඩ්ධිප්‍රාප්ත මණ්ඩලය විහරුවාදි මණ්ඩල නම. එහෙයින් කියා මුලිකාවෙහි කිංවාදි හනෙන සමමාසමුප්පාදි විහරුවාදි මහාරුජ්ඣි මොහලිපුත්ත නිසස තේරෙන වුත්තාත්තා සමමාසමුප්පාදි නා විහරුවාදිනො තෙහි වෙනසිකාදිනාම විහරු වදනති විවරුදිනං සෙවිතබ්බොසෙවිතබ්බ භාමං වා සසසනුවෙදවදොදො විහරු වදනති සසසනො අත්තාව ලොකොටාහි ආදිනං සපනියානං සපනතො රුහාදිකකියසස සසස නසස රුහාදි කායදුඛවිතාදි උචෙදයා ව වචනතො නපන එකං සබ්බසාතරණියාදයො තයො පසෙදහ අපනෙත්වා විහරුබ්බසාතරණිය මෙවදනති විහරුවාදිනං මණ්ඩලං සමුහො විහරුවාදි මණ්ඩලං යි.

* විනිසාපි විකල්පයෙහි “විහරුවාදිනොවා හඟවතො පරිසා විහරුවාදි මණ්ඩලං” යු හෙයින් මේ නිළිවනාපියෙහිවු පරිද්දෙන් ඒ විහරුවාදි මණ්ඩලයට බැසගනුද හේ දක්වනු පිණිස ආවර්ගය අනභාවිකවනෙතන යනාදිය කියනලදි. * ඒ විහරුවාදි මණ්ඩල යට බැසගත් ආවායසියත් විසින් කියනලද අවිපරිතාපිය දක්වීමෙන් අනභාවිකවනය වේනුයි. “තෙ අනභාවිකවනෙතන” යන්න ඇර පැයි. * අසංකිලිසාපි අවිජ්ජා අත්ථි අමග්ගවජ්ඣා යාය නිවුතා

බිණ්ණසමාපි නාමගොතනාදීසු එකච්චං නර්තනනි සාකුසලවිනතුප්පා
 දෙසුපි පවනතනිති නිකායනාරියාං සු හෙයින් අසංකලිමවුද මාභී
 ඥානෙත් අවධානු අවිද්ධවත් ඇත. ඒ අවිද්ධවෙන් වැලඳගන්නාවූ
 ක්ෂිණාශ්‍රවයෝ තුමුද නම්ගොත් ඇ අතුරෙන් ඇතැම් නම් ගොත්
 නාදනද්ද ඒ අවිද්ධතොමෝ කුසලවිනෙතාතපාදයන්තිත් පවතියයි
 නිකායානාරිකයෝ කියති. එසේ කියන්නාවූ පුද්ගලතෙම ස්වසමය
 ඉක්මවා කියන්නේ නම් චේ එසේ නොකීමෙන් ස්වසමය නොයික්මවා
 නුයි “සකසමයං අවොක්කමනෙන” යන්න ඇර පැයි. කියේ මැනෝ
 අවිජ්ජා පුඤ්ඤනෙඤ්ජාතිසංඛාරානං හෙතුප්පවයො හොතිති ආදිං
 වදනො කථාවන්වුමි පටිසම්බන්ධ පුග්ගලවාදදිසකව වදනො
 සකසමයං වොක්කමතිනාම තථා අවොක්කමනෙන” යයි. (මු: ටි:)
 * පරසමය සංඛ්‍යාත නිකායානාර ලබ්ධියෙහි දෙමාරුපනසව වැයම්
 කිරීමෙන් පරසමයයාගේ ආයුහනය වේද දෙමාරුපනසව වැයම්
 නොකිරීමෙන් පරසමයයාගේ අනායුහනය වේද එහෙයින් “පරසමයං
 අනායුහනෙන” යන්න ඇර පැයි. “අනායුහනෙන” යන්නට
 “අසම්පිණ්ණෙන” යි යම් කෙවිවාදයක් දැක්වුනුද තව වනය අනායු
 හන සද්දෙපන උපවයන්ථො න හොතිති කෙවිවාදෙ න සාරතො
 ගහෙනබ්බොං ආයුහනසද්දෙ සම්පිණ්ණෙන ථොති කෙවිවාදෙ තං න
 යුත්තං යි අනු මවු ටිකා දෙක්හි නිර්ණය දෙනු. * තථාහං
 භගවතා ධම්මං දෙසිතං ආඡනාමි යථා තදෙවිදං විඤ්ඤාණං සංඛ්‍යාවති
 සංසරති අනඤ්ඤං යනාදිය කියන පුගුල්තෙම සුත්‍රය ප්‍රතිබාහනය
 කරන්නේ නම් එසේ නොකීමෙන් පෙළ නොපිළිබානුයි. “සුත්තං
 අප්පටිබාහනෙන” යන්න ඇර පැයි. * තථාහං භගවතා ධම්මං
 දෙසිතං ආඡනාමි යථා යෙමෙ අනන්තරාසිකාධම්මා වුත්තා භගවතා
 තෙපටිසෙවනොනාලං අනන්තරාසායාසි සුපිනනො කාතා විතික්කමො
 ආපතතිකරෙහොතිති යන මේ ආදිය කියන්නනු විනය විලෝමවැ
 කියන්නේ නම් ඊට වෙනස් පරිද්දෙන් කියන්නනු විනයට අනු
 ලෝමවැ කියානුයි “විනයං අනුලෝමෙන” යන්න ඇර පැයි. ඒ
 එසේමැයි විනයට පිළිලෝම වන්නේ සාවද්‍යකමාදීන්ගේ නිරවද්‍යතා
 දිය දැක්වීමෙන් කමානන්තරය වනසන්නේයැ ධම්මසව්භාවයද වරදවා
 වටහාගන්නේයැ. කියේ මැනෝ පටිලෝමෙනොති කමන්තරං
 භිඤ්ඤො ධම්මකඤ්ච විලෝමෙති යි. (මු: ටි:)
 * පෙළෙහි වදනාවූ බුධාපදෙහ සංඝාපදෙහ ගණාපදෙහ පුද්ගලාපදෙහ සතරද අවුච්ඡාදි
 දැක්වූ සුත්‍රසූත්‍රානුලෝම ආවායභීවාද අත්තනොමති යන අපදෙහ සත
 රද බැලීමෙන් සුත්‍රයෙහි විනයෙහිත් ඇතිසැටි පිහිටාද අතිධාවනය
 නොකෙරේද එහෙයින් “මහාපදෙසෙ ඔලොකෙනෙන” යි ඇර පැයි.
 තත්‍රායං වචනන්ථො බුධො අපදෙසො එතස්ස (විති වර්ණකරණස්සා) ති
 බුධාපදෙසො එසනසොසෙසෙසුපි අපී වශයෙන් මහා පදෙහය
 යනු මා විසින් මේ වචනය බුදුන්හමුවෙහි අසනලද යි යනාදීන් කිසි
 වකු විසින් ගෙනඇර දැක්වූ තෙපුලක් ධම්මවේදෙ ධම්මනොවේදෙ

හෝසි විනිශ්චය කිරීමෙහි ඉමහත් කරුණ නම්. ඒ කුමක්දයත් එසේ
ඇර දක්වූ තෙපුල ත්‍රිපිටක ප්‍රචවනසෙහි ප්‍රකෂේප කිරීම් ආදියයි.
ඉදින් එසේ ඇතිකලා අපදේශයෝ සිවුදෙනෙක් යහ යනු කිසේයත්?
භාග්‍යවත්ත්‍රය ශ්‍රාවකයෝයයි ධර්මයාගේ සම්ප්‍රදායයෝ දෙකොටසෙකි.
ඔවුනතුරෙන් ශ්‍රාවකයෝ සංඝ ගණ පුද්ගල වශයෙන් ත්‍රිවිධයහ.
මෙසේ මේ ධර්මයතෙම මා විසින් අසවල් සම්ප්‍රදාය හමුවෙන් පිළිගන්නා
ලද්දී ගෙනඇර දක්වියයුතු අපදේශයන්ගේ ප්‍රභේද වශයෙන් සත
රෙකැ. එහෙයින් “සම්මුඛා මෙතං භගවතො සුතං” යනාදිය වදාළ
සේක. තෙතතිප්‍රකරණයෙහිදූ බ්‍රහ්මපදේසො සංඝාපදේසො සම්ම
හුලකේරුපදේසො එකකේරුපදේසො යයි වදාළසේක අටුවාහි දක්වූ
සතර මහාපදේශයන් අතුරෙන් ත්‍රිවිධ සංඝායනාරූපිවූ ත්‍රිපිටක
ධර්ම අභිසූචනාදූචියෙන් සූත්‍රනම. යථොක්ත සූත්‍රාන්ත සංඝායන
ත්‍රිපිටක බ්‍රහ්මධර්මයට අනුලෝමවන හෙයින් යථොක්තවූම සතර මහා
අපදේශයෝ සූත්‍රානුලෝමනම පෙළෙහි අභි ගැන්වීමෙන් යථාධර්
මයෙහි පිහිටුවන හෙයින් අටුවාව ආවායඝීවාද නම. නයග්‍රාහයෙන්
අනුව පැවැති බුද්ධි කරුණකොටගෙනැ තමාගේ වැටහීම අත්‍යන්තො
මති නම. මෙහිදු සූත්‍රසූත්‍රානුලෝම ආවායඝීවාද අත්‍යන්තොමතින්ගේද
කිසිවක්හු විසින් ගෙනඇරදක්වූවක්හුගේ ධර්මාධර්මාදි භාවය විනිශ්චය
කිරීමෙහි කරුණුවන බැවින් මහාපදේශනික කියනලද්දී දතසුතුයි.
කියේ මැනෝ. අනුටිකාවෙහි සුත්‍රසූත්‍රානුලෝම ආවර්ගවාද අත්‍ය
න්තොමති මහාපදේසෙහි එත් තිසෙසා සංඝස්තියො ආරුළහා පෙ
නග්‍රාහාගෙන අනුබුද්ධිය අත්‍යන්තො පටිභානං එත්ව සුත්‍රසූත්‍රානු
ලෝමාවර්ගවාද අත්‍යන්තොමතිනමපි කෙනවි ආභතස්ස ධම්මාධම්මාදි
භාවවිනිවර්ගයෙන කාරණභාව සභාවතො මහාපදේසතා වුත්තාති වෙදි
තබ්බා යි. * “ධම්මං දීපෙනෙන අත්ථං සංගහනෙන” යන තැන්
සුගමයි. * එක්පදයක්හුගේ එක්ප්‍රකාරයෙකින් අභිකියා ඒ පදයා
ගේම අතික් ප්‍රකාරයෙකින් අභි කීමැ අපරපයඝීය නිදේශ නම. තදුද
හරණ මෙසේයි. අවිද්‍යාතොමෝ දුඃඛසත්‍යයාගේ යථාස්ථිභාව ලක්‍ෂණය
ප්‍රතිවේධය කරන්ට නොදෙයි යනාදිය කියා නැවත මේ අවිද්‍යා
තොමෝ දුඃඛාදි සත්‍යයන්හි නොදැනීමයි වදාළ නමුදු දුඃඛසත්‍ය
යාගේම එකදේශයකැ යනාදිය කීමයි. නොහොත්-“විඤ්ඤාණපච්චයා
නාමරූපං” යි කියා නැවත “නාමරූපපච්චයා සලායතනං” යි ගෙනු
භාවයෙන් කි අභියාගේ ඵලභාවයෙන් කීමැ අපරපයඝීය නිදේශ
නම. නොහොත්-මේ මුළු භවචක්‍රය කමිවිපාක වශයෙන් විවිධයැ,
කෙලෙසකමිවිපාක වශයෙන් ත්‍රිවිධයැ යන මේ ඇ විභාග දැක්වීමැ
හෝ අපරපයඝීය නිදේශ නම. නොහොත්-සංස්කාරයෝතුමු මේ
ප්‍රකාරයෙන් භවයයි කියනුලැබෙත්. නාෂණාතොමෝ මේ ප්‍රකාර
යෙන් උපාදානයි කියනුලැබේ යනාදි තසින් දැක්වීමද අපරපයඝීය
නිදේශ නම. මෙද සූත්‍ර සංඝිධාර ඉමිනා පරියායෙන භවොති
වුච්චනති තණ්හා ඉමිනා පරියායෙන උපාදානනති ආදිනා නිද්දිසනෙන
නාති වදනති යි. (මු: ටී:) * එහිම සත්‍යතාති සත්‍යසුඤ්ඤාතාති

වදනති සත්තසුඤ්ඤසුචා සංඛාරෙසු සත්තවොහායෙ...සු හෙයින් රුහිභූතවු පෙළනොසිදිම් වශයෙන් පවත්නාවු යම් සංස්කාරධම්ම කෙනෙකුත් නිසා සත්තප්‍රඥප්තියොමෝ වූද ඒ සත්තප්‍රඥප්තියගේ එයින් වෙනස්වු ශාශ්වතභාව සංඛ්‍යාත අන්තයටද එයින් නොවෙනස්වු උචේද්‍යභාව සංඛ්‍යාත අන්තයටද නොපැමිණි ස්වභාවධර්මයෙහි පිහිටා ඇතිසැටි පිළිකොටැ ගැනීමත් ඇතිසැටි අවබෝධ කිරීමත් මනුෂ්‍යභික්‍ෂාහට දුෂ්කරවේද දුර්භිසමභවවේද එහෙයින් ශුචි සංස්කාර පුඤ්ඤයෙහි සත්තව්‍යවහාරය සිඬයැ දතයුතුයි. කියේ මැනෝ...යෙහි ධර්මෙ සමුහභූතෙ සත්තානවසෙන වත්තමානෙ උපාදය සත්ත පඤ්ඤානති තස්සා තතො අඤ්ඤථානඤ්ඤථා අවචන්තාභාවසංඛාරතෙ අනෙත අනුපගමම යාථාවතො සංඛගණං බොධනඤ්ඤ ධර්මතායං අකුසලස්ස දුක්කරං දුර්භිසමභවනති...යි. (අ: වී:)

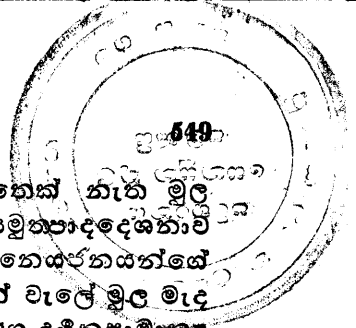
2

තස්ස දෙසනාහෙදනොති හගවතො හි වලලිභාරකානං වතුනනං සුපිසානං වලලිගහගණංචිස ආදිනොවා මජ්ඣනොවා පඨාස යාවපටිසොසානං නථා පටිසොසානනොවා මජ්ඣනොවා පඨාස යාව ආදිති වතුබ්බිධා පටිච්චසමුප්පාදදෙසනා, යථාහි වලලි භාරකෙසු වතුසු සුපිසෙසු එකො වලලිසා මූලමෙව පඨමං පස්සති සොගං මූලෙසේඤා සබ්බං ආකඤ්චිඤා ආදය කමෙම උපනෙති, එවං හගවා ඉතිබො හික්ඛවෙ අවිජ්ජාපච්චසා සංඛාරානුපෙ...පෙ... ඡන්තිපච්චසා ජගමරණනති ආදිනො පඨාස යාවපටිසොසානාපි පටිච්චසමුප්පාදං දෙසෙති, යථාපන නෙසු සුපිසෙසු එකොවලලිසා මජ්ඣං පඨමං පස්සති, සො මජ්ඣං ඡේඤා උපට්ඨාගං යෙව ආකඤ්චිඤා ආදය කමෙම උපනෙති, එවං හගවා නස්ස නංවෙදනං අභිනිඤ්ඤා අභිවෙදනො අපේක්‍ෂාසාය නිසංතො උප්පජ්ජති නඤ්ඤ, යාවෙදනාසුනාඤ්ඤ නදපාදනං, නස්සපාදනපච්චසාහගො හවපච්චසා ඡන්ති මජ්ඣනොපඨාස යාව පටිසොසානාපි දෙසෙති, යථාවනෙසු සුපිසෙසු එකො වලලිසා අගගං පඨමං පස්සති සො අගග ගහෙඤා අගගානුසාරෙන යාවමූලා සබ්බං ආදය කමෙම උපනෙති එවං හගවා ඡන්තිපච්චසා ජගමරණනති ඉතිබොපනෙනං වුනනං, ඡන්ති පච්චසානුබො හික්ඛවෙ ජගමරණං නොවා කථංවා එස්සොහාතිති, ඡන්තිපච්චසාහගෙන ජගමරණං, එවං නොඑස්ස හොති ඡන්තිපච්චසා ජගමරණනති, හවපච්චසාඡන්ති...පෙ... අවිජ්ජාපච්චසාසංඛාරානු ඉතිබොපනෙනං වුනනං, අවිජ්ජාපච්චසානුබො හික්ඛවෙ සංඛාරා නොවා කථංවා එස්ස හොතිති, අවිජ්ජාපච්චසාහගෙන සංඛාරා එවං නොඑස්ස හොති අවිජ්ජාපච්චසා සංඛාරානු පටිසොසානනො පඨාස යාව ආදිනොපි පටිච්චසමුප්පාදං දෙසෙති, යථාපන නෙසු සුපිසෙසු එකො වලලිසා මජ්ඣමෙව පඨමං පස්සති සො මජ්ඣං ඡේඤා හෙසා ඛනරතෙනා යාවමූලා ආදය කමෙම උපනෙති, එවං හගවා ඉමෙව හික්ඛවෙ වත්තාගෙ ආහාර කිංචිදනා කිංසමුදයා කිංඡතිකා කිං

පහවා, ඉමෙ වනනාගේ ආහාර නණ්ණා නිදනා නණ්ණා සමුදයා නණ්ණාත්තිකා නණ්ණාපහවා, නණ්ණා කිං නිදනා, වෙදනා, එසො සලාසනනං, නාමරූපං, විඤ්ඤාණං, සංඛාරා කිං නිදනා, සංඛාරා අවිජ්ජා නිදනා අවිජ්ජාපහවාති මජ්ඣනිකාපඨාය යාච ආදිනො දෙසෙති, කසමාපනෙවං දෙසෙතිති, පටිච්චසමුප්පාදස්ස සමනනහද්ද කනනා සසඤ්ච දෙසනා විලාසස්සනනනා, සමනනහද්දකොති පටිච්ච සමුප්පාදො නනො නනො ඤාසපිට්ඨොය සංවනනනියෙව, දෙසනා විලාසස්සනනාවහනවාවතුච්ඡාරස්ස පටිසම්බද්ධොගෙනවතුබ්බිධ ගමහිතාවස්සනනියාව, සො දෙසනා විලාසස්සනනා නානාන සෙතෙව ධම්මං දෙසෙති,

2.(ක) තත්ථ, ඒ භාටාවෙති කියනලද පදයන් අතුරෙන් X ; නොහොත්- ඒ භාටාවෙති; (සමතිතිවිඨස්ස, ඇතුළත්වූ; ඉ) දෙසනාහෙදනොති, දෙසනාහෙදනො යන පදයාගේ; (විතිච්ඡයොවෙදිතබ්බො, විතිසෑ දත යුතු; ට) හි, විසාරකෙරෙමි; හගවතො, භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ; (පටිච්චසමුප්පාදදෙසනා යන්තෙති ජනකසම්බන්ධ වචනයි.) වලිභාර කානං, වැල්හරණාවූ; වතුනනංපුරිසානං, පුරුෂයන් සතරදෙනෙ කුන්සේ; වලිභග්ගණංවිස, වැල්හයා ගැන්ම මෙන්; ආදිනොවා, මූල පටන් හෝ; මජ්ඣනිකාපඨාය, මැදපටන් හෝ; යාවපරියොසානං, පයඝීනනය දක්වා පැවති දෙයනාවය; තථා, එසින් අන්‍යවූ; පරියො සානතොවා, අවශානයෙහි පටන් හෝ; මජ්ඣනිකාපඨාය, මැදපටන් හෝ; යාවආදි, මූලදක්වා පැවති දෙයනාවය; ඉති, මෙසේ; පටිච්ච සමුප්පාදදෙසනා, ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාදදෙයනාතොමෝ; වතුබ්බිධා, වතුර් විධවන්තිය; හි, විසාරකෙරෙමි; වලිභාරකෙසු, වැල්හරණාවූ; වතුපුපුරිසෙසු, පුරුෂයන් සිවුදෙනකු අතුරෙන්; එකො, එක් පුරුෂ යෙක්තෙම; වලිභා, වැලගේ හෝ වැලෙහි; මූලමෙව, මූලමැ; පඨමං, පළමුකොට; පස්සති, දක්නේද; සො, ඒ පුරුෂතෙම; තං, ඒ වැල; මූලෙ, මූලෙහි; ඡෙත්වා, සිදැ; ස්බ්බං, මූළවැල; ආකඛිති, හයා; ආදය, ගෙනැ; කමෙම, අදහස්කළ කටයුත්තෙහි; උපනෙතියථා, යම්සේ එළවාද; එවං, එපරිද්දෙන්; හගවා, භාග්‍යවතුන්වහන්සේ; ඉතිබොහිකධෙව අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරාපෙය්‍යනිති පච්චයා ජරාමර ණනති, ජරාමරණයි; ආදිනොපඨාය, මූලපටන්; යාවපරියොසානාපි, පයඝීනනය දක්වාද; පටිච්චසමුප්පාදං, ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාදය; දෙසෙති, වදාරනසේක.

* කමීවානත විපාකවානත කෙලභවානනයන්ගේ මූලකාරණවන බැවින්ද මූල්කොට වදාළ බැවින්ද අවිද්‍යාතොමෝ ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාද යාගේ මූලකාරණ නම. එහි වැලේ මූල දුටු කල්හි එතැන් පටන් වැල හයාගැන්ම මෙන් ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාදයාගේ මූලදුටු කල්හි එතැන් පටන් ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාදදෙයනාව වේයයි උපමාසංසඤ්ඤා නොකටයුතු. භාග්‍යවතුන්වහන්සේ විසින් සියල්ල දැක වදාළ බැවින් මෙයම දක්නා

ලදයා අතිකක් නොදක්නාලදයි විභාගකළයුත්තක් නැති මූල පටන් වැලඳගැනීම මෙන් මූලපටන් ප්‍රතිත්‍යාසමුත්පාදදේශනාව කරනලදයි යන මෙහි සාමාන්‍යාචාර්ය අභිමතයි. වෛතෙශ්වරයන්ගේ අදහස් වශයෙන් හෝ අවබෝධකරවියයුතු බැවින් වැලේ මූල මැද අග දක්ම මෙන් ප්‍රතිත්‍යාසමුත්පාදයාගේ මූල මැද අග දැනසාමාන්‍ය යද යෙදිය යුතුයි. කවරහෙයින් සමනත වක්‍රසින් සියල්ල දුටු බැව් ඇතිකල්හිද දේශනා කාලයෙහි දේශනාඥන වක්‍රසින් අවබෝධ කරවියයුතුවූ වශයෙන් එකදේශයක්හුගේ දැනගත අදහස්කල හෙයින්. කියේ මැනෝ කමමවිපාක කිලෙසවටානං මූලකාරණයා ආදිතො වුත්තානතා ව අවිජ්ජා පටිච්ඡමුත්පාදස්සමූලං තත්ථවලලියා මූලෙදිසෙ තතොපපතුති පටිච්ඡමුත්පාදදේශනාති උපමාසංසද්දනාන කාතබ්බා නහි භගවතො ඉදමෙවදිසං ඉතරං අදිසනති විභජ්ජනියං අත්ථි සබ්බස්සදිසනතා යනාදියයි. (මු: වී:) සමනත වක්‍රසා සබ්බස්ස දිසනෙනපි දේශනාකාලෙ දේශනාඥනවක්‍රසා බොධෙතබ්බතා වසෙන එකදේශදස්සනස්ස අධිපෙතතතා (අ: වී:)

2.(කා) තෙසුපුරිසෙසු, ඒ වැල් හරණාවු පුරුෂයන් අතුරෙන්; එකො, එක් පුරුෂයෙක්; වලලියා, වැලගේ; නොහොත්-වැලෙහි; මජ්ඣං, මැද; පඨමං, පළමුකොට; පස්සති, දක්නේද; සො, හෙතමා; මජ්ඣෙ, මැදෙහි; ඡන්දිතා, සිද; උපරිභාගංයෙව, මත්තෙහිවූ කොට සම; ආකඞ්ඝිතා, හය; ආදය, ගෙන; කමම, රිසිටු කටයුත්තෙහි; යථාපනඋපනෙති, යම්යේ එලවාද; එවං, එපරිද්දෙන්; භගවා, භාග්‍ය වතුන් වහන්සේ; තංවෙදනං, ඒ වෙදනාව; අභිනද්දතො, අභිග්‍රහයෙන් කැමැතිවන්නාවූ; අභිවදතො, (අහොසුබං අහොසුබං යි වාග්ගෙද කිරීමට පැමිණියාවූ බලවත් තෘෂ්ණාවෙන්) මමය මාගේයයි කියන් නාවූ; අජේඣාසායතිසතො, (මුද්‍රපියන්ට නොහැකි බැවින් ඊටත් වඩා)බලවත් තෘෂ්ණාවෙන් ගැලුනිමාව සිටිනාවූ; නොහොත්-අජේඣා සාය, බලවත්වූ තෘෂ්ණාවෙහි; තිසතො, පිහිටියාවූ; තස්ස, ඒ පුද්ගලයා හට; නද්දි, එයටත් වඩා බලවත්වූ උපාදානභූත තෘෂ්ණානොමෝ; උපපජ්ජති, උපදී; වෙදනාසු, වෙදනාවන්හි; යානද්දි, යම් බලවත්වූ තෘෂ්ණාවක් උපදීද; තදුපාදනං, ඒ තෘෂ්ණා සංඛ්‍යාත දෘශ්‍යශ්‍රවණය තෙම උපාදාන නම; තස්ස, ඒ පුද්ගලයාහට; උපාදානපච්චයා, උපාදාන ප්‍රත්‍යයයෙන්; භවො, භවයතෙම; (සමභවති, භටගති; ට) භවපච්චයා, භවප්‍රත්‍යයයෙන්; ඡති, නාමධර්මරූපධර්මයන්ගේඡතිතොමෝ; (සමභවති, භටගති ට;) ඉති, මෙසේ; මජ්ඣනොපස්සාය, මැදපටන්; යාවපරිසො සානාපි, අවශ්‍යතය දක්වාත්; (එතංපටිච්ඡමුත්පාදං, මේ ප්‍රතිත්‍යාසමුත්පාදය; ට) දෙසෙති, දේශනාකරනසේක.

* “තස්සතං වෙදනං” යන අටුවාපාඨය සබො සො හික්ඛවෙ කුමාපෙ වුඞ්මනාය ඉන්ද්‍රියානං පරිපාකමනාය පඤ්චති කාමගුණෙහි සමපටිතො පෙරුජනියෙහි සො වක්‍රසා රූපං දිස්වා පියරූපෙ රූපෙ සාරජ්ජති අපියරූපෙ රූපෙබ්‍යාපජ්ජති අනුපසිත කායසනිව

විහරති පරිත්තවෙනසො සො තං වෙනොවිමුත්තිං පඤ්ඤවිමුත්තිං යථා භූතං නප්පජනාති යත්ථස්ස තෙ උප්පනතා පාපකා අකුසලාධිමො අපරිසෙසා නිරුජ්ඣනති සොඵවං අනුරොධි විරොධිං සමාපනෙනා යංකිඤ්චි වෙදනං වෙදෙති සුඛංවා දුක්ඛංවා අදුක්ඛමසුඛංවා සො තං වෙදනං අභිනන්දති අභිවදති අපේක්ඛාසාය නිවර්තී වදාල සුත්‍රය අඤ්ජරාකොටා කිං.

2.(ක) තෙසුපුරිසෙසු, ඒ වැල්හරණොවු පුරුෂයන් අතුරෙන්; එකො, එක්පුරුෂයෙක්තෙම; වලලියා, වැලගේ; නොහොත්-වැලෙහි; අග්ගං, අග; පඨමං, පළමුකොටා; පස්සති, දකිද; සො, ඒ පුරුෂතෙම; අග්ගෙ, අක්ති; ගගෙඤ්චා, ගෙනා; අග්ගානුසාරෙන, අක්අනුසෙරෙන්; යාව මූලා, මූලදක්වා; සබ්බං, මුළුවැල; ආදිය, හයාගෙනා; කමෙම, රිසිවූ කටයුත්තෙහි; යථාඋපනෙති, යම්සේ ඵලවාද; ඵවං, ඵපරිද්දෙන්; භගවා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ; ජතිපච්චයා ජරාමරණනතිපෙ අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරාති, සංඛාරාසී; පරියොසානතොපඨාය, අවශාන යෙහි පවත්; යාවආදිනොපි, මූලදක්වාත්; පටිච්චසමුප්පාදං, ප්‍රතිත්‍ය සමුත්පාදය; දෙසෙති, දෙශනාකරනසේක; (සාධකපාඨාපි මෙසේසි.) ජතිපච්චයාජරාමරණනති, ජතිපච්චයා ජරාමරණං සී; ඉති, මෙසේ; බොපන, එකාන්තයෙන්; එතං, එතවචනය;(මයා, මා විසින්; 0)චුත්තං, වදාරනලදයා; භික්ඛවෙ, මහණෙනි; ජතිපච්චයා, ජතිප්‍රත්‍යයයෙන්; ජරාමරණං, ජරාමරණයතෙම; හොතිනුබො, වේදේ; නොහොතිවා, නොවේදේ හෝ; එත්ථ, මේ ප්‍රශ්නයෙහි; (තුමහාකංමති, තොපගේ ලබ්ධිතොමෝ; 0) කථංහොති, කෙසේ නම් වේද; ඉති, මෙසේ; (භගවා, භාග්‍යවත්තෙම; පුච්ඡි, විතාලසේක; 0)හන්තො, වහන්ස; ජති පච්චයා, ජතිප්‍රත්‍යයයෙන්; ජරාමරණං, ජරාමරණයතෙමේ; (හොති, වේ; 0) (මේ වනාහි “ජතිපච්චයානුබො භික්ඛවෙ ජරාමරණං”යන ප්‍රශ්නයාගේ විසඳීමයි.) ඵවං, මෙපරිද්දෙන්; ජතිපච්චයා, ජතිප්‍රත්‍යය යෙන්; ජරාමරණං, ජරාමරණයතෙමේ; හොති, වේ; එත්ථ, මේ ප්‍රශ්නයෙහි; නො, අපගේ; (මති, ලබ්ධිතොමෝ; 0)හොති, වේ; (මේ වනාහි “කථංවාචත්ථහොති”යන ප්‍රශ්නයාගේ විසඳීමයි)භවපච්චයාජතිපෙ අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරාති, භවපච්චයා ජතිපෙ අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරාසී; ඉති, මෙසේ; බොපන, එකාන්තයෙන්; එතං, එතවචනය; (මයා, මා විසින්; 0) චුත්තං, වදාරනලදයා; භික්ඛවෙ, මහණෙනි; අවිජ්ජාපච්චයා, අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයයෙන්; සංඛාරා, සංඝකාරයෝතුමු; හොනති නුබො, වෙද්දේ; නොහොනතිවා, නොවෙද්දේ හෝ; එත්ථ, මේ ප්‍රශ්නයෙහි; (තුමහාකංමති, තොපගේ ලබ්ධිතොමෝ; 0) කථංහොති, කෙසේනම්වේද; ඉති, මෙසේ; (භගවාපුච්ඡි, භාග්‍යවත්තෙම විතාල සේක; 0) හන්තො, වහන්ස; අවිජ්ජාපච්චයා, අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයයෙන්; සංඛාරා, සංඝකාරයෝතුමු; (හොනති, වෙත්; 0) ඵවං, මෙපරිද්දෙන්; අවිජ්ජාපච්චයා, අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයයෙන්; සංඛාරා, සංඝකාරයෝතුමු; (හොනති, වෙත්සී; 0)එත්ථ, මේ ප්‍රශ්නයෙහි; නො, අපගේ;(මති, ලබ්ධි

තොමෝ; හොති, වේ; පන, පක්‍ෂානතරයෙක් දක්වනුලැබේ; තෙසු පුරිසෙසු, ඒ වැල්හරණාවු පුරුෂයන් අතුරෙන්; එකො, එක් පුරුෂයෙක්තෙම; වලලියා, වැලගේ හෝ වැලෙහි; මජ්ඣමෙව, මැදම; පඨමං, පළමුකොට; පසුති, දක්නේද; සො, ඒ පුරුෂතෙම; මජ්ඣම, මැදෙහි; ජිහ්විකා, සිදැ; හෙයා, යට; ඔතරනො, බස්නේවැ; යාව මුලා, මුලදක්වා; ආදාය, හයාගෙනැ; කමෙම, රිසිවූ කටයුත්තෙහි; යථාඋපනෙති, යම්සේ ඵලවාද; ඵලං, ඵපරිද්දෙන්; භගවා, භාග්‍යවත්තෙම; ඉමෙවතික්කවෙ වතතාරො ආහාරං පෙ අවිජ්ජාපහවාති, අවිජ්ජාපහවාසී; මජ්ඣමොපසාය, මැදපටන්; යාවආදිතො, මුලදක්වා; දෙසෙති, දෙශනාකරනසේක; (සාධකපාඨාපී මෙසේසි.) තික්කවෙ, මහණෙනි; වතතාරො, වතුර්විධවූ; ඉමෙආහාරාථ, මේ ආහාරයෝද; කිංකිදානා, කුමක් කිදුනකොටැ ඇත්තාහුද; කිංසමුදයා, කුමක් හෙතුකොටැ ඇත්තාහුද; කිංජනිකා, කුමක් ජනිතොටැ ඇත්තාහුද; කිංපහවා, කුමක් ප්‍රභවකොටැ ඇත්තාහුද; ඉමෙවතතාරො ආහාරං, මේ වතුර්විධවූ කලිඞ්කාර එසූ මනොසංඤ්චතතා විඤ්ඤාණාහාරයෝතුමු; තණ්හාතිදානා, තෘෂ්ණාව කිදුනකොටැ ඇත්තාහ; තණ්හාසමුදයා, තෘෂ්ණාව හෙතුකොටැ ඇත්තාහ; තණ්හාජානිකා, තෘෂ්ණාව ජනිතොටැ ඇත්තාහ; තණ්හාපහවා, තෘෂ්ණාව ප්‍රභවකොටැ ඇත්තාහ; තණ්හා, තෘෂ්ණාතොමෝ; කිංකිදානා, කුමක් කිදුනකොටැ ඇත්තීද; පෙ වෙදනා, වෙදනාතොමෝ; එසංඝා, සප්ඨයිතෙමේ; සලායතනං, ෂඩායතනයතෙමේ; නාමරූපං, නාමරූපයතෙමේ; විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤනයතෙමේ; සඞ්ඛාරං, සංඝකාරයෝතුමු; කිංකිදානා, කුමක් කිදුනකොටැ ඇත්තාහුද; සඞ්ඛාරං, සංඝකාරයෝතුමු; අවිජ්ජාතිදානා, අවිජ්ජාව කිදුනකොටැ ඇත්තාහ; පෙ අවිජ්ජාපහවා, අවිජ්ජාව ප්‍රභවකොටැ ඇත්තාහ; කසමාපන, කවරහෙයකින් වනාහි; ඵලං, මේ සතරපරිද්දෙන්; දෙසෙති, දෙශනාකරනසේක්ද; ඉති, මෙසේ විතාරිමසි; පටිච්චසමුප්පාදස්ස, ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාදය; සමන්තහඳුකතතාව, හාත්පසින් හඳුවන බැවින්ද; සයඤ්ච, තමන්වහන්සේත්; දෙසනා විලාසප්පතතතාව, දෙශනා විලාසයට පැමිණි බැවින්ද; (දෙසෙති, දෙශනාකරනසේක;) හි, විසාරකෙරෙමි; පටිච්චසමුප්පාදො, ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාදයතෙම; සමන්තහඳුකො, හාත්පසවූ අවිජ්ජාදි වචන සමූහයෙන් හඳුවුයේ වේ; තතොතතො, වතුර්විධවූ දෙශනාවන් අතුරෙන් ඒ ඒ දෙශනාවශයෙන්; නොහොත්-ඒ ඒ වතුර්විධ දෙශනාවශයෙන් වදාළහෙයින්; ඤයපටිවෙධාය, මාගීප්‍රතිවෙධය පිණිසැ; නොහොත්-ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාදය පිරිසිදු දෑතිම පිණිසැ; සංවතතතියෙව, පවතිමැසි; ව, එයින් අන්‍යවූවක්ද ඇත; භගවා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ; වතුචෙ සාරජ්ජපටිසමහිදුයොගෙනව, වතුර්විධ වෛශාරද්‍යඥන වතුර්විධ ප්‍රතිසංවිද්ද ඥානයන් හා යුක්තවන හෙයින්ද; වතුබ්බිධ ගාමනීරහාවප්පතතියාව, ධර්මාපිදෙශනා ප්‍රතිවෙධ සඞ්ඛ්‍යාත වතුර්විධ ගාමනීයරීයට පැමිණි හෙයින්ද; දෙසනා විලාසප්පතතො, දෙශනා විලාසයට පැමිණි

සේක; සො, ඒ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ; දෙසනාවිලාසප්පත්තතනා, දෙසනා විලාසයට පැමිණි බැවින්; නානානගෙහිඵල, නොගෙත්තයිත්මැ; ධම්මං, ධර්මය; දෙසෙති, දෙසනා කරනසේක.

* “ජාතිපච්චයා ජරමරණං” යනාදිය මහාතණ්හා සංකියවිමුත්ති සූත්‍රයෙහි වදාළසේක. * විපාකවාතන දුඃඛවූ ප්‍රතිසංකී ප්‍රවෘත්තිවිඥාන සප්ඨී වේතනාවන්ද කමිසමුත්තාන ඔජාවද සදහා වතනාගේ ආහාර කිංතිදනා යනාදිය වදාළසේක. ත්‍රිවිධ වෘත්තදුඃඛයට උපසංගමකවූ අකමිජවූ ආහාරයෝද තෘෂණානිදනය ඇතිකල්හිමුත් තෘෂණානිදනය නැතිකල්හි විද්‍යමාන නොවෙත්තූ තෘෂණාව නිදනකොට ඇත්තා හෙි කියන්නට වටිත් කියේ මැනෝ. විපාකවට්ඨුතෙ පටිසංකීප්‍ය වත්තිථසාදයො කමමසමුදානඤ්ඤ ඔජං සංකිය වතනාගේ ආහාර තණ්හානිදනාති ආදිවුත්තං වට්ඨපත්ථකාපන ඉතරෙපි ආහාර තණ්හාපහවෙ තස්මිං අවිජජමානෙ න විජජනති තණ්හානිදනාති වත්තුං වට්ටනති. (මු: ටි:) * “අරියොවස්ස ඤායො පඤ්ඤාසුද්ධිඝො හොති” යි වදාළ හෙයින් ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාදයා න්‍යාය නම. * සමන්ත පද්ධතියෙ දෙසනාවිලාසප්පාත්තියද වතුරිවිධ ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාද දෙසනාවගේ සාධාරණ කාරණවත බැව් දක්වා දුන් විශේෂකාරණ දක්වනු සදහා විසෙසනො යනාදිය කියත්.

3

විසෙසනොපනං සා ආදිනොපථාය අනුලොමදෙසනා සා පච්චතිකාරණවිභාගසමුල්ලං වෙනෙය්‍යජනං සමනුපස්සනො සථා සකෙහි කාරණෙහි පච්චතිසංයුක්තං. උපපත්තිකාමසංයුක්තං භවත්තෙ පච්චතිනාති ඤානබ්බා, සා පරිසොසානානො පථාය පටි ලොමදෙසනා සා කිච්ඡාවනායං. ලොකො ආපනෙනා ජයතිව ජීයතිව මියතිවාති ආදිනානසෙන කිච්ඡාපනං. ලොකමනුච්ලොක යනො පුබ්බභාගපටිච්චොදානසාරෙන නස්ස නස්ස ජග්ගරණාදි කස්ස දුක්ඛස්ස අනන්තාධිගතකාරණසංයුක්තං, සාපන මජ්ඣනොපථාය සාවආදි සා ආහාරාදින වච්ඡාපනානුසාරෙන සාව අතිතධානං. අතිහරිත්වා පුන අතිතධනොපහති හෙතුඵලපටිපාටි සංයුක්තං, සාපනමජ්ඣනොපථාය සාව පරිසොසානා පච්චනා සා පටිවුප්පනෙත අධානෙ අනාගතධහෙතුසමුදානනොපහති අනාගතධසංයුක්තං, නාසු සාසා පච්චතිකාරණ සමුල්ලසස්ස වෙනෙය්‍යජනස්ස සථාසකෙහි කාරණෙහි පච්චතිසංයුක්තං. උපපත්තිකාම සංයුක්තං භවත්තෙ ආදිනොපථාය අනුලොමදෙසනා වුත්තා සා ඉධතිකිත්තාති වෙදිනබ්බා.

3. විසෙසනොපන, විශේෂ වශයෙන් වනාහි; අස්ස, ඒ භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ; නොහොත්-ඒ ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාදයාගේ; ආදිනොපථාය, මූලපටන්; යා අනුලොමදෙසනා, යම් අනුලොමදෙසනාවක්; නොහොත්- යම් අනුලොම වශයෙන් දෙසනා කිරීමක්; (පච්චනා ප්‍රවෘත්තවූද; 0)

සා, ඒ අනුලොම දෙශනානොමේ; පවත්තිකාරණවිභාගසමමුලනං සංඝකාරධම්මයන්තේ ප්‍රවෘත්තියට කාරණවු අවිද්‍යාදි විශේෂයෙහි අතීතයෙන් මූලාවු; හෙවත්-වෘත්තදුඃඛයාගේ කාරණ විශේෂයෙහි සමමුඵවු; වෙනෙය්ජනං, වෛනෙය්ජනයා; සමනුපස්සනො, නුවණැසින් බලා වදරන්තාවු භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින්; යථාසකෙහි, තමතමන්ගේ එලානුරූපවු; කාරණෙහි, කරුණු වලින්; පවත්තිසංඤ්ඤානන්ධඤ්ඤා, වෘත්තදුඃඛයාගේ පැවැත්ම මනාකොට දැක්වීම පිණිසද; උපපත්තිකාම සංඤ්ඤානන්ධඤ්ඤා, වෘත්තදුඃඛය උපදනා පිළිවෙල දැක්වීම පිණිසද; පවත්තිතාති, පවත්වනලද්‍රයායි; ඤානබ්බා, දනසුත්තියා; පරියොසානනොපඨාය, අවශ්‍යානෙහි පටන්; යාපටිලොමදෙසනා, යම් ප්‍රතිලොම දෙශනාවක්; නොහොත්-යම් පිළිලොම් විසින් දෙශනා කිරීමක්; (පවත්තා, ප්‍රවෘත්තවුද; 0) සා, ඒ ප්‍රතිලොම දෙශනානොමේ; අයංලොකො, මේ සත්‍යලොකයෙහි; වත, එකානන්තයෙන්; කිච්ඡං, දුඃඛයට; ආපනෙනා, පැමිණියේවා; නොහොත්-ආපනෙනාවත, අහෝ පැමිණියේවා; ජායතිව, පිළිසිඳගන්නා පිළිසිඳගනී; හෙවත්-උපදින්නා උපදී; ජියතිව, දිරන්නා දිරයි; මියතිව, මියයන්නා මැරෙයි; ඉතිආදිනානෙයන, මේ ඇතැයි; කිච්ඡාපනනං, දුකට පැමිණියාවු; ලොකං, සත්‍යලොකයා; අනුවිලොකයෙනා, මහකුළුණු නුවණැසින් බලා වදරන්තාවු භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින්; නොහොත්-කුළුණු නුවණැසින් දක්නාවු මහාසත්‍යයන් වහන්සේ විසින්; පුබ්බභාග පටිවේධානුසාරෙන, සඵලකාණ්ඩනාධිගමයෙන් පුළුභාගයෙහි එලධම්මයන් පිළිවිද දැනීම අනුව යැමෙන්; ජරමරණාදිකස්ස, ජර මරණ මුළුකොට ඇති; තස්සතස්සදුක්ඛස්ස, ඒ ඒ වෘත්තදුඃඛයාගේ; අත්තනා, තමා විසින්; අධිගතකාරණසංඤ්ඤානන්ධං, අවබෝධ කලාවු කරුණු මොන වට දැක්වීම පිණිස; (පවත්තිතා, පවත්වනලද්‍රයා; 0) යාපන, යම් දෙශනාවක් නොමේ වනාහි; මජ්ඣිමනොපඨාය, මැදෙහි පටන්; යාව ආදි, මුලදක්වා; (පවත්තා, ප්‍රවෘත්තවුද; 0) සා, ඒ දෙශනානොමේ; ආහාරනිදානවචන්දනානුසාරෙන, විපාකවෘත්ත වශයෙන් සංක්ෂිප්තවු අනාගතාහාරයන්ගේ නොහොත්-කම්මවෘත්ත වශයෙන් සංක්ෂිප්තවු ප්‍රත්‍යුත්පන්නාහාරයන්ගේ කරුණු පිරිසිදු දැනීම අනුවායාමෙන්; යාව අතිතඛානං, සංඝකාර අවිද්‍යා සංඛ්‍යාතවු අතීතාධිපති මිකොට; නොහොත්-තෘෂ්ණාදිවු අතීතාධිපති සංඝකාර අවිද්‍යා සංඛ්‍යාත අතීත තරුඬයන් හිමිකොට; අතිහරිත්වා, ඉදිරියෙහි එලවා; පුත, නැවත; අතිතඛිනො, සංඝකාර අවිද්‍යා සංඛ්‍යාතවු අතීතාධිපතියෙහි; නොහොත්-තෘෂ්ණාදිවු අතීතාධිපති සංඝකාර අවිද්‍යා සංඛ්‍යාත අතීතතරුඬයෙහි; පභුති, පවත්ගෙනා; හෙතුඵලපටිපාටිසංඤ්ඤානන්ධං, හෙතුඵල ධම්මයන්ගේ පිළිවෙල මොනවට දැක්වීම පිණිස; (පවත්තිතා, පවත්වනලද්‍රයා; 0) යාපන, යම් ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාද දෙශනාවක් වනාහි; මජ්ඣිමනොපඨාය, මැදෙහි පටන්ගෙනා; යාවපරියොසානා, අවශ්‍යානය දක්වා; පවත්තා, ප්‍රවෘත්තවුද; සා, ඒ ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාද දෙශනානොමේ;

පටිච්චසංතො, ප්‍රත්‍යක්‍ෂතප්‍රත්‍යාය; අඛානෙ, අධිසෙති; අනාගතඛානෙ, හෙතු සමුදානතොපභූති, අනාගතාධිසෙතිවුභවයාගේකාරණභූතවුතාණො උපාදාන කමිභව අවිද්‍යා සංසාරධර්මයන්ගේ හටගැන්මෙහි පටන්ගෙන; අනාගතඛානසංකප්පානං, අනාගතාධිසෙති මොනවට දැක්වීම පිණිස; (පවත්නා, පවත්වන ලද්ද; 0) තාසු, ඒ වතුර්විධදෙශනාවන් අතුරෙන්; පවත්නාකාරණසමුද්‍රව්‍යාස, වෘත්තද්‍රව්‍යප්‍රවෘත්තියගේ හෙතුවෙහි අතීතයෙන් මුලාවු; නොහොත්-වෘත්තද්‍රව්‍යප්‍රවෘත්තියගේ හෙතුවෙහි සමමුද්‍රව්‍යාස අත්තාවු; වෙනෙයසජනස්ස, වෙනෙයසජනසමුද්‍රව්‍යාස; යථාසකෙති, සවකිය සවකිය ඵලානුරූපවු; කාරණෙති, අවිද්‍යාදිවු කරුණු වලින්; පවත්නාසංකප්පානං, සංසාරාදිවු ප්‍රවෘත්තිධර්මය හෙවත්-වෘත්තද්‍රව්‍ය ප්‍රවෘත්තිය මොනවට දැක්වීම පිණිසද; උප්පත්තිකකම සංකප්පානං, අවිද්‍යාදි ධර්මයන්ගේ හෙවත්-වෘත්තද්‍රව්‍ය උපදනා පිළිවෙල මොනවට දැක්වීම පිණිසද; ආදිකොපසාය, මූලපටන්ගෙන; යාසා අනුලොමදෙසනා, යම් අනුලොම ප්‍රතිත්‍යසමුප්පාදදෙශනාවක් නොමෝ; වුත්තා, වදාරන ලද්ද; සා, ඒ අනුලොම දෙශනා නොමෝ; ඉධ, මේ ප්‍රතිත්‍යසමුප්පාද විභවනයෙහි; (භගවතා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින්; 0) තිස්සිත්තාති, තබන ලද්ද; වෙදිතබ්බා, දතයුත්තිය.

* ප්‍රවෘත්තිකාරණ විභාගය නම් අවිද්‍යාදියමැයි, කාරණයයි ගන්නා ලද ප්‍රකාශයකින් අකාරණත්වයද අවිද්‍යාදිගේ කාරණත්වයද කාරණවිභාගය නමැයි යුක්තිය. ඒ අකාරණ කාරණ සංකප්පානං කාරණයන්හි සමමුද්‍රව්‍යාස නිසිකෙනෙක් කපිලාදිත් මෙන් අකාරණය කාරණයයි ගනිද්ද කිසිකෙනෙක් අන්‍යවු අකප්පාඵත්තයන් මෙන් කිසිකාරණක් අවබෝධ නොකෙරෙද්ද ඵහෙයින් ඔවුන්ට සවකිය සවකිය ඵලානුරූපවු කරුණු හෙතුකොටගෙන සංසාරාදිගේ ප්‍රවෘත්තිය දැක්වීම පිණිස අනුලොම ප්‍රතිත්‍යසමුප්පාද දෙශනා නොමෝ ප්‍රවෘත්තිය. මැදපටන් අත දක්වා පැවැති ප්‍රතිත්‍යසමුප්පාද දෙශනාව මූල කොට ඇති අතික්‍රීඩිතදෙශනාවන්ගේ සවකිය සවකිය ඵලානුරූපවු කරුණු හෙතුකොටගෙන ප්‍රවෘත්ති දර්ශනාචාර්යගේ සමහරයක් ඇතිකල්හිදු ප්‍රයෝජනාන්තරයක්වුගේ ලැබීම වන හෙයින් ඒ ක්‍රීඩිත දෙශනාවන්ගේ ඵලානුරූපවු කරුණු හෙතුකොටගෙන ප්‍රවෘත්ති දර්ශනය පිණිසම නොපැවැත්මැයි. කියේමැනෝ මූලටිකාවෙහි, පවත්නා කාරණ විභාගො අවිජ්ජාදිකොව කාරණනිවා ගතිතානං පකතිවාදිනං අවිජ්ජාදිකඤ්ඤා අකාරණතා කාරණතාව තත් සමමුද්‍රව්‍යාකෙති අකාරණං කාරණනති ගණනනති කෙති නතිඤ්ඤා කාරණං බ්‍රජ්ඣනතීති තෙසං යථාසකෙති අනුරූපෙති කාරණෙති සංකප්පාදිප්පවත්ති සංකප්පානං අනුලොමදෙසනා පවත්තා ඉතරසං තදත්තා සමහවෙපි තතාසං තදත්තමෙව පවත්ති අත්තන්තර සබ්බාවතො අයං පන තදත්ත ඵලාති ඵලස්සා තදත්තාවුත්තායයි. * අනුලොම ප්‍රතිත්‍යසමුප්පාදය කෙරෙන් අන්‍යවු ක්‍රීඩිත ප්‍රතිත්‍යසමුප්පාද දෙශනාවන්ගේ ප්‍රයෝජන

විශේෂය අටුවාහි සාරාංශයෙන් කීද්දීටය. හේ මෙසේයි. ජරා මරණාදිකසස දුකකසස අත්තනා අධිගත කාරණ දසසනන්දං, ආහාරනිදන වචන්දාපනානු සාරෙන යාව අතීතං අඛානං අතිගරිතා පුන අති තඛනොපපභුති ඵලපටිපාටිසංකයනන්දං, අනාගතඛගෙතුසමුචාන තොපපභුති අනාගතඛ සංකයනන්දනති. (මු: පි:)

* වෘත්තදු:ඛ ප්‍රවෘත්තියගේ ආදීනව ප්‍රතිච්ඡාදනය කොට පැවැති අවිද්‍යාතොමෝ මූල නම. තත්මූල හෙතුවෙන් සංසකාරයෝ උපදිති තඛෙතුවෙන් විඤනය උපදියයි මෙසේ වෘත්තදු:ඛයාගේ ප්‍රවෘත්තික්‍රම උත්පත්තික්‍රම දැක්වීම පිණිසද අනුලොම ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාද දෙක නා තොමෝ ප්‍රවෘත්තය. මෙද යුතු පවත්නි ආදීනව පටිච්ඡාදිකා අවිජ්ජා ආදී තතො සංඛාර උපපජ්ජනති තතො විඤ්ඤාණනති ඵලං පවත්නි උපපත්තිකකම සංකයනන්දොයි. (මු: පි:)

* කාච්ඡාපනා සමස්තසත්තවග්ගීසංඛාරානුබසංසකාර පුඤ්ඤාන විදගීනාතිමත්තය විදසුන් නැණින් අනුවිලෝකනය කරන්නාවූ මහා සත්තයන් වහන්සේට සමන්ත්සමොධිසමධිගමයෙන් පුච්ඡාගයෙහි ජත්තාදීන්ගේ ජරාමරණාදිවූ යම්බඳු ඒ ඒ ඵල ධර්මවලොධයෙක් ප්‍රවෘත්තවූයේද ඒ අනුසරින් ඒ අනුගමනින් ජරාමරණාදි ඵලයාගේ යම් ජත්තාදිකාරණයෙක් අවබෝධකරන ලද්දේද ඵලානුසාරයෙන් ඒ හෙතුවලොධය මනාකොට දැක්වීම පිණිස උත්වහන්සේගේ ප්‍රතිලොමප්‍රතිත්‍යසමුත්පාද දෙක නා තොමෝ ප්‍රවෘත්තය දතසුතු. කියේ මැනෝ අනුවිලෝකනයො යොසමොධිතො පුබ්බහගෙ තං තං ඵලපටිවෙධොපවතො තදනුසාරෙන තදනුගමෙන ජරාමරණාදි කසස ජති ආදි කාරණං යං අධිගතං තසස සංකයනන්දං අසස පටි ලොමදෙසනාපවත්තායි (මු: පි:) * විනිශ්චිතලායෙහි ශුඛ සංසකාර පුඤ්ඤාසංඛාරානු විදෙහනාඤ්ඤායට විෂයවූ තිමත්තය අනුවිලෝකනය කරන්නාවූ භාග්‍යවතුන්වහන්සේගේ ප්‍රතිලොම ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාද දෙක නා තොමෝ ප්‍රවෘත්තය. මෙද යුතු අනුවිලෝකනයො පටිලොම දෙක නා පවත්තාතිවා සමබ්බොයි. (මු: පි:) අනුවිලෝකනයොති පුරිමෙ විකපො විපසානාතිමත්තං අනුවිලෝකනං දුතියෙදෙසනා තිමත්තං යනු අනුටීකායි

* කාමුපාදන භූතවූ තෘෂණාතොමෝ මනොසංකොචනාහාර සංඛාරානු භවයටද තත්සමප්‍රසුක්කවූ තනතිමත්තවූ සෙසු ආහාරයන් වද විශේෂ ප්‍රත්‍යයවේනුයි ආහාරයද තෘෂණාවද ආදිඝබ්දයෙන් විඤ්ඤාන යනිමිකොට ඇති ධර්මයෝද ප්‍රත්‍යුත්පන්නාධවය. සංසකාරවිද්‍යාවෝ අතීතාධවය නමැයි යන අදහසින් “යාව අතීතං අඛානං අතිගරිතා”යි විසූ. * නොහොත්-ප්‍රත්‍යුත්පන්න කම්මාත්තයෙහි අත්තගීතවූ ආහාර යන් ගෙන “ආහාරතණ්ණාදයො පවුප්පනො අඛා”යි අධ්වයොජ නාව කොට අනාගත විපාකවාත්තයෙහි අත්තගීතවූ ආහාරයන් ගෙන අනාගතාධ්වයොජනාව කරනු සඳහා මූලටීකාවායීයෝ

ආහාරවා තණහාය පභාවෙනබ්බා අනාගතො අබ්බා තණහාදයො පච්චුප්පනොනා සංඛාරවිජ්ජා අනිතොති. ඒ පාඨයෙහි තාණ්හාව විසින් ඉපදේදවියයුතු වූ ආහාරයෝ අනාගතාධිපයා තාණ්හා දිනු ප්‍රත්‍යක්‍ෂත්‍යාධිපයා සංඝකාරවිද්‍යාවෝ අනිතාධිපයා කියේයි.

* නොහොත් ප්‍රත්‍යක්‍ෂ වූ එලය දක්වා තනනිදනය දැක්වීම වශයෙන් එල හෙතු පරමපරාව ගෙනඇර දැක්වීම එයාකාරයෙන් බණ අසා මාගීඵලාවබෝධය කරන්නාවූ පුද්ගලයන්ගේ අභිප්‍රායානුකූල වන හෙයින්ද ධර්මසව්‍යාපයට විලෝමනොවන හෙයින්ද යුක්තිසහිත වේදික සුළු තාණ්හාව විසින් ඉපදවූ ආහාරයෝ ප්‍රත්‍යක්‍ෂත්‍යාධිපයා තාණ්හාදිනු අනිතාධිපයා සංඝකාරවිද්‍යාවෝ එයින් අනිතතරාධිපයා සංඝාරයාගේ අනාදිමද් භාවය දැක්වීම පිණිස දෙශිතය. කියේ මැනෝ පච්චිකම්. පනඑලං දසොස්සා තනනිදන දසොස්සනවසෙන එල කාරණ පරමපරය දසොස්සනං යුජ්ජනිති ආහාර පුරිමතණ්හාය උප්පාදිතා පච්චුප්පනොනා අබ්බා තණහාදයො අනිතො සංඛාරවිජ්ජා තනොපි අනිතතරෙ සංඝාරස්ස අනාදිභාවදසොස්සනස්සං වුත්තොති යාව අනිතං අබ්බානනති යාව අනිතතරං අබ්බානනති අත්ථො යුත්තොති. (මු: වී:)

* විනිශ්චය තානිශ්ච විකල්පයන්හි වතුර්විධාභාරයන් විපාකවාතනයා විසින් සංඛ්‍යාතිත භාවයෙන් දක්වා දැන් ප්‍රත්‍යක්‍ෂත්‍යාධිප වතුර්විධාභාරයන් විපාකවාතනයෙහි සංඛ්‍යාතිත බූවි දක්වා පළමු කී අපීඨමැ යුතු බැව් දක්වන්නට ආහාරෙති තාහං තවදුම් එවං පන අවදනනං මං යොඵවං පුච්චස්ස කියානුබො හන්ත විඤ්ඤාණාභාරෙති එස කලො පඤ්ඤා තනුකල්ලං වෙය්‍යාකරණං විඤ්ඤාණාභාරෙ අයතිං පුනබ්බවාහිතිබ්බතති. ඒ වදාල වචනය තිදසුන් කොට වතුර්විධා භාරයෝ අනාගතයෙහි පුනභීවයාගේ අභිනිවේෂිතත්වයට ප්‍රත්‍යක්‍ෂයෙහි මූලටිකාවේ සථුට කලහ ආයතිං පුනබ්බවාහිතිබ්බතති ආහාරකාවා වන්තොරෙ ආහාරායං යන්නෙති.

* “ආහාරෙති තාහං” යනු වදාල හෙයින් විඤ්ඤාණාභාරයතෙමේ පුනභීවයාගේ නිවේෂිතත්වයෙහි කාරණවේවා තදිතරාභාරයෝ පුනභීව නිවේෂිතත්වයෙහි කෙසේ කරුණුවේද්ද යන වොදනාව ලෙහි තබා තංසමප්පුත්තතනා එස්ස වෙනනානං තප්පවන්ති හෙතුතනාව කබ ලිඛිකාරාභාරස්ස තෙනති උප්පත්තිතරුපකායස්ස තඤ්ච ඉච්ඡන්තස්ස කම්මවිඤ්ඤාණායුත්තං හොති හොජනඤ්ච සංඛාදිතං රුහාදිතඤ්ච උපතිස්සයොති වුත්තනති තස්මා තෙ කම්මවට්ඨ සංඛ්‍යාතිතා ආහාර පච්චුප්පනොනා අබ්බාති ඉමස්මිං පරියායෙ පුරිමොයෙවත්ථො යුත්තොති මූලටිකාවායීයෝ කිනු. එස්සාභාර මනොසඤ්ඤාතනාභාරයන් විඤ්ඤාණාභාරය හා සමප්පුත්තවන බැවින්ද කබ ලිඛිකාරාභාරය ඒ විඤ්ඤාණාභාරයාගේ පැවැත්මට හෙතුවන බැවින්ද යම් හෙයකින් ඒ කබ ලිඛිකාරාභාරය විසින් රුකුල්දෙනලද රුපකලෙවරය ඇති පුද්ගල

යාගේත් ඒ ආහාරය රිසිවන පුද්ගලයාගේත් වෙනතා විඤ්ඤාණාහාරයන් සකස්කිරීම වේද යම්හෙයකින් පරිත්‍යාගාදි කාලයෙහි ශ්‍රමාදි ධම්මයන්ටත් ගිජුවෑ අනුභවකරන්නාගේ භෝජනාදි කාලයෙහි රුගාදි ධම්මයන්ටත් කබලිඛකාරාහාරය උපනිෂ්‍රයවේ යයි වදාළේද එහෙයින් කම්මානතයෙහි සඛතානිතවූ ඒ වතුර්විධ ආහාරයෝ ප්‍රත්‍යුත්පන්න අධ්වනමය යෙත්. එහෙයින් මේ වදාළා වූ “ඉමෙබො භික්ඛවෙ චත්තාරො ආහාරා කිං නිදනා” යනාදි ධම්මපයඝායයෙහි “ආහාරතණ්හා දයො පච්චුප්පනො අඛා” යනාදීන් පලවූ දෑක් වූ අපීයමෑ යෙදේ යනු භාවයි.

* “අනිතඛතොප්පතුති” යන පදයාගේ “ඉතිබො භික්ඛවෙ අපිජ්ජා පච්චයාසඛාරා” යනාදීන් අනිතාධ්වයෙහි වූද “සඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණො” යනාදීන් ඒ අනිතාධ්වයෙන්මත් නෙති වතීමානානාගතාධ්වයන්හි වූද හෙතුඵලධම්මයන්ගේ පරිපාටිය ප්‍රත්‍යුත්පන්න භවයෙහි ඇතුළත්වන බැවින් ප්‍රත්‍යක්ෂවූ ආහාරයන්ගේ නිදනදශීනවශයෙන් මත් නෙති නැග වැලැක්මක් නැතිවූ අවබෝධකරන්නාවූ සත්ත්වයන්ට ඒ හෙතුඵල පරිපාටිය දක්වනු පිණිස මෑද පටන් මූල දක්වා ප්‍රතිත්‍යක්ෂවූ පාද දෙක නා නොමෝ ප්‍රවාත්තයා යන අභිධ්මෙ කියේ මැනෝ. අනිතඛතොප්පතුති ඉතිබො භික්ඛවෙ අපිජ්ජා පච්චයා සඛාරාති ආදිනා අනිතෙ තතො පරඤ්චහෙතුඵලපටිපාටිං පච්චකතානං ආහාරානං නිදනදස්සන වසෙන ආරො හිත්වා නිවත්තනෙන විනා බුජ්ඣන්නානං තංසන්දස්සනත්ථං සා අයං දෙසනා පචත්තාති අත්ථො. ශ්‍රී: ටී:)

* “අනාගතඛ සන්දස්සනත්ථං” යන පදයාගේ අනාගතාධ්වය ප්‍රතිවේධය නොකරන්නාවූ අනාගතාධ්වය නොදක්නාවූ පුද්ගලයන්ට ප්‍රත්‍යක්ෂවූ මේ අත්බැවෙහි පවත්නාවූ ආහාරදීන්ට කාරණවූ තෘෂණාදි ප්‍රත්‍යුත්පන්න හෙතුව දක්වා හෙතුඵල පරමපරාවෙන් ඒ අනාගතාධ්වය දෑක්වීම පිණිස මෑද පටන් අවශ්‍යතය හිමිකොට ප්‍රතිත්‍යක්ෂවූ පාද දෙක නා නොමෝ ප්‍රවාත්තයා යන අභිධ්මෙ කියේ මැනෝ. අනාගතඛ සන්දස්සනත්ථංති අනාගතඛුනො උපපටිවිජ්ඣන්නානං අපස්සන්නානං පච්චකතං පච්චුප්පනං හෙතුං දස්සෙත්වා හෙතුඵලපරමපරාය තස්ස සන්දස්සනත්ථංති අත්ථො. ශ්‍රී: ටී:)

4

කසමාපනෙත්ථ අපිජ්ජා ආදිනො වුත්තා, කිංපකතිවාදිනං පකතිවිධ අපිජ්ජාපි අකාරණං මූලකාරණං ලොකස්සාති, න අකාරණං, ආසවසමුදයා අපිජ්ජාසමුදයොතිති අපිජ්ජාය කාරණං. වුත්තං, අත්ථි පතපරියාසො යෙන මූල කාරණං සිසා, කොපනසොති, වට්ඨ කථාය සිසභාවො, හඟවාති වට්ඨකථං. කප්ථනො වෙධමෙම සිසං කතා කප්ථෙසි අපිජ්ජංවා හවන්තණංවා, සථාහ, සුරිමාතිකඛවෙ කොට්ඨපඤ්ඤායති අපිජ්ජාය ඉතොපුබ්බෙ අපිජ්ජානාහොසි අථ පච්ජා සම්භවිති, උච්ඤ්ඤානං ගිකඛවෙ වුවචති අථ පච්ජන පඤ්ඤායති

ඉදංසංවච්ඡා අවිජ්ජාති, භවනානංවා, යථාහ සුඛිමා හික්ඛවෙ කොපි නාසංඝායාති භවනානංවා ඉතො සුඛිමා භවනානංවා නාහොසි අථපච්ඡා සම්මතීති, එවංසො භං හික්ඛවෙ චුච්චති අථපච්ඡානාසංඝායාති ඉදංසංවච්ඡා භවනානංවාති, කසමාපන භගවා වට්ඨකථා කථෙතො ඉමෙ වෙ ධම්මෙ සිසංකා කථෙසීති, සුභනිදුග්ගති භාවිතො කම්මස්ස විසෙසහෙනුභුතතො, දුග්ගතිභාවිතො හි කම්මස්ස විසෙසහෙනු අවිජ්ජා, කසමා, සසමා අවිජ්ජාතිභුතො සුථුජ්ජනො අග්ගිසත්තාපලොභාහිසාන පටිස්සමාහිභුතා වජ්ජකාපි නාස පටිස්සමාතුරතාය නිරස්සාදමි අතතො අනාඨාචකමිච්ච උණ්ණාදකපානංවිස කිලෙසසත්තාපතො නිරස්සාදමි දුග්ගති විනිපානනොව අතතො අනාඨාචකමි පාණාතිපානාදි මනෙ කප්පකාරං දුග්ගතිභාවිකමං ආරහති, සුභනිභාවිතොපන කම්මස්ස විසෙසහෙනු භවනානංවා, කසමා, සසමා භවනානංවාතිභුතො සුථුජ්ජනො යථාච්ඡාතප්පකාරාහිසි සිද්ධදකනානං ස අස්සාදං අතතොපටිස්සමවිනෝදනාසංඝායා සිද්ධදකපානංවිස කිලෙසසත්තාප විරහතො සඅස්සාදං සුභනිසමපාපතෙන අතතො දුග්ගතිදුක්ඛ පටිස්සමවිනෝදනාසංඝායා පාණාතිපානා චෙරමණි ආදිමනෙකප්ප කාරං සුභනිභාවිකමං ආරහති, එතෙසු පන වට්ඨකථාය සිස භුතෙසුධම්මෙසු කථාපිභගවා එකධම්මමූලිකං දෙසනං දෙසෙති, සෙසංපිදං, ඉතිභොහික්ඛවෙ අවිජ්ජපනිසා සබ්බාග් සබ්බාරූපනිසං විඤ්ඤාණනති ආදි, නථා උපාදානියෙසු හික්ඛවෙ ධම්මෙසු අස්සාදානු පසසිතො විහරතො නානංවා පච්චිකති නානංවාපච්චසා උපාදානනති ආදි, කථාපි උභයමූලිකමි, සෙසංපිදං, අවිජ්ජාතිවරණස්ස හික්ඛවෙ බාලස්ස නානංවා සමපසුතස්ස එවමයං කාසො සමුදගතො ඉති අසංසොච කාසො බහිබාව නාමරූපං ඉතොතංවසං, වසං පටිච්ච එසෙසා, සංලොභනනාති, සෙති චුට්ඨො බාලො සුබ්බකං. පටි සංචෙදෙතිති ආදි, නාසු නාසු දෙසනාසු අවිජ්ජාපච්චසා සබ්බාග්ති අසමධ අවිජ්ජාපසෙති එකධම්මමූලිකා දෙසනාති චෙදිතබ්බා, එවං නාමෙතං දෙසනාහෙදතො විඤ්ඤානබ්බො විනිවජ්ජො.

4.(ක) කසමාපන, කවරහෙයකින් වනාහි; එත, මේ ප්‍රතිත්‍ය සමුත් පාද විභවයෙහි; නොහොත්-මේ අවිජ්ජාදීන් අතුරෙන් X; අවිජ්ජා, අවිජ්ජාතොමේ; ආදිතො, පුරාණයෙහි; (භගවතා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින්) චුතො, වදන ලද; පකතිවාදිතං, කපිලාදි ප්‍රකාතිවාදීන්ගේ; හෙවත්-හෙතෙවත් තොරවැ වේය යන ලබ්ධි ඇත්තවුන්ගේ; (වාදෙ, වාදයෙහි; 0) පකතිවිස, ප්‍රකාතියමෙන්; (නොහොත්-පකති, ප්‍රකාතිතොමේ; අකාරණං, හෙතුරහිතවූ; මූල කාරණං, පටන්ගත් මූල හෙතුවැ; හොතිවිස, වනමෙන්;) අවිජ්ජාපි, අවිජ්ජාතොමේද; අකාරණං, කරුණක් නැතිවැ හෙවත්-හෙතුරහිතවැ; ලොකස්ස, සත්‍යලොකයාගේ; මූලකාරණංකිං, පටන්ගත් මූලහෙතුවැ වේද යත්?; ඉති, මේ වොදනාවයි; නොහොත්-පරවාදිතෙම මෙසේ

විකාරයි; අකාරණං, කරුණක් නැතිවැ හෙවත්-හෙතුරහිතවැ; ලොකස්ස, සත්ත්වලොකයාගේ; මූලකාරණං, පටන්ගත් මූලහෙතුවැ; න, නොවෙයි; ඉති, මේ විසදීමයි; නොහොත්-සකවාදිතෙම මෙසේ විසදයි.

* කපිලාදි දර්ශනකාරයන්ගේ වාදයෙහි යම් මූල කාරණයක් ඇද්ද කාරණ රහිතවූ ඒ මූලකාරණය ප්‍රකෘති නමැයි යෙත්. “මූලෙ මූලාභාවාදමූලං මූලම්—මූලප්‍රකෘතෙර්මූලාභාවාත් කාරණා භාවාත් අමූලං යතකාරණං තත්මූලම් සාප්‍රකෘති:” යනු සාධාරණ සූත්‍ර වාතනි පාඨයි.

* අවිද්‍යා ශබ්දය අපෙක්ෂාකොටැ “නත්ති කාරණං එතිස්සාති අකාරණා” යි විශය්‍යුද්ධ අවිද්‍යා සංකීර්ණාන අන්‍ය පද්ධිය නොබලා මූලකාරණං යන විශේෂයා අපෙක්ෂාකොටැ අකාරණං යි නපුංසක නිදේශය කොළෝ. කියේ මැනෝ මූලකාරණසද්ධං අපෙක්ෂිතාන අකාරණනති නපුංසකනිදේශො කතො යි. (මු: ටි:) * ඉදින් අවිද්‍යා සංකීර්ණාන මූලකාරණයතෙමේ හෙතුරහිතවන්නේ නම් පෙළ පිළිබානා ලද වන්නේයයි තනනිෂේධය පිණිසැ ආසවසමුදයා අවිජ්ජා සමුදයො යි සූත්‍රයක් ඇරදක්වා.

4.(කා) හි, ඒ සැබව; ආසවසමුදයා අවිජ්ජාසමුදයොති, ආසව පෙ. සමුදයො යි; හෙවත්-ආශ්‍රවයන්ගේ හටගැනීම් හෙතුවෙන් අවිද්‍යාවගේ හටගැනීමවේයයි; අවිජ්ජාය, අවිද්‍යාවගේ; කාරණං, හෙතුව; චුතතං, වදාළසේක; (අවිද්‍යාවගේද හෙතුවෙන් විශෝවැ නොපැවැත්ම ඇති කල්හි කවරගෙයකින් මූලකාරණ වශයෙන් අවිද්‍යාව දක්වා වදාළ සේක්ද යන වොදනාවට පරිහාර සදහා අත්ති පන යනාදිය කියත්.) යෙන, යම්බඳු හෙතුවෙකින්; (අවිජ්ජා, අවිද්‍යාතෙමෝ, ට) මූලකාරණං, මූලහෙතුවෙක්; සියා, වන්නේද; (සො, එබඳු හෙතුවෙක්; ට) අත්තිපන, ඇත්තේමය; සො, ඒ හෙතුවැ; කොපනු, කවරේද; ඉති, මෙසේ විකාරිමයි; වට්ඨකථාය, වෘත්තාදු:ඛ කථාවගේ; සිසභාවො, මහාකභාවයයි; හෙවත්-ප්‍රධාන භාවයයි; (ඉති, මෙසේ; විසදීමයි;) හි, ඒ කීම සැබව; භනවා, භාග්‍යවතුන්වහන්සේ; වට්ඨකථං, වෘත්තාදු:ඛ කථාව; කථෙතො, වදාරනසේක්; අවිජ්ජංවා, අවිද්‍යාව හෝ; භවතණ්හංවා, භවතෘණ්හංවා හෝ; (ඉමෙ ට) වෙධමෙම, මේ උභයධර්මයන්; සිසංකත්වා, මුදුන්පත් කොටැ; හෙවත්-ප්‍රධානකොටැ; කථෙසි, වදාළසේක; යථාහ, ඒ කෙසේ වදාළසේක්ද; පුරිමාහිකඛවෙ. පෙ. ඉදප්පච්චයා අවිජ්ජාති, අවිජ්ජායි; ආහ, වදාළසේක; හිකඛවෙ, මහණෙනි; ඉතො, මේ කාලයෙන්; පුබ්බෙ, පූර්වයෙහි; අවිජ්ජා, අවිද්‍යාතොමෝ; නාහොසි, නොවූයැ; අථපච්ඡා, ඉන්පසු කාලයෙක්හි; සමහවි, ගැලපීමවූයැ; ඉති, මෙසේ; අවිජ්ජාය, අවිද්‍යාවගේ; පුරිමාකොටි, පූර්ව කෙළවර; නපඤ්ඤයති, නොපැණේ; (නොවැටහේයුසේයි.) හි කඛවෙ, මහණෙනි; එවඤ්ච, මෙසේ පූර්ව කෙළවර නොවැටහීම වශයෙන් වනාහි; එතං, පුරිමා. පෙ. නපඤ්ඤයති යන මේ වචනය; (මයා, බුබුහුනවූ මා විසින්; ට) වූවෙහි,

කියනුලැබේ; අථවපන, එතකුදු වුවත්; (පුළුච්ච කෙලවර නොපෙනෙයැ යන කීමක් ඇතිකල්හිදු යුසේයි.) ඉදප්පවයා, මේ ආශ්‍රව සංඛිතාන හෙතුවෙන්; නොහොත්-අවිද්‍යාවට ප්‍රත්‍යය ඇති මේ ආශ්‍රව සංඛිතාන ප්‍රත්‍යය ශක්තියෙන්; අවිජ්ජා, අවිද්‍යාව වනුයැ; ඉති (ඉදං කාරණං) මේ අවිද්‍යාවෙන් විමට හෙතුවැ; පඤ්ඤායති, පැහේයි; භව තණ්හාවා, භවතෘණාව හෝ; (සීසංකතා, මුදුන්පත්කොටැ; හෙවත්-ප්‍රධානකොටැ; කථෙසි, වදලුසේක; ට) යථාහ, හේ කේසේ වදලු සේක්ද; පුරිමාහිකකවෙ, පෙ, ඉදප්පවයා භවතණ්හාති, භවතණ්හාසී; ආහ, වදලුසේක; හිකකවෙ, මහණෙනි; ඉතො, මේ කාලයෙන්; පුබ්බ, පුළුච්චයෙහි; භවතණ්හා, භවතෘණාවතොමෝ; නාහොසි, නොවූයැ; අථපච්ජා, ඉන්පසු කාලයෙක්හි; සම්භවි, ගැලපීමවූයැ; ඉති, මෙසේ; භවතණ්හාය, භවතෘණාවගේ; පුරිමාකොටි, පුළුච්චකෙලවර; තපඤ්ඤායති, නොපැහේ; (නොවැටගේ යුසේයි.) හිකකවෙ, මහණෙනි; එවඤ්ච, මෙසේ පුළුච්චකෙලවර නොවැටහිමි වශයෙන් වනාහි; එතං, පුරිමා, පෙ, තපඤ්ඤායති යන මේ වචනය; (මයා, බුබුහුතවු මා විසින්; ට) වුවවති, කියනුලැබේ; අථවපන, එතකුදු වුවත්; (පුළුච්ච කෙලවර නොපෙනෙයැ යන කීමක් ඇතිකල්හිදු යුසේයි.) ඉදප්පවයා, මේ වෙදනා සංඛිතාන හෙතුවෙන්; නොහොත්-භවතෘණාවට ප්‍රත්‍යය ඇති මේ වෙදනා සංඛිතාන ප්‍රත්‍යය ශක්තියෙන්; භවතණ්හා, භව තෘණාව වනුයැ; ඉති, (ඉදං කාරණං) මේ භවතෘණාවගේ විමට හෙතුවැ; පඤ්ඤායති, පැහේයි.

* බුරුමවිවරණයෙහි ප්‍රථම විකල්පයෙහි “ඉදප්පවයා” යන්න අවිජ්ජායන්නට විශේෂණකොටැ මේ සංස්කාරයාගේ විමට කාරණවූ සංස්කාරයට උපකාර කරන්නාවූ යන අභියද විතීය විකල්පයෙහි ඉදප්පවයා යන්න භවතණ්හා යන්නට විශේෂණකොටැ මේ උපාදාන යාගේ විමට කාරණවූ උපාදානයට උපකාර කරන්නාවූ යන අභියද දක්නා ලැබේ. හෙද විමසිය යුතුයි.

4.(ක) කසමාපන, කවර හෙයකින් වනාහි; භගවා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ; වට්ඨකථං, වෘත්තදූෂකථාව; කථෙන්නො, වදරනසේක්; ඉමෙවෙධමෙම, මේ උභයධර්මයන්; සීසංකතා, මුදුන්පත්කොටැ; හෙවත්-මුල්කොටැ (ප්‍රධානකොටැ යුසේයි.) කථෙසි, වදලුසේක්ද; ඉති, මෙසේ විකාරීමයි; සුගතිදුගතිගාමිනො, සුගති දුගති අත්බැව් දෙකට පමුණුවන්නාවූ; කමමස්ස, කුලලාකුලකමීයාගේ; (ඉමෙසංචිතනා ධර්මානං, අවිද්‍යා තෘණා සංඛිතානවූ මේ උභය ධර්මයන්); විසෙස හෙතු භූතතතා, විශේෂ හෙතුවැ වන බැවින්; (කථෙසි, වදලුසේක); ඉති, මේ විසදීමයි.) හි, විස්තරකෙරෙමි; දුගතිගාමිනො, දුගතියට පමුණුවන්නාවූ; කමමස්ස, අකුලකමීයාගේ; අවිජ්ජා, අවිද්‍යා තොමෝ; විසෙස හෙතු, විශේෂ හෙතුවයි; නොහොත්-විසෙස හෙතු, විශේෂ හෙතුවැ; අවිජ්ජා, අවිද්‍යාවයි; කසමා, කවර හෙයකින්; යසමා, යම් හෙයකින්;

අවිජ්ජාභිභූතො, අවිද්ධව විසින් උපද්‍රැවනු; (මොහයෙන් මඛනලද
 යුගේසි.) පුට්ඨජ්ජනො, පෘථග්ජනනෙම; අග්නිසන්තාප ලගුලාභිඝාත
 පරික්‍ෂමාභිභූතා-අග්නිසන්තාප, වහ්නිසන්තාප හෙතුවෙන්; ලගු
 ලාභිඝාත, මුද්ධරප්‍රහාරදුනහෙතුවෙන්; පරික්‍ෂම, විඛාවෙන්; අභි
 භූතා, මැඩුනා; වජ්ඣගාමී, වධයට නිසි ගවදෙනක්; තායපරික්‍ෂමාතු
 රතාය, ඒ ග්‍රීන්තෙන් තැවීම් මුගුරෙන් පැහැරීම් හෙතුකොටැ ගෙනවු
 කාසික දූඛවෙදනා සංඛ්‍යාත විඛාවෙන් මැඩුනු බැවින්; නිරස්සා
 දම්පි, ආස්වාදයක් නැති නමුදු; සැනසීමක් නැති නමුදු යනු සන්තසිමි
 අත්තනො, තමහට; අනත්ථාවහමපිව, අවැඩි ඵලවත්තේ වී නමුත්;
 උණේතාදකපානං(ආරහති)විස, උණුදිය පීමට පටන්ගන්නාක් මෙන්;
 කිලෙසසන්තාපනො, කෙලශාග්නි සන්තාපහෙතුවෙන්; නිරස්සාදම්පිව,
 ආස්වාදයක් නැත්තේවිනමුත්; නොහොත්-සැනසීමක් නැත්තේ වී
 නමුත්; දුග්ගතිවිනිපාතනොව, දුගතිගෙහි ලා හෙළන හෙයින්; අත්තනො,
 තමහට; අනත්ථාවහමපිව, අවැඩි ඵලවත්තේවිනමුත්; පාණාති
 පාතාදිං, සත්ත්වඝාතනය මුල්කොට ඇත්තා; අනෙකප්පකාරං,
 නොයෙක් ප්‍රභෙද ඇති; දුග්ගතිගාමිකමමං, දුගතියට පමුණුවන්නා; අකු
 කලකමීය; ආරහති, පටන්ගනීද; (තසමා, එහෙයින්; අවිජ්ජා,
 අවිද්ධතොමෝ; දුග්ගතිගාමිනො, දුගතියට පමුණුවන්නා; කමමස්ස,
 කමීයාගේ; විසෙසහෙතු, විශෙෂ හෙතුවැ වේ. මෙසේ යටදැක්වූ පාඨය
 බහා අභියෝජනා කටයුතු.) පන, එයින් අත්‍යව; සුගතිගාමිනො,
 සුගතියට පමුණුවන්නා; කමමස්ස, කුශලකමීයට; විසෙසහෙතු, විශෙෂ
 හෙතුවැ; භවතණ්හා, භවතෘණ්හානොමෝසි; (වා, නොහොත්; භව
 තණ්හා, භවතෘණ්හානොමෝ; විසෙසහෙතු, විශෙෂ හෙතුවැ වේ;
 කසමා, කවරහෙයියන්; යසමා, යම් හෙයකින්; භවතණ්හාභිභූතො,
 භවතෘණ්හාව විසින් මඛනලද්දවු; පුට්ඨජ්ජනො, පෘථග්ජනනෙම;
 යථාච්ඡිත්තප්පකාරු, යථෝක්ත ප්‍රකාර ඇත්තා; ගාමී, මරණයට නිසිවූ
 ගවදෙනක්නොමෝ; සිතුදකතණ්හාය, ඇල්දියආසාවෙන්; සඤ්ජාදං,
 ආස්වාද සහිතවු; නොහොත්-සැනසීම් ඇත්තා; අත්තනො, තමාගේ;
 පරික්‍ෂමවිනොදනස්සව, විඛාසන්සිදුවන්නා; සිතුදකපානං(ආරහති)
 විස, ඇල්දියපීමට පටන්ගන්නාක් මෙන්; කිලෙසසන්තාපවිරහනො,
 කෙලශ සංඛ්‍යාත වහ්නිසන්තාපයෙන් තොරවන හෙයින්; ස අස්සාදං,
 ආස්වාද සහිතවු; නොහොත්-සැනසීම් ඇත්තා; සුගතිසමපාප
 නෙන, සුගතියට පැමිණවීමෙන්; අත්තනො, තමාගේ; දුග්ගතිදුක්ඛ
 පරික්‍ෂමවිනොදනස්සව, දුගතිගෙහිවූ දුක් විඛා දුරලන්නා; පාණාති
 පාතාවෙරමණිආදිං, සත්ත්වඝාතනයෙන් වැළකීම මුල්කොටැ ඇති;
 අනෙකප්පකාරං, නොයෙක් ප්‍රභෙද ඇත්තා; සුගතිගාමිකමමං, සුගති
 යට පමුණුවන්නා; කුශලකමීය; ආරහති, පටන්ගනීද; (තසමා,
 එහෙයින්; භවතණ්හා, භවතෘණ්හානොමෝ; සුගතිගාමිනො, සුගති
 යට පමුණුවන්නා; කුශලකමමස්ස, කුශලකමීයට; විසෙසහෙතු,
 විශෙෂහෙතුවැ වේ; නොහොත්-විසෙසහෙතු, විශෙෂහෙතුවැ; භව

තණ්හා, භවතෘණෝචය; මෙසේ යොජනා කටයුතු.) පන, පක්ෂානතර
 යෙක් කියනු ලැබේ; චට්ටකපාය, වෘත්තකපාවගේ; සීඝ්‍රභූතෙසු, මහතක
 භූතවූ; හෙවත්-ප්‍රධානවැ වූ; එතෙසු ධම්මෙසු, අවිද්‍යා තෘණෝ සංඛ්‍යාත
 තද්වහය ධර්මයන් අතුරෙන්; කාන්ති, කිසිසුතුරෙක්හි; භගවා, භාග්‍ය
 වතුන් වහන්සේ; එකධම්මලිකං, එක් ධර්මයක් මුල්කොට ඇති;
 දෙසනං, ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාද දෙශනාව; දෙසෙති, දෙශනාකර වදාරන
 සේක; ඉදං(සා දෙසනා, ඒ දෙශනානොමේ; සෙය්‍යපා, කවරිද; ඉතිබො,
 හික්කවෙ, පෙ, විඤ්ඤාණනති ආදි, යනාදි දෙශනායි; හික්කවෙ, මහ
 ණෙති; ඉතිබො, මෙපරිද්දෙන්ම; අවිජ්ජපතිසා, අවිද්‍යාවමැ කාරණ
 කොටැ ඇත්තාවූ; සංඛාරා, සංඝකාරයෝ; (සමභවති, හටගනිත්; 0)
 සංඛාරාපතිසං, සංඝකාරයන්මැ කරුණුකොටැ ඇත්තාවූ; විඤ්ඤාණං,
 විඤ්ඤායනෙමේ; (සමභවති, හටගනි; 0) තපා, එයින් අන්‍යවූ;
 නොහොත්-එපරිද්දෙන්; උපාදාති යෙසු හික්කවෙ, පෙ, උපාදානනති
 ආදි, යනාදි දෙශනායි; හික්කවෙ, මහණෙති; උපාදාතියෙසු, උපාදාන
 යන්ට අරමුණු වූ; ධම්මෙසු, ත්‍රේභූමික ධර්මයන්හි; අසාදානුප්පසිනො,
 ආසාදය කිරීම් වශයෙන් පුනපුනා දක්නාසිලිවැ; නොහොත්-
 ආසාදයෙහි කියනලද සුඛ සෞමන්‍යයන් පුනපුනා විදිනසිලිවැ;
 විහරතො, වාසයකරන්නාවූ පුද්ගලයාහට; තණ්හා, තෘණෝනොමේ;
 පච්චිසිති, වැඩෙයි; තණ්හාපච්චයා, තෘණෝ හෙතුවෙන්; උපාදානං,
 උපාදානයනෙම; (සමභවති, හටගනි; 0) කාන්ති, කිසිසුතුරෙක්හි;
 උභයමුලිකමපි, අවිද්‍යා තෘණෝ සංඛ්‍යාත උභය ධර්මයන් මුල්කොටැ
 ඇත්තාවූද; (දෙසනං, ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාද දෙශනාව; දෙසෙති, දෙශනා
 කර වදාරනසේක; 0) ඉදං, (සාදෙසනා) ඒ දෙශනානොමේ; සෙය්‍යපා,
 කවරිද; අවිජ්ජාතිවරණස්ස හික්කවෙ, පෙ, පටිසංවෙදෙතීති ආදි,
 යනාදි දෙශනායි; හික්කවෙ, මහණෙති; අවිජ්ජාතිවරණස්ස, අවිද්‍යාවෙන්
 අවුරුණුවීම් ඇත්තාවූ; නොහොත් - අවිද්‍යාතිවරණය ඇත්තාවූ;
 නොහොත්-අවිද්‍යාව විසින් මුවාකරනලද්දවූ; තණ්හාය, තෘණෝව හා;
 සමප්‍රසුතතස්ස, සමඡ්චිතවූ; නොහොත්-බෙහෙවින් වෘත්තයෙහි මොන
 වට යොදනලද්දවූ; බාලස්ස, බාලලක්ෂණයෙන් සමඡ්චිතවූ මුසයාට;
 එවං, මේ අවිද්‍යාව විසින් මුවාකල වන බැවින්ද තෘණෝව හා සමප්‍රසුතත
 වන බැවින්ද; අයංකායො, සවිඤ්ඤාකවූ මේ කායනෙමේ; හෙවත්-
 සකකිපඤ්ඤාකයනෙමේ; නොහොත්-මේ ආයතන ඡටිකායනෙමේ;
 සමුදගතො, උපත; ඉති, මෙසෙයින්; අයඤ්ඤවකායො, මේ ආධ්‍යාත්මිකායතනකායනෙමේද;
 (සමුදගතො, උපත; 0) බතිබා, පරසන්‍යාත
 යෙහි හෝ මෙරමා සතන්හි; නාමරූපඤ්ඤා, නාමරූපයෙහි දන්නාලද
 සවිඤ්ඤාක කායසංඛ්‍යාත පඤ්ඤාසකකිකයනෙමේද; නොහොත්-නාම
 රූපයෙහි දන්නාලද ආයතන ඡටිකායනෙමේද; (සමුදගතො, උපත; 0)
 ඉන්ධං, මේ ප්‍රකාරයෙන්; එතං, තෙල තමාගේ හෝ මෙරමාගේ හෝ
 පඤ්ඤාසකකි වාදශායනන ධර්මසවහාවූ; වයං, වාරයන්ගේ ආලමන
 යන්ගේ වශයෙන් දන්නාලද හෙයින් වය නම්ලද ආධ්‍යාත්මික

වාහ්‍යායතනවය; (සමුදගතං, උපන; 0) වයං, වාරුලබ්‍රහ්මයන්ගේ වශයෙන් දන්තාලද හෙයින් වය නම් වූ ආධ්‍යාත්මික වාහ්‍ය වූ සකකි පඤ්චකය ආයතන ඡවිකය; පටිච්ච, නිසා; එසෙය්, ස්වරූපයෙනම; (සමුදගතො, උපන; 0) යෙහි, යම් ඡවිකයතන කෙනෙකුත් හෙතුකොට ගෙන; (උපනෙනන එසෙය්, උපන් ස්වරූපය විසින්; 0) චූඨො, අර මුණුපහස්තාලද්දවූ; බාලො, බාලලක්ෂණ මොහයෙන් මුලාවූ පුද්ගලයෙම; සුබදුක්ඛං, සුබ දුඃඛ වෙදනාව; පටිසංවෙදෙති, පුන පුනා විදිද; (තාති) සලෙවායතනාති, ස්වරූපයට කාරණවූ එම ඡවිකයතනයෝ; (සමුදගතාති, උපන්හ; 0) නොහොත්-යෙහි, යම් බදු වූ ආයතනයන් හෙතුකොටගෙන; එසෙය්, (ස්වරූපයට කාරණවූ ආයතනයන් අතුරෙන් එක්තර ආයතනයෙකින් උපන්නාවූ) ස්වරූපය විසින්; චූඨො, පහස්තාලද්දවූ; බාලො, අඤ්ඤායෙනම; සුබදුක්ඛං, සුචදුක්ඛ දෙක; පටිසංවෙදෙති, විදිද; (තාති) සලෙවායතනාති, ඒ ඡවිකයතනයන්ම; පටිච්ච, නිසා; එසෙය්, ස්වරූපයෙනම; (සමුදගතො, උපන; 0) තාසුතාසු දෙසනාසු, ඒ ඒ දෙයනාවන් අතුරෙන්; අවිජ්ජාපට්ඨයාසබ්බාරුති, අවිජ්ජාපට්ඨයා සබ්බාරු යන; අයං, මේ දෙයනාවෝ; ඉධ, මේ ප්‍රතිත්‍ය සමුත්පාද විභවයෙහි; අවිජ්ජාවසෙන, අවිජ්ජාවගේ වශයෙන්; එකධම්ම මූලිකා, එකධම්ම මූලිකවූ; දෙසනාති, දෙයනාවෝ; වෙදිතබ්බා, දතසුත්තිය; එවං, යථොක්තයයි; 'තාව, පලමුකොට; එත්ථ, මේ ප්‍රතිත්‍ය සමුත්පාදකටාවෙහි; නොහොත්-මේ උදෙසා වාරයෙහි; දෙසනා හෙදතො, දෙයනාවගේ ප්‍රභෙද වශයෙන්; විනිවජ්ජයො, විනිස; විඤ්ඤා තබ්බො, දතසුත්තිය.

* වෘත්තකටාවගේ ශීඝ්‍රභාවය නම් විපාකවෘත්තයට හෝ සකල වෘත්තයට හෝ හෙතු වූ කම්මයටද අවිජ්ජා තාණොවන් හෙතුවන බවයි. තද්වය ශීඝ්‍රධම්මයන් අතුරෙන් භවතාණොවටද හෙතුහුවූ අවිජ්ජාතොමෝ ඒ අවිජ්ජාව විසින් වසනලද දෙස් ඇති භවයෙහි තාණොව දතවන හෙයින් අවිජ්ජාතොමෝ සාතිසයයෙන් හෙතුහුවනුයි මූලකාරණයයි කියනලදී. කියේ මැනෝ මට්ටනටාය සිසභාවො චට්ටහෙතුනො කම්මසාපි හෙතුභාවො තත්ථ භවතණ්භායපි හෙතුහුතා අවිජ්ජා තාය පටිච්චාදිතාදීනවෙ භවෙ තණ්හාපතනිතොති අවිජ්ජා විසෙසෙන සිසභුතාති මූලකාරණනති වුත්තායි. (මු: ටි:)

* සකල වෘත්තයට කම්ම හෙතුවනුයේ කියේයන් අකුලකම්ම කම්මවෘත්තයටද කෙලභවෘත්තයටද ප්‍රත්‍යය වේමයයි කී හෙයිනි. අකුලකම්ම කම්ම කම්මවට්ටසා කිලෙසවට්ටසා ව පට්ඨයොහොති යෙව (අ: ටි)

* භවතාණොවටද අවිජ්ජාව හෙතුහුවන යන මේ කීමෙන් කෙලභවෘත්තයටද අවිජ්ජාවගේ ප්‍රත්‍යය භාවය කියයි. මෙද යුතු භවතණ්භායපි හෙතුහුතාති ඉමිතා කිලෙසවට්ටසාපි අවිජ්ජාය පට්ඨයොව මාහයි. (අ: ටි:)

* පුළු කෙළවර නොදක්නාවූ අවිද්‍යාවගේ හෝ භවතෘණාවගේ ඉපදීමක් නැති බැවින් නිත්‍යත්වය ගන්නේයයි සලකා “එවඤ්ඤානං භික්ඛවෙ වුච්චති” යනාදිය වදාළසේක්ද ඒ වචනයෙන් මින්මත්තෙහි උපන් විරූඛවක් නැතැයි නොදක්නා බැවින් පළමු කෙළවර නොපෙනීම වදාරනලද්දී යන මේ අර්ථය දක්වා කියේ මැනෝ. පුරිමාය කොටියා අපඤ්ඤායමානාය උප්පාදවිරහතො නිව්චනං ගණේභය්‍යාති ආහ එවඤ්ඤානං භික්ඛවෙ වුච්චති ආදී තෙන ඉතො පුබ්බෙ උප්පානන පුබ්බතා නත්ථීති අපඤ්ඤායනතො පුරිමකොටි අපඤ්ඤායනං වුත්තනති ඉමමත්ථං දසොති. (මු: ටී:) මේ දැක්වූ අර්ථය අනුට්ඨාසවේ අන් පරිද්දෙකින් සාධනුවෝ මෙසේ යුතු. එවඤ්ඤානං භික්ඛවෙ වුච්චති ආදීනා වට්ටසිසානමපි අවිජ්ජාතණ්හානං සප්පච්චයනාදසසනාප දෙසෙන සබ්බසමපි සංඛතධම්මානං හෙතුඵල පරමපරවිචේද වුත්තියා පුරිමාය කොටියා අපඤ්ඤායනං විභාවෙති. “එවඤ්ඤානං භික්ඛවෙ වුච්චති” යනාදී වචනයෙන් වාත්තයිමිවුද අවිද්‍යා තෘණාවන්ගේ ප්‍රත්‍යය සහිත භාවය දක්නා නිමිත්තෙන් සඵසංසකාරධම්මන් සමඤ්චි හෙතුඵල පරමපරවගේ නොසිදැ පැවැත්මෙහි පුළු කෙළවර නොපැණෙනබව ප්‍රකාශකෙරෙයි යනු භාවයි. * තවද අවිද්‍යා තෘණාවන්ගේ මුල්කෙළවර නොපෙනෙන හෙයින්ම නොපෙනෙන බව ධම්මානාය වශයෙන් සිඬිනුයි. උත්පාදරහිත්‍යයෙන් අසිඬියැ කියනලදයැ. මෙදයුතු. අපඤ්ඤායනතො එව අපඤ්ඤායනං වුත්තං න උප්පාදවිරහතොති අධිප්පායො තෙන ධම්මතා සිඬිත්තං අපඤ්ඤාය නසස දසොති. (මු: ටී:)

* අවිද්‍යා තෘණාව හෙතුන්ගේ පරිපාටි වශයෙන් තදයත්තවූ ඵල ධම්මයන් කියයුතු කල්හි “සුගති දුගති භාමිනො” යනාදීන් පරිපාටිය ඉක්මවා කීමක් ඇද්ද හේ වනාහි චන්ද්‍රසමාසයෙහි අර්ථිත පදයාගේ පුළුතිපාතය නෙරැකතිකයන් අභිමතකළ හෙයින් ශබ්ද ලක්ෂණ විරෝධය නොවන පිණිසයැ. කියේ මැනෝ. අවිජ්ජා තණ්හා හෙතුකක මෙන ඵලෙසු වත්තබ්බෙසු සුගතිදුගතිභාමිනොති වචනං සංඥ ලකඤ්ඤාවිරෝධනත්ථං වඤ්ඤෙ හි පුජිතස්ස පුබ්බතිපාතොති. (මු: ටී:)

* ශවර නම්ලද මෙලව්ණයෝ මස් ඇට හා ලඟානොවීම පිණිසැ නැවත නැවත තවා තළතලා උණුදියපොවා විරිකනවූ ඉදිමුනාවූ ඇටවලින් මිදුනුමස්ඇති ගවයන් මරන්ල එහෙයින් විසූ “අයති සත්තාප” යනාදිය, තදුපමායෙහි වධයට නිසිවූ ගවදෙත් තොමෝ අවිද්‍යාවෙන් මැඩුනු බැවින් යථොක්තවූ උණේණාදක පානයට පටන් ගනිද එමෙන් පාඨන්ජනතෙම යථොක්තවූ දුගීතිගාමිවූ කමීය පටන් ගන්නේයි යම්සේ ඒ ගවදෙන උණේණාදක පානයෙහි දෛෂ දූක තෘණාවශයෙන් සිහිල් දිය පීමට පටන්ගනිද එමෙන් පාඨන්ජන තෙම අවිද්‍යාව මදවන බැවින් දුගීතිගාමිවූ කමීයෙහි දෛස් දූක තෘණාවශයෙන් සුගතිගාමි කමීය පටන්ගන්නේයි.

* කියග සුගති දුටිනිත්ති අවිද්‍යානෂණොචයමැ විද්‍යමාන නොවේද යත් යන වොදනාව ලෙහි තබා ටිකාචායඝීයෝ මෙසේ යුහු දුකෙකි අවිජ්ජං තණ්හා අනුචතතති සුඛෙ තණ්හං අවිජ්ජාති. (මු: ටී:) යම්හෙයකින් දු:ඛයෙහි තෘෂ්ණාව මැඩගෙනැ පවත්නා අවිද්‍යාවගේ ඊට වඩා බලවත්භාවය කියාද එහෙයින් අවිද්‍යාවෙන් පිඩිනවු සත්ත්වයෝ තෘෂ්ණාපරිසරාදිය අතිකල්හිදු එකානන්තයෙන් අතපි සංහතවු ආත්මකලමථානුයෝග දු:ඛයට අනුවැ යෙදෙති. යම් හෙයකින් සුඛයෙහි අවිද්‍යාව මැඩගෙනැ පවත්නා තෘෂ්ණාවගේ ඊට වඩා බලවත් භාවය කියාද ඉදින් සාවද්‍යවු සුඛානුභවයෙහි බලවත්වුම අවිද්‍යාතොමෝ විද්‍යමානදෙමය මුචාකරන්තිවැ පවත්නි නමුදු තෘෂ්ණාතොමෝ වනාහි ඊටත්වඩා බලවත්තරවන බැවින් සත්ත්වයන් මහදනම් සංහතවු අනායාසී සුඛයෙහි යොදවාද එහෙයින් අවිද්‍යාවගේ තෘෂ්ණානුවර්තය උක්තයැ. කියේ මැනෝ අවිජ්ජං තණ්හා අනුචතතති දුකෙකි තණ්හං අනිහවිචා පවත්තියා තතො අවිජ්ජාය බලවභාව මාහ අවිජ්ජාතිභූතා හි සත්තා සති3 තණ්හාපරිතස්සිතෙ එකානන්තත්වසංකීර්ණං අත්තකිලමථානුයෝගදුකකි මනුසුඤ්ජාති තණ්හං අවිජ්ජා අනුචතතති සුඛෙ අවිජ්ජං අනිහවිචා පවත්තියා තතො තණ්හාය බලවභාව මාහ යදිපි සාවජ්ජසුඛානුභවෙ බලවති යෙව අවිජ්ජා විජ්ජමානාදීතවං පටිච්ඡාදෙනති තිස්ස තණ්හාපත තතොපි බලවතරතාය සත්තත විපුලානත්වසංකීර්ණං අතරියෙ සුඛෙ තියොපේතිති අවිජ්ජාය තදනුචතතතං වුත්තං. (අ: ටී:)

* “අයං කායො” යන්නෙන් සවිඤ්ජන කාය සංකීර්ණවු සකකි පඤ්චකය දක්වා. නොහොත්-“සලායතන පච්චයා එසො” යි වදල හෙයින් එතදයතන ඡවිකයතෙම සංයීයට කාරණ වේ නුසි ආයතන ඡවිකය දක්වා. කියේ මැනෝ අයං කායොහි සවිඤ්ඤාණක කායො ඛකිපඤ්චකං සලායතන පච්චයා එසොති වචනතො එසං කාරණ ඤෙචතං වුවහිති ආයතන ඡකං වා. (මු: ටී:) * “බහිචා ව නාම රූපං” යන්නෙන් බාහිරවු සවිඤ්ජන කාය සංකීර්ණවු සකකිපඤ්චකය දක්වා. නොහොත්-ඡබායතනයන් දක්වා. කියේ මැනෝ බහිචා ව නාම රූපනති බහිචා සවිඤ්ඤාණක කායො ඛකි පඤ්චකං සලායත නාති වා. (මු: ටී:) * “ඉත්තං වයං” යන්නෙහි වය ඉබ්දයෙන් තමාගේද මෙරමාගේද පඤ්චකකියෝත් වාදශායතනයෝත් වාද ලබ්ධිභාවයෙන් නිශ්චයකරන ලද්දහු වය තම්හු වෙත් යි දක්වා. මෙද යුහු අත්තනො ව පරෙසඤ්ච පඤ්චකකියා වාදශායතනාති ව වාදරමමණභාවෙන වචනිතාති වයතාමාතිති අත්තං” යි. (මු: ටී:) * “වයං පටිච්ච එසො” යන්නෙහි වය ඉබ්දයෙන් සෙසු සුත්‍රයන්හි වකුරුපාදි වය ධර්මයන් නිසා වකුසමච්ඡාදිනු උක්තයහ මේ අවුචාහි ඇරපැ සුතුරෙහි ආධ්‍යාත්මික බාහිරයතනයෝ මහාවය නමැයි උක්තයැ. මෙද යුහු වයං පටිච්ච එසොති අඤ්ඤත් වකුරුපාදීති

වයානි පටිච්ච වක්ඛසම්ප්පාදයො චුත්තා ඉධ පන අජ්ඣත්තික බාහි රුති ආයතනානි මහාවයං නාම කිරිතනනි චුත්තං. (මු: පි:)
 * එහි අදහස කියනු ලැබේ සෙසු සුත්රයන්හි වක්ඛසුද්ධ පටිච්ච රූපෙව උපපජ්ජති වක්ඛවිඤ්ඤාණං නිණ්ණං සංඛනති එසෙසා යනාදින් ඇසත් රූපයෝත් පෙ සිතත් ධර්මයෝත් යි වදාලා වූ වයධර්මයන් නිසා වක්ඛ සම්ප්පාදිනු උත්තයන. මේ සුතුරෙහි වනාහි “අයඤ්චව කායො” යන්නෙන් වක්ඛුරුදි නි:ශ්‍රයවූද තත්ප්‍රතිබ්ධවූද ස්වසන්තාන පයඝී පනන ධර්මයන් වක්ඛුරුදිග්‍රහණයෙන් ගත්තවුන්ම කොට උත්තය, වක්ඛුරුදි ධර්මසමූහය හෙවත්-මෙරමාගේ පඤ්චස්කකුසල ආධ්‍යාත්මිකා යතනයයි එකතු නසින් ගෙන බිහිබා නාමරූපයෙහි උත්තය රූපාදි ආලම්භනයද එකතු නසින්ම ගෙන බාහිරයතනයෙහි උත්තය තමා ගේද මෙරමාගේද පඤ්චස්කකුසල අධ්‍යයනයන් නිසා සප්ඨය උත්තය එහෙයින් යට දක්වූ වයධර්මය මහාවය නමැයි දතයුතු. කරුණු මෙසේ හෙයින් තමාගේද මෙරමාගේද පඤ්චස්කකුසල කරණකොටගෙනද අධ්‍යයනයන් කරණකොටගෙනද මේ අපීය දක්විය යුත්තේ හෝයි උත්තය. එහෙයින් කිහි වක්ඛවෙව රූපාව පෙ මනෝවෙව ධර්මා වාහි චුත්තානි වයානි පටිච්ච වක්ඛසම්ප්පා දයොචුත්තා ඉධ පන අයඤ්චවකායොති වක්ඛාදිනිස්සයෙ සෙස ධර්මෙව වක්ඛාදිනිස්සිනෙ එව කතා චුත්තං වක්ඛාදිකායං එකතෙන අජ්ඣත්තිකායතනනි ගහෙනා බිහිබා නාමරූපනි චුත්තං රූපාදි ආරම්භං එකතෙනෙව බාහිරයතනනි නාති අජ්ඣත්තික බාහි රුති ආයතනානි පටිච්ච එසෙසා චුත්තො තස්මා මහාවයං නාමෙ තනති එවඤ්ච කතා අතතනොව පරස්සව පඤ්චති බන්ධනි ජ්ඣායත නෙති වාපි අයමන්ථො දීපෙනබ්බවාති චුත්තං. (මු: පි:)

* අයං කායොති හි චුත්තානි සතිස්සයානි වක්ඛාදිනි අතතනො පඤ්චකකුසල බිහිබා නාමරූපනි චුත්තානි රූපාදිනි පරෙසං තථා අයං කායො අතතනොව අජ්ඣත්තිකානි ආයතනානි බිහිබා නාම රූපං පරෙසං බාහිරනිති අඤ්ඤාථා අජ්ඣත්තිකායතනමනෙත එව අයං කායොති චුත්තෙ න අජ්ඣත්තිකායතනා නෙව අතතනො පඤ්චකකුසල භොගනිති අතතනොව පරෙසඤ්ච පඤ්චකකුසලෙහි දීපනා න සමනවෙයසානි. මූලටීකාවෙහි යුහෙයින් “අයං කායො” යන්නෙන් වදාලා ස්වකීය නි:ශ්‍රයවූ වක්ඛුරුදිනු තමාගේ පඤ්චස්කකුසලයෙහිද බිහිබා නාමරූපං යන්නෙන් වදාලා වූ රූපාදිනු මෙරමාගේ ස්කකුසලයෙහිද එපරිද්දෙන් අයං කායො යන්නෙන් තමාගේම ආය තනයෝ ආධ්‍යාත්මිකයෙහිද බිහිබා නාමරූපං යන්නෙන් මෙරමාගේ ආයතනයෝ බාහිරයෙහිද කටිතයන. අන්පරිද්දෙකින් ආධ්‍යාත්මිකා යතන මාත්‍රයෙක්හිම අයං කායො යන ව්‍යවහාරය ඇති කල්හි ආධ්‍යාත්මිකායතන පමණක්හුම තමාගේ පඤ්චස්කකුසලයෝ නොවෙත් නුසි තමාගේද මෙරමාගේද පඤ්චස්කකුසලයන් කරණකොටගෙන අයං කායො යන පදයාගේ අපී දක්වීම සමනව නොවන්නේය යනු තාත්පර්‍යයි.

* පටිසංචෙදෙතිති ආදි යන්නෙහි පැහැණන ආදි ශබ්දයෙන්
 අභිවිධිමය සංස්කාරයන් අතුරෙන් උපන් එක්තරා සංස්කාරයක්හු
 හා “අවිජ්ජානිවරණස්ස භික්ඛවෙ පණ්ණිනස්ස තණ්හා සංයුතතස්ස”
 යනාදිය යෙදිය යුතු. හේ විඤ්ඤානෙරෙමි ඒ සුත්‍රයෙහි සංස්කාරයන්
 අවිජ්ජා තෘෂ්ණා නිශ්ශ්‍රිතවුවන්මැ කොටැ කායග්‍රහණයෙන් විඤ්ඤා නාම
 රූප අභ්‍යාසනායන් ගෙනැ එකක් කායව්‍යවහාරයෙහිදු අභ්‍යාසනා
 යන්ගේ සප්ඨිමිකය තනනිශ්ශ්‍රිතවුවක්මැ කොටැ වෙදනාවගේ විශෙෂ
 ප්‍රත්‍යය භාවය දක්වීම කරුණු කොටැ භාග්‍යවතුන්වහන්සේ විසින්
 බාලපණ්ණිත පුද්ගලයන්ගේ අතිතාධි පයඝාතා අවිජ්ජා තෘෂ්ණා මුල්
 කොටැ ඇති වෙදනාව අවසන්කොටැ ඇති ප්‍රතිත්‍ය සමුත්පාදය දර්
 ශිතයැ. නැවතත් බාලපණ්ණිතයන්ගේ වෙනස දක්වීම කරුණුකොටැ
 යායව භික්ඛවෙ අවිජ්ජාය නිවුතස්ස බාලස්ස යායව තණ්හාය
 සංයුතතස්ස අයං කායො සමුදගතො සාවෙව අවිජ්ජා බාලස්ස අප්ප
 භිතා සාව තණ්හා අපරිකම්මා නං කියස්සෙතු න භික්ඛවෙ බාලො
 අවරි බ්‍රහ්මවරියං සමොදුක්ඛකකියාය තස්මා බාලො කායස්ස හෙද
 කායුපගො හොති සො කායුපගො සමානො න පරිමුච්චති ජනියා
 පෙදුක්ඛසමාති වදමි යන්නෙන් වෙදනා ප්‍රභවවූ අවිජ්ජා සහිත
 තෘෂ්ණාව දක්වා වදන උපාදාන භවයන්ද තනනිශ්ශ්‍රිතවූ කොටැ
 කායුපගො හොති යනාදින් ජාතාදින් දක්වා වදනත්තාවූ භාග්‍යවතුන්
 වහන්සේ විසින් ප්‍රත්‍යක්‍යනා හෙතුන් සමභවවූ තැන් පවත් උභය
 මූලිකවූ ප්‍රතිත්‍ය සමුත්පාදය දර්ශිතයැ. තවිපයඝාත වශයෙන් පණ්ණිත
 පුද්ගලයාගේ ප්‍රත්‍යක්‍යනා හෙතුන් පිරිනුණු තැන් පවත් උභය මූලිකවූ
 ප්‍රතිලොම ප්‍රතිත්‍ය සමුත්පාදය දර්ශිතයැ. මෙද යුතු තබ්බපරියා
 යෙන ව පණ්ණිතස්ස පච්චුප්පනාහෙතුපරිකම්මයතොප්පතුති උභය
 මූලකො පටිලොම පටිච්චසමුත්පාදෙති යි. (මු: වී:)

5

අත්තොති අවිජ්ජාදිතං පදං. අත්තො, සෙසංපිදං, සුරෙත්තුං.
 අසුනනසෙන කාසදුවටිනාදි අවිජ්ජං නාම, අලබ්බනති අත්තො,
 නං අවිජ්ජං විඤ්ඤාති අවිජ්ජා, නබ්බපටිනතො කාසසුවටිනාදි
 විජ්ජං නාම, නං විජ්ජං න විඤ්ඤාති අවිජ්ජා, ඛිනානං රුසං.
 ආයනනානං ආයනනං ධාතුනං සුඤ්ඤං සව්වානං නාමං.
 ඉද්ධිසානං ආධිපතෙසං අවිදිතං කතෙතිති අවිජ්ජා, දුක්ඛාදිතං.
 පිලනාදිවසෙන වුත්තං. චතුර්ඛිධං චතුර්ඛිධං අත්තං අවිදිතං කතෙ
 තිති පි අවිජ්ජා, අනන චරිතො සංසාරෙ සබ්බ සොති ගති භව
 විඤ්ඤාණසිතිසත්තා වාසෙසු සතො ජවාපෙතිති අවිජ්ජා, පරමත්ත
 තො අවිජ්ජමානෙසු ඉද්ධි පුරිසාදිසු ජවති විජ්ජමානෙසු පි ඛිනාදිසු
 න ජවතිති අවිජ්ජා, අපිච චක්ඛවිඤ්ඤාණාදිතං. චත්තාරමමානං.
 පටිච්චසමුත්පාද පටිච්චසමුප්පනානාසංඛ ධම්මානං. ජාදනතොපි
 අවිජ්ජා, සංපටිච්චපලමෙති සො අවමසො, පටිච්චාති න විනාතෙන,

නං අපච්චක්ඛිතාති අසො, එතීති උප්පජ්ජතිච්චෙව පචනනති වාති
අසො, අපිච උපකාරකතො පච්චයතො, අවිජ්ජාව සා පච්චයො
වාති අවිජ්ජාපච්චයො, නසමා අවිජ්ජාපච්චයො, සබ්බත මහිසබ්බ
ගෙනතිති සබ්බාත්, අපිච අවිජ්ජාපච්චයො සබ්බාත් සබ්බාරසද්දෙන
ආගත සබ්බාත්වාති දුට්ඨාසබ්බාත්, නස්ස සුඤ්ඤාසුඤ්ඤානෙඤ්ජාති
සබ්බාත් නසො කාය වචි විනනසබ්බාත් නසොති ඉමෙ ජ අවිජ්ජා
පච්චයාසබ්බාත්, නෙසනොති ලොකිස කුසලාකුසල මෙතනාමග්ග
මෙව හොතිති, සබ්බතසබ්බාත් අහිසබ්බතසබ්බාත් අහිසබ්බරණක
සබ්බාත් පසොභාගිසබ්බාත්ති ඉමෙපන වතනාගෙ සබ්බාර
සද්දෙන ආගතසබ්බාත්, නස්ස අනිව්වාචනසබ්බාත්ති ආදිසු වුත්තා
සත්ථෙපි සප්පච්චයා ධම්මා සබ්බත සබ්බාත් නාම, කම්මතිබ්බනනා
නෙතුමකා රුපාරුපධම්මා අහිසබ්බත සබ්බාත්ති අභිකථාසු වුත්තා,
නෙපි අනිව්වාචනසබ්බාත්ති එසොචසබ්බගං ගව්ඨනති, විසුං පන
නෙසං ආගතභානං න පඤ්ඤාසති, නෙතුමක කුසලාකුසලමෙතනා
පන අහිසබ්බරණක සබ්බාත්ති වුවවති, නස්ස අවිජ්ජාගතො අසං
ගිකම්මෙව සුචිසසුගගලා සුඤ්ඤාඤ්ඤා අහිසබ්බාරං අහිසබ්බගෙ
තිති ආදිසු ආගතභානං පඤ්ඤාසති, කායික වෙතයිකං පන විජිසං
පසොභාගිසබ්බාත්ති වුවවති, සො යාවතිකා අහිසබ්බාරස්සතති
නාවතිකං ගතවා අකම්මාගතං මසෙඤ්ඤ අභාසිති ආදිසු ආගතො,
න ගෙවලඤ්ඤ එතෙසෙව අපඤ්ඤපි සඤ්ඤා වෙදස්ස නිගෙධං සමා
පජ්ජනන්සං වො ආවුසො විසාබ් ගිකම්මො පඨමං නිරුජ්ඣති
වචිසබ්බාත්, නතො කායසබ්බාත් නතො විනනසබ්බාත්ති
ආදිනානගෙත සබ්බාරසද්දෙන ආගතා අතෙක සබ්බාත්, නෙසු
නස්ස සොසබ්බාත් සො සබ්බතසබ්බාත් සබ්බගං න ගව්ඨස්ස,
ඉතොපරං සබ්බාරපච්චයො විඤ්ඤාණනති ආදිසු වුත්තං වුත්තන
සෙතෙව වෙදිගබ්බං, අවුත්ත පන විජිතාතිති විඤ්ඤාණං, නම
තිතිනාමං, රුපාදිති රුපං, ආසෙ නතොති ආසනඤ්ඤාතපිති
ආසනනං, පුසතිතිඑසස්සා, වෙදිගතිති වෙදනා, පජිතස්සතිති
නණ්ණා, උපාදිගතිති උපාදනං, භවති භාවසතිවාති භවො, ජනනං
ජති, ජීරණං ජග්ග, මරනති එතෙනාතිමරණං, සොවනං සොකො,
පජිදෙවනං පජිදෙවො, දුක්ඛසතිති දුක්ඛං, උප්පාදභීතිවසෙනවා
වෙධාබ්ගතිති දුක්ඛං, දුම්මනස්සනාවො දෙමනස්සං, භුසො
ආසාසසා උපාසාසො, සමභවනතිති නිබ්බනනනති, න ගෙවලඤ්ඤ
සොකාදිගෙව අඨමො සබ්බපසදති සමභවනති සද්දස්ස යොජනා
කානාකා, ඉතරථාති අවිජ්ජා පච්චයා සබ්බාත්ති වුත්තන කිං
කගෙනතිති න පඤ්ඤාසෙසස්සං සමභවනතිති පන යොජනාස සති
අවිජ්ජාව සාපච්චයොවාති අවිජ්ජාපච්චයො, නසමා අවිජ්ජාපච්චයා
සබ්බාත් සමභවනතිති පච්චයපච්චසුප්පන වටස්සානං කතං හොති,
එසනසොසබ්බස්ස, එවනති නිද්දිභ්බතස නිදස්සනං, තෙන අවිජ්ජා
දිගෙව කාරණෙහි න ඉස්සර නිම්මානාදිහිති දස්සති, එතස්සාති

යථා වුත්තංසං, හෙවලංසානි අසමමංසංසං, සකලංසංවා දුක්ඛකඛන්ධංසානි දුක්ඛසමුහංසං න සන්නංසං න සුඛසුභාදිනං, සමුදයොති නිබ්බතති, හොතිති සමභවති, එවමෙත්ථ අත්ථො විඤ්ඤානංඛො විනිවජ්ජො.

5.(ක) අත්තොති, අත්තොයංනු; අවිජ්ජාදිනං, අවිජ්ජාදිවු; පදනං, පදයන්ගේ; අත්තො, අභිවශයෙන්; (මෙහි අවිජ්ජාදි පදසමුදය ශබ්දපදාභි නම ඔවුන්ගේ නිව්වතාදාභි අභිපදාභි නම. එහෙයින් යුතු “අත්තො අසමභවෙ යෙව සද්දො වුත්තවිධිංකරො, සද්දො අසමභවෙයෙව අත්තො වුත්තවිධිංකරො”යි.) ඉදං(සො අත්තො), ඒ අභියතොම; සෙය්පා, කවරේද; පුරෙත්තුං, පුරන්ට හෝ සමුප්පන්නොති; නොහොත්-රුස් කරන්ට; අයුත්තකෙත, නුසුදුසුවන අභියෙන්; කායසුචරිතාදි, කාය දුශචරිතාදිය; අවිජ්ජයංනාම, විදීමට හෙවත්-ලැබීමට නුසුදුසු නම්වේ; අලඛිබ්බං, ලැබීමට නොසැහෙයි; ඉති අත්තො, යන මේ අභිය වේ; අවිජ්ජයං, විදීමට හෝ ලැබීමට නොසැහෙන්නාවූ; තං, ඒ කායසුචරිතාදිය; (යාධම්මජති, යම් ධම්මජතියක් නොමෝ); විජ්ජති, විදිද ලබාද; ඉති, එහෙයින්; (සාධම්මජති, ඒ ධම්මජතියොමෝ); අවිජ්ජා, අවිජ්ජානම.)

* “අවිජ්ජයං විජ්ජතිති අවිජ්ජයවිජ්ජා”යි වක්තව්‍යසථානයෙහි විජ්ජය යන වච්ඡෙදොපය කොටැ අවිජ්ජායි සිඬයා නිරුක්ති නයින් සිඬයි. දුග්ගිහිමාමිති කමියට විශේෂ ප්‍රත්‍යයවන බැවින් මෙසේ යුතු. කියේ මැනෝ දුග්ගතිගාමි කමමසං විසෙස පච්චයත්තො අවිජ්ජා අවිජ්ජයං විජ්ජතිති වුත්තංසංයි (මු: පි:)

5.(කා) නබ්බිපරිතතො, නවිපය්‍යීය වශයෙන්; හෙවත්-ඊට වෙනස් වශයෙන්; කායසුචරිතාදි, කායසුචරිතාදිය තෙම; විජ්ජයංනාම, විදීමට හෝ ලැබීමට සුදුසුනම; තංවිජ්ජයං, ඒ විදීමට හෝ ලැබීමට සුදුසුවූ කායසුචරිතාදිය; න විජ්ජති, නොවිදිද නොලබාද; ඉති, එහෙයින්; අවිජ්ජා, අවිජ්ජානම.

* “විජ්ජයං න විජ්ජතිති විජ්ජයාවිජ්ජා”යි වක්තව්‍යසථානයෙහි විජ්ජය පදලොපයා කොටැ අවිජ්ජායි සිඬයා නොවින්දයුතු කායසුචරිතාදියට මෙන් විජ්ජයුතු වූ කාය සුචරිතාදියට හෙවත්-සුගතිගාමිවූ කමියට විශේෂ ප්‍රත්‍යය නොවන හෙයින් මෙසේ යුතු. තථා විසෙස පච්චයො විජ්ජයංසං න හොතිති විජ්ජයං න විජ්ජතිති වූයි. (මු: පි:)

5. (කි) බක්ඛානං, සකකියන්ගේ; රුසං, රුශ්‍යථියැ හෙවත්-රුශි භාවය; ආයතනානං, ආයතනයන්ගේ; ආයතනං, සඤ්ජාති දෙශාදි ආයතනාථිය; හෙවත්-සඤ්ජාති දෙශාදි ආයතන භාවය; නොහොත්-තමා කෙරෙහි ති:ශ්‍රිතවූ වඤ්ඤාචරිතාදීන් පවත්වන දනවන ආයතනාථිය; ධාතුනං, ධාතුන්ගේ; සුඤ්ඤං, ආත්මථිවයන් කෙරෙන් ශුන්‍යාථිය හෙවත්-ආත්මථිවයන් කෙරෙන් ශුන්‍යභාවය; සච්චානං,

සත්‍යයන්ගේ; තථ්‍යං, අවිපරිතවු යථාභූතාථිය; හෙවත්-නොවෙනස් වන සැබෑබව; ඉන්ද්‍රියානං, ඉන්ද්‍රියයන්ගේ; ආබිපතෙය්‍යථං, ආබිපතාථිය; හෙවත්-පරමෙශ්වර භාවය; (යාධම්මජනි, යම් ධම්මජනියක් නොමේ;) අවිදිතං, අඤ්ඤායක්ෂු නොදන්නාලද්දක්ෂු; කරොති, කරයිද; ඉති, එහෙයින්; (සාධම්මජනි, ඒ ධම්මජනියොමේ;) අවිජ්ජා, අවිද්ධානම; (අවිද්ධානමා සමමුප්පාදා චිත්තම අවබෝධයට ප්‍රතිපක්ෂවන හෙයින් මෙසේ කීහ.) දුක්ඛාදිතං, දුඃඛසත්‍යාදිත්ගේ; පිටුතාදිවසෙන, පිඩනාථාදි වශයෙන්; හෙවත්-පෙළුන බැව් ඇ විසින්; වුත්තං, වදලාවු; වතුබ්බිධං වතුබ්බිධං, වතුර්විධ වතුර්විධවු; අත්ථං, අථය හෙවත්-සවභාවය; (යාධම්මජනි, යම් ධම්මජනියක් නොමේ;) අවිදිතං, අඤ්ඤායක්ෂු; කරොති, කෙරේද; ඉතිපි, එහෙයින්ද; (සාධම්මජනි, ඒ ධම්මජනියොමේ;) අවිජ්ජා, අවිද්ධානම; අනනවිරතීනෙ, කෙළවරැනැත්තාවු; සංසාරෙ, සසරෙහි; සබ්බ යොති ගති භව විඤ්ඤාණ සිති සත්තාචාසෙසු+සබ්බ, සියලු; යොති, අණකිජ්ඣ වතුර්විධ යොතියැ; ගති, දෙවගත්‍යාදිපඤ්ඤාගතියැ; භව, කාමරූපාරූපාදි භවයැ; විඤ්ඤාණසිති, නානත්තකායනානත්ත සඤ්ඤාදිවු සජාචිඤ්ඤා සිතියැ; සත්තාචාසෙසු, නවවිධ සත්තාචාසයැ යන මේ තත්ති; සතෙන, සත්තයන්; (යාධම්මජනි, යම් ධම්මජනියක් නොමේ;) ජවාපෙනි, පවත්වාද; දිවවාද; ඉති, එහෙයින්; (සාධම්මජනි, ඒ ධම්මජනියොමේ;) අවිජ්ජා, අවිද්ධානම.

* “අවිදිතං කරොතිති අවිදිතකර”යි වක්‍යව්‍යවු දෙනගෙහි කර ධාතුලොපය කොටැ අවිජ්ජා යි සිඩානතකලු තැති. * වණ්ණාගමැ වණ්ණ විපය්‍යීයැ වණ්ණවිකාරයැ වණ්ණායයැ ධාතුවිච්ඡෙදයොගයැ යන පඤ්ඤාවිධ නිරුක්ති ලක්ෂණයාගේ වශයෙන් අනනවිරතීනෙ යනාදි ත්‍රිවිධ පදයන්හි අකාර විකාර ජකාරයන් ගෙනැ අත්‍ය වණ්ණලොපයැ කොටැ දෙවන ජකාරයක් ආගම කොටැ අවිජ්ජා යි උක්තයැ. කියේ මැනෝ, අනනවිරතීනෙ ජවාපෙනිති ව වණ්ණාගම විපර්යාය විකාර විනාස ධාතු අත්ථ විසෙස යොගෙහි පඤ්ඤාවිධස්ස නිරුක්ති ලක්ෂණස්ස වසෙන නිසුපි පදෙසු අකාර විකාර ජකාරෙ ගහෙනිවා අඤ්ඤාසං වණ්ණානං ලොපං කත්වා ජකාරස්ස වද්ධියස්ස ආගමං කත්වා අවිජ්ජා වුත්තා, යි. (මු: වි:)

5.(කි) පරමත්තො, පරමාථි වශයෙන්; අවිජ්ජමානෙසු, අවිද්ධමානවු හෙවත්-නැත්තාවු; ඉත්තිපුරිසාදිසු, සත්‍රි පුරුෂාදි ප්‍රඥාපති ධර්මයන්හි; (යාධම්මජනි, යම් ධම්මජනියක් නොමේ;) ජවති, නොපැකිලු පව තිද; විජ්ජමානෙසුපි, පරමාථිවශයෙන් විද්ධමානවුද; ඛිංකාදිසු, සකඛාදිත්හි; න ජවති, පැකිලුපවතිද; හෙවත්-නොපවතිද; ඉති, එහෙයින්; (සාධම්මජනි, ඒ ධම්මජනියොමේ;) අවිජ්ජා, අවිද්ධානම; (මෙනගෙහි ජුඛාතුචෙන් යටති නිරුක්ති නයාලය කොටැ අවිජ්ජා යි විචිතයැ. මෙසේ ව්‍යඤ්ඤාභාවය දක්වා සවභාවාථිය දක්වන්ට අපිච්ච යනාදිය කියත්.) අපිච්ච, අතිකුලු නගෙක්වේ; වක්ඛුචිඤ්ඤාණාදිතං, වක්ඛුර්

විඤ්ඤාදීන්ගේ; වත්තාරමමණානං, වසන්තාලමනනමු ධම්මයන්ද; පටිච්ච සමුප්පාද පටිච්චසමුප්පන්නානං, අවිද්‍යාදි ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාද ජරා මරණාදි ප්‍රතිත්‍යසමුත්පන්නමු; ධම්මානංව, ධම්මයන්ද; ඡාදනනොපි, මූලාකරන හෙයින්; අවිජ්ජා, අවිද්‍යානම.

* “වත්තාරමමණ පටිච්චසමුප්පාද පටිච්චසමුප්පන්නානං”යි. සමහර පුස්තකයන්හි එක් සමාසයක්වැ දක්නාලැබේ. ඒ පාඨය ටිකා විවරණය හා නොසමචෙයි. වක්කුච්ඡාදිකං වත්තාරමමණානං ඉදං වක්කු ඉදමාරමමණනං අවිජ්ජාය ඤාතුං න සක්කාති අවිජ්ජා තප්පටිච්ඡාදිකා වුත්තා වත්තාරමමණ සභාවච්ඡාදනනොච්ච අවිජ්ජාදිකං පටිච්චසමුප්පාදභාවසංජරාමරණාදිකං පටිච්චසමුප්පන්නභාවසංජරාදනනො පටිච්චසමුප්පාද පටිච්චසමුප්පන්නඡාදනං වෙදිකබ්බං යුහෙයිති. වක්කුච්ඡාදිකං මේ වක්කුච්ඡාදි වස්තුයැ මේ රූපාද්‍යාලමනයැ කියා වසන්තාලමනයන් අවිද්‍යාව ඇති කල්හි දැනගත්ව නොහැක්කේද එහෙයින් අවිද්‍යානොමෝ වක්කුච්ඡාදිකං මේ වසන්තාලමනයන් මූලාකරන්තියයි උක්තයැ. වසන්තාලමනයන්ගේ සභාවය මූලාකිරීම් වශයෙන්ම අවිද්‍යාදීන්ගේ ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාද භාවයද ජරා මරණාදීන්ගේ ප්‍රතිත්‍යසමුත්පන්න භාවයද මූලාකරන හෙයින් ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාද ප්‍රතිත්‍යසමුත්පන්නධම්මයන් පිළිසෙයනබව දතයුතුය නුභාවයි.

5.(කු) යං, යම් ධම්මිකයක්; හෙවත්-යම් හෙතුවක්; පටිච්ච, නිසා හෝ වෙන්නොවැ; ඵලං, ඵලයනෙම; ඵහි, පවතීද; සො, ඒ ධම්මිකයැ හෙවත්-තබ්බෙතුවැ; පච්චයො, ප්‍රත්‍යයනම; (අනුක්‍රම කම්මාධන වශයෙනි.) පටිච්චාති, පටිච්ච යන පදයාගේ; තෙන (හෙතුවා), ඒ හෙතුව හා; නවිනා, වෙන්නොවැ; අපච්චකිකා, හෙතුවප්‍රත්‍යාධ්‍යානය නොකොවැ; හෙවත්-හෙතුව ඉවතනොලා; (හෙතුව නොපියායුයේයි.) ඉතිඅත්ථො, යන මේ අර්ථයැ; (දඨබ්බො, දතයුතු; 0) එහිති, එහි යන පදයාගේ; උපපජ්ජතිච්චො, උපදනේදවෙයි; පච්චතතිච්, පවත්නේදවෙයි; ඉතිඅත්ථො, යන මේ අර්ථයැ; (දඨබ්බො, දතයුතු; 0) අපිච්ච, අතික්තයෙකුදු වේ; උපකාරකථො, උපකාරකභාවයනෙම; පච්චයො, ප්‍රත්‍යයාපී නම; (මේ නයෙහි ප්‍රත්‍යය ශබ්දය අනිෂ්ඨානප්‍රාතිපදිකයැ.) සා, ඒ ධම්මිකිනොමෝ; අවිජ්ජාව, අවිද්‍යාවද වේ; පච්චයොච්, ප්‍රත්‍යයද වේ; ඉති, තද්වයශකති හෙයින්; අවිජ්ජාපච්චයො, අවිජ්ජාපච්චය නම; තසමා අවිජ්ජාපච්චයා, ඒ අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයයෙන්; හෙවත්-ඒ අවිද්‍යා සංඛ්‍යාත උපකාරක හෙතුවෙන්; සංඛිතං, සකස්කලයුතුවූ ඵලධම්මය; අතිසංඛිතෙතනි, සකස්කෙරෙද්ද; ඉති, එහෙයින්; සංඛාරා, සංඝකාර නම්නු; අපිච්ච, අතික්තයෙකුදු වේ; අවිජ්ජාපච්චයාසංඛාරාව, අවිද්‍යා ප්‍රත්‍යයයෙන් සමභවූ සංඝකාරයෝද; සංඛාරසංඝාත, සංඝකාර ශබ්ද ග්‍රහණයෙන්; ආගතසංඛාරාව, ආවාටු සංඝකාරයෝද; ඉති, යන මෙසේ; සංඛාරා, සංඝකාරයෝදුමු; දුට්ඨා, විප්‍රකාරයහ.

* සංසකාර ශබ්දග්‍රහණයෙන් ප්‍රසංඛිතවූ සංසකාරයෝ සංසකාර ශබ්දයෙන් ආ සංසකාරයෝ නම් වෙන් ඉදින් වනාහි අවිද්‍යාප්‍රත්‍යය යෙන් සමභවවූ සංසකාරයෝත් සංසකාර ශබ්දයෙන් ආ සංසකාරයෝ වෙන් නමුදු ඔව්හු මේ දේශනාවෙහි ප්‍රධාන වෙන් නුසි පෘථග්‍යාදිකය කලහ. යම් හෙයකින් සංසකාර ශබ්දයෙන් ප්‍රසංඛිතවන සංසකාරකය ඇති කල්හිදු ගොබලිවද්දිකත්‍යයෙන් අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සමභවවූ සංසකාරයෝ ප්‍රධානවන බැවින් වෙන් වශයෙන් කියන ලද්දහුද එහෙයින් විප්‍රකාරය හ යන මෙතැන්හි සංසකාර ශබ්දයෙන් ආගත සංසකාර යන්හි කපිතවූද අභිසංසකාරණක සංසකාරය නොගෙන සංසකාර ශබ්දයෙන් ප්‍රසංඛිතවන තදිතර සංසකාරයෝ යෙදිය යුත්තාහ. “ගාමාන ය බලිවද්දිකත්‍යයෙන් ගොපදෙනෙව බලිවද්දිබොධසිඛො බලි වද්දිපදං දුද්ධිමසඤ්ජන පරතොක සඵලමිති යනු ප්‍රසිඛ්‍ය ප්‍රසිඛි තිබකිනං හවෙත් තත්‍රායං ප්‍රවතීතෙ” යන්නෙන් ගොබලිවද්දිකත්‍යය දත යුතු.)

* නොහොත් “සංඛාරසද්දෙනාගතසංඛාර” යන්නෙන් සමුදය ව්‍යවහාරයැ විනිතයැ මෙහි අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සමභවවූ සංසකාරයන්ගේ සංසකාර ශබ්දයෙන් ප්‍රසංඛිතවන සංසකාරකය ඇති කල්හිදු ප්‍රාධානත්‍යය වැඩිය යුතුවන බැවින් “අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාර” යි තදෙකදෙක ව්‍යවහාරය විනිතයැ. එහෙයින් මේ අභිවිකල්පයෙහි වණිකාකවයුතු අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාර යන්නෙන් වශයෙන්ද සමීඝබ්‍රාහ වශයෙන්ද විවිධකය කියන ලද්දකි දත යුතු. කියේ මැනෝ මූලටිකාවෙහි සංඛාර සද්දග්‍රහණෙන ආගතා සංඛාරා සංඛාරසද්දෙන ආගතසංඛාරා යදිපි අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරාපි සංඛාරසද්දෙන ආගතා තෙ පන ඉමිස්සා දෙසනාය පධානාහි විසුංවුතතා තසමා දුට්ඨාති එත් අභිසංඛාරණක සංඛාරං සංඛාරසද්දෙනාගතං සංඛාරය තත් වුතතමපි වජ්ජොති, සංඛාර සද්දෙන ආගත සංඛාරා යොජෙනබ්බා, සංඛාරසද්දෙනාගත සංඛාරාහි වා සමුදයො වුතතො තදෙකදෙසො ව ඉධ වණ්ණිතබ්බ භාවෙන අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරාහි තසමා වණ්ණිතබ්බ සබ්බසංඛිතණ වසෙන දුට්ඨතා වුතතාහි වෙදිතබ්බා යි.

5.(කු) තත්, ඒ විප්‍රකාරවූ සංසකාරයන් අතුරෙන්; පුඤ්ඤපුඤ්ඤ නෙඤ්ජාහි සංඛාරා, පුඤ්ජාහි සංසකාර අපුඤ්ජාහි සංසකාර ආනෙඤ්ජාහි සංසකාරයෝ; තයො, තිදෙනද; කායවච්චිතතසංඛාරා, කායසංසකාර වාක්සංසකාර චිත්තසංසකාරයෝ; තයො, තිදෙනද; නොහොත්-තයො ත්‍රිවිධවූ; පුඤ්ඤ, පෙ, සංඛාරා, සංසකාරයෝද; තයො, ත්‍රිවිධවූ; කාය, පෙ, සංඛාරා, සංසකාරයෝද; ඉති ඉමෙජ, යන මේ සංසකාරයෝ සදෙන; අවිජ්ජාපච්චයා, අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සමභවවූ; සංඛාරා, සංසකාරයෝ නම් වෙන්; තෙසබ්බෙපි, ඒ ඡච්චිවිධවූ සියලුම සංසකාරයෝ තුමු; ලොකීය කුසලාකුසල වෙතනාමතනමෙව, ලොකිකකුසලාකුසල වෙතනාමාත්‍රයමැ; හොනති, වෙති; (විකාති කතීතාපදනුරූපවැ හොති

යන ක්‍රියාපදයද ඇතම් ගත්ති පැණේ.) පන, තදන්‍යවූ; සංඛිතසංඛාරො
සංසංකාතසංසකාරයද; අභිසංඛිතසංඛාරො, අභිසංසංකාතසංසකාරයද;;
අභිසංඛිතසංසකාරො, අභිසංසකාරණක සංසකාරයද; පයොගාභි
සංඛාරො, ප්‍රයොගාභිසංසකාරයද; ඉති, මෙසේ; ඉමෙවත්තාරො, මේ
චතුර්විධවූ සංසකාරයෝනුමූ; සංඛාරසද්දෙන, සංසකාර ඉබ්දයෙන්;
ආගතසංඛාරො, ආ සංසකාරයෝ නම් වෙන්; තත්, ඒ චතුර්විධවූ
සංසකාරයන් අතුරෙන්; අනිච්චාවතසංඛාරොති, අනිච්චාවතසංඛාරො
යන; ආදීසු, මේ ඇතත්ති; චුත්තො, වද්දාමු; සංඛේදි, සියලුම;
සප්පච්චයා, හෙතුව හා සමග පවත්නාවූ; ධම්මො, ධර්මයෝනුමූ; සංඛිත
සංඛාරොනාම, ප්‍රත්‍යයයන් විසින් සකස්කළ බැවින් සංසංකාත සංසකා
රයෝ නම් වෙන්; කම්මතිබ්බත්තො, කම්මහෙතුවෙන් නිපත්; තෙහුමකා,
ත්‍රිවිධභූමියෙහිවූ; රූපාරූපධම්මො, රූපාරූපධර්මයෝනුමූ; අභිසංඛිත
සංඛාරො, අභිසංසංකාත සංසකාරයෝ නම් වෙන්; ඉති, මෙකී නයින්;
අසංකපාසු, අටුවාවන්ති; චුත්තො, කියනලදහ; තෙපි, ඒ අටුවාවන්ති
කී අභිසංසංකාත සංසකාරයෝද; අනිච්චාවතසංඛාරොති, අනිච්චාවත
සංඛාරො යන පාඨයෙන් දැක්වූ; එතෙව, මේ සංසංකාත සංසකාරයන්
හිම; සංඛගං, සංඛග්‍රහවට; ගච්ඡන්ති, යෙත්; විසුංපන, වෙන් වශයෙන්
වනාහි; තෙසං, ඒ අභිසංසංකාත සංසකාරයන්ගේ; ආගතඝාතං,
පෙළෙහි ආ තෙතෙක්; නපඤ්ඤයති, නොපැණේ; තෙහුමකකුසලා
කුසලවෙතනාපන, ත්‍රේහුමික කුසලාකුසල වෙතනාවෝ වනාහි;
අභිසංඛිතසංඛාරොති, අභිසංසකාරණකසංසකාරයයි; චුච්චති,
කියනුලැබේ; තස්ස, ඒ අභිසංසකාරණක සංසකාරයාගේ; අවිජ්ජා
ගතො, පෙ, අභිසංඛිතොතිආදීසු, යනාදි පාඨයන්ති; ආගතඝාතං,
පෙළෙහි ආ තෙතැ; පඤ්ඤයති, පැණේ; භික්ඛවෙ, මහණෙනි; අවිජ්ජා
ගතො, අවිජ්ජාවෙන් සමන්විතවූ; නොහොත්-මුලාවටපත්වූ; අයං පුරිස
පුග්ගලො, මේ පුරුෂපුද්ගලතෙම; පුඤ්ඤං, පුණ්‍යවූ; අභිසංඛාරො,
අභිසංසකාරය; වෙ අභිසංඛිතොති, ඉදින් සකස්කෙරේද රැස්කෙරේද;
(පුඤ්ඤඤෙව අභිසංඛාරො සිද්ධ පාඨානතරයි.) කායිකවෙතසිකං,
කායික වෛතුසිකවූ; විරියංපන, විරිය වනාහි; පයොගාභිසංඛිත
සංඛාරොති, ප්‍රයොගාභිසංසකාරයයි; චුච්චති, කියනුලැබේ; සො, ඒ
ප්‍රයොගාභිසංසකාරයතෙම; යාවතිකා, පෙ, අසාසිතිආදීසු, යනාදි
පාඨයන්ති; ආගතො, ආයෙය; යාවතිකා, යම්තාක්; අභිසංඛාරස්ස,
කායික විරියයෙන් තබනලද ප්‍රයොගයාගේ; ගති, ගමන; (අනුචි,
අද්ද; 0) තාවතිකං, ඒ පමණතැන්; ගන්තො, ගොස්; අකංඝාතං
මඤ්ඤ, අකුරෙහි රුවාඵරිය සකස් මෙන්; අසාසි, සිටගත; කෙව
ලඤ්ඤ, හුදෙක්; නොහොත්-එකාන්තයෙන්; (වඤ්ඤ වාක්‍යාරම්භ
ද්‍රෝතකය.) එතෙයෙව, තෙලකී සංසකාරයෝම; න, නොවෙන්;
අඤ්ඤෙපි, අනිකුදු; ආවුසොවිසාබ්, ඇවැත්ති විසාබය; සඤ්ඤවෙද
සිතතිරොධං, සංඥ වෙදනාවන්ගේ නිරුධිකිරීමයි කියනලද තිරොධ
සමාපත්තියට; සමාපජ්ජන්තස්ස, සමවදනාවූ; භික්ඛුනොබො, භික්ඛු
හට; පඨමං, පළමුකොට; වච්ඡසංඛාරො, වාග්ගෙදකර ඉබ්දය පිළියෙල

කරන්නාවූ විතකීවිචාරය; නිරුජ්ඣති, නිරුඬවේ; තතො, ඉක්
 බිති; කායසංඛාරො, කරජකාය විසින් සකස්වූ කරනුලබන්නාවූ
 ආශාස ප්‍රඥාසය; නිරුජ්ඣති, නිරුඬවේ; තතො, ඉක්බිති; විතත
 සංඛාරො, සිතසකස්කරන්නාවූ සංඥවේදනාවය; නොහොත්-විතකී
 විචාරයන් කෙරෙන් අන්‍යවූ පණසක් පමණවූ චෛතසික සමූහය
 තෙම; නිරුජ්ඣති, නිරුඬවේ; ඉතිආදීනානසෙන, යන මේ ඇතැයිත්;
 සංඛාරසද්දෙන, සංඝකාර ශබ්දයෙන්; ආගතා, පෙළෙහි ආවාමු;
 අනෙකසංඛාරා, නොඑක් සංඝකාරයෝතුමු; (සනති, ඇත්තානුද; 0)
 තෙසු, ඒ සංඝකාර ශබ්දයෙන් පෙළෙහි ආ නොයෙක් සංඝකාරයන්
 අතුරෙන්; යො, යම් සංඝකාරයෙක්; සංඛිතසංඛාරො, සංඝකාර
 සංඝකාරයෙහි; සංඛිතං, සංඛිතභාවයට; නගවේශ්‍ය, නොයන්නේද;
 සොසංඛාරො, එසේ සංඛිතභාවයට නොයන්නාවූ සංඝකාරයෙක්;
 නත්ති, නැත්තේය; ඉතොපරං, මේ අවිජ්ජාපට්ඨයා සංඛාරා යන පද
 යෙන් මත්තෙහි; නොහොත්-මෙයින් අන්‍යවූ; සංඛාරපට්ඨයා විඤ්ඤ
 ණනති ආදීසු, සංඛාරපට්ඨයා විඤ්ඤණං යනාදි පදයන්හි; (මයං)
 වුත්තං, (මා විසින් යම් වචනයක්) කියනලද්ද; (තං, තවචනය;) වුත්ත
 නයෙනෙව, කී නයින්ම; වෙදිතබ්බං, දතයුතු.

* වට්ඨසංඛාර යන්නෙන් විතකීවිචාරයද කායසංඛාරයන්නෙන්
 ආශාසප්‍රඥාසයද විතතසංඛාර යන්නෙන් සඤ්ඤවේදනාවද උක්ත
 යහ. අවිජ්ජා සංඝකාරයන්හි වද්‍යාවූ කායසංඤ්ඤවතනාදීසු නොකියන
 ලදහ යනු භාවයි. කියේ මැනෝ පට්ඨං නිරුජ්ඣති වට්ඨසංඛාරොති
 ආදීනා විතකකීවිචාර අසංඝාසපසංඝාස සඤ්ඤවේදනා වට්ඨසංඛාරාදයො
 වුත්තා න අවිජ්ජාසංඛාරොසු වුත්තා කායසංඤ්ඤවතනාදයො ඤී. (මු:වි:)

5.(කා) අවුත්තෙපන, නොකියනලද විඤ්ඤන නාමරූපාදි වචනසමූහ
 යෙහි වනාහි; (විනිවේශො එවං වෙදිතබ්බො, විනිසු මෙසේ දතයුතු; 0)
 යංඛමමඡතං, යම්ඛමමඡතයෙක්; හෙවත්-යම් විතතඡතයෙක්; ආරමමණං,
 අරමුණ; විජ්ජාති, විශේෂවශයෙන් දනීද; ඉති, එහෙයින්; (තංඛමමඡතං,
 ඒ ඛමමඡතයතෙම හෙවත්-ඒ විතතඡතයතෙම;) විඤ්ඤණං, විඤ්ඤනම;
 (යංඛමමඡතං, යම්ඛමමඡතයෙක්; 0) නමති, නැබුරුවේද; ඉති, එහෙ
 යින්; (තංඛමමඡතං, ඒ ඛමමඡතයතෙම; 0) නාමං, නාමනම; (යංඛමම
 ඡතං, යම් ඛමමඡතයෙක්; 0) රූපපති, විකාරයට පැමිණේද; ඉති,
 එහෙයින්; (තංඛමමඡතං, ඒ ඛමමඡතයතෙම; 0) රූපං, රූපනම; (යං
 ඛමමඡතං, යම් චක්ඛුරුදි ඛමමඡතයෙක්; 0) ආයෙ, ආයතුනවූ විතතචෛත
 සිකධමීයන්; නොහොත්-අනවරුහු සංඝාරයෙහි ප්‍රවාහනවූ ආයතුනවූ
 සංඝකාර දු:ඛයන්; තනොති, විතරකෙරේද; ආයතඤ්ඤ, ඉතා දික්වූ
 සංඝාරවෘත්තදු:ඛයන්; නයති, පවත්වාද; ඉති, එහෙයින්; (තංඛමම
 ඡතං, ඒ චක්ඛුරුදි ඛමමඡතයතෙම; 0) ආයතනං, ආයතනනම; (යොඛමම
 ඡාතො, යම් ඛමමඡතයෙක්; 0) පුසති, අරමුණු පහස්නේද; ඉති,
 එහෙයින්; (සොඛමමඡතො, ඒ ඛමමඡතයතෙම; 0) එසංඝා, සංඝ

නම; (යාධම්මජනි, යම් ධම්මජනියක් නොමේ; 0) වෙදියති, අරමුණු රස අනුභවකෙරෙයිද; ඉති, එහෙයින්; (සාධම්මජනි, ඒ ධම්මජනි නොමේ; 0) වෙදනා, වෙදනා නම; (යොධම්මජනො, යම් රුගසඛ්ඛාන ධම්මජනයෙක්; 0) පරිතස්සති, අරමුණෙහි ලගනවේද; නොහොත්-අරමුණු රැස් නේද; නොහොත්-අරමුණු ආස්වාදනය කරනු කැමැත්තේද; ඉති, එහෙයින්; (සොධම්මජනො, ඒ ධම්මජනය නෙමේ; 0) තණ්හා, තෘෂ්ණා නම; (යංධම්මජනං, යම් ධම්මජනයෙක් නෙමේ; 0) උපාදි යති, දැඩිකොට ශතීද; ඉති, එහෙයින්; (තංධම්මජනං, ඒ ධම්මජනය නෙමේ; 0) උපාදනං, උපාදන නම; (යො උපපත්තිභවො, යම් උපපත්තිභවයෙක්; 0) භවති, වේද; ඉති, එහෙයින්; (සො උපපත්තිභවො, ඒ උපපත්තිභවය නෙමේ; නොහොත්-යො කල්මහවො, යම් කම්භවයෙක් නෙමේ; උපපත්තිභවං, උපපත්තිභවය; 0) භාවයතිව, පවත්වාද; ඉති, එහෙයින්; (සො කල්මහවො, ඒ කම්භවය නෙමේ; 0) භවො, භව නම; ජනනං, ඉපදීම හෝ පහලවීම; ජනි, ජනිතම; ජීරණං, දිරණ බව හෝ පැරණිවන බව; ජරා, ජරා නම; එතෙන, මේ ව්‍යුතිය කරණ කොටසෙනැ; (බ්ඛා, සකකියෝනුමු; 0) මරනති, මැරෙද්ද; ඉති, එහෙයින්; (තං, ඒ ව්‍යුතවීම; 0) මරණං, මරණ නම; සොවනං, ශොක කිරීම; සොකො, සොක නම; පරිදෙවනං, හැඩීම හෝ වැලපීම; පරිදෙවො, පරිදෙවනම; (යං වෙදසිනං, යම් වෙදසිනයෙක්; 0) දුක්ඛ යති, දුක්ඛ වාද; ඉති, එහෙයින්; (තං වෙදසිනං, ඒ වෙදසිනය නෙමේ; 0) දුක්ඛං, දුක්ඛ නම; වා, නොහොත්; (යං වෙදසිනං, යම් වෙදසිනයෙක්; 0) උපපාදසිතිවසෙන, උපපාදසිති වශයෙන්; වෙධා, දෙපරිද්දෙකින්; බණ්ති, කණිද; ඉති, එහෙයින්; (තං වෙදසිනං, ඒ වෙදසිනය නෙමේ; 0) දුක්ඛං, දුක්ඛ නම; දුම්මෙකස්ස, දුමුවු සිත් ඇති පුද්ගලයාගේ; භාවො, සවභාවය නෙමේ; දොමනස්සං, දොමනස්ස නම; භුසො, දැඩිවූ; ආයාසො, විතතපීඩාව; උපායාසො, උපායාස නම; සමභවනති, සමභවනතියන පදයාගේ; නිබ්බතනති, භවගතිත් යන අර්ථය වේ.

* “සමභවනති” යන ක්‍රියාපදය අනනයෙහි මැ වදල හෙයින් අවශ්‍යයෙහි වූ “සොක පරිදෙව දුක්ඛ දොමස්ස පායාසා” යන පදය හා සමග මැ යෙදේදෝ තදන්‍ය පදයන් හා සමග නොයෙදේදෝ යන සන්දේහාපහමය සදහා “තකෙවලඤ්චං ටොං කාතබ්බා” යන පාඨය දක්වන්.

5. (කාස) තෙවලඤ්ච, හුදෙක්; (වශබ්ද වාක්‍යාරමන ඥානකසි.) සොකාදීහෙව, ශොකාදී පදයන් හා සමග මැ; සමභවනති සදාස්ස, සමභවනති යන ක්‍රියාපදයාගේ; යොජනා, යොජනා නොමේ; න කාතබ්බා, නොකටයුත්තියැ; අථබො, තියම වශයෙන්; සබ්බපදෙහි, සබ්බාරුදිවු සියලු පදයන් හා; සමභවනති සදාස්ස, සමභවනති යන ක්‍රියාපදයාගේ; යොජනා, යොජනා නොමේ; කාතබ්බා, කටයුත්තියැ;

ති, ඒ සැබව X ; නොහොත්-ව්‍යතිරේකාපීයක් කියමිති; ඉතරථා, සියලු පදයන් හා යෙදීමෙන් වෙන්වැ ගොකාදි පදය හා යෙදෙන පරිදි දෙත්; (අනෙකුත් සමානෙසති, අපීය ගන්තාලබන කල්හි; 0) අවිජ්ජා පච්චයාසඛාරාති, අවිජ්ජා පච්චයා සඛාරාති; වුතෙන, නි කලා; කිං, කුමනම් කිසක්; (සඛාරා, සංසාරයෝතුමු; 0) කරුණන්හි, කෙරෙද් දැයි; නපසුකුසෙය්‍යං, ප්‍රකාශනොවන්තාහ; (නොවැටහෙන්නාහ යුක්තිය.) පන, තද්‍රෝපනාපලයකියමි; සමභවනති, සමභවනති යන ක්‍රියා පදයාගේ; යෝජනායසති, පදයක් පාසා ප්‍රයෝගය ඇතිකල්හි; අවිජ්ජාව, අවිජ්ජාවන්; සා, ඕමය; පච්චයොව, ප්‍රත්‍යයන්ගේමය; ඉති, යන මේ උභය ශක්තිහෙතුවෙන්; අවිජ්ජා පච්චයො, අවිජ්ජා ප්‍රත්‍යය නම; තසමා අවිජ්ජා පච්චයා, ඒ අවිජ්ජා සඛාරාන ප්‍රත්‍යය ශක්තිහෙතුවෙන්; සඛාරා, සංසාරයෝතුමු; සමභවනති, හටගනිත්යයි; පච්චය පච්චයුපපන්න වචනානං, ප්‍රත්‍යය ප්‍රත්‍යයොපපන්න ධර්මයන් පිරිසිදීම; කතං, කරන ලද්දේ; හොති, වේ; සබ්බත්ථ, සබ්බර පච්චයා විඤ්ඤාණං යනාදි සියලු පදයන්හි; එසන යො, මේන ය; (දමබ්බො, දත යුතු; 0) එවනති, එවං යන මේ පෙද; නිද්දිඨතයති දස්සනං, දක්වු නය ඇර පැමිට කාරණවු පෙදයි; තෙන, ඒ නිද්දිඨතාපීයෙහිවු එවං යන පදය කරණකොට ගෙන; අවිජ්ජාදිති, අවිජ්ජාදිවු; කාරණෙහි එව, හෙතුවලින්ම; (සඛාරාදයො, සංසාරාදිවු; සමභවනති, හටගනිත්; 0) ඉස්සරතිමො නාදිති, ඊශ්වර නිමාණාදිවු හෙතුවලින්; නඉති, නොහටගනිත්යයි; (හගවා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ; 0) දස්සෙති, දක්වා වදාරනසේක; එතස්සාති, එතස්සයනු; යථා වුතතස්ස, කියනලද යම් යම් ප්‍රකාරවු; නොහොත්-කියනලද ප්‍රහෙද ඇත්තාවු; කෙවලස්සාති, කෙවලස්ස යනු; අසම්මස්සස්ස, අසම්මුත්‍රවු; වා, නොහොත්; සකලස්ස, නිරව ශෙමු; දුක්ඛකකිස්සාති, දුක්ඛකකිස්ස යනු; දුක්ඛසමුහස්ස, දුඃඛ සමුහයාගේ; සමුදයො, හටගැන්ම; හොති, වේ; සත්තස්ස, සත්තපුදාල යක්නුගේ; න (සමුදයොහොති,) හටගැන්මෙක් නොවේ; සුඛසුභා දිනං, සුඛසුභාදිත්ගේ; න, (සමුදයොහොති) හටගැන්මෙක් නොවේ; සමුදයොති, සමුදයො යන පදයාගේ; නිබ්බතති, හටගැන්මය යන අපීයි; හොතිති, හොතියන පදයාගේ; සමභවති, වේය යන අපීයි; එවං, යථොක්තනයිත්; එත්ථ, මේ උදෙසා වාරයෙහි, අත්තො, අපී වශයෙන්; විනිවර්ණො, විනිසැ; විඤ්ඤානබ්බො, දත යුතු.

* පරිත්‍යාගිනි පිටාසති යනු විකාචවරණයි. අරමුණු පවස්තා කැමත්තයි “පාපානෙ” යන ධාතුවෙන් සිඬබව හඟවා, “කාමෙසු පාතබ්බතමාපජ්ජති” යනාදි තන්හි මෙන් “පාපරිභුක්ඛනෙ” යන ධාතුවෙන් දු සිඬබව හඟවා, අරමුණු පරිභොගකරනු කැමැත්තයි. * හවති භාවයති වාතිභවො, යන අකමික සකමික නිළිවනවයෙන් උපපන්න හවකමිභවයන් යථාක්‍රමයෙන් දක්වා මෙදවිසු භවතිනි උපපන්න භවං සකාය භාවයතිනි කමභවං යයි. (මු: පි:) * ව්‍යුති ය සකකි යන්නේ මරණය වේද එහෙයින් හේ කරණසාධනයෙන් ව්‍යකති

කරණය පිණිසැ කී. මෙද යුත්තුවුනි බන්ධනං මරණන්ති මරනති එතෙනාති මරණන්ති වුත්තංයයි. (මු: පි:) * උත්පාද දු:ඛයැ සපිති දු:ඛයැ ඇතැයිවෙදලුහෙයින් දු:ඛවෙදනාතොමෝ දෙපරිද්දෙකින් කණි නම්. මෙද යුත්තුවෙදනා උත්පාදදුක්කා කීනිදුක්කාති වචනතො වෙධා බණනියයි. මු:පි:) * කෙවල ශබ්දයතෙමේ අසම්මිශ්‍රාථ්‍යාවකයැ. නිරවශේෂාථි හෝ වාචකයැ. මෙද යුත්තුවෙදනා අසම්මිශ්‍ර වාචකොහොති කෙවලාසාලයොති නිරවසේසවාචකොව කෙවලා අභිත මගධාති තස්මා වෙධාපි අත්ථං වදනියයි. (මු: පි:) * එහි අසම්මිශ්‍ර භාවය නම් සුඛරහිතයයි. යම්හෙයකින් මේ දු:ඛසංකතියෙහි කිසි උත්පාදව්‍යය ලක්ෂණරහිතයෙක් නැතිද එහෙයින්. මෙද යුත්තුවෙදනා අසම්මිශ්‍රාති සුඛරහිතයා නතිඑත්ථකිඤ්ච උත්පාදව්‍යරහිතං අත්ථිතියයි (මු: පි:)

6

ලක්ඛණාදිතොති අවිජ්ජාදිතං. ලක්ඛණාදිතො, සෙසයපිදං, අඤ්ඤාණලක්ඛණා අවිජ්ජා සමමාහනරසා ඡාදනපච්චපඝානා ආසවපදඝානා, අභිසංඛරණලක්ඛණාසංඛාරාආයුහනරසාවෙනනා පච්චපඝානා අවිජ්ජාපදඝානා, විජ්ජනනලක්ඛණං විඤ්ඤාණං පුබ්බධන මරසං පටිසංඝිතපච්චපඝානං සංඛාරපදඝානං. වත්ථාරමණ පද ඝානං වා, න මනලක්ඛණං නාමං සමපසොගරසං අවිනිබ්බාහ පච්චපඝානං විඤ්ඤාණපදඝානං, රූපපනලක්ඛණං රූපං විකිරණ රසං අබ්‍යාකත පච්චපඝානං විඤ්ඤාණපදඝානං, ආසවනනලක්ඛණං සලාසනනං දස්සනාදිරසං වත්ථුවාරභාවපච්චපඝානං නාමරූප පදඝානං, පුසනලක්ඛණො එසෙසා සංඝපච්චනරසො සංඝනි පච්ච පඝානො සලාසනනපදඝානො, අනුභවනලක්ඛණා වෙදනා විසය රසසමොගරසා සුබ්බදුක්ඛපච්චපඝානා එස්සපදඝානා, හෙතු ලක්ඛණා නිශ්චා අභින ඥානරසා අනිත්තිභාව පච්චපඝානා වෙදනා පදඝානා, ගහණලක්ඛණං උපාදානං අමුඤ්චනරසං නිශ්චා දලානන දිඝිපච්චපඝානං නිශ්චාපදඝානං කම්මකම්මඵලලක්ඛණොහවො භාවන භවන රසො කුසලාකුසලාබ්‍යාකතපච්චපඝානො උපාදාන පදඝානො, ඡන්දිආදිතං ලක්ඛණාදිති සම්මවිහසෙහ වුත්තන සෙනෙව වෙදිනබ්බාති, එවමෙසු ලක්ඛණාදිතොපි විඤ්ඤානබ්බො විනිච්ඡසො.

6. ලක්ඛණාදිතොති, ලක්ඛණාදිතො යනු; අවිජ්ජාදිතං, අවිද්‍යා දිත්තේ; ලක්ඛණාදිතො, ලක්ෂණාදි වශයෙන්; (විනිච්ඡයො විඤ්ඤා නබ්බො, විනිසැ දතයුතු; 0) සෙය්‍යපිදං, ඒ ලක්ෂණාදිහු කවරහුද; අවිජ්ජා, අවිද්‍යාතොමෝ; අඤ්ඤාණලක්ඛණා, නොදැනීම ලක්ෂණ කොටැ ඇත්තියැ; නොහොත්-ඇතිසැටි දැනීම ලක්ෂණකොටැ; ඇති ඥානයට ප්‍රතිපක්ෂභාව සංඛාරාන ලක්ෂණ ඇත්තියැ; සමමාහනරසා, සමප්‍රසන්න ධර්මයන් හෝ තත්සමයින් පුද්ගලයා වැඩියක් මුලාකරවන කිසි ඇත්

නිඤ්ඤානං (නොහොත්-මුලාවන කිසි හෝ ඇතිසැටි නොවන කිසි ඇත් නිඤ්ඤානං) ඡායනපච්චිප්පාදානා, ආලම්බන සංචාරය පිළිසෙයනුවැ නුවණට වැටහීම වනුයැ; නොහොත්-පිළිසෙයන දහමක්වැ නුවණට වැටහීමවනුයැ; ආසවපද්ධානා, ආශ්‍රවයන්මැ ආසන්න කාරණකොටැ ඇත්තියැ; (“ආසවසමුදයා අවිජ්ජාසමුදයො”යි වදාළ හෙයින්.) සංඝකාරයෝතුමු; අභිසංඛාරණලක්කණා, සකස්කොටැ කිරීම හෝ මොනවට පිළියෙල කිරීම ලක්කණකොටැ ඇත්තාහ; ආයුහනරසා, ප්‍රතිසංකීර්ණය පිණිසැ උත්සාහකරණ කිසි ඇත්තාහ; නොහොත්-රුහිභූතවු නාමරූප සංඛ්‍යාත ඵලධම්මයන් කරන කිසි ඇත්තාහ; නොහොත්-නාම රූප සංඛ්‍යාත ඵලධම්මයන් රැස්කරන කිසි ඇත්තාහ; වේදනාපච්චිප්පාදානා, ව්‍යාපාර භාවයයි කියනලද වේදනා භාවයෙන් නුවණට වැටහෙනුයහ; අවිජ්ජාපද්ධානා, අවිද්‍යාව ආසන්න කාරණකොටැ ඇත්තාහ; විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණයනෙම; විජ්ජනනලක්කණං, විශේෂ වශයෙන් අරමුණු දැනගැනීම ලක්කණකොටැ ඇත්තේය; පුබ්බඛගමරසං, වෙදනාදි නාමසකකිත්‍රය රූපසකකිත්‍රය යන මොවුන්ට පෙරදැරිව පවත්නා හෙයින් පුළුබ්බගමකාත්‍ය ඇත්තේය; පටිසංකී පච්චිප්පාදානං, පළමු භවය හා ගැලපීමක්වැ නුවණට වැටහීම වනුයැ; සංඝකාරපද්ධානං, සංඝකාරයන් ආසන්න කාරණකොටැ ඇත්තේය; වා, නොහොත්; ව්‍යාපාරමණපද්ධානං, වසන්තාලම්බනයන් ආසන්න කාරණකොටැ ඇත්තේය; නාමං, නාමයනෙම; නමනලක්කණං, අරමුණට නමන ලක්කණ ඇත්තේය; සමපයොගරසං, සිත හා සමගද ඔවුනොවුන් හා සමගද වතුර්විධ සමප්‍රයෝග ලක්කණ ඇතිකොටැ යෙදෙන කිසි ඇත්තේය; අවිනිබ්බොගපච්චිප්පාදානං, විතනය හා විනිබ්බොගය නොකොටැ ගැනිවැ හෙවත්-සිත හා වෙන්නොකොටැ ගැනිවැ නුවණට වැටහීම වනුයැ; නොහොත්-වෙදනාදි ත්‍රිවිධ සකකිත්‍රයන් ඔවුනොවුන් වෙන්නොකොටැ ගැනි ධමුන්වැ නුවණට වැටහීම වනුයැ; විඤ්ඤාණපද්ධානං, විඤ්ඤාණ ආසන්න කාරණකොටැ ඇත්තේය; රූපං, රූපයනෙම; රූපනලක්කණං, විකාරයට පැමිණීම ලක්කණ ඇත්තේය; විකීරණරසං, ඔවුනොවුන් සමප්‍රයෝග ලක්කණ රහිත වන බැවින් විනිබ්බොගකාත්‍ය ඇත්තේය හෙවත්-සුණුවන කිසි ඇත්තේය; අඛ්‍යාතපච්චිප්පාදානං, අඛ්‍යාතභාවයෙන් නුවණට වැටහීමවනුයැ; නොහොත්-අඛ්‍යාතභාවයයි කියනලද අනාලම්බන භාවයෙන් නුවණට වැටහීම වනුයැ; විඤ්ඤාණපද්ධානං, විඤ්ඤාණ ආසන්න කාරණකොටැ ඇත්තේය; සමායතනං, මයායතනයනෙම; ආයතනලක්කණං, ගලපන ලක්කණ ඇත්තේය; නොහොත්-අත්‍යායතනවු සංසාර වෘත්තදූෂය විසාර කරණ ලක්කණ ඇත්තේය; දස්සනාදිරසං, දස්සනාදීන්ට කරුණුවන කිසි ඇත්තේය; වජ්ජිවාරභාවපච්චිප්පාදානං, යෙදෙන පරිද්දෙන් පඤ්චවිඤ්ඤාධාතු මනෝධාතු මනෝවිඤ්ඤාධාතූන්ගේ වසන්තාල භාවයෙන් නුවණට වැටහීම වනුයැ; නාම රූපපද්ධානං, නාමරූපය ආසන්න කාරණකොටැ ඇත්තේය; ඵසො,

සප්‍රයෝගිකම; පුස්තකලකිණි, අරමුණු පහස්තා ලක්ෂණ ඇත්තේය; සමකට්ඨකරසො, ආලම්බන සංසම්මතකාරණ ඇත්තේය; ගෙවත්-අරමුණු ගැටිම් කිස ඇත්තේය; සමකතිපවුප්පයානො, වසනාලම්බන විඤ්ඤාත්තේ සමාගමයවැ (එක්වීමවැ) නුවණට වැටහීම වනුය; සලායතනපදයානො, භවයතන අසන්න කාරණකොටැ ඇත්තේය; වෙදනා, වෙදනානොමෝ; අනුභවනලකිණි, අනුභව කිරීම් ලක්ෂණ ඇත්තිය; විසයරසසම්මොගරසා, ආලම්බන රසාස්වාදන කාරණ ඇත්තිය; සුබදුක්ඛපවුප්පයානා, සුවදුක් පියවිවැ නුවණට වැටහීම වනුය; එසසපදයානා, සප්‍රයෝගික අසන්න කාරණකොටැ ඇත්තිය; තණ්හා, තෘෂ්ණානොමෝ; ගෙවුලකිණි, දුක්ඛ කරුණුවන බව ලක්ෂණකොටැ ඇත්තිය; අතිතඤ්ඤාතරසා, ඒ ඒ අරමුණු ඒ ඒ භූමි ඒ ඒ භවයන්හි වැඩියක් ඇලෙන කිස ඇත්තිය; අතිතතිභාවපවුප්පයානා, විතතයාගේ හෝ පුද්ගලයාගේ හෝ රූපාදීන්හි ඇතැයි යන තාපති රතිත භාවයෙන් නුවණට වැටහීම වනුය; වෙදනාපදයානා, වෙදනාව අසන්න කාරණකොටැ ඇත්තිය; උපාදානං, උපාදානයතෙමේ; ගහණලකිණි, අරමුණු දූෂිතොටැ ගන්නා ලක්ෂණ ඇත්තේය; අමුඤ්ඤාතරසං, තෘෂ්ණාදුෂ්ටතීතිවෙශයාගේ වශයෙන් ගත් අරමුණු නොමුදන කිස ඇත්තේය; තණ්හාදලහනනදිසිපවුප්පයානං, (කාමුපාදානං) තෘෂ්ණාවගේ දූෂිතවැ (සෙසු උපාදානයන්) දුෂ්ටවැ නුවණට වැටහීම වනුය; තණ්හාපදයානං, තෘෂ්ණාව අසන්න කාරණකොටැ ඇත්තේය; භවො, භවයතෙම; කම්මකම්මප්පලලකිණි, කම්මව උපපත්තිභව වශයෙන් කම්මකම්මප්පල ලක්ෂණ ඇත්තේය; භාවන භවන රසො, කම්මව උපපත්තිභව වශයෙන් භවගන්වන භවගන්නා කිස ඇත්තේය; කුසලාකුසලාබ්‍යාකතපවුප්පයානො, කම්මව වශයෙන් කුසල් අකුසල්වැ උපපත්තිභව වශයෙන් අව්‍යාකාතවැ නුවණට වැටහීම වනුය; උපාදානපදයානො, උපාදානය අසන්න කාරණකොටැ ඇත්තේය; ජනිතාදිනං, ජනනාදීන්ගේ; ලකිණාදිති, ලක්ෂණාදිහ; සච්චිහඛෙහ, සත්‍යවිභවයෙහි; වුත්තනසෙතෙව, කි නසිත්මැ; වෙදිතබ්බාති, දතයුත්තාහ; එවං, යථොක්තතසිත්; එත්ථ, මේ අවිද්‍යාදීන්හි X; නොහොත්-මේ උදෙසාමාරයෙහි; ලකිණාදිතොපි, ලක්ෂණාදි වශයෙනුදු; විතිච්ඡයො, විනිසැ; වෙදිතබ්බො, දතයුතු.

* ප්‍රත්‍යුපසාන දක්වන සියලු තන්හි බුරුම වියකැනෙහි අත් අරුත් සමස් විසින් කළ යොජනා මුළුල්ලම ආරම්භ සභාවසා ඡාදනංහුචා ගග්ගාති ඡාදනපවුප්පයානා යනාදීන් දැක්වූ ටිකාපාඨ හා නොසමවේ. * යම්හෙයකින් රූපයතෙමේ අන්‍යොන්‍යසමප්‍රයෝග ලක්ෂණය තැන්පත්ද එහෙයින් සුණුවන කිස ඇතැයි කිහ සමප්‍රයෝග ලක්ෂණයාගේ අභාවයෙන් ඇඹරු තණ්හාදිහ විනිකිණි වෙති ගෙවත්-සුණුවැයෙහි කිය මැනෝ අඤ්ඤාමඤ්ඤා සමපයොගා භාවතො රූපං විකිරතිති විකිරණරසං එවඤ්ඤාකාමා පිංසිමානා තණ්හාදියො විකිරනති වුණේභවනති යි. (මු: පි:) * අටුවාහි

රූපයාගේ ප්‍රත්‍යුපසාදනය “අබ්‍යාකතපච්චුපසාදනං” යි නිද්දිවෙය් හේ. වනාහි නාමයාගේ කිසිවිටෙකැ කුශලාදි භාවයද ඇත්තේනුයි ඉන් වෙසෙසනු පිණිසයැ “අවෙතනා අබ්‍යාකතා” යනාදි තන්හි මෙන් අනාලම්බනය හෝ අව්‍යාකෘතනය නමැති දතයුතු. මෙද යුතු ඥානය කදවි කුසලාදිභාවොව අත්ති තතො විසෙසනත්තං අබ්‍යාකත පච්චුපසාදනයාහි ආහ අවෙතනා අබ්‍යාකතාහි එත්ථි ය අනා රමමණතා වා අබ්‍යාකතතා දමබ්බං යි. (මු: ටී:) එතට්ඨිකාවචනය පිහිටුම්ම පිණිසැ අනුථිකාහි අව්‍යාකෘතයාමැ අරමුණු රහිතවන බැවින් අව්‍යාකෘත සමබ්‍රහිවු අනාලම්බනය හෙතුකොටැ උත්තයයි වැණු. අනාරමණතා අබ්‍යාකතතාහි ඉදං අබ්‍යාකතසේව අනාරමණතා අබ්‍යාකතසමබ්‍රහිවු අනාරමණතාහි කතා වුත්තං යි.

* නොහොත් අනාලම්බන පයඝීය වශයෙන්ම මෙහි අව්‍යාකෘත ශබ්දය වනැයි දක්වනුයේ “අවෙතනා අබ්‍යාකතා” යන සාධක පාඨයෙක් දක්වුද ඒ පාඨයෙහි අබ්‍යාකතා යනු ආලම්බන රහිතයැ යන අර්ථයැ දතයුතු. කියේ මැනෝ මධුට්ඨිකාවෙහි අනාරමණපරියායෙ නෙවෙත් අබ්‍යාකතසද්දෙහි දසේයුද අවෙතනාහි ආදි වුත්තං අබ්‍යාකතා අනාරමණාහි අත්තං යි. * වෙදනාවගේ ත්‍රිවිධතිය ඇතද “සුඛදුක්ඛපච්චුපසාදනං” යන වචනය අකුශලවිපාකොපෙක්‍ෂාව අතිටු වන බැවින් දු:ඛයෙන්ද කුශලවිපාකොපෙක්‍ෂාව ඉටුවන බැවින් සුඛයෙන්ද හකුළුවාගත් බැවින් කිහු අකුසලවිපාකුපෙක්‍ෂාය අතිඨ භාවතො දුකෙකින ඉතරුයව ඉඨභාවතො සුඛෙන සංඝභිතත්තා සුඛදුක්ඛ පච්චුපසාදනාහි ආහ යි. (මු: ටී:)

7

එකවිධාදිනෝති එත්ථ අවිජ්ජා අඤ්ඤාණාදස්සනමොහාදි භාවනෝ එකවිධා, අසංවිපතති මිත්‍යාපටිපතතිනෝ දුට්ඨා, නථා සංඝඛ්ඛාරනෝ, වෙදනානන්ධ සම්පයෝගනෝ තිට්ඨා, චතුසච්චා පටිච්චෙධනෝ චතුබ්බිධා, ගතිපඤ්චකාදිනව චජාදනනෝ පඤ්චවිධා, මාරුරමමණනෝපන සංඛෙසුපි අරූපධමෙසු ජබ්බිධනා වෙදි නබ්බා, සංඛාරා සංඝවච්චපාකධමධමොදිභාවනෝ එකවිධා, කුසලා කුසලනෝ දුට්ඨා, නථා පටිත්ත මහගහන හින මජ්ඣිම මිත්‍යන හිසනාහිසනනෝ, තිට්ඨා පුඤ්ඤාහිසංඛාරාදිභාවනෝ, චතුබ්බිධා චතුසොතිසංවත්තනනෝ, පඤ්චවිධා පඤ්චගතිහාමිනෝ, විඤ්ඤාණං ලොකිසවිපාකාදිභාවනෝ එකවිධං, සහෙතුකාහෙතුකාදිනෝ දුට්ඨං, හවත්තස පටිසාපනනනෝ වෙදනානන්ධ සම්පයෝගනෝ අහෙතුක දුහෙතුක තිහෙතුකනෝව තිට්ඨං, සොතිගතිවසෙන චතුබ්බිධං පඤ්චවිධඤ්ච, නාමරූපං විඤ්ඤාණසංහතිස්සනෝ කම්මසංවරසනෝව එකවිධං, සාරමමණානාරමමණනෝ දුට්ඨං, අභිධාදිනෝ තිට්ඨං, සොතිගතිවසෙන චතුබ්බිධං පඤ්චවිධඤ්ච, සලායනනං සඤ්ජාති සමොසරණභාවනෝ එකවිධං, භූතප්පසාද

විඤ්ඤාණතො දුට්ඨං, සම්පන්නාසම්පන්නානොභයගොචරතො තිට්ඨං, යොගිගති පරියාපන්නතො වතුබ්බිධං පඤ්චවිධඤ්ඤානි ඉමිනානසෙන එකාදිනම්පි එකවිධාදිභාවො වෙදිනබ්බොති එව මෙකු එකවිධාදිනොපි විඤ්ඤානබ්බො විනිව්ජයො.

7.(ක) එකවිධාදිතොති, එකවිධාදිතො යන; එනම්, මේ වචනයෙහි; (විනිව්ජයො වෙදිනබ්බො, විනිසු දතයුතු; ට) අවිජ්ජා, අවිද්‍යාතොමෝ; අඤ්ඤාණාදස්සනමොභාදිභාවතො, ධර්මස්වභාවය හෝ ආලම්බනය නොදැනීමය නොදැකීමය ධර්මස්වභාවයෙහි හෝ ආලම්බනයෙහි මූලා විමය යනාදි ස්වභාව වශයෙන්; (ආදිශබ්දයෙන් අනනුබොධාදි භාව ග්‍රහණය දක්වා) එකවිධා, එක් කොටසක් ඇත්තියැ; නොහොත්-එක ප්‍රකාරයැ; අප්පට්ඨතනි මිච්ඡාපට්ඨතනිතො-අප්පට්ඨතනි, නොපිළි පැදීමයි කියනලද දුඃඛාදි වතුඃසත්‍යයන්හි මූලා විමැ; මිච්ඡාපට්ඨ තනිතො, අශුභාදීන්හි ශුභාදි විපයඝ්‍රීස සංඛ්‍යාතවූ වරදවා පිළිපැදීමැ වශයෙන්; නොහොත්-අප්පට්ඨතනි, දෘෂ්ටිප්‍රසුක්කතා සංඛ්‍යාත අප්‍රති පතනියැ; මිච්ඡාපට්ඨතනිතො, දෘෂ්ටිසම්ප්‍රසුක්කතා සංඛ්‍යාත මිථ්‍යාප්‍රති පතනියැ යන මොවුන්ගේ වශයෙන්; දුට්ඨා, දෙකොටසක් ඇත්තියැ; නොහොත්-විප්‍රකාරයැ; සංඛාරාසංඛාරතො, සංඝංඝකාර අඝංඝකාර වශයෙන්; තථා, එපරිද්දෙන්; දුට්ඨා, දෙකොටසක් ඇත්තියැ; නොහොත්-විප්‍රකාරයැ; වෙදනාතතයසම්පයොගතො, වෙදනාත්‍රය හා එකොත්‍යාදාදි භාවයෙන් සම්ප්‍රයොගවිම් වශයෙන්; තිට්ඨා, තෙකොට සක් ඇත්තියැ; නොහොත්-තිප්‍රකාරයැ; වතුසම්චාපටිවෙධතො, වතුඃ සත්‍යධර්මයන් ප්‍රතිවෙධය කරන්නාවූ ඥානයට ප්‍රතිපක්‍ෂ වශයෙන්; හෙවත්-වතුඃසත්‍යධර්මයන් ප්‍රතිවෙධය නොකිරීම් වශයෙන්; වතුබ්බිධා, භවරකොටසක් ඇත්තියැ; නොහොත්-වතුර්විධයැ; ගතිපඤ්ඤාකා දිනවච්ඡාදනතො, දෙවගති මනුෂ්‍යගති තීරගගති ප්‍රෙතගති තීරගචිත ගතීන්හි වරද පිළිසෙයන වශයෙන්; පඤ්චවිධා, පස්කොටසක් ඇත් තියැ; නොහොත්-පඤ්චප්‍රකාරයැ; වාරුරමමණනොපන, වාරුලම්බන වශයෙන් වනාහි; සබ්බෙසුපිඅරුපධමෙසු, සියලුම ප්‍රතිත්‍ය සමුත්පා දාමහතවූ නාමධර්මයන් විෂයෙහි; ඡබ්බිධතා, සකොටසක් ඇතිබැව්; නොහොත්-ඡවිප්‍රකාරතාතොමෝ; වෙදිනබ්බො, දතයුත්තියැ.

* මෙහි අවිද්‍යාවගේමැඡ්චිචාරිකතියද අධ්‍යාලම්බනතියද නොවෙයි තදත්‍යවූ ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාදාමහයන්හිවූ අරුපධර්මයන්ගේද අභිචාරි කතියද අධ්‍යාලම්බනතියද වේනුයි සබ්බෙසුපි යනාදිය කිනු. කියේ මැනෝ...න අවිජ්ජාය එව ඡ්චාරිකතා ඡ්චාරමණතාව අථබො අඤ්ඤාසුපි පටිච්චසමුප්පාදබ්බෙසු අරුපධමොනනති ආහ සබ්බෙසු පිති... (මු. ටි.)

7.(භා) සංඛාර, සංඝකාරයෝතුමු; සාසවවිපාකධම්මධම්මාදිභාවතො, සාමුච විපාකධම් ධර්මාදි භාවයෙන්; හෙවත්-ආශ්‍රවයන්ට අරමුණු වූ ධර්මන් විපාක ස්වභාවය දනවන්නාවූ ධර්මන් ඇ වශයෙන් එක් කොට සක් ඇත්තාහ; නොහොත්-එකප්‍රකාරයහ; (ආදිශබ්දයෙන් නෙව සෙකධනාසෙකධ සංයෝජනියාදි භාවයන් සම්ග්‍රහයකොටැ දක්වා.)

කුසලාකුසලතො, කුසලසංසකාර අකුසලසංසකාර වශයෙන්; දුට්ඨා, විප්‍රකාරයහ; පරිත්‍යාගයන නිත්‍යමාත්‍රම මිව්‍යතන නියතානියතතො, පරිත්‍යාගසංසකාර මහද්වන්ධසංසකාර නිත්‍යසංසකාර මධ්‍යමසංසකාර මථ්‍යානි නියත සංසකාර අනියතසංසකාර වශයෙන්; තථා, එමෙන්; දුට්ඨා, විප්‍රකාරයහ; පුඤ්ඤානිසංඛාරාදිභාවතො, පුඤ්ඤානිසංසකාර අපුඤ්ඤානිසංසකාර ආනෙඤ්ජානිසංසකාර වශයෙන්; තිට්ඨා, ත්‍රිට්ඨයහ; (ආදිශබ්දයෙන් කායසංසකාර වේසංසකාර චිත්තසංසකාරයන්ද සඛ්‍රහයකෙරෙයි.) චතුර්යෝගිසංවත්තනතො, අණ්ඩුකදි චතුර්විධයෝගීන් සංවතීන වශයෙන්; හෙවත්-අණ්ඩුකදි චතුර්විධයෝගීන්හි ඇතුළත් අත්ඛැවි පචත්ත වශයෙන්; චතුර්විධා, චතුර්විධයහ; පඤ්චගතිගාමිතො, දෙවගතයාදි පඤ්චවිධගතීන්ට සත්ත්වයන් පමුණුවන වශයෙන්; පඤ්චවිධා, පඤ්චවිධයහ; විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණයනම; ලොකීය විපාකාදිභාවතො, ලොකික විපාකවිඤ්ඤාදි වශයෙන්; එකවිධං, එකවිධය; (ආදිශබ්දයෙන් අව්‍යාකෘත සංසකෘත සප්තරසාදි භාවයන් සඛ්‍රහය කෙරෙයි නොහොත්-උපාදිනනුපාදනීය විපාකධර්මාදීන් සඛ්‍රහයකෙරෙයි.) සහෙතුකාහෙතුකාදිතො, සහෙතුකාහෙතුකාදි වශයෙන්; දුට්ඨං, විප්‍රකාරය; (ආදිශබ්දයෙන් සංඛාර අසංඛාරාදි හෙදයන් සඛ්‍රහයකෙරෙයි.) භවත්තය පරියාපනනතොව, භවත්‍රයෙහි ඇතුළත්වන වශයෙන්ද; වෙදනාත්තය සම්පයෝගතොව, වෙදනාත්‍රය හා එක්ව යෙදීම් වශයෙන්ද; අහෙතුක දුහෙතුක තිහෙතුකතොව, අහෙතුක විහෙතුක ත්‍රිහෙතුක වශයෙන්ද; තිට්ඨං, ත්‍රිට්ඨය; යෝගිගතිවසෙන, යෝගිවශයෙන් ගතිවශයෙන්; චතුර්විධංව, චතුර්විධද; පඤ්චවිධඤ්ච, පඤ්චවිධද චනුය; නාමරූපං, නාමරූපයනම; විඤ්ඤාණසන්තිසංයතොව, විඤ්ඤාණ සංඛ්‍යාත නිශ්ශ්‍රයස්ථාන ඇති වශයෙන්ද; නොහොත්-විඤ්ඤාණයෙන් නිශ්ශ්‍රයස්ථාන වශයෙන්ද; කම්මප්පච්චයතොව, කම්මමා ප්‍රත්‍යයකොට පචත්තා වශයෙන්ද; එකවිධං, එකවිධය; සාරම්මණාරම්මණතො, සාරම්මන අනාරම්මන වශයෙන්; හෙවත්-අරමුණු ගැනීම් අරමුණු නොගැනීම් වශයෙන්; දුට්ඨං, විට්ඨය; අනිතාදිතො, අනිතානාගත ප්‍රත්‍යක්‍ෂපනන වශයෙන්; තිට්ඨං, ත්‍රිට්ඨය; යෝගිගතිවසෙන, යෝගිවශයෙන් ගතිවශයෙන්; චතුර්විධංව, චතුර්විධද; පඤ්චවිධඤ්ච, පඤ්චවිධද චනුය; සමායතනයනමේ; සඤ්ජානිසමොසරණස්ථානතො, විඤ්ඤාණ සමුප්ප්‍රසක්ත ධර්මයන්ගේ හටගන්නාතැන් රැස්වසිවිනාතැන් වශයෙන්; එකවිධං, එකවිධය; භුතප්පසාදවිඤ්ඤාණතො, මහාභුත ප්‍රසාද විඤ්ඤාණ වශයෙන්; දුට්ඨං, විට්ඨය; (භුතප්පසාදවිඤ්ඤාණාදිතො සීද පාඨානනරසි. එ වශයෙන්-භුතප්පසාදවිඤ්ඤාණාදිතො, මහාභුතප්‍රසාද විඤ්ඤාණාදි වශයෙන්;) දුට්ඨං, විට්ඨය; සම්පත්තාසම්පත්තනොභයගොචරතො, ස්‍රාණාදිත්‍රයගේ සම්ප්‍රාප්තගොචරත්‍රාහය වස්ත්‍ර; ප්‍රොත්‍රයන්ගේ අසම්ප්‍රාප්තගොචරත්‍රාහය මනායතනයගේ නොභයගොචරත්‍රාහය යන වශයෙන්; තිට්ඨං, ත්‍රිට්ඨය; යෝගිගතිපරියාපනනතො, යෝගි

ගනිත්ති ඇතුළත්වන වශයෙන්; වතුබ්බිධං, වතුර්විධද; පඤ්චවිධඤ්ච ඉති, පඤ්චවිධදවනුය; ඉමිනානසෙන, මෙනයිත්; එසාදිනමපි, සාදිනන්ගේද; එකවිධාදිභාවො, එකවිධාදිභාවයනෙම; වෙදිතබ්බො, දතයුත්තේය; (ඉති සමාපතියෙති ය.) එවං, යථොක්තතයිත්; එත්ථ, මේ අවිද්‍යාදිත්ති; X නොහොත්-මේ උද්දෙශවාරයෙහි; එකවිධාදිනොපි, එකවිධාදි වශයෙනුදු; විනිවර්තයො, විනිසැ; විඤ්ඤාතබ්බො, දතයුතු.

* එකවිධං යනාදි තත්ති පැණෙන විධිබද්ධයාගේ අළු මෙහි සාමාන්‍යයෙන් කිවද කොථාසාම් ප්‍රකාරම් දෙක්හි හෙළා පරිශීලනය කටයුතු. * වාරුල මක වශයෙන් ඡබ්බිධිකියා හුදෙක් අවිද්‍යාවගේම නොලැබෙයි. ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාදාදිගයන්හි ඇතුළත්වූ සියලුම නාම ධර්මයන්හිදු ලැබෙයි. කියේ මැනෝ මූලටිකා විගුඤ්චාගීටිකා දෙක්හි අළුතම අඤ්ඤාසුපි පටිච්චසමුප්පාදාදිගයන් අරුපධමානනාහි ආහ සබ්බෙසුපිති අයං පන විභාගො න අවිජ්ජාය එව අඤ්ඤාසුපි පටිච්ච සමුප්පාදාදිගයන් අරුපධමානං ලබ්බතිති ආහ සබ්බෙසුපිති යි.

* විඤ්ඤාණසනතිස්සයනො යන්නෙහි “විඤ්ඤාණං සනතිස්සයො යස්සාති විඤ්ඤාණසනතිස්සයො විඤ්ඤාණස්සසනතිස්සයො විඤ්ඤාණ සනතිස්සයො”යි ඡෂ්ඨි බහුව්‍රිති ඡෂ්ඨි තත්පුරුෂ වශයෙන් තිථිවන වශෙකි. එයින් බහුව්‍රිති විෂයෙහි නාමරූපයනට සහජතප්‍රත්‍යය වන විඤ්ඤායද අත්‍යපදයාගේ වශයෙන් වෛතසික දෙපණ්ණ්දෙනද අට විසි රූපයද ලැබෙත්. තත්පුරුෂවිෂයෙහි විඤ්ඤායට හෙතුසහජත ආලමන පුරෙජ්ජාදි වශයෙන් ප්‍රත්‍යයවන වෛතසික දෙපණ්ණ් දෙන අටවිසිරූපය යන නාමරූපය ලැබේ. * නාමරූපවය ප්‍රත්‍යන් පනතාධිවයාගේ සාමප්‍රීයෙන් වදාරනලද්දේ නොවේද? කවර හෙය කින් අතීතාදි වශයෙන් ත්‍රිවිධයයි කිනුද යත්? එකැතින් නාමරූපය තෙම ප්‍රත්‍යතපනතාධි වශයෙන් වදාරනුලැබෙයි එසේ නමුත් ප්‍රත්‍යන් පනතාධිවය යම්සේද අතීතානාගතාධිවයන් පයඝීපනන නාමරූපයද එසේම තය විසින් ගතයුතුවන බැවින් අතීතාදි වශයෙන් ත්‍රිවිධයයි කිනු. මෙද යුතු විගුඤ්චාගීටි කාවෙති කාමං නාමරූපං පච්චුප්පනනඛ වසෙන චුච්චති තථාපි යථාපච්චුප්පනං එවං අතීතානාගතමිති අඛ වය පරියාපනනස්සපි තයතො ගහෙනබ්බතතා චුතතං අතීතාදිනොති විධිනති යි. * “භුතප්පසාද විඤ්ඤාණතොති පාඨොයුතෙනා”යන් නෙන් විගුඤ්චාගීටිකාවෙති තිශ්චිත පාඨයමැ පෙළෙහි යොදනලදය. තදත්‍යවු “භුතප්පසාද විඤ්ඤාණාදිනො”යන පාඨයද ප්‍රකාරානන්ර යෙකින් යෙදෙයි. එහෙයින් කිහ එහිම විඤ්ඤාණාදිනොති පන පඨනති එකසෙසතයෙන බාහිරයතනස්සාපි සඛගහෙසති ආදිසද්දෙන තස්සසඛගතිතතා දඨබ්බා යි.

* නොහය ගොවරං යන්නෙන් මනායතනය කියයි. මනායතන යාගේ සමප්‍රාප්ත අසමප්‍රාප්ත වශයෙන් ගොවරග්‍රාහය නැතියෙකි. ඒ එසේමැයි අරුපධර්මයන්ගේ දෙශවශයෙන් මුතීතිමත්වැ නොපිහිටන

බැවින් අසලබවකුදු දුරබවකුදු නැත්නුයි උභයගොවරග්‍රාහයෙන් අන්‍යථාගොවරග්‍රාහය මනායතනයට යෙදෙයි. කියේ මැනෝ මූල ටිකානි, නොහයගොවරනති මනායතනමාහ නති අරුපබමනාං දෙසවසෙන ආසනනතාදුරතාව අති අසණ්ඨානතතායි

8

අඛිනානඤ්ච වචන්දානාති සොකාදයො වෙත්ථ භවචක්ඛාසං අවිච්ඡේදදසංකන්ධං චුතතා, ජරාමරණඛිනාහතසං හි බාලසං නෙ සමභවනති, යථාහ අස්සතවා ගිකිකවෙ පුපුර්ණතො කායිකාය දුක්ඛාය වෙදනාය පුර්ණසමානො සොචති කිලමති පරිදෙවති උරතනාලිං. කඤ්ඤති සමමානමාපජ්ජනිති, යාවචනෙසං. පචතති තාව අවිජ්ජාසාති පුනපි අවිජ්ජාපච්චයා සබ්බාගති සබ්බෙකිමෙව හොති භවචක්ඛං, නසමා නෙසමයි ජරාමරණෙනෙව එකසබ්බෙසං කතා වාදසෙව පටිච්චසමුප්පාදඛිනාති වෙදිතඛිනාති එවමෙත්ථ අඛිනානං වචන්දානතොපි විඤ්ඤානබ්බො විනිවජ්ජො.

අසං නාවෙත්ථ උදෙසවාරවසෙන සබ්බෙ පකථා

8. අඛිනානඤ්ච වචන්දානාති, අඛිනානඤ්ච වචන්දානා යන්නෙහි; (විනිවජ්ජයොවෙදිතබ්බො, විනිසු දතසුතු; 0) එත්ථ, මේ ප්‍රතිත්‍යසමුත්ත පාදයෙහි; නොහොත්-මේ ප්‍රතිත්‍යසමුත්තපාදබ්බොයන් අතුරෙහි; (වඤ්ඤ විසාරථි, ද්‍රෝතකයි.) සොකාදයො, ගොකාදිහ; භවචක්ඛාසං, භව චක්‍රයාගේ; අවිච්ඡේදදසංකන්ධං, නොසිදැ පැවැත්ම දැක්වීම පිණිස; (භගවතා, භාග්‍යවතුන්වහන්සේ විසින් 0) චුතතා, වදලහ; හි, ඒ කීම සැබව; ජරාමරණඛිනාහතසං, ජරාමරණයන් විසින් මඛනලද; බාලසං, අඤ්ඤාබාලයාහට; නෙ, ඒ ගොකාදිහ; සමභවනති, හටගනිති; (භගවා, භාග්‍යවතුන්වහන්සේ) යථාහ, කුමනම් සාධක වචනයක් වදලසේක්ද; අස්සතවා, පෙ, සමමානමාපජ්ජනිති, යන මේ වචනය; ආහ, වදල සේක; හිකිකවෙ, මහණෙනි; අස්සතවා, ප්‍රතිත්‍යසමුත්තපාදය අසා දුනුම් උගෙණුම් නැත්තාවූ; පුපුර්ණතො, පෘථග්ජනතෙම; කායිකාය, කායිකවූ; දුක්ඛායවෙදනාය, දුඃඛවෙදනාවෙන්; පුර්ණසමානො, පෙළුනලදුයේවැ; නොහොත්-පහස්නාලදුයේවැ; සොචති, ගොක කෙරෙහි; කිලමති, කලාන්තවෙහි; පරිදෙවති, විලාපගසාහඬයි; උරතනාලිං, ලෙහිඅත්ගසා; කඤ්ඤති, කදුළුගෙලාහඬයි; සමමාහං, වැඩියක් සිහිවූලාබවට; ආපජ්ජති, පැමිණෙයි; යාවච, යම්තාක්කල්; (වඤ්ඤවාකාසාරභයෙහි වැටේ) නෙසං, ඒ ගොකාදීන්ගේ; පචතති, පැවැත්ම; (අති, අද්ද; 0) තාව, ඒ තාක්කල්; අවිජ්ජාය, අවිජ්ජාවගේ; (පචතති, පැවැත්ම; හොති, වේ; 0) ඉති, එහෙයින්; පුනපි, නැවතත්; අවිජ්ජාපච්චයා, අවිජ්ජාසබ්බාසාන ප්‍රත්‍යය හෙතුකොටගෙනැ; හෙවත්-අවිජ්ජාහෙතුවෙන්; සබ්බාග, සංසාරයෝතුමූ; (සමභවනති, හට ගනිත්; 0) ඉති, මෙසෙයින්; භවචක්ඛං, භවචක්‍රයතෙම; සබ්බෙකිමෙව හොති, පිළිවෙලනොසිදැ ගැලපෙනුමැවේ; තසමා, එසේ පිළිවෙල

නොසිදැ ගැලපීමවන හෙයින්; තෙසමපි, ඒ ශොකාදීන්ගේද; ජරු මරණෙනෙව, ජරුමරණ හා සමගම; නොහොත්-ජරුමරණයෙන්ම; එකසංඛෙපං, එක් සංඛෙක්ෂපයක්නු; හෙවත්-එක්හකුඑවාගැන්මක්නු; කතා, කොට; පටිච්චසමුප්පාදකතා, ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාදකයෝ; වාදසෙව, දෙළොස්දෙනෙක්ම; හොනති, වෙති; ඉති, මෙසේ; වෙදි තබබාති, දතයුත්තාහ; එවං, මෙකිතයින්; තාව, පලමුකොට; එත්ථ, මේ උදෙසාචාර ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාද ධර්මයන්හි; අඛිනානං, අඛිතයන්; වචන්තානොපි, සැලකිම් වශයෙනුදු; විනිවර්ජයො, විනිසැ; විඤ්ඤා තබෙබ්බා, දතයුතු; අයං, මේ කීමාවතාහි; තාව, පලමුකොට; එත්ථ, මේ ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාද සුත්‍රාන්තභාජනීයයෙහි; උදෙසාචාරවසෙන, උදෙසාචාරවශයෙන්; සංඛෙපකථා, හැකවූ කීමයි.

* “ජනිපච්චයා ජරුමරණං”යි හෙවත්-ජනිප්‍රත්‍යයයෙන් ජරුමරණය හටගනියයි නිමානොකොට තදනන්තරව වදාලාම ශොකාදීන් විද්‍යමානවන බැවින් ඔවුන්ගේ වශයෙන් ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාදකයන්ගේ බහුතිය ප්‍රසංග කල්හි දෙළොස් අඛිතකෙනෙක්ම කෙසේවෙද්දයත් ධර්මාන්තරවූ ශොකාදීහුද ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාද දෙශනාවෙහි කියග නොවදළෝද යත්? සැබව වදළෝයි එහෙත් අඛිතාන්තරභාවයෙන් නොවදළෝයි එලඟනවූ ජරුමරණාඛයෙන් සඛිතානිතවූ ශොකාදිය කරණකොටගෙන වනාහි කාරණභූතවූ අවිද්‍යාව දෙශනාවටමුලභූතවූ අඛිතයක් කොට දෙසනුවස් හවච ක්‍රයාගේ අවිච්ඡේදය දැක්වීම පිණිස උක්තයහ එසේ මැනෝ ජරුමරණයෙන් පිළිවෙල බාලයාහට ඒ ශොකාදීහු හටගනිත්තයි ශොකාදීන්ට ජරුමරණය කරුණුවන බැව් කියනලද්දැ. මෙම කිහිපයොකාදීනං සබ්බාචා අඛිතබහුත්තප්ප සංඛෙත වාදසෙවති අඛිතානං වචන්තානං වෙදිතබ්බං නතිසොකාදයො අඛිතභාවෙන වුත්තා එලෙකපන කාරණං අවිජ්ජං මුලඛං දසොකුං තෙවුත්තාති ජරුමරණබ්බාහතස්සහි බාලස්ස තෙසමභවනතීහි සොකාදීනං ජරුමරණකාරණතා වුත්තායි. (මු: පි:)

* “කායිකාය දුක්ඛවෙදනාය චුඨො”යන අටුවාපාඨයෙන් සුත්‍රයෙහි ජරුමරණ නිමිතිකොට ඇති දුක්ඛ හකුඑවා දක්වානුයි. දුක්ඛ නිමිති කොට ඇති ශොකාදීන්ගේ සාධකත්වයෙන් ඒ සුත්‍රය වදරනලදය. කියේ මැනෝ කායිකාය වෙදනාය චුඨොතිව සුත්තෙ ජරුමරණ නිමිත්තඤ්ච දුක්ඛං සඛිතනිතනති තංතං නිමිත්තානං සාධකභාවෙන වුත්තංයි. (මු: පි:)

* යම්හෙයකින් වනාහි ජරුමරණාඛයෙන්ම ශොකාදීන්ගේ එක් සංඛෙක්ෂපයක් කරනලදද එහෙයින් ඒ ශොකාදීන්ට ජනිප්‍රත්‍යය භාවය යෙදෙයි. ඒ එසේමැයි ශොකාදීන්ට ජරුමරණප්‍රත්‍යය භාවය ඇති කල්හි අවිද්‍යාවගේ එක් සංඛෙක්ෂපයක් කලයුතුවන්නේය. එසේ ඇතිකල ජනිප්‍රත්‍යයයෙන් ජරුමරණයද ශොකාදීහුද හටගනිති ජරුමරණශොකාදීන් අතුරෙන් ජරුමරණාඛය එකානනික අඛිතභාව

යෙන්ම ශාභිතයා. ශොකාදීහු වනාහි රූපභවාදීන්හි අවිද්‍යාමාන බැවින් අනෙකානතිකවුවාහු හුදුප්‍රකටඵල වශයෙන් අවිද්‍යාව ගෙන ඇරපෑම පිණිස ශාභිතයහ. අවිද්‍යා නිදර්ශනයෙන් අනාගතයෙහි ඡායා ඇතිකල්හි අනාගත විනිශ්චයවශයෙන් ඔබ්බෙහිවූ තෘතීයානවභාවාදීන්හි ප්‍රතිසංක්‍රියායෙන් කාරණයට කාරණානුත අවිද්‍යාතොමෝ දක්වනලදකුසි භවවක්‍රයාගේ නොසිදු පැවැත්ම දක්වනලද්දේවේ. කියේ මැනෝ ශාසනාපන ජරාමරණනෙව සොකාදීනං එකසංඛිපො කතො තස්මා තෙසං ඡාතිපච්චයනා යුජ්ජති ජරාමරණපච්චයභාවෙහි අවිජ්ජාය එකසංඛිපො කාතබ්බාසියා ඡාතිපච්චයා පන ජරාමරණං සොකාදයොව සමභවනතීති තත් ජරාමරණං එකනතිකං අභගභාවෙ නෙව ගතිතං සොකාදයො පන රූපභවාදීසු අභාවතො අනෙකානතිකා කෙවලං පාකටෙන ඵලෙන අවිජ්ජානිදස්සනත්ථං ගතිතා තෙන අනාගතෙ ඡායාසති තතොපරාය පටිසංක්‍රියා ගෙතු ගෙතුතුතා අවිජ්ජා දස්සිතාති භවචක්‍රස්ස අවිචේජ්දෙ දස්සිතොගොතිති. (මු: ටී:)

* “අසුත්තවා පුට්ඨජනො”යනාදීන් ඇරදුක්වූ සුත්‍රයද ශොකාදීන්ට අවිද්‍යාව කාරණවනුය. යන මේ අර්ථයම පිහිටුවන්ට සාධකයයි දතයුතු ජරාමරණ නිමිත්තභාවමාත්‍රයක් ඇති බාලයාගේ ශොකාදීන්ට මෑසාධකයයි නොදතයුතු එහෙයින් “අසුත්තවා පුට්ඨජනො”යන වචනයෙන් අවිද්‍යාව ශොකාදීන්ට කාරණවනැයි දක්වනලදී. ජරාමරණ නිමිතිකොට ඇති දුකම දුක නොවෙයි අවිද්‍යාව නිමිතිකොට ඇති දුකත් දුකම වන හෙයිනි. කියේ මැනෝ සුත්තකුසල සොකාදීනං අවිජ්ජා කාරණනති එතස්සෙවත්ථස්ස සාධකං දඨබ්බං නසොකාදීනං බාලස්ස ජරාමරණනිමිත්තතාමත්තස්ස අසුත්තවා පුට්ඨජනොතිති වච තෙන අවිජ්ජා සොකාදීනං කාරණනති දස්සිතා නව ජරාමරණ නිමිත්තමෙව දුකබ්බං දුකබ්බනති. (මු: ටී:)

9

ඉදුනි නිදෙදසචාරවසෙන විඤ්චාරකථාහොති, අවිජ්ජාපච්චයා සංඛ්‍යාගති හි චුතං, නත්ථ අවිජ්ජාපච්චයෙසු සංඛ්‍යාඥෙසු දස්සෙ ගබ්බෙසු සංඛ්‍යා සුනෙතකප්ඨගබ්බෙ පඨමං. පිනාකපිසති, එවඤ්ඤි සති මිත්තස්සසුනෙතා දතත්තස්සසුනෙතාති සුනෙතා සුකපිනොහොති, නස්මා දෙසනාකුසලොසංඤ්ඤා සංඛ්‍යාගතං ජනකපෙන පිතිසදිසං අවිජ්ජානාව දස්සෙතුං නත්ථ භවමා අවිජ්ජා දුකබ්බවචස්ස සාථාව සරස ලකබ්බං. ඡාතිතුං පසසිතුං පටිච්ඡක්ඛිතුං න දෙති ජාදෙඨා පටිසො නභිඨා ගණෙඨා නිසති නස්මා දුකබ්බ අඤ්ඤාණනති වුවමති, නථා සංඛ්‍යා දුකබ්බමුදසස්ස දුකබ්බිග්ගෙධස්ස දුකබ්බිග්ගෙධගාමිනියා පටිපදාය සාථාව සරසලකබ්බං. ඡාතිතුං පසසිතුං පටිච්ඡක්ඛිතුං න දෙති ජාදෙඨා පටිසොනභිඨා ගණෙඨා නිසති නස්මා දුකබ්බිග්ගෙධගාමිනියා පටිපදාය අඤ්ඤාණනති වුවමති, ඉමෙසු චතුසු ආනෙසු සුනනනතික පටිසායෙන අඤ්ඤාණං අවිජ්ජාතිකවිතං,

නිකේතපකණ්ඩපන අභිධම්මපටිසායෙන පුබ්බතො අඤ්ඤාණනති
 අපරෙසුපි චතුසු ධාතෙසු අඤ්ඤාණං ගතිනං, නත්ථ පුබ්බතොති
 අතීතො අධා අතීතාති ඛණ්ඩානුආයනනාති, අපරතොති අනා
 ගතො අධා අනාගතාති ඛණ්ඩානුආයනනාති, පුබ්බතොපරතොති
 නදුභසං, ඉදස්සච්චයනාති සංඛ්ඛාදිතං. කාරණාති අවිජ්ජාදිති
 අඛණාති, පටිච්චසමුප්පන්නධම්මාති අවිජ්ජාදිති නිබ්බතනා සංඛ්ඛාදි
 දයොධම්මා, නත්තායං අවිජ්ජා යසමා අතීතානං. ඛණ්ඩාදිතං යාථාච
 සරසලකකණං ඡනිතුං පසසිතුං පටිච්චිකිතුං නදෙනි ඡාදෙතො
 පටිසොනනිකා ගණෙතො නිසන් නසමා පුබ්බතො අඤ්ඤාණනති
 චුච්චති, නථා යසමා අනාගතානං ඛණ්ඩාදිතං අතීතානාගතානං.
 ඛණ්ඩාදිතං ඉදස්සච්චයනායචෙවපටිච්චසමුප්පන්නධම්මානඤ්චයාථාච
 සරසලකකණං ඡනිතුං පසසිතුං පටිච්චිකිතුං නදෙනි ඡාදෙතො
 පටිසොනනිකා ගණෙතො නිසන් නසමා ඉදස්සච්චයනා පටිච්ච
 සමුප්පන්නධම්මෙසු අඤ්ඤාණනති චුච්චති, ඉමෙසු අභසු ධාතෙසු
 අභිධම්මපටිසායෙන අඤ්ඤාණං අවිජ්ජාති කපිතං.

9. ඉදති, ප්‍රාජාතාවසරයෙහි; නිදදෙසවාරවසෙන, නිදේශවාරයාගේ
 වශයෙන්; විජාරකථා, විඤාරකථානොමේ; හොති, වේ; (හගචතා,
 භාග්‍යචතුත් වහන්සේ විසින්; 0) අවිජ්ජාපච්චයාසංඛ්ඛාදති, අවිජ්ජා
 පච්චයා සංඛ්ඛාදති; චුත්තං, වදාරනලද්දේ; හි, සැබව; තත්ථ, ඒ අවිජ්ජා
 පච්චයා සංඛ්ඛාදති වදාල වචනයෙහි; අවිජ්ජාපච්චයෙසු, අවිජ්ජා ච ප්‍රත්‍යය
 කොටැ ඇත්තාවූ; සංඛ්ඛාරෙසු, සංඝකාරයන්; දසෙසනබ්බෙසු, දක්විය
 යුතු කල්හි; (අවිජ්ජංතාව දසෙසතුං යන්න හා සමබන්ධි.) යසමා, යම්
 හෙයකින්; පුත්තො, පුත්‍රයා; කථෙතබ්බො, කියයුතු කල්හි; පඨමං,
 පළමුවැ; පිතා, පියතෙම; කපියති, කියනුලැබෙද; හි, ඒ කීමසැබව;
 එවංසති, මෙසේ කීමක් ඇති කල්හි; හෙවත්-මෙසේ පළමුකොටැ
 පියා තතුතෙපළමක් ඇති කල්හි; මිත්තස්ස, මිත්තයාගේ; පුත්තො,
 පුත්‍රයා; දත්තස්ස, දත්තයාගේ; පුත්තො, පුත්‍රයා; ඉති, මෙපරිද්
 දෙන්; පුත්තො, පුත්‍රතෙම; සුකපිතො, මොනවට කියනලද්දේ;
 හොති, වේද; තස්මා, එහෙයින්; දෙසනාකුසලො, ධර්මදෙශනාවෙහි
 දක්ෂවූ; සත්ථා, ශාක්‍යන්වහන්සේ; සංඛ්ඛාදනං, සංඝකාරයන්;
 ජනකථෙත, දනවනඅථීයෙන්; පිතිසදිසං, පියා හා සමවූ; අවිජ්ජං,
 අවිජ්ජාව; තාව, පළමුකොටැ; දසෙසතුං, දක්වන්ට; තත්ථකතමා අවිජ්ජා
 දුකෙහි අඤ්ඤාණනති ආදිං, යනාදි වචනය; ආහ, වදාලයේක;
 තත්ථ, ඒ තත්ථකතමා අවිජ්ජා යනාදි පාඨයෙහි; (විනිව්ඡයො වෙදි
 තබ්බො, විනිසැ දනුයුතු; 0) අයං අවිජ්ජා, මේ අවිජ්ජානොමේ;
 දුක්ඛසච්චස්ස, දුඃඛසත්‍යයාගේ; යාථාවසරසලකකණං, අවිජ්ජිතවූ
 තමාගේ සාධනවලක්ෂණය; යසමා, යම් හෙයකින්; ඡාතිතුං, දන්
 තව; පසසිතුං, දක්නව; පටිච්චිකිතුං, ප්‍රත්‍යක්ෂ වශයෙන් දන්
 තව; නදෙනි, නොදෙයිද; ඡාදෙතො, දන්නව නොහැකි පරිදි මුවා
 කොටැ; පරියොනකිකා, දක්නව නොහැකිපරිදි හාත්පස මතා;

ගණේනා, ප්‍රත්‍යක්‍ෂ වශයෙන් දන්නට නොහැකි පරිදි ගොතා; තිඨති, පවතීද; තස්මා, එහෙයින්; දුක්ඛඅඤ්ඤාණනාති, දුක්ඛ අඤ්ඤාණං සි; වුවිති, වදාරනුලැබේ; තථා, ඒ හා සමානව; (උපසංහරණාචයෙහි නිපාතයි.) දුක්ඛසමුදයස්‍ය, දු:ඛයට කාරණවු සමුදය සත්‍යයාගේ; දුක්ඛනිරෝධස්‍ය, දු:ඛයාගේ නිරුඬවීමවු නිරෝධසත්‍යයාගේ; දුක්ඛනිරෝධගාමිනියා, දු:ඛයාගේ නිරෝධයට පමුණුවන්නාවු; පටිපදය, ප්‍රතිපදාවගේ; යාථාචසරසලකකණං, අවිපරීතවු තමාගේ සවභාවලක්‍ෂණය; යස්මා, යම් හෙයකින්; ඡන්තූං, දන්නට; පසයිතූං, දක්නට; පටිච්ඡක්ඛිතූං, ප්‍රත්‍යක්‍ෂ වශයෙන් දන්නට; තදෙති, නොදෙසිද; ඡාදෙතා, දන්නට නොහැකි පරිදි මුවාකොට; පරියොනක්ඛිතා, දක්නට නොහැකි පරිදි ඔතා; ගණේනා, ප්‍රත්‍යක්‍ෂ වශයෙන් දන්නට නොහැකි පරිදි ගොතා; තිඨති, පවතීද; තස්මා, එහෙයින්; දුක්ඛනිරෝධගාමිනියා පටිපදය අඤ්ඤාණනාති, දුක්ඛනිරෝධගාමිනියා පටිපදය අඤ්ඤාණං සි; වුවිති, වදාරනුලැබේ; ඉමෙසුවතූසුඨානෙසු, දුක්ඛ අඤ්ඤාණං යනාදිවු මේ සතරතන්ති; සුත්තනතිකපරියායෙන, සෞත්‍රානතික දෙශනා වශයෙන්; (සුත්‍රයෙහි ආ දෙශනා වශයෙන් යුජ්‍යෙයි.) අඤ්ඤාණං, නොදැන්ම; හෙවත්-මුලාව; අවිජ්ජාති, අවිජ්ජානමැයි; කචිතං, වදාරනලදයැ; තික්ඛෙපකණ්ඩපන, නි:ක්‍ෂෙප කාණ්ඩයෙහි වනාහි; අභිධම්මපරියායෙන, අභිධම්මදෙශනාවශයෙන්; පුබ්බනෙත අඤ්ඤාණනාති, පුබ්බනෙත අඤ්ඤාණං යනාදිවු; අපරෙසුපි, අතිකුදු; වතූසුඨානෙසු, සතරතැනෙකින්; අඤ්ඤාණං, නොදැන්ම; හෙවත්-මුලාව; ගතිතං, ගන්නාලදයැ; (අඤ්ඤාණං අවිජ්ජාතිකචිතං සිද පාඨානන රයි.) තත්ථ, ඒ පුබ්බනෙත අඤ්ඤාණං යනාදි පදයන් අතුරෙහි; පුබ්බනෙතති, පුබ්බනෙතයනු; අතීතොඅඛා, අතීතවු අධිවයයි; අතීතාති, අතීතවු; හෙවත්-ක්‍ෂණත්‍රයට පැමිණියාවු; ඛකුධාතුආයතනාති, සකකුධාතූආයතනයෝයි; අපරනෙතති, අපරනෙතයනු; අනාගතො අඛා, අනාගතවු අධිවයයි; අනාගතාති, අනාගතවු හෙවත්-ක්‍ෂණත්‍රයට නොපැමිණියාවු; ඛකුධාතුආයතනාති, සකකුධාතූආයතනයෝයි; පුබ්බනතාපරනෙතති, පුබ්බනතාපරනෙතයනු; තදුභයං, තදුභයඅධිවයයි; හෙවත්-අතීතානාගතවු අධිවයයි; නොහොත්-අතීතානාගතවු සකකුධාතූආයතන දෙකොටසයි; ඉදප්පච්චයතාති, ඉදප්පච්චයතායනු; සඛාරාදිතං, සංඝකාරාදින්ට; කාරණාති, කරැණුවු; අවිජ්ජාදිති, අවිජ්ජාදිවු; අඛාති, අඛයෝයි; පටිච්ඡක්ඛප්පනාධම්මාති, පටිච්ඡක්ඛප්පනාධම්මායනු; අවිජ්ජාදිති, අවිජ්ජාදින් හෙතුකොටැ ගෙනැ; තිබ්බතතා, උපන්නාවු; සඛාරාදයො, සංඝකාරාදිවු; ධම්මා, ධම්මෝයි; තත්‍ර, ඒ පුබ්බනෙත යනාදි සතරතන්ති; අයං අවිජ්ජා, මේ අවිජ්ජා නොමෝ; යස්මා, යම් හෙයකින්; අතීතානං, අතීතවු; හෙවත්-ක්‍ෂණත්‍රයට පැමිණියාවු; ඛකුධාදිතං, සකකුධාතූආයතනයන්ගේ; යාථාචසරසලකකණං, අවිපරීතවු තමාගේ සවභාව ලක්‍ෂණය; යස්මා, යම් හෙයකින්; ඡන්තූං, දන්නට; පසයිතූං, දක්නට; පටිච්ඡක්ඛිතූං, ප්‍රත්‍යක්‍ෂ

වශයෙන් දන්නට; නදෙති, නොදේද; ඡාදෙතො, දන්නට නොහැකි පරිදි මුවාකොට; පරියොනක්ඛිතො, දක්නට නොහැකි පරිදි ඔතා; ගන්ථො, ප්‍රත්‍යක්ෂවශයෙන් දන්නට නොහැකි පරිදි ගොතා; තිස්සි, සිටිද; තස්මා, එහෙයින්; පුබ්බන්තො අක්ඛණ්ණනි, පුබ්බන්තො අක්ඛණ්ණං යි; චුවෙති, වදාරනු ලැබේ; තථා, ඒ හා සමානව; අනාගතානං, අනාගතවු; හෙවත්-ක්ෂණත්‍රයට නොපැමිණියාවු; ඛනාදීනං, සකකු ධාතූයතනයන්ගේද; අතීතානාගතානං, අතීතානාගතවු; හෙවත්-ක්ෂණත්‍රයට පැමිණි නොපැමිණියාවු; ඛනාදීනං, සකකු ධාතූයතනයන්ගේද; ඉදප්පච්චයතායවෙව, මේ සංසකාරාදීන්ට කාරණවු අවිද්‍යාදිය ගේද; පටිච්චසමුප්පන්නධම්මානස්ස, අවිද්‍යාදිය කාරණකොට අති සංසකාරාදි ප්‍රත්‍යයොත්පන්න ධර්මයන්ගේද; හෙවත්-ඵලධර්මයන්ගේද; යාථා වසරසලකකණං, අවිපරිතවු තමාගේ ස්වභාව ලක්ෂණය; යස්මා, යම්හෙයකින්; ඡතිතුං, දන්නට; පස්සිතුං, දක්නට; පටිච්ඡිකිතුං, ප්‍රත්‍යක්ෂවශයෙන් දන්නට; නදෙති, නොදේද; ඡාදෙතො, දන්නට නොහැකි පරිදි මුවාකොට; පරියොනක්ඛිතො, දක්නට නොහැකි පරිදි ඔතා; ගන්ථො, ප්‍රත්‍යක්ෂවශයෙන් දන්නට නොහැකි පරිදි ගොතා; තිස්සි, සිටිද; තස්මා, එහෙයින්; ඉදප්පච්චයතා පටිච්ච සමුප්පන්නස්ස ධම්මස්ස අක්ඛණ්ණනි, යි; චුවෙති, වදාරනු ලැබේ; ඉමෙසු අභිසංඝාතෙසු, මෙකී අටතන්හි; අභිධම්මපරියායෙන, අභිධම්ම දෙයනා වශයෙන්; අක්ඛණ්ණං, නොදන්නම; හෙවත්-මුලාව; අවිජ්ජාති, අවිජ්ජාතමයි; කප්පා, වදාරනලදය.

* “අවිජ්ජාපච්චයා සංකාරානිති චුත්තං” යන්නෙන් අවිජ්ජාව විශෙෂණ භාවයෙන්ද සංසකාරයන් ප්‍රධාන භාවයෙන්ද වදාළ බැවින් සංසකාරයන්ගේ දැක්විය යුතු බවට කාරණය දක්වා, කියේ මැනෝ. අවිජ්ජාපච්චයා සංකාරානිති චුත්තනිති එතෙන අවිජ්ජාය විශෙෂණ භාවෙන සංකාරානස්ස ප්‍රධානභාවෙන චුත්තතා සංකාරානං නිද්දිසි තබ්බභාවස්ස කාරණං දස්සෙති. (මු: පි:)

* පිතාකපියති යනු අස වලා අසවලාගේ පියතෙමේ පිතාකයෙන් කියනු ලැබේ කියනු ලබන්නේද සැක නොදැනවීම පිණිස අන්‍යවු මිත්තදත්තාදි පුද්ගලයන් කෙරෙන් වෙසෙසා උස්වූයේ සම්මන්වූයේ මිත්තතම. මිටිවූයේ හෙළඵවන්වූයේ දත්තතමයි කියායි මෙද යුතු. පිතාකපියති දිසො සාමො මිත්තො රස්සො ඔද්දතො දත්තොති. (මු: පි:)

* “ඉමෙසං පච්චයා ඉදප්පච්චයා” ඉමෙසං, මේ සංසකාරාදීන්ගේ; පච්චයා, කාරණ භූතවු අවිද්‍යාදීහු; ඉදප්පච්චයා, ඉදප්පච්චය නම්හුයි. ඡෛත්‍යන් පුරුෂයා මෙහි ඉදං ශබ්දයා ඉමිශබ්දයෙහි නිපාතයි. ඉමිශබ්දයාගේ කායඝී රූපයෙක් නොවේ එහෙයින් ඉදං යන පදය ඉමෙසං යි විවරණය කොළෝ ස්වාමි තඨිතරිතියෙන් “ඉදප්පච්චයා ඵලඉදප්පච්චයතා” යි සිසිබි.

* රසිතබ්බො පටිච්ඡිකිතබ්බො සභාවො රසො අත්තනො රසො සරසො යාථාවො සරසො යාථා වසරසො සොඵලකතිතබ්බතො ලකකණනි යාථා ව සරසලකකණං යන මූලටිකාගත විවරණය බලා මෙහි

අඵ කිනියායි. * නිකේපකණ්ඩපන යනාදින් සුත්‍රාන්තයෙහි සිටු තන්හි වදාලාවුම අවිද්‍යාව නිෂේෂපකාණ්ඩයෙහි අටතැනෙක්හි කාත්‍ය ජනිතයෙන්ද පස්විසි පදයන් කරණකොටගෙන ලක්ෂණ වශයෙන්ද වදාලවින් තදවීය සංවණ්ණාකිරිමි වශයෙන් ප්‍රකාශකෙරෙයි නොපිරි හෙළා විභාගකටයුතු ධර්මයන් විභාගකිරිමැ අභිධර්ම දෙශනා රීතියවේද එහෙයිනි. කියේ මැනෝ, නිකේපකණ්ඩපනාති ආදිනා ඉධ වතුසු ධානෙසු කපිතායඑව අවිජ්ජාය නිකේපකණ්ඩ අභසුධානෙසු කිව්ව ජනිතො පඤ්චවිසතියා පදෙහි ලකඛණතොව කපිතනතා තදත්ථ සංවණ්ණනාවසෙන විභාවනං කරොති අභාපෙතො විහජිතබ්බ විහජ නඤ්ඤි අභිධර්මපරියායො (මු:පි:)

10

එවං. කිං. කපිතං. හොති කිව්වතොවෙව ජනිතොව අවිජ්ජා කපිතානාම හොති, කථං, අසඤ්ඤා අවිජ්ජා ඉමාති අට්ඨසානාති ජනිතුං. පසසිතුං. පටිච්ඡක්ඛිතුං. නදෙති කිව්වතො කපිතා, උපපජ්ජ මානාපි ඉමෙසු අට්ඨසුධානෙසු උපපජ්ජතිති ජනිතොපි කපිතා, එවං. කපේතොසු න සං. එවරුපං. අඤ්ඤාණං. අදස්සනන්ති ආදිති පඤ්චවිසතිපද්‍යති අවිජ්ජාය ලකඛණං. දස්සතුං. ගතිනාති, නත්ථ සසමා අසං. අවිජ්ජා ඉමෙති අභිති පදෙහි කපිතාපි සුත පඤ්චවිසතියා පදෙහි ලකඛණං අකපිතෙ සුකපිතානාම න හොති ලකඛණෙ පන කපිතෙසෙව සුකපිතානාම හොති, සථාසුපිසො නභං. ගොණං. පටිසෙසමානො මනුස්සෙ සුවෙජ්ජය අපි අස්සෙ සෙතං. හොණං. පසසථ රතනං. ගොණං. පසසථාති, තෙඑවං. වදෙය්‍යං. ඉමසමි. රසෙ සෙතරතනානං. ගොණානං. අනෙතා නජි කිතෙත ගොණස්ස ලකඛණන්ති, අභිතෙත සබ්බාපිචා නබ්බලංවාති වුතෙත ගොණොසු කපිතොනාමහවෙස, එවමෙව සසමා අසං. අවිජ්ජා අභිති පදෙහි කපිතාපි සුත පඤ්චවිසතියා පදෙහි ලකඛණං අකපිතෙ සුකපිතා නාම නහොති ලකඛණෙපන කපිතෙ සෙව සුකපිතානාම හොති, නසමා සානස්සා ලකඛණදස්සනත්ථං. පඤ්චවිසතිපද්‍යති කපිතාති තෙසමපිච්චසෙන වෙදිතබ්බා,

10. එවං, මෙසේ වදාලවක් ඇති කල්හි; කිං, කුමක්; කපිතං, වදාරනලද්දේ; හොති, වේද; කිව්වතොවෙව, කාත්‍යවශයෙන්ද; ජනිතොව, ජනිතයෙන්ද; අවිජ්ජා, අවිද්‍යාතොමෝ; කපිතානාම, වදාරනලද්දී නම්; හොති, වේ; කථං, කෙසේ වදාරනලද්දී නම්වේද; හි, යම්හෙයකින්; අයං අවිජ්ජා, මේ අවිද්‍යාතොමෝ; ඉමාති අට්ඨසානාති, මේ අටතැන්; ජනිතුං, දන්නට; පසසිතුං, දක්නට; පටිච්ඡක්ඛිතුං, ප්‍රත්‍යක්ෂවශයෙන් දන්නට; නදෙති, නොදේද; ඉති, එහෙයින්; කිව්වතො, කාත්‍යවශයෙන්; කපිතා, වදාරනලද්දැ; උපපජ්ජමානාපිච්ච, උපදින්නිනමුදු; ඉමෙසු අට්ඨසුධානෙසු, මේ අටතැන්හි; උපපජ්ජති, උපද්ද; ඉති, එහෙයින්; ජනිතොපි, ජනිතයෙනුදු; කපිතා, වදාරන

ලදුසැ; එවං, මෙපරිද්දෙන්; කර්මකා, වදාරු; පුත, නැවත; යං එව
රූපං අඤ්ඤාණං අදස්සනනති ආදීති, යං පඤ්ඤාණං අදස්සනං යනාදිවු;
පඤ්ඤාණිකපදාති, පස්විසිපදකෙනෙක්; අවිජ්ජාය, අවිජ්ජාවගේ; ලකඛණං,
ලක්ෂණය; දස්සෙත්තුං, දක්වන්ට; ගතිතාති, ගන්තාලදහුද; තස්ස, ඒ
අඤ්ඤාණං යනාදි පදයන්ති X; නොහොත්-ඒ වදාල වචනයෙහි ව;
(විනිවර්ණයා, විනිසැ; එවං, මෙසේ; වෙදිතබ්බා, දතයුතු; 0) අයං
අවිජ්ජා, මේ අවිජ්ජානොමෝ; ඉමෙහි අභිති පදෙහි, මේ අවච්ඡාරම්
පදයන් කර්මකොටගෙනැ; කප්පිතාපි, වදාරනලදුනමුදු; පුත, නැවත;
පඤ්ඤාණිකපදෙහි, පස්විසිපදයන් කර්මකොටගෙනැ; ලකඛණං,
ලක්ෂණය; අකපිතෙ, නොවදාල කල්හි; යස්මා, යම් හෙයකින්; සුක
පිතානාම, මොනවට වදාරනලද්දී නම්; නහොති, නොවේද; ලකඛණ
පත, ලක්ෂණය වනාහි; කපිතෙයෙව, වදාල කල්හිමැ; සුකපිතානාම,
මොනවට වදාරනලද්දී නම්; හොති, වේද; පුරිසො, පුරුෂයෙක්නෙම;
තස්ස, තට; ගොණං, ගොණෙකු; පරිසෙසමානො, සොයන්නේ;
අයෙස, භවත්ති; (තුලෙහ, තෙපි; 0) සෙතං, හෙළලුවන්වු; ගොණං,
ගොණෙකු; අපිපස්සට, කිම දුටුවහුද; රතතං, රතුවන්වු; ගොණං,
ගොණෙකු; අපිපස්සට, කිම දුටුවහුද; ඉති, මෙසේ; මහස්සෙ, මිනි
සුන්; පුච්ඡෙය්, විතාරනම්; තෙ, ඒ මිනිස්සු; ඉමසම්මරසෙ, මේ රටෙහි;
සෙතරතතානං, හෙළලු රතුවන්වු; ගොණානං, ගවයන්ගේ; අනෙතා,
කෙළවරෙක්; නොහොත්-පිරිසිද්දිමෙක්; තස්සි, තැන; තෙ, තාගේ;
ගොණස්ස, ගොණුගේ; ලකඛණං, විභායා; කිං, කුමක්ද; ඉති,
(වදෙය් 0) මෙසේ තෙපලන්තාහ; අට, එකල්හි; නොහොත්-
ඉක්බිති; තෙන, ඒ පුරුෂයා විසින්; සබ්බාපිටා, එක්වැ ගැටුණු අත්
යුවලෙකැ කියාත්; නොහොත්-එක්ව ගැටුණු අත්යුවලක් ඇති
ගොණෙකැ කියාත්; නබ්බලංවා, නභුලක් සරිලන අත්යුවලෙකැ
කියාත්; නොහොත්-නභුලක් සරිලන අත්යුවලක් ඇති ගොණෙකැ
කියාත්; ඉතිවුතෙන, මෙබඳු වචනය හෝ මෙබඳු විභාය කී කල්හි;
ගොණො, ගොණු; සුකපිතොනාම, මොනවට කියනලද්දේ නම්;
භවෙය්සයටා, වනමෙන්; එවමෙව; එපරිද්දෙන්මැ; අයං අවිජ්ජා, මේ
අවිජ්ජානොමෝ; අභිතිපදෙහි, අවච්ඡාරම්වු පදයන් කර්මකොට
ගෙනැ; කප්පිතාපි, වදාලනමුදු; පුත, නැවත; පඤ්ඤාණිකපදෙහි,
පස්විසිසක් පමණැතිවු; පදෙහි, පදයන් කර්මකොටගෙනැ; ලකඛණං, ලක්ෂණය;
අකපිතෙ, නොවදාල කල්හි; සුකපිතානාම, මොනවට වදාරනලදු
නම්; නහොති, නොවේද; යස්මා, යම් හෙයකින්; ලකඛණං, ලක්ෂ
ණයැ; කපිතෙයෙව, වදාල කල්හිමැ; සුකපිතානාම, මොනවට වදාරන
ලදු නම්; හොති, වේද; තස්මා, එහෙයින්; අස්සා, ඒ අවිජ්ජාවගේ;
ලකඛණදස්සනත්ථං, ලක්ෂණ ප්‍රකාශය වුණිසැ; යාතිපඤ්ඤාණිකපදාති,
යම් පස්විසිපදකෙනෙක්; කපිතාති, වදාරනලදහුද; තෙසමපි, ඒ පස්විසි
වච්ඡාරම්වු පදයන්ගේද; වසෙන, සාමට්ඨිහෙයින්; (අයං අවිජ්ජා, මේ
අවිජ්ජානොමෝ; 0) වෙදිතබ්බා, දතයුත්තියැ.

* කෘත්‍යවශයෙන් යනු පිළිසෙයන කිසි විසිනි ජනිතවශයෙන් යනු “ජයති එත්ථාති ජනි උප්පත්තිසානං” යුගෙතින් උත්පත්තිසාන විසිනි.

* කවරහෙයකින් නිරුධමාගීයන් අවිද්‍යාවගේ උත්පත්තිසානය වේද යන වොදනාව ලෙහිලා පරිහාර දක්වත්. යදිපි නිරුධමිගෙ අවිජ්ජා ආරම්භං තකරෙති තෙපන ජනිතු කාමස්ස තප්පට්ඨදන වසෙන අනිරුධමගෙහසු නිරුධමගහගණකාරණවසෙනව පවත්න මානා තත්ථ උප්පජ්ජතිති වුවවතිති තෙසමපි අවිජ්ජාය උප්පත්ති සානතා හොති ඉතරෙසං ආරම්භණභාවෙන වාති. (මු: ටී:)

* අවිද්‍යානොමෝ ඉදින් නිරුධමාගීධමීයන් අරමුණු නොකරන්නි නමුත් ඒ නිරුධමාගී ධමීයන් දනගනු කැමැති යොගාවචරයාහව වනාහි අවිපරිතවු නිරුධමාගීධමීයන් පිළිසෙයන විසින්ද අයථාච වත්වු නිරුධමාගී ධමීයන්හි නිරුධමාගීධමීයහි ලබ්බිග්‍රහණයට කරුණුවිම් වශයෙන්ද පවත්නි නිරුධමාගීධමීයන්හි උපදීයයි කියනු ලැබේද එහෙයින් නිරුධමාගීධමීයනුදු අවිද්‍යාවගේ උත්පත්තිසාන නිසා වේ. තදිතරවු දු:ඛසමුදය ධමීයන් අවිද්‍යාවගේ අරමුණුවිම් විසි නුදු පිළිසෙයන විසිනුදු උත්පත්තිසානනිසා වේ යනු භාවයි * “සඛ්‍යා විවා නඛලංවා” යන අවුවාපාඨය විවරණයකරන්නාවු ටිකාවාය්‍යීයෝ මෙයේ යුතු සඛ්‍යිකබලදෙව ගොණාදීනං සඛ්‍යාටිතඛලාදීනිවීය අඤ්ඤාසෙතාදීනං අවිජ්ජාය දුක්ඛාදිවිසයානං අකුතතකරුනං ලොභාදීනං නිවත්තකොඅඤ්ඤාණාදීනං සභාවො ලක්ඛණනති දඨබ්බං.

(සෙතරතතාදීනං, යෙවතරකතාදි වණිවත්වු; 0) සඛ්‍යිකබලදෙව ගොණාදීනං, පුදාලසමුහයා සතු බලදෙවයා සතු ගොබලිවද්දීන්ගේ; අඤ්ඤාසෙතාදීනං, අත්‍යවු යෙවතවණිදීන්; (නිවත්තකාති, වලහන් නාවු; 0) සඛ්‍යාටිතඛලාදීනිවීය, එක්වැ හැසුනු හන්සගුළු නගුල් වැනි හන්සගුළු ඇ අවයවයන් මෙන්; දුක්ඛාදිවිසයානං, දු:ඛාදි සත්‍ය ධමීයන් අරමුණුකොට ඇත්තාවු; අකුතතකරුනං, අකුභාවය කරන් නාවු; ලොභාදීනං, ලොභාදි පාපධමීයන්; නිවත්තකො, වලහන්තාවු; අඤ්ඤාණාදීනං සභාවො, අඤ්ඤාදීන්ගේ සවභාවයතෙම; අවිජ්ජාය, අවිද්‍යාවගේ; ලක්ඛණනති, ලක්ෂණයයි; දඨබ්බං, දතයුතුයි.

* මෙමැ කි අථිසා සප්පටකරණු පිණිස මධුටිකායෙහි යථා පුරි සොති ආදිසු උපමානොපමෙය්‍යානං ලක්ඛණඤ්ච නිවතෙතතබ්බඤ්ච දසෙය්‍යාං සඛ්‍යිකබලදෙව ගොණාදීනනති ආදිමාහ. යි කියා තත්ථ සෙතරතතාදීනනතිපදං සඛ්‍යිකබලදෙවගොණාදීනනති එත්ථ අජිකා හරිතබ්බං තත්ථ සඛ්‍යස්සසත්තකා සඛ්‍යිකා බලදෙවස්ස ගොණාතථා සඛ්‍යිකගොණාව බලදෙවගොණාව තථා යි නිජීවන දක්වා කෙටි පන සඛ්‍යිකා සඛ්‍යට්ඨන සිඛ්‍යගොණාව කබරවණණගොණාව මෙස වණණගොණාවාති අත්ථං වදනති විවාරෙ තබ්බමෙතං යි කෙටි වාදය අනභිමතකොට ටිකාවාය්‍යීමතය පිහිටුවීම පිණිස සඛ්‍යාටි තඛලාදීනි සඛ්‍යට්ඨනසිඛ්‍යානිව නඛලසදිස සිඛ්‍යානිව වැණුන

11

සෙසාපිදං, ඤාණං නාම පඤ්ඤා, සා අනන්තං කාරණකාරණං
 චතුස්චවංශමං විදිතං පාකටං කතෙති, අසංපත අවිජ්ජා උපපජ්ජිතා
 නං විදිතං පාකටං භාතුං නදෙනිති ඤාණපච්චනිකතො අඤ්ඤාණං,
 දක්ඛනනනිපි පඤ්ඤා, සාපි නං ආකාරං පස්සති, අවිජ්ජාපත
 උපපජ්ජිතා නං පස්සිතුං නදෙනිති අදක්ඛනං, අභිසම්මොතිපි
 පඤ්ඤා, සා නං ආකාරං අභිසමෙති, අවිජ්ජාපත උපපජ්ජිතා නං
 අභිසමෙතු, නදෙනිති අනභිසමසො, අනුබ්බොධො සම්බොධො
 පටිච්චෙධොතිපිපඤ්ඤා, සානං ආකාරං අනුබුජ්ඣති සම්බුජ්ඣති
 පටිච්ජකති අවිජ්ජාපත උපපජ්ජිතානං පටිච්ජකතිතුං නදෙනිති
 අනනුබ්බොධො අසම්බොධො අසංචිච්චෙධො, සංඛ්‍යාහතානිපි පඤ්ඤා,
 සානං ආකාරං ගහෙතා සංඛිතා ගණකාති, අවිජ්ජාපත උපපජ්ජිතා
 නං ගහෙතා සංඛිතා ගණතිතුං නදෙනිති අසංඛ්‍යාහතා, පරිසො
 භාහතානිපි පඤ්ඤා, සානං ආකාරං ඛණ්ඩිතා අනුපට්ඨිතා
 ගණකාති, අවිජ්ජාපත උපපජ්ජිතා නං ඛණ්ඩිතා අනුපට්ඨිතා
 ගණතිතුං නදෙනිති අපරිසොභාහතා, සම්ප්‍රසංකිණානිපි
 පඤ්ඤා, සානං ආකාරං සමං සම්මාවපෙකති, අවිජ්ජාපත
 උපපජ්ජිතා නං සමංසම්මාව පෙකතිතුං නදෙනිති අසමපෙකතිනා,
 පච්චෙකතිනානිපි පඤ්ඤා, සානං ආකාරං පච්චෙකති, අවිජ්ජා
 පත උපපජ්ජිතා නංපච්චෙකතිතුං නදෙනිති අපච්චෙකතිනා,
 නාස්සාඤ්ඤිකමමං පච්චකං අජ්ඣි සංඤ්ඤා අප්පච්චෙකතිතා කතං
 කමමනති අප්පච්චකතිකමමං, දුමමධ්‍යාපනාස දුමමජ්ඣං, බාල
 භාවනාස බාලාං, සමපජ්ඤානනිපි පඤ්ඤා, සා අනන්තං කාරණ
 කාරණං චතුස්චවංශමං සමපජ්ජනාති, අවිජ්ජාපත උපපජ්ජිතා
 නං ආකාරං පජ්ජතිතුං නදෙනිති අසමපජ්ඤා, මොහනවසෙන
 මොහො, පමොහනවසෙන පමොහො, සමොහන වසෙන
 සමොහො, අවිජ්ජාසං විජ්ජතිති ආදිවසෙන අවිජ්ජා, චච්චසම්.
 ඛණ්ඩනි ඛණ්ඩපෙනිති අවිජ්ජාසො, චච්චසම්. සොපෙනිති අවිජ්ජා
 සොහො, අප්පභිනවසෙන සුනපසුනං උපපජ්ජනතොව අවිජ්ජානු
 සසො, මහෙහපට්ඨසින චොග් අබ්බෙච්ච සුසලචිතනං පට්ඨසාති
 ගණකාති විදුලපනිති අවිජ්ජාපට්ඨසානං, සථානගරමාරෙ පලිස
 සංඛ්‍යානාස ලබ්භිසා පතිනාස අනෙතානගරෙ චතුස්සානං බහිනගර
 ගමනමපි බහිනගරෙ චතුස්සානං අනෙතානගරප්පච්චෙහනමපි
 පච්ජජ්ජති ඵලමෙව සස්ස සක්කාසනගරෙ අසංපතිනා නස්ස නිබ්බාන
 සම්පාපකං ඤාණගමනං පච්ජජ්ජතිති අවිජ්ජාලබ්භිතාම හොති, අකු
 සලඤ්ඤා නංමුලඤ්ඤා අකුසලානංවා මුලනති අකුසලමුලං, නංපත
 නඅඤ්ඤං, ඉධාධිසෙසො මොහොති මොහො අකුසලමුලං, අසං
 වුච්චති අවිජ්ජාති අසං ඵලං ලක්ඛණා අවිජ්ජානාමාති වුච්චති, ඵලං
 පඤ්ඤාවිසතිපදවසෙන අවිජ්ජාස ලක්ඛණං ථෙදිතබ්බං.

11.(ක) ඉදං (තාතිපඤ්චිසතිපදාති,) ඒ පස්විසිපදයෝ; සෙය්පා, කවරහුද; සුඤ්ඤාංකාම, ඥානා නම්; පඤ්ඤා, ප්‍රඥාවයි; සා, ඒ ප්‍රඥා තොමෝ; අත්ථං, එලයක් එලයක් පාසාද; නොහොත්-අවිපරිතාපී යද; කාරණකාරණං, කාරණයක් කාරණයක් පාසාද; නොහොත්-අවිපරිතා කාරණයද; (අථවා-අත්ථං, එලසමුහයද; කාරණකාරණං, හෙතුසමුහයද; 0) චතුසව්ඨමමං, චතුසත්තධර්මයද; විදිතං, විධාන වූවක්; පාකටං, ප්‍රකාශවූවක්; කදෙති, කෙරෙයි; අයංපනඅවිජ්ජා, මේ අවිජ්ජාතොමෝ වනාහි; උප්පජ්ජා, ඉපිදූ; තං, ඒ අවිපරිතාපීදිය; විදිතං, විධානවූවක්; පාකටං, ප්‍රකාශවූවක්; කාතුං, කරන්ට; තදෙති, නොදෙයි; ඉති, ඒ අභියෝන්; සුඤ්ඤපට්ඨනිකතො, ඥානට විපක්ෂවන හෙතුවෙන්; අඤ්ඤාණං, අඤ්ඤානම.

* අත්ථං නම් එලසමුහයයි නොහොත්-අවිපරිතාපීයයි අත්ථං යන ආමේඛිතවචනයතෙමේ සමයනපදාතියන් වෙන් වෙන්ව පහළ කරණ බැව් දැක්වීම පිණිසැ වේ අභියමැ අභිනුසි හෝ අභිභිතම මෙසේ අභියාගේ අවිපරිතාතිය දැක්වීම පිණිසැ අභිබදයෙන්මැ අභි බබදයා වෙසෙසා. යම් හෙයකින් ඥානාතෙමේ අනභිය අභියයි නොහැකිද එහෙයින් කාරණකාරණං යන තත්තිද මෙසේ දතයුතු කියේ මැනෝ. අත්ථං නම් එලඑලං ආමේඛිත වචනඤ්චිසකබ්බසං අත්ථං විසුංවිසුං පාකටකරණභාවප්පකාසනත්ථං අත්ථං එවචා අත්ථං අත්ථොති අත්ථං අවිපරිතාදස්සනත්ථං අත්ථොතෙවත්ථං විසෙසයති නති සුඤ්ඤං අත්ථං අත්ථොති ගණනාතිති එවං කාරණ කාරණනති එත්ථාපි දඨබ්බං. (මු: ට)

11.(කා) දස්සනනතිපි, දර්ශනනමුදු; පඤ්ඤා, ප්‍රඥාවයි; සාපි, ඒ ප්‍රඥා තොමෝද; තංආකාරං, ඒ අවිපරිතාපීදිවූ ආකාරය; පස්සති, දකී; අවිජ්ජාපන, අවිජ්ජාතොමෝ වනාහි; උප්පජ්ජා, ඉපිදූ; තං, ඒ අවිපරි තාපීදිවූ ආකාරය; පස්සිතුං, දක්නට; තදෙති, නොදෙයි; ඉති, එහෙ සින්; අදස්සනං, අදර්ශන නම; අභිසමයොතිපි, අභිසමයනමුදු; පඤ්ඤා, ප්‍රඥාවයි; සා, ඒ ප්‍රඥාතොමෝ; තංආකාරං, ඒ අවිපරිතාපීදිවූ ආකා රය; අභිසමෙති, මොනවට දති; අවිජ්ජාපන, අවිජ්ජාතොමෝ වනාහි; උප්පජ්ජා, ඉපිදූ; තං, ඒ අවිපරිතාපීදිවූ ආකාරය; අභිසමෙතුං, මොනවටදනගන්ට; තදෙති, නොදේ; ඉති, එහෙයින්; අනභිසමයො, අනභිසමය නම; අනුබොධො, අනුබොධ නමුදු; සමෙබ්බො, සමෙබ්බ නමුදු; පටිවෙධොතිපි, ප්‍රතිවෙධ නමුදු; පඤ්ඤා, ප්‍රඥාවයි; සා, ඒ ප්‍රඥා තොමෝ; තංආකාරං, ඒ අවිපරිතාපීදිවූ ආකාරය; අනුබුඤ්ඤාති, අනුබොධයකෙරෙයි; සමුච්ඡිකති, සංබොධයකෙරෙයි; පටිවිඤ්ඤාති, ප්‍රතිවෙධයකෙරෙයි; අවිජ්ජාපන, අවිජ්ජාතොමෝ වනාහි; උප්පජ්ජා, ඉපිදූ; තං, ඒ අවිපරිතාපීදිවූ ආකාරය; අනුබුඤ්ඤාතුං, අනුබොධය කරන්ට; සමුච්ඡිකතුං, සංබොධයකරන්ට; පටිවිඤ්ඤාතුං, ප්‍රතිවෙධය කරන්ට; තදෙති, නොදේ; ඉති, එහෙයින්; අනනුබොධො, අනනු

බොධිතම; අසමෙධොධො, අසමෙධොධිතම; අප්පට්ඨෙධො, අප්‍රතිවෙධ
 නම; සඛිභාහනාතිපි, සඛිභාහනා නමුදු; පඤ්ඤා, ප්‍රඥවසි; සා, ඒ ප්‍රඥ
 තොමෝ; තංආකාරං, ඒ අවිපරිතාපීදිවු ආකාරය; ගහෙකා, සිත්ති
 රුවා; නොහොත්-සිතින් හෝ පුද්ගලයා විසින් හෝ ගත්තක්නු
 කොට; සංසිකා, ගවා; ගණනාති, ගතී; අවිජ්ජාපන, අවිදුකොමෝ
 වනාහි; උප්පජ්ජකා, ඉපිදු; තං, ඒ අවිපරිතාපීදිවු ආකාරය; ගහෙකා,
 සිත්තිරුවා; නොහොත්-සිතින් හෝ පුද්ගලයා විසින් ගත්තක්නු
 කොට; සංසිකා, ගවා; ගණනිකුං, ගන්ට; නදෙති, නොදේ; ඉති,
 එහෙයින්; අසඛිභාහනා, අසඛිභාහනානම; පරියොගාහනාතිපි, පරියො
 ගාහනා නමුදු; පඤ්ඤා, ප්‍රඥවසි; සා, ඒ ප්‍රඥතොමෝ; තංආකාරං,
 ඒ අවිපරිතාපීදිවු ආකාරය; ඔහාහිකා, අලලා; අනුපවිසිකා, අව
 තිණ්ණිව හෙවත්-අනුවා පිටිසැ; (බැසගුසේසි.) ගණනාති, ගතී; අවිජ්ජා
 පන, අවිදුකොමෝ වනාහි; උප්පජ්ජකා, ඉපිදු; තං, ඒ අවිපරිතාපී
 දිවු ආකාරය; ඔහාහිකා, අලලා; අනුපවිසිකා, අනුවා පිටිසැ;
 ගණනිකුං, ගන්ට; නදෙති, නොදේ; ඉති, එහෙයින්; අපරියොගා
 හනා, අපරියොගාහනානම; සමපෙක්ඛනාතිපි, සමපෙක්ඛනා නමුදු;
 පඤ්ඤා, ප්‍රඥවසි; සා, ඒ ප්‍රඥතොමෝ; තංආකාරං, ඒ අවිපරිතාපීදිවු
 ආකාරය; සමං, සමකොටද; සමමාව, මනාකොටද; පෙක්ඛති,
 ප්‍රෙක්ෂණයකරයි; අවිජ්ජාපන, අවිදුකොමෝ වනාහි; උප්පජ්ජකා,
 ඉපිදු; තං, ඒ අවිපරිතාපීදිවු ආකාරය; සමං, සමකොටද; සමමාව,
 මනාකොටද; පෙක්ඛනං, ප්‍රෙක්ෂණයකරන්ට; නදෙති, නොදේ; ඉති,
 එහෙයින්; අසමපෙක්ඛනා, අසමපෙක්ඛනා නම; පච්චවෙක්ඛනාතිපි,
 පච්චවෙක්ඛනානමුදු; පඤ්ඤා, ප්‍රඥවසි; සා, ඒ ප්‍රඥතොමෝ; තංආකාරං,
 ඒ අවිපරිතාපීදිවු ආකාරය; පච්චවෙක්ඛති, ප්‍රත්‍යවෙක්ෂාකරයි; අවිජ්ජා
 පන, අවිදුකොමෝ වනාහි; උප්පජ්ජකා, ඉපිදු; තං, ඒ අවිපරිතාපීදිවු
 ආකාරය; පච්චවෙක්ඛනං, ප්‍රත්‍යවෙක්ෂාකරන්ට; නදෙති, නොදේ; ඉති,
 එහෙයින්; අපච්චවෙක්ඛනා, අපච්චවෙක්ඛනානම; අසා, ඒ අවිදු
 වගේ; පච්චක්ඛං, ප්‍රත්‍යක්ෂමු; කිඤ්චිකමං, කිසිකටයුත්තෙක්; තථි,
 නැත; සයඤ්ච, තමනුත්; අපච්චවෙක්ඛනා, නොපස්විකා; කමං,
 කටයුත්ත; කතනති, කරනලදය; ඉති, එහෙයින්; අපච්චක්ඛකමං,
 අප්‍රත්‍යක්ෂකමී නම; දුමමධිභාවතාය, ප්‍රඥවට විපක්ෂවත හෙයින්;
 දුමමජ්ඣං, දුමේධ්‍යනම; බාලභාවතාය, දුච්චිනතිතච්චනතිතාදි බාල
 භාව හෙතුවෙන්; බාලං, බාලනම; සමපජ්ඣකුනතිපි, සමපජ්ඣකු
 නමුදු; පඤ්ඤා, ප්‍රඥවසි; සා, ඒ ප්‍රඥතොමෝ; අත්ථං, එලයක් එල
 යක් පාසාද; නොහොත්-අවිපරිතාපීයද; කාරණකාරණං, කාරණ
 යක් කාරණයක් පාසාද; නොහොත්-අවිපරිතවු කාරණයද; චතුසච්ච
 ධමමං, චතුසත්‍යධර්මයද; සමමා, මනාකොට; පජානාති, ප්‍රකාර
 යෙන් දනී; අවිජ්ජාපන, අවිදුකොමෝ වනාහි; උප්පජ්ජකා, ඉපිදු;
 තංආකාරං, ඒ අවිපරිතාපීදිවු ආකාරය; පජානිකුං, ප්‍රකාරයෙන්
 දන්තට; නදෙති, නොදෙයි; ඉති, එහෙයින්; අසමපජ්ඣකුං, අසමප

ජ්ඣෙද්ධනම; මොහනවසෙන, අරමුණෙහි මුලාච්ඡි විසින්; මොහො, මොහනම; පමොහනවසෙන, බලවත් මුලාච්ඡි විසින්; පමොහො, ප්‍රමොහනම; සමමාහනවසෙන, හාත්පස මුලාච්ඡි විසින්; සමමාහො, සමමාහනම; අවිඤ්ඤා, විදිමට හෝ ලැබීමට නොතිබිමු නායදුගවරිතාදිය; විඤ්ඤා, විදි; ඉතිආදිවසෙන, මේ ආදි නිව්වන ශක්තිවශයෙන්; අවිජ්ජා, අවිද්ධනම; වට්ඨසමිං, වාතනදුඃඛයෙහි; (සතෙන, සන්ධායන්; 0) ඔහනති, සිසේසි; ඔසිදුපෙති, ගිල්වයි; ඉති, එහෙයින්; අවිජ්ජාසො, අවිද්ධාසනම; වට්ඨසමිං, වාතනදුඃඛයෙහි; (සතෙන, සන්ධායන්; 0) යොජෙති, යොදයි; ඉති, එහෙයින්; අවිජ්ජා යොහො, අවිද්ධායොගනම; අප්පකිනවසෙන, මාගීයෙන් අප්‍රතිනමු ව හුගේ වශයෙනුදු; (අප්පකිනවසෙනවසිදු පාසිගි) පුනපුනං, පුනපුනා; උප්පජ්ජනතොව, උපදනාහෙයිනුදු; අවිජ්ජානුසයො, අවිද්ධානුසයනම; මහෙහ, මාගීයෙහි; පරිසුඤ්ඤාවොරු, උනන්දුවු සොරුහු; නොහොත්-මහෙපරිසුඤ්ඤාවොරු, මත්පැහැරීමෙහි යෙදුනාවු සොරුහු; අසිකෙ, මාර්ගිකයන්; (විලුප්පනති)විස, වුළුමුළුන්මෙන්; කුසලවිතතං, කුසල් සිත; පරිසුඤ්ඤා, සිසේසි; ගණ්ඨාති, පැහැරගනි; විචම්පති, සොරු ගනි; ඉති, එහෙයින්; අවිජ්ජාපරිසුඤ්ඤානං, අවිද්ධාපරිසුඤ්ඤානනම; නගර වාරො, නගරවාරයෙහි; පලිසසඤ්ඤානාය, පරිසුඤ්ඤානිකයනලද; ලභිසියා, කණ්ණමා; හෙවත්-වාරබන්ධනමුදාරයා; පතිනාය, හිකල්හි; (යෙදු කල්හි යුසේසි.) අනෙතානගරො, ඇතුල්නුවරෙහි; මනුස්සානං, මිනිසුන්ගේ; බහිනගරගමනමපි, නුවරින්පිටයෑමද; බහිනගරො, බිහිනුව රෙහි; මනුස්සානං, මිනිසුන්ගේ; අනෙතානගරප්ප වෙසනමපි, ඇතුල් නුවරට වැදීමද; යථාපච්ඡිජ්ජති, යම්සේ වැලඟෙයිද; එවමෙව, එප රිද්දෙන්මා; යස්ස, යම් පුද්ගලයෙකුගේ; සකකායනගරො, ස්වාතම භාව සඤ්ඤාන පුරයෙහි; අයං, මේ අවිද්ධානොමෝ; පතිනා, හිද; තස්ස, ඒ පුද්ගලයාගේ; තිබ්බානසමපාපකං, නිවර්ණ පමුණුවන්නාවූ; ඤාණ ගමනං, ප්‍රඥාවගේ පැවැත්ම; (නොහොත්-ප්‍රඥාසඤ්ඤාන ගතිය; 0) පච්ඡිජ්ජති, පසිඳෙයි; (වැලඟෙයි යුසේසි.) ඉති, එහෙයින්; අවිජ්ජා, අවිද්ධා නොමෝ; (ලභිසිනාමහොති, ලභිසිනම් වේ; අකුසලඤ්ඤා, අකුසලත්; (හොති, වේ;) තං, ඒ අකුසලයා; මුලඤ්ඤා, අකුසල්මුලත්; (හොති, වේ;) වා, නොහොත්; අකුසලානං, අකුසලයන්ගේ; මුලං, මුල; (හොති, වේ;) ඉති, එහෙයින්; අකුසලමුලං, අකුසලමුලනම; තමපන, ඒ අකුසල්මුලා වනාහි, අඤ්ඤා, මොහයෙන් අන්‍යවූ වෙමාදියෙක්; න, නොවේ; ඉධ, මේ අවිද්ධානිකාරයෙහි; මොහො, මොහයනෙම; අධිප්පතො, අභිමතයා; ඉති, එහෙයින්; මොහො, මොහයනෙම; අකුසලමුලං, අකුසලමුලනම; අයංවුච්චති අවිජ්ජාති, අයංවුච්චති අවිජ්ජායනු; එවංලක්ඛණං, ඊළඟ් ලක්ෂණ ඇත්තාවූ; අයං, මෝනොමෝ; අවිජ්ජානාමාහි, අවිද්ධානමායි; වුච්චති, කියනුලැබේ; එවං, යථොක්ත නයින්; පඤ්ඤාපිසතිපදවසෙන, පස්විසි පදයන්ගේ ශක්තිවශයෙන්; අවිජ්ජාය, අවිද්ධාවගේ ලක්ඛණං, ලක්ෂණය; වෙදිතබ්බං, දතග්‍රකුසි.

* ප්‍රතිවේදය කළාවූ අවිපරිතාපීයයෙන් පුනරවේක්‍ෂණය ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂණාත්මක “පරිවිධිමය පුන අවේක්‍ෂිතා පව්වවේක්‍ෂිතා” යුගෙහිති. උව්විතනිත විතනිතාදි ලක්‍ෂණයන් බලයන් හා වෛ බලයන්, පරිතාතිති පරිතාතිති පරිතාති, බලවමොහනං පමොහො, සමන්තතො මොහනං සමන්තතො මොහන මේ විකාශන විවරණය බලා යට අවි දුක් වූ තැන්හි තිණියට යායුතු.

12

එවං ලක්‍ෂණාපනාසං අවිජ්ජා දුක්ඛාදිසු අඤ්ඤාණනනිවුනනාපි දුක්ඛසච්ඡය්‍ය ඵකදෙසො හොති සහජනාහොති නං ආරම්භං. කතෙති ඡාදෙති, සමුදයසච්ඡය්‍ය න ඵකදෙසොහොති සහජනාහොති නං ආරම්භං. කතෙති ඡාදෙති, නිශ්චයසච්ඡය්‍ය නෙව ඵකදෙසොහොති, න සහජනා න නං ආරම්භං. කතෙති කෙවලං ඡාදෙති, මහාසච්ඡය්‍යාපි න ඵකදෙසො න සහජනා න නං ආරම්භං. කතෙති කෙවලං ඡාදෙති, දුක්ඛාරම්භණා අවිජ්ජා උපපජ්ජති නඤ්ඤ ඡාදෙති, සමුදයාරම්භණා අවිජ්ජා උපපජ්ජති නඤ්ඤ ඡාදෙති, නිශ්චාරම්භණා අවිජ්ජා උපපජ්ජති නඤ්ඤ ඡාදෙති, මහාරම්භණා අවිජ්ජා උපපජ්ජති නඤ්ඤ ඡාදෙති, මහාරම්භණා අවිජ්ජා උපපජ්ජති නඤ්ඤ ඡාදෙති, මෙසච්ඡා දුද්දසනා ගමිති, මෙසච්ඡා ගමිතිරතනා දුද්දසා, අපිච්ඡා බොපන දුක්ඛනිශේධං අපිසසච්ඡං. ගමිතිරඤ්ඤ උද්දසඤ්ඤ, නඤ්ඤ දුක්ඛං. නාම පාකචං, ලක්‍ෂණසංපත දුද්දසනා ගමිතිරං. නාමිත්තං, සමුදයෙහි ඵකෙවනසො, සථාපන මහාසමුදයං මනොවෘත්තං භික්‍ෂු නිහරණං. නාම භාගේ, සිතෙරුපාදනො වාලිකාස උබරණං. නාම භාගේ, පබ්බතං පිලෙචා රසසනිහරණං. නාම භාගේ, එවමෙව මෙසච්ඡානි ගමිතිරනාස එව දුද්දසානි, නිශේධසච්ඡං. පන අතිගමිති රඤ්ඤ අනිදුද්දසඤ්ඤානි එව දුද්දසනා ගමිතිරතං. ගමිතිරතනා ව දුද්දසානං. චතුතනං අපිසසච්ඡානං පටිච්ඡාදක මොහනිකාරං. අසං වුවන් අවිජ්ජානි අවිජ්ජාපදං.

12. එවං ලක්‍ෂණා, මෙකිතාක් ලක්‍ෂණ ඇත්තාවූ; අයමපන අවිජ්ජා, මේ අවිජ්ජාතොමෝ වනාහි; දුක්ඛාදිසු අඤ්ඤාණනනි, දුක්ඛාදිසු අඤ්ඤාණය; වුත්තාපි, වදාරනලද්දී තමුදු; දුක්ඛසච්ඡය්‍ය, දුඃඛසත්‍යයෙන්; ඵකදෙසො, අවයවයෙක්; හොති, වේ; සහජනා, දුඃඛසත්‍යය හා සමග පවත්නී; හොති, වේ; තං, ඒ දුඃඛසත්‍යය; ආරම්භං. කතෙති, අරමුණු කරයි; ඡාදෙති, මුවා කරයි; සමුදයසච්ඡය්‍ය, සමුදයසත්‍යයෙන්; ඵකදෙසො, අවයවයෙක්; නහොති, නොවෙයි; සහජනා, සමුදය සත්‍යය හා සමග පවත්නී; හොති, වේ; තං, ඒ සමුදයසත්‍යය; ආරම්භං. කතෙති, අරමුණු කරයි; ඡාදෙති, මුවා කරයි; නිශේධ සච්ඡය්‍ය, නිශේධසත්‍යයෙන්; ඵකදෙසො, අවයවයෙක්; නෙවහොති, නොවේ; සහජනා, නිශේධසත්‍යය හා සමග පවත්නී; න (හොති,) නොවේ; තං, ඒ නිශේධසත්‍යය; ආරම්භං. කතෙති, අරමුණු කොට කරයි; කෙවලං, තියමයෙන්ම; (තං, ඒ නිශේධසත්‍යය; ට) ඡාදෙති,

මූලාකරයි; මහසච්ඡසාපි, මාගීසත්තයානේද; එකදෙසො, අවයව
 යෙක්; න(හොති,) නොවේ; සහජාතා, මාගීසත්තය හා සමග පවත්නී;
 න(හොති,) නොවේ;තං, ඒ මාගීසත්තය; නආරමමණංකරෙති, අර
 මුණුනොකරයි; කෙවලං, නියමයෙන්ම; (තං, ඒ මාගීසත්තය;ච)
 ඡාදෙති, මූලාකරයි; දුක්ඛාරමමණතා, (දුක්ඛාරමමණතාය) කාවුත්ථු
 ආලමනය ඇති බැවින්; නොහොත්-දුඃඛසත්තය අරමුණු කොට
 ඇති බැවින්; නොහොත්-දුක්ඛාරමමණතා, දුඃඛසත්තය අරමුණුකොට
 ඇතිව; අවිජ්ජා, අවිජ්ජනොමෝ; උප්පජ්ජති, උපදී; තඤ්ච, ඒ කාවුත්ථු
 ආලමනයද; නොහොත්-ඒ දුඃඛසත්තයද; ඡාදෙති, මූලාකරයි; සමු
 දයාරමමණතා, (සමුදයාරමමණතාය) සමුදයසත්තය අරමුණු කොට
 ඇති බැවින්; නොහොත්-සමුදයාරමමණතා, සමුදයසත්තය අරමුණු
 කොට ඇතිව; අවිජ්ජා, අවිජ්ජනොමෝ; උප්පජ්ජති, උපදී; තඤ්ච, ඒ
 සමුදයාලමනයද; (ඒ සමුදයසත්තයද;ඔ) ඡාදෙති, මූලාකරයි; නිරේ
 ධාරමමණතා (නිරේධාරමමණතාය,) නිරේධසත්තය අරමුණුකොට
 ඇති බැවින්; නොහොත්-නිරේධාරමමණතා, නිරේධසත්තය අරමුණු
 කොට ඇතිව; අවිජ්ජා, අවිජ්ජනොමෝ; නුප්පජ්ජති, නුපදී; තඤ්ච,
 ඒ නිරේධාලමනයද; (ඒ නිරේධසත්තයද;ඔ) ඡාදෙති, මූලාකරයි;
 මඤ්ඤාරමමණතා(මඤ්ඤාරමමණතාය)මාගීසත්තය අරමුණු කොට ඇති
 බැවින්; නොහොත්-මඤ්ඤාරමමණතා, මාගීසත්තය අරමුණු කොට
 ඇතිව;අවිජ්ජා, අවිජ්ජනොමෝ;නුප්පජ්ජති, නුපදී;තඤ්ච,ඒ මාගීලම
 නයද; (ඒ මාගීසත්තයද;ඔ) ඡාදෙති, මූලාකරයි; වෙසව්වා, සත්තදෙදෙනෙක්;
 (දුඃඛසමුදයසත්ත දෙදෙන යුසේසි.) දුද්දසත්තා, කාවුත්ථුදභීත
 හෙතුවෙන්; හෙවත්-දක්තව දුෂ්කරවන බැවින්; ගමහිර, ගැඹරයහ;
 (පියවින් නොගැඹරයහ කී නියායි.) වෙසව්වා, සත්තදෙදෙනෙක්;
 (නිරේධමාගීසත්තදෙදෙන යුසේසි.) ගමහිරත්තා, පියවින් ගැඹරවන
 බැවින්; දුද්දසා, කාවුත්ථුදභීතයහ; හෙවත්-දක්තව දුෂ්කරයහ;අපිච්චබෝ,
 පන, එහෙත් නියමයෙන්ම; දුක්ඛනිරේධං, දුඃඛනිරේධ සංකිංශානමු;
 අරියසච්චං, ආර්යීසත්තයනෙම; ගමහිරඤ්චව, ගැඹරිනුදු ගැඹරමය;
 දුද්දසඤ්ච, දැක්මෙනුදු දැක්මට දුෂ්කරමය; තත්ථ, ඒ දුඃඛාදී චතුසත්ත
 යන් අතුරෙහි; දුක්ඛංනාම, දුඃඛසත්තය නම්; පාකටං, ප්‍රකටය; පන,
 එසේ ප්‍රකටවන නමුත්; ලක්ඛණස්ස, ලක්ෂණය; දුද්දසත්තා, දක්තව
 දුෂ්කරවන බැවින්; ගමහිරංනාමජ්ජනං, ගැඹරනම් චක්‍රය; සමුදයෙපි,
 සමුදයසත්තයෙහිද; එසෙවනයො, මෙකිනියබ්දනය ඇත්තේය; පන,
 පක්ෂානතරයෙක් කියනුලැබේ; මහාසමුද්දං, මහාසමුද්දය; මනේඤ්ඤා,
 ආලෝභනයකොට; හෙවත්-කලුඹා; ඔජ්ජය, ඔජ්ජව; නිහරණංනාම,
 වෙන්කොටගැනීම නම්; භාරෙයථා, බැරිකමක්නුවනමෙන්; සිතෙ
 රූපාදතො, මෙරූපජීවනප්‍රාන්තයෙන්; වාලිකාය, වැලි; උඛරණංනාම,
 උප්පවාගැන්ම නම්; භාරෙයථා, බැරිකමක්නුවනමෙන්; පබ්බතං, පජීත
 යක්; පිලෙඤ්ඤා, පෙලා; රසස්ස, ස්වරසය; නිහරණංනාම, වෙන්කොට
 ගැන්ම නම්;භාරෙයථා,බැරිකමක්නුවනමෙන්;එවමෙව,එපරිද්දෙන්ම;

වෙසව්වාති, නිරේධමාභීසත්‍යදෙදෙන; ගමහිරතායඵල, ගැඹරවන බැවින්ම; දුදුසාති, කෘච්ඡ්‍රදශීන යන; හෙවත්-දක්නට දුෂ්කර යන; නිරේධසම්මාපන, නිරේධසත්‍යය වනාහි; අභිගමහිරඤ්ච, වැඩිතරම් ගැඹුරුද වන්නේය; අභිදුදුසඤ්චාති, වැඩිතරම් දක්නට දුෂ්කරද වන්නේය; (ඉතිශබ්දයා කුණ්ඩලපයඝායවේ.) එවං, යථොක්ත නසින්; දුදුසත්‍යතාව, කෘච්ඡ්‍රදශීන හෙතුවෙන්ද; ගමහිරතං, ගැඹරවූ; ගමහිරත්‍යතාව, ගැඹරවන හෙයින්ද; දුදුසාතං, දක්නට දුෂ්කරවූ; චතුත්තං අරියසම්මානං, චතුර්විධවූ ආර්යසත්‍යයන්; පටිච්ඡාදක මොහකාකාරං, පිළිසෙයන මෝඅදුරෙක්; (අඤ්ච, ඇද්ද; ට) අයං (තමො,) මේ මෝඅදුරු; අවිජ්ජාති, අවිද්‍යාවයයි; චූච්චති, කියනු ලැබේ; (“පටිච්ඡාදකං මොහකාකාරං”යි අසමාස පාඨානතරයෙකුදු ඇත්) අවිජ්ජාපදං, අවිද්‍යාපදය; (සමත්තං, ට) නිමයේයි.

* මූලටීකාවෙති, දුක්ඛාරම්මණතාති දුක්ඛාරම්මණතාය යායවා අවිජ්ජාය ඡාදෙනායා දුක්ඛාරම්මණා තංසම්පසුත්තධම්මා සා තෙසං භාවොති දුක්ඛාරම්මණතා ආරම්මණමෙවවා ආරම්මණතා දුක්ඛං ආරම්මණතා එති සසාති දුක්ඛාරම්මණතා, යි විසූහෙයින් යම් අවිද්‍යාවක් අරමුණ පිළිසෙයන අයුරින් පවත්නා කල්හි එසේ පැවැත්ම හෙතු කොටගෙන අවිද්‍යාව හා සම්ප්‍රසුක්ත ධර්මයෝ කෘච්ඡ්‍රවූ ආලම්බනග්‍රහණය ඇත්තෝවෙද්දී පිළිසෙයන අයුරින් පවත්නා අවිද්‍යානොමෝ කෘච්ඡ්‍රවූ ආලම්බනවත් සම්ප්‍රසුක්ත ධර්මයන්ගේ ස්වභාවය වේද එවි හුගේ වශයෙන් පළමුවන අපි විකල්පයෙහි වාක්‍යසුබෝධාරණය පිණිස යකාරයා “පටිසංඛායොති සො” යනාදී තන්හි මෙන් ලොප් කොට අවිද්‍යාශබ්දයට විශේෂණවූ දුක්ඛාරම්මණතා යන තානියානතයා ව්‍යක්තිකාතයා. * තවද යථොක්ත මූලටීකාවිවරණානුසාරයෙන් දුක්ඛං ආරම්මණං එතෙසන්ති දුක්ඛාරම්මණා තෙසං භාවො දුක්ඛාරම්මණතා තාය දුක්ඛාරම්මණතාය, යන නිළුවනය විස්සුවන බැවින් දුක්ඛං යන්න කෘච්ඡ්‍රාභියෙහි පමණක් නොව දුෂ්කරතාභියෙහි හෙළා අප විසින් යටදක්වූ අපිව්‍යාධ්‍යානයද විමසිය යුතු. * විනියාපි විකල්පයෙහි ස්වාභාවයෙහි වන තාප්‍රත්‍යය හෙළා ආලම්බන යම ආලම්බනකරයෙන් ගෙන දුෂ්කරතා සංඛ්‍යාත ආලම්බනය යම් අවිද්‍යාවකගේද ඔතොමෝ දුක්ඛාරම්මණතා නමැයි ප්‍රථමානතයෙන් විශේෂණකොට ව්‍යක්තිකාතයයි දනනු.

* දුෂ්කරමුදයසත්‍ය දෙදෙනාගේ නිසඟිසිඬ ගාමහිරිය නැති බැවින් කෘච්ඡ්‍රදශීන භාවයෙන් ගාමහිරිය යැ සිඬයි. එහෙයින් ඒ සත්‍ය දෙදෙනා අරමුණු කොට අවිද්‍යානොමෝ උපදී. නිරේධමාභීසත්‍ය දෙදෙනාගේ ගාමහිරිය නිසඟිසිඬ බැවින් ඒ සත්‍ය දෙදෙනා අරමුණු කොට අවිද්‍යානොමෝ නුපදී යනු අභිප්‍රායයි. කියේ මැනෝ දුදුසත්‍ය ගමහිර නසභාවතො තසමා තදුරම්මණතා අවිජ්ජාඋපපජ්ජති ඉතරෙසං සභාවතො ගමහිරත්තා තදුරම්මණතා නුපපජ්ජති අභිප්‍රායො, යි. (මු: ටී:)

* “අපිච්චෝපන”යනාදි පාඨයෙන් මාභිසත්‍යයාගේ ප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රත්‍ය සංසකාත ලක්ෂණය ඇති බැවින් එයින් නිර්දේශිතත්‍යයාගේ සාතිශය ගාමනීයදක්වා මෙදකින එහිම අපිච්චෝපනාති මග්ගස සංඛ්‍යාතසභාවතා තනොපි නිර්දේශය ගම්භීරතරතං දෙසෙති. ශ්‍රී.

* අනුට්ඨාසනෙහි පියවින් නොගැඹුරුවන බැවින් දුර්වලදයසත්‍යයන්ගේ කාච්ඡදශීනභාවය සපයන්නී ඒ සත්‍යයන් අරමුණුකොට ඇති අවිද්‍යාව උපදියයි විසු සභාවතො අගම්භීරතා තෙසං දුර්වල සභාවකරණී තදුරමමණා අවිජ්ජා උපපජ්ජති. ශ්‍රී. තවද නිර්දේශමාභිසත්‍ය දෙදෙනාගේ ප්‍රණීතභාව අසංකෙලශීන භාවාදිය සමානවතුද සප්‍රත්‍යය ධර්මය වඩා අප්‍රත්‍යය ධර්මයාගේ විශේෂය දක්වනට මූලටිකා වෙහි මග්ගස යනාදියද අටුවාවෙහි අපිච්ච චෝපනාදියද කවිතයි. ශ්‍රී. ඉතරෙසනති නිරෝධමග්ගානං සමානෙපි පණීත අසංකිලෙසිකාදි භාවෙ සප්පච්චයතො අප්පච්චයසං විසෙසං දෙසෙත්‍යං මග්ගසාති ආදි වුත්තං. ශ්‍රී (අ: පි:)

13

සංඛාරපදෙ හෙතා වුත්තසංඛාරෙසු සංඛාරසද්දෙන ආගත සංඛාරෙ අනාමසික්‍ෂා අවිජ්ජාපච්චසා සංඛාරෙසෙව දෙසෙතො නත්තං කතමෙ අවිජ්ජාපච්චසා සංඛාර පුඤ්ඤාති සංඛාරෙහි ආදි මාහ, නත්තං පුණාති අත්තනනාකාරකං පුරෙතිවසං අජ්ඣාසං. පුජ්ජ හවං හිඛතෙනාති පුඤ්ඤා, අභිසංඛාරෙහි විපාකං කට්ඨනා රූපඤ්ඤාති අභිසංඛාරෙ, පුඤ්ඤාච අභිසංඛාරෙ පුඤ්ඤාති සංඛාරෙ, පුඤ්ඤපටිපක්ඛනො අපුඤ්ඤා, අපුඤ්ඤාච අභිසංඛාරෙ අපුඤ්ඤාති සංඛාරෙ, න ඉඤ්ජනති අභිඤ්ජං ආභිඤ්ජමෙව අභි සංඛාරෙ ආභිඤ්ජඤ්ච හවං අභිසංඛාරෙහි ආනෙඤ්ජාති සංඛාරෙ, කායෙන පචතනිතො කායතොවාපචතනා කායසං වා සංඛාරෙහි කායසංඛාරෙ, ච චිසංඛාර චිත්තසංඛාරෙසු ඵෙව ඵෙව චතො, නත්තං පඨමතනිකො පටිච්චංසනසුත්තංසෙන ගතීතො, නත්තං පුඤ්ඤඤෙවත්තං සංඛාරං අභිසංඛාරෙහි පුඤ්ඤපඨං හොති විඤ්ඤාණං, අපුඤ්ඤඤෙව සංඛාරං අභිසංඛාරෙහි අපුඤ්ඤපඨං හොති විඤ්ඤාණං, ආනෙඤ්ජඤෙව සංඛාරං අභිසංඛාරෙහි ආනෙ ඤ්ජපඨං හොති විඤ්ඤාණනති වුත්තං, දුර්වලතනිකො නදනනන රසං විභවිත සුත්තසංසෙන ගතීතො, සමමාදිසි සුත්තපටිසායෙන ගතීතොති පි වනතුං වට්ටනිසෙව, නත්තං තසොමෙ හික්ඛමෙ සංඛාරං, කතමෙතසො, කායසංඛාරෙ ච චිසංඛාරෙ චිත්තසංඛාරෙහි වුත්තං, කසමාපන එතෙසං සුත්තානං වසෙන තෙගතීනාති, අසං අභිධමමොනාම න අධුතාකතො නාපි බාහිරකෙහි ඉසිතිවා සාවකෙහිවා දෙවනාතිවා භාසිතො, සංඛාරඤ්ඤාති භාසිතොපනාසං, අභිධමමෙපිති සුත්තෙපි එකසදිසාව නනති නිද්දිසාති ඉමංසංසං දිපනත්තං, ඉදුනිතෙ සංඛාරෙ පහෙදතො දෙසෙත්‍යං නත්තං කතමො පුඤ්ඤාති සංඛාරෙහි ආදිමාහ.

12.(ක) සංඛාරපදෙ, සංඝකාරපදයෙහි; හෙය්, යව; වුත්තසංඛාරෙසු, වදාල සංඝකාරයන් අතුරෙන්; සංඛාරසද්දෙන, සංඝකාර ශබ්දයෙන්; ආගතසංඛාරෙ, ආවාදු සංඝකාරයන්; අනාමසිකා, අමයිකය නොකොට; හෙවත්-නොගෙන; අවිජ්ජාපච්චයා, අවිජ්ජා සංඛාරය හෙතුවෙන්; (පවතෙන, ප්‍රවාතනමු; 0) සංඛාරෙයෙව, සංඝකාරයන්ම; දසෙසනෙතා, දක්වා වදාරන්නාවූ; (හගවා, භාග්‍යවතුන්වහන්සේ; 0) තත්ත්වකතමෙ, පෙ, පුඤ්ඤාභිසංඛාරානිආදිං, යනාදිය; ආහ, වදාල සේක; තත්, ඒ තත්ත්වකතමෙ යනාදි ප්‍රචලිත පාලියෙහි; (යොකුසල ධම්මො, යම් කුසලධර්මයෙක්තෙම; 0) අත්තනො, කුසලධර්මසංඛාරානමු තමා; කාරකං, කරන්නාවූ පුද්ගලයා; පුණ්ණි, පවිත්‍රකෙරෙයි; අසා, ඒ කුසලධර්මය කරන්නාවූ පුද්ගලයාගේ; අක්කාසයඤ්ච, උදරධර්මයක්; පුරෙති, සමපුණ්ණකෙරෙයි; පුජ්ජං, පුජ්ජමු; හවඤ්ච, හවයන්; නිබ්බතෙති, උපදවයි; ඉති, එහෙයින්; (සොකුසලධම්මො, ඒ කුසල ධර්මයකෙම; 0) පුඤ්ඤා, පුණ්ණනම.

* පුණ්ණි යනාදි ප්‍රථමනයෙහි කියාදිගණික ප්‍රචයනෙ යන ධාතුවෙන් පරවැණප්‍රත්‍යයවැද, පුරෙති යනාදි චිතිය නයෙහි හවැදිගණික පුරපුරණෙ යන ධාතුවෙන් ණප්‍රත්‍යය වැද, නිබ්බතෙති යනාදි තානිෂ්ඨයෙහි 'සබ්බධාතවො භුකරගණා' යි උක්තපරිභාෂානුරූපවැ පුජ්ජපදපුච්චි භුධාතුවවැ මිහට ලොප්වැ පුඤ්ඤශබ්දයාගේ සිතියවේ ප්‍රධාතුවගේ ශුඛ කතීතථිත්‍රියානොමෝ ලොකික කුසලකමීය කෙරෙන් නානා ඝණිකකමී සහජතකමීප්‍රත්‍යය ගෙනදෙන්නාවූ ඉණ්චිපාකසකකමී කමීජරුපයන්ගේ ආදනප්‍රත්‍යයොතපනනශකතිය මුඛ්‍යවශයෙන් දක්වා කරණ කතීතථිත්‍රියාතුවූ ලොකික කුසලකමී යන්ගේ නානා ඝණිකකමී සහජතකමීප්‍රත්‍යය ශකතීන් එලොපවාරම් වශයෙන් දක්වත් ණප්‍රත්‍යයතෙමේ ඒ එලොපවාරම් වශයෙන් ගම්‍යවූ ලොකික කුසලවේදනාවන් දක්වා පැසුළු කී නයවයද මෙකී නයානුසාරයෙන් දතයුතු.

13.(කා) විපාකඤ්ච, විපාකසකකමීයද; කට්ඨකාරුපඤ්ච, කමීජරුපයද; (යොකුසලධම්මො, යම් කුසලධර්මයෙක්තෙම; 0) අභිසංඛාරෙති, සකස්කෙරෙයි; ඉති, එහෙයින්; (සොකුසලධම්මො, ඒ කුසලධර්මය තෙම; 0) අභිසංඛාරෙ, අභිසංඝකාරනම; පුඤ්ඤව, කුසලයම; (පුණ්ණයම, පුණ්ණිය) අභිසංඛාරෙ, අභිසංඝකාරය; හෙවත්-සකස් කිරීම; පුඤ්ඤාභිසංඛාරෙ, පුණ්ණාභිසංඝකාරනම; පුඤ්ඤපටිපක්ඛනො, කුසල්තට ප්‍රතිපක්ඛන හෙයින්; අපුඤ්ඤා, අපුණ්ණනම; අපුඤ්ඤව, අපුණ්ණයම; අභිසංඛාරෙ, අභිසංඝකාරය; හෙවත්-සකස් කිරීම; අපුඤ්ඤාභිසංඛාරෙ, අපුණ්ණාභිසංඝකාරනම; තඉඤ්ඤති, කමපානොවෙයි; ඉති, එහෙයින්; ආනිඤ්ජං, ආනිඤ්ජනම; ආනිඤ්ජමෙව, කමපානොවන්නාවූ කුසලධර්මයම; අභිසංඛාරෙ, අභිසංඝකාරයවෙයි; ව, නොහොත්; ආනිඤ්ජං, කමපානොවන්නාවූ; හවං, හවය; අභිසංඛාරෙති, සකස්කෙරෙයි; ඉති, එහෙයින්; ආනෙඤ්ජාභිසංඛාරෙ,

ආනෙඤ්ජාභිසංඛාරනම; කායෙන, කායචාරය විසින්; පච්චන්තිතො, පච්චන්තිතලද; සංඛාරො(ඉති,) කුශලාකුශලයතෙමේනුයි; වා, නොහොත්; කායතො, කායචාරය හෙතුකොට ගෙන; පච්චෙනා, පැවැත්තාවූ; සංඛාරො(ඉති,) කුශලාකුශලයතෙමේනුයි; වා, නොහොත්; (කායස්ස, කායචාරය විසින්; සංඛාරෙති, සංඝකාරයනුයි; ඉ) නොහොත්-කායස්ස, කායචාරයාගේ; සංඛාරෙති, සංඝකාරයනුයි; කායසංඛාරො, කායසංඝකාරනම; චච්චිසංඛාර විතතසංඛාරෙසුපි, චච්චිසංඛාර විතතසංඛාරයන්හිද; එසෙවනයො, මෙකිතයබඳු නයආත්තේය

* අපුණ්‍යඵලය කෙරෙන්ද දුඃඛයකෙරෙන්ද සංකෙලයෙන් කෙරෙන්ද ප්‍රචණ්‍ය කෙරේනුයි ශුඛකෙරේනුයි වෙන්කෙරේනුයි කුශලය පුණ්‍යනම එහෙයින් කිහිපුණ්‍යනීති සොධෙති අපුණ්‍යඵලතො දුක්ඛසංඛිලෙසතොවංගි. (මු: පි:) “සොධෙති අපුණ්‍යඵලතො” යන මේ ටිකාවචනයෙන් පුණ්‍යයාගේ විපාකදුඃඛයෙන් විවික්ඛභාවය දක්වා. “දුක්ඛතො” යන්නෙන් පුණ්‍යයාගේ විතතදුඃඛයෙන් විවික්ඛභාවය ද දක්වා. නොහොත්-“අපුණ්‍යඵලතො” යන්නෙන් පුණ්‍යයාගේ අනාගතයෙහි නිතභාවය ද “දුක්ඛසංඛිලෙසතො” යන්නෙන් ප්‍රචාතනිනිතභාවය ද ප්‍රචාතනිසොඛයය ද දක්වා. එහෙයින් විචරණයකොලෝ අනුට්ඨානවෙතිං සොධෙති අපුණ්‍යඵලතොති ඉමිනා පුණ්‍යස්ස විපාකදුක්ඛ විවිතතතං ආහ දුක්ඛතොති ඉමිනා වෙනොදුක්ඛ විවිතතතං සංඛිලෙසතොති ඉමිනා කිලෙසදුක්ඛ විවිතතතං අපුණ්‍යඵලතොතිවා ඉමිනා පුණ්‍යස්ස ආයතිං නිතතං දස්සෙති දුක්ඛ සංඛිලෙසතොති ඉමිනා පච්චන්තිතතං පච්චන්ති සුඛතංව දස්සෙතිංගි.

* පින්කරන්තා නිතසුඛාධ්‍යායයෙන් පින්කෙරෙයි තත්තිත සුඛතිප්පාදනයෙන් කරන්තනුගේ අධ්‍යායය පුරණය කෙරේනුයි පුණ්‍යනම. මෙහි “පුරකො” යන්නද “පුජ්ජනිබ්බතතකො” යන්නද නිරුක්තිලක්ෂණයෙන් පුණ්‍යයෙහි සිඛිය. මෙද කිහිපිනසුඛඤ්ඤාසයෙන පුණ්‍යං කරොතිති තංතිප්පාදනෙන භාරකස්ස ජ්ඣාසයං පුරෙතිති පුණ්‍යෙකං පුරකො පුජ්ජනිබ්බතතකොව නිරුක්තිලක්ෂණෙන පුණ්‍යෙකංවිවේදනබ්බංගි. (මු: පි) * “නඉඤ්ජති” යනු සමාධියට ප්‍රතිපක්ෂවූ ධර්මයන්ට ඉතා දුරවන බැවින් කිහිපසමාධිපච්චනිකානං අනිදුරතාය නඉඤ්ජති නවලනීති අනෙංගි. (මු: පි:) * නඉඤ්ජතිති අනිඤ්ජං අනිඤ්ජමෙව අනිසංඛාරො ආනෙඤ්ජාභිසංඛාරොග්ගනු නිච්චතයි. ආනිඤ්ජාභිසංඛාරොසි වක්ඛව්‍යසානකයෙතිංගුස්ස අකාරං කචා ආනෙඤ්ජාභිසංඛාරොති වුත්තංගි විසු. (X) බොහෝ පොත්හි “ආනෙඤ්ජාභිසංඛාරො” යි දක්නා සෙයින් ඉකාරයට එකාරවැ ගබ්ද නිෂ්පත්තියැ පළමුකී නයට වැඩියක් මැනවයි අප මැටහීමයි. * කාය සංඝකාරයාගේ විභාවනාධිකාරයෙහිවූ ප්‍රථමනය තෘතීයා තත්පුරුෂ

සමාස වශයෙනි විනිශ්චය පඤ්චමි තත්පුරුෂසමාස වශයෙනි තෘතීය නය මෂ්ඨි තත්පුරුෂ සමාස වශයෙනි. ප්‍රථම විනිශ්චය නයවය සංසකාර ශබ්දයාගේ කතීසාධන සිඬිය සදහාද තෘතීයන ය කමිසාධන සිඬිය සදහාද නිද්දිෂ්ටයි.

* “කායස්සවා සඛ්ඛාරෙ කායසඛ්ඛාරෙ” යන තෘතීය නයෙහි කායස්සයි වාරයාගේ ස්වාමිභාවයෙන් නිදේශය කරනලදනුයි ශුඛ සම්බන්ධාපීයද යෙදේ කියේ මැනෝ කායස්සාති වාරස්ස සාමි භාවෙන නිද්දෙසො කතොති. (මු: ටි:)

13.(ක) තත්, තද්වයත්‍රිකයත් අනුරත්; පඨමතතිකො, ප්‍රථම ත්‍රිකයතෙම; පරිච්ඡේදනසුත්තවසෙන, පරිච්ඡේදනසුත්‍රයාගේ ශකති වශයෙන්; (පරිච්ඡේදන සුත්‍රය පිළිබඳ කොටැ යුසේයි.) ගතිතො ගත් සේක; හි, ඒ කීමසැබව; තත්, ඒ පරිච්ඡේදන සුත්‍රයෙහි; පුඤ්ඤාදි පුඤ්ඤාදිකානි, විඤ්ඤාණං යි; චුත්තං, වද්දුප්පෙක; (සාධක පාඨාපී මෙසේයි.) පුඤ්ඤං, පුණ්ණං; සඛ්ඛාරං, සංසකාරය; චෙ අති සඛ්ඛාරෙති, ඉදින් සකස්කරන්නේ නම්; (එවංසති, එසේ සකස් කිරීමක් ඇති කල්හි; 0) පුඤ්ඤාපඨං, පුණ්ණප්පල සඛ්ඛාරාන භවසම්පත්තිය කර ඵලඹසිටියාමු; විඤ්ඤාණං, ප්‍රතිසන්ති ප්‍රවෘත්ති විඤ්ඤාණං; හොති, චේ; අපුඤ්ඤං, අපුණ්ණං; සඛ්ඛාරං, සංසකාරය; චෙ අතිසඛ්ඛාරෙති, ඉදින් සකස්කරන්නේ නම්; (එවංසති, එසේ සකස්කිරීමක් ඇති කල්හි; 0) අපුඤ්ඤාපඨං, විපත්තිභවය කර ඵලඹසිටියාමු; විඤ්ඤාණං, ප්‍රතිසන්ති ප්‍රවෘත්ති විඤ්ඤාණං; හොති, චේ; ආනෙඤ්ජං, සමාධි ප්‍රතිපක්ෂ ධමුත්තං අතිදුරස්ථ බැවින් නොසැලෙන්නාමු; හෙවත්-ආනෙඤ්ජං; සඛ්ඛාරං, සංසකාරය; චෙ අතිසඛ්ඛාරෙති, ඉදින් සකස්කරන්නේ නම්; ආනෙඤ්ජං පඨං, අතිඤ්ජන භවසම්පත්තිය කර ඵලඹසිටියාමු; විඤ්ඤාණං, ප්‍රති සන්තිප්‍රවෘත්ති විඤ්ඤාණං; හොති, චේ.

* මුමමව්‍යාධ්‍යානයෙහි “පුඤ්ඤාපඨං” යන්නට “කුශලකමි හෙතු වෙන් වන්නාමු” යි ව්‍යඤ්ජනානුසාරයෙන් කී අපීයා “පුඤ්ඤාපඨනති භවසම්පත්තපඨං” යන මූලටිකා විවරණ යහා නොසමවන හෙයින්ද මෙහි පුඤ්ඤ ශබ්දයා “එවමිදං පුඤ්ඤං පවසිසති” යනාදි තත්ති මෙන් පුණ්ණප්පලයෙහි හුණු බැව් අනුටිකාවෙහි කී හෙයින්ද නොයෙදේ යයි දතයුතු. * එහෙත් පාලයපියොජනාවෙහි පුඤ්ඤානවා උපඨං භවං පුඤ්ඤාපඨං අපචා භවසම්පත්තිසඛ්ඛාරං පුඤ්ඤං උපගමන්ති එතෙනාති පුඤ්ඤාපඨං” යු හෙයින් හේ විමසියයුතුයි.

13.(ක) දුතියත්‍රිකය, විනිශ්චයත්‍රිකයතෙම; තද්වයත්‍රිකය, ඒ පරිච්ඡේදන සුත්‍රයට අනතුරුවැ වද්දුප්පෙක; විභවසුත්තය, විභවසුත්‍රයාගේ; වසෙන, ශකතිවශයෙන්; ගතිතො, ගාතීතය; සමාදිසිසුත්තපරියා යෙනව, සමාදිසි සුත්‍රපයථායෙනුදු; ගතිතො, ගාතීතය; ඉතිපි, මෙසේත්; චත්තං, කීම; වට්ඨනියෙව, වට්ඨනේමැයි; හි, ඒ කීමසැබව;

තත්ථ, ඒ විභවනසුත්‍රයෙහි; තයොමෙ භික්ඛවෙ සඛ්ඛාරං පෙවිත්ත සඛ්ඛාරෙහි, විත්තසඛ්ඛාරෙ යි; වුත්තං, වදාලයේක; (සාධකපාඨාපී මෙසේයි.) භික්ඛවෙ, මහණෙනි; සඛ්ඛාර, සංඝකාරයෝතුමු; ඉමෙ තයො, මොහුන්දෙනෙක; කතමෙනයො, තිදෙන කවරහුදගත්; කාය සඛ්ඛාරෙ, කායසංඝකාරය; වච්චසඛ්ඛාරෙ, වාක්සංඝකාරය; විත්ත සඛ්ඛාරෙ, විත්තසංඝකාරය; කසමාපන, කවරහෙයකින් වනාහි; එතෙසං සුත්තානංවසෙත, තෙල පරිචිමංසනසුත්‍ර විභවනසුත්‍ර සමමා දිසිසුත්‍රගත්ගේ වශයෙන්; තෙ, ඒ සංඝකාරයෝතුමු; ගතිතා, ගන්නා ලදහුද; ඉති(අයං වොදනා,) මෝතොමෝ වොදනායි; අයංඅභිධම්මො නාම, මේ අභිධම්මය නම්; අටුතා, මෙසමාහි; නොහොත්-අභිනව යෝ; නකතො, නොකලදූය; බාහිරකෙහි, සස්තෙන් පිටත්හිවු; ඉසිතිවා, සෘෂිත් විසින් හෝ; සාවකෙහිවා, ශ්‍රාවකගත් විසින් හෝ; දෙවතාහිවා, දෙවතාවන් විසින් හෝ; නාපිභාසිතො, නොදවදුරන ලදය; අයං(අභිධම්මො)පන, මේ අභිධම්මය වනාහි; සබ්බඤ්ඤාජිත භාසිතො, සඵලවූ ජිනෙත්‍රගත් විසින් වදාරනලදය; හි, ඒ සැබව; අභිධම්මෙපි, අභිධම්මපිටකයෙහිද; සුත්තෙපි, සුත්‍රපිටකයෙහිද; එකසදි සාව, එකාකාරවුම; තන්ති, පෙල; නිද්දිසා, නිද්දිෂ්ටය; ඉමස්සත්ථස්ස, මේ අථය; දිපනත්ථං, දක්වීම පිණිස; (එතෙසංසුත්තානංවසෙත, තෙල සුත්‍රගත්ගේ වශයෙන්; තෙ, ඒ සංඝකාරයෝතුමු; ගතිතා, ගාතිත යහ;) ඉති (අයං පරිභාරො,) මේ විසදීමයි; ඉදාහි, ප්‍රාභාවසරයෙහි; තෙසඛ්ඛාරෙ, ඒ සංඝකාරගත්; පහෙදතො, ප්‍රහෙදවශයෙන්; දස්සෙතුං, දක්වන්ට; තත්ථකතමොපුඤ්ඤභික්ඛාරෙහි ආදිං, තත්ථ කතමො පුඤ්ඤභික්ඛාරෙ යනාදිය; ආහ, වදාලයේක.

* විභවනසුත්‍රයෙහි තයොමෙ භික්ඛවෙ සඛ්ඛාරං පෙවිත්ත සඛ්ඛාරෙ යනාදි වශයෙන් ආහෙයින් සංඝකාරත්‍රය ප්‍රධානභාවයෙන් ගාතිතය. සමාදිසි සුත්‍රයෙහි වනාහි තයො මේ ආවුසො සඛ්ඛාරං පෙවිත්තසඛ්ඛාරෙ යනාදි වශයෙන් ආහෙයින් පයථාය වශයෙන් ගාතිතය යනු වෙනසි. * සඵල ජිනභාෂිතය යන්නෙන් ප්‍රත්‍යෙක ජිනභාෂිත නොවෙයි හඟවා. * සඵල ජිනභාෂිතය යන මේ අථය පුළුඹකන සුත්‍රගත්ගේ ග්‍රහණයෙන් කෙසේ නම් දක්වනලද්දේවේද සඵල ජිනභාෂිතයයි ප්‍රතිචක්ඛු සුත්‍රාන්තය හා සමාන බැවින් මේ අභිධම්මයද සඵල ජිනභාෂිතයයි දක්වනුලැබේ.

14

තත්ථකුසලාවෙනනාතිඅභිසමනොවතුභූමිකවෙනනාපිටුනනා, කාමාවච්ච රූපාවච්චති නිසමිනනනා පන අභි කාමාවච්චර කුසල වෙනනා පඤ්ච රූපාවච්චරකුසලවෙනනාතිනෙරසවෙනනා පුඤ්ඤභි සඛ්ඛාරෙතාම, දුතමයාති ආදිහි නාසංසෙව වෙනනානං පුඤ්ඤ ක්‍රිසාවක්ඛුටසෙත පටන්ති දසසිනා, තත්ථ අභිකාමාවච්ච දුතසිල මයා භොගනි, භාවනාමයා පන නෙරසපි, යථාහි පගුණං බමමි.

සජ්ඣායමානෝ එකං චෙ අනුසංයුතොගතෙපි නිජ්ඣානී, පච්ඡා ආවජ්ජෙතො නිජ්ඣානී එවමෙව කසිණ පරිකමම. කතෙන්නස්ස පගුණජක්කානං පච්චවෙකඛනනස්ස පගුණකමමසානඤ්ච මනසි කතෙන්නස්ස ඤාණවිපසසුත්තාපි භාවනාහොති, තෙන වුත්තං භාව නාමසා පන තෙරසපිති, නන්ධ දුතමසාදිසු දුතං ආරබ්භ දුතමසි කිව්ව සා උප්පජ්ජති වෙනනා සඤ්චුතනා වෙනසින්නතං. අසං වුවවති දුතමසො පුඤ්ඤාභිසංඛාරෙති, අසං සංඛේධපදෙසනා, විව ර්ගදිසු පන චතුසු පච්චසෙසසු රූපාදිසු වා ජසු ආරම්භණෙසු අනනාදිසු වා දසසුදුතවස්සු නං.නං දෙනනස්ස තෙසං උප්පාදනිතො පසාස පුබ්බභාගෙ පරිවොගකාලෙ පච්ඡා සොමනස්ස විනෙතන අනුස්සර ණොවාති තිසු කාලෙසු පච්චනනා වෙනනා දුතමසා නාම, සීලං පරි පුරණන්ධාස පන පබ්බජිත්තාමිති විහාරං ග වජ්ජනස්ස පබ්බජ්ජනස්ස මනෝරථං. මන්ධකං පාපෙට්ඨා පබ්බජිතොවනමහි සාධුසුච්ඡුති ආවජ්ජනනස්ස පාතිමොක්ඛං. සංවරනනස්ස විවරදසො පච්චසෙ පච්චවෙකඛනනස්ස ආපාඨගතෙසු රූපාදිසු චක්ඛුවාගදිති සංව රනනස්ස ආජීවං සොධෙන්නස්ස පච්චනනා වෙනනා සීලමසා නාම, පටිසම්භිද්ධං. වුත්තෙන විපස්සනාමගෙන චක්ඛුං අභිව්වනො දුක්ඛනො අනිත්තනො භාවෙනනස්ස රූපෙ පෙ ධම්මෙ, චක්ඛුවිඤ්ඤාණං පෙ මනෝවිඤ්ඤාණං, චක්ඛුසමථස්සං, පෙ මනෝසමථස්සං, චක්ඛුසමථස්සං චෙදනං පෙ මනෝසමථස්සං චෙදනං, රූපසංඤ්ඤා පෙ ධම්මසංඤ්ඤා, ජන්මරණං අභිව්වනො දුක්ඛනො අනිත්තනො භාවෙනනස්ස පච්චනනා වෙනනා භාවනාමසා නාමාති අසං වින්ධාරකථා.

11.(ක) තත්ථ, ඒ කතමොපුඤ්ඤාභිසංඛාරෙ යනාදි පාලියෙති; කුසලා වෙතනාති, කුසලාවෙතනාසී; අනියමතො, අනියම් වශයෙන්; චතු භුමිකවෙතනාපි, චාතුර්භුමික වෙතනාවෝම; වුත්තා, වදාලන; කාමා වචරරූපාවචරති, කාමාවචර රූපාවචරසී; නියමිතතනාපන, නියම කළ බැවින් වනාහි; කාමාවචරකුසලවෙතනා, කාමාවචර කුසල වෙතනාවෝ; අභ, අවදෙතද; රූපාවචරකුසලවෙතනා, රූපාවචර කුසලවෙතනාවෝ; පඤ්ච, පස්දෙනද; ඉතිතෙරසවෙතනා, මේ තෙලෙස්වෙතනාවෝතුමු පුඤ්ඤාභිසංඛාරෙතාම, පුණ්ණාභිසංඝකාර නම; දුතමසාතිආදිති, දුතමසා යනාදි පදයන් කරණකොට ගෙනා තාසංයෙවවෙතනානං, ඒ තෙලෙස් වැදූරුම්වු වෙතනාවන්ගේම; පුඤ්ඤාත්‍රියාවස්ථවසෙන, පුණ්ණත්‍රියාවස්ථවන්ගේ වශයෙන්; පචතති, ප්‍රචාතතිතොම; දසසිතා, දක්වනලදය; තත්ථ, ඒ තෙලෙස් වෙතනා වන් අතුරෙන්; අභ, අපට්ඨකාරවු; කාමාවචරව, කාමාවචරවෙතනා වෝම; දුතසීලමයා, දුතමය සීලමයවුවානු; භොනති, වෙන්; භාවනා මයාපන, භාවනාමයවුකුසලවෙතනාවෝවනාහි; තෙරසාපි, තෙලෙස් දෙනනම; (භොනති, වෙන්;) (ඔවුනතුරෙන් ඥානවිප්‍රසුකත වෙතනා වන්ගේ භාවනාමයකි ය අප්‍රකාශනුයි ඡේ ප්‍රකට කොට දක්වනුවෝ

යථාති යනාදිය කියත්) හි, විසාරකෙරෙමි, පගුණං, ප්‍රගුණවු; හෙවත්-පුහුණුකලාවු; ධම්මං, ධම්මය; සජ්ඣායමානො, හදාරන්නාවු මහණනෙම; එකං, එක් අනුසන්ධියකුදු; වෙඅනුසන්ධියො, අනුසන්ධි දෙකකුදු; ගතෙපි, ඉක්මැහිය කල්හිත්; නන්තාති, නොදනී; නොහොත්- (ධම්මෙ, හදුලධම්මය; ට) අනුසන්ධිගතෙපි, අනුසන්ධියට වත් කල්හිත්; එකං, එක් අනුසන්ධියක්; වෙ, අනුසන්ධි දෙකක්; නන්තාති, නොදනී; (අපි ශබ්දයා සමභාවනාපියෙති යැ.) පච්ඡා, පසුවැ; ආවජ්ජෙනො, ආවජිතාකරන්නේ; හෙවත්-මෙනෙහිකරන්නේ; ජනාතියථා, දැන ගන්නේ යම්සේද; එවමෙව, එපරිද්දෙන්මැ; කසිණපරිකම්මං, කිසුණු පිරියම්; කරොන්තාසංච, කරන්නාවු මහණහටද; පගුණජ්ඣානං, ප්‍රගුණවු ධ්‍යානය; හෙවත්-පුහුණුවු දෑහැන; පච්චෙකඛින්නාසංච, පස්විකන්නාවු මහණහටද; පගුණකම්මසානං, ප්‍රගුණ කම්මසානය; හෙවත්-පුහුණුවු කම්මහන; මනසිකරොන්තාසංච, මෙනෙහිකරන්නාවු මහණහටද; ඤාණවිපජ්ජනා, ඥානවිප්‍රසන්නාවු; භාවනාපි, භාවනාවකුදු; හොති, වේ; තෙන, එහෙයින්; භාවනාමයාපන තෙරස පිති, භාවනාමයාපන තෙරසපිටි; වුත්තං, කියනලදී; තත්ථ, ඒ දැන මයාදි කුශලවෙනනා විෂයෙහි; දැනමයාදීසු, දැනමයාදීන් අතුරෙන්; දුතං, දුතය; ආරාහ, අරඹයා; දුතං, දුතය; අභිකිච්ච, නිසා; යාවෙනනා, යම් වෙනනාවක් තොමෝ; යාසඤ්චෙනනා, යම් සඤ්චෙනනාවක් තොමෝ; යංවෙනසිත්තනං, යම් විත්තනසම්බන්ධි පුද්ගලයාගේ භාවයයිකියනලද සිතීවිල්ලකුත්; උපපජ්ජති, උපදී; අයං, මේ වෙනනා තොමෝ; දුතමයො, දුතමයවු; පුඤ්ඤතිසංකාරොති, පුණ්ණාතිසංස්කාරයයි; වුච්චති, කියනුලැබේ.

* පඨවි පඨවි යනාදි භාවනාවද නොහොත්-පඨවි පඨවි යන ප්‍රකාරයෙන් ප්‍රවෘත්ත භාවනාවද කිසුණු පිරියම් කිරීමද කිසුණුමඬුලු නැතිමද භාවනාව හඳුනාකරවති. එහෙයින් විසුෂ්ට පඨවි පඨවිති ආදි භාවනාව කසිණපරිකම්මකරණං මණ්ඩලකරණඤ්ච භාවනං හඳුනාපෙනති යි. (මුට්ඨි) එතටටිකාපාඨයෙහි ආදිශබ්දයා ආද්‍යාපියෙති හෝ ප්‍රකාරාපියෙති වැවේ ආද්‍යාපියෙති හිණ නදිතර කෘත්‍යයන්ගේ ග්‍රහණය යෙදෙයි ප්‍රකාරාපියෙති හිණ පඨවි පඨවි යන අයුරින් පවත්නා භාවනාවගේ ග්‍රහණය යෙදෙයි කියේ මැනෝ අනුට්ඨාසවෙති ආදි භාවනාහි පඨවි පඨවිති ආදිනා කසිණෙසු පවත්නා භාවනා පඨවි පඨවිතිවා එත්ථ ඉතිසඤ්ඤා ආදිඅත්ථො පකාරත්ථො වා තෙන ඉතර කසිණානං ගහණං ආදිභාවනාහි ආදිභූතා භාවනා සාහි පරිකම්මනති වුච්චති මණ්ඩලකරණං කසිණ මණ්ඩලකරණං යි. * තවද මූලට්ඨිකා ගත' පඨවි පඨවිති ආදිභාවනාව' යන වාක්‍යවණ්ණියෙහි වැඩි වශබ්දයා ආරම්භාපියෙති යැ. කිසුණු බැව්මට කම්මහනවු පාටිථිමදීනාලෙපනාදි මණ්ඩල කරණය කෘත්‍යන පරිකම්ම කරණ නමැයි මුට්ඨිකාවෙහි යුහුෂ්ඨසඤ්ඤා වෙන්වා ආරම්භත්ථො කසිණ පරිකම්මකරණං නාම කසිණ

කරණත්‍යාය පඨවි මද්දනලෙපනාදිකං මණ්ඩලකරණං කමමග්‍රතං...යි.
* (ආරමභාපියෙහි හුණු වශබදයෙන් යොගාවචරයාගේ ශකතිමත් භාවයට නොපැමිණි භාවනාවගේ ආරම්භාවසථාව සුවතයකෙරෙයි. 0)

* දනවස්තු පරිත්‍යාග වශයෙන් ප්‍රවාහනවූ විත්තවෛතසිකධම් රුශිය දනනම. (දියැති එතෙතාති දනං යන කරණසාධන ශකති හෙයින්.) ඒ දන නම්ලද විත්තවෛතසිකයන් අතුරෙන් නොහොත්- දනනම්ලද විත්තවෛතසිකයන් විෂයෙහි ව්‍යාපාරභූතවූ හෙවත්- කම්පිතියෙහි ප්‍රොක්‍ෂාගවත්වූ ආයුහන වෛතනානොමෝ විත්තවෛත සිකධම් සඛ්‍යාත දනය අරභයා විත්තවෛතසික සඛ්‍යාත දනය නිසා උපදියයි කියනුලැබේ. එහෙයින් විශුද්ධ දනවස්ත පවත්නා විත්ත වෛතසිකා ධර්මා දනං තත්ථ ඛ්‍යාපාරභූතා ආයුහන වෛතනා දනං ආරභ ද්‍රුතං අධිකිච්ච උපපජ්ජතිති වූවෙහි...යි. (මු: ටි:) තට්ඨිකාපාඨ යෙහි දනං ආරභදනං අධිකිච්ච යන විවරණය විත්තවෛතසිකධම් සඛ්‍යාත දනය දක්වනු පිණිසය. එහෙත් අනුට්ඨාසෙහි...දනං ආරභනාති තෙති නිබ්බතතියමානං පරිච්චාගං උද්දස්ස යථාචා සො නිපජ්ජති තථාපෙත්වා අධිකිච්චාති තස්සෙව වෛචනං යථාචා සමප යුතෙති නිබ්බතතියමානා දනක්‍රියා නිපජ්ජතිවසෙන අධිකතං පාපු ණාති තථා කතා වෛතනාවසෙනෙවති දනාදි කමතිපජ්ජති...යන් තෙත් යම් දනවස්තු පරිත්‍යාගයෙක් යටිකාතද හේ සියකැමැත්තෙන් අභිකථාහිප්‍රාය දක්වීම පිණිසයයි දනසූත්‍ර. එහි දනං ආරභ යනු ඒ විත්තවෛතසික ධර්මයන් විසින් නිපයනු ලබන්නාවූ පරිත්‍යාගය උදෙසායි යම්සේ ඒ පරිත්‍යාගය නිෂ්පාදනයවේද එසේ පිහිටුවා යුසේයි. අධිකිච්ච යනු තත්පයභීයයි යම්සේ සමප්‍රසූතන ධර්මයන් විසින් නිෂ්පාදනය කරනුලබන්නාවූ දනක්‍රියානොමෝ නිෂ්පතතිවශ යෙන් ආධිකාරයට පැමිණෙද එසේකොටැය යන අභිප්‍රිය. යම්හෙයකින් වෛතනාවන්ගේ වශයෙන්ම දනාදිකම්යන්ගේ නිෂ්පතතියවේද එහෙයින් යනු භාවයි.

14.(කා) සීලංආරභ, ශීලය අරභයා; භාවනංඅධිකිච්ච, භාවනාව නිසා; යාවෛතනා, යම් වෛතනාවක්නොමෝ; යාසඤ්චතනා, යම් සඤ්චතනාවක්නොමෝ; යංවෛතසිතතනං, යම් විත්තනසමබ්ධිවූ පුද්ගලයාගේ භාවයයි කියනලද සිතිවිල්ලක්; උපපජ්ජති, උපදිද; අයං, මේ වෛතනානොමෝ; භාවනාමයො, භාවනාමයවූ; පුඤ්ඤතිසඛ්‍යාරොති, පුණ්‍යාභිසංසකාරයයි; වූවෙහි, කියනුලැබේ; අයං, මේ දෙශනා නොමෝ; සඤ්ච දෙසනා, සඤ්ච දෙසනායි; (විසාරදෙශනාව දක්වන්නාවූ අභිකථාචායභීයෝ විවරදීප්‍ර යනාදිය කියත්.) පත, පක්‍ෂානතරයෙක් කියනුලැබේ; විවරදීප්‍ර, විවරපරිෂකාරදිවූ; චතුස් පච්චයෙසුවා, චතුර්විධප්‍රත්‍යයයන් අතුරෙන් හෝ; රූපාදීප්‍ර, රූපාලම්භ නාදිවූ; ඡත්‍රආරමමණෙසුවා, මහාලම්භයන් අතුරෙන් හෝ; අතනා දීප්‍ර, භක්තාදීවූ; දසස්‍රදනවස්තුවා, දශවිධ දනවස්තූන් අතුරෙන්

හෝ; තංතං, ඒ ඒ දැනවසනුව; දෙනනාසා, පරිත්‍යාගකරන්නාවූ පුද්ගලයාහට; තෙසං, ඒ විවරප්‍රත්‍යයාදී දැනවස්තුන්; උපපාදනතො පඨාය, සැපයීමෙහි පටන්; පුබ්බභාගෙව, පූර්වභාගාවස්ථාවෙහිද; පරිව්වාගකාලෙව, පරිත්‍යාගයකරන අවස්ථාවෙහිද; පච්ඡා, පසුව; සොමනස්සවිතෙතන, සොමනස්ලෙන්න; අනුසාරණෙව, පුනපුනාසමරණය කරන අවස්ථාවෙහිද; ඉතීතීපුකාලෙසු, යන මේ ත්‍රිවිධාවස්ථාවන්හි; පචතතා, ප්‍රචාතනවූ; වෙතතා, වෙතනානෙමෝ; දැනමයානාම දැනමයනම; පත, පක්‍ෂානතරයෙක් කියනුලැබේ; සීලං, ශීලය; පරිපුරණත්ථාය, සමුද්‍රණී කිරීම පිණිස; පබ්බජ්‍යාමිති, පැවිදිවන්නෙමිසි; විහාරංගච්ඡන්තාසංච, වෙහෙරවදනාහටද; පබ්බජ්ජන්තාසංච, පැවිදිවන්නාහටද; මනොරථං, චිත්තාධ්‍යායය; මත්තංපාපෙත්වා, මුදුන් පමුණුවා(අහං, මම, ට)පබ්බජිතො, පැවිද්දෙක්; අමිච්චත, වූයෙමිමය; නොහොත්-පබ්බජිතොඅමිච්චත, ප්‍රච්ඡායව පැමිණියෙමිමය; සාධුසුසු, ඉතාමැනව; ඉති, මෙපරිද්දෙන්; ආවජ්ජන්තාසංච, ආවජිතාකරන්නාවූ මහණහටද; පාඨමොක්ඛං, ප්‍රාඨමොක්‍ෂ ශීලය; සංචරන්තාසංච, රක්තාහටද; විචරදයො, විචරදිවූ; පචයෙ, ප්‍රත්‍යයෙන්; පචචෙකඤ්ඤාසංච, පස්විකා වළඳන්නාහටද; රූපාදිසු, රූපාදි ඡායාලබ්ධියෙන්; ආපාඨනෙසු, හමුවූ කල්හි; චක්ඛවාරදිති, චක්ඛුර්වාරදි ඡායාවාරයන්; සංචරන්තාසංච, රක්තාහටද; ආජිවං, දිව්වාටුම; සොධෙත්තාසංච, පිරිසිදුකරන්නාහටද; පචතතා, ප්‍රචාතනවූ; වෙතතා, වෙතනානෙමෝ; සීලමයානාම, ශීලමයනම; පටිසම්භිදයං, පිළිසැඟියාවෙහි; වුත්තෙත, වදලාවූ; විපස්සනාමයෙත, විදසුන්මගින්; චක්ඛුං, චක්ඛායතනය; අතිච්චතො, අතිත්‍යවශයෙන්; දුක්ඛතො, දුඃඛවශයෙන්; අනත්තතො, අනාත්මවශයෙන්; භාවෙනත්තාසංච, ඛවන්නාහට; පෙරුපෙ, රූපාලබ්ධියෙන්; ධම්මෙ, ධර්මාලබ්ධියෙන්; චක්ඛුච්ඡිකුඤ්ඤං, චක්ඛුර්විඤ්ඤාය; පෙ මනොච්ඡිකුඤ්ඤං, මනොච්ඡිකුඤ්ඤාය; චක්ඛුසථස්සං, චක්ඛුස්සංස්පෘශීය; පෙ මනොසථස්සං, මනොස්සංස්පෘශීය; චක්ඛුසථස්සංඡංචෙදනං, චක්ඛුස්සංස්පෘශීඡ්ච වෙදනාව; මනොසථස්සංඡංචෙදනං, මනොස්සංස්පෘශීඡ්ච වෙදනාව; රූපසංඤ්ඤං, රූපසංඥාව; ඡරුමරණං, ඡරුමරණය; අතිච්චතො, අතිත්‍යවශයෙන්; දුක්ඛතො, දුඃඛවශයෙන්; අනත්තතො, අනාත්මවශයෙන්; භාවෙනත්තාසංච, ඛවන්නාහට; පචතතා, ප්‍රචාතනවූ; වෙතතා, වෙතනානෙමෝ; භාවනාමයානාම, භාවනාමයනම; (ඉතීවාක්‍යපරිසමාපතියෙති තිපා.) අයං, මේ කීමැ; විත්ථාරකථා, විස්තර කථානෙමෝසි.

* සෞම්‍යස්‍රෝතේ අනුසම්‍රණවස්‍යාවෙහි යන එතවවනය අනුමොදනා වශයෙන් ප්‍රවෘත්තියගේ නිදහ්‍ය මාත්‍රයෙකැයි දනගුත්‍ර යම් කෙයකින් උපෙක්‍ෂාසහගත විතරයෙනුත් අනුසම්‍රණය කෙරේමද එකෙයින. කියේ මැනෝ සෞම්‍යතාං විතෙතනාති අනුමොදනා පවතති නිදසානම තතමෙතං දඨබ්බං උපෙක්‍ෂාසහගතෙනාපිති අනුස්‍ය රතියෙවාංකිංසි. (ම: වී:)

15

අපුඤ්ඤාභිසංඛාරනිදද්දසෙ අකුසලාවෙනනාති වාදසඅකුසල විතතසමපයුත්තා වෙනනා, කාමාවචරාති කිඤ්චාපි තත්ථ ධපෙඤ්චා වෙ දෙමනස්සහගග වෙනනා සෙසා රූපාරූපහවෙ උපපජ්ජනති, තත්ථ පන පටිසංඝි. න ආකඛ්ඝිනති කාමාවචරෙසෙව පටිසංඝි වසෙන විපාකං අවචාරෙතනිති කාමාවචරා ඤෙව චුතනා, ආනෙඤ්ඤාභිසංඛාරනිදද්දසෙ කුසලාවෙනනා අරූපාවචරාති වනසෙසා අරූපාවචර කුසලාවෙනනා, එනා හි වනසෙසා අභිඤ්ඤාන ඝෙන අභිඤ්ඤානස්සව අභිසංඛාරණඝෙන ආනෙඤ්ඤාභිසංඛාරොති චුච්චනති, රූපාවචර චතුත්ථකානතොති තිස්සො කුසලවිපාක ක්‍රියාවෙනනා වාදස අරූපාවචරවෙනනාති පඤ්චදසධම්මො අතිවච ලඝෙන අඵඤ්ඤානඝෙන ආනෙඤ්ඤානාම, තත්ථ රූපාවචරා කුසලා වෙනනා අභිඤ්ඤාසමානාපි අත්තනා අසපිකඛ්ඝමපි සපිකඛ්ඝමපි සත්ථුඤ්ඤානමපි අභිඤ්ඤානමපි රූපාරූපංජනෙතීති ආනෙඤ්ඤාභිසංඛාරොනාම න හොති, විපාකක්‍රියා වෙනනා පන අවිපාකතනා විපාකං. න අභිසංඛාරොනති, තථා අරූපාවචර විපාකක්‍රියාවෙනනාපිති එකා දසපි එනාවෙනනා, ආනෙඤ්ඤාපන අභිසංඛාරා, චතුබ්බිධාපන අරූපාවචරකුසලාවෙනනා සථානජීඅස්සාදීතං සදිසාව ඡායාහොති එවං අත්තනාසදිසං නිවචලං. අරූපමෙව ජනෙතීති ආනෙඤ්ඤාභිසංඛාරොති චුච්චනති, එවං අපුඤ්ඤාභිසංඛාර වසෙන තෙරස අපුඤ්ඤාභිසංඛාරවසෙන වාදස ආනෙඤ්ඤාභිසංඛාර වසෙන වනසෙසාති සංඛාරාපනා පටිපිණ්ණිනා එකුනති. සවෙනනාහොනති, ඉති හගවා අපටිමාණෙසු චක්ඛවාලෙසු අපටිමාණානං සත්තානං උපපජ්ජනකුසලාකුසලාවෙනනා මහාතුලාස ධාරස මානොනාලියා පඤ්ඤාපිට්ඨා මහිමානො විසව සංඛ්ඤාසුභ ඤාණෙන පටිපිණ්ණිනා එකුනති.සමෙව දසෙසංඝි.

15.(ක) අපුඤ්ඤාභිසංඛාරනිදද්දසෙ,අපුඤ්ඤාභිසංඝකාරනිදද්දසෙහි; අකුසලාවෙනනාති, අකුසලාවෙනනා යනු; වාදසා කුසලවිතත සමප යුත්තා, දෙලොස් අකුසල් සිත් හා සමග එකොත්පාදදී චතුර්විධ සමප්‍රයෝග ලක්ෂණයෙන් යුක්තවූ; වෙනනා, වෙනනාවෝතුමුසි; කාමා වචරති, කාමාවචර යනු; තත්ථ, ඒ වාදශාකුසලවෙනනාවන් අතු රෙන්ම; නොහොත්-ඒ කාමාවචර යන පදයෙහි(වදලාටු); වෙදෙම නස්සහගගවෙනනා, විප්‍රකාරවූ දෙමිනස් සහගිය වෙනනාවන්; ධපෙඤ්චා, තබා; සෙසා, ඉතිරිවූ දශවිධ අකුසලවෙනනාවෝ; රූපාරූප හවෙපි, රූපාරූප හවයෙහිත්; කිඤ්චාපිඋපපජ්ජනති, ඉදින් උපදිත් තමුදු; පන, එසේ වුවත්; තත්ථ, ඒ රූපාරූපහවයෙහි; පටිසංඝි, ප්‍රති සංඝිය; නආකඛ්ඝිනති, නොදෙත්; කාමාවචරෙසෙව, කාමාවචරතුමි යෙහිම; පටිසංඝිවසෙන, පිළිසිද ගැනීම වශයෙන්; විපාකං, විපාකය; අවචාරෙතනි, පවත්වත්; ඉති, එහෙයින්; කාමාවචරෙකෙව, කාමා වචරයහසි කියාම; (හගවතා, හාග්‍යවතුන්වහන්සේ විසින්; ට)චුතනා,

වදායක; ආනෙඤ්ජානිසංකාරනිද්දෙසෙ, ආනෙඤ්ජානිසංකාරනිද්දේශ
යෙහි; කුසලාවේතනාඅරුපාවචරති, යනු; වතස්සො, වතුර්විධමු;
අරුපාවචරකුසලවේතනා, අරුපාවචරකුසලවේතනාවෝතුමුහි; හි, ඒ
සැබව; එතාවතස්සො, තෙල අරුපාවචර කුසලවේතනාවෝ සතර
දෙන; අනිඤ්ජනසේන, අනිඤ්ජන සංකාරාන අකම්පනාපී හෙයින්ද;
අනිඤ්ජනස්ස, අකම්පන සවනාවුමු විපාකය; අභිසංකරණසේනව, පිළි
යෙලකරන අපී හෙයින්ද; ආනෙඤ්ජානිසංකාරොති, ආනෙඤ්ජානි
සංකාරයෙහි; මුච්චනති, කියනුලැබෙත්.

* රුපාවචර වතුමධ්‍යාන වේතනාවද අරුපාවචර විපාකක්‍රියා
වේතනාවෝද වඤ්චලභාවයක් නැති හෙයින් ආනෙඤ්ජානිසංකාර
නමැයි වකතව්‍ය නොවෙද්ද එහෙත් කවරහෙයකින් අරුපාවචර
කුසලවේතනාවෝම ආනෙඤ්ජානිසංකාර නමැයි කිනුද යන වොදනා
ශොධනය සදහා “රුපාවචර වතුන්ඤ්ඤානනො”යනාදිය කියත්.

15.(කා) හි, විසාර කෙරෙමි; රුපාවචරවතුන්ඤ්ඤානනො, රුපා
වචර වතුමධ්‍යාන වශයෙන්; තිස්සො, ත්‍රිවිධමු; කුසලවිපාකක්‍රියා
වේතනා, කුසලවිපාකක්‍රියාවේතනාවෝද; වාදස, වාදශවිධමු; අරුපා
වචරවේතනා, අරුපාවචර කුසලවිපාකක්‍රියා වේතනාවෝද; ඉති
පඤ්ඤාදසධමො, යන මේ පසලොස්වැදූරුමු වේතනාධර්මයෝතුමු;
අනිච්චලසේන, නොසැලෙන අපී හෙයින්; අඵඤ්ජනසේන, නොපොපි
යන අපීහෙයින්; ආනෙඤ්ජානාම, ආනෙඤ්ජනමිත්‍ර; තත්ථ, ඒ පසලොස්
වේතනාවන් අතුරෙන්; රුපාවචර, රුපාවචරමු; කුසලා, කුසල්මු;
වේතනා, වේතනානොමෝ; අනිඤ්ජාසමානාපි, නොසැලෙන්නි
නමුත්; අත්තනා, තමා හා; අසරිකකිකමපි, අසමානමුද; සරිකකිකමපි,
සමානමුද; සඉඤ්ජනමපි, සැලිම් ඇත්තාමුද; අනිඤ්ජනමපි, සැලිම්
නැත්තාමුද; රුපාරුපං, රුපනාමවිපාකවය; ජනෙති, දනවා; ඉති,
එහෙයින්; ආනෙඤ්ජානිසංකාරොනාම, ආනෙඤ්ජානිසංකාර නමි;
නහොති, නොවේ; විපාකක්‍රියාවේතනාපත, රුපාවචරවිපාකක්‍රියා
වේතනාවෝ වනාහි; අවිපාකතතා, විපාකජනක සවනාවයක් නැති
හෙයින්; විපාකං, විපාකය; නඅභිසංකරොති, සකස් නොකෙරෙත්;
(පිළියෙල නොකෙරෙත් යුජ්ජෙයි.) අරුපාවචර, අරුපාවචරමු; විපාක
ක්‍රියාවේතනාපි, විපාකක්‍රියා වේතනාවෝතුමුත්; තථා, ඒ රුපාවචර
විපාකක්‍රියාවේතනාවන්මෙන් විපාක නොදනවති; ඉති, මෙකිනසින්;
එකාදසපි, එකොලොස් ප්‍රහෙදමුද; එතාවේතනා, තෙල වේතනාවෝ;
ආනෙඤ්ජාව, අකම්පනාපීයෙන් ආනෙඤ්ජනමිත්‍රමය; නඅභිසංකාරං,
අභිසංකාරයෝ නමිත්‍ර නොවෙත්; වතුබ්බිධා, වතුර්විධමු; අරුපා
වචරකුසලවේතනාපත, අරුපාවචර කුසලවේතනානොමෝ වනාහි;
භන්තිඅස්සාදිනං, භන්ත්‍යාශ්වාදිත්තේ; ඡායා, පිළිරුව හෝ සෙවනැල්ල;
සදිසාව, භන්ත්‍යාශ්වාදිත් හා සමානමුද; හොතියථා, වන මෙන්; එවං,
එපරිද්දෙන්; අත්තනා, තමා හා; සදිසං, සමානමු; නිච්චලං, නොසැ

ලෙන්නාවු; අරුපමෙව, අරුපවිපාකයක්ම; ජනෙති, දනවා; ඉති,
එහෙයින්; ආනෙඤ්ජාතිසංඛාරෙති, ආනෙඤ්ජාතිසංඛාරයයි; වුවහි,
කියනු ලැබේ; (ඉති වාක්‍යසමාපතියෙති නිපා.) එවං, යථොක්තනසින්;
පුඤ්ඤාතිසංඛාරවසෙන, පුඤ්ජාතිසංඝකාර වශයෙන්; තෙරස, තෙල
සෙකැ; අපුඤ්ඤාතිසංඛාරවසෙන, අපුඤ්ජාතිසංඝකාරවශයෙන්; වාදස,
දෙලසෙකැ; ආනෙඤ්ජාතිසංඛාරවසෙන, ආනෙඤ්ජාතිසංඝකාර වශ
යෙන්; වතස්සො, සතරෙකැ; ඉති, මෙසේ; සබ්බොපි, සියලුම; එතා
වෙනතා, තෙලවෙනතාවෝතුමු; පරිපිණ්ණිතා, පිඩුකලානු; හෙවත්-
එකතුකොට ගන්නා ලද්දකු; එකුතනිංසවෙනතා, එකුත්තිය්වෙනතා
කෙනෙක්; හොනති, වෙත්; ඉති, මෙපරිද්දෙන්; භගවා, භාග්‍යවතුන්
වහන්සේ; අපරිමාණෙසු, ප්‍රමාණාතික්‍රාන්තවු; වකකවාලෙසු, වක්‍රවාල
යන්හි; අපරිමාණානං, ප්‍රමාණාතික්‍රාන්තවු; සත්තානං, සත්ත්වයන්ව;
උපාජ්ජනකකුසලාකුසලවෙනතා, උපදනාවු කුසලාකුසල වෙනතා
තුමු; මහාතුලාය, මහතරදියෙකින්; ධාරයමානොවියව, කිරන්තක්නු
මෙන්ද; නාලියං, නාලියෙකැ; පකඛිට්ඨා, බහා; මිණමානොවියව,
මැණගන්නක්නු මෙන්ද; සබ්බඤ්ඤාතඤ්ජෙන, සම්ඥතාඥනයෙන්;
පරිච්ඡිද්ධා, පිරිසිදු දෑ; එකුතනිංසමෙව, එකුත්තියක්ම; දස්සෙසි,
දක්වාදෙලසේක.

* කුසලය හා සදුශ්‍රවු වතුම්ඛාන විපාකය හා සමග තමා
නොසමවන නමුදු වෘත්තාදීන්හි කෘතවාද්‍යාපය දනවන බැවිද
කුසලය හා සදුශ්‍රවු වතුම්ඛාන විපාකයෙන් වෙන්වූ තමා නොසම
වන නමුදු අසංඥ සත්ත්වලයෙහි කෘතවාද්‍යාපය දනවන බැවිද අස
රිකකම්මපි සරිකකතෙත වතුන්ඤ්ඤාතවිපාකතෙත වෙකපථලාදීසු
විනාපි අසඤ්ඤෙසු කවත්තාරූපං යන මූලවිකාපාදියෙන් හඟවාට.
එතට්ඨිකාපාදිය අත්පරිද්දෙකින් ගලපන්නාවු මධුට්ඨිකාපාදියෙන්
මෙසේ යුක්ත වතුන්ඤ්ඤාත විපාකතෙත විනා වෙකපථලාදීසු අසඤ්ඤෙසු
කවත්තාරූපං අසරිකකතං නාමාතිශයාජනාං සි. වතුම්ඛාන විපාක
යෙන් තොරවු වෘත්තාදීන්හි අසංඥතලයෙහි කෘතවාද්‍යාපය
අසදුශ් නමැයි යනු එහි භාවය වේ. * රූපධම්මෙ සපරිසරාදිවන
බැවින් සඤ්ඤාතකයෙහි උත්තරා(පරිසරාදිතය)පොපියතබාව නිපයන
නිවරණාදීන් විෂකානන්‍ය නොකල හෙයින් මෙහි අනිමිත රූප
තෘණො සංඛාතා ඉඤ්ජනක නම්ලද නිවරණයට කරුණුවන බැවින්
හෝ රූපධම්මෙ සඤ්ඤාතක නමැයි යෙන් එහෙයින් රූපාලබ්‍ධත
වත්වුද නිමිත්තාලබ්ධතවත්වුද සියලුම වතුම්ඛානාය නිෂපය්‍යාය
වශයෙන් අනිඤ්ජන නමැයි නොකියනුලැබේ. මෙද යුක්ත රූපමෙව
සඵඤ්ජනතා සඤ්ඤාතනති වුත්තං ඉඤ්ජනකරනිවරණාදීනං අවිකම්මන
නතො රූපතණ්‍යා සංඛාතා සඤ්ජනකා කාරණතාවා තෙනෙව
රූපාරමණං නිමිත්තාරමණඤ්ච සබ්බමපි වතුන්ඤ්ඤාතං නිප්පරියා
යෙන අනිඤ්ජනනති න වුවහිතිං සි. (මු: වී:) * මහතරදි
යෙකින් කිරන්නාද නාලියෙහි බහා මැණගන්නාද ද්‍රව්‍යසමුදයයක්ම

කිරිසි ද්‍රව්‍යසමුදයයක්ම මැණගනී ගුඤ්ජාඵලමාත්‍රවූ එක් එක් කිරියයුතු දෑයක් හෝ තණ්හුලමාත්‍රවූ එක් එක් මැණියයුතු දෑයක් හෝ නොකිරිසි නොමැණගනී. එපරිද්දෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේද ප්‍රමාණරහිතවූ ප්‍රථම කුශලවේතනාවන් සමුදය වශයෙන්මැ ගෙනැ සමානජාතික බැවින් එකක්ම කොටැ දක්වා වදාරයි විනිශ්කුශලවේතනාදීන්ද මෙසේමැයි. කීයේ මැනෝමහාතුලාය ධාරයමානෝ නාලියා මිණ මාණෝව සමුදයමෙව ධාරෙති මිණතිව න එකෙකං ගුඤ්ජං එකෙකං තණ්හුලං වා එවං භගවාපි අපරිමාණා පඨම කුසලවේතනායෝ සමුදය වසෙනෙව ගහෙනා එකජාතිකතා එකමෙව කතා දසෙයති එවං දුතියාදයොපිති. (මු: වී:) මේ පාඨයෙහි පැණෙන ගුඤ්ජා ශබ්දය ගුඤ්ජාඵලමාත්‍රධාරණීය වස්තුවෙහි වැටේ තණ්හුලශබ්දයද එමෙහි ගුඤ්ජනනී ගුඤ්ජාඵලපරිමාණං ධාරණීයවත්තං තථා තණ්හුලං. (අ: වී:) මධුටිකාවෙහි ගුඤ්ජාශබ්දය ගුඤ්ජාඵලයෙහිම හුණු බැවිනි එකෙකං ගුඤ්ජනනී එකෙකං ගුඤ්ජාඵලං. යන විවරණයෙන් භගවා.

16

ඉදහි අපරිමාණේසු චක්ඛවාලෙසු අපරිමාණාසන්නා කුසලා කුසලකම්මං ආයුභමානා යෙහි වාරෙහි ආයුභනනී නානි තිණ් කම්මවාග්ගි දසෙයනො නප්ථ කතමො කායසංඛාරො කාය සංඝෙවනනාති ආදිමාහ, නප්ථ කායසංඝෙවනනාති කායවිඤ්ඤානනි. සමුදාපෙචා කායචාරනො පචනනා අභිකාමාවචරකුසලවේනනා මාදසඅකුසලවේනනාති සමවිසතිවේනනා, කායචාරෙ ආදාන භගණ වොපනං පාසසමානා උප්පන්නා විසතිකුසලාකුසලවේනනා නිපි චතතුං චචචනි, චිත්තසංඝෙවනනාති චිත්තවිඤ්ඤානනි. සමුදා පෙචා චිත්තචාරනො පචනනා නායෙච චිත්තවේනනා, චිත්තචාරෙ භනුසංඝෙවාපනං. වාභාසෙදං පාසසමානා උප්පන්නා විසතිවේනනා නිපි චතතුං චචචනි, අභිඤ්ඤාවේනනාපනෙත්ථ පරනො විඤ්ඤාණං පච්චසො නිහොතිති නග්ගිනා, සථාව අභිඤ්ඤාවේනනා එවං උබ්චවේනනාපි නිහොති, නසමා සාපි විඤ්ඤාණං පච්චස භාවෙ අපනෙතබ්බා, අවිජ්ජා පච්චසාපන සබ්බාපෙතාහොනනි, මනෝසංඝෙවනනාති උපොපි විඤ්ඤානනියො අසමුදාපෙචා මනෝ චාරෙ උප්පන්නා සබ්බාපි එකුනනි. සවේනනා, ඉති භගවා අපරි මාණේසු චක්ඛවාලෙසු අපරිමාණාසන්නා කුසලාකුසලකම්මං ආයුභ මානා ඉමෙහි තිනි වාරෙහි ආයුභනනීති ආයුභනකම්මවාරං දසෙය නිති, ඉමෙසංපන විනතමපි නිකානං අඤ්ඤාමඤ්ඤං සමපසොග්ගා වෙදිනාපබ්බා, කථං සුඤ්ඤාභිසංඛාරොති කායදුච්චරිතා විරමනනං සියා කායසංඛාරො, චිද්දුච්චරිතා විරමනනං සියා චිත්තසංඛාරො, එවං අභිකුසලවේනනා කාමාවචරා සුඤ්ඤාභිසංඛාරොව හොති කායසංඛාරොව චිත්තසංඛාරොව, මනෝචාරෙ උප්පන්නා පන තෙර සවේනනා සුඤ්ඤාභිසංඛාරොව හොති විනතසංඛාරොව, අසුඤ්ඤාභි

සඛ්‍යායෙහි කායද්වවිනිතවසෙන පටහනියං සියා කායසඛ්‍යායෙ,
 චච්චිද්වවිනිතවසෙන පටහනියං. සියා චචිසඛ්‍යායෙ, චෙ චාග්ගි
 මුඤ්චියා මනෝවායෙර පටහනියං. සියා විනතසඛ්‍යායෙහි එවං
 අපුඤ්ඤාභිසඛ්‍යායෙ කායසඛ්‍යායෙහි හොති චචිසඛ්‍යායෙහි විනත
 සඛ්‍යායෙහි, කායසඛ්‍යායෙපන සියා පුඤ්ඤාභිසඛ්‍යායෙ සියා
 අපුඤ්ඤාභිසඛ්‍යායෙ න ආනෙඤ්ජාභිසඛ්‍යායෙ, නථා චචිසඛ්‍යායෙ,
 විනතසඛ්‍යායෙ පන සියා පුඤ්ඤාභිසඛ්‍යායෙ සියා අපුඤ්ඤාභි
 සඛ්‍යායෙ සියා ආනෙඤ්ජාභිසඛ්‍යායොති ඉමෙ අවිජ්ජාපට්ටසා
 සඛ්‍යාරානාම.

16.(ක) ඉද්දති, ප්‍රාජ්‍යාවසරයෙහි; අපරිමාණෙසු, ප්‍රමාණරහිතවූ;
 චක්කවාලෙසු, චක්‍රවාලයන්හි; අපරිමාණා, ප්‍රමාණරහිතවූ; සත්තා,
 සත්ත්වයෝකුමු; කුසලාකුසලකම්මං, කුසලාකුසලකමීය; ආයුහමානා,
 සකස්කරන්නාහු; යෙතිවාරෙහි, යම් වාරකෙනෙකුත් කරණකොට
 ගෙන; ආයුහනති, සකස්කෙරෙද්ද; තිණ්ණි, ත්‍රිවිධවූ; තාතිකමමාරුති,
 ඒ කමීවාරයන්; දසෙසනනා, දක්වා වදාරන්නාවූ; (භගවා, භාග්‍ය
 වතුන්වහන්සේ; 0) තත්ථ කතමො කායසඛ්‍යායෙ කායසඤ්චතනාති
 ආදිං, යනාදිය; ආහ, වදාලයේක; තත්ථ, ඒ තත්ථකතමොපෙකාය
 සඤ්චතනා යනාදි වචනයෙහි; (අයං විනිවුජ්ජො, මේ විනිවුජ්ජයවේ; 0)
 කායසඤ්චතනාති, කායසඤ්චතනා යනු; කායවිඤ්ඤානං, කාය
 විඤ්ජනිරූපය; සමුච්ඡාපෙනා, හටගන්වා; කායවාරනො, කායවාරය
 හෙතුකොටැගෙන; පට්ඨනා, ප්‍රවෘත්තවූ; අභිකාමාවචරකුසලවේතනා,
 අභිච්චිධු කාමාවචර කුසලවේතනාවෝද; වාදසඅකුසලවේතනා,
 වාදසච්චිධු අකුසලවේතනාවෝද; ඉතිසමවිසතිවේතනා, යන මේ සම
 විසිවැදූරුම්වූවේතනාවෝදි; කායවාරෙ, කායවාරයෙහි; ආදුන භහණ
 වොපනං + ආදුන, ඇදගැනීමට; භහණ, සමප්‍රයුක්තයාගේ ගැනීමට;
 වොපනං, සසඤ්ඤායට; හෙවත් - සෙලවීමට; පාපයමානා, පමුණුවමින්;
 උප්පනා, උපන්නාවූ; විසතිකුසලාකුසලවේතනා, විසිවැදූරුම්වූ
 කුසලාකුසලවේතනාවෝදි; ඉතිපි, මෙසෙයිනුදු; වත්තුං, කියන්ව;
 නොහොත් - කීමැ; වට්ටති, වටනේයි.

* පලමු කායවාර ප්‍රවෘත්ත වේතනාවෝ කායසඤ්චතනා නමැයි
 කියා පැසුළු ආදුනග්‍රහණ සසඤ්ඤායට පමුණුවා උපන් වේතනාවෝ
 කායසඤ්චතනා නමැයි කීමද වටනේයැ යන්නෙන් වචන විශේෂ
 මාත්‍රයක් මුත් අවිච්ඡෙදයක් නොදක්වා යම්හෙයකින් කායවාර
 ප්‍රවෘත්තියමැ ආදුනග්‍රහණ සසඤ්ඤාප්‍රාපණයවේද එහෙයින් නොහොත්
 පලමු කි කායවාරපට්ඨනා යනාදි නයින් වාරයාගේ ප්‍රවෘත්තියමාත්‍ර
 යක්ම කිහෙයින් උපලක්ෂණ භාවය කපිතයි පැසුළුකි ආදුනාදිනගින්
 වේතනාවගේ සවිඤ්ජනිරූපසමුත්ථාපනය කපිතයි කියේ මැනෝ
 මුලවිකාවෙහි කායවාර පට්ඨනාතිවත්වා ආදුනග්‍රහණ වොපනං
 පාපයමානා උප්පනාතිපි වත්තුං වට්ටතිති වචන විශේෂමත්තමෙව

දසෙය්ති කායචාරෙ පවතති එවති ආදනාදි පාපනාති පුරිමෙනවා
 වාරස්ස උපලකඛණ්භාවො වුතෙනා පච්ඡිමෙන වෙනතාය සවිඤ්ඤානති
 රූපසමුදාපනං තත්ථ ආකාසිනිවා ගහණං ආදනං සමපසුතතස්ස
 ගහණං ගහණං එතදනං වොපනං. ෧෧. ශ්‍රී.

16. (කා) වච්ඡෙදවතනාති, වච්ඡෙදවතනා යනු; වච්චිඤ්ඤානති,
 වාග්විඤ්ඤානරූපය; සමුදාපෙනා, හටගන්වා; වච්චාරතො, වාග්වාරය
 හෙතු කොට ගෙනා; පච්චායා, ප්‍රවාහනවූ; තායෙව විසතිවෙනතා, එම
 විසිවැදූරුම් වු වෙනතාවෝයි; වච්චාරො, වාග්වාරයෙහි; හනුසඤ්ඤා
 පනං, හනුසඤ්ඤාලනයට; වාකාහෙදං, වාග්හෙදයට; (නොහොත්-
 හනුසඤ්ඤාපනං, හනුසඤ්ඤාලනය ඇති; වාකාහෙදං, වාග්හෙද
 යට; 8) පාපයමානා, පමුණුවමින්; උප්පන්නා, උපන්නාවූ; විසති
 වෙනතා, විසිවැදූරුම් වු වෙනතාවෝයි; ඉතිපි, මෙසෙයිනුදු; වතනුං,
 කියන්ට හෝ කීමැ; වට්ඨති, වට්ටන්; (කවරහෙයකින් අවුලායෙහි
 අභිඤ්ඤාවෙනතාව නොගතුද යන විවාදනාවට පරිහාර සදහා අභිඤ්ඤා
 වෙනතාපනෙත්ථ යනාදිය යෙත්.) එත්, මේ කාය වච්චි සංඛාරයන්ගේ
 ග්‍රහණයෙහි; නොහොත්-මේ කාය වච්චි සඤ්ඤාවෙනතාවන්ගේ ග්‍රහණ
 යෙහි; (මේ දෙවිසිවැදූරුම් වෙනතාවන් අතුරෙහි යනු බුරුම
 සන්නිධි 8) අභිඤ්ඤාවෙනතාපන, අභිඤ්ඤාවෙනතානොමෝ වනාති;
 පරතො, මත්තෙහි කියනු ලබන්නාවූ; විඤ්ඤාණස්ස, විඤ්ඤායට;
 පච්චයො, ප්‍රත්‍යයවනුයේ; නහොති, නොවේද; ඉති, එහෙයින්; (අභි
 කපායං, අටුවායෙහි; 9) නගතිනා, නොගතු; අභිඤ්ඤාවෙනතායථාව,
 (ව වාකාසාරභයෙහි වැටේ) අභිඤ්ඤාවෙනතාව යම්සේ නොගතුද; එවං,
 එපරිද්දෙන්; උච්චවචෙනතාපි, ඔබ්බත්‍යය හා එක්වැ යෙදුනාවූ
 වෙනතානොමෝද; (විඤ්ඤාණස්ස, ප්‍රතිසංකිච්ඤායට; පච්චයො,
 ප්‍රත්‍යයවනුයේ;) නහොති, නොවේ; තසමා, එහෙයින්; සාපි, ඒ ඔබ්බ
 ත්‍යය හා එක්වැයෙදුනු වෙනතානොමෝද; විඤ්ඤාණස්ස, විඤ්ඤායට;
 පච්චයභාවො, ප්‍රත්‍යයවීමෙහි; අපනෙතබ්බො, හළයුත්තියැ; අවිජ්ජා
 පච්චයාපන, අවිජ්ජාසංඛ්‍යාත ප්‍රත්‍යය හෙතුවෙන්; සබ්බාපි, සියලුම;
 එතා(වෙනතා,) තෙලවෙනතාවෝ; හොනති, වෙන්; මනොසඤ්ඤවත
 නාති, මනොසඤ්ඤවතනා යනු; උභොපි, විප්‍රකාරවූද; විඤ්ඤානතියො,
 විඤ්ඤානරූපයන්; අසමුදාපෙනා, නොහටගන්වා (නුපදවායුයේයි.)
 මනොචාරො, මනොචාරයෙහි; උප්පන්නා, උපන්නාවූ; සබ්බාපි, සිය
 ලුම; එකුතති-සවෙනතා, එකුත්තිස්වැදූරුම් වු වෙනතාවෝයි; ඉති,
 මෙසේ; හභවා, භාග්‍යවතුන්වහන්සේ; අපරිමාණෙසු, ප්‍රමාණරහිතවූ;
 වකකවාලෙසු, වක්‍රවාලයන්හි; අපරිමාණා, ප්‍රමාණරහිතවූ; සත්තා,
 සත්ත්වයෝතුමු; කුසලාකුසලකමං, කුසලාකුසල කමය; ආයුහමානා,
 සකස්කරන්නාවූ; තිති, ත්‍රිවිධවූ; ඉමෙතිචාරෙහි, මේ චාරයන් කරණ
 කොටගෙනා; ආයුහනති, සකස්කෙරෙද්ද; ඉති, එහෙයින්; ආයුහන
 කමමාරං, පින් පටි සකස්කිරීමට කරුණුවූ කමචාරය; දසෙය්ති,

දක්වා වදාරන සේක; (ඉතිසමාප්තියෙහි නිපා.) විතනමපි, විප්‍රකාරවුද; ඉමෙසං පනතිකානං, මේ ත්‍රිකයන්ගේ වතාහි; (පන පක්‍ෂානතර ඥාත කති.) අඤ්ඤාමඤ්ඤං, ඔවුනොවුන්; සමපයොගො, ගාලුපීමැ; (අඤ්ඤාමඤ්ඤාසමපයොගොසි සමාසානන පාඨයකුදු ඇත්. එවිසුගේ වශයෙන්) අඤ්ඤාමඤ්ඤාසමපයොගො, ඔවුනොවුන් හා සමබන්ධයනෙමැ; වෙදි තබෙබ්බා, දතයුතු; කථං, කෙසේ දතයුත්තේද යත්?; හි, ප්‍රකටිකරණයකෙරෙමි; පුඤ්ඤානිසංඛාරො, පුණ්‍යානිසංඝකාරයනෙම; කායදුච්චරිතා, කායදුච්චරිතයෙන්; විරමනනස්ස, වෙන්වන පුගුලාව; සීයා, කිසිකලෙකි; කායසංඛාරො, කායසංඝකාරයනෙමි; (හොති, වේ; 0) ච්චිදුච්චරිතා, චාග්දුච්චරිතයෙන්; විරමනනස්ස, වෙන්වන පුගුලාව; සීයා, කිසිකලෙකි; ච්චිසංඛාරො, ච්චිසංඝකාරයනෙමි; (හොති, වේ; 0) එවං, මෙනසින්; කාමාවචර, කාමාවචරවු; අභිකුසලවෙතනා, අපවිට්ඨකුසලවෙතනාවෝතුමු; පුඤ්ඤානිසංඛාරොව, පුණ්‍යානිසංඝකාරයන්; හොති, වේ; කායසංඛාරොව, කායසංඝකාරයන්; (හොති, වේ;) ච්චිසංඛාරොව, ච්චිසංඝකාරයන්; (හොති, වේ;) මනොවාරොපන, මනොවාරයෙහි වතාහි; උප්පානා, උපන්නාවු; තෙරසවෙතනා, තෙලෙස් වෙතනාවෝතුමු; පුඤ්ඤානිසංඛාරොව, පුණ්‍යානිසංඝකාරයන්; හොති, වේ; විතනසංඛාරොව, විතනසංඝකාරයන්; (හොති, වේ;) අපුඤ්ඤානිසංඛාරොපි, අපුණ්‍යානිසංඝකාරයනෙමිද; කායදුච්චරිතවසෙන, කායදුච්චරිත වශයෙන්; පචතතියං, ප්‍රචාතතියෙහි; සීයා, කිසිකලෙකැ; කායසංඛාරො, කායසංඝකාරයැ; (හොති, වේ;) ච්චිදුච්චරිතවසෙන, චාග්දුච්චරිතවශයෙන්; පචතතියං, ප්‍රචාතතියෙහි; සීයා, කිසිකලෙකැ; ච්චිසංඛාරො, ච්චිසංඝකාරයැ; (හොති, වේ;) වෙචාරති, උභය වාරයන්; මුඤ්චිත්වා, මුක්ත කොටැ; මනොවාරො, මනොවාරයෙහි; පචතතියං, ප්‍රචාතතියෙහි; සීයා, කිසිකලෙකැ; විතනසංඛාරො, විතනසංඝකාරයැ; (හොති, වේ;) ඉතිඑවං, උක්තප්‍රකාරනසින්; අපුඤ්ඤානිසංඛාරො, අපුණ්‍යානිසංඝකාරයනෙමැ; කායසංඛාරොපි, කායසංඝකාරයන්; හොති, වේ; ච්චිසංඛාරොපි, ච්චිසංඝකාරයන්; (හොති, වේ;) විතනසංඛාරොපි, විතනසංඝකාරයන්; (හොති, වේ;) පන, පක්‍ෂානතරයෙක් කියනු ලැබේ; කායසංඛාරො, කායසංඝකාරයනෙමැ; සීයා, කිසිකලෙකැ; පුඤ්ඤානිසංඛාරො, පුණ්‍යානිසංඝකාරයැ; (හොති, වේ;) සීයා, කිසිකලෙකැ; අපුඤ්ඤානිසංඛාරො, අපුණ්‍යානිසංඝකාරයැ; (හොති, වේ;) ආනෙඤ්ජානිසංඛාරො, ආනෙඤ්ජානිසංඝකාරයැ; න (හොති,) නොවේ; ච්චිසංඛාරො, ච්චිසංඝකාරයනෙමැ; තථා, ඒ කායසංඝකාරය මෙන්; (වෙදි තබෙබ්බා, දතයුතු; 0) පන, පක්‍ෂානතරයෙක් කියනු ලැබේ; විතනසංඛාරො, විතනසංඝකාරයනෙමැ; සීයා, කිසිකලෙකැ; පුඤ්ඤානිසංඛාරො, පුණ්‍යානිසංඝකාරයැ; (හොති, වේ;) සීයා, කිසිකලෙකැ; අපුඤ්ඤානිසංඛාරො, අපුණ්‍යානිසංඝකාරයැ; (හොති, වේ;) සීයා, කිසිකලෙකැ; ආනෙඤ්ජානිසංඛාරො, ආනෙඤ්ජානිසංඝකාරයැ;

(හොඳි, වේ;) ඉති, යථොක්තප්‍රකාරවූ; ඉමෙ, මේ සංස්කාරයෝතුමු; අවිජ්ජාපච්චයා, අවිජ්ජාප්‍රත්‍යයයෙන්වන්නාවූ; සංඛාරානාම, සංස්කාරයෝ නම්හුයි.

* පැරණි අටුවායෙහි අභිඤ්චෙතනානොමෝ සහජතවුද අනන්තරවුද විඤ්ඤායට ප්‍රත්‍යයවනුදු ප්‍රතිසංඝි විඤ්ඤායට ප්‍රත්‍යය නොවනුයෙන් නොකියනලදුයැ කියන ඒ අභිඤ්චෙතනානොමෝ කුසල්වනුවා විපාකධම්මවනුවා කවරහෙයකින් ප්‍රතිසංඝි විඤ්ඤායට ප්‍රත්‍යය නොවනුද යත්? ඒ අභිඤ්චෙතනානොමෝ කුසල්වනු විපාකධම්මවනු සැබව. මුල් සුත්තවූ තෘණො ඇති ශෛක්‍ෂ්‍ය පෘථග්ජනයන්ගේ සන්තානයෙහි අහසින් ගමන්කිරීම් ඇ සෘඪිප්‍රාතිභායාඪි වශයෙන් ව්‍යාපාරවත්වැ පවත්නාවූ අභිඤ්චෙතනාවගේ කුසලකිසිදු විපාක ධම්මකිසිදු උක්තයැ අශෛක්‍ෂ්‍ය පුද්ගල සන්තානයෙහි එසේ ව්‍යාපාර වත්වැ පවත්නාවූ තදිතර ක්‍රියාභිඤ්චෙතනාවගේ කුසලකිසිදු විපාක ධම්මකිසිදු අනුක්‍රමයැ එහෙයින් ශෛක්‍ෂ්‍ය පෘථග්ජනයන්ගේ සන්තානයෙහි වූ අභිඤ්චෙතනානොමෝද කුසලසම්භාවයක්වන බැවින් හෝ විපාකධම්මයක් වන බැවින් හෝ තදන්‍යවූ කුසලාකුසල චෙතනාවන් මෙන් ප්‍රතිසංඝි විඤ්ඤායට ප්‍රත්‍යය වනුයයි දක්වා. ජනකප්‍රත්‍යයවැ විපාක දතවන කරුණෙන් අභිඤ්චෙතනානොමෝ ප්‍රතිසංඝි විඤ්ඤායට ප්‍රත්‍යයවනු නොවෙයි. එහෙයින්විසුඤ්ඤා අභිඤ්ඤා චෙතනා නගතිතා විඤ්ඤාණස්ස පච්චයො න හොතිති කස්මා පන න හොති නනුසාපි කුසලා විපාකධම්මවාති සච්චං අනුපවජ්ජන නණ්ණා විජ්ජ මානෙ පන සන්තානෙ සබ්‍යාපාරපච්චන්තියා තස්සා කුසලතා විපාක ධම්මතාවවුත්තා න විපාකුප්පාදනෙනායි (මු: පි:)

* අතිකතුදු ඇත් ලොකොත්තරවූ කුසලචෙතනාවගේ ප්‍රති සංඝි විඤ්ඤායට ප්‍රත්‍යයවීමෙක් නියතයෙන්ම නැත යම් හෙයකින් ලොකොත්තර කුසලචෙතනානොමෝ ප්‍රතිසංඝි විඤ්ඤායට ප්‍රත්‍යය නොවනුද එහෙයින්. එතතුදු වුවත් ලොකොත්තර කුසලචෙතනා නොමෝ විපාක ගෙනදෙන්නියයි කියනු ලබන්නේය එසේ කීමක් ඇති කල්හිදු අනුත්තමයෙන් ප්‍රතිසංඝි විපාකදන්‍යය එකාන්තයෙන් නොවන්නේය. යම්හෙයකින් ලොකොත්තර කුසලචෙතනාවගේ ප්‍රතිසංඝි විපාකොත්පාදනයක් නැද්ද එහෙයින් ප්‍රතිසංඝි විපාකොත් පාදනයෙන් නොද කුසල්වනුයැ නොද විපාකධම්මවනුයැ මෙද යුතු ඤාතියදං ලොකුත්තර කුසලාය අනෙකනතිකං නති සා පටිසංඝි විඤ්ඤාණස්ස පච්චයො අපි විපාකදිනිති වුච්චෙය්‍ය එවමි අහොසි කමෙතන අනෙකනතිකං නති තස්සා විපාකුප්පාදනං අපිති ආහ න විපාකුප්පාදනෙන කුසලවිපාක ධම්මවාති (අ: පි:)

* යම් අභිඤ්චෙතනාවක්නොමෝ ප්‍රතිසංඝි විපාක විඤ්ඤායෙන් අන්‍යවූ විපාකධම්මයන්ට හුදෙක් ව්‍යාපාරවත්වූවා උක්තයවත්වූවා පව තිද මේ ලොකොත්තර කුසලචෙතනාවගේද සමුලඝාතනය නොකළ

කෙලෙසුන් ඇති ශෛක්‍ෂ්‍ය පුද්ගල සන්නාහයෙහි ප්‍රවාහනිතොමෝ අභිඤ්චෙනතාව හා සමානවු වාමනුසි විපාකධම්මිකයද නිරවද්‍යවීයෙන් කුසලකියද කියනලදු මෙද යුතු කෙවලඤ්ඤි යා අඤ්ඤාසං විපාක ධම්මානං සබ්බාපාරු සලසාහා පවතති තදකාරවස්සා අප්පතින කිලෙස සන්නානෙ පවතති විපාකධම්මතා අනවස්ථෙත කුසල තාව වුත්තාසී. (අ: වී:)

* යථොක්ත ප්‍රකාරයෙන් අභිඤ්චෙනතානොමෝ ඉදින් විපාක සවභාව ඇත්ති නමුදු කෙසේ නම් අවිපාකවුද යත් අසමාවහෙයිති හෙවත්-පලනොදෙන හෙයිති ඒ පලනොදෙනබව දක්වන්නාවු මූල ටිකාවාය්‍යයෝ මෙසේ යුතු සාපනවිපාකං උප්පාදයනති රූපාවචර මෙව උප්පාදෙය්‍ය නති අඤ්ඤාභූමිකං කමමං අඤ්ඤාභූමිකං විපාකං උප්පාදෙතිති අත්තනා සද්දසාරමණඤ්ච නිසාතිකං තං උප්පාදෙය්‍ය විත්තුප්පාදකණෙඛ රූපාවචරවිපාකස්ස කමසද්දසාරමණස්සෙව වුත්තතතා නවරූපාවචරවිපාකො පරිත්තාදි ආරමමණො අත්ථිඅභිඤ්ඤා චෙනතාව පරිත්තාදි ආරමමණොව හොති තස්මා විපාකං න උප්පා දෙතිති විඤ්ඤායතිසී.

* එතට්ඨිකාපාඨයාගේ අනුට්ඨිකාද්ධගත විචරණාදියෙන් හොබ වනලද භාවය මෙසේයි. ඒ අභිඤ්චෙනතානොමෝ විපාකය දන වන්නි නම් සවභූමිකවු හෝ අත්තභූමිකවු හෝ රූපාවචර විපාක යෙකුම දනවනුයැ කාමාවචර විපාකයෙකු නම් නොදනවනු යුතුය යුසේසි සවභූමික අත්තභූමික රූපාවචර විපාකයන් අතුරෙහිදු ප්‍රත්‍යයශක්තියක් නැති හෙයිනුත් එබන්දක් පෙළේ නොදන්නා හෙයිනුත් අත්තභූමිකවු රූපාවචර විපාකයක්නුගේ දැනවීම අයුතුයැ කවරහෙයින යත් යම් හෙයකින් අත්තභූමික කමයෙක් අත්තභූමික විපාකයෙකු නොදනවාද එහෙයිති. වැලි අභිඤ්චෙනතානොමෝ සවභූමිකවු නවකතව්‍යාලබ්භවවිපාකයෙකු හෝ පරිත්තාද්ධලබ්භව විපාකයෙකු හෝ දනවන්නිද යත්? සවභූමිකවුද නවකතව්‍යාලබ්භව පරිත්තාද්ධලබ්භවවිපාකයන් අතුරෙන් රූපාවචර විපාකයාගේ සවකිය කමානුරූපවු ආලබ්භවද්භාවය දැක්වු බැවින්ද අභිඤ්චෙන තාවගේ පරිත්තාද්ධලබ්භවද්භාවයෙන්ද සවභූමිකවු නවකතව්‍යා ලබ්භවද්විපාකයෙකු නොදනවා. එපරිද්දෙන් රූපාවචර විපාකයා තමා එකානන්තවකතව්‍යාලබ්භවත් බැවින් පරිත්තාද්ධලබ්භව විපාකයෙකුදු නොදනවා යන මේ අභිප්‍රාය ලෙහිලා “අත්තනා සද්දසාරමණඤ්ච” යනාදිය යෙත්. විනොතපාද කාණ්ඩයෙහි “පඨවි කසිණං ආපොකසිණං” යනාදි වශයෙන් රූපාවචර කුසලය හා නොවෙනස්කොට රූපාවචර විපාකයාගේ අරමුණ වදල බැවින් අභිඤ්චෙනතානොමෝ තමා හා සමානවු ඡාරාලබ්භනය ඇති ප්‍රති සක්ඛිභවාඛන ව්‍යුති වශයෙන් අවස්ථාත්‍රයක් ඇති කිසියම් විපාකයෙකු දැනවියයුතුයැ එහෙත් පෙළෙහි කුසලවිපාකත්‍රියා වශයෙන් දැක්වු

රූපාවචර ත්‍රිකවතුෂකධ්‍යානයන්ද චතුර්ධ්‍යාන විපාකයද ආකාශානඤ්චායතනයද ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයද පරික්කාලබ්‍රහ්මණ මහද්වේශනාලබ්‍රහ්මණ අප්‍රමාණාලබ්‍රහ්මණවද්භාවයෙන් නොගෙනැරූපාවචරනීක චතුක්කඤ්ඤානාති කුසලතොව විපාකතොව ක්‍රියතොව චතුර්ධ්‍යාන ඤානයා විපාකො ආකාශානඤ්චායතනං ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං ඉමේ ධර්මා නවත්තබ්බා පරිත්තාරමමණාතිපි මහග්ගනාරමමණාතිපි අප්‍රමාණාරමමණාතිපි සි වදාලගෙයින් පරික්කාලබ්‍රහ්මණවත්වූ රූපාවචර විපාකයෙක් නොමැත්තේය යම්හෙයකින් අභිඤ්චෙතනානොමෝ පරික්කාලබ්‍රහ්මණ ඇත්තීද එහෙයින් විපාකනුපදාවයයි හැගේ.

* මෙකී අසමනවයනෙමේ පරික්කාලබ්‍රහ්මණවත්වූ අභිඤ්චෙතනාවගේ විපාකරහිත භාවය සාධා නවත්තව්‍යාලබ්‍රහ්මණවත්වූ අභිඤ්චෙතනාවගේ විපාකරහිත භාවය නොසාධා එහෙයින් අභිඤ්චෙතනාවගේ විපාක සදස්භාවයෙහි අන් කරුණක් දක්වන්ට මූලටිකාවෙහි කසිණේසුච උපපාදිතස්‍ය චතුර්ධ්‍යාන සමාධිස්‍ය ආතිසංසභුතා අභිඤ්ඤා යථාං සො එවං සමාහිතෙ විතෙති ආදී තස්මා සමාධිඵලසද්ධියාසි විසු පෙළෙහි “සො එවං සමාහිතෙ විතෙති” යනාදිය වදාල ගෙයින් අභිඤ්ඤානොමෝ ප්‍රතිභාග නිමිත්ත සංඛ්‍යාත කාත්‍යනයන්තිත් උපදවනලද චතුර්ධ්‍යාන සමාධියගේ විපාකණය වූ ආනාශංස ඵලමාත්‍රයක්වනුද විපාකඵලයෙක් නම් නොවනුද එහෙයින් අසද්ධියා කෙරෙහි සද්ධිකර්ම ආරොපණය කොට සමාධියගේ ඵලය හා සද්ධියෙහි යෙත් සමාධිඵල සද්ධියු අභිඤ්ඤානොමෝ ඒ ඒ අධිෂ්ඨාන වික්‍රමණ දිව්‍යශබ්දශ්‍රවණාදිවූ අභිමතාපි කාත්‍යනිෂ්පාදන මාත්‍රයක්හු කෙරෙහි දුෂ්ටත්වවෙද්දු දුකභිලානාශංස සංඛ්‍යාත ප්‍රත්‍යයලාභය මෙන් විපාකඵලදනය ඇත්තීද නොවා කාලාන්තර ඵලදනය ඇත්තීද නොවා නියමයෙන් යථාකතප්‍රකාර ආනාශංස ඵලදනය ඇත්තියයි දතයුතු කියේ මැනෝ තවඵලං දෙතීති දුක සීලාතිසංඝො තසම් හවෙ පච්චයලාභොවිය සාපි විපාකං නඋප්පාදෙති (මු: ටි:) තස්‍ය තස්‍ය අධිස්ථාන වික්‍රමණ දිබ්බසංද්‍රවණාදි කස්‍ය යථිච්ඡිතස්‍ය කිච්චස්‍ය නිප්ථාදනමිත්තං පන අභිඤ්ඤාචෙතනා නකාලාන්තරඵලා දිබ්බමවෙදනියංවිය නාපි විපාකඵලා අඵබ්බො යථා වුත්ත ආතිසංසඵලා දඬබ්බා (අ: ටි:)

* තවද මෙකරුණෙහිලා නිෂේධවාරයෙන් කෙටි වාදයක් ඇර දක්වන අනුටිකාවායඝීයෝ මෙයේ යුතු කෙටිපන සමානභූමිකතො ආසෙවනලාභෙන බලවන්තාති ඤානානීති තාති විපාකං දෙනති සමාපතතිභාවතො අභිඤ්ඤාපන සතිපිඤ්ඤානභාවෙ තදභාවතො තසම් තසම් ආරමමණේ ආගන්තුභාවාති දුබ්බලා තසමා විපාකං නදෙතීති වදනති තං අකාරණං පුනපුනං පරිකමමවසෙන අභිඤ්ඤායපි වසිභාව සබ්භාවතො යං පනවදනති පාදකඤ්ඤානෙ අත්තනාසමානසභාවෙහි ජවනෙහි ලඛ්‍යසෙවනෙ සමමදෙව වසිතාවප්‍රපනෙන පරිසුඛතාදි අසංඝසමනභාගමෙන සාතිසයෙ ජනෙ අභිඤ්ඤාතිබ්බත්තනාති

තාසඤ්ච වතුන්ඡක්ඛානිකතතා වතුන්ඡක්ඛානභූමිකො ඵව විපාකො නිබ්බන්ධනය සොව යථාච්ඡිත්තගුණෙන බලවතා පාදකක්ඛානෙන නෙව කතොකාසෙන සිඤ්ඤාති අනොකාසතාය අභිඤ්ඤා න විපාකං දෙතිති තම්පි අකාරණං අවිපාකභාවතො තාසං සතිපිති විපාකදුසි භාවෙ විපාකස්ස අනොකාසවොදනායුත්තා අවිපාකතාව තාසංච්ඡිත්ත තායා ඵවංසි. මේ පාඨයාගේ භාවයැ මෙසේයි.

කිසි ආවායඝීකෙනෙක් වනාහි ධ්‍යානයෝතුමු සමානභූමික වශ යෙන් ආසෙවන ප්‍රත්‍යය ලැබීම කරණකොටගෙනැ බලවත්හු වෙද්ද ඵහෙයින් ඵච්ඡු සමාපත්ති භාවයෙන් විපාකදුතය කෙරෙහි අභිඤ්ඤා නොමෝ වනාහි ධ්‍යානභාවය ඇති කල්හිදු සමාපත්ති භාවයක් නැති හෙයින් ඒ ඒ අරමුණෙහි ආගන්තුකවුවා අති දුෂ්ලච්චාද ඵහෙයින් විපාකනොදේයයි යෙහි. ඔවුන්ගේ ඒකීම හෙතුරිතයැ කවරහෙයින් යත් පුනපුනාපරිකම් වශයෙන් අභිඤ්ඤාවෙන්ද වයිකිය විද්‍යමානවන හෙයිති. තදන්‍යවු කෙවිවාදයකුදු ඇත් පාදකධ්‍යානය නමා භා සමාන ස්වභාවය ඇති ජවනයන් කරණකොටගෙනැ ලත් ආසෙවන ප්‍රත්‍යය ඇති කල්හි මතාකොටැ වයිභාවප්‍රාප්ත කල්හි පරිශුඛතාදිවු අභ්‍යාසයෙකින් සම්බන්ධවීමෙන් ප්‍රකෘතියට පැමිණි කල්හි අභිඤ්ඤාවේ පහළ වෙති ඒ අභිඤ්ඤාවන්ද වතුච්ඡිධ්‍යාන පඤ්ඤාපනවන බැවින් වතුච්ඡිධ්‍යාන භූමිකවුම විපාකයෙක් ඉපිදවිය යුත්තේය ඒ විපාකය තෙමේද යථොක්තගුණ සමුදය ඇති බලවත්වු පාදකධ්‍යානය විසින්ම කාතාව කාශ ඇතිවැ සිඬවේද ඵහෙයින් අවසර නැති බැවින් අභිඤ්ඤානොමෝ විපාකදුතය නොකෙරෙයි යෙන් ඔවුන්ගේ ඒ කීමද හෙතුරිතයැ ඒ අභිඤ්ඤාවන්ගේ අවිපාක ස්වභාව හෙයිති යම් හෙයකින් විපාකදෙන සුලුබවක් ඇති නම් විපාකය පිළිබඳවැ අනවකාශ වොදනාව යෙදෙයි. තොද ඵසේවනුයෙන් මේ අසථාන වොදනායයි කෙවිවාදනිෂේධය කළහ.

* අභිඤ්ඤාවෙනනානොමෝ යම්සේ විපාකදුතය නොකරුද ඔෆඬ්‍යානය හා සමග පවත්නා වෙනනානොමෝද ඵසේම විපාකදුතය නොකරුයි අභිඤ්ඤාවෙනතාවට වඩා වෙනසක් නොකොටැ ඔෆඬ්‍යානය වෙනතාව අවුච්ඡායෙහි කියනලදයැ ඒ කීමැ ඔෆඬ්‍යානයසහගත ධර්මයන් වෙන්වැ උපුටා ඔවුන්ගේ විපාකයෙහි පැවැති නුවණ අභිප්‍රතිසමන්දයයි වදළ බැවින් විමසියයුතුයයි විකාවේ යුතු. හේ මෙසේයි. යථාච අභිඤ්ඤාවෙනතා ඵවං උඤ්චවවෙනනාපි න භොතිති ඉදං උඤ්චව සහගතෙ ධර්මෙ විසුං උඤ්චිත්තා තෙසං විපාකෙඤ්ඤාණං අත්ථපටිසම්භිද්ධි චුත්තතතා විචාරෙතබ්බංසි. පෙළෙන් උපුටා දුක්වු පාඨයෙහි පැණෙන “විපාකෙ” යන වචනය විපාකයට සුදුසු බැව් පමණක් ප්‍රකාශ නොකෙරෙයිද නියමයෙන් විපාකයාගේ විද්‍යමාන භාවය ප්‍රකාශ කෙරෙයිද ඵහෙයින් විමසිය යුතුයයි කීසේයි.

* මෙසේ අභිකථා ටිකාවායී මත වශයෙන් කරුණු ගත්වා ඔෆධ්‍යාවේතනාවගේ විපාක සදසද්භාවයෙහි මේ විනිශ්චය අනුට්ඨාන වායීතෙමේ දක්වාය. සමා උච්චවේතනා පවත්නිවිපාකයෙහිවසෙන විභවෙන විපාකො උච්චො උභය විපාකදැයිකාය පන වේතනාය නානාකම්භික කමමපපච්චයො වුවවිනිති තදභාවතො පඨානෙතසා සො නවුතෙතා යංපන අභිකථාය. විඤ්ඤාණය පච්චයභාවෙ අපනෙතබ්බාති වුතන. තංපටිසනි විඤ්ඤාණමෙව සකාය වුතන. එවං උච්චවේතනාපි න භොතිති ඉදමපි විඤ්ඤාණය පච්චයතාභාවමතනං ගහෙතා වුතන. එවඤ්ඤාණං අඤ්ඤාමඤ්ඤාං පාලියා අභිකථායව අවිරොධො දඨබ්බොයයි. යම්හෙයකින් ඔෆධ්‍යාවේතනාතොමෝ ප්‍රවෘත්ති විපාකයක්හුමදේද ප්‍රතිසනි විපාකයක්හු නොදේද එහෙයින් ඔෆධ්‍යාවේතනාවගේ ප්‍රවෘත්තිවිපාක වශයෙන් විභවගෙහි විපාකය උපුටනලදය. උභයවිපාකදැයිනිවු වේතනාවගේ වනාහි නානාකම්භික කමුප්පත්තය. වදුරනුලැබෙනුයි ඒ නානාකම්භික කමුප්පත්තයගේ අවිද්‍යා මානභෙතුවෙන් ප්‍රසංගප්‍රකාරයෙහි ඔෆධ්‍යාවේතනාවගේ ප්‍රතිසනි විපාකය නොවදුරනලදය. අභිකථාවෙහි අභිඤ්ඤාවේතනාතොමෝ විඤ්ඤාණයට ප්‍රත්‍යයවීමෙහි හලුසුතුයයි යම් වචනයක් පරිනද ඒ වචනය ප්‍රතිසනි විඤ්ඤාණය. සද්භා පරිනය. එවං උච්චවේතනාපි න භොති. යන මේ වචනයද ප්‍රතිසනිවිඤ්ඤාණයට ප්‍රත්‍යයවීමහුගේ අභාව මාත්‍රය ගෙන. පරිනය. ප්‍රවෘත්ති විපාක විඤ්ඤාණයට ප්‍රත්‍යයවන බව වලභන්ට නොකියන ලදැයි යනු භාවයි. මෙපරිද්දෙන් පාලයභිකථා දෙදෙනාගේ මෙකරුණෙහිලා අන්‍යෝන්‍ය අවිරොධය. දතයුතු.

* තවද ඔෆධ්‍යා සහගත වේතනාවගේ විපාකදනයෙහිලා අමතභ්‍යපථනම් ප්‍රකාරණානුගතවු විනිශ්චය දක්වනු පිණිස. මූල ටිකාවෙහි. දසානභාවනානං අභාවෙපි යෙසං පුට්ඨජානානං සෙකතා නඤ්ච දසානභාවනාහි හවිහබ්බං. පෙ. තසා නසා නාදිසසෙව සති සභායෙ විපාකුප්පාදන වචනං අසතිව විපාකානුප්පාදන වචනං න විරුජ්ඣති. යි උචාන පාඨය අනුමුට්ඨිකාවය හා සසදා බලා එහි තිණියට යායුතු ප්‍රසඤ්චකථාහිතියෙන් මෙහි ඒ අරුතොපැමු.

* ආනෙඤ්ජාහි සංසකාරය. විතතසංසකාරයමැ වේනුයි වේතන සක් නැති හෙයින් ප්‍රකටවේද එහෙයින් ආනෙඤ්ජාහි සංසකාරයාගේ සංයෝගය. නොදක්වනලදය කියේ මැනෝ. ආනෙඤ්ජාහිසකාරො විතතසකාරො එවාහි හෙදභාවා පාකටොති නතසා සංයෝගො දසයිතො. යි. (මු: ටි:)

17

කථං පනෙනං ඡන්දිනබ්බං ඉමෙ සබ්බාග් අවිජ්ජාපච්චයා හොනතිති, අවිජ්ජාභාවෙ භාවනො, යසාහි දුක්ඛාදිසු අවිජ්ජා සබ්බානං අඤ්ඤාණං අප්පතිනං හොති සො දුක්ඛතාව පුබ්බතො දිසුච අඤ්ඤාණෙන සංසාරදුක්ඛං සුඛසඤ්ඤාය ගහෙතා නසා

හෙතුහුනෙ නිවිධෙපි සබ්බාතර ආරහති, සමුදයෙ අඤ්ඤාණෙන දුක්ඛහෙතුහුනෙපි නණ්ඤාපටිකම්මාතරෙ සබ්බාතර සුඛහෙතුනො මඤ්ඤාමානො ආරහති, නිග්ගෙධෙපන මහෙත්ත අඤ්ඤාණෙන දුක්ඛස්ස අනිග්ගෙධහුනෙපි ගතිවිසෙසෙ දුක්ඛනිග්ගෙධසඤ්ඤාදිත්‍රයා නිග්ගෙධස්සව අමග්ගහුනසුපි සඤ්ඤාමරනපාදිසු නිග්ගෙධමග්ග සඤ්ඤාදිත්‍රයා දුක්ඛනිග්ගෙධං පඤ්ඤා මානො සඤ්ඤාමරනපාදිමුඛෙන නිවිධෙපි සබ්බාතර ආරහති, අපිච සො භාය වතුසුසෙවෙසු අප්ප භිනාවිජ්ජනාය විසෙසනො ඡන්ති ජන් ගෙග මරණාදි අනෙකාදිනව චොකිණ්ණං. පුඤ්ඤාඵලසබ්බානං දුක්ඛං දුක්ඛනො අඡන්තෙනා නස්ස අධිගමාය කායවච්චිවිනන සබ්බාරහෙදං. පුඤ්ඤාහි සබ්බාර. ආරහති දෙවච්ඡන්කාමකො විස මරුප්පපානං, සුඛ සම්මනස්සාපිච නස්ස පුඤ්ඤාඵලස්ස අනෙක මහාපටිලාභජනකං විපටිණ්ණාමදුක්ඛනං. අප්පස්සාදනඤ්ච අපස්සනෙනාපි නප්පවෙසං. වුත්තප්පකාරමෙව පුඤ්ඤාහිසබ්බාරං. ආරහති සලභොවිස දිපසිඛාහිනිපානං මධුබිඤ්ඤ ගිඤ්ඤාවිසව මධුලිත්තසඤ්ඤාධාරලෙහනං, කාමුපසෙවනාදිසුච සච්චාහෙසු ආදිනව. අපස්සනෙනා සුඛසඤ්ඤාසෙවෙව කිලෙසාහිහුන නායව මාරනනාප්පවනනමපි අපුඤ්ඤාහිසබ්බාරං. ආරහති බාලො විස ගුඨතිලනං මට්ඨකාමොවිසව විසබ්බාදනං, ආරුප්පවිපාහෙසු වාපි සබ්බාරවිපටිණ්ණාමදුක්ඛනං. අනවුජ්ජකාමානො සස්සනාදි විපලාසෙන විත්තසබ්බාරහුන. ආනෙඤ්ජාහිසබ්බාරං. ආරහති දිසාහිමුළුභාවිස පිසාවනගන්තිමුඛමග්ගගමනං, එවං සසමා අවිජ්ජා භාවනොව සබ්බාරභාවො න අභාවනො නසමා ඡන්තිතබ්බ මෙන. ඉමෙ සබ්බාර අවිජ්ජාපවෙසා හොනතිති, වුත්තමපිචෙන. අවිචා හික්ඛවෙ අවිජ්ජාගනො පුඤ්ඤාහිසබ්බාරමපි අභිසබ්බගෙති අපු ඤ්ඤාහිසබ්බාරමපි අභිසබ්බගෙති, ආනෙඤ්ජාහිසබ්බාරමපි අභිසබ්බ ගෙතිසනොවො හික්ඛවෙ හික්ඛුනො අවිජ්ජා පභිනාවිජ්ජාඋප්පනනා සො අවිජ්ජා විරහා විජ්ජප්පාදෙනව පුඤ්ඤාහිසබ්බාරං අභිසබ්බගෙ තිති, එත්ථාගගණ්ඨාමනාව එනං අවිජ්ජා සබ්බාරහනං පවෙසොති, ඉදං පන වත්තබ්බං කතමෙසං සබ්බාරහනං කථං පවෙසො හොනති, නනිදං වුවෙති.

17.(ක) ඉමෙසබ්බාර, මේ සංඝකාරයෝතුමු; අවිජ්ජාපවෙසා, අවිද්‍යා ප්‍රත්‍යයයෙන්; හොනතිති, වෙන්යයන; එනං, එතවචකය; නොහොත්-මේ කාරණයයි; කථංපන, කවරකරුණෙකින්; නොහොත්-කෙසේ නම්; ඡන්තිතබ්බං, දතසුත්තේද; (ඉතිපුච්ඡා, මෝකොමෝ පාවජායි 0) අවිජ්ජාභාවෙ, අවිද්‍යාවගේවීමැ; (සති, අභිකල්පි; 0) නොහොත්-අවිජ්ජාභාවෙ, අවිද්‍යාවගේවීමෙන්; (සබ්බාරහනං, සංඝකාරයන්ගේ; 0) භාවනො, වීමැවනගෙසිති; (ඉතිවිසසජ්ජනා, මෝකොමෝ විසජ්ජනායි 0) හි, විසාරකෙරෙමි; යස්ස, යම් පුද්ගලයකුනව; නොහොත්-යම් පුද්ගල යෙකු විසින්; දුක්ඛාදිසු, දුඃඛාදීන්හි; අවිජ්ජාසබ්බාරහනං, අවිද්‍යාසබ්බාරහනමු; අඤ්ඤාණං, අඤ්ඤාභාවයැ; හෙවත්-මුලාවීම; අප්පතිනං, ප්‍රතිණ

නොවුයේ; නොහොත්-ප්‍රතිණ නොකරනලදුයේ; හොති, වේද; සො, ඒ පුද්ගලතෙම; තාව, සමුදයාදීන්ටපලමු; දුකෙබව, දුඃඛසත්‍යයෙහිද; පුබ්බන්තාදීසුව, අතීත සකකිකොට්ඨාසාදීන්හිද; අඤ්ඤාණෙන, අවිද්‍යාවෙන් හෙවත්-මූලාචීමෙන්;(මූලාචීමහෙතුකොටැ යුසේයි.)සංසාරදුකකං, සංසාරදුඃඛය; සුඛසඤ්ඤය, සුඛයැ යන සංඥාවෙන්; ගහෙනා, ගෙනැ; තස්ස, ඒ සංසාරදුඃඛයාගේ; හෙතුහුතෙ, කාරණහුතවු; තිව්බෙපි, ත්‍රිවිධ වූද; සඛ්ඛාරෙ, සංස්කාර ධමුන්; ආරහති, (සකස්කරන්ට) පටන්ගනී; සමුදයෙ, සමුදය සත්‍යයෙහි; අඤ්ඤාණෙන, අවිද්‍යාවෙන්; හෙවත්-මූලාචීමෙන්;(මූලාචීමහෙතුකොටැ යුසේයි.)දුකකිහෙතුහුතෙපි, සංසාර දුඃඛයාගේ කාරණහුතවූද; තණ්හාපරිකුඛාරෙ, තෘෂ්ණාවගේ පිරිවරවු; නොහොත්-තෘෂ්ණාව විසින් සුඛගුණාදි වශයෙන් සරසනලද්දවු; (පාලාපී යොජනාවෙහි, තණ්හාපරිකුඛාරෙ පරිවාරෙ එතෙ සනති තණ්හා පරිකුඛාර, යු හෙයිත්) තණ්හාපරිකුඛාරෙ, තෘෂ්ණාව පිරිවර කොට ඇත්තාවු; සඛ්ඛාරෙ, සංස්කාරධමුන්; සුඛ හෙතුතො, සුඛයාගේ හෙතු වශයෙන්; මඤ්ඤමානො, හඬිමින්; ආරහති, (සකස් කරන්ට) පටන්ගනී; පන, පක්‍ෂානතරයෙක් ඇත්; නිරුධෙව, නිරුධසත්‍යයෙහිද; මග්ගෙව, මාගීසත්‍යයෙහිද; අඤ්ඤාණෙන, අවිද්‍යාවෙන්; හෙවත්-මූලාචීමෙන්;(මූලාචීම හෙතුකොටැ යුසේයි.)දුකකිස්ස, සංසාරදුඃඛයාගේ; අනිරුධහුතෙපි, අවිනාශසව්භාවවූද; ගතිවිසෙසෙ, දෙවබ්‍රහ්මාදි ගතිවිසෙසයෙහි; දුකකිනිරුධසඤ්ඤා, දුඃඛනිරුධයැ හෙවත්-නිෂ්ඵාණයැ යන හැඟීම් ඇත්තේ; හුත්වා, වී; නිරුධස්සව, නිරුධසත්‍යයාගේද; අමග්ගහුතෙපි, අනුපාය මාගීවූත්; (සාක්‍ෂාත් කරණයට හෙතුහුවූත් යුසේයි.) යඤ්ඤමරතපාදිසු, යඤ්චි අමර තපස් ආදීන්හි; නිරුධමග්ගසඤ්ඤා, නිරුධසත්‍ය සාක්‍ෂාත් කරණයට හෙතු වූ මාගීයැ යන සංඥ ඇත්තේ; හුත්වා, වී; දුකකිනිරුධං, දුඃඛ නිරුධ සඛ්ඛාරාන නිෂ්ඵාණය; පත්ථයමානො, ප්‍රාප්තාකෙරෙමින්; යඤ්ඤමරතපාදිවුබෙන, යඤ්චිධාන අමරතපඤ්චරණාදි හෙතුවෙන්; තිව්බෙපි, ත්‍රිවිධවූද; සඛ්ඛාරෙ, සංස්කාරධමුන්; ආරහති, (සකස් කරන්ට) පටන්ගනී.

* “රපොසෙනපරිකුඛාරෙ” යනාදි තන්හි මෙන් පරිඝකාර ශබ්දයා පරිවාරාචියෙහි හුතබැව් දැක්වූ, තණ්හාපරිකුඛාරෙහි තණ්හාය පරිවාරෙ, යන ටිකාවිවරණය තෘෂ්ණාවගේ කෘත්‍යසාධන සංස්කාර යන්ගේසහකාරී කාරණත්වය සදහා උක්තබැව්, තණ්හාපරිවාරෙහි ව තණ්හායකිව්වසාධනෙන සඛ්ඛාරානං සහකාරීකාරණභාවං සකිය වුතතං, යන අනුට්ඨකපාඨයෙන් සපුට වේ. * විතියාපී විකල්පයෙහි පරිඝකාරශබ්දයාගේඅභියැ සංස්කාරශබ්දයාගේඅභියැමෙන් භූමණාචියැ වේද එහෙයිත්, තණ්හාය සුඛං සුභනතිආදිනා සඛ්ඛිතෙවා අලභිතෙනති අත්ථො, යි දක්වා තන්මතය පිහිටුවීම පිණිසැ, තණ්හාහි දුකකිස්ස සමුදයොති අනුතනෙනා අභොවනාහං කායස්ස හෙදපරමමරණා බන්ධියමහාසාමුතංවා සහබ්‍යතං උපපජ්ජයන්නති කායසඛ්ඛාර

පරික්කිරෙනන්ති. ශ්‍රී ලංකාවෙහි විශ්‍ර. තෘෂ්ණානොමෝ දුඃඛයාගේ සමුදයහෙතුවයයි නොදන්නාවූ පුරුෂ පුද්ගලතෙම කරුණායාගේ හෙදයෙන් මරණින් මත්තෙහි මම ඝෂ්ත්‍රියමහාසාරයන්ගේ සමානතියෙහි උපදින්නෙමි නම් මැනවයි පතා කායසංසකාරයන් විපාක සිඛිය දක්වා සකස්කෙරෙත් යනු භාවයි.

* අමරතපස් නම් කවරහයන්? අමරණාථියයි ගෘහිතවූ හෙවත් නිජාණය ප්‍රයෝජන කොට ඇතැයි ගත් පඤ්චාතපයෙන් තැවිම් ඇ දුෂකරක්‍රියානොමෝ අමරතපස් නම, නොහොත්-දෙවෘත්මහාවය පිණිසවූ තපස් හෝ අමරතපස් නම, නොහොත්-දුක්චන බැවින් හෝ මරවූ හෙවත්-මාරකවූ හෙවත්-මරණයට හෙතුවූ තපස් අමර තපස් නම, මරතපස් යි කියයුතු තන්හි අමඛගලයා කෙරෙහි මඛගල ශබ්දව්‍යවහාරය මෙන් අශ්වයෙහි ශ්වශබ්ද ව්‍යවහාරය මෙන් දිඨයා කෙරෙහි අදිඨ ශබ්ද ව්‍යවහාරය මෙන් අමරතපස් යි ව්‍යවහාරයයි දතයුතු කියේ මැනෝ. අමරණස්ථානි ගතිතා දුෂකරක්‍රියා අමර තපො දෙවභාවස්ථං තපොවා දුක්ඛතතාවා මරෙ මාරකො තපො අමරතපො දිඨෙ අදිඨ සද්දෙවිය මරෙසු අමරසද්දෙ දඨබ්බො. (මු: ටී:)

* ප්‍රථමනයෙහි “අමරෙ අස්ස අස්ථො අත්ථි අමරෙ” යන නිජි වනය වේ. අස්ස, ඒ තපසට; අමරෙ, මරණ රහිතවූ නිවණමැ; අස්ථො, ප්‍රයෝජනවූයේ; අත්ථි, ඇත්නුයි; අමරෙ, අමරනම; අස්සාථි තඛිත ඝෂ්ප්‍රත්‍යයතෙමේ දිව්‍යබ්‍රහ්මලොකයන්හිවූ සක්තෙමේ නිවන් පත්වනැයි මූලාවෙන් ඒ උදෙසා වැරදගත් පඤ්චාතපතාපනාදිවූ දුෂකරක්‍රියාව දක්වා “විචිත්‍රාති තඛිතවුත්ති” යුගෙයින් මෙහි අමර ශබ්දයා අස්සාථි තඛිතයෙන් සිඬබැව් ව්‍යකතිකරණය පිණිසැ මූල ටීකාවේ “අමරණස්ථා” යි විවෘතයි. අමරණස්ථා යන්නෙහි අස්ථශබ්දයා අභිධෙයාථාදිත්ති නොහි ප්‍රයෝජනාථියෙහි හුනු බැව් දක්වනු පිණිසැ අනුටීකාවේ “අමරණස්ථානි අමතස්ථා තිබ්බානස්ථානි අස්ථො” යි විවෘතයි. නොහොත්-“අමරෙහි ගතිතො තපෝ අමරතපො” අම රෙහි, දෙවබ්‍රහ්මලොකයන්හි නිජාණ ප්‍රතිලාභයයි ගෘහිතවූ තපස අමරතපස් නම මධ්‍ය පදලොප ප්‍රථමාතත්පුරුෂයි. බ්‍රහ්ම. සරණං ගතොති ආදීසු ඉතිලොපඨානෙසු පඨමා තප්පරිසො ලබ්භන්ති අකකර සමුහාදීසු වදන්ති. යනු සුත්‍රහි දේශයෙහි ආහෙයිත. විනිය විකල්ප යෙහි “තත්ථි මරෙ ඵස්ථානි අමරෙ” ඵස්ථ, මේ පියෙස්සිති; මරෙ, මරණ යෙක්; තත්ථි, තැත්නුයි; අමරෙ, අමරනම; දෙවබ්‍රහ්මලොක නම. “අමරෙජනකො තපො අමරතපො” දෙවිලෝ බ්‍රහ්මලෝ උපදවන තපස අමරතපස් නම. මධ්‍යපදලොප තත්පුරුෂ සමාසයා බ්‍රහ්මලොව උත්පත්තියට කාරණවූ දුෂකරක්‍රියාවන් දක්වා. අනිෂ්පතන ප්‍රාතිපදිකවූ අමරශබ්දයෙක්ද ඇත්නුයි “දුක්ඛතතාව මරෙ මාරකො තපො” යනා දිය විවෘතයයි දතයුතු.

17.(කා) අපිච, අතික්කයෙකුදු; (වුච්චනෙ, කියනු ලැබේ; 0) සො, ඒ පුද්ගලතෙම; තාය, ඒ සංසාර දුඃඛය සුඛයෙහි ගෘහිතවූ සංඥ වශයෙන්; චතුසු, චතුර්විධවූ; සචෙට්ඨ, සත්‍යයන්හි; අප්පකිනාච්ඡිත්තාය, මාගී ඥානයෙන් ප්‍රතිත නොකලාවූ අවිද්‍යාව ඇති බැවින්; විසෙසතො, අතිශයෙන්; ජනි ජර රොග මරණාදි අනෙකාදීනවචොක්ඛණං, ජනි ජර ව්‍යාධි මරණාදි නානාප්‍රකාර ආදීනවයෙන් සංකීර්ණවූ; පුඤ්ඤඵල සංඛ්‍යාතං, පුණ්‍යඵලයෙහි කියනලද; දුක්ඛං, සංසාරදුඃඛය; දුක්ඛතො, දුඃඛතාවයෙන්; අජනනො, නොදන්නේවැ; තස්ස, ඒ සංසාරදුඃඛය; අධිගමාය, අයත් කිරීම පිණිසැ; කාය චචි විතතසංඛාරහෙදං, කාය වාග් විතත සංසකාර හෙදය ඇති; පුඤ්ඤතිසංඛාරං, පුණ්‍යාතිසංසකාරය; ආරහති, සකස්කරන්ට පටන්ගනී; (කොවිය, කවරක්නු මෙන්ද යත්; 0) දෙවච්ඡරුකාමකො, දිවසරත් පතන පුගුලෙක්; මරුප්පාපාතංවිය, ඉඤ්ඤාට බ්‍රහ්මකුටාදි පච්චිකරයෙකිනි ප්‍රපතන දුඃඛය පටන්ගන්නාමෙනි; සුඛසමමතස්සාපිච, සුඛයෙහි සමමතකරනලද්දවූද; තස්සපුඤ්ඤඵලස්ස, ඒ පුණ්‍යඵලයාගේ; අනෙත, කෙළවර; මහා පරිලාභජනකං, මහත් තැවිලි දනවන්නාවූ; විපරිණාමදුක්ඛං, විපරිණාමදුඃඛ සවභාවයද; හෙවත්-පෙරලෙනසුලු දුක්ඛවද; අප්පස්සාද තාඤ්ච, ආස්වාදරුහිත්‍යයද; හෙවත්-සැපතැතිබවද; අපස්සනොපි, නොදක්නේ වි නමුත්; තප්පච්චයං, ඒ පුණ්‍යඵලයට හෙතුවූ; (ඒ විපරිණාම දුඃඛාදියට කාරණවූ යනු සන්නිධි) වුත්තප්පකාරමෙව, කියන ලදපරිදි ඇත්තාවූම; පුඤ්ඤතිසංඛාරං, පුණ්‍යාතිසංසකාරය; ආරහති, සකස්කරන්ට පටන්ගනී; (කොවිය, කවරක්නු මෙන්ද; 0) සලහො, පලගැවියෙක්; දිපසිඛාතිනිපාතං, පහත් සිලට යොමුවැනීමැ; (ආරහති)විය, පටන්ගන්නාක්මෙනි; මධුබ්බිකුටිඛො, මිබ්බෙති ලොල්වූ පුගුලෙක්; මධුලිතසස්ථායාරලෙහනං, මිවැකි කඩුවුවන ලෙවීම; (ආරහති)වියව, පටන්ගන්නාක්මෙනි; (වශබ්ද වාක්‍යසමුවචයෙහිවැටේ) සවිපාකෙසු, විපාක සහිතවූ; කාමුප්පොච්ඡාදිසුච, කම් සැප බුත්ති විදිමිඇති; (ව වාක්‍යාරම්භ දෙකකයි.) ආදීනවං, වරද; අපස්සනො, නොදක්නා පුගුල්තෙම; සුඛසංඤ්ඤයවෙච, සුඛයැ යන සංඥාවෙන්ද; කිලෙසාතිභුතතායව, කෙලෙසුන් විසින් මහිතලද බැවින්ද; වාරතතාප්පච්චතමපි, තුන්දෙර පැවැත්තාවූද; අපුඤ්ඤතිසංඛාරං, අපුණ්‍යාතිසංසකාරය; ආරහති, සකස්කරන්ට පටන්ගනී; (කොවිය, කවරක්නු මෙන්ද; 0) බාලො, ලදරුවෙක්; ගුඨකිලනං, අගුච්ඡිගෙනැ කෙළීම; (ආරහති)විය, පටන්ගන්නාක්මෙනි; මරිතුකාමො, මැරෙනු කැමැති පුගුලෙක්; විසංඛාදනං (ආරහති) වියව, වසකැම; පටන්ගන්නාක් මෙනි; (වශබ්ද වාක්‍යසමුවචයෙහියැ.) ආරුප්පවිපාකෙසුචාපි, අරුපා වචර විපාකයන්හිත්; සංඛාරවිපරිණාමදුක්ඛං, සංසකාර දුඃඛවිපරිණාම දුඃඛයන්ගේ සවභාවය; අනවබ්‍රුජ්ඣමානො, නොවටහා ගන්නා පුද්ගලතෙම; සස්සතාදිවිපල්ලාසෙන, ශාශ්වතොච්ඡද්දි වශයෙන් විපරිතග්‍රහණයෙන්; විතතසංඛාරභුතං, විතතසංසකාරවූ; ආනෙඤ්ජාති

සඛාරො, ආනෙඤ්ජාභිසංසකාරය; ආරහති, සකස්කරන්ට පටන් ගනී; (කොවිය, කවරක්හු මෙන්ද; ෧) දිසාතිමුලෙහා, දික්මුලාවූවෙක්; නොහොත්-මන්මුලාවූවෙක්; පිසාවනගරහිමුබ්බමකමනං, යකුන් වසන පුරයට යොමුවූ මහට පිළිපැදීම; (ආරහති)විය, පටන්ගන්නාක් මෙනි; එවං, යථොක්කතසින්; යසමා, යම් හෙයකින්; අවිජ්ජාභාව තොව, අවිද්ධවගේ සද්භාව හෙතුවෙන්ම; සඛාරභාවො, සංසකාර යන්ගේ සද්භාවයවේද; (අවිජ්ජාය, අවිද්ධවගේ; ෨) අභාවතො, අසද් භාවහෙතුවෙන්; න, සංසකාරයන්ගේ සද්භාවයනොවේද; තසමා, එහෙයින්; ඉමෙසඛාරා, මේ සංසකාරයෝතුමු; අවිජ්ජාපච්චයා, අවිද්ධ ප්‍රත්‍යයයෙන්; හොනනිති, වෙන්යයි; එතං, එතච්චනය; ජනිතබ්බං, දතයුතුයි; අවිවාභිකවෙපෙ, අභිසඛිධරෙතිති, අභිසඛිධරෙති යන; එතං, එතච්චනය; වුත්තමපිච්ච, වදාලස්සක්මය; භික්ඛවෙ, මහ ණෙනි; අවිජ්ජාගතො, අවිද්ධවෙන්සමන්විතවූ; අවිවා, අඤ්ඤ (බාල) පුද්ගලතෙම; පුඤ්ඤභිසඛාරමපි, පුණ්‍යාභිසංසකාරයන්; අභිසඛි ධරෙති, සකස්කෙරෙයි; අපුඤ්ඤභිසඛාරමපි, අපුණ්‍යාභිසංසකාරයන්; අභිසඛිධරෙති, සකස්කෙරෙයි; ආනෙඤ්ජාභිසඛාරමපි, ආනෙඤ්ජාභි සංසකාරයන්; අභිසඛිධරෙති, සකස්කෙරෙයි; භික්ඛවෙ, මහණෙනි; යතොබො, යම් හෙයකින්; භික්ඛුනො, මහණාගේ; (විත්තසන්තානා, විත්තසන්තානයෙන්; ෩) අවිජ්ජා, අවිද්ධතොමෝ; පටිනා, ප්‍රතිනවූද; නොහොත්-භික්ඛුනො, මහණහු විසින්; අවිජ්ජා, අවිද්ධතොමෝ; පටිනා, ප්‍රතිණකරනලද්ද; විජ්ජා, විද්ධතොමෝ; හෙවත්-පුඤ්ඤතොමෝ; උප්පනා, උපනිද; (තතො, එහෙයින්; ෪) සො, ඒ මහණතෙම; අවිජ්ජාවිරුහා, අවිද්ධව ප්‍රතිණවූ හෙයින්; නොහොත්-අවිද්ධව ප්‍රතිණ කළ හෙයින්; විජ්ජුප්පාදා, විද්ධවගේ ඉපිදීම හෙතුවෙන්; පුඤ්ඤභි සඛාරං, පුණ්‍යාභිසංසකාරය; නෙවඅභිසඛිධරෙති, නොමසකස් කෙරෙයි; එත්ථ, මේච්චනයෙනි; නොහොත්-මේ සංසකාරප්‍රත්‍යයාධි කාරයෙනි; අවිජ්ජාසඛාරානං පච්චයොති, පච්චයො යන; එතං, එතච් චනය; තාව, පලමුකොට; මයං, අපි; ගණහාම, සලකාගනුමිහ; කත මෙසං, කවරනම්වූ; සඛාරානං, සංසකාරයන්ට; කථං, කවරප්‍රකාර යෙකින්; පච්චයො, ප්‍රත්‍යය; හොති, වේද; ඉතිඉදංපන, යන මේ ච්චනය වනාහි; වත්තබ්බං, වක්තව්‍ය වේ. තත්‍ර, ඒ වොදනාවචන යෙනි; ඉදං, මේ පච්චයො යනාදිවූ විසජ්ජන ච්චනය; (පණ්ණිනෙන, නුවණැතිගහු විසින් ෫); වුච්චති, කියනුලැබේ.

* ජත්‍යාදිප්‍රපාතදුඛජනනාමයෙන් පුණ්‍යාභිසංසකාරයාගේ මරුප්පාතසද්ගතිය උක්තයි. කියේ මැනෝ මූලටිකාවෙහි ජනි ආදි ප්‍රපාතදුඛජනනතො මරුප්පාතසද්ගතා පුඤ්ඤභිසඛාරසං වුත්තායි. මෙහි ජත්‍යාදියට ප්‍රපාතදුඛ ව්‍යවහාරය ප්‍රපාතයෙහි ඇදවැටීමි දුක හා සමානකියගෙනැ කි. මෙද යුතු ප්‍රපාතපතනදුකක සද්ගතකිකතා වුත්තං ජනි ආදිප්‍රපාත දුකකනනායි (අ: පි:)

* ප්‍රපාතයෙහි වන දුක ප්‍රපාතදුඃඛනම ප්‍රපාතදුඃඛය වැනිනුසි ප්‍රපාතදුඃඛනම ඡන්දාදිසංඛ්‍යාතවූ ප්‍රපාතදුඃඛය ඡන්දාදිප්‍රපාතදුඃඛනම උනුගේ ජනනය ඡන්දාදිප්‍රපාතදුඃඛජනන නම. මෙමැ කිහිපපානෙ දුකකිං පපාතදුකකිං පපාතදුකකිංවිඤ්ඤානං ඡන්දාදිසංඛ්‍යාතං පපාත දුකකිං තථා තස්සජනනං තථා. (ම: වී:)

* රමණීයභාවයෙන්ද ආසාදභාවයෙන්ද ගනුලබන්නාවූ පුණ්‍යඵලයසංඛ්‍යාත උපමෙය වසතුන් ප්‍රදීපශිඛා මධුලිප්‍රාගසාග්‍රධාර සංඛ්‍යාත උපමාවසතුන් හා සදූශ කොටැ කී හෙයින් ඒ පුණ්‍යඵලය ප්‍රයෝජනය කොට ඇති පුණ්‍යාභි සංසකාරය මෙමැ (ප්‍රදීපශිඛාවෙහි) පතනයැ (මධුලිප්‍රාගසාග්‍රධාර) ලෙහනයැ සමානයයි දතයුතු. කියේ මැනෝ රමණීයභාවෙන්ව අසාදභාවෙන්ව ගග්ගමානං පුඤ්ඤඵලං දිපසීඛාමධුලිප්‍රාග සන්ධාර සදීසං තදන්තොව පුඤ්ඤභිසංඛ්‍යාතෙ තනනිපාත ලෙහනසදීසො. (මු: වී:)

* ලොභාභිභූතවූ අකුබාලතෙමේ මේ තරුණ පරිව්‍රාජිකා වගේ මාදුලවූ ලොම ඇති බාහුවගේ සපයියතෙමැ සුබයැ යනාදි ආකාරවූ සංඥාවෙන් කෙලශාභිභූතවන බැවින් බාලදරුවෙකු අගුවී ගෙනැ කෙලනාක් මෙන් කෙලශාගුවින් වැගිරීමෙන් ප්‍රගුපසාජනකවූ අපුණ්‍යාභිසංසකාරයත් තත්ඵලානුභවයත් පටන්ගනී. ක්‍රොධාරතීන් අභිභූතවූ අකුබාලතෙමේ කෙලශාභිභූතවන බැවින් සිය කැමැත් තෙන් විසීමක් නැති එහෙයින්ම මියයනු කැමැති මිනිසෙකු විෂගෙනැ බුදින්නාක්මෙන් රුගාදිවූ තැවිලියෙන්ද කටුක විපාක ඇති බැවින්ද දුක්වූ අපුණ්‍යාභිසංසකාරයත් තත්ඵලානුභවයත් පටන්ගනී යනු අනුමුඛිකාවයාගත විවෘතතියෙන් පරිවෘතවූ මූලිකා විනිශ්චයවේ කියේ මැනෝ සුබො ඉමිස්සා පරිබොජිකාය මුදුකාය ලොමසාය බාහාය සමඵස්සොති ආදිනා සුබසඤ්ඤාය බාලොවිය ගුප්තිලිනං කිලෙසාභිභූතතාය කොධාරති අභිභූතො අසවසො මරිතුකාමොවිය විසබාදනං කරණ ඵලකඛණෙසු ජගුවජ්ජිතං දුකඤ්ඤා අපුඤ්ඤාභි සංඛ්‍යාරං ආරභති. *

* නොහොත්-ලොභසහගතවූ අපුණ්‍යාභි සංසකාරයාගේ ගුප්තිබා සදූශකියද වෛෂසහගතවූ අපුණ්‍යාභිසංසකා රයාගේ විෂහසෂණ සදූශකියද තත්ඵලයාගේ තදුපමාසදූශකියද යෙදිය යුතුයි. මෙද යුත්‍ර ලොභසහගතස්සවා ගුප්තිලිනසදීසතා දෙසසහගතස්ස විසබාදනසදීසතා යොජෙනබ්බා. (මු: වී:)

* හයසතිතවූද පිශාවනගරය කාමගුණ සමාභියෙන් සුබයැයන විපයභීස ග්‍රහණයට හෙතුවන මෙන් භින්නජනික ධර්මයෙකින් නුමුසු බවයයි කියතලද අතර නැතිබැවින් නොහැගෙනු ලබන උතපාදව්‍යය ලක්ෂණ ඇති දීඝිසන්නාතවද්භාවයෙන් නොවැටහෙන ජරාමරණ යෙන්වන අන්‍යථාත සංඛ්‍යාත විපරිණාමය ඇති සංසකාරදුඃඛ විපරි ණාමදුඃඛවූ අරූපවිපාක ධමුත් නිත්‍යාදි වශයෙන් විපයභීසග්‍රහණයට හෙතුවන බවයි. එහෙයින් පිශාවනගර සදූශකියද තදතිමුඛ ප්‍රයාණ සදූශකියද ආනෙඤ්ජාභිසංසකාරයට යෙදියයුතු. මෙද යුත්‍ර කාමගුණ

සම්මිඨයා සහයසාපි පිසාවනගරස්ස සුඛවිපල්ලාස හෙතුභාවො විය අරුපවිපාකානං නිරන්තරතාය අනුපලකම්‍යමානඋපපාදවයානං දීඝ සන්තානතාය අගගමානවිපරිණාමානං සංඛාරවිපරිණාම දුක්ඛභූතා නමපි නිව්වාදි විපල්ලාසහෙතුභාවොති තෙසං පිසාවනගරසදිසතා තදභිමුඛගමනසදිසතාව ආනෙඤ්ජාභිසංඛාරස්ස යොජේතබ්බං. (මු: වී:)

* ගණිතාමතාව යනාදි පාඨයෙහි පැණෙන තාවච්ඡිදයා වක්තව්‍යාථ විශේෂාපෙක්‍ෂකවූ නිපාතයෙකි. එහෙයින් අවිදුකොමෝ සංඝකාරයන්ට ප්‍රත්‍යයවෙයි යන මේ කාරණය පළමුකොට සිසිය වක්තව්‍යවූ මේ වනාහි අත්කරුණෙකැයි හඟවා.

18

පච්චසො හොති පුඤ්ඤානං දුට්ඨානෙකධාපන,
පරෙසං පච්ඡමානං සා එකධා පච්චසො මනා.

නථ පුඤ්ඤානං දුට්ඨානි ආරම්මණප්‍යව්‍යවසෙනව උපනිස්ස ස්‍යව්‍යවසෙනවාති වෙධා පච්චසො හොති, සාහි අවිජ්ජ. ධ්‍යනො වසනො සම්මසනකාලෙ කාමාවච්ඡන්තං. පුඤ්ඤාභිසංඛාරානං ආරම්මණප්‍යව්‍යවසෙන පච්චසො හොති, අභිඤ්ඤාවිනේනනි සමොග විනනභිනනකාලෙ රූපාවච්ඡන්තං, අවිජ්ජා සමචික්ඛමනථාය පන දුතාදිනිවෙව කාමාවච්ඡ පුඤ්ඤාත්‍රියාවච්ඡති පුරෙගතස්ස රූපාවච්ඡ ජ්ඣානාතිව උප්පාදෙනතස්ස විනනමපි තෙසං. උපනිස්සප්‍යව්‍යවසෙන පච්චසො හොති, නථා අවිජ්ජාසමමුලභතතා කාමගව රූපගව සමපතනියො පසේඨා නානෙව පුඤ්ඤාභිසංඛාරෙනතස්ස, අනෙකධා පන පරෙසනති අපුඤ්ඤාභිසංඛාරානං. අනෙකධා පච්චසොහොති, කථං, එසාහි අවිජ්ජ. ආරබ්භ රුගාදිනං උප්පජ්ජනකාලෙ ආරම්මණ ප්‍යව්‍යවසෙන, ගරුංකධා අස්සාදනකාලෙ ආරම්මණාධිපති ආරම්මණුපනිස්සයෙහි, අවිජ්ජා සමමුලභස්ස අනාදිනවදස්සාවිනො පාණාති පානාදිනිකරෙනතස්ස උපනිස්සප්‍යව්‍යවසෙන, දුතිසප්චනාදිනං. අනන්තරසමනනනනනනරූපනිස්සයාසෙවන නථ විගතප්‍යව්‍යවසෙහි, සංකිඤ්චි අකුසලං කරෙනතස්ස හෙතු සහතින අඤ්ඤාමඤ්ඤානිස්ස සමපසුත්ත අථ අවිගතප්‍යව්‍යවසෙහිති අනෙකධාපච්චසො හොති, පච්ඡමානං සා එකධාපච්චසො මනාති ආනෙඤ්ජාභිසංඛාරානං. උපනිස්සප්‍යව්‍යවසෙනෙව එකධාපච්චසො මනා සොපනස්සා උපනිස්සයභාවොපුඤ්ඤාභිසංඛාරෙවුනනනසෙනෙවවෙදිතබ්බොති, ඒථාග කිම්පනාය මෙකාව අවිජ්ජා සංඛාරානං. පච්චසො උදුහු අඤ්ඤාපි පච්චසාහොනතිති, කිඤ්ඤෙඨ සදිනාව එකාව එකකාරණ වාදෙ ආපජ්ජති, අථ අඤ්ඤාපි සනති අවිජ්ජාපච්චසා සංඛාරානති එකකාරණානිදෙසො භූපපජ්ජතිති, න භූපපජ්ජති, කසමා, සසමා,

18.(ක) සා, ඒ අවිදුකොමෝ; පුඤ්ඤානං, පුණ්‍යාභිසංඝකාරයන්ට; දුට්ඨා, දෙපරිද්දෙකින්; පච්චසො, ප්‍රත්‍යය; හොති, වේ; (සා, ඒ අවිදුකොමෝ;) පරෙසංපත, අන්‍යවූ අපුණ්‍යාභිසංඝකාරයන්ට වනාහි;

අනෙකඛා, නොයෙක් පරිද්දෙන්; පට්ටයො, ප්‍රත්‍යය; හොති, වේ; (සා, ඒ අවිද්‍යානොමෝ;) පට්ඨමානං, පැසුළු ආනෙඤ්ජානිසංඝකාර යන්ට; එකඛා, එක්පරිද්දෙකින්; පට්ටයො, ප්‍රත්‍යය; හොති, වේ; ඉති, මෙසේ; මතා, දන්නාලදහ;(ඉතිශබ්ද උපානිදීභෙයි.)

තත්ථ, ඒ ගාථාවෙහි; නොහොත්-ඒ ගාථාපදයන් අතුරෙහි; පුඤ්ඤනංදුට්ඨාති,පුඤ්ඤනංදුට්ඨායන්නෙති;(විනිච්ඡයොවෙදිතබ්බො, විනිසැ දතයුතු;ට) ආරමමණප්පට්ටයෙනව, ආලබ්භනප්‍රත්‍යය ශකති වශයෙන්ද; උපනිසංයෙනව, උපනිසංය ප්‍රත්‍යය ශකති වශයෙන්ද; ඉති ට්ඨා, යන මේ දෙපරිද්දෙන්; පට්ටයො, ප්‍රත්‍යය; හොති, වේ.

* කවර අවස්ථාවෙකැ අවිද්‍යානොමෝ පුණ්‍යානිසංඝකාරයනව ආලබ්භනප්‍රත්‍යය ශකති වශයෙන් රුකුල්දේද කවර අවස්ථාවෙකැ උපනිසංය ප්‍රත්‍යය ශකති වශයෙන් රුකුල්දේද යන වොදනා පරි භාරය සදහා “සාහිංසෙ,පුඤ්ඤනිකරොනනස්ස”යන පාඨය දක්වත්.

18.(කා) හි, දෘඪ කොටැ කියනු ලැබේ; සා, ඒ අවිද්‍යානොමෝ; අවිජ්ජං, අවිද්‍යාව; ඛයනො, ක්‍ෂයවශයෙන්; ඛයනො, ව්‍යයවශයෙන්; සමමසනකාලෙ, පරිමාසයකරණ අවස්ථාවෙහි; කාමාවචරනං, කාමාවචරවූ;පුඤ්ඤනිසංඛාරනං, පුණ්‍යානිසංඝකාරයන්ට; ආරමමණප්පට්ටයෙන, ආලබ්භනප්‍රත්‍යය ශකතිවශයෙන්; පට්ටයො, ප්‍රත්‍යය; හොති, වේ; අභිඤ්ඤාවිතෙතන, අභිඤ්ඤාවිතයෙන්; සමොහවිතනඡනන කාලෙ, මොහසහිතවූ විතතය දන්නා අවස්ථාවෙහි; රූපාවචරනං, රූපාවචරවූ පුණ්‍යානිසංඝකාරයන්ට; (ආරමමණප්පට්ටයෙන, ආලබ්භනප්‍රත්‍යය ශකතිවශයෙන්; පට්ටයො, ප්‍රත්‍යය; හොති, වේ;) අවිජ්ජං සමතිකකමනත්ථායපන, අවිද්‍යාව ඉක්මවීම පිණිසැ වනාහි; දුනාදිති, දුනාගිලාදිවූ; පුඤ්ඤක්‍රියාවන්හි, පුණ්‍යක්‍රියා වසතුන්; පුරොනනස්ස වෙව, සමුප්පන්නන්නාහවද; රූපාවචරඤ්ඤානාහි, රූපාවචරධ්‍යාන යන්; උප්පාදෙනනස්සව, උපදවන්නාහවද; විනතමපි, විප්‍රකාරවූම; තෙසං, ඒ කාමාවචර රූපාවචර පුණ්‍යානිසංඝකාරයන්ට; (උපනිසංයප්පට්ටයෙන, උපනිසංය ප්‍රත්‍යය ශකති වශයෙන්; පට්ටයො, ප්‍රත්‍යය; හොති, වේ;)අවිජ්ජංසමමුලුභ්භතා, බවදෙස් පිළිසෙයන අවිද්‍යාවෙන් සමමුළු වූ බැවින්;(මොහයෙන් වැඩියක් මුලාවූ බැවින් යුජ්ඣෙයි.) කාමහවරූපහවසමපනතියො, කාමහවරූපහවසමපනතින්; පඤ්ඤා, පතා; තානෙවපුඤ්ඤති, එම කාමාවචර රූපාවචර පුණ්‍යානිසංඝකාර යන්; කරොනනස්ස, කරන්නාහව; තථා, එමෙහි; (තථා යන්නෙන් විනතමපි තෙසං යනාදි පාඨය ආකමිණය කෙරෙයි.) විනතමපි, විප්‍රකාරවූද; තෙසං, ඒ කාමාවචර රූපාවචර පුණ්‍යානිසංඝකාරයන්ට; උපනිසංයප්පට්ටයෙන, උපනිසංය ප්‍රත්‍යය ශකතිවශයෙන්; පට්ටයො, ප්‍රත්‍යය; හොති, වේ; අනෙකඛාපනපරෙසනති, අනෙකඛාපනපරෙසං යන්නෙහි; (විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො, විනිසැ දතයුතුට) අපුඤ්ඤති

සංඛාරාදි, අප්‍රණ්‍යාභිසංසකාරයන්ට; අනෙකඩා, නොයෙක් පරිදි දෙත්; පච්චයො, ප්‍රත්‍යය; හොති, වේ; කථං, කෙසේ ප්‍රත්‍යයාවේද යත්; හි, විකාරකෙරෙමි; එසා මේ අවිද්‍යානොමෝ; අවිජ්ජං, අවිද්‍යාව; ආරබ්‍හ, අරමුණු කොට; රුගාදීනං, රුග දූෂි විවිකිත්‍යා ඔෆ්ඛත්‍ය දෛශිකසංයන්තේ; උපපජ්ජනකාලෙ, උපදනා කාලයෙහි; ආරමභ පච්චයෙන, ආලමභ ප්‍රත්‍යය ශක්තිවශයෙන්; (පච්චයොහොති, ප්‍රත්‍යයාවේ;) ගරුංකත්‍යා, ගරුකොට; අස්සාදනකාලෙ, ආස්වාදය කරණ අවස්ථාවෙහි; ආරමභොතිපති ආරමමුණුපතිස්සයෙහි, ආලම නාධිපති ආලමනොපති:ශ්‍රය ප්‍රත්‍යයශක්තිවශයෙන්;(පච්චයොහොති, ප්‍රත්‍යයාවේ;) අවිජ්ජාසමමුලභස්ස, අවිද්‍යාවෙන් සමමුභවු; අනාදීනව දස්සාවිනො, වරද නොදක්නාසිලිවු; පාණාතිපාතාදීති, ප්‍රාණඝාතාදීන්; කරුණත්‍යාසං, කරන්නාහට; උපතිස්සයපච්චයෙන, උපති:ශ්‍රය ප්‍රත්‍යය ශක්තිවශයෙන්; (පච්චයොහොති, ප්‍රත්‍යයාවේ;) දුතියජවතාදීනං, විතියජවතාදීන්ට; අනන්තර සමනන්තරුපතිස්සයා සෙවන නත්‍ය විගතපච්චයෙහි, අනන්තරප්‍රත්‍යය සමනන්තරප්‍රත්‍යය අනන්තරොපති:ශ්‍රයප්‍රත්‍යය ආසෙවනප්‍රත්‍යය නාස්තිප්‍රත්‍යය විගත ප්‍රත්‍යය යන වශයෙන්; (පච්චයොහොති, ප්‍රත්‍යයාවේ;) යංකිඤ්චි අකුසලං, යම්කිසි අකුසලයක්; (සියලු අකුසල් යුසේසි.) කරුණත්‍යාසං, කරන්නාහට; හෙතු සහජත අඤ්ඤමඤ්ඤ නිස්සය සමපයුත්ත අත්‍ය අවිගතපච්චයෙහි, හෙතුප්‍රත්‍යය සහජතප්‍රත්‍යය අන්‍යොන්‍යප්‍රත්‍යය නි:ශ්‍රයප්‍රත්‍යය සමප්‍රයුත්තප්‍රත්‍යය අස්තිප්‍රත්‍යය අවිගතප්‍රත්‍යය යන වශයෙන්; (පච්චයොහොති, ප්‍රත්‍යයාවේ;) ඉති, යථොක්තනගින්; අනෙකඩා, නොයෙක් පරිදිදෙත්; පච්චයොහොති, ප්‍රත්‍යයාවේ; පච්ඡ මානංසාඵකධාපච්චයොමතාති, යන්නෙහි; (විනිවජ්ජයොවෙදිතබ්බො, විනිසු දතයුතුට) ආනෙඤ්ජාභිසංඛාරාදි, ආනෙඤ්ජාභිසංසකාර යන්ට; උපතිස්සයපච්චයෙනෙව, උපති:ශ්‍රය ප්‍රත්‍යය ශක්ති වශ යෙන්ම;(සා, ඒ අවිද්‍යානොමෝ;ට)එකධා, එක්පරිදිදෙකින්; පච්චයො, ප්‍රත්‍යයාවේ;(ඉති) මතා, මෙසේ දන්නාලදහ; අස්සා, ඒ අවිද්‍යාවෙන්; සොඋපතිස්සයභාවොපන, ඒ උපති:ශ්‍රය ශක්තිත්‍යාවතාති; පුඤ්ඤති සංඛාරෙ, පුණ්‍යාභිසංසකාරයෙහි; වුත්තනෙතෙව, කි නගින්ම; වෙදිතබ්බොති, දතයුත්තේසි; (ඉති සමාපතියෙහි නිපා.) එත්‍ය, මේ අවිද්‍යාවෙන් ප්‍රත්‍යයභාවයෙහි; අයං අවිජ්ජා, මේ අවිද්‍යානොමෝ; එකාව, හුදකලාම වී; සංඛාරාදි, සංසකාරයන්ට; පච්චයොකිම්පන, ප්‍රත්‍යයාවනු කිමයත්; උදුහු, එසේ නැතහොත්; අඤ්ඤපි, අතිකුදු; පච්චයා, ප්‍රත්‍යයෝ; හොනති කිම්පන, කිමඇද්දයත්; ඉති, මෙපරිදිදෙත්; (වොදකො, වොදකාවායීතෙමේ;ට) ආහ, කියා; එත්‍ය, මේ වොදනා වෙති; කිඤ්චි, කිසි අවශිෂ්ටවචනයක් ඇත් නම්-(චං තං බ්‍රුති, පාඨ ශෙෂසිට) තෝ ඒ වචනය කිය; (තමාගේ ආභොග්‍ය හඟවන්නාවූ වොදකතෙමේ යදිතාව යනාදිය කියා) එකාව, එකලාවූ; (අවිජ්ජා, අවිද්‍යානොමෝ;ට) තාව, පලමුකොට; යදිහොති, ඉදින් ප්‍රත්‍යයාවේ

නම්; (එවං සති, එසේ ඇති කල්හි; ၈) එකකාරණවාදෙ, එකම හෙතු වෙක් ඇත යන වාදයකෙම; ආපජ්ජති, පැමිණේ; අථ, නැත හොත්; අඤ්ඤාපිසනති, ඉදින් අන්‍යවූ ප්‍රත්‍යයෝ ඇත්තම්; (එවං සති, එසේ ඇති කල්හි; ၉) අවිජ්ජාපච්චයාසංඛාරාති, අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරායන; එකකාරණනිද්දෙසො, එක් හෙතුවෙකු ඇරදුක්වීම; න උපපජ්ජති, නොයෙදෙයි; (ඉතිවොදකොආහ, මෙසේ වොදකතෙම කියා) න උපපජ්ජති, නොයෙදෙන්නේ නොවේ හෙවත්-අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරා යන එකකාරණ නිද්දෙයකෙම යෙදේමය; (නනුපපජ්ජති යනාදිය පරිහාර නමැයි දතයුතු.) කසමා, කවරහෙයින්; යසමා, යම්හෙයකින්;

* යටැ“අවිජ්ජාපච්චයා පන සංඛාපෙනා හොනති”යි විසූහෙයින් අභිඤ්චෙනනාවන්ට අවිඤ්චගේ ප්‍රත්‍යයවීම දක්වයි හෙද වෙතොපරිය පුබ්බනිවාසානුස්සති අනාගතංස ඤාණයන්ගේ වශයෙන් මෙරමා ගේද නමාගේද මොහසහගත විතතය දන්නාසමයෙහිය. කියේ මැනෝ. අවිජ්ජාපච්චයා පන සංඛාපෙනා හොනති වුත්තනති අභිඤ්ඤාචෙනනානං පච්චයහාවං දෙසොති වෙතොපරිය පුබ්බනිවාස අනාගතංසඤ්ඤෙති පරෙසං අත්තනොව සමොහවිතනජ්ජන කාලෙති යොජේතබ්බං. (මු: ටි:)

* අවිඤ්ඤාසමප්‍රයුක්තවූ රුගාදීන් ආස්වාදන කාලයන්හි(මධුටිකානග වශයෙන් අවිඤ්ඤාසමප්‍රයුක්තවූ රුගාදීන් ආස්වාදනාදි කාලයන්හි යුජ්ජෙයි. ප්‍රජානදීඝට ආදි ශබ්දයෙන් මිථ්‍යාදශීන විවිකිත්‍යා ඔහඬ්‍යා දෙශමිත්‍යායන් සංග්‍රහය කෙරෙයි.) අවිඤ්ච අරමුණු කොටැ අභිඤ්චෙනනාවන්ගේ ඉපැදීම දතයුතු. මෙද යුතු. අවිජ්ජා සමප්‍රයුක්ත රුගාදි අස්වාදනකාලෙසු අවිජ්ජං ආරබ්භ උපපතතිවෙදිතබ්බං. (මු: ටි:)

* ගරුචශයෙන් ආස්වාදනය ලොහ දූෂටිසමප්‍රයුක්තවූ අවිඤ්චට යෙදෙයි. මෙහි ආස්වාදය නම් යථාච්ච වශයෙන් ලොහය නම් තලොහය හා සමප්‍රයුක්තවූ දූෂටියද ආස්වාද වචනයෙන්මැ කිවාසේ අවිඤ්ච ගරුකරන්නාවූ දූෂටිතොමෝද කියන ලද්දි දතයුතු. කියේ මැනෝ. ගරුකකවා අස්වාදනං රුගදිසිසමප්‍රයුක්තය එව අවිජ්ජාය යොජේතබ්බං. අස්වාදනඤ්ච රුගො තදවි යුත්තාව දිසිති අස්වාදනවචනෙනෙව යථාචුත්තං අවිජ්ජං ගරුකරෙන්නති දිසිව චුත්තාති වෙදිතබ්බං. (මු: ටි:)

* අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරා යන පදයෙහි සංසකාරයාහටමැ අවිඤ්චගේ ප්‍රත්‍යයවීමැ දුක් වියයුතු නොවෙද රුගාදීන්හට ප්‍රත්‍යයවීමැ නොදුක්වියයුතු නොවෙද යන වොදනාව ශ්‍රේතිපිතිවූවා රුගාදීති යනාදිය කියයි. රුගාදීතිව පාලියං සරුපෙන චුත්තෙති තංසමප්‍රයුක්ත සංඛාරස්ස අවිජ්ජාරමමණා දිතං දෙසොති අනවිජ්ජාරමමණස්ස පඨමජ්ජනස්ස ආරමමණාධිපති අනන්තරදිපච්චයවචනෙසු අචුත්තස්ස චුත්තස්සව සබ්බස්ස සංඛගණන නත්ථං යංකිඤ්චිති ආහං. (මු: ටි:)

ප්‍රසංඝාන ප්‍රකාරණ පාලියෙහි සවරුප විසින් වදාලා වූ රුගාදීන් හෙතුවකොටගෙනද රුගාදීන් හා සමප්‍රයුක්තවූ

සංඝකාරයට අවිද්‍යාවගේ ආලම්බන ආලම්බනාධිපති ආලම්බනොප
 නී:ශ්‍රය ප්‍රකාන්තපනී:ශ්‍රය අනන්තරදි ප්‍රත්‍යයවීමැ දක්වයි. ආලම්බනාධි
 පති අනන්තරදි ප්‍රත්‍යය වචනගන් අතුරෙන් ආලම්බනාධිපති ආලම්
 නොපනී:ශ්‍රය ප්‍රත්‍යය වචනගන්හි නොවද්‍යාමු අවිද්‍යාව අරමුණු
 නොකොටැ පැවැත්තාමු ප්‍රථම ජවන සංඝාත සංඝකාරයද අනන්ත
 රදිප්‍රත්‍යය වචනගෙහි නොවද්‍යාමු අවිද්‍යාව අරමුණු නොකොට පැවැත්
 තාමු ප්‍රථම ජවන සංඝාත සංඝකාරයද දෙනගෙහිම වද්‍යාමු අවිද්‍යාව
 අරමුණු නොකොටැ පැවැත්තාමු විනිශ් ජවනාදි සංඝාත සංඝකාර
 යද යන සියල්ලගේ සම්ප්‍රග්‍රහය පිණිසැ යංකිඤ්චි යනාදිය දක්වත් යනු
 භාවයි.

19

එකං න එකතො ඉධ නානෙක මනෙකතොපි නො එකං,
 එලමජ්ඣී අජ්ඣි පන එක හෙතුඵලදීපතෙ අත්‍යො.

එකතොති කාරණතො න ඉධකිඤ්චි එකං එලමජ්ඣී න අනෙකං,
 නාපි අනෙකෙහි කාරණෙහි එකං, අනෙකෙහි පන කාරණෙහි
 අනෙකමෙව හොති, නථාති අනෙකෙහි උතුපසිච්චි ඛිජ්ජලිලසංඛා
 තෙහි කාරණෙහි අනෙකමෙව රූප ගති රසාදි අභිකුරුසංඛාතං.
 එලමුප්පජ්ජමානං. දිස්සති, සං පනෙතං. අවිජ්ජාපව්වසා සංඛාත
 සංඛාරපව්වසා විඤ්ඤාණනි එකෙක හෙතුඵලදීපතං. කතං. නත්ත
 අත්‍යො අජ්ඣි පසොජනං. විජ්ජති, ගතවාති කස්ථි පධානනනා
 කස්ථි පාකටතනා කස්ථි අසාධාරණනනා, දෙසනාවිලාසස්සව
 වෙනෙසානඤ්ච අනුරූපතො එකමෙව හෙතුංවා එලංවා දීපෙති,
 එස්සපව්වසා වෙදනාති එකමෙව හෙතුං එලඤ්චාහ, එස්සොති
 වෙදනාස් පධානහෙතු යථා එස්සං. වෙදනාවච්ඡානනො, වෙදනාව
 එස්සස්ස පධානඑලං. යථා වෙදනං එස්ස වච්ඡානනො, සෙමන
 සමුච්චානා ආබාධාති පාකටතනා එකං හෙතුමාහ, පාකට්‍යො එස්ථ
 සෙමෙනා න කම්මාදසො, සෙකෙවි හික්ඛවෙ අකුසලාධම්මා සකෙබ්බ
 තෙ අසොතිසොමනසිකාරමුලකාති අසාධාරණනනා එකං හෙතු
 මාහ, අසාධාරණොති අසොතිසොමනසිකාගේ අකුසලානං. සාධාර
 ණාති වච්ඡාරමමණාදිතිති, නස්මා අසමිධ අවිජ්ජා විජ්ජමානෙසුපි
 අසෙසෙසු වච්ඡාරමමණසත්තධම්මාදිසු සංඛාරකාරණෙසු අස්සා
 දනුපසස්සනො නණ්ණා පව්වසිතිතිව අවිජ්ජාසමුදයා ආසවසමුදයො
 තිව වච්ඡනො අසෙසෙසමපි නණ්ණාදිනං සංඛාරහෙතුනං. හෙතුති
 පධානනනා අවිවා හික්ඛවෙ අවිජ්ජානනො සුඤ්ඤාතිසංඛාරමපි
 අභිසංඛගෙහිති පාකටතනා අසාධාරණනනාව සංඛාරානං. හෙතු
 භාවෙන දිපිතාති වෙදිනබ්බා, එතෙනෙව එකෙක හෙතුඵලදීපත
 පටිභාරවචනෙන සබ්බස්ථ එකෙකහෙතුඵලදීපතෙ පසොජනං.
 වෙදිනබ්බනති, එස්ථාහ එවං. සතෙනපි එකනනාතිඵලාය සාවජ්ජාය
 අවිජ්ජාය කථං. සුඤ්ඤාතෙඤ්ජාතිසංඛාරපව්වසතනං. යුජ්ජති, නති
 නිමබ්බිජ්ජනො උච්ඡුඋප්පජ්ජතිති, කථං. නියුජ්ජස්සති, ලොකසම්ඤ්ඤි,

19.(ක) ඉධ, මේ භවයෙහි; නොහොත්-මේ ප්‍රත්‍යයවීමෙහි; එකතො, එක්හෙතුවකින්; එකංඵලං, එක්ඵලයෙක්; නඤ්චි, නැද්ද; ඉධ, මේ භවයෙහි හෝ මේ ප්‍රත්‍යයවීමෙහි; එකතො, එක්හෙතුවකින්; අනෙකංඵලං, නොඑක් ඵලයෙක්; නඤ්චි, නැද්ද; අනෙකතොපි, නොඑක් හෙතුවෙකුදු; එකංඵලං, එක් ඵලයෙක්; නොඤ්චි, නැද්ද; පන, එකතු වුවත්; එකහෙතුවඵලදීපනෙ, එක් එක් හෙතුවඵල ධර්මයක් හුණේ දැක්වීමෙහි; අනො, ප්‍රයෝජනයෙක්; අඤ්චි, ඇද්ද; (තස්මා, එහෙයින්; නනුපපජ්ජති, නොයෙදෙන්නේ නොවෙයි; යෙද්දේමැයි යුජ්ජෙයි. ෧)

හි, විසාරකෙරෙමි; එකතොකාරණතො, එක් හෙතුවෙකින්; ඉධ, මේ භවයෙහි හෝ මේ ප්‍රත්‍යයවීමෙහි; කිඤ්චිඑකංඵලං, කිසි එක් ඵලයෙක්; නඤ්චි, නැත; අනෙකං (ඵලං), නොයෙක් ඵලයෙකුදු; න (අඤ්චි) නැත; අනෙකෙහි කාරණෙහි; නොඑක් හෙතුවලින්; එකං, ඵලමපි, එක් ඵලයෙකුදු; න (අඤ්චි), නැත; අනෙකෙහි කාරණෙහි පන, නොඑක් හෙතුවලින් වනාහි; අනෙකමෙව (ඵලං), නොඑක් ඵලයෙක්මැ; හොති, වේ; තථාහි, ඒ එසේමැයි; නොහොත්-එහෙයින්මැ; අනෙකෙහි, අනෙකවිධවූ; උතුපඨවිඵ්ජ්ජලිලසඬාතෙහි, සෘතු පෘථිවි ඛිජ ජල සඬාතයාවූ; කාරණෙහි, හෙතුවලින්; අනෙකමෙව, අනෙකවිධවූමැ; රූපගඤ්චරසාදි අඛිකුරසඬාතං, රූප ගඤ්චරසාදිත්සමාඛවූ අඛිකුරයෙහි කියනලද; ඵලං, ඵලයෙක්; උපපජ්ජ මානං, උපදනේ; දිස්සති, දක්නාලැබේ; අවිජ්ජාපච්චයාසඬාතං සඬාතං පච්චයා විඤ්ඤාණෙන, අවිජ්ජාපෙවිඤ්ඤාණං යි; යංපනතං, යම් බඳු වූ එක් එක් හෙතුවඵලයෙකුදැක්වීමැ; (භගවතා, භාග්‍යවතුන්වහන්සේ විසින්; ෧) කතං, කරවදරනලදද; තත්ථ, ඒ එක් එක් හෙතුවඵලයෙකු ගෙනැර දැක්වීමෙහි; අනො, අඵයෙක්; අඤ්චි, ඇත; පයෝජනං, ප්‍රයෝජනයෙක්; විජ්ජති, විද්‍යමානවෙයි; හි, ඒ කීම සැබව; භගවා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ; කත්ථි, කිසිතැනෙක්හි; (කිසි ප්‍රයෝගයෙක්හි යුජ්ජෙයි.) පඨානතතා, ප්‍රධාන බැවින්; කත්ථි, කිසිතැනෙක්හි; පාක වතතා, ප්‍රකට බැවින්; කත්ථි, කිසි තැනෙක්හි; අසාධාරණතතා, අසාධාරණ බැවින්; දෙසනාවිලාසස්සව, ශ්‍රේෂ්ඨභාරතීභූත දෙසනාව මණ්ඩනය කිරීම නම්ලද දෙසනාවිලාසයටද; වෙනෙය්‍යානඤ්චි, වෙනෙය්‍යජනයන්ටද; අනුරූපතො, සුදුසු හෙයින්; එකමෙව හෙතුවා, එකම හෙතුවෙකු හෝ; ඵලංවා, එකම ඵලයෙකු හෝ; දිපෙති, දක්වා වදාරනසේක.

* කොහි ශ්‍රධාන බැවින් එක් හෙතුවක්හු එක් ඵලයක්හු වදාළ සේක්ද යන වොදනා ශොධනය සදහා ඵස්සපච්චයාපෙපධාන හෙතු”යන පාඨය දක්වත්.

19.(කා) හි, විසාරකෙරෙමි; එසසපවයාවෙදනාති, එසසපවයාවෙදනා යන තන්ති; එකමෙවහෙතුඤ්ච, එකම හෙතුචෙකුදු; එලඤ්ච, එකම එලයෙකුදු; ආහ, වදාලයෙකු; හි, ඒ වදාලවචනයසැබව; එසො, සසයියතෙම; වෙදනාය, වෙදනාවගේ; පධානහෙතු, ප්‍රධානහෙතුව; (හොති, වේ); එසසංයථා, සසයියසඤ්ඤාන ප්‍රධාන හෙතුව නිශ්චයකරන මෙන්; වෙදනාවචන්දානතොව, වෙදනා සඤ්ඤාන ප්‍රධාන එලය නිශ්චය කරණ හෙතින්ද; (පධානහෙතු හොති, ප්‍රධානහෙතුව; වේ; 0) වෙදනා, වෙදනාතොමෝ; එසසසස, සසයියාගේ; පධානඑලං, ප්‍රධානඑලය වේ; (කසමා, කවරහෙතියත්; 0) යථාවෙදනං, වෙදනා සඤ්ඤාන ප්‍රධාන එලයනිශ්චයකරණමෙන්; එසසවචන්දානතොව, සසයියසඤ්ඤාන ප්‍රධාන හෙතුව නිශ්චයකරණ හෙතින්ද; (පධානහෙතුහොති, ප්‍රධාන හෙතුව; වේ; 0)

* මෙහි අතිප්‍රාය නම් සසයියතෙම; “වකුසුසථෙසසංපෙමනො සථෙසස” යයි අභිභෙදයෙක් ඇත්තේය. ඒ අභිභෙදයත් අතුරෙන් වකුසුසථෙසසයතෙම; වකුසුසථෙසසථෙදනාවට පෙමනො සථෙසසයතෙම; මනොසථෙසසථෙදනාවට හෙතුවනහෙතින් සසයිය තෙම වෙදනාවගේ ප්‍රධාන හෙතුව; වන්නේය. වෙදනාතොමෝ සසයියාගේ ප්‍රධානඑලය වන්නේය යනුයි. * කොති ප්‍රකටවශයෙන් එක්හෙතුවෙකු එක්එලයෙකු වදාලයෙක්ද යන වොදනා ශොධනය සදහා සෙවහසමුසානා පෙසෙවහා නකමොදයො යන පාඨය දක්වත්.

19.(කි) ආබාධා, ව්‍යාධිනු; සෙවහසමුසානා, ශෙලසමයෙන් අවගන්හ; ඉති, යන මේ තන්ති; පාකටතතා, ප්‍රකට බැවින්; එකංහෙතුං, එක් හෙතුවෙකු; ආහ, වදාලයෙකු; හි, ඒ වදාලවචනය සැබව; එත්, මේ ආබාධයන්ති; සෙවහා, ශෙලසමය; පාකටො, ප්‍රකටහෙතුව; වේ; කමොදයො, කමාදිනු; නපාකටා, ප්‍රකටහෙතුවොවුවානු වෙති.

* කොති අසාධාරණ වශයෙන් එක් එක් හෙතුවෙකු වදාලයෙක්ද යන වොදනා ශොධනය සදහා “යෙකෙවි හිකඛවෙ පෙම එකං හෙතුමාහ” යන පාඨය දක්වත්.

19.(කි) හිකඛවෙ, මහණෙති; යෙකෙවි අකුසලාධවො, සියලු අකුසල ධර්මකෙනෙක් ඇද්ද; තෙසබ්බෙ, ඒ සියලු අකුසලධර්මයෝතුමු; අයො නිසොමනසිකාරමුලකා, අයොනිසොමනසිකාර සඤ්ඤාන අකුසල ජවන සමපාදක ආවර්තය මුල්කොට ඇතියහ; ඉති, යන මේ තන්ති; අසාධාරණතතා, අසාධාරණ බැවින්; එකංහෙතුං, එක්හෙතුවෙකු; ආහ, වදාලයෙකු; හි, ඒ වදාලවචනයසැබව; අයොනිසොමනසිකාරො, අයොනිසොමනසිකාර සඤ්ඤාන අකුසලජවන සමපාදක ආවර්තය තෙම; අසාධාරණො, අසාධාරණහෙතුව; වේ; වන්දාරමණාදිති,

වසන්තාලබ්භනාදීහු; සාධාරණානි, සාධාරණතෙතුවෙති; (ඉති පරි සමාපතියෙති නිපාතයි.) නොහොත්-ඉති, එහෙයින්; ඉධ, මේ ප්‍රතිත්‍ය සමුත්පාදධිකාරයෙහි; අයං අවිජ්ජා, මේ අවිජ්ජාතොමෝ; අඤ්ඤස්ස, අවිජ්ජාවතෙරෙත් අත්‍යවු; වන්තාරමණසහජ්ඣතබ්බමාදීසු, වසන්තාලබ්භ සහජ්ඣතබ්බයන් මුල්කොට ඇති; සඛාරකාරණෙසු, සංඝකාරයට කාරණවුන්; විජ්ජමානෙසු, විජ්ජමාන කල්හි; අසාදානපසිනො, සුඛාසාදයෙකැයි පුනපුනා දක්නාසිලිවු මුළුයාට; තණ්හා, තෘෂ්ණා තොමෝ; පච්ඤ්ඤා, වැඩෙයි; ඉතිව, මෙසෙයිනුදු; අවිජ්ජාසමුදයා, අවිජ්ජා සඛ්ඛාත හෙතුවෙන්; නොහොත්-අවිජ්ජාවගේ සද්භාවතෙතුවෙන්; ආසවසමුදයො, ආශ්‍රවයන්ගේ සද්භාවය වේ; ඉතිව, මෙසෙයිනුදු; වචනතො, බුදුන්වද්දු හෙයින්; අඤ්ඤාසමප්පි, අනිකුදු; තණ්හාදීනං, තෘෂ්ණාශ්‍රවාදීවු; සඛාරතෙතුවනං, සංඝකාරයනට කාරණවු වන්නේ; හෙතු, හෙතුවැ වේ; ඉති, යථොක්තනසින්; පටානතතාවා, ප්‍රධාන බැවින්ද; භික්ඛවෙ, මහණෙනි; අවිජ්ජාගතො, අවිජ්ජාවෙන් සමන්විතවු; අවිවා, අකුබාලතෙමැ; පුඤ්ඤතිසඛාරමප්පි, පුණ්‍යාති සංඝකාරයන්; අභිසංඛරෙති, සකස්කෙරෙයි; ඉති, යන මේ ඇතත්හි; පාකටතතාවා, ප්‍රකට බැවින්ද; අසාධාරණතතාවා, අසාධාරණ බැවින්ද; සඛාරතං, සංඝකාර ධර්මන්ගේ; හෙතුභාවෙන, හෙතුකයෙන්; දීපිතා, ප්‍රකාශකරනලද්දැයි; එතෙනෙව්ව එකෙක හෙතුඵල දීපන පරිහාරව්වතෙන, මේ එක් එක් හෙතුඵල කෙනෙකුත් ඇර දැක්වීමිහුගේ වොදනා ශොධන වචනයෙන්මැ; (වශබ්දයා වාක්‍යාර්ථයෙහි වැටේ.) සබ්බස්ස, සඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං යනාදිවු සියලු පදයන්හි; එකෙකහෙතුඵලදීපනෙ, එක් එක් හෙතුඵල කෙනෙකුත් ඇර දැක්වීමෙහි; පයොජනං, ප්‍රයොජනයැ; වෙදිතබ්බනති, දතයුත්තේයි; (ඉතිසමාපතියෙති නිපා.) එස්ස, මේ අවිජ්ජාවගේ ප්‍රත්‍යයවීමෙහි; නොහොත්-මේ වචනයෙහි; (වොදකො, වොදකාවායඝීතෙම;) ආහ, කියයි; (කිමාහ, කුමක් කියාදයත්; ට) එවංසනොපි, එසේ හොතුදු; එකතනාතිඵළාය, එකානනයෙන් අනිඵලඵල ඇත්තාවු; (නියමයෙන්මැ අනිට්ඨවිපාක ගෙනදෙන්නාවු යුසේයි.) සාවජ්ජාය, සාවද්දාවු; අවිජ්ජාය, අවිජ්ජාවගේ; පුඤ්ඤනෙඤ්ජාතිසඛාරපච්චයතනං, පුණ්‍යාති සංඝකාර ආනෙඤ්ජාතිසංඝකාරයනට ප්‍රත්‍යයවනබැව්; කථංයුජ්ජති, කෙසේ නම් යෙදෙයිද; හි, ඒ එසේමැයි; නොහොත්-හි, යම්හෙයකින්; නිබ්බිජ්ජතො, නිබ්බිජ්ජවටෙකින්; නොහොත්-කොසංඛිඤ්ජවට හෙතුකොටැ ගෙනැ; උච්ඡ, ඉක්කුසඛ්ඛාත එල්ලෙත්; න උපපජ්ජති, නූපදනේයි; ඉති, එහෙයින්; (කථංයුජ්ජති, කෙසේනම් යෙදෙයිද; ඉති ආහ, මෙසේ කියයි;) කථංනසුජ්ජස්සති, කෙසේ නොයෙදෙන්නේද යත්? (යෙදෙන්නේමය යුසේයි. අවිජ්ජාවගේ පුණ්‍යාතිසංඝකාර ආනෙඤ්ජාතිසංඝකාරයනට ප්‍රත්‍යයවනබව හඟවන්නාවු ශොධකාවායඝීයෝ ලොකසම්ඤ්ඤති යනාදිය කියත්.)හි,ඒකිමැසැබව;ලොකසම්ඤ්ඤා, ලොකයෙහි;

* “එකකාරණවාදෙ ආපජ්ජති” යන අදිකථාපාඨයෙන් දෙම ප්‍රසංගය උක්තනුසි මෙහි එකකාරණවාදය අනිප්පිතය යන අභිප්‍රාය වේ. තදෙවාචීය සමචිතය කරණු පිණිස මෙසේ යුතු. මූලටිකාවෙහි අනිප්පිත එකකාරණවාදෙ සබ්බස්ස සබ්බකාලෙ සමචිතවාපනනිතො එකසද්දසා භාවාපනනිතොව යයි. සියලු ඵලයාගේ ඇමකල්හි සමචිතය ප්‍රසංගවන හෙයින්ද එකසද්දකතිය ප්‍රසංගවන හෙයින්ද (සියලු ඵලයාගේ විසද්දකතිය වලභන හෙයින්ද) එකකාරණවාදය අනිප්පිතය යනු තට්ටිකා පාඨයාගේ පිණිස වේ. * අනුට්ටිකාවෙහි යම්සේ සභාවවාද ඊශවරවාද ප්‍රජපතිවාද ප්‍රකාතිපුරුෂවාද සඛික්ඛාන ප්‍රධානෙනෙකකාරණවාදදිනු අනිප්පිතප්‍රසංගිකයෝ වෙද්ද එමෙන් මෙහිද එකකාරණවාදය අනිප්පිතප්‍රසංගිකයයි සවිස්සර කොට දක්වනු වෙයි. එකසමි. යෙව ලොකස්ස කාරණභූතෙ සති තතො සකල පච්චතියා අනවසෙසතො සබ්බද්ව පච්චතනිබ්බං අපෙක්ඛි තබ්බස්ස කාරණන්තරස්ස අභාවතො නවෙතං අත්තිකමෙනෙව පච්චතියා දස්සනතො කාරණන්තරපෙක්ඛිතාය පන එකකාරණ වාදෙ අපහනොසියා එකස්සව අනෙකසභාවතාභාවා යතකා තතො නිබ්බතනනි සබ්බෙති තෙති සමානසභාවෙහෙව භවිතබ්බං න විසදි සෙති ඉතරථා තස්ස එකභාවො එව නසියාති ඉමමන්ථ මාහ. සබ්බස්ස පෙ. පනනිතොවාති. යන පාඨය විසූ. භාවය මෙසේයි. ජග දුතපනතිසමිති සංභාරයට කාරණභූතවු එකක්නුම ඇතිකල්හි තදෙක හෙතුවෙන් සකල ලොකයාගේ ප්‍රවෘත්තිය නිරවශෙෂ වශයෙන්ද විශ්ලුතු ඇමකල්හිත් පැවතියයුතු කවර හෙයින් යත් අපෙක්ඛා කට යුතුවු කාරණාන්තරයක්නු අවිද්‍යමාන හෙයින් සකල ලොකයාගේ ප්‍රවෘත්තිය එයට වෙනස්වැ ඇතිසැටියෙන්ම දක්නාහෙයින් ඒ කෙවල කාරණය නොවෙයි. වැලි කාරණාන්තරයන් අපෙක්ඛා කොට ඇති බැවින් එකකාරණවාදයතෙමැ අපහාන වන්නේයි තවද එක් ඵල යක්නුගේ (එක් පුගුලක්නුගේ) අනෙකසභාවතිය ඇති බැවින් යම් පමණ ඵල (යම් පමණ පුගුලේ) ඒ එකම හෙතුවකින් හටගනිත් නම් ඒ සියලු ඵලයන් (ඒ සියලු පුගුලන්) සමාන සභාව ඇත්තවුන්ම විශ්ලුතුය. විසද්ද සභාව ඇති ඵලයන් (පුගුලන්) නොවිශ්ලුතුයි. තදිතරප්‍රකාරයෙන් වෙන් නම් ඒ හෙතුවක්නු එකතියමැ නොවත් නේයි. මේ අභිය යට කි සබ්බස්ස යනාදි මූලටිකාපාඨයෙන් හඟවා.

* එකං න එකතො යනාදි භාථාවෙහි අභිවිචරණය කරන්නාවු ටිකාවායභීයෝ. යසමා නිසු පකාතරසු අවිජ්ජමානෙසු පාරිසෙසෙන වතුන්ථ එවච විජ්ජමානෙ එකහෙතුඵලදීපතෙ අන්තො අත්ති තස්මා න නුපපජ්ජති යයි විසූ. යම් හෙයකින් එක් හෙතුවකින් එක් ඵල යෙකැ එක් හෙතුවකින් නොයෙක් ඵලයෙකැ නොඑක් හෙතුවෙන් එක් ඵලයෙකැයි ත්‍රිවිධවු ප්‍රකාරයන් අලභ්‍යමාන කල්හි පාරිසෙෂ න්‍යායයෙන් නොඑක් හෙතුවෙන් නොයෙක් ඵලයෙකැ යන සතර වැනිමවුද එක් ප්‍රකාරයක්නු ලභ්‍යමාන කල්හි අවිජ්ජාපච්චයා සඛික්ඛා

එසූපච්චයා වෙදනායනාදීන් එක් එක් හෙතුඵල ධමුන් දක්වා වැදූරීමෙහි අභියෝග් ඇද්ද-හෙවත්-දෙශනාවිලාස වශයෙන් හෝ චෛතෙයාධ්‍යායය වශයෙන් හෝ ධර්මයන්ගේ ප්‍රධාන ප්‍රකට සාධාරණ භාවයන් ප්‍රකාශකිරීමෙහි ප්‍රයෝජනයෙන් ඇද්ද එහෙයින් එක හෙතු ඵලදීපනය ි නොයෙදෙන්නේ නොවෙයි යෙදේමය යනු භාවයි.

* “යථාඵසං. වෙදනා වචන්දනා” යන තන්හි සුඛවෙද නීයං. භික්ඛවෙ ඵසං. පටිච්චඋපපජ්ජති සුඛවෙදනායනාදි වශ යෙන්ද වකුඤ්ඤවපටිච්චපෙය්‍යානිණ්ණංසඛයති ඵසං. ඵසූපච්චයා වෙදනායනාදි වශයෙන්ද සුඛවෙදනීය සංඛ්‍යාත සුඛකාරණාදීන්ට හා වකුඤ්ඤවසං සංඛ්‍යාත කාරණාදීන්ට සුදුසු පරිද්දෙන් වදාළු සුඛවෙදනාදි ඵලයන් හා වකුඤ්ඤවසංප වෙදනාදිඵලයන් යථාසංගී නමිති කියා “වෙදනා වචන්දනා” යන පදයාගේ අභි දක්වනු සඳහා සමානෙසු වකුඤ්ඤාදිසු ඵසූවසෙන සුඛාදි විපර්යායා භාවතො සමානෙසු රූපමනසිකාරාදිසු වකුඤ්ඤ සඛසට්ඨතවසෙන වකුඤ්ඤවසංපදි විපර්යායාභාවතො අඤ්ඤාපච්චයසාමඤ්ඤාපි ඵසූවසෙන සුඛාදි වකුඤ්ඤවසංපදිනං. ඔලාරිකසුඛමාදි සඛකර භාවතොවාති අන්තොසුඛාදිනං. යථාච්ඡතසමඵසංසං අවිපරිතො පච්චයභාවො එව යථාවෙදනං. ඵසූවචන්දනං. කාරණඵලවිසෙසෙ තවා ඵලකාරණ විසෙසතිච්ඡයො හොතිති උභයන්දාපි තිච්ඡයොව චන්දනනති චුතොසි විසු. (මු: ටි:) වක්ඛස් රූපාදීන් අවිශිෂ්ටවන කල්හි සුඛවෙදනාදීන්ට කාරණවු සංගීයාගේ වශයෙන් සුඛාදිවෙදනා වන්ගේ විපයභීයකු නැති බැවින්ද-හෙවත්-කිසිකලෙකැ සුඛවෙදනා වට කාරණවු සංගීය නිසා දු:ඛවෙදනාවන් දු:ඛවෙදනාවට කාරණවු සංගීය නිසා සුඛවෙදනාවන් නුපදනා හෙයින්ද, නොහොත්-රූප මනසකාරාදීන් අවිශිෂ්ටවන කල්හි වක්ඛස් රූපාදීන් හා ගැටිම් වශයෙන් වක්ඛ:සංසංගීජ වෙදනාදීන්ගේ විපයභීයකු නැතිබැවින්ද, නොහොත්-අන්‍යවු වක්ඛස් රූපාදි ප්‍රත්‍යයයන්ගේ සාමාන්‍යය ඇති කල්හිත් සංගී යාගේ වශයෙන් සුඛාදිවු වකුඤ්ඤවසංපදිවුද වෙදනාවන්ගේ ඔදා රිකසුක්ඛම හිත ප්‍රණීතතාදි සඛකරය නොවන හෙයින්ද, හෙවත් යම් සංගීයක් නිසා යම් වෙදනාවක්නොමෝ ඔදාරිකයැ හිතයැ කියනු ලැබේ නම් ඒ සංගීයමැ නිසා ඒ වෙදනාවගේ කිසිකලෙකත් සුක්ඛමක යක් හෝ ප්‍රණීතකමයක් හෝ නැති හෙයින්ද යන අභියා වෙදනාවගේ නිශ්චයාථි තම සුඛවෙදනාදීන්ට යථොක්ත සුඛවෙදනීයාදිවු සංගී යාගේ අවිපරිතවු ප්‍රත්‍යයභාවයමැ හෙවත්-සුඛවෙදනාවට කාරණවු සංගීහෙතුවෙන්මැ සුඛවෙදනාව උපදි තදිතර වෙදනාවන්ට කාර ණවු සංගීහෙතුවෙන් නුපදි සුඛවෙදනාවට කාරණවු සංගීහෙතුවෙන් සුඛවෙදනාවමැ උපදි සුඛවෙදනාවට කාරණවු සංගීහෙතුවෙන් තදි තරවෙදනාවක් නුපදි යනාදි වශයෙන් විශයුතු අවිපරිත ප්‍රත්‍යය භාවයමැ වෙදනානුරූපවැ සංගීව්‍යවස්ථාන නම. මෙසේ උභය පද සන්ධිණි වශයෙන් ප්‍රවාහනවු යථාඵසං. වෙදනාවචන්දනං. යථා

වෙදනං ඵසංවච්ඡානං යන පදවගෙන් ඵලයාගේ කාරණානතර සම්මුතියද කාරණයාගේ ඵලානතර සම්මුතියද ප්‍රථම පක්ෂයෙහි අසංකීර්ණභාවයෙන් නිශ්චයකොට දර්ශනය වීතිය පක්ෂයෙහි වනාහි ප්‍රත්‍යයහෙද වශයෙන් වෙනස් වූ කාරණ විශේෂයෙන් ඵලවිශේෂයද ඵලවිශේෂයෙන් කාරණවිශේෂයද නිශ්චයකරණු ලැබේනුයි භින්න ස්ථාන ව්‍යවස්ථානයකොට මේ අභිය දර්ශනය තවද සුඵපක්ෂයෙහි ධර්මයන්ගේ අසංකර භාවයෙන් ව්‍යවස්ථානයද විතිය පක්ෂයෙහි ධර්මයන්ගේ ව්‍යවස්ථිත භාවය පරිද්දෙන් දැන්මද යන මේ අභිය මොවුන්ගේ වෙනසි. * කම්මාදයොති කම්මාභාර උතුආදයො (මු: ටි:) උතුආදයොති ආදීසද්දෙන චිත්තවිසමාචාර පිත්තවාතාද යොපි සහිතයනනති (අ: ටි:)

* “අසොදනුපසසිනො තණ්හාපවච්ඡානිති වචනතො” යන්නෙන් සංයෝජනියෙසු භික්ඛවෙ ධම්මෙසු අසොදනුපසසිනො තණ්හා පවච්ඡානි තණ්හාපවචයා උපාදානං උපාදානපවචයා භවො යන මේ සූත්‍රයෙහි වදලා වූ තණ්හාවගේ සංසකාරයනට කාරණ භාවය දක්වා අවිජ්ජාසම්මුදයා ආසවසම්මුදයො යි වදල සූත්‍රයෙන් තෘණාවට අවිජ්ජාවගේ කාරණ භාවය දක්වා. * “තණ්හාපවචයා උපාදානං” යි වදල හෙයින් තෘණාවතොමෝත් “උපාදානපවචයාභවො” යි වදල හෙයින් වතුරෙපාදනභූතා කාමභව දුෂ්පාලවගේත් සංසකාරයනට කාරණ භාවයෙන් ප්‍රකට වූවාහුද එහෙයින් අටුවාවේ දක්වූ සූත්‍රව යෙනුද අවිජ්ජාවගේ සංසකාරයනට කාරණ භාවයම දක්වා මෙම කිහි තණ්හාවා වතුරෙපාදනභූතා කාමභව දිශාසවාව සංකාරස්ස කාරණනති පාකවාති සුත්තවගෙනාපි අවිජ්ජා සංකාරකාරණභාව මෙව දසෙයි. (මු: ටි:) * ආස්වාදයට නොතිසි වූ අනෙකප්‍රකාර වූ ආදීතවශනයෙන් සමානීච්ඡි සංසකාරයන්හි ආස්වාද වශයෙන් පුන පුනා දශීතය අවිජ්ජාවෙන් තොරව නොවේනුයි “අසොදනුපසසිනො” යි වදල වචනයෙන් වරද පිළිසෙයන කිස අැති අවිජ්ජාවතොමෝ තෘණාවට කාරණයයි දර්ශනය. මෙද යුතු අසොදනුපසසිනොතිති වචනෙන ආදීතවපටිච්ඡාදනකිච්චා අවිජ්ජා තණ්හාය කාරණනති දසිනාහොති යි. (මු: ටි:)

* අභිකථාවෙහි දක්වූ ප්‍රථමසූත්‍රයෙහි අවිජ්ජාවගේ කාරණ භාවය අප්‍රකාශනොවේද යි යන වොදනාව ලෙහිලා “අසොදනුපසසිනො” යනාදිය කියා “අවිචාතික්ඛවෙ” යනාදි සූත්‍රයාගේ අභිවිචරණය කරන්ට යමා අවිචා තසමා පුඤ්ඤභිසංකාරාදිකෙ අභිසංකරෙතිති අවිජ්ජාසංකාරකාරණභාවස්ස පාකටතො අවිඤ්ඤාභවෙ සංකාර කාරණභාවෙන වුත්තො යි විසූ. (මු: ටි:) යම් හෙයකින් අපණ්ඩිත වේද එහෙයින් පුණ්‍යාභිසංසකාරාදීන් සකස්කෙරේනුයි යන අවිජ්ජාවගේ සංසකාරයනට කාරණත්වය ප්‍රකටවන බැවින් මෙහි අපාණ්ඩිතත්වය සංසකාර කාරණත්වයෙන් උක්තය යනු භාවයි. * යම් හෙයකින් ක්ෂණිකත්වයන් වහන්සේම එකානන්තයෙන් පණ්ඩිතවේද එහෙ

සිත් අපාණ්ඩිත්‍යය තදන්‍යවූවන්ටම ලැබෙන හෙයින් අවිද්‍යාවගේ අසාධාරණත්වය කියනලදනුසි ව්‍යතිරෙක වශයෙනුද අවිද්‍යාවගේ සංසකාරයතව කාරණභාවය ප්‍රකාශකරණුවෝ, ඛිණ්ණසවස්සසඛ්ඛාර භාවතො අසාධාරණත්තාවං, යි විසූ. (මු: ටී:) ඛිණ්ණසවස්ස, අතීන්තංගී ඥානයෙන් සමූලඝාතනයකලාවූ අවිද්‍යාවාදි ආශ්‍රවයන් ඇති රහතන් වහන්සේට; සඛ්ඛාරභාවතො, අවිද්‍යාවය ඇති කල්හි සංසකාරයවේ නම් තදභාවයෙහි සංසකාරයක්හු තැනි හෙයින්ද; අසාධාරණත්තාව, පුණ්‍යාභිසංසකාරාදීන් වර්ජිත කොට, ඇති අන්‍යසංසකාර ධමුන් හා අසාධාරණ බැවින්ද යන අර්ථය. මෙයින් අවිද්‍යාවගේ සංසකාරයටම, සාධාරණත්වයන් තදන්‍යයන්ට අසාධාරණත්වයන් දක්වා. * දන් පුණ්‍යභවයන්හි දෙස් පිළිසෙයන අවිද්‍යාවොමෝ පුණ්‍යාභිසංසකාරය ටම සාධාරණය, අපුණ්‍යාභිසංසකාරාදීන්ට අසාධාරණය, තදිතර සංසකාරයන්හිත් මේ නයමැයෙදෙයි දක්වන්ට, පුඤ්ඤාභිසඛ්ඛාරාදීනං සාධාරණාති වත්ථාරමභොදීනිති පුඤ්ඤභවාදි ආදීනව පටිච්ඡාදිකා අවිජ්ජා පුඤ්ඤාභිසඛ්ඛාරාදීනං අසාධාරණං කාරණත්තවා අත්ථො දට්ඨබ්බො, යි විසූ. (මු: ටී:)

20

විරුධොවාචිරුධොව සදිසාසදිසොතථා,
ධම්මානං පට්ටසො සිඛො විපාකා එව නෙවන.

ධම්මානඤ්ඤි ධානසභාව කිව්වාදිවිරුධොව අවිරුධොව පට්ටසො ලොකෙසිඛො, සුචිමචිත්තඤ්ඤි අපරචිත්තායුධානවිරුධො පට්ටසො සුචිමසිප්පාදිසිකම්භාව පච්ඡා පච්ඡනමානානං සිප්පාදික්‍රියානං, කමම. රූපස්ස සභාවවිරුධො පට්ටසො, බිණ්දිනිව දබ්භාදිනං, ආලොකො චක්‍රවිඤ්ඤාණස්ස කිව්වවිරුධො, ගුණාදසොච ආසවාදිනං, චක්‍රවිරූපාදසො පන චක්‍රවිඤ්ඤාණාදිනං. ධානාවිරුධාපට්ටසා, සුචිමජ්චනාදසො පච්ඡිමජ්චනාදිනං. සභාවාවිරුධා කිව්වා විරුධාව, සථාව විරුධාවිරුධාපට්ටසා සිඛා එවං සදිසාසදිසාපි, සදිසමෙවහි උතුආහාරසඛ්ඛානං රූපං රූපස්සපට්ටසොහොති, සාලිබ්ඪිනිව සාලිඵලාදිනං, අසදිසමපිරූපං අරූපස්ස අරූපඤ්ච රූපස්ස පට්ටසොහොති, ගොලොවාචිලොව විසාණ දබ් නිල පිඬාදිනිව දුබ්බාභුනිණිකාදිනං, සෙසඤ්ච ධම්මානං. සෙ විරුද්ධා විරුධා සදිසා සදිසා පට්ටසා නනෙධම්මා නෙසං ධම්මානං විපාකා සෙව, ඉති අසං අවිජ්ජා විපාකවසෙන එකන්තානිඝඵලසභාව වසෙන ව සාවජ්ජාපි සමානා සමබ්බසමපි එනෙසං පුඤ්ඤාභිසඛ්ඛාරාදීනං. සථානුරූපං ධානකිව්වසභාව විරුධාවිරුධා පට්ටසවසෙන සදිසාසදිසපට්ටසවසෙනව පට්ටසොහොතිති වෙදිනබ්බා, සොචස්සා පට්ටසභාවො, යස්සහි දුක්ඛාදිසු අවිජ්ජාසඛ්ඛානං අඤ්ඤාණං අප්ප හිනං හොති සො දුක්ඛන්තාව පුබ්බන්තාදිසු අඤ්ඤාණොනි සංසාර

දුකඛං සුඛසංකප්පං ගතොති නාස්ස පෙතුහුනෙ නිවිට්ඨෙපි සඛ්ඛාරෙ
ආරහතිති ආදිනානසෙන වුනෙනාඵව, අපිව අසං අසංකප්පි
පටිසායො

වුහුපසානෙ සංසාරෙ සඛ්ඛාධනස්සව ලකඛණේ,
යො පටිවට්ඨසමුප්පන්න ධම්මෙසුච විමුක්ඛති.

අභිසඛ්ඛාධෙති සො ඵංන සඛ්ඛාරෙ නිවිට්ඨෙයනො,
අවිජ්ජාපට්ඨංසා නෙසං නිවිධානමප්පාසං නනො,ති.

20.(ක) (යෙසං)ධම්මානං, යම් ප්‍රත්‍යයොත්පන්නධම්මකෙනෙකුත්ව;
විරුඬොව, විරුඬවුත්; අවිරුඬොව, අවිරුඬවුත්; තථා, එසින් අත්‍යවු;
සදිසාසදිසොව, සදුගවුත් අසදුගවුත්; පච්චයො, ප්‍රත්‍යයවීම; සිඬො,
සිඬද; හෙවත්-ප්‍රකටද; තෙ(ධම්මා) ඒ ප්‍රත්‍යයොත්පන්නධම්මයෝ;
(තෙසංධම්මානං, ඒ ප්‍රත්‍යයධම්මයන්ගේ; ට) විපාකාඵව, විපාකයෝම;
නව, නොදවෙති.

හි, විසාරකරනුලැබේ; ධම්මානං, ධම්මයන්ව; ණාත්‍යභාවකිච්චාදි
විරුඬොව, ස්ථාන සවභාවකාත්‍යාදි වෘත්තෙන් විරුධවුද; අවිරුඬොව,
ස්ථානසවභාව කාත්‍යාදි වෘත්තෙන් අවිරුධවුද; පච්චයො, ප්‍රත්‍යයවීම;
ලොකෙ, ලෙච්ඡි, සිඬො, ප්‍රකට වේ; හි, ඒ කීම සැබව; පුරිමවිත්තං,
පලමුපැවති සිත; අපරවිත්තස්ස, පැසුළු පවත්නාසිතව; ණාත්‍යවිරුඬො,
අසතිකයෙන් හෙවත්-විදුමානකයෙන් විරුඬවුයේ; පච්චයො, ප්‍රත්‍ය
යවේ; පුරිමසිප්පාදිසිකඛාච, පලමු පුහුණුකල ශිල්පාදිහුද; නොහොත්-
පලමුවෙන් ශිල්පාදිත්ති ප්‍රවාතන ශික්ෂාවෝද; පච්ජාපවත්තමානානං,
පැසුළු පවත්නාවු; සිප්පාදිත්‍රියානස්සව, ශිල්පාදිත්‍රියාවන්වද; කමං,
කම්මකෙම; රූපස්සව, රූපයවද; සභාවවිරුඬො, සවභාවයෙන්
විරුඬවුයේ; පච්චයො, ප්‍රත්‍යය වේ; ඛිණ්දිති, ක්ෂීරදිහු; දධිආදිනස්සව,
දධ්‍යාදිත්වද; ආලොකා, ආලෝකයකෙම; වකුච්ඡිකුඤ්ඤාස්සව,
වකුච්ඡිඤ්ඤායවද; කිච්චවිරුඬො, කාත්‍යයෙන් විරුඬවුයේ; පච්චයො
හොති, ප්‍රත්‍යය වේ; ගුලාදයො, ගුලාදිහු; ආසවාදිනස්සව, මධ්‍යාදිත්
වද; වකුච්ඡිපාදයොපන, වකුච්ඡිපාදිහු වනාහි; වකුච්ඡිකුඤ්ඤා
දිනං, වකුච්ඡිඤ්ඤාදිත්වද; ණාත්‍යවිරුඬා; අසතිකයෙන් හෙවත්-
විදුමානකයෙන් අවිරුඬවුවාහු; පච්චයො, ප්‍රත්‍යයෝවෙන්; පුරිමජව
තාදයො, පුළුල්වනාදිහු; පච්ජිමජවනාදිනං, පැසුළුවුල්වනාදිත්ව;
සභාවාවිරුඬාව, සවභාවයෙන්ද අවිරුඬවුවාහු; කිච්චාවිරුඬාව, කාත්‍ය
යෙන්ද අවිරුඬවුවාහු; (පච්චයො, ප්‍රත්‍යයෝ වෙන්.)

* ස්ථානවිරුධය නම් අසතිභාව විරුධයයි අසතිභාවය නම්
ධර්මාන භාවයයි හෙවත්-විදුමානකයයි කිසිකෙනෙක් වනාහි ප්‍රති
සක්‍රියාදිවු ස්ථානයෝ ස්ථානගබ්දයෙන් ගනුලැබෙත්සි යෙත් ඔවුන්ගේ
මත වශයෙන් ප්‍රතිසක්‍රියාදිස්ථානය අති කල්හි පලමු පැවති සිත
පැසුළු පවත්නා සිතව ස්ථානවිරුධප්‍රත්‍යය යන මේ කීම නිශ්චය
නොවන්නේය කවර හෙයින්හත් භවාඛ්‍යවිත්තයකෙම භවාඛ්‍ය

විත්තයට අනන්තරප්‍රත්‍යය වේද ජවනවිත්තයතෙම ජවනවිත්තයට අනන්තරප්‍රත්‍යය වේද එහෙයින් තවද ශිල්පාදී ශික්‍ෂාවන්ගේත් ප්‍රති සක්‍රියාදී ස්ථානයෙක් නැද්ද එහෙයින් මේ ස්ථානසවභාවකෘත්‍යා දීන්ගේ ග්‍රහණාවස්ථාවෙහි කෙටිවාදයවූ ප්‍රතිසක්‍රියාදීස්ථානය අනභි මතයි. කියේ මැනෝ...සානවිරුඬොති අත්තීතාවිරුඬො කෙටිපන පටිසක්ඛි ආදීනි සානානිති වදනති එවං සති පුරිමවිත්තං පච්ඡම විත්තස්ස සානවිරුඬො පච්චයොති න ඉදං එකන්තිකංසියා භවබ්‍රහ්මෙහි භවබ්‍රහ්මස්ස අනන්තරප්‍රත්‍යයො ජවනං ජවනස්සාති නවසිප්පාදිතං පටිසක්ඛිආදීසානං අත්තීති නතං ඉධ අධිප්පෙතං... (මු: වී:)...සානනති ධරමානතා අධිප්පෙතාති චුත්තං සානවිරුඬොති අත්තීතා විරුඬොති... (අ: වී:)...අත්තීතා විරුඬො න පටිසක්ඛිසානාදි විරුඬො... (ම: වී:)

* “සානසභාවකිව්‍යාදි” යන්නෙහි ආදිශබ්දයෙන් ආලබ්‍යන විරෝධ භූමිවිරෝධ සන්තානවිරෝධ යන මොහු ගෘහිතව්‍යයහ අනු ලොමවිත්තයට වඩා ගොත්‍රභූවිත්තයාගේ ආලබ්‍යනවිරෝධයද ගොත්‍රභූ විත්තයට වඩා මාගීවිත්තයාගේ භූමිවිරෝධයද ලිඛිතපරිච්ඡිනාදි වශ යෙන් ප්‍රවෘත්තියෙහි සන්තානවිරෝධයද දතයුත්තාහ එහෙයින් විසූ ...ආදිසංදේන ආරමභ්‍රමිසන්තානාදිවිරුඬා ගතෙතබ්බා තෙව අනුලොමතො ගොත්‍රභූස්ස ගොත්‍රභූතො මක්ඛස්ස ලිඛිතපරිච්ඡිතනාදි වසෙන පච්චතියං වෙදිතබ්බා...යි. (අ: වී:)

* වෙනතා සවභාවවූ කමීයතෙමැ රූපනසවභාවවූ රූපයට නමන සවභාව රූපනසවභාව වශයෙන්ද සාලබ්‍යනතිරුලබ්‍යන සවභාව වශයෙන්ද සවභාව විරෝධවූ ප්‍රත්‍යයයැ මධුරරසවත්වූ පිත්තසමනසකරන්තාවූ මධුරවිපාකසවභාවවූ ඝෛරදිහු අමුලරසවත්වූ පිත්තවත්තාවූ කටුක විපාක සවභාවවූ දම්‍යාදි යට මධුරමුලරසාදි සවභාවවිරෝධ වශයෙන් ප්‍රත්‍යයහ. විජ්‍යනන කෘත්‍යරතිතවූ ආලොකයතෙමැ විජ්‍යනනකෘත්‍යවත්වූ විඤ්ඤයට කෘත්‍ය විරෝධ වශයෙන් ප්‍රත්‍යයයැමත්වන කිස නැතිගුඩාදිහුද මත්වන කිස ඇති මදිරදීන්ට කෘත්‍යවිරෝධ වශයෙන් ප්‍රත්‍යයහ. මෙද යුතු...කමමං රූපස්ස නමනරූපනවිරෝධා සාරමභ්‍රමානාරමභ්‍රමවිරෝධාව සභාව විරුඬොපච්චයො බිරුදීනි දධි ආදීනං මධුරබ්‍රමුලරසාදි සභාවවිරෝධා අවිජ්‍යනනකිව්වො ආලොකො විජ්‍යනනකිව්වස්ස විඤ්ඤණස්ස අමදන කිව්වාව ගුලාදයො මදනකිව්වස්ස ආසවස්ස...යි. (මු: වී:)

20.(කා) විරුඬාවිරුඬා, විරුඬවූ අවිරුඬවූ; පච්චයා, ප්‍රත්‍යයයෝ; යථාවසිඬා, සිදුවූවන් මෙන්; එවං, එපරිද්දෙන්; සදිසාසදිසා, සද්ශවූ අසද්ශවූ; පච්චයාපි, ප්‍රත්‍යයයෝත්; (සිඬා, සිඬයහට) හි, විඤ්ඤ කෙරෙමි; සදිසමෙව, සමානවූමැ; උතුආභාරසංඛිතං, සෘතුආභාර සංඛිතානවූ; රූපං, රූපයතෙමැ; රූපස්ස, රූපයට; පච්චයොහොති, ප්‍රත්‍යයාවේ; සාලිබ්‍රිච්ඡිතිව, ශාලිබ්‍රිච්ඡිතිද; සාලිඵලාදීනං, ශාලිඵලා දීන්ට; (පච්චයාහොනති, ප්‍රත්‍යයවූවාහු වෙන්; හෙවත්-සමාන වශ යෙන් උපකාරවූවාහු වෙන්; ට) අසදිසමි, අසමානවූද; රූපං, රූපය තෙමැ; අරූපස්ස, නාමයට; අරූපඤ්ච, නාමතෙමේත්; රූපස්ස, රූප

යට; පච්චයොහොති, (අසමාන වශයෙන්) ප්‍රත්‍යයාවේ; ගොලොමා විලොම විසාණ දධි නිල පිසාදිනිව-ගොලොම, ගවලොමිය; අවි ලොම, රත්පැහැති එළලොමිය; විසාණ, මුවහඟුය; දධි, දිය; නිල, තලය; පිසාදිනිව, පිටිය යනාදීහුද; (සාමාන්‍ය පිෂටයෙකු ප්‍රයෝගයෙන් අසවල් පිටියෙහි නොහැකෙන බැවින්ද නිලයෙන් පිෂටය නොලැබිය හැකි බැවින්ද මෙහි නිලපිසාදිනි යන ප්‍රයෝගය නිලපිඤ්ජාදිනි වුව මනායයි අප වැටහීමයි.) නොහොත්-නිලපිඤ්ජාදිනිව, බොල්තලද යන මොව්හු; දුබ්බාභුතිණකාදිනං, වදකසා හෝ හෙළතිතණ භුක්තාණ යන මේ ඇත; (පච්චයාහොනති, අසමාන වශයෙන් ප්‍රත්‍යයවූවෝ වෙත්; 0) යෙසඤ්චධම්මානං, යම් ධර්මකෙනෙකුත්; හෙවත්-යම් ප්‍රත්‍යයොත්‍යන්තං ධර්මකෙනෙකුත්; යෙ, යම් ප්‍රත්‍යයධර්මකෙනෙක්; විරුඬාවිරුඬා, විරුඬාවිරුඬවූවෝවැ; සද්දිසාසද්දිසා, සමානාසමාන වූ වෝවැ; පච්චයා, ප්‍රත්‍යයවූවාහුද; තෙධම්මා, ඒ ප්‍රත්‍යයොත්‍යන්තං ධර්මයෝහුමු; තෙසංධම්මානං, ඒ ප්‍රත්‍යයධර්මයන්ගේ; (යසො, යම් හෙයකින්; 0) විපාකායෙව, විපාකයෝමැ; න, නොවෙද්ද; ඉති, එහෙයින්; අයංඅවිජ්ජා, මේ අවිජ්ජනොමෝ; විපාකවසෙනව, මුඛයවූ විපාකය හෙතදිම් වශයෙන්ද; එකන්තානිඵළසභාවවසෙනව, තිත්ත යෙන්ම අතිවූ අකුලවිපාක සභාවයාගේ ශක්තිවශයෙන්ද; සාවජ්ජාසමානාපි, සාවජ්ජවූවා නමුදු; සබ්බසම්මි, සියලුමැ; එතෙසං පුඤ්ඤතිසංඛාරාදිනං, මේ පුඤ්ඤාතිසංඛාරාදිත්ව; යථානුරූපං, සුදුසුපරිද්දෙන්; ණානකිච්චසභාවවිරුඬාවිරුඬපච්චයවසෙනව, සථාන කාත්‍යසභාවයන්ගේ වශයෙනුදු විරුඬාවිරුඬප්‍රත්‍යයෙකහි වශ යෙනුදු; සද්දිසාසද්දිසපච්චයවසෙනව, සමානාසමානප්‍රත්‍යය ශක්තිවශ යෙනුදු; පච්චයොහොනති, ප්‍රත්‍යයාවේයයි; වෙදිතබ්බා, දතයුත් තියැ; (ව වාක්‍යාරම්භයෙහි නිපා.) අස්ස, ඒ අවිජ්ජාවගේ; සොපච්චය භාවො, ඒ ප්‍රත්‍යයවීමැ; යස්සතිපෙඤ්ඤාරහතීති ආදිනා නයෙන, ආරහති යනාදිවූ තයින්; වුතෙතාව, කියනලද්දේමැයි; අපිච්ච, එසේ කියනලද්දේ වී නමුත්; අයං, මේ වක්‍යමාණවූයේ; අඤ්ඤාපිපරියායො, අතිකුදුපයාරියෙකි.

යො, යම් පුද්ගලයෙක්තෙම; වුතුපපාතෙව, ව්‍යුතිප්‍රසක්තියෙහින්; සංසාරෙව, සංසාරයතන ධාතුන්ගේ පිළිවෙල නොසිදැ පැවැත්මයයි කියනලද සංසාරවෘත්තයෙහින්; සංඛාරානං, සංඛාරධර්මයන්ගේ; ලක්ඛණෙව, ලක්‍ෂණයෙහින්; හෙවත්-රූපනිජනනාදි කතීශස්‍යාදි විශේෂලක්‍ෂණ අතිත්‍යයාදි සාමාන්‍ය ලක්‍ෂණයෙහින්; පටිච්ච සමුප්පන්නධම්මසුව, ප්‍රතිත්‍යසමුත්පන්න ධර්මයන්හින්; හෙවත්-එලධම් යන්හින්; නොහොත්-අවිජ්ජාවූ ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාදධම් ජරාමරණාදිවූ ප්‍රතිත්‍යසමුත්පන්නධම් සංඛාරාන හෙතුඑලධම්යන්හින්; විමුයහති, වෙසෙසින් මුලාවේද; සො, ඒ පුද්ගලතෙම; තිවිධො, ත්‍රිවිධවූ; එතෙ සංඛාරො, තෙලසංඛාරයන්; යනො, යම් හෙයකින්; අභිසංඛාරෙති,

සකස්කෙරෙයිද; තනො, එහෙයින්; අයංඅවිජ්ජා, මේ අවිජ්ජානෝ; තිවිධානමපි, ත්‍රිවිධවූද; තෙසං, ඒ සංඝකාරයන්ට; පච්චයො, ප්‍රත්‍යය වේ. (ඉති කුණ්ඩලපයඝායයි) නොහොත්-ඉති (අයං උද්දෙසො), මේ උද්දෙසය වේ;

* ගවලොමී රතුවළලොමිහු දුච්ඡානම්ලද වදකසා හෙළ නිතණ් යන්ගේ උත්පත්තියට ප්‍රත්‍යයහසි දඩ්ඩාදිහු භුක්තාණ් නම්ලද ඔෂධ විශෙෂයාගේ උත්පත්තියට ප්‍රත්‍යයහසි යොජනු, කියේ මැනෝ. ගොලොමා විලොමානි දුබ්බාය පච්චයො දධි ආදීනි භුතිණ්කසා (මු: පි:) “ගොරිව ගොලොම සද්දං ලොමාසාසිප්-ගොලොමසුත්තා අණ් ගොලොමී” යන සංඝායන කොශාගත නිව්වන විසිතුදු යෙවනදුච්ඡා නම් ලද හෙළ නිතණ්ගෙහිද වචා නම්ලද වදකසාගෙහිද ගොලොමී පයඝාය දුච්ඡා ශබ්දය යෙදෙයි දබ්බාභුති ණකානං යනු ලිපිකරනුමජ්ජන පාඨයෙකැයි හැගේ. එහෙයින් දුබ්බාභුති ණකානං යන පාඨය මැනවි. මුමම ව්‍යාඛ්‍යායෙහි ගොලොමී යන්නෙන් ගවලොමින් වෙනස්වූ අභි විශෙෂ යක්හු ගෙනපැමට යම් තුෂ්ඨකින ප්‍රයාසයක් කරනලදද හේ වනාහි හෙතුවලධමීයන්ගේ විසදුණු ප්‍රත්‍යය විභාවනාවස්ථාවෙහි කිසිසේත් නොයෙදෙනුයෙන් නිරයනයයි දතයුතු.

කුශා: කාශාවලවජ්ජව තථානෙස තික්ඛණ්දරුමශා:
මොක්ඛාංශව ශාවලාගෙවව ඡබ්දභී: පරිකිච්ඡිතා:

යුගෙයින් දබ්බානි දබ්බානිණංසි පාලාභියොජනාගත විවරණයද නොයෙදේ. ඡබ්දභීයන්ගේ ප්‍රසංගයවන හෙයින්.

* විපාකධමීයන්ගේ ප්‍රත්‍යයභාවයෙහිද අවිපාකධමීයන්ගේ ප්‍රත්‍යයොත්පන්නභාවයෙහිද අවිපාක විපාකධමීපෙක්ඛා කොට ඇති ප්‍රත්‍යයප්‍රත්‍යයොත්පන්න භාවය “විපාකා එව තෙවන” යන්නෙන් කියන ලදයැ මෙමැ කිහි මූලවිකාවෙහි තසමා දුක්ඛවිපාකායපි අවිජ්ජාය තදවිපාකානං පුඤ්ඤනෙඤ්ජාතිසංඛාරානං පච්චයත්තං න තසුජ්ජනිති අත්ථො තදවිපාකතෙතපි සාවජ්ජනාය තදවිරුධානං නං සදිසානඤ්ච අපුඤ්ඤතිසංඛාරානමෙව පච්චයො න ඉතරෙසනති එතස්ස පසංගස්ස නිවාරණත්ථං විරුධොපෙපච්චයො සිඛොති වුත්තං යි එහෙයින් දු:ඛවිපාක ඇත්තාවූද අවිජ්ජාවගේ තදීය අවිපාකභූතවූ පුණ්‍යාතිසංඝකාර ආනෙඤ්ජාතිසංඝකාරයන්ට ප්‍රත්‍යය භාවයැ නොයෙදෙන්නේ නොවෙයි ප්‍රත්‍යයොත්පන්න මාත්‍රයමැ අතිමත හෙයින් යෙදේමයැ යුක්තියි. ඒ අවිජ්ජාවගේ අවිපාක භාවය ඇති කල්හිදු සාවද්දභාවයෙන් ඒ අවිජ්ජාවට අවිරුධවූද ඒ අවිජ්ජාව හා සද්දවූද අපුණ්‍යාතිසංඝකාරයන්ටමැ ප්‍රත්‍යයවේ තදිතර සංඝකාර යන්ට ප්‍රත්‍යය නොවේ යන මේ ප්‍රසංගයාගේ නිවාරණය පිණිසැ විරුධොපෙපච්චයො සිඛො යි කියනලදී. එතදභීය ප්‍රකටකොටැ දක්වන්නාවූ අභිකථාවායඝීයෝ “ඉති අයං අවිජ්ජා” යනාදිය යුතු.

21

කථං පන සො එතෙසු විමුසහති සො තිවිධෙපෙතෙහ සබ්බාතර
 කතෙතිතිවෙ, චුතිසාධානං විමුලොහා සබ්බත්ථ ඛනිානං හෙදෙ මර
 ණනති චුතිං අගණනෙනා සතෙනා මරති සත්තංසං දෙසනතර
 සත්තමණනති ආදිති විකපෙහති, උපපාතෙ විමුලොහා සබ්බත්ථ
 ඛනිානං පාතුභාවො ඡන්තිති උපපාතං අගණනෙනා සතෙනා
 උපපජ්ජති සත්තංසං නවසරිපාතුභාවොති ආදිති විකපෙහති,
 සංසාරෙ විමුලොහා සො එස

ඛනිානඤ්ච පටිපාටි ඛාතුආයනනානව,
 අබ්බොවජ්ජනං චන්තමානා සංසාරෙති පවුච්චති,ති.

එවං චණ්ණීනො සංසාරෙ, නං එවං අගණනෙනා අයං සතෙනා
 අසමා ලොකා පරං ලොකං ගච්ඡති පරසමා ලොකා ඉමං ලොකං
 ආගච්ඡතිති ආදිති විකපෙහති, සබ්බාතරං ලක්ඛණේ විමුලොහා
 සබ්බාතරං සභාවලක්ඛණං සාමඤ්ඤලක්ඛණඤ්ච අගණනෙනා
 සබ්බාතර අතතෙනා අතනතිසතො ධ්‍රුවතො සුභතො සුඛතොව
 විකපෙහති, පටිච්චසමුප්පන්නධම්මෙසු විමුලොහා අවිජ්ජාදිති සබ්බාත
 රිතං පවතති. අගණනෙනා අතනාඡන්තාතිවා නඡන්තාතිවා සො එව
 කතෙතිව කාරෙතිව සො පටිසංයුතං උපපජ්ජති, නසං අනුභුංසං
 දසො කලලාදිභාවෙන සරිපරං සණ්ඨපෙනා ඉද්දිසාති සමපාදෙනති,
 සො ඉද්දිසසමපෙනා පුසති චෙදිසති නණ්ණිසති උපාදිසති සපි
 යති, සො පුනහවනතරෙසු හවිතිතිවා සබ්බසත්තා නිසතිසබ්බති
 භාව පරිණානාතිවා විකපෙහති, සො එවං අවිජ්ජාස අභිකතො
 එවං විකපෙහතො සථානාම අනො පඨවිසං විචරතො මග්ගමපි
 අමග්ගමපි ඵලමපි නිත්තමපි සමමපි විසමමපි පටිපජ්ජති එවං
 පුඤ්ඤමපි අපුඤ්ඤමපි ආතෙඤ්ජමපි සබ්බාරං අභිසබ්බතෙතිති,
 තෙනෙනංවුච්චති,

සථාපිනාමපවචනො නිග්ගෙ අපරිණාසකො,
 එකදුසාති මසග්ගන උමමග්ගනාපි එකදු.
 සංසාරෙ සංසරං බාලො නථා අපරිණාසකො,
 කතෙති එකදු පුඤ්ඤං අපුඤ්ඤමපි එකදු.
 සදු ඤානාව සො ධම්මං සච්චාති අභිසමෙස්සති,
 නදු අවිජ්ජපසමා උපසතො චරිස්සතිති.

අයං අවිජ්ජාපවචසා සබ්බාතරති පදසම්ථි විස්ථාරකථා.

21. යො, යම් පුද්ගලයෙක්තෙම; එතෙසු, ඒ ව්‍යුතිප්‍රතිසංකීර්ණාදී ධම්ම
 යන්ති; විමුලාහති, වෙසෙසින් මුලාවේද; සො, ඒ පුද්ගලතෙම; තිවි
 ධෙපි, ත්‍රිවිධවූද; එතෙසබ්බාතරෙ, තෙලසංසකාරයන්; කථංපනකතෙති,
 කෙසේ සකස්කෙරෙසිද; (පනපක්ඛානනරද්දෙනකය.) ඉතිවෙ, ඉදින්

මෙසේ විතාරුනම්; (එවංසති, එසේ පුළුල්වන්නාකල්හි; ට) චුතියා, චූෂ්ණි
 යෙති; තාව, පළමුකොට; විමුළොහා, වෙසෙසින් මුලාවූ පුද්ගලතෙමේ;
 සබ්බත්ථ, සියලු භවයන්හි; නොහොත්-සියලු භව යොති ගති විඤ්ඤා
 සථිති සත්ත්වයාසයන්හි; (යොජනාවෙහි “සබ්බත්ථාති චුතුපපානාදීසු”
 යුගෙසින්-සබ්බත්ථ, සියලු චූෂ්ණිප්‍රතිසංකීර්ණාදීන් අතුරෙන්; චුතියා,
 චූෂ්ණි යෙති; තාව, පළමුකොට; විමුළොහා, වෙසෙසින් මුලාවූ පුද්ගල
 තෙමේ; යන පද්ධි විශය්‍යතු.) බ්‍රහ්මානං, සකකියන්ගේ; හෙදො, එක්
 අත්ඛ්‍යාතවෙකා අවසන්වන බිඳීම; මරණං, මරණනම; ඉති, මෙපරිද්දෙන්;
 චුතියං, චූෂ්ණිය; අගණ්හනොනා, නොගෙනා හෝ නොඅදහන්
 නේව; සත්තො, සත්ත්වතෙමේ; මරති, මැරෙති; සත්තස්ස, සත්ත්වයාගේ;
 දෙසනනරසබ්බමණං, දෙසනනරසට සංක්‍රමණය; (නොහොත්-
 සත්තො, ආත්මයතෙමේ; මරති, පණ්ඩාරආය; සත්තස්ස, ආත්මයාගේ;
 දෙසනනරසබ්බමණං, අත් සිරුරකට වැදීමය; යනු මුම්මට්ඨකාදීන්ගේ
 සන්නිධි.) ඉතිආදීති, මේ ඇ මිථ්‍යාමතයන්; විකප්පෙති, කල්‍යාණා
 කොටගනී; උපපානෙ, ප්‍රතිසංකීර්ණයෙහි; විමුළොහා, වෙසෙසින් මුලාවූ
 පුද්ගලතෙමේ; සබ්බත්ථ, සියලු භවයන්හි; බ්‍රහ්මානං, සකකියන්ගේ;
 පාතුභාවො, පහළවීම; ජති, ජාතිනම; ඉති, මෙපරිද්දෙන්; උපපානං;
 ප්‍රතිසංකීර්ණය; අගණ්හනොනා, නොගෙනා හෝ නොඅදහන්නේව,
 සත්තො, සත්ත්වතෙමේ; නොහොත්-ආත්මයතෙමේ; උපපජ්ජති,
 උපදී; සත්තස්ස, සත්ත්වයාගේ; නොහොත්-ආත්මයාගේ; නවසිරි
 පාතුභාවො, අතින්ව ශරීරයෙක්හි පහළවීම වේ; ඉතිආදීනං, මේ
 ඇ මිථ්‍යාමතයන්; විකප්පෙති, කල්‍යාණාකොටගනී; සංසාරෙ, සස
 රෙහි; විමුළොහා, වෙසෙසින් මුලාවූ පුද්ගලතෙමේ; බ්‍රහ්මානං, සකකියන්ගේ;
 පට්ච්චතීති, පට්ච්චතීති; එවං, මෙසෙසින්; වණ්ණිතො, වණ්ණිතවූ; යො,
 එසසංසාරෙ, යම් සසරෙක්වෙද;

බ්‍රහ්මානං, සකකියන්ගේද; බ්‍රහ්මානං, බ්‍රහ්මානං, බ්‍රහ්මානං, බ්‍රහ්මානං
 යන්ගේද; (ඡන්දොධරණ්‍යය පිණිසැති භවති ලොපයි.) අබ්බොවජ්ඣනං,
 ව්‍යවචේදය නොකොට; (නොසිදැ යුගේසි.) වත්තමානා, පවත්නාවූ;
 පටිපාටි, පරිපාටිතොමේ; සංසාරෙහි, සසරෙහි; පට්ච්චතී, ප්‍රකාශ
 කරනුලැබේ.

තං, ඒ සංසාරය; එවං, යථොක්තයකින් පැවැත්මැයි; අගණ්හනොනා,
 නොගන්නාවූ හෝ නොඅදහන්නාවූ පුද්ගලතෙමේ; අයංසත්තො,
 මේ සත්ත්වතෙමේ; හෙවත්-මේ ආත්මයතෙමේ; අසමාලොකා, මේ
 ප්‍රත්‍යක්ෂනවයෙන්; හෙවත්-මෙලොවින්; පරංලොකං, අන්‍යභවය
 කට හෙවත්-පරලොවට; ගච්ඡති, යේ; පරසමාලොකා, පරලොවින්;
 ඉමංලොකං, මෙලොවට; ආගච්ඡති, එයි; ඉතිආදීති, මේ ඇ මිථ්‍යා
 මතයන්; විකප්පෙති, කල්‍යාණාකොටගනී; සංසාරානං, සංසාරධර්ම
 යන්ගේ; ලක්ඛණෙ, ලක්ෂණයෙහි; විමුළොහා, වෙසෙසින් මුලාවූ පුද්ගල
 තෙමේ; සංසාරානං, සංසාරධර්මයන්ගේ; සභාවලක්ඛණස්ස, නමන
 රූප්‍යාදීද්ද කකිඤ්ඤාදීද්ද නමනමත් සතුබවමැ ලක්ෂණයද;

සාමඤ්ඤාලකඛණඤ්ච, අතිත්‍යාගාදිසාමාන්‍යලක්‍ෂණයද; අගණ්හනො, නොගෙන; හෝ නොඅදහන්නේව; සංඛාරො, සංඝකාරධර්මයන්; අත්තනො, ආත්මවශයෙන්ද; (තමාගේ ආත්මයෙහි කියාද යුජ්‍යෙහි) අත්තනියනො, ආත්මීය වශයෙන්ද; (ආත්මසන්නතවස්තුයෙහි කියාද යුජ්‍යෙහි.) ධූවනො, නිත්‍යවශයෙන්ද; සුභනො, ශුභවශයෙන්ද; සුඛනොව, සුඛවශයෙන්ද; විකපපති, කල්පනාකොටගනී; පටිච්චසමුප්පන්න ධර්මෙසු, ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාද ප්‍රතිත්‍යසමුත්පන්න ධර්මයන්හි; විමුලො, වෙසෙසින් මුලාවූ පුද්ගලතෙම; අවිජ්ජාදිති, අවිජ්ජාප්‍රත්‍යයකෙකි යෙන්; සංඛාරාදිනං, සංඝකාරාදි ඵලධර්මයන්ගේ; පච්චත්තං, ප්‍රචාතනය; අගණ්හනො, නොගෙන; හෝ නොඅදහන්නේව; අත්තා, ආත්මය නෙම; ජාතාතිවා, දනිහෝසි; නජාතාතිවා, නොදනිහෝසි; සොඵව, ඒ ආත්මයම; කරෙතිව, තමාද කරන්නේසි; කාරෙතිව, මෙරමාද කරවන්නේසි; සො, ඒ ආත්මයනෙම; පටිසන්ධියං, ප්‍රතිසන්ධික්‍ෂණයෙහි; උපපජ්ජති, උපදී; තස්ස, ඒ ආත්මයාගේ; අණුඉස්සරදයො, අණුපරමෙඤ්චරදි හෙතුහු; කල්ලාදිභාවෙන, කල්ලරූපාදි භාවයෙන්; සරිරං, සිරුර; සණ්ඨපෙත්වා, පිහිටුවා; ඉන්ද්‍රියාති, වක්‍ෂුරුදි ඉන්ද්‍රියයන්; සම්පාදෙනති, සපයත්; සො, ඒ ආත්මයනෙම; හෙවත්-ඒ ආත්මනම්මද සත්ත්වනෙම; ඉන්ද්‍රියසම්පන්නො, වක්‍ෂුරුදි ඉන්ද්‍රියයන් හා සමන්විතවුයේව; නොහොත්-වක්‍ෂුරුදි ඉන්ද්‍රියයෙන් සමාඛවුයේව; පුසති, ආලම්බන සපයීය කෙරෙයි; චෙදියති, ආලම්බනරසානුභවය කෙරෙයි; තණ්හි යති, ආලම්බනයන්හි ආලය කෙරෙයි; (යොජනාවෙහි "ගණ්හි යතිති ආරමභං පටිසති" යුගෙහිත් තන්මත වශයෙන් තණ්හි යති නොව ගණ්හි යති වියයුතු.) උපාදියති, ආලම්බනවූවන් දකිනොටගනී; සටී යති, අනතුරු අත්බව හා ගලපයි; සො, ඒ ආත්මභාවයනෙම; පුත, නැවත; භවන්නරො, අත්‍යභවයෙක්හි; භවති, වේ; ඉතිවා, මෙපරිදි දෙත් හෝ; සබ්බසත්තා, සමස්තසත්ත්වයෝතුමු; නියතිසංඛතීභාව පරිණතා-නියති, අවේජ්ජා සුත්‍රයෙහි නිවනලද අහෙද්‍යරත්නයන්ගේ ව්‍යවස්ථානය මෙන් පුළුවරභාවයෙන් ප්‍රචාතන ගතිජත්‍යාදීන්ගේ ව්‍යවස්ථානයෙහි කියනලද නියතියගේ; හෝ-නියතියම; සංඛතී, සමහන්වීමෙන්; භාව, දෙවමනුෂ්‍ය විභවයාදි භාවයන්හි; පරිණතා, ප්‍රචාතනයහ; නොහොත්-නියති, යථොක්ත නියතියෙන්ද; සංඛතී, අභිත්‍යසමුත්පාද නම්මද නිෂ්කාරණොත්පත්තියෙන්ද; භාව, ස්වභාවයෙන්ද; පරිණතා, තාත්‍යාප්‍රකාර භාවයට පැමිණියහ; ඉතිවා, මෙපරිදි දෙත් හෝ; විකපපති, වරදවා කල්පනාකෙරෙයි; ඵලං, මෙසේ; අවිජ්ජාය, අවිජ්ජා විසින්; අන්තිකනො, අන්තිකාවූ; හෙවත්-නුවණැස ඇදිරිකලාවූ; සො, ඒ බාලජනතෙම; ඵලං, යථොක්තකයින්; විකපපන්නො, වැරදි කල්පනාකරන්නේව; යථානාම, යම්සේ; අකො, අදමනිසෙක්; පඨවියං, පොලොවතලෙහි; විචරන්නො, ඔබ් මොබ් ඇසිරෙන්නේ; මග්ගමපි, නිසිමගටත්; අමග්ගමපි, නොනිසිමගටත්; නොහොත්-නොමගටත්; ඵලමපි, ගොඩැල්ලටත්; නිත්තමපි,

වළකැනවත්; සමමපි, සමකලව්වත්; විසමමපි, නොසමකලව්වත්; පටිපජ්ජති, පිළිපදනේද; එවං, එමෙන්; පුඤ්ඤමපි (සඛ්ඛාරං), පුණ්ණාභිසංඝකාරයත්; අපුඤ්ඤමපි (සඛ්ඛාරං), අපුණ්ණාභිසංඝකාරයත්; ආනෙඤ්ජමපි සඛ්ඛාරං, ආනෙඤ්ජාභිසංඝකාරයත්; අභිසඛ්ඛරොති, සකස්කෙරෙයි; (ඉති සමාපතියෙති වැටේ.) තෙන, එහෙයින්; යථාපි නාම ථෙසං උපසන්නොවරිස්සනීති, යන; එතං, එතවචනය; වුවහි, කියනු ලැබේ.

අපිනාම, උපමාවක් නම්; අපරිනායකො, පරිනායකජනරහිතවූ; හෙවත්-තමන් රැකබලා මගට පමුණුවන්නකු නැති; ජව්වකො, උත්පත්තියෙන් අඩවූ; තරො, මිනිසෙක්; එකද, කිසිවිටෙකැ; මගෙන, නිසිමගින්ද; එකද, කිසිවිටෙකැ; උමමගෙනාපි, නොනිසිමගින්ද; යාති යථා, පිළිපදනේ යම්සේද; තථා, එමෙන්; අපරිනායකො, අතීත්ඵල සඛ්ඛාත මාගීය මොනවට පිළියෙළකරනසිලි කල්‍යාණ මිත්‍රයකුරහිතවූ; බාලො, අඥජනනෙමේ; සංසාරෙ, සසරෙහි; සංසරං, සැරිසරන්නේ; එකද, කිසිකලෙකැ; පුඤ්ඤං, පුණ්ණාභිසංඝකාරය; කරොති, සකස්කෙරෙයි; එකද, කිසිකලෙකැ; අපුඤ්ඤමපි, අපුණ්ණාභි සංඝකාරයද; කරොති, සකස්කෙරෙයි; ව, බ්‍යතිරෙකාථ යෙක් දක්වනු ලැබේ; සො, ඒ අඥජනනෙමේ; යද, යම්කලෙකැ; ධමමං, සජ්ජ නොපතී; ශ්‍රයයෙන් වතු; සත්‍යප්‍රකාශකවූ ධර්මය; ඤාතො, දැන; නොහොත්-ධමමං, සජ්ජධර්මොතකමිති නිජාණධර්මය; ඤාතො, මාගීඥන යෙන්මැ පසක්කොටැ; සච්චාති, සත්‍යයන්; අභිසමෙස්සති, අවබෝධ කරන්නේද; තද, එසමාහි; අවිජ්ජපසමා, අවිද්‍යාවගේ සන්සිද්ධි හෙතුවෙන්; උපසන්නො, කෙලෙස්විබා සන්නුන්වැ; වරිස්සනී, හැසිරෙන්නෙයි. අවිජ්ජාපච්චයාසඛ්ඛාරාති පදයමිං, අවිජ්ජාපච්චයා සඛ්ඛාර යන පදයෙහි; අයං විජ්ජාරකථා, මේ විස්තරකථාවයි.

* ව්‍යුත්තියෙති මූලාවු පුද්ගලතෙම ආත්මලබ්ධියද ප්‍රතිසංකීයෙති මූලාවු පුද්ගලතෙම නවසත්‍යව ප්‍රාදුභීවලබ්ධියද සංසාරයෙහි මූලාවු පුද්ගලතෙම ප්‍රකෘතිපුරුෂානතර දශීනයද වැරද ගනිත්. * “ආදීනි විකපෙපති” යන පාඨයෙහි ආදීශබදයෙන් ඊශවරසෘෂ්ටි බ්‍රහ්මසෘෂ්ටියාදි විකල්පනය සබ්‍රහ්ම කෙරෙයි. සංඝකාර ලක්ෂණයෙහි මූලාවු පුද්ගල තෙම කපිලාදි දශීනකාරයන් මෙන් සංඝකාර ධර්මයන් ආත්මආත්මය ධ්‍රැව ගුහ සුඛ වශයෙන් වැරද ගනී. ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාද ප්‍රතිත්‍යසමුත්පන්න ධර්මයන්හි මූලාවු පුද්ගලතෙම කණාදදි දශීනකාරයන් මෙන් ආත්ම යම දැනීමි විදිමි ඇ ව්‍යාපූර්ණයන්හි යෙදේ යයි වැරද ගනී. කණාදර්ශි මතය දක්වනු සදහා විගුභිමාගීටිකාවෙහි මෙසේ යුතු කණාදෙපිති අත්‍යාසභාවෙන ජාතාති යද බුච්ඡුණෙන සංයුජ්ජති තදජාතාතිති ඉවත්ති සො එව කරොති කාරොතිවාති යො පරජාසුබද්‍රකං අනුභවති සො එව පුඤ්ඤපුඤ්ඤං සං කරොති අඤ්ඤාදි කාරොති අනඤ්ඤාදි අධිපජායො සංථෙසෙනාති විඅණුකාදි උප්පාදනවසෙන ඉවත්

වසෙනව සමපාදෙනො සොති අත්තසංඝදිනො සතො ඉන්ද්‍රිය සමපනොති වක්ඛාදිති ඉන්ද්‍රියෙහි සමනතාගතො තෙන සමායතන පච්චතති. දසොති සබ්බසෙකතං යථාපච්චයං පච්චතමානානං අවිජ්ජාදිනං කිච්චං අත්තතො බ්‍යාපාරංකවා දිගිගතිකො විමුක්ඛාතිති දසුනවසෙන වුත්තං. (අ: ටි.)

* තවද ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාද ප්‍රතිත්‍යසමුත්පන්න ධර්මයන්හි මූලාවු ඇතැම් කෙනෙක් ආච්චකාදින් මෙන් නියත ලබ්ධියද අධිත්‍යසමුත් පනත දූෂිත භාවදූෂිතත්වද වැරදගතිත්වයයි දක්වනු පිණිස “නියති සබ්බතතිභාව පරිණතා” යන්නෙන් විකල්පවයකු හැකවූද තදවිචිකල්ප වයගේ නිශ්චය පිණිස මූලටිකාවේ මෙසේ යුතු. අවේජ්ජස්සත්තා වුතා හෙජ්ජමණිනං විය පුබ්බාපරිය වචන්දානං නියති නියතියා නියති ඵව වාසබ්බති සමාගමො නියතිසබ්බති තාය භාවෙසු පරිණතා මනුස්ස දෙව විහබ්බාදිභාවං පත්තා නියතිසබ්බතිභාවපරිණතා නියතියා සබ්බතියා භාවෙනව පරිණතා නානාපපකාරතං පත්තා නියතිසබ්බති භාව පරිණතාතිව අත්ථංවදන්ති. මෙම පාඨයෙහි විනිශ්චිත විකල්පානුගතීත භාව ශබ්දයෙන් භාවවදාය හඟවා. කිසේයැ යත් ධර්මයන්ගේ භාවය සිඛිතය භාව නම යම්සේ කණ්ටකාග්‍රයාගේ තිස්සණතා යත් කපිත්ථලයාගේ වනිතූලතායත් මාගපක්ඛිත්තේ විචිත්‍රවණි සංසථානාදිතායත් කිසිවෙක් සකස්නොකෙරෙයිද, එමෙන් සඵධර්මයන්ගේද මේ විශේෂය භාවය සිඛිතය තවදිනු යෙති. කියේ මැනෝ භාවොති ධර්මානං සභාවසිඛිතා යංසකියා වදන්ති කණ්ටකායා කොටිතිභිණ්ඩාවං කපිත්ථලයා වට්ඨතාවං මගපක්ඛිනංවා විචිත්‍රවණිසංසථානාදිනං කො ඵස අභිසංඛිතොති කෙවලං සභාව සිඛොවායං විසෙසොති. (අ: ටි.)

* ව්‍යුතිප්‍රතිසංඝාදිති මූලාවගිය බැවින් සතොමරති යනාදින් වැරදගත් කල්පනාවන් කරණකොටගෙන අයොනිසො මනසකාරය වැඩිමෙන් අකුසල් සිත් කොට පුණ්‍යාභිසංසකාරදින් අනුරෙන් යම්කිසිතැනෙක්හි පවති යන මේ අර්ථය දක්වත්ව “සො ඵවං අවිජ්ජාය අක්කිකතො” යනාදිය විසු මෙද යුතු. එතෙහිව විකල්පනෙහි අවිජ්ජා අකුසලං විතතං කවා පුඤ්ඤදීප්ප යත් කත්ථි පච්චතතීති ඉමමත්ථං දසොනො ආහ සො ඵවං අවිජ්ජායාති ආදි. (මු: ටි:) * උපමෙය පක්ෂයෙහි පරිණායක ශබ්දයෙන් රහත්මග සපයාදෙන කල්‍යාණ මිත්‍රයාද රහත්මග අවසන්කොට ඇති නිවණට පමුණුවන නුවණද දර්ශිතයි තද්‍රුතිවූයේ අපරිණායක නම. මෙද යුතු අපරිණායකො බාලොති අරහත්තමග්ගසම්පටිපාදක කල්‍යානමිත්තරතීතොති අත්ථො අරහත්තමග්ගාවසානංවා ඤාණං සම විසමං දසොනො නිබ්බාණං නය තීති පරිණායකතා වුත්තං තෙතරති තො අපරිණායකො. (මු: ටි:) * “ධර්මං ඤාතො” යන්නෙන් සත්පුරුෂයන් ඇසුරැකිරීමෙන් සිවුසේ පහද දක්වන සුත්‍රගෙයාදි පශ්චාත්ති ධර්මය දැන නොහොත්-මාගී ඤාතයෙන්ම සඵධර්මොත්තමී වු නිව්‍යාණධර්මය දැන යන අර්ථය දක්වා,

සෙසු දූෂිතමුද්‍යමාභීසත්‍යාවලෝධය නිරෝධසත්‍යාවලෝධය අයත් බැවින් සමානකාලීනවූද ඒ නිරෝධසත්‍යාවලෝධ කාලය භාටාවෙහි පූර්ණාලීනයක්නු මෙන් කොටැ කපිතයි. කීයේ මැනෝ...ධමං. ඤාතී සපුරිසුපනිස්සයෙන චතුසච්චපසකාසක සුත්තාදිධමං. ඤාතා මග්ගඤ්ඤෙනවා සබ්බධමපචරං. නිබ්බානං ඤාතා තංජන නායතනතතා පන සෙසසච්චාභිසමයස්ස සමානකාලමපි තං පුරිම කාලංචිය කතා වුතතං...යි. (මු: පි:)

22

සබ්බාරපච්චයා විඤ්ඤාණපදනිදෙදසෙ චක්ඛුවිඤ්ඤාණනි ආදීසු චක්ඛුවිඤ්ඤාණං. කුසලවිපාකං අකුසලවිපාකනි දුට්ඨං. හොති, නථා සොනසානජිවනාකාසවිඤ්ඤාණානි, මනෝවිඤ්ඤාණං. පන කුසලාකුසලවිපාකා වෙ මනෝධාතුසො නිස්සො අහෙතුක මනෝවිඤ්ඤාණධාතුසො අට්ඨ සහෙතුකානි කාමාවචර විපාක විතතානි පඤ්චරූපාවචරනි චතතානි අරූපාවචරනිති බාවිසතිට්ඨං. හොති, ඉති ඉමෙහි ජනි විඤ්ඤාණෙහි සබ්බානිපි බතනි. සලෝකිස විපාකවිඤ්ඤාණානි සබ්බනිනානි හොනති, ලොකුත්තරනි පන චචකථාසං න පුජ්ජනතිති න ගතිනානි, තත්ථ සියා කථං. පනෙන. ඡනිතබ්බං. ඉදං වුගනාපසකාරං. විඤ්ඤාණං. සබ්බාරපච්චයා හොතිති, උපට්ඨකමමාභාවෙ විපාකාභාවනො, විපාකඤ්ඤනං, විපාකඤ්ච න උපට්ඨකමමාභාවෙ උප්පජ්ජති, සදි උප්පජ්ජය්‍ය සබ්බසං. සබ්බ විපාකානි උප්පජ්ජය්‍යං. නච උප්පජ්ජනතිති ඡනිතබ්බමෙන. සබ්බාරපච්චයා ඉදං. විඤ්ඤාණං. හොතිති, කතර සබ්බාරපච්චයා කතර විඤ්ඤාණනිවෙ, කාමාවචරපුඤ්ඤාභිසබ්බාරපච්චයා නාච කුසලවිපාකානි පඤ්ච චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදීනි මනෝවිඤ්ඤාණෙ එකා මනෝධාතු වෙ මනෝවිඤ්ඤාණධාතුසො අට්ඨ කාමාවචර මහා විපාකානිති සොලස, සථාන කාමාවචරස්ස කුසලස්ස කමමස්ස කටනනා උපට්ඨතතා විපාකං. චක්ඛුවිඤ්ඤාණං. උප්පනනං. හොති ඤාතෙසංසාන, ඤාණ, ජිවහා, කාසවිඤ්ඤාණං, ඤාතෙසංසාන විපාකාමනෝධාතු උප්පනනා හොති, මනෝවිඤ්ඤාණධාතු උප්පනනා හොති, සොමනස්සහගනා මනෝවිඤ්ඤාණධාතු උප්පනනා හොති, උපෙක්ඛාසහගනා මනෝවිඤ්ඤාණධාතු උප්පනනා හොති, සොම නස්සහගනා ඤාණසමපසුතතා, සොමනස්සහගනා ඤාණසමප සුතතා සසබ්බාරෙත, සොමනස්සහගනා ඤාණවිප්පසුතතා, සොම නස්සහගනා ඤාණවිප්පසුතතා සසබ්බාරෙත, උපෙක්ඛාසහගනා ඤාණසමපසුතතා, උපෙක්ඛාසහගනා ඤාණසමපසුතතා සසබ්බාරෙත, උපෙක්ඛාසහගනා ඤාණවිප්පසුතතා, උපෙක්ඛාසහගනා ඤාණවිප්පසුතතා සසබ්බාරෙත, රූපාවචර පුඤ්ඤාභිසබ්බාර පච්චයා පන පඤ්චරූපාවචර විපාකානි, සථාන, භාස්සෙව රූපාවචරස්ස කුසලස්ස කමමස්ස කටනනා උපට්ඨතතාවිපාකං විට්ඨෙච්ච කාමෙහි ඤාතෙසංසාන පඨමං ඤාතං. ඤාතෙසංසාන පඤ්චමං ඤාතං. උප

සමපජ්ජ විහරතිති, එවං. පුඤ්ඤාභිසංඛාරපච්චයා එකවිසතිවිධං විඤ්ඤාණං. හොති, අපුඤ්ඤාභිසංඛාරපච්චයා පන අකුසලවිපාකානි පඤ්ච වක්ඛු විඤ්ඤාණාදීති එකාමනොධාතු එකාමනොවිඤ්ඤාණ ධාතුති එවං. සනන්තිවිධං. විඤ්ඤාණං. හොති, යථාහ, අකුසලස්ස කම්මස්ස කම්මතතා උපවිනන්තා විපාකං වක්ඛු විඤ්ඤාණං. උප්පන්නං. හොති, සොන, සාණ, ජිවහා, කායවිඤ්ඤාණං, විපාකා මනො ධාතු විපාකාමනොවිඤ්ඤාණධාතු උප්පන්නාහොතිති, ආනෙඤ්ජාභි සංඛාරපච්චයා පන වන්නාදි අරුපවිපාකානිති එවං. වතුබ්බිධං. විඤ්ඤාණං. හොතිති, යථාහ, නස්සෙව අරුපාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කම්මතතා උපවිනන්තා විපාකං. සබ්බසො රුපසඤ්ඤානං. සමතික්කමා ආකාසානිඤ්ජායන්ති සඤ්ඤාසහගතං. පෙ. පෙ. විඤ්ඤාණඤ්ජා. පෙ. පෙ. ආබ්ඤ්ජා. පෙ. පෙ. හෙවසඤ්ඤා නාසඤ්ඤායන්ති සඤ්ඤාසහගතං. සුඛස්ස ව පහානා. පෙ. වතුඤ්ජං. කානං. උපසමපජ්ජ විහරතිති, එවං. සං. සංඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං. හොති නං. ඤ්ජානා ඉද්දනිස්ස එවං. පටන්ති වෙදිනබ්බා.

32. සංඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණපදනිදෙදසෙ, සංඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං යන පදයාගේ නිදේශයෙහි; වක්ඛු විඤ්ඤාණ නතිආදිසු, වක්ඛු විඤ්ඤාණං යනාදි පදයන්හි; (විනිවර්ජයොවෙදිතබ්බො, විනිසු දන්තසුහි; 0) වක්ඛු විඤ්ඤාණං, වක්ඛු විඤ්ජනගතෙම; කුසලවිපාකං, කුසලවිපාක වක්ඛු විඤ්ජනය; අකුසලවිපාකං ඉති, අකුසලවිපාකවක්ඛු විඤ්ජනය කියා; දුට්ඨං හොති, දෙවැදූරුම් වේ; සොන සාණ ජිවහා කායවිඤ්ඤාණානි, යොග්‍යවිඤ්ජන සුභවිඤ්ජන ජිව්වා විඤ්ජන කායවිඤ්ජනයෝතුමු; තථා, එසේ කුසලාකුසලවිපාක වශයෙන් දෙවැදූරුම් යහ; මනොවිඤ්ඤාණං පන, මනොවිඤ්ජනගතෙම වනාහි; කුසලාකුසලවිපාකා, කුසලවිපාක අකුසලවිපාකවු; වෙමනොධාතුයො, උභය මනොධාතුහුය; කිස්සො, ත්‍රිවිධවු; අහෙතුකමනොවිඤ්ඤාණධාතුයො, අහෙතුක මනොවිඤ්ජන ධාතුහුය (සන්තර්ණත්‍රය යුසේසි.) අට්ඨ, අපට්ඨිධවු; සහෙතුකානි, සහෙතුකවු; කාමාවචරවිපාකවිත්තානි, කාමාවචරවිපාකවිත්තයෝය; පඤ්ච, පඤ්චවිධවු; රුපාවචරති, රුපාවචරවිපාකවිත්තයෝය; වන්නාදි, වතුර්විධවු; අරුපාවචරති, අරුපාවචරවිපාකවිත්තයෝය; ඉති, මෙපරිද්දෙන්; බාවිසතිට්ඨං හොති, දෙවිසිවැදූරුම් වේ; ඉති, මෙසේ; ඉමෙතිජිති විඤ්ඤාණෙහි, මේ අබ්බිධ විඤ්ජනයන් කරණකොටැහෙන; සබ්බානිපි, සියලුම; බන්ධංසලොකියවිපාකවිඤ්ඤාණානි, දෙතිසක්වු ලොකිකවිපාකවිඤ්ජනයෝ; සබ්බතිතානි, සබ්බතිකරනලද්දහු; හොනති, වෙන්; ලොකුත්තරුතිපන, ලොකොත්තර විපාකවිත්තයෝ වනාහි; චට්ඨකථායං, සංසාරවාත්තකථායෙහි; නයුජ්ජනති, නොයෙදෙද්ද; ඉති, එහෙයින්; නගතිතානි, නොගන්නාලදහ; තඤ්ථ, ඒ සංඛාර පච්චයා විඤ්ඤාණං යන පදයෙහි; (වොදනා, වොදනාවක්; 0) සියො, වන්නිය; වුත්තප්පකාරං, උත්තප්පකාර ඇති; ඉදං විඤ්ඤාණං, මේ විඤ්ජනගතෙම; සංඛාරපච්චයා; සංසාරප්‍රත්‍යයකෙති යෙන්; හොතිති,

වේය යන; එතං, එතච්චනය; කථංපන, කවර කරුණෙකින්; ඡනි තබ්බං, දතයුත්තේද; (ඉති වොදනාසියා යනු යොජනු.) උපවිත කමාහාවෙ, කලාවු කුශලාකුශලකමීයන් නැති කල්හි; විපාකා භාවනො, විපාකයන් නැති හෙයින්; (ඡනිතබ්බං, දතයුතු; 0) හි, ඒ කීම් සැබව; එතං, ඒ දෙතිස්වැදූරුම්වූ විපාකවිඤ්ඤායතෙම; විපාකං, කමීවිපාක නම; විපාකඤ්ච, විපාකයතෙමේද; උපවිතකමාහාවෙ, කලාවු කමීය නැති කල්හි; නඋප්පජ්ජති, නූපදී; (උපවිතකමාහාවෙ, කලාවු කමීයක්නු නැති කල්හි; විපාකං, විපාකය; 0) යදි උප්පජ්ජෙය්, ඉදින් උපදින්නේ නම්; සබ්බසං, සියලු සත්තව; සබ්බවිපාකානි, සියලු විපාකසිත්තු; උප්පජ්ජෙය්, උපදින්නාහුය; තචඋප්පජ්ජනති, නොදඋපදිද්ද; ඉති, එහෙයින්; සංඛාරපච්චයා, සංඝකාරප්‍රත්‍යය ශක්තියෙන්; ඉදංවිඤ්ඤාණං, මේ දෙතිස්වැදූරුම්වූ විපාකවිඤ්ඤාය තෙම; හොති, වේ; එතං, එතච්චනය; ඡනිතබ්බං, දතයුතු; ඉති (අයංපරිභාරො), මේ පරිභාරයයි; කතරසංඛාරපච්චයා, කවර සංඝකාර ප්‍රත්‍යය ශක්තියෙකින්; කතරවිඤ්ඤාණං, කවර විපාක විඤ්ඤායෙක්; (හොති, වේද;) ඉතිවෙ, (වොදනතෙමේ) ඉදින් මෙසේ අසා නම්; කාමාවචරපුඤ්ඤානිසංඛාරපච්චයා, කාමාවචරපුඤ්ඤානි සංඝකාර ප්‍රත්‍යය ශක්තියෙන්; නාව, පලමුකොට; කුසලවිපාකානි, කුසලවිපාකවූ; චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදිති, චක්ඛුවිඤ්ඤාය මුල්කොට ඇති; පඤ්ච, පඤ්චවිඤ්ඤායෝවුමු; (පච්චතනති, පච්චිත්; 0) මනො විඤ්ඤාණෙ, මනොවිඤ්ඤායෙහි; එකා මනොධාතු, කුසලවිපාක සමප්‍රත්‍යයන් විතතයයි කියනලද හුදු මනොධාතුවය; වෙමනො විඤ්ඤාණධාතූයො, කුසලවිපාක සන්තරණ නම් වූ උභය මනොවිඤ්ඤා ධාතූහුය; අට්ඨ, අනුචිට්ඨ; කාමාවචරමහාවිපාකානි, කාමාවචර මහා විපාකයෝය; ඉතිසොලස (හොනති,) යන මේ සොලොස්දෙනවෙන්; යථාහ, කුමනම් සාධකවචනයක් වදාලයේක්ද; කාමාවචරස්ස, පෙස්ස සංඛාරොනාති, සංඝකාරොනාති; ආහ, වදාලයේක; (සාධකපාඨාඨි මෙසේයි.) කාමාවචරස්ස, කාමාවචරවූ; කුසලස්ස, කුසල්වූ; කමමස්ස, කමීය; කතනතා, කළ බැවින්; උපවිතතතා, සකස් කළ බැවින්; විපාකං, විපාකවූ; චක්ඛුවිඤ්ඤාණං, චක්ඛුවිඤ්ඤායතෙම; උප්පනනං හොති, උපන්නේ වේ; හෙවත්-ක්ෂණත්‍රයට පැමිණියේ වේ; සොත, සාණ, ජ්ඣා, කායවිඤ්ඤාණං, ශ්‍රොත්‍රවිඤ්ඤායතම, ඡාණවිඤ්ඤාය තෙම, ජිහ්වාවිඤ්ඤායතම, කායවිඤ්ඤායතම; (උප්පනනංහොති, උපන්නේවේ;) විපාකා, විපාකවූ; මනොධාතු, කුසලවිපාකසමප්‍රත්‍යයන් නම්වූ මනොධාතූතොම; උප්පනනාහොති, උපන්නී වේ; මනොවිඤ්ඤාණධාතු, මනොවිඤ්ඤාධාතූතොමෝ; උප්පනනාහොති, උපන්නී වේ; (මනොවිඤ්ඤාණධාතූඋප්පනනාහොති යන මේ පාඨය සියලු කාමාවචරවිපාක මනොවිඤ්ඤාධාතූන් හකුළුවා වදාල උදෙස පාඨයයි හේ ඇතැම් ගත්ති නොදක්නා ලැබේ.) සොමනස්සහගතා, සොමනස්සහගියාවූ; මනොවිඤ්ඤාණධාතු, මනොවිඤ්ඤාධාතූතොම;

(සොමනස්සසහගත සන්තර්ණ විතතය යුජ්ජේති.) උප්පන්නාහොති, උපන්තීවේ; උපෙක්ඛාසහගතා, උපෙක්ඛාසහගතවු; මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතු, මනෝවිඤ්ඤාධාතූනොම; (උපෙක්ඛාසහගත සන්තර්ණ විතතය යුජ්ජේති.) උප්පන්නාහොති, උපන්තීවේ; සොමනස්සසහගතා, සොමි නස්සහගියාවු; ඤාණසම්පයුතතා, ඤාණසම්පයුතතවු මනෝවිඤ්ඤාධාතු නොම; (ප්‍රථමමහාවිපාකවිතතය යුජ්ජේති.) සොමනස්සසහගතා, සොමි නස්සහගියාවු; ඤාණසම්පයුතතා, ඤාණසම්පයුතතවු මනෝවිඤ්ඤාධාතු නොම; සසඛ්ඛාරෙන, පසුබස්නනුව; (විතීයමහාවිපාකවිතතය යුජ්ජේති.) සොමනස්සසහගතා, සොමි නස්සහගියාවු; ඤාණවිපයුතතා, ඤාණ විපයුතතවු මනෝවිඤ්ඤාධාතූනොම; (තෘතීය මහාවිපාක විතතය යුජ්ජේති.) සොමනස්සසහගතා, සොමි නස්සහගියාවු; ඤාණවිපයුතතා, ඤාණ විපයුතතවු මනෝවිඤ්ඤාධාතූනොම; සසඛ්ඛාරෙන, පසුබස්න නුව; (චතුර්මහාවිපාකවිතතය යුජ්ජේති.) උපෙක්ඛාසහගතා, උපෙක්ඛා සහගතවු; ඤාණසම්පයුතතා, ඤාණසම්පයුතතවු මනෝවිඤ්ඤාධාතු නොම; (පඤ්චම මහාවිපාකවිතතය යුජ්ජේති.) උපෙක්ඛාසහගතා, උපෙක්ඛාසහගතවු; ඤාණසම්පයුතතා, ඤාණසම්පයුතතවු මනෝවිඤ්ඤා ධාතූනොම; සසඛ්ඛාරෙන, පසුබස්නනුව; (ඡන්දමහාවිපාක විතතය යුජ්ජේති.) උපෙක්ඛාසහගතා, උපෙක්ඛාසහගතවු; ඤාණවිපයුතතා, ඤාණවිපයුතතවු මනෝවිඤ්ඤාධාතූනොම; (සප්තමමහාවිපාක විතතය යුජ්ජේති.) උපෙක්ඛාසහගතා, උපෙක්ඛාසහගතවු; ඤාණවිපයුතතා, ඤාණවිපයුතතවු මනෝවිඤ්ඤාධාතූනොම; සසඛ්ඛාරෙන, පසුබස්නනුව; (අෂ්ටමමහාවිපාක විතතය යුජ්ජේති.) උප්පන්නාහොති, උපන්තීවේ; හෙවත්-ක්ෂණත්‍රයට පැමිණියා වේ. රූපාවචරපුඤ්ඤාභිසංඛාරපච්චයා පන, රූපාවචර පුණ්‍යාභිසංඝකාරප්‍රත්‍යය ශක්ති‍යෙන් වනාහි; පඤ්ච, පඤ්චවිධවු; රූපාවචරවිපාකාති, රූපාවචරවිපාකයෝ; (සමභවනති, භවගතිති; 0) යථාහ, කුමනම් සාධක වචනයක් වදාළයේක්ද? තසෙවරූපාවචරස්ස පෙ විහරතිති, විහරති යන මේ සාධකවච නය; ආහ, වදාළයේක; රූපාවචරස්ස, රූපාවචරවු; කුසලස්ස, කුසල්වු; කම්මස්ස, කම්ම; කට්ඨතා, කළබැවින්; උපවිතතතා, රැස්කළ බැවින්; තසෙව, ඒ රූපාවචර කම්මයාගේම; විපාකං, විපාකයවු; කාමෙහි, වස්තුකාම කෙලශකාමයන් කෙරෙන්; විච්චෙව, වෙන්වම; පඨමංකානං, ප්‍රථමධ්‍යානයට; පෙ, පඤ්චමජ්ඣානං, පඤ්චමධ්‍යාන යට; උපසම්පජ්ජ, එලම; විහරති, වාසයකෙරෙහි; එවං, මෙපරිද් දෙන්; පුඤ්ඤාභිසංඛාරපච්චයා, පුණ්‍යාභිසංඝකාර ප්‍රත්‍යයශක්තියෙන්; එකච්ඡිසතිවිධං, එක්විසිවැදැරුම්වු; විඤ්ඤාණං, විපාකවිඤ්ඤාය; හොති, වේ; අපුඤ්ඤාභිසංඛාරපච්චයාපන, අපුණ්‍යාභිසංඝකාර ප්‍රත්‍යය ශක්ති යෙන් වනාහි; අකුසලවිපාකාති, අකුසලවිපාකවු; චක්ඛුච්ඤ්ඤාණාදිති, චක්ඛුර්විඤ්ඤාය මුල්කොට ඇති; පඤ්ච, පඤ්චවිධවිඤ්ඤායෝය; එකා මනොධාතු, අකුසලවිපාක සම්ප්‍රත්‍යයන් නම් වු හුදු මනොධාතුවය; එකාමනෝවිඤ්ඤාණධාතු, අකුසලවිපාක සන්තර්ණ නම් වු හුදු මනො

විඤ්ඤාණධාතුවය; ඉතිසත්තවිධං, මෙසේ සත්වැදූරුම්වූ; විඤ්ඤාණං, අකුශලවිපාකවිඤ්ඤානසමය; හොති, වේ; යථාහ, කුමනම්සාධකවචන යක් වදාළයේක්ද; අකුසලස්ස කමමස්ස පෙ, උප්පන්නා හොතිති, උප්පන්නාහොති යන සාධකවචනය; ආහ, වදාළයේක; අකුසලස්ස, අකුසල්වූ; කමමස්ස, කමය; කටන්තා, කළබැවින්, උපවිත්තතා, රැස් කළ බැවින්; විපාකං, අකුශලවිපාකවූ; චක්ඛුචිඤ්ඤාණං, චක්ඛුචිඤ්ඤානස; උප්පන්නංහොති, උපත්තේ වේ; හෙවත්-ක්ෂණත්‍රයට පැමිණියේ වේ; සොත, සාණ, ජිව්හා, කායවිඤ්ඤාණං, ශ්‍රොත්‍රවිඤ්ඤානස; ස්පර්ශවිඤ්ඤානස; කායවිඤ්ඤානස; විපාකා, අකුශල විපාකවූ; මනෝධාතූ, මනෝධාතූතොම; විපාකා, අකුශලවිපාකවූ; මනෝවිඤ්ඤාණධාතූ, මනෝවිඤ්ඤානධාතූතොම; උප්පන්නාහොති, උපත්තී වේ; හෙවත්-ක්ෂණත්‍රයට පැමිණියා වේ; ආනෙඤ්ජාතිසංඛාර පච්චයාපන, ආනෙඤ්ජාතිසංඛාර ප්‍රත්‍යය ශක්තියෙන් වනාහි; වතාරි, වතුර්විධවූ; අරුපවිපාකාති, අරුපාවචරවිපාකයෝතුමූ; (සමභවනති, ලැබෙත්; 0) ඉතිඵලං, මෙපරිද්දෙන්; චතුබ්බං, චතුර් විධවූ; විඤ්ඤාණං, අරුපාවචරවිපාකවිඤ්ඤානස; හොතිති, වේ; (ඉති වාක්‍යසමාපතියෙති ය.) යථාහ, කුමනම් සාධකවචනයක් වදාළයේක්ද?; තස්සෙව අරුපාවචරස්ස පෙ, විහරතීති, විහරති යන මේ සාධක වචනය; ආහ, වදාළයේක; අරුපාවචරස්ස, අරුපාවචරවූ; කුසලස්ස, කුසල්වූ; කමමස්ස, කමය; කටන්තා, කළ බැවින්; උපවිත්තතා, රැස් කළ බැවින්; තස්සෙව, ඒ අරුපාවචර කුශලකමීයාගේම; විපාකං, විපාකයවූ; සබ්බසො, සඵලප්‍රකාරයෙන්; නොහොත් - අනවශේෂ කොට; රූපසංඤ්ඤානං, රූපසංඤ්චන්; සමතිකමා, ඉක්මවීම හෙතු වෙන්; ආකාශානඤ්ජායතනසංඤ්ඤාසහගතං, අනන්තාකාශය නිශ්ශ්‍රය කොට ඇති සංඥාව සහගතය; තෙවසංඤ්ඤානසංඤ්ඤායතන සංඤ්ඤාසහගතං, තෙවසංඤ්ඤානසංඤ්ඤායතන නම් ලද ධර්මයතනය නිශ්ශ්‍රය කොට ඇති සංඥාව සහගතය; සුබස්සව, සුබෙත්ථියයද; දුක්ඛස්සව, දුකෙත්ථියයද; පභානා, විෂකම්භණය කිරීම හෙතුවෙන්; පෙ, වතුරුපානං, චතුරාරුප්‍යධ්‍යානයට; උපසම්පජ්, එලඹ; විහරති, වාසයකෙරෙහි; ඵලං, යථොක්තතයින්; සංඛාරපච්චයා, සංඛාරප්‍රත්‍යය ශක්තියෙන්; යංවිඤ්ඤාණං, දෙතිස්වැදූරුම්වූ යම් විපාක විඤ්ඤානසක්; හොති, වේද; තං, තව්විපාකවිඤ්ඤානස; ඤාතා, දැන; ඉද්දති, ප්‍රාප්තාවසරයෙහි; අස්ස, ඒ විපාකවිඤ්ඤානසාගේ; පචනති, ප්‍රවෘත්තිතොමෝ; ඵලං, මෙකියනුලබන්නාවූ නසින්; වෙදිතබ්බා, දත යුත්තිය.

* පුණ්ණාතිසංඛාරාදි උක්තප්‍රකාර සංඛාර ප්‍රත්‍යයෙන් උපද නාවූ තවිඤ්ඤානස කමීශකතීන් නිවිතීතිවමැවූ විපාක විඤ්ඤානස වන්ට සුදුසුද එහෙයින් අමිකථාවෙහි “බතතිංස” යනාදිය විශු. කියේ මැනෝ යථාච්ඡිත සංඛාරපච්චයා උපපජ්ජමානං තං කමතිබ්බතනමෙව විඤ්ඤාණං හවිතුං අරහතීති බතතිංසලොකිය චිපාකවිඤ්ඤාණාති

සංඛතභික්ෂුකානි හොනනිති ආහං (මු: ටි) මේ ටිකාපාඨයෙහි පැහැණෙන “තං කමමනි බ්බතතමෙව විඤ්ඤාණං” යන්නෙන් විඤ්ඤාණය පටන් වෙද නාව අවසන්කොට ඇති වර්ගික විපාකභූතවූ විඤ්ඤාණයේ මෙහි අභිමතය හුදේ යන වොදනා වශයෙන් අනුට්ඨාපේ යුතු විඤ්ඤාණාදයෝ වෙදනාපරියොසානා ඵතරහි විපාකවට්ඨතා ඉධාබ්පෙතානි ආහං තං කමමනි බ්බතතමෙව විඤ්ඤාණං හවිතුමරහනිති මධුට්ඨිකාවේ සජ්චිඤ්ඤාණය අනභිමත හෙතිනැසි පරිහාර වශයෙන් යුතු කමමනි බ්බතතමෙව විඤ්ඤාණං නසංඛ විඤ්ඤාණානි අබ්පායො යන්නෙන් වර්ගික විපාකවෘත්තයෙහි අනුගතවූ විඤ්ඤාණය සංස්කාරප්‍රත්‍යය සමභූතවිඤ්ඤාපදයෙහිලා ගතයුතුවූ මත්‍යායතන පයභිපන්න ඡබ්බිධ විඤ්ඤාණය නිරවශේෂ කොට ගතයුතුවනුයෙන් තනනිෂේධය පිණිස මෙහි ගෙන පෑ සාම්ප්‍රදායික ටිකාත්‍රයාගත විනිශ්චය සටහන වේ මැයි.

* බාහුකථාප්‍රකරණයෙහි වනාහි “විපසුත්තෙන සංඛතභික්ෂුකා සංඛතභික්ෂුකා” පදනිදේශයෙහි සංඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණෙන යෙධම්මා පෙසුසලායතනපච්චයා ඵසෙසන ඵසපච්චයා වෙදනාය යෙධම්මා විපසුත්තා තෙධම්මාකනිති බ්බෙති පෙසුසංඛතභික්ෂුකා තෙධම්මා අසංඛතං බ්බෙති ඵසෙසා ඵකෙන බ්බෙති ඵකාදසභායතනෙන ඵකාදසතිබාහුති සංඛතභික්ෂුකා කනිති අසංඛතභික්ෂුකා වතුති බ්බෙති ඵකෙනායතනෙන සත්තනි බාහුති අසංඛතභික්ෂුකා ඵෙ වදුල හෙතින් සියලු විඤ්ඤාණයන්ගේද සංඛිවෙදනාවන්ගේද පරිග්‍රහය කරනලදයා ඉදින් “සංඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණෙන” යනාදී තන්හි බාහුකථාප්‍රකරණයෙහි වදුල විඤ්ඤාණ සංඛිවෙදනාහුලු සාවශේෂ විපාකයෝ වෙත් නම් “විපාකාධම්මා” යන මේ පදයාගේ මෙන් විසදීම යුතුවන්නේය. ඒ ඵසේ මැයි. විඤ්ඤාදින් අතුරෙන් විපාකවිඤ්ඤාණයන්ම අභිමතවූ කල්හි විපාකෙහි ධම්මෙහි යෙධම්මා විපසුත්තා තෙධම්මා අසංඛතං බ්බෙති ඵසෙසා පඤ්චති බ්බෙති වාදසභායතනෙන තෙරසතිබාහුති සංඛතභික්ෂුකා කනිති අසංඛතභික්ෂුකා නකෙහිවි බ්බෙති නකෙහිවි ආයතනෙහි පඤ්චති බාහුති අසංඛතභික්ෂුකා ඵෙ. විපාකවිප්‍රසුක්ත සංඛ්‍යාසංඛ්‍යායයෝ විසද වදුරනලද්දහුද ඵපරිද්දෙන් “විපසුත්තෙන සංඛතභික්ෂුකා සංඛතභික්ෂුකා” නිදේශයෙහි විසදීමද යුතුවන්නේයයි තද්‍රහය පාඨයන්ගේ විරෝධය දැක්වූ පරිදි. යම්හෙයකින් “විපසුත්තෙන සංඛතභික්ෂුකා සංඛතභික්ෂුකා” පදනිදේශයෙහි නිසප්‍රදේශවූම හෙවත් අනවශේෂවූම විඤ්ඤාණ සංඛිවෙදනාවෝ ගෘහිතවූවාහුද ඵහෙතින් බාහුකථා ප්‍රකරණයෙහි මේ ප්‍රතිත්‍යාසමූතපාදවිභවයෙහි ආ අභිධම්මාජනිය වශයෙන් සංස්කාරප්‍රත්‍යයවූ විඤ්ඤාදිහු ගෘහිතහසි දතයුත්තාහ. යම්හෙයකින් වාතුර්භූමික කුශලසංස්කාරයන් අකුශලසංස්කාරයන් අභිධම්මාජනිය යෙහි අවිදුප්‍රත්‍යය සමභව සංස්කාරයෝයයි වදුරනලද්දහුද ඵහෙතින් ඵවිනුම බාහුකථාප්‍රකරණයෙහි ගෘහිතහසි දතයුතු. කියේ මැනෝ තසම තත් අභිධම්මාජනිය වසෙන සංඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණාදයෝ ගතිතානි වෙදිතබ්බා අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරව අභිධම්ම

භාජනියෙ වතුභූමක කුසලසංඛාරො අකුසලසංඛාරොව වුතොති සොඵව ධාතුකපායං ගතිතොති දඨබ්බොයි.(මු: ටී:) කරුණු මෙසේ වනුයෙන් “සංඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං”යන පදයෙහි ාඉති ඉමෙහි ජනි විඤ්ඤාණෙහි සංඛාරාපි බන්ධනසලාකියවිපාකවිඤ්ඤාණානි සංඛනිතානි භොනානි ායන අථවණ්ණානාමෝ අභිධම්මභාජනිය වශයෙන් නොවැ සුත්‍රාන්තභාජනිය වශයෙනැයි යුජ්ජෙයි.

* ධාතුකපාප්‍රකරණ පාලිගතිතොමෝ ඉදින් අභිධම්මභාජනිය වශයෙන් ප්‍රවාහනවුවා නම් නැවත එහිම කවරහෙයකින් ාකාමහවො පඤ්චනිබ්බෙති එකාදසභායතනෙහි සත්තරසති ධාතුහි සංඛනිතො රූපහවො පඤ්චනිබ්බෙති පඤ්චනිආයතනෙහි අඨතිධාතූහි සංඛනිතො ායනාදින් උපාදිනසංකයන්ගේ වශයෙන් හවයැ විසද වදුළුසේක්ද යන වොදනාව ලෙහිපිහිටුවා කිහි මූලටිකාවෙහි ාහවො පන ධාතුකපායං කමුළුපපත්තිහවවිසෙසදසසනත්ථං න අභිධම්මභාජනියවසෙක ගතිතො ායි. අභිධම්මභාජනියයාගේ වශයෙන් නොගත් හෙයින් ධාතුකපාවෙහි ‘උපාදනපච්චයා හවො’ යි උග්ගරණය නොකොටැ “කමහවො”යනාදි නසින්මැ හවයැ උග්ගරණය මෙදසුනු එහිම ාඵවඤ්ච කත්ථා තත්ථ උපාදනපච්චයා හවොති අනුග්ගරණා කමහවොති ආදිනාව නයෙන හවො උග්ගවො ායි. * අටුවාවේ දැක්වු “විපාක ඤෙහතං”යන්නෙන් විඤ්ඤාණ විපාකවිඤ්ඤාණානි සංඝාරයාගේ ප්‍රත්‍යයභාවය සාධා තත්සාධනය පිණිසැ උපවිතකමාභාවෙ යනාදියද තව්වරණය පිණිසැ විපාකඤ්ඤාණ යනාදියද යුතු ාවිපාකඤ්ඤාණ තනති විඤ්ඤාණසං විපාකතතා සංඛාරපච්චයතතං සාධෙති තසං පන සාධනත්ථං උපවිතකමාභාවෙ විපාකාභාවතොති වුත්තනති තං විවරනො විපාකඤ්ඤාති ආදිමාහ.(මු: ටී:)

23

සංඛමෙවති ඉදං පචතති පටිසංඝිවසෙන විධාපචතනති, තත්ථ වෙ පඤ්චවිඤ්ඤාණානි වෙ මනෝධාතූසො සොමනසසහගතා ගෙතුකමනොවිඤ්ඤාණධාතූනි ඉමානි තෙරස පඤ්චවොකාර හවෙ පචතතිශ්ඤ්ඤව පචතනනති, සෙසානි එකුනවිසති තිසු හවෙසු සථානුරූපං පචතතිශ්මපි පටිසංඝිශ්මපි පචතනනති, කථං, කුසලවිපාකානි නාව වක්ඛවිඤ්ඤාණාදිනි පඤ්ච කුසලවිපාකෙනවා අකුසලවිපාකෙනවා නිබ්බතනසං සථාකකමං පරිපාකමුපගන්ඤ්ඤ සසං වක්ඛාදිනං ආපාඨගතං ඉට්ඨං වා ඉට්ඨමජ්ඣතතං වා රූපාදි ආරම්මණං ආරබ්භ වක්ඛාදිපසාදං නිසායාය දසසන සචන සාසන සාසන පුසනතිවචං සාධසමානානි පචතනනති, තථා අකුසල විපාකානි පඤ්ච, කෙවලඤ්ඤි තෙසං අනිට්ඨං අනිට්ඨමජ්ඣතතං වා රූපාදි ආරම්මණං භොති, අයමෙව විසෙසො, දසපිචෙනානි නිසතමාග්රම්මණවස්ථුට්ඨානානි නිසතතිවචනෙවචනවනති, තතො කුසලවිපාකානං වක්ඛවිඤ්ඤාණාදිනං අනන්තරං කුසලවිපාක

මනෝධාතු නෙසෙඤ්ඤව ආරම්භණමාර්ගික හදසවස්සුං. නිසාස සමපච්චන්තිකවං. සාධස මානා පවනනති, නථා අකුසලවිපාකානං. අනන්තරං අකුසලවිපාකා, ඉදංසු පන චසං අනිසන්ධාරණං. නිසන්ධවස්සුංසානං. නිසන්ධ කිව්වඤ්ඤානි, සොමනස්සසහනාපන අහෙතුකමනොවිඤ්ඤාණධාතුකුසලවිපාකමනෝධාතුසා අනන්තරං. නසා ඵච ආරම්භණං. ආරම්භ හදසවස්සුං. නිසාස සන්තීරණ කිව්වං. සාධසමානාව ජසු මාරෙසු බලවාරම්මණේ කාමාවචර සන්තානං. සෙසුසොන ලොහසමපසුත්තජවනාවසානෙ හවඛගිවිටි. පච්ඡිද්ධා ජවනෙත ගතිතාරම්මණේ නදරම්මණවසෙතව සක්ඛං. වා විකම්බනතුං. වා පවනනති, විතනපවනතිගණනාසං. පන සබ්බ මාරෙසු නදරම්මණේ චෙ ඵච විනනවාර්ණ ආශනා, ඉදං පන විනනං. නදරම්මණනතිව පිටිභවඛගනතිවාති චෙ නාමානිලහති, අනිසන්ධාරණං. නිසන්ධවස්සුං. අනිසන්ධානකිව්වඤ්ඤානි ඵච. නාව තෙරස පඤ්ඤවොකාරහවෙ පවනතිසෙඤ්ඤව පවනනනතිති වෙදිගබ්බාති, සෙසෙසු ඵකු නවිසතිසා විතෙසු නකිඤ්ඤි අනන්තරං අනුරූපාස පටිසංඝිසා නසවනනති, පවනතිසං. පන කුසලාකුසල විපාකා නාව චෙ අහෙතුකමනොවිඤ්ඤාණධාතුසො පඤ්ඤවාරෙ කුසලාකුසලවිපාකමනෝධාතුනං. අනන්තරං. සන්තීරණකිව්වං. ජසු මාරෙසු පුබ්බෙ වුත්තනසෙනෙව නදරම්මණකිව්වං. අනන්තරාදිත්ත පටිසංඝිතො උදං. අසති හවඛගුප්පෙජදකෙ විතතුප්පාදෙ හවඛග කිව්වං. අනෙත වුතිකිව්වඤ්ඤාති වනනාති කිව්වාති සාධසමානා නිසන්ධවස්සුං. අනිසන්ධාරණංසානකිව්වාති හුත්වා පවනනනති, අවසා කාමාවචරසහෙතුකවිනනාති පවනතිසං. වුත්තනසෙනෙව ජසු මාරෙසු නදරම්මණකිව්වං. අනන්තරා දිත්තපටිසංඝිතො උදං. අසති හවඛගුප්පෙජදකෙ විතතුප්පාදෙ හවඛගකිව්වං. අනෙත වුති කිව්වඤ්ඤාති නිඤ්ඤාති කිව්වාති සාධසමානාති නිසන්ධවස්සුංසානාති අනි සන්ධාරණංසාන කිව්වාති හුත්වා පවනනනති, පඤ්ඤරූපාවචනති වනනාතිව අරූපාවචනති අනන්තරා දිත්තපටිසංඝිතො උදං. අසති හවඛගුප්පෙජදකෙ විතතුප්පාදෙ හවඛගකිව්වං. අනෙත වුතිකිව්ව ඤ්ඤාති කිව්වචසං. සාධසමානාති පවනනනති, තෙසු රූපාවචනති නිසන්ධාරණංසානාති අනිසන්ධාන කිව්වාති, ඉන්ධනි අවස්සුකාති නිසන්ධාරණංසානාති අනිසන්ධානකිව්වාති හුත්වා පවනනනතිති ඵච. නාව බනතිංසවිධමපි විඤ්ඤාණං. පවනතිසං. සබ්බාරපවචසා පවනනති,

23.(ක) හි, විසාරකෙරෙමි; සබ්බමෙව, සියලුම; ඉදං, මේ විපාක විඤ්ඤායතෙම; පවනතිපටිසංඝිවසෙන, ප්‍රවෘත්තිවිපාකවිඤ්ඤා ප්‍රතිසංඝි විපාකවිඤ්ඤායන්ගේ වශයෙන්; විධා, දෙපරිද්දෙකින්; පවනනති, පවති; තත්ථ, ඒ දෙකිස්විපාකවිඤ්ඤායන් අතුරෙන්; හෝ-ඒ ප්‍රතිසංඝි ප්‍රවෘත්තිවිපාක විතතයන් අතුරෙන්; වෙපඤ්ඤවිඤ්ඤාණාති, දෙපස් විඤ්ඤායෝද; වෙමනෝධාතුසො, විවිධවූ විපාකමනෝධාතුහුද; හෙවත්-

සමප්‍රත්‍යයාමණ සිත් දෙදෙනද; සොමනස්සසහගතා හෙතුක මනෝ විඤ්ඤාණධාතු, සොමනස්ස සහගතවු අහෙතුක මනෝවිඤ්ඤාණධාතු නොමෝද; හෙවත්-සොමනස්සසනතීරණයද; ඉතිඉමානිතෙරස, යන මේ තෙලෙස් විපාකසිත්තු; පඤ්චවොකාරහවෙ, පඤ්චවොකාරහව යෙහි; පචතරියඤ්ඤාව, ප්‍රවෘත්තික්‍ෂණයෙහිමැ; පචත්තනති, පචතිත්; සෙසාති, තදවශෙමවු; එකුතවිසති, එකුත්විසි විපාකසිත්තු; තිසු හවෙසු, ත්‍රිවිධහවයන්හි; යථානුරූපං, ඒ ඒ හවයන්හි උපදනා පුගු ලන්ට සුදුසු පරිද්දෙන්; පචතරියමපි, ප්‍රවෘත්තික්‍ෂණයෙහිද; පටිසන්ධියමපි, ප්‍රතිසන්ධික්‍ෂණයෙහිද; පචත්තනති, පචතිත්; කථං, කෙසේ පචත්තනානුදයත්?; තාව, පලමුකොටැ; කුසලවිපාකාති, කුසල විපාකවු; චක්ඛු විඤ්ඤාණාදිති, චක්‍ෂුර්විඤ්ඤාදිවු; පඤ්ච, පස්දෙන; කුසලවිපාකෙනවා, කුසලවිපාකයෙකින් හෝ; අකුසලවිපාකෙනවා, අකුසලවිපාකයෙකින් හෝ; තිබ්බතතස්ස, පිළිසිදගත්තාවු; යථාකකමං, පිළිවෙලින්; පරිපාකං, මිනිකිරිමට; උපගතිංද්‍රියස්ස, පැමිණි ඉදුරන් ඇති සතථයාගේ; චක්ඛාදිතං, චක්‍ෂුරදීන්ට; ආපාඨගතං, හමුවු; ඉඨංවා, ඉෂටලමකවු හෝ; ඉඨමඤ්ඤාතංවා, ඉෂටමධ්‍යස්ථාලමකවු හෝ; රූපාදිආරමමණං, රූපාලමකාදිවු ආලමකයක්; ආරබ්‍හ, අරමුණුකොටැ; චක්ඛාදිපසාදං, චක්‍ෂුරදි ප්‍රසාදරූපයක්; නිස්සාය, ඇසුරැකොටැ ගෙනැ; දස්සන සවන සායන සායන පුසන කිව්වං, දැක කාන්‍යයැ ශ්‍රවණකාන්‍යයැ ආසුරුකාන්‍යයැ ආසවාදනකාන්‍යයැ සපඨිකකාන්‍යය; සාධයමානාති, සිදුකරන්නෝවැ; පචත්තනති, පචතිත්; අකුසලවිපාකාති, අකුසලවිපාකවු; පඤ්ච, චක්‍ෂුර්විඤ්ඤාදිවු පස්දෙන; තථා, එපරිද්දෙන්; (පචත්තනති, පචතිත්; 0) හෙවත්-කුසල විපාක චක්‍ෂුර්විඤ්ඤාදීන්මෙති; හි, විශෙෂය කියමි; කෙවලං, හුදෙක්; තෙසං, ඒ අකුසලවිපාක පඤ්චවිඤ්ඤායන්ගේ; අතිට්ඨං, අතිශ්ටාලමක වු හෝ; අතිට්ඨමඤ්ඤාතංවා, අතිශ්ටමධ්‍යස්ථාලමකවු හෝ; රූපාදි ආලමකං, රූපාලමකාදිවු ආලමකයක්; හොති, වේ; අයමෙව, මෙපමණෙක්මැ; විසෙසො, වෙනසි; ව, ගලපා කියමි; දසපි, දශවිධ වුද; එතාති, මේ විපඤ්චවිඤ්ඤායෝතුමු; නියතවාරුරමමණවජ්ඣට්ඨා නාතිඑවච, නියතවු වාරුලමක වසතුසථානයන් ඇත්තානුමද; නියත කිව්වානෙවච, නියත කාන්‍ය ඇත්තානුමද; හවනති, වෙන්; තතො, තදනතරවැ; හෙවත්-විපඤ්චවිඤ්ඤායන්ගේ නිරෝධයට ඉක්බිතිවැ; (තතොයනු තත්ථසිද දක්නාලැබේ. එවිනුගේ වශයෙන් “තත්ථාති තෙසු දසසු විඤ්ඤාණෙසු නිබ්බරණං”යි පාල්‍යථියොජනාවෙහි යු හෙයින්;) තත්ථ, ඒ දශවිධ විඤ්ඤායන් අතුරෙන්; කුසලවිපාකානං, කුසලවිපාකවු; චක්ඛු විඤ්ඤාණාදිති, චක්‍ෂුර්විඤ්ඤාදීන්ට; අනතතරං, අනතුරුවැ; කුසලවිපාකමනෝධාතු, කුසලවිපාකමනෝධාතුනොම; හෙවත්-කුසලවිපාකසමප්‍රත්‍යයාමණයැ; තෙසඤ්ඤාව, ඒ කුසලවිපාක වු පඤ්චවිඤ්ඤායන්ගේමැ; ආරමමණං, ආලමකය; ආරබ්‍හ, අරමුණු කොටැ; හදයවජ්ඣං, හදයවසතුරූපය; නිස්සාය, ඇසුරැකොටැ;

සමපටිච්ඡන්තිවං, සමප්‍රත්‍යයමනකාන්‍යය හෙවත්-අරමුණු පිළිගැනීම් කිසි; සාධයමානා, සාහන්තීව; පවත්නා, පවතී; අකුසලවිපාකානං, අකුසලවිපාකවූ පඤ්චවිඤ්ඤානන්තේ; අනන්තරං, අනතුරුවැවූ; අකුසලවිපාකා, අකුසලවිපාකවූ මනෝධාතූතොම; හෙවත්-අකුසලවිපාක සමප්‍රත්‍යයමනය; තථා, කුසලවිපාක සමප්‍රත්‍යයමන මෙති; ඉදඤ්ච පනවයං, මේ මනෝධාතූවයැවනාති; හෙවත්-මේ සමප්‍රත්‍යයමන විත්ත වයැවනාති; අනියතවාරුරමමණං, අනියතවූ වාරුලබ්‍රත ඇත්තේද; නියතවද්‍රව්‍යානං, නියතවූ වස්තුසථාන ඇත්තේද; නියතකිවඤ්ච, නියත වූ කාන්‍ය ඇත්තේද; හොති, වේ; පන, පක්‍ෂානන්තරයක් ඇත්; සොමනස්ස සහගතා, සොමනස්සහගතියැවූ; අහෙතුකමනෝවිඤ්ඤාණධාතූ, අහෙතුකමනෝවිඤ්ඤාධාතූතොම; හෙවත්-සොමනස්සහගතීරණයනෙමැ; කුසලවිපාකමනෝධාතූයා, කුසලවිපාකමනෝධාතූ නම් ලද කුසල විපාකසමප්‍රත්‍යයමන විත්තයානේ; අනන්තරං, නිරෝධයට ඉක්බිති; තස්සාථව, ඒ කුසලවිපාක මනෝධාතූවගේමැ; ආරමමණං, අරමුණ; ආරබ්‍හ, අරමුණු කොටැ; හදයවද්‍රව්‍යං, හදයවස්තුව; නිස්සාය, ඇසුරු කොටැ; සන්තීරණකිවං, සන්තීරණ කාන්‍යය; සාධයමානාව, සාහ මිත්ද; ඡස්සවාරෙස්ස, ඡඞ්වාරයන්ති; බලවාරමමණෙ, බලවත්වූ ආලම්බනයෙති; කාමාවචරසත්තානං, කාමාවචරසත්තයනට; යෙතුයෙන, බෙහෙවින්; ලොහසමප්‍රත්‍යයන ජවනාවසානෙ, ලොහසමප්‍රත්‍යයන ජවනයන්තේ අනනයෙති; හවබ්‍හවිටිං, හවාබ්‍හවිටිය; පච්ඡිද්ධා, පසිඳැ; ජවනෙන, ජවනයා විසින්; ගතිතාරමමණෙ, ගත් අරමුණෙති; තද්‍රමමණවසෙනව, තද්‍රලබ්‍රතකාන්‍ය වයයෙන්ද; සක්ඛා, වරක් හෝ; විකබ්‍රතංවා, දෙවරක් හෝ; පවත්නා, පවතී.

* අභිකථාවෙති දුක්ඛු “යෙතුයෙන ලොහසමප්‍රත්‍යයන ජවනාවසානෙ”යන්තෙන් ජවනවයයෙන් තද්‍රලබ්‍රතනියමය ඇති කල්හි සොමනස්සහගතිය ජවනයන්ට අනතුරුවැ සොමනස්සහගතිය තද්‍රලම්බනය වද්‍ර ලබැවින් සොමනස්සහගතිය ලොහසමප්‍රත්‍යයන ජවනයන්තේ සදහා කියනලද්දී දතයුතුයනු මූලටිකාමායාමිතය වේ. යෙතුයෙන ලොහසමප්‍රත්‍යයන ජවනාවසානෙති ජවනෙන තද්‍රමමණනියමෙ සොමනස්සහගතානන්තරං සොමනස්සහගතතද්‍රමමණස්ස චුත්තත්තාව සොමනස්සහගතානෙව සක්ඛාය චුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. මෙහි දුක්ඛු “සොමනස්සහගතානෙව සක්ඛාය චුත්තං”යන වචනය උපෙක්‍ෂා සහගත කුසලාකුසල ජවනයන්ට අනතුරුවත් සොමනස්සහගතිය තද්‍රලම්බනය ඊපසිත බැවින් විමසියයුතු හි නිෂේධවාරයෙන් කරුණු දක්වන අනුටිකාමායායෝ මෙසේ යුතු. තථාති අභිකථායං වතුනනං පන දුහෙතුක කුසලවිත්තානං අඤ්ඤාතර ජවනයස්ස පරියොසානෙ අහෙතුකවිත්තං තද්‍රමමණභාවෙන පතිට්ඨාතිති වද්‍ර ඉට්ඨාරමමණෙ පන සන්තීරණමපි තද්‍රමමණමපි සොමනස්සහගතමෙවති චුත්තං කුසලාකුසලඤ්ඤාති අති ඉට්ඨමපි ආරමමණං තථාතිසබ්බරණෙන කද්‍රවි නමඡබ්‍රතං. කක්ඛා නපපවත්තති විපාකං පන යථාසභාවතොව

ආරම්භණරසං අනුභවති තෙනාහ නසකතා විපාකං චක්ඛෙද්ධානි
 ක්‍රියාජවනානං පන විසයාහිසඛරණස්ස බලවහාවනො තදනන්තරානං
 තදරමමණානං යථාචිසයං වෙදනාවසෙන තදනුගුණතා ඉච්ඡතා
 යෙපනක්‍රියා ජවනානන්තරං තදරමමණං න ඉච්ඡනති තෙසං වහනබ්බ
 මෙව නත්ථි යංපන ජවනෙන තදරමමණං නියමෙනබ්බනති වුත්තං
 තං කුසලං සකාය වුත්තනන්තිව වුත්තං තස්මා යථාචුත්තො විචාරෙ
 තබ්බොඤ්ඤි අට්ඨවාහි චතුර්විධ විහෙතුක කුසලවිත්තයන් අතුරෙන්
 එක්තර ජවන්සිතක්ත්‍රයේ අන්තයෙහි අහෙතුකවු සන්තීරණ විත්තය
 තදලබ්බන භාවයෙන් පිතිරායයි බැණ ඉෂ්ටාලබ්බනයෙහි වනාහි
 සන්තීරණයන් තදලබ්බනයන් සොම්නස්සහගියේමයයි කියනලදය.
 ඒ කීම සැබෑය අතීෂ්ටාලබ්බනවන්වු කුසලාකුසලජවනයනෙමැ ඒ
 සැටි සකස්කිරීමෙන් කිසිකලෙකක් මඬාසථවැ නොපවත්නේනොවේ
 පවත්නේමැයි විපාකය වනාහි සවහාවයවු පරිද්දෙන්මැ ආලබ්බන
 රසය අනුභවකෙරෙයි එහෙයින් විපාකවිත්තය රවටන්ට නොහැක්කේ
 යයි කිනු. ක්‍රියාජවනයන්ගේ වනාහි ආලබ්බන සමපාදනය බලවත්
 වන බැවින් ක්‍රියාජවනයන්ට අනතුරුවු තදලබ්බනයන්ගේ අරමුණට
 නිසිවු වෙදනාවන්ගේ වශයෙන් තදනුගුණකය ඊපසිතයැ. යම්
 ආවායඝීකෙනෙක් වනාහි ක්‍රියාජවනයන්ට අනතුරුවැ තදලබ්බනය
 නොකැමැතිවෙද්ද ඔවුන්ගේ මතයෙහි කියයුත්තෙක්ම නැත ජවන්
 වශයෙන් තදලබ්බනය නියමකළ යුතුයයි යම් වචනයක් කියන
 ලදද තවචනය කුසල් ජවන් සදහායයි උක්තයැ. කරුණු මෙසේ
 හෙයින් මූලථිකාවායඝීතනය විමසියයුතුයැ යනු එහි භාවයි.

* යම්හෙයකින් වනාහි ත්‍රිහෙතුක ජවනාවසානයෙහින් කිසි
 කලෙකැ අහෙතුකවු තදලබ්බනයවෙද එහෙයින් බෙහෙවින් යන
 විශේෂණය දැක්වුහැයයමාපන ත්‍රිහෙතුක ජවනාවසානෙව කදවි
 අහෙතුකං තදරමමණං. හොති තස්මා යෙභුයෙයනාති ආහං(මු: ටී:)
 * කිසි ආවායඝීකෙනෙක් යෙභුයස ශබ්දප්‍රයෝගය විභාගයක්
 නොකොටැ කුසලජවනයන්ගේ අන්තයෙහින් අහෙතුක තදලබ්බන
 සමහවය දක්වනු සදහායයි කියති. වෘතිරෙකාපීයකු අර දක්වන්
 නාවු අනුථිකාවායඝීයෝ යෙභුයස ශබ්දප්‍රයෝගය සන්ධයනට බහුල
 වශයෙන් ලොභවිත්තය උපදනා හෙයින්බැයි විද්‍යාකෙවි පන විභාගං
 අකතා කුසලජවනාවසානෙපි අහෙතුක තදරමමණං. හොතිති යෙ
 භුයෙයනාති වුත්තනති වදනති ලොභවිත්තස්සමා සන්තානං. බහුලං
 උපපජ්ජනතො යෙභුයෙයනාති වුත්තං(අ: ටී:)

* කිසි ආවායඝීකෙනෙක් දැවරක්ම තදලබ්බන සිත්හු උපදිත්
 යයි කියද්ද එහෙයින් මෙහි සකිංවා යන ශබ්දප්‍රයෝගය අට්ඨවා දසවා
 යන ප්‍රයෝගය මෙන් වචන ශ්‍රේෂ්ටතා වශයෙන් කපිතයයි දක්වන්ට
 මූලථිකාවායඝීයෝ සකිංවාහි දිරන්තතිරන්තාදිසු විය වෙදිතබ්බං
 විකබ්බතුමෙව පන උපපජ්ජනති වදනති යයි කියා නැවත සවිශමනය

පිතිවිචක්ඛ සදහා දිරතන තිරතනනති එත්ථපන වා සද්දස්ස අභාවා වචනසිලිට්ඨතා මනෙතන දිරතනගගනණං කතනතිස්සජ්ජති තිරතතර තිරතන දස්සනත්ථංවාති ඉධපන වා සද්දො විකප්පජ්ඣො වුතෙතාති සකිං එවච කදුචි පවතතිං සකිය සකිංවාති වුතනනති දට්ඨබ්බං තෙනෙවති සකිං තදුරමමණප්පවතනියා විචාරෙතබ්බතං දස්සෙනො විතතප්පවතනිගණනායං පනාති ආදිමාහංසි වීයු. “දිරතනතිරතනං” යන ප්‍රයෝගයෙහි වාගබ්දථීය ඇතිදු ශ්‍රැයමාණ වා ශබ්දයක්නුගේ අභාවයෙන් වචන ශ්‍රලිභවතා මාත්‍රයෙකින් “දිරතන” ශබ්දග්‍රහණය කරනලද්දි යනු යෙදෙයි නොහොත්-තිරතතර ත්‍රිරුත්‍රිදශීතය පිණිසැ හෝ “දිරතන”ග්‍රහණය යෙදෙයි මේ විකල්පයෙහි වනාහි විකල්පාථ වත් වාගබ්දයැ කපිතනුයි. කිසිකලෙකැ තදුලමිතයාගේ එක්වර කුදු පැවැත්ම සදහා “සකිංවා”යි කියනලද්දි දතයුතු. එහෙයින්මැ එක්වරක් තදුලමිතප්‍රවෘත්තියැ විමසියයුතුවදක්වනසේක් “විතතප්ප වතනි ගණනායං පන” යනාදිය කිය යනු භාවයි. * එක්වරකුදු තදුලමිතප්‍රවෘත්තිය ව්‍යකතිකරණය සදහා ඇරදුක්වූ එතට්ටිකා වාය්‍යී මතය විමසා ගතයුතුයයි දක්වන අනුට්ඨකාවාය්‍යීයෝ සබ්බ වාරෙසු තදුරමමණෙ වෙ එවවිතතකබ්බන්ධාර ආගතාති වුතනතතා අයමපි අජ්ඣො විචාරෙතා ගතෙතබ්බොංසි වීයු.

23.(කා) විතතප්පවතනිගණනායංපන, (විපාකකථාවෙහි රූපාදි ඡවි විධිවූ අතිමහනතාලමිතයෙහි කී ප්‍රවෘත්තිය ගිණිමෙහි වනාහි; සබ්බ වාරෙසු, ඡවිවාරයන්හි; තදුරමමණෙ, තදුලමිතවාරයෙහි; වෙඵච, විප්‍රකාරවූමැ; විතතවාර, විතතවාරකෙනෙක්; ආගතා, ආවාසය; ඉදංපනවිතතං, මේ සිත වනාහි; තදුරමමණනතිව, තදුලමිතනමැ සිද; පිට්ඨිභවඛනනතිව, පෘෂ්ඨභවාඛනනමැයිද; ඉති, මෙසේ; වෙ කාමාති, උභයනාමයන්; ලභති, ලබා; අනියතවාරුරමමණං, අනියතවූ වාරුලමිත ඇත්තේද; නියතවජ්ඣකං, නියතවසතු ඇත්තේද; අනියතට්ඨානකිවච්ඤාති, අනියතස්ථානකාත්‍යඇත්තේදවේ; (ඉතිසමාපති යෙහි නිපා.) එවං, යථොක්ත කසින්; තාව, පලමුකොටැ; තෙරස, තෙලෙස් විපාකවිඤ්ඤායෝතුමු; පඤ්චවොකාරභවෙ, පඤ්චවොකාර භවයෙහි; පචතනියඤ්ඤව, ප්‍රවෘත්තිස්මණයෙහිමැ; පචතනනතීති, ජවත්තාහයි; වෙදිතබ්බාති, දතයුත්තාහ; සෙසෙසු, තෙලෙස් විපාක විඤ්ඤායන් කෙරෙන් අවශිෂ්ටවූ; එකුතවිසතියා, එකුත්විසි වැදුරැම්වූ; විතෙනසු, විපාකවිඤ්ඤායන් අතුරෙන්; කිඤ්චි, කිසිවිපාකවිඤ්ඤායෙක්; අත්තනො, තමහට; අනුරූපාය, සුදුසුවූ; පටිසංකියා, ප්‍රතිසංකියෙහි; නොහොත්-අනුරූපාය, (අනුච්ඡවිකෙන) සුදුසුවූ; පටිසංකියා, (පටි සංකියානකිවෙචන), ප්‍රතිසංකියාත්‍ය වශයෙන්; නතප්පවතනති, නොප වත්තේ නොවෙයි; (පචත්තේමය යුසේයි.) පචතනියංපන, ප්‍රවෘත්ති කාලයෙහි වනාහි; තාව, පලමුකොටැ; කුසලාකුසලවිපාකා, කුසලා කුසලවිපාකවූ; වෙඅහෙතුකමනොවිඤ්ඤාණධාතුයො, උපෙක්ඛාසභගත කුසලාකුසලවිපාක සන්තීරණ නම්ලද විප්‍රකාරවූ අහෙතුක මනො

විඤ්ඤානාදායකා; පඤ්චායකා, පඤ්චායකායෙති; කුසලාකුසලවිපාක මනෝ
 ධාතුකං, කුසලවිපාක අකුසලවිපාක සමප්පතොෂණ විතතයන්ව;
 අනන්තරං, අනතුරුවැ; සන්තීරණකිවං, සන්තීරණකාත්තයද; ඡස්
 වාරෙස්ස, ඡච්චාරයන්ති; පුබ්බෙ, පුබ්බෙයෙති; වුත්තනසෙනව, කීනසිත්මැ;
 තදුරමමණකිවං, තදුලමෙනකාත්තයද; අත්තනා, තමා විසින්; දිනන
 පටිසංකිතො, දෙනලද ප්‍රතිසංකි විපාකයෙන්; උඨං, මත්තෙති;
 භවඛුපචෙෂ්දකෙ, භවාඛුපත්තනිකා සිද්ධියන්තාවු; විතතපාදෙ,
 විචිචිතොත්තපාදයක්ඛු; අසති, අවිදුමාන කල්ති; භවඛුකිවං,
 භවාඛුකාත්තයද; අනෙත, අවශානසෙති; චුතිකිවසුඤ්ඤා, වුත්තකාත්ත
 යද; ඉති වතාරකිවං, යන මේ වතුරිවිධ කාත්තයන්; සාධය
 මානා, සාධන්තෝවැ; නියතවත්තකා, නියත වසතුඅත්තෝවැ; අති
 යතාරමමණකිවං, නුත්තා, අනියතවු ආලමෙනසාත්තකාත්ත අත්
 තෝවැ; පවත්තනි, පවතින්; අභිකාමාවචර සහෙතුකවිත්තනි,
 අභිවිධවු සහෙතුක කාමාවචර විපාකසිත්ත; පවත්තියං, ප්‍රවාත්තකාලයෙති;
 වුත්තනසෙනව, කී නසිත්මැ; ඡස්වාරෙස්ස, ඡච්චාර
 යන්ති; තදුරමමණකිවං, තදුලමෙන කාත්තයද; අත්තනා, තම තමා
 විසින්; දිනනපටිසංකිතො, දෙනලද ප්‍රතිසංකි විපාකයෙන්; උඨං,
 මත්තෙති; භවඛුපචෙෂ්දකෙ, භවාඛුපත්තනිකා සිද්ධියන්තාවු;
 විතතපාදෙ, විචිචිතොත්තපාදයක්ඛු; අසති, අවිදුමානකල්ති; භවඛු
 කිවං, භවාඛුකාත්තයද; අනෙත, අවශානසෙති; චුතිකිවසුඤ්ඤා,
 වුත්තකාත්තයද; ඉතිනිවිච්චිවං, යන මේ ත්‍රිවිධකාත්තයන්; සාධය
 මානා, සාධන්තෝවැ; නියතවත්තකා, නියතවසතු අත්තෝවැ;
 අනියතාරමමණකිවං, නුත්තා, අනියතවු ආලමෙනසාත්ත
 කාත්ත අත්තෝවැ; පවත්තනි, පවතින්; පඤ්චරූපාවචරනිව, පඤ්ච
 විධවු රූපාවචර විපාකසිත්ත; වතාර අරූපාවචරනිව, වතුරිවිධවු
 අරූපාවචර විපාකසිත්ත; අත්තනා, තමතමා විසින්; දිනනපටි
 සංකිතො, දෙනලද ප්‍රතිසංකිවිපාකයෙන්; උඨං, මත්තෙති; භවඛු
 පචෙෂ්දකෙ, භවාඛුපත්තනිකා සිද්ධියන්තාවු; විතතපාදෙ, විචි
 චිතොත්තපාදයක්ඛු; අසති, අවිදුමානකල්ති; භවඛුකිවං, භවාඛු
 කාත්තයද; අනෙත, අවශානසෙති; චුතිකිවසුඤ්ඤා, වුත්තකාත්තයද;
 ඉතිකිවසුඤ්ඤා, යන මේ කාත්තය; සාධයමානා, සාධන්තෝවැ;
 පවත්තනි, පවතින්; තෙස්ස, ඔවුනතුරෙති; රූපාවචරනි, රූපාවචර
 විපාකසිත්ත; නියතවත්තාරමමණකි, නියතවු වසතුලමෙන අත්
 තානු; අනියතවත්තකිවං, අනියතවු සාත්තකාත්ත අත්තානු;
 ඉතරනි, අරූපාවචර විපාකසිත්ත; අවත්තකා, අවසතුකවුත්තානු;
 නියතාරමමණකි, නියතවු ආලමෙන අත්තානු; අනියතවත්ත
 කිවං, නුත්තා, අනියතසාත්ත කාත්ත අත්තානුවැ; පවත්තනි,
 පවතින්; (ඉති සමාපත්තියෙති නිපා.) ඵලං, යථොක්ත නසිත්; තාව,
 පලමුකොවැ; ඛතංසම්මප්පි, දෙතිස්වැදුරුමිදු; විඤ්ඤාණං, විපාක
 විඤ්ඤානසෙති; පවත්තියං, ප්‍රවාත්තකාලයෙති; සංඛාරපචයා,
 සංඛාර ප්‍රත්‍යය ගතති හෙතිත්; පවත්තනි, පවති.

* "විත්තප්‍රවෘත්ති ගණනායං" යනු විපාකකථාවෙහි අනිමගත්වු රූපාදි ඡායාලම්බනයෙහි වදාල විත්තප්‍රවෘත්තියගේ ගණන සදහා කිහිප තත්ව විත්තප්‍රවෘත්ති ගණනායනහි විපාකකථායං බලවරූපාදිකෙ ආරම්භණේ වුත්තං විත්තප්‍රවෘත්තිගණනං සංකියාසං(මු: ටි:) ඒ විපාක කථාවෙහි තදාලම්බනෝත්පාදනවාරයෝ දෙදෙනෙක්ම ආවාහුය යම් හෙයකින් ජවනයන් විසින් ගත් අරමුණු රසවිදිනසිලිවු තදාලම්බනයතෙම ආසන්නවු භවිතාවස්ථාව ඇති ඒ අරමුණ එකවිත්තාක්ෂණාව ශිෂ්ටවු ආයු ඇති කල්හි නුපදනේද එහෙයින් යනු අභිකථාගත අති ප්‍රාය වේ. මෙද යුතු තත්ව වෙව තදාලම්බනප්‍රවෘත්තිවාර ආගතා ජවන විසයානුභවනඤ්ඤි තදාලම්බණං ආසන්නාහෙදෙ තසම්. විසයෙ එක විත්තකම්භාවසිට්ඨායුකෙ න උපපජ්ජය්‍යාති අබ්පායො(මු: ටි:)

* "අනුරූපාය පටිසංකියා" යනු තමතමන්ට සුදුසුවු ප්‍රතිසංකි කාර්‍ය වශයෙන් අකුශලවිපාක විඤ්ඤායට අපාය ප්‍රතිසංකිතොමෝද කාමාවචර රූපාවචර අරූපාවචර විපාකවිඤ්ඤායන්ට ඒ ඒ සුගති ප්‍රතිසංකිනුද කම්බු පරිද්දෙන් අනුරූපයහ. * ප්‍රතිසංකිනු කෙතෙක්ද ප්‍රතිසංකි සිත්හු කෙතෙක්ද යනාදි වශයෙන් ප්‍රතිසංකිකථා පරීක්ෂණය මත්තෙහි විසාර විසින් කියනුලබන හෙයින් අතිප්‍රපඤ්චවු ප්‍රතිසංකි කථාවට නොබැස පලමුවා ප්‍රවෘත්තිවිපාක කථාවම දක්වනුවෝ "පවත්තියං" යනාදිය විසූ අනුරූපාය පටිසංකියාහි අකුසලවිපාකසං අපායපටිසංකි කාමාවචරදි කුසලවිපාකානං කාමරූපාරූපසුගති පටිසංකියො යථාකමං අනුරූපාය පටිසංකිකථා මහාවිසයාතිකත්වා පවත්නමෙව තාවදසොන්තො පවත්තියං පනාති ආදිමාහ(මු: ටි:)

* අහෙතුක ප්‍රතිසංකිවිපාක විඤ්ඤායන්මයාගේද මහාවිපාක මහදානවිපාකයන්ගේද නියතවාරයැ අනියතවාරයැ කියා වාර ව්‍යවස්ථානය නොකිරීම භවාභිග්‍රහාවප්‍රාප්තවු තුමුමැ වාරවන බැවිනි. නොහොත් ව්‍යුතිප්‍රතිසංකිභූතවු විඤ්ඤායන්ගේ භවාභිග්‍රහාන වාරය කරණකොටගෙනද තදන්‍යවු වාරයකු කරණකොටගෙනද නුපදනා හෙයින් නියතවු හෝ අනියතවු හෝ වාරයක් මොවුන්ට ඇතැයි කියනොහැකි බැවිනි. කියේමැනෝ මූලටීකාවෙහි අහෙතුක වයාදිනං වාරනියමානියමවචනං භවභිග්‍රහානං සයමෙව වාරතො වුතිපටිසංකිභූතානඤ්ඤා භවභිග්‍රහානොතො අඤ්ඤානව වාරෙන අනුප්‍රත්තිතො නියතං අනියතංවා වාරං එතෙසනති වත්තුං අසනකු ණෙය්‍යතොසි. * එක් පුද්ගලයකුහට පැවැති රූපාවචර විපාකය තෙමැ පාවිතිකාර්‍යාදීන් අතුරෙන් යම් අරමුණෙක්හි පැවැත්තේද ඒ අරමුණෙන් බැහැර අන් අරමුණෙක්හි තවිපාකවිත්තයාගේ ප්‍රවෘත්තියක්තැතියෙන් රූපාවචරයන්ගේ නියතාලම්බනය කියන ලද්දැ මෙද යුතු එහිමැ එකසංස ඝනකසංස පවත්තරූපාවචරවිපාකො පඨවිකසිණාදිසු යසම්. ආරම්භණේ පවත්තො තතො අඤ්ඤායම්. තසං පවත්ති තත්ථි රූපාවචරනං නියතාරම්භණො වුත්තොසි.

නත්‍රායං තොන සබ්බාන් කම්මස්සවසෙනව උපනිස්සස්සවව
සෙනව පච්චසාහොනති, නස්ස සාහෙනනාති එකාදස නදුරමමණ
විනනාති වුනනාති තෙසු එකමපි රුපාරුපහවෙ නදුරමමණං හුයා
නස්සවනනති, කසමා, තිත්තාචා, නස්ස හි කාමාවචරපාඨසබ්බානං
පටිසංඛිති. නත්ති, සං රුපාදිසු ආරමමණෙසු පවනති. නස්ස
ජනකංගවෙසා චක්ඛවිඤ්ඤාණාදිනමපි රුපහවෙ අහාවො ආපජ්ජ
තිතිවෙ, න, ඉන්ද්‍රියස්සවනති ආනුභාවනො චාරවිචිතෙදෙ විනන
තිසමනොච, සථාවෙනං නදුරමමණං එකතෙනන රුපාරුපහවෙ
නස්සවනනති, නථා සබ්බෙපි අකාමාවචරෙ ධම්මො නානුබ්බති,
කසමා, අජනකතතාවෙව ජනකස්සව අසදිසතතා, නඤ්ඤි සථානාම
හෙහාතිකම්මයා ඛිතිගනතුකාමො නරුණ දුරකො අතතනො
ජනකං පිනරං වා අඤ්ඤං වා පිතිසදිසං භිතකාමං ඤ්ඤිං අබ්‍යුඋසං
ගහෙයා අනුබ්බති න අඤ්ඤං ගජ සුපිසාදිං නථා එනමපි හවබ්‍යා
රමමණං නා ඛිතිකම්මතුකාමං සහාගනාස අතතනො ජනකං
පිනරං වා පිතිසදිසං වා කාමාවචරජවනමෙව අනුබ්බති, නඅඤ්ඤං
මහගගනං අනුතතරංවා, සථාවෙනං මහගගනලොකුතතරෙ ධම්මො
නානුබ්බති නථා සද එතෙ කාමාවචරධම්මාපි මහගගනාරමමණා
හුයා පවනනනති නදුරෙපි නානුබ්බති, කසමා, අපටිච්චතදෙසනනා
අවචනනපටිතතාරමමණනනාව, නඤ්ඤි සථා පිනරං වා පිතිසදිසංවා
ඤ්ඤිං අනුබ්බතිනෙනාපි නරුණ දුරකො සරවාගනතතරවිචි
චතුක්කාදිමති පටිච්චතෙ සෙව දෙසෙ අනුබ්බති, නඅරඤ්ඤංවා
සුබ්‍යුමංවා ගච්ජනනං එවං කාමාවචරධම්මො අනුබ්බතිනමපි අම
හගගනාදිමති පටිච්චතෙ සෙව දෙසෙ පවනනමානෙ ධම්මො අනු
බ්බති න මහගගනලොකුතතරධම්මො ආරබ්‍යපවනනමානෙති,
සසමා වස්ස සබ්බො කාමාවචරවිපාසකා ක්‍රියාමනෝධාතු ක්‍රියාහෙතුක
මනෝවිඤ්ඤාණධාතු සොමනස්සහගනා ඉමෙධම්මො පටිතතාරමම
ණාති එවං අවචනනපටිතතමෙව ආරමමණං වුතතං නසමා පෙනං
මහගගන ලොකුතතතරධම්මණෙ කාමාවචරධම්මෙපි නානුබ්බතිති
වෙදිනබ්බං, කිංවා ඉමාස සුතතිකථාස, අධ්වකථාසඤ්ඤි එකතෙන
තෙව වුතතං එකාදස නදුරමමණවිනනාති නාමගොනනං ආරබ්‍ය
ජවනෙජවිනනනදුරමමණංනගණනති, පණණනතිං ආරබ්‍යජවනෙ
ජවිනෙ නදුරමමණං න ලබ්‍යති, තිලකඛණාරමමණික විපස්සනාස
නදුරමමණං න ලබ්‍යති; වුචානගාමිතිසා බලවිචිපස්සනාස නදු
රමමණං න ලබ්‍යති, රුපාරුපධම්මො ආරබ්‍ය ජවනෙ ජවිනෙ නදු
රමමණං න ලබ්‍යති, මච්ජනනතිස්සධධම්මෙසු නදුරමමණං න ලබ්‍යති,
සමමනනතිස්සධධම්මෙසු නදුරමමණං න ලබ්‍යති, ලොකුතතරධම්මො
ආරබ්‍ය ජවනෙජවිනෙ නදුරමමණං න ලබ්‍යති, අභිඤ්ඤාඤ්ඤාණං
ආරබ්‍යජවනෙ ජවිනෙ නදුරමමණං න ලබ්‍යති, පටිසංඛිද්ද ඤ්ඤාණං
ආරබ්‍යජවනෙ ජවිනෙ නදුරමමණං න ලබ්‍යති, කාමාවචරෙ දුබ්බලා

රමමණෙ හදරමමණං න ලබනි ජසුචාරෙසු බලවාරමමණෙ ආපාඨ ගතෙ සෙව ලබනි, ලබමානස්සව කාමාවචරෙ සෙව ලබනි රූපා රූපහවෙ හදරමමණං නාම නපීති.

24.(ක) තත්‍ර, ඒ ප්‍රවෘත්තියෙහි; අස්ස, ඒ දෙතිස්වැදූරම්වූ විපාක විඤ්ඤාය; තෙනෙසඤ්ඤා, පුණ්‍යාභිසංසකාණදිවූ ඒ ඒ සංසකාරයෝ තුමු; කමෙසව්වයෙනව, නානාක්ෂණික කම්ප්‍රත්‍යය වශයෙන්ද; උප නිස්සයප්පව්වයෙනව, ප්‍රකෘත්‍යප්‍රතිභ්‍රය ප්‍රත්‍යය වශයෙන්ද; පච්චයා, ප්‍රත්‍යයවූවෝ; හොනනි, වෙන්; තත්‍ර, ඒ දෙතිස්විපාක විඤ්ඤායන් අතුරෙහි; යාති එතාති එකාදස හදරමමණවිත්තාති, යම් එකොළොස් හදලබ්බන විත්තකෙනෙක්; චුත්තාති, වද්දානුද; තෙසු, ඒ එකොළොස් හදලබ්බන විත්තයන් අතුරෙන්; එකමපි, එක් හදලබ්බනයෙකුද; රූපාරූපහවෙ, රූපාරූපහවයෙහි; හදරමමණංහුත්තා, හදලම්බනකාත්‍යවත්වැ; නප්පවත්තනි, නොපවති; කසමා, කවරහෙසිතයන්; ධිජ්ඣාමා, කාමාවචර ප්‍රතිසක්ඛි සඤ්ඤාත විජයක්කු අවිද්‍යමාන හෙයින්; (කාමාවචර ප්‍රතිසක්ඛි හෙතුවක් නැතිහෙයින් යුසේසි.) හි, ඒ කීම සැබව; තත්‍ර, ඒ රූපාරූපහවයෙහි; කාමාවචරවිපාකසඤ්ඤාතං, කාමාවචර විපාක සඤ්ඤාතවූ; පටිසක්ඛිථං, ප්‍රතිසක්ඛිවිජයෙන්; තත්‍ර, නැති.

* කාමාවචරකමියාගේ විපාකයෙහි කියනලද ප්‍රතිසක්ඛිවිජයක්කු නැතියෙන් රූපාරූප හවයෙහි හදලබ්බන විපාකය නැතැයි අම්බිකපාඨයෙහි කීනු. වක්ඛුර්විඤ්ඤාදිහද කාමාවචර කමියාගේ කියග විපාකයෝ නොවෙද්ද කවරහෙයකින් රූපාවචරභූමියෙහි වක්ඛුර්විඤ්ඤාදි කාමාවචර විපාකයන්ගේ පැවැත්මවෙද යන වොදනාශොධනය සඳහා “යංරූපාදිසුපෙඤ්ඤාපජ්ජතිතිවෙ”යන පාඨය දක්වත්.

24.(කා) යං, යම් කාමාවචර කමියෙක්; රූපාදිසු, රූපාදිවූ; ආරමමණෙසු, ආලම්බනයන්හි; පච්චත්තියං, ප්‍රවෘත්තිකාලයෙහි; තස්ස, ඒ හදලබ්බනය; ජනකං, දනවන්නු; භවෙය්‍ය, වේතම්; වක්ඛුර්විඤ්ඤාදි නමපි, වක්ඛුර්විඤ්ඤාදින්ගේද; රූපහවෙ, රූපහවයෙහි; අභාවො, අවිද්‍යමානභාවය; ආපජ්ජතිතිවෙ, ඉදින් පැමිණෙන්නේද යත්; න, නොපැමිණෙන්නේයි; (කසමා, කවරහෙසිතයන්; ඉ ඉන්ද්‍රියප්පවත්තනි ආනුභාවතොව, වක්ඛු: ශ්‍රොත්‍ර සඤ්ඤාතඉන්ද්‍රියප්‍රවෘත්තියගේ ශක්තිහෙයින්හද; චාරවිච්ඡෙදෙ, වක්ඛු: චාරවිච්ඡි ශ්‍රොත්‍රචාරවිච්ඡින්ගේ ප්‍රහේදයෙහි; විත්තනියමතොව, විත්තයාගේ කියමය හෙයින්හද; (න ආපජ්ජති, නොපැමිණේ;) එතංහදරමමණං, තෙලහදලබ්බන විත්තයා; එක නෙතන, කියමයෙන්; රූපාරූපහවෙ, රූපාරූපහවයෙහි; නප්පවත්තනි යථාව, යම්සේ නොපවතීද; (වශබ්දයා වාක්‍යාරම්භද්‍යොගකසි) තථා, එසේ; සබ්බෙපි, සියලුම; අකාමාවචරෙ, කාමාවචර ධර්මයන් කෙරෙන් අත්‍යවූ; ධම්මෙ, මහදාන ලොකොත්තරවූ ධර්මන්; නානුබ්බති, ලුහු නොබිඳී; (අනුචා නොපවති යුසේසි.) කසමා, කවරහෙසිත යත්; ?

අජනකතතාවෙව, ජනකතොවන බැවින්ද; හෙවත් - රූපාරූප ලොකොත්තරකමයාගේ තදුලබ්බන පාකයක්නු නොදනවන බැවින්ද; ජනකස්ස, රූපාරූප භවයන්හි ප්‍රතිසන්ධිය දනවන්නාවූ ජනකකමයාගේ; අසද්දිසත්තාව, කාමාවචර ජමන සබ්බසාත තදුලබ්බනවිපාක ජනකකමය හා නොසමවන බැවින්ද; (සබ්බපි අකාමාවචරෙධම්මෙ නානුබ්බති යන්න හා සමබ්බකවය්‍යතු.)

* “අජනකතතා අසද්දිසත්තා”හි සබ්බස්ස පරිහාර වශයෙන් දක්වූ උභයහෙතුන්ගේ විසාරය උපමාසහිතවැ දක්වනු සදහා “තඤ්ඤි යථා නාමං පෙං අනුත්තරංවා”යන පාඨය යෙත්.

24.(ක) හි, විසාරකරනු ලැබේ; යථානාම, උපමාවක් නම්; ගෙහානිකබ්බිකා, ගෙන් නික්මැ; බහිගනතුකාමො, බැහැරයනු කැමැත්තාවූ; තරුණදුරකො, ශ්‍රද්ධාවෙන්; අත්තනො, තමා; ජනකං, ඉපිදවූ; පිතරංවා, පියනු හෝ; අඤ්ඤං, තදත්තාවූ; පිතිසද්දිසං, පියනුවැනිවූ; හිතකාමං, හිතකැමැත්තාවූ; ඤාතීංවා, නැයකු හෝ; අභිගුලියං, අභිල්ල; ගහෙතා, ගෙනැ; අනුබ්බකිකියථා, උනුබ්බනනුමෙන්; හෙවත් - කැට්ටියක මෙන්; අඤ්ඤං, තදත්තාවූ; රුජපුරිසාදිං, රුජපුරුෂාදි අයකු; න(අනුබ්බකිකියථා) උනුනොබ්බනනු මෙන්; තථා, එසේ; එතම්පි, මේ තදුලබ්බන විත්තයද; භවබ්බාරම්මණතො, භවාබ්බවිත්තයාගේ ආලම්බනය කෙරෙත්; බහි, බැහැර; නිකම්මිතුකාමං, නික්මයනු කැමැත්තේ; (අනික්තයෙක් ඇත්.) භවබ්බාරම්මණතො, භවාබ්බවිත්ත යාගේ ආලම්බනය කෙරෙත්; බහි, බැහැර; නිකම්මිතුකාමං, නික්ම යනු කැමැත්තාවූ; එතං, තෙල තදුලබ්බනයතෙම; සභාගතාය, තමා හා කාමාවචර භාවයෙන් සමාන භාගවන බැවින්; අත්තනො, තමා; ජනකං, දනවන්නාවූ; පිතරංවා, පියාවූ හෝ; පිතිසද්දිසංවා, පියා වැනිවූ හෝ; කාමාවචරජවනම්මෙව, කාමාවචරජවනයමැ; අනුබ්බකිකි, අනුවැසවති; අඤ්ඤං, තදත්තාවූ; මහග්ගතංවා, මහග්ගන ජවනයකු හෝ; ලොකුත්තරංවා, ලොකොත්තර ජවනයකු හෝ; න(අනුබ්බකිකි) අනුවැ නොපවති.

* තදුලබ්බනයා තමා දනවන්නාවූ කාමාවචර ජනකකමය හා සමානවන බැවින් මහග්ගන ලොකොත්තර ජවනයන් අනුවැ නොපව තිවා. කාමාවචරජවන්හු වනාහි මහග්ගන ලොකොත්තරධම්මයන් අර මුණුකරත් හොත් ජනක සද්දිසියයුතු බැවින් මහග්ගන ලොකොත්තර ධම්මයන් අරමුණු කොට පවත්නා කාමාවචර ජවනයන් අනුවැ තදු ලබ්බනයාගේ පැවැත්ම වියයුතු නොවේද යන වොදනා පරිහාරය සදහා “යථාචෙතං”යනාදි පාඨය කියත්.

24.(ක) එතංවා, ඒ තදුලබ්බනයැ; (ව වාක්‍යාරම්භයෙහි නිපා.) මහග්ගන ලොකුත්තරෙ, මහග්ගන ලොකොත්තරවූ; ධම්මෙ, ධමුත්; නානුබ්බකි යථා, අනුවැ නොපවතින මෙන්; තථා, එසේ; යදා, යම්කලෙකැ; එතෙකාමාවචරධම්මාපි, තෙල කාමාවචරධම්මයෝ තුමුත්; මහග්ගන

රමමණානුභාව, මහදානාලබ්ධි අත්තෝචා; පවත්තනති, පවතිද්ද; තද, එකල්හි; තෙපි, ඒ මහදානාලබ්ධිවත් කාමාවචර ධර්මයන්ද; නානුබ්බති, අනුවා නොපවතී; කසමා, කවරහෙයින් යත්? අපරිචිත දෙසනතාව, තමන් නුපුරුදු කළ මහදාන ලොකොත්තර දෙසය වන බැවින්ද; අවචනපරිත්තාරමමණනතාව, එකානනයෙන් පරිත්තාලබ්ධි කම්චාදුරි ධමුත් අරමුණු කොට ඇති බැවින්ද; (නානු බ්බති, අනුවා නොපවතී;)හි, විඤ්ඤාකරනුලාබ්ධි; තං, ඒ තදලබ්ධිය තෙම; පිතරංවා, පියහු හෝ; පිතිසදිසං, පියාවැනිවූ; ඤාතිංවා, නැයකු හෝ; අනුබ්බන්තොපි, ලුහුබඳුන් නමුත්; තරුණදුරකො, ලදරු තෙමේ; සරවායනනාරවිචිච්චාකකාදිමිති, ගෙමිදුල් අසල්වේ සතර මත්සන්දි යනාදිවූ; පරිචිතෙයෙව දෙසෙ, පුරුදුකළ පියෙස්සිම; අනුබ්බතියපා, ලුහුබඳන මෙන්; අරඤ්ඤංවා, වනයකට හෝ; සුඛ භූමිංවා, සඛ්‍යාමභූමියකට හෝ; ගච්ඡන්තං, යන්නාවූ; (පිතරංවා, පියහු හෝ; පිතිසදිසං, පියාවැනිවූ; ඤාතිංවා, නැයකු හෝ;ච) න(අනු බ්බතියපා,) ලුහුනොබඳන මෙන්; එවං, එසේම; කාමාවචරධම්මෙ, කම්චාදුරි ධමුත්; අනුබ්බන්තමපි, අනුවා පවත්නේ වී නමුත්; අම භග්ගනාදිමිති, මහදාන ලොකොත්තර ධර්මයන් කෙරෙන් අන්‍යවූ; පරිචිතෙයෙව, පුරුදුකළාවූම; දෙසෙ, විෂයස්ථානයෙහි; පවත්ත මානෙ, පවත්නාවූ; ධම්මෙ, කාමාවචර ධර්මයන්; අනුබ්බති, අනුවා පවතී; මහග්ගනලොකුත්තරධම්මෙ, මහග්ගනලොකුත්තරධර්මයන්; ආරබ්බ, අරමුණුකොට; පවත්තමානෙ, පවත්නාවූ; ධම්මෙ, කාමාවචර ධර්මයන්; න (අනුබ්බති), අනුවා නොපවතී; (ඉති වාක්‍යසමාපතියෙහි තිපා)

* “තඤ්ඤියපාපිතරං”යනාදි නයින් “අපරිචිත දෙසනතා යන සබ්බෙස පරිහාරයාගේ විඤ්ඤාය දක්වා දැන් අවචනපරිත්තාරමමණනතා යන සබ්බෙස පරිහාරයාගේ විඤ්ඤාය දක්වනු සඳහා යසමා යනාදිය කියත්.

24.(කු) යසමාව, යම්හෙයකින්; (ව වාක්‍යාරම්භයෙහිය.) අස්ස, ඒ තදලබ්ධියාගේ; සබ්බො, සියලු; කාමාවචරවිපාකො, කාමාවචර විපාකයතෙමේද; ක්‍රියාමනොධාතු, පඤ්චවාරවජ්ඣ නම්ලද ක්‍රියා මනොධාතුනොමෝද; සොමනස්සංගතො, සොමනස්සංගතියාවූ; ක්‍රියා අහෙතුක මනොවිඤ්ඤාණධාතු, හසිතොත්තාද නම්ලද ක්‍රියා අහෙතුක මනොවිඤ්ඤා ධාතුනොමෝද; ඉමෙධම්මො, මේ ධර්මයෝතුමු; පරිත්තා රමමණාති, කාමාවචර ධර්මයන්ම අරමුණුකොට ඇත්තාහි; එවං, මෙපරිද්දෙන්; අවචනපරිත්තමෙව, එකානනාකාමාවචරවූම; ආරමමණං, ආලබ්ධිය; වුත්තං, වදාර්ලද්ද; තසමාපි, එහෙයින්ද; එතං, තෙලතදලබ්ධිය තෙම; මහග්ගනලොකුත්තරමමණ, මහදාන ලොකොත්තර ධර්මයන් අරමුණුකොට ඇත්තාවූ; කාමාවචරධම්මෙපි, කාමාවචර ධර්මයන්ද; නානුබ්බතීති, අනුවා නොපවතියයි; වෙදි

තබ්බං, දතයුතුයි; ඉමායසුතතිකථාය, මේ සුතතිකථාවෙන් කිංවා, කුමනම් ප්‍රයෝජනයක් ඇද්ද; හි, ඒ එසේමැයි; අට්ඨකථායං, අටුවා යෙහි; එකතොතො, නියමවශයෙන්මැ; චුතතං, (මතු වක්‍ෂ්‍යමාණ තසින්) කියනලදය; එකාදස, එකාදශවිධවූ; තදුලමනවිත්තාති, තදුලමන සිත්තු; නාමගොතනං, නම් ගොත්; ආරබ්‍හ, අරමුණු කොටැ; ජවනෙ, කාමාවචරජවනයා; ජවිනෙ, ප්‍රවෘත්තවූ කල්හි; තදුරමමණං, තදුලමනභාවය; නගණනති, නොගනිත්; පණණතති, ප්‍රඥප්තිය; ආරබ්‍හ, අරමුණු කොටැ; ජවනෙ, කාමාවචර ජවනයා; ජවිනෙ, ප්‍රවෘත්තවූ කල්හි; තදුරමමණං, තදුලමනයැ; නලබ්‍හති, නොලැබේ; තිලකකණ්ණරමමණිකවිපස්සනය, අතිතාදි ත්‍රිලක්‍ෂණ යන් අරමුණු කොට ඇති විදශිතාවෙහි; තදුරමමණං, තදුලමනයැ; නලබ්‍හති, නොලැබේ; චුට්ඨානභාමිනියා, ව්‍යුත්ථාන භාමිනිනම්වූ; බලව විපස්සනය, බලවත් විදශිතාවෙහි; තදුරමමණං, තදුලමනයැ; නලබ්‍හති, නොලැබේ; රූපාරූපධමෙම, රූපාවචර අරූපාවචර ධර්ම යන්; ආරබ්‍හ, අරමුණු කොටැ; ජවනෙ, කාමාවචර ජවනයා; ජවිනෙ, ප්‍රවෘත්තවූ කල්හි; තදුරමමණං, තදුලමනයැ; නලබ්‍හති, නොලැබේ; මිච්ඡත්තනියතධමෙමසු, මිච්ඡත්තනියත ධමුත්ති; තදුරමමණං, තදුලමනයැ; නලබ්‍හති, නොලැබේ; සමමත්තනියතධමෙමසු, සමමත්තනියත ධමුත්ති; තදුරමමණං, තදුලමනයැ; නලබ්‍හති, නොලැබේ; ලොකුතතරධමෙම, ලොකොත්තර ධර්මයන්; ආරබ්‍හ, අරමුණු කොටැ; ජවනෙ, කාමාවචර ජවනයා; ජවිනෙ, ප්‍රවෘත්තවූ කල්හි; තදුරමමණං, තදුලමනයැ; නලබ්‍හති, නොලැබේ; අභික්ඛක්ඛණං, පක්ඛාභිඥ ඥනය; ආරබ්‍හ, අරමුණු කොටැ; ජවනෙ, කාමාවචරජවනයා; ජවිනෙ, ප්‍රවෘත්තවූ කල්හි; තදුරමමණං, තදුලමනයැ; නලබ්‍හති, නොලැබේ; පටිසම්භිද්ධණං, ප්‍රතිසංවිත් ඥනය; ආරබ්‍හ, අරමුණු කොටැ; ජවනෙ, කාමාවචරජවනයා; ජවිනෙ, ප්‍රවෘත්තවූ කල්හි; තදුරමමණං, තදුලමනයැ; නලබ්‍හති, නොලැබේ; කාමාවචරෙ, කාමාවචරවූ; දුබ්බලාරමමණෙ, මහත්තාලමන පරිත්තාලමන අතිපරිත්තාලමන සංකිතාවූ දුච්චලමනයෙහි; තදුරමමණං, තදුලමනයැ; නලබ්‍හති, නොලැබේ; ඡසුචාරෙසු, ඡබ්චාරයන්හි; බලවාරමමණෙ, බලවත්වූ ආලමනයක්කු; හෙවත්-අතිමහත්ත විභූතාලමනයක්කු; ආපාඨගතෙයෙව, හමුවූ කල්හිමැ; තදුරමමණං, තදුලමනයැ; ලබ්‍හති, ලැබේ; ලබ්‍හමානඤ්ච, ලැබෙන්නේ වි නමුත්; කාමාවචරෙයෙව, කාමාවචර භූමියෙහිමැ; ලබ්‍හති, ලැබේ; රූපාරූපහවෙ, රූපහව අරූපහවයෙහි; තදුරමමණං නාම, තදුලමනයෙක් නම්; තඤ්ච, තඤ්ච; ඉති (චුතතං), මෙසේ කියනලද්දේය.

* “වාරවිවිභෙදෙ විතූතනියමතොව”යි අට්ඨකථාගත හෙයින් ඉඤ්ඤියන්ගේ ප්‍රවෘත්තිබලයෙන්මැ වක්‍ෂු: ශ්‍රොත්‍ර වාර විශෙෂයෙකින්ද විශයුතු. ඒ වක්‍ෂු: ශ්‍රොත්‍රවාරයාගේද විඤනවිචි විශෙෂය අයත්කොටැ ඇති බැවින් විචි විශෙෂයෙකින්ද විශයුතු. ඒ වාරභෙදයද විචිභෙදයද

අභි කල්හි ආවර්ජන විතතයට අනතුරුවැ වක්‍ෂුර්විඤ්ඤානසද් නොහොත්-
 ශ්‍රෝත්‍රවිඤ්ඤානසද් තදනනතරවැ සමප්‍රත්‍යයාණ විතතයද යනාදි
 විතතනියමයෙන්ද විශය්‍යතය. එසේ විතතනියමයකුදු අභි කල්හි
 සමප්‍රත්‍යයාණ සන්නිර්ණයන්ගේද භාවයැ සිඛවුයේවේ ඉන්ද්‍රියයන්ගේ
 පැවැත්මේ බලයෙන් වක්‍ෂුර්විඤ්ඤාන ශ්‍රෝත්‍රවිඤ්ඤාන මාත්‍රයක්නුගේම
 සිද්ධිය නොහඟවා ඉන්ද්‍රියයන්ගේම දැනිය යුතුම කාත්‍යසිද්ධියද නොද
 හඟවා සමප්‍රත්‍යයාණාදි විතතයන්ගේ සමප්‍රත්‍යයාණාදි කාත්‍යයන්ද
 හඟවා යනු භාවයි. කියේ මැනෝ...ඉන්ද්‍රියපචතති ආනුභාවතො
 එව වක්‍ෂු සොතවාර හෙදෙන තස්සව විඤ්ඤාණවිච්ඡේදය තතතතා
 විච්ඡේදෙනව හවිතබ්බං තස්මිංකුච සති ආවර්ජනානනතරං දස්සනං
 සවතංවා තදනනතරං සමපට්ඨිතනති ආදිනා විතතනියමෙන
 භූවිතබ්බං තථාවසති සමපට්ඨිත සන්නිර්ණානමපි භාවො සිඛො
 හොති නඉන්ද්‍රියපචතති ආනුභාවෙන දස්සන සවත මතතස්සව
 නාපි ඉන්ද්‍රියානං එව දස්සන සවත කිවටතාති ඉමමත්ථං දස්සෙනො
 ආහ වාරටිච්ඡේදෙ විතතනියමතොවාති...යි. (මු: පි:)

* කාමාවචර ජවනයන්ගේ ජනකත්‍වය ජනකසද්ශකත්‍වය අනු
 බක්‍ෂිතය කොටැ පවත්නා තද්‍රලබ්‍රත නියමය කියේයැ යත්? ඉදින්
 ප්‍රථම කුසලජවනය හෙතුකොටැගෙනැ තද්‍රලබ්‍රතයාගේ උපපාති
 යක් වේ නම් ප්‍රථම කුසලජවනයට ඉක්බිතිවැ උපදනාවු ඒ තද්‍රලම්
 බනය ජනකයා අනුවැ පවතී නම. උනු විතීය කුසලජවනාදින්ට අන
 තුරුවැ උපදනෝ ජනකසද්ශයා අනුවැ පවතී නම. අකුසලජවනයන්ට
 අනතුරුවැ උපදනා තද්‍රලබ්‍රතයද කාමාවචර බැවින් ජනකසද්ශයා
 අනුවැ පවතී නම. මෙද යුතු...පසමකුසලෙනව තද්‍රරමණස්ස
 උපපතතිහොති තං පසමකුසලානනතරං උපපජ්ජමානං ජනකං අනු
 බක්‍ෂිති නාම දුතීයකුසලාදි අනනතරං උපපජ්ජමානං ජනකසද්ශං
 අනුබක්‍ෂිති නාම අකුසලානනතරං උපපජ්ජමානස්සව කාමාවචරතාය
 ජනකසද්ශසනති...යි. (මු:පි:) “උපපජ්ජමානස්සව” යන මෙහි ව්‍යබ්දයෙන්
 ක්‍රියාජවනානනතරවැ උපදනා තද්‍රලබ්‍රතයද ජනකසද්ශයා අනුවැ
 පවතී නමැයි කියේයි. ෮

* අනුට්ඨිකාවෙහි කාමාවචර ජවනයන්ට ජනක ව්‍යවහාරය
 ජනකසද්ශකත්‍වය ගෙනැ ආරෝපිතයැ ජනකසද්ශ ව්‍යවහාරය ජනක
 සද්ශ සද්ශකත්‍වය ගෙනැ ආරෝපිතයැ එහෙයින් කිනු...ජනකං අනු
 බක්‍ෂිති නාමාති තං සද්ධිසෙතබ්බොහාරං කත්වා වුත්තං...යි.

* “එකාදසතද්‍රරමණවිතතාති...පෙ...තද්‍රරමණං නගණ්හනති”
 යන්නෙන් තද්‍රලබ්‍රත භාවය අභි බැවින් තද්‍රලබ්‍රතයයි ලත් නම්
 අභි සිත්නු තද්‍රලබ්‍රතත්‍වය නොගතින් හෙවත්-තද්‍රලබ්‍රත භාව
 යෙන් නොපවතින් යන අර්ථය හඟවා අතික් නයෙකුදු අභි, නම්
 හොත් අරුබැ ජවන් සිත පැවැති කල්හි ඒ ජවන්සිත්නුගේ අරමුණ
 නොගතින් ආලබ්‍රතය නොකෙරෙත් යන අර්ථය හඟවා මෙද යුතු

තද්දරමමණං නගණනනනිති තද්දරමමණභාවතාය තද්දරමමණනනි
ලභිනාමානි තද්දරමමණභාවං නගණනනනි තද්දරමමණභාවෙන නප්ප
වතනනනිති අනේවා අථවා නාමගොතනං ආරඤ්ජ ජවනෙ ජවිතෙ තද්ද
රමමණං තස්ස ජවනස්ස ආරමමණං නගණනනනි නාලමභනනිති
අනේවාසී. (මු: පි:) * “රූපාරූපධමෙම ආරඤ්ජ”යන්නෙන් රූපා
වචර අරූපාවචර ධර්මයන් තෙපලා නැවත “අභිඤ්ඤා ඤාණං ආරඤ්ජ”යි
විශේෂයකු පෑම පරිත්‍යාදී ආලමන ඇති බැවින් කාමාවචර සද්දශ
යන් විෂයෙහිදු තද්දලමනයන්ගේ නොඉපදීම දක්වනු පිණිසය.
* කුසල භාවතා බලයෙන් සිබවු මාගීය මෙන් අකුසල භාවතා බල
යෙන් සිබවු මිච්ඡත්තනියතවු අකුසලධර්මයෝ මහත් බලවත්හුනුයි
එහි පවත්නා ජවනය හා සානුබකිතයක්නු විසින් නොවියයුතුද එහෙ
යින් ඒ ධමුන්හි තද්දලමනයා ප්‍රතිසිඛයා මෙදයුනු මිච්ඡත්ත නියතා
ධමා මගොපිඤ්ඤා භාවතායසිඛා මහාබලාවාති තත් ජවනෙන පවත්න
මානෙන සානුබකිතෙන න භවිතබ්බනති තෙසු තද්දරමමණං
පටිකම්මනංසී. (මු: පි:) * “ලොකුතතරධමෙම ආරඤ්ජ”යන්නෙන්ම
කාතය සිඛිය ඇති කල්හි “සමමත්ත නියතධමෙමසු”යි වෙන්කොට
උපුටා දක්වීම සමමත්ත මිච්ඡත්ත නියත ධමුන්ගේ අන්‍යෝන්‍ය ප්‍රති
පක්ෂ සාතිශයබලවත්භාවයෙන් තද්දලමනයාගේ අවසනුභාවය දක්
වීම පිණිසය. මෙද යුනු සමමත්තමිච්ඡත්තනියතධමානං අඤ්ඤා
මඤ්ඤාපටිපක්කාති බලවභාවෙන තද්දරමමණස්ස අවනුභාවදස්ස
නත්ථංසී. (මු: පි:)

25

සංපනවුත්තං සෙසෙසු එකුතවිසතිසා විනෝදසු නඤ්ඤා
අනතනො අනුරූපාස පටිසංඝිතා නප්පවත්තනිති නං අති
සබ්බිත්තනනා දුබ්බිත්තං නෙතස්ස විඤ්ඤානසදස්සනත්ථං වුවන්
කති පටිසංඝිතො කති පටිසංඝි විත්තාති කෙන කත්ථ පටිසංඝිතොති
ඤ්ඤා පටිසංඝිතා ආරමමණනි, අසඤ්ඤාපටිසංඝිතා සද්ධිං විසති
පටිසංඝිතො, වුත්තප්පකාග්ගොව එකුතවිසති පටිසංඝිවිත්තාති,
නත්ථ අකුසලවිපාකාස අහෙතුකමගොවිඤ්ඤානබාහුසා අපායෙසු
පටිසංඝිතොති, කුසලවිපාකාස මනුස්සලොකෙ ජවවනි ඡන්ධිර
ඡන්ධිඋමමනනක එලමුග නසුංසකාදිනං, අවධිති සහෙතුකමහා
විපාකෙහි කාමාවචරදෙවෙසුච්ච මනුස්සෙසු උසුඤ්ඤාවත්තානං
පටිසංඝිතොති, පඤ්චති රූපාවචරවිපාකෙහි රූපිබ්බමලොකෙ,
චතුති අරූපාවචරවිපාකෙහි අරූපලොකෙති යෙනව සත්ථ පටිසංඝි
තොති සා එව නස්ස අනුරූපාපටිසංඝිතාම,සබ්බධපගොපටිසංඝිතා
තිණ්ණි ආරමමණාති හොනති කමම. කමමනිමිත්තං ගතිතිමිත්තනනති,
නත්ථ කමම. නාම ආයුතිනා කුසලාකුසලවෙනනා, කමමනිමිත්තං
නාම සං චක්ඛුං ආරමමණං කත්ථා කමම. ආයුගති නත්ථ අතිතෙ
කප්පකොපිසනසහස්සමත්ථකස්මිම්පි කමම කතෙ නස්මි. ධර්ම
කමම.වා කමමනිමිත්තංවා ආගනත්ථා උපට්ඨාති, නත්තිදං කමම

නිමිත්තඝ්‍රාම උපසාරානෙව චක්‍රාගොපකසිවලිකිරනාම නාලසිසික විහාරෙ
 වෙතිසං. කාරෙසි, නඝ්‍රාම මරණමඤ්චනිපනනඝ්‍රාම වෙතිසං. උපසාරාසි,
 සොනදෙව නිමිත්තං. ගණනිකා කාලං. කතා දෙවලොකෙ නිබ්බන්ති,
 අඤ්ඤාසම්මුලො කාලකිරිසානාම හොති, පරමවුඛං. ගවජනනඝ්‍රාම
 පවජනො තිබ්බණ්ණ අසිනා සිසං. ජිකුන්ති නිපජ්ජිකා නිද්ද
 යනනඝ්‍රාම තිබ්බණ්ණ අසිනාසිසං. ජිකුන්ති උදකෙ ඔසිද්දපෙට්ඨා
 මාරෙත්ති එවරුපෙසි කාලෙ අඤ්ඤානරං. කම්මං. වා කම්මනිමිත්තං. වා
 උපසාරාති, අඤ්ඤං. ලුහුකමරණං. නාම අත්ථි, නිබ්බාදනදණ්ඩවත්ථි
 කසම්ඤ්ඤා නිලිනමිකතිකං. වුහුහරෙත පහරිකා පිංසනති එවරුපෙසි
 කාලෙ කම්මං. වා කම්මනිමිත්තං. වා උපසාරාති, එවං. පිංසිසමානාස
 පන මකතිකාස පඨමං. කාසමාග්වජ්ජනං. හවඛං. නාවටෙට්ඨි
 මනොමාග්වජ්ජනමෙව ආවටෙට්ඨි, අඨ ජවනං. ජවිකා හවඛං.
 ඔනරති, දුතිසමාරෙ කාසමාග්වජ්ජනං. හවඛං. ආවටෙට්ඨි, නනො
 කාසමිඤ්ඤාණං. සමපට්ඨනං. සනතිරණං. වොත්ථපනනති විපි
 විතනාති පවනනනති, ජවනං. ජවිකා හවඛං. ඔනරති, නතිසමාරෙ
 මනොමාග්වජ්ජනං. හවඛං. ඔනරති, එනසමි. ධානෙ කාලකිරිසං.
 කණෙති, ඉදං. කිමත්ථං. ආහතං, අරුපබම්මානං. විසයොනාම එවං.
 ලුහුකොතිදිපනත්ථං,

* මෙසේ ප්‍රවෘත්තික්‍ෂණයෙහි විපාක විඤ්ඤායාගේ පවත්නා
 පරිදි දක්වා දැන් ප්‍රතිසන්ධික්‍ෂණයෙහි විපාකවිඤ්ඤායාගේ පවත්නා
 පරිදි දක්වනු සදහා “යමපනවුත්තං සෙසෙසු” යනාදිය කියත්.

25.(ක) සෙසෙසු...පෙ...නපපවත්තනිති, නපපවත්තනිති; යමපන,
 යම් වචනයෙක් වනාහි; (මයා, මා විසින්ට;) වුත්තං, කියනලදද;
 තං, ඒ වචනය; අතිසංඛිතතතනා, අතිසංඛිතා බැවින්; දුබ්බිජනං,
 දුකගැන්මට පහසුනොවන්නේය; තෙන, එහෙයින්; අස්ස, ඒ වචන
 යාගේ; විජාරනසදසසනත්ථං, විතරනය දැක්වීම පිණිස; කතිපටි
 සන්ධියො...පෙ...ආරමමණනති, ආරමමණං යන වචනය; වුච්චති,
 කියනුලැබේ; පටිසන්ධියො, ප්‍රතිසන්ධිහු; කති, කෙතෙක්ද?; පටිසන්ධි
 විතතාති, ප්‍රතිසන්ධිවිතතයෝ; කති, කෙතෙක්ද?; කෙන, කුමනම්
 සිතෙකින්; කත්ථ, කුමනම් හවයෙක්හි; පටිසන්ධිතොති, ප්‍රතිසන්ධි
 තොමවේද?; පටිසන්ධියා, ප්‍රතිසන්ධිවිතතයාගේ; ආරමමණං, අරමුණ; කිං,
 කුමක්ද?; ඉති, (ඉදං පඤ්ඤාකම්මං. ඔ) මේ ප්‍රශ්නකම්මයයි; අසඤ්ඤා
 පටිසන්ධියාසම්මං, අසංඥ සත්ත්වප්‍රතිසන්ධිය හා සමග; විසතිපටිසන්ධියො,
 විස්සක් ප්‍රතිසන්ධි වෙත්; වුත්තපපකාරානෙව, උපකප්‍රකාර ඇත්තා
 වුම; එකුත්ථිසති, එකුත්ථිසිදෙන; පටිසන්ධිවිතතාති, ප්‍රතිසන්ධිවිතතයෝ
 වෙත්; තත්ථ, ඒ එකුත්ථිසි වැදූරුමු ප්‍රතිසන්ධිවිතතයන් අතුරෙහි;
 අකුසලවිපාකාය, අකුසලවිපාකවූ; අහෙතුකමනොවිඤ්ඤාණධාතුයා,
 උපෙක්‍ෂා සහගත සනතිරණයයි කියනලද අහෙතුක මනොවිඤ්ඤා
 ධාතුවෙන්; අපායෙසු, සතර අපාය දුටිනිත්හි; පටිසන්ධි, ප්‍රතිසන්ධි

තොමි; හොති, වේ; කුසලවිපාකාය, කුසලවිපාකවු; (අහෙතුක මනෝ විඤ්ඤාණධාතුයා) උපෙක්ඛා සහගත සනතීරණයෙහි කියතලද අහෙ තුක මනෝවිඤ්ඤාණධාතුවෙන්; මනුස්සලොකෙ, මිනිස් ලෙවිති; ජච්චකි ජනිබ්බිර ජනිඋමත්තක ඵලමුගතපුංසකාදීනං + ජච්චකි, ජත්තකියා; ජනිබ්බිර, ජනිබ්බිරයා; ජනිඋමත්තක, ජත්තන්මත්තකයා; ඵලමුග, බිණ්ණි අසිමි දෙක්හි අසමනීවු ඵලමුගයා; නපුංසකාදීනං, නපුංසකයා යනාදියනුයන්ගේ; (පටිසක්ඛිහොති, ප්‍රතිසක්ඛියා වේ); අදහි, අභවිධවු; සහෙතුකමහාවිපාකෙහි, සහෙතුක මහාවිපාක සිත් වලින්; කාමාවචර දෙවෙසුව, ඡවිකාමාවචර දෙවියන් මධ්‍යයෙහිද; නොහොත්-ඡවිකාමා වචර දිව්‍යලොකයන්හිද; මනුස්සෙසුව, මනුෂ්‍යයන්මධ්‍යයෙහිද; නොහොත්-මනුෂ්‍යලොකයන්හිද; පුඤ්ඤවන්තානං, පිණ්ණිත්තවුන්ගේ; පටිසක්ඛිහොති, ප්‍රතිසක්ඛියාවේ; පඤ්ඤාති, පඤ්ඤවිධවු; රූපාවචරවිපා කෙහි රූපාවචරවිපාකසිත්වලින්; රූපිබ්‍රහ්මලොකෙ, රූපාවචර බ්‍රහ්ම ලොකයෙහි; (පටිසක්ඛිහොති, ප්‍රතිසක්ඛියා වේ); චතුති, චතුර්විධවු; අරූපාවචරවිපාකෙහි, අරූපාවචර විපාකසිත් වලින්; අරූපලොකෙ, අරූපාවචර බ්‍රහ්මලොකයෙහි; (පටිසක්ඛිහොති, ප්‍රතිසක්ඛියා වේ); ඉතී, මෙසේ; යෙනව, යම් ප්‍රතිසක්ඛි විතතයෙකින්; (ව වාක්‍යාරම්භයෙහියා, යත්, යම් භූමියෙකින්; පටිසක්ඛි, ප්‍රතිසක්ඛියා; හොති, වේද; සාඵව) ඒ ප්‍රතිසක්ඛිතොමෝමා; තස්ස, ඒ භූමියට; අනුරූපාපටිසක්ඛිනාම, යොග්‍යවු ප්‍රතිසක්ඛිනම; සංකප්පතො, සංකප්පිත්; පටිසක්ඛියා, ප්‍රති සක්ඛියගේ; කමං, කමියා; කමනිමිත්තං, කමිනිමිත්තයා; ගති නිමිත්තං ඉති, ගතිනිමිත්තයා කියා; තිණ්ණි, ත්‍රිවිධවු; ආරමමණාති, ආලමනකෙනෙක්; හොනති, වෙන්; තත්ථ, ඒ ත්‍රිවිධවු ආලමනයන් අතුරෙන්; කමංනාම, කමියා නම්; ආයුහිතා කුසලාකුසලවේතනා, ව්‍යාපාරයට පැමිණි කුසලාකුසල වේතනාවෝසි; නොහොත්-සකස් කළාවු කුසලාකුසල වේතනාවෝසි; යංවජ්ඣ, යම් වස්තුවක් ආරමමණංකතා, අරමුණුකොටා; ආයුහති, ව්‍යාපාරයට පැමිණේද; නොහොත්-සකස් කෙරේද; (තංවජ්ඣ, ඒවස්තුවා; කමනිමිත්තං නාම, කමිනිමිත්තනම; තත්ථ, ඒ කමි කමි නිමිත්තයන් අතුරෙහි; අතීතෙ, අතීතවු; කප්පකොටිසතසහස්සමත්ථකසම්මපි, කල්පකොටි සතසහස්සයෙකින් මත්තෙහිද; කමෙම, කමියක්නු; කතෙ, සකස් කළ කල්හි; තස්මංබණෙ, ඒ පිළිසිදගන්නා කෙණෙහි; කමංවා, කමියා හෝ; කමනිමිත්තංවා, කමිනිමිත්තයා හෝ; ආගනතා, ආවක්නු මෙන්වා; උපඨාති, ඵලඹාසිටි; තත්‍ර, තවවන යෙහි; ඉදං, මේ වක්‍යමාණවුයේ; කමනිමිත්තස්ස, කමිනිමිත්තයාගේ; උපට්ඨානෙ; ඵලඹාසිටිමෙහි; වජ්ඣ, වාතනාන්තයෙකි; නොහොත්-කරුණෙකි, ගොපකසිටලි, (රජහි රක්තාවු) ගොපකකුලයෙහි උපන් සිටලි නම්වු පුරිස්තෙමා; තාලපිට්ඨිකවිහාරෙ, තාලපිට්ඨිකනම් වෙහෙරා; වෙතියං, සායක්; කාරෙසිකිර, කාරුවිල; මරණමඤ්ච, මරණ මඤ්චයෙහි; නිප්පහසස්ස, වැදගොත්තාවු; තස්ස, ඒ ගොපක

සිවලිභව; වෙහියං, සෑය; උපට්ඨාසි, කමිනිමිත්තවැ වැටහින; සො, ඒ ගොපකසිවලිතෙමේ; තදෙවනිමිත්තං, ඒ කමිනිමිත්තයමැ; නොහොත්- තදෙව, ඒ සෑයම; නිමිත්තං, කමිනිමිත්ත කොටැ; ගණ්ඨිකා, ගෙනැ; කාලංකකා, කල්පය කොටැ; දෙවලොකෙ, දෙවිලොවැ; නිබ්බන්ති, උපන, අඤ්ඤා, අත්තප්පි; සමුද්දාන කාලකිරියානාම, සමුද්දානමැ කාල ක්‍රියාවක්නම්; හොති, වේ; හි, තව්හිතරය කරනුලැබේ; පරමුඛං, පරාධි මුඛවැ; ගව්ඡනසං, යන්තාවු පුරුෂයකුගේ; සීසං, හිස; පච්ඡන්තො; පිටිපසින් අවුත්; තිබ්බේන, තියුණුවු; අසිනා, කඩුපතෙකින්, ඡිත්තනි, සිද්ධිද්ද; නිපජ්ඣකා, වැදගෙව; නිද්දානසං, නිදන්තාවු පුරුෂයාගේද; සීසං, හිස; තිබ්බේන, තියුණුවු; අසිනා, කඩුපතෙ කින්; ඡිත්තනි, සිද්ධිද්ද; උදකෙ, ජලයෙහි; ඔසිදුපෙකා, නිමග්න කරවා; හෙවත්-හිල්වා; මාණෙනි, මරද්ද; එවරුපෙ, මෙබඳුවුද; කාලෙ, කාලයෙහි; අඤ්ඤාතරං, එක්තර; කමමං, කමියෙක් හෝ; කමනිමිත්තංවා, කමිනිමිත්තයෙක් හෝ; උපට්ඨාති, එලඹැසිටි; අඤ්ඤං, මෙයින් අත්තප්පි; ලහුකමරණංනාම, යුහුසුලුවු මරණයෙක් නම්; අත්ථි, ඇති; හි, හේ ප්‍රකටිකරණය කරනුලැබේ; නිබ්බදනද ඤාකමත්තකමිං, බිම කණන යවුල් දඩු මත්තෙහි; නිලිනංමකකිකං, වසාසිටි මැස්සකු; මුහුරෙන, මුහුරෙන්; පහරිකා, පහර; පිංසනති, සුණුකෙරෙද්ද; එවරුපෙපිකාලෙ, මෙබඳුවු කල්හිත්; කමමංවා, කමියැ හෝ; කම නිමිත්තංවා, කමිනිමිත්තයැ හෝ; උපට්ඨාති, එලඹැසිටි; එවං, මෙපරිද් දෙන්; පිංසිමානාය, සුණුකරනුලබන්නාවු; මකකිකායපන, මැස් සාගේ වනාහි; පඨමං, පළමුකොටැ; කායවාරවජ්ජනං, කායවාරයෙහි ප්‍රවෘත්තවු ආවජ්ජන විත්තයා; භවඛං, භවාඛය; නාවටෙති, නොව ලහා; මනොවාරවජ්ජනමෙව, මනොවාරවජ්ජනයමැ; (භවඛං, භවාඛය;) ආවටෙති, වලහා; අථ, මනොවාරවජ්ජනයට අනතුරුවැ; ජවනං, ජවන්සිතැ; ජවිකා, පැවත; භවඛං, භවාඛයට; ඔතරති, බස්නේයි; දුතියවාරෙ, දෙවෙනිවරු; කායවාරවජ්ජනං, කායවාර යෙහි ප්‍රවෘත්තවු ආවජ්ජනයා; භවඛං, භවාඛය; ආවටෙති, වලහා; තනො, ඒ ආවජ්ජනයට අනතුරුවැ; කායවිඤ්ඤාණං, කායවිඤ්ඤාණයද; සමපට්ඨන්තං, සමප්‍රත්‍යක්ෂණයද; සන්තීරණං, සන්තීරණයද; වොත්ථ පනං, ව්‍යවස්ථාපනයද; ඉතිවිච්චිතාති, යන මේ විච්චිතයෝ; පවත්තනති, පවතිත්; ජවනං, ජවන්සිත; ජවිකා, පැවත; භවඛං, භවාඛයට; ඔතරති, බස්නේයි; තතියවාරෙ, තුන්වනවරු; මනො වාරවජ්ජනං, මනොවාරවජ්ජනයා; භවඛං, භවාඛයට; ඔතරති, බස්නේයි; එතසමිංයානෙ, මෙතන්හි; හෙවත්-මේ තුන්වනවරු; කාල කිරියංකරෙති, කල්පය කෙරෙයි; ඉදං, මේ වචනයැ; කිමත්ථං, කුමක් පිණිසැ; ආහනං, ගෙනැර දැක්විද; අරුපධමානං, නාමධර්මයන්ගේ; විසයොනාම, විෂය ප්‍රවෘත්තිය නම්; එවංලහුකොති, මෙසේ යුහුසුලු වනැයි; දීපනත්ථං, දැක්වීම පිණිසැ; (ආහනං, ගෙනැර දැක්වි; 0)

* කමී කමීනිමිත්තයන් අනුසමරණ ව්‍යාපාර රහිතවන බැවින් සමමුසිකාලක්‍රියා නමැති කියතලද්‍රය යම් හෙයකින් ඒ සමමුසිකාල ක්‍රියාවෙහි ව්‍යාපාරයෙන් තොරවැ කමී කමීනිමිත්තයන්ගේ වැටහීම වේද එහෙයන කියේ මැනෝ කමමාදි අනුසාරණව්‍යාපාරරහිතතතා සමමුද්‍රකාලක්‍රියානිවුත්තා අව්‍යාපාරෙනෙවහි තත්ව කමමාදි උපසානං හොතිති යි. (මු: පි:)

* සමමුසි මරණයෙහි ලා අනුරාධපුර විසූ ධම්මී මහතෙරණු වන්ගේ වාදයකුදු ඇත්. තමා විසින් සිතනුලබන කිසි අරමුණක් ඇති බැවින් සුණුකරනු ලබන මැස්සාගේ පලමුවැ කායවාරයෙහි ප්‍රවාහන ආවර්ජනා භවාඛය නොවලභායී කිසිවෙක් කරුණු කියක්යනුය. ඒ කිමැ භවාඛවිතතාධීනවූ ආලබ්‍ධනයා කෙරෙන් තොරවැ සිතනු ලබන අන් අරමුණක්නු නැති බැවින්ද අන්‍ය විත්තයන් පවත්නා කාලයෙහි භවාඛතාවනීතයක්නුගේම සමභවය නැතිහෙයින්ද කරුණු රහිතයෙහි නිෂේධය කරුණුවෝ මෙසේ යුහුංසිංසිමානාය මකිකාය පඨමං කායවාරාවර්ජනං භවඛං නාවට්ටනී අත්තනා විනායමානස්ස කස්සවි අභිතායාති කෙවි කාරණං වදනති තදෙනං අකාරණං භවඛවිසයනො අඤ්ඤස්ස විනායමානස්ස අභාවා අඤ්ඤවිත්තප්ප වතතිකාලෙව භවඛතාවට්ටනසෙසව අසමභවතො යි. (මු: පි:)

* ධම්මී ස්ථවිරවාදනීෂේධය කොටැ ඉක්බිති සමමුසිමරණයෙහි කරුණු දක්වනුවෝ මෙසේ යුහුංඉදං පනෙත්ථ කාරණංසියා තාතිස්ස තස්මිං සමයෙ අජේඛාලබ්‍ධනති අභිප්පලබ්‍ධනති වචනතො නිසු ජවනවාරෙසු අප්පවනෙනසෙවව කමමාදි උපසානෙන භවිතබ්බං අනෙකජවනවාරප්පවනතියා හි අජේඛාලබ්‍ධනං අභිප්පලබ්‍ධනඤ්ච හොතිති තස්මා කායවාරාවර්ජනං අනාවට්ටනා මනොවාරාවර්ජන මෙව කමමාදි ආලබ්‍ධනං පඨමං භවඛං ආවට්ටනී තනො පොඨබ්බස්ස බලවතතා දුතියවාරෙ කායවිඤ්ඤණවිපි පච්චුප්පනෙන පොඨබ්බෙ පවතනති තනො පුරිමජවනවාරගතිතෙසෙවව කමමාදිසු කමෙන මනො වාරජවනං ජවිතා මුලභවඛ සංඛාතං ආගන්තුකභවඛ සංඛාතංවා තදුරමමණං භවඛං ඔතරති තදුරමමණංභාවෙ වා භවඛමෙව එතස්මිං ණානෙ කාලංකරොතිති තදුරමමණංනන්තරෙන චුතිවිතෙනන තදුරමමණංභාවෙවා භවඛසංඛාතෙනෙව චුතිවිතෙනන වචනිති අනො යි. ඒ රූපාදිවූ ආලබ්‍ධනයෝ මරණමඤ්චයෙහි හොත් සත්තයාව එසෙමෙහි වැඩියක් නැබුරුවැ ඉදිරියට නැබුරුවැ සිටිත් යයි වදාල හෙයින් මරණසන්නවූ කමීනිමිත්තාදිය අරමුණු කොටැ ඇති මනොවාර ජවනවාරයද සුභව්‍යාලබ්‍ධනය අරමුණු කොටැ ඇති කායවාර ජවනවාරයද නැවත මරණසන්නවූ කමාදි නිමිත්තාලබ්‍ධනය අරමුණු කොටැ ඇති මනොවාර ජවනවාරයද යන ත්‍රිවිධ ජවනවිපින් නොපැවැති කල්හිම කමාදි නිමිත්තයන් එලඹ සිටියනු විසින් විශයුතුය හෙවත්-කමාදි නිමිත්තයන් එලඹීමිනුගේ පරභාග යෙහි ත්‍රිවිධ ජවනවාරයන් විසින් විශයුතුය ඒ එසේමැයි අනෙකවිධ

ජවනවාරයන්ගේ ප්‍රවාහනය ඇති කල්හි අපේක්ෂාලබනය අභිප්ප
ලබනයවේය යන මේ කාරණය වන්නේයි. යම්හෙයකින් එක් ජවන
වාරයක්හටමැ කමාදිය එලඹයිවිමෙන් මරණයැ සිදුනොවේද එහෙ
යින් කායවාර ප්‍රවාහන ආවර්ජනයනෙම භවාඛනය නොවලහා මනො
වාරවර්ජනයමැ කමාදින් අරමුණුකොටැ ඇති භවාඛනය පලමුකොටැ
වලහයි. ඒ මනොවාර විවිසට ඉක්බිති ප්‍රහාරසපයාලබනය බල
වත්වන බැවින් විනිශ්චාරයෙහි කාය විඤ්ඤාන විවිනොමෝ ප්‍රත්‍යක්ෂානන
සප්‍රභවසාලබනයෙහි පවතී. ඒ කාය විඤ්ඤාන විවිසට අනතුරුවැ
පලමු ජවනවාරයන් විසින් ගන්නාලද්දවුමැ කමි කමිමිත්තයන්හි
පිළිවෙලින් මනොවාර ජවන් සිත් පැවත ප්‍රතිසංකිප්පනයාගේ ආලබ
නය අරමුණු කොටැ ඇති මූලභවාඛන සංඛ්‍යාතවු භවාඛනයැ හෝ
ජවනයන්ගේ ආලබනය අරමුණු කොටැ ඇති තදලබන නම්වු
ආගන්තුක භවාඛනයැ හෝ භවාඛනයට හෙවත්-ව්‍යුතියට බස්නේයි.
තදලබනයාගේ අභාවයෙහි හෝ භවාඛනයටමැ හෙවත්-ව්‍යුතියටමැ
බස්නේයි යනු භාවයි. “එතසමිං ඤානෙ කාලං කරොති”යන්නෙන්
තදලබනයට අනතුරුවු ව්‍යුතිවිතනයෙන්ද තදලබනයන්ගේ අභාව
යෙහි භවාඛන සංඛ්‍යාතවුම ව්‍යුතිවිතනයෙන්ද කල්පය කෙරෙයි යනු
හඟවා.

* මූලපිකාවෙහි නිෂේධය කොටැ දක්වු ධර්ම ශ්‍රී ස්ථිතවිවාදය
යථාස්ථානයෙහි පිහිටුවන්නාවු අනුපිකාවායායෝ මෙසේ යුතු.
භවඛනවිතෙන වතනමානෙ අනතරනතර පඤ්චවාරවිවිසා වතන
මානය ථොඨබ්බ සමායොගෙ පඨමං කායවාරවජ්ජනුපපතනියුතතා
තථාපි කියමිඤ්ඤි විතනියමානෙ තමෙවාරඛන එකසමිං ජවනවාරෙ
පවතෙන පච්ඡා කායවාරවජ්ජනුපපතනි සියා විතතසංලුප්පවතනි
භාවතොති කෙවිවාදසං අධිප්පායො යථා නිද්දයනතසං ථොඨබ්බ
සමායොගෙන පබුජ්ඣනකාලෙ මනොවාරවජ්ජනමෙව ආවටෙති න
කායවාරවජ්ජනං පඤ්චති විඤ්ඤාණෙහි තපටිබුජ්ඣතිති වුතතං. යි.
භවාඛනවිතනය පවත්නා කල්හි හෝ අතරතුරු පඤ්චවාරවිවිස හෝ
පවත්නා කල්හි සප්‍රභවසාලබනය හා එක්වීමෙහි පලමුකොටැ කාය
වාරවර්ජනයාගේ හටගැනීම සුදුසුයැ එසේවි නමුත් කිසි අරමුණක්
සිතන කල්හි ඒ අරමුණ අරබයා එක් ජවනවාරයක් පැවත පැසුළු
කායවාර වර්ජනයාගේ හටගැනීම වන්නේය විතතයාගේ යුනුව පෙර
ලීම ඇති බැවින් යනු කඤ්චි වාදයාගේ අදහසයි. නිදන්තාවු පුතු
ලක්ඛු සප්‍රභවසාලබන සමාගමයෙකින් ප්‍රබෝධවන කාලයෙහි
මනොවාරවර්ජනයමැ භවාඛනය වලහාද කායවාරවර්ජනයැ භවාඛනය
නොවලහාද එහෙයින් පඤ්චවිඤ්ඤානයෙන් නොපිබිදේයයි කී තන්හි
මෙන් දතයුතුය යනු භාවයි.

* මනොවාරවිෂයනෙම ලක්ෂකතූයි යුනුසුලුව වැටහීම සදහා
“අරුපධම්මානං පෙලුකො”යි කියනලදය. යම් හෙයකින්
අරුපධම්වු භවාඛනාපචේද නම්ලද මනොවාරයාගේ කමාදිවු විෂය

තෙමැ යුහුවැ වැටහෙනුද එහෙයින් යනු භාවයි. මෙද යුහු (මු: ටී:) මනෝවාරවිසයෝ ලහුකොති ලහුකපච්චපඨානං සකාය වුත්තං අරුපධමොනං. මෙපෙ ලහුකොති අරුපධමමයාති මනෝවාරයා විසයෝ ලහුකපච්චපඨානොති. * “දිපනත්තං” යන මේ පදයාගේ අර්ථ විවරණය කරනු වෙයි. බලවතිව රුපධමමයා කායවාරයා විසයෙ අප්ප වතතිනා මනෝවාරවිසයෙ කමොදිමති පඨමවිත්තප්ප වතති දයානෙන අරුපධමොනං විසයයා ලහුකතාදිපිතාති රුපානං විසයභාවෙපිච, අරුපධමොනතති වචනං යෙසං විසයෝ අත්ථි තං දයානත්තමෙවති දඬුබැංකෙන ලහුකමොදිපු විත්තප්ප වතතිනො ලහුගහණීයතා විසයයා ලහුකතා කමොදිතං භූමි විත්තප්පාදාදිවසෙන විත්තාරතො අනන්තො පහෙදෙති සබ්බෙපතොති ආහං. යි විසු. (මු: ටී:) රුපධමීවු කායවාර යාගේ බලවත්වු සප්පට්ඨාලබ්ධතයෙති නොපැවත මනෝවාරයට විෂයවු කමාදුලබ්ධතයෙති “එවං පිංසියමානාය” යනාදින් ප්‍රථම විත්තයාගේ ප්‍රවෘත්තිය දශීතයෙන් නාමධමීයන්ගේ විෂය ලක්ෂණයැ හෙවත්-නාමධමීයන්ට යුහුවැ අරමුණු වැටහෙන බැව් දක්වනලදුයැ නොහොත්-වක්කුරුදි රුපධමීයන්ට රුපායතනාදි ආලබ්ධ සද්භාව යෙහිදු යම් සාලබ්ධතධමීකෙනෙකුන්ගේ නිසපයභාවය වු ආලබ්ධත යෙක් ඇද්ද ඒ ඇර දැක්වීම පිණිසැ හෝ “අරුපධමොනං” යන වච නය කියනලදුයි දතයුතුයි. එහෙයින් ලක්ෂකමාදින්හි විත්තප්‍රවෘත්ති හෙතුවෙන් ආලබ්ධතයාගේ යුහුවැ වටහාගැනීමද කමාදින්ගේ යුහු සුලුවැ එලබ්ධිවීමද භූමිවිත්තොත්පාදාදි වශයෙන් විසාර හෙයින් අනන්තවු ප්‍රහෙදයද සැකෙවින් කිය යනු භාවයි.

26

ගතිනිමිත්තනාම නිබ්බන්ධනක බසාසෙ එකො වණේණා උපඝාති, නත්ථ නිරසෙ උපඝහනෙන ලොහකුමිසදිසො හුයා උපඝාති, මනුසාලොකෙ උපඝහනෙන මාතුකුච්ඡි කම්බලසාන සදිසා හුයා උපඝාති, දෙවලොකෙ උපඝහනෙන කප්පරුකබ්බිමාන සසනාදිති උපඝහනති, එවං කමමං කමමනිමිත්තං ගතිනිමිත්තනති සබ්බෙපතො පටිසංඝාතා තිණ් ආරමමණාති හොනති, අපරෙ නසො පටිසංඝාතා තිණ් ආරමමණාති හොනති අතිතං පච්චුප්පනනං නවනනබ්බසුච, අසංකෘදිපටිසංඝාති අනාරමමණාති, නත්ථ විඤ්ඤ ඤාඤාසනන නෙවසංකෘදාසංකෘදාසනන පටිසංඝාතං අතිතමෙව ආරමමණං, දසනනං කාමාවචගනං අතිතංවා පච්චුප්පනනංවා, සෙසානං නවනනබ්බං, එවං තිසු ආරමමණෙසු පවනනමානා පන පටිසංඝාති සසමා අතිතාරමමණෙසු නවනනබ්බාරමමණෙසු වුති විත්තයා අනන්තරමෙව හොති, පච්චුප්පනනාරමමණං පන වුති විත්තනාම නත්ථ, නසමා විසු ආරමමණෙසු අසංකෘතරමමණාස වුතිසා අනන්තරං තිසු ආරමමණෙසු අසංකෘතරමමණාස පටි සංඝාතා සුගතිදුගගතිවසෙන පවනනනාකාසෙ වෙදිතබ්බො.

26. නිබ්බන්ධනකමකාසෙ, උපදින්නාවූ සත්ත්වයාගේ භූමියෙහි; (උපදින්නාවූ භවයෙහි) එකොවණෙණා, එක් වණ්ණසංස්ථානයෙක්; උපසාති, වැටහේද; (තං, ඒ වණ්ණසංස්ථානය; ට) ගතිනිමිත්තනාම, ගතිනිමිත්තනම; තත්ථ, ඒ ගතිනිමිති වැටහෙන්නාවූ අවකාශයන් අතුරෙහි; තිරයෙ, තිරයභූමිය; උපසිභනෙන, වැටහෙන කල්හි; ලොහකුමහි සදිසොහුත්වා, ලෝකුමුනිරයභාසමානවූයේවා; උපසාති, වැටහේ; මනුස්ස ලොකෙ, මිනිස්ලොව; උපසිභනෙන, වැටහෙන කල්හි; මාතුකුච්ඡි, මවුකුස්තොම; කම්බලයානසදිසා, කම්බලවස්ත්‍රයෙන් සැරසූ යානයක් හා සමානවා; උපසාති, වැටහේ; දෙවලොකෙ, දෙව්ලොව; උපසිභනෙන, වැටහෙන කල්හි; කප්පරුකබ්බිමානසයනාදීනි, කප්පරුක් විමන් යහන් ඇරඹුණු; උපසිභනති, වැටහෙත්; එවං, මෙසේ; කම්මං, කම්මය; කම්මනිමිත්තං, කම්නිමිත්තය; ගතිනිමිත්තං ඉති, ගතිනිමිත්තයැයි; සංඛෙපතො, සැකෙවින්; පටිසංඝාතො, ප්‍රතිසංඝාතයෙන්; ආරමමණාති, අරමුණු; තිණ්ණි, තුන්දෙනෙක්; භොනති, වෙන්; අපරෙකයො, අතික් කයෙක්; (මයාච්චවති, මා විසින් කියනු ලැබේ; ට) අතිතඤ්ච, අතිතවූ ආලම්බනයද; පච්චුප්පනනඤ්ච, ප්‍රත්‍යුප්පනනවූ ආලම්බනයද; නවත්තබ්බඤ්ච, නවත්තව්‍යවූ ආලම්බනයද; (ඉති, යන මේ ප්‍රභේද වශයෙන්; ට) පටිසංඝාතො, ප්‍රතිසංඝාතයෙන්; ආරමමණාති ආලම්බනයෝ; තිණ්ණි, තිදෙනෙක්; භොනති, වෙන්; අසංඝාතො පටිසංඝාතො අසංඝාතභාවතල වාසින්ගේ ප්‍රතිසංඝාතොම; අනාරමණො, අරමුණු රහිතවන්නිය; (ඉති වාක්‍යසමාපතියෙහි නිපා.) තත්ථ, ඒ ත්‍රිවිධ ප්‍රතිසංඝාත අතුරෙන්; විඤ්ඤාණඤ්චායතුන නෙවසංඝාතොසංඝාතයනන පටිසංඝාතං, විඤ්ඤාණායනන නෙවසංඝාතොසංඝාතයනන ප්‍රතිසංඝාතිවිත්තයන්ගේ; ආරමමණො, අරමුණු; අතිතමෙව, අතිතාලම්බනයැමැයි; දසන්නං, දශවිධවූ; කාමාවචරනං, කාමාවචර ප්‍රතිසංඝාතයෙන්; ආරමමණො, අරමුණු; අතිතංවා, අතිතාලම්බනයැහෝයි; පච්චුප්පනනංවා, ප්‍රත්‍යුප්පනනාලම්බනයැ හෝයි; සෙසානං, තදවශෙෂවූ ප්‍රතිසංඝාතිවිත්තයන්ගේ; (ආරමමණො, අරමුණු;) නවත්තබ්බං, නවත්තව්‍යාලම්බනයැ වේ; භෙවත්-ප්‍රඥානාලම්බනයැ වේ; එවං, මෙපරිද්දෙන්; තිස්ස ආරමමණෙස්ස, ත්‍රිවිධවූ ආලම්බනයන්හි; පචත්තමානා, පවත්නාවූ; පටිසංඝාතො, ප්‍රතිසංඝාතොම; අතිතාරමමණස්සවා, අතිතාලම්බන ඇත්තාවූ හෝ; නවත්තබ්බාරමමණස්සවා, නවත්තව්‍යාලම්බන ඇත්තාවූ හෝ; චුතිවිත්තස්ස, චුතිවිත්තයාගේ; අනන්තරමෙව, අනතුරුවම; යසමා, යම්හෙයකින්; භොති, වේද; පච්චුප්පනනාරමමණං පන, ප්‍රත්‍යුප්පනනාලම්බන ඇත්තාවූ; (පන පක්‍ෂානතර දෙකකයි.) චුතිවිත්තනාම, චුතිවිත්තයෙක් නම්; තත්ථ, නැද්ද; තසමා, එහෙයින්; විස්ස ආරමමණෙස්ස, කම් කම්නිමිත්ත සංඛ්‍යාතවූ උභය ආලම්බනයන් අතුරෙන්; අඤ්ඤාතරමමණාය, එක්තර අරමුණක් ඇති; චුතියා, චුතියෙන්; අනන්තරං, අනතුරුව; තිස්ස ආරමමණෙස්ස, ත්‍රිවිධවූ ආලම්

බන්ධනේ අනුරේන්; අඤ්ඤාකරුරමණාය, එක්තරා අරමුණක් ඇති; පටිසංකයා, ප්‍රතිසංකයයේ; සුගතිදුගතත්වසෙන, සුගති දුර්ගතත්ව වශයෙන්; පටිත්තනාකාරේ, පටිත්තනා අයුරු; වෙදිනබ්බා, දහසුතු.

27

සෙසංචිදං, කාමාවචර සුගතිසං. නාම සිත්තං පාපකමමනෝ සුගතලංගං නාතිවංගං නසමං. සමයෙ බලමනනිති ආදිවචනනෝ මරණමඤ්චනිපනතංගං සදුපචිතං. පාපකමමංවා කමමනිමිතනංවා මනෝමාරේ ආපාඨමාගච්ඡති, නං ආරබ්භලසපනතංගං නදුරමමණ පටිසංසානාය සුද්ධාය වා පටිත්තවිසා අනන්තරං භවබහවිසං. ආරමමණං කතා චුතිමිතනං. උපපජ්ජති, නසමං. නිරුද්ධෙ නදෙව ආපාඨගතං. කමමංවා කමමනිමිතනංවා ආරබ්භ අනුපවජිතන කිලෙසබලවිනාමිතං දුගගතිපටිසංපනතං. පටිසංසානිමිතනං. උපපජ්ජති, අසං. අතිතාරමමණාය චුතිසා අනන්තර අතිතාරමමණාපටිසංසා, අපරංග මරණසමයෙ චුත්තසංකාරකමමවසෙන නිරිකාදිසු අගති භිලවණණාදිකං දුගගතිනිමිතනං. මනෝමාරේ ආපාඨමාගච්ඡති, නංග විකල්පනං. භවබහ උපපජ්ජතා නිරුද්ධෙ නං ආරමමණං. ආරබ්භ එකං. ආවජ්ජනං. මරණංග ආසනනභාවෙන වඤ්ඤන වෙගනනා පඤ්චපට්ඨනාති වෙ නදුරමමණානිති නිග්ගි විවිචිතනාති උපපජ්ජනති, නනෝ භවබහවිසං. ආරමමණං. කතා එකං. චුති මිතනං, එතනාවතා එකාදසවිනනකම්භා අතිතා හොනති, අථාව සෙස පඤ්චවිනනකම්භාසුකෙ නසමඤ්ඤාව ආරමමණෙ පටිසංසානි මිතනං. උපපජ්ජති, අසං. අතිතාරමමණාය චුතිසා අනන්තර පටිච්චසනතාරමමණා පටිසංසා, අපරංග මරණසමයෙ පඤ්චනනං. මාරුතං. අඤ්ඤාකරසමං. මාරේ රුකාදිහෙතුහුනං. නිරාරමමණං. ආපාඨ මාගච්ඡති, නංග සථාකතමෙන උපපනනවොඤ්චපනාවසාගෙන මරණංග ආසනනභාවෙන වඤ්ඤනවෙගනනා පඤ්චපට්ඨනාති වෙ නදුරමමණානිති උපපජ්ජනති, නනෝ භවබහවිසං. මාරමමණං. කතා එකං. චුතිමිතනං, එතනාවතාවෙ භවබහාති ආවජ්ජනං. දංගනං. සමපට්ච්ඡනං. සනතිරණං. වොඤ්චපනං. පඤ්ච පට්ඨනාති වෙ නදුරමමණානි එකං. චුතිමිතනනති පඤ්චදසවිනනකම්භා අතිතා හොනති, අථාවසෙස එක විනනකම්භාසුකෙ නසමඤ්ඤාව ආරමමණෙ පටිසංසානිමිතනං. උපපජ්ජති, අසමපි අතිතාරමමණාය චුතිසා අනන්තර පටිච්චසනතාරමමණා පටිසංසා, එස නාම අතිතාරමමණාය සුගති චුතිසා අනන්තර අතිතපටිච්චසනතාරමමණාය දුගගති පටිසංසා ස පටිත්තනාකාරේ, දුගගතිසං. සිත්තං පන උපට්ඨනානවජ්ජකමංග චුත්තනසෙතෙව නං. අනවජ්ජකමමංවා කමමනිමිතනංවා මනෝ මාරේ ආපාඨමාගච්ඡතිති කණ්ඨපකෙති සුකතපකෙති. ධපෙතා සබ්බං සුචිතසෙතෙව වෙදිනබ්බං, අසං. අතිතාරමමණාය දුගගති චුතිසා අනන්තර අතිතපටිච්චසනතාරමමණාය සුගතිපටිසංසානි පටිත්තනාකාරේ.

27.(ක) ඉදං, මේ පවත්නාපරිදි; සෙය්‍යථා, කවරේද; කාමාවචර සුභතියං, කාමාවචර සුභතියෙහි; ඩිතස්ස, සිටියාවූ; පාපකම්මෙනා, පාපකම්මඥාත්වාවූ; (තාව යනු චක්කවත්තානන්තරායෙහි නිපාතයි.) තානි වස්ස තස්මිං සමයෙ මලබ්බන්තිති, මලබ්බන්තිසි; ආදිවචනතො, මේ ආදිය වදාළ හෙයින්; හෙවත්-අස්ස, ඒ පුද්ගලයාහට; තානිකමානි, ඒ පාපකම්මයෝ; තස්මිංසමයෙ, ඒ මරණාසන්නකාලයෙහි; මලබ්බන්ති, නැබුරුවෙත්; ඉති ආදිවචනතො, යන මේ ආදිය වදාළහෙයින්; මරණමඤ්ච, මරණමඤ්චකයෙහි; නිපන්නස්ස, වැදහොත්තාවූ; පුග්ගලස්ස, පුද්ගලයාහට; යද්දුපටිතං, යම් යම් පරිද්දෙකින් සකස්කලාවූ; පාප කම්මංවා, පාපකම්මයෙක්හෝ; කම්මනිම්මත්තංවා, කම්මනිම්මත්තයෙක්හෝ; මනොවාසෙ, මනොවාසයෙහි; ආපාඨං, හමුවට; ආගච්ඡති, පැමිණෙයි; තං, ඒ කම්මනිම්මත්තය; ආරබ්භ, අරඹයා; උපපන්නාය, උපත්තාවූ; තදුරමමණපරියොසානාය, තදුරමමත්තයන් අවසන්කොට ඇති විට විත්තයාගේ හෝ; සුඛාය, ශුඛවූ හෙවත්-තදුරමමත්තයන් හා අසංමිශ්‍රවූ; ජවනවිටියාවා, ජවනවිටියගේ හෝ; අනන්තරං, ඉක්බිති, හවඛිත විසයං, හවාඛිතවිත්තයාගේ ආලම්බනය; ආරමමණංකත්වා, අරමුණු කොට; චුතිවිත්තං, ව්‍යුතිවිත්තය; (එකං චුතිවිත්තංසි පාඨානන්තරං.) උපපජ්ජති, උපදී; තස්මිං, ඒ ව්‍යුතිවිත්තය; නිරුඛෙ, නිරුඬවූ කල්හි; ආපාඨගතං, හමුවූ හෙවත්-අරමුණු බවට පැමිණියාවූ; තදෙවකම්මං වා, එමකම්මය හෝ; (තදෙව) කම්මනිම්මත්තංවා, එමකම්මනිම්මත්තය හෝ; ආරබ්භ, අරමුණු කොට; අනුපච්ඡන්තනිලෙසබලවිනාමිතං, මාගීයෙන් ප්‍රතිණ්ණොකලාවූ කෙලයෙන්ගේ බලයෙන් හවානන්තරයෙහි නැබුරු කරන ලද්දවූ; දුග්ගතිපරියාපන්නං, දුගීතිහවයෙහි අනගගීතවූ; පටි සන්තිවිත්තං, ප්‍රතිසන්තිවිත්තයතෙම; උපපජ්ජති, උපදී; අයං, මේ ප්‍රති සන්තිතොමෝ; අනිතාරමමණාය, අනිතවූ ආලම්බන ඇති; චුතියා, ව්‍යුතිවිත්තයගේ; අනන්තරං, අනතුරුවැවූ; අනිතාරමමණා, අනිතා ලම්බන ඇති; පටිසන්ති, ප්‍රතිසන්තිතොමෝයි.

* අවිද්‍යා නාමණාදිවූ කෙලයෙන් අගමග නුවණින් නුසුන් කල් හිමැ කමාදියගේ වැටහීම වෙයි. ඒ කමාදිය අරඹයා විත්තසන්නාන යාගේ අනතුරු බෙවෙහි නිවනප්‍රවන ප්‍රාග්‍යාරථය වේනුයි “අනු පච්ඡන්ත කිලෙසබල විනාමිතං”යි කීහ. ඒ එසේමැයි. විත්තසන්නානිය හවානන්තරයට නිවනප්‍රවනප්‍රාග්‍යාරවූ කල්හි ඒ විත්තසන්නානියගේ එකදෙයක්වූ ප්‍රතිසන්ති විත්තයාද අනතුරුවහවයට නැබුරුවූයේමැ වෙයි එකදෙයක්හුගේ නැබුරුවීමෙන් තොරව සන්නානියගේ නැබුරුවන බැවක් නැද්ද එහෙයින. තවද සියලු සුභති දුගීතිහවයන් අතුරෙන් දුගීති ප්‍රතිසන්තියට නැබුරුවූ ව්‍යුතියෙන් පළමුවූ ජවත්සිත්තු අකුසල්යහ තදිතර සුභති ප්‍රතිසන්තියට නැබුරුවූ ව්‍යුතියෙන් පළමු ජවත් සිත්තු කුසල්යහති නිශ්චය කෙරෙත්. කියේ මැනෝ අවිජ්ජා තණ්හාදි කිලෙසෙසු අනුපච්ඡන්තොසෙව කමාදිතො උපට්ඨානං තඤ්චාරබ්භ විත්තසන්නානස්ස හවනන්තර නිත්තපොණ පබ්බාරතා

හොතිති ආහ අනුපච්ඡන්ත කිලෙසබලවිනාමිතනති සන්තානෙනි විනාමිතෙ තදෙකදෙසගුතං පටිසංකිච්ඡන්තඤ්ච විනාමිතමෙව හොති නව එකදෙසවිනාමිතභාවෙන විනා සන්තානවිනාමිතනා අප්පිති, සබ්බත්ථ පත දුග්ගති පටිසංකිතින්තාය චුතියා පුරිමජ්ඣනාති අකු සලාති ඉතරුයව කුසලානීති නිවර්තනති. ඔති මෙම නිශ්චයට හෙතුච්ඡ ආගමය ඇර දක්වනුමෝතිමිත්තසංසාද ගපිතංවා භික්ඛවෙ විඤ්ඤාණං තිට්ඨමානං තිට්ඨති අනුබ්බසාද ගපිතංවා තස්මිං වෙ සමයෙ කාලංකරෙති ධානමෙන. විජ්ජති යං වින්තං ගතිනං අඤ්ඤාතරං ගතිං උපපජ්ජෙය්‍ය තිරයංවා තිරව්‍යානසොතිංවා. යන සුත්‍රපාඨය උපුටා එහෙයින් ආසන්නවූ අකුශලය දුග්ගතියෙහිද ආසන්නවූ කුශලය සුගතියෙහිද පිළිසිද ගැනීමට උපනිශ්‍රයවේයයි යුතු. (මු: වී:) ඉහත දැක්වූ සුත්‍රපාඨයෙන් නියමිතවූයේ දුග්ගි ප්‍රති සංකියට උපනිශ්‍රයවූ අකුශලයයි. සුගතිප්‍රතිසංකියට උපනිශ්‍රයවූ කුශලය කෙසේ නියමිතවූයේද යන වොදනා ශොධනය සඳහා අනුට්ඨානවේ යුතු. අකුසලෙහි දුග්ගතප්‍රතිසංකියෙ නියමිතෙ කුසලං සුගතප්‍රතිසංකියොති නියමිතමෙව හොතිති. ඔති.

27.(කා) අපරස්ස, අන්තරුකුලකුහව; මරණසමයෙ, මරණාසන්න කාල යෙහි; චුත්තප්පකාරකමච්චසෙන, කියනලද ප්‍රකාර ඇති කමියාගේ වශයෙන්; නරකාදීසු, නිරයාදීන්හි; අග්නිජලවණණාදීකං, නිරයාගති ජාලාවණ්ණසංස්ථානාදීවූ; දුග්ගතිනිමිත්තං, දුග්ගිනිමිත්තයෙක්; මනෝ වාරෙ, මනෝවාරයෙහි; ආපාථං, හමුවීමට; ආගච්ඡති, පැමිණෙද; තස්ස, ඒ පුතුලාගේ; වික්ඛන්තං, දෙවරක්; භවබ්බත, භවාබ්බවිත්තයා; උපපජ්ජා, ඉපිද; නිරුද්ධො, නිරුද්ධවූ කල්හි; තංආරමමණං, ඒ අරමුණ; ආරබ්භ, අරමුණුකොට; එකං, එකලාවූ; ආචජ්ජනං, මනෝ වාරවර්තයාද; මරණස්ස, මරණයාගේ; ආසන්නභාවෙන, ලංචිමෙන්; මජ්ඣිකවගෙත්තා, මදවැ පැවති වෙගය ඇති බැවින්; පඤ්චජ්ඣනාති, පස්ජවන්සිත්තද; වෙනදරමමණාති, උභය තදලබ්භන සිත්තද; ඉති තිණ්, මෙසේ ත්‍රිවිධවූ; විපිටිත්තාති, විපිටිත්ත; උපපජ්ජනති, උපදිත්; තනො, ඒ විපිටිත්තයනට ඉක්බිති; භවබ්බවිසයං, භවාබ්බවිත්තයාගේ ආලම්බනය; ආරමමණංකත්තා, අරමුණුකොට; එකං, එකලාවූ; චුති විත්තං, චුතිවිත්තයතෙම; (උපපජ්ජති, උපදනෙයි; ට) එත්තාවතා, මෙතිතාක් තයිත්; එකාදසවිත්තකකණා, එකොළොස් විත්තක්ෂණ කෙනෙක්; අතිතා, ඉක්ම පැවැත්තාහු; හොනති, වෙන්; අථ, ඒ එකොළොස් විත්තක්ෂණයන්ට අනතුරුව; අවසෙසපඤ්චවිත්තකකණායුක්තො, ඉතිරිවූ පස්විත්තක්ෂණ කෙනෙකුන්ට ආයුස ඇති; තස්මි ඤෙඤ්චආරමමණෙ, මරණාසන්න ජවන්සිත්ත විසින් ගෘහිතවූ ඒ අරමුණෙහිම; පටිසංකිච්ඡනං, ප්‍රතිසංකිච්ඡනයතෙම; උපපජ්ජති, උපදනෙයි; අයං, මේ ප්‍රතිසංකිතොමෝ; අතිතාරමමණාය, අතිතා ලබ්භන ඇති; චුතියා, චුතියගේ; අනන්තර, අනතුරුව; පච්චුප්පන්නා රමමණා, ප්‍රත්‍යුත්පන්නාලබ්භන ඇති; පටිසංකි, ප්‍රතිසංකිතොමෝයි;

අපරසා, අතික් පුහුලකුහව; මරණයමයෙ, මරණාසන්නාලයෙහි; පඤ්චනාං, පඤ්චවිධවු; වාරානං, වාරයන් අතුරෙන්; අඤ්ඤාතරසමිං වාරෙ, එක්තර දෙරෙක්හි; රුහාදිහෙතුහුනං, රුහාදින්ගේ කාරණ වැවු; භිකාරමණං, නිකාමවු ආලම්බනයෙක්; (ලාමකවු අරමුණෙක් යුජේයි.) ආපාථං, අරමුණු බවට; ආගච්ඡති, පැමිණේද; තස්ස, ඒ පුද්ගලයාගේ; යථාකකමෙන, පිළිවෙල නොයික්මැ; උප්පන්නවොඤ්ච පනාචසානෙ, උපන් ව්‍යවස්ථාපන විතතයාගේ අන්තයෙහි; මරණස්ස, මරණයාගේ; ආසන්නභාවෙන, ලංචිමෙන්; මන්දිභුතවෙගතතා, මදවැ පැවැති වෙගය ඇතිබැවින්; පඤ්චජවනාති, පසක් ජවන්සිත්නුද; වෙතදුරමමණාතිව, උභය තදුලම්බනසිත්නුද; උප්පජ්ජනති, උපදිත්; තතො, ඒ විචිචිතතයතවලක්කිති; භවබ්බවිසයං, භවාබ්බතයාගේ ආලම්බනය; ආරමමණංකතා, අරමුණු කොටැ; එකං, එකලාවු; චුති විතතං, ව්‍යුතිවිතතයතෙමැ; (උප්පජ්ජනති, උපදනේයි; 0) එතතාවතා, මෙකිතාක් තසින්; වෙභවබ්බතාති, උභයභවාබ්බනසිත්නුද; ආචජ්ජනං, පඤ්චවාරවජ්ජනයද; දස්සනං, වක්ඛුර්විඤ්ඤනයද; සම්පට්චන්ද්‍රං, සම්ප්‍රත්‍යාමණයද; සන්තීරණං, සන්තීරණයද; වොඤ්චපනං, ව්‍යවස්ථාපනයද; පඤ්චජවනාති, පසක් ජවන්නුද; වෙතදුරමමණාති, උභයතදුලම්බනසිත්නුද; එකං, එකලාවු; චුතිවිතතං, ව්‍යුතිවිතතයාද; ඉතිපඤ්චදසවිතතකම්ණො, යන මේ පසලොස් විතතක්‍ෂණයෝතුමු; අතිතා, ඉක්මැපැවැත්තානු; භොනති, වෙන්; අථ, ඒ පසලොස් විතතක්‍ෂණයන්ට අනතුරුවැ; අවසෙසඵකවිතතකම්ණොයුක්කෙ, ඉතිරිවු එක් විතතක්‍ෂණයකට ආයු ඇති; තස්මිඤ්ඤඤවආරමමණෙ, මරණාසන්න ජවන්සිත්නු විසින් ගෘහිතවු ඒ අරමුණෙහිමැ; පටිසන්ධිවිතතං, ප්‍රතිසන්ධිවිතතයතෙමැ; උප්පජ්ජනති, උපදි; අයමපි, මේ ප්‍රතිසන්ධිතොමෝද; අතිතාරමමණාය, අතිතාලම්බන ඇති; චුතියා, ව්‍යුතියගේ; අනන්තරං, අනතුරුවු; පච්චුප්පනාරමමණා, ප්‍රත්‍යුත්පන්නාලම්බන ඇති; පටිසන්ධි, ප්‍රතිසන්ධිතොමෝයි; එසො, මේ නයතෙමේ; තාව, වක්තව්‍ය විශේෂයටපලමුවු; අතිතාරමමණාය, අතිතාලම්බන ඇති; සුගතිචුතියා, සුගතිව්‍යුතියගේ; අනන්තරං, අනතුරුවු; අතිතපච්චුප්පනාරමමණාය, අතිතප්‍රත්‍යුත්පන්නාලම්බන ඇති; දුග්ගතිපටිසන්ධියා, දුගීති ප්‍රතිසන්ධියගේ; පච්චතනාකාරෙ, පචත්තා පරිදියි; දුග්ගතියං, දුගතියෙහි; ධිතස්ස, සිරියාවු; උප්පිතානවජ්ජකමෙස්සපන, මරණාසන්නාලයෙහි සකස්කල නිරවද්‍යකම් ඇති සත්ත්වයාහට; (පනපක්‍ෂානතරද්‍රෝතකයි.) චුතතනයෙනෙව, තාතිවස්ස තස්මිං සමයෙ ඔලම්බනතිති කි තසින්මැ; තංඅනවජ්ජකමංවා, ඒ නිරවද්‍ය කම්යැ හෝ; කල්පනිමිතතංවා, කම්නිමිතතයැ හෝ; මනොවාරෙ, මනොවාරයෙහි; ආපාථං, අරමුණු බවට; ආගච්ඡති, පැමිණේ; ඉති, මෙසේ; කණ්ඩපකෙබ්, කාණ්ඩ පක්‍ෂයෙහි; හෙවත්-පාපපක්‍ෂයෙහි; සුක්කපකං, ශුක්ලපක්‍ෂය; හෙවත්-සුණ්ණපක්‍ෂය; ංපෙත්වා, නොලා; සබ්බං, සියලුකිමැ; පුරිමනයෙනෙව, පලමුකිතසින්මැ; වෙදිතබ්බං, දතයුතුයි; අයං, මේ නයතෙමේ;

අතිතාරමභෝය, අතිතාලබන ඇති; දුගතිච්ඡිද්‍රව්‍යය, දුගතිච්ඡිද්‍රව්‍යයෙන්; අනන්තර, අනතුරුව; අතිතපට්ඨප්පනාරමභෝය, අතිතප්‍රත්‍යක් පනතාලබන ඇති; සුගතිපටිසංකීය, සුගතිප්‍රතිසංකීයයෙන්; පවත්නා කාලය, පවත්නා පරිදි.

* “රුගාදිහෙතුභූතං භිතමාරමභෝ”යන්නෙන් අකුසලවිපාකයට අරමුණුවන්නට කිසිවු අනිෂ්ටාලබනය කියා ඒ අනිෂ්ටාලබනයද යම් හෙයකින් කල්පනාකිරීම් වශයෙන් රුගාදීන්ට හෙතුවේද එහෙයින් නොහොත්-යම් හෙයකින් “භිතං ආරමභෝ”යන්නෙන් ආලම්බනවූ කමීනිමිත්ත මෙහි අදහස්කරන ලද්ද එහෙයින් අකුසල විපාකයන් දනවන්නාවූ කමීය හා සමග යෙදුනාවූද ඒ කමීයට සදුශවූ මරණාසන්න ජවනවේදනාවන් හා සමග යෙදුනාවූද රුගාදීන්ට ආලබනප්‍රත්‍යය සංඛ්‍යාත හෙතුවේද කමීනිමිත්තයාගේ භිතකිනම. ඒ එසේමැයි. පසුතැවිලි දනවන්නාවූ කමීයන්ගේ ඒ අරමුණ සංඛ්‍යාවයෙන් ඉපටවූයේ විනමුත්කමීශකතියෙන් අනිෂ්ටවූයේ හෙවත්-භිතවූ අකුසලකමීයට අරමුණුවන හෙයින් ආලබනතා වශයෙන් භිතයයි කොටැ අනිෂ්ටවූයේ අකුසලවිපාකයට අරමුණුවන්නේය. අන්පරිද්දෙකින් වුවහොත් ඉෂ්ටාලබනයෙහි ප්‍රවෘත්තවූ අකුසල කමීයාගේ විපාකයතෙම කමීනිමිත්තාලබනකොටැ ඇත්තේ නොවන්නේය. යම්හෙයකින් අකුසලවිපාකයතෙමැ ඉෂ්ටාලබන ඇතිවන්නට කුසුදුසුද එහෙයින් යනු අනුට්ඨානවිවරණයෙන් හෙබියාවූ මූලට්ඨාගත භාවයයි කියේ මැනෝ. රුගාදිහෙතුභූතං භිතමාරමභෝනති අකුසල විපාකස්ස ආරමභෝ හවිතුං යුත්තං අතිසාරමභෝ ආහ තමපිති සංකප්පවසෙන රුගස්සාපි හෙතුහොතිති අකුසලවිපාක ජනකකමම සහජතානංවා තංසදිසාසන්න වුතිජවනවේදනාසහජතානඤ්ච රුගාදීනං හෙතුහාවො එව භිතතා තඤ්චි පච්ඡානුතාප ජනකකමාන මාරමභෝ කමමවසෙන අතිසං අකුසලවිපාකස්ස ආරමභෝ හවේය අඤ්ඤාථාච ඉසාරමමභෝ පවත්තස්ස අකුසලකමමස්ස විපාකො කමම නිමිත්තාරමමභෝ න හවේය නති අකුසලවිපාකො ඉසාරමමභෝ හවිතුමරහතිති. ියි.

* “පඤ්චනං වාරුතං පෙපෙපට්ඨප්පනාරමභෝ පටිසංකී” යන අට්ඨාපාදයෙන් ප්‍රත්‍යුප්පන්නවූ කමීනිමිත්තයා මූලවශයෙන්මැ ප්‍රතිසංකීයගේ ආලබනයැ වේයයි කිසිවෙක් හඟින්නේද තනතිවතී නැයැ පිණිසැ මූලට්ඨාගවෙති පඤ්චවාරොච ආපාඨමාගච්ඡන්නං පට්ඨප්පනං කමමනිමිත්තං ආසන්නකතකමාරමභෝසන්නතියං උප්පන්නං තංසදිසඤ්ච දට්ඨබ්බං අඤ්ඤාථා තදෙව පටිසංකී ආරමභෝ පට්ඨාපකං තදෙව පටිසංකීජනකං හවේය නව පටිසංකීයා උප්පාර භූතානිවිය එතසමි. තයා පවත්තිතබ්බනති පටිසංකීයා ආරමභෝ අනුප්පාදෙනානි වියව පවත්නානි වුතිආසන්නානි ජවනානි පටිසංකී ජනකානි හවේයස්ස කතතතා උපවිත්තතානි හි වුත්තං තදව තං සමාන විවියං විය පවත්නමානානි කපං කතුපවිතානි සිසුං නව අස්සාදි

තාති තද නවලොකියාති ලොකුතතරානිවිස සමානවිච්චලානිහොනති
 ඥානෙවෙදනියං නං කතං හොති පාපකමමං දුක්ඛවෙදනියං පච්ඡාදායං
 නං කතං හොති පාපකමමං දුක්ඛවෙදනියං මරණකාලොපායං හොති
 මිච්ඡාදිට්ඨි සමන්තා සමාදින්නා තෙන සො කායස්සහෙද පරමමරණං
 අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං නිරයං උපපජ්ජතිති. ආදිනා සුනෙත මරණ
 කාලෙ සමන්තාය සමාදින්නාය මිච්ඡාදිට්ඨියා සමමාදිට්ඨියාව සහජන
 වෙනතාය පටිසංඝිදානං වුත්තං නව දුක්ඛලෙහි පඤ්චවාරික ජවනෙහි
 මිච්ඡාදිට්ඨි සමමාදිට්ඨිවා සමන්තා හොති සමාදින්නා චක්ඛතිච සබ්බපි
 හෙතං කුසලාකුසලධම්මපටිවිජ්ජනනාදි චවනපරියොසානං කිච්චං
 මනොවාරිකවිත්තෙනෙව හොති න පඤ්චවාරිකෙනාති සබ්බස්ස
 පෙතස්ස කිච්චස්ස කරණෙ සහජවනකාති විචිචිත්තාති පටිකම්මතා
 නීති තත්ථි න කිඤ්චිධම්මං පටිවිජ්ජනාතීති මනොපුබ්බඛගමාධම්මාති
 ඵලං වුත්තං ඵකමපි කුසලංවා අකුසලංවා නපටිවිජ්ජනාතීතිච වුත්තං
 යෙසං පටිවිභාවනපච්චන්තියා සුඛංවා දුක්ඛංවා අනෙති තෙසං සා
 පචන්ති පඤ්චවාරෙ පටිකම්මතා කුසලාකුසලකමමසමාදානඤ්ච තාදිස
 මෙවාති තදුරමමණානන්තරං පන චවනං තදනන්තරව උපපත්ති
 මනොවාරිකා ඵල හොති න සහජවනකවිචිවිත්තෙ පරියොපන්නාති
 ඉමිනා අභිපජායෙන ඉධ පඤ්චවාරික තදුරමමණානන්තරං වුති පටි
 සංඝිච වුත්තාති දඬබ්බං. සි ප්‍රපඤ්චිතය.

* තට්ටිකාපාඨයාගේ අනු මධු විකානග මණ්ඩනභාවය මෙසේයි.
 පඤ්චවාරයෙහි හමුවීමට පැමිණියාවූ ප්‍රත්‍යක්ෂපනනවූ කමීතිමිත්තගද
 මරණාසන්නයෙහි කලාවූ කමීයාගේ ආලම්බන සන්නානගෙහි උපන්
 නාවූ (සන්නති ප්‍රත්‍යක්ෂපනනවූ යුසේයි.) යථොක්ත කමීලම්බනය හා
 සමානවූ කමීතිමිත්තගද දතයුතු. තත් සද්ධාදිත් කෙරෙත් අන්‍යවූ
 ප්‍රකාරයක්හු ඇති කල්හි ඒ මරණාසන්න ජවනයමැ ප්‍රතිසංඝියගේ
 ආලම්බනය ඵලවත්තේයැ යන අථයද ඒ මරණාසන්න ජවනයමැ
 ප්‍රතිසංඝිය දනවත්තේය යන අථයද ප්‍රසංඛවත්තේයැ ව්‍යුති ආසන්න
 ජවනයන්ගේ ප්‍රතිසංඝි ජනකකමයෙහි මෙබඳු අථයෙක් ප්‍රසංඛවත්තේ
 වි නුමුත් ප්‍රතිසංඝියගේ උපවාරභූතයන් මෙන්ද ඒ කමීතිමිත්තා
 ලම්බනයෙහි ප්‍රතිසංඝි සංඛ්‍යාතවූ තා විසින් පැවැතිය යුතුයයි ප්‍රති
 සංඝියගේ ආලම්බනය නියතානග කරන්නවුන් මෙන්ද පැවැත්තාවූ
 ව්‍යුතිචිත්තාසන්නවූ ජවන්හු ප්‍රතිසංඝිජනකයෝ නොවන්නාවූද එහෙ
 යින් “කතන්තා උපචිත්තන්තා”යි වදාලසේක. ඒ මරණාසන්නකාලයෙහිද
 ඒ ප්‍රතිසංඝිය හා එක් විවිධයෙක්හි මෙන් පවත්නාවූ කෙසේනම් කාතොප
 විතවූවාහු වෙද්ද නොවෙත්මය ඒ මරණාසන්න කාලයෙහි ආචාරාදන
 භූතවූ තෘණොව විසින් නොද ආමශීනය කරනලදයහු තෘණොව
 විසින් ආමාභ ලොකිකයන් මෙන්ද අනාමාභ ලොකොත්තරයන්
 මෙන්ද තුලාචිච්චල ඇත්තාවූ නොවෙද්ද එහෙයින. මෙයින් මරණා
 සන්නජවනයා ප්‍රතිසංඝි දානයෙහි ප්‍රතික්ෂිප්තයැ යුසේයි. කීමෙක්ද
 මරණාසන්න ජවනයා ප්‍රතිසංඝි දානයෙහි ප්‍රතික්ෂිප්තද යන අන්තර්ලිත

වොදනා ශොධනය පිණිසා නිර්දේශිත සුත්‍රපාඨයාගේ භාවය, මෙසේයි අනිත භවයෙහි හෝ ඒ පුරුෂ පුද්ගලයා විසින් දක්විදීමට කරුණු වූ යම් පාපකම්යෙක් කරනලද නම් හෝ පාපකම්යාද ප්‍රත්‍යක්ෂානත භවයෙහි හෝ ඒ පුරුෂ පුද්ගලයා විසින් යම් පාපකම්යෙක් කරන ලද නම් හෝ පාපකම්යාද මරණාසන්න ජවනකාලයෙහි හෝ ඒ පුරුෂ පුද්ගලයා විසින් යම් මිථ්‍යාදූෂටියක් සමුප්පන්න කරනලද නම් සමාදන් වනලද නම් ඒ මිථ්‍යාදූෂටිනොමෝද යන ත්‍රිවිධ වූ පාපකම්යෙන් ඒ පුරුෂ පුද්ගලතෙමා කායයාගේ හෙදයෙන් මරණින් මත්තෙහි අපාය දුගීති විනිපාත වූ නිරයෙහි උපදනෙය යනාදී වශයෙන් පෙළෙහි මරණාසන්න කාලයෙහි මනෝවාරික ජවනයන් විසින් සමුප්පන්න කරන ලද සමාදන්වනලද මිථ්‍යාදූෂටිය හා සමන්දූෂටිය හාද එක්ව පැවැති සහජත වෙනතාවයේ ප්‍රතිසංකී දනය වදරන ලදය. දුෂ්ට වූ පඤ්ච වාරික ජවනයන් විසින් මිථ්‍යාදූෂටිය හෝ සමන්දූෂටිය හෝ නොද සමුප්පන්න කරනලදය නොද සමාදන්වන ලදය එහෙයින් පඤ්ච වාරික ජවනයන්ගේ වශයෙන් ප්‍රතිසංකී දනය ප්‍රතික්ෂිප්‍යා කොට, ඥානවස්තු විභවනවණිතාවෙහි “පඤ්චවිඤ්ඤාණෙහි න කිඤ්චිධම්මං පටිච්ඡිනාති” යනාදී පදයන්ගේ අභිවිචරණය කරන්නාවූ අභිකප්පා වාය්‍යයෝ “සබ්බමප්පෙසං පටික්ඛිතනාති” යි මතුකියන්නාහුය. ඒ ඥානවස්තු විභවනවණිතාවෙහි, කුසලාකුසල ධම්ම පටිච්ඡිනනාදී වචන පරියොසානං, කුසලාකුසල ධම්මයන්ගේ ප්‍රතිච්ඡිනනය, ඉදිරියට පැවැත්මය, කායවාක් කමයන් එළවා නැබිමය, කුසලාකුසල ධම්ම සමාදනය, සමවැදීමය, සමවතින් නැගිසිටීමය, මුල්කොට ඇති ව්‍යුතිය අවසන් කොට ඇති මේ සියලුම කිසි; මනෝවාරිකවිනේන නෙව, මනෝවාරිකවිනේනගෙන්ම; හොති, වේ; පඤ්ච වාරිකවිනේන, පඤ්ච වාරිකවිනේනගෙන්; න, නොවේ; සබ්බසංපිච්ඡාසංකිච්ඡාසං, මෙකී සියලුම කිසි; කරණෙ, කිරීමෙහි; සහජවනකාති, පඤ්ච වාරික ජවන යන් සහිත වූ; විචිතනාති, විචිතීන්හු; පටික්ඛිතනාති, ප්‍රතික්ෂිප්‍යායහ යනු පද්ධිය. පඤ්චවිඤ්ඤාණයෙන් මේ කිසිධම්මයක් නොදනියයි දක්වූ පාලිවණිතාවෙහි ධම්මබ්බද්‍රව්‍යණයෙන් සියලු රූපාදි ධම්මෝ ශාඛිත නුවුවාහු වෙත්. “මනෝපුබ්බභවමාධම්මං” යි මෙසේ වදාලා කුසල් වූ හෝ අකුසල් වූ හෝ එකම ධම්මයකුත් නොදනියයි අවුච්ඡිත කියන ලද්දෙහි දක්වා තදච්චි විචරණය කරනුවෝ යෙසං යනාදිය කියත්. යම් කුසලාකුසල ධම්මකෙනෙකුත්ගේ ප්‍රතිච්ඡිනන ප්‍රවාතනයෙන් සිඛ වූ යොනිසොමනසිකාර අයොනිසොමනසිකාරයන්ගේ වශයෙන් හට ගන්නා විපාකධම්මය හෙතුකොටගෙන, සැප වූ හෝ දුක් වූ හෝ ප්‍රතිසංකීයට සන්තානයෙහි පැමිණෙද ඒ කුසලාකුසල ධම්මයන්ගේ ප්‍රතිච්ඡිනන ප්‍රවාතනිනොමෝ පඤ්ච වාරික ජවනයෙහි ප්‍රතික්ෂිප්‍යායහ පඤ්ච වාරියෙහි කුසලාකුසලකම් සමාදනයත් කුසලාකුසල ධම්ම ප්‍රති ච්ඡිනනය හා සමානමය. ඉදින් පඤ්ච වාරියෙහි යථොක්ත කාත්‍ය සමාදනයෙහි ජවන් සහිත වූ විචිතීන්හු ප්‍රතික්ෂිප්‍යා වූවාහු කෙසේ

තම් පඤ්චවාරයෙහි චූෂ්ණිප්‍රතිසංකීර්ණයේ සමභවය වේදයි යන වොදනාව සදහා “තදුරමමණානන්තරං පන” යනාදිය කියත්. තදුලබ්‍රහ්මයන්ට අනතුරුවැ වන චූෂ්ණියද ඊට අනතුරුවැ වන ප්‍රතිසංකීර්ණයද මනෝවාරිකවූවාම වේ. ජවත් සතිතවූ පඤ්චවාරික විචිචිත්තයෙහි අනන්තරභවනොවා නිෂ්පය්‍යායවශයෙන් මනෝවාරික භාවයැ මනෝවාදවජ්ඣායාගේ උත්පත්තිය පූර්වකොට ඇත්තේද තදභාවයෙහුද නොහොත් චූෂ්ණිප්‍රතිසංකීර්ණයේ වාරිවූකත භාවයෙහුද නොවා යන අනිප්‍රායයෙන් මේ ප්‍රතිසංකීර්ණයේ ආලබ්‍රහ්ම කථනාධිකාරයෙහි පඤ්චවාරික තදුලබ්‍රහ්මයන්ට අනතුරුවැ චූෂ්ණියද ඊට අනතුරුවැ ප්‍රතිසංකීර්ණයද කියන ලද්දකි දතයුතු.

* අවශ්‍යව පඤ්චවිත්තසංකීර්ණයෙහි උපත් ප්‍රතිසංකීර්ණය සදහාමැ පච්චුප්පනනාරමමණං උපපත්තිවිත්තං පච්චුප්පනනාරමමණස්ස භවබ්‍රහ්මස්ස අනන්තරප්පචයෙන පච්චයොඤ්ඤිද අවශ්‍යවෙකවිත්තසංකීර්ණයෙහි උපත් ප්‍රතිසංකීර්ණය සදහාමැ පච්චුප්පනනාරමමණං උපපත්තිවිත්තං අනිතාරමමණස්ස භවබ්‍රහ්මස්ස අනන්තරප්පචයෙන පච්චයොඤ්ඤිද වදාළයේකැයි දතයුතු.

28

සුභතිසං සිත්තං පන උපට්ඨනානවජ්ජකමමස්ස පන නානිවස්ස නසම්මි. සමසෙ ඔලබ්‍රහ්මනිති ආදිවචනනො මරණමසෙච නිපත්තස්ස සප්පට්ඨනං. අනවජ්ජකමමවා කමමනිමිත්තංවා මනෝවාසෙ ආපාඨ මාගච්ජති, නසෙචබො උපට්ඨනකාමාවචරනවජ්ජකමමසෙච, උපට්ඨනමහගගන කමමස්ස පන කමමනිමිත්තනමෙව ආපාඨමාගච්ජති නං ආරබ්‍භ උප්පත්තාස නදුරමමණ පටිසොසානාස සුද්ධාසවා ජවන විජිස, අනන්තරං භවබ්‍රහ්මිසං ආරමමණං කඤ්ඤා චුතිවිත්ත මුප්පජ්ජති, නසම්මි. නිරුබො නදෙච ආපාඨගනං කමමවා කමමනිමිත්තනංවා ආරබ්‍භ අනුපවජ්ජන කිලෙසබලවිනාමනං සුභතිපටිසා පත්තං පටිසංචිත්තමුප්පජ්ජති, අසං අනිතාරමමණාස චුතිසා අනන්තර අනිතාරමමණානවත්තබ්බාරමමණාවා පටිසංචි, අපරස්ස මරණසමසෙ කාමාවචරනවජ්ජ කමමවසෙන මනුස්සලොකෙ මාතු කුච්ඡවණ්ණසංඛ්ඛානංවා දෙවලොකෙ උසානකප්පරුකඛාදිවණ්ණ සංඛ්ඛානංවා සුභතිනිමිත්තං මනෝවාසෙ ආපාඨ මාගච්ජති, නසං උග්ගතිනිමිත්තෙ දසසිනානුක්කමොනව චුතිවිත්තානන්තරං පටිසංචිවිත්තං උප්පජ්ජති, අසං අනිතාරමමණාස චුතිසා අනන්තර පච්චුප්පනනාරමමණා පටිසංචි, අපරස්ස මරණසමසෙ ඤානකා අසං නාන නවජ්ජාස ඛුඛපුක්කපිසති විත්තං පසාදෙහිති වඤ්ඤා සුභද්ධ ඛප්පවාඤ්ඤිවසෙන රූපාරමමණංවා බමමසවණතුපිසපුක්ඛිවසෙන සඤ්ජාරමමණංවා ඛුච්චාසංඛ්ඛාදිවසෙන ගඤ්ජාරමමණංවා භුදං නාන සාසස්ස නවජ්ජාස දුතබ්බං දෙසං බමමනති වඤ්ඤා මුඛාණ්ඩාදි වසෙන රසාරමමණංවා භුදං නාන පුසස්ස නවජ්ජාස දුතබ්බං දෙසං

බමනනි වඩා විනයට සොමාරපවාදිවසෙන ඵොසිබ්බාරම්මණංවා පඤ්චමාරෙ උපසංහරනති, නස්ස නස්මිං ආපාඨගතන් රූපාදි ආරම්මණෙ සථානකමෙන උප්පන්න වොඤ්චනාවසානෙ මරණස්ස ආසන්නභාවෙන මඤ්ඤාන වෙගනනා පඤ්චස්වනාති මෙ නදරම්ම ණාතිව උප්පජ්ජති, නතො භවබ්ගිවිසං ආරම්මණං කතා එකං චුතිවිතතං. නදවසානෙ නස්මිංඤ්ඤාන ඵකචිත්තකම්මණිතිංක ආරම්මණෙ පටිසංඝිතිතං. උප්පජ්ජති, අසම්පිද්ධිනාරම්මණාසචුතිසා අනන්තර පච්චුප්පනාරම්මණා පටිසංඝි, අසරස්සපන පඨවිකසිණ පඤ්ඤානාදිවසෙන පටිලබ් මහගගනස්ස සුගතිසං සීතස්ස මරණසමයෙ කාමාවචර කුසලකම්ම කම්මනිමිත්ත ගතිනිමිත්තානං අඤ්ඤාතරං පඨවිකසිණාදිකංවා නිමිත්තං. මහගගනවිතතංවා මනෝවාසෙ ආපාඨමාගච්ඡති, චක්ඛුසොත්තානංවා අඤ්ඤාතරස්මිං කුසලුප්පනති හෙතුභූතං. පණ්ණිමාරම්මණං ආපාඨමාගච්ඡති, නස්ස සථානක මෙන උප්පන්නවොඤ්චනාවසානෙ මරණස්ස ආසන්නභාවෙන මඤ්ඤාන වෙගනනා පඤ්චස්වනාති උප්පජ්ජති, මහගගනගතිකානං පන නදරම්මණං නත්ති නස්මා ජානානිත්තං. සෙව භවබ්ගිවිසං ආරම්මණං කතා එකං චුතිවිතතං. උප්පජ්ජති, නස්සාවසානෙ කාමා චරමහගගන සුගතිනං. අඤ්ඤාතර සුගතිපරිසාපනතං. සථුපසිද්ධපු ආරම්මණෙසු අඤ්ඤාතරම්මණං පටිසංඝිතිතතං. උප්පජ්ජති, අසං නවත්තබ්බාරම්මණාස සුගතිචුතිසා අනන්තර අනිත්තපච්චුප්පනන නවත්තබ්බානං. අඤ්ඤාතරම්මණා පටිසංඝි, එතෙනානුසාරෙන ආරූපචුතිසාපි අනන්තර පටිසංඝි වෙදිතබ්බා, අසං අනිත්ත නවත්තබ්බාරම්මණාස සුගතිචුතිසා අනන්තර අනිත්තවත්තබ්බ පච්චුප්පනාරම්මණාස පටිසංඝිසා පවත්තනාකායෙ, දුගගතිසං සීතස්සපන පාපකමමිතො චුත්තනසෙතෙව නං කම්මං කම්ම නිමිත්තං. ගතිනිමිත්තංවා මනෝවාසෙ පඤ්චමාරෙ පන අකුසලුප්පනති හෙතුභූතං. ආරම්මණං ආපාඨමාගච්ඡති, අභස්ස සථානක මෙන චුතිවිත්තාවසානෙ දුගගතිපරිසාපනතං. තෙසු ආරම්මණෙසු අඤ්ඤාතරම්මණං පටිසංඝිතිතතං. උප්පජ්ජති අසං අනිත්තාරම්මණාස දුගගතිචුතිසා අනන්තර අනිත්තපච්චුප්පනාරම්මණාස පටිසංඝිසා පවත්තනාකායෙති, එතතාවතා එකුත්තිසාති විධස්සාපි විඤ්ඤාණස්ස පටිසංඝිවසෙන පවත්තිදිසිතා හොති, නසිදං. සබ්බමි ඵං,

28.(ක) සුගතිසං, සුගතියෙහි; සීතස්ස, සීරියාවූ; (පන පක්ෂානතර ද්වේතකසි.) උපවිතානවජ්ජකමස්ස, සකස්කල කුසලකම්මී අත්තාවූ; තාතිවස්ස තස්මිං සමයෙ ඔලම්බනතිති ආදි වචනතො, ඔලම්බනති යනාදියවද්දලහෙතිත්; මරණමඤ්ඤා, මරණමඤ්ඤාකයෙහි; නිපත්තස්ස, වැදගොත් පුද්ගලයාහට; යථුපචිතං, යම් යම් පරිද්දෙන් සකස් කළාවූ; අනවජ්ජකමංවා, කුසලකම්මියෙක් හෝ; කම්මනිමිත්තංවා, කම්මනිමිත්තයෙක් හෝ; මනෝවාසෙ, මනෝවාසයෙහි; ආපාඨං,

හමුවීමට; ආගවජ්ඣි, පැමිණේ; තස්සච්චො, ඒ අනවද්දාකමී කමීතිමිතත යන්තේ හමුවීමද; උපචිතකාමාවචරතවජ්ජකමමසෙසව, සකස් කළ කාමාවචර කුශලකමී ඇත්තනුටමැයි; උපචිතමහග්ගතකමමසසපන, සකස්කළ මහදාන කුශලකමී ඇති පුද්ගලයාහට වනාහි; කමම නිමිතතමෙව, කමීතිමිතතයමැ; ආපාඨං, හමුවීමට; ආගවජ්ඣි, පැමිණේ; කං, ඒ කමී කමීතිමිතතය; ආරබ්බ, අරබයා; උප්පනාය, උපත් තාවූ; තදුරමමණපරියොසානාය, තදුලමබ්බතයන් අවසන්කොට ඇත් තාවූ හෝ; සුඛායවා, තදුලමබ්බතයෙන් අසමමිශ්‍රවූ හෝ; ජවනචිට්ඨයා, ජවන්චිට්ඨයෙන්; අනන්තරං, අනතුරුවූ; හවඛිකපිසයං, හවඛිකයාගේ ආලම්බනය; ආරමමණංකඤා, අරමුණු කොටැ; චුතිචිත්තං, චූති චිත්තයතෙමැ; උපපජ්ඣති, උපදනේයි; තසමී, ඒ චූතිචිත්තය; නිරුඬෙ, නිරුඬවූ කල්හි; ආපාඨගතං, හමුවූ; තදෙවකමමංවා, එම කමය හෝ; කමමතිමිතතංවා, කමීතිමිතතය හෝ; ආරබ්බ, අරමුණු කොටැ; අනුපච්ඡන්තකිලෙසබලවිනාමිතං, මාගීයෙන් නුසුන් කළ කෙලෙස් බලයෙන් නැවුරු කලාවූ; සුගතිපරියාපනතා, සුගති හව යෙහි අනන්තරවූ; පටිසංඝිචිත්තා, ප්‍රතිසංඝිචිත්තයා; උපපජ්ඣති, උපද නේයි; අයං, මේ ප්‍රතිසංඝිතොමෝ; අනිතාරමමණාය, අනිතාරමමන ඇත්තාවූ; චුතියා, චූතියෙන්; අනන්තරං, අනතුරුවූ; අනිතාරමමණා, අනිතාරමමන ඇත්තාවූ හෝ; තවතතබ්බාලමබ්බතාවා, තවකතව්‍යා ලමබ්බන ඇත්තාවූ හෝ; පටිසංඝි, ප්‍රතිසංඝිතොමෝයි.

* සුඛායවා යන්නෙන් මහදාන කමීතිමිතතය අරමුණු කොටැ ඇති තදුලමබ්බ රහිතවූ ජවනචිට්ඨයගේයැ යන අර්ථය හඟවා. ඒ ජවන චිට්ඨතොම වනාහි සමානාලමබ්බන ඇති බැවින්ද ප්‍රතිසංඝිතිමිතත ඇති බැවින්ද මහදාන විපාකයාගේ උපවාරයමෙන් දතයුත්තියැ. මෙද යුතු සුඛායවාති මහග්ගත කමමතිමිතතාරමමණාය ජවනචිට්ඨය තදු රමමණරහිතායාති අනෙවා සාපනජවනචිට් මහග්ගත විපාකසස උප වාරෙවිය දට්ඨබ්බා යි. (මු: ටි:)

* ධම්මි සථවිරුදි කිසි ආවාය්‍ය කෙනෙක් මහදානාවසාන චිට්ඨයයි යෙත් යමි හෙයකින් ප්‍රත්‍යයවූ පරිදි මහදාන සමාපත්තියට සමවැද නැගී සිටියහු ඒ චිට්ඨතොම උපදිද ඉක්බිතිවැ චූතිචිත්තය වෙද එහෙයින. කියේ මැනො කෙවි පන තං චිට්ඨං මහග්ගතාවසානං වදන්ති යි. (මු: ටි:)

28.(කා) අපරසස, අතික් පුගුලකුහට; මරණසමයෙ, මරණාසන්න කාලයෙහි; කාමාවචරතවජ්ජකමමවසෙන, කාමාවචර කුශලකමී යාගේ වශයෙන්; මනුස්සලොකෙ, මනුෂ්‍යලොකයෙහි; මාතුකුච්ඡ වණණසංඛාතංවා, මාතෘකුඤ්චි වණ්ණසංඛාතවූ හෝ; දෙවලොකෙ, අභිවිධ කාමසවගීයෙහි; උත්තරාසනපරාකකාදි වණණසංඛාතං වා, උද්ධත කලාවාසනාදි වණ්ණ සංඛාතවූ හෝ; සුගතිනිමිතතං, සුගති නිමිතතයක්; මනොවාරෙ, මනොවාරයෙහි; ආපාඨං, හමුවීමට; ආගවජ්ඣි, පැමිණේ; තසා, ඒ පුගුලනුට; දුග්ගතිනිමිතෙන, දුගීති

නිමිත්තයෙහි; දසිනානුකක මෙනෙව, දුක්ඛ පිළිවෙළින්ම; චුති විතනානන්තරං, ව්‍යුතිවිතනයට අනතුරුව; පටිසනිවිතනං, ප්‍රතිසනි විතනයනෙම; උපපජ්ඣති, උපදී; අයං, මේ ප්‍රතිසනිනෝමෝ; අනිතාරමණාය, අනිතාරමන ඇති; චුතියා, ව්‍යුතියෙන්; අනන්තරං, අනතුරුව; පච්චුප්පනාරමණා, ප්‍රත්‍යුප්පනාලමන ඇති; පටිසනි, ප්‍රතිසනිනම; අපරස්ස, අතික් පුගුලකුහව; මරණසමයෙ, මරණාසන්න කාලයෙහි; ඤාතකා, නැගෝ; තාත, දරුව; තව, තාගේ; අත්ථාය, ප්‍රයෝජනය පිණිස; අයං බ්‍රහ්මජු, මේ බ්‍රහ්මජුනෝමෝ; කරියති, කරනුලැබේ; විතනං, සිත; පසාදෙහි, පහදව; ඉතිවත්තා, මෙසේ බැණ; පුප්ඵදුමධප්පටාකාදිවසෙන, පුප්ඵදුම ධර්ම පටාකාදීන්ගේ වශයෙන්; රූපාරමණංවා, රූපාලමනයකු හෝ; ධම්මසවනතුරියපුජ්ඣදි වසෙන, ධම්මසවන තුරියපුජ්ඣදි වශයෙන්; සද්දාරමණංවා, සද්දාරමනයකු හෝ; ධුමවාසගනිකාදිවසෙන, ධුමසුගනි සංඝකාරසුගනිකාදීන්ගේ වශයෙන්; ගකාරමණංවා, ගකාරමනයකු හෝ; තාත, පුතා; ඉදං, මේ රසය; සායස්ස, ආසාවාදනයකර; තව, තාගේ; අත්ථාය, ප්‍රයෝජනය පිණිස; දතබ්බං, දියයුතු; දෙය්‍යධම්මං, දතවස්තු වෙකා; ඉතිවත්තා, මෙසේ බැණ; මධුපාණිකාදිවසෙන, මධුපාණිකාදීන්ගේ වශයෙන්; රසාරමණංවා, රසාලමනයකු හෝ; තාත, පුතා; ඉදං, මේ සප්තව්‍යාය; පුසස්ස, සපයීකර; තව, තාගේ; අත්ථාය, ප්‍රයෝජනය පිණිස; දතබ්බං, දියයුතු; දෙය්‍යධම්මනති, දතවස්තුවෙකා; ඉතිවත්තා, මෙසේ බැණ; විතපටසොමාරපටාදිවසෙන, විතපටසොමාරපටාදීන්ගේ වශයෙන්; තැනු පිළි සොමාරදෙශයෙහි තැනු පිළි යනාදීන්ගේ වශයෙන්; පොඨබ්බාරමණංවා, සප්තව්‍යාලමනයකු හෝ; පඤ්චවාරෙ, වක්‍රු රදිපඤ්චවාරයෙහි; උපසංහරනති, එළවත්; තස්ස, ඒ පුද්ගලයාහව; ආපාඨගතො, හමුවූ; තස්මිං රූපාදිආරමණෙ, ඒ රූපාදිලමනයෙහි; යථාකකමෙන, පිළිවෙළ නොසිත්ම; උප්පනාවොත්ථපනාවසානො, උපත් වාවසාපනයාගේ අවසානයෙහි; මරණස්ස, මරණයාගේ; ආසන්නභාවෙන, ලංචිමෙන්; මජ්ඣිමවෙගනා, මදවූ වෙගය ඇති බැවින්; පඤ්චජවනාති, ජවත් පස්දෙනෙක්ද; වෙතදුලමනාතිව, තදුලමන සිත් දෙදෙනෙක්ද; උපපජ්ඣනති, උපදීත්; තඤ්ඤා, ඉක්බිති; භවබහවිසයං, භවාබහයාගේ ආලමනය; ආරමණංකත්වා, අරමුණුකොට; එකං, එකලාවූ; චුතිවිතනං, ව්‍යුතිවිතනයද; තදවසානො, ඒ ව්‍යුතිවිතනයාගේ අනතයෙහි; එකවිතනකම ඤාතිකො, එකවිතනය ඤාතූනාවූ; තස්මිංඤ්ඤවආරමණෙ, ඒ ආලමනයෙහිම; පටිසනි විතනං, ප්‍රතිසනිවිතනයනෙම; උපපජ්ඣති, උපදී; අයමි, මේ ප්‍රතිසනිනෝමෝද; අනිතාරමණාය, අනිතාරමන ඇති; චුතියා, ව්‍යුතියෙන්; අනන්තරං, අනතුරුව; පච්චුප්පනාරමණා, ප්‍රත්‍යුප්පනාලමන ඇති; පටිසනි, ප්‍රතිසනිනම; අපරස්සපන, අතික් පුගුලකුහව වනාහි; පඨවිකසිණ්ණකාදිවසෙන, පාඨවිකාසකධර්මානාදීන්ගේ වශයෙන්; පටිලඛිමහගතස්ස, ලබනලද මහගතධර්මාන ඇත්තාවූ;

සුගතිං, සුගතිභවයෙති; සීතස්ස, සීටියාවු පුද්ගලයාභව; මරණ
සමයෙ, මරණාසන්නකාලයෙති; කාමාවචරකුසලකමකමතිමිත්ත
ගතිනිමිත්තානං, කාමාවචර කුසලකමී කමීනිමිත්ත ගතිනිමිත්තයන්
අතුරෙන්; අඤ්ඤතරං, එක්තරු නිමිත්තෙක් හෝ; පඨවිකසිණාදි
කංචා නිමිත්තං, පඨවිකායුගාදිවු කමීනිමිත්තයෙක් හෝ; මහග්ගත
විත්තංචා, මහදග්ගවිත්තයෙක් හෝ; මනොචාරො, මනොචාරයෙති;
ආපාඨං, හමුච්චිමට; ආගච්ඡති, පැමිණේ; චක්ඛුසොභානංචා, චක්ඛු
චාර ශ්‍රොත්‍රචාරයන් අතුරෙන් හෝ; අඤ්ඤතරසමිං, එක්තරු චාර
යෙක්ති; කුසලප්පතතිහෙතුහුතං, කුසලොත්පතතියටහෙතුටු; පඤ්ඤිතං,
උතුම්චු; ආරමමණං, අරමුණෙක්; ආපාඨං, හමුච්චිමට; ආගච්ඡති,
පැමිණේ; තස්ස, ඒ පුද්ගලයාභව; යථාකකමෙන, පිළිවෙල නොඉක්මැ;
උප්පන්නවොත්ථපනාවසානෙන, උපන් ව්‍යවස්ථාපන විත්තයාගේ අව
ශානයෙති; මරණස්ස, මරණයාගේ; ආසන්නභාවෙ, ලංචිමෙන්; මජ්ඣි
භුතවෙගන්තා, මදවැ පැවති වෙගය ඇති බැවින්; පඤ්චජවනාති,
පසක් ජවන්සිත්ත; උප්පජ්ජති, උපදිත්; මහග්ගතගතිකානංපන,
මහදග්ගභුමියෙති සීටිනා සත්තට වනාති; (බ්‍රහ්මලොකයෙන් ව්‍යුත
වනපුද්ගලයන්ට යුසේසි.) තදාරමමණං, තදලබ්ධියෙක්; නත්ථි,
නැත; තස්මා, එහෙයින්; ජවනානන්තරංයෙව, ජවනයන්ට අනතුරු
වමැ; භවඛ්‍යවිසයං, භවාඛ්‍යයාගේ ආලබ්ධිය; ආරමමණංකතා, අරමුණු
කොටැ; එකං, එකලාවු; චුතිවිත්තං, චුතිවිත්තයතෙමැ; උප්පජ්ජති,
උපදි; තස්සා, ඒ ව්‍යුතියගේ; අවසානෙන, අන්තයෙති; කාමාවචරමහග්ගත
සුගතීනං, කාමාවචර මහද්ග්ගත සුගතීන් අතුරෙන්; අඤ්ඤතර සුගතී
පරියාපන්නං, එක්තරු සුගතියෙකැ ඇතුළත්වු; යථුපසිතෙසු, සවකීය
සවකීය කමීනුරුපවැ එලබ්ධිසීටියාවු; ආරමමණෙසු, ආලබ්ධියන්
අතුරෙන්; අඤ්ඤතරාරමමණං, එක්තරු අරමුණක් ඇති; පටිසංඝී
විත්තං, ප්‍රතිසංඝීවිත්තයතෙමැ; උප්පජ්ජති, උපදි; අයං, මේ ප්‍රතිසංඝී
තොමෝ; නවතතබ්බාරමමණංය, නවකතව්‍යාලබ්ධන ඇති; සුගතී
චුතියා, සුගතීව්‍යුතියගේ; අනන්තර, අනතුරුවු; අතිතපච්චුප්පන්න
නවතතබ්බංතං, අතිතප්‍රත්‍යුත්පන්න නවකතව්‍යාලබ්ධියන් අතුරෙන්;
අඤ්ඤතරාරමමණං, එක්තරු ආලබ්ධියක් ඇති; පටිසංඝී, ප්‍රතිසංඝී
නම; එතෙනානුසාරෙන, මෙකී නයානුසාරයෙන්; ආරුප්පචුතියාපි,
අරුපව්‍යුතියගේද; අනන්තර, අනතුරුවු; පටිසංඝී, ප්‍රතිසංඝීතොමෝ;
වෙදිතබ්බා, දතයුත්තියැ; අයං, මෙකී නයතෙමේ; අතිතනවතතබ්බා
රමමණංය, අතිතනවකතව්‍යාලබ්ධන ඇති; සුගතීචුතියා, සුගතීව්‍යුති
යගේ; අනන්තර, අනතුරුවු; අතිතනවතතබ්බපච්චුප්පන්නාරමමණංය,
අතිතනවකතව්‍ය ප්‍රත්‍යුත්පන්නාලබ්ධන ඇති; පටිසංඝීනා, ප්‍රතිසංඝී
යගේ; පවත්තනාකායෙ, පවත්තා පරිදිසි; දුග්ගතියං, දුග්ගතියෙති;
සීතස්ස, සීටියාවු; පාපකමිනොපන, පාපකමී ඇත්තාවු පුද්ගලයා
භව වනාති; චුත්තනයෙනෙව, යට කී නසින්මැ; තංකමමං, ඒ පාප
කමියැහෝ; කමිනිමිත්තං, කමීනිමිත්තයැ හෝ; ගතිනිමිත්තංචා, ගති

නිමිත්තයා හෝ; මනෝවාරෙ, මනෝවාරයෙහි; (ආපාඨං, හමුම්මට; ආගච්ඡති, පැමිණේ;) පඤ්චවාරෙපන, පඤ්චවාරයෙහි වනාහි; අකුසලප්පනතිභෙදානුකං, අකුසලෝත්පත්තියට හෙතුමු; ආරමභං, අරමුණක්; ආපාඨං, හමුම්මට; ආගච්ඡති, පැමිණේ; අථ, ඉක්බිති; අස්ස, ඒ පුද්ගලයාගේ; යථාක්කමෙන, කී පිළිවෙල නොඉක්මැ; වුති විත්තාචසානෙ, ව්‍යුතිවිත්තයාගේ අන්තයෙහි; දුග්ගතිපරියාපන්නං, දුගීභවයෙහි ඇතුළත්වූ; තෙසුආරමමණෙසු, ඒ ආලම්බනයන් අතුරෙන්; අඤ්ඤතරුමමණං, එක්තරු ආලම්බනයක් ඇති; පටිසංඝී විත්තං, ප්‍රතිසංඝීවිත්තයනෙමැ; උපපජ්ජති, උපදී; අයං, මේ කී නය නෙමේ; අතිතාරමමණාය, අතිතාලම්බන ඇති; දුග්ගතිවුතියා, දුගීභවයෙහි; අනන්තර, අනතුරුවූ; අතිතපච්චුප්පන්නාරමමණාය, අතිතප්‍රත්‍යක්‍ෂතනාලම්බන ඇති; පටිසංඝීයා, ප්‍රතිසංඝීයගේ; පචත්තනා කාඨෙ, පචත්තනා පරදිසි; (ඉති සමාප්තියෙහි වැටේ.) එත්තාවතා, මෙකීතාක් නසින්; එකුනවිසතිවිධස්සාපි, එකුන්විසි වැදූරුම්මුද; විඤ්ඤණස්ස, විපාකවිඤ්ඤනයාගේ; පටිසංඝීවසෙන, පිළිසිදිම්මුග්ගේ වශයෙන්; පචතති, ප්‍රවෘත්තිතොමෝ; දිපිතාභොජි, දක්වනලද්දී වේ; සබ්බමි, සියලුමැ; තසිදං, ඒ එකුන්විසි වැදූරුම්මුච්ඤ්ඤනයනෙමැ; එවං, යථොක්තනසින්;

* නවවිධ කාමාවචර සුගතිව්‍යුතීන්‍ය විවිධවූ විඤ්ඤාභ්‍යාසයක නෙවසංඤ්ජාසංඤ්ජයතන ව්‍යුතීන්‍ය යන එකොලොස්දෙන අතිතාලම්බනවත් සුගතිව්‍යුතීන්‍ය නම්මු. උත්තාවශෙෂවූ ආකාශානඤ්ඤාභ්‍යාසයක ආකිඤ්ඤාභ්‍යාසයක ව්‍යුතීන්‍ය දෙදෙනය පඤ්චවිධවූ රූපාවචර ව්‍යුතීන්‍ය යන සත්දෙන නවකතව්‍යාලම්බනවත් සුගතිව්‍යුතීන්‍ය නම්මු. කියේ මැනෝ අතිතාරමමණා එකාදසවිධා නවත්තබ්බාරමමණා සත්ත විධා සි. (මු: වී) * එතෙනානුසාරෙන ආරුප්පවුතියාපි අනන්තර පටිසංඝී වෙදිතබ්බායන මේ වචනය කවරහෙයකින් කියනලද්දේද යත්? කියග පස්විකසිණ්ණකාදිවසෙන පටිලඬ මහග්ගන සුගතියං භික්‍ෂුස්ස යනාදීන දුක්ඛ නොහොත්-“සුඛායවා ජවනවිතියා” යනාදීන් දුක්ඛ නයෙහිමැ මේ ප්‍රතිසංඝීතොම ඇතුළත්වනුවානොවෙද ඇතුළත්තොවා කවර හෙයින්යත් ඒ“පස්විකසිණ්ණකාදිවසෙන”යි දුක්ඛ ආදී පදයෙහි රූපාවචර ව්‍යුතීයගේ අනතුරුවූමැ ප්‍රතිසංඝීය කී බැවිනි. ඒ සැබෑමය ඒ පාඨයෙහි පෘථිවිකෘත්‍යනාදිවූ නිමිත්තයක් හෝ මහද්ගතවිත්තයා හෝ මනෝවාරයෙහි හමුම්මට පැමිණේ වක්‍ෂ්‍යා ශ්‍රොත්‍ර වාරයනට හෝ හමුවෙයි යනාදී වශයෙන් රූපාවචර ව්‍යුතීය ගේම අනතුරුවැ ප්‍රතිසංඝීතොම කියනලද්දි හැගේ. එසේ නමුත් යථාසම්භව යෝජනානය විසින් මේ ප්‍රතිසංඝීතොමෝද පස්විකසිණ්ණකාදි යනාදී පාඨයෙහි අවරුඬ වනුය. කියේ මැනෝ එතෙනානුසාරෙන ආරුප්පවුතියාපි අනන්තර පටිසංඝී වෙදිතබ්බාහි ඉදං කසමා වුත්තං නනුපස්විකසිණ්ණකාදිවසෙන පටිලඬ මහග්ගන සුගතියං භික්‍ෂුස්සාති එවමාදිකෙ එවනයෙ අයමපි පටිසංඝී අවරුඬාති

න තත්ථ රූපාවචරවුති අනන්තරං ඵල පටිසංඝායා වුත්තතතා තත්ථති පඨමිකසිංහාදි නිමිත්තං මහග්ගනවිත්තංවා මනෝවාසෙ ආපාඨමා ගච්ඡති වකඛුසොතානංවාති ආදිකෙන රූපාවචරවුතියා ඵල අනන්තර පටිසංඝි වුත්තාති විඤ්ඤායති අපාපි යථාසංඝවගොජ්ජාය අයමපි පටිසංඝි තත්ථෙව අවරුඬාංසි. (මු: වී:)

* තවද අරූපාවචරවුත්තියං අනතුරුවා වනාහි රූපාවචර ප්‍රතිසංඝායක් නැති අරුතලයෙහිද උපය්‍ය්‍යීපරිඡයාන් වුත්තියෙන් යවැ යවැ අරුතලයෙහි ප්‍රතිසංඝායක් නැති වතුථාරූපවුත්තියෙන් නවකතව්‍යාලමිකවත් ප්‍රතිසංඝායක් නැති එහෙයින් වතුථාරූප වුත්තියෙන් පරවැ ඒ වතුථාරූපයෙහිම අනිතාලමිකවත්වු ප්‍රතිසංඝි යත් වතුථාරූප වුත්තියෙන් පරවැ කාමාවචරභූමියෙහි අනිතප්‍රත්‍යක් පනතාලමිකවත්වු ප්‍රතිසංඝායත් තදිතරවු අරූපවුත්තීන් කෙරෙන් ලැබෙන පරිද්දෙන් හෙවත්-අනිතාලමිකවත් විනිශාරූප ප්‍රති සංඝායත් නවකතව්‍යාලමිකවත් ප්‍රථම තාතියාරූප ප්‍රතිසංඝිහුත් තදිතර වුත්තීන් කෙරෙන් අනිතප්‍රත්‍යතපනතාලමිකවත් කාමාවචර ප්‍රතිසංඝිහුත් යෙදියයුතුයහ යන මේ චේතස දක්වනු පිණිසැ එතෙ නානුසාරෙන යනාදිය වෙන්වෑයෙන් උපුටා දක්වනලදී. කියේ මැනෝඅරූපාවචර වුතිඅනන්තර පන රූපාවචරා පටිසංඝි නත්ති අරූපාවචරෙව උපරුපරිවුතියා හෙසිමා හෙසිමා පටිසංඝිති වතුත්ථා රූපවුතියා නවකතබ්‍යාලමිකා පටිසංඝි නත්ති හෙන තතො තත්ථෙව අනිතාරමමණා කාමාවචරෙව අනිතපවුත්තනාරමමණා පටිසංඝි ඉතරුති ව යථාසංඝවං අනිත නවකතබ්‍යාලමිකා අරූපපටිසංඝි අනිතපවුත්තනාරමමණාව කාමාවචරපටිසංඝි යොජ්ජනබ්‍යාතිඉමසා විසෙසසා දසානත්ථං විසුං උඬරණං කතංසි. (මු: වී:)

* මුලටිකාවෙහිආවං ආරමමණවසෙන එකවිධාය කාමාවචර සුගතිවුතියා දුට්ඨා දුග්ගතිපටිසංඝි දුග්ගති වුතියා දුට්ඨා සුගති පටි සංඝි කාමාවචර සුගතිවුතියා වි එකවිත්තකාරුං කාමරූපාරූපානං වසෙන පඤ්චවිධා සුගතිපටිසංඝි රූපාවචරවුතියාව තත්ථෙව පඤ්ච විධා දුට්ඨාය ආරූපවුතියා පච්චෙකං විනාං විනාං කාමාරූපානං වසෙන අභිවිධාව පටිසංඝි දසසිතා දුග්ගතිවුතියාපන එකවිධාය දුග්ගති පටිසංඝි දුට්ඨා න දසසිතාංසි විසු.

* මෙසේ අනිතාලමිකතා වශයෙන් එකවිධවු කාමාවචර සුගති වුත්තියෙන් ඉක්බිති අනිතාලමික ප්‍රත්‍යතපනතාලමික වශයෙන් විප්‍රකාරවු දුට්ඨිප්‍රතිසංඝියැ අනිතාලමිකතා වශයෙන් එකවිධවු දුට්ඨිවුත්තියෙන් ඉක්බිති අනිතාලමික ප්‍රත්‍යතපනතාලමිකතා වශ යෙන් විප්‍රකාරවු සුගතිප්‍රතිසංඝියැ අනිතාලමිකතා වශයෙන් එක විධවු කාමාවචර සුගතිවුත්තියෙන් ඉක්බිති අනිතප්‍රත්‍යතපනතාලමි කතා වශයෙන් විප්‍රකාරවු කාමාවචර ප්‍රතිසංඝියැ නවකතව්‍යාලමි කතා වශයෙන් එකප්‍රකාරවු රූපාවචර ප්‍රතිසංඝියැ නවකතව්‍යාතිතා

ලබ්බනතා වශයෙන් විප්‍රකාරවූ අරූපාවචර ප්‍රතිසංකීර්ණ යන කාම රූපාරූප වශයෙන් පඤ්චවිධවූ සුගතිප්‍රතිසංකීර්ණ රූපාවචර චූෂ්ණි යෙන්ද ඉක්බිති විප්‍රකාර එකප්‍රකාර විප්‍රකාර කාමරූපාරූප වශයෙන් එසේම පඤ්චවිධවූ සුගතිප්‍රතිසංකීර්ණ නවකතව්‍යානිතාලබ්බනතා වශයෙන් විප්‍රකාරවූ අරූපාවචර චූෂ්ණියෙන් ඉක්බිති වෙන් වෙන්වූ විප්‍රකාර විප්‍රකාරවූ කාමාවචර අරූපාවචරයන්ගේ වශයෙන් අභවවිධවූද ප්‍රතිසංකීර්ණ දර්ශිතය අනිතාලබ්බනතා වශයෙන් එකවිධවූ දුර්ගති චූෂ්ණියෙන් ඉක්බිති දුර්ගතිප්‍රතිසංකීර්ණයාමෝ දෙපරිද්දෙකින් නොදක් වනලද්ද යටොක්ත ප්‍රකාර ප්‍රතිසංකීර්ණේ සුඛාවබෝධය පිණිස "වෙ වෙ පඤ්ච" යනාදීන් සංග්‍රහ කොට දක්වූ ශාථාවකුදු ඇත.

වෙවෙ පඤ්චප්‍රකාරව පඤ්චාට්ඨ දුට්ඨාපිච,
චතුච්ඡති සබ්බාපි තාහොනති පටිසංකීර්ණො

29

පචත්තමානං සංකීර්ණි විධාකමෙමන වනනති,
මිසාදිති ච හෙදෙති හෙදස්ස දුට්ඨා දිකො.

ඉදංකුචි ඵකුචිසති විධමපි විපාකවිඤ්ඤාණං පටිසංකීර්ණි පචත්තමානං විධාකමෙමන වනනති, සමාසකඤ්ඤි ඵතස්ස ජනකං කමමං නානාකම්මික කමමසාවමසෙන වෙච උපතිස්සසසාවමසෙනව පවමසො හොති, චුත්තඤ්ඤනං කුසලාකුසලං කමමං විපාකස්ස උපතිස්සසසාවමසෙන පවමසොති, ඵචං වනනමානස්ස පනස්ස මිසාදිති හෙදෙති දුට්ඨාදිකොපි හෙදො වෙදිතබ්බො, සෙසාපිදං, ඉදංකුචි පටිසංකීර්ණසති ඵකධාවනනමානමපි රූපෙන සහ මිසාමිසස්ස හෙදනො දුට්ඨං, කාමරූපාරූපහෙදනො තිවිධං, අණ්ඩජ ජලානුජ සංසෙදජ ඔපපාතික සොතිවසෙන චතුබ්බිධං, ගතිවසෙන පඤ්චවිධං, විඤ්ඤාණසීතිවසෙන සත්තවිධං, සත්තවාසවසෙන අට්ඨවිධං හොති, නන්ති.

29. සංකීර්ණි, ප්‍රතිසංකීර්ණ වශයෙන්; (තෘතීයාචාර්යෙහි සප්තමයා නොහොත්-සංකීර්ණි, ප්‍රතිසංකීර්ණයෙහි 0;) පචත්තමානං, පවත්නේ; කමෙමන, කමීය හෙතුකොට ගෙන; විධා, දෙපරිද්දෙකින්; වනනති, පවති; අස්ස, ඒ විපාකවිඤ්ඤානායෝ; මිසාදිති, රූපය හා මිශ්‍රවිම් ආදිවූ; හෙදෙති, ප්‍රභේදවශයෙන්; දුට්ඨාදිකො, විප්‍රකාරවූවූ; හෙදෙව, ප්‍රභේදය තෙමේද; (වෙදිතබ්බො, දතයුතු; 0)

හි, තවිසාරය කරනුලැබේ; ඵකුචිසතිවිධමපි, ඵකුචිවිසි වැදූ රුමිවූද; ඉදං විපාකවිඤ්ඤාණං, මේ විපාකවිඤ්ඤානානෙම; පටිසංකීර්ණි, ප්‍රතිසංකීර්ණ වශයෙන්; (නොහොත්-ප්‍රතිසංකීර්ණයෙහි 0) පචත්තමානං, පවත්නේ; කමෙමන, කමීය හෙතුකොට ගෙන; විධා, දෙපරිද්දෙකින්; වනනති, පවති; හි, ඒ සැබව; යමාසකං, තමතමතට සුදුසු

පරිද්දෙන් කරුණුවූ; නොහොත්-තමතමන්සතුටු; එතසා, ඒ ප්‍රති
 සනිවිපාකය; ජනකං, දනවන්නාවූ; කමමං, කමයතෙම; නොහොත්-
 එතසා, ඒ ප්‍රතිසනිවිපාකවිඤ්ඤානං; ජනකං කමමං, ජනකමයතෙම;
 නානාකම්මකමමප්පච්චයෙනවෙව, නානා ක්ෂණික කමිප්‍රත්‍යය
 ශකති වශයෙන්ද; උපනිස්සයප්පච්චයවසෙනව, උපනිස්සය ප්‍රත්‍යය
 ශකතිවශයෙන්ද; පච්චයො, ප්‍රත්‍යයවීම; හොති, වේ; හි, එහෙයින්;
 කුසලාපෙපච්චයොති, පච්චයො යන; එතං, එතවචනය; වුත්තං,
 වදරනලද්දේය; එවං, යථොක්තනායින්; වතනමානසා පවත්තාවූ; අසා
 පන, ඒ විපාකවිඤ්ඤානාගේ වනාහි; මිසාදිති, රූපය හා මිශ්‍රවිමි
 ආදිවූ; හෙදෙති, ප්‍රභෙදවශයෙන්; දුට්ඨාදිකො, විප්‍රකාරදිවූ; හෙදෙපි,
 ප්‍රභෙදයතෙමේද; වෙදිතබ්බො, දතයුතු; ඉදං, මේ ප්‍රභෙදයතෙම;
 සෙය්ථා, කවරේද; හි, තවිඤ්ඤානකරනු ලැබේ; ඉදං, මේ විපාක
 විඤ්ඤානතෙම; පච්චසනිවසෙන, ප්‍රතිසනිවිදන වශයෙන්; එකං, එක්
 පරිද්දෙකින්; වතනමානමපි, පවත්නේවිනමුත්; රූපෙනසහ, රූපය
 හා සමග; මිසාමිසාහෙදතො, මිශ්‍රාමිශ්‍රභෙද වශයෙන්; දුට්ඨංහෙ ති,
 විප්‍රකාරවූයේ වේ; කාමරූපාරූපභෙදතො, කාමහව රූපහව අරූප
 හව භෙදවශයෙන්; තිට්ඨං, තිප්‍රකාරවූයේ වේ; අණ්ඩජ ජලාබ්‍රජ
 සංසෙදජ ඔපපාතික යොනවසෙන, අණ්ඩජ ජරායුජ සංසෙදජ ඔප
 පාතික යොතිවශයෙන්; වතුබ්බිධං, වතුසප්‍රකාරවූයේ වේ; ගතිවසෙන,
 තිරය ප්‍රෙත තිරගවින දෙව මනුෂ්‍යගති වූයෙන්; පඤ්චවිධං, පඤ්ච
 ප්‍රකාරවූයේ වේ; විඤ්ඤාණසිතිවසෙන, විඤ්ඤාණසිතිවශයෙන්; සත්තවිධං,
 සත්තප්‍රකාරවූයේ වේ; සත්තාවාසවසෙන, සත්තාවාසයන්ගේවශයෙන්;
 අභිවිධංහොති, අභිවිධප්‍රකාරවූයේ වේ; නත්තදුහය මිශ්‍රාමිශ්‍රප්‍රතිසනිත්
 අතුරෙන්;

* “කාමාවචරසා කුසලසා කමමසා කතතතා”යනාදි නයින්
 නානාක්ෂණික කමිප්‍රත්‍යය භාවයද දක්වනලද ප්‍රකාර ඇත්තේනුයි
 උපනිස්සයප්‍රත්‍යය භාවයමද ඇර දක්වනුවෝ වුත්තකඤ්ඤාතං කුසලා
 කුසලං කමමං විපාකසා උපනිස්සයප්පච්චයෙනපච්චයොති විය.

30

මසාං මිධා භාවහෙදා සභාවං නත්ත ව මිධා,
 මෙවා නසොවා දසකා ඔමනො ආදිනාසහ.

මසාං මිධා භාවහෙදාති සඤ්ඤාන මෙත්ත අඤ්ඤානු අරූපහවා
 රූපමසාං පච්චසනිවිඤ්ඤාණං උපපජ්ජති නං රූපහවෙ ඉතිරිසිස
 සුට්ඨිසිසිස සබ්බානෙන භාවෙන විතා උපපතනිතො සභාවං අභා
 වනති දුට්ඨං හොති, සභාවං නත්ත ව මිධාති නත්තාපිව සංසභාවං
 නං ඉතිරි සුට්ඨිසභාවානං අඤ්ඤානරෙන සහ උපපතනිතො දුට්ඨමෙව
 හොති, මෙවානසොවාදසකා ඔමනො ආදිනා සභාති සඤ්ඤාන
 මෙත්ත මසාං අමසානති මසෙ ආදිනං රූපමසාං පච්චසනි

විඤ්ඤාණං තෙන සහ චක්ඛුකායදසකච්ඡෙන චෙවා චක්ඛුකායභාව
දසකච්ඡෙන නසොවා දසකා ඔමනො උප්පජ්ජති නපි ඉතො
පරං රූපපටිභානිති, නං පනෙනං එවං ඔමකපටිමාණං උප්පජ්ජ
මානං අණඛප්ප්ප්ලාබ්ඪජනාමිකාසු විසු සොනිසු ඡන්දිණණාය
එකෙන අංසුතා උඛ්ච නෙලසප්පිමණ්ඩපමාණං කලලනිලිදා
සබ්බං හුට්වා උප්පජ්ජති, නන්ධ සොනිතං ගතිවසෙන සමභව
හෙදො චෙදිනබ්බො, එනාසුති,

තිරසෙ භුමමච්ඡෙස්ස දෙවෙසුව නි සොනිසො,
තිස්සො සුරිමිකා හොනති වනස්සොපි ගතිනන්ධෙ.

නන්ධ දෙවෙසුවාති චසද්දෙන සථාතිරසෙව භුමමච්ඡෙස්සුව
දෙවෙසු එවං නිජ්ඣාමනණික පෙනෙසුව සුරිමිකා තිස්සො
සොනිසො නසනතිති චෙදිනබ්බො, ඔපපාතිකා එව හි නෙ හොනති,
සෙසෙපන තිරවජානපෙනතිවිසසමනුස්සබ්බානෙ ගතිනන්ධෙ
සුබ්බෙච්ඡන්ත භුමදෙවෙසුව වනස්සො සොනිසො හොනති, නන්ධ-

තිංසනවචෙව රූපිසු සන්නති උක්ඛංසනොථ රූපාති,
සංසෙදඤ්ජපාතිසු අථවා අවකංසනො තිංස.

රූපිමුග්ගෙසුනාව ඔපපාතිකසොනිකෙසු චක්ඛු සොනචක්ඛු දස
කානං ජීවිතචක්ඛස්සවාති චතුනනං කලාපානං වසෙන තිංසව
නවච පටිසන්ධි විඤ්ඤාණෙන සහ රූපාති උප්පජ්ජති, රූපිමුග්ගෙ
පන ධිපෙට්ඨා අඤ්ඤාසු සංසෙදජ් ඔපපාතිකෙසු උක්ඛංසනො
චක්ඛු සොන කාන ජීවහා කාය භාව චක්ඛු දසකානං වසෙන සන්නති,
නානිව නිවචං දෙවෙසු, නන්ධ වණ්ණො ගණ්ඩා රසො ඔන් වනස්සො
වාපි ධාතුසො චක්ඛුප්පසාදො ජීවිතිදුර්ගතනි අසං දසරූපපටිමාණො
රූපපුරුෂො චක්ඛුදසකොනාම, එවං සෙසා චෙදිනබ්බො, අව
කංසනො පන ජච්චනු බබ්බර අසානික නසුංසකස්ස ජීවහා කාය
චක්ඛු දසකානං වසෙන තිංසරූපාති උප්පජ්ජති, උක්ඛංසාවකං
සානං පන අනන්තරෙ අනුරූපනො විකප්පො චෙදිනබ්බො, එවං
විදිට්වා සුන-

30. මිස්සං, නිත්‍රයප්‍රත්‍යයවූ රූපය හා මිත්‍රවූ ප්‍රතිසන්ධි විඤ්ඤාණයතෙමැ;
භාවහෙදා, භාවරූප සහිත භාවරූප රහිත ප්‍රතිසන්ධිවිඤ්ඤාණ හෙද වශ
යෙන්; විධා, දෙපරිද්දෙකින් වේ; නන්ධ, ඒ සභාවාභාව ප්‍රතිසන්ධිවිඤ්ඤාණ
යන් අතුරෙහි; සභාවංච, භාවරූප සහිතවූ ප්‍රතිසන්ධිවිඤ්ඤාණයතෙමේද;
විධා, සත්‍රිභාව පුර්ණාව සම්බන්ධතා දෙපරිද්දෙකින් වේ; ආදිනාසක,
මිත්‍රාමිත්‍රවිකයෙහි පළමු දුක්ඛවූ රූපමිත්‍ර ප්‍රතිසන්ධිවිඤ්ඤාණ හා සමඟ;
ඔමතො, අපකම් වශයෙන්; හෙවත්-යටත්පිරිසෙසින්; චෙවාදසකා,
දශකදෙදෙනෙක් හෝ; තයොවාදසකා, දශකකිදෙනෙක් හෝ;
හොනති, වෙන්; 0)

ඒ රූපමිශ්‍රක ප්‍රතිසන්ධිවිඤ්ඤාධිකාරයෙහි; යොනිනං, යොනින්ගේ; ගතිවසෙන, ගතිවශයෙන්; සමභවතෙදො, සද්භාව විශේෂයතෙමැ; (මෙනම් ගතීන්හි මෙනම් යොනිනු වෙති මෙනම් ගතීන්හි මෙනම් යොනිනු නොවෙති යන සදසද්භාවය (හෝසි) වෙදිතබ්බො, දතයුතු; හි, කෙසේ දතයුත්තේයැයත්; එතාසු, එතද් යොනිගතීන් අතුරෙන්;

තිරයෙව, තරකයෙහිද; භුමච්චජේසු, බුමාටුදෙවියන් තොර කොට ඇති; දෙවෙසුව, දෙවියන් කෙරෙහිද; (දෙවගතීන්හි යුසේසි.) පුරිමිකා, පලමුවනු; තිස්සො, අණ්ඨජ්ජරුසුජ සංසෙද වශයෙන් ත්‍රිවිධු; යොනියො, යොනිනු; හොනනි, වෙන්; ගතිත්තයො, මනුෂ්‍ය ප්‍රෙත තිරයෙන සංඛ්‍යාතවු ගතිත්‍රයෙහි; වතස්සොපි, අණ්ඨජ්ජරු වශයෙන් වතුර්විධුමැ; යොනියො, යොනිනු; හොනනි, වෙන්;

තත්ථ, ඒ භාථාවෙහි; දෙවෙසුවාතිඑත්ථ, දෙවෙසුව යන මෙපෙදෙහි; වසදොත, විද්‍යමානවු වගබදයෙන්; තිරයෙව, තරකයෙහිද; භුමච්චජේසු, බුමාටුදෙවියන් තොර කොට ඇති; දෙවෙසුව, දෙවියන් කෙරෙහිද; (පුරිමිකා, පලමුව; තිස්සො, ත්‍රිවිධු; යොනියො, යොනිනු; ට) යථා (නසනනි,) නොවත්නාක්නු මෙන්; එවං, එපරිදෙන්මැ; නිජ්ඣාම තණ්හිකපෙතෙසුව, නිජ්ඣාමතණ්හික තම්වු ප්‍රෙතයන් කෙරෙහිද; පුරිමිකා, පලමුව; තිස්සො, අණ්ඨජ්ජරු වශයෙන් ත්‍රිවිධු; යොනියො, යොනිනු; නසනනිති, නොවත්නාහසි; වෙදිතබ්බො, දතයුත්තාහ; හි, ඒ කිමසැබව; තෙ, ඒ නිජ්ඣාමතණ්හිකතම්ලදප්‍රෙතයෝ; ඔපපාතිකා එව, ඔපපාතිකයෝමැ; හොනනි, වෙන්; පන, පක්‍ෂානාරයෙක් කියනු ලැබේ; සෙසෙ, ඉතිරිවු; තිරවජාන පෙතතිවිසය මනුස්සසංඛ්‍යාතො, තිරවෙන ප්‍රෙතවිෂය මනුෂ්‍ය සංඛ්‍යාතවු; ගතිත්තයො, ගතිත්‍රයෙහිද; පුබ්බෙ, පුළුස්සෙහි; වජ්ජනභුමච්ච දෙවෙසුව; හලබුමාටුදෙවියන් කෙරෙහිද; වතස්සො, අණ්ඨජ්ජරු වශයෙන් වතුර්විධු; යොනියො, යොනිනු; හොනනි, වෙන්; තත්ථ, ඒ වතුර්විධු යොනින් අතුරෙන්;

රූපිසු, (ඔපපාතික යොනියෙහි ඇතුලත්වු) රූපාවචර බ්‍රහ්මයන් විෂයෙහි; තිංස(රූපාති), වස්සුර්දශක ශ්‍රොත්‍රදශක චක්කුදශකයන්ගේ වශයෙන් තිස්දෙනෙක් කමිජරූපයෝද; නවචෙව (රූපාති,) ජිවිත නවක කලාපයාගේ වශයෙන් නවවිධවු කමිජරූපයෝද; (පටිසන්ධි විඤ්ඤාණෙනසහ, ප්‍රතිසන්ධි විඤ්ඤාය හා සමග; උපපජ්ජනනි, උපදිත්; ට) සංසෙදජේපපාතිසු, සංසෙදජයොති (රූපාවචර ඔපපාතිකයොතික කෙරෙන් අන්‍යවු) ඔපපාතික යොනින් විෂයෙහි; උකකංසතොථ, උකකම් වශයෙන්; නොහොත්-උඛිත්පිරිසෙසින්මැ; (අථගබ්ඨො මෙති පදපුරණයෙහි හෝ අවධාරණාචියෙහි යෙදේ X) සත්තනිරූපාති, සැත්තැවක් කමිජරූපයෝ; (උපපජ්ජනනි, උපදිත්; ට) අථවා, තදන්‍යවු; අචිවිකලායෙකුදුඇත්; (සංසෙදජේපපාතිසු, සංසෙදජයොතිරූපාවචර ඔපපාතික යොනිය කෙරෙන් අන්‍යවු ඔපපාතික යොනින් විෂයෙහි;) අවකංසතො, අපකම් වශයෙන්; හෙවත්-සවත්පිරිසෙසින්; තිංස (රූපාති), තිස්දෙනෙක් කමිජරූපයෝ; (උපපජ්ජනනි, උපදිත්; ට)

තාව, වක්කව්‍යානතරයෙක් ඇත; ඔපපාතිකයෙකිනෙසු, ඔප පාතිකයෙකි ඇත්තාවූ දිව්‍යබ්‍රහ්මයන් අතුරෙන්; රූපිබ්‍රහ්මෙසු, රූපා වචර බ්‍රහ්මයන් විෂයෙහි; චක්ඛුසොතවන්දුදසකානඤ්ච, වක්ඛුර්දශක ශ්‍රොත්‍රදශක වස්තුදශකයන්ගේද; ජ්විතතවකස්සව, ජ්විතතවක කලාපයාගේද; ඉතිවතුනනංකලාපානං, යනවතුර්විධකලාපයන්ගේ; වසෙන ශකතිවශයෙන්; තිංසව, තිසකුදු; නවව, නවයකුදු; රූපාති, කමිජරූපයෝ; පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණෙනසහ, ප්‍රතිසන්ධිවිඤ්ඤාය හා සමග; උපපජ්ජනති, පහලවෙත්; රූපිබ්‍රහ්මපන රූපාවචරබ්‍රහ්මයන් වනාහි; *ථපෙත්වා, තබා; අඤ්ඤාසු, අත්‍යවූ; සංසෙදජ ඔපපාතිකෙසු, සංසෙදජ ඔපපාතිකයෝ නිහි; උක්කංසතො, උත්කම්භ වශයෙන්; (උඛත්පිරි සෙසින් යුජ්ඣි.) චක්ඛු සොත ඝාන ජ්විතා කාය භාව වන්දු දසකානං, වක්ඛුර්දශක ශ්‍රොත්‍රදශක ස්‍රාණදශක ජ්විතාදශක කායදශක භාවදශක වස්තුදශකයන්ගේ; වසෙන, ශකතිවශයෙන්; සත්තති, සැත්තුවක් කමිජරූපයෝතුමු; (උපපජ්ජනති, පහලවෙත්; 0) තාතිව, ඒ සැත්තුවක් කමිජරූපයෝතුමුද; නිව්වං, නියතයෙන්; දෙවෙසු කාමාවචර දෙවියන් කෙරෙහි; උපපජ්ජනති, උපදිත්; 0) තත්ථ, ඒ වක්ඛුර්දශකා දීන්අතුරෙන්; වණ්ණො, රූපාලබ්‍රහ්මයාද; ගඤ්ඤි, ගඤ්ඤාලබ්‍රහ්මයාද; රසො, රසාලබ්‍රහ්මයාද; ඔජ. ඔජරූපයාද; වතස්සාධාතුයොවාපි, වතුර්විධවූ වාපිව්‍යාදිධාතුහුද; චක්ඛුපසාදො, වක්ඛුපසාදයාද; ජ්වි තිත්ථියං, ජ්විතෙත්ථියයාද; ඉති අයං, යන මේ; දසපරිමාණො, දශරූප යෙකින් ප්‍රමාණවත්වූ; රූපපුඤ්ජො, රූපසමූහයතෙම; චක්ඛුදසකො කාම, වක්ඛුර්දශක තම; එවං, මෙනයිත්; සෙසා, ශ්‍රොත්‍රදශකාදීහු; වෙදිතබ්බො, දතයුත්තාහ; අවකංසතොපන, අපකම්භ වශයෙන් වනාහි; හෙවත් යටත්පිරිසෙසින් වනාහි; ජච්චකුබ්බිරඅඝානකතපුංසකස්ස, ප්‍රතිසන්ධි වශයෙන් ජත්තකු ජතිබ්බිර ජත්තඝානක ජතිතපුංසක සංසෙදජ සත්ත්වයාහව; ජ්විතාකායවන්දුදසකානංවසෙන, ජ්විතාදශක කායදශක වස්තුදශකයන්ගේ වශයෙන්; තිංසරූපාති, සමතිස් කමිජ රූපකෙනෙක්; උපපජ්ජනති, උපදිත්; උක්කංසාවකංසානංපන, සඤ්ඤාති ප්‍රමාණ උක්කමිජරූප ත්‍රිංසත් ප්‍රමාණ අපකමිජරූපයන්ගේ වනාහි; අත්තරෙ, මධ්‍යයෙහිසිට; අනුරූපතො, සුදුසු පරිද්දෙන්; විකපොපා, රූපයන්ගේවෙනස; වෙදිතබ්බො, දතයුතු; එවං, මෙසෙසින්; විදිත්වා, දැන; පුත, නැවත.

* “ඔමතො වෙවා තයොවා දසකා උපපජ්ජනති” යනු අණකප්පරා යුජ් සඤ්ඤාත ගභීර්‍යාන සත්ත්වයන්ගේ වශයෙන් උක්කංසා. යම් හෙයකින් සංසෙදජ ඔපපාතික යොනීන්හි නොයෙක් රූපකලාපයෝ සියෝවැ හටගනිද්ද එහෙයින් නොයෙක් ගවුගණන් දිගුපුළුල්හි බ්‍රහ්මාත්මභාවයෙහිදු අපිභබ්බසාමථාරීයෙන් කාමාවචර දෙවදිත්ගේ ආත්මභාවයෙහිදු නොයෙක් රූපකලාපයෝ සියෝවැ පහලවෙත්. එසේ ඇතිකලා රූපයෝ තිසකවච්චිවූවාහුමැ වෙත්. ගඤ්ඤාසාහාරයන් පිළිකෙව් කල බැවින් සම්ප්‍රකාරයෙන් රූපභවයෙහි ගඤ්ඤාසාහාර

රූපයෝ නැත්තැයි වක්ෂ්‍යස් සප්තක ශ්‍රොත්‍රසප්තක වස්තුසප්තක ජීවිත
ඡවික රූපයන්ගේ විමෙතිද්‍ර බ්‍රහ්මයනට ප්‍රතිසංක්‍රීයණයෙහි සියෝවැ
උපදනා හෙයින් වක්ෂ්‍යස් සප්තකාදීන්ගේ බහුතියෝ වෙත් යනු මූලා
ටිකාවායී මතයි. කියේ මැනෝ ඔමතො වෙවා තයොවාදසකා
උපපජ්ජන්ති ගබ්‍රහසෙය්‍යකානං වසෙන වුතනං අඤ්ඤානුති අනෙකෙ
කලාපා සහ උපපජ්ජන්ති බ්‍රහ්මතතභාවෙපිති අනෙකභාවුතප්පමාණේ
අනෙකෙකලාපා සනුපපජ්ජන්ති තිංසතො අධිකානෙව රූපාති
භොනති ගඤ්ඤාසාහාරනං පටිකම්මතතතො වකුඤ්ඤාතවජ්ඣ සතතක
ජීවිතජිකකභාවෙපි තෙසං බහුතතායී. * අපිකපාවෙති වතාති
රූපභවයෙහි වක්ෂ්‍යර්දශක ශ්‍රොත්‍රදශක වස්තුදශකයන්ගේද ජීවිත
තවකයාගේද පහලවීමැ උක්කයැ. ධම්මහදයවිභවනපාලියෙහිද රූප
ධාතුයා උපපත්තිකධණේ ධූපෙතො අසඤ්ඤානතානං දෙවානං පඤ්චා
යතනාති පාතුභවන්ති පඤ්චධාතුයො පාතුභවන්ති. වදලසේක.
එහි පඤ්චායතනයෝ නම් වක්කායතන සොනායතන මනායතන
රූපායතන ධම්මායතනයෝයි. පඤ්චධාතුහු නම් වකුඤ්ඤාතු සොත
ධාතු මනොධාතු රූපධාතු ධම්මධාතුහුයි. එසේම රූපධාතුවෙහි ඡඩා
යතනයෝද නවධාතුහුද පහලවෙත් යම් වචනයක් වදලසේක්ද
ඒ වචනය අනවශෙෂ පරිශ්‍රහය වශයෙන් හෙවත්-රූපධාතුවෙහි ප්‍රති
සංක්‍රීය ප්‍රවෘත්තිකාලයන්හි වකුඤ්ඤාත මත රූප සද්ධ ධම්ම සංඛ්‍යාතවු
ඡඩායතනයන්ගේද වකුඤ්ඤාත වකුඤ්ඤාණ සොත සද්ධ සොත
විඤ්ඤාණ මනොධම්ම මනොවිඤ්ඤාණ සංඛ්‍යාතවු නවවිධධාතුන්ගේද
සංග්‍රහය දක්වනු පිණිස වදලසේක යනු භාවයි.

* හුදෙක් ධම්මහදය විභවනපාලියෙහිමැ වදලේ නොවෙයි.
කපාවස්තුප්‍රකරණයෙහිද අත්ති තත්ථ ඝාතායතනනති ආමනතො අත්ති
තත්ථ ගඤ්ඤායතනනති න හෙවං වතතබ්බෙ යනාදි නයින් ස්‍රාණා
යතනාදීන්ගේ මෙන් ගඤ්ඤායතනාදීන්ගේ ඒ රූපභවයෙහි වීමැ ප්‍රති
සිඛයැ. අනුටිකාවෙහි යථාඝාතායතනාදීනං තත්ථ රූපභවෙ භාවො
අත්ති තා පටිකම්මතො එවං ගඤ්ඤායතනාදීනඤ්චාති අත්ති තත්ථ ඝාතා
යතනනති පුච්ඡා සකචාදිසං යඤ්ඤා තත්ථ ආයතනං තත්ති තසංව
සෙතායං වොදනා තතොපරවාදී යං තත්ථ අජ්ඣිතතිකානං තිණ්ණං
ආයතනානං ඝාතාදිකං සංඝාතනතිමිතනං තදෙව ආයතනනති
ලභියා ආමනනාති පටිජ්ජනාති බාහිරනං ගඤ්ඤායතනාදීනං වසෙන
පුට්ඨො යසමා ඝාතප්පසාදදයො තත්ථ න ඉච්ඡති තසමා තෙසං
ගොවරං පටිසෙධෙනො න හෙවං වතතබ්බෙති පටිකම්මපති ආදි
සද්දෙන අත්ති තත්ථ ජීව්‍යායතනනති ආමනතො අත්ති තත්ථ රසා
යතනනති න හෙවං වතතබ්බෙති ආදීනස්පවතනානං අනුලොම පටි
ලොම සංයදන පඤ්ඤාදීනං සංග්‍රහො දට්ඨබ්බො යුගෙයින් ස්‍රාණා
යතනාදීන්ගේ ඒ රූපභවයෙහිවීමැ යම්සේ වැලැගිද එමෙන් ගඤ්ඤා
යතනාදීන්ගේද වීමැ වැලැගි. “අත්ති තත්ථ ඝාතායතනං” යන වචනය
සකචාදිනුගේ පෘච්ඡාවයි. ඒ සැබව යම්හෙයකින් ඒ රූපභවයෙහි

සූරාණායකයෙක් නැද්ද එහෙයින් උහුගේ වශයෙන් මේ වෛද්‍යා කිරීමි. ඉක්බිති පරවාදිතෙමේ ඒ රූපභවයෙහි ආධ්‍යාත්මිකවූ ත්‍රිවිධායකතයන්ගේ සූරාණදිවු යම් සංස්ථානනිමිත්තයෙක්වේද එයම ආයතනායි යන ලබ්ධියෙන් “ආමන්තා”යි ප්‍රතිඥ කෙරෙයි. බාහිරවු ගණ්‍ධායතනාදීන්ගේ වශයෙන් පුළුවන් පරවාදිතෙම යම්හෙයකින් ඒ රූපභවයෙහි සූරාණප්‍රසාදදීන් නොකැමැතිවේද එහෙයින් සූරාණායකනාදීන්ගේ තොරරූපවූ ගණ්‍ධායතනාදිය නිෂේධය කරන්නේවැ “නහෙවං වත්තබ්බ”යි වළඟා. ආදිශබ්දයෙන් “අත්තිපෙවත්තබ්බ” යනාදි නසින් ප්‍රවාතනවූ අනුලොම ප්‍රතිලොම සංසන්දන ප්‍රශ්නාදීන්ගේ සම්මුතය දතයුතු යනුයි.

* ඉදින් වනාහි අනායතනවූ ගනු රස කෙනෙක් අත්තමි කුම් නම් දෛශප්‍රාසංගියෙක් වේද යන වෛද්‍යාශෝධනය සදහා මූලථිකා වෙති. නව අපොච්ඡබ්බායතනානං පඨවිධාතුආදිනං විය අගනිරසායතනානං ගනුරසානං තත්භාවො සකකාවතනුං පුසිතුං අසකකුණේයසනා විනිමුත්තසං පඨවි ආදිසභාවසංවිය ගනුරස සභාව විනිමුත්තසං ගනුරසසභාවසං අභාවා. යුගෙයින් සප්‍රභවව්‍යායතන භාවයෙන් තොරවූ හෙවත් අසප්‍රභව සභාවවූ පෘථිවිධාතූනාදීන්ගේ මෙන් ගනුරසායතන භාවයෙන් තොරවූ ගනුරසයන්ගේ බ්‍රහ්මලොකයෙහිවීමැ කියන්ට හැක්ක. පහස්නට නොහැකි බැවින් විනිර්මුක්තවූ පෘථිව්‍යාදීන්ගේ සභාවය මෙන් ගනු රස සභාවයෙන් විනිර්මුක්තවූ ගනු රස සභාවයක්නු නැති හෙයින් බ්‍රහ්මලොකයෙහි තදයතන යන්ගේ වීමැ කියන්ට නොහැක්ක යනුයි.

* දන් අනායතන සභාවවූ ගනුරසයන් ප්‍රතිඥකොටැද දෙස් දක්වන්නාවූ ථිකාවායසීයෝ මෙසේ විසුහු. යදිව සානසමථස්සාදිනං කාරණභාවො නත්ති ආයතනානිති න වුච්චෙය්‍යං. යි. ඉදින් වනාහි සූරාණසංස්පූර්ණදීන්ට කාරණත්වයෙක් නැද්ද එසේ නම් ආයතනහි නොකියනු ලැබෙත් යනු එහි භාවය වේ.

* “රූපධාතුයා. පෙ. පඤ්චධාතුයො” යන ධම්මහදය විභව්‍ය පාළිපාඨය සදහා මූලථිකාවේ. ධාතුසංඥාපන නිස්සත්ත නිර්ජීවචාව කොති ගනුධාතු රසධාතූනි අවචනො නත්ති කාරණං. ධම්මභාවොව තෙසං. එකතෙනන ඉච්ඡිතබ්බො සභාවධාරණාදි ලක්ඛණතො අඤ්ඤස්ස අභාවා. යුගෙයින් ධාතුශබ්දතෙමේ වනාහි නිස්සත්ත නිර්ජීවචාවකවේද එහෙයින් ගනුධාතු රසධාතූයයි නොකීමෙහි හෙතු වෙක් නැත යථාධම් ශාසනයෙහි ගනුරසධාතූන් නිස්සත්ත නිර්ජීව සභාව බැවින් යනු අභිප්‍රාය වේ. ඒ ගනුරසධාතූන්ගේ ධාතුභාවයැ සිඬවන්නක්මෙන්මැ ගනුරසධාතූන්ගේ ධම්මභාවයද එකානන්තයෙන් කැමැතිවියයුතු වේ කවරහෙයින්හත් සභාවධාරණාදි ලක්ඛණයෙන් මුත් අත්‍ය සභාවයක්නු නැතිබැවිනි.

* ධර්මභාවය සිඛවනමෙන් ආයතනභාවයද සිඛවේයයි දක්වනු සඳහා මූලටිකාවෙහි ධර්මානඤ්ච ආයතනභාවො ඵකන්තතො යමකෙට්ඨතො “ධර්මා ආයතනනති ආමන්තා”යි කීදසුන් කොට පෑහ. යම්හෙයකින් ධර්මයන්ගේද ආයතනභාවය ඵකන්තතො යමකප්‍රකාරණයෙහි වදාළයේක්ද එහෙයින් ධර්මයන්ගේද ගඤ්ඤායතන භාවාභාවදෙක්හි කිසි ආයතනභාවයෙක් කියයුත්තේ වේ කිසි ආයතනභාවයෙකැ යනු ධර්මායතනයමැ සඳහා කියයි අනු ටිකාවෙහි මෙසේ යුතු කොටි ආයතනභාවොති ධර්මායතනමෙව සකායවදති යි තවද එහිම තෙන යදි රූපහවෙ ගඤ්ඤා විජ්ජනති යථාට්ඨතකාරණතො ගඤ්ඤායතනභාවෙන අට්ඨවමානාපි ධර්මායතනභාවෙන වත්තබ්බාසියං නට්ඨතතා තසමා නිසමෙත්ථ ගන්තබ්බං නන්තෙව රූපහවෙ ගඤ්ඤාති දසෙසති කිඤ්ඤා රූපධාතුං ගඤ්ඤා භාවෙන අට්ඨතතානං කාමධාතුං චිත්තානං තෙසං කිං ගඤ්ඤා භාවතො අඤ්ඤාන සභාවෙන රූපධාතුං අභිභාවො උදානු ගඤ්ඤා භාවෙන යදිපුරිතොපකෙතා ධර්මායතනෙ තෙසං සඛගහොසියා අනායතන සභාවස්ස සභාවධර්මස්ස අභාවා අප්පද්ධියො තෙනෙව කාරණෙන තෙසං ගඤ්ඤායතනභාවො සිඛොති යි වීජු. එසේ වී නම් ඉදින් රූපහවයෙහි ගඤ්ඤායෝ ඇද්ද එවිනු යථොක්ත කාරණයෙන් ගඤ්ඤායතන භාවයෙන් නොකියනු ලබන්නානු ධර්මායතනභාවයෙන් කියයුතු වන්නාහ. එහෙත් නොකියනලදහ. එහෙයින් රූපහවයෙහි ගඤ්ඤායෝ නැත්තානුමයයි මේ කාරණයෙහිලා නිශ්චයට යායුතුයයි දක්වා. කියග රූපධාතුවෙහි ගඤ්ඤාභාවයෙන් නොවදලාට්ඨ කාමධාතුවෙහි ගඤ්ඤාභාවයෙන් වදලාට්ඨ ඒ ගඤ්ඤායතනයන්ගේ ගඤ්ඤා භාවයෙන් අන්‍යට්ඨ ස්වභාවයෙකින් රූපධාතුවෙහි පවත්නාබැව කීමෙක්ද නොහොත්-ගඤ්ඤාභාවයෙන් පවත්නා බැව කීමෙක්ද ඉදින් පූජිපක්‍ෂය වන්නේ නම් ධර්මායතනයෙහි ගඤ්ඤායන්ගේ සඛග්‍රහය වන්නේයැ කවරහෙයින් යත් අනායතන ස්වභාවට්ඨ ස්වභාවධර්මයක්නු තැනි හෙයින්. නොහොත්-විතීය පක්‍ෂය වන්නේ නම් ඒ කාරණයෙන්ම ඒ ගඤ්ඤායන්ගේ ගඤ්ඤායතනභාවයැ සිඛවන්නේය යනු භාවයි.

* මේ අර්ථය ඇරඳක්වන්නාවූ මූලටිකාවායයීයෝ යදිව ථොසබ්බ භාවතො අඤ්ඤා පඨවිධාතු ආදිභාවොවීය ගඤ්ඤාභාවතො අඤ්ඤා තෙසං කොටිසභාවොසියා තෙසං ධර්මායතනෙ සඛගහො ගඤ්ඤා භාවෙපන ආයතනභාවෙව සති ගඤ්ඤාවස්ස ආයතනඤ්ච ගඤ්ඤායතනං රසොව සො ආයතනඤ්ච රසායතනනති ඉදමාපන්නමෙවාති ගඤ්ඤායතනභාවොව න සකකාතිවාරෙතුං යන පාඨය දැක්වුහ. ඉදින් වනාහි සප්‍රඥව්‍යභාවයෙන් අන්‍යට්ඨ පාටිච්චාසාදිභාවය මෙන් ගඤ්ඤාභාවයෙන් අන්‍යට්ඨ ඒ ගඤ්ඤායන්ගේ කිසියම් ධර්මස්වභාවයෙක් වන්නේ නම් ඔවුන්ගේ ධර්මායතනයෙහි සඛග්‍රහය වන්නේය ගඤ්ඤාභාවය ඇති කල්හි වනාහි ආයතනභාවයද ඇති කල්හි

ගනුයුත්තේ ඒමය ආයතනවුත්තේ ඒමය රසයවුත්තේ ඒමය ආයතනවුත්තේ ඒමය යන කමිධාරය සමාසනිච්චනශකතින් මේ අපිය ප්‍රසංගවේනුයි ගනුරසායනන භාවය වලභාලන්ට නොහැක්කේය යනු එහි භාවයි.

* තවද “තයො ආහාර”යි වදනුගෙයින් ඒ රූපලෝකයෙහි කබලිඛිකාරහාරයාගේ අභාවයද හැගේ. මෙද යුතු තයො ආහාරනි වචනතො කබලිඛිකාරහාරස්ස තත්ථ අභාවො විඤ්ඤායති. (මු:පි:)

* යම්හෙයකින් ගනුරසයෝ ධම්මහදයවිහරිතයෙහි නොවද ලෝද යම්හෙයකින් කථාවස්තුප්‍රකරණයෙහි ගනු රසයන්ගේ සද් භාවය ප්‍රතික්ෂිප්‍යාද යම්හෙයකින් පහස්තට අසමච්චි පාවිච්චානාදීන් මෙන් ආශ්‍රාණයකරන්ට ආභාදනයකරන්ට අසමච්චි ගනුරසයෝ නැත්තානුද යම්හෙයකින් ඒ ගනුරසයෝ ධාතුශබ්දසාමම්භයෙන් ගැහිනවුවානු ඔවුන්ගේ ධම්මභාවයතෙමෙන් එකැතින්ම වේද යම් හෙයකින් ධාතුධම්මිකය ඇතිකල්හි ඔවුන්ගේ ආයතනභාවය සිඛිවේද එහෙයිනුද නොහොත්-අවුචාහි කි රූප සංඛ්‍යාව පෙළෙහි වදනු රූප සංඛ්‍යාව හා විරුඛවන බැව්නුද යම්සේ පෙළ හා විරුඛතොවේද එමෙන් රූප සංඛ්‍යාව පුටුකලයුතුයයි ඇරදක්වනුවෝ තසමා යථා පාලියා අවිඤ්ඤායො හොති තථා රූපගණනාකාතබ්බා එවඤ්ඤා ධම්මතා නවිලොමිතා හොතිති. (මු: පි:) * පෙළෙහි නොවදල ධමුත්ත භාපනය කොට වස්තුසංඛ්‍යා ශ්‍රොත්‍රසංඛ්‍යා වස්තුසංඛ්‍යා ජ්විත ඡවිකයන්ගේ වශයෙන් රූපසංඛ්‍යාව පුටුකරනු ලබන කල්හි පාලි ධම්මා විලොමිතොකරනලද්දේ මතුනොවෙයි රූපභවයෙහි පවත්නා රූපධම්මතාතොමෝද විලොමිතොකරනලද්දැයි දක්වනුවෝ එවඤ්ඤා ධම්මතා නවිලොමිතා හොතිති. (මු: පි:)

* පෙළ හා නොසමයයි අවුචාහි දක්වු රූප සංඛ්‍යාව ප්‍රතික්ෂේප කිරීම් වශයෙන් මූලටිකාවාය්‍යයන් පිහිටවු මතය දූෂණය කොට පෙළ අවුචා සසද කරුණු දක්වන්නාවූ අනුටිකාවාය්‍යයෝ මෙසේ යුතු එත්ථව රූපාවචරසත්තානං ඝාතජ්විතායතනාභාවතො විජ්ජ මානාපි. ගනුරසා ආයතනකිච්චං න කරොනතිති තෙ අනාමසිකා පාලියං පඤ්චායතනානි පාතුවනති ඡ ආයතනානිතිව ආදිවුතං, තයො ආහාරනිව අජ්ඣාහරිතබ්බස්ස ආහාරස්ස අභාවෙන ඔජ්ජම රූපසමුදාපන සංඛ්‍යාතස්ස ආහාරකිච්චස්ස අකරණතො, තසබ්බෙන සබ්බං ගනුරසානං ඔජ්ජව අභාවතො, ඉතිවිසයිතො කිච්චස්සව අභාවෙන විසයො කිච්චවාච ධම්මො න වුතො, යසම්ඤ්ඤා භවෙ විසයි නත්ථි, තසම්ච භංගෙතුකො නිප්පරියායෙන විසයස්ස ආයතනභාවො නත්ථිති විජ්ජමානස්සාපි අවචනං, යථා තත්ථවරූපභවෙ පඨවි තෙජෝ වායො ධාතුනං ඵොඨබ්බායතන භාවෙන යස්ස පන යත්ථවචනං. තස්ස තත්ථ විසයිසබ්භාවගෙතුකො නිප්පරියායෙන ආයතනභාවො වුතො දිඨ්ඨො, යථා තත්ථව රූපායතනස්ස, යදි විසයිසබ්බාව

හෙතුකො විසයස්ස නිප්පරියායෙන ආයතනභාවො, කථමසඤ්ඤ සත්තානං දෙවානං වායතනානි පාතුභවන්තිති, අසඤ්ඤසත්තානඤ්ඤි චක්ඛායතනං නත්ථි අචක්ඛායතනභාවෙන ච තෙසං රූපායතනං අඤ්ඤාසං අවිසයොති, නායං විරුධො, යෙන අබ්භ්‍යාසයෙන රූප ධාතුයං සඤ්ඤාදිනං ගක්ඛායතනාදිනං අචචනං තෙන රූපායතනස්සාපි අචචනනති අසඤ්ඤාදිනං එකං ආයතනං වත්තබ්බං, යථා සකඤ්ඤි ඉන්ද්‍රිය ගොචරභාවාපෙක්ඛාය යෙසං නිප්පරියායෙන ආයතනභාවො අත්ථි තෙසු නිද්දිසියමානෙසු තදභාවතො රූපධාතුයං සඤ්ඤාදිනං ගක්ඛාදිකෙ විසුං ආයතනභාවෙන අචත්වා ධම්මසභාවානති වත්තනතො මනො විඤ්ඤාණස්ස ච විසයභාවුපගමනතො ධම්මායතනනොගධෙකත්වා පඤ්චායතනානිති පාලියං වුත්තං, එතදත්ථඤ්ඤි ධම්මායතනනති සාමඤ්ඤානො නාමකරණං, පිඨිවට්ඨකානිවා තානිකත්වා පඤ්චායත නානිති වුත්තං, යෙන ච පත අබ්භ්‍යාසයෙන අසඤ්ඤාදිනං රූපායතනං වුත්තං, තෙන සඤ්ඤාදිනමපි ගක්ඛාදිනං විසුං ගහණං කාතබ්බනති ඉමස්සතයස්ස දස්සනත්ථං අසඤ්ඤසත්තානං දෙවානං වායතනානි පාතුභවන්තිති වුත්තං, අසතිපිඨිඅත්තතො ඉන්ද්‍රියෙ රූපස්ස චණ්ණා යතනසභාවාතිකකමො නත්ථෙවාති තං රූපායතනනෙත්ථ වුවති, ඉමිතාච තයදස්සතෙන ගක්ඛාදිති තිණි පක්ඛිපිත්වා සඤ්ඤාදිනං අථ ආයතනානි අසඤ්ඤාදිනං පඤ්චාති අයමත්ථොදස්සිතො හොති, එව ඤෙතං සම්පට්ඨන්තබ්බං, අඤ්ඤාථා රූපලොකෙ චුසිතුමසකතුණෙය්‍ය නාය පඨවි ආදීනං වට්ඨිකොසො එවනසියා, නතිපටිසට්ඨනානිසං සමන්තරොත සදුප්පවත්ති අත්ථි, නච චුසිතසභාවානං කත්ථවි අචුසිත සභාවතා සකතා විඤ්ඤාතුං, ථොඨබ්බායතන සබ්බාතස්ස භුත්තත යස්ස අභාවෙ රූපභවෙ රූපායතනාදිනමපි සමභාවො එව නසියා, තයො චුසිතුං සකතුණෙය්‍යනායපි පඨවි ආදීනං තත්ථ කාසිත්ථියො භාවෙන තෙසං ථොඨබ්බභාවො නවුත්තො, එවඤ්ච කත්වා රූප ධාතුයං තෙසං සප්පටිසවචනඤ්ච සමත්තිනං හොති, වුත්තඤ්ඤි අසඤ්ඤසත්තානං අනිදස්සන සප්පටිසං එකං මහාභුතං පටිච්ච වෙ මහාභුතානි ආදී, පටිසොනත්ථ භුත්තතයස්ස කායප්පසාදං පටිච්ච තංකියස්සභුත ස්වභාවාරොත අභිමුඛභාවො සොච චුසිතුං අසකතුණෙය්‍ය සභාවස්ස ස්වභාව අභාවතොනත්ථි, නනුවායතනා නිති එත්ථ පරියායායතනං අබ්භ්‍යාසනං අථ කසමා ගක්ඛායතනාදිතිපි ගහෙත්වා පඤ්චායතනානිති තවුත්තනති, තයදස්සනවසෙන දෙසනා පවත්තානි වුත්තොවායමත්ථො, අථවා තත්ථ රූපායතනස්ස වචනං කදුචි අඤ්ඤාභුමිකානං පසාදස්ස විසයභාවං සක්ඛාය න පත ඉත්තරෙසං අභාවතො, නාපි පරියායෙන ගක්ඛායතනාදිති ආයතනසභාවා භාවතො, අසඤ්ඤාදිනඤ්ඤි රූපායතනං සමානභුමිකානං වෙහපථිලානං උපරිභුමිකානඤ්ච සුඛවාසානං පසාදස්ස විසයභාවං ගච්ඡති, නපත ගකුරසාති තෙසං යෙව තත්ථාවචනං යුත්තං, කථා වත්ථුමිච නිප්ප රියායෙන ගක්ඛායතනාදිනං අත්ථි භාවං පටිච්චනනතං සක්ඛාය පටි

* යථා තිර්දිම අනුට්ඨාසයෙන් භාවාපිය මෙසේයි. රූප භූමියෙහිවූ රූපාවචර සත්ත්වයන්ට ස්වාණ්ඩ්‍රවෝගතනයන් නොලැබෙන බැවින් ගැඹුරු ස්වභාවයේ ඇතිත් ආයතන කාන්තය නොකෙරෙද්ද එහෙයින් ධම්මදස් විහංගපාළියෙහි ගැඹුරුයන් ආමශීතය නොකොට පස්ආයතනකෙනෙක් වෙන් ෂබ්‍රයතන කෙනෙක් වෙන් යනාදිය වදාළසේක. ආහාරයේ තිදෙනෙක් වෙන් යන වචනයද අනු භව කටයුතු වූ ආහාරයක්නු නැති හෙයින්ද ඔප්පුවීමකරූප සමුත්ථාපන සංකල්පන ආහාරකාන්තයක්නු නොකරන හෙයින්ද වදාළසේක. එහෙත් සජ්ජිකාරයෙන් ගැඹුරුයන්ගෙන් ඔප්පුවීමෙන් අසද් භාවය හෙතු කොට වදාළේ නොවෙයි. මෙකී නයින් අරමුණුගන්නා විෂයී නම් ලද ආලම්බනික ධර්මයාගේද ආලම්බනකාන්තයාගේද අවිද්‍යා මානසාවයෙන් ආලම්බන වූ ධර්මයද ආලම්බනකාන්තයන් වූ ධර්මයද නොවදාළසේක ඒ එසේ මැනෝ. යම් භවයෙකි විෂයී නම් ලද ආලම්බනික ධර්මයෙක් නැද්ද ඒ භවයෙහි ඒ ආලම්බනයම කරුණු කොට ඇති නිෂපයාර්යය වශයෙන් ආලම්බනයාගේ ආයතන ස්වභාව යෙක් නැත එහෙයින් විද්‍යාමානවූවුන්ගේද නොවදාළ බව වේ. කුම් මෙන්ද යත්? ඒ රූපභවයෙහිම පාටිච්ඡි තෙජෝ වායෝ ධාතුන් සප්තව්‍යායතන භාවයෙන් නොවදාළ බව මෙකී. අතික් හෙතුවකුදු ඇත. යම් ආයතනයක්නුගේ යම් භවයෙකි වදාළ බවෙක් ඇද්ද ඒ ආයතනයාගේ ඒ භවයෙහි විෂයී නම් ලද ආලම්බනිකයාගේ විද්‍යාමානවීම කරුණු කොට ඇති ආයතන ස්වභාවය නිෂපයාර්යය වශයෙන් වදාළේ දක්නාලදය. කුම් මෙන්ද යත්? ඒ රූපභවයෙහිම රූපායතනයාගේ ආයතන භාවය වදාළේ දක්නාලද මෙකී. ආලම්බ නිකයාගේ සද්භාවය හෙතුකොට ඇති ආලම්බනයාගේ ආයතන භාවය ඉදින් නිෂපයාර්යය වියින් වේ නම් එසේ ඇති කලා කවර හෙය කින් අසංඥසත්තල වාසින්ට දෙආයතන කෙනෙක් පහළවෙත් යන වචනය වදාළ සේක්ද? අසංඥසත්තල වාසින්ට වක්ඛායතන

සෙක් නැත. සාතිශය නිමිලතායෙන් අසංඥසන්නතල වාසී සත්ත්වයාගේ රූපායතනය තෙමේ තේසුපුභුල්තව අවිෂයවූයේවද යනු වොදනායි. මේ වොදනාකල පරිදි නිවරද වේ. යම් අභිප්‍රායයෙකින් රූපධාතුවෙහි සංඥ ඇත්තාවූ රූපාවචර බ්‍රහ්මයන්ගේ ගනිායතන රසායනන සුප්‍රථව්‍යායතනයන් නොවදුලබව වේද තදනිප්‍රායයෙන් රූපායතනයද නොවදුල බව වන්නේය. එහෙයින් අසංඥසන්නතල වාසී බ්‍රහ්මයන්ට හුදු ධර්මායතනයම වදුල යුතුවන්නේය. ඒ එසේ මැයි තමතමන් පිළිබදවූ වක්‍ෂුරුදි ඉන්ද්‍රියයන්ගේ ආලම්බනභාවය අපෙක්‍ෂාකිරීම් වශයෙන් යම් ධර්මකෙනෙකුන්ගේ නිෂපය්‍යායයෙන් ආයතනභාවයෙක් ඇද්ද ඒ මූඛ්‍යවශයෙන් ආයතනභාවය ඇත්තාවූ ධමුන් දක්වනු ලබන කල්හි ඒ ඉන්ද්‍රියයන්ගේ අනුභවකටයුතු ආලම්බන භාවය අපෙක්‍ෂා කිරීම් ඇති ආයතනභාවය නැති හෙයින් සංඥ ඇති බ්‍රහ්මයන්ට ගනි රස සුප්‍රථව්‍යායන් වෙන් වෙන්වූ ආයතනභාවයෙන් නොවදුරු ධර්මභාවය නොසික්මවන හෙයින්ද මනෝවිඤ්ඤායට අරමුණුවන හෙයින්ද ධර්මායතනයෙහි ඇතුලත්වූවන් කොට පස් ආයතනකෙනෙක් වෙන් සි ධර්මතදය විභවිතයෙහි වදුලසේක ඒ වදුල වචනය සැබව ධර්මායතනයැ කියා සාමාන්‍ය වශයෙන් නම් නැබීම රූපභූමියෙහිවූ ගනි රසසුප්‍රථව්‍යායන් ධර්මායතනයෙහි අනතභීත කිරීම ප්‍රයෝජන කොට ඇත්තේ වේ. නොහොත්-ඒ ගනි රස සුප්‍රථව්‍යායන් වක්‍ෂායතනාදින්ගෙන් පිටතැ පවත්නා ආයතනයන් කොට පස් ආයතනකෙනෙක් වෙන් සි පෙළෙහි වදුල සේක. තවද යම් අභිප්‍රායයෙකින් අසංඥසන්නතල වාසීන්ගේ රූපායතනය වදුලසේක්ද ඒ අභිප්‍රායයෙන් සංඥ ඇති රූපිබ්‍රහ්මයන්ගේ ගනි රස සුප්‍රථව්‍යායන්ද වෙන් වෙන්වූ ග්‍රහණය කටයුතු. මෙසේ මේතය දැක්වීමට අසංඥ සන්නතල වාසී බ්‍රහ්මයන්ට දෙආයතන කෙනෙක් පහලවෙන් සි වදුල සේක ඒ ප්‍රකටිකරණය කෙරෙමි අසංඥසන්නතලයෙහි රූපාලම්බන යාගේ තමා අයත්වූ අරමුණු ගන්නා වක්‍ෂුරින්ද්‍රියයක්නු නැති කල්හිද වක්‍ෂායතන සවභාවයාගේ ඉක්මවීමක් නැත්මය එහෙයින් අසංඥ සන්නතලයෙහිවූ රූපාලම්බනය රූපායතනයැ කියාම වදුරනු ලැබේ මේ තය දැක්වීම සදහා නොහොත්-මෙකිතය දැක්වීමට කරුණුවූ වචනයෙන් ගනිායතනාදිවූ ත්‍රිවිධායතනයන් බහා සංඥ ඇති රූපි බ්‍රහ්මයන්ට අපට්ඨ ආයතන කෙනෙක් පහලවෙන් සිද අසංඥතලසට බ්‍රහ්මයන්ට පඤ්චවිධවූ ආයතන කෙනෙක් පහලවෙන් සිද යන මේ අභිය දක්වා වදුලසේක. මෙකි තය විසින් මේ අභියමුභය නුවණැත්තන් පිළිගතයුතු.

ගනි රස සුප්‍රථව්‍යායන් ඇති රූපභූමියෙහි ගනි රස සුප්‍රථව්‍යායෝ නැත්තාහසි වරදවා ලබ්ධිගතහොත් රූපලොකයෙහි පාටිව්‍යාදින් පහස්තට නොහැකි බැවින් බ්‍රහ්මයන්ගේ වාග්ඝෝෂයතෙම නොවිය යුතුවන්නේමය. යම් හෙයකින් පාටිව්‍යාදාදින් ප්‍රතිහතනයෙන් තොරවූ ශබ්දයන්ගේ පැවැත්ම නැතිද එහෙයින් පහස්ත, පියවි

ඇති ධර්මයන්ගේ කිසියම් භූමියෙක්හි නොපහස්නා පියවිබවකුදු දැන ගන්ට නොහැක්කේය සප්‍රථව්‍යායතනයයි කියනලද පාවිච්ඡි තෙජේ වායොධාතු සංඛ්‍යාත භූතත්‍වයාගේ අභාවප්‍රාප්තිය ඇති කල්හි රූප භවයෙහි රූපායතනාදීන්ගේද නොහොත්-රූපායතන ශබ්දයතනයන්ගේද සද්භාවයෙක් නොවන්නේමය ඒ රූපභවයෙහි පාවිච්ඡිධාතූදීන්ගේ නොපහස්නාබව ඇති කල්හි වායොකාශය තමා නොවනබවය පහස්නා පියවි ඇති ධර්මයන්ගේ කිසියම් භූමියෙක්හි නොපහස්නා පියවිබවක්හු දැනගන්ට නොහැකි බවය සප්‍රථව්‍යායතන නම් වූ භූතත්‍වය නැතිකලා රූපභූමියෙහි රූපායතන ශබ්දයතනයන්ගේ නොපැවැතියයුතු බවය යන හෙතුවලින් පාවිච්ඡිදීන්ගේ පහස්තට හැකි බැව් ඇති කල්හිද රූපභවයෙහි කායෙජ්‍යයගක්හු නොමැති හෙයින් රූප භවයෙහි ඇත්තාවූ පාවිච්ඡි තෙජේ වායො ධාතුන්ගේ සප්‍රථව්‍යායතාවය නොවදුල සේක. මෙසේ සිත්හි කොටා නොහොත්-මෙසෙයින් රූප භූමියෙහිද පාවිච්ඡිධාතූදීන්ගේ පහස්තට අහිවූ ස්වභාවක්හු ඇති හෙයින් රූපලෝකයෙහි පාවිච්ඡිධාතූදීන්ගේ සප්‍රතිභතනය වදුල බවද සමර්ථතය. හේ ආගමයෙන් ප්‍රකටිකරණය කොටා දක්වනුවෝ අසංඝකුසලානාං අනිදසුනසප්පටිසං එකං මහාභූතං පටිච්ච චෙ මහාභූතා යි මහ පටන් පවුරුණැ වදුල බැව් කිහු. මේ ප්‍රසංග ප්‍රකරණ පාලියෙහි ප්‍රතිසය නම් පාවිච්ඡි භූතත්‍වයාගේ කායප්‍රසාදය ඇසුරු කොටා තතකායප්‍රසාදශ්‍රිත භූතරූප සමීණවාරයෙන් හමුවනබව වේ. එසේ නමුත් මේ අසංඝ සත්ත්වලයෙහි භූතරූපයන් සමබන්ධ වූ අභිවූබවීම් ඇත්තහුගේ භාවයා ප්‍රතිසනම, කියනලද ස්වභාවය ඇති ප්‍රතිභතනයතෙමැ පහස්තට නොහැකි ස්වභාවය ඇති ධර්මයන්ගේ සමීණයක්හු අවිද්‍යාමාන භාවය හෙතූ කොටා නැත්තේය ඒ අසංඝසත්ත්වභූමියෙහි විෂයි නම් ලද වක්‍යායතනයා අවිද්‍යාමාන කල්හිද රූපායතනය ගෙනැ දෙආයතන කෙනෙක් වෙත්යයි ඉදින් වදුරණලද්දේවී නම් එසේ කලා කවරහෙයකින් ගනියතනාදිනුදු ගෙනැ පස්ආයතනකෙනෙක් වෙත් යයි නොවදුල සේක්ද යත්? මෙසේ විතාර නම් තය දැක්වීම් වශයෙන් මේ දෙශනානොමෝ ප්‍රවෘත්තය යන මේ අපීයා මා විසින් කියනලදැයි මෙසේ විසදිය යුතුයි. අනික් තයෙකුදු ඇත් ඒ අසංඝ සත්ත්වලයෙහි රූපායතනයමැ ඇරදක්වා වදුලබව කිසිකලෙකැ අසංඝසත්ත්වලයෙන් අන්‍යවූ වෘත්තාදි ශුඛාවාස භූමසස්ථයන්ගේ වක්‍රුප්‍රසාදයට අසංඝසත්ත්ව භූමසස්ථයාගේ රූපායතනය විෂයවන බැව් සදහායි. එකානනයෙන් රූපායතනය කෙරෙන් අන්‍යවූ ගඛිරසසප්‍රථව්‍යායතනයන් අවිද්‍යාමාන හෙයින් නොවදුලසේකි, ප්‍රකාරානතර වශයෙනුදු ගනියතනාදීන්ගේ ආයතන ස්වභාවයක්හු අවිද්‍යාමාන හෙයින් නොවදුල සේකි. හේ ප්‍රකට කොට දක්වමි අසංඝසත්ත්වලවාසී බ්‍රහ්මයන්ගේ රූපායතනයතෙමැ සමානතලවාසය ඇති වෘත්තාදි භූමසස්ථයන්ගේද තදු පරිණාන් ශුඛාවාසභූමසස්ථයන්ගේද වක්‍රුප්‍රසාදයාගේ අරමුණු

බවට යේ. ව්‍යතිරේක විසින් ගැබ්ගත්තේ තුමු සමානතලවාසය ඇති. වාගන්ඵල භූමියටයන්නේත් තද පරිභාග් ඉඩාවාස භූමියටයන්නේත් ප්‍රසාද හිතවූ සුභ ජිව්‍යා පිණිමානුයට අරමුණු නොවෙත්. එහෙයින් ගැබ්ගත්තේම රූපභවයෙහි නොහොත්-ධම්මභවය විභවනපාලියෙහි නොවදුලබව යෙදේමය. කථාවසතුප්‍රකරණයෙහිද නිෂපය්‍යාය වශයෙන් ගැබ්ගත්ත සප්තව්‍යායතනයන්ගේ අසතිත්වය ප්‍රතිඥකරන්නාවූ පරවාදී පුද්ගලයා සඳහා “නභෙවං වතතබ්බෙ” යන ප්‍රතිෂේධය සකවාදියා විසින් කරනලදයැ කියා විසඳිය යුතුයි. “අපි තත් ගැබ්ගත්ත නභෙවං වතතබ්බෙ” යනාදිවූ තදෙනවචනය රූපභවයෙහි ගැබ්ගත්තාදින්ගේ අවිද්‍යානිවාරණය ප්‍රකාශයට කාරණයක් ඉදින් නොවේද එසේ නොවනුයෙන් නිත්‍යයෙන්ම ඒ රූප භවයෙහි ගැබ්ගත්තාදින්ගේ විද්‍යානිවාරණය දැක්වීමට කාරණවූ අන්‍ය වචනයෙකුද නැතිවිය යුත්තේයයි වොදනාවකුද ඇත්. මේ වොදනාවාසයින් ඇර දැක්වූ වචනය එපරිද්දෙන්ම නොදනුයුතුයි. කවරහෙයින් යත්? අභිකථාවන්හි රූපභූමියෙහි ගැබ්ගත්තාදින්ගේ විද්‍යානිවාරණය උපුටා ඇර දැක්වූ බැවිනි. ඒ සැබෑමය. යම් අභිකථා වචනයක් පෙළ හා විරුධ නොවේද තදභිකථාවචනයක් පෙළක් ප්‍රමාණවූයේ වේ. කවරහෙයින් යත් අගර්භිතවූ ආවාසීප්‍රවේණියෙන් ඉදුණිනන කාලය හිමිකොට නිශ්චයට බැස ආ බැවිනි යනු පරි භාරයයි. අභිකථාවචනය ප්‍රමාණය යන වචනයෙහි ලා කිසිවක්නුගේ මෙබඳු වොදනාවක් ඇත. යම් අභිකථාවචනයක් පෙළ හා විරුධ නොවේද ඒ අභිකථාවචනයනෙමේ ප්‍රමාණවූයේ වේවා එතකුදු වුවත් රූපභූමියෙහි ගැබ්ගත්තේ අසතිත්වය ප්‍රකාශ කිරීමට කාරණවූ මේ අභිකථාවචනය නෙමේ පෙළ හා විරුධ වේනුයි යන වොදනා නොමෝයි. මේ වොදනා වචනය වොදකයා කී පමණෙකින් නිශ්චය කොට නොදනුයුතු කවරහෙයින් යත් යම් පරිද්දෙකින් පෙළ හා අවුලාව විරුධනොවේද එපරිද්දෙන් ප්‍රතිපාදනය කොට දැක්වූ බැවිනි. වක්‍රද්විදිවූ ආයතනයන්ගේද වක්‍රද්විදිවූ නිශ්චයසාධන කොට ඇති වක්‍රද්විදිවූ ආයතනයන්ගේද සතති පුද්ගල ස්වභාවයෙන් ගුණත්වය ප්‍රකාශ කිරීම සඳහා භාග්‍යවතුන්වහන්සේගේ ධාතුදේශනානොමෝ පවත් නියැ එහෙයින් ආයතනභාවයෙන් වදලාවූ ධර්මයන්ගේම ධාතුභාවය දක්වන හෙයින් ගැබ්ගත්තේ ධාතුභාවය නොවදුරීම යෙදේමය තත් තදයතනභාවයෙන් වදලාවූ ධර්මයන්ගේම ධාතුභාවය ප්‍රකාශ වන හෙයින්ද ගැබ්ගත්තේ ධාතුභාවය නොවදුල නමුත් ධාතු භාවය යෙදෙන හෙයින්ද යම් යම් පරිද්දෙකින් පෙළ හා විරුධ යෙක් නොවේ නම් ඒ ඒ පරිද්දෙන් වක්‍රද්විදිවූයේ වශයෙන් මේ අවුලාහි රූපසංඛ්‍යානොමෝ කරනලදයැ කරුණු මෙසේ වනු යෙන් මේ අවුලාහි පුටුකල රූපගණනායෙහි පාලිධර්මය හා නොභල පේය යන සැකයත් රූපභූමියෙහි විශයුතු රූපසංඛ්‍යාව පිළිබඳ සැක යත් ඉපදවීමට අවසරයෙක් නැතැයි දනගුත්තේය යනු භාවයි.

* “ඡන්දිඋණණා”යන්නෙන් ගැබ පලාගත් එළුවසු ලොමක්වූගේ සි ඇතැම් ආවාය්‍යී කෙනෙක් අරුත් ඇර දක්වත්. මෙද යුතු. මූල ටිකාවෙහි ඡන්දිඋණණායාහි ගබ්භංථාලෙචා ගතිතඋණණායාහිපි වදනැති. සි පලමු දුක්වූ අභිවිකල්පයම රුක්තා වූ අනුට්ඨිකාවාය්‍යීයෝ “එළුකසා ඡන්දකාලෙ උණණා ඡන්දිඋණණා”සිද මධුටිකාවාය්‍යීයෝ ඡන්දිඋණණායාහි එළුකානං ගබ්භතො නිකම්භිචා ඡන්දකාලෙ උණණාසද්දො වෙත් ලොමවාචකො. සිද විසූහ. පශ්චිමාචි විකල්පය කෙටිවාදයෙහි ප්‍රකෂප කොට දක්වන්නා වූ අනුමධුටිකාවාය්‍යීයෝ තතො සුමුමතරතං සක්ඛාය ගබ්භං. පෙ. ඉතිපි වදනැති වුත්තං. සිද. කෙටිපන තතො ලොමතො සුමුමතරලොමං සක්ඛාය ගබ්භං ථාලෙචා ගතිතඋණණායාහි වදනැති. සිද විසූහ.

* “සමභවහෙදෙහි අභිතා හෙදෙ”සි. (මු: ටි:) කලුච්චරණය සමභව ශබ්දයාගේ ප්‍රමානවිචාරකත්වය දක්වීම සදහායි. සමභව ශබ්ද යාගේ කාරණපය්‍යීයත්වය දක්වීම සදහා නොවේ. මෙද යුතු. සමභව නසා හෙදෙවා සමභවහෙදෙ පවතතිහෙදෙහි අභො. (අ: ටි:) අභිතා හෙදෙහි එතෙන සමභව සද්දසාකාරණපරිශායනං නිව තෙනති. (ම: ටි:)

* කවරහෙයකින් නිශ්ක්‍රමතණනික ප්‍රෙතයන්ට පලමු කී අණකි ඡදි ත්‍රිවිධයෝනිහු නොලැබෙද්ද යන අන්තර්ලිත වොද්දාය සිත්තිලා නිශ්ක්‍රමතණනිකාසිරිතිවං දුක්ඛාතුරතාය කාමං සෙවිචාගබ්භං න ගණනැති. මූල ටිකාවෙහි යම් පරිහාරයක් කොළෝද ඒ පරි හාරයෙන් නිශ්ක්‍රමතණනික ප්‍රෙතයන්ට නිතර දුකින් පෙළෙන බැවින් කාමසෙවනසෙකුදු නැත ගැබ් ගවගැන්ම කියනු කිමැයි හඟවා.

* මුමමව්‍යාධ්‍යානයෙහි “ඔපපාතිකයොනිකෙසු, ඔපපාතික යොනි ඇති; රුපිබ්‍රහෙමසු, රුපාවචර බ්‍රහ්මයන් කෙරෙහි”යයි කල අරුත් විය කැණ නොයෙදෙයි. මූල ටිකාවෙහි රුපිබ්‍රහෙමසු නාව ඔපපාතික යොනිකෙසුහි ඔපපාතිකයොනි කෙහි රුපිබ්‍රහෙම නිඛාරෙහි. සි විසූ හෙයින් රුපිබ්‍රහෙමසු යනු අධිකරණාචාර්යෙහි සප්තමියැ ඔපපාතික යොනිකෙසු යනු නිඛාරණාචාර්යෙහි සප්තමියැ සි දක්වා ඔපපාතික යොනිකෙසු යන සාමාන්‍යාකත රුශිය කෙරෙන් රුපිබ්‍රහෙමසු යන විශේෂය නිඛාරණය කෙරෙයි හඟවා. නොහොත්-ව්‍යතිවාර සංඛ්‍යාත එලයක්වූ නැති හෙයින් ඔපපාතික යොනිකෙසු යන පදයාගේ තව් ශේෂණාචාර්ය වලභායසි හඟවා. මෙද යුතු. රුපිබ්‍රහෙමසුහි අධිකරණෙ භූමිම. ඔපපාතිකයොනිකෙසුහි නිඛාරණෙහිද සෙසු නො. ඔපපාතික යොනිකෙහි රුපිබ්‍රහෙම නිඛාරෙහිනි ආහ තෙන ඔපපාතිකයොනි කෙසුහි සාමඤ්ඤතො වුත්තරුසිතො රුපිබ්‍රහෙමසුහි විසෙසං නිඛාරෙහි. (අ: ටි:) රුපිබ්‍රහෙමසු පෙ. නිඛාරෙහිනි එතෙන ඔප පාතිකයොනිකෙසුහි එතසා තබ්බිසෙසනත්ථං නිවතෙනති ව්‍යතිවාර භාවනො. (ම: ටි:)

* “සංසෙදජෙපපාතිසු අථවා අවකංසතොතිංස”යි සැකෙවින් දක්වු මේ අථය විවරණය කොට දක්වන්නාවූ ඇජර බුදුගොස් තෙරණුවෝ “අවකංසතොපන” යනාදියක් කිහුද ජත්‍යනු බධිර ස්‍රාණක නපුංසකවූ ඔපපාතික සත්තව යටත්පිරිසෙයින් ජීව්‍යා කාය වසතුදශකයන්ගේ වශයෙන් සමතිස් රූප කෙනෙක් පහලවෙත්යි වැණු තදම්කථාවචනය පෙළහා නොසමවේයයිද පෙළෙහි කාමභූමි පයඝාපනාවූ සංසෙදජ ඔපපාතිකවූ ස්‍රාණායතන රහිතයන්ගේ උත් පනතිතොම නොවදුරණලදුයයි දෙස්ඇර දක්වන්නාවූ මූලටිකා වායඝියෝ මෙසේ යෙන් ධම්මහදයවිභවෙහි හි කාමධාතුයා උප පනතිකබ්‍රේ කසසි එකාදසායතනාති පාතුහවනති කසසි දසායත නාති කසසි අපරති දසායතනාති කසසි නවායතනාති කසසි සතායතනාති පාතුහවනති වුතනං නවුතනං අසායතනාති පාතු හවනති තථා දසායතනාති පාතුහවනති තිකබ්‍රතං වතතබ්බං සියා අසානකඋපපතියා විජ්ජමානාය තිකබ්‍රතං නවායතනාති පාතු හවනති නවතං වුතනං එවං ධාතුපාතුභාවාදිපඤ්ඤසු යමකෙපි සාන ජිව්‍යා කායානං සහවාරිතාවුතනාති යම් හෙයකින් ධම්මහදය විභවිකපාලියෙහි කාමධාතුවෙහි පිළිසිදගන්නා කෙනෙහි පරිපූර්ණා යතන ඇත්තාවූ කිසිවකුහට ශබ්දයතන වර්ජිතකොට ඇති එකො ලොස් ආයතන කෙනෙක් පහලවෙති වක්‍රායතන සද්දයතනයන් වර්ජිත කොට ඇති ජත්‍යනු කිසිවකුහට දශවිධ ආයතන කෙනෙක්ද සොතායතන සද්දයතනයන් වර්ජිතකොට ඇති ජාතිබධිරවූ කිසිවකු හට අතික් දශවිධ ආයතන කෙනෙක්ද වක්‍රායතන සොතායතන සද්දයතනයන් වර්ජිතකොට ඇති ජත්‍යනු බධිරවූ කිසිවකුහට නවවිධ ආයතන කෙනෙක්ද ගබ්‍රසෙයසකවූ වක්‍රායතන සොතායතන සානායතන ජිව්‍යායතන සද්දයතනයන් වර්ජිතකොට ඇති කිසි වකුහට රූප ශක්‍රි රස කාය සප්තව්‍ය මනෝධර්මායතනයන්ගේ වශ යෙන් සප්තවිධ ආයතන කෙනෙක්ද පහලවෙත් යි වදාළ සේක්ද එහෙයින් ධම්මහදය විභවිකපාලිය හා යටදක්වූ අභිකථා පාඨය සංසද්දය නොවෙයි. කවරහෙයින් යන් වක්‍රායතන සොතායතන සානායතන චෛකල්‍යයෙන් යුක්තවැ උපදනා කිසිවකුහට වක්‍රා සොත සාන සද්දයතනයන් වර්ජිත කොට ඇති අප්‍රවිධ ආයතන කෙනෙක් පහලවෙත් යි. නොවදාළ හෙයින් එසේම ශ්‍රාණායතන විරහිතවැ උපපතිය ඇති කිසිවකුහට සානායතන සද්දයතනයන් වර්ජිතකොට ඇති දශවිධ ආයතනකෙනෙක් පහලවෙත් යිද නොව දාළ හෙයින්. එසේවුව පෙළෙහි දශවිධායතන වාරය තුන්යළක් වදාළුයුතුද වන්නේය. ස්‍රාණායතන රහිතවූ ප්‍රතිසංවිත්‍රණය විද්‍යමාන කල්හි අනු බධිරයාට නවවිධ ආයතන කෙනෙක් පහලවෙත් යි පලමු කිතියායෙන් අනුස්‍රාණක කිසිවක් හුගේද බධිරස්‍රාණක කිසිවක් හුගේද වශයෙනුත් නවවිධායතන වාරයද තුන්යළක් වදාළුයුතු වන්නේය හෙද නොවදාළසේක්නුයි. පෙළහා විරුච්චේ යනු භාවයි.

ධාතුන්ගේ ප්‍රාදුර්භාව සංකීර්ණාන ප්‍රශ්නවාරයන්හිද මෙනෙහිත් දකුණුතුයයි හි හෙයින් කසාපි එකාදසධාතුයො පාතුභවනති කසාපි දසධාතුයො කසාපි අපරාදසධාතුයො කසාපි නවධාතුයො කසාපි සත්තධාතුයො පාතුභවනති යනාදි පාඨානුසාරයෙන් ධාතුප්‍රාදුර්භාව ප්‍රශ්නයද ආදි ශබ්දසාම්ප්‍රදායෙන් “කසාපි වුද්ධිසිද්ධියාති පාතුභවනති” යනාදි නයින් පැවැති ඉන්ද්‍රියප්‍රශ්නාදීහුද පෙළ හා අභිකථාවගේ සංසන්දනය නොවීමෙහි ලා දකුණුතුයහ යනු භාවයි.

යමක ප්‍රකරණයෙහිදු භූත ජීවිතා කායායතනයන්ගේ සභවර ණතානොමෝ යසා සාතායතනං උපපජ්ජති තස්ස ජීවිතායතනං උපපජ්ජති ආමන්තා යසා වාපන ජීවිතායතනං උපපජ්ජති තස්ස සාතායතනං උපපජ්ජති ආමන්තා යනාදි නයින් වදරනලදුද එහෙයින්දු නොයෙදෙයි යනු භාවයි.

* පෙළ හා නොගැලපේයයි නගනලද දෙමපරිහාර මුඛයෙන් අභිකථාගත වචනය යථාසාධනයෙහි පිහිටිවා කරුණු දක්වන්නාවූ අනුට්ඨාකායායායෝ මෙසේ යුතු ඵලව යථාසත්තති උක්තංසනොථ රුපානිති පදං සංසෙදජ්ජපපාතිසුති ඵලං යොතිවයවසෙන යොජ් යති න ඵලං අවකංසනොති ඉදං ඉදං පන සංසෙදජ්ජයොතිවසෙනෙව යොජ්ජනබ්බං එකයොගතිද්දිසසාපි එකදෙසො සමබ්බං ලහනිති සංසෙදජ්ජයොව ජච්චකුබ්බිර අසානක නපුංසකස්ස ජීවතා කාය වනුදසකානං වසෙන නිංසරුපාති උපපජ්ජනති වුත්තං න ඔපපාති කසාපි අයමෙත් අභිකථාය අධිප්පායො යෙපන ඔපපාතිකස්ස ජච්චකුපෙ උපපජ්ජනති මහාඅභිකථායං වුත්තනති වදනති තංගහගෙනබ්බං සොතිපමාදපායො එවසුකත්වා ආයතන යමක වණ්ණනාය කාමධාතුයං පන අසානකො ඔපපාතිකො නජී යදි භවෙය්ස කසාපි අභායතනාති පාතුභවනති වදෙය්සාති වකබ්බි අපරෙපනානු කසාපි එකාදසායතනාති පාතුභවනති යාව කසාපි නවායතනාති පාලි ඔපපාතිකෙ සකිය වුත්තා තස්මා පුබ්බතා පරං අභිකථායං අවිරොධො සිධ්ධො භොති තථාව යථාවුත්ත පාලියා අයමත් වණ්ණනා අසුද්දන්තසංසද්ධි සමෙති යෙවාති යංපනෙකෙ වදනති ඔපපාතිකගහගණෙන සංසෙදජ්ජි සමයෙන නිවාති ධම්ම හදයවිභවෙන කාමධාතුයා උපපත්තිකලෙණ කසාපි එකාදසායත නාති පාතුභවනති ආදිනං නිද්දෙසෙ ඔපපාතිකානං පෙනානනති ආදිනා ඔපපාතිකගහගණමෙවකනං න සංසෙදජ්ජගහගණනති තං පරි පුණ්ණායතනානං යෙව සංසෙදජ්ජනං ඔපපාතිකෙසු සංගහගණ වසෙන වුත්තනති වෙදිතබ්බං තථාති වකබ්බි සංසෙදජ්ජයොතිකා පරි පුණ්ණායතනාපරිපුණ්ණායතනභාවෙන ඔපපාතිකසංගහං කත්වා වුත්තාති පටිපාත්තායවා යොතියා සබ්බපරිපුණ්ණායතනයොතිං දස්සතුං ඔපපාතිකානනති වුත්තනතිව, අභිකථායං පන යොතිවයං සරුපෙනෙව පකාසෙතුං සංසෙදජ්ජයොතිවසෙනෙව අවකංසනො

පවතතිං දස්සෙතුං ඔපපාතිකයොති යා ඉතරං අසඞ්ගහෙත්වා සංසෙද ජෙපපාතිසුති චුත්තනනි, සබ්බං තං චිමංසිත්වා ගහෙනබ්බංසි. මෙති අභිප්‍රාය දක්වනු ලැබේ.

මේ “කිංස නවවෙව රුපිසු” යනාදී ගාථාවෙහි “සත්තති උක්කං සතොථ රුපාති” යන පදවාක්‍යය “සංසෙදජෙපපාතිසු” යන පද වාක්‍යයෙහි සංසෙදජ ඔපපාතික යොනිවයාගේ වශයෙන් යොදනු ලබන්නේ යම්සේද එපරිද්දෙන් “අවකංසනොතිංස” යන මේ පද වාක්‍යයා යොනිවයාගේ වශයෙන් නොයොදනු ලැබේ. මේ “අවකංස නොතිංස” යන පදවාක්‍යය වනාහි සංසෙදජයොනි වශයෙන්ම යෙදිය යුත්තේය. එක්වට අභිප්‍රතිතියවනසේ ප්‍රයෝගකළ පදයාගේ නොහොත්-සමාන ප්‍රයෝග වශයෙන් දක්වූ පදයාගේ එකදෙයක කුදු අන්‍ය පදයක්වු හා සමකිකිය ලබාද එහෙයින් සංසෙදජවූ ප්‍රතිසකිකිකෂණයෙහි ජත්‍යකු බධිරසුරාණක නපුංසකවූ පුද්ගලයා හට ජිහ්වාකායවසතුදශකයන්ගේ වශයෙන් තිසක් රූපයෝ උපදනාහයි මේ අභිය, අභිකථාචායයින් විසින් කියනලදය. ඔප පාතිකවූ ජත්‍යකු බධිරසුරාණක නපුංසක පුද්ගලයාහට ජිහ්වා කාය වසතුදශකයන්ගේ වශයෙන් තිසක් රූපයෝ උපදනාහයි කියන ලද්දේ නොවෙයි. මේ වනාහි රූපගණනායෙහි අභිකථාගත අභි ප්‍රායවේ. තදන්‍යවූ කීමකුදු ඇත්. යම් ආචායීකෙනෙක් ඔපපාතිකවූ ජත්‍යකු බධිරසුරාණක නපුංසකවූ පුද්ගලයාහට ජිහ්වා කායවසතු දශකයන්ගේ වශයෙන් තිසක් රූපයෝ පහළවෙත්යයි. ඔපපාති කසස ජච්චකු බධිර අසානක නපුංසකසස ජිහ්වා කායවද්දුදසකානං වසෙන තිංසරුපාති උපපජ්ජනති. යන වචනය මහඅටුවාහි කියන ලද්දෙහි කියද්ද ඒ ආචායීයන්ගේ ඒ කීම, නොගතයුතු යම් හෙයකින් ඒ මහඅටුවාහි ආ පාඨය, ලිපිකර ප්‍රමාදග්‍රමජන්‍ය පාඨයෙක් වේද ඒ පාඨය, ලෙබකයන්ගේ සමානිච්ඡවාසජන්‍ය අපපාඨයක් බැවින් ආයතන යමක සංවණ්ණාවෙහි. කාමධාතුයං පන අසානකො ඔප පාතිකො නච්චි යදිභවෙය්‍ය කසසචි අභායතනාති පාතුභවනති චදෙය්‍ය. යන පාඨය කියන්නේයයි ආචායීයන් විසින් කියනලදද එහෙයින් ඒ කීම පිළිනොගතයුතුය තදන්‍යවූ ආචායී කෙනෙක් මෙසේ යෙත් “කසසචි එකාදසායතනාති පාතුභවනති” යන පාඨය පවත් “කසසචි නවායතනාති පාතුභවනති” යන පාඨය දක්වා ඇති පාළිතොම ඔපපාතික පුද්ගලයන් සදහා වදරනලදයයි කිනුද හෙවත්-ඔපපාතික යොනිය සදහා වදල පෙලයයි කී හෙයින් අටුවාහි සුචාරවිරෝධය, සිඛවේද එසේ සිඛවනුයෙන්ම, “කසසචි එකාදසායතනාති පාතුභවනති” යනාදී වශයෙන් වදල පාළිය හා “අවකංසනො පන. පෙ. තිංසරුපාති උපපජ්ජනති” යන මේ අභි කථානොමෝ එකානනයෙන් ගබ්භාදකය හා යමුනොදකය මෙන් සංසන්දනය වේමැයි. තවද ඇතැම් ආචායී කෙනෙක් ඔපපාතික ග්‍රහණයකින් සංසෙදජයෝද සහග්‍රහකරනු ලැබෙත්යයි කියද්ද ඒ

කීම සැබෑමය බලවත්තමය විභවයෙහි කාමධාතු වෙති ප්‍රතිසංකීර්ණයෙහි කිසිවකුකට එකොළොස් ආයතන කෙනෙක් පහලවෙත්ය යන උදෙසා පාලියගේ නිදේශයෙහි “ඔපපාතිකානං පෙතානං” යනාදී නසින් ඔපපාතිකත්‍වය මැ කරන ලදය සංසෙදජ ග්‍රහණය නොකරන ලදය යන ඒ කීම පරිපූර්ණයක අත්තාමුඛ සංසෙදජයන් ඔපපාතිකයන් කෙරෙහි සබ්‍රහ්මකිරීම් වශයෙන් කියන ලද්දකි දකුණු. එසේ සබ්‍රහ්මකොටැ කී හෙයින් මැ “සංසෙදජයොතිකා පරිපූර්ණයක නොපරිපූර්ණයක නොවන ඔපපාතිකසබ්‍රහ්ම කතා වුනා” යි මතු කියන්නේය. නොහොත්-ඔපපාතිකයොතිකයගේ ප්‍රාධාන්‍ය ශක්තීන් සම්පරිපූර්ණයක වත් යොතික දක්වන්ට “ඔපපාතිකානං” යි වදාලේයි. අවුලාවෙහි වනාහි යොතිකය ස්වරූප වශයෙන් ප්‍රකාශකරන්ටත් සංසෙදජයොති වශයෙන්ම අපකම් වශයෙන් ප්‍රවෘත්තිය දක්වන්ටත් ඔපපාතික යොතිකයගේ වශයෙන් තදිතර සංසෙදජ යොතික නොහ කවා “සංසෙදජෙපපාතිසු” යි උකතයි. ඒ සියල්ල ක්‍රවණින් විමසා ගත යුතු.

* අයං පන දෙසො ආවරියෙහි නාභිමනො අවකංසනො තිංසාති ආදිවචනං සංසෙදජමෙව සංකියා වුනාං යමක වණ්ණනායං අසානකො ඔපපාතිකො නජීති වුනානාං එවඤ්චසති පුබ්බාපර විරෙධො නහොතිති. යි මධුටිකාගත හෙයින් මේ කී දෙය ආවාය් යන් විසින් අදහස් කරන ලද්දෙක් නොවෙයි. යමකවණ්ණාවෙහි අප්‍රාණක ඔපපාතිකයෙක් නැතැයි කී බැවින් අපකම් වශයෙන් තිසක් රූපයෝ වෙත් යන මේ වචනය යම් හෙයකින් සංසෙදජ යොතික සදහාම කියන ලද්ද එහෙයින. මෙසේ ගෘහිත කල්හි අවිකටාති පුළු පර විරෙධයද නොවන්නේයි. පෙලු හාද සංසද්‍රව්‍යවන්තේයයි දකුණු.

31

බහිරාමමණ ගතිහෙනු වෙදනාපිති විනාශකම්චාරෙහි,
හෙදහෙදවිසෙසො චුතිසංකීර්ණං පරිඤ්ඤාසො.

සාහෙසා මිසාමිසානො දුට්ඨා පටිසංකි, සාවසා අනිනා නතනග් චුති නාසං ඉමෙහි බහිරාදිති හෙදහෙදවිසෙසො වෙදි නබ්බාති අනෙටා, කථං, කදුච්චතුකකකියා අරුපචුතිසා අනතනග් චතුකකියාව ආරමමණනොපි අභිකතා පටිසංකි හොති, කදුච්ච අමහගත බහිරාමමණාස මහගත අසකනනාරමමණා, අසං නාව අරුපභූමිසු සෙව නසෙ, කදුච්ච පන චතුකකකියා අරුපචුතිසා අනතනග් පඤ්චකකියා කාමාවචග් පටිසංකි, කදුච්ච පඤ්චකකියා කාමාවචර චුතිසා රූපාවචර චුතිසාවා අනතනග් චතුකකියා ආරුපපටිසංකි, එවං අනිනාරමමණචුතිසා අනින නවතනබ්බපච්චසනනාරමමණපටිසංකි, එකච්චසගතිචුතිසා එකච්ච දුගගතිපටිසංකි, අහෙනුක චුතිසා සහෙනුක පටිසංකි, දුහෙනුක

චුතිසා නිහෙතුක පටිසංඝි, උපෙක්ඛාසගගන චුතිසා සොමනස්ස සහගන පටිසංඝි, අප්පිතිඝචුතිසා සප්පිතික පටිසංඝි, අවිනාශක චුතිසා සවිනාශක පටිසංඝි, අවිචාරචුතිසා සවිචාර පටිසංඝි, අවිනාශකඅවිචාරචුතිසා සවිනාශකසවිචාර පටිසංඝි නි නස්ස භස්ස විපට්ඨන නොව ස්ථාසොගං සොපේතබ්බං.

31.(ක) බකාරමමණ ගතිහෙතු වෙදනාපිති විතකකවිචාරෙහි, සකකු ආලම්බන ගති හෙතු වෙදනා ප්‍රිති විතකී විචාරයන් කරණකොට ගෙන; නොහොත්-සකකු-පෙ-විචාර වශයෙන්; චුතිසංඝිතං, චූතිප්‍රතිසංඝිත්තේ; (චුතිප්‍රතිසංඝිතං සීද පාඝසි) හෙදහෙදවිසෙසො, අසමානකු සමානකු සංඛ්‍යාතවු වෙනස; පරිඤ්ඤායොසා, පිරිසිදු දතයුත්තේය.

* මෙහි චූතිප්‍රතිසංඝිත්තේ හෙදහෙද විශේෂය නම් කිම? අනතුරුව ඉක්මගිය චූතියගේද ඊට අනතුරුව මිශ්‍රාමිශ්‍ර හෙදය ඇති ප්‍රතිසංඝිතයගේද සකකුලම්බන ගති හෙතු වෙදනා ප්‍රිති විතකී විචාරයන්ගේ වශයෙන් ඔවුනොවුන් සමවන බැව් අහෙදනම. ඔවුනොවුන් නොසමවන බැව් හෙද නම. මෙද යුතු චුතිප්‍රතිසංඝිතං බකාදිති අඤ්ඤමඤ්ඤං සමානතා අහෙදො අසමානතා හෙදොසී. (මු: ටි:)

31.(ඝා) හි, ප්‍රකටකොට දක්වනු ලැබේ; මිසාමිසානො, මිශ්‍රාමිශ්‍ර වශයෙන්; දුට්ඨා, විප්‍රකාරවු; යාඨසාපටිසංඝි යම් ප්‍රතිසංඝිතයක් නොමේ ඇද්ද; (ඨසා යන්න පදපුරුණමාත්‍රයෙහිය.) අසා, ඒ ප්‍රතිසංඝිතයේ; අතිනානතරු, අනතුරුව ඉපිද නිරුඬවු; 'යාවුති, යම් චූතියකුත්; (අපි, ඇද්දට;) තාසං, ඒ චූතිප්‍රතිසංඝිත්තේ; ඉමෙහිබකාදිති, මේ සකකුලම්බනාදීන් කරණකොට ගෙන; නොහොත්-මේ සකකුලම්බනාදී වශයෙන්; හෙදහෙදවිසෙසො, අසමානකු සමානකු සංඛ්‍යාත හෙදහෙදයන්ගේ වෙනස; ඤාතබ්බො, දතයුතු; ඉති අනො, යන මේ අපීය; (දඨබ්බො, දතයුතුට;) කථං, කෙසේ දතයුත්තේදයත්; කදවි, කිසිකලෙක; වතුකකකිය, වතුසකකියක් ඇති; අරුපචුතියා, අරුපාවචරචූතියගේ; අනනතරුව, අනතුරුවද; වතුකකකිය, වතුසකකියක් ඇත්තාවුම; ආරමමණනොපි, අරමුණු විසිනුදු; අතිනතා, නොවෙනස්වු; පටිසංඝි, ප්‍රතිසංඝිතයක්; හොති, වේ; කදවි, කිසිකලෙක; අමහගගතබතිඥාරමමණාය, මහදගතනොවු බතිබාලම්බන සංඛ්‍යාතවු ප්‍රඥපත්තිය අරමුණු කොට ඇති; හෙවත්-අමහදගතනාලම්බනය බතිබාලම්බනය අරමුණු කොට ඇති; (චුතියා, චූතියගේ; අනනතරු, අනතුරුව; ට මහගගතඅසකිතාරමමණා, මහදගතවු අධ්‍යාතමාලම්බනයම අරමුණු කොට ඇති; නොහොත්-මහදගතාලම්බන සංඛ්‍යාත අධ්‍යාතමධර්මයම අරමුණු කොට ඇති; (පටිසංඝි, ප්‍රතිසංඝිතයක්; හොති, වේ; ට) අයං, මෙකියනලද්ද වනාහි; තාව, පළමුකොට; අරුපභූමිසුයෙව, අරුපභූමින්හිම; තයො, තයයි.

* මෙහි පලමු දැක්වූ “කදවි චතුකකකිය” යනාදී පාඨයෙන් සකකාලබ්‍රහ්ම වශයෙන් නොවෙනස්වූ ව්‍යුතිප්‍රතිසන්ධිය දක්වා. හෙද පලමු තමන් ඉපිදසිටි අරුතලයෙන් සැව එ අරුතලයෙහිම පිළිසිද ගන්නනුගේ වශයෙනි පැසුළු දැක්වූ “කදවි අමහග්ගත බහිබාරම ණාය” යනාදී පාඨයෙන් සකක වශයෙන් නොවෙනස්වූ ආලබ්‍රහ්ම වශයෙන් වෙනස්වූ ව්‍යුතිප්‍රතිසන්ධිය දක්වා. හෙද ප්‍රථමාරූපය භූමියෙන් සැව විඤ්ඤායතන නෛවසංඤ්ඤාසංඤ්ඤායතන භූමින්හිද ආකිඤ්ඤායතන භූමියෙන් සැව නෛවසංඤ්ඤාසංඤ්ඤායතන භූමියෙහිද පිළිසිදගන්නනුගේ වශයෙනි.

* මහදාන අධ්‍යායනාලබ්‍රහ්මවත් ව්‍යුතියට අනතුරුව මහදාන අධ්‍යායනාලබ්‍රහ්මවත් ප්‍රතිසන්ධිතොමෝද අමහදාන වහිරාලබ්‍රහ්මවත් ව්‍යුතියට අනතුරුව අමහදාන වහිරාලබ්‍රහ්මවත් ප්‍රතිසන්ධිතොමෝද යන මේ ඇ අරුපාවචර ව්‍යුතිප්‍රතිසන්ධින්ගේ හෙදහෙද විශේෂය ලැබෙනුයෙන්. “අයං කාව අරුපභූමිසු යෙව නයො” යනු තිදසීන මාත්‍රයෙකි. මෙද යුක්තයමුඛමතනං දසොක්ඛා වුතනං අවුතනඤ්ඤා සබ්බං සබ්බඤ්ඤා ආග අයං නාව අරුපභූමිසු යෙව නයොති. (මු: ටි:) මහග්ගත අභිකිත්තාරමඤ්ඤාය මහග්ගත අභිකිත්තාරමඤ්ඤා අමහග්ගතබහිබාරමඤ්ඤාය අමහග්ගතබහිබාරමඤ්ඤාහි එවමාදිනො අරුපභූමිසු යෙව චුතිපටිසන්ධිනං හෙදහෙද විශේෂ සසා සමභවතො තයමුඛමතනං දසොක්ඛාති වුතනං. (අ: ටි:)

31.(ක) කදවි පන, කිසිකලෙකා වනාහි; චතුකකකිය, චතු:සකකියක් ඇති; ආරූපචුතියා, අරුපාවචරව්‍යුතියගේ; අනන්තර, අනතුරුව; පඤ්ඤාකකිය, පඤ්ඤාසකකියක් ඇති; කාමාවචර, කාම චරවූ; පටිසන්ධි; ප්‍රතිසන්ධියක්; හොති, වේ; කදවි, කිසිකලෙකා; පඤ්ඤාකකිය, පඤ්ඤාසකකියක් ඇති; කාමාවචරචුතියා, කාමාවචරව්‍යුතියගේ හෝ; රූපාවචරචුතියාව, රූපාවචරව්‍යුතියගේ හෝ; අනන්තර, අනතුරුව; චතුකකිය, චතු:සකකියක් ඇති; ආරූපපටිසන්ධි, අරුපාවචර ප්‍රතිසන්ධියක්; (හොති, වේ; ට) එවං, මෙකී නසින්; අතිතාරමඤ්චුතියා, අතිතාලබ්‍රහ්මය ඇති ව්‍යුතියගේ; (අනන්තර, අනතුරුව; ට) අතිතතවයනබ්‍රහ්මපච්චුපනතාරමඤ්ඤා, අතිතාලබ්‍රහ්ම නවකතවසාලබ්‍රහ්ම ප්‍රත්‍යතපනනාලබ්‍රහ්ම ඇති; පටිසන්ධි, ප්‍රතිසන්ධියක්; හොති, වේ.

කදවි පන යනාදී පාඨානන්තරත්‍රයෙන් සකකාලබ්‍රහ්ම වශයෙන් හෙදහෙදය ඇති ව්‍යුතිප්‍රතිසන්ධි විශේෂය දක්වයි. පශ්චිම පාඨානන්තරයෙන් ආලබ්‍රහ්ම වශයෙන් හෙදහෙදය ඇති ව්‍යුතිප්‍රතිසන්ධි විශේෂය දක්වයි.

11.(ක) එකච්චුගතිචුතියා, අතැමි කාමසුගතිව්‍යුතියක්නුගේ; (අනන්තර, අනතුරුව; ට) එකච්චුගතිපටිසන්ධි, අතැමි දුර්ගති ප්‍රතිසන්ධියක්; (හොති, වේ; ට) අගෙතුකචුතියා, අගෙතුක ව්‍යුතියගේ අන

තුරුව; සහෙතුකපටිසනී, සහෙතුක ප්‍රතිසනීයක්වේ; දුහෙතුක වුතියා, විහෙතුකව්‍යුතියගේ අනතුරුව; තිහෙතුකපටිසනී, ත්‍රිහෙතුක ප්‍රතිසනීයක් වේ; උපෙකකාසහගතවුතියා, උපෙකකාසහගත ව්‍යුතියගේ අනතුරුව; සොමනසසහගතපටිසනී, සොමනසසහගත ප්‍රතිසනීයක්වේ; අපටිතිකවුතියා, අප්‍රිතිකව්‍යුතියගේ අනතුරුව; සපටිතිකපටිසනී, සප්‍රිතිකප්‍රතිසනීයක් වේ; අවිතකකවුතියා, අවිතකී ව්‍යුතියගේ අනතුරුව; සවිතකකපටිසනී, සවිතකීප්‍රතිසනීයක්වේ; අවිවාරවුතියා, අවිවාරව්‍යුතියගේ අනතුරුව; සවිවාරපටිසනී, සවිවාරප්‍රතිසනීයක් වේ; අවිතකකඅවිවාරවුතියා, අවිතකී අවිවාරව්‍යුතියගේ අනතුරුව; සවිතකකසවිවාරපටිසනී, සවිතකී සවිවාරප්‍රතිසනීයක් වේ; ඉති, මේ ඇතැයි; තස්සතස්ස, ඒ ඒ යටකිතයගේ; විපරිතතොව, වෙනස්කිරීම් වශයෙනුදු; නොහොත්-තස්සතස්ස, ඒ ඒ සකකාදි හෙදවිශේෂයාගේ; විපරිතතොව, විපර්යාස වශයෙන්ද; යථායොගං, අභිය ලැබෙන ලැබෙන පරිද්දෙන්; හෙවත්-යථා ලාභාපීය; තොපේතබ්බං, යෙදියයුතු, නොහොත්-යෙදේ;

* “එකච්චසුගතිවුතියා”යන්නෙන් මහඥත සුගතිව්‍යුතිය වර්ජිතකොට ඇති සුගතිව්‍යුතිය මෙහි අභිමතයි. එහෙයින් විග්‍රහ මූල ටිකාවෙහි රූපාරූපාවචරතං උපවාරස්ස බලවතාය තතොවචිත්තා දුග්ගතියං උපපන්නි තත්ථි එකච්චසුගතිවුතියාහි ආහංගි. රූපාවචර අරූපාවචර සත්ත්වයන්ගේ උපවාරධ්‍යානය තමා බලවත් බැවින් ඉන් සැව දුගීතියෙහි පිළිසිඳගැනීමෙන් නැද්ද එහෙයින් එකච්ච සුගතියාහි කිය යනු භාවයි. * කිසි ආවායසී කෙනෙක් වනාහි මහද්ගත සුගති ව්‍යුතිය හලසුතුමෙන් මේ අභියෙහි උතුරුකුරුදිවසින් වැස්සන්ගේ සුගතිව්‍යුතියද හලසුතුයයි යෙන් කෙවි පන යථාමග්ගත වජ්ජා එවං උත්තරුකුරුවජ්ජාහිපි වදනකි. (ම: ටි:)

* “එකච්ච දුග්ගති පටිසනී”යන වාක්‍යයෙහි එකච්ච ශබ්දග්‍රහණයාගේ ප්‍රයෝජනය විමසියයුතු. මෙහිලා එකච්ච ශබ්දග්‍රහණයෙහි වක්‍යමාණවූ මේ වනාහි අභිප්‍රාය වේ. නානත්තකාය නානත්තසංස්කෘදිවූ පුද්ගලයන් කෙරෙහි වදලාවූ ඇතැම් විනිපාතික සත්ත්වකෙනෙක් ත්‍රිහෙතුකාදි ප්‍රතිසනීය ඇත්තෝවෙද්ද ඔවුන්ගේ ඒ ප්‍රතිසනීය විනිපාත ප්‍රතිසනීභාවයෙන් දුගීතිප්‍රතිසනීයයි ගෙනා සියලු සුගතිව්‍යුතියෙන් අනතුරුවම ඒ එකත්‍යවිනිපාතික ත්‍රිහෙතුකාදි ප්‍රතිසනීතොමවේද ඇතැම් සුගතිව්‍යුතියකින් අනතුරුවම ඒ ප්‍රතිසනීතොම නොවේද එහෙයින් ඒ විනිපාතික ත්‍රිහෙතුකාදි ප්‍රතිසනීකයන් නිෂේධය පිණිස එකච්ච දුග්ගති ශබ්දප්‍රයෝගය කරනලදය. ඒ එසේ මැනෝ. අපාය ප්‍රතිසනීතොමෝමැ ඇතැම් සුගතිව්‍යුතියක්හුගේ අනතුරුව වේ. සියලු සුගතිව්‍යුතියෙන් අනතුරුව නොවේ. එහෙයින් එකච්ච ශබ්ද ග්‍රහණයෙන් කම් කීම නොහොත්-දුගීති ප්‍රතිසනීතොමෝ විප්‍රකාර ගුත්තියා ඇතැම් සුගතිව්‍යුතියකින් අනතුරුව දුගීතිප්‍රතිසනීයක්

දුගීතිව්‍යුතියෙන් අනතුරුව දුගීතිප්‍රතිසංකීර්ණයක් යන දෙකය. ඔවුන් තුරෙන් පැසුළු කී දුගීතිව්‍යුතියෙන් අනතුරුව දුගීතිප්‍රතිසංකීර්ණය පියා පලවූ කී ඇතැම් සුගතිව්‍යුතියෙකින් අනතුරුව දුගීතිප්‍රතිසංකීර්ණය ග්‍රහණය කරනුයේ “එකච්ඡද්‍රශ්‍යනි පටිසංකීර්ණය” යි කිනු. එහෙයින් වැණුන, මූලපිකාවෙහි එකච්ඡද්‍රශ්‍යනි පටිසංකීර්ණය එකච්ඡද්‍රශ්‍යනිග්‍රහණය පරිසරයක. මග්ගිකබ්බං අයං පනෙත්ථාය පපායො සියා නානත්තකාය නානත්තසංඝද්දිසු වුත්තා එකච්ඡද්‍රශ්‍යනි විනිපාතිකා තිහෙතුකාදි පටිසංකීර්ණය තෙසං තං පටිසංකීර්ණය විනිපාතිකාවෙන දුග්‍රහනි පටිසංකීර්ණය ග්‍රහණය සබ්බසුගති වුතියාව සා පටිසංකීර්ණය හොති න එකච්ඡද්‍රශ්‍යනි වුතියා එවති තං නිවත්තනත්ථං එකච්ඡද්‍රශ්‍යනිග්‍රහණය. කතං අපායපටිසංකීර්ණය එවති එකච්ඡද්‍රශ්‍යනිවුතියා හොති න සබ්බසුගතිවුතියා, අච්ඡා දුග්‍රහනිපටිසංකීර්ණය දුට්ඨා එකච්ඡද්‍රශ්‍යනිවුතියා අනන්තර දුග්‍රහනිවුතියාවාති තත්ථ පච්ඡිමං චරෙත්ථා පුරිමං එව ගණිතං. ආහ එකච්ඡද්‍රශ්‍යනිපටිසංකීර්ණය යි.

* අනුපිකාවෙහි එකච්ඡද්‍රශ්‍යනිවුතියා වුත්තසුගතිවුතියා යදිපි අයං නාම දුග්‍රහනිපටිසංකීර්ණය න හොතිති නියමො නත්ති දෙසනා පන සොතපතිතා ගතාති වදනති නියතබොධිසත්තාපෙක්ඛායවා එවං වුත්තං තෙසංඝදි එකච්ඡද්‍රශ්‍යනි පටිසංකීර්ණය අති අති ආදිසු අනුපපජ්ජ නතො යි විසුහෙයින් “එකච්ඡද්‍රශ්‍යනිවුතියා” යි වදනු සුගතිව්‍යුතියෙන් අනතුරුව මෙතම් දුගීති ප්‍රතිසංකීර්ණයක් නොවෙයි ඉදින් නියමයෙක් නැද්ද එහෙයින් දෙසනාතොමෝ වනාහි දෙසනා විලාසප්‍රාභා බුදු රජහුගේ වචනශ්‍රෝතස්සි හුණුවනියාවනැයි යෙත්. නියතවිවරණ ලත් බොධිසත්තයන් අපෙක්ඛා කිරිමි වශයෙන් හෝ මෙසේ වුල යෙක. නියතබොධිසත්තයන්ට වනාහි ඇතැම් දුගීතිප්‍රතිසංකීර්ණයක් නැත අවිච්ඡාදිනි නුපදනා හෙයින් සාලබ්බිය පිතිවිච්ඡි.

* “අහෙතුකවුතියා සහෙතුකා පටිසංකීර්ණය” යි වදනු වචනයෙන් අහෙතුකව්‍යුතියෙන් අනතුරුව විහෙතුක ප්‍රතිසංකීර්ණයක් ත්‍රිහෙතුක ප්‍රතිසංකීර්ණයක් වෙයි දක්වා යම් හෙයකින් මණ්ඩුක දෙවපුත්‍රාදින්ට මෙන් අහෙතුකව්‍යුතියෙන් අනතුරුව ත්‍රිහෙතුකවුත් ප්‍රතිසංකීර්ණය වෙද එහෙයින්. මෙද සුත්‍ර අහෙතුකවුතියා සහෙතුකා පටිසංකීර්ණය දුග්‍රහණය තිහෙතුකාව යොජ්ජනබ්බං මණ්ඩුකදෙවපුත්‍රාදිනං වියති අහෙතුකවුතියා තිහෙතුකපටිසංකීර්ණය හෙතිති යි. (මු: වී:)

* “තස්ස තස්ස විපරිතතොව යථා යොගං යොජ්ජනබ්බං” යන් තෙති “එකච්ඡද්‍රශ්‍යනිවුතියා එකච්ඡද්‍රශ්‍යනිපටිසංකීර්ණය” යනාදි හෙද විහෙයෙන් ලා “එකච්ඡද්‍රශ්‍යනිවුතියා එකච්ඡද්‍රශ්‍යනි පටිසංකීර්ණය” යනාදි වශයෙන් යම් යම් අභිජනනයක් යෙදේ නම් ඒ ඒ අභිජනය යෙදිය යුතුය යන අභිප්‍රාය වේ. නියතබොධිසත්තාදින් අපෙක්ඛා කිරිමි වශයෙන් වදනාවු ඇතැම් දුගීති ව්‍යුතියෙකින් අනතුරුව ඇතැම් සුගති ප්‍රතිසංකීර්ණය වේ යනු කාමාවර්ත සුගති ප්‍රතිසංකීර්ණය සදහා යි දතයුතු.

* “යොජේතබ්බං” යන පදය යොදනු ලබන අම්මාත්‍රය අපේක්ෂා කිරීම් වශයෙන් නපුංසක තිදේශය හෙළේයි. වාච්‍යවාචකානුරූපවැ යුත්‍රිඛිතතිදේශය නොකෙළේය යනු භාවයි. නොහොත් යොජේ තබ්බං යන පෙද භාවාච්චත්යයි දතයුතු. මෙද යුත්‍රූෂ්ඨමාන මත්තාපෙක්කනවසෙත නපුංසකතිදේශසං කතො යොජේතබ්බනතිවා භාවන්තො දට්ඨබ්බොති. (මු: ටි:)

* තවද අම්මිකල්පයන් ඇර දක්වන්නාවූ මූලටිකාවාය්‍යියෝ අමහග්ගත බිහිබාරමමණාය මහග්ගත අජ්ඣන්තාරමමණාති ආදිසු පන විපරිතයොජනා න කාතබ්බාපෙථං වින්දා රෙනදසීතො යි විසු. අමහදාන වතිරුලබ්බනගත් ව්‍යුතියෙන් අනතුරුවැ මහදාන අධ්‍යාත්මලබ්බනගත් ප්‍රතිසංකීයක් ඇත යනාදි තත්ති වනාහි විපරිත යොජනා නොකටයුතු. මහදාන අධ්‍යාත්මලබ්බනගත් ව්‍යුතියෙන් අනතුරුවැ අරූප භූමිත්ති අමහදාන වතිරුලබ්බනගත් ප්‍රතිසංකීයක් නොමැත්තියයි “වතුකකකිය ආරූපවුතියා අනන්තර පඤ්චකකියා කාමාවචර පටිසංකී” යන්නගේ විපය්‍යියා ස්වයමෙවොක්කයි. “අතීතා රමමණාය වුතියා පච්චුප්පන්තාරමමණා පටිසංකී” යන්නගේද විපය්‍යියෙක් නැත්තේමය. එහෙයින් “අමහග්ගතබිහිබාරමමණාය මහග්ගත අජ්ඣන්තාරමමණා” යන්නගේ හෙදවිශේෂයමැ විහාර විසින් දර්ශිතයි. අහෙද විශේෂයා වනාහි එක් එක් හෙදයෙක්හි ලා ඒ ඒ තත්තිම ව්‍යුතිප්‍රතිසංකී යොජනා වශයෙන් යෙදියුතු. “පඤ්චකකියා කාමාවචරය පඤ්චකකියා කාමාවචරාපෙථං අවිතක්ක අවිචාරය අවිතක්ක අවිචාර” පඤ්චසංකියක් ඇති කාමාවචර ව්‍යුතියෙන් අනතුරුවැ පඤ්චසංකියක් ඇති කාමාවචර ප්‍රතිසංකීතොමෝයැ අවිතක්කී අවිචාර ඇති ව්‍යුතියෙන් අනතුරුවැ අවිතක්කී අවිචාර ඇති ප්‍රතිසංකීතොමෝයැ කියයි. වතුසංකියක් ඇති ව්‍යුතියෙන් අනතුරුවැ වතුසංකියක් ඇති ප්‍රතිසංකීතොම ස්වයමෙවොක්කයි. මෙනයින් දන්නට හැක්කේ යුග්‍ය පඤ්චසංකියාදීන්හි අහෙද විශේෂය උපුටා නොදක්වන ලද්දයි දතයුතු.

32

ලබ්‍යවච්චමුච්චි මත්තමෙන භවන්තරමුපපති,
නාසං නතො සංකතති න නතො හෙතුං විතාසොති.

ඉතිහෙනං ලබ්‍යවච්චං රූපාරූපබ්‍රමමනං උපපජ්ජමානං භවන්තරං උපෙතිති වුවච්චි න සත්තනා න ජීවො, නසංනාපි අතීත භවතො ඉධසංකතති අතී නාපි නතො හෙතුං විතා ඉධ පාතු භාවො, නසිදං පාසංවෙන මනසසමුච්චිසමිසංකතමෙන පසාස සිසාම, අතීතභවසමිසංකති සරසෙන උපක්කමෙනවා සමාසනන මරණසං අසසනානං සබ්බබ්‍රමමන සංකතතීනවෙදනානං. මාරණනතිකවෙදනා සන්ධානං සංගතිපානං අසහනසං ආනාප සංකතනනතිනාලපණ්ණමිම කාමන උපසංසමානෙ සරිතෙ නිරු බෙසු වක්ඛාදිසු ඉද්දිසෙසු හදසවස්සමහෙන පතිතිතෙසු කාසිද්දිස

මනිඤ්ඤ ජීවිතිඤ්ඤෙසු නබ්බන්තාවසෙසං හදංගවත්තං සන්තිසිසිතං.
 විඤ්ඤාණං ගරුසමාසෙවිනාසනන පුබ්බභතානං අඤ්ඤාතරං ලබාව
 සෙස පච්චස්ස සබ්බාරසබ්බානං කමමංවා නදුපට්ඨාපිනංවා කමම
 හිමිතන ගතිනිමිතන සබ්බානං විසංමාරඛ්‍ය පච්චනනති, නදෙවං
 පච්චනනම නං නණ්‍හා අවිජ්ජානං අප්පහිනනනා අවිජ්ජා පච්චජාදිනා
 දිනවෙ නසමිං විසසෙ නණ්‍හා නාමෙති සපජ්ජාසබ්බාග් බිපනති,
 නං සනනතිවසෙත නණ්‍හාස නාමිසමානං සබ්බාරජගි බිපමානං
 ඛද්ධිමතිරුදුකබ්බිතිබ්බකිරප්පමාලමිඛ්‍යා මාතිකාතිකතමකො විස
 පුජිමඤ්ච හිසංසං ජහති අපරඤ්ච කමමසමුට්ඨාපිනං හිසංසං
 අසාදසමානංවා අනසාදසමානංවා ආරමමාදිතිසෙව පච්චසෙති
 පච්චනනති, එත්ථව පුජිමං චචනනෙ චුති, පච්චිමං භවනනගදි පච්ච
 සකුංගනො පච්චසකිති වුවචි, නදෙනං නාපි පුජිමභවා ඉධාගනං,
 නාපි තනො කමමසබ්බාරනතිවිසසාදිහෙතුං විනා පාතුගුනනති
 වෙදිනබ්බං.

* ව්‍යුතියගේ අනතුරුවැ ප්‍රතිසංකීර්ණම සකකාලමිත ගති
 හෙතාදි වශයෙන් හෙදවන්තියයි අටුවා ඇජරන් දක්වනලදුයැ
 දන් ඒ ව්‍යුතිප්‍රතිසංකී විඤ්ඤායෝතුමු පලමු අත්බැවෙන් පැසුළු අත්
 බැවට තික්මැ එදිද පුජී හෙතාදින් තොරවැ පිහිටද්ද යන ශබ්කා
 පතයනය සදහා “ලඛ්‍යපච්චයමිති”යනාදිය යෙත්.

32.(ක) ඉති, යථොක්ක නසින්; එතං, එතවිඤ්ඤායතෙමැ; ලභි
 පච්චයං, ලබනලද අවිද්‍යාදි ප්‍රත්‍යයශකති ඇත්තේවැ; (උප්පජ්ජමානං,
 උපදනේ; ට) ධම්මමතතං, නාමරූපධම්මාත්‍රයෙක්වැ; භවනතරං,
 භවානතරයෙති; හෙවත්-අත්‍යභවයෙක්ති; උපෙති, පිහිටයි; (ඉති,
 එහෙයින්; අසං, එතවිඤ්ඤායාගේ; තනො, ඒ පුජීභවයෙන්; සබ්බකති,
 භවානතරයට වදනාබවෙක්; න, නොවේ; තනො, ඒ පුජීභවයෙති;
 හෙතුං, අවිද්‍යා සංසාරාදි හෙතුශකතිය; විනා, නැතිවැ; තහොති,
 නොවේ.

* “තනො හෙතුං විනාති තත්ථ හෙතුං විනා”යන ටිකාවිවරණය
 නොබලා මුලමව්‍යාධ්‍යායෙහි “තනො, ඒ පුජීභවයෙන් යි කුල අරුත්
 වියකැණි. “හුමමනේ අයං තොසද්දො”යනු අනුට්ඨකාසි.

32.(කා) හි, එතදම්මය විසාරකරනුලැබේ; ඉති, යථොක්කප්‍රකාරයෙන්;
 එතං, එතවිඤ්ඤායතෙමැ; ලඛ්‍යපච්චයං, ලත් අවිද්‍යාදි ප්‍රත්‍යය ශකති
 ඇත්තේවැ; උප්පජ්ජමානං, උපදනේ; රූපාරූපධම්මමතතං, රූප
 නාමධම්මාත්‍රයෙක්වැ; භවනතරං, භවානතරයෙති; උපෙතිහි, පිහිටා
 යයි; වුවචි, වදාරනුලැබේ; සකො, සහවයෙක්; න (උපෙති),
 නොපිහිටා; ජීවො, ජීවසංඛ්‍යාත අත්මයෙක්; න (උපෙති), නොපිහිටා;
 (තජීවො, ජීවිතෙත්‍රියයෙක්; නොපිහිටා යයි බුරුම සත්තයෙහි කල
 වියකැණි නොමැනවි.) තසං, ඒ විඤ්ඤායාගේ; අතිතභවතො, ඉකුත්ව
 ගිය අත්බැවෙන්; ඉධ, මේ; ප්‍රත්‍යුත්පන්නවූ අත්බැවෙහි; සබ්බකතිහි,

සැරිමකුදු; න අත්ති, නැත්තේය; තනො, ඒ ඉකුත්වගිය අත්බවෙහි; හෙතුංවිනා, අවිද්ධ සංසකාරදී හෙතුවකු නැතිව; ඉධ, මේ ප්‍රත්‍යක්ෂපනනවූ අත්බවෙහි; පාතුභාවොපි, පහළවීමකුදු; න (අත්ති,) නැත්තේය; තසිදං, තවවතය හෝ තදුකතාවය; පාකටෙන, ප්‍රසිඬවූ; මනුස්ස වුති පටිසංකිකමෙන, මිනිස්ලොව වුතිප්‍රතිසංකිකමයෙන්; පකාසගිස්සාම, ප්‍රකාශකරන්නෙවූ; හි, කිසේයැයත්; අතිතභවස්මිං, ඉකුත්වැගිය අත්බවෙහි; සරසෙනවා, සවහාවයෙන් හෝ; (තමාගේ පියවින් යුතේයි.) උපකකමෙනවා, තමාගේ මෙරමාගේ උපක්‍රමයෙන් හෝ; සමාසනනමරණස්ස, ඉතාලංවූ මරණය ඇති; අසයනානං, නොඉවසිය හැක්කාවූ; සබ්බඛගපච්චඛගසංකිඛනිකවෙජ්දකානං, සියලු අඛග ප්‍රත්‍යඛගයන් සමබන්ධවූ සංකිත්තේ සටනසාධනයන් සිදුවියන්නාවූ; මාරණනතිකවෙදනාසන්ධානං, මරණයමැ අවසන්කොට පවත්නා මරණිය වෙදනාමැ ශක්‍රයන්ගේ; සන්ධිපානං, රැස්වීම; හෝ-හිමැ; අසහනස්ස, නොසහන්නාවූ; (සත්තස්ස, සත්තයාගේ; ට) සරීරෙ, සිරුර; ආතපෙ, අවිචෙති; පක්ඛිත්තභරිතතාලපණණමිව, බහාලූ අමු තල්කොලයක් මෙන්; කමෙන, කෙමෙන්; උපසුස්සමානෙ, වියලෙන කල්හි; වක්ඛාදිසු, වක්ඛුරුදිවූ; ඉජ්ජියෙසු, ඉජ්ජියයන්; නිරුද්ධෙසු, නිරුද්ධවගිය කල්හි; හෙවත්-වැඩිතරම් ජබ්භායට ගිය කල්හි; (වැඩි යක් බෙලුනිතබවට ගිය කල්හි යුතේයි.) කාසිඤ්ඤා මනිඤ්ඤා ජිවිතිඤ්ඤා යෙසු, කායෙඤ්ඤා මනෙඤ්ඤා ජිවිතෙඤ්ඤායන්; හදයවජ්ඣමනෙන, හද වත් සිටි පියෙස් පමණෙක්හි; පතිසිතෙසු, පිහිටිකල්හි; තඛිණ්ණව සෙසහදයවජ්ඣසන්ධිසංකිතං, එකෙණෙහි ඉතිරිවූ හදවත ඇසුරුකලාවූ; විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤායතෙම; ගරු සමාසෙවිතාසනන පුබ්බකතානං- ගරු, මාතෘඝාතාදි ගරුක කමීය; සමාසෙවිත, පුනපුනා ආසෙවනය කරනලද ආවිඤ්ඤාකමීය; ආසනන, මරණාසනන කාලයෙහි කරනලද ආසනනකමීය; පුබ්බකතානං, පුළුභවයන්හි කරනලද අපරපයථි වෙද්ද සංඛාරාන කාතවාදී කමීය යන මොවුනතුරෙන්; අඤ්ඤාතරං, එක් තරුවූ; ලඬාවසෙසපපච්චයසංඛාරසංඛාරානං, ලබනලද අවශෙෂ අවිද්ධ දිවූ (විඤ්ඤායට) ප්‍රත්‍යයශකති ඇති සංසකාරයෙහි කියනලද; (කිසි තැනෙක්හි “ලඬාවසෙසපපච්චයං සංඛාරසංඛාරානං”යි පාඨවශෙක්වැ දක්නාලැබේ.) කමංවා, කුශලාකුශලකමීය හෝ; තදුපථාපිතං, ඒ කුශලාකුශලකමීය විසින් එලවූ; කමනිමිත්ත ගතිනිමිත්ත සංඛාරානං, කමනිමිත්ත ගතිනිමිත්ත සංඛාරානවූ; විසයංවා, අරමුණ හෝ; ආරබ්භ, ඇරබැ; හෙවත්-අරමුණුකොට; පච්චතති, පවතී.

* නිරුද්ධෙසු වක්ඛාදිසුහි අතිමනුෂ්‍යභාවපගමනං සංකියවුත්තනති වෙදිතබ්බං. න අනවසෙසනිරුද්ධං පඤ්චවාරිකවිඤ්ඤාණානනතරමපිති පුබ්බෙ වුතිදසසිතා යමකෙව යස්ස වක්ඛායතනං නිරුද්ධති තස්ස මනායතනං නිරුද්ධති ආමනා යස්සවා පන මනායතනං නිරුද්ධති තස්ස වක්ඛායතනං නිරුද්ධති අවකල්පකානං වචනානං තෙසං මනායතනං නිරුද්ධති නො වතෙසං වක්ඛායතනං නිරුද්ධති

සවකභූතානං චවනතානං තෙසං මනායතනස්ථ නිරුජ්ඣති වක්ඛා
 යතනස්ථ නිරුජ්ඣතිති ආදීනා වක්ඛායතනාදීනං චුතිවිනේන සහ
 නිරුද්ධොච්ඡේදනාති. ශ්‍රී ලංකාගත නිකායා හෙයින් “නිරුද්ධස්ස
 වක්ඛාදීසු” යනාදිය වක්ඛාදී පඤ්ඤානුයයන්ගේ වැඩියක් දුබලබවට
 පැමිණීම සඳහා කියනලද්දී දතයුතු නිරවශේෂ වශයෙන් නිරුද්ධවීම
 සඳහා කියනලද්දී නොදතයුතු යම් හෙයකින් පඤ්චාරික විඥන
 යන්ට අනතුරුවත් පුළුල්වීම ව්‍යුතිතා දර්ශිතද යමක ප්‍රකරණයෙහිත්
 යසං වක්ඛායතනං නිරුජ්ඣති තස්ස මනායතනං නිරුජ්ඣතිති
 ආමන්තා. යනාදී තයින් වක්ඛාය ශ්‍රොත්‍රායතනාදීන්ගේ ව්‍යුතිවිතතය
 හා සමග නිරුද්ධවීම වදාලයේක්ද එහෙයින්. * පඤ්ඤානුයයන්ගේ
 අතිමඤ්ඤානුගමනය හෙවත්-වැඩියක් දුබලබවට පැමිණීම නම්
 සාධකය සාධකය ඉන්ද්‍රිය කාන්තයන්හි අසමම් භාවයයි. * පඤ්චාරික
 විඥනයන්ගේ වශයෙන්මත් තදනතනර විඥනයන්ගේ වශයෙන්
 ව්‍යුතිත යවැ අවුච්ඡාති නොවැලැයි. කියේ මැනෝ. අතිමඤ්ඤානුගමනං
 සතිච්ඡා සමත්තා පඤ්චාරික විඤ්ඤාණවසෙන චුතිපටිසිඛා න තද
 නතනර විඤ්ඤාණවසෙන සාධකමත්තො පඤ්චාරිකා වාරුතනති ආදීනා
 හෙයා අසංකපායමාගතොති ආහ පඤ්චාරික විඤ්ඤාණානතනරමපිති
 පුබ්බෙ චුතිදසයිතාති. (අ: පි:)

* ශ්‍රී ලංකා අවසෙසො අවිජ්ජාදිකො විඤ්ඤාණස්ස පච්චයො
 එතෙනාති ලබාවසෙසප්පචයො. යනු ශ්‍රී ලංකාගත නිකායය. මෙහි
 ප්‍රත්‍යයා යනු ප්‍රකාශප්‍රතිපත්ති ශක්තිය සඳහා කී. ඒ බැවි. පච්චයො
 පකතූපතිස්සය සබ්බාතො. යන මධුරිකාවිවරණයෙන් දක්වා.

32.(ක) එවං, යථොක්ත තයින්; පච්චතමානං, පච්චතාවු; තං, ඒ
 විඥනයතෙම; තණ්හාඅවිජ්ජානං, තාපණාඅවිද්ඝාතන්; අප්පනිතතතා,
 මානිඤ්ජයෙන් ප්‍රතිණ නොකල බැවින්; අවිජ්ජාපටිච්ඡාදිතාදීනවෙ,
 අවිද්ඝාත විසින් මුච්ඡාකල දෙය් ඇති; තසමිං විසයො (ප්‍රතිසන්ධි විඥනයගේ
 ආලම්බන භාවයෙන් උත්පත්තිස්ථානවැඩු කමි කමිතිමත්ත ගතිතිමත්ත
 සබ්බාතවු ඒ අරමුණෙහි; තණ්හා, තාපණාතොමෝ; තාමෙති, නිමන
 ප්‍රාග්භාරවැ පවති; සහජතසබ්බාරු, ව්‍යුත්තාසනනවු ජවන්සින් සමග
 උපන් වෙතනා සප්ඨාදිවු සහජතසංසකාරයෝ වූහ; (තසමිං විසයො,
 ප්‍රතිසන්ධි විඥනයගේ ආලම්බන භාවයෙන් උත්පත්තිස්ථානවැඩු) කමි
 කමිතිමත්ත ගතිතිමත්ත සබ්බාතවු ඒ අරමුණෙහි; ඛිපනති, ප්‍රතිසන්ධි
 විඥනය බහන්තවුත් මෙන් පවත්ති; තං, ඒ ප්‍රතිසන්ධි විඥනයතෙම;
 සන්නතිවසෙන, ව්‍යුතිප්‍රතිසන්ධි තදසන්න විඥනයන්ගේ පෙළගැසීම
 වශයෙන් ප්‍රතිසන්ධි විඥනයයි පමුණුවනලද එකතිය ඇත්තේවැ;
 තණ්හාය, තාපණාව විසින්; තාමියමානං, නිමනප්‍රවණ ප්‍රාග්භාරය කරනු
 ලබන්නේවැ; සබ්බාරෙති, මරණාසන්නජවනවිඥනයන් හා සහජතවු
 සංසකාරයන් විසින්; ඛිප්පමානං, බහනුලබන්නේවැ; නොහොත්-
 බහනුලබන්නක්නු මෙන්වැ; ට (බිපියමානං සිද පාසයි.) ඔරිමතිර
 රුක්ඛවිතිබකිරජ්ජං, මෙහොඬ ඉවුරු පිහිටි රුක බැඳි රුකැහ;

ආලම්බනා, ආධාරකොටගෙන; මාතිකාතිකකමකොටිය, ඇලඉක්මවා
 යන්නාවූ පුරිසක්භූ මෙන්; (ඇල පැනපියන්නක්භූ මෙන් සිදු අපීඨි.)
 පුරිමං, පලමු භවයෙහිවූ; නිසංයඤ්ච, නිශ්ශ්‍රයවස්තුරූපයද; ජහති,
 පියා; අපරං, අන්‍යවූ; නොහොත්-පුනර්ථවයෙහිවූ; කමසමුදාපිතං,
 කම්මකතින් සමුදාපිතවූ; හෙවත්-කම්ම විසින් ඵලවතලද; නිසං
 යඤ්ච, නිශ්ශ්‍රයවූ වස්තුරූපයද; අසංඝාදයමානංවා, ආසාදය කෙරෙ
 මින් හෝ, අනසංඝාදයමානංවා, ආසාදය නොකෙරෙමින් හෝ;
 නොහොත්-අසංඝාදයමානංවා, ආසාදය කරන්නේවැ හෝ; අනසංඝා
 දයමානංවා, ආසාදය නොකරන්නේවැ හෝ; ආරමණාදීති, ආරම්
 බනප්‍රත්‍යය මුල්කොටැ ඇති; පච්චයෙහියෙව, ප්‍රත්‍යය ශක්තින් හෙතු
 කොටැ ගෙනම; (ආලම්බන සමුප්පාදන කම්මප්‍රත්‍යයාදීන් හෙතුකොටැ
 ගෙනම යුග්ගේසි) පච්චකති, පවත්නේසි; ඵත්ථ, මේ පූජී පශ්චිමවූ
 ව්‍යුතිප්‍රතිසංකීර්තනයන් අතුරෙහි; (චවාකාරාලොකේතකයි.) පුරිමං,
 පලමුවූසිත; වචනා, ප්‍රත්‍යක්ෂවූ මේ ආත්මභාවයෙන් ව්‍යුත්පන්න
 හෙයින්; හෙවත්-ගිලිහෙන බැවින්; වුති, ව්‍යුතිර්තනයනමැයි; පච්චිමං,
 පැසුළුවූ සිත; භවන්තරදිපරිසංකාතනො, අන්‍යාත්මභාවයක්භූගේ
 පූජාවධිග්‍රහණය හෙයින්; නොහොත්-භවන්තරදියෙහි නියතලද
 භවයෙහිගති විභූතසිතී සත්‍යවාස විශේෂයන්ගේ ගැලපීම කරන
 හෙයින්; පරිසංකී, ප්‍රතිසංකීර්තනය නමැයි; වුච්චති, කියනුලැබේ;
 තදෙතං, තදෙනත් ප්‍රතිසංකීර්තනයනමැ; පුරිමභවා, පලමු පැවැති
 අත්බැවෙන්; ඉධ, මේ සමුදා අත්බැවිනි; නාපිආගතං, නොදආයේසි;
 තතො, ඒ පලමු පැවැති අත්බැවිනි; කමසංකාරානතිවිසයාදිහෙතුං-
 කමම, ප්‍රතිසංකීර්තන කම්මයැ; සංකාර, මරණාසන්නවූ ජවත්සින්
 සහගිය ක්ෂිප්‍රකාශසංකාරයැ; නති, තෘෂ්ණාශක්තින් නිමිත ප්‍රචණ
 ප්‍රාග්භාරභාවයැ; විසය, කම්ම කම්මිතීතන ගතිනිමිතන සංකාරානවූ
 ආලම්බනයැ; ආදිහෙතුං, මේ ඇ හෙතුසමූහය; විනා, තොරකොටැ;
 නාපිපාතුහුතං, නොද පහලවූයේසි; ඉති, මෙසේ; චෙදිතබ්බං, දත
 යුතු.

* යම්හෙයකින් අවිද්‍යාව විසින් පිළිසන් කළ දෙස් ඇති ප්‍රතිසංකී
 විත්තයාගේ අරමුණ වශයෙන් උපපත්තියට කාරණවූ කම්මකම්මිතන
 ගතිනිමිතන නම්ලද අරමුණෙහි තෘෂ්ණාව නොනැසූ බැවින්මැ පලමු
 උපත් තෘෂ්ණාසන්නතියද මුහුකුරු අවසන්වැගිය බැවින් ප්‍රතිසංකීර්තන
 නාතිමුඛව ප්‍රතිසංකීර්තනයනෙමේ නැමුනේවැ පහත්වැ නැබුරුවැ
 පවතිද එහෙයින් “තණ්හානාමෙති”යි විසූ. කියේ මැනෝ. අවිජ්ජා
 පටිච්ඡාදිනාදිනවෙ තසම් කමමාදිවිසයෙපරිසංකීර්තනාණං ආරමණ
 භාවෙන උපපත්තියානභූතෙ තණ්හාය අප්පතිතතා ඵව පුරි
 මුප්පන්නායව සන්නතියා පරිණතතා පරිසංකීර්තනාතිමුඛං විසුඤ්ඤං
 නින්නපොතපබ්බාරං. හුචා පච්චකතිති ආහ තණ්හානාමෙතිති. (මූ: ටි:)

* “සහස්තසංඝාරො” යන පදයෙන් දැක්වූ සහස්ත සංඝාරයෝ නම් මරණාසන්න අවස්ථාවෙහි පැවැති ජවන්සිත් සමග උපන් කුශලා කුශල වෙනතාවෝයි නොහොත්-මරණාසන්න අවස්ථාවෙහි පැවැති කුශලාකුශල වෙනතාවන් හා සමග උපන් සංඝීවේදනාදීහුයි. මෙද හුහුසහස්තසංඝාරාති චුතිආසන්නජවනවිඤ්ඤාණසහස්තවෙනතා සබ්බෙව්වා එසාදයොයි. (මු: වී:) එසාදයොති යථාච්ඡින්නවෙනතා සහස්තඑසාදයො(අ: වී:)

* සහස්තසංඝාරයෝ කුමිනම් ධම්මකු කුමිනම් ධම්මෙක්ති ප්‍රකෘප කෙරෙද්ද යන වොදනා ශොධනය සදහා කීහු. තසම් පටි සනිසානෙ කම්මාදිවිසයෙ විඤ්ඤාණං. ඛිපනති ඛිපනතාවිය තසම්. විසයෙ පටිසනිවසෙන විඤ්ඤාණපටිසානස්ස හෙතුභාවෙන පච්චත නතීති අනේ. (මු: වී) ප්‍රතිසනිසානයයි කියනලද කම් කම් නිමිත්ත ගතිනිමිත්ත නම්වූ අරමුණෙහි ව්‍යුත්ප්‍රතිසනි තදසන්නවිඤ්ඤා යන්ගේ ප්‍රවේණිය වශයෙන් එකතියෙන් ගෘහිත විඤ්ඤාය යට කී සහස්ත සංඝාරයෝ බහන්තවුන්මෙන්වැ ඒ අරමුණෙහි ගැලපිම් වශයෙන් ප්‍රතිසනිවිතනයාගේ ඉපැදීමට හෙතුවීමෙන් පවත්නාහ යන අර්ථයි.

* මූලටිකාවෙහි “තසම්. පෙ. අනේ” යන වැකියෙහි පැහැන “හෙතුභාවෙන” යන පදයෙන් දැක්වූ හෙතුවය අනුමුට්ඨිකා දෙක්ති ප්‍රකාරානතරවයෙකින් ව්‍යකතීකාතයි. කියේයැ යත්. යථා උපසිතෙ කම්මාදි ආරම්මණෙ අනෙකවාරං උප්පතියා සන්නාතස්ස අතිසංඛ රණං තත්ථ පටිසනිවිඤ්ඤාණපටිසානස්ස හෙතුභාවො. (අ: වී:) අනුරූපපරිද්දෙන් එලඹිසිටියාවූ කම් කම්නිමිත්ත ගතිනිමිත්ත සංඛ්‍යාවූ අරමුණෙහි විතසන්නතිය තමා නොඑක්වර ඉපැදීමෙන් සකස්කිරීම එකී අරමුණෙහි ප්‍රතිසනිවිතනයාගේ උත්පතිය යට හෙතුවන බැවයි කී. * හෙතුභාවෙනාති පකතූපතියාය භාවෙන භාවිභාවවසෙනවා න කම්මපච්චයභාවෙන කම්මපච්චය භාවෙහි සති ආසන්න ජවනවෙනතා පටිසනිදිකාසියාති. (ම: වී:) හෙතුභාවයෙන් යනු ප්‍රකාතූපතියාය ප්‍රත්‍යයවීමෙහි නොහොත්- තද්භාවිභාව සංඛ්‍යාව ප්‍රත්‍යය ප්‍රත්‍යයොප්පන්නධම්ම සබ්බෙව්වා වශයෙහි මෙහි කම්ප්‍රත්‍යයවීමෙන් හෙතුනොවන බැව් අනුකතසිඛිසි. කම් ප්‍රත්‍යයවීමක් ඇතහොත් ව්‍යුත්පාසන්න ජවනවෙනතානොමෝ ප්‍රති සනිය දතවන්තිය යන දෙමප්‍රසංඛනය වේ යනු භාවයි.

* අවුචාති “තං සන්නතිවසෙන” යනාදි පාඨයෙහි “තං” යන පදයෙන් ව්‍යුතිවිතනයැ ප්‍රතිසනිවිතනයැ තදසන්නවිතනයැ යන විඤ්ඤා යන්ගේ පෙළසැදීම් විසින් පමුණුවනලද එකතිය ඇති විඤ්ඤාය හඟවා හුදුප්‍රතිසනි විඤ්ඤාය නොහඟවා යනුයි. මෙදහුහුසහස්ත තං විඤ්ඤාණං චුතිපටිසනිතදසන්න විඤ්ඤාණානං සන්නතිවසෙන විඤ්ඤාණනති උපතීතෙකතනං. (මු: වී:)

* “තණ්හාය තාමියමානං පෙපෙවතති” යන්නෙන් තමන කෙසෙසේ පුළුන් කිහිපයක පරිත්‍යාජන තදන්‍ය කිහිපයක ස්වාදන කිහිපයක ස්වභාවය ප්‍රවෘත්ති හුදකලාවූ ප්‍රතිසංකීර්ණයකටම සන්නතියෙන් ශක්ති වශයෙන් වෙන් සි දක්වා, කියේ මැනෝ තමන බිපන පුරිමනිය ය ජනනාපරිත්‍යාජන නිසායර්තින පවත්නා නි සන්නතියෙන් තෙසෙවෙකසා විඤ්ඤාණසා නොනති න අඤ්ඤාසාති දසොති. (මු: පි:)

* තමන බිපනාදිවූ යථොක්ත විකාපාදියෙන් කුමක් හඟවාද යත් නොඑක් බවින් සන්නතියෙන් වශයෙන් පැවත නිපදවනු ලබන්නාවූ තමනාදි ක්‍රියාවන්ගේ හුදුප්‍රතිසංකීර්ණය කෙරෙහිම අභිසිඛිය වේ යයි හඟවා, එහෙයින් වැණුන සන්නතාවසෙක නිපජ්ජමානානං තමනාදි ක්‍රියානං එකසමිං පටිසංකීර්ණඤ්ඤායෙව අභිසිඛීති දසොනො ආහ “තමන පෙපෙවතති” යි. (අ: පි:)

* “සන්නතියෙක” යි දක්වන්නාවූ අභිකපාපාදියෙන් තවඤ්ඤායම පරලොවයෙහි පුනපුනා සැරිසරයෙහි, අනෙකක් නොසැරිසරයේ යන මේ මිථ්‍යාග්‍රාහයද පිළිකෙව කෙරෙයි. යම්හෙයකින් නානකිකය ඇතිකලා සන්නතියෙන් එකකිකය ඇත්තේවේද එහෙයින්, මෙද යුතු සන්නතියෙකාව වදනොනා තදෙව විඤ්ඤාණං සංකාවති සංසරති අනඤ්ඤානති ඉදං මිථ්‍යාග්‍රාහං පටිකම්පති සතිතිනානතතයෙ සන්නතියෙක එකතතතයො හොති” යි. (මු: පි:)

* උපමාඋපමෙය සාමය මෙසේයි. මෙහොඬ ඇලඉවුර රූක බැඳි රූකාණමෙන් ප්‍රතිසංකීර්ණයක ව්‍යාච්ඡාදන සංකාරාන පළමු අත්බැව බැඳි කම්මාදි ආලම්බනය දතයුතු, පුරුෂයාමෙන් ඤානය දතයුතු, උනුගේ ඇල් ඉක්මයමට ඇති කැමැත්ත මෙන් තෘෂ්ණාව දතයුතු ඉක්මවන වැපාරයමෙන් කම්පණක සංසාරයෝ දතයුතුය. හේ පුරිස්සෙම එතර ඉවුරෙහි පිහිටන්නේ එතර රූක බැඳි කිසිවක් හුදකලාවූ සවශකතින්ම යම්සේ පිහිටාද එවෙන් මේ ප්‍රතිසංකීර්ණය තෙමේද භවානතරුතභාවය වැලඳ සිටි හෘදයවස්තු සංකාරාන නිහිත ස්ථානය පඤ්චවොකාර භවයෙහි ලබමින් හෝ වතු වොකාර භවයෙහි නොලබමින් හෝ හුදු ආලම්බන සමප්‍රසූතක කම්ප්‍රත්‍යය ශකතින්ම පවත්නේ යි. කියේ මැනෝ ඔරිමතිර පෙපෙවතති” යි. (මු: පි:)

* “භවානතරුදි පටිසංකානතො” යන අභිකපාපාදියෙන් තනොච්චතකතිකරණය සදහා මූලටිකාවෙහි මෙසේ විවරණය කොළෝ භවානතරුදි පටිසංකානතොති භවානතරසා ආදිසමබ්‍රහ්මකතො භවානතරුදියොවා භවයොති ගති විඤ්ඤාණසිති සන්නතාවසනතරු තෙසං සටිසංකානතොති අනො” යි. අසමදම්චි ව්‍යාච්ඡාතොමෝද තදනුකුල වූවා මුමමව්‍යාච්ඡාව හා නොසමවනුය.

33

සිසුංනිදස්සනානෙත්ථ පටිසොසාදිකා අථ,
සත්තානබ්බතො නත්ථ එකනානාපිනානනා.

එත්ථ වෙනස්සවිඤ්ඤාණස්ස පුරිමභවතො ඉධ අනාගමනෙ අනිත
භවපටිසාපනතහෙතුතිඋපපාදෙපටිසොසපදිපමුද්දපටිබ්බසකාර
බමමා නිදස්සනානිසිසුං, සථාති පටිසොස පදිප මුද්දව්ජාසා සඤ්ඤි
හෙතුකා අඤ්ඤානු අගනවා හොනති එව මෙව ඉදං විතතං, එත්ථව
සත්තානබ්බතො නත්ථ එකනානාපිනානනා, සදිති සත්තාන
බ්බතසති එකනතමෙකනාභවෙස්ස න බිරතො දබ්බමදුනංසිසා,
අථාපි එකනනනානනාභවෙස්ස න බිරස්සාබ්බතො දබ්බසිසා එසනසො
සබ්බහෙතු හෙතුසමුප්පනෙනසු, එවඤ්ඤසති සබ්බලොක වොහාර
ලොපොසිසා සොච අනිංඨා නස්මා එත්ථ න එකනත මෙකනාවා
නානනාවා උපගනනබ්බාති, එත්ථාහ නනු එවං අසබ්බතනිපාතු
භාවෙසති යෙ ඉමස්මිං. චක්ඛස්සනභාවෙ බ්බා නෙසං නිරුධ්වනා
එලපවමස්සව කමමස්ස නත්ථ අගමනතො අඤ්ඤස්ස අඤ්ඤනොව
නං එලං සිසා, උපභුඤ්ඤකෙව අසති කස්ස නං එලං සිසා නස්මා
නසුඤ්ජරමිදං විබානනති, නග්දං වුවවති.

33.(ක) එත්ථ, මේ ප්‍රතිසන්ධිවිඤ්ඤායාගේ පුජීභවයෙන් මේ ප්‍රත්‍යුත්
පනත භවයට නොර්මයැ පුජීභව පයඝාපනත හෙතැන් නොපියාවීමයැ
යන මෙහි; පටිසොසාදිකා, ප්‍රතිරුවාදිනු; නිදස්සනානි, උදහරණයෝ;
හෙවත්-සාධකයෝ; සිසුං, වෙන්; අථ, එසේ නමුත්; නොහොත්-
එකානතයෙන්; (එකස්ස විඤ්ඤාණස්ස, එතවිඤ්ඤායාගේ; ට) සත්තාන
බ්බතො, සත්තනියගේ බැඳීම හෙයින්; එකතා, සමාන බැවක්;
නොහොත්-එකතියක්; නත්ථ, නැති; නානතාපි, වෙනස්බැවක්ද;
හෙවත්-නානතියක්ද; න(අත්ථ) නැති

ව, විශාර කරනුලැබේ; එතස්සවිඤ්ඤාණස්ස, මේ ප්‍රතිසන්ධිවිඤ්ඤා
යාගේ; පුරිමභවතො, පුජීභවභාවයෙන්; ඉධ, මේ ප්‍රත්‍යුත්පනත
ප්‍රත්‍යක්ෂාත්මභාවයෙහි; එත්ථ අනාගමනෙ, තෙල නොපැමිණීමෙහිද;
අනිතභවපරියාපනතහෙතුති, අනිත්‍රානත ආත්මභවයෙහි අනතගීතවූ
හෙතැන් කරණකොටැගෙනැ; (එත්ථ) උපපාදෙව, තෙලඉපැදීමෙහිද;
පටිසොස පදිපමුද්ද පටිබ්බසකාරං+පටිසොස, ප්‍රතිරුවය; පදිප,
ප්‍රදීපය; මුද්ද, මුද්‍රාය; පටිබ්බස, ප්‍රතිබ්බසය යන; පකාර, ප්‍රභේදවත්වූ;
බමමා, කාරණයෝතුමු; (නොහොත්-සමභාවයෝතුමු; ට) නිදස්සනානි,
නිදෘශ්‍යයෝ; හෙවත්-සාධකස්ථානයෝ; සිසුං, වෙන්; හි, ප්‍රකට
කොටැ දක්වනුලැබේ; පටිසොසපදිපමුද්දව්ජායා+පටිසොස, ප්‍රති
රුවයැ; පදිප, ප්‍රදීපයැ; මුද්ද, මුද්‍රායැ; ඡායා, ප්‍රතිබ්බසය යන මොවුනු;
සඤ්ඤිහෙතුකා, ශබ්දදීන් ප්‍රභවහෙතුකොටැ ඇත්තානු; අඤ්ඤානු, අත්
තැනෙකැ; හෙවත්-ශබ්දදී ප්‍රත්‍යයදෙශයට; අගනවා, නොහොස්;
(තනොපුබ්බ අභාවා, ඒ ශබ්දදියගේ පහප්‍රවීමෙන් මත්තෙහි නැති

හෙයින්; 0-ටිකාගත පාඨශෙෂය (වේ.) සද්දදිහෙතුකා හොනනියථා, ශබ්දදීන් ප්‍රභවහෙතුකොටැ ඇත්තවුන්වනමෙන්; එවමෙව, එපරිද් දෙන්නමැ; ඉදං විතතං, මේ ප්‍රතිසන්ධිවිඥනයනෙමැ; (හෙතුදෙසං, කමාදි හෙතු ඇති තෙනැට; භනායා, ගොස්; තංහෙතුකං, ඒ කමාදියමැ හෙතුකොටැ ඇත්තේ; තහොති, නොවේ; තතොපුබ්බෙ, ඒ ප්‍රතිසන්ධි විඥනයාගේ හටගැනීමෙන් මත්තෙති; අනායා, නැතිහෙයින්; 0-මෙද ටිකාගත පාඨශෙෂය (වේ.) අතික් නයෙකුදු ඇත්-අඤ්ඤත්‍ර අගනතා හොනති, පුළුස්සෙති ප්‍රත්‍යයවූතෙනැ නතුචාසිට එයින් අත්තෙනැකට ගොස් ඒ ශබ්දදීන් ප්‍රත්‍යයකොටැ ඇත්තාහු නොවෙති; එවමෙව එපරිද්දෙන්මැ; ඉදං විතතං, මේ ප්‍රතිසන්ධිවිඥනයනෙමැ; (අඤ්ඤත්‍ර අගනතාහොති, 0) පුළුස්සන්මභාවයෙහි ප්‍රත්‍යයවූ තෙනැ නතුචාසිට එයින් අත්තානමභාවයෙකැ ප්‍රත්‍යයවනතෙනැකට ගොස් කමාදීන් ප්‍රත්‍යයකොටැ ඇත්තේ නොවේ.

* “සද්දදිහෙතුකා”යන්නෙහි ප්‍රතිරූපයනෙමැ ශබ්දයැ උත්පත්ති කාරණකොටැ ඇත්තේයැ ප්‍රදීපයනෙම ප්‍රදීපානන්දය උත්පත්ති කාරණකොටැ ඇත්තේයැ මුද්‍රා නම්ලද එලභනවූ පිළිබිඹුරුවැ හෙතු භූතවූ ලඤ්ඤනය උත්පත්තිකාරණ කොටැ ඇත්තේයැ කාටපත්තල ආදියෙහි හුණුවටිය පිළිරු මුවසටහන් ආදිය උත්පත්ති කාරණකොටැ ඇත්තාහ යනු භාවයි. කියේ මැනෝ සද්දදිහෙතුකාහි එත් පටි ඝොසො සද්දහෙතුකො පදිපො පදිපනන්දි හෙතුකො මුද්දලඤ්ඤන හෙතුකො ජායා ආදසාදිගතා මුඛාදිහෙතුකා යි. (මු: ටි:) * ප්‍රති රූපයාගේ උත්පත්තියට තදන්‍ය හෙතු ඇතද ශබ්දයාගේ ප්‍රාධාන්‍යාදි භාවය සදහා කී නැති තාද්‍යත්වපරිනක්‍යාදි ප්‍රදේශයකුදු ප්‍රතිරූපය නැතිමට හෙතුවේමැයි. පදිපනන්දි යන්නෙහි ආදි ශබ්දයෙන් තෙලවච්ඡිකාදීන් සම්බන්ධ කෙරෙයි. මෙද යුක්ත සද්දහෙතුකොහි සද්දසාපධානාදිභාවං සන්ධිය වුතතං තාදිසො පබ්බතකුට්ඨ ආදිපදෙ සොපි තස්‍ය හෙතුයෙව පදිපනන්දීති ආදිසද්දෙක තෙලවට්ඨ ආදිකෙ සම්බන්ධතායි යි. (අ: ටි:)

* “අඤ්ඤත්‍ර අගනතා හොනති”යන්නෙන් ශබ්දදි ප්‍රත්‍යයසථාන යට නොගොස් ප්‍රතිරූපදිහු ශබ්දදීන් හෙතුකොටැම උපදනාහු වෙති. ශබ්දදීන්ගේ පැවැත්මෙන් මත්තෙහි ප්‍රතිරූපදීන් නැති බැවිනි එමෙන්මැ මේ ප්‍රතිසන්ධිවිඥනයනෙමෙද කමාදි හෙතුදෙසයකරුගොස් කමාදිය හෙතුකොටැ ඇත්තේවැ නුපදී. කමාදි හෙතුවන්ගේ පැවැත් මෙන් මත්තෙහි ප්‍රතිසන්ධිවිඥනයක්හු නැති බැවිනි එහෙයින් මේ ප්‍රතිසන්ධිවිතතය හෙතුදෙසයයි කියනලද පුළුස්සන්මභාවයෙන් නොආ යේයි. ශබ්දදිදෙසයෙන් අසමප්‍රාප්තවූ ප්‍රතිරූපදීන් මෙකි. තවද ඒ පුළුස්සන්මභාවයෙහි කමාදිහෙතුවෙන් වෙන්වැ නොදර්ශන, ශබ්දදි යෙන් වෙන්වැ නුපදනා ප්‍රතිරූපදීන් මෙනැයි යන අපිය හඟවා. මෙද යුක්ත-අඤ්ඤත්‍ර අගනතා හොනති සද්දදිපච්චය දෙසං

අගනැමා සඤ්ඤාදිගෙනුකා හොනති තතො පුබ්බෙ අභාවා ඵවමිදමපි පටිසන්චිවිඤ්ඤාණං නගෙනුදෙසං ගනැමා තං ගෙනුකං හොති තතො පුබ්බෙ අභාවා, තස්මා න ඉදං ගෙනුදෙසතො පුරිමභවතො ආගතං පටිසොසාදයොවිය සඤ්ඤාදිදෙසතො, නාපි තත්ථ ගෙනුකාවිනා උපපන්නං සඤ්ඤිති විනා පටිසොසාදයො වියාති අනෙවාංසි. (මු: වී:) යථොක්ත මූලටිකාපාඨයෙන් ප්‍රත්‍යයයෙන් නිපත් ප්‍රත්‍යයොත්පන්නයා අත් තෙනාකට නොගොස් ගෙවත්-ප්‍රත්‍යය දෙශයකර නොපැමිණියේමවැ උපදී යන අභිප්‍රායය හඟවා එහෙයින් යුක්ත පච්චයතො නිබ්බත්තමානං පච්චයුප්පන්නං අඤ්ඤානු අගනැමා පච්චයදෙසං අනුපගතමෙවනුනා, නිබ්බත්තනීති පඨමො අනෙවාංසි. (අ: වී:)

* අපරතය විසින් අඤ්ඤානු අගනැමා හොනති”යන්නෙන් හඟ වන අභිප්‍රාය කියෙයින් පළමු ශබ්දදී සංඛ්‍යාත ප්‍රත්‍යයවූ දෙශයෙහි රැස්වෙයිවැ එතැනින් අත්තෙනාකට ගොස් ප්‍රතිරාවාදීනු ශබ්දදීන් ප්‍රත්‍යයකොටැ ඇත්තාහුද නොවෙති ප්‍රතිරාවාදීන් ඉපදීමෙන් මත් තෙහි නැතියෙහි. ශබ්දදීප්‍රත්‍යයයෝවූකලී ප්‍රතිරාවාදීන් ඉපදීමට මත් තෙන් නොදනොවෙති. ගෙවත්-වෙත්මැයි. එපරිද්දෙන් මේ ප්‍රති සන්චිඤ්ඤායතෙම පුරිමව සංඛ්‍යාත ගෙනුදෙශයෙහි රැස්වෙයිවැ එයින් අත්‍යභවයෙකැ ගෙනුදෙශයකර ගොස් තබෙනුව උත්පන්නස්ථාන කොටැ ඇත්තේ නොවෙය යනුයි මෙද යුක්ත අභාවා අඤ්ඤානු අගනැමා හොනතීති පුබ්බෙ පච්චයදෙසෙ සන්නිතිනා නුනා තතො අඤ්ඤානු ගනැමා තප්පච්චයා නගොනති උපපන්නතො පුබ්බෙ අභාවා නාපි සඤ්ඤාප්පච්චයා න ගොනති ඵව මිදමපිති වුග්ගතයෙන යොජේ තබ්බංසි. (මු: වී:) එතටිකාපාඨයෙන් පළමු ප්‍රත්‍යය හා එක්වැසිවැ එයින් අත්තෙනාකට ගොස් ප්‍රත්‍යයොත්පන්න වස්තුභාවයට නොපැමිණෙයි යන අභිප්‍රායය හඟවා, එහෙයින් යුක්ත පච්චයං පච්චයෙන සමො ධානගතං නුනා තතො අඤ්ඤානු ගනැමා පච්චයුප්පන්න වද්දුභාවං නාපජ්ජතිති දුතියො අනෙවාංසි. (අ: වී:)

33.(කා) එත්ථ, මේ ප්‍රතිසන්චිඤ්ඤාභාවයෙහි; 0 නොහොත්-ගෙනු සමුත්පන්නවූ ප්‍රතිසන්චිඤ්ඤායෙහි; නොහොත්-මෙකී ගෙනු ගෙනු සමුත්පන්නයෙහි X ; සන්නාතබ්බකො, අනුප්‍රබ්බක වශයෙන් පැවැත්ම ගෙයින්; ගෙවත්-පෙළඹැදීපවත්තා ගෙයින්; එකතා, එකකියකුදු; ගෙවත්-සමානකියකුදු; තතී, තැන; නානතාඅපි, නානාකියකුදු; ගෙවත්-භික්ෂාකියකුදු;ත(අත්ථි), තැන;හි, ඒකීමසැබැමය;නොහොත්-හි, තද්දෙශය ඇරදක්වමී; සන්නාතබ්බකො, අනුප්‍රබ්බක වශයෙන් පැවැත්ම;සති, ඇතිකලැ; එකන්නං, එකාන්නයෙන්; එකතා, එකකියැ හෝ සමානකියැ; යදිභවෙය්‍ය, ඉදින් වන්නේනමී; (එවංසති, එසේ ඇතිකලැ; 0) බිරතො, කිරිගෙනුකොටැ; දුට්ඨමනු, දිගටගැන්මැ; තසියා, නොවන්නේයැ;එකන්නානතාපි, එකාන්නයෙන්හින්නාකියැ කුදු; අභවෙය්‍ය, ඉදින් වන්නේ නමී;(නොහොත්-අභාව, තදන්‍යවූද;

එකන්තනානතා, එකාන්තයෙන් වෙනස්බැවක්; යදිහවෙය්, ඉදින් වන්නේ නම්; ඔ) බිරසායානො, කිරි හා සමබකිය ඇති; නොහොත්-කිරි හා සමබකිවූ; දබ්, දී, නසියා, නොවන්නේය; සබ්බහෙතු හෙතු සමුප්පනෙනසු, බිජ්ඣකුරුදිවූ සමයාහෙතු හෙතුසමුප්පනා ධමුත්ති; එසනයො, මේ නයතෙමේ; (වෙදිතබ්බො, දනසුතු; 0)

* “එසෙවනයො”සිද පායාන්තරයෙක් දක්නාලැබේ හේ මෙහි අපපායයෙකි. උත්තාපිය බ්‍යතිරෙකාපී විසින් ප්‍රකටකොටැ දක්වනුවෝ එවඤ්ච යනාදිය වියත්.

33.(ක) ව, ව්‍යතිරෙකාපී විසින් ප්‍රකාශකොටැ කියනුලැබේ; එවං(සති) මෙසේ එකාන්ත එකති එකාන්ත නානාති ශ්‍රවණය ඇතිකලැ; නොහොත්-එවංසති, මෙකී දෛශ්‍ය ඇතිකල්ලි; සබ්බලොකවොහාර ලොපො, සියලු ලෝවැස්සන් පිළිබඳවූ ව්‍යවහාරයාගේ විනාශය; සියා, වන්නේය; සොව, ඒ සියලු ලෝවැස්සන් පිළිබඳවූ ව්‍යවහාර යාගේ විනාශයතෙමේද; (යසමා, යම්හෙයකින්; 0) අතිටොයා, අනභි මතවේද; තසමා, එහෙයින්; එත්ථ, මේ හෙතු හෙතු සමුප්පනා විඤ්චාධිකාරයෙහි; නොහොත්-මෙ සන්නතිබ්බ වශයෙන් පැවැත්මෙහි හෙතු හෙතුසමුප්පනා ධමුත් ඇතිකල්ලි; එකන්තං, නියතයෙන්; එකතාවා, එකකියක් හෝ; නානතාවා, නානාතියක් හෝ; ත උප ගන්තබ්බා, නොදනසුතු; (ඉති සමාපතියෙහි වැටේ.) එත්ථ, මේ සන්නති බ්බ වශයෙන් පවත්නා හෙතු හෙතු සමුප්පනා ධමිකප්පාධිකාර යෙහි; නොහොත් මේ එකසන්නානයෙහි; එවං, මෙසේ; අසඞ්කනති පාතුහාවෙ, පලමු අත්බැවෙන් පැසුළු අත්බැවට සක්මන් නොකිරීම් විසින් ප්‍රතිසන්ධිවිඤ්චයාගේ පහලවීම; සති, විද්‍යමාන කල්ලි; ඉමසම්. මනුස්සත්තහාවෙ, මේ මිනිසත්බැවෙහි; යෙබ්බා, යම් සකකු කෙනෙක්; (සනති, ඇද්ද; 0) තෙසං, (ඒ පලමු පලමු පැවැති) සකකු යන්; තිරුබ්බතාවා, තිරුබ්බ වූ බැවින්ද; එලපච්චයස්ස, එලධම්මයාගේ ප්‍රත්‍යයවූ; කම්මස්ස, කම්මයාගේ; තත්ථ, ඒ එලභුතවූ භවාන්තරයෙහි; අභමනතොව, නොපවත්නාහෙයින්ද; අඤ්ඤස්ස, කම්ම සකස්කලාවූ, පුද්ගලයා කෙරෙන් අන්‍යවූ පුද්ගලයකුහට; තංඵලං, ඒ කම්මයාගේ විපාකයතෙමේ; සියා (නනු), වන්නේදේ; අඤ්ඤතොව, වියසුතවූ කම්මයෙන් අන්‍යවූ හෙතුවකින්ද; තංඵලං, ඒ කම්මයාගේ විපාකය තෙමේ; සියා (නනු), වන්නේදේ; නොහොත්-අඤ්ඤස්ස, අන්‍යවූ පුද්ගලයකුහට; තංඵලං සියා(නනු), තවිපාකයතෙම වන්නේනොවේද; අඤ්ඤතොව, අන්‍යපුද්ගලයක්හුහෙතුකොටගෙනද; තං ඵලං සියා(නනු), තවිපාකයතෙම වන්නේනොවේද; උපභුඤ්ජ කෙව, විපාකයවිදින්නාවූ පුද්ගලයකුද; අසති, අවිද්‍යමාන කල්ලි; කස්ස, කාහට; තංඵලං, ඒ කම්මයාගේ විපාකයතෙම; සියා (නනු) වන්නේදේ; තසමා, එහෙයින්; ඉදං විධානං, තා විසින් කියනලද මේ වචනය; නසුඤ්ජරං, සුඤ්ජරනොවේ; ඉති, මෙසේ; (වොදකො, වොදකතෙම; 0) ආහ, කි; තනු, ඒ වොදනා වචනයෙහි; ඉදං, මේ “සන්නානෙ” යනාදි ශොධනා වචනය; වුච්චති, කියනුලැබේ.

* “එසනගො”යනාදි වචනයෙන් බිජ්ඣකුරුදිවූ සමස්තහෙතු හෙතුසමුත්තනනාධර්මයන්හි හෙතෙමුරුපවැ හෙතුසමුත්තනනානුරුපවැ දෙමාවිසකරණය කලයුතුයයි දක්වා. කියේ මැනෝ එසනගොති බිජ්ඣකුරුදිවූ සබ්බහෙතු හෙතුසමුප්පනොසු යථා සමභවං යොජනා කාතබ්බාති දසොති. (මු: ටී:) * මේ උපමෙයයෙහිද හෙතු සමුත්තනවිඥානයන්ගේ එකානනයෙන් ඒකමය යන එකතු ඇති කල්හි මනුෂ්‍යගති ඇත්තෙක් දෙවගති ඇත්තෙක් නොවන්නේයයිද එකානනයෙන් ඒකම නොවේය යන නානාත්වය ඇති කල්හි කමය සකස්කළ ඇත්තනුව විපාකය නොදෙන්නේයයිද තබෙතුවෙන් රක්තවීජය රක්තඵලය යනාදිවූ ඵලහෙතුසමුඛකි හෙතුඵලසමුඛකි ව්‍යවහාරය ලොප්වන්නාක් මෙන්ම වහන්ස මම පූජීයෙහි රෙහි තායව නම් සෘෂ්ටියෙක්විම් යනාදි ව්‍යවහාරයාගේද නොකියා හැරීම යුතුවන්නේය. එහෙයින් මේ ප්‍රතිසන්ධි විඥානකිතීනාධිකාරයෙහි සන්නතිබකි වශයෙන් පැවත්ම ඇතිකලැ හෙතු හෙතුසමුත්තනාධර්මයන්හි එකානනයෙන් ඒකමය යනබව හෝ එකානනයෙන් අනෙකක්මය යනබව හෝ නුවණැතියන් නොපිළිගතයුතු මෙද යුතු. ඉධාපිති හෙතු හෙතුසමුප්පනා විඤ්ඤාණානං එකනන මෙකතෙතසති න මනුස්සගතිකො දෙවගතිභූතො සියො එකනන නාතතෙත න කම්මවතො ඵලංසියො තතො රත්තස්සබ්ජං රත්තස්ස ඵලනති ආදිකස්සවිය භූතපුබ්බාභංගනො රෙහිතස්සො නාම ඉසී අහොසිනති ආදිකස්ස වොහාරස්ස ලොපොසියො තස්මා එත්ථ සන්නාන බනෙහි සති හෙතු හෙතුසමුප්පනොසු න එකනනමෙව එකතාවා නාන තාවා උපගන්නබ්බා. (මු: ටී:)

* මූලටිකාවෙන් ඇරඳුන්වූ යථෝක්ත පාඨයෙහි වැඩි “රත්තස්ස බ්ජං රත්තස්සඵලං”යන්නෙහි තත්තාවීය සුච්චකරනු සදහා මූලටිකා වායථීයන් තුෂ්කණකිනනායයෙහි සිටැ පාඨශොධන මූලයෙන් දනනස්සාති මනුස්සාදිනං දනනස්සබ්ජං දනනස්සඵලනති ආදිවොහා රස්ස ලොපොවිය තාදිසස්ස වොහාරස්ස තාදිසස්ස භාවස්සව ලොකෙ අභාවතොති අත්ථො ලොකෙහි අමබස්සබ්ජං අමබස්සඵලනති වොහාරෙ විය තාදිසො වෙහාරෙ නත්ථි දනනස්සාති දනං දදනනස්ස කම්ම බිජ්ජනති අත්ථං කෙවි වදනති කත්ථවි පන දනනස්සබ්ජං ඵලනති පාඨො අත්ථි තත්ථ දනනස්සාති දනනනාමකස්ස පුග්ගලස්සාති අත්ථො දනනස්ස බිජ්ජනතිව වොහාරෙ ලොකෙ නත්ථි. යම් නිණ්ණියෙක් කරනලදද ඒ නිණ්ණිය මූලටිකා විගුභිමාගීටිකා ඇප්රන්ගේ අභිසන්ධිය හා නොසම වන බැවි වැටහිතිය නමුදු පයථීපති බහුලාත විඥප්තයන් හා මනත්‍ර ණය කොටැ තවාකාපහරණ ව්‍යාපයෙන් අප විසින් අසහලද පුග්ගය බුරුමරට වෙළුමනාරාධිපති අග්‍ර මහාපණ්ඩිත පණ්ඩිතංසාහි ධාන මහාසථවිරයන් වහන්සේ විසද වදාළ පරිදි මසේයි.

අට්ඨකථායං සන්තානබ්බතො නත්ථි එකතා නාපි නානතාති මස්ස අපරමස්ස අත්ථං දස්සෙත්තං එත්ථ ව සන්තාන බ්බතො නත්ථි එකතානාපි නානතාති වුත්තං, තස්සෙවත්ථස්ස බ්බතරොකතොකාරණං දස්සෙනො ආහ යදිති, පෙ, දධිසියාති, හෙතුඵලසමබ්බෙසු බීර දධිසු විශසති එකන්ත එකත්ත නානත්තෙත අස්සෙසුපි බීජඛකුරදීසු අයං දෙසො භවෙය්‍යාති අපදිසෙනො එසන්යොති ආදිමාහ, එකන්ත එකත්ත නානත්තග්ගහණේ ආපජ්ජනදෙසස්ස පුනාපජ්ජන දෙසං දස්සෙනන්ත එවස්ථසති සබ්බලොක වොහාරලොපො සියාති වුත්තං, තත්ථ එවස්ථ සතිති හෙතුඵලභුතානං බීරදධි ආදීනං හෙතුඵල සමබ්බතාභාවෙ විජ්ජමානෙති අත්ථො, සබ්බලොකවොහාර ලොපොති එත්ථ ලොකවොහාරෙ නාම බීරස්ස දධි දධිනො නවතීතනති හෙතු ඵලසමබ්බවසෙන පචත්තවොහාරෙ වෙව දධිනො බීරං නවතීතස්ස දධිති ඵල හෙතුසමබ්බවසෙන පචත්තවොහාරෙව වුච්චති, දිස්සති හි ලොකසමිං සමබ්බතේතකාය ඡ්ඨියා වසෙන පචත්තවොහාරෙ බීජස්ස අඛකුරෙති ආදීසු, තස්මා තාදිසස්ස ලොකවොහාරස්ස ලොපො විනාසො භවෙය්‍යාති අත්ථො, අස්සෙමස්සෙතපෙක්ඛා සබ්බාතෙන හෙතුඵලසමබ්බකිරතිනෙත බීරං දධි නවතීතනති පචත්තවොහාරෙ යෙව භවෙය්‍යාති වුත්තං හොති, පටිස්සෙවකාසස්ස නිගමනවසෙන ලබ්ගුණං පකාසෙනො තස්මාති ආදිමාහාති අයමෙත්ථ අමහාකං සුඤ්ඤවිසයෙ දිස්සමානො අට්ඨකථායමධිපපායොති, ටිකායමපන අට්ඨකථායං අනිත්ථියබ්බ සබ්බාතෙ අනුපාදින්නකෙ හෙතුඵලානං අස්සෙමස්සෙසමබ්බකිරතිතදස්සනවසෙන යොජනායවුත්තත්තා ඉත්ථිය බ්බසබ්බාතෙ උපාදින්නකෙපි තෙසං තථා දස්සනවසෙන යොජනං දස්සෙනො ඉධාපි හිති ආදිමාහ, තත්ථ හි සද්දො කාරණත්ථො, උපරි හි චක්ඛති තතොති, විසුඛිමග්ගටිකායමපන න මනුස්සගතිතො දෙවගති සමුත්තා සියාති පායො අත්ථි, අධිපපායො පන සදිසො යෙවාති, තතොති තස්මා, මනුස්සගතිකස්ස දෙවගති භූතාභාවතො කමමතොව ඵලාභාවතොති අත්ථො, රත්තස්ස බීජනති ඵලහෙතු සමබ්බවසෙන වොහාරෙ දසසිනො, රත්තස්ස ඵලනති හෙතු ඵලසමබ්බවසෙන, ඊදිසොති වොහාරෙ අත්ථි ලොකසමිං යෙන හෙතු ඵලානං අස්සෙමස්සෙසමබ්බවසෙන බීජස්ස අඛකුරෙ අඛකුරස්ස බ්බෙකොති වොහරියති, රත්තස්ස බීජනතිව ඵලභුතස්ස ලොභිත වණ්ණස්ස අඛකුරස්ස කාරණභූතං බීජනති අත්ථො, රත්තස්සඵලනති කාරණභූතස්ස තාදිසස්ස අඛකුරස්ස පයොජනභූතං බ්බසබ්බාතං ඵලනති අත්ථො, යෙ භූයෙත්තති බීජනිබ්බතො අඛකුරෙ රත්ත වණ්ණො හොති, ටිකායස්ථ වුත්තං එසන්යොති බීජඛකුරදීසු සබ්බ හෙතු හෙතුසමුප්පන්නෙසු යථාසමභවං යොජනාකාතබ්බාති දස්සෙතිති, රත්තස්ස සාමිනොතිවා අත්ථො, තස්මා තාදිසස්ස වොහාරස්ස ලොපො විනාසොවිඤ්ඤා හෙතුඵලානං අස්සෙමස්සෙසමබ්බකිරතිතවසෙන රත්තො බීජං රත්තො ඵලනති වොහාරෙ විශාති වුත්තං හොති, එවං භූත පුබ්බාහනති ආදිකස්ස හෙතුඵලසමබ්බවසෙන පචත්තවොහාරස්ස

ලොපො විනාසො සියා, භූතපුබ්බාභනාති ආදිකො වොහාරෙ යෙව න භවෙය්‍යාති අනේවා, හෙතුඵලානං හි සමබ්බේසති සොවොහාරෙ හොති නාසතීති, තස්මාති ආදිනා ලබගුණං දස්සෙතීති අයමෙත්ථ අවහාකං ඤාණවිසයෙ දිස්සමානො ටිකායමබ්බපායො හොති තස්මා විසු ටිකාසු ආගතපායො යෙව සුඤ්ජරතරෙති අවෙත පටිභාතීති. යන මේ ප්‍රශ්නව්‍යාකරණයෙන් මූලටිකා විගුබ්බොගී ටිකාචායරීයන් යෙදූ “රත්තස්ස ධීජං රත්තස්ස ඵලං” යන නිරවද්‍යවාක්‍යාචීයන් මණ්ඩනය හා සමග මධුටිකාචායරීයන් “දන්තස්සාදි” යනාදීන් පිහිටවූ සාවද්‍ය වාක්‍යාචීයන් මණ්ඩනය වූ බැව් දතයුතු.

* මේ ප්‍රතිසන්නිවිඤ්ඤා විභාවනාධිකාරයෙහි සන්නානබ්බ ධම් යන්හි එකානනඑකත්වය නිෂේධනයෙන් සුවදුක්දෙක තමා විසින් කරනලද්දී යන ශාශ්වතදූෂිත්‍රාභය වලහයි. එකානනනානාත්වය නිෂේධනයෙන් සුවදුක්දෙක අතිකකු විසින් කරනලද්දී යන උචේද දූෂිත්‍රාභය වලහයි. හෙතු හෙතුසමුප්පන්නා භාවය කීමෙන් නිෂ්කාර ණොත්පත්ති සංකිප්පාන අධිත්‍යසමුප්පන්නා දූෂිත්වය වලහයි, එයින්ම නිශ්චිතාද සවිභාව වාදයන්ද වලහයි. මෙද යුතු. එත්ථව එකානන එකතා පටිසෙධෙන සයං කතං සුඛං දුක්ඛනති ඉමං දිට්ඨිං නිවාරෙතී, එකානනනානතා පටිසෙධෙන පරං කතං සුඛං දුක්ඛං අඤ්ඤාකරෙති අඤ්ඤාපටිසංවෙදෙතීති, හෙතු හෙතුසමුප්පන්නාභාවවනෙන අබිච්ච සමුප්පන්නාති. (ම: ටි:) සන්නානබ්බේසු ධම්මෙසු එකානනං එකතාපටිසෙධෙන සස්සතභාහස්ස පටිසෙධිතතතා වුත්තං සයං කතං සුඛදුක්ඛනති ඉමං දිට්ඨිං නිවාරෙතීති, තථා එකානනනානතා පටි සෙධෙන උචේදගාහො පටිසෙධිතො හොතිති ආග පරං කතං සුඛදුක්ඛං අඤ්ඤාකරෙති අඤ්ඤාපටිසංවෙදෙතීති ඉමං දිට්ඨිං නිවාරෙතීති තෙන කතනාසො අකතාගමොව නිවතතීතො හොතිති අබිච්චසමුප්පන්නා දිට්ඨිනිවාරණෙනෙව නිශ්චිතභාවවාද පටිසෙධොපි කතොති ද ධ්මි බ්බං. (අ: ටි:)

34.

සන්නානෙසං ඵලං එතං නාඤ්ඤාස්ස නව අඤ්ඤානො, බිත්තං අභිසංඛාරෙ එතස්සත්ථස්ස සාධකො.
 එකසන්නානසමිඤ්ඤි ඵලමුප්පජ්ජමානං නත්ථ එකානනං එකානන නානනනානං පටිසිඛනනා අඤ්ඤාස්සාති වා අඤ්ඤානොති වා න හොති, එතස්සව පනත්ථස්ස බිත්තං අභිසංඛාරෙ සාධකො, අමබ් බිත්ථිනඤ්ඤි අභිසංඛාරෙසු කතෙසු තස්ස බිත්ථස්ස සන්නානෙ ලද්ධස්සවච්ඡෙසා කාලනතරෙ ඵලවිසෙසො උප්පජ්ජමානො න අඤ්ඤා බිත්තං, නාපි අඤ්ඤාභිසංඛාරපවච්ඡො උප්පජ්ජති නවනාති බිත්ති නෙ අභිසංඛාරවා ඵලවසානං පාසුණනති, එවං සමපදමදං වෙදි තබ්බං, විජ්ජාසිප්පොසාධාදිති වාසි බාලසරීරෙ උපසුත්තනති කාලනතරෙ වුඛසිසපිත්ථිසු ඵලදෙහි අයමනේවා වෙදිතබ්බො, යමපි වුත්තං උපභුඤ්ජකෙව අසති කස්සනං ඵලං සිසාති, තත්ථ,

34. සන්තානෙ, එක්සන්තානියෙක්ති; හෙවත්-බමිපුඤ්ඤයක්හුගේ පෙළසැදීමෙහි; යංඵලං, යම් ඵලයෙක්; (උප්පජ්ජති, උපද්දි; 0) එතං, ඒ ඵලයතෙම; අඤ්ඤස්ස, අන් පුගුලකුහට; නොහොත්-අන්තසන්තානියකට; න, නොවේ; (එතං, ඒ ඵලයතෙම; 0) අඤ්ඤතොව, සකස් කළාවූ කමියෙන් බැහැරවූ හෙතුවෙකිනුදු; නොහොත්-අන්පුගුලකු සකස්කළ කමිය හෙතුවකොටගෙනද; න, නොවේ; ඛිංකරං, අමනිමානු ලබනාදි ඛිංකරයන්ගේ; අභිසංඛාරො, චතුමධුරලාඤාරසාදීන් ගන්වා සකස්කිරීම; එතස්ස අත්තස්ස, එතදම්ය; සාධකො, සිඬකරන්නේයි.

හි, තවිඤ්ඤකරනුලැබේ; එකසන්තානසමිං, එක් සන්තානියෙක්ති; (යම් බමිපුඤ්ඤයෙක්ති කමිය නිප්පන්තද ඒ බමිපුඤ්ඤසන්තානියෙහිමැ යුජ්ජෙයි.) ඵලං, ඵලයතෙම; උප්පජ්ජමානං, උපදනේ; තත්ථ, ඒ එක සන්තානියෙහි; හෙවත්-ඒ කමියාගේ ස්ථානයවූ එක් බමිපුඤ්ඤයක්හුගේ පෙළසැදීමෙහි; එකන්තං, නියමයෙන්ම; එකන්තානාන්තානං, එකන්තානාන්තයන්; පටිසිඬන්තා, වැළඹු බැවින්; අඤ්ඤස්ස, කමිය සකස්කළු කෙරෙන් අන්තවූ පුගුලයකුහට; (තංඵලං, තවිපාකය තෙම; 0) හොති, වේ; ඉතිවා, මෙසේ හෝ; අඤ්ඤතො, හවිතව්‍යවූ කමියෙන් අන්තවූ හෙතුවකින්; නොහොත්-අන්පුගුලකු සකස්කළ කමියක් හෙතුවකොටගෙන; (තංඵලං, තවිපාකයතෙම; 0) හොති, වේ; ඉතිවා, මෙසේ හෝ; (වත්තබ්බං, කියයුත්තේ; 0) න හොති, නොවේ; එතස්ස අත්තස්සපන, මේ අදහස වනාහි(හෙතුවඵලබමියන්ගේ අභිවශයෙන් සමානකරයක් නැත්තේවිනමුත් එකසන්තානි වශයෙන් සමබන්ධව පවත්නා හෙයින් තවිපාකයතෙමැ අන් පුගුලකුහට වේයැ අන්හෙතුවකින් වේයයි නොකිවයුතු යන මේ අර්ථය යුජ්ජෙයි.) ඛිංකරං, ආමුමානුලබ්භාදි ඛිංකරයන්; අභිසංඛාරො, චතුමධුර ලාඤාරසාදීන් ගන්වා සකස්කිරීම; සාධකො, සිඬකරන්නේයි; හි, විඤ්ඤකොටැ කියමි; අමනිජ්ජිතං, ආමුමානුලබ්භාදි ඛිංකරයන්; අභිසංඛාරොස්ස, සකස් කිරීම; කතෙස්ස, කළකල්හි; තස්ස, ඛිංකරය, ඒ ඛිංකරයන්; සන්තානෙ, සානුජරූප පරමපරුවෙහි; ලඬප්පච්චයො, ලඬනලද ප්‍රත්‍යය සංඛිංකර ආමාදි ඵලවිශේෂය ඇත්තේව; කාලන්තරො, අන්කලෙකැ; ඵල විශේෂො, ආමාදි ඵලවිශේෂයෙක්; උප්පජ්ජමානො, උපදනේ; අඤ්ඤ ඛිංකරං, ආමාදි ඛිංකරයන් කෙරෙන් අන්තවූ ඛිංකරයන්; (ඵලං, ඵල යෙක්;) න (උප්පජ්ජති), නුපදි; අඤ්ඤභිසංඛාරප්පච්චයාපි, අන්තවූ මධුරරසාදීන් ගන්වා සකස්කිරීම් හෙතුවෙකිනුදු; න උප්පජ්ජති, නුපදි; තානිඛිංකරවා, ඒ ආමුමානුලබ්භාදි ඛිංකර හෝ; තෙඅභිසංඛාරවා, ඒ මධුරරසාදීන්ගන්වා සකස්කිරීම්හු හෝ; ඵලධානං, ඵලස්ථානයට; තවිපාපුණ්ණති, නොපැමිණෙත්; එවං, එපරිද්දෙන්; ඉදංසම්පදං, මේ උපමාවගේ සමපත්තිය; වෙදිතබ්බං, දතයුතු; ව, අතිකකුදු ඇත්; බාලසරිරො, බාලවස්ථාවෙහිවූවන්ගේ සිරුරෙහි; උප්පන්නති, පුහුණු කළාවූ හෝ ප්‍රයෝගකළාවූ; කාලන්තරො, කලාතුරකැ; වුඛිසරිරං දිස්සු, වැඩිවිය පැමිණියවුන්ගේ ශරීරදීන්හි; ඵලදෙති, පලදෙන්නාවූ;

විජ්ජාසිප්පොසාධාදීනි අපි, විද්‍යාශිල්පොභිධාදීන් කරණකොටගෙනැද; අයංඅන්තො, මේ අදහසැ; වෙදිතබ්බො, දතයුතු; උපතුඤ්ජකෙව අසති, විපාකානුභවය කරන්නක්නුද නැති කල්හි; කස්ස, කාහට; තංඵලං, ඒ කම්මවිපාකයතෙමැ; සියා ඉති, වන්නේදැයි; යම්පි, යම් වොදනා වචනයෙකුත්; (වොදකෙන, වොදකයා විසින්; ට)වුතං, කියනලදද; තත්ථ, ඒ වොදකයා විසින් කියනලද වචනයෙහි; (වදාම, පරිහාරය කියමු ට)

* වතුමධුර ලාඤ්ඤාසාදීන්ගේ වාසනය හෙවත්-ගැන්වීම (වතුමධුර ලාඤ්ඤාසාදීන්ඉසීමැ හෝසි) අභි දොඩම් ඇ බිජයන්ගේ මනාකොටැ සැපයීම නම් හෙවත්-සකස්කිරීම නම්. මේ සත්‍යාන බකියෙහි බිජයමෙන් කම්මවත්වූ සත්‍යතෙම දතයුතු සකස් කිරීමමෙන් කම්මැ දතයුතු. විජයාගේ අභිකුරුදි පරිපාටියමෙන් සත්‍යතාගේ ප්‍රතිසංකීර්ණතාදි පරිපාටියැ දතයුතු. ඒ අභිකුරුදීන්ගේ පරිපාටියෙහි කියනලද භූතභෞතික රූපසත්‍යානයෙහි අවගන් මධු රුමඵලයාගේ හෝ රත්පැහැති මිහිරි දොඩම්බික් කෙසරැනුගේ හෝ එම සකස්කල අභි දොඩම් ඇ විජයාගේද එම වතුමධුර ලාඤ්ඤාසාදීන්ටකොටැ සකස්කිරීමිනුගේද හෙතුවෙන් සිඛවීම මෙන් කම්ම කලාවූ සත්‍යතාභටමතත්කම්මහෙතුවෙන්මැ විපාකයාගේවීමැ දතයුතු. එහෙයින් කිනු, වතුමධුර අලතකරසාදි භාවනා අමමානුප්‍රධානාදි බිජනං අභිසංඛාරො එත්ථ බිජංවිස කමමවාසතො අභිසංඛාරො විස කමමං බිජස්ස අභිකුරුදිප්පබ්බොවිස සත්‍යස්ස පටිසංකී විඤ්ඤාණාදිප්ප බ්බො තත්ථප්පනස්ස මධුරස්ස රත්තකෙසරස්සවා ඵලස්සවා තස්සෙව බිජස්ස තතො එවච අභිසංඛාරතො භාවොවිස කමමකාරකස්සෙව සත්‍යස්ස තං කමමතො එවච ඵලස්සභාවො වෙදිතබ්බො. (මු: ටි:)

* බාලදශාවෙහිවූ ලුදුරුවන්ගේ සිරුරෙහි වෙදවෙදබහ ශාස්ත්‍ර පුත්‍රණු කිරීමද හස්තිශිල්පාදි ශිල්පාභ්‍යාසය කිරීමද රොගනාශක ඖෂධ ප්‍රයෝග කිරීමද වාඩාවස්ථාවෙහිවූ ශරීරයට නොවදිති එතකුළු වුවත් තබෙතුවෙන් ශාස්ත්‍රපටුතියද ශිල්පදුන්මද නිරතබහිභාවයද වාඩාවස්ථාවට පැමිණි සිරුරෙහි පිහිටන්නේ වේ. ඒ ශාස්ත්‍රපටුතාදිය බාලාවස්ථාවෙහි විද්‍යාභ්‍යාසාදිය කලනු කෙරෙන් අත්‍යයකුට අයත් නොවන්නේය කවරහෙයින්ත් ඒ විද්‍යාභ්‍යාසාදිය සත්‍යතිපය්‍යා පනනවුමැ වාඩශරීරයෙහි උපදනා හෙයින් සුදුසු පරිදි ප්‍රයෝග කරණලද්දවූ විද්‍යාභ්‍යාසාදි හෙතුවෙන් තොරවැ අත්හෙයකිනුද නොවන්නේය. තවිද්‍යාභ්‍යාසාදිය නැති කල්හි ශාස්ත්‍රපරිඤ්ඤාදිය අවිද්‍යා මාන හෙයින්. එපරිද්දෙන් මේ රූපාරූප ධර්මපුඤ්ජයාගේ සත්‍යති වශයෙන් පැවැත්මෙහි යම් ප්‍රතිසංකීර්ණයක් ඇත්නම් ඒ ඵලයතෙම කම්මසකස්කල පුහුලාභට මුත් අත් පුහුලකුභට නොවේ සකස්කල කම්මහෙතුවෙන්ම මුත් අත්‍යහෙතුවෙකින් හෝ අත්‍ය සත්‍යානගත කම්මහෙතුවෙකින් හෝ නොවේ. * තවද “තඤ්ඤාතො”යන්නෙන්

සංසකාර සංඛ්‍යාත කමිසාගේ අවිද්‍යාමාන භාවය ඇතිකලා විපාක භාවයමැ දක්වා, තදන්‍යප්‍රත්‍යයයන්ගේ වැලැගිම්ම නොකෙරෙයි. කියේ මැනෝ මූලපිකාවෙහි, බාලසරීරේ කතං විජ්ජාපරියාපුණ්ණං සිප්ප සිකතිනං ඔසංසයොගොව නවුසිසරීරං ගව්ණනි අඵචතං නිමිත්තං විජ්ජාපාචවං සිප්පජ්ජනනං අනාමයතාව වුසිසරීරෙහොති නවතං අඤ්ඤාසු හොති තංසන්නති පරියාපනො ඵල වුසිසරීරෙ උපපජ්ජ නතො නව යථාපසුතෙන න විජ්ජාපරියාපුණ්ණාදිනා විනා අඤ්ඤාතො හොති තදභාවෙ අභාවතො ඵලමිධාපි සන්නානෙ යංඵලං ඵතං නාඤ්ඤාසු නව අඤ්ඤාතොති යොජේතබ්බං, න අඤ්ඤාතොති ඵතෙ නව සංඛාරභාවෙ ඵලාභාවමෙවදෙසොති නාඤ්ඤාපච්චය නිවාරණං කරොති, ඤී. * “තස්ස”යන්නෙහි “වද්‍යම”යන වචනශෙෂය දත යුතු. නොහොත්-“තස්ස උපභුඤ්ජකෙ අසති සිධාභුඤ්ජකසමමුති” යන්න හෝ යොජනා කටයුතු.

35

ඵලසුප්පනතිසා ඵච සිධාභුඤ්ජක සමමුති,
ඵලප්පාදෙන රුකකසු සථාඵලති සමමුති.

සථාති රුකකසංඛ්‍යාතානං ධමමානං. ඵකදෙසභුතසු රුකක ඵලසු උප්පනතිසා ඵච රුකො ඵලතිච්චා ඵලිකාතිච්චා වුවච්චි නථා දෙවමනුසුසංඛ්‍යාතානං ඛිකුතං. ඵකදෙසභුතසු උප්පොග සංඛ්‍යාතසු සුඛදුකක ඵලසු උප්පාදෙනෙව දෙවොවා මනුසොවා උපභුඤ්ජනිතිච්චා සුඛිනො දුකතිනොතිච්චා වුවච්චි තසමා න ඵස්ස අඤ්ඤාන උපභුඤ්ජකෙන නාම කොච්චි අප්ථා අප්ථිති, යොපි චදෙසා ඵචං සනෙති ඵතෙසංඛාර විජ්ජමානොවා ඵලසු පච්චයා සිසුං අවිජ්ජමානොවා, සදිච්චිජ්ජමානො පච්චනිකිකෙණෙසෙව නෙස. විපාකෙන හවිතබ්බං, අඵ අවිජ්ජමානො පච්චනිනො සුඛෙව පච්චාච නිච්චං. ඵලාච්චා සිසුනති, සො ඵචං වනනබ්බො.

35. ඵලසු, කමිවිපාකය; උප්පනතිසාඵච, ඉපැද්දීමෙන්මැ; භුඤ්ජක සමමුති, විපාකය විදින්නෙකැ යන ප්‍රඥප්තිනොමෝ; සිධා, නිෂ්පන්නයැ; (කිම්ච, කුමක්මෙන්ද යත් ?) ඵලප්පාදෙන, ගෙහිභවගැන්මෙන්; රුකකසු, වෘක්ෂයාගේ; ඵලතිසමමුතිසථා, පලදරයි යන ප්‍රඥප්තිය මෙනි; (මේ ඵලභෙදයාගේ වශයෙන් අඵ කි තියයි.)

රුකකසු, වෘක්ෂයාගේ; ඵලප්පාදෙන, ගෙහිභවගැන්මෙන්; ඵලති සමමුතිසථා, පලදරයි යන ප්‍රඥප්තිනොමෝ යම්සේද; ඵචං, ඵපරිද් දෙන්; ඵලසු, කමිවිපාකය; උප්පනතිසා, ඉපැද්දීමෙන්; භුඤ්ජක සමමුති, විපාකය විදින්නෙකැ යන ප්‍රඥප්තිනොමෝ; සිධා, නිෂ්පන්න වුවා වේ; (මේ ඵලං භෙදයාගේ වශයෙන් අඵකිතියයි.)

හි, විසාරකරනුලැබේ; රුකකසඛාතානං, වාක්‍ෂ නම් ලද්දවූ නොහොත්-වාක්‍ෂනාම ප්‍රඥප්තියනිසාපවත්තාමු; ධම්මානං, භූතභෞතික රුපධම්මයන්ගේ; එකදෙසභූතස්ස, එකදෙසයෙක්වැවූ; හෙවත්-එක් අවයවයෙක්වැවූ; රුකකඵලස්ස, වාක්‍ෂ ඵලමාත්‍රයාගේ; උප්පත්තියාඵව, ඉපැදීමෙන්ම; රුකෙබ්බ, වාක්‍ෂයතෙමේ; ඵලනි, පලගනි; ඉතිවා, මෙසෙසින් හෝ; ඵලිනො, පලගන්නාලදය; ඉතිවා, මෙසෙසින් හෝ; යථා වුච්චති, යම්සේ කියනුලැබේද; තථා, එසෙසින්; දෙවමනුස්සසඛාතානං, දෙවමනුස්ස නම් ලද්දවූ; නොහොත්-දෙවමනුස්සනාම ප්‍රඥප්තීන් නිසා පවත්තාමු; බ්බානං, වතුසකකිපඤ්චසකකියන්ගේ; (අසංඤ්ජනවයනට වෙදනාසකකිය නැතිගෙන් මේවිකල්පයෙහි එක සකකිග්‍රහණය නොමැත.) එකදෙසභූතස්ස, එක් අවයවයෙක්වැවූ; උප්පොගසඛාතස්ස, අනුභව කිරීම යයි නම්ලද; ඔ නොහොත්-අනුභව කරනලද්දි නම්ලද; සුඛදුක්ඛඵලස්ස, සුඛදුඛවිපාකයාගේ; උප්පාදෙනෙව, ඉපැදීමෙන්ම; දෙවොවා, දෙවියෙක්හෝ; මනුස්සොවා, මිනිසෙක් හෝ; උප්පුඤ්ඤති, සුවදුක්විදි; ඉතිවා, මෙසෙසිනුදු; සුඛිනො, සුවයට පැමිණියේය; නොහොත්-ලත්සුවඅත්තේය; දුක්ඛිනො, දුක්ඛයට පැමිණියේය; නොහොත්-ලත් දුක් අත්තේය; ඉතිවා, මෙසෙසිනුදු; වුච්චති, කියනුලැබේ; තස්මා, ඒ සකකිසන්නාන යෙහි විවා ඉපැදීමෙන් විපාකයවිදි යන ව්‍යවහාරය වනුයෙන්; නොහොත්-ඒ සකකිසන්නාන යෙහි කුශලාකුශල වෙනතාවන්ගේ ඉපැදීම ඇතිකලා “පුඤ්ඤං කරොති අපුඤ්ඤං කරොති” යන කතීච්ඡා ව්‍යවහාරය වනමෙන් කුශලාකුශලයන්ගේ විපාකය දෙනකලා “සුඛං අනුභවති දුක්ඛං අනුභවති” යි උප්පුඤ්ඤක ව්‍යවහාරය වනුයෙන්; එත්ථ, තදෙකසන්නාන යෙහි; අඤ්ඤාන, සකකියක්නු තෙරෙන් අන්‍යවූ; උප්පුඤ්ඤකෙන, විවා විදින්නාවූ කතීච්ඡා පුද්ගලාන්තරයක්නු කරණ කොටගෙන; කොට්ඨිකොප්පාදානාම, යම්කිසි ප්‍රයෝජනයෙක් නම්; න අත්ථිති, නොමැත්තේය; (ඉති වාක්‍යපරිසමාපතියෙහි නිපා.) එවං, මෙසේ භවයෙන්භවයට සම්ප්‍රමණය නොකිරීම් වශයෙන් මනාවැ ඉපැදීම; නොහොත්-මෙසේ සක්මන්තොකිරීම් වශයෙන් මනාවැ ඉපැදීමෙහි ලා වොදකයන් විසින් “නනු එවං අසඛිකනනි පාතුභාවෙ” යනාදීන් දුක්වූ දෙම නිරුකරණය; සන්තොපි, විද්‍යමාන නමුත්; එතෙ සඛාරා, තෙල සංඝාරයෝතුමු; විජ්ජමානාවා, විද්‍යමාන යෝවැ හෝ; ඵලස්ස, විපාකයට; පච්චයා, කරුණු; සිද්ධං, වෙද්දේ; අවිජ්ජමානාවා, අවිද්‍යමාන යෝවැ හෝ; (ඵලස්ස, විපාකයට; පච්චයා, කරුණු; සිද්ධං, වෙද්දේ;) ව, දෙමප්‍රසංගතයකියම්; විජ්ජමානා, විද්‍යමාන යෝවැ; යදි (ඵලස්ස පච්චයා) සිද්ධං, ඉදින් විපාකයට කරුණුවෙන් නම්; (එවංසති, එසේ ඇතිකලා; ට) පවත්තිකකණ්ණෙව, සංඝාර ධමුන් පවත්නා ඇසිල්ලෙහිමැ; තෙසා, ඒ සංඝාර ධමුන්ගේ; විපාකො, විපාකයා විසින්; භවිතබ්බං, වියයුත්තේය; අවිජ්ජමානා, අවිද්‍යමාන යෝවැ; අථ (ඵලස්ස පච්චයා) සිද්ධං, ඉදින් විපාකයට කරුණුවෙන් නම්; (එවං

සති, එසේ ඇතිකලැ; 0) පවතතිතො, සුකර ධමුත් සකස්කරන ඇසිල් ලෙහිද; නොහොත්-පවතතිතො, කමායුහනක්කයෙන්; පුබ්බෙව, පෙරතුවැද; (පවතතිතො) පච්ඡාච, විපාකදානයෙන් පසුවැද; තිච්චං නිත්‍යයෙන්; ඵලාචහා, විපාකය ඵලවත්තාහු; සිග්ගං, වෙන්; ඉති මෙපරිද්දෙන්; යො, යම් වොදකයෙක්; චදෙය්‍ය, කියානම්; සො, ඒ වොදකතෙමැ; ඵචං, මේ වක්‍යමාණනයිත්; චතතබ්බො, කියයුතුයි. (මෙහි ඵචං ශබ්දයා උත්තාපෙක්‍ෂා වක්‍යමාණපෙක්‍ෂාවත් අතුරෙන් වක්‍යමාණාපෙක්‍ෂායෙහි වැටේ.)

* “ඵලනිති සමමුති ඵලනි සමමුති” යනු මූලටිකාගත නිවිචන හෙයින් උපනතිර්දිමයාගෙනැ අරුත් ඇරපැයි. * “ඵචංසනොපි” යන්නෙන් අසංකතනි පාතුහවෙ තත්ථව යථාච්ඡින්න දෙසපරිහරණෙ සතිසිද්ධො යන්නෙන් දැක්වූ අභිවිකල්පවය සමුචකෙරෙයි.

* පවතතිතො යන නිෂ්පන්නනි පාතයාප්‍රකාරානන්තරාථ වයෙකින් පුබ්බෙ පච්ඡා යන ශබ්දයන් හා සමබන්ධවේ, මෙද යුතු පවතතිතො පුබ්බෙති කමායුහනකකිණිතො පුබ්බෙපච්ඡාචාති විපච්චනපවතතිතො පච්ඡාච යයි. (මු: ටී:) * කමායුහනාචස්ථාවද මෙහි විශයුතු බැවින් සමුච්චයාථයෙහිවූ වචනද සාමථීයෙන් පවතතිතොච පවතතිතො, පුබ්බෙච පවතතිතොපච්ඡාච යි විකල්පත්‍රයක් කොට මෙහි අප විසින් අභිකිපරිදිකි.)

36

කතන්තා පච්චසා ඵනෙ නවතිච්චං ඵලාචහා,
පාටිභොගාදිකං නන්ධ වෙදිනබ්බං නිදස්සන්.

කතන්තා ඵචතිසංඛ්‍යාත් අත්තනො ඵලස්ස පච්චසා හොනති න විජ්ජමානනාචා අවිජ්ජමානනාචා, සථාග කාමාවචරස්ස කුසලස්ස කමමස්ස කටන්තා උපවිනන්තා විපාකං චක්ඛවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොනති ආදි, සථාරහස්ස අත්තනො ඵලස්සච පච්චසාහුත්වා න පුන ඵලාචහා හොනති විපකකවිපාකනනා, ඵනස්ස චන්ධස්ස විභාවනෙ ඉදං පාටිභොගාදිකං නිදස්සන්. වෙදිනබ්බං, සථාති ලොකෙ යොකස්ස වි අන්ධස්ස නිසානනන්ධං පාටිභොගො හොති භණ්ඩංවා කිණාති ඉණංවා ගණනාති තස්ස නං ක්‍රියාකරණමත්තමෙව නදන්ධ නිසානනාදිමති පච්චසො හොති න ක්‍රියාස විජ්ජමානනාචා අවිජ්ජ මානනාචා නව නදන්ධනිසානනාදිනො පරමපි ධාරකොච හොති, කසමා, නිසානනාදිනං කතන්තා, ඵචං. කතන්තාව සංඛ්‍යාත් අත්තනො ඵලස්ස පච්චසා හොනති නව සථාරහං ඵලදානනො පරමපි ඵලාචහා හොනති, ඵනතාවනා මිත්තාමිත්තං චසෙන විධාපි පවනන මානස්ස පටිසංචිවිඤ්ඤාණස්ස සංඛාරපච්චසා පවනතිදිපිනා හොති, ඉදති සබ්බෙසෙවෙනෙසු බන්ධනිසංවිපාකවිඤ්ඤාණෙසු සමමාන විභාවන්ධං,

36. කතන්තා, කළබැවින්; එතෙ, තෙලසංස්කාරයෝතුමු; (ඵලස්ස, විපාකයාගේ; 0) පච්චයා (හොනති), හෙතුහුවෙති; නිව්චං, නිත්‍යයෙන්; ඵලාවහා, විපාකය දනවන්නාහු; නව(හොනති), නොදවෙති; (ඵතස්ස අත්ථස්ස, එතදඵයාගේ; 0) තත්ථ, ඒ පහදාකීමෙහි; පාරිභොගාදිකං, ඇපවිම් ආදිවූ; නිදස්සනං, උදාහරණයතෙම; (පණ්ඩිතෙන, නුවණැත්තනු විසින්; 0) වෙදිතබ්බං, දහයුතුයි.

හි, විසාරයකරනුලැබේ; කතන්තාඑව, කළබැවින්ම; සඛාරා, සංස්කාරයෝතුමු; අත්තනො, තමාගේ; ඵලස්ස, විපාකයට; පච්චයා, ප්‍රත්‍යයවූවාහු; හෙවත්-හෙතුහු; හොනති, වෙති; විජ්ජමානත්තාවා, විද්‍යමාන බැවින් හෝ; අවිජ්ජමානත්තාවා, අවිද්‍යමානබැවින් හෝ; (ඵලස්සපච්චයා)න, විපාකයට ප්‍රත්‍යයවූවාහු නොවෙති; යථා, කුම්නම් සාධකවචනයක්; (හඟවා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ;) ආහ, වදාළ සේක්ද; කාමාවචරස්ස, පෙ, උපපන්නං හොතිති ආදි, යනාදිවචනය; ආහ, වදාළසේක; කාමාවචරස්ස, කම්මැදුරවූ; කුසලස්සකම්මස්ස, කුසලකම්මය; කටත්තා, කළබැවින්; උපවිතත්තා, රැස්කළබැවින්; විපාකං, ඵලභූතවූ; වක්ඛුච්ඡෙද්දණං, වක්ඛුච්ඡිඤ්ඤානගතෙම; උපපන්නං, ඤාණත්‍රයට පැමිණීමේ; හොති, වේ; (මෙකියනලද්ද “කතන්තා පච්චයා එතෙ”යන ගාථාපදයාගේ නිදේශය වේ.) යථාහස්සව, සුදුසුවූ; (වශබ්දයා වාක්‍යාරම්භද්‍රෝණකයි.) අත්තනො, කම්මයවූතමාගේ; ඵලස්ස, ඵලයට; පච්චයාහුත්වා, ප්‍රත්‍යයවූවෝව; හෙවත්-රුකුල් දෙන්නෝව; පුත, නැවත; ඵලාවහා, විපාකය දනවන්නෝ; න හොනති, නොවෙත්; (කසමා, කවරහෙයින්ගත්; 0) විපකකවිපාකත්තා, දෙනලද විපාක ඇතිහෙයින්; හෙවත්-පලදී අවසන්වූ විපාක ඇති හෙයින්; 0 (මෙකියනලද්ද “නවතිව්චං ඵලාවහා”යන පදයාගේ නිදේශය වේ.) එතස්සව අත්ථස්ස, එතදඵයාගේ; (වචාත්‍යාරම්භද්‍රෝණකයි.) විභාවනෙ, පහදාකීමෙහි; ඉදං පාරිභොගාදිකං, මේ ඇපවිම් ආදිකොට ඇති; නිදස්සනං, නිදසුන; වෙදිතබ්බං, දහයුතු; හි, ප්‍රකටිකරණය කරනුලැබේ; ලොකෙ, ලෙවිහි; යො, යම් පුද්ගලයෙක්තෙම; කස්සවි අත්ථස්ස, යම්කිසි වස්තුවක්; නිය්‍යාතනත්ථං, ප්‍රතිදානය පිණිස; පාරිභොගො හොති, ඇපවූයේවේද; (නොහොත්-කස්සවි, කිසිවක්හුගේ; අත්ථස්ස, වස්තුවක්; නිය්‍යාතනත්ථං, ආපසුදීම පිණිස; පාරිභොගො හොති, ප්‍රතිඥාඇත්තේවේද;) නොහොත්-කස්සවි, කිසිවකුහට; අත්ථස්ස, වස්තුවක්; නිය්‍යාතනත්ථං, බාරදීම පිණිස; පාරිභොගො, පොරොන්දුවූයේ; හොති, වේද; 0 යි යෝජනායි.) හණ්ඩංවා, බඩුවක් හෝ; කිණාති, විකොටගනිද; ඉණංවා, ණය හෝ; ගණ්ඨාති, ගනිද; තස්ස, ඒ පුද්ගලයාගේ; තංත්‍රියාකරණමත්තමෙව, ඒ මෙරමාගේ වස්තුවක් ප්‍රතිදානය පිණිස ඇපවිම් බඩුවිකොටගැනිම් ණයගැනිම් සඛාරාත ක්‍රියාකිරීම් මාත්‍රයම; තදත්ථනිය්‍යාතනාදිමි, තවසතු ප්‍රතිදානාදියෙහි; පච්චයො, ප්‍රත්‍යයවූයේ; හොති, වේ; ක්‍රියාය, ඇපවිම් ආදි ක්‍රියාවගේ; විජ්ජමානත්තාවා, විද්‍යමාන භාවය හෝ; අවිජ්ජමාන

තාමා, අවිද්‍යාමානභාවයා හෝ; න, ප්‍රත්‍යයවූයේ නොවේ; තදන් නියාතනාදිනො, තවසතුප්‍රතිදනාදියෙන්; පරමපි, මත්තෙහිත්; ධාරකොව, තවසතුප්‍රතිදනාදිය ඇමකල්හිමැ උසුලන්නෙක්; තව හොති, නොදවේ; කසමා, කවරහෙතිනගත්; නියාතනාදිනං, වසතු ප්‍රතිදනාදිත්; කතතතා, කලබාවිති; එවං, එපරිද්දෙන්; කතතතා එව, කලබාවිත්මැ; සංඛාරපි, සංඝකාරයෝතුමුද; අතතනො, තමාගේ; ඵලස්ස, විපාකයව; පච්චයා, ප්‍රත්‍යයවූවෝ; හෙවත්-රුකුල්දෙන්නෝ; හොනති, වෙන්; යථාරහං, කමානුරූප පරිද්දෙන්; ඵලදනතො, විපාකදිමෙන්; පරමපි, මත්තෙහිද; ඵලාවහා; විපාකයදනවත්තාහු; තවහොනති, නොදවෙන්; (ඉති වත්තබ්බා), මෙසේ කිවයුතු; (ඉතිගබ්බ සමාපතියෙහි හෝ වැටේ.) එතතාවතා, මෙපමණෙකින්; මිස්සාමිස්ස වසෙන, මිශ්‍රාමිශ්‍රවශයෙන්; හෙවත්-රූපය හා මුසු නුමුසු විසින්; විධාපි, දෙපරිද්දෙකිනුද; පචතතමානස්ස, පචත්තානු; පටිසංඝිවිඤ්ඤාණස්ස, ප්‍රතිසංඝිවිතතයාගේ; සංඛාරපච්චයා, සංඝකාරප්‍රත්‍යයයෙන්; පචතති, පැවැත්ම; දිපිතා, දක්වනලද්දි; හොති, වේ; ඉද්දති, දැන්; සබ්බෙසු එව, සියලුමැ; එතෙසු බතතිංසවිපාකවිඤ්ඤාණෙසු, තෙල දෙකිස් විපාකවිඤ්ඤාණයන්හි; සමමානවිභාවත්ථං, මුලාව දුරලීම පිණිසැ.

* ඉදින් නුදත් විපාක ඇති සංඝකාරයෝතුමු කල බැවින් ප්‍රත්‍යයයෝ වෙන් නම් දත් විපාක ඇති සංඝකාරයන්ගේද කල බැව් සමාන නුසි ඔවුන්ගේද විපාකජනකකිය වන්නේය යන ආශංකා නිෂේධය සදහා ඇම කල්හි ඵලනොදනවත්තාහසි විසුඤ්ඤාපිපක්ක විපාකා කතතතා වෙපච්චයා විපක්කවිපාකානමපි කතතතංසමානනති තෙසමපි ඵලාවතතා සියාති ආසංකාතිවත්තතත්ථං ආහ නවතිච්චං. ඵලාව හාති (මු: වී:)

* "තවිජ්ජමානතතා අවිජ්ජමානතතා වා"යන්නෙන් විද්‍යමාන භාවයද අවිද්‍යමානභාවයද නිසා කි දෙසුත්ම අපහරණය කෙරෙයි මෙද යුතුඤ්ඤාතවිජ්ජමානතතා අවිජ්ජමානතතාවාති එතෙන විජ්ජ මානතතං අවිජ්ජමානතතඤ්ඤාතිස්සාය වුත්තදෙසෙව පරිහරති (මු: වී:)

* "තංක්‍රියාකරණමත්තං"යනු පාටිභොග ක්‍රියාවගේ හෝ භාණ්ඩ වික්‍රය ක්‍රියාවගේ හෝ සාණ්දක ක්‍රියාවගේ හෝ කෘතිමාත්‍රයයිද තත් ක්‍රියාමාත්‍රයමැ ත්‍යක්කද්වයයාගේ ප්‍රත්‍යවිණයෙහිද ප්‍රතිභාණ්ඩදන යෙහිද සාණ්දකයෙහිද ප්‍රත්‍යය වේනුයි. යථොක්ක ක්‍රියාකරණමාත්‍රය අඵලිතවු හෙවත්-අතිවර්තනවු ප්‍රතිදනාදි ඵලඇත්තේය යන අදහස හඟවානස්සා පාටිභොගක්‍රියායපෙඤ්ඤාඅඵලිතනියාතනාදි ඵලනති අත්ථො (මු: වී:) නියාතනාදි එව ඵලං නියාතනාදිඵලං අඵලිතං නියාතනාදිඵලං එතස්සාති අඵලිතනියාතනාදිඵලං (අ: වී:) අඵලිතං අතිබ්බතතිතං නියාතනාදි ඵලමස්සාති අඵලිතනියාත නාදිඵලං (ම: වී:)

37

පටිසංඝි පට්ඨනදී. චෛත්‍යෙනෙහි භවාදිසු,
විජනිතබ්බා සබ්බාත් සථාසෙසස්ස ච චෛත්‍යා.

නස්ස නසොභවා චනසොසා සොනිසො පස්සවගතිසො සත්ත
විඤ්ඤාණධර්මිනිසො නවසත්තවාසානි එතෙහි භවාදසොනාම, එතෙසු
භවාදිසු පටිසංඝිසං. පට්ඨනෙහි එතෙ සෙසං. විපාකවිඤ්ඤාණානං.
පට්ඨසා සථාවපට්ඨසාහොනති නස්ස විජනිතබ්බාති අසො, නස්ස
පුඤ්ඤාභිසංඝිබ්බාදෙතාව කාමාවචරඅධිචේතනාහෙදෙ, පුඤ්ඤාභි
සබ්බාත් අවිසෙසෙන කාමහවෙ සුගතිසං. නවනනං. විපාකවිඤ්ඤා
ණානං. පටිසංඝිසං. නානාකම්මික කම්මප්පට්ඨසෙන වෙච උප
තිස්සසප්පට්ඨසෙන වානි විධාපට්ඨසො, රූපාවචර පස්සවකුසල
වෙනනා හෙදෙ, පුඤ්ඤාභිසංඝිබ්බාත් රූපහවෙ පටිසංඝිසං. එච
පස්සවනනං, වුත්තප්පහෙදකාමාවචරෙහි කාමහවෙ සුගතිසං.
උපෙක්ඛාසහගනාහෙදක මනෝවිඤ්ඤාණධාතුවස්සානං. සත්තනනං.
පට්ඨනවිපාක විඤ්ඤාණානං. වුත්තනසෙනෙව විධා පට්ඨසො
පට්ඨෙන නොපටිසංඝිසං, කෙච රූපහවෙ පස්සවනනං, විපාක
විඤ්ඤාණානං. නස්ස පට්ඨසො පට්ඨෙන නොපටිසංඝිසං, කාම
හවෙ හන දුගගතිසං. අධිනනම් පට්ඨන විපාකවිඤ්ඤාණානං.
නස්ස පට්ඨසො පට්ඨෙන නොපටිසංඝිසං, නස්ස නිරාස මහා
මොක්ඛලොනස්සරස්ස නිරකවාදිකාදිසු ඉට්ඨාරම්මණිකමාසොහෙ
සො පට්ඨසො හොති, නිරවජානෙසු හන නානසුපණ්ණ පෙනමතිද්ධි
කෙසුච ඉට්ඨාරම්මණි. ලබ්බති සෙව, කෙචකාමහවෙ සුගතිසං.
සොලසහනම් කුසලවිපාකවිඤ්ඤාණානං. නස්ස පට්ඨසො
පට්ඨෙනව පටිසංඝිසංඝි, අවිසෙසෙනපුඤ්ඤාභිසංඝිබ්බාත් රූපහවෙ
දසහනං. විපාකවිඤ්ඤාණානං. නස්ස පට්ඨසො පට්ඨෙනව පටිසංඝි
සංඝි, මදසාකුසලවෙනනා හෙදෙ, අපුඤ්ඤාභිසංඝිබ්බාත් කාමහවෙ
දුගගතිසං. එකස්ස විඤ්ඤාණස්ස නස්ස පට්ඨසො පටිසංඝිසං.
නොපට්ඨෙන, ජනනං. පට්ඨෙන නොපටිසංඝිසං, සත්තනනම් අකු
සලවිපාකවිඤ්ඤාණානං. පට්ඨෙනව පටිසංඝිසංඝි, කාමහවෙ හන
සුගතිසං. තෙසං සෙව සත්තනනං. නස්ස පට්ඨසො පට්ඨෙන
නොපටිසංඝිසං, රූපහවෙ වතුනනං. විඤ්ඤාණානං. නස්ස
පට්ඨසො පට්ඨෙන නොපටිසංඝිසං, සොච ඛො කාමාවචරෙ අනිස
රූපදස්සන සද්දසවනවසෙන, මුහම්මොකෙ හන අනිසා රූපාදසො
නාම නස්ස නස්ස කාමාවචර දෙවලොකෙපි, ආනෙඤ්ජාභිසංඝිබ්බාත්
අරූපහවෙ වතුනනං. විපාකවිඤ්ඤාණානං. නස්ස පට්ඨසො
පට්ඨෙනව පටිසංඝිසංඝි, කාමාවචර කුසලාකුසලනො හන සබ්බ
සබ්බාතිකතසෙන විසති වෙනනාහෙදෙපි කාසංඝිබ්බාත් කාමහවෙ
දසහනං. විපාකවිඤ්ඤාණානං. පටිසංඝිසං. නානාකම්මිකකම්ම
ප්පට්ඨසෙනවෙච උපතිස්සසප්පට්ඨසෙනවානි විධාපට්ඨසො, කෙච
කාමහවෙ තෙරසත්තං. රූපහවෙ නවනනං. විපාකවිඤ්ඤාණානං.

නට්ඨෙව පච්චයො පචතෙන නොපටිසංඝිං, ඥෙව කාමහවෙ
නෙවිසන්තියා විපාකවිඤ්ඤාණානං. නට්ඨෙව පච්චයො පචතෙනව පටි
සංඝිංසඤ්ඤ, චට්ඨිසංඝාරොපි ඵසෙවගයො, අට්ඨවිසන්ති ඵකුන්තිංස
වෙනනාහෙදොපි පන විතනසංඝාරොති නිසුහවෙසු ඵකුන්තිසංඝාරොති
විපාකවිඤ්ඤාණානං. නට්ඨෙව පච්චයො පටිසංඝිංසං නොපචතෙන,
ඥෙව විසුහවෙසු හෙට්ඨාවුනනානං. නෙරසනනසඤ්ඤ නවනනසඤ්ඤාති
වාටිසන්තියා විපාකවිඤ්ඤාණානං. නට්ඨෙවපච්චයො පචතෙන නොපටි
සංඝිංසං, නිසු පන හවෙසු චන්තියංසංපි විපාකවිඤ්ඤාණානං.
නට්ඨෙව පච්චයො පචතෙනවෙව පටිසංඝිංසඤ්ඤ, ඵචං. නාව හවෙසු
පටිසංඝිපචන්තිනං. චසෙන නෙසංඝාරොතිසංඝං. පච්චයා සථාව පච්චයා
හොනති නට්ඨා විජ්ඣතිනබ්බා, ඵනෙනෙව නසෙන යොතිආදිසුපි
වෙදිනබ්බා,

37.(ක) ඵනෙසංඝාරො, තෙලසංඝකාරයෝතුමු; යථා, කමිප්පත්තියාදිමු
යම් අසුරෙකිත්; පච්චයා, ප්‍රත්‍යයමුචෝ; හෙවත්-රුකුල්දෙන්තෝ;
(හොනති, වෙදිද; 0) යෙසංඝඤ්ඤ, යම් විපාකවිඤ්ඤානකෙනෙකුන්ටද;
පච්චයා, ප්‍රත්‍යයමුචෝ; (හොනති, වෙදිද; 0) හවාදිසු, හවයොති
ආදිත්ති; පටිසංඝි පචන්තිනංවසෙන, ප්‍රතිසංඝි ප්‍රචාන්තිවිඤ්ඤායත්
පිළිබද විසිත්;(ඵනෙසංඝාරො, තෙලසංඝකාරයෝද; තාතිවිඤ්ඤාණානං,
ඵ ප්‍රතිසංඝි ප්‍රචාන්ති විඤ්ඤායෝද; නොහොත්-ඵනෙවමො, තෙල
ප්‍රත්‍යය ප්‍රත්‍යයොතපත්තධම්මෝ; 0) විජ්ඣතිනබ්බා, දතයුත්තාහ.

තත්ථ, ඵ් ගාථාවෙති; තයො, ත්‍රිවිධමු; හවා, හවයෝද; වනසංඝා,
වතුර්විධමු; යොතියො, යොතිහුද; පඤ්ඤ, පඤ්ඤවිධමු; ගතියො,
ගතිහුද; සත්ත, සත්තවිධමු; විඤ්ඤාණසිතියො, විඤ්ඤාණසිතිහුද; නව,
නවවිධමු; සත්තාවාසා, සත්තාවාසයෝද; ඉතිඵනෙ, යන මේ පදවිද්‍යෝ
තුමු; නොහොත්-යන මේ ධම්මෝතුමු; හවාදයොනාම, හවාදිසු නම්
වෙන්; ඵනෙසුහවාදිසු, ඵ් හවයොනාසාදිත්ති; පටිසංඝිංසං, ප්‍රතිසංඝි
සංඝිංසංයෙතිද; පචතෙනව, ප්‍රචාන්තාවසථාවෙතිද; ඵනෙ, තෙල සංඝ
කාරයෝතුමු; යෙසංවිපාකවිඤ්ඤාණානං, යම් විපාකවිඤ්ඤානකෙනෙ
කුන්ට; පච්චයා, ප්‍රත්‍යයමුචෝ; (හොනති, වෙදිද; 0) යථාව, යම්
ප්‍රකාරයෙකිනුත්; පච්චයා, ප්‍රත්‍යයමුචෝ; හොනති, වෙදිද; තථා, ඵ්
ප්‍රකාරයෙන්; විජ්ඣතිනබ්බාති, දතයුතුයහ යන; අනො, අභිය; (වෙදි
තබ්බො, දතයුතුයි. 0) තත්ථ, ඵ් සංඝකාරයන් අතුරෙන්; පුඤ්ඤාති
සංඝාරො, පුඤ්ඤාතිසංඝකාරයෙති; නොහොත්-පුඤ්ඤාතිසංඝකාරය
අතුරෙති; (පුඤ්ඤාතිසංඝාරොති නිධාරණෙ ආධාරෙවාහුමං X යන්ත
බලා අභි කිසේයි.)තාව, අනතුරුවැ කියයුතු අභියට පලමු; කාමාවචර
අට්ඨවෙතනාහෙදො, කාමාවචර අට්ඨවිධ කුශලවෙතනා විසින් ප්‍රහෙද
වත්මු 0; නොහොත්-කාමාවචරමු අට්ඨවිධකුශලවෙතනාවන්ගේ
හෙදය ඇති 0; පුඤ්ඤාතිසංඝාරො, පුඤ්ඤාතිසංඝකාරයනෙම; අවිසෙ
සෙන, වෙනසක් නොකොට; හෙවත්-සාමාන්‍ය හෙයින් පිළිකොට;

කාමභවෙ, කාමභවයෙහි; නොහොත්-එකොළොස් කාමභවය අතුරෙහි; සුභතියං, දෙවි මිනිස් සුභතියෙහි; නවනාංවිපාකවිඤ්ඤාණානං, කුශලවිපාකොපෙක්‍ෂා සහගත සනතිරණය අමුතරවිපාකය යන නවවිධ විපාකවිඤ්ඤාණන්ව; පටිසන්ධියංඵල, ප්‍රතිසන්ධික්‍ෂණයෙහිමැ; නානාකම්මකාමමප්පඵලයෙනව, නානාක්‍ෂණික කම්ප්‍රත්‍යය ශක්තියෙන්ද; උපතිස්සයප්පඵලයෙනව, ප්‍රකාන්‍යපති:ශ්‍රය ප්‍රත්‍යය ශක්තියෙන්ද; ඉතිවිධා, යන දෙපරිද්දෙන්; පඵලයො, ප්‍රත්‍යයැ වේ.

* අවිසෙසෙන යන්නෙන් ත්‍රිභෙදානුකොතකාමාදි කුශලවේදනානාමෝ ත්‍රිභෙදානු ප්‍රතිසන්ධිවිඤ්ඤාණයට ත්‍රිභෙදානුකාමකාමාදි විභෙදානුකොතකාමාදි කුශලවේදනානාමෝ විභෙදානුප්‍රතිසන්ධි විඤ්ඤාණයට විභෙදානුකාමකාමාදි කුශලවේදනානාමෝ සුභතී අභෙදානු ප්‍රතිසන්ධි විඤ්ඤාණයට ප්‍රත්‍යයැ වේ යයි අවයව විසින් පාඨවුපාදනය නොකොටැ සාමාන්‍යයෙන් පිඬුකොටැ යුබැවි හඟවා. කියේ මැනෝ මූලටිකා වෙති. අවිසෙසෙනාති තිභෙදානුකා තිභෙදානුකායාති ආදිකං හෙදං අකත්‍යාව සාමඤ්ඤාතො පිණ්ඩවසෙනාති අත්‍යො. යි. * පිණ්ඩවස යෙන් යනු නොකළ අවයව විභාගය ඇති සමූහයාගේ වශයෙනි. මෙමැ යුහු. පිණ්ඩවසෙනාති අකත්‍යාවයව විභාගය සමූදයස්ස වසෙන. යි. (අ: ටී:).

* පුණ්‍යාභිසංසකාරදිවු ප්‍රත්‍යයධම්මයෙහි හෝ ප්‍රතිසන්ධිහෙදයෙහි හෝ ප්‍රත්‍යයොතපනාධම්මයෙහි හෝ යන මේ සියලු තත්ති උපති:ශ්‍රයප්‍රත්‍යයතෙම බලවත් කම්මයාගේ වශයෙන් යෙදියයුතු. යම් හෙයකින් දුළුල කම්මයතෙම උපති:ශ්‍රයප්‍රත්‍යයැ නොවේද එහෙයින්ම මෙයැ ප්‍රස්ථානප්‍රකාරණාචි කථාවෙහි මතු කියනුලබන්නේමැයි. මෙද යුහු-මූලටිකානුටිකා දෙකින්. සබ්බත්ථ උපතිස්සයප්පඵලයො බලව කමමවසෙන යොජ්ඣනබ්බො දුබ්බලඤ්ඤි උපතිස්සයප්පඵලයො න හොතිති වකඛමාණමෙවෙනං පට්ඨානවණ්ණනායනාති. සබ්බත්ථාති පුඤ්ඤාභිසංකාරදිකෙ සබ්බසම්මං පඵලයධමෙම පටිසන්ධිහෙදො පඵල යුප්පනාධමෙම බලවකමමස්ස වසෙන යොජ්ඣනබ්බො. යි.

37.(කා) රූපාවචරපඤ්ඤාකුශලවේදනාහෙදො, රූපාවචර පඤ්චවිධ කුශලවේදනා විසින් ප්‍රභෙදවත්වූ; නොහොත්-රූපාවචර පඤ්චවිධ කුශලවේදනාවන්ගේ හෙදය ඇති; පුඤ්ඤාභිසංකාරො, පුණ්‍යාභි සංස්කාරයතෙම; රූපභවෙ, රූපභවයෙහි; පටිසන්ධියං ඵල, ප්‍රතිසන්ධික්‍ෂණයෙහිමැ; පඤ්චනාං, පඤ්චවිධවු රූපාවචර විපාක විඤ්ඤාණන්ව; (නානාකම්මකාමමප්පඵලයෙනව, නානාක්‍ෂණික කම්ප්‍රත්‍යය ශක්තියෙන්ද; උපතිස්සයප්පඵලයෙනව, ප්‍රකාන්‍යපති:ශ්‍රය ප්‍රත්‍යය ශක්තියෙන්ද; ඉතිවිධා, යන දෙපරිද්දෙන්; පඵලයො, ප්‍රත්‍යයැ වේ); වුහතප්පභෙද කාමාවචරෙපන, කියනලද ප්‍රභෙද ඇති කාමාවචර පුණ්‍යාභිසංසකාරයතෙම වනාහි; කාමභවෙ, කාමභවයෙහි; නොහොත්-එකොළොස් කාමභවය අතුරෙන්; සුභතියං, සප්තකාමයවගීයෙහි; උපෙක්‍ෂාසහගතා

ගෙතුකමනෝවිඤ්ඤාණධාතුවඥානං, උපෙක්ඛා සහගත අගෙතුක මනෝවිඤ්ඤාණධාතුවත්තකත්ත කොටැ ඇති; සත්තනතං, සඤ්චිධිවු; පරිත්තවිපාකවිඤ්ඤාණානං, කාමාවචර විපාකවිඤ්ඤාණයන්ට; වුත්ත නයෙනඵව, කී නසින්මැ; පචතෙන, ප්‍රවෘත්තික්ෂණයෙහි; විධා, දෙප රිද්දෙන්; පච්චයො, ප්‍රත්‍යයැ වේ; පටිසන්ධියං, ප්‍රතිසන්ධික්ෂණයෙහි; නො, ප්‍රත්‍යයැනොවේ.

* “වුත්තනනෙව”යන්නෙන් තානාක්ෂණික කමීප්‍රත්‍යය ප්‍රකෘත්‍යුපනිශ්‍රය ප්‍රත්‍යයකැතින් දක්වා. සඤ්චිධි කාමාවචරවිපාක විඤ්ඤාණයන්ට යනු වක්ඛුරදි පඤ්චවිඤ්ඤාණ සමුප්පතොප්පණ සොමනසා සහගත සන්තිරණ විත්තයන්ට යුක්තයි. * ප්‍රවෘත්ති ප්‍රතිසන්ධික්ෂණ වයෙහි ප්‍රත්‍යය වනුයෙන් කුශලවිපාකොපෙක්ඛා සහගත සන්තිරණය විවර්ජිතයි. තදුක්තයැ අභිධම්මාවතාරයෙහි,

උපෙක්ඛාසහගතා ගෙතු මනෝවිඤ්ඤාණධාතූයා,
විනාපරිත්තපාකානං භොතතිවෙධාපචත්තියනති”යි.

37.(ක) සොඵව, ඒ කාමාවචර පුණ්‍යාභිසංසකාරයතෙමේමැ; රූප භවෙ, රූපභවයෙහි; පඤ්චත්තං විපාකවිඤ්ඤාණානං, පඤ්චවිධිවු කුශලවිපාක වක්ඛුරවිඤ්ඤාණ ශ්‍රොත්‍රවිඤ්ඤාණ සමුප්පතොප්පණ උභය සන්ති රණ සංඛ්‍යාත කාමාවචර විපාකවිඤ්ඤාණයන්ට; තථෙව, එපරිද්දෙන්මැ ගෙවත්-කමීප්‍රත්‍යයැ උපනිශ්‍රයප්‍රත්‍යයැ යන දෙපරිද්දෙන්මැ; පචතෙන, ප්‍රවෘත්තික්ෂණයෙහි; පච්චයො, ප්‍රත්‍යයැ වේ; පටිසන්ධියං, ප්‍රතිසන්ධියෙහි; නො, ප්‍රත්‍යයැනොවේ; කාමහවෙපන, කාමභවයෙහි වනාහි; නොභොත්-එකොලොස් කාමභවයඅතුරෙහිවනාහි; දුග්ගතියං, වතුර්විධදුග්ගතියෙහි; අධ්‍යානාමපි, අමට්ඨිධිවුද; පරිත්තවිපාකවිඤ්ඤාණානං, කාමාවචරවු අගෙතුක කුශලවිපාකවිඤ්ඤාණයන්ට; තථෙව, එප රිද්දෙන්මැ; ගෙවත්-කමීප්‍රත්‍යය උපනිශ්‍රයප්‍රත්‍යය යන දෙපරිද් දෙන්මැ; පචතෙන, ප්‍රවෘත්තික්ෂණයෙහි; පච්චයො, ප්‍රත්‍යයැ වේ; පටි සන්ධියං, ප්‍රතිසන්ධික්ෂණයෙහි; නො, ප්‍රත්‍යයැනොවේ; තත්ථ, ඒ දුග්ගතී භූමියෙහි; නොභොත්-එ වතුර්විධ දුග්ගතීභූමිය අතුරෙහි; තිරයෙ, තරකයෙහි; මහාමොග්ගලොතතෙරසං, මහමුගලන්තෙරණුවන්ගේ; තරකචාරිකාදිසු, තිරයට වැඩමවන අවසථාදීන්හි; ඉධාරමණ සමායොගෙ, ඉමොලමනගන් හා එක්වීම නිමිතිකොටැ; සො, උක්ත ප්‍රභෙද ඇති කාමාවචරවු පුණ්‍යාභිසංසකාරයතෙම; (පරිත්තවිපාක විඤ්ඤාණානං, කාමාවචරවු අගෙතුක කුශලවිපාකවිඤ්ඤාණයන්ට; ට) පච්චයො භොති, ප්‍රත්‍යයැවේ; තිරවණාදිසු පන, තිරිසන්ගිය සතුන් අතුරෙන් වනාහි; නාග සුපණ්ණ පෙත මනිඞ්කෙසුව-නාග, මහදනුභාවය ඇති නාගය; සුපණ්ණ, මහදනුභාවය ඇති ගරුඳය; පෙතමනිඞ්කෙසුව, මහදනුභාවය ඇති ප්‍රෙතය යන සත්ත්වයන් කෙරෙහිද; (තිරවණාදිසු පන නාගසුපණ්ණපෙතමනිඞ්කෙසුව යි පාඨානතරයෙකුදු ඇත්. එසේවුව අථ මෙසේයි.) තිරවණාදිසු පන, තිරිසන්ගිය සතුන් අතුරෙන් වනාහි; නාගසුපණ්ණසුව,

නාග ගරුඛයන් කෙරෙහිද; පෙනමිනිකිකෙසුව, මහත් සැබිමත් ප්‍රත්‍යයන් කෙරෙහිද; ඉට්ඨාරමමණං, ඉමොලමබ්‍රයෙත්; ලබ්‍හති යෙව, ලැබේමය; සොඵව, උක්තප්‍රකාරහෙද ඇති එම කාමාවචර පුණ්‍යාභිසංසකාරයතෙම; කාමභවෙ, කාමභවයෙහි; නොකොත්-එකොළොස් කාමභවය අතුරෙහි; සුගතියං, සප්තකාමස්වයෙහි; සොලසනනමපි, භොධගව්‍යධවුද; කුසලවිපාකවිඤ්ඤාණානං, කුසල විපාකවිඤ්ඤාණයන්ට; තථෙව, කම්ප්‍රත්‍යය උපනිශ්‍රයප්‍රත්‍යය යන දෙපරිද්දේ දෙන්මැ; පවතෙතව, ප්‍රවාතනික්‍ෂණයෙහිද; පටිසන්ධිඤ්ඤා, ප්‍රතිසන්ධික්‍ෂණයෙහිද; පච්චයො, ප්‍රත්‍යයැවේ; අවිසෙසෙන පන, සාමාන්‍යවශයෙන් වනාහි; හෙවත්-කාමාවචර රූපාවචරයෙහි විශේෂයක් නොකොටැ පැවති; පුඤ්ඤභිසංඛාරො, භ්‍රයොදගව්‍යධවු පුණ්‍යාභිසංසකාරයතෙම; රූපභවෙ, රූපභවයෙහි; දසනනං, දසව්‍යධවු; විපාකවිඤ්ඤාණානං, කාමාවචර රූපාවචර විපාකවිඤ්ඤාණයන්ට; තථෙව, කම්ප්‍රත්‍යය උපනිශ්‍රයප්‍රත්‍යය යන දෙපරිද්දේ දෙන්මැ; පවතෙතව, ප්‍රවාතනික්‍ෂණයෙහිද; පටිසන්ධිඤ්ඤා, ප්‍රතිසන්ධික්‍ෂණයෙහිද; පච්චයො, ප්‍රත්‍යයැවේ.

* “තිරයෙ මහාමොග්ගලානතෙරස්සා”යනාදිය කෙසේ නම් අතිශ්ටාලමබ්‍රයෙහිම පවත්නා නිරිසත්තව කුසලවිපාකාහෙතුක වක්‍ෂුර්විඤ්ඤාදීහු දුගීනියෙහි පවත්නාහුද යන වොදනාව සදහා කිහි. මහමුගලන් තෙරැන්වහන්සේ යම්හෙයකින් තිරයෙහි සැබියෙන් වැසී මවා කිහිපවේලාවක් නිරුගිති නවා නිරිසත්තව දම්දෙසද්ද එහෙයින් තදියරූපදශීන ගබ්‍රවණාදීහු ඉමොලමබ්‍ර සමායොගයෙහි වක්‍ෂුර්විඤ්ඤාදී කුසලවිපාකවිඤ්ඤායෝ ලැබෙත්යයි දතයුතු. කියේ මැනෝ විගුභිමාගීටිකායෙහි කථංපට්ඨාරමමණෙයෙව පවත්නා කානං කුසලවිපාකවිඤ්ඤාණානි දුගතියං පවත්නානිති ආහ තිරයෙ මහාමොග්ගලානතෙරස්සානි ආදී ථෙරෙහි තත්ථ ඉද්ධියා වස්සානි නිමිතිනා කතිපයං වෙලං තිරයගති වූපසමෙත්වා තෙසං ධම්මං දෙසෙති. සි.

කාමාවචරවු අව්‍යවිධ පුණ්‍යාභිසංසකාරයතෙම වක්‍ෂුස් ශ්‍රොත්‍ර විඤ්ඤාන සමප්‍රත්‍යයණ සන්තරණයුත්මය යන විපාකවිඤ්ඤාණයන්ට ප්‍රවාතනික්‍ෂණයෙහිද පඤ්චව්‍යධවු රූපාවචර පුණ්‍යාභිසංසකාරයතෙම පඤ්චව්‍යධවු රූපාවචර විපාකවිඤ්ඤාණයන්ට ප්‍රතිසන්ධිප්‍රවාතනික්‍ෂණයන්හිද ප්‍රත්‍යයවේනුයි. අවිසෙසෙන පන යනාදිය විසූ දසනනනති කාමාවචරපුඤ්ඤභිසංඛාරො වක්‍රු සොත විඤ්ඤාණ සමපට්ඨනසන්තරණ වයානං පවතෙත පච්චයො රූපාවචර පුඤ්ඤභිසංඛාරො පඤ්චනනං රූපවිපාකානං පවතෙතව පටිසන්ධිඤ්ඤා පච්චයොහොතිති අධිප්පායො යනු විගුභිමාගී ටිකාවචනයි.

37.(ක) වාදසාකුසලවෙතනාහෙදො+වාදස (වාදසසු) දෙළොස් අකුසලවෙතනාවන් අතුරෙන්; අකුසලවෙතනාහෙදො, එකොළොස් අකුසලවෙතනා හෙදය ඇති; නොකොත්-වාදස, දෙලසක්වු; අකුසලවෙතනාහෙදො, අකුසලවෙතනාවශයෙන්ප්‍රහෙදවත්වු; අපුඤ්ඤාභි

සඛ්ඛාරො, අපුණ්‍යාභිසංසකාරයතෙම; කාමහවෙ, කාමහවයෙහි; නොහොත්-එකොළොස් කාමහවය අතුරෙන්; දුග්ගතිං, දුග්ගතියෙහි; එකස්සවිඤ්ඤාණස්ස, අකුසලවිපාකොපෙක්‍ෂාසහගත සන්තරණයෙහි කියනලද කෙවලවූම ප්‍රතිසන්ධිවිඤ්ඤාණය; තථෙව, කමීප්‍රත්‍යයා උප නි:ශ්‍රයප්‍රත්‍යයා යන දෙපරිද්දෙන්ම; පටිසන්ධියං, ප්‍රතිසන්ධික්‍ෂණයෙහි; පච්චයො, ප්‍රත්‍යයාවේ; පචතෙන, ප්‍රචාතනික්‍ෂණයෙහි; නො, ප්‍රත්‍යයා නොවේ; ඡන්තං, අකුසලවිපාකොපෙක්‍ෂා සහගත සන්තරණය වර්ජිත කොට ඇති ඡතීවිධවූ අකුසලවිපාක විඤ්ඤාණයන්ට; පචතෙන, ප්‍රචාතනි ක්‍ෂණයෙහි; (පච්චයො, ප්‍රත්‍යයාවේ;) පටිසන්ධියං, ප්‍රතිසන්ධික්‍ෂණයෙහි; නො, ප්‍රත්‍යයා නොවේ; (අවිසෙසෙනපන, නොවෙනස් වශයෙන් වනාහි; 0) සත්තනනම්පි, සප්තවිධවූම; අකුසලවිපාකවිඤ්ඤාණානං, අකුසලවිපාකවිඤ්ඤාණයන්ට; පචතෙනව, ප්‍රචාතනික්‍ෂණයෙහිද; පටිසන්ධියං, ප්‍රතිසන්ධික්‍ෂණයෙහිද; (පච්චයො, ප්‍රත්‍යයාවේ;) පන, අනික් නයෙක් දක්වනුලැබේ; කාමහවෙ, කාමහවයෙහි; නොහොත්-එකොළොස් කාමහවය අතුරෙහි; සුග්ගතිං, සප්තකාමසවරයෙහි; තෙසං යෙව සත්තනනං, ඒ අකුසලවිපාකවිඤ්ඤාණයන් සන්දේනාටම; තථෙව, කමීප්‍රත්‍යයා උපනි:ශ්‍රයප්‍රත්‍යයා යන දෙපරිද්දෙන්ම; පච්චයො, ප්‍රත්‍යයාවේ; පටිසන්ධියං, ප්‍රතිසන්ධික්‍ෂණයෙහි; නො, ප්‍රත්‍යයා නොවේ; රූපහවෙ, රූපහවයෙහි; චතුර්තංවිඤ්ඤාණානං, චතුර්විධවූ අකුසල විපාකවිඤ්ඤාණයන්ට; තථෙව, කමීප්‍රත්‍යයා උපනි:ශ්‍රයප්‍රත්‍යයා යන දෙපරිද්දෙන්ම; පචතෙන, ප්‍රචාතනික්‍ෂණයෙහි; පච්චයො, ප්‍රත්‍යයාවේ; පටිසන්ධියං, ප්‍රතිසන්ධික්‍ෂණයෙහි; නො, ප්‍රත්‍යයා නොවේ; සොව, ඒ අපුණ්‍යාභිසංසකාරයතෙම වනාහි; ඛො, එකැත්; කාමාවචරො, කාමාවචරභූමියෙහි; අතිරිද්ධරූපදස්සනසද්ධිසවණෙසෙන, අතිරිද්ධරූපා ලබන දැන අතිරිද්ධරූපලබ්ධින ශ්‍රවණයන්ගේ වශයෙන්; (පච්චයො, ප්‍රත්‍යයාවේ;) බ්‍රහ්මලොකෙපන, බ්‍රහ්මලොක වනාහි; අතිරිද්ධ, අතිරිද්ධ; රූපාදයොනාම, රූපාද්‍යලබ්ධිකෙනෙක් නම්; තත්ථි, තැත්තාහ; කාමාවචරදෙවලොකෙපි, ඡරිකාමාවචර දෙවලොකයෙහිද; තථා, ඒ රූපාවචර බ්‍රහ්මලොකෙහි මෙහි; (අතිරිද්ධරූපලබ්ධියෝ තැත්තාහ යුසේයි.)

* “වාදසා කුසලවේතනා හෙදෙ”යන මෙනන්ති ඔෆ්ඛිතා සහ ගත වේතනාව ප්‍රතිසන්ධිදනයට අසම්ප්‍රීතිවූහි කවරහෙයින් ගෘහිතද හෙවත් නොගත යුතුය. එහෙයින් මේ වචනය විමසිය යුතුයයි දක්වනුවෝ මෙසේ යුතු වාදසා කුසලවේතනා හෙදෙති එන් උච්ච සහගතා කසමා ගතිතාති විවාරතබ්බමෙතං. (මු: ටි:) මෙතිලා ශ්‍රොතෘන්ගේ විප්‍රතිපත්ති නිෂේධය පිණිස විමසිය යුතුයයි කී හෙයින් අනුට්ඨානි වාදසා කුසලවේතනා හෙදෙති නයිදං සමාස පදං සන්ධිවසෙන පනෙනං වුතං වාදසාතිව භූමතෙව පච්චතන වචනං වාදසසු අකුසලවේතනාසු අකුසලවේතනා හෙදෙති එකාදසා කුසලවේතනාපහභෙදෙ වාදසා කුසලවේතනාපහභෙදෙ වාති අන්තො

වෙදිතබ්බො එවඤ්ඤි සති න එත්ථ කිඤ්චි විචාරෙනබ්බං හෙට්ඨා විත්ථාරිතතතා කෙවි පන වාදසා කුසලවෙනතා හෙදෙති ඉදං ඡන්තං පවතෙනති ආදිතා යොජෙනබ්බන්ති වදන්ති තෙසං මතෙන උඛ්චිත වෙනතාය ගහණේ පයොජනං විචාරෙනබ්බ මෙව පරිසක්ඛියා පච්චය භාවස්ස වුත්තතතා...යි. නිණ්ණිය කලුහු. වාදසා කුසලවෙනතාහෙදෙ යන්නෙති වාදසා ශබ්දයා සමාසපද්‍යනගීතයෙක් නොවේ. සක්ඛිවශ යෙන් කියනලද්දකි. නොහොත්-සන්නාමසම්මයෙහි ප්‍රථමාබ්‍රව්‍යවනයි. එසේ වුව වාදසා, (වාදසසු,) දෙළොස් අකුසලවෙනතාවන් අතුරෙන්; අකුසලවෙනතාහෙදෙ ඔෆ්ඛිතා වෙනතාවර්ජිත එකොළොස් අකුසල වෙනතා වශයෙන් ප්‍රහෙදවත්වූ යන අර්ථය ලැබෙයි. තදථි විකල්පයා “පරිසක්ඛියං නොපවතෙන”යන්න හා සම්බන්ධයි. දෙළොස් අකුසලවෙනතා වශයෙන් ප්‍රහෙදවත්වූ යන අර්ථවිකල්පයා “ඡන්තං පවතෙන නොපරිසක්ඛියං”යන්න හාද “සත්තනන්තමි”යනාදි වාක්‍යයන් හාද සම්බන්ධයි. මෙසේ අර්ථ ශාතිත කල්හි යට විස්තරකල බැවින් මෙහි විමසියයුතු කිසි දෙසෙක් නැත. කිසි ආවායඝී කෙනෙක් වනාහි වාදසා කුසලවෙනතාහෙදෙ යන මේ පෙද “ඡන්තං පවතෙන”යනාදි වූ ප්‍රවෘත්තික්ෂණමාත්‍ර වාචකපදයන් හා ගැලපිය යුතුයයි යෙන්. ඔවුන්ගේ මත වශයෙන් ඔෆ්ඛිතවෙනතාවගේ ග්‍රහණයෙහි ප්‍රයොජන යා විමසිය යුත්තේමය. කවරහෙතින යත් ප්‍රතිසක්ඛිවිඤ්ඤායාගේත් ප්‍රත්‍යයභාවය කි හෙයින් යනු භාවයි.

* වාදසා කුසලවෙනතා හෙදෙ යන චෛට්‍යාචිවත් වැකිය හොලකාවානති න්‍යායශක්තින් ද ලැබෙයි ශාබ්දිකයෝද යුහු.

“අත්ථො භවති පාසංසො යත්ථ යත්ථ යථා යථා,
තත්ථ තත්ථ ගහෙනබ්බො තථා තථා විභාවිතා”යි.

* තවද වාදසා කුසලවෙනතා හෙදෙ යන්න කෙවල ප්‍රතිසක්ඛි කෙවල ප්‍රවෘත්තින් හා සම්බන්ධයක් ඇතිකලා සමාසපද වශයෙන් මූලටිකාවායඝීයන්ට අනභිමතවුවත් යොජනාවෙහි ප්‍රතීයමානාථ වත් හෙයින් සමාස විසින්ම තදථි ව්‍යකතිභූතකරණුවෝ වාදසසු අකුසලවෙනතා හෙදෙ වාදසා කුසලවෙනතා හෙදෙයි ප්‍රතිසක්ඛිය වස්ථාව අපෙක්ෂාකොටද වාදසවනෙ අකුසලවෙනතාවෙහි වාදසා කුසලවෙනතා තෙසං වසෙන හෙදෙයි ප්‍රවෘත්තියවස්ථාව හා තද්‍රහයා වස්ථාව අපෙක්ෂාකොටද තත්පුරුෂ කම්ඛාරය විග්‍රහයන් ඇරපැහ.

* එකස්ස විඤ්ඤාණස්ස පෙය්‍යයන වාක්‍යාන්විත එකශබ්දය හා සම්බන්ධ වූ එව ශබ්දයා යම් හෙයකින් එතා තිද්ධිටද එහෙයින් “එකස්සව පච්චයභාවතියමො” යනාදින් එකම විඤ්ඤායක්භව ප්‍රත්‍යයභාව තියමය ප්‍රතිසක්ඛියෙහියා ප්‍රවෘත්තික්ෂණයෙහි නොවේ ප්‍රවෘත්තික්ෂණයෙහි සන්නවිඤ්ඤායන්ටම ප්‍රත්‍යයා වේයයි අවධාරණය කොට මූලටිකාවේ වැණුන. එබැවින් මෙතන්හි එවශබ්දය නැතත් අරුත්බිණ්ණිමේදී එව ශබ්දය හෙළා කිවයුතුබැව් හඟවා.

* “තථා කාමාවචර දෙවලොකෙපි” යන්නෙන් අවිකාමාවචර ස්වභාවයෙහිද අනිඤ්ඤා රූපාද්ධිමයාගේ නැත්තාහයි කවිතය. එසේවිනමුත් දෙවියන්ගේ මරණයට පෙර නිමිතිපහලවන කල්හි මලානිකවු මල්දම් කිලිටි හන්පලන් වස්ත්‍රාභරණාදීන්ගේ අනිඤ්ඤාව ප්‍රසංගය කෙසේ නම් නොවේද වේමැයි දක්වනුවෝ මෙසේ යුතු ශ්‍රී. තථා කාමාවචර දෙවලොකෙපිති අනිඤ්ඤා රූපාද්ධියෝ නැතිවී වුත්තං දෙවතාං පන පුබ්බතිමිත්තන පාතුභාවකාලෙ මිලාතමාලාදිතං අනිඤ්ඤා කථං න සියො ශ්‍රී. (මු: ටි:) මිලාතමාලාදිතං යන්නෙහි ආදි ශබ්ද යෙන් තදන්තවස්තුන්ගේ අනිඤ්ඤාවප්‍රසංගය වේයයි දක්වනුවෝ මෙසේ යුතු ශ්‍රී. මිලාතමාලාදිතනි මිලාතමාලකිලිප්ඵවස්ථාදිතං මනෝප දෙසිකානං තදඤ්ඤාවස්තුනමපි අනිඤ්ඤා කථං න සියො සියො එවානි අබිප්පායො ශ්‍රී. (අ: ටි:)

* විශුචිමානීටිකානිද යුතු ශ්‍රී. තථා කාමාවචර දෙවලොකෙපි අනිඤ්ඤා රූපාද්ධියෝ නැතිවී ඉදං යෙහුයාවසෙන වුත්තං ඛනුලඤ්ඤා තෙසං ඉඨා එවරූපාද්ධියෝ උපතිස්සනි කදුපි අනිඤ්ඤා දෙවතාඤ්ඤා කෙසෙඤ්ඤා දෙව පුබ්බතිමිත්තන පාතුභාවකාලාදිසු මිලාතමාලාදි අනිඤ්ඤා රමණ සමායොගොගොති ශ්‍රී. බ්‍රහ්මලොකයෙහි මෙන් කාමාවචර දෙව ලොකයෙහිද අනිඤ්ඤා රූපාද්ධිතාදි නැත්තාහ යන මේ වචනය අටුවාහි යෙහුයා නය විසින් කියනලද්දකි. ඔවුන්ට බෙහෙවින් ඉටුවු ම රූපාදිවු ආලම්බනයෝ හමුවෙත්මය නිසිවිටෙක අනිඤ්ඤා අරමුණුද හමුවෙති. ඒ එසේ මැනෝ කිසි දෙවිකෙනෙකුත්ම මරණයට නිසි පුළුනිමිත්තන ප්‍රාදුර්භාවකාලාදිනි යම්කෙසෙකින් පරිමාන මාලාදිවු අනිඤ්ඤාලම්බනයන්ගේ හමුවීමෙක්වේද එහෙයින් යනු භාවයි මේ අනිප්‍රායමැ හකුළවා කිහි අනුටිකානි ශ්‍රී. අනිඤ්ඤා පන පටුරතාභාවතො තං අනාමසිත්තා තථා කාමාවචර දෙවලොකෙපිති වුත්තං කෙවි පන දෙවලොකෙ අනිඤ්ඤා නාම පරිකප්පනවසෙන සභාවතො පන තදුප්පනං ඉට්ඨමෙවානි වදන ශ්‍රී. අටුවාහි වනාහි අනිඤ්ඤාලම්බනයන් ප්‍රවුරනොවන හෙයින් ඒ අරමුණු ආමයී නය නොකොටැ කාමාවචර දෙවලොකයෙහි අනිඤ්ඤාලම්බනයෝ නැත්තාහයි යම් වචනයක් කීද තවචනය සජ්ජිකාරයෙන් එහි අනිඤ්ඤාලම්බන නිෂේධය සදහා නොකියනලද්ද යනු භාවයි. කෙවි වාදිවු වනාහි දෙවිලොවැ අනිඤ්ඤාලම්බනයනෙමේ පරිකප්පනා වශ යෙන් සිඛයැ නිසගී වශයෙන් දෙවිලොවැ උපන් අරමුණු තෙමේ ඉටුමයැයි යෙත්.

37.(කු) ආනෙඤ්ජානිසංඛාරො, ආනෙඤ්ජානිසංඝකාරයතෙමේ; අරුප භවෙ, අරුපභවයෙහි; චතුරතං, චතුර්විධවු; විපාකවිඤ්ඤාණානං, අරුපාවචර විපාකවිඤ්ඤානයන්ට; තථෙව, කම්ප්‍රත්‍යයැ උපතිෂ්‍රය ප්‍රත්‍යයැ යන දෙපරිද්දෙන්මැ; පවතෙතව, ප්‍රවාතනික්‍ෂණයෙහිද; පටි සංකීයඤ්ඤා, ප්‍රතිසංකීයණයෙහිද; පට්ඨයො, ප්‍රත්‍යයැ වේ.

* මෙසේ වෙන්වෙන්වැ ත්‍රිවිධවූ සංඝකාරයන්ගේ විපාක විඤන යන්ත්‍ර ප්‍රත්‍යයවනසැටි දක්වා ප්‍රාජාපාදයෙහි සමීක්ෂාකීක නය වශයෙන් ප්‍රත්‍යයවනසැටි දක්වනු සදහා “කාමාවචර කුසලාකුසලතො පන” යනාදිය යෙහි.

37.(කු) කාමාවචරකුසලාකුසලතොපන, කාමාවචර කුසලාකුසල වශයෙන් වනාහි; සබ්බසම්මානිකනයෙන, සියල්ල හකුළවා දක්වන නසින්; විසතිවෙනනාහෙදෙපි, විසිවැදූරුම් වෙනනාවන්ගේ වශයෙන් ප්‍රභේදවන්වූ; කායසංකාරො, කායසංඝකාරයනෙම; කාමහවෙ, එකොළොස්කාමහවයෙහි; දසනනං විපාකවිඤ්ඤාණානං, අටමහාවිපාක උපෙක්ෂාසන්තිරණවයාගේ වශයෙන් දෙවිධවූ විපාකවිඤ්ඤාණයන්; පටිසංකීයං, ප්‍රතිසංකීයණයෙහි; නානාකම්මකාමමථපච්චයෙනවෙව, නානාක්ෂණික කම්ප්‍රත්‍යය ශක්තියෙන්ද; උපතිස්සයපච්චයෙනව, උපතිස්සප්‍රත්‍යය ශක්තියෙන්ද; ඉතිවිධා, යන මේ දෙපරිද්දෙන්; පච්චයො, ප්‍රත්‍යයැ වේ; සොඵව, ඒ විංශද්විධවූ කායසංඝකාරය නෙමේමැ; කාමහවෙ, එකොළොස් කාමහවයෙහි; තෙරසනනං, (අභි විධ අකුසලවිපාක වක්ෂු; ශ්‍රොත ස්‍රාණ ජිහවා කාය විඤ්ඤාණ සමප්‍රත්‍යයාණ සප්තවිධ කුසලවිපාක වක්ෂු; ශ්‍රොත ස්‍රාණ ජිහවා කාය විඤ්ඤාණ සමප්‍රත්‍යයාණ සෞමනස සහගත සන්තිරණ යන) තෙලෙස් විපාක විඤ්ඤාණයන්වද; රූපහවෙ, රූපහවයෙහි; නවනනං විපාකවිඤ්ඤාණානං, (වතුර්විධ අකුසලවිපාක පඤ්චවිධ කුසලවිපාකයන්ගේ වශයෙන්) නවවිධවූ විපාකවිඤ්ඤාණයන්වද; තථෙව, කම්ප්‍රත්‍යයැ උපතිස්සප්‍රත්‍යයැ යන දෙපරිද්දෙන්මැ; පච්චෙන, ප්‍රවෘත්තික්ෂණයෙහි; පච්චයො, ප්‍රත්‍යයැ වේ; පටිසංකීයං, ප්‍රතිසංකීයණයෙහි; නො, ප්‍රත්‍යයැනොවේ; සො ඵව, ඒ විංශද්විධවූ කායසංඝකාරයනෙමේමැ; කාමහවෙ, එකොළොස්කාමහවයෙහි; තෙවිසතිවිපාකවිඤ්ඤාණානං, සියලු අහෙතුක විපාක මහා විපාකයන්ගේ වශයෙන් තෙවිසිවැදූරුම්වූ විපාකවිඤ්ඤාණයන්; තථෙව, කම්ප්‍රත්‍යයැ උපතිස්සප්‍රත්‍යයැ යන දෙපරිද්දෙන්මැ; පච්චෙනව, ප්‍රවෘත්තික්ෂණයෙහිද; පටිසංකීයඤ්ඤා, ප්‍රතිසංකීයණයෙහිද; පච්චයො, ප්‍රත්‍යයැ වේ; වට්ඨිකාරෙපි, වාක්සංඝකාරයෙහිද; එසෙ වනසො, කායසංඝකාරයට කී නයබද්ධතා අඤ්ඤා; පන, පක්ෂානතර යෙක් දක්වනුලැබේ; අට්ඨවිසති එකුනතිංසවෙනනාහෙදෙපි, (කාමා චර කුසලාකුසල වෙනනා විසිදෙන හා වතුමකනසින් රූපාරූප විපාක අටදෙන එකතු වද එසේම පඤ්චක නසින් රූපාරූපවිපාක නවදෙන එකතු වද) අට්ඨවිසිවැදූරුම් එකුනතිස් වැදූරුම් වෙනනා වන්ගේ වශයෙන් ප්‍රභේදවන්වූමැ; විත්තසංකාරො, විත්තසංඝකාරය නෙම; තිසුහවෙසු, කාමරූපාරූපහවයන්හි; එකුනවිසතිවිපාක විඤ්ඤාණානං, (උපෙක්ෂා සහගත සන්තිරණයුත්මය මහාවිපාක අට දෙන රූපාරූපවිපාක නවදෙන යන මොවුන්ගේ වශයෙන්) එකුනවිසි විපාකවිඤ්ඤාණයන්; තථෙව, කම්ප්‍රත්‍යයැ උපතිස්සප්‍රත්‍යයැ යන දෙපරිද්දෙන්; පටිසංකීයං, ප්‍රතිසංකීයණයෙහි; පච්චයො,

ප්‍රත්‍යයා වේ; පචතෙන, ප්‍රවෘත්තික්‍ෂණයෙහි; නො, ප්‍රත්‍යයානොවේ; සොඵව, ඒ අටවිසි එකුන්තිස් වෙනතා වශයෙන් ප්‍රභේදවත්වූ විතත සංඝකාරයතෙමේම; විසුභවෙසු, කාමරූප සඛිංසාන උභය භවයන්හි; හෙට්ඨානුතනානං, යටකියතලද්දවූ; තෙරසනනඤ්ච, උපෙක්‍ෂාසනනිරණ යුග්මය වර්ජිත කොට ඇති අහෙතුක තෙලෙස් විපාකයන්වද; නවනනඤ්ච, නවවිධවූ රූපාරූප විපාකයන්වද; ඉති වාචිසතියා විපාක විඤ්ඤාණානං, යන මේ දෙවිසි විපාක විඤ්ඤාණයන්ව; තථෙව, කමී ප්‍රත්‍යයා උපනීශ්‍රයප්‍රත්‍යයා යන දෙපරිද්දෙන්; පචතෙන, ප්‍රවෘත්ති ක්‍ෂණයෙහි; පච්චයො, ප්‍රත්‍යයා වේ; පටිසන්ධියං, ප්‍රතිසන්ධික්‍ෂණයෙහි; නො, ප්‍රත්‍යයානොවේ; තිසුපනභවෙසු, කාමරූපාරූප ත්‍රිවිධ භවයන්හි වනාහි; වතතිංසායපි විපාකවිඤ්ඤාණානං, (අහෙතුක විපාක මහා විපාක රූපාරූප විපාකයන්ගේ වශයෙන්) දෙතිස්වැදූරම්වූ විපාක විඤ්ඤාණයන්ව; තථෙව, කමීප්‍රත්‍යයා උපනීශ්‍රයප්‍රත්‍යයා යන දෙපරිද් දෙන්ම; පචතෙනවෙව, ප්‍රවෘත්තියෙහිත්; පටිසන්ධියඤ්ච, ප්‍රතිසන්ධි යෙහිත්; පච්චයො, ප්‍රත්‍යයා වේ; ඵලං, උක්තනයිත්; තාව, පලමු කොට; භවෙසු, කාමරූපාරූපභවයන්හි; පටිසන්ධිපවතතිනං, ප්‍රති සන්ධිප්‍රවෘත්තින්ගේ; වසෙන, ශක්තිවිසින්; තෙසඤ්ඤා, ඒ සංඝකාරයෝ තුමු; යෙසං, යම් විපාකවිඤ්ඤාණයන්ගෙන්; පච්චයො, ප්‍රත්‍යයයෝ වෙද්ද; යථා, යම්පරිද්දෙකිනුත්; පච්චයො, ප්‍රත්‍යයයෝ; භොන්ති, ඹේද්ද; තථා, එපරිද්දෙන්; විජනිතබ්බා, දතයුත්තාහ; එතෙනෙව නයෙන, මෙකි නසින්ම; යොති ආදීසුපි, යොතිආදීන්හිද; වෙදි තබ්බා, දතයුත්තාහ.

* සමීසඛිත්‍රානික නයෙහි ප්‍රතිසන්ධික්‍ෂණය අපෙක්‍ෂා කොට විසති වෙනතාහෙදෙපි යනාදි වශයෙන් ඖඛිත්‍යසභගත වෙනතාවගේ ග්‍රහණයෙන් ඇද්ද හේවනාහි ස්වභාවික ප්‍රතිසන්ධි දුතයට තමා අස මචි නමුදු දුච්ඡවූ අකුශල වෙනතාවට රුකුල්දීමෙන් ප්‍රතිසන්ධිදුතයට සමචිහෙයින් ගැහිතයයි. මුමමව්‍යාධ්‍යාකාරයෝ යෙත්.

* “සෙවච චිසු භවෙසු” යන මෙනන්හි ඖඛිත්‍යය සතිතවූ එකුන් තිස් වෙනතා හෙදය ඇති විතතසංඝකාරය විතතසංඝකාරභාවයෙන් එකතියට පමුණුවා “සො ඵව” යි කියනලදී. මෙයින් ඖඛිත්‍ය සභගත වෙනතාවගේද ප්‍රවෘත්ති විපාකජනකතිය අනුදනිත්. එහෙ යින් කිනු ටිකානුටිකා දෙක්හි සෙවච චිසු භවෙසුති එත් එකුනතිංස වෙනතාහෙදමපි විතතසඤ්ඤාරං විතතසඤ්ඤාරභාවෙන එකතතං උපනෙතො සෙවොති වුතතං යි එකුනතිංසවෙනතා හෙදමපිති ඉමිතා උඛිච්චවෙනතායපි පවතතිවිපාකදුසිතං අනුජනනති යි. * විතතසංඝකාරභාවයෙන් එකතියට පමුණුවා මෙසේ කිහ යනු අචිකථාහිප්‍රාය වශයෙනි.

* ටිකාහිප්‍රාය වශයෙන් වනාහි එකොනත්‍රිංසවිධ විතතසංඝකාර යාගේ එකදෙශයක්වූ කාමාවචර විතතසංඝකාරය තෙමේම පසලොස් අහෙතුක විපාකවිඤ්ඤාණයන් අතුරෙන් පඤ්චස්ථානිකවූ උපෙක්‍ෂා.

සහගත සන්තර්ණ යුග්මය පියා තදවශෙෂවු තෙලෙස් විපාකවිඤ්ඤා
 යන්ටද වක්ඛුර්විඤ්ඤා දෙකය ශ්‍රොත්‍රවිඤ්ඤාදෙකය සචප්‍රත්‍යායාණ
 දෙකය සන්තර්ණ තුණය යන මොවුන්ගේ වශයෙන් නවවිධවු විපාක
 විඤ්ඤායන්ටද ප්‍රත්‍යයවන බැව් දතයුතු. විසිවැදූරැම් වෙනනාහෙදය
 ඇති කාමාවචර විත්තසංඝකාර සංඛ්‍යාන එකදෙයක්නුගේ ප්‍රත්‍යය
 වීම හෙතුකොටැ එකොනත්‍රිංශවේදනනා හෙදය ඇති සමුදයතෙම
 කියනලදද එහෙයිනි. මෙද යුතු ටිකානුටිකාදෙක්නි. තදෙකදෙසො
 පන කාමාවචරවිත්තසංඛාරොව තෙරසනනා නවනනඤ්ච පච්චයො
 දට්ඨබ්බො එකදෙස පච්චයභාවෙනහි සමුදයො වුතෙතාති. පඤ්ච
 දසනනා අහෙතුකවිපාකවිඤ්ඤාණානං පඤ්චසානාති වෙ අපනෙතා
 අවසෙසානං තෙරසනනං වෙ වෙ වක්ඛු සොත සමපට්ච්ඡන්තවිඤ්ඤාණාති
 තිණි සන්තර්ණානිති නවනනං එකදෙසපච්චය භාවෙනාති එකදෙසසං
 විසති වෙනනාහෙදසං කාමාවචර විත්තසංඛාරසං පච්චයභාවෙන
 එකුතතිංසවෙනනාහෙදෙ සමුදයො වුතෙතා. * හේමැ උපමා
 වෙකින් සාධනුවෝ. සෙවොති අවයව ගතෙනාපි විසෙසෙන සමුදයො
 වොහරියති යථා අලඛකතො රුජකුමාරොති. යි විසු. (අ: ටි:) අවයව
 යක්නු ඇසුරැකලාවුද වෙනසෙකින් සමුහයෙක් කියනුලැබේ යනු
 කුමක් මෙන්ද යත් හස්තපාද්‍යවයවයන් ඇසුරැ කලාවු කඛකණනුපු
 රුදි ආභරණ විශෙෂයෙකින් සරසන ලද්දේ රුජකුමාරතෙමෙයි
 යන්න මෙනැයි දතයුතු.

38

නත්‍රිදං ආදිනො පභාස මුඛමනනපසකාසනං, ඉමෙසු හි සංඛ්‍යා
 රෙසු සංඛ්‍යා සුඤ්ඤාභිසංඛ්‍යාගේ නාව විසු හවෙසු පටිසංඛිං දකා
 සබ්බං අනනනොවිපාකං පනෙති නථා අණ්ඩන්දිසු වතුසුසොනිසු
 දෙවමනුස්සංසංඛ්‍යාසු විසු ගතිසු නානත්තකාස නානත්තසඤ්ඤි
 නානත්තකාස එකත්තසඤ්ඤි එකත්තකාස නානත්තසඤ්ඤි එකත්ත
 කාස එකත්තසඤ්ඤි සංඛ්‍යානාසු මනුස්සානඤ්චෙව පඨමදුතිය
 නතිසප්ඤ්ඤාන භූමිතඤ්ච වසෙන වතුසු විඤ්ඤාණට්ඨිතිසු, අසඤ්ඤ
 සත්තාවාසෙ පනෙස රුපමත්තමෙවාහි සංඛ්‍යාගේති වතුසු සෙව
 සත්තාවාසෙසු ව පටිසංඛිං දකා සබ්බං අනනනො විපාකං පනෙති
 නසමා එස එතෙසු විසු හවෙසු වතුසු සොනිසු විසු ගතිසු වතුසු
 විඤ්ඤාණට්ඨිතිසු වතුසු සත්තාවාසෙසු ව එකවිසතිසා විපාකවිඤ්ඤා
 ණානං වුත්තනසෙතෙව පච්චසො හොති සථාසමභවං පටිසංඛිංසං
 පච්චෙනව, අසුඤ්ඤාභිසංඛ්‍යාගේ පන සංඛ්‍යා එකසමුඤ්ඤාව කාම
 හවෙ වතුසු සොනිසු අවසෙසාසු නිසු ගතිසු නානත්තකාස එකත්ත
 සඤ්ඤි සංඛ්‍යානාස එකිස්සා විඤ්ඤාණට්ඨිතිසා නාදිසෙ සෙව ව එකසමිං
 සත්තාවාසෙ පටිසංඛිංසෙත විපච්චති, නසමා එස එකසමිං හවෙ
 වතුසු සොනිසු නිසු ගතිසු එකිස්සා විඤ්ඤාණට්ඨිතිසා එකමහි ව
 සත්තාවාසෙ සත්තගතිං විපාකවිඤ්ඤාණානං වුත්තනසෙතෙව

පට්ටසො හොති පටිසංඝිං. පට්ටෙනව, ආනෙඤ්ජානිසංඛාරො පන සංඝො එකංගිං. අරුපභවෙ එකිංසා ඔපපාතිකයොතිංසා එකිංසා දෙවගතිංසා ආකාශානඤ්චාසනනාදිසු නිසු විඤ්ඤාණට්ඨිතිසු ආකාශානඤ්චාසනනාදිසු වතුසු සත්තාවාසෙසු පටිසංඝිවසෙන විපට්ටති, නංගො එස එකංගිඤ්ඤාභව භවෙ එකිංසා යොතිංසා එකිංසා දෙවගතිංසා නිසු විඤ්ඤාණට්ඨිතිසු වතුසු සත්තාවාසෙසු වතුගතං. විඤ්ඤාණානං. චුත්තගතෙතො පට්ටසො හොති පටිසංඝිං. පට්ටෙනව, කායසංඛාරොපි සංඝො එකංගිං. කාමභවෙ වතුසු යොතිසු පඤ්චසුගතිසු විසු විඤ්ඤාණට්ඨිතිසු විසු සත්තාවාසෙසු පටිසංඝිං. දඬා සබ්බං අනන්තො විපාකං ජනෙති නංගො එස එකංගිං. භවෙ වතුසු යොතිසු පඤ්චසු ගතිසු විසු විඤ්ඤාණට්ඨිතිසු විසු සත්තාවාසෙසු නෙවිසතිංසා විපාකවිඤ්ඤාණානං. නට්ට පට්ටසො පටිසංඝිං. පට්ටෙනව, චට්ඨිසංඛාරොපි එකෙවනිසො, විත්තසංඛාරොපන සංඝො එකං සත්තාවාසං. ධිපෙඤා න කඤ්චි න විපට්ටති නංගො එස නිසු භවෙසු වතුසු යොතිසු පඤ්චසු ගතිසු සත්තසු විඤ්ඤාණට්ඨිතිසු අට්ඨසු සත්තාවාසෙසු යථා යොගං. චන්තිං. සාය විපාකවිඤ්ඤාණානං. නට්ට පට්ටසො පටිසංඝිං. පට්ටෙනව, අවිඤ්ඤාණකෙ පන සත්තාවාසෙ සංඛාරපට්ටසා විඤ්ඤාණං. නත්ථි, අපිට පුඤ්ඤාභිසංඛාරො අසංඤ්ඤාසන්තසුකච්ඡන්තරුපානං. නානාකම්ඤ්ඤා කම්මපට්ටසෙන පට්ටසොති, එවං.

පටිසංඝිපට්ටනිනං. වසෙන තෙ භවාදිසු,
 විජ්ඣනබ්බා සංඛාරා යථායෙසඤ්ච පට්ටසා'ති.
 සංඛාරපට්ටසා විඤ්ඤාණානිදෙදසො.

35.(ක) තත්‍ර, ඒ සංඛාරපට්ටසා විඤ්ඤාණං යන පදයෙහි; නොහොත්-ඒ සංඝකාරයන්හි; (නොහොත්-ඒ යොනාදියෙහි; ඊ) ඉදං, මේ වක්‍ෂ්‍යමාණවූයේ; ආදිතොපට්ඨාය, මූලපටන්; මුඛමත්ත පසකාසනං. මුඛමාත්‍රයක්හුගේ ප්‍රකාශයට කාරණවූ වචනයයි; හි, විසාරය කරනුලැබේ; ඉමෙසු සංඛාරෙසු, මේ සංඝකාරයන් අතුරෙහි; යසො, යම් හෙයකින්; පුඤ්ඤාභිසංඛාරො, පුණ්‍යාභිසංඝකාරයනෙම; තාව, වක්‍ෂ්‍ය ව්‍යානන්තර වචනයට පළමුකොට; විසුභවෙසු, විවිධවූ කාමරූප භව යන්ති; පටිසංඝිංදඬා, ප්‍රතිසංඝිංදි; අත්තනො, තමාගේ; සබ්බං විපාකං, සියලු විපාකය; ජනෙති, දනවා; අඤ්ඤාදිසු, අඤ්ඤාදිවූ; වතුසු යොතිසු, වතු විවිධවූ යොතින්හිද; දෙවමනුස්ස සංඛාරාසු, දෙව මනුෂ්‍ය සංඛාරා වූ; විසුගතිසු, විවිධගතින්හිද; නානත්තකායනානත්ත සංඤ්ඤාපෙ, එකත්තකාය එකත්තසංඤ්ඤා සංඛාරාසු, එකත්තකාය එකත්තසංඤ්ඤා සංඛාරා වූ; (විඤ්ඤාණට්ඨිතිසු යන්න හා සමකම්භි.) මනුස්සානඤ්ඤාව, මිනිසුන්ගේද; පඨමදුතියතකිය ජායානභූමිනඤ්ඤාව, ප්‍රථමධ්‍යාන විතීයධ්‍යාන තෘතීයධ්‍යානභූමින්ගේද; වසෙන, වශයෙන්;

වතුසුචිඤ්ඤාණංසිතිසු, වතුර්විධවු විඤ්ඤාසපිතින්හිද; පන, විඤ්ඤා
 යෙකුදුදැන්; එසො, මේ පුණ්‍යාභිසංසකාරයතෙම; අසඤ්ඤාසත්තා
 වාසෙ, අසංඤ්ඤාසත්තාවාසබලතෙලෙහි; රූපමත්තමෙව, රූපමාත්‍රයක්ම;
 අභිසංකරෙති, සකස්කෙරේද; ඉති, එහෙයින්; වතුසුයෙව සත්තා
 වාසෙසුච, වතුර්විධවුම සත්තාවාසයන්හිද; පටිසන්ධියං, ප්‍රතිසන්ධිය;
 දතා, දී; අත්තනො, තමාගේ; සබ්බංවිපාකං, සියලු විපාකය; ජනෙති,
 දනවා; තසමා, එහෙයින්; එසො, මේ පුණ්‍යාභිසංසකාරයතෙම;
 එතෙසුචිසුභවෙසු, තෙලවිවිධවු භවයන්හිද; වතුසුයොතිසු, වතුර්විධවු
 යොතින්හිද; විසුගතිසු, විවිධවු ගතින්හිද; වතුසුචිඤ්ඤාණංසිතිසු,
 වතුර්විධවු විඤ්ඤාසපිතින්හිද; වතුසුසත්තවාසෙසුච, වතුර්විධවු සත්තා
 වාසයන්හිද; එකපිසතිසා විපාකවිඤ්ඤාණානං, එක්විසි විපාකවිඤ්ඤා
 යන්ව; වුත්තනෙයෙනෙව, යටකි නසින්මැ; යථාසමාවං, ලැබෙන
 පරිද්දෙන්; පටිසන්ධියං, ප්‍රතිසන්ධික්‍ෂණයෙහිද; පවතෙතව, ප්‍රවාහති
 ක්‍ෂණයෙහිද; පච්චයොගොති, ප්‍රත්‍යයැ වේ.

* යම් පඤ්චවොකාර භවයෙකි සිටැ “කාමාවචරසුගතියං
 තාවධිතස්ස” යනාදින් ප්‍රතිසන්ධියෙහිත් ප්‍රවාහතික්‍ෂණයෙහිත් විපාක
 යාගේ විඤ්ඤාප්‍රකාශකරනලදද ඒ පඤ්චවොකාර භවයෙහි පටන්
 මුඛමාත්‍රයක් පහලකරනු කැමැත්තේ-හෙවත් සමූහප කොටැ
 කියනු කැමැත්තේ ආදිතො පඪාය යනාදිය කිය. මෙද යුහුයන් ව
 විජාරපපකාසනං කතං තතො භවතො පඪාය මුඛමත්තපපකාසනං
 කතතුකාමො ආහ ආදිතො පඪායාති(මු: පි:). යන්ව පඤ්ච
 වොකාරභවං සකායාහ තන්ති කාමාවචරසුගතියං තාව ධිතස්සාති
 ආදිතා පටිසන්ධියං පවතියඤ්ඤා විපාකස්ස විජාරපපකාසනං කතං
 (අ: පි:) * ආදිතොපඪාය යන මේ වචනයෙන් භවයන්හි විඤ්ඤා
 කලබ්ධින් ආදිතොසි සේසි අනුභවදී යොතියෙහි පටන් සි අම්
 ග්‍රහණය කරන්නේ නම් තනතිවනිතය පිණිස “යන්ව” යනාදිය යුහු සි
 ප්‍රකාරානුකූලයෙකින් මධුටිකාවේ මේ අභිය දැක්වී. කියේ මැනෝ
 ආදිතොපඪායාති එතෙන භවෙසු විජාරිතත්තා ආදිතොති යොති
 තොති අන්තං ගණෙනස්ස තනතිවත්තන්තං යන්වොති ආදිවුත්තංසි.
 * භවයෙහි පටන් සංක්‍ෂේපමාත්‍රයක්හුගේ ප්‍රකාශය කරනු කැමැති
 බැවින් විවිධවු භවයන්හි යනාදිය කපිතසි මෙද යුහුතෙන විසු
 භවෙසුති ආදිවුත්තං(මු: පි:). තෙනාති භවතොපඪාය මුඛමත්තපප
 කාසනස්ස කතතුකාමත්තංසි. (ම: පි:)

* “තතියජ්ඣාන භූමිතඤ්ඤාවසෙක” යන මේ වචනයෙන් එකත්ත
 කාය එකත්තසඤ්ඤාදී සාධාරණභාවයෙන් අසංඤාල අරූපතල වර්
 ජිතවු වතුම්ඛාන භූමිතොමෝද ගෘහිතයැ දතයුතු මෙහි වතුම්ඛාන
 භූමි යන්නෙන් වෘහත්පලභූමිය කියා යම්හෙයකින් අරූප විරහ
 භාවනාදී වශයෙන් විඤ්ඤාසට පැමිණි වතුම්ඛානායමැ අසංඤාල
 භූමියත් අරූපභූමියත් දනවාද එහෙයින් තද්භව භූමිය වලභා කියේ
 මැයි. ටිකානුටිකා දෙක්ති තතියජ්ඣාන භූමිවසෙකාති එතෙන

එකතනකාය එකතනසඤ්ඤි සාමඤ්ඤන වතුන් ඥානභූමිව අසඤ්ඤ රුප්පවජ්ජා ගතිතාති වෙදිතබ්බා...වතුන් ඥානභූමිති වෙහපථලභූමි. වදනි තෙනාහ අසඤ්ඤ රුප්පවජ්ජාති වතුන් ඥානමෙවති භාවනා විසෙසප්පත්තං අසඤ්ඤභූමිං ආරුප්පභූමිඤ්ඤ නිප්පාදෙති...සී.

* නොහොත්-තනිය ඥානභූමිතඤ්ඤ වසෙන යන මේ සංවණිකා නොමේ වතුෂකතය වශයෙන් උක්තය. දතයුතු. එහෙයින් විශු ඥානකතය වසෙනවා සංවණිකා වුත්තාති වෙදිතබ්බා...සී. (අ:වි:) අභිකථායං පන කන්ථි තනිය වතුන්භූමිතඤ්ඤාතිපි පාඨො අත්ථි (ම: වි:)

* සප්තවිඤ්ඤාසම්මාදිත් ජ්ඤසුත් විසින් වක්ඛමාණ පාඨයාගේ අභිපරිභිලිතය කවයුතු. ශ්‍රත්භොරව භිතියෙන් පාඨය පමණක් උපුටා දක්වමි...නානතනකායානානතනසඤ්ඤිනො නානතනකායා එකතන සඤ්ඤිනො එකතනකායා නානතනසඤ්ඤිනො එකතනකායා එකතනසඤ්ඤිනො හෙතිමාව තියෙසා ආරුප්පාති ඉමා සත්තවිධා පජයෙව, විඤ්ඤාණං තිස්සති එත්ථාති විඤ්ඤාණසීතිනාම තත්ථ නානතනකායො එතෙසනති නානතනකායො නානතනසඤ්ඤ එතෙ සනති නානතනසඤ්ඤිනො සඤ්ඤාසීසෙනෙත්ථ පටිසන්ඨිවිඤ්ඤාණං ගතිතං එසනයො සෙසෙසුපි තත්ථ සබ්බෙ මනුස්සා කාමාවචරදෙවාව නානතනකායො නානතනසඤ්ඤිනො තෙසඤ්ඤි අඤ්ඤාමඤ්ඤාං විසදි සත්තාය නානාකායා පටිසන්ඨිසඤ්ඤව නවවිධතාය නානා තිසු පඨම ඥානභූමිසු බ්‍රහ්මකායිකාවෙව වතුසු අපායෙසු සත්තාව නානතන කායො එකතනසඤ්ඤිනො තෙසුති බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජාදිතං තිණ්ණමපි සරිරං අඤ්ඤාමඤ්ඤාං විසදිසං පටිසන්ඨිසඤ්ඤ පන පඨම ඥානවිපාක වසෙන එකාව තථා ආපායිකානමපි තෙසං පන සබ්බෙසං අකුසල විපාකාහෙතුකාව පටිසන්ඨිසඤ්ඤ දුතිය ඥානභූමිකාව පරිත්තාභා අප්පමාණාභා ආභාසාද් එකතනකායො නානතනසඤ්ඤිනොනාම තෙසං හි සබ්බෙසං එකප්පමාණො යෙව කායො පටිසන්ඨිසඤ්ඤපන දුතියතනිය ඥාන විපාකවසෙන නානා භොති තනිය ඥානභූමියං පරිත්තසුභාදයො තයො වතුන් ඥානභූමියං අසඤ්ඤාසත්තවජ්ජනා වෙහපථලා පඤ්ඤාසුඛාවාසාති නවසු භූමිසු සත්තා එකතනා එකතන සඤ්ඤිනො නාම ආභානානතෙනන සබ්බත්ථ කායනානතනං නගගති සණ්ඨානනානතෙනතෙව ගගගතිති අසඤ්ඤිසත්තා විඤ්ඤාණාභාවෙන විඤ්ඤාණසීතිසබ්බං න ගව්ජනති තෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං පන යථා සඤ්ඤාය එවං විඤ්ඤාණස්සාපි සුබ්බමත්තා තෙව විඤ්ඤාණං නා විඤ්ඤාණං තස්මා පරිප්පුට විඤ්ඤාණකිවච වනතිසු විඤ්ඤාණසීතිසු නගගති නවසත්තාවාසාති හෙතා වුත්ත සත්ත විඤ්ඤාණසීතියො එව අසඤ්ඤාසත්ත වතුන් රුප්පෙති සභිං නව, සත්තා ආවසනති එත්ථාති සත්තාවාසා සත්තතිකායො...

* “යථාසම්භවං” යන්න එක්විසි වැදූරුම්වූ කාමාවචර රූපාවචර කුශලවිපාකයන් අතුරෙන් තුදස් විපාකකෙනෙකුන්ට ප්‍රතිසන්ධිකරණයෙහිද ප්‍රවාතතිකරණයෙහිද සත් විපාකකෙනෙකුන්ට ප්‍රවාතතිකරණයෙහිද ප්‍රත්‍යයවීම සදහා ඇරදුක්වූහ. තදුක්තයා යථාසම්භවනති එකවිසිකයා කාමාවචරරූපාවචරකුශලවිපාකෙසු වුද්දසන්නං පටිසන්ධියා පවතෙනව සත්‍යත්තං පවතෙන එව අයං යථාසම්භවො යි. (මු: ටී:)

* තට්ඨිකාපාඨයෙහි දක්වූ තුදස්විපාකාදීහු නම් අධ්‍යාත්මිකා විපාකා පරිත්තවිපාකෙසු පච්ඡිමො පඤ්චරූපාවචරවිපාකාති වුද්දසන්නං, සත්‍යත්තනති සෙසානං පරිත්තවිපාකානං යෙව සත්‍යත්තං සුභෙසිත් ඵලා විපාකයෝ අට්ඨෙතයා කුශලවිපාකොපෙක්ඛා සහගත සන්තර්ණයා රූපාවචරවිපාකයෝ පස්ඨෙතයා යන තුදසයි. තදව ශෙෂවූ කුශලවිපාකාහෙතුකයෝ සත්ඨෙතහු නම්. (අ: ටී:)

38 (කා) අපුඤ්ඤාභිසංඛාරො, අපුඤ්ඤාභිසංඝකාරය තෙම වනාහි; යසමා, යම්භෙයකින්; එකසම්ඤ්ඤාව කාමභවෙ, චතුරපායභූමි සංඛාරාතවූ එකම කාමභවයෙක්හිද; චතුස්සොනීසු, චතුර්විධවූ යොනීන්හිද; අවසෙසාසු, දෙවිමිතිස් දෙගතිගෙන් මුත්; තීසුගතීසු, තිරය තිරගවිත ප්‍රෙත සංඛාරාතවූ ත්‍රිවිධ ගතීන්හිද; නානත්තකාය එකත්තසඤ්ඤාදී සංඛාරාය, නානත්තකාය එකත්තසඤ්ඤාදී කියනලද; එකියා විඤ්ඤාණසිතියා, එක් විඤ්ඤාසිතියෙක්හිද; තාදිසෙයෙව, තාදන්වුම; හෙවත්-නානත්තකාය එකත්තසඤ්ඤාදී කියනලද්දවුම; සත්තාචාසෙව, සත්තාචාසයෙහිද; පටිසන්ධිවසෙන, පිළිසිදගැනුම් විසින්; විපච්චති, විපාකදේද; තසමා, එහෙයින්; එසො, තෙල අපුඤ්ඤාභිසංඝකාරයතෙම; එකසම්භවෙ, චතුර්විධද්විතී සංඛාරාතවූ එක් භවයෙක්හිද; චතුස්සොනීසු, චතුර්විධයොනීන්හිද; තීසුගතීසු, තිරය තිරගවිත ප්‍රෙත සංඛාරාතවූ ත්‍රිවිධගතීන්හිද; එකියාවිඤ්ඤාණ සිතියා, නානත්තකාය එකත්තසඤ්ඤාදී කියනලද එක් විඤ්ඤාසිතියෙක්හිද; එකමතිව සත්තාචාසෙ, නානත්තකාය එකත්තසඤ්ඤාදී නම් ලද එක් සත්තාචාසයෙක්හිද; සත්‍යත්තං විපාකවිඤ්ඤාණානං, සත්‍යවිධවූ අකුශලවිපාක විඤ්ඤාණන්ට; වුත්තනගෙනෙව, කි නසින්මැ; පටිසන්ධියං, ප්‍රතිසන්ධිකරණයෙහිද; පවතෙනව, ප්‍රවාතතිකරණයෙහිද; පච්චයො හොති, ප්‍රත්‍යයා වේ; ආනෙඤ්ඤාභිසංඛාරො පන, ආනෙඤ්ඤාභිසංඝකාරය තෙම වනාහි; යසමා, යම්භෙයකින්; එකසම්භවෙ, එකම අරූපභවෙ, එකම අරූපභූමියෙක්හිද; එකියා ඔපපාතික යොනියා, එකම ඔපපාතිකයොනියෙක්හිද; එකියා දෙවගතියා, එකම දෙවගතියෙක්හිද; ආකාසානඤ්චායතනාදීසු, ආකාශානඤ්චායතනාදීවූ; තීසු විඤ්ඤාණසිතීසු, ත්‍රිවිධවූ විඤ්ඤාසිතීන්හිද; ආකාසානඤ්චායතනාදීසු, ආකාශානඤ්චායතනාදීවූ; චතුස්සත්තාචාසෙසුච, චතුර්විධවූ සත්තාචාසයන්හිද; පටිසන්ධිවසෙන, පිළිසිදගැනුම් විසින්;

විපච්චති, විපාකදේද; තස්මා, එහෙයින්; එසො, තෙල ආනෙඤ්ජාති සංසකාරයතෙම; එකස්මිං යෙව භවෙ, එකම භවයෙක්කි; එකිස්සා යොනියා, එකම යොනියෙක්කි; එකිස්සා දෙවගතියා, එකම දෙවගති යෙක්කි; තිස්සවිඤ්ඤාණසිතිස්ස, ත්‍රිවිධවූ විඤ්ඤාසිතින්ති; චතුස්ස සත්තා වාසෙස්ස, චතුර්විධවූ සත්තාවාසයන්ති; චතුත්තං විඤ්ඤාණානං, චතුර් විධවූ විපාකවිඤ්ඤායන්ති; චූතතනායෙනෙව, යට කී තයිත්ම; පටි සක්ඛියං, ප්‍රතිසක්ඛික්ඛණයෙහිද; පච්චෙනෙව, ප්‍රචාතතික්ඛණයෙහිද; පච්චයො හොති, ප්‍රත්‍යයෑ වේ; කායසංඛාරොපි, කායසංසකාරය තෙමේද; යස්මා, යම් හෙයකින්; එකස්මිං කාමභවෙ, එකම කාමභව යෙක්කිද; චතුස්සයොනිස්ස, චතුර්විධවූ යොනීන්තිද; පඤ්චස්සගතිස්ස, පඤ්ච විධවූගතින්තිද; විස්සවිඤ්ඤාණසිතිස්ස, නානත්තකායා නානත්තසඤ්ඤා නානත්තකායා එකත්තසඤ්ඤා නම්ලද විවිධවූ විඤ්ඤාසිතින්තිද; විස්ස සත්තාවාසෙස්සව, තාදන්ත්‍රවූ විවිධ සත්තාවාසයන්තිද; පටිසක්ඛිං දත්වා, ප්‍රතිසක්ඛියදී; අත්තනො, තමාගේ; සබ්බං විපාකං, සියලු විපාකය; ජනෙති, දතවාද; තස්මා, එහෙයින්; එසො, තෙල කායසංසකාරය තෙම; එකස්මිං භවෙ, එකම භවයෙක්කිද; චතුස්සයොනිස්ස, චතුර්විධවූ යොනීන්තිද; පඤ්චස්සගතිස්ස, පඤ්චවිධවූ ගතින්තිද; විස්සවිඤ්ඤාණසි තිස්ස, විවිධවූ විඤ්ඤාසිතින්තිද; විස්සසත්තාවාසෙස්සව, විවිධවූ සත්තාවාස යන්තිද; තෙවිසතියා විපාකවිඤ්ඤාණානං, තෙවිසි වැදෑරුම්වූ කාමා චචරවිපාකවිඤ්ඤායන්ති; තථෙව, කම්ප්‍රත්‍යයෑ උපනිශ්‍රයප්‍රත්‍යයෑ යන දෙපරිද්දෙන්; පටිසක්ඛියං, ප්‍රතිසක්ඛික්ඛණයෙහිද; පච්චෙනෙව, ප්‍රචාතති ක්ඛණයෙහිද; පච්චයො, ප්‍රත්‍යයෑ වේ; වට්ඨසංඛාරොපි, වාක්සංසකාර යෙහිද; එසෙවනගො, කායසංසකාරයට කී තයබද්ධතය ඇත්තේය; විත්තසංඛාරොපන, විත්තසංසකාරයතෙම වනාහි; යස්මා, යම් හෙය කින්; එකංසත්තාවාසං, අසඤ සත්තවතල සංඛාරාන එක් සත්තාවාස යක්; ඔපෙත්වා, තිබියදී; කත්ථවි, කිසියම් භවයොනිගති විඤ්ඤාසිති සත්තාවාසයන්ති; න නවිපච්චති, විපාක නොදෙන්නේ නොවේද හෙවත්-විපාකද්‍යතයකෙරේමද; තස්මා, එහෙයින්; එසො, තෙල විත්ත සංසකාරයතෙම; තිස්සභවෙස්ස, ත්‍රිවිධවූභවයන්ති; චතුස්සයොනිස්ස, චතුර්විධවූ යොනීන්ති; පඤ්චස්සගතිස්ස, පඤ්චවිධවූ ගතින්ති; සත්තස්සවිඤ්ඤාණසිතිස්ස, සප්තවිධවූ විඤ්ඤාසිතින්ති; අභස්සසත්තාවාසෙස්ස, අභවිධවූ සත්තා වාසයන්ති; යථායොගං, සුදුස්සපරිද්දෙන්; චතනිංසාය විපාකවිඤ්ඤා ණානං, දෙතිස් විපාකවිඤ්ඤායන්ති; තථෙව, කම්ප්‍රත්‍යයෑ උපනිශ්‍රය ප්‍රත්‍යයෑ යන දෙපරිද්දෙන්ම; පටි ක්ඛියං, ප්‍රතිසක්ඛික්ඛණයෙහිද; පච්චෙනෙව, ප්‍රචාතතික්ඛණයෙහිද; පච්චයො, ප්‍රත්‍යයෑ වේ; පන, පක්ඛානතරයෙක් දක්වනුලැබේ; අවිඤ්ඤාණකෙ, විඤ්ඤාන නැත්තාවූ; සත්තාවාසෙ, සත්තාවාසයෙහි; (අසඤ සත්තවතලයෙහි යුජ්ජි.) සංඛාර පච්චයා, සංසකාර ප්‍රත්‍යය ශබ්දය හෙතු කොට; විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤා යෙක්; නච්චි, නැත; අපිච්ච, එතකුදු වත්; පුඤ්ඤාසිසංඛාරො, පුණ්‍යාති සංසකාරයතෙම; අසඤ්ඤාසත්තස්ස, අසංඤ සත්තභූමිති; කට්ඨකා

රූපානං, ජීවිතනවක ජීවිතභවික සංඛාරාන කම්පරූපයන්ට; නානාකම්මික කම්මප්පච්චයෙන, නානාසම්මික කම්ප්‍රත්‍යය වශයෙන්; පච්චයොති, ප්‍රත්‍යයා වේ; (ඉතිසමාපතියෙති නිපා.) එවං, යථොක්ත නසින්-

* “වතුනනං විඤ්ඤාණානං” යන්න භවයොතිගති සත්ත්වාලාස යන් අපෙක්ෂා කොට, උත්තරා කියේ මැනෝ වතුනනං විඤ්ඤාණා නනති භවාදයො අපෙක්ෂිතා වුත්තං (මු: ටී:) භවාදයොති භව යොතිගති සත්ත්වාලාසෙ (අ: ටී:) භවාදයොති විඤ්ඤාණසීතිවජ්ජා භවයොති ආදයො තෙ අවෙක්ෂිතා න විඤ්ඤාණසීති අවෙක්ෂිතාති අධිප්පායො (ම: ටී:)

* ත්‍රිවිධවු විඤ්ඤාසීතින්ති වනාති කවර නම් විඤ්ඤානෙතෙ කුන්ට ප්‍රත්‍යයා වීම වේද යන ආශවිකානිවාරණය සදහා මූලටිකාති වතුසු අනෙතාගධානං පන තිණණං විඤ්ඤාණානං තිසු විඤ්ඤාණසී තිසු ව පච්චයභාවො යොජේතබ්බො (ම: ටී:) වියු වතුර්විධ ආරූප විඤ්ඤා යන්ති අනතභීතවු පළමුවු ත්‍රිවිධාරූප විඤ්ඤායන්ට පස්වන විඤ්ඤා සීතිය මුල්කොට ඇති ත්‍රිවිධ විඤ්ඤාසීතින්තිද ප්‍රත්‍යයවන සැටි යෙදිය යුතුය යනු භාවයි.

* විඤ්ඤායක්ත්‍ර නැති සත්ත්වාලාසයෙහි හෙවත්-අසංඤ්ඤානවහුම යෙහි සංසකාරප්‍රත්‍යයයෙන් විඤ්ඤායක්ත්‍ර නැති කල්හිත් ඒ අවිඤ්ඤාන සත්ත්වාලාසයට හෝ කම්පරූපයනට සංසකාරයමැ හෙතුවන බැව් දක්වන්ට අපිව යනාදිය කිහි. තවද මුඛමාත්‍රයක්ත්‍රගේ මේ ප්‍රකාශය ඇති කල්හි පුණ්‍යාභිසංසකාරාදීන්ගේ දුගීති ආදීන්ති ප්‍රවාතනියෙහි කුශලවිපාකාදි විඤ්ඤායන්ට ප්‍රත්‍යයවන සැටි කාමභවෙ පන දුග්ග නියං අභිතතමපි පරිතතවිපාක විඤ්ඤාණානං තථෙව පච්චයො පවතො නො පටිසංකියං යනාදීන් කි නසින්ම භමසමානවේද එහෙයින් නොකියනලදැයි සේයි. අවිඤ්ඤාණකෙ සත්ත්වාලාසෙ සංඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණෙ අවිජ්ජමානෙපි තස්ස සංඛාරගෙභුකතතං දසෙසතුං අපි වාති ආදිමාහ එතස්මිඤ්ච මුඛමත්තප්පකායගෙ පුඤ්ඤාභිසංඛාරාදීනං දුග්ගති ආදීසු පවතනියං කුසලවිපාකාදි විඤ්ඤාණානං පච්චයභාවො භවෙසු වුත්තනගෙනෙව විඤ්ඤායන්ති න වුත්තොති වෙදිතබ්බො (මු: ටී:)

39. (කි) එතෙසංඛාරා, තෙල සංසකාරයෝතුමු; යථා, කම්ප්‍රත්‍යයාදිවු යම් යම් ප්‍රකාරයෙකින්; පච්චයා, ප්‍රත්‍යයයෝවෙද්ද; යෙසංඤ්ච, යම් විපාකවිඤ්ඤානෙතෙකුන්ටත්; පච්චයා, ප්‍රත්‍යයයෝවෙද්ද; භවාදිසු, භවයොති ආදීන්ති; පටිසංකිපවතනිනං, ප්‍රතිසංකි ප්‍රවාතනින්ගේ; වසෙන, ශක්ති විසින්; (තානිව විඤ්ඤාණානි, ඒ විපාකවිඤ්ඤායෝද; තෙවසංඛාරා, ඒ සංසකාරයෝද; තථා, ඒ ඒ ප්‍රකාරයෙන්; ට) විජ්ජි තබ්බා, දතයුත්තාහ; (ඉති ශබ්දයා පරිසමාපතියෙති වැවේ.)

සංඛාරපච්චයා, සංසකාරප්‍රත්‍යයයෙන් සමභවවන්නාවු; විඤ්ඤාණනිද්දෙසො, විඤ්ඤායාගේ විසාරකථාවයි.

39

විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපනිද්දෙසෙ
දෙසනා හෙදතො සබ්බ භවාදිසු පචනනිතො,
සබ්බභාපච්චයනසා විඤ්ඤානබ්බො විනිච්ඡයො

දෙසනාහෙදතොති නන්ධ කතමං රූපං චනනාගේව මහාභූතා චතුර්තකඤ්ච මහාභූතානං උපාදය රූපනති ඵලං නාච සුනනානෙතච ඉධ ච රූපපදස්ස අහෙදතො එකසදිසා දෙසනාකතා, නාමපදස්ස පන හෙදතො, සුනනානසමිඤ්ඤති නන්ධ කතමං නාමං, වෙදනා සඤ්ඤාචෙතනා එස්සා මනසිකාගේති වුත්තං, ඉධ වෙදනාකඤ්ඤා සඤ්ඤාකඤ්ඤා සබ්බාරකඤ්ඤාති, නන්ධති සමිච්ච වක්ඛු විඤ්ඤාණ පච්චයා නාමං උපපජ්ජති, උපපනනඤ්ච විනාසස්ස සිති අරූපිනං ධම්මානං ආයුති ඵලං අඤ්ඤාධම්මසනාතිස්සසෙන අගනෙතබ්බතො පාකටං, නංදස්සෙතො චෙතනා එස්ස මනසිකාරවසෙන සබ්බාර කඤ්ඤා නිධා භිඤ්ඤා විති ධ්වෙය්ති සඬිං දෙසෙසි, ඉධ පන නන්ධ වුත්තකඤ්ච අවුත්තකඤ්ච සබ්බං නාමං සබ්බණ්ණතො නසො ධ්වෙය් වෙදනාකඤ්ඤා සඤ්ඤාකඤ්ඤා සබ්බාරකඤ්ඤාති ආහ, කිම්පන ඉමෙ නසො ධ්වෙය්වනාමං විඤ්ඤාණං නාමං නාම න හොතිති, තො න හොති, නසමි. පන ගසහවානෙ නාම විඤ්ඤාණස්ස ච පච්චය විඤ්ඤාණස්සවාති විනා. විඤ්ඤාණානං සහභාවො ආපජ්ජති නසමා විඤ්ඤාණං පච්චයසාගො ධ්වෙය්වනා පච්චයතිබ්බතො නාමං දස්සෙතුං නසොව ධ්වෙය් වුත්තාති, ඵලං නාච දෙසනා හෙදතො විඤ්ඤානබ්බො විනිච්ඡයො.

39. විඤ්ඤාණපච්චයා, විඤ්ඤාප්‍රත්‍යයයෙන් සමනවචන්තාවූ; නාම රූපනිද්දෙසෙ, නාමරූපයන්ගේ විකාරකථායෙහි; දෙසනාහෙදතො, සුත්‍රානිධිමිදෙක්ති නාමරූප දෙසනාවගේ ප්‍රහේද වශයෙන්ද; සබ්බ භවාදිසු, සියලු භවයෝනිගතිසමිතිසකාංචාසයන්හි; පචනනිතොව, පචන්තා වශයෙන්ද; සබ්බභා, සබ්බුභ කොටැ ගැනුම් වශයෙන්ද; පච්චයනසා, ප්‍රත්‍යයනය වශයෙන්ද; හෙවත්-රුකුල්දෙන නය වශයෙන්ද; විනිච්ඡයො, විනිසැ; විඤ්ඤානබ්බො, දතයුත්තේය.

දෙසනාහෙදතොති. දෙසනාහෙදතො යන වචනයෙහි; (විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො, විනිසැ දතයුතු; ට) නන්ධ කතමං රූපං උපපජ්ජ රූපනති, උපාදය රූපං සි; ඵලං, මෙසේ; නාච, චක්‍රවර්තනානතර වචනයට පළමු කොටැ; සුනනානෙතච, සුත්‍රානායෙහිද; ඉධව, මේ ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාදවිභවනයෙහිද; නොහොත්-මේ අනිධිමිදෙහිද; රූප පදස්ස, රූප යන පදයාගේ; අහෙදතො, නොවෙනස් වශයෙන්; එක සදිසා, එකසද්‍යවූ හෙවත්-එකාකාරවූ; දෙසනා, දෙසනානොමේ; කතා, කරනලද්දැ; නාමපදස්ස පන, නාම යන පදයාගේ වනාහි; හෙදතො, වෙනස් වශයෙන්; (දෙසනා, දෙසනානොමේ;) කතා,

කරනලදය; හි, ප්‍රකටිකරණය කරනුලැබේ; සුත්තනනසමිං, සුත්‍රානන
 යෙහි; තත්ථ කතමං නාමං පෙමනසිකාරොති, මනසිකාරො යන
 වචනය; (භගවතා, භාග්‍යවත්හු විසින්; 0) වුත්තං, වදාලයේක; ඉධ,
 මේ ප්‍රතිත්‍යස්ථුතපාද විභවනයෙහි; නොහොත්-මේ අභිධම්මයෙහි;
 වෙදනාකකිකො සඤ්ඤාකකිකො සංකාරකකිකොති, යන වචනය;
 (වුත්තං, වදාලයේක;) හි, ඒ කීම සැබව; තත්ථ, ඒ සුත්‍රානනයෙහි;
 චක්ඛුච්ඤ්ඤාණපච්චයා, චක්ඛුර්විඤ්ඤාන ප්‍රත්‍යයයෙන්; යමපිනාමං, යම්
 නාමයෙකුත්; උපපජ්ජති, උපද්දි; උපපන්නඤ්ච, උපත් යම් නාම
 යෙකුත්; විත්තස්ස, විත්තයාගේ; සීති (ඉති), සපිතියැ කිශාත්; අරු
 පිනං ධම්මානං, අරුපිධම්ම සංඛ්‍යාත වෛතසිකධම්මයන්ගේ; ආයුඉති,
 ආයුෂයැ කියාත්; එවං, මෙසේ; අඤ්ඤාධම්මසන්නිස්සයෙන, අත්‍ය
 විතරුප සංඛ්‍යාත ධම්මයක්හු ඇසුරු කිරීමෙන්; නොහොත්-අත්‍ය
 විතරුප සංඛ්‍යාත ධම්මයෙක්හි ආශ්‍රය කිරීම් වශයෙන්; අගභෙ
 තබ්බතො, නොගතයුතුවන බැවින්; පාකටං, ප්‍රකටවූයේවේද; (අතික්
 තයෙකුදු ඇත්.) හි, ඒ කීම සැබව; තත්ථ, ඒ සුත්‍රානනයෙහි; චක්ඛු
 ච්ඤ්ඤාණපච්චයා, චක්ඛුර්විඤ්ඤානප්‍රත්‍යයයෙන්; යමපිනාමං, යම් නාම
 යෙකුත්; උපපජ්ජති, උපද්දි; චක්ඛුච්ඤ්ඤාණපච්චයා, චක්ඛුර්විඤ්ඤාන
 ප්‍රත්‍යයයෙන්; යමපිනාමං, යම් නාමයෙකුත්; උපපන්නඤ්ච, උපත්තේ
 වේද; විත්තස්ස, විත්තයාගේ; සීති, සපිතියැ; අරුපිනං ධම්මානං, නාම
 ධම්මයන්ගේ; ආයු ඉති, ආයුෂයැ කියා; එවං, මෙපරිද්දෙන්; අඤ්ඤා
 ධම්මසන්නිස්සයෙන, අත්‍යවු විතරුප සංඛ්‍යාතධම්මයක්හු ඇසුරුකිරී
 මෙන්; අගභෙතබ්බතො, නොගතයුතුවන හෙයින්; පාකටං, ප්‍රකටවූ
 හෝ ප්‍රකට කොට; තං, ඒ නාමය; දසෙස්සන්තො, දක්වා වදාරන්නාවූ
 භාග්‍යවතුන් වහන්සේ; වෛතනා එස්සමනසිකාරවසෙන, වෛතනා
 සංශීලනසංකාර වශයෙන්; සංකාරකකිකං, සංකාරසංකතිය; තිධා,
 තුන්පරිද්දෙකින්; හිඤ්ඤා, වෙනස් කොට; විහිබ්බෙති සංඛිං,
 වෙදනා සංඥ සංඛ්‍යාතවූ විවිධසංකතියන් හා සමග; දෙසෙසි, දෙශනා
 කලයේක; ඉධපන, මේ අභිධම්මයෙහි හෝ මේ විඤ්ඤාණපච්චයා නාම
 රූපං යන පදයෙහි වනාහි; තත්ථ, ඒ සුත්‍රානනයෙහි; වුත්තඤ්ච, වදාලා
 වූද; අවුත්තඤ්ච, නොවදාලාවූද; සංඛං නාමං, සියලු නාමධම්මය;
 සංඛගණනෙනා, හඤ්ච එවා දක්වන භාග්‍යවතුන් වහන්සේ; තයොබ්බකා
 පෙමසංකාරකකිකොති, සංකාරකකිකොති; ආහ, වදාලයේක;
 කිව්වන, කීමෙක්ද; ඉමෙනයොබ්බකාව, මේ සංකතියෝ තිදෙනම;
 නාමං, නාමධම්ම නම් වේද; විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤානයෙන්ම; නාමංනාම,
 නාමධම්මයෙක් නම්; ත හොති, නොවේද; ඉති, මේ ප්‍රශ්න කමිණෙහි;
 (නාමං) නොනහොති, නාමධම්මයෙක් නොවන්නේ නොවේ; තස්මිං
 පන, ඒ විඤ්ඤාණ වනාහි; ගය්‍යමානෙ, ගනුලබ්‍ධ කලී; නාම විඤ්ඤාණ
 ස්ථ, නාම සංඛ්‍යාතවූ ප්‍රත්‍යයොපනනවූ විඤ්ඤාණයන්ද; පච්චය
 විඤ්ඤාණස්ථ, ප්‍රත්‍යයවූ විඤ්ඤාණයන්ද; ඉතිවිත්තං විඤ්ඤාණානං,
 යන මේ උභය විඤ්ඤාණයන්ගේ; සහභාවො, එක්ව පවත්නාබවෙන්;

ආපජ්ජති, පැමිණේ; තසමා, එහෙයින්; විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණය; පට්ඨය ආනෙ, ප්‍රත්‍යයසංඛ්‍යාතයෙහි; ඵපෙතො, තබා; පට්ඨයතිබ්බත්තං, ප්‍රත්‍යය වූ නාමහෙතුචෙන් නිපත්; නාමං, ප්‍රත්‍යයොත්තපනවූ නාමය; දසෙය්‍යං, දක්වන්ට; තයොබ්බො, ත්‍රිවිධවූ සංකෘතකෙනක්; වුත්තා, වදාළහ; ඉති (විසංජ්ජනා) මෙසේ විසදීමයි; එවං, යථොක්තතයින්; තාව, සඵභවාදීන්හි ප්‍රවානනාදීන්ට පළමු කොට; දෙසනා හෙදතො, සූත්‍රාභිධම්ම දෙශනාගත ප්‍රභේද විසින්; විනිවුත්තො, විනිසු; විඤ්ඤා තබ්බො, දතයුතුයි.

* සූත්‍රාභිධම්මපිටක දෙක්හි පැවැත්වූ නාමරූප දෙශනාවගේ විශේෂයතෙම දෙශනාහෙද නම. ඉදිකුළු සූත්‍රාන්තරයෙහිත් අභිධම්ම පිටකයෙහිවූ ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාද නිදේශයෙහිත් රූපපදයාගේ දෙශනා හෙදයෙක් කැද්ද අභිධම්මයෙහි වනාහි “සබ්බං රූපං න හෙතු”යනා දීත් සූත්‍රාන්තරයට වඩා ඒ අභිධම්මයාගේ දෙශනා විශේෂයෙක් ඇත්තේ මද එහෙයින් මූලටිකාවේ සුත්තාන්තරාභිධම්මෙසු නාමරූප දෙසනා විසෙසො දෙසනාහෙදො යි දැක්වූහයි අනුට්ඨාසි යුත්තං යදිපි සුත්තනතො අභිධම්මෙව පට්ඨවසමුප්පාදනිදෙදසෙ රූපපදසං දෙසනා හෙදො නත්ථි අභිධම්මෙව පන සබ්බං රූපං න හෙතුහි ආදිනා සුත්තාන්තරො තස්ස දෙසනාහෙදො අත්ථොවාති ආහ සුත්තාන්තරොපෙසෙ හෙදොති යි.

* “තයොබ්බො වෙදකබ්බො”යනාදිය ඉදින් පෙළෙහි නොආගේ වී නමුත් අභිවශයෙන් වදාළසේක්ම වේද එහෙයින් අටුවාහි උක්තයයි දක්වනුයේ තයොබ්බොති එතං යදිපි පාළියං නත්ථි අත්ථො පන වුත්තමෙව හොතිති කතො වුත්තනති වෙදිකබ්බං යි. විසු. (මු: ටි:) අභිවශයෙන් වදාළසේක්මය යනු සබ්බෙය්‍යවූ පදනීයත් පිරිසිදුම් විසින් ගෘහිත කල්හි එහි සබ්බොපරිවේදපදසමුදයද අභිවශයෙන් සිඛවන හෙයින් කියනලදී සබ්බෙය්‍යසු පරිවේදනො ගතිතෙසු අත්ථසිඛො තත්ථ සබ්බොපරිවේදෙති වුත්තං අත්ථො පන වුත්තමෙව හොතිති (අ: ටි:)

40

සබ්බ භවාදිසු පට්ඨනතිනොති එත්ථ පන නාමං එතං සත්තාවාසං ඵපෙතො සබ්බභව සොති ගති විඤ්ඤාණසිති සෙස සත්තාවාසෙසු පට්ඨනති, රූපං විසු භවෙසු වතුසු සොතිසු පඤ්චසු ගතිසු සුචිමාසු වතුසු විඤ්ඤාණසිතිසු පඤ්චසු සත්තාවාසෙසු පට්ඨනති, එවං. පට්ඨනමාගො වෙනස්මි. නාමරූපෙසෙමා අභාවකගබ්බසෙසංකානං අණ්ඩත්තඤ්ච පටිසංඝිකත්තො වස්සුකායවසෙන රූපතො මෙ සත්තති සිසාති තසොව අරුපිතො බ්බො පානුභවනති තස්මා තෙසං විත්ථාරෙන රූපරූපතො විසතිබ්බමා තසොව අරුපිතො බ්බොති එතෙ තෙවිසතිබ්බමා විඤ්ඤාණපට්ඨයා නාමරූපනති වෙදි තබ්බො, අගතිනගහගණෙන පන එතංගතතිසිසෙතො නාමරූපබ්බමෙ

අපනෙතො චුද්දස, සභාවකානං භාවදසකං පක්ඛිපිතා නෙතනිංස,
 නෙසමපි අගභිනගගහණෙන සත්තනිසිසවසනො අධාරස රූප
 ධමමෙ අපනෙතො පණණරස, සසමාව ඛපපාතිකසනෙනසු චුහම
 කාසිකාදිනං පටිසංකිකඛණෙ වක්ඛු සොනවක්ඛුදසකානං ජීවිතිඤ්ඤ
 නවකස්සව වසෙත රූපරූපනො වතනාපි සත්තනිසිසාති නසොව
 අරුපිනො ඛනිා පාතුහවනති නසමා නෙසං විඤ්ඤාපරන රූප
 රූපනො එකුනවතනාලිසධමමා නසොව අරුපිනො ඛනිාති එනෙ
 වාවතනාලිසධමමා විඤ්ඤාණපෙවවසා නාමරූපනති වෙදිනබ්බා,
 අගභිනගගහණෙන පන සත්තනිසිසනනසනො සත්තවිසති ධමමෙ
 අපනෙතො පණණරස, කාමහවෙ පන සසමා සෙස ඛපපාතිකානං
 සංසෙදන්තංවා සභාවකපටිපුණ්ණාසනනානං පටිසංකිකඛණෙ
 රූපරූපනො සත්ත සත්තනිසිසාති නසොව අරුපිනො ඛනිා පාතු
 හවනති නසමා නෙසං විඤ්ඤාපරන රූපරූපනො සත්තතිධමමා
 නසොව අරුපිනො ඛනිාති එනෙ නෙසත්තනිධමමා විඤ්ඤාණ
 පෙවවසානාමරූපනති වෙදිනබ්බා, අගභිනගගහණෙන පන සත්තනි
 සිසජකකනො චතුසඤ්ඤාසධමමෙ අපනෙතො එකුනවිසති, එස
 උක්කංසනො, අවකංසන පන නංනං රූපසත්තනි සිස විකල්පානං
 නස්ස නස්ස වසෙත භාපෙතො භාපෙතො සබ්බපනොව විඤ්ඤා
 නොව පටිසංකිවිඤ්ඤාණපෙවවසා නාමරූපසබ්බා වෙදිනබ්බා, අරු
 පිනං පන නසොව අරුපිනො ඛනිා, අසඤ්ඤිතං රූපනො ජීවි
 තිඤ්ඤ නවකමෙවනි එස නාව පටිසංකිසං නසො, පවතෙන පන
 සබ්බසු රූපපෙවනතිදෙසෙ පටිසංකිවිතනස්ස සිතිකඛණෙ පටිසංකි
 විතෙනන සහ පවනන උතුනො උතුසමුට්ඨානං සුඛට්ඨකං පාතු
 හවති, පටිසංකිවිතනං පන රූපං න සමුට්ඨාපෙනි, නඤ්ඤි සථා
 පපානෙ පතිනසුපිසො පරස්ස පවවසො භොතුං නසෙසකාති
 එවං වක්ඛුදුබ්බලනාස දුබ්බලනනා රූපං සමුට්ඨාපෙනුං නසෙසකාති,
 පටිසංකිවිතනනො පන උඛං පඨමනවබ්බසංසාපහුති විතනසමුට්ඨා
 නකං සුඛට්ඨකං, සද්දපාතුභාවකාලෙ පටිසංකිකඛණෙනො උද්ධං
 පවනනඋතුනොවෙව විතනනොව සද්දනවකං, සෙ පන කබලිබ්බකාග්
 භාරුපජීවිනො ගබ්භසෙසසකසනනා නෙසං,

සඤ්ඤස්ස භුඤ්ඤති මානා අනනංපානඤ්ඤ භොජනං,
 නෙන සො තස්ස සා පෙති මාතුකුචජිගනො නගේ'ති.

වචනනො මානග් අපේකාගජිනාභාපරන අනුගතෙ සජීරෙ ඛප
 පාතිකානං සබ්බ පඨමං අනනනො වුබ්භනං ඛෙලං අපේකා කරණ
 කාලෙ ආහාරසමුට්ඨානං සුද්ධට්ඨකානති ඉදං ආහාරසමුට්ඨානස්ස
 සුද්ධට්ඨකස්ස උතුට්ඨනසමුට්ඨානානඤ්ඤ උක්කංසනො විතනං
 නවකානංවසෙත ජබ්බිසතිවිධං සුබ්බි එතභාස විතනකඛණෙ
 තිකඛනතු උපපජ්ජමානං වුතනං කමමසමුට්ඨානං සත්තනි විධනති
 ජනනමුතිවිධං රූපං නසොව අරුපිනො ඛනිාති සමාසනො

නවනවුතිධම්මා, සසමා වාසදෙස අනිසන්තො කදවිදෙව පානුභාවතො
නසමා දුට්ඨමපි නං අපනෙතො ඉමෙ සන්නනවුති ධම්මා යථා
සමභවං. සබ්බසන්නානං විඤ්ඤාණපට්ඨසා නාමරූපනති චෙදි
තබ්බා.

40.(ක) සබ්බභවාදීසු පච්චත්තිනොති, සබ්බභවාදීසු පච්චත්තිනො යන;
එතථ පන, මේ මාතෘකා පදයෙහි වනාහි; (පිතිච්ඡයො, පිතිසැ; වෙදි
තබ්බා, දතයුතු; ට) නාමං, නාමයතෙමේ; එකං, කෙවලවු; සත්තා
වාසං, සත්තාවාසයත්; (අසංඤ්ඤානිකායෙ යුග්ගේසි.) යපෙතො, තබා;
සබ්බභව යොතිගති විඤ්ඤාණසිති සෙසසන්නාවාසෙසු, සියලු භවයොති
ගති විඤ්ඤාණසිති තදවශෙහි සත්තාවාසයන්හි; පච්චත්ති, පච්චත්තේසි;
රූපං, රූපයතෙමේ; විසුභවෙසු, විවිධවු භවයන්හිද; චතුසුයොතිසු,
චතුර්විධවු යොතින්හිද; පඤ්චසුගතිසු, පඤ්චවිධවු ගතින්හිද; පුරි
මාසු, පලමුවු; චතුසු විඤ්ඤාණසිතිසු, චතුර්විධවු විඤ්ඤාණසිතින්හිද;
පඤ්චසු, පඤ්චවිධවු; සත්තාවාසෙසුව, සත්තාවාසයන්හිද; පච්චත්ති,
පච්චත්තේසි; එවං, මෙපරිද්දෙන්; එතස්මිං නාමරූපෙ, තෙල නාම
රූපධම්මයුත්මය; පච්චත්තමානෙව, පච්චත්තා කල්හිද; යසමා, යම් හෙය
කින්; අභාවකගබ්බසෙය්සානං, භාවරූපය නැති ගභාධානසත්තව
යන්ටද; හෙවත්-නපුංසකවු ගැබ් පිළිසිදගන්නා සත්තවද; (අභාව
කානං ට) අණ්ණිකනඤ්ච, භාවරූපය නැති අණ්ණික සත්තවයන්ටද;
හෙවත්-නපුංසකවු අණ්ණික සත්තවද; පටිසංඝිකකණේ, පිළිසිදගන්නා
කෙණේහි; චක්ඛුකායවසෙන, චක්ඛුදශක කායදශක කලාප වශයෙන්;
(චක්ඛුකායදශකවසෙන සීද පාඨසි.) රූපරූපතො, රූපරූප වශයෙන්;
(රූප රූපය කෙරෙන්; ගයහමානං ඉති, ගනුලබන්නාවු සි; සත්
තසි ට) වෙසන්නතිසිසාති, විවිධවු රූපසන්නති ශීථිකෙනෙත්; හෙවත්-
විප්‍රකාරවු කලාපසන්නානසට මුලවු රූපධම්මයෝත්; තයො, ත්‍රිවිධවු;
අරූපිනොඛනාව, වෙදනා සංඤ්ඤා සංඝකාර සබ්බසාගවු අරූපිසකකි
යෝත්; පානුභවනති, පහලවෙද්ද; තසමා, එහෙයින්; තෙසං, ඒ භාව
රූප රහිතවු ජරුසුන්හි ප සත්තවයන්ට; නොහොත්-තෙසං, ඒ
නාමරූපධම්මයන්ගේ ට; නොහොත්-ඒ උභය සන්නති රූපයන්ගේ; X) විසාරෙන,
විසාරනසිත්; රූපරූපතො, රූප රූප වශයෙන්; (නොහොත්-රූපරූපය
කෙරෙන්; ගයහමානා, ගනුලබන්නාවු; ට) විසතිධම්මාව, විසිවැදෑරුම්වු
රූපධම්මයෝතුමුද; තයො, ත්‍රිවිධවු; අරූපිනොඛනාව, අරූපිවු
සකකියෝතුමුද; ඉති එතෙ තෙ විසති ධම්මා, යන මේ තෙවිසිවැදෑරුම්වු
රූපාරූපධම්මයෝතුමු; විඤ්ඤාණ පට්ඨසා, විඤ්ඤාණයකැතිත්
සමභවවු; නාමරූපනති, නාමරූපයහි; වෙදිතබ්බා, දතයුත්තාහ.

* මෙහි අවිශේෂවු අණ්ණිකනඤ්ච යන්න භාවරූප රහිතවු
අණ්ණික සත්තවදහි සවිශේෂණ කොට අවි දතමනාසි කියේ මැනෝ
අණ්ණිකනඤ්ච අභාවකානනති යොජෙතබ්බං යි. සන්නති ශීථියෝ
නම් රූපකලාප පරමපරුච්ඡේ මුලභූතාවයවු රූපකලාපයෝසි.
මෙද යුක්තසන්නති සිසාතිති කලාපසන්නානමුලාති යි. (මු: පි:)

* ඉදිකුළු විකාරරූපයෝ පිළිසිදගන්නා කෙණෙහි නැද්ද ලක්ෂණ රූප පරිච්ඡේදරූපයෝ පිළිසිදගන්නා කෙණෙහි ඇද්ද එහෙයින් අපරිනිෂ්පානනවූ තදූපයන් පියන්නාවූ අවිකථාවාය්‍යයෝ “රූප රූපතො”යි විසූහ. කියේ මැනෝමයදිපි විකාරරූපානි පටිසංකි කබ්බේ නසනති ලකබ්බපරිච්ඡේදරූපානි පන සනතිති තානි අපරි නිපථනානි පරමත්තො විච්ඡේදනො ආහ රූපරූපතො. (මු:ටි:)

40.(කා) පන, පක්ඛානතරයෙක් ඇර දක්වනු ලැබේ; අග්නිතග්ගහණෙන, නොගත් රූදමුහුගේ ගැනිම් විසින්; එකසන්නතිසිසතො, එක් රූපසන්නති ශීෂියක්නු කෙරෙත්; නවරූපධමෙම, ඉධාපටක ජීවි තෙඤ්ඤියක නවවිධවූ රූපධමීයන්; අපනෙත්වා, ඉවත් කොට; වුද්දස, නාමරූපධමීයෝ තුදස්දෙනෙක්; විඤ්ඤාණපච්චයාපෙඤ්ඤිතබ්බා, දතයුත්තාහ; 0) සභාවකානං, භාවරූපය ඇති සත්තව; භාවදසකං, භාවදසකකලාපය; පනඛිපිත්වා, බහා; තෙතතිංස, තෙතිස් නාමරූප ධමී කෙනෙක්; (විඤ්ඤාණපච්චයාපෙඤ්ඤිතබ්බා, දතයුත්තාහ; 0) තෙසමි, ඒ භාවරූපය ඇති සත්තවද; (නොහොත්-ඒ නාමරූප යන්ගේද; 0) නොහොත් ඒ ත්‍රයත්‍රිංශත් සන්නතිරූපයන් අතුරෙන්ද x;) අග්නිතග්ගහණෙන, නොගත් රූදමුහුගේ ගැනිම් විසින්; සන්නති සිසවයතො, සන්නතිශීෂීයුග්මය කෙරෙත්; අධාරසරූපධමෙම, අවලෝය් රූපධමීකෙනෙකුත්; අපනෙත්වා, ඉවත් කොට; පණ්ණරස, පසලෝය් නාමධමී කෙනෙක්; විඤ්ඤාණපච්චයාපෙඤ්ඤිතබ්බා, දතයුත්තාහ; 0) ව, විශෙෂයෙක් ඇත; යසමා, යම්හෙයකින්; ඔප පාතිකසතෙතසු, ඔපපාතික සත්තයන් අතුරෙන්; බ්‍රහ්මකාසිකාදීනං, ප්‍රථමධ්‍යානාදී භූමින්හි පිළිසිදගන්නා බ්‍රහ්මකාසිකාදීන්ව; පටිසංකිකබ්බේ, පිළිසිදගන්නා කෙණෙහි; වක්ඛුසොතවච්ඡුදසකානං, වක්ඛුර්දසක ශ්‍රොත්‍රදසක වස්තුදසක කලාපයන්ගේද; ජීවිතනව කසාව, ජීවිතෙඤ්ඤියනවක කලාපයන්ගේද; වසෙන, වශයෙන්; රූප රූපතො, රූප රූප වශයෙන්; (නොහොත්-රූප රූපයන් කෙරෙන් ගඤ්ඤානානි, ගනුලබන්නාවූ; 0) වත්තාරි, වතුර්විධවූ; සන්නතිසිසානි, සන්නති ශීෂීයෝත්; තයො, ත්‍රිවිධවූ; අරූපිනොබ්බාව, අරූපිවූ සකකියෝත්; පාතුහවනති, පහලවෙද්ද; තසමා, එහෙයින්; තෙසං, ඒ ප්‍රථමධ්‍යානාදී භූමින්හි පිළිසිදගන්නා බ්‍රහ්මකාසිකාදීන්ව; (නොහොත්-ඒ නාමරූපධමීයන්ගේ; 0) නොහොත්-ඒ වතුර්විධ සන්නතිශීෂීයන්ගේ; x) විත්ථාරෙන, වික්කරනසින්; රූප රූපතො, රූප රූප වශයෙන්; (නොහොත්-රූප රූපයන් කෙරෙන්; ගඤ්ඤානානි, ගනුලබන්නාවූ; 0) එකුතවත්තාලීසධමමා, එකුත්තාලීය් රූපධමීයෝද; තයො, ත්‍රිවිධවූ; අරූපිනොබ්බාව, අරූපිවූ සකකියෝද; ඉති එතෙ වාචත්තාලීසධමමා, යන මේ දෙසාලීය් නාමරූපධමීයෝතුමු; විඤ්ඤාණ පච්චයා, විඤ්ඤාප්‍රත්‍යයයෙන් සමගවූ; නාමරූපනති, නාමරූපයයි; වෙදිතබ්බා, දතයුත්තාහ; අග්නිතග්ගහණෙන පන, නොගත් රූ දමුහුගේ ගැනිම් විසින් වනාහි; සන්නතිසිසතතයතො, සන්නති ශීෂීත්‍රය

කෙරෙන්; සත්තවිසතිධමෙම, සත්විසි රූපධමිකෙනෙකුන්; අප නෙකා, ඉවත් කොට; පණ්ණරස, පසළොස් නාමරූපධමිකෙනෙක්; විඤ්ඤාණපච්චයා, පෙවෙදිතබ්බා, දතයුත්තාහ; කාමහවෙපන, කාමහවයෙහි වනාහි; යසමා, යම්හෙයකින්; සභාවකපරිපුණ්ණායන නානං, භාවරූපය හා එක්වැ පැවැති සමුප්පාදි ආයතන ඇත්තාවූ; සෙස ඔපපාතිකානංවා, ජරායුජ්ඣාසි සත්තයන් කෙරෙන් ශෙෂවූ ඔපපාතික සත්තයන්ට හෝ; නොහොත්-බ්‍රහ්මකායිකාදි ඔපපාතිකයන් කෙරෙන් ශෙෂවූ ඔපපාතික සත්තයන්ට හෝ; සංසෙදජනංවා, ජරායුජ්ඣාසි සත්තයන් කෙරෙන් ශෙෂවූ සංසෙදජනත්තයන්ට හෝ; පරිසන්තිකමණ, පිළිසිදගන්තා කෙණෙහි; රූපරූපතො, රූපරූපවශයෙන්; නොහොත්-රූපරූපය කෙරෙන්; භය්‍යමානාහි, ගනුලබන්නාවූ; ⑧) සත්තසත්තාහි සිසාහි, සප්තවිධවූ සත්තාහි ශීථි කෙනෙකුන්; තයො, ත්‍රිවිධවූ; අරූපිනොඛකාම, අරූපිවූ සකකි කෙනෙකුන්; පාතුහවනාහි, පහල වෙද්ද; තයමා, එහෙයින්; තෙසං, ඒ භාවරූපය හා එක්වැ පැවති පරිපුණ්ණායන ඇති ශෙෂවූ ඔපපාතික සංසෙදජනත්තයන්ට; (නොහොත්-ඒ නාමරූපධමිකයන්ගේ; ⑨) නොහොත්-ඒ සප්තවිධවූ සත්තාහි ශීථිකයන්ගේ; X) විජාරෙන, විසාරනයිත්; රූපරූපතො, රූප රූප වශයෙන්; (නොහොත්-රූපරූපතො, රූපරූපය කෙරෙන්; භය්‍යමානා, ගනුලබන්නාවූ; X) සත්තාහිධමමා, සැත්තැවක් රූපධමි යෝද; තයො, ත්‍රිවිධවූ; අරූපිනොඛකාම, අරූපිවූ සකකි යෝද; ඉති එතෙතෙසත්තාහිධමමා, යන මේ තෙසැත්තැව්ධමිකයෝදවූ; විඤ්ඤාණ පච්චයා, විඤ්ඤාණප්‍රත්‍යය ශක්තිසමාවූ; නාමරූපනාහි, නාමරූපයයි; වෙදිතබ්බා, දතයුත්තාහ; අග්නිතග්නහණෙනපන, නොගත් රූදහමුත් ගැනිම් විසින් වනාහි; සත්තාහිසිසජ්ඣකතො, සත්තාහි ශීථිභවිකය කෙරෙන්; වතුපඤ්ඤසධමෙම, සුපණ්ණ රූපධමි කෙනෙකුන්; අප නෙකා, ඉවත් කොට; එකුත්තවිසති, එකුත්තවිසිනාමරූපධමිකෙනෙක්; (විඤ්ඤාණපච්චයා, පෙවෙදිතබ්බා, දතයුත්තාහ; එසො, යථොක්ත තයතෙමේ; උකකංසතො, උකකම් බලයෙන්; (පණ්ණිතෙන වෙදි තබ්බො, නුවණැත්තහු විසින් දතයුතු; X) නොහොත්-එසො, මේ කිත්තයතෙමේ; උකකංසො, උඛත් පිරිසෙයින්වූතයයි; (උකකංසොසිද පාඨානනර හෙයින්.)

* “කාමහවෙ පන යසමා සෙස ඔපපාතිකානං” යන අභිකථා පාඨයෙහි ඉදින් කාමහවයෙහි ඔපපාතික සත්තයෝයයි කියන ලද්දෙනු නම් යම් ඔපපාතික සත්තයකු හෙතුකොටගෙන “සෙස” ශබ්ද ග්‍රහණය සාමිකවන්නේද එබඳු ඔපපාතික කෙනෙක් කාමහවයෙහි නැත්තාහ අණ්ණජ ජලාබුජයන් කෙරෙන් වනාහි ඔපපාතික සංසෙදජයෝ යම්හෙයකින් ශෙෂවූවාහු වෙද්ද එහෙයින් “සෙස” ශබ්දග්‍රහණය මෙහි කරනලද්දි දතයුතු යිද නොහොත්-යට කී බ්‍රහ්මකායිකාදිවූ ඔපපාතික සත්තයන් කෙරෙන් ශෙෂවූ ඔපපාතික සත්තයන් සදහා සෙස ඔපපාතිකානංයි කියනලද්දි නොහොත්-ඒ ඔපපාතික

සත්‍යයෝ වනාහි අරුපිත්‍රම වෙන්හුයි එහෙයින් කාමහවෙයි කියන ලද්දේ මූලපිකාගත නිශ්ඤාය වේ. කියේ මැනෝ...කාමහවෙ පන යසමා සෙස ඔපපාතිකානනති එත් කිඤ්චාපි කාමහවෙ ඔපපාතිකාති වුතතා නසනති යෙන සෙසග්ගහණං සාත්තං හවෙය්‍ය අණ්ඩප්භවිත සෙය්‍යකෙති පන ඔපපාතිකසංසෙදජ්සෙසා හොනතීති සෙසග්ගහණං කතනති වෙදිතබ්බං අපවා බ්‍රහ්මකායිකාදිකො හි ඔපපාතිකෙති වුතනති සෙසෙ සක්කාය සෙසෙ ඔපපාතිකානනති ආහ තෙපන අරුපිනොපිසනතීති කාමහවෙති වුතනං...යි.

* අනුපිකාගත නිශ්ඤාය මෙසේයි අටුවාහි ඔපපාතිකසතෙතසු යන සාමාන්‍ය නිදේශයෙන් හෝ සියලු ඔපපාතික සත්‍යයෝ උක්ත යහ ඔවුනතුරෙන් බ්‍රහ්මකායිකාදිවූ ඔපපාතික සත්‍යයන්ගේ ග්‍රහණ යෙන් රූපාවචර ඔපපාතිකයෝම කියන ලදහ තදන්‍යවූ ඔපපාතිකයෝ නොකියන ලදහ එහෙයින් තදන්‍යවූ ඔපපාතිකයන් සදහා සෙස ඔපපාතිකානං යන තන්හි “සෙස” ශබ්දග්‍රහණය සාමිකමය යෙන්. තන්මත විසින්-සෙස ඔපපාතිකානං, පූජ්‍යොක්ත බ්‍රහ්මකායිකාදිවූ ඔපපාතිකයන් කෙරෙන් ශෙෂවූ ඔපපාතිකයන්ට; හෝ යි අපි දත මනායි. කියේ මැනෝ...ඔපපාතික සතෙතසුති වා සාමඤ්ඤානො සබ්බෙ ඔපපාතිකා වුතතා තෙසු බ්‍රහ්මකායිකාදිග්ගහණෙන රූපා වචරව වුතතාති තදඤ්ඤා සක්කාය සෙස ඔපපාතිකානනති සෙසග්ග හණං සාත්තකමෙව...යි.

* නපුංසකවූ ගබ්‍හසෙය්‍යක අණ්ඩප්භවයන්ට පිළිසිද ගන්නා කෙණෙහි යම් වස්තුදශක කායදශක සක්කායාන සන්තති ශීථි දෙදෙනෙක් අරුපිසකකියෝ තිදෙනෙක් පහලවෙද්ද එවිනු විහාර නසින් තෙවිසි නාමරූප කෙනෙකි අගෘහිතග්‍රහණ නසින් තුදස් නාමරූප කෙනෙකි. සත්‍රිපුභාවය ඇති ගබ්‍හසෙය්‍යක අණ්ඩප්භවයන්ට පිළිසිදගන්නා කෙණෙහි යම් වස්තුදශක කායදශක භාවදශක සක්කායාන සන්තති ශීථි තෙදෙනෙක් අරුපිසකකියෝ තිදෙනෙක් පහලවෙද්ද එවිනු විහාර නසින් තෙවිස් නාමරූප කෙනෙකි. අගෘහිතග්‍රහණ නසින් පසලොස් නාමරූප කෙනෙකි. ඔපපාතික සත්‍යයන් අතුරෙන් රූපාවචර බ්‍රහ්මකායිකාදින්ට පිළිසිදගන්නා කෙණෙහි යම් වස්තුදශක ශ්‍රොත්‍රදශක වස්තුදශක ජ්වනනවක සක්කායාන සන්තති ශීථියෝ සිවුදෙනෙක් අරුපිසකකියෝ තිදෙනෙක් පහලවෙද්ද එවිනු විහාර නසින් දෙසාලිස් නාමරූප කෙනෙකි. අගෘහිත ග්‍රහණ නසින් පසලොස් නාමරූප කෙනෙකි. කාමහවයෙහි වනාහි අණ්ඩප් ජරාසුර සත්‍යයන් කෙරෙන් ශෙෂවූ නොහොත්-අරුපාවචර ඔපපාතිකයන් කෙරෙන් ශෙෂවූ කාමහව පය්‍යාපනනවූ භාවරූපය සතිතවැ පරිපුණ්ණියතන ඇති ඔපපාතික සත්‍යයන්ට යම් සන්තති ශීථි සත්දෙනෙක් අරුපිසකකියෝ තිදෙනෙක් පහලවෙද්ද එවිනු විහාර නසින් තෙසැත්තැ නාමරූප කෙනෙකි අගෘහිත ග්‍රහණනසින් එකුත්විසි නාමරූප කෙනෙකි. මේ නය උඛත් පිරිසෙයි නැයි දතයුතු.

කි.(40) අවකංඝනොපන, අපකම් වශයෙන් වනාහි; හෙවත්-යටත් පිරිසෙයින් වනාහි; තංතංරූපසන්නති සීසවිකලානං, අසමුද්ධේ වූ ඒ ඒ රූපසන්නානයන්ගේ මූලභූතාවයවූ රූපකලාප ඇති සත්තව; නොහොත්-ඒ ඒ රූපසන්නානයන්ගේ මූලභූතාවයවූ රූපකලාප යන් කෙරෙන් පිරිනුණු සත්තව; තස්සතස්සවසෙන, පිරිනුන් ඒ ඒ සන්නතිශීතීකලාපයාගේවශයෙන්;භාපෙත්වාභාපෙත්වා,පිරිහෙලුහෙලා; සඤ්ඛපතොව, සංඝෙප විසිනුදු; විජාරතොව, විහාර විසිනුදු; පටිසනිවිඤ්ඤාණපච්චයා, ප්‍රතිසනි විඤ්ඤාණප්‍රත්‍යයයෙන්; (පටිසනියං විඤ්ඤාණපච්චයා සිද පාඨයි.) පටිසනියං, ප්‍රතිසනික්‍ෂණයෙහි; විඤ්ඤාණපච්චයා, විඤ්ඤාණප්‍රත්‍යයයෙන් සමභවු; නාමරූපසංඛා, නාම රූප සංඛායානොමේ; වෙදිතඛො, දතයුත්තිය; (නාම රූප සංඛාතා සිද පාඨයි එසේ වුව.) නාමරූපසංඛාතා, නාමරූප සංඛාතාවූ ධර්මයෝ; වෙදිතඛො, දතයුත්තාහ.

* මාතාති තාති රූපාති තංතං රූපාති සන්නානං පබ්බතං සන්නති තං තං රූපානං සන්නති තන්නං රූපසන්නති තන්නං රූප සන්නතියා සීසාති මූලාති තංතං රූපසන්නතිසීසාති තන්නං රූප සන්නතිසීසාති විකලාති අපරිපුණ්ණාති යෙසං සත්තානං තෙ තං තංරූපසන්නති සීසවිකලා තෙසං.මි යොජනාගත නිජීවන හෙයින් ප්‍රථමාචිතිකල්පය යෙදේ. “තංතං රූපසන්නති සීසෙහි විකලා තන්නං රූපසන්නතිසීසවිකලා”යි විශය්‍යවූද වනුයෙන් විනියාචි විකල්පය යෙදේ.

40(කි.) අරූපිනංපන, අරූපාවචර සත්තයන්ට වනාහි; තයොව, ත්‍රිවිධවූම; අරූපිනොඛනා, අරූපිවූ සකකියෝතුමු; (විඤ්ඤාණපච්චයා නාමනති වෙදිතඛො, විඤ්ඤාණප්‍රත්‍යයයෙන් සමභවු නාමය නමැයි දත යුත්තාහ;0) අසංඝඤ්ඤානං, අසංඝඤ්ඤානව මුහුමයන්ට; රූපතො, රූප ධර්මවශයෙන්; නොහොත්-රූපධර්මයන් කෙරෙන්; (ගය්‍යමානං, ගනු ලබන්නාවූ;0) ජීවිතිඤ්ඤානවකමෙව, ජීවිතඤ්ඤානවකකලාපයම; (විඤ්ඤාණපච්චයා රූපනති වෙදිතඛො, විඤ්ඤාණප්‍රත්‍යයයෙන් සමභවු රූපය නමැයි දතයුත්තාහ;0) ඉති එවං, මෙපරිද්දෙන්; එසො, කියනලද මේතයතෙමේ; තාව, ප්‍රවෘත්තික්‍ෂණයෙන් පලමු කොට; පටිසනියං, ප්‍රතිසනික්‍ෂණයෙහි; නයො, නයතෙමේයි; පච්චෙතපන, ප්‍රවෘත්තික්‍ෂණයෙහි වනාහි; සඤ්ඛා, සියලු; රූපපච්චනිදෙසෙ, රූපයන්ගේ පැවැත්මට කරුණු වූ තන්හි; පටිසනිවිතතස්ස, ප්‍රතිසනි විතතයාගේ; භිතිකකිණේ, ස්විතික්‍ෂණයෙහි; පටිසනිවිතතතසස, ප්‍රතිසනිවිතතය හා සමග; පච්චනාට්ඨතො, පැවැති(රූපයන් අතරවූ) කමිජ තෙජොධාතු හෙතුවෙන්; උතුසමුට්ඨානං, යාතුසමුට්ඨානවූ; සුඛඵකං, ශුඛාභිසංකරූපකලාපයක්; පාතුහවති, පහලවේ; පටිසනි විතතං පන, ප්‍රතිසනිවිතතයතෙම වනාහි; රූපං, රූපධර්මයන්හු; තසමුඨාපෙති, නොදනවා; හි, සැබව X; නොහොත්-කවරහෙයකින්;

ප්‍රතිසංකීර්තනය රුකොදනවාද යත්; නං, ඒ ප්‍රතිසංකීර්තනයනෙම; පපානෙ, ප්‍රපානයෙහි; පතිතපුරිසො, හුණුවාටු පුරුෂයෙක්; පරසා, මෙරමාහව; පච්චයො, පිටිවහලෙක්; නොතුං, වත්ට; න සකෙකාති යථා, අසම්මිවන්තක්හු මෙන්; එවං, එපරිද්දෙන්; වන්දුදුබ්බලතාය, නිශ්ශ්‍රයවූ වසතුරුපයාගේ දුබ්බලව හෙතුකොටැ ගෙනැ; දුබ්බලතාය, ප්‍රතිසංකීර්තනය තමා දුබ්බ ලැවින්; රුපං, රූපබමියක්; සමුඨාපෙතුං, දනවත්ට; න සකෙකාති, නොහැකි වේ; පරිසංකීර්තනොපන, ප්‍රති සංකීර්තනයෙන් වනාහි; උඨං, මත්තෙහි; පඨමභවඛතොපපනුති, පළමුවන භවාඛතවිතනයෙන් පටන්ගෙනැ; නොහොත්-පළමුවන භවාඛතවිතනයෙහි පටන්; විතතසමුඨානකං, විතතයඋත්පතති හෙතු කොටැ ඇති නොහොත්-විතතහෙතුවෙන් හටගන්නාවූ; සුඛිඨකං, ශුඛාභවක රූපකලාපයෙක්; (පාතුභවති, පහලවේ; 0) සද්දපාතුභාව කාලෙ, ශබ්දය පහලවනකල්හි; පරිසංකීර්තනො, ප්‍රතිසංකීර්තනයෙන්; උඨං, මත්තෙහි; පච්චතඋතුතොවෙව, පැවැති සෘතුව හෙතුකොටැ ගෙනැද; විතතතොව, විතතය හෙතුකොටැගෙනැද; සද්දනවකං, ශබ්ද නවක රූපකලාපයෙක්; (පාතුභවති, පහලවේ; 0) යෙපනගබ්භ සෙය්‍යකසන්නා, යම් ගැබපිළිසිදගන්නා ජරුයුජ්. සන්නිකෙතෙක් වනාහි; කබලිඛකාරුභාරුපජීවිනො, කබලිඛකාරුභාරු නිසා දිවි ජීවත්තාහු වෙද්ද; තෙසං, ඒ ගැබ පිළිසිදගන්නා ජරුයුජ් සන්නි යන්ට; සරිරෙ යන්න හා සමබකියි.) යඤ්චස්සාහුඤ්චිමානාං පෙ. නරෙති, නරෙති; වචනතො, වදල ගෙයින්.

අස්ස, ඒ ලදරුවාගේ; මානා, මව්නොමෝ; අනනං, ඔදනසබ්බසාන වූද; පානඤ්ච, පානසබ්බසානවූද; යඤ්චභොජනං, යම් භොජනයකුත්; භුඤ්චති, අනුභවකරයිද; තෙන, ඒ මාතෘපරිභුක්ත භොජනය කරණ කොටැගෙනැ; මාතුකුච්ඡිගතො, මව් කුස භොත්තාවූ; සොනරෙ, ඒ ලදරුවෙනමේ; තත්ථ, ඒ මාතෘකුක්කියෙහි; යාපෙති, යැපේ; (විගුඛිමාගී ටිකාවේ මාතුකුච්ඡිගතොතිරෙයි පාඨයෙක් ඇත් ඒ වගයෙන්-අස්ස, ඒ ලදරුවාගේ. පෙ. මාතුකුච්ඡිගතො, මව්කුසව වන්නේවැ; තිරෙ, සරස්වූ; සො, ඒ ලදරුවෙනමේ; තත්ථ, ඒ මව්කුසැ; යාපෙති, යැපේ යනු අභියි.)

මාතර, මාතාව විසින්; අපේකාහරිතාහාරෙන, අනුභව කලාවූ ආහාරය විසින්; අනුගතෙ, ලුහුබදින ලද්දවූ; සරිරෙ, සිරුරෙහි; (නොහොත්-අපේකාහරිතාහාරෙන, අනුභවකලාවූ ආහාරයෙන්; සරිරෙ, සිරුරෙහි; අනුගතෙ, පැතිර පවත්නා කල්හි; 0) ඔපපාති කානං, ඔපපාතිකයන්ට; සබ්බපඨමං, සියල්ලට පළමු; අත්තනො, තමාගේ; මුඛගතං, මුවවැකියාවූ; බෙලං, කෙල; අපේකාහරණකාලෙ, අනුභවකරණ කාලයෙහි; ආහාරසමුඨානං, ආහාරයමැ උත්පතති හෙතුකොටැ ඇති; නොහොත්-ආහාරයෙන් හටගන්නාවූ; සුඛිඨකං,

ශුඛාභිකරුපකලාපයෙක්; (පාතුහවති, පහලවේට) ඉති, මෙපරිද්දෙන්; ආහාරසමුදායකය, ආහාරයම උත්පත්තිහෙතුකොට ඇත්තා වූ; නොහොත්-ආහාර හෙතුවෙන් හටගන්නා වූ; සුඛසංකය, ශුඛාභිකරුපකලාපයාගේද; උතුචිතසමුදායනාම, සාතුචිතයන් උත්පත්තිහෙතුකොට ඇත්තා වූ; නොහොත්-සාතුචිත හෙතුවෙන් හටගන්නා වූ; උක්කංසනො, උඛ් පිරිසෙයින්; විතනං නවකානස්සව, විප්‍රකාරවූ ශබ්දනවක කලාපයන්ගේද; වසෙන, ශක්තිවශයෙන්; ඡබ්බිසතිවිධං, සවිසිවැදුරුම් වූ; ඉදං, මේ රූපයද; පුබ්බෙ, සකකිවිහරිතයෙහි, නොහොත්-මෙහිම වසතුකාය දශකවශයෙන් රූප විසින් සන්නති ශීථියෝ දෙදෙනෙක් වෙති යනාදීන් පලමු කි තෙපුලෙහි; එකෙක විතකකිණේ, එක් එක් විතකකිණයෙක්හි; කිකඛතං, තුන්වරක්; උපපජ්ජමානං, උපදියෙහි; වුතං, කියන ලද්ද වූ; සත්තතිවිධං, සැත්තා කොටසක් වූ; කමමසමුදායනං, කම්මසමුදායන රූපයද; ඉති, යථොක්ත ප්‍රභේද වශයෙන්; ඡන්තවුතිවිධං, සයානුකොටසක් වූ; රූපං, රූපය තෙමේද; තයොඤ්ඤාපිනොධිකාව, ත්‍රිවිධ වූ ඤ්ඤායෝග්‍ය වූ; ඉති, මෙසේ; සමාසනො, සංකෂ්පනසින්; නවතවුතිධම්මො, නවානු ධම්මෙකෙනක්; (විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපනි, විඤ්ඤාප්‍රත්‍යයයෙන් සමභව වූ නාමරූපයෙහි; වෙදිකබ්බො, දතයුත්තාහ;) වා, අතින් නයෙක්වේ; කදවිදෙව, කිසිවිටෙකම; පාතුහාවනො, පහලවන හෙයින්; සද්දො, ශබ්දයතෙම; යසමා, යම් හෙයකින්; අනියනො, නියතනොවේද; තසමා, එහෙයින්; දුට්ඨමපි, විතර්කසමුදායන විසින් ප්‍රභේද දෙකක් ඇත්තා වූම; නං, ඒ ශබ්දය; අපනෙත්වා, පියා; ඉමෙසත්තනවුතිධම්මො, මේ සත්අනුවක් ධම්මයෝ; යථාසමාවං, ලැබෙන පරිද්දෙන්; සබ්බ සත්තානං සියලු සත්තව; නොහොත්-සියලු සතුන්ගේ; විඤ්ඤාණ පච්චයා, විඤ්ඤාප්‍රත්‍යයයෙන් සමභව වූ; නාමරූපනි, නාමරූපයෙහි; වෙදිකබ්බො, දතයුත්තාහ.

* අපරිපුණ්ණයතන ඇති සත්තයන්ට වනාහි නාමරූපවශ සමභව වූ පරිද්දෙන් රූපමිශ්‍රක විඤ්ඤානිදේශයෙහි “වෙවාතයොවාදසකා ඔමතො ආදිනාසහ” යනාදීන් කි නගින් ධම්මසංඛ්‍යා පරිච්ඡේද වශයෙන් දන්තව හැක්කේ නුභි නොකියන ලද්දි දතයුතු. මෙද යුතු අපරිපුණ්ණයතනානං පන නාමරූපං යථාසමාවං රූපමිසසක විඤ්ඤාණනිදේශෙ වුතනතයෙන සකකා ධම්මගණනානො විඤ්ඤානුනති න වුතනනති දසබ්බංසි. (මු: වී:)

* යම්හෙයකින් යටත්පිරිසෙයින් විතර්කසමුදායන වූ ශුඛාභික කලාපරූපයෝ දෙකොටසෙක් වෙද්ද එහෙයින් ශබ්දයතන සමග පවත්නා කාලය සදහා උඛ් පිරිසෙයින් විතර්කසමුදායන වූ විප්‍රකාර නවක කලාපයන්ට යති කියන ලදී. කියේ මැනෝ අවකංසනො වෙ අභිකානෙව උතුචිතසමුදායනාහි හොනනිති සසද්දකාලං සකියං උක්කං සනො විතනං නවකානනති වුතංසි. (මු: වී:)

* පුබ්බෙ යනු සකකුච්චාභයෙහි සි තිසර්, යම්හෙයතින් සකකුච්චාභයෙහි එක් එක් විගතක්‍ෂණයෙක්හි තුන්වරක් උපදනා රූපය වේයයි කවිතද එහෙයින. නොහොත්-මේ ප්‍රතික්‍ෂාසමුත්පාද විභවිත යෙහිම සන්නති ශිෂ්ටය මුල්කොට ඇති සප්තසන්නති ශිෂ්ටයත් අව සන්කොට ඇති පළමු කි කම්සමුත්පාද සප්තතිවිධ රූපය සදහා පුබ්බෙ යනු කවිතයි. * ඒ රූපයතෙම වනාහි උපදනෝ එක් එක් විගතක්‍ෂණයෙක්හි තුන්තුන්යල උපදිනුයි යන අදහසින් “එකෙක විගතකුච්චණ නිකබ්බතුං උපපජ්ජමානං”යි උක්තය. කියේ මැනෝ පුබ්බෙති බකුච්චාභයෙහි වදනති තත්ථ හි එකෙක විගතකුච්චණ නිකබ්බතුං උපපජ්ජමානනති වුතං. ඉධෙව වා වුතං. සන්නති වයාදිකං සන්නතපරියොසානං සකුසායාහ පුබ්බෙ වුතං. කල්ම සමුදානං සන්නතිවිධනති. පනුපපජ්ජමානං. එකෙකවිගතකුච්චණ නිකබ්බතුං උපපජ්ජතිති ඉමිනාධිප්පායෙන වුතං. එකෙක විගත කුච්චණ නිකබ්බතුං උපපජ්ජමානනති. (මු: වී:) මෙයින් උපපජ්ජමාන ශබ්දය උපපජ්ජති යන ශබ්දයෙහි හුණු බැව් හඟවනු මතුනොවෙයි, විගතයාගේ උපපාදක්‍ෂණයෙහිම සමයන රූපය උපදියයි තමාගේ අභිප්‍රාය දක්වනලද්දේද වේ. එහෙයින් විසූ අනුට්ඨාසි. එකෙක විගතකුච්චණ නිකබ්බතුං රූපප්පතති. අනුභිතනො ආහ ඉමිනා අධිප්පායෙනාති විගතස්ස උපපාදකුච්චණ යෙව සබ්බං. රූපං උපපජ්ජ තිති අත්තනො අධිප්පායො. (අ: වී:)

41

තෙසංසුති සුභතානමපි පමනතානමපි වරන්තානමපි බාදන්තා නමපි පිචන්තානමපි දිවාච රත්නිසුච එතෙ විඤ්ඤාණපච්චසා පචන්තනති, තසුච තෙසං විඤ්ඤාණපච්චසභාවං පරතොචණ්ණ සිසාම, යං පතොන මෙසු කම්මජරූපං නං භවසොති ගති විඤ්ඤාණසීති සන්තාවාසෙසු සබ්බ පඨමං පතිඝහනමපි නිසමුදා නිකරූපෙන අනුපප්ඨං. නිසකෙකාති සණ්ඨාතුං. නාපි නිසමුදා නිකං. තෙන අනුපප්ඨං, අඨඛො වාතබ්බාහනාපි වතුදිසා වචන්තාපිනා නලකලාපිසොචස උග්ගිච්චගබ්බාහනාපි මහාසමුදෙද කප්ඵි ලබපතිට්ඨා භික්ඛවාහනිකාචසව අඤ්ඤාමඤ්ඤපප්ඨානෙ වෙනාති අපනමානාති සණ්ඨාතිතා එකමපිචස්සං. මෙපිචස්සාති පෙසංසංසංසනමපි යාව තෙසං සන්නානං. ආසුක්ඛංසාවා සුඤ්ඤාභවසොවා නාව පචන්තනතිති එවං සබ්බහවාදිසු පචන්තිනො පෙසු විඤ්ඤානබ්බො විනිවජ්ජසො.

41. හි, ඒ කිම සබ්බ; තෙසං (සන්නානං), ඒ සන්නයන්ව; සුත්තා නමපි, නිදසිපියදිත්; පමනතානමපි, පමාව සිපියදිත්; වරන්තානමපි, හැසිරෙද්දිත්; බාදන්තානමපි, කද්දිත්; පිචන්තානමපි, බොද්දිත්; නොහොත්-සුත්තානමපි, නිද්‍රොපගතවුද; පමනතානමපි, පමාවුද; වරන්තානමපි, හැසිරෙන්නාවුද; බාදන්තානමපි, කන්නාවුද; පිචන්තා නමපි, බොන්නාවුද; තෙසං, ඒ සත්තව; දිවාච, දහවල්හිත්;

රතතිඤ්ච, රුත්‍රියෙතිත්; එතෙ, තෙල සත්අනුවක් නාමරූපධර්මයෝ; විඤ්ඤාණපච්චයා, විඤ්ඤාණප්‍රත්‍යයයෙන්; පච්චතනනි, පච්චිත්; ච, නැවත; තෙසං, ඒ සත්අනුවක් නාමරූපධර්මයන්ට; තංවිඤ්ඤාණ පච්චයභාවං, ඒ විඤ්ඤාණප්‍රත්‍යයයාගේ ප්‍රත්‍යයවීම; නොහොත්-ඒ විඤ්ඤාණ ප්‍රත්‍යයවනසැටි; පරතො, මත්තෙහි; වණ්ණසිංහාම, වණ්ණනාකරන් තෙමු; එත්ථ, මේ කමිජරූපාදීන් අතුරෙහි; (මේ සත්අනුවක් නාම රූපධර්මයන් අතුරෙහි යනුද සන්නිධි) යං එතං පනකමමජරූපං, යම් කමිජරූපයෙක් වනාහි; (අත්ථි, ඇද්ද; 0) තං, ඒ කමිජරූපයතෙම; භවයොති ගතිවිඤ්ඤාණසිතිසත්‍යාවාසෙසු, ත්‍රිවිධභව චතුර්විධයොති පඤ්චවිධගති සප්තවිධ විඤ්ඤාණසිති නවවිධ සත්‍යාවාසගන්ති; සබ්බ පඨමං, සියලු ත්‍රිසමුස්ථානික රූපයන්ට පළමු; පතිඝනනමපි, පිහිටන්නේ වී නමුත්; කිසමුස්ථානිකරූපෙන, සෘතුචිත්තාභාරජ රූපය විසින්; අනුපජ්ඣං අනුබලනොදෙනලද්දේ; සණ්ඨාතුං, පිහිටන්ට; හෙවත්-විරසාධිභාවයෙන් පවත්නට; නසකෙකාති, නොහැකිවේ; (තමා පිළිබඳවු සප්තදශායුෂ්කාණ්ණ මාත්‍රයම පවත්නට හැකි නමුත් විරසාධි භාවයෙන් පෙළ නොසිඳූ පැවැත්මට නොහැකිබව සලකා මෙසේ යුක්තසණ්ඨාතුංහි අධිනියභාවෙන ථාතුං අත්‍යන්තොපන ඛණ්ඩ මතං කිසත්තවං යනු විගුහිමාගී ටිකාසි.) කිසමුස්ථානිකමපි, සෘතු චිත්තාභාරජරූපයතෙමිද; තෙන, ඒ කමිජරූපය විසින්; අනුපජ්ඣං, අනුබලනොදෙනලද්දේ; සණ්ඨාතුං, විරසාධි භාවයෙන් පිහිටන්ට; න සකෙකාති, නොහැකි වේ; අථබ්බො, එකැත්තම; (තථතොගි පාඨාන්තරසි සත්‍යවශයෙන් සි අථසි X) වාතබ්බාහවාපි, වාතයෙන් පහලානුනමුත්; චතුර්දිසාවචන්ද්‍රිකා, සිවුදිගුන්හි පිරිසිඳු තබනලද්ද වූ; නලකලාපියොගිච්ච, සිවුනුතදඬුකලප්තමෙන්ද; උග්ගිවෙගබ්බාහවාපි, තරඹනවෙගයෙන් පහල නමුත්; මහාසමුද්දො, මහාසමුද්‍රයෙහි; කන්ථි, කිසිතැනෙක; ලඛ්‍යපතිථා, ලත් පිහිට ඇති; (අඤ්ඤාමඤ්ඤං ආලිභෙහන්ධිතා, ඔවුනොවුන් වැලඳගෙන සිටියාවූ; 0) නිත්‍යවාහනිකාවිච්ච, බුන්තැමක් මෙන්ද; අඤ්ඤාමඤ්ඤාපජ්ඣානිච්ච, ඔවුනොවුන් රුකුල්දෙන ලද්දනුමවා; එතාති, තෙලකමාදි වතු:සමුස්ථානික රූපකලාපයෝ; අපතමානාති, නොගිලිහෙන්නෝව; හෙවත්-පෙළනොසිඳූ පවත්නානුව; සණ්ඨතිත්‍යා, පිහිටා; එකමපිච්චස්සං, එක් හවිරුද්දක් නමුත්; වෙපිච්චස්සාති, දූවුරුද්දක් නමුත්; පෙඤ්ඤාපඤ්ඤා සත්‍යමපි, සියක්හවිරුද්දක් නමුත්; යාව, යම්තාක් කලෙකින්; තෙසං සත්‍යානං, ඒ සත්‍යයන්ගේ; ආයුකඛයොවා, ආයු:ක්‍ෂය මරණය හෝ; පුඤ්ඤකඛයොවා, පුණ්‍යක්‍ෂය මරණය හෝ; (අත්ථි, ඇද්ද 0) තාව, එතාක්කල්; පච්චතනනි, පච්චිත්; ඉති එවං, මෙපරිද්දෙන්; සබ්බභවාදීසු, සියලු භව යොති ගති විඤ්ඤාණසිතිසත්‍යාවාසගන්ති; (භවාදීසුසිද පාඨසි) පච්චතනිතොපි, පවත්නා වශයෙනුද; එත්ථ, මේ විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං යන පදයෙහි; විනිවර්ණො, විනිසැ; විඤ්ඤා කබ්බො, දකුණුකුසි.

* සිවුදිගුන්හි පිරිසිදු තබනලද්දහු යනු හුනදඹුකලප්පු සහ රෙක් ඔවුනොවුන් එක්වැ හැනි පවත්නා මතුහාගය ඇතිවැ යට හාගයෙන් සිවුදිගුන්හි වෙන්කොටැ පිරිසිදු තබනලද්දහුවැ යන අභියා වේ. කියේ මැනෝ. මැවතුදිසා වච්ඡාපිතාති අඤ්ඤාමඤ්ඤං සංසඨපිසා මූලෙන වතුදිසාසු වච්ඡාපිතා. සී. (මු: වී:)

* හින්න වාහනිකා විශව යන්නට විශේෂණ කොටැ “අඤ්ඤාමඤ්ඤං ආලිඛෙහත්වා සිතා” යන ටිකාපාඨය හෙළා අභි දතමනායි

42

සංඛගහානි එත්ථව සං ආරුපෙස පචනනි පටිසංඝිසු පඤ්චවොකාරහවෙව පචනනිසා විඤ්ඤාණපච්චසා නාමමෙව සඤ්ච අසඤ්ඤිසු සංඛන්ධ පඤ්චවොකාරහවෙව පචනනිසා විඤ්ඤාණපච්චසා රූපමෙව සඤ්ච පඤ්චවොකාරහවෙව සංඛන්ධ විඤ්ඤාණපච්චසා නාම රූපං නං සංඛං නාමඤ්ච රූපඤ්ච නාමරූපඤ්ච නාමරූපනනි එව. එකදෙස සරූපෙකසෙසන යෙන සංඛගහෙත්වා විඤ්ඤාණපච්චසා නාමරූපනනි චෙදිතබ්බං, අසඤ්ඤිසු විඤ්ඤාණාභාවා අසුන්ධනනනි වෙ, නාසුන්ධං, ඉදම්පි,

නාමරූපස්ස සං හෙතු විඤ්ඤාණං. නං විධාමනං,
විපාකමිවිපාකඤ්ච සුන්ධනමෙව යනො ඉදං.

යඤ්ඤි නාමරූපස්ස හෙතු විඤ්ඤාණං. නං විපාකා විපාකහෙදනො විධාමනං, ඉදංඤ්ච අසඤ්ඤාසනොත්තසු කම්මසමුච්ඡානනනා පඤ්චවොකාර හවෙව පචනන අභිසංඛාර විඤ්ඤාණපච්චසා රූපං නාමා පඤ්ච වොකාරෙ පචනනිසං. කුසලාදිවිත්තකම්මණි කම්මසමුච්ඡානනනි සුන්ධනමෙව ඉදං, එවං සංඛගහනොපෙත්ථ විඤ්ඤානබ්බො විහි ව්ඡයො.

42. සංඛගහානිඑත්ථව, සංඛග්‍රහ කිරීම් විසින යන මේ මාතෘකා පද යෙහිද; (විනිව්ඡයො චෙදිතබ්බො, විනිසැ දතසුතු; 0) ආරුපෙපව, අරුප භූමියෙහිද; පචනනිපටිසංඝිසු, ප්‍රවෘත්ති ප්‍රතිසංඝි කාලයන්හි; පඤ්චවොකාරහවෙව, පඤ්චවොකාර හවයෙහිද; පචනනියා, ප්‍රවෘත්ති කාලයෙහිද; විඤ්ඤාණපච්චයා, විඤ්ඤාප්‍රත්‍යයයෙන්; යංනාමමෙව, යම් නාමයෙක්මැ වේද; අසඤ්ඤිසුව, අසංඥසන්නවතලයන්හිද; සංඛන්ධ, සියලු ප්‍රවෘත්ති ප්‍රතිසංඝි කාලයන්හි; පඤ්චවොකාරහවෙව, පඤ්ච වොකාරහවයෙහිද; පචනනියා, ප්‍රවෘත්තිකාලයෙහි; විඤ්ඤාණපච්චයා, විඤ්ඤාප්‍රත්‍යයයෙන්; යංරූපමෙව, යම් රූපයෙක්මැ වේද; පඤ්චවොකාර හවෙව, පඤ්චවොකාරහවයෙහිද; සංඛන්ධ, සියලු ප්‍රවෘත්ති ප්‍රතිසංඝි කාලයන්හි; විඤ්ඤාණපච්චයා, විඤ්ඤාප්‍රත්‍යයයෙන්; යංනාමරූපං, යම් නාමරූපයෙක්වේද; තංසංඛං, ඒ සියලු නාමරූපය; (චෙදිතබ්බං යන්න හා සමකුසී.) නාමඤ්ච, නාමයත්; රූපඤ්ච, රූපයත්; නාමරූපඤ්ච, නාමරූපයත්; නාමරූපංඉති, නාමරූපංසී; එවං, මෙසේ; එකදෙස සරූපෙකසෙසන යෙන, එකදෙසයෙකින් සමාන රූපවත් පදයන්ගේ

එක් කොටසක් ගෙම කොට දක්වන නසින්; හෙවත්-එකදෙනෙකුට පෙකගෙමනායයෙන්; සභිගහෙනා, හඬුවා; විඤ්ඤාණ පට්ඨයා, විඤ්ඤාණප්‍රත්‍යයයෙන්; නාමරූපනති, නාමරූපයවනැයි; වෙදි තබම, දතයුතු; අසංඝාතය, අසංඝාතයනම් වැස්සන් කෙරෙහි; (අසංඝාතය, සිදු පාඨයි. අසංඝාතය හුමින්හි; යන අර්ථය.) විඤ්ඤාණා භාවා, විඤ්ඤාණයක් නැති හෙයින්; (විඤ්ඤාණපට්ඨයා නාමරූපනති වචනං, විඤ්ඤාණපට්ඨයා නාමරූපං යන කීමැ; 0) අයුතනං, නොයෙදේ; (වොදකො 0) ඉතිවෙ (වදෙය් 0), වොදකතෙමේ ඉදින් මෙසේ කියා නම්; ඉදමපි, මේ විඤ්ඤාණපට්ඨයා නාමරූපං යන කීමද; අයුතනං, නොයෙදෙන්නේ නොවේ; යෙදේමය යුග්ගය; ඉති වචනබලං, (සොධකයා විසින්) මෙසේ කියයුතු.

නාමරූපස්ස, නාමරූපයට; යංගෙතු විඤ්ඤාණං, යම් හෙතුහුනු විඤ්ඤාණයක් වේද; තං, තබෙතුහුනු විඤ්ඤාණයෙහි; විපාකං, විපාක විඤ්ඤාණය කියාත්; අවිපාකස්ස, අවිපාක විඤ්ඤාණය හෙවත්-විපාකයෙන් අනන්‍ය විඤ්ඤාණය කියාත්; විධා, දෙපරිද්දෙකින්; යතො, යම් හෙයකින්; මතං, දන්තාලද්දේද; තතො, එහෙයින්; ඉදං, මේ විඤ්ඤාණපට්ඨයා නාමරූපං යන කීමැ; යුතතංච, යුතුමැයි.

හි, විසාර කරනු ලැබේ; නාමරූපස්ස, නාමරූපයට; යංගෙතු විඤ්ඤාණං, යම් හෙතුහුනු විඤ්ඤාණයක් වේද; තං, තබෙතුහුනු විඤ්ඤාණයෙහි; විපාකං විපාකගෙදතො, විපාකවිඤ්ඤාණ අවිපාකවිඤ්ඤාණයන්ගේ ප්‍රභේද වශයෙන්; විධා, විප්‍රකාරයෙකින්; මතං, දන්තාලද්දේ; ඉදස්ස, මේ අසංඝාතයන්ගේ රූපයද; අසංඝාතයෙනස්ස, අසංඝාතය හුමින්හි; කම්මසමුදානතතා, කම්මයෙන් හටගන්නා බැවින්; නොහොත්-කම්මයමැ උපපන්නිගෙතුකොටැ ඇති බැවින්; පඤ්චවොකාරභවෙ, පඤ්චවොකාරභවයෙහි; පච්චතනාදිවිඤ්ඤාණපට්ඨයා, ප්‍රවාතන වූ අභිසංඝාර විඤ්ඤාණප්‍රත්‍යයයෙන්; (නිබ්බතනං 0) රූපං, නිෂ්පන්න වූ රූපනම; තථා, එපරිද්දෙන්; පඤ්චවොකාරෙ, පඤ්චවොකාර භවයෙහි; පච්චතියං, ප්‍රවාතනිකාලයෙහි; කුසලාදිවිඤ්ඤාණකාලාදි විඤ්ඤාණයෙහි; කම්මසමුදානං, කම්මසමුදාන රූපයෙනම; (පඤ්චවොකාරභවෙපච්චතනාදිවිඤ්ඤාණපට්ඨයා, පඤ්චවොකාර භවයෙහි ප්‍රවාතන අභිසංඝාර විඤ්ඤාණප්‍රත්‍යයයෙන්; නිබ්බතනං රූපං, නිෂ්පන්න වූ රූපනම;) ඉති, එහෙයින්; ඉදං, විඤ්ඤාණපට්ඨයා නාම රූපං යන මේ කීමැ; යුතතංච, යුතුමැයි; ඵලං, යථොක්තයකින්; සභිගහෙනාපි, සභිගහ කිරීම වශයෙනුද; එත්ථ, මේ විඤ්ඤාණපට්ඨයා නාමරූපං යන පදයෙහි; විනිවර්ජයො, විනිසැ; විඤ්ඤාණබලො, දත යුතුයි.

* “පඤ්චවොකාරභවෙව පච්චතියා” යන අවිකප්පාපාඨය රූපයන් නොදනවන්නාවූ කම්මසමුදානවූ පඤ්චවිඤ්ඤාණයන්ගේ ප්‍රවාතනි කාලයන් නොහොත්-රූපයන් නොදනවන්නාවූ චූෂිතිවිභවයාගේ

ප්‍රවෘත්තිකාලයන් සහජත විඥනප්‍රත්‍යයන් සදහා කියේයැ යම් හෙයකින් ඒ පඤ්චවිඥනයන් ප්‍රවෘත්තිකාලයෙහි තබනුයෙන් නාමයම වේද එහෙයින් නොහොත්-ව්‍යුතිවිත්තයා ප්‍රවෘත්තිකාලයෙහිත් තබනුයෙන් නාමයම වේද එහෙයින් කම්මවිඥන ප්‍රත්‍යයයෙන් වනාහි හැමකල්හිම නාමරූපවය වේයයි කියන්නට හැක්කේවේද පඤ්චාස්ත විඥනප්‍රත්‍යයයෙනුදු රූපයනෙමේ රුකුල්දෙනලද්දී කියන්නට හැක්කේවේද එහෙයින් මූලටිකාචායායීයෝ යුක්ත පඤ්චවොකාර හවෙව පවත්තියාහි රූපාස්තකකමමජ පඤ්චවිඤ්ඤාණපපවත්තිකාලං සහජතවිඤ්ඤාණපච්චයඤ්ච සක්ඛායාහ තද්ධි තතො නාම මෙව හොතිති කමමවිඤ්ඤාණපච්චයා පන සද්ධි උභයං හොතිති සක්ඛා වත්තං පච්චාස්තවිඤ්ඤාණපච්චයාව රූපං උපන්ධං හොතිති. ශ්‍රී

* එතටටිකා පාඨයෙහි “රූපාස්තකකමමජං”යන විශේෂණ වචනය පඤ්චවිඥනයන්ගේ ඇතිතනු කිම පමණෙකැයි දනගුනු යම් හෙයකින් පඤ්චවිඥනයන් සමබන්ධ වූ රූ නොදනවතබවයැ කම් යෙන් හවගත්බවයැ යන තත්‍වයාගේ විපරිත ස්වභාවයෙක් නැත්තේද එහෙයිති. රූපාස්තකකමමජං”යන විශේෂණ වචනයෙන් පඤ්ච විඥනයන්ගේ තත්‍වය පමණක් නොහඟවා ව්‍යුතිවිත්තයාගේද තද්ධි හය ලක්ෂණය ඇති බැවින් ව්‍යුතිවිත්තයාගේ තත්‍වයන් ඇරදක්වයි. ප්‍රතිසන්ධිවිත්තයාගේ රූනොදනවතබව යට කරුණු දක්වා වදනන ලදී. සියලු සතුන්ගේ ව්‍යුතිවිත්තයනෙමේ රූනොදනවා යනමේ අර්ථයැ අභිභාලිති ටිකාති කියනලදී පඤ්චවිඥනයන්ගේ විද්‍යමාන ශක්තියෙහි ඒ හෙතෙවන් රූපොත්පත්තියක් නැති බැවින් පඤ්ච විඥනකාලය සදහායි කියනලදී. පඤ්චවිඥනයන්ගේ විද්‍යමාන ශක්තියෙහිද අසහජත විඥනප්‍රත්‍යයයෙන් රූපොත්පත්තිය ඇත්තේමනුසි සහජත විඥනප්‍රත්‍යයැ සදහායයි කියනලදී. තද්ධිකතයැ අනුටිකාති රූපාස්තකකමමජනති ඉදං භුතකථනමයනං දඨබ්බං පඤ්චවිඤ්ඤාණානං අතං සභාවතාභාවා, රූපාස්තකකමමජනතිවා චුතිවිත්තං සක්ඛාය චුත්තං, පටිසන්ධිවිත්තං පන පවත්තියාහි ඉමිනාවතිවත්තිතං, සබ්බෙ සමපි චුතිවිත්තං රූපං න සමුඨාපෙතිති අභිභාලිතිටිකායං චුත්තො වායමන්තො, පඤ්චවිඤ්ඤාණකකමණික පපච්චයා රූපුප්පත්තියා අභාවෙන චුත්තං පඤ්චවිඤ්ඤාණපපවත්තිකාලං සක්ඛායාහි, තත්ථාපි අසහජත විඤ්ඤාණපච්චයා අත්තො රූපුප්පත්තිති අභ සහජත විඤ්ඤාණ පච්චයඤ්චාති. ශ්‍රී

* මධුටිකාවෙති “රූපාස්තකඤ්චතං කමමජපඤ්චවිඤ්ඤාණඤ්චාති තථා”යි යම් නිවේදනයෙකින් මුඛ්‍ය වූ උත්තර පදවි සම්බන්ධත පඤ්ච විඥනමාත්‍රයමැ අප්‍රචකලෝද තනතිවිවනයෙන් අනුටිකාචායායීයන්ට අභිමත ව්‍යුතිවිත්තය ස්වභාවනොවේ එහෙයින් එතද්ධි ස්වභාවනයේ “රූපාස්තකඤ්චතං කමමජඤ්චාති රූපාස්තකකමමජං”යි විග්‍රහය නොවැ තද්ධිකායායීය ස්වභාවනයේ එකශේෂ නයින් හකුලා

“රූපාච්ඡතකකමමජ පඤ්චවිඤ්ඤාණඤ්ච, රූතොදනවත්තාච්ච කමීජච්ච පඤ්චවිඤ්ඤාණයත්; රූපාච්ඡතකකමමඤ්ච, රූතොදනවත්තාච්ච කමීජච්ච චක්ඛිවිතතයත්; රූපාච්ඡතකකමමජ පඤ්චවිඤ්ඤාණං, එතම් චේ යන මේ විග්‍රහයකටසුතුය. යනු අප වැටහීමයි. 0

* පඤ්චවිඤ්ඤාණයන්ගේ ප්‍රවෘත්තිකාලය යන්නෙන් තදන්‍යවූ විඤ්ඤාණයන්ගේ ප්‍රවෘත්තිකාලය නිෂේධය කෙරෙයි. සහජත විඤ්ඤාණ ප්‍රත්‍යය සදහා යන්නෙන් කමීවිඤ්ඤාප්‍රත්‍යයද පච්චාජ්ජාත විඤ්ඤාණ ප්‍රත්‍යයද නිෂේධය කෙරෙයි. තද්වත්තය, පඤ්චවිඤ්ඤාණපච්චාජ්ජාත අඤ්ඤාච්ඤාණකාලනාති අධිප්පායො, සහජතවිඤ්ඤාණපච්චයං සක්‍රියාන කමමවිඤ්ඤාණපච්චයං. පච්චාජ්ජතවිඤ්ඤාණපච්චයඤ්චාති අධිප්පායො. (ම: ටී.)

* “අසඤ්ඤාසු”යනතන්ති පූළිජන්මාර්ජන කමීවිඤ්ඤාප්‍රත්‍යය සදහා කවිතයි. හේ රූපධර්මයටම ප්‍රත්‍යය, චේ මෙදසුනු, අසඤ්ඤාසුතිආදි කමමවිඤ්ඤාණපච්චයං සක්‍රියාන චුත්තං. (මු: ටී:)

* “පඤ්චවොකාර භවෙව පච්චාජ්ජතා”යනු භවාඛත සමප්‍රත්‍යයාණ සන්තීරණ තද්‍රලමන විඤ්ඤාණයන් දතවත්තාච්ච කමීවිඤ්ඤාණයන් කෙරෙත් අන්‍යවූ අභිසංසකාර කමීවිඤ්ඤාණයන් රූපොත්පත්තිකාලයද නිරෝධසමාපත්තිකාලයද භවාඛත සමප්‍රත්‍යයාණ සන්තීරණ තද්‍රලමන විඤ්ඤාණයන්ගේ උත්පත්තිකාලය කෙරෙත් අන්‍යවූ ජවනා චජිත විඤ්ඤාණයන්ගේ උත්පත්තිකාලයද සදහා කියනලද්දේනුයි යෙදේමය. යම්හෙයකින් කුසලාකුසලක්‍රියා විතතයන්ගේ ප්‍රවෘත්ති ඝණයෙහි පූළිභිසංසකාර විඤ්ඤාප්‍රත්‍යයයෙන් රූපයම, උපද්ද භවාඛතවිතතයත් තාමයත් නුපද්ද එහෙයින් මේ වනාහි අනු මධු ටිකාවිචරණයහී කොටැ ඇති මූලටිකාගත නිඤ්ඤාණ, පඤ්චවොකාර භවෙව පච්චාජ්ජතාහි භවඛනාදිජනකකමමතො අඤ්ඤාන රූප්‍රප්පත්ති කාලං නිරෝධසමාපත්තිකාලං භවඛනාදි උප්පත්තිකාලතො අඤ්ඤා කාලඤ්ච සක්‍රියාන චුත්තනාති සුත්තං. (මු: ටී:). භවඛනාදිහි භවඛත සමපටිච්ඡත සන්තීරණ තද්‍රලමණාහි අඤ්ඤානාහි යථාචුත්ත කමම විඤ්ඤාණතො අඤ්ඤාන අභිසංඛාරවිඤ්ඤාණෙන, රූපමෙවති කුසලා කුසලක්‍රියාවිතතපච්චාජ්ජතකමම අභිසංඛාර විඤ්ඤාණපච්චයා උප්පජ්ජති නතාමං භවඛතං. (අ: ටී:). අඤ්ඤාකාලනාති ජවනාචජ්ජත කාලං. (ම: ටී:)

* භවාඛත සමප්‍රත්‍යයාණ සන්තීරණ තද්‍රලමන විඤ්ඤාණයන්ගේ උත්පත්තිකාලයෙහි වනාහි ඒ භවාඛනාදි විඤ්ඤාණයන් දතවත්තාච්ච කමීයෙන් ප්‍රත්‍යුත්පන්නාණයෙහි ජයමානවූ රූපයත් තවිපාක විඤ්ඤාණයත් කමීවිඤ්ඤාණ ප්‍රත්‍යය කොටැ ඇත්තේවේයයි කියන්ට හැක්කේය, සහජත විඤ්ඤාප්‍රත්‍යය නිරපේක්ෂවූ ප්‍රවෘත්තිකාලයෙහි කමී ශතතිත් පච්චත්තාච්ච රූපයත් තාමයත් කමීවිඤ්ඤාණ අපේක්ෂාතොක රත්තේ නොවේ. කියේ මැනෝ. භවඛනාදි උප්පත්තිකාලෙහි තං

ජනකෙනෙව කම්මුතා උපපජ්ජමානං රූපං සොව විපාකො කම්ම විඤ්ඤාණපච්චයො හොතිති සකකා වතනුං සහජත විඤ්ඤාණපච්චයා න පෙකම්මපිති පවතතිං. කම්මෙන පවතනමානං රූපං නාමඤ්ච න කම්මවිඤ්ඤාණානපෙකං. හොතිති. (මු: වි:). නං ජනකෙනාති භවබ්බාදි ජනකෙන. (අ: වි:). උපපජ්ජමානං රූපඤ්ච සොවිපාකොව කම්මවිඤ්ඤාණපච්චයොති අනෙථා, සහජතවිඤ්ඤාණපච්චයාන පෙකම්මපිති ඉදං රූපම්මෙව අපෙකම්මිතො වුත්තං. (ම: වි:)

* සහජත විඤ්ඤාණපච්චයා නාම රූපං කම්මවිඤ්ඤාණපච්චයාව නාම රූපඤ්ච යථාසම්භවං යොජෙතබ්බං. සි-මුලට්ඨිකාති විසුභෙසින් සහජත විඤ්ඤාණප්‍රත්‍යයයෙන් සම්භවවන නාම රූපයද කම්මවිඤ්ඤාණ ප්‍රත්‍යයයෙනුත් සම්භවවන නාම රූපයද ලැබෙන පරිද්දෙන් යෙදිය යුතුයනු භාවයි. කරුණු කිම යත් කම්මවිඤ්ඤාණප්‍රත්‍යයයෙන් විපාක විඤ්ඤාණයන් ප්‍රවෘත්තිකාලයෙහි විපාකනාමයාගේ වශයෙන්ද කම්ම සමුත්ථාන රූපයාගේ වශයෙන්ද තදන්‍යවූ සහජතවිඤ්ඤාණප්‍රත්‍යයයෙන් තදිතර විතතයන්ගේ ප්‍රවෘත්තිකාලයෙහිත් විපාකයැ විපාකනාම වශයෙන්ද විතතසමුත්ථාන රූප වශයෙන්ද නාම රූපයාගේ සම්භවය දැක්වියයුතු හෙයිනි. මෙමැ කිහි අනුට්ඨිකාති. කම්මවිඤ්ඤාණපච්චයා විපාකවිතතපච්චතීකාලෙ විපාකනාමයා කම්මසමුත්ථාන රූපයාව වසෙන සහජත විඤ්ඤාණපච්චයා පන ඉතරවිතතපච්චතීකාලෙපි විපාකො විපාකනාමවසෙන විතතසමුත්ථාන රූපවසෙනව නාම රූපයා සම්භවො දසෙසතබ්බොති අභ සහජත. පෙ. යොජෙතබ්බ නති. සි.

* සහජත විඤ්ඤාණප්‍රත්‍යයයෙන් සම්භවවන නාම රූපයෙහි යථා සම්භව විපාක අවිපාක විඤ්ඤාණප්‍රත්‍යයයෙන් විපාක අවිපාක නාමය විතතසමුත්ථාන රූපය කෘතවාද්‍රූපය යන මොවුන්ගේ වශයෙන්ද අභිසංඝාර විඤ්ඤාණප්‍රත්‍යයයෙන් සම්භවවන නාම රූපයෙහි යථා සම්භවයැ විපාකනාමයැ කෘතවාද්‍රූපය යන මොවුන්ගේ වශයෙන්ද යෙදියයුතු. මේ යථාසම්භව යොජනා නම. තදුත්තයැ මුට්ඨිකාති. යථාසම්භවනති එත්ථ සහජත විඤ්ඤාණපච්චයා නාම රූපනති එත්ථ විපාක අවිපාක විඤ්ඤාණපච්චයා විපාකා විපාකනාම. විතතසමුත්ථාන කවන්තා රූපසංඛාතං රූපං යොජෙතබ්බං. කම්මපච්චයා නාම රූපනති එත්ථ අභිසංඝාර විඤ්ඤාණපච්චයා විපාකනාම. කවන්තා රූපසංඛාතං රූපං යොජෙතබ්බනති අයං යථාසම්භව යොජනා. සි.

* “නාමඤ්ච රූපඤ්ච නාම රූපඤ්ච-නාම රූපං” යන්නෙහි තුන් වැනිවූ නාම රූප ශබ්දයතෙම තමාගේ එකදෙශයක්වූ හෙවත්-තුන් වැනිවූ නාම රූප ශබ්දයාගේ එකදෙශයක්වූ විශෙෂණවූ නාම ශබ්දයා හා නාම ශබ්දයාගේ සමාන රූපයෙක් ඇද්ද තමාගේ එකදෙශයක්වූ හෙවත්-තුන් වැනිවූ නාම රූප ශබ්දයාගේ එකදෙශයක්වූ විශෙෂණවූ රූප ශබ්දයා හා රූප ශබ්දයාගේ සමාන රූපයෙක් ඇද්ද එහෙයින් එකදෙශයෙකින් සමාන රූපවත්වූ ත්‍රිවිධ ශබ්දයන්ගේ එකශෙෂයැ

එක් විභවනියෙක්හි ලා ඉබ්බලක්ෂණ හෙයින් අභිමතනුසි එක් නාම රූප ඉබ්බයක්නුගේ අවසානයක් තදිතර නාමරූප ඉබ්බයන්ගේ අදහිතයත් දතයුතු. කිසේයත් “නිදසිතොව නිදසිතවිපකෙබ්ව නිදසිත විපකෙබ්”යනාදි තත්ති එකශෙෂය මෙනි.

* “නාමඤ්ච රූපඤ්ච නාමරූපඤ්ච නාමරූපං”යන මෙහි තුන් වනුවු සමානරූපවත්වු එකශෙෂවු නාමරූපඉබ්බයතෙම තමාගේ හෙවත්-තුන්වන නාමරූපඉබ්බයාගේම එකදෙශයක්වු නාමඉබ්බයෙන් නාමඉබ්බයට හෝ නාමඉබ්බය හා සමාන රූප ඇත්තේද එසේම තමාගේ හෙවත්-තුන්වන නාමරූප ඉබ්බයාගේම එකදෙශයක්වු රූපඉබ්බයෙන් රූපඉබ්බයට හෝ රූපඉබ්බය හා සමාන රූප ඇත්තේද එහෙයින් සමාන රූපවත් ත්‍රිවිධ ඉබ්බයන්ගේ නොහොත්-කිසි ආවායකිකෙනෙකුන්ගේ මත වශයෙන් සමානරූපවත් විප්‍රකාර විප්‍රකාර ඉබ්බයන්ගේ එකදෙශයෙකින් එක් විභවනිරූපයෙක්හිම ශෙෂවීම ඉබ්බලක්ෂණනුසි තුන්වන නාමරූපඉබ්බයාගේ අවසිතිය හෙවත්-ශෙෂවීමත් තදිතරවු ප්‍රථම විතිය නාමරූප ඉබ්බයන්ගේ අනුවාරණයත් දතයුතුයි යම්සේ “නිදසිත විපකෙබ්ව”යන තත්ති “නිදසිතොව නිදසිතවිපකෙබ්ව නිදසිතවිපකෙබ්ව”යි එකදෙශ ස්වරූපෙකශෙෂයවේද එමෙනි. මේ අර්ථය සුච්ඡිකිරීම සඳහා මූල ටිකාහි, “නාමඤ්ච රූපඤ්ච නාමරූපඤ්ච නාමරූපනති එඤ්ච නාමරූප සද්දො අත්තනො එකදෙසෙන නාමසද්දෙන නාමසද්දස්ස සරූපො රූපසද්දෙනව රූපසද්දස්ස තස්මා සරූපානං එකසෙසොති නාමරූප සද්දස්සඤ්ඤානං ඉතරෙසඤ්ච නාමරූපසද්දානං අදස්සනං දඨබ්බං”යි දක්වු යම් පාඨයෙක් ඇද්ද අනුමුඛිකාගත පරිවාර්ථයෙන් හෙබියාවු ඒ මේ ටිකාපාඨයාගේ අභිප්‍රායාර්ථය යට කී නයින් දතයුතු.

* “නායුත්තං ඉදමපි”යන තත්ති අපි ඉබ්බයා හුදෙක් “සඛාර පච්චයා විඤ්ඤාණං”යන වචනයම නොවෙයි එකැතින් “විඤ්ඤාණ පච්චයා නාමරූපං” යන වචනයද යුතුමයයි හතවා, අපිසද්දො න කෙවලං සඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණනති වචනං යුත්තං අථබ්බො විඤ්ඤාණ පච්චයා නාමරූපනති වචනමපි යුත්තමෙවාහි ඤ්ඤපෙනි (යොජනා.)

* “නාමරූපස්ස”යනාදි ශාථාවෙහි යත් තත් ඉබ්බයන්ගේ අවසතිවරිත සමබ්බය ඇති බැවින් නොකිව්ද තතො යන ඉබ්බය පමුණුවා අභිකිවසුතු යනොවිධාමතං තතො යුත්තමෙව ඉදනති යොජෙනබ්බං”යි විසූ. (මු: ටි:)

* “කුසලාදි විත්තකකණේ”යන පාඨයෙහි ආදිඉබ්බයෙන් අකු ශල්ක්‍රියා විත්තයන්ගේ ඝණයෙහිමෙන් විපාකවිත්තඝණයෙහිදු විපාකය නුපදවන්නාවු එහෙයින්ම නි:සාන්දර්ථලමාත්‍රයක් ගෙන දෙන්නාවු කමිසමුඤ්ඤාන රූපය සංඝාතීතයයි දතයුතු. විපාක විත්තඝණයෙහි වනාහි අභිසංසකාර විඤ්ඤානප්‍රත්‍යයයෙන් “වඤ්ඤාය

වසෙන රූපතො වෙසනනතිසිසාති තයොව අරූපිනොඛකා”යනා
 දින් කීනසින් නාමයත් රූපයත් ලැබේද එහෙයින් එබඳුවූ විපාක
 විතතක්ෂණයත් පරිත්‍යජනය පිණිස “කුසලාදි විතතකකිණේ”යි කියන
 ලදී. කියේ මැනෝ. කුසලාදි විතතකකිණේ ආදිසදෙන අකුසල
 ක්‍රියාවිතතකකිණේ විය විපාකවිතතකකිණේපි විපාකාජනක කමම
 සමුදානං සංගහිතනති වෙදිනබ්බං, විපාකවිතතකකිණේ පන අභි
 සංඛාර විඤ්ඤාණපච්චයා පුබ්බෙ වුත්තනයෙන උභයඤ්ච උපලබ්ධතීති
 තාදිස විපාකවිතතකකිණ වජ්ජනස්ථං කුසලාදි විතතකකිණේ වුත්තං
 (මු: පි:). විපාකස්ස අජනකං විපාකාජනකං නිස්සන්දඵලමත්තදයක
 කමමං තං සමුදානං එතස්සාති විපාකාජනක කමමසමුදානං (අ: පි:)

43

පච්චසන්නානිච්ඡන්ති,

නාමස්ස පාකවිඤ්ඤාණං නවධාහොති පච්චසො,
 චක්ඛුරූපස්ස නවධා සෙස රූපස්ස අභ්ඛා.
 අභිසංඛාර විඤ්ඤාණං හොති රූපස්ස ඵකඛා,
 තදඤ්ඤං පන විඤ්ඤාණං නස්ස නස්ස සථා රහං.

සෙඤ්ඤනං පටිසංඝිතං පච්චනිසංවා විපාකසංඛාරානං නාම.
 නස්ස රූපමිස්සස්සවා රූපඅමිස්සස්සවා පටිසංඝිතංවා අඤ්ඤංවා විපාක
 විඤ්ඤාණං සහජන අඤ්ඤාමඤ්ඤා නිස්සස සමපසුත්ත විපාක ආහාර
 ඉන්ද්‍රිය අජථි අවිගතප්පච්චසෙති නවධා පච්චසො හොති, චක්ඛු
 රූපස්ස පටිසංඝිතං සහජන අඤ්ඤාමඤ්ඤා නිස්සස විපාක ආහාර
 ඉන්ද්‍රිය විපසසුත්ත අජථි අවිගතප්පච්චසෙති නවධා පච්චසො හොති,
 ධ්වසෙත්වා පන චක්ඛුරූපං සෙසරූපස්ස ඉමෙසු නවසු අඤ්ඤාමඤ්ඤා
 පච්චසං අපහෙත්වා සෙසෙති අභිති පච්චසෙති පච්චසො හොති,
 අභිසංඛාර විඤ්ඤාණං පන අසඤ්ඤාසත්තරූපස්සවා පඤ්චවො
 කාරොවා කමමජස්ස සුත්තනතිකපටිසංසෙන උපනිස්සසඵසෙන
 ඵකඛාව පච්චසොහොති, අවසෙසං පඨමභවබ්බතොප්පභූති සබ්බමපි
 විඤ්ඤාණං. නස්ස නස්ස නාමරූපස්ස සථාරහං පච්චසො හොතිති
 වෙදිනබ්බං, විජාරතො පන නස්ස පච්චසන්නයෙ දසසිසමානෙ
 සබ්බාපි පඪානකථා විජාරතබ්බා හොතිති න නං ආරහාම, නස්ථ
 සිසා කථං පනෙතං. ඡන්තිනබ්බං පටිසංඝි නාමරූපං විඤ්ඤාණං
 පච්චසො හොතිති, සුත්තතො සුත්තිනොව, සුත්තෙති විනනානු
 පටිච්චනතිනො ධම්මාති ආදිනානසෙන බහුධා වෙදනාදිනං විඤ්ඤා
 ණප්පච්චසනා සිධා, සුත්තිනොපන,

විතනජෙනති රූපෙන ඉධ දිසෙන සිජ්ඣති,
 අදිඝස්සාපි රූපස්ස විඤ්ඤාණං පච්චසො ඉති.

විනෙත හි සසතෙන අසසතෙනවා තදනුරූපාති රූපාතිඋපපජ්ජ
 මානාති දිඝාති දිසෙනව අදිඝස්ස අනුමානං. හොතිති ඉමිනා ඉධ
 දිසෙන විතනජරූපෙන අදිඝස්සාපි පටිසංඝිරූපස්ස විඤ්ඤාණං.

පට්ඨයො හොතිති ඡන්දිනබ්බ මෙතං, කම්මසමුප්පාදානස්සපිති නස්ස විතතසමුප්පාදානස්සෙව විඤ්ඤාණපට්ඨයනා පඨානෙ ආගතාති, එවං පට්ඨයනසතොපෙක්ථ විඤ්ඤානබ්බො විනිවුජ්ජයො ඵ්ඤ්ඤාණපට්ඨයා නාමරූපනිති භාසමානෙන භගවතා සස්මා උප පරිකම්මානානං පණ්ඩිතානං පරමස්ථනො නාමරූපමනනවෙව පට්ඨනමානං දිස්සති නසනෙනා නපොසො නස්මා අප්පට්ඨනනිසං සමණෙනවා බ්‍රාහ්මණෙනවා දෙවෙනවා මාරෙනවා බ්‍රහ්මනාවා කෙනවිවා ලොකස්මිං අනුගතරං ධම්මවක්කං පට්ඨනනිතං හොතිති.

විඤ්ඤාණපට්ඨයා නාමරූපනිදෙදසො.

43.(ක) පට්ඨයනසාති, ප්‍රත්‍යයනස විසින් යන; එත්ථති (එත්ථපන), මේ මාතෘකාපදයෙහි වනාහි; (විනිවුජ්ජයො වෙදිතබ්බො, විනිසෑ දහ යුතු; 0) පාකවිඤ්ඤාණං, විපාකවිඤ්ඤාණයනෙම; නාමස්ස, නාමයට; නවධා, නවපරිද්දෙකින්; පට්ඨයොහොති, ප්‍රත්‍යයෑ වේ; වජ්ජුරූපස්ස, ප්‍රතිසන්ධිස්සණයෙහි වසතුරූපයට; නවධා, නවපරිද්දෙකින්; (පට්ඨයො හොති, ප්‍රත්‍යයෑ වේ;) සෙසරූපස්ස, වසතුරූපය කෙරෙන් අවශිෂ්ටවූ රූපයට; අභ්ඛා, අටපරිද්දෙකින්; (පට්ඨයොහොති, ප්‍රත්‍යයෑවේ;) අභිසංඝාරවිඤ්ඤාණං, අභිසංඝාර විඤ්ඤාණයනෙම; රූපස්ස, කමිජ් රූපයට; එකධා, එක්පරිද්දෙකින්; (පට්ඨයොහොති, ප්‍රත්‍යයෑවේ;) තදඤ්ඤං, ඒ ප්‍රතිසන්ධිවිඤ්ඤාණයනෙම අභිසංඝාරවිඤ්ඤාණයන් කෙරෙන් අන්‍යවූ; විඤ්ඤාණංපන, ප්‍රථමභවාඛ්‍යාදි විඤ්ඤාණයනෙම වනාහි; තස්සතස්ස, ඒ ඒ නාමරූපයට; යථාරහං, සුදුසුපරිද්දෙන්; (පට්ඨයොහොති, ප්‍රත්‍යයෑ වේ.)

හි, විඤ්ඤාණකරනුලැබේ; පටිසන්ධියංවා, ප්‍රතිසන්ධිස්සණයෙහි හෝ; පට්ඨනනියංවා, ප්‍රවාතනිස්සණයෙහි හෝ; විපාකසංඛ්‍යාතං, විපාක සංඛ්‍යාතවූ; යංඵතංනාමං, යම් නාමයෙක්; (ඵතං යනු නිපාතමාත්‍ර යෙකි=අත්ථි, අද්ද; 0) රූපමිස්සස්සවා, රූපය හා මුසුවූ හෝ; රූප අමිස්සස්සවා, රූපය හා නුමුසුවූ හෝ; තස්ස, ඒනාමයට; පටිසන්ධිකංවා, ප්‍රතිසන්ධිකාත්‍යයෙහි නියුක්තවූ හෝ; අඤ්ඤංවා, තදන්‍යවූ හෝ; විපාක විඤ්ඤාණං, විපාකවිඤ්ඤාණයනෙම; සහඡතංපෙ අවිගතප්පට්ඨයෙහි+සහඡත, සහඡතප්‍රත්‍යයෑ; අඤ්ඤමඤ්ඤ, අන්‍යෝන්‍යප්‍රත්‍යයෑ; නිස්සය, නිස්සයප්‍රත්‍යයෑ; සමපයුතත, සමප්‍රයුක්තප්‍රත්‍යයෑ; විපාක, විපාක ප්‍රත්‍යයෑ; ආහාර, ආහාරප්‍රත්‍යයෑ; ඉන්ද්‍රිය, ඉන්ද්‍රියප්‍රත්‍යයෑ; අත්ථි, අත්ථි ප්‍රත්‍යයෑ; අවිගතප්පට්ඨයෙහි, අවිගතප්‍රත්‍යයෑ යන ප්‍රත්‍යය ශතකින්; නවධා, නවපරිද්දෙකින්; පට්ඨයොහොති, ප්‍රත්‍යයෑවේ; වජ්ජුරූපස්ස, වසතුරූපයට; පටිසන්ධියං, ප්‍රතිසන්ධිස්සණයෙහි; සහඡතංපෙ අවි ගතප්පට්ඨයෙහි+සහඡත, සහඡතප්‍රත්‍යයෑ; අඤ්ඤමඤ්ඤ, අන්‍යෝන්‍ය ප්‍රත්‍යයෑ; නිස්සය, නිස්සයප්‍රත්‍යයෑ; විපාක, විපාකප්‍රත්‍යයෑ; ආහාර, ආහාරප්‍රත්‍යයෑ; ඉන්ද්‍රිය, ඉන්ද්‍රියප්‍රත්‍යයෑ; විපයුතත, විප්‍රයුක්තප්‍රත්‍යයෑ;

අභි, අසතිප්‍රත්‍යය; අවිගතපච්චයෙහි, අවිගතප්‍රත්‍යය යන ප්‍රත්‍යය
 ශක්තින්; නවධා, නවපරිද්දෙකින්; පච්චයොහොති, ප්‍රත්‍යයාවේ;
 චක්ඛුරුපංඝන, චක්ඛුරුපඝ වනාහි; ධ්වංසො, නවා; සෙසරුපස්ස,
 සෙසරුපයට; ඉමෙසුතවසු, මේ නවවිධවූ ප්‍රත්‍යයයන් අතුරෙන්; අඤ්ඤ
 මඤ්ඤපච්චයං, අනොන්‍යාන ප්‍රත්‍යය; අපනෙතො, පියා; සෙසෙහි, තදව
 ගෙමවූ; අභිධම්මයෙහි, අභිධම්මවූ ප්‍රත්‍යයශක්තින්; පච්චයොහොති,
 ප්‍රත්‍යයාවේ; අභිසංඛාරවිඤ්ඤාණංපන, පුණ්‍යාභිසංඝකාර අපුණ්‍යාභි
 සංඝකාර විඤ්ඤාණයෙන්ම වනාහි; අසඤ්ඤාසත්තරුපස්සවා, අසංඥාසත්ත
 තලයෙහි නොහොත්-අසංඥාසත්තයන්ගේ කමිජරුපයට හෝ; පඤ්ච
 වොකාරො, පඤ්චවොකාරභවයෙහි; කමච්ඡස්සවා, කමිජරුපයට හෝ;
 සුත්තනතිකපරියායෙන, සෞත්‍රානතික පරියායයෙන්; (සුත්තනතික
 පරියායයොධිද පාඨයි.) උපනිස්සයවසෙන, උපනිස්සප්‍රත්‍යය වශ
 යෙන්; එකධාව, එක්පරිද්දෙකින්ම; පච්චයොහොති, ප්‍රත්‍යයාවේ;
 අවසෙසං, ප්‍රතිසන්ධි විඤ්ඤාණ අභිසංඝකාර විඤ්ඤාණයන් කෙරෙන් ඉතිරිවූ;
 සංඛලපිච්ඤ්ඤාණං, සියලුම විඤ්ඤාණයෙන්ම; පඨමභවධිකතොපාභුති,
 ප්‍රථම භවාධිගවිතයෙන් පටන්ගෙන; තස්සතස්සනාමරුපස්ස, ඒ ඒ
 නාමරුපයට; යථාරහං, සුදුසු පරිද්දෙන්; පච්චයොහොති, ප්‍රත්‍යයා
 වේ; ඉති, මෙසේ; වෙදිතබ්බං, දතයුතු; විජාරතොපන, විසාර
 විසින් වනාහි; තස්ස, තවිඤ්ඤාණයෙන්; (තත්තාමයාගේසි සත්තසිඨ)
 පච්චයනගෙ, ප්‍රත්‍යයනග; දසියයමානෙ, දක්වනුලබ්‍ධකල්පි; සංඛාපි,
 සියලුම; පට්ඨානකථා, ප්‍රස්ථාන ප්‍රකරණාගත කථානොමෝ; විජාර
 තබ්බං, විසාරකටයුත්ති; හොති, වේ; ඉති, තවිසාරය කටයුතුවන
 හෙයින්; නං, ඒ විසාරවශයෙන් ආ ප්‍රත්‍යයනග; (මයං, අපි; ට) න
 ආරහාම, පටන්නොගනුම්හ; තත්ථ, ඒ විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරුපං
 යන වචනයෙහි; කස්සපි, කිසිවක්නුගේ; වොදනා, වොදනාවක්; ට)
 සියං, වියයුතුය; (කියං, කුමනම් වොදනාවක් වියයුතුදයත්; ට)
 පටිසන්ධිනාමරුපං, ප්‍රතිසන්ධිවිතය හා සමග පටන්නා නාමරුපය
 තෙම; විඤ්ඤාණපච්චයං, විඤ්ඤාණප්‍රත්‍යය හෙතුකොට; හොති ඉති
 (ඉදංවචනං), වේ යන මේ වචනය; කථංපන, කවර කරුණෙකින්;
 ඡන්තිතබ්බං, දතයුත්තේද; ඉති (අයං වොදනා), මේ වොදනා
 නොමෝසි; සුත්තනොව, අභිධම්මපාලිනය විසිනුදු; යුත්තිනොව, යුත්ති
 විසිනුදු; (ඡන්තිතබ්බං, දතයුතු;) නොහොත්-සුත්තනොව, අභිධම්මපාලි
 හෙයින්; යුත්තිනොව, යුත්තිහෙයින්; (ඡන්තිතබ්බං, දතයුතු.)
 නොහොත්-සුත්තනොව, අභිධම්මපාලිනය විසිනුත්; (රුපංවිඤ්ඤාණ
 පච්චයා හොතිති, රුපය විඤ්ඤාණප්‍රත්‍යයයෙන් වේයයිද; ට) යුත්තිනොව,
 යුත්තිවිසිනුදු; (නාමං, නාමය; විඤ්ඤාණපච්චයාහොතිති, විඤ්ඤාණ
 ප්‍රත්‍යයයෙන් වේයයිද; ඡන්තිතබ්බං, දතයුතු; ට) හි, ඒ කිම සංඛාරය;
 සුත්තෙ, අභිධම්මපාලියෙහි; විත්තානුපරිවත්තිනො ධම්මාහි ආදිනා;
 විත්තානුපරිවත්තිනොධම්මා යනාදීවූ; නගෙන, නගිත්; බහුධා,
 අනෙකප්‍රකාරයෙන්; වෙදනාදීනං, වෙදනා සංඥා සංඝකාරස්සකු

යන්ගේ; නොහොත්-වෙදනාදි වෛතසිකයන්ගේ; විඤ්ඤාණප්පච්චයතා, විඤ්ඤාණප්පයතානොමෝ; සිඬා, සාධිතය; යුක්තිනොපනා, යුක්තිවශයෙන් හෝ යුක්ති හෙයින් වනාහි; (වෙදනාදිනං, වෙදනාදිත්තේ; විඤ්ඤාණප්පච්චයතා, විඤ්ඤාණප්පයතානොමෝ; කථංපන, කවර කරුණෙකින්; වෙදිතබ්බා, දතයුත්තීදයත්; 0)

හි, ඒ සැබව; ඉධ, මේ ලොකයෙහි; දිසෙන, වක්ඛ්‍යවිඤ්ඤාණයෙන් දක්නාලද්දවු; විතතජෙන, විතතප්‍රභවවු; රූපෙන, රූපය කරණ කොටගෙන; අදිසස්සාපි, නොදක්නාලද්දවුත්; රූපස්ස, ප්‍රතිසක්ඛියෙහි කමිජරූපයාගේ; නොහොත්-ප්‍රතිසක්ඛියෙහි කමිජරූපයට; විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණයෙනම; පච්චයො, ප්‍රත්‍යයාවන්නේය; ඉති (ඉමං චචනං,) මේ කීම; නොහොත්-ඉමං (අභ්භතං,) මේ අභ්භතය; සිජ්ඣති, අනුසිඬවන්නේයි; (මේ යොජනාද්‍යානාම් ව්‍යාධ්‍යානායයි.)

හි, යම්හෙයකින්; ඉධ, මේ ප්‍රත්‍යක්ෂානම්භාව සංඛ්‍යාත ලොකයෙහි; දිසෙන, ඇසින් දුටුවාවු; විතතජෙන, විතතප්‍රභවවු; රූපෙන, රූපය කරණකොට ගෙන; රූපස්ස, විතතජරූපයට; විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණය; පච්චයොඉති, ප්‍රත්‍යයාවේ යනකීම; සිජ්ඣති, සිදුවන්නේද; (තස්මා, එහෙයින්; 0) අදිසස්සාපි, ඇසින් නුදුටු නමුත්; රූපස්ස, ප්‍රතිසක්ඛියෙහිවු කමිජරූපයට; විඤ්ඤාණං, ප්‍රතිසක්ඛියෙහිවු විඤ්ඤාණය; පච්චයො ඉති, ප්‍රත්‍යයාවේ යන කීම; සිජ්ඣති, සිදුවන්නේය. 0

හි, විසාරයකරනුලැබේ; විතත, සිත; පසනෙතවා, පහන්වූ කල්හි හෝ; අපසනෙතවා, නොපහන්වූ කල්හි හෝ; තදනුරූපානි, ඒ පහන්නොපහන්වූ සිත්තට අනුරූපව; උපපජ්ජමානානි, උපදනාවු; රූපානි, රූපයෝ; දිසානි, දක්නාලද්‍රව්‍ය; දිසෙනච, ඇසින් දක්නාලද ව්‍යාප්ති වස්තුව කරණකොටගෙන; (වශබ්ද වාක්‍යාරම්භයෙහි නිපා.) අදිසස්ස, ඇසින් නොදක්නාලද; ව්‍යාපකවස්තුහුගේ; අනුමානං, අනුමානවූබොධයතෙම; හොතිතිඉමිනා, වේය යන මේ න්‍යායයෙන්; ඉධ, ප්‍රත්‍යක්ෂානම්භාව සංඛ්‍යාතවූ මේ ලොකයෙහි; දිසෙන, ඇසින්දුටුවාවු; විතතජරූපෙන, විතතජරූපය කරණකොට ගෙන; අදිසස්සාපි, ඇසින් නොදක්නාලද නමුත්; පටිසංකිරූපස්ස, ප්‍රතිසක්ඛියෙහිවු කමිජරූපයට; විඤ්ඤාණං, ප්‍රතිසක්ඛිවිඤ්ඤාණයෙනම; පච්චයොහොතිති, ප්‍රත්‍යයාවේයන; එතං, මේකාරණය; නොහොත්-මේ චචනය; නොහොත්-මේ අභ්භතය; ඡතිතබ්බං, දතයුත්තේය; හි, ඒ එසේමයි; විතතසමුදානස්සඉච, විතතසමුදානරූපයට විඤ්ඤාණප්‍රත්‍යයභාවයමෙන්; කම්මසමුදානස්ස, කම්මසමුදානවු; තස්සාපි, ඒ රූපයටද; විඤ්ඤාණප්පච්චයතා, විඤ්ඤාණප්‍රත්‍යයභාවය; පඨානෙ, පටන් පවුරුණෙහි; ආගතා, ආග; (ඉති සමාප්තියෙහි වැටේ.) නොහොත්-ඉති (විස්සර්ජිතබ්බං), මෙසේ විසර්ජිතයුත්තීය; එවං, යථොක්ත නයින් පච්චයනයනොපි, ප්‍රත්‍යයනය වශයෙනුදු; එත්ථ, මේ විඤ්ඤාණ පච්චයා නාමරූපං යන පදයෙහි; විනිවජ්ජො, විනිස; වෙදිතබ්බා, දතයුතුයි.

* සෞත්‍රානනික පයඝායයෙන් යනු ප්‍රසංගප්‍රකරණයෙහි රූප ධර්මයනව උපනිඃශ්‍රයප්‍රත්‍යය නොවදුලු බැවින් අභිකථාචායඝායන් නොකියනලදී ප්‍රසංගප්‍රකරණයෙහි රූපධර්මයන්ගේ උපනිඃශ්‍රය ප්‍රත්‍යයභාවය එකානන්‍ය වශයෙන් තමන්වහන්සේ නොවදුලු නමුත් සුත්‍රානන්‍යයෙහි යම් හෙතුවක් ඇති කල්හි යම් ඵලයෙක්වේද යම් හෙතුවක් නැති කල්හි යම් ඵලයෙක් නොවේද ඒ හෙතුවැ ඒ ඵල යාගේ නිදනායැ හෙතුවයැ ප්‍රභවයැ වේයයි මෙතෙහිකොටැ නාමරූපය තෙමේ විඤ්ඤායමැ හෙතුවකොටැ ඇත්තේයැ. මෙසේ රූපයාගේද විඤ්ඤායමැ උපනිඃශ්‍රය කොටැ ඇතිබැව් භාග්‍යවත්තු විසින් දෙශිතයැ. වනපඤ්ඤාපරියාය දෙශනායෙහිද ධ්‍යානාදීන්ගේ ඉපදවීමට සංඛ්‍යාවූ වනලැහැබ් ගම් නියම්ගම් නුවරදනව් පුගුල් නම් වූ උපනිඃශ්‍රය ඇති සතරඉරියව් වැටුමද ඒ වනලැහැබ් ආදියමැ උපනිඃශ්‍රය කොටැ ජීවිත පරිභ්‍යාසවූ විවරදි ප්‍රත්‍යයයන්ගේ දුකසේ හෝ පහසුවෙන් හෝ මතුමත්තෙහි එකතු වීමද භාග්‍යවත්තු විසින් වදාරනලදය; වන ලැහැබ් ආදිහු වතුර්විධ ඊයඝායපථයන්ගෙන් විවරදි ප්‍රත්‍යයන් මතුමත් තෙහි එකතු වීමහුගෙන් ආලම්බනොපනිඃශ්‍රයප්‍රත්‍යයභාවාදිය නොබ ජනි එහෙයින් වෙන්නොව පැවැත්මම සෞත්‍රානනිකපයඝාය විසින් උපනිඃශ්‍රයභාවයැ කියා දනුනු කියේමැනෝ මූලටිකාහි සුත්තනනික පරියායෙනාහි පඨානෙ රූපානං උපනිස්සයපච්චයස්ස අවුත්තත්තා වුත්තං, සුත්තනනො පන යස්මිං සති යං හොති අසතිව න හොති සොතස්ස උපනිස්සයො නිදනං හෙතු පහවොති කතා විඤ්ඤාණුප නිස්සයං නාමරූපනනි රූපස්සව විඤ්ඤාණුපනිස්සයතා වුත්තා වන පඤ්ඤා පරියායෙව වනසණ්ඩා ගාමනිගම නගරජනපද පුග්ගලූපනිස්සයො ඉරියාපථවිහාරෙ තතොව විවරදිතං ජීවිතපරිකාරානං කසිරෙනව අප්පකසිරෙනව සමුදගමනං වුත්තං නව වනසණ්ඩාදයො ආරම්භණුප නිස්සයාදිභාවං ඉරියාපථානං විවරදි සමුදගමනස්සව භජනනි තස්මා විතා අභාවො එව ව සුත්තනනපරියායතො උපනිස්සයභාවො දට්ඨබ්බො යි.

* නාමධර්මයට අභිසංඝකාර විඤ්ඤායතෙම කමීයමැ ආලම්බන කොටැ ඇති ප්‍රතිසංඝායාදීන් වන කාලයෙහි ආලම්බනප්‍රත්‍යයැවූයේත් වේද එහෙයින් රූපයටමැ සෞත්‍රානනික පයඝාය වශයෙන් එක් ප්‍රකාර යෙකින්මැ ප්‍රත්‍යයවීමැ අභිකථාචායඝායන් විසින් කියනලදී කියේ මැනෝ. නාමස්ස අභිසංඝකාරවිඤ්ඤාණං කමාරම්භණපටිසංඝි ආදි කාලෙ ආරම්භණපටිසංඝොව හොතිති වත්තබ්බමෙව නාමිති රූපස්සව සුත්තනනිකපරියායතො එකධා පච්චයභාවො වුත්තො. (මු: ටි:). කමාරම්භණපටිසංඝි ආදිකාලෙහි එත්ථ ආදිසඤ්ඤා සමමස නාදිකාලසංඝතො දට්ඨබ්බො යනු අනුටිකා හෙයින් ආදි ශබ්දයෙන් සමමසිනාදි කාලයන්ගේ සංග්‍රහය දුෂ්ටවයයි.

* ආනන්දවරුපසොව පට්ඨයභාවෙ චුතෙන අචුතතස්ස නාමස්ස පට්ඨයභාවො කථං විඤ්ඤායතීති ආහ සංසයස්සතිති ආදි. (අ: ටී:) කියග රුපයාගේම ප්‍රත්‍යයභාවය කී කල්හි අනුකතවූ නාමයාගේ ප්‍රත්‍යයභාවය කෙසේ හැඟේද යන අනන්‍යඋද්භවොදනා ශොධනය සදහා. සසංසයස්සති රුපස්ස තං පට්ඨයො හොතිති චුතෙන නාමස්ස හොතිති වතනබ්බමෙව නඤ්ඤිති. (මු: ටී:) සඤ්ඤාසතිතවැ පවත් නාවූ රුපයට ඒ අභිසංසකාර විඤ්ඤාප්‍රත්‍යයැ වේයයි කී කලැ නි:සඤ්ඤාතවැ පවත්නා නාමයට ඒ අභිසංසකාර විඤ්ඤාය ප්‍රත්‍යයවේ යයි කියයුත්තෙක් නැත්තේමය යනු භාවයි.

* “කථං පනෙනං” යනාදීන් ප්‍රවෘත්තික්ෂණය ප්‍රකටවන බැවින් අප්‍රකටවූ ප්‍රතිසක්තික්ෂණය ගෙනැ විතාරයි. පට්ඨතතස්ස පාකටතතා අපාකටං පටිසංකිං ගහෙත්වා පුච්ඡති කථං පනෙනනති ආදි. (මු: ටී:) * සුත්තතො යුත්තිතොව යන්ත පෙළෙහි වදාළ හෙයින් නාමයන් යුක්ති හෙයින් රුපයන් විඤ්ඤාප්‍රත්‍යයයෙන් වේයයි දතයුතු. මෙද යුතු. සුත්තතො නාමං යුත්තිතො රුපං විඤ්ඤාණපට්ඨයාහොතිති ජනිතබ්බං. (මු: ටී:) * යුක්ති හෙයින් පිහිටුවා ඉතොබ්බෙති පෙළ අර දක්වමින් ඒ කීම දැකිකොට දක්වන්නාවූ අපිකථාචායසී තෙමේ කම්මසමුට්ඨානස්සාපිති යනාදිය කී. කියේ මැනෝ. යුත්තිතො සාධෙත්වා සුතෙනන තං දළහං කරොතො කම්මසමුට්ඨානස්සාපිතිති ආදි. (මු: ටී:) * අනුට්ඨාසෙති පෙළෙහි ආ හෙයින් රුපයන් යුක්තිහෙයින් නාමයන් ප්‍රකාරනතරයෙකින් දක්වනු සදහා. යදිපි අඤ්ඤා රුපං විතනසමුට්ඨානනති ආදිවචනතො රුපස්සපි විඤ්ඤාණ පට්ඨයතා සුත්තතො ජනිතබ්බා විඤ්ඤාණසන්නිසිතා ඉදානුභව නාදයො තස්මිං සති සබ්බාවතො. පෙ. නාමස්සපි යුත්තිතො විඤ්ඤාණ පට්ඨයතා සිඛා. යි විසූ.

43. (කා) එතථ, මේ ප්‍රතිත්‍යසමුප්පාද පාලියෙහි; ① හෙවත්-මේ ප්‍රතිත්‍යසමුප්පාද විභවනයෙහි; (වචාකාරාදිවිකාකි.) විඤ්ඤාණ පට්ඨයානාමරුපනති, විඤ්ඤාණපට්ඨයානාමරුපංයි; භාසමානෙන, වදාළාමු; භගවතා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින්; යසො, යම්හෙය කින්; උපපරිකම්මානානං, නුවණින් විමසන්නාවූ; පණ්ණාසානං, ත්‍රිවිධ වෛතෙය්‍ය්‍යයන්ට; පරමත්තො, පරමාථ වශයෙන්; නාම රුපමත්තමෙව, නාමරුප ධර්මාත්‍රයෙක්මැ; පට්ඨතමානං, පවත්නේ; දිස්සති, පැහේද; (වැටහේද යුසේයි.) සතො, සතත්වයෙක්; න (දිස්සති), නොවැටහේද; පොසො, පුරුෂයෙක්; න (දිස්සති), නොවැට හේද; තස්මා, එහෙයින්; සමණෙනවා, මහණක්හු විසින් හෝ; බ්‍රාහ්ම ණෙනවා, බ්‍රහ්මණක්හු විසින් හෝ; දෙවෙනවා, දෙවියකු විසින් හෝ; මාරෙනවා, මාරයකු විසින් හෝ; බ්‍රහ්මනාවා, බ්‍රහ්මයකු විසින් හෝ; ලොකස්මිං, තුන්ලොවහි; කෙනවිවා, කිසියම් පුද්ගලානන්‍යයක්හු විසිනුත්; අපට්ඨතතියං, නොපැවැත්වියහැකිමු; අනුත්තරං, තමහට

උතුම්වූවක් නැතියෙන් පරමොන්‍යාමවූ; ධම්මවක්‍යං, දම්සක්; හෙවත්-ධම්මොච්ඡායා වතුරතන්‍යා; පවතතිතං, පවත්වනලද්දේ; හොති, වේ; (ඉතිසමාපතියෙති තිපා.)

* විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං යන වචනයෙන් අප බුදුන් වදනලද අදහස කියෙමු. යන් වතුසත්‍යයෙන් විනිර්මුක්තවූ බුදුන් වදනලදෙන්නාවක් නැතැයි නොතනිප්‍රකරණයකනුයි වතුසත්‍යයන් ගලපා දක්වනු සදහා "එත්ථ වං පෙසං පවතතිතං හොති" යි අටුවාහි ආපාදය විවරණයකරන්නාවූ මූලටීකාවායියෝ මෙසේ යුග්‍යයසමා නාමරූප මතකමෙව පවතනමානං දිස්සති තස්මා තදෙව වදනෙන අනුතතරං ධම්මවක්‍යං පවතතිතං පුඤ්ඤානා පකාසනඤ්ඤා ධම්මවක්‍යකප්ප වතනනන්ති අභිප්‍රායො නාමරූපමතතතා වචනෙනෙවමා පවතතියා දුක්ඛසම්මතතතා වුත්තා දුක්ඛසම්මප්පකාසනෙනව තස්ස සමුදයො තස්සව නිරුධො නිරුධගාමිව මග්ගො පකාසිතො එව හොති අහෙතුකස්ස දුක්ඛස්ස හෙතුනිරුධො අතිරුජ්ඣකකස්සව අභාවා නිරුධස්සව උපායෙන විතා අනබ්ගනබ්ගතතාති වතුසම්මප්පකාසනං ධම්මවක්‍යකප්පවතනං යොජෙතබ්බං යි. යම් හෙයකින් නාමරූපමාත්‍රයෙක්ම පවත්නේ පැණෙද දක්නාලැබේද එහෙයින් නාමරූපමාත්‍ර ප්‍රවෘත්තියම වදාරන්නාවූ භාග්‍යවත්තු විසින් පරමොන් කෘෂිවූ ධම්මවක්‍රය ප්‍රවර්තනය ඒ එසේමැයි සතථිවයන් කෙරෙන් ශුන්‍යත්වය ප්‍රකාශ කිරීමැ හෝ සතථිවයන් කෙරෙන් ශුන්‍යත්වය ප්‍රකාශයට කාරණවූ දෙයනාව ධම්මවක්‍රය නමැයි යන අභිප්‍රාය වේ නොහොත්-නාමරූපමාත්‍ර සම්භාවය වැදෑරීමෙන්මැ නොහොත්-නාමරූපමාත්‍ර සම්භාවය දක්වීමට කාරණවූ දෙයනාවෙන් වෘත්තදූඛ ප්‍රවෘත්තියගේ දූඛසත්‍ය මාත්‍රයක් බැව් වදාරන ලද්දැයි දූඛසත්‍යය ප්‍රකාශ කිරීමෙන්ද නොහොත්-දූඛසත්‍යප්‍රකාශයට කාරණවූ දෙයනාවෙන් ඒ දූඛසත්‍යයාගේ ඇතිවීමට හෙතුවූ සමුදයසත්‍යයද ඒ දූඛසත්‍යයාගේ නොහොත්-දූඛසත්‍යයාගේ ඇතිවීමට කාරණවූ සමුදයසත්‍යයාගේ නිරුධයට ආධාරවූ නිරුධසත්‍යයද දූඛනිරුධ සංඛ්‍යාත නිජාණප්‍රාප්තියට කාරණවූ ප්‍රතිපදා සංඛ්‍යාත මාගීසත්‍යයද ප්‍රකාශකරණලද්දේම වේ. කවරහෙයින් යන් හෙතුවෙන් තොරවැ පවත්නා දූඛයාගේ හෙතුනිරුධයෙන් නිරුධ කිරීමට නොතිසි බැව් ඇති දූඛයක්නුගේ අභාවයෙහි නිරුධාධිගමයට කාරණවූ මාගී සත්‍යයෙන් වෙන්වැ නිරුධාධිගමයැද නොකලැකි හෙයින් මෙසේ සිවුසස් ධමුන් ප්‍රකාශකරන්නාවූ ධම්මවක්‍රප්‍රවර්තනය යෙදියයුතු යනු භාවයි.

* යම්පමණ ප්‍රත්‍යය ප්‍රත්‍යයොත්‍යන්ත ධම්මාත්‍රයකි කථනවූබයෙන් තත්වූ පරිද්දෙන් ප්‍රවෘත්ති නිවෘත්ති සංදශීනැ ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාද දෙයනානම්මේද එයමැ දම්සක්පැවැත්මයයි දක්වනුවෝ යසමා යනාදිය කිහි යම් හෙයකින් වනාහි ප්‍රවෘත්ති නිවෘත්ති පරිදිපන වශයෙන් ප්‍රවෘත්ත වතුසත්‍ය දෙයනානොමෝමැ ප්‍රත්‍යයාකාර දෙයනා

තම්චේද චතුර්ස්සතා දෙශනාවත් ධර්මවක්‍රප්‍රවර්තන තම්චේද එකෙයින් ඉදං දුක්ඛතානිමේ භික්ඛවෙංපෙංඤාඤාසිංසං. ඉසිපතනෙ මිඤ්ජයෙ අනුතතරං. ධම්මවක්ඛං පචතතිනං. යනාදිය වදාලයේක. කරුණු මෙසේ වනුයෙන් “විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං” යන පදයාගේ චතුර්ස්සතා දෙශනාභාවය දැක්වීමෙන් ධර්මවක්‍රප්‍රවර්තන භාවය දක්වත්ව නාමරූපමත්තතා වචනෙනවා යනාදිය මූලටිකාහි උක්තයයි අනුටිකාවායභීයෝ වැණුයාවදෙව පච්චය පච්චසුප්පතා ධම්මත්තතා විභාවනමුඛෙන අවිපරිතතො පචතතිවිතතිසදස්සනං. පටිච්චසමුප්පාදදෙසනා තදෙවච ධම්මවක්ඛකප්පචතතනනති දස්සෙතො යසොති ආදිමාහ යසො පත පචතතිවිතතිවිභාවනතො සච්චදෙසනාව පච්චයාකාරදෙසනා සච්චදෙසනාව ධම්මවක්ඛකප්පචතතනං යථාහ ඉදං දුක්ඛතානිමේ භික්ඛවෙංපෙං අනුතතරං. ධම්මවක්ඛං පචතතිතනති ආදි තස්මා විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපනති පදස්ස සච්චදෙසනා භාවදීපතෙන ධම්මවක්ඛකප්පචතතනභාවං දස්සෙතුං. නාමරූපමත්තතා වචනෙනවාති ආදිවුත්තංසි.

විඤ්ඤාණපච්චයා, විඤ්ඤාප්‍රත්‍යයයෙන් සමභවත්තාවු;
නාමරූපනිද්දෙසො, නාමරූපයාගේ විඤ්ඤානභාවයි.

44

නාමරූපපච්චයා සලාසනනතිද්දෙසෙ

නාමං ඛණිතස්ස රූපං භූතවස්ථාදිකං මනං,
කතෙකසෙසං නං නස්ස නාදිසස්සෙව පච්චසො.

සකෙහනං සලාසනනස්ස පච්චසභූතං. නාමරූපං නස්ස නාමනති චේදනාදිඛණිතස්සං, රූපං පත සකසනනති පටිසාපනතං. නිස මනො චතතාදිභූතාහි ජවත්තති ජීවිතිද්දිසනති එවං. භූතවස්ථාදිකං මනනති චේදිතබ්බං, නං පත නාමසඤ්ච රූපසඤ්ච නාමරූපසඤ්ච නාමරූපනති එවං. කතෙකසෙසං ජසාසනනසඤ්ච සලාසනනසඤ්ච සලාසනනනති එවං. කතෙකසෙසස්සෙව සලාසනනස්ස පච්චසොති චේදිතබ්බං, කසමා, සසමා ආරුප්පෙ නාම මෙව පච්චසො, තඤ්ච ජසාසනනස්සෙව න අඤ්ඤස්ස, නාමපච්චයා ජසාසනනනති හි අභ්‍යාකතවාරෙවකතති, ඉධ සබ්බභිතමෙව හි තස්ස විභතතනති චේදිතබ්බං, තස්ස සිසා කථං පතෙනං භුතිතබ්බං. නාමරූපං සලාසනනස්ස පච්චසොති, නාමරූපභාවෙභාවතො, තස්ස තස්ස හි නාමස්ස රූපස්සෙව භාවෙ නං. නං ආසනනං හොති න අඤ්ඤථා, සාපනස්ස නබ්බාව භාවිභාවතා පච්චසනසසම්ඤ්ඤඤච ආවිභවිස්සති තස්මා

පටිසන්ධිසං පටිනොතවා හොති සං සස්ස පච්චසො,
සථාව පච්චසොහොති නථාඤ්ඤායං විභාවිතා.

නත්‍රායං අත්ථදීපනා.

නාම මෙවනි ආරුප්ප පටිසංඝි පවනනිසු,
පවමො සනනා ජබා හොති නං, අවකංසනො.

කථං පටිසංඝිං නාම අවකංසනො සහන්ත අඤ්ඤාමඤ්ඤා ගිහික
සම්පුජන විපාක අති අමිගනප්පවමෙති සනනා නාම ජට්ඨා
සනනස්ස පවමොහොති, කිඤ්චි පනෙත්ථ හෙතුප්පවමෙත කිඤ්චි
ආහාරප්පවමෙතාති එවං අඤ්ඤාථාපි පවමො හොති, නස්ස
වමෙත උක්ඛංසාවකංසො වෙදිගබ්බො, පවතෙනපි විංඛං
වුත්තනමෙතෙව පවමො හොති, ඉතරං පන අවකංසනො
වුත්තසකාරෙසු පවමෙසු විපාකප්පවමසමප්පෙති ජති පවමො
හොති, කිඤ්චි පනෙත්ථ හෙතුප්පවමෙත කිඤ්චි ආහාරප්පවමෙ
තාති එවං අඤ්ඤාථාපි පවමො හොති, නස්සවමෙත උක්ඛංසාවකං
සො වෙදිගබ්බො,

41.(ක) නාමරූපපච්චයාසලායතනනිද්දෙසෙ, නාමරූපප්‍රත්‍යයයෙන්
සමකවචන්තාවු අමායතනයන්ගේ විඤ්ඤාකථායෙති; (විනිව්ජ්‍යො
වෙදිගබ්බො, විනිසු දතසුතු; 0) බකුතතයං, වෙදනාදිවු සකකියන්
තුන්දෙනාගේ සමාහාරය; නාමං, නාමයයි; මතං, දන්තාලදි; භූත
වත්ථාදිකං, වතුර්විධමහාභූත අභිවසන්තාදිය; රූපං, රූපයයි; මතං,
දන්තාලදි; කතෙකසෙසං, කරනලද එකශෙෂය ඇති; තං, ඒ නාම
රූපය; තාදිසසෙසව, එබඳුවුම හෙවත්-කරනලද එකශෙෂය ඇත්
තාවුම; තස්ස, ඒ අමායතනයට; පච්චයො (හොති), ප්‍රත්‍යයැ වේ.

හි, විඤ්ඤාකරනුලැබේ; සලායතනය, අමායතනයාගේ; පච්චය
භූතං, ප්‍රත්‍යයවැවූ; යං එතං නාමරූපං (අනි), යම් නාමරූපයෙක්
ඇද්ද; (එතං යනු නිපාතමාත්‍රයෙකි.) තත්ථ, ඒ නාමරූපය අතුරෙහි,
වෙදනාදිබකුතතයං, වෙදනාදිවු සකකියන් තුන්දෙනාගේ අවයව
සමුදයයැ; නාමනති, නාමනම; (මෙහි ඉතිගබ්බයා නාමවාචකයි.)
නොහොත්-නාමනති, නාමයකියා; (මතං, දන්තාලදි); පන, තදන්තවු;
සකසනනතිපරියාපනනං, තමාගේ සනනාතයෙහි ඇතුළත්වූ; නිය
මතො, එකාන්ත වශයෙන්; වතාරි, වතුර්විධවු; භූතාති, පෘථිව්‍යාදි
භූතයෝද; (මහාභූතාතිදි පායයි.) ජවත්තති, වක්කුරුදි අභිවසනු
හුද; ජිවිතිත්‍රියං, ජිවිතෙත්‍රියයද, ඉති එවං, මෙපරිද්දෙන්; නොහොත්-
ඉතිඑවං, යනාදිවු; භූතවත්ථාදිකං, භූතරූප වස්තුරූපාදිය; රූපං
ඉති, රූපනම; නොහොත්-රූපංඉති, රූපයකියා; වෙදිගබ්බො, දත
සුතු; පන, පක්ෂාන්තරයෙක් දක්වනුලැබේ; නාමඤ්ච, නාමයද;
රූපඤ්ච, රූපයද; නාමරූපඤ්ච, නාමරූපයද; නාමරූපනති, නාම
රූපනමයි; එවං, මෙතෙතින්; කතෙකසෙසං, කලාවු එකශෙෂය ඇති;
තං, ඒ නාමරූපයතෙමේ; ජට්ඨායතනඤ්ච, සවැනිවු මනායතනයද;
සලායතනඤ්ච, වක්කුරුදි අමායතනයද; සලායතනනති, අමායතන
නමයි; එවං, මෙතෙතින්; කතෙකසෙසස්සඑව, කලාවු එකශෙෂය

ඇත්තාවූමැ; සලායතනස්ස, ඡායායතනයට; පට්ඨයො(හොති) ඉති,
 ප්‍රත්‍යයාවේයති; වෙදිතබ්බං, දතසුතුති; කසමා, කවර හෙසිත
 යත්; යසමා, යමිහෙතිත්; ආරුපෙප, අරුපභූමියෙති; නාමමෙව,
 නාමයමැ; පට්ඨයො(හොති), ප්‍රත්‍යයාවේද; තඤ්ච, ඒ නාමයත්;
 ඡායායතනස්ස ඵව, සවැතිවූ මනායතනයටමැ; (පට්ඨයො හොති,
 ප්‍රත්‍යයාවේ; 0) අඤ්ඤස්ස, සවැතිවූ මනායතනයා කෙරෙත් අත්‍යවූ
 පඤ්චායතනයට; න (පට්ඨයො හොති 0), ප්‍රත්‍යයා නොවේ; හි, ඒ
 සැබැමය; නාමපට්ඨයාඡායායතනනි, නාමපට්ඨයා ඡට්ඨායතනං
 යන වචනය; අව්‍යාකතවාරෙ, අව්‍යාකෘතවාරයෙති; වකබ්බි, මතු
 කියන්නේය; හි, ඒ එසේමැයි; ඉධ, මේ නාමරූපපට්ඨයා සලායතනං
 යන වචනයෙති; සබ්බතිතමෙව, එකකෂෙත නයින් හකුළුවාගත් නාම
 යත් ඡායායතනයත්; තත්ථ, ඒ අව්‍යාකෘත වාරයෙතිවූ ලෞකික
 විපාකභාජනීයයෙති; (හගචතා, භාග්‍යවත්තූ විසින්; 0) විභතතංඉති,
 බෙදුවදරනලදුයි; වෙදිතබ්බං, දතසුතු; තත්ථ, ඒ නාමරූපපට්ඨයා
 සලායතනං යන වචනයෙති; (වොදනා)සියා, වොදනාවක් වන්නියැ;
 (කාවපනවොදනා, කුම් නම් වොදනාවක්ද යත්; X 0) නාමරූපං,
 නාමරූපයතෙමේ; සලායතනස්ස, ඡායායතනයට; පට්ඨයොති, ප්‍රත්‍යයා
 වේ යන; එතං, එතවචනය; කථංපන, කවර කරුණෙකින්; ඡති
 තබ්බං, දුතගත හැක්කේද; ඉති (වොදනා සියා), මෙබඳු වොදනාවක්
 වන්නියැ; නාමරූපභාවෙ, නාමරූපයාගේ වීම ඇතිකලැ; භාවතො,
 ඡායායතනයාගේ වීම ඇතිහෙයින්; (නාමරූපං සලායතනස්සපට්ඨ
 යොති, නාමරූපයතෙම ඡායායතනයට ප්‍රත්‍යයාවේය යන; එතංවචනං,
 එතවචනය; ඡතිතබ්බං, දතසුතු; අයංපරිහාරෙ, මේ පරිහාරයවේ; 0)
 හි, තවචනය විඤ්ඤාකොටැ දක්වමි; තස්සතස්සනාමස්සව, ඒ ඒ නාම
 යාගේද; (තස්සතස්ස)රූපස්සව, ඒ ඒ රූපයාගේද; භාවෙ, වීමක්
 ඇතිකලැ; තං තං ආයතනං, ඒ ඒ ආයතනයතෙමේ; හොති, වේ;
 අඤ්ඤථා, ඒ ඒ නාමරූපයාගේ වීමක් නැති කලැ; න, ඒ ඒ ආයතන
 යාගේ වීමෙක්ද නැත්තේය; අස්ස, ඒ ඡායායතනයාගේ; සාපන
 තබ්බාව භාවිභාවතා, තත්තාමරූපයන්ගේ වීමක් ඇතිකලු ඡායා
 යතනයන්ගේ ඒ වනසුලු බැව් නොම; පට්ඨයනයසමිංයෙව, ප්‍රත්‍යය
 නයෙහිමැ; ආවිභවිස්සති, ප්‍රකාශවන්නේයැ; තසමා, එහෙයින්.

* “නියමතො” යන අපීකථාවචනය වතුර්විධ මහාභූතයන්ගේද
 වක්‍රුර්දි අභිවිධ වස්තුන්ගේද ජීවිතෙක්‍රියායාගේද සමභවයවූ පරිදි
 දෙත් සහජතනි:ශ්‍රය පුරෙජතඉක්‍රියප්‍රත්‍යයාදි වශයෙන් පවත්නාවූ
 ඡායායතනයට එකානනයෙන් ප්‍රත්‍යයවීම සදහා පටිතයි. එහෙයින්
 විද්‍යානිකමතොතිව ඉදං වතුනතං භූතානං ඡතනං වක්‍රුතං ජීවිතස්සව
 යථාසමභවං සහජතනිස්සය පුරෙජත ඉක්‍රියාදිතා එකනෙතන සලා
 යතනස්ස පවතනමානස්ස පට්ඨයභාවං සකායවුතනං. (මු: ටි:)

* මේ ටිකාපාඨයෙහිවූ “යථාසම්භවං”යන්නෙන් සතරමහාභූත යන්ගේ සහජත නි:ශ්‍රය අස්ති අවිගතප්‍රත්‍යය වශයෙන් වක්ඛායත නාදිවූ පඤ්චවිධායතනයන්ට ප්‍රත්‍යයවීමද ඡබ්බිවිධවූ වස්තුන් අතුරෙන් හෘදයවස්තුරූපයාගේ ප්‍රතිසංක්‍රීයණයෙහි සහජතඡථායතනසංඛ්‍යාත මනායතනයට සහජත නි:ශ්‍රය අන්‍යෝන්‍ය විප්‍රයුක්ත අස්ති අවිගත ප්‍රත්‍යය වශයෙන් ප්‍රත්‍යයවීමද යම්හෙයකින් අනතුරුවූ සිත් සමග උපත් හෘදයවස්තුරූපයමැ ස්විතික්‍ෂණයට පැමිණීමෙහිදී බලවත්වන බැවින් සවැනිවූ මනායතනයට නි:ශ්‍රයප්‍රත්‍යය වන්ට හැක්කේද සහ ජතප්‍රත්‍යයවන්ට නොහැක්කේද එහෙයින් පුරෝඡත නි:ශ්‍රය විප්‍රයුක්ත අස්ති අවිගත ප්‍රත්‍යය වශයෙන් ප්‍රත්‍යයවීමද වස්තුරැදිවූ ඉතරවස් තුන්ගේ පඤ්චවිඤ්ඤ සංඛ්‍යාත සවැනිවූ මනායතනයට ඉන්ද්‍රියප්‍රත්‍යය වශයෙන් ප්‍රත්‍යයවීමද ජීවිතරූපයාගේ ඡබ්බිවස්තුවට ඉන්ද්‍රිය අස්ති අවිගත ප්‍රත්‍යය වශයෙන් ප්‍රත්‍යයවීමද කියනලද්දී දතයුතු එහෙයින් විශුංයථාසම්භවනති සම්භවානුරූපං තෙන වතුන්නං තාව භූතානං සහජත නිස්සය අත්ථි අවිගතවසෙන වක්ඛායතනාදිතං පඤ්චනං පච්චයභාවො වජ්ඣසුප්පන හදයවජ්ඣනො ඡවඨායතනස්ස පටිසංක්‍රීයං සහජතනිස්සය අඤ්ඤාච්ඤාඤාච්ඤාප්පයුක්ත අත්ථි අවිගතවසෙන, පච්චතියං යසමා අනන්තරවිතෙතන සථිං උප්පනනමෙව වජ්ඣ සීතිප්පතතියා බලවභාවෙන තස්ස නිස්සයො හවිතුං සකෙකාති ත සහජතං තයමා පුරෝඡත නිස්සය විප්පයුක්ත අත්ථි අවිගතවසෙන, ඉතරවජ්ඣනං පඤ්ච විඤ්ඤාණසංඛ්‍යාතස්ස ඡථායතනස්ස ඉන්ද්‍රියපච්චයවසෙනව, ජීවිතස්ස ඉන්ද්‍රිය අත්ථි අවිගතවසෙන පච්චයභාවො වුතෙතාති දඨබ්බොංගි (අ: ටි:)

* මධුටිකායෙහි ප්‍රකාරානතරයෙකින් යථාසම්භවය දක්වනුවෝ මහාභූතයන්ගේ සහජතප්‍රත්‍යයභාවයද වස්තුරැදි ඡබ්බිවස්තුන්ගේ නි:ශ්‍රය පුරෝඡතප්‍රත්‍යයභාවයද ජීවිතරූපයාගේ ඉන්ද්‍රියප්‍රත්‍යයභාවයද ප්‍රයෝගකෙරේයයි විශුංයථාසම්භවනති එතෙන මහාභූතානං සහ ජතභාවං පයොජෙති ඡන්තං වජ්ඣනං නිස්සය පුරෝඡතභාවං ජීවිතස්ස ඉන්ද්‍රියභාවං පයොජෙති. (ම: ටි:)

* රූපායතනාදීන්ගේ වනාහි සහජත නි:ශ්‍රය අනුපාලන සංඛ්‍යාත ඉන්ද්‍රියප්‍රත්‍යයභාවයෙක් නැත්නුයි නොගැත්ම දතයුතුයි. රූපායතනාදි ස්වකීය ස්වකීය සන්තානයෙහි අන්තර්ගතවූ තද්‍රූපා යතනාදීන්ගේ ආලම්භන ආලම්භනපුරෝඡතප්‍රත්‍යයාදි භාවයෙක්ද නැත්තේය, වක්ඛායතනාදීන්ගේ මනායතනයට ප්‍රතිතියතවූ දඬි නාදිකාත්‍යය යථාක්‍රමයෙන් විධානකරණයෙහිත් එක්ප්‍රකාරයෙකින්ම ප්‍රත්‍යයවීමැ යම්සේ අතීත තොවන්නේද එපරිද්දෙන් රූපායතනා දීන්ගේ මනායතනයට ප්‍රත්‍යයවීමැ තීයතතොවන්නේය එහෙත් රූපායතනාදීන්ගේ වනාහි රූපාලම්භනාදිවූ ප්‍රකාරානතරයෙකින් මනායතනයට ප්‍රත්‍යයභාවය අතීයම් විසින් ඇත්තේනුයි “තියමතො ඤාපෙ ජීවිතින්ද්‍රියනති එවනති”යන වැකියෙහිවූ එවං ශබ්දසාමථ්‍යී යෙන්හෝ රූපායතනාදීන්ගේද සංග්‍රහය දතයුතුයයි මූලටිකානුටිකා

* පළමු අභිවිකල්පයෙහි අබ්‍යාසිත දෙසය දෑක මූලටිත්තාචාර්යී
 යන් විසින් පෙළුව අනුවැ ස්වයංප්‍රතිභාතයකුදු දක්වනුවස්. අපචා
 ඡ්ඨායතනඤ්ච මනායතනඤ්ච ඡ්ඨායතනනනිචා මනායතනනනිචා,
 ඡ්ඨායතනඤ්ච ඡ්ඨායතනඤ්ච ඡ්ඨායතනනනිචා, මනායතනඤ්ච මනා
 යතනඤ්ච මනායතනනනිචා, එකසෙසං කත්වා චක්ඛාදිහි සහ සලායත
 නනනි වුත්තනනි තමෙව එකසෙසං නාමමත්ත පච්චයස්ස නාමරූප
 පච්චයස්සව මනායතනස්සවසෙන කතං අත්තො දස්සෙතො ආහ
 ඡ්ඨායතනඤ්ච සලායතනඤ්ච සලායතනනනි ඵලං කතෙකසෙසස්සාති,
 යථාචුතොපිති එකසෙසො අත්තො ඡ්ඨායතනඤ්ච සලායත
 නඤ්චාති ඵලං කතො නාමමත්තාතිති, සබ්බත්ථව එකසෙසෙකතෙව එක
 වචනනිදෙද්දෙසා කතෙකසෙසානං සලායතනාදිසද්දවචනිතො
 සාමඤ්ඤවසෙන කතොති දඨබ්බො. යි යමක් කියනලදද එහි අනු
 මුට්ඨිකා විචාරනි සහිත භාවයැ මෙසේයි අභ්‍යාසනතයන් මනායතන
 යන් එකසෙසකොටැ අභ්‍යාසනතයැ කියා හෝ අභ්‍යාසනතයන්
 මනායතනයන් එකසෙසකොටැ මනායතනයැ කියා හෝ නිවිචනයෙකි
 තනනිවිචනයෙන් අභි විසින් සමාන රූපවද්භාවය දක්වා නොහොත්-
 ඡ්ඨායතනඤ්ච මනායතනඤ්ච යනාදි නිවිචනයකතින් “ඡ්ඨායතනඤ්ච
 සලායතනඤ්ච” යන වාක්‍යයෙහි ලුප්තපදයාගේ ස්වරූපවිද්විදපෙක
 ශෙෂය දක්වයි. අභ්‍යාසනතයන් අභ්‍යාසනතයන් අභ්‍යාසනත නමැයි
 හෝ මනායතනයන් මනායතනයන් මනායතන නමැයි හෝ නිවිචන
 වයෙකි තදුභය නිවිචනයකතින් ශබ්දවිසිනුදු අභිවිසිනුදු සමානරූප
 වද්භාවය දක්වා. මෙනසින් වස්සුරුදි ආයතනයන් හා මනායතනය
 එකසෙස කොටැ “නාමරූප පච්චයා සලායතනං” යන වචන හෙයින්
 “සලායතනං” යි පෙළෙහි වදාලයේක. අභි විසින් හෝ ශබ්දවි විසින්
 හෝ දක්වු ඒ ත්‍රිවිධවුම එකසෙසයකෙමේ වතුචොකාර භවයෙහි
 නාමමාත්‍රයක්නු ප්‍රත්‍යය කොටැ ඇති මනායතනයාගේ වශයෙන්ද
 පඤ්චවොකාරභවයෙහි නාමරූපය ප්‍රත්‍යය කොටැ ඇති මනායතන
 යාගේ වශයෙන්ද කරනලදයැ. එහෙයින් අභ්‍යාසනතයන් අභ්‍යා
 යතනයන් අභ්‍යාසනත නමැයි මෙසේ අභිප්‍රායාචි වශයෙන් කැරැ වදා
 ලාමු එකසෙසය ඇරදක්වනුවෝ “කතෙකසෙසස්ස” යි විසූ. තවද
 ටිකාචාර්යීයන් විසින් “ඡ්ඨායතනඤ්ච මනායතනඤ්ච ඡ්ඨායතනං”
 යනාදි නයින් ඇරදක්වු එකසෙසයද අභිප්‍රාය වශයෙන් “ඡ්ඨායත
 නඤ්ච සලායතනඤ්ච සලායතනං” යි වදාල පරිද්දෙන්ම කරනලද්දේ
 නම් නාමරූප ශබ්දය හාද සලායතන ශබ්දය හාද ශබ්දයෙන්
 ස්වරූපය ඇත්තාවු හෝ අභියෙන් ස්වරූපය ඇත්තාවු සියලු
 තන්හිදු එකසෙසය කල කල්හි කාතෙකසෙසය ඇති ශබ්දයන්
 සමකිවු අභ්‍යාසනාදි ශබ්දනිධෙයනි සාමාන්‍ය වශයෙන් එකවචන
 නිදේශයැ කරනලදවනැයි දතයුතු යනු භාවයි.

* “අබ්‍යාසනවාරෙ වක්ඛති” යනු ඉදින් වනාහි අකුසලචාර
 යෙහිත් “නාමපච්චයා ඡ්ඨායතනං” යි වදාලයේක්ද සුත්‍රාන්තභාජනීය
 යෙහි වනාහි විජාකඅභ්‍යාසනතයමැ ගෘහිතද ඒ අදහසින් අව්‍යාසන

වාරගමු සාධකතාවයෙන් උද්භූතයයි දකසුනු. කිසේ මැනෝ අබ්‍යාකතවාරෙ වකබිනි කිසුවාපි අකුසලවාරෙ කුසලවාරෙව නාමපවයා ජයායනනනනි වුතන. සුතනනනනාජිසේ පන විපාක ජයායනනමෙව ගතිනනනි අධිපායෙන අබ්‍යාකතවාරමෙව සාධක භාවෙන උද්භවනනි දඬබබෙයි. (මු: වී:)

* ඉදින් සුත්‍රාන්තභාජනියයෙහි විපාකෂණායතනයමැ අභිමත වී නම් කවරහෙයකින් අවිපාකවු ෂණායතනයැ උප්පතලද්ධි යන වොදනාව සිත්ති ලා මුලටිකානි පච්චයනයෙ පන ඡධාහොති තං අවකංසතෙ ති ආදිනා අවිපාකස්සපි පච්චයො උඛවො සො නිරව සෙසං චතතුකාමනය උඛවොති වෙදිනබ්බොසි යමක් කපිතද එහි භාවය මෙසේයි. ප්‍රත්‍යයනයෙහි චතානි ෂට්ප්‍රකාරයෙකින් ප්‍රත්‍යයැවේ ඒ අපකෂී හෙයින් යනාදින් අවිපාකයතනයෙන් ප්‍රත්‍යයැ උප්පත ලද්ද හේ නිරවශෙෂ කොටැ කියනු කැමැති බැවින් උප්පතලද්ධි දතසුතු යනුයි. * “ඉධ සඛනිතමෙවති තත්ථ විභතතං” යනු මෙහි එකශෙෂ නයින් හකුළුවාගන්නා ලද්ද ඒ අව්‍යාකානවාරයෙහි ලෞකික විපාක භාජනියයෙහි විභතනයැ යන අදහස වේ.

44. (කා) පරිසරය වා, ප්‍රතිසංස්කරණයෙහි හෝ; පවතෙතවා, ප්‍රවාහනීයත්වයෙහි හෝ; යං, යම් කාමරූපයක්; නොහොත්-යම් යම් කාමරූපයක්; යස්ස, යම් ආයතනකාව; නොහොත්-යම් යම් ආයතනයක; පච්චයොහොති, ප්‍රත්‍යයවේද; යථා, සහජයාදිවූ යම් ප්‍රකාරයෙකිනුත්; පච්චයොහොති, ප්‍රත්‍යයවේද; තථා, ඒ ප්‍රකාරයෙන්; (නස්ස, ඒ ආයතනයෙන්; නොහොත්-ඒ ඒ ආයතනයෙන්; පච්චයභුතං, ප්‍රත්‍යයවැවූ; තං, ඒ කාමරූපයතෙම; නොහොත්-ඒ ඒ කාමරූපයතෙම); විහා විතා, විඤ්ජනයා විසින්; ඤායං, දත යුත්තේය. (මෙහි යත් තත් ඉතිදයන්ගේ විප්‍රාලොපවශයෙන් අවි කීම බුරුමසන්නයෙහි ආවිසිතාය දත යුතු.)

නනු, ඒ ශාථාවෙහි; අයං, මේ වක්‍ෂ්‍යමාණවුවා; අත්ථිපනා, අපි වණිකාතොමෝයි; හි, සැබව; ආරූපෙප, අරූපභූමියෙහි; පටිසන්ධිප වනතිසු, ප්‍රතිසන්ධි ප්‍රවාහතික්‍ෂණයන්හි; නාමමෙව, නාමයමැ; තං (තස්ස ජඨායතනස්ස), ඒ සවැනිවු මනායතනයට; අවකංඝතො, යටත් පිරිසෙයින්; සතතධා, සත්පරිද්දෙකින්ද; ඡඬා, සපරිද්දෙකින්ද; පච්චයොගොති, ප්‍රත්‍යයාවේ;(තච්ඡබ්බයා විශෙෂණං කොටැ “තං නාමං ඵල, ඒ නාමයමැ; කිවද මැනවි.)

කාටං, කෙසෙ ප්‍රත්‍යයැවේද; පරිසැනියං, ප්‍රතිසැනියාණයෙහි; තාව, ප්‍රචාතනියාණයෙන් පළමු කොටැ; අවකංඝතො, යටත් පිරිසෙයින්; සඤ්ජන අඤ්ඤාමඤ්ඤා නිසංස සමපසුතන විපාක අභි අවිතතපච්චයෙහි, සඤ්ජනං පෙ අවිතතප්‍රත්‍යයයන් කරණකොට ගෙනැ; සත්තං, සත්පරිද්දෙකින්; නාමං, නාමයනෙමැ; ජ්ජායතනස්ස, සවැනිවූ මනායතනයට; පච්චයොගොති, ප්‍රත්‍යයැවේ; පන, ඉවතසෙක් ඇත;

එක්, මේ නාමයන් අතුරෙහි; කිඤ්චි, කිසිනාමධම්මයෙක්; හෙතුප්‍රත්‍යයෙන, හෙතුප්‍රත්‍යයයෙන්ද; කිඤ්චි, කිසිනාමධම්මයෙක්; ආහාරප්‍රත්‍යයෙන, ආහාරප්‍රත්‍යයයෙන්ද; ඉති එවං, යන මේ නගිත්; අඤ්ඤාථාපි, අන් අයුරෙකිනුදු; පච්චයොහොති, ප්‍රත්‍යයැවේ; තස්සවසෙන, අන්‍යථා ප්‍රත්‍යයභාවප්‍රාප්ත තත්තාමයාගේ වශයෙන්; නොහොත්-ඒ හෙතු ආහාරප්‍රත්‍යයයාගේ වශයෙන්; උක්කංසාවකංසො, උත්තකම්පකම්මය තෙමැ; වෙදිතබ්බො, දතයුතු; පච්චෙනපි, ප්‍රවෘත්තිත්‍යන්තයෙහිද; විපාකං, විපාකනාමයතෙමැ; චුත්තනසෙන එව, කිනගිත්මැ; පච්චයො හොති, ප්‍රත්‍යයැවේ; ඉතරං පන, අවිපාකනාමයතෙමැ වනාහි; අව කංසතො, යවත්පිරිසෙගින්; චුත්තප්‍රකාරෙසු, කියනලද අයුරු ඇති; පච්චයෙසු, සහජතාදි සප්තවිධ ප්‍රත්‍යයයන් අතුරෙන්; විපාකප්‍රත්‍යය වජ්ජෙති, විපාකප්‍රත්‍යය වර්ජිතකොට ඇති; ඡති, ඡබ්බිධ ප්‍රත්‍යයයන් කරණකොට ගෙනැ; පච්චයොහොති, ප්‍රත්‍යයැවේ; පන, විශේෂයෙක් ඇත; එක්, මේ අවිපාක නාමයන් අතුරෙහි; කිඤ්චි, අලොභ අවේෂ අමොහ සංඛ්‍යාතවූ කිසිනාමයෙක්; හෙතුප්‍රත්‍යයෙන, හෙතුප්‍රත්‍යය යෙන්ද; කිඤ්චි, ස්වභාවිකවදි සංඛ්‍යාතවූ කිසි නාමයෙක්; ආහාර ප්‍රත්‍යයෙන, ආහාරප්‍රත්‍යයයෙන්ද; ඉති එවං, යන මේ නගිත්; අඤ්ඤා ථාපි, අන් අයුරෙකිනුදු; පච්චයොහොති, ප්‍රත්‍යයැවේ; තස්සවසෙන, අන්‍යථා ප්‍රත්‍යයභාවප්‍රාප්ත තදවිපාකනාමයාගේ වශයෙන්; නොහොත්-ඒ හෙතු ආහාරප්‍රත්‍යයයාගේ වශයෙන්; උක්කංසාවකංසො, උත්ත කම්පකම්මයතෙමැ; හෙවත්-උස්පහත්බැව්; වෙදිතබ්බො, දතයුතු.

* උත්තකම්පකම්ම දෙදෙනා අතුරෙන් සහජතාදි සප්තවිධ ප්‍රත්‍යය භාවයට වඩා හෙතුප්‍රත්‍යයයාගේ වශයෙන් අනුප්‍රකාර ප්‍රත්‍යයභාවයැ උත්තකම්ම නම ඒ අනුප්‍රකාර ප්‍රත්‍යයභාවයට වඩා ආහාරප්‍රත්‍යයයාගේ වශයෙන් නවප්‍රකාර ප්‍රත්‍යයභාවයැ උත්තකම්ම නම ඒ නවවිධප්‍රත්‍යය භාවයට වඩා ඉන්ද්‍රියප්‍රත්‍යයාගේ වශයෙන් දශප්‍රකාර ප්‍රත්‍යයභාවයැ උත්තකම්ම නවද දශවිධ ප්‍රත්‍යයභාවයට වඩා ඉන්ද්‍රියාහාර හෙතුප්‍රත්‍යය යන් අතුරෙන් යථාක්‍රමයෙන් එක් එක් ප්‍රත්‍යයයකු පියා නවප්‍රකාර ප්‍රත්‍යයභාවයද ඊට වඩා අනුප්‍රකාර ප්‍රත්‍යයභාවයද ඊට වඩා සප්ත ප්‍රකාර ප්‍රත්‍යයභාවයද අපකම්ම නමැයි මෙසේ උසස් පහත් බැව් දත යුතුයි. කියේ මැනෝ, උක්කංසාවකං සොති එක් සත්‍යධර්මයෙකු භාවතො උක්කංසො අසධර්මයෙකු භාවතො පන නවධර්මයෙකු භාවතො දසධර්මයෙකු භාවතො උක්කංසො අවකංසො පන දසධර්මයෙකු භාවතො නවධර්මයෙකු භාවතො අසධර්මයෙකු භාවතො සත්‍යධර්මයෙකු එවං වෙදි තබ්බො (මු: ටි:) හෙතෙමෙකු අසධර්මයෙකු ආහාරවසෙන නවධර්මය ඉන්ද්‍රිය වසෙන දසධර්මය (ම: ටි:) සහජතාදි සු හෙතු ආහාරින්ද්‍රියපච්චයෙ පකම්ම පිත්ථා දසධර්මයෙකු එකං අපනෙත්වා නවධර්මයෙකු එකං අපනෙත්වා අසධර්මයෙකු පච්චයභාවො වෙදිතබ්බො එව මෙත්ථ සාධාරණවසෙන අවකංසො හෙතුආදි අසාධාරණවසෙන උක්කංසොති කියාදින මපි වසෙන වෙදිතබ්බො (අ: ටි:)

* සප්තවිධ ප්‍රත්‍යයභාවයෙහිසිටැම උත්තමීපකමී දෙදෙනාම යෙදියයුත්තාහ ඊට වඩා අපකමීභාවයක් නැතිහෙයිනි. මෙද යුක්තපනසත්‍යධර්ම පටිච්චසාවතො එම වෙළු උත්තමාසාවකංසා යොජේ තබබා තහො අවකංසාභාවතොති. (මු: ටි:)

45

අඤ්ඤාසම්මපි භවෙ නාමං නාපච්ච පටිසන්ධිං,
පඨස්ස ඉතරෙසං නං ජනාතාරෙහි පට්ඨසො.

ආරුප්පතොති අඤ්ඤාසම්මපි පඤ්චවොකාරහවෙ නං විපාකං නාමං හදසවස්සුතො සහාසං. හුතො ජට්ඨස්ස මනාසනනස්ස සථා ආරුප්පෙ වුත්තං, නාපච්ච අවකංසතො සනතධා පට්ඨසොහොති, ඉතරෙසං පන නං පඤ්චනනං චිත්තවිසතනාදිනං චතුර්වතායුත සහාසං. හුතො සහන්ත නිස්සං විපාක විපසුත්තන අප්පි අවිභව චසෙන ජනාතාරෙහි පට්ඨසොහොති, කිඤ්චි සෙනත්ත හෙතුප්පච්ච යෙන කිඤ්චි ආභාරප්පච්චසෙනාති එවං අඤ්ඤාථාපි පට්ඨසො හොති, නස්ස චසෙන උත්තමාසාවකංසො වෙදිනබ්බො.

පට්ඨෙනපි නාමං හෙති පාකං පාකස්ස පට්ඨසො,
අපාකං අවිපාකස්ස ජට්ඨා ජට්ඨස්ස පට්ඨසො.

පට්ඨෙනපිති පඤ්චවොකාරහවෙ සථා පටිසන්ධිං. නාපච්ච විපාකනාමං විපාකස්ස පඨසනනස්ස අවකංසතො සනතධා පට්ඨසො හොති, අවිපාකං පන අවිපාකස්ස පඨස්ස අවකංසතොව නතො විපාකස්සවචයං අප්පනනා ජට්ඨා පට්ඨසො හොති වුත්තන සෙනත්ත පෙනත්ත උත්තමාසාවකංසො වෙදිනබ්බො.

45. අඤ්ඤාසම්මං, අරුප්පභවයෙන් අත්‍යවු; භවෙපි, පඤ්චවොකාර භවයෙහිදු; නාමං, විපාකනාමයනෙම; පටිසන්ධියං, ප්‍රතිසන්ධිසන්ධියෙහි; පඨස්ස, සවැනිවු මනායනනසට; නාපච්ච, ඒ සප්තප්‍රකාරයෙන්ම; පට්ඨයො, ප්‍රත්‍යයැවේ; ඉතරෙසං, අන්‍යායතන සංකීර්ණ මනායනනසා කෙරෙන් අත්‍යවු වස්තුරුදි පඤ්චායනනසන්ට; ජනිතාරෙහි, අධිකාරයෙකින්; පට්ඨයො, ප්‍රත්‍යයැවේ.

හි, විසාරකරනුලැබේ; ආරුප්පතො, අරුප්පභවයෙන්; අඤ්ඤාසම්මං, අත්‍යවු; පඤ්චවොකාරහවෙපි, පඤ්චවොකාරභවයෙහිදු; තං විපාකං නාමං, තවිපාකනාමයනෙම; හදසවස්සුතො, හදසවස්සුරුපයානේ; සහාසං හුතො, පිහිටලැබ; තොහොත්-සහායබැව් ඇත්තේව; නොහොත්-හදසවස්සුතො, හදසවස්සුරුපය; සහාසං හුතො, සබදව; ජට්ඨස්ස, සවැනිවු; මනායනනස්ස, මනායනනසට; ආරුප්පෙ, අරුප්පභවයෙහි; යථා වුත්තං, කිසිකලද්දේ යම්සේද; නාපච්ච, එපරිද්දෙන්ම; අවකංසතො, අපකමීවශයෙන්; හෙවත්-යටත්පිරිසෙයින්; සනතධා, සත් පරිද්දෙකින්; පට්ඨයොහොති, ප්‍රත්‍යයැවේ; ඉතරෙසං, තදිතරවු;

පඤ්චනනං, පඤ්චවිධිච්ඡාදි; චක්ඛායනනාදිනංපන, චක්ඛුරුදි ආයතන
 යන්ව චතාති; තං, තවිපාකනාමයනෙම; චතුමහාභුතසහායංහුතා,
 සතරමහාභුතයන්ගේ පිහිටලැබ; නොහොත්-සතරමහාභුතයන්
 සබදව; නොහොත්-සතරමහාභුතයන්ගේ සහායබැව් ඇත්තේවැට;
 සහජත නිසසය විපාක විපජ්ජනන අත්ති අවිගතවසෙන, සහජතනි:ශ්‍රය
 විපාක විප්‍රසන්න අසති අවිගත ප්‍රත්‍යය වශයෙන්; ඡතිආකාරෙති, ඡඛා
 කාරයෙකින්; පච්චයොහොති, ප්‍රත්‍යයැවේ; පන, චෙනසනම්; එත්ථ,
 මේ විපාකනාමයන්අතුරෙන්;කිඤ්චි,කිසිවිපාකනාමයෙක්;හෙතුප්පච්ච
 යෙන, හෙතුප්‍රත්‍යය වශයෙන්ද; කිඤ්චි, කිසිවිපාකනාමයෙක්;
 ආහාරප්පච්චයෙක, ආහාරප්‍රත්‍යයවශයෙන්ද; ඉතිඑවං, යනමේනසින්;
 අඤ්ඤාපි, අත්අයුරෙකිනුදු; පච්චයොහොති, ප්‍රත්‍යයැවේ; තස්ස
 වසෙන, තවිපාකනාමයාගේ වශයෙන්; නොහොත්-තදන්‍යථාප්‍රාප්ත
 ප්‍රත්‍යයභාවයාගේ වශයෙන්; උත්තංසාවකංසො, උත්තමීපකමීය;
 චෙදිතබ්බො, දහයුතු.

පචතෙතපි ප්‍රමානනිකාලයෙහිද; පාකං, විපාකනාමයනෙම;
 පාකස්ස, විපාකවු ඡස්ථායතනසට; තථා, ප්‍රතිසන්නිකාලයෙහි මෙන්;
 (සත්තධා, සත්පරිද්දෙකින්; 0) පච්චයොහොති, ප්‍රත්‍යයැවේ; අපාකං,
 අවිපාකනාමයනෙම; අවිපාකස්ස, විපාකනොවු; ඡස්ථාය, සවැනිවු
 මනායතනයට; ඡධා, ඡඛාකාරයෙකින්; පච්චයො(හොති),ප්‍රත්‍යයැවේ.

ති, විසතරකරනුලැබේ; පඤ්චවොකාරභවෙ, පඤ්චවොකාරභව
 යෙහි; පටිසන්නිසං, ප්‍රතිසන්නිසන්ධයෙහි; යථා, යම්යේ ප්‍රත්‍යයැවේද;
 පචතෙතපි, ප්‍රමානනිකාලයෙහිද; තප්ථෙව, එපරිද්දෙන්ම; විපාක
 නාමං, විපාකනාමයනෙම; විපාකස්ස, විපාකවු; ඡස්ථායතනස්ස,
 සවැනිවු මනායතනයට; අවකංසතො, අපකම්චයෙන්; හෙවත්-
 යටත්පිරිසෙයින්; සත්තධා,සත්පරිද්දෙකින්;පච්චයොහොති,ප්‍රත්‍යයැ
 වේ; අවිපාකංපන, අවිපාකනාමයනෙම වනාහි; අවිපාකස්ස, විපාක
 නුච්ඡා; ඡස්ථාය, සවැනිවු මනායතනයට; අවකංසතොව, අපකම්චය
 යෙන්ම; හෙවත්-යටත්පිරිසෙයින්ම; තතො, ඒ සප්තවිධප්‍රත්‍යයන්
 කෙරෙන්; විපාකපච්චයං, විපාකප්‍රත්‍යය; අපනෙතො, ඉවත්කොට;
 ඡධාව, ඡවිප්‍රකාරයෙකින්ම; පච්චයොහොති, ප්‍රත්‍යයැවේ; එත්ථපන,
 මේ පචතෙත යනාදි ගාථාවෙහි වනාහි; වු යතනයෙනෙව, කී නසින්ම;
 උත්තංසාවකංසො, උත්තමීපකමීයනෙම; චෙදිතබ්බො, දහයුතුයි.

* හෘදයවස්සුරූපයාගේ පිහිටලැබ යන මේ වචනයෙන් නාමය
 නෙමැ අරුතලයෙහි මෙන් පඤ්චවොකාරභවයෙහි වස්සුරූපය සහාය
 කොටැ නැත්තේ නොවෙයි වස්සුරූපය සහායකොටැ ඇත්තේය
 යුක්තයි. එහෙයින් හෘදයවස්සුරූපය නාමය හා සමග සවැනිවු ආය
 තනයට ප්‍රත්‍යයැවේ යන මෙපමණක්ම දක්වයි යම්යේ හෘදයවස්සු
 රූපයනෙමැ ප්‍රත්‍යයැ නොවේද එමෙන් නාමයන් ප්‍රත්‍යයැනොවේය

යන මේ අදහස අභිමතයැ ඒ එසේමැයි. හෘදයවසානුරූපයනෙමැ විප්‍රසූතත වශයෙන් ප්‍රත්‍යයැවේ නාමයැ විප්‍රසූතත වශයෙන් ප්‍රත්‍යයැ නොවේ නාමයනෙමැ වනාහි විපාක හෙතොදි වශයෙන් ප්‍රත්‍යයැවේ හෘදයවසානුරූපයනෙමැ විපාක හෙතොදි වශයෙන් ප්‍රත්‍යයැනොවේ. හෘදයවච්ඡුතො සභායං හුතොති එතෙන අරූපෙවිඨ අසභායං නාමං නහොති හෘදයවච්ඡුත නාමෙන සහ ජඨායතනස්ස පච්චයොහොතිති එතතකමෙව දසෙය්‍යති, න පන යථා හෘදයවච්ඡු පච්චයො හොති තථා නාමමපිති අයමත්ථො අධිපෙසනො, චච්ඡුති විපසුත්තන පච්චයොහොති න නාමං, නාමඤ්ච විපාක හෙතොදි පච්චයො හොති න චච්ඡුති. (මු:ථි:)

46

නන්තෙව සෙසපඤ්චනනං විපාකං පච්චසො හවෙ,
චතුධා අවිපාකමපි එවමෙව පකාසිතං.

නන්තෙව හි පවතෙන සෙසානං චක්ඛාසනනාදිනං පඤ්චනනං චක්ඛුපසාදදිවච්ඡුකමපි ඉතරමපි විපාකනාමං. පච්චාන්ත විපසුත්තන අත්ථි අවිභතප්පච්චසෙහි චතුධාපච්චසොහොති, යථාච විපාකං අවිපාකමපි එවමෙව පකාසිතං, නස්මා කුසලාදිහෙදමපි නෙස. චතුධාපච්චසො හොතිති චෙදිතබ්බං, එවං නාච නාමමෙව පටිසංඝිතං. පවතෙනවා සංඝස්ස ආයතනස්ස පච්චසොහොති, යථාච හොති තථා චෙදිතබ්බං,

රූපං පනෙත්ථ ආරූපසහවෙ හවති පච්චසො,
න එකායතනස්සාපි පඤ්චකඛනිහවෙ පන.

රූපනො සංඝිතං චච්ඡු ජබා ජඝස්ස පච්චසො,
භුතාහි චතුධා හොනති පඤ්චනනං අවිසෙසනො.

රූපනොති පටිසංඝිතං චච්ඡුරූපං ජඝස්ස මනායතනස්ස සහන්ත අඤ්ඤමඤ්ඤ නිස්සය විපසුත්තන අත්ථි අවිභතප්පච්චසෙහි ජබා පච්චසොහොති, චනනාදි පන භුතාහි අවිසෙසනො පටිසංඝිතං. පවතෙනව සංඝංආයතනං උපපජ්ජතිතස්සතස්ස චසෙතපඤ්චනමපි චක්ඛාසනනාදිනං සහන්ත නිස්සය අත්ථි අවිභතප්පච්චසෙහි චතුධා පච්චසො හොනති,

තිබාජීවිත මෙනෙසං ආහාරෙව පචනතිසං,
නානෙව ජබා ජඝස්ස චච්ඡු නස්සෙව පඤ්චධා.

එතෙසං පන චක්ඛාදිනං පඤ්චනනං පටිසංඝිතං. පවතෙනව අත්ථි අවිභත ඉන්ද්‍රියවසෙත රූපජීවිතං. තිබා පච්චසොහොති, ආහාරෙවති ආහාරෙව අත්ථි අවිභත ආහාරවසෙත තිබාපච්චසො හොති, සොචචො සෙසනනා ආහාරූපජීවිතො නෙසං ආහාරානුගතෙ කාසෙ පචනතිසංසෙව නොපටිසංඝිතං, නාති පන පඤ්ච චක්ඛාසනනාදිති ජඝස්ස චක්ඛුසොන ඝාතජීවහා කායවිඤ්ඤාණ සම්බාධස්ස මනායතනස්ස නිස්සය සුරෙහන්ත ඉන්ද්‍රිය විපසුත්තන අත්ථි

•

අවිගතවසෙන ජනාකාරෙහි පව්වයා හොනති පවතෙන නොපටි
 සන්ධිසං, ධිපෙතො පන පඤ්චවිඤ්ඤාණානි නයොව අවසෙස මනා
 යනනායා වඤ්ඤරූපං නිසංස පුරෙණන විපසයුතන අත්ථි අවිගතවසෙන
 පඤ්චධා පව්වසො හොති පවතෙන නො පටිසන්ධිසං, එවං රූපමෙව
 පටිසන්ධිසං පවතෙනවා යසංයසං ආයනනායා පව්වසො හොති,
 සථාව හොති නථා වෙදිනබ්බං,

නාමරූපං පනුහයං හොති යං යසං පව්වසො,
 සථාව නමපි සබ්බස්මි විඤ්ඤානබ්බං විභාවිතා.

සෙසසාපිදං, පටිසන්ධිසං නාව පඤ්චවොකාරභවෙව ධිකිනතය වඤ්ඤ
 රූපසංඝිතානං නාමරූපං ජසායනනායා සහණන අඤ්ඤාමඤ්ඤ
 නිසංස විපාක සමපයුතන විපසයුතන අත්ථි අවිගතපව්වසාදිති පව්ව
 සොති, ඉදමෙත්ථ මුඛමනනං, චුතනනායානුසාරෙනපන සකකා සබ්බං
 සොපෙකුනති න එත්ථ විත්ථාගෙ දසසිනොති.

නාමරූපපව්වසා සලායනනනිද්දෙසො.

46. තත්ථෙව,ථි පඤ්චවොකාරභවයෙහි පවත්නාකෙණෙහිමැ;සෙස
 පඤ්චනනං, මනායතනයා කෙරෙන් ශෙෂවු චක්ඛායතනාදිවු පඤ්චා
 යතනයන්ට; විපාකං, විපාකවු නාමයතෙමැ; චතුධා, සිවුපරිද්දෙකින්;
 පව්වයොහවෙ, ප්‍රත්‍යයැවන්නේය;අවිපාකමපි,විපාකනාමයා කෙරෙන්
 අන්‍යවු නාමයතෙමේද; එවමෙව, මේ විපාකනාමයට කී නසින්මැ;
 පකාසිතං, ප්‍රකාශිතයි.

හි,විසාරකරනුලැබේ;තත්ථ,ථි පඤ්චවොකාරභවයෙහි;පව්වතතව,
 ප්‍රවෘත්තිකාලයෙහිමැ; සෙසානං, මනායතනය කෙරෙන් අවශිෂ්ටවු;
 චක්ඛායතනාදිනං, චක්ඛායතනය ආදිකොටැ ඇති; පඤ්චනනං, පඤ්ච
 විධායතනයන්ට; චක්ඛුපසසාදදිවඤ්ඤකමපි, චක්ඛු:ප්‍රසාදදි වස්තූන්
 නි:ශ්‍රයකොටැ ප්‍රවෘත්තවුද; ඉතරමපි, තදිතරවු හාදයවස්තුරූපය
 නි:ශ්‍රයකොටැ ප්‍රවෘත්තවුද; විපාකනාමං, විපාකනාමයතෙමැ; පව්ව
 ජත විපසයුතන අත්ථි අවිගතපව්වයෙහි, පඤ්චාණිත විප්‍රසූතන අසති
 අවිගත ප්‍රත්‍යයයන් කරණකොටගෙනැ; චතුධා, සිවුපරිද්දෙකින්;
 පව්වයොහොති, ප්‍රත්‍යයැවේ; විපාකං, විපාකනාමයතෙමැ; යථාව
 (පකාසිතං), ප්‍රකාශකරනලද්දේ යම්සේද; අවිපාකමපි, අවිපාකනාමය
 තෙමේද; එවමෙව, එපරිද්දෙන්මැ; පකාසිතං, ප්‍රකාශකරනලද්දේය;
 තසො, එහෙයින්; කුසලාදිහෙදමපි, කුසලාකුසලත්‍රියා වශයෙන්
 ප්‍රභෙදවත්වු නාමයතෙමේද; තෙසං, ථි චක්ඛායතනාදිවු පඤ්චවිධා
 යතනයන්ට; චතුධා, සිවුපරිද්දෙකින්;පව්වයොහොතිති, ප්‍රත්‍යයැවේ
 යයි; වෙදිනබ්බං, දතයුතු; එවං, යථොක්තනසින්; තාව, රූපයට
 පමු; නාමමෙව, නාමයමැ; පටිසන්ධිසංවා, ප්‍රතිසන්ධික්ෂණයෙහි හෝ;

පවතෙනවා, ප්‍රවාතනික්‍ෂණයෙහි හෝ; යස්සයස්සආයතනස්ස, යම් යම් ආයතනයකට; පච්චයොගොති, ප්‍රත්‍යයැවේද; යථාචගොති, යම් අයුරෙකින් ප්‍රත්‍යයැවේද; තථා, ඒ ප්‍රකාරයෙන්; (නාමං, නාමය;ට) චේදිතබ්බං, දතයුතු.

එත්, මේ නාමරූපයන් අනුරෙන්; නොහොත්-මේ නාමරූප ප්‍රත්‍යයයෙන් සමභවවන අඩායතනයාගේ නිදේශයෙහි; රූපංපන, රූපයතෙම වනාහි; ආරූපපතවෙ, ආරූපභවයෙහි; එකායතනස්සාපි, එක් ආයතනයකුභවත්; පච්චයොගභවති, ප්‍රත්‍යයැ නොවේ; පඤ්චකකිභවෙපන, පඤ්චවොකාර භවයෙහි වනාහි; රූපතො, රූපයන් අනුරෙන්; (රූපයන් කෙරෙන්සිද අවිසිඬ) වන්ත්‍ර, හෘදයවස්තු රූපයතෙම; සන්ධිං, ප්‍රතිසන්ධික්‍ෂණයෙහි; ඡදස්ස, සවැනිවූ මනායතනයට, ඡධා, අඩාකාරයෙකින්; පච්චයො, ප්‍රත්‍යයැ වේ; භූතාති, සතරමභාභූතයෝතුමු; අවිසෙසතො, ප්‍රතිසන්ධි ප්‍රවාතනික්‍ෂණයන්හි විශේෂයක් නැතිවැ; පඤ්චකතං, චක්‍රායතනාදිවූ පඤ්චවිධායතනයන්ට; වතුධා, සතරඅයුරෙකින්; (පච්චයා)ගොනති, ප්‍රත්‍යයයෝවෙන්.

හි, විසාරකරනුලැබේ; රූපතො, රූපයන් අනුරෙන්; වන්ත්‍රරූපං, හෘදයවස්තුරූපයතෙම; පටිසන්ධිං, ප්‍රතිසන්ධික්‍ෂණයෙහි; ඡදස්ස, සවැනිවූ; මනායතනය, මනායතනයට; සහජත අඤ්ඤමඤ්ඤ නිස්සය විපප්‍රයතන අපි අවිගතපපච්චයෙහි, සහජත අන්‍යාන්‍ය නිශ්ශ්‍රය විප්‍රයතන අපි අවිගත ප්‍රත්‍යයයන් කරණකොටගෙනැ; ඡධා, අඩාකාරයෙකින්; පච්චයොගොති, ප්‍රත්‍යයැවේ; චතතාරිපනභූතාති, සතර මභාභූතයෝ වනාහි; අවිසෙසතො, සාමාන්‍යවශයෙන්; හෙවත්-විශේෂයෙක් නැතිවැ; පටිසන්ධිං, ප්‍රතිසන්ධික්‍ෂණයෙහිත්; පවතෙනව, ප්‍රවාතනික්‍ෂණයෙහිත්; යං යං ආයතනං, යම් යම් ආයතනයක්; උපපජ්ජති, උපදනේද; තස්සතස්සවසෙන, ඒ ඒ ආයතනයාගේ වශයෙන්; චක්‍රායතනාදිතං, චක්‍රායතනය මූල්කොටඇති; පඤ්චනාවපි, පඤ්චවිධායතනයන්ටද; සහජත නිස්සය අපි අවිගතපපච්චයෙහි, සහජතනිශ්ශ්‍රය අපි අවිගතප්‍රත්‍යයයන් කරණකොටගෙනැ; වතුධා, සතරඅයුරෙකින්; පච්චයාගොනති, ප්‍රත්‍යයයෝ වෙන්.

ජිවිතං, රූපජිවිතෙක්‍ෂීයයතෙමැ; එතෙසං, ඒ චක්‍රායතනාදි ප්‍රසාදයතනයන් පස්දෙනාට; තිධා, තුන්පරිද්දෙකින්; (පච්චයොගොති, ප්‍රත්‍යයැවේ;ට) ආභාරෙව, ආභාරරූපයතෙමද; පචතතිං, ප්‍රවාතනික්‍ෂණයෙහි; (එතෙසං, ඒ චක්‍රායතනාදි ප්‍රසාදයතනයන් පස්දෙනාට; තිධා, තුන්පරිද්දෙකින්; පච්චයොගොති, ප්‍රත්‍යයැවේ;ට) තාතිඑව, ඒ වස්තුරුදි ප්‍රසාදයතනයන් පස්දෙනම; ඡදස්ස, වස්තුස්ශ්‍රොත්‍ර ස්‍රාණ ජිහ්වා කාශ විඤ්ඤ සඤ්ඤානවූ මනායතනයට; ඡධා, අඩාකාරයෙකින්; (පච්චයොගොති, ප්‍රත්‍යයැ වේ;); වන්ත්‍ර, හෘදයවස්තුරූපයතෙම; තස්සෙව, පඤ්චවොකාරභවයෙහිවූ පඤ්චවිඤ්ඤනයන් කෙරෙන් අත්‍යවූ මනායතනයටමැ; පඤ්චධා, පස්පරිද්දෙකින්; (පච්චයොගොති, ප්‍රත්‍යයැවේ.)

පන, විඤ්ඤානකරනුලබ්ධි; චක්ඛාදිතං, චක්ඛුරුදිවු; එතෙසං පඤ්ඤානාං, මේ පඤ්ඤානාං ප්‍රසාදයතනායත්තං; පටිසංඝායං, ප්‍රතිසංඝායං ඝණයෙහිද; පටිතොතං, ප්‍රවෘත්තිඝණයෙහිද; අනිඤ්ඤානාං, අනිඤ්ඤානාං වශයෙන්; රූපජීවිතං, රූපජීවිතෙත්තං; කිං, කුන්තරිද්දෙකින්; පටිවයොගොති, ප්‍රත්‍යයාවේ; ආභාරොවාති, ආභාරවයනු; ආභාරොව, ආභාරරූපයෙනමෙද; අනිඤ්ඤානාං, අනිඤ්ඤානාං වශයෙන්; කිං, කුන්තරිද්දෙකින්; පටිවයොගොති, ප්‍රත්‍යයාවේ; බො, එකැතින්; සොව, ඒ ආභාරරූපයෙනමෙද; යෙසං, යම් සත්‍යයෙනෙක්; ආභාරරූපජීවිතො, ආභාරය නිසා දිවිපවත්තානු වෙද්ද; තෙසං, ඒ සත්‍යයන්ගේ; ආභාරනුගතො, ඔප්පත්තං පැතිරගියාවූ; කායො, ශරීරයෙහි; පටිතොතං, ප්‍රවෘත්තිඝණයෙහිම; (පටිවයොගොති, ප්‍රත්‍යයාවේ; පටිසංඝායං, ප්‍රතිසංඝායං; නො (පටිවයොගොති), ප්‍රත්‍යයානොවේ; තාති පඤ්ඤානාං චක්ඛායතනාදිතිපන, ඒ චක්ඛායතනාදිවු පඤ්ඤානාං වශයෙන් වනාහි; නොගොත්-ඒ පෙත්තං, ජායං, සමානිවු; චක්ඛු සොන සාන ජීවනා කායවිඤ්ඤානසංඝායනං, චක්ඛුස්මොහු සාන ජීවනා කාය විඤ්ඤාන සංඝායනං; මනායතනං, මනායතනං; කිං, පුරෙත්තං ඉත්තං විපසුත්තං අනිඤ්ඤානාං, කිං, පුරෙත්තං ඉත්තං විපසුත්තං අනිඤ්ඤානාං වශයෙන්; ජායං, ජායං, ජායං, ජායං; පටිතොතං, ප්‍රවෘත්තිඝණයෙහි; පටිවයොගොති, ප්‍රත්‍යයාවේ; පටිසංඝායං, ප්‍රතිසංඝායං; නො (පටිවයොගොති), ප්‍රත්‍යයානොවේ; එවං, මෙකැතින්; රූපමෙව, රූපමෙව; පටිසංඝායං, ප්‍රතිසංඝායං; පටිතොතං, ප්‍රවෘත්තිඝණයෙහි; යෙසං, යම් යම් ආයතනං; පටිවයොගොති, ප්‍රත්‍යයාවේ; යථා, යම් යම් පුරෙත්තං; (පටිවයොගොති, ප්‍රත්‍යයාවේ; තථා, ඒ අනුරෝධං; (තං රූපං, ඒ රූපය;) වෙදිතබ්බං, දතස්සං.

උභයං, විප්‍රකාරවු; යමපනනාමරූපං, යම් නාමරූපයෙක් වනාහි; යෙසං, යම් ආයතනං; පටිවයොගොති, ප්‍රත්‍යයාවේද; යථා, යම් අනුරෝධං; (පටිවයොගොති, ප්‍රත්‍යයාවේද); තථි, ඒ නාමරූපයද; (තථා, ඒ අනුරෝධං) සබ්බං, සියලු ප්‍රතිසංඝායං; නොගොත්-සියලු පඤ්ඤානාං චක්ඛායතනාදිති; විඤ්ඤානාං, විඤ්ඤානාං; විඤ්ඤානාං, විඤ්ඤානාං.

ඉදං, මේ ප්‍රත්‍යයවන අසුරු; සෙය්‍යථා, කිසේයැයත්; පටිසංඝාතං, ප්‍රතිසංඝාතයෙහි; තාව, වක්‍ෂ්‍යව්‍යාකරණයට පළමු; පඤ්චවොකාර හවෙ, පඤ්චවොකාරහවයෙහි; ඛනිකතයවනුරූපසංඛාතං, වේදනා සංඥා සංසකාර සංකෘතියෙහි හෘදයවස්තුරූපයැ කියනලද; නාම රූපං, නාමරූපයනමැ; ඡදායනසංඝාතං, සවැනිවූ මනායනතයට; සහජන අඤ්ඤාමඤ්ඤා නිසංසං විපාක සමපයුත්ත විපසයුත්ත අනි අවි ගතපට්ඨයාදිති, සහජනපෙය්‍යඅවිගතප්‍රත්‍යයයාදින් කරණකොට ගෙනැ; පට්ඨයො (හොති), ප්‍රත්‍යයැ වේ; ඉතිඉදං, යන මේ වචන යනම; එත්ථ, මේ නාමරූපයාගේ ප්‍රත්‍යයවීමෙහි; මුඛමත්තං, ලෙශ මාත්‍රයෙකි; පන, එසේවිනමුත්; වුත්තනසානුසාරෙන, කියනලද නය අනුවැ යැමෙන්; හෙවත්-කී නය අනුවැ පැවති නුවණින්; සබ්බං, සියලුකිම; යොජෙත්‍රං, යොදගන්ට; සකකා, හැක්කේයැ; ඉති, එහෙයින්; එත්ථ, මේ නාමරූපයාගේ ප්‍රත්‍යයවීමෙහි; විත්ථායො, විසාර යෙක්; න දසුසිතො, නොදක්වනලදයැ; (ඉතිසමාපත්තියෙහි වැවේ.)

* පටිපත්තෙ අරූපධම්මා කමමරූපස්ස ධීතිපත්තස්සෙව පට්ඨයා හොනති න උපපජ්ජමානස්සාති විපසයුත්ත අනි අවිගතාව පටිජාජන විපසයුත්තාදයො එව වක්ඛාදිතං යොජෙතබ්බං. (මු: ටි:) යුගෙයින් ප්‍රවෘත්තිසංඝාතයෙහි අරූපධම්මයෝතුමු හෙවත්-නාමධම්මයෝ තුමු ස්විතිසංඝාතානා කමිජරූපයටමැ ප්‍රත්‍යයවූවාහු වෙත් උත්තරති සංඝාතානා කමිජරූපයට ප්‍රත්‍යයවූවාහු නොවෙත් විප්‍රසුත්ත අයති අවිගතප්‍රත්‍යයයෝද නියමයෙන් පශ්චාත්ත විප්‍රසුත්තාදි ප්‍රත්‍යය යෝවැ වක්ඛුරුදින්ට යෙදියයුත්තාහ යනු භාවති. අනුට්ඨාසිංසව්‍යා ජන විපසයුත්තාදයො එවාති නියමෙන සහජන පුරෙජන විපස යුත්තාදයො නිවතෙනති. යුගෙයින් නියමයෙන්මැ යන අවධාරණ යෙන් සහජනවිප්‍රසුත්තාදිවූද පුරෙජනවිප්‍රසුත්තාදිවූද ප්‍රත්‍යයයන් වලභා.

* “යංයං ආයතනං උපපජ්ජති”යන්නෙන් අනෙජ ජරයුජ සත්තට ප්‍රතිසංඝාතයෙහි පඤ්චායනතයත් අතුරෙන් කායායතන යමැ උපදි සංසෙදජ ඔපපාතිකවු සත්තට තදිතරුයතනයෝ සුදුසු පරිද්දෙන් හටගනිත් කියේ මැනෝ විගුබ්බාභිට්ඨිකාති. යංයං ආය තනං උපපජ්ජති පටිසංඝාතං අනෙජ ජලාබුජනං පඤ්චස්ථ ආයත නෙසු කායායතනමෙව උපපජ්ජති ඉතරෙසං යථාරහං ඉතරතිපි. යි.

* සාමාන්‍ය වශයෙන් මනායතනයටයයි නොකියා අවශෙෂ මනායතනයටයයි සවිශෙෂකොටැ කියනු කීමයත් එහෙයින් විසු අවශෙස මනායතනස්සාති එත්ථ පඤ්චකකිකිහවෙ පතාති එතස්ස අනුවත්තමානරුතා පඤ්චවොකාරහවෙ එව පවත්තමානං පඤ්චවිඤ්ඤ ණෙහි අවශෙසං මනායතනං වුත්තනති දඨබ්බං. (මු: ටි) අවශෙස මනායතනස්ස”යන මේ පාඨයෙහි ප්‍රකාරණ වශයෙන් “පඤ්චකකි කිහවෙපන”යන මේ පාඨය අනුව පවත්නා බැවින් පඤ්චවොකාරහව යෙහිමැ පවත්නාවූ පඤ්චවිඤ්ඤනයන් කෙරෙන් අවශෙෂවූ මනායතන ය කියනලදයි දතයුතුයි.

* කාමරූපස්ස සහජතාදිසාධාරණපච්චයභාවො සමප
 යුක්තාදි අසාධාරණපච්චයභාවො යථාසම්භවං යොජෙතබ්බොඤ්ඤි
 (මු:වි:) යුක්තෙතිත් කාමරූපයාගේ සහජතාදි සාධාරණ ප්‍රත්‍යයභාවයද
 සමප්‍රසුක්තාදි අසාධාරණප්‍රත්‍යයභාවයද සමභවමු පරිද්දෙන් යෙදිය
 යුතු. හේ කියේයැ යත් කාමරූපයාගේ ප්‍රතිසන්ධිකරණයෙහි සහජත
 අනෙකාන්ත නිශ්ශ්‍රය අස්සි අවිගතාදි වශයෙන් ප්‍රත්‍යයවීමැ සහජතාදි
 සාධාරණ ප්‍රත්‍යයභාව නම. තාමයාගේ සමප්‍රසුක්ත විපාක හෙතු
 ආහාර ඉන්ද්‍රියාදි වශයෙන් ප්‍රත්‍යයවීමැ සමප්‍රසුක්තාදි අසාධාරණ
 ප්‍රත්‍යයභාව නම රූපයාගේ වතාහි විප්‍රසුක්ත ප්‍රත්‍යයවීමැ යෙදියයුතුයි.
 කියේ මැනෝඤ්ඤි යථාසම්භවං යොජෙතබ්බොති කාමරූපස්ස පටිසන්ධියං
 සහජත අඤ්ඤාමඤ්ඤා නිස්සය අත්ථි අවිගතාදිපච්චයභාවො සහජතාදි
 සාධාරණපච්චයභාවො සමප්‍රසුක්ත විපාකහෙතු ආහාරින්ද්‍රියාදිපච්චය
 භාවො සමප්‍රසුක්තාදි අසාධාරණපච්චයභාවො තාමස්ස රූපස්ස පන
 විප්‍රසුක්තපච්චයභාවො යොජෙතබ්බොඤ්ඤි. (අ: වී:)

කාමරූපපච්චයා, කාමරූපප්‍රත්‍යයයෙන් සමභවවන;
 සලායනනනිදෙදසො, ඡායායනනයාගේ විසාරකථාවයි.

47

සලායනනපච්චයා එස්සනිදෙදසො

ජලෙව එස්සා සබ්බෙපා වක්ඛසමඑස්සා ආදසො,
 විඤ්ඤාණමිව බහතිංස විජ්ඣා රොග භවනානි නො.

සබ්බෙපනො හි පාළිසං වක්ඛසමඑස්සාති ආදසො ජලෙව
 එස්සා ආහනා, විජ්ඣා රොග පන වක්ඛසමඑස්සාදසො පඤ්ඤාකුසල
 විපාකා පඤ්ඤාකුසලවිපාකාති දස, ඡායා බාවිසති ලොකිස විපාක
 විඤ්ඤාණසමප්‍රසුක්තාව බාවිසතිති එවං සබ්බෙපි සබ්බාරපච්චයා
 වුත්තවිඤ්ඤාණමිව බහතිංස භොගති, සංපතොනස්ස බහතිංස
 විබස්සාපි එස්සස්ස පච්චයො සලායනනං, නත්ථ,

ජලෙන සහ අජකුලනං වක්ඛාදිං බාවිතෙපිති,
 සලායනන මිච්ඡනති ජති සබ්බං විචක්ඛණො.

නත්ථ සෙනාව උපාදිනනක පච්චනතිභවා අයනති සකසනනති
 පටිසාපනනමෙව පච්චසං. පච්චසුප්පනනඤ්ඤා දිපෙනති, නෙජ්ඣා
 සනනපච්චයා එස්සාති පාළිඅනුඤ්ඤාදනො ආරුපෙස ජ්ඣායනනඤ්ඤා
 අඤ්ඤාදත්ථ සබ්බසබ්බහෙනො සලායනනඤ්ඤා එස්සස්ස පච්චයොති
 එකදෙස සරුපෙකිසෙසං කාමා ජලෙන සහ අජකුලනං වක්ඛාදිං
 සලායනනනති ඉච්ඡනති, නඤ්ඤා ජට්ඨායනනඤ්ඤා සලායනනඤ්ඤා
 සලායනනනෙත්ථ සබ්බං ගච්ඡති, යෙ පන පච්චසුප්පනනමෙව
 එකසනනති පටිසාපනන. දිපෙනති පච්චසං පන හිතනසනනානමපි
 නෙ සං සං ආයනනං එස්සස්ස පච්චයො භොගති, නං සබ්බං දිපෙනනා

බාහිරමයි පටිගතහෙතො නදෙව ජමෙන සහ අජකානං බාහිරෙතිපි රූපාසනනාදිති සබ්බං සලාසනනනනි ඉවජනති, නමිති ජසාසන නඤච සලාසනනඤච සලාසනනඤච සලාසනනනනි එතෙසං එක සෙසෙ කතෙ සලාසනනනනෙව සබ්බං. ගවජනි, එත්ථාහ නසබ්බා සනනෙති එකො එකො සමෙහාති නාපි එකමහා ආසනනා සබ්බෙ එකො අසඤච සලාසනනපච්චසා එකොති එකොවුතො සොකසමාති, නත්තිදං විසංජජනං සච්චමෙනං, සබ්බෙති එකො එකමහාවා සබ්බෙ න සමෙහානති, සමෙහානති පන අනෙකෙති එකො, සථා වක්ඛුසමථෙකො වක්ඛාසනනා රූපාසනනා වක්ඛු විඤ්ඤාණසබ්බානා මනාසනනා අවසෙසා සමපසුත්තබ්බමාසනනා වාති එවං සබ්බත්ථ සථානුරූපං සොජේතබ්බං, නසමා එවති

එකොපනෙකාසනනපසනවො ඉති දිපිතො,
එකොසං එකච්චන නිදද්දසෙතිබ්බ නාදිනා.

එකච්චනනිදද්දසෙතාති සලාසනනපච්චසා එකොති ඉමිනාති එක ච්චනනිදද්දසෙන අනෙකෙති ආසනනෙති එකො එකො හොතිති නාදිනා දිපිතොති අනෙකා, ආසනනෙසු පන

ජයාපඤච නතො එකං නවධා බාහිරනි ජ,
සථා සමභව මෙනස්ස පච්චසනෙන විභාවසෙ.

නත්තාසං විභාවනා වක්ඛාසනනාදිති තාව සඤචවක්ඛුසමථෙකොදි හෙදතො පඤචවිධස්ස එකස්ස නිස්සං සුරෙජ්ඣ ඉද්දිස විපසුත්තන අජ්ඣි අවිගතවසෙති ජයා පච්චසා හොනති, නතො පර. එකං විපාක මනාසනනං අනෙකාසනදස්ස විපාකමනොසමථස්සස්ස සහජ්ඣන අඤ්ඤාමඤ්ඤ නිස්සං විපාක ආහාර ඉද්දිස සමපසුත්තන අජ්ඣි අවිගත වසෙන නවධා පච්චසො හොති, බාහිරෙසු පන රූපාසනනං වක්ඛු සමථස්සස්ස ආරම්භණ සුරෙජ්ඣ අජ්ඣි අවිගතවසෙන වක්ඛා පච්චසො හොති, නථා සඤ්ඤාසනනාදිති සොකසමථෙකොදිනං, මනොසමථස්සස්ස පන නානිව බ්බමාසනනඤච නථාච ආරම්භණපච්චසමංගනනෙව වාති එවං බාහිරනි ජ සථාසමභව මෙනස්ස පච්චසනෙන විභාවසෙති.

සලාසනනපච්චසා එකොතිදද්දසො.

47. (ක) සලාසනනපච්චසා, අබාසනනප්‍රත්‍යයයෙන් සමභවචන්තාවු; එකොතිදද්දසෙ, සංගීයාගේ විඤ්ඤානකථායෙති; (විත්ථජයොවෙදිතං බබ්බා, විතසා දතසුතු; 0)

සබ්බෙපා, සංකෙස පඤයෙන්; වක්ඛුසමථස්ස ආදයො, වක්ඛු සමථස්සය මුල්කොට ඇති; ජලෙච්චස්සා, අබ්විධවු සංගීතෙකෙන්; (පාලියං ආගතා, පෙළෙති ආවාහද; 0) තෙ, ඒ සංගීතෝතුමු; විත්ථා රෙන, විඤ්ඤා විසින්; විඤ්ඤාණමිව, දෙතිස් විපාක විඤ්ඤාණ මෙන්; බන්ධංස, දෙතිසෙක්; භවනති, වෙත්.

හි, විසාරකරනු ලැබේ; සංකල්පනා, සංකල්පනා; පාලිය, පෙළෙහි; වක්‍රාසම්ප්‍රදායානි ආදිය, වක්‍රාසම්ප්‍රදායා යනාදි වූ; ඡලෙච්ඡායා, අභිවිධිම සංකල්පනා; ආගතා, ආවානා; විභාජනපන, විසාර වශයෙන් වනාහි; වක්‍රාසම්ප්‍රදායා, වක්‍රාසම්ප්‍රදායාදි වූ; කුසල විපාකා, කුසල විපාක වූ; පඤ්ච, සංකල්පයේ පස් දෙනෙකැ; අකුසල විපාකා, අකුසල විපාක වූ; පඤ්ච, සංකල්පයේ පස් දෙනෙකැ; ඉති, මෙසේ; දස, සංකල්පයේ දස දෙනෙකැ; සෙසා, තදවශෙෂ වූ; බාවිසතිලොකිය විපාක විඤ්ඤාණසම්ප්‍රදායා, දෙවිසි ලෝකික විපාක විඤ්ඤාණයන් හා එකොත්සාද දි වතුර්විධ සම්ප්‍රදාය ලක්ෂණයෙන් යුක්ත වූ; බාවිසතිව, සංකල්පයේ දෙවිසි දෙනෙකැ; ඉති එවං, මෙපරිද්දෙන්; සංකල්ප, දෙතිස් වැදූරුම් වූ සියලුම සංකල්ප වූ; සංකල්පවිධාය, සංකල්ප ප්‍රත්‍යය යෙන්; වුත්ත විඤ්ඤාණම්ව, සම්මතවෙන් සි වදල විපාක විඤ්ඤාණයෙන්; (සංකල්පවිධාය පවත්නා විඤ්ඤාණම්ව සිදු පාඨානතරසිඳු) බන්ධන සංහතා, දෙතිස් දෙනෙකැ වෙන්; බන්ධන විධිසංහතා, දෙතිස් වැදූරුම් වූ; එකසංඝායක, තෙල සංකල්ප; යංපන සමායතනං, යම් අසායනකයෙක් වනාහි; පච්චයො, ප්‍රත්‍යය වේද; තත්, ඒ අසායනකය අතුරෙහි;

විවක්ඛණා, අවිදක්කා වූ විඤ්ඤාණයන් වූ; ඡදෙනසහ, සවැනි වූ මනායතනය හා සමග; අභිධම්මා, සංකල්පනා යෙහි වූ; වක්‍රාදි, වක්‍රාදි අසායනකය; බාවිසති, බාවිසති පාලියතනාදි වූ; ඡතිපිසං, අසායනකය වූ සමග; සමායතනං, අසායනකය; ඉච්ඡනා, කැමැති වෙන්.

තත්, ඒ සමායතන පච්චයා එසේ යන පදයෙහි; නොහොත්-තත්, තද්වය විවක්ඛණයන් අතුරෙන්; නොහොත්-තද්වය විඤ්ඤාණයන් වූ වාදයන් අතුරෙන්; තාව, පලමු කොට; යෙ, යම් විඤ්ඤාණයෙකැ; අයං, මේ කීම; උපාදිනා සංකල්පනා, අරමුණු කිරීම් වශයෙන් නිෂ්පාදනය වූ යුක්ත වූ කම්ය විසින් තමාගේ ඵලභාවයෙන් ගැනින වූ නොනැවති පවත්නා වාතනාදි සියලුම කපා නොමෝරී; ඉති, මෙසේ මෙනෙහි කොට; සංකල්පනා පරිපාපන මෙව, සංකල්ප සංකල්පයෙහි අනුගත වූ; (එකසංකල්ප පරිපාපන මෙව සිදු පාලිය එක සංකල්පයෙකැ අනුගත කොට යන අවිසිඳු) පච්චයං, ප්‍රත්‍යය යෙන්; පච්චයුප්පනාඤ්ඤා, ප්‍රත්‍යයොප්පනා යෙන්; දීපෙනති, දක්වද්ද; නෙ, ඒ විඤ්ඤාණයන් වූ; ඡදායතන පච්චයා එසේ යන, ඡදායතන පච්චයා එසේ යන; පාලි අනුසාරණා, පෙළ අනුව විමසීම් විසින්; ආරුපෙප, අරුපභවයෙහි; ඡදායතන ඤ්ඤා, සවැනි වූ මනායතනය; අඤ්ඤා, අරුපභවයෙන් අන්‍ය වූ පඤ්ඤා වොකාරභවයෙහි; සංකල්පනා, සියලුම අසායනකයන් හඳුන්වා ගැනීම් වශයෙන්; සමායතන ඤ්ඤා, අසායනකය; එසංකල්ප, සංකල්ප; පච්චයො, ප්‍රත්‍යය වේ; ඉති, මෙසේ මෙනෙහි කොට; එකදෙස සරුපෙකසෙසං, එක දෙසෙකින් සමාන රුපවත් ඤ්ඤාණයන් එකගය; කතා, කොට;

ඡේතසසහ, සවැනිවූ මනායතනය හා සමග; අඤ්ඤානං, අධ්‍යානවූ;
 හෙවත්-ආත්මභාවය නිසා පවත්නාවූ; චක්ඛාදිං, චක්ඛායතනාදිය;
 සලායතනනි, අමායතනයයි; ඉච්ඡනි, රිසිවෙත්; හි, ඒ කීමැ
 සැබැය; තං, ඒ අමායතනයතෙමැ; ඡ්ඨායතනඤ්ඤා, සවැනිවූ මනා
 යතනයත්; සලායතනඤ්ඤා, අමායතනයත්; සලායතනංඉතිඵල, අමා
 යතනයැ කියාම; සඤ්ඤාං, ව්‍යවහාරයට; ගච්ඡති, යේ; යෙපන, යම්
 විඤ්ජනකෙනෙත් වනාහි; පච්චසුප්පනනමෙව, ප්‍රත්‍යයොත්පන්නයමැ;
 සකසන්නති පරියාපන්නං, ස්වකීය සන්නතියෙහි ඇතුළත්කොටැ;
 (එකසන්නති පරියාපන්නංසිද පාඨයි, එක් සන්නතියෙක්හි ඇතුළත්
 කොටැ යන අපීඨි)දීපෙනති, දක්වද්ද; පච්චයංපන, ප්‍රත්‍යය වනාහි;
 භින්නසන්නානමපි කත්වා, භින්නසන්නාන ඇති කොටැ; හෙවත්-හෙද
 යට පැමිණි සන්නතියෙහි ඇතුළත්වූවක්හු කොටැ; (දීපෙනති, දක්
 වද්ද;) තෙ, ඒ විඤ්ජනයෝ; යංයංආයතනං, යම් යම් ආයතනයෙක්;
 එස්සස්ස, ස්වභාවයට; පච්චයොහොති, ප්‍රත්‍යයැවෙද; තංසබ්බං, ඒ සියලු
 ආයතනය; දීපෙනතා, දක්වන්නෝවැ; බාහිරමපි, වාහ්‍යවූ රූපායත
 නාදියද; පරිග්‍රහෙත්වා, අලලාගෙනැ; ඡේතසසහ, සවැනිවූ මනා
 යතනය හා සමග; තදෙවඅඤ්ඤානං, ඒ අධ්‍යාත්මිකඅමායතනයමැ;
 බාහිරෙහිපි, බාහිරවූද; රූපායතනාදීහිසභිං, රූපායතනාදීන් හා
 සමග; සලායතනනි, අමායතනයැ කියා; ඉච්ඡනි, රිසිවෙත්; හි, ඒ
 කීම සැබව; තමපි, ඒ රූපායතනාදීන් හා එක්වැ පැවැති අමායතනය
 තෙමේද; ඡ්ඨායතනඤ්ඤා, සවැනිවූ මනායතනයත්; සලායතනඤ්ඤා,
 අධ්‍යානම අමායතනයත්; සලායතනඤ්ඤා, බාහිරවූ අමායතනයත්;
 සලායතනනි, අමායතනයැ කියා; එතෙසං, ඒ ඡ්ඨායතන සලායතන
 සලායතන ශබ්දයන්ගේ; එකසෙසෙකතෙ, එකශෙසෙකල කල්හි; සලා
 යතනංඉතිඵල; අමායතනයැ කියාම; සඤ්ඤාං, ව්‍යවහාරයට; ගච්ඡති, යේ;
 එත්ථ, මේ සලායතනපච්චයා එස්සො යන වචනයෙහිසිටැ; (වොදකො,
 වොදකතෙමේ; ආහ, කියයි; සබ්බායතනෙහි, සියලු ආයතනයන්
 හෙතුකොටැගෙනැ; එකොඑස්සො, එක්ස්වභාවයෙක්තෙමේ; නසමෙහාති,
 නොවේ; එකමාආයතනා, එක් ආයතනයකු හෙතුකොටැ ගෙනැ;
 සබ්බෙ, සියලු; එස්සා, ස්වභාවයෙහිවූ; නාපි(සමෙහානති), නොදවෙත්;
 සලායතනපච්චයාඑස්සොති, සලායතනපච්චයා එස්සොයි; අයඤ්ඤා
 එකොව, මේ එක්ස්වභාවයෙක්මැ; වුත්තො, බුද්ධන් වද්දසේක; සො, ඒ
 එක්ස්වභාවයෙක්මැ; කසමා, කවරහෙයකින්; (වුත්තො, බුද්ධන් වද්ද
 සේක්ද;) ඉති, මෙසේ; (වොදකො) ආහ, වොදකතෙමකියානම්; තත්ථ
 ඒ වොදනාවෙහි; ඉදං, මේ වක්‍යමාණවූයේ; විස්සජ්ජනං, විසදීමයි,
 එතං, වොදකයා විසින් කියනලද එතච්චනයැ; සච්චං, සැබැවේ;
 සබ්බෙහි, සියලු ආයතනයන් හෙතුකොටැගෙනැ; එකො, එක් ස්වභාව
 යෙක්ද; එකමාආයතනා, එක් ආයතනයකු හෙතුකොටැගෙනැ හෝ; සබ්බෙ,
 සියලු ස්වභාවයෙහිවූද; නසමෙහානති, නොවෙත්; පන, විශේෂයෙක්
 ඇත; අනෙකෙහි, නොඑක් ආයතනයන් හෙතුකොටැගෙනැ; එකො,

එක් සංගීයෙක්; සමෙහාති, වේ; නොහොත්-සමෙහාතිපන, වේමැයි; යථා, කෙසේද යත්? වක්‍රසම්ප්‍රසංග, වක්‍රසම්ප්‍රසංගයෙනම; වක්‍රායතනා, වක්‍රායතනය හෙතුකොටැගෙනැද; රූපායතනා, රූපායතනය හෙතුකොටැගෙනැද; වක්‍රවික්‍රාණසංඛාතා, වක්‍රවික්‍රාණ නම් ලද; මනායතනා, මනායතනය හෙතුකොටැගෙනැද; අවසෙස සම්ප්‍රසන්නධර්මායතනාව, සංගීයා කෙරෙත් අවශ්‍යවූ තමා හා සම්ප්‍රසන්නධර්ම සංඛ්‍යාතා ධර්මායතනය හෙතුකොටැගෙනැද; සමෙහාති, වෙයි; ඉතිඵලං, යන මේ කී නමින්; සබ්බත්ථ, සොතසම්ප්‍රසංගදිවු සියලු තත්ති; යථානුරූපං, සුදුසු පරිද්දෙන්; යොජෙතබ්බං, යෙදිය යුතුයි; තස්මා ඵවති, ඒ නොඑක් ආයතනයන් හෙතුකොටැ එක් සංගීයකුවන හෙයින්මැ; (හි පදපුරුණයෙහි නිපාතමාත්‍රයෙහි)

* කවර හෙයින් පමුණු කී ආවායඝීවාදයෙහි රූපායතනාදිවු අමායතනයෝ නොගන්නාලද්දහුද කවර හෙයින් පැසුළුකී ආවායඝීවාදයෙහි රූපායතනාදිවු අමායතනයෝ ගන්නාලද්දහුද එහෙයින් විසු මුලටිකාති, අසංකප්පානති සසන්තති පරියාපනනමෙව ගණනා තඤ්ඤි සසන්තති පරියාපනන කමමතිබ්බතං. තාදිසංග ඵසංග පච්චයො හොති, රූපාදිති පන බතිඛා අනුපාදිනනාතිඵ ඵසංග ආරමණං හොනති න තාති වක්‍රාදිති විය සසන්තති පරියාපනන කමමතිලෙස නිමිත්ත පචතතිත භාවෙන ඵසංග පච්චයොති පඨමාවරියවාදෙන ගති තාති, දුතියාවරියවාදෙපන යථා තථාචා පච්චයොභාවෙසති නසක්කා චජ්ජතුනති ගතිතාතිති, අසංකප්පානං යනාදි අභිකප්පාපාඨයෙන් සවසන්තානයෙහි ඇතුලත්වූ වක්‍රායතනාදිවු අමායතනයමැ ග්‍රහණය කෙරෙයි ඒ සවසන්තානයෙහි ඇතුලත්වූයේවැ අධ්‍යාත්මිකමිවු වක්‍රායතනාදි අමායතනයෙනමැ සවසන්තානයෙහි ඇතුලත්වූ කමීය හෙතුකොටැගෙනැ වූයේවැ එබඳුවූ සවසන්තානයෙහි ඇතුලත්වූ කමීයෙන් හටගන්නා සවභාව ඇත්තාවූම සංගීයට ප්‍රත්‍යයැ වේ. රූපායතනාදි අමායතනයෝ වනාති වාග්‍යසන්තානයෙහින් වූවාහු අනුපාදිනනයෝත් වූවාහු සංගීයාගේ අරමුණු වෙති. ඒ රූපායතනාදි අමායතනයෝතුමු වක්‍රායතනාදි අමායතනයන්මෙන් සවසන්තානයෙහි ඇතුලත්වූ කමීකෙලස සංඛ්‍යාතවූ හෙතුවෙන් නොසිදැ පචත්තා සංසාරවාතදුඃඛ භාවයෙන් සංගීයාගේ ප්‍රත්‍යයයෝ නොවෙන් එහෙයින් ඒ රූපායතනාදිවු අමායතනයෝතුමු බාහිරයන් අනුපාදිනනයතන බැවින් පමුණු කී ආවායඝීවාදයෙහි නොගන්නාලදහ පැසුළුකී ආවායඝීවාදයෙහි වනාති යමිකිසි අසුරෙකින් ප්‍රත්‍යයවීමක් ඇතිකලැ පියත්ට නොහැක්කේද එහෙයින් ඒ රූපායතනාදි අමායතනයෝද ගන්නාලදහයි දතයුතු.

එක් සංගීයක්හුගේ විමෙහි ලා වොදකයාගේ අභිප්‍රායය කවරේද යත්? මෙද යුතු මුලටිකාති, යදි සබ්බායතනෙහි එකො එසො සමහවෙය්‍ය සමායතනපච්චයා එසොති එකස්ස වචනං යුජ්ජෙය්‍ය අපාපි එකමා ආයතනා සබ්බ ඵසංග සමහවෙය්‍යං තථාපි සබ්බායත

තෙති සබ්බපසුසංඝවතො ආයතනහෙදෙන එසුසහෙදො නච්ඡිති තදහෙදවසෙන එකස්සවචනං යුජ්ජේය්‍ය තථා පන අසංඝවතො න යුත්තනති වොදෙති න සබ්බායතනෙතිති ආදිනා අසුඤ්ඤාසම්මා අසංඝවතනස්ස විධානස්ස බොධනස්මිමෙව නාපි එකමො ආයතනා සබ්බෙ එස්සාති චුත්තං, න සබ්බායතනෙති එකො එස්සො සමොනාති ඉදමෙව පන එකඑස්සවචනස්ස අයුත්තදීපකං කාරණනති වෙදිතබ්බං නිදස්සනවසෙනවා එතං චුත්තං නාපි එකමො ආයතනා සබ්බෙ එස්සො සමොනාති එවං න සබ්බායතනෙති එකො එස්සො සමොනාති තස්මා එකස්ස වචනං අයුත්තනති, සීයලු ආයතනයන් හෙතු කොටැගෙනැ එක් සංගීයෙක් ඉදින් ලැබෙන්නේ නම් එසේ ඇති කලැ “සලායතනපච්චයාඑස්සො”යි එක් සංගීයක්නුගේ වදලබ්ව යෙදෙන්නේය එක් එක් ආයතනයක් හෙතුකොටැගෙනැ සීයලු සංගීයෝතුළු ඉදින් ලැබෙන්නානු නම් එසේචුචහොත් සීයලු ආයතන යන් හෙතුකොටැගෙනැ සීයලු සංගීයන්ගේ ලැබීමවන හෙයින් ආයතනහෙද වශයෙන් සංගී හෙදයෙක් නැත්තේනුයි සංගීයාගේ අහෙද වශයෙන් හෙවත් සංගීයාව සාමාන්‍යයෙන් එක්සංගීයක්නුගේ වදලබ්ව යෙදෙන්නේය. එබඳු සංගීයක්නුගේ නොලැබීම වන හෙයින් එක් සංගීයක්නුගේ වදලබ්ව යුතුනොවන්නේයයි “න සබ්බායතනෙති”යනාදින් වොදනා කෙරෙයි.

* “න සබ්බායතනෙහි එකො එසොසා සමොති” යන කීමම එක් ස්වරූපයක් වුවත් විමෙහි අයුතුබව දැක්වීමට කරුණක් නොවේ. කියනලද කාරණය කෙරෙන් අනාවැදි අසමාවයට කරුණක් වුවත් නිබ්බායය කිරීම පිණිසම “නාපි එකමහා ආයතනා සබ්බෙපසා” යි වොදකයා විසින් කියනලදී. එසේ නමුත් “න සබ්බායතනෙහි එකො එසොසා සමොති” යන මේ වොදකයාගේ වචනයම එක් ස්වරූපයක් වුවද වචනයාගේ අයුක්තාපීය දක්වන්නාවූ කාරණයාවේයයි දනවුතුය. * තවද එක් එක් ආයතනයක් හෙතුකොටගෙන සියලු ස්වරූපයන් නොවෙද්ද එසේම සියලු ආයතනයන් හෙතුකොටගෙන එක් ස්වරූපයක් නොවෙද එහෙයින් එක් ස්වරූපයක් වුවත් වැදෑරීම අයුතුයයි නිදසිත වශයෙන් හෙවත් උදහරණ දැක්වීම වශයෙන් හෝ මේ වචනය වොදකයා විසින් කියනලදය යනු භාවයි.

* “සමායතන පව්වයා එසෙසා” යි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් වදාළ හෙයින් අනෙකායතනයන් හෙතුකොටැගෙනැ එක් සංගීයක් හුගේ ලැබීම වන බැවින් පරිහාර දක්වන්නාවූ ආචාර්ය තෙමේ “තත්‍රිදං විසාජ්ජනං” යනාදිය යුතු.

47.(කා) අයං ඵසොං, මේ සපයියතෙම; ඵකොපි, ඵකමසපයීයං චුයේ ටී නමුත්; අනෙකායතනපභවො, නොඑක් ආයතනයන් හෙතු කොටැගෙනැ වන්නේය; නොහොත්-නොඑක් ආයතනයන් හෙතු කොටැ අඤ්ඤා; ඉති, එහෙයින්; ඉධ, මේ සමයනතපච්චයාඵසොං

යන නිදේශයෙනි; තාදිනා, ඉෂ්ටානිෂ්ටාලම්භනයන් ආපාඨමග්ගයෙහි නිශ්චලභාවසංකීර්ණානුකූලයෙන් යුක්තවූ භාග්‍යවත්තූ විසින්; එකවචනනිදේශසෙන, එකවචන නිදේශයෙන්; දීපිතො, ප්‍රකාශකොප්‍රයේක; හි, විඤ්ඤාකරනුලැබේ; එකවචනනිදේශසෙනානි, එකවචන නිදේශසෙන යනු; සලායතනපච්චයාථස්සොති, සලායතනපච්චයා ථස්සො යන; ඉමිනාඑකවචනනිදේශසෙන, මේ එකවචන නිදේශය කරණකොටැගෙනැ; අනෙකෙහි ආයතනෙහි, නොඑක් ආයතනයන් හෙතුකොටැගෙනැ; එකොථස්සො, එක් ස්වරූපයක්; හොතිති, වේයයි; තාදිනා, අභ්‍යන්තරාකාරයෙහි අකම්ප්‍යමාන ගුණ ඇති භාග්‍යවත්තූ විසින්; දීපිතො, ප්‍රකාශකොටැ වදාළයේක; ඉති අනෙථා, මේ අභිය තෙමැ; දඨබ්බො, දහසූතුයි; තදන්තූවක් කියමි; ආයතනෙසු, ආය තනයන් අතුරෙන්;

පඤ්ච, වක්කායතනාදිවූ පඤ්චවිධ ආයතනයන්; එතස්ස, වක්කු සම්ප්‍රදායාදිවූ මේ පඤ්චවිධ ස්වරූපයට; ඡධා, අවිප්‍රකාරයෙකින්; පච්ච යතෙන, ප්‍රත්‍යයාවීමෙනි; විභාවයෙ, ප්‍රකාශකරන්නේය; තතොපරං, ඒ පඤ්චායතනයෙන් අන්‍යවූ හෝ මත්තෙනි; එකං, එක් විපාකමාන මානසිකයකු; එත්ස්ස, මේ මනෝසමායායට; නවධා, නවප්‍රකාර යෙකින්; පච්චයතෙන, ප්‍රත්‍යයාවීමෙනි; විභාවයෙ, ප්‍රකාශකරන්නේය; ඡ, අභිවිධවූ; බාහිරුති, රූපායතනාදිවූ බාහිරුයතනයන්; එතස්ස, මේ අභිවිධවූ ස්වරූපයට; යථාසම්භවං, සම්භවවූ පරිද්දෙන්; පච්චයතෙන, ප්‍රත්‍යයාවීමෙනි; විභාවයෙ, ප්‍රකාශකරන්නේය.

තත්‍ර, ඒ ශාථාවෙනි; අයං, මේ වක්කායතනවූ කථානොමෝ; විභා වනා, ප්‍රඤාචනායි; තාව, මනායතනාදීන් කෙරෙන් පළමුවැ; වක්කා යතනාදීති, වක්කායතනාදිවූ; පඤ්ච, පඤ්චවිධ ආයතනයෝනූවූ; වක්කු සම්ප්‍රදායාදිහෙදතො, වක්කුසම්ප්‍රදායාදීන්ගේ ප්‍රභේදවශයෙන්; පඤ්ච විධස්ස, පඤ්චප්‍රකාරවූ; එස්සස්ස, ස්වරූපයට; නිස්සය පුරෙජන ඉන්ද්‍රිය විප්‍රසූතන අප්පි අවිගතවසෙන, නිශ්ශ්‍රය පුරෙජන ඉන්ද්‍රිය විප්‍රසූතන අප්පි අවිගත ප්‍රත්‍යය වශයෙන්; ඡධා, අවිප්‍රකාරයෙකින්; පච්චයා හොනති, ප්‍රත්‍යයයෝ වෙත්; තතොපරං, ඒ පඤ්චායතනයෙන් අන්‍යවූ හෝ මත්තෙනි; එකං, හුදකලාවූ; විපාකමනායතනං, විපාකමනා යතනයතෙමැ; අනෙකහෙදස්ස, කුලලවිපාකාදි පඤ්චවාරිකාදි වශ යෙන් නොඑක් ප්‍රභේද ඇති; විපාකමනොසම්ප්‍රදායස්ස, විපඤ්ච විඤ්ඤා යන් හා සමග එකොත්පාදදි වතුර්විධ සම්ප්‍රදාය ලක්ෂණයෙන් යුක්තවූ ස්වරූපයට; සහජන අඤ්ඤාමඤ්ඤා නිස්සය විපාක ආහාර ඉන්ද්‍රිය සම්ප්‍රසූතන අප්පි අවිගත වසෙන, සහජන අනෙකානා නිශ්ශ්‍රය විපාක ආහාර ඉන්ද්‍රිය සම්ප්‍රසූතන අප්පි අවිගත ප්‍රත්‍යය වශයෙන්; නවධා, නවප්‍රකාරයෙකින්; පච්චයොහොති, ප්‍රත්‍යයාවේ; පන, තදන්තූවූ; බාහිරෙසු, බාහිරුයතනයන් අතුරෙන්; රූපායතනං, රූපායතනය තෙම; වක්කුසම්ප්‍රදායස්ස, වක්කුසම්ප්‍රදායයට; ආරම්භණ පුරෙජන අප්පි අවිගතවසෙන, ආලම්භන පුරෙජන අප්පි අවිගතප්‍රත්‍යය වශයෙන්;

වතුබා, සතරපරිද්දෙකින්; පටිපාටියෙහි, ප්‍රත්‍යයාවේ; සද්දයතනාදීති, සබ්දයතනාදීති; සොතසමස්තාදීති, සොතසමස්තාදීති; තථා, ඒ රූපායතනාදීති වක්‍රසමස්තයට ප්‍රත්‍යයවනමෙන්; (වතුබා පටිපාටියෙහි, සතරපරිද්දෙකින් ප්‍රත්‍යයාවේ; 0) මනෝසමස්තාදීති, මනෝසමස්තයට වනාහි; තාත්ව, ඒ රූපායතනාදීති; ධර්මායතනාදීති, ධර්මායතනාදීති; තථා, ඒ ආලම්බන පුරෝජන අසති අවිභව ප්‍රත්‍යය සංකීර්ණ සතරපරිද්දෙනුත්; ආරම්භණපටිපාටියෙන් නෙවෙ, ආලම්බන ප්‍රත්‍යයමාත්‍රයෙනුත්; (පටිපාටියෙහි, ප්‍රත්‍යයයෝ වෙත්; 0) ඉතිඵලං, මෙතෙති; බාහිරිති, බාහිරිති; ඡ, ආයතනයෝ සදෙන; යථාසම්භවං, ලැබෙන පරිද්දෙන්; ඵතස්ස, මේ සපයීමට; පටිපාටියෙන්, ප්‍රත්‍යයවීමෙහිලා; විභාවයෙහි, ප්‍රකාශකරන්නේයි. (ඉති සමාපතියෙහි නිපා.)

* “එකොටු අනෙකායතනප්‍රකාරයට එකොටු අනෙකායතනප්‍රකාරයට”යි විකාරවේ දැක්වූ සංකීර්ණයෙන් පන නිපාතයෙහි ගෙයෙහි උපදනා සංකීර්ණය වලිනි. * තථා ව යන නිපාතසමූදය වනාහි ප්‍රත්‍යයවනවූ රූපායතනාදීති ප්‍රත්‍යයවනවූ ධර්මායතනාදීති පනවූ රූපාරූපයද සදහා කීයකලදී ඔවුන්ට ආලම්බන පුරෝජන අසති අවිභව වශයෙන් ප්‍රත්‍යයවන හෙයිනි. කීයේ මැනෝ...තථා වාහි පටිපාටියෙහි රූපාදීති පටිපාටියෙහි ධර්මායතන පරිපාටියෙහි රූපාරූප සංකීර්ණය වූහ. (මු: පි:) * අනිත්‍යානාගත කාල විනිර්මුක්තවූ ධර්මයන්ගේද ආලම්බනමාත්‍රය ලැබෙන හෙයින් ප්‍රත්‍යයවනවූ ඒ සියලු රූපායතනාදීති ආලම්බන ප්‍රත්‍යයමාත්‍රයෙකින්ම ප්‍රත්‍යයවීම යන වචනය අතිකූල ධර්මායතනයක් සදහා කවිනි. කීයේ මැනෝ...ආරම්භණපටිපාටියෙන් නෙවනාහි තං සබ්බං අපටිපාටිතං අසද්ධස්ස ධර්මායතනං සංකීර්ණය වූහ. (මු: පි:) අනිත්‍යානාගත කාල විමුක්තතමපි ආරම්භණමතතතාය සම්භවතො ආහ ආරම්භණපටිපාටියෙහි සංකීර්ණය වූහ. (අ: පි:)

47.(ක) සලායතනපටිපාටිය, භවයතනප්‍රත්‍යයයෙන් සම්භවවන්නාවූ; එසේනිදෙසො, සපයීමෙන් විසාරකථාව; ඉති, සමාපතියි.

48

එසේපටිපාටිය වෙදනානිදෙසෙ

වාරණො වෙදනා වුතනා වක්‍රසමස්තා ආදිකා,
ජලෙව නා පහෙදෙන එකුන නවුති මනා.

වක්‍රසමස්තානිවෙදනානි ආදිනාහි නිසේන පාලියං ඉමා වක්‍ර සමස්තානිදිකා වාරණො ජලෙව වෙදනාවුතනා, නා පන පහෙදෙන එකුනනවුති යා විනේනහි සමපසුතතනා එකුනනවුති මනා,

වෙදනාසු පනෙනාසු ඉධිබ්‍රතනිංසවෙදනා,
විපාකවිනාසුතනාව අබ්‍යෙදානාති භාසිනා.

අඝඛා නප්ථ පඤ්චනනං පඤ්චවාරමහි පච්චසො,
සෙසානං එකඛා එසො මනොමාරෙපි සො නථා.

නප්ථ හි පඤ්චවාරෙ චක්ඛුසසාද්දිවක්ඛුකානං පඤ්චනනං වෙද
නානං චක්ඛුසමථස්සාදිකො එසො සහන්ත අඤ්ඤමඤ්ඤ නිස්සං
විපාක ආහාර සමපසුතන අප්ථි අවිභන චසෙන අඝඛාපච්චසො
හොති, සෙසානං පන එකෙකස්මිං වාරෙ සමපච්චන්ත සන්තීරණ
නදුරමමණ්චසෙන පචනනානං කාමාවචරවිපාකවෙදනානං චක්ඛු
සමථස්සාදිකො එසො උපනිස්සංස චසෙන එකඛාව පච්චසොහොති,
මනොමාරෙපි සො නථාපි මනොමාරෙ හි නදුරමමණ්චසෙන
පචනනානං කාමාවචර විපාකවෙදනානං සොසහන්තමනොසමථස්ස
සබ්බානො එසො නප්ථව අඝඛාපච්චසො හොති, පටිසංඝිතවඛ
චුතිචසෙනව පචනනානං නෙභුමක විපාකවෙදනානමපි, ආපනෙනා
මනොමාරෙ නදුරමමණ්චසෙන පචනනා කාමාවචර වෙදනා, නාසං
මනොමාරෙ ආවර්ජනසමපසුතනා මනොසමථස්සො උපනිස්සංස
චසෙන එකඛා පච්චසොහොතිති.

එස්සපච්චසා වෙදනාතිදෙදසො.

48.(ක) එස්සපච්චසා, සපඨිප්‍රත්‍යයෙන් සමභවවන්නාවූ; වෙදනා
තිදෙදසෙ, වෙදනාවගේ විසාරකථාවෙහි; (විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො,
විනිසු දතයුතු; 0)

වාරතො, වාරවශයෙන්; චක්ඛුසමථස්සාඡදිකා, චක්ඛුසමථස්සාඡ
වෙදනාව මුල්කොටැ ඇත්තාවූ; ඡලෙව, අභිවිධිවූමැ; වෙදනා,
වෙදනාවෝතුමූ; (භගවතා, භාග්‍යවත්හු විසින්; 0) චුත්තා, වදාළහ;
තා, ඒ අභිවිධිවූ වෙදනාවෝතුමූ; පහෙදෙන, ප්‍රහෙද වශයෙන්; එකුත
නවුති, එකුත්අනුවත්; මතා, දන්නාලදහ.

හි, විසාරකරනුලැබේ; චක්ඛුසමථස්සාඡ වෙදනාති, චක්ඛුසමථස්සාඡ
වෙදනා යන; ආදිකානගෙන, මේ ඇතැයිත්; පාලියං, පෙළෙහි; චක්ඛු
සමථස්සාඡදිකා, චක්ඛුසමථස්සාඡවෙදනාව මුල්කොටැ ඇති; ඉමාඡලෙව
වෙදනා, මේ අභිවිධිවූමැ වෙදනාවෝතුමූ; (භගවතා, භාග්‍යවත්හු
විසින්; 0) වාරතො, වාරවශයෙන්; චුත්තා, වදාළහ; පන, එසේ වී
නමුත්; තා, ඒ වෙදනාවෝතුමූ; පහෙදෙන, ප්‍රහෙද වශයෙන්; එකුත
නවුතියා, එකුත්අනුවත්වූ; විතෙහි, විතතයන් හා; සමපසුතනතා,
එකොතපාද්දි චතුර්විධිවූ සමප්‍රයෝග ලක්ෂණයෙන් යුක්තවන බැවින්;
එකුතනවුතිති, එකුත් අනුවෙකැයි; (විභාවිතා, විඤ්ජනයා විසින්; 0)
මතා, දන්නාලදහ.

පන, එකුත්අනුවත් ප්‍රභේද ඇත්ති නමුත්; එතාසුවේදනාසු, තෙල වේදනාවන් අතුරෙන්; ඉධ, මේ එසසපච්චයාවේදනා යන පද යෙහි; විපාකවිතකයුතතාව, වාත්‍රිංශවිපාකවිතකයන් හා එකොත්සාදදි ප්‍රකාරයෙන් යුක්තවූමැ; (විපාකසමප්‍රයතතාව සිදු පාශ්ශිථි) බන්ධිංස වේදනා, දෙතිස්වේදනාවෝතුමු; අධිපොතානි, (භාග්‍යවත්තු විසින්) අභිමතකලහයි; (විඤ්ඤානි) භාසිතා, (නුවණැතිගත් විසින්) කියනලදහ.

තත්ථ, ඒ වාත්‍රිංශවිපාක වේදනාවන් අතුරෙහි; නොහොත්-තත්ථ, ඒ එසසපච්චයා වේදනා යන නිදේශයෙහිථි; පඤ්චවාරමහි, පඤ්ච වාරයෙහි (ප්‍රවෘත්තවූ); එසො, සංගීයතෙමැ; පඤ්චනනං, පඤ්චවිධවූ වක්‍රසමප්‍රසාරදි වේදනාවන්ට; අභධා, අටපරිද්දෙකින්; පච්චයො (හොති), ප්‍රත්‍යයැවේ; සෙසානං, පඤ්චප්‍රසාදවස්තුක පඤ්චවිධවිපාක වේදනාවන් කෙරෙන් අවශෙෂවූ කාමාවචරවිපාකවේදනාවන්ට; සො, ඒ වක්‍රසමප්‍රසාරදිවූ සංගීයතෙමැ; එකධා, එක්අයුරෙකින්; හෙවත්-උපනිශ්‍රයප්‍රත්‍යය වශයෙන්; පච්චයො (හොති), ප්‍රත්‍යයැවේ; මනෝවාරෙපි, මනෝවාරයෙහිදු; (සෙසානං, අවශෙෂවූ තදුලමන වශයෙන් පවත්නා කාමාවචර විපාකවේදනාවන්ට; සොඑසො, ඒ සහජතවූ සංගීයතෙමැ;) තථා, පඤ්චවාරයෙහි මෙන්; (අභධා, අට පරිද්දෙකින්; පච්චයොහොති, ප්‍රත්‍යයැවේ.)

හි, ඒ විඤ්ඤානරූපේ; තත්ථ, ඒ වේදනාවන් අතුරෙන්; නොහොත්-ඒ එසසපච්චයාවේදනා යන නිදේශයෙහි; පඤ්චවාරෙ, පඤ්චවාරයෙහි; වක්‍රසමප්‍රසාරදිවක්‍රිකානං, වක්‍රප්‍රසාරදි වස්තුරූප යන් නිශ්‍රය කොටැ පවත්නාවූ; පඤ්චනනං, පඤ්චවිධවූ; වේදනානං, වක්‍රසමප්‍රසාරදි වේදනාවන්ට; වක්‍රසමප්‍රසාරදිකො, වක්‍රසමප්‍රසාර දිවූ; එසො, සංගීයතෙමැ; සහජත අඤ්ඤාමඤ්ඤ නිසංස විපාක ආහාර සමප්‍රයතන අත්ති අවිගතවසෙන, සහජත අන්‍යෝන්‍ය නිශ්‍රය විපාක ආහාර සමප්‍රයතන අත්ති අවිගත ප්‍රත්‍යය වශයෙන්; අභධා, අටපරිද්දෙකින්; පච්චයොහොති, ප්‍රත්‍යයැවේ; පන, විශෙෂයෙක් ඇත; සෙසානං, ප්‍රසාදවස්තුක පඤ්චවේදනාවන් කෙරෙන් අවශෙෂවූ; එකෙකසම්මාවරෙ, වක්‍රප්‍රසාරදිවූ එක් එක් දෙරෙක්ති; සමපටිච්චන සන්තීරණ තදුරමමණවසෙන, සමප්‍රත්‍යයමණ සන්තීරණ තදුලමන වශයෙන්; පච්චනනං, ප්‍රවෘත්තවූ; කාමාවචරවිපාකවේදනානං, කාමා වචර විපාකවේදනාවන්ට; වක්‍රසමප්‍රසාරදිකො; වක්‍රසමප්‍රසාරය මුල්කොට ඇති; එසො, සංගීයතෙමැ; උපනිශ්‍රයවසෙන, උපනිශ්‍රය ප්‍රත්‍යය වශයෙන්; එකධාව, එක් අයුරෙකින්මැ; පච්චයොහොති, ප්‍රත්‍යයැවේ; මනෝවාරෙපිසොතථානි, මනෝවාරෙපි සො තථා යන් තෙහි; හි, විඤ්ඤානෙ කෙරෙමි; මනෝවාරෙපි, මනෝවාරයෙහිදු; තදුරමමණවසෙන, තදුලමන වශයෙන්; පච්චනනං, ප්‍රවෘත්තවූ; කාමාවචරවිපාකවේදනානං, කාමාවචර විපාක වේදනාවන්ට; සහජත මනෝසමප්‍රසාරසංඛාතො, සහජත මනෝසමප්‍රසාරයෙහි කියනලද;

සොඵස්සො, ඒ ස්වරූපයෙනම; තථෙව, ප්‍රසාද වස්තුකවු පඤ්චවිධ වෙදනාවන්ට කී සෙයින්ම; අභිධා, අවපරිද්දෙකින්; පච්චයොගොති, ප්‍රත්‍යය; වේ; පටිසංක්ඛිතවර්තමානව, ප්‍රතිසංක්ඛිතවර්තමානව වශයෙන්ද; පච්චතානං, ප්‍රවෘත්තවු; තෙභුමකවිපාකවෙදනානමපි, ත්‍රේභුමිකවිපාකවෙදනාවන්ටද; (සංහත්තමනොසථෙස්සසංඛිතො, සංහත්තමනොසථෙස්සයෙහි කියනලද; සොඵස්සො, ඒ ස්වරූපයෙනම; තථෙව, ප්‍රසාදවස්තුකවු පඤ්චවිධ වෙදනාවන්ට කී සෙයින්ම; අභිධා, අවපරිද්දෙකින්; පච්චයොගොති, ප්‍රත්‍යය; වේ; ට) පන, වෙනසකියමි; මනොචාරො, මනොචාරයෙහි; තදුරමමණ්වසෙන, තදුලබ්භන වශයෙන්; පච්චතානං, ප්‍රවෘත්තවු; යාථාකාමාවචරවෙදනා, යම් කාමාවචර විපාක වෙදනාවෝ ඇද්ද; තාසං, ඒ කාමාවචරවිපාක වෙදනාවන්ට; මනොචාරො, මනොචාරයෙහි; ආවර්ජනසම්පයුජ්ජනො, මනොචාර වර්ජනවිත්තය හා සම්පයුජ්ජනවු; මනොසථෙස්සො, මනොසථෙස්සයෙනම; උපතිස්සයවසෙන, උපතිස්සයප්‍රත්‍යයවශයෙන්; එකධා, එක් ප්‍රකාරයෙකින් පච්චයොගොති, ප්‍රත්‍යය; වේ.

* සෙසානං යනාදි පාඨයෙහි සමප්‍රත්‍යයන්ගෙන් වකුකුසථෙස්සො දිනු පස්දෙන ඉදින් අනන්තර සමනන්තරොපතිස්සය නාසති විගත ප්‍රත්‍යය වශයෙනුත් ප්‍රත්‍යයවුලානු වෙද්ද අනන්තර සමනන්තර ප්‍රත්‍යයයෝතුමු අනන්තරතා වශයෙන්ම; අනන්තරොපතිස්සයෙහි යම්හෙයකින් අනන්තර වෙද්ද නාසති විගත ප්‍රත්‍යයයෝ වනාහි අනන්තර සමනන්තර ප්‍රත්‍යයවු ධමුන්ටම; එසේ ප්‍රත්‍යයවනුයෙන් යම්හෙයකින් අනන්තරොපතිස්සයෙහි අනන්තර වෙද්ද එහෙයින් සන්තිරණ තදුලබ්භනයන්ටත් සාධාරණවු තදුපතිස්සය ප්‍රත්‍යයයාගේ වශයෙන් ප්‍රත්‍යය; වේ; නුති එකධායි කියනලදී. කියේ ම; නෝ ටිකානු ටිකාදෙක්හි සෙසානන්ති එතථ සමපටිච්ඡිකස්ස වකුකුසථෙස්සොදයො පඤ්ච යදිපි අනන්තරදිපි පච්චයොගොති අනන්තරදිනං පන උපතිස්සයෙ අනෙතාගධිතා සන්තිරණතදුරමමණ්වසෙන සාධාරණස්ස තස්ස වසෙන එකධාති වුත්තං. අනන්තරදිපිති අනන්තර සමනන්තර උපතිස්සය නති විගතපච්චයෙහි, උපතිස්සයෙහි අනන්තර උපතිස්සයෙ අනන්තර සමනන්තර පච්චයාහි අනන්තරතාවසෙනෙව අනන්තර උපතිස්සයෙ අනෙතාගධා නති විගතපච්චයා පන අනන්තර සමනන්තර පච්චය ධමමානං යෙව තථාතාවයො තදනෙතාගධා, තස්සාති උපතිස්සයස්සයි.

* තෙභුමික විපාකවෙදනානමපි සංහත්තමනොසථෙස්සසංඛිතො සොඵස්සො අභිධා පච්චයො ගොතිති යොජෙතබ්බං. යි ටිකාගත හෙයින් සිතාවලොකන නයින් හෙළා යොදනලද ලාක්ෂණියෙහි සංකෘතය නොකටයුතු.

* කිසි ආවායකිකෙනත් අනුපාදිතවු ප්‍රත්‍යයයන් යම්හෙයකින් ඊසිවෙද්ද එහෙයින් යාපනෙනා යනාදින් මනොචාරවර්ජන ස්වරූපයෙන් වෙදනාවට ප්‍රත්‍යයභාවය; උත්තය; හෙද මුඛමාත්‍රයක්නුගේ

ආර දක්වීම පිණිසැයයි දකසුතු. මෙනෙත් සියලු විපාකාවිපාකවු අනන්තර සංගීයාගේද සියලු විපාකාවිපාකවු අනානන්තර සංගීයාගේද ඒ ඒ විපාකවෙදනාවට උපනිශ්‍රයවන සැටියෙදියයුතු කියේ මැනෝ. පට්චයං අනුපාදිතනම්පි කෙවි ඉච්ඡනතිති යා පනාති ආදිනා මනෝවාරවර්ජන ඵසංසං පට්චයහාවෝ වුතෙනා තඤ්ච මුඛමතන දස්සනත්ථං දඬබ්බං එතෙන නයෙන සබ්බස්ස අනන්තරස්ස අනානන්තරස්සව ඵසංසං තස්සාතස්සා විපාක වෙදනාය උපනිස්සයතා යොජේතබ්බාති. (මු: වී:) තවිඤ්ඤාය කරනුවෝ මෙසේ යුතු පටිසංකප්පිතවර්තන වුතිවිතතසමප්‍රයුක්තාය හි වෙදනාය සහජන මනෝ සමඵසංසං වුක්තනායෙන අඬබ්බාපට්චයොහොති අනන්තරෙ අනන්තර දිනා අනානන්තරෙ උපනිස්සය වසෙනෙව පට්චයොහොති සමභව දස්සනඤ්චතං න තෙසං මනෝවාරික භාවදස්සනනති දඬබ්බං. (අ: වී:) ප්‍රතිසංකප්පිතවර්තන වුතිවිතතසමප්‍රයුක්තවු වෙදනාවට සහජනවු මනෝ සමඵසංසයතෙමැ යටකි තසින් අටපරිද්දෙකින් ප්‍රත්‍යයැවේ අනන්තරවු මනෝසමඵසංසයතෙම තවිපාකසමප්‍රයුක්ත වෙදනාවට අනන්තරදි වශයෙන් ප්‍රත්‍යයැවේ. අනානන්තරවු මනෝසමඵසංසයතෙම ඕහට උපනිශ්‍රය වශයෙන්මැ ප්‍රත්‍යයැවේ. මෙද සද්භාවය දක්වන තෙපුලි ඔවුන්ගේ මනෝවාරිකභාවය දක්වීමට කරුණුවු තෙපුලැයි නොදන යුතු යනු භාවයි.

- 47.(කා) ඵසංසපට්චයා, සංගීප්‍රත්‍යයයෙන් සමභවවත්තාවු;
වෙදනාතිද්දෙසො, වෙදනාවගේ විඤ්ඤාතභවතයතෙමැ;
ඉති, තිමිසේයි.

49

වෙදනාපට්චයා නිශ්චාතිද්දෙසෙ

රූපනිශ්චාතිදි හෙදෙන ජනනානා ඉධ දිපිනා,
එකෙකා තිවිධා තස්ස පට්චයාකාරනොමනා.

ඉමසමඤ්ඤි වෙදනාපට්චයා නිශ්චාතිද්දෙසෙ සෙසිපුතොනා බ්‍රාහ්මණපුතොනාති පිටිතො නාමවසෙන පුතොනාමිස ඉමා රූප නිශ්චාතිදි පෙට්ඨමමනිශ්චාති ආරම්භණො නාම වසෙන ජනනාදිපිනා පකාසිනා කපිනාති අත්ථා, තස්ස රූපෙනනා රූපනිශ්චාති ඉමිනානායෙන පදෙසො වෙදිනබ්බා, තාසුච පන නිශ්චාසු එකකානිශ්චා පට්චයා ආකාරනො කාමනිශ්චා හව නිශ්චා විභවනිශ්චාති එවං තිවිධාමනා, රූපනිශ්චා එවකි සද් චක්ඛුස්ස ආපාඨගං රූපාරම්භං කාමස්සාදවසෙන අස්සාදස මානා පට්චයනති තද් කාමනිශ්චා නාම හොති, සද් තදෙවා රම්භං. ධ්‍රැවං සස්සනනති පට්චයාය සස්සනදිපිසා සඬං පට්චයනති තද් භවනිශ්චා නාම හොති, සස්සනදිපි සහගතොති ග්ගොහව නිශ්චාති වුවවති, සද් භව තදෙවාරම්භං. උච්ඡිජ්ජති විනාස්සතිති

පවත්නාස උච්ඡද්දිභිසා සබ්බං පවත්නාති තද චිභවනාණානාම
 හොති, උච්ඡද්දිභිසගහොති ග්‍රහො චිභවනාණාති වුච්චති, එසෙ
 වනසො සද්දනාණාදිසුපිති එනා අසාරසනාණා හොති,
 නා අජකිත්තරූපාදිසු අසාරස බහිධා අසාරසාති ජනතිංස, ඉති
 අතිනා ජනතිංස අනාගතාජනතිංස පච්චසන්නාජනතිංසාති අස
 සනං නාණා හොති, නාසුත සබ්බිසමානා රූපාදි ආරම්භ
 වසෙන ජකාමනාණාදිවසෙනවා නිසෙසාව නාණා හොතිති
 වෙදිතබ්බා, සසමා පනිමෙ සන්නා සුතනං අසාදෙවා සුතෙන
 මමනෙනන ධාතියාවිස රූපාදිආරම්භවසෙන උපපජ්ජමානං
 වෙදනං අසාදෙවා වෙදනාස මමනෙනන රූපාදිආරම්භද්‍රය
 කානං විතතකාර ගනිබ්බ ගජ්ඣික සුද නතතවාස රසාසනවිධාසක
 වෙජ්ජාදිතං මහාසකකාරං කතෙතති නසමා සබ්බාසෙසා වෙදනා
 පච්චසා නාණාහොතිති වෙදිතබ්බා.

සසමා වෙත්ථ අභිසෙසනා විපාකසුඛ වෙදනා,
 එකාව එභිධාවෙසා නසමා නාණාස පච්චසො.

එකධාති උපතිසසස්සපච්චසෙන පච්චසොහොති සසමාවා

දුක්ඛි සුඛං පත්ථසති සුඛි භිසෙසාපි ඉච්ඡති,
 උපෙකඛා පන සන්නතනා සුඛමිච්චෙව භාසිනා.

නාණාස පච්චසා නසමා හොතිති නිසෙසාපි වෙදනා,
 වෙදනාපච්චසා නාණා ඉතිවුතනා මහෙසිනා.

වෙදනාපච්චසාවාපි සසමා නානුසං. විනා,
 හොති නසමා නසාහොති වාහමණස්ස වුසිමනොති.

වෙදනාපච්චසා නාණාතිද්දෙසො.

49.(ක) වෙදනාපච්චසා, වෙදනාප්‍රත්‍යයයෙන් සමභවවන්නාවූ; තණ්හා
 නිද්දෙසෙ, තෘෂ්ණාවගේ විසාරකථකයෙහි; (විනිච්ඡයොවෙදිතබ්බො,
 විනිසෑ දතසුතුයි; 0)

ඉධ, මේ වෙදනාප්‍රත්‍යයයෙන් වන්නාවූ තෘෂ්ණාවගේ නිද්දේශ
 යෙහි; රූපතණ්හාදිහෙදෙන, රූපතෘෂ්ණාදි ප්‍රභෙද වශයෙන්;
 ජතණ්හා, අභිවිධවූ තෘෂ්ණාවෝතුමු; (භගවතා, භාග්‍යවත්හු විසින්; 0)
 දීපිතා, ප්‍රකාශිතයහ; තත්ථ, ඒ අභිවිධවූ තෘෂ්ණාවන් අතුරෙන්;
 එකෙකා, එකෙකි තෘෂ්ණාතොමෝ; පවත්තාකාරතො, පවත්තා
 අයුරු විසින්; තිවිධා, ත්‍රිප්‍රකාර ඇත්තියයි; (පණ්ඩිතෙන, විශුද්ධතයා
 විසින්; මතා, දන්නාලද්‍රය)

හි, විසාරකරනුලැබේ; ඉමසමිං වෙදනා පච්චසා තණ්හා නිද්දෙසෙ;
 මේ වෙදනා ප්‍රත්‍යයයෙන් සමභවවන්නාවූ තෘෂ්ණාවගේ නිද්දේශයෙහි;
 සෙඤ්චුතො, සිවුපිත්තෙමේය; ධ්‍රැහමණසුතො, බමුණුපිත්තෙමේය;

ඉති, මෙසේ; පිතිතොනාමවසෙන, පියාගෙන් ආ නම් වශයෙන්; පුතො, පින්තෙමි; (දිපිතො)විය, දක්වනලදමෙන්; රූපතණ්හා, රූපෙධම්මතණ්හාති, රූපතෘණොවය, රූපධම්මතෘණොවයැකියා, ආරම්භණොනාමවසෙන, ආලම්බනයාගෙන් ආ නම් වශයෙන්; ඉමා ඡතණ්හා, මේ ඡට්ඨිධු තෘණොවෝතුමු; (හභවතා, භාග්‍යවත්තු විසින්; විභවෙන, ප්‍රතිත්‍යක්ෂමුත්‍යාදවිභවගණයෙහි; 0) දිපිතා, සීසේසි; පකාසිතා, ප්‍රකාශිතයහ; කපිතාති, දෙශිතයහ යන; අන්තො, අපිය; (වෙදිතබ්බො, දතසුතු; 0) තත්ථ, ඒ රූපතෘණොදින් අතුරෙන්; රූපෙ, රූපාලම්බනයෙහි; (පවතතා, ප්‍රවාතනමු; 0) තණ්හා, තෘණොතොමෝ; රූපතණ්හා, රූපතෘණොනම; ඉතිඉමිනානගෙන, යන මේ නයින්; පදන්තො, පදයාගේ අපිය; වෙදිතබ්බො, දතසුතු; පන, වෙනසැ කියනුලැබේ; තාසුචතණ්හාසු, ඒ තෘණොවන් අතුරෙනුදු; එකෙකා තණ්හා, එකෙකි තෘණොතොමෝ; පවතතිආකාරතො, පවත්නා අසුරූ විසින්; කාමතණ්හා, කාමතෘණොවය; භවතණ්හා, භවතෘණොවය; විභවතණ්හා ඉති, විභවතෘණොවයැ කියා; එවං, මෙපරිද්දෙන්; තිවිධා, ප්‍රකාරත්‍රයක් ඇත්ති; නොහොත්-ත්‍රිවිධවූවා; මතා, දන්නා ලදය; හි, තවිසාරය කරනුලැබේ; රූපතණ්හාඑව, රූපතෘණොවම; යද, යම් කලෙක්හි; වක්ඛස්සා, වක්ඛසට; ආපාඨගතං, හමුමු; රූපා රමණං, රූපාලම්බනය; කාමස්සාදවසෙන, කාමගුණාසාදවශයෙන්; අස්සාදයමානා, ආස්සාදයකරන්නිවැ; පවතති, පවතිද; තද, එකල්හි; කාමතණ්හානාමහොති, කාමතෘණොනම්වේ; යද, යම් කලෙක්හි; තදෙව් රමණං, ඒ රූපාලම්බනයම; ධුමං, නිත්‍යය; සස්සතං, ශාශ්වතය; ඉති පවතතාය, මෙසේ ප්‍රවාතනමු; සස්සතදිසියා සත්ථං, ශාශ්වතදුෂ්ටිය හා සමග; පවතති, පවතිද; තද, එකල්හි; භවතණ්හානාමහොති, භව තෘණොනම්වේ; හි, ඒ කිමසැබව; සස්සතදිසිසහගතො, ශාශ්වතදුෂ්ටිය හා එක්වැපැවැති; රුගො, රුගයතෙම; භවතණ්හාති, භවතෘණොනමැයි; චුළචති, කියනු ලැබේ; යදපන, යම් කලෙකැ වනාහි; තදෙවාරමණං, ඒ රූපාලම්බනයම; උච්ඡ්ඡති, සුන්වන්නේය; විතස්සති, විතාශ වන්නේය; ඉතිපවතතාය, මෙසේ ප්‍රවාතනමු; උච්ඡ්ඡදදිසියාසත්ථං, උච්ඡ්ඡද දුෂ්ටිය හා සමග; පවතති, පවතිද; තද, එකල්හි; විභව තණ්හානාම හොති, විභවතෘණො නම් වේ; හි, ඒ කිමසැබව; උච්ඡ්ඡද දිසිසහගතො, උච්ඡ්ඡදදුෂ්ටිය හා එක්වැ පැවැති; රුගො, රුගයතෙම; විභවතණ්හාති, විභවතෘණො නමැයි; චුළචති, කියනුලැබේ; සදු තණ්හාදිසුපි, ශබ්දතෘණොදින්හිදු; එසෙවනයො, මේ රූපතෘණොවට කී නයබද නය ඇත්තේය; ඉති, මෙසේ; එතාඅභාරසතණ්හා, මේ අටලොස්තෘණොවෝතුමු; හොනති, වෙත්; භා, ඒ අටලොස් තෘණොවෝ තුමු; අඤ්ඤාතරූපාදිසු, අධ්‍යාතම සබ්බාත සභාතමභාව රූපාදින්හි; අභාරස, අටලොසෙකැ; බහිධා, බහිධා සබ්බාත පරුතමභාව රූපා දින්හි; අභාරස, අටලොසෙකැ; ඉති; මෙපරිද්දෙන්; ඡතනිංස, සතිසක් වෙත්; ඉති, මෙනයින්; අතිතා, අතීතමු හෙවත්-ක්ෂණත්‍රයට පැමිණියාමු තෘණොවෝ; ඡතනිංස, සතිසෙකැ; අනාගතා, අනාගතමු හෙවත්-

සංකල්පයට නොපැමිණියාවූ තෘණවෝ; ඡන්ද්‍රිකා, සතිසෙකා; පච්චප්පනා, ප්‍රත්‍යක්ෂනා වූ හෙවත්-සංකල්පයෙහි පවත්නා තෘණවෝ; ඡන්ද්‍රිකා, සතිසෙකා; ඉති, මෙකී ප්‍රභේදවශයෙන්; අභිසං, අවතුරසී යක්; තණ්හා, තෘණවෝ; හොනති, වෙන්; තා, ඒ අවතුරසීයක් තෘණවෝතුමු; පන, නැවත; (තාපනසීද පාඨසී.) සබ්බප්පමානා, සංකෘතකරනු ලබන්නාහු; රූපාදිආරම්භණවසෙන, රූපාදි ආලම්බන වශයෙන්; ඡ (තණ්හාහොනති) අබිවිධවූ තෘණවෝ වෙති; කාම තණ්හාදිවසෙනවා, කාමතෘණාදීන්ගේ වශයෙන් හෝ; තිස්සාව තණ්හා, ත්‍රිවිධවූ තෘණවෝ; හොනතිති, වෙන්යයි; වෙදිතබ්බා, දතසුත්තාහ; යසමාපන, යම් හෙයකින් වනාහි; ඉමෙසත්තා, මේ සත්තයෝතුමු; පුත්තං, පුත්තකු; අස්සාදෙත්වා, ආස්වාදනය කොට; (නොහොත්-ආස්වාදනය හෙතුකොටැගෙන; ඔ) පුත්තෙ, පුත්තයා කෙරෙහි; මමත්තෙත, මමත්තියෙන්; හෙවත්-මාගේ සම්පතාසී පැවැති ගෙහසිතසෙනාහයෙන්; ධාතියා (මහාසකකාරංකරෙනති) විය, කිරි මවකට මහත් සත්කාරකරන්නාවූන්ගෙන්; රූපාදිආරම්භණවසෙන, රූපාදිආලම්බන වශයෙන්; උපපජ්ජමානං, උපදනාවූ; වෙදනං, වෙද නාව; අස්සාදෙත්වා, ආස්වාදනය කොට; වෙදනාය, වෙදනාවෙහි; මමත්තෙත, මමත්තියෙන්; හෙවත්-මාගේ මේ වෙදනාවයැ යන සෙනාහ යෙන්; රූපාදිආරම්භණදයකානං, රූපාදිවූ ආලම්බනයන් සපයා දෙන්නාවූ; විත්තකාරං පෙඤ්ඤාදිනං, විත්තකාර, සිත්තරය; ගඤ්ඤා, ගද්දුය; ගඤ්ඤා, සුවදකරය; සුද, අරක්කාමිය; තත්තවාය, පෙහෙකරය; රසායනවිධායක වෙජ්ජාදිනං, රසායනොපයෙන් විධා නයකරන්නාවූ වෙදනුය යනාදිවූ ශිල්පීන්ට; මහාසකකාරං, මහත්වූ පුත්තසත්කාරය; කරෙනති, කෙරෙද්ද; තසමා, එහෙයින්; වෙදනා පච්චයා, වෙදනාප්‍රත්‍යයයෙන්; එසාසබ්බාපිතණ්හා, මේ සියලුම තෘණානොමෝ; හොනතිති, වෙන්යයි; වෙදිතබ්බා, දතසුත්තියැ.

එත්ථව, මේ වෙදනාප්‍රත්‍යයයෙන් සම්භවවන තෘණවගේ නිදේශයෙහිද; යසමා, යම්හෙයකින්; එකාව, එකලාවූම; විපාකසුඛ වෙදනා, විපාකසුඛවෙදනානොමෝ; අභිප්පෙතා, අදහස්කරනලද්ද; තසමා, එහෙයින්; එසා, මේ විපාකසුඛවෙදනානොමෝ; තණ්හාය, තෘණවෝ; එකධාව, එක්අයුරෙකින්මැ; පච්චයො, ප්‍රත්‍යයැ වේ; එකධාති, එකධා යනු; උපනිස්සයපච්චයෙන, උපනිස්සය ප්‍රත්‍යය වශ යෙන්; පච්චයොහොති, ප්‍රත්‍යයැ වේ; වා, නොහොත්-යසමා, යම් හෙයකින්.

දුක්ඛි, දුකටපත්වූ පුතුලෙක්; සුඛං, සුවය; පත්ථයති, ප්‍රාප්තා කෙරේද; සුඛි, සුවපත්වූ පුතුලෙක් (සුඛං, සුවය; ට) හීයොපි, වැඩි යක්ම; ඉච්ඡති, ප්‍රාප්තාකෙරේද; උපෙක්ඛාපන, උපෙක්ඛානොමෝ වනාහි; සත්තත්තා, සත්තත්තවන බැවින්; සුඛම්චෙව, සුඛවෙදනා වයැ කියාම; භාසිතා, වදාරනලද්ද.

තසමා, එහෙයින්; තිස්සොපිවෙදනා, ත්‍රිවිධවූම වෙදනාවෝකුමු; තණ්හාය, තෘෂ්ණාවට; පච්චයාහොනති, ප්‍රත්‍යයවූවාහු වෙති, ඉති, එහෙයින්; මහෙසිනා, මහර්ෂීවූ හෝ-මහත් ශිලසකකාදීන් එෂණය කරනසිලිවූ සථීඥයන් වහන්සේ විසින්; වෙදනාපච්චයා, වෙදනා ප්‍රත්‍යයයෙන්; තණ්හා, තෘෂ්ණාතොමෝ; (සමචරිති, හටගතියයි, 0) වුතතා, වදාරනලදයා.

ව, විශේෂයෙකුදු ඇත්; සා, ඒ තෘෂ්ණාතොමෝ; වෙදනාපච්ච යාපි, වෙදනාව ප්‍රත්‍යය කොට ඇත්ති නමුත්; නොහොත්-වෙදනා පච්චයා, වෙදනාප්‍රත්‍යයයෙන්; තණ්හා, තෘෂ්ණාතොමෝ; (උපපජ්ජ මානාපි, උපදින්නි නමුත්; 0) යසමා, යම්හෙයකින්; අනුසං චිතා, අනුශය කෙලශය පියා; නහොති, නොවෙද; තසමා, එහෙයින්; සා, ඒ තෘෂ්ණාතොමෝ; වුසිමතො; වැසිමවු මාභිබ්බභවයඝාච ඇති; නොහොත්-පැමිණි රුත්පල ඇති; බ්‍රාහ්මණස්ස, බ්‍රාහ්මණයෙකු වූ ක්ෂිණා ශ්‍රවයන්වහන්සේට; නහොතිති, නොවේ. (ඉති පරිසමාපනි යෙති තිපා.)

* මමකයෙන් යනු වැඩියක් ප්‍රේමය කිරීමෙන් හෙවත්-ආසාවද තෘෂ්ණාවෙන් යන අවිති. මෙද යුතු මමතෙතනාති සමපියායමානෙන අසාදන තණ්හායාති වුතතං හොති යි. (වු: ටි) * තදුපමායෙති උපමෙය සංසද්‍රතය කියෙයැ යත් පුත්‍රයා මෙන් වෙදනාව දතයුතු ක්ෂීරදීන් මෙන් වෙදනාවට ප්‍රත්‍යයවූ රූපාදීහු දතයුත්තාහ කිරිදීම ආදිය කරන්නාවූ කිරිමව මෙන් රූපාදි ඡායාලබ්‍යයන් සපයා දෙන්නාවූ සිත්තරුන් මුල්කොට ඇති ශිල්පිහු සදෙන දතයුත්තාහ ඔවුනතුරෙන් වෙදතෙමේ රසායනසමාවූ ඔජ්වගේ වශයෙන්ද එසේ රුකුල්දෙනලද ජීවිතෙත්‍රියයාගේ වශයෙන්ද ධර්මාලබ්‍යය සපයාදෙන්නේයයි දතයුතු යම්සේ ඔජ්ජීවිත රූපකෙනෙක් රසායන ශක්තින් සමචව්වෙද්ද එසේමැ තබෙතුවූ සුබයත් තදපතයනක්ෂමවූ ජරදිදු:බයත් ධර්මාලබ්‍යභාවයෙන් යෙදියයුතු. කියේ මැනෝ ටිකානුටිකා දෙක්සි තත් පුතෙතාපිය වෙදනා දඬබබා බිරුදයො පිය වෙදනාය පච්චයභූතා රූපාදයො බිරුදිදුසිකා ධාති පිය රූපාදි ඡලාරමණදයකා විතතකාරුදයො ඡ තත් වෙජ්ජා රසායනොජ් වසෙන තදුපත්ථනිත ජීවිතවසෙනව ධර්මාරමණස්ස දයකොති දඬබබො යථාව රසායනජාති ඔජ්ජීවිතාති එවං තනනිමිතතං සුබං තදපතෙයං ජරදි දුක්ඛස්ස ධර්මාරමණභාවෙන් යොජෙතබ්බො යි.

* ආලබ්‍යප්‍රත්‍යයතෙමේ උපදනාවූ නාමධර්මයන්ට ආලබ්‍ය මාත්‍රයෙක්මැවේ; උපති:ශ්‍රයප්‍රත්‍යයමෙන් උපදවන්නෙක් නොවේ එහෙයින් උප්පාදක නාමධර්මයාගේ උපති:ශ්‍රය වශයෙන් එක් පරිදි දෙකින්ම ප්‍රත්‍යයාවේයයි කියනලදී. නොහොත්-උපති:ශ්‍රය යන වචනයෙන් ආලබ්‍යනොපති:ශ්‍රය සංඛ්‍යාතිතයා ඒ ආලබ්‍යනොපති:ශ්‍රය යෙකුදු ආලබ්‍ය සමභාවවූ අතිකුදු ආලබ්‍යභාවයෙක් දක්වන ලද්දේ වේද එහෙයින් උපති:ශ්‍රය වශයෙන්ම ප්‍රත්‍යයභවයා කියන ලද්දයි දතයුතු. තදුක්ඛයා ආරමණපච්චයො උපපජ්ජමානස්ස

ආරම්භණමහතමෙවහොති න උපනිස්සයොවිඤ්ඤා උපපාදකොති උපපාදකස්ස උපනිස්සයවසෙත එකධ්මානි වුත්තං, උපනිස්සයෙනවා ආරම්භණපනිස්සයො සංගතීනො තෙනව ආරම්භණභාවෙන තංසභාවො අක්කෙද්ධි ආරම්භණභාවො දිට්ඨතො හොතිති උපනිස්සය වසෙනෙව පච්චයභාවො වුත්තොති චෙදිතබ්බොංගි. (මු: වී:)

* “යසමාවා” යනාදින් දැක්වූ හුදුවිපාකසුඛවෙදනානොමෝමැ තෘෂණාවට උපනි:ශ්‍රයනොවා කම්ඵලාහි ප්‍රාචීනා වශයෙන් සත්ත්වයෝ කම්භයුදු සකස්කෙරෙත්තුයි විපාකවෙදනානොමෝ සාතිශයයෙන් තෘෂණාවට උපනි:ශ්‍රයවත්තීද එහෙයින් ත්‍රිවිධවුම විපාකවෙදනාවෝ වනාහි සාතිශයයෙන් තෘෂණාවට උපනි:ශ්‍රයප්‍රත්‍යයැවේ තදිතරවු අවිපාක වෙදනාවෝ තෘෂණාවට අවිශෙෂයෙන් හෙවත්-සාමාන්‍යයෙන් උපනි:ශ්‍රයප්‍රත්‍යයැවේ යයි දක්වා එහෙයින් විශු. ටිකානුටිකා දෙක්ගිංගසමාවාහි ආදීනා න කෙවලං විපාකසුඛවෙදනා එව නිස්සොපිපත වෙදනාවිපාකා විෂසෙසන තණ්හාය උපනිස්සයපච්චයො අවිසෙසෙන ඉතරවාහි දස්සෙතිංගමමඵලාහිපත්තාවසෙන සත්තා කමමානිපි ආයුහනනිති සාතිශයං තණ්හාය විපාකවෙදනා උපනිස්සයො න තථ, ඉතරාහි ආහ විපාකාවිසෙසෙනංපෙං අවිසෙසෙන ඉතරවාහි අවිපාකාහි අත්ථොංගි.

* යම්හෙයකින් ඉෂට්ඨභාවවුමැ උපෙක්‍ෂාව සදහා “සුඛමිච්චව භාසිතා”යි කියනලදද අනිෂට්ඨභාවවු උපෙක්‍ෂාව සදහා නොකියන ලදද එහෙයින් මූලටිකාවෙහි කීහං උපෙක්‍ෂා පන සත්තත්තා සුඛමිච්චව භාසිතාහි, තසමා සාපි හිග්ගො ඉච්ඡතවසෙන තණ්හාය උපනිස්සයොහි අධිපපායො උපෙක්‍ෂාපන අකුසලවිපාකභූතා අනිඨතතා දුක්ඛෙ අවරොධෙනබ්බො, ඉතරඉට්ඨතතා සුඛෙහි සාදුක්ඛංවිඤ්ඤා විශව උපනිස්සයො හොතිති සකකාවනතුනතිංගි. එසේ ඉෂට්ඨභාවවු උපෙක්‍ෂාව සුඛ යයි වදාලහෙයින් ඒ ඉෂට්ඨභාවවු උපෙක්‍ෂා වෙදනානොමෝ වැඩියක් පැනිම් වශයෙන් තෘෂණාවට උපනි:ශ්‍රයවේ යන අදහස වේ අකුසලවිපාකභූතවු උපෙක්‍ෂා වෙදනානොමෝ අතිටු බැවින් දු:ඛවෙදනාවෙහිද තදිතරවු උපෙක්‍ෂා වෙදනානොමෝ ඉටු බැවින් සුඛවෙදනාවෙහිද ඇතුලත්කවයුන්නිසැ ඉෂට්ඨානිෂට්ඨ භාවවු තදුහය උපෙක්‍ෂා වෙදනානොමෝ දු:ඛවෙදනාවමෙන්ද සුඛවෙදනාව මෙන්ද තෘෂණාවට උපනි:ශ්‍රයවේයයි කියන්ට හැක්කේයැ යනු භාවයි.

* “වෙදනාපච්චයා තණ්හා”යි වදාල වචනයෙන් අවිතරුහිවුද විතරුහිවුද වෙදනාව ඇති සියලු සත්තට වෙදනා සංඛ්‍යාත ප්‍රත්‍යයාගේ අසන්නියෙන් තෘෂණාවගේ උත්පත්තිය ප්‍රසංගකල්පි තනති ෂෙධය සදහා වෙදනාපච්චයා වාපි යනාදිය යුතු අනුශයසභායවු වෙදනානොමෝ තෘෂණාවට ප්‍රත්‍යයවේයයි වදාල වචනයක් නැති හෙයින් අභිප්‍රසංගය නිෂෙධය කරන්ට නොහැක්කේ නොවේද යත්? විෂ්‍යාදු:ඛකථාව පවත්නා බැවින් නොහැක්කේය ඒ එසේමැයි

අනුසං රහිතකලා වෘත්තදුඛය නම අභාවයට යන හෙයින් එහෙයින් අනුසං සහිතවූ වේදනාතොමෝම නෘෂණාවට ප්‍රත්‍යය වේ යන වචනය සාරාංශ වශයෙන් නොවදුලු නමුත් අපි වශයෙන් වදාළේ වේ. අනිත්තයෙකුදු ඇත් “අවිජ්ජාපච්චයා” යන වචනය සමබන්ධන බැවින් අනුසං සහිතවූ වේදනාතොමෝම නෘෂණාවට ප්‍රත්‍යය වේයයි හැගේ “වේදනාපච්චයා තණ්හා” යන මෙහිදු වේදනා ප්‍රත්‍යයෙන්ම නෘෂණාව වේ වේදනාවෙන් වෙන්වූ නොවා යන මේ නියමය හැගේ. වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් නෘෂණාව වේමය කියා නොහැගේ එහෙයින් අතිප්‍රසංගයෙන් නැත්මැයි දතයුතු කියේ මැනෝ වේදනාපච්චයා තණ්හාතිවචනෙන සබ්බස්ස වේදනාවතො පච්චයස්ස අත්ථිතාය තණ්හුප්පත්තිප්පසබ්බෙ තංතිවාරණත්ථ මාහ වේදනාපච්චයා වාපීති ආදී, නනු අනුසංසංඝායා වේදනා තණ්හාය පච්චයොහොතිති වචනය අභාවා අතිප්‍රසංගනිවචනනං න සකකා කාතුනති. න වට්ටකපාය පච්චත්තතා, වට්ටස්සති අනුසංචිරහෙ අභාවතො අනුසංසහිතායෙව පච්චයොති අත්තො වුත්තමෙනො හොතිති, අපවා අවිජ්ජාපච්චයාති අනුවත්තමානතා අනුසංසහිතාව පච්චයොති විඤ්ඤායති වේදනාපච්චයා තණ්හාතිව එත්ථ වේදනා පච්චයාඑව තණ්හා න වේදනාය විතාති අයං නියමො විඤ්ඤායති න වේදනාපච්චයා තණ්හාහොති එවාති තස්මා අතිප්‍රසංගො නත්ථි එවාති. (මු: වී:)

* “වේදනාපච්චයා එව තණ්හා” යන මූලටිකාගත පාඨයෙහි අවධාරණාචියෙහිවූ එව ශබ්දයා කල මේ නියමයතෙමේ නියමානතර යන් නිෂේධයෙහි තත්පරවූයේද එහෙයින් ඒ අවධාරණාචියත් එව ශබ්දයාගේ ප්‍රත්‍යයානතර නිෂේධාච්චද්ද්භාවය නොදතයුතු. මේ අවධාරණයෙන් ප්‍රත්‍යයොත්පන්න ධර්මවිශේෂයන්ගේ ප්‍රතික්ෂේපයද නිෂේධය කරන ලද්දේ වේයයි දතයුතු කියේ මැනෝ අනුටිකාති වේදනාපච්චයා එවාති අයං නියමො නියමනතරතිවත්තතපරෙති තාස්ස පච්චයනතර තිවත්තත්ථතා දට්ඨබ්බා එතෙන පච්චස්සප්පන්නතරපටිකෙබ්බොති තිවත්තතොහොති. සි.

* වුසිමනො ඉති යනු වුසිතවනො වැස නිමවන ලද්ද ඇත්තනු වයා වැස නිමවූ මාග්ගිභවයඝාතාසය ඇත්තනු වය යන අපිසි නොහොත්-“වුසිතිතිවුසි යනු නිව්වන හෙයින් මාගයා කියනු ලැබේ “සො එතස්ස වුත්තො අත්ථි ටි වුසිමා” යනු නිව්වන හෙයින් වැසනිමවූ ඒ මාග්ගිභවයඝාතාසයතෙම මොනුව ඇත්තේනු සි. වුසිමානම. සඵප්‍රකාරයෙන් නිමාවට පැමිණි බ්‍රහ්මවයඝාතාසය බැවින් හෝ රුත්පලය කියනු ලැබේ. “තං එතස්ස අත්ථිති වුසිමා” යනු නිව්වන හෙයින් ඒ රුත්පලය මොනුව ඇත්තේනු සි. වුසිමා නමැයි දතයුතු කියේ මැනෝ වුසිමනොති වුසිතවනො වුසිතබ්බවරියවාසස්සාති අත්තො වුසිතිතිවා

ඉදං වුවවති දිට්ඨපාදානන්ති, සිලවතෙති සුඛිප්පමසනං. පන සිලබ්බ
 භූපාදානං, සඨාන, නත්තං කතමං. සිලබ්බභූපාදානං, සිලෙත සුඛි
 වතෙතසුඛි සිලබ්බතෙතසුඛිති යා ඵවරූපා දිසිංසෙ. විපජි
 සෙසගායනා ඉදං වුවවති සිලබ්බභූපාදානන්ති, විසති වජ්ඣකා
 සක්කායදිසි අත්තවාදපාදානං, සඨාන, නත්තං කතමං. අත්තවාදපා
 දානං, ඉධ අස්සනවා පුට්ඨජනො. සපසුජිසබ්බමමච්ඡිනිතො
 රූපං. අත්තතො සමනුපස්සන්ති. විපජිසෙසගායනා ඉදං
 වුවවති අත්තවාදපාදානන්ති, අසමෙත්ථ බමමසෙබ්බපට්ඨානං,
 කමතොති ඵත්තපනතිවිධො කමො උප්පනතිකමො පහානිකමො
 දෙසනාකමොව, නත්තං අත්තමනාසංසාර ඉත්ථස්ස පඨමං.
 උප්පනතිති අපාචනො කිලෙසානං නිප්පජිසායෙන උප්පනතිකමො
 න වුවවති, පටිසායෙන පන සෙභ්බසෙන ඵකස්මි. හවෙ අත්තගාහ
 පුබ්බබ්ගමො සංඝාතුච්ඡද්ධිනිවසො, නතො සංඝතො අසං
 අත්තාති ගණනො අත්තවිසුඛත්ථං. සිලබ්බභූපාදානං. උච්ඡිජ්ජතිති
 ගණනො පරලොකානිරපෙකබ්බස්ස කාමුපාදානන්ති ඵවං. පඨමං
 අත්තවාදපාදානං, නතො දිසිසිලබ්බතකාමුපාදානානිති අසමෙතෙසං.
 ඵකස්මි. හවෙ උප්පනතිකමො, දිට්ඨපාදානාදිති වෙත්ථ පඨමං.
 පටිසන්ති. සොනාපනතිමග්ගච්ඡකානා, කාමුපාදානං. පච්ඡා
 අරහත්තමග්ගච්ඡකානාති අසමෙතෙසං. පහානිකමො, මහාවිස
 සතො පන පාකචතොව ඵතෙසු කාමුපාදානං. පඨමං දෙසිතං, මහා
 විසසංකප්පිතං. අධ්විනිතසමපසොගා, අප්පට්ඨසාති ඉතරති වතු
 විතතසමපසොගා, සෙභ්බසෙනව ආලසගමනාස පඤ්ඤ පාකචං.
 කාමුපාදානං න ඉතරති, කාමුපාදානංවා වජ්ඣකාමානං. සමබ්බමත්ථං.
 කොභුහලමබ්බලාදිබ්බලො හොති සාස්සනංදිසිති තදනනතරං.
 දිට්ඨපාදානං, නං. පටිජ්ජමානං. සිලබ්බන අත්තවාදපාදානවසෙන
 දුට්ඨ හොති, නස්මි. වසෙ ගොක්ඛසංවා කුකකුරක්ඛසංවා දිස්වාපි
 වෙදිතබ්බතො බලාදිකන්ති සිලබ්බභූපාදානං. පඨමං දෙසිතං, සුමු
 මනො අතෙත අත්තවාදපාදානන්ති අසමෙතෙසං දෙසනාකමො,

නග්ගා ව පුජිමස්සෙත්ථ ඵකධා හොති පට්චසො,
 සත්තධා අභධා වාපි හොති සෙසනනසස්ස සා.

ඵත්ථව ඵවං දෙසිතෙ උපාදානවතුතෙක පුජිමස්සකාමුපාදානස්ස
 කාමතග්ගා උපනිස්ස චසෙන ඵකධාවපට්චසොහොති, නග්ගාති
 නපදිතෙසු විසසෙසු උප්පනතිතො සෙසනනසස්ස පන සහස්ත
 අස්සකමස්ස නිස්ස සමපසුත්ත අත්ථි අවිග්ග හෙතුචසෙන සත්ත
 ධාමා උපනිස්සසෙන සහ අභධාවාපි පට්චසො හොති, සද්ධසා උප
 නිස්ස චසෙන පට්චසො හොති නද අසහස්තාව හොතිති.

නග්ගාපට්චසා උපාදානනිද්දෙසො.

50. ක) තණ්හාපච්චයා, තෘණොප්‍රත්‍යයයෙන් සම්භවවන්නාවූ; උපාදානනිද්දෙසෙ, උපාදානයාගේ විඤ්ඤාත්මයෙහි; (විනිවර්තයා වෙදි තබමින්, විනිසා දතයුතුම);

උපාදානාති, උපාදානයෙන්නුමු; වතකාරි, සතරෙක්; (හොනනි, වෙත්); තාති, ඒ වතුර්විධවූ උපාදානයන්; අත්ථිභාගතො, අපි විභාග කිරීම් වශයෙන්ද; ධම්මසංකීර්ණවිඤ්ඤා, උපාදාන ධර්මයන්ගේ සංකෞස විඤ්ඤා වශයෙන්ද; කමතොව, පරිපාටි වශයෙන්ද; (පණ්ඩිතො, විශ්‍ය කෙමේ; ට) විභාවයෙ, ප්‍රකාශකරන්නේය.

හි, විඤ්ඤාකරනුලැබේ; පාළිය, පෙළෙහි; උපාදානනාති කාමුපාදානං පෙ. අත්තවාදාදානං; ඉමාතිවතකාරි උපාදානාති, මේ වතුර්විධවූ උපාදාන කෙනෙක්; ආගතාති, ආවාහය; තෙසං, ඒ උපාදානයන්ගේ; අයං, මේ මතු වක්‍ෂ්‍යමාණවූයේ; අත්ථිභාගො, අපි විභාගයා වේ; (යංධම්මෙකං, යම් ධර්මෙකයෙක්; ට) වත්ථසංකීර්ණං කාමං, වස්තුකාම සංකීර්ණතාවූ කාමය; උපාදියති, දැක්කොට ගනීද; ඉති, එහෙයින්; (තංධම්මෙකං, ඒ ධර්මෙකයෙකම; ට) කාමුපාදානං, කාමොපාදාන නම; සො, ඒ ධර්මසම්භවයෙනමේ; කාමොව, කාමයත්වේද; උපාදානංඤ්ඤා, උපාදානයත් වේද; ඉතිපි, මේ කම්මාරය සමාස ශක්ති හෙයින්ද; කාමුපාදානං, කාමුපාදානනම; උපාදානනාති, උපාදානනම්; දළහග්ගණං, දැක්කොට ගන්නාබවයි; හි, සැබව; එත්, මේ උපාදානං යන පදයෙහි; උපසද්දො, උපසංඝයෙනම; උපායාසඋපකඨාදිසු, උපායාස උපකඨා යනාදි පදයන්හි; (උපසද්දො)විධ, උපසංඝයාගෙන්; දළහන්තො, දැක් අරුත් ඇත්තේය; තථා, එපරිද්දෙන්; සා, ඒ ධර්මයා නොම; දිගිව, මිථ්‍යාදර්ශන සංකීර්ණතාවූ දෘෂ්ටියත් වේ; උපාදානංඤ්ඤා, උපාදානයත් වේ; ඉති, එහෙයින්; දිච්ඡාපාදානං, දිච්ඡාපාදානනම; වා, නොහොත්; දිසිං, පූජිත මිථ්‍යාදෘෂ්ටිය; උපාදියති, දැක්කොට ගනී; ඉති, එහෙයින්; දිච්ඡාපාදානං, දිච්ඡාපාදානනම; හි, ඒ කිමැසැබව; සසසකො අත්තාවලොකොවාති ආදිසු, යනාදි තත්ති; පුරිමදිට්ඨිං, පලමු ගත් මිථ්‍යාදෘෂ්ටිය; උත්තරදිට්ඨිං, පසුව ගත් මිථ්‍යාදෘෂ්ටිකොමෝ; උපාදියති, දැක්කොට ගනී; තථා, එපරිද්දෙන්; (යංමිච්ඡාදස්සනං, යම් මිථ්‍යා දර්ශනයෙක්; ට) සීලබ්බතං, ගොඨිල ගොවුතාදි ශීලව්‍රතය, උපාදියති, දැක්කොට ගනීද; ඉති, එහෙයින්; (තංමිච්ඡාදස්සනං, ඒ මිථ්‍යාදර්ශනයෙනම; ට) සීලබ්බතාදානං, ශීලව්‍රතොපාදානනම; තා, ඒ මිථ්‍යාදර්ශනයෙනම; සීලබ්බතංඤ්ඤා, ශීලව්‍රතයත් වේ; උපාදානංඤ්ඤා, උපාදානයත් වේ; ඉතිපි, එහෙයින්ද; සීලබ්බතාදානං, ශීලව්‍රතොපාදානනම; හි, ඒ කිමැසැබව; ගොඨිලගොවුතාදීති, ගොඨිල ගොවුතාදිසු; එවං, මෙබඳුවූ ගොඨිල ගොවුතාදියෙන්; සුචිති, සංසාර භූමියැ කියා; අභිනිවේසකො, අභිනිවේසය කරන්නාහට; නෙවත්-වරදවා ලබ්ධිගන්නාහට; සයමෙව, තුමුම; උපාදානාති (හොනනි), උපාදාන නම්නු වෙත්; (ඉති වාක්‍යසමාපතියෙහි තිසා.) තථා, එමෙන්; එතෙන,

මේ ධර්මසම්භාවය කරුණකොටැගෙනැ; (සත්තා, සත්තවයෝ; 0) වදනනි, කියද්ද; ඉති, එහෙයින්; (සො, ඒ ධර්මසම්භාවයතෙම; වාදො, වාද නම; එතෙන, මේ ධර්මජනයකරුණකොටැගෙනැ; (සත්තා, සත්තවයෝ; 0) උපාදියනනි, දැනිකොටැගනිද්ද; ඉති, එහෙයින්; (තං, ඒ ධර්මජනය තෙමේ; 0) උපාදිතං, උපාදිනනම; කිං, කුමක්; වදනනි, කියද්ද; උපාදියනනිවා, දැනිකොටැගෝ ගනිද්ද; අත්තානං, ආත්මය; (වදනනි, කියත්; උපාදියනනිවා, දැනිකොටැගෝ ගනිත්;) අත්තකො, ආත්ම යාමේ; වාදුපාදිතං, මුත්තායං ආත්මවිචාරයාදි දැනිකොටැගනිම; අත්තවාදුපාදිතං, ආත්මවාදෙපාදිත නම; අත්තවාදුමත්තමෙවවා, ආත්මයා යන විචාරමාත්‍රයමැගෝ; අත්තාති, ආත්මයයි; (සත්තා, සත්තවයෝ; 0) එතෙන, මේ ධර්මජනය කරුණකොටැගෙනැ; උපාදි යනනි, දැනිකොටැගනිත්; ඉති, එහෙයින්; (තං, ඒ ධර්මජනයතෙමේ; 0) අත්තවාදුපාදිතං, ආත්මවාදෙපාදිත නම; අයං, මෙකියනලදුයේ; තාව, වක්තව්‍යානතරයට පළමුව; තෙසං, ඒ උපාදිතයන්ගේ; අත්ත විභාගො, අම්මිභජනයැ වේ.

* “සසසනො අත්තා” යන මේ විචිතය ආත්මයතෙමේ ශාශ්වත යයි පළමුවෙන් අහිනිවෙයයකලාවූ ශාශ්වතදූෂටිය ගන්නාවූ පැසුළුවූ ශාශ්වතදූෂටිය උපලක්ෂණ වශයෙන් ඇරදක්වන්ට කියනලදී ඒ කීම සැබව යමිසේ මේ පැසුළුවූ දූෂටිකොමෝ දැනිකිරීම් වශයෙන් පළමු අහිනිවෙයයකල ශාශ්වතදූෂටිය ගතීද එසේම නත්ති දිනනං යනාදිවූ උත්තරදූෂටිකොමෝද පළමුවෙන් අහිනිවෙයයකල නත්ති දිනනං යනාදි දූෂටිය ගතියයි දහසුතු. තදුත්තාති සසසනො අත්තාති ඉදං පුරිමදිසිං උපාදිමානං උත්තරදිසිං නිදසෙසුං වූත්තං යථාති එසා දිසි දළහිකරුණවසෙන පුරිමං උත්තර උපාදියති එවං නත්ති දිනනං ආදිකාපිති (මු: වී:) පුරිමං දිසිනති සසසනො අත්තාති පභෙව අහිනිවිසං සසසනගාහං සකියං වූත්තං යි අ: වී: උත්තරදිසිං නිදසෙසුනති උපලක්ෂණවසෙන දසෙසුනති අත්තො තෙන සසසනො අත්තාති ඉදං උපලක්ෂණවසෙන ආගතනති දසෙසති නමෙවත්තං විවරිතං යථාතිති ආදිවූත්තං එසාදිසිති එසා උත්තර දිසි නත්ති දිනනනති ආදිකාපි උත්තරදිසි පුරිමංදිසිං උපාදියතිති යොජනා තෙන කෙවලං සසසනො අත්තාති ඉදංදි උත්තරදිසි දසසනං අඵබො නත්ති දිනනනති ආදිකාපි උත්තරදිසි දසසන මෙවාති යි. (ම: වී:)

* අවුචාවේ ආ උද්ගරණය තොරිසිමන්නාවූ මුලටිකාවායභියෝ සමත්තයක් පිහිටවනු හදිසා අත්තානාහණං යන අත්තවාදුපාදිනනනි න ඉදං දිවුපාදිනදසසනනති දට්ඨබ්බං ලොකොචාතිවා අත්තානාහණ විනිමුත්තං ගහණං දිවුපාදිනහුතං ඉධ පුරිමදිසි උත්තරදිසිවනෙති වූත්තනති වෙදිනබ්බං යි විසු. අනුමවුටිකාවන්තිදු ලොකොතිවා ගහණනති යං ලොකොසසසනොති ගහණං සාදිසිති අත්තො තෙනාහ

දිඬුපාදනභූතනති. අධිකපායං ආගතං උද්ගරණං අනිච්ඡන්තො අත්තග්ගහණං පනාති ආදිමාන ගහණං අත්තා ඉති දිසී, ඉතීති තස්මා ඉදන්ති සස්සන්තො අත්තාති ඉදං උද්ගරණං ලොකොවාති ගහණනති සමඛන්තො පුරිමදිට්ඨි උත්තරදිට්ඨි වචකෙති වුත්තනති එතෙන දිට්ඨු පාදනභූතං. දිට්ඨිවයමපි ලොකොවාති ගහණං හොතිති දස්සෙති අයමපි නයො ටිකාකාරමතෙනෙව වුත්තො. ටිසි විසුහෙසින් ආනම ග්‍රහණය, හෙවත් ආනමදූෂටිය, ආනමවාදෙපාදනයට උද්ගරණයෙහි දූෂට්‍යපාදනයට උද්ගරණයෙක් නොවෙයිහි දන්‍යුතු ආනමය ආශවත යයි දූෂටිග්‍රහණය දූෂට්‍යපාදනයට උද්ගරණයෙහි දන්‍යුතු. (එමෙන්ම ලොකසංඛිසාත සත්‍යපුද්ගල දූෂටිය, ආනමවාදෙපාදනයෙහිද ලොක සංඛිසාත සත්‍යපුද්ගලතෙමේ ආශවතයෙහි දූෂටිග්‍රහණය දූෂට්‍යපාදනයෙහිද ටිකානායානුසාරයෙන් උපුටා දක්වූ අප වැටහීමයි. ෮) නොහොත් ආනමග්‍රහණ නම්ලද ආනමදූෂටියෙන් විනිර්මුක්තවූ එහෙයින්ම දූෂට්‍ය පාදනයවැඩු ලොකසංඛිසාත සත්‍යපුද්ගලතෙමේ ආශවතයෙහි ගත් යම් දූෂටියක් ඇද්ද ඒ දූෂටිය, මේ අවිචිකල්පයෙහි පුළුංචනර දූෂටිප්‍රකාශක වචනවලින් කියනලද්දී දන්‍යුතු. දූෂට්‍යපාදනයවැඩු සත්‍යලබ්ධි සත්‍යආශවතලබ්ධි සංඛිසාත දූෂටිවයම 'ලොකොව' යන මේ වචනයෙන් ග්‍රහණයවෙයිහි දක්වා. මේ තයද ටිකාකාරමනානු සාරයෙන් ඇරපෑයි.

* විගුද්ධිමාගීටිකාවෙහි. සීලබ්ධතං උපාදියනීති එත්ථ අසුද්ධි මග්ගගොසීලාදි සමාදානවසෙත සීලං අවිනික්කමවසෙතවතං උභය ථාපිවා සීලං තපොකම්මභාවෙන ගතිතත්තං වතං ගවාදි පකතිභාවො අත්තනොවා ගවාදිභාවාධිට්ඨාතං. සීලං ගච්ඡන්තො හතෙකති තිට්ඨන්තො මුග්ගතනීති ආදිනා ගවාදිකිරියාකරණං වතං තත්තං අක්ඛවා සමමතනොවා තිවන්ති සීලං. තං සමාදානවතො වෙසගොජන කිච්චාවරණාදිවිසෙසපටිපත්ති වතං. තං සීලබ්ධතං අසුද්ධිමග්ගං සුද්ධි මග්ගොති පරමසන්තො තථා අතීතීවිසන්තො උපාදියනී තං ගාහං දලහං ගණනාතිති අත්ථො සීලබ්ධතසභවරිතං පරමාසං. සීලබ්ධතනති ගහෙත්වා ආහ සීලබ්ධතඤ්ච තං උපාදානඤ්චාති ගොසීලගොවතාදිනී තිව තථා භූතං. දිසීං වදන් තෙනෙවාහ සයමෙව උපාදානානීති. යුහෙසින් සීලබ්ධතං උපාදියනී යන මෙහි සංසාර ශුචියට කාරණ නොවූ ගොසීලාදි සමාදාන වශයෙන් ශීලයද එසේ සමාදන්වූ ගොසීලාදිය නොඉක්මවීම් වශයෙන් වුත්තයද උභයප්‍රකාර වශයෙන් හෝ ශීලයද තපස්සැකිම් වශයෙන් ගත් බැවින් වුත්තයද ගවාදින්ගේ ප්‍රකාතිභාවයැවූ තමාගේ හෝ ගවාදිභාවයෙන් ඉටාගැන්මවූ ශීලයද යෙමින් අනුභව කෙරෙයි සිටිමින් මුත්‍රකෙරෙයි යනාදි වශයෙන් ගවාදි ක්‍රියාකිරීමවූ වුත්තයද ඒ ඒ නොකටයුතුයයි සමමතවූ දසින් වැලැකීමවූ ශීලයද එබඳු ශීලසමාදානය ඇත්තනුගේ නොපට්‍ය භොජනකාන්‍යාවරණාදි විශේෂප්‍රතිපදාවූ වුත්තයද යන සංසාරශුචියට

කාරණකොවු ඒ ශීලව්‍යය සංසාරගුතියට කරුණෙකැයි පරමශීතය කෙරෙමින් එසේ අභිනිවේශය කෙරෙමින් ඒ දෘෂ්ටිය දැකිකොටැ ගනී යනු අභිප්‍රාය වේ.

50.(ක) ධම්මසංඛෙපවිඤ්ඤාපරපන, උපාදානධම්මයන්ගේ සංකෂේප විඤ්ඤානග අතුරෙහි වනාහි; කාමුපාදානං, කාමොපාදානගතෙම; තාව, දෘෂ්ටිපාදානාදීන් කෙරෙන් පලමු; (වේදිතබ්බං, දතසුතුසි;ට) තත්ථ කතමං කාමුපාදානං, පෙ, ඉදං චුච්චති කාමුපාදානනති, කාමුපාදානං; (සාධකපාඨාපී මෙසේයි.) තත්ථ, ඒ වතුරොපාදානගන් අතුරෙන්; කාමුපාදානං, කාමුපාදානගතෙම; කතමං, කවරේද; කාමෙසු, පඤ්චවිධි කාමගුණයන්හි; යොකාමච්ඡන්‍යො, යම් කාමච්ඡන්‍යෙයක් වේද; යොකාමරගො, යම් කාමරගයෙක් වේද; යාකාමනන්දී, යම් කාමනන්දී නම්ලද ලොභයෙක් වේද; යාකාමතණ්‍හා, යම් කාම තෘෂ්ණාවක් වේද; යොකාමසෙනහො, යම් කාමසෙනහ නම් ලද ලොභයෙක් වේද; යාකාමමුච්ඡා, යම් කාමමුර්ඡා නම් ලද ලොභයෙක් වේද; යංකාමජේඛාසානං, යම් කාමපරිනිෂ්ඨා නම් ලද ලොභයෙක් වේද; ඉදං, මෙ යොකාමෙසු කාමච්ඡන්‍යො යනාදීන් වදාලා වූ ධර්මිකතයතෙම; කාමුපාදානනති, කාමොපාදානගයි; (මයා, බුදු වූ මා විසින්;ට) චුච්චති, වදාරනුලැබේ; ඉති ආගතතතා, මෙසේ ආ බැවින්; සංඛෙපතො, සැකෙවින්; තණ්‍හාදලහතතං, තෘෂ්ණාවගේ දැකිබව; (හගචතා, හාගාවන්හු විසින්;ට, චුච්චතං, වදාලසේක; තණ්‍හාදලහතතංනාම, තෘෂ්ණාවගේ දැකිබව නම්; පුරිමතණ්‍හාඋපනිස්සයපට්ඨයෙන, පුළු තෘෂ්ණා සංඛ්‍යාත උපනිස්සය ප්‍රත්‍යය ශක්තියෙන්; දලහසමුතා, දැකිවැ ඇතිවූ; උත්තරතණ්‍හාච්ච, පැසුළුවූ තෘෂ්ණාතොමෝමැයි; පන, විශේෂවාදයක් ගෙනඇර දක්වමි; කෙති, කිසි ආවායඝීකෙනෙක්; අකිකාරෙ, අදුරෙහි; චොරස්ස, සොරගේ; හත්ථපසාරණංචිය, බඩු සෙවීමට අත දිගුකිරීමක් මෙන්; අප්පත්තවිසයපත්තනා, නොපත් අරමුණු පැතීමැ; තණ්‍හා, තෘෂ්ණා නමැයි; තස්සෙව, ඒ සොරගේමැ; හඤ්ඤාගහගණංචිය, බඩු සොරගැන්ම මෙන්; සමපත්තවිසයගහගණං, හමුවූ අරමුණු ගැන්ම; උපාදානං, උපාදාන නමැයි; ආහු, කීයත්; තෙධම්මා, ඒ තෘෂ්ණා උපාදාන ධර්මදෙදෙන; අපට්ච්ඡතා සත්තුවසිතා පටිපක්ඛාව, (වඤ්ඤාදාකාරාලයෙහි වැටේ.) අපිස්බාවි සතුස්බාවි දෙකට ප්‍රතිපක්‍ෂයක; තථා(තෙධම්මා), ඒ තෘෂ්ණා උපාදාන ධර්මයෝ දෙදෙන; පරියෙසනාරකඤ්ඤකමුලාති, සමපත් පරියෙසණාරක්‍ෂණ හෙතුවෙන් උපදනාවූ දුඃඛයන් මූලකාරණකොටැ ඇත්තාහයි; නොහොත්-නොලත් සැපත් සෙවීම ලත් සැපත් රැකබලාගැනීම හෙතුවකොටැ ඇතිවන දුඃඛයන්ගේ මූලහෙතුවුයයි; (ආහු, කීයත්;) සෙසුපාදානතතයංපන, කාමොපාදානග කෙරෙන් සෙසුවූ දෘෂ්ටි පාදාන ආනම්මාදෙපාදාන ශීලව්‍යකොපාදානග්‍රය වනාහි; සංඛෙපතො, සැකෙවින්; දිට්ඨිමත්තමෙව, දෘෂ්ටිවේකසිකමාත්‍රයෙක්මැයි; පන, සංකෂේපය කෙරෙන් අත්‍යවූ; විඤ්ඤාපරපනො, විඤ්ඤාවශයෙන්; පුබ්බෙ,

සුඵයෙහි; රූපාදිසු, රූපාලමකාදීන්හි; වුත්තාය, වදුලාවු; අභසනපස හෙදාය, එක්සිය අවක් ප්‍රහෙද ඇත්තාවු; තණ්හාය, තාණ්හාවගේ; දලහභාවො, දුඛිබවතෙමේ; කාමුපාදානං, කාමොපාදාන නම; දස වන්චුකා, දසවසතුකවු; හෙවත්-කරුණු දසයක් ඇති; මිච්ඡාදිට්ඨි මිථ්‍යාදූෂිට්තොම; දිට්ඨිපාදානං, දූෂිට්ඨපාදාන නම; යථා, කුමනම් සාධක වචනයක්; ආහ, වදුලසේක්ද; තත් කතමං දිට්ඨිපාදානං නත්ති දිනනං නත්තිසංසෙසවජ්ජනා පච්චෙදෙනති යා එව රූපාදිට්ඨිපෙස විපරිසෙසභාහො ඉදං වුවවති දිට්ඨිපාදානනති, දිට්ඨිපාදානංසි; (භගවා, භාග්‍යවත්තෙම; ට) ආහ, වදුලසේක; (සාධකපාඨානී මෙසේසි.) තත්, ඒ වතුර්විධ උපාදානයන් අතුරෙන්; දිට්ඨිපාදානං, දූෂිට්ඨපාදානය තෙම; කතමං, කවරේද; දිනනං, දනයාගේ ඵලයෙක්; නත්ති, නැත; සිට්ඨං, මහාදානයාගේ ඵලයෙක්; නත්ති, නැත; හුතං, ආමන්ත්‍රණය කොට දෙන්නාවු ආගන්තුගයනට දෙන්නාවු ආවාහාදීන්හි මඛ ලාය පිණිස දෙන්නාවු දානයාගේ ඵලයෙක්; නත්ති, නැත; සුකට දුකකටානං, දශකුශලකම්පථ දශඅකුශලකම්පථයෙහි කියනලද්දවු; කමානං, කමීයන්ගේ; ඵලං, ඵලයෙක්; විපාකො, විපාකයෙක්; නත්ති, නැත; අයංලොකො, මෙලොවෙක්; නත්ති, නැත; පරෙ ලොකො, පරලොවෙක්; නත්ති, නැත; මාතා, මවුකෙරෙහි මිථ්‍යාප්‍රති පනන සමයක්ප්‍රතිපනනයන්ට කම්ඵලයෙක්; නත්ති, නැත; පියා කෙරෙහි මිථ්‍යාප්‍රතිපනන සමයක්ප්‍රතිප්‍රනනයන්ට කම්ඵලයෙක්; නත්ති, නැත; ඔපපාතිකා, සුඵභවයෙන් ව්‍යුත්තවෑ පඤ්චමභවයෙහි උපදනාසිලිවු; සත්තා, සත්තකෙනෙක්; නත්ති, නැත්තාහ; යෙ, යම් මහණබවුණු කෙනෙක්; ඉමඤ්චලොකං, මෙලොවත්; පරඤ්චලොකං, පරලොවත්; සං, තුමුම; අභිඤ්ඤා, විශිෂ්ටඤ්ඤායෙන්; සච්ඡිකා, පසක්කොට දුන; පච්චෙදෙනති, ප්‍රකාශ කිරීමට සමම්චෙද්ද; (මෙහි ශක්‍යාථාය අම්චශයෙන් යෙදේ.) තෙ, එබඳු ශක්තිසහායයක් ඇත් තාවු; සමග්ගතා, සන්තූන්බවට පැමිණියාවු; සමමාපටිපත්තා, අනු ලොම් පිළිවෙතට මනාව පිළිපත්තාවු; සමණ්ත්‍රාගමණා, බාර්මිකවු මහණ බවුණු කෙනෙක්; ලොකෙ, ලෙවිහි; නත්ති, නැත්තාහ, එව රූපා, නත්ති දිනනං යනාදීන් වැරදගත් මෙබඳු සහාය ඇත්තාවු; යාදිසි, යම් මිථ්‍යාදූෂිට්තයක් ඇද්ද; යං දිසිගතං, වාණිජී දූෂිට්තය පය්‍යා පනනවු යම් මිථ්‍යාදූෂිට්තයෙක් ඇද්ද; යං දිට්ඨිගතණං, ඉක්ම යා නොහැකි අභියෝග වනදුගී ගිරිදුගීදීන් බඳු වු යම් දූෂිට්තගණයෙක් ඇද්ද; යොදිසිකානතාරො, සාශක්කසප්‍රතිභයාථයෙන් වෞරකානතාර ව්‍යාභිකානතාර මරුකානතාර නිරුදකානතාර දුර්භික්කානතාර යන් බඳු වු යම් දූෂිට්තානතාරයෙක් ඇද්ද; යං දිසිවිසුකාසිකං, සමයන් දූෂිට්ත විනිවිදලන අභියෝගන්ද සමයන්දූෂිට්තව විලොම්භන අභියෝගන්ද යම් දූෂිට්තමිලද යවුලෙක් ඇද්ද; යං දිසිවිපථඤ්ඤා, ශාශ්වතොපෙක්ඤ භුණ වශයෙන් සැලෙන අභියෝගන් යම් දූෂිට්තපඤ්ඤායෙක් ඇද්ද; යං දිසිසංයොජනං, යම් දූෂිට්තසංයොජනයෙක් ඇද්ද; හෙවත්-යම්

දූෂිතකායෙක් ඇද්ද; යොගාහො, කුමහිලාදිහු පුරිසක්ඛු දූහි
 කොටැගන්නායේ ආලබ්භකයා දූහිකොටැගන්නා අපියෙන් යම් දූෂි
 ග්‍රාහකයෙක් ඇද්ද; යොපතිඝාහො, බලවත්වැ පවත්නා බැවින්
 මොනවට පිහිටාගන්නා අපියෙන් දූෂි නම් ලද ප්‍රතිෂේග්‍රාහකයෙක්
 ඇද්ද; යොඅභිනිවෙසො, නිත්‍යාදිවයෙන් පවත්නා යම් දූෂ්ටසහිති
 වෙෂයෙක් ඇද්ද; යොපරමාසො, අනිත්‍යාදි ධර්මසංඛ්‍යාවය ඉක්ම පියා
 නිත්‍යාදි වශයෙන් අත්පරිද්දෙකින් ආමශීනය කරන්නාවූ යම් දූෂි
 පරමශීයෙක් ඇද්ද; යොකුමමගො, යම් දූෂිසංඛ්‍යාත කුත්සිත
 මාගීයෙක් ඇද්ද; නොහොත්-කුත්සිතවූ දුගීතින්ට මාගීයවූ යම්
 දූෂිතයෙක් ඇද්ද; යොමිච්ඡාපටො, දික්මුලාවූවකු විසින් මේ අසුවල්
 ගමට යන මගැති ගත් මගතෙමේ තමා එගමට නොපමුණුවන්නායේ
 දූෂිගතිකයා විසින් සුගතිපථයයි ගත් දූෂිතොමෝ තමා සුගතියට
 නොපමුණුවානුයි. අසත්‍යපවන අපියෙන් දූෂිතම්ලද යම් මිථ්‍යා
 පථයෙක් ඇද්ද; යංමිච්ඡන්තං, දූෂිතම්ලද යම් මිථ්‍යාසංඛ්‍යාවයෙක්
 ඇද්ද; යංතිත්තං, බාලපාඨන්ජනයෝ එහිම පරිප්‍රමණ වශයෙන්
 බැසගතින්නුයි නිවිමුද අනථයන්ගේ උත්පත්තියට කරණනුයි
 ආයතනවූද යම් නිව්‍යයතනයෙක් ඇද්ද; නොහොත්-නිව්‍යයන්ගේ
 සංක්‍රාන්තියෙහි නිව්‍යසංඛ්‍යාතයෙන් දූෂි නම් ලද යම් නිව්‍යයතන
 යෙක් ඇද්ද; යොවිපරියෙසගාහො, දූෂිතම්ලද යම් විපය්‍යාසවූ
 ග්‍රාහකයෙක් ඇද්ද; නොහොත්-දූෂිතම්ලද යම් විපය්‍යාස වශයෙන්
 ආලබ්භකග්‍රාහකයෙක් ඇද්ද; ඉදං, මේ තඤ්ඤිතං යනාදි වශයෙන්
 වදාලා මිථ්‍යාදූෂිතකයා; දිට්ඨපාදනනි, දූෂිතපාදනයයි; වුච්චි,
 වදාරනුලැබේ; පන, දූෂිතපාදනයෙන් අත්‍යවූවක් කියමි; සීලබ්බ
 තෙති, ගොභිලාදි සීල ගොවුතාදි වුතයන් කරණකොටැගෙනැ; සුඛි
 පරමසන්තං, සංසාරගුභියාවේයයි අත්‍යථාතියෙන් ආමශීනය කිරීමැ;
 සීලබ්බතුපාදනං, සීලවුතොපාදන නම; යථාහ, කුමනම් සාධක
 වනකයක් වදාලෙක්ද; තත්ත කතමං සීලබ්බතුපාදනං සීලෙනසුද්ධි
 වතෙනසුද්ධි සීලබ්බතෙනසුද්ධිති යා එව රූපාදිතිපෙවිපරියෙස
 ගාහො ඉදං වුච්චි සීලබ්බතුපාදනනි, සීලබ්බතුපාදනංයි; ආහ,
 වදාලෙක්ක; (සාධකපාඨාපි මෙසේයි.) තත්ත, ඒ වතුර්විධ උපාදනයන්
 අතුරෙන්; සීලබ්බතුපාදනං, සීලවුතොපාදනයනෙම; කතමං, කව
 රේද යත්? සීලෙන, ගොදින්නේ වාරිත්‍රගිලය හෙතුකොටැගෙනැ;
 සුඛි(හොති), සංසාරගුභිතොම වේ; වතෙන, ගොදින්නේ වුතසමාදනය
 හෙතුකොටැගෙනැ; සුඛි(හොති), සංසාරගුභිතොම වේ; සීලබ්බතෙන,
 ගොදින්නේ සීලවුතසමාවරණය හෙතුකොටැගෙනැ; සුඛි (හොති),
 සංසාරගුභිතොම වේ; ඉති, මෙසේ; එවරූපා, සීලෙනසුද්ධි යනාදින්
 වැරදගත් මෙබඳු සංඛ්‍යාවය ඇත්තාවූ; යාදිති, යම් දූෂිතයක්; (අඤ්ඤි,
 ඇද්ද; ට) පෙවිපරියෙසගාහො, දූෂිතම්ලද විපය්‍යාසවූ ග්‍රාහ
 කයෙක් නොහොත්-විපය්‍යාස වශයෙන් ආලබ්භකග්‍රාහකයෙක් ඇද්ද;

ඉදං, මේ සීලෙන සුභි යනාදීන් වදාලා වූ මිථ්‍යාදූෂිතය; සීලබ්බ තුපාදානනති, සීලව්‍යාපාදනයි; වූවනි, වදාරනුලැබේ; විසති වනුකා, විංශවසනුකවු; හෙවත්-කරුණු විස්සක් ඇති; සකකායදිභි, ස්වාත්ම දූෂිතොමෝ; අතතවාදපාදනං, ආත්මවාදෙපාදනනම; යථාහ, කුම්නම් සාධකවචනයක් වදාලසේක්ද යත්? තත් කතමං අතත වාදපාදනං ඉධ අසසුතවා පුට්ඨිකොපෙසපපුරිසධිමෙම අවිනිතො රූපං අතතතො සමනුපසසතිපෙසවිපරියෙසගාහො ඉදං වූවනි අතතවාදපාදනනති, අතතවාදපාදනංයි; ආහ, වදාලසේක; ඉධ, මේ ලොකයෙහි; අසසුතවා, ආගමාධිගමශ්‍රැත රතීනවු; පුට්ඨිකො, පාඨන්ජනනෙම; අරියානං, බුද්ධිප්‍රත්‍යක්‍ෂබ්‍රාදි ආයතීප්‍රදාලයන්; අදසසාවි, නුවණැසින් නොදක්නාසිලිවූයේවැ; අරියධම්මසස, සතර සිව්වන් ඇ ආයතීයන්ගේ ධර්මයෙහි; අකොවිදො, අදක්‍ෂවූයේවැ; අරිය ධම්මෙ, සතරසිව්වන් ඇ ආයතීයන්ගේ ධර්මයෙහි; අවිනිතො, පඤ්ච විධවූ සංවරවිනය පඤ්චවිධවූ ප්‍රභානවිනයන් කෙරෙන් වෙන්වූයේවැ; හෙවත්-නොතික්‍ෂ්ණිකවැ; සපපුරිසානං, බුද්ධිප්‍රත්‍යක්‍ෂබ්‍රාදි සන්පුරුෂ යන්; පෙසවිනිතො, නොතික්‍ෂ්ණිකවැ; රූපං, රූපය; අතතතො, (අතතාඉති) ආත්මයෙකැයි; සමනුපසසති, මොනවට පුනපුනා දක්නේයි; රූපවනනං, රූපවත්වු; අතතානංවා, ආත්මය හෝ; නොහොත්-අතතානං, ආත්මය; රූපවනනංවා, රූපවත්වූවක්කොටැ හෝ; සමනුපසසති, මොනවට පුනපුනා දක්නේයි; අතතතිවා, ආත්මය කෙරෙහි හෝ; රූපං, රූපයක්හු; සමනුපසසති, මොනවට පුනපුනා දක්නේයි; රූපසම්මංවා, රූපයකෙරෙහි හෝ; අතතානං, ආත්මයක්හු; සමනුපසසති, මොනවට පුනපුනා දක්නේයි; පෙසඵවරූපා, රූපං අතතතො සමනුපසසති යනාදීන් වැරදගත් මෙබඳු ස්වභාවය ඇත් තාවු; යාදිභි, යම් දූෂිතයක් ඇද්ද; විපරියෙසගාහො, දූෂිතමිලද විපරියාසවූ ග්‍රාහයෙක්; නොහොත්-විපරියාස වශයෙන් ආලම්බන ග්‍රාහයෙක් ඇද්ද; ඉදං, මේ දූෂිතයනෙමැ; අතතවාදපාදනනති, ආත්මවාදෙපාදනයයි; වූවනි, වදාරනුලැබේ; අයං, මෙකීයනලද්දේ; එත්, මේ වතුරෙපාදනයන්හි; නොහොත්-තෘණාප්‍රත්‍යයයෙන් සමභවන උපාදානයාගේ නිදේශයෙහි; ධම්මසංකේපවිජ්‍ජාරො, (ලභ්‍ය මානවු) ධර්මයන්ගේ සංක්‍ෂේපවිස්තරයැ වේ.

* ධම්මසංකේපවිජ්‍ජාරෙපන සංකේපතො තණ්හා දලහනනං සංකේපතො දිභිමත්තමෙවයි මූලටිකාවෙති යුගෙසින් සංක්‍ෂේප හෙසින් තෘණාදූෂ්‍යයමැ සංක්‍ෂේප හෙසින් දූෂිතාත්‍රයමැ වතුර්විධ උපාදානයෝ වෙත් යන අභිප්‍රාය හඟවා ඒ බැව් අනුටිකාති ධම්ම සංකේපපෙසදිභිමත්තමෙවයි ඉදං බ්‍යවතීතානං පදං සමකක දසසනං තත් සංකේපතො තණ්හා දලහනනං සංකේපතො දිභි මත්ත මෙව වත්තාරි උපාදානානීති යන්නෙන් සුච්ඡිකෙරෙයි. * “විජ්‍ජාරණොපන”යි මෙසේ සමුදයභූතවූ ධර්මසංක්‍ෂේප විස්තරයන් කෙරෙන් අවයවභූතවූ සංක්‍ෂේපයන් අවයවභූතවූ විස්තරයන් නිර්ධාරණය

කෙරේද; එහෙයින් ධම්මසංඛේප විජාරො යන්න නිශ්චාරණාචාර්යෙහි සඟුණෙහි වචනයෙහි දකුණු. කියේ මැනෝ, විජාරොනොපනාති එවං ධම්මසංඛේපවිජාරොනො සංඛේපං විජාරොඤ්ඤා නිබ්බාරනීති ධම්මසංඛේපවිජාරොති නිබ්බාරණේ භූමිං දස්සමං. (මු: වී:). ධම්මසංඛේපවිජාරොති සමුදය භූතනො ධම්මසංඛේපවිජාරොනො තදව යවභූතං සංඛේපං විජාරොඤ්ඤා නිබ්බාරනී. (අ: වී:) * මාතෘකාපදයාගේ එකදෙයක්වූ විජාරොනො යන මේ පදය අභිකථාවචනයාගේ සංකෘතියකිරීම් වශයෙන් කවිතයි. මෙද සුත්ත. මෙවුටිකාති, විජාරොනොපනාති ඉදං අභිකථාවචනයා සංඛිප්පන වසෙන වුතතං එවනති නිබ්බාරණාකාර දස්සනං ධම්මසංඛේපවිජාරොනොති ඉදං අපාද්‍යනජෝ දස්සමං.

50. (ක) කමතොති, කමතො යන්නෙහි; (විනිවිජ්ජයොවෙදිතබ්බො, විනිසා දකුණු; ට) එක්පන, මේ තෘණාප්‍රත්‍යයයෙන් සමාවචන්නාවූ උපාද්‍යනනිදේශයෙහි වනාහි; කමො, ක්‍රමයතෙමේ; උප්පත්තිකකමො, උප්පත්තික්‍රමයද; පහානකකමො, ප්‍රහාණක්‍රමයද; දෙසනාකකමොව ඉති, දෙසනාක්‍රමයද දි; නිවිධො, ත්‍රිප්‍රකාරආත්තේය; නොහොත්-ත්‍රිවිධවූයේ වේ; කත්ථ, ඒ ත්‍රිවිධවූ උප්පත්තික්‍රමාදීන් අතුරෙන්; අතම තහෙන, නුවණින් නොදත් පුළුවනිය අති; සංසාරෙ, සසරෙහි; ඉමස්ස, මෙතම් කෙලයාගේ; පස්මං, පළමුකොට; උප්පත්ති, ඉපදීම; (හොති, වේ;) ඉති, මෙසේ පළමු ඉපදීමක්; අභාවතො, අවිද්‍යාන වන හෙයින්; කිලෙසානං, කෙලෙසුන්ගේ; නිප්පරියායෙන, මූලික වශයෙන්; උප්පත්තිකකමො, උප්පත්තික්‍රමයෙක්; තවුච්චති, නොකියනු ලැබේ; පරියායෙන පන, අමූලිකවශයෙන් වනාහි; යෙහුයෙන, බෙහෙවින්; එකමංභවෙ, එක් අත්බැවෙක්හි; අත්තගාහපුබ්බිකමො, ආතවද්‍යවිග්‍රහණය පුළුවනම කොට අති; සස්සතුච්ඡද්‍යතිනිවෙසො, ශාශ්වත උච්ඡේද ද්‍යවි වශයෙන් මිථ්‍යාහිතිවෙශය කිරීම; (උප්පජ්ජති, උපදී; ට) තතො, ඉක්බිති; අයංඅතතා, මේ ආතමයතෙමේ; සස්ස තොති, ශාශ්වතයයි; ගණහතො, ලබ්ධිගන්නා පුද්ගලයාහට; අත්ත විසුඛත්ථං, ආතමයාගේ විගුඛිභාවය සදහා; සීලබ්බතුපාදනං, සීල වුතොපාදනයතෙම; (උප්පජ්ජති, උපදී; ට) අයංඅතතා, මේ ආතමය තෙමේ; උච්ඡේජ්ජති, විනාශවේයයි; ගණහතො, ලබ්ධිගන්නාවූ පර ලොකනිරපෙක්ඛස්ස, පරලොවෙහි අපෙක්ෂා රහිතවූ පුද්ගලයාහට; නොහොත්-පරලොව අපෙක්ෂානොකරන්නාවූ පුද්ගලයාහට; කාමුපාදනං, කාමොපාදනයතෙම; (උප්පජ්ජති, උපදී; ට) ඉතිඑවං, මෙකී නයින්; පස්මං පළමුකොට; අත්තමාදුපාදනං, ආතමමාදෙපාදනය තෙමේද; තතො, ඊට ඉක්බිති; දිසිසීලබ්බකාමුපාදනාති, ද්‍යවස්තු පාදන සීලවුතොපාදන කාමොපාදන යන මොව්හුද; (උප්පජ්ජති ට) ඉතිඅයං, උපදිත් යන මේ කීම; එතෙසං, තෙල වතුර්විධ උපාද්‍යන යන්නේ; එකමංභවෙ, එක් අත්බැවෙක්හි; උප්පත්තිකකමො, උප්පත්ති

ක්‍රමයැවේ; එකව, මේ වතුර්විධවූ උපාදානයන් අතුරෙන්; (වශබ්ද වාක්‍යාර්ථයෙහිය.) දිවුපාදානාදීති, දූෂට්‍යපාදානාදීහු; පඨමං, පළමු කොටැ; පභියනති, ප්‍රතිනකරනුලැබෙත්; සොනාපතනිමයනවජ්ඣනතා, සෝවාන් මගින් නැසියයුතු හෙයින්; කාමුපාදානං, කාමොපාදානය නෙමැ; පච්ඡා, (පභියනි), පසුවැ ප්‍රතිනකරනුලැබේ; අරහත්තමයන වජ්ඣනතා, රත්මගින් නැසියයුතු හෙයින්; ඉතිඅයං, මේකීමැ; එතෙසං, තෙල වතුර්විධවූ උපාදානයන්ගේ; පභානකකමො (හොති), ප්‍රභාණ ක්‍රමයැවේ; පන, තදන්‍යවූ; ක්‍රමයක් දක්වමි; මහාවිසයතතා, මහා විෂය වන බැවින්ද; පාකටතතාව, ප්‍රකටවන බැවින්ද; එතෙසු, තෙල වතුර් විධවූ උපාදානයන් අතුරෙන්; කාමුපාදානං, කාමොපාදානයනෙමැ; පඨමං, පළමුකොටැ; දෙසිනං, වදාළසේක; හි, සැබව; තං, ඒ කාමොපා දානයනෙමැ; අභිචිත්තසමපයොගා, අපට්ඨිධවූ ලොහමූල චිත්තයන් හා සමග යෙදෙන හෙයින්; මහාවිසයං, මහත්වූ උත්තරිත්තාන අභිත්තේයැ; ඉතරුති, තදිතරවූ උපාදානයෝ තිදෙන; වතුර්විත්තසමපයොගා, වතුර්විධවූ දූෂට්ඨග සමප්‍රසුක්ක ලොහචිත්තයන් හා සමග යෙදෙන හෙයින්; අපච්ඡයාති, අලු වූ උත්තරිත්තාන අභිත්තාහ; (වවාක්‍යාර්ථයෙහි වැටේ.) යෙභුයෙසන, බෙහෙවින්; ආලයරුමතාය, ආලය සබ්බාසන පඤ්චාපාදානසක්කකායන්හි රමණය කරණ හෙයින්; (ආලය රුමතායයිද පාඨයි.) පජ්ජ, ප්‍රජවකෙරෙහි; (නොහොත්-ආලය රුම තාය, පඤ්චකාමගුණයෙහි රජුන සවිභාවය අභිත්තාවූ; පජ්ජ, ප්‍රජව කෙරෙහි යනු බුරුම සන්නයි. හේ නොමැනවි.) කාමුපාදානං, කාමොපාදානය; පාකටං (හොති), ප්‍රකට වේ; ඉතරුති, තදිතරවූ උපා දානයෝ තිදෙන; න, ප්‍රකටවූහු නොවෙත්; කාමුපාදානවා, කාමොපා දානය අභි පුරුෂ පුද්ගලනෙම; වජ්ජකාමානං, වස්සකාමයන්ගේ; සමධගමන්ථං, ප්‍රතිලාභය පිණිසැ; කොතුහලමඛලාදිබහුලො, දිට්ඨ සුත මුතාදි වසයෙන් පැවති කුහල් මගුල් ඇ බහුල කොටැ අභිත්තේ; හොති, වේ; සාදිසි, ඒ කුහල් මගුල් බහුල කොටැ අභිබවයයි ~~සිසික~~ කියනලද දූෂට්ඨනෙමේ; අසු, ඒ කාමොපාදානය අභි පුරුෂ පුද්ගල යාගේ; තං (දිවුපාදානං), ඒ දූෂට්‍යපාදානය වේද; ඉති, එහෙයින්; තදන්තනරං, ඒ කාමොපාදානයට අනතුරුවැ; දිවුපාදානං, දූෂට්‍යපා දානය; (දෙසිනං, වදාළසේක) තං, ඒ දූෂට්‍යපාදානයනෙම; පභිජ්ජ මානං, ප්‍රභෙදවනුයේ; සීලබ්බතඅත්තවාදපාදනවසෙන, සීලව්‍යාපා දාන ආත්මවාදෙපාදානයන්ගේ වශයෙන්; දුට්ඨංහොති, විප්‍රකාර අභිත්තේ වේ; තසමිංවයෙ, ඒ උපාදානවය අතුරෙහි; හොත්‍රියංවා, ගවයාගේ ක්‍රියාවක් හෝ; කුකකුරුත්‍රියංවා, ශාකයාගේ ක්‍රියාවක් හෝ; දිස්සාපි, දැකත්; වෙදිතබ්බතො, දතයුතුවනහෙයින්; ඔලාරිකං, ඔඳුරිකවේද; ඉති, එහෙයින්; සීලබ්බතුපාදානං, සීලව්‍යාපාදානය නෙමැ; පඨමං, පළමුකොටැ; දෙසිනං, වදාළසේක; සුමුමතතා, සියුම්වන

බැවින්; අනෙක, අවසනා; අත්තවාදපාදනං, ආත්මවාදෙපාදනය; දෙසිතං, වදාලයේක; ඉති අයං, මෙසේ වදාල වූ මේ ක්‍රමයතෙමේ; එතෙසං, තෙලවතුර්විබවු උපාදනයන්ගේ; දෙසනාකකමො, දෙසනා ක්‍රමය වේ.

* ප්‍රකෘතියැ ව්‍යඤ්ඤායැ යනාදීන් ශාඛිත වශයෙන් ග්‍රහණය පූජ්‍යවිභවය කොටැ ඇති ආත්මලබ්ධිග්‍රාහයද ශරීරයාගේ උචේද්‍ය වශයෙන් ග්‍රහණය පූජ්‍යවිභවයකොටැ ඇති ආත්මලබ්ධිග්‍රාහයද යථාකතවූ ශාඛිතොචේද්‍ය ග්‍රාහයන් මූලකයෙන් නියමකරන බැවින් ප්‍රකෘති ව්‍යඤ්ඤාදීන්ගේ සාම්භූතවූ කිසි ශාඛිතවූ ආත්මයෙක් හෝ කිසි උචේද්‍යමානවූ ආත්මයෙක් හෝ ඇත්තේද එහෙයින් ආත්මලබ්ධි ග්‍රාහයතෙමේ කිසිකලෙකැවේනුයි “යෙභුයෙයන”යි අටුවාහි කවිතයි. * නොහොත්-“යෙභුයෙයන”යන පදය “පඨමං අත්තවාදපාදනං” යනාදිවාක්‍යය හා සමබන්ධය හෝ කටයුතුයි. කියේ මැනෝ පකති අඤ්ඤාදීනං සසන්තගාහ පුබ්බවිභවමො ශරීරස්ස උචේද්‍යගාහපුබ්බවිභව මොව තෙසං සාම්භූතො කොචි සසන්තො උච්ඡ්ඡ්‍යමානොවා අත්තා අත්ති අත්තගාහො කදාපි හොතිති යෙභුයෙයනාති වුත්තං යෙභුයෙයන පඨමං අත්තවාදපාදනනති ආදිනාවා සමබන්ධොයි. (මු: ටි:)

* යම් භවාසාදයෙකින් මැවුනු සිත් ඇති පුද්ගලයෙක්තෙම පුනර්ච්චිතීතිකවූ කුශලාකුශලකමීය කොටැ උපන්නේවේද ඒ භවාසාද සංකීර්ණ නිකානනිතොමෝ සත්‍යානගෙහි චිරකාලයක් මුලුල්ලෙහි පුනරිඳ පවත්නිවැ ප්‍රතිසංකීර්ණයැ ඇත්තනුට බහුල වශයෙන් පැවතුම් ඇත්තිවැ උපදීද එහෙයින් මූලටිකාතිශයදිපි භව රුගජචනවිපි සබ්බ පඨමං පවත්නති ගතිතපටිසංකීර්ණය භවතිකානනියා පවත්නතිබ්බතතා, සො පන භවරුගො තණ්හා දලහතතං න හොතිති මඤ්ඤාමානො කාමුපාදනස්ස පඨමුප්පත්තිමාහ, තණ්හා කාමුපාදනනති පන විභාගස්ස අකරණෙ සබ්බාපි තණ්හා කාමුපාදනනති කරණෙපි කාමරුගතො අඤ්ඤාපි තණ්හා දලහභාවං පත්තා කාමුපාදනනති තස්ස අරහත්තමග්ග චජ්ඣතා වුත්තායි විසු. ඉදින් වනාහි ගෘහිත ප්‍රතිසංකීර්ණ ඇති පුද්ගලයාගට භවතිකානනිය පැවැත්තයුතු වන බැවින් භවතිකානනික ජචනවිපිතොම සියලු ජචනවිපින්ට පලවූ පවතිද ඒ භවතිකානනිතොම රත්මග නුවණින් නැසියයුතු වන හෙයින් කාමොපාදනභාවයැ ඇත්තේම වේද යන වොදනාව සිත තබා තෘෂ්ණාවගේ දූෂ්‍යය නොවෙයයි හඟිමින් කාමොපාදනයාගේ ප්‍රථ මොතපත්තිය නොවදලු සේක විශෙෂයෙක්ද ඇත් යම්හෙයකින් භවතිකානනිතොමෝත් සවිච්ඡයෙහි දූෂිවැ පවතිද එහෙයින් තෘෂ්ණාව කාමොපාදනයයි විභාගනොකිරීමෙහිද සියලුම තෘෂ්ණාව කාමොපා දනයයි විභාගකිරීමෙහිද කාමරුගය කෙරෙන් අත්‍යවූද දූෂිබවට පත් තෘෂ්ණාතොමෝ කාමොපාදනය වේද එහෙයින් උනුගේ රත් මග නුවණින් නැසියයුතුව කියනලදයැ යනු අනුමුඛිකා විවර ණානිතවූ භාවය වේ.

* මහාවිසයනතා මහාවිසයඤ්ඤි අපවිසයාති යන තන්තිවු විෂයභෙදයනෙමේ උපතනිසානාම් වත්තේද ආලබ්‍හතාපීචත් නොවේද එහෙයින් උපතනිසානභූතා විතත්‍යපාදවිසයොති විශ්‍ය (මු: පී:) උපතනිසානභූතා න ආරමමණභූතාති අභිප්‍රායො අ: පී:)

* ආලය නම් පඤ්චපාදනසකකියෝති ඒ පඤ්චපාදනසකකියෙහි අභිරමණයකෙරේනුසි ප්‍රජනොම ආලයරුමා නම ඒ සකකියන්ගේ ආලයභාවයෙන්ම නොහොත්-ප්‍රජවගේ ආලයරුමභාවයෙන්ම කාමොපාදනයාගේ ආලයරුමකියද සවසනානසෙතිත් පරසනානසෙතිත් ප්‍රකටවේ. මෙදයුතු පඤ්චපාදනකකියා ආලයො තත් රමහිති ආලයරුමා පජ්‍ය තෙනෙවස්ස ආලයරුමාව සකසනානෙ පරසනානෙව පාකවාහොතිති. (මු: පී:) තෙනාති ඛකිනං ආලයභාවෙන (අ: පී:) තෙනෙවාති ඛකිනං ආලයභාවෙන පජ්‍ය ආලයරුමභාවෙනති. (ම: පී:) * “සාස්සතංදිහිති” යි විශ්‍යභූ පාඨය යොජනා මුලමව්‍යාඛ්‍යාන දෙක්හි “නසස්සතදිහිති” යන අපපාඨයම ගෙන වර්ණනාකලනු. හේ නොමැතවි. * වෙදවාදීන්ගේ ප්‍රකෘතියැ ව්‍යඤ්ඤාය යන ආතමවාදමූලවය එකක්කොට සත්‍යයෙහි කල ව්‍යාඛ්‍යානයද නොමැතවි යනු අප වැටහීමයි.

50.(ය) ව, තදන්‍යවු ප්‍රත්‍යයවිභාගය දක්වමි; එත්, මේ උපාදාන වතුෂකය අතුරෙහි; නොහොත්-මේ උපාදානවතුෂකයෙහි; තණ්හා, කාමතෘෂ්ණාතොමෝ; පුරිමස්ස, පලමුවු කාමොපාදනයට; එකධා, එක්අයුරෙකින්; පච්චයොහොති, ප්‍රත්‍යයවේ; සා, ඒ තෘෂ්ණාතොමෝ; සෙසත්‍යයස්ස, කාමොපාදනයෙන් සෙමුවු උපාදානත්‍රයට; සත්තධා, සත්අයුරෙකින් හෝ; අභිධාවාපි, අවඅයුරෙකින් හෝ; පච්චයො) හොති, ප්‍රත්‍යය වේ.

ව, විසාරයකෙරෙමි එවංදෙසිතො, මෙහි කි පරිපාටියෙන් වදලාවු; එත්උපාදානවතුෂකෙක, මේ උපාදාන වතුෂකය අතුරෙන්; පුරිමස්ස, පලමුවු; කාවුපාදනස්ස, කාමොපාදනයට; කාමතණ්හා, කාමතෘෂ්ණාතොමෝ; උපතිස්සයවසෙන, උපති:ශ්‍රයප්‍රත්‍යය වශයෙන්; එකධාව, එක්අයුරෙකින්මැ; පච්චයොහොති, ප්‍රත්‍යය වේ; (කසමා, කවරහෙයින්ගත්; ට) තණ්හාහිනැදිතෙසු, තෘෂ්ණාව විසින් මොනවට වැලඳගන්නාලද්දවු; නොහොත්-තෘෂ්ණාව විසින් ඇලීබැඳිගන්නා ලද්දවු; විසයෙසු, ආලබ්‍හතයන්හි; උපතනිතො, උපදනාහෙයිති; සෙසත්‍යයස්සපන, සෙසු දුෂ්ටපාදන ආතමවාදෙපාදන ශීලමුතො පාදනත්‍රයට; (පන පණ්ණාසකරඤ්ඤානකි.) සහස්තඅඤ්ඤාමඤ්ඤාතිස්සය සවපසුත්ත අපි අවිගත හෙතුවසෙන, සහස්තප්‍රත්‍යය පෙ. හෙතුවු ප්‍රත්‍යය යන මොවුන්ගේ වශයෙන්; සත්තධාවා, සත්අයුරෙකින් හෝ; උපතිස්සයෙනසන, උපති:ශ්‍රය ප්‍රත්‍යය හා සමග; අභිධාවාපි, අව අයුරෙකින් හෝ; පච්චයොහොති, ප්‍රත්‍යය වේ; සා, ඒ තෘෂ්ණා තොමෝ; යදව, යම්කලෙකැ; (වවාකාරමහයෙහි නිපා.) උපතිස්සය

වසෙන, උපතීශ්‍රය ප්‍රත්‍යය වශයෙන්; පච්චයොහොති, ප්‍රත්‍යයවේද; තද, එකල්හි; අසභ්‍යතාව, ප්‍රත්‍යයොත්පන්න ධර්මය හා සභ්‍යතප්‍රත්‍යය නොවූ තෘෂ්ණාවම; හොති, වේ; (ඉති සමාපතියෙහි තිපා.)

* උපතීශ්‍රය වචනයෙන් ආලමනොපතීශ්‍රය අනන්තරූප තීශ්‍රය ප්‍රකාන්‍යපතීශ්‍රයයෝ කියනලදනුද එහෙයින් අනන්තර සම නන්තර ආලමනප්‍රත්‍යයාදින්ගේද සඛ්‍රහය කරනලද්දේ වේ කියේ මැනෝ මූලටිකානුටිකාදෙක්හි උපතීශ්‍රයවචනෙන ආරමභා නන්තර පකතුපතීශ්‍රයා වුතතාති අනන්තරපච්චයාදිනමපි සඛහහො කතොහොති ආරමභානන්තරපකතුපතීශ්‍රයාති ආරමභානුප තීශ්‍රය අනන්තරූපතීශ්‍රය පකතුපතීශ්‍රයා, අනන්තරපච්චයාදිනනති අනන්තරසමනන්තර ආරමභාපච්චයාදිනංගි.

50.(කු) තණ්හාපච්චයා, තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයයෙන් සහෙවචන්තාවූ; උපාදානතිද්දෙසො, උපාදානයන්ගේ විසාරකථනයයි.

51

උපාදානපච්චයා හවතිද්දෙසෙ

අත්තො ධම්මෙනාවෙව සාත්තො හෙදසඛගහා,
සංසයා පච්චයො වෙව විඤ්ඤානබ්බො විනිච්ඡයො.

තත්ත හවතිතිහවො, දුට්ඨෙනාති විහි ආකාරෙහි පවතනිනොති අත්තො, අථවා දුට්ඨෙනාති පච්චනෙන කරණවචනං, දුට්ඨොති වුතතං හොති, අත්ති සංවිජ්ජති, කම්මමෙවහවො කම්මහවො, උපපතතිසෙව හවො උපපතතිහවො, එත්ථව උපපතති හවතිති හවො, කම්මං පන සථා සුඛකාරණතතා සුඛො බුඛානං උප්පාදොති වුතෙනා එවං හවකාරණතතා ඵලවොහාරෙන හවොති වෙදි නබ්බං, තත්ත කතමො කම්මහවොති නෙසු විසු හවෙසු සොකම්ම හවොති වුතෙනා සො කතමොති අත්තො, උඤ්ඤාතිසබ්බාග්දසො වුතනත්තා එව, සබ්බගති අනවසෙසං, හවං ගච්ඡති ගමෙති වාති හවගාම, ඉමිනා ලොකුත්තරං පටිකතිපති, අසඤ්ඤා වච්චකථා, තඤ්ච විච්චතිසසිනතති, කපිසතිති කම්මං, කාමසබ්බානො හවො කාමහවො, එසනසො රූපාරූපහවෙසු, සඤ්ඤාචනං හවො සඤ්ඤාචා එත්ථ හවෙ අත්ති සඤ්ඤාහවො, විපට්ඨයෙන අසඤ්ඤා හවො, ඔලාසිකසඤ්ඤා අභාවා සුචුමාසව භාවා ගෙවසඤ්ඤානා සඤ්ඤා අසමි. හවෙති ගෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාහවො, එකොන රූපකඛ්ඤොති වොතිණ්ණා හවො එකවොකාරහවො, එකොවා වොකාගෙ අසහහවස්සාති එකවොකාරහවො, එසනසො වතු වොකාර පඤ්චවොකාරහවෙසු, අයං වුච්චති උපපතතිහවොති එසනවට්ඨොපි උපපතතිහවො නාම වුච්චතිති එව. නාවෙත්ත අත්තො විඤ්ඤානබ්බො විනිච්ඡයො ධම්මෙනා පන එත්ථ හි

සුඤ්ඤාභිසංඛාරානෙ ධම්මනො හෙතරසංවේශනා, අසුඤ්ඤාභිසංඛාරානෙ වාදස, ආනෙඤ්ජාභිසංඛාරානෙ වනසෙසා, සබ්බමෙ භවගාමි කම්මනාති එතෙන සබ්බෙසෙකෙධම්මා වේශනාසම්පසුන්නාවා කම්මසංඛාරා ආවසගාමිනො ධම්මාසංඛගිනා, කාමභවපාපසඤ්චපාදිනනක්ඛනා, නාම රූපභවො, අරූපභවො වනනානෙ, සඤ්ඤාභවො චතුසඤ්ච, අසඤ්ඤාභවො එතො උපාදිනනක්ඛනො, නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤා භවො චතතානෙ, එකමොකාරභවාදසො එකචතුසඤ්චක්ඛනා උපාදිනනක්ඛනෙතිති එව මෙත්ථ ධම්මනොපි විඤ්ඤානබ්බො විනිච්ඡයො.

51.(ක) උපාද්‍යනපච්චයා, උපාද්‍යනප්‍රත්‍යයයෙන් සම්භවවන්නාවූ; භව නිද්දෙසෙ, භවයාගේ විඤ්ඤානකථනයෙනි; (විනිච්ඡයොවෙදිනබ්බො, විනිසෑ දතයුතු; 0) අත්ථනො, වචනාපි වශයෙන්ද; ධම්මනොවෙව, සවභාවධම්මවශයෙන්ද; සාත්ථනො, සාපිකවශයෙන්ද; හෙවත්-ප්‍රයොජනවද්භාවයෙන්ද; හෙදසංඛතා, හෙදවශයෙන්ද සංඛතවශයෙන්ද; යං, යම් යම් උපාද්‍යනයෙන්; යසං, යම් යම් භවයකට; පච්චයො (හොති), ප්‍රත්‍යයාවේද; (තනො)වෙව, ඒ ප්‍රත්‍යයාවීම වශයෙන්ද; විනිච්ඡයො, විනිසෑ; විඤ්ඤානබ්බො, දතයුත්තේය; (යතනදොර්තිත්‍ය සමඛනි: යුහෙතිත් තතොසි ප්‍රයොක්තව්‍යය.)

තත්ථ, ඒ භාටාවෙති; (අත්ථො වෙදිනබ්බො, අපීයෑ දතයුතු; යොධම්මසභාවො, යම් ධම්මසභාවයෙන්තෙම; 0) භවති, වේද; ඉති එහෙතිත්; (සොධම්මසභාවො, ඒ ධම්මසභාවයෙන්තෙම; 0) භවො, භව නම; දුට්ඨෙතාති, දුට්ඨෙත යනු; විනිඤ්ජානෙති, දෙයාකාරයෙකින්; වචනිතොති, පිරිසිදිනලද භවයෑ යන; අත්ථො, අපීයෑ වේ; අථවා, අතික්කයෙන් දක්වනුලැබේ; දුට්ඨෙතාති, දුට්ඨෙත යනු; පච්චනෙත, ප්‍රථමාපීයෙති; කරණච්චනං, කරණෙකච්චනය වේ; දුට්ඨොති, විප්‍රකාරවූ භවයෑ කියා; චුත්තංහොති, වදාරනලද්දේ වේ; අත්ථිති, අත්ථියනු; සංවිජ්ජති, විදුමානවෙති; කම්මමෙව, කම්මයමෑ; භවො, භවයෑවේනුති; කම්මභවො, කම්මභවනම; උපපත්තියෙව, කම්මය හෙතු කොටෑ පවත්නා විපාකසකකි කෘතවාදූපයමෑ; භවො, භවයෑ වේ නුති; උපපත්තිභවො, උපපත්තිභවනම; ව, විඤ්ඤානකෙරෙමි; එත්ථ, මේ කම්මභවඋපපත්ති භවයන් අතුරෙති; උපපත්ති, විපාකසකකිකෘත වාදූප සංඛාරානුච්ච උපපත්තියෑ; භවතිති, වේද; ඉති, එහෙතිත්; භවො, භවනම; පන, විශේෂයක්නු ඇරදක්වමි; කම්මං, කම්මයෙන්මේ; සුඛ කාරණත්තා, සුඛයට කාරණාවන බැවින්; බ්‍රහ්මානං, බ්‍රහ්මවරයන්ගේ; උප්පාදො, ඉපැදීම; සුඛොති, සුඛයට කාරණායි; හෙවත්-සුඛොත්ථානං උප්පාදොති, සුඛො බ්‍රහ්මානං උප්පාදොති; චුත්තොයථා, යම්ගේ වදාල සේක්ද; එවං, එපරිද්දෙන්; භවකාරණත්තා, විපාකසකකිකෘතවාදූප සංඛාරානුච්ච උපපත්තිභවයට කාරණාවන බැවින්; එලවොහාරෙන, එලයාගේ නාම වශයෙන්; නොහොත්-එලොපචාරවශයෙන්; භවො,

භවනම්; ඉති, මෙසේ; වෙදිතබ්බං, දහයුතුයි; තත්ථකතමොකමම
 භවො යන පදයාගේ; තෙසුච්ඡුභවෙසු, ඒ විවිධවූ භවයන් අතුරෙන්;
 යො, යම් භවයෙක්; කමමභවොති, කමිභවයයි; චූතොතා, වදාළ
 සේක්ද; සො, ඒ කමිභවයනෙම; කතමොති, කවරේදයන; අතො,
 අදහසවේ; පුඤ්ඤානිසංකාරදයො, පුණ්ණානිසංසකාරදීහු; චූතනත්ථා
 එව, කියනලද අභිඥාත්තානුමැයි; සබ්බනති, සබ්බං යන පදයාගේ;
 නිරවසෙසං, අනවශෙෂවූ යන අර්ථය වේ; භවං, භවයට; ගච්ඡති,
 පැමිණෙයි; ගමෙතිව, පමුණුවාද; ඉති, එහෙයින්; භවගාමි, භවගාමි
 නම; ඉමිනා, (එලොපචාරථිවත් ශුඛ කතීනාසාධන මුඛපාථිවත් හෙතු
 කතීනාසාධන නිළිවන විසින් දැක්වූ) මේ භවගාමි යන පදයෙන්;
 ලොකුතතරං, ලොකොතතරවූ කමය; පටිකම්පති, පිළිකෙටිකෙරේ;
 හි, ඒ කිමසැබව; අයං, මේ කපාතොමෝ; වට්ඨකපා, වෘත්තනිශ්ලිඛවූ
 කපානම; තඤ්ච, ඒ ලොකොතතරවූ කමයනෙමේ; (වචාකාරමහ
 යෙහි නිපා.) විවට්ඨකිසිතං, වෘත්තවිරහිතවූ ධර්මයෙහි ඇතුළත්වේ;
 ඉති, එහෙයින්;(පටිකම්පති යන්න හා අනුසංකාතය කවයුතු.)කරියති,
 (යම් ධර්මිකතයෙක්) කරනුලැබේද; ඉති, එහෙයින්; (තංධමමඡතං, ඒ
 ධර්මිකතයනෙමැ; 0) කමං, කමි නම් වේ; කාමසංකාතො, කාම නම්
 ලද; භවො, භවයනෙමැ; කාමභවො, කාමභව නම් වේ; රූපාරූප
 භවෙසු, රූපාරූපභවයන්හි; එසනගො, මේ නයනෙමේ;(නෙතබ්බො,
 පැමිණවියයුතු; 0) සඤ්ඤාවතං, සංඥ ඇති පුද්ගලයන්ගේ; භවො,
 භවයනෙමේ; වා, නොහොත්-සඤ්ඤා, සංඥනොම; එත්ථභවෙ, මේ
 භවයෙහි; අත්ථිති, ඇත්තේනුයි; සඤ්ඤාභවො, සංඥභව නම් වේ;
 (සඤ්ඤාවනභවොයිද පාඨයි. එසේවූව සඤ්ඤාවනො භවොසඤ්ඤා
 භවො යන නිළිවන විසින් සංඥවත්වූ භවයනෙම සංඥභව නමැයි
 සේයි.) විපරියායෙන, තවිපරිවර්තය වශයෙන්; අසඤ්ඤාභවො, අසංඥ
 භව නම් වේ; ඔඥාපිකසඤ්ඤාය, ඔඥාපිකවූ සංඥවක්නුගේ; අභාවා,
 නැතිහෙයින්; සුමුමායව, සුක්ෂමවූ සංඥවක්නුගේද; භාවා, ඇති
 හෙයින්; අසමිංභවෙ, ඒ උපපත්තිභවයෙහි; නෙවසඤ්ඤා, ඔඥාපිකවූ
 සංඥවකුදු නැත්මය; නඅසඤ්ඤා, සුක්ෂමවූ සංඥවකුදු නොදනැත්මය;
 ඉති, එසේ ඔඥාපික සංඥවක් නැතිහෙයින්හුදු සුක්ෂමවූ සංඥවක් ඇති
 හෙයින්හුදු; නෙවසඤ්ඤාසංඤ්ඤාභවො, නෙවසංඥනාසංඥභවනම්වේ;
 එකෙතරූපකිකිකින, හුදුරූපසකිකියෙන්; වොකිණ්ණො, වෘත්තවූ
 හෝ; ගැවසීගත්තාමු; භවො, භවයනෙමැ; එකවොකාරභවො, එක
 වොකාර භව නම් වේ; වා, නොහොත්; එකො, එක්; වොකාරො,
 රූපසකිකියෙක්; අසංභවස්ස, මේ භවයට; (අත්ථි, ඇද්ද; 0) ඉති,
 එහෙයින්; (සො, ඒ භවයනෙමැ; 0) එකවොකාරභවො, එකවොකාර
 භවනම් වේ; වතුචොකාර පඤ්චවොකාරභවෙසු, වතුචොකාර පඤ්ච
 වොකාර භවයන්හි; එසනගො (නෙතබ්බො,) මේ නයනෙමේ පැමිණ
 වියයුතුයි; අයංචූච්චති උපපත්තිභවොති, යනු; එසොනවට්ඨොපි, මේ
 නවප්‍රකාරවූමැ භවයනෙමේ; උපපත්තිභවොනාම, උපපත්තිභවය

නමැයි; වුවහි, වදාරනුලැබේ; ඉතිඵලං, මෙකියනලද නසින්; නාම, පලමුකොටැ; ඵත්ථ, මේ උපාදානප්‍රත්‍යයයෙන් වන්නාවූ හවයාගේ විඤ්ඤානප්‍රතිපත්තියෙහි; අත්ථො, වචනාම් වශයෙන්; විනිවුත්තො, විනිසැ; විඤ්ඤානබ්බො, දහසුත්තේයි

* එලොප්පාර වශයෙන් හෙවත් එලයාගේ නාමවශයෙන් කම් හවයනෙම හවයයි කියනලදද එහෙයින් “හවතීති” යන මේ උපපත්ති හවතිඵලවනයමැ කම්හව උපපත්තිහවවයවමැ සාධාරණ කොටැ දක් වන්නාවූ ආවායඝීතෙමේ “හවතීතිහවො” යි කී, හවංගවුති යනු එල නිඵ්ඵිත සාමම්ඵ්වයයෙන් කම්යැ තමාගේ ප්‍රවෘත්තිකාලයෙහි හවයව යොමුවැ පවති යන අම්යැ වේ. නොහොත්-මේ ගවුති යන පද යෙහිවූ ගමනාම්ය නිඵ්ඵිතයමැයි අභිමතයැ. * සඤ්ඤාවතංගවො සඤ්ඤාහවො යන මේ තත්ති වනතුඤ්ඤාගේ ලොභය දහසුතු නොහොත්-හගවංමුලකා යනාදි ප්‍රයෝගයන්හි මෙන් “සඤ්ඤාවංගවො” යි වකතව්‍යවූ ප්‍රයෝගයෙහි අත්‍යාවශ්‍යයෙහිවූ වංගඤ්ඤා ලුප්ත නිර්දේශයැ “සඤ්ඤාහවො” යි නොහොත්-තදනතු ඤ්ඤාගේ අම් යෙහි හෙවත්-අත්‍යාවශ්‍යයෙහි අකාරයකුදනවා, යම්සේ පිතිසුඛං අස්ස අත්ථි යන අම්යෙහි අකාරකොටැ ධ්‍යානය පිතිසුඛං යි කියනුලැබේද එසේමැ සඤ්ඤාහවො යන පාඨයකුදු වේ. කියේ මැනෝ එල වොහාරෙන කම්මහවොහවොති වුනෙතාති උපපත්තිහවතිබ්බවන මෙව වයස්සාපි සාධාරණං කත්වා වදනෙතා ආහ හවතීති හවොති හවබ්බවුතිති නිප්පාදනඵලවසෙන අත්තනො පවත්තිකාලෙ හවොති මුඛං හුත්වා පවත්තතීති අත්ථො තිබ්බත්තන මෙවවා ඵත්ථ ගමනං අබ්පෙසනං සඤ්ඤාවතං හවො සඤ්ඤාහවොති ඵත්ථ වනතුසදස්ස ලොපො දඨබ්බො තස්සවා අත්ථො අකාරං කත්වා සඤ්ඤාහවොතිපි පාඨො (මු: පි:) හගවං මුලකාතිවිස සඤ්ඤාවං හවොති වත්තබ්බ අත්ථි අත්ථොවා වං සද්දො ලුත්තතිද්දිඨො සඤ්ඤාහවොති, තස්සවා අත්ථොති තස්ස වනතුසදස්ස අත්ථො අත්ථි අත්ථොති අත්ථො, අකාරං කත්වාති යථා පිතිසුඛං අස්ස අත්ථිති අත්ථො අකාරං කත්වා උප්පා දෙනා ක්කානං පිතිසුඛනති වුවහි ඵලං සඤ්ඤා අස්ස අත්ථිති සඤ්ඤා හවො සොවසඤ්ඤාහවො (අ: පි:) සඤ්ඤාවතං පුග්ගලානං වනතු සද්දස්ස ලොපෙසති සඤ්ඤා හවොති පාඨො (ම: පි:)

* වොකිරියති පසාරියති විත්ථාරියතිති වොකාරෙ වොකිරණං වා වොකාරෙ සො එකසම් පවත්තත්තා එකො වොකාරෙති වුනෙතා පදෙස පසට්ඨපත්තිති අත්ථො යි මුලටිකාති සුභෙසින් විඤ්ඤා කරනු ලැබේනුයි විඤ්ඤාකිරිමැ හෝ වොකාරනම සකකියෙක් වාච්‍යවේ ඒ විඤ්ඤාකරනුලැබු හෝ විඤ්ඤාකිරිමවූ වොකාර සබ්බාන රූපසකකිය නෙම එක් හවයෙක්හි හෙවත්-රූපසකකියෙහිමැ පැවැති බැවින් එකවොකාර නමැයි කියනලදී. සකකියාදෙසයක්හුගේ විඤ්ඤා රෙතපත්තියැ යන අම්යැ වේ. * මෙහි ප්‍රචිතික ප්‍රවතිකස්ථානයන්ගේ

හෙදයක්නු නැතිනමුදු උපචාර වශයෙන් හිනනවුවක්නු මෙන් කොට දැක්වී. මෙද යුතු පවත්නාතනාති පවත්නාක පවත්නාතනාතනං අහෙ දෙපි උපචාරවසෙන හිනනංවිය කතා දසෙය්ති යි. (අ: වී:)

51.(කා) ධම්මතොපන, ධම්මවශයෙන්වනාති; (විනිච්ඡයො ච චිත්තඛෙබ්බා, විනිසා දනසුතු; 0) හි, විසාරයකරනු ලැබේ; එත්, මේ උපාදානප්‍රත්‍යය යෙන් වන භවතිද්දේශයෙහි; පුඤ්ඤාභිසංඛාරො, පුණ්‍යාභිසංඝකාරය තෙම; ධම්මතො, ධම්මකාය වශයෙන්; (සංභාවධම්ම වශයෙන් යුජ්ජෙයි.) තෙරසවෙනතා, කාමරූපාවචර කුසලවෙනතාවෝ තෙලෙස වෙති; අපුඤ්ඤාභිසංඛාරො, අපුණ්‍යාභිසංඝකාරයතෙම; වාදස, කාමාවචර අකුසලවෙනතාවෝ දෙලෙසවෙති; ආනෙඤ්ජාභිසංඛාරො, අනෙඤ්ජාභි සංඝකාරයතෙම; වනසෙයා, අරූපාවචර කුසලවෙනතාවෝ සිටුදෙන වෙති; සබ්බමපිභවහාමිකමමනාති, සබ්බමපිභවහාමිකමමයන; එතෙන, මේ වචනයෙන්; සබ්බෙපි, සියලුම; එතෙධම්මා, තෙලවෙනතාධම්මයෝ තුමුද; වා, නොහොත්; වේතනාසම්පයුත්තා, වෙනතාව හා එකොත් පාදදි ලක්ෂණයෙන් සමුප්පන්නාවූ; කම්මසංඛිතා, කම්මතම්මද; ආවය භාමිනො, ආවය නම්මද ව්‍යුතිප්‍රතිසංකාදීන්ට කරුණුවා පවත්නාවූ; ධම්මා, ධම්මයෝ; සංඛතිතා, සංඛතාතිතයහ; කාමභවො, කාමභවය තෙමේ; පඤ්ච, පඤ්චවිධවූ; උපාදිනනකකකි, උපාදිනනසකකියෝ තුමුයි; රූපභවො, රූපභවයතෙමේ; තථා, එසේමයි; හෙවත්-පඤ්ච විධවූ උපාදිනනසකකියෝතුමුයි; අරූපභවො, අරූපභවයතෙමේ; වත්තාරො, වතුර්විධවූ උපාදිනනසකකියෝතුමුයි; සඤ්ඤාභවො, සංඥ භවයතෙමේ; වතුපඤ්ච, වතුර්විධවූ පඤ්චවිධවූ උපාදිනනසකකියෝ තුමුයි; අසඤ්ඤාභවො, අසංඥ භවයතෙමේ; එකොඋපාදිනනකකකි, එක් උපාදිනනසකකියෙහි; තෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාභවො, තෙවසංඥ නාසංඥ භවයතෙමේ; වත්තාරො, වතුර්විධවූ උපාදිනනසකකියෝ තුමුයි; එකවොකාරභවාදයො, එකවොකාරවතු වොකාරපඤ්චවොකාර භවයෝ; උපාදිනනකකකි, උපාදිනනසකකි වශයෙන්; එකවතු පඤ්චකකකි, එකවිධ වතුර්විධ පඤ්චවිධවූ උපාදිනනසකකියෝතුමුයි; ඉති එවං, යථොක්ත නසින්; එත්, මේ උපාදානප්‍රත්‍යයයෙන් සමහවචන භවයාගේ නිද්දේශයෙහි; ධම්මතොපි, ධම්මකායවශයෙනුද; විනිච්ඡයො, විනිසා; විඤ්ඤාතඛෙබ්බා, දනසුතුයි.

* “වෙනනාසම්පයුත්තාවා පෙ සංඛතිතා” යන අභිකපාපාඨ යෙහි ආ ආවයභාමිභාවයෙන් කම්මයයි කියයුතුවට නොහොත් කම් කොටසක්ව දක්වා කම්මවයෙහි ඇතුළත්වනව ප්‍රකාරානාර යෙකින් දක්වයි. “වෙනනාහං හිකම්මෙ කම්මං වදාමි” යනාදීන් සුත්‍රාන්තයෙහිදු වෙනතාවගේ කම්මභාවය ආගතමයි, නිපොය්‍යාය වශයෙන් වනාහි වෙනනානොමෝමා කම්මවනමයි දනසුතු උක්තාථීය අභිධම්මපාලියෙන්ම සාධන්නාවූ ටිකාචාය්‍යීයෝ වුත්තඤ්ඤි යනාදිය යුතු හේ මෙසේයි. වෙනනාසම්පයුත්තාවා පෙ සංඛතිතාති ආවය භාමිතාය කම්මසංඛිතතං දසෙය්ති කම්මභවෙ සංඛතිතභාවං

පරියායෙන වදනි නිපරියායෙන පක වෙනතාව කමමහවො වුත්තඤ්ඤි
 කමමහවො නීති බනෙති එකෙනායතනෙන එකායධාතුයා සමප
 යුතෙනා එකෙනබනෙති එකෙනායතනෙන එකාය ධාතුයා කෙතිවි
 සමපයුතෙනාති. (මු: පි:) සංඝකාරසකකිය වර්ජිතකොටැ ඇති වෙදනා
 සංඤ විඤ්ඤා සකකිත්‍රයයෙන්ද මනායතනයෙන්ද මනොවිඤ්ඤාණධාතු
 වෙන්ද සංඝකාරසකකි ධර්මයතන ධර්මධාතෙකදෙයයෙකින්ද කම්
 භවයාගේ සමපයුකත භාවය වදාරන්නාවූ මේ ධාතුකථාප්‍රකරණ පාළි
 යෙහි ඒ කම්භවයාගේ වෙනතාභාවයැ දීපිතයැ කියේ මැනෝ අනු
 ටිකාති. ඉමාය හි වෙදනා සඤ්ඤා විඤ්ඤාණකධිකෙති. පෙ. නසස
 වෙනතාභාවො දීපිතොති. * උපපත්තිභවය නම් කාමභවාදිවූ
 ත්‍රිවිධ ත්‍රිකයන් විසින් දක්වූ උපාදින්නාසකකියෝ මැයි එහෙයින්
 ධාතුකථාප්‍රකරණයෙහි. උපපත්තිභවො කාමභවො සඤ්ඤාභවො
 පඤ්ඤවොකාරභවො පඤ්ඤවි බනෙති එකාදසකායතනෙහි සත්තරසති
 ධාතුහි සභිහතිතො. යි වදාළයේක. ඒ එසේ මැයි. ඉදින් අනුපාදින්න
 සකකියන්ගේ ග්‍රහණයවන්නේ නම් දෙළොස් ආයතනයෙකින්
 අවළොස් ධාතුවකින් සභිහාතිතයයි වදාළුයුතු වන්නේයි.

52

සාක්කොති සථා ව භවතිද්දෙසෙ නාපථව කාමඤ්ඤි සඛ්ඛාර
 නිද්දෙසෙපි පුඤ්ඤාභිසඛ්ඛාරාදසොව වුත්තා, එවං සතෙතපි පුද්ධො
 අතිනකමමවසෙති ඉධ පටිසන්ධිසා පච්චසන්නා වුත්තා, ඉමෙ
 පච්චසන්නකමමවසෙති ආසති. පටිසන්ධිසා පච්චසන්නාති පුන
 චචතං. සාක්කමෙව, පුබ්බෙව නාස්ස කතමො පුඤ්ඤාභිසඛ්ඛාරෙ
 කුසලවෙනතා කාමාවචරති එවමාදිතා නසෙති වෙනතාව
 සඛ්ඛාරාති වුත්තා, ඉධ පන සබ්බමපි භවගාමිකමමනති චචතතො
 වෙනතා සමපයුත්තාපි, පුබ්බෙව විඤ්ඤාණපච්චස මෙව කමමං
 සඛ්ඛාරාති වුත්තං, ඉද්දති අසඤ්ඤාභවතිබ්බතතකමපි, කිං වා බහුතා,
 අවිජ්ජාපච්චසා සඛ්ඛාරාති එස්ස පුඤ්ඤාභිසඛ්ඛාරාදසොව කුසලා
 කුසල ධර්මො වුත්තා, උපාදානපච්චසා භවොති ඉධ පන උපපත්ති
 භවස්සාපි සබ්බතිනන්තා කුසලාකුසලා ඛායකතා ධර්මොවුත්තා,
 නස්මා සබ්බථාපි සාක්කමෙවිදං පුනචචතනති එවසෙවස්ස සාක්ක
 තොපි විඤ්ඤානබ්බො විනිච්ජිතො. හෙදසබ්බභාති උපාදාන
 පච්චසා භවස්ස හෙදකොවෙව සබ්බතනොව, සඤ්ඤි කාමුපාදාන
 පච්චසා කාමභවතිබ්බතතකං කමමං භජිසති සො කමමහවො,
 නද්දතිබ්බතනාධිකා උපපත්තිභවො, එතෙනො රූපාරූපභවෙසු,
 එවං කාමුපාදානපච්චසා වෙ කාමභවා නද්දෙනාගතාව සඤ්ඤාභව
 පඤ්ඤවොකාරභවා, වෙ රූපභවා නද්දෙනාගතාව සඤ්ඤාභව
 අසඤ්ඤාභව එකමොකාරභව පඤ්ඤවොකාරභවා, වෙ අරූපභවා
 නද්දෙනාගතාවසඤ්ඤාභව නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාභව වතුමොකාර
 භවාති සබ්බං අනෙතාගතෙති ඡහවා, සථාව කාමුපාදානපච්චසා සබ්බං
 අනෙතාගතෙති ඡ, නථා සෙසුපාදානපච්චසා පිති එවං උපාදානපච්චසා

හෙදනො සංඛිං අනෙතාගධෙති චතුර්විසතිභවා සංඛිගහනො පන කමමභවං උපපනතිභවක්ඛ ඵකනො කතා කාමුපාදනපව්වසා සංඛිං අනෙතාගධෙති ඵකො කාමභවො නථා රූපාරූපභවාති නරසාභවා නථා සෙසුපාදනපව්වසා පීති ඵවං උපාදනපව්වසා සංඛිගහනො සංඛිං අනෙතාගධෙති වාදසභවා, අපිච්ච අවිසෙසෙන උපාදනපව්වසා කාමභවුපගං කමමං කමමභවො, නදගිතිබ්බතතා බ්බතා උපපනතිභවො, ඵසනසො රූපාරූපභවෙසු, ඵවං උපාදන පව්වසා සංඛිං අනෙතාගධෙති චෙකාමභවා චෙ රූපභවා චෙ අරූප භවාති අපරෙතපි පරිසාසෙන සංඛිගහනො ජභවා, කමමභව උප පනතිභවහෙදංවා අනුපගමම සංඛිං අනෙතාගධෙති කාමභවාදි වසෙන නසොභවා හොනති, කාමභවාදිහෙදඤ්චාපි අනුපගමම කමමභවඋපපනතිභවවසෙන චෙභවා හොනති, කමමුපපනති හෙදඤ්ච අනුපගමම උපාදනපව්වසා භවොති භවවසෙන ඵකො භවො හොනති ඵව මෙඤ්ච උපාදනපව්වසං භවංසං හෙදසංඛිගහාපි විඤ්ඤානබ්බො විනිච්ඡසො

52.(ක) සාත්තොති, සාපිකවශයෙන යනු;භවනිද්දෙසෙ,භවනිද්දේශ යෙහි; යථාව, යම්සේද; තපෙව, එමෙන්ම; සංඛාරනිද්දෙසෙපි, සංඝාරනිද්දේශයෙහිද; පුඤ්ඤාතිසංඛාරාදයොව, පුණ්ණාතිසංඝාරා දිනුම; කාමඤ්චුත්තා, ඉදින් වදාලානුද; එවංසනෙතපි, එසේ වදාල වචනයක් ඇති කල්හිද; පුරිමා, පලමු සංඝාරයෝතුමු; අතිතකමම වසෙන, අතිතකම් වශයෙන්; ඉධ, මේ ප්‍රත්‍යුත්පන්නභවයෙහි; පටි සංඝාය, ප්‍රතිසංඝාය; පච්චයත්තා, ප්‍රත්‍යයවන හෙයින්; චුත්තා, වදාලන; ඉමෙ, මේසංඝාරයෝතුමු;පච්චුප්පන්නකමමවසෙන, ප්‍රත්‍යුත් පන්නකම් වශයෙන්; ආයතිං, අනාගත භවයෙහි; පටිසංඝාය, ප්‍රති සංඝාය; පච්චයත්තා, ප්‍රත්‍යයවන හෙයින්; (චුත්තා, වදාලන); ඉති, එහෙයින්; පුනච්චනං, පුනර්වචනයනෙමේ; සාත්තකමෙව, සාපිකමැයි; හෙවත්-සප්‍රයොජනමැයි; වා, අපරකයෙහි; පුබ්බෙ, පූර්ව සංඝාර නිද්දේශයෙහි; තත්තකතමොපෙකාමාවචරාති, කාමාවචර යන; එවමාදිකානගෙන, මේ ඇතිකින්; චෙත්තාවා, චෙත්තානොමෝමැ; සංඛාරාති, සංඝාරාති; චුත්තා, වදාලන; අවපනා, මේ භවනිද්දේශ යෙහි විනාසී; සංඛිමපිනවගාමිකභවතාති, සංඛිමපිනවගාමිකභවමාසී; වචනතො, වදාලනෙයින්; චෙත්තාසම්පසුත්තාපි, චෙත්තාව හා සම්ප්‍ර සුත්තාමු යමියෝද; (සංඛාරාති, සංඝාරාති; චුත්තා, වදාලන;ට) පුබ්බෙව, පූර්වයෙහි; හෙවත්-පූර්වනිද්දේශෙහි, (වංඛද වාසාරාමහ ද්‍රෝතකසී.) විඤ්ඤාණපට්ඨයමෙව, විඤ්ඤාණ ප්‍රත්‍යය කොට ඇත්තා මුම; කමමං, කමය; සංඛාරාති, සංඝාරාති; චුත්තං, වදාලයේක; ඉදාති, දන්; හෙවත්-මේ නිද්දේශයෙහි; අසංඤ්ඤාභවනිබ්බතතකමපි, අසංඤ්ඤාභවනවය උපදවන්නාමු කමයද; (සංඛාරාති, සංඝාරාති; චුත්තං, වදාලයේක;ට) බහුතා, බොහෝ කොට කීමෙන්; කිංවා,

කීනම් ප්‍රයෝජනයෙන් ඇද්ද; අවිජ්ජාපච්චයාසඛිඤ්ඤා, අවිජ්ජා පච්චයා සඛිඤ්ඤා වදාල වචනයෙහි; පුඤ්ඤාතිසඛිඤ්ඤා, පුඤ්ඤාති සංස්කාරදීවුම; කුසලාකුසලධර්මා, කුසලාකුසලධර්මයෝ; වුත්තා, වදාලන; උපාදානපච්චයාහවොති, උපාදානපච්චයාහවොසි වදාලාමු; ඉධපන, මේ වචනයෙහි වනාහි; උපපතතිහවස්සාපි, උපපතතිහවයන්; සඛගතිතත්තා, හකුළුවාගත් බැවින්; කුසලාකුසලාබ්‍යාකාතධර්මා, කුසලාකුසලාබ්‍යාකාතධර්මයෝ; වුත්තා, වදාලන; තස්මා, එහෙයින්; සබ්බපාපි, සම්ප්‍රකාරයෙනුදු; ඉදං පුනච්චනං, මේ පුනච්චනය; සාත්ථකමෙව, සාම්ප්‍රකාරය; ඉතිඑවං, යථොක්තකයින්; එත්ථ, මේ උපාදානප්‍රත්‍යයයෙන් සමභවන භවතිදේයයෙහි; සාත්ථකොපි, සාම්ප්‍රකාරයෙනුදු; විනිවර්ජයො, විනිසැ; වෙදිතබ්බො, දතයුතුකි.

* සංස්කාරභවයන්ගේ වෙනතා වෙනතා සමප්‍රයුක්තභාවයෙන්ද කුසලාකුසලාබ්‍යාකාතභාවයෙන්ද ධර්මහෙදයවන හෙයින් සංස්කාර පමණක්නුම නැවත නොවදුරනලද්‍රව්‍ය එහෙයින් මෙරමා විසින් සැකකටයුතුමු මේ වදාල පුනච්චනය සාම්ප්‍රකාරවේමැයි මේ කීමැ අයුතු නොවේද යත්? අයුතුනොවේ කම්භවයාගේ එකදෙයක්නු බැවින් භවය කියා සංස්කාරයන් නැවත වදාල බැවිනි ඒ මේ කීමෙන් යම් ධර්මකෙනෙකුන්ගේ සමුත්තයක් භවයයි වදාලයේක්ද ඒ ධර්මසමුත්තයක්ම භවයාගේ සංස්කාරයෝකුමු එකදෙයක්නු වෙන්කුයි සමුදයෙක දෙයයෝ අම්බයෙන් බුන්හයි දක්වා. * නැවත යථොක්තවුම හෙදය ලෙසි පිහිටිවා අම්බයෙන් පුනච්චනයක් නැතිබව දක්වනුවෝ මෙයේ යෙත් අතිකක්නු විසින් හෝ ධර්මවිශේෂය නොසලකා යම් හෙයකින් පුනච්චනය පිළිබඳවැ වොදනා කරනලදද එහෙයින් වොදකයාගේ අභිලාසය පරිද්දෙන් මේ පුනච්චනය සාම්ප්‍රකාරයයි කවිතයැ. කියේ මැනෝ සඛිඤ්ඤාභවනං ධර්මහෙදතො න සඛිඤ්ඤා එව පුනවුත්තාහි සාත්ථකමෙවිදං පුනච්චනයනි එතං නයුත්තනනිවෙ න භවෙකදෙසභාවෙන සඛිඤ්ඤානං භවොති පුනවුත්තතො, පරෙනවා ධර්මවිශේෂං අගණෙත්වා පුනච්චනං වොදිතනනි වොදකාහිලාස වසෙන සාත්ථක මෙවිදං පුනච්චනයනි වුත්තං (මු: වී:) ධර්මහෙද තොති වෙනතා වෙනතා සමප්‍රයුක්තභාවෙන කුසලාකුසලාබ්‍යාකාත භාවෙනව ධර්මවිභාගතො පුනච්චනයනි ඉමිතාව පුනරුහතිදෙසා පතති පටිඤ්ඤානාහි පරස්සං ආසදිතං දස්සෙතො සාත්ථකමෙවිදං පුනච්චනයනි එතං අයුත්තනනි වෙති ආග භවෙකදෙසභාවෙනාති කම්මභවස්ස එකදෙසතො සඛිඤ්ඤානං තෙන යෙසං ධර්මානං සමුදයො භවො වුත්තො තදෙකදෙසා සඛිඤ්ඤා සමුදයෙක දෙසාව අත්ථතො තිත්තා එවාහි වුත්තමෙවෙනනනි දස්සෙති පුන යථා වුත්තමෙව හෙදං මනසිකත්වා අත්ථතො පුනච්චනභාවං දස්සෙතො පරෙනවාහි ආදි මාහ (අ: වී:) ධර්මහෙදතොති ධර්මහෙදභාවතො භවෙකදෙසභාවෙන නාහි සඛිඤ්ඤානං භවෙකදෙසභාවතොහි අත්ථො (ම: වී:)

52.(කා) හෙදසංඛතභාති, හෙදසංඛතභා යන පදයාගේ; උපාදාන පච්චයා, උපාදානප්‍රත්‍යයයෙන්; භවස්ස, (සම්භවවන) භවයාගේ; හෙදතොවෙව, ප්‍රහෙද වශයෙන්ද; නොහොත්-භවස්ස, භවය; හෙදතොවෙව, විභාග කිරීම් වශයෙන්ද; සංඛතතොව, විභාරය හඳුන්වා දක්වීම වශයෙන්ද; (ඉතිඅනේවා යනමේ අභියාචේ; 0) හි, විභාරයකරනු ලැබේ; කාමුපාදානපච්චයා, කාමොපාදානප්‍රත්‍යයහෙතු කොට; කාමභවතිබ්බත්තකං, කාමභවය දනවන්නාවූ; යංකමමං, යම් කමීයෙක්; (පුග්ගලෙන, පුගුලක්නු විසින්; 0) කර්මයා, කරනු ලැබේද; සො, ඒ කමීසංඛාරාවූ භවයනෙමේ; කමමභවො, කමභව නම; තදහිතිබ්බත්තා, ඒ කමභවය විසින් අනිතිපොදිනවූ හෙවත්-දැනවූ; ඛක්ඛා, සකඛයෝතුමු; උපපත්තිභවො, උපපත්තිභවනම; රූපාරූපභවෙසු, රූපාරූපභවයන්හි; එසකයො, මේ නයනෙමේ; (නෙතබ්බො, පැමිණවියයුතුයි; 0) එවං, මෙපරිද්දෙන්; කාමුපාදාන පච්චයා, කාමොපාදානප්‍රත්‍යයයෙන්; වෙ, කමභව උපපත්තිභව වශයෙන් විවිධවූ; කාමභවා, කාමභවයෝතුමු; (හොනති, වෙන්; 0) සංඝඤ්ඤාභවපඤ්ඤාවොකාරභවා, සංඝඤ්ඤා භව පඤ්ඤාවොකාරභවයෝතුමු; තදනෙතාගධාව, තදුභය කාමභවයන්හි ඇතුළත්නුම වෙති; වෙ, කමභව උපපත්තිභව වශයෙන් විවිධවූ; රූපභවා, රූපභවයෝ වෙති; සංඝඤ්ඤාභව අසංඝඤ්ඤාභව එකවොකාරභව පඤ්ඤාවොකාරභවා, සංඝඤ්ඤා අසංඝඤ්ඤා භව එකවොකාරභව පඤ්ඤාවොකාරභවයෝතුමු; තදනෙතාගධාව, තදුභය රූපභවයන්හි ඇතුළත්නුම වෙති; වෙ, කමභව උපපත්තිභව වශයෙන් විවිධවූ; අරූපභවා, අරූපභවයෝ වෙති; සංඝඤ්ඤා භව නෙවසංඝඤ්ඤානාසංඝඤ්ඤාභව චතුරොකාරභවා, සංඝඤ්ඤා නෙව සංඝඤ්ඤානාසංඝඤ්ඤා චතුරොකාරභවයෝතුමු; තදනෙතාගධාව, තදුභය අරූපභවයන්හි ඇතුළත්නුම වෙත්; ඉති, මෙසේ; අනෙතාගධෙති සම්මං, ඇතුළත්වන භවයන් හා සමග; ඡ්භවා, අභිවිධභවකෙනෙක්; (හොනති, වෙන්; 0) කාමුපාදානපච්චයා, කාමොපාදානප්‍රත්‍යයයෙන්; අනෙතාගධෙතිසම්මං, ඇතුළත්වන භවයන් හා සමග; යථාඡ්, යම්සේ අභිවිධවූ භවකෙනෙක්වෙද්ද; (වචාකාරාමහද්දොතකයි.) සෙසුපාදාන පච්චයාපි, තදවශෙඡ ත්‍රිවිධ උපාදානප්‍රත්‍යයයෙනුද; තථා, එමෙන්; (අනෙතාගධෙති සම්මං ඡ්ඡ්භවාහොනති.) ඇතුළත්වූ භවයන් හා සමග අභිවිධ අභිවිධවූ භවකෙනෙක් වෙති; 0) ඉතිඑවං, යථොක්තනසින්; උපාදානපච්චයා, උපාදානප්‍රත්‍යය හෙතුකොට; හෙදතො, ප්‍රහෙද වශයෙන්; අනෙතාගධෙතිසම්මං, ඇතුළත්වූ භවයන් හා සමග; චතු විසතිභවා, සුවිසිභවකෙනෙක්; (හොනති, වෙන්; 0)

* කාමභවාදීන් උපදවන්නාවූ කමීයාගේ කාමභවාදිභාවය ඵලොපචාර වශයෙන් අටුවාහි කියනලදී. ඇතුළත්වූ භවයන් හෙවත්-කාමභවාදීන්හි ඇතුළත්වූ සංඝභවාදීන් වෙන්වශයෙන් ගණනට නොගෙන අභ්‍යන්තරගතවූ භවයන්ම කොට කාමරූපාරූපභවයන්

කමිහවඋපපතතිහව වශයෙන් විගුණවුන් කොටැ ෂබ්බිධ්‍රි හව කෙනෙකැයි වදුලුසේක එහෙයින් විසුකාමහවාදී නිබ්බතනකසා කමමයා කාමහවාදීහාවො ඵලවොහාරෙන අධිකථායං වුතෙතාං අනෙතාගධෙවිසුං අගණෙතා අබහනතරගතෙ ඵව කතා කාම හවාදිකෙ කමමුපපතතිහව වසෙන දිගුණෙ කතා ආහ ඡහවාති. (මු:වි:). අනෙතාගධෙති කාමහවාදී අනෙතාගධෙ සඤ්ඤ හවාදිකෙ කාමහවාදිකෙති කාමරූපාරූපහවෙ. (අ: ව:)

52.(ක) සබ්බහතොපන, විසාරය හකුඵවා දක්විම් වශයෙන් වනාහි; කමමහවඤ්ච, කමිහවයන්; උපපතතිහවඤ්ච, උපපතතිහවයන්; එකතොකතා, එකතුකොටැ; (එකක් කොටැ යුසේසි.) කාමුපාදන පච්චයා, කාමොපාදනප්‍රත්‍යයයෙන්; අනෙතාගධෙතිසුං, ඇතුලත්වු හවයන් හා සමග; එකො කාමහවො, එක් කාමහවයෙක්ද; තථා, එසේ එක්එක්වු; රූපාරූපහවාති, රූපාරූපහවයෝද; ඉති, මෙසේ; තයොහවා, ත්‍රිවිධ්‍රිහවකෙනෙක්; හොනති, වෙන්; සෙසුපාදනපච්ච යාපි, කාමොපාදනය කෙරෙන් ශෙෂවු උපාදනප්‍රත්‍යයයෙනුද; තථා, ඒ කාමොපාදනයමෙන් තුන්තුන්හවකෙනෙක් වෙන්; ඉතිඵවං, මෙකී තසින්; උපාදනපච්චයා, උපාදනප්‍රත්‍යයයෙන්; සබ්බහතො, සබ්බහ කිරිම් වශයෙන්; හෙවත්-සංකෂප කිරිම් වශයෙන්; අනෙතාගධෙති සුං, ඇතුලත්වු හවයන් හා සමග; වාදසහවා, දෙලොස්හව කෙනෙක්; (හොනති, වෙති;ට) අපිච්ච, අතික්තයෙක් දක්වනුලැබේ; අවිසෙසෙන, උපාදනයන්ගේ ශක්තිවශයෙන් දක්වු ප්‍රභෙදය නොගෙනැ; හෙවත්-සාමාන්‍ය වශයෙන්; උපාදනපච්චයා, උපාදන ප්‍රත්‍යයයෙන්; කාමහවුපහං, කාමහවයට පමුණුවන්නාවු; නොහොත්- කාමහවයට පැමිණීමට කාරණවු; කමමං, කමියතෙමේ; කමමහවො, කමිහවනම; තදභිනිබ්බතා, ඒ කමියෙන් නිපන්; ඛකා, සකකියෝ තුමු; උපපතතිහවො, උපපතතිහවනම; රූපාරූපහවෙසු, රූපාරූප හවයන්හි; එසනසො, මේ තයතෙමේ; (නෙතබ්බො, පැමිණවිය යුත්තේය;ට)ඵවං, මෙනසින්;උපාදනපච්චයා, උපාදනප්‍රත්‍යයයෙන්; අනෙතාගධෙතිසුං, ඇතුලත්වු හවයන් හා සමග; වෙකාමහවා, කාමහවයෝ දෙදෙනෙකැ; වෙරූපහවා, රූපහවයෝදෙදෙනෙකැ; වෙඅරූපහවා, අරූපහවයෝ දෙදෙනෙකැ; ඉති, මෙසේ; අපරෙනපි පරියායෙන, අතික්ප්‍රකාරයෙකිනුද; සබ්බහතො, සංකෂප කිරිම් වශයෙන්; ඡහවා, ෂබ්බිධ්‍රි හවකෙනෙක්; (හොනති, වෙන්;) වා නොහොත්;කමමහව උපපතතිහවහෙදං, කමිහව උපපතතිහවයන්ගේ ප්‍රභෙදය; අනුපගමම, නොසලකා; (නොගෙනැ යුසේසි;) අනෙතාග ධෙතිසුං, ඇතුලත්වු හවයන් හා සමග; කාමහවාදිවසෙන, කාම හවාදීන්ගේ වශයෙන්; තයොහවා, ත්‍රිවිධ්‍රි හවකෙනෙක්; හොනති, වෙන්; කාමහවාදිහෙදඤ්චාපි, කාමහවාදී හෙදයද; අනුපගමම, නොසලකා; හෙවත්-නොගෙනැ; කමමහව උපපතතිහවවසෙන, කමිහව උපපතතිහව වශයෙන්; වෙහවා, විවිධ්‍රි හවකෙනෙක්;

හොනනි, වෙන්; කම්මපපතතිහෙදඤ්ච, කම්මවඋපපතතිහවහෙදයද; අනුපගම්ම, නොසලකා; හෙවත්-නොගෙනා; උපාදානපට්ඨයා හවොති, උපාදානපට්ඨයාහවො යන; හවවසෙත, හවයාගේ වස යෙන්; එකොහවො, එක් හවයෙක්; හොති, වේ; ඉතිඑවං, යථොක්ත නසින්; එත්ථ, මේ උපාදානප්‍රත්‍යයයෙන් සමභවවන හවතීදේශයෙහි; උපාදානපට්ඨයං, උපාදානයමැ කරැණු කොටැ ඇති; හවස්ස, හවයාගේ; හෙදසංඝඤාපි, ප්‍රහෙදවයයෙනුදු; විනිච්ඡයො, විනිසැ; වෙදිතබ්බො, දතයුතුයි.

* අවිසෙසෙන යනු කාමොපාදානාදි උපාදාන විෂයෙකක්නු නොකොටැ යන අර්ථි උපාදාන විෂයෙකක්නු නොකිරීමෙන්මැ වාදය ප්‍රහෙදය සංග්‍රහකිරීම් වශයෙන් සංකෂ්පකල හෙයින් අභිවිධ හව කෙනෙකැයි කියනලදි. මෙදයුතු අවිසෙසෙනාති උපාදාන හෙදං අකතාති අත්ථො උපාදානහෙදාකරණෙනෙව වාදසප්පහෙදස්ස සංඝඤ්ඤාසෙත සංඝඤ්ඤානො ඡ හවාති වුත්තං. (මු: වී:). උපාදාන හෙදනති කාමුපාදානාදි උපාදානවිසෙසං. (අ: වී:)

53

සං සස්ස සච්චසො වෙචාති. සඤ්ඤාත්ථ උපාදානං සස්ස සච්චසො හොති නනොපි විඤ්ඤානබ්බො විනිච්ඡයොති අත්ථො, සිං පනෙත්ථ කස්සපච්චසො හොති, සං කිඤ්චි සස්ස කස්සපි සච්චසො හොති යෙව, උම්මතතකොවිස හි පුඵජ්ජනො, සො ඉදං යුත්තං ඉදං අයුත්තනනති අච්චාරෙත්වා සස්ස කස්සපි උපාදානස්සවසෙන සං කිඤ්චි හවං පත්ථො. සං කිඤ්චිකම්මං කරොති යෙව නසමා සදෙකවෙව සිලබ්බතාදාදානෙන රූපාරූපහවා න හොනතිති වදනති නං නහගෙ නබ්බං, සබ්බෙන පන සබ්බො හොතිති ගාහනබ්බං, සෙසාපිදං, ඉබ්බකවෙවා අනුස්සවවසෙනවා දිඝානුසාරෙනවා කාමානාමෙන මනස්සලොකෙවෙව බතතිසමනාසාලාදිසු ඡ කාමාවචරදෙවලොකෙ ව සම්බාති විතොත්වා නෙසං. අබ්බමුත්ථං අසබ්බම සච්චාදිති වඤ්චිනො ඉමිනා කමෙමන කාමාමුප්පජ්ජනතිති මඤ්ඤාමානො කාමුප්පාදනවසෙන කාසද්ධිවිනාදිනිති කරොති, සො දුච්චික පාටිපුට්ඨා අපාසෙ උපපජ්ජති, සද්ධිසංඝවා පන කාමෙ පත්ථස මානො පටිලබ්චා ගොසසමානො කාමුප්පාදනවසෙන කාසද්ධිවිනාදිනි කරොති සො දුච්චිකපාටිපුට්ඨා අපාසෙ උපපජ්ජති, නත්‍රාස්ස උපපතති හෙතුභූතං කම්මං කම්මහවො, කම්මාහිතිබ්බතො බහ්මා උපපතතිහවො, සඤ්ඤාහව පඤ්චොකාරහවාපන නදතො ගබාඵව, අපගෙ පන සබ්බමසච්චාදිති උපමැතිනඤ්ඤො ඉමිනා කමෙමන කාමා සමපජ්ජනතිති මඤ්ඤාමානො කාමුප්පාදනවසෙන කාසද්ධිවිනාදිනි කරොති සො දුච්චිකපාටිපුට්ඨා දෙවෙසු වා මනුස්සෙසු වා උපපජ්ජති, නත්‍රාස්ස උපපතතිහෙතුභූතං කම්මං

කම්මහවො, කම්මාභිනිබ්බන්තා ඛන්ධා උපපතතිහවො, සඤ්ඤාභව පඤ්ඤවොකාරහවා පන නදන්තොගධා එව, ඉති කාමුපාදානං සප්ප හෙදස්ස සාන්තොගධානං කාමහවස්ස පච්චස්සොහොති, අපගේ රූපා රූපහවෙසු නන්තො සමිධන් කාමාති සුඛා වා පරිකප්පෙඛා වා කාමුපාදාන වස්සෙනෙව රූපාරූපමාපනතිස්සා නිබ්බන්තොසො සමා පතතිබලෙන රූපාරූපමුහමිලොකෙ උපපජ්ජති, නත්තාස්ස උපපතති හෙතුභූතං කම්මං කම්මහවො, කම්මාභිනිබ්බන්තා ඛන්ධා උපපතති හවො, සඤ්ඤාඅසඤ්ඤානෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤා එකවොකාර වතු වොකාරපඤ්ඤවොකාරහවා පන නදන්තොගධා එව, ඉති කාමුපාදානං සප්පහෙදානං සාන්තොගධානං. රූපාරූපහවානමපි පච්චස්සොහොති, අපගේ අසං අන්තානාම කාමාවචරසමපතතිහවෙවා රූපාරූපහවානං වා අඤ්ඤානරසමි. උච්ඡින්නොසු උච්ඡින්නොහොතිති උපෙජ්ජදිසිං උපාදස් නදුපගං කම්මං කගේති නස්ස නං කම්මං කම්මහවො, කම්මාභිනිබ්බන්තා ඛන්ධා උපපතතිහවො, සඤ්ඤාභවාදස්සා පන නදන්තොගධා එව, ඉති දිට්ඨිපාදානං සප්පහෙදානං සාන්තොගධානං නිශ්ණමපි කාම රූපාරූපහවානං පච්චස්සොහොති, අපගේ අසං අන්තානාම කාමාවචර සමපතතිහවෙවා රූපාරූපහවානං වා අඤ්ඤානරසමි. සුඛිහොති විගතපරිලාහො හොතිති අන්තවාදුපාදානෙන නදුපගං කම්මං කගේති නස්ස නං කම්මං කම්මහවො, නදභිනිබ්බන්තා ඛන්ධා උපපතතිහවො, සඤ්ඤාභවාදස්සා පන නදන්තොගධා එව, ඉති අන්තවාදුපාදානං සප්පහෙදානං සාන්තොගධානං නිශ්ණං භවානං පච්චස්සොහොති, අපගේ ඉදං සිලබ්බනං නාම කාමාවචරසමපතති හවෙවා රූපාරූපහවානං වා අඤ්ඤානරසමි. සුගේතස්ස සුඛං පාරිසුද්ධං ගව්ස්සිති සිලබ්බතුපාදානවස්සෙ නදුපගං කම්මං කගේති නස්ස නං කම්මං කම්මහවො, නදභිනිබ්බන්තා ඛන්ධා උපපතති හවො, සඤ්ඤාභවාදස්සා පන නදන්තොගධා එව, ඉති සිලබ්බතුපාදානමපි සප්පහෙදානං සාන්තොගධානං නිශ්ණං භවානං පච්චස්සොහොතිති එව මෙවං සං සස්ස පච්චස්සොහොති නන්තොපි විඤ්ඤානබ්බො විනිව්ජස්සො.

53. සංයස්ස පච්චයොවෙවාති, සංයස්ස පච්චයොවෙව යනු; එත්ථව, මේ උපාදාන පච්චයාහවො යන නිදේශයෙනි; (වඤ්ඤ වාක්‍යාරභ දේශකකයි.) නොහොත්-එත්ථ, මේ වතුර්විධවූ උපාදානයන් අතුරෙන්; සං උපාදානා, යම් උපාදානයෙක්; යස්ස, යම් භවයකට; පච්චයො හොති, ප්‍රත්‍යයැවේද; තතොපි, ඒ ඒ උපාදානය ඒ ඒ භවයට ප්‍රත්‍යය වීම වශයෙනුදු; විනිව්ජස්සො, විනිසැ; විඤ්ඤානබ්බො, දතයුතු; ඉති අන්තො, මේ අපීඨො වේ; එත්ථ, මේ වතුර්විධවූ උපාදානයන් අතුරෙන්; කිං පන, කුමනම් උපාදානයෙක් වනාහි; කස්ස, කුමනම් භවයකට; පච්චයොහොති, ප්‍රත්‍යයැවේද; සංකිඤ්චි, යම්කිසි උපාදානයෙක්; යස්ස කස්සචි, යම්කිසි භවයකට; පච්චයොහොති යෙව, ප්‍රත්‍යයැවේමය;

හි, ඒ එසේමැයි; පුට්ඨජනෝ, පාඨන්ජනනෙමේ; උම්මත්තකොවිය,
 උමතුඅයකුවැති; සො, ඒ උමතුඅයකුබඳු පාඨන්ජනනෙමේ; ඉදං,
 මේ කටයුත්තු; යුත්තං, යුතුයැ; ඉදං, මේ කටයුත්ත; අයුත්තං,
 අයුතුයැ; ඉති, මෙසේ; අවිචාරෙත්වා, නොවිමසා; යස්සකස්සවි, යම්
 කිසි; හෙවත්-නියමයක් නැති; උපාදානස්සවසෙන, උපාදානයක්නුගේ
 වශයෙන්; යංකිඤ්චිභවං, යම්කිසි භවයක්; හෙවත්-නියමනැති
 භවයක්; පඤ්චා, ප්‍රාචිනාකොටැ; යංකිඤ්චිකමමං, යම්කිසි කමයක්;
 හෙවත්-නියමනැති කමයක්; කරුතියෙව, කෙරේමැයි; තස්මා,
 එහෙයින්; එකච්චො, ඇතැම් ආවායඝීකෙනෙක්; සීලබ්බතුපාදනෙන,
 සීලව්‍යාපාදනය හෙතුකොටගෙනැ; රූපාරූපභවා, රූපාරූප
 භවයෝතුමු; න භොන්තීති, නොවෙත්යයි; (යංවචනං, යම් වචන
 යක්; ට) වදනති, කියද්ද; තං, ඒ වචනය; න ගහෙනබ්බං, නොගත
 යුතුයි; සබ්බෙපන, සියලු උපාදානය හෙතුකොටැගෙනැ වනාහි;
 සබ්බො, සියලු භවයනෙමේ; හොති, වේ; ඉති ඉදංවචනං, යන මේ
 වචනය; ගහෙනබ්බං, ගතයුතුයි; සෙය්‍යපිදං, කෙසේ නම් අනියම්වූ
 එක් එක් උපාදානයකු හෙතුකොටැගෙනැ සියලු භවයැ වේද යත්?;
 ඉධ, මේ මිනිස්ලෙවිහි; එකච්චො, ඇතැම් පාඨන්ජනයක්නෙමැ;
 අනුස්සවවසෙනවා, අනුග්‍රහී වශයෙන් හෝ; දිඨානුසාරෙනවා, දුටු
 අනුසරින් හෝ; එතෙකාමානාම, මේ කාමගුණයෝ නම්; මනුස්ස
 ලොකෙ, මිනිස්ලෙවිහි; බන්තියමසාසාමුදිසුචෙව, ඝෂ්ත්‍රිය මසාසාරදි
 කුලයන්හිද; ඡ කාමාවචරදෙවලොකෙව, ඡටිකාමාවචර දෙවලොක
 යෙහිද; සම්ඛා, සමාඛයන; ඉතිවිනේතවා, මෙසේ සිතා; තෙසං, ඒ
 කාමයන්; අධිගමන්ථං, ලැබීම පිණිසැ; අසබ්බමසවණාදිති, පුරුණ
 භාරත ශිවාහරණ පශුඝාතනවිධි ආදිකොට ඇති අසඤ්ජනයන්ගේ
 ධම්මුවණාදින් විසින්; වඤ්චිතො, නුභයෝවැ; ඉමිනාකමෙමන, මේ
 කමය හෙතුකොට ගෙනැ; කාමා, කාමගුණයෝතුමු; සම්පඤ්ඤාති,
 සමාධිවෙන්; ඉති, මෙසේ; මඤ්ඤමානො, හඟිමින්; කාමුපාදානවසෙන,
 කාමොපාදානයාගේ වශයෙන්; කායදුච්චරිතාදිතිපි, කායදුශ්චරිතා
 දින්ද; කරුති, කෙරෙයි; සො, ඒ පාඨන්ජනනෙමේ; දුච්චරිතපාරි
 පුරියා, දුශ්චරිතයාගේ සමුප්පණීවීම හෙතුකොටැ; අපායෙ, අපායභූමි
 යෙහි; උපපජ්ජති, උපදී; පන, විශේෂයෙක් වේ; සන්දිසිකෙ, සාන්ද්‍රජිවි
 කවු හෙවත්-ප්‍රත්‍යක්ෂභවයෙහිවූ; කාමෙවා, කාමගුණයන් හෝ; පත්ථය
 මානො, පතන්නෝවැ; පටිලඛෙවා, ප්‍රතිලබ්ධවූ කාමගුණයන් හෝ;
 ගොපයමානො, ආරක්ෂාකරන්නෝවැ; කාමුපාදානවසෙන, කාමොපා
 දානයාගේ වශයෙන්; කායදුච්චරිතාදිති, කායදුශ්චරිතාදින්; කරුති,
 කෙරෙයි; සො, ඒ පාඨන්ජනනෙමේ; දුච්චරිතපාරිපුරියා, දුශ්චරිත
 යාගේ සමුප්පණී කිරීම හෙතු කොටැගෙනැ; අපායෙ, අපායභූමියෙහි;
 උපපජ්ජති, උපදී; තත්‍ර, ඒ අපායභූමියෙහි; අස්ස, ඒ පාඨන්ජනයාගේ;
 උපපත්තිහෙතුභුතං, උපපත්තියට හෙතුවැවූ; කමමං, කමයනෙමේ;
 කමමභවො, කමභවනම; කමමාහිතිබ්බත්තා, කමයෙන් ජනිතවූ;

බකා, සකකියෝතුමු; උපපතතිභවො, උපපතතිභවනම; සඤ්ඤාභව
පඤ්ඤාවොකාරභවපන, සංඤ්ඤාභව පඤ්ඤාවොකාරභවයෝ වනාහි;
තදනෙතාගධාඵව, ඒ දුග්ගතින නිවේදනිතවු උපපතතිභවයෙහි ඇතු
ලත්වුහුම වෙත්; පන, පඤ්ඤානතරයෙක් වේ; අපරො, අන්‍යවු පාඨන්
ජනයෙක්; සඛමසවණාදිති, සඛමසවණාදීන් විසින්; උපමුඤ්ඤා
ඤ්ඤා, වැඩියක් වඩාගත් නුවණ ඇත්තේවැ; ඉමිනාකමෙත, මේ
කමීයහෙතුකොටගෙනැ; කාමා, කාමගුණයෝ; සමපජ්ජනති, සමාධි
වෙත්; ඉති, මෙසේ; මඤ්ඤාමානො, හඟිමින්; කාමුපාදනවසෙත,
කාමොපාදනවශයෙන්; කායසුචරිතාදිති, කායසුචරිතාදීන්; කරොති,
කෙරෙහි; සො, ඒ පාඨන්ජනයෙම; සුචරිතපාරිසුරියා, සුචරිතයාගේ
සවුසුණි කිරීම හෙතුකොටගෙනැ; දෙවෙසුවා, දෙවියන් කෙරෙහි
හෝ; මනුසොසුවා, මිනිසුන් කෙරෙහි හෝ; උපපජ්ජති, උපදී; තනු,
ඒ දෙවිමිනිස් දෙගතින්හි; අස්ස, ඒ පාඨන්ජනයාගේ; උපපතතිහෙතු
භූතං, උපපතතියට හෙතුවැවු; කමමං, කුසලකමීයතෙම; කමමභවො,
කමීභවනම; කමමාහිතිබ්බතතා, කුසලකමීයෙන් ජනිතවු; බකා,
සකකියෝතුමු; උපපතතිභවො, උපපතතිභවනම; සඤ්ඤාභවපඤ්ඤා
වොකාරභවපන, සංඤ්ඤාභව පඤ්ඤාවොකාරභවයෝ වනාහි; තදනෙතාග
ධාව, ඒ සුචරිත නිවේදනිතවු උපපතතිභවයෙහි ඇතුලත්වුවාහුමැ
වෙත්; ඉති, මෙසේ; කාමුපාදනං, කාමොපාදනයතෙමැ; සප්පහෙදස්ස,
ප්‍රභෙදසිතිනවු; සානෙතාගධස්ස, ඇතුලත් භවයන් සිතිනවු; කාම
භවස්ස, කාමභවයට; පච්චයොගොති, ප්‍රත්‍යයැ වේ; අපරො, අන්‍යවු
පාඨන්ජනයෙක්; රූපාරූපභවෙසු, රූපාරූපභවයන්හි; කාමා, කාම
ගුණයෝතුමු; තතො, ඒ දෙවිමිනිස් ලෙවිති කාමගුණයන්ට වඩා;
සමිඛතරං, අතියයෙන් සමාධියහ; ඉතිසුඤ්ඤා, මෙපවත් අසා හෝ;
පරිකප්පෙඤ්ඤා, පරිවිතකිතය කොටැ හෝ; කාමුපාදනවසෙතෙව,
කාමොපාදනයාගේ වයයෙන්මැ; රූපාරූපසමාපතතියො, රූපාරූ
සමවතුන්; නිබ්බතෙතඤ්ඤා, උපදවා; සමාපතතිබලෙන, සමවත්
බලෙන්; රූපාරූපබ්‍රමහලොකෙ, රූපාරූපබ්‍රමලෙවිති; උපපජ්ජති,
උපදී; තනු, ඒ රූපාරූපබ්‍රමලෙවිති; අස්ස, ඒ සත්‍යයාගේ; උපපතති
හෙතුභූතං, උපපතතියට හෙතුවැවු; කමමං, මහද්දගත කමීයතෙමැ;
කමමභවො, කමීභවනම; කමමාහිතිබ්බතතා, මහද්දගතකමීයෙන්
ජනිතවු; බකා, සකකියෝතුමු; උපපතතිභවො, උපපතතිභවනම;
සඤ්ඤා අසඤ්ඤා නෙවසඤ්ඤාසඤ්ඤා එකවොකාර වතුචොකාර
පඤ්ඤාවොකාරපන, සංඤ්ඤාභවපෙපඤ්ඤාවොකාරභවයෝ වනාහි;
තදනෙතාගධාඵව, ඒ මහද්දගතකමීනිවේදනිතවු උපපතතිභවයෙහි ඇතු
ලත්වුහුම වෙත්; ඉති, මෙසේ; කාමුපාදනං, කාමොපාදනයතෙම;
සප්පහෙදනං, ප්‍රභෙද සිතිනවැ පවත්නාවු; සානෙතාගධානං, ඇතුලත්
භවයන් සමග පවත්නාවු; රූපාරූපභවනමපි, රූපාරූපභවයන්ටම;
පච්චයොගොති, ප්‍රත්‍යයැ වේ; අපරො, අන්‍යවු පාඨන්ජනයෙක්; අයං
අත්තානාම, මේ ආත්මයතෙමේ නම්; කාමාවචරසමපතතිභවෙවා,

කාමාවචරසමපන්නිභවයෙහි හෝ; රූපාරූපභවානං, රූවාරූභවයන් අතුරෙන්; අඤ්ඤතරස්මිංවා, එක්තරු භවයෙක්හි හෝ; උච්ඡින්නො, විනාශ භාක්වුයේ; සමුච්ඡින්නොහොති, සකලවාතනදූඛය සමුලඝාතනය කිරීම් වශයෙන් මනාකොටැ අභාවප්‍රාප්තවුයේ වේ; ඉති, මෙසේ සිතා; උච්චේදදිසිං, උච්චේදදූෂටිය; උපාදය, දූෂිතොටැ ගෙනැ; තදුපගං, ඒ කාමභව රූපභව අරූපභවයන්ට පමුණුවන්නාවූ; කමමං, කාමාවචර මහදානකමය; කරොති, කෙරෙයි; තස්ස, ඒ පෘථග්ජන යාහේ; තංකමමං, ඒ කමයතෙමේ; කමමභවො, කමිභවනම; කමමාහි නිබ්බතතා, කමයෙන්ජනිතවූ; ඛකා, සකකියෝතුමු; උපපන්නිභවො, උපපන්නිභවනම; අඤ්ඤභවාදයොපන, සංඤභවාදීහු වනාහි; තදනොගධාඵව, ඒ කාමරූප සංඛ්‍යාත උපපන්නිභවයෙහි ඇතුලත්හුම වෙන්; ඉති, මෙකිනසින්; දිසුපාදනං, දිසුපාදනයතෙම; සප්පහෙදනං, ප්‍රහෙදසතිතවූ; සානොගධානං, ඇතුලත්භවයන්සතිතවූ; තිණණ්ඨො, තුන්වැදූරැම්වුම; කාමරූපාරූපභවානං, කමරූපාරූ භවයන්ට; පච්චයොහොති, ප්‍රත්‍යයැ වේ; අපරො, අන්‍යවූ පෘථග්ජනයෙක්; අයං අත්තානාම, මේ ආත්මයනම්; කාමාවචරසමපන්නිභවෙවා, කාමාවචර සමපන්නිභවයෙහි හෝ; රූපාරූපභවානං, රූවාරූභවයන් අතුරෙන්; අඤ්ඤතරස්මිංවා, එක්තරු භවයෙකැ හෝ; සුඛිහොති, සුප ඇත්තේ වේ; විගතපරිලාහොහොති, අපගතවූ රුගපරිතාප ඇත්තේ වේ; ඉති, මෙසේ සිතා, අත්තවාදුපාදනෙන, ආත්මවාදෙපාදනය කරණ කොටගෙනැ; තදුපගං, ඒ කාමරූපාරූපභවයන්ට පමුණුවන්නාවූ; කමමං, කාමාවචර මහදානකමය; කරොති, කෙරෙයි; තස්ස, ඒ පෘථග්ජනාහේ; තංකමමං, ඒ කාමාවචර මහදානකමය; කමමභවො, කමිභවනම; තදහිනිබ්බතතා, ඒ කාමාවචර මහදානකමයෙන් ජනිතවූ; ඛකා, සකකියෝතුමු; උපපන්නිභවො, උපපන්නිභවනම; අඤ්ඤභවාදයොපන, සංඤභවාදීහු වනාහි; තදනොගධාඵව, ඒ රූපාරූපසංඛ්‍යාත උපපන්නිභවයෙහි ඇතුලත්හුම වෙන්; ඉති, මෙකි නසින්; අත්තවාදුපාදනං, ආත්මවාදෙපාදනයතෙම; සප්පහෙදනං, ප්‍රහෙද සතිතවූ; සානොගධානං, ඇතුලත්භවයන් සතිතවූ; තිණණං භවානං, ත්‍රිවිධවූ කාමරූපාරූපභවයන්ට; පච්චයොහොති, ප්‍රත්‍යයැ වේ; අපරො, අන්‍යවූ පෘථග්ජනයෙක්; ඉදංසීලබ්බතංනාම, මේ සීල ව්‍යයනම්; කාමාවචරසමපන්නිභවෙවා, කාමාවචරසමපද්භවයෙහි හෝ; රූපාරූපභවානං, රූපාරූපභවයන් අතුරෙන්; අඤ්ඤතරස්මිංවා, එක්තරු භවයෙකැ හෝ; සුරොන්තස්ස, සමුපුණ්ණිකරන්නාහට; සුඛං, සුඛයතෙම; පාරිසුරිං, සමුපුණ්ණිමට; (සුඛපාරිසුරිංගිද එකපදපාඨයි. එසේවුව සුඛවෙදනාවගේ සමුපුණ්ණිභාවයට යන අවයව වේ. ඇතැම්හු සුඛං සුඛෙනයි ත්‍රියාවිශේෂණ කොටැ පහසුවෙන් යි අරුත් බිණුහු.) ගච්ඡති, යේ; ඉති, මෙසේ සිතා; සීලබ්බතුපාදනවසෙන, සීලව්‍යාපාදන වශයෙන්; තදුපගං, ඒ කාමරූපාරූපභවයන්ට පමුණුවන්නාවූ; කමමං, කාමාවචරමහදානකමය; කරොති, කෙරෙයි; තස්ස, ඒ පෘථග්

ජනයාගේ; තංකමං, ඒ කමීය; කමමහවො, කමීහවනම; තදති නිබ්බතතා, ඒ කමීයෙන්ජතිනවු; බකා, සකකුයෝතුමු; උපපතති හවො, උපපතතිහවනම; සඤ්ඤහවාදයොපන, සංඤ්ඤහවාදීහුවනාති; තදනොගධාඵඵ, ඒ කාමරූපාරූප සංඛාත ත්‍රිවිධහවයන්ති අතු ලත්තම වෙති; ඉති, මෙකි නසින්; සීලබ්බතුපාදනමපි, සීලවුතොපාදනයතෙමේද; සප්පහෙදනං, ප්‍රහෙදසතිනවු; සානොගධාතං, අතුලත් හවයන් සතිනවු; තිණ්ණංහවාතං, ත්‍රිවිධවු කාමරූපාරූප හවයන්ට; පච්චයොහොති, ප්‍රත්‍යය වේ; ඉතිඵඵ, යථොක්තනසින්; ඵත්ථ, මේ උපාදනප්‍රත්‍යයයෙන් සමහවවන හවයාගේ නිදේශයෙහි; යං, යම් උපාදනයෙක්; යස්ස, යම්හවයකට; පච්චයොහොති, ප්‍රත්‍යය වේද; තනොපි, ඒ වශයෙනුදු; විනිච්ඡයො, විනිසැ; විඤ්ඤතබ්බො, දතයුතුයි.

* සමාදන්වු සමුස්සකලාවු ගොභිලයෙන්ද යොනභිලයෙන්ද ගවයන්ගේ යොනයන්ගේ සහව්‍යතාතොමෝ යම් හෙයකින් වදරන ලද්දේද එහෙයින් සීලවුතොපාදනය අත්තනුට ධ්‍යානභාවනාතොමෝ සමාධිනොවන්තියයි හඟිමින් හෝ හඟින බැවින් කිසි ආවායසී කෙනෙක් ඒ සීලවුතොපාදනය හෙතුකොටගෙන රූපාරූපහවයෝ තුමු නොවෙත්යයි කියද්ද “ඉදං සීලබ්බතං නාමාති”යි අටුවාවේ වස්සමාණවු ප්‍රකාරයෙන් ප්‍රත්‍යයවනහෙයින් ඒ කීම නොගතයුතු යයි කීහ. තද්ධතයං ගොසීලෙන කුකුරුසීලෙනව සමතෙන සමාදිනෙනව ගුහං කුකුරුනඤ්ඤ සහව්‍යතා වුත්තාති සීලබ්බතුපාදනවතො කුකුරුභාවනා න ඉජ්ඣතීති මඤ්ඤමානා තෙන රූපාරූප හවා න හොනතීති කෙච්චි වදනති වක්ඛමානෙන පන පකාරෙන පච්චයභාවතො තං තගහෙනබ්බනති ආහංසී. (මු: වී:) තෙනාති සීලබ්බතුපාදනෙන වක්ඛමානෙනාති ඉදං සීලබ්බතං නාමාති ආදිනා අභිකථායං වක්ඛමානෙන පකාරෙන (අ: වී) ඉති මඤ්ඤමානාති ඉති මඤ්ඤමානත්තං (ම: වී:) * අනිකුදු කාරණයක් දැකිකොට දක්වනුවස් මූලටිකාති අසුඛිමග්ගෙව සුඛිමග්ගපරමසතං සීලබ්බතුපාදනනති සුඛිමග්ගපරමසතෙන රූපාරූපාවචරජ්ඣානානං නිබ්බතතං න සුජ්ජතිති විසුහෙයින් නිජාණප්‍රවෙශයට මාගීනොවු ධ්‍යානයෙහිදු නිජාණප්‍රවෙශ මාගීයෙකැයි පරමශීතය සීලවුතොපාදන නම්වේද එසේ නිජාණප්‍රවෙශොපායවු ගුඛිමාගීයයි පරමශීතය හෙතු කොට ගෙන රූපාරූපාවචර ධ්‍යානයන්ගේ ඉපදවීම නොයෙදේයයි කියත්. අසුඛිමග්ගෙති සුඛියා නිබ්බාතස්ස අමග්ගහුතෙ කිංතෙ (ම: වී:) * අසමමුග්‍රවණය නම් බ්‍රහමාණඤ්ඤාපුරුණලිඛිතපුරුණසකකු පුරුණාදීන් ශ්‍රවණය, භාරතපුඛිකථා ශ්‍රවණය, ශිතාහරණ කථාශ්‍රවණය, පගුසානනාදියඤ්චිධිකථා ශ්‍රවණය, ආදි ශබ්ද සාමථ්‍යයෙන් අසත්පුරුෂොපනීයශ්‍රයද පුළුල්ත්මයෙහි අකාත පුණ්‍යකිංසද ආතම මිථ්‍යාප්‍රණීධිකිංසද සබ්බගකෙරෙයි මෙද යුතු පුරුණහරත සිතාහරණ

පසු වඩවීති ආදි සවණං අසවමසවණං ආදිසද්දෙ අසප්පුරිසුපතිස්සයං පුබ්බවඅකතපුඤ්ඤතං අත්තමිච්ඡාපණ්ණිකඤ්චසංඛණ්ණාති මි. (මු:ටි:)

* “තදනොගධා ඵවාති” යන්නෙන් දුශචරිතයෙන් ජනිතවූ කාමභවයෙහිද සුවරිතයෙන් ජනිතවූ කාමභවයෙහිද ඇතුළත්නුම යන අභිය භගවා “අනොගධා”යන්නෙන් සංඤ්භව පඤ්චවොකාර භවයන් එකදෙසෙකින් ඇතුළත්වන බැවින් උක්තය. යම්භෙයකින් ඒ සංඤ්භව පඤ්චවොකාරභවයෝ අනවශෙෂවූවෝවැ කාමභවයෙහි ඇතුළත් නොවෙද්ද එහෙයින. කියේ මැනෝ. තදනොගධා ඵවාති තයමි. දුචරිතනිබ්බතෙන සුවරිතනිබ්බතෙනව කාමභවෙ අනොගධා ඵවාති අනො අනොගධාතිව සඤ්ඤ්භව පඤ්චවොකාරභවානං එකදෙසෙන අනොගධතානා වුතතං තනිතෙ තීරවසෙසා කාමභවෙ අනොගධාති. (මු: ටි: * “සප්පහෙදස්සා”යන්නෙහි සුගතිදුගති වශයෙන්ද මනුෂ්‍ය දෙව්‍යාදී වශයෙන්ද ප්‍රභේදවත්වූ යන අභියාවේ. සප්පහෙදස්සාති සුගති දුගති මනුස්සාදිප්‍රභේදවතො. (මු: ටි:)

* දෙශනාක්‍රම වශයෙන් නොදක්වා ආත්මවාදෙපාද්‍යනයාගේ අවශානයෙහි ශීලවුතොපාද්‍යනය භවයට ප්‍රත්‍යයවනසැටි කීමැ ආත්ම වාදෙපාද්‍යනයාමෙන් ශීලවුතොපාද්‍යනයාගේ බෙහෙවින් සමුද්‍යවාරයක් නැතිහෙයින නොහොත්-ආත්මවාදෙපාද්‍යනය නිමිතිකොටැ ඇති හෙයින කියේ මැනෝ. කමෙන්ව අවසා සීලබ්බතුපාද්‍යනය අනෙක භවපච්චය භාවච්චනං අත්තවාදපාද්‍යනංවි ය අභිණ්ණං සමුද්‍යවරණතො අත්තවාදපාද්‍යනනිමිත්තත්තාව. (මු: ටි:) * තමාගේ සංසාරගුඤ්ච මාභීයමේයසි වරදවා අත්‍යථාතියෙන් ආමශීනමාත්‍රයක්වන බැවින් ශීලවුතොපාද්‍යනයට ආත්මවාදෙපාද්‍යනය නිමිතිවේයසි කියනලදී. අත්තනොසුඛිමග්ග පරමාසමත්තත්තා සීලබ්බතුපාද්‍යනය අත්ත වාදපාද්‍යනං නිමිත්තං වුතතං. (අ: ටි:)

54

කිං පනෙත්ථ කස්ස භවස්ස කප්ථං පච්චස්සො හොතිති වෙ,

රූපාරූපභවානං උපනිස්සපච්චස්සො උපාද්‍යනං,
සහන්තාදීති පි නං කාමභවස්සාති විඤ්ඤායං.

රූපාරූපභවානඤ්ඤි කාමභව පටිසාපනත්තංව කාමභවෙ කුසල කමමස්සෙව උපපත්තිභවස්ස වෙනං වතුබ්බිධමපි උපාද්‍යනං උප නිස්සස්ස පච්චස්සෙන එකධා පච්චස්සො හොති, කාමභවෙ අත්තනා සමපසුත්ත අකුසලකමිභවස්ස සහන්ත අඤ්ඤමඤ්ඤ ගිස්සස්ස සමප සුත්ත අත්ථි අවිගත හෙතුප්පච්චස්සප්පහෙදෙහි සහන්තාදීති පච්චස්සො හොති විප්පසුත්තස්ස පන උපනිස්සස්ස පච්චස්සෙනොවාති.

උපාද්‍යනපච්චස්සා භවතිදෙදස්සො

54. එත්ථ, මේ චතුර්විධවු උපාදානයන් අතුරෙන්; කිංපන, කුම්, නම් උපාදානයෙක් වනාහි; කසසභවස්ස, කුම්නම්භවයකට; කථං, කවරඅයුරෙකින්; පච්චයොගොති, ප්‍රත්‍යයැවේද; ඉතිවෙ, ඉදින් මෙසේ විකාර නම්; (එවංසති, එසේ විකාලබවක් ඇති කල්හි; ට)

උපාදානං, උපාදානයතෙමේ; රූපාරූපභවානං, රූපාරූපභවයන්ට; උපනිස්සපච්චයො, උපනිස්සය වශයෙන් ප්‍රත්‍යයැවේ; තං, ඒ උපාදානයතෙමේ; කාමභවස්ස, කාමභවයට; සභජ්ජාදීතිපි, සභජ්ජාදී ප්‍රත්‍යය වශයෙනුද; (පච්චයො, ප්‍රත්‍යයැවේ;) ඉති, මේ පරිහාර වචනය; විඤ්ඤායං දනසුතු.

හි, විඤ්ඤායං කෙරෙමි; රූපාරූපභවානං, රූපාරූපභවයන්ටද; කාමභවපරියාපනනස්ස, කාමභවයෙහි ඇතුළත්වූ; කම්මභවෙ, කම්මභවය අතුරෙන්; කුසලකම්මස්සවෙව, කුසලකම්මභවයටද; උපපතති භවස්සව, උපපතතිභවයටද; චතුර්විධවුපි, චතුර්විධවුමැ; එතං උපාදානං, තෙලඋපාදානයතෙමේ; උපනිස්සයපච්චයෙන, උපනිස්සය ප්‍රත්‍යය වශයෙන්; එකධා, එක්අයුරෙකින්; පච්චයොගොති, ප්‍රත්‍යයැවේ; කම්මභවෙ, කම්මභවය අතුරෙන්; අනන්තාසම්පයුතන අකුසලකම්ම භවස්ස, තමා හා සම්ප්‍රයුක්තවූ අකුසලකම්මභවයට; සභජ්ජාදීති, සභජ්ජාදී ප්‍රත්‍යය සම්පයුතන අත්ති අවිගතභෙදාපච්චයපහෙදෙහි, සභජ්ජා ප්‍රත්‍යයැපෙඤ්ඤාප්‍රත්‍යයැ යන ප්‍රභේදවත්වූ; සභජ්ජාදී, සභජ්ජාදී ප්‍රත්‍යයවශයෙන්; පච්චයොගොති, ප්‍රත්‍යයැවේ; විපයුතනස්ස පන, විපයුක්තවූ අකුසලකම්මභවයට වනාහි; උපනිස්සයපච්චයෙනෙව, උපනිස්සය ප්‍රත්‍යයවශයෙන්මැ; (පච්චයොගොති, ප්‍රත්‍යයැවේ; ට) උපාදානපච්චයා, උපාදානප්‍රත්‍යයයෙන් සම්භවවන; භවතිඥෙසො, භවයාගේ විඤ්ඤාකථනයයි.

* “භෙදාපච්චයපහෙදෙහි” යන නිදර්ශනවූ බවයෙන් මෙහි මාගී ප්‍රත්‍යයයාගේ සම්ප්‍රගතයද වක්තව්‍ය වේ යම්භෙයකින් දෘෂ්ට්‍යපාදනාදීහු සභජ්ජාවූ අකුසලකම්මභවයට මාගීප්‍රත්‍යයයෝ වෙද්ද එහෙයින් දෘෂ්ට්‍යපාදනාදීහු සභජ්ජාදී ප්‍රත්‍යයන් අතුරෙන් භෙදාප්‍රත්‍යයය පියා මාගීප්‍රත්‍යය බහා සත්පරිද්දෙකින් ප්‍රත්‍යයයෝවෙත්ති දනසුත්තාහ. සියලු උපාදානයෝ වනාහි අනතුරුවූ අකුසලකම්මභවයට අනන්තර සමකන්තර අනන්තරොපනිස්සය නාසති විඤ්ඤාසෙවනප්‍රත්‍යයවශයෙන් ප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් අනන්තරනොවූ අකුසලකම්මභවයට උපනිස්සය ප්‍රත්‍යයවශයෙන් ප්‍රත්‍යයයෝ වෙති. කිසිකලෙකැ ආලම්බන ප්‍රත්‍යයාදීන්ගේ වශයෙනුද ප්‍රත්‍යයයෝ වෙති ඒ සියල්ල උපනිස්සය ප්‍රත්‍යයයෙන්මැ හභුඵවා ආවායසීයන් විසින් කියතලදී. කියේ මැනෝඤ්ඤාප්‍රත්‍යය හෙදෙහිති එත්ථ මග්ගපච්චයොව වක්තබ්බො දිට්ඨිපාදනාදීති මග්ගපච්චයාගොනති (මු: පි:) මග්ගපච්චයා

හොනති මිවජානියාන සභාවතතා, අනන්තරස්ස පන කාමකමම
භවස්ස අනන්තර සමනන්තර අනන්තරූප නිස්සයනති විභතාසෙවන
පට්ඨයෙති උපාදානස්ස පට්ඨයභාවො පාකට්ඨයෙවති නවුතෙනා...
(අ: වී:)

උපාදානප්‍රත්‍යයෙන් සමනවචන භවයාගේ නිදේශය
නිමිශේසි.

55

භවපට්ඨයා ඡන්තිනිද්දසාදිසු ඡන්ති ආදිනං විනිවජ්‍යො සචච
විභබ්බෙ වුත්තනසෙනෙව චෙදිනබ්බො, භවොති පපනඤ්ඤා කමම
භවොච අධිපෙපතො, සොති ඡන්තියා පට්ඨසො න උපපනතිභවො,
සොච පන කමමසචචස උපනිස්සස්සචචස වසෙන විධාපට්ඨසො
හොතිති, නඤ්ඤාසාකථං පනෙතං ඡන්තිනබ්බං. භවො ඡන්තියා පට්ඨසො
නිවෙ, බාහිරපට්ඨස සමනෙන පිහිනපණ්ණාදි විසෙසදස්සනතො,
බාහිරනඤ්ඤා පනකපනෙතති සුත්තසොණ්ණාසාගදිනං. පට්ඨසානං
සමනෙනපි සනනානං. සමකානමපි සනං හිනපණ්ණාදි විසෙසො
දිස්සති, සොචන අහෙතුකො සබ්බද්ව සබ්බසංඝෙ අභාවතො,
න කමමභවතො අඤ්ඤාහෙතුකො තදහිතිබ්බතනකසනනානං.
අජකපනසනනානෙ අඤ්ඤාස්ස කාරණස්ස අභාවතොති කමමභව
හෙතුකොච, කමමඤ්ඤා සනනානං හිනපණ්ණාදි විසෙසහෙතු,
තෙනාහ භවො කමමං. සනෙන විභජති සද්දං හිනපණ්ණාදි විසෙසහෙතු,
නසො ඡන්තිනබ්බමෙනං. භවො ඡන්තියා පට්ඨසොති, සසොච අසති
ඡන්තියා පරමරණං නාම සොකාදසොච බම්මා න හොනති ඡන්තියා
පන සති පරමරණසංඝෙච පරමරණ සබ්බාන දුක්ඛබමමචුඤ්ඤාච
බාලස්ස පරමරණාතිසමබ්බානානෙත තෙන දුක්ඛබමමෙන චුඤ්ඤා
අනතිසමබ්බානා සොකාදසොච බම්මා හොනති නසො අසං ඡන්ති
පරමරණස්සචෙච සොකාදිනඤ්ඤා පට්ඨසො හොතිති චෙදිනබ්බො,
සා පන උපනිස්සස්ස කොට්ඨාසා එකධාච පට්ඨසොහොතිති.

භවපට්ඨයා ඡන්තිආදි නිද්දසො.

55. භවපට්ඨයාඡන්තිනිද්දසාදිසු, භවප්‍රත්‍යයයෙන් සමනවචන ඡන්ති
යගේ විභ්වරකථාදිත්ති; ඡන්තිආදිනං, ඡන්තියාදිත්තේ; විනිවජ්‍යො,
විනිසු; සචචවිභබ්බෙ, සත්‍යවිභබ්බයෙති; වුත්තනසෙනච, වදාන
නසිත්ම; චෙදිනබ්බො, දතයුතු; පන, විශේෂාච්ඡයෙක් වේ; එත්ත භව
පට්ඨයාඡන්ති යන මේ නිදේශපදයෙති; කමමභවොච, කමමභවයතෙමේම;
භවොති, භවයෙති; අධිපෙපතො, අදහස්කරනලද්දේ වේ; හි, ඒසංඝෙව;
සො, ඒ කමමභවයතෙම; ඡන්තියා, ඡන්තියව; පට්ඨයො, ප්‍රත්‍යයා වේ;
උපපනතිභවො, උපපනතිභවයතෙමේ; (ඡන්තියා, ඡන්තියව) න, ප්‍රත්‍යය
නොවේ; පන, විශේෂයෙක් ඇත; සොච, ඒ කමමභවයතෙමේද;

කම්මපථවය උපනිසංයපථවයටසෙන, කම්ප්‍රත්‍යය උපනි:ශ්‍රයප්‍රත්‍යය වශයෙන්; (නානාක්‍ෂණික කම්ප්‍රත්‍යය ප්‍රකාශප්‍රත්‍යය වශයෙන් යුක්තයි.) විධාව, දෙපරිද්දෙකින්ම; පථවයොහොති, ප්‍රත්‍යයාවේ; ඉති, මෙසේ දතයුතුයි, තත්‍ව, ඒ භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිනොමෝ සම්භවවෙයි යන වචනයෙහි; භවො, භවයතෙම; ජාතියා, ජාතියට; පථවයොහොතීති, ප්‍රත්‍යයාවේ යන; එතං, එතද්වචනය; කථංපන, කෙසේ නම්; ජාතිතබ්බං, දතයුත්තේද; ඉති, මෙබඳු වොදනාවක්; වෙසියා, ඉදින් වන්නීනම්; (නොහොත්-කථංපනජාතිතබ්බංසියා, කෙසේ නම් දතයුතුවන්නේද; ඉතිවෙ, ඉදින් වොදකතෙම මෙසේ කියා නම්; X) බාහිරපථවයසමතෙත(සතිපි), බාහිරවූ ප්‍රත්‍යයන්ගේ පරිපූර්ණත්වය ඇති කල්හිද; භිතපණ්ණිතතාදිවිශේෂදසසනතො, භිතප්‍රණ්ණිතතාදීන්ගේ විශේෂය දක්නාහෙයින්; (“භවො ජාතියා පථවයොති එතං පණ්ණිතෙන ජාතිතබ්බං”යන්න හා අනුසංකාන කටයුතු.) හි, තවිසාරයකෙරෙමි; බාහිරතං, බාහිරවූ; ජනකජනෙතනිප්‍රකකසොණිතාභාරදිතං, පිතා මාතා ශුක්‍ර ශ්‍රොණිතාභාරදිවූ; පථවයානං, ප්‍රත්‍යයන්ගේ; සමතෙතපි(සති), සමත්ව ඇති කල්හිත්; සත්‍යානං, සත්‍යයන්; යමකානම්පිසතං, යුග්මවූවන්ගේම; හෙවත්-නිශ්චලවූවන්ගේම; භිතපණ්ණිතාදිවිශේෂසො, භිතප්‍රණ්ණිතතාදීන්ගේ වෙනස; දිස්සති, දක්නාලැබේ; සොව, ඒ භිතප්‍රණ්ණිතතාදීන්ගේ වෙනසද; අහෙතුකො, හෙතුවෙන්තොරවූයේ; නොහොත්-හෙතුතැත්තේ; න, නොවේ; (කසමා, කවරහෙයින්යත්; 0) සබ්බදව, අමකල්හිත්; සබ්බසඤ්ච, සියලු සත්තවත්; අභාවතො, නොවනහෙයින්; කම්මභවතො, කම්මභවය කෙරෙත්; අඤ්ඤහෙතුකො, අත්‍යවූ හෙතුවක් ඇත්තේ; න, නොවේ; (කසමා, කවරහෙයින්යත්; 0) තදභිතිබ්බතකසත්‍යානං, ඒ භිතප්‍රණ්ණිතතාදි විශේෂයන් දනවන්නාවූ X නොහොත්-ඒ කම්මභවය දනවන්නාවූ 0 සත්‍යයන්ගේ; අජායතසත්‍යානෙ, ස්වසත්‍යානයෙහි; අඤ්ඤස්ස, කම්මභවයෙන් අත්‍යවූ; කාරණස්ස, විශේෂත්වය කරන්නාවූ කාරණයක්හු; අභාවතො, නැතිහෙයින්; (අඤ්ඤස්ස කාරකස්සයිද පාඨයි අම්මසුක්කේ.) ඉති, ඒ අහෙතුකනොවන හෙයින්ද අත්‍යවූ විශේෂකාරණයක්හු නැති හෙයින්ද; (සොවිශේෂසො, ඒ වෙනස; 0) කම්මභවහෙතුකොව, කම්මභවයයි කියනලද හෙතු ඇත්තේම වේ; හි, ඒ කිම සැබව; කම්මං, කම්මයතෙමේ; සත්‍යානං, සත්‍යයන්ගේ; භිතපණ්ණිතතාදිවිශේෂහෙතු, භිතප්‍රණ්ණිතතාදි විශේෂයට හෙතුවේ; තෙන, එහෙයින්; භවො, භාවයවතුවන්නේ; කම්මං සතෙතවිභජති යදිදං භිතපණ්ණිතතායාති, කම්මං පෙපණ්ණිතායයි ආහ, වදලුසේක; යදිදං භිතපණ්ණිතතා, යම් භිතප්‍රණ්ණිතතාවක් ඇද්ද; (තාය) භිතපණ්ණිතතාය, ඒ භිතප්‍රණ්ණිතතා වශයෙන්; කම්මං, කම්මයතෙමේ; සතෙත, සත්‍යයන්; විභජති, විභාගකෙරෙයි; තසමා, එහෙයින්; භවො, කම්මභවයතෙම; ජාතියා, ජාතියට; පථවයොති, ප්‍රත්‍යයවේ

යන; එතං, එතච්චනං; ජනිතබ්බං, දතයුත්තේය; ච, අනික්භෙතුව කුද්ද අත; යසමා, යමිභෙයකින්; ජනියා, ජනිය; අසනි, අවිද්‍යාන කල්පි; ජරමරණංනාම, ජරමරණනම් දහමුත්; සොකාදයොවධම්මා, ශොකාදිවු දහමුත්; න හොනත්, නොවෙද්ද; ජනියාපනසති, ජනිය විද්‍යාන කල්පිම; ජරමරණඤ්ච, ජරමරණයත්; ජරමරණසංඛාත දුක්ඛධම්මප්ථස්සච, ජරමරණ සංඛාතවු දු:බධම්මයෙන් පහලාවුද; නොහොත්-ජරමරණ සංඛාතවු දු:බධම්මයෙන් පහලාවුම; බාලස්ස, අඤ්ඤා පාඨන්ජනායාහව; ජරමරණාභිසම්බන්ධා, ජරමරණය හා සම්බන්ධවු හෝ; තෙනතෙන දුක්ඛධම්මෙන, ජරමරණයෙන් අත්‍යවු ඤාතිව්‍යසනාදිවු ඒ ඒ දු:බධම්මයෙන්; ප්ථස්සච, පහලාවුද, හෙවත්-පහලාවුම; (බාලස්ස, අඤ්ඤාපාඨන්ජනායාහව; 0) අනභිසම්බන්ධා, ජරමරණය හා අසම්බන්ධවු හෝ; සොකාදයොවධම්මා, ශොකාදි ධම්මයෝද; හොනති, වෙත්; තස්මා, එහෙයින්; අයංජනි, මේ ජනි නොමෝ; ජරමරණස්සචෙව, ජරමරණ දු:බයවද; සොකාදිනඤ්ච, ශොකපරිදේවාදි දු:බයන්වද; පච්චයොහොති, ප්‍රත්‍යයැ වේ; ඉති වෙදිතබ්බා, මෙසේ දතයුත්තියැ; සාපන, ඒ ජනිතොමෝ වනාහි; උපනිස්සයකොටියා, උපනි:ශ්‍රය ලෙභවයයෙන්; එකධාව, එක් අයුරෙ කින්මැ; පච්චයොහොති, ප්‍රත්‍යයැ වේ; (ඉති වාක්‍යසමාපතියෙතිතිපා.)

භවපච්චයා, භවප්‍රත්‍යයයෙන් සමභවවන්නාවු; ජනිතාදිතිද්දෙසො, ජනනාදින්ගේ විඤ්ඤාතභවයයි.

* උපපත්තිභවයෙහි ඉපැදීම නොහොත්-උපපත්තිභවභාවයෙන් උපාදින්නසංකෘතියෙන් ඉපැදීම ජනිතම්චේද එහෙයින් මූලථිකාති උපපත්තිභාවය නොවේයයි කිහිඟ. උපපත්තිභවුපත්තියෙව ජනිති ආහ න උපපත්තිභවොති. උපපත්තිභවුපත්තිති උපපත්තිභවෙ උප පත්තිභවභාවෙනවා උපාදින්නකබ්බානං උපපත්ති. යනු අනුථිකා විවරණයි.

* මෙසේ අභිකපාචායඝීමනය පිහිටුවා සාමන්‍යකුද්ද ඇර දක් වන්නාවු මූලථිකාචායඝීයෝ. ජයමානස්ස පන ජනි ජනිති උපපත්ති භවොපි අසති අභාවා ජනියා පච්චයොති සකකාවනතුං ජයමානරූප පදධානතාපිති රූපජනියා වුත්තා උපවිතරූපපදධානෙ උපවයො අනුපබ්බකරූපපදධානා සන්නතිති. යි විසු. පන, එසේ අභිකපා චායඝීයන් කි නමුත්; ජයමානස්ස, ප්‍රාජානාපච්චෙති උපදනාවු සකකා යක්ත්‍රයේ; ජනි, නිජීතනිවිකාරවස්ථානොමෝ හෙවත්-පලමු හට ගැන්ම; ජනි, ජනිතම; (නොහොත්-තිතනසත්ති නයින් පදවේජ්ඣ කොටැ.) අස්ස, ඒ උපපත්තිභවයාගේ අභි භාවයෙන් ගෘහිත උපාදින්න සංකෘතියාගේ; ජයමානා, ප්‍රථමොත්පත්ති සාමාන්‍යයි කියනලද විකෘති නොමෝ; ජනි, ජනිතම; ඉති, එහෙයින්; උපපත්තිභවොපි, කම්භවය පමණක් නොවැ උපපත්තිභවයනෙමේද; අසති, උපපත්තිභවය නැති කල්පි; (ජනියා, ජනියගේ;) අභාවා, නොවීමවනහෙයින්; ජනියා,

ඡන්දියව; පච්චයො, ප්‍රත්‍යයා වේ; (ඡන්දිය යන්න තනත්‍රයක වශයෙන් දැක්වූ නැති.) ඉති, මෙසේ; වත්තං, කියන්න; සකකා, හැක්කේය; හි, එය ප්‍රකටකෙරෙමි; රූපඡන්දියා, රූපධර්මයන් පිළිබඳවූ ඡන්දියෙන්; ඡන්දියානරූපපදධර්මානාපි, ඡන්දියානරූපයන් ආසන්න කාරණකොට ඇතිබැව්ද; උපවිතරූපපදධර්මානො, පුනපුනා උපදනා රූපයන් ආසන්නකාරණ කොට ඇති; උපචයො, උපචයද; අනුප්‍රාප්තරූප පදධර්මානා, පෙළබැඳි පවත්නා රූපයන් ආසන්න කාරණකොට ඇති; සන්නති, සන්නතිනොමෝද, (හඟවතා, හාග්‍යවත්ත වීසින්; ට) වුත්තා, වදාරනලදහ. මෙසේ අනුට්ඨා විවරණයද අලුලා කී පද්ධතියාරයෙන් භාවාපිය දතයුතුයි.

* ඡන්දවූ සකකියන්ගේ ගර්භිත අගර්භිත බැව්ද හිතප්‍රණීතතා, නම ආදි ශබ්දයෙන් සුවණී දුෂ්ණීදි විශේෂය සම්බන්ධකෙරෙහි කියේ මැනෝ බැකානං ඡන්දානං උඤ්ඤතානුඤ්ඤතතාව හිතප්‍රණීතතා ආදිසද්දන්ත සුවණ්ණදුබ්බණ්ණාදි විසෙසං සම්බණ්ණාති යි. (මු: ටි:) උඤ්ඤතතාහි ශ්‍රීතතා (ම: ටි:)

* ශුක්‍රශ්‍රොණීතාදිවූ පිතෘමාතෘන් පිළිබඳ විශේෂමූලකාරණවූ බාහිර ප්‍රත්‍යය ඇතිකල්හිද ඒ ප්‍රත්‍යය වනාහි නියත නොවන බැවින්ද හිතප්‍රණීතතාදි විශේෂයන් අභිමතකල බැවින්ද සම්පන්නානගතවූ ප්‍රත්‍යයයන් කෙරෙන් හිතප්‍රණීතතාදි විශේෂය කරන්නාවූ කම්භවයෙන් අන්‍යවූ කාරණයක් වූ නැතිගෙන් “අඤ්ඤතසන්නානෙ” යනාදිය කිහිපි මූලට්ඨකානුට්ඨකාහි වැණුනු සතිපිසුකකසොණීතාදිකෙ පිතුගතවිසෙසාදිකාරණෙ බාහිරෙ පච්චයෙ තස්ස පන අනියතතතා හිතප්‍රණීතාදි විසෙසස්සව අධිප්‍රේතතතා වුත්තං “අඤ්ඤතපෙ අභාවාති” (අ: ටි:) අඤ්ඤතසන්නානගතතො අඤ්ඤස්ස විසෙස කාරකස්ස අකාරණස්ස අභාවා අඤ්ඤතසන්නානෙති ආහ (මු: ටි:)

* “තෙන තෙන” යනු ජරාමරණාදි දු:ඛධර්මයෙන් අන්‍යවූ ඥාති ව්‍යසනාදිවූ දු:ඛධර්මයෙන් යුක්තයි. මෙද යුතු තෙන තෙනාති ඤාති ව්‍යසනාදිතා ජරාමරණතො අඤ්ඤන්ත දුක්ඛධර්මෙත යි (මු: ටි:)

* “උපනිස්සයකොටියා” යනු උපනි:ශ්‍රයාගේ අංසයෙකින උපනි:ශ්‍රය ලෙශයෙකින යුක්තයි. ප්‍රසංගප්‍රකාරණයෙහි ස්වරූපයෙන් නාවූ ඡන්දිය ඇති කල්හි ජරාමරණය වනුයෙන්ද ඡන්දිය නැති කල්හි ජරාමරණය නොවනුයෙන්ද සෞත්‍රානතික පඨංගයෙන් වදාලා යම් උපනි:ශ්‍රයෙක් ඇද්ද හේ උපනි:ශ්‍රය කොටි නමැයි කියනුලැබේ. තදුක්ඛය උපනිස්සයකොටියාහි උපනිස්සයංසෙත උපනිස්සය ලෙසෙනාති අන්‍යො යොහි පට්ඨානෙ අනාගතො සති භාවා අසතිව අභාවා සුත්තනතික පරියායෙන උපනිස්සයො සො උපනිස්සයකොටිති වූවෙති (මු: ටි:)

හවප්‍රත්‍යයයෙන් සම්භවවන්නා වූ
ඡන්දියාදියගේ නිදේශය නිමි.

එව මෙනස්සාති ආදිනං අත්ථා උදෙසංවාරෙ වුත්තනසෙනෙව
 වෙදිනබ්බො, සබ්බති ආදිති සමුදයවෙච්චනානෙව, සසමා පනෙත්ථ
 සොකාදසො අවසානෙවුත්තා නාමො සාසා අවිජ්ජා අවිජ්ජාපච්චසා
 සබ්බාගති එව මෙනස්ස හච්චක්කස්ස ආදිමති වුත්තා සා සොකාදිති
 අවිජ්ජා සිද්ධා, හච්චක්කමචිදිනාදි මිදං ආරකවෙදකරතිනං මාදස
 විබසුඤ්ඤනාසුඤ්ඤං සන්තං සමිනං පච්චන්තිති වෙදිනබ්බො, කථං
 පනෙත්ථ සොකාදිති අවිජ්ජා සිද්ධා කථමිදං හච්චක්කං අවිදිනාදි
 කථං ආරකවෙදකරතිනං කථං මාදසවිබසුඤ්ඤනාසුඤ්ඤනතිවෙ,
 එත්ථ හි සොකදුක්ඛදෙමනස්සුපාසාසා අවිජ්ජාස අවිසොගිනො, පරි
 දෙවොචනාම මූලනස්සාති නෙසුනාච සිබෙසු සිඛාච හොති අවිජ්ජා,
 අසිච ආසවසමුදයා අවිජ්ජාසමුදයොති හි වුත්තං, ආසවසමුදයා
 වෙනෙ සොකාදසො හොන්ති, කථං, චක්ඛුකාමවිසොගෙනාච
 සොකො කාමාසවසමුදයොහොති, සථාන.

නස්ස වෙ කාමසාගස්ස ජඤ්ඤානස්ස ජනතුනො,
 නෙකාමාපරිභාසන්ති සලලවිබොච රූපස්ති'ති.

සථා වාහ කාමනොක්ඛස්ති සොකොති, සබ්බෙසි වෙනෙ දිඝාසව
 සමුදයා හොන්ති, සථාන නස්ස අහං රූපං මරුපන්ති පරිසුඝඝාසිනො
 රූපවිපරිණාමඤ්ඤථා භාවා උපපජ්ජන්ති සොකපරිදෙවදුක්ඛදෙම
 නස්සුපාසාසාති, සථාච දිට්ඨාසවසමුදයා එවං භවාසවසමුදයාපි,
 සථාහ සෙසිනෙදෙවා දිසාසුකා වණණවනො සුච්චිලා උචෙච්සු
 විමානෙසු විරං දිසමබාගංතිට්ඨන්ති නෙසි නථාගනස්ස ධම්ම
 දෙසනං සුඛා භසං සන්තාසං සංවෙගමාපජ්ජන්ති, පඤ්චසුඛ
 නිමිත්තාති දිස්වා මරණභසෙන සන්තජ්ජිනාගං දෙවානං විසාති,
 සථාච භවාසවසමුදයා එවං අවිජ්ජාසමුදයාපි, සථාහ සබ්බොසො
 හික්ඛවෙ බාලො දිට්ඨව ධම්ම නිවිධං දුක්ඛදෙමනස්සං පටිසං
 වෙදෙතිති, ඉති සසමා ආසවසමුදයා එනෙ හොන්ති නාමො එනෙ
 සිජ්ජමාගා අවිජ්ජාස හෙතුහුනෙ ආසවෙ සාධෙතිති ආසවෙසුච
 සිබෙසු පච්චසභාවෙ භාවනො අවිජ්ජාපි සිද්ධාචහොතිති, එවං
 නාවෙත්ථ සොකාදිති අවිජ්ජා සිද්ධාහොතිති වෙදිනබ්බො, සසමා පන
 එවං පච්චසභාවෙ භාවනො අවිජ්ජාස සිඛාස සුත අවිජ්ජාපච්චසා
 සබ්බාග සබ්බාරපච්චසාවිඤ්ඤාන්ති එවං හෙතුඵලපරමපරිස
 පරිසොසාගං නස්ථි නාමො නං හෙතුඵලසම්බන්ධසෙන පච්චන්තං
 මාදසබ්බං හච්චක්කං අවිදිනාදිති සිඛං හොති, එවං සති අවිජ්ජා
 පච්චසා සබ්බාගති ඉදං ආදිමත්තකථනං චිරුජ්ජාතිතිවෙ, නිසිදං ආදි
 මත්ත කථනං පට්ඨානධම්මකථනං පනෙතං, නිණ්ණඤ්ඤි වට්ඨානං
 අවිජ්ජාපච්චසා, අවිජ්ජාගහහණෙනති අවසෙසං කිලෙසවට්ඨඤ්ඤ
 කමමාදිතිව බාලං පලිබොධෙතිති, සප්පසිරිගහහණෙන සෙසං
 සප්පසිරිංවිස බාහං, අවිජ්ජාසමුච්ඡෙදපන කතෙ තෙති විමොක්ඛො
 හොති සප්පසිරිච්ඡෙදකතෙ පලිබොධිතබාහා විමොක්ඛොවිස,

යථාහ අවිජ්ජාසංකෙට්ඨ අසංසරිතභවිතොධා සංඛාරානිවේදනොති ආදී,
 ඉතිසං ගණනො නිකායා මුක්ඛකොට්ඨකොති නිකාය
 පටිපාටිකොති කථනමිදං න ආදිමතකථනනි ඵලමිදං හව
 වක්කං අවිදිතාදිති වේදිතබ්බං, නාසිදං සංඝා අවිජ්ජාදිති කාරණෙති
 සංඛාරාදිතං පටිපාටි නිකාය නිකායා අසංසරිතා මුහුර්තා මහාමුහුර්තා
 සංකොචා සංකොචානි ඵලං පටිපාටිකොති මුහුර්තාදිතාමා සංඝාරා
 කාරකොති, සංකොචාපන මෙ අයං අනතා වදෙ වේදෙයොති ඵලං
 පටිපාටිකොති අනතාමා සුඛදුක්ඛානං වේදකොති රතිනං, ඉති
 කාරකවේදකරතිනනි වේදිතබ්බං, සංඝා පනෙත්ථ අවිජ්ජා උද
 සබ්බසං ධම්මකතනා බුද්ධිමානෙති සංකිලිතනා සංකිලිතකතනාම
 සුඛභාවෙන උදයබ්බසං පටිපිලිතනා සුඛභාවෙන පටිපාටිකතන
 වුත්තනාම සංවත්තනකතනෙති අනතනාම වසුඤ්ඤා, නාම සංඛා
 රාදිති අභිනානි, සංඝාමා අවිජ්ජා න අනතා න අනතනා න අනතනි
 න අනතවතිනි, නාම සංඛාරාදිති අභිනානි නිකායා වාදසම්ම
 සුඤ්ඤාසුඤ්ඤාමිදං හවවක්කනනි වේදිතබ්බං, ඵලසම්මිදිතා සුත්ත,

56. ඵලමෙතස්සානි ආදීතං, ඵලමෙතස්ස යනාදිවූ පදයන්ගේ;
 අනෙක, අභිධම්මය; උදෙසාවාරෙ, උදෙසාවාරයෙහි; වුත්තකයෙනෙව,
 වදානෙතිත්මය; වේදිතබ්බං, දතයුතු; සංඛනිආදීති, සංඛනි යනාදිවූ
 වචනගේ; සමුදයවේදිතනානිඵල, සමුදය ශබ්දයාගේ පරිච්ඡේද
 වචනගේමය; ඵල, මේ ජාතනාදිතිදේශයෙහි; නොකොන්-මේ හව
 වක්කයෙහිම; යසමාපන, යම්හෙයකින් වනාහි; සොකාදයො, යොකාදි
 ධම්මකොන්; අවසානෙ, අනතයෙහි; වුත්තා, වදානාදි; තසමා,
 එකෙහිත්; අවිජ්ජාපට්ඨාසංඛාරානි, අවිජ්ජාපට්ඨාසංඛාරානි; ඵලං,
 මෙසේ; ඵලසංඝානිවක්කසංඝ, ඵලසංඝානිවක්කයාගේ; ආදිමති, පුළුල්තා
 යෙහි; හෙවත්-පුරාණයෙහි; යාසාඅවිජ්ජා, යම් අවිජ්ජාවත්; වුත්තා,
 වදානාදි; සංඝාඅවිජ්ජා, ඒ අවිජ්ජානොමේ; සොකාදීති, යොකාදීන් හෙතු
 කොටගෙන; සිඛා, සිඛවත්තය; ඉදංහවවක්කං, මේ හවවක්කයෙනමේ;
 අවිදිතාදි, (නොබුදු වූවන් විසින් නොදන් පුළුල්තාදි අන්තර්ගත;
 කාරකවේදකරතිනං, කරන්තාවූ විදිත්තාවූ පුද්ගලානතරයන්
 කෙරෙන් විරතිතය; වාදසම්මසුඤ්ඤාසුඤ්ඤා, වාදසම්මසුඤ්ඤා
 තාගෙන් ගුණවත්තය; සතතං, නිත්යයෙන්; සමිතං, සමිතවූයේව;
 හෙවත්-සමිතයට පැමිණියේව; පටිපාටිකතී, පටිපාටිකය; වේදිතබ්බං,
 දතයුතු; පන, පනානතරයෙන් වේ; ඵල, මේ ජරාමරණාදීන් අතු
 රෙන්; සොකාදීති, යොකාදීන් හෙතුකොටගෙන; කථං, කෙසේ;
 අවිජ්ජා, අවිජ්ජානොමේ; සිඛා, සිඛවත්තීදි; ඉදංහවවක්කං, මේ හව
 වක්කයෙනම; කථං, කෙසේ; අවිදිතාදි, නොදන් පුළුල්තා අන්තර්ගත
 වේදි; කථං, කෙසේ; කාරකවේදකරතිනං, කරන්තාවූ විදිත්තාවූ
 පුද්ගලානතරයන් කෙරෙන් තොරවූයේ වේදි; කථං, කෙසේ; වාදසම්ම
 සුඤ්ඤාසුඤ්ඤා, වාද සම්මසුඤ්ඤාගුණතාගෙන් ගුණවත්තය වූයේ වේදි; ඉතිවෙ,
 ඉදින් මෙසේ විකාරනම්; (ඉදංවිසංස්කරනං, මේ වස්තුවාගේ වූයේ

විසදීමයි; 0) හි, ඒ සැබව; එත්, මේ ජරාමරණාදීන් අතුරෙන්; සොක දුක්ඛදොමනස්සපායාසා, යොකදුඃඛදොමනස්ස උපායාය යන මොව්හු; අවිජ්ජාය, අවිදුම වහා; අවිජ්ජායෙනා, වෙන් නුවුවානු වෙන්; පරිදෙවො ව නාම, පරිදෙවය නමුදු; මූලහස්ස, මොහයෙන් මූලාවු සතකයාහට; (හොති, වේද; 0) ඉති, එහෙයින්; තෙසු, ඒ යොකාදීන්; තාව, පලමුව; සිඛෙසු, සිඛවුකල්හි; හෙවත්-ලත්කල්හි; අවිජ්ජා, අවිදුම තොමෝ; සිඛාවහොති, සිඛවුවාම වේ; අපිව, අතික්කයෙක් දක්වනු ලැබේ; ආසවසමුදයා අවිජ්ජාසමුදයොති, ආසවසමුදයොති; (හභවතා, භාග්‍යවතුන්වහන්සේ විසින්; 0) වුත්තංති, වදාලසේක්මැයි; ආසවසමුදයාව, ආශ්‍රවයන්ගේ හටගැනුම් හෙතුවෙන්ද; එතෙ සොකාදයො, තෙලයොකාදීහු; හොනති, වෙන්; කථං, කෙසේ වෙද්ද යත්; තාව, පලමුකොට; වජ්ඣකාමවියොගෙ, වස්තුකාමයන් හා වෙන් වීමැ ඇති කල්හි; සොකො, යොකයතෙම; කාමාසවසමුදයො, කාමා ශ්‍රවයමැ හෙතුකොට ඇත්තේ; හොති, වේ; යථාහ, කුමනම් සාධක වචනයක් වදාලසේක්ද; තස්සපෙරුප්පතීති, රුප්පතියනවචනය; ආහ, වදාලසේක.

කාමයානස්ස, වස්තුකාමයන්හි ඇලුනාවු සිත් ඇති; නොහොත්- කෙල සකාම සංඛිතාවු යානය ඇති; (කෙල සකාම වශයෙන් යන්නාවු යුග්ගෙයි.) ඡන්දජාතස්ස, උපත් ඡන්දරාගය ඇති; තස්සජන්තූතො, ඒ සතකයාහට; තෙකාමා, ඒ වස්තුකාමයෝ; වෙපරිතායනති, ඉදින් වියෝවැ පිරිහෙද්ද; (සොජන්තූ, ඒ සතකතෙම; 0) සලලවිඛොව, හෙල්ලෙන් විදුනාලද මුවකුමෙන්; රුප්පති, (යොකපරිදෙවොදී දුඃඛ යෙන්) පෙලෙයි.

යථාව, කුමනම් සාධකවචනයක්; ආහ, වදාලසේක්ද; කාමතො ඡයතිසොකොති, යන සාධකවචනය; (ආහ, වදාලසේක;) සබ්බෙපිච එතෙ, තෙල සියලු යොකාදීහු; දිට්ඨාසවසමුදයා, දෘෂ්ට්වාශ්‍රවය හෙතු කොට ඇත්තාහු; නොහොත්-දෘෂ්ට්වාශ්‍රවය හෙතුකොට; හොනති, වෙන්; යථාහ, කුමනම් සාධකවචනයක් වදාලසේක්ද; තස්සපෙරු දොමනස්සපායාසාති, යන සාධකවචනය; ආහ, වදාලසේක; රුපං, රුපයතෙම; අහං, මමවෙමි; මම, මාගේ; රුපං, රුපය වේ; ඉති දිට්ඨියා, මෙබඳුවු දෘෂ්ටිය හෙතුකොටගෙන; පරිසුට්ඨානට්ඨාසිනො, මතු විසිවිනාසිලීවු පුද්ගලයාහට; රුපවිපරිණාමඤ්ඤථාභාවා, රුප යාගේ පියවිබැචි පිමයැ අත් අසුරෙකින් වීමයැ යන හෙතුවෙන්; සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සපායාසා, යොකපරිදෙවදුඃඛදොමන ස්සපායාය යන මොව්හු; උප්පජ්ජනති, උපදිති; දිට්ඨාසවසමුදයා, දෘෂ්ට්වාශ්‍රවය හෙතුකොටගෙන; නොහොත්-දෘෂ්ට්වාශ්‍රවය හෙතුකොට ඇත්තාවු; (එතෙසොකාදයො, තෙලයොකාදීහු; 0) යථාව (උප්පජ්ජනති), යම්ගේ උපදිද්ද; එවං, එපරිද්දෙන්; භවාසවාපි, භවාශ්‍රවය හෙතු කොටගෙන; නොහොත්-භවාශ්‍රවය හෙතුකොට ඇත්තාවුද; (එතෙ සොකාදයො, තෙලයොකාදීහු; 0) උප්පජ්ජනති, උපදිති; යථාහ,

කුම්භමිසාධකවචනයක් වදාලයේක්ද; යෙ පිතෙ...පෙ...සංවෙග මාපජ්ජනති පඤ්ච...පෙ...දෙව්‍යානංවියාති, යන සාධකවචනය; ආහ, වදාලයේක; දිසායුකා, දිසායුෂකවු; වණ්ණවනො, වණ්ණවත්වු; සුඛ ඛුලා, ඉමහත් සැපඇත්තාවු; යෙපිතෙදෙව්‍යා, යම් දෙවිකෙනෙකුත්; උච්චෙසු, උස්වු; විමානෙසු, දෙවිවිමන්ති; විරංදිසමුදානං, අතිදීඝි කාලයක් මුළුල්ලෙහි; තිසන්ති, සිටිද්ද; තෙපිදෙව්‍යා, ඒ දෙවියෝතුමුද; තථාගතස්ස, තථාගතයන් වහන්සේගේ; ධම්මදෙසනං, ධම්මදෙසනාව; සුත්වා, අසා; භයං, හිතියව; සන්තාසං, තැනිගැනීමට; සංවෙගං, සංවෙගයට; ආපජ්ජනති, පැමිණෙත්; (කචිරැන්ට මෙන්දයත්;) පඤ්ච පුබ්බතිමිත්තාති, පඤ්චප්‍රකාරවු පුළුන්තිමිත්තයන්; දිසා, දෑක; මරණ භයෙන, මරණබියෙන්; සන්තප්පිතානං, තැනිගත්වනලද; දෙව්‍යානං, දෙවියන්ට; (භයංසන්තාසො සංවෙගො උපපජ්ජති) විය, භයෙක් සන්ත්‍රාසයෙක් සංවෙගයෙක් උපදනාමෙනි; යථාච, යම්පරිද්දෙකින්; (වචාකාරාලහයෙති වැවේ.) භවාසවසමුදයා, භවාශ්‍රවය හෙතුකොට ගෙන; නොහොත්-භවාශ්‍රවය හෙතුකොට ඇති; (එතෙසොකාදයො, තෙලයොකාදීහු; උපපජ්ජනති, උපදිද්ද; ට) එවං, එපරිද්දෙන්; අවිජ්ජා සමුදයාපි, අවිජ්ජාවහෙතුකොටගෙන; නොහොත්-අවිජ්ජාව හෙතුකොට ඇති; (සොකාදයො, යොකාදීහු; උපපජ්ජනති, උපදිති; ට) යථාහ, කුම්භමි සාධකවචනයක් වදාලයේක්ද; සබො සො භික්ඛවෙ...පෙ... වෙදෙතිති, වෙදෙති යන මේ වචනය; ආහ, වදාලයේක; භික්ඛවෙ, මහණෙනි; බො, එකාන්තයෙන්; සොඵසොබාලො, ඒ අඥන පුද්ගල තෙම; දිඨ්ථිච්ඡෙදො, මේ ප්‍රත්‍යක්ෂ ආත්මභාවයෙහිමැ; තිව්ධං, ත්‍රිවිධවු; දුක්ඛං, යොකාදිදුෂ්ඨයද; දෙමනස්සං, මානසිකවු දුෂ්ඨයද; පටි සංවෙදෙති, විදිසි; ඉති, යථොක්තනයිත්; යසමා, යම් හෙයකින්; ආසවසමුදයා, ආශ්‍රවයන් හෙතුකොටගෙන; නොහොත්-ආශ්‍රවයන් හෙතුකොට ඇති; එතෙ, තෙලයොකාදිධම්මෝ; හොති, වෙද්ද; තස්මා, එහෙයින්; එතෙ, තෙලයොකාදිධම්මෝ; සිඤ්ඤාමානා, සිද්ධ වන්නාවු; අවිජ්ජාය, අවිජ්ජාවට; හෙතුහුතෙ, කාරණවැවු; ආසවෙ, ආශ්‍රවයන්; සාධෙනති, සාධත්; හෙවත්-හඟවත්; (අවබෝධකැරුත් යුජ්ජෙති.) ආසවෙසුච, ආශ්‍රවයනුදු; සිඤ්ඤ, සිඤ්ඤාලී; හෙවත්-හැගවු අවබෝධකැරුමු කල්හි; පච්චයභාවෙ, ආශ්‍රව සංඛ්‍යාත ප්‍රත්‍යයවීමැ ඇතිකලැ; භාවතො, අවිජ්ජා සංඛ්‍යාත ඵලයවන හෙයින්; අවිජ්ජාපි, අවිජ්ජාතොමෝද; සිද්ධාඵවහොති, සිද්ධවුමැවේ; හෙවත්-ගම්‍යවුමැවේ; ඉති (වෙදිතබ්බං), දතයුතු; එවං, යථොක්තනයිත්; තාව, වක්ඛ ව්‍යාකන්තරයට පලවුමැ; එතං, මේ හවචක්‍රයෙහි; හෙවත්-මේ ප්‍රතිත්‍ය සමුත්පාදයෙහි; ඤොකාදිති, යොකාදීන් හෙතුකොටගෙන; අවිජ්ජා, අවිජ්ජාතොමෝ; සිද්ධා, සිද්ධවුමැ; හෙවත්-ගම්‍යවුමැ; හොතිති, වේයයි; වෙදිතබ්බං, දතයුත්තියැ; පන, පක්‍ෂාන්තරයෙක් ඇත්; යසමා, යම් හෙයකින්; එවං, යථොක්තනයිත්; පච්චයභාවෙ, ප්‍රත්‍යයභාවය ඇති කල්හි; භාවතො, ප්‍රත්‍යයොත්පන්නයාවන හෙයින්; අවිජ්ජායසිඬාය,

අවිද්‍යාව සිඬිකල්හි; හෙවත්-අවිද්‍යාව ගම්‍යකල්හි; පුත, නැවත; අවිජ්‍යා පච්චයාසඝ්ඛාරා සඝ්ඛාරපච්චයාවිඤ්ඤාණනති, අවිජ්‍යා...පෙ...විඤ්ඤාණං සී; එවං, මෙයාකාරයෙන්; හෙතුඵලපරමපරාය, හෙතුඵලපරමපරා වගේ; පරියොසානං, පරික්ෂානායෙක්; හෙවත්-පරික්ෂානායෙක්; නත්ති, නැත්තේද; තස්මා, එහෙයින්; හෙතුඵලසමුදායවසේන, හෙතු ධමුත් හා ඵලධමුත් ගැලපීම් වශයෙන්; පචත්තං, ප්‍රවෘත්තවූ; වාදසඛං, දෙදොස් අගකින්සුත්; නොහොත්-දෙදොස්ගත් ඇති; තංභවවක්කං, ඒ භවවක්‍රයනෙමේ; අවිදිතාදි, නොබුදුවන්නේ-විසින් නොදත්පුඵාවධිය ඇත්තේ; (හොති, වේ; 0) ඉති (ඉදංවචනං), යන මේ වචනය; සිඬංහොති, සිඬවේ; එවංසති, භවවක්‍රයාගේ අවිදිතවූ පුඵකොටිකාදිය ඇති බැවින් අනාදිමද්භාවය ඇති කල්හි; අවිජ්‍යා පච්චයාසඝ්ඛාරාති, අවිජ්‍යාපච්චයාසඝ්ඛාරාසී; ඉදං ආදිමත්තකථනං, මේ ආදිමත්තමිලද භවවක්‍රයාගේ තත්තකථනයට කාරණවූ වචනය; නොහොත්-ඉදං ආදිමත්තකථනං, මේ ආදිමත්තයක්වූ අවිද්‍යාවගේ කථනයට කාරණවූ වචනය; විරුජ්ඣති, විරුජ්ඣවේ; ඉතිවෙ, ඉදින් මෙසේ කියානම්; ඉදං, මේ අවිජ්‍යාපච්චයාසඝ්ඛාරා යන වචනය; ආදි මත්තකථනං, ආදිමත්තයක්වූ අවිද්‍යාවගේ කථනයට කාරණවූ වචනයෙක්; න, නොවේ; එතංපන, මේ අවිජ්‍යාපච්චයාසඝ්ඛාරා යන වචනය වනාහි; පඬානධම්මකථනං, ප්‍රධානවූ ධර්මයක්කුගේ කථනයට කාරණවූ වචනයයි; හි, ඒ වදාලවචනය සැබව; තිණ්ණං, ත්‍රිවිධවූ; වට්ඨානං, වෘත්තදූෂණත්ව; හෙවත්-කෙලයවෘත්ත කමිවෘත්ත විපාකවෘත්ත යත්ව; අවිජ්‍යා, අවිද්‍යානොමේ; පඬානා, ප්‍රධානධර්මවක්‍රයා; හි, විසාර කොටැ කියමි; අවිජ්‍යාගතණෙන, අවිද්‍යාවගේ ඉපැදීම හෙතුකොට ගෙනැ; නොහොත්-අවිද්‍යාව දක්වා වදාලගෙයින්; නොහොත්-අවිද්‍යාව නොපැහැකරැණෙන්; (තමාසතන්ති අවිද්‍යාවගේ ලභාවිසිටිබව කරණ කොටගෙනැ යුසේසි.) අවසෙසං, අවිද්‍යාව කෙරෙන් අවසිටවූ; කිලෙස වට්ඨානං, කෙලයවෘත්තයනෙමේද; කමමාදිතිව, කමිවෘත්තවිපාකවෘත්ත යෝතුමුද; බාලං, අඥානජායා; පට්ඨොධෙති, අනෙක් දුක්වලින් වැඩුනු සංසාර බන්ධනාශාරයෙහි අවහිරකෙරෙන් (පට්ඨොධෙතිහාත් පසින් වෙලත් යනු සන්තසි 0) සප්පසිරගතණෙන, සප්පසිරගතණෙන අල්වා ගැනීම හෙතුකොටැගෙනැ; සෙසසප්පසිරං, ශිෂිභාගයෙන් අනාවූ සප්පසිරයනෙමේ; බාහං, අත; (පට්ඨොධෙති)විය, අවහිරකරන් නාක්මෙති; (පට්ඨොධෙතිවිය, වෙලත්නාක්මෙති යනු සන්තසි; 0) පන, වෙනසකියනුලැබේ; අවිජ්‍යාසමුවෙස්දෙ, අවිද්‍යාවෘත්තවූලයාගේ සිද පිමැ; කතෙ, කලකල්හි; තෙති, ඒ ත්‍රිවිධවූ කමිවෘත්ත කෙලයවෘත්ත විපාකවෘත්තයන් කෙරෙන්; විමොකෙඛා, විමුක්තිය; හෙවත්-අත් මදිමැ; හොති, වේ; (කිම්ව, කුම්මෙන්ද යත්? 0) සප්පසිරවෙස්දෙ, සප්පසිරයාගේ සිදපිමැ; කතෙ, කලකල්හි; පට්ඨොධිතබාහා, අවහිරවූ බාහුව ඇති සප්පසිරයෙක්; නොහොත්-අතවෙලාගත් සප්පසිරය කෙරෙන්; විමොකෙඛාවිය, අත්මදිමමෙති; (නොහොත්-පට්ඨොධිත,

අවතිරකලාවු සභීගර්ථය කෙරෙන්; බාහාවිමොකෙබ්බිය, අතමිදීම, මෙතිට පටිවෙසිතබාහාවිමොකෙබ්බියද පාඨසි හෙදමැනවිට) යථාහ, කුම්නම් සාධකවචනයක් වදලුසේක්ද; අවිජ්ජායතෙව, පෙ, නිරුධ්‍රවොතිආදිං, යනාදි වචනය; ආහ, වදලුසේක්; අවිජ්ජායතුවච, අවිජ්ජාවගේම; අසෙසවිඨගතිරුධා, ඉතිරිනොකොටැ ආයතීමාගීඥන යනනින් නිරුධ්විම් හෙතුවෙන්; සංඛාරනිරුධො, සංඝකාරයන්ගේ නිරුධ්විම්; (හොති, වේ; 0) ඉති, මෙකිනසින්; යං, යම් අවිජ්ජාසංඛාරානුප්‍රධාන ධර්මයක්හු; ගණනතො, ගන්නාවු පුද්ගලයාගේ; නොහොත්-උපදනා පුද්ගලයාගේ; බකොව, ත්‍රිවිධවෘත්තයෙහි බැඳීමත්; මුඤ්චතො, මුදන්නාවු පුද්ගලයාගේ; මොකෙබ්බව, ත්‍රිවිධවෘත්තයෙන් මිදීමත්; හොති, වේ; තස්සපධානධම්මස්ස, ඒ අවිජ්ජාසංඛාරානුප්‍රධානධර්මය; කථනං, දෙශනාකිරීමට කාරණවු; ඉදං, මේ අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරයන වචනය; (හොති, වේ; 0) ආදිමනකථනං, හවචක්‍රයාගේ සුළු වටිමාක්‍රය කථනයට කාරණවු වචනයක්; න(හොති), නොවේ; ඉතිඵලං, යථොක්කනසින්; ඉදං හවචක්‍රයං, මේ හවචක්‍රයතෙමේ; අවිදිතාදිති, නොබුදුවන්න විසින් නොදන් සුළුවටි ඇත්තේයයි; වෙදිතබ්බා, දතයුතුයි; යසමා, යම්හෙයකින්; තසිදං, ඒ හවචක්‍රයතෙම; (ඉදං නිපාතමාත්‍රයෙකි.) අවිජ්ජාදිති, අවිජ්ජාව ආදි කොටැ ඇති; කාරණෙහි, කරුණු වලින්; සංඛාරදිනං, සංඝකාරදින්නේ; පචනති, පැවත්ම; (හොති, වේද; 0) තස්මා, එහෙයින්; තතො, ඒ අවිජ්ජාදි කාරණයන් කෙරෙන්; අඤ්ඤාන, අත්‍යවු; බ්‍රහ්මා, හිරණ්‍යගභීතෙමේ; මහාබ්‍රහ්මා, මහාබ්‍රහ්මතෙමේ; සෙට්ඨා, පරමෙභවරතෙමේ; (නොහොත්-මහාබ්‍රහ්මා, මහාබ්‍රහ්මවු; සෙට්ඨා, ශ්‍රේෂ්ඨවු; බ්‍රහ්මා, බ්‍රහ්මතෙමේ; 8) සජ්ජතාති, සාමිට්ඨියකයයි, හෙවත්-ජගත්තිමාණකතීයයි; එවංපරිකප්පිතෙන, මෙසෙයින් පරිචිතර්කිතවු; සංසාරස්ස, සංසාරය; කාරකෙන, නිමාණය කරන්නාවු; බ්‍රහ්මාදිනාචා, හිරණ්‍යගභීදිත් කෙරෙන්ද; බොපන, එකාන්තවෘත්තයෙන්; මෙ, මාගේ; සොඥංඅත්තා, ඒ ආත්මයතෙමැ; වදෙ, ඒ ඒ වැඩිඅවැඩි පවසන්නේයැ; වෙදෙයො, සුවදුක් ඇ විදින්නේයැ; නොහොත්-වෙදෙයො, සියලු අරමුණු දන්නේයැ; ඉතිඵලං, ඉත්‍යක්කනප්‍රකාරයෙන්; පරිකප්පිතෙන, පරිචිතර්කිතවු; සුවදුක්කානං, සුවදුක්; වෙදකෙන, විදුනාවු; අත්තනාචා, ආත්මය කෙරෙන්ද; රහිතං, තොරවේ; ඉති, එහෙයින්; කාරකවෙදකරතිනංඉති, කාරකවෙදක පුද්ගලාන්තරයන් කෙරෙන් තොරවේයයි; වෙදිතබ්බා, දතයුතුයි; පන, පක්ෂාන්තරයක් දක්වනුලැබේ; එත්ථ, මේ අවිජ්ජාදිත් අතුරෙන්; නොහොත්-මේ ප්‍රතිතාසමුත්පාදදෙශනාවෙහි; යසමා, යම්හෙයකින්; අවිජ්ජා, අවිජ්ජාතොමේ; උදයබ්බයධම්මකත්තා, ඉපදීම බිඳීම පියවිකොට ඇති බැවින්; ධ්‍රුවහාවෙන, නිත්‍යභවයෙන්ද; සංකිලිට්ඨත්තා, බාධනොපතාපනයකරනු ලබන හෙයින්හුදු; සංකිලෙසිකත්තාචා, බාධනොපතාපනය කරන්නාවු කෙලෙසධම්ම ප්‍රතිලාභයට අභිවනහෙයින්හුදු; නොහොත්-සංකෙලස

ධම්මෙන්ට අරමුණුවන හෙයින්ද; සුභභාවෙන, ශුභකියෙන්ද; උදයබ්බසප්පිලිකතතා, ඉපදීමි බිඳීමි පියවින් පුනපුනා හෝ වැඩියක් පෙලන බැවින්; සුභභාවෙන, සුඛකියෙන්ද; පච්චයායතනවුත්තිතතා, පුනායයන් අයත් පැවතුම් ඇති බැවින්; වසවතතනභුතෙන, තමා වසයෙහි පවත්නාසිලිවැවූ; හෙවත්-සිය කැමැත්තසේ පවත්නාවූ; අත්තභාවෙනව, ආත්මසවභාවයෙන්ද; සුඤ්ඤ (හොති), ශුන්‍යවත්‍යය; (යථා, අවිදුච ශුන්‍යවනමෙන්; 0) සඛ්ඛාරදීති, සංඝකාරදීවූ; අඛතාතිපි, එකොළොස් අඛයෝතුමුද; තථා (සුඤ්ඤති), එසේම නිත්‍යක ශුභකි සුඛකි ආත්මකියෙන් ශුන්‍යයක; වා, අතික්තයෙන් ඇත්; යසා, යම්හෙයකින්; අවිජ්ජා, අවිදුකොමෝ; අත්තා, ආත්මයක්; න, නොවේද; අත්තනො, ආත්මයාගේ; හෙවත්-තමාසතුටුවක්; න, නොවේද; අත්තති, තමාකෙරෙහි; න, නොවේද; අත්තවති, ආත්මවත් වූවක්; න, නොවේද; තථා, එසේම; සඛ්ඛාරදීති, සංඝකාරය ආදි කොට ඇති; අඛතාතිපි, අඛයෝතුමුද; (නඅත්තානො, ආත්මයෝ නොවෙති; න අත්තානං, ආත්මයන්ගේ හෙවත්-තමාසතුටුවුවාහුත් නොවෙති; න අත්තනෙසු, ආත්මයන් කෙරෙහි නොවෙති; න අත්ත වන්නාති, ආත්මවත්වුවාහු නොවෙති; 0) තසා, එහෙයින්; ඉදං භවවකකං, මේ භවවත්‍යයතෙම; වාදසව්ධසුඤ්ඤතාසුඤ්ඤං ඉති, වාදශ ප්‍රකාරවූ අවිදුද්ධම්මයන්ගේ මූල ශුභ සුඛාත්මභාවශුන්‍යකියෙන් ශුන්‍ය වේයයි; වෙදිතබ්බං, දතයුත්තේය; (වචාකාරාමකයෙහි වැටේ) එවං, යථොක්තතයින්; විදිත්වා, දැන; පුත, නැවත.

* සමිතනති සඛගං අබ්බොවජිත්තනති අත්ථො (මු: ටි:) සමිකං ඉතං ගතනති සමිතං තෙනාසඛගතනති (අ: ටි:) යු හෙයින් සමිත නම් සඛගත නම් සමිත නම් සමිකයට පැමිණීම නම් වේ. නොසිද පැවැත්මය යුසේයි. * කාමයානස්සාති කාමය මානස්ස, කාමොයානං එතස්සාතිවා කාමයානො තස්ස කාමයානස්ස (මු: ටි:) යු හෙයින් විකල්පවයාගේ වශයෙන් අරුත්වියකැන දතයුතු. * රුපපතිති සොකෙන රුපපතිති (මු: ටි:) යු හෙයින් රුපපතියන අවිශේෂණවචනය සොකෙන රුපපතියි සවිශේෂණවශයෙන් දතයුතුයි. * පරිසුට්ඨානතාය තිට්ඨතසිලො පරිසුට්ඨානට්ඨාසි පරිසුට්ඨාසි නොතිවා පාශො, තත් පරිසුට්ඨානීති පරිසුට්ඨං දිට්ඨිපරිසුට්ඨං තෙන තිට්ඨතීති පරිසුට්ඨාසිති අත්ථො දට්ඨබ්බො (මු: ටි:) යු හෙයින් පයච්ඡිත්ත භාවයෙන් සිටිනසුලු පුද්ගලතෙම පරිසුට්ඨානට්ඨාසි නම් පරිසුට්ඨාසිනොසිද පාශයි. නැතිසිටිනුයි පයච්ඡිත්ත නම්. එනම් දූෂිතයමැ නැතිසිටිමයි ඒ දූෂිතපයච්ඡිත්තයෙන් පවතිනුයි පයච්ඡිත්තසාසි නමැයි අථ දතයුතුයි.

* “පඤ්චපුබ්බතිමිත්තනාති” යනු මඤ්ජම්ම මැලවෙති දිවසථ කෙලෙසෙහි කිසිලිත්ඛාමිදෙති කයෙහි පැහැ වෙනස්බවට පැමිණෙයි දෙවිසිත් දෙව්සකයෙහි නොඇලෙයි මෙකියනලද පඤ්චවිධවූ මරණ පුළුනිමිත්තයෝයි. ඒ නිමිති දෑක කම්මසමුත්තාන සකකිසඛ්ඛාතවූ

උපපත්තිභවයෙහි භවතාෂණා බලයෙන් දෙවියනට ඉමහත් සෝදන උපදි. මෙද යුතු පඤ්චපුබ්බතිමිත්තානීති මාලාමලායනති වජ්ජානි කිලිසානනී කවෙජනි සෙදුමුවනනි කායෙ වෙවණ්ණියං ඔක්කමති දෙවො දෙවාසනෙ නාතිරමනීති වුත්තානි පඤ්චමරණ පුබ්බතිමිත්තානීති අජෝ, නානිති දිස්වා කමතිබ්බත්තකබ්බසංඛාරො උපපත්ති භවෙ භවජ්ඣුබලෙන දෙවානං බලවසොකො උපපජ්ජති. (මු: පි:)

* “නිවිධං” යනු තත්සාරුප්පකථාශ්‍රවණය නිදන කොටැ ඇති ශොකාදි දු:ඛයැ හෙවත්-අකවයුතු කරනසුලු බැවින් බාලභාවයට සුදුසු කථාශ්‍රවණයෙන් ඇතිවන්නාවූ පරුපවාද හෙතුකාදි දු:ඛයැ එකෙකැ අත්පා සිදිම් බිදිම් ඇ කම්කටුළු දුක්ම නිදන කොටැ ඇති ශොකාදි දු:ඛයැ හෙවත්-දණ්ඩහෙතුක දු:ඛයැ එකෙකැ මරණාසණ්ණ කාලයෙහි එලබ්සිවි කම්දිය නිදන කොටැ ඇති ශොකාදි දු:ඛයැ හෙවත්-දුර්ගති නිවිධික හෙතුක දු:ඛයැ එකෙකැ කියේ මැනෝ. (මු: පි:)

නසාරුප්පකථාසවණ කමකාරණ දසාන මරණකාල කමොපඨාන නිදනං සොකාදිදුක්ඛං. (මු: පි:) නසාරුප්පකථාසවණනනි තසා බාලභාවසස අසුත්තකාරිතාය අනුවජ්ජිකකථාසවණං එතෙන පරුපවාද හෙතුකාදි දුක්ඛං දසොනි, කමකාරණ දසානනනි ඉමිනා දණ්ඩ හෙතුකං, ඉහරෙන දුග්ගති නිබ්බන්ධිහෙතුකං. (අ: පි:) නසාරුප්පකථාසවනනනි තසා බාලභාවසස අනුවජ්ජිකකථාසවනං, නිවිධ හෙතු වසෙන වෙතං නිවිධ දුක්ඛනනි වුත්තං. (ම: පි:)

* ආශ්‍රවයන් සාධත් යනු ආශ්‍රවයන් හඟවත් අවබෝධකෙරෙන් යුජේයි කියේ මැනෝ. ආසවෙසාධෙන්නීති ආසවෙගමෙන්නි බොධෙන්නීති අජෝ. (මු: පි:) ව්‍යභිවාරයක් නැති එලයෙහුද හෙතුව හදුන්වනුලැබේ වෘෂ්ටියට නිමිත්තවූ ජලප්‍රවාහය හෙතුකොටැගෙනැ උපරිඡාත් දෙශයෙහි වෘෂ්ටිනිපාතය මෙනි. එහෙයින් “බොධෙන්නි”යි විසූ. එලෙ නාපි හි අබ්‍යභිවාරිතා හෙතුඤ්ජයති වුට්ඨිතිමිත්තෙනනවිය මහොසෙන උපරිදෙසෙ වුට්ඨිතිපාතො තෙනවුත්තං බොධෙන්නීති. (අ: පි:)

* ආදිමත්තකථනනනි ආදිඑතසා අත්ති ආදිමං භවවක්කං තසාසභාවො ආදිමත්තං තසාකථනං ආදිමත්තකථනං විසෙසනිවත්ති අජෝවා මත්තාසද්දො සති අනාදිභාවෙ අවිජ්ජාආදිමති මජ්ඣෙ පරියොසානොව සබ්බත්ථසියාති ආදිමත්තාය අවිජ්ජාය කථනං විරුජ්ඣතිති අජෝ. (මු: පි:)

මුලටිකානි යු හෙයින් ආදිය මෝභව ඇත්තේනුසි ආදිමතම භවවක්‍රයයි. ඒ ආදිමතම වූ භවවක්‍රයාගේ භාවයැ ආදි මතතම ඒ ආදිමතය හෙවත්-භවවක්‍රභාවය කථනය කිරීමැ ආදි මත කථනය නමැයි දතයුතු. නොහොත්-අවිතක්ක විවාරමත්තායනාදි තත්ති මෙන් මෙහි මාත්‍රශබ්දය තෙමේ විශෙෂනිවෘත්තාපි ඇත්තේ වේ. අනාදිතය ඇති කල්හි ආදිමධ්‍යාවශානයෙහි සියලු තත්ති අවිදුනොමෝ වියයුත්තිද එහෙයින් ආදිමාත්‍රවූ අවිදුමගේ කථනය විරුඬවේ යන අභිප්‍රාය වේ.

* අවිද්‍යාග්‍රහණයෙන් යනු අවිද්‍යාවගේ ඉපැදීමෙන් හෝ සි අවිද්‍යාවගේ කථනයෙන් හෝ සි අවිද්‍යාවගේ නොපැයීමෙන් හෝ සි නමාගේ සන්තානයෙහි සන්තිනිතභාවය කිරීමෙන් යන අර්ථය ලංකාවේ බැවින් යුක්තයි. * අනුසංයමයාවන් වූ අවිද්‍යානොමෝ ප්‍රතිත නොවූවා ඉපදීමට හෙවත් ලත් කල ඉපදීමට සුදුසුවන බැවින් ආසන්නයෙහිම නුසි සන්තිනිතභාවය කිරීමෙනැයි විසු. අවිජ්ජාශතභණ්ණනාති අවිජ්ජාය උපපාදනෙන කථනෙන අප්පහානෙනවා අත්තනො සන්තානෙ සන්තිනිත භාවකරණෙනාති අත්තො. (මු: පි:). අප්පහිතා විජ්ජා කාරණලාභෙ උප්පත්ති අරහතාය සමිපෙ යෙව්නි ආහ සන්තිනිත භාවකරණෙනාති. (අ: පි:). * කමමාදිති යන්නෙන් කමිවෘත්ත විපාක වෘත්තයෝ කියනු ලැබෙත් වෘත්තදු:ඛයනට කරුණුවීමෙන් ප්‍රධාන වන බැවින් අවිද්‍යානොමෝ ප්‍රධානධර්මයකි කමිතය. කමමාදිතිති කමමිවිපාකවට්ඨාති වට්ඨකාරණභාවෙන පධානතතා පධානධර්මොති අවිජ්ජා කමිතා. (මු: පි:)

* “වදෙවෙදෙය්‍යා” යන පදවය විවරණය කරන්නාවූ ටිකා වාය්‍යීයෝ. වදනිතිවදෙ වෙදෙති වෙදියතිතිවා වෙදෙය්‍යා සුඛාදිං අනුභවති සබ්බවිසයෙවා ඡනාති සුඛිතොති ආදිතා අත්තනා පරෙතිව ඡනාති ඤයතිවාති අත්තො. (මු: පි:). ආත්මයතෙමේ හිත වැඩපවසා නුසි වදනම. ආත්මයතෙමේ සුවදුක් විදිනුයි (සුවදුක් දනිනුයි) සියලු අරමුණු දනිනුයි හෝ වෙදෙය්‍යනම. ආත්මයතෙමේ සුඛිතය කියා දනිනුයි මෙරමා විසින් සුඛිතය කියා දන්නා ලැබෙනුයි හෝ වෙදෙය්‍යනම යනු භාවයි. මේ ටිකාපාඨයෙහි වෙදෙති යන ක්‍රියා පදයාගේ අර්ථය වූ සුඛාදිං අනුභවති යන්නෙන් හඟවා. වෙදියති යන ක්‍රියාපදයාගේ අර්ථය වූ සබ්බවිසයෙවා ඡනාති යන්නෙන් හඟවා අනුට්කාමත වශයෙන් “වෙදංවා ඤාණං කරොති උපපාදෙතිති වෙදෙති” යු හෙයින් වෙදෙති යන ක්‍රියාපදයෙහිදු ඥානාථීය හඟවා වෙදියති යන ක්‍රියාපදයාගේ වනාහි කමිකතීසාධන ශුඛකමිසාධන යන්ගේ වශයෙන්ද නිදේශයවෙනුයි තදථීය දක්වනුවෝ “සුඛිතො පෙ. ඡනාති ඤයතිවාති අත්තො” යි විසුහ එහෙයින් කිහ. අනු ටිකාති. වෙදෙතිති වෙදියති තස්ස අත්ථවචනං අනුභවතිති වෙදංවා ඤාණං කරොති උපපාදෙතිති වෙදෙති තස්ස අත්ථවචනං ඡනාතිති වෙදියතිති පන කමකතතුකමමට්ඨානං වසෙන නිදෙසොති තස්සපි අත්ථං දසෙන්නො ඡනාතිඤයති වාති ආහ. යි.

* බ්‍රහ්මාදිතාවා අත්තනාවා යන දෙතන්ති වාශබ්දතෙමේ වශබ්දථි ඇත්තේයි. වශබ්දයාගේ නානාථීයන් අතුරෙන් මෙතන්ති සමුච්ච යාථීය යෙදෙයි. එහෙයින් බ්‍රහ්මාදිතාවකාරකෙන අත්තනාව වෙද කෙන රතිතං යි අපි දතයුතු. සමුච්චයාථීයෙහිනු වශබ්දසාමථීයයෙන් “කාරකවෙදකරතිතං” යන්නෙහි වශබ්දථි සමාසය හෙවත්-වාථි

සමාසය කියයි. මෙද යුක්තාමුභමාදිනාමා අත්තනාමානි වාසඥොව සද්දන්තො තෙනාහ කාරකවෙදකර්තිතනනිව සද්දන්ත සමාසං. (මු:පි:) වසද්දන්තානි සමුවචයන්තො මුභමාදිනාමා කාරණෙන අත්තනාමා වෙදකෙන රසිතනනි අන්තො, වසද්දන්ත සමාසනනි වන්දසමාසමාහ. (ම:පි:)

* “වාදසවිධ සුඤ්ඤතාසුඤ්ඤං” යනු වාදශ්‍රවකාරවූ අවිද්‍යා දූෂිතයන්ගේ ශුන්‍යත්වයෙන් ශුන්‍යය යන අර්ථය දක්වා නොහොත්- වතුර්විධවූ ට්‍රිවභාවාදී ශුන්‍යත්වයද ආත්මාදී ශුන්‍යත්වයද එකක් කොට වාදශාසිතය වන බැවින් වාදසවිධයයිද ඒ වාදසවිධ ශුන්‍යතායෙන් ශුන්‍යය යන අර්ථය හෝ වේ. කියේ මුනෝ. වාදසවිධ සුඤ්ඤතා සුඤ්ඤනනි අවිජ්ජාදිතං වාදසවිධානං සුඤ්ඤතාසුඤ්ඤං වතුබ්බිධමපිවා සුඤ්ඤතං එකං කත්වා වාදසවිධතාය වාදසවිධානි තාය වාදස විධාය සුඤ්ඤතාය සුඤ්ඤනනි අන්තො. (මු: පි:). වතුබ්බිධමපිවා සුඤ්ඤතනනි ධ්‍රැවභාවාදී සුඤ්ඤතං අත්තාදිසුඤ්ඤතඤ්ඤ සංඛාය වදනි. (අ: පි:)

57

නස්ස අවිජ්ජා නන්තො මූලමනිනාදසො නසො කාලා,
මෙ අවධි මෙඵ්ව ච සරූපතො තෙසු අබ්බානි.

නස්ස ඛො පතෙනස්ස හවචකක්කස්ස අවිජ්ජානන්තොවානි මෙ ධම්මා මූලනනි මෙදිනබ්බා, නදෙනං සුබ්බනතාහරණතො අවිජ්ජා මූලං මෙදනාවසානං අපරනතසනනානතො නන්තොමූලං ජරමරණා වසානනනි දුට්ඨං හොති, නත්ථ සුඛං දිට්ඨිවට්ඨනවසෙන වුත්තං, පච්ඡමං නන්තාවට්ඨනවසෙන, දිට්ඨිවට්ඨනානඤ්ඤි අවිජ්ජා, නන්තා වට්ඨනානං නන්තාසංසාරනාසිකා, උපෙජදදිට්ඨිසමුග්ගසානාසවා පඨමං එළුපහනිසා හෙතුනං අනුපපෙජදසසකාසනතො, සස්සනදිට්ඨි සමුග්ගසානාස දුතීයං උපහනනං ජරමරණසසකාසනතො, ශබ්භ සෙසකවසෙනවා සුඛමං අනුසුබ්බපචනනිදිපනතො, ඔපපාතික වසෙන පච්ඡමං සහුපහනනිදිපනතො, අනිතපච්චුපහනනා නාගතා වස්ස නසොකාලා, තෙසු පාලියං සරූපතො ආගතවසෙන අවිජ්ජා සබ්බාගනි මෙ අබ්බානි අනිතකාලානි, විඤ්ඤාණාදිනි හවචසානානි අභ්පච්චුපහන කාලානි, ඡන්තිමෙව ජරමරණඤ්ඤ මෙ අනාගත කාලානිනි මෙදිනබ්බානි, සුත,

හෙතුඵල හෙතුසුබ්බක තිසංඝිවතුහෙදසබ්බහසෙඤ්ඤං,
විසති ආකාශරං තිවච්චමනවසිතං හමති.

ඉතිපි මෙදිනබ්බං, නත්ථ සබ්බාගනඤ්ඤ පටිසංඝිවිඤ්ඤාණස්සව අනතර එකො හෙතුඵලසංඝිනාම, මෙදනාසව නන්තාසව අනතර එකොඵලහෙතුසංඝිනාම, හවස්සව ඡන්තිසාව අනතර එකො හෙතු ඵලසංඝිනි එවමිදං හෙතුඵල හෙතුසුබ්බක තිසංඝිනි මෙදිනබ්බං, සංඝිතං ආදිපටිසොසාන වච්ඡන්තාපනස්ස වත්තාගෙ සබ්බහා

හොනනි, සෙසාපිදං අවිජ්ජාසංඛාතං ඵකො සංඛගතො, විඤ්ඤාණි
නාමරූප සලායනන ඵස්ස චෙදනා දුතියො, නිණ්ණා උපාදාන භවා
නතියො, ඡන්තිජනවරණං චතුසොති ඵචමිදං චතුසෙද සංඛගතනි
චෙදිතබ්බං,

57.(ක) තස්ස, ඒ භවචක්‍රයාගේ; අවිජ්ජාතණ්ණා, අවිද්‍යාතෘණෝවෝ
තුමු; මූලං, මූලායි; (චෙදිතබ්බං, දතයුත්තාහ; 0) අනිතාදයො, අනි
තාදිවු; තයොකාලාව, ත්‍රිවිධවූ කාලයෝද; (චෙදිතබ්බා, දතයුත්
තාහ; 0) තෙසු, ඒ වාදගවිධවූ අභගයන් අතුරෙන්; සරූපතො, සාරූප
වශයෙන්; හෙවත්-පෙළෙහි වදාළ වශයෙන්; චෙදාසිනාති, දෙඅභ
කෙනෙක්ද; අච්ඡාදාසිනාති, අවභකෙනෙක්ද; චෙඵචචෙදාසිනාති, නැවත
දෙඅභකෙනෙක්ද; (අනිතපච්චුප්පනානාගතාති, අනිත චතීමානා
නාගතයහයි; චෙදිතබ්බාති, දතයුත්තාහ; 0)

පන, විසාරයකෙරෙමි; බො, එකානන්තයෙන්; (බොපන පද
ලභිකාරමාත්‍රයෙහිවුව.) තස්සබොපනෙතස්ස භවචක්‍රයාගේ, ඒ භවචක්‍ර
යාගේ; අවිජ්ජාව, අවිද්‍යාවෝද; තණ්හාව, තෘෂ්ණාවෝද; ඉති
චෙධමමා, යන මේ ධර්මයෝ දෙදෙන, මූලනති, මූලනමායි; චෙදිතබ්බා,
දතයුත්තාහ; පුබ්බන්තාහරණතො, අනිතසකකි කොට්ඨාසය කෙරෙන්
ප්‍රත්‍යුත්පන්න විපාකය ඵලවිම් වශයෙන් හෝ ඵලවන හෙයින්; අවිජ්ජා
මූලං, අවිද්‍යාවම මූලඅත්තේවෙ; චෙදනාවසානං, චෙදනාවම අග
අත්තේවෙ; (පරිවර්තනං, පිරිසිදිනලද; එකංභවචක්‍රයං, එක් භව
චක්‍රයෙක; 0) අපරන්තසන්නානතො, අනාගතසකකි කොට්ඨාසය හා
සමබ්බාති කිරිම වශයෙන් හෝ ගලපන හෙයින්; තණ්හාමූලං, තෘෂ්ණා
වම මූල අත්තේවෙ; ජරාමරණාවසානං, ජරාමරණයම අගඅත්තේ
වෙ; (පරිවර්තනං, පිරිසිදිනලද; එකංභවචක්‍රයං, එක් භවචක්‍ර
යෙක; 0) ඉති, මෙපරිද්දෙන්; තදෙනං, ඒ භවචක්‍රයතෙමේ; දුට්ඨං
හොති, විප්‍රකාරවූයේ මේ; තත්ථ, තද්වභව භවචක්‍රයන් අතුරෙහි; පුරිමං,
පලවූ වදාළ අවිද්‍යාමූලක භවචක්‍රයතෙම; දිට්ඨිවරිතවසෙන, දෘෂ්ටිවරිත
පුද්ගලයාගේ වශයෙන්; වුත්තං, වදාළයේක; පච්ඡිමං, පැසුළුවදාළ තෘෂ්ණා
මූලකභවචක්‍රයතෙම; තණ්හාවරිතවසෙන, තෘෂ්ණාවරිත පුද්ගලයාගේ
වශයෙන්; (වුත්තං, වදාළයේක; 0) හි, ඒ සැබව; දිට්ඨිවරිතානං, දෘෂ්ටි
ප්‍රකෘතිමත් පුද්ගලයන්ගේ; හෝ-පුද්ගලයන්; අවිජ්ජා, අවිද්‍යාවෝද;
සංසාරනායිකා, සසරපැවැත්ම කරන්නිය; තණ්හාවරිතානං, තෘෂ්ණා
ප්‍රකෘතිමත් පුද්ගලයන්ගේ; හෝ-පුද්ගලයන්; තණ්හා, තෘෂ්ණාවෝද;
සංසාරනායිකා, සසරපැවැත්ම කරන්නිය; වා, අනිත් තයෙක්
දක්වනුලැබේ; උච්චේදදිසිසමුත්තාය, උච්චේද දෘෂ්ටිය නිරවශේෂ
කොට ප්‍රතින කිරිම සදහා; පඨමං, පලවූවන භවචක්‍රය; (වුත්තං,
වදාළයේක; කයමා, කවරහෙයින්; 0) ඵලුප්පනියා, ප්‍රත්‍යක්‍ෂ
වශයෙන් දතයුතු වූ විඤ්ඤාදි ප්‍රත්‍යුත්පන්න ඵලධර්මයන්ගේ ඉපැදීම;
නොහොත්-ප්‍රත්‍යක්‍ෂපෙළ ඵලධර්මයන්ගේ භවගැන්මෙන්; හෙතුනං,

ප්‍රත්‍යක්ෂවශයෙන් නොදනගැනිවූ පුළුභවයෙහි තමහට කාරණවූ අවිද්‍යාසංසකාරයන්ගේ; අනුපවේදප්‍රසංඝාසනතො, නොසිදැ පැවැත්ම හඟවන හෙයින්; නොහොත්-නොසිදැ පැවැත්ම හඟවීමට කරුණු වන හෙයින්; සංසතදිසිසමුත්ථාතාය, ශාශ්වත දෘෂ්ටිය තීරවශෙෂ කොටැ ප්‍රතින කිරීම සදහා; දුතියං, දෙවනභවවක්‍රය; (වුත්තං, වදාළ සේක; කසමා, කවරහෙයින්යත්; 0) උප්පත්තානං, උපත්තාවූ විඥන නාමරූප ඡායාසතන සංඝිවේදනාවන්ගේ; ජරාමරණප්‍රසංඝාසනතො, ජරාමරණය හෙවත්-දිරිමැ බිඳිමැ හඟවන හෙයින්; නොහොත්-ජරා මරණය හඟවීමට කරුණුවන හෙයින්.

* පුබ්බන්තාහරණතොති පුබ්බන්තතො පච්චුප්පත්තවිපාකස්ස ආහරණතො, පරිච්ඡින්න වේදනාවසානං එකං භවවක්කනාහි අත්‍යො භවවක්කකදෙසොපි හි භවවක්කනාහි වුවවති. මූලටිකාහි යු හෙයින් පුබ්බන්තාහරණතො යනු අතිත(සකස්ස)කොථාසය කෙරෙත් ප්‍රත්‍යුත්පන්න විපාක ඵලවන හෙයින් එක් භවවක්‍රයෙක් පිරිසිදිනලද වේදනාව අවසන් කොටැ අත්තේයැ යන අවිශ්වයුතු ඒ එසේමැයි භවවක්‍රයාගේ එකදෙශයකුදු භවවක්‍රයෙහි කියනුලැබේ යනුයි.

* වේදනාව අවසන් කොටැ ඇති භවවක්‍රයතෙමේද පරිපූර්ණවේ යයි දක්වත්ට මූලටිකාහි. වේදනාවා තණ්හා සහායය අවිජ්ජාය පච්චයොගොතිති වේදනාතො අවිජ්ජා තතො සංඛාරාති සමෙජ්ඣ නතො වේදනාවසානං භවවක්කනාහි යුත්තමෙතං. මිද අනුටිකාහි. අවිජ්ජාගහගණෙනවා තණ්හුපාදනාති සංඛාරගහගණෙන හවො විඤ්ඤාණාදිගහගණෙන ජනිජරාමරණාති සොකාදයොව ගතිතාති එවමි වේදනාවසානං භවවක්කනාහි යුත්තමෙවෙතං. මිද මුලටිකාහි. සමෙජ්ඣනතොති එතෙන වේදනාදිතං ඵලානං අවිජ්ජාදිති කාරණෙහි පුත්තසමෙජ්ඣන භවවක්කනාමලාභස්ස කාරණනති දසෙයති. මිද විසු ටිකාපාඨග්‍රහයෙහි සාරංසය මෙසේයි වේදනාතොමෝ තාණ්ණොව සබද කොටැ ඇති අවිද්‍යාවට ප්‍රත්‍යයැ වේ එහෙයින් වේදනාව හෙතුකොටැ ගෙනැ අවිද්‍යාවන්තියැ (අවිද්‍යාග්‍රහණයෙන් තාණ්ණො උපාදායෝ ගාභිතයහ.) අවිද්‍යාව හෙතුකොටැ ගෙනැ සංසකාරයෝ වන්තාහ (සංසකාරග්‍රහණයෙන් කමිභවය ගාභිතයැ විඤ්ඤාදින්ගේ ග්‍රහණයෙන් ජනිජරාමරණයෝද සොකාදිහුද ගාභිතයහ.) මෙසේ සමෙජ්ඣවන හෙයින්(හෙවත්-වේදනාදිවූ ඵලයන්ගේ අවිද්‍යාදිවූ හෙතූන් හා නැවත සමෙජ්ඣවන භවවක්‍රනාමලාභයට කරුණු වන හෙයින්) වේදනාව අවසන් කොටැ ඇති භවවක්‍රයැ යන එතද්වචනය යුතුය යනුයි.

* එවං තණ්හාමූලකෙව යොජෙනබ්බං. තාණ්ණොමූලකභව වක්‍රයෙහිද මෙනයින් යොජනාකටයුතුයයි මූලටිකාහි යුහෙයින් ජරාමරණාදි ප්‍රත්‍යයෙන් තාණ්ණොවද තාණ්ණොප්‍රත්‍යයෙන් උපාදායයද ඔවුන්ගේ ග්‍රහණයෙන් අවිද්‍යාවද ගාභිතයුයි යනාදි තයින් යොජනා

කටයුතුයි ආණ්ඩුක්‍රමලෙකවාති තණ්හාපාදනගහණෙන අවිජ්ජා ගතිතාති ආදිතා යොජෙතබ්බං (අ: පි:) එවං තණ්හාමුලකෙව යොජෙතබ්බංති ජරාමරණාදිපච්චයා තණ්හා තතො උපාදානනති ආදිතා යොජෙතබ්බං (ම: පි:) යම්හෙයකින් අවිජ්ජාමුලකභවවක්‍රයාගේ තෘෂ්ණාමුලක භවවක්‍රයෙහි බැසගැන්මවේද තෘෂ්ණාමුලක භවවක්‍රයාගේ අවිජ්ජාමුලකභවවක්‍රයෙහි බැසගැන්මවේද නොහොත්-අවිජ්ජා මුලයාගේ තෘෂ්ණාමුලයෙහි බැසගැන්ම වේද තෘෂ්ණාමුලයාගේ අවිජ්ජා මුලයෙහි බැසගැන්මවේද එහෙයින් කිහිපවිනාමපි හි අඤ්ඤාමඤ්ඤාං අනුප්පවෙසො හොතිති (මු: පි:) විනානනි පුරිමපච්චිතොනං උභින්නං හෙතුඵලවජ්ජානං (අ: පි:) විනානමපි හි විනානං භවවක්‍රයානං විනානං මුලානංවා අඤ්ඤාමඤ්ඤාං අනුප්පවෙසනං අනුචිකායං ඔලොකෙත්වා විජ්ජනිතබ්බං (ම: පි:) * අවිජ්ජානොමෝ ධම්මභාවය පිළිසන් කොටැ වරදවා අභිතිවෙශය කරන්නී දූෂට්වරිත පුද්ගලයන් සසරා පමුණුවාද (මෙහි අවිජ්ජාසංඛ්‍යාත හෙතුව කථිතාකියෙහි නගා කියයි.) නොහොත් ඒ දූෂට්වරිත පුද්ගලයන්ගේ සංසාර නම්ලද සංසාරාදිත්ගේ ප්‍රබන්ධය පවත්වාද එහෙයින් සංසාරනාසිකායසි කියතලද්දු අවිජ්ජා ධම්ම සභාවං පටිච්චාදෙත්වා විපරිතාභිතිවෙසං කරුණතී දිට්ඨිවරිතෙ සංසාරෙනයති තෙසංවා සංසාරං සංඛාරාදි පච්චත්තයති පච්චෙන නිති සංසාරනාසිකාති චුත්තා (මු: පි:) විපරිතාභිතිවෙසං කරුණතීති නිමිත්තං කතානුප්පවාරෙනවදති (අ: පි:) කරුණතී අවිජ්ජා දිට්ඨි වරිතෙ පුග්ගලෙ තෙසං දිට්ඨිවරිතානං, සංසාරං සංසාර සංඛාරානං සංඛාරාදි පච්චත්තං සංඛාරාදිතං පබ්බං (ම: පි:)

* “ඵලප්පත්තියා” යනු කථිතාකරණ නිදේශ වශයෙන් කී නැති. ප්‍රථමභවවක්‍රයාගේ විඤ්ජාදි ප්‍රත්‍යක්‍ෂානන ඵලොත්පත්තියොමෝ යම් හෙයකින් මේ ප්‍රත්‍යක්‍ෂානනභාවයෙහි දක්නාලද්දවුද නොදක්නා ලද්දවුද පුළුභවපයථිපතනවු තමා අයත් හෙතුධම්මවු අවිජ්ජා සංස්කාර යන්ගේ ඵලයවු විඤ්ජාදිය නොදනවා නොසිදැ පවත්නාබව ප්‍රකාශ කෙරෙයිද එහෙයින් ප්‍රථමභවවක්‍රයාගේ වශයෙන් “ඵලප්පත්තියා” යන්නෙන් කථිතානිදේශය යෙදෙයි. නොහොත්-පලමුවන අවිජ්ජා මුලක භවවක්‍රයතෙමේ දෙවනු කී තෘෂ්ණාමුලක භවවක්‍රය හා සමබන්ධ වන සැටි අවිකථාභාවයන් විසින් කටිතනුසි වෙදනා සංඛ්‍යාතවු ඵලයාගේ උත්පත්තිය හෙතුකොටැගෙනැ තෘෂ්ණාදිවු හෙතූන්ගේ නොසිදැ පැවැත්ම ප්‍රකාශ කෙරෙයිද එහෙයින් විනිශ්චවවක්‍රයාගේ වශයෙන් “ඵලප්පත්තියා” යන්නෙන් හෙතුවිද්දෙකකරණ නිදේශය යෙදෙයි. ඵලොත්පත්තිය හෙතුකොටැගෙනැ ප්‍රථම භවවක්‍රයාගේ හෙතූන් නොසිදැ පැවැත්ම හඟවන හෙයින් යනු අභිප්‍රාය වේ. නොහොත්-පලමුවනවක්‍රයතෙමේ සංසාරාදිවුම ඵලයන්ගේ උත් පත්තිය හෙතුකොටැගෙනැ අවිජ්ජාදිවු හෙතූන්ගේ ඵලය නොදනවා නොසිදැ පැවැත්මම ප්‍රකාශකෙරෙයි. නොහොත්-ප්‍රථමභවවක්‍රය

තෙමේ විඤ්ඤාදි ඵලධර්මයන්ට හෙතු වූ සංඝකාරාදීන්ගේ අනුබ්‍රාහ්මික
 යමි ප්‍රකාශ කෙරෙයි විනිශ්චයවක්‍රමය මෙන් පශ්චාත්තාපයෙහි කියන
 ලද ජරාමරණයම ප්‍රකාශ නොකෙරෙයි කවර හෙයින් යත් ඵලොත්
 පතරිය හෙතු කොට ගෙන හෙතෙමින්ගේ නොසිදු පැවැත්ම හඟවන
 හෙයින් යයි කියන ලදී. කියේ මැනෝ. ඵලප්‍රපතරියානි කතනුනිද්දොසො
 විඤ්ඤාණාදි පච්චුප්පනන ඵලප්‍රපතරි හි ඉධිදිට්ඨානම දිට්ඨානඤ්ඤා පුරිම
 හවෙ අතතනො හෙතුනං අවිජ්ජා සංඛාරානං ඵලං අජනෙතො
 අනුපච්ඡේදනං පකාසෙති අඵවා පුරිමහවචකකං දුතියෙන සමඤ්ඤා
 වුත්තනති වෙදනා සංඛාරානං ඵලං උප්පතරියා තණ්හාදිනං
 හෙතුනං අනුපච්ඡේදං පකාසෙති තස්මා ඵලප්‍රපතරියා කාරණභූතාය
 පඨමස්ස භවචකකස්ස හෙතුනං අනුපච්ඡේදප්‍රකාශනතොති අත්ථො,
 සංඛාරාදිනමෙවවා ඵලානං උප්පතරියා අවිජ්ජාදිනං හෙතුනං ඵලං
 අජනෙතො අනුපච්ඡේදමෙව, විඤ්ඤාණාදි හෙතුනංවා සංඛාරාදිනං
 අනුබ්‍රාහ්මිකමෙව පකාසෙති පඨමං භවචකකං න දුතියංවි ය පරියොසා
 නමිති, ඵලප්‍රපතරියා හෙතුනං අනුපච්ඡේදප්‍රකාශනතොති වුත්තං. (මු: පි:)
 අනුපච්ඡේදමෙව පකාසෙතිති යොජනා. (අ: පි:). ඵලං
 අජනෙතො අනුපච්ඡේදනනති ඵලං ජනෙතො උපච්ඡේදනනතිති
 අධිප්පායො, ඵලප්‍රපතරියානි එතස්ස කාරණත්වං දස්සෙත්‍රං අඵවාති
 ආදිමාස, දුතියෙන භවචකකක වුත්තං අභිකථාචරියෙන පුරිමං
 භවචකකං කතනුභූතං පකාසෙතිති යොජනා, පඨමභවචකකස්ස
 කතනුභූතස්ස, විඤ්ඤාණාදිනං හෙතු විඤ්ඤාණාදි හෙතු, පඨම භව
 චකකං පකාසෙතිති සමඤ්ඤා, දුතියංවි ය දුතියභවචකකංවි ය, පරි
 යොසානං ජරාමරණනති අත්ථො. (ම: පි:)

57. කා) වා, අතික්කයෙක් දක්වනු ලැබේ; ගඤ්ඤායෙකවසෙන,
 ගභීරානං අභි ජරාසුජ සත්තයන්ගේ වශයෙන්; පුරිමං, පළමුවන
 අවිද්‍යාමූලක භවචක්‍රය; (වුත්තං, වදාලයේක; කස්මා, කවර හෙයින්
 යත්; 0) අනුපුබ්බපච්චන්දිපනතො, සංඛාර පච්චයා විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණ
 පච්චයානාමරූපං යනාදි වශයෙන් ධර්මයන්ගේ පිළිවෙල නොසික්ම
 පැවැත්ම දක්වන හෙයින්; ඔප්පාතිකවසෙන, ඔප්පාතිකවූ සත්ත
 යන්ගේ වශයෙන්; පච්ඡිමං, පැසුළුවන තාණ්හාමූලක භවචක්‍රය;
 (වුත්තං, වදාලයේක; කස්මා, කවර හෙයින් යත්; 0) සනුප්පතරිපනතො,
 උපාදන පච්චයා හවොසිද භවපච්චයා ජාතිසිද උප්පතරිසකකියන්ගේ
 එක්වැ පහළවීම දක්වන හෙයින්; අස්ස, ඒ භවචක්‍රයාගේ; අතීත
 පච්චුප්පනනානාගතො, අතීතප්‍රත්‍යක්ෂනනානාගතවූ; තයොකාලාව,
 ත්‍රිවිධ අධිකෛතෙක්ද; (හොනති, වෙන්; 0) තෙසු, ඒ ත්‍රිවිධ කාලයන්
 අතුරෙන්; නොහොත්-ඒ ත්‍රිවිධාඛයන් අතුරෙන්; පාළියං, පෙළෙහි;
 සරූපතො, සාරූප විසින්; ආගතවසෙන, ආපරිද්දෙන්; අවිජ්ජාව,
 අවිද්‍යා කොමෝද; සංඛාරාව, සංඝකාරයෝතුමුද; ඉතිවෙ අභිකාති, යන මේ
 දෙඅභ්‍ර; අතීතකාලාති, අතීතාධි අභියස; විඤ්ඤාණාදිති, විඤ්ඤා
 මූලිකොට අභි; භවාචසානාති, භවය අවසන් කොට අභි; අට්ඨ,

අවගනු;පච්චුප්පනනකාලානි,ප්‍රත්‍යක්‍ෂනනාධවආතියහ;ඡනිවෙච,ඡනි
තොමෝත්;ජරමරණඤ්ච, ජරමරණයත්; වෙ, දෙඅගනු; අනාගත
කාලානි,අනාගතාධවආතියහ;ඉති,මෙසේ;වෙදිතබ්බානි,දතයුත්තාහ;
පුත, නැවත.

* “විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං”යන තන්ති පිතිවිවා අපරිපුර්ණවූ
ආයතන ආතී කලලරූපය වදාර ඉන්මත්තෙති හෙවත් “විඤ්ඤාණ
පච්චයා නාමරූපං” යන පදයාකෙරෙන් මත්තෙති “නාමරූප
පච්චයා සලායතනං”යි ඡඛායතන ප්‍රවෘත්තිතොමෝ වදාරනලදුද
එහෙයින් “අනුපුබ්බපචතනිදීපනතො”යි විසූ. “භවපච්චයාඡනි”යන
තන්ති පිතිවිවා“ආයතනානං පටිලාභොඡනි”යි වදල බැවින් ආයතන
යන්ගේ ක්‍රමයෙන් උත්පත්තිතොමෝ නොවදාරනලදුද එහෙයින්
“සනුප්පතනිදීපනතො” යි විසූ.විඤ්ඤාණපච්චයානාමරූපනති එත්
අපරිපුර්ණණායතන කලලරූපං වතා තතො උඛං නාමරූපපච්චයා
සලායතනනති සලායතනපචතනි වුත්තාති ආහ අනුපුබ්බපචතනි
දීපනතොති, භවපච්චයාඡනිති එත් ත ආයතනානං කමෙන
උප්පතනි වුත්තාති ආහ සනුප්පතනිදීපනතොති.(මු: වී:).ත ආයත
නානං කමෙන උප්පතනි වුත්තා ආයතනානං පටිලාභොඡනිති
වුත්තතතා ආයතනානං සනුප්පතනිති අධිප්පායො.(ම: වී:)

57.(ක) හෙතුඵල හෙතුපුබ්බකතිසන්ධිව, හෙතුව පුඵකොටආ ආතී
සන්ධියආ ඵලය පුඵකොටආ ආතී සන්ධියආ හෙතුව පුඵකොටආ ආතී සන්ධියආ
යන ත්‍රිසන්ධියක් ඇත්තාවුද; වතුහෙදසබ්බහඤ්ච, අවිද්ධදි හෙතු
විඤ්ඤාදිඵල තාඡණාදිහෙතු ඡනාදිඵල වශයෙන් වතුඵවිධවූ
අභිගන්ත් සංකෂ්ප කොටආ ඇත්තාවුද; විසතිආකාරරං, විංශදකාර
සබ්බාත අරආත්තාවුද; තිවට්ටං, කම්මාභත කෙලශවාතන විපාක
වාතන නම්ලද වාතනත්‍රයක් ඇත්තාවුද; එතං, එතද්භවචක්‍රයතෙමේ;
අතවසිතං, කාලපයඝීනතරතිතව; නොහොත්-නොනැවැත්තේවැ;
හමති, බමති

ඉතිපි, මෙසෙයිනුද; (භවචක්‍රං, භවචක්‍රයතෙමැ;ට)වෙදිතබ්බං,
දතයුතු;තත්,ඒ ශාථාවෙති; නොහොත්-ඒ භවචක්‍රයෙති;(විනිවඡ්ඡයො
වෙදිතබ්බො, විනිසැ දතයුතු;ට) සබ්බාරුකඤ්ච, සංසකාරයන්ගේද;
පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණසංච, ප්‍රතිසන්ධිවිඤ්ඤායාගේද; අනතරු, අතරු;
එකොහෙතුඵලසන්ධිනාම, එක් හෙතුඵලසන්ධියෙක්නම;හෙවත්-හෙතු
ඵලසන්ධිනාම, හෙතුව හා ඵලය ගැලපීම නම්වූ;එකො, එක්සන්ධියෙකැ;
වෙදනායව, වෙදනාවගේද; තණ්හායව, තාඡණාවගේද; අනතරු;
අතරු; එකොඵලහෙතුසන්ධිනාම, එක්ඵලහෙතු සන්ධියෙක් නම;
හෙවත්-ඵලහෙතුසන්ධිනාම, ඵලය හා හෙතුව ගැලපීම නම්වූ; එකො,
එක් සන්ධියෙකැ; භවසංච, භවයාගේද; ඡනියාව, ඡනියගේද;
අනතරු, අතරු; එකොහෙතුඵලසන්ධිනාම, එක් හෙතුඵලසන්ධියෙක්
නම; හෙවත්-හෙතුඵලසන්ධිනාම, හෙතුව හා ඵලය ගැලපීම නම් වූ;

එකො, එක් සකියෙකැ; ඉතිඑවං, මෙකිපරිද්දෙන්; ඉදං, මේ හව
 චක්‍රයතෙමේ; හෙතුඵලහෙතුපුබ්බකතිසකිති, හෙතුපුබ්බකසකි ඵල
 පුබ්බකසකි හෙතුපුබ්බකසකි සබ්බසාතවු ත්‍රිසකියෙක් ඇත්තේයයි;
 වෙදිතබ්බං, දතයුතුයි; පන, පක්‍ෂානතරයෙක් වේ; අස්ස, මේ හව
 චක්‍රයාගේ; සකිනං, ත්‍රිවිධසකින්ගේ; ආදිපරියොසානවචනිකා, මූල
 අවසනැ පිරිසිදින ලද්දවු; නොහොත්-ආද්‍යානතයෙන් පිරිසිදින
 ලද්දවු; වතනාරොසබ්බතා, වතුර්විධවු සංකෛපකෙනක්; හොනති,
 වෙත්; සෙය්‍යපීදං-ඉදං, ඒ වතුර්විධ සබ්බසාතයෝතුමු; සෙය්‍යථා,
 කවරහුද; අවිජ්ජාසබ්බාරු, අවිජ්ජාසංසාරයෝතුමු; එකොසබ්බතො,
 එක් සබ්බසාතයෙක් නම; විඤ්ඤාණ නාමරූප සලායතන එස්ස වෙදනා,
 විඤ්ඤාපෙ-වෙදනාවෝතුමු; දුතියො, දෙවැනිවු සබ්බසාතයැ නම;
 තණ්හා උපාද්‍යනහවා, තෘණ්හා උපාද්‍යන හවයෝතුමු; තතියො, තුන්
 වැනිවු සබ්බසාතයැ නම; ජතිජරුමරණං, ජති ජරුමරණය තෙම,
 වතුනො, සිවුවන සබ්බසාතයැ නම; ඉති එවං, මෙකි පරිද්දෙන්;
 ඉදං, මේ හවචක්‍රයතෙමේ; වතුහෙදසබ්බතනති, වතුර්විධ සංකෛප
 යෙක් ඇත්තේයයි; (අබ්බයන් සිවුපරිද්දෙකින් හකුඵවාගැනුම් ඇත්
 තේය යුග්ගේයි.) වෙදිතබ්බං, දතයුතුයි.

* හෙතුඵල හෙතුපුබ්බකතිසකි යනාදින්ති නිව්වනාදිය
 දක්වනුමෝ-හෙතු ආදිපුබ්බකා තයො සකි එතස්සාති හෙතුඵල
 හෙතුපුබ්බකතිසකි, හවචකං, හෙතු ඵල හෙතුඵලවසෙන වතුපප
 හෙදෙ අබ්බතං සබ්බතො එතස්සාති වතුහෙදසබ්බතං, සරූපතො
 අවුත්තාපි තස්මිං තස්මිං සබ්බතෙ ආකිරියනති අවිජ්ජා සබ්බාරුදිග්ගහ
 ණෙති පකාසියනති ආකාර, අතිතහෙතුආදිනංවා පකාර ආකාර,
 කිලෙසකමමිපිපාකා විපාකකිලෙසකමමෙති සමබ්බකා හුත්වා පුනපුනං
 පරිවත්තනති තෙසු වට්ටනාමං ආරොපෙනා තිවට්ටනති චුත්තං,
 වට්ටකදෙසත්තවා වට්ටාතිති චුත්තාති-සි විසු. (මු: ටී:) වන්දයා
 කෙරෙන් පරිවුච්ඡන්තේ ප්‍රත්‍යෙකසමබ්බකිය වනුයෙන් මේ අභිවිකල්ප
 යෙහි හෙතුපුබ්බක යන්නෙන් හෙතුඵලසකියද ඵලපුබ්බක යන්
 තෙන් ඵලහෙතුසකියද හෙතුපුබ්බක යන්නෙන් නැවතත් හෙතු
 ඵලසකියද දක්වනු ලැබේ. කියේ මැනෝ-හෙතුඵලසකි ඵලහෙතු
 සකි පුනපි හෙතුඵලසකිති එවං හෙතු ආදිපුබ්බකා හෙතුඵල හෙතු
 පුබ්බකා-සි. (අ: ටී:) * “හෙතු ඵල හෙතු ඵල වසෙන”යනු අවිජ්ජාදි
 හෙතු වශයෙන් විඤ්ඤාදි ඵල වශයෙන් තෘණ්හාදි හෙතු වශයෙන්
 ජති ඵල වශයෙන් අබ්බයන්ගේ ප්‍රහෙද වතුහෙදයක් ඇති සබ්බතය
 මේ හවචක්‍රයාගේනුයි ඒ වතුහේද සබ්බත නමැයි යෙන්-හෙතුඵල
 හෙතුඵලවසෙනාති අවිජ්ජාදි හෙතු විඤ්ඤාණාදිඵල තණ්හාදිහෙතු
 ජතිඵලවසෙන-සි. (අ: ටී:) * උපසගීවිගෙෂයෙන් අභිවිගෙෂයෙක් වේ
 නුයි “ආකිරියනති”යන පදයාගේ අභියැ “පකාසියනති”යන්නෙන්
 උත්තයැ දතයුතු. * යම්හෙයකින් කෙලෙසකමිවිපාකයෝ විපාක
 කෙලෙසකමියන් හා සමබ්බකියෝවා පුනපුනා පරිවත්තය වෙද්ද

එකෙහිත් ඔවුන් කෙරෙහි වෘත්තන්තය නොතිබූවැයි කියන ලදී නොහොත්-වෘත්තන්ත දෙයක් බැවින් හෝ වෘත්තන්ත කියන ලදහ. කෙලෙසකමිවිපාකයෝ යන්නෙන් අවිද්‍යාව මුල්කොට ඇති වෙදනාව අවසන් කොට ඇති බවින් දක්වා, විපාකකෙලෙසකමින් හා යන්නෙන් විඤ්ඤාණය මුල්කොට ඇති භවය අවසන්කොට ඇති බවින්. හා එක්වැයයි දක්වා. පැසුළු වක්‍රවත්‍ර කමිතියෙන් විපාකය හා සමබන්ධතමේ කියන ලද නය ඇති බැවින් නොගන්නා ලදී. කිලෙසකම විපාකාති අවිජ්ජාදිකෙ වෙදනාපරිඥාපානෙ වදනි විපාකකිලෙස කමෙතිති විඤ්ඤාණාදිති භවපරිඥාපානෙති පුන කමෙසං විපාක සමබන්ධො වුත්තන්තයත්තං න ගතිනො. (අ: වී:) * සංකීර්ණයේ ආදි පරිච්ඡේදයෙන් පිරිසිදුකලදහය හය සංකීර්ණයේ පුළුවන වශයෙන් පිරිසිදුකලදහය හය යන්නෙන් සංකාරයන්ට පුළුවන අවිද්‍යාවද ජනිතව අවරවැනි ජරමරණයද දක්වා. කියේ මැනෝ සංකීර්ණය ආදිපරිඥාපානව චක්ඛිතාති සංකීර්ණය පුබ්බාපරවචක්ඛිතාති අප්පො. (මු: වී:) පුබ්බාපර වචක්ඛිතාති සංකාරානං පුබ්බභූතා අවිජ්ජා ජනිතා අපරභූතං ජර මරණමපි දෙසෙති. (ම: වී:)

58

අනිතෙ හෙනවො පඤ්ච ඉද්ධති ඵලපඤ්චකං,
ඉද්ධති හෙනවො පඤ්ච ආසති. ඵලපඤ්චකනති.

එතෙහි පන විසතිසා ආකාරෙහි අරෙහි විසතිආකාරාත්මනි වෙදිනබ්බං, නත්ථ අනිතෙ හෙනවොපඤ්චාති අවිජ්ජාසංකීර්ණාති ඉමෙ නාව මෙ වුත්තා එව, සංකාරා පන අවිමාපටිනස්සති පටිනස්සිතො උපාදිසති නස්ස උපාදනපට්ඨසා හවො නස්සා නන්තපාදනභවාපි ගතිනා හොනති, තෙනාහ පුට්ඨකමම හවස්සි. මොහො අවිජ්ජා, ආසුහනාසංකීර්ණා, නිකන්ති නන්තා, උපගමනං උපාදනං, වෙනනා හවොති ඉමෙ පඤ්චබ්බං පුට්ඨකමමහවස්සි. ඉධ පටිසංස්සා පට්ඨ සාති, නත්ථ පුට්ඨ කමමහවස්සිනති පුට්ඨෙ කමමහවෙ, අනිතන්තිසං. කමමහවෙ කට්ඨමානෙති අප්පො, මොහො අවිජ්ජාති සො නද පුකුඤ්ඤ මොහො සෙන මුලෙනා කමමංකරෙති සා අවිජ්ජා, ආසු හනා සංකීර්ණාති නං කමම. කරෙතො පුට්ඨවෙනනාසො සථාදනං දස්සාමිති විතතං උපපාදෙතො මාසමපි සංවච්ඡරමපි දුනුපකරණාති සප්පකතස්ස උපපතනා පුට්ඨවෙනනාසො, පටිගතාහකානං පන හත්ථ දක්කිණං පටිසංස්සතො වෙනනා හවොති වුවමති, එකා වජ්ජනෙසුචා ජසුජවෙනෙසු වෙනනා ආසුහනසංකීර්ණාති, සත්තමා වෙනනා හවො සාකාවිචා පන වෙනනා හවො, නංසමපසුතනා ආසුහනසංකීර්ණාති, නිකන්ති නන්තාති සාකමමංකරෙතනස්ස නස්ස එලෙ උපපතතිහවෙ නිකාමනා පස්සනා සා නන්තාති, උපගමනං උපාදනනති සං. කමම. හවස්ස පට්ඨසභූතං ඉදං කතො

අසුකසම් නාමසානෙ කාමෙ සෙවිසාමි උච්ඡ්ඡ්ඤාමිති ආදිනා නසෙන පවනනං උපගමනං ගහණං පරිවසනං ඉදං උපාදනං නාම, වෙනනාභවොති ආයුහනාචසානෙවුතතවෙනනා භවොති එව මනො වෙදිනබ්බො.

58. අතීතෙ, අතීතභවයෙහි; පඤ්ච, පඤ්චප්‍රකාරවූ; හෙතවො, හෙතුනුද; ඉද්‍යති, ප්‍රත්‍යක්ෂවූ ප්‍රත්‍යක්ෂනාභවයෙහි; ඵලපඤ්චකං, ඵලපඤ්චකයතෙමේද; ඉද්‍යති, ප්‍රත්‍යක්ෂවූ ප්‍රත්‍යක්ෂනාභවයෙහි; පඤ්ච, පඤ්චප්‍රකාරවූ; හෙතවො, හෙතුනුද; ආයතීං, අනාගතභවයෙහි; ඵලපඤ්චකං, ඵලපඤ්චකයතෙමේද;

ඉති එතෙහි පන විසතිසා ආකාරෙති, යන මේ විංශද්‍යුකාර සංඛ්‍යාතවූ; අරෙති, අරකරණකොටගෙනැ; විසතිආකාරරනති, අවිද්‍යා සංසකාරදි විංශතිවිධ ස්වරූප සංඛ්‍යාත අරඥත්තේයයි; වෙදිතබ්බං, දතයුතු; (එතෙහි පන විසතිසා ආකාරෙති විසතිආකාරනති යනු අප පාඨයි. පන යනු පක්ෂානතරද්‍රෝනකයි.) තත්ථ, ඒ අතීතෙ හෙතවො පඤ්ච යනාදි ගාථාවෙහි; අතීතෙහෙතවොපඤ්චාති, අතීතෙ හෙතවො පඤ්ච යනු; අවිජ්ජා, අවිද්‍යාතොමෝද; සංඛාරාදි, සංසකාරයෝතුමුද; ඉතිඉමෙ, යන මේ හෙතුධර්මයෝ; චෙ, දෙදෙනෙක්; තාව, පළමු කොටැ; (පාලියංස්වරූපතො) වුත්තාඵච, පෙළෙහි ස්වරූප වශයෙන් වදාලනුමය; පන, එසේ පෙළෙහි හෙතත් දෙදෙනෙකුත් ස්වරූප වශයෙන් වදාල නමුත්; අවිවා, විදසුන් නැණින් පහවූ අඥන පාඨග් ජනතෙමේ; යසමා, භම්මෙයතිත්; පරිතසුති, තාමණා වශයෙන් ආලම්බනග්‍රහණය කෙරේද; පරිතසුතො, තාමණා වශයෙන් ආලම්බන ග්‍රහණයට පැමිණි අඥන පාඨග් ජනතෙමේ; උපාදියති, දැඩිබවට පත් තාමණාදූෂිත්තේ වශයෙන් ආලම්බනය දූෂිග්‍රහණය කෙරෙයි; තසු, ඒ අඥන පාඨග් ජනයාහට; උපාදනපච්චයා, උපාදනප්‍රත්‍යය යෙන්; භවො, භවයතෙමේ; (සම්භවති, ලැබෙයි; ට) තසමා, එහෙයින්; තණ්හපාදනභවාපි, තාමණා උපාදන කම්භවයෝතුමුද; ගතිතා, ගන්නාලද්දනු; භොනති, වෙන්; තෙන, එහෙයින්; පුරිමකමමහංසම්, පෙපෙපච්චයාති, පච්චයා යන සාධකවචනය; (පරිසමන්දයං, පිළිසැමියාවෙහි; ධම්මසෙනාපතිසාරිපුත්තනෙඨරෙ, ධම්මසෙනෙවි සාරිපුත් මහතෙරුන් වහන්සේ; ට) ආහ, වදාලසේක; පුරිමකමමහංසම්, පුළුඵානමහංසම්වයෙහිවූ කම්භවයෙහි; නොභොත්-පුළුඵානමහංසම්වයෙහිවූ කම්භවය ඇති කල්හි; මොභො, දූෂිතයාදිත්තේ ස්වභාවය වැටහිය නොදී මූලාකොටැ සිටියාවූ මොහයතෙම; අවිජ්ජා, අවිද්‍යාතම; ආයුහනා, දනාදික්‍රියාවන් සකස්කොටැ කරන්නාවූ වෙනනාවෝතුමු; සංඛාරාදි, සංසකාරයෝනම්නු; නිකනති, ආලම්බනයෙහි පැවති අභිරතී තොමෝ; තණ්හා, තාමණාතම; උපගමනං, අරමුණු දැඩිකොටැ ගන්නා ස්වභාවධර්මයතෙම; උපාදනං, උපාදනතම; වෙනනා, පරිත්‍යාගාදි වශයෙන් දනාදි ක්‍රියාවන්හි ව්‍යාපාරවත්වූ වෙනනා

තොමෝ; හවො, හවනම; ඉති, මෙසේ; පුරිමකමහවසමිං, පුළුනභාවයෙහිවූ කමීහවයෙහි; නොහොත්-පුළුනභාවයෙහිවූ කමීහවය ඇති කල්හි; ඉමෙපඤ්චධම්මො, මේ ධර්මයෝ පස්දෙන; ඉධ, මේ ප්‍රත්‍යක් පනානභාවයෙහි; පටිසන්ධියා, ප්‍රතිසන්ධිය; පච්චයා, ප්‍රත්‍යයයෝ; (හොනති, වෙන්; 0) තත්ථ, ඒ පුරිමකමහවසමිං මොහො යනාදි පිළිසැඬියා පාළියෙහි; පුරිමකමහවසමිනති, පුරිමකමහවසමිං යනු; පුරිමෙ, පුළුනභාවයෙහිවූ; කමහවෙ, කමීහවයෙහි; නොහොත්-කමීහවය ඇති කල්හි; අතිතජනියං, ඉක්මැඟිය අත්බැවෙහි; කමහවෙ, කමීහවය; කරියමානෙ, කරනුලබන කල්හි; ඉති අත්ථො, යන මේ අථිඥා වේ; මොහොඅවිජ්ජාති, යනු; තද, ඒ කමීහවය සකස් කරන්නාවූ පුළුකාලයෙහි; දුක්ඛාදිසු, දුඃඛසත්‍යාදීන්හි; යොමොහො, අරමුණු පිළිසෙයන ලකුණැති යම් මොහයෙක් ඇද්ද; යෙන, යම් මොහයෙකින්; මුලෙනා, මුලාවූ පුගුල්වෙමේ; කමමං, කුශලාකුශල කමීය; කරෙති, කෙරේද; සා, ඒ අරමුණු පිළිසෙයන ලකුණැති ධර්ම ජනිතොමෝ; අවිජ්ජා, අවිද්‍යානම; ආයුහනාසංඛාරාති, යනු; තං කමමං, ඒ කුශලාකුශලකමීය; කරෙතො, කරන්නනුගේ; යාපුරිම වෙතනායො, යම් පුළුපුළු වෙතනාකෙනෙක් ඇද්ද; (තා, ඒ පුළුපුළු වෙතනාවෝතුමු; ආයුහනාසංඛාරා, ආයුහනසංඝකාරනම්හු; 0) යථා, තදතිප්‍රායයා කියේයැයත්?; දනං, දනවසතුමු; දසසාමිති, දෙන්තෙමිති; විතං, සිත; උප්පාදෙනා, උපදවා; මාසමපි, මසක් මුළුල්ලෙහිත්; සංවච්ඡරමපි, අවිරුද්ධක් මුළුල්ලෙහිත්; දනුපකරණාති, දනොපකරණයත්; සජ්ජන්තස්ස, පිළියෙලකරන්නාවූ පුගුලාව; උප්පනා, උපන්නාවූ; පුරිමවෙතනායො, පුළු වෙතනාවෝතුමු; (ආයුහනා සංඛාරා, ආයුහනසංඝකාරනම්හු; 0) පන, තදන්තවූ; පටිග්ගාහ කානං, ප්‍රතිග්‍රාහක පුද්ගලයන්ගේ; හත්ථො, අත්හි; දක්ඛිණං, දකුණ වසතුමු; පතිඨාපයතො, පිහිටුවන්නාවූ පුගුලාගේ; වෙතනා, වෙතනා තොමෝ; හවොති, කමීහවනමැයි; වුච්චති, වදාරණුලැබේ; වා, (අපරෙතයො), අනික් තයෙකුදු ඇත්; එකාවජ්ජනෙසු, එක් ආවජ්ජන විතතයක් ඇති; ඡසු, ඡච්චිධවූ; ජවනෙසු, ජවන් සිත්හි; වෙතනා, ප්‍රවෘත්තවෙතනාවෝතුමු; ආයුහනසංඛාරානාම, ආයුහන සංඝකාරනම්හු; සත්තමා, සත්වැතිවූ; වෙතනා, වෙතනාතොමෝ; හවො, කමීහවනම; වාපන, අතිකුදු තයෙක් ඇත්; යාකාචි, පුළුපයවීම වශයෙන් නියමයක් නැතියෙන් සියලුමැ; වෙතනා, වෙතනාතොමෝ; හවො, කමීහවනම; තංසමපයුත්තා, ඒ වෙතනාව හා සමප්‍රයුක්තවූ සංඝාදි ධර්මයෝතුමු; ආයුහනසංඛාරානාම, ආයුහන සංඝකාරනම්හු; නිකන්තිතණ්හාති, යනු; කමමං, කමීය; කරෙන්නස්ස, කරන්නාවූ පුගුලාව; තස්ස, ඒ කමීයාගේ; එලෙ, අනාගතඵලයවූ; උප්පත්තිහවෙ, උප්පත්තිහවයෙහි; යාතිකාමනා, යම් ආසාවක්; යාපත්තා, යම් ප්‍රාථිනාවක්; (අත්ථ, ඇද්ද; 0) සා, ඒ උප්පත්තිහව ප්‍රාථිනාතොමෝ; තණ්හානාම, තෘෂ්ණානම; උපගමනං උපාදනනති, යනු; හවස්ස,

භවයාගේ; පච්චයභූතං, ප්‍රත්‍යයවැවූ; ඉදංකමං, මෙනම් කම්යක්; කතා, කොට; අසුකසම්නාමයානෙ, අසවල් තන්හි; කාමෙ, කාම ගුණයන්; සෙවිසාමි, සෙවනය කරන්නෙමි; උච්ඡිජ්ජාමි, සසර දුක සිඳින්නෙමි; ඉති ආදිනානයෙන, මේ ඇතැයි; පචතනං, ප්‍රවාතනවූ; යංඋපගමනං, යම් අරමුණ වෙතැ දැනිකොට ඵලබ්ධි සිටිනා බවෙක්; යංගහණං, යම් අරමුණ දැනිකොට ගන්නාබවෙක්; යං පරමසනං, යම් දෘෂ්ටිවශයෙන් පරමශීනය කිරීමෙක්; (යම් වරදවා ලබ්ධිගැණීමෙක් යුසේයි.) (අනි, ඇද්ද;ට) ඉදං, මේ උපගමන ග්‍රහණ පරමශීනයතෙමි; උපාදානංනාම, උපාදානනම; වෙනනා භවොති, යනු; ආයුහනාවසානෙ, ත්‍රිවිධාම් විකල්පයන්හි දැක්වූ ආයු හනයාගේ අවශානයෙහි; වුත්තවෙනනා, වදාලවෙනනානොමෝ, භවො, භවනම; ඉතිඵලං, මෙකිනැයිත්; අනො, අපියැ; වෙදිතබ්බො; දතයුත්තේය.

* “පුරිමකමභවසම්මං මොහො අවිජ්ජා”යනාදි නයින් අවුටාහි ආ බැවින් හේ ආසන්නප්‍රත්‍යක්ෂ භාවය සදහා උකතයි. පුරිමකමභවසම්මං මොහොති ආදිනා අභිකථාය ආගතතතා ආසන්නපච්චිකතං සකියාය වුත්තං. (අ: වී:)

* “යාකාවිවා පන වෙනනා භවො තං සමපයුත්තා ආයුහන සඛාරා”යන මේ වචනය කුමනම් ධර්මයකිනිකින් කියනලද්ද භව නිද්දේශයෙහි “සාන්ධතො”යන පාඨයාගේ විවරණයෙහි “වෙනනාව සඛාරා භවො පන වෙනනාසමපයුත්තාපි”යි යුගෙයින් අභිකථා වචනය සමවනුයේ පුළුපර විරෝධය විමට නොහැකිවනුයැ කියේ මැනෝ මූලවිකාති. යාකාවිවා පන වෙනනාභවො තං සමපයුත්තා ආයුහන සඛාරාති ඉදං ඉමිසා ධර්මටයිතිඤ්ඤාණභාජනියෙ වුත්තාය පටිසම්භිදා පාලියා වසෙන වුත්තං එන් හි වෙනනා භවොති ආගතාති භව නිද්දේශෙ පන සාන්ධතොති එන් වෙනනා සඛාරා භවො පන වෙනනා සමපයුත්තාපිති විභවපාලියාවසෙන දසසිතං. යි. යාකාවි. පෙ. සඛාරා යන මේ වචනය ධර්මටයිතිඤ්ඤාණභාජනියෙහි දම්සෙනෙවි සැරියුත් මහතෙරුන් වදාලා වූ පිළිසැඟියා පෙළගේ වශයෙන් මේ විභවප්‍රකරණාම් කථාපාලියෙහි දර්ශනයැ ඒ එසේමැයි. පිළිසැඟියා පෙළෙහි “වෙනනාභවො”යි ආගතයැ සැලකියයුතුයි. එසේ පිළිසැඟියා පෙළැ ආ නමුත් භවනිද්දේශයෙහි “සාන්ධතො”යන පාඨයාගේ විවරණයෙහි වෙනනාවෝතුමු සංඝකාර නම්නු වෙන් භවය වනාහි වෙනනාව හා සමප්‍රසුක්කවූ අනභිද්ධි ධර්ම නම්නුද වෙන්යි විභව පාලියගේ වශයෙන් අභිකථාවාය්‍යයන් දර්ශනය. * තසමා න අභිකථාය පුබ්බාපරවිරෝධො යථා පාඨං අන්තරා පකාසිතතාති අධිප්‍රායො. එහෙයින් පෙළ හා අභිකථාවගේ පුළුපරවිරෝධයක් නැත්තේයැ පාඨයවූ පරිද්දෙන් අරුත් පහලකල බැවිනි යනු භාවයි. (අ: වී:)

* වෙනතා සමප්‍රසුක්කධම්මයන්ගේත් වෙනතාවගේත් සංඝකාර භාවයාගේ වශයෙනුදු කමිභාවයාගේ වශයෙනුදු වදාළාමුම තදුභය පාලිපාඨයන්ගේ අභිප්‍රාය දක්වන්නට මූලටිකානි යුතු තත්ත්වයක තමො පුඤ්ඤතිසංඛාරො කුසලවෙනතා කාමාවචරති ආදිනානි සංඛාරානං වෙනතාභාවො විභවගපාලියං වුතෙනාති තත් පටිසම්බද්ධපාලියං වෙනතාසමප්‍රසුක්කතා විපාකධම්මතා සවිපාකෙන ආයුහන සංඛා තෙන සංඛිතාතිසංඛිතරණකිවෙචන සංඛාරති වුතතා විභවගපාලියං සබ්බපි භවගාමි කමමං කමමභවොති භවස්ස පච්චයභාවෙන භවගාමි භාවතො කමමසංසංඝාතභවයාය කමමභාවතො උපපන්නිභවං භාවෙනාති භවොති වුතතං උපපන්නිභවභාවන කිවං පන වෙනතාය සාතිසයනති පටිසම්බද්ධපාලියං වෙනතා භවොති වුතතං භවාති සංඛිතරණකිවං වෙනතාය සාතිසයනති විභවගපාලියං කුසලා වෙන නාති ආදිනා වෙනතා සංඛාරති වුතතා තස්මා තෙන තෙන පරියා යෙන උභයං උභයන් වතතුං යුත්තනති තතේන් විරොධොති. තවිසාරයකෙරෙමි 'තත් කතමොපෙකාමාවචර'යනාදි තසින් සංඝකාරයන්ගේ වෙනතාභාවය භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් වදාළ සේකැයි දතයුතු. ඒ ප්‍රච්චන පාලිපාඨවය අතුරෙන් පිළිසැඟියා පෙළෙහි වෙනතාසමප්‍රසුක්කවු ධම්මෝ විපාකදුන සවභාවය ඇති විපාකධම්මවන බැවින් විපාක දුනවිමි කිස හා සමගපචත්තාවු ආයුහන නම්ලද්දවු හෙවත්-ව්‍යාපාරවත්වු සංඛිතධම්මන් මොනවට සපයන කිස විසින් නොහොත්-සංඛිත ධම්මන් අභිසංසකරණකාරයාය හෙතුකොටැගෙන සංඝකාරහි දම්සෙනෙවි සැරියුත් තෙරුන් වදාළ විභවගප්‍රකරණ පාලියෙහි "සබ්බපි භවගාමිකමමං කමම භවො"යි උපපන්නිභවයාගේ ප්‍රත්‍යයභාවයෙන් භවයට පමුණුවන හෙයින්ද නොහොත්-භවයට වදනාහෙයින්ද කමිභ හා මුසුවා සබ්ද වන බැවින් කමිභහෙතුවෙනුදු උපපන්නිභවය දනවත්තූයි යන මේ වචනාචයෙන් වෙනතාසමප්‍රසුක්කවු ධම්මෝ භවය කියා භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් වදාළහ. අතික් හෙතුවකුදු ඇත් වෙනතාවගේ උප පන්නිභවය දනවන කිස සාතිසයවේද එහෙයින් පිළිසැඟියා පෙළෙහි "වෙනතාභවො"යන වචනය දම්සෙනෙවි සැරියුත් මහතෙරුන් වදාළසේක වෙනතාවගේ භවය සකස්කරණ කිස සාතිසයවේද එහෙයින් විභවගප්‍රකරණපාලියෙහි කුසලා වෙනතා යනාදි තසින් වෙනතාතුමු සංඝකාරහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් වදාළහ. මෙසේ වදාළහෙයින් ඒ ඒ කාරණයෙන් වෙනතාවගේ සංඝකාරභාව යත් වෙනතාවගේ භවභාවයත් යන උභයාචවත් වචනය පටිසම්බද්ධ විභවගපාලිවයෙහි පිහිටා කියන්නට වටනෙයි එහෙයින් මේ අවුචානි පූජාපරිච්ඡේදයෙක් නැත් යනු භාවයි.

* ("උපගමනං" යන වචනයෙන් සාධාරණ වශයෙනුදු කාර්‍ය වශයෙනුදු වතුරොපාදනයම දක්වා. 0) ගහණං යන මේ වචනයෙන් කාර්‍යවශයෙන් කාමොපාදනය දක්වා. වස්තුකාම සංඛ්‍යාතවු ආලම්භය කෙලඟකාමසංඛ්‍යාතවු නිකානනියගේ වශයෙන් දැවිකොටැ

ගැන්ම ග්‍රහණෙනම. “පරම සත්‍යං” යන මේ වචනයෙන් කෘත්‍ය වශයෙන් තදිතර උපාදානත්‍රය දක්වා මෙද යුත්‍ර ශ්‍රී ලංකා ගහණනති කාමුපාදානං කිලෙවනාහ පරමසත්‍යනති ඉතරුති. (මු: වී:) ශ්‍රී ලංකා ගහණනති නිකාමන වසෙක ආරම්භණස්ස ගහණං තෙනාහ කාමුපාදානං කිලෙවනාහනති ඉතරුති කිලෙවනාහනති යොජනා. (අ: වී:)

* “ආයුහනාවසානෙ” යනු තං කමමං කරුතො යා පුරිමා වෙනතායො යනාදි නසින් දක්වූ ආයුහන වෙනතාවන්ගේ ත්‍රිවිධ අභි විකල්පයන්හිමැ කචිතවූ ආයුහනයාගේ අවශානයෙහි සේසි. මෙද යුත්‍ර ආයුහනාවසානෙති නිසුපි අත්ථ විකල්පෙසු වුත්තස්ස ආයුහනයස්ස අවසානෙ. (මු: වී:) කියග තුන්වන අභි විකල්පයෙහි ආයුහනයාගේ අවශානයෙහි වෙනතානොම නොකියන ලද්දේද යත්? කිසිසේත් සවරුපයෙන් නොකියන ලද්දේය. “තංසමපයුත්තා” යන ශබ්දයෙහිත් ප්‍රධානභාවයෙන් කචිතවූ ආයුහනයාගේ අප්‍රධානත්වයෙන් කියන ලද්දේ අවශානයෙහි තෙවන්-පසුභාගයෙහි කිවාක් වැනිනුසි යන මේ ප්‍රකාරනතරය සදහා “නිසුපි. පෙ. ආයුහනයස්ස අවසානෙ” යන මුල ටිකාපාඨය කචිතයි. නනුව තතියෙ අත්ථ විකල්පෙ ආයුහනයස්ස අවසානෙ වෙනතා න වුත්තාති යදිපි සරුපතො න වුත්තා තං සමප යුත්තාති පත සදුතො පධානභාවෙන වුත්තස්ස ආයුහනයස්ස අප්‍රධානභාවෙන වුත්තා අවසානෙ පච්ඡතො වුත්තාවිය හොතිති ඉමං පරියායං සකුංය නිසුපි. පෙ. අවසානෙති වුත්තං. (අ: වී:)

* “නිෂ්පය්‍යාය වශයෙන් වනාහි යම් අභි විකල්පයන්හි ආයුහන යාගේ අවශානයෙහි වෙනතාවක් කියනලද්ද ඒ අභි විකල්පයන් දක් වන්ට කිහිමිසු අත්ථ විකල්පෙසු වුත්තෙ ආයුහනසංඛාරෙ තස්ස පුබ්බභාගාති ආහ තතියෙ වුත්තෙ තංසමපයුත්තාති. (මු: වී:) උභයාථ විකල්පයන්හි ආයුහන සංසකාරයා කි කල්හි උනු පුළිභාගසථ වන බැවින් තෘතීය විකල්පයෙහි ආයුහන සංසකාරයා කි කල්හි උනු පඤ්චාත්භාගසථ වන බැවින් තං සමපයුත්තා යන වචනය කිය යනු භාවයි. * මෙමැ අභිය වෘතිරෙක මුඛයෙන් දක්වන්නාවු මුඛටිකා වාය්‍යයෝ මෙසේ යුත්‍ර අභිවා ආයුහන සංඛාරෙ සකුංය තස්ස පුබ්බ භාගාති වචනං ආහ, තතියෙ විකල්පෙ වුත්තෙ ආයුහන සංඛාරෙ සකුංය තං සමපයුත්තාති වචනං ආහනි සමබ්‍රෙක්ඛො. යි

59

ඉදුහි ඵලපඤ්චිකනති විඤ්ඤාණාදිවෙදනාවසානං පාළිසං ආගතමෙව සථාහ, ඉධ පටිසංඛිවිඤ්ඤාණං, ඔක්කනනති නාමරූපං, පසාදෙ ආශනනං, පුට්ඨා ඵසෙසා, වෙදසීනං වෙදනා, ඉති ඉමෙ පඤ්චධම්මා ඉබ්බපඤනති භවසමි. පුරුකනස්ස කමමස්ස පච්චසානි, තත්ථ පටිසංඛිවිඤ්ඤාණනති සං භවගතර පටිසංඛිනාවසෙන උපපනනනනා පටිසංඛිති වුච්චති නං විඤ්ඤාණං, ඔක්කනනති නාම රූපනති සාගබ්බෙ රූපාරූපධම්මානං ඔක්කනනති ආගතනා පටිසනං.

විස ඉදං නාමරූපං, පසාදො ආයතනනාති ඉදං චක්ඛාදිපඤ්චා සනනවසෙන වුතනං, චුඤ්ඤා එසෙසාති සො ආරම්භං චුට්ඨො චුසනෙනා උපපතෙනා, අසං එසෙසා, වෙදසිතං වෙදනාති සං පටි සනිවිඤ්ඤාණෙන වා සලාසනනපච්චයෙන වා එසෙසන සහුපපනනං විපාකවෙදසිතං සා වෙදනාති එවමනො පවදිතබ්බො.

59.(ක) ඉදනිඵලපඤ්චකනති, යනු; විඤ්ඤාණාදිවෙදනාවසානං, විඤ්ඤාණ ආදිකොටැ ඇති වෙදනාව අවසන්කොටැ ඇති ඵලපඤ්චකය තෙම; පාලියං, පෙළෙහි; ආගතමෙව, ආයේමය; (වනීමාන ඵලපඤ්චකය පෙළෙහි සාරූප විසින් ආයේමය යුජේසි.) යථාහ, කුමනම් සාධක වචනයක් වදාලයේක්ද යත්?; ඉධ පටිසනිවිඤ්ඤාණං, පෙ, පච්චයාති, පච්චයා යන සාධකවචනය; ආහ, වදාලයේක; ඉධ, මේ ප්‍රත්‍යක්ෂපනනභවයෙහි; පටිසනි, ප්‍රතිසනිනොමෝ; හෙවත්-අතිතවූ භවවිඤ්ඤාණ ප්‍රත්‍යක්ෂපනන භවය හා එකට හම්මන බව හෝ ගලපන ධර්මජනිතොමෝ; විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤානම; ඔක්කකනති, මවුකුසල වදනක් මෙන් රූපාරූපධර්මයන්ගේ පහලවීම් සවභාවය; නාමරූපං, නාම රූපනම; පසාදො, වක්‍ෂ්‍ය:ප්‍රසාදාදි ප්‍රසාදයතෙම; ආයතනං, ආයතන නම; චුට්ඨො, අරමුණු පහස්නාව බෝ අරමුණෙහි හැපෙමින් උපදනාව; එසෙසා, සපඨිතම; වෙදසිතං, අරමුණුරසවිදිතබව; නොහොත්-අරමුණු රසවිදිම් වශයෙන් පවත්නා ධර්මසවභාවයතෙම; වෙදනා, වෙදනානම; ඉති, මෙසේ; ඉධුපපනනිභවයෙහි, මේ ප්‍රත්‍යක්ෂ පනනවූ උපපනනිභවයෙහි; නොහොත්-ඉධ, මේ අත්බැවිහි; උපපනනි භවයෙහි, උපපනනිභවය ඇති කල්හි; (නිබ්බතතා, පහලවූ; 0) ඉමෙ පඤ්චධම්මා, මේ ධර්මයෝ පස්දෙන; පුරෙකතස්ස, පුළුභවයෙහි කරන ලද්දවූ; කමමස්ස, කමීයව; පච්චයා, ප්‍රත්‍යයවූවානු; (හොනති, වෙන්;) නොහොත්-කමමස්ස, කමීයාගේ; පච්චයා, (පච්චයභාවෙන), ප්‍රත්‍යය වීම් හෙතුවෙන්; (හොනති, වෙන්; 0)

* තමා ඵලපඤ්චකය වනුයෙන් පුළුල්ත්මාර්ජිත කමීයව ප්‍රත්‍යය වීමැ කෙසේ දැයි සිද්ධාන්තය නොකටයුතු. ඵලපඤ්චකය හෙයින්මැ හෙතුවෙන් නොවෙන්වැ වීමැ මෙරමා හැගවියට අදහස සිත තබ, මෙසේ වැණුහුයි ආවායඤ්චරයෝ වියත්.

39.(කා) තත්ථ, ඒ ඉධ පටිසනිවිඤ්ඤාණං යනාදි පාලියෙහි; (විනිවර්ජයො වෙදිතබ්බො, විනිසැ දනසුතු; 0) පටිසනිවිඤ්ඤාණනති, පටිසනි විඤ්ඤාණං යනු; යං (විතනං), යම්සිතෙක්; භවනනරපටිසනිකාවසෙන, ඉක්මගිය භවවිඤ්ඤාණ හෝ ඉක්මගිය අනතුරැවූ භවය ප්‍රත්‍යක්ෂපනන භවය හා එක්කොටැ ගැලවීම් වශයෙන්; උපපනනතතා, උපත් බැවින්; පටිසනිති, ප්‍රතිසනිතමැයි; වුවහි, කියනුලැබේද; තං (විතනං), ඒ සිත; විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤානම; ඔක්කකනතිනාමරූපනති, යනු; ගබ්බෙ, මවු ගැබෙහි; නොහොත්-පිළිසිදගන්නා පියෙස්හි; රූපාරූපධම්මානං,

රූපාරූපධර්මයන්ගේ; ආගන්තුක පරිසරය විය, අතීත භවයෙන් අවුත් ප්‍රත්‍යක්‍ෂතප්‍රකාශ භවයට ප්‍රවේශවීමක් මෙන්; යාමකකන්ති, යම් අවක්‍රාන්ති යක් වේද; හෙවත්-යම් භටගැන්මක් වේද; ඉදං, මේ මවුගැබ හෝ පිළිසිඳගන්නා පියෙස්සි අතීතභවයෙන් අවුත් ප්‍රත්‍යක්‍ෂතප්‍රකාශ භවයට ප්‍රවේශවීමක් වැනිවූ ධර්මස්වභාවයනෙම; නාමරූපං, නාමරූප නම.

* රූපාරූපධර්මානං. ඔක්කකන්ති යනු අහෙදයෙහි හෙදපරි කල්පනා වශයෙන් කී නැති රතනානං නයං යන්නෙහි ත්‍රිවිධවූ රතන යන්ගේ සමූහය සලකා සලකනවිට වශයෙන් කීවත් ත්‍රිවිධවූ රතනය යන වචනාවිය යම්සේලැබේද එමෙන් රූපාරූපධර්මයන්ගේ අතීතභවයෙන් අවුත් මේ භවයට ප්‍රවේශවීමක් මෙන් භටගැනීම යන තෙජුල ධර්මකාය වශයෙන් ලැබියයුතු නාමරූප සදහා කියනලදැයි දනගුතු. පරමාථ ධර්මයන් ව්‍යාපාරරහිතවන බැවින් “විය” යන උපමාද්‍රෘතකයා යෙදී.

59.(ක) පසාදො ආයතනනාති, යන; ඉදං, මේ වචනය; වකිකාදිපඤ්චා යනනවසෙන, වඤ්ඤාදි පඤ්චවිධ ආයතනයන්ගේ වශයෙන්; වුතතං, වදාරනලදී; චුට්ඨොථස්සොති, යනු; යො, යම් ධර්මස්වභාවයෙක්; ආරම්භං, අරම්භ; චුට්ඨො, පහස්සා බවවේද; නොහොත්- චුසනොඋප්පන්නො, හැපෙමින් උපන්නේවේද; අයං, මේ ධර්ම ස්වභාවයනෙම; එස්සො, සපඨිතම; වෙදගිතං වෙදනාති, යනු; පරිසකි විඤ්ඤාණෙනවා, ප්‍රතිසකි විඤ්ඤාණ සමග හෝ; සලායතනපච්චයෙන; ඡබායතනකා ප්‍රත්‍යය කොට ඇති; එස්සොනවාසග, සපඨිය සමග හෝ, උප්පන්නං, උපන්නාවූ; යං විපාකවෙදගිතං, යම් විපාකවෙදනාවක්; (අනි, ඇද්ද; 0) සා, ඒ විපාකවෙදනානොමෝ; වෙදනා, වෙදනානම; ඉතිඑවං, මෙකිනසින්; අනො, අපිභවනෙම; වෙදිතබ්බො, දනගුතු.

60

ඉදති හෙතෙවො පඤ්චාති නාණාදයො පාලිසං. ආගන්තව නාණපාදනභවා, භවෙ පන ගතිනෙ නායං චුට්ඨොථස්සොති. සමප යුතතා වා සබ්බාග් ගතිනාවහොනති, නාණපාදනභවනග්ගෙව නං. සමපයුතතා යාසවා මූලොහා කමමං කතෙති සා අවිජ්ජා ගතිනාව හොතිති එවං පඤ්ච, නොනාග ඉධපටිපක්කතතා ආයතනානං. මොහො අවිජ්ජා, ආයුහනා සබ්බාග්, නිකන්තිනාණො උපගමනං, උපාදානං, වෙනනාහවො, ඉති ඉමෙ පඤ්චධර්මො ඉධකමමභවසමං. ආයතිං පරිසකියා පච්චසාති, නප ඉධපටිපක්කතතා ආයතනා නනති පටිපක්කතාසනනස්ස කමමකරණකාලෙ සමෙමාහො දසසිනො, සෙසං උතනානස්ම වෙච්.

60. ඉදති හෙතෙවො පඤ්චාති, ඉදති හෙතෙවො පඤ්ච යන වචන යෙහි; (විතිච්ඡයො එවං වෙදිතබ්බො, විතිසැ මෙසේ දනගුතු; 0) නොහොත්-ඉදති හෙතෙවො පඤ්චාති, යනු; නාණාදයො, නාණාදිවූ හෙතුනු පස්දෙන නම්නු; නාණපාදනභවා, නාණො උපාදාන භවයෝ තුමු; පාලිසං, පෙලෙහි; ආගන්තව, ස්වරූපයෙන් ආවානුමය; පන,

එසේ තෘෂණ උපාදාන භවයන් පෙළෙහි ස්වරූපයෙන් ආනමුත්; භවෙ, කමිභවය; ගතිනෙ, පෙළෙහි ලා ගත්කලැ; තස්ස, ඒ කමි භවයාගේ; පුබ්බභාගා, පුච්ඡාගමු; සඛ්ඛාරවා, සංස්කාරයෝතුමු හෝ; තංසමප්පත්තා (සඛ්ඛාරවා) තත්සමප්පත්තමු සංස්කාරයෝතුමු හෝ; ගතිතාවහොනති, ගන්නාලද්දමු වෙත්; තණ්හපාදානගහණෙනව, තෘෂණ උපාදාන ග්‍රහණ සාමථීයයෙන්ද; තංසමප්පත්තා, ඒ තෘෂණ උපාදානගත් හා සමප්පත්තමු; යායවා, යම් අවිඤ්චකින්; මුලෙහා, මුලාවු පුභුල්තෙමේ; කමම, කුශලාකුශලකමීය; කරුති, කෙරේද; සාඅච්ඡා, ඒ අවිඤ්ඤාමෝ; ගතිතාවහොති, ගන්නාලද්දීම වේ; ඉති එවං, මෙකිනසින්; පඤ්ච (හෙතෙවො හොනති), පඤ්චවිධ හෙතුහු වෙත්; තෙන, එහෙයින්; ඉධපරිපක්කත්තා, පෙ, පච්චයාති, පච්චයා සි; ආහ, වදාලයේක; ඉධ, මේ ප්‍රත්‍යක්ෂපනන භවයෙහි; ආයතනානං, ආයතනයන්ගේ; පරිපක්කත්තා, මුහුකුරුගිය බැවින්; මොහො, මුලාවීමැ හෝ බවදෙස් පිළිසෙයන මොහයතෙම; අච්ඡා, අවිඤ්ඤාම; ආයුභතා, පුච්ඡාගමු වෙතනාතුමු; සඛ්ඛාර, සංස්කාරනම්හු; තිකනති, ආලම්බනයෙහි පැවැති අභිලාෂානොමෝ; තණ්හා, තෘෂණානම; උපගමනං, අරමුණ දැකිකොටැ ගන්නා ස්වභාවයතෙම; උපාදානං, උපාදානනම; වෙතනා, පරිත්‍යාගාදි වශයෙන් දනාදි ක්‍රියාවන්හි ව්‍යාපාර වන්වු වෙතනානොමෝ; භවො, භවනම; ඉති, මෙසේ; ඉමෙපඤ්ච ධම්මා, මේ ධර්මයෝපස්දෙන; ඉධ කමමභවයිමං, මේ ප්‍රත්‍යක්ෂමු කමි භවයෙහි; නොහොත්-මේ ප්‍රත්‍යක්ෂමු කමිභවය ඇති කල්හි; ආයතිං, අනාගතයෙහි; පටිසන්ධියා, ප්‍රතිසන්ධියගේ; පච්චයා, ප්‍රත්‍යයයෝ; (හොනති, වෙත්; ඉති, සමාප්තියෙහි නිපා.) තත්ථ, ඒ පාලිපාඨයෙහි; ඉධපරිපක්කත්තා ආයතනානනති, ඉධ, පෙ, යනපදයෙහි; නොහොත් යන පදයෙන්; පරිපක්කායතනස්ස, මුහුකුරුගිය ආයතන ඇති පුභුලාගේ; කමමකරණකාලෙ, කුශලාකුශලකමීයන් සකස්කරණ කාලයෙහි පැවැත්තාමු; සමමාහො, වැඩියක් අරමුණු පිළිසෙයන මොහයතෙම; දස්සිතො, දක්වා වදාලයේක; සෙසං, තදවශෙෂමු පද්‍ර්භය; උත්තානත්ථෙව, ප්‍රකටමු අභි ඇත්තේමැයි; (සෙසං උත්තාන මෙව කියාත්පාඨයි.)

* ලදරුවාගේ විත්තප්‍රවාතනිනොමෝ භවාඛගපාතය බහුල කොටැ ඇත්ති බෙහෙවින් භවානතරය දනවන කමීය සකස් කිරීමට නොසමත්වුද එහෙයින් “ඉධ පරිපක්කත්තා ආයතනානං” යනාදිය වදාලයේක. * “කමමකරණකාලෙ සමමාහො” යන්නෙන් කමීයට ප්‍රත්‍යයමු සමමාහය දක්වා කමිසමප්පත්තමු මොහයම නොදක්වා යනු භාවයි. දහරස්ස විත්තප්‍රවාතනි භවාඛගබහුලා යෙහුයෙන භවනතරජනක කමමායුහන සමත්ථා න හොතිති ඉධ පරිපක්කත්තා ආයතනානනති වුත්තං, කමමකරණකාලෙ සමමාහොති එතෙන

කමමසා පව්වයභූතං සමමාහං දසෙසානි න කමමසමපසුතනමෙවං (මු: ටි:) මේ ටිකාපාඨයෙහි “කමමසා පව්වයභූතං”යන්නෙන් සංසාරයතව ප්‍රත්‍යයවූ මොහය දක්වා එසේ දක්වනුයෙන් කමමකරණ කාලෙ යන මෙනැති කමිභෙද සාමථිඝ්ණෙන් සියලුම සංසාරයාගේ ගත්තව දක්වා කියේ මැනෝ. කමමසා පව්වයභූතනති සංඛාර පව්වයං තෙන කමමකරණකාලෙති එතථ කමමසද්දෙන සංඛාරසාපි සංඛාරසාපි ගතිතං දසෙසානි තෙනාහ න කමමසමපසුතනමෙවංති. සි. (ආ: ටි:)

61

ආසන්න. එලෙසදෙකන නිවැසියන්ගේදීත් පසුව තාගේ හිතගත
 ගෙන වුනහැටි, ජගමරණං පන නෙසං සෙව ජගමරණං, ගෙනාහ
 ආසන්න. පටිසංහිවිසුද්ධාණං, ඛිකානනි නාමරූපං, පසාදෙ ආසන්නං,
 ජුටෙයා ඵසෙකා, චෙදසිතං චෙදනා භුති භූමෙ පසුවධමො ආසන්න.
 උපපන්නිභවසමිං භුධ කතස්ස කමමස්ස පච්චසාති, එවමිදං විසති
 ආකාරාරුහිනි, නපථ සුචිතභවසමිං පසුවකමමසමහාර එතරති
 පසුවවිපාකධමො එතරති පසුවකමමසමහාර අනාගතෙ පසුව
 විපාකධමොති දසධමො කමමං දසවිපාකොති විසු ධාතෙසු කමමං.
 කමමං නාම විසු ධාතෙසු විපාකො විපාකොනාමාති සබ්බමෙපනං
 භවචක්ඛං. පච්චසාකාරවට්ටං කමමඤ්චව කමමවිපාකොව, නථා
 විසු ධාතෙසු කමමං කමමසබ්බෙපො විසු ධාතෙසු විපාකො
 විපාකසබ්බෙපොති සබ්බමෙපනං කමමසබ්බෙපො චෙව විපාක
 සබ්බෙපොව, විසු ධාතෙසු කමමං කමමවට්ටං විසු ධාතෙසු
 විපාකො විපාකවට්ටනිති සබ්බමෙපනං කමමවට්ටඤ්චව විපාක
 වට්ටඤ්ච, නථා විසු ධාතෙසු කමමං කමමහවො විසු විපාකො
 විපාකහවොති සබ්බමෙපනං කමමහවොචෙව විපාකහවොව, විසු
 ධාතෙසු කමමං කමමපච්චනං විසු විපාකො විපාකපච්චනනිති
 සබ්බමෙපනං කමමපච්චනඤ්චව විපාකපච්චනඤ්ච, නථා විසු
 ධාතෙසු කමමං කමමසන්නති විසු විපාකො විපාකසන්නතිති
 සබ්බමෙපනං කමමසන්නතිචෙව විපාකසන්නතිවි විසු ධාතෙසු කමමං.
 ක්‍රියානාම විසු විපාකො ක්‍රියාඵලං නාමාති සබ්බමෙපනං ක්‍රියාචෙව
 ක්‍රියාඵලඤ්චාති.

එවිට සමුප්පන්නවිදං සහෙතුකං
 දුකං අභිවචං චලිතනරක්ඛං,
 ධම්මෙභිධම්මා පහවනතිහෙතුසසා
 නිහතංථ අනතාව පණෙව විජ්ජති.

බිම්මා බිසම් සඤ්ජනනානි හෙතුසමාරථවසා,
 හෙතුනඤ්ච නිගන්ධාස බුමමාබ්‍රිථෙති දෙසිතො.
 හෙතුසු උපරුථෙසු ජිනනං වට්ඨං නවට්ඨති
 එවං දුක්ඛනන්ධාස බ්‍රහ්මවේසිං විජ්ජති,
 සතෙනවතුපලබ්භතෙන නෙව්‍යජ්ජෙද්ධනසංසරං.

61. ආයතීංඵලපඤ්චකනනි, යනු; විඤ්ඤාණාදීනි, විඤ්ඤාදීවු; පඤ්ච, ඵලපස්දෙනනම්නුසි; තානි, ඒ විඤ්ඤාදීවු ඵලධර්මයෝ පස්දෙන; ජනිගහනණෙන, ජනිගබ්දග්‍රහණ සාමප්‍රයෝගී; වුත්තානි, වදාලන; ජරුමරණංපන, ජරුමරණය වනාහි; තෙසංයෙව, ඒ විඤ්ඤාදී ඵලධර්මයන්ගේම; ජරුමරණං(හොනි, 0) ජරුමරණය වේ; තෙන, එහෙයින්; ආයතීංඵලපඤ්චකනනි, පටිච්චයානි; ආහ, වදාලන්න; ආයතීං, අනාගතභවයෙහි; පටිසංඝි, ප්‍රතිසංඝිතොම; විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤානම්; ඔක්කනනි, මවුකුසව වදනාක් මෙන් රූපාරූපධර්මයන්ගේ පහලවීම සාමාන්‍යය; නාමරූපං, නාමරූපනම; පසාදො, වක්‍රාප්‍රසාදදී ප්‍රසාදය තෙම; ආයතනං, ආයතනනම; පුට්ඨො, අරමුණු පහස්නාබව හෝ අරමුණෙහි හැපෙමින් උපදනාබව; එසො, සාධනම; වෙදගිනං, අරමුණු රසවිදිනබව; නොහොත්-අරමුණු රසවිදිම් වශයෙන් පවත් ධර්මසාමාන්‍යතෙම; වෙදනා, වෙදනානම; ඉති, මෙසේ; ආයතීං උපපන්නිභවයම්, අනාගතවු උපපන්නිභවයෙහි; නොහොත්-ආයතීං, අනාගතයෙහි; උපපන්නිභවයම්, උපපන්නිභවය ඇති කල්හි; (නිබ්බතා, පහලවු; 0) ඉමෙපඤ්චධර්මො, මේ ධර්මයෝපස්දෙන; ඉධ, මේ අත්ඛැවිහි; කතස්ස, කරනලද්දවු; කමස්ස, කමයව; පටිච්චයා, ප්‍රත්‍යයවුවානු; (හොනනි, වෙන්; 0) නොහොත්-කමස්ස, කමයාගේ; පටිච්චයා (පටිච්චයාභාවෙන), ප්‍රත්‍යයවීම හෙතුවෙන්; (හොනනි, වෙන්; 0) ඉතිඑවං, යථොක්කනසින්; ඉදං, මේ භවචක්‍රයතෙමේ; විසතිආකාරංහොනි, විංශති සාරූපහෙද සංඛ්‍යාත අරභැත්තේ වේ; විසති ආකාරංසිද පාඨානනරිඤ්ඤා) තත්ථ, ඒ විංශතිසාරූප හෙදයන්හි; (විනිච්ඡයොවෙදිතබ්බො, විනිසැ දනසුභු; 0) නොහොත්-තත්ථ, ඒ විංශතිසාරූපහෙදයන් අතුරෙහි; පුරිමභවයම්, පුරිමභවයෙහි; නොහොත්-පුරිමභවය ඇති කල්හි; පඤ්ච, පඤ්චවිධවු; කම සමාර, කමසමාරයෝද; එතරහි, මේ ප්‍රත්‍යුත්පන්නභවයෙහි; පඤ්ච, පඤ්චවිධවු; විපාකධර්මො, විපාකධර්මයෝද; එතරහි, මේ ප්‍රත්‍යුත්පන්න භවයෙහි; පඤ්ච, පඤ්චවිධවු; කමසමාර, කමසමාරයෝද; අනාගතෙ, අනාගතභවයෙහි; පඤ්ච, පඤ්චවිධවු; විපාකධර්මොනි, විපාකධර්මයෝද; ඉති, මෙපරිද්දෙන්; දසධර්මො, දසධර්මකෙනෙක්; කමං, කමනම; දස, දසධර්මකෙනෙක්; විපාකො, විපාකනම; ඉති, මෙසේ; විසුඨානෙසු, දෙනැන්හි; කමං, කමයතෙම; කමංනාම, කමනම; විසුඨානෙසු, දෙනැන්හි; විපාකො, විපාකයතෙම; විපාකො නාම, විපාකනම; ඉති, මෙසෙයින්; සබ්බප්පි, සියලුම; පටිච්චයාකාර වට්ඨං, ප්‍රත්‍යයාකාරවෘත්ත නම්ලද; එතංභවචක්‍රකං, එතද්භවචක්‍රය තෙම; කමසමාර, කමනමුද වේ; කමවිපාකොව, කමවිපාක නමුද වේ; තථා, එමෙන්; විසුඨානෙසු, දෙනැන්හි; කමං, කමයතෙම; කමසමාර, කමසමාරයෝද; විසුඨානෙසු, දෙනැන්හි; විපාකො, විපාකයතෙම; විපාකසමාර, විපාකසමාරයෝද; ඉති, මෙසෙ යින්; සබ්බප්පි, සියලුම; එතං, එතද්භවචක්‍රයතෙම; කමසමාර, කමසමාරයෝද; විපාකසමාර, විපාක සමාරයෝද

නමුදු වේ; විසුඨානෙසු, දෙතන්ති; කමම, කමීයනෙම; කමමවටම, කමීවෘත්තනම; විසුඨානෙසු, දෙතන්ති; විපාකො, විපාකයනෙම; විපාකවටම, විපාකවෘත්තනම; ඉති, මෙසෙසින්; සබ්බමපි, සියලුම; එතං, එතද්භවචක්‍රයනෙම; කමමවටඤ්ඤාව, කමීවෘත්තනමුදු වේ; විපාකවටඤ්ඤාව, විපාකවෘත්තනමුදු වේ; තථා, එමෙන්; විසුඨානෙසු, දෙතන්ති; කමම, කමීයනෙම; කමමභවො, කමීභවනම; විසු, දෙතන්ති; විපාකො, විපාකයනෙම; විපාකභවො, විපාකභවනම; ඉති, මෙසෙසින්; සබ්බමපි, සියලුම; එතං, එතද්භවචක්‍රයනෙම; කමම භවොවෙව, කමීභවනමුදු වේ; විපාකභවොව, විපාකභව නමුදු වේ; විසුඨානෙසු දෙතන්ති; කමම, කමීයනෙම; කමමපච්ඡායනං, කමී ප්‍රවෘත්තනම; විසු, දෙතන්ති; විපාකො, විපාකයනෙම; විපාකපච්ඡායනං, විපාකප්‍රවෘත්තනම; ඉති, මෙසෙසින්; සබ්බමපි, සියලුම; එතං, එතද් භවචක්‍රයනෙම; කමමපච්ඡායනඤ්ඤාව, කමීප්‍රවෘත්තනමුදු වේ; විපාක පච්ඡායනඤ්ඤාව, විපාකප්‍රවෘත්තන නමුදු වේ; තථා, එමෙන්; විසුඨානෙසු, දෙතන්ති; කමම, කමීයනෙම; කමමසන්නති, කමීසන්නතිනම; විසු, දෙතන්ති; විපාකො, විපාකයනෙම; විපාකසන්නති, විපාකසන්නති නම; ඉති, මෙසෙසින්; සබ්බමපි, සියලුම; එතං, එතද්භවචක්‍රයනෙම; කමමසන්නතිවෙව, කමීසන්නති නමුදු වේ; විපාකසන්නතිව, විපාක සන්නති නමුදු වේ; විසුඨානෙසු, දෙතන්ති; කමම, කමීයනෙම; ක්‍රියානාම, ක්‍රියානම; විසු, දෙතන්ති; විපාකො, විපාකයනෙම; ක්‍රියා ඵලංනාම, ක්‍රියාඵලනම; ඉති, මෙසෙසින්; සබ්බමපි, සියලුම; එතං, එතද්භවචක්‍රයනෙම; ක්‍රියාවෙව, ක්‍රියානමුදු වේ; ක්‍රියාඵලඤ්ඤාව, ක්‍රියා ඵල නමුදු වේ; (ඉති, සමාපතියෙති තිපා.)

එවං, කමීයෙන් විපාකයැ එහිදු අවිද්‍යාවෙන් සංස්කාරයෝයසි මෙකි නසින්; නොහොත්-ත්‍රිසකිඤ්ඤාදි වශයෙන් හෝ; සමුප්පන්නං, හටගත්තාවූ; ඉදං, මේ භවචක්‍රයනෙම; සහෙනුකං, හෙනුව හා සමග පැවතුම්ඇත්තේයැ; දුක්ඛං, දුක්චන්තේයැ; අතිවටං, අතිත්‍ය ඤාතව ඇත්තේයැ; චලං, සැලෙන සුලුයැ; ඉත්තරං, හවාඛතාවසථාවට පැමිණෙන සච්ඡාව ඇත්තේයැ; නොහොත්-වන්ධන සුලුයැ; අච්ඡාවං, තහවුරු බැව් නැත්තේයැ; නොහොත්-හරනැත්තේයැ; (තිසරිය සුසේසි.) හෙනුසො, හෙනුහුනවූ; ධම්මෙති, ධම්මන්තෙරෙන්; නොහොත්-ධම්මන් හෙනුකොටගෙනැ; ධම්මො, ඵලහුනවූ ධම්මෝ; පභවනති, හටගනිති; හි, ඒ සැබව; නොහොත්-හි, ව්‍යතිරේකාථිකත්ව කියමි; එත්ථ, මේ අවිද්‍යාදි ධම්මන්ති; නොහොත්-මේ භවචක්‍රයෙහි; අත්තාව(අත්තාවා), තෙමේ කියා හෝ; පරෙව(පරෙවා), අනෙකෙකැ කියා හෝ; නවිජ්ජති, නැත්තේයැ; (අත්තාව පරෙව සිදු පාඨානනර යෙකි “අත්තාවා පරෙවාති වත්තබ්බ ජ්‍යුහුරකකිණ්ණං රසං කත්වා අත්තාවපරෙව ඉති වුත්තං” යු හෙසින් ඒ නොමැනවි.) හෙනු සමහාරපච්ඡායා, හෙනුහුම සමහාරප්‍රත්‍යයවූ; නොහොත්-අසාධාරණ හෙනු සාධාරණ කාරණ සබ්බාසාන සමහාරයමැ ප්‍රත්‍යයවූ; ධම්මො,

ප්‍රතිත්‍යාසමුත්පාදධම්මෝ; ධම්මො, විපාකභූතවු ප්‍රතිත්‍යාසමුත්පාදන ධම්මන්; සඤ්ජනෙනති, සමහන්වැ දනවන්; හෙතුනඤ්ච, හෙතුන් ගේමැ; (මෙහි වශබ්දයා එවාච්චන් වේ.) නිරුධාය, නිරුධය පිණිසැ; බුඛෙන, සඵලයන් වහන්සේ විසින්; ධම්මො, පයඝාපතිධම්මයතෙම; දෙසිතො, දෙසුසේක; හෙතුසු, හෙතුවම්මන්; උපරුඛෙසු, නැසු කල්හි හෝ නිරුඛවගිය කල්හි; ජිහනං, මාගියෙන් සිදිනලද; වට්ඨං, ත්‍රිවිධවෘත්තයතෙමේ; නවට්ඨති, පරිවර්තනනොවේ; (නොපවති යුසේයි. අනිය දක්වනු සදහා එවං යනාදිය කියයි.) එවං, මෙසේ හෙතුවම්මයෙන් එලධම්මාත්‍රයක්නුගේ සමභවය ඇති කල්හි හෙතු නිරුධයෙන් ත්‍රිවිධවෘත්තය සිද්ධිම ඇති කල්හි හෙතුවනිරුධය පිණිසැ වදහල ධම්මද ඇති කල්හි; දුක්ඛනත්‍රියාය, දුක්ඛෙලවර කිරීම පිණිසැ; (නිරුපධිශෙෂ පරිනිවෘණ්ණාතුව පිණිසැ යුසේයි;) ඉධ, මේ බුදුසස්තෙහි; බ්‍රහ්මවරියංව, ශාසනබ්‍රහ්මවයඝාවන්; නොහොත්-මාගී බ්‍රහ්මවයඝාවන්; විජ්ජති, විද්‍යමානවේ; සතෙන, සත්ත්වයකු; අනුප ලඝනෙන, නොලැබෙන කල්හි; උචෙජ්ඣෙව, උචෙජ්ද දූෂටියකුත්; නෙව, නොමැත්තේමය; සසුතං, ශාස්වතදූෂටියකුත්; න (එව), නොමැත්තේමය; (ජ්‍යෙෂ්ඨරක්‍ෂණය පිණිසැ බ්‍රහ්මවරියං ඉධ වියයුතු තන්හි අනුසාරලොපවා බ්‍රහ්මවරිසිධ යි සිඛයි.)

* කම්මෝදුමුම විපාකය සමහරණය කෙරෙද්ද වඩිතය කෙරෙද්ද එහෙයින් කම්මසමාරනම්නු, නොහොත්-කම්මම් සංසකාර භවයෝයි ඒ සංසකාරභවයනට උපකාරවත්වු අවිද්‍යා නෘෂණො උපා ද්‍යතයෝ කම්මසමාරනම්නු, නොහොත්-ප්‍රතිසංසිද්ධි ගෙනදෙන්නාවු කම්මභවයතෙමේ කම්මනම ඒ කම්මයට උපකාරවත්වු යථොක්කආයුහන සංසකාරයෝද අවිද්‍යාදිනුද කම්මසමාර නම්නු එහෙයින් කම්මයත් කම්ම සමාරයත් කම්මසමාර නම්නු වෙන්යි. වාටිසමාසයෙහි එකශෙෂය කොටැ “කමසමාර”යි කී කියේ මැනෝ. කමමානෙව විපාකං සමාරනති වඛෙසිනති කමසමාර, කමමංවා සඛාරභවා, තදුප කාරකාති අවිජ්ජා තණ්හපාද්‍යාති කමසමාර, පටිසංසිද්ධියකොවා භවො කමමං, තදුපකාරකා තථා වුත්ත ආයුහනසඛාරං අවිජ්ජාද යොව කමසමාරති කමසමාර කමසමාරති එක සෙසං කතා කමසමාරති ආහංයි (මු:ටි:). කමමානෙවති කමමාති යෙවං (අ: ටි:) කමමානෙව යන්නෙන් අවිද්‍යාදි පඤ්චධම්මෝම උක්ත යහං කමමානෙවති අවිජ්ජාදයො පඤ්චධම්මායෙවති අනෙං (ම:ටි:) සඛාරභවා කමමං නාමාති යොජනං (ම: ටි:)

* “දසධම්මා කමමං” යන්නෙන් අවිද්‍යාදිනුම කම්මය සබදකොටැ ඇති බැවින් විපාකධම්මයෙන් කම්මය හා සදහෙවුවානුද සහජිත ලෙශ යෙකින් උපතී:ශ්‍රය ලෙශයෙකින් කම්මයට උපකාරවත්වුනුද එහෙයින් කම්මයි උක්තයහං මෙද යුතු. දසධම්මා කමමනති අවිජ්ජාදයොපි

කමසභායතාය කමසරිකකිකා තදුපකාරකාවාති කමනති වුතතා...
සි (මු: වී:) විපාකධමනාය කමසරිකකිකා සහජතකොටියා උප
නිසසය කොටියාව තසස කමසස උපකාරකාති තදුපකාරකා... (අ: වී:)

* මෙහි අවිද්‍යාදිහුද විඤ්ඤාදිහුද හකවනු ලැබෙන්නුසි සඛ්‍යුහ
කරනු ලැබෙන්නුසි කමීයත් විපාකයත් සංකෂ්ප නම මෙද යුහු
සඛිප්පනති එත් අවිජ්ජාදයො විඤ්ඤාණාදයොවාති සඛිප්පො
කමංවිපාකොව... සි (මු: වී:) සඛිප්පනති සඛිප්පියනති සංයු
තියනති... (අ: වී:)

* “අධිකරණ සාධන වශයෙන් “සඛිප්ප” ශබ්දයාගේ අභිදක්වා
නැවත කමීසාධන වශයෙන් අභි දක්වන්නට මුලටිකාති...කම
විපාකොති එවං සඛිප්පියතීතිවා සඛිප්පො අවිජ්ජාදයො විඤ්ඤාණාද
යොව සඛිප්පභාවසාමඤ්ඤාන පන එකවනං කතනති දඨබ්බං...සි
විසු. කමීඤ්ඤා විපාකාදි කියා මෙසේ සඛ්‍යුහකරනු ලැබෙන්නුසි හෝ
අවිද්‍යාදිහුද විඤ්ඤාදිහුද සංකෂ්ප නම සංකෂ්ප භාවය දක්වන
සාමාන්‍ය වචන සාමප්‍රියෙන් වනාහි එකවචන තිදේශය කරනලද්දි
දතයුතු යනු භාවසි. * නොහොත් “සඛිප්ප” ශබ්දයා භාගාථී
ඇත්තේවේද එහෙයින් කමීභාගයතෙමේ කමීකොථාසය තෙමේ
කමීසංකෂ්ප නම. මෙද යුහු...සඛිප්පසද්දොවා භාගාධිවචනනති කම
භාගො කමසඛිප්පො...සි (මු: වී:)

* ‘එවං සමුප්පන්නං’ යන්නෙන් කමීයැහෙතුකොටැ ගෙනැ විපා
කයලැබෙයි අවිද්‍යාව හෙතුකොටැගෙනැ සංසාරයෝ හටගනින් යන
මේ තයින් සමුප්පන්න හවචක්‍රය දක්වා, නොහොත්-ත්‍රිවිධ සක්‍යාදි
වශයෙන් සමුප්පන්නවු හවචක්‍රය දක්වා “ඉතතරං” යන්නෙන් ගමන
සවභාවය හෙවත්-හඬගාවසථාවට උපගමන සවභාවය නොහොත්-
විනාශ සවභාවය යන අභි දක්වා, ඒ “ඉතතර” ශබ්ද සාමම්‍යයෙන්
උදයව්‍යය ලක්‍ෂණවය පිරියත්කොටැ ඇතිබව දක්වන්නාවු “අතිවම”
ශබ්දයා විසිනුදු විකාරයට පැමිණීම දක්වන්නාවු “වල” ශබ්දයා
විසිනුදු නොදක්වනලද කාලානතරස්ථායීත්වයගේ නිෂේධය දක්වා.
“අබ්බවා” යන්නෙන් සපිරභාවතිෂේධ සඛිසාතනිශාරත්වය දක්වා. කියේ
මැනෝ...එවං සමුප්පන්නනති කමතො විපාකො තත්ථාපි අවිජ්ජාතො
සඛිකාරති එවං සමුප්පන්නං තිසසි ආදිවසෙනවා සමුප්පන්නං ඉදං
හවචකකනති අත්ථො, ඉතතරනති ගමනධමමං විනසුන ධමමනති
අත්ථො තෙන උපපාදවයනනාදිපකෙන අතිවමසද්දෙන විකාරප්පතති
දිපකෙන වලසද්දෙනව අදිපිතං කාලනතරට්ඨායීතා පටිකෙඛපං
දිපෙති අභ්බවනති එතෙන පිරභාව පටිකෙඛපං නිසාරතං... (මු: වී:)
...ගමනධමමනති හඬගුපගමනධමමං තෙන ඉතතරනති හඬගපරනති
වුතතං හොති තෙනාති විනසුනධමමතා දිපකෙන ඉතතරසද්දෙන,
නිසාරතං අතතසාරභාවංදිපෙති එවං ඉතතරනති ආදිනා අතිවමං
වලං ඉතතරං අබ්බවනති වතුන්නං පදනං අත්ථවිසෙසවාචිතං දසෙසති...
(අ: වී:)

* හෙතු එව සමොරු හෙතුසමොරු යනු නිළිවනයි. “ධානසො හෙතුසො” යනාදී තත්ති ස්ථානශබ්දයෙන් හෙතුශබ්දයෙන් යම් ප්‍රත්‍යයෙන් කියනලදද මෙතන්තිදු හෙතු ශබ්දයෙන් එබඳුමු ප්‍රත්‍යය බිම්යන් දක්වා, නොහොත්-අනිකුදු ඒ ඒ ඵලයට සාධාරණවූ කාරණයතෙමේ සමොරු නම. අසාධාරණවූ කාරණයතෙමේ හෙතු නම. කියේ මැනෝ, හෙතු එව සමොරු හෙතුසමොරු ධානසො හෙතු සොති එත් එව. වුත්තංවා ධානං අඤ්ඤමපි තස්ස තස්ස සාධාරණං කාරණං සමොරු අසාධාරණං හෙතුං යි. (මු: පි:) ධානසොති එත් වුත්තංවානං නාම පට්ඨයො, අඤ්ඤමපිති අඤ්ඤත් වුත්තං, තස්ස තස්ස ඵලස්ස (අ: පි:)

* එව. හෙතුතො බමමත්තන සමොවෙ හෙතුතිරුධාව වටු පචෙත්ඨෙ බමමෙව තං තිරුධාය දෙසිතෙ සතිති අන්තො (මු: පි:) යුහෙසින් එව. යන්නෙන් මේ අභිත්‍ය දක්වා. * සතෙතව යන තන්ති වශබ්දය සමුච්චයාපි ඇත්තේනුයි එව. බ්‍රහ්මවරියඤ්ච විජ්ජති සස්සතුචෙත්ඨව න හොනති යි යෙදියයුතු කියේ මැනෝ, සතෙතවාති එත් වසඤ්ඤා එව. බ්‍රහ්මවරියඤ්ච විජ්ජති. පෙ. සමුච්චයන්තො යි. (මු: පි:) උත්තප්‍රකාරවූ සමුච්චයාපිවත් වශබ්දය ඇති කල්හි හෙතන් අයත්වූ ඵලබිම්මාත්‍රයක්නුගේ ලැබීමෙහි සත්‍යයෙන් විද්‍යමාන නොවන්නේයි. සත්‍යයකු විද්‍යමාන වනකල ශාඛතය කියා හෝ උචෙත්ඨය කියා හෝ ලබ්ධිගැඹීමක් විශයුතු වන්නේය සත්‍යයකු විද්‍යමාන නොවනකල ශාඛතයෙන්ද උචෙත්ඨයෙන්ද නොවන්නේ යයි කියනලද්දේ වේ. මෙද යුතු එවඤ්ඤා හෙතු ආයතෙන බමමත්තන සමොවෙ සතො නුපලබ්භති තස්මිඤ්ච උපලබ්භතො සස්සතො උචෙත්ඨෙවා සියා නුපලබ්භතො තස්මිං නෙවුචෙත්ඨෙ න සස්සතනති වුත්තං හොති යි. (මු: පි:) එවන්ති වුත්තප්‍රකාරෙන සමුච්චයන්තෙ වසඤ්ඤාසති (අ: පි:)

62

තිවට්ඨ මනවට්ඨිතං භමතිති එත් පන සබ්බාරහවා කමමට්ඨං. අවිජ්ජානණ්‍යපාදනාති කිලෙසට්ඨං විඤ්ඤාණනාමරූපසලාසනන එස්ස වෙදනා විපාකවට්ඨනති ඉමෙහි තිති වට්ඨෙති තිවට්ඨමදං භවවක්කං ආව කිලෙසට්ඨං න උපච්ඡන්ති නාම අනුපච්ඡනන පට්ඨසනනා අනවට්ඨිතං සුනපසුනං පට්ඨට්ඨනතො භමති සෙවාති වෙදිනබ්බං, නසිදමෙවං භමමානං,

සව්වසභවතො කිවවා වාරණා උපමාතිව,
ගමතිරනස හෙදව විඤ්ඤානබ්බං සථාරණං.

නත් සසමා කුසලාකුසලකමම. අවිසෙසෙන සමුදයසව්වනති සව්වච්ඡබ්බෙ වුත්තං නසමා අවිජ්ජා පට්ඨසා සබ්බාරහති අවිජ්ජාස සබ්බාරහ දුතිසසව්වසභවං දුතිසසව්වං, සබ්බාරෙති විඤ්ඤාණං දුතිසසව්වසභවං පට්ඨසව්වං, විඤ්ඤාණාදිති නාමරූපාදිති විපාක

වෙදනා පරිභෝගානානි පඨමසච්චසහවං පඨමසච්චං, වෙදනාස
නණ්ණා පඨමසච්චසහවං දුතියසච්චං, නණ්ණාස උපාදානං දුතිය
සච්චසහවං දුතියසච්චං, උපාදානතො හවො දුතියසච්චසහවං.
පඨමදුතියසච්චවං, හවතො ඡන්ති දුතියසච්චසහවං පඨමසච්චං,
ඡන්තියා ජග්ගරණං පඨමසච්චසහවං පඨමසච්චනති එවං නාච්ඨං
සච්චසහවතො විඤ්ඤානබ්බං සථාරහං,

62. තිවට්ටමතවට්ඨිතං හමතීති, යන; එත්ථපන, මේ පාඨයෙහි
වනාහි; (විනිව්ඡයොවෙදිතබ්බො, විනිසැ දතයුතු; 0) සඛාරහවා,
සංසාරහවයෝතුමු; කම්මවට්ටං, කම්මාවාතනනම; අවිජ්ජාතණ්ණපා
දානාති, අවිජ්ජා තෘණො උපාදානයෝතුමු; කිලෙසවට්ටං, කෙලෙසාවාතන
නම; විඤ්ඤාණ නාමරූප සලායතන ඵසං වෙදනා, විඤ්ඤ නාමරූප
මායාතන සප්ඨී වෙදනාවෝතුමු; විපාකවට්ටං, විපාකාවාතන නම;
ඉතිඉමෙහි තිතිවට්ටෙහි, යන මේ ත්‍රිවිධ වෘත්තයන් වශයෙන්; තිවට්ටං,
ත්‍රිවෘත්තයක් ඇති; ඉදං හවචකකං, මේ හවචකුයතෙමේ; යාව, යම්
තාක් කලෙකින්; කිලෙසවට්ටං, කෙලෙස්වට්ට; න උපවිජ්ජනී,
නොසිද්දේ; තාව, ඒ කෙලෙස්වට්ට නොසිද් පවත්නාතාක් කල්; අනු
පවිජ්ජනපච්චයතනා, නොසිද් පියනලද ප්‍රත්‍යය ඇති බැවින්; අන
වට්ඨිතං, පිරිසිදීමෙන් නැතිවැ; නොහොත්-නැවැත්මෙන් නැතිවැ;
පුතපුතනං, පුතපුතා; පරිවට්ටනතො, පරිවර්තනයවන හෙයින්; හමති
යෙව, භ්‍රමණයවේමැයි; ඉති, මෙපරිද්දෙන්; වෙදිතබ්බං, දතයුතුයි.
එවං, යථොක්ත නසින්; හමමානං, බමන්නාමු; තංඉදං, ඒ හවචකුය
තෙම;

සච්චපහවතො, සත්‍යවශයෙන්ද සත්‍යයන්ගේ හෝ ප්‍රභවවශ
යෙන්ද; කිච්චා, කාත්‍යවශයෙන්ද; වාරණං, මිථ්‍යාදර්ශිත නිවාරණ
වශයෙන්ද; උපමාතිව, උපමාවශයෙන්ද; ගමිතිරතයහෙදාව, ගමිතිර
වශයෙන්ද නයප්‍රහෙද වශයෙන්ද; යථාරහං, සුදුසු පරිද්දෙන්;
විඤ්ඤානබ්බං, දතයුත්තේයි.

තත්ථ, ඒ ගාථාවෙහි; විනිව්ඡයොවෙදිතබ්බො, විනිසැදතයුතු; 0)
යසමා, යම්හෙයකින්; කුසලාකුසලකම්මං, සාමුච්ච කුසලාකුසල
කම්මයතෙම; අවිසෙසෙන, වෙනතා වෙනතා සමප්‍රයුක්තයහසි වෙනසක්
නොකොට; නොහොත්-ආයතීසත්‍යයයි විශේෂයක් නොකොට; 0
නොහොත්-සාමාන්‍ය වශයෙන්; සමුදයසච්චනති, සමුදයසත්‍යයයි;
සච්චවිහබ්බෙහ, සත්‍යවිහබ්බෙයෙහි; චුතනං, වදාලයේක්ද; තසමා, එහෙ
යින්; අවිජ්ජාපච්චයාසඛිංගති, අවිජ්ජාපච්චයාසඛිංග යනාදි තන්ති;
අවිජ්ජාය, අවිජ්ජාව ප්‍රත්‍යය කොටගෙනාමු; සඛිංග, සංසාරයෝතුමු;
දුතියසච්චපහවං, විනිසුමු සමුදය සත්‍යය ප්‍රභවකොට ඇති; දුතිය
සච්චං, විනිසුමු සමුදයසත්‍යය වේ; සඛිංගෙහි, සංසාරයන් ප්‍රත්‍යය
කොටගෙනාමු; විඤ්ඤාණං, ලොකික විපාක විඤ්ඤායතෙමේ; දුතිය
සච්චපහවං, විනිසුමු සමුදයසත්‍යය ප්‍රභවකොට ඇති; පඨමසච්චං.

ප්‍රථමවූ දුඃඛසත්‍යයැ වේ; විඤ්ඤාණාදීහි, විඤ්ඤාණාදීන් ප්‍රත්‍යයකොටැ ගෙනැවූ; නාමරූපාදීනි, නාමරූපය මුල්කොටැ ඇති; විපාකවේදනා පරිශෝඝානානි, විපාකවේදනාවන් අවසන් ාකොටැ ඇති අවයවයෝතුමු; පඨමසච්ඡෙදනවං, ප්‍රථමවූ දුඃඛසත්‍යය ප්‍රභවකොටැ ඇති; පඨමසච්චං, ප්‍රථමවූ දුඃඛසත්‍යයැ වේ; වේදනාය, විපාකවේදනාව ප්‍රත්‍යයකොටැ ගෙනැවූ; තණ්හා, තෘෂ්ණානොමෝ; පඨමසච්ඡෙදනවං, ප්‍රථමවූ දුඃඛ සත්‍යය ප්‍රභවකොටැ ඇති; දුතියසච්චං, විතියවූ සමුදයසත්‍යයැ වේ; තණ්හාය, තෘෂ්ණාව ප්‍රත්‍යයකොටැ ගෙනැවූ; උපාදානං, උපාදානය නෙම; දුතියසච්ඡෙදනවං, විතියවූ සමුදයසත්‍යය ප්‍රභවකොටැ ඇති; දුතියසච්චං, විතියවූ සමුදයසත්‍යයැ වේ; උපාදානතො, උපාදානය ප්‍රත්‍යයකොටැ ගෙනැවූ; භවො, භවයනෙම; දුතියසච්ඡෙදනවං, විතියවූ සමුදයසත්‍යය ප්‍රභවකොටැ ඇති; පඨමදුතියසච්චං, ප්‍රථම විතියවූ දුඃඛසමුදයසත්‍යවය වේ; භවතො, භවය ප්‍රත්‍යයකොටැ ගෙනැවූ; ජනි, ජනිතොමෝ; දුතියසච්ඡෙදනවං, විතියවූ සමුදයසත්‍යය ප්‍රභවකොටැ ඇති; පඨමසච්චං, ප්‍රථමවූ දුඃඛසත්‍යයැ වේ; ජනියා, ජනිය ප්‍රත්‍යය කොටැ ගෙනැවූ; ජරමරණං, ජරමරණයනෙමේ; පඨමසච්ඡෙදනවං, ප්‍රථමවූ දුඃඛසත්‍යය ප්‍රභවකොටැ ඇති; පඨමසච්චං, ප්‍රථමවූ දුඃඛ සත්‍යයැ වේ; ඉතිඵලං, යථොක්තතසින්; තාව, මතු වක්‍ෂ්‍යමාණකෘත්‍යාදි යට පලමු; ඉදං, මේ භවචක්‍රයනෙමේ; සච්ඡෙදනවතො, සත්‍ය වශ යෙන්ද සත්‍යයන්ගේ හෝ ප්‍රභවවශයෙන්ද; යථාරහං, සුදුසුපරිද් දෙන්; විඤ්ඤානබ්බං, දතයුත්තේයි.

* සච්ඡෙදනවතො යන්නට මූලවිකාහි සච්ඡෙදනවතොති සච්චතො සච්චානංවා පභවතො යි කල විවරණයබලා කි අප්පියෙදෙයි. සත්‍යයෝම ප්‍රභවයැ යන සමානාධිකරණ පක්‍ෂය සඳහා “සච්ඡෙදන වතොති සච්චතො” යි කිහ. තදුක්තයැ සච්චානියෙව පභවොති සමානාධිකරණ පක්‍ෂය සඳහා සච්ඡෙදනවතොති සච්චතොති (අ: වී:) සච්චතොති සච්චසංඛ්‍යාතතො පභවතොති අනෙකා කමබාරය දස්සන සෙදහනං යි (ම: වී:)

* කුශලාකුශල කමීයයි අවිශේෂයෙන් කිවද වෘත්තය පිළිබඳ කථාව පවත්නා බැවින් සාමුච්ඡාදකුශලාකුශලකමීයයි හැගේ කියේ මැනෝ කුසලාකුසලං කමෙනති වට්ටකථාය වත්තමානතතා සාස වනති විඤ්ඤායති (මු: වී:) * අවිසේසෙන යනු වේදනාවගේද වේදනාසම්ප්‍රයුක්ත ධමුන්ගේද විශේෂයක් නොකොටැ ඒ සියලුම කුශලාකුශල කමීය සමුදයසත්‍යයැ කියා වදාරන ලද්දකි යන අප්පියෙවි. යම්හෙයකින් “තණ්හාවං පෙ අවසේසාව සාසවා කුසලාධම්මා” යි වේදනා වේදනාසම්ප්‍රයුක්ත ධමුන්ගේ විශේෂයක් නොකොටැ වදාරන ලද්ද ඵලෙයින. නොහොත්-යම් ආයතීසත්‍යයක්හුගේ ප්‍රභාතය පිණිස හඟවන්නු කෙරෙහි බඹසැරරක්නේද එබඳුවූ ආයතීසත්‍යය විශේෂ නොකොටැ සමුදයසත්‍යයැ වදාරන ලද්දකි යන අප්පියෙ හෝ වේ

[illegible]

63

සඞ්ඛා පනෙනති අවිජ්ජා චක්ඛුස්සව සතෙත සමමානෙති පව්වසොච
තොති සබ්බාග්ගං. පාතුභාවාස, නථා සබ්බාග් සබ්බතස්සව අභි
සබ්බතෙතති පව්වසොච හොති විඤ්ඤාණස්ස, විඤ්ඤාණමපි චක්ඛුස්සව
පටිවිජ්ජනාති පව්වසොච තොති නාමරූපස්ස, නාමරූපමපි අඤ්ඤ
මඤ්ඤස්සව උපප්පමෙති පව්වසොච තොති * සලාසනනස්ස,
සලාසනනමපි සවිසසෙව චතති පච්චසොච තොති එස්සස්ස,
එස්සාපි ආරමමණස්සව පුස්සති පව්වසොච තොති චෙදනාස, චෙද
නාපි ආරමමණ රසස්සව අනුභවති පව්වසොච තොති නණ්භාස,
නණ්භාපි රජ්ජනිසෙව බමම රජ්ජති පව්වසොච තොති උපාදානස්ස,
උපාදානමපි උපාදානිසෙව බමම උපාදිසති පව්වසොච තොති
භවස්ස, භවොපි නානාගතිස්සව විකපිපති පව්වසොච තොති ඡන්දා,
ඡන්දපි ඛණ්ඩව ජනෙති නෙසං. අභිතිබ්බතතිභාවෙන පවතතිතතා
පව්වසොච තොති ජග්ගරණස්ස, ජග්ගරණමපි බබ්බාගං. පාඨසෙද
භාවස්සව අබ්බිච්ඡති පව්වසොච තොති භවනතරපාතුභාවාස
සොකාදිතං. අබ්බිච්ඡානනනා, නසමා සබ්බපදෙස්ස විබා පවතතිච්ච
තොපි ඉදං විඤ්ඤානබ්බං. සථාරහං, සඞ්ඛා වෙස්ස අවිජ්ජාපව්වසා
සබ්බාග්ගති ඉදං කාරකදස්සනතිචාරණං, සබ්බාරපව්වසාවිඤ්ඤා
ණති අත්තසබ්බතතිදස්සනතිචාරණං, විඤ්ඤාණපව්වසා නාම
රූපති අත්තාති පටිඝපටිනවච්චසෙදදස්සනතො සත්තසඤ්ඤා
තිචාරණං, නාමරූපපව්වසා සලාසනනති ආදිස්ස අත්තාපස්සති
පටිච්චාසාදි විජ්ජනාති පුස්සති චෙදසති නණ්භාසති උපාදිසති භවති
ඡන්දති ජීසති මිසතිති එවමාදි දස්සනතිචාරණං, නසමා මච්ඡාදස්සන
තිචාරණනොපපතං භව්වසං. විඤ්ඤානබ්බං සථාරහං.

63. පන, පක්ෂානතරයෙක් දක්වනු ලැබේ; එක, මේ හව්වකුසෙහි; යසලා, යම්හෙයකින්; අවිජ්ජා, අවිජ්ජානොමේ; වජ්ජසුව, ආලබ්භක යන්නන්; නොහොත්-වක්ෂුරුදිවු ප්‍රතිවෘද්ධකයකවහැකිවු වසතුරුප යන්නන්; නොහොත්-දෘඩාදිවු ප්‍රතිවෘද්ධකයකවහැකිවු වසතුරුප යන්නන්; සතෙක, සතාවයන්; සමෙමාගෙහි, වැඩියක් මුලාකෙරෙහිද; නොහොත්- වැඩියක් මුලාකරවසිද; සඛාරානං, සංයකාරයන්ගේ; පාතුභාවාය, පහලවීම පිණිස; පච්චයොව හෙති, ප්‍රත්‍යයයන්වේද; තථා, එසේ;

සංඛාරා, සංඝකාරයෝත්තම; සංඛාරාදි, සංඝකාරාදිමයන්; අභිසංඛාරෙනා, මොනවට පිළියෙලකෙරෙද්ද; විඤ්ඤාණස්ස, විපාකාදි විඤ්ඤාණය; පච්චයාවහොනති, ප්‍රත්‍යයයෝත්තම වෙද්ද; විඤ්ඤාණමපි, විඤ්ඤාණයෙනමෙද; වජ්ජාදි, ආලම්බනයන්; පටිච්චිකානි, විචිකානෙකෙරෙයිද; නාමරූපස්ස, නාමරූපයට; පච්චයාවහොති, ප්‍රත්‍යයයන් වෙද; නාමරූපමපි, නාමරූපයෙනමෙද; අඤ්ඤාමඤ්ඤාදි, ඔවුනොවුනුත්; උපක්කමෙති, අනුබලදෙයිද; හෙවත්-රුකුල්දෙයිද; සමායතනස්ස, අසායතනයට; පච්චයාව හොති, ප්‍රත්‍යයයන් වෙද; සමායතනමපි, අසායතනයෙනමෙද; සම්මයෙව, තමතමන් විෂයවූ රූපාද්මයෙතිත්; වතනති, පවතීද; එස්සස්ස, සප්ඨයට; පච්චයාවහොති, ප්‍රත්‍යයයන් වෙද; එස්සාපි, සප්ඨයෙනමෙද; ආරම්භස්ස, ආලම්බනයන්; ජුස්සති, සප්ඨයකෙරෙයිද; වෙදනාය, වෙදනාවට; පච්චයාවහොති, ප්‍රත්‍යයයන් වෙද; වෙදනාපි, වෙදනානොමෝද; ආරම්භරසස්ස, ආලම්බකරසයන්; අනුභවති, ආසවාදය කරයිද; හෙවත්-විදිද; තණ්හාය, තෘෂ්ණාවට; පච්චයාවහොති, ප්‍රත්‍යයයන් වෙද; තණ්හාපි, තෘෂ්ණානොමෝද; රජ්ජනියෙ, රජ්ජනයකටහැකිවූ; ධම්මෙව, ආලම්බනයෙතිත්; රජ්ජති, රජ්ජනය කරයිද; උපාදානස්ස, උපාදානයට; පච්චයාවහොති, ප්‍රත්‍යයයන් වෙද; උපාදානමපි, උපාදානයෙනමෙද; උපාදානියෙ, උපාදානයන්ටහොවරවූ; ධම්මෙව, ධර්මයකුත්; උපාදානි, දූෂිතොට; ගතීද; භවස්ස, භවයට; පච්චයාව හොති ප්‍රත්‍යයයන් වෙද; භවොපි, භවයෙනමෙද; නානාගතිස්ස, නොඑක් ප්‍රභේදවත්වූ පඤ්චප්‍රකාරගතින්හිත්; විකම්පති, ප්‍රසේෂපකෙරෙයිද; (විසුරුවා දමා දුෂ්ණෙයි.) ජනියා, ජනියට; පච්චයාවහොති, ප්‍රත්‍යයයන් වෙද; ජනිපි, ජනිතොමෝද; ඛකෙව, සකකියකුත්; ජනෙති, දනවයිද; (කසමා, කවරහෙයිතයන්; ට) තෙසං, ඒ සකකියන්ගේ; අභිනිබ්බතතිභාවෙන, අභිනවප්‍රාදුභාවභාවයෙන්; හෙවත්-අලුත හටගැනීමකුත් වශයෙන්; පච්චතතිතා, පැවත්මවනහෙයිති; ජරාමරණස්ස, ජරාමරණයට; පච්චයාවහොති, ප්‍රත්‍යයයන් වෙද; ජරාමරණමපි, ජරාමරණයෙනමෙද; ඛකානං, සකකියන්ගේ; පාකහෙදභාවස්ස, මිනිතිරිම් බිඳීමිබවත්; අභිතිට්ඨති, නිසා පවත්නේද; නොහොත්-ආධාරකොට පවතීද; භවනතරපානුභාවාය, භවනතරයෙහි පහළවීමකුත්; නොහොත්-අභිනව ප්‍රතිසංක්‍රමණය සදහා; පච්චයාවහොති, ප්‍රත්‍යයයන් වෙද; (කසමා, කවරහෙයිතයන්; ට) සොකාදිතං, යොකාදිත්; (ජරාමරණස්ස, ජරාමරණය තමා; ට) අභිට්ඨානතා, කරුණුවන හෙයිති; තස්මා, එහෙයිත්; සබ්බපදෙසු, සියලු පදයන්හි; විධා, දෙපරිද්දෙකින්; පච්චතතිච්චනොපි, පැවැත්මයයි කියනලද කිසිවිසිනුද; නොහොත්-පච්චතනම්ලද අවිද්‍යාදිත්ගේ කිසි විසිනුද; ඉදං, මේ භවවත්‍රයෙනම; යථාරහං, සුදුසු පරිද්දෙන්; විඤ්ඤාතබ්බං, දනසුත්තෙයි.

යසමාව, යම්හෙයකින්; (ව වාක්‍යාරම්භද්‍රෝහකයි.) එනම්, මේ භවවක්‍රයෙහි; නොහොත්-මේ අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාර යනාදී පදයන් අතුරෙන්; ඉදං, මේ අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාර යන පදයෙනමේ; කාරක දස්සනතිවාරණං (හොති), ඊශ්වරදී කාරකයෙක් ඇතැයි යන මිථ්‍යා දර්ශනය නිෂේධය කරන්නේ වේද; සංඛාරපච්චයාවිඤ්ඤාණෙන, සංඛාරපච්චයාවිඤ්ඤාණං යන මේ පදයෙනමේ; අත්තසංඛ්‍යානාදිදස්සන තිවාරණං (හොති), ආත්මයාගේ භවාන්තරයට සංක්‍රමණය ඇතැයි යන මිථ්‍යා දර්ශනය නිෂේධය කරන්නේ වේද; විඤ්ඤාණපච්චයා නාම රූපනි, විඤ්ඤාණපච්චයානාමරූපං යන මේ පදයෙනමේ; අත්තාති පරිකප්පිතවත්‍රුහෙදදස්සනතො, ආත්මයයි කල්පනාකොට ගන්නා ලද පඤ්චස්කකි සංඛ්‍යාව වස්තුවන්ගේ වෙනස දක්වන හෙයින්; ස්ඤ්ඤානිවාරණං (හොති), පඤ්චස්කකියන්ගේ හෙදඥා රුහිත්‍යය හෙතු කොටගෙන එක් සත්‍යයෙකැයි ගන්නා ස්ඤ්ඤානලප්තිය නිෂේධය කරන්නේ වේද; නාමරූපපච්චයා සලායතනනි, නාමරූපපච්චයා සලායතනං යන; ආදීසු, මේ ඇපදයන්හි; අත්තා, ආත්මයෙනමේ; පස්සති, අරමුණ දකි; පෙඤ්ඤා විජ්ජාති, අරමුණ දකි; චුසති, අරමුණ සපයාගෙන; වෙදයති, අරමුණුරස අනුබවකෙරෙහි; තණ්හි යති, අරමුණට ආලයකෙරෙහි; උපාදියති, අරමුණ දැඩිකොටගනි; භවති, කම්මභව උපපත්ති භවවශයෙන් භවවශයෙන් වේ; ජයති, ප්‍රතිසංක්‍රමණයෙන් ප්‍රවෘත්තව; උපදී; ජයති, ජරාවට පැමිණේ; හෙවත්-දිරුපත් වේ; මියති, භවිතයට පැමිණේ හෝ මරණයට පැමිණේ; ඉතිඵලමාදිදස්සන තිවාරණං (හොති), මෙසේ වූ මේ ඇ මිථ්‍යා දර්ශනයන් නිෂේධය කරන්නේ වේද; තසමා, එහෙයින්; මිථ්‍යාදස්සන තිවාරණානොපි, මිථ්‍යාදර්ශන නිෂේධය කිරීම වශයෙනුද; එතං භවවක්‍යං, එතද්භව වක්‍රයෙනම; යථාරහං, සුදුසු පරිද්දෙන්; විඤ්ඤානබ්බං, දතයුත්තේයි.

* “වත්‍රුසු” යන්නෙන් මොහය විසින් ප්‍රතිච්ඡාදනය කටහැකි වූ වක්‍රයේදී වස්තුවන්ද නොහොත්-රූපාදී ආලම්බනයන්ද ඇරදක්වා, මෙද යුතු වත්‍රුසුති ආරම්භණෙසු වක්‍රයාදීසුවා පටිච්ඡාදෙන බෙසු වත්‍රුසු යි. (මු: වී:)

* “සොකාදීතං අභිධම්මානත්තං” යන්නෙහි සොකාදීත්ව කාරණ වන හෙයින් යන අටියි ඒ සොකාදීත් කරුණු කොට ගෙන “සොක දෙමනස්සුපායාසා අවිජ්ජාය අවිශොගිනො” යනාදීන් පෙර කී නයින් සිඬවූ අවිද්‍යාවගේ සහයෝගිභූත වූ හෝ භවාන්තරභාවයට කාරණ වූ සංස්කාරයන් හා එක්ව භවාන්තරයෙහි ප්‍රාදුර්භාවය සදහා ප්‍රත්‍යය වේය යන අභිප්‍රායයි නොහොත්-ව්‍යුතිච්ඡාදනයෙනම ප්‍රතිසංක්‍රමණයට අත්‍යන්තර ප්‍රත්‍යය වේද එහෙයින් “පච්චයොව හොති භවන්තර පාත්‍රභාවය” යි කියන ලදී. එහෙයින් විද්‍යා සොකාදීතං අභිධම්මානත්තං නෙසං කාරණත්තා තෙහි සිඬාය අවිජ්ජාය සහිතෙහි සංඛාරෙහි පච්චයොව හොති භවන්තර පාත්‍රභාවයාහි අභිප්‍රායො, වූතිච්ඡාදනං වා

පටිසන්ති විඤ්ඤාණස්ස අනන්තරපච්චයො හොතිති පච්චයොව හොති භවන්තරපාභුභාවායාති වුත්තං(මු: ටි:) තෙනි සොකාදීති, සොක දොමනස්සුපායාසා අවිජ්ජාය අවිජ්ජායෙනොති ආදිනා පුබ්බෙ වුත්තන යෙන සිඛාය අවිජ්ජාය(අ: ටි:) අබ්ධිතානතතාති එත් අබ්ධිප්පායොති සමබ්බො, සබ්බාරොති සහයොගභුතෙනි භවන්තරභාවකාරණ භුතෙනිවා(ම: ටි:)

* ව්‍යුත්තිත්තයා ප්‍රතිසන්තිවිඤ්ඤායං ප්‍රත්‍යයවන බවකු ඇතිකල්හි “සොකාදීනං අබ්ධිතානතතා” යන වචනය නොකියයුතු නොවේදැයි යන වොදනාව සිත්තබ්බා මුලටිකාවායායෝ ඉමස්සෙ යුත්තං පන වුත්තිත්තං අවිජ්ජාසබ්බාරරතිතං භවන්තරස්ස පච්චයො න හොතිති තස්ස සභාය දස්සනත් මාහ සොකාදීනං අබ්ධිතානතතාති(මු: ටි:) ව්‍යුත්ති විත්තය වනාහි අවිද්ධා සංසකාර රතිතවුයේ භවාන්තරයට ප්‍රත්‍යය නොවේ එහෙයින් ඒ ව්‍යුත්තිත්තයායේ සභායවු අවිද්ධා සංසකාරයන් දුක්ඛිම පිණිස සොකාදීනං අබ්ධිතානතතා යන වචනය නිස යනු භාවයි. මේ මුලටිකාවචනයෙන් ව්‍යුත්තිත්තයතෙමේ සභායභුතවු අවිද්ධා සංසකාරයන් ඇතිකල්හි ප්‍රතිසන්ති විඤ්ඤායං ප්‍රත්‍යයාවේ අවිද්ධා සංසකාරයෝද සොකාදීනට ප්‍රත්‍යයවුමෝ වෙන් එහෙයින් සොකාදීය දුක්ඛි කල්හි අවිද්ධා සංසකාරයෝත් දක්වනලදහයි හැගේ. කියේ මුත්තෝ තෙන වුත්තිත්තං සභායභුතෙස්ස අවිජ්ජාසබ්බාරෙස්ස සන්තෙස්ස පටිසන්ති විඤ්ඤාණස්ස පච්චයො හොති අවිජ්ජාසබ්බාරාව සොකාදීනං පච්චයා තස්මා සොකාදීකො දස්සිතො අවිජ්ජාසබ්බාරපි දස්සිතාති විඤ්ඤායති(ම: ටි:)

* “වෙධා” යන්නෙන් තමතමන් අයත් සමමාහනාදි සවභාව කාන්තයන්ද ධර්මාන්තරයනට ප්‍රත්‍යයවීම් සබ්බාත විශෙෂ කාන්තයන්ද දක්වා(මු: ටි:) වෙධාති අත්තනොයෙව සරසෙන ධර්මන්තරපච්චය භාවෙන වාති විධා(මු: ටි:) මේ ටිකාපායයෙහි පැහැන “අත්තනොයෙව” යන්න විවරණය කරණුවෝ ප්‍රත්‍යයොත්පන්නවු ඵලධර්මය අපෙක්ෂා නොකොට ප්‍රත්‍යයධර්මවු තමාගේම පැවැත්මයයි කියනලද කිසි විසිතැයි අනුට්ඨාහි දුක්ඛිත මධුටිකාහි ප්‍රකාරාන්තරයෙකින් ඒ අදහසම ඇරපැහැ අත්තනොයෙවති පච්චයුප්පන්නං අනපෙක්ඛිතා අත්තනොයෙව පවත්තසබ්බාතකිච්චනො(අ: ටි:) අත්තනොයෙවති අත්තනොයෙව සමමාහනාදි කිච්චවසෙතව(ම: ටි:)

* “අවිජ්ජාපච්චයා සබ්බාර” යන්නෙන් සංසකාරයන්ගේ ප්‍රත්‍ය යොත්පන්න භාවය දුක්ඛිතෙවුකොට හෙතැ කවරනම් පුබුලෙක් සංසකාරය සකස්කෙරේද යන පරවාදිහුගේ මේ පැණ ඇසියයුත්තක් නොවේයයි දක්වා එහෙයින් එතවචනය මැවුම්කරුවෙකු ඇතැයි යන මිථ්‍යාදර්ශනය වලභා, මෙද යුත්තං අවිජ්ජාපච්චයා සබ්බාරති එතෙන සබ්බාරතං පච්චයුප්පන්නතා දස්සනෙන කොනුබො අභිසංඛිතොති එසකොකලො පඤ්ඤාති තෙනෙනං කාරකදස්සන

නිවාරණනති (මු: පි:) කොටුබො පුග්ගලො සඛිං රං අභිසඛිරො
නිති එතස්ස පඤ්ඤා කල්ලොයුතො නො හොතිති අත්ථං දස්සෙති (ම: පි:)

* “එවමාදිදස්සනනිවාරණං” යන්නෙන් ආත්මයතෙමේ ශොක
කෙරෙයි ආත්මයතෙමේ වැලපෙයි ආත්මයතෙමේ දුකට පැමිණෙන්නේ
වේ යනාදි මිථ්‍යාදර්ශනයන්ගේ වැලැහීම කියා, යම් කෙසෙකින් ශොකාදි
හුදු ප්‍රත්‍යයාධින බැවින් අවසවනීතිහුය යන මේ අපියැ “ඡන්දිපච්චයා
පෙසසමභවනති යන වචනයෙන් සිඬද එහෙයින් ආත්මයතෙමේ
ශොකකෙරෙයි යනාදි මිථ්‍යාදර්ශන නිෂේධ කරවූ ඒ අපියැද සිඬයැ
යන අදහස දනවුත්තේයි. කියේ මැනෝ එවමාදි දස්සනනිවාර
ණනති එතෙන සොචති පරිදෙවති දුක්ඛිතොති දස්සනනිවාරණ මාභ
සොකාදයොපිති පච්චයායතො අවසවනතීතොති ඡන්දිපච්චයා ජරා
මරණං සොකපෙසසමභවනති එතෙන වුත්තනති යි විසූ (මු: පි.)
යසමා සොකාදයො පච්චයායතො අවසවනතීතොති ඉදං ඡන්දි
පච්චයා පෙසසමභවනතීති එතෙන වචනෙන සිඬං තස්මා තං අතො
සොචතීති ආදිදස්සන නිවාරණනති අත්ථො යි (අ: පි:)

64

සසමා පතොස්ස සලකංගසාමඤ්ඤලකංගචසෙන ධම්මානං
අදස්සනතො අකොට්ඨි අවිජ්ජා, අභිස්ස උපකංගලනං විස අවිජ්ජා
පච්චයා සඛිංග, උපකංගලිනස්ස පනතං විස සඛිංගපච්චයා
විඤ්ඤාණං, පතිනස්ස ගණඛපාතුභාවො විස විඤ්ඤාණපච්චයා
නාමරූපං, ගණඛහෙද පිලිකාවිස නාමරූපපච්චයා සලාසනතං,
ගණඛපිලිකාසට්ඨනං විස සලාසනතපච්චයා එසෙසා, සට්ඨනදුක්ඛං
විස එසසපච්චයා චෙදනා, දුක්ඛස්ස පටිකාගතිලාසොවිස චෙදනා
පච්චයා නණ්ණා, පටිකාගතිලාසෙන අසප්පාසගණං විස නණ්ණා
පච්චයා උපාදානං, උපාදිනනඅසප්පාසාලෙපනං විස උපාදානපච්චයා
හවො, අසප්පාසලෙපනෙන ගණඛවිකාරපාතුභාවො විස හවපච්චයා
ඡන්ති, ගණඛවිකාරතො ගණඛහෙදෙවිස ඡන්දිපච්චයා ජරාමරණං
සසමා පතොස්ස අවිජ්ජා අප්පට්ඨිපනති මිච්ඡාපට්ඨිපනතිභාවෙන සතෙන
අභිභවති පචලං විස අකබ්භි, නදතිභුතොච බාලො පොතොහවි
කෙති සඛිංගරෙති අනනානං චෙයෙති කොසකාරකිම්බිස කොසප්ප
දෙසෙති, සඛිංග පටිගගතිනං විඤ්ඤාණං ගතිසු පතිට්ඨං ලහති
පටිණාසකපටිගගතිතො විස රජකුමාරෙ රජෙජ, උපපතති නිමිත්තං
පටිකාසනතො විඤ්ඤාණං පටිසන්ධිසං අනෙකප්පකාරං නාමරූපං
අභිනිබ්බතෙනති මාසාකාරෙවිස මාසං, නාමරූපෙපතිට්ඨිනං
සලාසනතං වුඛිං විරූඳිං චෙසුලං පාසුණාති සුභුමිසං පතිතිතො
වනප්පගුමොවිස, ආසනතසට්ඨනතො එසෙසා ඡස්ති අරණී
සතිනාහිමදදනතො අග්නිවිස, එසෙසන පුට්ඨස්ස චෙදනා පාතු
හවති අග්නිනා පුට්ඨස්ස ධාතොවිස, චෙදසමානස්ස නණ්ණාචධිති

ලොණුදහං පිටතො පිපාසාවිය, නසිනො භවෙසු අභිලාසංකතෙති පිපාසිනොවිය පානියෙ, නදස්සපාදානං උපාදානෙන භවං උපාදියති ආමිසලොහෙන මච්ඡා බලිසංවිය, භවෙසති ඡන්දිකාති බිජ්ජසති අබ්බතෙවිය, ඡන්දස්ස අවස්සං ජගමරණං උපපතනස්ස රුකකස්ස පතනංවිය, නස්මා එවං උපමාගිසෙකං භවවත්තං විඤ්ඤානබ්බං සථාරහං.

64.(ක) පන, පක්ෂානතරයෙක් දක්වනු ලැබේ; යසො, යම්හෙයකින්; එතථ, මේ භවචක්‍රයෙහි; නොහොත්-මේ අවිද්‍යාදි ධර්මයන් අතුරෙන්; සලකනිණසාමඤ්ඤලකනිණවසෙන, කකීභ සපඨිනාදිවූ තමනමත් සතු විශේෂ ලක්ෂණ අනිත්‍යතාදිවූ සාධාරණ ලක්ෂණයන්ගේ වශයෙන්; ධම්මානං, ස්වභාව ධර්මයන්; අදස්සනතො, නොදක්නා හෙයින්; අකොවිය, දැස් නැති අකුසල්යමෙන්; අවිජ්ජා, අවිද්‍යාවෙන්; (දට්ඨබ්බං, දතයුත්තීද;) නොහොත්-අවිජ්ජා, අවිද්‍යාවෙන්; අකොවිය(හොති), දැස් නැති අකුසල්යමෙන්වේද; අකුසල්, දැස් නැති අකුසලයන්; උපකල්පනංවිය, පාපාකිලිමක් මෙන්; අවිජ්ජාපච්චයා, අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයයෙන් පවත්නාවූ; සංකාරා, සංකාරයන්; (දට්ඨබ්බං, දතයුත්තාවූද;) නොහොත්-අවිජ්ජාපච්චයා, අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයයෙන් පවත්නාවූ; සංකාරා, සංකාරයන්; අකුසල්, දැස් නැති අකුසලයන්; උපකල්පනංවිය(හොති), පාපාකිලිමක් මෙන් වේද; උපකල්පිතස්ස, පාපාකිලිය අකුසලයන්; පතනංවිය, හිමක් මෙන්; සංකාරපච්චයා, සංකාරප්‍රත්‍යයයෙන් පවත්නාවූ; විඤ්ඤණං, විඤ්ඤාන; (දට්ඨබ්බං, දතයුත්තාවූද;) නොහොත්-සංකාරපච්චයා, සංකාරප්‍රත්‍යයයෙන් පවත්නාවූ; විඤ්ඤණං, විඤ්ඤානයෙන්; උපකල්පිතස්ස, පාපාකිලිය අකුසලයන්; පතනංවිය(හොති), හිමක් මෙන් වේද; පතිතස්ස, පාපාකිලිප්‍රණවූ අකුසලයන්; ගණ්ඨපාතුභාවොවිය, ගඬගවගැන්මක් මෙන්; විඤ්ඤණපච්චයා, විඤ්ඤානප්‍රත්‍යයයෙන් පවත්නාවූ; නාමරූපං, නාමරූපය; (දට්ඨබ්බං, දතයුත්තාවූද;) නොහොත්-විඤ්ඤණපච්චයා, විඤ්ඤානප්‍රත්‍යයයෙන් පවත්නාවූ; නාමරූපං, නාමරූපයෙන්; පතිතස්ස, පාපාකිලිප්‍රණවූ අකුසලයන්; ගණ්ඨපාතුභාවොවිය(හොති), ගඬගවගැන්මක් මෙන් වේද; ගණ්ඨහෙදපිලකා විය, ගඬගැහෙණු සදහා අවගන් පොලක් මෙන් හෝ ගණ්ඨයාගේ අනෙක් පරිද්දෙකින් හෙදයෙහිලා මතු වූ කුදන්කුදු බිබිලිමෙන්; නාමරූපපච්චයා, නාමරූප ප්‍රත්‍යයයෙන් පවත්නාවූ; සලායතනං, ශ්වායතනය; (දට්ඨබ්බං, දත යුත්තාවූද;) නොහොත් - නාමරූපපච්චයා, නාමරූපප්‍රත්‍යයයෙන් පවත්නාවූ; සලායතනං, ශ්වායතනයෙන්; ගණ්ඨහෙදපිලකාවිය (හොති), ගඬගැහෙණු පිණිස අවගන් පොලක් මෙන් හෝ ගණ්ඨයාගේ අනෙක් පරිද්දෙකින් හෙදයෙහි මතු වූ කුදන්කුදු බිබිලිමෙන්වේද; ගණ්ඨපිලකාසට්ඨතංවිය, ගඬගැහෙණු නැති පොල ගැහැටීමක් මෙන් හෝ ගණ්ඨයාගේ අනෙක් පරිද්දෙකින් හෙදයෙහි මතු වූ කුදන්කුදු බිබිලි පැරීමක් මෙන්; සලායතනපච්චයා, ශ්වායතන ප්‍රත්‍යයයෙන්

පවත්නා වූ; ඵසො, සංගීය; (දංඨබ්බො, දතයුත්තේද; 0) නොහොත්-
 සලායතන පව්වයා, ශබ්දයතන ප්‍රත්‍යයයෙන් පවත්නා වූ; ඵසො
 සංගීයතෙමි; ගණ්ඨපිලකාසට්ඨකංවීය (හොති), ගම් මත්තෙති වූ
 පොල ගැහැටීමක් මෙන් හෝ ගණ්ඨයාගේ අතෙක් පරිද්දෙන් හෙද
 යෙහි මතු වූ කුදන්කුදු බිබිලි පැරීමක් මෙන් වේද; සට්ඨකදුක්ඛංවීය,
 ගැටුමෙන් හෝ පැරීමෙන් දුනු දුක මෙන්; ඵසංපව්වයා, සංගීප්‍රත්‍යය
 යෙන් පවත්නා වූ; වෙදනා, වෙදනානොමෝ; (දංඨබ්බො, දතයුත්තේද; 0)
 නොහොත්-ඵසංපව්වයා, සංගීප්‍රත්‍යයයෙන් පවත්නා වූ; වෙදනා,
 වෙදනානොමෝ; සට්ඨකදුක්ඛංවීය (හොති), ගැටුමෙන් හෝ පැරීමෙන්
 දුනු දුක මෙන් වේද; දුක්ඛස්ස, ගම් පැරීමෙන් අටගත් දුකට; පටි
 කාරුභිලාසොවීය, පිළියම් කරනු කැමැත්තක් මෙන්; වෙදනාපව්වයා,
 වෙදනාප්‍රත්‍යයයෙන් පවත්නා වූ; තණ්හා, තෘෂ්ණානොමෝ; (දංඨබ්බො,
 දතයුත්තේද; 0) නොහොත්-වෙදනාපව්වයා, වෙදනාප්‍රත්‍යයයෙන්
 පවත්නා වූ; තණ්හා, තෘෂ්ණානොමෝ; දුක්ඛස්ස, ගම් පැරීමෙන් අට
 ගත් දුකට; පටිකාරුභිලාසොවීය (හොති), පිළියම් කරනු කැමැත්තක්
 මෙන් වේද; පටිකාරුභිලාසෙන, පිළියම් කරනු කැමැත්තෙන්;
 අසප්පායගහණංවීය, අසත්ප්‍රාය දෑ ගැනීමක් මෙන්; තණ්හාපව්වයා,
 තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයයෙන් පවත්නා වූ; උපාදානං, උපාදානය; (දංඨබ්බො,
 දතයුත්තේද; 0) නොහොත්-තණ්හාපව්වයා, තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයයෙන්
 පවත්නා වූ; උපාදානං, උපාදානයතෙම; පටිකාරුභිලාසෙන, පිළියම්
 කරනු කැමැත්තෙන්; අසප්පායගහණංවීය (හොති), අසත්ප්‍රාය දෑ
 ගැනීමක් මෙන් වේද; උපාදිනන අසප්පායාලෙපනංවීය, වැරද දැඩි
 කොට ගත් නොසැප වූ ඔසු ආලෙප කිරීමක් මෙන්; උපාදානපව්වයා,
 උපාදානප්‍රත්‍යයයෙන් පවත්නා වූ; භවො, භවයතෙම; (දංඨබ්බො,
 දතයුත්තේද; 0) නොහොත්-උපාදානපව්වයා, උපාදානප්‍රත්‍යයයෙන්
 පවත්නා වූ; භවො, භවයතෙම; උපාදිනන අසප්පායාලෙපනංවීය
 (හොති), වැරද දැඩි කොට ගත් නොසැප වූ ඔසු ගැල්වීමක් මෙන් වේද
 (යොජනාවෙති උපාදිනන ශබ්දයාගේ අම් "උපාදිනන සරිරො" ශරීර
 පයඝාය කොට දක්වන ලදී හේ විමසිය යුතු.) අසප්පායාලෙපනෙන,
 අසත්ප්‍රායානුකූලව ප්‍රදේහප්‍රලෙපාදි වූ බෙහෙදෙන් ආලෙප කිරී
 මෙන්; ගණ්ඨවිකාරපාතුභාවොවීය, ගණ්ඨයාගේ ඉදිමිම් රැහිරවූ
 පුයා දැඩිබැව් ඇ විකෘතීන් පහලවීමක් මෙන්; භවපව්වයා, භවප්‍රත්‍යය
 යෙන් පවත්නා වූ; ජාති, ජාතීනොමෝ; (දංඨබ්බො, දතයුත්තේද; 0)
 නොහොත්-භවපව්වයා, භවප්‍රත්‍යයයෙන් පවත්නා වූ; ජාති, ජාති
 නොමෝ; අසප්පායාලෙපනෙන, අසත්ප්‍රායානුකූලව ප්‍රදේහප්‍රලෙපා
 දි වූ බෙහෙදෙන් ආලෙප කිරීමෙන්; ගණ්ඨවිකාරපාතුභාවොවීය
 (හොති), ගණ්ඨයාගේ ඉදිමිම් රැහිරවූ පුයා දැඩිබැව් ඇ විකෘතීන්
 පහලවීමක් මෙන් වේද; ගණ්ඨවිකාරනො, ගණ්ඨයාගේ විකාර හෙතු
 වෙන්; ගණ්ඨහෙදෙවීය, ගණ්ඨයාගේ බිදීමක් මෙන්; නොහොත්-
 ගණ්ඨයාගේ විසදුශභාවප්‍රාප්තියක් මෙන්; නොහොත්-ගණ්ඨයාගේ

සාතිශයාවස්ථාව මෙන්; ජාතිපච්චයා, ජාතිප්‍රත්‍යයයෙන් පවත්නාවූ; ජරමරණං, ජරමරණය; (දට්ඨබ්බං, දතයුත්තේද; 0) නොහොත්-ජාතිපච්චයා, ජාතිප්‍රත්‍යයයෙන් පවත්නාවූ; ජරමරණං, ජරමරණය තෙමේ; ගණකහෙදෙවිය(හොති,) ගණකයාගේ බිඳීමක් මෙන්; නොහොත්-ගණකයාගේ විසදුණාවප්‍රාප්තියක් මෙන්; නොහොත්-ගණකයාගේ සාතිශයාවස්ථාව මෙන් වේද;

* “ගණකහෙදපිලකාවිය” යනු ගබ් ගැනීම පිණිස ගබ් පැසෙකු ලබන කල්හි ඒ ගබ් මතුභාගයෙහි උපදනා කුඩා පොළමෙහි කී නියායි නොහොත්-ගණකයාගේ නොඑක් පරිද්දෙන් බිඳියාමෙහි අටගන්නා පොළ මෙහි කී නියායි. ගණකහෙදපිලකාවියාහි ගණක හෙදනන්දං පච්චමානෙ ගණක තසසපි උපරි ජයමානවුද්ධකපිලකාවිය ගණකසස වා අනෙකඩා හෙදෙ පිලකාවිය. (මු: වී:) * ගණක විකාරයෝ නම් ඉදිමීම ලේඝනිත පුයාව දූබ්බව යනාදීහුයි. එහෙයින් කිනු. ගණකවිකාර පුතතා සරුගපුබ්බගහණාදයො. යි (මු: වී:) මධුවිකාවේ “සුතතාපොචා” යි කල විවරණයෙන් ගණකවිශේෂයක් වූත් ගණකවිකාරයක් නොගතවනුයෙන් හේ මෙතන්හි නොයෙදේ යනු අසම්මතවනුයයි.

64. (කා) පත, පක්‍ෂානතරයෙක් දක්වනු ලැබේ; යසමා, යම්හෙයකින්; එතථ, මේ භවවක්‍රයෙහි; නොහොත්-අවිද්‍යාදි ධර්මයන් අතුරෙන්; පටලං, ශෙවන නිලාදිකාව පටලයතෙමේ; අකබ්භි, ඇස්; (අභිභවති) විය, මහින්නාක් මෙන්; නොහොත්-ප්‍රතිවෘද්ධතා කරන්නාක් මෙන්; අවිජ්ජා, අවිද්‍යාතෙමේ; අප්පට්ඨතනිමිච්ඡාපට්ඨතනිභාවෙන, දුඃඛාදි චතුර්ඝත්‍යයන් පිරිසිදු දන්තව නොපිළිපැදීම වරදවා පිළිපැදීමහුගේ භාවයෙන්; සහෙන, සහනයෙන්; අභිභවති, අබ්බවාද; හෙවත්-මබ්ද; ව, අතිකකුදු ඇත්; කොසකාරකිම්, කොසකාරකිටතෙමේ; කොසප්ප දෙසෙහි, කොසප්පදෙයෙන් කරණකොටැ ගෙනැ; (අතතානං, සවානම භාවය; වෙසෙති) විය, වෙලන්නාක් මෙන්; තදභිභුතො, ඒ අවිද්‍යාව විසින් මඛනලද්දවූ; ඛාලො, අකිපාථග්ජනතම; පොනොහවිකෙහි, පුතභිවය කරන්නාවූ; සබ්බාරෙහි, කොසප්පදෙයෙන් බදු සංඝකාරයන් කරණකොටැ ගෙනැ; අතතානං, අවිද්‍යා සබ්බාතවූ තමා; වෙසෙති, වෙලයිද; පරිණායකපරිභ්‍රානිතො, පරිණායක මහ ඇමැතියක්නු විසින් අරක්ගන්නාලද; රුජකුමාරො, රුජකුමාරයෙක්තෙමේ; රජෙජ, රුජයෙහි; හෙවත්-රජබැවිහි හෝ රජසැපත්හි; (පතිට්ඨං ලහති) විය, පිහිට ලබන්නාක් මෙන්; සබ්බාරපරිභ්‍රානිතං, සංඝකාරයන් විසින් උපසන්ධානතා කරනලද; විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාතෙමේ; උප පතනිතිමතං, කමී කමීතිමතා ගතීතිමතා සබ්බාතවූ ප්‍රතිසන්ධි විඤ්ඤායාගේ ආලම්බනය; පරිකප්පතො, අරමුණු කරන හෙයින්; නොහොත්-සමුප්පන්න විතකීයා විසින් විතකීයය කරන හෙයින්;

ගතිසු, පඤ්චවිධගතින්හි; පතිට්ඨං, පිහිට; ලහති, ලබාද; මායා
 කාරෙ, ඉදුරදැලිනෙමේ; මායං, අමණ්ණාදි වස්තුන්-මණ්ණාදි වස්තුන්
 මෙන් දක්වනමායාව; (අතිනිබ්බතොති) විශ, මවා ඇරපාන්නාක්
 මෙන්; විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණයෙනමේ; පටිසංකයං, ප්‍රතිසංකීර්ණයෙනමේ;
 අනෙකප්පකාරං, අනෙකප්‍රකාරවූ; නාමරූපං, නාමරූපය; අති
 නිබ්බතොති, සහජතාදි ප්‍රත්‍යය වශයෙන් උපදවාද; සුභුමියං, මනා
 බිම්පියෙස්සි; පතිට්ඨිතො, පිහිටියාවූ; වතප්පගුලො, වතලැහැබි
 නෙමේ; (වුඤ්ඤං විරුද්ධං වෙපුලං පාපුණාති)විශ, වාඤ්ඤාව සාධනය
 රෙහණයට විපුලතාවට පැමිණෙන්නාක් මෙන්; නාමරූපෙ, නාම
 රූපයෙනම; පතිට්ඨිතං, පිහිටියාවූ; සමායතනං, ෂමායතනයෙනමේ;
 වුඤ්ඤං, වාඤ්ඤාව; විරුද්ධං, සාධනය රෙහණයට; වෙපුලං, විපුලතා
 යට; පාපුණාති, පැමිණෙයි; අරණීසතිතානිමග්ගතො, උත්තරාරණී
 සතිතයාගේ (උත්තරාරණීය හා අධරාරණීයගේ යුග්මය.) මැහිම්
 හෙතුවෙන්; (අරණීසතිතානිමග්ගතො සිද පාඨයි.) අග්නි, ව්‍යාධිය
 නෙම; (ඡයති) විශ, උපදනාක් මෙන්; ආයතනසට්ඨතො, ආයතන
 මික බාහිරයතනයන්ගේ ඔවුනොවුන් හවු වනබවයි කියනලද
 ගැටිම් හෙතුවෙන්; එසො, සපයියෙනමේ; ඡයති, උපදීද; අග්නිතා,
 ව්‍යාධින්; පුට්ඨස්ස, පහලාවූ පුගුලාහට; ඛානො (පාතුහවති) විශ,
 දූවිල්ල හටගන්නාක් මෙන්; එසොන, සපයියෙන්; පුට්ඨස්ස, පහලාවූ
 පුගුලාහට; වෙදනා, වෙදනානොමේ; පාතුහවති, හටගනීද; ලොණු
 දං, එණුදිය; පිටතො, බොන්නාවූ පුගුලාහට; පිපාසා (වඤ්ඤා)විශ,
 පවසවැබෙන්නාක් මෙන්; වෙදයමානස්ස, ආලම්බනරසාසාද ලක්ෂණ
 වෙදනාව විදින්නාහට; තණ්හා, තෘෂ්ණානොමේ; වඤ්ඤා, වැඩේද;
 පිපාසිතො, පවසව පැමිණි පුගුල්නෙම; පානියෙ, පැනෙති; (අතිලාසං
 කරෙති)විශ, බොතරිසි බදනාක් මෙන්; තසිතො, ආලම්බන තෘෂ්ණා
 පවසිත් පිහිනවූ පුගුල්නෙම; හවෙසු, හවයන්හි; අතිලාසං, අතිලාසය;
 හෙවත්-ආසාව; කරෙති, කෙරෙයිද; තං, ඒ හවයන්හි අතිලාසය
 කිරීම; නොහොත්-තෘෂ්ණා දූෂිතයේ වශයෙන් ප්‍රාචීනය; අස්ස,
 තස්සමගිවූ පුද්ගලයාගේ; උපාදානං (හොති), උපාදානයවේද;
 නොහොත්-තං, ඒ තෘෂ්ණාදූෂිතයේ වශයෙන් ප්‍රාචීනය; උපාදානං
 අස්ස, උපාදානයවන්නේද; ආමිසලොහෙන, ඇමගසා කන ලොබින්;
 මචෙජා, මත්ස්‍යයෙනම; බලිසං (උපාදියති) විශ, බලිය දැනිකොට
 ගන්නාක් මෙන්; (බලිය ගිලින්නාක් මෙන් යුග්මය.) උපාදානෙන,
 උපාදානය හෙතුවකොට ගෙන; හවං, හවය; උපාදියති, දැනිකොට
 ගනීද; ඛිජෙසති, ඛිජය ඇති කල්හි; අබ්බුරෙ (හොති)විශ, අබ්බුරය
 වන්නාක් මෙන්; හවෙසති, හවය ඇති කල්හි; ඡති, ඡතිනොම; හොති,
 වේද; උප්පත්තස්ස, උපන්නාවූ; රුකකස්ස, වෘක්ෂයාගේ; පතනංවිශ,
 හිමමෙන්; ඡතස්ස, උපන්නත්වයාගේ; නොහොත්-ඡතවූ පඤ්චසකකි
 යාගේ; අවස්සං, නියතයෙන්; ජරමරණං (හොති), ජරමරණයවේද;
 තස්මා, එහෙයින්; එවංවුත්තනයෙන, මෙකිනසින්; උපමාහිපි,

එකාධිෂ්ඨාන නානාධිෂ්ඨාන උපමා වශයෙනුදු; එතංභවවකකං, එතද්භවවක්‍රයතෙම; යථාරහං, සුදුසු පරිද්දෙන්; විඤ්ඤතබ්බං, දත යුක්තේය.

* ගෙවන නිලාදිකාවපටලයෙන් මඛනාලද ඇස් ඇති පුද්ගල තෙමේ රූපයන් නොදක්නේයි ඉදින් දක්නේ වී නමුත් ඇතිසැටි නොවැ වරදවා දක්නේයි එපරිද්දෙන් අවිද්‍යාවෙන් මඛනාලද අකු පෘථග්ජනතෙම දුඃඛාදි සත්‍යයන් නොදකී දක්නට නොපිළිපදනේයි වරදවා හෝ පිළිපදනේයි එහෙයින් අවිද්‍යාවෙන් පටලක් මෙනැයි යුහු...පටලාභිභූතවකුක්කො රූපාති න පසස්ති කිඤ්චාපි පසස්තෙනාව විපරිතං පසස්ති එවං අවිජ්ජාභිභූතො දුක්ඛාදීති න පටිපජ්ජති න පසස්ති මිච්ඡාවා පටිපජ්ජතිති පටලංවිෂ් අවිජ්ජා... (මු: වී:)

* කිට්ඨා විසින් කෘමිකොශය කරනලද මෙන් අවිද්‍යාව විසින් වෘත්තදුඃඛය කළ බැවින්ද අවිද්‍යාවගේම පරිභ්‍රමණයට කරුණු වන බැවින්ද සංසකාරයෝකුමු කොගප්‍රදේශයන් මෙන් දතයුක්තාහ මෙද යුහු...කිමිනාචිෂ් අත්තනා කතතතා වටටස්ස අත්තනොයෙව පරිබ්‍රමණකාරණතතාව කොසප්පදෙසා විශ් සඛ්ඛාරා...යි (මු: වී:)

* සංසකාරයන්ගේ අනුබලදීමක් නැතිවැ පිහිටක් නොලබන්නාවූ විඤ්ඤයතෙමේ පරිණායක නම් ලද දෙවූ ඇමැත්තක්නුගේ අරක් ගැන්මක් නැතිවැ පිහිටක් නොලබන්නාවූ රුජකුමාරයෙකු මෙන් වේ යන වචනයෙන් පරිභ්‍රමණයෙන් තොරවැ පිහිටක් නොලැබීමැ මෙහි උපමා උපමෙයයන්ගේ සාමාන්‍ය කථනයයි දතයුතු. මෙද යුහු...සඛ්ඛාරපරිග්‍රහනං විනා පතිට්ඨං අලභමානං විඤ්ඤණං පරිණායක පරිග්‍රහනං විනා පතිට්ඨං අලභමානො රුජකුමාරෙවියාති පරිග්‍රහණෙන විනා පතිට්ඨාලාභො එත්ථ සාමඤ්ඤං...යි (මු: වී:)

* අනුචිකාවෙහි වනාහි ප්‍රකාරානුකරයක් ඇර දක්වනුවෝ මෙසේ යුහු...සතිව පරිග්‍රහණරජ්ජංවිශ් ගතියො අනෙකානන්ධානුබ්‍රතා, තාතිව විඤ්ඤ ණස්ස උපද්දතතාති දසෙස්සතුං “සඛ්ඛාරපරිග්‍රහනිතං...පෙ...රජේති චුත්තනති එවංවා එත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො...යි. පරිණායක දෙවූ ඇමැත්තකුගේ අරක්ගැනීම ඇතිකල්හිදු නොඑක් අතථීයන් ලුහුබැද පවත්නාවූ රුජ්‍යය හෙවත්-රජකම හෝ රුජසමපන්නියක් මෙන් නොඑක් අතථීයන් ලුහුබැද පවත්නාවූ පඤ්චප්‍රකාර ගතීනු වෙති. ඒ ගතීන් විසින් ප්‍රතික්‍ෂේපිඤ්ඤායාගේ උපද්දතතාවෙන් වන්නියැ යන මේ අථීය දක්වන්ට “සඛ්ඛාරපරිග්‍රහනිතං...පෙ...රජේජ”යි කියන ලද්දි යන මෙසේ හෝ මේ පාඨයෙහි අථී දුෂ්ටව්‍යයැ යනු භාවයි.

* “උපපන්නිතිමිත්තං”යන්නෙන් කමී කමීතිමිත්ත ගතීතිමිත්ත සඛ්ඛාන ආලම්බනය දක්වා...උපපන්නිතිමිත්තනති කමොදි ආරමම ණ මාහ... (මු: වී:)

* “පරිකප්පනතො”යන අථීකථාවචනයට මූලචිකාහි...ආරමම ණකරණතො සමපසුතෙනවාවා විතකකන විතකකනතො...

සි යම් විවරණයක් කලෝද හේ ප්‍රවෘත්තකොටැ දක්වන්නාවූ අනු
 ටිකාවාය්‍යෝෂ්‍යොථා උපට්ඨිකානි කමොදිති වුතිආසන්න ජවනෙති
 පරිකප්පෙකාමිය ගතිතානි පරිසන්ධිඤ්ඤාණෙනපි පරිකප්පිතානිවිය
 හොනති තං පනස්ස පරිකප්පනං අත්තො ආරම්භකරණමෙවාති
 වුත්තං “පරිකප්පෙකොති” සංකප්පනං වා පරිකප්පනනාති වුත්තං
 “විතකෙකන විතකකතොති” යි වියු. සුදුසු පරිද්දෙන් ඵලශීලියාවූ
 කමාදි ආලම්බනයන් වූයේ ආසන්නකොටැ ඇති ජවනයන් විසින්
 කල්පනා කොටැ මෙන් ගන්නාලද්දුහු ප්‍රතිසන්ධිඤ්ඤාණ විසින්
 කල්පනාකොටැ ගන්නාලද්දුහු පරිකල්පිතයන් මෙන් වෙත්, ඒ කමාදි
 ආලම්බනය වනාහි ප්‍රතිසන්ධි ඤ්ඤාණයෙන් පරිකල්පනය කිරීම නම්
 අපි වශයෙන් අරමුණු කිරීමමැ වේද එහෙයින් “පරිකප්පෙකොති”
 යිද සංකල්පනය හෝ පරිකල්පනය වේද එහෙයින් “විතකෙකන
 විතකකතො” යිද විවෘතය යනු භාවයි.

* දෙවමනුෂ්‍ය මාගපක්ඛි ආදි අනෙකප්‍රකාරවත බැවින් නාම
 රූපයනෙම මායාවක් වැනි සසම්භාර වක්ඛුරුදි ප්‍රතිෂ්ඨා විෂෙෂය
 හෙතුකොටැ ගෙනැ වැඩි විෂෙෂයට පැමිණෙන හෙයින් ඡායායතනය
 නෙම වනලැභැබක් මෙහි කවර හෙයින් යත්? ආලම්බනික ආලම්බන
 භූතවූ ආයතනයන් ඔවුනොවුන් හමුවීම වශයෙන් ආයතන සම්භවය
 වනහෙයින් මෙද යුතු දෙවමනුෂ්‍යමග විභවිකාදි විවිධප්‍රකාරතාය
 මායා විය නාමරූපං, පතිට්ඨා විසෙසෙන වුද්ධි විසෙසාපනානිතො
 වනප්‍රභූමොවිය සලායතනං, ආයතනානං විසයි විසයභූතානං
 අඤ්ඤාමඤ්ඤාතිමුඛභාවතො ආයතනසංඛ්‍යානො යි(මු: ටි:). සසම්භාර
 වක්ඛුආදයො සලායතනස්ස පතිට්ඨා විසෙසො(අ: ටි:). * තවද
 මේ භවවක්‍රයෙහි කොප්‍රදේශ පරිණායකාදිවූ විවිධ විවිධ වස්තූන් හා
 සමවත බැවින් උපමා දෙක දෙක කියනලදහයි ද්‍රව්‍යවශයකොසප්ප
 දෙස පරිණායකාදිහි විහි විහි සදිසතාය වෙ වෙ උපමා වුත්තාති
 දට්ඨබ්බා(මු: ටි:)

65

සසමාව භගවතා අත්තොපි ධම්මනොපි දෙසනානොපි පටිච්චෙද
 නොපි ගම්භිරභාව. සකුසා ගම්භිරෙවාසං ආනන්ද පටිච්චසමුප්පාදො
 ගම්භිරවහාසොවානි වුත්තං, නසමා ගම්භිරහෙදනොපෙනං භව
 චක්කං විඤ්ඤානබ්බං සථාරහං, නත්ථ සසමා න ඡන්තො ජග්ගරණං
 නහොති නවජන්ති. විනා අඤ්ඤානො හොති ඉත්ථස්ස ඡන්තො
 සමුදගච්ඡන්ති එවං ඡන්තපට්ඨස සමුදගනට්ඨස්ස දුරවබොධනිසතො
 ජග්ගරණස්ස ඡන්තපට්ඨස සමුදගසමුදගනට්ඨා ගම්භිරෙ, නථා
 ඡන්තා භවපට්ඨස පෙසෙසංසබ්බාගතං. අවිජ්ජාපට්ඨස සමුදග
 සමුදගනට්ඨා ගම්භිරෙ, නසමා ඉදං භවචක්කං අත්තගම්භිරනාති
 අසං නාවෙත්ථ අත්තගම්භිරනා, හෙතුඵලඤ්ඤාති අත්තාති වුච්චති,
 සථාග හෙතුඵලෙඤ්ඤාණං අත්ත පටිසම්භිද්ධි, සසමාපන සෙනාකාරෙන

සදවන්තාව අවිජ්ජා තෙසං තෙසං සබ්බාදන්තං පව්වසො හොති
නස්ස දුරවතොධනිසතො අවිජ්ජාස සබ්බාදන්තං පව්වසතො ගම්භිරෙන,
නථා සබ්බාදන්තං පෙත්තිසා ජගමරණස්ස පව්වසතො
ගම්භිරෙන; නස්මා ඉදං හවච්ඤාං ධම්මගම්භිරෙන අසමන්තං ධම්ම
ගම්භිරෙන, හෙතුන්තාහි ධම්මොතිනාමං, සථාන, හෙතුමහි ඤාණං
ධම්මපටිසම්භිද්දති, සස්මාවස්ස තෙන තෙන ඤාතොති නථා නථා
පවතෙන නබ්බන්තා දෙසනාහි ගම්භිරෙන නන්තං සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤාණො
අඤ්ඤා ඤාණං පතිට්ඨං ලහති, නථා හෙනං ඤාතං සුතෙන අනු
ලොමතො ඤාතං පටිලොමතො ඤාතං අනුලොම පටිලොමතො
ඤාතං චෙමජ්ඣාතො පට්ඨාස අනුලොමතොවා පටිලොමතොවා
ඤාතං තිසස්සි චතුසඤ්ඤාසං ඤාතං විසස්සිතිසඤ්ඤාසං ඤාතං එක
සස්සි විසඤ්ඤාසං දෙසිතං, නස්මා ඉදං හවච්ඤාං දෙසනාගම්භිරෙන
අසං දෙසනා ගම්භිරෙන, සස්මා පතොන්තං සො අවිජ්ජාදිතං සභාවො
සෙන පටිවෙසධන අවිජ්ජාදසො ධම්මා සලකාමණො පටිවිධා
හොන්ති සො දුප්පට්ඨොගාහන්තා ගම්භිරෙන නස්මා ඉදං හවච්ඤාං
පටිවෙධ ගම්භිරෙන, නථා හෙනං අවිජ්ජාස අඤ්ඤාණාදස්සනසව්වාසං
පටිවෙධපට්ඨා ගම්භිරෙන, සබ්බාදන්තං අහිසබ්බරණාසුන්ත සත්භවිත්
ගතොධා, විඤ්ඤාණස්ස සුඤ්ඤාන අබ්බාපාර අසබ්බන්ති පටිසස්සි
භාතුභාවපට්ඨා, නාමරූපස්ස එකාදාදි විනිබ්බාගා විනිබ්බාග
නමනරූපනතො සලාසන්තස්ස අධිපති ලොකමාර ධෙවන විසස
විසසිභාවපට්ඨා, එස්සස්ස පුස්ස සබ්බවන්ත සබ්බන්ති සභාවන්තො,
වෙදනාස ආරම්භණරසානුභවන සුඛදුක්ඛමජ්ඣානභාව නිජජීව
වෙදසිතතො, නන්තාස අහිනපදිනජෙක්ඛාසාන සට්ඨාලනානදි
නන්තා සමුදදුප්පුරණතො, උපාදානස්ස ආදාන ගහණාහිතිවෙස
පත්තාස දුරතික්කමනතො, හවස්ස ආසුන්තාහිසබ්බරණ ඤාතින්ති
සිති නිවාසෙසු බිපනතො, ජිත්තිසා ජිත්තිස ඤාතං බික්කන්ති නිබ්බන්ති
පාතුභාවතො, ජගමරණස්ස බිසවස හෙදවිපට්ඨාමතො ගම්භිරෙනති
අසමන්තං පටිවෙධ ගම්භිරෙන.

65.(ක) යසෝව, යම්හෙයකින්; (ව)වාක්‍යාරම්භයෙහි වැටේ.) හඟවතා; හඟවත්තු විසින්; අත්තොපි, ඵලවශයෙනුදු; නොහොත්-අඵවශයෙනුදු; ධම්මතොපි, හෙතුචයයෙනුදු; නොහොත්-ප්‍රච්චත පාලි වශයෙනුදු; දෙසනාතොපි, වාග්හෙදකර දෙශනා වශයෙනුදු; නොහොත්-දෙශනාඥන වශයෙනුදු; පටිච්චෙනොපි, පිළිවිද දන්තානුවණ නම්ලද ප්‍රතිච්චඥන වශයෙනුදු; නොහොත්-පිළිවිද දත සුභුච්ඡි අඥන අදශීකාදී සවහාව වශයෙනුදු; (පටිච්චසමුප්පාදසං, ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාදයාගේ; ට) ගමහිරභාවං, ගැඹුරැබව; සක්කාය, සදහා; ගමහිරෙවායං, පෙභාසොවාති, යන වචනයි; වුත්තං, වදලුගේක්ද; ආනන්ද, ආනන්දගෙහි; අයං පටිච්චසමුප්පාදො, මේ ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාදය නෙම; ගමහිරෙව, ගැඹුරැද වන්නේය; ගමහිරවහාසොව, ගැඹුර වුගේමවැ ගැඹුරැබව විශිෂ්ටඥනයෙහි ප්‍රකාශදවෙයි; නොහොත්-

දක්කාලැබෙයි; තසමා, එහෙයින්; ගමහිරහෙදනොපි, ගමහිරහෙද
 වශයෙනුද; එතංභවවකකං, එතද්භවවක්‍රයනෙම; යථාරහං, සුදුසු
 පරිද්දෙන්; විඤ්ඤාතබ්බං, දර්ශනත්තේය; තත්ථ, ඒ අභිභාමනියාදීන්
 අතුරෙන්; යසමා, යම් හෙයකින්; ඡන්තිතො, ඡන්තිප්‍රත්‍යය ශක්තින්;
 ජරමරණං, ජරමරණයනෙම; තතහොති, නොවන්නේනොවේද;
 හෙවත්-වන්නේමද; ඡන්තිං, ඡන්තිප්‍රත්‍යය; විතා, හැර; අඤ්ඤාතො,
 තදන්‍යප්‍රත්‍යය ශක්තියෙකින්; නවහොති, නොදවේද; ඉත්ඤ්ඤා,
 මේ ප්‍රකාරයෙනුද; ඡන්තිතො, ඡන්තිප්‍රත්‍යය ශක්තින්; (ජරමරණං, ජර
 මරණයනෙම; 0) සමුදගච්ඡති, ඡන්තිය සමග පැවැත තමාගේ ප්‍රත්‍ය
 යානුරූපවැ උත්තරේතතර දශාවට පැමිණේ; (යොජනාවෙති-සමුද
 ගච්ඡති, පවත්නේයි; කියාද, මුමමව්‍යාඛ්‍යායෙති-සමුදගච්ඡති අනු
 ප්‍රබන්ධවශයෙන් පවත්නේයි; කියාද පැණේ.) ඉතිඵලං, මෙපරිද්දෙන්;
 ඡන්තිපච්චයසමුදගතථස්ස, ඡන්තිප්‍රත්‍යය හෙතුකොටැගෙනැ ඡන්තිප්‍රත්‍යය
 හා සමග හටගෙනැ ඡන්තිය හා එක්ව පැවැති ප්‍රත්‍යයානුරූපවූ තමාගේ
 උත්තරේතතර දශාවට පැමිණේ අභි සංඛ්‍යාත තත්ත්වයනමා; දුරව
 බොධනීයතො, අවබෝධයට දුෂ්කරවන හෙයින්; නොහොත්-දුෂ්කරයේ
 අවබෝධය කටැරිවන හෙයින්; ජරමරණස්ස, ජරමරණයාගේ;
 ඡන්තිපච්චයසමුදගතථස්ස, ඡන්තිප්‍රත්‍යය හෙතුකොටැගෙනැ
 ඡන්තිය හා සමග හටගෙනැ ඡන්තිය හා එක්ව පැවැති තමතමන් සතු
 ප්‍රත්‍යයානුරූපවූ එලිධම්මිඡතයාගේ උත්තරේතතරවස්ථාවට පැමිණේ
 තත්ත්වය; නොහොත්-ඡන්තිප්‍රත්‍යය හෙතුකොටැගෙනැ ඡන්තිප්‍රත්‍යය
 හා සමග හටගෙනැ ඡන්තිප්‍රත්‍යය හා එක්වැ පැවැති පුද්ගලයා සමබන්ධවූ
 තමතමන් සතු ප්‍රත්‍යයානුරූපවූ එලිධම්මිඡතයාගේ උත්තරේතතරව
 ස්ථාවට පැමිණේ තත්ත්වය; ගමහිරෙ, ගැඹුරුවන්නේද; නොහොත්-
 ඡන්තිපච්චය සමුදගතථස්ස-ඡන්තිපච්චය, ඡන්තිප්‍රත්‍යය ශක්ති
 යෙන්; සමුදග, මනාකොටැ හෝ සමහම්චැ පහලවීමයි කියනලද
 සමුදගාච්චයන්; සමුදගතථස්ස, ස්වකීය ස්වකීය ප්‍රත්‍යයානුරූපවැ
 උත්තරේතතර දශාවට පැමිණීමයි කියනලද සමුදගතාච්චයන්
 (අනුප්‍රබන්ධාච්චයන් යුග්ගෙයි.) ගමහිරෙ, ගැඹුරුවන්නේද; තථා, ඒ හා
 සමානවැ; ඡන්තියා, ඡන්තියගේ; භවපච්චයං පෙං භවප්‍රත්‍යය හෙතු
 කොටැගෙනැ; පෙං (ඡන්තියා භවපච්චය සමුදගතථස්ස ගමහිරෙ,
 භවස්ස උපාද්‍යනපච්චය සමුදගතථස්ස ගමහිරෙ, උපාද්‍යනස්ස තණ්හාපච්චය
 සමුදගතථස්ස ගමහිරෙ, තණ්හාය වෙදනාපච්චය සමුදගතථස්ස ගමහිරෙ,
 වෙදනාය එස්සපච්චය සමුදගතථස්ස ගමහිරෙ, එස්සස්ස සලායතන පච්චය
 සමුදගතථස්ස ගමහිරෙ, සලායතනස්ස නාමරූපපච්චය සමුදගතථස්ස
 ගමහිරෙ, නාමරූපස්ස විඤ්ඤාණපච්චය සමුදගතථස්ස ගමහිරෙ,
 විඤ්ඤාණස්ස සංඛාරපච්චය සමුදගතථස්ස ගමහිරෙ, සංඛාරානං අවිජ්ජාපච්චය
 සමුදගතථස්ස ගමහිරෙ, යි පෙය්‍යාල නගිත් හඳුළුවා ගත් පාඨයෙහි අභි යට කී ක්‍රමයෙන්

දතයුතු.) සංකාරයන්ගේ, අවිජ්ජාපච්චයසමූහ සමුදාගතවෙය්‍යා, අවිද්‍යා ප්‍රත්‍යය හෙතුකොටැ ගෙනැ අවිද්‍යාව හා සමග හටගෙනැ අවිද්‍යාව හා එක්වැ පැවැති ප්‍රත්‍යයානුරූපවූ තමාගේ උත්තරේතතරුවස්ථාවට පැමිණි තත්ත්වයනෙමැ; නොහොත්-අවිද්‍යා ප්‍රත්‍යය හෙතුකොටැගෙනැ අවිද්‍යාව හා සමග හටගෙනැ අවිද්‍යාව හා එක්වැ පැවැති පුද්ගලයා සමබන්ධිවූ සංකීය ප්‍රත්‍යයානුරූපවූ ඵලයාගේ උත්තරේතතරුවස්ථාවට පැමිණි තත්ත්වයනෙමැ; නොහොත්-අවිජ්ජාපච්චය සමූහසමුදාගතවෙය්‍යා-අවිජ්ජාපච්චය, අවිද්‍යාප්‍රත්‍යය ශක්තියෙන්; සමූහ, මනාකොටැ හෝ සමගම්වැ පහලවීමයි කියනලද සමූහතාමියත්; සමුදාගතවෙය්‍යා, සංකීය ප්‍රත්‍යයානුරූපවැ උත්තරේතතරුවස්ථාවට පැමිණීමයි කියනලද සමුදාගතාමියත්; ගමිතරෙ, ගැඹුරුවන්නේද; තසමා, එහෙයින්; ඉදං භවචක්‍රකං, මේ භවචක්‍රයනෙම; අත්ථගමිතරං, අපි විසින් හෝ ඵලවිසින් ගැඹුරුවන්නේය; නොහොත්-ගැඹුරුවූ අපි හෝ ගැඹුරුවූ ඵල ඇත්තේය; ඉති අයං, මෙකියනලද්ද වනාහි; එත්ථ, මේ භවචක්‍රයෙහි; නොහොත්-මේ වතුර්විධ ගාමිතරියෙන් අතුරෙන්; තාව, ධර්මගාමිතරියාදීන්ම පලවූ; අත්ථගමිතරනා, අපි වශයෙන් ගමිතරකියයි නොහොත්-ගමිතරවූ අපි ඇතිබවයි.

* “ගමිතරවහාසො” යන්න විවරණය කරනුවෝ ගමිතරෙ ඵච හුතා ඔහාසති පතාසති දිස්සතිති ගමිතරවහාසො යි විසු (මු: වී:)
 * “ඡතිපපච්චය සමූහ සමුදාගතවෙය්‍යා” යන අපිකථා පාඨය වණිනා කරනුවෝ ඡතිපපච්චයා සමූහං හුතා සතිතස්ස අත්තනො පච්චයානුරූපස්ස උඨං උඨං ආගතහාවො, අනුප්පබ්බොති අත්ථො, අථවා සමූහවෙය්‍යාව සමුදාගතවෙය්‍යාව සමූහ සමුදාගතවෙය්‍යා යි යම් වචනයක් කිහුද තදනුසාරයෙන් යටැ අප විසින් අපි කවිතයැ.

* “න ඡතිතො ජරාමරණං න හොති නවඡතිං පිනා අඤ්ඤානො හොති” යන අට්ඨාපාඨයෙන් දක්වනලද්දේ ඡතිප්‍රත්‍යය සමූහතාමිය බවත් “ඉත්ඤ්ඤා ඡතිතො සමුදාගමිතරි” යන අට්ඨාපාඨයෙන් දක්වන ලද්දේ ඡතිප්‍රත්‍යය සමුදාගතාමිය බවත් මූලටිකාවෙහි කියනලදී. හේ මෙසේ යි න ඡතිතො ජරාමරණං හොති පෙය්‍යායා ඡති යථා යථා පච්චයොහොති තදනුරූපපාතුහාවොති අත්ථො යි (මු: වී:)
 * යම් ආකාරවූ ඡතියකින් යම් ආකාරවූ ජරාමරණයක් හටගනීද හටගන්නාවූ ජරාමරණයත් යථානුපුළුවැ පවත්න්නේවේද ඒ අපිය තෙමේ ඡතිප්‍රත්‍යය සමූහ සමුදාගතාමි නමැයි අනුටිකාති යුක්තියද කාරය ඡතියා යද කාරං ජරාමරණං සහෙවති සහෙවතනඤ්ඤා යථානුපුළුබං පවත්නං සො අත්ථො ඡතිපච්චය සමූහ සමුදාගතවෙය්‍යා යි.
 * එහිම යට දුක්වූ මූලටිකාගත පාඨයාගේ “සතිතස්ස” යන පදය පුද්ගලාධිෂ්ඨාන වශයෙන් විවරණය කරනුවෝ සතිතස්ස සමුදිතස්ස පුග්ගලස්ස යි කිහු. මූලටිකාවේ “සතිතස්ස” යි අවිශේෂයෙන් කී හෙයින් බුරුමවියකැන්හිත් අපගේ මේ වියකැන්හිත් ධර්මාධිෂ්ඨාන වශයෙනුද අපි කී නියායි දතයුතු.

* (සතිතස්ස සි සේසි. සමුදිතස්ස සි සේසි) ජාතිය සමග පැවති පුද්ගලයාගේ දිරිමි බිඳිමි සඛ්‍යාත අවස්ථාබ්‍රමයෝ ජරාමරණ ව්‍යවහාරයෙන් උක්තයක ජරාමරණව්‍යවහාරයෙන් දැක්වුවන්ගේ දිරිමි බිඳිමි සඛ්‍යාතවූ අවස්ථාතොමෝද ජාතිය පුළුඹනම කොටැ ඇත්තියැ ජරාමරණයෝත් ජාතිය සමග උදිතවූවානුම පවත්නාහසි මෙසේ ජාති ප්‍රත්‍යයයෙන් ජරාමරණයාගේ සමුහන සමුද්ගතථාය දතයුතුයයි විසූ. නවද ජාතිහෙතුටෙන් ජරාමරණය නොවන්නේ නොවේද වේමැයි කවරහෙසිනාත් ජාතියාහට ජරාමරණය සමගව වනහෙසින ජාතිය පියාත් ජරාමරණය නොවෙයි කවරහෙසිනාත් අජාතයාහට ජරාමරණය නොවන හෙයිනි මෙසේ ජරාමරණයට ජාතිප්‍රත්‍යයවනබව “න ජාතියො”යනාදින් අනුච්ඡිද්‍යතරොක නසින් විභාවනය කෙරෙයි “ඉක්කන්”යනාදින් ජාතිප්‍රත්‍යයයෙන් ජරාමරණයාගේ උපදිත අයුරැ කියා, කියේ මැනෝ. සතිතස්ස සමුදිතස්ස පුද්ගලස්ස ජරණතිජ්ජනා වත්ථා බමමා ජරාමරණාපදෙසෙන චුත්තා සාව තෙසං අවත්ථාජාති පුබ්බිකා, තෙව සමුදිතා එව පවත්තනතීති එවං ජාතියො ජරාමරණස්ස සමුහනසමුද්ගතවෙත්ථා වෙදිතබ්බො, ජාතියො ජරාමරණං න නහොති හොති යෙව එකනෙතන ජාතස්ස ජරාමරණසමගවතො, නවජාතියං විතා හොති අජාතස්ස තදභාවතොති ජරාමරණස්ස ජාති පව්වයතං අනුච්ඡිද්‍යතරොකෙති විභාවෙති න ජාතියොති ආදිතා, ඉක්කන් ජාතිපව්වයා ජරාමරණස්ස නිබ්බන්ධනාකාරං වදෙති. (අ: වී:)

65.(ක) හි, ජරාමරණස්ස ජාතිපව්වය සමුහනසමුද්ගතවෙත්ථා ගමනිරො යනාදින් කී වචනය සැබැය; හෙතුඵලං, හෙතුනුගේ ඵලය; අත්ථොති, අභියාකියා; චුච්චති, වදරණුලැබේ; යථාහ, කුමනම් සාධකවචනයක් වදලසේක්ද; හෙතුඵලෙඤ්ඤං අත්ථපටිසම්භිද්ධති, යන වචනය; ආහ, වදලසේක; හෙතුඵලෙ, හෙතුනුගේ ඵලයෙහි; (පවත්තං, ප්‍රවාත්තවූ; ට) ඤ්ඤං, නුවණ; අත්ථපටිසම්භිද්ධ, අභිප්‍රතිසංවිත් නම.

* “අත්ථපටිසම්භිද්ධ”යන මේ සමාස පදයාගේ අවයවාථායන් ප්‍රකාශකරනු සදහා “හෙතුඵලෙඤ්ඤං”යි වදලසේක එහෙයින් අභියාගේ හෙතුඵලකය දතයුත්තේසි ප්‍රතිසංවිත්තුගේද ඥානකය දතයුත්තේසි. අභි ගමනිරකය දක්වා අනතුරැවැ බමි ගමනිරකය දක්වනුවෝ යසමාපන යනාදිය කියත්.

65.(ක) පන, පක්ඛානාරයෙක් දක්වනුලැබේ; යසමා, යම්හෙයකින්; යෙතාකාරෙන, යම් අයුරෙකින්; (ප්‍රත්‍යය විශෙෂ වශයෙන් විශිෂ්ටවූ යම් යම් අයුරෙකින් යුක්තයි.) යදවත්ථාව, යම් යම් අවස්ථාවක්වූද; නොහොත්-යම් යම් අවස්ථාවශයෙනුද; නොහොත්-යම් යම් අවස්ථා විශෙෂවත්තුගේ වශයෙනුද; අවිජ්ජා, අවිද්‍යාතොමෝ; තෙසං තෙසං සඛ්ඛාරනං ඒ ඒ සංසාරයනට; පව්වයොහොති, ප්‍රත්‍යයවේද; තස්ස, ඒ ආකාරය හෝ ඒ අවස්ථාවිශෙෂය; දුරවබොධනීයතො, අවබොධ යට දුෂ්කරවන හෙයින්; නොහොත්-දුකසේ අවබොධය කටැවිවන

හෙයින්; අවිජ්ජාය, අවිද්‍යාවෙන්; සංඛාරාදි, සංඝකාරයන්; පච්චයංචො, ප්‍රත්‍යයවිම්බ සංඛාරාදි අවිජ්ජා; ගමනිරො, ගැඹුරුවේද; තථා, ඒ හා සමානව; සංඛාරාදි, සංඝකාරයන්ගේ; පෙත්තියා, ජාතියෙන්; ජරාමරණස්ස, ජරාමරණයට; පච්චයංචො, ප්‍රත්‍යයවිම්බ සංඛාරාදි අවිජ්ජා; ගමනිරො, ගැඹුරුවේද; තස්මා, එහෙයින්; ඉදංභවචක්‍කං, මේ භවචක්‍රයකෙම; ධම්මගමනිරො, ධම්ම විසින් හෝ හෙතු විසින් ගැඹුරුවන්නේය; නොහොත්-ගැඹුරුවූ ධම්ම හෝ ගැඹුරුවූ හෙතු ඇත්තේය; ඉතිදං, මෙකියන ලද්ද වනාහි; එත්ථ, මේ භවචක්‍රයෙහි; නොහොත්-මේ අපි ධම්මාදී වතුර්විධ ගාමනියයින් අතුරෙන්; ධම්මගමනිරො, ධම්ම වශයෙන් ගමනිරොයයි; නොහොත්-ගමනිරො ධම්ම ඇති බවයි; (තථා සංඛාරාදි විඤ්ඤාණස්ස පච්චයංචො ගමනිරො, විඤ්ඤාණස්ස නාම රූපස්ස පච්චයංචො ගමනිරො, නාමරූපස්ස සලායතනස්ස පච්චයංචො ගමනිරො, සලායතනස්ස ඵස්සස්ස පච්චයංචො ගමනිරො, ඵස්සස්ස වේදනාය පච්චයංචො ගමනිරො, වේදනාය තණ්හාය පච්චයංචො ගමනිරො, තණ්හාය උපාදානස්ස පච්චයංචො ගමනිරො, උපාදානස්ස භවස්ස පච්චයංචො ගමනිරො, භවස්ස ජාතියා පච්චයංචො ගමනිරො, ජාතියා ජරාමරණස්ස පච්චයංචො ගමනිරො, සි පෙය්‍යාල නයින් භක්ඛුච්චාගත් මේ පාඨයෙහි අවිද්ධ යටති නයින් දකුණු.) හි, අවිජ්ජාය සංඛාරාදි පච්චයංචො ගමනිරො යනාදීන් දැක්වූ චරිතය සැබෑය; හෙතෙම, හෙතෙමුගේ; හෝ-හෙතෙමට; ධම්මොති, ධම්ම යනු; නාමං, නම; යථාහ, කුමනම් සාධක චරිතයක් වදාල සේක්ද; හෙතෙම විඤ්ඤාණං ධම්මපටිසම්භිදාහි, යන චරිතය; ආහ, වදාල සේක; හෙතෙම, හෙතෙමෙහි; (පච්චනං, ප්‍රවෘත්තවූ; ට) ඤ්ඤාණං, ක්‍රමණ; ධම්මපටිසම්භිදා, ධම්මප්‍රතිසංවිත්තම.

* “ධම්මපටිසම්භිදා” යන මේ සමාස පදයාගේ අවයවාවිධයන් ප්‍රකාශකරනු සඳහා “හෙතෙම විඤ්ඤාණං ධම්මපටිසම්භිදා” යි වදාල සේක එහෙයින් ධම්මයාගේ හෙතෙම යන දකුණින් යෙයි. ධම්මගාමනියය දක්වා දෙශනා ගාමනියය දක්වනු සඳහා “යසමාව” යනාදිය කියත්.

65.(ක) යසමාව, යම්හෙයකින්; (වචාකාරාලහඤ්ඤාතකයි.) අස්ස, ඒ භවචක්‍රයකම; තෙනතෙනකාරණෙන, වෛතෙය ජනියාගේ වතු; සත්‍යාවබෝධයට අනුරූපවූ ඒ ඒ කරුණෙන්; තථාතථා, අනුලෝම ප්‍රතිලෝමාදීවූ ඒ ඒ ප්‍රකාරයෙන්; පච්චතෙතනබ්බතතා, පැවැත්විය යුතුවන හෙයින්; හෙවත්-වදාල යුතුවන හෙයින්; දෙසනාපි, දෙශනා නොමෝද; ගමනිරො, ගැඹුරුවන්නිය; තත්ථ, ඒ දෙශනා ප්‍රකාරයෙහි හෝ දෙශිතව්‍යප්‍රකාරයෙහි; නොහොත්-ඒ භවචක්‍රයෙහි x 0; සබ්බඤ්ඤාත ඤ්ඤාණතො, සම්මාදානාදිය කෙරෙන්; අඤ්ඤාංඤාණං, අත්තුවණෙන්; පතිට්ඨං, පිහිට; න ලහති, නොලබා; තථාහි, එහෙයින්ම; නොහොත්-තථා, ඒ කිම; හි, සැබෑය; එතං, එතද්භවචක්‍රයකෙම; කත්ථිසුතෙන, පෙළෙහි කිසිතෙකෙක්හි; (කිසිසුතරොකැකිසේයි); අනුලෝමතො, අනුලෝම විසින්ද; කත්ථි, පෙළෙහි කිසිතෙකෙක්හි

හෙවත්-කිසිසුතුරෙකැ; පරිලොමනො, පිළිලොම විසින්ද; කන්ථි, පෙළෙහි කිසිතෙතෙකැ; හෙවත්-කිසිසුතුරෙකැ; අනුලොම පරිලොමනො, අනුලොම පිළිලොම විසින්ද; කන්ථි, පෙළෙහි කිසිතෙතෙකැ හෙවත්-කිසිසුතුරෙකැ; වෙමැකිනොපට්ඨාය, මැදින් පටන් ගෙනැ; අනුලොමනොවා, අනුලොම විසින්ද; පරිලොමනොවා, පිළිලොම විසින්ද; කන්ථි, පෙළෙහි කිසිතෙතෙකැ; හෙවත්-කිසිසුතුරෙකැ; නිසන්චතුසඛෙට්ඨං, ත්‍රිසන්චතුසඛෙට්ඨංකොටැද; කන්ථි, පෙළෙහි කිසිතෙතෙකැ හෙවත්-කිසිසුතුරෙකැ; විසන්චතුසඛෙට්ඨං, විසන්චතුසඛෙට්ඨංකොටැද; කන්ථි, පෙළෙහි කිසිතෙතෙකැ හෙවත්-කිසිසුතුරෙකැ; එකසන්චතුසඛෙට්ඨං, එකසන්චතුසඛෙට්ඨංකොටැද; දෙසිතං, වදාලයෙක; තසමා, එහෙයින්; ඉදංභවචක්කං, මේ භවචක්කං තෙම; දෙසනාගමිතරං, දෙසනා වශයෙන් ගැඹුරැවේ; නොහොත්-ගැඹුරැවූ දෙසනා ඇත්තේවේ; ඉති අයං, මෙකියනලද්ද වනාහි; දෙසනාගමිතරතා, දෙසනාවශයෙන් ගැඹුරැවියයි; නොහොත්-ගමිතරවූ දෙසනා ඇති බවයි.

* “අනුලොමපරිලොමනො”යන්නෙන් මේ ප්‍රත්‍යයාකාර විභවිතයෙහි ප්‍රත්‍යයොත්තපාද හෙතුචෙන් ප්‍රත්‍යයොත්තපනොත්තපාද සංඛ්‍යාතවූ අනුලොමයත් ප්‍රත්‍යයතිරෝධ හෙතුචෙන් ප්‍රත්‍යයොත්තපනතිරෝධ සංඛ්‍යාතවූ ප්‍රතිලොමයත් නොකියා. ආදියෙහි සිටැ අනන්‍යට පැමිණීම අනුලොමනමැයිද අන්‍යයෙහි සිටැ ආදියට පැමිණීම ප්‍රතිලොම නමැයිද කියා. එහෙයින් විසුඤ්ඤා අනුලොම පරිලොමනොති ඉධ න පච්චස්සප්පාද පච්චස්සප්පනුප්පාද සංඛ්‍යාතං අනුලොමං නිරෝධාතිරෝධ සංඛ්‍යාතං පරිලොමඤ්ඤාහ, ආදිකො පන අන්‍යගමනං අනුලොමං අන්‍යතොව ආදිගමනං පරිලොමමානාතිඤ්ඤා (මු: ටි:) මේ පාඨයෙහි එකදෙයක් විවරණය කරනුමේ යුතුනිරෝධාතිරෝධසංඛ්‍යාතනති පච්චය නිරෝධා පච්චස්සප්පනතිරෝධ සංඛ්‍යාතංඤ්ඤා (අ: ටි:) යථොක්ත පාඨය ලුප්තාලුප්තසමාස වශයෙන් විවරණය කරනුමේ යුතුපච්චස්සප්පාදෙ ව පච්චස්සප්පනුප්පාදෙ ව තථා, පච්චස්සප්පාදතො වා පච්චස්සප්පනුප්පාදෙ තථා, නිරෝධාතිරෝධ සංඛ්‍යාත පරිලොමනති ඉදං අලුත්තසමාස වසෙන දට්ඨබ්බංඤ්ඤා (ම: ටි:)

* ඉමෙ වතනාරො ආහාර කිං නිදනාපෙඤ්ඤාමෙ වතනාරො ආහාර තණ්හා නිදනා තණ්හා වෙදනානිදනා යනාදින් වදාල ප්‍රතිලොම දෙසනාවගේ මැදින් පටන්ගෙනැ විසන්චතුසඛෙට්ඨංකොටැද “එකඤ්ඤා පරිච්චරුපෙව උප්පජ්ජති එකඤ්ඤාඤ්ඤා නිණ්ණං සංඛ්‍යාති එසෙසා එසංපච්චයා වෙදනා”යනාදින් වදාල අනුලොම දෙසනාවගේ මැදින් පටන්ගෙනැ විසන්චතුසඛෙට්ඨංකොටැද; “සංයොජ්ජිතෙසු භික්ඛවෙ ධම්මෙසු අසාදානුපසිසිතො විහරතො තණ්හාපච්චාති තණ්හාපච්චයා උපාදානං”යනාදි තන්ති එකසන්චතුසඛෙට්ඨංකොටැද දෙශිතයැ දතයුතු.

65.(කු) පත, පක්ෂානතරයෙක් දක්වනු ලැබේ; යසමා, යම් හෙයකින්; එත්, මේ හවචක්‍රයෙහි; නොහොත්-අපි ධර්ම ශාමනියැදින් අතුරෙන්; අවිජ්ජාදිතං, අවිජ්ජාදීන්ගේ; යොසභාවො, යම් අඥන අදභීතාදි සවභාවයෙක්තෙම; (අත්ති, ඇද්ද; 0) යෙන පටිච්චෙධෙන, යම් ප්‍රතිචේධ ඥානයෙකින්; (පටිච්චෙධෙන සිදු පාඨසි එසේවුව.) පටිච්චෙන, පිළිවිද දතයුතු වූ; යෙන, යම් සවභාවයෙකින්; හෙවත්-යම්බඳු අඥන අදභීතාදි සවභාව වශයෙන්; නොහොත්-යම්බඳු අඥන අදභීත සවභාව හෙයකින්; අවිජ්ජාදයොධමො, අවිජ්ජාදි වූ ධර්මයෝ; (භගවතා, භගවත්හු විසින්; 0) සලකබණ්ණො, සාමාන්‍ය වශයෙන්; පටිච්චා, ප්‍රතිචේධය කරන ලද්දකු; හොනති, වෙද්ද; සො, ඒ අවිජ්ජාදීන්ගේ ප්‍රතිචේධය කවැටි වූ අඥන අදභීතාදි සවභාවයතෙම; දුප්පරියොගාහතතා, නොබුදු වූ වත්තේ නුවණින් බැසගැනීමට නොහැකිවන බැවින්; නොහොත්-නොබුදු වූවන්ගේ නුවණින් දුකසේ ඵරියගැනීමට බැවින්; ගමිතේරො, ගැඹුරුවේද; තසමා, එහෙයින්; ඉදංභවචක්‍රං, මේ හවචක්‍රයතෙම; පටිච්චෙධගමිතං, ප්‍රතිචේධ ඥාන වශයෙන් ගැඹුරුවේ; නොහොත්-පිළිවිද දතයුතු සවභාව වශයෙන් ගැඹුරුවේ; තථා, ඒ කීමැ; හි; සැබැය; එත්, මේ හවචක්‍රයෙහි; නොහොත්-මේ අවිජ්ජාදීන් අතුරෙන්; අවිජ්ජාය, අවිජ්ජාවගේ; අඤ්ඤාණාදසසන සච්චාසංපටිච්චෙධටොඨා-අඤ්ඤාණ, ඥානයට ප්‍රතිපක්ෂ භාවයෙහි කියන ලද අනුවණබවය; අදසසන, පසක් කිරීම් විසින් අරමුණු දක්නා නුවණට ප්‍රතිපක්ෂ භාවයෙහි කියන ලද නොදක්නාබවය; සච්චාසංපටිච්චෙධටොඨා, සිවුසස් මොනවට පිළිවිද දන්නට නොදී අවුරුණුකොටැ සිටිනා බවය යන ත්‍රිවිධ වූ අභියා; ගමිතේරො, ගැඹුරුවේ; සඤ්ඤාණං, සංයකාරයන්ගේ; අහි සඤ්ඤාණාසුභන සරුගවිරුගටොඨා-අහිසඤ්ඤාණ, දැනගිලාදි වශයෙන් කමිසන් සකස්කොටැ පිළියෙලිකරන බවය; ආයුභන, දැනවසනු සමපාදනාදි වශයෙන් 'පුළුපුළුභාගයෙහි කමිසන් රැස්කරනබවය; සරුග, රුගය හා සමප්‍රයෝග වශයෙන් වනබවය; නොහොත්-රුගයාගේ හෝ අකුලයන්ට ප්‍රතිපක්ෂ නොවන බවය; විරුගටොඨා, රුගය හා සමප්‍රයෝග වශයෙන් නොවන බවය; නොහොත් රුගයාගේ හෝ කුලයන්ට ප්‍රතිපක්ෂවන බවය යන වතුර්විධ වූ අභියා; (ගමිතේරො, ගැඹුරුවේ;) විඤ්ඤාණස්ස, විඤ්ඤාණයාගේ; සුඤ්ඤාතඅබ්‍යාපාර අසඤ්ඤානි පටිසන්ති පාතුභාවටොඨා-සුඤ්ඤාත, ආත්මතියෙන් ශුන්‍යවන බවය; අබ්‍යාපාර, ව්‍යාපාරරහිතවනබවය; අසඤ්ඤානි, හවයෙන්හවයටසක්මන් නොකරන බවය; පටිසන්තිපාතුභාවටොඨා, ප්‍රතිසන්ති වශයෙන් පහල වන බවය යන අභිවතුරුභියා; (ගමිතේරො, ගැඹුරුවේ;) නාමරූපස්ස, නාමරූපයාගේ; එකුප්පාද විනිබ්බාගා විනිබ්බාග නමනරූප නයො-එකුප්පාද, සමානොත්පත්ති ඇති බවය; විනිබ්බාග, නාම යාගේ රූපය හා රූපයාගේ නාමයහාද අසමප්‍රයෝග වශයෙන් වෙන්වැ පවත්නා බවය; අවිනිබ්බාග, නාමයාගේ නාමය හා සමප්‍රයෝග වශයෙන් නොවෙන්වැ පවත්නා බවය; නමන, අරමුණෙහි

නැමෙන බවය; රූපපනථො, විකාරයට පැමිණෙන බවය යන පඤ්ච විධිවූ අභියැ; (ගමහිරො, ගැඹුරු වේ; 0) සලායතනස්ස, ෂමායතන යාගේ; අභිපතිලොකචාරබෙතන විසය විසයි භාවථො + අභිපති, අභිපති භාවය; හෙවත්-ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය භාවය; ලොක, ලොකභාවය; චාර, චාරභාවය; බෙතන, ඤෙත්‍රභාවය; විසය, විෂයභාවය; විසයිභාවථො, විසයි භාවය යන ෂබ්දවිධිවූ අභියැ; (ගමහිරො, ගැඹුරු වේ; 0) ඵස්සස්ස, ස්වයංගේ; පුසන සංඝට්ඨන සංඝති සන්නිපාතථො + පුසන, අරමුණු පහස්නා බවය; සංඝට්ඨන, වෙසෙසින් අරමුණු ගවන බවය; සංඝති, වසන්තාලම්භන විඤ්ඤායන්ගේ සාමග්‍රියයි කියනලද සමහම්චන බවය; සන්නිපාතථො, වසන්තාලම්භන විඤ්ඤායන්ගේ එළඹිසිටිනා බවය යන චතුර්විධිවූ අභියැ; (ගමහිරො, ගැඹුරු වේ; 0) වෙදනාය, වෙදනාවගේ; ආරමමණරසානුභවන-සුඛදුක්ඛමජ්ඣන්තභාව-නිජ්ජීව වෙදසිතථො + ආරමමණරසානුභවන, අරමුණුරස විදින බවය; සුඛ, සුවබවය; දුක්ඛ, දුක් බවය; මජ්ඣන්තභාව, සුවදුක් දෙක අතර පැවති මැදහත්වූ විදින බවය; නිජ්ජීව, නිර්ජීවාභියැ; වෙදසිතථො, අනුභව ලක්ෂණය; නොහොත්-නිජ්ජීව වෙදසිතථො, නිර්ජීවවූ වෙදනාව විසින් අනුභව කටයුතුබවය යන ෂබ්දවිධිවූ හෝ ත්‍රිවිධිවූ අභියැ; (ගමහිරො, ගැඹුරු වේ; 0) තණ්හාය, තෘෂ්ණාවගේ; අභිනන්දිතජේක්ෂාසාන සරිතාලතානදී තණ්හා සමුද්ද දුප්පුරණථො + අභිනන්දිත, අරමුණෙහි ඇලෙනබවය; අජේක්ෂාසාන, අරමුණෙහි ගිලගන්නාක් මෙන් සමුද්දේ වශයෙන් ලොල්වන බවය; සරිතා, සරිත් සද්දබවය; ලතා, ලතාසද්දබවය; නදී, නදීසද්දබවය; තණ්හා සමුද්ද, තෘෂ්ණා සමුද්ද බවය; නොහොත්-තණ්හා, පවස් බවය; සමුද්ද, සමුද්දබවය; දුප්පුරණථො, පුරුලිය නොහැකි බවය; හෙවත්-තාප්තියට පමුණුවාලිය නොහැකි බවය යන අභිවිධිවූ අභියැ; (ගමහිරො, ගැඹුරු වේ; 0) උපාදායස්ස, උපාදායාගේ; ආදාන ගහණාතිතිවෙස පරමාස දුරතීක්කමනථො + ආදාන, අරමුණු දැකිකොටැ ගන්නා බවය; ගහණ, කාමොපාදායාගේ වශයෙන් අරමුණු ගන්නා බවය; අභිතිවෙස, දූෂ්ටපාදායාගේ වශයෙන් අරමුණු වරදවා වටහාගන්නා බවය; පරමාස, ගිලවුනොපාදායාගේ වශයෙන් අරමුණු අත් අයුරෙකින් ආමශීනය කිරීමය; දුරතීක්කමනථො, ආතම්චාදෙපාදායාගේ වශයෙන් ගත් අරමුණු ඉක්මවාලිය නොහැකි බවය යන පඤ්චවිධිවූ අභියැ; (ගමහිරො, ගැඹුරු වේ; 0) භවස්ස, භවයාගේ; ආයුභනාති සංඛරණයොති ගතිතීතිතිවාසෙසුඛිපනථො + ආයුභන, පුළුපුළුභාගයෙහි දනවසතු සම්පාදනාදී වශයෙන් කම් රැස්කිරීමය; අභිසංඛරණ, දනවසතු පරිත්‍යාගාදී වශයෙන් කම් සකස් කොටැ පිළියෙල කිරීමය; යොතිගති භිතිතිතිවාසෙසු, චතුර්විධයොති පඤ්චවිධගති සප්තවිධවිඤ්ඤා සමිති නවවිධ සත්ත්වවාසයන්හි; ඛිපනථො, බහාලන බවය යන ත්‍රිවිධිවූ අභියැ; (ගමහිරො, ගැඹුරු වේ;) ජාතියා, ජාතියගේ; ජාතිසංඝ්‍රාහි ඔක්කනති නිබ්බතති ජාතුභාවථො + ජාති, සක්කයන්ගේ පළමු හටගන්නා බවය; සංඝ්‍රාහි, ආයතනයන්ගේ

පරිපූර්ණව පහලවන බවය; ඔකකනනී, මච්ඡාසව වදනාක්මෙන් හව ගන්තාබවය; නිබ්බතනී, සකකාදීන්ගේ නවනවාකාරයෙන් මතු මත්තෙහි පහලවීමය; පාතුභාවයො, සකකාදීන්ගේ ප්‍රව්‍යක්තව පහල වීමය යන පඤ්චවිධවූ අපිය; (ගමහිරො, ගැඹුරු වේ; ට) ජරාමරණස්ස, ජරාමරණයාගේ; බයවය හෙදවිපරිණාමයො÷බය, ක්‍ෂයභාවය; වය, ව්‍යයභාවය; හෙද, බිඳෙනබවය; විපරිණාමයො, අන්‍යථා භාවය; හෙවත්-වෙනස්වන බවය යන වතුර්විධවූ අපිය; ගමහිරො, ගැඹුරුවේ; ඉතිඅයං, මෙකියනලද්ද වනාහි; එත්ථ, මේ හබවක්‍රයෙහි; නොහොත්- වතුර්විධ භාවෙහියයන් අතුරෙන්; පටිවෙධගමහිරතා, ප්‍රතිවෙධඥන යෙන් ඥානව්‍යවූ හෝ ප්‍රතිවෙධය කටැට්ටු සවභාවයන්ගේ වශයෙන්වූ භාවෙහියයයි; නොහොත්-ගමහිරවූ ප්‍රතිවෙධය ඇති බවයි.

* අවිජ්ජාදිතං සභාවො පටිච්ඡිකියතීති පටිවෙධො වුත්තඤ්ඤි තෙසං තෙසං වා තත්ථ තත්ථ වුත්තධම්මානං පටිච්ඡිකිතධෙධොසලකකිණ් සභාවො පටිවෙධොති. යි මූලටිකාහි දක්වූ උද්භරණ් සහිතවූ කමි සාධන ශක්තීන් ව්‍යාකර්මිතවූයේ අවිජ්ජාදීන්ගේ ස්වල්පක්‍ෂණ් සවභාවය ප්‍රතිවෙධය කියයි. මුම්මව්‍යාධ්‍යායෙහි උක්තකරණ් සාධන ශක්තීන් ප්‍රතිවෙධ ඥානයෙහි ප්‍රතිවෙධ ශබ්දයා හෙළාද තද්විධ ව්‍යාකර්මිතාත්මයා තවද පටිවෙධ ශබ්දසාමප්‍රාප්තියෙන්ම තද්විධාත්මය ගම්‍යමානවූවද පටිච්චිකි ශබ්දයාගේ වශයෙනුදු පැරණි පොත්හි ඇතියෙන් මෙහි අපි ව්‍යාධ්‍යාත්මය දැනගනුයි.

* රුහය හා සමග උපදනා සමානභාවය ඇත්තේයි කොටැ අපුණ්‍යාහිසංසකාරයාගේ එකදෙයෙක් සරුග නම එහෙයින් අන්‍යවූ අපුණ්‍යාහි සංසකාරයතෙමේ විරුගනම. නොහොත්-රුහයට ප්‍රතිපක්‍ෂ නොවන හෙයින් රුහය වැඩිදියුණු කරන්නාවූ සියලුම අපුණ්‍යාහි සංසකාරයතෙමේ පහානෙකාභාවයෙන් සරුග නම තදිතරවූ පුණ්‍යාහිසංසකාර ආනෙඤ්ජාහිසංසකාරයතෙමේ රුහයට ප්‍රතිපක්‍ෂ වන හෙයින් විරුගනම යම්හෙයකින් වනාහි සභාගවූ අකුසලධර්මීය තෙමේත් විසභාගවූ අකුසලධර්මීයතෙමේත් අකුසලධර්මීයට සුදුසු පරිද්දෙන් ප්‍රත්‍යයවේද එහෙයින් “අපපටිපක්ඛිභාවතො රුහපප චක්ඛිකො” යි උක්තයා කියේ මැනෝ ටිකානුටිකාදෙක්හි. අපුණ්‍යාහි සංසාරෙක දෙසො සරුගො පෙ ඉතරො පටිපක්ඛිභාවතො විරුගො යි (මු: ටි:). අපුණ්‍යාහිසංසාරෙකදෙසො සරුගො රාගෙන සහජෙකප්‍රයානිකානා, සංඛාරො අපුණ්‍යාහිසංසාරො සරුගො පහානෙ කාභාවතො, යසමා පන අකුසලධර්මො අකුසලධර්මස්ස සභාගො අකුසලධර්මො විසභාගො යථා රහං පච්චයොව හොති තස්මා අපටි පක්ඛිභාවතො රාගපච්චක්ඛිකොතිව වුත්තං යි. (අ: ටි:)

* “දිඝරත්තං හෙතං භික්ඛවෙ අස්සුතවතො පුප්ප්ඤ්ඤස්ස අජෙඤ්ඤාසිතං මමාසිතං පරාමයං එතං මම එසො හමස්මි එසො මෙ අත්තා” යි බුඬවචන හෙයින් ආත්මලබ්ධි පරාමශීතයට විශිෂ්ටකාරණ

වුයේ විඤ්ඤානසංයුතියේ විඤ්ඤානසංයුතියේ යුක්තභාව සංකීර්ණාන අපිඨා ගැඹුරු වේ. කියේ මැනෝදීඝරතනං පෙ අතතාති අතතපරාමාසයා විඤ්ඤාණං විසිඨං වජ්ඣ වුත්තනනි විඤ්ඤාණසංයුතියෙහි යුක්තභාවය ගම්මරොසි (මු: පි:)

* ආත්මයනෙමේ අරමුණු දැනී ආත්මයනෙමේ සසර සැරිසරයයි ගන්තාලද ව්‍යාපාර සහිතවූ අභිනිවේශය බලවත්වන බැවින්ද සංකෘතියානිවේශය බලවත්වන බැවින්ද අව්‍යාපාරාපි අසංක්‍රාන්ති ප්‍රතිසන්ධි ප්‍රාදුර්භාවාපියෝ ගැඹුරුයයි දනගුතු. ආත්මයනෙන් කල්පිතවූ විඤ්ඤාන විජ්ජන කාන්තා කෙරෙහි යනු සැබව සංසරණ කාන්තා කෙරෙහි කිම අනුචිත නොවේද යත් ඒ විඤ්ඤානමැ සන්ධි වනය කෙරෙහි සංසරණය කෙරෙහි කියා මිථ්‍යාභිනිවේශයාගේ ලැබීමවන හෙයින් විඤ්ඤාන සංකීර්ණ සංසරණයාගේ සව්‍යාපාරකය කියනලදකුයි උචිතය. මෙද යුතු ටිකානුටිකාදෙක්හි අතතා විජ්ජනාති සංසරතිති සන්ධිපාරතා සංකීර්ණාති අභිනිවේස බලවතාය අන්‍යාපාරතා අසංකීර්ණාති පටිසංසාර පාත්‍රභාවත්ව ගම්මරොසි (මු: පි:) නංයෙව විඤ්ඤාණං සන්ධිවති සංසරතිති මිථ්‍යාභිනිවේසසන්ධිවතො සංසරණ ක්‍රියායපි සන්ධිපාරතා විඤ්ඤාණසංයුතියා සන්ධිපාරතාභිනිවේස බලවතාය සංකීර්ණාති අභිනිවේසබලවතායාති පච්චෙකං යොජෙතබ්බං (අ: පි:)

* නාමයාගේ රූපය හා සමග රූපයාගේද නාමය හා සමග අසමප්‍රයෝග සංකීර්ණාන එකොත්පාදදි වතුර්විධ ප්‍රකාරයෙන් යුක්ත බව නැති හෙයින් විනිභේගනම, නාමයාගේ නාමය හා වතුර්විධ සමප්‍රයෝග ලක්ෂණය ඇති හෙයින් අවිනිභේග භාවය යෙදියයුතුයි එකොත්පාද එකතිරෙධ සංකීර්ණාන අභිනිවේස ඇති අවිනිභේග භාවය අභිමතකළ කල්හි රූපයාගේද රූපය හා අවිනිභේගභාවය ලැබේ. අපරිනෙයකුදු ඇත් එකවතුමොකාර භවයන්හි නාමරූපයන්ගේ සමග පැවැත්මක් නැති හෙයින් අනෙකාන්ත විනිභේගයද පඤ්ච මොකාර භවයෙහි සමග පවත්නා හෙයින් අවිනිභේගයද දනගුතුයි. නාමසාරූපෙන රූපසාරූපෙන අසමප්‍රයෝගතො විනිභේගාගො නාමසාරූපෙන අවිනිභේගාගො යොජෙතබ්බං, එකුත්පාද එක තිරෙධෙ හි අවිනිභේගාගෙ අධිපෙතෙන රූපසාරූපෙන ලබ්භති, අඵවා එකවතුමොකාරභවෙසු නාමරූපානං අසංවත්තනතො අඤ්ඤාමඤ්ඤා විනිභේගාගො පඤ්චමොකාරභවෙ සංවත්තනතො අවි නිභේගාගොව වෙදිතබ්බං (මු: පි:) * “අසංවත්තනතො සංවත්ත නතො” යන මේ වචනයෙන් අසංවත්තනි විනිභේගයත් සංවත්තනි අවිනිභේගයත් දක්වා. (අ: පි:)

* ආධිපත්‍යපීඨ නම් ඉන්ද්‍රියප්‍රත්‍යය භාවයයි, “ලොකොපෙසො වාදපෙසා බෙත්තමෙපතං” යි වදාලූ ලොකාදිපියෝ වස්සුරුදි පඤ්චා යතනයන්හි යෙදියයුත්තාන. මනායතනයාගේත් ලුප්තභාවය හෙතුකොට මනොසමුප්පාදිත්ව වාරණෙනුමන හෙයින් එතදපියෝ

ලැබෙත්මය. මෙද ඥාණං අධිපතියවෙතා නාම ඉන්ද්‍රියපච්චයභාවෝ, ලොකොපෙසො වාරපෙසා බෙතනවෙපනනති වුතතා ලොකාදි අත්ථා චක්ඛාදිසු පඤ්චසු යොජේතබ්බා, මනායතනස්සාපි ලුජ්ජනතො මනොසමචස්සාදිතං වාරබෙතනභාවතොව එතෙඅත්ථා සමභවන්තෙව. (මු: පි:)

* ආපාඨගතවු හෙවත්-අභිමුඛිභූතවු රූපාදි ආලම්භකයන්ගේ ප්‍රකාශවීමට යොග්‍යභාව ලක්ෂණයවු ඔභාසනය අනුවිකානය වශයෙන් චිත්තානි වක්ඛුරුදි විඤ්ඤායන්ගේ ආලම්භක ස්වභාවාධිගමයට නිමිත්තභාවයවු ඔභාසනය වක්ඛුරුදිත්ගේ විෂයිභාවය නම. එසේ මැනෝ වක්ඛුරුදිත් නි:ශ්‍රයකොටැ ගෙනැ පඤ්චවිඤ්ඤායෝ රූපාදිත්ගේ ස්වභාවය දනිති. මනායතනයාගේ ආලම්භක විජ්ජනනය විෂයිභාවනම ආලම්භනිකභාව නමැයි සේයි. කියේ මැනෝ ආපාඨගතානං රූපාදිතං පකාසන යොග්‍යතාලක්ඛණං ඔභාසනං චක්ඛාදිතං විෂයිභාවෝ මනායතනස්ස විජ්ජනනං. (මු: පි:) ස්වභාවාධිගම නිමිත්තතා ඔභාසනං, චක්ඛාදිසංකිස්සයෙන ඒ පඤ්චවිඤ්ඤාණානි රූපාදිසභාවං උපලබ්භන්ති. (අ: පි:) විජ්ජනනං විෂයිභාවොති සමබ්බන්තියං. (ම: පි:)

* සංඝමිණාපීඨා වෙසෙසින් චක්ඛුසමචස්සාදිවු පඤ්චවිධ සමචස්සයකට තදිතරවු චූසනසඛනති සන්තිපාත අභියෝ ඡතිවිධවු සමචස්සයකට යෙදියයුත්තාන චූසනයත් ස්පශ්ශියාගේ සංඝමිණකාතෘ ඇති ස්වභාවයෙකැ. තදිතරවු සඛනති සන්තිපාතාපීඨෝ වැටහෙන ආකාරයෝයි. කියේ මැනෝ සඛ්ඤ්චතන්තො විසෙසෙන වක්ඛුසමචස්සාදිතං පඤ්චනනං ඉතරෙ ඡන්තමපි යොජේතබ්බා, චූසනඤ්ච එස්සස්ස සභාවෝ සඛ්ඤ්චතරසො ඉතරෙ උපඨානාකාරං. (මු: පි:) ඉතරෙ චූසනසඛනතිසන්තිපාතං, ඡන්තනති ඡන්තමපි සංචස්සානං. (අ: පි:)

* ආලම්භක රසානුභවනාපීඨා රසවශයෙන් වෙදයිත අභියැ ලක්ෂණ වශයෙන්ද කියනලදි. ආත්මයතෙමේ සුවදුක් විදි යන අභිනිවේශය බලවත්වන බැවින් වෙදතාවගේ නිර්ජ්වාපීඨා ගැඹුරුවේ නිර්ජ්වවු වෙදතාවගේ විදිමැ හෝ නිජ්ජවවෙදයිත නම නිජ්ජවවෙදයිතයමැ අභියැ ස්වභාවයැ වූයේ නිජ්ජවවෙදයිතට නමැයිද ව්‍යකතිකාතයි කියේ මැනෝ ආරමමණරසානුභවනටෙතා රසවසෙන වුතතො, වෙදයිතටෙතා ලක්ඛණවසෙන, අත්තාවෙදයතිති අභිනිවේසස්ස බලවතාය නිජ්ජවන්තො වෙදතාය ගමහිරො නිජ්ජවාය වෙදතාය වෙදයිතං නිජ්ජවවෙදයිතං නිජ්ජවවෙදයිතමෙව අන්තො නිජ්ජවවෙදයිතටෙතා. (මු: පි:) වෙදයිතං වෙදියනං. (ම: පි:)

* ආද්‍යනාපීඨා චතුර්විධ උපාද්‍යනයන්ට සමානවූයේවේ ග්‍රහණාපීඨා කාමොපාද්‍යනයටද තදිතරවු දෘෂ්ටිලවුතාත්මවාද උපාද්‍යනයත් තුන්දෙනාව අභිනිවේස පරමාස දුරතික්කමන අභියෝ සමාන යහ, “දිට්ඨිකන්තාරො”යි වදාල හෙයින් දෘෂ්ටිපශ්ඨාපන්නවු උපාද්‍යනයත් තුන්දෙනාව දුරතික්‍රමණාපීඨයද සමානයැ. දූභිකොටැ ගන්නා

බැවින් හෝ වතුරෙපාදනයන්ටම දුරතික්‍රමණාචාර්ය යෙදියයුතු. කියේ මැනෝ ආදානනෝ වතුනනමයි උපාදානානං සමානෝ, ගහණ්ඨො කාමුපාදානස්ස ඉතරෙසං තිණ්ණං අභිනිවෙසාදි අත්ථා, දිට්ඨිකන්තායෙති හි වචනනො දිට්ඨිතං දුරතික්‍රමනටොපිති, දළහ ගහණ්ඨතාචා වතුනනමයි දුරතික්‍රමනටො යොජෙතබ්බො (මු: ටී:) “ආදානං” යන්නෙන් උපශබ්ද ප්‍රයෝගයෙන් තොරවත් දැනීමකොටැ ගැනීම අච්ඡිද අභිමතකල බැව් හඟවා “ගහණ්” යන්නෙන් බලවත් ආලය කිරීම වශයෙන් අරමුණු පිළිසන්කල බැව් හඟවා “ඉතරෙසං” යන්නෙන් දිට්ඨිපාදනාදිවූ ත්‍රිවිධොපාදානස්ස හඟවා. එහෙයින් විසු ආදානනාති උපසංඥෙන විනාපි දළහභාහො අධිපෙපතොති ආහ ආදානනෝ වතුනනමයි උපාදානානං සමානොති, ගහණ්නති තිකා මනාවලෙසා විසයස්ස පටිච්ඡන්තනි වුතනං ගහණ්නෝ කාමුපා දානස්සාත්, ඉතරෙසනති දිට්ඨිපාදනාදිනං (අ: ටී:)

* “යොති ගඬි ධීති නිවාසෙසු බිපනං” යන තන්හි සමාසයෙහි සප්තමිබහුවචනයෙන් අලොපභාවය දුෂ්ටව්‍යයා විභකති ප්‍රත්‍යයට ලොප්තොකල හෙයින් බිපන ශබ්දයා හා ආයුහනාතිසංඛරණ පද යන්ගේ සමාසය වේ යොතිගතිධීතිනිවාසෙසු බිපනනති සමාසෙ කුමමවචනය අලොපො දට්ඨබ්බො, තස්මා තෙන ආයුහනාතිසංඛරණ පදනං සමාසො හොති (මු: ටී:) තස්මාති විභතතියා අලුතතභාවතො, තෙනාති බිපනසද්දෙන (අ: ටී:) * මූලටීකාගත “අලොපො” යන්නෙන් යොනාසාදි ශබ්දයන්ගේ බිපන ශබ්දය හා සමාසය කොටැ පැසුම බිපන ශබ්දයෙන් ආයුහනාදිවූ ශබ්දයන් හා සමාසයා කතීව්‍යයා දක්වා යි මූලටීකාවේ කීක අලොපොති එතෙන යොති ආදිනං බිපනසද්දෙන සමාසං කතො පච්ඡා තස්ස ආයුහනාදි සද්දෙහි සමාසො කාතබ්බොති දසොති (ම: ටී:)

* ජරාමරණාඛතවය මරණය ප්‍රධානකොටැ ඇත්තේද එහෙයින් බයවය හෙද විපරිණාම සංඛ්‍යාතවූ මරණාචාර්ය ම ගැඹුරකයි දර්ශිත යහ, නොහොත්-යම්හෙයකින් අභිනව අභිනවවූ දහමුන්ගේ පිරිහී මෙන් දත්වැටීම් ඇ විසින් මුහුකුරුයාම ජරාතොමවේද එහෙයින් ජරාවගේ ඝෛරීම් අච්ඡිද හෝ කියනලදැයි දතයුතු නවභාවාපගමය හෙවත්-පැරණිබවට පැමිණීමැ ඝෛරීම්හි කියනව අභිද එහෙයින්, විපරිණාමාචාර්යතෙම ජරාමරණවයටම යෙදේ නොහොත්-සනාති වශයෙන් ජරාවගේ ඝෛරීව්‍යය භාවයත් සංචාති ඝෛරීක වශයෙන් මරණයාගේ හෙදවිපරිණාමත්‍යත් යෙදියයුත්තාහ. කියේ මැනෝ ජරාමරණඛතං මරණප්‍රධානනති මරණත්ථා එව බයාදයො ගමිඨර දසසිතා, නවතවාතඤ්ඤි පරිකබ්බෙත බණ්ඩවොදි පරිපක්කප්‍රචතති ජරාති බයටොචා ජරාය වුතෙනාති දට්ඨබ්බො, නවභාවාපගමොති බයොති වතතුං යුතෙනාති, විපරිණාමටො විතතමි, සනාති වසෙනවා ජරාය බයවයභාවො සමමුති බණ්ඩකවසෙන මරණස්ස හෙද

විපරිණාමතා යොජෙතබ්බො(මු: පි:) පිරිනිමි අපීයා හෝ ක්ෂයවිමි අපීයා බයාපී නමැති අනුටිකාති විශ්‍රාන්තාවා බිණ්භාවො බයොති බයන්තොවාති ආදිවුත්තං(අ: පි:) මරණයට පත්වුණුවන කිසි ඇති හෙයින් ජරාවගේද මරණාපීයමැ දර්ශිතයාමරණප්‍රපතයකරසත්තා වා ජරයපි මරණවෙතො එව දය්සිහො(අ: පි:)

66

සමමා පනෙත්ථ එකත්තනසො නානත්තනසො අබ්‍යාපාර නසො එවං ධම්මනානසොති වතනාගේ අත්ථනසාහොනති, නසමා නසනෙදන්තො පෙනං හවචකං වික්ඛැන්තබ්බං සථාරහං, නත්ථ අවිජ්ජාපච්චසා සබ්බාග් සබ්බාරපච්චසා වික්ඛැන්තනති එවං බිජ්ජසා අබ්බන්ධිතාවෙන රුක්ඛවාපිප්පනති මිස සත්තානානුපවේජදෙ එකත්තනසොනාම, සං සමමාපස්සනො හෙතුමලසම්බන්ධෙන පචනනමානස්ස සත්තානස්ස අනුපවේජද්විබ්බාබන්තො උචේජදිට්ඨිං පජ්ඣති, මිච්ඡාපස්සනො හෙතුමලසම්බන්ධෙන පචනනමානස්ස සත්තානානුපවේජදස්ස එකත්තනග්ගන්තො සංසරාදිට්ඨිං උපාදිසති, අවිජ්ජාදිගං පන සථාසං ලක්ඛණවච්ඡානං නානත්තනසො නාම, සංසමමාපස්සනො නවනමානං උප්පාදදස්සනන්තො සංසරා දිට්ඨිං පජ්ඣති, මිච්ඡාපස්සනො එකසත්තානපතිනස්ස ගිත්ත සත්තානසෙව නානත්තනග්ගන්තො උචේජදිට්ඨිං උපාදිසති, අවිජ්ජාස සබ්බාග් මසා උප්පාදෙතබ්බා සබ්බාග්ගංවා වික්ඛැන්තං අමෙහගිති එවමාදි බ්‍යාපාග්ගාවො අබ්‍යාපාරනසොනාම, සං සමමා පස්සනො කාරකස්ස අභාවාචබ්බාබන්තො අත්තදිට්ඨිං පජ්ඣති, මිච්ඡාපස්සනො සො අසතිපි බ්‍යාපාරෙ අවිජ්ජාදිගං සභාව නිසම සිංඛො හෙතුහාවො නස්ස අග්ගහන්තො අක්ඛිසදිසිං උපාදිසති, අවිජ්ජාදිගි පන කාරණෙහි සබ්බාග්දිගං සෙව සමහාවො බිත්තිදිගි දබ් ආදිගංවිස න අසෙක්ඛසනති අසං එවං ධම්මනානසොනාම, සං සමමා පස්සනො පච්චසානුරූපන්තො එලාචබ්බාබන්තො අහෙතුකදිට්ඨිං කුච අක්ඛිසදිසිකුච පජ්ඣති, මිච්ඡාපස්සනො පච්චසානුරූපං පිලස වතතිං අග්ගහෙතොසනො කුන්තොවි සස්ස කස්සවි අසමභවග්ගන්තො අහෙතුකදිසිකුචෙව නිසන්ධාදකුච උපාදිසතිති එවමිදං හවචකං.

සච්චසභවන්තො කිච්චා වාරණාඋපමාතිව,
ගමිතරනසහෙද්ව වික්ඛැන්තබ්බං සථාරහං.

66. පන, පක්ෂානතරයෙක් දක්වනු ලැබේ; යමො, යම්හෙයකින්; එත්ථ, මේ හවචකුයෙහි; එකත්තනසො, සමානභාව සබ්බාතවු එකත්ත නයද; නානත්තනසො, අසමානභාව සබ්බාතවු නානාත්තනයද; අබ්‍යාපාරනසො, සභාවධම්මයන්ගේ නිරුක්ඛාසභාව සබ්බාතවු අව්‍යාපාරනයද; එවං ධම්මනානසො, අවිද්‍යාදි සභාවධම්මයන්ගේ මෙබඳු වූ ධම්මායෙක් ඇති බවයි කියනලද ඊදග්ධම්මනානයද; ඉති, මෙසේ; වතනාගේ, වතුර්විධවු; අත්ථනසා, අභිනසකෙනක්; හොනති,

වෙද්ද; තසමා, එහෙයින්; එතං භවවක්කං, එතද්භවවක්කං; නය
 හෙදතොපි, නයවිශෙෂ වශයෙනුද; යථාරහං, සුදුසු පරිද්දෙන්;
 විඤ්ඤාතබ්බං, දතයුත්තේයි; තත්ථ, ඒ වතුර්විධවු අවිනය අතුරෙන්;
 නොහොත්-ඒ භවවක්කයෙහි; අවිජ්ජාපච්චයා, අවිද්‍යාප්‍රත්‍යය හෙතු
 කොට; සංඛාර, සංස්කාරයෝ; (සමභවනති, භවගතිත්; ට) සංඛාර
 පච්චයා, සංස්කාරප්‍රත්‍යය හෙතුකොට; විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණය; (සමභවති, භවගති; ට) ඉතිඵලං, මෙපරිද්දෙන්; ඛිජ්ජං, ඛිජ්ජයානේ;
 අභිකුරුදිභාවෙන, අභිකුරුපත්‍ර නාලයකකි ශාඛාපලලව පලාසාදි
 භාවයෙන්; රුක්කභාවප්‍රත්‍යයවිධ, වාක්‍යභාවප්‍රාප්තියමෙන්; සත්ත්‍යනානු
 පච්චේදො, සත්‍යනි වශයෙන් නොසිද පැවැත්ම; නොහොත්-
 සත්‍යනියගේ නොසිද පැවැත්ම; එකත්‍යනායොනාම, එකත්‍යනාය
 නම් වේ; යං (තං), ඒ එකත්‍යනාය; (මෙහි යං යන්න තව්‍යඤ්ඤාණයෙහි
 නිපාතකි.) නොහොත්-යං, යම් සත්‍යනියකගේ නොසිද පැවැත්මක්හු;
 සමමා, අවිපරිතකොට; පස්සනො, දක්නාවු පුද්ගලයෙම; හෙතුඵල
 සමබ්බන්ධෙන, හෙතුඵලබ්ධියන්ගේ ශ්‍රේෂ්ඨ වශයෙන්; නොහොත්-
 හෙතුඵලබ්ධියන්ගේ ශ්‍රේෂ්ඨ හෙතුකොටගෙන; සත්‍යානස්ස, හෙතු
 ඵල පරමපරවගේ; අනුපච්චේදවබ්බොධිනො, නොසිද පැවැත්ම
 පිරිසිදු හෝ ඇති සැටි අබ්බොධියකරන හෙයින්; උච්චේදද්වයං,
 උච්චේදද්වය; පජහති, පියා; නොහොත්-පියාද; (තං, ඒ සත්‍ය
 නියගේ නොසිද පැවැත්ම;) මිච්ඡා, විපරිතකොට; පස්සනො,
 දක්නාවු පුද්ගලයෙම; හෙතුඵලසමබ්බන්ධෙන, හෙතුඵලබ්ධියන්ගේ
 ශ්‍රේෂ්ඨ වශයෙන් හෝ ශ්‍රේෂ්ඨ හෙතුකොටගෙන; පච්චත
 මානස්ස, පච්චත්තාවු; සත්‍යානානුපච්චේදස්ස, හෙතුඵලපරමපරවගේ
 නොසිද පැවැත්ම; එකත්‍යනායොනො, හෙතුඵල හෙදයක්
 නොකොට සමානභාව සංඛාරාන එකත්‍යනාය නියා ගන්නා හෙයින්;
 සස්සතදිට්ඨිං, ශාශ්වතදූෂිටිය; උපාදියති, දැඩිකොටගනී; පන,
 පක්‍ෂානතරයක් දක්වනුලැබේ; අවිජ්ජාදිතං, අවිද්‍යාදිත්තේ; යථාසං,
 ස්වකීයස්වකීයවු; ලක්ඛණවච්ඡානං, ලක්ඛණයන් විනිශ්චය කොට
 දැන්ම; තාත්‍යනායොනාම, අසමානභාව සංඛාරාන නානාත්‍යනාය
 නම් වේ; යං (තං), ඒ නානාත්‍යනාය; නොහොත්-යං, යම් ලක්ඛණ
 ව්‍යවස්ථානායක්හු; සමමා, අවිපරිතකොට; පස්සනො, දක්නාවු පුද්ගල
 යෙම; තච්ඡානං, අභිතච්ඡානවු ධර්මයන්ගේ; උපාදදස්සනො,
 ඉපැදීම දක්නාහෙයින්; සස්සතදිට්ඨිං, ශාශ්වතදූෂිටිය; පජහති, පියා;
 නොහොත්-පියාද; (තං, ඒ ලක්ඛණව්‍යවස්ථානාය;) මිච්ඡා, විපරිත
 කොට; පස්සනො, දක්නාවු පුද්ගලයෙම; එකසත්‍යානපතිතස්ස,
 එකම සත්‍යනියක්හි හුණුවාවු හෙතුඵලධර්මජනයාගේ; භිනන
 සත්‍යානස්සඉව, ප්‍රභේදවත්වු සත්‍යානයෙහි පැවති හෙතුඵලධර්ම
 ජනයක්හු මෙන්; නොහොත්-එකසත්‍යානපතිතස්ස, එකමසත්‍ය
 යෙකුගේ සත්‍යානයෙහි පැවති ධර්මජනය; භිනනසත්‍යානස්සඉව,
 නොයෙක් සත්‍යානයන්ගේ සත්‍යානයෙහි පච්චත්තා ධර්මජනයක්හුමෙන්;

තානතනගහණතො, තානානියෙකැසි ගන්තා හෙසින්; උච්චේද
දිට්ඨිං, උච්චේදදූෂිතය; උපාදියති, දූෂිතොවැගති; අවිජ්ජාය, අවිජ්ජාවගේ;
සංඛාරා, සංඛාරයෝනුමු; මයා, මා විසින්; හෙවත්-අවිජ්ජා සංඛාරානුමු
මා විසින්; උපපාදෙතබ්බං, ඉපදේදවිය යුත්තාහ; සංඛාරානංවා,
සංඛාරයන්ගේ හෝ; විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණයෙනම; අමෙහති, සංඛාර
නම්ලත් අප විසින්; උපපාදෙතබ්බං, ඉපදේදවියයුතුය; ඉති, මෙපරිද්ද
දෙන්; එවමාදිබ්බාපාරකාවො, මේ ඇ ව්‍යාපාර රුහිත්‍යයැ හෙවත්
තිරැන්සානිභාවයැ; අබ්‍යාපාරකයොනාම, අව්‍යාපාරකය නම් වේ;
යං(තං), ඒ අව්‍යාපාරකය; නොහොත්-යම් අව්‍යාපාරකයක්නු; සමමා,
අවිපරිතකොවැ; පස්සනො, දක්නාවූ පුද්ගලයෙනම; කාරකස්ස,
ර්ශ්වරුදිකාරකයක්නුගේ; අභාවාචබ්බොධිතො, අවිජ්ජාමානනිය අවබෝධය
කිරීම හෙතුකොවැගෙනැ; අනතදිට්ඨිං, ආනතදූෂිතය; පජ්ඣති, පියා;
නොහොත්-පියාද; (තං, ඒ අව්‍යාපාරකය; ට) මිච්ඡා, විපරිතකොවැ;
පස්සනො, දක්නාවූ පුද්ගලයෙනම; ව්‍යාපාරො, උත්සාහය; අසතිපි,
අවිජ්ජාමාන කල්පිත; අවිජ්ජාදිතං, අවිජ්ජාදීන්ගේ; සභාවනියමෙඛිබ්බො,
සභාවයමැවූ නියම වශයෙන් සිබවූ; යොහෙතුභාවො, යම් හෙතු
භාවයෙක් ඇද්ද; තස්ස, තබෙතුභාවය; අග්ගහණතො, වටහා
නොගන්තා හෙසින්; අක්‍රියදිට්ඨිං, අක්‍රියදූෂිතය; උපාදියති, දූෂිතොවැ
ගති; පත, පක්ෂානතරයෙක් දක්වනුලැබේ; බිරුදිති, ක්ෂීරදිත් හෙතු
කොවැ ගෙනැ; දධිආදිතං, දධියාදිඵලයන්ගේ; (සමහවො) විය,
ලැබීම වනමෙන්; අවිජ්ජාදිති, අවිජ්ජාදිවූ; කාරණෙති, ප්‍රත්‍යයන් හෙතු
කොවැගෙනැ; සංඛාරාදිතංයෙව, සංඛාරාදි ඵලයන්ගේම; සමහවො
(හොති), ලැබීමවේ; අඤ්ඤාසං, සංඛාරාදීන් කෙරෙන් අත්‍යවූ
ඵලයන්ගේ; ත (සමහවො හොති), සමහවය නොවේ; ඉති අයං,
මෙසේවූ මේ නයැ; එවං ධම්මතානකයොනාම; එවං ධම්මතානකයනම්වේ;
යං(තං), ඒ ධම්මතානකය; නොහොත්-යම් ධම්මතානකයක්නු; සමමා, අවිපරිත
කොවැ; පස්සනො, දක්නාවූ පුද්ගලයෙනම; පච්චයානුරූපතො,
ප්‍රත්‍යයනව අනුරූපවූ පරිද්දෙන්; ඵලාවබ්බොධිතො, ඵලය පිරිසිදු
හෝ ඇතිසැටි අවබෝධය කරනහෙසින්; අහෙතුකදිට්ඨිඤ්ඤා, අහෙතුක
දූෂිතයන්; අක්‍රියදිට්ඨිඤ්ඤා, අක්‍රියදූෂිතයන්; පජ්ඣති, පියා; නොහොත්-
පියාද; (තං, ඒ ධම්මතානකය; ට) මිච්ඡා, විපරිතකොවැ; පස්සනො,
දක්නාවූ පුද්ගලයෙනම; පච්චයානුරූපං, ප්‍රත්‍යයනව අනුරූපරිද්දෙන්;
ඵලපච්චතං, ඵලයන්ගේ පැවැත්ම; අග්ගහණතො, වටහානොගෙනැ;
යතොකුතොපි, අනියම්හෙතුවකින්; යස්සකස්සපි, අනියම් ඵලයක්
නුගේ; අසමහවගහණතො, අසද්භාවය වටහාගන්තා හෙසින්; අහෙ
තුකදිට්ඨිඤ්ඤා, අහෙතුක දූෂිතයන්; නියතවාදඤ්ඤා, නියතවාදයන්;
උපාදියති, දූෂිතොවැ ගති; ඉතිඑවං, මෙකිනසින්; ඉදංභවවකං, මේ
භවවක්‍රයෙනම;

සච්චපහවතො, සත්‍යවශයෙන්ද සත්‍යයන්ගේ හෝ ප්‍රභවවශ
යෙන්ද; කිච්චා, කාත්‍යවශයෙන්ද; වාරණා, මිථ්‍යාදශීනනිවාරණ
වශයෙන්ද; උපමානිව, උපමාවශයෙන්ද; ගමිතීරනයහෙදව, ගමිතීර
වශයෙන්ද නයප්‍රහෙද වශයෙන්ද; යථාරහං, සුදුසු පරිද්දෙන්; විඤ්ඤ
තබ්බං, දතයුත්තේයි. (ප්‍රාරබ්ධ ගාථාවමැ නිගමන වශයෙන් ගෙනැ
කි නියායි.)

* “නියන්ති ගමෙවන්ති නයා” විශිෂ්ටඥනයාගේ ආලම්බනයට
යට යම් අභිකේතෙක් පැමිණෙනු ලැබෙද්ද නොහොත්-පමුණුවනු
හෝ ලබද්ද එහෙයින් ඒ අභි විශේෂයෝ නයනම්නු “අත්ථානං නයා
අත්ථනයා” අභිසන්ගේ නය අභිනයනම්නු කෙසේ නම් විශිෂ්ටඥතා
ලම්බනයට පැමිණෙනු ලැබෙන්නාවූ නොහොත් පමුණුවනු
ලබන්නාවූ අභිවිශේෂයෝද යත් යන ප්‍රශනයෙහි ලා මුලටිකාවාය්‍යයෝ
යුතු. අවිජ්ජාදි අත්ථෙහි එකතතාදිනාසෙන භාවෙන නියන්ති
ගමෙවන්ති එකතතාදයො තෙසං නයාතිවුතතා නියන්තිති
නියාති. අවිජ්ජාදි අභියන් විසින් එකතාදිනු සවකිය තත්ත්වයයි
කියනලද අවිජ්ජාදි භාවයෙන් නොහොත්-එකතාදිනු සවකිය තත්ත්ව
යෙන් විශිෂ්ටඥනයාගේ ආලම්බනයට පැමිණෙනු ලැබෙද්ද පමුණු
වනු හෝ ලබද්ද එහෙයින් ඒ එකතාදිනු අවිජ්ජාදි අභියන්ගේ නයනම්නු
යනු භාවයි. “නියන්තිති නයා” යි පුනඵ්වනයෙන් මේ අභිවිකල්ප
යෙහි “නයන්තිති නයා නියන්ති එතෙහිති නයා” යන කතීකරණ
සාධන නිෂේධය කෙරේයයි හඟවා. * “සෙනභාවෙන” යන්න අනු
ටිකාහි. සෙන භාවෙනාති සකෙන අවිජ්ජාදි භාවෙන තං අමුඤ්ඤිතා
එව නති අවිජ්ජාදි විනිමුත්තං එකතතං නාම කිඤ්ඤි පරමත්ථතො
අත්ථි සෙන භාවෙනාතිවා සකෙන එකතතාදි භාවෙන. යි විවරණය
කල බැවින් අවිජ්ජාදි භාව සබ්බසාතවූද එකතාදි භාව සබ්බසාතවූද
කමාථීයමැ යෙදේ. * කමාථීයෙහි හෙළා වත්තව්‍යාථීය “සෙන
භාවෙන” යි කරණාථීයෙහි හෙළා කවරහෙයකින් කිද යන වොදනා
ශොධනය පිණිස. අවිජ්ජාදි සු විඤ්ඤයමානො හෙතුඵලධම්මානං
එකසන්තති පතිතාදි සබ්බානො එකතතාදි භාවො තෙ තෙවසභාවෙන
ඤ්ඤති න අවිජ්ජාදි භාවෙනාති තෙහි නෙතබ්බාති තෙසං නයා. යි.
එහිම විවරණය කෙළේයි. පාඨානුසාරයෙන් අභාවගමය කටයුතු.

* ගමනාථිවත්ති ධාතුනුගේ වශයෙන් කරුනු දක්වා බුධ්‍යථි
වත් නිධාතුනුගේ වශයෙන් අපරනයකුදු දක්වනුවෝ. අත්ථා එවවා
එකතතාදි භාවෙන නීයමානා ඤ්ඤමානා අත්ථනයාති වුතතා, නීයනති
එතෙහිතිවා නයා, එකතතාදිතිව අත්ථා එකතති ආදිතානීයන්ති තසමා,
එකතතාදයො අත්ථානං නයාති අත්ථනයා. යි. යුතු (මු: ටි:) අවිජ්ජාදි
අභියෝම අනෙකවිධවුවානු තමුදු එකතාදි භාවයෙන් දතගනු
ලබන්නානු අභිනයහයි අභිකපාථාය්‍යයන් විසින් කියනලදහ
නොහොත් මේ එකතාදින් කරණකොටැගෙනැ එකතනයාදි වතුර්විධ

නය කරණකොටැගෙනැ යුගේයි.) අවිදුද්වු අඵයෝ අවබෝධයකරනු ලැබෙද්ද එහෙයින් එකතියදිනු (එකතියයදිනු යුගේයි.) අඵයන්ගේ නයනමිනු වෙන් යන අඵයෙන් අතීතය නමිනුයි * සෘතිමතුන්ගේ සෘතිවිෂය මෙන් ධාතූඵය නමා අනෙකවිධවනුයෙන් නිධානුනුගේ ප්‍රඥාත්‍යඵය සපුටිකරණුවෝ කිහිඬුඅනෙකෙපි සමානාධිමමා යෙන සන්තානානුපච්චේදෙන එකනති ඤායනති වොහරීයනති සො තත්ථ කරණභාවෙන වතභබ්බතා අරහති, තථා ඉතරෙපිති ආහ එකතතා දිතිව අත්ථා එකනති ආදිතා නියනතිති තත්ථ නියනතිති ඤායනති පඤ්ඤපීයනතිවඬුයි (අ: ටී:) සමභාවධර්මයෝ අනෙකවිධවුචානු නමුදු සන්තතානුපච්චේද සංඛ්‍යාතවු යම් එකතියක් කරණකොටැගෙනැ ඒ කයයි සමානයයි අවබෝධයකරනුලැබෙද්ද නොහොත්-පණවනු ලැබෙද්ද එහෙයින් ඒ එකතියතෙමේ ඒ අඵවිකල්පයෙහි කරණතියෙන් කියයුතුව යෙදෙයි තදිතරවු නය තුන්දෙනද එමෙනැයි දතයුතුය. මේ අඵවිෂෙෂය පලවු දුක්වු “එකතතාදිතිවඬුපෙඬු නියනති”යන මුලටිකා පාඨයෙනුදු ව්‍යකතිභූතවනුයෙන් “නියනති” යන ක්‍රියාපදයාගේ “ඤායනති පඤ්ඤපීයනතිව”යි අඵවිභජනය කරනලදුයි දතයුතු.

* සන්තතිය නොසිදු පැවැත්ම හෙතුකොටැගෙනැ බිජයතෙමේ වෘක්ෂභාවයට පැමිණියේ වෘක්ෂකියෙන් ප්‍රවාතනයයි එකතියෙන් හෙතැ කියනුලැබෙද; එහෙයින් සන්තතියගේ නොසිදු පැවැත්ම එකතියම එමෙන් මේ භවචක්‍රයෙහිදු අවිදුද්වුගේ සන්තතිය නොසිදු පැවැත්ම එකතියයි දක්වා කියේ මැනෝඬුසන්තානානු පච්චේදෙන බිජං රුකඛතාවං පතනං රුකඛභාවෙන පචතනනති එකතෙනන වුච්චතිති සන්තානානුපච්චේදො එකතතං එවම්ධාපි අවිජ්ජාදිතං සන්තානානුපච්චේදො එකතතනති දසෙයිඬු (මු: ටී:)

* මෙහි සන්තතියගේ නොසිදු පැවැත්ම එකතියැ තමැයි යනු කියේයත්? පූජී පශ්චිමවු ධර්මයන්ගේ බිදිම් ඉපදිම් අතරක් නැතිව පවත්නා බැවින්ද නාමකායයාගේ සමබ්බවෘතතිය ඇති බැවින් රූපකායයාගේද නාමරූපකායවයාගේත් ඔවුනොවුන් නි:ශ්‍රය කොටැ පැවැත්ම ඇතිබැවින්ද නානාතිය දුර්විඤ්ඤාවන හෙයින් එකිභූතවුක්නුමෙන් කෘත්‍යසමුහාලමින සන භාවයාගේ ප්‍රබන්ධය හෙවත්-ප්‍රවාහයයි කියනලද හෙතුඵලභාවයෙන් සමබ්බවු මනාවු තානය හෙවත්-මනාවු විසාරය සන්තාන නම. ඒ සන්තානයාගේ නොසිදු පැවැත්ම එකතියමැයි දතයුතුයි. කියේ මැනෝඬුපුරිම පච්චිමානං ධම්මානං නිරෝධුප්පාද නිරන්තරතාය නාමකායසං සමබ්බවුතතිතාය රූපකායසං උභයසංව අඤ්ඤමඤ්ඤසනතිසිත තාය දුච්ඤෙඤායතානතො එකිභූතසං විය සනභාවපථනො හෙතු ඵලභාවෙන සමබ්බවු සමානානොති සන්තානො,තසං අනුපච්චේදො තථා පචතති එකතතනති ආහ සන්තානානුපච්චේදො එකතතනතිඬු යි (අ: ටී:)

* “භික්‍ෂුසන්නානස්සෙව” යනාදියෙන් හෙතුඵලභාවයෙන් ඔවු
නොවුන් ගැලපීමක් නැත්තාවූ නානාකිය වටහාගන්නා හෙයින්
අන්‍යසත්‍යයෙක් මුල්සුන්වූයේය අන්‍ය සත්‍යයෙක් උපන්නේයයි
වටහාගන්නා පුගුල්තෙම උචේදදෘෂ්ටිග්‍රහණය කෙරේයයි දක්වා.
කියේ මැනෝ. භික්‍ෂුසන්නානස්සෙවයාහි සම්බන්ධර්කිතස්ස නානාත්‍යස්ස
ගහණතො සත්‍යත්‍යතරෙ උචේදනො සත්‍යත්‍යතරෙ උපපන්නාහි
ගණනතො උචේදදිට්ඨිමුපාදියති. (මු:වි:) * “හෙතුඵලසම්බන්ධතා”
යන්නෙන් සන්නානායාගේ අනුපචේදය ප්‍රකාශ කෙරෙයි. කියේ
යත්. සතිපිති හෙතුඵලානං පරමස්තො හෙදෙ හෙතුභාවෙන ඵල
භාවෙනව හෙසං සම්බන්ධතාවො යෙවෙත්ථ සන්නානානුපචේදෙ
යතො යසම්. සන්නානෙ කම්මං නිබ්බන්ධං තස්මෙව ඵලප්පත්තිති
කතස්සවිනාසො අකතස්ස අබ්‍යාගමොව නත්ති ඵකත්‍යගහණතොති
හෙතුඵලානං හෙදං අනුපධාරෙත්වා හෙතුං ඵලස්ස ආභික්‍ෂානං කත්වා
උභික්‍ෂානං ඵකභාවස්ස අහෙදස්ස ගහණෙ. සි විගුභිමාගීටිකා වටන
හෙයින් දතයුතු.

* “උචේදදිට්ඨිං උපාදියති” යන්නෙන් යම් යම් විශයයුතු ඵල
යන්ට අනුරූපවූ හෙතුවෙන් ඵලයන්ගේ පැවැත්ම අවිපරිතකොට,
නොදක්නේවා හෙවත් නුවණැසින් මොනවට නොදක්නේවා වෙන්
වෙන්වා පවත්නා සත්‍යයෙහි අසම්බන්ධවූ ධර්මයන්ගේ සම්බන්ධතානාකිය
දක්නා මෙන් සම්බන්ධතාවැ පවත්නා නානාකිය දක්නා හෙයින්
හෙතුකියෙන් විරහිතවූ හෙවත්-විරහිතවූ හෙතුකිය ඇති ප්‍රයෝජන
නැත්තාවූ පලවූ උපන්නාවූ ධර්මයන්ගේ නිරෝධයෙහි නොහොත්-
නිරෝධවර්ගය හෙතුවෙන් හෙතුහුගේ නියම බැව් නැතිහෙයින් එකාන්ත
යෙන් උත්පත්තිතොම යුතු නොවන්නියැ එමෙන් සත්‍යයෙහි වශයෙන්
උත්පත්තිතොමෝද සමාන භාවයෙන් උත්පත්තිතොමෝද යුතු
නොවන්නියැ සමානවූ ජනියැ සමානවූ දෙශයැ සමානවූ පරිණාමයැ
සමානවූ වයසයැ සමානවූ රූපයැ සමානවූ බලයැ සමානවූ සංස්ථානයැ
යන මොවුන්ගේද උත්පත්තිතොම යුතුවන්නියැ යන මේ ඇ
කරැණු වරදවා කල්‍යානාකරන්නාවූ පුද්ගලතෙමේ උචේදදෘෂ්ටිය
ගතියයි දක්වා කියේ මැනෝ. උචේදදිට්ඨිං උපාදියතිති යථානු
රූපකාරණතො ඵලප්පවත්ති. අසම්බන්ධස්ස නොනා නානාසන්නානෙ
විශ අසම්බන්ධතානතදස්සනතො හෙතුභාවර්හිතානං නිප්පයෝජ
නානං පුරිමුප්පන්නානං ධම්මානං නිරෝධෙ හෙතුනියමාභාවතො
එකනොන උප්පත්තිනසුත්තා තථා සන්නානෙන උප්පත්තිසද්ධි
භාවෙන උප්පත්ති සමානජනිදෙස පරිණාම වශ රූපබල සණ්ඨානානං
උප්පත්තිනසුත්තාහි ආදීති විකප්පෙනො උචේදදිට්ඨිං ගණනාති. (අ: වි:)

* යතොකුතොචි යන්නෙන් ඉදින් අන්‍ය හෙතුවෙකින් අන්‍ය ඵලයකුගේ උත්පත්තියවන්නී නම් වැළි හෙතුකොටැ ගෙනැ තෙල් හුගේද උගු හෙතුකොටැ ගෙනැ කිරි හුගේද කවරහෙයකින් උත්පත්තිය නොවන්නීද හෙවත්-වැල්ලෙන් තෙල් නූපදනාක් මෙන් තිලඵලයෙන් තෙල් හුගේද උගුයෙන් කිරි නූපදනාක් මෙන් දෙනගෙන් කිරි හුගේද ඉපැදීමේ වෙනස නැති හෙයින් කවර කරුණෙකින් ඉඤ්ඤ වාලුකා හෙතුකොටැ ගෙනැ ඤීරතෙලයන්ගේ උත්පත්තිය නොවන්නීද තදිතරවු බෙහුතිලඵල හෙතුකොටැ ගෙනැම ඤීරතෙලයන්ගේ උත්පත්තිය වන්නීද යත්? අන්‍ය හෙතුවෙකින් අන්‍ය ඵලයක් හුගේ උත්පත්තියක් ඇති කල්හි සමයන ඵලයාගේම සමයන හෙතුවෙන් උත්පත්තියකින් විසුයුතුවෙයි ඉදින් එබඳු උත්පත්තියකුත් නැත්තේද එහෙයින් කිසි ඵලයකට කිසි හෙතුවක් නැතැයි කියා අහෙතුක දූෂට්‍රගණය කෙරේයයිද යම් හෙයකින් නිත්‍යවාදිතෙමේ අනුරූපවු හෙතුවෙකින් ඵලොත්පත්තිය නොකැමැතිවේද නිසගීසිඛවුම ධර්ම ප්‍රවාහනිය කැමැතිවේද එහෙයින් හෙතුවක් අවිදුමාන කල්හිද නිත්‍ය වන බැවින් තිලබෙහු ගුහුශ්‍රොණීතාදීන් හෙතුකොටැ ගෙනැ තෙල ඤීර ගර්ඨදිහු පවත්නාහයි නියති වාදය ග්‍රහණය කෙරේයයිද දක්වා එහෙයින් විසු ටිකානුවිකා දෙක්කිය යතො කුතොචිති යදි අඤ්ඤායමා අඤ්ඤාසුප්පත්ති සියා වාලිකතො තෙලයා උච්ඡ්‍රතො බීරයා කසමා උප්පත්ති න සියා තසමා න කොචි කසමාචි හෙතු අත්ති අහෙතුකදිසිං අවිජ්ජමානෙපි හෙතුවති නිත්‍යතාය තිලගාචි සුකක සොණීතාදීති තෙල බීරසර්ඨදීති පවත්තනතීති නිත්‍යවාදඤ්ච උපාදියතීති විඤ්ඤ තබ්බං යථාරහං (මු: ටි:) කසමා උප්පත්ති න සියාති වාලිකාති විය තිලෙති පි තෙලයා උච්ඡ්‍රතො විය ගාචිතො පි බීරයා අඤ්ඤාභාවතො කෙන කරුණෙන තෙති තෙසං උප්පත්ති න සියා ඉතරෙති එවච තෙසං උප්පත්ති හොතිති, තසමාති අඤ්ඤායා අඤ්ඤාතො උප්පත්තියං සබ්බසා සබ්බසො උප්පත්තියා භවිතබ්බං න වෙනං අත්ති තසමා, යසමා නිත්‍යවාදි අනුරූපා හෙතුතො ඵලූප්පත්තිං න ඉච්ඡති සභාව සිඛමෙවච ධම්මප්පවත්ති. ඉච්ඡති තසමා අවිජ්ජමානෙපි හෙතුවතිති වුත්තං (අ: ටි:) * එතිම සභාවසිඛා එවති අචේජ්ජසුත්තාවුතා හෙජ්ජමණි විය කමලබ්ඝනරතිතා තථා තථා සර්ඨස්සි සුබාදිභාව පරිණාමාය නිත්‍යතී යාවකායා සමාගච්ඡන්ති යතො ගතිජතිබද්ධා අපචග්ගොච හොතිති නිත්‍යවාදො යන්නෙන් නිත්‍යවාදය දතයුතුයි.

67

ඉදඤ්ඤා ගමහිරතො අභාධං, නානාතය ගහණතො දුරභිසානං, ඤාණාසිතා සමාධි පචරසිලාං සුනිසිතොත භවවක්ක මපදලොචා අසනිවිවක්කමිච නිවචනිමමථනං සංසාරහසමතිතො න කොචි සුපිනනනරෙපාසාසී, වුත්තමපි වෙනං ගහවනා ගමහිරගමාං ආනඤ්ඤ පටිච්චසමුප්පාදො ගමහිරගමාසොම, එනසා වානඤ්ඤ ධම්මසා අඤ්ඤාණා අනුබ්බොධා අපච්චෙධා එව මසං පඤ්ඤානානාකුලක

ඡන්දා ගුණාගුණිකඡන්දා මුඤ්ඤබ්බජ්ජා අපායං දුගගතිං විනි පාතං සංසාරං නාති වත්තනීති, නසමා අත්තනොවා පරෙසංවා තිනාස සුඛාස පටිපතොනා අවසෙස කිවවාති පනාස,

ගමහිරෙර පව්වසාකාර පසගෙදෙ ඉධ පණ්ඩිතො,
සථා භාධං ලහෙපෙච මනුසුඤ්ඤ සදාසනොති.

සුභනන්තභාජනිසං.

67. ති,ඒ සැබැමය;ඉදං(භවවක්කං),මේභවවක්කයතෙම;ගමහිරතො,
ඉතා ගැඹුරු වන හෙයින්; අභාධං, නුවණින් නොලද හැකි පිහිට
ඇත්තේය; නොහොත්-නුවණින් බැසගත නොහැක්කේය; නානා
තයගහණතො, නානාවිධ නසින් (ගහණවූ සේසි.) නිව්ඛවූ හෙයින්;
දුර්ගියානං, නුවණින් අතික්‍රමයට දුෂකරවන්නේය; (දුෂප්‍රවේශයැ
යුසේසි.) සමාධිපචරසිලායං, සමාධි නමැති උතුම් හණගල්පෝරු
වෙහි; නොහොත්-ප්‍රචර සමාධියමැ සහෙති; සුනිසිතෙන, මොනවට
නියුණුකලාවූ; හෙවත්-මොනවට මුවහත්තුලූ; ඤාණාසිනා, මාභීඥන
සංඛ්‍යාතවූ බවගෙයන්; භවවක්කං, භවවක්කය; අපදලොකා, නොපලා;
අසනිවිච්ඡකම්ච, හෙණසක් මඬලක් මෙන්; නිවච්ඡිමච්ඡතං, අනව
රතයෙන් මැඛ පියනසිලිවූ; සංසාරහයා, සසරබිය; සුපිනන්තරෙපි,
ස්වපනාන්තරයෙක්කිදු; අතීතො, ඉක්මවූ; හෝ ඉක්මවිය හැකි; කොපි,
කිසිපුභුලෙක්; න අත්ථි, නැත; (භගවතා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ
විසින්;ට) ගමහිරෙරං පෙ,සංසාරං නාතිවත්තනීති, නාතිවත්තනියන;
එතං, ඒ තවවතය; චුත්තමපිච, වදාලසේක්මය; ආනන්ද, අනදමහණ;
අයංපටිච්චසමුප්පාදො, මේ ප්‍රතිත්‍ය සමුත්පාදයතෙම; ගමහිරෙරව,
ගැඹරදවනුය;ගමහිරවහාසොව, ගැඹරවැමැ ප්‍රකාශදවනුය; ආනන්ද,
අනදමහණ; එතස්සවධමමස්ස, මේ ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාද ධර්මයාගේද;
අඤ්ඤාණා, නොදැනීම් හෙතුවෙන්; අනනුබොධා, පිරිසිදු නොවටහා
ගැනීම් හෙතුවෙන්; අපාටිවෙධා, ප්‍රතිවෙධය නොකිරීම් හෙතුවෙන්;
එවං, මෙබඳුවූ; හෙවත්-අඤන අනනුබුඛ අප්‍රතිවිඛවූ; අයං පජ, මේ
සත්තසමුහ සංඛ්‍යාත පජ්ජනාමෝ; තන්තාකුලකඡන්දා, සුකැටියෙකැ
අවුලක් මෙන් වෙළුනි; නොහොත්-සුකැටියක්නුගේ අවුල්බවක් මෙන්
කෙලස කම්පිපාකයන් කරණකොටැ ගෙනැ වැසියක්ම වෙළුනි; ගුණා
ගුණාසිකඡන්දා, ගුණනම්ලදවඩුකිරිල්ලකගේ කැදල්ලෙකැ ගෙත්තමක්
මෙන් කෙලසකම්පිපාකයන් කරණකොටැගෙනැ වැසියක්මැ ගෙතුනි;
මුඤ්ඤබ්බජ්ජා, මුදුතණ බඩුස්තණ පදුරු එනිමක් මෙන් කෙලස
කම්පිපාකයන් කරණකොටැ ගෙනැ එතුනි; අපායං, අපාය නම් වූ;
දුගගතිං, දුගීති නම් වූ; විනිපාතං, විනිපාත නම් වූ සතරඅපායවද;
නොහොත්-අපායං, අය සංඛ්‍යාත වාද්ධියෙන් අපගතවූ; දුගගතිං,
දුකටපිහිටිතැන්වූ; විනිපාතං, විවසවැගෙන්නාවූ; සංසාරං, සංසාරයද;

නාතිවතනති, නොඉක්මවයි; තසමා, එහෙයින්; අතතනොවා, තමාගේ හෝ; පරෙසංවා, මෙරමාගේ හෝ; හිතාය, හිතවැඩ පිණිස; සුඛාය, සුවපිණිස; පටිපනො, පිළිපත් පුගුල්තෙම; අවසෙසකිවාති, ප්‍රතිත්‍යාසමුත්පාද ධර්මානුකූලයෙහි වැරකිරීමෙන් මුත් අන්තිස; පතාය, පියා;

ඉධ, මේ බ්‍රහ්මස්තෙහි; පණ්ණිනො, නුවණැත්තේවා; සනො, සිහිඇත්තේවා; ගමහිරෙ, ගැඹුරුවූ; පච්චයාකාරප්පහෙදෙ, ප්‍රතිත්‍යාසමුත්පාදයාගේ ප්‍රභෙදයෙහි; යපා, යම් පරිද්දෙකින්; භාධං, ප්‍රතිෂ්ඨාව; ලහෙථ, ලබන්නේද; එවං, එපරිද්දෙන්; සදා, අමකල්හි; අනුසුඤ්ඤ, වැරකරන්නේයි.

සුත්තනනභාජනියං, සුත්‍රානනභාජනියය; කිට්ඨිනං, නිමිසේයි.

* “අසතිවිවක්කමිව අසතිවක්කමිව” යිද පාඨයෝ පැහැත් මූලටිකාති. අසති විවක්කමිවාති අසති මණ්ඩලමිව තඤ්ඤි නිමමථන මෙව නාතිමමථනං පවතනමිතං අසී එවං භවවක්කමපි එකතනං දුක්ඛප්පාදනතො නිවමනිමමථනනති වුත්තං. යුගෙසින් අසතිවිවක්කම නම් නොසැතිය හැකි සෙතමඬලයි ගේ විෂයවූ චතුත්මසීමැයි විෂයවූ චතුත් නොමැඩ පැවැත්මෙක් නම් නැත්තේය එමෙන් භව චක්‍රය තෙමේද දුක්දනවාමය දුක්නොදනවා නොපවති එකැතිත් දුක් දනවන හෙයින් නිත්‍යනිමිථනයයි කියනලදී. * “ඤ්ඤාසිතා අපදලෙඤා සංසාරහයං අතිතො තත්ථ” යන්නට සාධක දක්වනුමෝ “වුත්තමපි චෙතං” යනාදිය විසූ. * තනතුනං ආකුලකං තනතා කුලකං තනතාකුලකමිව ජතා තනතාකුලකජතා කිලෙසකමම විපා කෙති අතිවජ්ජිතාති අත්තො, ගුණාය සකුණ්ණානිධං ගුණාගුණිකං. (මු: ටි:) මෙහි ආකුලක ශබ්දයාගේ කප්‍රත්‍යයතෙමේ ස්වාභාවාපි දෙක්හි වැඩේද එහෙයින් අනුටිකාති. ආකුලමෙව ආකුලභාවොවා ආකුලකං. යි විසූ. “ජටිතා” යන්නෙන් යටිටුකුරුවීම් වශයෙන් පවත්නාවූ කෙලෙසකමි විපාකයන් කරණකොටැගෙනැ ගවහන් ජටාව දක්වා. නිධං යන්නෙන් කුලාවකය දක්වනුයෙන් “ගුණික” යන්න තත්පර්‍යය බැව් හඟවා. (ගුණාගුණිකං යිද පාඨයි)

* ඤ්ඤි අභාවතො අපායං දුක්ඛගතිභාවතො දුග්ගතිං සුඛ සමුස්සයතො විනිපාතතතා විනිපාතඤ්ච වතුබ්බිධං අපායං, බකිනං පටිපාටිති ආදිතා වුත්තං සංසාරඤ්ච නාතිවතනති සංසාරෙ එවමා සබ්බො ඉධ වසී අපගමාදිති අත්තෙති අපායාදි නාමකො වුත්තො කෙවලං දුක්ඛකඩකිභාවතො. යි මූලටිකාති වණිණිතහෙයින් සතරඅපායතෙමේ අයනම්ලද වෘත්තියෙන් ඉවත්වන හෙයින් අපාය නම දුක්ඛ පිහිටිතැන් වන හෙයින් දුගීති නම සුවයෙන් එසවීමෙන්

නපුරුකොට, දුකට හෙළන හෙයින් විනිපාත නම. මේ අභිවිකල්ප
යෙහි වෘද්ධිවිහමාදිවූ අභියන් විසින් කියනලද සියල්ල තෙමේ සංසාර
යමැ හෝ වේ. කවර හෙයින් යත්? හුදු දුඃඛසංකෘතියක් වන හෙයින්.

සුත්තනනභාෂණීය නිමි.

68

එවං මහා පඨවිං පඤ්චනෙතාවිය ආකාසං විඤ්චනෙතාවියව
සබ්බධමෙමසු අප්පට්ඨනඤ්ඤාණො සඤ්චා සුත්තනනභාෂණීයෙ
නිගගණ්ඨං නිජජටං පච්චයාකාරං නානාවිතතවසෙත දසෙසා
ඉද්දති යසමා න කෙවලං අයං පච්චයාකාරෙ නානාවිතතසුසෙව
හොති එකවිතතපි හොති සෙව නසමා අභිධම්මභාෂණීයවසෙත
එකවිතතකඛණිකං පච්චයාකාරං නානාප්පකාරතො දසෙසා
අවිජ්ජාපච්චයා සබ්බාදෙනි ආදිනානසෙත මාතිකං නාව ධූපෙසි,
එවං ධූපිකාය පන මාතිකාය,

අවිජ්ජාදිති මූලෙති නවමූලපද නව,
තසා තඤ්ච වතුකකානි වාරහෙදඤ්චදීපසෙ.

68. එවං, යථොක්ත නයින්; මහාපඨවිං, මහාපාඨවිය; පඤ්ච
රනෙතාවිය, පතරකරන්නාක්මෙන්ද; ආකාසං, ආකාශය; විඤ්ච
නෙතාවියව, විතරකරන්නාක්මෙන්ද; සබ්බධමෙමසු, සකලඥෙය
ධම්මයන්ති; අප්පට්ඨනඤ්ඤාණො, නොපැකිලි පවත්නා ක්‍රවණ ඇති;
සඤ්චා, ශාස්ත්‍රාන් වහන්සේ; සුත්තනනභාෂණීයෙ, සුත්‍රානනභාෂණීය
යෙහි; පච්චයාකාරං, ප්‍රතිත්‍යසම්මුතපාදය; නිගගණ්ඨං, ග්‍රන්ථිතකොට;
නිජජටං, ආකුලරහිතකොට; නානාවිතතවසෙත, නානාවිධ විතත
යන්ගේ වශයෙන්; දසෙසා, දක්වා; ඉද්දති, ප්‍රාප්තාවසරයෙහි; යසමා,
යම් හෙයකින්; කෙවලං, හුදෙක්; අයං පච්චයාකාරෙ, මේ ප්‍රතිත්‍ය
සම්මුතපාදයතෙම; නානාවිතතසුසෙව, නොඑක් සිත්තිම; න හොති,
නොවේද; එකවිතතපි, එක් සිතෙක්කින්; හොතියෙව, වේමද;
තසමා, එහෙයින්; අභිධම්මභාෂණීයවසෙත, අභිධම්මභාෂණීයයාගේ
වශයෙන්; එකවිතතකඛණිකං, එකවිතතඝණයෙක්හි ප්‍රවෘත්තවූ;
නොහොත්-එකවිතතඝණයක් හා සමග පවත්නාවූ; පච්චයාකාරං,
ප්‍රතිත්‍යසම්මුතපාදය; නානාප්පකාරතො, නොඑක්පරිද්දෙන්; දසෙසා,
දක්වන්ට; අවිජ්ජාපච්චයා සබ්බාදෙනි ආදිනා, යනාදි නයින්; නාව,
පලමුකොට; මාතිකං, මාතෘකාව; ධූපෙසි, තබා වදාලසේක; එවං,
මෙසේ; ධූපිකාය, තබා වදාලවූ; මාතිකාය, මාතෘකාවගේ; (පන
පක්ෂානතර දෙකකි.)

අවිජ්ජාදිති, අවිද්ධාදිවු; මූලපදෙති, මූලපදයන් කරණකොටැ
ගෙනැ; නවමූලපදා, නවවිධවු මූලපදයන් ඇති; නවනගා (ගොනති),
නවවිධවුනග කෙනෙක් වෙත්; තප්ථ, ඒ නගජනගෙහි; වතුකකාති;
වතුකකයන්ද; වාරගෙදඤ්ච, වාරගෙදයද; (පඤ්ඤානො, ප්‍රාග්දනෙමිට;)
පරිදීපයෙ, ප්‍රකාශකරන්නේයි.

* ප්‍රතිත්‍යසමුප්පාදයාගේ පෘථිව්‍යාකාශ සදූශ කාරණය විභාව
නග කරන්ට මූලටිකාති, පථවි ආකාසාවිග පටිච්චසමුප්පාදෙ මහා
පථවිවිජ්ජාරිතානං අජානං පරිකප්පවසෙන කපිතො, තඤ්ඤි
අපථවං අවිජ්ජනඤ්ච පථවිං ආකාසඤ්ච පථවර්තො විජාරයනො
විගව එකෙක විතතාවරුඬං අකඤ්ඤා සබ්බසත්ත සබ්බවිතත සාධාරණ
වසෙන පථවි විජ්ජවං කඤ්ඤා සුත්තනගාජනීයෙ න භගවා දසෙසති.
විසු. මහත්වැ පනලාවු විසාරයට ගියාවු අවිගන් පරිකප්පනා කිරිමි
වශයෙන් ප්‍රතිත්‍යසමුප්පාදයා පෘථිව්‍යාකාශයන් මෙනැයි වදාරනලදී.
ඒ සැබැමය නොපනලාවුද විසාරනොවුද ඒ ප්‍රතිත්‍යසමුද්පාදය
පෘථිවියන් ආකාශයන් පතරකරන්නාක්මෙන්ද විතරකරන්නාක්
මෙන්ද එක් එක් සිතෙක්හි අභිධම්මගාජනීයයෙහි මෙන් අනතගීත
නොකොටැ සමස්ත සත්‍යයන්ගේ සමස්ත විතතයන්ට සාධාරණ
වශයෙන් ප්‍රමුඛ විමුඛ කොටැ සුත්‍රානගාජනීයයෙහි භාග්‍යවතුන්
වහන්සේ නොදක්වා වදලු සේක යනු භාවයි. පටිච්චසමුප්පාදං,
එකෙක විතතාවරුඬනති අභිධම්මගාජනීයෙ විග එකෙකස්මිං විතො
අවරුඬං අනොගාමං අකඤ්ඤා (අ: ටි:) පටිච්චසමුප්පාදස්ස පථවි
ආකාසසදිස කාරණං විභාවෙතුං පථවිති ආදිවුතතං (මු: ටි:)

* එහි “නානාවිතත වසෙන”යන්න වඤ්ඤාකරණුවෝ අසභ
ජනානං සභජනානඤ්ච පච්චය පච්චයුප්පන්නානං නානාවිතතගතානං
දසසිතභාවං සකියාය වුතතං, නවමූලපදාති එතෙසනති නවමූලපද
නගා. විසු (මු: ටි:) අසභජනවුද අසභජන සභජනවුද ප්‍රත්‍යය ප්‍රත්‍ය
යොත්‍යනගයන්ගේ දර්ශිතභාවයන් නානා විතතගතයන්ගේ දර්ශිත
භාවයන් සදහා “නානාවිතත වසෙන”යි කියනලදී. මූලටිකාවෙහි
“අසභජනානං”යි සාමාන්‍යයෙන් කිවද “සඤ්ඤාපච්චයා විඤ්ඤාණං.”
යන තත්හි අසභජනවුම ප්‍රත්‍යය ප්‍රත්‍යයොත්‍යනගයෝ විපාක විඤ්ඤ
යන්ම අභිමතකලු බැවින් දර්ශිතයක. “අවිජ්ජාපච්චයා සඤ්ඤා
විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං”යනාදී තත්හි අසභජන සභජනවු ප්‍රත්‍යය
ප්‍රත්‍යයොත්‍යනගයෝ දර්ශිතයක. එහෙයින් ප්‍රථමවු අසභජනපද
යෙහි “අසභජනානඤ්ච අසභජනානං සභජනානඤ්ච”යි එකශෙෂ
නිදේශයැ දුෂ්ටව්‍යයැ අනුටිකාවේ යුතු අසභජනානඤ්ච අසභජනානං
සභජනානඤ්චාති එවං පථමපදෙ එකසෙසතිදෙසො දට්ඨබ්බො,
සඤ්ඤාපච්චයා විඤ්ඤාණනති අසභජනාගෙව පච්චයපච්චයුප්පන්නා
දසසිතා විපාකවිඤ්ඤාණස්සෙව අභිපෙසතතතා, අවිජ්ජාපච්චයා සඤ්ඤා
විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපනතිව එවමාදිසු අසභජන සභජනාව. යි.
පච්චය පච්චයුප්පන්නානං දසසිතභාවං නානාවිතතානං දසසිත
භාවනති අභිප්පායො (ම: ටි:)

69

නත්‍රායං දීපනා එත්ථති අවිජ්ජා සබ්බාරවිඤ්ඤාණ නාම ජට්ඨා
 යනන එසං වෙදනා නණ්ණා උපාදානප්පහෙදෙති අවිජ්ජාදිති නවති
 මූලපදෙති අවිජ්ජාදිකො සබ්බාදිකො විඤ්ඤාණාදිකො නාමා
 දිකො ජඝායනනාදිකො එසාදිකො වෙදනාදිකො නණ්ණාදිකො
 උපාදානාදිකොති ඉමෙනව මූලපදානවයසා හොනති නෙසු සො
 නාව අසං අවිජ්ජාදිකො නසො නත්ථ පච්චස චතුක්ඛං හෙතු
 චතුක්ඛං සමපසුතන චතුක්ඛං අඤ්ඤාමඤ්ඤා චතුක්ඛනති චතතාරි
 චතුක්ඛානි හොනති, යථා වෙත්ථ එවං සෙසෙසුපිති එකෙකසමිං
 නසෙ චතුතනං චතුතනං චතුක්ඛානං වසෙන ජනතිංස චතුක්ඛානි,
 නත්ථ එකෙකෙන චතුක්ඛෙන චතුතනං චතුතනං වාග්ගං සබ්බ
 ගිතනනා චතුතනමපි චතුක්ඛානං වසෙන නීකෙකසමිං නසෙ
 සොලස සොලසවාග්ගි චතුචතනාලිසාධිකං වාරසනං හොතිති
 වෙදිතබ්බං, නත්ථ යදෙතං සබ්බපඨමෙ අවිජ්ජාමූලකෙන නසෙ පච්චස
 චතුක්ඛං නසමිං පඨමො නාමරූපඝාතෙ නාමසං සලායනනඝාතෙ
 ජඝායනනසංවුත්තනනනා අපට්ඨණ්ණ අබ්බවස යුතෙනා මාදසබ්බික
 වාග්ගෙ නාම, දුතියො නාමරූපට්ඨාතෙ නාමසංව සලායනනට්ඨා
 තෙව න කසංවි වුත්තනනා අපට්ඨණ්ණ එකබ්බයුතෙනා එකා
 දසබ්බිකවාග්ගෙ නාම, තතියො සලායනනට්ඨාතෙ ජට්ඨායනනසං
 වුත්තනනා පට්ඨණ්ණ එකබ්බයුතෙනා මාදසබ්බිකවාග්ගෙ නාම,
 චතුත්ථො පන පට්ඨණ්ණ මාදසබ්බිකොසෙව, නත්ථ සියා අසමපි
 ජඝායනනපච්චසා එසොති වුත්තනනා අපට්ඨණ්ණකබ්බයුතෙනා
 සෙවාති, න, නසං අනබ්බතා, එසො සෙව හෙත්ථ අබ්බං න ජට්ඨා
 යනනං, නසමා නසං අනබ්බතා නායං අපට්ඨණ්ණකබ්බ
 යුතෙනාති, අට්ඨකථායං පන වුත්තං පඨමො සබ්බසබ්බාතිකසෙන,
 දුතියො පච්චසවිසෙසපට්ඨන, තතියො ගබ්බසෙසාකසනනානං
 වසෙන, චතුත්ථො ඛපපාතිකසනනානං වසෙන ගතිනො, තථා
 පඨමො සබ්බසබ්බාතිකපට්ඨන, දුතියො පච්චස විසෙසපට්ඨන,
 තතියො අපට්ඨණ්ණායනන වසෙන, චතුත්ථො පට්ඨණ්ණායනන
 වසෙන ගතිනො, තථා පඨමො සබ්බසබ්බාතිකපට්ඨන, දුතියො
 ඕභාතිදුනසුත්තනනනවසෙන, තතියො රූපහවවසෙන, චතුත්ථො
 කාමහවවසෙන ගතිනොති, නත්ථ පඨමො ඉමෙසු දුතියාදිසු තිසු
 වාරෙසු න කත්ථි න පට්ඨති සබ්බසබ්බාතිකොති වුතෙනා,
 සෙසානං විසෙසො පරතො ආවිහවිසාති, නසං විභාවත්ථං,

යං යත්ථ අඤ්ඤාටා වුත්තං අවුත්තඤ්ඤා පිසංයති.,
 යං යථා පච්චසො යසං නං සබ්බමුපලකඛයස.

69.(ක) නත්‍ර, ඒ ශාථාවෙති; අයං දීපනා, වක්ඛ්‍යමාණවු මෝනොමෝ
 චතුෂකවාරප්පහෙද දැබ්බිමසි; හි, විසාරය කෙරෙමි; එත්ථ, මේ මාතෘකා
 වෙති; නොහොත්-මේ අභිධම්මාජනියයෙහි; අවිජ්ජාසබ්බාර

උපාදානපසභෙදෙහි, අවිද්‍යාසංස්කාර විඤ්ඤානාම අභ්‍යායතන ස්‍රී වේදනා තෘෂණෝ උපාදානත්තේ ප්‍රභෙදය ඇති; අවිජ්ජාදිති, අවිද්‍යාදිවු; නවහිමුලපදෙහි, නවවිධවු මුලපදයන් කරණකොටැගෙනැ; අවිජ්ජාදිකො, අවිද්‍යාව මුල්කොටැ ඇත්තාවුනගද; සංඝාරාදිකො, සංස්කාරය මුල්කොටැ ඇත්තාවුනගද; විඤ්ඤාදිකො, විඤ්ඤාය මුල්කොටැ ඇත්තාවුනගද; තාමාදිකො, නාමය මුල්කොටැ ඇත්තාවුනගද; ඡට්ඨායතනාදිකො, අභ්‍යායතන සංඝාරායන මනායතනය මුල්කොටැ ඇත්තාවුනගද; එසසාදිකො, ස්‍රීය මුල්කොටැ ඇත්තාවුනගද; වේදනාදිකො, වේදනාව මුල්කොටැ ඇත්තාවුනගද; තණ්හාදිකො, තෘෂණාව මුල්කොටැ ඇත්තාවුනගද; උපාදානාදිකො, උපාදානය මුල්කොටැ ඇත්තාවුනගද; ඉති ඉමෙනවමුලපද, යන මේ නවවිධ මුලපදයන් ඇත්තාවු; නවනගා, නවවිධනය කෙනෙක්; හොනති, වෙන්; තෙසු, ඒ නවවිධනය අතුරෙන්; තාව, පලමුව; අවිජ්ජාදිකො, අවිද්‍යාව මුල්කොටැ ඇත්තාවු; යොග්‍යංගයො, යම් නගෙක් ඇද්ද; තත්ථ, ඒ අවිද්‍යාව මුල්කොටැ ඇත්තාවුනගෙහි; පච්චය චතුකකං, ප්‍රත්‍යය චතුෂකයැද; හෙතුවතුකකං, හෙතුවතුෂකයැද; සම්පයුතතචතුකකං, සම්පයුතත චතුෂකයැද; අඤ්ඤමඤ්ඤචතුකකං, අනෙකානවතුෂකයැද; ඉති, මෙසේ; චතාරි, චතුර්විධවු; චතුකකාති, චතුෂකකෙනෙක්; හොනති, වෙන්; එත්ථවයථා, අවිද්‍යාදිවු නගෙහි චතුර්විධවු චතුෂකායෝ යම්සේ වේද්ද; එවං, එපරිද්දෙන්; සෙසෙසුපි, තදවසෙෂවු නග යන්නිද; (චතාරි චතුකකාති හොනති, චතුර්විධවු චතුෂකකෙනෙක් වෙන්; 0) ඉති, එහෙයින්; එකෙකසමිංගයෙ, එක් එක් නගෙහි; චතුතනං චතුතනං, චතුර්විධවු චතුර්විධවු; චතුකකානං, චතුෂකයන්ගේ; වසෙන, ශක්තිවශයෙන්; ඡතතිංසචතුකකාති, සුතිස් චතුෂකකෙනෙක්; (හොනති, වෙන්; 0) තත්ථ, ඒ සුතිස් චතුෂකාන් අතුරෙන්; එකෙකෙනචතුකෙකත, එක් එක් චතුෂකයෙකින්; චතුතනං චතුතනං, චතුර්විධ චතුර්විධවු; වාරතං, වාරයන්; සංඝතිතතතා, හඤ්චවාගන් බැවින්; චතුතනමපි, චතුර්විධවුද; චතුකකානං, චතුෂක යන්ගේ; වසෙන, වශයෙන්; එකෙකසමිංගයෙ, එක් එක් නගෙක්හි; සොලසසොලසවාර, සොලසස් සොලසස් වාරකෙනෙක්; හොනති, මෙන්; ඉති, මෙපරිද්දෙන්; චතුචතතාලිසාධිකං, සුසාලිසක් අධික කොටැ ඇති; වාරසතං, වාරසියයෙක්; හොතිති, වේයයි; වේදිතබ්බං, දතයුත්තේය.

* “එකෙකෙන නගෙන චතුතනං චතුතනං වාරතං සංඝතිතතතා”යි අභිභාෂාවෙකවිතයැමෙනන්නි “එකෙකෙන චතුකෙකත”යි චකතවස යි මුලටිකාති කියතලදි යම්ගෙයකින් මෙනන්නි නගයන්නි චතුෂකයන්ගේ වාරයෝ වසවසවිතවු වාහුද දක්වු චතුෂකයන්ගේ නග භාවයැ වේද එහෙයින් කියේ මැනෝ. එකෙකෙන නගෙන චතුතනං චතුතනං වාරතං සංඝතිතතතාති වුතනං එත්ථ එකෙකෙන චතුකෙක නාති චතතබ්බං නගචතුකකවාරති එත්ථ චචත්ථිතා දසසිතානං

චතුක්කානං නයභාවොති (මු: වි:) අනුට්ඨානං මෙසේ යුතු “එකෙකෙන නයෙන” යනු පැරණි පාඨයි. මෙසමාති වනාහි “එකෙකෙන චතුක්කෙන” යි බොහෝ පොත්හි වැඩි පාඨය වේ යනුයි. මෙයින් පාඨවයමැ ට්ඨානුට්ඨානං දෙක්හි ඇතිසැටි දැක්වූ පමණමුත් දෙය් කී පරිදි නොවේ. එහෙයින් යොජනාවේ එකෙකෙන නයෙනාති පොරණපාඨො එකෙකචතුක්කසංඛිතානෙන නයෙනාති අනෙථො යි විසූ. * අවිජ්ජාමූලකාදිසු නවසු නයෙසු පච්චෙකං පච්චය චතුක්කාදිනං චතුර්තං චතුක්කානං නාම පච්චයා ඡට්ඨායතනනති ආදී විසෙස භින්නා වත්තාරො වාරති අනෙථො, වචනිතාති යථා චුත්ත විසෙසෙන අසංකිණ්ණො, චතුක්කානනති වාරචතුක්කානං වාරසොලසකස්ස නයභාවතොති අභිප්පායො යනු අනුට්ඨානගත හෙයින් අවිජ්ජාමූලකාදිවූ නවවිධනයයන්හි එක් එක් ප්‍රත්‍යයචතුක්කාදිවූ චතුර්විධ චතුක්කයන්ගේ නාමප්‍රත්‍යයයෙන් ඡට්ඨායතනය ලැබේ යනාදී විසෙසයෙන් භින්නවූ චතුර්විධවාරකෙනෙක් යන අවිති. ව්‍යවස්ථිතයහ යනු යථොක්ත විශෙෂ වශයෙන් අසංකිණ්ණයහ යනුයි. “චතුක්කානං නයභාවො” යනු වාරචතුක්කයන්ගේ වාරණොඛගකයව නය බැවින් යනු අදහසි.

69. (කා) තත්ථ, ඒ එක්සිය සුසාලස්වාරයන් අතුරෙන්; සබ්බපඨමෙ, සියලු නයයන්හි පලමුවනුවූ; අවිජ්ජාමූලකො, අවිජ්ජා මූලකොටැ ඇත්තාවූ; නයෙ, නයෙහි; යංචතං පච්චයචතුක්කං, යම් ප්‍රත්‍යය චතුක්කයෙක් ඇද්ද; තස්මිං, ඒ ප්‍රත්‍යයචතුක්කයෙහි; පඨමො, පලමුවන වාරයනෙම; නාමරූපට්ඨානෙ, නාමරූපස්ථානයෙහි; නාමස්ස, නාමයාද; සලායතනට්ඨානෙ, ඡට්ඨායතනයාගේ ස්ථානයෙහි; ඡට්ඨායතනස්සව, සවැනිවූ මනායතනයද; චුත්තත්තා, වදලබැවින්; අපරිපුණ්ණ අභිගවයසුත්තො, අපරිපුණ්ණ අභිගවයෙකින් යුක්තවූ; වාදසංඛිකවාරොනාම, දෙලොස් අගෙකින් යුත් වාරයනම; දුතියො, දෙවන වාරයනෙම; නාමරූපට්ඨානෙ, නාමරූපයාගේ ස්ථානයෙහි; නාමස්සව, නාමයමැ; (චුත්තත්තා, වදල බැවින්; ට) සලායතනට්ඨානෙව, ඡට්ඨායතනස්ථානයෙහිද; කස්සවි, කිසි ආයතනයක්හු; න චුත්තත්තා, නොවදලබැවින්; අපරිපුණ්ණ එකභිගසුත්තො, අපරිපුණ්ණ එක් අභිගයෙකින් යුක්තවූ; එකාදසංඛිකවාරොනාම, එකොලොස් අගෙකින් යුත් වාරයනම; තතියො, තුන්වන වාරයනෙම; සලායතනට්ඨානෙ, ඡට්ඨායතනස්ථානයෙහි; ඡට්ඨායතනස්ස, සවැනිවූ මනායතනය; චුත්තත්තා, වදලබැවින්; පරිපුණ්ණ එකභිගසුත්තො, පරිපුණ්ණ එක් අභිගයෙකින් යුක්තවූ; වාදසංඛිකවාරොනාම, දෙලොස් අගෙකින් යුත් වාරයනම; චතුත්තොපන, සිවුවන වාරයනෙම වනාහි; පරිපුණ්ණ වාදසංඛිකොයෙව, පරිපුණ්ණ වාදසංඛිකයෙකින් යුක්තවූ වාරයවේමැයි; තත්ථ, ඒ චතුර්වාරයෙහි; සියා, වොදනාවක්වත්තියැ; (කිංසියා, කුම්නම් වොදනාවක්ද යත්?) අයමපි, මේ චතුර්වාරය

තෙමේද; ඡට්ඨායතනපච්චයා එසෙසාහි, ඡට්ඨායතනපච්චයා එසෙසා කියා; වුත්තතතා, වදාල බැවින්; අපරිපුණ්ණකඛිතයුතෙතායෙව, අපරිපුණ්ණ එක් අඛිතයෙකින් යුක්තවූයේ මැවද; ඉති, මේ වොදනා වයි; න(සියා), අපරිපුණ්ණවූ එක් අඛිතයෙකින් යුක්තවූයේ නොවෙයි; (කසමා, කවරහෙය්නසත්; 0) තස්ස, ඒ ඡඡායතනයතමා; අනඛිතතා, අඛිතයක්හු නොවන හෙයින්; හි, ඒ කීම සැබව; එත්, මේ වතුථී වාරයෙහි; නොහොත්-මේ ඡට්ඨායතනපච්චයා එසෙසා යන පාඨයෙහි; එසෙසායෙව, සප්ඨයතෙමේමැ; අඛිතං, අඛිතයැ වේ; ඡට්ඨායතනං, සවැනිවූ මනායතනයතෙමේ; න අඛිතං, අඛිතයෙක් නම් නොවේ; තසමා, එහෙයින්; තස්ස, ඒ ඡඡායතනයතමා; අනඛිතතා, ඊට අඛිතයක්හු නොවන බැවින්; අයං, මේ වතුථීවාරයතෙමේ; අපරිපුණ්ණ එකඛිතයුතෙතා, අපරිපුණ්ණ එක් අඛිතයෙකින් යුක්තවූ වාරයැ; න (හොති), නොවේ; ඉති (පරිහාරෙ), මේමැ පරිහාරයයි.

* අවිද්‍යා සංඛ්‍යාත අඛිතයනොගෙනැ ඉන්මත්තෙහි “අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරො”යනාදිවූ ප්‍රත්‍යය සහිතවූ ප්‍රත්‍යයොත්පන්නයෝ අඛිතභාවයෙන් වදාරන ලද්දහුද එහෙයින් අවුචාහි “න තස්ස අනඛිතතා”යි කීහ. එහෙයින් නිදේශවාරයෙහි “තත්ථ කතමා අවිජ්ජා”යි අවිද්‍යාව වෙන්කොටැ විසද “තත්ථ කතමො අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරො”යනාදි නයින් ඒ ඒ ප්‍රත්‍යයවත් සංඝකාරදිහු විසර්ජිතයහ අවිජ්ජං අඛිතං අගහෙත්වා තතොපරං අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරොති ආදීනි පච්චයසහිතානි පච්චයුප්පන්නානි අඛිතභාවෙන වුත්තානීති ආහ න තස්ස අනඛිතතානි එවඤ්ච කත්වා නිදද්දසෙ තත්ථ කතමා අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරොති ආදීනා තං තං පච්චයවනොතා සංඛාරදයො විස්සජ්ජතාති (මු: වී:) අනුට්ඨකාහි මෙසේ යුක්ත ප්‍රත්‍යය සහිතවූ ප්‍රත්‍යයොත්පන්නයෝ අඛිතභාවයෙන් භාෂිතයහ හුදු ප්‍රත්‍යයයෝ අඛිත භාවයෙන් අභාෂිතයහ එහෙයින් “ඡට්ඨායතන පච්චයා එසෙසා” යන මෙතෙතැ ඡඡායතනයාගේ අඛිතභාවයෙක් නැත්තැයි “න තස්ස අනඛිතතා”යි කපිතයි. පච්චයසහිතපච්චයුප්පන්නානි අඛිතභාවෙන වුත්තානි න කෙවලං පච්චයා තසමා ඡට්ඨායතනපච්චයා එසෙසාහි එත්ථ න ඡට්ඨායතනස්ස අඛිතතා තෙන වුත්තං ත තස්ස අනඛිතතාති මධුට්ඨකාහි අවිජ්ජං එකං අඛිතං ගහෙත්වාහි අවිජ්ජං පඨමං විසුං අඛිතං ගහෙත්වාහි විචරණය කලහ. තච්චරණයෙන් එකඝඛදයා අනායාපී යෙහි හුනු බැව් දක්වා.

69.(කි) පන, පක්ෂානතරයෙක් දක්වනුලැබේ; පඨමො, පෙ, කාම භව වසෙනගතිනොති, යන මේ වචනය; අට්ඨකථායං, අවුචාවෙහි; වුත්තං, කියනලදී; පඨමො, ප්‍රථම වාරයතෙම; සබ්බසංඛාතිකට්ඨෙන, සියලු වාරවිශේෂයන් හකුළවා ගැනීමට සුදුසුවන බැවින්ද; දුතියො, වීතිය වාරයතෙම; පච්චයවිසෙසට්ඨෙන, ප්‍රත්‍යයයන් වෙනස් බැවින්ද;

තතියො, තෘතීයවාරයතෙම; ගබ්‍හසෙය්‍යකසන්තානංවසෙන, ගැබ් පිළිසිදගන්නා සන්තානයන්ගේ වශයෙන්ද; චතුර්‍ඤා, චතුර්වාරය තෙම; ඔපපාතිකසන්තානංවසෙන, ඔපපාතික සන්තානයන්ගේ වශයෙන්ද; (භගවතා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින්; 0) ගතිනො, ගන්නා ලදයැ; තථා, එමෙන්; පඨමො, ප්‍රථමවාරයතෙම; සබ්බසංඝාතිකථෙන, සියලු වාරවිශේෂයන් හඳුළුවා ගැනීමට සුදුසුවන බැවින්ද; දුතියො, විතීයවාරයතෙම; පච්චයවිසෙසට්ඨන, ප්‍රත්‍යයයන් වෙනස් බැවින්ද; තතියො, තෘතීය වාරයතෙම; අපරිපුර්ණොයතනවසෙන, අසම්පූර්ණවූ ආයතනයන්ගේ වශයෙන්ද; චතුර්‍ඤා, චතුර්වාරයතෙම; පරිපුර්ණොයතනවසෙන, සම්පූර්ණවූ ආයතනයන්ගේ වශයෙන්ද; ගතිනො, ගන්නා ලදයැ; තථා, එමෙන්; පඨමො, ප්‍රථමවාරයතෙම; සබ්බසංඝාතිකථෙන එව, සියලු වාරවිශේෂයන් හඳුළුවා ගැනීමට සුදුසුවන බැවින් මද; දුතියො, විතීයවාරයතෙම; මහානිදනසුත්තනතනවසෙන, මහානිදන සුත්‍රානතයාගේ වශයෙන්ද; තතියො, තෘතීයවාරයතෙම; රූපභව වසෙන, රූපභව වශයෙන්ද; චතුර්‍ඤා, චතුර්වාරයතෙම; කාමභව වසෙන, කාමභවයාගේ වශයෙන්ද; ගතිනො, ගන්නා ලදයැ; (ඉති, මෙසේ; අට්ඨකථායං, හෙළි අටුවායෙහි; වුත්තං, කියන ලදී.) තථ, ඒ වාරචතුර්‍ථය අතුරෙන්; පඨමො, ප්‍රථමවාරයතෙම; දුතියාදීසු, විතීය වාරය මුල්කොට ඇති; ඉමෙසු තිසුවාරෙසු, මේ ත්‍රිවිධ වාරයන් අතුරෙහි; කඤ්චි, කිසිවාරයෙක්හි; න තපවිසති, ප්‍රවේශ නොවන්නේ නොවේද; ඉති, එහෙයින්; (පඨමො, ප්‍රථමවාරයතෙම; 0) සබ්බසංඝාතිකොති, සම්ප්‍රසංඝාතිකවාරයයි; වුත්තො, කියන ලද්දේය; සෙසානං, තෙසු වාරයන්ගේ; විසෙසො, වෙනසැ; පරතො, මන්තෙහි; ආවි භවිස්සති, ප්‍රකාශවන්නේය; තස්ස, තදවිවිශේෂයාගේ; ආවිභාවඤ්චං, ප්‍රකාශනීය පිණිසැ;

යඤ්ච, යම් වාරචතුර්‍ථයෙක්හි; නොහොත්-යම් එක් එක් වාරයෙක්හි; අඤ්ඤා, සුත්‍රානත භාජනීයයට වෙනස් පරිද්දෙන්; යං, සබ්බාරෙ කියා යම් වචනයෙක්; නොහොත්-යම් අභිග්‍රහයෙක්; (භගවතා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින්; 0) වුත්තං, වදාළ සේක්ද; යතිං, යම් වාරචතුර්‍ථයෙක්හි; යමපිව, රූපං සමායතනං කියා යම් වචනයෙකුත්; නොහොත්-යම් අභිග්‍රහයෙකුත්; (භගවතා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින්; 0) අවුත්තං, නොවදාළ සේක්ද; යං, යම් ධර්මාවයවයෙක්; යස්ස, යම් ධර්මාවයවයකට; යථා, යම් අසුරෙකින්; පච්චයො, ප්‍රත්‍යය වේද; (පණ්ඩිතො, ප්‍රාග්‍යතෙම; 0) තංසබ්බං, ඒ සියලු විශේෂය; උපලකඛයෙ, දැනගන්නේයි.

* “පඨමො සබ්බසංඝාතිකට්ඨන” යනාදීන් අටුවාහි කියන ලද තුන්ප්‍රකාරයන්හිම පලමු පලමු වාරයතෙමේ විතීය වාරයින්හි බැස ගන්නේවැ ප්‍රත්‍යය විශේෂාදිය විසින් හෙවත්-නාමයැ ශබ්දයතනායැ යන ප්‍රත්‍යයවිශේෂයා විසින්ද ආදි ශබ්දයෙන් ගැනින යොතිවිශේෂ ආයතනයන්ගේ පරිපුර්ණාපරිපුර්ණව විශේෂ විසින්ද විතීයවාරයින්හි

සියල්ල වෙනස් කිරීමට සාධාරණ වන බැවින් ඒ විනිශ්චිතාර විශේෂ
 යන් ග්‍රහණය කෙරේනුයි සමීඝඛත්‍රාතිකවාරයයි කියනලදී. ඒ එසේ
 මැයි හුදෙක් ඡායායතනාමැ සංගීයට ප්‍රත්‍යයැ නොවෙයි එකැතින්
 නාමයත් සංගීයට ප්‍රත්‍යයැ වේ හුදෙක් නාමයැ හෝ ඡායායතනය
 හටම ප්‍රත්‍යයැ නොවෙයි එකැතින් සංගීයහටද ප්‍රත්‍යයැවේයයි ප්‍රත්‍යය
 විශේෂ දැයිතය පිණිසැ යම් අභිවිශේෂයෙකින් මහානිදන සුත්‍රදෙශනා
 තොමෝ ප්‍රවාතනවූද ඒ අභිවිශේෂය දැක්වීම පිණිසත් ඡායා
 යතනාඛග පිරිහෙලා ප්‍රථම වාරයමැ වදාරනලදනුයි ඒ ප්‍රථමවාර
 යාගේ විනිශ්චාරයෙහිදු බැසගැන්ම කියනලදී සචාවයවයන්ගේ බැස
 ගැන්ම වශයෙන් නොකියනලදී. කියේ මැනෝනිසු පකාරෙසු
 පඨම පඨමවාරෙ දුතියවාරදීසු පවිසනෙතා පට්ඨය විසෙසාදි සබ්බ
 නානතසාධාරණතා තෙවාරවිසෙසෙ ගණනාතිති සබ්බසබ්බාහ
 කොති වුනෙතා, පඨමවාරෙ එවහි න කෙවලං ඡට්ඨායතනමෙව,
 අථබ්බො නාමඤ්ච එසසස පට්ඨයො, නාමංවා න කෙවලං ඡට්ඨා
 යතනසෙව අථබ්බො එසසසාපිති පට්ඨයවිසෙසදසසනත්ථං යෙන
 අත්ථවිසෙසෙන මහානිදන සුත්‍රදෙශනා පවත්තා තං දසසනත්ථඤ්ච
 ඡට්ඨායතනඛං පරිභාපෙතා වුනෙතාති තසා දුතියවාරෙව පවෙසො
 වුනෙතා න සබ්බඛ සමොරොධනො(මු: වී:)නිසු පකාරෙසුති
 පඨමො සබ්බසබ්බාතිකට්ඨනාති ආදිනා අට්ඨකථායං වුනෙතසු
 නිසුපි පකාරෙසු, පට්ඨයවිසෙසාදිති එත්ථ නාමං ඡට්ඨායතනඤ්ච
 පට්ඨයවිසෙසො, ආදිසද්දෙන යොතිවිසෙසො ආයතනානං අපාරිපුරි
 පාරිපුරි හවවිසෙසොව ගතිතො, තෙති දුතියවාරදීතං නානතකරු
 (අ: වී) * යම් අභිවිශේෂයෙකින් යනු ඉදින් වනාහි අන්තැනෙකැ
 ඡායායතනප්‍රත්‍යයයෙන් සංගීයැ වේ යයි සංගීයටඡායායතන ප්‍රත්‍යයැ
 වදලුසේක්ද එසේ නමුත් සහජතාදිවූ නාමය ඇසුරැකිරීමෙන්
 පවත්නා හෙයින් නාමමාත්‍රයක්නු ප්‍රත්‍යයවීමෙනුද ඒ සංගීයැවේනුයි
 ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාදයාගේ නානාතය විචිත්‍රතායෙන් අනුමිතවූ ගමිතරනිය
 ප්‍රකාශ කිරීම් සබ්බාතවූද නිරවශේෂ නාමප්‍රත්‍යය දැක්වීමයි
 කියනලද්දවූද අභි විශේෂයන් සදහා කී, මහානිදන සුත්‍රපාඨ
 යෙකින් ඊට සාධකද දක්වා. එහෙයින් විසු අනුට්ඨකාහිඅත්ථ
 විසෙසෙනාති යදිපි අඤ්ඤත්ථ සලායතන පට්ඨයා එසෙයාති සලායතන
 පට්ඨයො වුනෙතා, තථාපි සහජතාදි නාම සන්තිසසයෙන පවත්ත
 නතො නාමමතන පට්ඨයාපි සො හොතිති පට්ඨවසමුප්පාදසා නානා
 තයවිචිත්තනානුමිතසා ගමිතරභාවසා විභාවන සබ්බාතෙන අනව
 සෙස නාමපට්ඨය දසසනසබ්බාතෙනව අත්ථවිසෙසෙන, තථා හි යෙති
 ආනන්ද ආකාරෙහි යෙති ලිඛෙහි යෙති නිමිත්තෙහි යෙති උද්දෙසෙහි
 නාමකායසා පඤ්ඤතති හොති, තෙසු ආකාරෙසුපෙඤ්දෙසෙසු
 අසති අපිනුබො ආනන්ද රූපකායෙ අභිවචනසමථසො පඤ්ඤයෙ
 ථාති. මෙසෙයින් මහානිදන සුත්‍ර දෙශනාතොමෝද සංගීයට
 නාම ප්‍රත්‍යය වන බැව් ප්‍රකාශ කිරීම් වශයෙන් ප්‍රවාතනයැ එසේම

කාමරූපපච්චයා එසෙයින් ඉවත්වෙමින් නාමරූපපච්චයාහි වදනෙන් නාමපච්චයාහි ප්‍රත්‍යයෙන් හෙයින් යන උද්‍යානෙයද දක්වී. * මධුටිකාවේ වනාහි තිසු පකාරෙසුති තිසු පි පකාරෙසු තදෙතං දුතියවාරදිසුති එතස්ස විසෙසනං, පඨමපඨමවාරෙති ඉදං වතුනං වතුනං වතුකකානං වසෙන වුත්තං, කස්මා පන පඨමවාරස්ස දුතියවාරෙ පවෙසො. න දුතියවාරෙ පඨමවාරස්ස සබ්බ අභිකසමො රෙධො න හොතිතිකතා පඨමවාරෙ එවහිති ආදිමාසංගි යම් අභි ප්‍රායසෙක් කියනලදද හේ දුරවබොධ නොවේ

* වාරවතුමකයෙහි “සඛ්ඛාරෙ”යි එකවචනයෙන් වදලියා වාර වතුමකයෙහි ශොකාදිහු නොවදලියා පලමු වාරවයෙහි රූපය නොවදලියා වාරත්‍රයෙහි ඡායායනනය නොවදලියා මෙසේ යථාලාභ වශයෙන් යොජනා කවසුතු වාරවතුකෙක සඛ්ඛාරෙති වුත්තං සොකාදයො න වුත්තා පුරිමසමි. වාරවයෙ රූපං න වුත්තං වාරත්තයෙ සලායතනං න වුත්තනති. (අ: ටී:)

70

නත්‍රාසං නසො අවිසෙසෙන නාම වතුසු පි එතෙසු සුත්තනන හාජ නිසෙ විස සබ්බාරුති අවධා සබ්බාරුති වුත්තං නං කසමාති, එක විත්තකකිණිකතා, නත්‍ර හි නාමා විත්තකකිණිකො පච්චසාකාරෙ විහතො, ඉධ එක විත්තකකිණිකො ආරබ්භො, එක විත්තකකිණිකො ඛණ්ඩවෙන නාම සතතිති සබ්බාරුති අවධා සබ්බාරුති වුත්තං, පඨමවාරෙ පනෙත් එක විත්තකකිණිකො පටිසාපනන ඛණ්ඩක හන්තො සබ්බවිධාන සාධාරණතො රූපං ජබ්බධා විඤ්ඤාණ සුච්චසා නාමනෙත්ති වුත්තං, නාසති එක විත්තකකිණිකො පටිසාපනන. සබ්බවිධානසාධාරණස්මි න කප්ඵි විඤ්ඤාණ පච්චනති ධ්වාරො න පච්චනති, සසමා ඵලික විත්තකකිණිකො පටිසාපනො, එකො වෙත්ති එසෙය් නසමා නසානුරූපං පච්චසෙත්ති. ආසනනං. ගණනෙනා සලාසනන ධ්වාරො නාම පච්චසා ජබ්බසනනනති එකං මනාසනනං. සෙව ආහ, නාසති එකස්ස අකුසල ඵසස්ස අනුරූපං පච්චසෙත්ති, කාමසෙත්ති. සබ්බාරුති පච්චසා විඤ්ඤාණනති එත්ති වුත්තං හෙතු ඵල විසෙසදස්සනත්ති. පන අභිසංසුත්තනස්මි පුන ඉධගතිනං, නත්‍ර හි එතස්ස විසෙසෙන සබ්බාරුති හෙතු, අවිසෙසෙන නාමං ඵලං, ඉධ පතස්ස අවිසෙසෙන නාමං හෙතු, විසෙසෙන එසෙය් ඵලනති, සොකාදයො පන සසමා සබ්බ එක විත්තකකිණිකො සමහවනති සබ්බසමිස්මි විත්තපච්චනති ධ්වාරොවෙව විතොව න පච්චනනති නසමා න ගතිනා, ඡන් ජග්ගරණාති පන අවිත්තකකිණිකතාහි පි සමානාති විත්තකකිණිකො අනොගතනා අභිසංසුත්තනත්ති. ගති නාති, එවං නාවෙත්ති සං අඤ්ඤා ඵා වුත්තං යස්මි අවුත්තං නං වෙදිනබ්බං, සමපනෙත්ති ඉතො පරෙසු වාරෙසු වුත්තං. නස්සෙත්ති වුත්තනසෙත්ති වෙදිනබ්බො, සසමි. සසමි. පනවාරෙ සොසො විසෙසො ආගතො නං නං නත්ති නත්ති පකාසස්සියාම,

70.(ක) තනු, ඒ උපලක්ෂණාධිකාරයෙහි; නොහොත්-ඒ ගාථාවෙහි; අයං, මේ වක්ෂ්‍යමාණවූයේ; නයො, නයනෙමෙහි; තාව, විශේෂ කථනයට පලවූ; අවිසේසෙන, සාමාන්‍ය වශයෙන්; චතුස්සුපි, චතුර්විධ වූද; එතෙසුචාරෙසු, තෙලචාරයන්හි; සුත්තනනභාජනීයෙව්‍ය, සුත්‍රානන භාජනීයයෙහි මෙන්; සඛ්ඛාරුති, සඛ්ඛාරු යන පුත්‍රවචනය; අවඤා, නොවදරු; සඛ්ඛාරෙති, සඛ්ඛාරෙ යන එකවචනය; වුත්තං, වදරන ලදී; තං, ඒ සඛ්ඛාරෙ යන එකවචනය වදලේ; කසමා, කවරහෙයින් යන්; ඉති, මෙබඳු ප්‍රශ්නයක් ඇති කළහි; එකවිත්තකඛණිකත්තා, එක් විත්තක්ෂණයකු හා යෙදෙන බැවින්; (සඛ්ඛාරෙතිවුත්තං, සඛ්ඛාරෙ යන එකවචනය වදරනලදී; ඉතිවිසුඤ්ජනා, මෙසේ විසදීම වේ;) හි, ඒ කීම සැබව; තනු, ඒ සුත්‍රානනභාජනීයයෙහි; නානාවිත්තකඛණිකො, නානාවිත්තයන් සමග යෙදුනාවූ; පට්ඨයාකාරෙ, ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාදය තෙම; විභවෙනා, විභාගකළසේක; ඉධ, මේ අතිබ්‍රහ්මභාජනීයයෙහි, එකවිත්තකඛණිකො, එක් විත්තක්ෂණයක් හා යෙදුනාවූ; (පට්ඨයාකාරෙ, ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාදයතෙම;) ආරබ්‍ධො, පටන්ගත් සේක.

* කවරහෙයකින් “සඛ්ඛාරෙ”යි එකවචනයෙන් වදලුසේක්ද යන වොදනාවගේ ශෝධනය සඳහා “එකවිත්තකඛණෙවං පෙං සඛ්ඛාරෙති වුත්තං”යි විගත්.

70.(කා) එකවිත්තකඛණෙව, එක් විත්තක්ෂණයෙක්හි; (වඛබ්දයා වාක්‍යාරම්භයෙහි වැටේ.) බුදු, බොහෝවූ; චෙතනා, චෙතනාවෝ; නසනති, නැද්ද; ඉති, එහෙයින්; සඛ්ඛාරුති, සඛ්ඛාරු යන පුත්‍රවචනය; අවඤා, නොවදරු; සඛ්ඛාරෙති, සඛ්ඛාරෙ යන එකවචනය; වුත්තං, වදලුසේක; පන, චෙතස දක්වනු ලැබේ; එත්ථ, මේ චතුර්විධ චාරයන් අතුරෙන්; පඨමචාරෙ, පළමුවනචාරයෙහි; එකවිත්තකඛණ පරියාපන්න බමමසඛ්ඛගණතොව, එක් විත්තක්ෂණයෙක්හි ඇතුළත්වූ ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාදබ්‍රමයන් සබ්‍රහ්මකරණ හෙයින්; සබ්බසාන සාධාරණ තොව, සියලු චාරයන් හා සාධාරණවන හෙයින්; නොහොත්-සියලු විඤනයන් විග්‍රහ තත් හා සාධාරණවන හෙයින්; රූපං, රූපය; ඡබ්බිකා, පියා; විඤ්ඤාණපට්ඨයා, විඤන සඛ්ඛාන ප්‍රත්‍යයයෙන්; නාමනෙච්ච, නාමය පමණක්ම; නොහොත්-විඤ්ඤාණපට්ඨයා නාමනෙච්ච, විඤ්ඤාණපට්ඨයා නාමය යන වචනයම; වුත්තං, වදලු සේක; හි, ඒ එසේමැයි; තං, ඒ විඤනප්‍රත්‍යයයෙන් වන නාමයතෙමේ; එකවිත්තකඛණපරියාපන්නං, එක් විත්තක්ෂණයෙක්හි ඇතුළත්ද වන්නේය; සබ්බසානසාධාරණස්ථ, සියලු විඤනයන් විග්‍රහ තත් හා සාධාරණද වන්නේය; කත්ථි විඤ්ඤාණපට්ඨතතිට්ඨානෙ, කිසියම් විඤන ප්‍රවෘත්තිස්ථානයෙක්හි; න පවත්තතින, නොපවත්නේනොවේ; (පවත්තතිඑව, පවත්නේම වේ;) එත්ථ, මේ පළමුවන චාරයෙහි; එකොව, එකලාවූද; නොහොත්-එකොඑව, එකලාවූමැ; එසො, සපයීගතෙමේ; එකවිත්තකඛණපරියාපන්නො, එක් විත්තක්ෂණයෙක්හි ඇතුළත්වූයේ; යසමා හොති, යම් හෙයකින්වේද; තසමා, එහෙයින්;

තස්ස, ඒ සාධීයව; අනුරූපපච්චයභූතං, අනුකූලප්‍රත්‍යයවැවූ; ආයතනං, ආයතනය; ගණනනොයා, ගෙනැර දක්වන්නාවූ; (භගවා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ; 0) සලායතනට්ඨානෙ, ශ්‍රීරූපයතනට්ඨානෙයෙහි; නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනනති, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං යි; එකං මනායතනංයෙව, එක් මනායතනයක්නුම; ආහ, වදාලයෙක; හි, ඒ සැබව; තං, ඒ මනායතනයතෙම; එකස්ස අකුසලප්පස්සස්ස, එක් අකුසලවිතත සහගතවූ සාධීයකව; අනුරූපං, සුදුසුපරිද්දෙන්; පච්චයභූතං, ප්‍රත්‍යයවැවේ; එතං, තෙලමනායතනයතෙම; සඛිංර පච්චයා විඤ්ඤාණනති එත්ථ, සඛිංරපච්චයා විඤ්ඤාණං යනමේ වචනයෙහි; කාමඤ්ඤාපි, ඉදිනුත්; වුත්තං, වදාලයෙක්ද; පත, එසේ වදාල නමුත්; හෙතුඵලවිසේසසදස්සනත්ථං, හෙතුඵල ධමුත්ගේ වෙනස දැක්වීම පිණිසද; අඛගපරිපුරණත්ථාඤ්ඤා, අඛගසමුප්පණි කිරීම පිණිසද; (භගවතා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින්; 0) ගතිතං, ගාතීතය; හි, ඒ සැබව; තනු, ඒ සඛිංරපච්චයා විඤ්ඤාණං යන පාඨයෙහි; එතස්ස, තෙලමනායතනයාගේ; විසේසෙන, විශේෂවශයෙන්; සඛිංරෙ, සංසකාරයතෙම; හෙතු, හෙතුවැවේ; අවිසේසෙන, සාමාන්‍යවශයෙන්; නාමං, නාමයතෙම; ඵලං, ඵලයැවේ; ඉධපත, මේ නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං යන පාඨයෙහි වනාහි; අස්ස, ඒ මනායතනයාගේ; අවිසේසෙන, සාමාන්‍යවශයෙන්; නාමං, නාමයතෙම; හෙතු, හෙතුවැවේ; විසේසෙන, විශේෂ වශයෙන්; එස්සා, සාධීයතෙම; ඵලං, ඵලයැවේ; ඉති සමාපතියෙහි තිපා.) සොකාදයොපත, සොකාදිවූ; සබ්බෙ, සියලු ධර්මයෝ; (පත පඤ්ඤානාරද්ධෙතකසි.) එකවිතතකකිණේ, එක් විතතක්කිණේයෙක්හි; යසො, යම් හෙයකින්; ත සමභවනති, නොලැබෙද්ද; සබ්බස්මිඤ්ඤා, සියලුම; විතතපච්චනට්ඨානෙවෙව, විතතයන්ගේ ප්‍රචාතනිථානයෙහිත්; විතෙතව, සියලුම විතතයෙහිත්; ත පච්චතනති, නොපච්චිද්ද; තසො, එහෙයින්; තගතිතා, නොගත්ත; ජනි ජරාමරණානි පත, ජනි ජරාමරණයෝතුමු වනාහි; අවිතතකකිණ මතානි සමානානිපි, විතතක්කිණ මාත්‍රයක් තැන්පානු නමුත්; විතතකකිණේ, විතතක්කිණයෙහි; අනොගධතතා, අතුලත් වන බැවින්; අඛගපරිපුරණත්ථං, අඛගසමුප්පණි කිරීම පිණිස; ගතිතානි, ගාතීතයහ; එවං, යථොක්ත නයින්; තාව, පලමුකොට; එත්ථ, මේ පලමුවනවාරයෙහි; යං, යම්වචනයෙක්; හෝ-යම් අඛගයෙක්; අඤ්ඤාථා, සුත්‍රානතභාජනියෙහි වදාල නයින් වෙනස් පරිද්දෙන්; වුත්තං, වදාලයෙක්ද; යඤ්ඤා, යම් වචනයෙකුත්; හෝ-යම් අඛගයෙකුත්; අවුත්තං, නොවදාලයෙක්ද; තං, ඒ සියලු වචනය හෝ; ඒ සියලු අඛගය; වෙදිතබ්බං, දතයුත්තෙයි; එත්ථ, මේ අභිධම්මභාජනියෙහි; ඉතො, මේ පලමුවන වාරය කෙරෙන්; පරෙසු, අන්‍යවූ; වාරෙසු, වාරයන්හි; යමපත, යම් අවිද්ධාදිවූ ධර්මිකයෙක් වනාහි; වුත්තං, භාග්‍යවත්තු විසින් වදාලයෙක්ද; තස්ස, ඒ අවිද්ධාදි ධර්මිකයාගේ; අත්ථා, අභියතෙම; වුත්තනසෙතෙව, කිතයින්ම; වෙදිතබ්බං,

දහසුත්තේය; යසම් යසම් පනවාරෙ, යම් යම් වාරයෙක්හි වනාහි; යොයොවිසෙසො, යම් යම් වෙනසෙක්; ආගතො, ආයේවේද; තංතං, ඒ ඒ වෙනස; තත්තත්තෙව, ඒ ඒ වාරයෙහිම; පකාසගිස්සාම, ප්‍රකාශ කරන්නෙමු.

* සබ්බසාන සාධාරණතොති චූත්තනගෙන සබ්බවාර සාධාරණතො සබ්බවිඤ්ඤාණපවත්තිසාන භවසාධාරණතොවාසී මූලටිකාහි විවෘතත හෙයින් යට අඵ කී නියායි සබ්බපෙසාධාරණතොවාති සබ්බස්ස විඤ්ඤාණස්ස පවත්තිට්ඨානභූත සබ්බභව සාධාරණතො විඤ්ඤාණස්සවා පවත්තිට්ඨානභූත සබ්බභවසාධාරණතොවාසී අනුටිකාහි සමස්ත විඤ්ඤාණයාගේද විඤ්ඤාණකදේශයක්නුගේද ප්‍රවෘත්ති ස්ථානභූත සඵභවසාධාරණ වශයෙන් විවෘතය.

* විඤ්ඤාණ නැතිවැ වෙදනාදි සකකිත්‍රයක්නු නැති බැවින් සකකිත්‍රයතෙමේ විඤ්ඤාණයාගේ අන්‍යෝන්‍ය සද්දූ ඵලයද වන්නේය. සකකිත්‍රය නැතිවැ විඤ්ඤාණක්නු නැති බැවින් විඤ්ඤාණතෙමේ සකකිත්‍රයයාගේ අන්‍යෝන්‍ය සද්දූ ප්‍රත්‍යයද වන්නේය. එහෙයින් අවිසෙසෙන සි අටුවාහි විසූ කියේ මැනෝ මූලටිකා මධුටිකා දෙකෙහි විනා අභාවෙන විඤ්ඤාණස්ස බ්‍රහ්මතයමයි සමානං ඵලං පච්චයො වාති ආභ අවිසෙසෙනාති විනා අභාවෙනාති විඤ්ඤාණං විනා බ්‍රහ්මතයස්ස අභාවෙන විඤ්ඤාණස්ස ඵලං බ්‍රහ්මතයං විනා විඤ්ඤාණස්ස අභාවෙන විඤ්ඤාණස්ස පච්චයොති අනෙථා සමානං ඵලං අඤ්ඤාමඤ්ඤා සදිසඵලං අඤ්ඤාමඤ්ඤා සදිසො පච්චයොව. තෙන අවිසෙස සද්දො අවිසිඨත්ථං දස්සෙති.

* සභජනාදි ප්‍රත්‍යයයකින්ත් තවිඤ්ඤාණයට උපකාර කළයුතුවන හෙයින්ද උපකාර කරණ හෙයින්ද සමානවූ ඵලයවනුය. සමානවූ ප්‍රත්‍යයවනුයැයි අනුටිකාහි විසූ සමානං ඵලං සමානො පච්චයො සභජනාදි පච්චයෙහි උපකතබ්බතො උපකාරකතොව තස්ස විඤ්ඤාණස්ස.

* කවරහෙයකින් වනාහි ස්වයංතෙම විඤ්ඤාණයාගේ විශේෂ ඵලයවේද යන වොදනා ශොධනය සදහා මූලටිකාහි තිණ්ණං සබ්බති එස්සොති වචනතො පන විඤ්ඤාණං එස්සස්ස විසෙස පච්චයොති තස්ස එස්සො විසිඨං ඵලං සතිපි පච්චයසම්පයුත්තානං ආහාර පච්චයභාවෙ මනොසංකෘතතාය විඤ්ඤාණාභරණං විසිඨං කිච්චනති සබ්බාරෙ වස්ස විසිඨො පච්චයො යි විසූ මෙහි වසනු විඤ්ඤාණලබ්භයන් තුන්දෙනාගේ සමාගමය. ස්වයං නමැයි වදාළ හෙයින් විඤ්ඤාණ තෙමේ ස්වයංගේ විශේෂප්‍රත්‍යය වේද එහෙයින් විඤ්ඤාණයාගේ විශිෂ්ටවූ ඵලය නම් ස්වයංතෙමෙහි ප්‍රත්‍යය සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන්ගේ ආහාරප්‍රත්‍යය භාවය අති කල්හිද මනොසංකෘතතාවගේ විපාක විඤ්ඤාණ දූතවිම විශිෂ්ටකාත්‍යය වේද එහෙයින් සංසාරයතෙමේ විඤ්ඤාණයාගේ විශිෂ්ටවූ ප්‍රත්‍යය වේ යනු භාවයි. විඤ්ඤාණාභරණනති

විපාකවිඤ්ඤාණනිබ්බතතනං අස්ස විඤ්ඤාණස්ස (අ: වී:) ඤාතථ
තිණ්ණනන්ති චන්ද්‍රවිඤ්ඤාණාරම්භොනං කස්මා පන සංඛාරො විසෙස
හෙතු නනු එස්සොපි විඤ්ඤාණස්ස හෙතුහොතිති කතා සත්ථිති
ආදිමාහ (ම: වී:)

* “අවිතතකකිණ මතතාති” යන්නෙන් ජාතොදිත්‍ර විතතකිණ
ප්‍රමාණයකුළු රතිතහසි හඟවා “තස්ස තො” යනාදියෙන් තදුකතවු
අවිඤ්ඤාදි පදසමුදයයාගේ අභියා සුත්‍රාන්තහාප්තිය වණිනාවෙහි කී
තසිත්ම දතසුතුයසි හඟවා.

71

සං සථාපවච්ඡො සස්සාති එත්ථ පන සංඛාරස්ස අවිජ්ජා සමප
සුතන ඛම්මසාධාරණෙහි සහජන අඤ්ඤාමඤ්ඤ නිස්ස සමපසුතන
අත්ථ අවිගතපවච්ඡෙහි ජති හෙතුපවච්ඡෙතවාති සත්තධාපවච්ඡො,
නත්ථ සංඛා පරානා හෙතුවතුකතාදිති තිණ් වතුකතාති අවිගත
සමපසුතන අඤ්ඤාමඤ්ඤ පවච්ඡෙතෙත වුත්තාති නස්මා ඉධතාති
අපනෙතො අවසෙසානං වසෙන අවිජ්ජාසංඛාරස්ස චතුධාපවච්ඡ
සොති වෙදිතබ්බො, සංඛාරො විඤ්ඤාණස්ස සාධාරණෙහි ජති
කම්මාභාරපවච්ඡෙහි වාති අධිධා පවච්ඡො, ඉධ පන තෙසෙව
නස්ස අපනෙතො පඤ්ඤාධා, විඤ්ඤාණං නාමස්ස සාධාරණෙහි ජති
ඉත්ථිසාභාග්ගිපතිති වාති නවධා, ඉධ පන තෙ නස්ස අපනෙතො
ජධා, නාම. ජධාසනනස්ස සාධාරණෙහි ජති, කිඤ්චිපනෙත්ථ
අගිපතිපවච්ඡෙත කිඤ්චි ආභාරපවච්ඡොදිති අනෙකධා, ඉධ පන
තෙසෙව නස්ස අපනෙතො නිධා චතුධා පඤ්ඤාධා, ජධාසනනං
එස්සස්ස සථා විඤ්ඤාණං නාමස්ස එවං එස්සො වෙදනාස සාධාර
ණෙහි ජති ආභාරපවච්ඡෙත වාති සත්තධා, ඉධ පන තෙසෙව
නස්ස අපනෙතො චතුධා, වෙදනා නණ්ණාස සාධාරණෙහි ජති
කුඤ්චිසපවච්ඡෙහි වාති අධිධා, ඉධ පන තෙසෙව නස්ස අප
නෙතො පඤ්ඤාධා, නණ්ණා උපාදානස්ස සථා අවිජ්ජා සංඛාරස්ස එවං
උපාදානං හවස්ස සාධාරණෙහි ජති මගගප්පච්චෙතෙතවාති සත්තධා,
ඉධ පන තෙසෙව නස්ස අපනෙතො චතුධා, හත්ථා ජතිසා සංඛා
ජතිති ඉධ සංඛිතලකිණං අභිසෙසනං නස්මා පටිසාරෙත
උපතිස්සස්ස පවච්ඡෙතෙත පවච්ඡො, නථා ජති ජග්ගරණස්සාති,
සෙ පන එවං වදන්ති ඉමස්මිං වතුකෙක සබ්බෙසමි සංඛාරාදිතං
අවිජ්ජා දස්සා සහජනපවච්ඡෙත පවච්ඡා හොන්ති සහජනපවච්ඡ
වසෙනෙවති පඤ්චවංගේ ආරාධාති, තෙ හවාදිතං නථා අභාවං
සෙස පවච්ඡානඤ්ඤා සමභවං දස්සෙත්ථා පටිකිතිපිතබ්බො, නති හත්ථා
ජතිසා සහජනපවච්ඡො හොති, න ජති ජග්ගරණස්ස, සෙවෙ
තෙසං සංඛාරාදිතං අවසෙසා පවච්ඡා වුත්තා තෙපි සමභවන්ති
සෙව නස්මා න සක්කා ජබ්බිතුන්ති, එවං නාව පඤ්චවංගර සං
සත්ථ අඤ්ඤාධා වුත්තං අවුත්තඤ්ඤාපි සං සතිං සඤ්ඤාධා සස්ස
පවච්ඡො හොති නං වෙදිතබ්බො, දුතිසවාග්දිසුපි එසෙවනස්සො.

71.(ක) යං යථාපච්චයො යස්සාති එත්ථපන, යං යථාපච්චයො යස්ස යනමෙති වනාහි; (විනිව්ඡයො, විනිසැ; වෙදිතබ්බො, දහයුත්තේය; ට) අවිජ්ජා, අවිජ්ජානෝ; සංඝාරස්ස, සංඝාරයට; සමප්පය්‍යතධම්මො සාධාරණෙති, තමා හා සමප්පය්‍යකා ධර්මයන් හා සාධාරණවූ; ඡති, ඡතිවිධවූ; සහජත අඤ්ඤමඤ්ඤ නිස්සය සමප්පය්‍යත අනි අවිභත පච්චයෙති, සහජත අනෝනාන නිශ්ශ්‍රය සමප්පය්‍යක අසති අවිභත ප්‍රත්‍යය වශයෙනුදු; හෙතුපච්චයෙනව, හෙතුප්‍රත්‍යය වශයෙනුදු; ඉති සත්තධා, මෙසේ සත්පරිද්දෙකින්; පච්චයො, ප්‍රත්‍යයැ වේ.

* කවරහෙයකින් “සහජතං පෙ අවිභත හෙතුපච්චයෙති” යි එක් සමාසයක් වූ කොටැ නොකියා “හෙතුපච්චයෙන” යි හෙතුප්‍රත්‍යය වෙන් කොටැ කිහුදු අවිජ්ජා සංඝාරයක වූ මොහයතෙමේ සංඝාරයට හෙතුභාවයෙන් ප්‍රත්‍යයැ වන්නේය සහජතාදි ඡතිවිධ ප්‍රත්‍යයෙකැති වශයෙන් වනාහි සමප්පය්‍යකා ධර්මයන් හා සමගවූ අවිජ්ජානෝ සංඝාරයට ප්‍රත්‍යයැවන්නියැ මේ අවිච්ඡේදය හඟවනු සදහා “හෙතුපච්චයෙන” යි පාඨශුපාදනය කොටැ කිහු.

71.(කා) තත්ථ, ඒ සප්පට්ඨ ප්‍රත්‍යය ශක්තින් අතුරෙන්; යසමා, යම් හෙයකින්; පරතො, පසුභාගයෙහි හෝ-මත්තෙති; හෙතුවතුකකා දිති, හෙතුවතුකාදිවූ; තිණි, ත්‍රිවිධවූ; වතුකකාති, වතුකකානෙත්තේ; අවිභත සමප්පය්‍යත අඤ්ඤමඤ්ඤ පච්චයවසෙන, අවිභත සමප්පය්‍යකා අනෝනාන ප්‍රත්‍යය වශයෙන්; වුත්තාති, වදාළානුදු; තසමා, එහෙයින්; තාති, ඒ අවිභතාදිවූ ත්‍රිවිධප්‍රත්‍යයයන්; ඉධ, මේ අවිජ්ජාවගේ සංඝාර යනට ප්‍රත්‍යයවීම අදියරෙහි; හෙවත්-මේ ප්‍රත්‍යයවතුණෙයහි; අපනෙත්වා, බැහැරලා; අවසෙසානං, අවසෙසවූ ප්‍රත්‍යයයන්ගේ; වසෙන, ශක්තිවිසින්; අවිජ්ජා, අවිජ්ජානෝ; සංඝාරස්ස, සංඝාරයට; වතුධා, සිවුපරිද්දෙකින්; පච්චයො, ප්‍රත්‍යයැ වේ; ඉති, මෙපරිද්දෙන්; වෙදිතබ්බො, දහයුත්තේය; සංඝාරො, සංඝාරයතෙම; විඤ්ඤාණස්ස, විඤ්ඤාණයට; සාධාරණෙති, සාධාරණවූ; ඡති, ඡතිවිධප්‍රත්‍යය වශයෙන්ද; කම්මාකාරපච්චයෙතිව, කම්මාකාර ප්‍රත්‍යය වශයෙන්ද; ඉති, මෙසේ; අට්ඨධා, අටපරිද්දෙකින්; පච්චයො, ප්‍රත්‍යයැ වේ.

ඉධපන, සංඝාරයාගේ විඤ්ඤාණයට ප්‍රත්‍යයවීම අදියරෙහි වනාහි; තෙයෙවනගො, ඒ ත්‍රිවිධවූ අවිභත සමප්පය්‍යකා අනෝනාන ප්‍රත්‍යය යන්ම; අපනෙත්වා, බැහැරලා; පඤ්චධා, පස්පරිද්දෙකින්; (පච්චයො, ප්‍රත්‍යයැ වේ; ට) විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණයතෙම; නාමස්ස, නාමයට; සාධාරණෙති, සාධාරණවූ; ඡති, ඡතිවිධවූ ප්‍රත්‍යය වශයෙන්ද; ඉන්ද්‍රියා කාරකපතිතිව, ඉන්ද්‍රිය ආකාර අධිපතිප්‍රත්‍යය වශයෙන්ද; ඉති, මෙසේ; තවධා, තවපරිද්දෙකින්; (පච්චයො, ප්‍රත්‍යයැ වේ; ට) ඉධපන, මේ විඤ්ඤාණයාගේ නාමයට ප්‍රත්‍යයවීම අදියරෙහි වනාහි; තෙයෙවනගො, ඒ ත්‍රිවිධවූ ප්‍රත්‍යයයන්ම; අපනෙත්වා, බැහැරලා; ඡධා, ඡපරිද්දෙකින්; (පච්චයො, ප්‍රත්‍යයැ වේ; ට) නාමං, නාමයතෙමේ; ඡට්ඨායතනස්ස,

සචැතිවූ මනායතනයව; සාධාරණෙහි, සාධාරණවූ; ඡති, ඡතිවිධවූ ප්‍රත්‍යය වශයෙන්; පච්චයො, ප්‍රත්‍යයැ වේ; 0) එත්, මේ නාමයන් අතුරෙහි; කිඤ්චි, කිසිනාමයෙක්; (පන පක්‍ෂානතර ද්‍රෝණකසි.) අධිපති පච්චයෙන, අධිපතිප්‍රත්‍යය වශයෙන්ද; කිඤ්චි, කිසිනාමයෙක්; ආහාර පච්චයාදීහි, ආහාර ප්‍රත්‍යයාදි වශයෙන්ද; ඉති, මෙසේ අනෙකබා, නොයෙක් පරිද්දෙන්; (පච්චයො, ප්‍රත්‍යයැ වේ; 0) ඉධපන, මේ නාමයාගේ සචැතිවූ මනායතනයව ප්‍රත්‍යයවීම අදියරෙහි වනාහි; තෙයෙවතයො, ඒ ත්‍රිවිධවූ ප්‍රත්‍යයයන්ම; අපනෙතා, බැහැරලා; තිඛාමා, තුන්පරිද්දෙකින් හෝ; වතුමාමා, සුපරිද්දෙකින් හෝ; පඤ්චමාමා, පස්පරිද්දෙකින් හෝ; (පච්චයො, ප්‍රත්‍යයැ වේ; 0)

* මූලටිකාහි භෙතුකාදීනිති එත් යස්මිං චතුකෙක භෙතුක සද්දො වුතෙතා තං භෙතුකසද්දසහවරිතතතා භෙතුකනති වුතනනති වෙදිතබ්බං යම් නිඤ්ඤයෙක් කරනලදද ඒ නිඤ්ඤයෙන් “භෙතු චතුකකාදීනි”හි වක්‍රව්‍ය පාඨය භෙතුකාදීනිති අටුවාවේ පරිච්ඡේදයෙහි හඟවා. කිසි පුස්තකයෙකැ “භෙතුවතුකකාදීනි”හි පාඨයෙක් දක්නා ලැබේද එහෙයින් එසේ යොදනලදී. කියේ මැනෝ භෙතුකාදීනිති ඉදං භෙතුවතුකකාදීනිති වක්‍රව්‍යවනති ආහ භෙතුකාදීනිති ආදි කත්ථි භෙතුවතුකකාදීනිති පාඨො අත්ථි (ම: ටි:)

* යම්භෙයකින් හි ධාතුව ගතාපිචත් කොටැ ලෙවිති කියද්ද එහෙයින් මූලටිකාහි භෙතුසද්දො ගතිසුවකො අවිගතතාව විගතතා නිවාරණවසෙන ගති එව හොතිති භෙතුකචතුකකං අවිගතපච්චය වසෙන වුතනනති වුතනං යි විසූ. භෙතුකභෙදයතෙමේ ගතාපිය ප්‍රකාශ කෙරෙහි ප්‍රතිෂේධයෝ දෙදෙනෙක් ප්‍රකාශය හඟවන්නුයි අවිගතභාවයද විගතනිෂේධ වශයෙන් ගතාපියමැ වේ එහෙයින් භෙතුවතුකකය අවිගත ප්‍රත්‍යය වශයෙන් වදාරනලදැයි උක්තයි ගති සුවකොති හි සද්දං ලොකෙ ගති අත්ථං වදනාති කත්ථා වුතනං විගතනති එත් විසද්දො පටිසෙධදීපකොති වෙ පටිසෙධා පකාතිං ඤාපෙන්නාති ආහ විගතනිවාරණවසෙන ගති එව හොතිති (අ: ටි:)

* සංඤ මනසකාරදීනු සහජත නි:ශ්‍රය අස්සි ප්‍රත්‍යය සංඛ්‍යාත තුන්පරිද්දෙකින්ද සප්තීඡ්චිතාදීනු සහජත නි:ශ්‍රය අස්සි ආහාරදි ප්‍රත්‍යය සංඛ්‍යාත සතර පරිද්දෙකින්ද වෙදනාවිතකාදීනු සහජත නි:ශ්‍රය අස්සි ධ්‍යාන ඉන්ද්‍රියාදි ප්‍රත්‍යය සංඛ්‍යාත පස්පරිද්දෙකින්ද ප්‍රත්‍යයවෙන්නුයි. “තිඛා වතුමා පඤ්චමා මා”හි විසූ තිඛා වතුමා පඤ්චමාමාහි එත් සංඤ මනසිකාරදයො සහජත නිස්සය අත්ථි පච්චයවසෙන තිඛා, එස්සඡ්චිතාදයො තෙසඤ්ඤව ආහාරදීනඤ්ඤ වසෙන වතුමා, වෙදනාවිතකාදයො තෙසඤ්ඤව ක්කිනින්ද්‍රියාදීනඤ්ඤ වසෙන පඤ්චමා (අ: ටි:) තිඛා වතුමා පඤ්චමාමාහි වාසද්දො ඡධා මාතිපි විකපපතිති දට්ඨබ්බො සමාධි හි සාධාරණෙහි තිහික්කිනින්ද්‍රිය මග්ගපච්චයෙහි ව පච්චයොති යි මූලටිකාහි යුක්තෙයින් අනුක්‍රම

සමුච්චයාඵවත් වාශබ්දයෙන් ඡබ්විධියකින් ප්‍රත්‍යයවීමද සමග්‍රහ කෙරේ යම්භෙයකින් සමාධිතෙමේ සහජත නිශ්ශ්‍රය අසති ධ්‍යාන ඉන්ද්‍රිය මාගී ප්‍රත්‍යය වශයෙන් ප්‍රත්‍යයවේද එහෙයින් එවං විරියමපි දට්ඨබ්බං තමපිති අධිපතින්ද්‍රිය මග්‍යපට්චයෙහි ඡධාපට්චයො හොති. ඡබ් අනුට්ඨානි යුගෙයින් විශ්විතෙමේද සහජත නිශ්ශ්‍රය අසති අධිපති ඉන්ද්‍රියමාගී ප්‍රත්‍යය වශයෙන් ඡබ්විධියෙකින් ප්‍රත්‍යයාවේයයි දතයුතුයි.

71-(ක) විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණයෙන්; තාමස්ස, තාමයට; යථා(පට්චයො), යම්භේ ප්‍රත්‍යයාවේද; එවං, එපරිද්දෙන්; ඡධායතනං, සවැනිවූ මත්‍යතනයෙන්; එස්සස්ස, ස්පශ්ශිට්ඨයට; (පට්චයො, ප්‍රත්‍යයාවේ; 0) එස්සා, ස්පශ්ශිතෙම; වෙදනාය, වෙදනාවට; සාධාරණෙහි, සාධාරණවූ; ඡති, ඡබ්විධිවූ ප්‍රත්‍යය වශයෙන්ද; ආහාරපට්චයෙනව, ආහාර ප්‍රත්‍යය වශයෙන්ද; ඉති, මෙසේ; සත්තධා, සත්පරිද්දෙකින්; (පට්චයො, ප්‍රත්‍යයාවේ; 0) ඉධපන, මේ ස්පශ්ශිතාගේ වෙදනාවට ප්‍රත්‍යයවීම අදියරෙහි වනාහි; තෙයෙවනයො, එම ත්‍රිවිධිවූ ප්‍රත්‍යයයන්; අපනෙහො, බැහැරලා; වතුධා, සිව්පරිද්දෙකින්; (පට්චයො, ප්‍රත්‍යයාවේ; 0) වෙදනා, වෙදනාතොමේ; තණ්හාය, තාණ්හාවට; සාධාරණෙහි, සාධාරණවූ; ඡති, ඡබ්විධිවූ ප්‍රත්‍යය වශයෙන්ද; කානින්ද්‍රියපට්චයෙහිව, ධ්‍යාන ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය වශයෙන්ද; ඉති, මෙසේ; අධ්ධා, අධිපරිද්දෙකින්; (පට්චයො, ප්‍රත්‍යයාවේ; 0) ඉධපන, මේ වෙදනාවගේ තාණ්හාවට ප්‍රත්‍යයවීම අදියරෙහි වනාහි; තෙයෙවනයො, එම ත්‍රිවිධිවූ ප්‍රත්‍යයයන්; අපනෙහො, බැහැරලා; පඤ්ඤාධා, පස්පරිද්දෙකින්; (පට්චයො, ප්‍රත්‍යයාවේ; 0) අවිජ්ජා, අවිජ්ජාතොමේ; සඤ්ඤාස්ස, සංඤ්ඤායට; යථා(පට්චයො), යම්භේ ප්‍රත්‍යයාවේද; එවං, එපරිද්දෙන්; තණ්හා, තාණ්හාතොමේ; උපාදානස්ස, උපාදානයට; (පට්චයො, ප්‍රත්‍යයාවේ; 0) උපාදානං, උපාදානයෙන්; භවස්ස, භවයට; සාධාරණෙහි, සාධාරණවූ; ඡති, ඡබ්විධිවූ ප්‍රත්‍යය වශයෙන්ද; මග්‍යපට්චයෙනව, මාගීප්‍රත්‍යය වශයෙන්ද; ඉති, මෙසේ; සත්තධා, සත්පරිද්දෙකින්; (පට්චයො, ප්‍රත්‍යයාවේ; 0) ඉධපන, මේ උපාදානාගේ භවයට ප්‍රත්‍යයවීම අදියරෙහි වනාහි; තෙයෙවනයො, එම ත්‍රිවිධිවූ ප්‍රත්‍යයයන්; අපනෙහො, බැහැරලා; වතුධා, සිව්පරිද්දෙකින්; (පට්චයො, ප්‍රත්‍යයාවේ; 0) භවො, භවයෙන්; ඡතියා, ඡතියට; (පට්චයො, ප්‍රත්‍යයාවේ; 0) යසමා, යම් භෙයකින්; ඡතියි, ඡතියියා; ඉධ, මෙතෙක; සඤ්ඤා ලකඤ්ඤං, සංඤ්ඤාරම්භලකඤ්ඤයෙන්; අධිප්පතං, අතිමතද; තසමා, එහෙයින්; පරියායෙන, පරිච්ඡාය වශයෙන්; උපතිස්සය පට්චයෙනව, උපතිශ්‍රය ප්‍රත්‍යය විසින්ම; (පට්චයො, ප්‍රත්‍යයාවේ; 0) ඡති, ඡති තොමේ; ජරාමරණස්ස, ජරාමරණයට; තථා, භවයට ඡතියප්‍රත්‍යයවූ පරිද්දෙන් ප්‍රත්‍යයාවේ; (ඉති සමාපතියෙහි වැටේ.) යෙපන, යම් ආවායාර්ථකෙනක් වනාහි; ඉමස්මිං වතුකෙක, මේ වතුභාගයෙහි; සබ්බසමපි, සියලුම; සඤ්ඤාදානං, සංඤ්ඤාදානට; අවිජ්ජාදයො,

අවිද්‍යාදීනු; සහජතපච්චයෙන, සහජත ප්‍රත්‍යය වශයෙන්; පච්චයා හොනති, ප්‍රත්‍යයවුවානුවෙති; සහජතපච්චයවසෙනෙව, සහජත ප්‍රත්‍යය වශයෙන්ම; පඨමචාරො, පළමුවන වාරයතෙම; ආරඥාති, ආරඬ්ඛයයි; හි, යම් හෙයකින්; එවං, මෙසේ; වදන්ති, කියද්ද; ඉති, එහෙයින්; තෙ, ඒ ආවායාසීයෝ; භවාදීනං, භවාදීන්ගේ; තථා, එසේ සහජත ප්‍රත්‍යය වශයෙන්ම; අභාවං, නොලැබීමද; සෙසපච්චයානං, අවිද්‍යාදීන්ගේ සහජත ප්‍රත්‍යය හා සමග තෙසු ප්‍රත්‍යයභාවයන්ගේ; සමභවස්ස, ලැබීමද; දසොක්ඛා, දක්වා; පටික්ඛිපිතබ්බා, පිළිකෙච්ඡි කළ යුත්තාහ; හි, ඒ කීමසැබැමය; භවො, භවයතෙමේ; ජනියා, ජනියව; සහජතපච්චයො, සහජත ප්‍රත්‍යයයෙක්; නහොති, නොවේ; ජනි, ජනිතොමෝ; ජරමරණස්ස, ජරමරණයව; න, සහජත ප්‍රත්‍යයයෙක් නොවේ; එතෙසං සංඛාරදීනං, තෙල සංඛාරදීන්ව; අවසෙසා, සහජත ප්‍රත්‍යය කෙරෙන් අවසෙසවු; යෙවපච්චයා, යම් ප්‍රත්‍යය කෙතෙක්; වුත්තා, වදනුද; (වශබ්දයා ව්‍යාකාරණ දෙකකගි.) තෙපි, ඒ ප්‍රත්‍යයයෝතුමුද; සමභවන්තියෙව, ලැබෙත්මය; තස්මා, එහෙයින්; (තෙ, ඒ ප්‍රත්‍යයයන්;ව) ඡබ්බෙත්ථං, බැහැරලත්ව; න සකකා, නොහැක්කේය; (ඉති සමාපදියෙති වැවේ.)එවං, මෙකිනකින්; තාව, පළමුකොට; පඨමචාරො, පළමුවන වාරවතුෂකයෙහි; යත්ථ, යම්පදයෙක්හි; යං, යම් අඩ්ඨයෙක්; අඤ්ඤාථා, සුත්‍රාන්තභාජනීය කෙරෙන් වෙනස් පරිද්දෙන්; වුත්තං, වදන ලද්ද; යතිං, යම් පදයෙක්හි; යඤ්චාපි, යම් අඩ්ඨයෙකුත්; අවුත්තං, නොවදරනලද්ද; යස්ස, යම් අඩ්ඨයෙකුත්; යස්ස, යම් අඩ්ඨයකව; යථා, යම් පරිද් දෙකින්; පච්චයොහොති, ප්‍රත්‍යයවේද; තං, ඒ සියල්ල; වෙදිතබ්බං, දතයුත්තේය; දුතියවාරදීසුපි, විතියවාරදීන්හිදු; එසෙවනයො, පළමුවාරයෙහි කී තයබද්ධය අත්තේය.

* “උපාද්‍යනං භවස්ස මග්ගපච්චයෙන වාති සත්තධා”යනු කාමොපාද්‍යනං වර්ජිත කොට ඇති උපාද්‍යනයන්ගේ වශයෙන් කියයි කාමොපාද්‍යනං වනාහි භවයට යම් ප්‍රකාරයෙකින් ප්‍රත්‍යයවේද ඒ ප්‍රකාරයතෙමේ තෘෂණාධිකාරයෙහි කියනලදමනුසි මෙතන්ති නොකියනලදයකාමුපාද්‍යනං පන යථා භවස්ස පච්චයොහොති සොපකාරෙ තණ්හායං වුත්තො එවාති න වුත්තො(මු: ටී:) * මේ වතුෂකයෙහි සහජත ප්‍රත්‍යය ඉදිරිකොට දෙකනානොමෝ ප්‍රවෘත්ත වනැයි ඒ ආවායාසීයන්ගේ අදහස දක්වන්ට ටීකාහි ඉමස්මිං වතුකෙක සහජතපච්චයෙන පච්චයො හොතිති වචනවසෙනාති අධිප්‍රායො අත්ථොති න කත්ථි අත්තනො පච්චයුපපත්තාස්ස යථාසකෙති පච්චයො න හොති සහජතපච්චයවසෙනෙව පන ඉමස්ස වතුකකස්ස වුත්තත්තා සො යෙවෙත්ථ හොතිති වදන්ති. යමි. යම්හෙයකින් ප්‍රත්‍යය බමිය තෙමේ කිසිවාරයෙක්හි තමාගේ ඵලයට සවකිය ප්‍රත්‍යයානුරූප පරිද්දෙන් ප්‍රත්‍යයැ නොවන්නේ නොවේද හෙවත් ප්‍රත්‍යයමුවේද එහෙයින් සහජත ප්‍රත්‍යය වශයෙන්ම වනාහි මේ වතුෂකය වදන බැවින් මෙහිලා ඒ සහජත ප්‍රත්‍යයම වේයයි ඔවුහු යෙත්තනු භාවයි.

* “භවාදීතං තථා අභාවං” යනාදියෙහි අභිප්‍රාය කිසේ යත් යැයි සහජතපච්චයවසෙනෙව පඨම චතුකෙකා වුතෙනා භවො ජාතියා ජාතිව මරණස්ස සහජතපච්චයො න තොතිති යථා අවිගතචතුකකා දීසු භවපච්චයා ජාති භවතෙතුකාති ආදී න වුතතං භවාදීතං අවිගතාදී පච්චයතාය අභාවතො ඵව මිධාපි පච්චයා ජාතීති ආදී න වතනබ්බං සියා පච්චය වචනමෙවති තෙසං සහජාතසුචකං ආපනතං අවිගත චතුකකාදීසු විශ ඉධ පච්චයවිසෙස සුචකස්ස වචනන්තරස්ස අභාවාතිච න වුතතං නවභවාදයො සහජතපච්චයා තොනති තස්මා න සහජත පච්චයවසෙනෙවායං චතුකෙකා වුතෙනා (මු: පි:) සුතෙසින් ඉදින් සහජත ප්‍රත්‍යය වශයෙන්ම ප්‍රථම චතුකකය වදාරනලද්දේවිනම් භවයතෙමේ ජාතියට ජාතියත් මරණයට සහජතප්‍රත්‍යය නොවේද යත්? යම්සේ අවිගත චතුකකාදීන්හි භවාදීන්ගේ අවිගතාදී ප්‍රත්‍යය විමක් නැති හෙයින් “භවපච්චයා ජාති භවතෙතුකා” යි නොවදුල සේක්ද එමෙන් මේ ප්‍රත්‍යයචතුකකයෙහිදු හෙවත් ප්‍රථම චතුකකයෙහිදු (භව) පච්චයා ජාති යනාදිය නොවදුලසුතු වන්නේය නමුත් හෙද වදුලසේක. එහෙයින් සහජතප්‍රත්‍යය වශයෙන්ම ප්‍රථම චතුකකය වදාරනලදුයි නොගතසුතු යන අදහස දක්වයි. යම්හෙයකින් ඒ ආවායසීයන්ගේ වාදයෙහි “අවිජ්ජාපච්චයා” යනාදී තන්හි වදුලාවු “පච්චය” යන වචනයම සහජතප්‍රත්‍යයා ප්‍රකාශකරන්නේවැ පැමිණියේද අවිගත චතුකකාදීන්හි මෙන් මේ ප්‍රථම චතුකකයෙහි ප්‍රත්‍යය විශේෂයක් ප්‍රකාශකරන්නාවූ වචනවිශේෂයෙක් නැත්තේද එහෙයින්දු නොවදුල සේක. භවාදීනු සහජතප්‍රත්‍යයෝ යම්හෙයකින් නොවේද්ද එහෙයින් මේ ප්‍රථම චතුකකයතෙම සහජතප්‍රත්‍යය වශයෙන්ම නොවදාරන ලද්දේය යනු අභිප්‍රාය වේ.

* “සෙස පච්චයානඤ්ච සමභවං” යන්නෙහි අභිප්‍රාය කිසේ යත්? කියේ මැනෝ සෙසපච්චයානඤ්ච සමභවනති ඉදං භවාදීතනති එතෙන සහ අයොජේත්වා සාමඤ්ඤාන අවිජ්ජාදීතං සහජතෙන සහ සෙසපච්චයභාවානඤ්ච සමභවං සකියා වුතතං අයඤ්චත්ථ අත්ථො පච්චය විසෙසසුචකස්ස වචනන්තරස්ස අභාවා සහජතතො අඤ්ඤාපච්චයභාවා අවිජ්ජාදීතං න සමභවනතීති සහජතපච්චය වසෙනෙවායං චතුකෙකා ආරඬොති වුලෙචයා නවතෙන සමභවනති තස්මා තායං තථා ආරඬොති (මු: පි:)

* “සෙස පච්චයානඤ්ච සමභවං” යන මේ වචනය “භවාදීතං” යන වචනය හා නොගලපා කෙසේ වදාරනලද්දේද යත්? සාමාන්‍යයෙන් අවිද්‍යාදීන්ගේ සහජත ප්‍රත්‍යය හා සමග ශෛවු ප්‍රත්‍යයභාවයන්ගේද සද්භාවය සදහා වදාරනලදුයි යනුමෙහිඅදහස වේ. ප්‍රත්‍යයවිශේෂය යක්කු ප්‍රකාශකරන්නාවූ වචන විශේෂයක්කු නැති හෙයින් සහජත ප්‍රත්‍යය කෙරෙන් අත්‍යවූ ප්‍රත්‍යයභාවයෝ අවිද්‍යාදීන්ට නොලැබෙද්ද එහෙයින් සහජතප්‍රත්‍යය වශයෙන්ම මේ පලමුවන චතුකකයතෙම

භගවත්තු විසින් ආරම්භයයි කියා නම් තදන්‍යවූ ප්‍රත්‍යයෝ නොලැබෙන්නාහු නොවෙති. එහෙයින් මේ ප්‍රත්‍යය වතුෂකයතෙම එපරිද්දෙන් අනාරම්භයයි කියයුතුවන්නේය යනුයි.

72

අසං පන විසෙසො දුතියවාසෙ නාමපච්චයා එසොයාති වචා සලාසනනට්ඨානෙන න කිඤ්චි වුත්තං. නං කිමඤ්ඤාති, පච්චසවිසෙස දස්සනඤ්ඤාව මහානිදානදෙසනා සබ්බභස්සඤ්ඤා, එස්සස්සති න කෙටලඤ්ඤා ජට්ඨාසනන මෙව පච්චසො වෙදනාකම්මාදසො පන නසොබ්බාසි පච්චයා සෙව, මහානිදානසුත්තනෙන වස්ස අජ්ඣි ඉදස්සවයා එසොයා, ඉති සුට්ඨන සනානඤ්ඤා අජ්ඣිත්ස්සවචනිසං, කිං පච්චයා එසොයා ඉති වෙ වදෙස්ස නාමපච්චයා එසොයාති ඉච්චස්ස වචනිසනති එවං සලාසනනං. ජනෙඤ්ඤා එකාදසබ්බිකො පච්චව සමුප්පාදෙ වුත්තො නස්මා ඉමස්ස පච්චසවිසෙසස්ස දස්සනඤ්ඤා ඉමස්සාව මහානිදානසුත්තනෙන දෙසනාස පරිගහභස්සං. දුතියවාසෙ නාමපච්චයා එසොයාති වචා සලාසනනට්ඨානෙන න කිඤ්චි වුත්තනති, එසනාව දුතියවාසෙ විසෙසො, නතිසවාසෙ පන විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපනති සුත්තනනභාජනිසෙ ආගතමෙව වතුඤ්ඤාමබ්බං වුත්තං, නං එකවිනනකම්මණ්ඤානා පච්චයාකාරස්ස ඉධ අසුත්තනනතිවෙ, නං නාසුත්තං, කස්මා, සකකම්මණෙ පච්චසභාවනො, සවෙපි හි නස්ස රූපං විනනකම්මණෙනො උධං. තිට්ඨති නථාපියං නං විඤ්ඤාණං සකකම්මණෙ පච්චසො හොති, කථං, සුරෙජ්ඣස්ස නාව විත්ත සමුට්ඨානස්ස අඤ්ඤාස්සවා පච්ජාත්තපච්චසෙහ, වුත්තඤ්ඤානං පච්ජාත්තා විත්තවෙදනසිකාධම්මා සුරෙජ්ඣස්ස ඉමස්ස කාසස්ස පච්ජාත්තපච්චසෙහ පච්චසොති, සහජ්ඣස්ස පන විත්තසමුට්ඨානස්ස නිස්ස ස පච්චසෙහ පච්චසො, සථාහ විත්තවෙදනසිකාධම්මා විත්තසමුට්ඨානානං. රූපානං නිස්ස ස පච්චසෙහ පච්චසොති, සදි එවං සුරෙජ්ඣවාසෙ කස්මා එවං න වුත්තනති, රූපපපච්චනති දෙසං සකාස දෙසිත්තනා, අසඤ්ඤා පච්චයාකාරෙ රූපපපච්චනති දෙසෙ කාමභවෙ ගබ්බසෙස්සකානඤ්ඤාව අපරිපුණ්ණාසනන ඔපපාතිකානඤ්ඤා රූපාවචරදෙව්‍යානඤ්ඤා වසෙන දෙසිත්තො, නෙතෙවෙස්ස නාමරූපපච්චයා සලාසනනනති අවචා ජට්ඨාසන නනති වුත්තං, නස්ස නාමං හෙට්ඨා වුත්තනසමෙව, රූපං පන හදස්සරූපං වෙදිත්තබ්බං, නංපනෙත්තස්ස ජට්ඨාසනනස්ස නිස්ස ස පච්ච සෙහ වෙව සුරෙජ්ඣපච්චසෙහවොති විධාපච්චසො හොතිති, එස නතිසවාසෙ විසෙසො, වතුඤ්ඤාගෙ පන සොතිවසෙහ ඔපපාති කානං ආසනනවසෙහ පරිපුණ්ණාසනනානං. භවචසෙහ කාමා වචර සත්තානං වසෙන වුත්තො, නෙතෙවෙස්ස නාමරූපපච්චයා සලාසනනනති වුත්තං, නස්ස නාමං ජට්ඨාසනනස්ස සහජ්ඣාදිති වකම්මාසනනාදිනං. පච්ජාත්තපච්චසෙහ රූපෙ හදස්සරූපං ජට්ඨා සනනස්ස නිස්ස ස පච්ච සුරෙජ්ඣපච්චසෙහ, වනනාදි මහාභූතාති

වකුණාසනනාදිතං සහන්තනිත්තං අපච්ඡි අවිගතෙහි, සසමා පනෙස ඵකවිත්තකකිංකො පච්චසාකාරෙත්තසමා ඵත්ථ සලාසනනපච්චසාති අවසා ජපාසනන පච්චසා ඵසොසාති වුත්තනාති අසං චතුස්ථාපර විසෙසො, ඵච මෙතෙසං නානාකරණං ඤාතා සුභ සබ්බෙසෙව තෙසු විසෙසෙන පඨමකා වෙවාග් අරුපහවෙ පච්චසාකාර දසුන නත්ථං වුත්තනාති වෙදිනබ්බා, අරුපහවසමිඤ්ඤි රුපෙන අසමිත්තසාති පටිච්චසමුප්පාදබ්බාති පටිගතනනි, නතිසො රුපහවෙ පච්චසාකාර දසුන නත්ථං වුත්තනා, රුපහවසමිඤ්ඤි සතිපි රුපසමිත්තසෙන සලාසනනං න පටිගතනි, චතුස්ථා කාමහවෙ පච්චසාකාර දසුන නත්ථං වුත්තනා, කාමහවසමිඤ්ඤි සකලං සලාසනනං පටිගතනි තතිසොවා රුපහවෙවෙව කාමහවෙව අපිටිසුණණාසනනානං අකුසලපටිගතනිත්තං සකිංස වුත්තනා, චතුස්ථාවා කාමහවෙ පිටිසුණණාසනනානං, පඨමොවා සබ්බසමාමිතං සකිංස වුත්තනා, සොති න කත්ථි විගතසුචනති දෙසෙන පටිගතනි, දුතිසො පච්චස විසෙසං සකිංස වුත්තනා, ඵකාදසබ්බිකතනෙත්තත්ථ ඵසුත්තං නාමපට්ඨසතං පට්ඨසවිසෙසො, නතිසො සුපිටිසොතිවසං සකිංස වුත්තනා, සුපිටිසුති විසු සොතිසු සො සමහවති නත්ථ සද සලා සනනාත්ත අසමහවතො, චතුස්ථා පච්චිසොතිවසං සකිංස වුත්තනා, පච්චිසුති සො විසු සොතිසු සමහවති, නත්ථ සද සලාසනනාත්ත සමහවතොති, ඵත්තාවනාවසං වුත්තං චතුස්ථිපාරෙසු,

යං යත්ථ අඤ්ඤා වුත්තං අවුත්තඤ්ඤාපි යං යතිං,
යං යථා පට්ඨසො යත්තං නං සබ්බ ප්‍රපලකිසෙ'ති.

ගාථාස අත්ථදිපනා කතා හොති

72. අයං පන, මේ මතු වක්‍ෂ්‍යමාණවුයේ වතාහි; විසෙසො, වෙනස වේ; දුතියවාරෙ, විතිය වාරචතුස්සායෙහි; නාමපට්ඨයා ඵසොසාති, නාමපට්ඨයා ඵසොසාසී; වතා, වදා; සලායතනධාරිත, ෂඛායතන ස්ථානයෙහි; කිඤ්චි, කිසිවවනයෙක්; න වුත්තං, නොවදුලුසේක; තං, තවවනයතෙමේ; කිමත්ථං, කුමක් පිණිස; (න වුත්තං, නොවදුලු සේක්ද; 0) ඉති, මෙසේ විතාරිමක් ඇති කල්හි; පට්ඨයවිසෙසදසුන නත්ථංවෙව, ප්‍රත්‍යය විශෙෂයක්හු හැඟවීම පිණිසද; මහාතිදන දෙසනාසබ්බනත්ථංව, මහාතිදන සුත්‍රදෙශනාව සමුග්‍රනකිරීම පිණිසද; (න වුත්තං, නොවදුලුසේක; 0) හි, ඒ සැබව; ඵසුත්තං, සුභ්බයව; කෙවලං, හුදෙක්; (ව වාක්‍යාරම්භයෙහි හෝ වාක්‍යාලංකාරයෙහිවැවේ.) ඡර්ඛායතනමෙව, සවැතිවු මනායතනයම; පට්ඨයො න (හොති), ප්‍රත්‍යයැ නොවේ; වෙදනාකකිකාදයොපන තයොබ්බාසි, වෙදනා සකකාදිවු ත්‍රිවිධසකකියෝතුමුද වතාහි; පට්ඨයායෙව, ප්‍රත්‍යය යෝම; (හොනති, වෙන්; 0) මහාතිදනසුත්තනෙනව, මහාතිදන සුත්‍රානනයෙහිද; අස්ස, ඒ ආනන්දමහණහුට; (නොහොත්-අස්ස, ඒ සුභ්බයව 0) ඉදපපට්ඨයා, මේ අවිද්‍යාදි ප්‍රත්‍යයයෙන්; (පටිගතනා,

ප්‍රවාතනවු; 0) එසොයා, සපයියෙක්; අත්, ඇත්තේද; ඉති, මෙපරිද්දෙන්;
 (ආනන්දෙන, ආනන්දසථවිරයන් විසින්; 0) පුටෙහින, පුළුල්කරා
 ලදින්; නොහොත්-පුළුල්කරාලද්දවු; සතා, සමාතිසම්පන්නවු; (භග
 වතා, භගවත්හු විසින්; 0) ආනන්ද, අනුමතය; අත්ති, ඇතැයි;
 වචනියං අස්ස, කියයුතුවන්නේය; කිංපච්චයා, කුමනම්ප්‍රත්‍යයයෙකින්;
 එසොයා, සපයියෙනම; (හොති, වේද;) ඉතිවෙවදෙය්‍ය, ඉදින් මෙසේ
 කියානම්; නාමපච්චයා, නාමප්‍රත්‍යයයෙන්; එසොයා, සපයියෙනම;
 (හොති) ඉති, වේයයි; ඉති, මෙපරිද්දෙන්; වචනියං අස්ස, කියයුතුව
 වන්නේය; ඉතිඑවං, මෙකීනසින්; සලායතනං, ඡායායතනය; ඡබ්බිකා,
 පියා; එකාදසඛිකො, එකොලොස් අගෙකින් යුක්තවු; පටිච්ච
 සමුප්පාදො, ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාදයෙනම; වුත්තො, වදාරනලද්දේය; තස්මා,
 එහෙයින්; ඉමස්සපච්චයවිසෙසස්ස, මේ ප්‍රත්‍යය විශේෂය; දස්සනන්ථං,
 දක්වනු පිණිසද; 'ඉමස්සා මහානිදානසුත්තනනදෙසසාය, මේ මහා
 නිදාන සුත්‍රානනදෙසනවා; පරිග්‍රහන්ථං, ග්‍රහණය පිණිසද; නොහොත්-
 රක්තා පිණිසද; දුතියවාරො, දෙවනවාරයෙහි; නාමපච්චයාඑසොයාති,
 නාමපච්චයා එසොයායි; වතා, වදාර; සලායතනධ්‍යානො, ඡායායතන
 සාධනයෙහි; කිසුචි, කිසිවක්; න චුත්තං, නොවදලුසේක; ඉති
 (පරිභාශො), මෙසේ විසදීම වේ; එසො, මෙකියනලද්දේය; තාව, පලමු
 කොට; දුතියවාරො, විතියවාරයෙහි; විසෙසො, වෙනස වේ; තතිය
 වාරොපන, තෘතීය වාරයෙහි වතාහි; විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපනති,
 විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපංසි; සුත්තනනභාජනියො, සුත්‍රානනභාජනීය
 යෙහි; ආගතමෙව, ආවාමුම; වතුන්ථං, සිවුවැනිවු; අභිං, අහ;
 (භගවතා, භාග්‍යවත්හු විසින්; 0) චුත්තං, වදලුසේක; තං, ඒ සිවුවැනිවු
 අහ; පච්චයාකාරස්ස, ප්‍රත්‍යයාකාරයතමා; එකවිත්තකඛණිකත්තා,
 එක් විත්තක්‍ෂණයෙකින් යෙදෙන බැවින්; ඉධ, මේ අභිධම්මභාජනීය
 යෙහි; නොහොත්-මේ තෘතීයවාරයෙහි; අයුත්තං ඉති, අයුතුයයි;
 වෙ(වදෙය්‍ය), ඉදින් වොදකතෙමේ කියානම්; තං, ඒ සිවුවනඅහ;
 නඅයුත්තං, අයුතුවනොවේ; කස්මා, කවරහෙයින්; සකකඛණො,
 තමාගේ අවස්ථාවෙහි; පච්චයභාවතො, ප්‍රත්‍යයවන හෙයින්; (අයුත්තං න
 ඉතිවත්තබ්බං, අයුතුවනොවේයයි කියයුතු; 0) හි, ඒ කිම සැබව; තන්ථ,
 ඒ නාමරූපයන් අතුරෙන්; රූපං, රූපයෙනමේ; විත්තකඛණතො,
 විත්තක්‍ෂණයෙකින්; උඛං, මත්තෙහි; සවෙපිතිට්ඨති, ඉදිනුදු සිටිනම්;
 තථාපි, එසේ සිටින්නේවිනමුත්; අස්ස, ඒ රූපයට; තංවිඤ්ඤාණං, ඒ
 විඤ්ඤාණයෙනමේ; සකකඛණො, තමා විද්‍යමාන අවස්ථාවෙහි; පච්චයොහොති,
 ප්‍රත්‍යයැවේ; කථං, කෙසේ ප්‍රත්‍යයැවේද; තාව, පලමු කොට; පුරෙජනස්ස,
 පලමු භවගත්තාවු; විත්තසමුට්ඨානස්ස, විත්තසමුත්ථාන රූපයට හෝ;
 අඤ්ඤාස්සවා, විත්තසමුත්ථාන රූපය කෙරෙන් අත්‍යවු රූපයකට හෝ;
 පච්ජාජනපච්චයෙන, පච්ජාජන ප්‍රත්‍යය වශයෙන්; (පච්චයොහොති,
 ප්‍රත්‍යයැවේ; 0) පච්ජාජනා විත්තවෙනසිකාධම්මා පුරෙජනස්ස ඉමස්ස
 කායස්ස පච්ජාජනපච්චයෙන පච්චයොති, පච්ජාජනපච්චයො

යන; එතං, එතච්චනය; චුත්තඤ්ඤි, වද්දුලස්සේක්මය; සහජතස්ස, තමා
 භා එක්වැ උපන්තාමු; විත්තසමුට්ඨානස්සපන, විත්තසමුත්ථානරූපයට
 වනාහි; නිස්සයපච්චයෙන, නිශ්ශ්‍රයප්‍රත්‍යය වශයෙන්; පච්චයො
 (හොති), ප්‍රත්‍යයැ වේ; යථා, කුමනම් සාධක වචනයක්; ආහ, වද්දු
 සේක්ද; විත්තවෙනසිකාධම්මා විත්තසමුට්ඨානානං රූපානං නිස්සය
 පච්චයෙනපච්චයොති, විත්තං පෙං පච්චයො යන වචනය; ආහ,
 වද්දුලස්සේක; එවං (වචනෙ), මෙබඳු තෙපුලක්; යදි (සති), ඉදින් ඇති
 කල්හි; පුරිමවාරෙසු, පලමුවු වාරයන්හි; කසමා, කුම්භෙයකින්; එවං,
 මෙසේ විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං කියා; න චුත්තං, නොවද්දුලස්සේක්ද;
 ඉති, වොදකතෙම මෙසේ කියා නම්; (ඉමස්ස, මේ තුන්වනවාරය; 0)
 රූපපච්චතතිදෙසං, රූපයාගේ පැවැත්මට ස්ථානවු අවකාශය; සක්ඛාය,
 සදහා; දෙසිතතා, දෙශනාකල බැවින්; (න චුත්තං ඉතිවත්තබ්බං,
 නොවද්දුලස්සේකැයි කියයුතු; 0) හි, ඒ වද්දුලවචනය සැබව; අයං පච්චයා
 කාරො, මේ තෘතීයවාරයෙහිවු ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාදයතෙම; රූපපච්චතති
 දෙසෙ, රූපයාගේ පැවැත්මට ස්ථානවු; කාමහවෙ, කාමහවයෙහි; ගබ්භ
 සෙය්‍යකානඤ්චව, ගථිංඛානසත්තයන්ගේ වශයෙන්ද; අපරිපුණ්ණො
 යතනඔපපාතිකානඤ්ච, අසපුණ්ණොයතන ඇති ඔපපාතික සත්ත
 යන්ගේ වශයෙන්ද; රූපාවචරදෙවානඤ්චවසෙන, රූපාවචර බ්‍රහ්ම
 යන්ගේ වශයෙන්ද; දෙසිතො, දෙශනාකරනලදයැ; තෙනෙව,
 එහෙයින්මැ; එත්ථ, මේ තුන්වනුවු වාරයෙහි; නාමරූපපච්චයා
 සලායතනනති, නාමරූපපච්චයා සලායතනංයි; අවතා, නොවදරු;
 ඡට්ඨායතනනති, (නාමරූපපච්චයා) ඡට්ඨායතනංයි; චුත්තං, වද්දු
 සේක; තත්ථ, ඒ නාමරූපයන් අතුරෙහි; නොහොත්-ඒ නාමරූප
 පච්චයා ඡට්ඨායතනංයි වද්දු පාඨයෙහිම; නාමං, නාමයතෙමේ;
 හෙට්ඨාචුත්තනයමෙව, යට කී නය ඇත්තේමය; රූපංපන, රූපය
 වනාහි; භද්දරූපං, භද්දයමඤ්ඤ රූපය නමැයි; වෙදිතබ්බං, දහයුතු;
 තමපන, ඒ භද්දයමඤ්ඤ රූපයතෙම වනාහි; එතස්ස ඡට්ඨායතනස්ස,
 තෙලසවැනිවු මනායතනයට; නිස්සයපච්චයෙනවෙව, නිශ්ශ්‍රය ප්‍රත්‍යය
 වශයෙන්ද; පුරෙජනපච්චයෙනව, පුරෙජන ප්‍රත්‍යය වශයෙන්ද;
 ඉතිථිංඛා, යන මේ දෙපරිද්දෙන්; පච්චයොහොතිති, ප්‍රත්‍යයැ වේ;
 (ඉති සමාපතියෙහි වැටේ.) එසො, මෙකීයනලදසේ; තතීයවාරො,
 තෘතීයවාරයෙහි; විසෙසො, වෙනසැවේ; වතුත්ථා රොපන, සිවුවන
 වාරයතෙම වනාහි; යොතිවසෙන, යොතිවශයෙන්; ඔපපාතිකානං,
 ඔපපාතිකසත්තයන්ගේද; ආයතනවසෙන, ආයතන වශයෙන්;
 පරිපුණ්ණොයතනානං, පරිපුණ්ණොයතන ඇති සත්තයන්ගේද; ගව
 වසෙන, ගවවශයෙන්; කාමාවචරසත්තානං, කාමාවචර සත්තයන්
 ගේද; වසෙන, ශක්ති විසින්; චුත්තො, වදරනලදය; තෙනෙව,
 එහෙයින්ම; එත්ථ, මේ සිවුවනවාරයෙහි; නාමරූපපච්චයා සලායත
 නනති, නාමරූපපච්චයා සලායතනංයි; චුත්තං, වද්දුලස්සේක; තත්ථ,
 ඒ නාමරූපයන් අතුරෙහි; (නොහොත්-ඒ නාමරූපපච්චයා

සලායතනං යන පාඨයෙහි; ⑧) නාමං, නාමයනෙමේ; ඡට්ඨායතනස්ස, සවැනිවූ මනායතනයට; සහජතාදීනි, සහජතාදීවූ ප්‍රත්‍යය වශයෙන්ද; චක්ඛායතනාදීනං, චක්ඛුරුදීවූ පඤ්චායතනයන්ට; පච්ජාජනපච්ච යෙන, පඤ්චාජනප්‍රත්‍යයාගේ වශයෙන්ද; (පච්චයොගොති, ප්‍රත්‍යය වේ; ⑨) රූපෙ, රූපය අතුරෙහි; නොභොත්-රූපජනකයෙහි; හදය රූපං, හදයරූපයනෙමේ; ඡට්ඨායතනස්ස, සවැනිවූ මනායතනයට; නිස්සයපච්චය පුරෙජනපච්චයෙහි, නිශ්ශ්‍රය ප්‍රත්‍යය පුරෙජනප්‍රත්‍යය වශයෙන්ද; චත්තාරිමභාභුතාති, සතරමභාභුතයෝ; චක්ඛායතනාදීනං, චක්ඛුරුදීවූ පඤ්චායතනයන්ට; සහජතනිස්සය අත්ථිඅවිගතෙහි, සහජත නිශ්ශ්‍රය අත්ථි අවිගත ප්‍රත්‍යය වශයෙන්ද; (පච්චයොගොති, ප්‍රත්‍යයයෝ වෙත්; ⑩) යසමාපන, යම්භෙයකින් වනාහි; එසොපච්චයා කාරෙ, මේ සිවුවන වරෙහිවූ ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාදයනෙම; එකච්චතකකි ඤ්ඤො, එක් විතක්ඛණයක් හා සමග යෙදුනේ වේද; තස්මා, එහෙයින්; එත්ථ, මේ සිවුවන ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාදවාරයෙහි; සලායතන පච්චයාති, සලායතනපච්චයායි; අවතා, නොවදුරු; ඡට්ඨායතන පච්චයාඑස්සොති, ඡට්ඨායතනපච්චයා එස්සොයි; වුතො, වදුලයේක; (ඉති පරිසමාපතියෙහි වැටේ.) අයං, මෙකියනලදයේ; චතුත්ථවාරෙ, සිවුවන වාරයෙහි; විසෙසො, වෙනස වේ; එවං, මෙපරිද්දෙන්; තෙසං, ඒ වාරයන්ගේ; නානාකාරණං, නානාකාරය හෝ වෙනස් කරුණු; ඤාතා, දැන; පුත, නැවත; සබ්බස්සෙව, සියලුම; තෙසු, ඒ වාරයන් අතුරෙන්; විසෙසෙන, වෙසෙසින්; පඨමකා, පළමුවදුලාවූ; චෙවාර, වාරයෝ දෙදෙන; අරූපභවෙ, අරූපභවයෙහි; පච්චයාකාර දස්සනත්ථං, ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාදය දැක්වීම පිණිස; වුතොති, වදුලකි; චෙදිතබ්බා, දතයුත්තාහ; හි, ඒ සැබව; අරූපභවස්මිං, අරූපභවයෙහි; රූපෙන, රූපය හා; අසමමිස්සාති, නුමුසුවූ; පට්චසමුත්පාදබ්බාති, ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාදබ්බයෝ; පචතතනති, පචත්තාහ; තතියො, තුන්වනුවූ වාරයනෙම; රූපභවෙ, රූපභවයෙහි; පච්චයාකාරදස්සනත්ථං, ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාදය දැක්වීම පිණිස; වුතො, වදුලයේක; හි, ඒ සැබව; රූපභවස්මිං, රූපභවයෙහි; රූපසමමිස්සනෙන, රූපය හා මුසුවක්; සතිපි, අතිකල්පිත්; සලායතනං, ශබ්දයතනයනෙමේ; නපචතතති, නොපවතී; චතුත්ථො, සිවුවනුවූ වාරයනෙම; කාමභවෙ, කාමභවයෙහි; පච්චයාකාරදස්සනත්ථං, ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාදය දැක්වීම පිණිස; වුතො, වදුලයේක; හි, ඒ සැබව; කාමභවස්මිං, කාමභවයෙහි; සකලං, සියලු; සලායතනං, ශබ්දයතනයනෙමේ; පචතතති, පවතී; වා, අතික්කයෙක් ඇත්; තතියො, තුන්වනුවූ වාරයනෙම; රූපභවෙචෙව, රූපභවයෙහිද; කාමභවෙව, කාමභවයෙහිද; අපරි පුණණායතනානං, අසම්පූර්ණවූ ආයතන ඇති සත්තව; අකුසල පචතතිකකිණං, අකුසල් පැවැති අවස්ථාව; සකියං, සදහා; වුතො, වදුලයේක; වා, නොභොත්; චතුත්ථො, සිවුවැනිවූ වාරයනෙම; කාම භවෙ, කාමභවයෙහි; පරිපුණණායතනානං, සම්පූර්ණවූ ආයතන ඇති

සත්තව; (අකුසලපච්චතතිකකණං, අකුසල් පැවැති අවස්ථාව; සක්ඛාය, සදහා; චූඤ්ඤා, වදාලයේක; 0) වා, අතික්කයෙකුදු ඇත්; පඨමො, පළමු වාරයතෙම; සබ්බජාතමිතං, සියලු සිත් පවත්නා තත්ති පැවැති බව; හෙවත්-සියලු සිත් පවත්නා තෙතැ පැවති ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාදබහය; සක්ඛාය, සදහා; චූඤ්ඤා, වදාලයේක; හි, ඒ සැබව; සො, ඒ පළමු වාරයතෙම; (ඒ පළමුව ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාදයතෙම යුග්ගේයි.) කත්ථි විතතපච්චතතිදෙසෙ, කිසියම් සිත් පවත්නා තෙතෙතැ; තපච්චතති න, නොපවත්නේ නොවේ; හෙවත්-පවත්නේමැයි; දුතියො, දෙවන වාරයතෙම; පච්චයවිසෙසං, ප්‍රත්‍යයයන්ගේ වෙනස; සක්ඛාය, සදහා; චූඤ්ඤා, වදාලයේක; හි, ඒ සැබව; එත්, මේ දෙවන වාරයෙහි; එකාදසබ්බිකතකුදු, එකොලොස් අකස් ඇති බවද; එසංසං, සංසාරයාගේ; නාමපච්චයතකුදු, නාමයට ප්‍රත්‍යයවීමද; පච්චයවිසෙසො, ප්‍රත්‍යයවිසෙසනම; තුතියො, තුන්වන වාරයතෙම; පුරිමයොතිවයං, පුළුල් යොතිවය; සක්ඛාය, සදහා; චූඤ්ඤා, වදාලයේක; හි, ඒ සැබව; පුරිමාසු, පුළුල්; විසු, විවිධවූ; යොතිසු, යොතින්හි; සො, ඒ තුන්වන වාරයතෙම; සමභවති, ලැබේ; (කසමා, කවරහෙසින යත්; 0) තත්, ඒ පුළුල් විප්‍රකාර යොතින්හි; සද, ඇමකල්හි; සලායතනසං, ඡායාතන යාගේ; අසමභවතො, ලැබීමක් නොවන හෙයිනි; වතුන්තො, සිවුවැතිවූ වාරයතෙම; පච්චිමයොතිවයං, පච්චිමයොතිවය; සක්ඛාය, සදහා; චූඤ්ඤා, වදාලයේක; හි, ඒ සැබව; පච්චිමාසු, පච්චිමවූ; විසුයොතිසු, විවිධවූ යොතින්හි; සො, ඒ සිවුවන වාරයතෙම; සමභවති, ලැබේ; (කසමා, කවරහෙසින යත්; 0) තත්, ඒ පච්චිමවූ විවිධයොතින්හි; සද, ඇමකල්හි; සලායතනසං, ඡායාතන යාගේ; සමභවතො, ලැබීම වන හෙයිනි; (ඉති සමාපතියෙති නිපා.) වතුසුපිවාරෙසු, වතුර්විධවූද වාරයන්හි; යංචුතං, යම් වචනයක් කියනලදද; එතතාවතාව මෙතෙක් වචනක්‍රමයෙකින්; හෙවත්-ආබදමෙපමණෙකින්; යංයත් පෙමුපලකයෙහි යාපාය, යන මේ ගාථාවගේ; අත්ථිපනා, අභිදානවිමර්ශනමෝ; කතා, කරනලද්දී වේ.

* මහානිදාන සුත්‍රයෙහි එකාදශාබ්බිකවූ ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාදයෙක් වදාරනලද්දී අටුවාවේ කවිකයි. මහානිදාන සුත්‍රයෙහි වනාහි නාමරූප පච්චයා විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං නාමපච්චයා එසංසායනාදි නසින් දෙවරක් වදාල නාමරූපය එක් ප්‍රකාරයෙකින් ගෘහිත කලැ නවාබ්බිකවූ ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාදයෙක්ද දෙපරිද්දෙකින් ගෘහිත කලැ දශාබ්බිකවූ ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාදයෙක්ද වදාරනලදී තදන්‍ය සුත්‍රයෙකැ හෝ සුත්‍රානන්‍යාභිප්‍රායයෙහි වදාල අවිද්‍යා සංසාරයන් අතීතාධිපතිභාරණයකොටැ ප්‍රත්‍යුත්පන්නානාගතාධිපයන් හා සමග අධිත්‍රය දැක්වීම පිණිසැ යොදනු ලබන කල්හි එකාදශාබ්බික ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාදයාවේයයි අදහස්කොටැ මෙසේ කියනලද්දී දතසුතු. කියේ මැනෝ තත් පන නාමරූපපච්චයා විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං.

නාමපච්චයා එසෙය්‍යාති ආදිනා විකඛන්‍යාං ආගතො නාමරූපෙ එකධා ගතිනෙ නවඛතිකො විධාගතිනෙ දසඛතිකො වුත්තො අඤ්ඤාත්ථ පන වුත්තොසු අවිජ්ජා සංඛාරෙසු අඛතතය දස්සනන්ථං යොජ්ජයමානෙසු එකාදසඛතිකො හොතිති කතො එවං වුත්තනනි දඨ්ඨිං(මු: වී:)

අඤ්ඤාත්ථාති අඤ්ඤාසමිං සුත්තනනෙ අතිතඛං නිද්ධාරෙත්වා පච්චුප්පනනානාගතෙති සමිං අඛතතය දස්සනන්ථං(අ: වී:)

නවඛතිකො වුත්තො අවිජ්ජාසංඛාර සලායතනඛයාති චජ්ජත්වා අඤ්ඤාත්ථ සුත්තනනභාජතියෙ(ම: වී:)

* මහානිදුන සුත්‍රදෙශනාවගේ ගැනීම පිණිසයැ යනු යම් කෙසෙකින් ඒ මහානිදුන සුත්‍රයෙහි රූපයෙහි වක්කායතනාදීන් මෙන් සවැනිවූ මනායතනයාද නාමයෙහි අන්‍යතනීත කොටැ ස්වයීයව නිරවශෙෂරූපයාගේ ප්‍රත්‍යයවනබව මෙන් නිරවශෙෂ නාමයාගේ ප්‍රත්‍යයවීමද දක්වන්ට “නාමරූපපච්චයා එසෙය්‍යා”යි වදාලයේක. එපරිද්දෙන් මේ විනිශ්චාරයෙහිද මහානිදුන සුත්‍රයෙහි දක්වා වදාල වෙනස දැක්වීම් වශයෙන් ඒ මහානිදුන සුත්‍රදෙශනාව ගැන්ම පිණිසැ එක විත්තක්‍ෂණිකවූ ප්‍රතිත්‍යසමූතපාදයෙහි ඡෛත්‍යයතනය නාමයෙහි ඇතුලත්කොටැ “නාමපච්චයා එසෙය්‍යා”යි වදාලයේක යනු අතිප්‍රායවේ. මෙද යුතු. මහානිදුන සුත්තනනදෙසනාය පරිග්‍රහන්ථනනි තන්ථ හි වක්කායතනාදීති විශ රූපෙ ඡට්ඨායතනඤ්ච නාමෙ අනෙතාගධං කතො එස්සස්ස නිරවශෙස රූපපච්චයං විශ නිරවශෙස නාමපච්චයඤ්ච දස්සෙත්තුං නාමරූපපච්චයා එසෙය්‍යාති වුත්තං එවම්ධාපි තන්ථ දස්සිත විසෙසදස්සනෙන තං දෙසනාපරිග්‍රහන්ථං එකවිත්තකඛණිකෙ පච්චවසමූපපාදෙ ඡට්ඨායතනං නාම මනෙතාගධං කතො නාමපච්චයා එසෙය්‍යාති වුත්තනනි අත්ථො(මු: වී:)

තං දෙසනා පරිග්‍රහන්ථනනි මහානිදුනදෙසනා පරිග්‍රහන්ථං සොච උභිතනං දෙසනානං අඤ්ඤ මඤ්ඤං සංසන්දනභාවදස්සනන්ථං එවං සබ්බඤ්ඤා බ්‍රහ්මභාසිකා දෙසනා අඤ්ඤාදන්ත්‍රී සංසන්දනීති(අ: වී:)

* රූපප්‍රවාතනිදෙශය සඳහා දෙසු බැවින් “ඉමස්ස”යන වචනශෙෂයා ගැලපියයුතු “පුරිමානං” යන වචනශෙෂයා නොගැලපියයුතු එහෙයින්ම “අයඤ්ඤි” යනාදිය විසූ. කියේ මැනෝ රූපපච්චතනිදෙසං සන්ධාය දෙසිතතතා ඉමස්සාති වචනසෙසො න පුරිමානනනි තෙනෙව අයඤ්ඤිති ආදිමාහ(මු: වී:)

ඉමස්සාති ඉමස්ස තතිශ්චාරස්ස(අ: වී:)

* “යොතිවසෙන ඔපපාතිකානං” යන මෙතන්හි සංසෙදජ්‍ය යොතිපයඝාපත්ත සත්ත්වයෝද පරිපූර්ණායතනභාවයෙන් ඔපපාතික යොතියෙහි සමුග්‍රහකොටැ උක්කයහයි දතයුත්තාහ. ප්‍රධානවූ ඔපපාතිකයොති වශයෙන් හෝ සමීපරිපූර්ණායතන ඇති යොතිය දක්වන්ට “ඔපපාතිකානං”යි කියනලදී. අපරයොතියක්නු අපෙක්‍ෂා කරණ බැවින්ද පරිකල්පිත උත්පත්තිරහිත බැවින්ද ගම්මලාද්‍ය ශූචින් නොවැකි බැවින්ද ඡවකාමාවචර දෙවියන්ගේත් සියලු බ්‍රහ්මයන් ගේත් එපරිද්දෙන් උත්පත්තියවන හෙයින්ද ඔපපාතික යොතියගේ

ප්‍රාධාන්‍යය දතයුතු කියේ මැනෝ ටිකානු ටිකා දෙක්හි යොනිවසෙත ඔපපාතිකානනානි වෙත්ථ සංසෙදජයොනිකාපි පරිපුණ්ණොයතන භාවෙන ඔපපාතිකසඛිතං කතා වුතනාති දට්ඨබ්බා පධානායවා යොනියා සබ්බපරිපුණ්ණොයතනොතිං දසෙස්සතුං ඔපපතිකානනානි වුතනං (මු: ටි:) අපරපෙක්ඛනාය අපරිකිලිට්ඨපපතතිනාය අසුචි අමකඛිතනාය කාමාවචරදෙව්‍යානං සබ්බසඤ්ච චුභමානං තථා උපපජ්ජනකොව ඔපපාතිකයොනියා පධානතා වෙදිතබ්බා (අ: ටි:)

* මෙපරිද්දෙන් ඔපපාතිකයොනියෙහි මැ සංසෙදජයොනියෙන් සඛිග්‍රහය නිදසුන් කිරීම් වශයෙන්ම ධම්මදයවිභවිතයෙහිද “ඔපපාතිකානං පෙතානං” යනාදී තයින් ඔපපාතිකග්‍රහණය කරන ලද්දා සංසෙදජ ග්‍රහණය නොකරන ලද්දා දතයුතු. කියේ මැනෝ එවං සඛිත නිදසුන වසෙනෙවති ධම්මදයවිභවිතෙහි ඔපපාතිකානං පෙතානනානි ආදිතා ඔපපාතිකග්‍රහණමෙවකතං න සංසෙදජග්‍රහණෙනති (මු: ටි:) සඛිතනිදසුනවසෙනාති ඔපපාතිකයොනියා එව සංසෙදජයොනියා සඛිතසස්ස නිදසුනවසෙන උද්භරණවසෙන

* එක් විභවක්ෂණයෙක්හි ශබ්දයතන වශයෙන් ස්වරූපයෙන් පැවැත්මක් නැද්ද එක් අකුල ස්වරූපයකට මනායතනය තොරකොටැ ඇති ආයතනයක් සමානක්ෂණයෙහි පවත්නේවැ ප්‍රත්‍යයවූයේ නොමැද්ද ආලම්බන ප්‍රත්‍යය තෙමේත් ස්වරූපය ප්‍රවර්තක නොවනුයෙන් මෙහි නොගන්නා ලැබේද එහෙයින් “සලායතනපච්චයා එසෙස්සා” යි කියන්නට නොහැක්කේයයි දක්වනු වස් “යසමා පතෙස්සො” යනාදිය විසූ ආලම්බනප්‍රත්‍යයාගේද ස්වරූපයෙන් ප්‍රවර්තනිතෙතූනිය ඇතිකල්හිද තබෙතූනියතෙමේ වනාහි සභජනාදි ප්‍රත්‍යයවූ ආධ්‍යාත්මිකවූ ඡායායතනයාගේ මෙන් සාතිශය නොවේනුයි. “ආරමමණ පච්චයො වෙත්ථ පචතතකො න භොති” යි කියනලදී, කියේ මැනෝ එකවිත්තකතණේ ඡායායතනෙහි එසෙස්ස පචතති තත්ථි නවෙකස්ස අකුසලඑසෙස්ස ඡට්ඨායතනවජ්ජං ආයතනං සමානකතණේ පචතතමානං පච්චයභූතං අත්ථි ආරමමණපච්චයොති වෙත්ථ පචතතකො න භොතිති න ගගති තසමා සලායතනපච්චයා එසෙස්සාති න සකකා වතතුනාති දසස්සතත්ථං යසමා පතෙස්සොති ආදි මාහ (මු: ටි:) ආරමමණ පච්චයස්සාපි එසෙස්ස සතිපි පචතතිතෙතූභාවෙ සො පන සභජනාදි පච්චයභූතස්ස අජකිතතිකස්ස ඡට්ඨායතනස්ස විය න සාතිසයොති වුතනං ආරමමණපච්චයො වෙත්ථ පචතතකො න භොතිති (අ: ටි:)

* “සද අසමභවතො” යනු අණඛජ ජරායුජ පරිපුණ්ණොයතන ඇති ගභ්ඛාධානවූ යොනිදෙක්හි කිසිකෙනෙකුත්ම ශබ්දයතනවලැබෙන්නේ විනමුත් කලලාර්ථබුද්ධි කාලයෙහි නොලැබෙන හෙයින් කිහි. සංසෙදජ ඔපපාතික යොනි දෙක්හි වනාහි යම්කෙනෙකුත්ම ශබ්දයතනය සමුප්පන්නොවැ ලැබේද ඔවුනට හැමකල්හි ලැබෙන්නේයි. පුරිමයොනිවයෙ සමභවතනම් කෙසඤ්චි සලායතනං කලලාදි

කාලෙ න සමභවතීති සද්‍ය අසමභවතොති ආහ පච්ඡමයොතිවයෙ පන
 යෙසං සමභවති තෙසං සද්‍යසමභවතීති. (මු: ටී:) * කෙසඤ්ඤි යන්
 තෙන් පරිපුර්ණයතන අති ගභීරාන සත්ත්වයන් දක්වා “පච්ඡම
 පෙසද්‍යසමභවති” යන මේ පාඨය ගභීරාන සත්ත්වයන්ට මෙන්
 තදිතර යොති පයඝීපනන සත්ත්වයන්ට කෙමෙන් ආයතනයන්ගේ
 ඉපැදීමක් නැතැයි දක්වන්ට කියනලදී. එහෙයින්ම අටුවාවේ
 “සනුප්පනතිදීපනතො” යි විසු කෙසඤ්ඤිති පරිපුර්ණයතනානං
 ගඤ්ඤෙය්‍යකානං පච්ඡම පෙසද්‍යසමභවතීති ඉදං ගඤ්ඤෙය්‍යකානං
 විය ඉතරයොතිකානං කමෙන ආයතනුප්පනති නන්තී වුතනං තථා
 වාහ අට්ඨකථායං සනුප්පනතිදීපනතොති. (අ: ටී:)

73

එතෙ නෙවානුසාරෙන සබ්බ මේඛං නයං ඉතො,
 විසෙසො සොච නං ජඤ්ඤා චතුකෙකසු පරෙසුපි.

නත්ථ සො නාච ඉබ වුතොනා නයො සො සබ්බත්ථ පාකවො
 සොච, විසෙසො පන එචං වෙදිනබ්බො හෙතුචතුකෙකනාච අවිජ්ජා
 හෙතු අසාන්ති අවිජ්ජාහෙතුකො, අවිජ්ජා අසං සභවතනනිකො
 යාවහරිතා පචතතිකා ගමිකාති වුතනං හොති, අවිජ්ජාපච්චයාතිච
 එනනාචතා සහජනාදි පච්චයවසෙන සාධාරණතො සබ්බාරස්ස
 අවිජ්ජා පච්චසොති දසෙය්‍යො සුන අවිජ්ජාහෙතුකොති එතෙනෙච
 විසෙසතො අවිගතපච්චයනාදසයිනා, සබ්බාරපච්චයා විඤ්ඤාණං.
 සබ්බාරහෙතුකන්ති ආදිසුපි එසෙචනසො, කසමා පන හවාදිසු
 හෙතුකගහණං නකිතන්ති, අවිගතපච්චයනිසමාභාවතො අභාව
 තොච අවිගතපච්චයස්ස, ධපෙය්‍යා උපාදානං වෙදනාකකිකො
 සඤ්ඤාකකිකො සබ්බාරකකිකො විඤ්ඤාණකකිකො අසං. වුච්චති
 උපාදානපච්චයා හවොති චචනතො උපාදානපච්චයා චතුතනං
 ඉකානං. ඉබ හවොති නාමං, සබ්බාරකකිකෙච ඡන්ති විති ධනෙති
 සබ්බතිනාති ආදිචචනතො ජාතිජර්මරණාති අනෙතාගධාති,
 නත්ථ සාච උපාදානං නාච ජාති ජර්මරණානං අනුපලබ්ධො උපා
 දානං හවස්ස න තිසමතො අවිගතපච්චසො හොති, සානෙසං නෙසං
 ධමානං. ජාතිති ආදිචචනතො සබ්බතලකකිකෙසු ජාතිසා ජර්
 මරණසබ්බානස්ස හවස්ස ජාතිකකිකමනෙතෙසෙච අභාවතො
 අවිගතපච්චයභාවො න සමභවති, නථා ජාතිසා ජර්මරණකකිකෙසු
 අභාවතො, උපතිස්සසපච්චසෙ නෙච පන හවො ජාතිසා, ජාති
 ජර්මරණස්ස පච්චසෙ නෙච පන හවො ජාතිසා, ජාති ජර්මරණස්ස
 පච්චසොති සබ්බථාපි අවිගතපච්චය නිසමාභාවතො අභාවතොච
 අවිගතපච්චයස්ස හවාදිසු හෙතුකගහණං නකිතන්ති වෙදිනබ්බං,
 කෙවිපනානු හවො දුට්ඨෙනාති චචනතො උපපතති මිස්සකො
 හවො නච උපපතතිහවස්ස උපාදානං. අවිගතපච්චසොහොතිති
 උපාදානපච්චයා හවො උපාදානහෙතුකොති අවධා උපාදානපච්චයා

හවොති වුතොතා, ඉධ පච්ඡින්නතො පරතොපි න වුතන්නති,
 නං ඉධ උපපන්නිමිසසකසං හවංසං අනඛිපෙන්නතො අසුතං,
 අරුපකම්මකාති ඉධ හවොති ආගතා, හවසවසො ජාතීති එත්ථ
 ධ්වෙසො ජාති ජග්ගරණාති අවසෙසො හවො ජාතීසා පව්වසොති
 ටෙදිනාබ්බො, කසමා, ජාති ආදිතං ජාතීසා අප්පව්වසනො, සදිඑවං
 ධ්වෙසො ජාති ජග්ගරණාති හවො ජාතීසා පව්වසොති වන්නබ්බොති,
 ආමච්ඡන්නබ්බො, වන්නබ්බ පදෙසාභාවතො පන න වුතොතා, දස
 මග්ගනිද්දසෙ හි උපාදානපව්වසා සමුදායො හවො වන්නබ්බො,
 එකාදසමග්ගනිද්දසෙ ජාතිවන්නබ්බො, සො පන හවො ජාතීසා
 පව්වසො නංසං වන්නබ්බපදෙසො නත්ති වන්නබ්බපදෙසාභාවතො
 න වුතොතා, අවුතොතාපි පන සුතතිනො ගහෙනබ්බොති, විඤ්ඤාණ
 පව්වසා නාමරූපනති ආදිසුච විඤ්ඤාණාදිතං අවිග්ගභාවපව්වස
 භාවසමහවතො විඤ්ඤාණහෙතුකාදි වචනං කථනති, එස හෙතු
 චතුකෙක විසෙසො සමපසුන්නචතුකෙකපි අවිජ්ජාපව්වසාති
 එතතාච්ඡා සහජානාදි පව්වසවසෙන සබ්බාරංසං අවිජ්ජාපව්වසනං
 දසෙසොසා සුත අවිජ්ජාසමපසුන්නතාති සමපසුන්නපව්වසනාදසසිනා,
 සෙසපදෙසුපි එසසව්වතෙසා, සසමා පන අරුපිතං ධම්මානං රූප
 ධම්මෙති සමපසොගො නත්ති නසමා විඤ්ඤාණපව්වසා නාම
 රූපනති ආදිසු නතිසචතුත්ථාරපදෙසු විඤ්ඤාණසමපසුන්නං
 නාමනති ආදිනා නසෙන සං ලබ්බති නදෙව ගතිනනති, එස සමප
 සුන්නචතුකෙක විසෙසො අඤ්ඤාමඤ්ඤාචතුකෙකපි අවිජ්ජාපව්ව
 සාති සහජානාදි පව්වසවසෙන සබ්බාරංසං අවිජ්ජාපව්වසනං
 දසෙසොසා සබ්බාරපව්වසාපි අවිජ්ජාති අඤ්ඤාමඤ්ඤාපව්වසනාදසසිනා
 සෙස පදෙසුපි එසසව්වතෙසා, සසමා පන හවො නිප්පදෙසො උපා
 දානං සප්පදෙසං, සප්පදෙස ධම්මොච නිප්පදෙසධම්මංසං පව්වසො
 හොති න නිප්පදෙසධම්මො සප්පදෙසධම්මංසං, නසමා එත්ථ හව
 පව්වසාපි උපාදානනති න වුතනං, හෙට්ඨාවාදෙසනාස පච්ඡින්නතො
 එවං න වුතනං සසමාච නාමරූපපව්වසා සලාසනනපව්වසා අත්ති
 සලාසනනපව්වසා එකවිග්ගකම්මෙණ නාමරූපං නත්ති, සංස
 සලාසනනං අඤ්ඤාමඤ්ඤාපව්වසො හවෙසා නසමා චතුත්ථාරෙ
 ජට්ඨාසනනපව්වසාපි නාමරූපනති සං ලබ්බති නදෙව ගතිනනති එස
 අඤ්ඤාමඤ්ඤාචතුකෙක විසෙසො අවිජ්ජා මූලකතසමාතිකා

73.(ක) එතෙනෙවානුසාරෙන, මෙකි අනුසරිත්ම; ඉතො, මේ ප්‍රථම
 චතුෂකයා කෙරෙත්; නොහොත් - මේ නයකෙරෙත්; පරෙසු, අන්‍යවූ;
 චතුකෙකසුචි, චතුෂකයන්හිදු; සබ්බං, සියලු; එතං නයඤ්ච, මේ පලමු
 චතුෂකයෙහි කී නයද; යොචවිසෙසො, යම් වෙනසෙක් ඇත්නම්;
 තඤ්ච, ඒ වෙනසද; ජඤ්ඤා, දැනගත්තේය.

* ඉතොති ඉමස්මා චතුකකතො නයතොවාසී මූලටීකාවේ
 සුභෙසින් යට අම්බිකියාසී.

73.(කා) තත්ථ, ඒ නයවිශේෂයන් අතුරෙහි; ඉධ, මේ හෙතු චතුෂ්කයෙහි; තාව, පළමුකොට; වුතො, කියනලද්දවු; යොනසො, යම් නයෙක්; (අත්ථි, අද්ද; 0) සො, ඒ නයතෙමේ; සබ්බත්ථ, අමතන්ති; හෙවත්-සියලු චතුෂ්කයන්හි; පාකටොයෙව, ප්‍රකටවේමැයි; විසෙසො පන, වෙනස වනාහි; එවං, මේ මතුචක්ෂ්‍යමාණ නගිත්; (පණ්ඩිතො, නුවණැති යහු විසින්; 0) වෙදිතබ්බො, දහයුතු; හෙතුචතුෂ්කෙක, හෙතු චතුෂ්කයෙහි; (සොවිසෙසො, ඒ වෙනස; 0) තාව, සමුප්පුකත චතුෂ්කයෙහි වෙනසට පළමු; (වෙදිතබ්බො, දහයුතු; 0) අස්ස, ඒ සංස්කාරයාගේ හෝ සංස්කාරයට; අවිජ්ජා, අවිද්‍යා සංඛාරාවු; හෙතු, හෙතෙමේ; (අත්ථි, අද්ද; 0) ඉති, එහෙයින්; (සොසංඛාරො, ඒ සංස්කාරයතෙමේ; 0) අවිජ්ජාහෙතුකො, අවිද්‍යාහෙතුකතම; අස්ස, ඒ සංස්කාරය; සහවතනතො, එක්වැ පවත්නා හෙයින්; හෙවත්-එක්වැ උපදනා හෙයින්; අවිජ්ජා, අවිද්‍යානොමෝ; යාවහඞ්ඛා, හඞ්ඛාව ස්ථාව දක්වා; පචතතිකා, සිසේයි; ගමිකාති, පවත්නියයි; වුතං හොති, කියනලද්දේවේ; අවිජ්ජාපච්චයාතිව, අවිජ්ජාපච්චයායන; (වචාකාරවහයෙහි වැටේ.) එතතාවතා, මෙතෙකින්; සහජතාදි පච්චයවසෙන, සහජතාදි ප්‍රත්‍යය වශයෙන්; සාධාරණතො සාධාරණ වනහෙයින්; සංඛාරස්ස, සංස්කාරයට; අවිජ්ජා, අවිද්‍යානොමෝ; පච්චයො, ප්‍රත්‍යයවේ; ඉති, මෙසේ; දස්සෙත්වා, දක්වා; පුන, නැවත; අවිජ්ජාහෙතුකොති, අවිජ්ජාහෙතුකො යන; එතෙනෙව, මේ පෙදෙන්මැ; විසෙසතො, විශේෂවශයෙන්; අවිගතපච්චයතා, අවිගත ප්‍රත්‍යයවන බැව්; දස්සිතා, දක්වනලද්ද; සංඛාරපච්චයාවිඤ්ඤාණං සංඛාරහෙතුකතාති ආදිසුපි, යනාදි තන්හිදු; එසෙවනසො, මෙකී නයබදු නය ඇත්තේ වේ; කසමාපන, කවරහෙයකින් වනාහි; භවාදිසු, භවාදිපදයන්හි; හෙතුකග්ගහණං, හෙතුක ශබ්දයාගේ ගැනීම; නකතං, නොකරනලද්දේද; ඉති, මෙසේ විතාරනම්; අවිගත පච්චයනියමාභාවතො, අවිගත ප්‍රත්‍යයයාගේ නියමයෙන් විමක් නැති හෙයින්ද; අවිගතපච්චයස්ස, අවිගතප්‍රත්‍යයයාගේ; අභාවහොව, නොවනහෙයින්ද; (හෙතුකග්ගහණං, හෙතුක ශබ්දග්‍රහණය; නකතං, නොකරනලද්ද; ඉති, මෙසේ විසදීම වේ. 0)

* අවිගතප්‍රත්‍යයයාගේ නියමයෙන් විමක් නැති හෙයින් භවාදි පදයන්හි හෙතු ශබ්දග්‍රහණය නොකරනලද්ද යුතු. කවරහෙයකින් භවාදි පදයන්හි අවිගතප්‍රත්‍යයයාගේ නියමයෙන් විමක් නැද්ද යන වොදනා ශොධනය සදහා “උපෙත්වා උපාද්‍යනං පෙත්වා න නියමතො අවිගතපච්චයො හොති” යි කියත්.

74.(කි) උපෙත්වා උපාද්‍යනං පෙත්වා උපාද්‍යනපච්චයා භවො හොතිති, හොතිති; වචනතො, වදනුහෙයින්; උපාද්‍යනපච්චයා, උපාද්‍යනප්‍රත්‍යය යෙන් වන්නාවු; චතුතං බකිකං, චතුෂ්කකියත්ව; ඉධ, මේ හෙතු චතුෂ්කයෙහි; භවොති, භවයැකියා; නාමං, නමෙක් වේ; සංඛාර කබ්බෙව, සංස්කාරයකකියෙහිද; ඡතිවිතිබ්බෙති සංඛතතාති ආදි

වචනතො, ජාතිවිනිබ්බකිතිසංකිතා යනාදිය වදාලහෙයින්; ජාති ජරාමරණාති, ජාතිජරාමරණයෝ; අනෙකාගධාති, ඇතුළත්වෙති; තත්ථ, ඒ භවජාතිජරාමරණයන් අතුරෙන්; (නොහොත්-ඒ භවාදි පදයන්හි; ඔ) යාව, යම් තාක් කල්; උපාදානං, උපාදානයවේද; තාව, ඒ තාක් කල්; ජාතිජරාමරණානං, ජාතිජරාමරණයන්ගේ; අනුප ලභිතො, නොලබන හෙයින්; (අනුපලබ්ධනතොයිද පාඨයි.) උපාදානං, උපාදානයනෙමේ; භවස්ස, භවයට; නියමතො, එකානන් වශයෙන්; අවිගතපට්ඨයොනහොති, අවිගතප්‍රත්‍යයා නොවේ; යාතෙසං තෙසං ධම්මානං ජාතීති ආදි, යනාදිය; වචනතො, වදාලහෙයින්; සංකිතලක්කණේසු, සංස්කාර ලක්කණයන්හිවූ; (සංස්කාර ලක්කණවත් ධර්මයන් අතුරෙහි යනු සන්නිධි ඔ) ජාතියා, ජාතියගේ; ජරාමරණ සංකිතයා, ජරාමරණනම්උද; භවස්ස, භවයතමා; ජාතිකකිණ්මතෙන යෙව, ජාතිසංකිතාන උත්පත්තික්කණමාත්‍රයෙහිම; අභාවතො, නොවන හෙයින්; අවිගතපට්ඨයභාවො, අවිගතප්‍රත්‍යයයාගේ වීමක්; න සමභවති, නොලැබේ; ට) භවො, භවයනෙමේ; ජාතියා, ජාතියට; උපතිස්සයපට්ඨයෙනෙව, උපතිස්සයප්‍රත්‍යය වශයෙන්ම; (පන පක්ඛානතරද්‍රෝහකයි.) පට්ඨයොහොති ට, ප්‍රත්‍යයාවේ; ජාතිව, ජාති තොමෝද; ජරාමරණස්ස, ජරාමරණයට; (උපතිස්සයපට්ඨයෙනෙව, උපතිස්සයප්‍රත්‍යය වශයෙන්ම; පට්ඨයොහොති, ප්‍රත්‍යයාවේ; ට) ඉති, මෙසෙයින්; සංකපාපි, සම්ප්‍රකාරයෙනුද; අවිගතපට්ඨයතියමාභාව තොව, අවිගතප්‍රත්‍යයයාගේ නියමයෙන් වීමක් නැති හෙයින්ද; අවිගතපට්ඨයස්ස, අවිගතප්‍රත්‍යයයාගේ; අභාවතොව, නොවන හෙයින්ද; භවාදිසු, භවාදිපදයන්හි; හෙතුකග්ගහණං, හෙතුක ශබ්දයාගේ ගැනීම; න කතනති, නොකරනලද්දි; වෙදිතබ්බං, දකුණුතුයි.

* ජාතිකකිණ්මතෙන එව අභාවතොති තතො උඬං භාවතොති අනෙකාගධා යනු මූලටිකාපාඨයි ජාතික්කණමාත්‍රයෙහිම නොවන හෙයින් යන්නෙන් ජාතික්කණමාත්‍රයෙන් මත්තෙහි වන හෙයින් යන අපිය ගැනේ. අනුටිකාවේ යනු ජාතිකකිණ්මතෙයෙව භවති න තතො පරං තං ජාතියා අවිගතපට්ඨයො සියා අවිගතපට්ඨයතියම සංභාවතො භවො පන යස්මා ජාතිකකිණ්මතො පරමපි භවති තස්මා තස්සා තස්සා අවිගතපට්ඨයො හොති තෙන වුත්තං තතො උඬං භාවතොති අනෙකාගධා හෙයින් යම් භවයෙක් ජාතික්කණමාත්‍රයෙහිම වේද ඉතොබ්බෙති නොවේද ඒ භවයනෙමේ ජාතියට අවිගතප්‍රත්‍යය වන්නේය කවරහෙයින්යත් අවිගතප්‍රත්‍යය නියමය සිඬහෙයින් ජරා මරණ සංකිතයා භවයනෙමේ වනාහි යම් හෙයකින් ජාතික්කණය කෙරෙන් මත්තෙහින් වේද එහෙයින් ඒ ජරාමරණ සංකිතයා භවය නෙමේ ජාතියට අවිගතප්‍රත්‍යයා නොවේ එහෙයින් “තතො උඬං භාවතොති අනෙකාගධා”යි විග්‍රහයි දකුණුතු.

* “අවිගතපථවය නියමාභාවතො අභාවතොව අවිගතපථවය සංඝාදීසු හෙතුකඟ්ගණං න කතනති” යන්නෙහි “අවිගතපථවය නියමා භාවතො භවෙ උපාදන හෙතුකඟ්ගණං න කතං අභාවතො අවිගතපථවය සංඝාදීසු භවහෙතුකාදීග්ගණං න කතං” යි යොජනා කවයුතු අවිගතප්‍රත්‍යය නියමයෙන් නොවන හෙයින් භවපදයෙහි නොහොත්-නිපොදනය කවැටිවූ භවයෙහි “උපාදන පථවයාභවො උපාදනහෙතුකො” යිද අවිගතප්‍රත්‍යය නොවන හෙයින් “භවපථවයා ජාති භවහෙතුකා” යිද “ජාතිපථවයා ජරාමරණං ජාති හෙතුකා” යිද නොවදල සේක යනු භාවයි.

* අවිගතප්‍රත්‍යය නොවන හෙයින්ද අවිගතප්‍රත්‍යය යාගේ නියමයෙන් විමක් නැති හෙයින්දැයි මෙසේ කියනලද්දවූ හෙතුත්ගේ කී නයින් අව්‍යාපිතත්වය පහලකිරීමෙන් අකාරණත්වය දක්වන්ට මූල විකෘති යථා පන යාවච්ඡු තාව අනුපලබ්ධමානස්ස විඤ්ඤාණස්ස ච්ඡු අවිගතපථමයො හොති විඤ්ඤාණතො උඛං පච්චතනකමපි එවං උපාදනං භවසංඝතිතානං ජාති ආදීනං භවොව ජාතියා අවිගතපථවයොසියා අථ නසියා සංඛාරකඛ්ඤා ජාති ආදීනං සංඝතිතතා විඤ්ඤාණං නාමස්ස නාමඤ්ඤ අතකඛ්ඤාක සමභවා ජට්ඨායතනස්ස අවිගතපථවයො න සියාති ඉධවීය තත්ථාපි හෙතුකඟ්ගණං න කතනබ්බං සියා තස්මායාව උපාදනං තාව ජාති ආදීනං අනුපලබ්ධො ජාතිකඛ්ඤමතො එව භවස්ස අභාවොව කාරණනති න සකකාකාතුං සංඛතලකඛ්ඤානං පන ජාති ආදීනං අසභාවධම්මානං භවෙන සංඝතිතතා අසභාව ධම්මස්සව පරමත්තො භ වනතරස්ස අභාවතො හෙතු ආදීපථවයා න සනතිති භවස්ස උපාදනං න නියමෙන අවිගතපථවයො භවො පන ජාතියා ජාති ජරාමරණස්ස නෙව අවිගතපථවයොති අවිගතපථවය නියමාභාවතො අභාවතොව අවිගතපථවය සංඝාදීසු හෙතුකඟ්ගණං න කතනති යුතං, නනු එවං නාමං විඤ්ඤාණහෙතුකං ජට්ඨායතනං නාම හෙතුකනති වචනං නවතනබ්බං නති නාමසංඝතිතානං ජාති ආදීනං අවිගතපථවයො අඤ්ඤාස්ස අවිගතපථවයභාවොව අත්ථි අසභාවධම්මතො න තෙසං නාමෙන අසංඝතිතතා නමනකිච්චපරිවර්තනඤ්ඤා නාමං තඤ්ඤා කිච්චසභාවධම්මානමෙව හොතිති සභාවධම්මභූතා එව තයො ඛකා නාමනති චුතො තස්මා තත්ථ හෙතුකඟ්ගණං යුතං ඉධ පන භවතිති භවො නව ජාති ආදීනි භවනති භවපථවයා ජාතිසමභවති ජාති පථවයා ජරාමරණං සමභවතිති යොජනතො තස්මා සංඛරණතො සංඛාරෙ වීය භවතො භවෙ ජාති ආදීනි සංඝතිතානිති නියමා භවා භාවෙති යථාචුත්තෙති හෙතුකඟ්ගණං න කතනති යි.

* අටුවාහි අභිප්‍රාය නුරුක්කානුවැ විසූ යම්තාක්කලෙකින් වසුරුපය වේද ඒ තාක් කල් නොලැබෙන්නාවූ විඥනයට වසුරුපයනෙමේ විඥනයෙන් මත්තෙහි ප්‍රවාතනිස්ථානවූයේවැ යම්සේ අවිගතප්‍රත්‍යය වේද එපරිද්දෙන් උපාදනයනෙමේ භවපදයෙන් හෝ

භවපදයෙහි හකුළුවාගත් ජාත්‍යාදීන්ටද භවයතෙමේ ජාතියටද අවිභවප්‍රත්‍යය වියයුතුවන්නේය නොඑසේ වන්නේ නම් සංසකාර සකකියෙහි ජාත්‍යාදීන් සමභාවය බැවින් විශ්‍යයතෙමේ නාමයටත් නාමයතෙමේ සංසකාරසකකි සමභාවය නාමයෙහි සමභාවය වූ ජාත්‍යාදීයටත් තත්ත්වයෙහි සමභවය නැතිහෙයින් සවැනිවූම නාමයතෙමේ අවිභවප්‍රත්‍යය නොවියයුත්තේනුයි මෙතැන්හි මෙන් එතැන්හිදු හෙතුක ශබ්දග්‍රහණය කටැටි නොවන්නේය එහෙයින් යම්තාක් කලෙකින් උපාද්‍යනය වේද ඒ තාක් කල් ජාත්‍යාදීන්ගේ නොලැබීමද ජාතිසෂණමාත්‍රයෙහිම භවයාගේ නොවීමද, කරුණක්කොටැ පාත්ට නොහැක්කේයයි අනභිමතාපීය නිෂේධය කොටැ සාධකය අභිසන්ධිය වූ පරිද්දෙන් හෙතුවනසැටි දක්වනුවස් “සංඛිතලක්ඛණානං පනාති” යනාදිය කිහි. සංසකාරලක්ඛණවූ ජාත්‍යාදීවූ අසභාව බවුන් භවයෙන් හෝ භවයෙහි සමභාවය බැවින්ද අසභාව වූ බව්‍යාගේ පරමාපී වශයෙන් භාවානතරයයි කියනලද පද්‍යම් විශේෂයක්නු නැතිහෙයින්ද හෙතුවාදි ප්‍රත්‍යයයෝ නැත්තැයි භවයට උපාද්‍යනය තෙමේ නියමයෙන් අවිභවප්‍රත්‍යයයැ නොවේ එසේම භවයතෙමේ ජාතියටද ජාති නොම ජරාමරණයටද අවිභවප්‍රත්‍යයයැ නොවේමය යන මේ කරුණ ‘අවිභවපච්චය නියමාභාවතො අභාවතොව අවිභවපච්චයසා ‘භවාදිසු හෙතුකග්‍රහණං නකතං’ යන වචනය හා යෙදෙයි. කියග එසේ ඇතිකලැ “නාමං විඤ්ඤාණහෙතුකං ජට්ඨායතනං නාමහෙතුකං” යන වචනය නොවදප්‍රසූත නොවේද යත්? නාමසමභාවය වූ ජාත්‍යාදීන්ගේ අවිභවප්‍රත්‍යයයත් අන් එලබ්ධියකට අවිභවප්‍රත්‍යය වීමත් අසභාව බවුන් බැවින් නොමැත්තේය; කවරහෙයින් යත් ඒ අසභාව බවුන් නාමයෙන් හකුළුවා නොගත් බැවින් අවිභවප්‍රත්‍යය වීමක් නැත්තේය යුක්තයි. යම්හෙයකින් නාමයතෙමේ අරමුණ කරු නැබුරුවන කෘත්‍යයෙන් පිරිසිදිනාලදද ඒ පිරිසිදිමත් කෘත්‍යයෙන් සමාන කොටස් ඇති බවුන්ටම ජීවිද එහෙයින් සවභාවබව්‍යවූම ත්‍රිවිධවූසකකියෝ නාමයයි කියනලදහ ඒ නමුකෘත්‍යයෙන් පිරිසිදිනාලද හෙයින් “නාමං විඤ්ඤාණහෙතුකං ජට්ඨායතනං නාමහෙතුකං” යන තැන්හි හෙතුක ග්‍රහණය යෙදෙයි. මේ “උපාද්‍යනපච්චයා භවො” යනාදි තැන්හි වනාහි “භවපච්චයා ජාතිසමභවති ජාතිපච්චයා ජරා මරණං සමභවති”යි ගලපන හෙයින් “භවනීතිභවො” යන නිවිචන ශකතීන් නොද ජාත්‍යාදීහු වෙති. සංසකාරණාපීයෙන් සංසකාරයෙහි හකුළුවාගත් ජාත්‍යාදීන් මෙන් භවනාපීයෙන් භවයෙහි ජාත්‍යාදීහු සමභාවයහ එහෙයින් අවිභවප්‍රත්‍යය නියමභාවයාගේද අවිභව ප්‍රත්‍යයයාගේද වීමක් නැත්තාවූ යථොක්ත පදයන් හා සමබකිය කොටැ හෙතුකග්‍රහණය නොකරන ලදැයි කරුණු කීසේයි.

* “නතිං පෙ අති” යන මූලටිකාපාඨයෙන් ජාත්‍යාදීන්ගේ අවිභවප්‍රත්‍යය වශයෙන් වන ප්‍රත්‍යයොත්පන්නභාවයමෙන් ප්‍රත්‍යය භාවයෙකු නැතැයි දක්වා අසභාව වූ බව්‍යාගේ නිසි නිසිවිසි විසූ පෙ අති

පෙ. අප්‍රීති ඉමිතා ජාති ආදීනං අවිගතපච්චයවසෙන පච්ච
යුපපන්නභාවො විය පච්චයභාවොපි නත්ති දස්සෙති තත්ථ කාරණ
මාහ අසභාවබ්බන්ධනාති. (අ: ටී:)

73. (කි) කෙවිපන, කිසිආවායාරීකෙනෙක් වනාහි; භවොද්ච්චෙධනාති,
භවොද්ච්චෙධනයි; වචනතො, වදාලහෙයින්; භවො, භවයතෙමේ;
උපපත්තිමිස්සකො, උපපත්තිභවය හා මුසු වූයේ වේ; උපපත්තිභවස්ස,
උපපත්තිභවයට; උපාදානං, උපාදානයතෙමේ; අවිගතපච්චයො,
අවිගතප්‍රත්‍යයයෙක්; නවහොති, නොදව්ද; ඉති, එහෙයින්; උපාදාන
පච්චයාභවො උපාදානභෙතුකොති, යි; අවතො, නොවදරු; උපාදාන
පච්චයාභවොති, උපාදානපච්චයාභවොයි; වුතෙතො, වදාලසේක;
ඉධ, මේ උපාදානපච්චයාභවො යන පදයෙහි; පච්චින්නන්තො, උපා
දානභෙතුකො යන වචනය පසුන්වැඟිය බැවින්; පරතොපි, ඉන්
ඔබ්බෙහිදු; හෙවත්-ජාත්‍යාදි පදයෙහිදු; නවුත්තං, භවභෙතුකා
යන්‍යාදිය නොවදාල සේක; ඉති (ආහු), මෙසේ කීහු; තං, ඒ කීම;
ඉධ, මේ උපාදානපච්චයාභවො යන තන්හි; උපපත්තිමිස්සකස්ස, උප
පත්තිභවය හා මුසු වූ; භවස්ස, භවය; අනගිපෙපත්තො, අනගිමතවන
බැවින්; අයුත්තං, යුතුකොවේ; හි, ඒ කීම සැබව; අරුපකකිකො,
නාමසකකියෝතු වූ; ඉධ, මේ උපාදානපච්චයාභවො යන පදයෙහි;
භවොති, භවනමයි; ආගතො, ආවාහුය; භවපච්චයාජාතීති එත්ථව,
භවපච්චයාජාතී යන මෙතන්හිදු; ජාතිජරාමරණාති, ජාතිජරාමරණ
යන්; ඔපෙතො, තබා; අවසෙසො, ඉතිරි වූ; භවො, භවයතෙමේ;
ජාතියා, ජාතියට; පච්චයොති, ප්‍රත්‍යයාවේයයි; වෙදිතබ්බො, දත
යුත්තේය; කසමා, කවරහෙයින්යත්; ජාතිආදීනං, ජාත්‍යාදීන්ගේ;
ජාතියා, ජාතියට; අපච්චයන්තො, ප්‍රත්‍යය නොවන හෙයින්; එවං,
මෙකීනගින්; යදි (හොති, ඉදින්වේ නම්; ඔපෙතො ජාතිජරාමරණාති
භවො ජාතියාපච්චයොති, යි; වත්තබ්බො, වදාලයුත්තේය; ඉති,
මෙසේ කියා නම්; ආමචත්තබ්බො, වදාලයුත්තේ සැබෑය; පන, එසේ
වදාලයුත්තේ වී නමුත්; වත්තබ්බපදෙසාභාවතො, ඔපෙතො ජාති ජරා
මරණාති භවො යි වදාලයුතු තෙතක් නැතිහෙයින්; නවුතෙතො,
නොවදරුනලද්දේය; හි, ඒ කීම සැබව; දසමඛනිඤ්ඤෙස, දසවැනි වූ
අඛණයාගේ නිද්දේශයෙහි; උපාදානපච්චයා සමුත්තො, උපාදානප්‍රත්‍යය
යෙන් භවගත්තාවූ; භවො, භවයතෙමේ; වත්තබ්බො, වදාලයුතු
වන්නේය; එකාදසමඛනිඤ්ඤෙස, එකොලොස්වන අඛණයාගේ
නිද්දේශයෙහි; (උපාදානපච්චයාසමුත්තො, උපාදානප්‍රත්‍යයයෙන් භව
ගත්තාවූ; 0) ජාති, ජාතියාමෝ; වත්තබ්බො, වදාලයුතු වන්නිය;
යොපනභවො, යම් භවයෙක්තෙම වනාහි; ජාතියා, ජාතියට; පච්චයො,
ප්‍රත්‍යයාවේද; තස්ස ඒ භවයාගේ; වත්තබ්බපදෙසො, ඔපෙතො ජාති
ජරාමරණාති භවොයි වදාලයුතු තෙතක්; නත්ති, නැද්ද; ඉති වත්තබ්බ
පදෙසාභාවතො, මෙසේ වදාලයුතු තෙතක් නැතිහෙයින්; නවුතෙතො,

නොවදුරණලද්දේය; පන, වෙසෙසින්; අවුතෙතාපි, නොවදුලේ වී නමුත්; යුතතිනො, යුතතිවශයෙන්; ගහෙනබ්බොති, ගතයුත්තේය; (ඉති සමාපතියෙහි වැටේ.)

* “කෙවිපනාති” යනාදියෙන් රෙවතසථවිර මතය කියා, අරූප සකකුයෝමේ “උපාදනපච්චයා භවො” යන තන්හි භවනමැයි ආවාහය යනු ඒ ප්‍රත්‍යයාකාර විභංගයෙහි “තත්ථ කතමො උපාදනපච්චයා භවො ධපෙතො උපාදනං වෙදනාකකිකොපෙවිඤ්ඤාණකකිකො” යි වදාල වචනය ගෙනැ කිනු (මු: වී:)

* වෙසෙසින් දුක්ඛියයුතුවූ ප්‍රගතකටයුතුවූ පාලිප්‍රදේශයක්නු ඇති කල්හිදු උපාදනසංචාරය සංචාරධර්මයක්වන මෙන් ජත්‍යාදිනු සංචාරධර්මයෝනොවෙන්නුයි. ‘වත්තබ්බපදෙසාභාවතො’ යන්න කියන ලදී. වත්තබ්බපදෙසාභාවතොති වුත්තං සතිපි පන පදෙසෙ උපාදනං විය සභාවාති ජනි ආදීති න භොනාතීති (මු: වී:). වත්තබ්බ පදෙසාභාවතොති පදුධාරෙ තමෙවත්ථං අතිවජ්ජෙනා සතිපි පනාති ආදි වුත්තං තත්ථ පදෙසොති පදසසිතබ්බො පුච්ඡිතබ්බොති පදෙසො පාලිපදෙසො උපාදනං වියාති උපාදනසංචාරං සංචාරධර්මං හොති විය එවං ජනි ආදීති සභාවාති සංචාරධර්මාති න භොනාතීති අත්ථො (ම: වී:). * හලයුතුවූ භාවවිශේෂයක්නු හෙවත්-පදාපි විශේෂයක්නු අන්‍යෝන්‍ය සංචාරාචාර්යක්නු නැතිහෙයින් ස්වප්‍රත්‍යය නොකටයුතුයයි කියනලදී. ධපෙතබ්බසංචාරානතරස්ස අභාවතො එව ධපනං නකාතබ්බනති වුත්තං (මු: වී:). සංචාරානතරස්සාති අඤ්ඤාමඤ්ඤා සංචාරත්ථස්ස (ම: වී:)

* ජනිතොමෝ ජයමානවූ ධර්මයන්ගේනුයි ජරමරණයනෙමේ ජනවූ ධර්මයන්ගේනුයි “භවපච්චයා ජනි ජනිපච්චයා ජරමරණං” යි වදාලයේකැයි හඟවන ටිකාලායකියෝ ජයමානානං පන ජනි ජනා නඤ්ඤා ජරමරණනති භවපෙමරණනති වුත්තං යන්නෙන් ජත්‍යාදින්ගේ ප්‍රත්‍යයෝග්‍යතනාභාවයත් ප්‍රත්‍යයභාවයත් ඇර පැනු. කපං පන අසභාවධර්මානං ජනි ආදීනං පච්චයුප්පනාතො පච්චය තාවාති ආහ ජයමානානං පනාති ආදි (අ: වී:). අසභාවධර්මෙමසති කසමා භවපච්චයා ජනිති ආදි වුත්තනති කතො ජයමානානං පනාති ආදි වුත්තං ම: වී:)

* තදන්‍යවූ අභියක්නු විකල්පනය කරන්වයොපා පන නාම පච්චයා එසෙයාති තත්ථ කතමං නාමං ධපෙතො එසං වෙදනාකකිකොපෙවිඤ්ඤාණකකිකො ඉදං වුච්චති නාමනති නාමරූපපච්චයා සලායතනනති අත්ථි නාමං අත්ථි රූපං තත්ථ කතමං නාමං වෙදනා කකිකො සඤ්ඤාකකිකො සංඛාරකකිකො ඉදං වුච්චති නාමං තත්ථ කතමං රූපං වත්තාරෙ මහාභූතා යඤ්ච රූපං නිස්සංය මනොධාතු මනොවිඤ්ඤාණධාතු වත්තති ඉදං වුච්චති රූපනති වයං නාමරූපඤ්ච එසංසං සලායතනස්ස පච්චයො තස්ස වත්තබ්බපදෙසො නිද්දිට්ඨො එවං යො භවො ජනියාපච්චයො තස්සපි ධපෙතබ්බගහෙනබ්බ

විසෙසෙ සති න සකකා වතනබ්බපදෙසො නාන්ති වතනුනති. (මු: වී:) නාමපච්චයා එසො යන උදෙසායාගේ නිදේශවාරයෙහි යම් ධර්මිකතයෙක් නාමයෙහි වදාලසේක්ද එසේම නාමරූපපච්චයා සලායතනං යන උදෙසායාගේ නිදේශවාරයෙහි යම් ධර්මිකතයෙක් නාමරූපයෙහි වදාලසේක්ද උභයප්‍රකාරයෙන් දක්වූ ඒ නාමයත් නාමරූපයත් සපයීමට ශබ්දායතනයට ප්‍රත්‍යයාවේයෙහි යම්යේ ජර මරණය පියා වකතව්‍යවූ ප්‍රදෙශය නිර්දේශවද හෙවත්-සංසකාරසකකි යෙහුදු රූපසකකියෙහුදු ජරමරණයත් සහිතාතිත බැවින් නාමයත් නාමරූපයත් නිර්දේශවද එපරිද්දෙන් යම් භවයෙක් ජනිතව ප්‍රත්‍යයාවේ නම් ඒ භවපදයෙහි සහිතාතිතවූ ජත්‍යාදිහු ජනිතව ප්‍රත්‍යයනොවන හෙයින් ඒ භවයාගේද හලයුතු වූ ගතයුතු වූ විශේෂයක්හු ඇති කල්හි වකතව්‍යප්‍රදෙශයෙක් නැතැයි කියත්ට නොහැක්කේය යනු භාවයි. යො භවො ජනියා පච්චයොති එතෙන භවසහගතිතාතිපි ජනි ආදීති ජනියා අපච්චයතනා එව ධපෙකාති න වුතනානිති දසොති පච්චයාභාවා සකකා එව තෙසං තසො නාන්ති අබිප්පායො තෙනෙව ධපෙතබ්බ ගතෙතබ්බ විසෙසෙසතිති සාසකිංවදති. යන අනුට්ඨා විවරණයෙන්ද පුළුච්ඡාකතියම ව්‍යකතීකාතයි.

73.(කු) විඤ්ඤාණපච්චයානාමරූපනති, විඤ්ඤාණපච්චයානාමරූපං යන; ආදිසුව, මේ ඇ තන්හිද; විඤ්ඤාණාදිනං, විඤ්ඤාණින්ගේ; අවිගත පච්චයභාවසංභවතො, අවිගතප්‍රත්‍යය භාවයෙන් ලැබෙනහෙයින්; විඤ්ඤාණහෙතුකාදිවචනං, විඤ්ඤාණහෙතුකාදිවචනය; කතනති, කරනලදය; (ඉති සමාපතියෙහියැ.) එසො, මෙකියනලදයේ; හෙතු වතුකෙක, හෙතුවතුකෙකයෙහි; විසෙසො, වෙනස වේ; සමපයුතන වතුකෙකපි, සමප්‍රයුතනවතුකෙකයෙහිද; අවිජ්ජාපච්චයාති, අවිජ්ජා පච්චයා යන; එතතාවතා, මෙතෙක් වචනයෙකින්; සහජතාදිපච්චය වසෙන, සහජතාදි ප්‍රත්‍යය ප්‍රතිබ්බ වශයෙන්; සංකාරස්ස, සංස්කාර යට; අවිජ්ජාපච්චයනං, අවිජ්ජිව ප්‍රත්‍යයවනබව; දසොකා, දක්වා; පුත, නැවත; අවිජ්ජාසමපයුතෙනාති, අවිජ්ජාසමපයුතෙනායි; සමප යුතනපච්චයතා, සමප්‍රයුතනප්‍රත්‍යයවනබැව්; දසසිතා, දක්වනලදයැ; සෙසපදෙසුපි, සෙසුපදයන්හිද; එසෙවනයො, මෙකී නයබ්‍ර නය ඇත්තේය; යසමාපන, යම් හෙයකින් වනාහි; අරුපිනං, අරුපිවූ; ධම්මානං, ධර්මයන්ගේ; රූපධම්මෙහි, රූපධර්මයන් හා; සමපයොගො, එකොත්පාදදි වතුර්විධ සමප්‍රයොග ලක්ෂණයෙක්; තත්ථි, නැද්ද; තසමා, එහෙයින්; විඤ්ඤාණපච්චයානාමරූපනති ආදිසු, විඤ්ඤාණ පච්චයානාමරූපං යනාදිවූ; තතියවතුත්ථවාරපදෙසු, තුන්වන සිවුවන වාරයන්හිවූ පදයන්හි; විඤ්ඤාණසමපයුතනංනාමනති, විඤ්ඤාණසම පයුතනං නාමං යන; ආදිතානයෙන, මේ ඇ තන්හි; යං, යම් ධර්මික තයෙක්; ලබ්භති, ලැබේද; තදෙව, ඒ ධර්මිකතයමැ; ගතිතනති, ගත්තා ලදය; (ඉති සමාපතියෙහියැ.) එසො, මෙකියනලද්දේ; සමපයුතන වතුකෙක, සමප්‍රයුතනවතුකෙකයෙහි; විසෙසො, වෙනස වේ; අඤ්ඤා

මඤ්ඤවතුකෙකපි, අන්‍යොන්‍යවතුෂකයෙහිද; අවිජ්ජාපච්චයාති, අවිජ්ජාපච්චයා යන; (එතතාවතා, මෙතෙක් වචනයෙකින්; 0) සහ ඡතාදිපච්චයවසෙන, සහඡතාදිප්‍රත්‍යය ප්‍රතිබිම්බ වශයෙන්; සඛ්ඛාරස්‍ය, සංස්කාරය; අවිජ්ජාපච්චයනං, අවිද්‍යාවප්‍රත්‍යයවනබව; දස්සෙත්‍යා, දක්වා; සඛ්ඛාරපච්චයාපි අවිජ්ජාති, සඛ්ඛාරපච්චයාපි අවිජ්ජා යන මෙතෙකින්; අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයතා, අන්‍යොන්‍යප්‍රත්‍යය වන බැව්; දස්සිතා, දක්වනලද්‍රය; සෙසපදෙසුපි, සෙසුපදයන්හිද; එසෙවනයො, මෙකී නය බඳු නය අඤ්ඤාය; යසමාපන, යම් හෙයකින් වනාහි; හවො, හවයතෙමේ; තිප්පදෙසො, තිස්සප්‍රදෙශවේද; උපාදානං, උපාදානයතෙම; සප්පදෙසං, සප්‍රදෙශවේද; සප්පදෙසධමෙමා, සප්‍රදෙශවූ ධර්මයතෙමේ; තිප්පදෙසධමෙසං, තිස්සප්‍රදෙශවූ ධර්මය; පච්චයො හොති, ප්‍රත්‍යයාවේද; තිප්පදෙසධමෙමා, තිස්සප්‍රදෙශධර්මයතෙමේ; සප්පදෙසධමෙසං, සප්‍රදෙශධර්මය; න, ප්‍රත්‍යයානොවේද; තස්මා, එහෙයින්; එත්ථ, මේ අන්‍යොන්‍යවතුෂකයෙහි; හවපච්චයාපි උපාදානනති, හවපච්චයාපි උපාදානං යන වචනය; නවුත්තං, නොවද්‍රු සේක; වා, අනික්කයෙක් වේ; හෙට්ඨා, යට; දෙසනාය, දෙශනාවගේ; පච්චිත්තතතා, පසුන්වැටිය බැවින්; එවං, මෙසේ; හෙවත්-හවපච්චයාපි උපාදානං යන වචනය; න වුත්තං, නොවද්‍රුසේක; යසමා, යම්හෙයකින්; (විවාක්‍යාරමිතයෙහි වැටේ.) නාමරූපපච්චයා, නාමරූපප්‍රත්‍යයයෙන්; සලායතනං, අමායතනයෙන්; අත්ථි, ඇද්ද; සලායතනපච්චයා, අමායතනප්‍රත්‍යයයෙන්; එකච්චතකකමෙ, එකච්චතකකමෙයෙකින්; යසං, යම් නාමරූපයකට; සලායතනං, අමායතනයතෙමේ; අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයො, අන්‍යොන්‍යප්‍රත්‍යය; හවෙය්‍ය, වන්නේද; (තං) නාමරූපං, එබඳු නාමරූපයෙක්; තත්ථි, නැත; තස්මා, එහෙයින්; චතුත්ථාරො, සිවුවනුවාරයෙහි; ඡට්ඨායතන පච්චයාපි නාමරූපනති, ඡට්ඨායතනපච්චයාපි නාමරූපං යන; යං යම් ධර්මයකෙක් හෝ යම් අභවයෙක්; ලබ්භති, ලැබේද; තදෙව, ඒ ධර්මයකම හෝ ඒ අභවයම; ගතිතනති, ගන්නාලදය; (ඉති පරිසමාප්තියෙහි වැටේ.) එසො, මෙකියලදයේ; අඤ්ඤමඤ්ඤවතුකෙක, අන්‍යොන්‍යවතුෂකයෙහි; විසෙසො, වෙනස වේ. අවිජ්ජාමූලකතය මානිකා, අවිද්‍යාමූලකතය ඇති මානාකාව තිමි

* තිස්සප්‍රදෙශවන බැවින් හවයෙන් උපාදාන සංග්‍රහකරනලද නුසි ප්‍රත්‍යයොත්‍යන්‍යාවය ඇති හවයෙන් අසභ්‍යාතිතවූ උපාදාන යක්නු නැති හෙයින් ‘හවපච්චයාපි උපාදානං’ යන වචනය වදාරන්ව නොහැක්කේයයි දක්වනුවස් ‘යසමාපන හවො තිප්පදෙසො’ යනාදිය කිහිපයක් ඇති කල්හි “නාමපච්චයාපි විඤ්ඤාණං” යන වචනයද නොවද්‍රුසුභවන්නේය නාමයතෙම වනාහි ප්‍රත්‍යයවූයේත් ප්‍රත්‍යයොත්‍යන්‍යාවූයේත් වේද එහෙයින් සප්‍රදෙශවූවක්නුම ගාතිතය යනු භාවයි හෙවත් මෙතන්හි වෙදනාදියකැතිත්‍රයම අභිමත බැවින්ද වෙදනාදියකැතිත්‍රයෙහිම තිරුපි බැවින්ද ප්‍රත්‍යයොත්‍යන්‍යාවූ නාමය

කිසියදී ප්‍රත්‍යයවුම නාමයා ශාභිතයා යනු භාවයි. කියේ මැනෝ
 ආකීප්‍යදෙසනනා හවෙත උපාදානං සබ්බසංඝාතානි පච්චස්සප්පනාසං
 උපාදානස්ස විසුං ධිතස්ස අභාවා භවපච්චයාපි උපාදානනානි න සක්කා
 වත්තුනානි දස්සෙත්තුං යස්මා පන භවො නිප්පදෙස්සොති ආදිමාහ එවං
 සති නාමපච්චයාපි විඤ්ඤාණනානි න වත්තබ්බං සියා නාමං පන පච්ච
 සුප්පනාහුතං පච්චයහුතඤ්ච සප්පදෙසමෙව ගතිතනානි අබිප්පායො
 (මු: ටි: ආපච්චස්සප්පනාසංඝාති පච්චයප්පභාවිනො, විසුං ධිතස්සාති
 හවෙත අසංගතිතස්ස සප්පදෙසමෙව ගතිතං ඉධ වෙදනාදිකකිකාතන
 යස්සෙව අබිප්පෙතතතා නිරුප්පනතාව පච්චස්සප්පනං ධපෙත්වා,
 පච්චයහුතං යෙව නාමං ගතිතං (අ: ටි:)

* “නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං නාමපච්චයා ඵස්සොති” යනාදී
 තත්ති ප්‍රත්‍යයොත්පන්නායා පියා යම්සේ නාමයා ශාභිතද එමෙන්
 “භවපච්චයාපි උපාදානං” යන මෙන්නිදු ප්‍රත්‍යයොත්පන්නායා පියා
 භවයාගේ ගැනීම කරන්ට නොහැක්කේ නොවේ. කරන්ට හැක්කේ
 මය සුසේසි එහෙයින් උපාදානයාගේ අවිභත ප්‍රත්‍යය නියමය නැති
 වාක්මෙන් භවයෙහි උපාදානයාගේ අන්‍යෝන්‍ය ප්‍රත්‍යය නියමය
 නැත්තේය භවයෙහි “සබ්බවලකඤ්ඤානංපන” යනාදී කී නයින්
 අන්‍යෝන්‍යප්‍රත්‍යය අත්තේනුයි. “භවපච්චයාපි උපාදානං” යි නොවදුල
 යයි දතයුතු. අන්‍යෝන්‍ය ප්‍රත්‍යය යන්නෙන් මේ අප්‍රියෙහි සමුප්‍රසුක්ක
 විප්‍රසුක්ක අසති ප්‍රත්‍යය අභිමතකරකලද වන්නේය. යම්හෙයකින්
 තෙමේ අකුසලවිඤ්ඤායට අන්‍යෝන්‍ය ප්‍රත්‍යය නොදවේද පුරෙජිත
 විප්‍රසුක්ක ප්‍රත්‍යයම වේද එහෙයින් “නාමරූපපච්චයාපි විඤ්ඤාණං” යි
 වස්තුරූපය වදුලයේක. එපරිද්දෙන් “ඡට්ඨායතන පච්චයාපි නාමරූපං”
 යන්නද වදුලයේක. ඡට්ඨායතනං තෙමේ මතුමත්තෙහි කැටිවුවත්
 මෙන් උපන් වක්කායතනුපච්චයාදීන්ටද නොහොත්-වක්කායතනා
 දීන්ට හෝ රුකුල්දෙන්නාවු වක්කායතනුපච්චයාදීන්ටද විතසමුත්තාන
 රූපයටද නොද අන්‍යෝන්‍යප්‍රත්‍යයවේ පශ්චාත්තාන විප්‍රසුක්කප්‍රත්‍යය
 වේ යනු භාවයි. කියේ මැනෝ ආයථා පන නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං
 නාමපච්චයා ඵස්සොති ආදීසු පච්චස්සප්පනං ධපෙත්වා නාමං ගතිතං
 එවං භවපච්චයාපි උපාදානනානි ඉධාපි පච්චස්සප්පනං ධපෙත්වා
 භවස්සගහණං තතසක්කා කාතුං තස්මා උපාදානස්ස අවිභතපච්චය
 නියමාභාවො විය අඤ්ඤාමඤ්ඤාපච්චය නියමාභාවො හවෙ පුබ්බ
 චුත්තතයෙන අත්ති භවපච්චයාපි උපාදානනානි න චුත්තනානි වෙදිතබ්බං
 අඤ්ඤාමඤ්ඤාපච්චයොති වෙත්ථ සමපසුත්ත විපපසුත්ත අත්ති පච්චයො
 අබිප්පෙතො සියා නාමරූපපච්චයාපි විඤ්ඤාණනානි චුත්තං නව වත්තු
 අකුසලවිඤ්ඤාණස්ස අඤ්ඤාමඤ්ඤාපච්චයො හොති පුරෙජිත විපප
 සුත්තො පන හොතිති, තථා ඡට්ඨායතනපච්චයාපි නාමරූපනානි
 චුත්තං නව ඡට්ඨායතනං වක්කායතනුපච්චයාදීතං විතසමුත්තාන
 රූපස්සව අඤ්ඤාමඤ්ඤාපච්චයො හොති පච්ඡාත්තවිපපසුත්තො පන
 හොතිති (මු: ටි:) අවිභතපච්චය නියමාභාවො විය හවෙ උපාදානස්ස

පච්චය නිශමාභාවොති යොජනා, වුත්තනසෙනාති සංඛිතලකුණානං අඤ්ඤමඤ්ඤංපනාති ආදිනා වුත්තනසෙන, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයො වීය අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයොති අයමජේවා ඉධාසිපෙපතොති දසෙසනෙනා අඤ්ඤමඤ්ඤංපෙ. අසිපෙපතො සිසාති ආහ, තථාච වදනති අඤ්ඤ මඤ්ඤෙඤ්ඤත් නපට්ඨානෙ ආහතඅඤ්ඤමඤ්ඤවසෙන ගතෙතබ්බනති, වක්ඛායතනුපවයාදීනනති උපරුපරිචිතනාති වීය උප්පන්නවක්ඛායතනාදීති, වක්ඛායතනාදීනංවා උපත්ථිතකාති වක්ඛායතනුපවයාදීති. (ම: පි:)

74

ඉදුති සංඛාරපච්චසා අවිජ්ජාති සංඛාරමූලකතයො ආරඬො තත්ථාපි සථා අවිජ්ජාමූලකෙ ඵලං. වත්තාරි වතුක්කාති සොලසව වාග් වෙදිතබ්බා, පස්මචතුකෙක පන පස්මචාරමෙව දසෙසනා දෙසනාසංඛිතනා, සථා වෙත්ථ ඵලං. විඤ්ඤාණමූලකාදිසුපි, තත්ථ සබ්බෙසෙව ගෙසු සංඛාරමූලකාදිසු අට්ඨසු නසෙසු සංඛාර පච්චසා අවිජ්ජාති ආදිනානසෙන සහන්තාදි පච්චසවසෙන අවිජ්ජාස සංඛාරාදිපච්චසං දසෙසනා සුත අවිජ්ජාපච්චසා සංඛාරෙති ආදිනානසෙන ඵකචිත්තකතණෙපි පච්චසාකාර වක්ඛාය පවතති දසසිනා, කසමා පන හවමූලකා ජාතිජර්මරණ මූලකාචා නසා නවුත්තා, කිං හවපච්චසා අවිජ්ජා නහොතිති, නොනහොති, සංඛාරපච්චසා අවිජ්ජාති ඵමාදිසු පන වුච්චමානෙසු න කොපි හවපජිසාපනෙනා බමමා අවිජ්ජාස පච්චසො නවුත්තා, තසමා අසුබ්බසු අඤ්ඤසු අවිජ්ජාපච්චසසු චිත්තබ්බසු අභාවතො හවමූලකො නසො න වුත්තා, හවගහහණෙනව අවිජ්ජාපි සංඛතං ගවජති, තසමා හවපච්චසා අවිජ්ජාති වුච්චමානෙ අවිජ්ජා පච්චසා අවිජ්ජාතිපි වුත්තං සිසා, නව ඵකචිත්තකතණෙ අවිජ්ජා අවිජ්ජාස පච්චසොනාම හොති, තත්ථ පච්චිත්තනතාව ජාතිජර් මරණමූලකාපි නසානගතිනා, අපිච්ච හවෙ ජාතිජර්මරණානිපි අනෙතාගබාති, නවෙ නාති ඵකචිත්තකතණෙ අවිජ්ජාස පච්චසා හොනතිති හවමූලකා ජාතිජර්මරණමූලකාචා නසානවුත්තාති මාතිකාකථා.

74. ඉදුති, ප්‍රාණාවසරයෙහි; සංඛාරපච්චසා අවිජ්ජාති, සංඛාර පච්චසාඅවිජ්ජාසි; සංඛාරමූලකතයො, සංඝකාරමූලකතයතෙමේ; ආරඬො, පටන්ගත්සේක; තත්ථාපි, ඒ සංඝකාරමූලකතයෙහිද; අවිජ්ජා මූලකෙ යථා, අවිජ්ජාමූලකතයෙහි යමිසේද; ඵලං, ඵපරිද්දෙන්; වත්තාරිවතුක්කාති, වතුරිවිධවූ වතුසකතෙතෙක්ද; සොලසවාරව, ෂොඛෂවිධාරකෙතෙක්ද; වෙදිතබ්බා, දතසුත්තාහ; පස්මචතුකෙක පන, ප්‍රථමචතුසකයෙහිවතාහ; පස්මචාරමෙව, ප්‍රථමවාරයම; දසෙසනා, දක්වා; දෙසනා, දෙසනාතොමේ; සංඛිතනා, සංක්ෂිප්තය; ඵත්ථ, මේ සංඝකාරමූලකතයෙහි; යථාච, යමිසේ සංක්ෂිප්තය; ඵලං, ඵපරිද්දෙන්;

විඤ්ඤාණමූලකාදිසුපි, විඤ්ඤාණමූලකාදි කයයන්තිදු; (දෙසනා, දෙසනා
 නොමෝ; සංකිතනා, සංකිතපනය; 0) තත්ථ, ඒ කයඅතුරෙන්; සංකිතර
 මූලකාදිසු, සංකිතරමූලකාදිවු; සබ්බෙසු එව, සියලුම; තෙසු අට්ඨසු
 තයෙසු, ඒ අට්ඨප්‍රකාරකයයන්ති; සංකිතරපච්චයා අවිජ්ජාති ආදිනා
 තයෙන, සංකිතරපච්චයා අවිජ්ජා යනාදි නසින්; සහජනාදි පච්චය
 වසෙන, සහජනාදි ප්‍රත්‍යය වශයෙන්; අවිජ්ජාය, අවිජ්ජාවට; සංකිතරදි
 පච්චයනං, සංකිතරදින් ප්‍රත්‍යයවනබැවි; දසෙසුනා, දක්වා; පුත,
 නැවත; අවිජ්ජාපච්චයාසංකිතරෙති, අවිජ්ජාපච්චයා සංකිතරෙ යන;
 ආදිනාතයෙන, මෙ ඇතැයි; එකවිත්තකකිණෙපි, එක් විත්තකිණ
 යෙක්තිදු; පච්චයාකාරවක්කසස, ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාදවක්‍රයානේ; හෙවත්-
 හවචක්‍රයානේ; පච්චනති, ප්‍රචාතනිනොමෝ; දසසිතා, දක්වනලද්දය;
 කසමාපන, කවරහෙයකින් වනාහි; හවමූලකා, හවමූලකවු හෝ; ජනි
 ජරමරණමූලකාවා, ජනිජර මරණ මූලකවු හෝ; තයා, තයනු;
 නවුත්තා, නොවදලුදු; හවපච්චයා, හවප්‍රත්‍යයයෙන්; අවිජ්ජා,
 අවිජ්ජානොමෝ; න හොතිකිං, නොවාද යත්? ඉති, ඉදින් මෙසේ
 විතාරනම්; නොතහොති, නොවන්නිනොවා; (හොතිඑව, වේමැයි;
 ඉති, මෙසේ විසඳියයුතු; 0) සංකිතරපච්චයා අවිජ්ජාති, සංකිතරපච්චයා
 අවිජ්ජායන; එවමාදිසු, මේ ඇතැයි; වුච්චමානෙසු, වදාරනු ලබන
 කල්හි; හවපරියාපනෙනා, හවයෙහි අනතභීතවු; අවිජ්ජාය, අවිජ්ජාවට;
 පච්චයො, ප්‍රත්‍යයවු; කොට්ඨමො, කිසිදුහමෙක්; නවුත්තො, නොවද
 රනලද්දේ; න, නොවේ; (වුත්තොඑව, වදාරනලද්දේමය; 0) තසමා,
 එහෙයින්; අපුබ්බකසස, පෙරනවු; අඤ්ඤාසස අවිජ්ජාපච්චයසස, අත්
 අවිජ්ජාවප්‍රත්‍යයයක්නු; වත්තබ්බසස, අභාවනො, කියයුතු නොවන
 හෙයින්; (නොහොත්-අපුබ්බකසස, අසුච්චි; වත්තබ්බසස, වත්තවසවු;
 අඤ්ඤාසස, අත්‍යවු; අවිජ්ජාපච්චයසස, අවිජ්ජාවට ප්‍රත්‍යයවීමක්නු;
 අභාවනො, නැතිහෙයින්; 0) හවමූලකොනායො, හවමූලකකයනෙමේ;
 නවුත්තො, නොවදරන ලද්දේය; හවගහගණෙනව, හවගහදුගහණ
 යෙන්; අවිජ්ජාපි, අවිජ්ජානොමෝද; සබ්බතං, සබ්බතයට; ගච්ඡති,
 යේ; තසමා, එහෙයින්; හවපච්චයා අවිජ්ජාති, හවපච්චයා අවිජ්ජායි;
 වුච්චමානො, කියනුලබන කල්හි; අවිජ්ජාපච්චයා අවිජ්ජාතිපි, අවිජ්ජා
 පච්චයා අවිජ්ජා කියාත්; වුත්තං සියා, වදාළේ වන්නේය; එක
 විත්තකකිණෙ, එක් විත්තකිණෙයෙක්ති; අවිජ්ජා, අවිජ්ජානොමෝ;
 අවිජ්ජාය, අවිජ්ජාවට; පච්චයොනාම, ප්‍රත්‍යයවීමෙක් නම්; නවහොති,
 නොදවේ; තත්ථ, ඒ හවමූලකකයෙහි; පච්ඡනනාතාව, පසුන්වගිය
 බැවින්ම; ජනිජරමරණමූලකාපි, ජනි ජර මරණයන් මුල්කොට;
 ඇත්තාවුදු; තයා, තයනු; තහතිතා, නොහත්නු; අපිච, අතික්තයෙක්
 ඇත්; නොහොත්-එතකුදුච්චත්; හවෙ, හවයෙහි; ජනිජරමරණාති,
 ජනි ජර මරණයෝ; අනෙතානධාති, ඇතුළත්යන; එතාති, තෙල
 ජනි ජර මරණයෝතුමු; එකවිත්තකකිණෙ, එක් විත්තකිණෙයෙක්ති;
 අවිජ්ජාය, අවිජ්ජාවට; පච්චයා, ප්‍රත්‍යයවුවානු; නවහොනති, නොවෙත්ද;

ඉති, එහෙයින්; භවමූලකා, භවය මූල්කොට ඇත්තාවූ නයනුද; ජනිජරුමරණමූලකාවා, ජනිජරුමරණයන් මූල්කොට ඇත්තාවූ හෝ නයා, නයනුද; නවුතතා, නොවදරන ලද්දක; (ඉතිසමාජනී යෙතිය.) මානිකාකපා, මානාකාකපානොමෝ නිමියා.

* පෙර නුච්චිර අවිද්ධවට ප්‍රත්‍යයවූ අත් කියයුත්තක් නැති හෙයින් භවමූලකතය නොවදරනලද්දි කියනලද්ද යමේ ඇති කල්හි “ජට්ඨායතනපච්චයා අවිජ්ජා” යනාදිවූ ඡායායතනාදිය මූල් කොට ඇති නයනුද නොවදලයුතුවන්නාහ යම් හෙයකින් “නාම පච්චයා අවිජ්ජා” යන මෙතන්හි අවිද්ධවට ප්‍රත්‍යයවූ සියලු වතු: සකකියෝ නාමයෙහි වදරනලද්දනුද එහෙයින්. කියේ මැනෝ අපුබ්බස්ස අඤ්ඤස්ස අවිජ්ජාපච්චයස්ස වත්තබ්බස්ස අභාවතො භවමූලකතයො න චුත්තොති චුතතං එවංසති ජට්ඨායතනපච්චයා අවිජ්ජාති ආදිකා ජට්ඨායතනාදි මූලකාව නවතතබ්බාසියං නාම පච්චයා අවිජ්ජාති එතෙහි අවිජ්ජාපච්චයා සබ්බ වත්තායෙ ඛනිකා නාමනති චුතතාති. (මු: ටි:) * ඉදින් සාමාන්‍ය වශයෙන් පැමිණි වෙනස ඇත්තේද එසේවිනමුත් සාමාන්‍යයා ගැනීමෙන් නයගතවූ විශේෂයා සවරුප වශයෙන් දක්වනලද්දහි “නාමපච්චයා අවිජ්ජා” යි කියාත් නාමවිශේෂයක්වුවන්ගේ ඒ අවිද්ධවට ප්‍රත්‍යයවනබව දක්විය යුත්තේද එහෙයින් නාමවිශේෂානං ජට්ඨායතනාදිනං අවිජ්ජාය පච්චයභාවො වත්තබ්බාති ජට්ඨායතනාදි මූලකාචුතතා. යි විසු. (මු: ටි:) නාමවිශේෂයක්වූ ඡායායතනාදින්ගේ අවිද්ධවට ප්‍රත්‍යයවන බව වක්තව්‍යවේද එහෙයින් ඡායායතනාදිය මූල්කොට ඇති නයනු උක්තයහ යනු භාවයි.

* යම් නාමයෙක්ම අවිද්ධවට ප්‍රත්‍යයවේද ඒ නාමයම “භව පච්චයා අවිජ්ජා” යන මෙතන්හිද කියනුලැබේ නම් කිසි වක්තව්‍ය විශේෂයෙක් නැත්තේය එහෙයින් පෙරනුච්චවනු නැතියෙන් නොවදරනලද්දේ කියේ මැනෝ යදෙව පත නාමං අවිජ්ජාය පච්චයො තදෙව භවපච්චයා අවිජ්ජාති එතෙපි චුචෙවය්‍ය නවත්තබ්බ විශේෂො කොචි තස්මා අපුබ්බාභාවතො න චුත්තොති. (මු: ටි:) යදෙව පත නාමං යනාදිය කවරහෙයකින් කියනලද්ද නාමග්‍රහණයෙන් ගැනිතනුමුද ජත්‍යාදිය භවග්‍රහණයෙන් ගැනිතනොවේද යන අභිය දක්වනලද්දේමය යන වොදනාව සඳහා මූලටිකාති භවග්‍රහණෙතව ඉධ අවිජ්ජාය පච්චයභූතා සභාවධම්මා ගණෙනයං න ජනි ආදිනීති අපුබ්බාභාවතො න චුත්තොති දට්ඨබ්බාසුහෙයින් භව ග්‍රහණයෙන් මේ අභි විකල්පයෙහි අවිද්ධවට ප්‍රත්‍යයවූ සභාවධම්මෝ ගැනෙති ජත්‍යාදිනු නොගැනෙති මෙසේ පෙරනුච්චවක්නු නැති හෙයින් නොවදරනලද්දි දතයුතුයි.

* “අවිජ්ජා පච්චයා අවිජ්ජාතිපි චූතතං සියා”යි අටුවාවේ කියන ලදය යම්සේ වනාහි “නාමපච්චයා එසෙසා”යි වදනු කල්හි ප්‍රත්‍යයෙන් පත්‍රත්‍යා පියා ප්‍රත්‍යයධම්මයකු ගන්නාහෙයින් “එසෙසා පච්චයා එසෙසා”යි වදනලද්දේ නොවේද එමෙන් මේ භවපච්චයා අවිජ්ජා යන තන්හිදු “අවිජ්ජා පච්චයා අවිජ්ජා”යි වදනලද නොවන්නේය. යම් හෙයකින් සාමාන්‍ය වොදනාකරනලද්ද විශේෂයෙන් වොදනාකරනලද්දෙක් නොවේද එහෙයින් භවතාපි වශයෙන් ස්වභාවධම්මයේ ස්වභාවධම්ම යන්හි ප්‍රවෘත්තයන. සාමාන්‍යයෙන් ප්‍රවෘත්තවූ භවශබ්දයෙන් ඇද්ද ඒ භවතෙමේ අවිජ්ජාවට ප්‍රත්‍යයවේයයි කියන්නට නොහැක්කේය එහෙයින් (ස්වභාව අස්වභාව ධම්මසංක්‍රමය හෙතුකොටැ ගෙනැ යුග්ගේ යි.) භවමූලකතයතෙමේ නොවදුල්ලවනැයි දකුණු. මෙද යුග්ග අවිජ්ජා පච්චයා අවිජ්ජාතිපි චූතතං සියාති චූතතං, යථා පන නාමපච්චයා එසෙසාති චූතතෙ එසෙසා පච්චයා එසෙසාති චූතතං න හොති පච්ච යුපපත්තං ධ්වෙසනා පච්චයසා ගහණෙනා එවම්ධාපි තසියා තසමා භවනවසෙන සභාවධම්මා සභාවධම්මෙසු සාමඤ්ඤාන පවත්තො භවසද්දෙති නයො අවිජ්ජාය පච්චයොති සක්කාවතනුං තෙන භවමූලක නයො න චූතෙනාති වෙදිතබ්බො (මු: ටී:) ඉධාපිති භවපච්චයා අවිජ්ජාති ඉධාපි, තසියාති අවිජ්ජා පච්චයා අවිජ්ජාති චූතතං තසියා, තසමාති යසමා සාමඤ්ඤ වොදිතං විසෙසවොදිතමෙව න හොති තසමා, සොති භවො, තෙනාති සභාවාසභාව ධම්මසංක්‍රමයෙන (අ: ටී:)

* උපාදානසද්ධි භවෙකදෙශයක්නු බැවින් මූලටීකාති උපාදාන පච්චයාභවොති එත්ථ විය භවෙකදෙසෙ විසුං පුබ්බෙ අගතිනෙ භව සද්දො පච්චයසොධනත්ථං ආදිනො චූච්චමානො තීරවසෙසබොධකො න හොති න නාමසද්දො එවං සභාවාති එතාතිරුතතියොති ඉමිනාවා අභිප්පායෙන අවිජ්ජා පච්චයා අවිජ්ජාතිපි චූතතං සියාති ආහාති දට්ඨබ්බං ඉමිනාව අභිප්පායෙන භවසා නිප්පදෙසත්තො භවපච්චයාපි උපාදානනති න චූතතනති අයමිත්ථො අඤ්ඤාමඤ්ඤා පච්චයවාරෙ චූතෙනාති දට්ඨබ්බො යි උක්තය. “උපාදානපච්චයාභවො” යන තන්හි මෙන් භවෙකදෙශයකු වෙන්වශයෙන් පළමුවැ නොගත් කල්හි භවශබ්දයතෙම ප්‍රත්‍යයවිශොධනය පිණිස මූලපටන් වදාරනු ලබන්නේවිනම් තීරවසෙසාපීය හඟවන්නේ නොවේ “නාමපච්චයා අවිජ්ජා” යන මෙතන්හි ප්‍රත්‍යයොපපත්‍රත්‍යා පියා ප්‍රත්‍යයකු ගන්නා හෙයින් අවිජ්ජා විනිර්මුක්තවූම වතු:සකකියෝ නාමශබ්දයෙන් කියනු ලැබෙද්ද එහෙයින් නාමශබ්දයතෙමේද තීරවසෙසාපීය හඟවන්නේ නොවේ යම් කරුණෙකින් භවශබ්දයතෙමේ තීරවසෙසාපීය හඟ වන්නේවේද යි නාමශබ්දයතෙමේ තීරවසෙසාපීය නොහඟවන්නේ වේද යි යන මේ කරුණ එකානනයෙන් මෙතන්හි නොසෙවියයුතුද එහෙයින් එතන් තීරුකතිනු මෙබඳු ස්වභාවය ඇත්තාහයි යන මේ අදහසින් “අවිජ්ජා පච්චයා අවිජ්ජාතිපි චූතතං සියා”යි කිහිපි දකුණු භවශබ්දයතෙම උපාදිනාවතු:සකකියන් විෂයකොටැ පවත්තාබැවින්

නිරවසෙෂාඵය හතවත්තේය යන මේ අදහසින්ම භවය නිෂ්ප්‍රදේශ වන බැවින් “භවපච්චයාපි උපාදානං” යන වචනය නොවද්‍රුශ්‍යේක්කුසි යන මේ අභිය අන්‍යෝන්‍ය ප්‍රත්‍යයවාරයෙහි උක්තයයි දතයුතු යනු භාවයි. උපාදානස්‍යාපි භවෙකදෙසනතා වුතතං උපාදානපච්චයා පෙඤ්ඤානිතෙති, භවපච්චයා ජාතීති ඉදං වචනං සකුසියාන භවසද්දො පෙඤ්ඤා වුච්චමානොති නාමපච්චයා අවිජ්ජාති එත්ථ පටිච්චසමුප්පාදනං යපෙකා පච්චයස්‍යගහණතො අවිජ්ජාවිතිමුත්තො එව වත්තාරෙ බකුසා නාමසද්දෙන වුච්චන්ති ආහ. න නාමසද්දො නිරවසෙසබොධ කොති, න චෙත්ථ එකංසතො කාරණං මග්ගිතබ්බං යෙන භවසද්දො නිරවසෙසබොධකො න නාමසද්දොති ආහ එවං සභාවාති එතා නිරුත්තරියොති, ඉමිනා අධිප්‍රායෙනාති භවසද්දො නිරවසෙස බොධකො උපාදිනාවතුක්කකුසියතොති ඉමිනා අධිප්‍රායෙන (අ: වී:)

* “තත්ථ පච්ඡන්තතො” යන මේ වචනයෙන් ජාති ජර මරණ යන්ට අවිද්‍යාව ප්‍රත්‍යයවනබව අනුදක්නාක් මෙන් වේ. ජයමානාදිවු ධර්මයන්ගේ විකෘතියක් බැවින් ජයමානාදිවු සකකුසියන් පිළිබඳකොට ඇති ජාතාදිහු කියනුලබන්නාහුය ජාතාදිය පිළිබඳකොට ඇත්තාවු ජයමානාදිවුසකකුසියෝ නොකියනු ලබන්නාහුය එහෙයින් එක් විත්තක්‍ෂණයෙක්හි ජාතාදීන්ගේ අවිද්‍යාවට ප්‍රත්‍යයවීම ලැබේ යන මේ අභිය දක්වනුවෝ ජයමානානං පන ජාති න ජාතියා ජයමානා ජීය මානමියමානානඤ්ච ජරමරණං න ජරමරණස්‍ය ජීයමානමියමානාති ජාති ආදීති එකවිත්තක්කකුසෙන අවිජ්ජාය පච්චයොගොනති තස්මා අසමභවතො එව තමුලුකා නයා නගතිතා පච්චෙදෙපි පන අත්ථිති තත්ථ පච්ඡන්තතොති වුත්තනති දට්ඨබ්බං තෙනෙව අපිචාති ආදි මාහස්සි විසු. (මු: වී:) ජාතියොම වනාති උත්පාද්‍යමානසකකුසියන් අයත්වේ උත්පාද්‍යමානසකකුසියෝ ජාතිය අයත් නොවෙත් ජර මරණ යත් ජීයමානාතිද්‍යමානසකකුසියන් අයත්වේ ජරමරණය අයත් ජීයමානාතිද්‍යමානසකකුසියෝ නැත් එහෙයින් ජාතාදිහු එක් විත්තක්‍ෂණ යෙක්හි අවිද්‍යාවට ප්‍රත්‍යයවනු නොවෙත් කරුණු මෙසේ නොලැබෙන හෙයින්ම තත්මුලුකවු නයනු නොගන්නාලදහ. * නාතාවිත්තක්‍ෂණ යෙහි වනාති ජාතාදිහු අවිද්‍යාවට උපනි:ශ්‍රයප්‍රත්‍යය වෙද්ද එහෙයින් එකවිත්තක්‍ෂණයෙහි කියා විශෙෂිතයි. කියේ මැනෝ නාතා විත්තක්කකුසෙන පන ජාතිආදයො අවිජ්ජාය උපනිස්‍යයපච්චයො ගොනතිති එකවිත්තක්කකුසෙහි විසෙසිතංස්සි. (අ: වී:)

* “පච්චෙදෙපි පන අත්ථි” යන වචනය ඒ භවපදයෙහි පසුත්ථ හිය බැවින් කියනලද්දි දතයුතු. තදසමභවහෙයින්ම අපිච යනාදිය විසු.

75

ඉදුනි සථා හෙට්ඨා විතතුසාදකණේඛ කුසලනතිකං ආදිං
 කතා නිකිතනමානිකාස පටිපාටිසා පඨමං කුසලං භාජනං, නථා
 ඉධමානිකාස අනිකිතනනනා පඨමං කුසලං අනාමසිඤ්ඤා අවිජ්ජා
 පච්චසා සබ්බාගේති අකුසලබලවසෙන මානිකාස නිකිතනනනා
 නිකෙතපටිපාටිසාව අවිජ්ජාදිනි පටිච්චසමුප්පාදබ්බාති භාජනො
 දසෙසතුං කතමෙධමො අකුසලාති ආදිමාන, නසංකේතො හෙට්ඨා
 විතතුසාදකණේඛ වුත්තනසෙතෙව වෙදිනබ්බො, සසමාව පන
 එකවිතනකමණේ නණ්ණාසව කාමුපාදානස්ස සමනවො නජි නසමා
 සං එඤ්ඤා නණ්ණාපච්චසා උපාදානං ලබනති තදෙව දසෙසතුං දිට්ඨි
 දිට්ඨිගතනති ආදිවුත්තං, භවතිදෙදසෙව සසමා උපාදානං සබ්බාර
 කමනො සබ්බහං ගප්ඨති නසමා ධිපෙඤ්ඤා උපාදානං වෙදනාකමනො
 සසංකමනො සබ්බාරකමනො විඤ්ඤාණකමනොති වුත්තං,
 එවඤ්ඤා වුච්චමානෙ උපාදානස්ස උපාදානපච්චසනනං ආපජ්ජෙසා,
 නව නිදෙව නසං පච්චසොහොති, ඡන්ති ආදිනිදෙදසෙසු සසමා
 එතෙ අරුපබලමානං ඡන්ති ආදසො නසමා බණ්ඩිවං පාලිවං
 චලිතතවතා චුතිච්චනනාති න වුත්තං, එවං පඨමවාරං නිධිපෙඤ්ඤා
 සුත දුතිසවාරෙ සසමි. සමසෙ පඨමවාරෙන පච්චසාකාගේ
 දසසිතො නසමි. සෙව සමසෙ අපරෙතපි නසෙන පච්චසාකාරං
 දසෙසතුං විසුං සමසෙවඤ්ඤානවාරං අවතා නසමි. සමසෙ අවිජ්ජා
 පච්චසා සබ්බාගේති ආදිනාචනසෙන දෙසනාකතා, නඤ්ඤා ධිපෙඤ්ඤා
 එසංකති ඉදං සසමා එසෙසාපි නාමපටිසාපනෙනා නසමා එසංක
 නාමනො නිහරණඤ්ඤා වුත්තං, නතිසවාරෙ සසංවිතන සමුච්චාන
 රුපස්ස විඤ්ඤාණං පච්චසො නසමි. පච්චනමානෙ සසමා තෙන
 පඤ්ඤානං චකුසාසනනාදිනං උපවිතනනං පඤ්ඤාසති නසමා
 චකුසාසනනස්ස උපවිසොති ආදිවුත්තං, සසමාව කමමජරුපස්සපි
 නසමි. සමසෙ චතනමානස්ස විඤ්ඤාණං පච්චාඡනපච්චසෙන
 පච්චසොහොති නසමාපි එවං වුත්තං, නඤ්ඤා කිඤ්ඤාපි කමමජ.
 විතනසමුච්චානනති වෙසනනතිසො ගභිනා ඉතරපි පන වෙසන
 තිසො ගහෙනබ්බො, නාසමපි නි විඤ්ඤාණං පච්චසො හොතිසෙව,
 චතුස්ථවාරෙ පන සසමා එකවිතනකමණේපි මහාභුත රුපපච්චසා
 චකුසාසනනාදිති හදසරුපපච්චසා ජට්ඨාසනනං නාමපච්චසාව
 පච්චාඡන සහජනාදිවසෙන සථානුරුපං සබ්බානිපි පච්චනනති
 නසමා නඤ්ඤා කතමං නාමරුපපච්චසා සලාසනනං චකුසාසනනති
 ආදිවුත්තං. පඨමචතුකක නිදෙදසො දුතිසවතුකක සබ්බං
 උත්තානමෙව නතිසවතුකක සස්ස සමසුත්තන පච්චසොහො
 න හොති, සස්සවසොති හං විසුං විසුං දසෙසතුං ඉදං වුච්චති
 විඤ්ඤාණපච්චසා නාමරුපං විඤ්ඤාණසමසුත්තනං නාමනති ආදි
 වුත්තං. කතිසවතුකකනිදෙදසො චතුස්ථ චතුකක එසං
 පච්චසා නාමනිදෙදසෙ කිඤ්ඤාපි ධිපෙඤ්ඤා එසං වෙදනාකමනො

පෙ වික්ඛංගකකිකො ඉදං චුචචති එසංසව්වයා නාමනති
න චුතනං. භථාපි අනන්තගතිනපදනිදදුසෙ සපෙචා එසංසං
වෙදනාකකිකො පෙ වික්ඛංගකකිකොති චුතනතනා
අචුතනමපි නං චුතනමෙව හොති, යදෙව හි නාමං එසංසංසව්වයො
එසෙසාපි තසෙමෙව පච්චසොති. චතුස්ථවතුකකනිදෙදසො.

75. ඉදුති, ප්‍රාණාවසරයෙහි; හෙට්ඨාවිතතුප්පාදකණෙකි, යට
විතෙතානපාදකාණකියෙහි; කුසලතතිකං, කුසලත්‍රිකය; ආදිංකචා,
හිමිකොටැ; තික්ඛිතතමාතිකාය, තබනලද මාතෘකාවගේ; පටිපාරියා,
පිළිවෙළින්; පඨමං, පළමුකොටැ; කුසලං, කුසලය; යථාභාජිතං,
යම්සේ බෙදුවදුරනලදද; තථා, එපරිද්දෙන්; ඉධ, මේ ප්‍රතිත්‍ය
සමුත්පාදවිභක්ඛයෙහි; මාතිකාය, මාතෘකාව; අතික්ඛිතතතනා,
නොතබනලද බැවින්; පඨමං, පළමුකොටැ; කුසලං, කුසලය; අනාම
සිකා, අනාමයිතයකොටැ; අවිජ්ජාපච්චයාසංඛාරොති, අවිජ්ජාපච්චයා
සංඛාරෙයි; අකුසලවසෙන, අකුසලවයයෙන්; මාතිකාය, මාතෘකාව;
තික්ඛිතතතනා, තබනලද බැවින්; තික්ඛෙපපටිපාරියාව, මාතෘකාව
තුඩු පිළිවෙළින්ම; අවිජ්ජාදිති, අවිජ්ජාදිවු; පටිච්චසමුප්පාදකිකාති,
ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාදකියෙන්; භාජෙචා, බෙද; දසෙසතුං, දක්වනුසදහා;
කතමෙධමමා අකුසලාති ආදිං, කතමෙධමමා අකුසලා යනාදිය; ආහ,
වදුලුසේක; තසා, ඒ කතමෙධමමා අකුසලා යනාදිවචනයෙන්;
අත්ථා, අපියතෙම; හෙට්ඨා, යටැ; විතතුප්පාදකණෙකි, විතෙතානපාද
කාණකියෙහි; චුතනතයෙනෙව, තිතයින්ම; වෙදිතබ්බො, දතයුත්තේය;
යසමාපත, යම් හෙයකින් වනාහි; එකවිතතකකණෙ, එක්විතතකණ
යෙක්හි; තණ්හායව, තෘණොවගේත්; කාමුපාදනස්සව, කාමුපාදනයා
ගේත්; සමභවො, සද්භාවයෙක්; තප්ථි, නැද්ද; තසමා, එහෙයින්;
එත්ථ, මේ එක් විතතකණයෙහි; (නොහොත්-මේ අකුසලනිදේය
යෙහි; ඔ) තණ්හාපච්චයා, තෘණොප්‍රත්‍යයයෙන්; යංඋපාදනං, යම්
උපාදනයෙක් ලබනති, ලැබේද; තදෙව, ඒ උපාදනයම; දසෙසතුං,
දක්වන්ට; දිට්ඨිදිට්ඨිගතතති ආදි, දිට්ඨිදිට්ඨිගතං යනාදි වචනය;
චුතනං, වදුලුසේක; භවතිදෙදසෙව, භවතිදේයයෙහිද; යසමා, යම්
හෙයකින්; උපාදනං, උපාදනයතෙම; සංඛාරකකිකො, සංඛාර
කකිකියෙහි; සංඛතං, සංඛතයට; භවති, යේද; තසමා, එහෙයින්;
ඨපෙචා උපාදනං වෙදනාකකිකො පෙ වික්ඛංගකකිකොති,
වික්ඛංගකකිකොයි; චුතනං, වදුලුසේක; හි, ඒ සැබෑය; එවං, මෙපරිද්
දෙන්; අචුච්චමානෙ, නොවදුරනු ලබන කල්හි; උපාදනයස්ස, උපාදන
යට; උපාදනපච්චයතනං, උපාදනයාගේ ප්‍රත්‍යයවනබව; ආපජ්ජෙය්‍ය,
ප්‍රසංගවන්නේය; තදෙව, ඒ උපාදනයමැ; තසා, ඒ උපාදනයට;
පච්චයො, ප්‍රත්‍යයැ; නව්හොති, නොදවේ; ඡතිආදිතිදෙදසෙසු,
ඡත්‍යාදිතිදේයයන්හි; යසමා, යම්හෙයකින්; එතෙ(ධමමා), මේ ඡත්‍යාදි
ධමයෝ; අරුපධමමානං, නාමධමයන්ගේ; ඡාතිආදයො, ඡාත්‍යාදිනු;

(හොනනි, වෙද්ද; 0) තසමා, එහෙයින්; බණ්ඩවං පාලිවං වලිත්ත
 වතා චුති වචනතාති, වචනතා කියා; නවුත්තං, නොවදුලුසේක;
 එවං, මෙසේ; පඨමවාරං, ප්‍රථමවාරය; නිට්ඨාපෙත්වා, නිමවා; පුත,
 නැවත; දුතියවාරෙ, විතියවාරයෙහි; යසම්භමයෙ, යම් සමයෙක්හි;
 පඨමවාරෙන, ප්‍රථමවාර වශයෙන්; පච්චයාකායෙ, ප්‍රතිත්‍යාසම්මතපා
 දයතෙම; දසසිතො, දක්වා වදුලුසේක්ද; තසම්භමයෙවසමයෙ, එසම
 යෙහිම; අපරෙතපිනසෙන, අතික් නයකිනුදු; පච්චයාකාරං, ප්‍රතිත්‍ය
 සම්මතපාදය; දසෙසුතං, දක්වනුසදහා; විසුං, වෙන්වැ; සමයවචන්දාන
 වාරං, සමයවචන්දානවාරයක්; අවතා, නොවදුර; තසම්භමයෙ
 අවිජ්ජාපච්චයාසංකිතො, සංකිතොයන; ආදිනානසෙනඑව, මෙ ආ
 නසිත්ම; දෙසනා, දෙසනාතොමේ; කතා, කරනලදියැ; තත්ථ, ඒ
 අවිජ්ජාපච්චයාසංකිතො යනාදි නයෙහි; ධපෙත්වාඑසසනතිදුං,
 ධපෙත්වාඑසසං යන මේ වචනය; යසමා, යම් හෙයකින්; එසෙසාපි,
 සාධයිතෙමේත්; නාමපරියාපනෙනා, නාමයෙහි ඇතුලත්වේද;
 තසමා, එහෙයින්; එසෙසං, සාධය; නාමනො, නාමයකෙරෙන්;
 නිහරණත්ථං, උපුටා දක්වනු පිණිසැ; වුත්තං, වදුලුසේ; තනියවාරෙ,
 තනියවාරයෙහි; යසංවිත්තසම්මට්ඨානරූපසං, යම් විත්තසම්මත්ත
 රූපයකට; විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤායතෙම; පච්චයො, ප්‍රත්‍යයවේද; තසම්භම,
 ඒ විත්තසම්මත්තරූපය; පච්චතමානෙ, පච්චත්තා කල්හි; යසමා, යම්
 හෙයකින්; තෙන, ඒ විත්තරූපය විසින්; උපත්ථානං, අනුබල
 දෙනලද්දවු හෙවත්-රුකුල්දෙනලද්දවු; චක්ඛායතනාදිනං, චක්ඛා
 යතනාදින්ගේ; උපවිත්තතං, වැඩුනුබව; පඤ්ඤායති, පැහැද;
 තසමා, එහෙයින්; චක්ඛායතනසං උපවයොති ආදි, යනාදිය; වුත්තං,
 වදුලුසේක; යසමා, යම් හෙයකින්; (වචාකාරාදියෙහි වැටේ.)
 තසම්භමයෙ; එසමයෙහි; වත්තමානසං, පච්චත්තාවු; කම්මජරූපසංපි,
 කම්මජරූපයටද; විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤායතෙමේ; පච්චානපච්චයෙන,
 පච්චානපච්චය වශයෙන්; පච්චයොහොති, ප්‍රත්‍යයවේද; තසමාපි,
 එහෙයින්; එවං, චක්ඛායතනසං උපවයො යනාදි වචනය; වුත්තං,
 වදුලුසේක; තත්ථ, ඒ චක්ඛායතනසං උපවයො යනාදි වචනයෙහි;
 කම්මජං, කම්මජරූපයැ; විත්තසම්මට්ඨානං, විත්තරූපයැ; ඉති වෙඵච
 සන්නතියො, යන විප්‍රකාරවු රූපසන්නතිනුම; කිඤ්ඤාපිගතිතා, ඉදින්
 ගන්නාලදනුද; පන, එසේ නමුත්; ඉතරපි, තදිතරවුද; වෙසන්නතියො,
 සංතුඡ්ඡාරජ සංකිතාන විප්‍රකාර රූපසන්නතිනු; ගහෙනබ්බා, ගත
 යුතුයහ; හි, ඒ සැබෑය; තාසංපි, තදුහය සංතුඡ්ඡාරජ සන්නති
 රූපයනටද; විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤායතෙමේ; පච්චයොහොතියෙව,
 ප්‍රත්‍යයවේමැයි; වතුත්ථවාරෙපන, සිවුවන වාරයෙහි වනාහි; යසමා,
 යම් හෙයකින්; එකවිත්තකිණෙපි, එක් විත්තකිණෙයක්හිද; මහා
 භූතරූපපච්චයා, මහාභූතරූපයන් හෙතුකොටගෙනැ; චක්ඛායතනා
 දිති, චක්ඛායතනාදිනු; (පච්චතනනි, 0) පච්චිද්ද; හදයරූපපච්චයා,

හෘදයවස්තුරූපය හෙතුකොටගෙනැ; ජට්ඨායතනං, සවැනිවූ ආයතනය හෙවත්-මනායතනයනෙම; (පවත්නති, පවතීද; 0) නාමපච්චයාව, නාමය හෙතුකොටගෙනත්; පච්ඡායනසංකප්පාදිවසෙක, පච්ඡායනසංකප්පාදි ප්‍රත්‍යය වශයෙන්; යථානුරූපං, සමභවන පරිද්දෙන්; සබ්බානිපි, වස්තුරූපයතන භවයතන යන සියල්ලනුම; පවත්නති, පවතීද්ද; තස්මා, එහෙයින්; තත් කතමං, පෙසසප්පායතනනි ආදි, යනාදිය; වුත්තං, වදාලයේක; පච්චයනකකිද්දෙසො, ප්‍රථම වතුපකනිද්දෙසො; (නිට්ඨිතො, නිමිසේසි; 0) දුතියවතුපකක, තීර්තවතුපකයෙහි; සබ්බං, පදසියල්ල; උත්තානමෙව, ප්‍රකටමැයි; තතියවතුපකක, තතියවතුපකයෙහි; යස්ස, යම්රූපයකට; හෙවත්-යම් ප්‍රත්‍යයෙන් පනතබිමියකට; 0) සප්පසුත්තපච්චයභාවො, සප්පසුත්තප්‍රත්‍යයවීමෙන්; තතොති, තොවේද; යස්සව, යම් නාමයකට; (හෙවත්-යම් ප්‍රත්‍යයොත්තපනතබිමියකට; 0) හොති, සප්පසුත්තප්‍රත්‍යයවීමෙන් වේද; තං, ඒ නාමරූපය; හෙවත්-ඒ ප්‍රත්‍යයොත්තපනතබිමිය; විසුංවිසුං, වෙන් වෙන් කොටැ; දස්සෙත්තුං, දක්වන්ට; ඉදංවුචති විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං විඤ්ඤාණසමපසුත්තං නාමනති ආදි, යන මේ ඇ වචනය; වුත්තං, වදාලයේක; තතියවතුපකකිද්දෙසො, තතියවතුපකකිද්දෙසයනෙම; (නිට්ඨිතො, නිමිසේසි; 0) වතුත්ථවතුපකක, වතුථි වතුපකයෙහි; එස්සපච්චයා නාමනිද්දෙසො, සප්පසුත්තප්‍රත්‍යයෙන්වන නාමනිද්දෙසයෙහි; එස්සෙත්තුං එස්සං වෙදනාකකිද්දෙසො, පෙසස විඤ්ඤාණකකිද්දෙසො ඉදං වුචති එස්සපච්චයා නාමනති, යන වචනය; කිඤ්ඤාපිනවුත්තං, ඉදින් නොවදාලයේකද්ද; තථාපි, එසේ නොවදාලේවිනමුත්; අනන්තර තිතපදනිද්දෙසො, අනතුරුවැ ඉකුත්වගිය පදයාගේ නිද්දෙසයෙහි; එස්සෙත්තුං එස්සං වෙදනාකකිද්දෙසො, පෙසස විඤ්ඤාණකකිද්දෙසො, යන වචනය; වුත්තත්තො, වදාලවේත්; අවුත්තමපි, නොවදාලේවිනමුත්; තං, ඒ එස්සෙත්තුං එස්සං වෙදනාකකිද්දෙසො, පෙසස නාමං යන වචනය; වුත්තමෙවහොති, වදාරනලද්දේම වේ; හි, ඒ සැබව; යංඵවනාමං, යම් නාමයෙක්ම; එස්සස්ස, සප්පසුත්ත; පච්චයො, ප්‍රත්‍යයවේද; එස්සොපි, සප්පසුත්තයනෙමද්ද; තස්සෙත්තුං, ඒ නාමයටම; පච්චයොති, ප්‍රත්‍යයවේ; (ඉති සමාපතියෙහි ය.) වතුත්ථවතුපකකිද්දෙසො, වතුථි වතුපකකිද්දෙසයනෙම; (නිට්ඨිතො, නිමිසේසි. 0) .

* උපාදානස්ස උපාදානපච්චයතනං ආපරේයස්ස යනු කියග දෙමයෙක් නොවන්නේද යත්? ඒ සැබව කාමුපාදානයනෙමේ දිට්ඨපාදාන යට දිට්ඨපාදානයනෙමේ කාමුපාදාන යට ප්‍රත්‍යයවේය යනු සැබව කාමුපාදාන යන නාමි තෘණොග්‍රහණයෙන් ගත් බැවින්ද නාමයෙහි මෙන් විශේෂප්‍රත්‍යයභාවයක්නු නැති හෙයින්ද උපාදානග්‍රහණයෙන් තෘණොව ප්‍රත්‍යයකොටැ ඇති භවයටද ප්‍රත්‍යයවූ දෘෂ්ටිමැ ගැහිනනුසි මේ දෙමයනෙම කියනලද්දි දකුණු. කියේ මැනෝ. උපාදානස්ස උපාදානපච්චයතනං ආපරේයස්සාති නනුත්තරං දෙසො කාමුපාදානඤ්ඤා දිට්ඨපාදානස්ස තඤ්ඤා ඉතරස්ස පච්චයො හොතිති සචං.

කාමුපාදනස්ස පන තණ්හාගහණෙන ගතිතත්තා නාමෙවි ය විසෙස පච්චයත්තාභාවා උපාද්‍යනගහණෙන තණ්හාපච්චයා භවස්ස ච පච්චයභූතා දිට්ඨි එව ගතිතාති අයං දෙසො වුතෙතාති දට්ඨබ්බොති (මු: පි:)

* මේ වැකියෙහි පැහැණෙන තවත් බඳයෙන් දූෂිත උපාද්‍යනය ද ඉතර ශබ්දයෙන් කාමුපාද්‍යනය ද හඟවා, තණ්හාපච්චයා යන තෙතැ තෘෂ්ණා ශබ්දප්‍රභණයෙන් තෘෂ්ණාව ගෘහිතවන බැවින් “තණ්හාගහණෙන ගතිතත්තා” යි විය. ඉදින් මෙසේ අතිකල්පි නාමග්‍රහණයෙන් ගෘහිතවූ තෘෂ්ණාතොමෝ කවරහෙයකින් පුනරුක්කදුරියන වොදනා යෙහි “නාමෙවි ය විසෙස පච්චයත්තාභාවා” යි විය හෙයින් “නාම පච්චයා ජට්ඨායතනං” යන මෙතන්හි කාමතෘෂ්ණාතොමෝද නාම යෙහි සංකෘතිතවූවානුයි නාමයාගේ සුදුසු පරිද්දෙන් මනායතනයට ප්‍රත්‍යයවනබව වදාරනලදය එහෙයින් එතන්හි විශේෂ ප්‍රත්‍යයවීමක් ඇත, උපාද්‍යනයාගේ වනාහි භවයෙහි සංග්‍රහයකුදු ඇත, “තණ්හා පච්චයා උපාද්‍යනං” යන මේ පදය හා “කාමුපාද්‍යනපච්චයා භවො” යන මේ පදයාගේ වෙනසක් නැත්තේමනුයි. “නාමෙවි ය විසෙස පච්ච යත්තා භාවා” යි කියනලදී, තණ්හාපච්චයා යන බහුත්වී සමාසයා දූෂිතවෙසෙසා, “භවස්ස පච්චයභූතා” යන්නෙන් උභයභවයට කාරණත්වය දක්වා, තදුභයවචනයෙනුදු උපාද්‍යනයාගේ භවනිදේශ යෙහි හළුකුබවම පහළකෙරෙයි. කියේ මැනෝ තනතිදිප්ථ උපාද්‍යනං ඉතරස්සාති කාමුපාද්‍යනස්ස තණ්හාගහණෙනාති තණ්හාපච්චයාති එත් තණ්හාගහණෙන ගතිතත්තා, යදි එවං නාමගහණෙන ගතිතා තණ්හා කසමා පුන වුතතාති ආහ නාමෙවි ය විසෙස පච්චයත්තා භාවාති, නාමපච්චයා ජට්ඨායතනනති එත් හි කාමතණ්හාපි නාමෙ සංකෘතිතාති නාමස්ස යථාරහං ජට්ඨායතනස්ස පච්චයභාවො වුතෙතාති අත්ති තත් විසෙස පච්චයත්තං, උපාද්‍යනස්ස පන භවසංගහොපි අත්ති තණ්හාපච්චයා උපාද්‍යනනති එතෙන කාමුපාද්‍යනපච්චයා භවොති එත්තස්ස තත්ථෙව විසෙසොති වුතනං නාමෙවි ය විසෙස පච්චයත්තා භාවාති, තණ්හා එතිස්සා පච්චයොති තණ්හාපච්චයාදිට්ඨි, භවස්ස පච්චයභූතාති දුට්ඨස්සපි භවස්ස කාරණභූතා, උභයෙනපි උපාද්‍යනස්ස භවනිදේශෙ යථෙව බ්බං යෙව විභාවෙති (අ: පි:). නාමෙවි ය විසෙස පච්චයත්තාභාවාති නාම සංකෘතාය තණ්හාය ජට්ඨායතනස්ස විසෙස පච්චයත්තං හොති වි ය එව මෙව කාමුපාද්‍යනස්ස භවස්ස විසෙස පච්චයත්තා භාවාති අත්ථො (ම: පි:)

* යම්හෙයකින් උපාද්‍යනස්ථානයෙහි “තණ්හාපච්චයා උපාද්‍යනං” යන තෙතැ කි ප්‍රත්‍යයොත්පන්නමි යත් “උපාද්‍යනපච්චයා භවො” යන තෙන කි ප්‍රත්‍යයයත් එකෙක්මවේද හෙවත් එකම දූෂිතවෙනසිකය වේද එහෙයින් “නාමපච්චයා එස්සා නාමරූපපච්චයා සමුප්පන්නං” යන මේ පදයන්ගේ නිදේශවාරයන්හි මෙන් “උපාද්‍යනපච්චයා

භවෝ" යන මේ පදයාගේ නිදේශයෙහි ප්‍රත්‍යයතෙමේ චෙන්වශයෙන් අවිභක්‍තයා හෙවත්-ප්‍රත්‍යයතෙමේ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයා කෙරෙහි හිතනකොට අවිභක්‍තයා යුග්‍යෙයි මෙද කිනුයෙහිව උපාදානට්ඨානෙ පටිච්චසන්නාං පට්ඨයෝව එකමෙව තස්මා නාමපට්ඨයා එසෙසා නාමරූපපට්ඨයා සමුප්පාදනනි එතෙසං නිද්දෙසෙසු විය උපාදාන පට්ඨයා භවෝති එතස්ස නිද්දෙසෙ පට්ඨයෝ විසුං න විභවෙනා (මු: ටී:). පට්චයුප්පන්නං පට්ඨයෝව එකමෙවාති තණ්හාපට්ඨයා උපාදානනි එත් වුත්ත පට්චයුප්පන්නං උපාදානපට්ඨයාභවෝති එත් වුත්ත පට්ඨයෝව එකො එවන්ථො තස්මා පට්ඨයෝ විසුං පට්චයුප්පන්නතො හිතනං කත්වා න විභවෙනා (අ: ටී:). එකමෙවාති එකදිට්ඨිමෙව දසෙයි (ම: ටී:)

* නොහොත් භවයට ප්‍රත්‍යයවීම් වශයෙන් කාමුපාදානයාගේද ගැන්ම ඇති කල්හිත් "ඨපෙත්වා උපාදානං" යි කියනු ලබන කල්හි කාමුපාදානයතෙමේ කාමුපාදානයටද දිළිපාදානයතෙමේ දිළිපාදානයටද ප්‍රත්‍යයවේ යන අර්ථය ප්‍රසංගවන්තේනුයි ප්‍රත්‍යය ප්‍රත්‍යයෝත් පන්නභාවය වලභාලිම පිණිස "ඨපෙත්වා උපාදානං" යනාදිය වදරන ලද්දි දක්වාසනිපිවා භවස්ස පට්ඨයභාවෙන කාමුපාදානස්සාපි ගහණෙ ඨපෙත්වා උපාදානනි වුච්චමානෙ කාමුපාදානං කාමුපාදානස්ස දිට්ඨිව දිට්ඨියා පට්ඨයෝති ආපජ්ජය්‍යාති පට්ඨය පට්චයුප්පන්නතා නිවාරණත්ථං ඨපෙත්වා උපාදානනි වුත්තනනි දසෙයි (මු: ටී:)

* වක්‍තෘයතනාදියට රුකුල්දෙන්නාවූ විත්තසමුත්ථානරූපය දනවන්නාවූ විඤ්ඤානතෙමේ වක්‍තෘයතනුපවයාදීනට ප්‍රත්‍යයවේ යන කීමෙන් විත්තසමුත්ථානරූපය නොදනවන්නාවූ විඤ්ඤානතෙමේත් වක්‍තෘයතනුපවයාදීනට ප්‍රත්‍යය වේ යන අභිප්‍රාය දක්වානුයි. "යස්ස විත්තසමුට්ඨානරූපස්ස" යනාදිය විසු. කියේ මැනෝ වක්‍තෘයතනාදි උපත්ථෙකස්ස විත්තසමුට්ඨානරූපස්ස ජනකං විඤ්ඤාණං වක්‍තෘයතනුපවයාදීනං පට්ඨයෝති වුත්තං තදජනකමපිති අබිප්‍රායෙන යස්ස විත්තසමුට්ඨානරූපස්සාති ආදිමාහ (මු: ටී:). තදජනකමපි විඤ්ඤාණං පට්ඨයෝති වුත්තං (ම: ටී:). * "තාසමපිති" යන්නෙන් සාකුච්ඡාරජසන්නති රූපයන්ටද විඤ්ඤානතෙමේ උපසන්ථෙකවූ විත්තසමුත්ථානරූපය සමුත්ථාපන වශයෙන්ද පශ්චාත්පාතප්‍රත්‍යය වශයෙන්ද ප්‍රත්‍යයවේමය යන අර්ථය නිර්දේශයි. මෙද යුත්තාසමපි තිති උතු ආහාරජසන්නතිනමපිති උපත්ථෙක සමුට්ඨාපන පච්ඡාජන පට්ඨයවසෙන විඤ්ඤාණං පට්ඨයෝ හොති එවාති අත්ථො (මු: ටී:). උපත්ථෙකසමුට්ඨාපන පච්ඡාජනපට්ඨයවසෙනාති උපත්ථෙකස්ස විත්තසමුට්ඨානරූපස්ස සමුත්ථාපනවසෙන පච්ඡාජනපට්ඨයවසෙනව (අ: ටී:). උපත්ථෙකවසෙන සමුට්ඨාපනං උපත්ථෙකසමුට්ඨාපනං (ම: ටී:)

* “යථානුරූපං සබ්බං නිපි පවත්තනති” යන්නෙහි යථානුරූපතිය කෙසේද මහාභූතසබ්බාසානවූ රූපයතෙමේ වක්‍ෂුරුදි පඤ්චප්‍රකාර යතන යන්ත්‍ර සහජතාදි වශයෙන් ප්‍රත්‍යයවේ හාදයවස්තු සබ්බාසාන රූපයතෙමේ මනායතනයට පුරෙජතාදි වශයෙන් ප්‍රත්‍යයවේ නාමය තෙමේ වක්‍ෂුරුදි පඤ්චප්‍රකාර යතනයන්ත්‍ර පශ්චාත්තාදි වශයෙන් ප්‍රත්‍යයවේ මනායතනයට සහජතාදි වශයෙන් ප්‍රත්‍යයවේ මෝකොමෝ යථානු රූපතා නමැයි දතයුතු. මෙහි සහජතාදි වශයෙන් යනු සහජාත නිශ්ශ්‍රය අසති අවිගතාදි ප්‍රත්‍යය වශයෙනි. පුරෙජතාදි වශයෙන් යනු පුරෙජාත නිශ්ශ්‍රය විප්‍රසූතන අසති අවිගත ප්‍රත්‍යය වශයෙනි. පශ්චාත්තාදි වශයෙන් යනු පශ්චාත්ත විප්‍රසූතන අසති අවිගත ප්‍රත්‍යය වශයෙනි. ඡන්දායතනයට සහජතාදි වශයෙන් යනු සහජාත අනෙකාන්‍ය නිශ්ශ්‍රය සමප්‍රසූතන අසති අවිගතාදි ප්‍රත්‍යය වශයෙනි. කියේ මැනෝ විකානුචිකාදෙක්ති. යථානුරූපං මහාභූත සබ්බාසං පඤ්චනං සහජතාදිපච්චයො වඤ්ඤසබ්බාසං ඡට්ඨස්ස පුරෙජතාදිපච්චයො නාමං පඤ්චනං පච්ජාත්තාදිපච්චයො ඡට්ඨස්ස සහජතාදිපච්චයොති එසා යථානුරූපතා. පඤ්චනනනති වක්‍ෂා යතනාදිනං පඤ්චනං සහජතාදි පච්චයොති සහජතනිස්සය අත්ථි අවිගතාදිපච්චයො, වඤ්ඤසබ්බාසං රූපං, පුරෙජතාදිපච්චයොති පුරෙජත නිස්සය විපසයුතන අත්ථි අවිගතපච්චයො පච්ජාත්තාදි පච්චයොති පච්ජාත්ත විපසයුතන අත්ථි අවිගතපච්චයො ඡට්ඨස්ස සහජතාදිති ආදිසද්දෙන අඤ්ඤමඤ්ඤ නිස්සය සමපසුතන අත්ථි අවිගතාදයො ගතිතා. යයි. *

“යස්ස චගොති” යන තෙනා යම් ප්‍රත්‍යයොතපනනවූ නාම නම්ලද විඤ්ඤායකට සමප්‍රසූතන ප්‍රත්‍යයවේද කියා යොජනා කටයුතු. මෙද යුතු. යස්සාති යස්ස පච්චයුපපනනස්ස නාමස්ස විඤ්ඤාණස්ස සමපසුතනපච්චය භාවො හොතිති යොජෙතබ්බං. (මු: වී:)

යස්සාති යස්ස ච හොතිති එත්ථ වුත්තං යස්සාති පදං සන්ධාය වුත්තං තෙනාහ හොතිති යොජෙතබ්බං. (අ: වී:)

* “එස්ස පච්චයාපි නාමං” යන තෙනා සප්ඨිප්‍රත්‍යයභාවයෙන් වක්‍තව්‍යවූම නාමයාගේ ස්වාධීනවූ ප්‍රත්‍යුතපනනයා හා සමග ප්‍රවෘත්තිතොම දක්වනලද්දිනුයි “ඨපෙත්වා එස්සං” යන පුනථිවන යෙන් කිසි අවිශේෂ් ඇද්ද යන වොදනායෙහි “නවුත්තං තථාපි” යනාදිය කිනු. එස්ස පච්චයාපි නාමනති එස්ස පච්චයභාවෙන වත්තබ්බස්සෙව නාමස්ස අත්තතො පච්චුපපනෙන පවත්ති දස්සිතාති ඨපෙත්වා එස්සනති පුනච්චතෙන කොචි අත්ථො අත්ථිති දස්සෙතෙනා න වුත්තං තථා පිති ආදිමාහ. (මු: වී:)

76

යථා වාසං චතුර්වකෙකා සොලසවාරපසහෙදො අවිජ්ජා මූලකො පඨමනස්සො එතස්මිං පඨමාඤ්ඤලවිතෙන පකාශිතො, එවං සබ්බාරමූලකාදස්සො අවසිනස්සාපි චෙදිතබ්බා, පාළි පන සබ්බිතතා, එව මෙව නස්මිං පඨමා ඤ්ඤලවිතෙන සෙව නවනස්සා ඡතතිංස

චතුක්කානි චතුචන්තාලිසාධිකාඤ්ච වාරසනං. හොතිති චෙදිතබ්බං,
 ඉද්දති ඉමිනාව නසෙන සෙසාකුසලවිතෙතසුපි පච්චසාකාරං.
 දසෙසංචං කතමෙ ඛමමා අකුසලාති ආදි ආරබ්ථං, නන්ධ සසමා දිට්ඨි
 විපසයුතෙතසු නන්තාපච්චසා උපාදානං. නන්ධි නසමා උපාදානාදානෙ
 උපාදානං.විස දලිහනිපාතිනා අබිමොකෙතන පදංසුරිතං, දෙමනස්ස
 සහගතෙසුච සසමා චෙදනා පච්චසා නන්තාපි නන්ධි නසමා නන්තා
 ආනෙ නන්තාපිස බලවතිලෙසෙන පටිසෙන පදංසුරිතං, උපා
 දානධානෙ අබිමොකෙතනෙව, විචිතිච්ඡා සමපසුතෙත පන සසමා
 සහතිට්ඨානාභාවතො අබිමොකෙතාපි නන්ධි නසමා නන්තාආනෙ
 බලවතිලෙසභුතාස විචිතිච්ඡාස පදංසුරිතං, උපාදානධානං පටි
 හිතමෙව, උඛච්චසමපසුතෙත පන සසමා අබිමොකෙතා අපි නසමා
 නන්තාආනෙ බලවතිලෙසෙන උඛච්චෙන පදංසුරිතං, උපාදාන
 ධානෙ අබිමොකෙතනෙව, සබ්බසේවච විසෙසමනනං දසෙසංචා
 පාලිසබ්බිනනා, සොවාසංවිසෙසො දසසිතො නන්ධි කෙවලං අබි
 මොකනිද්දෙසොව අසුබ්බො, සෙසං. හෙට්ඨා ආගතමෙව, අබි
 මොකනිද්දෙසසෙන අබිමුච්චනවසෙන අබිමොකෙතා, අබිමුච්චති වා
 තෙන ආරම්මණෙ විනනං. නිබ්බිතිච්ඡනාස සහතිට්ඨානං. ගච්ඡ
 තිති අබිමොකෙතා, අබිමුච්චනාකාගෙ අබිමුච්චනා, නස්ස විතතස්ස
 නසමංවා ආරම්මණෙ අබිමුච්චනානි නදබ්බුතනනා සබ්බවිතෙතසුච
 පඨමවිතෙන වුත්තනසෙතෙව නසචතුක්කවාරපසහෙදෙ චෙදි
 තබ්බො, කෙවලකති විචිතිච්ඡාසමපසුතෙත උපාදානමුලකස්සනස්ස
 අභාවා අධිනස්ස චතතිංසචතුක්කානි අධිවිසාධිකාඤ්ච වාරසනං.
 හොතිති අකුසලනිද්දෙසො

76. චතුචතුකෙතා, චතුර්විධ චතුෂකයක් ඇත්තාවූ; සොලසවාරපස
 හෙදෙ, භොඛගවාරයන්ගේ ප්‍රහෙදය ඇත්තාවූ; අවිජ්ජාමූලකො,
 අවිද්ධා ච මූල්කොටැ ඇත්තාවූ; නොහොත්-අවිද්ධා සංඛ්‍යාත මූලක්
 ඇත්තාවූ; අයංපඨමනගො, මේ පළමු නයතෙමේ; එනසමිං පඨමා
 කුසලවිතෙත, මේ ප්‍රථම අකුසලවිතතයෙහි; (භගවතා, භාග්‍යචතුන්
 වහන්සේ විසින්; 0) යථාචපකාසිතො, ප්‍රකාශකරණලද්දේ යම්සේද;
 එවං, එපරිද්දෙන්; සංඛාරමූලකාදගො, සංඝකාරමූලාදිය ඇති;
 අධිනගාපි, අභිප්‍රකාරවූ නයහුද; චෙදිතබ්බො, දහයුත්තාහ; පාලි
 පන, විභවිතප්‍රකරණපාලිතොම; (ධම්මසංඛ්‍යාතකෙහි, ධම්මසංඛ්‍යාත
 කළ ඇප්පරත් විසින්; 0) සංඛිතතා, සංක්ෂිප්තයක; එවමෙව, මෙකී
 නසින්ම; තසමිංපඨමාකුසලවිතෙතයෙව, ඒ පළමු අකුසල් සිත්හිමැ;
 නවනගා, නවවිධනය කෙතෙක්; (හොනති, වෙත්; 0) ඡතතිංස
 චතුක්කානි, සතිස් චතුෂකකෙතෙක්; (හොනති, වෙත්; 0) චතුචතනා
 ලිසාධිකං, සුසාලිසක් අධිකකොටැ ඇති; වාරසනංච, සියවරෙක්ද;
 හොති, වේ; ඉති, මෙසේ; චෙදිතබ්බං, දහයුතුයි; ඉද්දති, ප්‍රාප්තාව
 සරයෙහි; ඉමිනාවතයෙන, මෙනසින්ම; සෙසාකුසලවිතෙතසුපි,
 සෙසුඅකුසල්සිත්හිද; පච්චසාකාරං, ප්‍රතිත්‍යක්ෂමුත්පාදය; දසෙසංචං,

දක්වනුවස්; කතමෙධම්මා අකුසලාති ආදි, කතමෙධම්මා අකුසලා
 යනාදිය; ආරඬං, පවත්ගන්නාලද්දේය; තත්ථ, ඒ කතමෙධම්මා
 අකුසලා යන වචනයෙහි; නොහොත්-ඒ අකුසල් සිත් අතුරෙන්;
 යසමා, යම් හෙයකින්; දිට්ඨිවිප්පයුතෙනසු, දූෂිතවිප්පයුකත විතත
 යන්න; තණ්හාපච්චයා, තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයයෙන්වන; උපාදානං, උපාදාන
 යෙක්; තස්මි, නැද්ද; තසමා, එහෙයින්; උපාදානට්ඨානෙ, උපාදාන
 ස්ථානයෙහි; උපාදානංවිශ්, උපාදානයමෙන්; දලහනිපාතිනා, දැඩි
 කොටැ අරමුණෙහි පතිතවනසුලු; අධිමොකෙධන, අධිමොක්‍ෂය
 කරණකොටැගෙනැ; පදං, පදය; පූරිතං, සම්පූර්ණකරනලදී; දෙම
 නස්සසහගතෙසුව, දෙමින්ස් සහනය සිත්හිද; වෙදනාපච්චයා,
 වෙදනාප්‍රත්‍යයයෙන්; තණ්හාපි, තෘෂ්ණාවකුත්; යසමා, යම් හෙයකින්;
 තස්මි, නැද්ද; තසමා, එහෙයින්; තණ්හාඨානෙ, තෘෂ්ණාස්ථානයෙහි;
 තණ්හාවිශ්, තෘෂ්ණාවමෙන්; බලවකිලෙසෙන, බලවත් කෙලශධර්ම
 යක්වූ; පරිසෙන, ප්‍රතිසයා කරණකොටැගෙනැ; පදං, පදය; පූරිතං,
 සම්පූර්ණකරනලදී; උපාදානට්ඨානෙ, උපාදානස්ථානයෙහි; අධිමොකධ
 නෙව, අධිමොක්‍ෂය කරණකොටැගෙනමැ; (පදං පූරිතං, පදය සම්පූර්ණ
 කරනලදී; 0) විවිකිව්ත්සමප්‍රයතෙතපන, විවිකිත්සා සම්ප්‍රයුකත විතත
 යෙහි වනාහි; සනතිට්ඨානාභාවතො, අරමුණු නිශ්චය ලක්‍ෂණයක්හු
 නැතිහෙයින්; යසමා, යම් හෙයකින්; අධිමොකෙධාපි, අධිමොක්‍ෂයත්;
 තස්මි, නැද්ද; තසමා, එහෙයින්; තණ්හාඨානෙ, තෘෂ්ණාස්ථානයෙහි;
 බලවකිලෙසහුතාය, බලවත් කෙලශධර්මයක්වූ; විවිකිව්ත්සාය, විවිකිත්
 සාව කරණකොටැගෙනැ; පදං, පදය; පූරිතං, සම්පූර්ණකරනලදී;
 උපාදානට්ඨානං, උපාදානස්ථානයෙනමේ; පරිහිතමෙව, පිරිහුනේ
 මැයි; උඬවචසමප්‍රයතෙතපන, ඔහුඬනස සම්ප්‍රයුකතවූ විතතයෙහි
 වනාහි; යසමා, යම් හෙයකින්; අධිමොකෙධා, අධිමොක්‍ෂයෙනමේ;
 අස්මි, ඇද්ද; තසමා, එහෙයින්; තණ්හාඨානෙ, තෘෂ්ණාස්ථානයෙහි;
 බලවකිලෙසෙන, බලවත් කෙලශධර්මයක්වූ; උඬවෙවන, ඔහුඬනස
 කරණකොටැගෙනැ; පදං, පදය; පූරිතං, සම්පූර්ණකරනලදී; උපා
 දානට්ඨානෙ, උපාදානස්ථානයෙහි; අධිමොකෙධනෙව, අධිමොක්‍ෂය
 කරණකොටැගෙනමැ; (පදංපූරිතං, පදය සම්පූර්ණකරනලදී; 0) සබ්බජේ
 වව, තෘතීය විතතයා ආදිකොටැ ඇති සියලුම අකුසල් සිත්; (වචාකෘ
 රඬද්‍රෝතකසි.) විසෙසමනතං, වෙනස පමණක්; දසෙසකා, දක්වා;
 පාලි, පෙලැ; (ධම්මසංඝාතකෙහි, ධර්මසංඝාතයනා කලු ඇප්රත් විසින්; 0)
 සබ්බිතතා, සංක්‍ෂේපකරනලදී; යොවායංවිසෙසො, යම් වෙනසෙක්;
 දසසිතො, දක්වාදරනලද්ද; තත්ථ, ඒ වෙනසෙහි; කෙවලං, හුදෙක්;
 අධිමොකධනිද්දෙසොව, අධිමොක්‍ෂ නිද්දේශය තෙමේම; අපුබ්බො,
 අමුතු වේ; සෙසං, තදවශෙෂවූ කීමැ; හෙට්ඨා, යටැ විනොතපාද
 කාණ්ඩාදියෙහි; ආගතමෙව, ආයේම වේ; අධිමොකධනිද්දෙසෙ පන,
 අධිමොක්‍ෂනිද්දේශයෙහි වනාහි; අභිමුච්චනවසෙන, ආලම්බනයෙහි
 නිශ්චයට බැසගැනීම වශයෙන්; අධිමොකෙධා, අධිමොක්‍ෂනම; වා,

නොහොත්; තෙන, ඒ වෛතසික ධර්මය කරණකොටැ ගෙනැ; විතතං, විතනයතෙමි; අඛිල්ලවති, සිසේසි; ආරම්භණෙ, අරමුණෙහි; නිබ්බිති කිව්ණාය, සැකරහිතවන බැවින්; සන්තිට්ඨානං, නිශ්චයට; ගව්හි, යේද; ඉති, එහෙයින්; අඛිමොකෙබ්බා, අඛිමොක්ෂනම; අඛිල්ලවනා කාරො, අරමුණු නිශ්චයකිරීම් ආකාරයතෙම; අඛිල්ලවනා, අඛිල්ලවනා නම; තස්සවිතතස්සවා, තත්සමුප්පාදන විතනයාගේ හෝ, තස්මිං ආරම්භණෙවා, ඒ අරමුණෙහි හෝ; අඛිල්ලතතා, නිශ්චයට බැසගත් බවක්වේද; ඉති, මේ නිව්වනහෙයින්; තදඛිල්ලතතා, තදඛිල්ලතතා නම; සබ්බවිතොසුච, සියලු සිත්හිද; පඨව්විතො, පලමු සිතෙහි; වුත්තතයෙනෙව, කි නයින්ම; නයවතුකකචාරපභෙදො, නයවතුකක චාරයන්ගේ වෙනස; වෙදිතබ්බො, දතසුතු; හි, ඒ කිමසැබව; කෙවලං, හුදෙක්; විචිකිච්ඡාසමප්පාදෙන, විචිකිත්තාසමප්පාදනවිතත යෙහි; උපාදානමුලකස්ස, උපාදානමුලකවු; නයස්ස, නයක්හු; අභාවා, නැතිනෙයින්; අට්ඨානං, නයඅට්ඨෙතෙක් වෙන්; වතනිංසවතුකකාති, වතුකක දෙතිස්දෙනෙක් වෙන්; අට්ඨවිසාධිකං, අට්ඨවිසි වරක් අධික කොටැ ඇති; චාරසතංව, වරසියයෙක්ද; හොති, වේ; (ඉති සමාප්ති යෙහි වැටේ.) අකුසලනිද්දොසො, අකුසලනිද්දොසයතෙම; (නිසීනො, නිමියෙහි; ට) .

* “උපාදානට්ඨානං පරිහිනමෙව” යන්න හා “යස්මා අඛිමොකෙබ්බාපි තස්මි තස්මා උපාදානට්ඨානං පරිහිනමෙව” යි පාඨශෙෂයා සබ්බකි කට්ඨතු. (මු: ටි:) * බලවත්වූ කෙලශ ධර්මයකු කරණකොටැ ගෙනැ පදපුරණයට කාරණ (සංඛ්‍යාතවූ ප්‍රකෘතිකමයත්) තාෂණාවගේ අභාව (සංඛ්‍යාතවූ විකෘතිකම) යන් දෙමින් සහගිය සිත්හි කියන ලද්දේමනුසි ඒ “බලවතිලෙසභුතාය විචිකිච්ඡාය” යන පදයාගේ “තණ්හාඨානෙ” යන පදය හා සබ්බකිය කට්ඨතු. කියේ මැනෝ . බලවතිලෙසෙන පදපුරණස්ස කාරණං තණ්හාය අභාවොදෙමනස්ස සහගතෙසු වුතො එවාති තස්සතෙන සබ්බකියො යොජ්ජනබ්බො. (මු: ටි:) . තස්සාති බලවතිලෙසභුතාය විචිකිච්ඡායාති පදස්ස, තෙනාති තණ්හාඨානෙති පදෙන. (අ: ටි:) . කාරණං පකතිකමං තණ්හාය අභාවො විකතිකමං. (ම: ටි:) * පාලිසංක්ෂිප්තයැ යනු “තණ්හා පච්චයා අඛිමොකෙබ්බා” යනාදියෙහි විසර්ජනයමැ විශෙෂකොටැ දක්වා පාලිසංක්ෂිප්ත භාවය සදහා කිහිපු. තණ්හාපච්චයා අඛිමොකෙබ්බාති ආදිවති විස්සර්ජනමෙව විසෙසං දස්සෙත්වා පාලිසංක්ෂිප්තා. (මු: ටි:)

ඉදහි ඉමිනාම නසෙන කුසලවිතතාදිසු පච්චසාකාරං දස්සෙත්වා . කතමෙ ඛමමා කුසලාති ආදි ආරබ්ථං, සථා ඒන අකුසලෙ අභිමං මාතිකං නිකම්පිත්වා පච්ඡාතිද්දොසො ඛතො න නථා ඉධ, කසමා, අප්පනාවාසෙ නානත්තසමභවතො, ලොකිකකුසලාදිසු හි නෙසං ඛමමානං දුක්ඛසම්පට්ටසංපන්නතා එවමෙනස්ස කෙවලස්ස

දුක්ඛකම්මස්සාති අප්පනා හොති, ලොකුත්තරකුසලාදීසු එව
 මෙනෙසං ධම්මානන්ති, නස්මා එත්ථ සාධාරණතො මාතිකං.
 ධම්මෙත්තුං න සක්කාති පාටිසංකතං තෙසං තෙසං කුසලාදීනං මාතිකං.
 උද්දිසිත්වා භිද්දෙසො කතොති, නත්ථ සස්මා එකච්ඡන්තකම්මණ
 කුසලසංඛාරොති සංඛිං අවිජ්ජා නජ්ඣි නස්මා නං අවත්වා අවිජ්ජාවිස
 අකුසලානං කුසලානං මූලතො කුසලමූලං නන්ත්‍රපාදනානස්ස
 අභාවතො නන්ත්‍රාසානෙ නන්ත්‍රාසිස ආරම්මණ අපේකාභාලොභා
 පසාදෙ, උපාදනට්ඨානෙ උපාදනං විස දුෂ්ටිපාතිනාම අධි
 මොකෙඛා වුත්තනා, සෙසං හෙට්ඨා වුත්තනානෙතෙව චෙදිනබ්බන්ති
 කුසලභිද්දෙසො අබ්බාසනං හෙට්ඨා විතතුප්පාදකණේඛ
 ආගතපටිපාටිසාව විභන්තං, සබ්බවාරස්සව අවිජ්ජාමූලකානසා
 පටිගිනා, කස්මා, අවිජ්ජාසානෙ ධම්මෙත්තස්ස අභාවතො, කුසල
 විතෙතස්ස භිද්දිතාසානෙ ධම්මෙත්තබ්බං කුසලමූලං අජ්ඣි වක්ඛ
 විඤ්ඤාණාදීසු නජ්ඣි, සහෙත්තෙසු පන කිස්සාපි අජ්ඣි එවං.
 සතෙතපි ඉධ පටිජ්ජන්තනා නත්ථ න ගතිනං, පස්සවිඤ්ඤාණසොතො
 සොනපතින්තාව හුත්වා දෙසනාගනාති චෙදිනබ්බා, විසෙසතො
 පනත්ථ වක්ඛවිඤ්ඤාණාදීසු නන්ත්‍රාසානං උපාදනට්ඨානස්ස පටි
 ගිනං, කස්මා, නන්ත්‍රාසානාරහස්ස ඛල චධම්මස්ස අභාවා අධිමොකඛ
 රතින්තනාව, සෙසාහෙත්තෙසු නන්ත්‍රාසානමෙව පටිගිනං, සහෙත්ත
 තෙසු පසාදසංඛාවතො නන්ත්‍රාසානෙ පසාදෙන පදං සුට්ඨං,
 එවමෙත්ථ කුසලාකුසලවිපාකෙසු වක්ඛවිඤ්ඤාණාදීසු සංඛාර
 විඤ්ඤාණ නාම ඡට්ඨාසන්තා එස්ස චෙදනා මූලකා ඡජ, සෙසා
 හෙත්තෙසු අධිමොකඛ මූලකෙන සංඛිං සන්ත සන්ත, සහෙත්තෙසු
 පසාදමූලකෙන සංඛිං අට්ඨ අට්ඨ නසා චෙදිනබ්බා, නත්ථ වක්ඛ
 විඤ්ඤාණාදීසු චතුත්තමපි චතුක්කානං ආදිවාගෙව වුත්තනා,
 දුතිස්සවගෙ පට්ඨසම්මිසෙසට්ඨන ලබ්බමානොපි න වුත්තනා, නතිස්
 චතුත්ථවග් අසම්භවතොසෙව, රූපමිස්සකාගිතො, නාවචක්ඛවිඤ්ඤා
 ණාදීනි රූපං සමුට්ඨාපෙනති, සථා ව පඨමචතුකෙක මෙ වග්
 ලබ්බන්ති එවං. සෙසචතුකෙකසුපි, නස්මා පඨමචතුකෙක දුතිස්
 වාගෙ, සෙසචතුකෙකසු මෙ මෙ වග් අවුත්තනාපි වුත්තාවහොන්තිති
 චෙදිනබ්බා, සෙසාහෙත්තකාබ්බාසනෙ සබ්බචතුකෙකසු සබ්බෙපි
 වග්ලබ්බන්ති, ඉධ පටිජ්ජන්තනා පන පරතො න ගතිනා, සොන
 පතින්තාවහුත්වා දෙසනා ගනාති, සෙසා හෙත්ත විපාකෙසු එසෙ
 වනසො අඤ්ඤාත්‍ර අරූපාවචර විපාකා, අරූපාවචරවිපාකසම්ඤ්ඤාති
 වාරමසමෙව ලබ්බන්ති. අබ්බාසනන්තිද්දෙසො

77. ඉද්දති, ප්‍රාජ්‍යාවසරයෙහි; ඉමිතාවතයෙන, මෙතඤ්ඤාම;
 කුසලවිතකාදීසුපි, කුසලාලසාකාත විතතයන්තිද; පට්ඨයාකාරං,
 ප්‍රතිත්‍යස්ඞ්ගපාදය; දස්සෙත්තුං, දක්වන්ට; කතමෙ ධම්මා අකුසලාති
 ආදි, කතමෙ ධම්මා අකුසලා යනාදි වචනය; ආරඬං, පටන්ගත්තේක;

අකුසලෙ, අකුසලනිදේශයෙහි; පඨමං, පළමුකොට; මානිකං, මාතෘකාව; නිකම්පිචා, නිකම්පයකොට; (තබ්බසේසි.) පච්ඡා, පසුව; නිද්දෙසො, විහාර දැක්වීම; යථාපතකතො, කරනලද්දේ යම්යේද; තථා, එපරිද්දෙන්; ඉධ, මේ කුසලාච්ඡාසාධන නිදේශයෙහි; න (කතො), විහාර දැක්වීම නොකරනලද්දේය; කසමා, කවරහෙයින් යත්? අප්පනාචාරෙ, නිගමනවාරයෙහි; නානත්තසමනවතො, නානාත්තය ලැබීම වනහෙයින්; හි, ඒ එසේමැයි; ලොකියකුසලාදීසු, ලොකික කුසලාදීන්හි; තෙසංධම්මානං, ඒ ධර්මයන්ගේ; දුක්ඛසම්පට්ඨිතං පනත්තං, දුක්ඛසංසාරයෙහි ඇතුළත්වන හෙයින්; එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛකම්මසංඝාතී, එවංපෙදුක්ඛකම්මසංඝාතී; අප්පනාභොති, නිගමනය වේ; ලොකුත්තරකුසලාදීසු, ලොකොත්තර කුසලාදීන්හි; එවමෙතෙසං ධම්මානන්ති, එවමෙතෙසං ධම්මානං සි; (අප්පනා භොති, නිගමනය වේ; 0) තසමා, එහෙයින්; එත්ථ, මේ කුසලවිච්ඡාදීන්හි; සාධාරණතො, සාධාරණවශයෙන්; මානිකං, මාතෘකාව; ධර්මාදි, තබන්ට; නසකතා, නොහැක්කේද; ඉති, එහෙයින්; පාරිසෙකතං, වෙන්වෙන්ව; තෙසං තෙසං කුසලාදීනං, ඒ ඒ කුසලාදිධර්මයන්ගේ; මානිකං, මාතෘකාව; උද්දිසිත්වා, උදෙසාම; නිද්දෙසො, විහාර දැක්වීම; කතො, කරනලද්දේය; ඉති (පරිභාෂණානුකූලව, 0) මේ පරිභාෂණ කටයුතුයි; තත්ථ, ඒ කුසලනිදේශයෙහි; යසමා, යම් හෙයකින්; එකවිතතකම්මෙ, එකවිතතකම්මෙයෙකින්; කුසලසංඝාතෙරන සංඝං, කුසලසංඝාතාරාමා සංඝං; අවිජ්ජා, අවිජ්ජාමෝ; නත්ති, නැද්ද; තසමා, එහෙයින්; තං, ඒ අවිජ්ජාව; අවච්ඡා, නොවදර; අකුසලානං, අකුසලධර්මයන්ගේ; මූලතො, මූලභාවයෙන්; (වුත්තං, වදාලා; 0) අවිජ්ජාවිය, අවිජ්ජාවමෙන්; කුසලානං, කුසලයන්ගේ; මූලතො, මූලභාවයෙන්; කුසලමූලං, කුසලමූලයනෙම; (වුත්තං, වදරනලදී; 0) තණ්හාපාදනානුකූල, තණ්හා උපාදනයන්ගේද; අභාවතො, අවිජ්ජාමාන හෙතුවෙන්; තණ්හාභාවතො, තණ්හාසාධනයෙහි; තණ්හාවිය, තණ්හාවමෙන්; ආරම්භණෙ, ආරම්භනයෙහි; අජේඛා භාලො, බැසගත්තා; පසාදො, ප්‍රසාද නම් ලද ප්‍රසාදය නෙමේ; (වුත්තො, වදරනලදය; 0) උපාදනාධර්මතො, උපාදනාසාධනයෙහි; උපාදනාවිය, උපාදනයමෙන්; දළහනිපාතීනාම, දැනට වදනාසුලු; අධිමොකෙතො, අධිමොක්ෂයනෙම; වුත්තො, වදරනලදී; සෙසං, තදව ශේෂවචනය; හෙට්ඨා, යට; වුත්තනෙතෙව, කි නගිත්ම; වෙදි තබන, දහස්සත්තේය; (ඉති සමාපතියෙහි නිපා) කුසලනිද්දෙසො, කුසලනිදේශයනෙමේ; (නිව්ඤ්ඤා, නිවිඤ්ඤා; 0) අභ්‍යාසනං, අභ්‍යාසානවිතතය; හෙට්ඨා, යටධර්මසංග්‍රහපෙළ; විතතූපාදකණෙන, විතතූපාදකණෙනයෙහි; ආගතපටිපාටියාව, ආපිළිවෙලින්ම; විභතං, බෙදවදරනලදී; සබ්බවාරසුච, සියලු අභ්‍යාසානවාරයන්හි; (වචාකාසාරණ දුක්ඛක නිපා.) අවිජ්ජාමූලකා, අවිජ්ජාමූලකවූ; නයා, නයනු; පරිතිනා, පරිතිනානු වෙන්; කසමා, කවරහෙයින් යත්?

අවිජ්ජාසංඝාතො, අවිජ්ජාසංඝාතයෙති; ඵප්පෙතබ්බස්ස, හලසුතුපදයක්නුගේ;
අභාවතො, නැතිහෙයිනි; හි, විසාරකෙරෙමි; කුසලවිතෙතස්ස, කුසල්
සිත්ති; අවිජ්ජාසංඝාතො, අවිජ්ජාසංඝාතයෙති; ඵප්පෙතබ්බං, හලසුතුමු;
කුසලමුලං, කුසලමුලයෙක්; අත්ථි, ඇත; චක්ඛුච්ඤාඤාණදීප්පි, චක්ඛුර්
විඤ්ඤාදීත්ති; (කුසලමුලං, කුසලමුලයෙක්; ට) නත්ථි, නැත; සහෙතු
කෙසුපත, සහෙතුක අව්‍යාකාත විතතයන්ති චතාති; (කුසලමුලං,
කුසලමුලයෙක්; ට) කිඤ්චාපි අත්ථි, ඉදිනුත් ඇත්තේද; එවංසනෙතපි,
එසේ ඇතිකල්හිද; ඉධ, මේ චක්ඛුර්විඤ්ඤාදීත්ති; පච්චිනාතතා,
පසුන්වැගිය බැවින්; තත්ථ, ඒ සහෙතුක අව්‍යාකාත විතතයන්ති;
නගතිතං, නොගන්තාලදි; පඤ්චවිඤ්ඤාණසොතො, පඤ්චවිඤ්ඤාණයාගේ
ශ්‍රෝතසෙති; සොතපතිතාවනුතා, හුණුවාවු වචනප්‍රවාහ ඇත්තීමැවැ;
දෙසනා, දෙසනාතොමේ; ගතා, ප්‍රවාහනමුය; (කතාසිද්ධපාඨසි.) ඉති,
මෙපරිද්දෙන්; වෙදිතබ්බා, දතයුත්තිය; එත්ථ, මේ අව්‍යාකාත නිදේශ
යෙති; විසෙසනොපත, විසෙසවශයෙන් චතාති; චක්ඛුච්ඤාඤාණදීප්පි,
චක්ඛුර්විඤ්ඤාදීත්ති; තණ්හාසාතං, තෘෂ්ණාසංඝාතයද; උපාදනධ්මා
නඤ්ච, උපාදනසංඝාතයද; පරිහිතං, පිරිනුනේ වේ; කසමා, කවර
හෙයකින්; (පරිහිතං, පිරිනුනේවේද; ට) තණ්හාසාතාරහස්ස, තෘෂ්ණා
සංඝාතයට අහිමු; බලවධමමස්ස, බලවත්වූ ධර්මයක්නුගේ; අභාවා,
නැතිහෙයිනිද; අධිමොක්ඛරිතිතතාවා, අධිමොක්ඛයෙන් තොරවූ
බැවින්ද; (පරිහිතං, පිරිනුනේ වේ; ට) සෙසාහෙතුකෙසු, පඤ්චවිඤ්ඤා
යන් කෙරෙන් සෙසවූ අහෙතුක විතතයන්ති; තණ්හාසාතමෙව,
තෘෂ්ණාසංඝාතයමැ; පරිහිතං, පිරිනුනේ වේ; සහෙතුකෙසු, සහෙතුක
අව්‍යාකාත විතතයන්ති; පසාදසබ්බාවතො, ශ්‍රවා සබ්බාසත ප්‍රසාද
සවභාවය ලැබෙන හෙයින්; තණ්හාසංඝාතො, තෘෂ්ණාසංඝාතයෙති; පසා
දෙන, ප්‍රසාද (ශබ්ද)ය කරණකොටැ ගෙණැ; පදං, පදය; පුරිතං,
සමුප්පන්නලදි; එවං, මෙනසින්; එත්ථ, මේ අව්‍යාකාත නිදේශයෙති;
කුසලාකුසලවිපාකෙසු, කුසලාකුසලවිපාකමු; චක්ඛුච්ඤාඤාණදීප්පි,
චක්ඛුර්විඤ්ඤාදීත්ති; සබ්බාරවිඤ්ඤාණනාම ජර්ථායතන එස්ස වෙදනා
මුලකා, සංසාර විඤ්ඤානාම ජර්ථායතන සප්පි වෙදනා මුල්කොටැ
ඇත්තාමු; ඡ ඡ, අවි අවි ප්‍රකාරවූ නයනු; (වෙදිතබ්බා, දතයුත්තාහ; ට)
සෙසාහෙතුකෙසු, පඤ්චවිඤ්ඤායන් කෙරෙන් සෙසවූ අහෙතුක
විතතයන් කෙරෙති; අධිමොක්ඛමුලකෙනසංඝං, අධිමොක්ඛ මූලය ඇති
නග සා සමග; සතතසතත, සප්පසප්පප්‍රකාරවූනයනු; වෙදිතබ්බා,
දතයුත්තාහ; සහෙතුකෙසු, සහෙතුක අව්‍යාකාත විතතයන්ති; පසාද
මුලකෙනසංඝං, ශ්‍රවා සබ්බාසත ප්‍රසාදමුලයා ඇති නග සා සමග;
අධ්මාද්ධිතායා, අධ්මාද්ධිප්‍රකාරවූ නයනු; වෙදිතබ්බා දතයුත්තාහ;
තත්ථ, ඒ වාරයන් අතුරෙති; චක්ඛුච්ඤාඤාණදීප්පි, චක්ඛුර්විඤ්ඤාදී
විතතයන්තිද; චතුර්තමි චතුර්තාතං, චතුර්විධවූ චතුර්තයන්ගේත්;
ආදිවාරෙව, ප්‍රථමවාරයමැ; වුතො, වදාරනලද්දේය; දුතියවාරෙ,
චතුර්වාරයතෙම; පච්චයවිසෙසට්ඨන, ප්‍රත්‍යයවිසෙසාපි හෙයින්;

ලබ්භමානොපි, ලැබෙන්නේවිනමුත්; නවුතෙතා, නොවදරනලද්දේය; තතියවතුත්ථාර, තාතියවතුත්ථාරයෝතුමු; අසමභවනොයෙව, නොලැබෙන හෙයින්ම; (නවුතතා, නොවදරනලද්දයහ; 0) හි, එසේ මැනෝ; තෙ, ඒ තාතිය වතුත්ථාරයෝතුමු; රූපමිසාකා, රූපය හා සමමිශ්‍රයහ; වකුච්ඡිකුච්ඡාදිති, වකුච්ඡිකුච්ඡාදිති; රූපං, රූපයමුත්; නවසමුට්ඨාපෙනති, නොදනවති; පඨමවතුකෙක, ප්‍රථමවතුකෙකයෙහි; වෙවාර, වාරයෝදෙදෙනෙක්; යථාචලකතති, යම්සේ ලැබෙද්ද; එවං, එපරිද්දෙන්; සෙසවතුකෙකසුපි, ඉතිරිවු වතුකෙකයන්හිදු; (වෙවාර, වාරයෝදෙදෙනෙක්; ලබ්භතති, ලැබෙත්; 0) තසම, එහෙයින්; පඨමවතුකෙක, ප්‍රථමවතුකෙකයෙහි; දුතියවාරො, විතියවාරයනෙමේ; (අවුතෙතාපි, නොවදලේවිනමුත්; වුතෙතාව, වදරනලද්දේමය; 0) සෙසවතුකෙකසුච, ඉතිරිවු වතුකෙකයන්හිදු; වෙවෙවාර, වාරයෝදෙදෙන, දෙදෙන; අවුතතාපි, නොවදලානු නමුදු; වුතතාව, වදරනලද්දනුම; හොනති, වෙන්; ඉති, මෙසෙයින්; වෙදිතබ්බා, දතයුත්තාහ; සෙසාහෙතුකාබ්‍යාතතෙ, පඤ්චවිඤ්ජනයන් කෙරෙන් සෙසවු අහෙතුක අව්‍යාකාතයෙහි; සබ්බවතුකෙකසු, සියලු වතුකෙකයන්හි; සබ්බවිවාර, සියලුමවාරයෝ; ලබ්භතති, ලැබෙත්; ඉධ, මේ පඤ්චවිඤ්ජනයන්හි; පච්ඡිනනතතාපන, පසුත්ථාගිය බැවින් වනාහි; පරතො, පසුභාගයෙහි; තගතිතා, නොගන්නාලද්දයහ; සොතපතිතාවනුතා, පඤ්චවිඤ්ජන ශ්‍රොතස්ති හුණුවානුමවැ; දෙසනා, දෙසනානොමෝ; ගතා, ප්‍රවාහනවි; (කතාදිද පාඨසි. ඉති පරිසමාපතියෙහි වැවේ.) සෙසසහෙතුකවිපාකෙසුපි, ඉතිරිවු සහෙතුක විපාකවිතතයන්හිදු; එසෙවතයො, මෙකී තයබදුතය ඇත්තේය; අරූපාවචරවිපාකා, අරූපාවචරවිපාකයන් කෙරෙන්; අඤ්ඤා, භැරසි; (බුරුමසන්තයොප්පාදෙක්ති, අරූපාවචරවිපාකා, අරූපාවචරවිපාකයන්; අඤ්ඤා, තබා; සි කල අරුත්වියකැණි.) හි, දැනකෙරෙමි; නොහොත්-යම් හෙයකින්; අරූපාවචරවිපාකසමිං, අරූපාවචර විපාකවිතතයෙහි; වාරචයමෙව, වාරචයෙක්ම; ලබ්භති, ලැබෙද; ඉති, එහෙයින්; අබ්‍යාකතතිද්දෙසො, අව්‍යාකාත නිදේශයනෙමේ; (නිට්ඨිතො, නිමියෙසි.)

* “අලොභො නිදානං කමමානං සමුදයාය” යනාදිය වදල හෙයින් ව්‍යාපාරවත්වු හෙවත් උත්සාහවත්වු විපාකධර්මවු අලොභාදි කුශලමූලයෝ සංසාරයන්ට නිදානවුලාවෙන්; කම්මෙහෙයෙන් කම්පනවු විපාකධර්මයන්හි අලොභාදීන් සහතිශාවු කම්මෙන්සේ පිළිරුමෙන් පවත්නාවු අලොභාදීහු නිදානවුවෝ නොවෙන් එහෙයින් පඤ්චවිඤ්ජනයන්හි මෙන් නිදානරහිත බැව් සොතපතිතතායයි දතයුතු. මේ අවිකල්පයෙහි නිදානරහිත බැව් සොතපතිතතායයි දතයුතු යන්නෙන් පඤ්චවිඤ්ජනයෙහි ප්‍රතිලිතභාවයනෙම සොතපතිතා නොවා යන අතිප්‍රාය වේ. තදුක්කයා අලොභොනිදානං කමමානං සමුදයායාති ආදිවචනතො සබ්‍යාපාරාති කුසලමූලාති

සංකාරාදිසංඝාතං, නිදනානි හොනති න කාමවෛශෙකස්ස තෙනස්ස විපාකෙස්ස අලොභාදිසංඝාතං කාමපටිබ්බෙහුතා විය පවතතමානා අලොභාද යොති පඤ්චවිඤ්ඤාණෙස්ස විය නිදනරහිතතා සොතපතිතතානි දට්ඨබ්බා (මු: පි:). සංඝාතාපාරාදිනි සංඝාතානි විපාකාධිකාරිකානි අනෙකා (අ: පි:). නිදනරහිතතා සොතපතිතතානි දට්ඨබ්බා න පඤ්චවිඤ්ඤාණෙ පටිච්ඡන්තනභාවො සොතපතිතතානි අභිප්පායො (ම: පි:)

* කවරහෙයකින් ක්‍රියාධම්ම නිදේශයෙහි අවිද්‍යාසාධනයෝ නොවදුලුනුද යන ආශංකිකාපරිහරණය සඳහා මූලවිකාති ක්‍රියාධම්මො ක්‍රියාමතතතා කාමනිදනරහිතා ඉවෙච්චපරිහිතා විජ්ජායානා වෙදිතබ්බා (මු: පි:). ක්‍රියාධම්මයෝ ක්‍රියාමාත්‍රයක් වන බැවින් කම් නිදනරහිතවුනුමනුසි පිරිනුනු අවිද්‍යාසාධනය ඇත්තාහසි දහයුත්තාහ යනු භාවයි. පරිහිතං අවිජ්ජායානං එතෙසනති පරිහිතා විජ්ජායානා (අ: පි:). පරිහිතා විජ්ජායානානි ඉදං සොතපතිතතාසද්දෙන සමා නන්තං (ම: පි:)

* තෘතීය චතුම්භාරයෝ නොලැබෙන හෙයින්ම යනු කවර හෙයකින් කියනලදද? කීමෙක්ද චක්‍ෂුර්විඤ්ඤාදීනු චක්‍කායතනුපවය රූපාදීන්ට පශ්චාත්ත ප්‍රත්‍යවුච්ඡාන නොවෙද්ද යත්? ප්‍රත්‍යයයෝ වෙති; ඒ චක්‍කායතනුපවය රූපාදීන්ට අනුබලදෙන්නාවූ විතත සමුත්ථානරූපය නොදනවිම සඳහා හෙවත්-සාරූපයෙන්ම චක්‍ෂුර් විඤ්ඤාදීනු රූපය නොදනවත්යි අටුවාහි කී අභිප්‍රායය ප්‍රකාශකරන් තාක්මෙන් “අසමභවතො”යි කියනලද්දි දුෂ්ටවෘත්ති. තදුක්කතා. තතියචතුම්භාරා අසමභවතො එවැනි කසමා වුතතං කිං චක්‍කු විඤ්ඤාණාදීනි චක්‍කායතනුපවයාදීනං පච්ඡාජනපවයා නහොනතිති හොනති තදුපත්ථෙකස්ස පන විතතසමුට්ඨානස්ස අසමුට්ඨාපනං සංකාය අසමභවතොති වුතතනති දට්ඨබ්බො (මු: පි:). සංකායානි අභිප්පායං විභාවෙනෙතා විය වදනි සරූපෙනෙව පන නව චක්‍කු විඤ්ඤාණාදීනි රූපං සමුට්ඨාපෙනාති අට්ඨකථායං වුතතං (අ: පි:)

* සහජත පශ්චාත්ත විඤ්ඤායාගේ වශයෙන් වනාහි ඒ අවස්ථා වෙතිද විඤ්ඤාප්‍රත්‍යයයෙන් නාමරූපය නොලැබෙන්නේ නොවේ පශ්චාත්ත සහජතනාමයාගේ වශයෙන්ද සහජත පුරෙජතවු චක්‍කාදිරූපයාගේ වශයෙන්ද නාමරූප ප්‍රත්‍යයයෙන් ෂබ්දායතන යත් ලැබේද එහෙයින් තෘතීය චතුම්භාරයෝ නොලැබෙන්නාහු නොවෙත් කියේ මැනෝ. සහජත පච්ඡාජන විඤ්ඤාණස්ස පන වසෙන තදුපි විඤ්ඤාණපවයා නාමරූපං, පච්ඡාජන සහජත නාමස්ස සහජත පුරෙජතහුත චක්‍කාදි රූපස්සව වසෙන නාමරූප පවයා සමුට්ඨානසද්ධි ලබනති තතියචතුම්භාරානසමභවනාති (මු: පි:). නාමරූපං නනලබ්බනති යොජනා (අ: පි:)

ඉද්දති අපරෙත පරිසාසෙන එකවිතතකකිණේ පට්ඨසාකාරං දසෙහතුං සුත කතමෙ ධම්මා කුසලාති ආදි ආරඬං, තත්ථ අවිජ්ජා පට්ඨසාති උපනිස්ස සමවසනං. සකිං වුතනං, තෙනෙව නිද්දෙස වාරෙ තත්ථ කතමා අවිජ්ජාති අවිභජ්ජා තත්ථ කතමො අවිජ්ජා පට්ඨසා සබ්බාගේති විභතනං, කුසලවෙනනා සබ්බානොති සබ්බාගේ සෙව තසමිං සමසෙ විතෙනන සහජ්ජනා හොති, න අවිජ්ජා, තත්ථ ලොකිකකුසලස්ස හෙට්ඨා සුතනනනභාජනියෙ වුතනනසෙනෙව අවිජ්ජාපට්ඨසො හොති, සසමා පන අපපතිනාවිජ්ජා අවිජ්ජාස පහානන්ථං ලොකුතතරං භාවෙති, තසමිං තස්සාපි සමතිකකම වසෙන පට්ඨසොහොති, අවිජ්ජාවනොසෙවති කුසලාසුභනං හොති න ඉතරස්ස, තත්ථ තෙභුමිකකුසලෙ සමමානවසෙනපි සමතිකකම භාවනාවසෙනපි ආසුභනං ලබන්ති, ලොකුතතරෙ සමුවෙජ්ජභාවනා වසෙනාති, සෙසං වුතනනස මෙව, අසං පන විසෙසො සථා හෙට්ඨා එතෙක කුසලෙ වතුතනං වතුකකානංවසෙන නවසොලසකාලධා නථා ඉධ නිලබන්ති, කසමා, අවිජ්ජාස අවිභන සමපසුතන අඤ්ඤ මඤ්ඤපට්ඨසා භාවනො, උපනිස්ස වසෙන පනෙත්ථ පඨම වතුකක මෙව ලබන්ති, නමපි පඨමවාරමෙව දසෙහනා සබ්බිතනං නිභජ්ජා පන දසෙහනබන්ති අවිජ්ජාමූලක කුසලනිද්දෙසො

78. ඉද්දති, ප්‍රාඥාවසරයෙති; අපරෙතපරියායෙන, අත් ප්‍රකාර යෙකින්; එකවිතතකකිණේ, එකවිතතකිණයෙකින්; පට්ඨසාකාරං, ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාදය; දසෙහතුං, දක්වන්ට; සුත, නැවත; කතමෙධම්මා කුසලාති ආදි, කතමෙ ධම්මා කුසලා යනාදි වචනය; ආරඬං, පවත් ගත්යෙක; තත්ථ, ඒ කතමෙධම්මා කුසලා යනාදි වචනයෙති; අවිජ්ජා පට්ඨසාති, අවිජ්ජාපට්ඨසා යන මේ වචනය; උපනිස්සයපට්ඨසනං, උපනිස්සය ප්‍රත්‍යය භාවය; සකිං, සදහා; වුතනං, වදාරනලදි; තෙනෙව, එහෙයින්ම; නිද්දෙසවාරෙ, නිදේශවාරයෙති; තත්ථ කතමා අවිජ්ජාති, යි; අවිභජ්ජා, විභාගය නොකොට; තත්ථකතමො අවිජ්ජා පට්ඨසා සබ්බාගේති, තත්ථ පෙ සබ්බාගේයි; විභතනං, විභකනය; හි, ඒ කීම සැබව; කුසලවෙනනාසබ්බානො, කුසලවෙනනා සබ්බාතවු; සබ්බාගේයෙව, සංසකාරයතෙමේම; තසමිංසමයෙ, ඒ කුසල්සිත උපදනා අවස්ථාවෙති; විතෙනන, කුසල්සිත හා; සහජ්ජනො හොති, එක්වැ හටගත්තේවේ; අවිජ්ජා, අවිද්ධකොමේ; තසමිං සමයෙ, ඒ අවස්ථාවෙති; විතෙනන, කුසල්සිත හා; ට) න (සහජ්ජනා හොති), එක්වැ නොහටගත්තේවේ; තත්ථ, ඒ කුසල් අතුරෙන්; ලොකික කුසලස්ස, ලොකික කුසලයට; හෙට්ඨාසුතනනනභාජනියෙ, යටැ සුත්‍රානනභාජනියෙති; වුතනනසෙනෙව, වදාරනයින්නම; අවිජ්ජා, අවිද්ධකොමේ; පට්ඨසොහොති, ප්‍රත්‍යයවේ; යසමාපන, යම් කෙයකින් වනාහි; අපපතිනාවිජ්ජා, ප්‍රතිත නොකළ අවිද්ධ ඇති පුද්ගලතෙමේ; අවිජ්ජාය, අවිද්ධවගේ; පහානන්ථං, පැහිම සදහා; ලොකුතතරං,

ලොකොත්තර කුශලය; භාවෙති, වඩාද; තසමා, එහෙයින්; තස්සාපි, ඒ අවිද්ඝවගේද; සමතික්කමනවසෙන, මොනවට ඉක්මවීම් වශයෙන්; පච්චයොගොති, ප්‍රත්‍යයවේ; (තස්සාපි, ඒ ලොකොත්තර කුශලයත්; සමතික්කමනවසෙන, මොනවට ඉක්මවීම් වශයෙන්; යි කලුචියකැන නොයෙදේ(8)) හි, සැබව; අවිජ්ජාවනොයෙව, අවිද්ඝව ඇති පුද්ගල යාගේමැ; කුසලායුතනං, කුසල් රැස්කිරීමැ; හොති, වේ; ඉතරස්ස, අවිද්ඝව නැති පුද්ගලයාගේ; න (කුසලායුතනං), කුසල් රැස්කිරීමෙක් නැත; තත්ථ, ඒ කුසල් අතුරෙන්; තෙහුමකකුසලෙ, තෙහුමක කුශලයෙහි; සමමාහවසෙනපි, මූලාදීම් විසිනුදු; සමතික්කමනාවනා වසෙනපි, මොනවට ඉක්මවීම පිණිස වූ බවින් විසිනුදු; නොහොත්-තදඛන විෂකම්භන වශයෙන් සමතික්කමනා භාවනා වශයෙනුදු; ආයු භනං, රැස්කිරීමෙක්; ලබ්භති, ලැබේ; ලොකුත්තරෙ, ලොකොත්තර හුමක කුශලයෙහි; සමුවෙජ්දභාවනාවසෙන, සමුවෙජ්ද භාවනාවගේ ශක්ති විසින්; (ආයුතනං, රැස්කිරීමෙක්; ලබ්භති, ලැබේ; ඉති සමාපත්තියෙහි නිපා.) සෙසං, තෙසු වදාලුවවනා; චුත්තනායමෙව, කි නය බදු නය ඇත්තේමය; අයංපන, මේ මතු වස්‍යමාණවූයේ වනාහි; විසෙසො, වෙනසි; හෙට්ඨා, යටැ; එකෙකකුසලෙ, එක් එක් කුශල යෙක්හි; වතුනාං වතුකකානං, වතුර්විධවූ වතුකයන්ගේ; වසෙන, ශක්තිවශයෙන්; නවසොලසකා, නවවිධ භෞතික කෙනෙක්; ලඛා, ලක්නු; යථා, යම්සේද; තථා, එපරිද්දෙන්; ඉධ, මේ අවිද්ඝමූලනිදේශ යෙහි; තලබ්භනති, නොලැබෙත්; කසමා, කවර හෙයින්යත්; අවිජ්ජාය, අවිද්ඝවගේ; අවිගත සමපයුතන අඤ්ඤාමඤ්ඤා පච්චයාභාවතො, අවිගත සමප්‍රයුතන අන්‍යෝන්‍ය ප්‍රත්‍යයයන් අවිද්ඝමාන වන හෙයින්; (තලබ්භනති, නොලැබෙත්; 0) එත්ථපන, මේ අවිද්ඝමූලක කුශලනිදේශ යෙහි වනාහි; උපතිස්සයවසෙන, උපතිස්සය ප්‍රත්‍යය වශයෙන්; පසම වතුකකමෙව, ප්‍රථමවතුකයමැ; ලබ්භති, ලැබේ; තමපි, ඒ ප්‍රථම වතුකකයතෙමේද; පඨමවාරමෙව, පළමුවරම; දසොක්ඛා, දක්වා; සබ්බිත්තං, සංකෛපකරනලදී; පන, එසේවිනමුත්; නිහරිත්ථා, උපුටා; (පණ්ඩිතෙන, නුවණැත්තනු විසින්; 0) දසොක්ඛබ්බනති, දැක්වියයුතු; (ඉති සමාපත්තියෙහි නිපා.) අවිජ්ජාමූලකකුසලනිදේශො, අවිද්ඝමූලක කුශලනිදේශයතෙමේ; (තිට්ඨිතො, තිමියේහි.)

* සමමාහ වශයෙන් යනු අනිත්‍යාදි භාවයෙන් හයසතිනවු මහිරිරසැති විෂවෘක්‍ෂ බීජයක් හා සමානවූ ප්‍රතිසන්ති විඤ්ඤා සංකප්පාන කුසල ඵලයෙහිද තදුත්තාදක කුසලයෙහිද ආදීනව නොදක්නා සුලු බැව් වශයෙන් යුක්තයි. කියේමැනෝ සමමාහ වසෙනාති කුසල ඵලෙ අනිවාර්තාය සහයෙ සාදුරස විසරුකබ්බිජසදිසෙ තං නිබ්බත්තකකුසලෙව අනාදීනව දසසිතාවසෙන (මු: වී:) කුසල ඵලනති කුසල විපාක පටිසන්ති විඤ්ඤාණස්ස ගතිත්තතා තස්ස සාදුරස විසරුකබ්බිජසදිසතා වුත්තා (අ: වී:) * “සමතික්කමනං භාවනා

සමතිකකම භාවතා” යුගෙසින් තදම් සමප්‍රදාන තත්පුරුෂ සමාස විසින්ද “තදබගවිකබ්‍රහ්ම වසෙන සමතිකකමභාවතා භාවතා සමතිකකමභාවතා” යුගෙසින් කම්බාරය සමාස විසින්ද අවිච්ඡාදයා නය කලහසි දතයුතු.

* “තථා ඉධ න ලබ්‍හන්ති” යන වචනය අවිච්ඡාදයේම සංස්කාර යන්ත්‍ර අවිච්ඡාදී ප්‍රත්‍යයභාවයෙන් අභාවය සදහා කියනලදී විඤ්ඤා දීත්ව වනාහි සංස්කාරදීනු අවිච්ඡාදී ප්‍රත්‍යයයෝ වෙත්තූසි. “අවිච්ඡා පච්චයා සංඛාර සංඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සංඛාරහෙතුකං” යනාදීන් යොජනා තොමෝ කරත්ව නොහැකි නොවේද එහෙයින් අවිච්ඡා වතුප්‍රකාදීනුදු මේ ප්‍රත්‍යාවයෙහි නොම නොලැබෙති ලැබෙත්මය යුගෙසි. තථා ඉධ න ලබ්‍හන්තිහි අවිච්ඡාය එව සංඛාරානං අවිච්ඡාදී පච්චයතතාභාවං සංඛාරය වුතං විඤ්ඤාණාදීනං පන සංඛාරාදයො අවිච්ඡාදීපච්චයා හොන්ති අවිච්ඡාපච්චයා සංඛාර සංඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සංඛාරහෙතුකන්ති ආදීනා යොජනා න සකකාකාතුන්ති අවිච්ඡාදවතුකකාදීති න ඉධ න ලබ්‍හන්ති. (මු: පි:)

79

ඉද්‍යානි අබ්‍යාකතෙසුපි අපරෙතොව නසෙන පච්චසාකාරං. දසෙසානුං කතමෙධමො අබ්‍යාකතානි ආදි ආරබ්ථං, නත්තු සුසලමුල පච්චසානි ඉදමපි උපනිස්සං පච්චසනං සංඛාරය වුතං, සුසල විපාකස්ස හි සුසලමුලං, අසුසලවිපාකස්සව අසුසලමුලං උපනිස්සං පච්චසො හොති, නානාකම්මානි කම්මපච්චසෙ පන වතනබ්‍රමෙව නත්ති, නසමා එස උපනිස්සං පච්චසෙන වෙව නානාකම්මානි කම්ම පච්චසෙනව පච්චසො හොති, නෙතොව නිදෙදසවාරෙ නත්තු කතමං සුසලමුලනි අවිච්ඡාදා නත්තු කතමො සුසලමුලපච්චයා සංඛාරාගේති විභන්තං. අසුසල විපාකෙපි එසෙවනසො, අවිච්ඡා මුලකසුසලනිදෙදසෙවිසව ඉමසමිමපි විපාකනිදෙදසෙ පඨමං පච්චසවතුකතමෙව ලබ්‍හති, නමපි පඨමවාරං දසෙසං සංඛින්නං. නසමා එකෙකස්මිං විපාකවිනෙත එක මෙකස්මිං වතුකතස්ස වසෙන සුසලමුලකෙ අසුසලමුලකෙව නසෙ වාරස්සහෙද වෙදි නබ්‍රො, ක්‍රියාධමමානං පන සසමා නෙව අවිච්ඡාන සුසලාසුසල මුලානි උපනිස්සං පච්චසනං ලබ්‍හති නසමා ක්‍රියාවසෙන පච්චසා කාගේ නවුතනානි එවමෙස,

අසුසලසුසලාබ්‍යාකත ධමමසු අනෙකහෙදතොවධා,
සුසලාසුසලානං පන විපාකෙව උපනිස්සං පච්චසෙන.

සුත එකධාවවුතො වාදිස්සවරෙන පච්චසාකාගේ,
ධමමසවච්චසහෙදෙ සුඤ්ඤාස්ස පහෙද ජනනත්ථං.

පරිසතති සවණවිනතන පටිපනතිකතම විවජජිනානඤ්ච,
සසමාඤ්ඤ පහෙදො නකදුච්චි හොති එනසමි..

පරිසතති සවණ විනතන පටිපනතිකතමනො සදවිතේ,
තත්ථ කසිණනභඤ්ඤං කරණිසතරං තනො අප්පිති.

අභිධම්මභාෂණියං.

අසං පන පච්චසාකාතේ සුතනතන අභිධම්මභාෂණියවසෙන
වෙපට්ටවමෙව නිහරිතා භාජෙතා දැක්විතො හොති.

පට්ටවසමුප්පාදවිභවන නිද්දෙසො.

79. ඉදහි, ප්‍රාජ්‍යාවසරයෙහි; අඛ්‍යාතනෙසුපි, අඛ්‍යාතනධම්ම
යන්තිදු; අපරෙතෙවනසෙන, අන්‍යමුම නයෙකින්; පච්චයාකාරං,
ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාදය; දසොසුං, දක්වන්ට; කතමෙධමො අඛ්‍යාතතාති
ආදි, යනාදිය; ආරම්භං, පටන්ගන්නාලදය; තත්ථ, ඒ කතමෙධමො
අඛ්‍යාතතා යනාදියෙහි නොහොත්-ඒ පදයන් අතුරෙහි; කුසලමූල
පච්චයාති, කුසලමූලපච්චයා යන; ඉදමපි, මේ වචනයද; උපනිස්සය
පච්චයනං, උපනිස්සයප්‍රත්‍යය භාවය; සක්ඛියං, සදහා; වුත්තං, වදන
සේක; හි, ඒ එසේමැයි; කුසලවිපාකස්ස, කුසලවිපාකයට; කුසල
මූලං, කුසලමූලයතෙමේද; අකුසලවිපාකස්ස, අකුසලවිපාකයට;
අකුසලමූලඤ්ච, අකුසලමූලයතෙමේද; උපනිස්සයපච්චයො හොති,
උපනිස්සය ප්‍රත්‍යය වේ; නානාකම්මකම්මපච්චයෙපන, නා නා
ක්ෂණික කම්මප්‍රත්‍යයෙහි වනාහි; වතතබ්බමෙව, කියයුත්තෙක්මැ;
තත්ථි, නැත; තස්මා, එහෙයින්; එසො, මේ කුසලප්‍රත්‍යයාදියතෙම;
උපනිස්සයපච්චයෙනවෙව, උපනිස්සය ප්‍රත්‍යය ශක්ති වශයෙන්ද;
නානාකම්මකම්මපච්චයෙනව, නානාක්ෂණික කම්මප්‍රත්‍යයශක්ති වශ
යෙන්ද; පච්චයොහොති, ප්‍රත්‍යය වේ; තෙනෙව, එහෙයින් ව; නිද්දෙස
වාරෙ, ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාද නිද්දේ වාරයෙහි; තත්ථකතමං කුසලමූලනති,
තත්ථකතමං කුසලමූලංයි; අවිභජ්ජිතා, විභජ්ජන යනාකොටැ; තත්ථ
කතමො කුසලමූලපච්චයා සංඛාරෙති, තත්ථ පෙ සංඛාරෙති;
විභතතං, විභතතයැ; අකුසලවිපාකෙපි, අකුසලවිපාකවිතනයෙහිදු;
එසෙවනයො, මෙකි නය බදු නය අත්තේය; අවිජ්ජාමූලක කුසල
නිද්දෙසෙවියව, අවිජ්ජා මූලක කුසලනිද්දේයෙහි මෙන්; (ව වාක්‍යාරම්භ
ද්‍රෝණකයි.) ඉමසමිං විපාකනිද්දෙසෙපි, මේ විපාකනිද්දේයෙහිදු;
පඨමං, පළමුවනුවු; පච්චයවතුක්කමෙව, ප්‍රත්‍යයවතුක්කයමැ; ලබ්භති,
ලැබේ; තමපි, ඒ ප්‍රත්‍යය වතුක්කයතෙමේද; පඨමවාරං, පළමුවර;
දසොසුං, දක්වා; සංඛිතතං, සංක්ෂේපකරනලදි; තස්මා, එහෙයින්;
එකෙකයමිං විපාකවිතෙන, එක් එක් විවෘතවිතෙක්හි; එකමෙකස්ස එව,
එක් එක්වුම; වතුක්කස්ස, වතුක්කයාගේ; වසෙන, ශක්තිවශයෙන්;

කුසලමූලකෙ, කුසලමූලකතයෙහිද; අකුසලමූලකෙතයෙව, අකුසලමූලකතයෙහිද; වාරප්පහෙදො, වාරප්පහෙදයතෙම; වෙදිතබ්බො, දතයුත්තේය; ක්‍රියාධම්මානංපන, ක්‍රියාධම්මයන්ට වනාහි; යසමා, යම් හෙයකින්; අවිජ්ජා, අවිජ්ජානෝ; (උපනිස්සයපච්චයනං, උපනිස්සය ප්‍රත්‍යය භාවය;) තෙව (ලහනි), නොලබාද; කුසලාකුසලමූලානි, කුසලාකුසලමූලයෝකුමු; උපනිස්සයපච්චයනං, උපනිස්සයප්‍රත්‍යය භාවය; න ලහනනි, නොලබද්ද; තසමා, එහෙයින්; ක්‍රියාවසෙක, ක්‍රියා සිත් වයයෙන්; පච්චයාකාරො, ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාදයතෙම; නවුත්තොති, නොවිදුරනලද්දේය; (ඉති සමාපනියෙහි වැටේ.)

* “විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං විඤ්ඤාණසම්පයුත්තං නාමං”යනා දීත් යථාලාභයෝජනා වයයෙන් නය දක්වනලද්දේ වේ. තදුක්කයා විඤ්ඤාණපෙකාමනනි ආදිනා හි යථාලාභයෝජනය නයො දසසිතොති (මු: පි:) * යථාලාභයෝජනාව දුක්ඛ හෙයින් ඉදින් “සඛාරහෙතුකං”යනාදි වයයෙන් යෝජනානොමෝ ලැබේද එසේ වි නමුත් අවිභව වතුකාදිහු නොලැබෙත් මෙද කිහුයදිපි සඛාර හෙතුකනනි ආදිනා යෝජනා ලබනනි අවිභවවතුකාදිනි පන නලබනනි යථාලාභයෝජනය දසසිතතතා (අ: පි:)

* නානාක්ෂණික කමීප්‍රත්‍යයයෙහි වනාහි වත්තව්‍යයෙක්ම නැතැයි අටුවාවේ උකතයි. කිමෙක්ද කුසලමූලභූත අලොභාදිත්‍රයත් අකුසලමූලභූත ලොභාදිත්‍රයත් කමීප්‍රත්‍යය වේද? නොවෙයි කමී ප්‍රත්‍යයවූ වෙතනාව හා සංඝාමවූ කුසලාකුසලමූලයතෙම කමීය මෙන් ප්‍රත්‍යය වේ (කමීයමෙන් යනු විපාකධම්මද්භාවයෙන් අභිමත හෙයින් යුතැති.) ඒ කමීය හා එකි භූත නොවූයේ විනමුත් එකි භාවයට මෙන් ගිය බැවින් මෙසේ කියනලද්දි දතයුතු. කුසලාකුසල මූලයන් කෙරෙන් තොරවැ කමීයතෙමේ විපාකය නොදනවාද එහෙ යින් ඒ කුසලාකුසලමූලයෝ විපාකයට පයඝීය වයයෙන් උපනිස්සය වෙන්යයි යම්සේ කියනලද්දුද එපරිද්දෙන් කමීය හා එකි භාවයට ගියෝවැ කමීය හා සංඝාමවූහුවැ කුසලාකුසලමූලයෝ කමීජ රූපය නට ප්‍රත්‍යයෝ වෙන්නුයි පයඝීය විසින් ඔවුන්ගේ කමීප්‍රත්‍යයතා තොම කියනලද්දු; කියේ මැනෝ නානාක්ෂණික කමමපච්චයෙ පන වත්තබ්බමෙව නප්පිති වුත්තං කිං කුසලමූලං අකුසලමූලඤ්ච කමමපච්චයො හොතිති න හොති කමමපච්චයභූතාය පන වෙතනාය සංසංචිං කමමං විය පච්චයො හොති තෙන එකිභාවම්ච ගතත්තාති එවං වුත්තනනි දට්ඨබ්බං, යථාකුසලාකුසල මූලෙහි විනා කමමං විපාකං නජනෙතිති තාති විපාකස්ස පරියායෙන උපනිස්සයොති වුත්තාති එවං කමෙතන එකිභූතාති සංසංචිංති හුත්වා කමමජනං පච්චයො හොනනිති පරියායෙන තෙසං කමමපච්චයතා වුත්තා (මු: පි:) * කමීයතෙමේ විපාකයට ප්‍රත්‍යයවනුයේ ප්‍රකමීයෙන් වේද එහෙයින් උහුගේ කමීප්‍රත්‍යයතාවයත් තත්සමප්‍රසුකතධම්මයන්ගේ පයඝීය තාවයත් වන්නිය යන අදහසින් “පරියායෙන උපනිස්සය පච්චයො”යි’

කියනලදහයි විසු විපාකයා කමම. පව්වයෝ හොනනං සාතිසයං හොතිති තස්ස නිපජියායනා තංසමපසුත්තානං පරියායනාසියාති අබිප්පායෙන පරියායෙන උපනිස්සයපව්වයොති වුත්තාතිති ආහං කුසලධමෙමා අබ්‍යාකතස්ස ධමමස්ස උපනිස්සය පව්වයෙන පව්වයෝ අකුසලධමෙමා අබ්‍යාකතස්ස ධමමස්ස විපාකධමධමෙමා නෙවවිපාක නවිපාකධමධමමස්ස උපනිස්සය පව්වයෙන පව්වයෝ සී වදාල හෙයින් නිස්සයඝ්‍රීය වශයෙන් සියලුම කුසලාකුසලධම්මෝ විපාක යට උපනිස්සය ප්‍රත්‍යයවේය යන මේ අර්ථය පැහැණේ.

* එසො යන ප්‍රථමානනයා “එසකුසලමූලපව්වයෝ අකුසලමූල පව්වයෝව”යි යොදා ගතයුත්තේයි, කුසලමූලං අකුසලමූලං යන කල්වලිඛික පදයන්ගේ පුනරුපදෙශයැ ඇතත් ප්‍රත්‍යය ශබ්දපෙක්‍ෂා යෙන් “එසයි” පුලලිඛනයෙන් උක්තයයි ඇරදක්වනුවෝ කිනං එසාති පෙයොජේතබ්බං යි. (මු: වී:) කුසලමූලං අකුසලමූලනති ඉමෙසං අක්‍රාදෙසොපි පව්වයසද්දපෙක්ඛාය එසාති පුලලිඛනවසෙන වුත්තොති දෙසොනොනා ආහ එසාති පෙයොජේතබ්බනති යි (අ: වී:)

* මහසිකාරුද්ධි යනාදීන් අප්‍රභිතවූ අවිද්‍යාව ඇති පුද්ගලයන් ගේද ක්‍රියාවිත්තයට කුසලාකුසලමූලයෝද අවිද්‍යාවද උපනිස්සය ප්‍රත්‍යයවූහු නොවෙත්යයි දක්වනුවෝ මහසිකාරුද්ධි ජවනවිචි පටිපාදකමත්තතතා කුසලාකුසලානිවීය අවිජ්ජං උපනිස්සයං න කරොති අවිජ්ජපනිස්සයානං පන පවතති අත්ථං භවතිතාවටතමත්තං හොති පතිනා විජ්ජානඤ්ච ක්‍රියානං අවිජ්ජානෙවුප්පාදිකා ආරම්භේ මත්තමෙව පන හොති එවඤ්ච කත්වා කුසලොධමෙමා අබ්‍යාකතස්ස ධමමස්ස උපනිස්සයපව්වයෙන පව්වයොති විපාකධමධමෙමා නෙව විපාකනවිපාකධමධමමස්ස උපනිස්සය පව්වයෙන පව්වයොතිව එවමාදීසු ක්‍රියානං අකුසලා උපනිස්සය පව්වයනාවෙන න උඛවාති, අපිව අවිජ්ජාපව්වයා සබ්බාරුති එතස්ස වසෙන අවිජ්ජාමූලකො කුසලනායො වුත්තො සබ්බාරපව්වයා විඤ්ඤාණනති එතස්ස වසෙන කුසලාකුසලමූලකො විපාකනායො ක්‍රියානං පන නෙවසබ්බාරග්ගහ ණෙන නව විඤ්ඤාණග්ගහණෙන ගහණං ගවජ්ජනිති තංමූලකො ක්‍රියා නායො නලබ්භතිති නවුත්තොති දට්ඨබ්බො යි විසු. (මු: වී:) මහසිකාරු නම්ලද මනෝවාරුච්ඡිකයනෙමේද ජවනවිචිත් පිළියෙල කිරිමි පමණක් ඇති බැවින් කුසල් අකුසල්මෙන් අවිද්‍යාව උපනිස්සයක්නු නොකෙරෙයි අවිද්‍යාව උපනිස්සය කොටැ ඇති කුසලාකුසල ධමුත්තේ වනාහි පැවැත්ම පිණිසැ භවාංගයාගේ පරිවර්ත මාත්‍රයක් ඇත්තේ වේ ප්‍රභිතවූ අවිද්‍යාව ඇති පුද්ගලයන්ගේද ක්‍රියාවන් අවිද්‍යාමෝ නූපදවන්තිමැ ආලම්බනමාත්‍රයක්ම වේ මෙසේ නූපදවන හෙයින් “කුසලොධමෙමා පෙයොපව්වයෝ” යිද මෙ ඇ තන්හි ක්‍රියාධමුත්තට උපනිස්සයප්‍රත්‍යය භාවයෙන් අකුසලයෝ නොඋද්ද්‍රව්‍ය, විපාකධමුත්තට

අකුසලයෝ උපතිෂ්ඨාසු ප්‍රත්‍යයභාවයෙන් උදුලහ ක්‍රියාධිමුත්වද කුසලයෝ උපතිෂ්ඨාසු ප්‍රත්‍යයභාවයෙන් උදුලහ යන ව්‍යතිරේකාථය නුදු මෙයින්ම දක්වා. මේ අභිප්‍රායතෙමේ කුසලත්‍රිකයෙහිත් විපාක ත්‍රිකයෙහිත් ප්‍රශ්නවාරයබලා දකුණු.) එහෙත් “අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාර”යන වචනයාගේ වශයෙන් අවිජ්ජාමූලකවූ කුසලත්‍යතෙමේද ‘සංඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං”යන වචනයාගේ වශයෙන් කුසලාකුසල මූලකවූ විපාකත්‍යතෙමේද වදාරනලද්දේය. කමිච්චාත්ත විපාකච්චාත්ත වූම සංඝකාර විඤ්ඤාණෝ පඤ්චමනසෙහි අභිමත නොකරනලද්දහු නුසි ක්‍රියාධිමුත් වනාහි සංඝකාරග්‍රහණයෙන් සංග්‍රහභාවයටද නොයයි විඤ්ඤාණ ග්‍රහණයෙන් සංග්‍රහභාවයටද නොයයි එහෙයින් තත්මූලකවූ ක්‍රියාත්‍යතෙමේ නොලැබේය කියා නොවදාරනලද්ද යි දකුණු. කමමටට විපාකමටට භූතානියෙව සංඛාරවිඤ්ඤාණෝ පඤ්චමනසෙ අධිපෙතානිති වුතන. ක්‍රියාපතං පෙගච්ඡන්ති, (අ: වී:). අවිජ්ජා කුසලාකුසලමූලානි ක්‍රියානං උප්පාදකානි න භොනන්ති යොජනා තෙන ක්‍රියානං උපතිස්සය පච්චයත්තං නිවතෙනති අවිජ්ජපතිස්සයානං කුසලාකුසලමූලානං, පතිනා විජ්ජානඤ්ඤානි ආදිනං අවිජ්ජාය ක්‍රියානං උපතිස්සයාභාවං දසෙය්ති, තෙනව සබ්බෙ සමපි අකුසලානං ක්‍රියානං උපතිස්සයාභාවං දීපෙති එවඤ්ඤ කතානි උප්පාදකාභාවතො න උච්චාති සබ්බෙකො ක්‍රියානං අකුසලා උපතිස්සය පච්චයභාවෙන න උච්චාති පදෙන විපාකානං අකුසලා උපතිස්සය භාවෙන උච්චා ක්‍රියානඤ්ඤ කුසලා උපතිස්සය භාවෙන උච්චාති දසෙය්ති ස්වායමධිපායො කුසලත්තියෙ විපාකත්තියෙව පඤ්ඤාචාරං ඔලොකෙත්වා විජ්ජිතබේබ්බා. (ම: වී:)

79.(කා) එවං, යථොක්ත නයින්; එසපච්චයාකාරේ, මේ ප්‍රතිත්‍ය සමුත්පාදයතෙම; අකුසලකුසලාඛ්‍යාතවධමෙමසු, අකුසලකුසලා ච්ඡාතවධමයන්ති; අනෙකහෙදතො, නොඑක් ප්‍රභෙදවශයෙන්; චක්ඛා, වදාර; පන, තදන්‍යවූ; (කුසලාකුසලෙසු, කුසලාකුසලයන් තින්; 0) කුසලාකුසලානං, කුසලාකුසලයන්ගේ; විපාකෙව, විපාක යෙහිත්; උපතිස්සවිසෙක, උපතිෂ්ඨාසු ප්‍රත්‍යයභවයෙන්;

පුන, නැවත; එකධාව, එක්ප්‍රකාරයෙකින්ම; වාදිප්පවරෙන, වාදින්ට ශ්‍රේෂ්ඨවූ භගවත්තු විසින්; ධම්මප්පච්චයහෙදෙ, අවිජ්ජාදි ධම්මයන්ගේ ප්‍රත්‍යයභාවහෙදයෙහි; නොභොත්-ජරමරණාදි ධම්ම යන්ගේ ජාත්‍යාදි ප්‍රත්‍යයහෙදයෙහි; ඤ්ඤාණය, ඤානයාගේ; පඤ්ඤා ජනනත්තං, විශේෂජනනය පිණිස; වුත්තො, වදාරනලද්දේ වේ.

එතසම්, තෙලප්‍රතිත්‍යසමුත්පාදධම්මයෙහි; පරියත්තිසවණවිනතන පටිපත්තිකකම විචජ්ජිතානඤ්ඤා-පරියත්ති, පයඝීපතියගේ; සවණ, ඇසීම; විනතන, සිතීම; පටිපත්ති, පිළිපැදීම යන මොවුන්ගේ; කම,

පිළිවෙල, විවඡ්ඡිකානංව, පිංකලද පුද්ගලයන්ට; ඤාණපහෙදො, ප්‍රඥ විශෙෂයෙක්; කදාපිපි, කිසිවිටෙකත්; යස්මා, යම්හෙයකින්; නහොති, නොවේද;

(තස්මා, එහෙයින්; ට) යිතො, ප්‍රාඥපුද්ගලතෙමේ; තත්ථ, ඒ ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාදධම්මෙයෙහි; සදා, අමකල්හි; පරියතතිසවණ වින්‍යාන පටිපත්තිකකමතො, පයඝාපතිය ඇසීම සිතීම පිළිපැදීමහුගේ ක්‍රම වශයෙන්; කසිරු, කරන්නේසි; හි, ඒ කීම සැබැය; තතො, ඒ ප්‍රඥ විශෙෂජනකවු පිළිවෙලට වඩා; අඤ්ඤං, අත්‍යවු; කරණීයතරං, වැඩි තරම් කටයුත්තෙක්; න අපි, නැත්තේයි. අභිධම්මභාජනියං, අභි ධම්මාජනියතෙමේ; (තිට්ඨිතං, තිමියෙහි; ට)

අයංපනපච්චයාකාරො, මේ ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාදයතෙම වනාහි; සුත්තන්තඅභිධම්මභාජනියවසෙන, සුත්‍රාන්තභාජනිය අභිධම්මභාජනිය යන්ගේ වශයෙන්; විපරිවට්ටමෙව, විප්‍රකාර පරිවෘත්තවත්වූ දෙයනා වම; නිහරිතා, උපුටා; භාජෙතා, විභාගයකොට; දස්සිතොහොති, දක්වා වදාරනලද්දේ වේ; (ඉති සමාපතියෙහි නිපා.) පටිච්චසමුප්පාද විහඬකතිදොසො, ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාද විහඬකතිදේශයතෙමේ; තිට්ඨිතො නිමියෙයි.

* අනෙකහෙදතො යනු එකවිත්තක්කණිකවු සුත්‍රාන්තභාජනිය යෙහි ප්‍රවෘත්තවු අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරය යන්නගේ මූලපදවු හෝ මූලපදයෙහි පැවැත්තාවු අවිජ්ජාදීන්ගේ ක්‍රියා අන්තකොට ඇති පළමු තයෙහි සහජතාදි අනෙකප්‍රත්‍යයභාවයෙන් ගෘහිතවන බැවින් ඒ සහජතාදි ප්‍රත්‍යයයන්ගේ වශයෙන් නව අපටසනා ෂබ්දිධි මූලපද යන්ගේ තය වශයෙන් අනෙකප්‍රකාර වන හෙයින්ද පළමු පැසුලු තය දෙක්හි යථාලාභ වශයෙන් ආවාටු චතුර්විධ චතුර්විධවු චතුෂ්ක යන්ගේ වශයෙන් හෝ අනෙකප්‍රකාරවන හෙයින්ද යන අදහස වේ. අනෙකහෙදතොති අවිජ්ජාදීනං මූලපදනං එකවිත්තක්කණිකානං ක්‍රියන්තො පඨමතයෙ සහජතාදි අනෙකපච්චයභාවෙන ගතිතත්තා තෙසං පච්චයානංවසෙන නවාදිමූලපදනං නයානං වසෙන අනෙ කප්පකාරතො චතුත්තං චතුක්කානංවසෙනාතිවා අධිප්පායො.(මු: ටි:) තෙසං පච්චයානං වසෙන අනෙකප්පකාරතොති අධිප්පායොති යොජනා නවාදිහෙදනනති නවඅධිසත්තජාති එවං හෙදනං චතුත්තං චක්කානනති පුරිමතයෙ පච්ඡිමතයෙව ආගතානං යථාලාභං චතුත්තං චතුත්තං චක්කානං.(අ: ටි:) අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරති එතස්ස සුත්තන්තභාජනියෙ පචත්තස්ස මූලපදනං මූලපදෙ පචත්තානං අවිජ්ජාදීනං ක්‍රියා අන්තො යස්සසො ක්‍රියන්තො තස්මිං තෙසං සහ ජතාදිපච්චයානංවසෙන අනෙකප්පකාරතොති යොජනා.(ම: ටි:)

* “කුසලාකුසලානං පන විපාකෙව” යන පාඨයෙහි “කුසලාකුසලෙසු කුසලාකුසලානං විපාකෙව” යි යොදා අඵබ්බිකියසුභු (මු: ටී:)

* ප්‍රමු පැසුළුපනය දෙකෙහි යම්පරිද්දෙකින් ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාදය තෙම දෙශිතද ඒ දක්වීම පිණිස “අනෙකහෙදතො එකධාවා” යි උක්තය. පැසුළුතයෙහිවූ කුසලයෙහි නොඑක්පරිද්දෙන් ප්‍රත්‍යයාකාරය නොකියනලදහුහි හෝ “එකධාවා” යි උක්තය. “එකධාවා” යනු මූලපදයෙහි එක් උපතී:ශ්‍රය ප්‍රත්‍යයභාවවශයෙන් කුසලාකුසලයන්හි අවිදුමූලකවූද විපාකයන්හි කුසලාකුසලමූලකවූද එකම නයක්හුගේ වශයෙන් එක්ප්‍රකාරයෙකින් යන අඵයවේ. ප්‍රථමවතුෂකයාගේම වශයෙන් යන අභිප්‍රායයි. පුරිමපච්ඡිමෙසු හි නයෙසු යථා පච්චයාකාරෙ වුතො තදස්සනත්ථං අනෙකහෙදතො එකධාවාති වුතං, නවපච්ඡිමනයෙ කුසලෙ අනෙකහෙදතො පච්චයාකාරෙ වුතො, අඵබ්බො එකධාවාති, එකධාවාතිව මූලපදෙකපච්චයනා වසෙන න එකස්සෙව වා නයස්ස වසෙන එකප්‍රකාරතොති අත්ථො. පඨමවතුකකස්සෙව වසෙනාති වා අධිප්‍රායො (මු: ටී:). කුසලාකුසලානං පන විපාකෙවාති වසදෙන කුසලාකුසලෙවාති සමුච්චිතබ්බොති ආහ කුසලං පෙ. වනනබ්බනති, මූලපදෙක පච්චයනා වසෙනාති මූලපදස්ස එකපච්චයභාවවසෙන උපතී:ස්සය පච්චයනා වසෙන, එකස්සෙව නයස්සාති කුසලා කුසලෙසු අවිජ්ජාමූලකස්ස විපාකෙසු කුසලාකුසලමූලකස්සාති එවං එකස්සෙව නයස්සවසෙන, (අ: ටී:). නයානං වසෙන අනෙකප්‍රකාරතොති අධිප්‍රායො, වතුනං වතුකකානං වසෙන අනෙකප්‍රකාරතොතිවා අධිප්‍රායො, එකපච්චයනාවසෙනාති එකඋපතී:ස්සය පච්චයනාවසෙන. (ම: ටී:)

* ධම්මපච්චයහෙදෙ යනු අවිදුද්වූ ධර්මයන්ගේ උපතී:ශ්‍රය ප්‍රත්‍යයාදිභාව විශේෂයෙහි ජරා මරණාදිවූ ධර්මයන්ගේ ඡත්‍යාදි ප්‍රත්‍යයභාව විශේෂයෙහි යන අඵයවේ. එම අඵයම, ප්‍රකාරනතරයෙකින් දක්වනුමෝ ඒ ඒ විතොත්තාද අවස්ථා වශයෙන් පිරිසිදිනලද සංඝාදි ධර්මයන්ගේ හෝ එකක්ෂණික අවිදුද්ප්‍රත්‍යය විශේෂයෙහි යි කිනු. ධම්මපච්චය හෙදෙති අවිජ්ජාදිනං ධම්මානං පච්චයභාවහෙදෙ ජරාමරණාදිනං ධම්මානං ඡති ආදිපච්චයහෙදෙ, නං තං විතතුප්පාදසමය පරිච්ඡින්නානං වා එස්සාදිනං ධම්මානං එකකබ්බිකා විජ්ජාදිපච්චයහෙදෙ. (මු: ටී:). ධම්මපච්චයහෙදෙති, ධම්මස්ස පච්චයභුතස්ස පච්චයුප්පන්නස්සවා පච්චයභාවෙන හෙදෙති ඉමමත්ථං දස්සෙනොති අවිජ්ජාපච්චයාදිනන්ති ආදිං වත්ථා පුනතමෙව නං තං විතතුප්පාදනන්ති ආදිනා පකාරනතරෙන විභාවෙති. (අ: ටී:)

ජරාමරණාදිනන්ති ආදිසදෙන ඵලභුතෙත්ති ආදිකෙසබ්බණ්ණාති. (ම: ටී:)

* “පරියතති ආදිනං කමො පරියතති. පෙ. පටිපත්තිකකමො” යනු නිළිවනයි. යම් කෙයකින් ප්‍රතිත්‍යසමුද්පාදයෙහි පෙළු පුත්‍රණි කිරීම එහි අරුත් ඇසීම පෙළෙහි අඵම මෙතෙහි කිරීම යන මොහුද

ජරාමරණය අනිත්‍යය සංඝතානං පෙතිරුධධම්මයෙකං යනාදීන් භාවනාප්‍රතිපදානොමෝද ක්‍රමයෙන් කළයුත්තීද එහෙයින් ක්‍රමශබ්දකථනය කෙරෙයි. * දුඃඛයාගේ පයඝීවශානක්‍රියානොමෝද ප්‍රතිත්‍යක්‍ෂමුත්පාදයෙහි ඥානප්‍රභේදජනනක්‍රමය අයත්කොටැ ඇත්තීද එහෙයින් “අඤ්ඤං කරණීයතරං තත්‍ථි”යි විසූ පච්චයාකාරෙහි පාළිපරියාපුණ්‍ය තදන්තවණ පාළි අන්තර්ගතනාති ජරාමරණං අනිච්චං සංඛිතං පෙතිරුධධම්මන්ති ආදීනා භාවනා පටිපත්තිව කමෙනකාතබ්බාති කමග්ගහණං කරුති, තතොති ඤාණප්‍රභේදජනකතො කමතො, අඤ්ඤං කරණීයතරං තත්‍ථි තදයත්තාති දුක්ඛන්තක්‍රියාති (මු: ටී:), කමග්ගහණං කමසද්දං උච්චාරණන්ති අන්තො (ම: ටී:)

ප්‍රතිත්‍යක්‍ෂමුත්පාදවිභවගතිදේශය ගිමි.

ඉති පච්ඡේදලඛකායං පාසාණදුරන්තගරෙ

අභයකරුණාරතන මුදළිඤ්ඤාම මජ්ඣිමනිකායෙහි මොරවුනගරාහි ජනෙන ජීනවංසදීපාදි ගන්ධකාරවරියෙන සිරිජවුදිපෙ මුමුරභේ හදන්තසංඝරාජමහාපේර මහාසාමිපාමොක්ඛ භූතාය සුධම්මකාරක සංඝසභාය මෙධානඤ්ඤා සිරිලඛකාසාසනාලඛකාර කවිධජේත්‍යති සමමනොපාසිධාරිනා ජීනපාවචනොපන්තනෙන තිබ්බච්ඡද්වරිය මෙධාසීනා මෙධානඤ්ඤාහිධානන්තරෙන පාලයස්කථාරිකානුටිකාදි

සංඝඤ්ඤානොතිප්පණීනා-

සමමාහවිනොදාදති නාමාය-පටිච්චසමුප්පාදවිභවගතිකථාය

අභිධම්මප්‍රදීපිකාව්‍යාඛ්‍යා.

Ven'ble Abhidharmikachariya Moratuwe
Medhananda Adhikarana Nayaka Thero.

Mr. M. T. FERNANDO,
SRI RANJEN,
MORATUWA.

ABHIDHARMAPRADIPIKA

OR

A paraphrase of the
SAMMOHA VINODANI,
THE COMMENTARY TO THE
VIBHANGA-PRAKARANA.

BY

The Late Venerable

ĀBHIDHAMMIKA MORATUWE MEDHĀNANDA

Nayaka Thera,

Abhayakarunaratna Mudalindarama,

Panadure,

AT THE REQUEST OF

Mr. M. T. FERNANDO

"SRI RANJEN,

MORATUWA.

PART II

PUBLISHED BY

Mr. M. T. FERNANDO

PRINTED AT THE
MAHA-BODHI PRESS
COLOMBO.

2477 B. E.
1934. C. E.

INTRODUCTION

The First Part of "Abhidharma Pradīpikā," the Sinhalese paraphrase (by the Ven'ble Abhidhammika Medhananda Nayaka Thera of Moratuwa) of "Sammoha Vinodani," the Commentary on "Vibhanga Prakarana," was published by me in 1929.

The Nayaka Thera had completed the paraphrase, but he expired in 1929 before even the First Part of the work had gone through the press. Therefore, the preparation of the manuscript for the press and the compilation of the table of contents and the list of errata had to be left in competent hands.

On the invitation of my brother, Dhammadhaja Thera of Horetuduwa, Moratuwa, and of myself, this work was very kindly undertaken by Pandit Chandrakirti Sri Piyaratana Thera of Kahandamuwadora, Vice Principal, Saugatodaya Vidyalaya, Kottagoda.

He had similarly to deal with this Second Part of the book, and we record here our grateful appreciation of the valuable services he has rendered in connection with the publication of these two parts of the book.

At first it was my intention to issue the Second Part in a volume of about 800 pages, but at the request of many persons interested in the work, it was decided that it should consist of the four vibhanga of Satipatthana, Sammappadhana, Iddhipada and Bojjhanga.

It is expected that it will be possible to publish the Third Part also without delay.

M. T. Fernando.

Sri Ranjen
Moratuwa.

1st March 2477-
1934.

නිවේදනය.

අපගේ ආරාධනාවෙන් ගරු මොරටුවේ ආශික්ෂිත මෙධානඥ නායක සාමිපාදයන් වහන්සේ විසින් සමමාසවිනෝදනී නම්වූ විහඟප්‍රකරණ අටුවාවට කර වදාළ අශ්වමේඛා නමැති මේ සිංහල ව්‍යාධිතවේ ප්‍රථමාගය 1929 දී මවිසින් මුද්‍රණය කරවා ප්‍රසිද්ධ කරන ලදී.

සමස්ත පොත ලියා අවසන් කොට තිබුන නමුත් ඒ ප්‍රථමාගය පිට කරන්නට මත්තෙන් එහි නවීන යථොක්ත මොරටුවේ මෙධානඥ නායක සාමිපාදයන් වහන්සේ 1929 දීම සාමීසවු බැවින් එය මුද්‍රණයට සකස්කිරීමේ කටයුතු හා ශුචිපත්‍ර - සුවිපත්‍ර - පිළියෙළ කිරීමාදි ඉතුව තිබුන කටයුතුද කෝට්ටොඩ සෞභතොදය විද්‍යාලයේ උපප්‍රධානාචාර්ය රාජකීය පණිත ව්‍යුහිනීන ශ්‍රී කහඳුමුව දොර පිසරනන සාමිත් වහන්සේට අප විසින් පවරන ලදී.

අපගේ සහෝදරවු, මොරටුවේ හොරේතුඩුවේ ගංගාරාමාඛිවාසී හොරේතුඩුවේ ධම්මබස් සාමිපාදයන් වහන්සේගේ හා මගේද ආරාධනාව කරුණාවෙන් පිළිගත් උන්වහන්සේගෙන් මේ විනිශ්චායය ප්‍රසිද්ධ කිරීමට ලැබුන උපකාරය ඉතා අගයකොට සලකමු.

මේ දෙවෙනි භාගය පෝඡී 100 කින් පමණ යුක්තව පිටකරන්නට කලින් අදහස්කර තිබුන නමුත් බොහෝ දෙනෙකුගේ ඉල්ලීම පරිදි සතිපට්ඨාන - සමප්පධාන - ඉසීපාද - බොජ්ඣංග යන විහඟ සතරින් යුත් මේ කාණ්ඩය මෙසේ නිකුත් කෙලෙමු.

ඉතා සැලකිල්ලෙන් ශොභනලෙස මෙහි මුද්‍රණය කර දුන් මහාබෝධි යනපාලයේ කලමනාකාර මහතා ඇතුළු කම්කරු පිරිසට අපගේ අවබක සාදරසතුකිය හිමිවිය යුතුය.

මෙහි තුන්වෙනි භාගයද නොපමාව ප්‍රසිද්ධ කිරීමට බලා පොරොන්දු වෙමු.

ඇම්. ඩී. ප්‍රනාන්දු,

ප්‍රකාශක.

2477
1934 මාර්තු 1 වෙනිදින

“ශ්‍රී රත්න”
මොරටුව.

සංඥාපනය.

පූජ්‍යපාද ආභිධම්මිකාචාර්ය මොරටුවේ මෙඛානඤ්ඤ අබිකරණ නායක මාහිමියන් වහන්සේ විසින් විහඞගප්‍රකරණාචාරිකථාවට සපයා වදාළ අභිධම්මප්‍රදීපිකා නම්වූ සවිස්තර සංස්කර්මය ව්‍යාධ්‍යාවෙහි සකනි- ආයතන- ධාතු- සත්‍ය- ඉන්ද්‍රිය- ප්‍රතිත්‍යස්මූහපාද යන විහඞග ඡවිකානම්ක ප්‍රථමභාගය ශ්‍රී බ්‍රහ්මවර්ෂ 2172 වනුයෙහිදී එහි ප්‍රකාශකවූ මොරටුවේ සත්ගුණවත් අ.ම. ම. ප්‍රණාන්දු මැතිතුමා විසින් ප්‍රචාරයට පමුණුවන ලදී.

ව්‍යාධ්‍යාග්‍රන්ථ ප්‍රණේතාවූ නේතෘපාදයන් වහන්සේ තදීය නිර් විඤ්ඤාපරිසමාපත්තිය පිළිබඳ භාග්‍යය ලැබ ස්වයම්බුද්ධින දූෂකර කෘතිය කොට නිමකළ නමුත් හෙළදිව අබ්දම් ලොල් මිලොලුන් ඒ මහරුගත් කුසුමෙහි සුමිතිරි පදරුත් මුවරද රස රිසියේ විද විද සැනසෙන සැටි දකින්නට නොලැබ ඒ ප්‍රථමභාගය මුද්‍රාශිතණයෙහි රැඳී පවතින්නදි වචනවූයේක.

ඉක්බිති මෙහි ප්‍රකාශක මැතිතුමා විසින් ස්වභූතාභූත මොරටුවේ හොරේතුඩුණ්ඩු ගඟනාගමාධිවාසී ගෞරවාතී ධම්මබස් ස්ථවිරයන් වහන්සේගේ ද අනුශාසනා ලැබ, එය සකස්කොට මුද්‍රණ ප්‍රාප්ත කරවීමෙහි ඉතිරි කටයුතු අපවෙත පවරනලදින්, දිවඞගනවූ ධර්මාචාර්ය වරයෙකු කෙරෙහි ධර්මානේතවාසිකයෙකුගෙන් ඉටුවියයුතු උසස් යුතුකමක යෙදෙන්නට වීම ගැන ප්‍රීතියටද පැමිණ, ග්‍රන්ථකර්තෘන් වහන්සේගේ අවසාන කෘතිය උන්වහන්සේගේම අවසාන ධර්මානේත වාසිකයාගට පැවරීමෙන් මෙහි ප්‍රකාශක මැතිතුමා කළ යුතුකමද සලකා අපි එහි නියුක්තවීමු. මෙහිදී කෝට්ටගොඩ සෞගතොදය විද්‍යාලයාධිපති ගෞරවාතී කහඳුමුවදෙර සඤ්ඤාසාග්ගිධාන අසමද වාය්විපාදයන් වහන්සේගේ කරුණාසූචික අවසරයද අප උත්සාහවත් කළ බව සදහන් කළ යුතුය.

මේ විනිශ්චය භාගය සනිපථාන- සමමප්පධාන- ඉබ්බපාද- බොජ්ඣංග යන විහඞගවතුණකයෙන් පරිමිතය. අභිකථාපාලිය දක්වා එහි අරුත්විණිමේදී අටුවාපෙළ පිරිසිදුමට ක- කා- කි- කි- යනාදි වශයෙන් ප්‍රථමභාගයෙහි දැක්වූ ක්‍රමය මෙහි වෙනස් කොට අටුවා පෙළ හා සන්නය විභාගකර අඞක යොදා සකස් කෙළෙමු. එයින් යම් අඞකයකින් දක්වන කොටසක සන්නය වෙන් වශයෙන් බැලියයුතුවූ විටක අඞකපරිපාටියෙන් වහා බලාගැනීමට පහසුවක් සැලසෙයි.

ප්‍රථමභාගයෙහි මෙන් විභවිතප්‍රකරණයෙන් ගෙන අටුවාහි වැණු පදපාඨයන්ගේ එකතුව සංකලනය මෙහිද යොදනලදී මේ ග්‍රන්ථයාගේ අභ්‍යන්තර නිමිත්ත භාවයෙන් පමණක් නොව ස්වධන පරිත්‍යාගය යොදා මෙය ප්‍රචාරයට පැමිණවීමේ වශයෙන්ද ඇම. ටී. ප්‍රණාන්දු මැතිතුමාගෙන් පයඝීපත් ශාසනාභිවෘත්තියට සිදුවූ උපහමන කතිය ප්‍රශංසනීයය. අමරණීයය. අනුසමරණීයය.

අප්‍රාදශවිභවිතයෙන් විභවිතදශයක් මේ ප්‍රථම විනිශ්චය කාණ්ඩ දෙකින් සම්පූර්ණවිය. ඉතිරි විභවිතාප්‍රකාරයද නව කාණ්ඩ දෙකකින් පමණ අවසන් කළ හැකියයි කල්‍යානා කරනු ලැබේ. එද නොපමාව ආධුනිකයන් අත නැබීමට ප්‍රකාශක මහතා යතන දරයි.

වණිශ්‍යෝජකයන්ගෙන් සිදුවූ කිසිදු දූෂයක් මෙහි ඇතිවිය නොහැක. අපෙන් වූ කිසියම් ප්‍රමාද දූෂ විද්‍යාමානවිය හැකි වුවත් අජීවගමයට එය බාධාවක් නොකරන බැවින් එබන්දෙහි සහාය හාදයානඤ්ඤා පුබ්බන්ගේ අනුකම්පාවම ආපේක්ෂක වම්හ.

භූමිපත්‍ර සුවිපත්‍ර ආදිය ගැන ප්‍රථමභාගයෙහි දුන් ප්‍රතිඥාවම මෙහිදීත් දියුණුව තිබේ.

මේවගට,

පණ්ඩිත කහඳුමුවදෙර

වතුකිනිති ශ්‍රී සිසරනා සථවිර.

2477

1934-1-1 කෝට්ටොගොඩ,

සෙසුගොඩය විද්‍යාලයේදීය.

සමමානවිනෝදනී නාමාස

සතිපට්ඨාන විහිසිගස් කථාය

අභිධම්මපද්ධිකා ව්‍යාකෘත.

සමමාන විනෝදනී
නම්පු විභවනප්‍රකරණාචක්‍යාව
ස නි න
අතිධම්ප්‍රදීපිකා ව්‍යාඛ්‍යාව.

නමෝ නාමෝ හගවතෝ අරහතෝ
සමමා සම්බුද්ධස්ස.

සතිපට්ඨාන විභවන සංවර්ණණා.

1

i ඉදහි නදනනතරෙ සතිපට්ඨානවිභවෙන වතනාගෙනි ගණනපට්ඨෙස්සෙ. තෙන න නතො කෙසා න උබනති සතිපට්ඨාන පට්ඨෙස්සෙ. දීපෙනි. සතිපට්ඨානාති නසො සතිපට්ඨානා, සතිගොව ගෙපි නිබා පටිපතෙනසු සාවකෙසු සංක්‍රමො පටිසානුනස්විති වතනනාපි සතිපි'ති.

ii “වතුනනං භික්ඛවෙ සතිපට්ඨානානං සමුදසංඝච අත්ඛග චක්ඛෙ දෙසෙස්සාමි නංසුණාථ සාධුකං මනසිකගෙථංසෙ. කොච භික්ඛවෙ කාසස්ස සමුදසො ආහාරසමුදසා කාසස්ස සමුදසොති” ආදීසු භි සතිගොවගෙ සතිපට්ඨානනති වුවවති. නථා “කාසො උපසානං. නො සති සතිඋපසානකෙච්ච සතිවාති” ආදීසු. නස්ස'ඤ්ඤා පතිසාති අසමනති පසානං, කා පතිසාති? සති, සතිසාපසානං. සතිපසානං, පබානං සානනති වා පසානං, සතිසා පසානං. සතිපසානං, හත්ථිසාන අස්සසානාදිති විස.

iii “නසො සතිපට්ඨානා සදරිසො සෙවති නදරිසො සෙව මාතො සඤ්ඤා ගණං අනුසාසිතුමරහතිති” එත්ථ නිබා පටිපතෙනසු සාවකෙසු සංක්‍රමො පටිසානුනස්විතිවතනනාසතිපට්ඨානනති වුතනා. නස්ස'ඤ්ඤා පඨපෙනබ්බතො පසානං, පවතනසිතබ්බතොති අඤ්ඤා, කෙන පඨපෙනබ්බතොති? සතිසා. සතිසා පසානං. සතිපසානං.

iv “වතනාගෙ සතිපට්ඨානා භාවිතා බමුලිකතා සත්ත බොජ්ඣකිගෙ පටිපුරෙතතිති” ආදීසු පන සති සෙව සතිපට්ඨානනති, වුවවති. නස්ස'ඤ්ඤා පතිසාතිති පසානං, උපසාති බික්ඛනතිත්ථා පකඨද්දිත්ථා පවතනතිති අඤ්ඤා, සතිසෙව පසානකෙන සති පසානං.

v අඨවා සරණකෙන සති, උපසානකෙන පසානං, ඉති සති ව සා පසානකඤ්චාති සතිපසානං, ඉදමිධ අබ්පෙසනං.

1 i ඉදති, ප්‍රාණාවසරයෙහි; නදනනනරෙ, ඒ ප්‍රතිත්‍යස්මූහපාද විහඞ්ගයාගේ අනතුරුවැ වූ; සතිපසානවිහඞ්ග, සමානිප්‍රසාදනවිහඞ්ග යෙහි; වතතාරෙති, වතතාරෙ යන මේ වචනය තෙමේ; ගණන පරිවෙෂ්ඨෙ, සමානිප්‍රසාදනයන්ගේ සංඛ්‍යාව පිරිසිදු දැක්වීමට කරුණුවූ වචනයයි; තෙන, ඒ සංඛ්‍යාව පිරිසිදු දැක්වීමට කරුණුවූ වතතාරෙ යන වචනයෙන්; තතො, ඒ සතර සිව්වන් කෙරෙන්; හෙසා, අඩු වීමක්; න (හොති), නොවේ; උඨං, වැඩිවීමක්; න (හොති), නොවේ; ඉති, මෙසේ; සතිපසානපරිවෙෂ්ඨං, සිව්වන් ධමුන්ගේ පිරිසිදීම; දීපෙති, දක්වා; සතිපසානාති, සතිපසානා යන පදයෙහි; (චිතිච්ඡයො වෙදි නට්ඨො, චිතිසෑ දතයුතු; 0) නයො, ත්‍රිවිධවූ; සතිපසානා, සමානිප්‍රසාදන කෙනෙකැ; සතිගොචරෙපි, සමානියගේ ආලම්බනය තෙමේද; (සති පසානං, සමානිප්‍රසාදනය නම්; 0) තිඨා, තුන්පරිද්දෙකින්; හෙවත් ත්‍රිවිධසමානිප්‍රසාදන වශයෙන්; පටිපනෙකසු, පිළිපත්තාවූ; සාවකෙසු, සවිචන්කෙරෙහි; සඤ්ඤා, ශාස්ත්‍රාත්වගන්සේගේ; පටිසානුනය චිතිවතතනාපි, වෙෂයන් සෙතහයන් ඉක්මවා පැවති බැව් තොමෝද; (සතිපසානං, සමානිප්‍රසාදන නම්; 0) සතිපි, වෛතසිකපයඨාපතනවූ සමානිතොමෝද; (සතිපසානං, සමානිප්‍රසාදනනම්; 0) ඉති, මෙපරිද් දෙන්; (තයොසතිපසානා, ත්‍රිවිධවූ සමානිප්‍රසාදන කෙනෙක් වෙත්; 0)

* “තයො සතිපසානා” යන්නෙන් සතිපසාන ශබ්දයාගේ සමාන ශබ්දයන් විසින් වකතව්‍යවූ අභියන් උඛරණය කෙරෙයි. හේ යම් හෙයකින් මෙතැනින් අභිමතවූ ශබ්දාභි පරික්ෂණයක් නොවේද එහෙයින් මේ සතිපසානවිහඞ්ගපාලියෙහි වදාළ සතිපසාන ශබ්දයාගේ අභි දැක්වීමක් නොවෙයි. ටිකානුටිකාදෙකින් යුග්‍යතයො සති පසානාති සතිපසාන සංඝස්ස අඤ්ඤාධාරං කරොති, න ඉධපාලියං වුත්තස්ස සතිපසාන සංඝස්ස අඤ්ඤාධාරං (මු.ටි.) සමානසංඝවචනියානං අත්ථානං උඛරණං අඤ්ඤාධාරො, සො යසමා සංඝඤ්ඤාධාරො න හොති තසමා වුත්තං නඉධං පෙ අඤ්ඤාධාරනනි (අ.ටි.)

* සතිගොචරෙපි චිතිවතතනාපි සතිපි යන තුන්තෙතාවූ අපි ශබ්දයා අත්‍යන්‍යාපෙක්ෂායෙහි වැටේ * ඇතැම් පොත්හි සතිපි කියා ඉතිශබ්දවර්තිතවූ පාඨානතරයක් ඇතද “සතිපිති තයොසති පසානාතියොජනා” යි යොජනාවෙහි යුගෙයින් ඒ පාඨයමැ මෙහි අප විසින්ද සවිකෘතයි.

* පටිසොව අනුතයොව පටිසානුතයො අනුතයොති සිනෙහො පටිසානුතයං චිතිවතෙනා පටිසානුතය චිතිවතෙනා පටිසානුතය චිති වතතස්ස භාවො පටිසානුතය චිතිවතතතා.

යථොක්ඛවචනය පාලිය කරණකොට ගෙන දැඩිකරන්නේ “චතුක්කං” යනාදිය කියයි.

1. ii “චතුක්කං පෙකායස්ස සමුදයොති” ආදිසුභි, යනාදිවූ පාලිපාඨයන්හි, නොහොත් ප්‍රයෝගයන්හි X; සතිගොචරො, සමාති යනේ ආලම්භනයනෙම; (සතිගොචරොපි සිද්ධ පාඨානතරයි X) සති පසානනති, සමාතිප්‍රසථාන නමැයි; (හගචනා, භාග්‍යචන්ත්‍ර විසින්; 0) වුවචති, වදුරණු ලැබේ; හි, විසාරකෙරෙමි; හිකිකිවෙ, මහණෙනි; චතුක්කං, චතුර්ථිධවු; සතිපසානානං, සමාතිප්‍රසථානයන්ගේ; සමුදයඤ්ච, සමුඤ්චානයද හෙවත් හටගැනීමද; අභ්‍යඛිමඤ්ච, අභ්‍යඛිමයද හෙවත්- විනාශයද; දෙසෙස්සාමි, දෙශනාකරන්නෙමි; තං, තචචනය; සාධුක්කං, මනාකොට; සුණංථ, අසව්; මනසිකරොථ, මෙනෙහිකරව්; හිකිකිවෙ, මහණෙනි; කායස්ස, රූපකායයාගේ; සමුදයො, සමුඤ්චානය; හෙවත් හටගැනීමහෙතුව; කොච, කචරේදයන්; ආහාරසමුදයා, ආහාර සබ්බසාන හෙතුවෙන්; කායස්ස, රූපකායයාගේ; සමුදයො, හටගැනීම; (හොති, වේ; 0) කායොඋපසානං නොසති සතිඋපසානඤ්ච සති වාති ආදිසු, යනාදිවූ පෙළෙහි ආ ප්‍රයෝගපාඨයන්හිදු; තථා, එමෙනි; (යථොක්ඛ ප්‍රයෝගපාඨයන්හිදු සමාතියගේ ආලම්භනයම සමාති ප්‍රසථාන නමැයි කිතියායි) තස්ස, ඒ සතිපසානං යන පදයාගේ; අත්ථො, වචනාථය නෙම; (එවංවෙදිතබ්බො, මෙසේවික්ෂ්‍යමාණනාසින් දතයුත්තේය; 0) අසමි, මේ සමාතිගොචරයෙහි; හෙවත් මේ සමාතියගේ ආලම්භනයෙහි; (සති, සමාතිනොමෝ; 0) පතිසාති, පිතිවාද; ඉති, එහෙයින්; (තංආරමණං, ඒ ආලම්භනයනෙම; 0) පසානං, ප්‍රසථානනමි; කා, කුම්භමිධම්ථාතියක්; පතිසාති, පිතිවාද; සති, සමාතිනොමෝ; (පතිසාති, පිතිවා; 0) සතියා, සමාතියගේ; පසානං, පිතිවනනෙතැ; සතිපසානං, සමාතිප්‍රසථානනමි; (මේ අධිකරණ සාධනයකනියෙන් සමාතියගේ ආලම්භනභූත ආශ්වාසප්‍රාශ්වාසාදිය දක්වා පසානං යන තෙතැ පඋපසගී ඛානිථානුවතීතකයැ) වා, අපරනයෙක් ඇත්; (යං, යම් අරමුණෙක්; 0) පධානං, ප්‍රධානවු; සානං, පිතිවනනෙතැවෙද; ඉති, එහෙයින්; (තං, ඒ අරමුණ; 0) පසානං, ප්‍රසථානනමි; සතියා, සමාතියගේ; පසානං, ප්‍රධානවු පිතිවන තෙතැ; හෙවත්-අරමුණ; සතිපසානං, සමාතිප්‍රසථාන නමි; (කානිවිස, කවුරුත් පිතිවනනැත්මෙන්දයන්? 0) හතිසාන අස්සසානාදිතිවිස, ඇතුත් සිටිනා අසුත්සිටිනා තැන් ආදින් මෙනි; (සාති අසමිනති සානං පධානංසානං ගොචරෙති පසානං සතියා පසානං සතිපසානං යනු නිළිවනයි, මෙනත්හි පඋපසගීයාගේ ප්‍රධානාථය හභවා.)

* “ආදිසු හි සතිගොචරො” යනාදි තෙතැ ආදිශබ්දයෙන් “එස්සසමුදයා වෙදනානං සමුදයො, නාමරූපසමුදයා විතතස්ස සමුදයො, මනසිකාරසමුදයා ධම්මානං සමුදයො, සි සමාතිප්‍රසථානයයි වදාලා වූ සමාතියගේ ආලම්භනයන් දක්වන්නාවූ සූත්‍රප්‍රදේශයන්

සංග්‍රහය කෙරෙයි. මෙපරිද්දෙන් පිළිසැඟියා පෙළෙහිදු නදවගෙමපාලී ප්‍රදේශයක් දක්වන අථිවත් ආදිශබ්දය නෙමේ දනසුතු. එහෙයින් විසු-ආදිසු හි සතිගොවරොති ආදිසද්දෙන එසසසමුදයා වෙදනානං සමුදයො, පෙ, සමුදයොති සතිපඨානනනි වුත්තානං සතිගොවරානං දිපකො සුත්තප්පදෙසෙ සංග්‍රහනනි, එවං පටිසම්භිදාපාලියමපි අවසෙස පාලිප්පදෙස දසසනනෙටා ආදිසද්දෙ, දඬබෙබ්බා, සි (මු.ටි.)

* යම්හෙයකින් දන්දෙන්නහුට දනවසුනු රුපාදිහුද කිසුණු පිරියම් ඇති නිසුකනයනට පරිකමෝදග්‍රහප්‍රතිභාගසංඛ්‍යාත කාතකන නිමිත්තාදිහුද සමානියගේ පිහිටනනෙතැ වේද එහෙයින් තනනිමෙය කොටැ කායාදිත්ම සමානියගේ ප්‍රධාන ගොවරය කොටැ දක්වනුවෝ යම්හෙයකින් ප්‍ර ශබ්දයා ප්‍රධානාථිද්දෙනකද එහෙයින් පධානංයානං සි අපරනයක් ඇර පැහ යන අභිප්‍රායවේ, තදුකතයැ- දනාදිතිපි කරොත්තසස රුපාදිති කසිණාදිතිව සතියා යානං ගොතිති තං නිවා රණ්ණමාහ-පධානංයානනනි, පසද්දෙ හි පධානත්ථිපකොති අභිප්‍රා යො, (මු.ටි.) * ප්‍රණීතශබ්දයා “පණීතාධිමා” යනාදි තන්හි ප්‍රධා නාථිවත්වන මෙන් මෙනෙතැ ප්‍ර උපසගීද ප්‍රධානාථිය දක්වා, පසද්දෙ, පධානත්ථිපකො පණීතා ධිමාතිආදිසු විය, (අ.ටි.)

1. iii “තයො සතිපඨානා යදරියො සෙවති, පෙ, සාසිතුරහ නිති,” අරහති යන මේ පාඨයෙහි; ඉ නොහොත්-අරහති යන මේ ඇ ෂඛායතන විහඟසුත්‍රයෙහි; x තිධා, ප්‍රකාරත්‍රයෙකින්; පටිපනෙහසු, පිළිපත්තාමු; සාවකෙසු, සම්චන් කෙරෙහි; සද්දුනො, ශාසනාත් වහන්සේගේ; පටිසානුනය වීතිවත්තනා, වෙමයන් සෙතගයන් ඉක්මැ පැවති බැව් නොමෝ; සතිපඨානනනි, සමානිප්‍රසථානයයි; වුත්තා, වදාරණලදියැ; සතිපඨානා, සමානිප්‍රසථානයෝ; තයො, තුණකැ; යං, යම් සමානිප්‍රසථානත්‍රයක්; අරියො, ආයතීවු සමයක්සලුඬ නෙමේ; සෙවති, සෙවිනේද; තං, ඒ සමානිප්‍රසථානත්‍රය; සෙවමානො, සෙවිනාමු; සද්දා, දෙවිමිතිසුන්ගේ අනුශාසනාමු; අරියො, ආයතීවු සමයක්සලුඬ නෙමේ; ගණං, අභිප්‍රද්ධසංඛ්‍යාතගණයා; අනුසාසිතුං, අනුශාසනය කරන්ට; අරහති, සුදුසුයි; තසස, ඒ සතිපඨානං යන පදයාගේ; අනෙටා, වචනාථියනෙම; (එවං වෙදිතබ්බො, මෙසේ වසන්තමාණනසින් දනසුත්තේය; 0) පඨපෙනබ්බනො, පිහිටුවියසුතුචන හෙයින්; පඨානං, පඨාන නමි; පවත්තසිතබ්බනො, පැවැත්විය සුතුචන හෙයින්; ඉති අනෙටා, යනමේ අථියැ; (දඬබෙබ්බා, දනසුතු; කෙන පඨපෙනබ්බනො, කවරක්හු කරණකොටගෙනැ පැවැත්වියසුතු හෙයින්යත්? 0) සතියා සමානිය කරණකොටගෙනැ; (පඨපෙනබ්බනො, පැවැත්වියසුතුචන හෙයින් 0) සතියා, සමානිය කරණකොටගෙනැ; පඨානං, පැවැත්විය සුතුමු ප්‍රතිසානුනය සංඛ්‍යාත ප්‍රසථානයනෙමේ; සතිපඨානං, සමානි ප්‍රසථානනමි.

* අරියෝ යන ශබ්ද සාමාන්‍යයෙන් ආර්යවූ හෙවත් ශ්‍රේෂ්ඨවූ සමාස්සම්මුඛියා සම්මතයකට කීතැනි. මෙද යුතු-අරියෝනි අරියං සෙසං සමමාසම්මුඛියාහංසි. (මු. පි.)

* අරහතීනි එන යන පාඨයෙහිවූ “එන” යන්නෙන් මේ ෂඩායනන විභවයෙහි යන අර්ථය යෙදේ. යම්ගෙයකින් සුත්‍රෙක දෙශයක් වූ දැක්වීමෙන් සුත්‍රය දක්වාද එහෙයන. එසේමැනෝ ඒ ෂඩායනන විභවයෙහි:- නයොසනිපඨානායනාදීන් පටන්ගෙන ඉදං භික්කුවෙ තතියං සනිපඨානං සි අවසන්කොට පටිඝානුන යන වස්තු තතා නිවේවාපඨිතසනිතා නදුහයවීනිවත්තනා සබ්බාතවූ යමානි ප්‍රසාදන තිදෙනෙක් වදාරණලදහුය. වෙෂයෙන් සෙනහයෙන් නො කිළිටිබැව් පටිඝානුන යන වස්තුතතා නම. ප්‍රත්‍යක්ඛධාදීන්ට නිත්‍යා පසාදිතසමානිතාන්ත්‍රසි සමාදි වූයෙන්ටම නිතර ඵලභිසිටි සිති ඇතිබැව් නිවේවාපඨිතසනිතා නම. වෙෂසෙනහවය අසාධාරණ රුත්මකින් නැසූ බැව් නදුහයවීනිවත්තනා නම * මේ අභිබම්ප්‍රදීපයෙහි ප්‍රශ්නද ආරම්භය දෙකකකෙරෙයි. ආරම්භයනම් ප්‍රවෘත්තියයි අදහස්කොට පසිපෙ තබනො යන්නට පැවැත්විය යුතුවන හෙයින් කියා අභි වැණු. යම් ගෙයකින් යුප්‍රත්‍යයාදෙශවූ අනශබ්දයා බහුල වචනයෙන් ශාබ්දිකයෝ කමාචිවත්කොට රසියෙද්ද එහෙයින් මෙහි කමාචිය යෙදේ.

කියේමැනෝ මූලටිකානි එනානි එනසමං සමායනන විභවය සුත්තෙහි අනො, සුත්තෙකදෙසෙන හි සුත්තං දසෙසනි, තනු හි නයො සනිපඨානා යදරියොපෙ අරහතීනි ඉති බො පනෙනං වුත්තං, කිසෙවනං පටිච්ච වුත්තං, ඉධභික්කුවෙ සන්තා සාවකානං ධම්මං දෙසෙති අනුකම්පකො හිතෙසි අනුකම්පං උපාදය ඉදං වො භිතාය ඉදං වො සුබ්බායානි, තස්ස සාවකා න සුසංසුසනනි න සොතං ඔදහනනි න අසුසු චත්තං උපඨපෙනනි වොකකම්ම ව සන්ත්තසාසනා වත්තනනි, තත්‍ර භික්කුවෙ තථාගතො න වෙච අත්තමනො හොති න ච අත්තමනං මනනං පටිසංවෙදෙති අත්තමනො ච විහරති සතො සම්පජානො, ඉදං භික්කුවෙ පඨමං සනිපඨානං, යදරියොපෙ අරහතී, පුනච පරං භික්කුවෙ සන්තාපෙ ඉදං වො සුබ්බායානි, තස්ස එකච්ච සාවකා න සුසංසුසනනිපෙ වත්තනනිපෙ එකච්ච සාවකා සුසංසුසනනි, පෙ න ච වොකකම්ම සන්ත්තසාසනා වත්තනනි, තත්‍ර භික්කුවෙ තථාගතො නවෙච අත්තමනො හොති. න ච අත්තමනං පටිසංවෙදෙති, න වෙච අත්තමනොහොති න ච අත්තමනං පටිසංවෙදෙති. අත්තමනනසුච අත්තමනනසුච නදුහයං අභිනිවජ්ජෙති උපෙකකො ච විහරති සතො ච සම්පජානො, ඉදං භික්කුවෙ දුතියං සනිපඨානං පෙ පුනච පරං පෙ සුබ්බායානි තස්ස සාවකා සුසංසුසනනිපෙ වත්තනනි තත්‍ර භික්කුවෙ තථාගතො අත්තමනො හොති, අත්තමන නසුච පටිසංවෙදෙති, අත්තමනො ච විහරති සතො සම්පජානො, ඉදං භික්කුවෙ තතියං සනිපඨානනනි එවං පටිඝානුන යෙහි අත්තමනනා

නිවමං උපසිතසතිනා තදුහයචිතිවත්තනා සතිපට්ඨානනනි
 වුත්තා, බුද්ධානමෙව කිර නිවමං උපසිතසතිනා හොති, න පච්චෙක
 බුද්ධාදීනනනි, පසඤ්ඤා ආරම්භං ජොතෙති ආරම්භො ච පවත්නීති කතො
 ආහ පවත්තසිතබ්බතොති අර්ථොති, සතිසා කරණභූතාය පට්ඨානං
 පඨපෙනබ්බං සතිපට්ඨානං, අනසංකල්පි බහුලවචනෙන කමමත්ථං
 ඉච්ඡන්ති සද්දවිදුංසී. * අනුට්ඨාසවේ “අනවස්සතනා අනුපතිලිඝ්ඨනා
 තෙනාහ තදුහය චිතිවත්තනාති” යුතු.

1. iv පන, පක්ඛානතරයෙක් දක්වනු ලැබේ; චත්තාරො සතිපට්ඨානා
 පෙ, පරිපූරණනීති ආදිසු, යනාදිවූ පෙළෙහි ආ ප්‍රයෝගපාඨ
 යන්ති; සතිසෙව, සමාති නොමෝම; සතිපට්ඨානනනි, සමාති ප්‍රසාරාන
 නමැයි; වුවනි, වදාරණුලැබේ; භාවිතා, වඛනලද්දවූ; බහුලිකතා,
 බහුල කොට කරනලද්දවූ; චත්තාරො, චතුර්විධවූ; සතිපට්ඨානා,
 සිව්වන්ධමිත්‍ර; සත්තබ්බොජ්ඣාසෙත, සත්තවිධවූ බොධ්‍යබ්බවුත්; පරි
 පරෙන්නි, පරිපූරණිකෙරෙත්; තස්ස, ඒ සතිපට්ඨානං යන පදයාගේ;
 අර්ථො, වචනාදිය තෙම; (එවං වෙදිතබ්බො මෙසේ වක්ඛ්‍යමාණ
 නසිත් දතයුතු?.) පතිඝාති, විශේෂවශයෙන් පිහිටාද; ඉති, එහෙයින්
 පට්ඨානං, ප්‍රසාරානනමි; ඛකකනනිතො, අරමුණ වෙත එලැම; පකකිඤ්ඤා,
 අරමුණට බැසගෙන; උපට්ඨාති සාතිශයෙන් පිහිටානුසි, පවත්තනීති,
 පවතිනුසි යන, අර්ථො, අභිය; (දඨබ්බො, දතයුතු; ට) සතිසෙව
 සමාති නොමෝම; පට්ඨානසෙන, අරමුණෙහි සාතිශයෙන් පවත්නා
 අභියෙන්; සතිපට්ඨානං, සමාති ප්‍රසාරානනමි;

* කමාචියෙහි වූ ප්‍රසාරාන ශබ්දයමෙන් යුප්‍රත්‍යයාදෙශවූ අන
 ශබ්දයා කතීත්‍රච්ඡන් කොට ද රිසියෙන්නුසි යටදුක්වූ තෘතීය නයෙහි
 “පතිඝාතිති පට්ඨානං”යි කියන ලදය. එතැනින් ප්‍රශ්නවෙමේ භාග්‍යාචිය
 හෙවත් තව්ශිෂ්ටවූ අනුප්‍රවේශය දක්වාද එහෙයින් උපට්ඨාති
 ඛකකනනිතො යනාදිය අටුවාහි වැණුන. තදුකතය, තථෙව කතතු
 අත්මපි ඉච්ඡන්ති පුන තතියනසෙ පතිඝාතිති පට්ඨානනනි වුත්තං
 තත් පසඤ්ඤා භුසත්ථං පකකිඤ්ඤා දිපෙතිති ඛකකනනිතො පකකිඤ්ඤා
 පවත්තනීති අර්ථොතිආහ (මු. ටී.) භුසත්ථං පකකිඤ්ඤානනි භුසත්ථ
 විසිඝ්ඨං පකකිඤ්ඤා අනුපට්ඨසනං (අ. ටී) * මේ තෘතීයාචී විකල්ප
 යෙහි “පතිඝාතිති පට්ඨානං” යන නිමිත්තය පතිපූච්ඡි ඝාමාතු සිඬානන
 ක්‍රියාපද වශයෙන් සියලු පොත්හි දක්නා ලැබේද එහෙයින් එසේ
 මෙහිද යෙදීමු. ප්‍රශ්නදයා භාග්‍යාචීඤ්ඤාක බැව් ටීකානුට්ඨාසයෙහි
 යු බැවින්ද උපාදානං යනාදි තන්හි උප ශබ්දයා මෙන් භාග්‍යාචීඤ්ඤාක
 උපශබ්දය යොදා ප්‍රශ්නදච්ඡිය දක්වන්නාවූ ඇර්ථවුදගොස් තෙරුන්
 “උපට්ඨාති ඛකකනනිතො, පෙ, අර්ථො”යි විවරණය කළ බැවින්ද
 “පතිඝාතිති පට්ඨානං”යි පසුච්ඡාමාතුහට තිඝාදෙශය කොට හෝ “පට්ඨා
 තිති පට්ඨානං”යි පසුච්ඡාමාතුහට තිඝාදෙශ නොකොට හෝ ශුචිපාඨය
 විසයභූතය යනු අභව්‍යවිවේකයයි.

* පුන භාවතේ සතිසද්දං පඨානසද්දස්ස චණ්ණෙනො අථවාති ආදිමාන නෙන පුරිමතේ සතිසද්දෙ, පඨානසද්දෙ ච කතතු අතොති විඤ්ඤයති. වැලි භාවාච්ඡයෙති සමාති ශබ්දයන් ප්‍රසංඝාන ශබ්ද යන් වණ්ණාකරන්තෝ අථවා යනාදිය කියන්නෝද එකරුණෙන් පළමු අභිවිකල්පයෙහි සමාති ශබ්දයන් ප්‍රසංඝාන ශබ්දයන් කථිත්‍රම් ඇත් තේයයි හැගේ. (මු. වී.)

1. v අථවා (අපරෙතයො,) අතික්කයෙක් ඇත්; සරණසේන, අර මුණ සිහිකිරීමෙහි කියනලද අච්ඡයන්; සති, සමාතිනම; උපඨානසේන, අරමුණ වෙත එළඹ සිටියෙකු මෙන් පැවැත්මෙහි කියනලද අච්ඡයන්; පඨානං, ප්‍රසංඝානනමි; ඉති, මෙසේ; (යං ධම්මජානං, යම්ධම්මජාන යෙක්; 0) සතිච, අරමුණ සිහිකිරීමත් වේද; සා, ඒ අරමුණු සිහිකිරීම් ලක්ෂණවත් සමාතිතොමෝ; පඨානස්ස, අරමුණවෙත එළඹ සිටියෙකු මෙන් පැවැත්මත්වේද; ඉතිපි, ඒ භාවසාධන පදගනී සමාසශක්තියෙ නුදු; සතිපඨානං, සමාති ප්‍රසංඝාන නමි; ඉදං, මේ විශේෂණ පරපදවූ කම්මාරය සමාසවශයෙන් ලත් සමාතිසංකීර්ණාන සතිපඨානය; ඉධ, මේ අභිවිකල්පයෙහි; හෙවත් මේ චතතාරෙ සතිපඨානා යන පාඨ යෙහි; අධිප්පානං, අතිමතයි.

2

i සදි එවං කසමා සතිපඨානාති බහුවචනං කතන්ති, සතිසා බහුතතා, ආරම්මණ හෙදෙන ගි බහුධා කතා සතිසොති, කසමා පන භගවතා චතතාරෙව සතිපඨානා වුතතා අනුතා අනධිකාති, වෙනෙසා ගිතතතා, නණ්ණාවරිත දිසිවරිත සමථසාතික විපස්ස නාසාතිකෙසු හි මඤ්ඤිකාවසෙන විධාපවතෙනසු මඤ්ඤා නණ්ණා වරිතස්ස බලාපිකං කාසානුපස්සනාසතිපඨානං විසුඛිමගෙනා, තිකකස්ස සුඛිමං වෙදනානුපස්සනාසතිපඨානං, දිසිවරිතස්සපි මඤ්ඤා නාතිපසභෙදගතං විතනානුපස්සනාසතිපඨානං විසුඛි මගෙනා, තිකකස්ස අතිපසභෙදගතං බමමානුපස්සනා සතිපඨානං, සමථසාතිකස්සව මඤ්ඤා අකිවෙජන අධිගතබබ්බිතිතතං පඨමං සතිපඨානං විසුඛිමගෙනා, තිකකස්ස බලාපිකාරම්මණෙ අසණ්ඨ භතතො දුතිසං, විපස්සනාසාතිකස්සාපි මඤ්ඤා නාතිපසභෙදගතා රම්මණං නතිසං, තිකකස්ස අතිපසභෙදගතාරම්මණං චතුස්ථං, ඉති චතතාරෙව වුතතා අනුතා අනධිකාති, සුභසුඛිනිවච අත්තභාව විපලාස පහානස්ථං වා.

ii කාසොති අසුභො, නස්ථ සුභවිපලාසවිපලලභා සත්තා, නෙසං නස්ථ අසුභභාවදස්සතෙන නස්ස විපලාසස්ස පහානස්ථං පඨමං සතිපඨානං වුතතං, සුඛිනිවචං අත්තාති ගහිතෙසුපි ච වෙදනාදිසු වෙදනාදුක්ඛා විතතං අනිවචං බමමා අත්තතා, එතෙසුච සුඛි නිවච අත්තභාව විපලාසවිපලලභා සත්තා, නෙසං නස්ථ

දුක්ඛාදිභාව දක්ෂණෙන නොසං විපල්ලාසානං. පභානස්සං සෙසානී
 නීණි වුත්තානිති එවං සුභ සුඛ නිවච්ඡි අත්තභාව විපල්ලාසස්ස භා
 නස්සං වා වත්තාගෙව වුත්තා අනුතා අනබ්බාති වෙදිනබ්බා, න
 කෙවලඤ්ච විපල්ලාසස්ස භානස්සමෙව, අඨකො වතුරෙස සොගාසව
 ගස උපාදාන අගනිස්ස භානස්සමිච්ඡි චතුබ්බිකාභාර පරිඤ්ඤාස්සඤ්ච
 වත්තාගෙව වුත්තානිති වෙදිනබ්බා අයං නාච පකරණනසො.

2. i එවං, මෙසේ සමානවිතොදනසංඝාතවූ සතිපඨානය; යදි
 (අබ්භෙදානං, 0) ඉදින් අනිමනසල්භි; කසමා, කවරහෙයකින්; සති
 පඨානාති, සතිපඨානාසී; බහුවචනං, පුථුවචනය; (භගවතා, භාග්‍යවත්හු
 විසින්; 0) කතං, කරනලදදී; ඉති, මෙසේ විතාරුනම්; සතියා, සමානිය
 ගේ; බහුත්තා, බහුතියෙන්; (බහුවචනං, පුථුවචනය; භගවතා, භගවත්හු
 විසින්; කතනති, කරනලද්දී; වත්තබ්බං, කියයුතු; 0) හි, ඒ සැබැය;
 ආරමමණ හෙදෙන, ආලමිතයන්ගේ ප්‍රහේදවශයෙන්; බහුධා, බහු
 ප්‍රකාරවූ; සතියො, සමානිහු; භතා, කරනලදයහ; (දෙශිතයහ යුසේසි;
 ඉති පරිසමාපන්නියෙති නිපා) කසමාපන, කවරහෙයකින් වනාහි; භගවතා,
 භගවත්හු විසින්; අනුතා, සතරකට අඩුනොවූ; අනබ්බා, සතරකට
 වැඩි නොවූ; චත්තාගෙව, චතුර්විධවූ; සතිපඨානා, සතිපඨාන කෙතෙක්;
 වුත්තා, වදාළනුද; ඉති (0 වෙ වදෙය්‍ය), ඉදින් මෙසේ කියානම්;
 වෙනෙය්‍යනිතත්තා, වෙනෙය්‍ය ජනයන්ට හිතවැඩ පිණිස පවත්නා
 බැවින්; (වුත්තාති, වදාළනුද; වත්තබ්බං කියයුතු; 0) හි, ඒ කීම සැබව;
 තණ්හාචරිතදිසිචරිත සමපයානිකවිපස්සනායාතිකෙසු + තණ්හාචරිත,
 තාණ්හාචරිතපුද්ගලය; දිසිචරිත, දෘෂ්ටිචරිත පුද්ගලය; සමපයානික,
 සමපයානික පුද්ගලය; විපස්සනායාතිකෙසු, විදර්ශනායාතික පුද්ගල
 සංඝාතවූ; මඤ්චිකාවසෙන, මාදුලප්‍රඥෙත්‍රිය ප්‍රඥෙත්‍රියයන්ගේ වශ
 යෙන්; විධා, දෙපරිද්දෙකින්; පවතෙහසු, ප්‍රවෘත්තවූන් අතුරෙන්;
 මඤ්චසු, මාදුලප්‍රඥෙත්‍රිය ඇති; තණ්හාචරිතස්ස, තාණ්හාබහුලකොට
 ඇති පුද්ගලයාගේ; ඔලාරිකං, ඔදරිකවූ; කායානුපස්සනාසතිපඨානං,
 කායානුපස්සනාසතිපඨානය තෙම; විසුඛිමගො, අත්‍යන්තපරිශුඛිනිඒණ
 ප්‍රවේශයට උපායමාගී සංඝාත හෙතුව වේ; තිකකස්ස, තික්ෂණප්‍රඥෙත්‍රිය
 ඇති; (තණ්හාචරිතස්ස, තාණ්හාබහුලකොට ඇති පුද්ගලයාගේ; සුමුමං,
 සියුම්වූ; වෙදනානුපස්සනාසතිපඨානං, වෙදනානුපස්සනාසතිපඨානය
 තෙම; (විසුඛිමගො, අත්‍යන්තපරිශුඛිනිඒණ ප්‍රවේශයට උපායමාගී
 සංඝාත හෙතුව වේ); මඤ්චසු, මාදුලප්‍රඥෙත්‍රියය ඇති; දිසිචරිතස්සපි,
 දෘෂ්ටි බහුලකොට ඇති පුද්ගලයාගේද; නාතිපපහෙදගතං, වැඩියක්
 ප්‍රහේද නැත්තාවූ; විත්තානුපස්සනාසතිපඨානං, විත්තානුපස්සනා
 සතිපඨානය තෙම; විසුඛිමගො, අත්‍යන්ත පරිශුඛි නිඒණ
 ප්‍රවේශයට උපායමාගී සංඝාත හෙතුව වේ; තිකකස්ස, තික්ෂණ
 ප්‍රඥෙත්‍රියය ඇති; (දිසිචරිතස්සපි, දෘෂ්ටිබහුලකොට ඇති) පුද්ගල
 යාගේද, අතිපපහෙදගතං, වැඩියක් ප්‍රහේද ඇත්තාවූ; ධම්මානු

පැහිමපිණිසැ; පඨමං, පළමුවූ; සතිපට්ඨානං, කායානුපස්සනාසති පට්ඨානං; චුත්තං, වදාළයේක; ව, තවද; සුඛං නිවචං අත්තා, සුඛ යැ නිත්‍ය යැ ආත්මයැ යි; ඉති ගභිනෙසුපි, මෙසේ වරදවා ලබ්ධිගත්තාවූ ද; වෙදනාදීසු, වෙදනාදීන් අතුරෙන් (ආදී ශබ්දයෙන් විත්ත ධම්ම යන මොවුන් ගත්තේය) වෙදනා, (සුඛදුඃඛාදී) වෙදනා තොමෝ; දුක්ඛා, (සුඛය ද දුඃඛ විපරිණාම හෙයින්) දුක් වන්නීය. විත්තං, විත්තය තෙම; අනිවචං, අනිත්‍යවෙයි. ධම්මා, ධර්මයෝ තුමු; අත්තනා, අනාත්මයහයි (මෙසේ ප්‍රවාදනවූ;) එතෙසු ව, මේ වෙදනා විත්ත ධම්ම යන මොවුන් කෙරෙහි ද; සුඛ නිවච අත්තනාව විපල්ලාස විපල්ලසා, සුඛයැ නිත්‍ය යැ ආත්ම යැ යන අභිප්‍රාය විපයභීසයෙන් විපයභීසනවූ; සත්තා, සත්‍ය කෙනෙක්; (සනති, ඇද්ද; 0) තෙසා, ඒ සත්‍ය යන්නේ; තත්, ඒ වෙදනාදීන් කෙරෙහි; දුක්ඛාදීභාව දෙසසනෙන, දුඃඛාදී භාවයන් දුක්මෙන්; (ආදී ශබ්දයෙන් අනිත්‍ය අනාත්ම ගත්තේ යි.) තෙසා විපල්ලාසානා, ඒ (සුඛයැ නිත්‍යයැ ආත්මයැ යන) අභිප්‍රාය විපයභීසයන්ගේ; පභානත්ථං, පැහිම පිණිසැ; සෙසාති තිණි, සෙසු (වෙදනානුපස්සනා විත්තානුපස්සනා ධම්මානුපස්සනා සංඛ්‍යාත) ත්‍රිවිධ සතිපට්ඨානයෝ තුමු, චුත්තාති ඉති, (භගවතා, භගවත්හු විසින්; 0) වදරනලද්දහුයයි; (වෙදිතබ්බාති, දතයුත්තාහුය. 0) එවං, උක්තප්‍රකාරයෙන්; සුභසුඛනිවචඅත්තනාවිපල්ලාසපභානත්ථං වා+සුභසුඛ නිවචඅත්තනාව, ශුභ යැ සුඛ යැ නිත්‍යයැ ආත්ම යැ යන අභිප්‍රායයන් පිළිබඳවූ; විපල්ලාසපභානත්ථං වා, විපයභීසයන්ගේ පැහිම පිණිස හෝ; අනුතා, (සතරින්) අඩුන් නොවූ; අනඛිකා, සතරින් වැඩිත් නොවූ; චත්තාරොව, වතුර්විධ වූම සතිපට්ඨාන කෙනෙක්; චුත්තා වදරනලද්දහුය යි; ඉති වෙදිතබ්බා, මෙකී නසිනුද දතයුත්තාහුය.

කෙවලඤ්ච, අසමමුත්‍ර වශයෙනුද; විපල්ලාසපභානත්ථමෙව, විපයභීසයන්ගේ ප්‍රභානස සදහාම; න (චුත්තා), නොවදාළහ; අථබ්බො, එකැතින්; වතුරෙස යොගාසව ගත උපාදාන අගතිපභානත්ථමපි+ වතුරෙස, වතුර්විධ ඔසය; යොග, වතුර්විධ යොගය; ආසව, වතුර්විධ ආශ්‍රවය; ගත, වතුර්විධගතය; උපාදාන, වතුර්විධ උපාදානය; අගති, වතුර්විධ අගතිය යන මොවුන්ගේ; පභානත්ථමපි, ප්‍රභානස සදහාත්; වතුබ්බිධාහාර පරිඤ්ඤත්ථඤ්ච, වතුර්විධ ආහාරයන් පිරිසිදු දැන්ම සදහාත්; (අනුතා, සතරින් අඩුන් වූවූ; අනඛිකා, සතරින් වැඩිත් වූවූ; 0) චත්තාරොව, වතුර්විධවූම සතිපට්ඨානකෙනෙක්; (භගවතා, භගවත්හු විසින්; 0) චුත්තා, වදරනලද්දහ; ඉතිපි, මෙකීනසිනුද; වෙදි තබ්බා, දතයුත්තාහ; අයං, මෙකියන ලද්දේ; තාව, වක්‍ෂ්‍යමාණ අම්බිකපානයට පළමුවූ; පකරණනසො, හෙළිදිව්, ඇපරන්ගේ හෙළබිසින්වූ වණිකානය වේ; නොහොත්- තෙත්තිප්‍රකරණ පෙට්කප්‍රකරණයෙහි ධම්මකපිකයන්ගේ යොජනානය වේ; (නොහොත්-හෙළබිසින් ලියා තුඩු පවුරැණුනි ආ නය වේ; 0)

* විශේෂයෙන් රූපභායයන් වෙදනාවන් ආස්වාද සංඛ්‍යාන නෂ්ණාවචකාරණත්‍රයි ඒ ආස්වාදසංඛ්‍යාන නෂ්ණාව නැසීම සදහා නෂ්ණාවච වස්තුවූ මාදුරික සුක්ෂමවූ රූපභායවෙදනාවන්ගේ අශුභනි උඛනි දශීනකාත්‍යයෝ මාදුලනිවු ප්‍රඥ ඇති රුගවරිතපුද්ගලයන් විසින් සුකරයනුද එහෙයින් කායානුපස්සනා විතරානුපස්සනා සතිපට්ඨානගේ ඔවුනට විශුචිමාගීඨ නමැයි වදාලුණ විසෙසෙන කායෝව වෙදනාව අස්සාදස්සාකාරණනි තප්භනනි තෙසං නණ්හා වජ්ජිනං ඔපාරිකසුමුමානං අසුභද්ධකිතා දස්සනානි මහනිකිතපඤ්ඤාති නණ්හාවරිතෙති සුකරානිති තානි තෙසං විසුචිමග්ගෙනි චුතතානි (මු.වි.) අස්සාදස්සානි තණ්හාය (අ.වි.)

* එපරිද්දෙන් දූෂිතයන් විශේෂ කාරණාවු හෝ වැඩියක් වැඩියක් ප්‍රභේදයට ගියාවූ ඒ විතර්කමයන්හි අනිත්‍යානාතමනි දර්ශිත කෘත්‍යයෝ දූෂිතප්‍රභාතය සදහා මාදුලනිවු ප්‍රඥ ඇති දූෂිතවරිතසුඥයනට සුකාරයහුද එහෙයින් විතර්කානුපසංකාමමානුපසංකාසනිපසානගෝ ඔවුනට විගුභිමාගීයානමැසි වදාලන. එව. දිභියා විසෙස කාරණෙසු විතර්කමෙමසු අනිච්චානතතවාදසංනාති නාතිපපතෙද, නිපපතෙදගතෙසු තෙසු තපපහානත්. මඤ්ඤිකානං දිභිවරිතානං සුකරුතීති තෙසං නාති විසුභිමගොනි. (මු.වි.)

* නිත්‍යය, ආත්මය යන මිථ්‍යානීතිවේශයට වසනුවන බැවින් දූෂිතයගේ විශේෂකාරණභූතවූ චිත්තබමිශ්‍යත් තාෂණාවගේ ද වසනුවන හෙයින් කාරණශබ්දයට විශේෂණවූ විශේෂ ශබ්දග්‍රහණය යෙදෙයි එසෙයින් කායවේදනාවත් දූෂිතයගේද වසනුනිසදහාවය හෙතෙකොට ගෙන, විසෙසෙන යි කියනලදී. * කියේමැනෝ අනුචිකාති, නිවචං අත්තානි අභිනිවෙසවඤ්චාය දිසියා විසෙසකාරණානං චිත්තබමිත්තානං තණ්හායපි වඤ්චාවතො විසෙසගහණං, තථා කායවේදනානං දිසියාපි වඤ්චාවසමාවතො විසෙසෙනානි වත්තං.

* සරගවීතරගාදිවිභාගවය වශයෙන් මැ විතරානුපසංඝනාව වදලි බැවින් හෝ වැසියක් ප්‍රභේදයට නොපැමිණියේයි. ධම්මානු පසංඝනායෙහි ධම්මා යන්නෙන් සංඥාසංඝකාරසකතියෝ අභිමතයහ. සංඝකාරසකතිය වූකලී සප්තීදි වශයෙන් අනෙකප්‍රභේද ඇත්තේනුයි ධම්මානුපසංඝනානොමෝ වැසියක් ප්‍රභේදයට පැමිණියායි පසිතයි. සරගාදි විභාග වශයෙන් ඡොඛනප්‍රකාර වන බැවින් හෝ විතරානු පසංඝනානොමෝ වැසියක් ප්‍රභේදයට නොපැමිණියායි පසිතයි. පෙළෙහි ආ නසින් නීවරණාදිවශයෙන් අනෙකප්‍රකාර වන බැවින් හෝ ධම්මානුපසංඝනා නොමෝ වැසියක් ප්‍රභේදයට පැමිණියායි පසි තයි එහෙයින් විදුෂ්සංසරගවීතරගාදි විභාගවයවසෙතෙව විතරානු පසංඝනාය වුත්තත්තා තං නාතිප්පභේදගතනති වුත්තං, ධම්මාති ඉධ සඤ්ඤාසංඛාරකකතියා අධිප්පෙනා සංඛාරකකතියා ව එසංඝාදිවසෙත

අනෙකුත්තෙදෙනි ධම්මානුපස්සනා අනිප්පහෙදගතානි චූතතා, සරුගාදි විභාගවසෙන සොළසහෙදතතා වා විතතානුපස්සනා නාතිප්පහෙද ගතා චූතතා, සුතෙන ආගතනයෙන නිවරණාදිවසෙන අනෙක හෙදතතා ධම්මානුපස්සනා අනිප්පහෙදගතානි චූතතා. (අ.ටී)

* ඔදාරිකවූ ආලමනය සිමිදිනා තියුණුනුවණැති සමපයානික තෙමේ ඔදාරිකාලමනයෙහි නොසිටා දහැනට සමවැද ඉන් නැග වෙදනාසංකිඛාන සුඤ්ඤාලමනය සිමිදිද එහෙයින් අටුවාහි “ඔලාරිකා රමමණෙ අසණ්ඨහනතො” යි වැණි. විදර්ශනායානිකයට සුඤ්ඤවූ විතත යෙහිත් සුඤ්ඤවූ සංඥසංකාරසංකිඛාන ධර්මයන්ගින් විදර්ශනා සහගත විතතය ප්‍රවේශ වේද එහෙයින් ඒ විතතානුදර්ශි ධර්මානුදර්ශි පුද්ගල යන්ට ඒ විතත ධර්මයන්ගේ විගුඛිමාගීතිය කියනලද්දැ කියේ වැනො. **තිකො ආමසාතිකො ඔලාරිකාරමමණං පරිගහණතො තත් අධිකා කානං සමාපජ්ඣිකා** වුදාය වෙදනං පරිගහණතානිති ආහ ඔලාරිකාරමමණෙ අසණ්ඨහනතොති, විපස්සනායානිකස්ස සුඛමෙ විතතෙ ධම්මෙසු ච විතතං පකබ්ඤාතිති තදනුපස්සනානං තබ්බි සුඛිමගහතා චූතතා. (මු. ටී.) නා අනුපස්සනා එතෙසනති තදනු පස්සනා, විතතධම්මානුපස්සිනො පුගලො, තෙසා. (අ.ටී.)

* “තෙසං තත් අසුභවාදස්සනෙන” යන මේ අටුවාපෙළැ පැණෙන “තත්” යන ශබ්දයා පභානත්ථං යන්න හා යොජනා කට සුතුයයි මූලටීකාහි යුතු. අනුටීකාහි “අසුභවාදස්සනෙන” යන්න හා තුබූ සැටියෙහුද යොජනා නොමෝ ලැබේමයයි යුතු. තෙසං තත්ථානි එත් තත්සද්දස්ස පභානත්ථානති එතෙන යොජනා. (මු.ටී.) තත් අසුභවාදස්සනෙනානි යථාසිතවසෙනාපි යොජනා ලබනතෙව. (අ.ටී.)

* සාතිශයවූ පඤ්චකාමගුණයෝ රූපකායයෙහි ලැබේද්ද එහෙයින් රූපකාය තෙමේ විශේෂයෙන් කාමොසයට කරුණු වේ, භවයෙහි සුඛයයි වැරද ගැනීමි වශයෙන් භවතාපණාව වේද භවය ආසවාදය කරන බැවින් වෙදනා නොමෝ භවොසයට කරුණු වේ, සන්නතිස්සනබහලභාවය වැරද ගැනීමිවශයෙන් විතතයෙහි ආනතාහි නිවේශය වේද එහෙයින් දිඝොසයට විතතය කරුණුවේ. සවභාව ධර්මයන්ගේ විනිභෝග නම්ලද වෙන්කිරීමත් සවභාව ධර්මයන්ගේ ධර්මානුභාවයත් පිළිවිද දන්නට අශක්‍ය වන බැවින් සමමුසුතිය වේද එහෙයින් අවිද්දොසයට සංඥසංකාර ධර්මයෝ කරුණුයහ. කරුණු මෙසේ වනුයෙන් ඒ කායවෙදනා විතතධර්මයන්හි ඒ වතුරොසයන්ගේ පැතිම සදහා සිව්ටත් සතරෙක්ම වදලහ. තද්ධතය. **පඤ්චකාම ගුණා සවිසෙසා කායෙ ලබනනිති විසෙසෙන කායො කාමොස වජ්ඣ,** භවෙ සුඛගහණවසෙන භවස්සාදෙ, ගොතිති භවොසස්ස වෙදනා, සන්නතිස්සනගහණවසෙන විතතෙ අනතානි

නිවෙසො හොතිති දිසොසස්ස චිත්තං, ධම්මවිනිබ්බොගස්ස ධම්මානං ධම්මමත්තත්තාය ච දුප්පටිවිජ්ඣිතතා සමෙවාහො හොතිති අවිජ්ජො සස්ස ධම්මා, තස්මා තෙසු තෙසං පහානත්ථං චත්තාරොව චුත්තා (මු.පී.) භවොසස්ස වෙදනා චජ්ඣ, භවස්සාදනාවතො (අ.පී.)

* දුඃඛවෙදනාව කරණකොටගෙන, ප්‍රතිසානුශය තෙමේ සත්තානසෙති පුනපුනා හෝතෝ ද එහෙයින් දුඃඛදුඃඛ විපරිණාමදුඃඛ සංස්කාරදුඃඛභූත වෙදනා තොමෝ විශෙෂයෙන් ව්‍යාපාදකායග්‍රන්ථයට කරුණුවේ. චිත්තයෙහි ආත්මාභිතිවෙශයෙන් විශිෂ්ට වූ නිත්‍යය, යන මිථ්‍යාග්‍රාහවශයෙන් ශාශ්වතවූ නමාගේ ශීලයෙන් ගුඨිය, යන පරමශීතයෙක් වේද එහෙයින් චිත්තය ශීලවුනපරමාශකායග්‍රන්ථයට කරුණුවේ. නාමරූප ධර්මයන් පිරිසිදීම කරණකොටගෙන, පරමාථි සත්‍යය පරමාථිසත්‍ය වශයෙන් නොදක්නුට ශාශ්වතොවෙෂ්දදුෂ්ටි සංකිත්තවූ ඉදංසත්‍යාභිතිවෙශය වේද එහෙයින් ධර්මයෝ ඉදංසත්‍යාභි තිවෙශයකායග්‍රන්ථයට කරුණුයහ, සුඛවෙදනාසවාද වශයෙන් පර ලොව අපෙක්ෂා නොකරන්නාවූ පුද්ගල තෙමේ නත්තිදිත්තං යනාදීන් ලබිපරමාශය උපදවාද එහෙයින් වෙදනා තොමෝ දුෂ්ට්‍යපාදනායට කරුණුවේ. කියෝ මැනෝ දුකකාය වෙදනාය පටිසානුසයො අනු සෙතිති දුකභිදුකභි විපරිණාමදුකභි සංකිර්දුකභිභූතා වෙදනා විසෙ සෙන ව්‍යාපාදකාය ගජස්ස වජ්ඣ, විතෙන නිවිදි ගහගණවසෙන සස්ස තස්ස අත්තනොසීලෙන සුභිති ආදි පරමසත්තං හොතිති සීලබ්බිතපර මාසස්ස චිත්තං, නාමරූපපරිවෙෂ්දෙන භූතං භූතතො අපස්සනත්තස්ස භවවිභවදිසි සංකිත්තො ඉදංසවාභිතිවෙසො හොතිති තස්ස ධම්මා පෙසුඛවෙදනාසවාදවසෙන පරලොකනිරපෙකෙබ්බා නත්ති දිත්තනති ආදි පරමාසංඋපපාදෙතිති දිසුපාදනස්ස වෙදනා (මු.පී.) නිවිදි ගහගණවසෙනාති අත්තාභිතිවෙසවිසිසස්ස නිවිදි ගහගණස්ස වසෙන (අ.පී.)

* සත්තානිභාවයෙන් ගතබොල්ව හැසුනු බව වැරදගැනීම වශයෙන් සරගාදි චිත්තයෙහි මූලාව වේද එහෙයින් චිත්තය තෙමේ මොහාගතියට කරුණුවේ, ධර්මසවභාවය අවබෝධ නොකිරීමෙන් බියවේද එහෙයින් ධර්මයෝ තුමු හයාගතියට කරුණුවෙති. කියෝ මැනෝ සත්තානිභවගහගණවසෙන සරගාදිවිතෙන සමෙවාහො හොතිති මොහාගතියා චිත්තං, ධම්මසභාවා'නබොධෙන හයං හොතිති හයාගතියා ධම්මා, අප්‍රත්තානං චුත්තනසෙන චජ්ඣනාවො යොජෙනබෙබ්බා (මු.පී.)

* ප්‍රථමොසයොජනායෙහි ද තෘතීයවතුනු ග්‍රන්ථයොජනායෙහි ද කීනසින් ම කායචිත්තධර්මයන්ට කාමොපාදන ශීලවුනොපාදන ආත්ම වාදෙපාදනයන් කරුණුවන බැව් දතයුතුද එහෙයින් වෙදනා තොමෝ දුෂ්ට්‍යපාදනායට කරුණුවන බැව් ටීකාවේ දක්වනලද්දැ. එපරිද්දෙන් කායවෙදනාවන්ට ඡන්ද්‍රෙසාගතින් කරුණුවන බැව්

කාමොසව්‍යාපාදකාය ග්‍රන්ථයන්ගේ වස්තූනිය කීමෙන් දැක්වීද එහෙයින් අනුක්‍රමයන්ගේ වස්තූභාවය තෙමේ උක්තතයින් යෙදිය යුත්තේ යයි යුක්තමාසනනිසවතුසංගණසොපනායං. වුත්තනසෙනෙව කායවිත්තධම්මානං ඉතරුපාදනවත්තූතා ගහෙනබ්බාති වෙදනාය දිත්ථපාදනවත්තූතා දස්සිතා, තථා කායවෙදනානං ඡන්දෙසාගති වත්තූතා කාමොසව්‍යාපාදකායගත්ථවත්තූතාවවනෙන වුත්තාති. තෙනා'හ:- අවුත්තානං වුත්තනසෙන වත්තූභාවො යොජෙනබ්බාති (අ.පී.)

* “ආහාරසමුදයා කායසමුදයොපෙවිඤ්ඤාණපච්චයා නාමරුපං” යි වදාලහෙයින් කායාදීන්ගේ හටගැනීමට හෙතුවූ කල ලිඛිකාරුහාර එසසාහාර මනෝසසංඝෙවනනාහාර විඤ්ඤාණාහාරයෝ කායාදීන් පිරිසිදු දැක්මෙන් පිරිසිදුන ලද්දහු වෙද්ද එහෙයින් වතුබිබ්බාහාර පරිඤ්ඤාණං යි විසූ නදුක්කයාඤ්ඤා ආහාරසමුදයා කායසමුදයො, එසසසමුදයා වෙදනාසමුදයො, සංකාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණ පච්චයා නාමරුපනති වචනතො කායාදීනං සමුදයභූතා කලලිඛිකාරුහාරඑසසමනෝසසංඝෙවනනා විඤ්ඤාණාහාරා කායාදිපරිජානනෙන පරිඤ්ඤානාහොගතිති ආහ වතුබිබ්බාහාරපරිඤ්ඤාණනති (මු.පී.)

* ප්‍රකරණනය යන්නෙන් නාමරුපණිවිපචාසනව්‍ය සුචාචායී වය්‍යයන්ගේ සවිභාෂාමයවූ වණිනානය දක්වා තෙතතිප්‍රකරණ පෙටක ප්‍රකරණයෙහි ධම්මකපිකායන්ගේ යොජනානය තෙමේ ප්‍රකරණනය නාමැයි ද යෙහි. මෙද විසූ ප්‍රකරණනයෙහි නමරුපණිවිපචාසනව්‍ය වණිනානයො, තෙතතිපෙටකපසකරණ ධම්මකපිකානං යොජනානයෙහිව වදනති (මු.පී.)

3

i අභිකථායං පන සරණවසෙන වෙච එකත්ත සමොසරණව සෙන ව එකමෙච සතිපඨානං, ආරම්භණවසෙන වත්තාගෙති එතදෙව වුත්තං, සථාති වතුමාරෙ නගරෙ පාවිනතො ආගච්ඡන්තා පාවිනදිසාස උසානකං භණ්ඩං ගහෙඤා පාවිනමාරෙන නගරමෙච පවිසන්ති, දක්ඛිණො, පච්ඡිමො, උතතරො ආගච්ඡන්තා උතතරදිසාස උසානකං භණ්ඩං ගහෙඤා උතතරමාරෙන නගර මෙච පවිසන්ති, එචං සමපදමිදං වෙදිනබ්බං, නගරං විස නිබ්බාන මහානගරං, මාරං විස අභිබ්බිකො ලොකුත්තරමගෙහා, පාවින දිසාදසො විස කාසාදසො.

ii සථා පාවිනතො ආගච්ඡන්තා පාවිනදිසාස උසානකං භණ්ඩං ගහෙඤා පාවිනමාරෙන නගරමෙච පවිසන්ති, එචං කාසානුපසංගාමුඛෙන ආගච්ඡන්තා චුද්දසවිඛෙන කාසානු පසංගං භාවෙඤා කාසානුපසංගාභාවනානුභාවතිබ්බත්තෙන අරිසමගෙහන එකං නිබ්බානමෙච බසරන්ති.

iii. සථා දක්ඛිණතො ආගච්ඡන්තා දක්ඛිණදිසාස උසානකං
 භණ්ඩං ගහෙය්වා දක්ඛිණවාරෙන නගරමෙව පවිසන්ති එවං වෙද
 නානුපස්සනාමුඛෙන ආගච්ඡන්තා නවවිඛෙන වෙදනානුපස්සනං
 භාවෙය්වා වෙදනානුපස්සනාභාවනානුභාවතිබ්බතෙනන අරිස
 මගෙනන එකං නිබ්බානමෙව ඔසරන්ති.

iv. සථා පච්ඡිමතො ආගච්ඡන්තා පච්ඡිමදිසාස උසානකං
 භණ්ඩං ගහෙය්වා පච්ඡිමවාරෙන නගරමෙව පවිසන්ති එවං
 විත්තානුපස්සනාමුඛෙන ආගච්ඡන්තා සොලසවිඛෙන විත්තානු
 පස්සනං භාවෙය්වා විත්තානුපස්සනාභාවනානුභාවතිබ්බතෙනන
 අරිසමගෙනන එකං නිබ්බානමෙව ඔසරන්ති.

v. සථා උත්තරතො ආගච්ඡන්තා උත්තරදිසාස උසානකං
 භණ්ඩං ගහෙය්වා උත්තරවාරෙන නගරමෙව පවිසන්ති එවං
 ධම්මානුපස්සනාමුඛෙන ආගච්ඡන්තා පඤ්චවිඛෙන ධම්මානුපස්සනං
 භාවෙය්වා ධම්මානුපස්සනාභාවනානුභාවතිබ්බතෙනන අරිස
 මගෙනන එකං නිබ්බානමෙව ඔසරන්තිනි එවං සරණවසෙන වෙව
 එකත්තසමොසරණවසෙන ච එකමෙව සතිපසානං ආරම්භ
 වසෙන චත්තාරොති වුත්තාති වෙදිගබ්බා.

3. i. පන, පක්ඛානතරයෙක් දක්වනුලැබේ; අසිකථායං, අටුවායෙහි;
 සරණවසෙන වෙව, රූපකායාදීන්ද කුශලාදිධර්මයන්ද ධාරණය කිරීම්
 වශයෙනුද; (ධාරණත්‍යය නම් නුමුල්‍යවන බවයි. අනුසමරණය කිරීම
 මැ හෝසි.) එකත්තසමොසරණවසෙනව, නිඃශරණාදී වශයෙන්
 එකස්වභාවවූ එකත්තමාලද නිච්ඡාණයෙහි සමගන් වීම්=හෙවත් සාත්
 කිරීම් වශයෙනුද; (එකත්ත නම්ලද නිච්ඡාණයට බැසගැනීම් වශයෙ
 නුද;ඔ) එකමෙව, එකලාවූම; හෙවත්-අසමමුද්‍රවූම; සතිපසානං,
 සමාතිප්‍රසංඝානස; ආරම්භණවසෙන, ආලම්බන වශයෙන්; චත්තාරොති
 එතදෙව, සිවුදෙනෙකැයි යන මේ කීම මැ; වුත්තං, කියනලදී; (එතදම්
 යම දක්වන්ට යථාහි යනාදිය කියා.) හි, විසාර කෙරෙමි; චතුරාරො,
 සිවුදෙරක් ඇති; නගරො, නුවරෙක්හි; පාචිනතො, පෙරදිගින්;
 ආගච්ඡන්තා, එන්නාවූ වණිගන්තයෝ; පාචිනදිසාස, පෙරදිගැ;
 උසානකං, උපදනාවූ; භණ්ඩං, විකිණියැටි බඩු; ගහෙය්වා, ගෙනැ;
 පාචිනවාරෙන, පෙරදිගපුරදෙරින්; නගරමෙව, නුවරටම; යථා
 පවිසන්ති, යම්සේ ප්‍රවේශවෙද්ද; දක්ඛිණතො, දකුණුදිගින්. පෙ.
 පච්ඡිමතො, පැළදිගින්; පෙ. උත්තරතො, උතුරුදිගින්; ආගච්ඡන්තා,
 එන්නාවූ වණිගන්තයෝ; උත්තරදිසාස, උතුරුදිගැ; උසානකං, උප
 දනාවූ; භණ්ඩං, විකිණියැටි බඩු; ගහෙය්වා, ගෙනැ; උත්තරවාරෙන,
 උතුරුපුරදෙරින්; නගරමෙව, නුවරටම; යථාපවිසන්ති, යම්සේ ප්‍රවේශ
 වෙද්ද; එවං, එපරිද්දෙන්; ඉදං සමපදං, මේ උපමාසමපත්තිය; වෙදි
 තබ්බං, දතයුතු; හි, විසාර කෙරෙමි; නගරං, විශ, නුවර මෙන්;
 නිබ්බානමභානගරං, නිච්ඡාණපුරප්‍රවරය; (දළබ්බං, දතයුතු;ච) (නගර
 විශ හි නිබ්බානං සි ද පාසයි) වාරං විශ, පුරවාරය මෙන්; අසිඛිනිකො,

අවගිත් යුත්; ලොකුතතරමගෙනා, ලොකොත්තරමාගීය තෙම; (දඬුබෙලා, දතයුතු;0) පාවිනදිසාදයො විස, පුච්ඡිගාදිත් මෙන්; කායාදයො, රූපකායාදීහු; (දඬුබෙලා, දතයුත්තාහ;0)

3. ii. පාවිනතො, පෙරදිගින්; ආගච්ඡන්තා, එන්නාවූ වණ්ගජ නයෝ; පාවිනදිසාය, පෙරදිග; උසානකං, උපදනාවූ; හණ්ඩං, විකිණ්ණියැටි බඩු; ගහෙත්වා, ගෙන; පාවිනවාරෙන, පෙරදිග පුරදෙරින්; නගරමෙව, නුවරටම; යථා පටිසන්ති, යම්සේ ප්‍රවේශවෙද්ද; එවං, එපරිද්දෙන්; කායානුපස්සනාමුබෙන, කායානුදැනිතාවාරයෙන්; -හෙවත් කායානුදැනිතාව කරුණුකොටගෙන; ආගච්ඡන්තා, වදනාවූ යොගාව වරපුදාලයෝ; වුද්ධසිධෙන, ආණාපාණපබ්බ- ඉතිසාපඨපබ්බ- වතු සමපජ්ඣාපබ්බ- පටිකාකුලමනසිකාරපබ්බ- ධාතුමනසිකාරපබ්බ- නවසිවට්ඨිකාපබ්බානන්තේ වශයෙන් භුද්ධප්‍රකාරයෙකින්; කායානු පස්සනං, කායානුදැනිතාව; භාවෙත්වා, වඩා; කායානුපස්සනාභාවනානු භාවනිබ්බත්තෙන, කායානුදැනිතාභාවනාවගේ අනුභාවයෙන් නිපයන ලද්දවූ; අරියමග්ගෙන, ආර්යමාගීයෙන්; එකං නිබ්බානමෙව, කෙවලවූ නිඵාණයටම; ඔසරන්ති, වදිති.

3. iii. දකඤ්ඤතො, දකුණුදිගින්; ආගච්ඡන්තා, එන්නාවූ වණ්ගජ නයෝ; දකඤ්ඤදිසාය, දකුණුදිග; උසානකං, උපදනාවූ; හණ්ඩං, විකිණ්ණියැටි බඩු; ගහෙත්වා, ගෙන; දකඤ්ඤවාරෙන, දකුණුපුරදෙරින්; නගරමෙව, නුවරටම; යථා පටිසන්ති, යම්සේ ප්‍රවේශවෙද්ද; එවං, එපරිද්දෙන්; වෙදනානුපස්සනාමුබෙන, වෙදනානුදැනිතාවාරයෙන්; හෙවත්-වෙදනානුදැනිතාව කරුණුකොට ගෙන; ආගච්ඡන්තා, වදනාවූ යොගාවවරපුදාලයෝ; නවසිධෙන, ත්‍රිවිධවෙදනා සාම්ප්‍රතිවිධ වෙදනා නිරුමිශත්‍රිවිධවෙදනාවන්ගේ වශයෙන් නවප්‍රකාරයෙකින්; වෙදනානුපස්සනං, වෙදනානුදැනිතාව; භාවෙත්වා, වඩා; වෙදනානු පස්සනාභාවනානුභාවනිබ්බත්තෙන, වෙදනානුදැනිතාභාවනාවගේ අනු භාවයෙන් නිපයනලද්දවූ; අරියමග්ගෙන, ආර්යමාගීයෙන්; එකං නිබ්බානමෙව, කෙවලවූ නිඵාණයටම; ඔසරන්ති, වදිති.

3. iv. පච්ඡිමතො, පැළදිගින් ආගච්ඡන්තා, එන්නාවූ වණ්ගජ නයෝ; පච්ඡිමදිසාය, පැළදික්ගි; උසානකං, උපදනාවූ; හණ්ඩං, විකිණ්ණියැටි බඩු; ගහෙත්වා, ගෙන; පච්ඡිමවාරෙන, පැළදිගපුරදෙරින්; නගරමෙව, නුවරටම; යථා පටිසන්ති, යම්සේ ප්‍රවේශවෙද්ද; එවං, එපරිද්දෙන්; විත්තානුපස්සනාමුබෙන, විත්තානුදැනිතාවාරයෙන්; හෙවත්-විත්තානු දැනිතාව කරුණුකොට ගෙන; ආගච්ඡන්තා, වදනාවූ යොගාවවර පුදාලයෝ; සොලසසිධෙන, සරුගාදිවූ අෂ්ටවිකායාගේ වශයෙන් භෞමික ප්‍රකාරයෙකින්; විත්තානුපස්සනං, විත්තානුදැනිතාව; භාවෙත්වා, වඩා; විත්තානුපස්සනාභාවනානුභාවනිබ්බත්තෙන, විත්තානුදැනිතාභාවනා වගේ අනුභාවයෙන් නිපයනලද්දවූ; අරියමග්ගෙන, ආර්යමාගීයෙන්; එකං නිබ්බානමෙව, කෙවලවූ නිඵාණයටම; ඔසරන්ති, වදිති.

3. v. උත්තරකො, උතුරුදිගින්; ආගමන්නා, එන්නාවූ වණ්ණිග්ජන යෝ; උත්තරදිසාය, උතුරුදික්ති; උසානකා, උපදනාවූ; භණ්ඩං, විකිණියැවි බඩු; ගහෙකා, ගෙනා; උත්තරවාරෙන, උතුරුපුරදොරින්; නගරමෙව, නුවරටම; යථා පටිසන්ති, යම්සේ ප්‍රවේශවෙද්ද; එවං, එපරිද්දෙන්; ධම්මානුපස්සනාමුබෙන, ධම්මානුදර්ශිතාවාරයෙන්; හෙවත්- ධම්මානුදර්ශිතාව කරුණුකොටගෙනා; ආගමන්නා, වදනාවූ යොගාව වරප්‍රසාදයෝ; පඤ්චවිධෙන, නිවරණ උපාදානසංකත ආයතන බොධ්‍යාඛිත ආයතීසත්‍යයන්ගේ වශයෙන් පඤ්චප්‍රකාරයෙනින්; ධම්මානු පස්සනං, ධම්මානුදර්ශිතාව; භාවෙකා, වඩා; ධම්මානුපස්සනාභාවනානු භාවනිබ්බත්තන, ධම්මානුදර්ශිතාභාවනාවගේ අනුභාවයෙන් නිපයන ලද්දවූ; අරියමග්ගෙන, ආයතීමාගීයෙන්; එකා නිබ්බානමෙව, කෙවලවූ නිඵාණයටම; ඔසරනති, වදිති; ඉති එවං, යථොක්ත නසින්; සරණව සෙනවෙව, රුපකායාදීන් ද කුශලාදිධර්මයන් ද ධාරණයකිරීම් වශ යෙහුද; එකත්තසමොසරණවසෙනව, නිශරණාදිවශයෙන් එකසව භාවවූ එකභිනම්මලද නිඵාණයෙහි සමගන්වීම් හෙවත් සාත්තිරීම් වශයෙහුද; එකමෙව, හුදකප්‍රාප්තිම; හෙවත්-අසමමුග්‍රවූම; සතිපට්ඨානං, සමාතිප්‍රසථානය; ආරමමණවසෙන, ආලමනවශයෙන්; වත්තාරොති, සිටුදෙනෙකැයි; චුත්තා, වදාරනලදහ; ඉති, මෙසේ; වෙදිතබ්බා, දතයුත්තාහ.

* විකානුවිකා දෙක්ති ආසරණවසෙනාති කායාදිතං කුශලාදිධර්මානසඤ්ච ධාරණනාවසෙන සරනති ගමන්නති එතායාති සතිති ඉමසම් අපෙඨ එකතෙන නිබ්බානෙ සමාගමො එකත්තසමො සරණං. ධාරණතා අසමමුසස්සනතා අනුසාරණමෙව වා, එකතෙනති එකසභාවෙ නිසාරණාදිවසෙන, සමාගමො, සච්ඡිකිරියායන විවෘත්තීන්බලා යට අභි කි නියායි.

* නිශරණාදිවශයෙන් නිඵාණයාගේ එකභිය පිහිටිවා සතර සිව්ටන්හුගේද එකභිය පිහිටිවනුවෝ. එකානිබ්බානප්‍රවේසගෙතු හුනො වා සමානතාය එකො සතිපට්ඨානසභාවො එකත්තං, තස්සමො සරණං නංසභාගතා එකත්තසමොසරණං. යි විය. (මු.ටි.) නොහොත්, අවිතියවූ කෙවලවූ නිඵාණප්‍රවේශයට ගෙතුහුනවූ අවිතියවූ කෙවලවූ සමාතිප්‍රසථානසවභාවය තෙමේ ඒ හා සදූශභාවයෙන් එකභි නම්. ඒ හා සදූශභාවයෙන් එකභි නම්ලද සමාතිප්‍රසථානසවභාවයෙහි හෙවත් සමසක්සමාතිසවභාව නියතීණසමාතිසවභාවයන්හි සමගන්වීම් ද ඔවුන් හා සමාන කොටස් වනබව හා සමානජාති වනබව ද යන සභාගමීම් ද එකත්තසමොසරණනම් වේ. සතිපට්ඨානසභාවො සමාසතිතා නියාන සතිතා, සමානභාගතා එකජාතිතා සභාගතා. (අ.ටි.)

* කෙවලවූ අසමමුග්‍රවූ නිඵාණයට ප්‍රවේශගෙතුභිය දක්වන්ට “යථාති” යනාදිය වැණු. එතසම් අපෙඨ සරණෙකත්තසමොසරණාති සහසතිපට්ඨානෙකභාවස්ස කාරණසෙවන චුත්තානිතිදසිබ්බාති, පුරිමසම්.

විසුංඤ්ඤා(මු.ටී.) යු හෙයින් පැසුළු පිහිටිවූ මේ අභියෝගී සරණ එකතන සමෝසරණ යන මොව්හු සමානිප්පසානායානේ සමානායායට හෙතු වන අභියෝගී උකතායහසි දතයුත්තාහ. පළමු දැක්වූ “එකතෙන නිබ්බානෙ සමාගමො එකතන සමෝසරණං” යන මේ අභිවිකල්පයෙහි අභිවයභාවයෙන් වෙන්කොට දැක්වී යනු භාවයි. පුරිමසමිනති එකතෙන පෙ. එකත්සමෝසරණනති එතසමිං අත්ථෙ විසුනති නානා අත්ථවයභාවෙන (අ.ටී.)

* තදන්යනසෙක් දක්වනුලැබේ-“සරණවසෙන” යන පදයාගේ ගමනවශයෙනැයි යන අභියෝගී ඇතිකල්හි ඒ ගමනම සමෝසරණ නමැයි වුව සතියගේ ශබ්දභවයෙන් නොවෙනස්වන බැවින් පළමුව සරණවසෙන යන්න සමානිභාවයට කරුණුවනුය. පැසුළු එකතන සමෝසරණවසෙන යන්න එකතියට කරුණුවනුය. නොහොත්-සමෝ සරණශබ්දයා සමානිශබ්දභවයෙන් නොකියනු ලබනකල්හි හෙවත් කෙවලවූ සමානිප්පසානාසමානවය තෙම එකත නමැයි යනාදීන් නො කියනුලබන කල්හි (එකත නම්ලද නිමාණයෙහි සමගන්වීම එකතන සමෝසරණ නමැයි කියනු ලබන කල්හි යුසේසි) සරණවසෙන යන් නෙන් දැක්වූ සමරණනාසමිකානා ධාරණනානොමේමැ සති යයි කොට සරණඑකතනසමෝසරණ යන ශබ්දයින් කෙරෙන් අන්යවූ සතිසමිකානා අභියෝගී නැති හෙයින් පළමුවන සරණපෙද සමානි භාවයට කරුණුවනුය. පැසුළු සමෝසරණපෙද එකතියට කරුණු වනුය. යථොක්ත චිතියාභියෙහි සරණ එකතනසමෝසරණ පදයෝ විද්‍යමාන වූවානුම සතර සිව්වන්හුගේ එකතිය හඟවන්නාහුද එපරිදි දෙන් එකතුවූ නිමාණයෙහි සමගන්වීම එකතනසමෝසරණය යන අභියෝගී ඇති කල්හි විද්‍යමානවම ඒ පදයෝ සමානිප්පසානායාගේ එකතිය හැඟවීමට කරුණුවනුයහසි දතයුතු. එහෙයින් විසු විකානුචිකා දෙක්හි සරණවසෙනාති වා ගමනවසෙනාති අත්ථෙ සති නදෙව ගමනං සමෝසරණනති සමෝසරණෙ වා සති සද්දත්ථසෙන අවුච්චමානො ධාරණතාව සතිති සතිසද්දත්තරු භාවා පුරිමං සති භාවස්ස කාරණං පවජිමං එකභාවස්සාති නිබ්බානසමෝසරණෙසි සතිනානෙ’ව තාති සතිපට්ඨානෙකභාවස්ස කාරණාති (මු.ටී.) තදෙව ගමනං සමෝසරණනති සතිසද්දත්තරුභාවා පෙ. එක භාවස්සාති යොජ්ජනබ්බං සතිසද්දත්ථසෙන අවුච්චමානෙති එකො සති පට්ඨානසභාවො එකතනනති ආදීනා අවුච්චමානෙ එකතෙන නිබ්බානෙ සමාගමො එකතනසමෝසරණනති එවං වුච්චමානෙති අත්ථො, ධාරණ තා’ව සතිති සරණතාති වුත්තධාරණතා එව සතිති කතො, සති සද්දත්තරුභාවාති සතිසමිකානස්ස සරණෙකතනසමෝසරණසද්දත්තරු නො අසුඤ්ඤස්ස අත්ථස්ස අභාවා, පුරිමනති සරණපදං, නිබ්බානසමෝ සරණෙපීති යථාවුත්තෙ දුතියෙ අත්ථෙ සරණෙ’කතනසමෝසරණපදති සතිනානෙ’ව සතිපට්ඨානෙ’කභාවස්ස ඤාපකාති, එවං නිබ්බානසමෝ සරණෙ’පි එකතෙන නිබ්බානෙ සමාගමො එකතනසමෝසරණනති එතසමිමපි අත්ථෙ සති පෙ. කාරණාති (අ.ටී.)

* තුදස්ප්‍රකාරයෙකින් යන මේ වචනය මහසිව්වන්සුතුරෙහි වදාළ ආණාපාණපබ්බාදීන්ගේ වශයෙනැසි දතයුතු. එසේ ම පඤ්ච ප්‍රකාරයෙකින් බමිනුදගීනාව යන තන්හිදු දතයුතුයි.

* මෙහි ඒ ඒ දික්ති උපදනා විකිණියැටි භාණ්ඩසදායකය ඒ ඒ සතිපඨාන භාවනානුභාවයාගේ වශයෙන් දතයුත්තේය. කියේ මැනෝ **චුද්දසව්ධෙනානි ඉදං මහාසතිපඨානසුතෙන චුත්තානං ආණාපාණපබ්බාදිතං වසෙන, තථා පඤ්චවිධෙන බමමානුපස්ස නනති එසාපි දඝබ්බං, එසං ව උඨානකභණ්ඩසදිසතා නං නං සති පඨානභාවනානුභාවස්ස දඝබ්බං** (මු. පි.) **ආණාපාණපබ්බාදිතනති ආණාපාණපබ්බං-ඉරියාපථ-වතුසමපජ්ඣස්ස-කොඨාස-ධාතුමනසිකාර-නවසිව්විකපබ්බානිති එතෙසං** (අ.පි.)

* මේ ඡඩ්විධපථයන් අතුරෙහි වනාහි යම්හෙයකින් කිසි අරමුණෙකින් දෙවියනට කමටහන් සමාධි නොවේද එහෙයින් ඒ අරමුණු නොගෙනා ඉදිනුන් මේ සතිපඨානවිභව්‍යදෙශනායෙහි කොඨාස-ධාතුමනසිකාරවශයෙන් ම දෙශනා නොම ප්‍රවෘත්තවූ ද එසේවුව දෙශනානතරයෙහි ආවාටු නිරවශෙෂවූ කායානුදගීනා විභාගය දක්වන්ට “**චුද්දසව්ධෙන කායානුපස්සනං භාවෙත්වා**” යි කියන ලදය. එහෙයින් ටිකාවේ “**මහාසතිපඨානසුතෙන චුත්තානං**” යි විසූ කියේ මැනෝ **ඉමෙසු පන සසමා තෙසුචි දෙවානං කම්මසානං න ඉජ්ඣති, තස්මා නාති අනාමසිත්වා යදිපි කොඨාසධාතුමනසිකාර වසෙනෙ’වෙ’න්ද්‍ර දෙසනා පචත්තා, දෙසනනතරෙ පන ආගතං අනව සෙසං කායානුපස්සනාවිභාගං දස්සෙත්වා චුද්දසව්ධෙන කායානුපස්සනං භාවෙත්වාති චුත්තා, තෙනා’හ මහාසතිපඨානසුතෙන චුත්තානනති, තථා’නි ඉමිනා මහාසතිපඨානසුතෙන චුත්තානනති ඉමමෙව උප සංහරති, පඤ්චවිධෙනාති නිවරණඋපාදානකකිකායනතබ්බොජ්ඣවිභ අරියසච්චානං වසෙන පඤ්චධා** (අ.පි.)

* භාවනානුභාවය නම් ආයඝිමාගීග්‍රහණයෙහි සාමථ්‍යියයි. තදුක්තයැ **භාවනානුභාවො අරියමගගගහණසමන්තා** යි (අ.පි.)

4

i. ඉබ හික්ඛුති එසං කික්ඛාපි භගවතා දෙවලොකෙ නිසි දිත්වා අසං සතිපඨානවිභවෙනා කපිතො එකහික්ඛුපි නස්ස භග වතො සනතිකෙ නිසිතෙනා නාම නස්සිති එවං සතෙතපි සසමා ඉමෙ වත්තාරො සතිපඨාතෙ හික්ඛු භාවෙතති හික්ඛුගොචන් හි එතෙ තසමා ඉබ හික්ඛුති ආලපති, කිං පනෙ’තෙ සතිපඨාතෙ හික්ඛුසෙව භාවෙතන් හ හික්ඛුතිආදසොති? හික්ඛුතිආදසොපි භාවෙතති, හික්ඛු පන අගගපජිසා, ඉති අගගපජිසතො ඉබ හික්ඛුති ආලපති, පටිපත්තිසා වා හික්ඛුභාවදස්සනතො එවමාහ, සො හි

ඉමං පටිපතතිං පටිපජ්ජති සො හික්ඛු නාම හොති, පටිපතනකො හි දෙවො වා හොතු මනුස්සො වා හික්ඛුති සබ්බාං ගච්ඡතිසෙව, සථාන:—

**ii. “අලඛකතො වෙසි සමං චරෙසා
සනෙතා දනෙතා නියතො බ්‍රහ්මචාරී,
සබ්බෙසු භූතෙසු නිබ්බාදණං
සො බ්‍රාහ්මණො සො සමණො සහික්ඛු”ති.**

4. i. ඉධ භික්ඛුති එත්ථ, ඉධභික්ඛු යන මේ වචනයෙහි; (විනිච්ඡයො, විනිස වේ; 0) භගවතා, භගවත්හු විසින්; දෙවලොකො, දෙවිලොව; නිසිදිනා, වැඩිදින; අයං සතිපට්ඨානවිහරෙතා, මේ සතිපට්ඨානවිහරනය නොම; කිසුදාපි කවිතො, ඉදින් වදාරනලද්දේවී නමුත්; තත්ථ, ඒ දෙවිලොව; භගවතො, භගවත්හුගේ, සනතිකො, ආසන්නයෙහි; නිසින්නකො, වැඩහුන්නාවූ; එභභික්ඛු අපි නාම, එක්මහණෙකුත් නම්; තත්ථ, නැත්තේය; (ඉති සමාපතිසෙති වැටේ) එවං සනෙතපි, මෙසේ (නැත්තේ) විනමුත්; යසමා, යම්හෙයකින්; ඉමෙ වත්තාරො සතිපට්ඨානො, මේ සතර සිව්වන්; භික්ඛු, භික්ඛූහු; භාවෙනති, වඩද්ද; හි, ඒ සැබෑමය; එතො, මේ සතරසිව්වන්හු; භික්ඛුගොවරො, භික්ඛූන්ගේ ගොවරයහ; නොහොත්-භික්ඛූන් විසින් ආසාදනය කවැටි අරමුණුයහ; තසමා, එහෙයින්; ඉධ භික්ඛුති, ඉධභික්ඛුසි; ආලපති, අමතාවදුළුසේකි; එතො, නෙල සිව්වන් ධමුත්; භික්ඛුයෙව, භික්ඛූහුම; කිම්පන භාවෙනති, කිම් වඩද්ද? භික්ඛුති ආදයො, භික්ඛූති ආදිහු; (කිම්පන) න (භාවෙනති), කිම් නොවඩද්දයත්? (පන පක්ඛානතරද්දොනකාසි) ඉති, ඉදින් මෙසේ විතාරන්නම්; භික්ඛුති ආදයොපි, භික්ඛූති ආදිහුද; භාවෙනති, වඩත්; (ඉති, මෙසේ; වත්තබ්බං, කියයුතු; 0) පන, එසේ නමුත්; භික්ඛු, භික්ඛූහු; අග්ගපරිසා, අග්‍රමු පමිත් හුයි; ඉති, මෙසේ; අග්ගපරිසත්තා, අග්‍රපමිත් වන බැවින්; ඉධ භික්ඛුති, ඉධ භික්ඛුසි; ආලපති, අමතාවදුළුසේකි; වා, අනික් නයෙක් ඇත්; පටිපතනියා, පිළිපැදීම කරණකොටගෙන; භික්ඛුභාවදස්සනතො, භික්ඛූනම් වනබව දක්වනහෙයින්; එවං, මෙසේ; ආහ, වදුළුසේක; හි, ඒ කිම් සැබෑය; යො, යම් පුද්ගලයෙක්; ඉමං පටිපතතිං, මේ සිව්වන් ධමුත් බැවීමයයි කියනලද පිළිවෙත; පටිපජ්ජති, පිළිපදිද; සො, ඒ පුද්ගල නෙමේ; භික්ඛු නාම හොති, භික්ඛූ නම් වේ; හි, එසේමය; පටිපතනකො, පිළිපත් පුහුල්නෙමේ; දෙවො වා, දෙවියෙක් හෝ; හොතු, වේවා; මනුස්සො වා, මිනිසෙක් හෝ; හොතු, වේවා; භික්ඛුතිසබ්බාං, භික්ඛූයන ව්‍යවහාරයට; ගච්ඡතිසෙව, යේමැයි; යථාහ, ඊට කුමනම් සාධකවචනයක් වදුළුසේක්ද? අලඛකතො, පෙ, සතිභික්ඛුති, යන සාධකවචනය; (ආහ, වදුළුසේක;)

4. ii. සනෙතා, රුගාදින් ව්‍යුපගමනය කිරීමෙන් සන්තූන්වූ; දනෙතා, ඉත්ථයදමනය කිරීමෙන් දූමුනාවූ; නියතො, වතුච්චිමාගීතියම යෙන් නියතවූ; සබ්බෙසු භූතෙසු, සමස්තසත්ත්වයන් කෙරෙහි; දණ්ඩං නිබ්බාය, කායදණ්ඩාදින් බහාතැබීම වශයෙන් දඬබහා; බ්‍රහ්මචාරී,

ශ්‍රේෂ්ඨවයභී අභිධම්මානුමාදිවු; (යො පුග්ගලො; යම් පුද්ගලයෙක් අද්ද; 0) අලඛකතොපි, හන්පලන් වසත්තාරණාදින් සැරහුනේවි නමුත්; සමං, කායාදිවිෂමවයභීව පියා කායාදිවාරත්‍රයයෙන් සන් හුන්වැ; නොහොත්-මනාපිළිවෙතැ; වෙ වරෙය්, ඉදින් හැසිරෙන්නේ වී නම්; සො, ඒ මෙබඳු පුද්ගලයෙකු; බ්‍රාහ්මණො, බාහිතපාපී වන බැවින් බ්‍රාහ්මණ නමුදු වෙ; සො, ඒ මෙබඳු පුද්ගලයෙකු; සමණො, සම්මතපාපී වනබැවින් ශ්‍රමණ නමුදු වෙ; සො, ඒ මෙබඳු පුද්ගලයෙකු; නිකු, බුත්තෙලෙසුන් අභිධම්මානුමාදිවු නිකු නමුදු වෙ.

* සවකියපෙත්‍යානවිෂයවු හෙවත් සමාස්සමුඛද්‍යව්‍යදයාදවු සිව්වන්හු ගොවර නමැති යෙත්. එහෙයින් කපිතසංවුත්තඤ්ඤි ගොවරෙ භික්ඛුවෙ වරප සකෙ පෙත්තකෙ විසයෙති ආදි. (මු.වි.)

* කායානුදශීනාදිප්‍රතිපදාව කරණකොටගෙනැ භික්ඛු නම් වේ යන වචනය “භික්ඛු කායානුපස්සි විහරති” යනාදියෙන් දක්වා භික්ඛුව කෙරෙහි ඒ කායානුදශීනාදි ප්‍රතිපදාවගේ නියමය හෙයින්. එහෙයින් “පටිපත්තියාං පෙදස්සනතො” යි අටුවාහි වැණු. උහුගේ භික්ඛුභාවය නියත කල්හි ඒ කායානුදශීනාදිප්‍රතිපදාවතොමෝ ද භික්ඛුභාවයෙහි නියත වුවාම නම් වේ. කායානුපස්සනාදිපටිපත්තියාං භික්ඛු හොතිති භික්ඛු කායානුපස්සි විහරති ආදිනා දසෙහි භික්ඛුමති තං නියමතො තෙනාහ පටිපත්තියාං වා භික්ඛුභාව දස්සනතොති. (මු. වි.) තං නියමතොති තස්සා කායානුපස්සනාදිපටිපත්තියාං නියමතො; තස්ස භික්ඛුභාවෙ නියතෙ සාපි භික්ඛුභාවෙ නියතායෙව නාම හොති. (අ.වි.)

* අලඛකතො යනාදි සාධකවචනය විවරණය කරණුවෝ සමඤ්චරෙස්සාති කායාදිවිෂමවරියං පහාය කායාදීහි සමඤ්චරෙය්, රුහාදිවුපසමෙන සතො, ඉන්ද්‍රියදමනෙන දතො, වතුමග්ගනියමෙන නිසතො, සෙසවාරිතාය මුහමවාදි, කායදණ්ඩාදිමරොපනෙන නිබ්බාදණං, සො එවරුපො බාහිතපාපසම්මතපාපනිකානිලෙසනාති බ්‍රාහ්මණාදිසමඤ්ඤ චෙදිතබ්බො යි විසු. (මු.වි.)

5

i. අජකතනනි නිසකජකතං අබ්‍යෙයනං, තස්මා අජකතං කාසෙති අතතො කාසෙති අසො, නසි කාසෙති රූපකාසෙ, රූපකාසො හි ඉධ අභිග්ගවච්ඡිකානං කෙසාදිතඤ්ච ධම්මානං සමුහසෙන හප්පිකාස-අස්සකාස-රූපකාසාදසො විස කාසොති අබ්‍යෙයනො, සඨව සමුහසෙන එවං කුච්ඡිතානං ආසනසෙන, කුච්ඡිතානඤ්ඤි පරමජෙගුච්ඡානං සො ආසොතිපි කාසො, ආසොතිරූපනනිදෙසො, නත්‍රාසං වචනසො:- ආසනනි නතොති ආසො, කෙ ආසනනි?, කුච්ඡිතා කෙසාදසො, ඉති කුච්ඡිතානං කෙසාදිතං ආසොති කාසො.

ති, ඒ කීම සැබව; කුවර්ණානං, සිසේසි; පරමජේගුවරානං, වැසියක් පිළිකුල්ලු කෙශාදීන්ගේ; සො, තද්වපකාය නෙමේ; ආයො, උත්තරනි ස්ථානය වේ; ඉතිපි, ඒ අභියෙකුදු; කායො, කායනම්; ආයොති, ආය නම්; උප්පත්තිදෙසො, උත්තරනිදෙශයයි; තත්‍ර, ඒ කායො යන පද යෙහි; අයං, මේ වක්‍ෂ්‍යමාණවූයේ; වචනානො, වචනාභියයි; ත්තො, ඒ රූපකායය කෙරෙන්; ආයනති, හටගනිද්ද; ඉති, එහෙයින්; ආයො, ආය නම; කො, කවරහු; ආයනති, හටගනිද්ද? කුවර්ණා, වැසියක් පිළිකුල්ලු; කෙසාදයො, කෙශාදීහු; (ආයනති, හටගනිත්; 0) ඉති, මෙකී නසින්; (යො රූපකායො, යම් රූපකායයෙක් නෙම; 0) කුවර්ණානං, වැසියක් පිළිකුල්ලු; කෙසාදීනං, කෙශාදීන්ගේ; ආයො, උත්තරනිදෙශය වේද; ඉති, එහෙයින්; (සො රූපකායො, ඒ රූපකාය නෙමේ; 0) කායො, කායනමිවේ.

5. ii. කායානුපස්සිති, කායානුපස්සි යනු; කායං, රූපකායය; අනු පස්සනසීලො, පුනපුනා දක්කාසිලිවු පුද්ගලනෙමේසි; වා, නොහොත්; කායං, රූපකායය; අනුපස්සමානො, පුනපුනා දක්කාවු පුද්ගල නෙමේසි; කායෙතිව, කායෙ යන වචනය; (වශබ්ද වාක්‍යාරම්භයෙහියැ) වතොපි, වදාහත්; පුන, නැවත; කායානුපස්සිති, කායානුපස්සිසි; දුතියං, දෙවනවු; කායග්ගහණං, කාය ශබ්දයාගේ ගැත්ම; අසමමස්සනො, වෙදනාදිඅනුපස්සනාවන් හා මිශ්‍රනොකිරීම් වශයෙන්; වචනානසනවිතිබ්‍රහ්මාදිදස්සනත්ථං + වචනාන, කායාදීන් පිරිසිදීමය; සනවිතිබ්‍රහ්මාග, ගතබොල්වැ හැසුනාවු හෙවත් සමූහවූ ධමුන් වෙන් කිරීමය; ආදි, යනාදීන්ගේ; දස්සනත්ථං, දැක්වීම පිණිස; නොහොත් - වචනානසනවිතිබ්‍රහ්මාග දස්සනත්ථං, ව්‍යවස්ථානයමැයි කියනලද සන විතිභොගාදීන්ගේ දර්ශනය පිණිස; කතං, කරනලදී; ඉති, මෙසේ; වෙදිතබ්බං, දතයුතු; තෙන, එකරුණෙන්; හෙවත් - ඒ කායානුපස්සි යන පෙද හෙතුකොටගෙන; කායෙ, රූපකායයෙහි; (කායෙයෙව සි ද පාඨානතරයෙක් ඇත්.) වෙදනානුපස්සි, වෙදනාව පුනපුනා දක්කා සිලිවැ; නොහොත් - වෙදනාව පුනපුනා දකිමින්; න (විහරති), වාසය නොකෙරෙයි; විහතධම්මානුපස්සි වා, විහතධම්මයන් පුනපුනා දක්කා සිලිවැ හෝ; නොහොත් - විහතධම්මයන් පුනපුනා දකිමින් හෝ; න (විහරති), වාසය නොකෙරෙයි; අථබ්බො, නියතවශයෙන්; කායෙ, රූපකායයෙහි; කායානුපස්සියෙව, රූපකායය පුනපුනා දක්කාසිලිවමැ; නොහොත් - රූපකායය පුනපුනා දකිමින්මැ (විහරති, වාසය කෙරෙයි; 0) ඉති, මෙසේ; කායසංඛාතො, රූපකායනම්ලද; වජ්ජසම්. ආලම්භයෙහි; කායානුපස්සනාකාරස්සෙව, රූපකායය පුනපුනා දක්කා අයුරුම; දස්සනෙන, දැක්මෙන්; අසමමස්සනො, මිශ්‍ර නොකිරීම් වශ යෙන්; වචනානං, සැලකීම හෝ පිරිසිදීම; දස්සිතං හොති, දක්වන ලද්දේ වේ; තථා, එපරිද්දෙන්; කායෙ, රූපකායයෙහි; අභිගප්චචභිග විතිවමුත්තථකධම්මානුපස්සි, කුදුමහත් අභිගප්‍රත්‍යාභිගයන් කෙරෙන්

විනිජ්ඣකතවු අන්‍යධර්මයක්හු පුනපුනා දක්නාසිලිවැ හෝ දකිමින්; න (විහරති), වාසය නොකෙරෙයි; කෙසලොමාදිවිනිච්ඡිකතඉක්ඛිපුරි සානුපසි, කෙසලොමාදින් කෙරෙන් විනිජ්ඣකතවු සත්‍යපුරුෂකෙන කුන් පුනපුනා දක්නාසිලිවැ හෝ දකිමින්; නාපි (විහරති), නොද වාසයකෙරෙයි.

5. iii. එත්ථ, මේ රූපකායයෙහි; කෙසලොමාදිකො, කෙස්ලොම් ආදිකොට ඇති; භුතුපාදයසමුහසංඛිතො, භුතරූපඋපාදයරූප යන්ගේ සමුහයයි කියනලද; යොපිච කායො, යම් කයෙකුත් ඇද්ද; (වශබ්දයා වාක්‍යාරම්භද්දෙකකයි) තත්ථාපි, ඒ භුතරූප උපාදයරූප යන්ගේ සමුහසංඛිතානවු කයෙහිද; භුතුපාදයවිනිච්ඡිකතඑකධම්මොනු පසි, භුතරූපඋපාදයරූපයන් කෙරෙන් විනිජ්ඣකතවු අන්‍යධර්මයක්හු පුනපුනා දක්නාසිලිවැ හෝ දකිමින්; න (විහරති), වාසය නො කෙරෙයි; අථබ්බො, සත්‍යවශයෙන්; හෙවත් ඇත්තෙන්ම; රථසමහාරානු පසුකො විය, රියසක් රියනැබ ඇ රියසමරන් පුනපුනා බලන්නාවු පුරිසක්හු මෙන්; අභිතපචචභිතසමුහානුපසි, කුදුමහක්වු අභිතප්‍රත්‍යභිත යන්ගේ සමුහය පුනපුනා දක්නාසිලිවැ හෝ පුනපුනා දකිමින්; (විහරති, වාසයකෙරෙයි; 0) නගරාවයවානුපසුකො විය, නුවරක් හුගේ අවයවයන් පුනපුනා බලන්නාවු පුරිසක්හුමෙන්; කෙසලොමාදි සමුහානුපසි, කෙස්ලොම් ඇ සමුහයන් පුනපුනා දක්නාසිලිවැ හෝ පුනපුනා දකිමින්; විහරති, වාසයකෙරෙයි; කදලිකකිකිපත්තවටි විනිබ්බුඤ්ඤා විය, රඹකදපතුට්ටි වෙන්කරන්නාවු පුරිසක්හු මෙන් ද; රිත්තමුභිවිතිවෙස්කො විය ව, ශුන්‍යවු හස්තමුභිවිය මුදනුවක්හු සෙසින් ද; භුතුපාදයසමුහානුපසියෙව, භුතරූපඋපාදයරූපයන්ගේ සමුහය පුනපුනා දක්නාසිලිවැමැ හෝ පුනපුනා දකිමින්මැ; (විහරති, වාසයකෙරෙයි; 0)ඉති, මෙසේ; නානපසකාරතො, අනෙකප්‍රකාරයෙන්; සමුහවසෙනෙව, සමුහවශයෙන්ම; (සමුහවසෙන සීදපාඨසි) කාය සංඛිතාතසු, කායසංඛිතානවු; වත්ථුතො, ආලම්භකය; දස්සනෙන, දැකි මෙන්; සනවිනිබ්බොගො, සනවිනිභ්‍යාගයනෙම; හෙවත්-සමුහභුතවු ධමුන් වෙන්කිරීමැ; දස්සිතොභොති, දක්වනලද්දේවේ; හි, දැකිකොටැ කියමි; එත්ථ, මේ රූපකායයෙහි; යථාච්ඡිත්තසමුහවිනිච්ඡිකතො, යථොක්තවු භුතරූපඋපාදයරූපයන්ගේ සමුහය කෙරෙන් විනිජ්ඣකත වු; කායොවා, කයෙක් හෝ; ඉක්ඛිවා, ඤායක් හෝ; පුරිසොවා, පුරුෂ යෙක් හෝ; අඤ්ඤාකොපි ධම්මොවා, අන්තිසිද්ධතමෙක් හෝ; නදිස්සති, නොදක්නාලැබේ; යථාච්ඡිත්තධම්මසමුහමත්තයෙව පන, යථොක්තවු භුතරූපඋපාදයරූපධර්මයන්ගේ සමුහමාත්‍රයෙහිමැ වනාහි; තථා තථා, ඒ ඒ පරිද්දෙන්; හෙවත් කායාදිවු ඒ ඒ ආකාරයෙන්; සත්තා, සත්‍යයෝ; මිච්ඡාහිතිවෙසා, වරදවා ලබ්ධිගැනීමැ හෝ වරදවා අදහස් කිරීමැ; කරොනති, කෙරෙන්; තෙන, එහෙයින්; පොරුණො, පොරුණි කයෝ; හෙවත් අටුවා ඇපරෝ; යංපසුසති පෙ, නමුවෙතිනි, නමුවෙතිසි; ආහු, කිහු; යං, යම් සත්‍යපුරුෂාදියක්හු; (වකඛුනා,

ඇසින්; 0) පසසති, දකිද; න නං දිසං, ඒ සත්‍රිපුරුෂාදිය දක්නා ලද්දේ නොවේ; නොහොත්-ඒ දක්නාලද්ද සත්‍රිපුරුෂාදියෙක් නොවේ; යං, යම් රූපායනයක්හු; (දිසියා, සත්‍රිපුරුෂාදිමථාදායියෙක්; 0) පසසති, දකිද; න නං දිසං, වරදවාදුටු ඒ සත්‍රිපුරුෂාදිය රූපායනය නොවේ; නොහොත්-රූපායනය නෙමේ සත්‍රිපුරුෂාදිප්‍රඥ පතිසංඛ්‍යාන ධර්මායනය නොවේ; (අථවා අපරෙ නයො) න නං දිසං, ඒ කෙශාදි භූතොපාදය සමූහසංඛ්‍යානවූ රූකය දක්නාලද්දේ නොවේ; නොහොත්-ඒ දක්නාලද්දේ කෙශාදි භූතොපාදය සමූහසංඛ්‍යානවූ රූකය නොවේ; යං දිසං, යම් රූපායනයෙක් හෝ කෙශාදි භූතොපාදය සමූහසංඛ්‍යානවූ රූකයෙක් හෝ දක්නාලද්ද; තං, ඒ දක්නාලද රූපායනය හෝ කෙශාදි භූතොපාදය සමූහසංඛ්‍යානවූ රූකය හෝ; (පඤ්ඤවකඛුනා, නුවණැසින්; භූතනො, පරමාථ සත්‍යවශයෙන්; 0) න පසසති, නොදකි; අපසසං, නුවණැසින් නොදක්නා; මූලෙනා, මුළු වූ පුද්ගලනෙමේ; ඛණ්ඩෙන, රුහාදිය විසින් බිඳිනුලැබේ; නොහොත් රුහාදියෙන් බැදේ; 0, බණ්ඩානො, රුහාදිය විසින් බිඳිනුලබන්නා; නොහොත්-රුහාදියෙන් බැඳුනා වූ පුද්ගලනෙමේ; (සංසාරනො, සංසාරවාතනදුඃඛයෙන්; 0) නමුච්චති, නොමිඳේ;

* “අසමමසංතො” යනු වෙදනාදිහු ද මේ රූකයෙහි නිශ්ශ්‍රිත යහ, මේ රූකයෙහි ප්‍රතිබිම්බය හි රූකයෙහි වෙදනාදිහු දැකීම වන්නේ ප්‍රසංගය ද පැමිණි කල්හි ඔවුන් හා මිශ්‍රනොකිරීම් වශයෙන් කී වදනි. එහෙයින් කිනු **අසමමසංතොති වෙදනාදයොපි එසං සිනා එසං පටිබලාති** කායෙ වෙදනාදි අනුපසංකාපසංඛෙතපි ආපනො නදමසංතොති අත්‍යො (මු.ටී.)

* අවයවී නම්ලද සමුදයයෙහි වැරද ලබ්ධිගැනීමයැ, ව්‍යවහාරයෙහි අභිධානය කිරීමයැ, සාරදානානිතිවෙශයැ යන මොවුන් වැලකීම පිණිස රූකය අනපසග විසින්ද ඒ අනපසගහුත් කෙස්ලොම් ඇ විසින්ද කෙස්ලොම් ඇත් භූතභෞතික රූප විසින්ද වෙන්කොට දක්වන අවුවා ඇපර “නථා න කායෙ” යනාදිය වැණි. එහෙයින් කිනු **අවයවිගාහ- සමඤ්ඤාතිධාවන- සාධදානානිතිවෙස- නිසෙබනසංකායං** අභිගපච්චෙතෙති තාති ච කෙසාදිති කෙසාදිකෙ ව භූතපාදය රූපෙති විනිබ්‍රූජනො නථා න කායෙති ආදිගාහ (මු.ටී.)

* මේ පාඨයෙහි දැක්වූ **අවයවිගාහය නම්** අවයවනම්ලද සමුදය හෙවත් සමූහය අවයවයන් කෙරෙන් විනිර්මුක්තවූ ද්‍රව්‍යවිශේෂයෙකැයි ග්‍රාහය හෙවත් වරදවා ලබ්ධිගැනීමයි, **සමඤ්ඤාතිධාවනය නම්** සනති වෙශවශයෙන් විශිෂ්ටවූ හෙවත් වෙනස් වෙනස් අයුරින් පිහිටි අත්පා ඇ ඇතිලිනිය ඇ අනපසග නිසා යම් අභිගප්‍රත්‍යක්‍ෂ ප්‍රඥප්තියකුත් කාය ප්‍රඥප්තියකුත් ඇද්ද ඒ පණත් ඉක්ම පියා සත්‍රිපුරුෂ රථසවාදිය ද්‍රව්‍යය කියා පරිකල්පනයයි, නොහොත් පූජොක්ක අභිගප්‍රත්‍යක්‍ෂ

ව්‍යවහාර කායව්‍යවහාරයන් ඉක්ම පියා ප්‍රකාශයාදිවූ ද්‍රව්‍යාදිවූ ජීවාදිවූ කායාදිවූ පද්‍යවිශේෂයන් පරිකල්පනයයි, සාධදනාහිනිවෙශය නම් නිත්‍යසාරදිග්‍රාහනවූ මිථ්‍යාහිනිවෙශයයි. නදුක්තයාදිවූ අවසවා අසා අප්‍රීති අවසවි සමුදයො සමුහොති අපො, සො පන අවසව විනිමුත්තං දබ්බනරහති ගාහො ලබි අවසවිගාහො, හත්පාදදි- අඩගුලිනබාදි- අභ්‍යවච්චබ්‍යව සනතිවෙසවිසිසෙ උපාදය යා'යං අභ්‍යවච්චබ්‍යවසමඤ්ඤවෙව කායසමඤ්ඤ ව තං අතික්කමිත්වා ඉත්තිපුරිසරථ සවාදි දබ්බනති පරිකල්පනං සමඤ්ඤතිධාවනං, අථවා යථාච්ඡත්තසමඤ්ඤං අතික්කමිත්වා පකතිආදි- දබ්බාදි- ජීවාදි- කායාදි- පදත්තනර පරිකල්පනං සමඤ්ඤතිධාවනං, නිච්චසාරදිග්‍රාහනො අහිනිවෙසො සාරද්‍යාහි නිවෙසො(අ. පී.)

* ප්‍රාසාදදිනගරාවයව සමුහයෙහි අවයවීවාදිහුද හෙවත් සමුදය පද්‍යවීවාදිහුද සමුදයග්‍රාහය නොකෙරෙති. නගර නම්වූ කිසි පද්‍යවි යෙක් ඇතැයි කිසිකෙනෙකුන්ගේ ප්‍රඥානාහිධාවනයෙක් හෙවත් ව්‍යවහාරය ඉක්මවා ගැනීමෙක් වන්නේද එහෙයින් සත්‍යපුරුෂාදි ව්‍යවහාරතිධාවනයෙහි ලා නගරෙපමාව නිදසුන් කොටැ කී. මෙද සුත්‍රප්‍රාසාදදිනගරාවයවසමුහෙ අවයවීවාදිනොපි අවයවිගාහං න කෙරෙති, නගරං නාම කොපි අපො අප්‍රීති පන කෙසඤ්ඤ සමඤ්ඤතිධාවනං සියාති ඉත්තිපුරිසාදිසමඤ්ඤතිධාවනෙ නගරනිදසුනං චිත්තං(මු. පී.)

* “යං පසස්ති” යනාදි ගයෙහි යං යන අතිශම නිදේශයෙන් යම් සත්‍රියකු හෝ පුරුෂයකු හෝ සත්‍යවප්‍රදාලානතරයක්හු දක්නේද යන අර්ථය ලැබේ. එහෙත් වස්සුස කාරණකොටගෙන සත්‍යපුරුෂදර්ශන යෙක් නැත්තේ නොවේදයත්? නැත්තේ සැබැව. “සත්‍රියකු දකිමි පුරුෂයකු දකිමි” නියා පැවැති සංඥාවශයෙන් “යං පසස්ති” යි කියන ලදී. මේ ගයෙහි නෙසු පදයන්ගේ අරුත්විශාසන විකානුවිකාදෙක්හි ආනසින් කාරනලදී. මුමව්‍යාබ්‍යාදිත්ති තවිපරිතවැ දක්නාලැබේ. සං පසස්ති ඉප්‍රී. වා සුරිසං වා නනු වක්ඛනා ඉප්‍රීසුරිසදසුනං නප්‍රීති? සවචං නප්‍රී, ඉප්‍රී. පසස්තමි සුරිසං පසස්තමිති පන පවත්තසඤ්ඤය වසෙන යං පසස්ති ති චිත්තං, මිච්ඡාදසුනෙන වා දිසියා යං පසස්ති න තං දිසං තං රූපායනනං නහොති රූපායනනං වා තං න හොතිති අපො, අථවා තං කෙසාදිභුතුපාදය සමුහ සබ්බානං දිසං න හොති, දිසං වා යථාච්ඡත්තං න හොතිති අපො, යං දිසං තං න පසස්තමිති යං රූපායනනං කෙසාදිභුතුපාදය සමුහසබ්බානං වා දිසං තං පඤ්ඤවක්ඛනා භුතතො න පසස්තමිති අපො(මු. පී.) න තං දිසනති තං ඉත්තිපුරිසාදිදිසං 'න හොති දිසං වා ඉත්තිපුරිසාදි න හොතිති යොජනා, යථාච්ඡත්තනති කෙසාදිභුතුපාදය සමුහසබ්බානං(අ.පී.) මෙසේ විකානුවිකාදෙක්හි “තනං දිසං” යන්න ආලම්බනයන්ගේ විවිධත්වය සලකා අනෙක් පරිද්දෙකින් වැරදිකරය.

6

i. ඝනවිනිබ්බතාගාදිදස්සනන්තං, ආදිසදෙදන වෙ'න්ථ අසම්මි අත්ථො වෙදිනබ්බො, අසඤ්ඤි ඵනස්මි. කාසෙ කාසානුපසස්සි සෙවන අඤ්ඤාධම්මානුපසස්සි, කිං වුත්තං හොති? යථා අනුදකභුතා සපි මර්චිසා උදකානුපසස්සිතො හොන්ති න ඵචං අනිවච්චකතා නන්තාසුභභුතෙසෙව ඉමස්මි. කාසෙ නිවච්චකතානන්තාසුභභාචානුපසස්සි, අථථො කාසානුපසස්සි අනිවච්චකතානන්තාසුභභාකාරසමුත්තානුපසස්සි සෙවති වුත්තං හොති.

ii. අථචා සවාසං මහාසන්තප්පානෙ ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛු අරඤ්ඤාගතොවා, පෙ, සො සතොච අස්සසන්ති ආදිනා නසෙන අස්සාස පස්සාසාදි චුණ්ණකජාන- අභිකපටිසොසාතො කාසො වුත්තො, සො ච ඉධෙ'කවෙචා පඨවිකාසං අනිවච්චතො අනුපසස්සති නථා ආපොකාසං නෙත්ථාකාසං චාසොකාසං කෙසකාසං ලොමකාසං ජවිකාසං චම්මකාසං මංසකාසං රුහිරකාසං නභාරුකාසං අභිකාසං අභිමිඤ්ජකාසන්ති පටිසම්භිද්දං. කාසො වුත්තො, නස්ස සබ්බස්ස ඉමස්මි. සෙව කාසෙ අනුපසස්සනතො කාසෙ කාසානුපසස්සිති ඵචමි අත්ථො දඬබ්බො.

iii. අථචා කාසෙ අන්තති චා මමන්ති චා ඵචං ගහෙනබ්බස්ස කස්සවි අනනුපසස්සනතොපි නස්ස නස්සෙව පන කෙසලොමාදි කස්ස නානාධම්මසමුත්තස්ස අනුපසස්සනතො කාසෙ කෙසාදිධම්ම සමුත්තසබ්බානෙ කාසානුපසස්සිති ඵචමත්ථො දඬබ්බො, අපිච ඉමස්මි. කාසෙ අනිවච්චතො අනුපසස්සති නො නිවච්චතොති ආදිනා අනුක්කමෙන පටිසම්භිද්දං. ආගන්තස්ස සබ්බස්සෙව අනිවච්චකතොදිතො ආකාරසමුත්තසබ්බානස්ස කාසස්ස අනුපසස්සනතොපි කාසෙ කාසානුපසස්සිති ඵචමි අත්ථො දඬබ්බො.

iv. නථාති අසං කාසෙ කාසානුපසස්සනාපටිපදං පටිපත්තො භික්ඛු ඉමං කාසං අනිවච්චානුපසස්සනාදිතං සත්තන්තං අනුපසස්සනාතං චසෙන අනිවච්චතො අනුපසස්සති නො නිවච්චතො, දුක්ඛතො අනුපසස්සති නො සුඛතො, අනත්තතො අනුපසස්සති නො අත්තතො, නිබ්බන්ධනි නො නන්ධනි. විරජ්ජති නො රජ්ජති, නිග්ගෙහති නො සමුදෙහති, පටිනිස්සජ්ජති නො ආදිසති, සො නං අනිවච්චතො අනුපසස්සතො නිවච්චසඤ්ඤං පජ්ඣති, දුක්ඛතො අනුපසස්සතො සඛසඤ්ඤං පජ්ඣති, අනත්තතො අනුපසස්සනො අත්තසඤ්ඤං පජ්ඣති, නිබ්බන්ධනො නන්ධං පජ්ඣති, විරජ්ජනො ග්ගං පජ්ඣති, නිග්ගෙහනො සමුදෙසං පජ්ඣති, පටිනිස්සජ්ජනො ආදුනං පජ්ඣතිති වෙදිනබ්බො.

6. i. ඝනවිනිබ්බතාගාදිදස්සනන්තංඉති, ඝනවිනිබ්බතාගාදිදස්සනන්තං යනවචනය; (ආචරිගෙහි, ආචාය්‍යීයන් විසින්; වුත්තං, කියනලදද; X නොහොත්-ඝන, පෙ, ඉති, ඝන, පෙ, දස්සනන්තංහි; (යං වචනං, යම් වචනයෙක්; මයා, මා විසින්, වුත්තං, කියනලද ද; 0) ඵන්ථ, මේ

වචනයෙහි; ආදිසඤ්ඤා ව, ආදිශබ්දයෙහි; අයමපිඅත්ථො, මෙමථ අථයත්; වෙදිනබ්බො, දනසුභු; හි, විසාරය කෙරෙමි; අයං, මේ භික්ෂු තෙමේ; එතස්මිං කායෙ, මේ රූපකායයෙහි; කායානුපස්සියෙව, කෙශාදිසමූහය පුනපුනා දක්නාසිලිවමැ; නොහොත්-කෙශාදිසමූහය පුනපුනා දකිමින්මැ; (විහරති, වාසයකෙරෙයි; 0) අඤ්ඤාධර්මානුපස්සි, කෙශාදිසමූහයෙන් අන්‍යධර්මයක්හු පුනපුනා දක්නාසිලිවැ හෝ පුනපුනා දකිමින්; න (විහරති; 0) වාසයනොකෙරෙයි; කිං, කුම නම් වචනයක්; චුත්තංහොති, වදාරනලද්දේවේද; අනුදකභුතායපි, නිජලවුම; මරිටියා, මිරිගුදියෙහි; උදකානුපස්සිනො, ජලය කියා පුනපුනා දක්නාසිලිවු පුගුලෝ; යථා හොතති, යම්සේවෙද්ද; එවං, එපරිද්දෙන්; අනිච්චදුක්ඛා නන්තාසුභහුතෙයෙව, අනිත්‍ය දුඃඛ අනාත්ම අගුභවැවුම; ඉමස්මිං කායෙ, මේ රූපකායයෙහි; නිච්චසුඛඅත්තසුභහවානුපස්සි, නිත්‍ය සුඛ ආත්ම ගුහභාවය පුනපුනා දක්නාසිලිවැ හෝ පුනපුනා දකිමින්; න (විහරති), වාසය නොකෙරෙයි; අථබ්බො, ඇත්තෙන් ම; කායානුපස්සි, කෙශාදි සමූහය පුනපුනා දක්නාසිලිවැ හෝ පුනපුනා දකිමින්; (විහරති, වාසය කෙරේ; 0) අනිච්චදුක්ඛානන්තාසුභාකාරසමූහානුපස්සියෙව, අනිත්‍යා කාරවු දුඃඛාකාරවු අනාත්මාකාරවු අගුභාකාරවු කෙශාදිසමූහය පුනපුනා දක්නාසිලිව මැ හෝ පුනපුනා දකිමින්මැ; (විහරති, වාසය කෙරෙයි; 0) ඉති, යනමේ වචනය; චුත්තංහොති, වදාරනලද්දේවේ.

6. i. අථවා, අපරනෙයක් දක්වනුලැබේ; මහාසතිපඨානෙ, මහ සිව්වන්සුතුරෙහි; ඉධනිකුඛෙව පෙ, අසාසනිති ආදිනා, අසාසනි යනාදිවු; නයෙන, නයින්; අසාසපසාසාසාදිචුණ්ණකාන්තඅසිකාපරියො සානො, නික්මයන ඇතුල්වන සාසප්‍රස්ථාසයන් මුල්කොටැ ඇති නවවැනි සිව්විකයවු සුණුවැ ගිය ඇටසැකිලි රූප අවසන්කොටඇති; යො අයං කායො, යම් කයෙක්; (භගවතා, භගවත්හු විසින්; 0) චුත්තො, වදාළසේක්ද; ඉධෙකෙව්වා පඨවිකායං, අසිම්ඤ්ජකායනති, අසි මිඤ්ජකායං යි; පටිසම්භද්ධං, ප්‍රතිසංවිනමාගීයෙහි; යො ච කායො, යම් කයෙකුත්; (ධම්මසෙනාපතිනා, ධම්මසෙනෙවි සැරියුත්මහතෙරහු විසින්; 0) චුත්තො, වදාළසේක්ද; සබ්බස්ස, සියලු; තස්ස, ඒ කය; ඉමස්මිං යෙවකායෙ, මේ කයෙහිමැ; අනුපස්සනතො, පුනපුනා දක්නාහෙයින්; කායෙ කායානුපස්සිති, රූපකායයෙහි වෛවිධ්‍යයෙන් උක්තඤ්ඤාධර්මාසාදි සමූහය පුනපුනා දක්නාසිලිවැ හෝ පුනපුනා දකිමින් (වාසයකෙරේ) යන; එවමපි අත්ථො, මෙබඳුවුද අථයෙක්; දඨබ්බො, දනසුත්තේය.

6. iii. අථවා, අපරනෙයක් දක්වනුලැබේ; කායෙ, රූපකායයෙහි; අහනතිවා, මමවෙමි කියා හෝ; මමනතිවා, මා අයත් දෑයෙක කියා හෝ; එවං, මෙසේ; ගහෙනබ්බස්ස, ගතසුභු; කස්සපි, කිසිපද්ධියක්හු; අනනුපස්සනතොපි, නොද පුනපුනා දක්නාහෙයිනුද; කෙසලොමාදි කස්ස, කෙස්ලොම් මුල්කොටඇති; තස්ස තස්ස නානාධර්මසමූහස්සෙව, ඒ ඒ වෙන්වෙන්වු ධර්මසමූහයක්හුම; අනුපස්සනතො, පුනපුනා දක්නා

හෙයින්; කෙසාදි ධම්මසමූහ සංඛ්‍යාතො, කෙසාදි ධම්මසමූහ සංඛ්‍යාතවු; කායෙ, රූපකායයෙහි; කායානුපසයි (විහරති) ඉති, කෙසාදි ධම්මසමූහ සංඛ්‍යාතවු ර. පය, පුනපුනා දක්නාසිලිවැ හෝ පුනපුනා දකිමින් වාසය කෙරේයයි; එවමනො, මේ අථයැ; දඬබෙබ්බ, දනසුත්තේය; අපිව, අනිකුදු නයෙක් ඇත්; ඉමසමිං කායෙ අනිච්චතො අනුපසස්සති නො නිච්චතොති ආදිනා, යනාදිවු; අනුකක්කමෙන, පරිපාටිවශයෙන්; පරිසමති දයං, ප්‍රතිසංවිනමායීයෙහි; ආගතනායස්ස, ආනාය ඇත්තාවු; සබ්බස්සෙව, සියලුම; අනිච්චලක්කණොදිනො, අනිත්‍යලක්කණොදිවත්වු; ආකාරසමූහ සංඛ්‍යාතස්ස, ආකාරසමූහයයිකියනලද; හෙවත් කෙසාදි ප්‍රභේදයන්ගේ සමූහනම්ලද; කායස්ස, කායයාගේ; අනුපසස්සනතොපි, පුනපුනා දක්නා හෙයින්ද; කායෙ, රූපකායයෙහි; කායානුපසයි (විහරති) ඉති, අනිත්‍යාදි ලක්කණවත් ආකාරසමූහය හෙවත් කෙසාදි ප්‍රභේදයන්ගේ සමූහය, පුනපුනා දක්නාසිලිවැ හෝ පුනපුනා දකිමින් වාසයකෙරේයි යන; එවමපි අනො, මෙබඳුවුද අථයෙක්; දඬබෙබ්බ, දනසුත්තේය.

6. iv. තථාහි, එහෙයින්මැ; නොහොත්-එහෙයින් විසාරය කොට දක්වමි; කායෙ, රූපකායෙහි, කායානුපසස්සනාපටිපදං, කෙසාදිතිස්සත්ථ නිර්ජීව ධම්මසමූහය පුනපුනා දකිමි පිළිවෙත්හි; පටිපනො, පිළිපත්; අයං භික්ඛු, මේ මහණනෙම; ඉමං කායං, මේ කෙසාදිතිස්සත්ථ නිර්ජීව ධම්මසමූහය; අනිච්චානුපසස්සනාදිනං, අනිත්‍යානුදශීනාදිවු; සත්තනාං අනුපසස්සනානං, සත්තානුදශීනායන්ගේ; වසෙන, ශක්තිවශයෙන්; අනිච්චතො, අනිත්‍යවශයෙන්; පුනපුනා දකි; නිච්චතො, නිත්‍ය වශයෙන්; නො (පසස්සති), නොදකි; දුක්ඛතො, දුඃඛවශයෙන්; අනුපසස්සති, පුනපුනා දකි; සුඛතො, සුඛවශයෙන්; නො (පසස්සති), නො දකි; අනත්තතො, අනාත්මවශයෙන්; අනුපසස්සති, පුනපුනා දකි; අත්තතො, ආත්මවශයෙන්; නො (පසස්සති), නොදකි; නිබ්බිඤ්ඤාති, කළකිරෙයි; නො නඤ්ඤාති, නොවෙළෙයි; විරජ්ජති, ඇල්මෙන් පහවෙයි; නො රජ්ජති, නොඇලෙයි; නිරුධෙධිති, නිරුධය කෙරෙයි; නො සමුදෙති, නොපවත්වයි; පටිතිස්සජ්ජති, පරිත්‍යජ්ජනය කෙරෙයි; නො ආදියති, නොගනී; සො, ඒ මහණනෙම; තං, ඒ කාය; අනිච්චතො, අනිත්‍යවශයෙන්; අනුපසස්සනො, පුනපුනාදක්කන් වැ; නිච්චසඤ්ඤං, නිත්‍යයැ යන සංඥාව; පජ්ඣති, පියා; දුක්ඛතො, දුඃඛ වශයෙන්; අනුපසස්සනො, පුනපුනා දක්කන් වැ; සුඛසඤ්ඤං, සුඛයැ යන සංඥාව; පජ්ඣති, පියා; අනත්තතො, අනාත්මවශයෙන්; අනු පසස්සනො, පුනපුනා දක්කන් වැ; අත්තසඤ්ඤං, ආත්මයැ යන සංඥාව; පජ්ඣති, පියා; නිබ්බිඤ්ඤාතො, කළකිරෙන්නේ වැ; නඤ්ඤං, වෙළීම; පජ්ඣති, පියා; විරජ්ජනො, නොඇලෙන්නේ වැ; රුගං, රුගය; පජ්ඣති, පියා; නිරුධෙධෙනො, නිරුධය කරන්නේ වැ; සමුදයං, පැවැත්ම; පජ්ඣති, පියා; පටිතිස්සජ්ජනො, පරිත්‍යජ්ජනය කරන්නේ වැ; ආදනං, ගැත්ම; පජ්ඣති, පියා; ඉති, යථොක්තනසින්; වෙදිතබ්බො, දනසුත්තේයැ;

* “න අඤ්ඤාධම්මානුපසසී” යන්නෙන් අන්‍යස්වභාවයක්වූ පුත පුතා දක්නාසිලිවැ වාසය නොකෙරෙයි. අශුභාදීන් කෙරෙන් අන්‍යවූ ආකාරයන් පුනපුනා දක්නාසිලිවැ වාසය නොකෙරේයයි කියනලද්දේ වේ. කීයේ මැනෝ. **“න අඤ්ඤාධම්මානුපසසීති න අඤ්ඤාසභාවානු පසසී”** අසුභාදිතො අඤ්ඤාකාරානුපසසී න හොතිති වුත්තං හොති (මු.ටී.)

* “පඨවිකාශං” යන්නෙහි කෙශාදි නම්ලද සසම්භාර පාවිච්ඡ ධර්මසමුදයයක් වන බැවින් කයනමැයි කියා. නොහොත් ලක්ෂණ පාවිච්ඡයම හෝ නොඑක් පබේ ඇති මුළුසිරුරගතවැ දුචාපරවැ සිටිනා බැවින් සත්‍යාන වශයෙන් පටලවශයෙන් පවත්නවු සමුහවශයෙන් ගෙනැ කයනමැයි කියා. **“ආපොකාශං”** යනාදි නැතිනිදු මෙසේ දහසුතු. මෙද යුතු පඨවිකාශයනනි කෙසාදිපඨවිං ධම්මසමුහත්තා කායොති වදනි, ලක්කණපඨවිමෙව වා අනෙකප්පභෙදසංකලසර්ගතං පුබ්බාපරියභාවෙන පවත්නමානං සමුහවසො ගහෙතා කායොති වදනි, එවං අඤ්ඤාත්ථාපි (මු.ටී.) කෙසාදිපඨවිනනි කෙසාදිසඤ්ඤිතං සසම්භාරපඨවිං, පුබ්බාපරියභාවෙනාති සත්‍යානවසෙන, අඤ්ඤාත්ථාති ආපොකාශයනනි එවමාදිසු (අ.ටී.)

* ආගතො නයො යස්ස සො ආගතනයො නස්ස, අනිච්ච ලක්කණං ආදි යස්ස සො අනිච්චලක්කණාදි නස්ස, ආකාරස්ස කෙසාදි පභෙදස්ස සමුහො ආකාරසමුහො, ආකාරසමුහො ඉති සංකිතො කපිතො ආකාරසමුහසංකිතො නස්ස යනු සොඡනාසි. මුමච ව්‍යාඛ්‍යානසෙති අනිත්‍යාදිලක්කණයන්මැ ලක්ෂිතව්‍යවු ආකාරසමුහයයි අභිනත තොවැ කි අච්ඡයැ නොයෙදේ. භික්ෂවු ලක්කණලක්ෂිතව්‍යධර්මව්‍ය යෙන් තොරවැ කමටහන් වැඩිමක් නැතිසෙති යනු අසම්මතෙකයයි.

* “සත්තභනං අනුපසස්සනානං” යන්නෙන් අනිච්චානු පසස්සනා දුක්ඛානුපසස්සනා අත්තනානුපසස්සනා නිබ්බිදානුපසස්සනා විරුගානු පසස්සනා නිරෝධානුපසස්සනා පටිතිස්සග්ගානුපසස්සනා යන සප්තවිධානු දර්ශිතාවන් දක්වා.

7

i. විහරනීති වතුසු ඉපිසාපඨවිභාරෙසු අඤ්ඤාතරවිභාරසමා සොගපපිදිපනමෙනං, එකං ඉපිසාපඨබ්බාධනං අපරෙත ඉපිසා පඨෙත විවර්ජ්ඣකා අපනමානං අත්තභාවං හරති පච්ඡෙතනනීති අත්ථා, බහිබාකාසෙති පරස්ස කාසෙ, අජ්ඣත්තබහිබාකාසෙති කාලෙන අත්තතො කාසෙ කාලෙන පරස්ස කාසෙ, පඨමනසෙන හි අත්තතො කාසෙ කාසපපිගගහො වුත්තො, දුතියනසෙන පරස්ස කාසෙ, තතියනසෙන කාලෙන අත්තතො කාලෙ පරස්සකාසෙ, අජ්ඣත්තබහිබා පන සපිතාරම්මණං නාම නජි, පඤ්ඤාකම්මසා නස්ස පන අපරපරං සඤ්ඤාත්තකාලො එත්ථ කපිතො,

ii. ආනාපිති කායපටිග්ගාහකවිජිග්ගායොගපටිදිපනමෙනං සො හි යසමා නසමං සමසෙ යනං විජිගං නිසු භවෙසු කිලෙසානං ආනාපනතො ආනාපොති වුවවති, තෙන සමනනාගතො හොති නසමා ආනාපිති වුවවති, සමපජ්ජනොති කායපටිග්ගාහකෙන සමපජ්ඣස්සසංඛ්‍යාතෙන ස්‍රණෙන සමනනාගතො, සතිමාති කායපටිග්ගාහිකාය සතිසා සමනනාගතො, අසං පන සසමා සතිසා ආරම්මණං පටිග්ගහෙත්වා පඤ්ඤාය අනුපස්සති, න හි සතිවිරහිතස්ස අනුපස්සනා නාම අත්ථි, තෙනෙ'වා'හ:-
 “සතිඤ්චබ්බාහං හික්ඛවෙ සබ්බජිකං චදුමි”ති, නසමා එත්ථ කායෙ කායානුපස්සි විහරතිති එනනාවනා කායානුපස්සනාසතිපඝාන කම්මඝානං වුත්තං හොති, අඵවා සසමා අනානාපිතො අනොගතො අනොගතො අනන්තසකගෙ හොති, අසමපජ්ජනො උපායපටිග්ගහෙ අනුපායපටිවජ්ජනෙ ච සමවුසහති, මුඝස්සති උපායපටිවචාගෙ අනුපායපටිග්ගහෙ ච අසමප්ඤ්චා ව හොති, තෙන'ස්ස නං කම්මඝානං න සමපජ්ජති, නසමා සෙසං ධම්මානං ආනුභාවෙන නං සමපජ්ජති තෙසං දස්සනත්ථං ආනාපි සමපජ්ජනො සතිමාති ඉදං වුත්තනති වෙදිනබ්බං.

iii. ඉති කායානුපස්සනාසතිපඝානං සමපයොගබ්බඤ්ච දස්සෙත්වා ඉදං පභානබ්බං දස්සෙත්වා විනෝයා ලොකෙ අභිජ්ඣා දෙමනස්සවිති වුත්තං තත්ථ විනෝයාති නදබ්බවිතසෙන වා වික්ඛමහනවිතසෙන වා විනසිත්වා, ලොකෙති එත්ථ සවාසං අභිජ්ඣාදිහෙදො කායො පටිග්ගහිතො තෙච ඉබ්බලොකො නාම, නසමං ලොකෙ අභිජ්ඣාදෙමනස්සං විනසිත්වාති අත්ථො, යසමා පනෙ'ත්ථ අභිජ්ඣාගහණෙන කාමච්ඡදො දෙමනස්සගහණෙන ඛ්‍යාපාදො සබ්බහං ගවජ්ජති නසමා නිවරණපටිසාපනනබ්බච්ඡම චසදස්සනෙන නිවරණපභානං වුත්තං හොතිති වෙදිනබ්බං, විසෙසෙන වෙ'ත්ථ අභිජ්ඣාවිතසෙන කායසමපනතිමුලකස්ස අනුරෝධස්ස, දෙමනස්සවිතසෙන කායවිපනතිමුලකස්ස විරෝධස්ස, අභිජ්ඣාවිතසෙන ච කායෙ අභිරතිසා, දෙමනස්සවිතසෙන කාය භාවනාය අනභිරතිසා, අභිජ්ඣාවිතසෙන කායෙ අභුතානං සුභ සුබභාවාදිතං පකෙඛපස්ස, දෙමනස්සවිතසෙන කායෙ භුතානං අසුභාසුබභාවාදිතං අපනස්සනස්ස ච පභානං වුත්තං, තෙන සොගා චචරස්ස සොගානුභාවො සොගසමත්ථා ච දිපිතා හොති, සොගානුභාවො හි එස සදසං අනුරෝධවිරෝධවිප්පමුත්තො අරතිරති සහො අභුතපකෙඛපභුතාපනසනවිරහිතො ච හොති, අනුරෝධ විරෝධවිප්පමුත්තො වෙ'ස අරතිරතිසහො අභුතං අපකතිපනො භුතඤ්ච අනිපනෙනො සොගසමත්ථො හොතිති.

iv. අපගේ නියෝග කාලය කායානුපය්‍යයෙහි එක් අනුපය්‍යනයක කමමසානං වුත්තං, විහරනීති එක් වුත්තවිහාරෙන කමමසානී කායා කායපටිභරණං, ආනාපිති ආදිසු ආනාපෙන සමමප්පාදානං, සතිසමපජ්ඣෙය්‍යන සබ්බජිකකමමසානං, කමමසානපටිභරණා පායෝ වා, සතියා වා කායානුපය්‍යනාවසෙන පටිලබ්බමපො සමපජ්ඣෙය්‍යන විපය්‍යනා, අභිජ්ඣාදොමනස්ස විනයෙන භාවනා එලං වුත්තනනී චෙදිනබ්බං, අසං නාව කායානුපය්‍යනාසතිපසා නුදෙදසස්ස අත්ථවණ්ණනා

7. i. විහරනීති එනං, විහරනී යන මේ වචනය; වතුසු, වතුර්විධවු; ඉරියාපථවිහාරෙසු, ඉරියව්වැටුම් අනුරෙන්; අසුඤ්ඤාතර්විහාරසමායෝග පරිදීපනං, එක්තරුඉරියව්වැටුමකින් යෙදුන බැව් දක්වන වදනි; එකං ඉරියාපථබාධනං, එක් ඉරියව්වැටුමෙන්වු පීඩාවක්; අසුඤ්ඤාන, තදන්‍යවු; ඉරියාපථෙන, ඉරියව්වකින්; විච්ඡිද්ධිනා, වෙනස්කොට; අපනමානං, නොහෙන්නාවු; (හෙ-නොපිරිවටනාවු;) අත්තභාවං, ආත්මභාවය; ඉ නොහොත්-අත්තභාවං, ආත්මභාවය; අපනමානං, නොහියදී; (අපරිපටනතං සී ද පායසි) නොහොත්-පිරිවැටවනොදී; හරති, සීසේසි; පචතොති, පවත්ති; ඉති අත්‍යො, යන මේ අභිය වේ; බහිබාසායෙති, යනු; පරස්ස, මෙරමාගේ; කායෙ, රූකයෙහිය; අජ්ඣත්තබ්බිබාසායෙති, යනු; කාලෙන, කලෙකින්; අත්තනො, තමාගේ; කායෙ, රූකයෙහි; කාලෙන, කලෙකින්; පරස්ස, මෙරමාගේ; කායෙ, රූකයෙහි ය; හි, ඒ කීම සැබව; පස්මනසෙන, පළමුනසින්; අත්තනො, තමාගේ; කායෙ, රූකයෙහි; කායපරිග්‍රහණො, කොශාදිති සත්තනි ර්ජීවධම්මසමුහයාගේ පිරිගැම (සමමගීනයකිරීමෙසේසි) වුත්තො, වදාළසේස; දුතියනයෙන, දෙවනනසින්; පරස්ස, මෙරමාගේ; කායෙ, රූකයෙහි; (කායපරිග්‍රහණො, කොශාදිති සත්තනි නිර්ජීව ධම්මසමුහයාගේ පිරිගැම; වුත්තො, වදාළසේස; 0) තතියනයෙන, තෙවනනසින්; කාලෙන, කලෙකින්; අත්තනො, තමාගේ; කායෙ, රූකයෙහි; කාලෙන, කලෙකින්; පරස්ස, මෙරමාගේ; කායෙ, රූකයෙහි; (කායපරිග්‍රහණො, කොශාදිති සත්තනි ර්ජීවධම්මසමුහයාගේ පිරිගැම; වුත්තො, වදාළසේස; 0) පන, පක්‍ෂානතරයෙක් දක්වනුලැබේ; අජ්ඣත්තබ්බිබා, සවසන්නාන පරසන්නානවයයෙහි කායධම්මයන්ගේ; සට්ඨාරම්මණං නාම, එක්වැ සමභන්වැ අරමුණුවන බවෙක් නම්; නත්ථි, නැත; නොහොත්-අජ්ඣත්ත බ්බිබා, සවසන්නාන පරසන්නානවයයෙහි කායධම්මයෝ; සට්ඨාරම්මණං, සට්ඨ එකාබ්බ ආලම්බනවැවු; අජ්ඣත්තබ්බිබා නාම, සවසන්නානපර සන්නානවයයෙහි ධම්ම කෙනෙක් නම්; නත්ථි, නැත්; පලුණකමමසානස්ස, පුහුණුවු කමටහන් ඇති යොගිහුගේ; (පන පක්‍ෂානතරද්‍රෝහකසි) අපරාපරං, ඔබමොබ; සඤ්චරණකාලො, සඤ්චාරසමයැ හෙවත් ප්‍රවෘත්තකාලය නෙමේ; එත්ථ, මේ අජ්ඣත්තබ්බිබා යන නාතිය නයෙහි; කපිනො, වදාරනලද්දේය;

* “අජ්ඣත්තබ්බිකා” යනු ඡෛද්‍ය ප්‍රථමානිදේශ විසින් කීතැති. මුම්මසාධ්‍යාසෙති සභාමොක්ඛවචනයට හෙළා කී අභිය ටිසාවයය හා නොසමවේ. “අජ්ඣත්තබ්බිකා” යනාදීන් ස්වපරසන්නානාවයයෙහි වූ කාය වද්දුළුසේක්ද එහෙයින් කායයන්තෙන් මේ තෙවනනයෙහිද සමමග්ගිතයට යොමුව සිටි රූපධමියෝ අභිමතකළහයි දැක්වියටිවැ අජ්ඣත්තබ්බිකා ධම්මබ්බුත්තරසාන්තිධායෙන් “අජ්ඣත්තබ්බිකා ධම්මානං” සිද්ධ, “අජ්ඣත්තබ්බිකාධම්මානං” සිද්ධ, වැණ්ණු. **අජ්ඣත්තබ්බිකාති අජ්ඣත්තබ්බිකාධම්මානං සච්චාරමමණං එකතො ආරමමණ භාවො නන්ති අපො, අජ්ඣත්තබ්බිකාධම්මා වා සච්චාරමමණං ඉදං නන්ති අපො.** (මු. ටී.) අජ්ඣත්තබ්බිකාති ස්වපරසන්නානො කායො වුත්තොති, කායොති චෝත්ථ සමමසනුපගා රූපධම්මා අධිප්පො නාති ආහ අජ්ඣත්තබ්බිකානනාති, සච්චාරං එකාබ්බං ආරමමණං සච්චාරමමණං එකාරමමණභුතනාති අපො, තෙනා’හ එකතො ආරමමණ භාවො නන්ති. (අ.ටී.)

7. ii. ආනාපීති, ආනාපී යන; එනං, මේ වචනය තෙමේ; කාය පරිගහාහක විරියසමායොගපරිදිපනං, කෙශාදි නිස්සන්ධ නිර්ජීවධම්ම සමුහය පිරිගානා භික්ඛුහුන් වීර්යීය හා යෙදුනුබැව් දැක්වීමට කාරුණ්‍යවූ වදනි; හි, ඒ සැබව; සො, ඒ භික්ඛුතෙමේ; තසමිංසමයෙ, ඒ රූකාය පිරිගානාසෙමෙහි; යනං විරියං, යම්වීර්යීයෙක්; තිස්ස භවෙස්ස, ත්‍රිවිධ භවයන්හි; කිලෙසානං, කෙලෙසුන්; (භවත්‍රය විෂයකොට ඇති කෙලෙසුන් යුග්ගේසි) ආනාපනතො, නවනහෙයින්; ආනාපොති, ආනාපනමැයි; චුච්චති, කියනුලැබේද; තෙන, ඒ ආනාප නම්ලද කෙලෙසුන් නවන වීර්යීයෙන්; යසමා, යම්හෙයකින්; සමනතාගතො, සමන්තිතවනුයේ; හොති, වේද; තසමා, එහෙයින්; ආනාපීති, අනාපී යි, චුච්චති, කියනුලැබේ; සමපජානොති, සමපජානොයනු; කායපරිගහාහ කෙන, කෙශාදිනිස්සන්ධනිර්ජීව ධම්මසමුහය සමමග්ගිතයකරන්නාවූ; සමපජ්ඣාසකිකාතෙන, සමපජ්ඣාසකියෙ කියනලද්දවූ; ඤාණෙන, නුවණින්; සමනතාගතො, සමන්තිතවූ භික්ඛුතෙමේසි; සතිමාති, සතිමා යනු; කායපරිගහාහිකාය, කෙශාදිනිස්සන්ධනිර්ජීවධම්මසමුහය පිරිගාම කරන්නාවූ; සතිසා, සිහියෙන්; සමනතාගතො, සමන්තිතවූ භික්ඛු තෙමේසි; පන, පක්ඛානතරයෙක් දක්වනුලැබේ; අයං, මෙභික්ඛුතෙමේ; යසමා, යම්හෙයකින්; සතිසා, සිහියකරණකොටගෙන; ආරමමණං, අරමුණ; පරිගහහෙතො, පිරිගා; (සර්ණයකොටැයුගේසි) පඤ්ඤය, ප්‍රඥවකරණකොටගෙන; අනුපසංඝති, සමමග්ගිතයකෙරේද; හි, ඒ එසේමය; සතිවිරහිතස්ස, සිහියෙන්තොරවූ භික්ඛුවට; අනුපසංඝනානාම, කායාදි අනුපසංඝනාවක්නම්; න අස්මි, නැත; තෙනෙව, එහෙයින්ම; සතිඤ්චබ්බාහං භික්ඛුවෙ සබ්බස්මිකාවද්දමිති, යන මේ වචනය; ආහ, වද්දුළුසේක; භික්ඛුවෙ, මහණෙනි; සතිඤ්චබ්බො, සිහියම; සබ්බස්මිකා, සියලුතෙතැ වියයුන්තකුකොටැ; නොහොත් විත්තයාත් ලිතොඛන කලැ බැවියයුතු සියලුබොධසංඛ්‍යාවන් ප්‍රයොජනකොට ඇත්තක්නුකොටැ;

අහං, බුදුබ්‍රහ්ම; වදාමි, කියමි; නසමා, එහෙයින්; එත්ථ, මේ සතිපට්ඨාන විභවයෙහි; නොහොත්-මේ උදෙසා වාරාධිකාරයෙහි X; කායෙ කායානුපසංචිතරතීති, කායෙකායානුපසංචිතරතියන; එත්තාවතා, මේ වචනපමණෙකින්; කායානුපසංඝාතාසතිපට්ඨානකමමානං, කායානු දඨිනානම්බු සිව්වන්කමවහන; චුත්තං, වදාරනලද්දේ; හොති, වේ; අඵවා, අපරනසෙක් දක්වනුලැබේ; යසමා, යම්හෙයකින්; අනානාපිනො, කෙලෙසුන්තවන වැරතැති මහණහුගේ; අනො සංකේඛො, ඇතුළත ඇතිලෙන්නව; හෙවත් නොසිදුයැ; (අලසබ්ව යුසේසි;) අනන්තරායකරො, කමවහන්හුගේ අනතුරුවකරන්නේ; හොති, වේද; අසමප්පානො, සමප්පසංකර්මවලි හෙවත් නුවණනැති මහණනෙමේ; උපායපරිගහගෙ, උපායවනකරුණු පිරික්සායෙහිත්; අනුපායපරිවජ්ජනෙව, උපායනොවනකරුණෙන් දුරුවීමෙහිත්; නොහොත්-උපායනොවනකරුණු දුරුවීමෙහිත්; සමමුග්ගති, වෙසෙසින් මුළාවේද; මුළාසංගති, සමානවිප්‍රවාසය ඇති මහණනෙම; හෙවත්- සිති නැතිමහණනෙම; උපායාපරිවචාගෙ, උපායවනකරුණු නොද ඉවත ලීමෙහි; අනුපායපරිගහගෙව, උපායනොවනකරුණු පිරික්සායෙහිත්; අසමප්පොව, නොසමන්වූයේම; හොති, වේද; තෙන, එකරුණෙන්; අසං, ඒ මහණහුගේ; තංකමමානං, ඒකමවහන; තසමප්පති, සමාධි නොවේද; නසමා, එහෙයින්; යෙසංධිමානං, යම්ධිමකෙනෙකුන්ගේ; ආනුභාවෙන, අනුභාවසංකීර්ණාන ශක්තියෙන්; තං, ඒ කමවහනැ; සමප්පති, සමාධිවේද; තෙසං, ඒ ධර්මශක්ති; දසංගතං, දැක්වීම පිණිස; ආනාපි සමප්පානොසතිමාති, ආනාපිසමප්පානො සතිමා යන; ඉදං, මේ වචනය; චුත්තං, වදාරනලද්; ඉති, මෙසේ; වෙදිනබ්බං, දනසුභු;

* “නිසු භවෙසු කිලෙසානං” යන්නෙන් භවත්‍රයය විෂය කොට ඇති අරමුණුකොටඇති කෙලෙසුන් ගතවා. තදුක්කයැ, නිසු භවෙසු කිලෙසානනති භවත්තයවිසයානං කිලෙසානනති අත්ථො (මු. වී.)

* “සබ්බජිකා” යන්නෙන් සිත පසුබස්නා කල්හිත් සිත උඩහුඩු කල්හිත් හෙවත් නොසන්හුන් කල්හිත් ඊපමිත වන බැවින් සිතිය ඒ ඇමතන්න විසයුදු අපියෙන් සිතිය සමාපිකබැව් ගතවා. නොහොත්- සිත පසුබස්නා කල්හිත් නොසන්හුන් කල්හිත් යම් සිතියක් කරණ කොටගෙන බැවියයුදු සියල් බොධ්‍යාග්‍යයෝ සාමිකහු වෙද්ද ඒ අපියෙහුද සිතිය සමාපිකබැව් ගතවා. තදුක්කයැ, සබ්බජිකනති සබ්බජිභවං. සබ්බජිමං. ලිඛෙ උඩවෙ ව විනෙත ඉවජිතබ්බතතා, සබ්බෙ වා ලිඛෙ උඩවෙ භාවෙනබ්බා බොජ්ඣග්ගිනා අපිකා එතායාති සබ්බජිකා (මු. වී.)

* අනොසංකේඛපය නම් අනන්තරායකරුණායෙහි. හෙවත් විතත සංකේඛායෙහි. අතරු පසුබස්නා බවයි. අලසබ්වයුසේසි. අනො සංකේඛොති අනො ඔලියනා කොසජ්ජනති අත්ථො (මු. වී.) අනොඔලියනා අනො සංකේඛොවො අනන්තරාවොසානං (අ.වී.)

7. iii. ඉති, මෙකිනසින්; කායානුපස්සනාසතිපඨානං, කායානු පස්සනාසතිපඨානසත්; සමපයොගඛගඤ්ච, ඒ හා සමප්පුසුකතවනඅඛග සමුදයත්; දසෙස්සකා, දක්වා; ඉදති, ප්‍රාණාවසරයෙහි; පභානඛගං, පැහියටිවූ අහ; දසෙස්සකං, දක්වන්ට; විනෙය්‍යලොකෙඅභිජ්ඣාදොම නස්සනති, යන වචනය; වුත්තං, වදළසේක; තත්ථ, ඒ විනෙය්‍යලොකෙ යනාදිපදයන් අතුරෙන්; විනෙය්‍යාති, විනෙය්‍ය යන පෙදෙහි; නදඛග විනයෙනවා, නදඛගවිනය විසින් හෝ; විකබමහනවිනයෙන වා, විකබමහනවිනය විසින් හෝ; විතසිකා, පැහිමකොට; (ඉති අප්‍රේයා, මේ අභියවේ; 0) ලොකෙති, ලොකෙ යන; එත්ථ, මේ පෙදෙහි; අජ්ඣානනාදිහෙදො, සවසන්තාන පරසන්තාන සවපරසන්තානහෙදය ඇති; යොඅයංකායො, යම් රූපකායයෙක්; පරිගහනිතො, සවිකානද; සොඵච, සවසන්තානාදිවශයෙන් ප්‍රහෙදවන්වූ ඒ රූපකායනෙමේම; ඉධ, මේ ලොකෙ යන පෙදෙහි; ලොකොනාම, ලොකානම්; තස්මිං ලොකෙ, ඒ රූපකායසංඛිඛානලොකයෙහි; අභිජ්ඣාදොමනස්සං, දළ ලොබ දොමනස; විතසිකාති, පැහිමකොට යන; අප්‍රේයා, (දඨබ්බො 0) අභි දනසුත්තේය; පන, පස්සාන්තරයෙක්වේ; එත්ථ, මේ විනෙය්‍ය යනාදි වචනයෙහි; අභිජ්ඣාගහණෙන, අභිද්දාශබ්දග්‍රහණයෙන්; කාමච්ඡන්දො, කාමච්ඡන්දනිවරණයනෙමේ; දොමනස්සගහණෙන, දොමි නසසශබ්දග්‍රහණයෙන්; බ්‍යාපාදො, ව්‍යාපාදනිවරණයනෙමේ; යස්මා, යම් හෙයකින්; සඛගං, සංග්‍රහයට; ගච්ඡති, යෙද; තස්මා, එහෙ සින්; නිවරණපරියාපන්නබලවධමච්ඡයස්ස, නිවරණයන්හි ඇතුළත් බලවත් ධමුත් යුගමයක්වුනේ; දස්සනෙන, පැමෙන; නිවරණපභානං, නිවරණයන් පැහිම; වුත්තං, වදරනලද්දේ; හොතිති, වේයයි; වෙදි තබ්බං, දනසුතු; එත්ථ, මේ අදියරෙහි; නොහොන්-මේ ප්‍රභාණාඛගවය යෙහි; විසෙසෙනච, විසෙෂවශයෙන්; (ව වාක්‍යාර්ථයෙහිය) අභිජ්ඣා විනයෙන, දළලොබපැහිමෙන්; කායසමපතතිමුලකස්ස, රූපකාය සමපතතියම ු මුල්කොට ඇති; නොහොන්- රූපකායයාගේ සමපතති යට මුලභූතවූ X; අනුරොධස්ස, අවිරුඬභාවසංඛිඛාන අනුකූලතියත්; දොමනස්සවිනයෙන, දොමනස පැහිමෙන්; කායවිපතතිමුලකස්ස, රූප කායවිපතතියම ු මුල්කොට ඇති; නොහොන්-රූපකායයාගේ විපතති යට මුලභූතවූ; විරොධස්ස, විරුඬභාවසංඛිඛාන අනුකූලතියත්; අභිජ්ඣාවිනයෙනච, දළලොබ පැහිමෙන්ද; කායෙ, රූපකායයෙහි; අභිරතියා, දැඩි ආලයත්; දොමනස්සවිනයෙනච, දොමනස පැහිමෙන්ද; කායභාවනාය, කායානුපස්සනාභාවනායෙහි; අනභිරතියා, නොඇලී මත්; අභිජ්ඣාවිනයෙනච, දළලොබ පැහිමෙන්ද; කායෙ, රූපකාය යෙහි; අභූතානං, අවිද්‍යානවූ; සුභසුඛභාවාදිනං, ශුභකුසුඛතාදීන්ගේ; පකෙඨපස්ස, ප්‍රසෛපයත්; හෙවත් ලාගැන්මත්; දොමනස්සවිනයෙනච, දොමනසපැහිමෙන්ද; කායෙ, රූපකායයෙහි; භූතානං, විද්‍යානවූ; අසුභාසුඛභාවාදිනං, අශුභකු අසුඛතාදීන්ගේ; අපනසනස්සච, බැහැර ලීමත්; පභානං, පැහිම; වුත්තං, වදරනලදය; ඒ අනුරොධාදීන්ගේ

පැහිම කීමෙන්; යොගාවචරස්ස, යොගාවචර භික්ෂුවගේ; යොගානුභාවො, කාමීසථානභාවනානුභාවය; (දීපිනොහොති, දක්වනලද්දේවේ;) යොගසමත්තාව, කාමටහන් වැඩිමිනුගේ සාමච්ඡයන්; දීපිනාහොති, දක්වනලද්දේවේ; හි, ඒ කීම සැබව; යං (යෙන), යම් යොගානුභාවයෙකින්; අයං, මේ මහණනෙම; අනුරොධවිරොධවිප්පමුත්තො, අනුරොධවිරොධයන් කෙරෙන් මිදුනේවේද; අරතීරතිසහො, අනතීරති අතීරතීන් සහනේවේද; අභුතපකෙඛපභුතාපනයන විරතීනොවහොති, අවිද්‍යමානවූවන් ලාගැත්මෙන් විද්‍යමානවූවන් දුරලීමෙන් තොරවූයේ වේද; එසො, මේ අනුභාවය නෙමේ; යොගානුභාවො, යොගානුභාව නම්; අනුරොධවිරොධවිප්පමුත්තො, රූපකායසමපච්ඡි මුල්කොට ඇති අනුරොධවිරොධසංඝාත අනුකූලඅනුකූලකයෙන් මිදුනාවූ; (ව චාක්ඛාරොද්‍යොගකං) අරතීරතිසහො, කායානුපස්සනාභාවනාවෙහි නොඇලීම් රූපකායයෙහි ඇලීම් සහන්තාවූ; අභුතං, අවිද්‍යමානවූ ශුභකාදිය; අපකම්පනො, රූකයෙහි නොලාගන්තාවූ; භුතඤ්ච, විද්‍යමානවූ අශුභකාදියන්; අනපනෙනො, රූකයින් නොපියගන්තාවූ; එසො, තෙලමහණනෙමේ; යොගසමත්තො, කාමටහන්බැවීමෙහි සමත් වූයේ; හොති, වේ; (ඉති සමාපත්තියෙහි වැටේ.)

* අවිශෙෂවශයෙන් අභිජ්ඣා විනය දෙමනස්ස විනය යන දෙපද යෙන් නීවරණප්‍රභාණය වදාලවනැයි නැවත එක්එක් පෙදෙහුද වදාල ප්‍රභාණවිශෙෂයන් දක්වන්ට විසෙසෙන යනාදිය කී. නොහොත්- විනෙය්‍යනීවරණානි සී නොකියා අභිජ්ඣදොමිනසසයන් පැහිමගේ ප්‍රයෝජනය දක්වන්නේ විසෙසෙන යනාදියකි. යම්හෙයැතින් කායානුදර්ශනා භාවනාවට ඉදුරු විපක්ෂවූ අනුරොධවිරොධාදීන්ගේ ප්‍රභාණය දැක්වීම තෙලමහණට ප්‍රයෝජනවේද එහෙයින. කායභාවනා යන අවිශිෂ්ට වචනයෙන් කායානුපස්සනා භාවනාව හඟවා. “තෙන” යනු “අනුරොධාදි ප්‍රභාණවචනයෙනි” යන අර්ථය සඳහා කී වදනි. **අවිසෙසෙන මිහිපි නීවරණපසභානං වුත්තනති කතා පුත් එකෙකෙන වුත්තපස භානවිසෙසං දසෙය්‍යං විසෙසෙනාති ආහ,** විනෙය්‍ය නීවරණානිති අවතා අභිජ්ඣාදෙමනස්ස විනයස්ස වා පයොජනං දසෙය්‍යෙනො විසෙසෙ නාති ආදිමාහ, කායානුපස්සනාභාවනාය උජ්ජිප්පවනිකානං අනුරොධ විරොධාදීනං පහානදස්සනඤ්චි එතස්ස පයොජනනති, කායභාවනා යාති කායානුපස්සනාභාවනාඅබ්පෙප්පා, තෙනාති අනුරොධපසභාන වචනෙන (මු. වී.) මිහිපි අභිජ්ඣා විනයදෙමනස්ස විනයෙහි (අ. වී.)

7. iv. අපරොනසො, අන්‍යවූ නයෙක් දක්වනුලැබේ; කායෙ කායානුපස්සිති එත්, කායෙ කායානුපස්සි යන මේ පාඨයෙහි; අනුපස්සනාය, අනුදර්ශනානම්ලද ඥානයාගේ; කම්මසානං, කම්මහන; වුත්තං, වදාරන ලදී; විහරතීති එත්, විහරති යන මේ පෙදෙහි; වුත්තවිහාරෙන, කියනලද ජයඝාපවිහරණයෙන්; කම්මසානිකස්ස, කම්මහනැ නියුත්

මහණහුගේ; කායපරිහරණං ශරීරසංරක්ෂණය; (වුත්තං, වදරන ලදී; 0) ආනාපිතිආදීසු, ආනාපියනාදි පදයන් අනුරෝගී; ආනාපෙන, ආනාපයෙන්; සමප්පධානං, සමාක්ෂ්පධානනම්ලද වීර්යය; (වුත්තං, වදරන ලදී; 0) සතිසමප්පඤ්ඤාන, සතිසමප්පඤ්ඤායෙන්; සබ්බත්ථික කම්මසානං, අමතන්ති කාමැතිවියයුතු පැවැත්වියයුතු වනහෙයින් සබ්බත්ථික නම්ලද කම්මවන; (වුත්තං, වදරන ලදී; 0) කම්මසාන පරිහරණුපායොවා, කම්මවන රක්තා උපාමග හෝ; (වුත්තං, වදරන ලදී; 0) වා, නොහොත්; සතිසා, සමාතිගෙන්; කායානුපස්සනාවසෙන, කායානුදර්ශනාවශයෙන්; පටිලඛිකම්මො, ප්‍රතිලඛිකම්මය; (වුත්තං, වදරන ලදී; 0) සමප්පඤ්ඤාන, සමප්පඤ්ඤායෙන්; විපස්සනා, විදර්ශනා නොම; (වුත්තං, වදරන ලදී; 0) අභිඤ්ඤාදොමනස්සවිනයෙන, අභිඤ්ඤා දොමනස්සප්‍රභාණයෙන්, භාවනාඵලං, භාවනාවගේඵලය; වුත්තනනි, වදරන ලදී; වෙදිනබ්බං, දහයුතු; අයං, මෙකියන ලදී; තාව, පළමු වනවූ; කායානුපස්සනා සතිපඨානුදොසස්ස, කායානුදර්ශනාසමාති ප්‍රසාදොදොග්ගයාගේ; අත්ථවණ්ණනා, අභිවණ්ණනා නොමෝසි.

* බ්‍රහ්මානුසමාතිභාවනාවන් මෙව්‍රිභාවනාවන් මරණානුසමාති භාවනාවන් අග්‍රහභාවනාවන් සබ්බත්ථිකකම්මසාන නම්. යොගාවචරයා විසින් සිහිනුවණකරණකොටගෙන පරිහරණය කරනු ලබන කම්ම වන් වතුපකය සබ්බත්ථිකකම්මසානසසි කියන ලදී. කවරහෙයින්ද? සතිසමප්පඤ්ඤාබලය කරණකොටගෙන විපක්ෂධර්මයන් විසින් අවතිර නොකළ වනබැවින් අවිච්ඡින්නවූ ඒ සබ්බත්ථිකකම්මසානය රැක්කයුතු වන හෙයින්. තවද සමාධිකකියෙහි සමාති වනබැවින් සමාති යෙන් සමථය කියන ලදී. **සබ්බත්ථිකකම්මසානං. බ්‍රහ්මානුස්සති-මෙතනා-මරණස්සති-අසුභභාවනා ව, සතිසමප්පඤ්ඤාන ඵතෙන සොගිතා** පරිහරියමානං නං සබ්බත්ථිකකම්මසානං වුත්තං සතිසමප්පඤ්ඤාබලෙන අවිච්ඡින්නස්ස නස්ස පරිහරිතබ්බතතා, සතිසා වා සමථො වුත්තො සමාධිකකියෙහි තතතා (මු.ටි.) සති ව සමප්පඤ්ඤාදො සතිසමප්පඤ්ඤා තෙන ඵතෙන කරණභූතෙන, විපක්ඛධමෙහි අනන්ත රිතතතා අවිච්ඡින්නස්ස, නස්ස සබ්බත්ථිකකම්මසානස්ස (අ.ටි.)

8

i. වෙදනානුපස්සනා සතිපඨානුදොසාදිසු අපකානාදිනි වුත්තනසෙතෝච වෙදිනබ්බාති, ඵතෙසුපි හි අනන්තො වෙදනාදිසු පරස්ස වෙදනාදිසු කාලෙන අනන්තො කාලෙන පරස්ස වෙදනාදි සුති තිවිධො පටිගහතො වුත්තො, වෙදනාසු වෙදනානුපස්සති ආදිසු ච වෙදනාදිනං සුතච්චතෙ පසොපතං. කායානුපස්සනාසං වුත්තනසෙතෝච වෙදිනබ්බං, වෙදනාසු වෙදනානුපස්සි විතො විතානුපස්සි ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සති ඵත්ථ පන වෙදනාති තිස්සො

වෙදනා, නා ව ලොකිසා එව, විතතමපි ලොකිසං, නථා ධම්මා, තෙසං විභාගො නිද්දෙසවාරෙ පාකටො හවිසානි, කෙවලං පති'ධ සථා වෙදනා අනුපසාදිතබ්බා නථා අනුපසාදිතො වෙදනාසු වෙදනානුපසාදිති වෙදිතබ්බො, එසත්තො විතතධම්මසු.

ii. කථකථ වෙදනා අනුපසාදිතබ්බානි?, සුඛා නාච වෙදනා දුක්ඛතො, දුක්ඛා සලලතො, අදුක්ඛමසුඛා අනිච්චතො, සථාන:-

“සො සුඛං දුක්ඛතො අදද-දුක්ඛමදුක්ඛි සලලතො, අදුක්ඛමසුඛං සත්තං-අදදුක්ඛං නං අනිච්චතො, සවෙ සමමදසො හික්ඛු-උපසන්නො චරිසානි”ති.

සබ්බා එව වෙතනා දුක්ඛානිපි අනුපසාදිතබ්බා, වුත්තකෙසත්තං සං කිසාපි වෙදසිතං. සබ්බන්තං දුක්ඛසමිප්පති වදාමිති, සුඛදුක්ඛතොපිව අනුපසාදිතබ්බා, සථාන:- “සුඛා වෙදනා සිති සුඛා විපජිණාම දුක්ඛා”ති,— සබ්බං විඤ්ඤානං, අපිච්ච අනිච්චාදි සත්ත-අනුපසාදිතොවසෙතපි අනුපසාදිතබ්බා, සෙසං නිද්දෙසවාරෙසෙව පාකටං හවිසානි.

iii. විතතධම්මසුපි විතතං නාච ආරමමණාධිපතිසහන්ත භූමිකමමපිපාකත්තිසාදිතානතතතෙදතං. අනිච්චාදිඅනුපසාදිතානං නිද්දෙසවාරෙ ආගන්තසරාගාදිහෙදනාසුච ව්‍යසන අනුපසාදිතබ්බං, ධම්මා සලකමණසාමසුසලකමණානං සුසුසුසා ධම්මසං අනිච්චාදි සත්තානුපසාදිතානං නිද්දෙසවාරෙ ආගන්තසත්තාසත්තාදිහෙදනාසුච වසෙත අනුපසාදිතබ්බා, සෙසං වුත්තතසමෙව.

iv. කාමකෙදි'සථ සසං කාසසඛාපන ලොකෙ අභිජ්ඣා දෙමනසං පහිනං නසං වෙදනාදි ලොකෙසුපි නං පහිනමෙව, නානාපුග්ගලවසෙත පන නානාවිග්ගකමණික සතිපට්ඨානභාවනා වසෙත ව සබ්බස්ථ වුත්තං, යෙනො වා එකස්ථ පහිනං. සෙසෙසුපි පහිනං හොති තෙනෙ'ව'සං නස්ථ පහානදසානස්ථමපි එව. වුත්තන්ති වෙදිතබ්බන්ති.

උදෙසවාරකථා නිසිතා.

8. i. වෙදනානුපසාදිතාසතිපට්ඨානුදෙසාදිසුපි, වෙදනානුදර්ශනා සමාතිප්‍රසාදානාගේ උදෙසාදිත්තිද; අර්ඣ්ඣාදිත්ති, අධ්‍යානමසබ්බාන සවසන්තාදිත්ති; වුත්තනාගේ'ව, කිනසිත්තිම; වෙදිතබ්බානි, දත සුත්තාහ; හි, ඒ සැබව; එතෙසුපි, මේ වෙදනානුපසාදිතාසතිපට්ඨාන උදෙසාදිත්තිද x; නොහොත්-මේ අධ්‍යානමසබ්බාදිත්තිද; අත්තනො වෙදනාදිසු, නමාගේ වෙදනාදිත්ති; පරසංවෙදනාදිසු, මෙරමාගේ වෙදනාදිත්ති; කාලෙන, කලෙකින්; අත්තනො, නමාගේ; කාලෙන, කලෙකින්; පරසං, මෙරමාගේ; වෙදනාදිසු, වෙදනාදිත්ති; ඉති නිවිධො, මෙසේ ත්‍රිවිධවු; පරිග්ගහො, අනුදර්ශනා සබ්බාන පරිග්‍රහය තෙමේ; (භගවතා, භගවත්හ විසින් 0) වුත්තො, වදානාදි; වෙදනාසු

වෙදනානුපසස්සිති ආදිසුච, යනාදි තන්තිදු; වෙදනාදිනං, වෙදනාදීන්; පුනචචනෙ, නැවත වැදූරිමෙහි; පයොජනං, ප්‍රයොජනය; කායානුපසස්සනායං, කායානුදශීනාවෙහි; වුත්තනගෙයන ඵල, කීනසිත්ම; වෙදිතබ්බං, දතයුතු; වෙදනාසු වෙදනානුපසස්සි විතෙත විතතානුපසස්සි, ධම්මෙ ධම්මානුපසස්සිති ඵත් පන, යන මෙනන්ති වනාහි; වෙදනාහි, වෙදනා නම්; තිස්සො, ත්‍රිවිධවූ; වෙදනා, වෙදනාතුමුසි; තාව, ඒ වෙදනාවෝද; ලොකියා ඵල, ලොකිකයනුමුසි; විත්තමපි, විත්තයන්; ලොකියං, ලොකිකසි; ධම්මා, ධම්මයෝත්; තථා, එසේම ලොකිකයෝසි; තෙසා, ඒ වෙදනා විත්ත ධම්මයන්ගේ; විභාගො, විභජනය; නිද්දෙසවාරෙ, නිද්දෙවාරයෙහි; ආවිභවිස්සති, ප්‍රකාශ වන්නේය; කෙට්ඨං, හුදෙක් (අසමමුග්‍රවශයෙන් යුක්ත) ඉධ, මේඋද්දෙශවාරයෙහි; වෙදනා, වෙදනා තොමෝ; යථා අනුපසස්සිතබ්බා, යම්සේ සමමග්ගිකයකටයුත්තීද; තථා, එමෙන්; අනුපසස්සනො, පුනපුනා දක්නාමහණතෙමේ; හෙවත් සමමග්ගිකයකරනාවූ මහණතෙමේ; වෙදනාසු වෙදනානුපසස්සිති, වෙදනාසු වෙදනානුපසස්සියසි; වෙදිතබ්බො, දතයුත්තේය; විත්තධම්මෙසු, විත්තධම්මයන්තිදු; එසනගො, මේ නග තෙමේ; (දළබ්බො, දතයුත්තේය; 0)

8. ii. කථස්සච, කෙසේනම්; (වශබ්ද වාක්‍යාරමයෙහි වැටේ)වෙදනා, වෙදනා තොමෝ; අනුපසස්සිතබ්බා, සමමග්ගිකයකටයුත්තීද? ඉති, ඉදින් මෙසේ විතාරණයක් ඇති කල්හි; සුඛා වෙදනා, සුඛවෙදනා තොමෝ; තාව, දුඃඛවෙදනාදීන්ට පළමුකොට; දුක්ඛතො, දුඃඛවශයෙන්ද; දුක්ඛා, දුඃඛවෙදනා තොමෝ; සලලතො, ශල්‍යවශයෙන්ද; අදුක්ඛමසුඛා, අදුක්ඛමසුඛවෙදනා තොමෝ; අනිච්චතො, අනිත්‍යවශයෙන්ද; (අනුපසස්සිතබ්බාහි, සමමග්ගිකයකටයුත්තීයා කියා; වත්තබ්බා, කියයුත්තීයා 0) යථාහ, කුමනම් සාධකාවචනයක් වද්දළසේක්ද? යො සුඛං පෙවරිස්සතිහි, වරිස්සති යන සාධකාවචනය; ආහ, වද්දළසේක;

යො, යම් මහණෙක්; සුඛං, සුඛවෙදනාව; දුක්ඛතො, දුඃඛවශයෙන්; අග්ග (අග්ගස), දිට්ඨිද; දුක්ඛං, දුඃඛවෙදනාව; සලලතො ශල්‍යවශයෙන්; අග්ගකම්, දිට්ඨිද; සන්තං, සන්තන්වූ; අදුක්ඛමසුඛං, අදුක්ඛමසුඛවෙදනාව; අනිච්චතො, අනිත්‍යවශයෙන්; අග්ගකම්, දිට්ඨිද; (නං යනු නිපාතමාත්‍රයෙකි) සමමදසො, මොනවට දක්නාවූ; සො භික්ඛු, ඒ මහණ තෙම; වෙ, එකානන්තයෙන්; උපසන්තො, කෙලශයන් කෙරෙන් සන්තන්වැ; වරිස්සති, වාසයකරන්නේසි; (සවෙ සි ද පාසිසි. එසේවු අග්ගස යනාදීන් හා යෙදියයුතු. සවෙ යන පාසියමැ යුක්තතරයයි දතයුතු. “වරිස්සති, නිවනට පැමිණෙන්නේසි;” සකම්කඩාතු වශයෙන් මුමච්ඡායායෙහි කී අභියද යෙදෙයි.)

(ව වාක්‍යාරමයෙකි) සබ්බාඵල, සියලුම; එතා, කෙල වෙදනාවෝ තුමු; දුක්ඛාතිපි, දුක්ඛයහ කියාත්; අනුපසස්සිතබ්බා, සමමග්ගිකයකටයුතුයහ; හි, ඒ කීම සැබව; යංකිස්සථි, පෙවරිස්සති, වද්දම් යන;

එතං, එතවචනය; (භගවතා, භගවත්හුවිසින්; 0) වුත්තං, වද්දළසේක; යං කිඤ්චී වෙදසිතං, ආලම්බනානුභවනලක්ෂණවූ සියලු වෙදනාභ්වත යෙක් ඇද්ද; සබ්බන්තං, ඒ සියලු වෙදනාභ්වතය; දුක්ඛස්මිං ඉති, දුක්ඛය; නොහොත්-දුක්ඛනි ඇතුළත්වනැයි; (අහං, බුදුවූ මම;) වද්දමි, කියමි; සුඛදුක්ඛනොපි ච, සුඛදුඃඛවශයෙන්ද; අනුපසස්සිතබ්බා, සමමග්ගිකයකළ යුතුයහ; යථාහ, කුමිනම් සාධකවචනයක් වද්දළසේක්ද; සුඛා වෙදනා සීතිසුඛා විපරිණාමදුක්ඛානි, දුක්ඛාසී; ආහ, වද්දළසේක; ඉති, මේ ඇ; සබ්බං, මුළුල්ල; විත්ථාරොතබ්බං, විතරකළයුතු; අපිච, අපරතයෙක් දක් වනුලැබේ; අනිච්චාදිසත්තාඅනුපසස්සනාවසෙනපි, අනිත්තානුදගීනාදි සත්තානුදගීනාවශයෙනුදු; අනුපසස්සිතබ්බා, සමමග්ගිකය කටයුතුයහ; සෙසා, තෙසු කිම; නිද්දෙසවාරොයෙව, නිද්දෙශවාරයෙහිම; පාකටා භවිස්සති, පහළවන්නේය.

8. iii. විත්තාධම්මෙසුපි, විත්තාධම්මයන් අතුරෙහිදු; විත්තං, විත්තය, තාව, පළමුකොට; (වුවවනෙ, කියනුලැබේ; 0) විත්තං, විත්තය; 0) ආරමභොධිපතිසහජන භූමි කමමිපාක ක්‍රියාදිනානන්තරොදනං; ආලම්බන-අධිපති-සහජන-භූමි-කමි-විපාක-ක්‍රියාදි නානාවිධ ප්‍රභේද යන්තේද; අනිච්චාදි අනුපසස්සනානං, අනිත්තාදිසත්තානුදගීනාවන්තේද; නිද්දෙසවාරො, නිද්දෙශවාරයෙහි; ආගතසරුගාදිභෙදනඤ්ච, ආවාචු සරුගාදිප්‍රභේදයන්තේද; වසෙන, ශක්තිවශයෙන්; අනුපසස්සිතබ්බං, සමමග්ගිකය කටයුතු; ධම්මා, ධම්මයෝතුමු; සලකනිණසාමඤ්ඤලකක ණානං, සවකියලක්ෂණ සාධාරණලක්ෂණයන්තේද; පුඤ්ඤනාධම්මස්ස, ශුන්‍යච්ඡිද්ධාන සාධාරණධම්මයන්තේද; අනිච්චාදිසත්තානුපසස්සනානං, අනිත්තාදිසත්තානුදගීනාවන්තේද; නිද්දෙසවාරො, නිද්දෙශවාරයෙහි; ආගතසත්තාසත්තාදිභෙදනඤ්ච, ආවාචු සත්තාඅසත්තාදිප්‍රභේදයන් තේද; වසෙන, ශක්තිවශයෙන්; අනුපසස්සිතබ්බා, සමමග්ගිකයකටයුත් තාහ; සෙසා, තෙසු කිම; වුත්තනයමෙව, කිනියාමැයි.

8. iv. එත්ථ, මේ කායාදීන් අතුරෙහි; යස්ස, යම්පුභුලකුහට; නොහොත් යම්පුභුලක්හුවිසින්; කායසංකිතානෙ, කායනම්ලද; ලොකෙ, ලොකයෙහි; අභිඤ්ඤාදොමනස්සං, දළලොබදොමනස; පභිනං, ප්‍රභින වේද, නොහොත් ප්‍රභිනකරනලද්දේද; තස්ස, ඒ පුභුලාහට; නොහොත් පුභුලාවිසින්; වෙදනාදිලොකෙසුපි, වෙදනාදිලොකයන්තිත්; තං, ඒ දළ ලොබදොමනස; කාමඤ්ඤපභිනමෙව, එකැතින්ප්‍රභිනවේමය; නොහොත් එකැතින් ප්‍රභිනකරනලද්දේමය; පන, එසේ පැහිමවූනමුත් නොහොත් එසේ පැහුනමුත්; නානාපුග්ගලවසෙන, නොඑක් පුභුලන්ගේ වශ යෙන්ද; නානාචිත්තකම්මිකසතිපඨානභාවනාවසෙනව, නානාචිත්ත ක්ෂණික සමානිප්‍රසංගභාවනාවශයෙන්ද; සබ්බත්ථ, සියලුසිව්වන් උදෙසැහි; (තං, ඒ අභිඤ්ඤාදොමනස්සවය;) වුත්තං, වද්දරනලදි; (යොජ් නාවෙති නානාපුග්ගලවසෙනව, නොඑක්පුභුලන්ගේ වශයෙන්ද; සති පඨානභාවනාවසෙනව, සතරසිව්වන්බැවිම් වශයෙන්ද; සබ්බත්ථ, සියලු කායානුපසස්සනාසතිපඨාන උදෙසැහැරුදිනි, නානාචිත්තකම්මිකං,

නානා විතනක්ෂණයන්හා යුක්තවූ අභිජ්ඣාදොමනස්ස වය; වුත්තං, වදුරන ලදී; චා, අන්තයෙක් ඇත්; යනො, යම්හෙයකින්; එකස්, එක් රූක යෙක්කි; නොහොත් එක්සිවටනෙක්කි; පභිනං, ප්‍රභිනවූ; අභිජ්ඣාදොම නස්සං, අභිජ්ඣාදොමනස්ස වය; සෙසෙසුපි, තෙසු වෙදනා විතතධම්මයන් හිත්; නොහොත්-තෙසු සිවටන්හිත්; පභිනං, ප්‍රභිනවූයේ; හොති, වේද; තෙනෙව, එහෙයින්මැ; අස්ස, ඒ අභිජ්ඣාදොමනස්ස වයයාගේ; නස්, කායාදීන් අවශිෂ්ටවූ ඒ වෙදනාදිවූ සතිපසානයන්හි; පභානදස්ස නස්මපි, පැහිමදක්වනුසදහාද; එවං, මෙසේ; (භගවතා, භගවත්හු විසින්; ට) වුත්තනති, වදාළසේකැයි; වෙදිතබ්බං, දතයුතු.

උදෙසවාරකථා, උදෙසවාරකථා නොමෝ; නිසිනා, නිමිසා.....

* “කෙවලං පභිබ” යනාදී පාඨයෙන් මේ උදෙසවාරයෙහි මෙතෙක් දතයුතුයයි දතයුතුපරිවේෂ්ඨය දක්වා. **අද්ද-අද්දකි** යන ක්‍රියාදෙදෙනම සමානාථිචක්ඛ්‍යහ, ව්‍යජ්‍යමාත්‍රයෙකින්ම වෙනස්හුයි. **සමමදස්සො** යන්නෙන් මොනවට දක්නා යොගාවචරත්කෂුව දක්වා. කීයේමැනෝ..... **කෙවලං පභිබාති ආදිනා ඉබ එතනකං වෙදි තබ්බනති වෙදිතබ්බං පටිවේෂ්ඨං දස්සනති, අද්ද-අද්දකිති** වෙසි එකත්ථා, සමමදස්සොති සමමා පස්සන්තො.....(මු.ටී.)

* **සුඛදුක්ඛනොපිච** යනාදීන් සුඛ-දුඛ-අදුක්ඛමසුඛවෙදනා වන්ගේ ප්‍රවෘත්තිපිපරිණාමාවස්ථාවන් වටහාගැනීම පහසුබැව් ද ඔවුන් ගේම විපරිණාමප්‍රවෘත්ති අවස්ථාවන් වටහාගැනීම අපහසුබැව් ද වදාළ බැවින් ත්‍රිවිධවූ වෙදනාවෝ සුඛවශයෙනුත් ත්‍රිවිධවූ වෙදනාවෝ දුඛ වශයෙනුත් සමමභිතය කටයුතුයහ යන අභියා දීපිතයි.....**සුඛදුක්ඛ නොපිචාති සුඛාදිතං සිතිපිපරිණාමඤ්ඤාණසුඛතාස විපරිණාමිති අඤ්ඤාණදුක්ඛතාස ච වුත්තනතා** තිස්සොපි ච සුඛතො තිස්සොපි ච දුක්ඛතො අනුපස්සිතබ්බාති අත්ථො.....(මු.ටී.)..... **සුඛාදිනනති සුඛ දුක්ඛාදුක්ඛමසුඛානං.....(අ.ටී.)**

* “**ආරමමණං පෙහෙදුතං**” යන්නෙන් රූපාදිලමන- ඡන්ද්‍රදිපති- ඥානදිසහජ්‍ය-කාමාවචරදිභූමි- නානාභිභෙදයන්ගේද කුශලාකුශලකම්- නවිපාකක්‍රියානානාභිභෙදයාගේද ආදිශබ්දයෙන් සසංසකාරිකාසංසකාරික-සවස්තුකාවස්තුකාදි නානාභිභෙදයන්ගේද වශයෙනැයි යෙදියයුතුබැව් හඟවා. “**සුඤ්ඤානාධම්මස්සාති**” යන්නෙන් ‘ධම්මා හොනති බ්බා හොනතිති’ යනාදීන් ශුන්‍යතාවාරයෙහි ආ ශුන්‍යතාසවභාවයාගේ වශයෙනැයි හඟවා..... **රූපාදිආරමමණං-ඡන්ද්‍රදි අධිපති-ඤ්ඤාදිසහජ්‍ය-කාමාවචරදිභූමිනාතතහෙදුතං කුශලා කුශලතබ්බපාකක්‍රියානාතතහෙදස්ස ච ආදිසද්දෙන සසකාරිකා සකාරික-සවස්තුකාවස්තුකාදිනාතතහෙදුතඤ්ච වසෙනාති** යොජේ තබ්බං, **සුඤ්ඤානාධම්මස්සාති** ධම්මා හොනති බ්බා හොනතිති ආදිනා **සුඤ්ඤානාවාරෙ** ආගතසුඤ්ඤානාසභාවස්ස වසෙන.....(මු.ටී.).....

* “වනවාත් පරෙ සවජ්ඣයමාණො පුනොකමහිසකාසෙ” යුගෙසින් “නානතතභෙද” යන්න එක් එක් පදයක්හු හා සමකක කටයුතු. මෙදසුහු රූපාදිආරම්භනාතතතභෙදනං වසෙන පයොජෙ තබනනි සමකකො, තථා ව සෙසෙසුපි (අ.ටී.)

* විකාශන ආදිශබ්දයෙන් නිනාදියොනිභෙදය සහිත කෙරෙයි. සවජ්ඣකාවජ්ඣකාදීනි ආදිසංඥන නිනාදියොනි ආදිභෙදං සමතණ්හානි (අ.ටී.)

* කාමසෛවස්ථ යනාදින් පුළුයෙහි අභිද්ධදොමනසායන් පැහු බැවින් නැවත පැහීම වෙන්වෙන්වැ නොකිවසුතුයැ යන වොදනාව දක්වා. නොහොත් මාගීවිත්තක්ෂණයෙහි කායාදින් අතුරෙන් එක්සි වටකෙක්හි පැහීම සියලුසිවටන්හි පැහීම වේද එහෙයින් වෙන්වෙන්වැ නොකිවසුතුයැ යන වොදනාව දක්වා. තදුභයවොදනාවන් අතුරෙන් පළමුව “පුබ්බ පභිනතතා සුත පභානං න වත්තබ්බා” යන වොදනා යෙහි නානාපුද්ගල පරිහාරයද පැසුළු “මග්ගවිත්තකම්මෙ වා” යනා දින් දැක්වූ වොදනයෙහි නානාචිත්තක්ෂණික පරිහාරයද ලැබෙයි; එසේමැනෝ-ලොකිකභාවනා ශක්තියෙන් කායානුපස්සනාවෙහි විෂකමහිතවූ අභිද්ධදොමනසායය වෙදනානුපස්සනාදීන්හි විෂකමහිත නොවේ ඉදිනුදු විෂකමහිතවැ නොපවති නම් මාගීභාවනාශක්තියෙන් සතරසිවටන්හි අභිද්ධදොමනසායයයෙන් ඒනොපැවැත්ම නොවේයයි අදහස්කොටැ නැවතත් ඔවුන්ගේ පැහීම වදාලසුතුය. නොහොත් උභයවොදනයෙහි පරිහාරවයය සමභවවන හෙයින් හෙවත් පළමු වොදනයෙහි නානාපුද්ගලපරිහාරයත් නානාචිත්තක්ෂණික පරිහාර යත් දෙවනවොදනයෙහි නානාචිත්තක්ෂණිකපරිහාරමාත්‍රයත් ලැබෙනහෙයින් එසේ යෙදියයුතුයි. “එකස්ථ පභිනං සෙසෙසුපි පභිනං හොති” යන්න මාගීභාවනාව සදහා කවිනයි. නොහොත් ලොකික භාවනාවගේ හෝ සියලු කායානුපස්සනාදීන්හි අප්‍රවෘත්තමාත්‍රය සදහා කවිනයි. කියේමැනෝ. කාමසෛවස්ථ’නි ආදිනා පුබ්බ පභි නතතා සුතපභානං න වත්තබ්බනති වොදනං දසෙය්හි, මග්ග විත්තකම්මෙ වා එකස්ථ පභිනං සබ්බස්ථ පභිනං හොතිති විසුං විසුං න වත්තබ්බනති, තත් පුරිමවොදනය නානාපුද්ගලපරිහාරෙ පච්ඡිමාය නානාචිත්තකම්මෙකපරිහාරෙ, ලොකියභාවනාය හි කායෙ පභිනං න වෙදනාදිසු විකම්මහිනං හොති, යදිපි නප්පවත්තෙය්හ න පටිපක්ඛිභාවනාය තත් සා අභිජ්ඣාදොමනසාය අප්පවත්ති හොතිති පුත නප්පභානං වත්තබ්බමෙවැති, උභයස්ථ වා උභයං සමභවතො යොජෙතබ්බං, එකස්ථ පභිනං සෙසෙසුපි පභිනං හොතිති මග්ගසතිපට්ඨාන භාවනා, ලොකියභාවනාය වා සබ්බස්ථ අප්පවත්තිමත්තං සකාය වුත්තං. මු.ටී. විසුං විසුං න වත්තබ්බනති වොදනං දසෙය්හිති යොජනා, එකස්ථාති කායාදිසු, එකස්මිං, පුරිමාය වොදනයාති පුබ්බපභිනතතා පුතපභානං න වත්තබ්බනති වොදනය, පභිනනති විකම්මහිනං, පටි පක්ඛිභාවනායාති මග්ගභාවනාය, උභයස්ථාති උභයවොදනය,

උභයනම් පරිහාරවයං, යසමා පුරිමවොදනාය නානාපුග්ගලපරිහාරෙ
නානාවිත්තකම්මණික පරිහාරෙ ව සමුවති, දුතියවොදනාය පන
නානාවිත්තකම්මණිකපරිහාරෙයෙව, තස්මා වුත්තං සමුවතො යොපේ
තබ්බනම්, මග්ගසතිපථානභාවනං සක්කියං වුත්තං, සබ්බජාති සබ්බසු
කායාදීසු (අ.පි.)

* පඤ්චසකකියෝම ලොකයයි කොටැ සතරසිවටන්තිම අභිද්ධ
දොමිතසාමිතය වදාළසේනැයි යෙන් පඤ්චපි බැකා ලොකොති හි
වතුසුපි වුත්තනති (මු.පි.)

9

i. ඉද්දති සෙසාථාපි නාම ඡෙකො විලිච්ඡාරකො පුල
කිලඤ්ඤ සමාකිලඤ්ඤ වඩ්ඪොපක පෙලාසුටාදිති උපකරණාති
කතතුකාමො එකං මහවෙථං. ලහිකා වතුබා හිඤ්ඤා නතො
එකෙකං වෙථබ්බණ්ඩං ගහෙකා ඵාලෙකා නං නං උපකරණං
කරෙසා, සථා වා පන ඡෙකො සුවණ්ණකාගෙ නානාවිතිනං
පිලකිනවිකතිං කතතුකාමො සුපටිසුබං සුවණ්ණසපිකං. ලහිකා
වතුබා හිඤ්ඤා නතො එකෙකං කොඨාසං ගහෙකා නං නං
පිලකිනං කරෙසා, එවමෙව හගවා සතිපඨානදෙසනාය සත්තානං
අනෙකපසකාරං විසෙසාධිගමං කතතුකාමො එකමෙව සමමා
සතිං. ‘වත්තාගෙ සතිපඨානා ඉධ හික්ඛු අජ්ඣන්තං කාසෙ කාසානු
පසසි විහරන්ති’ ආදිනානසෙන ආරම්මණවසෙන වතුබා හිඤ්ඤා
නතො එකෙකං සතිපඨානං ගහෙකා විහජ්ජෙනා කථස්සව හික්ඛු
අජ්ඣන්තං කාසෙති ආදිනා නසෙන තිදද්දසවාරං වතතුමාරබො.

ii නස්සකථස්සවාති ආදි විස්ථාරෙතුං කථෙතුකමානාසුවජා,
අසං පනෙ’න්ධ සබ්බවසෙථා, කෙන ව ආකාරෙන කෙනපසකා
රෙන හික්ඛු අජ්ඣන්තං කාසෙ කාසානුපසසි විහරන්ති, සෙස
සුවජාවාරෙසුපි එසෙ’වනසො, ඉධ හික්ඛුති ඉමසමිං සාසනෙ හික්ඛු,
අසඤ්ඤන්’න්ධ ඉධ සද්දො අජ්ඣන්තාදිවසෙන සබ්බපසකාරකාසානු
පසසනා නිබ්බන්ධකස්ස පුග්ගලස්ස සන්තිස්සසභුතසාසන පටිදි
පනො. අඤ්ඤාසාසනස්ස නථා’භාවපටිසෙධනො ව, වුත්තඤ්ඤන්’
නං. “ඉධෙ’ව හික්ඛවෙ සමණො පෙසං සුඤ්ඤා පරපපවාද
සමණෙහි අඤ්ඤන්ති,” නෙන වුත්තං ඉමසමිං සාසනෙ හික්ඛුති,
අජ්ඣන්තං කාසන්ති අත්තනො කාසං, උබං පාදනලාති පාද
නලතො උපරි, අබො කෙසමස්සකාති කෙසග්ගනො කෙසා, නව
පටිසන්තනති තිට්ඨං නවපටිවජ්ජනං, පුරං. නානපසකාරස්ස
අසුචිතො පව්ච්චෙකම්මති නානපසකාරකෙසාදි අසුචිහරිතො
අසං කාසොති පසාති, කථං? අන්ධ ඉමසමිං කාසෙ කෙසාපෙසං
මුත්තනති.

iii නසං අප්පිති සංවිජ්ජනති, ඉමස්මිනති යවායං උඛං පාද
 නලා අධො කෙසමස්සකා නිජිසං නවපට්ඨසනො සුග්ගේ නානසස
 කාරස්ස අසුචිනොති වුවවති, නසමිං, කාසෙති සරීරෙ, සරීරඤ්ඤි
 අසුචිසඤ්ඤිසනො කුච්ඡිනානං කෙසාදිනසෙවුච චක්ඛුග්ගොදි
 නසුච ගේගසනානං ආසභුතනො කාසොති වුවවති, කෙසුලො
 මාති එතෙ කෙසාදසො චන්තිංසාකාග්, නසං අප්පි ඉමස්මිං කාසෙ
 කෙසා අප්පි ඉමස්මිං කාසෙ ලොමාති එවං සමබ්බො වෙදිනබ්බො,
 ඉමස්මිඤ්ඤි පාදනලනොපඝාය උපට්ඨකෙසමස්සකාපඝාය හෙඝා
 නවනොපඝාය නිජිසනනොති එතතකෙ බ්‍යාමමතෙන කලෙවරෙ
 සබ්බාකාරෙන විචිතනොන න කොචි කිඤ්චි මුත්තං වා මණිං වා
 වෙඵජිසං වා අගරං වා කුබ්බුමං වා කපසුරං වා වාසවුණ්ණාදිං
 වා අණුමනමපි සුචිභාවං පස්සති අඵධො පරමදුග්ගකිජේගුච්ඡං
 අසසීරිකදස්සනං නානසසකාරං කෙසලොමාදිහෙදං අසුචිංසෙව
 පස්සති, තෙන වුත්තං අප්පි ඉමස්මිං කාසෙ කෙසාලොමාපෙස
 වුත්තනති, අසමෙස්ස පදසමබ්බිනො චණ්ණනා

9. i. ඉද්දති, ප්‍රාජාචසරයෙහි; සෙය්‍යථාපි නාම, උපමාවක් නම්;
 ඡෙකො, දක්‍ෂමු; හෙවත් කෘතහස්නමු; විලිචකාරෙ, කුඵපොත්තෙක්;
 ථුලං පෙසුපුට්ඨිති + ථුලකිලඤ්ඤ, දලකලාල්; සණ්ඨකිලඤ්ඤ, මට්ඨිලිපි
 කලාල්; චම්බොටක, කරමු; පෙලාපුට්ඨිති, පෙට්ටිමල ආදිකොට ඇති;
 උපකරණාති, උපකරණයන්; කතතුකාමො, කරනුකැමැත්තේව;
 එකා මහාවෙඵං, එක් මහනුණදණකිත්; ලභිතො, ලැබ; චතුරා, සතර
 කඩකොට; භිඤ්ඤා, බිඳ; නතො, ඒ බුන්සතර හුණදමුකසින්
 එකෙකා, එක් එක්; වෙඵබ්බං, හුණකඩක්; ගහෙතො, ගෙන; ථාලෙතො, පලා; තං තං උපකරණං, ඒ ඒ උපකරණ; (යථා) කරෙය්‍ය,
 යම්සේ කරන්නේද; පන, අත් උපමාවකුදු ඇත්; ඡෙකො, දක්‍ෂමු;
 හෙවත් කෘතහස්නමු; සුවණ්ණකාරෙ, කමුරෙක්; නානාවිභිනං, නානා
 විධමු; පිලිකුතවිකතිං, ආභරණ විශේෂයක්; කතතුකාමො, කරණු
 කැමැත්තේව; සුපරිසුඛං, ඉතාපිරිසිදුමු; සුවණ්ණසපිකා, කසුන්ගැට
 යක්; (කසුන්කඩක්සුසේසි) ලභිතො, ලැබ; චතුරා, සතරකඩකොට;
 භිඤ්ඤා, බිඳ; නතො, ඒ සුන්කසුන්කසින්; එකෙකා, එක්එක්;
 කොථාසං, කොටස; ගහෙතො, ගෙන; තං තං පිලිකුතං, ඒ ඒ ආභරණ
 විශේෂය; යථාචා කරෙය්‍ය, යම්සේ කරන්නේ හෝ වේද; එවමෙව,
 එපරිද්දෙන්ම; හගවා, හගවත්තෙමේ; සතිපඨානදෙසනාය, සිව්වත්
 දෙසීමෙන්; සත්තානං, සත්තයන්ගේ හෝ සත්තයනව; අනෙකප්ප
 කාරං, අනේකප්‍රකාර ඇති; විසෙසාධිගමං, ධර්මවිශේෂාධිගමය; කතතු
 කාමො, කරනුකැමැත්තේව; එකමෙව, කෙවලවුම හෙවත් අසමිශ්‍ර
 වුම; සමමාසතිං, සමාස්සමාතිය; චන්තාරෙ සතිපඨානාපෙසුචිහර
 තිති ආදිනා, විහරතියනාදිමු; නයෙන, නසින්; ආරමමණවසෙන,
 අරමුණු විසින්; චතුරා, චතුෂ්‍ප්‍රකාරයෙකින්; භිඤ්ඤා, බිඳ; නතො,

අරමුණුවිසින් බුන් ඒ සතරසිතියෙන්; එකෙකු, එක්එක්; සතිපඨානං, සිව්වනක්කු; ගහෙනි, ගෙන; විහජනො විහාගකරවදුරනස්සේ; කථංකථා භික්ඛුපෙකායෙති ආදිනා, කායෙයනාදිවු; නයෙන, නයින්; නිද්දෙසවාරං, නිද්දෙසවාරය; වහන්දු, වදුරන්ට; ආරධො, ආරමුකාලස්සේක.

9. ii නත්ථ, ඒ නිද්දෙසවාරයෙති; (විනිවජ්ජො වෙදිනබ්බො, විනිසු මෙසේ දනසුදු; 0) නොහොත්; නත්ථ, ඒ නිද්දෙසවාරපදයන් අතුරෙති; කථංකථාතිආදි, කථංකථායනාදිය; විජාරොදුං, විසාරකරනුසදහා; කථෙවුකමයනාපුච්ඡා, කථෙවුකමයනා පාච්ඡානොමෝසි; එත්ථ, මේ කථංකථායනාදි වචනයෙති; අයංපන, මේ වස්සමාණවූයේවනාති; සබ්බෙපජො, සබ්බෙසාපියාවේ; කෙනව ආකාරෙන, (වචාකාරමහ දොනකසි) කුමනම් අසුරෙකින්; කෙනපසකාරෙන, කුමනම් ප්‍රකාරයෙකින්; භික්ඛු, මහණනෙමේ, අජ්ඣන්තං, සවසන්තානයෙතිවු; කායෙ, රූපකායයෙති; කායානුපසසි, කෙශාදිසමූහය පුනපුනා දක්නාසිලිවැ හෝ පුනපුනා දකිමින්; විහරති, වාසයකෙරෙයිද; ඉති (අයං) මෙයම; (සබ්බෙපජො, සබ්බෙසාපියයි; 0) සෙසපුච්ඡාවාරෙසුපි, තෙසු ප්‍රශ්න වාරයන්හිදු; එසෙවනයො, මෙකිනයබ්දනයඅත්තේය; ඉධිකිකුති, ඉධිකිකුයනු; ඉමසමිසාසනෙ, මේ සස්සනෙති; භික්ඛු, මහණනෙමේසි; හි, ඒකිමසුලව; එත්ථ, මේ ඉධිකිකුයන වචනයෙති; (සමභිතිවිභො; අභුලන්වු 0) අයංඉධසද්දො, මේඉධසබ්දයනෙම; අජ්ඣන්තාදිවසෙන, අධ්‍යානවසෙසානසවසන්තානාදින්ගේ ශක්තිවශයෙන්; සබ්බපසාර කායානුපසසනාතිබ්බතකසසස, සඵප්පකාරයෙන් කායානුදර්ශනාව නිපයන්නාවු; පුග්ගලස්ස, පුද්ගලයාගේ; සන්තිස්සයභුතසාසනපරිදිපනො, යාපත් නිශ්ශ්‍රයසථානවූ බුත්සස්ස දක්ඛිමට කරුණුවූද; අසෙසසාසනස්ස, බුත්සස්සෙන් අන්‍යවූ තිථිකාශාසනයාගේ; නථානාව පටිසෙධනොව, එපරිද්දෙන් කායානුදර්ශනාව නිපයන බව වැළභිමට කරුණුවූද වදනි; හි, ඒකිමසුලව; ඉධෙව භික්ඛුවෙසමණොපෙඅසෙසෙති, අසෙසෙයන; එතං, එතවචනය; (භගවතා, භගවත්භූවිසින්; 0) වුත්තං, වදුලස්සේක; භික්ඛුවෙ, මහණෙනි; ඉධෙව, මා බුත්සසුන්හිම; සමණො, සෝවාන්වූ මහණනෙමේ; (ලබ්හති, ලැබේ; 0) පෙඅසෙසෙ, මා බුත්සස්සෙන් අන්‍යවූ; පරපපවාද, මිථ්‍යාලබ්ධින් පහලකරන්නාවූ තිථිකාමහණෝ; සමණෙති, ශාසනිකවූ මහණුන්කෙරෙන්; සුසෙසෙ, ශුන්‍යයහ; හෙවත් අපගනයහ; නෙන, එහෙයින්; ඉමසමිසාසනෙ භික්ඛුති, ඉමසමිසාසනෙතිකු යන වචනය; වුත්තං, වදුලස්සේක; අජ්ඣන්තංකායනති, අජ්ඣන්තංකායං යන පදසමුදයගේ; අත්තනොකායං, තමාගේ රූකය යන අර්ථය; උධංපාදනලාති, උධංපාදනලායන පදසමුදයගේ; පාදනලනොඋපරි, පත්ලෙන් මත්තෙහි යන අර්ථය; අධොකෙසමත්ථානාති, අධොකෙසමත්ථානා යන පදසමුදයගේ; කෙසගනනොහෙසා, කෙසගිත්තයටයන අර්ථය; නවපරියන්තාති, නවපරියන්තං යන පදයාගේ; තිරියං නවපරිවර්තනා, සරස්සි සමින්

පිරිසිඳිනලද යන අඵය; පුරංභානප්පකාරස්ස අසුචිනො පච්චවෙකඛි තීති, යනපදසමුදයගේ; අයංකායො, මේ රුකයනෙමේ; නානප්පකාර කෙසාදි අසුචිභරතොති, අනෙකප්පකාරවූ කෙසාදි අශුචින් පිරුණේ යයි; පස්සති, දකි යන අඵය; කථං, කෙසේදකීද; ඉමසමංකායෙ, මේ කයෙහි; කෙසා,කෙස්සු; අත්ථි, ඇත්තාහ. පෙමුත්තං, මුත්තනෙමේ, අත්ථි, ඇත්තේය; ඉති, මෙසේ; (පස්සති, දකි; 0)

* “සබ්බප්පකාරකායානුපස්සනාභිබ්බත්තකය්‍ය” යන පාඨ යෙහි පැණෙන “සබ්බප්පකාර” යන වචනයෙන් උදෙසායෙහි දක්වා වදාලා වූ අජ්ඣන්තනානුපස්සනා බිහිසානුපස්සනා අජ්ඣන්තබිහිසානුපස්සනා චෝද මහාසීවටන්සුතුරෙහි වදාලා වූ සමුදයධම්මානුපස්සි යනාදි වූ අනුපස්සනා හෙදයෝද කායානුදර්ශිනාභාවයෙන් මෙහි ගෘහිතයහසි දැනුතු. ඒ ආධ්‍යානමාදි අනුදර්ශිනාවෙහි ඇතුළත් වූ මහාසීවටන් සුත්ති වදාල තුළ ස් ප්‍රකාරයෝද කායගතාසති සුත්ති වදාලා වූ කෙසාදිවණි කෘතසනාලුඛිතවත් වතුච්ඛායනාහෙදයෝද ලොකිකාදිප්‍රකාරයෝද යන එවිහුදු ගෘහිතයහසුමය. සතිපට්ඨානවිභසිතයාගේ නිදේශ වාරයෙහි අජ්ඣන්තනාදිප්‍රකාරසංකීර්ණාන එකප්‍රකාරනිදේශයෙකින් නිදර්ශිත මාත්‍රයෙක් කරනලදැයි කියාත් සඵප්‍රකාරග්‍රහණයත් ශාසනයෙන් වාග්‍යවූ ඇතැම් අන්‍යත්ථායනනයන්හි ආණ්ඩාණාදිවශයෙන් සමාධි භාවනාපක්ෂයෙහිවූ කායානුදර්ශිනාවක්හුගේ සමභවයවනුයෙන් කරන ලදැයි කියාත් දුෂ්ඨය. කියේ මැනෝ ටිකානුටිකාදෙකින් සබ්බප්පකාරවචනෙන උදෙසෙ දසසීතා අජ්ඣන්තනාදි අනුපස්සනා පකාඨ ව ගතිනා, තත් අනෙතාගධා වුදුසප්පකාර කායගතාසති සුතෙන වුත්තා කෙසාදිවණිකාසිණාරමණ වතුත්ථකානප්පකාර ලොකියාදිප්පකාර වාහි තෙපි ගතිනා එව, නිදෙසෙ හි එකප්‍රකාරනිදෙසෙන නිදසුනමත්තං කතන්ති, සබ්බප්පකාරග්‍රහණඤ්ච බාහිරෙසුපි එක දෙසසමභවතො කතන්ති දසබ්බං. (මු.ටි.) අජ්ඣන්තනාදිති ආදිසද්දෙන ඉධ වුත්තා බිහිසා අජ්ඣන්තබිහිසා අනුපස්සනාප්පකාර විය මහාසති පටානසුතෙන වුත්තා සමුදයධම්මානුපස්සි ආදි අනුපස්සනාප්පකාරපි කායානුපස්සනාභාවතො ගතිනා ඉච්චව වෙදිනබ්බං, තත්ථාති අජ්ඣන්තනාදිඅනුපස්සනායං, වුදුසප්පකාර මහාසතිපටානසුතෙන ආගත වුදුසප්පකාරදිකො අපෙකඛිත්වා ඉධ වුත්තා, අජ්ඣන්තනාදිප්පකාරෙ එකො පකාරෙති ආග එකප්‍රකාරනිදෙසෙනාති, බාහිරෙසුපි එකච්චසු අඤ්ඤාතිත්ථයෙසු, තෙසමපිති ආණ්ඩාණාදිවසෙන සමට්පකඛිකාකායානු පස්සනාසමභවති තෙනාහ එකදෙසසමභවතොති. (අ.ටි.)

* ආණ්ඩාණාදි වශයෙන් එකදෙසයෙකින් කිසි අන්‍යත්ථික කෙනෙකුත් ට කායානුදර්ශිනාව ලැබේ යනු පානඤ්ඤාලමනාශ්‍රය කොටැ කි. කියේයත් සොගානුශාසනයෙහි සමරසුඛමාසනම්= නද්ද්ථා පදමාසනං විරසනං හද්‍රාසනං සමසතිකං දණ්ඩාසනං සොපාශ්‍රයං පසංඛිකං ක්‍රොඤ්චති ඡදනං හසතිති ඡදනමුඡ්චති ඡදනං සමසංස්ථානං

බිඤ්චිතය ඇතිකල්හි හෙවත් භාවනාසමුදාය ආසනබ්භිය මනාසේ බැඳී කල්හි වාහයවූ වායුහුගේ ඇතුළත්හි ධැරීම යොස නම්. කොණ්ඨගත වායුහුගේ වහිරිනිෂ්ක්‍රාමණය ප්‍රශ්වාස නම්. තද්‍රව්‍යවායුහුගේ ගමනා ගමනය වැළඳුකල්හි යොසප්‍රශ්වාසයන් දෙදෙනාගේ නොවීම ප්‍රාණායාම නමැයි යනු භාවයි.

සාමාන්‍ය ප්‍රාණායාමලක්ෂණය දක්වා ලක්ෂිතවයවූ ප්‍රාණායාමය විභජනය කරනුවෝ මෙසේ යුතු. “බාහ්‍යාභ්‍යන්තරසාමග්‍රවාවතීදේශ කාලසංඛ්‍යාතී: පරිදුෂෙටා දිස්සිසුක්ඛො”යි. මේ සූත්‍රය මණිප්‍රභාවාතනි සෙති මෙසේ වැනුනු “ප්‍රාණායාමයවතුද්විධ: බාහ්‍යවෘත්තිර භ්‍යන්තරවෘත්ති: සාමග්‍රවෘත්තිසතුද්වයයෙවති, තත්‍ර කොණ්ඨස්ස වායොරෙවනෙන බහිගීතස්ස බහිරෙව ධාරණං බාහ්‍යවෘත්ති: සච රෙවකා, බාහ්‍යවායො: පූරණෙනාන්තරගීතස්සාන්තරධාරණමභ්‍යන්තර වෘත්ති: සච පූරකා, රෙවන පූරණ ප්‍රයතනං විනා ප්‍රාණස්ස කෙවල වධාරකප්‍රයතනෙන ගතිවිචේත්ථ: සාමග්‍රවෘත්ති: සච භූමිකා, නායං රෙවකා අන්ත:ස්ථිතාත්, නාපි පූරකා නජාලොතලතිතින ජලබිඤ්ච චච්ඡරිතෙ ප්‍රාණස්ස සංකුචිතකෙන සුක්ඛමධාත්, යොති සපුලොන්නරි තිරුධො දෙහං පූරයති ස පූරකා, නසමාද්‍රෙවකපූරකාභ්‍යාසෙන විනා සකාදප්‍රයතනමාත්‍රෙණ සුක්ඛප්‍රාණස්ස භූමිකාගබ්ඳිතස්ස සචජලවන්ති යවලකෙන දෙහෙවස්ථානාතභූමිකාසාන්තිය: සිඬි, ත්‍රිවිධෝයං ප්‍රාණා යාමො දෙශකාලසංඛ්‍යාතිර්දිෂ්ඨි සුක්ඛම ඉති පරිදුෂෙටා, තත්‍ර රෙවකස්ස බාහ්‍යා දෙශො විෂය: ප්‍රාදෙශවිතස්සිතසාධිපරිමිතො තිථිතො නාසාමෙ ඉෂ්ඨිකාතුලාදික්‍රියානුමිතා, පූරකාදෙසවභ්‍යන්තරෙ දෙශ ආපාදතලමසාකං පිපිලිකාසංගීතුලෙයන සංගීතොනුමිතා, ක්ෂණ ගණනායා ඥෙය: කාලා, මාත්‍රාගණනායා ඥෙයා සංඛ්‍යා, සචජානු මණ්ඩලං පාණිනා ත්‍රි:පථවෘත්ත ජොටිකාවච්ඡින්නා: කාලො මාත්‍රා සාති සචස්ථස්ස පුංස: යොසප්‍රශ්වාසාභ්‍යාං මිතා භවති, තත්‍ර ඡඛිවිංශති මාත්‍රා හිරිභ්‍යාසක්‍රමෙණ දිස්සි ඉති දායනො, අධිකදෙශකාලවාපිතිං ප්‍රාණ තිරිඳධස්ස දිස්සිමි, යථ යථා දිස්සි ඉති තිපුණෙන දායනො නථා නථා ප්‍රාණස්ස සුක්ඛමකෙන දැනිනාදිස්සි එව සුක්ඛම ඉති පරිදුෂෙටා භවතිත්‍යපී”යි.

බාහ්‍යවෘත්ති නම් ප්‍රාණායාමය, අභ්‍යන්තරවෘත්ති නම් ප්‍රාණා යාමය, සාමග්‍රවෘත්ති නම් ප්‍රාණායාමය, තුද්වය ප්‍රාණායාමය, කියා තිපිකසන්ගේ ආණ්ඩාණභාවනාවූ ප්‍රාණායාමය වතුද්විධමෙ. ඔවුනතුරෙන් කොණ්ඨස්ථවූ වායුව රෙවකප්‍රාණායාම විධියෙන් රෙවනය කිරීමෙන් වහිරිතවූ වායුව බැහැරම නතුකොට ධැරීම බාහ්‍යවෘත්ති නම් ප්‍රාණායාම නම්. හේ රෙවක නම් ඇත්තේද වේ. වහිරිතවූ වායුව පිරවීමෙන් අන්තර්ගත වායුව ඇතුළතම නතුකොට, ධැරීම අභ්‍යන්තරවෘත්ති නම් ප්‍රාණායාම නම්. හේ පූරක නම් ඇත්තේද වේ. රෙවන පූරණක්‍රියායෙහි ප්‍රයතනයක් නැතිව, වායුහුගේ රඳවීම නො

පරිදි යතනය කිරීමෙන් ශ්වාසප්‍රඥාසගතින් වැළකීමෙන් ඇද්ද හේ ස්වාභාවිකව නම් ප්‍රාණායාම නම්. හේ කුමහත නම් ඇත්තේද වේ. පුහුණුවන අවස්ථාවෙහි දැක්වූ මේ ප්‍රාණායාමය තෙමේ අභ්‍යන්තරස්ථ වන බැවින් රෙවත ද නොවේ. රත්වූ ගලනලායෙහි ලු දියත්තක් සෙයින් සිරුරෙහි වායුහුගේ හැකිල යෑමෙන් සියුම්වන බැවින් පුරක ද නොවේයයි දතයුතු. යම් වායුවෙක් දළවූයේ ඇතුළත තිරුබවූයේ සිරුර පුරවාද හේ පුරක ප්‍රාණායාම නම්. එහෙයින් රෙවත පුරකාභ්‍යාසයෙන් තොරව වරක් දවරක් කළ ප්‍රයත්නමාත්‍රයෙකින් අසාධ්‍යවූ කුමහත නම් ලද ප්‍රාණායාමය නමා ජලපුණ්ණිකවයක් මෙන් නිසලව සිරුරෙහි නතු වූ පවත්නා බැවින් තෙවැනිව කුමහත ප්‍රාණායාමය තෙමේ සිඬයි. මේවූ පරිද්දෙන් ත්‍රිවිධවූ ප්‍රාණායාම තෙමේ දෙශකාල සංඛ්‍යා විසින් දීඝියා සුක්‍ෂමයා කියා දක්නා ලැබේ. ඔවුනතුරෙන් රෙවතප්‍රාණායාමගට විෂය නම් වහිර්දෙශයයි. හෙද කතිෂ්ඨාඛ්‍යාලියේ පටන් විදහාගත්කල බැවහරටපත් ප්‍රාදෙශයා විතසනියා හසායා යනාදීන් පරිමිතදෙශයයි. ඒ ප්‍රාණායාමතෙමේ සුලං නැතිනෙතැවූ නැහැඅක්හි හිඹුල්ප්‍රඵල්දෙරුදක් ඇදෙන්නාක්මෙන් අනුමිතයා පුරකාදි ප්‍රාණායාමයන්ගට විෂය නම් ශරීරාභ්‍යන්තරදෙශයයි. හේ ප්‍රාණායාම තෙමේ පත්ල පටන් හිස්මුදුනත දක්වා පිරිසිදිනලද්දේ වේරසක් හුගේ සසභිතුලයවූ සසභියක් හා සමකොට අනුමිතයා. කාලයතෙමේ ක්‍ෂණගණනයෙන් දතයුතු. සංඛ්‍යාතොමෝ මාත්‍රාගණනයෙන් දත යුතු. සියදනම්බල අත්ලෙන් තුන්යලක් පිරිමැද අසුරුසන් දීමෙන් පිරිසිදිනලදකාලය මාත්‍රානම. ඕ නොමෝ සවස්ථයට පැමිණි පුතුලක් හුගේ ශ්වාසප්‍රඥාසවයයෙන් ප්‍රමාණකරනලද්දයා. එහි සවිසිමනෙකින් පුහුණුකළ පරිද්දෙන් පිරිසිදි කාලය දීඝියයි කියනුලැබේ. අධිකදෙශ කාලයන්හි ව්‍යාප්තවූ පැවැත් ශ්වාසප්‍රඥාසයන්ගේ නිරෝධාවස්ථාව පිළිබඳ දීඝිතියයි දන්න. යම් යම් ප්‍රකාරයෙකින් දීඝියයි කාතා භ්‍යාසය ඇති යොගිහු විසින් දක්නා ලැබේද ඒ ඒ ප්‍රකාරයෙන් ශ්වාස ප්‍රඥාසවායුව සුක්‍ෂමභාවයෙන් දක්නාහෙයින් දීඝියා ම සුක්‍ෂමයා කියා දක්නාලැබේය යනු භාවයි.

මේ ආදිවශයෙන් පරසමයෙහිද ආණාපාණපබ්බසංඛ්‍යානනායානු පසුන්තාව එකදෙශයෙකින් ප්‍රාණායාම නමින් දිවිනද හෙද මෙහි සංඛ්‍යාතිතයා යනු කවිතයි. පානඤ්ඤසුත්තාභ්‍යාදීන්හි කරුණු උපුටා දැක්වූ ප්‍රාණායාමය තෙමේ මහාසතිපට්ඨානසුත්තයෙහි වදාළ “සො සුතොව අසුසති සතො පසුසති” යන උදෙශපාඨය හා සමවේ. කවරහෙයින්ද? එහිද මෙහිද ශ්වාසප්‍රඥාසයන්ගේ අභ්‍යාසයම හඟ වන හෙයින්. අභිකථාටීකාදීන්හි රෙවතාදී වශයෙන් විභජනය නො කළේවීනමුත් යොගාවචරයන්ගේ සමාධිප්‍රතිලාභයට බාධකවූ රෝගා දුක්ඛාදයනිෂේධක්‍ෂම වනුයෙන් ආණාපාණභාවනාරමයෙහි රෙවත පුරකකුමහත විධින් ශ්වාසප්‍රඥාසයන් අභ්‍යාසය කිරීම කරවීම ශාසන ධර්මානුලෝම නොවේ යයි නොකිවහැක්ක. නොද එසේ වීනම්

“සබ්බසංකාරස්ස භවතිරෙසුපි එකදෙසසමානවිනෝදානානති දඬබ්බං” යනාදීන් විකාවයයෙහි කල්පිවරණයද නිෂේල වන්නේයයි දනුයුතු.

* නවපරිච්ඡින්නං, නවපරියන්තො යන දෙපදයන් අච්ඡා නානික දක්වනු සදහා විකාවයයෙහි මෙසේ යුතු **නිගිශං නවපරිච්ඡින්නානති** එත් නනු කෙසලොමන්බන් අනවපරිච්ඡින්නානා නවස්සව අත්ති, යදිපි අත්ති නවපරිච්ඡින්නබ්බලතාය පන නවපරිච්ඡින්නානා න න්හොති කායස්සාති එවං චුත්තං, නවො පරියන්තො අස්සාති නවපරියන්තොති චුත්තොති එතෙන පන වචනෙන කායෙකදෙසභුතො නවො ගතීතො එව නප්පට්ඨබ්බා ව කෙසාදයො නදනුපට්ඨමුලා නව පරියන්තොව හොන්ති චතතිංසාසාරසමුහො සබ්බොපි කායො නව පරියන්තොති චුත්තොති වෙදිතබ්බො (මු.වි.) නවස්ස ව අනව පරිච්ඡින්නානා නවෙන අපරිච්ඡින්නානා අත්ති යොජනා, දීඝබ්බානු නවචතුති ආදිසු විස අස්සාදෙත්ථි සමාසෙ අවයවපදන්සමිගහො ලබ්බනෙවාති චුත්තං. කායෙකදෙසභුතො ගතීතො එවාති, නව පට්ඨබ්බානං නබදන්තනභාරාමංසානං නවපට්ඨබ්බානං නදනුපට්ඨමුලානං කෙසලොමානං නප්පට්ඨබ්බපට්ඨබ්බානං ඉතරෙසං සමුහභුතො සබ්බො කායො නවපරියන්තොනෙව චුත්තොති දෙස්සන්තො නප්පට්ඨබ්බා නනති ආදිමාහ (අ.වි.)

මේ පාඨවයයෙහි භාවය එකට ගලපා දක්වනු ලැබේ. කිසේයන්? **නිගිශං නවපරිච්ඡින්නං** යන මෙනන්ති කෙස්ලොම් නිය කොට සුන්ගේ සමෙන් නොපිරිසුන් බැව් ඇත්තේ නොවේද? නික්නුගේන් සමෙන් නොපිරිසුන් බැව් ඇත්තේ නොවේද යන්? ඉදින් ඇත්නමුත් රූපකායයාගේ සමෙන් පිරිසිදිනලද කොටසුන් බහුලවන බැවින් වනාහි සමෙන් පිරිසුන් බැව් නැත්තේ නොවේනුයි අදහස්කොටැ මෙසේ බහුලොපචාර වශයෙන් කියනලදී. නවපරියන්ත ගබ්දය නවො පරියන්තො අස්සාති නවපරියන්තොසි අනඝාථසමාසගතිය උත්තයැ යන මේ නිව්වනසාමාථියගේ “දීඝබ්බානු නවචතු” යනාදි තන්ති මෙන් අන්‍යපදථිවූ සමාසයෙහිද අවයවපදථිසමිගහය ලැබීමෙයි මෙනෙහි කොටැ කායෙකදෙසයක්වූ නිගවයවයැ ගාතිතමයැ කි.සම පිළිබඳවැ පවත්නාවූ නියදන් නහර මස්කොටසුන්ගේද සමපිළිබඳවැ පවත්නාවූ සමෙහි පිච්ඡ සිටි මුල්ඇත්තාවූ කෙස් ලොම් කොටසුන්ගේද සම පිළිබඳ වූවන් පිළිබඳ කොටැ ඇත්තාවූ ඉතරවයවයන්ගේද සමුහවැ වූ සමස්ත කායනෙමේ නික්පයීන්තවත්මැයයි දක්වන්නේ නද නිබ්බවූ කෙශා දීනුද නදනුපට්ඨමුලවත්නුද නික්පයීන්තයනු වෙත්යි දෙතිස්කුණප කොටසුන්ගේ සමුහභුතසමස්තකායනෙමේ නවපරියන්තය කියා වදාරනලදැයි දනුයුතුයි.

* “සුගේ නානසංකාරස්ස අසුචිනො” යි අටුවා පාඨවුවද පෙළෙහි ආ පරිදි දක්වන්ට පුරා නානසංකාරස්සාති චුත්තං යි වැඩු. (මු.වි.) ඒ ප්‍රකාරයෝ කවරහුදයන්? යම් කෙශාදිකොසාස

කෙනෙකුත් කරුණකොටගෙන නත් වැදුරුම් අගුණිජානයෙන් උක්තද කෙස්සු ලොම්හු යනාදියෙන් උක්තද මේ අර්ථය දක්වන්නාවූ අටුවා ඇජර “එතෙ කෙසාදයො වතතිංසාකාර” යි ප්‍රකාර්ථය වැණු. ආකාරපකාරශබ්දයෝ සමානාථිවත්හුද එහෙයින. කියේ මැනෝ. **කෙ පත තෙ පකාරං සෙති නානසකාරං අසුචි චුත්තනති කෙසා ලොමාති ආදි චුත්තනති ඉමමසං දිසෙතො ආහ එතෙකෙසාදයො ආකාරති, ආකාර පකාරතිති එකොඅත්ථො** (මු.ටි.)

* අභිකථාගතවූ මූලවිකාති අනාරුසිච්චවත්හු විවරණය කරණු වෝ අනුචිකාවෙති. අතී කෙසා අතී ලොමාති සමිකො, තත් අතීති පුථුත්තාචාචි එකං නිපාතපදං න ක්‍රියාපදං ක්‍රියාපදතො හි සන්ති වත්තබ්බං සියා, වචනවිපලාසෙන වා චුත්තනති යුතු. අතීකෙසා අතීලොමාසි සියල්කොටසුන් වෙත වෙත සමිකියා කටයුතු. එහි අතී යනු බහුවචනවිච්චි එක්තිපාතපදයෙක ක්‍රියාපදයෙක් නොවේ. එසේමැයි බහුවචනවිච්චි ක්‍රියාපදභාවය ඇති කල්හි “සනති” යි වදාළයුතු වන්නේය. නොහොත් වචනවිපලාස විසින් එකවචන ක්‍රියාපදය බහුවචනක්‍රියාපදයකු කොට හෝ උක්තය යනු භාවයි.

* වාත්තංශදකාරයන්හි ඇතැම් කොටස්හු පාථුවචනයෙන් ද ඇතැම් කොටස්හු එකවචනයෙන්ද පැණෙන්නුසි එකවචනවූ උක්ත කතීපදපෙක්ෂායෙන් ක්‍රියාපදවැ පාථුවචනකතීපදපෙක්ෂායෙන් නිපාතපදවැ ද යෙදීමැ ප්‍රකාරානුරයෙකින් මැනවයි අසවිවේකයයි.

9. iii තත්, ඒ අතී ඉමසමිං කායෙ යනාදී පාඨයෙහි; අතීති, අතී යන නිපාතපදයාගේ; සංවිජ්ජනති, ඇත්තාහ යන අර්ථයවේ; ඉමසමිනති, ඉමසමිං යන පදයාගේ; යො අයං, යම් රුකයෙක්; උඩං පාදනලා, පත්ලෙන් උඩ; අබොකෙසමත්ථානා, කෙසෙත් යට; තිරියං, සරසින්; තවපරියතො, සමපරියත්තොවැ ඇත්තේ; නානසකාරස්ස, නානාවිධවූ; අසුචිනො, අගුණින්; පුරො, පිරුණේ (හොති) ඉති, වේයයි; චුච්චති, වදාරනුලැබේද; තසමිං, ඒ රුකයෙහි යන අර්ථයවේ; කායෙති, කායෙ යන පදයාගේ; සරිරො, සිරුරෙහි යන අර්ථයවේ; හි, ඒ කීමසැබව; සරිරො, සිරුරතෙමේ; අසුචිසක්ඛයතො, අගුණිකක්ඛන හෙයින්; කුච්ඡිනානං, ප්‍රගුප්ඛිතවූ හෙවත් පිළිකුල් කටයුතුවූ; කෙසාදිනඤ්චව, කෙශලොමාදින්ගේද; චක්ඛුරොගාදිනං, ඇස්ලෙඩි මුල්කොටඇති; රොගසවානඤ්ච, සියගණන් රෝගයන් ගේද; ආයභුතො, උපතනිස්ථානවැ වනහෙයින්; කායොති, කායයි; චුච්චති, කියනුලැබේ; කෙසාලොමාති, කෙසාලොමා යනු; කෙසාදයො, කෙශාදීවූ; එතෙවතතිංසාකාර, තෙල දෙතිස්කුණප කොටස්හුනම්; තත්, ඒ කෙස් ලොම් ඇ දෙතිස්කොටසුන්හි; නොහොත්- ඒ අතී ඉමසමිං කායෙ යනාදී පාඨයෙහි; ඉමසමිං කායෙ, මේ රුකයෙහි; කෙසා, කෙස්හු; අතී, ඇත්; ඉමසමිංකායෙ, මේ

රුකයෙහි; ලොමා, ලොම්හු; අඤ්චි, අඤ්චි; ඉතිඵලං, මෙනසින්; සමබ්බො, පදසමබ්බසනෙමේ; වෙදිනබ්බො, දනසුත්තේයා; හි, විසාරයකොටැ කියමි; පාදනලතො, පත්ලෙන්; පඨාය, පටන්ගෙනැ; නොහොත්-පාදනලතොපඨාය, පත්ලෙහි පටන්; උපරි, මතු පියෙස් හිද; කෙසමත්තා, කෙසගින්; පඨාය, පටන්ගෙනැ; හෙයා, යටැ පියෙස්හිද; තවතොපඨාය, සමෙන් පටන්ගෙනැ; නිරියනතො, සරස් පියෙස්හිද; ඉතිඵනතො, යන මෙනෙක් මාසිම්ආති; ව්‍යාමමතො ව්‍යාමමානුච්චි (තමනමන්අතින් බබයක් පමණැතිවූ යුස්සි) ඉමසම් කළෙවරෙ, මේ පුනිගරියෙහි; සබ්බාකාරෙන, සියලු අයුරින්; විචි නනෙතාපි, විමසන්නේවිනමුත්; කොපි, නුවණැති කිසිවෙක්; කියැවි, යම්කිසි; මුත්තංවා, මුතුඇටයක් හෝ; මණ්ණංවා, මිණක් හෝ; වෙඵ රියංවා, වෙරළමිණක් හෝ; අගරංවා, අගිලක්හෝ; කුච්ඤාමංවා, කොකුමක් හෝ; කපුරංවා, කපුරක් හෝ; වාසවුණ්ණංවා, වත්සුණු ඇදූයක් හෝ, අණුමත්තමපි, සාලපමානුවද; සුචිභාවං, ශුචිවස්තු භාවයක්; න පසුති, නොදකි; අඵබ්බො, ශුචිත්වයක් නොදක්නේවි නමුත්; නොහොත්-ඵකැතින්ම; පරමදුග්ගකි ජෙගුච්ඡං, ඉතාදුගඳ පිළිකුල්බැව් ඇති; (පරමදුග්ගකිං ජෙගුච්ඡං සිද්ධං පාඨානතරයෙති) අසසිරිකදස්සනං, නිශ්ශ්‍රිතභාවය දක්වන්නාවූ; නානප්පකාරං, නානා විධවූ; කෙසලොමාදිහෙදං, කෙසලොමාදි ප්‍රභෙදඇති; අසුචිං යෙව, අශුචිදූයක්ම; පසුති, දකි; තෙන, එහෙයින්; අඤ්චි ඉමසම්භායෙ පෙමුත්තනති, මුත්තං සි; චුත්තං, වදාළයේක; අයං, මෙකියන ලද්දේ; ඵත්ථ, මේ නිදේශවාරයෙහි; නොහොත්-අඤ්චි ඉමසම් යනාදි පදයන්හි; පදසමබ්බතො, පදගැලපිම් විසින්; වණ්ණනා, අම්බණ්ණනා නොමෝසි.

10

i. ඉමං පන කමමසානං භාවෙතො අරහත්තං පාසුණ්ණු කාමෙන කුලපුතෙන ආදිනොව චතුබ්බිධං සීලං සොබෙතො සුපරිසුඛසීලෙ පතිභිනෙන සවාසං දසසු පළිබොධෙසු පළිබොධො අඤ්චි නං උපච්ඡෙදිතා පටිකකුලමනසිකාරකමමසානභාවනාය පඨ මජ්ඣානං නිබ්බන්තොකා ඤානපාදකං කතා විසංසනං පඨපෙතො අරහත්තං අනාගාමිඵලාදීසු වා අඤ්ඤාතරං පත්තස්ස සබ්බන්ති මෙන පරිච්ඡෙදෙන සාඝකථාය පාලියා කතපට්ඨසස්ස නන්ති ආවරි සස්සාපි කල්‍යාණමිත්තස්ස සන්තිකෙ උග්ගහෙනබ්බං, විසුඛං නථා රූපං කල්‍යාණමිත්තං එකවිහාරෙ අලහනෙනන නස්ස වසනසානං ගතො උග්ගහෙනබ්බං, නත්ථ චතුබ්බිධසීලවිසොධනස්සෙව පළි බොධො ව පළිබොධුපච්ඡෙදෙ ව ආවරිසස්ස සන්තිකං උපසංකමන විධානස්ස සබ්බමපි විසුඛිමග්ගෙ විඤ්ඤාතො කපිතං, නසමා නං නත්ථ කපිතනසෙනෙව වෙදිනබ්බං.

ii. ආවර්ගිකයෙකු පන කම්මසානං කප්පෙනන නිවිධෙන කප්පනබ්බං, එකො හික්ඛු පකතිසා උග්ගතිතකම්මසානො හොති නස්ස එකං. මෙ නිසජ්ජාවාරෙ සජ්ඣායං කාරෙඤා කප්පනබ්බං, එකො සනතිකෙ වසිඤා උග්ගණ්ණතුකාමො හොති නස්ස ආගතා ගතවෙලාය කප්පනබ්බං, එකො උග්ගණ්ණඤා අඤ්ඤාඤා ගතතු කාමො හොති නස්ස නාතිපපඤ්චං නාතිසංවේදපං කඤා නිජ්ජවං නිග්ගණ්ණිකං කම්මසානං කප්පනබ්බං, කප්පෙනන කිං ආවිකති නබ්බනති? සත්තධා උග්ගහකොසලං දසධා ව මනසිකාරකො සලං ආවිකතිනබ්බං.

iii. නඤ්ච වචසා මනසා වණ්ණනො සණ්ඨානනො දිසතො ඛකාසතො පටිවේදකොති එවං සත්තධා උග්ගහකොසලං ආවිකතිනබ්බං, ඉමසමිඤ්ඤි පටිකකුලමනසිකාරකම්මසානෙ සොපි නිපිටකො හොති තෙනාපි මනසිකාරකාලෙ පඨමං. වාචාය සජ්ඣායො කාතබ්බො, එකස්ස හි සජ්ඣායං කතෙහනස්සෙව කම්ම සානං පාකටං. හොති, මලසවාසි මහාදෙව ඤේරස්ස සනතිකෙ උග්ගතිතකම්මසානානං. විතනං ථේරනං. විසං. ථේරෙ කිරිනෙති කම්මසානං සාවිතො වතනාගෙ මාසෙ ඉමං එව සජ්ඣායං. කතෙ ථා'ති වතනිංසාකාරපාළිං අදුසි, තෙ කිඤ්චාපි තෙසං. මෙ නසො හිකාසා පලුණා පදකිණ්ණාහිතාය පන වතනාගෙ මාසෙ වතනිං සාකාරං සජ්ඣායනොව සොනාපනනා අහෙසුං, නස්මා කම්මසානං කප්පෙනන ආවර්ගිකෙ අනෙතවාසිකො වතනබ්බො පඨමං. තාව වාචාය සජ්ඣායං. කතෙහිති.

iv. කතෙහෙනන ව නවපඤ්චකාදිති පටිවජ්ජිඤා අනු ලොමපටිලොමවසෙන සජ්ඣායො කාතබ්බො, කෙසා ලොමා නධා දන්තා නවොති හි වඤා පුන පටිලොමතො නවො දන්තා නධා ලොමා කෙසාති වතනබ්බං, නදනනනරං වක්කපඤ්චකෙ මංසං නහාරු අසී අසීමිඤ්ඤං. වක්කනති වඤා පුන පටිලොමතො වක්කං අසීමිඤ්ඤං අසී නහාරු මංසං. නවො දන්තා නධා ලොමා කෙසාති වතනබ්බං, නතො පඨාසපඤ්චකෙ හදසං සකනං කිලොමකං පිහකං. පඨාසනති වඤා පුන පටිලොමතො පඨාසං පිහකං කිලොමකං සකනං හදසං වක්කං. අසීමිඤ්ඤං අසී නහාරු මංසං. නවො දන්තා නධා ලොමා කෙසාති වතනබ්බං.

v. නතො ඉමං නතනිං අනාරුලුමපි පටිසම්භිදුමග්ගෙ ආගතං. මඤ්චුඛං කප්පිකාවසානෙ නතනිං. ආගතෙඤ්ඤා ඉමසමිං. මඤ්චුඛපඤ්චකෙ අනතං. අනතගුණං උදරිසං කප්පිකං. මඤ්චුඛනති වඤා පුන පටිලොමතො මඤ්චුඛං කප්පිකං උදරිසං. අනතගුණං අනතං පඨාසං පිහකං කිලොමකං සකනං හදසං වක්කං. අසීමිඤ්ඤං අසී නහාරු මංසං. නවො දන්තා නධා ලොමා කෙසාති වතනබ්බං, නතො මෙදජ්ඣෙක පිතනං. සෙමුඛං පුබ්බො

ලොභිනං සෙදෙ මෙදෙති වඤා සුත පටිලොමනො මෙදෙ සෙදෙ
ලොභිනං සුඛො සෙමහං පිනතං මන්දුඛං කර්මං උදරිසං
අනතගුණං අනතං පඨාසං පිහකං කිලොමකං සකතං හදසං
වකකං අසිමිඤ්ඤං අසි නහාරු මංසං නවො දනතා නධා ලොමා
කෙසාති වතතබ්බං.

vi නතො මුතනප්පකෙත අස්ස වසා බෙලො සිඛ්ඤාණිකා ලසිකා
මුතනනති වඤා සුත පටිලොමනො මුතනං ලසිකා සිඛ්ඤාණිකා
බෙලො වසා අස්ස මෙදෙ සෙදෙ ලොභිනං සුඛො සෙමහං පිනතං
මන්දුඛං කර්මං උදරිසං අනතගුණං අනතං පඨාසං පිහකං
කිලොමකං සකතං හදසං වකකං අසිමිඤ්ඤං අසි නහාරු මංසං
නවො දනතා නධා ලොමා කෙසාති එවං කාලසනම්පි කාල
සහස්සම්පි කාලසනසහස්සම්පි වාචාස සජ්ඣාසො කාතබ්බො,
වචසා සජ්ඣාසෙන හි කම්මසානතනති පගුණා හොති, න
ඉතො විනො ව විතතං විධාවති කොසාසා පාකටා හොනති
භන්දසබ්බලිකා විස බාසනති වනිපාදපනති විස ව බාසනති.

10. i ඉමං පන කම්මසානං, මේ කම්මපහන වනාහි; භාවෙතා, බවා;
අරහතතං, රුත්පලයට; පාපුණ්ණිකාමෙන, පැමිණියවිට; කුලපුතෙන
කුලපිත්ත විසින්; ආදිතොව, පාරමසෙතිමැ; (මුලදීම යුස්සෙයි)
චතුබ්බං, චතුර්විධවූ; සීලං, ශීලය; සොධෙතා, පිරිසිදුකොට; සුපරි
සුභසීලෙ, ඉතා පිරිසිදු සිල්හි; පනිතෙන, පිහිටියහ විසින්; දසසු
පළිබොධෙසු, දහවිධ පරිරොධයන් අතුරෙහි; යො අයං පළිබොධො,
යම් පරිරොධයෙක්; අභි, ඇද්ද; නං, ඒ පරිරොධය; උපවේදිතා,
පසිඳැ; පටිකකුලමනසිකාරකම්මසානභාවනාය, ප්‍රතිකුලමනසකාර නම්
ලද කම්මපහන්වැඩීමෙන්; පඨමජ්ඣානං, ප්‍රථමධ්‍යානය; නිබ්බතෙනා,
උපදවා; ක්කානං, ධ්‍යානය; පාදකංකතා, පාදකකොටැගෙන; විපස්ස
නං, විදසුන්; පඨපෙතා, පිහිටවා; (විදසුන්වඩා යුස්සෙයි) අරහතතං,
රුත්පලයට හෝ; අනාගාමිඵලාදීසු, අනාගාමිඵලාදීන් අතුරෙන්;
අඤ්ඤාභරංවා, එක්තරු ඵලයකට හෝ; පත්තස්ස පැමිණියාවූ;
සබ්බනතිමෙන පරිච්ඡේදෙන, හැමට යටත්පිරිසෙයින්; සාසනටා
පාළියා, අටුවා සහිත පෙළධම්මිහි; කතපරිවයස්ස, කාතාභ්‍යාසය
ඇති; තනති ආවරියස්සපි, පෙළධම්මහදරවන ආවායභීවූ හෝ; (පිහබද
යෙන් ආසීපුදාලයන් හමුවෙහි පමණක්මැ උගතමනාව නොහඟවා
නෙසු කලණමිත් පුහුදුන්ගේ හමුවෙහිද උගතමනාව කීසේමැයි)
කලාණමිත්තස්ස, කලණමිතුරක්හුගේ; සනතිකෙ, හමුවෙහි; උගහගෙ
තබ්බං, උග්‍රහණයකටයුතු; (තනති ආවරියස්සපි යන්න මුමව්‍යාධ්‍යාන
යෙහි නැත්) විසුඛං, සිල්පිරිසිදුවූ; තථාරූපං, යථොක්ත සවභාව ඇත්
තාවූ; කලාණමිත්තං, කලණමිත් ඇපරක්හු; එක්විභාරෙ, එක්
වෙහෙරකැ; අලභනෙන, නොලබන්නාවූ මහණහු විසින්; තස්ස,
ඒ කලණමිත්ඇපරහුගේ; වසනසානං, වසනවෙහෙරට; ගතතා,

ගොස්; උග්ගහෙතබ්බං, උද්ග්‍රහණය කටයුතු; තත්ථ, ඒ වචනයෙහි; චතුබ්බිධ සීලවිසොධනඤ්චව, සිව්වැදූරුම් සිල්පිරිසිදුකිරීමද; පළිබොධොව, පරිරෝධනෙමේද; පළිබොධුපච්ඡේදොව, පරිරෝධයන් පසිඳීමද; ආචරියස්ස, කාමටහන්දෙන ආචරණය; සන්තිකං, හමුවට; උපසංඝමනවිධානඤ්ච, එලඹෙන පරිදිද; සබ්බමපි, මුළුල්ලම; විසුඛිමග්ගෙ, විගුඛිමාගීනම් සංග්‍රහාචාරිකාවෙහි; විජාරනො, විඤ්ඤානවශයෙන්; කපිතං, කියනලදය; තස්මා, එහෙයින්; තං (සබ්බං), ඒ සියල්ල; තත්ථ; ඒ විගුඛිමාගීයෙහි; කපිතනසෙනෙව, කිතියායෙන්ම; වෙදිතබ්බං, දතයුතු,

10. ii පන, පක්ෂානතරයෙක් දක්වනු ලැබේ; කාමමසානං, කාමටහන; කාමපෙනෙන, කියන්නාවූ; (අස්වන්නාවූ යුසේසි) ආචරියෙන, ආචරණ විසින්; තිවිධෙන, තුන්පරිද්දෙකින්; කාමෙතබ්බං, කියයුතු; (අස්වියයුතු යුසේසි) එකොහිකුළු, එක්මහණෙක්; පකතිසා, පියවින්; උග්ගතිකාමමසානො, උගන්කාමටහන් ඇත්තේ; හොති, වේද; තස්ස, ඒ මහණහට; එකං, එක්නිෂද්දාරයක්; හෙවත් එක්වරක් හිඳිනා කල්; වෙනිසල්ලවාරෙ, නිෂද්දාර දෙදෙනෙකුත්; හෙවත් දවරක් හිඳිනාකල්; සජ්ඣායං, හැදෑරීම; කාරොතා, කරවා; (කාමමසානං, කාමටහන; 0) කාමෙතබ්බං, අස්වියයුතු; එකො, එක්මහණෙක්; සන්තිකෙ, ආචරණ හමුවෙහි; වසිතා, වැස; උග්ගණිතුකාමො, උගනු කැමැත්තේ; හොති, වේද; තස්ස, ඒ මහණහට; ආගතාගතවෙලාය, ආආසෙමෙහි; (කාමමසානං, කාමටහන; 0) කාමෙතබ්බං, අස්වියයුතු; එකො, එක් මහණෙක්; උග්ගණිතා, උගෙන; අඤ්ඤාත්ථ, අන්තෙනෙක; ගතතුකාමො, යනු කැමැත්තේ; හොති, වේද; තස්ස, ඒ මහණහට; නාතිපපඤ්චං (කතා), වැසියක් විඤ්ඤානොකොට; නාති සංඛේපං කතා, වැසියක් ලුහුඬුනොකොට; නිජ්ජවං, නිරවුල්කොට; නිග්ගණ්ඨකං, ගැටළුවක් නැතිකොට; කාමමසානං, කාමටහන; කාමෙතබ්බං, අස්වියයුතු; කාමපෙනෙන, කාමටහන් අස්වන්නාවූ ආචරණ විසින්; කිං ආවිකම්මතබ්බං, කුමක් අස්වියයුතදයත්? ඉති, මෙබඳු පාවච්ඡාවක් ඇතිකල්හි; සත්තධා, සත්පරිද්දෙකින්; උග්ගහකොසලලං, වාචොද්ගතකරණාදිවශයෙන් උගැන්මෙහි පටුභාවසංඛිඛාන විධියද; නොහොත්-වාචොද්ගතකරණාදි වශයෙන් උගැන්මෙන් නිපයන කොශලයසංඛිඛාන ඥානයද; මනසිකාරකොසලලඤ්ච, මෙනෙහිකිරීමෙහි පටුභාවසංඛිඛානවිධියද; නොහොත් මෙනෙහිකිරීමෙන් නිපයන කොශලයසංඛිඛාන ඥානයද; ආවිකම්මතබ්බං, අස්වියයුතු.

10. iii තත්ථ, තද්‍රුහය උද්ග්‍රහමනසකාර කොශලයයන් අතුරෙන්; වචසා, බසින්; මනසා, සිතිය; වණ්ණනො, වණ්ණවශයෙන්; හෙවත් පැහැ විසින්; සණ්ඨානනො, සංස්ථානවශයෙන්; හෙවත්-සටහන් විසින්; දිසනො, දෙහයාගේ දිශාවශයෙන්; ඔකාසනො, කුණප කොටසින්ට අවසරනැත් වශයෙන්; පරිච්ඡේදනො, මය්‍යාදවශයෙන්; හෙවත් මාසිම් පිරිසිඳිම් විසින්; ඉතිඑවං, යන මෙසේ; සත්තධා, සත්

පරිද්දෙකින්; උග්ගහනොසලලං, වාචොදානකරණාදිවශයෙන් උගැන් මෙහි පටුභාවවිධිය; නොහොත්- වාචොදානකරණාදි වශයෙන් උගැන්මෙන් නිපයන කොශල්‍යසංකීර්ණාන ඥානය; ආවිකිත්තබ්බං, ඇස්වියයුතුයි; හි, ඒ එසේමැයි; ඉමසමිං පටිකකුලමනසිකාරකමමසා නෙ, මේ පිළිකුල්මනේකරු කමටහනැ; යොපි, යම් මහණෙක්; තිපිටකො හොති, තෙවළාබර වේද; (අපිසබ්දයා නිපිටකශබ්දය අපෙක්‍ෂාකෙරේ.) තෙනාපි, ඒ මහණවිසිනුදු; මනසිකරණකාලෙ, මෙනෙහිකරනකල්හි; පඨමං, පළමුකොටැ; වාචාය, බසින්; සඤ්ඤා යො, හැදෑරීමැ; කාතබ්බො, කටයුතු; හි, ඒ කීම සැබව; එකස්ස, ඇතැම් මහණකුහට; සඤ්ඤායන්තස්සෙව, හදාරමින් සිටියදීම; කමම සානං, කමටහන; පාකටං හොති, පහළවේ; මලයවාසී මහාදෙවතෝ රස්ස, ලක්දිව මලයදනවිවාසී මහාදෙව තෙරුන්ගේ; සත්තිකෙ, ලහැ; උග්ගතිතකමමසානානං, උගත්කමටහන් ඇති; චිත්තං ථෙරුනං, උභය තෙරුන්ට; (පාකටං) විය, පහළවූවාක්මෙහි; ථෙරු, මහාදෙව තෙරුන්වහන්සේ; හෙහි, ඒ තෙරුන් දෙදෙනහු විසින්; කමම සානං, කමටහන්; යාවිතො, යාවිඤ්ඤාකරනලද්දේ; චත්තාරොමාසෙ, සිවුමසක් මුළුල්ලෙහි; ඉමං, මේ කමටහන; එවං, මෙපරිද්දෙන්; සඤ්ඤායං, හැදෑරීම; කරොප්ඉති, කරවියයි; චත්තිංසාකාරපාළිං, චත්තිංසාකාර පාළිය; හෙවත්- පිළිකුල්බවුන්පෙළ; අද්දසි, දිත්; නෙ, ඒ තෙරහු; (අහෙසුං යන්න හා සමබන්ධි) තෙසං, ඒ තෙරුන්ට; චෙතයො නිකායා, දෙතුන්තිකා කෙනෙක්; කිඤ්චාපිපගුණා, ඉදින් පුහුණු වූහුදු; පන, එසේවී නමුත්; පදකම්ණග්ගාතිතාය, ප්‍රදක්‍ෂණ වශ යෙන් හෙවත් අනුරූපවශයෙන් ගන්නාසුළුවන බැවින්; චත්තාරො මාසෙ, සිවිමසක් මුළුල්ලෙහි; චත්තිංසාකාරං, පිළිකුල්බවුන්පෙළ; සඤ්ඤායන්තාව, හදාරමින්මැ; සොඤාපන්නා අහෙසුං, සෝවාන්වූහු; තස්මා, එසෙයින්; කමම සානං, කමටහන්; කපෙන්නෙන, අස්වන්නාවූ; ආචරියෙන, ආචරහු විසින්; අනෙතවාසිකො, අතවාසිතෙමේ; පඨමං තාව, පළමුකොටමැ; වාචාය, බසින්; සඤ්ඤායං, හැදෑරීම; කරොතිති, කරවයි; චත්තබ්බො, කිවයුතු.

10 iv කරොන්නෙනව, බසින්හදාරන මහණහු විසින්; තවපඤ්ඤා දිති, තවපඤ්ඤාකාදීන්; පරිච්ඡිද්ධා, පිරිසිදැ; අනුලොමපටිලොම වසෙන, අනුලොම පිළිලොම විසින්; සඤ්ඤායො, හැදෑරීමැ; කාතබ්බො කටයුතුයි; හි, ඒ විස්තරකොටැ කියමි; කොසාලොමා නබා දන්තා තවොති, කොසාලොමා නබා දන්තා තවොයි; වතා, අනුලොම විසින් හදරු; පුන, නැවත; පටිලොමතො, පිළිලොම විසින්; තවො දන්තා නබා ලොමා කෙසාති, තවො දන්තා නබා ලොමා කෙසායි; චත්තබ්බං, හදළයුතු; තදනන්තරං, එයට ඉක්බිති; වක්කපඤ්ඤාකෙ, වක්කපඤ්ඤාක යෙහි; මංසං නහාරු අසී අසිමිඤ්ඤං වක්කනති, මංසං යි; වතා; අනු ලොම විසින් හදරු; පුන, නැවත; පටිලොමතො, පිළිලොම විසින්; වක්කා අසිමිඤ්ඤං අසී නහාරු මංසං තවො දන්තා නබා ලොමා කෙසාති, මංසං යි; චත්තබ්බං, හදළයුතු; තතො, එයට ඉක්බිති, පප්ඨාසපඤ්ඤාකෙ, පප්ඨාසපඤ්ඤාකයෙහි; හදයං යක්කං කිලොමකං

පිභකං පපථාසනනි, පෙසී; වතො, අනුලොමි විසින් හදුරු; පුන, නැවත; පටිලොමනො, පිළිලොමි විසින්; පපථාසං පිභකං කිලොමකං යකනං හදයං වකකං අභිමිඤ්ඤං අභි නහාරු මංසං නවො දන්තා නබා ලොමා කෙසානි, පෙසී; වත්තබ්බං, හදළයුතු.

10. v. නතො, එයට ඉක්බිති; ඉමං තන්හිං, මේ සතිපඨානවිභක්ති පාළියට; අනාරුලහමපි, ආරුහිනු වූ නමුත්; පටිසම්භේදමග්ගෙ, ප්‍රතිසං වින්මාගීයෙහි; ආගතං, ආවාදා; මන්ද්‍රඛනං, මන්ද්‍රඛනපදය; කරිසාව සානෙ, කරිසපදයාගේ අවසනා; තන්හිං ආරොපෙතො, පාලාරුහි කොටා; (පෙළටනගායුසේසි) ඉමසම්මන්ද්‍රඛනපඤ්චකෙ, මේ මන්ද්‍රඛන පඤ්චකයෙහි; අන්තං අන්තගුණං උදරියං කරිසං මන්ද්‍රඛනනි, පෙසී; වතො, අනුලොමි විසින් හදුරු; පුන, නැවත පටිලොමනො, පිළිලොමි විසින්; මන්ද්‍රඛනං කරිසං උදරියං අන්තගුණං අන්තං පපථාසං පිභකං කිලොමකං යකනං හදයං වකකං අභිමිඤ්ඤං අභි නහාරු මංසං නවො දන්තා නබා ලොමා කෙසානි, පෙසී; වත්තබ්බං, හදළයුතු; තතො, එයට ඉක්බිති; මෙදුජ්ඣෙකක, මෙදොෂවිකයෙහි; පිත්තංසෙත්තං පුබ්බො ලොභිතං සෙදො මෙදොති, පෙසී; වතො, අනුලොමි විසින් හදුරු; පුන, නැවත; පටිලොමනො, පිළිලොමි විසින්; මෙදො සෙදො ලොභිතං පුබ්බො සෙත්තං පිත්තං මන්ද්‍රඛනං කරිසං උදරියං අන්තගුණං අන්තං පපථාසං පිභකං කිලොමකං යකනං හදයං වකකං අභිමිඤ්ඤං අභි නහාරු මංසං නවො දන්තා නබා ලොමා කෙසානි, පෙසී; වත්තබ්බං, හදළයුතු;

10. vi. තතො, එයට ඉක්බිති; මුත්තන්තෙකක, මුත්තන්තෙකයෙහි; අසුච්ඡාසො බෙළො සිඛ්ඛාණිකා ලසිකා මුත්තනනි, පෙසී; වතො, අනු ලොමි විසින් හදුරු; පුන, නැවත; පටිලොමනො, පිළිලොමි විසින් මුත්තං ලසිකා සිඛ්ඛාණිකා බෙළො වසා අසුච්ඡ මෙදො සෙදො ලොභිතං පුබ්බො සෙත්තං පිත්තං මන්ද්‍රඛනං කරිසං උදරියං අන්තගුණං අන්තං පපථාසං පිභකං කිලොමකං යකනං හදයං වකකං අභිමිඤ්ඤං අභි නහාරු මංසං නවො දන්තා නබා ලොමා කෙසානි, පෙසී; (වත්තබ්බං, හදළ යුතු) එවං, මෙකි නසින්; කාලසතමපි, ඝණමුහුර්ති සරිකාදි වශ යෙන් කාලශතයකුදු; කාලසහස්සමපි, එබඳු කාලසහස්‍රයකුදු; කාලසත සහස්සමපි, එබඳු කාලශතසහස්‍රයකුදු; වාචාය, බසින්; සජ්ඣායො, හැදෑරීම; කාතබ්බො, කටයුතු; හි, යම් හෙයකින්; වචසා, බසින්; සජ්ඣායෙන, හැදෑරීමකරණකොටගෙනා; කම්මඨානනනි, කම්මහන් පෙළ; පගුණාහොති, පුහුණුවේද; ඉතොවිතොව, ඔබ්බොබන්; විත්තං, සිත; නධාවති, නොදිවේද; කොඨාසා, කෙස්ලොමි ඇ කොටස්හු; පාකවාගොනනි, ප්‍රකාශවූවෝ වේද්ද; හන්ද්‍රසිඛ්ඛිලිකාවිස, ඉදිරිපත්කල දෙඅතුලතල ඇඟිලි පෙළක්මෙන්; බායනනි, වැටහෙද්ද; වනිපාදපනනි විසව, වැටපාදඹුපෙළක් මෙනුත්; බායනනි, වැටහෙද්ද; (තස්මා, එහෙ යින්; කාලසතමපි, කාලශතයකුදු; පෙසී සජ්ඣායො කාතබ්බො, හැදෑරීම කටයුතු;)

මත් දැක්වීම වශයෙන් උක්තයයි දනුයුතු. යම් හෙයකින් අනුලෝම ප්‍රතිලෝමාධ්‍යයන අභිකලා ප්‍රතිලෝමාධ්‍යයනා අනම් වේද එහෙයින. අනික්තයෙකුද අත් පළමු පළමුව පඤ්චක ඡවිකයන් හා සමග පැසුළු පැසුළුව පඤ්චක ඡවිකයන් ගලපා යම් හැදෑරීමක් ඇද්ද හෙද පඤ්චක ඡවිකයන්ගේ වෙන වෙන අනුලෝමාදි වශයෙන් අධ්‍යයනා කාරයක් හෙයින් අධ්‍යයනප්‍රකාරානන්තරයෙකැ යි දනුයුතු. කියේ මැනෝ ටිකානුටිකා දෙක්ති මංසං පෙ වක්කං පෙ කෙසාති එවං වක්කපඤ්චකාදිසු අනුලෝමසජ්ඣාසං වචා පටිලෝම සජ්ඣාසො පුට්ඨෙති සමබ්බො වුතො, ස්වායං යෙ පරතො විසුං නිපඤ්චාහං පුට්ඨෙති එකතො නිපඤ්චාහනාති ඡපඤ්චාහං සජ්ඣාසො වක්කමානා තෙසු ආදිඅනන්තරයෙක වසෙන වුතො නි දසිබ්බො, අනුලෝමපටිලෝමසජ්ඣාසෙපි හි පටිලෝම සජ්ඣාසො අනර්මොති, සජ්ඣාසප්පකාරනන්තරං වා එනමිති වෙදිතබ්බං (මු.ටි.) පුට්ඨෙතිති පුට්ඨපුට්ඨෙති පඤ්චකජ්ඣෙකෙති සමබ්බො වුතො, මංසං පෙ වක්කනති හි අනුලෝමතො වක්කපඤ්චකසු පුන වක්කං පෙ කෙසාති වක්කපඤ්චකසු නවපඤ්චකසු ව පටිලෝමතො සජ්ඣාසකකමො සමබ්බො දසසිතො, ස්වායං සජ්ඣාසොති සමබ්බො, විසුං නි පඤ්චාහනාති අනුලෝමතො පඤ්චාහං පටිලෝමතො පඤ්චාහං අනුලෝමපටිලෝමතො පඤ්චාහනාති එවං පඤ්චකජ්ඣෙකෙසු පච්චෙකං නිපඤ්චාහං, පුට්ඨෙති එකතොති පඤ්චාහනාති නවපඤ්චකාදිති සබ්බං අනුලෝමතො වක්කපඤ්චකාදිති එකජ්ඣං කතො වුතො තයෙනෙව නිපඤ්චාහං, ආදිඅනන්තරයෙක වසෙනාති ආදිභූතසු අනුලෝමතො සජ්ඣාසසු අනුලෝමපටිලෝමතො සජ්ඣාසෙ අනන්තරයෙක පටිලෝමතො සජ්ඣාසසු දසසිතවසෙන, තෙනාහ අනුලෝම පෙ අනර්මොති, එනමිති යදිදං පුට්ඨෙති සබ්බං පච්ඡිමසු පඤ්චකාදිතො එකතො සජ්ඣාස කරණං පඤ්චකාදිතං පච්චෙකං අනුලෝමාදිනා සජ්ඣාසප්පකාරතො අඤ්ඤා සජ්ඣාසප්පකාරො එසොති අතො (අ.ටි)

* “හත්ථසබ්බලිකා අභිගුලිපනති” යනු මූලටිකා විවරණයි. දෙඅතුල්තලයන්ගේ එක් අතකට තුඩු ඔවුනොවුන් ගලපා තුඩු ඇතිලි පෙළ මෙහි හත්ථසබ්බලිකා නම යනු තව්වරණයයි. විනාශ හත්ථානං එකමුඛා අඤ්ඤාමඤ්ඤාසමබ්බො සපිතා අභිගුලියො ඉධ හත්ථසබ්බලිකාති අභිපෙපනාති ආහ අභිගුලිපනති (අ.ටි.)

* යම්සේ දෙඅත්ල තමා අභිමුවෙහි එකට ගලපා තබා බලනුවක් හට අභිගුණ්ණානිකා මධ්‍යමා’නාමිකා කනිණ්ණා’නාමිකා මධ්‍යමා නිකාසභිගුණ්ණාභිගුලිනු වැටහෙද්ද එසේම යම්සේ දෙපිට අත්ල තමා අභිමුවෙහි එකට ගලපා තබා බලනුවක් හට කනිණ්ණා’නාමිකා මධ්‍යමා නිකාසභිගුණ්ණා-අභිගුණ්ණානිකා මධ්‍යමානාමිකා කනිණ්ණාභිගුලිනු වැටහෙද්ද එමෙන් කෙශාදිමුත්‍රපයානිනකොසාසයෝද මුත්‍රාදිකෙශ පයානින කොසාසයෝද අනුලෝමප්‍රතිලෝම වශයෙන් වැටහෙත් යනු භාවයි.

11

i. යථා ව පන වචසා නථෙව මනසාපි සජ්ඣායො කානබ්බො, වචසා සජ්ඣායොපි නි මනසා සජ්ඣායස්ස පච්චයො හොති, මනසා සජ්ඣායො ලක්ඛණපටිවේධස්ස පච්චයො හොති, ලක්ඛණපටිවේධො මග්ගඵලපටිවේධස්ස පච්චයො හොති, වණණනොති කෙසාදිනං වණණො වච්ඡාපෙතබ්බො, සන්ධානතොති තෙසං සෙව සන්ධානං වච්ඡාපෙතබ්බං, දිසනොති ඉමස්මිං සරීරෙ නාභිතො උඩං උපරිමා දිසා, අධො හෙසිමා දිසා, නස්මා අසං කොඨාසො ඉමිස්සා නාම දිසාසාති දිසා වච්ඡාපෙතබ්බො, ඛකාස නොති අසං කොඨාසො ඉමස්මිං නාම ඛකාසෙ පතිසිතොති, එවං නස්ස නස්ස ඛකාසො වච්ඡාපෙතබ්බො, පරිච්ඡේදනොති සභාග පරිච්ඡේදෙ විසභාගපරිච්ඡේදෙති වෙ පරිච්ඡේද, නස්ම අසං කොඨාසො හෙසා ව උපරි ව නිරිසෙඤ්ච ඉමිනා නාම පරිච්ඡිදෙනොති එවං සභාගපරිච්ඡේදෙ වෙදිතබ්බො, කෙසා න ලොමා ලොමාපි න කෙසාති එවං අමිස්සකවසෙන විසභාගපරිච්ඡේදෙ වෙදිතබ්බො.

ii. එවං සත්තධා උග්ගහකොසලලං ආවිකම්මෙනන පන ඉදං කම්මසානං අසුකස්මිං සුතෙන පටිකකුලවසෙන කපිතං අසුකස්මිං ධාතුවසෙනාති ඤාටා ආවිකම්මබ්බං, ඉදංඤාති මහාසතිපට්ඨානෙ පටිකකුලවසෙනෙ'ව කපිතං මහාහජීපදෙපම-මහාගුලොවාද-ධාතුවිහගෙහසු ධාතුවසෙන කපිතං, කාසගතාසතිසුතෙන පන සස්ස වණණනො උපසාති න. සකාය වත්තාරි කානාති විහත්තාති, නස්ම ධාතුවසෙන කපිතං විපස්සනාකම්මසානං හොති, පටිකකුල වසෙන කපිතං සමප්කම්මසානං, නදෙනං ඉධ සමප්කම්මසානං අවිසෙසනො සබ්බසාධාරණවසෙන කපිතනති වදනතිසෙවාති,

11. i. පන, පක්ඛානතරයෙක් දක්වනු ලැබේ; වචසා, බසින්; යථා ව (සජ්ඣායො කානබ්බො), යම්සේ හැදෑරීම කටයුත්තේද; නථෙව, එපරිද්දෙන්ම; මනසාපි, සිතියුතු; සජ්ඣායො, හැදෑරීම; කානබ්බො, කටයුත්තේය; හි, ඒ කිම සැබව; වචසා, බසින්; සජ්ඣායොපි, හැදෑරීමද; මනසා, විසින්; සජ්ඣායස්ස, හැදෑරීමට; පච්චයොහොති, ප්‍රත්‍යය වේ; මනසා, සිතින්; සජ්ඣායො, හැදෑරීම; ලක්ඛණපටිවේධස්ස, අගුහ ලක්ෂණ නොහොත් ධාතුලක්ෂණ ප්‍රතිවේධයට; පච්චයො හොති, ප්‍රත්‍යය වේ; ලක්ඛණ පටිවේධො, අගුහලක්ෂණප්‍රතිවේධය නොහොත් ධාතු ලක්ෂණප්‍රතිවේධය නෙමේ; මග්ගඵලපටිවේධස්ස, මාගීඵලප්‍රතිවේධයට; පච්චයොහොති, ප්‍රත්‍යය වේ; වණණනොති, වණ්වශයෙන යනු; කෙසාදිනං, කෙසාදි කොඨාසයන්ගේ; වණණො, කාෂණයෙවනාදිවණ් නෙමේ; වච්ඡාපෙතබ්බො, සැලකියයුතු; සන්ධානතොති, සටහන් වශයෙන යනු; තෙසංයෙව, ඒ කෙසාදි කොඨාසයන්ගේම; සන්ධානං, සටහන; වච්ඡාපෙතබ්බං, සැලකියයුතු; දිසනොති, දිශාවශයෙන යනු; ඉමස්මිං සරීරෙ; මේ සිරුරෙහි; නාභිතො, නැබ් පෙදෙසින්; උඩං, මතුසිරුරු;

උපරිමාදිසා, උඛදිගු නම; (නාභිකො) අධො, නැබ පෙදෙසින් යට සිරුරු; හෙසිමාදිසා, යටිදිගුනම; තසමා, එහෙයින්; අයංකොඨාසො, මේ කුණපකොටස නෙමේ; ඉමිසසා නාම දිසායාති, මෙනම් දික්තියයි; දිසා, දිගු; වච්ඡාපෙනබ්බා, සැලකියයුත්තියැ; ඔකාසනොති, අවකාශ වශයෙන යනු; අයං කොඨාසො, මේ කුණපකොටස නෙමේ; ඉමසමිං නාම ඔකාසෙ, මෙනම් අවකාශයෙහි; හෙවත් මෙනම් ඉඩමෙහි; පතිසි තොති, පිහිටි යේයයි; එවං, මෙසේ; තස්ස තස්ස, ඒ ඒ කුණපකොඨාස යාගේ; ඔකාසො, පිහිටි ඉඩම; වච්ඡාපෙනබ්බා, සැලකියයුතු; පරිච්ඡේදනොති, පිරිසිදුම් විසින යනු; සභාගපරිච්ඡේදො, තමාගේ කොටසින් පිරිසිදුම නම්වූ සභාගපරිච්ඡේදය; විසභාග පරිච්ඡේදො, සභාගනුවූ කොටසකින් පිරිසිදුම නම්වූ විසභාගපරිච්ඡේදය; ඉති, මෙ සෙයින්; චෙ පරිච්ඡේදො, පිරිසිදුම්හු දෙදෙනෙක; තත්ථ, තදුභය පරිච්ඡේදයන් අතුරෙන්; අයං කොඨාසො, මේ කුණපකොඨාස නෙමේ; හෙසාව, යටිනුදු; උපරිව, උසිනුදු; තිරියඤ්ච, සරිසිනුදු; ඉමිනා නාම, මෙනම් පිරිසිදුමෙකින්; පරිච්ඡේදනොති; පිරිසිදුනලදසි; එවං, මෙසේ; සභාගපරිච්ඡේදො, තමාගේ කොටසින් පිරිසිදුමනම් සභාගපරිච්ඡේදයැ; චෙදිනබ්බො, දතයුතුයි; කෙසා, කෙස්හු; න ලොමා, ලොම්හු නොවෙන්; ලොමාපි, ලොම්හුද; න කෙසාති, කෙස්හු නොවෙන්; ඉති එවං, මෙ නයින්; අමිසසකවසෙන, මිශ්‍රවූවන්ගේ වශයෙන්; (අමිසසිකතවසෙන යි පාඨාන්තරයි. පළමු මුසුවූවන්ගේ පැසුළු නුවුසු බව පහළවනුයෙන් අභුතතද්භාව විධින් සිඬවූ ඒ අභුතයෙකි.) විසභාග පරිච්ඡේදො, සභාගනුවූ කොටසින් පිරිසිදුම නම්වූ විසභාගපරිච්ඡේදය නෙම; චෙදි නබ්බො, දතයුත්තේයැ.

11. ii එවං, යථොක්තනසින්; සත්තධා, සත්තප්‍රකාරයෙකින්; උග්ගහකොසලලො, උදග්ගහණකොශලාසකිංසාන විධිය; නොහොත්-උදග්ගහණකොශලාසකිංසාන ඥානය; ආවිකතිනෙතන පන, අස්වන්නාවූ ඇප්රහු විසින්; ඉදං කමමසානං, මේ කමටහන; අසුකසමිං සුතෙන, අසුවල් අසුවල් සුතැ; පටිකකුලවසෙන, ප්‍රතිකුලවශයෙන්; කචිතං, වදාළයේක; අසුකසමිං, අසුවල් සුතැ; ධාතුචසෙන, ධාතුවශයෙන්; (කචිතං, වදාළයේක; 0) ඉති ඤාතො, මෙයාකාරයෙන් දැන; ආවිකති තබ්බො, ඇස්වියයුතු; හි, විසාරකොට කියමි; ඉදං, මේ වාක්‍රිංශදකාර කමිසථානය; මහාසතිපසානෙ, මහසිවටන් සුතැ; පටිකකුලවසෙනෙ'ව, ප්‍රතිකුලවශයෙන්මැ; කචිතං, වදාළයේක; මහාහත්තිපදොපම-මහා රුහුලොවාද-ධාතුවිභවෙහසු, මහාහත්තිපදොපම-මහාරුහුලොවාද-ධාතුවිභවන නම්ලද පුකකුසාති සුත්ති; ධාතුචසෙන, ධාතුවශයෙන්; කචිතං, වදාළයේක; කායගතාසතිසුතෙන පන, කායගතාසතිසුතරෙහි වනාහි; (පන-පක්‍ෂාන්තරද්‍රෝතකයි) යස්ස, යම් මහණකුහට; (ඉදං කමමසානං, මේ කමටහන; 0) වණ්ණෙනො, වණ්ණවශයෙන්; උපසාති, වැටහේද; තං, ඒ මහණහු; සකුසාය, සදහා; වතනාරි කුසානාති, සතරදූහැන්හු; විභතනාති, විභකතයහ; තත්ථ, ඒ ධාතුවිභවයෙන් වදාළකමිසථානයන්

අතුරෙහි; නොහොත්-නථ, ඒ කායගතාසනිසුතුරෙහි, ධාතුවසෙන, ධාතුවශයෙන්; කපිතං, වද්දලකමටහන; විපස්සනාකමමයානං හොති, විදග්ගිනාකමීසාන නමිවේ; පටිකකුලවසෙන, ප්‍රතිකුල වශයෙන්; කපිතං, වද්දලකමටහන; සමට්කමමයානං (හොති), සමට් කමීසානනමිවේ; තදෙනං, ඒ වාත්‍රිංශද්‍යුකාරකමීසානායනෙම; ඉධ, මේ සතිපට්ඨාන විභවගයෙහි; සමට්කමමයානං, සමට්කමීසානනම; අවිසෙසනො, සාමාන්‍ය හෙයින්; සබ්බසාධාරණවසෙන, සියලුසමට්ඨනට සාධාරණ වශයෙන්; (සියලු සමට් විදග්ගිනාවන් සාධාරණවශයෙන් යනු බුරුම සන්නයි. හේ ටිකායොජනාවිවරණයන් හා ද පෙළහාද නොයෙදේ.) කපිතං ඉති, වද්දලසේකැයි වදනනියෙව, යෙත්මැයි. (ඉති-සමාප්ති යෙහි නිපා.)

* අනිත්‍යදුඃඛානාත්මලක්‍ෂණප්‍රතිවේධයාගේ දෙහෝසි යන ආශයිකාවාරණය පිණිසැලකැමුණුපටිවේධයානි අසුභලකම්භ පටිවේධයා ධාතුලකම්භපටිවේධයා වාසී වැණුහ (මු.ටි.) මෙහි අශුභලක්‍ෂණනම් කොශාදිකොඨාසයන්ගේ පිළිකුල් බවයි. ධාතු ලක්‍ෂණය නම් කොශාදිකොඨාසයන්ගේ ඥානබා'බ්‍රහ්මනොමණ සමුදිරණ භාවයෝසිඅසුභලකම්භණං කොසාදිනං පටිකුලභාවො ථමාදි භාවො ධාතුලකම්භණං (අ.ටි.)

* අත්තනො භාගො සභාගො සභාගෙන පටිවේජදෙ සභාගපටිවේජදෙ, හෙළුපටිනිජිංහෙනහි සක කොඨාසික කෙසත්ත රුද්දිති ච පටිවේජදෙති අත්තොසී මූලටිකාපාය හෙයින් නමාගේ කොටස සභාගනම්, සභාග නම්ලද නමාගේ කොටසින් පිරිසිදීම සභාගපටිවේජද නම්. අධිසාන්- උපරිඡාන්- නියතීන්- මය්‍යාදවන් කරණකොටගෙනද නමාගේ කොටස්හිවූ හෝ සමාන කොටස්හිවූ කමටහන කොශසීමාදින් කරණකොටගෙනද පිරිසිදීම නමැයි යන අභියැවේ. මේ ටිකාවැකියෙහි ආ සකොඨාසික නඩිනානායාගේ නිළිවනය මෙසේසිඅත්තනො කොඨාසො සමානො වා කොඨාසො සකොඨාසො තත්භවො සකොඨාසිකො කමමයානං (අ.ටි.)

* “ධාතු විභවෙන” යන සාමාන්‍යවචනයෙන් විභවප්‍රකාර ණොක්ත ධාතු විභවගයෙහි දෙහෝ යන ආශයිකාපරිහරණය පිණිසැලකැමුණු ධාතු විභවෙන ප්‍රකකුසානිසුත්තංසී විසු (මු.ටි.)

* “සාධාරණවසෙන” යන මේ වදන් පමණකින්ම අනිම නාමය සිඬකල්හි “සබ්බසාධාරණවසෙන”යි සවිශේෂකොටැ ගැන්ම වණිකාතසත්වශයෙන් වතුපකඩ්‍යානික සමට්කමීසානාය හා සාධාරණ භාවයන් දැක්වීම පිණිසයැ. කියේ මැනෝසාධාරණවසෙනානි ජන්තකෙනෙ'ව සිධෙ සබ්බගහණං වණණකසිණවසෙන වතුත්ථ ඤානික සමට්සාධාරණත්ථසු ව දස්සන්තං (මු.ටි.)

12

i. එවං සත්තධා උග්ගහකොසලං ආවික්ඛිට්වා අනුපුබ්බතො නාතිසිසතො නාතිසංඤ්ඤාතො විකෙතපපට්ඨාහනතො පණණන්ති සමතික්කමනතො අනුපුබ්බමුඤ්චනතො අප්පණාතො නසො ච සුත්තන්තාති එවං දසධා මනසිකාරකොසලං ආවික්ඛිට්තං.

ii. තත්ථ අනුපුබ්බතොති ඉදංඤ්ඤාති සජ්ඣාසකරණතො පසාස අනුපට්ඨාපිසා මනසිකාතං, න එකනන්තිකාස, එකනන්තිකාස භි මනසිකරෙතොති සථා නාම අකුසලො පුරිසො චන්ද්‍රිංසපදං නිසෙසංඤ්. එකනන්තිකාස ආරෙහනතො කිලනනකාසොපනති න ආරෙහණං සම්පාදෙති එවමෙව භාවනාසම්පන්නවිසෙන අධි ගතවබ්බස අසාදසා අනට්ඨමා කිලනනවිතො පනති න භාවනං සම්පාදෙති.

iii. අනුපුබ්බතො මනසිකරෙතොනාපි ච නාතිසිසතො මනසිකාතං, අතිසිසතො මන්තීකරෙතො භි සථා නාම නිසො ජනං මග්ගං පටිපජ්ජිට්වා ඛක්කමනවිසංජ්ජනං අසලලකොට්ඨා සිසෙත ජවෙන සන්තකනනුමපි ගමනාගමනං කරෙතො පුරිසං කිඤ්චාපි අධානං පරික්කසං ගවජති අථබ්බා පුච්ඡිට්වා'ව ගතවබ්බං හොති එවමෙව කෙවලං කම්මසානං පරිසොසානං පාපුණාති අවි භූතං පනහොති න විසෙසං ආවහති, තස්මා නාතිසිසතො මනසිකා තං, සථා ච නාතිසිසතො එවං නාතිසංඤ්ඤාතොපි, අතිසංඤ් ඤාතො මනසිකරෙතො භි සථා නාම නදහෙ'ව නිසොජනං මග්ගං ගතතු කාමසං පුරිසං අනන්ධමග්ග රුක්ඛපබ්බතග්ගනාදිසු විලම්බමානසං මග්ගො පරික්කසං න ගවජති විහතිහෙන පරිසොසා පෙනෙබ්බා හොති එවමෙව කම්මසානං පරිසොසානං නගවජති විසෙසාධිගමසං පව්වසො න හොති.

iv. විකෙතප පට්ඨාහනතොති කම්මසානං විසංජ්ජිට්වා බහිධා පුච්ඡනාරම්මණෙ වෙනසො විකෙතපො පට්ඨාහිතබ්බා, අප්පට්ඨාහතො භි සථා නාම එකපදිකං පපානමග්ගං පටිපන්නසං පුරිසං අක්කමනපදං අසලලකොට්ඨා ඉතොවිතොව විලෝක සතො පදවාගෙ විරජ්ඣති නතො සන්පොර්සෙ පපාන පති තබ්බං හොති එව මෙව බහිධාවිකෙතපෙ සති කම්මසානං පරි භාසති පරිධංසති තස්මා විකෙතපපට්ඨාහනතො මනසිකාතං.

v. පණණන්තිසමතික්කමනතොති සා අසං කෙසා ලොමාති ආදිකා පණණන්ති නං අතික්කමිට්වා පටිකකුලනති විතනං ධිපෙ තබ්බං, සථා භි උදකදුලලහකාලෙ මනුසා අරඤ්ඤ උදපානං දිට්වා තත්ථ නාලපණණාදිකං කිඤ්චිදෙව සඤ්ඤාණං බහිට්වා තෙන සඤ්ඤාණෙන ආගතො නිසාසනති වෙව පිටනති ච, සද පන තෙසං අභිණ්ඤාසඤ්චාරෙන ආගතාගතපදං පාකං හොති නද සඤ්ඤා

ණෙන කිව්වං න හොති ඉවජ්ඣිවජ්ජනකංණෙ ගතංවා නභායනති
 වෙව පිවනති ව ඵවමෙව සුඛබ්බාගෙ කෙසාලොමාති පණ්ණනති
 වසෙන මනසිකරොනො පටිකකුලභාවො පාකවො හොති, දථ
 කෙසා ලොමාති පණ්ණනති. සමතිකමිධා පටිකකුලභාවෙ
 සෙව විතතං ධිපෙනබ්බං

12. i එවං, මෙකිනසින්; සත්තධා, සත්පරිද්දෙකින්; උග්ගහකො
 සලලං, උදග්ගහණ කොශලයය; ආවිකක්ඛිනා, අස්වා; අනුපුබ්බතො, අනු
 පුඵභෙසින; හෙවත්-පරිපාටිය නොඉක්මවීමෙන; නාතිසිසතො, නාති
 සිසුභෙසින; හෙවත්-ඉතායුහුසුලු නොවීමෙන; නාතිසතිකතො, නාති
 දකුභෙසින; හෙවත්-ඉතා ලස් නොවීමෙන; විකෙඛපපටිබාහනතො,
 බතිධාලමනසෙහි විතතයාගේ විකේෂණය පිළිබාන හෙසින; (කමිසථා
 නයාගේ විකේෂණය වලහන හෙසින, 8) පණ්ණනති සමති කමමනතො,
 කෙස්ලොමි ඇ පණ්ණත් ඉක්මවන හෙසින; අනුපුබ්බමුඤ්චනතො, නො
 වැටහෙන කොටස් කෙමෙන් මුදනහෙසින; අප්පණාතො, අපීණා
 හෙසින; (ධාතුචිතඛනවණ්ණාතාවෙහි “සලකබණ්ණතො”යි මෙහි අප්ප
 ණාතො සිද්ධ දක්නාලැබේ.) තයො ව සුභතනනා, අධිවිතන සුත්රයැ
 ශිතිභාව සුත්රයැ බොධ්‍යඛනකොශලය සුත්රයැ යන සුත්‍රාන්තයෝ තුන්
 දෙනයහ; ඉති එවං, මෙකි පරිද්දෙන්; දසධා, දශප්‍රකාරයෙකින්;
 මනසිකාරකොසලලං, මෙනෙහි කිරීමෙහි පටුභාවසංකීර්ණානවිධය;
 නොහොත්- මෙනෙහිකිරීමෙන් නිපයන කොශලයසංකීර්ණානඤ්ඤාය;
 ආවිකක්ඛනබ්බං, ඇස්වියයුතු.

12. ii තත්ථ, ඒ දශවිධවූ මනසිකාරකොශලයයන් අතුරෙහි; අනු
 පුබ්බතොති, අනුපුබ්බතො යන්නෙන; (විනිවජ්ජයො එවං වෙදිතබ්බො,
 විනිසු මෙසේදනායුතු; 0) හි, විඤ්ඤාතොටැ කියමි; ඉදං, මේ වාත්‍රි-ශද්
 කාරකමිසථානය; සංකීර්ණායකාරණනොපඨාය, බසිනුදු සිතිනුදු පුහුණු
 කිරීමෙහි පටන්ගෙනැ; අනුපටිපාටියා, පාලයාගතකෙසාලොමානධා
 දනනාතවොයනාදි පිළිවෙළින්; නොහොත්- පෙළෙහිආ පිළිවෙළතො
 ඉක්මැ; මනසිකාතබ්බං, මෙනෙහිකළයුතු; එකනන්දිකාය, කෙසා නධා
 තවො යනාදිවූ අතර එක් එක් කොටස් ඇති පිළිවෙළින්, න (මනසි
 කාතබ්බං, 0) මෙනෙහිනොකළයුතු; හි, කවරහෙසිනසත්?; එකනන්දි
 කාය, කෙසා නධා තවො යනාදිවූ අතර එක් එක් කොටස් ඇති
 පිළිවෙළිනුදු; මනසිකරුනො, මෙනෙහිකරන්නාවූ මහණතෙම;
 (පතති නභාවනං සමපාදෙති යන ක්‍රියාපදවය හා සමබ්බසි) යථානාම,
 උපමාවක්නමි; අකුසලො, අදක්ඛණ්ණ; පුරිසො, පුරුෂයෙක්; වතනිංසපදං,
 දෙතිස්පෙත්තක්ඇති; නිසෙසණිං, හිණ; එකනන්දිකාය, මැදින් එකක්
 හැරහැර; ආරුහනො, නැගෙන්නේ; කිලනකායො, කලානත
 ශරීර ඇතිවැ; (යථා) පතති, යම්සේ හෙන්නේද; ආරුහනං, නැඟීම;
 (යථා) තසමපාදෙති, යම්සේ සැපවියනොහේද; එවමෙව, එපරිද්දෙන්ම;
 භාවනාසමපතතිවසෙන, බවුන්සැපත්විසින්; (භාවනාසමපතතියගේ

බලයෙන් යුක්තය) අභිගනනබලය, පැමිණියයුතු වූ; අසාදය, ධ්‍යාන මායීඵලසුබසංකීර්ණ භාවනාසංවාදයට; අනඛිගමා, නොපැමිණීමෙන්; කිලනවිතොතා, කලානත සිත්ඇත්තේ වැ; පතනි, භාවනාවෙන් හෙත්තේය; භාවනා, භාවනාව; නසමාදෙති, සැපවිය නොහෙත්තේ යි; (ලක්ෂණප්‍රතිවේදය නොපැමිණෙත්තේය යුක්තය)

12. iii අනුපුබ්බතො, අනුපුබ්බතෙතිත්;-පිළිවෙළින්; මනසිකරොනො නාපිව, මෙනෙහිකරනුවහු විසිනුදු (වබ්බදවාකාසාරභයෙහිය) අතිසි සතො, ඉතායුහුසුදු වීමෙන්; න මනසිකානබ්බං, මෙනෙහිනොකටයුතු; (ඉතාඉක්මන්ව මෙනෙහිනොකටයුතුයේ යි) හි, කවරහෙයින්යත්; නොහොත්, හි, ඒ සැබෑමය; අතිසිසතො, ඉතායුහුසුදු වීමෙන්; මනසි කරොනො, මෙනෙහිකරන්නාවූ මහණාගේ; (කම්මසානංයන්න භා සම්මකිය ඡෂ්ඨාපතයා) නොහොත් මෙනෙහිකරන්නාවූ මහණහට; (පාපුණාති යන්න භා සම්මකිය වතුර්විය) යථානාම, උපමාවක් නම් තියොජනං, තුන්යොදුන් ඇති; මග්ගා, මහට; පටිපජ්ජනා, පිළිපැද; ඔක්කමනවිසාජ්ජනං, යායුතු වැළභියයුතු මහ; අසලලකෙතිනා, නො සලකා; සිසෙතජ්ජෙන, සිසුවූ ජවයෙන්; සත්තකතතුවපි, සියක්වටද; (මෙහි ගත ශබ්දයා සත්තසාධොයනාදි තත්ති මෙන් බහවීමෙහිය) සත්තකතතුවපිසිද පාසියි. එසේ වුව) සත්තකතතුවපි, සත්වටකුද; ගමනාගමනංකරොනොපුරිසස්ස, යනු එනු කරන පුරිස්සට; අධානං, දික්මහ; කිඤ්චාපිපරිකයං ගවජනි, කිසිසේත් ගෙවෙන්නේය; අථබො, එතතුදුවත්; පුච්ඡිතාව, යායුතු නොයායුතු නැත් නොසලකන බැවින් විචාරම; ගනනබ්බංගොති, යායුතුවේ; එවමෙව, එපරිද්දෙන්ම; කෙවලා, හුදෙක්; කම්මසානං, කම්මහන; පරියොසානං, කෙළවරට; පාපුණාති, යෙසි; පත, එසේ වී නමුත්; අවිභූතංගොති, (ප්‍රතිකුලාකාරය මනාකොට නොසලකන බැවින්); අප්‍රකාශවූයේවේ; විසෙසං, ධ්‍යාන ධම්මවිශේෂයක්; නආවහති, නොඑළවා; නසමා, එහෙයින්; අතිසිසතො, ඉතා යුහු වැ; නමනසිකානබ්බං, මෙනෙහි නොකටයුතු; යථාවනාති සිසතො, යම්සේ ඉතා යුහු වැ මෙනෙහි නොකටයුතුද; එවා, එපරිද් දෙන්; නාතිසතිකතොපි, ඉතා සෙමෙනුදු මෙනෙහි කටයුතු නොවේ; හි, යම්හෙයකින්; අතිසතිකතො, ඉතා ලස් වැ; මනසිකරොනො, මෙනෙහිකරනුවහට; යථානාම, උපමාවක් නම්; තදහෙව, එදවස්හිම; තියොජනංමග්ගං, තුන්යොදුන් ඇතිමහ; ගතතුකාමස්ස, යනු කැමත් තාවූ; පුරිසස්ස, පුරිස්සට; අනතරුමග්ගෙ, අතරමහ; රුක්කපබ්බත ගහණාදිසු, රුක්සෙල්වනලැහැබි ඇ තත්ති; විලක්ඛමානස්ස, ලස්වමින් සිටියදී; මග්ගා, මහ; පරිකයං, තිමාවට; නගවජනි, නොයේ; (නො ගෙවෙයි යු නැති) විහතිහෙන, දෙතුන්දවසෙකින්; (මනො, මහ; ට) පරියොසාපෙතබ්බංගොති, ගෙවියයුතුවේ; එවමෙව, එපරිද්දෙන්ම; කම්මසානං, කම්මහන; පරියොසානං, තිමාවට; නගවජනි, නොයේ; විසෙසාධිගමස්ස, ධ්‍යාන විශේෂාධිගමයට; පච්චයො, ප්‍රත්‍යයයෙක්; නහොති, නොවේ

12. iv විකේඛපපට්ඨානනතො, විකේඛපපට්ඨානනතො යන්නෙහි; (විනිච්ඡයො ඵලං වෙදිතබ්බො, විනිසු මෙසේ දනගුණ; 0) කම්මසානං, කම්මහන; විසුසුසුසු, හැර; බහිමාපුට්ඨනතාරමණේ, පිටතැ රුපාදි අරමුණෙහි; (රුපාදිහි නිලාදිත් විසින් නානාස්වභාව ඇති හෙයින් පුට්ඨනතාරමණ නම්වෙත්; කායානුදයීනාව හැර ශුභාදිවශයෙන් ගනු ලබන කොශාදිහුද මෙහි බහිමාපුට්ඨනතාරමණ නම්හුමැයි;) වෙනසො, සිත්හුගේ; විකේඛපො, අසමාධානලක්ෂණවූ විකේෂපය; පට්ඨානිතබ්බො, (කම්මහත් මෙනෙහිකරනුවහු විසින් මනාකොට සිහිඑළවා) සකස් කොටැ දුරුකළහු; අපට්ඨානනතො, නොපිළිබහනුවහට; යථානාම, උපමාවක් නම්; එකපදිකා, එකපදිකවූ; පපානමග්ගා, ප්‍රපානමාගීයට; පටිපනාසා, පිළිපත්; පුරිසසා, පුරුෂයා; අකකමනපදං, ඇක්මෙන පිය; අසලලකෙඛනා, නොසලකා; ඉතොවිතොව ඔලොකයනො, ඔබ්බ නොබ බලනුවහට; පදවාරො, පියවර; විරජකිති, වරදනේය; තතො, ඒ පියවර වැරදිගිය කරුණෙන්; (නොහොත්- තතො, ඉක්බිත්තෙන්; යනු විගුණිමාගී සන්නිධි) සතපොරිසෙ, සියක් පුරුෂප්‍රමාණ ඇති; පාපනෙ, ප්‍රපානයෙහි; පතිතබ්බං හොති, හියයුතු වේ; ඵලමෙව, එපරිද්දෙන්ම; බහිමාපිකේඛපෙසති, පිටතැ රුපාදි අරමුණෙහි විකේෂපය ඇති කල්හි; කම්මසානං, කම්මහන; පරිභායති, පිරිහෙයි; පරිධංසති; විනාශවෙයි; තසමා, එහෙයින්; විකේඛපපට්ඨානනතො, පුට්ඨනතාරමණ යෙහි විකේෂපය පිළිබැඟීම් විසින්; මනසිකානබ්බං, මෙනෙහි කටයුතු.

12. v පණණ්ණතිසමතිකකමනනොති, පණණ්ණතිසමතිකකමනනො යන්නෙහි; (විනිච්ඡයො ඵලං වෙදිතබ්බො, විනිසු මෙසේ දනගුණ; 0) කෙසාලොමාති ආදිකා, කෙස්සු ලොම්හු යනාදිවූ; යා අයං පණණ්ණති, අප්‍රධමයන් නිසා පණවනලද යම් ප්‍රඥප්තියක් ඇද්ද; තා, ඒ කොශාදි ප්‍රඥප්තිය; අතිකකම්නා, පිළිකුල් බැවීමෙන් උගුවවා; පටිකකුලනති, පිළිකුලැයි; විතතා, සිත; යපෙනබ්බං, තිබියයුතු; හි, විභාරය කෙරෙමි; උදකදුලලහකාලෙ, දියදුලබකලැ; මනුසා, මිනිස්සු; අරඤ්ඤ, අරණ්‍යයෙහි; උදපානං, ලිදක්; දිස්වා, දෑක; තත්ථ, ඒ උදපානයෙහි(ඒ උද පානාසන්නස්ථානයෙහියුසේයි) නාලපණණාදිකං කිඤ්චිදෙවසඤ්ඤණං, තල්පත් ඇති සිසිලකුණක්; බන්ධිතා, බැඳ; තෙනසඤ්ඤණෙන, ඒ සලකුණෙන්; ආගන්තා, අවුත්; නභායනතිවෙව, නහද්ද; පිවනතිව; පැත් බොද්ද; යදපන, යම් කලෙකා වනාහි; තෙසා, ඒ මිනිසුන්ගේ; අභිණ්ඨ සඤ්ඤාරෙන, එක්වත්හසරකිරීමෙන් (නිතොරහැසිරීමෙන් යුසේයි) ආගනාගතපදං, ආගිසපියලකුණ; පානටංහොති, පහළවේද, (ආගන පථංපානටංහොති, ආගහපහළවේද යනු සන්නිධි) තද, එකල්හි; සඤ්ඤණෙන, බැඳ තුබූ තල්පත් ඇති සලකුණෙන්; කිව්වානහොති, වැඩෙක්නැති; ඉවජිතිච්ඡිතකකමණේ, කැමති කැමති කෙණෙහි; ගන්තා ගොස්; යථානභායනති, යම්සේ නහද්ද; (යථා) පිවනති, යම්සේ පැත් බොද්ද; ඵලමෙව, එපරිද්දෙන්ම; පුබ්බභාගෙ, පුළුභාගයෙහි; කෙසාලොමාති පණණ්ණතිවසෙන, කෙස්සු ලොම්හු යන පණත් විසින්; මනසි

කරෙතො, මෙනෙතිකරනුවහව; පටිකකුලභාවො, පිළිකුල්බව තෙමේ; පාකටොහොති, පහළවූයේවේ; අථ, පසුව; නොහොත්-එසේ ප්‍රකාශ වැ වැටහෙන කල්හිහි; නොහොත් භාවනාව විවිප්‍රතිපත්තකාල; කෙසා ලොමාතිපණ්ණෙනති, කෙස්සු ලොම්හු යන පණත; සමතිකකම්භා, ඉක්මවා; පටිකකුලභාවෙයෙව, පිළිකුල් බැවිහිම; (කොටසුන්ගේ පිළි කුල් ආකාරයෙහි මැ යුසේසි) විතතං, භාවනාසිත; ස්පෙතබ්බං, පිහිට විසයුතු.

* **ඛනකමනවිස්සජ්ජනන** පටිපජ්ජනබ්බවජ්ජනබ්බෙ මග්ගෙති අත්තො (මු.ටී) පිළිපැද්දයුතු යායුතු මහත් නොපිළිපැද්දයුතු හළයුතු නොයායුතු මහත් “ඛනකමනවිස්සජ්ජන” යන්නෙන් හඟවා. හුදු ක්‍රියාමාත්‍රය නොහඟවා යුසේසි.

* අගුහවශයෙන් හෝ ධාතුවශයෙන් හෝ කායානුදශීනය හැර හෙවත් කෙශාදිකොසාසයන් මෙනෙහි නොකොටැ ගුහාදිවශ යෙන් අරමුණුගනුලබන්නාවූ කෙශාදිහුම බහිශාපුප්‍රත්තාරමමණහු මැසි මූලවිකාතිවිසුඤ්ඤාබාධාපුප්‍රත්තාරමමණෙති **කායානුපසංගනං හිඤා සුභාදිවසෙන ගස්සමානා කෙසාදයොපි බහිශාපුප්‍රත්තාරමමණානෙ’වාති වෙදිතබ්බා** යි.

තවද අගුච්ඡා ප්‍රතිකුලයයි කෙශාදිකොසාසයන්හි පැවැත්වියයුතු අගුහානුදශීනය හැර හෙවත් ප්‍රතිකුලමනසකාරය නොකොටැ ගුහාදි වශයෙන් ගනුලබන්නාවූ කෙශාදිහුම මෙහි **බහිශාපුප්‍රත්තාරමමණා නමැසි දහයුතුයහ**, එසේ මැනෝ:-රූපාදිනු නිලාදිවශයෙන් බොහෝවූ සවභාවයන් බැවින් පුප්‍රත්තාරමමණනම නානාලම්භනය යනු භාවයි: කියේමැනෝ-**විශුඛමාශිපික වෙතිඤ්ඤාබාධාපුප්‍රත්තාරමමණෙතිඅසුචි පටිකකුලනති කෙසාදිසු පවතෙතනබ්බං අසුභානුපසංගනං හිඤා සුභාදිවසෙන ගස්සමානා කෙසාදයොපි ඉධ බහිශා පුප්‍රත්තාරමමණ මෙවති වෙදිතබ්බා**, රූපාදයොහි නිලාදිවසෙන පුප්‍රසභාවනය පුප්‍රත්තාරමමණ නම නානාරමමණනති අත්තො යි.

මෙහි පාඨවයයෙහි වෙනසනම්: මෙනන්හි “**කායානුපසංගනං හිඤා**” යනුයි. එනන්හි “**අසුභානුපසංගනං හිඤා**” යන්නයි. කායානු පසංගනං හිඤාති අසුභතො වා ධාතුතො වා අනුපසංගනං මනසිකාරං අකායා යන අනුට්ඨාච්චරණයෙන් තදච්ඡා වෘත්තීකාතයැ.

13

i. අනුපුබ්බමුඤ්චනතොති සො සො කොසාසො න උපසාති තං තං මුඤ්චනෙනන අනුපුබ්බමුඤ්චනතො මනසික නබ්බං, ආදි කමමිකස්ස හි කෙසාති මනසිකගේතො මනසිකාගේ ගනඤා මුත්තනති ඉමං පටිසොසානකොසාසමෙව ආහවෙ තිඝ්ඛි, මුත්තනති ච මනසිකගේතො මනසිකාගේ ගනඤා කෙසාති ඉමං.

ආදිකොඨාසමෙව ආභවව නිසති, අථස්ස මනසිකරෙතො කෙවි කොඨාසා උපඝහනති කෙවි න උපඝහනති, තෙන ණ සෙ උපඝහනති නෙසු නෙසු නාව කම්මං කාතබ්බං, සාව චිසු උපඝිතෙසු නෙසමපි එකො සුචුසුතරං උපඝහනති, එවං උපඝිතං පන තමෙව සුතපසුතං මනසිකරෙතෙන අස්සන්තා උප්පාදෙතබ්බා.

ii. නත්තා'සං උපමා:-සථා හි චතතිංසනාලකෙ නාලවතෙ වසනං මකකටං ගහෙනුකාමො දුද්දො ආදිමහි සිත්තාලස්ස පණ්ණං සරෙන විජ්ඣිතො උකකුසිං කරෙස්ස අථ සො මකකටො පටිපාටිසා නස්මිං නස්මිං නාලෙ පනිතො පරිසන්තනාලමෙව ගවෙස්සා නස්මි පි ගතො දුද්දො නට්ඨෙව කතෙ සුත නෙතෙ'ව නසෙන ආදිනාලං ආගවෙස්සා, සො එවං සුතපසුතං පටිපාතිස මාතො උකකුචුසුකකුසිඨාතෙසෙව උඝගිතො සුත අනුක්කමෙන එකස්මිං නාලෙ නිපතිතො නස්ස වෙමජෙකි මකුලනාල පණ්ණං සුචිං දලං ගහෙතො විජ්ඣිසමානොපි න උඝහෙස්ස එවං සමපදමිදං දඝබ්බං.

iii. නත්ති'දං ඔපමමසංසදන්තං, සථා හි නාලවතෙ චතතිංස නාලා එවං ඉමස්මිංකාසෙ චතතිංසකොඨාසා, මකකටො විස විතතං, දුද්දො විස සොගාවචගේ, මකකටස්ස චතතිංසනාලකෙ නාලවතෙ නිවාසො විස සොගිතො විතතස්ස චතතිංසකොඨා සකෙ කාසෙ ආරම්මන්වසෙන අනුසස්සවරන්තං, දුද්දො ආදිමහි සිත්තාලස්ස පණ්ණං සරෙන විජ්ඣිතො උකකුසිංසා කනාස මකකටස්ස නස්මිං නස්මිං නාලෙ පනිතො පරිසන්තනාලගමනං විස සොගිතො කෙසාති මනසිකාරෙ ආරබ්භෙ පටිපාටිසා ගතො පරිසොසාන කොඨාසෙ එව විතතස්ස සන්ධානං, සුතපව්වාගමනෙපි එසෙ'ව නසො, සුතපසුතං පටිපාටිසා ගවජ්ජානස්ස මකකටස්ස උකකුචුසු කකුසිඨාතෙ උඝානං විස සුතපසුතං මනසිකරෙතො කෙසුචි කෙසුචි උපඝිතෙසු අනුපඝහනෙන විස්සජෙජ්ජා උපඝිතෙසු කම්ම කරන්තං, අනුක්කමෙන එකස්මිං නාලෙ නිපතිතො නස්ස වෙමජෙකි මකුල නාලපණ්ණං සුචිං දලං ගහෙතො විජ්ඣිසමානස්ස අනුඝානං විස අවසානෙ චිසු සොසුචුසුතරං උපඝාති තමෙව සුතපසුතං මනසි කරිතො අස්සන්තාස උප්පාදිතං.

iv. අපග්ගි උපමා:-සථා නාම පිණ්ඩපාතිකො හිකු චතතිංස කුලං ගාමං උපනිස්සාස වසනො පඨමගෙහෙ එව වෙ හිකුතා ලභිතො පරතො එකං විස්සජෙස්ස සුතදිවසෙ තිස්සො ලභිතො පරතො වෙ විස්සජෙස්ස නත්තං දිවසෙ ආදිමහිසෙව පනපුරං ලභිතො ආසනසාලං ගතො පරිභුක්ඛෙස්ස එවං සමපදමිදං දඝබ්බං, චතතිංසකුලකාමො විස හි චතතිංසාකාරෙ, පිණ්ඩ පාතිකො විස සොගාවචගේ, නස්ස නං ගාමං උපනිස්සාස වාසො විස සොගිතො චතතිංසාකාරෙ පරිකම්මකරන්තං, පඨමගෙහෙ

මෙහිකතා, පරතො ඵනිසා විසංජන. විස දුනිසදිවසෙ නිසෙසා
ලභිතා පරතො විනන. විසංජන. විස ව මනසිකරෙතො මනසි
කරෙතො අනුපඝ්භගෙන අනුපඝ්භගෙන විසංජනො උපසිනෙසු
උපසිනෙසු යාම කොඝාසමසෙ පටිකම්මකරණං, නතිසදිවසෙ
ආදිමහිසෙව පනනපුර. ලභිතා ආසනසාලායං නිසිදිතා පටි
භොගො විස විසු යො සුදුසුතරං උපඝ්භනි නමෙව පුනහසුතං මොසි
කපිතා අපජණාය උපපාදනං.

13. i අනුපුබ්බමුඤ්ඤවනතොති, අනුපුබ්බමුඤ්ඤ නතො යන්තෙති;
(විනිවජ්ජයො ඵලං වෙදිතබ්බො, විනිසු මෙසේ දනසුතු) යො යො කොඝා
සො, යම් යම් කුණපකොටසෙක්; න උපඝාති, නොවැටහේද; නං නං, ඒ
ඒ නොවැටහෙන කුණපකොටස; මුඤ්ඤනෙනා, මුදන්තනු විසින්;
නොහොත්-පියමින්; අනුපුබ්බමුඤ්ඤවනතො, අනුපුච්චි මුඤ්ඤවන වශයෙන්;
හෙවත්-නොවැටහෙන නොවැටහෙන කොටසින් පිළිවෙලින් පියමින්;
මනසිකාතබ්බං, මෙනෙහි කටයුතු; (නං නං මුඤ්ඤවනෙනා මනසිකා
තබ්බං සීද පායසි) හි, විසාරය කෙරෙමි; කෙසාති මනසිකරෙතො, කෙස්
හසි මෙනෙහි කරන්නාවූ; ආදිකම්මකසු, ආදිකම්මයාගේ; මනසිකාරො,
මනසකාරය; ගතතා, ගොස්; මුත්තනනි, මුත්තයයන; ඉමං පටියොසාන
කොඝාසමෙව, මේ කෙළවරකොටසම; ආහව්ව, පැහැර; තිඝ්ඛි, සිටි
තේයැ; මුත්තනනි ව මනසිකරෙතො, මුත්තය මෙනෙහි කරන්නාවූ
ආදිකම්මයාගේද; මනසිකාරො, මනසකාරය; ගතතා, ගොස්; කෙසාති,
කෙස්හ යන; ඉමං ආදිකොඝාසමෙව, මේ පළමුකොටසම; ආහව්ව,
පැහැර; තිඝ්ඛි, සිටිතේයැ; අථ, ඉක්බිත්තෙන්; නොහොත්-ඵකල්හි;
මනසිකරෙතො, මෙනෙහිකරන්නාවූ; අසු, ඒ මහණහට; නොහොත්;
අසු, මේ යොතිනු; මනසිකරෙතො, මෙනෙහි කරණුවහට; කෙච්චි
කොඝාසා, සමහර කොටස් කෙනෙක්; උපඝ්භනනි, වැටහෙත්; කෙච්චි,
සමහර කොටස් කෙනෙක්; න උපඝ්භනනි, නොවැටහෙත්; තෙන, ඒ
යොගාවචරමහණනු විසින්; යෙයෙ, යම් යම් කොටස් කෙනෙක්;
උපඝ්භනනි, වැටහෙද්ද; තෙසුතෙසු, ඒ ඒ කොටසින්හි; යාව, යම්
තාක්; විසුඋපසිනෙසු, කොටස් දෙදෙනකු වැටනුනුකල්හි; තෙසමපි, ඒ
වැටනුනු දෙකොටසින් අතුරෙහිද; ඵකො, ඵක් කොටසෙක්; සුදුසුතරං,
වෙසෙසින්මැ; උපඝ්භනි, වැටහේද; නාව, ඒ තාක්; කමං, මනසකාර
කම්මය; කාතබ්බං, කටයුතු; පන, පක්ඛානතරයෙක් කියනු ලැබේ; ඵලං,
මෙසේ වෙසෙසින්මැ; උපසිනං, වැටනුනු; තමෙව, ඵම කොටස;
පුනපුනං, පුනපුනා; මනසිකරෙනෙනා, මෙනෙහි කරන්නනු විසින්;
(මෙනෙහි කරන්නනු වැට) අපජණා, අභිණානොමෝ; උපපාදෙනබ්බො,
ඉපිද විසයුතු.

13. ii තත්‍ර, ඒ දෙතිස් කොටසින් කෙරෙහි නොවැටහෙන නො
වැටහෙන කොටසින් හැර හැර වැටහෙන කොටසින් ගෙන අභිණා
ඉපිදවීමෙහි; නොහොත්- ඒ පුන පුනා මෙනෙහිකොටැ අභිණාවගේ
ඉපිදවීමෙහි; x අයං උපමා, වක්ඛානණවූ මෝනොමෝ උපමායි; හි,

විසාරය කෙරෙමි; චතතිංසනාලකෙ, දෙතිස්නලක් ඇති; (තල්ගස් දෙතිස්සක් ඇති; 8) තාලවනෙ, තල්වෙනෙහි; වසන්තං, වසන්තාවූ; මකකටං, වදුරකු; ගහෙතුකාමො, අල්වාගනු කැමැත්තාවූ; ලුඤ්ඤ, වැදිනෙමේ; ආදිමනි සීතනාලසං, ආදියෙහි සිටි තාලවාක්ෂයාගේ; පණ්ණං, පත්‍රය; සරෙන, හියෙන්; විජ්ඣිතා, විදූ; උකකුභිංකරෙය්, හඬනගත්තේය; අපං, ඒ හඬනගත කාලයෙහි; නොහොත්-ඉක්බිත්තෙන්; සො මකකටො, ඒ වදුරු තෙමේ; පටිපාටියා, පිළිවෙළින්; තස්මිංතස්මිංතාලෙ, ඒ ඒ තල්ගසෙහි; පතිතා, හි; පරියන්තනාලමෙව, කෙළවර තල්ගසටම; ගච්ඡෙය්, යන්නේය; 'ඒ ඒ තල්හි හි හුනුනුනුතලා නොපිහිටා කෙළවර තලම පිහිටා යන අපිසි) තත්පිගතතා, ඒ කෙළවරතලටද ගොස්; ලුඤ්ඤ, වැද්ද විසින්; තථෙවකතෙ, එසේම හියෙන් තල්පත්විද හඬ ගැසූ කල්හි; පුන, නැවත; තෙනෙවනයෙන, ඒ නියායෙන්ම; ආදි තාලං, ආදියෙහිවූතලට; ආගච්ඡෙය්, එන්නේයි; සො, වදුරුතෙමේ; එවං, මෙසේ; පුනපුනං, නැවත නැවත; පටිපාතියමානො, නගනු ලබන්නේ; (පටිපාතියාගච්ඡමානොයි පාඨාන්තරයි 8) උකකුභුකකුභිසා නෙයෙව, හඬගැසූ හඬගැසුනන්නිම; උභිතිතා, නැගි; (මෙසේ එක් නැතෙක හඬගැසූ කල්හි ක්‍රමයෙන් සියලුකල්හි හි හි නැගි නැගි කෙළවරතලටත් ආදිතලටත් අවුත් ඒ ඒ තත්හි හඬ ගැසූකල්හි ඒ ඒ තලින් නැගී යන අපිසි) පුන, නැවත; අනුකකමෙන, පරිපාටියෙන්; එකස්මිං තාලෙ, එක් තල්ගසෙක; නිපතිතා, හි; තස්ස, ඒ තාලයාගේ; වෙමජේඛි, මැදෙහි; (මැද පිහිටි යුසේසි) මකුලතාලපණ්ණස්සුටිං, නො විදහනු තල්ගොබි දණ්ඩ; දලහංගහෙතා, දැඩිකොටගෙන; විජ්ඣිය මානොපි, විදිනාලබන්නේ වී නමුත්; න උභයෙය්, නොනගින්නේයි; එවං, එපරිද්දෙන්; ඉදංසමපදං, මේ උපමාසමපන්නිය; දඨබ්බං, දතයුතුයි; නොහොත් ඉදං, මෙද; එවංසමපදං, එබඳුයයි; දඨබ්බං, දතයුතුයි.

13. iii. තත්‍ර, ඒ උපමායෙහි; ඉදං ඔපමමසංසද්දනං, මේ උපමාන උපමෙය සංසද්දනයයි; හි, ප්‍රකට කෙරෙමි; තාලවනෙ, තල්වෙනෙහි; චතතිංසනාලායථා, දෙතිස් තල්හු යම්සේද; එවං, එසේම; ඉමසමිං, කායෙ, මේ රූකායෙහි; චතතිංසකොඨාසා, දෙතිස් කුණප කොටස්හු; (දඨබ්බං, දතයුතුය; 0) මකකටොවිය, වානරයා මෙන්; විත්තං, සිත; (දඨබ්බං, දතයුතු; 0) ලුඤ්ඤවිය, වැද්දමෙන්; යොගාවචරො, යොගාව වර පුදාල තෙම; (දඨබ්බං, දතයුතුයි; 0) මකකටසං, වානරයාගේ; චතතිංසනාලකෙ, දෙතිස් තලක් ඇති; තාලවනෙ, තල්වෙනෙහි; නිවාසොවිය, විසීමමෙන්; යොගිනො, යොගිනුගේ; විත්තස්ස, විත්ත යාගේ; චතතිංසකොඨාසකෙ, දෙතිස් කුණප කොටස් ඇති; කායෙ, රූපකායයෙහි; ආරමච්ඡවසෙන, අරමුණු කිරීම් විසින්; අනුසංඝවරණං, පුනපුනා ඇසිරීම; හෙවත්-පුනපුනා පැවැත්ම; (දඨබ්බං, දතයුතු; 0) ලුඤ්ඤ, වැද්ද විසින්; ආදිමනි, ආදියෙහි; සීතනාලසං, සිටිතල්ග සගේ; පණ්ණං, පත්‍රය; සරෙන, හියෙන්; විජ්ඣිතා, විදූ; උකකුභියාකතාය,

හඬගැසුකල්හි; මකකටසය, වදුරු; තසමිං තසමිං තාලෙ, ඒ ඒ තල්හි; පතිතා, හි; පරිශන්නතාලගමනං විශ, කෙළවරතලටයාම මෙන්; යොගිනො, යොගාවචරයාගේ; (නොහොත්, යොගිනා, යොගාවචරයා විසින්; 0) කෙසානි, කෙස්හසි; මනසිකාරො, මෙනෙහිකිරීම; ආරමෙ, පටන්ගත්කල; පටිපාටියා, පිළිවෙලින්; ගන්තො, ගොස්; පරියොසාන කොසාසෙ එව, කෙළවර කොටසෙහිම; විත්තසස, සිත්හුගේ; සණ්ඨානං, සිරිම; (දඬබ්බං, දතයුතු; 0) පුත, නැවත; පච්චාගමනෙපි, පෙරලා ඊමෙහිද; එසෙවනයො, මෙකී නයබදු නය ඇත්තේයි; නොහොත්- එසෙවනයො, මෙමනය; (දඬබ්බං, දතයුතු; 0) පුතපුතං, පුතපුතා; පටිපාතියමානසස, නගනුලබන්නාවූ; (පටිපාටියාගව්ච්ඡමානසස සිදු පාඨානතරසි) මකකටසය, වානරයාගේ; උකකුඤ්ඤාභිසානෙ, හඬ ගැසූ හඬගැසුනන්හි; උසානංවිශ, නැගීමෙන්; පුතපුතං, පුතපුතා; මනසිකරෙතො, මෙනෙහිකරනුවනුගේ; කෙසුචිකෙසුචි, කිසිකිසි කොටස් කෙනෙකුත්; උපසිනෙසු, වැටහුනු කල්හි; අනුපඨහනො, නොවැටහුනු කොටසුන්; විසසඡෙජ්ඣා, හැර; උපසිනෙසු, වැටහුනු කොටසුන්හි; පරිකමමකරණං, පරිකමිභාවනාකිරීම; (දඬබ්බං, දත යුතු; 0) අනුකකමෙන, පිළිවෙලින්; එකසමිංතාලෙ, එක්තල්ගසෙකැ; නිපතිතා, හි; තසස, ඒ තාලයාගේ; වෙමඡෙකි, මැදෙහි (මැදපිහිටි යුසේසි) මකුළුතාලපණ්ණසුචං, නොබිදෙනුනතල්ගොබ්දණ්ඩ; දලහා ගහෙතො, දැබ්බකොට ගෙනැ; විජ්ඣයමානසසපි, විදිනුලබන්නාවූද වානර යාගේ; අනුසානංවිශ, නොනැගීමෙන්; අවසානෙ, කෙළවර; චිසුඋපසි නෙසු, දෙකොටස්කෙනෙකුත් වැටහුනුකල්හි; නොහොත්, උපසිනෙසු, වැටහුනාවූ; චිසු, දෙකොටසුන් අතුරෙන්; යො, යම්කොටසෙක්; සුඤ්ඤාරං, වෙසෙසින්මැ; උපසානි, වැටහේද; තමෙව, එම කොටස; පුතපුතං, නැවතනැවත; මනසිකරිතො, මෙනෙහිකොටැ; අප්පණංය උප්පාදනං, අපීණංව ඉපිදවීම; (දඬබ්බං, දතයුතු; 0)

13. iv අපරුපි, අත්‍යවූද; උපමා, උපමාවක්; (මයාච්චිචනෙ, මා විසින් කියනුලැබේ; 0) යථානාම, යම්සේ; පිණ්ඩපාතිකො, පිණ්ඩිභා වැටෙන; හිකඤ්ඤා, මහණෙක්; වත්තංසකුලං, (දෙතිස් කොටසෙකින් පාත්‍රය පිරේනුසි කොට එකි එකි කොටස්දෙන) දෙතිස්කුලක් ඇති; ගාමං, ගමක්; උපනිස්සාය, නිසා; වසනො, වසනුයේ; පඨමගෙහෙ එව, පළමුවනගෙහිම; චෙතිකකා, දෙකුලසෙකින් ලැබියයුතු දෙතිසා කෙනෙකුත්; ලභිතො, ලදින්; පරතො, මතුයෙහි; එකා, එක්තිසාවක්; විසසඡෙජ්ජය, හරණෙයි; පුත දිවසෙ, දෙවනදවසැ; තිස්සොලභිතො, පළමුවනගෙන් තුන්තිසාවක්ලදින්; පරතො, මතුයෙහි; වෙ විසස ඡෙජ්ජය, තිසාදෙකක් හරණෙයි; තතියදිවසෙ, තුන්වනදවසැ; ආදිමහියෙව, ආදිගෙහිමැ; පත්තපුරං, පාපුරු; ලභිතො, ලදින්; ආසන සාලං, ආසනසාලාවටගොස්; පරිභුක්ඤ්ජය වලදන්තේයි; ඉදංසමපදං, මේඋපමාසමපන්නය; එවං, මෙසේ; දඬබ්බං, දතයුතු; නොහොත්-ඉදං, මෙද; එවං සමපදං, එබඳුයයි; දඬබ්බං, දතයුතුයි; හි, උපමාඋපමෙය

සංසංඤ්ඤානං කොරෙමි; චන්තිස්සකුලගාමොවිය, දෙතිස්සකුලගෙයක් ඇති ගමමෙන්; චන්තිස්සාකාරෙ, චාත්‍රිශුද්ධකාරයෙනම; හෙවත් දෙතිස්සකුලප කොසාසයෙනම; (දළබ්බං, දනසුතුසිං) පිණ්ඩපාතිකොවිය, පිඩුසිභා වැටෙන මහණහුමෙන්; යොගාවචරො, යොගාවචර මහණනෙමේ; (දළබ්බං දනසුතුසිං) තස්ස, ඒ පිඩුසිභාවැටෙන මහණහුගේ; තං ගාමං, ඒ දෙතිස්සකුලගෙවලැතිගම; උපනිස්සාය, නිසා, වාසොවිය, විසීමමෙන්; ගොගිනො, යොගාවචරයාගේ; චන්තිස්සාකාරෙ; දෙතිස්ස කුලපකොටසෙහි; පරිකාමිකරණං, පරිකාමිභාවනාකිරීම; (දළබ්බං, දනසුතුසිං) පසමගෙහෙ, පළමුවනගෙහි; චෙතිකකාලභිනා, භික්ෂා දෙකක් ලදීත්; පරතො, මතුයෙහි, එකිණ්ණාවිණ්ණජ්ජනංවිය, එක්භික්ෂා වක් හැරදීමමෙන්ද; දුතියදිවසෙ, දෙවනදවසෙහි; තිණ්ණාලභිනා, තුන්භික්ෂාවක්ලදීත්; පරතො, මතුයෙහි; චිත්තං විණ්ණජ්ජනං වියව, භික්ෂාවන්දෙදෙනකු හැරදීමමෙන්ද; මනසිකරෙතො මනසි කරෙතො, මෙනෙහිකරනුවහව මෙනෙහි කරනුවහව; අනුපස්භනෙන අනුපස්භනෙන, නොවැටහෙන නොවැටහෙන කොටසුත්; චිණ්ණ ජ්ජනා, හැර; උපභිනෙසු උපභිනෙසු, වැටහුනු වැටහුනු කොටසුන්හි; යාවකොසාසවයෙ, යම්නාක් දෙකොටසෙක් දක්වා; නොහොත් උපභිනෙසු උපභිනෙසු, වැටහුනු වැටහුනු කොටස් අතුරෙන්; යාව කොසාසවයෙ, යාවත් කොසාසවයෙයෙක්හි; පරිකාමිකරණං, පරිකාමි භාවනාකිරීම; (දළබ්බං, දනසුතුසිං) තතියදිවසෙ, තුන්වන දවසැ; ආදිමිතියෙව, ආදියෙහි ගෙහිමැ; පත්තපුරං, පාපුරු; ලභිනා, ලදීත්; ආසනසාලායං, ආසනශාලාවෙහි; නිසීදිනා, වැඩිහිදි; පරිභොගොවිය, වැලඳීමමෙන්; චිසු, දෙකොටසුන්අතුරෙන්; යො, යම්කොටසෙක්; සුචුතරං, වෙසෙසින්මැ; උපස්භනි, වැටහේද; තමෙව, ඒ කොටසම; පුත්තපුත්තං, පුත්තපුත්තා; මනසිකරිනා, මෙනෙහිකොටැ; අප්පණංය උප්පාදනං, අපිණ්ණාදිවිම; (දළබ්බං, දනසුතුසිං)

* “අනුසුබ්බෙන මුඤ්චනං අනුසුබ්බමුඤ්චනං” යනු නිමිච නයි. නොවැටහෙන නොවැටහෙන කොටසගේ හැරදීමය යන අදිසි. කෙසේනම් නොවැටහීම වේද යන වොදනාව සදහා “ආදිකමිකස්ස” යනාදිය කිහි. “පඨිසොසානකොසාසමෙව ආහවෙ තිසිති” යනමේ වචනය කමටහන් පෙළඅනුසෙරෙන් ආදියෙහි කමටහන් මෙනෙහි කිරීමැ පවත්නේයයි කරුණුකොටැ කියනලදය, ඒ එසේමැනෝ- යොගාවචරයාගේ මෙනෙහි හැරදීමමෙන් මෙනෙහිකිරීමැ ඒ ඒ කොට සුන් ආමශීනමාත්‍රවත් වූවන් කොටැයෙයි. ලක්ෂණ සැලකිම් විසින් නොයෙයි. යම්කලෙක වනාහි ඒ කොටසුන් ලක්ෂණ සැලකිම්විසින් මනාව ලෙහිලා ධරන්ගේවැ මෙනෙහිකෙරේද එකල්හි කිසිකොටස් කෙනෙක් වැටහෙති කිසිකොටස්කෙනෙක් නොවැටහෙති එහි පිළි පදන විධිය දක්වන ඇජර “අපස්ස” යනාදිය කි. එහි “කමමං” යන් නෙන් මනසකාරකමිය හඟවා, කෙනෙක්කලක්දයත්? කොටස්දෙදෙ නෙකුත් වැටහුනුකල්හි ඒ දෙකොටසුන් අතුරෙනුත් එක්කොටසෙක් මනාව වැටහේද ඒනාක්කල් මනසකාරකමිය කටයුතු.

* “හඬ ගැසූ හඬ ගැසූ නන්තිම නැග” යනු එක්තැනෙකැ කලාවූ හඬගැසීමෙකින් කෙමෙන් සියලු තල්ගස්ති හි ඉන්තැග පෙර මෙන් කෙළවර තල්ගසටත් ආදියෙහි තල්ගසටත් නොගොස් ඒ ඒ තන්ති කලාවූ හඬගැසීමෙන් ඒ ඒ තල්ගසින් නැගය යන අර්ථය. කියේමැනෝ. **උකකුටසුකකුසීඝානෙසෙව උඝතිනාති** පුබ්බෙවිය එකත්තනාය උකකුසීයා කමෙන සබ්බතාලෙසු පතිතා උඝතිතා පරියන්තතාලා ආදිතාලඤ්ච අගන්තා නතො නතො තත් තත්ථෙව කතාය උකකුසීයා උඝතිනාති අත්ථො. (මු.වි.) පුබ්බෙවිය පරියන්ත තාලඤ්ච ආදිතාලඤ්ච අගන්තා යනු සමබ්බසි. (අ.වි.)

14

i. අප්පණානොති අප්පණාකොඝාසනො කෙසාදිසු එකෙ කසම්මං කොඝාසෙ අප්පණා හොතිති චෙදිතබ්බාති අසමෙත්ථ අබ්භ්භාසො. නසො ච සුත්තන්තාති අබ්වින්නං සිතිභාවො බොජ්ඣංගකොසලලන්ති ඉමෙ නසො සුත්තන්තා විජිසසමාධි සොජන්තස්ස. චෙදිතබ්බාති අසමෙත්ථ අබ්භ්භාසො.

ii. තත්ථ “අබ්වින්න මනුසුන්තොති හික්ඛවෙ හික්ඛුනාතිණි නිමිත්තනාති කාලෙන කාලං මනසිකානබ්බාති, කාලෙන කාලං සමාධිනිමිත්තං මනසිකානබ්බං කාලෙන කාලං පග්ගහනිමිත්තං මනසිකානබ්බං කාලෙන කාලං උපෙක්ඛානිමිත්තං මනසිකානබ්බං, සචෙ හික්ඛවෙ අබ්වින්නමනුසුන්තො හික්ඛු එකන්තං සමාධිනි මිත්තකෙඤ්ඤච මනසිකරෙසා ධානං නං වින්නං කොසජ්ජාස සංවත්තෙසා, සචෙ හික්ඛවෙ අබ්වින්නමනුසුන්තො හික්ඛු එකන්තං පග්ගහනිමිත්තකෙඤ්ඤච මනසිකරෙසා ධානං නං වින්නං උඛවවාස සංවත්තෙසා, සචෙ හික්ඛවෙ අබ්වින්න මනුසුන්තො හික්ඛු එකන්තං උපෙක්ඛා නිමිත්තකෙඤ්ඤච මනසිකරෙසා ධානං නං වින්නං න සමමා සමාධිසති ආසවානං ඛසාස, සන්තො ච බො හික්ඛවෙ අබ්වින්න මනුසුන්තො හික්ඛු කාලෙන කාලං සමාධි නිමිත්තං පග්ගහනිමිත්තං උපෙක්ඛා නිමිත්තං මනසිකරෙති නං හොති වින්නං මුදුච කම්මනිසඤ්ච පහසාරඤ්ච නච පහබ්බ සමමා සමාධිසති ආසවානං ඛසාස.”

iii. “සෙසාථාපි හික්ඛවෙ සුචණ්ණකාගෙ වා සුචණ්ණකා රත්තෙචාසි වා උක්ඛං බකිති, උක්ඛං බකිතා උක්ඛාමුඛං ආලිමෙපති උක්ඛාමුඛං ආලිමෙපතා සණ්ඨාසෙන ඡන්තරූපං ගහෙතා උක්ඛාමුඛෙ පකිතිතා කාලෙන කාලං අභිධමති කාලෙන කාලං උදකෙන පටිපෙඨාසෙති කාලෙන කාලං අජ්ඣු පෙක්ඛති, සචෙ හික්ඛවෙ සුචණ්ණ කාගෙ වා සුචණ්ණකාරත්තෙ වාසි වා නං ඡන්තරූපං එකන්තං අභිධමෙසා ධානං නං ඡන්තරූපං ඛහෙසා, සචෙ හික්ඛවෙ සුචණ්ණකාගෙ වා සුචණ්ණකාරත්තෙ

වාසී වා නං ඡන්තරූපං එකන්තං උදකෙන පටිපෙට්ඨාසෙසා ධානං නං ඡන්තරූපං නිබ්බාසෙසා, සචෙ භික්ඛවෙ සුචණ්ණකාගෙ වා සුචණ්ණකාරතෙතවාසී වා නං ඡන්තරූපං එකන්තං අජක්ඛපෙකෙබ්බාසා ධානං නං ඡන්තරූපං නි සමමා පටිපාකං ගචෙජ්ජා, සතොව ඛො භික්ඛවෙ සුචණ්ණකාගෙ වා සුචණ්ණකාරතෙතවාසී වා නං ඡන්තරූපං කාලෙන කාලං අභිබ්බති කාලෙන කාලං උදකෙන පටිපෙට්ඨාසෙති කාලෙන කාලං අජක්ඛපෙකෙබ්බාසා නං භොති ඡන්තරූපං මුදු ව කමමනිසස්ස ජහස්සරස්ස නව ජහස්ස සමමා උපෙති කමමාසං, සස්සා සස්සා ව පිදෙතින විකතිසා ආකම්බති යදි පට්ඨිකාස යදි කුණ්ඩලාස යදි ගීවසාසාස යදි සුචණ්ණමාලාස නස්සස්ස අත්ථං අනුසොති එවමෙව ඛො භික්ඛවෙ අධිවිත්තමනුසුතෙනානං භෙසං සමමා සමාධිසති ආසවානං ඛසාය, සස්ස සස්ස ව අභිස්සං සචජ්ඣකරණිසස්ස ඛමමස්ස විත්තං අභිනිත්තාමෙති අභිස්සං සචජ්ඣකරණිසාස නනු නනුච සකම්බබ්බනං පාපුණාති සති සති ආසනනෙති” ඉදං සුත්තං අධිවිත්තනනි වෙදිතබ්බං.

iv. “ජති භික්ඛවෙ ඛමෙමති සමන්තාගතො භික්ඛු භබ්බො අනුත්තරං සිතිභාවං සචජ්ඣාතුං, කතාමෙති ජති? ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛු සස්මිං සමසෙ විත්තං නිගගහෙනබ්බං නස්මිං සමසෙ විත්තං නිගගණ්ණාති, සස්මිං සමසෙ විත්තං පගගහෙනබ්බං නස්මිං සමසෙ විත්තං පගගණ්ණාති සස්මිං සමසෙ විත්තං සමපහංසිතබ්බං නස්මිං සමසෙ විත්තං සමපහංසෙති සස්මිං සමසෙ විත්තං අජක්ඛපෙකති තබ්බං නස්මිං සමසෙ විත්තං අජක්ඛපෙකෙති පණ්ණාධි මුතති කො ව භොති නිබ්බාණාහිරතො, ඉමෙති ඛො භික්ඛවෙ ජති ඛමෙමති සමන්තාගතො භික්ඛු භබ්බො අනුත්තරං සිතිභාවං සචජ්ඣාතුනති” ඉදං සුත්තං සිතිභාවොති වෙදිතබ්බං.

v. බොජ්ඣක්ඛගකොසලං පන “එවමෙව ඛො භික්ඛවෙ සස්මිං සමසෙ ලිහං විත්තං භොති අකාලො නස්මිං සමසෙ පස්සධි සමෙබ්බාජ්ඣක්ඛගස්ස භාවනාසාති” සංසුත්තමභාවගෙන බොජ්ඣක්ඛග සංසුතෙන ආගතමෙව, ඉති ඉදං සුත්තමිධං උගගහකොසලං සුගහතිනං කතා ඉමස්ස දසමිධං මහසිකාර කොසලං සුචස්ථිච්ඡාපෙචා තෙන සොගිතා උගගහකොසලවසෙන කමමසානං සාධුකං උගගහෙනබ්බං.

14. i අප්පණානොති, අප්පණානො යන්තෙති, (විනිච්ඡයො වෙදි තබ්බො, විනිසා දතස්සතු; 0) අප්පණා, අප්පිණානොමෝ; කොඨාසනො, කොටස්ගෙයින් වන්තෙයි; කෙසාදිසු, කෙශාදිත්තෙරෙහි; නොහොත්-කෙශාදිත් අතුරෙහි; එකෙකස්මිං කොඨාසෙ, එකිඑකී කොටසෙහි; අප්පණා, අප්පිණානොමෝ; හොතිති, වේයයි; වෙදිතබ්බො, දතස්සතු; එත්ථ, මේඅප්පණානො යනපෙදෙහි; අයං අධිප්පායො, මේ අභිප්පායයි.

තයොව සුත්තනනාති, තයොව සුත්තනනා යන්තෙනි; (විනිව්ඡයො වෙදිතබ්බො, විනිසු දනුතුං) අභිචිත්තං, අභිචිත්තනම් සුත්‍රයෙකා; සීනිභාවො, සීනිභාවනම් සුත්‍රයෙකා; බොජ්ඣංගකොසලං, බොජ්ඣංගකොසලනම් සුත්‍රයෙකා; ඉති ඉමෙ තයො සුත්තනනා, යන මේ තුන් සුත්‍රානතයෝ; විරියසමාධියොජ්ඣන්දං, වීර්යසමාධිදෙදෙනා සමකොට්ඨයොදනු පිණිසා; (වීර්යය හා සමාධිය යොදනු පිණිසා;) වෙදිතබ්බො, දනුත්තාහ; ඉති අයං, මෙකියනලද්දේ; එන්, මේ තයොවසුත්තනනා යනවචනයෙහි; අධිප්පාසො, අදහසයි.

14. ii තත්, ඒ ත්‍රිවිධසුත්‍රානතයන් අතුරෙහි; “භික්ඛවෙ, මහණෙනි; අභිචිත්තමනුසුත්තෙන, සමථවිදගීනාචිත්තයෙහි යුක්තප්‍රයුක්තවූ; භික්ඛුනා, මහණහුපිසින්; තිණි නිමිත්තානි, තුන් නිමිත්තයෝ; හෙවත්-තුන් අරමුණුකෙනෙක්; කාලෙනකාලං, කලින්කලා; මනසිකාතබ්බානි, මෙනෙහිකලයුත්තාහ; කාලෙනකාලං, කලින්කලා; සමාධිනිමිත්තං, සමාධියමැ නිමිත්තය; නොහොත් සමාධියට කරුණු වූ අරමුණ; මනසිකාතබ්බං, සිත්හි කටයුතු හෝ ආවජ්ඣනාකටයුතු; කාලෙනකාලං, කලින්කලා; පග්ගහනිමිත්තං, වීර්යයමැ නිමිත්තය; නොහොත්-වීර්යයට කරුණු වූ අරමුණ; මනසිකාතබ්බං, සිත්හිකටයුතු හෝ ආවජ්ඣනා කටයුතු; කාලෙනකාලං, කලින්කලා; උපෙක්ඛානිමිත්තං, තත්‍රමධ්‍යස්ථතාලක්ෂණ උපෙක්ෂා නිමිත්තය; නොහොත්- තත්‍රමධ්‍යස්ථතාලක්ෂණ උපෙක්ෂාවට කරුණු වූ අරමුණ; මනසිකාතබ්බං, සිත්හිකටයුතු හෝ ආවජ්ඣනාකටයුතු; භික්ඛවෙ, මහණෙනි; අභිචිත්තං, සමථවිදගීනාචිත්තයෙහි; අනුසුත්තො, යුක්තප්‍රයුක්තවූ; (සමථවිදගීනාසිත් වඩන්නාවූ යුස්සෙ) භික්ඛු, මහණනෙමේ; එකන්තං, එකැතින්; සමාධිනිමිත්තකෙඤ්ඤව, සමාධිනිමිත්තයමැ; නොහොත්-සමාධියට කරුණු වූ අරමුණම; මනසිකරොයස, සිත්හිකෙරේනම් ආවජ්ඣනාකෙරේනම්, තංචිත්තං, ඒ භාවනා චිත්තය; නොහොත්-ඒ මෙනෙහිකරනසිත; කොසජ්ජාය, කොසිද්දාය සදහා; සංවතෙතයස, පවත්තෝය; (එතස්ස සංවත්තනස්ස, තෙල කොසිද්දා පැවැත්මට; 0) ඨානං (අත්ථි), කරුණුඅත; භික්ඛවෙ, මහණෙනි; අභිචිත්තං, සමථවිදගීනාචිත්තයෙහි; අනුසුත්තො, යුක්තප්‍රයුක්තවූ; (සමථවිදගීනාසිත්වඩන්නාවූ යුස්සෙ) භික්ඛු, මහණනෙමේ; එකන්තං, එකැතින්; පග්ගහනිමිත්තකෙඤ්ඤව, වීර්යනිමිත්තයමැ; නොහොත්-වීර්යයටකරුණු වූ අරමුණම; සවෙමනසිකරොයස, ඉදිත් සිත්හිකෙරේනම්; ආවජ්ඣනාකෙරේ නම් හෝ; තංචිත්තං, ඒ භාවනා චිත්තය; නොහොත් ඒ මෙනෙහිකරන සිත; උඨිට්ඨාය, උඨිභවසදහා; සංවතෙතයස, පවත්තෝය; (එතස්ස සංවත්තනස්ස, තෙල උඨිභව පැවැත්මට; 0) ඨානං (අත්ථි), කරුණුඅත; භික්ඛවෙ, මහණෙනි; අභිචිත්තං, සමථවිදගීනාචිත්තයෙහි; අනුසුත්තො, යුක්තප්‍රයුක්තවූ; (සමථවිදගීනාසිත්වඩන්නාවූ යුස්සෙ) භික්ඛු, මහණනෙමේ; එකන්තං, එකැතින්; උපෙක්ඛානිමිත්තකෙඤ්ඤව, තත්‍රමධ්‍යස්ථතාලක්ෂණ උපෙක්ෂා නිමිත්තයමැ; නොහොත්-තත්‍රමධ්‍යස්ථතාලක්ෂණ උපෙක්ෂාවට කරුණු වූ

අරමුණ මැ; සුවේමනසිකරෙය්‍ය, ඉදින් සිත්තිකෙරේනම්; නංවිතං, ඒ භාවනාචිත්තය, නොහොත්-ඒ මෙනෙහිකරනසිත; ආසවානංඛයාය, ආශ්‍රවයන්ගේ ඝෂ්‍ය පිණිස; සමමා, මනාකොට; නසමාධියනී, සමාභිත නොවන්නේය; හෙවත් එකඟනොවන්නේය; (එතසූ අසමාධානසූ, තෙල අසමාධානයට; 0) ණානං (අත්ති), කරුණුඇත; භික්ඛවෙ, මහණෙනි; යතොවබ්බො, යම්හෙයකින් වනාහි; අභිචිත්තං, සමථ විදගීනාචිත්තයෙහි; අනුයුතො, යුක්තප්‍රයුක්තවූ; (සමථවිදගීනාසිත් වඛන්තාවූ යුස්සි) භික්ඛු, මහණතෙමේ; කාලෙනකාලං, කලින්කල; සමාධිනිමිත්තං, සමාධිමැ නිමිත්තයැ හෝ සමාධියට කරුණුවූ අරමුණ; පග්ගහනිමිත්තං, වීය්‍යීමැ නිමිත්තය හෝ වීය්‍යියට කරුණුවූ අරමුණ; උපෙක්ඛානිමිත්තං, තත්‍රමධ්‍යස්ථතාලඝ්‍යණ උපෙක්ඛාමැ නිමිත්තය හෝ ඊට කරුණුවූ අරමුණ; මනසිකරෙහි, මෙනෙහිකෙරේද; (නසමා, එහෙයින්; 0) නංවිතං, ඒ භාවනාසිත; නොහොත් ඒ මෙනෙහිකරන සිත; මුදුව, සුභාවිතබාවිත් මොළොක්දවෙයි; (වග්ගියට පැමිණියේද වේ) කාමමනියඤ්ච, එසේහෙයින් කාමිණ්‍යදවෙයි; (කාමියොග්‍යද වෙයි) පහසුරඤ්ච, උපකෙලයවිගමයෙන් පරිශුඛදවෙයි; (පය්‍යීවදනද වෙයි) නවපහඛගු, කාමිණ්‍යභාවයට එලවීමෙන් නොදබ්දෙයි; (මනා කොටදූවූ රතක්මෙන් විනියොගඝ්‍යමදවෙයි) ආසවානං, ආශ්‍රවයන්ගේ; ඛයාය, ඝෂ්‍යපිණිස; සමමා, මනාකොට, සමාධියනී, සමාභිතවෙයි;

* සමාධානාදි විශේෂගුණයොගයෙන් අධිකවූ චිත්තයතෙමේ අභිචිත්තනම්. එනම් සමථවිදගීනාචිත්තයයි. මෙදයුතු **අභිචිත්තනනි සමථවිපස්සනාචිත්තං** (මු. ටී.) සමාධානාදිවිසේසයොගෙන අධිකා චිත්තනනි අභිචිත්තං තෙනවුත්තං සමථවිපස්සනාචිත්තනනි (අ. ටී.)

* අනුයුතෙන යන්නෙන් යුක්තප්‍රයුක්තයක්වු හෙවත් බවන්නක්වු දක්වා **අනුයුතෙනනනි යුක්තප්‍රයුතෙනනනාවෙනනි අපො** (මු. ටී.)

* නිමිත්තශබ්දපලඝ්‍යවූ සමාධානාකාරවූ සමාධියමැ **සමාධි නිමිත්ත** නම්. එහෙයින් වියු මූලටිකාවිගුභිමාගීටිකාදෙක්ති සමාධි නිමිත්තං උපලක්ඛණාකාරෙ සමාධියෙව (මු. ටී.) සමාධිනිමිත්තං උපලක්ඛන සමාධානාකාරෙ සමාධියෙව (වී. ටී.)

* යම්හෙයකින් “සමාධිනිමිත්තං” යන්නෙන් කෙවල සමාධි යන් සමාධියට කාරණවූ ආලමනයන් දක්වාද ඔවුන්ගේ වශයෙන් “මනසිකාතබ්බං” යන කාදනනයාගේ අඵ දක්වියයුතු. කිසේයන් ප්‍රථම විකල්පයෙහි “සමාධිනිමිත්තං මනසිකාතබ්බං” සමාධිය සිත්ති කටයුතු හෙවත් සමාධිය ඉපිදවියයුතු. විතිය විකල්පයෙහි “සමාධි නිමිත්තං මනසිකාතබ්බං, සමාධියට කරුණුවූ අරමුණ මෙනෙහිකටයුතු හෙවත් ආවජිතා කටයුතු කියායි. මෙදයුතු **මනසිකාතබ්බනි විතෙත කාතබ්බං උප්පාදෙනබ්බනි අපො සමාධිකාරණං වා ආරම්භණං සමාධිනිමිත්තං ආවජ්ජිතබ්බනි අපො** (මු. ටී.)

* “ධානං නං විතතං කොසජ්ජාය සංවතෙනස” යනාදි පෙළෙහි “ධානං අභි” යි වචනගෙෂ්ඨ කටයුතු. ඒ භාවනාසිත කොසිද්දා පිණිසැ පවත්නේයැ ඒ භාවනාසිත්වයෙන් කොසිද්දා පිණිසැ පැවැත්මට කරුණු ඇත යනු අපිසි. නොහොත්-ඒ සමාධිනිමිතයම ආහොග සමනාභාරවිසින් මෙතෙතිකරන ආවර්තාවිතය කොසිද්දා පිණිසැ පවත්නේය ඒ ආවර්තාසිත්වයෙන් කොසිද්දා පිණිසැ පැවැත්මට කරුණු ඇත යනු අපිසි. කියේමැනෝ **ධානං අභිති වචනසෙසො නං විතතං කොසජ්ජාය සංවතෙනස ඵනස්ස සංවතනස්ස කාරණං අභිති අනෙථා**, නං වා මනසිකරණං විතතං කොසජ්ජාය සංවතෙන යානි ඵනස්ස ධානං කාරණනති අනෙථා (මු.පි.) මනසිකරණං විතතනති ඵනතතං සමාධිනිමිතසෙසව සමනාභාරකං විතතං (අ. පි.)

* කම්මණ්ණභාවයට ඵලඕමි හෙතුවෙන් නොබිඳෙනසභාවය නවපහඬු නමි. විකේප වශයෙන් විතතයාගේ නානාලම්භයෙහි පැතිර පැවැත්ම මේ අපියෙහි බිඳෙන සභාවයයි. සමාධිය හෙතු කොටගෙනැ ඒ බිඳෙන සභාවය නැතිගෙන් නවපහඬුභාවය දනගු **නවපහඬුනි කම්මනිසභාමුපගමනෙන නව පහිජ්ජන සභාවනති අනෙථා** (මු.පි.) විකේපවසෙන විතතස්ස නානාරම්මණේ විසටපවතති ඉධපහඬුජ්ජනං, සමාධානෙන තදභාවතො නව පහඬුජ්ජන සභාවං (අ.පි.)

14. iii සෙය්‍යථාපි, උපමාවක්නමි; භික්ඛවෙ, මහණෙනි; සුවණ්ණ කාඨොවා, සවණ්ණිකාරයෙක් හෝ; සුවණ්ණකාරනෙතවාසීවා, සවණ්ණිකාරයාගේ අතවැසියෙක් හෝ; උකකං, උදුන; බකිති, බදිසි; (අභුරු කබල සදසි) නොහොත්-උකකං, කෝවය; බකිති, සදසි. උකකං බකිතිවා, උදුන හෝ කෝව සද; උකකාමුබං, උදුන්මුව හෝ කෝවමුව; ආලිමෙපති, දල්වයි; උකකාමුබං, උදුන්මුවහෝ කෝවමුව; ආලිමෙපතිවා, දල්වා; සණ්ඨාසෙන, හඬුවෙන්; ජනරූපං, රන; ගහෙතිවා, අල්වාගෙනැ; උකකාමුබෙ, උදුන්මුවෙහි හෝ කෝවමුවෙහි; පකිපිතිවා, බහා; කාලෙනකාලං, කල්හිකල්හි; අභිධම්මනි, පිඹිසි; කාලෙනකාලං, කල්හි කල්හි; උදකෙන, ජලයෙන්; පරිපෙථාසෙති, ඉසිසි; (දියඉසිසි යුස්සි) කාලෙනකාලං, කල්හිකල්හි; අජ්ඣුපෙකකිති, උපෙක්‍ෂාකෙරෙසි; හෙවත් පකාපකියබලාතිදිසි; භික්ඛවෙ, මහණෙනි; සවෙ, ඉදින්; සුවණ්ණ කාඨොවා, සවණ්ණිකාරයෙමේ හෝ; සුවණ්ණකාරනෙතවාසීවා, සවණ්ණිකාරයාගේ අතවැසියෙමේ හෝ; තංජාතරූපං, ඒ රන; ඵකනතං, ඵකැතින්; අභිධම්මෙය්‍ය, පිඹිනමි; තංජාතරූපං, ඒ රන; ඩහෙය්‍ය, හුණුවැදියන්ගේය යන; ධානං (අභි), කරුණු ඇත; භික්ඛවෙ, මහණෙනි; සවෙ, ඉදින්; සුවණ්ණකාඨොවා, සවණ්ණිකාරයෙමේ හෝ; සුවණ්ණකාරනෙතවාසීවා, සවණ්ණිකාරයාගේ අතවැසියෙමේ හෝ; තංජාතරූපං, ඒ රන; ඵකනතං, ඵකැතින්; උදකෙන, ජලයෙන්; පරිපෙථාසෙය්‍ය, ඉසිනමි;

තංජාතරූපං, ඒරන; තිබ්බායෙය්‍ය, ඕනවැ නිව්‍යන්තෝය යන; ඨානං (අත්ථි.), කරුණෙඤ්ජාන; භික්ඛවෙ, මහණෙනි, සවෙ, ඉදින්; සුවණ්ණකාරොවා, සුවණ්ණකාරනෙමේ හෝ; සුවණ්ණකාරනෙතවාසිවා, සුවණ්ණකාරයාගේ අනවැසිනෙමේ හෝ; තංජාතරූපං, ඒ රන; එකන්තං, එකැතින්; අජ්ඣුපෙකෙඛය්‍ය, පක්ඛාපක්ඛභාවය මැදහත්වැ බලාහිදිනම්; තංජාතරූපං, ඒරන; සමවා, මනාව; පරිපාකා, පැසීමට; නගවෙජ්ජය්‍ය (ඉති), නොයන්තෝය යන; ඨානං (අත්ථි.), කරුණෙඤ්ජාන; භික්ඛවෙ, මහණෙනි; යනොවබ්බො, යම්කලෙක්හි වනාහි යි; නොහොත් යම්හෙය කින්වනාහි; සුවණ්ණකාරොවා, සුවණ්ණකාරනෙමේ හෝ; සුවණ්ණකාරනෙතවාසිවා, සුවණ්ණකාරයාගේ අනවැසිනෙමේ හෝ; තංජාතරූපං, ඒ රන; කාලෙනකාලං, කල්හිකල්හි; අභිධම්මි, පිඹිද; කාලෙනකාලං, කලින්කල; උදකෙන, ජලයෙන්; පරිපෙඨාසෙති, ඉසිද; කාලෙනකාලං, කලින්කල; අජ්ඣුපෙකඛනි, පක්ඛාපක්ඛභාවය මැදහත්වැ බලාහිදිද; (තනො, එහෙයින්ට,) තංජාතරූපං, ඒ රන; මුදුව, මෙළෙක්ද වන්තෝය; කම්මනියඤ්ඤ, කම්මණ්‍යදවන්තෝය; පහසුරඤ්ඤ, පරිශුඛිද වන්තෝය; නවපහඞ්ගු, නොදබ්බෙත්තෝය; කම්මාය, ඒ ඒ කටයුත්තට; සමවාඋපෙති, මනාවමැ පැමිණෙයි; යස්සා යස්සා ව පිළිකු නවිකතියා, යම්යම් ආභරණවිශේෂයකට; ආකඞ්ඛති, කැමැතිවේද; යදි පට්ටිකාය, ඉදින් පටකට හෝ; යදි කුණ්ඩලාය, ඉදින් කොඹොලකට හෝ; යදි හිවෙය්‍යකාය, ඉදින් කරපළිදනාවකට හෝ; යදි සුවණ්ණ මාලාය, ඉදින් රන්මාලාවකට හෝ; (ආකඞ්ඛති, කැමැතිවේද; ට) තඤ්ඤ, ඒ ආභරණ විකෘතිසංඛ්‍යානවු; අත්ථං, අථයා හෙවත් ප්‍රයෝජන ය; අස්ස, ඒ සුවණ්ණකාරයාහට; අනුභොති, සාධා; නොහොත්- අස්ස, ඒ සුවණ්ණයාගේ; තංඅත්ථං, ඒ ප්‍රයෝජනයට; (සුවණ්ණකාරො, සුවණ්ණකාරනෙමේ); අනුභොති, පැමිණේ; භික්ඛවෙ, මහණෙනි; එවමෙවබ්බො, එපරිද්දෙන්ම; අධිචිත්තං, සමථවිද්දානාචිත්තයෙහි; අනුයුත්තෙන, යුක්තප්‍රයුක්තවු; පෙ, ආසවානංඛයාය, ආශ්‍රවයන්ගේ ක්‍ෂයපිණිසැ; සමවා, මනාව; සමාධියති, සමාතිනවේ; අභිඤ්ඤසච්ඡිකරණීයස්ස, සෘඪි විධාදි අභිඤ්ඤාණින් පසක් කටැවිවු; යස්සායස්සවධම්මස්ස, යම්යම් සෘඪිවිධානුභවනාදිධම්මයකට; අභිඤ්ඤසච්ඡිකරියාය, අභිඤ්ඤවගේ හෝ අභිඤ්ඤවෙන් සාක්‍ෂාත්කරණයපිණිසැ; චිත්තං, සිත; අභිනිත්තාමෙති, අවනතකෙරෙයි; තත්‍රතත්‍රෙව, ඒ ඒ අභිඤ්ඤසාක්‍ෂාත්කාරීව්‍යධම්මයෙහිම; සතිසතිආයතනෙ, ඒ ඒ පුච්ඡිගෙහිදිකාරණ ඇතිකල්හි; සකඞ්ඛබ්බනං, සාක්‍ෂාත් දුෂ්ටානුගේ භාවයට; හෙවත් ප්‍රත්‍යක්‍ෂවීමට; පාපුණාති, පැමිණේ; නොහොත්-සකඞ්ඛබ්බනං, සෘඪිවිධාදීන්හි සාක්‍ෂාත්දුෂ්ටාවු සෘඪිවිධාදීන්ට යොග්‍යවූවනුගේ භාවයට; පාපුණාති, පැමිණේ; ඉතිඉදං සුත්තං, යනමේසුත්ත; අධිචිත්තනනි, අධිචිත්තනමැයි; වෙදිතබ්බං, දනසුතු;

* මුලට්ඨකාවේ ආ, ආලම්බෙපතිති ආදිපෙති ඡලෙනි, තඤ්ඤාති තං පිළිකුනවිකතිසංඛ්‍යාතං අත්ථං පයෝජනං, අස්සාති සුවණ්ණකාරස්ස අනුභොති සමමානී සාධෙති අස්ස වා සුවණ්ණස්ස

තං අත්ථං සුවණ්ණකායො අනුභොති පාපුණාති, අභිඤ්ඤාය ඉභිවිධාදි ඤාණෙන සච්ඡිකරණීයස්ස ඉභිවිධ පච්චනුභවනාදිකස්ස අභිඤ්ඤා සච්ඡිකරණීයස්ස යන පාඨය බලා යට අභි කියේමැයි.

* යමෙකුට ප්‍රත්‍යක්‍ෂබව ඇත්තේද හෙතෙම සාක්‍ෂීන් නම්. හෙවත්- සාක්‍ෂාන්ද්‍රවො නම්. සාක්‍ෂීහුගේ හෙවත් සාක්‍ෂාන් ද්‍රව්‍යානුගේ භව්‍යත්වය හෙවත් විමෑ සක්ඛිභබ්බතා නම. සාක්‍ෂිභාවයැ ප්‍රත්‍යක්‍ෂ භාවයැ යුග්‍යේයි. අනික්තයෙකුදු ඇත්-සාඛිවිධාදීන්හි සාක්‍ෂීන් වූයේත් හේ මය සාඛිවිධාදීන්ට භව්‍යවූයේත් යොග්‍යවූයේත් හේ ම නුසි සක්ඛි භබ්බතම උහුගේ භාවයැ සක්ඛිභබ්බතා නම. එහෙයින් විසූ පච්චක්ඛං යස්ස අත්ථි සො සක්ඛි, සක්ඛිනො භබ්බතා සක්ඛි භබ්බතා සක්ඛිභවනානි වුත්තං.හොති, සක්ඛි ච සො භබ්බොවාති වා සක්ඛි භබ්බො, අයඤ්ඤා ඉභිවිධාදීනං භබ්බො තස්ස භාවො සක්ඛිභබ්බතා තං පාපුණාති.(මු.ටි) සක්ඛි භවනතා පච්චක්ඛකාරිතා (අ.ටි)

* ආසනනෙ යත්තෙන් සුඵහෙතාදිකාරණයන් දක්වා. ආදි ශබ්දයෙන් තදනුරූප මනසිකාරානුයොගාදිය සම්බන්ධකෙරෙයි. ආසනනෙති පුබ්බහෙතාදිකෙ කාරණෙසති.(මු.ටි) පුබ්බහෙතාදි කෙති ආදිසඳෙන තදනුරූප මනසිකාරානුයොගාදිං සම්බන්ධනාති.(අ. ටි.)

14. iv භික්ඛවෙ, මහණෙනි; ජනි, ජනිවිධවූ; ධවෙමනි, ධම්මෙකින්; (ධම්මයන් හා ඔ)සමන්තාගතො, සමයචිතවූ; භික්ඛු, මහණනෙමේ; අනුභතර, තමහට අධිකයෙකු නැතියෙන් අනුභතරවූ; (අතුල්‍යවූ සේයි) සීතිභාවං, නිජාණය, නොහොත්; කෙලශදහව්‍යුපශමය; සච්ඡි කාතුං, පසක්කරන්නට; භබ්බො, පොහොසති; කතමෙහි ජනි; කවර අභිධම්මයෙකින්දයත්; භික්ඛවෙ, මහණෙනි, ඉධ, මේ ශාසනයෙහි; භික්ඛු, මහණනෙමේ; යසම් සමයෙ, යම්සෙමෙහි; විත්තං, සිත; නිග්ග හෙනබ්බං, නිග්ගහකටැටිද; තසම් සමයෙ, එසෙමෙහි; විත්තං, සිත; නිග්ගහණහාති, නිග්ගහකෙරෙයි; යසම් සමයෙ, යම්සෙමෙහි; විත්තං, සිත; පග්ගහෙනබ්බං, ප්‍රග්ගහකටැටිද; තසම් සමයෙ, එසෙමෙහි; විත්තං, සිත; පග්ගහණහාති, ප්‍රග්ගහකෙරෙයි; යසම් සමයෙ, යම්සෙමෙහි; විත්තං, සිත; සමපහංසිතබ්බං, තොසපත් කළයුතුද හෙවත් පැහැපත්කළ යුතුද; තොහොත් ඔදවැසිය යුතුද; තසම් සමයෙ, එසෙමෙහි; විත්තං, සිත, සමපහංසෙති, තුස්වා හෙවත් පැහැපත් කෙරෙයි; තොහොත් ඔදවැසි කෙරෙයි; යසම් සමයෙ, යම් සෙමෙහි; විත්තං, සිත; අජ්ඣුපෙකතිතබ්බං, උදුසිතවැ ප්‍රෙක්‍ෂණය කටැටිද හෙවත් මැදහත්වැ පැවැත්විය යුතුද; තසම් සමයෙ, එසෙමෙහි; විත්තං, සිත, අජ්ඣුපෙකති, මැදහත්වැ පවත්වා; පණ්ණිනාගිච්ඡතතිකො ව හොති, උතුම් මාගීඵලයන්හි නිමනප්‍රවන ප්‍රාග්භාර ද වේ; තොහොත් උතුම්වූ මාගීඵලයන්හි අදහස් ඇත්තෙක්ද වේ; නිබ්බානාභිරතො,

නිවන්හි ඇළනේද වේ (නිවන් පතන්නේද වේ යුසේසි) හික්කවෙ,
 මහණෙනි; ඉමෙහිබො ජනිතමෙහි, මෙකී ඡඩ්විට්ටු ධර්මයෙන්; සමනතා
 ගතො, සමනතිවු; භික්ඛු, මහණනෙමේ; අනුත්තරං, නමහව අධික
 යක්කු නැති හෙයින් අනුත්තරවු (අනුලාපවු යුසේසි) සීනිභාවං, නිළා
 ණය; නොහොත් කෙලශද්වයව්‍යුපශමය; සවර්ණාදාං, පසක්කරන්ට;
 භබ්බො, පොහොසති; ඉති ඉදං සුත්තං, යනමේ සුත; සීනිභාවොති,
 සීනිභාව නමැයි; වෙදිතබ්බං, දනසුදු.

* සීනිභාව යන්නෙන් නිළාණය හෝ කෙලශදර්ශව්‍යුපශමනය
 හෝ දක්වා. මෙදසුහු සීනිභාවනා නිබ්බානං කිලෙසදර්ශව්‍යුපසමංවා
 (මු. ටී. පී. පී. ටී.)

* නිග්‍රහකෙරෙහි යනු උඛ්‍යවු සිත ඔබ්බාපානයෙන් රක්තා
 විසින් නිග්‍රහයකෙරෙහි. ප්‍රග්‍රහකෙරෙහි යනු ලිනවු හෙවත් සංක්‍ෂිප්තවු
 චිත්තය කොසිදුපානයෙන් රක්තා විසින් ප්‍රග්‍රහයකෙරෙහි යනු
 භාවයි. නිග්‍රහණනානිති උඛ්‍යං විතතං උඛ්‍යවපානතො රක්තණ
 වසෙන නිග්‍රහණනානි, පරිණාමනානිති ලිතං විතතං කොසප්පපානතො
 රක්තණවසෙන පරිණාමනානි (මු. ටී. පී.)

* සමපහංසෙති යනු ලිතොධිතභාවයෙන් තොරවු හෙයින්
 සමවා පැවැති සිත එසේම මධ්‍යමසමප්තිමිත්තයට පිළිපැද්මෙන් මධ්‍යම
 සමප්තිමිත්තයෙහි බැසගැන්මෙන් සිඬවු යථොක්තසමප්‍රවාහනි ඇති
 මධ්‍යමසමප්තිමිත්තයෙහි උපන් ධර්මයන් නොඉක්ම පැවැත්මය,
 ඉඤ්ජියයන්ගේ එකරස බවයැ තද්‍රපගතවීයඝී සමපාදනයැ ආසෙවනයැ
 යන මේ ධර්මන් සාධන්නාවූ යම් ප්‍රඥවක් ඇත්ද ඒ ප්‍රඥව කරණකොට
 ගෙනැ අධිවිත්තය හෙවත් සමප් විදගීනාවිත්තය තුටුපහවු කෙරෙහි.
 ඒ එසේමැයි ඒ අධිවිත්තය පුළුඹෙන විශේෂසිහි ඇති හිසවැඩ
 සාධන ප්‍රඥවෙන් සමසක්ප්‍රහර්ෂිත නමැයි යෙත්. මෙසේ සමසක්
 ප්‍රහර්ෂිතසකරන්නාවූ යොගිනෙමේ යම්හෙයකින් සම්ප්‍රකාරයෙන්
 උපද්‍රව විශොධනයකිරීමෙන් සිත පැහැපත් කෙරේද එහෙයින්
 සමපහංසෙති යන්න උත්තෙතපෙති සිද්ධ වර්ණිතයි. අන් නයෙකුදු
 ඇත්:- යම්කලෙක්හි පෙරපසු විශේෂ ගුණධර්ම නොලැබීමෙන්
 භාවනාරසවිරහිතවු හෙයින් ආඝාදරහිතවු චිත්තයනෙමේ භාවනා
 වට නොබැසගනිද එකල්හි ඡත්‍යාදිවු අභිසංවෙගවස්තුන් පස්විකා
 භාවනාවෙන් සිත මනාව පහදවයි ප්‍රමොදයට පමුණුවයි ඔදවැසිබව
 කෙරෙහි. එහෙයින් සමපහංසෙති යන්න සමුත්තෙතපෙති සිද්ධ වර්ණි
 තයි. මේ වනාහි ටිකානු ටිකාවයය අලලා ගෑතින විනිශ්චයසාරයයි
 දනසුදු. සමපහංසෙතිහි සමප්‍රවතතං විතතං නථා පවනතිසා
 පසංඝයා නොපසති උත්තෙතපෙති, යද්වා නිරසාදං විතතං භාව
 නාස න පකඛ්‍යති තද් ඡති ආදීනි සංවෙගවස්තුනි පව්වෙකක්ඛිතා
 සමපහංසෙති සමුත්තෙතපෙති (මු. ටී. පී.) සමප්‍රවතතනානි ලිතබ්බ
 රහිතං, නථා පවනතිසානි මජ්ඣිමසමප්තිමිත්තං පටිපත්තියා තත්ථ

ව පක්කන්දනෙන සිඛාය යථාච්ඡත්තසමප්පවත්තියා, පඤ්ඤාය නොසෙතිති යා'යං තත්ථ ජාතානා ධම්මානං අනතිවත්තනා ඉද්දියානං එක රසතා තදුපගවිටියවාහනා ආසෙවනාති ඉමාසං සාධිකා භාවනා පඤ්ඤානාය අභිවිත්තං නොසෙති පහසං කරුති යථාච්ඡත්ත විසෙස සිඛියාව භිත්තසාධිකාය පඤ්ඤාය තං විත්තං සමපහංසිතං නාම හොති, එවං සමපහංසනො ව යසමා සබ්බසො පරිබ්බවිසොධනෙන පඤ්ඤාය විත්තං වොදුපෙතිති ව චුච්චති **තසමා උත්තෙපෙතිවාති වුත්තං, නිරසාරදනති** පුබ්බෙනාපරං විසෙසාලාභෙන භාවනාරසවිරතිතං. **සමපහංසෙතිති** භාවනාය විත්තං සමමා පහාසෙති පමොදෙති. **සමුත්තෙපෙතිති** සමමා තත්ථ උත්තෙපෙති. (අ. ටී.)

* “අඤ්ඤාපෙක්ඛති” යනු යම්කලෙක වනාහි සිත අලීන වූයේවැ අනුබතවූයේවැ මනාකොට භාවනාවිටියට බැසගත්තේවේද එකල්හි ප්‍රග්‍රහනිග්‍රහසමපහංසන කෘත්‍යයන්හි කිසි ප්‍රයත්නයක් නොකොටැ සමවැ පවත්නා ධම්මන්හි සමවැ පවත්නා අසුන් කෙරෙහි රියැදුරකුමෙන් මැදහත්ව බලා උපෙක්ඛා ඇත්තේමවේ යනු භාවයි. “පඤ්ඤාධිමුත්තකො” යනු ප්‍රණීතවූ උතුම්වූ මාගීඵලයෙහි අධ්‍යායය ඇත්තේ නිමනප්‍රවන ප්‍රාගභාරවූයේ යන අභිධි. කියේ මැනෝ. **අඤ්ඤාපෙක්ඛතිති යද පත විත්තං අලීනං අනුබතං සමමදෙව භාවනාවිටිබතිණණං හොති** තද පහනනිග්‍රහසමපහංසනෙසු කිඤ්චි ව්‍යාපාරා අකතො සමප්පවත්තෙසු සාරථි විය අඤ්ඤාපෙක්ඛති උපෙක්ඛ කොව හොති, **පඤ්ඤාධිමුත්තකොති** පණ්ණිනෙ උත්තමෙ මග්ගඵලෙ අධිමුත්තො නිත්‍යපොණ පබ්භාරො. (වි. ටී.)

14. v පත, එසින් අන්‍යවූ; බොජ්ඣංග කොසල්ලං, බොධ්‍යංගයන් කෙරෙහි කොශල්ලයයනෙමේ; නොහොත් බොජ්ඣංග කොසල්ලනම් සුත; එවමෙවබො භික්ඛවෙ. පෙ. භාවනායාති, භාවනාය කියා; සංයුත්ත මහාවග්ගෙ, සංයුත්තෙහියෙහිවූ මහාවග්ගෙහි; බොජ්ඣංගසංයුත්තෙත, බොජ්ඣංගසංයුත්තකයෙහි; ආගතමෙව, ආයේමය; එවමෙවබො, මෙ වදුළු නයිත්මැ; භික්ඛවෙ, මහණෙනි; යසමිං සමයෙ, යම්කලෙකැ; විත්තං, සිත; ලීනං, ගැකුළුනේ; හොති, වේද; තසමිං සමයෙ, එකල්හි, පසස්ථිසමෙබොජ්ඣංගසංයුත්තෙත, ප්‍රග්‍රහනිසමෙබොධ්‍යංගයාගේ; භාවනාය, වැඩි මට; අකාලො, නොකල්වන්තේයැ; ඉති, මෙසේ; ඉදං සත්තවිධං, මේ සත්වැදූරුම්වූ; උග්ගහකොසල්ලං, උද්ග්‍රහකොශල්ලසංඛිත්ත විධිය; සුග්ගතිතං කතො, මනාසේ ගැනීමකොටැ; (පරියාපුණ්ණාදි විධින් මනාකොට ඉගෙනුසේයි.) ඉදං දසවිධං, මේ දශවිධවූ; මනසි කාරකොසල්ලඤ්ච, මනසකාරකොශල්ලසංඛිත්ත විධියද; සුඤ්චවචත්ථ පෙතො, මනාකොට සැලකීමී විසින් නිශ්චයකොටැ; තෙනයොගිතා, ඒ යොගාවචර මහණහු විසින්; උභයකොසල්ලවසෙන, උද්ග්‍රහ කොශල්ලයැ මනසකාර කොශල්ලයැ යන විවිධ කොශල්ලයන්ගේ වශයෙන්; කම්මසානං, කම්මහන; සාධුකං, මනාකොටැ; උග්ගහෙනබ්බං, උග්ග මනාසි;

* සුඡත්‍ර උදග්‍රහණ සුඡත්‍රව්‍යවසානසන් දක්වන්නාවූ විගුහිමාහී විකාවේ, සුගහනිනං කතානි යථාච්ඡිතං උග්‍රහණොසලසංඛිතං විධිං සුඡු උග්‍රහනිනං පරියාපුණ්ණාදිනා සුපරිගහනිනං කතා, සුඡුච්චන්ද්‍ර පෙකානි මනසිකාර කොසලසංඛිතං විධිං සමච්ඡෙද ච සලලකණ චසෙන උපධාරෙකා, යි විසූ.

15.

i සවෙපන'ස ආවර්ගෙන සබ්. එක විහාරෙසෙව එසුහොති එවං. විඤ්ඤානෙ අකථාපෙකා කමමසානමනුසුඤ්ජනෙන විසෙසං ලභිතා උපරුපි කථාපෙනබ්බං අඤ්ඤාන චසිතුකාමෙන සථාච්ඡිතෙන විධිනා විඤ්ඤානො කථාපෙකා සුතපසුතං පරි චතෙනකා සබ්බං ගණසිසානං. හින්ද්‍රිකා කමමසානභාවනාස අනනු රුපං සෙනාසනං පහාස මහාවාසනාදි අසාරසද්‍රසචජ්ජිනෙ අනු රුපෙ විහාරෙ විහරනෙනන බුද්දකපලිබ්බාධු'පචේදං. කතා සො නාව ග්‍රහවර්ගෙනා හොති තෙන සසමා ග්‍රහො පහානබ්බො නසමා පටිකකුලමනසිකාරෙ පටිකමමං කානබ්බං.

ii කතෙතෙනන පන කෙසෙසු නාව හිමිනං. ගහෙනබ්බං, කථං, එකං වා වෙ වා කෙසෙ ලුඤ්චිකා හස්තලෙ ධිපෙකා චණ්ණො නාව චචන්ද්‍රපෙනබ්බො. ජිනනසානෙපි කෙසෙ බලො කෙනුං චචන්ද්‍ර, උදකපතෙන වා සාගුපතෙන වා බලොකෙතුවි චචන්ද්‍රසෙව, කාලක කාලෙ දික්කා කාලකානි මනසිකානබ්බො, සෙනකාලෙ සෙනානි, මිසසක කාලෙ පන උසුදවසෙන මනසිකා නබ්බො හොනනි, සථාව කෙසෙසු එවං. සකලෙපි නචපඤ්ඤෙ දික්කා ච හිමිනං. ගහෙනබ්බං, එවං. හිමිනං. ගහෙනා සබ්බ කොසාසෙසු චණ්ණසණ්ඩාන දිසොකාස පටිච්ඡෙදවසෙන චචන්ද්‍ර පෙකා චණ්ණසණ්ඩානගනිසසො කාසවසෙන පඤ්චා පටිකකු ලනා චචන්ද්‍රපෙනබ්බො, නත්‍රා'සං සබ්බකොසාසෙසු අනුසුබ්බකථා.

iii කෙසා නාව පකතිචණ්ණන කාලකා අද්දරිඝකචණ්ණා, සණ්ඩානනො දිසචචලක තුලාදණ්ඩසණ්ඩානා, දිසනො උපරිම දිසාස ඡිනා, බකාසනො උහොසු පසෙසු කණ්ණචුලිකාහි සුරතො නලාචනෙනන පච්ඡනො ගලවාචකෙන පටිච්ඡිනනා, සිසකවාහ වෙඨනං අලලචමමං කෙසානං බකාසො, පටිච්ඡෙදනො කෙසා සිසවෙඨනචමම විභගගමනං. පටිසිකා පතිසිතෙන හෙසා අතන නො මූලනලෙන උපරි ආකාසෙන නිරිසං අඤ්ඤාමඤ්ඤාන පටිච්ඡිනනා, වෙ කෙසා එකතො නජ්ජි අසං සහාග පටිච්ඡෙදො, කෙසා න ලොමා ලොමා න කෙසානි එවං. අචසෙසෙහි එකතනිංස කොසාසෙහි අමිසසිකනා, කෙසානාව පාටිසෙකෙකා කොසා

සොති අසං විසභාග පරිච්ඡේදො, ඉදං කෙසානං චණ්ණාදිනො චච්ඡාපනිං, ඉදං පන නෙසං චණ්ණාදිවසෙන පඤ්චායා පටිකකුලනො චච්ඡාපනං.

iv කෙසා ච නාමො'නෙ චණ්ණනොපි පටිකකුලා සණ්ඨාන නොපි ගඤ්ඤාපි ආසසනොපි ඛකාසනොපි පටිකකුලා, මනුසොඤ්ඤාපි හි සාගුපතෙන වා භතතපතෙන වා කෙසචණ්ණං කිඤ්ච දිඤ්ඤා කෙසමිත්තකමදං හරථ නතති ජිගුච්ඡන්ති එවං කෙසා චණ්ණනො පටිකකුලා, රතති. භුඤ්ජනනාපි කෙසසණ්ඨානං අකකවාකං වා මකච්චවාකං වා ජුපිකාපි තථෙව ජිගුච්ඡන්ති එවං සණ්ඨානනො පටිකකුලා, නෙලමකතනපුඤ්ජපාදි සඛිකාරවිරහිනි නිඤ්ඤා කෙසානං ගඤ්ඤා පරමජෙගුච්ඡාපොති නනො ජෙගුච්ඡ නතෙ අග්ගිමහි පකතිතනානං, කෙසා හි චණ්ණසණ්ඨානනො අප්පටිකකුලාපි සිසුං, ගඤ්ඤාන පන පටිකකුලා එව, සථාහි දහරස්ස කුමාරස්ස චච්චං චණ්ණනො හඳිඤ්චි චණ්ණං, සණ්ඨානනොපි හඳිඤ්චි පිණ්ඩසණ්ඨානං, සඛිකාරභානෙ ජබ්බිතඤ්ච උමුමානක කාලසුනඛ සරිරං චණ්ණනො නාලපකකචණ්ණං, සණ්ඨානනො චච්චායා විස්සං මුද්ධික සණ්ඨානං, දුඨා'පි'ස්ස සුමනමකුලසදිසාති උභසමපි චණ්ණසණ්ඨානනො සිසා අප්පටිකුලං, ගඤ්ඤාන පන පටිකකුලමෙව එවං කෙසාපි සිසුං චණ්ණසණ්ඨානනො අප්පටිකකුලා, ගඤ්ඤාන පන පටිකකුලා එවාහි, සථා පන අසුච්චානෙ ගාමනිස්සකෙන ඡිනාති සුපෙසා පණ්ණාහි නාගපිකමනුස්සානං. ජෙගුච්ඡාහි හොන්ති අපරිහොභාහි, එවං කෙසාපි සුඛි ලොභින මුත්ත කරිස පිත්ත සෙමනාදි නිස්සකෙන ඡිනානනා අනිජෙගුච්ඡාති ඉදං නෙසං ආසසනො පාටිකුලාං, ඉමෙව කෙසා නාම ගුථග්ගිමහි උභිත කණ්ණිකං විස එකතතිංසකොභාසමිති ඡිනා, නෙ සුසාන සඛිකාරභානාදිසු ඡිනසාකං විස පරිවාදිසු ඡිනකමලකුචලසාදි පුඤ්චං විස ච අසුච්චානෙ ඡිනතනා පරම ජෙගුච්ඡාහි ඉදං නෙසං ඛකාසනො පාටිකුලාං.

v. සථා ච කෙසානං එවං සබ්බකොභාසානං චණ්ණසණ්ඨාන ගඤ්ඤාසොකාසවසෙන පඤ්චායා පටිකකුලනා චච්ඡාපෙනබ්බා, චණ්ණසණ්ඨානාදිසොකාස පරිච්ඡේදවසෙන පන සබ්බසුපි විසුං විසුං චච්ඡාපෙනබ්බා.

15. i පන, කියවිටු විශෙෂයක් කියමි; අස්ස (යොගිනො) ඒ යොගි මහණහට; ආචරියෙන සබ්බං, ආචාර්යයා හා සමග; එකවිහාරෙයෙව, එකවෙහෙරම; සවෙ එාසු හොති, ඉදින් පහසුවේනමි; එවං, එසේ ඇති කල්හි; විජාරෙන, විහාර විසින්; අකථාපෙතො, නොකියවා; කමමභානං, කමටහන; අනුසුඤ්ඤෙනන, යෙදෙන්නාවූ නොහොත් පුනපුනා වඩන්නාවූ යොගිනු විසින්ම; විසෙසං ලභිතො, පූජිතෙන් අපරභාවනා

විශේෂයක් ලදිත්; උපරුපරි, මතුමත්තෙහි; කථාපෙතබ්බං, කියවා ගතමනායි; අඤ්ඤාඤ්ඤා, අත්තානෙකා; (අත් වෙහෙරෙකා යුසේසි)වසිතු කාමෙන, වසනකාමැත්තාහු විසින්; යථාචුත්තෙනවිධිනා, යටකියනලද විධින්; විඤ්ඤා, විඤ්ඤා; කථාපෙතා, කියවා; පුනපුනං, නැවත නැවත; පරිවත්තෙතා (කමටහන්පෙළ තෙප්ලෙනුත් මතසි නුත්) පිරිවතා; සබ්බං ගණ්ඨකානං, සියලුගැටළුන්; භික්ඛුනා, බිද; (පරිපුච්ඡාදි විසින් ලබනු ලබන පරමවේද ගැටළුද යන අර්ථය රුක්ති නොපැළියහැකි තැන්ද වල්හි ගහණතැන්ද ග්‍රන්ථසථාන නම්වෙයි එසේම කමටහන් පෙළමැද අවිභේදයන් නොබිඳහැකි තැන්ද ගහණ තැන්ද ග්‍රන්ථසථාන නම්වෙයි දනසුතු ජිහ්වාවාදි පාඨය වී හේ නො මැනවි) කමමානභාවනාය, කමටහන්බැවීමට; අනුරුපං, නුසුදුසු; සෙතාසනං, සෙතස්න; පහාය, පියා; මහාවාසනාදි අසාරසදෙසවජ්ජනෙ, මහාවාසනාවාදි අටළොස් සෙනසුන්දෙසින් තොරවූ; අනුරුපෙ, කමට හන් බැවීමට සුදුසු; විහාරෙ, වෙහෙර; විහරනෙන, වසන්තාහු විසින්; බුද්ධසම්මානප්‍රවේශං කතා, දිඤ්ඤාගතබහරණාදි සුදු පරිදර්ශයන් පසිදීම කොට; යො, යම් මහණෙක්; රුගවරිනො, රුග වරිත පුද්ගලයෙක්; හොති, වේද; තෙන, උහු විසින්; තාව, පළමුකොට; යසො, යම්හෙයකින්; රුගො, රුගය; පහානබෙබ්බා, පැහැයුත්තේද; තසො, එහෙයින්; පටිකකුලමනසිකාරො, ප්‍රතිකුලමනස්කාරයෙහි; පරිකමං, පරිකමය; කාතබ්බං, කටයුතු.

15 ii කතෙතෙනාපන, පරිකමි භාවනාවකරන්නාවූ මහණහු විසින් වනාහි; තාව, ලොමාදියෙන් පළමුකොට; කෙසෙසු, කෙස්සි; නිමිත්තං, අභුතාකාර මිත්තය; ගහෙනබ්බං, ගතයුතු; කථං, කියවිය යුත්තේ; එකං වා වෙවා කෙසෙ, එකක් හෝ දෙකක් හෝ කෙසෙයින්; ලුඤ්ඤා, උදුරුගෙනා; හත්තලෙ, අත්ලෙහි; ධ්වෙතා, තබාගෙනා; තාව, සංස්ථානාදියෙන් පළමුකොට; වණ්ණො, වණ්ණය; වචනපෙ තබෙබ්බා, නියමකටයුතු;(නිශ්චය කටයුතු යුසේසි); ජිහ්වාවානෙපි, කෙස් කැපූ තන්හිදු; කෙසෙ, කෙස්; ඔලොකෙත්තුං, බලන්නට; වට්ඨති, වටී; උදකපතෙනවා, ජලපාත්‍රයෙහිවත්; යාගුපතෙනවා, හමුපාත්‍රයෙහිවත්; ඔලොකෙත්තුං, බලන්නට; වට්ඨතියෙව, (නිසරණාධ්‍යායයෙන් බලන බැවින්) වටීමැයි; කාලකාලෙ, කාලකලා; දිස්වා, දැක; කාලිකාති, කළු වහසි; මනසිකාතබ්බා, මෙනෙහිකටයුත්තාහ; සෙතකාලෙ, සුදුකලා; සෙතාති, සුදුහසි; මිසසකකාලෙපන, මුසුකලා වනාහි; උසුදවසෙන, නරකෙස් නොනරකෙස් අතුරෙන් වැඩිවුවන්ගේ වශයෙන්; මනසිකා තබ්බා, මෙනෙහිකටයුත්තාහ; හොතති, වෙත්; යථා ව කෙසෙසු, යම්සේකෙස්සිද; එවං, එපරිද්දෙන්; සකලෙපි, සියලුම; තවපඤ්ඤා, තවත්පඤ්ඤායෙහි; දිස්වා, දැක; නිමිත්තං, නිමිත්තය; ගහෙනබ්බං, ගතයුතුයි; එවං, මෙසේ; නිමිත්තං ගහෙනවා, නිමිත්තගෙනා; සබ්බ කොඨාසෙසු, සියලු කොටසින්; වණ්ණසණ්ඨානදිසොකාස පරිවේදව සෙන, වණ්ණසඨකාසය දිශාය අවකාශය පරිවේදය යන මොවුන්

විසින්; වච්ඡාපෙත්වා, නිශ්චයකොට; වණ්ණසණ්ඨානගනියං සංකාසවසෙන, වණ්ණං සට්ඨන්තං ගතියං නිශ්චයං අවකාශං යන මොවුන්ගේ වශයෙන්; පඤ්චායා, පස්ප්‍රකාරයෙකින්; පටිකකුලනා, පිළිකුල්බැව්නොමේ; වච්ඡාපෙන බබා, ව්‍යවස්ථානවසුතු (නිශ්චය කටයුතුසේසි) නනු, ඒ ප්‍රතිකුලනා ව්‍යවස්ථානයෙහි; සබ්බකොඨසෙසු, සියලුකොටසුන්හි; අයං, මේ මතු ව්‍යාපාරාණ කථානොමේ; අනුපුබ්බ කථා, පිළිවෙලකථායි.

15. iii නාව, ලොමාදියෙන් පළමුකොට; කෙසා, කෙස්සු; පකති වණ්ණෙන, ප්‍රකෘතිවණ්ණෙන්; කාලකා, කාළවන්ත; අද්දරිසිකවණ්ණො, අළු රිසිකවණ්ණයෙන්; පෙණලආටබ්බ පැහැඳැන්තාහ; සණ්ඨානතො, සට්ඨන්තෙයින්; දීඝවට්ඨලකතුලාදණ්ඩසණ්ඨානා:- දීඝවට්ඨලක, දීඝවට්ඨලක; හෙවත්- දීඝවට්ඨවට්ඨ; තුලාදණ්ඩසණ්ඨානා, තුලාදණ්ඩක්බඳු සට්ඨන්තෙයින්; නොහොත් දීඝවට්ඨලක, දීඝවට්ඨලකවැඩිඳැන්තාහ; තුලාදණ්ඩසණ්ඨානා, තුලාදණ්ඩක්බඳු සට්ඨන්තෙයින්; දිසනො, දික්හෙයින්; උපරිම දිසාය, මතුදිසායෙහි; ඡායා, හටගත්ත; ඔකාසනො, අවකාශයෙයින්; උභොසුපසෙසු, දෙපසින්; කණ්ණවුළිකාති, දෙකන්තැනිල්ලෙන්ද; පුරතො, පෙරට; හෙවත් ඉදිරියෙහි; නලාටනෙන, නලවන්ත; පච්ඡනො, පස්සෙන්; ගලවාටනෙන, ගලවන්තෙන්ද; පරිච්ඡනා, පිරිසුන්යහ; සීසකවාහවෙයනං, හිස්කබලවසාසිටිනාමු; අලලවමං, ආර්ද්‍ර වමයනෙමේ; කෙසානං, කෙසුන්ගේ; ඔකාසො, අවසරනැති; පරිච්ඡ දනො, පරිච්ඡදහෙයින්; කෙසා, කෙස්සු; සීසවෙයනවමෙම, හිස්වසා සිටිසමෙහි; විහග්ගමතං පටිසන්ධා, වි අක් පමණ නැත් වැද; පතිති තෙන, පිහිටියාමු; හෙයා, යව; අනුතො, නමාගේ; මුලතලෙන, මුල තලයෙන්ද; උපරි, මතයෙහි; ආකාසෙන, අහසින්ද; තිරියං, සරස; අඤ්ඤමඤ්ඤන, ඔවුනොවුන්විසින්ද; පරිච්ඡනා, පිරිසිදුනාලදහ; (කථං, කෙසේපිරිසුන්හුදයන්; 0) වෙකෙසා, කෙස්සු දෙදෙනෙක්; එක නොනැති, එක්කොටසක්නොවෙති; නොහොත් සියෝවැ නැත්ද (එක්වැ නැත්සුසේසි) ඉති, මෙසේ (පරිච්ඡනා, පිරිසුන්යහ; 0) අයං, මේ පිරිසිදීම; සභාගපරිච්ඡදො, සභාගපරිච්ඡදයයි; කෙසා, කෙස්සු; නලොමා, ලොම්නු නොවෙති; ලොමා, ලොම්නු; නකෙසා, කෙස්සු නොවෙති; ඉතිඵවා, යනමේනයිත්; අවසෙසෙහි, ඉතිරිමු; එකතං ස කොඨාසෙහි, එක්තැන් කොටසුන් හා; අමිසිකතා, මුසුනොමු; කෙසා නාම, කෙස්සනම්මු; පාරියෙකෙකා කොඨාසොති, වෙනමකොටසෙකා යන; අයං, මේ පිරිසිදීම; විසභාගපරිච්ඡදො, විසභාගපරිච්ඡදයයි; ඉදං, මෙකියනලද්දේ; කෙසානං, කෙසුන්ගේ; වණ්ණාදිතො, වණ්ණ සංස්ථානාදිවශයෙන්; වච්ඡාපනං, නිශ්චයයි; ඉදංපන, මේ ව්‍යාපාරාණ වූයේ වනාහි; නෙසං, ඒ කෙසුන්ගේ; වණ්ණාදිවසෙන, වණ්ණාදිවශ යෙන්; පඤ්චායා, පස්පරිද්දෙකින්; පටිකකුලනො, ප්‍රතිකුලනාවයෙන්; වච්ඡාපනං, නිශ්චයවේ (නිශ්චයවේ)

15. iv එතෙකෙසාවනාම, මේ කෙස්සුනම්; (වශබ්දවාක්‍යාරම්භ ද්‍රෝනකයි.) වණ්ණනොපි, වණ්ණවශයෙනුදු; පටිකකුලා, පිළිකුල්හ; සණ්ඨානනොපි, සංස්ථානවශයෙනුදු; ගකිනොපි, ගකිවශයෙනුදු; ආසයනොපි, ආශයසංඛ්‍යාන ප්‍රත්‍යය වශයෙනුදු; ඔකාසනොපි, අවකාශවශයෙනුදු; පටිකකුලා, පිළිකුල්හ; හි, විසාරය කෙරෙමි; මනුඤ්ඤපි, මනොඤ්ඤ වූ; (මෙහි අපිඤ්ඤගතියෙහි වැවේ) යාගුපතෙතවා, හමුපාත්‍රයෙහි හෝ; හත්තපතෙතවා, බත්පාත්‍රයෙහි හෝ; කෙසවණ්ණං, කෙස්පැහැවැතිවූ; කිඤ්චිදිසවා, කිසිවක් දෑක; ඉදං, මේ හමුපාතෝ මේ බත්පා; කෙසමිස්සකා, හිසකෙහෙමුසුය; නං, ඒ හමුපා හෝ බත්පා; හරථඉති, හරථයි; ජ්‍යෙෂ්ඨනති, පිළිකුල් කෙරෙහි; එවං, මෙසේ; කෙසා, කෙස්සු; වණ්ණනො, වණ්ණවශයෙන්; පටිකකුලා, පිළිකුල්හ; රතනි, රත්‍රියෙහි; භුක්ඤ්ඤාපි, හමුබත් ඇ වලඳනුවෝද; අකකවාකංවා, වරහස්සක් හෝ; මකච්චාකං වා, නියඳ හස්සක් හෝ; ඡුපිකාපි, සැහැද; (නොහොත්-අතපැහැරද; ඔ) තථෙව, එසේම මේ කෙස්මුසුය හරවයි; ජ්‍යෙෂ්ඨනති, පිළිකුල්කෙරෙහි; එවං, මෙසේ; සණ්ඨානනොපි, සංස්ථානවශයෙනුදු; පටිකකුලා, පිළි කුල්හ; තෙලමකනපුපථුපාදි සංඛාරවිරහිතානඤ්ච, තෙල් ගැල්විම් මල්දුම් සුවඳකැවිම් ආදී සංඛාර රහිතවූද; කෙසානං, කෙසයන්ගේ; ගකො, ගකියතෙම; පරමජේගුවෙජා හොති, අතිශයෙන් පිළිකුල්වේ; තනො, එයටවඩා; අහිමහි, ගින්නෙහි; පකඛිත්තානං, බහාළා කෙසුන්ගේ; (ගකො, ගදට) ජේගුව්ඡතරො, වැඩියක් පිළිකුල්වේ; හි, ඒ සැබව; කෙසා, කෙස්සු; වණ්ණසණ්ඨානනො, වණ්ණවශයෙන් සංස්ථානවශයෙන්; අපපටිකකුලාපි, නොපිළිකුල් වන්නානුදු; ගකොන පන, දුගඳ විසින් වනාහි; පටිකකුලායෙව, පිළිකුල්හමයි; හි, ඒ ප්‍රකට කෙරෙමි; දහරස්ස, ලිදරැවූ; කුමාරස්ස, කුමාරයාගේ; වච්චා, වච්ඡ; වණ්ණනො, පැහැ විසින්; හලිද්දිවණ්ණං, කසාවන්පැහැ ඇත්තේය; සණ්ඨානනොපි, සටහන් විසිනුදු; හලිද්දිපිණ්ඩසණ්ඨානං, කසාපිඩක් බදු සටහන් ඇත්තේය; සංඛාරභානෙ, කසලගොඩෙහි; ජඬිනං, දමනලද; උඩුමානකකාලිසුනබ සරීරඤ්ච, ඉදිමුහු කළබල්ලාගේ සිරු රද; වණ්ණනො, වණ්ණවශයෙන්; තාලපකකවණ්ණං, තල්පකකටබදු පැහැ ඇත්තේය; සණ්ඨානනො, සටහන් විසින්; වට්ටෙකා, වටාලා; විස්සඵලද්විගසණ්ඨානං, හල මිහිතුබෙරකඳකට බදු සටහන් ඇත් තේය; අස්ස, උනුගේ; දදාපි, දළද; සුමනමකුලසදිසා, දසමන් කැකුළුවැන්න; ඉති, මෙසේ; උභයමපි, වච්ඡපිඩද කළු බළු සිරුරද යන දෙකම; වණ්ණසණ්ඨානනො, පැහැවිසින් සටහන් විසින්; අපපටිකකුලං සියා, පිළිකුල් නොවන්නේය; ගකොනපන, ගඳ විසින් වනාහි; යථා පටිකකුලමෙව, යම්සේ පිළිකුල්ම වේද; එවං, එපරිද් දෙන්; කෙසාපි, කෙස්සු; වණ්ණසණ්ඨානනො, පැහැවිසින් සටහන් විසින්; අපපටිකකුලාසිසුං, නොපිළිකුල් වන්නානුසි; ගකොන පන, ගඳින්වනාහි; පටිකකුලායෙවාති, පිළිකුල් වන්නානුමයි. (ඉතිසමාපති යෙහි වැවේ) යථාපන, යම්සේ වනාහි; අසුචිභානෙ, අපිරිසිදුනන්හි;

ගාමනිස්සාදෙන, ග්‍රාමවාසීන්ගේ මුහුදුරිමාදිනිස්සාදයෙන්; (ගම්ඇල් ලෙන්; විශුභිමාගීසන්තසි) ජාතානි, හටගත්; සුපෙය්‍යපණ්ණානි, සුප පාකයට නිසිවූ පලාකොල; නාගරිකමනුස්සානං, නුවරවැසිවූ ශුවි කැමැති මිනිස්සන්ට; ජෙගුවන්තානි, පිළිකුල්වෙද්ද; අපරිභොගානි, අනුභව කටයුතු නොවෙද්ද; එවං, එපරිද්දෙන්; කෙසාපි, කෙස්සුද; පුබ්බලොභිතමුත්තකරිස පිත්තසෙමනාදිනිස්සාදෙන + පුබ්බ, පුයාය; ලොභිත, ලේය; මුත්ත, මුත්තය; කරිස, වච්ඡය; පිත්ත, පිත්තය; සෙමනාදි, සෙමය යන මේ ආදීන්ගේ; නිස්සාදෙන, ශාරීරනිස්සාදයෙන්; (මෙහි නිස්සාද නම් ශාරීරශ්‍රාවය යනු අප වැටහීමයි. සත්‍යයෝචනාවන්හි නිස්සාද යනු අමුබ්‍යවූ ශාරීර ඵලය යුග්‍ම මුළුන්ගේ මත වශයෙන්) පුයාං පෙං ශෙලසමාදි ශාරීරඵලයෙන්; ජාතතනා, උපත් හෙයින්; අතිජෙගුවන්තා, වැඩියක් පිළිකුල්යහ; ඉති ඉදං, යන මේ කියන ලද්ද; නෙසං, ඒ කෙසයන්ගේ; ආසයනො, ආශ්‍රය සම්බන්ධානප්‍රත්‍යය වශයෙන්; පාටිකුල්‍යං, පිළිකුල්බවයි; ඉමෙ ච කෙසා නාම, මේ කෙස්සු නම්; (ව ශබ්ද වාක්‍යාරම්‍භද්‍රෝශකය) ශුචරසිමිති, අශුචරසෙකා; උභිතකණ්ණිකං විය, නැති පුසක් මෙන්; නැති හතු මෙන්; (යෝජනායි) එකතනිස කොසාසරසිමිති, එක්තිස් කොටස් රැස්හි; ජාතා, හටගත්හ; නෙ, ඒ කෙස්සු; සුසානසම්බාරයානාදීසු, සොහොන්පල කසලගොඩ ඇතන්හි; ජාතසාකං විය, හටගත් පලා මෙන්ද; පරිබාදීසු, පිරි ආදියෙහි; හෙවත් අගල් ඇතන්හි; ජාතකමලකුචලයාදිප්‍රපථං වියච, හටගත් පියුම් මහ නෙල් ඇමල් මෙන්ද; අසුචිසානෙ, අපවිත්‍රස්ථානයෙහි; හෙවත් නො සකස්තෙතා; ජාතතනා, හටගත්බවින්; පරමජෙගුවන්තා, වෙසෙසින්ම පිළිකුල්හ; ඉති ඉදං, යන මේ කියන ලද්දේ; නෙසං, ඒ කෙසයන්ගේ; ඔකාසනො, අවකාශ වශයෙන්; පාටිකුල්‍යං, පිළිකුල්බවයි.

15. v කෙසානං, කෙසයන්ගේ; යථාච, පස්අයුරෙකින් පිළිකුල් බැව් ව්‍යවස්ථානය යම්සේද; එවං, එපරිද්දෙන්; සබ්බකොසාසානං, සියලුකොටසින්ගේ; වණ්ණසණ්ඨානගණාසයොකාසවසෙන, වණ්ණ සංස්ථානය ගණය ආශ්‍රය අවකාශය යන මොවුන්ගේ වශයෙන්; පඤ්චබා, පස්පරිද්දෙකින්; පටිකකුල්‍යා, පිළිකුල්බැව්; වච්ඡපෙතබ්බා, නිශ්චයකටයුතු; පන, තදන්‍යවූද; වණ්ණසණ්ඨානදිසොකාසපරිචේද වසෙන, වණ්ණසංස්ථානදිශාවකාශපරිචේදවශයෙන්; සබ්බසුප්පි, ලොමා දිවූ සියලුකොටසින්හිද; විසුංවිසුං, වෙනවෙන; (පටිකකුල්‍යා, පිළිකුල් බැව්; 0) වච්ඡපෙතබ්බා, නිශ්චය කටයුතුය.

* විශුභිමාගීටිකාවෙහි ගණසිසානනති යථා රුක්ඛස්ස දුබ්බී නිබ්බෙදෙ අරඤ්ඤස්ස වා ගහණභුතො පදෙසො ගණසිසානනති වුවහි, එවං කම්මසානනනතියා අත්තො දුබ්බීනිබ්බෙදෙ ගහණ භුතො ච පදෙසො ගණසිසානනති වුවහි තං පරිපුච්ඡනාදිලබ්‍භිත ඤාණඵරසුනා ජිජ්ඣාසී විසුහෙයින් ග්‍රන්ථිස්ථානාදිය දතයුතු.

* කෙශයන්ගේ උලොචනය අනුලෝමික අශ්‍රාමණකවූද නොහිලන්හට ආපතතිකරවූද ක්‍රියාවක් බැවින් “කෙසෙ ජිද්ධා”යි නොයොදා “කෙසෙ ලුඤ්චා”යි යෙදීම මෙබඳුවූ නිශරණාධාරාශය පෙරදැරිකොට ඇති ප්‍රයෝජනයෙකින් කෙස්සදුරුලීමද නිරවද්‍ය බැව් දක්වනු සදහායි. කියේමැනෝ ඵදිසෙන පයෝජනෙන ලුඤ්චනමපි අනවජ්ජනාති දසෙහිං ලුඤ්චිකාති වුත්තං (වි. පී.)

* නිදිසං අඤ්ඤමඤ්ඤන පටිච්ඡිනනා කථං මෙ කෙසා ඵකතො නජ්ඣිති යි වාක්‍යශෙෂය බහා අභියෝජනා කටයුතුයි. * ආසයනම නිශ්‍රයයි. නිශ්‍රයනම ප්‍රත්‍යයයි. මෙදයුහු ආසයොති නිසසො, පච්චයොති අපො (මු. පී.)

* කෙශාදීන්ගේ පැවැත්මට කරුණ ආසය නමැයි ආසයො පච්චනිසානං යි අනුචිකාති කළ විවරණය චිකාගත “පච්චයො” යන්න බලා කරනලදය.

16.

i නසං ලොමා නාච පක්ඛිවණ්ණතො න කෙසා විස අසමභිනතකාලකා, කාලපිබ්බලා පන භොනති, සණ්ඨානතො ඛනනග්ගා නාලමූලසණ්ඨානා, දිසතො විසු දිසාසු ඡිනා, ඛකා සතො ධපෙචා කෙසානං පතිභිතොකාසඤ්ච හස්පාදහලාති ච සෙහුසෙහන අවසෙසසර්වවෙඨනවමෙම ඡිනා, පටිච්ඡදතො සර්වවෙඨනවමෙම ලික්ඛාමනං සවිසිචා පතිභිතෙන හෙඨා අතතතො මූලතලෙන උපරි ආකාසෙන නිදිසං අඤ්ඤමඤ්ඤන පටිච්ඡිනනා, මෙ ලොමා ඵකතො නජ්ඣි අසං නෙසං සභාග පටිච්ඡදො, විසභාගපටිච්ඡදො පන කෙසසදිසො සෙව.

ii නඛාති විසතිසා නඛපතතාන. නාමං, නෙ සබ්බෙසි වණ්ණතො සෙනා, සණ්ඨානතො මච්ඡසකලික්ඛසණ්ඨානා, දිසතො පාදනඛා හෙභිමදිසාස, හස්තනඛා උපරිමදිසාසාති විසු දිසාසු ඡිනා, ඛකාසතො අභිගුලිතං අගගපිඤ්ඤ පතිභිතා, පටිච්ඡදතො නිසු දිසාසු අභිගුලිකොවිමංසෙති අතොන අභිගුලි පිභිමංසෙන බහිවෙච අගෙහ ච ආකාසෙන නිදිසං අඤ්ඤමඤ්ඤන පටිච්ඡිනනා, මෙ නඛා ඵකතො නජ්ඣි, අසං නෙසං සභාග පටිච්ඡදො, විසභාගපටිච්ඡදො පන කෙසසදිසො සෙව.

iii දන්තාති පටිපුණ්ණදන්තස්ස මතති.සදන්තභිකාති, නෙසි වණ්ණතො සෙනා, සණ්ඨානතො අතොකසණ්ඨානා, නෙසඤ්ඤි හෙභිමාස නාච දන්තපාලිසා මජ්ඣෙක වත්තාගේ දන්තා මතතිකා පිණෙඛ පටිපාටිසා ධම්මඅලාබ්ඡිකසණ්ඨානා, නෙසං උතොසු පසෙසු ඵකෙ’කො ඵකමූලකො ඵකකොටිකො මලලිකාමකුල

දිසනො විසු දිසාසු ඡානො, ඔක්කාසනො සකලසරීරං පරිසො
නානිත්වා සිනො, පරිච්ඡේදනො හෙසා පතිසීනානාලන උපරි
ආකාසෙන පරිච්ඡින්නො, අසමස්ස සභාගපරිච්ඡේදො; විසභාග
පරිච්ඡේදො පන කෙසසදිසොසෙව

16. i නත්ථ, ඒකොටසුත්තෙරෙති; නොහොත්- ඒ ඉතිරිවූ ලොමි
ඇ කොටසුත් අතුරෙන්; නාව, නියඇ කොටසුත් පලමුකොට; ලොමා,
ලොමිහු; පකතිවණ්ණනො, ප්‍රකාතිවණ්ණයෙන්; කෙසාවිය, කෙසුත්
මෙන්; අසමන්තකාලිනා, තෙසු වණ්ණයෙකින් නුමුසු එක්දකඵලිහු;
නහොනති, නොවෙත්; පන, වෙනසඇත; කාලපිඞ්ගලා, කඵලිගුවන්
පැහැඇත්තාහු; හොනති, වෙත්; සණ්ඨානනො, සටහන් හෙයින්;
ඔනතග්ගා, නැමුනුඅක් ඇත්තාහ; තාලමුලසණ්ඨානා, තල්මුල්බඳු
සටහන් ඇත්තාහ; (ඔනතග්ගතාලමුල සණ්ඨානා සි ද පාඨසි. නැමුනු
අක්ඇති තල්මුල්බඳු සටහන් ඇත්තාහයනු අථසි) දිසනො, දිශාහෙයින්;
විසු දිසාසු, දෙදිසාවන්හි; ඡානා, හටගත්හ; ඔක්කාසනො, අවකාශ
හෙයින්; කෙසානං, කෙසුන්ගේ; පතිසීනොකාසඤ්ච, පිහිටිනැතද;
හත්ථපාදනලානිව, අතුල්පතුල්තලද; යපෙතා, තබා; යෙභුයෙසන,
බොහෝසේ; අවසෙසසරීරවෙසනවමෙම, ඉතිරිසිරුවසාසිටිසමිති;
ඡානා, හටගත්හ; පරිච්ඡේදනො, පරිච්ඡේදහෙයින්; සරීරවෙසනවමෙම,
සිරුවලවළඳිසිටිසමිති; ලිකඛාමතං, ලිකඛාමාත්‍රයක්; හෙවත් ලෙහෙඬිලි
පමණක්නැත්; (සතිස්සරථරෙණුවක් පමණනැත් යුස්සෙයි) පටිසිත්වා
පතිසීනෙන, වැදපිහිටියාවූ; හෙසා, යට; අත්තනො, තමාගේ; මුල
තලෙන, මුල්තෙලෙන්; උපරි, මතුයෙහි; ආකාසෙන, අහසින්; නිරියං,
සරස; අඤ්ඤමඤ්ඤන, ඔවුනොවුන්විසින්; පරිච්ඡින්නා, පිරිසිදුනා
ලදහු; වෙලොමා, දෙලොමිකෙනෙක්; එකනොනත්ථ, එක්කොටසෙක්
වැ නැත්; නොහොත්-සියෝවැනැති; අයං, මේ පිරිසිදුම; තෙසං, ඒ
ලොමුන්ගේ; සභාගපරිච්ඡේදො, සභාගපරිච්ඡේදයයි; විසභාගපරිච්ඡේ
දොපන, විසභාගපරිච්ඡේදය වනාහි; කෙසසදිසොසෙව, කෙස් හා
සදුශමවේ; (කෙස්නට කිවක් හා සදුශමැවේ යුස්සෙයි.)

16. ii නබ්බාති, නබයහයි; විසතිසා නබපත්තානං, විසිතියපොත්ත
නට; නාමා, නම්; තෙ සබ්බෙපි, ඔහු හැමදෙනම; වණ්ණනො, වණ්
හෙයින්; සෙනා, සුදහ; (සුදුපැහැ ඇත්තාහ යුස්සෙයි.) සණ්ඨානනො,
සටහන් හෙයින්; මච්ඡසකලිකසණ්ඨානා, මස් පිළිපොත්තටබඳු සට
හන් ඇත්තාහ; දිසනො, දිසාහෙයින්; පාදනබා, පා නියපොතුහු;
හෙසිමදිසාය, නාභියෙන්යට දිසාවෙහි; හත්ථනබා, අත්තියපොතුහු;
උපරිමදිසායාති, නාභියෙන් උඩදිසාවෙහියයි; විසුදිසාසු, දෙදිසාවෙහි;
ඡානා හටගත්හ; ඔක්කාසනො, අවකාශ හෙයින්; අභිගුලිනං, අභිගු
ලින්ගේ; අග්ගපිඨෙසු, අක්පිටුහි; පතිසීනා, පිහිටියහ; පරිච්ඡේදනො,
පරිච්ඡේද හෙයින්; තිසුදිසාසු, තියෙහි දෙපස හා මුලය යන තුන්
දිසාවෙහි; (බුරුම විශුඬිමාගීසන්තයෙහි විසුදිසාසු සි දක්නා ලැබේ.)

අභිභූලිකොටිමංසෙති, අත්පාඅභිලි කෙළවර මස්වලින්ද; අනෙතා, අභූලෙති; අභිභූලිපිභිමංසෙන, අත්පා අභිලි පිටුමසින්ද; බහිවෙව, පිටත්හින්; අග්ගෙව, අක්තින්; ආකාසෙන; අභසින්ද; නිරියා, සරස; අඤ්ඤමඤ්ඤන, ඔවුනොවුන් විසින්ද; පරිච්ඡින්නා, පිරිසිදිනාලදහ; වෙ නබා, නියපොත්තෝ දෙදෙනෙක්; එකතො නන්ති, එක්කොට සෙක්වැ නැත්; නොහොත්-සියෝවැනැත්. අයං, මේ පිරිසිදීම; තෙසං, ඒ විසිනියපොත්තන්ගේ; සභාගපරිච්ඡේදො, සභාගපරිච්ඡේදයයි; විසභාගපරිච්ඡේදො පන, විසභාගපරිච්ඡේදය වනාහි; කොසසදිසො යෙව, කෙස් හා සද්දමැ වේ.

16. iii දන්තානි, දන්තයනයි; පරිපුණ්ණදන්තස්ස, සම්පූර්ණ දත් ඇත්තනුව; නොහොත් සම්පූර්ණ දත් ඇත්තනුගේ; වත්තිංසදන්තානි කානි, දෙතිස් දත්ඇටනුයි; තෙපි, ඒ දෙතිස් දත්ඇටනුද; වණ්ණතො, වණ්ණෙයින්; සෙනා, සුදුහු; (සුදුපැහැ ඇත්තාහ යුග්ගේසි) සණ්ඨා නතො, සටහන් හෙයින්; අනෙකසණ්ඨානා, නොඑක් සටහන් ඇත් තානුයි; හි, විසාරය කෙරෙමි; තෙසං, ඒ දෙතිස් දත්ඇට අතුරෙන්; තාව, වක්තව්‍යානන්තරයහට පළමු; හෙතිමාය දන්තපාලියා, අධිස්ථාත් දන්තපඛනිතියෙහි; හෙවත් යට දත්ඇත්දෙහි; මජ්ඣේ, මධ්‍යයෙහි; වත්තාගේ දන්තා, සතරදත්හු; මත්තිකාපිණ්ඩේ, මැටිපිණ්ඩෙකැ; පටි පාටියා ඔපිතඅලාබ්ධිපසණ්ඨානා÷ පටිපාටියා, පිළිවෙළින්; ඔපිත, සිටුවනලද; අලාබ්ධිපසණ්ඨානා, ලබ්ධිප්‍රවැති සටහන් ඇත්තාහ; තෙසං, ඒවතුදීන්තයන්ගේ; උභොසු පසෙසු, දෙපස්හි; එකෙකො, එකිඑකි දත; එකෙකමුලකො, එක් එක් මුලක් ඇත්තේයැ; එකෙක කොටිකො, එක්එක් කෙළක් ඇත්තේයැ; (එක්එක් තොල්ලක් ඇත්තේය යුග්ගේසි.) මල්ලිකාමකුලසණ්ඨානො, ඉද්දමල්කාකුලකටබදු සටහන් ඇත්තේයැ; තතො, එයට ඉක්බිති; (ඒ දන්තයන් කෙරෙන් පරිභාගයෙහි යුග්ගේසි.) එකෙකො, එකිඑකි දත; විමුලකො, දෙදෙමු ලක් ඇත්තේයැ; විකොටිකො, දෙදෙකෙළක් ඇත්තේයැ; (දෙක දෙකතොලු ඇත්තේය යුග්ගේසි) යානකඋපක්ඛිනිසණ්ඨානො, ගැල් යුරෙහි අවුළුවන වහල්දඹුවට බදු සටහන් ඇත්තේයැ; තතො, එයට ඉක්බිති; (ඒ දන්තයන් කෙරෙන් පරිභාගයෙහි යුග්ගේසි) වෙවෙ, දෙ දෙ දත්හු; නිමුලා, තුන්තුන් මුල් ඇත්තාහ; තිකොටිකා, (අසුපක් මෙන්) තුන්තුන්කෙළ ඇත්තාහ; (තුන්තුන්තොළු ඇත්තාහ යුග්ගේසි.) තතො, එයට ඉක්බිති; (ඒ දන්තයන් කෙරෙන් පරිභාගයෙහි; වෙවෙ, දෙදෙ දත්හු; වතුමුලා, සතරමුල් ඇත්තාහ; වතුකොටිකා, (පාපුටු වෙහි පාමෙන්) සතර සතරකෙළ ඇත්තාහ; (සතර සතර තොළු ඇත්තාහ යුග්ගේසි) ඉති, මෙසේ; (අනෙකසණ්ඨානා, නොයෙක් සට හන් ඇත්තාහට) උපරිමපාලියාපි, උපරිණ්ඨාත් දන්තපඛනිතියෙහිද; හෙවත් උභ දත්ඇත්දෙහිද; එසෙවනයො, මෙම නයයි; මෙකි නය බදුකය ඇත්තේහෝයි; දිසතො, දිසාහෙයින්; උපරිමදිසාය, නාහි යෙන් මතුදිසාවෙහි; ජාතා, හටගත්හ; ඔකාසතො, අවකාස හෙයින්;

විසුභනුකසීකෙසු, හනුආට දෙක්ති; පතිභිනා, පිහිටියහ; පරිවේදනො
 පරිවේද හෙයින්; හෙයා, යට; හනුකසීකෙ, හනුආටයෙහි; පතිසී
 නෙන, පිහිටියාවූ; අත්තනො, තමාගේ; මුලනලෙන, මුල්තෙලෙන්ද;
 උපරි, මතුයෙහි; ආකාසෙන, අහසින්ද; තිරියං, සරස; අඤ්ඤාමඤ්ඤාන,
 ඔවුනොවුන් විසින්ද; පරිච්ඡින්නා, පිරිසිඳිනාලදහු; වෙදන්නා,
 දෙදත්ත; එකතොනත්ති, එක්කොටසෙක්වැනැත්; නොහොත්-
 සියෝවැනැත්; අයං, මේ පිරිසිඳීම; නෙසං, ඒදෙතිස්දත්තාසපින්
 ගේ; සභාගපරිවේජදො, සභාගපරිවේජදයයි; විසභාගපරිවේජදො
 පන, විසභාගපරිවේජදය වනාහි; කෙසසදිසොයෙව, කෙස් හා
 සදුගමැ වේ.....

16. iv නවොති, සමනම්; සකලසරිරං, සියලු සිරුර; වෙයෙඛා
 සිත වමො, වැලඳසිටි සම්; තස්ස, ඒ සම්මුතේ; උපරි, මතුයෙහි;
 කාලසාමපිනාදිවණ්ණං, කාෂණවණ්ණං යාමවණ්ණං පිනවණ්ණාදිවත්තූ;
 හෙවත් කථවන සම්වන රත්වන යනාදි වණ්ණාභි; (යා, යම්සිවියක්ට)
 සකලසරිරනොපි, සියල්ල සිරුර කෙරෙනුද; සංකසිසිමානා, හයා
 ගෙනැ පිඩුකරනලද්දී; බදරභිමතතාහොති, බෙබර ඇටක් පමණැත්ති
 වේද; එසා, මෝතොමෝ; ඡවිනාම, සිවිනම; තවොපන, සමවනාහි;
 වණ්ණනො, වණ්ණෙයින්; සෙනොයෙව, සුදුමවේ; (සුදුපැහැ ඇත්
 තේම යුසේයි.) අස්ස, ඒ සම්මුතේ; සොවසෙනහාවො, ඒ සුදුපැහැබව;
 අග්නිජාලාභිසාහ පහරණපාහාරදිහි, ගිනිසිළු පැහැරීම ආයුධයෙන්
 පැහැරීම යනමේ ආදියෙන්; විඛංසිතායඡවියා, සිවි නටකල; (නො
 හොත්-විඛංසිතාය, නටුවාවූ; ඡවියා, සිවිහිඟ) පානවොහොති, පහළ
 වේ; සණ්ඨානනො, සටහන් හෙයින්; සරිරසණ්ඨානොව හොති, සිරුර
 සටහන් ඇත්තේම වේ; එත්ථ, මේ සම්මිතිසෑ අදියරෙහි; අයං, මේ
 කියනලද්දේ; සබ්බෙපො, සංකෂෙපයයි; විත්ථාරනොපන, විසාර
 විසින් වනාහි; පාදබලුලිත්තවො, පය ඇතිලියෙහිසම; නොසකාරක
 කොසසණ්ඨානො, නොගකාරකාමියක්කුගේ කොගෙටබදු සටහන්
 ඇත්තේයි (නිබ්බිපකට බදු සටහන් ඇත්තේයි විගුභිමාගීසන්තයි.)
 පිහිපාදත්තවො, පිටිපත්ලෙහි සම; පුටබ්බඋපාහනසණ්ඨානො, දහ
 දක්වා මුළුපිටිපත්ල පිළිසෙයන තැලිවහනකට බදු සටහන් ඇත්
 තේයැ, (තැලිවහනකට බදු සටහන් ඇත්තේය යනු විගුභිමාගී සන්
 තයි.) ජබ්බත්තවො, සිත්කකුලෙහි සම; හෙවත් කෙත්තෙහි සම;
 හත්තපුටකතාලපණ්ණසණ්ඨානො, බත්මුලක තල්පතටබදු සටහන්
 ඇත්තේයි; උරාරත්තවො, කලවෙහිසම; තණ්හුලභර්තදිසත්ථික
 සණ්ඨානො, සහල්පිරු දික් පසුම්බියකට බදු සටහන් ඇත්තේයැ;
 ආනිසදත්තවො, ආනිසදයෙහි සම; (නට්ටම්පෙදෙසෙහි සම යුසේයි)
 උදකපුරිතපටපරිසායනසණ්ඨානො, දියපිරු පෙරහන්පටකටබදු
 සටහන් ඇත්තේයැ; පිහිත්තවො, පිටසම; එලකොනඛවමමසණ්ඨා
 නො, එලකයෙහි එබූ සමකට බදු සටහන් ඇත්තේයැ; (පුරුකඛ
 හෝ පලිහෙහි වැලඳි සමකටබදු සටහන් ඇත්තේයැ යුසේයි)

කුවර්තනවො, බඩසම; විණාදෙණිකොනඩවමම සණ්ඨානො, විණා
 දෙණසැදු සමකව බදු සටහන් ඇත්තේය; උරතනවො, ලෙහිසම;
 යෙහුයෝන, බෙහෙවින්; චතුරස්සසණ්ඨානො, සතරැස් සටහන්
 ඇත්තේය; උභයබාහුතනවො, දෙඅත්හිසම; තුණ්ණිරෙනඩවමම
 සණ්ඨානො, හිසවුර එබූසමකවබදු සටහන් ඇත්තේය; පිහිහන්තන
 වො, පිටත්ලෙහිසම; මුරකොසසණ්ඨානො, කරපියල්ලකවබදු සට
 හන් ඇත්තේය; හෙවත් කඩ කැතිකොපුවකවබදු සටහන් ඇත්
 තේය; එණකන්චිකසණ්ඨානොවා, පණාපයියකවබදු සටහන් ඇත්
 තේහෝයි; හන්ඛුලිතනවො, අතැහිලියෙහි සම; කුඤ්චිකාකොස
 සණ්ඨානො, කෙසිපයියකවබදු සටහන් ඇත්තේය; හෙවත් ඉදිකටු
 කුලාවකව බදු සටහන් ඇත්තේය. ගිවතනවො, කරසම; (ගෙලසම
 යුසේයි) ගලකඤ්චිකසණ්ඨානො, කණ්ණිත්තාණනම් ලද ගලකඤ්චිකාය
 කවබදු සටහන් ඇත්තේය; මුඛතනවො, මුහුනසම; ඡද්දවච්ඡද්දො,
 කුදුමහන් සිදුරු ඇත්තේව; කිටකුලාවකසණ්ඨානො, දෙබර මැසි
 සැලකව බදු සටහන් ඇත්තේයි; නොහොත්-ඡද්දවච්ඡද්දකිටකකුලා
 වකසණ්ඨානො, කුදුමහන් සිදුරුඇති දෙබරමැසිකැදල්ලකවබදු සට
 හන් ඇත්තේය; සිසතනවො, හිසසම; පත්තන්චිකසණ්ඨානො, පා
 පසුම්බියකවබදු සටහන් ඇත්තේය; ඉති (අයං වින්ථාරො) මේ කියන
 ලද්දේ විස්තරයයි.

16. v තවපරිග්ගණනෙකෙ ව, වම්පරිග්ගණය කරන්නාවූ; (වගබද
 වාකාරමහදෙකකයි) යොගාවචරෙන, යොගාවචරයා විසින්; උත්ත
 රොඨනො පඨාය, උඩුතොල් පටන් ගෙන; උපරිමුඛං, උභවිමුඛකොට; ;
 ඤාණං පෙසෙතා, නුවණමෙහෙයා; පඨමං තාව, පළමුකොටම; මුඛං
 මුහුන; පරියොනකිතා, වැලඳගෙන; සිතවමමං, සිටිසම; වචන්ථ
 පෙනබ්බං, නිශ්චයකටයුතු; තනො, ඉක්බිති; නලාටභිවමමං, නලල්
 ඇට සම; (වචන්ථපෙනබ්බං, නිශ්චයකටයුතු; 0) තනො, ඉක්බිති,
 ඵවිකාය, පාත්‍රපයියෙහි; පකිත්තපත්තස්සව, බහාලනලද පාත්‍රයෙන්ද;
 ඵවිකාය ව, පාත්‍රපයියෙන්ද; අත්තරෙන, අතුරෙන්; (මැදින් යුසේයි)
 හන්ථං (පෙසෙති 0) ඉව, අත මෙහෙයන්නාක් මෙන්; සිසභිකස්සව,
 හිසඇටවත්; සිසවමමස්සව, හිස වැලඳසිටි සමටත්; අත්තරෙන, මැදින්;
 ඤාණං, නුවණ, පෙසෙතා, මෙහෙයා; අභිකෙනසභිං, ඇට හා සමග;
 වමමස්ස, වම්යාගේ; එකාබ්බහාවං, එකට බැඳිසිටි බව; විශො
 ජෙනෙන, වෙන්කරන්නහු විසින්; නොහොත්- වෙන්කෙරෙ
 මින්; සිසවමමං, හිස වැලඳසිටි සම; වචන්ථපෙනබ්බං, නිශ්චයකට
 යුතු; තනො, ඉක්බිති, බකිවමමං, පිටිකරසමද; තනො, ඉක්බිති;
 අනුලොමෙන, අනුලොම් විසිනුත්; පටිලොමෙන ව, පිළිලොම්
 විසිනුත්; දකිණිහන්ථවමමං, දකුණත්සමද; අථ, නැවත; තෙනෙව
 නයෙන, ඒනිශායෙන්මැ; වාමහන්ථවමමං, වමත්සමද; තනො, ඉක්බිති;
 පිභිවමමං, පිටසමද; (වචන්ථපෙනබ්බං, නිශ්චයකටයුතු; 0) තං තං, ඒ ඒ
 තැන්; වචන්ථපෙනා, නිශ්චයකොට; (තංවචන්ථපෙනාසීද පාඨයි එසේ

හොන-ඒ පිටිසම නිශ්චයකොට; යන අථිසි)අනුලොමෙනව, අනුලොමි විසිනුත්; පටිලොමෙනව, පිළිලොමිවිසිනුත්; දකුණුපාදවමමං, දකුණු පයසමද; අථ, නැවත; තෙනෙවනයෙන, ඒ නියායෙන්ම; වාමපාද වමමං, වම්පයසමද; (වච්ඡාපෙත්වා, නිශ්චයකොට;C) නතො, ඉක්බිති; අනුකකමෙනෙව, පිළිවෙලින්ම; වඤ්චදරහදයගිවාමමානි, වඤ්ඤායෙහි සම බසිසම ලෙහිසම ගෙලසම යන මොහු; වච්ඡාපෙනබ්බානි, නිශ්චය කටයුත්තාහුයි; අථ, ඉක්බිත්තෙන්; ගිවාමමානනාරො, උගුරෙහිසමට අනතුරුව; හෙසිමහනුවමමං, යටිහනුයෙහිසම; වච්ඡාපෙත්වා, නිශ්චය කොට; අධිරොභපරියොසානං, යටිතොල්කෙලවරට; පාපෙත්වා, පමුණුවා; නිඤ්ඤාපෙතබ්බං, නිඤ්ඤායුතු; එවං, මෙකිනසින්; ඔලාරිකොලාරිකං, මහත්මහත් සම්මොච්ඡා; පරිගුහනනාසං, පරිගුහය කරනුවහට; හෙවත් මෙනෙහිකරනුවහට; සුබ්බමප්පි, ඇතුළුවුවෙහිසමඇ සියුම්සමද; පාකටංභොති, පහලවෙයි; දිසතො, දිසාගෙයින්; විසුද්ධිසාසු, නාහිගෙන් උභයට දෙදිසාවෙහි; ජාතො, වූයේය; ඔකාසතො, අවකාශගෙයින්; සකලසරීරං, මුළුසිරුර; පරියොනනිත්වා,වැලදගෙන; සිතො, සිටියේය; පරිචෙදතො, පරිචෙදගෙයින්; හෙසාපතිභිතතලෙන, යටපිහිටි තෙලෙන්ද; උපරි, මතුයෙහි; ආකාසෙන, අහසින්ද; පරිච්ඡින්නො, පිරිසිදිනාලද්දේයි; අයං, මේ කි පිරිසිදීම; අසං, ඒ වමියාගේ; සභාග පරිචෙදො, සභාගපරිචෙදයයි; විසභාගපරිචෙදොපන, විසභාග පරිචෙදයවනාහි; කෙසසදිසොයෙව, කෙස් හා සද්දය වේමැයි.

* පත්‍රසද්දග්‍රන්ථයෙන් නියනුම නබපත්‍රහසි යුතු. පත්‍රසද්දසත්තා නබාව නබපත්තානි (වි. වී.)

* නබා නිදිසං අසංකමසංකම පරිච්ඡින්නා යන වචනය වෙන්වශයෙන් ව්‍යවස්ථානභාවය සදහා කියනලදී. එහෙයින් එම අථය දක්වන්ට “මෙ නබා එකතො නසී”යි අටුවාවේ වැණුහ.

* යානකඋපසම්භිති යන්නෙන් ශකටයාගේ ධූරය නම්ලද විශෙහි රුකුල්දෙන දඬුකඩ හඟවා. යානකඋපසම්භිති සකටයා ධුරසානෙ උපසම්භිතදණෙයි. (වි. වී.)

* කොසකාරකකොසො උපලලිණ්ඩුපොට්ටලකං යං කොසෙය්‍ය පලනතිපි චුච්චති යන විසුඛිමග්ගටීකාපාඨයෙන් පටපණුවන්ගේ හෝ සිරුන්ගේ කසල්ල හඟවා.

* පුට්ඨකිඋපාහනසංකාතො යනපාඨයෙහි පැණෙන පුට්ඨකි උපාහන විනිශ්චය අභිවශයෙන් නොවැ ව්‍යජ්ජනවශයෙන් එකිනෙකට වෙනස්වැ ගත්ති පැණේ. හේමෙයේයි. “කකුලෙහි පටන් සියලු පය වසා සිටිනා තැලිවහන්ද යනු කුදුසිකසන්නයි. පුට්ඨකියාහි යොනක උපාහනා චුච්චති යාව ජබ්බතො සබ්බපාදං පටිච්ඡාදෙති” යනු අභිකථා වචනගෙයින් පුට්ඨකි නම් යොනකඋපාහනායි. මුළු පිටිපය වසා සිටිනා වහන පුට්ඨකිනමැයි. පුට්ඨකිඋපාහනො සකලපිඨිපාදච්ඡාදන උපාහනො යන විශුචිමාගීටීකාපාඨයෙන් හඟවා.

* **ජිලාවච්ඡේද කිටකුලාවකය** නම් දෙබර මැස්සන් නැනු කුසු මහත් සිදුරුඇති කසල්ලයි. ඒ බැවිණි. **කිටකුලාවකං බරමුඛකිටපං** (බරමුඛකිටපං) යන විවරණයෙන් හඟවා. “බරමුඛකිටෙහි තිබෙන නං බරමුඛකිටතො වා ජනං බරමුඛකිටපං. බරමුඛකිටෙ පාති රකකති එත් එතෙන වාති බරමුඛකිටපං” සි නිව්වන කට්ඨවනුයෙන් උභයපාශයමැ යෙදෙයි යනු අපගේ අභිසංකියයි.

* **“අනුලොමෙන පටිලොමෙනව”** යන මෙනෙතැ අංසප්‍රදේශයෙන් පටන්ගෙනැ දක්ෂිණ බාහුවගේ පිටුපසින් අවතරණය අනුලොමනම් මණ්ඩකියෙන් පටන්ගෙනැ බාහුවගේ පෙරපසින් ආරෝහනය ප්‍රතිලොමනම්. වාමබාහුවගේද මේ නියමයයි. මෙදසුනු අනුලොම පටිලොමෙන වාති එත් අංසප්‍රදේශතො පඨාස බාහුතො පිඨිප්‍රදේශෙන බතරණං අනුලොමො, මණ්ඩකියො පඨාස බාහුතො පුරිමහාගෙන ආරෝහනං පටිලොමො, තෙනෙව නයෙනාති දක්ෂිණහත්ව චුතොතන නයෙන අනුලොමෙන පටිලොමෙනවාති අත්තො (පි. පි.)

* **“සුබ්‍රමමපි”** යන්නෙන් යථොක්ත බාදුරිකවමියනට වඩා සුක්ෂමවූ වමියද එයට වඩා අභ්‍යන්තරගතකොඨාසයෙහි වමිසුක්ෂමත්ව යද හඟවා. අන්තර්මුඛවමාදිකොඨාසයන්ද වමියෙන් පිරිසිදිනාලද බැවින් යම් සුක්ෂමශිරසනායු ඇ කොටසෙක් නොවැටහෙනු ලැබේද හේ නොවැටහෙන සියුම් ශිරසනායු ඇ සම්කොටස සුක්ෂම නමැයි යෙන්. කියේමැනෝ **සුබ්‍රමමපිති සථාවුතත බලාදිකවමමනො සුබ්‍රමං, අනොතා මුඛවමමාදිකොඨාසෙසු වා තවෙන පරිවර්තනතතා යං දුරුපලකකිණියං නං සුබ්‍රමනති චුතතං** (මු. පි=වි. පි.) අනොතාති අබහන්තරකොඨාසෙ, සුබ්‍රමනති සුබ්‍රමනහාරුආදිං සකාය වදන් (අ. පි.)

* ලොකිකයෝවනාති අවහාසිති ලොකිතා යෙවනා නාමා වෙදිති රෙතිණි මාංසධර් යන නම් ඇති තක්නු සත්දෙනෙකුත් දක්වුනු “ප්‍රථමා’වහාසිති නාම, විතියා ලොකිතානාම තාතියා යෙවනා නාම චතුර්ථි නාමානාම පඤ්චමී වෙදිතිනාම ඡෛති රෙතිණිනාම සපාමි මාංසධර් නාම” යනුවෙනි.

17

i මංසනති නවමංසපෙසිසනාති, නං සබ්බමපි වණ්ණතො රතතං කිංසුකපුප්පසිදිසං, සණ්ඨානතො ජසිප්පිණිකමංසං. තාල පණ්ණපුටහතතසණ්ඨානං, උගුරුමංසං ගිසදපොතතසණ්ඨානං, ආතිසදමංසං උබතකොටිසණ්ඨානං, පිඨිමංසං නාලලපටල සණ්ඨානං, එසුකවසමංසං පොත්ථලිකාස කුච්ඡිසං තනුමනති කාලෙපතසණ්ඨානං, එනමංසං වට්ටවා අවකතිතතමනතිකා

පිණ්ඩසන්ධානං, බාහුවසමංසං දිගුණං කතො ධම්මානුමමමතා
 මුසිකසන්ධානං, එවං බලාදිකොලාදිකං මංසං පරිභොග්ගනායා
 සුමුමමපි පාකමං හොති, දිසනො විසු දිසාසු ඡිනං, ඛනාසනො
 සාධිකානි තිණි අභිසනානි අනුලිමපිට්ඨා සිනං, පරිච්ඡේදනො
 හෙතා අභිසංඛ්‍යාවෙ පතිභිතතලෙන උපරි නවෙන තිරිසං අඤ්ඤා
 මඤ්ඤාන පරිච්ඡින්නං, අසමස්ස සභාග පරිච්ඡේදො විසභාග
 පරිච්ඡේදො පන කෙසසදිසොව

ii නභාරුති නවනභාරුසනානි, වණණනො සබ්බපි නභාරු
 සෙනා, සන්ධානනො නානාසන්ධානා, එතෙසු හි ගිව්‍යං උපරි
 භාගනො පඨාස පඤ්චමභානභාරු සරීරං විනබමානා හදසස්ස
 සුරිමපසෙසන බතිණණා, පඤ්ච පච්ඡිමපසෙසන පඤ්ච දකිණි
 පසෙසන පඤ්ච වාමපසෙසන පඤ්ච දකිණිහස්සං විනබමානාපි
 හස්සස්ස සුරිමපසෙසන පඤ්ච පච්ඡිමපසෙසන නථා වාමහස්සං.
 විනබමානාපි දකිණිපාදං විනබමානාපි පාදස්ස සුරිමපසෙසන
 පඤ්ච පච්ඡිමපසෙසන පඤ්ච නථා වාමපාදං විනබමානාපිනි එවං
 සරීරධාරකා නාම සති මහානභාරු කාසං විනබමානා බතිණණා,
 සෙ කණ්ඩරුනිපි වුවවනති, තෙ සබ්බපි කඤ්ඤාලමකුලසන්ධානා,
 අඤ්ඤා පන නං නං සදෙසං අපේක්ඛානුපිට්ඨා සිනා, නනො
 සුමුමතන් සුතතරප්ප්ඝ්‍රකසන්ධානා අඤ්ඤා නනො සුමුමතන් පුති
 ලතාසන්ධානා, අඤ්ඤා නනො සුමුමතන් මහාවිණානනති
 සන්ධානා; අඤ්ඤා පුලිසුතතකසන්ධානා, හස්සපාදපිභිසං නභාරු
 සකුණපාදසන්ධානා, සිසනභාරු දුරකානං සිසන්ලකසන්ධානා,
 පිභිනභාරු ආනපෙ පසාදින අලලන්ලසන්ධානා, අවසෙසා නං නං
 අඛපච්චවිභානුසනා නභාරු සරීරෙ පටිමුක්කන්ලකඤ්ඤා
 සන්ධානා, දිසනො විසු දිසාසු ඡිනා, ඛනාසනො සකලසරීරෙ
 අභිති ආබණ්ඩා සිනා, පරිච්ඡේදනො හෙතා තිණණං අභිසනානං
 උපරි පතිභිතතලෙන උපරි මංසවමානි ආහව්ව සිතපදෙසෙන
 තිරිසං අඤ්ඤාමඤ්ඤාන පරිච්ඡින්නා, අසං තෙසං සභාග
 පරිච්ඡේදො, විසභාගපරිච්ඡේදො පන කෙසසදිසො සෙව

iii අභිති ධම්මො මතතිංසදනනිති අවසෙසානි වතුසභි
 හස්සභිති, වතුසභිපාදභිති, වතුසභි මංසනිසභිනානි මුද්දභිති, මෙ
 පණ්ණිකභිති, එකෙකස්මිං පාදෙ මෙ මෙ ගොප්ඝ්‍රකභිති, මෙ ජකිකභිති,
 මෙ ජකිකභිති, එකං උග්ගභි, මෙ කට්ඨිනි, අභාරස පිභිකණ්ට
 කභිති, වතුච්ඡන්ති පාසුකභිති, මුද්දස උරභිති, එකං හදසභි, මෙ
 අකකභිති, මෙ කොඝ්භිති, මෙ බාහභිති, මෙ මෙ අග්ගබාහභිති,
 සතන ගිව්‍යභිති, මෙ හනුකභිති, එකං නාසිකභි, මෙ අකිකිනි, මෙ
 කණ්ණභිති, එකං නලාටභි, එකං මුඛභි, නව සිසකපාලභිතිනි එවං
 නිමනනානි අභිසනානි, නානි සබ්බානිපි වණණනො සෙනානි,
 සන්ධානනො නානාසන්ධානානි.

සෙන සකලසරිරෙ සිනානි, විසෙසෙන පතෙ'න් සිසිති ගිවසිසු පතිසිනානි, ගිවසිති පිසිකණ්ටකසිසු, පිසිකණ්ටකසිති කවිසිසු, කවිසිති උරසිසු, උරසිති ජනනුකසිසු, ජනනුකසිති ජඛසසිසු, ජඛසසිති ගොප්ඨකසිසු, ගොප්ඨකසිති පිසිපාදසිසු පතිසිනානි, පරිච්ඡේදනෝ අනෙතා අසිමිඤ්ඤාත් උපරි මංසෙන අගෙගමුලෙ ව අඤ්ඤාමඤ්ඤාත් පරිච්ඡින්නානි, අසං නෙසං සභාගපරිච්ඡේදො, විසභාග පරිච්ඡේදො පන කෙසසදිසො සෙව.....

iv අසිමිඤ්ඤාත් නෙසං නෙසං අසිතං අඛන්තරගතං මිඤ්ඤං, නං වණ්ණනො සෙනං, සණ්ඨානනො මහන්තමහන්තානං අසිතං අඛන්තරගතං චෙට්ඨාලිසං පක්ඛින්නසෙදින මහාචෙත්තග්ග සණ්ඨානං, චුද්දානුචුද්දකානං අඛන්තරගතං චෙට්ඨසිප්ඛෙබ්බ පක්ඛින්න සෙදිනනනුචෙත්තග්ගසණ්ඨානං, දිසනො මිසු දිසාසු ඡන්තං, ඛකාසනො අසිතං අඛන්තරෙ පතිසිතං, පරිච්ඡේදනෝ අසිතං අඛන්තරන්තලෙහි පරිච්ඡින්නං, අසමස්ස සභාගපරිච්ඡේදො, විසභාගපරිච්ඡේදො පන කෙසසදිසො සෙව.....

v වක්කන්ති එකබ්බන්තා චෙ මංසපිණ්ඩා, නං වණ්ණනො මඤ්ජනපාලිසද්දක අසිවණ්ණං, සණ්ඨානනො දුරකානං සමක කිලාගොලකසණ්ඨානං එකවණ්ණප්පතිබ්බ අමබ්ලමසසණ්ඨානං වා, දිසනො උපරිමාස දිසාස ඡන්තං, ඛකාසනො ගලවාටකා නිකබ්බෙනති එකමුලෙන ථොකං ගන්තවා චෙධා භිනෙන්න පුල නගාරුතා විනිබ්බං හුත්වා හදයමංසං පරික්ඛිපිත්වා සිතං, පරිච්ඡේදනො වක්කං වක්කභාගෙන පරිච්ඡින්නං අසමස්ස සභාගපරිච්ඡේදො, විසභාගපරිච්ඡේදො පන කෙසසදිසො සෙව.....

17. i මංසන්ති, මස්නම්; නවමංසපෙසිසතානි, නවසියයක් මංස පෙයිහුසි, ඒ මංසපෙයිහු සියල්ලම; වණ්ණනො, වණ්ණෙයිත්; රතනං, රතා; (රත්පාඨාඥාත්තේසි;) කිංසුකපුප්ඨසදිසං, කාලමල්බඳයා; සණ්ඨානනො, සටහන්හෙයිත්; ජඛසපිණ්ඩකමංසං, ජඛසාවෙහිපිඞ්මස; නාල පණ්ණ පුට්ඨත්තසණ්ඨානං, තල්පතින්වැසූ බත්මුලකට බඳු සටහන් ඥාත්තේයා; උරුමංසං, කලවෙහි මස; නිසදපොතක සණ්ඨානං, දුපෝයකට බඳු සටහන් ඥාත්තේයා; ආනිසදමංසං, ආනිසදගෙහි මස; (නව්වම් මස යුසේසි) උඛන්තොටිසණ්ඨානං, මැටිපිඞ්න් කළ ලිපෙකා කෙටුවර බඳු සටහන් ඥාත්තේයා; පිඞ්මංසං, පිටමස; නාලගුලපටල සණ්ඨානං, පැදුරෙහි වතා වියලා නගාගත් තල්පතාටු පටලයක්බඳු සටහන් ඥාත්තේයා; ථාසුකවයමංසං, දෙපරලපතුඥාටවල පිහිටිමස; පොත්ථිකායකුච්ඡියං, පෙතැලි රූ කුසෙකා; (කොඨිලිකායකුච්ඡියං, සිද පාඨසි. කොටුබඩෙහි යනු අථිසි.) නනුමත්තිකාලෙපනසණ්ඨානං, තුනිකොටැඳලෙව්දන් මැටිකටබඳු සටහන් ඥාත්තේයා; ථනමංසං, තනමස; වට්ඨිත්වා අවකඤ්ඤාමත්තිකාපිණ්ඩසණ්ඨානං, වටලාබිමහෙළා මැටිපිට්ඨකටබඳු සටහන් ඥාත්තේයා; (යත්වා අවකඤ්ඤාමත්තිකාපිණ්ඩ

සංඝාතො, සිට්ඨිමහෙථා මැටිපිඬුකටබදු සටහන් ඇත්තේයැ යනු විශුභිමාගීසත්තසි) බාහුවයමංසං, බාහුදෙකමස; (නොහොත්-බාහු දෙපසමස ඔ) විශුභිකානා සපිනනිවමම මහාමුසිකසංඝාතො, දෙපොට කොටතුඩු සම්භව මහමිනියෙකුටබදු සටහන් ඇත්තේයැ; එවං, යථොක්කනනිත්; ඔලාරිකොලාරිකං, ඔලාරිකොදාරිකවු; හෙවත්-මහත් මහත්වු; මංසං, මස්පෙස්; පරිශ්‍රවණනනාසං, පරිශ්‍රවණය කරනගොති හට; සුබ්‍රමමපි, විචම්මස්ඇ සියුම්මස්පෙස්ද; පාකටංගොති, පහළවේ; දිසනො, දිසාගෙයින්; චිසුදිසාසු, දෙදිසාවෙති; ජාතං, වූයෙයි; ඔකා සනො, අවකාශගෙයින්; සාධිකානි, වැඩියක් ඇතිවු; තිණිඅසිසනානි, තුන්සියයක් ඇට; අනුලිමපිඬා, අනුලෙපනයකොටැ; සීතං, සිටියෙයි; පරිචේදනො, පරිචේදගෙයින්; හෙයා අසිසසිකාටො, යට ඇටසැකිල්ලෙහි; පතිඤ්ඤානලොන, පිහිටිනලයෙන්ද; උපරි, මතුයෙහි; තවෙන, සමින්ද; තිරියං, සරස; අඤ්ඤාමඤ්ඤාන, ඔවුනොවුත් විසින්ද; පරිච්ඡින්නං, පිරිසිදිනාලදය; අයං, මෙකී පිරිසිදීමැ; අසං, මේ මාංසයාගේ; සභාගපරිචේදො, සභාගපරිචේදයයි; විසභාගපරිචේදො පන, විසභාගපරිචේදය වනාහි; කෙසසදිසොව, කෙස්සාසදුශ වේමැයි

17. ii නහරුති, නහරනම්; නවනහාරුසනානි, නවසියයක්නහර වැලි; වණ්ණනො, වණ්ණගෙයින්; සබ්බෙපිනහාරු, සියලු නහරවැල්ලුම; සෙනා, සුදුහ; (සුදුපැහැඇත්තාහ යුසේයි) සංඝාතනො, සටහන් ගෙයින්; නානාසංඝාතො, නන්වැදූරුම් සටහන් ඇත්තාහ; හි, නවිසාරයකෙරෙමි; නොහොත්-හි, ඒ සැබව; එතෙසු, මේ නහරුන් කෙරෙහි; නොහොත් මේ නවසියයක් නහරුන් අතුරෙන්; ගිවය, උගුරෙහි; උපරිභාගනොපයාය, මතුභාගයෙහි පටන්; පඤ්ඤාමහා නහාරු, පස්මහනහරු; සරිරං, සිරුර; විනබ්බානා, වළදනාහුවැ; පුරිමපසෙසන, පෙරපසින්; ඔතිණ්ණො, බවහ; පඤ්ඤා, පස්මහනහර කෙනෙක්; පච්ඡිමපසෙසන, පිටිපසින්; (ඔතිණ්ණො), බවහ; පඤ්ඤා, පස් මහනහරකෙනෙක්; දකඤ්ඤාපසෙසන (ඔතිණ්ණො), දකුණුලයෙන්බවහ; පඤ්ඤා, පස්මහනහරකෙනෙක්; වාමපසෙසන (ඔතිණ්ණො), වම්ඇලයෙන් බවහ; දකඤ්ඤානං, දකුණන; විනබ්බානාපි, වළදමිනිදු; හත්සපුරිම පසෙසන, අතපෙරපසින්; පඤ්ඤා (ඔතිණ්ණො), පස්මහනහරකෙනෙක් බවහ; පච්ඡිමපසෙසන, අතපිටිපසින්; පඤ්ඤා (ඔතිණ්ණො), පස්මහනහර කෙනෙක් බවහ; වාමහත්තං, වමන; විනබ්බානාපි, වළදමිනිදු; තථා, එසේ පෙරපසින් පිටිපසින් පස්පස්මහනහරකෙනෙක් බවහ; දකඤ්ඤා පාදං, දකුණුපය; විනබ්බානාපි, වළදමිනිදු; පාදසං, පාදයාගේ; පුරිම පසෙසන, පෙරපසින්; පඤ්ඤා (ඔතිණ්ණො), පස්මහනහරකෙනෙක් බවහ; පච්ඡිමපසෙසන, පාදයාගේ පිටිපසින්; පඤ්ඤා (ඔතිණ්ණො), පස්මහනහර කෙනෙක් බවහ; වාමපාදං, වම්පය; විනබ්බානාපි, වළදමිනිදු; තථා, එසේ පෙරපසින් පිටිපසින් පස්පස් මහනහරකෙනෙක් බවහ; එවං, මෙසේ; සරිරධාරකානාම, ශරීරධාරක නම්වු; සසිමහානහරු, සැටමහ

නහරකෙනෙක්; කායං විනඩමානා, කයවළඳමින්; ඔතීණණා, බටහ; යෙ, යම්මහනහරකෙනෙක්; කණ්ඩරුනිපිටුවනනී, කණ්ඩරයහසිදු කියනුලැබෙද්ද (එවිහු මොව්හුවෙන් යනු අභිප්‍රායසි නෙ කායං විනඩ මානා ඔතීණණාසිද යොජනාකටයුතු) තෙසබ්බෙපි, ඒ සියලුනහරවැල් හුම; කැඳලමකුළසරුද්දිනා, කැණතිල්මල්කැකුළබඳු සටහන් ඇත්තාහ; අඤ්ඤාපන, සැටමහනහරැන්කෙරෙන් අන්‍යවූ නහරහුවනාහි; තං තං පදෙසං, ඒ ඒ පෙදෙස; අජේඛාඤ්ඤා, පැතීර; සීනා, සිටගත්හ; තනො සුමුමතරු, ඒ මහනහරැන්ටවඩා සියුම්නහරහු; සුතතරුජු කසණ්ඨානා හුරෙද්දකටබඳු සටහන් ඇත්තාහ; අඤ්ඤා, අන්‍යවූ; තනොසුමුමතරු, ඔවුන්ටවඩා සියුම්වූ නහරහු; පුතිලතාසණ්ඨානා, කිඳිලුහුණටබඳු සට හන් ඇත්තාහ; හෙවත්- කිඳිවැල් රුණටබඳු සටහන් ඇත්තාහ; අඤ්ඤා, අන්‍යවූ; තනොසුමුමතරු, ඔවුන්ටවඩා සියුම්නහරහු; මහා විණාතනනී සණ්ඨානා, මහවෙණකන්බඳු සටහන් ඇත්තාහ; අඤ්ඤා, සෙසුසියුම්නහරහු; දුලසුතතකසණ්ඨානා, දළවූ හුබඳුසටහන් ඇත්තාහ; හත්පාදපිසියං, අත්පිටුහිපාපිටුහි; නහාරු, නහරහු; සකුණපාද සණ්ඨානා, පක්ෂීන්ගේ පාබඳුසටහන් ඇත්තාහ; සිසනහාරු, සිස්නි නහරහු; දුරකානං, බාලදරුවන්ගේ; සිසජාලකසණ්ඨානා, නිස්දෑලකට බඳු සටහන් ඇත්තාහ; පිසිනහාරු, පිටෙතිනහරහු; ආතපෙ, අව්වෙහි; පසාරිත අලජාලසණ්ඨානා, වනනලද තෙත්දෑලකටබඳු සටහන් ඇත්තාහ; අවසෙසා, අවශිෂ්ටවූ; තංතංඅභ්‍යවච්ඡිකානුගතා, ඒ ඒ කුදු මහත් අහපසහ වැතීර සිටිනාවූ; නහාරු, නහරහු; සරිරෙ, සිරුරෙහි; පටිමුකකජාලකඤ්චුකසණ්ඨානා, බහාළ දෑල්කස්සකටබඳු සටහන් ඇත් තාහ; දිසතො, දිසාගෙයින්; ඒසුදිසාසු, දෙදිසාවෙහි; ජානා, වූහ; ඔකා සතො, අවකාශගෙයින්; සකලසරිරෙ, සියලුසිරුරෙහි; අභිනි, අක්ෂිත්; ආබක්ඛිතා, බැඳගෙන; (අවනක්ඛිතාසිද පායසි) සීනා, සිටියහ; පරිච්ඡේ දතො, පරිච්ඡේද ගෙයින්; හෙසා, යට; තිණණං අභිසනානං, තුන්සිය යක් අසවන්ගේ; උපරි, මතුයෙහි; පතිසීතතලෙහි, පිහිටිතෙලෙන්ද; උපරි, මතුයෙහි; මංසවමානි, මස්සම්; ආහවච්ඡිතපදෙසෙහි, පැහැර සිටිපියසින්ද; තිරියං, සරස; අඤ්ඤාමඤ්ඤාන, ඔවුනොවුන්විසින්ද; පරිච්ඡිනනා, පිරිසිදුනාලදහ; අයං, මෙකිපිරිසිදීමැ; තෙසං, ඒ නවසිය යක් නහරැන්ගේ; සභාගපරිච්ඡේදො, සභාගපරිච්ඡේදයයි; විසභාග පරිච්ඡේදොපන, විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහි; කෙසසදිසොයෙව, කෙස් හා සදුශච්චෙමැයි

* නිසදපොන නම් ශිලාපුත්‍රකතම්, හෙවත් දාගලවතම්. උඛනකොපි නම් මැටිපිඬෙන් කළ ලිග්ගල් කොනයි. කියේ මැනෝ. නිසදපොනකො ශිලාපුත්‍රකතො උඛනකොපිනි මනනිකා පිණේන කත උඛනස්ස කොට්ඨි (වි. ටී)

* කාලගුලපටල යනු කකාල තල්පල ලෙලි සරස තල්පත් වලින් ගෙතුකලාලෙකැ හෝ හුනපත්තෙන් කළ කලාලෙකැ හෝ

ආලෙපකොටැ විසලවා උපුටාගත් තල්පනාවුවට නම්. කියේමැනෝ **නාලගුලපටලං නාම** පක්කනාලඵලලසිකං නාලපට්ටිකාය ලිමපිනා සුක්කාපෙතා උඛරිතා ගතිතපටලං (මු.ටි) **නාලපට්ටිකා** නාලපනන විලිවෙහි කතකටසාරකො (අ. ටි.)

* සුමුමමි **සන්තෙන්** යථොක්කමාංසපෙයින්ට වඩා සුක්කවු විඵමමස් ඇ දක්වා, සුමුමවුන්ගේ සියලුසිරුරද කෘශවුන්ගේ සිරුරෙහි බොහෝතැන්ද මසින් වසනලද බැවින් සරස ඔවුනොවුන් විසින් පිරිසිඳිනාලදැයි කී **සුමුමනති යථාමුත්තමංසනො සුමුමං පණතික මංසාදි**, ධුලානං සකලසරීරස්ස කිසානං යෙභුයොන මංසෙන පටිච්ඡාදිතතතා වුත්තං තිරියං අඤ්ඤමඤ්ඤන පරිච්ඡින්නනති (වි. ටි.)

* ලෝකිකයෝ මාංසපෙයින්ගේ සබ්බසාම මෙයට වෙනස්පරිද්දෙන් කිහු. කියේයයත්? මාංසපෙයිහු පත්සියයක් වෙති, ඔවුනතුරෙන් මාංසපෙයිහු සාරසියදෙනෙක් ශාඛාවයවයන්හිද සැටසදෙනෙක් කොණ්ඨයෙහිද සුතිස්දෙනෙක් බෙල්ලෙන් උඛදැයි මෙසේ පත්සියයක් මාංසපෙයිහු වෙති. තවිඤ්ඤාය ජ්ඣසුත් විසින් මේ ආයුඵෙද වාක්‍යය දුෂටව්‍යයයි. “පඤ්ඤපෙයිගනාති භවනති තාසාං වචාදිගනාති ශාඛාසු, කොණ්ඨෙහි භවිෂ්ඨි, ග්‍රිවාමුත්තමංසපෙයිහුයන්. එකෙකසානතු පාදබගුලාං තිස්සතිස්සායාං පඤ්ඤදග, දගප්පදෙ, පාදෙපදි කුර්වසනතිවිභවාසනාවතා ඵම, දග ගුලඵතලයො, ගුලඵ ජානනතරෙ විංශති, පඤ්ඤ ජානුති, විංශතිරුරො, දග වඩක්කණේ, ශතමෙවමෙකසමිත් සක්ථති භවනති, එතෙනෙතරසකපිබාහුව ව්‍යාධ්‍යාතො, තිස්සා පායො, එයා මෙසු, සෙවනායං වාපරු, වෙ වාමණයො සපිටො පඤ්ඤ පඤ්ඤ, වෙ වසතිශිරසි, පඤ්ඤාදරෙ, නාභ්‍යාමෙකා, පාණ්ඨොධිසංතිවිභවාං පඤ්ඤ පඤ්ඤ දිසා, අවිපාශීවයො, දග වක්කසි, අක්කකංසොප්පති සමනතා සපා, වෙ හාදයාමාශයයො, අවි යකාත්පලිගොඤ්ඤකෙසු, ග්‍රිවායාඤ්ඤනස්ස, අනෙක හතො, එකෙකා කාකලකගලයො, වෙ තාලුති, එකා ජිහ්වායාමි, ඔණ්ඨයොර්වෙ, සොණායාං වෙ, වෙ නෙත්‍රයො, ගණ්ඨයොශවතස්ස, කණ්ඨයොර්වෙ, වතස්සො ලලාටෙ, එකා ශිරසිතොවමෙතාති පඤ්ඤපෙයිගනාති.

සිරිසනාසවසපිපථාණි-ස නියයව ගරිඪණාමි,
පෙයිහි සංවෘතානාහ-බලවනති භවනානානා.

සග්‍රිණානතු විංශතිරධිකා දග තාසාං සනනසොරෙකෙකසමිත් පඤ්ඤ පඤ්ඤ යොවනෙ තාසාං පරිවෘතී, අපත්‍යපථෙ වතස්සායාසාං ප්‍රසානෙහානතරතො වෙ මුඛාග්‍රිතෙ වාගොව ප්‍රවාතෙන වෙ ගනිච්ඡිද සංග්‍රිතාසතිස්සා, ගුත්‍රාතීතවප්‍රවෙශිතාසතිස්සඵව”

* සනායු නවසියයක් බැව් ලෝකිකයෝද විසූ. හේ මෙසේයි. සනායුහු නවසියදෙනෙක් වෙති. ඔවුනතුරෙන් ශාඛාවයවයන්හි සසිය දෙනෙක කොණ්ඨයෙහි දෙසියතිස්දෙනෙක, බෙල්ලෙන්උඛ සැත්තැ

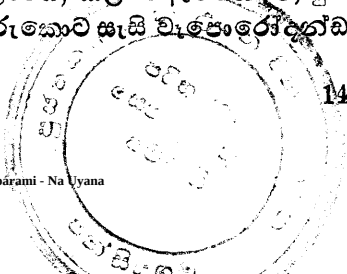
වෙකැයි මෙසේ නවසිය දෙනෙකි. පිහිටිනැන් වශයෙන් එවිනු එකෙකි පයැහිල්ලෙහි සය බැහින් තිස්දෙනෙක, තලකුළුකතුලඑයන්හි තිස් දෙනෙක, කෙණ්ඩාවෙහි තිස්දෙනෙක, ජාත්‍රියෙහි දසදෙනෙක, උතුරු ප්‍රදේශයෙහි සතලිස්දෙනෙක, වඩික්කණයෙහි දසදෙනෙක, එක්සකපි යෙකැ එක්සියපණස්දෙනෙක, නදිතරසකපියෙහින් එක්සියපණස් දෙනෙක, බාහුවයෙහින් එක්සියපණස්දෙනෙක, කටියෙහි සැට දෙනෙක, පිටෙහි අසුදෙනෙක, දෙඇලවරෙහි සැටදෙනෙක, වක්‍ෂස්පල යෙහි තිස්දෙනෙක, උගුරෙහි තිස්සදෙනෙක, ශීතියෙහි සුතිස්දෙනෙ කැයි මෙසේ සනායුහු නවසියදෙනෙක් යටකිනැන්හි පිහිටියහු. තද්ධතය ආයුච්ඡේදයෙහි; නවසනායුගනානි නාසාං ශාඛාසු ඡටි ගනානි, වෙශනෙ ත්‍රිංශව භොජෙසී, ත්‍රිචංප්‍රත්‍යක්ඛිං අපගානි; එකෙකසානතු පාදබලයාං ඡටිහිවිනාසනාසත්‍රිංශන්, නාවත්‍ය එව තලකුළු ගුලෙඵ්ඡු, නාවත්‍ය එව ජබ්ඝායාමි, දශ ජාත්‍රිකි, වක්ඛාරිංශ දුරො, දශවඩික්කණෙ, ගතමධ්‍යභීමෙව මෙකසමින් සකථනි භවනනි, එතෙනෙතරසකපිබාහුව ව්‍යාබ්‍යානො, අඡටි: කට්‍යාමි, අශිනි: පාඡෙථ, පාශීවයෙ: අඡටි: උරසි ත්‍රිංශන්, අච්ඡිත්‍රිංශද්‍රි භිව්‍යාමි, මුඛිනි වතුසත්‍රිංශන්, එවං නවසනායුගනානි ව්‍යාබ්‍යානානි සි.

* සමසමය සමයානතරදෙක්හි සනායුන්ගේ ප්‍රමාණ නියමය මෙසේ සාරුපහෙයිනුදු සාමාන්‍යහෙයිනුදු දුඡව්‍යවේ. **භූමිසංඛගන නම් ගන්ති** “නවනවුතිනාරුසකානි” යන්නෙන් නහරහු නවදහස් නවසියයකුදු ඉන්පිටත් බණ්‍රොන්හි සක්චිත්තත්ථ හා පශචිමහතික මහාබොධිසත්ථයනව රසනහරහු සන්දහසකුදු වෙන්සී පැණෙනු යෙන් සනායුන්ගේ විශෙෂ සංඛ්‍යානොමෝ එකිනසින් දතයුතුයැ. නවද සන්සියයක් සිරවන්ගේද වතුර්විංශද්ධමනින්ගේද ඔවුන් පිළි බදවමැ සියක් දහසක් අයුරින් උත්තරෙත්තරදශාව පැමිණි බමනාස දින්ගේද නි:සීමසඛ්‍යාවත් නවසියයක් නහරුන්හිම සඛ්‍යනවටයේ. ලොකිකයෝ වනාහි සනායුසිරබමනින් වෙන්වශයෙන් දුක්චුහසි දතයුතු.

17. iii අසීනි, ඇටනම්; වත්තිංසදනාසීනි, දෙතිස්දන්ඇට; ඔපෙකා, තබා; (දන්ඇට වෙනම ගත්බැවින් මෙසේයුහු) අවසෙසානි, අවශිෂ්ටවූ; වතුසසී හත්ථිනි, සිවුසැටඅත්ඇටහුය; වතුසසීපාදසීනි, සිව්සැටපය ඇටහුය; මංසනිසසීනානි, මස්ඇසුරුකලාවූ; වතුසසීමුදඅසීනි, සිව්සැට මෙලෙක්ඇටහුය; වෙ පණ්නිකසීනි, දෙවිඵමිඇටහුය; එකෙකසමිංපාදෙ, එක් එක් පයෙක්හි; වෙ වෙ ගොපථකසීනි, දෙදෙගොප්ඇටහුය; වෙ ජබ්ඝසීනි, දෙදගඇටහුය; ගෙවන්-දෙකකුල් ඇටහුය; වෙ ජනනුකසීනි, දෙදන ඇටහුය; එකං උතුරසී, එක්කලවේ ඇටෙක; වෙකට්ඨිනි, දෙකටි ඇටහුය; අභාරසපිභිකණ්ටකසීනි, අවලොස් පිටකවූ ඇටහුය; වතුච්ඡනිථාසුකසීනි, සුවිසිපරල ඇටහුය; වුද්දසඋරසීනි, තුදස්ලෙහි ඇටහුය; එකංහදයසී, ලෙහිමැදවූ එක්හද ඇටයෙක; වෙඅත්ඛකසීනි,

දෙඅකුආටහුය, වෙකොළසිති, දෙපකුආටහුය; වෙබහසිති, දෙබහු
ආටහුය; වෙ වෙ අගබහසිති, දෙක දෙක අක්බාආටහුය; සතන
හිවසිති, සන්උතුරුආටහුය; වෙහනුකසිති, දෙහනුආටහුය; එක
නාසිකසි, එක්නාහආටහුය; වෙඅකසිති, දෙඅස්ආටහුය; වෙ
කණ්ණසිති, දෙකන්ආටහුය; එකනලාටසි, එක්නලලආටහුය;
එකංමුඛසි, එක්මුදුන්ආටහුය, නවසිසකපාලසිති, නවතිස්කබල්
ආටහුය; ඉතිඑවං, යනමෙකි පරිද්දෙන්; නිමනනාති අසිසනාති,
තුන්සියයක්පමණ ආටහුය; තාතිසබ්බාතිපි, ඒ සියලුආටහුම;
වණ්ණනො, වණ්ණෙහසින්; සෙනාති, සුදහ, (සුදුපහආඥානාහ යුසේසි)
සණ්ඨානනො, සටහන්හෙයින්; තානාසණ්ඨානාති, නොඑක් සටහන්
ආඥානාහ;

හි, ඒසැබව නොහොත් හේ විසාරය කෙරෙමි; තත්ථ, ඒආට
කෙරෙහි; නොහොත්-ඒ තුන්සියක් පමණවූ ආටඅතුරෙන්; අග්ග
පාදඛුලසිති, පයආභිලිවල අගපුරුක්ආටහු; කතකබ්ජසණ්ඨානාති,
හිහිතිආටබලසටහන් ආඥානාහ; තදනනනරුති, ඊට ඉක්බිතිවූ; මජ්ඣ
පබ්බසිති, මැදපුරුක් ආටහු; පනසසිසණ්ඨානාති, පනාආටබලසටහන්
ආඥානාහ; මුලපබ්බසිති, මුල්පුරුක්ආටහු; පණ්වසණ්ඨානාති, පණ
බෙරටබල සටහන් ආඥානාහ; පිසිපාදසිති, පිටිපත්ලෙහිආටහු;
කොට්ඨිකකඤ්ඤකඤ්ඤසිසණ්ඨානාති, නැවත කැනගිල්ලරැසකටබල
සටහන්ආඥානාහ; පණ්ණිකසි, විඵලාටහෙමේ; එකසිතාලඵලබ්ජ
සණ්ඨානං, එක්ආටැති තල්පලෙකැ ලොදක්බල සටහන්ආඥානේය;
ගොපථ්භසිති, ගොප්ආටහු; බබ්බිලාගොලකසණ්ඨානාති, එක්කොට
බැඳි කෙලනා වටසහලකට බල සටහන්ආඥානාහ; ජඛසසිතං, ජඛසසි
න්තේ; ගොපථකසිසු, ගොප්ආටවල; පතිසිතසානං, පිහිටිනෙනා; අන
පතිතතවසිඤ්ඤාලිපසණ්ඨානං, පතුනොහල හිඳිබකටබල සටහන්
ආඥානේය; (අපතිතතවසිඤ්ඤාලිපසණ්ඨානං සිද පායසි-පතුහල හිඳි
බකටබල සටහන් ආඥානේය යන අර්ථය) බුදුකප්ඛසටසිතං, සිහින්
කකුලෙහි ආටහෙමේ; ඛනුකදණ්ඩසණ්ඨානං, දරුවන්කෙලනා කුඛා
දුනුදන්ඩක්බල සටහන්ආඥානේය; මහනනං, මහත්වූ කකුලෙහි ආට
හෙමේ; මිලාතසප්පපිසිසණ්ඨානං, වැහැරගිය සප්පිරුරකටබලසටහන්
ආඥානේය; ජනනුකසි, දණආටහෙමේ; එකනො, එක්අනෙකින්;
පරිකසිණ්ණපණ්ණසණ්ඨානං, විරුනුපෙණ්ණපිකක්බල සටහන්ආඥානේය;
තත්ථ, ඒ දණආටෙහි; ජඛසසිකසු, දහආටය; හෙවත් සිහින්කකුල්
ආටය; පතිසිතසානං, වැදසිටිනෙනා; අතිබිණ්ණගොසිඛ සණ්ඨානං,
නුල්ලවූ අග්ආති ගෝහකටබල සටහන් ආඥානේය; x (අතිබිණ්ණ
ගොසිඛසණ්ඨානං, ඉතානුල්ල අග්ආතිගෝහකටබල සටහන් ආඥා
නේය; යනු විශුභිමාගී සන්තසි) උරුසි, කලවේආටහෙමේ; දුන්නවර්ත
වාසි එරසුදණ්ඩකසණ්ඨානං, නපුරුකොට සැසි වැටුණෙරෝදන්ඩකටබල
සටහන් ආඥානේය;

තස්ස, ඒ කලවේ ඇවහුනේ; කට්ඨිමනි, කට්ඨාපයෙහි; පතිඝි
 තස්සාන, පිහිටිතෙනා; කිලාගොලකසණ්ඨානං, හුසින්බැඳ මවුනොවුන්
 ගලපාහුබු කෙලනා වටසහලකවබදු සටහන් ඇත්තේය; තෙන, ඒ
 කලවේඇව කරණකොටගෙනා; කට්ඨිනො, කට්ඨාපවහුනේ; පතිඝි
 තස්සානං, පිහිටිතෙනා; අග්ගච්ඡින්නමහාපුන්නාගඵලසණ්ඨානං, අගින්
 කැපු මහදෙමපකක්බදු සටහන් ඇත්තේය; කට්ඨාසීති වෙ, දෙකට
 ඇවහු; එකාබ්බාතිහුතො, එක්වබැඳිසිටියාහු; කුමනකාරකර්මක
 සණ්ඨානානි, කුම්ලේඋදුනකවබදු සටහන් ඇත්තාහ; තානි, ඒ ඇවහු;
 පාරියෙකකං, වෙනවෙනම; කම්මාරකුටයොත්තකසණ්ඨානානි, කමුරු
 කුලකබදු යවලඵ බදු සටහන් ඇත්තාහ; කොටියං සීත ආනිසද්දි, කෙල
 වරසිටි ආනිසදයෙහි (තට්ටමෙහි) ඇවතෙමේ; අධොමුඛං කතො, මුව
 යටිකුරුකොටා; ගතිහසප්පඵණසණ්ඨානං, ගත්තයිපෙණකවබදු සට
 හන් ඇත්තේය; සත්තසු ධාතෙසු, සත්තැනෙකි; ඡද්දවච්ඡද්දං, කුදු
 මහත් සිදුරුඇත්තේය; පිඝිකණ්ටකසීති, පිටකවුටෙහිඇවහු; අබ්බන්ත
 රතො, ඇතුළතින්; උපරාපරිඨපිතසීසකපට්ටවෙඨකසණ්ඨානානි, මතු
 මතුයෙහි හකුළවාහුබු තුම්පටකවබදු සටහන් ඇත්තාහ; (මතු මත්
 නෙහි තමනමාහුබු ඊයම්පටකවබදු සටහන් ඇත්තාහ යුසේසි) බාහි
 රතො, පිටතින්; වට්ටනාවලිසණ්ඨානානි, හිදිපත්වැලකවබදු සටහන්
 ඇත්තාහ; තෙසං, ඒ පිටකවුඇවුන්තේ; අන්තරන්තරං, අතුරතුරෙහි;
 කකවදන්තසදිසං, කියත්තදත්තබදු; වෙනයොකණ්ටකං, දෙතුන්කවු
 කෙනෙක්; හොනනි, වෙන්; චතුර්විසතිසාථාසුකසීසු, සුචිසිපරලඵඇවවල;
 අපරිපුණණානි, නොපිරිපුන් ඇවහු; අපරිපුණණාසිතසණ්ඨානානි,
 නොපිරිපුන් දෑකැතිබදුසටහන්ඇත්තාහ; පරිපුණණානි, පිරිපුන්ඇවහු;
 පරිපුණණාසිතසණ්ඨානානි, පිරිපුන් දෑකැතිබදු සටහන් ඇත්තාහ;
 සබ්බාතිපි, සියලු පරලඵඇවහුම; ඔදනකුකකුටස්ස, හැලිකුකුලෙකුතේ;
 පසාරිතපක්කසණ්ඨානානි, විදහාගත් පියාපත්බදු සටහන් ඇත්තාහ;
 වුද්දසඋරසීති, වුදුස්ලෙහිඇවහු; ඡණ්ණසඤ්ජානිකපඤ්ජරසණ්ඨානානි,
 ඡණ්ණවුරපපඤ්ජරයකවබදු සටහන් ඇත්තාහ; හදයසී, හදඇවතෙමේ;
 දබ්බිඵණසණ්ඨානං, හැඳිඋත්තකවබදු සටහන් ඇත්තේය; අකබ්බසීති,
 අකුඇවහු; බුද්දකලොභවාසිදණ්ඩසණ්ඨානානි, කුඩාලොභොචාහැයෙක
 අත්දමුබදුසටහන් ඇත්තාහ; කොඨසීති,පතුඇවහු; එකනොපරිකම්ණ
 සිහලකුද්දලසණ්ඨානානි, එක්අතෙකින්ගෙවුනු ගෙලදිව හුදුලේකවබදු
 සටහන් ඇත්තාහ; බාහසීති, බාහුයෙහිඇවහු; ආදුසදණ්ඩසණ්ඨානානි,
 කැටපත්මිටකවබදු සටහන් ඇත්තාහ; අග්ගබාහසීති, අග්ගබාහුයෙහි
 ඇවහු; යමිකනාලකඤ්ජසණ්ඨානානි, යුග්මවු මුල්තල්කඤ්ජවබදු සටහන්
 ඇත්තාහ; ආදුසදණ්ඩකසණ්ඨානානිතිවා, කැටපත්මිටකවබදු සටහන්
 හෝ ඇත්තාහ; මණ්ඩකසීති, අත්කරඇවහු; එකතො, එක්කොටා;
 අලලියාපෙතො ඨපිතසීසකපට්ටවෙඨකසණ්ඨානානි, අලවාහුබු හැකුළුණ
 තුම්පටකවබදු සටහන් ඇත්තාහ; පිඝිහස්සීති, පිටත්ලෙහිඇවහු;
 කොට්ඨිකඤ්ජලකඤ්ජරසණ්ඨානානි, තැළු කැනහිල්අලුරසකවබදු

සටහන් ඇත්තාහ; හත්ඛලුලිසු, අතැතිලිවල; නොහොත්-අතැතිලිඅතු
 රෙන්; මූලපබ්බතීති, මූලපුරුකෙතිඇවනු; පණ්ණාස ණ්ණානාති, පණ්ණාසෙරට
 බදු සටහන් ඇත්තාහ; මජ්ඣපබ්බතීති, මද්දපුරුකෙතිඇවනු; අපරි
 පුණ්ණපනසසිස ණ්ණානාති, නොපිරිපුන් පනාඇවබදුසටහන් ඇත්තාහ;
 අග්ගපබ්බතීති, අක්පුරුකෙතිඇවනු; කතකඤ්ජස ණ්ණානාති, හිනිනිඇව
 බදුසටහන් ඇත්තාහ; සත්තතිවසීති, සත්ගෙලැවනු; දණෙඛ, දඬුයෙහි;
 (දණෙඛන සිද්ධපායසි දඬුයෙන්යන අභිසි) විජ්ඣිතා, අවුනාගෙන; පටි
 පාටියා, පිළිවෙලින්; ධම්මවංසකමුච්ඡාදකකලිකස ණ්ණානාති, තබනලද
 වටකොටැ කැපුනුණුකිලිල්කඛට බදුසටහන් ඇත්තාහ; හෙතිමහනු
 කභී, යටහනුඇවනෙමේ; කමමාරුතං, කමුරන්ගේ; අයොකුටයොත්තක
 ස ණ්ණානං, යකුළුයොතකටබදු සටහන් ඇත්තේය; උපරිමං, මතුහනු
 ඇවනෙමේ; අවලෙඛනසත්තස ණ්ණානං, උක්දඬුසත්තා සැතකටබදු සට
 හන් ඇත්තේය; අකඛිකුපනාසාකුපසීති, ඇස්වලිනැගැවලඇවනු; අප
 නිතමිඤ්ජනරුණතාලසිස ණ්ණානාති, ලොදහළ ලාතල්පකකටබදු සට
 හන් ඇත්තාහ; නලාටසී, නලලිඇවනෙමේ; අධොමුඛධම්මසසිඛපාලක
 කපාලස ණ්ණානං, යටබලාතුඩු සක්තලුකබලකටබදු සටහන් ඇත්තේය;
 කණ්ණවුලිකභීති, කන්සිලැවනු; නභාපිතබුරකොසස ණ්ණානාති, කර
 නැවැම්යන්ගේ කරපියල්ලටබදු සටහන් ඇත්තාහ; නලාටකණ්ණවුලි
 කානං, නලලිකන්සැකිලියනමොවුන්ගේ; උපරි, මත්තෙහි; පට්ටබ්බනො
 කාසෙ, හිස්පට්ටබදනා අවකාශයෙහි; අසී, තෙමේ; සඛකුටිතසනපුණ්ණ
 පටලබ්බණ්ණස ණ්ණානං, ගිතෙලැති පටලපුකඛකට බදු සටහන් ඇත්තේය;
 නොහොත්-ගිතෙල්පු හැකැළුණු කඛපටක්බදු සටහන් ඇත්තේය;
 මුඛසී, මුදුනෙහි ඇවනෙමේ; මුඛවජ්ජනවඛකනාලිකෙරස ණ්ණානං,
 මුහුනින්කැපු ඇදපොල්ගෙඹියකටබදු සටහන් ඇත්තේය; සීසසීති,
 හිසඇවනු; සිබ්බෙතායධම්මජ්ජරලාබ්බකවාහස ණ්ණානාති, හිවා තුඩු
 දුදුරුලබ්බකබලකට බදු සටහන් ඇත්තාහ; දිසතො, දිසාගෙයින්; චිසු
 දිසාසු, දෙදිසාවෙහි; ජිනාති, වූහ; ඔකාසතො, අවකාශගෙයින්; අවිසෙ
 සෙන, අවිශෙෂයෙන්; සකලසර්රෙ, සියලුසිරුරෙහි; සීනාති, සිටියහ;
 විසෙසෙනපන, වෙසෙසින්වනාහි; (ඔකාසතො, අවකාශගෙයින්; අසීති,
 ඇවනු; වෙදිකබ්බාති, දකස්සත්තාහ; X 0) නොහොත්-විසෙසෙනපන,
 වෙසෙසින්වනාහි; (පතිසීනාති යන්නටවිශෙෂණයි) එත්, මේඅසින්හි;
 නොහොත්-මේඅසින්අතුරෙහි; සීසසීති, හිසඇවනු; ගිවසීසු, උගුරෙහි
 ඇවවල; පතිසීනාති, පිහිටියහ; ගිවසීති, උගුරෙහිඇවනු; පිසිකණ්ණ
 කභීසු, (පතිසීනාති), පිටකටුඇවවල පිහිටියහ; පිසිකණ්ණකභීති, පිටකටු
 ඇවනු; කටිසීසු (පතිසීනාති), කටියෙහි ඇවවල පිහිටියහ; කටිසීති, කටි
 යෙහිඇවනු; උගරසීසු (පතිසීනාති), කලවේඇවවල පිහිටියහ; උගරසීති,
 කලවේඇවනු; ජනනුකභීසු (පතිසීනාති), දණඇවවලපිහිටියහ; ජනනු
 කභීති, දණඇවනු; ජඛසසීසු (පතිසීනාති), සුභගෙවත් සිහින්කකුලෙහි
 ඇවවලපිහිටියහ; ජඛසසීති, දහඇවනු; ගොපථකභීසු (පතිසීනාති),
 ගොප්ඇවවල පිහිටියහ; ගොපථකභීති, ගොප්ඇවනු; පිසිපාදසීසු,

පිරිපත්ලෙහිඇටවල; පතිසිනානි, පිතිවියහ; පරිවෙණදනො, පරිවෙණද හෙයින්; අනොග්ගිමිකොපන, ඇතුලෙහිඇටමිදුලෙන්; උපරි, මත්තෙහි; මංසෙන, මසින්; අගොමුලෙව, අගදමුලද; අක්කො මක්කො, ඔවුනොවුන්මසින්; පරිවණනානි, පිරිසිඳිනාලදහ; අයං, මෙකිපිරිසිඳිමැ; නෙසං, ඒඅසින්හේ; සභාගපරිවෙණදො, සභාග පරිවෙණදයයි; විසභාගපරිවෙණදොපන, විසභාගපරිවෙණදයවනාහි; කෙසසදිසොව, කෙස් හා සද්දශවේමැයි.

* “කතකඛිජසණ්ඩානානි” යනු අභිකථාපාඨයි. හේ යොජ් නාවෙහි “කට්ඨකඛිජසණ්ඩානානිහි පිපථලිප්පලිප්පදිසසණ්ඩානානි” යි කලවිවරණය මුමමව්‍යාඛ්‍යා සිංහලවිගුහිමාගීසනාදීන් හා ද නො ගැලපේ.

* “කොට්ඨන කන්දලකන්දකසණ්ඩානානි” යනු අභිකථා පාඨයි. යොජනාවෙහි “කන්ධියති හිද්දියති කන්ධුලො රුකො කන්ධ-හෙදනෙ” යි සධාතුකනිව්වනයි. නැවත “කන්ධුලො කන්ද කන්ධුලකන්ද කොට්ඨනා ව නෙ කන්ධුලකන්දවෙති කොට්ඨනකන්ධුල කන්ද නෙසංරුසි නෙන සණ්ඩානානි” යි යම් විවරණයක් ඇද්ද එසේමැ මුමමව්‍යාඛ්‍යාදීන්හිත් “කොට්ඨනකන්දලකන්ධරුසිසණ්ඩානානි, කොට්ඨනකන්ධුලකන්ධරුසිසණ්ඩානානි,” යන පාඨානතරවයෙක් ඇද්ද නොවිමසා වැනු ඒ පාඨානතරයෝ ප්‍රමාදහුමජනාසකසි දනසුතු.

* එවං නිමත්තානිති යන තන්හි එවං ශබ්ද මත්තශබ්ද ශක්තින් ගොප් ඇට ඇ අනුක්‍රමයනුද දක්වයයි දනසුතු. එවං නිමත්තානිති එවං මත්තසදෙහි ගොපභසිභාදිහි අවුත්තානිසි දසොනිති වෙදිනබ්බං (මු.පී.) ගණනින් කිහිපයකින් උනු බැව් දැක්වීම පිණිස මත්තා ශබ්දය කියනු ලැබේ. යම් හෙයකින් දන්තා සපින් වර්ජිතකොට ඇති තුන් ඇටෙකින් උනු වූ තුන්සියයක් ඇටවු වෙද්ද එහෙයින් “නිමත්තානි” යි කියනලදි විගුහිමාගීයෙහි වනාහි තුන්සියයකින් වැඩි ඇටසැකිලි රුසෙකැයි යම් වචනයක් කී ද හේ දන්තාසපින් ද ගෙන සමීකෘතිකතයෙන් උක්තය ගණනය මත්තා සදො කතිපයෙහි උභයභාවදීපනථං වුවහි දන්තභිවජ්ජනානි නිහි උභානානි නිණි අභිසතානි තසමා නිමත්තානිති වුත්තං, යං පන විසුභි මගෙන අතිරෙකතිසත අභිසමුස්සයනති වුත්තං නා දන්තානිති ගහෙතො සබ්බසමාතිකතයෙන වුත්තං (අ. පී.)

* මූලථිකාවෙහි “එවං මත්ත” යන උභය ශබ්ද ශක්තින් අනුක්‍රම ගුලපාසි ආදීන් දක්වයයි යම් වචනයක් කීද ඒ වචනය නොකියසුතු. එක් එක් පයෙහි දෙක දෙක ගුලපාසිවු වෙන්යයි අවුචාවේ සවරුපයෙන් කී බැවින් අවුචාවේ සවරුපයෙන් නොදැක්වූ ආතිසද්දැට ඇ එවං මත්ත ශබ්දශක්තින් වක්තව්‍යයි අනුථිකාවේ යුතු ගොපභසිභාදිහි අවුත්තානිති නවත්තබ්බං, එකෙනසමි පාදෙ වෙ වෙ ගොපභසිනිති වුත්තත්තා ආතිසද්දිආදි වත්තබ්බං (අ.පී.)

* කිලාගොලක යනු හුයෙන් බැද එකිනෙකට ගලපාගත් ගොලාකාරවූ කෙළිබඩුවට නම්. කිලාගොලකානි සුතෙන න ඛනිකා අඤ්ඤාමඤ්ඤාං සටොකා කිලනගොලකානි (මු.වි)

* ජබ්බාසපිභුගේ පිතිවිතෙනා යනු දන ඇටයෙහි වැද සිටි තෙනා යන අදහසි. තත් ජබ්බසිකාසං පතිතිතසානනනි ජනනුකසිලනි පවිසිකා සිතසානනනි අබිප්පායො (මු.වි.)

* කලවාඇටය කරණකොට ගෙනා පිතිවිතෙනා නම් කවිඇට හුගේ යම් තෙනක් ඇද්ද ඒ තෙනා මුහුනින් කැපූ මහදෙහි පකකට බදුවේ. තෙන අසිනා පතිතිතසානනනි යං කවිසිතො නං අග්ගච්ඡිනන මහාපුත්තාගඵලසද්දසං (මු.වි.) තෙනඅසිනානි උරස්සනා (අ.වි)

* සිසකපට්ටවෙසක නම්, වෙසස්තයකොටා තුබූ තුප්පට්ටයයි. “සිසකපට්ටකවෙසක” ශබ්දය ගෙනා තන්හි තන්හි විද ඒ විදිනැත් පත්ව පත්වා ගොතාතුබූ තුප්පට්ටය නමැයිද යෙත්. මේ අම් නොවීමසා මුමමච්ඡාඛ්‍යාවෙහි මතුමන් තෙති වෙසසිනවු නලාටපට්ටසන මැයි කි. හේ නොසෙදේ. මුලථිකාවේ. සිසකපට්ටකවෙසකං වෙසෙකාං සපිත සිසමය පට්ටකාං (සි.වි.)

* යමකින් හු කවිද්ද ඒ හු කවින වකාවෙහි අවුනා තුබූ ගොල කයෝ වට්ටනා නම්. වට්ටනා නම් ලද ගොලකයන්ගේ පාකත්තොම වට්ටනාවලි නම. මෙද සුහු සුතනකනනසලාකාවිඛා ගොලකා වට්ටනානි වුවවනනි, වට්ටනානං ආවලි වට්ටනාවලි (මු.වි.) යෙන සුතනං කනනනනි තසමිං තකකවිති විජ්ඣිකාං සපිත ගොලකා වට්ටනා නාම, වට්ටනානං ආවලි වට්ටනාවලි (වි.වි)

* මණ්ඩලාකාරයෙන් සිදින ලද හුණ කිලිලිකඩහු වංසකලීර වකකලක නම්හු. මණ්ඩලාකාරෙන ජිනවංස කලීර බණ්ඩානි වංස කලීර වකකලකානි (වි. වී) අවලෙඛන සත්ථක නම් උක්දඩු පතුරු සස්තා සැතිය. අවලෙඛන සත්ථකං උච්ඡුතවාචලෙඛන සත්ථකං (මු. වී).

* “අධොමුඛ සපිත සඛ්ඛ ථාලක කපාල සණ්ඨානං” යන් තෙන් කිසිසිති කොටා තුබූ හක්තලු කබලක් බදුසවහන් ඇත්තේය යන අම් යැ මෙහි අභිමත වූවද යොජනාවෙහි අධොමුඛං කාණ්ඩ සපිතා අධොමුඛසපිතා සඛ්ඛාව ථාලකොව කපාලඤ්ඤ සඛ්ඛථාලකකපාලා අධොමුඛසපිතාව තෙ සඛ්ඛථාලකකපාලාවානි අධොමුඛසපිතසඛ්ඛථා ලකකපාලා” යි. කළ නිමිවනසෙන් කිසිසිති කොට තුබූ හතට බදු- තඵවටබදු-කබලට බදු-සටහන් ඇත්තේය යන අම්යද යෙදෙයි.

* සඛ්ඛුපිතසහසුණ්ණපටල බණ්ඩසණ්ඨානං යනු පැරණි නිරවද්‍යපාඨය බැව් විශුඛිමාභිච්ඡාඛ්‍යානසෙන් සපුට්ඨේ. යොජනාදි යෙහි සඛ්ඛුපිත සටපුණ්ණපටලබණ්ඩසණ්ඨානනනි සටෙ කුමෙහ

පුණ්ණො සචපුණ්ණො පටලොච සො ඛණ්ණොවානි පටලඛණ්ණො පටල
 භුනගුලොති අන්තො සචපුණ්ණොච සො පටලඛණ්ණොවානි සචපුණ්ණ
 පටලඛණ්ණො සඛකුට්තොච සො සචපුණ්ණපටලඛණ්ණොවානි සඛකු
 ට්ඨන සචපුණ්ණපටලඛණ්ණො තොනසණ්ඨානං. සී නිච්චන දක්වා හැකුළු
 නාඩු හෙවත් මිදුනාඩු කලහපුරුසිරි සකුරුපටලයකට බඳු සටහන්
 ඇත්තේයයිද එසේම පැරණිපාඨය ගෙන බඳුනතුල මිදි සිටින
 ගිනෙලින් පිරුණු පටලකට බඳු සටහන් ඇත්තේයයිද අඬ දක්වා
 තිබේ.

17. iv. අසීම්ඤ්ජනනී, අසීම්ඤ්ජනමී; තෙසංතෙසං අසීනං, ඒ ඒ
 අසීන්තේ; අබ්භන්තරගතං, අබ්බරෙතිවු; මිඤ්ජං, මිදුපුසි; තං, ඒ ඇට
 අබ්බරෙතිවු මිදුළුතෙමේ; වණ්ණතො, වණ්ණහෙයින්; සෙතං, සුදුසැ;
 සණ්ඨානතො, සටහන්හෙයින්; මහන්තමහන්තානං අසීනං, මහත් මහත්
 වූ අසීන්තේ; අබ්භන්තරගතං, අබ්බරෙතිවු මිදුළු; වෙළුනාප්පියං, වෙණු
 භාජනයෙක්කි; හෙවත් හුණුනලෙකැ; පකඛිත්තසෙදිතමහාවෙත්තන්ත
 සණ්ඨානං, බහාළු හිවූ මහවෙයග බඩකට බඳු සටහන් ඇත්තේයැ;
 බුද්ධානුදාසානං, කුදන්කුදු අසීන්තේ; අබ්භන්තරගතං, අබ්බරෙතිවු
 මිදුළු; වෙළුසීපබ්බෙසු, හුණුයටිපුරුක්කි; හෙවත්-සිහින්හුණුපුරුක්කි;
 පකඛිත්තසෙදිත තනුවෙත්තන්තසණ්ඨානං, බහාළු හිවූ සිහින්වෙයග
 බඩකට බඳු සටහන් ඇත්තේය; දිසතො, දිසා හෙයින්; චිසුදිසාසු,
 දෙදිසාවෙති; ජාතං, වූයේය; ඔකාසතො, අවකාශ හෙයින්; අභීනං,
 අසීන්තේ; අබ්භන්තර, අබ්බරෙති; පතිසීනං, පිහිටියේය; පරිවෙජ්
 ඤා, පරිවෙජ්ඤා හෙයින්; අභීනං, අසීන්තේ; අබ්භන්තරතලෙහි,
 ඇතුල් තෙලෙන්; පරිවිජ්ජනං, පිරිසිදිනාලදය; අයං, මෙකී පිරිසිදීමැ;
 අසා, මේ අසී මජ්ඣාමයේ; සභාගපරිවෙජ්ඤා, සභාගපරිවෙජ්ඤායයි;
 විසභාගපරිවෙජ්ඤාපන, විසභාගපරිවෙජ්ඤා වනාහි; කෙසසදිසොච,
 කෙසේහා සදායවේමැයි.

17. v. වකකන්තී, වකකන්තමී; එකබ්බකා, එක්වැ බැඳිම් ඇති;
 වෙම.සපිණ්ණා දෙමස්පිණ්ණසි; (එක්වැ බැඳිසිරි මස්පිඩු දෙකෙකි
 යුසේසි) තං, ඒ වකුගඩ; වණ්ණතො, වණ්ණහෙයින්; මඤ්ජනං, මඤ
 ජන්පැහැ ඇත්තේය; පාලිහඳුකඅභිවණ්ණං, එරබඳු ඇට බඳු පැහැ
 ඇත්තේය; (මඤ්ජනපාලිහඳුකභිවණ්ණං සී ද පාඨසි මඳක් රත්
 පැහැවූ එරබඳු ඇට බඳු පැහැ ඇත්තේය යනු අඬයි.) සණ්ඨානතො,
 සටහන් හෙයින්; දුරකානං, දුරුවන්නේ; යමකකිලාගොලක සණ්ඨා
 නං, කෙළිවට සහලකට බඳු සටහන් ඇත්තේය; (එක් කොටැ බැඳි
 කෙලිනා වට කෙළිබඩු සහලකට බඳුය යන අඬයි.) එකවණ්ණපනිබ්බ
 අබ්බෙච්චවය සණ්ඨානංවා, එකනවුවෙහි බැඳිගිය අභිපක් දෙකකට බඳු
 සටහන් ඇත්තේ හෝයි; දිසතො, දිසාහෙයින්; උපරිමායදිසාය,
 නාභියෙන් මතුදිසාවෙති; ජාතං, වූයේය; ඔකාසතො, අවකාශහෙයින්;
 ගලවාටකා, වලවළුයෙන්; නිකබ්බන්තන, නික්මුනු; එකමුලෙන; එක්
 මුලක්ඇති; නොහොත්-එක්මුලෙකින්; ථොකංගන්තො, මඳකැන්ගොස්;

වෙබාහිනෙතන, දෙකක්වැබෙදුනාවූ; ථුලකභාරුතා, මහනහරින්; විතිබඩංගුතා, බැදුනේවැ; හදයමංසං, හෘදයමාංසය; පරික්ඛිපිතා, පරික්‍ෂෙපකොටැ; සීතං, සිටියේයි; පරිච්ඡේදනො, පරිච්ඡේදගෙයින්; වකකා, වකුගඩ; වකකභාගෙන, වෘක්කපයඝීනභාගයෙන්; (හැම අැතිත්ම වකුගඩකෙළවරින් යුසේයි) පරිච්ඡින්නං, පිරිසිඳිනාලදය; අයං, මේ කී පිරිසිඳීමැ; අස්ස, මේවාක්කයාගේ; සභාගපරිච්ඡේදො, සභාග පරිච්ඡේදයයි; විසභාගපරිච්ඡේදොපන, විසභාගපරිච්ඡේදයවනාහි; කෙසසදිසොව, කෙස් හා සදුගවේමැයි.

* මූලටීකාවෙහි වක්කභාගෙන පරිච්ඡින්නානි වක්කපරියනන භාගෙන පරිච්ඡින්නං යුගෙයින් වෘක්කයාගේ සමනතාදී පයඝීනන භාගවශයෙන් දනසුතු.

18

i හදයනහි හදයමංසං, නං වණණතො රතනපදමපනනපිඝි වණණං, සණ්ඨානතො බාහිරපනනාහි අපනෙතො අබොමුඛ ධිපිත පදමමකුලසණ්ඨානං, බහි මට්ටං අනෙතාකොසානකිඵලස්ස අබහනනරසදිසං, පඤ්ඤවනනානං ථොකං විකසිතං, මඤපඤ්ඤ නං මුකුලිතමෙව, අනෙතාව'ස්ස පුනතාග'ඝිපතිඨානමනෙතො ආවා ටකො හොති, සඤ්ඤ අබිඨපසනමනං ලොභිතං සණ්ඨානි, සං නිස්සාය මනොධාතුමනොවිඤ්ඤාණධාතුව වතනහනි නං පනෙතං ගභවරිනස්ස රතනං හොති, දෙසවරිනස්ස කාලකං මොහවරිනස්ස මංසධොවනුදකසදිසං, විතකකවරිනස්ස කුලඤ්ඤසවණණං, සධා වරිනස්ස කණ්ණිකාරපුඤ්ඤවණණං, පඤ්ඤවරිනස්ස අවජ. විපස සනනං අනාවිලං පණ්ණිරං පරිසුඛං නිබොධන්තිමණ් විස ප්‍රති මනනං බාසති, දිසතො උපරිමාස දිසාස ජාතං, ඛකාසතො සරි රබහනනෙර විනනං ඵනානං මජ්ඣක පතිඝිතං, පරිච්ඡේදනො හදය භාගෙන පරිච්ඡිතනං, අසමස්ස සභාගපරිච්ඡේදො, විසභාග පරිච්ඡේදො පන කෙසසදිසොව.

ii සකතනහි සමකමංසපටලං, නං වණණතො රතනං පණ්ඩුක ධාතුකං නාතිරතන කුමුදස්ස පනනපිඝිවණණං, සණ්ඨානතො මූලෙ ඵකං අගෙන සමකං කොවිලාරපනන සණ්ඨානං, නඤ්ඤ දකිානං ඵකමෙව හොති මහනනං, පඤ්ඤවනනානං වෙ වා නිණ් වා වුද්දකානි, දිසතො උපරිමාස දිසාස ජාතං, ඛකාසතො විනනං ඵනානං අබහනනෙර දකිණ්ණපස්සං නිස්සාය සිතං, පරිච්ඡේදනො සකතං සකතභාගෙන පරිච්ඡිතනං අසමස්ස සභාගපරිච්ඡේදො, විසභාගපරිච්ඡේදො පන කෙසසදිසො ව.

iii කිලොමකනහි පටිච්ඡගනා' පටිච්ඡනනහෙදතො දුට්ඨං පරිසොනහනමංසං, නං දුට්ඨමපි වණණතො සෙතං දුකුලපිලො නිකවණණං, සණ්ඨානතො අතනතො ඛකාසසණ්ඨානං, දිසතො

පටිච්ඡන්තකිලෝමකං උපරිමාස දිසාසත්තං, ඉතරං චිත්ත දිසාසු ඡන්තං. ඛකාසනො පටිච්ඡන්තකිලෝමකං හදසඤ්ච වක්කඤ්ච පටිච්ඡාදෙකා සිතං, අසාපිච්ඡගන්තිලෝමකං සකලසර්වෙර වමමස්ස හෙය්නො මංසං පරිසොන්හිකා සිතං, පරිච්ඡේදනො හෙය්මංසෙන උපරිවමෙමන නිරිසං. කිලෝමකභාගෙන පරිච්ඡින්නං, අසමස්ස සභාගපරිච්ඡේදො, විසභාගපරිච්ඡේදො පන කෙසසදිසොවං.

iv පිහනනති උදරජීවිභාමංසං, නං වණ්ණනො නිලං නිගගුණික පුප්ඵවණ්ණං, සණ්ඨානනො සත්තසිගුලප්පමාණං අබ්බිතං. කාලවච්ඡකජිව්‍යාසණ්ඨානං, දිසනො උපරිමාස දිසාස ඡාතං, ඛකාසනො හදසස්ස වාමපස්ස උදරපටලස්ස මන්තපස්සං. නිසායාසිතිං සසමිං පහරණප්පභාරෙන බහිනිකබ්බෙන සත්තානං ජීවිතකබ්බො හොති, පරිච්ඡේදනො පිහනභාගෙන පරිච්ඡින්නං, අසමස්ස සභාග පරිච්ඡේදො, විසභාගපරිච්ඡේදො පන කෙසසදිසොවං.

v පප්ඵාසනති වතනිමංසබණ්ඩප්පහෙදං පප්ඵාසමංසං, නං වණ්ණනො රතනං, නාතිපක්ක උදුමබරච්චවණ්ණං, සණ්ඨාන නො විසමපරිච්ඡින්නබහලපුච්චණ්ඩසණ්ඨානං, අබ්බතතරෙ අසිත පිපාතං. අභාචෙ උග්ගතෙන කම්මජ්ඣෙජ්ජසමනා අබ්භාගන්තතා සබ්බාදිතපලාලපිණ්ඩමිව නිරසං. නිරෙජං, දිසනො උපරිමාස දිසාස ඡන්තං. ඛකාසනො සර්වබ්බතතරෙ චිත්තං. ථනානමනතරෙ හදසඤ්ච සකන්තඤ්ච පටිච්ඡාදෙකා බලමබ්බතං සිතං, පරිච්ඡේද නො පප්ඵාසභාගෙන පරිච්ඡින්නං, අසමස්ස සභාගපරිච්ඡේදො විස භාගපරිච්ඡේදො පන කෙසසදිසොවං.

18 i. හදයනති, හදයනම්; හදයමංසං, හදමසි; නං ඒ හදමස් තෙමේ; වණ්ණනො, වණ්ණහෙයින්; රත්තපදුමපත්ත පිඤ්චණ්ණං, රත් පියුම්පෙත්තක පිටපැත්තබදු පැහැඇත්තේය; සණ්ඨානතො, සට හන් හෙයින්; බාහිරපත්තාති, පිටත පෙති; අපනෙකා, ඉවත්කොට; අධොමුඛඵපිතපදුමමකුලස ඡායානං, මුවයටිකුරුකොට; තුබ්බ පියුම් කැකුළකවබදු සටහන් ඇත්තේය; බහිමට්ඨං, පිටතින් සිලුටුවනුය; අනෙතා, ඇතුලත; කොසාතකිඵලස්ස, වැටකොලුපකක්හුගේ; අබ්බතත රසදිසං, ඇතුලතබදුය; පඤ්ඤවන්තානං, නුවණැත්තවුන්ට; ථොකං, මදක්; විකසිතං, විදහිසිටිසි; මන්දපඤ්ඤානං, නුවණමදවුන්ට; මුකුලිත මෙව, හැකිලම සිටිසි; අස්ස, ඒ හදයමංසයාගේ; අනෙතාව, ඇතු ලෙහිද; නොහොත්- අනෙතාව, ඇතුලතෙමේද; (ඇතුල්මැද පියෙස යුග්ගේසි) පුත්තාගඤ්ජපතිථානමනෙතා, දෙමැටක් පිහිටන පමණැති; ආවාටකො හොති, වළෙක්වෙසි; යත්ථ, යම් වළෙකැ; අඤ්ජපසන මතකං, අභිපතක් පමණවූ; ලොහිතං, ලෙහෙ; සණ්ඨාති, සිටීද; යං, යම් ලෙහෙයක්; නිස්සාය, නිසා; මනොධාතු, මනොධාතුවත්; මනො

විඤ්ඤාණධාතුව, මනෝවිඤ්ඤාණධාතුවත්; වතනනති, පවතිද්ද; තං පනෙනං, ඒ ලෙහෙය වනාහි; (යොජනාවෙහි තමපනෙනනති හද යං සි විසු හේනොමැනවි) රුගවරිතස්ස, රුගබහුලයාහට; රතනංභොති, රත්පැහැවෙයි; දෙසවරිතස්ස, වෙෂබහුලයාහට; කාලකං, කළපැහැ වෙයි; මොහවරිතස්ස, මොහබහුලයාහට; මංසධොවනුදකසදිසං, මස් දෙවුන්දියත්තක් බඳුවෙයි; විතකකවරිතස්ස, විතකබහුලයාහට; කුලන් යුසවණණං, කොල්ලුසුසට බඳු පැහැඟැතිවෙයි; සඬාවරිතස්ස, ශ්‍රඩාබහුල යාහට; කණ්ණිකාරපුප්ඵවණණං, කිණ්ණිතිර්මලකටබඳු පැහැඟැතිවෙයි; පඤ්ඤවරිතස්ස, ප්‍රඤබහුලයාහට; අවුෂං, තුනුවුයේ; විපසසන්නං, පැහැ දුනේ; නොභොත්, (අවුෂං, පහන්වූයේ; විපසසන්නං, වැඩියක් පහන් වූයේ;ඔ) අනාවිලං, නොකැලුමුනේ; පණ්ඩරං, සුදුවූයේ; පරිසුඬං, පිරි සිදුවූයේ; තිබොතජාතිමණ්ඩිය, සණගා නිමවූ දූරමණිකක්මෙන්; ජුති මන්නං, ප්‍රභාමන්වූයේවැ; බායති, වැටහෙයි; දිසතො, දිසාහෙයින්; උපරිමායදීසාය, මතුදිසාවෙහි; ජාතං, වූයේය; ඔකාසතො, අවකාශ හෙයින්; සරීරබහන්නරෙ, සිරුරැඟැතුලෙහි; වින්නංථනාතං, දෙනන යන්නේ; මජ්ඣෙ, මධ්‍යයෙහි; පතිහිතං, පිහිටියේය; පරිචේදතො, පරිචේදගෙයින්; හදයභාගෙන, හෘදයමාංසපයඝ්නනභාගයෙන්; (හැමඅතින්ම හදමසකෙලවරින්ම යුග්මය) පරිච්ඡින්නං, පිරිසිදිනාලදය; අයං, මෙකී පිරිසිදීමැ; අස්ස, මේ හෘදයමාංසයාගේ; සභාගපරිචේදයො, සභාගපරිචේදයයි; විසභාගපරිචේදයපන, විසභාගපරිචේදය වනාහි; කෙසසදිසොව, කෙස් හා සදූශවේමැයි.

* මෙහි දැක්වූ හෘදයමාංසය එකෙකැ, හෘදයවස්තුව අනෙකෙකැ, මනොධාතුවමනෝවිඤ්ඤාධාතුවත්ට හෘදයවස්තුරූපයමැ නිශ්ශ්‍රය වෙයි, හෘදයමාංසය තෙමේ නිශ්ශ්‍රය නොවෙයි, එහෙයින් “යං නිස්සායං පෙඤ්ඤා වතනනති” යන ප්‍රයෝගය ව්‍යථි නොවේදයත්? ව්‍යථිනොවේ. **“යං නිස්සායාති යං ලොභිතං නිස්සාය නිස්සායනිස්සායොපි නිස්සායොනොව වුවවති.** භවති හි කාරණකාරණෙපි කාරණවොහාරො යථා වොරෙහි භාමො දඬෙසාති, අථවා යස්මිං රූපකලාපෙ හදයවස්තු තමපි ලොභිතගතිකමෙව හුන්වා තිස්තති නිස්සායාති වුත්තං” යි විශුද්ධිමාටීටීකාහි යුගෙයින්. **යං නිස්සාය** යනු යම්ලොභිතයක් නිශ්ශ්‍රය කොටැ යන අර්ථයි. මනොධාතුවමනෝවිඤ්ඤාධාතුවත්ට නිශ්ශ්‍රයවූයේ හෘදය වස්තුවයි. හෘදයවස්තුරූපයට නිශ්ශ්‍රයවූයේ අභිපතක් පමණ වූ ලෙහෙ යයි. එහෙයින් තත්නිශ්ශ්‍රයප්‍රත්‍යයවූ හෘදයවස්තුවට නිශ්ශ්‍රයවූ ලොභිත යද නිශ්ශ්‍රයයිමැ කියනුලැබේ. ඒ එසේමැයි: කාරණකාරණයෙහිදු කාරණව්‍යවහාරය වන්නේයැ. සොරුන් විසින් ග්‍රාමය දවන ලදී යන ව්‍යවහාරය මෙහි. ග්‍රාමදගබ්භාවයට කරුණුවූයේ වහනියයි. වහනි ජලිතයට කරුණුවූවෝ සොරහුයි. එහෙත් සොරුන් විසින් ග්‍රාමය දවනලදී යනු කාරණකාරණයෙහි කාරණව්‍යවහාරයැවේ. නොභොත්- යම්රූපකලාපයෙක්හි හෘදයවස්තුරූපය වේද හේ රූපකලාපයද ලොභිතගතිකවැ මැ පවතිනුයි “නිස්සාය” යි කියනලදී.

* රුගවරිතාදීන්ගේ හදවතට ආශ්‍රයවූ ලෙහෙයෙහි රක්තවණ්ණාදි වෙමින් පැවැත්ම හවාඛගසිත්පවත්තා සදෙනියැ. සෙසුසිත් පවත්තා සද වනාහි ඒ ඒ සිතට සුදුසු පරිද්දෙන්ම වණ්ණය පෙරලේ. ඒ කෙසේද යත්? රුගවරිතයහට සොම්නස්වේදනා පවත්නාසද රත්වෙයි. දෙමි නස්වේදනා පවත්නාසද කළුවෙයි. උපෙක්‍ෂාවේදනා පවත්නාසද පහත්තලතෙලපැහැද වෙයි. සොම්නස් හා උපෙක්‍ෂාවෙහිදු කුශලා කුශල වශයෙන් නානාතිය වෙයි. රුගවරිතයහට රත්වන්නේද සොම් නස් හා උපෙක්‍ෂා විසින් නානාතිය විසින් වේමැයි. එසේ හෙයින්ම වෙෂවරිතආදීන්ට යොදනු. මේ විගුභිමාගීසිංහලාච්ච්චායාගතයි.

* සුක්‍ෂමරූපවූ හෘදයවස්තුව පසක්කොට තොදන් පරසමයවාදීහු සසම්භාරහෘදය මැ විතතස්ථානයයි විසූ. කිසේයැයත්:-

“පුණ්ඩරිකෙන සද්‍යං-හෘදයං සපාදධොමුඛං,
ඡාත්‍රතස්තවිකශනි-සව්පතශව නිමිලනි.”

යම් නෙළුම්කැකුලකට බදුවූ හෘදයමාංසපිණ්ඩයෙක් යටිමුවකුරුවැ සිටිනේද පිඬිදසිටිනුවහට හේ විහිද සිටියි, නිදනුවහට හැකිලසිටි යනු භාවයි. තවද,

“හෘදයං වෙනනාස්ථාන-මුක්තං සුශ්‍රුත දෙහිනාමි
තමොතිභුතෙ තස්මිංසතු-නිද්‍රාවිශති දෙහිනාමි,
නිද්‍රාහෙතුස්තමාස සත්ථං-බොධිතෙ හෙතුරුවාසතෙ,
සව්භාවඵච වා හෙතු-ගීරියාන් පරිකිණියතෙ”

වත්ස සුශ්‍රුතය! සත්ත්වයන්ගේ හෘදයමාංසපිණ්ඩය වෙනනාස්ථානයයි කියනලදී. ඒ වෙනනාස්ථානය තමොගුණයෙන් මැඩුනුකල්හි සත්ත්ව යහට නිද්‍රාවපැමිණේ. තමොගුණයතෙම නිද්‍රාවටහෙතුවෙයි. සත්ත්ව ගුණයතෙම ප්‍රබෝධයට හෙතුවෙයි. නිසගීසිඬවූම හෙතුව හෝ බල වත්යයි කියනුලැබේ යනු භාවයි. මෙසේ ආයුචේදමනස පිහිටිවා හදනාසූ පරසමයමතයකුදු පිහිටිවනුපිණිසැ සොගශාසනුයෙන් උපුටා කරැණු කියමි.

“විශොකා වා ජ්‍යොතිෂමනි=ප්‍රවාතතිරූපනතා මනසා සතිති නිබ්බිතානුවචිතෙ හෘදයපුණ්ඩරිකෙ ධාරයතො යා.”යනාදි පාතජල සුත්‍රානිවච්චාසභාෂ්‍යයට කල වාචසපනා නම් ටිකාවේ මෙසේ සුත්‍ර. “හෘදයපුණ්ඩරික ඉති උදගේරසොමිධො සතපදමමධොමුඛං. නිසේනාසවදලං රෙචකප්‍රාණාසාමෙන තදුබචිමුඛං. කාචා තත්‍ර විතතං ධාරයෙන් තතමධො සුය්‍යීමණ්ඩලමකාරෙ ජාගරිතස්ථානං තසොපරි වතුමණ්ඩලමුකාරා සව්පතස්ථානමි. තසොපරි වහන මණ්ඩලං මකාරා සුප්‍රපතිස්ථානමි. තසොපරි පරවොයමානමකං බ්‍රහ්ම නාදං තුරියස්ථානමධිමාත්‍රමුද්ගරානි බ්‍රහ්මවාදිනා තත්‍ර කර්ණිකායා මුර්ධමුඛි සුය්‍යීදිමණ්ඩලමධ්‍යගා බ්‍රහ්මනාසී නතොපසුර්ධං ප්‍රවාතතා සුප්‍රමනා නාම නාසී තයා බලු බාහ්‍යානාසි සුය්‍යීදිති මණ්ඩලානි ප්‍රොනානි, සා හි විතතස්ථානමි.” යනාදියි.

“හාදයපුණ්ඩරීකයෙහි යනු බඩවත් ලයවත් මධ්‍යයෙහි යම් අභව දලයක් ඇති යම් පදමකොෂාකාරවූ හානමාංසයෙක් පවතීද ඒ පදම කොෂාකාරවූ හානමාංසය රෙවකප්‍රාණායාම විධියෙන් උග්‍රධවුබ කොට, එතැන්හි විතනය දරන්නේය. ඒ හාදයපද්මකුච්ඡලමධ්‍යයෙහි සුය්‍යමණ්ඩලනම්වූ අකාරයනෙමේ (විෂණුනෙමේයුසේසි) නිද්‍රාවර්ජිත ස්ථානයයි. ඊටමත්තෙහිවූ චක්‍රමණ්ඩලනම්වූ උකාරයනෙමේ (ඊශවර නෙමේයුසේසි) සවස්තස්ථානයයි. ඊටමත්තෙහි වත්තිමණ්ඩලනම්වූ මකාරයනෙමේ (බ්‍රහ්මනෙමේයුසේසි) නිද්‍රාස්ථානයයි. ඊටමත්තෙහි පරව්‍යාමාතමකවූ කුරියස්ථානය හෙවත් චතුර්ථස්ථානය අභිමාත්‍රයෙ කැසි බ්‍රහ්මචාරිහු යෙත්. ඒ හාදයපද්මකුච්ඡලයෙහි වූ කර්ණිකාවෙහි උඩු බලා සිටිනාවූ සුය්‍යාදිමණ්ඩලවතුභ්‍යංග මධ්‍යයට ගියාවූ බ්‍රහ්මනාසි නොම වනුය. ඒ බ්‍රහ්මනාසියෙනුදු උඩපැවති සුසුමනා නම් නාසිසක් වනුය. ඒ නාසිය කර්ණකොටගෙන වාහ්‍යවූත් සුය්‍යාදිමණ්ඩලයෝ ද ප්‍රොතයෝද වන්නාහ. ඒ සුසුමනානාසි නොමෝ විතනස්ථානයයි නියම කෙරෙති.” මේ අභියමා මණිප්‍රභාපිකාවෙහිදු මෙසේ ව්‍යාකරී කතාය. කියේයත්:-

“අභවදලං හාතපදමං රෙවකෙනොධවුබං ධ්‍යානො තත් කර්ණණිකාස්ථායං උග්‍රධවුබාං සුසුමනාභ්‍යාතාධ්‍යාං සංසමනා නමනසා සංවිදහවති නනමගා සුයෙඝීඤ්ඤාමණිනාං යා යා ප්‍රභා තද්‍රූපෙණානෙකධා හවති” යනාදි වශයෙනි. අභවදලයක් ඇති හාතපද්මකොෂය රෙවකප්‍රාණායාමයෙන් මුවඋඩුකුරුකොට පිහිටිවා එහි කර්ණණිකාවෙහි සිටිනාවූ උග්‍රධවුබ ඇත්තාවූ සුසුමනා නම් නාසි යෙහි සංසමහෙතුවෙන් විතනයාගේ දෑතගැන්මවේ, ඒ විතනයනෙමේ සුය්‍යවඤ්ඤාතාරකමණිරතනයන්ගේ යම් යම් ප්‍රභායෙක් ඇද්ද ඒ ඒ රූපයෙන් අනෙකප්‍රකාරවන්නේය යනු භාවයි.

මෙසේ පරසමයෙහිදු හාදයවස්තුරූපයාගේ වශයෙන් විතන ස්ථානය නොදක්වා, හානමාංසය හා තදෙදකදෙයෙක්නුගේ වශ යෙන්ම බඩහනරි-පනඤ්ඤාලිමහර්ෂීන් විසින් ඇරදුක්වූ විතනස්ථානය අත්‍යාසන්නභාවයෙන් සවසමය හා එකදෙයෙකින් සබ්ඝටනයවේ. සවරූපවශයෙන් සබ්ඝටනය නොවේ. ඉදහිනනන ප්‍රතිවිත ශාසත්‍රඤ් යන් විසින් ධම්මසංඝප්‍රකරණයෙහි විතනස්ථානය නොවදුරනලදැයි කියා හෙතොගමරහිතවූ ප්‍රතිභාතමාත්‍රයෙකින් විතනස්ථානය දෙභාවය වාතතරයෙකින් පිහිටිවීමට ගත් තුෂ්ණිකප්‍රයාසය ව්‍යථියයි දතයුතු. කවරහෙයින්? ප්‍රස්ථානප්‍රකරණාගමයුකරීන්හි පිහිටා මනොධාතු මනොවිඤ්ඤාධාතුන්ගේ නිශ්ශ්‍රයස්ථානය හාදයවස්තුරූපයයි කියා සවරූපවශයෙන් කරුණුදක්වා වදාළහෙයින්. නොහොත්-පරසම යෙහිත් උපමාරවිසින් හාදයමාංසකුච්ඡලය විතනස්ථානයයි ඇරපෑ හෙයින්.

18. ii යකනං, අක්මානම්; යමකමංසපටලං, එක්ව බැඳීසිටි මස් පටල දෙකකි; තං, ඒ යමාමස්පටල නෙමේ; වණ්ණනො, වණ්ණෙයින්;

රතනං, රත්පැහැවේ; පණ්ඩුකධාතුකං, පඬුවන් සවභාව ඇත්තේය; (යොජනාවෙහි “රත්තපණ්ඩුකධාතුකං” යනු එකපදපාඨයි, රත්පඬුවන් පැහැඇත්තේය යනු අභිසි; හේ වඩා සැහෙයි, නාතිරතනං, අතිරික්ත නොවේ; යනු යොජනා ව්‍යාඛ්‍යාගතයි.) නාතිරතතකුමුදස්ස, ඉතා තොරත් ඇඹුල මලක්නුගේ; පත්තපිඬුවණ්ණං, පිටපෙතිබදු පැහැඇත්තේය; සණ්ඨානතො, සටහන් හෙයින්; මුලෙඵකං, මුලදීඵක්වැ තිබෙයි; අග්ගෙයමකං, අගදී යුග්මවැ තිබෙයි; කොවිලාරපත්තසණ්ඨානං, කොබෝලිලපතකවබදු සටහන් ඇත්තේය; තඤ්ච, ඒ අක්මාවද; දකුඤ්ඤා, නුවණමදවුන්ට; එකමෙවහොති, එකෙක්ම වෙයි; මහන්නං, මහත්වෙයි; පඤ්ඤාවන්තානං, නුවණැත්තවුන්ට; වෙවා, අක්මා දෙකක් හෝ; තිඤ්ඤිවා, අක්මා තුනක් හෝ; මුද්දකානි, කුඩාවූවුන් වෙති; දිසතො, දිසාහෙයින්; උපරිමායදිසාය, මතුදිසාවෙහි; ඡතං, වූයේය; ඔකාසතො, අවකාශ හෙයින්; චිත්තං ඵනානං, දේවතා යන්නේ; අබ්භන්තරෙ, මැදඅතරෙහි; දකඤ්ඤාපස්සං, දකුණුපස; නිසසාය, නිසා; සීතං, සිටියේය; පරිච්ඡේදතො, පරිච්ඡේද හෙයින්; යකනං, අක්මාව; යකනභාගෙන, යකාත්තයෙන් පය්‍යීන්තභාග යෙන් (හැමඅතින්ම අක්මාකෙළවරින් යුතේයි.) පරිච්ඡිද්ධා ලදය; අයං, මේ කි පිරිසිදීමැ; අස්ස ඒ අක්මාවගේ; සභාගපරිච්ඡේදො, සභාගපරිච්ඡේදයයි; විසභාගපරිච්ඡේදො පන, විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහි; කෙසසදිසොව, කෙස් හා සදායවේමැයි.

18. iii කිලොමකතනි, දලබුනම්; පරිච්ඡන්තා’පරිච්ඡන්තහෙදතො, සැහවිසිටි දලබුය නොසැහවිසිටි දලබුය යන හෙදයෙන්; දුට්ඨං, චිත්‍රකාරවූ; පරියොනනනමංසං, හෘදයාදීන් වසාවලදගෙනැසිටි සමයි; තං දුට්ඨමපි, ඒ චිත්‍රකාරවූ දලබුවමැ; වණ්ණනො, වණ්ණහෙයින්; සෙනං, සුදය; දුකුලපිළොකිකවණ්ණං, දුහුල්කඩකවබදු පැහැඇත්තේය; සණ්ඨානතො, සටහන් හෙයින්; අත්තතො, තමාගේ; ඔකාසසණ්ඨානං, අවකාශයවබදු සටහන් ඇත්තේය; දිසතො, දිසා හෙයින්; පරිච්ඡන්තකිලොමකං, සැහවිසිටි දලබුනෙමේ; උපරිමායදිසාය, මතු දිසාවෙහි; ඡතං, වූයේය; ඉතරං නොසැහවිසිටි දලබුනෙමේ; විසු දිසාසු, දෙදිසාවෙහි; ඡතං, වූයේය; ඔකාසතො, අවකාශ හෙයින්; පරිච්ඡන්තකිලොමකං, සැහවිසිටි දලබුනෙමේ; හදයඤ්ච, හෘදයමංස යද; වකකඤ්ච, වකුගවූවද; පරිච්ඡාදො’චා, වසාගෙනැ; සීතං, සිටියේය; අප්පරිච්ඡන්තකිලොමකං, නොසැහවිසිටි දලබුනෙමේ; සකලසිරරෙ, සියලු සිරරෙහි; වමමස්සහෙඨතො, සමීන්යට; මංසං, මස; පරියො නකිකා, වැලදගෙනැ; සීතං, සිටියේයි; පරිච්ඡේදතො, පරිච්ඡේද හෙයින්; හෙඨං යට; මංසෙන, මසින්ද; උපරි, මතුයෙහි; වමෙතන, සමින්ද; තිරියං, සරස; කිලොමකභාගෙන, කිලොමකයාගේ පය්‍යීන්ත භාගයෙන්ද; (හැමඅතින්ම දලබුවගේ කෙළවරින් යුතේයි.) පරිච්ඡිද්ධා පිරිසිදිතලදය; අයං, මේ කි පිරිසිදීමැ; අස්ස ඒ දලබුවගේ; සභාග පරිච්ඡේදො, සභාගපරිච්ඡේදයයි; විසභාගපරිච්ඡේදො පන, විසභාග

පරිවේෂදය වනාහි; කෙසෙසදිසොව, කෙස් හා සද්දශවේමැයි; (අප විවේචනාකිලොමකයාගේද කිලොමකභාගෙන පරිවේචනං යනුවෙන් පරිවේෂද කීසේයි)

18. iv පිහකනනි, පිහකනම්; උදරජ්වහාමංසං, බඩදිව්මසයි; තං, ඒ බඩදිව්මස; වණ්ණනො, වණ්ණහෙයින්; නිලං, නිල්පැහැවෙයි; නිගුණිප්පථවණ්ණං, නිකමලකටබදු පැහැඇත්තේය; සණ්ඨානනො, සටහන් හෙයින්; සත්තබ්බුලප්පමාණං, සත්තබ්බුලක් පමණ ඇත්තේයි; අබ්බිකාං, බ්බිකාරතිතවෙයි; කාලවච්ඡිකජ්වහාසණ්ඨානං, කළුවස්ස කුගේ දිවටබදු සටහන් ඇත්තේය; දිසනො, දිසාහෙයින්; උපරිමාය දිසාය මතුදිසාවෙති; ඡතං, වූයේය; ඔකාසනො, අවකාශ හෙයින්; හදයස්ස, හෘදයමාංසයට; වාමපසෙස්ස, වාමභාගයෙහි; උදරපටලස්ස, උදරපටලයාගේ; මත්ථකපසස්ස, මතුභාගය; නිස්සාය, නිසා; සීතං, සිටියේය; යසම්, යම් බඩදිවක්; හෙවත් ඇලදිවක්; පහරණප්ප හාරෙන, ආයුධපහරින්; බිනිනිකබ්බෙන, පිටතනික්වුනුකල්හි; සත්තා නං, සත්තයන්ගේ; ජීවිතකබ්බයොහොති, ජීවිතක්ෂයවේද; (තං පිහකං ඔකාසනො හදයස්ස පෙතිස්සාය සීතං යි යොජනා කටයුතු) පරිවේෂදනො, පිරිසිදුම් හෙයින්; පිහකභාගෙන, බඩදිව්මස පශ්චාත්ත භාගයෙන්; (හැමඅතින්ම ඇලදිවගේ කෙළවරින් යුසේයි) පරිවේචනං, පිරිසිදිනාලදය; අයං, මෙකිපිරිසිදිමැ; අස්ස, මේ පිහකයාගේ; සභාග පරිවේෂදො, සභාගපරිවේෂදයයි; විසභාගපරිවේෂදො පන, විසභාග පරිවේෂදය වනාහි; කෙසෙසදිසොව, කෙස් හා සද්දශවේමැයි.

18. v පප්පාසනනි, පප්පාසනම්; වතනිමංසබ්බණ්ඩප්පහෙදං, දෙතුන් මස්කඩක්හුගේ ප්‍රහෙද ඇති; (දෙතුන්මස්කඩක්වැ බෙදුනාවූ යුසේයි) පප්පාසමංසං, පප්පමසයි; (යොජනාදීන්හි වතනිමංසබ්බණ්ඩප්පහෙදං යන පාඨයමැ දක්නාලැබේ. දෙතිස්මස්කඩක්වැ බෙදුනාවූ යන අර්ථ සිංහල විගුණිමාණී සන්නයෙහි යටති පරිද්දෙහි) තං, ඒ පප්පමස; වණ්ණනො, වණ්ණහෙයින්; රත්තං, රත්පැහැවෙයි; නාතිපකාද්දබර ඵලවණ්ණං, ඉතානොවිලිකුන් දිලුල්පකකටබදු පැහැඇත්තේය; සණ්ඨානනො, සටහන් හෙයින්; විසමවේචනබහුප්පව බණ්ඩසණ්ඨානං, නොසමකොටැ කැඩූ බොල්පුකඩකට බදු සටහන් ඇත්තේය; අබ්බතතරො, අබ්බතරෙහි; අසිතපිතානං අභාවෙ, කැපු දෑයක් නැති කල්හි; උග්ගතෙන, නැගෙන; කම්මජනෙජ්ජසමානා, කම්මජනෙජ්ජසමානවෙන් (බඩහිනිනුමාලයෙන් යුසේයි) අබ්බාහතත්තා, පහරනලද හෙයින්; සම්බාදිතපලාලපිණ්ඩම්ව, සපාහෙළැ පිදුරැසපක්මෙන්; නිරසං නිරසවෙයි; නිරුජ්ජං, ඔජ්ජනැතිවෙයි; නිරුජ්ජසක හෝ වෙයි; දිසනො, දිසාහෙයින්; උපරිමායදිසාය, මතුදිසායෙහි; ඡතං, වූයේය; ඔකාසනො, අවකාශහෙයින්; සරීරබ්බතතරො, ශරීරභ්‍යතතරයෙහි; විනා ඵනානමනතරො, දෙනනයන්ගේ අතුරෙහි; හදයස්ස, හෘදය මාංසයද; යකනස්ස, අක්මාවද; පරිවේචදෙකං, මතුයෙහි වසාගෙනැ;

ඔලබ්බන්තං, එල්බෙමින්; සීනං, සිරියේසි; පරිච්ඡේදනො, පිරිසිදුම් හෙයින්; පප්පාසභාගෙන, පපුමස්නුගේ පයඝීන්තභාගයෙන්; (හැම අතින්ම පපුමස කෙළවරින් යුග්මය) පරිච්ඡින්නං, පිරිසිදුකාලදය; අයං, මේකී පිරිසිදුමැ; අස්ස, මේ පප්පාසයාගේ; සභාගපරිච්ඡේදො, සභාගපරිච්ඡේදයයි; විසභාගපරිච්ඡේදො, පන, විසභාගපරිච්ඡේදය වනාහි; කෙසසදිසොව, කෙස් හා සද්දයවේ මැයි: -

* පරිශෝකනනමංස නම් හාදයාදීන් වසාගෙනැ සිටිනා සැඟවී සිටි දලබ්බය. නොහොත් සියල්ලින්ම සමන් යට මස වැළඳගෙන සිටිනා නොසැඟවුනු දලබ්බ වෙතැ යි විගුණිමාගීටිකාවේ සාමාන්‍ය වශයෙන් කීහ. පරිශෝකනනමංසනති පටිච්ඡාදනමංසං යි

* උදරජීවහාමංස නම් දිවටබදු සටහන් ඇති උදරයාගේ මතුභාගයෙහි උභිටි මසයි. ඇලදිව යනු මිට මහාජනකාගේ ව්‍යවහාරයයි. මෙදසුනු උදරජීවහාමංසනති ජීවහාසණ්ඩානං උදරස්ස මත්තපසෙස නිසන්තමංසං (වි. පි.)

* පප්පාසමංස නම් නමා පිහිටිනෙතැම එල්බසිට මදක් පෙර ලෙහ පපුමසයි. මෙදසුනු පප්පාසමංසනති යථාසානෙ එව ලබ්බිකා ථොකං පටිවත්තකමංසං (වි. පි.)

* නිරසනිගෙජ්ඣකභාවස නිරසනති නිහිතරසං නිරොජනති නිපපභං ඔත්තරතිතංවා යන විවරණයෙන් දැනගනු.

19.

i අනන්තති සුරිසස්ස මන්තිංසහස්සා ඉත්ථිසා අභවිසතිහස්සා එකවිසතිසා ධාතෙසු ඔහගගා අනන්තවට්ඨි, නදෙතං වණ්ණතො සෙතං සක්කරස්සධාවණ්ණං, සණ්ඩානතො ලොභිනදෙණ්ණං ආභුජිකා ධම්මසිසවජින්නසප්පසණ්ඩානං, දිසතො විසු දිසාසු ඡන්තං, ඔකාසතො උපරිගලවාමකෙ කෙඨාව කරිසමගෙහ විතිබ්බිකන්තා ගලවාටක කරිසමගහපරිසගෙන සරිඛ්භන්තරෙ සීනං, පරිච්ඡේදනො අනන්තාගෙන පරිච්ඡින්නං, අසමස්ස සභාගපරිච්ඡේදො, විසභාගපරිච්ඡේදො පන කෙසසදිසොව

ii අනන්තගුණනති අනන්තොගථාතෙසු බ්බිකං, නං වණ්ණතො සෙතං දකසීනලිකමූලවණ්ණං, සණ්ඩානතො දකසීනලිකමූලසණ්ඩානමෙව, දිසතො විසු දිසාසු ඡන්තං, ඔකාසතො කුද්දලපරස්සකමොදිති කතෙන්නස්ස සන්තා'කධිඤ්ඤාලෙ සන්තස්සන්තමිව සන්තප්පකාති අනන්තොගෙ එකතො අග්ගලනෙත්ත ආබ්බිකා පාදසුඤ්ජන රජ්ජමණ්ඩලකස්ස අන්තං නං සිබ්බිකා සීතරජ්ජකා විස එකවිසතිසා ධාතෙසු අනන්තොගානං අන්තං සීනං, පරිච්ඡේදනො අනන්තගුණාගෙන පරිච්ඡින්නං, අසමස්ස සභාගපරිච්ඡේදො, විසභාගපරිච්ඡේදො පන කෙසසදිසොව

iii උදරිකනති උදරෙ හවං අසිනපිඨධාසිනසාසිනං, නං වණ්ණතො අපේකාහවාහාර වණ්ණං, සණ්ඨානතො පටිස්සාවතො සිපිලබ්බිතණ්ඩුලසණ්ඨානං, දිසතො උපට්ඨාස දිසාස ඡන්තං, ඔක්කා සතො උදරෙ සීනං, උදරං නාම උභතො නිපට්ඨිගමානස්ස අලල සාටකස්ස මපේකි සඤ්ජානපොටකසදිසං, අභතපටලං බහිමඝං අතෙතා මංසකස චූළිකපට්ඨෙවසිත කිලිඝපාවාරකපුඨසදිසං, කුට්ඨින පනසනවස්ස අබ්භතතරසදිසනතිපි වතතුං වට්ටති, සත්ථ නකෙකා ටකා, ගණ්ඩුපාදකා, නාලතිරකා, සුචිමුඛං, පට්ඨනතුසුන්තකා ඉවෙව්වමාදි වතති. සකුලස්සහෙදා කිමසො ආකුලබාකුලා සණ්ඨි සණ්ඨිවාටිතො හුඬා නිවසනති, සෙ පානභොජනාදිමහි අවිජ්ජ මාතෙ උලලබ්බිතා වර්වතනා හදසමංසං අභිගතනති පානභොජ නාදි අපේකාහරණවෙලාස ව උඩංමුඛා හුඬා පඨමපේකාහවෙ වෙ නසො ආලොපෙ තුට්ඨනතුට්ඨනා විලුමපනති සං තෙසං කිමිතං සුචිසරං, වච්චකුට්ඨි, ගිලානසාලා, සුසානසඤ්ඤා හොති,

සත්ථ සෙසසද්ධාපි නාම වණ්ඨාලගාමවාසෙ වජ්ජනිකාස නිදස සමසෙ ථුල්ලසිනිද්දෙවෙ වස්සනෙන උදකෙන වුසනමානං මුත්ත කට්ඨිසවමමඅභිනහාරාඛණ්ඩබෙලසිඛසාණික ලොභිතස්සතුති නානා කුණපඡන්තං නිපතිඬා කදදමොදකාලුලිතං විහතිහව්වසෙන සඤ්ජානකිමිකුලං සුරිසානපවෙගසනනාපකුට්ඨිතං උපට්ඨෙණ බුබ්බුලකෙ මුඤ්චනතං අභිනිලවණ්ණං පරමදුග්ගකිපේගුච්ඡං තෙව උපගතතුං නිදසුං අරහරූපනං ආපජ්ජිඬා නිඝති, පගෙව සාසිතුං වා සාසිතුං වා, එවමෙව නානස්සකාර පානභොජනාදි දන්තමුසල සඤ්චුණ්ණිතං ජම්භාහස්ථපට්ඨිතනිතං බෙලලාලාපලිමුඛං නඛණ් විගතවණ්ණනකිරසාදිසමපදං නතනවාසබ්බි සුචාණ්වමපුසදිසං නිපතිඬා පිනනසෙමාන වානපලිවෙසිතං හුඬා උදරගහිසනනාප වෙගකුට්ඨිතං කිමිකුලාකුලං උපරූපට්ඨි ඵෙණ් බුබ්බුලකාති මුඤ්චනතං පරමකසමබ්බි දුග්ගකි පේගුච්ඡභාවං ආපජ්ජිඬා නිඝති, සං සුඬාපි පානභොජනාදිසු අමනුඤ්ඤානා සණ්ඨාති පගෙව පඤ්ඤාවකත්තා අවෙලොකෙඬා, සත්ථව පතිතං පානභොජනාදි පඤ්චධා විභාගං ගව්ඡති ඵකං භාගං පාණකා ඛාදනති, ඵකං භාගං උදරගහි කාපෙති, ඵකො භාගො මුත්තං හොති, ඵකො කට්ඨිසං, ඵකො රසභාවං ආපජ්ජිඬා සොණිතමංසාදිති උපබ්චාන සති, පට්ඨෙවදතො උදරපට්ඨෙලන වෙව උදරිසභාගෙනව පට්ඨි වජිතනං, අසමස්ස සභාගපට්ඨෙවදෙදා, විසභාගපට්ඨෙවදෙදා පන කෙසසදිසොවං

iv කට්ඨිකනති වච්චං, නං වණ්ණතො සෙභුසෙසන අපේකාහවා හාරවණ්ණමෙව හොති, සණ්ඨානතො ඔක්කාසසණ්ඨානං, දිසතො හෙභිමාසදිසාස ඡන්තං, ඔක්කාසතො පකකාසසෙ සීනං, පකකාසසො නාම හෙඨානාහි පිඨිකණ්ටක මූලාන මග්ගෙර අනනාවසාතො

උබ්බධෙන අසබ්බලමනො වෙථනාලිකසදිසො, සත්ථ සෙසාථාසි
 නාම උපරුපටි භූමිභාගෙ පතිනං වසොදකං ඔගලිඨා හෙසාභූමි
 භාගං සුරෙඨා නිසති එවමෙව සංකිඤ්චි ආමාසසෙ පතිනං පාන
 භොජනාදිකං උදරගතිනා ඵෙණ්ණදදගතං පකකං පකකං නිසද්ධ
 පිසිනමිව සණ්ඨාතං ආපජ්ඣිඨා අනනලිඨා ඔගලිඨා ඔගලිඨා
 මඤ්ඤිඨා වෙථසබ්බ පකඛිපමානපණ්ණමනනිකා විස සනතිවිනං
 හුඨා නිසති, පටිච්ඡෙදනො පකකාසසපටලෙනවෙව කරිසභාගෙ
 නව පටිච්ඡන්තං අසමස්ස සභාගපටිච්ඡෙදො, විසභාගපටිච්ඡෙදො
 පන කෙසසදිසොව ~~~~~

v මත්ථුඛගනනී සිසකවාහඛනනතරෙ සිනමිඤ්ජුති, නං
 වණ්ණනො සෙතං අතිවජනතකපිණ්ඩිකවණ්ණං, දබ්භාවං අස
 ඵෙතනදුඝඛිරවණ්ණනනිපි චතතුං වට්ටනී, සණ්ඨානතො ඔකාස
 සණ්ඨානං, දිසතො උපට්ඨාසදිසාස ඡන්තං ඔකාසතො සිසකවාහඛ
 නතරෙ වතනාගෙ සිබ්බිතිමග්ග නිසාස සමොධානෙඨා ධම්මා
 වනනාගෙ පිඝපිණ්ඩා විස සමොභිනං නිසති, පටිච්ඡෙදනො සිස
 කවාහසං අඛනනරනලෙහිච්ච මත්ථුඛගනාගෙනව පටි
 ච්ඡන්තං, අසමස්ස සභාගපටිච්ඡෙදො, විසභාගපටිච්ඡෙදොපන කෙස
 සදිසොව ~~~~~

19. i. අනුතනි, අනුතමි; පුරිසස්ස, පුරුෂයාහව; වතනිංසනථා,
 දෙතිස්අතක්පමණැති; ඉත්ඨියා, සත්‍රියව; අසිඳිසතිහනථා, අවිසිඅතක්
 පමණැති; එකවිසතිසායානෙසු, එක්විසිනැතෙක්ති; ඔහගා, නැමුනාවූ;
 අනුතවටි, අනුනුවැටියයි; තදෙනං, ඒ අනුනුවැටිතෙමේ; වණ්ණනො,
 වණිහෙයින්; සෙතං, සුදුපැහැවේ; සකඛරසුධාවණ්ණං, කටගකීරයෙන්
 කළාවූ සුන්තව බදු පැහැඇත්තේය; හෙවත් මැටිබදුන් කැබලිත්
 තෙන් කළ සුන්තව බදු පැහැඇත්තේය; (සෙතසකඛරසුධාවණ්ණං
 යනුද පාසයි. සුදුසකුරු හා සුන්තව බදු පැහැඇත්තේය යන අර්ථයි,
 සකඛරසුධාවණ්ණං, කළසකුරුසුන්තකට බදු පැහැඇත්තේය; යනු
 විගුඛිමාගීසන්නයි.) සණ්ඨානතො, සටහන් හෙයින්; ලොකිතදෙණියං,
 ලේදෙණකැ; (ලේහොරුවෙකැ යුසේයි) ආභුජ්ඨා, ආභුගනකොටැ;
 හෙවත් නමනමා; ධම්මසිසවජ්ජනසප්ප සණ්ඨානං, නැමුනිස්සුන් ගරභි
 සිරුරකට බදු සටහන් ඇත්තේය; (නැමුනිස්සුන් ගරවිල්සිරුරකට බදු
 සටහන් ඇත්තේය යනු විගුඛිමාගීසන්නයි.) දිසතො, දිසාහෙයින්;
 විසුද්ධිසු, දෙදිසාවෙති; ජානං, වූයේය; ඔකාසතො, අවකාශහෙයින්;
 උපරි, උපරිෂ්ඨාත්වූ; ගලවාටකෙව, ගලවළුයෙහිද; (මත්තෙතිගලවළු
 යෙහි යුසේයි) හෙසා, අධස්සාත්වූ; කරිසමගෙහව, මලමගෙහිද;
 (පානගුද පියෙස්සිය සේයි) විනිබ්බන්තා, බැඳීසිටි හෙයින්; ගලවාටක
 කරිසමගපරියනෙත, ගලවළු මලමග කෙළවරකොටැ ඇති; සරි
 රඛනනතරෙ, ගරිරුහසනතරයෙහි; සීතං, සිටියේය; පටිච්ඡෙදනො,
 පිරිසිදුම් හෙයින්; අනුතනාගෙන, අනුපයඝීනනාගයෙන්; හැම

අතින්ම අනුනුග්‍රහේ කෙළවරින් යුසේසි) පරිච්ඡින්නා, පිරිසිඳිනාලදය; අයං, මෙකි පිරිසිඳීම; අසු, මේ අනුනුචාරියගේ; සභාගපරිච්ඡේදො; සභාගපරිච්ඡේදයයි; විසභාගපරිච්ඡේදොපන, විසභාගපරිච්ඡේදය වනාහි; කෙසසදිසොව, කෙස්සා සදායවේමැයි.

* සකකරසුධාවණණනනි මරුමෙපති කතසුධාවණණං සෙන සකකරසුධාවණණනනි ව පායං වදනනි, සෙනසකකරවණණං සුධා වණණසුධානි අනො(මු. ටි.) මෙසේ යුගෙසින් සකකරගබ්බයෙන් මුච්චිප්‍රමාණශකීරනම් ශිලාබණ්ඩයන් නොදක්වා. කිසිතෙතැන ගබ්බ සාමාන්‍යයද විශේෂාච්ඡෙදක හෙයින් මරුමපනම්ලද කටශකීර විශේෂය දක්වා. කටශකීරනම් සුදු වූ මානමයභාජනකපාලබණ්ඩයෝසි. විනාශපට්ඨවාසෙති, මුහුදුපමාණනො උපරි පාසාණා වෙදිතබ්බා. මුහුදු මාණා සකකරා මරුමපානි කටසකකරා විසු.

* උපරිති පදං ගලවාටකෙති පදසු විසෙසනං, හෙයානි පදං කරිසමගෙති පදසු විසෙසනං යි යොජනාගතය බලා අභිකිසේසි.

* ශාසත්‍රයෙති අනුප්‍රමාණය මෙයට වෙනස්ව දක්නාලැබේ.

“උක්තා: සාඝාසත්‍රයො ව්‍යාමා:—පුංසාමනුත්‍රාණි සුරිති,
අභිව්‍යාමෙන භිනානි—සත්‍රිණාමනුත්‍රාණි නිද්දිගෙන”

19. ii අනතුණනනි, අනතුණනම්; අනතභොගථානෙසු, අනුනු නැමුනු නැමුනු නැතැති; බකිනං, බැදගෙනැසිටිනා අනුනුබානි; තං, ඒ අනුනුබාන; වණණනො, වණ්හෙයින්; සෙනං, සුදුපැහැවෙයි; දකසිතලිකමුලවණණං, හෙල්මැලිමුලකට බදු පැහැඇත්තේය; සණ්ඨා නනො, සටහන් හෙයින්; දකසිතලිකමුලසණ්ඨානමෙව, හෙල්මැලි මුලකටබදු සටහන් ඇත්තේමය; දිසනො, දිසාහෙයින්; විසුදිසාසු, නාභියෙන් උඩයට දෙදිසාවෙති; ඡානං, වූයේය; ඔකාසනො, අවකාශ හෙයින්; කුඤ්ඤපරසුකමොදිති, හුදුවමි පොරෝවමි ආදින්; කරුණනානං, කරන්නවුන්ගේ; යනාකසිතකාලෙ, යනුකාසිත කාලයෙහි; (යතුරුඅදනාකලෙ යුසේසි) යනසුත්තං, යනුසුත්තනෙමේ; යනනළකානි, යනුපෝරු; (ආබකිති)ඉව, බැදගෙනැසිටින්නාක් මෙන්; අනතභොගෙ, අනුනුචාරි; අගලනෙන, ගිලියනොදී; එකනො, එක්කොට; ආබකිතා, බැදගෙන; පාදපුඤ්ජනරජ්ජමණ්ඩලකසු, පාපිස්නා බිස්සෙති දරණමඤ්ඤලේ; අනතරු, අතරෙහි; තං, ඒ පාපිස් නා බිස්සෙති දරණමඤ්ඤලේ; සිබ්බිතා, හිවගෙන; ඩිතරජ්ජකාපිය, සිටිනා සිතින්රහානක්මෙන්; (සිටිනා බාන්වෙළු රෙද්දක්මෙන් යනු විශුභිමායී සන්නි) එකවිසතිසාධනෙසු, එක්විසිතැනෙක්හි; අනත භොගානං, අනුනුභොගයන්ගේ; අනතරු, අනුරෙහි; ඩිනං, සිටියේයි; පරිච්ඡේදනො, පිරිසිඳිම් හෙයින්; අනතුණනභාගෙන, අනුනුග්‍රහ පයභින්නයෙන්; (හැමඅතින්ම අනුනුබාන් කෙළවරින් යුසේසි) පරිච්ඡින්නා, පිරිසිඳිනාලදය; අයං, මේ කි පිරිසිඳීම; අසු, මේ අනුනු

බානගේ; සභාගපරිවේෂ්ඨෙ, සභාගපරිවේෂ්ඨයයි; විසභාගපරිවේෂ්ඨෙ, පන, විසභාගපරිවේෂ්ඨය වනාහි; කෙසසදිසොව, කෙස් හා සද්දශවේ මැයි.

* බබ්බලේ නැමිනැමි සිරි පියෙස්හු අනුභොගස්ථානයෝයි. ඔවුන්ගේ බන්ධනභූතවූ රහැන අනුබුද්ධි නමැයි දක්වනුයේ “අනුගුණනති අනුභොගස්ථානෙසු බන්ධනං” යි කී.

* හුදෙම පොරෝ ආදිය කරන්නවුන්ගේ යනු අදනාකල යනුපෝරැබැඳගෙන සිරි යනුසූත්‍රය මෙනැයි යන උපමාව අනුගුණයාගේ ආබන්ධනයට නිදර්ශනයයි. පාපිස්නා බිසිදරණමඩුල්ල හිවගෙනැ සිරි රහැන මෙනැයි යන උපමාව අනුගුණයාගේ සිරිතා ආකාරයට නිදර්ශනයයි. කියේමැනො, පුරිමසෙවුන් ආබන්ධන දුකියං සානාකාරයන් නිදර්ශනයනති දසබ්බං (වි. ටි.)

19. iii උදරියනති, උදරියනම්; උදරෙහවං, උදරයෙහිවූ; අසිත පිතබාසිතසාසිතං; අසිත, වලදකාලද බන්ආදිය; පිත, බොනලද අමෙපානකාදිය; බාසිත, කනලද කැවුම් ආදිය; සාසිතං, ආස්වාද කරනලද අඹ මිනිපැණි ආදියයි; නං, ඒ උදරියනෙමේ; වණ්ණනො, වණ්ණගෙයින්; අජේඛාහවාහාරවණ්ණං, වැලඳු අහරටබඳු පැහැ ඇත්තේය; සණ්ඨානනො, සටහන්ගෙයින්; පරිසායවනෙ, පට පෙරහනෙහි; සිප්පිලබ්බනණ්ඩුලසණ්ඨානං, ලිහිල්කොටබඳු සහලටබඳු සටහන් ඇත්තේය; දිසතො, දිසාගෙයින්; උපරිමායදිසාය, මතුදිසාවෙහි; ජාතං, වූයේය; ඔකාසතො, අවකාශගෙයින්; උදරෙ, උදරයෙහි; ජාතං, වූයේය; උදරානාම, උදරයනම්; උහතොතිපපිළියමානස්ස, දෙඅතින් පෙළුනු ලබන්නාවූ; අලලසාටකස්ස, තෙත්සුළුවක්වුනේ; මජේඛා, මධ්‍යයෙහි; සංඝාතපොටකසදිසං, නැගි සෙපාටයක්බඳුවූ; (මැද ඇතිවූ විතක් වැනිවූ යුසේසි) අනනපටලං, අනුපටලයයි; බතිමථං, පිටතැ සිලුටුවෙයි; අනොතා, ඇතුළෙහි; මංසකසලුපළිවෙසන කිලිසපාවාරක පුපථ කසදිසං, කුණුමස්කසලවැසූ කිලිටිවූ මාළු පොරෝනා කබෙක නැගි පුප්වැනිවෙයි; (කුණුමස්කසලවැසූ කිලිටිවූ පිඩාන්කබෙක පුප්වැනි යනු විශුඛිමාගී සන්නි) කුටිතපනසහවස්ස, කුණුවෙහි කොස්කටු වෙකැ; අබ්බනතරසදිසනතිපි, ඇතුල්පිටවැනියයි; වතනුං, කීම; වටති, වටී; යත්, යම් උදරයෙකැ; නකෙකාටකා, තාකොටකනම් පණුවනු; ගණ්ඨපපාදකා, ගණ්ඨපපාදක නම් පණුවනු; තාලතිරකා, තල්තිරටුබඳු පණුවනු; සුචිමුඛා, හිඳිකටුවැනි තුඩුඇති පණුවනු; පටිතනතුසුත්තකා, පටිතනතුසුත්තවැනි පණුවනු; (පටිතනතුසුත්ත කාසිද පායසි පටනුවැනි පණුවනු හු වැනි පණුවනු යන අර්ථය) ඉති එව මාදි, යනමේ ආදිවූ; වතනාසකුලපපහෙද, දෙතිස්කුලයන්ගේ ප්‍රහෙදය ඇති; කිමයො, පණුවෝ; ආකුලව්‍යාකුලා, අවුල්වියවුල්වූවැ; සණ්ඨා සණ්ඨාචාරිතොනුචා, මුළුමුළුමාන හැසිරෙන්නාවූ; තිවසනති, වෙසෙද්ද; යෙ, යම් පණුකෙනෙක්; පානභොජනාදිමති, පානභොජ

නාදිය; අවිජ්ජාමානෙ, නැතිකල්හි; උල්ලංඝිනියා, පැනනැගී; විරවනනා,
 හඬන්නාහු; හදයමංසං, හදමස; අභිහනනති, පහරද්ද; පානභොජන
 අපේක්ෂාහරණවෙලාශව, පානභොජනාදීන් වළඳනාකලද; උඛමුඛා
 හුනා, උතමුඛව; හෙවත් උඛව නගාගත්තු වූ ඇත්තෝව; පස්මපේක්ෂාහවෙ,
 පළමුකොටවැලද; වෙනයො ආලොපෙ, දෙනුන් ආලොපයන්; තුරිතතුරිතා,
 සුහුසුහව; විලම්පනති, පැහැරගෙන කද්ද; යං, යම් උදරපටලයෙක්;
 තෙසං කිමිනං, ඒ කාමීන්ට; සුකිසරං හොති, වදනකිසිරිගෙයක් වේද;
 වච්චකුටි, වැසිකිළියක්වේද; ගිලාන සාලා, ගිලන්හලක්වේද;
 සුසානඤ්ඤා හොති, අමුසොහොනක් වේද; (වශබ්දය ප්‍රත්‍යාසංවිතයෙන් යොජනු.)

යත්ථ, යම් උදරපටලයෙකැ; (පානභොජනාදීනි පතියා තිස්ති යන්න හා සමබන්ධ) සෙය්‍යපාපි නාම, උපමාවක්නම්; වණ්ඩාලගාම
 වාටෙර, සැබොල්ගම්දෙරවු; වන්දනිකාය, ගවරවළකට; නිදසුසමයෙ,
 සමීකාලයෙහි; ථුල්ලප්‍රසිද්ධකෙ, දළපොද ඇති; දෙවෙවස්සනේන, වැසි
 වස්නාකල්හි; උදනෙන, වැසිජලයෙන්; වුය්‍යාමානං, ගෙනයනලද; මුත්තං
 පෙකුණපජනං + මුත්තකරිස, මුත්තමලද; වමමසිනහාරාබණ්ඩ,
 සම් ඇට නහර කඩද; බෙල, කෙලද; සිඛිසාණිකා, සොටුද; ලොතිනපප
 භූති, ලෙහෙද යනාදිවූ; නානාකුණපජනං, නොයෙක් කුණපසමූහය;
 නිපතිතා, හි; කඤ්චොදකාලලිතං, මඩදියෙන් හැලළිගියේ; විහතිහව
 යෙන, දෙනුන් දවසක් ඇවැමෙන්; සංඝාතකිමිකුලං, හටගත් පණු
 කැලන් ඇතිවූයේ; සුරියානපසනාපවෙගකුටිනං, සුයරිගමි සනාප
 වෙගයෙන් කකියනලද්දේ; උපරි, මතුයෙහි; ඵෙණ්ඩුබ්බලිකෙ, පෙණ
 බුබුළු; මුඤ්ඤානං, නහමින්; අභිනිලවණ්ණං, ඉතා නිල්පැහැ ඇතිව;
 පරමදුග්ගකි ජෙගුච්ඡං, ඉතා දුගඳපිළිකුල්ව; තෙවඋපගනතුං, නොම
 එලඹෙන්නට; නදභූං, නොමදක්නට; අරහරූපනං, සුදුසුබවට; ආප
 ජ්ජිකා, පැමිණ; තිස්ති, (සෙය්‍යපාපි) යම්සේ සිටින්නේද; සාසිතුංවා, සිඹි
 නට හෝ; සාසිතුංවා, ආසවාදයකරන්නට හෝ; පගෙව, කැලමැයි හෙවත්
 කියනු කීම; එවමෙව, එපරිද්දෙන්ම, නානපසාර පානභොජනාදි,
 නොඑක්ප්‍රකාර ඇති පානභොජනාදි තෙමේ; දන්තමුසලවුණ්ණිනං, දත්
 නමැති මොහොලින් සුණුකරනලද්දේ; ජ්වහාහස්පරිවහනිනං, දිවි
 නමැති අතින් පෙරලනලද්දේ; බෙලලාලාපලිබුං, දිවග තුනුකෙළින්
 හා දිවමුල බොල්කෙළින් වළඳනාලද්දේ; තඛිණ්ණවිගත වණ්ණගකි
 රසාදිසමපදං, එකෙණෙහි පහවගිය වණ්ණ ගකි රස යනාදි සමපත්
 ඇත්තේ; නන්තවායබලිසුවානවමථුසදිසං, පිළිවියන්නන්ගේ නහනු
 වක්-බල්ලන් නැගූ වමනයක්වැනිව; (යත් උදරපටලෙ) නිපතිතා,
 යම් උදරපටලයෙක්හි හි; පිත්තසෙමහ වාතපලිවෙසිනං හුනා, පිත්
 සෙම් වාතයෙන් වළඳනාලදව; උදරානිසනාපවෙගකුටිනං, ජ්වරාගනි
 සනාපවෙගයෙන් කකියනලද්දේ; කිමිකුලාකුලං, පණුකුලන් විසින්
 ආකුලවූයේ; උපරිපරි, මතුමත්තෙහි; ඵෙණ්ඩුබ්බලිකාති, පෙණබුබුලු;
 මුඤ්ඤානං, නහමින්; පරමකසමුදග්ගකි ජෙගුච්ඡං, ඉතා කසල

කුණුගඳ පිළිකුල්බවට; ආපජ්ජනා, පැමිණ; නිඨනි, සිටිද; යං, යමක්; සුභාපි, අසාත්; පානභොජනාදිසු, පැන්බොජන් ආදීන්හි; අමනුඤ්ඤා, අමනෝඥබව (අප්‍රියබව පිළිකුල්බව යුසේසි) සණ්ඨානි, පිහිටාද; පඤ්ඤාවකුක්කා, නුවණැසින්; අවලොකෙනා, බලා; පගෙව, කැලමැසි; (කියනුකිම) යත්ව, යම් උදරපටලයෙකැ; (වශබදවාකාසාරහෙද්දෙන කයි.) පතිතං, හුනුවාමු; පානභොජනාදි, පැන්බොජන් ඇ තෙමේ; පඤ්ඤා, පස්පරිද්දෙකින්; විවෙකං, විභාගයට; ගවුන්ති, පැමිණේද; එකංභාගං, එක්භාගයක්; පාණකා, පණුවෝ; බාදනති, කද්ද; එකං භාගං, එක්භාගයක්; උදරගති, ජයරුගතියතෙමේ; ක්‍රිකාපෙනි, දවාද; එකොභාගො, එක්භාගයෙක්; මුත්තං හොති, මුත්‍රවේද; එකො, එක් භාගයෙක්; කරිසං, මලවේද; එකො, එක්භාගයෙක්; රසභාවං, රසබාවුබවට; ආපජ්ජනා, පැමිණ; සොණිතමංසාදිති, ලේමස් ආදීන්; උපමුභයති, වඩාද; (නං උදරංනාම, ඒ උදරනමැසි සමබ්බකරනු) පරිච්ඡේදකො, පිරිසිදිම් හෙයින්; උදරපටලෙන වෙව, උදරපටල යෙන්ද; උදරයභාගෙනව, නොපැසුනු අභරකොටසින්ද; පරිච්ඡින්නං, පිරිසිදිනාලදි; අයං, මේ පිරිසිදිමැ; අසං, මේ උදරය නම්ලද නොපැසු ආහාරයාගේ, සභාගපරිච්ඡේදො, සභාගපරිච්ඡේදයයි; විසභාග පරිච්ඡේදෙපන, විසභාගපරිච්ඡේදය තෙමේ; කෙසසදිසොව, කෙස් හා සදුශවේමැයි.

* අසිත නම් අනුභවකරනුලබන ඔදනාදියයි. පිත නම් පානයකිරීම් වශයෙන් වළඳනුලබන අම්බපානකාදිපානවර්ගී. බාසිත නම් කනුලබන පිටිමුල්පල කැවිලිආදියයි. සාසිත නම් ආසවාදනය කරනුලබන ආමුමඬුපාණිකාදියයි. කියේමැනෝ අසිතං නාමභුතනං ඔදනාදි, පිතං නාම පිට්‍තවසෙන අපේක්කාගටපානකාදි, බාසිතං නාම සංඛාදිතං පිඨමුලප්ලබජ්ජාදි, සාසිතං නාම අසාදිතං අම්බපකකමඬු පාණිකාදි (වි. වි.)

* යත්ව යන පෙද අනන්‍යපානං නිපතිතානිඨනි යන පදයන් හා සමබ්බකටයුතුයයි මූලටිකාවේයයත් අනන්‍යපානං නිපතිතා නිඨනි තිසමබ්බකොයයි යම් වචනයක් කිනුද නවවනෙකදෙශයක්හු මෙමැ අටුවායෙහි නොමැති හෙයින්ද අධ්‍යාහාරවශයෙන් ආසන්නස්ථයා පියා දුරස්ථයා ගැණිමත්:-

“අකේවෙනමු විඤ්ඤා-කිමථං පච්ඡිතං චුජේත්
ඉෂ්ටාසි ස්ව සංසිද්ධො-කො’විවාන් යතනමාවරෙත්”

යන න්‍යායානුරූපනොවනුයෙන්ද ව්‍යථිනොවේදයත්? “අනන්‍යපානං” යන්න “පානභොජනාදි” යන අභිකම්පාය අපේක්ෂාකොට අභිප්‍රා යාම් වශයෙන් කිහෙයින් ව්‍යථිනොවේ.

* යොජනාවෙහි බෙල ලාලාපපිඬුසිනති බෙලසංඛිතලාලාය සමබ්බකොයයි සමානාථිවත්කොට කළයොජනාව නොහොබි. කවර හෙයින්යත්? තුනුබොල් කෙලවිසින් නානාකිය ගෙනැරපා අරුත්විය කැන් පොරණැජරන් කළ හෙයින්. (වි. මා. ස.)

19. iv කර්සනති, කර්සනම්; වචනං, පුරිෂයයි; හෙවත් වච්ඡයි; නං, ඒ වච්ඡකෙමේ; වණ්ණනො, වණ්ණහෙයින්; යෙතුයොන, බොහෝ සේ; අපේක්ඛානවාහාර වණ්ණනමෙව හොති, වැලඳුණු අතරට බඳු වණ්ණ ඇත්තේ වේ; සණ්ඨානනො, සටහන් හෙයින්; ඔකාසසණ්ඨානං, තමා සිටින තැනට බඳු සටහන් ඇත්තේය; දිසනො, දිසා හෙයින්; හෙතිමාය දිසාය, යටදිසාවෙහි; ඡන්තං, වූයේය; ඔකාසනො, අවකාශ හෙයින්; පකකාසයෙ, පකාශයෙහි; සීතං, සිටියේය; පකකාසයොනාම, පකාශය නම්; හෙයා නාතිපිභිකණ්ටකමූලානං, පූළිභාගයෙන් නැඟියට දෙසස පශ්චිමභාගයෙන් පිටකටු මූලය යන මොවුන්ගේ; අනතරෙ, අනුරෙහි; අනතාවසානෙ, අනුනුකූලවරෙහි; උබ්බධෙන, උසින් අභිභූල මතො, අටහුල්පමණැති; නොහොත් අටහුලක්පමණවූ; වෙච්ඡාලික සදිසො, හුණනළක් වැනිවූ තෙනැ; පකකාසයොනාම, පකාශය නමට) සෙය්‍යාපාපිනාම, උපමාවක් නම්; යත්, යම්පකාශයෙකැති; (සනති චිතං හුත්වාතිසති යන්න හා සමබකිති) උපරිභූමිභාගෙ, උස්වූ භූමි ප්‍රදේශයෙහි; පතිතං, හුණුවාවූ; වස්සාදකං, වැසිදිය; ඔග්‍රිකා, ගිලිහි, හෙවත්-බැසගෙනැවුත්; හෙයාභූමිභාගං, යටබිම් පෙදෙසැ; පුරොනා තිසති (සෙය්‍යාපාපි), පුරසිටිනේ යම්සේද; එවමෙව, එපරිද්දෙන්ම; ආමාසයෙ, ආමාශයෙහි; පතිතං, හුණුවාවූ; යං කිංකුලි පානභොජනා දිකං, සියලු බත්පැන් ආදියනෙමේ; උදරගතිනා, ජරාගතියෙන්; ඵෙණ්ණෙද්දහං, පෙණතැගිනැගි; පකකං පකකං, වැසියක් පැසුනේ; (ප්‍රත්‍යක්ෂපදවශයෙන්ද යෙදේ) පකකං, පැසුනේ; පකකං, පැසුනාවූ බත්පැන් ආදිය; නිසද්‍යං පිංසිතම්ව, දෑයෙහි වැටුදියක්මෙන්; හෙවත්-දුගලෙහි ඇඹරූ දෙයක්මෙන්; සණ්ඨානවා, සිලුටුවට; ආපජ්ජනා, පැමිණ; අනතබලෙන, අනුනුසිදුරෙන්; ඔග්‍රිකා, පහතට බැස; ඔග්‍රිකා, මැඩ; වෙච්ඡබ්බෙ, හුණනළෙකැ; පකකිපපමාන පණ්ණමත්තිකා විශව, බහාලනලද පඬුවන් මැටියක්මෙන්; සනතිචිතං හුත්වා, රැස්වූ යේවැ; තිසති, සිටී; පරිවෙෂ්දනො, පිරිසිදිම්හෙයින්; පකකාසය පටලෙනවෙව, පකාශය පටලයෙන්ද; කර්සනාගෙනව, පුරිෂකොසාසයෙන්ද; පරිවේනනං, පිරිසිදිනාලදය; අයං, මේපිරිසිදීමැ; අසං, මේ වච්ඡිත්‍රයේ; සභාගපරිවෙෂ්දෙ, සභාගපරිවෙෂ්දයයි; විසභාගපරිවෙෂ්දෙ, පන, විසභාගපරිවෙෂ්දය වනාහි; කෙසසදිසොයෙව, කෙස් හා සදූශවේ මැයි;

* “හෙයානාති පිභිකණ්ටකමූලානං අනතරෙ” යනු පූළිභාග වශයෙන් නාභියගේ යටිපැත්තටත් පශ්චිමභාගවශයෙන් අනාභිමිටි කටුවටත් මධ්‍යයෙහි යන අර්ථය. කියේමැනො, හෙයානාති පිභිකණ්ටක මූලානං අනතරෙති පුරිමභාගවසෙන නාභියා හෙයාපදෙසස පච්ඡිම භාගවසෙන හෙයිම පිභිකණ්ටකානං වෙමණ්ණෙ යි. (වි. පි.)

* “වෙච්ඡාලිකසදිසො පණ්ණමත්ති අභිපසංයො” යි කලවිචරණ හෙයින් පණ්ණමත්ති යනු හුණනළකට බඳු තෙනැයි කිඅර්ථය යෙදේ. යොජනාදිනි මෙයට වෙනස් වැ දක්නාලැබේ ඉන්කිමැ.

19. v මත්ථලඛනනහි, මසුනිසක නම්; සීසකවාහබහනනරෙ, හිස්කබල් අතුරෙහි; ඕනමිඤ්ජරාසි, පිහිටිමිදුළුරැසසි; නං, ඒ මසුනිසකනම්වූ මිදුළු රැසනෙමේ; වණ්ණතො, වණ්ණහෙයින්; සෙනං, සුදුපැහැවේ; අභිච්ඡත්තකා පිණ්ඩිකවණ්ණං, අභිසතුකාකුළුපිඩිකවලදු පැහැඇත්තේය; දඩිභාවං, දිබවට; අසමපත්තදුඝඛිරවණ්ණනහිපි, නොපැමිණී (කුණුවීමෙන් බෙල සුල්වීමෙන්) දුෂ්ටවූ කිරවලදු පැහැඇත්තේයයිද; (පැතුරුනුකිරවලදු පැහැඇත්තේය යනු විශුඬිමාගීසන්නසි) වත්තං, කියන්නට හෝ කීමැ; වට්ඨනී, වටනේයි; සණ්ඨානතො, සටහන්හෙයින්; ඔකාසසණ්ඨානං, තමාපිහිටිනෙතැවලදු සටහන්ඇත්තේය; දිසතො, දිසාහෙයින්; උපරි මායදිසාය, මතුදිසාවෙහි; ජානං, වූයේය; ඔකාසතො, අවකාශහෙයින්; සීසකවාහබහනනරෙ, හිස්කබල්අතුලෙහි; වත්තාරෙසිබ්බිනිමිගෙ, සතරගෙන්නම් මංපෙදෙසුන්; නිසාය, නිසා; සමොධානෙත්වාස්පිතා, එක්කොටගලපාතුලූ; වත්තාරෙ පිඨපිණ්ඩාවිස, සතරපිටිපිඬන්මෙන්; සමොතිනං, කැටිවැ හෙවත්-එක්වැ; තිඨති, සිටිනේයි; පරිචේදනො, පිරිසිදුම්හෙයින්; සීසකවාහසං, හිස්කබල්ලගේ; අබහනනරතලෙහි වෙව, ඇතුළත්තෙලෙන්ද; මත්ථලඛනභාගෙනව, මසුනිසකපයඝීනන භාගයෙන්ද; හෙවත්-හැමඅතින්-හිස්මුල්කෙළවරින්ද; පරිචේදනං, පිරිසිදුනලදය; අයං, මේපිරිසිදීමැ; අසං, මේමසුනිසකයාගේ; සභාග පරිචේදෙ, සභාගපරිචේදයයි; විසභාගපරිචේදෙපන, විසභාග පරිචේදයවනාහි; කෙසසදිසොව; කෙස් හා සදාශවේමැයි;

* ආයුච්චිදසෙති ශිෂියෙහි ගෙත්තම්හු පස්දෙනෙකැයි ද ජිත්වා ශෙඨස්දෙක්හි ගෙත්තම් එකඑකදැයි සත්දෙනෙකුන් විසූ. එයින් ශිෂියාගේ පයඝීනනභාගයෙහි සිටිගෙත්තම පියා “වත්තාරෙ සිබ්බිනි මගෙහ”යි අටුවාහි විසූහයි දනසුතු. “සපන සෙවනා: ශිරසි විහතා: පඤ්ච ජිහවාශෙඨසොරෙකෙකා”

“සෙවනා: සපන තාසානතු-භවෙයු: පඤ්ච මසනකො,
එකා ශෙඨසි ජිවහායා-මෙකොවිබෙන්නානා: කචිත්.”
යනු ශාසත්‍රිය වචනයි.

20

i පිත්තනනි වෙ පිත්තානි බබ්බිත්තඤ්ච අබ්බිපිත්තඤ්ච, නසඨ බබ්බිත්තං වණ්ණතො බහලමධුකතෙලවණ්ණං, අබ්බිපිත්තං මිලානාකුලීඤ්ඤපථවණ්ණං. නං සණ්ඨානතො උපටිමාස දිසාස ඡන්තං, ඉතරං විසු දිසාසු ඡන්තං, ඔකාසතො අබ්බිපිත්තං. ධපෙත්වා කෙසලොමදහනනබානං මංසවිනිමුත්තඝානඤ්චව ඵබසුකඛවමමඤ්ච උදකමිව තෙල බිඳුං අවසෙසසරිරං. බ්‍යාපෙත්වා සීතං, සමගි කුපිතෙ අකඛිනි පිතකාහි භොගනි භමනනි ගතනං. කමපනි කණ්ඩුසනි, බබ්බිත්තං.

හදස පප්ථාසානමනනරෙ සකතමංසං නිසාස පතිඝිනෙ මහා
 කොසානාභි කොසකසදිසෙ පිත්තකොසකෙ සිතං, සමති කුපිනෙ
 සනනා උමමනනකා හොනති විපලලක්ඛිතතා නිරෙනනපපං
 ප්‍රතිඵලා අකතනබ්බං කපගනති අභාසිතබ්බං භාසනති අවිනෙත
 නබ්බං විනෙතනති, පටිච්ඡෙදනො පිත්තභාගෙන පටිච්ඡිතනං,
 අසමස්ස සභාගපටිච්ඡෙදො, විසභාග පටිච්ඡෙදොපන කෙස
 සදිසොවං.

ii සෙමනනති සර්වඛනනනරෙ එකපතනපුරප්පමාණං සෙමනං,
 නං චණ්ණනො සෙතං නාගබලාපණණරසවණණං, සණ්ඨානනො
 ඛකාසසණ්ඨානං දිසනො උපටිමාස දිසාසත්තං, ඛකාසනො උදර
 පටලෙ සිතං, සං පානභොජනාදිති අපේකාගරණකාලෙ සෙසා
 ථාපි නාම උදගෙ සෙවාවපණකං කපෙ වා කපාලෙ වා පනනෙන
 ඡිජ්ජිකා විධානුකා පුත අපේකාසුටිකා කිසති එවමෙව පාන
 භොජනාදිමති නිපනනෙන ඡිජ්ජිකා විධානුකා පුත අපේකාසු
 ටිකා තිසති, සමතිව මජ්ඣිමනෙ පඤ්ඤාගණොධා විස පුතිකුකකුටණො
 මිව්ව උදරං පරමජෙදුමං කුණපගනි. හොති, තනොඋගගන
 නව ගනෙන උදෙදකොපි මුඛමපිදගනනි. පුතිකුණපසදිසං හොති
 සොව පුටිසො “අපෙති දුගනනි. වාසදීති” වනනබ්බං ආපජ්ජති
 සඤ්ච වසිසිකා බහලනනමාපනනං පිබානචලකමිව වච්චකුපිසා
 උදරපටලසං අඛනනනරෙසෙව කුණපගනි. සතතිරුමතිකා කිසති,
 පටිච්ඡෙදනො සෙමනභාගෙන පටිච්ඡිතනං, අසමස්ස සභාග
 පටිච්ඡෙදො, විසභාගපටිච්ඡෙදොපන කෙසසදිසොවං.

iii පුබ්බොති පුතිලොභිතවසෙන පචනනපුබ්බො සො චණ්ණ
 නො පණ්ඩුපලාසවණණා, මහකසරිරෙ පන පුතිබලවාම
 වණණා හොති, සණ්ඨානනො ඛකාසසණ්ඨානො, දිසනො විසු
 දිසාසු ඡිතො, ඛකාසනොපන පුබ්බසං ඛකාසො නාම නිබ්බො
 නපි, සප් සො සනතිවිනො තිසෙසා, සත්‍ර සත්‍ර පන ධානුකණ්ට
 කප්පගරණගිත්ථලාදිති අභිතනෙ සර්වප්පදසෙ ලොභිතං සණ්ඨ
 තිකා පච්චති ගණපිලකාදොසා වා උප්පජ්ජති නත්‍රනත්‍රෙවතිසති,
 පටිච්ඡෙදනො පුබ්බභාගෙන පටිච්ඡිතනො, අසමස්සසභාගපටිච්ඡ
 දො, විසභාගපටිච්ඡෙදොපන කෙසසදිසොවං.

iv ලොභිතනති මෙ ලොභිතාති සනතිවිතලොභිතඤ්ඤ
 සංසරණලොභිතඤ්ඤ, නප් සනතිවිතලොභිතං චණ්ණනො
 නිප්පකකබලලාධාරසවණණං, සංසරණලොභිතං අව්චලාධාර
 සවණණං, සණ්ඨානනො උපසමපි ඛකාසසණ්ඨානං දිසනො සනති
 විතලොභිතං උපටිමාස දිසාසත්තං, ඉතරං විසුදිසාසු ඡිතං, ඛකා
 සනො සංසරණලොභිතං ධිපෙකා කෙසලොම දනන නබාන.
 මංසවිතිමමුත්තථානඤ්ඤව ථබ්බකවමමඤ්ඤ බමතිත්ථලානුසාරෙන
 සබ්බං උපාදිතනකසරිරං ඵලිකා සිතං, සනතිවිතලොභිතං සකන

ආනන්ද හෙතෙමාගේ පුරෝගාමී ඵලසත්තපුරුෂයාගේ හදයවිකල්පයායානං උපරි ථොතං ථොතං පග්ගරන්තං වක්ඛනදසසකින පඨාසෙ තෙමසමානං. ඩිනං, නාමිකානි වක්ඛනදසාදිනී අතෙ මනෙත සත්තා පිපාසිතා භොගනී, පරිච්ඡේදනො ලොභිතභාගෙන පරිච්ඡින්නං, අසමස්සභාගපරිච්ඡේදො, විසභාගපරිච්ඡේදො පන කෙසසදිසොවං.

v භෙදෙති ලොමකුපාදිනි පග්ගරන්තං ආපොධාතු, සො වණ්ණනො විපසසන්නතිලතෙලවණ්ණො; සණ්ඨානනො ඛිකාස සණ්ඨානො, දිසනො විසු දිසාසුඡන්තො, ඛිකාසනො සෙදසොයාකා සො නාම නිබ්බො නප්පි, යථා සො ලොභිතං විස සද්දතිසෙය්‍ය සද්ද පන අග්ගිසන්නාප සුරිසසන්නාප උතුටිකානදිනී සරිරං. සන්නප්ප නි නද උදකනො අබ්බලාමන්ත විසමච්ඡින්න භිසමුලාල කුමුදනා ලභිලාපො විස සබ්බකෙසලොමකුප විචරෙති පග්ගරන්තී නාමා නස්ස සණ්ඨානමිධි කෙසලොමකුපවිචරන්තං. සෙව වසෙත වෙදිනබ්බං, සෙදපරිග්ගන්තකෙන ව සොගිතා කෙසලොමකුපවිචරෙ පුරෝගාමීනවසෙතෙව සෙදො මනසිකානබ්බො, පරිච්ඡේදනො සෙද භාගෙන පරිච්ඡින්නො අසමස්ස භාගපරිච්ඡේදො, විසභාග පරිච්ඡේදො පන කෙසසදිසොවං.

vi මෙදෙති පිනසිතෙතො, සො වණ්ණනො ථාලිතභලිඤ්චිකානො, සණ්ඨානනො ථුලසරිරස්ස නාව වමමංසනතෙර ධම්මික භලිඤ්චිකානො ථුලසලොභික සණ්ඨානො භොගි, කිසසරිරස්ස පඤ්ඤං.සං උග්ගමංසං පිඤ්ඤානං භික්ඛනිසිතං. පිඤ්ඤං. උදරවට්ඨි මංසනති ඵනානි නිස්සාස දිගුණං නිගුණං. කඤ්ඤා ධම්මික භලිඤ්චිකානො ථුලසලොභික සණ්ඨානො, දිසනො විසු දිසාසු ඡන්තො, ඛිකාසනො ථුලස්ස සකලසරිරං. ඵරො කිසස්ස පඤ්ඤං.සාදිනි නිස්සාස ඩිනො, සං සිනෙතසබ්බං. ගතමිධි පරමජෙලුචන්තා නෙව මුඛනි තෙලඤ්ඤා න නාසාතෙලාදිතං අඤ්ඤානං. පරිච්ඡේදනො හෙතෙමංසෙත උපරිවමෙමන නිදිසං. මෙදභාගෙන පරිච්ඡින්නො, අසමස්ස භාගපරිච්ඡේදො, විසභාගපරිච්ඡේදො පන කෙසසදිසොවං.

20. i පිත්තනනි, පිත්තනමි; බ්බපිත්තඤ්ඤා, බ්බපිත්තද; අබ්බපිත්තඤ්ඤා, නොබ්බපිත්තදිසි; වෙපිත්තනනි, පිත්තයෝදෙදෙනක; තථ, ඒදෙපිත්ත යන්අතුරෙන්; බ්බපිත්තං, බ්බපිත්තෙතමි; වණ්ණනො, වණ්ණහෙති; බ්හලුමධුකතෙලවණ්ණං, බොල්මිතෙලකටබ්බ පාඨාඥාත්තේය; අබ්බ පිත්තං, නොබ්බපිත්තෙතමි; මිලානාකුලිපුපඵවණ්ණං, මිලා රණවරමල කටබ්බ පාඨාඥාත්තේය; තං උභයමපි, ඒ පිත්තෙකම; සණ්ඨානනො, සට්ඨන්තෙති; ඛිකාසසණ්ඨානං, තමන්සිටිතෙතටබ්බ සට්ඨන්තාත්තේය; දිසනො, දිසාගෙති; බ්බපිත්තං, බ්බපිත්තෙතමි; උපරිමාය දිසාය, මතුදිසාවෙති; ජාතං, වූයේය; ඉතරං, නොබ්බපිත්තෙතමි; විසු

දිසාසු, දෙදිසාවෙහි; ජාතං, වූයේය; ඔකාසනො, අවකාශගෙයින් අබ්බපිත්තං, නොබදපිත්තෙමේ; කෙසලොමදන්නානානං, කෙස්ස ලොම්ය දත්තං නිසස්ස යන මොවුන්ගේ; මංසවිනිමවුත්තාසානකෙදුව, මසින් වෙන්වූ තැන්ද; උඤ්ඤකඛවමකෙදුව, දැඩිවියලිසම්මද; යපෙකා, තබා; උදකං, ජලය; (ව්‍යාපෙකාසිතං, පැතිරගෙනැසිටි; 0) තෙල ඛිණ්ණං ඉව, තෙල්බිඳක් මෙන්; අවසෙසසරිරං, සෙසු සිරුර; බ්‍යාපෙකා පැතිරගෙන; සීතං, සිටිනේයි; යමහි, යම් අබ්බපිත්තයක්; කුපිතෙ, කිපුනුකල; අකබ්බිති, අයේ; පිතකානි, කසාවන්හු; භොනති, වෙද්ද; භමනති, බමද්ද; ගහතංකමපති, සිරුරසැලේද; කාණ්ඩුයති, කසාද; (තං අබ්බපිත්තං, හේ නොබදපිත්තයි 0) බ්බපිත්තං, බදපිත්තෙමේ; හදයපපාසානං අන්නරො, හදමස් පපුමස් දෙකට අතරෙහි; යකානමංසං නිසස්සාය, අක්මාවනිසා; පතිසිතෙ, පිහිටියාවූ; මහා කොසානකි කොසකසදිසෙ, මහවැටකොළ වසල්ලක් බඳුවූ; පිත්තකොසකෙ, පිත්තකොෂයෙහි; සීතං, සිටියේයි; යමහි, යම් බ්බපිත්තයක්; කුපිතෙ, කිපුනුකල; සත්තා, සත්තයෝ; උමමත්තකා, උනමත්තකයෝ; භොනති, වෙද්ද; විපලලස්ථිත්තං, පෙරළි සිත්ඇතිසුහුළු; හිරො පපං, හිරිමහප් දෙක; ජෙඤ්ඤා, හැර; අකත්තබ්බං, නොකටයුතුකම්; කඤ්ඤති, කෙරෙද්ද; අභාසිතබ්බං, නොබිණියසුතුබස්; භාසනති, බෙණෙද්ද; අවිනොතබ්බං, නොසිතියහැකි ද; විනොතන්, සිතද්ද; (තංබ්බපිත්තං, හේ බද පිත්තයි.) පරිවෙෂ්ඨතො, පිරිසිදුම් හෙයින්; පිත්ත භාගෙන, පිත්ත පයඝින්නාභාගයෙන්; (හැම අතින්ම පින්හුගේ කෙළ වරින්සුසේයි.) පරිවෘත්තං, පිරිසිදුනාලදී; අයං, මේ පිරිසිදුම; අස්ස, මේ පිත්තයාගේ; සභාග පරිවෙෂ්ඨො, සභාගපරිවෙෂ්ඨයයි; විසභාග පරිවෙෂ්ඨොපන, විසභාග පරිවෙෂ්ඨය වනාහි; කෙසසදිසොව, කෙස් හා සදූශ වේමැයි.

* **ආකුලි සනු රණවත් නම්.** යොජනා මුමම ව්‍යාධ්‍යානගන්ති “මිලාන ආකුලින පුප්ඵවණ්ණන්ති මිලානෙන ආකුලිනෙන පුප්ඵන සදිස වණ්ණං”යි දැක්වූ පාඨාථියැ නොයෙදේ. **ශාසත්‍රයෙහිද මෙසේ කිහි.**

“ආකුලි සාරදිගෙම-දුමස්තවච්ඡලසනථා,
තලපොටො මෙහරිපුර්-ජලසනදුම උච්ඡතෙ”යි.

* **ශාසත්‍රයෙහි පිත්තසවරූපය මෙසේ යුතු.**

“පිත්ත මුෂණං දුචං පිතං-නිලං සත්තං ගුණොත්තරම්,
සරං කවුලසු සත්තං-නිෂණමමලනතු පාකතං.”

එකම පිත නාමසථාන කම් හෙදවශයෙන් පඤ්ච පඤ්චවිධයැ කියේ මැනෝ:—

“පාවකං රඤ්ඤකඤ්ඤාපි-සාධකාලොචකෙ හථා,
ත්‍රාජකඤ්ඤති පිත්තස්ස-නාමාහි ස්ථානහෙදනං.”

අගන්‍යාශයෙ යකාතපලිහෙනා-භීදයෙ ලොවනවයෙ,
තච්චි සඵලරේරෙජු-පිතනං නිවසති කුමාත්.

පාවකං පවතෙ භුක්තං-ශෙෂාගතිබලවඨිනම්
රසමුත්පුරිෂාණි=විරෝධනි නිත්‍යශ්‍ය:."

20. ii. සෙලසමනම්, ශෙලසමනම්; සරීරබහන්නරෙ, ශරීරභාහන්නරෙ යෙති; එකපත්තපුරපමාණං, එක් පාත්‍රයක් පිරෙන පමණැති; සෙලහං, සෙලයි; තං, ඒ සෙම; වණ්ණතො, වණ්ණගෙයින්; සෙනං, සුදුපැහැවෙයි; නාගබලා පණ්ණරසවණ්ණං, කාලිය කොල බෙලසුලකවබ්බු පැහැඇත්තේය; සණ්ඨානතො, සටහන් ගෙයින්; ඔකාසසණ්ඨානං, තමා පිහිටි තැනට බදු සටහන් ඇත්තේය; දිසතො, දිසාගෙයින්; උපරිමායදිසාය, මතු දිසාවෙති; ඡතං, වූයේය; ඔකාසතො, අවකාශ ගෙයින්; උදර පටලෙ, උදර පටලයෙහි; සිතං, සිටියේය; යං, යම් සෙමෙක්; පාන භොජනාදි අපේක්ෂාගරණකාලෙ, පැත්තබොජුන් ඇ වලඳනා කලැ; සෙය්‍යථාපිනාම, උපමාවක් නම්; උදකෙ, දිගෙහි; සෙවෘලපණ්ණං, දිය සෙවෙල් දියපරණලා; (පිසමුරු උදුපරබලා යනු සන්තයි. වි. ස.) කඨෙචා, දණ්ඩක් හෝ; කඨලෙචා, කබල්කඩක් හෝ; (කඨලාතිකපාල බණ්ඩාති යනු විනය අටුවායි මැඩිල්ලක්වත් යනු සන්තයි. වි. ස.) පතනෙන, ගෙනකල්හි; ඡ්ඡ්ඡ්ඡා, සිඳි; විධානුචා, දෙකක්වැ; පුත, නැවත; අපේක්ෂාතරිතා, පැතිරගෙනැ; සෙය්‍යථාපිතිඨති; යම්යේ සිටීද; එවමෙව, එපරිද්දෙන්ම; පානභොජනාදිමිති, පැත්ත බොජුන් ආදිය; නිපතනෙන, ගෙනකල්හි; ඡ්ඡ්ඡ්ඡා, සිඳි; විධානුචා, දෙකක්වැ, පුත, නැවත; අපේක්ෂාතරිතා, පැතිරගෙනැ; තිඨති, සිටී; යමිතිව; යම් ශෙලසමයකුත්; (ව ශබ්ද පක්ෂානතරයෙහියැ) මජ්ඣිමනිකායෙ, මදවූ කල්හි; පක්කගණෙඤ්චිය, පැසුණුගඩක්මෙන්ද; පුත්තකුකුටණ්ඩම්චච, කුණුවූ කුකුළු බිජුවටක්මෙන්ද; උදරං, උදරය තෙමේ; පරමජෙගුච්ඡ කුණප ගකං හොති, ඉතා පිළිකුල්වූ කුණුගඳ ඇත්තේවේද; (භික්ෂා පදපාඨවශයෙන් අඵ මෙසේසි) පරමජෙගුච්ඡං, ඉතා පිළිකුල් ඇත්තේ වේද; කුණපගකං හොති, කුණුගඳ ඇත්තේවේද; තතො, ඒ උදර යෙන්; උග්ගතෙනාවගකොන, නැගැටු ගඳින්ද; උදුකොපි, තැලිදුමේ; (උදුකාරයත්වේ යුසේසි) මුබමපි, මුබයත්; දුග්ගකං, දුගඳඇතියේ; පුති, කුණුවූයේ; කුණප සදිසංහොති, කුණපයක් බදුවේද; (පුතිශබ්දය කුණපසදිසං යන්නහා සමාසකොටැ බුරුම වියකැන්ති වැණු අඵය නොහොබි කුණපයන්නෙන්ම පුතිතිය ප්‍රසතුතවන ගෙයිති) සොච පුරිසො, ඒ කුණුවූ දුගඳ මුවැති පුරිස්තෙමේද; අපෙති, පහවෙව; දුග්ගකං වායසිති, දුගඳ වහන්නෙහියයි; වත්තබ්බතං, කියයුතු බවට; ආපජ්ජති, පැමිණේද; යසද්ව, යම් ශෙලසමයෙක්; (ච වාකාරණාද්‍යාන කයි) වසිති, වැසී; බහලුතං, බොල් බවට; ආපන්නං, පැමිණියේ; වචකුටියා, වැසිකිලියෙහි; පිධානඵලකම්ච, පියන්පෝරුවක්මෙන්; උදරපටලස්ස, උදරපටලයාහේ; අබහන්නරෙයෙව, ඇතුළෙහිම; කුණප

ගකි, කුණුගඳ; සනතිරුමහිනා, ඔවාගෙනා; (සනතිරුමහිනාසිද පායයි) තිසිති, සිටිද; (තාසෙමහං, ඒ ශෙලසම නම; 0) පරිවෙෂ්දනො, පිරිසිදුම් හෙයින්; සෙමනහාගෙන, ශෙලසමයාගේ පයනිනහාගයෙන්; පරිවෙෂ්දනං, පිරිසිදුනාලදය; අයං, මෙකී පිරිසිදුම; අස්ස, ඒ ශෙලසම යාගේ; සභාගපරිවෙෂ්දෙ, සභාගපරිවෙෂ්දයයි; විසභාගපරිවෙෂ්දෙපන, විසභාග පරිවෙෂ්දය වනාහි; කෙසසදිසොව, කෙස් හා සද්දශවේමැයි. ❧

* ශාස්ත්‍රයෙහි ශෙලසමයාගේ ලක්ෂණ මෙසේයුතු.

“සෙතම්තං මධුරස්සකා ශිරිතා ශොකලා ප්‍රසෙකො මල-
ප්‍රාමුය්‍යපිරිතා රසභව ලවණං කණ්ඩුරතිස්වප්‍රතා,
ආලසං චිරකාරිතා කඨිනතා ශොථාරුචි සතිගධතා
නන්දානාපානපදෙහකාශගුරුතා එතා සමාකතා රුචි.”

ශෙලසමයාගේ හෙද මෙසේය:-

“අවලම්බකඉන්‍යොසං-කෙලදකං ශෙලසමකො පරං,
බොධකස්සාපිකශෙවති-ශෙලසමා පඤ්චවිධං සමාතං.”

තද්ද්‍රව්‍යලක්ෂණ මෙසේයි:-

“කථංගොමනානතු ශෙමාණං-යත් කරොන්‍යවලම්බනම්,
තතො’වලම්බකාබ්‍යාති-ශෙලසමා ප්‍රාපෙනානුරුපිතං.”

“ආමාශයාශ්‍රිතා සොන්ත-කෙලදනාත් කෙලදකං සමාතං,
ශෙලසමකං ශෙලමණංත් සන්ධි-සව සන්ධිං ව්‍යවසිතං.”

“රසනාවසිතසෙවසං-බොධකො රසබොධනාත්,
ශිරසි ප්‍රසිතශවාසො-නපිකො නෙත්‍රනපිණංත්.”

ශෙලසමස්ථානයෝ:-

“උරං කණ්ණං ශිරං කෙලාම-පථාණං මාශයො’රසං,
මෙදො සුණ්ණඤ්ච ජිහ්වා-කථස්ථානමුරං පරම්.”

20. iii. පුබ්බොති, පුයානම්; පුතිලොභිතවසෙන, කුණුවුරුහිර යාගේ වශයෙන්; පවත්තපුබ්බො, පැවතිපුයාවයි; සො, ඒ පුයාව; වණ්ණතො, වණ්ණහෙයින්; පණ්ඩුපලාසවණ්ණො, පණ්ඩුවන් පතටබදු පැහැඇත්තේය; මතකසිරිපෙන, මාතකලෙවරයෙහිවනාහි; පුති බහලාවාමවණ්ණො, පිළිතිවූ බොල්වූ බතින් පෙරු කැඳකටබදු පැහැ ඇත්තේ; හොති, වේ; සණ්ඨානතො, සටහන් හෙයින්; ඔකාස සණ්ඨානො, තමාපිතිවිනෙතටබදු සටහන් ඇත්තේය; දිසතො, දිශා හෙයින්; විසුද්ධස්ස, දෙදිසාවෙහි; ජතො, වූයේය; පන, වෙනසනම්; ඔකාසතො, අවකාශහෙයින්; පුබ්බස්ස, පුයාවට; ඔකාසොනාම, අවකාශ යෙක්නම්; තිබ්බොනත්ථි, තිබ්බෙනා; (තිස්මයෙක් නැත යුසේයි) යත්ථ, යම් ශරීරවකාශයෙකැ; සො, ඒ පුයාව; සනතිවිතො, කැටිවූයේවැ;

තිශේයස, සිව්නම්; (සො ඔකාසොනාම නිබ්බොනස්සී, එබ්බ නියම අව
කාශයෙක් නම් නැතැයි යොදනු) යනුයනුපන; යම්යම්තෙනෙකා
වනාහි; බාණ්ණකණ්ඩකපහරණගතිජාලාදීති + බාණ්ණ, කණ්ණය; කණ්ඩක,
කවුය; පහරණ, ආයුධය; අභිජාලාදීති, වහනිජාලාදීන්; අභිහවෙ,
පහරනලද්දවූ; සරිපපදෙසෙ, සිරුරැපියෙසෙකා; ලොහිතං, ලෙහෙ;
සණ්ඨතිත්වා, රැස්වැ; පච්චති, පැයේද; ගණ්ඩපිටුකාදයොවා, ගඩපොළ
ආදීනු හෝ; උපපජ්ජති, උපදිද්ද; නනුතත්තෙව, එ'එ'සිරුරැපියෙස්සිම;
තිස්සි, සිව්තේසි; පරිච්ඡේදනො, පිරිසිදිම්හෙයින්; පුබ්බභාගෙන, පුයා
වගේ පයඝිනනභාගයෙන්; (භාමඅනින්ම පුයාවගේ කෙළවරින්යුස්සි)
පරිච්ඡේදනො, පිරිසිදිනාලදය; අයං, මේ පිරිසිදීමැ; අස්ස, මේ පුයාවගේ;
සභාගපරිච්ඡේදො, සභාගපරිච්ඡේදයයි; විසභාගපරිච්ඡේදොපන, විස
භාගපරිච්ඡේදය වනාහි; කෙසසදිසොව, කෙස් හා සදාශවේ මැයි.

* ශාසත්‍රයෙහි “පඤ්චුණාදිසමනව සනිභන ශුකලවණී
විකාගරකනම්” යුගෙයින් පැසුනාවූ චුණගණ්ඩපිඩකාදියෙන්
සමනවූ ගණ බොල්ලවට පැමිණී ශෙවනවණිවත්වූ රුඬිරවිකාරය පුයා
නමැයි දනනු. (සිංහලවිගුණිමාහි.)

20. iv. ලොහිතනනි, ලොහිතනම්; සනතිවිතලොහිතඤ්ච, රැස්ව
සිව්නාලෙහෙද; සංසරණලොහිතඤ්ච, විසිරපවත්නාලෙහෙද; (ඉති,
මෙසේ; 0) වෙ, විවිධවූ; ලොහිතානි, ලොහිතකෙනෙක්වෙත්; නත්ථ,
එ' විවිධවූ ලොහිතයන් අතුරෙන්; නොහොත් - එ' විවිධලොහිතයෙහි;
සනතිවිතලොහිතං, රැස්වසිව්නාලෙය; වණ්ණතො, වණ්ණගෙයින්;
නිප්පකකබහලලාබාරසවණ්ණං, කකාලබොල්ලහරසෙහි පැහැබ්බපැහැ
ඇත්තේය; සංසරණලොහිතං, විසිරපවත්නාලෙය; අවජ්ජාබාර
සවණ්ණං, පහන් ලාරසෙහි පැහැබ්බ පැහැඇත්තේය; සණ්ඨානතො,
සවහන් ගෙයින්; උභයමපි, ලොහිතවයමැ; ඔකාසසණ්ඨානං, නමැසිවි
අවකාශයවබ්බ සවහන් ඇත්තේය; දිසතො, දිසාගෙයින්; සනතිවිත
ලොහිතං, රැස්වසිව්නාලෙය; උපරිමාය දිසාය, මතුදිසාවෙහි; ජාතං,
වූයේය; ඉතරං, විසිරපවත්නාලෙය; විසුද්ධාසු, දෙදිසාවෙහි; ජාතං,
වූයේය; ඔකාසතො, අවකාශගෙයින්; සංසරණලොහිතං, විසිරපවත්නා
ලෙය; කෙසලොමදනනතබානං, කෙස්ය ලොමය දත්ය නියය යන
මොවුන්ගේ; මංසවිතිමුත්තසානඤ්චව, මසින්වෙන්වූතැන්ද; එබ්
සුත්තවමඤ්ච, දුඛියලිසම්ද; ඔපෙත්වා, තබා; බමනිජාලානුසාරෙන,
බමනිජාලය අනුවපැවැත්මෙන්; සබ්බං උපාදිනනකසරිරං, සියලු උපා
දිනනකශරීරය; හෙවත් - සියලුකම්පරූප කලෙවරය; එරිත්වා, පැතිර
ගෙනැ; සීතං, සිව්තේසි; සනතිවිතලොහිතං, රැස්වසිව්නාලෙය; යක
තසානායං, අක්මාවසිවිනෙනගේ; හෙයානාගං, යවනාගය; සුරෙත්වා,
පුරු; එකපත්තාසුරමත්තං, එක්පාත්‍රයක් පිරෙන පමණවූයේවැ; හදය
වකකපපඨාසානං, හදමය වකුගඩ පපුමය යන මොවුන්ගේ; උපරි, මතු
යෙහි; ථොකාථොකං, මදමද; පය්‍යරකනං, වැහැමින්; වකකගදයයකන

පප්ඵාසෙ, චක්ඛුගති හදමස අක්මා පපුමස යන මොවුන්; තෙමයමානං, තෙමමින්; හෙවත් තෙත්ගන්වමින්; ධීනං, සිටියේයි; හි, ඒ සැබව; තසමිං, ඒලෙය; චක්ඛාහදයාදීති, චක්ඛුගති හදමස ආදීන්; අතෙමනෙත, නොතෙත්ගන්වන කල්හි; සත්තා, සත්ත්ව; පිපාසිතා, පවසට පැමිණියහ; හොනති, වෙත්; පරිච්ඡේදනො, පිරිසිදිම්හෙයින්; ලොභිත භාගෙන, ලොභිතයාගේ පයඝීන්තභාගයෙන්; (හැමඅතින්ම ලොභිතයාගේ කෙළවරින් යුග්ගේයි) පරිච්ඡින්නං, පිරිසිදිනාලදය; අයං, මෙකී පිරිසිදීමැ; අස්ස, මේලොභිතයාගේ; සභාගපරිච්ඡේදො, සභාගපරිච්ඡේදයයි; විසභාගපරිච්ඡේදොපන, විසභාගපරිච්ඡේදය වනාහි; කෙස

• සදිසොව, කෙස් හා සදුශචේමැයි. ~~~~~

20. v. සෙදොති, යෙවදනම්; ලොමකුපාදිති, ලොමකුපාදින් කෙරෙත්; පඤ්ඤාන ආපොධානු, වැහෙන අබිධානුවයි; සො, ඒ යෙවදනෙමේ; වණ්ණනො, වණ්ණහෙයින්; විප්පසන්නතිලතෙලවණ්ණො, ඉතා පහන්වූ තලතෙලවල පැහැ ඇත්තේය; සණ්ඨානනො, සටහන් හෙයින්; ඔකාසසණ්ඨානො, නමා සිටිතෙතවලද සටහන් ඇත්තේය; දිසනො, දිසාහෙයින්; විසුද්ධාසු, දෙදිසාවන්හි; ඡනො, වූයේය; ඔකාසනො, අවකාශහෙයින්. සෙදස්ස, යෙවදයාගේ; ඔකාසොනාම, අවකාශයනම්; නිබ්බොනත්ථි, නියමයෙක් නැත; යත්ථ, යම්පියසෙක්කි; සො, ඒ යෙවදනම්වූ ඛාදියතෙමේ; ලොභිතංචිය, ලෙයමෙන්; සදා, ඇමකල්හි; තිබ්බය්‍ය, සිටීද; (සො ඔකාසොනාම නිබ්බො නත්ථි, එබඳු නියම අවකාශයෙක්නම් නැතැයි යොදනු) යදාපන, යම්කලෙකා වනාහි; අභිසන්තාප සුරියසන්තාප උතුච්ඡාදිති ÷ අභිසන්තාප, ගින්නෙන්වන තැවුලිය; සුරියසන්තාප, ගිරැරැසින්වන තැවුලිය; උතු ච්ඡාදිති, උණ්ණවලාහකාදීන් හෙතුකොටඇති සෘතුච්ඡාරය යනාදීන් විසින්; සරිරං, ශරීරය; සත්තප්පති, තවනුලැබේද; තදා, එකල්හි; උදකනො, දියෙන්; අබ්බුලමත්තා විසමච්ඡින්න භිසමුලාල කුමුදනාල කලාපොච්ඡය ÷ අබ්බුලමත්තා, එකෙණෙහි උඩවනැගූ; විසමච්ඡින්න, නොසමකොටැ කඩනලද; භිසමුලාල කුමුදනාල කලාපො, තෙළුමුදලි හෙල්මැලිදඬු කලඹක්; (විසමං උදකං පග්ගරති) විය, නොසමවැ දිය වැහෙන්නාක්මෙන්; සබ්බකෙසලොමකුපච්චරෙති, සියලු කෙශකුප ලොමකුප විවරයෙන්; පඤ්ඤති, වැහෙයි; තසමා, එහෙයින්; තස්ස, ඒයෙවදයාගේ; සණ්ඨානමපි, සටහනද; කෙසලොමකුපච්චරානායෙව වසෙන, කෙශකුප ලොමකුප විවරයන්ගේ වශයෙන්ම; වෙදිතබ්බං, දතයුතු; සෙදපරිගහණකෙනව, ඛාදිය පිරිගානාවූ; (වචාකාරාමො දෙත්තකසි.) යොගිනා, යොගාවචර භික්ෂුවිසින්; කෙසලොමකුපච්චරෙ, කෙශකුප ලොමකුප විවරයන්; සුරෙත්ථා, පුරු; ධීනවසෙනෙව, සිටිවශයෙන්ම; සෙදො, ඔහ; මනසිකාතබ්බො, මෙනෙහි කටයුතු; පරිච්ඡේදනො, පිරිසිදිම්හෙයින්; සෙදභාගෙන, යෙවදයාගේ පයඝීන්තභාගයෙන්; (හැමඅතින්ම ඛාදියගේ කෙළවරින් යුග්ගේයි) පරිච්ඡින්නො, පිරිසිදිනාලදය; අයං, මෙකී පිරිසිදීමැ; අස්ස, මේ යෙවදයාගේ; සභාග

පරිච්ඡේදො, සභාගපරිච්ඡේදයයි; විසභාගපරිච්ඡේදොපන, විසභාග පරිච්ඡේදය වනාහි; කෙසසදිසොව, කෙස්සා සද්දාවේමැයි

* ඥානාමො අවසංඝාතකායාදි ඥානාමනම් පෙරහාගත් කැදි. (වි. පි)

* වක්ඛනදයසකතපට්ඨාසෙ නෙමසමානනනි එසං සකතං හෙසාහාගපුරණෙනෙව නෙමෙනි ඉතරුතිනෙසං උපරිපොකං පොකං පග්ගරණෙනානි දසබ්බංයි එනිම යුහෙසින් අක්මාව යවහාගය පුරමින්ම තෙත්ගත්වා. වතුගබ හදමස පපුමස යන මොවුන් ඔවුන් මතුයෙහි මදමද වතුරමින් තෙත්ගත්වා යන වෙනස දනසුතු.

* මෙහි උෂණවලාහක ශීතවලාහක විභ්‍රමය හෙතුකොටැඟිති සාතු විකාරය දනසුතු. ආදිශබ්දයෙන් උෂණාහාරපානහෝජනාදීත්වන විකාරයද සඛ්‍යානිතවේ. උතු විකාරයෙහි උණවලාහකාදි හෙතුකො (වි. පි)

* යම්සේ නොසමවා ඒඒතැනින් සිදිනලද නෙලුදුදුලිකලඹෙක් හෝ හෙල්මැලිදඹුකලඹෙක්හෝ විසමවා දියවහනය කෙරෙසිද එපරිද් දෙන්ම ශරීරයනෙමේ කෙශකුප ලොමකුපාදි ඡිද්‍රයෙන් උඛද යටද සරසද විසමකොටැ ඛාදිය වහනය කෙරේයයි දක්වන්ට “විසම ච්ඡිනන” ශබ්දග්‍රහණය කෙරෙයි. මෙදසුහු විසමච්ඡිනනකලාපො විසමං උදකං පග්ගරති එවමෙව සරීරං කෙසකුපාදිවිවරෙහි උපරි හෙසා තිරියඤ්ච විසමං පග්ගරතිති දසෙසුතු. විසමච්ඡිනනග්‍රහණං කරෙති (ම. පි)

20. vi. මෙදෙනි, මෙදනම්; පිනසිනෙහො, හැසුනු තෙලයි; සො, ඒමෙදනෙල; වණණනො, වණිහෙසින්; ථාලිතහලිද්දිවණෙණො, පැළැ කසාගැටෙකපැහැබුපැහැඟැත්තේය; සණ්ඨානනො, සටහන්හෙසින්; තාව, වක්ඛව්‍යානනතර පුද්ගලයාගට පළමුකොටැ; ථුලසරීරස්ස, සථුල ශරීර ඇත්තනුගේ; වමමංසනතරෙ, සම් මස් අතුරෙහි; ස්පිතහලිද්දි වණණදුකුලපිලොතිකසණ්ඨානොහොති, තබනලද කසාවන් දුහුල් පිළි කබිකටබල සටහන්ඇත්තේවේ; කිසසරීරස්ස, කාශශරීරඇත්තනුගේ; ජබ්බමංසං, සිහින්කකුලෙහිමස; හෙවත්-කෙණ්ඩමස; උරුමංසං, කලවේමස; පිභිකණ්ටකතිසසිතං, පිටකටුව ඇසුරුකලාවූ; පිභිමංසං, පිටමස; උදරවට්ටිමංසනති, උදරවැටිමසයන; එතාති, මේමංසයන්; තිස්සාය, තිසා; දිගුණංතිගුණංකතා, දෙතුන්පටකොටැ; ස්පිතහලිද්දි වණණදුකුලපිලොතිකසණ්ඨානො, තුඩු කසාවන්දුහුල් පිළිකබිකටබල සටහන් ඇත්තේය; (තුඩු කසාවන්දුහුල්සුඹු පියල්ලකටබලසු සටහන් ඇත්තේය යනු විගුඛිමාගී සන්නයි) දිසනො, දිසාහෙසින්; වීසු දිසාසු, දෙදිසාවෙහි; ඡිතො, වූයේය; ඔකාසනො, අවකාශහෙසින්; ථුලස්සා, සථුලසු ශරීරඇත්තනුගේ; සකලසරීරං, සියලුසිරුර; එරිතා, පැතිර ගෙනැ; කිසස්ස, කාශමුශරීර ඇත්තනුගේ; ජබ්බමංසාදිති, දහමස්

ආදීන්; නිසංසාය, නිසා; * සීතො, සිටියේයි; යං, යම් මෙදතොලෙක්; සීතෙහ සංඛාරං ගතමපි, තෙල සංඛාරාවට ගියේවී නමුත්; පරම ජෙතුච්ඡන්තා, වෙසෙසින් පිළිකුල්වනබැවින්; මුඛිනි, හිසෙහි; තෙල ජාය, තෙලාභාසිකයපිණිසැ; තෙව (ගණනනි), නොගණිත්මය; නාසානෙලාදීනං, නාශානෙලාදීන්ගේ; අත්ථාය, (නාශාදිකම) පිණිසැ; නගණනනි (එව), නොගණිත්මය; පරිච්ඡේදනො, පිරිසිදුම්ගෙයින්; හෙසා, යට; මංසෙන, මසින්ද; උපරි, මතුයෙහි; චෛවෙත, සමින්ද; තිරියං, සරස; මෙදහාගෙන, මෙදයාගේ පයඝීනනභාගයෙන්ද; (හැම අතින්ම මෙදතෙල්ලුගේ කෙටුවරින්ද යුසේයි) පරිච්ඡේදනො, පිරිසිදුකලදය; අයං, මේ පිරිසිදුමැ; අස්ස, මේ මෙදයාගේ; සභාග පරිච්ඡේදො, සභාගපරිච්ඡේදයයි; විසභාගපරිච්ඡේදොපන, විසභාග පරිච්ඡේදයවනාහි; කෙසසදිසොයෙව, කෙස්සාසදුගමෙමැයි.

* ලොකිකයෝ “සථිසාග්‍යයෙන් පැකුණු යම් මාංසයෙක් ඇද්ද හේ මෙදතෙල්ලුම. හේ ඉතා බරයැ සිනිදුයැ බලකරන්නෝයැ අතිවෘංභණය කරන්නෝය. ස්ථානවශයෙන් මෙදතෙල සම්භූතයන්ගේ උදරයන්හිද ඇටවලද පිහිටියේයි. එහෙයින්ම මෙදසවින්ගේ උදරයෙහි බෙහෙවින් වෘඪිතොමෝ වන්නියයි” විසූ.

“යනමාංසං ස්වාග්‍යනිතා පකං-නතෙමදඉති කථාසතෙ,
තදතීවතුරුසතිගං-බලකායඝීනිවෘංභණමි.
මෙදෙති සම්භූතානා-මුදරෙජ්වසපිපු සතිතමි,
අතඵලොදරෙ වෘඪී-ප්‍රායොමෙදසවිනො භවෙත්.”

21.

i අස්සුති අකඛිති පභසරණකආපොධානු, නං වණණතො විසු සහනතිලතෙලවණණං, සණ්ඨානතො ඛකාසසණ්ඨානං, දිසතො උපපිමාස දිසාස ඡන්තං, ඛකාසතො අකඛිකුපකෙසු සිනං, නචෙතං. පිත්තකොසකෙ පිත්තමිව අකඛිකුපකෙසු සදු සහනිවිතං නිඝති, සදුපන සහනා සොමනස්සඡන්තා මහාසසිනං හසනති දෙමනස්ස ඡන්තා ගේදනති පපිදෙවනති නථාරුපං විසභාගාහාරං ආහරනති, සදුච නෙසං. අකඛිති මුමරජපංසුකාදිති අභිහසුකානති නදු එතෙති සොමනස්සදෙමනස්ස විසභාගාහාර උතුති සමුඝතිකා අකඛිකුපකෙ පුරෙචා නිඝති වා පභසරති වා, අස්සපපිග්‍යණකෙහි පන සොගිතා අකඛිකුපකෙ පුරෙචා සීනවසෙතෙව පපිග්‍යණතිගබ්බං, පපිච්ඡේදතො අස්සභාගෙන පපිච්ඡිනනං, අසමස්ස සභාගපපිච්ඡේදො, විසභාගපපිච්ඡේදපන කෙසසදිසොයෙමැයි.

ii වසාති විලිඛසෙතො, සා වණණතො නාලිකෙරතෙල වණණා, ආවාමෙ ආසිත්තතෙලවණණානිපි වතතුංවට්ඨති, සණ්ඨානතො නභානකාලෙ පසනන උදකස්ස උපපි පපිබ්බමහන සිනෙහ

බිඳු විසව සණ්ඨානා, දිසතො විසු දිසාසු ඡන්දා, ඛකාසතො සෙභුසොන හන්ඨනල හන්ඨපිභිපාදනල පාදපිභි නාසාසුච නලාච අංසකුචෙසු සිනා, නවෙසා එතෙසු ඛකාසෙසු සදු විලිනාව හුචා නිඝනී, සදුපන අග්ගිසන්තාප සුරිසසන්තාප උතුචිසභාග ධාතුචිස භාගෙහි තෙපදෙසා උසමා ඡන්දා භොනනී තදු නන්ඨනානිකාලෙ පසන්න උදකුපපි සිනෙත බිඳු විසවො විස ඉතොවිතොව සංසරනී, පරිචෙජදතො චසාභාගෙන පරිචජ්ජනනා, අසමස්ස සභාගපරිචෙජදො, විසභාගපරිචෙජදෙපන කෙසසදිසොව ~~~~~

iii බෙලොනි අනෙතාමුබෙ ඵෙණවිස්සා ආපොධාතු, සො චණ්ණතො සෙතො ඵෙණවණ්ණා, සණ්ඨානතො ඛකාසසණ්ඨා නො, ඵෙණසණ්ඨානොතිපි චනතුං චට්ඨනී, දිසතො උපරිමාස දිසාස ඡන්දා, ඛකාසතො උභොති කපොලපසෙසෙහි ඛරුසන ජිවහාස සිනො, නවෙස එන්ඨ සදුසනනිවිතො හුචා නිඝනී, සදුපන සන්තා නථාරුපං ආහාරං සස්සනනිවා සරන්තිවා උණනිනතකටුක ලොණ්ඨිලානංවා කිඤ්චි මුබෙ ධිපෙනනී සදුවා නෙසං හදසං ආගි ලාසනී කිසම්ඤ්චිදෙවවා ජිගුච්ඡාඋපපජ්ජනිතදු බෙලො උපපජ්ජිතා උභොති කපොලපසෙසෙහි ඛරුසන ජිවහාස සණ්ඨානී, අග්ගජිවහාස වෙස නනුකො භොනී, මූලජිවහාස බහලො, මුඛපක්ඛිතතඤ්ච පුඨිකංවා නණ්ඩුලංවා අඤ්ඤංවා කිඤ්චි ඛාදනීසං නදී පුලිනෙ ඛන කුපකසලිලංවිස පරික්කසං අභව්ජනතොව නෙමෙතුං සමන්තො භොනී, පරිචෙජදතො බෙලභාගෙන පරිචජ්ජනනා, අසමස්ස සභාග පරිචෙජදො, විසභාගපරිචෙජදෙපන කෙසසදිසොව ~~~~~

iv සිඛ්ඤාණිකානි මන්ථලඛනො සහසරණකඅසුචි, සා චණ්ණ තො නරුණනාලසිම්ඤ්ජවණ්ණා, සණ්ඨානතො ඛකාසසණ්ඨානා දිසතො උපරිමාසදිසාස ඡන්දා, ඛකාසතො නාසාසුචෙ පුරෙචා සිනා, නවෙසා එන්ඨ සදුසනනිවිතො හුචා නිඝනී අථබො සථානාම පුරිසො පදුමනිපතෙතන දඬිං බණ්ඩා ගෙඬා කණ්ටකෙන විජෙකසා අථ නෙතජ්දෙදන දඬිමණ්ඩු ගලිචා බති පනෙසා එවමෙව සදු සන්තා ගෙදනනිවා විසභාගාහාර උතුචසෙනවා සඤ්ජාන ධාතු කෙඛාභා භොනනී තදු අනෙතාසිසතො සුතිසෙමහභාවං ආපන්නං මන්ථලඛනං ගලිචා තාලමන්ඨකවිචරෙන ඛනජිතා නාසාසුචෙ පුරෙචා නිඝනීවා පහසරනිවා, සිඛ්ඤාණිකා පරිගහණකෙන පන සොගිනා නාසාසුචෙ පුරෙචා සිතවසෙනෙව පරිගහණනිතබ්බා, පරිචෙජදතො සිඛ්ඤාණිකභාගෙන පරිචජ්ජනනා, අසමස්ස සභාග පරිචෙජදො, විසභාගපරිචෙජදෙපන කෙසසදිසොව ~~~~~

v ලසිකානි සරිරසණ්ඩං අබ්භගනෙර පිචජිල කුණපං, සා චණ්ණ තො කණ්ඤාකාරනිසාසවණ්ණා, සණ්ඨානතො ඛකාසසණ්ඨානා, දිසතො විසු දිසාසුඡන්දා, ඛකාසතො අසිසණ්ඩං අබ්භඤ්ජන කිච්චං සාධසමානා අසිතිසහසණ්ඩං අබ්භගනෙර සිනා, සස්ස වෙසා මදු

හොති නයං උභයනනං නිසිදනනං අභිකමනනං පටිකක
 මනනං සමමෙක්ඛනනං පසාරෙනනං අභිකාති කටකටායනති
 අවජ්ඣදං කතෙතො විස විවරති එකසොජන විසොජන
 මනනමි අධානං ගතං වාසොධාතු කුප්පති ගතනාති දුක්ඛනති,
 සංසරන බහුකා හොති නයං උභාන නිසජ්ජාදිසු නඅභිති කටකටා
 යනති දිසමි අධානං ගතං න වාසොධාතු කුප්පති න ගතනාති
 දුක්ඛනති, පටිච්ඡෙදනො උසිකාභාගෙන පටිච්ඡිනනා, අසමයං
 සභාගපටිච්ඡෙදො, විසභාගපටිච්ඡෙදොපන කෙසසදිසොව.....

vi මුත්තනති වණ්ණනො මාසධාතෙදකවණ්ණං, සණ්ඨා
 නනො අබොමුඛ ධූපිත උදකකුමනනරගන උදකසණ්ඨානං,
 දිසනො හෙසිමාය දිසාස ඡිතං, ඔකාසනො වජ්ඣිං අබනනරෙ
 සිතං, වජ්ඣනාම වජ්ඣසුචො වුවනි, සඤ්ඤා සංසරාපිනාම වඤ
 නිකාස පකිතෙන අමුඛෙ රවණසුචෙ වඤනිකාරසො පටිසති නවයං
 පටිසනමගො පඤ්ඤායති එවමෙව සරිතො මුත්තං පටිසති
 නවයං පටිසනමගො පඤ්ඤායති නිකමනමගො පන පාකටො
 හොති, සමඛිව මුත්තං හරිතො පසාචං කතෙමාති සතනානං
 ආයුහනං හොති, පටිච්ඡෙදනො වජ්ඣ අබනනරෙන වෙව මුත්ත
 භාගෙනව පටිච්ඡිනනං, අසමයං සභාග පටිච්ඡෙදො, විසභාග
 පටිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසොව.....

21. i අසු, කදුලුනම්; අකිති, ඇස්වලින්; පහසරණකආපො
 ධාතු, වැහිරෙන අබ්ධාතු වසි; නං, ඒ කදුලු, වණ්ණනො, වණ්ණෙයින්;
 විපසනනාතිලනෙලවණ්ණං, ඉතාපහන් තලනෙලවලට පැහැඳැන්
 තේය; සණ්ඨානනො, සටහන්හෙයින්; ඔකාසසණ්ඨානං, නමාපිතිවි
 තෙනැට බදුමුසටහන්ඇත්තේය; දිසනො, දිසාහෙයින්; උපරිමාය
 දිසාය, මතුදිසාවෙති; ඡතං, වූයේය; ඔකාසනො, අවකාශහෙයින්; අකි
 කුපකෙසු, අසිකුපකයන්ති; (දෙඇස්වලවල්ති යුසේසි) සිතං, සිටි
 යේසි; එතං, මේකදුලු; පිත්තකොසකො, පිත්තකොමයෙති; පිත්තමිව,
 සිටිනාබවපිත්තයමෙන්; අකිකුපකෙසු, දෙඇස්වලවල්ති; සදා, ඇම
 වෙලෙහිම; සනතිවිතං, රැස්ව; නවතිසති, නොදසිටි; පන, එසේවී
 නමුත්; යදා, යම්කලෙක්ති; සතතා, සතවයෝ; සොමනස්සඡතා, උපන්
 සොමනස් ඇත්තෝවැ; මහාහසිතං, මහසිතා; හසනති, සෙද්ද; දොම
 නස්සඡතා, උපන්දොමනස්ඇත්තෝවැ; රොදනති, හඬද්ද; පරිදොවනති,
 වලපිද්ද; තථාරූපං, තාදත්වු හෙවත් එසේකදුලුවැහිරීමට තිසිවූම;
 (“තථාරූපනති දොමනස්සඡතනසභාවං” යනු යොජනාසි) නොහොත්-
 තථාරූපං, එබදුමු සමීර්තුකාලාදියෙහිම, විසභාගාභාරං, උෂණාභාරදි
 විසභාගාභාරයක්; ආහරනති, වලද්ද්ද; යදා, යම්කලෙකත්; නෙසං,
 ඒසතවයන්ගේ; අකිති, ඇස්; ධුමරජපංසුකාදිති, ධුමය රජස්සපස්ස
 යනමේආදීන්; අභිභසදනති, පහරණුලැබෙද්ද; තදා, එකල්හි; එතෙති
 සොමනස්ස දොමනස්ස විසභාගාභාරට්ඨති, තෙල සොමනස්සැ දොම

නසයැ විසභාගාභාරයැ විසභාගර්හුයැ යනමෙයින්; සමුද්භික්ඛා, හට ගෙනැ; අකඛ්ඤාපෙ, ඇස්වළ; පුරේඛා, පුරු; තිස්සිවා, සිටිහෝසි; පග්ග රතිවා, වැහිරේහෝසි; අසුපරිග්ගණනකෙන, කඳුලුපරිග්ගහකරන් නාවූ; යොතිනාපන, යොගාවචර මහණහුවිසින් වනාහි; අකඛ්ඤාපකො, ඇස්වළතෙතැ; පුරේඛා ධීවරවසෙනෙව, පුරුසිටිවිසින්ම; පරිග්ගණනි තබ්බං, පරිග්ගහය කටයුතු; හෙවත්-මෙනෙහි කටයුතු; පරිවේදනො, පිරිසිදුම්හෙයින්; අසුභාගෙන, අශ්‍රැපයභීත්තභාගයෙන්; (හැමඅතින්ම කඳුලුකෙළවරින්යුසේසි) පරිවේදනං, පිරිසිදුනාලදය; අයං, මේකී පිරි සිදිමැ; අසු, ඒකඳුලුහුයේ; සභාගපරිවේදෙ, සභාගපරිවේදයයි; විසභාගපරිවේදෙපන, විසභාගපරිවේදයවනාහි; කෙසසදිසොව, කෙස්සාසදුගවේමැයි.

* විගුඛිමාගීයෙති “විසභාගාභාරං ආහරනති” යන පාඨය නැත්. “විසමාහාරං ආහරනති” යන පාඨයෙක් පැහේ. එහෙයින් තට්ඨිකාවේ එසමානි පවත්නා ශරීරවස්ථාවට අසන්ප්‍රායවූ ආහාරය විමමාහාර නමැයි විසු. නොහොත් අතිකටුකවූ අත්‍යුත්තරවූ ආහාරදි විසභාගාභාරය හෝ විමමාහාර නමැයි විසු. “විසමාහාරනති” තද පවත්නා සරීරවස්ථාය අසප්පායාහාරං අතිකටුක අවිච්ඡින්නාදි විස භාගාභාරංවා” යි.

* උපණ්කාලයෙහි පවත්නාවූ ධාතුන්ට විසභාගවන බැවින් හෙවත් විරුඬවනබැවින් වැඩියක් ත්‍රිකටුක වූණෝදීත් බහා සකස්කලාවූ උපණ්කාහාරයනෙමේ විසභාගාභාර නම්. මෙනෙයින් ශීතකාලයෙහි පවත් නාවූ ධාතුන්ට විසභාගවනබැවින් හෙවත් විරුඬවනබැවින් වැඩියක් ක්ෂීරදධ්‍යාදි ශීතද්‍රව්‍යයන් බහා සකස්කලාවූ ශීතාහාරයනෙමේදි විස භාගාභාර නමැයි දතයුතුයි. මූලවිකාවෙහි අතිකටුකවූණෝදිකො විසභාගාභාරෙ උණ්කාලෙ පවත්නමානාතං ධාතුනං විසභාගතො යි විසු. බාහ්‍යමොවනයට කාරණවූ විසභාගාභාරයමැ මෙහි අභිමතනුසි සමීර්තුපක්ෂානතරයම ඇරපැහ.

21. ii වසානි, වසානම්; විලිනසිනෙහො, වුරුණුතෙලයි; සා, ඒ වසා නොමෝ; වණ්ණතො, වණ්ණෙයින්; නාලිකෙරතෙලවණ්ණො, නාලිතෙ ලටබදුබැහැඳැත්තිය; ආවාමෙ, හුණුකැදෙහි; ආසිත්තතෙලවණ්ණොතිපි, වත්කලතෙලටබදු පැහැඳැත්තියයිද; වතතුං, කියත්ට හෝ කිමැ; චට්ඨති, වටී; සණ්ඨානතො, සටහන්හෙයින්; නහානකාලෙ, නහනකලැ; පසනනඋදකස්සපරි, පහන්දියපිට; පරිබ්බමනන සිනෙහ බිඳු විසට සණ්ඨානා, විසිරබමණතෙල්බිදටබදුවූ සටහන්ඇත්තිය; දිසතො, දිසා හෙයින්; දභිසුදිසාසු, දෙදිසාවෙහි; ඡාතා, වූය; ඔකාසතො, අවකාශ හෙයින්; යෙභුයෙයන, බෙහෙවින්; හත්තල හත්පිඨිපාදනල පාදපිඨි නාසාපුට නලාටංසකුටෙසු+හත්තල, දෙඅත්ලෙහි; හත්පිඨි, දෙඅත් පිටුහි; පාදනල, දෙපත්ලෙහි; පාදපිඨි, දෙපාපිටුහි; නාසාපුට, නැහැපුට යෙහි; නලාට, නලලෙහි; අංසකුටෙසු, උරතිස්හි; ඡිතා, සිටියාය; එසා,

මේවසානොමෝ; ඵනෙසු ඔකාසෙසු, මෙකි අවකාශයන්හි; සදා, ඇම කල්හි; විලිනාවනුනා, විරමෙව; නවතිසිති, නොදපවති; යදපන, යම් කලෙකාවනාහි; අගතිසන්නාප සුරියසන්නාප උතුච්ඡිභාග ධාතුච්ඡිභාගෙති-අගතිසන්නාප, වහනිසන්නාපය; සුරියසන්නාප, සුයසිසන්නාපය; උතුච්ඡිභාග, පිටත්තිවන විසභාගභූය; ධාතුච්ඡිභාගෙති, ඇතුළෙතිවන විසභාගධාතුය යනමෙයින්; තෙපදෙසා, ඒඅතුල්තලඇපියෙස්හු; උසමා ඡතාහොනති, උණුසුම් හටගත්තාහුවෙද්ද; තදා, එකල්හි; තත්ථ, ඒ අතුල්තලඇපියෙස්හි; නභානකාලෙ, නභනකාල; පසන්න උදකුපරි, පහන්දිය මතුයෙහි; සිනෙහබ්බුච්ඡධොවිය, පැතිරෙණතෙල්බිඳුමෙන්; ඉතොචිතොව, ඔබ්බොබද; සංසරති, හැසිරෙයි; පරිච්ඡේදනො, පිරි සිද්ධිගෙයිත්; වසාභාගෙන, වසාපය්‍ය්‍යනභාගයෙන්; (හැමඅතින්ම වුරුණුතෙල කෙළවරින්යුසේසි) පරිච්ඡින්නා, පිරිසිදිනාලදය; අයං, මෙකිපිරිසිදීමැ; අස්සා, මේ වුරුණුතෙල්හුගේ; සභාගපරිච්ඡේදො, සභා ගපරිච්ඡේදයයි; විසභාගපරිච්ඡේදො පන, විසභාගපරිච්ඡේදය වනාහි; කෙසසදිසොව, කෙස්සාසදුගවේමැයි.

* **සත්තානුකූලයෙහි අනු ජලමතුයෙහි තෙලයාගේ සමභවය දක්වීම පිණිසැ කියනලදි. පරිබ්බමනාසිනෙහබ්බු විසභාගයානා** යනු විසිරගෙනැ බමන තෙල්බිඳු සටහන් ඇතැයි කී අර්ථයි. ධාතුච්ඡිභාගය පිටත්ති හටගන්නේයි. ධාතුච්ඡිභාගය ඇතුළත්ති හටගන්නේයි. **තෙ පදෙසා සන්නෙත්** හඤ්ඤාදි ප්‍රදේශයෝ ගැණෙත්, කියේමැනෝ. **නභානකාලෙති ඉදං උදකයං උපරි සිනෙහබ්බු සම්භවදස්සනස්මිං වුත්තං,** පරිබ්බමනාසිනෙහ බ්බු විසභාග සන්නානාති විසභා හුනා පරිබ්බමනාසිනෙහබ්බුසන්නානා, උතුච්ඡිභාගො බතිබා සමුඨානො, ධාතුච්ඡිභාගො අනෙතො සමුඨානො, තෙ පදෙසා හත්තලා දිපපදෙසා (වි. වි.)

21. iii බෙළොති, කෙළනම්; අනෙතාමුබො, ඇතුළුවුවෙහි; ඵෙණ මිස්සා, පෙණමුසුවු; ආපොධාතු, අබ්ධාතුනොමෝයි; සො, ඒකෙළ; වණ්ණෙනො, වණ්ණෙහින්; සෙනො, සුදුපැහැවේ; ඵෙණවණ්ණො; පෙණවබ්බු පැහැඇත්තේය; සන්නානො, සටහන්ගෙයිත්; ඔකාස සන්නානො, තමාපිතිවිනෙතැවබ්බු සටහන්ඇත්තේය; ඵෙණසන්නා නොතිපි, පෙණවබ්බුසටහන් ඇත්තේයයිද; වත්තං, කියන්ටහෝකීම; වට්ඨති, වටනේයි; දිසතො, දිසාගෙයිත්; උපරිමායදිසාය, මතුදිසාවෙහි; ඡතො, වූයේය; ඔකාසතො, අවකාශගෙයිත්; උහොති කපොලපසොති, දෙකොපොල්පසින්; ඔරුය්‍යා, බැස; ජ්වහාය, දිවෙහි, සන්නාති, සිටු නේයි; ඵසො, මේකෙළ; ඵත්ථ, මේදිවෙහි; සදා, ඇමකල්හි; සන්නිචිතො හුනා, රැස්වූයේවැ; නවතිසිති, නොදසිටුනේයි, යදපන, යම්කලෙකා වනාහි; සත්තා, සත්තයෝ; තථාරූපං, එබඳු කෙළඉතිමට නිසිවූ; ආහාරං, අහරක්; පසන්නතිවා, දකිත්තේයි; සරන්තිවා, සිහිකෙරෙත්තේයි; උණහ තිත්ත කට්ඨක ලොණබ්බිලානං, උණ තිත්ත කට්ඨක ලව

ණාමල ආහාරයන් අතුරෙන්; කිඤ්චි, එක්තරා අතරක්; මුඛෙ, මුවෙහි; ඨපෙනහි, නබන්හෝසි; යදා, යම්කලෙකා; නෙසං, ඒ සත්ත්වයන්ගේ; හදයං, හදවත; ආගිලායතිවා, වෙහෙසටපැමිණෙහෝසි; නොහොත්-පෙරළේහෝසි; (ආකිලායති යිද පාඨයි. හෙම අභිසි) කිසම්ඤ්චිදෙව, කිසියම් වස්තුවෙකි; ඡගුච්ඡා, පිළිකුල්බැව්; උපපජ්ඣතිවා, උපදනේ හෝසි, නදා, එකල්හි; බෙළො, කෙළ; උපපජ්ඣතා, ඉපිදා; උභොති කපොලපසෙය්හි, දෙකොපොල්පසින්; ඔරුය්හ, බැස; ඡවහාය, දිවෙහි; සණ්ඨාති, සිටිනේසි; අගගජ්ඣායව, අග්දිවිති විනම්; එසො, මේකෙළ; තනුකොහොති, තුනුවේ; මුලජ්ඣාය, මුල්දිවිති විනම්; බහළො, බොල් වේ; (වගබදවාකාසමුවවයෙහි හෝ වාකාාරමකද්දෙනකාපියෙහි හෝ වැටේ) මුඛෙ, මුවෙහි; පකඤ්ඤානුච්ඡා, බහාලනලද; පුඵකංවා, පුඵහෝ තණ්හුලංවා, සහල්හෝ; අඤ්ඤාකිඤ්චිබාදනියංවා, අන්තිසි උභණාදි රසආති කැවුමක්හෝ; නදිපුලිනෙ, ගංවැල්ලෙහි; බතකුපකසලිලංවිය, කැති ලිදෙකදියක්මෙන්; පරිකබයං, ක්ෂයභාවයට; අගච්ඡන්තොව, නොයන්නේමව; තෙමෙත්තුං, තෙමන්ට; හෙවත්-පොහවන්ට; සමස්ථා හොති, සමත්වේ; පරිවෙජ්ඣනො, පිරිසිදිම්හෙයින්; බෙලභාගෙන, කෙලකොටස්හුගේ පයභින්නභාගයෙන්; (හැමඅතින්ම කෙලකොටසගේ කෙලවරින්යුසේසි) පරිවෙජ්ඣනො, පිරිසිදිනාලද්දේය; අයං, මේකිපිරිසිදිම; අසා, මේකෙලකොටස්හුගේ; සභාගපරිවෙජ්ඣදො, සභාගපරිවෙජ්ඣදයයි; විසභාගපරිවෙජ්ඣදොපන, විසභාගපරිවෙජ්ඣදයවනාහි; කෙසසදි සොව, කෙස්සා සදාගවේමයි.

* කිඤ්චි යන නිපාතපදයෙන් උභණාදිරසවත් ආහාරයන් අතුරෙන් එක්තරා ආහාරවස්තුවක් අතියමින් දක්වා කිඤ්චිති උභණාදිරසානං අඤ්ඤාතරං ආහාරවස්තු (වි. පි)

* “හදයං ආගිලායති” යන්නෙන් විසභාගාහාරදිය නිසා හෘදයප්‍රදේශයාගේ පෙරලීම දක්වා හදයං ආගිලායතිහි විසභාගාහාරදිං පටිච්ච හදයප්‍රදේසො විවතනති (වි. පි) ආගිලායතිහි විසා තමාපජ්ඣති, ආකිලායතිහි පාඨො යි යෝජනාවෙහි යුගෙයින් හාත් මාසයාගේ වෙහෙසටපැමිණීමද සබ්‍රහ්මයකෙරෙයි.

21. iv සිඛසාණිකාති, මුකුණුනම්; මත්ථලඛනතො, මසුනියකයෙන්; හෙවත්-හිස්මුලින්; පග්ගරණකආසුචි, වැගිරෙණ අතුටියි; සා, ඒ මුකුණු නොමෝ; වණ්ණතො, වණ්ණහෙයින්; තරුණතාලකිම්ඤ්චණ්ණො, ලා තල් ලොදකටබදපැහැආත්තිය; සණ්ඨානතො, සටහන්හෙයින්; ඔකාස සණ්ඨාතා, තමාපිහිටිනැතටබද සටහන්ආත්තිය; දිසතො, දිසාහෙයින්; උපරිමායදිසාය, මතුදිසාවෙහි; ඡතා, වූය; ඔකාසතො, අවකාශහෙයින්; නාසාපටො, නැහැපුඩුවෙහි; රොහිතා, පුරුහෙනා; ඩිතා, සිටියා; එසා, මේමුකුණුනොම; එත්ථ, මේනැහැපුඩුවෙහි; සදා, ඇමකල්හි; සනතිවිතා හුතා, රැස්වැ; නවතිඨති, නොදසිටී; අථබ්බො, එතකුදුවත්; පුරිසො, පුරුෂයෙක්; පදුමිතිපතෙන, පියුම්පතෙකා; දංඛකිකා, දිබ්බද; හෙසා,

යටහාගයෙහි; කණ්ටකෙන, කටුවෙකින්; විජේඛියා, විදීද; අථ, ඉක් බිත්තෙන්; නොහොත්-එකල්හි; තෙතජ්ඣෙන, ඵ්ඨිදුරෙන්; දබ්බිත්ථු, දිනිපෙරළිදිය; ගලිකා, ගිලිහි; බහි, පිටතැ; යථානාමපනෙය්‍ය, යම්සේ හෙත්තේද; එවමෙව, එපරිද්දෙන්ම; යදා, යම්කලෙකැ; සත්තා, සත්ත්වයෝ; රුද්දනතිවා, හඬද්දහෝ; විසභාගාහාර උතුචසෙනවා, සභා ගතොවනආහාරවශයෙන් සභාගතොවන සෘතුචශයෙන්හෝ; සඤ්ජාන ධාතුකෙබ්බා, උපන්ධාතුකෞභඥත්තාහු; හොනති, වෙද්ද; තදා, එකල්හි; අනෙතාසිසතො, හිස්ඇතුළෙන්; පුතිසෙමහභාවං, කුණුවූ සෙම්බවට; ආපන්නං, පැමිණි; මත්ථුඛං, මත්තිසකයනෙම; හෙවත්- හිස්මුල්, ගලිකා, සිලි; (ගිලිහියුසේසි) තාථමත්ථකච්චරෙන, තාලමසාක ච්චරයෙන්; ඔනරිකා, බැස; නාසාපුටෙ, නැහැපුටු; පුරෙකා, පුර ගෙනැ; තිස්තිවා, සිටිහෝසි; පය්‍යරතිවා, වැගිරේහෝසි; සිඛ්ඝාණිකා පරිග්‍රහණකෙන, මුකුණුපරිග්‍රහය කරන්නාවූ; යොගිනාපන, යොගා චරමහණහු විසින්වනාහි; නාසාපුටෙ, නැහැපුටුවෙහි; පුරෙකා, පුර ගෙනැ; සිතවසෙනෙව, සිටීම විසින්; පරිග්‍රහණිනබ්බා, පරිග්‍රහය කට යුත්තියැ; හෙවත්-මෙනෙහි කටයුත්තියැ; පරිච්ඡේදනො, පිරිසිදීම හෙයින්; සිඛ්ඝාණිකාගෙන, මුකුණුපය්‍යී තතභාගයෙන් (හැමඅතින්ම මුකුණුකෙළවරින්යුසේසි) පරිච්ඡින්නා, පිරිසිදිනාලියැ; අයං, මෙකිපිරි සිදීමැ; අස්ස, මේමුකුණුහුගේ; සභාගපරිච්ඡේදෙ, සභාගපරිච්ඡේදයයි; විසභාගපරිච්ඡේදෙපන, විසභාගපරිච්ඡේදයවනාහි; කෙසසදිසොව, කෙස්සාසදුශච්චෙමැයි.

* දබ්බිත්ථු හම් දිපෙරළිදියයි. එහෙයින් විසුද්ධිනො විස්සාදන අච්ඡරසො දබ්බිත්ථු (වි. පි.)

* මසාකච්චරයෙන් අවුත් තල්ලමුදුනෙන් බැසයන අභියසලකා “තාලමත්ථකච්චරෙන ඔනරිකා” යි විසු.

* ශාසත්‍රයෙහි “අජසුං පිච්ඡිලං පිනං-පඤ්ඤාං සිඛ්ඝාණකං ඝනං” යි විසු.

21. y ලසිකාති, සදම්ඳුළුනමි; සරිරසකිනං, ශරිරසකින්ගේ; අබ්‍රහ නතරෙ, ඇතුළත; පිච්ඡිලකුණං, බෙලසුල් කුණපයි; සා, ඵ්ලසිකා නොමෝ; වණ්ණතො, වණ්ණහෙයින්; කණ්ණිකාරතියාසවණ්ණො, කිණ්ණි හිරිලහටුවකට බඳු පැහැඥත්තිය; සණ්ඨානතො, සටහන්හෙයින්; ඔකාසසණ්ඨානා, තමාසිටිනැනටබඳු සටහන්ඥත්තිය; දිසතො, දිසා හෙයින්; ඵ්සුදිසාසු, දෙදිසාවෙහි; ඡනා, වූය; ඔකාසතො, අවකාශහෙ යින්; අසිසකිනං, අසිසකින්ගේ; අබ්‍රහස්සනතිච්චං, අභ්‍රහකාන්තය; සාධයමානා, සාහමින්; (වදන්කිස සාහමින් යනු සන්නයි.) අසිතිසන සකිනං, එක්සියඅසුවක් සකින්නේ; අබ්‍රහනතරෙ, අභ්‍රහනතරයෙහි; සිතා, සිතියා; යස්සව, යමෙකුහට; (වචාකාරාමහයෙහිවැටේ) එසා, මේ ලසිකානොමෝ; මදුහොති, මදුවේද; තස්ස, ඔහු; උභ්‍යනතස්ස, නැගි

සිටින්නාහටත්; නිසිදනාහටත්, හිඳින්නාහටත්; අභිකක්ෂමනාහටත්, අභි
 මුඛයට යන්නාහටත්; පටික්ෂමනාහටත්, වැළැක්ම කරන්නාහටත්;
 සමමිඤ්ඤානාහටත්, අනපය හඳුළුවන්නාහටත්; පසාරෙනාහටත්, අනපය
 දික්කරන්නාහටත්; අසීනානි, ඇටහු; කටකවායනනි, කටකට යනශබ්ද
 කෙරෙහි; අවජ්රාසද්දං, අසුරාහඬ; කඳුනෙතාවිය, කරන්නෙකුමෙන්;
 (අසුරාපහරන්නෙකුමෙන් යුසේසි) විවරනි, හැසිරේ; එකයොජන මි
 යොජනමකනමපි, එක්යොජන් දෙයොජන් පමණවූ; මග්ගා, මග;
 ගතස්ස, ගියහුගේ; නොහොත්-ගියහුට; වායොධාතු, වායොධාතූනොම;
 කුප්පනි, කිපෙයි; ගතතානි, ගාත්‍රයෝ; දුක්ඛනනි, හටගත්දුක් ඇත්තාහු
 වෙත්; (දුකටපැමිණෙත් පිඩිතවෙත් යුසේසි) යස්සපන, යමකුහට
 වනාහි; බහුකා හොති, සදම්දුළු බොහෝවූනම්; නස්ස, ඕහට; උදාන
 නිසජ්ජාදිසු, නැගිසිටිමි හිඳිමි ඇඳුරියව් වැටුමිහි; අසීනි, ඇටහු; න කට
 කවායනනි, කටකට යනශබ්දනොකෙරෙහි; දීඝමපිඤ්ඤානං, දික්වූත්මහ;
 නෙවත්-දුරවූත්මහ; ගතස්ස, ගියහුගේ; වායොධාතු, වායොධාතූනොම;
 නකුප්පනි, නොකිපෙයි; ගතතානි, ගාත්‍රයෝ; නදුක්ඛනනි, හටගත්දුක්
 ඇත්තාහු නොවෙත්; (දුකට නොපැමිණෙත්; පිඩිතනොවෙත්යුසේසි)
 පරිචේදනො, පිරිසිදිමිහෙයින්; ලසිකාභාගෙන, සදම්දුළු පය්‍යනා
 භාගයෙන්; (හැමඅතින්ම සදම්දුළු කෙළවරින් යුසේසි) පරිචේදනා,
 පිරිසිදිනාලද්දය; අයං, මෙකිපිරිසිදිමැ; අස්ස, මේලසිකාවගේ; සභාග
 පරිචේදදො, සභාගපරිචේදයයි; විසභාගපරිචේදදෙපන, විසභාගපරි
 චේදය වනාහි; කෙසසදිසොව, කෙස්සා සද්දශවේමැයි.

* අභ්‍යඛින්නාන්‍යස්ස සාධමිත් යනු ශකටයාගේ නැබ අකුරු
 හිස්තට තෙලක්මෙන් අසව්සකින්ගේ අභ්‍යඛින්නාන්‍යස්ස සාධමිත් සද
 මිදුළු පවතියනු භාවයි. **තෙලං විස සකටස්ස නාභිඅක්ඛසිසානං අභි
 සංඛිනං අබ්බඤ්ඤානිච්චං සාධසමානා, කටකවායනනිත් කටකවාති
 සද්දං කඳුනනි අනුරවදස්සනඤ්ඤාතං, දුක්ඛනනිති දුක්ඛිතානි
 සඤ්ජානදුක්ඛානි හොනනි.** (වි. වි.)

21. vi. මුත්තනනි, මුත්තමි; වණ්ණනො, වණ්ණහෙයින්; මාසබා
 රුදකවණ්ණං, උදුකරදියටබදු පැහැඇත්තේය; සණ්ඨානනො, සට
 හන්හෙයින්; අධොමුඛස්පිතඋදකකුමානතරගත උදකසණ්ඨානං-
 අධොමුඛස්පිත, මුහුණින්තමාතුමූ; උදකකුමානතරගත, කළඅතුරෙහි
 සිටි; උදකසණ්ඨානං, දියටබදුසටහන් ඇත්තේය; දිසනො, දිසා
 හෙයින්; හෙඕමායදිසාය, යටදිසාවෙහි; ජාතං, වූයේය; ඔකාසනො,
 අවකාශහෙයින්; වඤ්ඤා, වඤ්ඤායගේ; අබ්බනතරො, ඇතුළත්හි; සීතං,
 සිටියේයි; වඤ්ඤාම, වඤ්ඤාමි; වඤ්ඤාටො, වඤ්ඤාටය; චූචවති, කියනු
 ලැබේ; යත්ථ, යම්වඤ්ඤාටයෙකැ; (මුත්තංපටිසභිසන්ත හා සමබ්බසි)
 සෙය්‍යථාපිනාම, උපමාවක්නමි; වඤ්ඤාකාය, ඉදුල්දිය ගභිමලාදිත්
 දමන දියසුන් ගවරවලෙහි; පකඛිතෙන, ඔබ්බලද්දවූ; අමුඛෙ, මුව
 නැති; රවණ්ණසටො, සිලිදියවදනා කළයෙහි; වඤ්ඤාකාරසො, ගවරවල

දිය; සෙය්‍යථාපිනාමපටිසති, යම්සේවදිද; අස්ස, ඒ රචණ්‍යකටයාගේ; පටි සනාමගො, දියවදනාමගෙක්; නවපඤ්ඤයති, නොදපැණේද; එව මෙව, එපරිද්දෙන්ම; සරිරනො, සිරුරින්; මුත්තං, මුත්තනෙමේ; පටිසති, වදි; අස්ස, උහුගේ; පටිසනාමගො, වදනාමග; නවපඤ්ඤයති, නොද පැණේ; නිකම්මනාමගොපන, නික්මෙනාමගවනාති; පාකටොහොති, පහළවේ; යමතිව, යම්වසතිපුටයක්; (වචාකාරාමාගෙතිවැවේ) මුත්තස්ස; මුත්තයෙත්; හරිතො, පිරුණුකල්හි; පස්සාචං කරොමාති, වටන්කිසකරම් හයි; සත්තානං, සත්ත්වයන්ගේ; ආයුහනං හොති, වෙණුව වේද; (සො වත්තිපුටො, හේ වසතිපුටනම්; 0) පරිච්ඡේදනො, පිරිසිදුම්හෙයින්; වත්ති අබ්භතනරොනවෙව, වසතිගෙතිඇතුළතින්ද; මුත්තභාගෙනව, මුත්තභාග යෙන්ද; පරිච්ඡින්නා, පිරිසිදුනාලදි. අයං, මෙකිපිරිසිදුමැ; අස්ස, මේ මුත්ත කොඨාසයගේ; සභාගපරිච්ඡේදො, සභාගපරිච්ඡේදයයි; විසභාග පරිච්ඡේදොපන, විසභාගපරිච්ඡේදයවනාති; කෙසසදිසොව, කෙස් හා සදුගවේමැයි.

* මුල්සතිනවු උදුනම් මැ විශේෂය දවාගත් හෂමය දොවා පෙරහාගත් යුස මාසබාර නම්. කියේමැනෝ. සමුලකමාසං ඛාපෙට්ඨා ජාපිකං අවස්සාපෙට්ඨා ගතිහස්සො මාසබාගෙ. (වි. පි.)

* ඉදුල්දිය ගැල්මලආදීන් දමනතෙතැ වඤ්ඤා නම. රචණ්‍යකටය තෙමේ සියවින්ම මුවනැත්තේමවේ. යම් රචණ්‍යකටයක්හුගේ හිදිඅගක් පමණකුත් දිය වදනා මුඛයෙක් නැද්ද හේ දක්වන්ට “අමුබෙ රචණ්‍යකටෙ”යි කියනලදි. කරුණු මෙසේ හෙයින් යොජනා වෙති. රචණ්‍යකටෙහි ජජ්ජරසටෙ. යි කල විවරණය විකාචිවරණය හා නොසම වේ. රචණ්‍යකට නාම පකතියා අමුබමෙව ගොති යස්ස පන ආරග්ගමනමපි උදකස්ස පටිසනමුඛං නත්ති තං දස්සෙත්තුං අමුබෙ රචණ්‍යකටෙහි චුත්තං. (වි. පි.)

22

i එවඤ්ඤා කෙසාදිකෙ කොඨාසෙ වණණසන්ධානදිසොකාස පරිච්ඡේදවසෙන වචනපෙට්ඨා අනුසුඛිනො නාතිසිසතොති ආදිනානසෙන වණණසන්ධානගනිඤ්ඤා’සසො’කාසවසෙන පඤ්චා පටිකකුලාති මනසිකරෙතො පණණතතිසමතිකමවසෙන සෙස ථාපි වකුමතො සුපිසස්ස වතතිංසවණණානං කුසුමානං එක සුත්තගස්සිතං. මාලං ඔලොකෙනහස්ස සබ්බසුථාති අසුඛිපරිස මිව පාකවාති හොනති, එවමෙව අත්ති ඉමස්මිං. කාසෙ කෙසාති ඉමං කාසං ඔලොකෙනහස්ස සබ්බෙ තො ඔමො අසුඛිපරිසමව පාකවා හොනති, තෙන චුත්තං:- මනසිකාරකොසලකථාසං. ආදිකමමිකස්ස හි කෙසාති මනසිකරෙතො මනසිකාරෙ ගතො චුත්තනති ඉමං පරිසොසානකොඨාසමෙව ආගව්ව නිසතිති, සවෙ පන බහිබාපි මනසිකාරං උපසංහරති අථස්ස එවං සබ්බකොඨා

සෙසු පාකටිභූතෙසු ආභිණ්ඩනා මනුස්සන්රච්ඡානාදසො සන්තා
 කාරං විජනිතා කොඨාසග්ගිවසෙතෙව උපස්භනති තෙතිව
 අජෙකාහරිසමානං පානභොජනාදිංකොඨාසග්ගිමහි පක්ඛිපිසමාන
 මිව උපථානි, අථස්ස අනුසුඛමුඤ්චනාදිවසෙන පටිකකුලා පටිකකු
 ලාති සුත්තපුත්තංමනසිකරෙතො අනුක්කමෙන අප්පණා උප්පජ්ජති.

ii නන්ව කෙසාදිතං චණ්ණසණ්ඨානදිසොකාස පටිච්ඡෙද
 වසෙන උපථානං උග්ගහනිමිත්තං, සබ්බාකාරතො පටිකකුල
 වසෙන උපථානං පටිභාගනිමිත්තං, නං පුත්තපුත්තං ආවජ්ජන්තස්ස
 මනසිකරෙනස්ස නක්කාහනං විනක්කාහනං කරෙනත්තස්ස
 චන්තාගෙ ඛනිා පටිකකුලාරමණා භොගති, පඨමජ්ඣානවසෙන
 අප්පණා පටත්තති, පුබ්බභාගෙ පටිකමමඋපචාරවිත්තාති සවිනක්ක
 සවිචාරනි සප්පිතිකාති සොමන්ත්සහගනාති පටිකකුලනිමිත්තා
 රමණාති, අප්පණාපි සවිනක්කසවිචාර සප්පිතිකා සොමන්ත්ස
 සහගනාව, භූමමහත්තරෙන පන මහගනා රූපාවචර භොගති,
 පටිකකුලෙසිව එනස්මිං ආරමමණේ ආනිසංසදස්සාවිනාස සොම
 නස්සං උප්පජ්ජති එකත්තාරමණබලෙනෙවවා නං උප්පජ්ජති,
 දුතිසජ්ඣානාදිති පනෙත්ථ න නිබ්බත්තනති, කසමා, බලාපිකත්තා,
 ඉද්දකති ආරමමණං බලාපිකං විනක්ක බලෙනෙවත්ථ විතොතකග්ග
 තා ජස්සති, න විනක්ක සමතික්කමෙනාති, අසං නාව සමථවසෙන
 කමමථානකථා, අවිසෙසතො පන සාධාරණවසෙන එවං චෙදි
 නබ්බං, ඉද්දකති කමමථානං භාවෙනුකාමෙන කමමථානං උග්ග
 හෙත්වා සජ්ඣාසකාලෙථව කෙසාදිතං චණ්ණනිමිත්ත සණ්ඨාන
 නිමිත්ත දිසානිමිත්ත බිකාසනිමිත්ත පටිච්ඡෙද නිමිත්තාති වාචාස
 පාඨෙත්වා පාඨෙත්වා එකෙක කොඨාසෙ අසං එතං සට්ඨකබ්බොති
 තිවිධෙන සජ්ඣාසො කානබ්බො.

iii කථං? නවපඤ්චකෙ නාව හෙඨාචුත්තනසෙතෙව අනු
 ලොමනො පඤ්චාහං පටිලොමනො පඤ්චාහං අනුලොමපටි
 ලොමනො පඤ්චාහනති අබ්ඪ්ඨමාසං සජ්ඣාසො කානබ්බො, නතො
 ආවර්ගස්ස සන්තිකං ගතවා චක්කපඤ්චකං උග්ගණනිතා නප්ථව
 අබ්ඪ්ඨමාසං සජ්ඣාසො කානබ්බො, නතො තෙ දසපි කොඨාසෙ
 එකතො කත්වා අබ්ඪ්ඨමාසං පුත්ත පප්ඨාස පඤ්චකාදිසුපි එකෙකං
 උග්ගණනිතා අබ්ඪ්ඨමාසං නතො තෙ විසති කොඨාසෙ අබ්ඪ්ඨමාසං
 මෙදජ්ජකකං අබ්ඪ්ඨමාසං නතො තෙ ජබ්බිසතිපි කොඨාසෙ එකතො
 කත්වා අබ්ඪ්ඨමාසං මුත්තජ්ජකකං අබ්ඪ්ඨමාසං නතොසබ්බෙපි චන්ති.ස
 කොඨාසෙ එකතොකත්වා අබ්ඪ්ඨමාසනති එවං ජමාසෙ සජ්ඣාසො
 කානබ්බො, නන්ව උපනිස්සස්ස සමපත්තස්ස සප්පඤ්ඤස්ස හික්ඛුනො
 කමමථානං උග්ගණනත්තස්සෙව කොඨාසා උපස්භනති, එකවස්ස
 නඋපස්භනති තෙන න උපස්භනනීති විරිසං නවිස්සජ්ජන්තබ්බං,
 සත්තකා කොඨාසා උපස්භනනී නත්තකෙ ගහෙත්වා සජ්ඣාසො

කාතබ්බො, එවං. කම්මසාතං. කප්පෙනෙන පන තෙව පඤ්ඤ වනො න මජ්ජිමපඤ්ඤායං වසෙන කප්පෙනබ්බං. මජ්ඣිමපඤ්ඤායං වසෙන කප්පෙනබ්බං. මජ්ඣිමපඤ්ඤායං හි වසෙන ආවර්ජිතං ජනි මාසෙහි පටිච්ඡේදිකා නන්තිං. ධම්මංසු, සංඝං පන එතනාවනාපි කොභාසා පාකට්ඨා නන්තොති තෙන තන්තොපරමපි සජ්ඣාසො කාතබ්බො එව තොවබ්බො අපටිච්ඡේදිකා, ජ ජ මාසෙ පටිච්ඡේදි කාව කාතබ්බො.

iv සජ්ඣාසං. කතෙතෙන වණ්ණනා න පච්චෙක්ඛිතබ්බො න ලක්ඛණං. මහසිකානබ්බං. කොභාසවසෙනෙව සජ්ඣාසො කාතබ්බො, ආවර්ජිතොපි වණ්ණවසෙන සජ්ඣාසං. කතෙතිති නිස මෙකා නකප්පෙනබ්බං, නිසමෙකා කපිතෙකොදෙසොති, සමපනති සමපි විපනතිසඤ්ඤා ආපජ්ජනං, සමෙහි ආවර්ජිතෙ වණ්ණවංසන සජ්ඣාසං. කතෙතිති වුත්තන ඉමංසං හිකුත්තො නථාකතෙතන්තං කම්මසාතං. වණ්ණතො නලපභාති පටිකකුලවංසනවා බාතු වසෙනවා ලපභාති අප්පෙස නද්දං. කම්මසාතං. විලක්ඛණනති සඤ්ඤා හොති ආවර්ජිතෙ කපිතමෙව කප්පෙකා ගණනාති, පටිකකුල වසෙන සජ්ඣාසං. කතෙතිති වුත්තෙති සමෙ නස්ස නථාකතෙතන්තං පටිකකුලතො නලපභාති වණ්ණවංසන වා බාතු වසෙන වා ලපභාති, අප්පෙස නද්දං. කම්මසාතං. විලක්ඛණනති සඤ්ඤා හොති ආවර්ජිතෙ කපිතමෙව කප්පෙකා ගණනාති, බාතු වසෙන නං සජ්ඣාසං. කතෙතිති වුත්තෙති සමෙ නස්ස නථා කතෙතන්තං බාතුතො න ලපභාති වණ්ණවසෙනවා පටිකකුලවසෙනවා ලපභාති, අප්පෙස නද්දං. කම්මසාතං. විලක්ඛණනති සඤ්ඤා හොති ආවර්ජිතෙ කපිතමෙව කප්පෙකා ගණනාති, අසං ආවර්ජිතෙ නිසමෙකා කපිතෙ දෙසො.

22. i හි, ඒ ප්‍රකටකොටැදක්වමි; නොහොත්-නිගමනය ගෙනහැර දක්වමි; නොහොත්-යථොක්ත ලද්දුහකොශලා ප්‍රතිපදවගේ ප්‍රයෝජනය දක්වමි; එවං, යථොක්තනසිත්; කෙසාදිකෙ කොභාසෙ, කෙස්ඤා කොටසුත්; වණ්ණසංස්ථානදිසොකාසපරිච්ඡේදවසෙන, වණ්ණයැ සංස්ථානසැ දිශායැ අවකාශයැ පරිච්ඡේදයැ යන මොවුන්ගේ වශයෙන්; වචන්තපෙකා, නිශ්චයකොටැ; අනුපුබ්බතො නාතිසිසතො, අනුපුබ්බ ගෙසින නාතිසිසගෙසින; ඉති ආදිනානසෙන, යනාදිනසිත්; වණ්ණ සංස්ථාන ගකොසයොකාසවසෙන, වණ්ණයැ සංස්ථානසැ ගකොසයැ අවකාශයැ යන මොවුන්ගේ වශයෙන්; පඤ්චබා, පස්පරිද්දෙකින්; පටිකකුලාති, පිළිකුල්හසි; මහසිකරෙතො, මෙතෙතිකරනුවහට; පණ්ණන්තිසමතිකකමවසෙන, පණ්ණන්තිසමතිසමතිසිත්; (පණ්ණන්තිසමතිකකමවසානෙ, කෙසාදිපණ්ණන්තිසමතිසමතිසිත් පවත්නා භාවනාකෙල වැ; සි විගුභිමාගීපාඨාපි. යොජනාවේ “පණ්ණන්ති සමතිකකමවසෙන නාතිපදං කායං මලොකෙනනසංඝාති පදෙ නතිසා විසෙසනං” යුගෙසිත්

මෙහි පාඨාම්චිශෙෂය දනස්සතු.) සෙය්‍යපාපි, යම්භේ; චක්ඛුමනො, ඇස් ඇත්තා වූ; පුරිසස්ස, පුරුෂයා හට; චතනිංසවණණානං, දෙතිස් වැදූරුම් වණ්චන් වූ; කුසුමානං, කුසුමයන්ගේ; එකස්සත්තගජ්ඣනං, එක්හුයෙහි හෝ එක්හුයෙන්ගෙනු; මාලං, මල් දම; ඔලොකෙනනස්ස, බලනුවහට; නොහොත්-චතනිංසවණණානං, දෙතිස් වැදූරුම් වණ්චන් වූ; කුසුමානං, කුසුමයන්ගේ; එකස්සත්තගජ්ඣනං, එක්හුයෙහි හෝ එක්හුයෙන් ගෙනු; මාලං, මල් දමක්; ඔලොකෙනනස්ස, බලන්නා වූ; චක්ඛුමනො, ඇස් ඇත්තා වූ; පුරිසස්ස, පුරුෂයා හට; සබ්බප්‍රපචානි, සියලු ප්‍රපචයෝ; අපුබ්බා පරියම්ච, පෙරපසු නොවැ එකවටමෙන්; පාකටානිගොනනි, ප්‍රකට වූවාහු වෙද්ද; එවමෙව, එපරිද්දෙන්ම; අත්ථි ඉමස්මිං කායෙ කෙසානි, මේ කායෙහි කෙස්සු ඇත්තා හ යනාදීන්; නොහොත්-මේකායෙහි කෙස්සු ඇත්තා හ යන ප්‍රකාරයෙන්; ඉමංකායං, මේකාය; ඔලොකෙනනස්ස, බලනුවහට; සබ්බතෙධම්මො, වණ්ඤාදිවශයෙන් නිෂචිත වූ පිළිකුල් ආකාරයෙන් වැටෙනු එකොටස්ධම්මහු; අපුබ්බාපරියම්ච, පෙරපසු නූ වූවාක් මෙන් හෙවත්-එකවටමෙන්; පාකටාගොනනි, පහළවෙන්; තෙන, එහෙයින්; මනසිකාරකොසලලකථායං, මනසිකාර කොසලසකථාවෙහි; ආදිකම්මකස්සති, පෙ, කිසිකිසි, කිසිකිසි; වුත්තං, කියනලදී; (හි, විසාරකෙරෙමි; ආදිකම්මකස්ස, ආදිකම්මක වූ; කෙසානිමනසිකරුතො, කෙස්සති මෙනෙහිකරනුවහුගේ; මනසිකරු, මනසකාරයනෙම; ගතඤා, ගොස්; මුත්තනනි, මුත්තයයන; ඉමං පරියොසානකොඨාසමෙව, මේකෙළවරකොටසම; ආහච්ච, පැහැර; කිසිකිසි, සිටුනේසි මේ සාධක පාඨාම්චි) පන, පක්‍ෂානතරයෙක් දක්වනුලැබේ; බහිමාපි, බහිමාලම්භ යෙහින්; හෙවත්-සමස්තනිපයඝාපනන රූපකායකෙරෙන් පිටත්වී වූ පරසතනිපයඝාපනන රූපකායයෙහිද; පරසතනිකායයෙහිද සුසේසි) මනසිකාරං, යථොක්ත ප්‍රතිකූල මනසකාරය; සචෙ උපස හරති, ඉදින් එළවානම්; අථ, ඒමෙරමාසිරුරෙහි ප්‍රතිකූල මනසකාරය එළවූකල්හි; අස්ස, ඒයොගාවචර මහණහට; එවං, නමාසිරුරෙහි පිළිකුල්බව වැටෙනු පරිද්දෙන්; සබ්බකොඨාසෙසු, (මෙරමා සිරුරෙහි) සියලු කොටසුන්; පාකටිභූතෙසු, පිළිකුල්විසින්පහළව වැටෙනුකල්හි; ආභිණ්ඩනනා, ඇවිදුනා වූ; මනුස්සං නිරවජානාදයො, මිනිස් නිරිසන් ඇසත්හු; සත්තාකාරං, සත්තාකාරය; හෙවත්-සත්ත පුද්ගලභාවය; විජනිතා, පියා; කොඨාසං සිව්වසෙනෙව, කොඨාස රුශියකගේ වශයෙන්ම; උපසභනනි, වැටහෙත්; තෙතිව, ඔවුන්විසින්; (වචාකාසාරමාද්දෙතකසි) අජේඤාහ රියමානං, වළඳනුලබන; පාන භොජනාදිප පැන්බොජුන් ආදිය; කොඨාසරුසිමි, කොටස් රුස්හි; පක්ඛිපියමානම්ච, (පක්ඛිපියමානම්ච සිදු පාඨසි) බහනලද දෑයක්මෙන්; උපසානි, වැටහෙයි; අථ, ඉක්බිත්තෙන්; නොහොත්-එසේවැටහෙනකල්හි; අනුපුබ්බමුඤ්චනාදිවසෙන, අනුපුබ්බමුඤ්චනාදි වශයෙන්; හෙවත්-නොවැටහෙන නොවැටහෙන කොටසුන් හැරවිමි ඇවිසින්; පටිකකුලාපටිකකුලාඉති, පිළිකුල්යහ පිළිකුල්යහයි; චුතපුත්තං, චුතපුත්තා; මනසිකරුතො, (නමාකායෙහි

කෙස්ඤා කොටසුන්) මෙනෙහිකරන්නාවූ; අස්ස, ඒ යොගාවචර මහණ හට; අනුක්කමෙන, පිළිවෙලින්; අප්පණා, අපීණානොමෝ; උපපජ්ජති, උපදී;

* “එවඤ්ඤි” යනාදිය යථොක්තවූ උදග්‍රහණකෝශල ප්‍රති පත්තියෙන් නිගමනයයි: දැන් යථොක්ත මනස්සාර කෝශලප්‍රතිපත්තියද නිගමනවශයෙන් ගෙනැ කමටහන මුදුන් පමුණුවා දක්වනුවස් “අනුප්‍රබ්බතො” යනාදිය ආරබ්ධය.

* අපුබ්බාපට්ඨෙමිවානි එකස්සමිව, කෙසෙත් ඉතිසද්දෙ, ආදි අත්‍යො පකාරත්‍යො වා එවමාදිනා ඉමිනා පකාරෙනවානි අත්‍යො යන විශුඬිමාගීටීකාපාඨය බලාලීආචිය දතයුතු.

* “තෙ ධම්මා” යන සාමාන්‍යකථනයෙන් වණිදිවශයෙන් නිශ්චිතවූ පිළිකුල්වශයෙන් ඥානමුඛයෙහි උපසම්පිතවූ කොඨාසධම්මයෝ උක්කයහන තෙධම්මානි වණණාදිවසෙන වචන්වාපිතා පටිකකුලාකාරතො උපදිනා කොඨාසධම්මා (වි. පි.)

* බහිබාසි යන්නෙන් ඉන්ද්‍රියබඩවූ සංසන්තානයෙන් පිටත්වූ ඉන්ද්‍රියබඩවූ පරසන්තානකායයෙහි යන අභි දක්වා. මෙයින් අනිත්‍රිය බඩවූ බාහ්‍ය චක්‍රවිෂයෙහි යන අභිය නිෂේධය කෙරෙයි. බහිබාසිති සසන්තානතො බහිබාසි පරසන්තානකායෙපිති අත්‍යො (වි. පි.)

* “එවං සබ්බකොඨාසෙසු පාකමිහුතෙසු” යන්නෙන් තමාගේ කයෙහි යම්සේද එසේම මෙරමාගේ කයෙහිත් සියලු කෙස්ඤා කොටසුන් පිළිකුල්විසින් ප්‍රකාශවැ වැටනුනුකල්හි යන අභිදක්වායි. මෙයින් මේ කායගතාසතියෙහි කාත්‍යන්‍යයන්හි වැඩිමට බදුවූ යොගි හුගේ භාවනාවිශේෂය දක්වන ලදය. එවං සබ්බකොඨාසෙසු පාකමිහුතෙසු යථා අත්‍යතො කායෙ එවං පරෙසමි කායෙ සබ්බෙසු කෙසාදිකොඨාසෙසු පාටිකුලාවසෙන විභුතභාවෙන උපසින්නෙසුති අය මෙත්‍ය කසිණෙසු වසින්නසදිසො යොගිතො භාවනාවිසෙසො දසසිතො (වි. පි.)

* අනුපබ්බමුඤ්චනාදිවසෙන යන්නෙහි ආදිශබ්දයෙන් සූත්‍රාන්තරයින් විභාගකළාවූ විශ්විසමනියෝජනානය ග්‍රහණය කෙරෙයි.

* “අප්පණා උපපජ්ජති” යි සාමාන්‍යවශයෙන් නොකියා “අනුක්කමෙන අප්පණා උපපජ්ජති” යි සවිශේෂකොටැ කීමෙන් තමාගේ කයෙහි කෙස්ඤා කොටසුන් පිළිකුල්යහ පිළිකුල්යහයි නැවත නැවත මනස්සාරය පවත්වන්නාහට යම්තලෙක ශ්‍රමාදිඉන්ද්‍රියයෝලත් සමබ්චි ඇත්තනුවැ ව්‍යක්තවූනුවැ පවතිද්ද එකල්හි අශ්‍රමාදින් දුරු වීමෙන් සාතිශයයෙන් ශක්තිමත්වූ සඤ්චිධිසධම්මයෙන්ලත් උපසංගමන ඇති විතකීදිධ්‍යානාභගයෝ ප්‍රව්‍යක්තවූනුවැ පහප්‍රවේති, ඒ ධ්‍යානාභග යනට ඉදුරුප්‍රතිපක්ෂභාවයෙන් නිවරණයෝ ඔවුන් හා එක්වැ උපත් පාපධම්මයන් හා සමග යටපත්වූවාහුම වෙති, උපචාරසමාධියෙන් සිත

සමාධානයට පැමිණෙයි, යොගාවචරතෙමේ එමඥරමුණ ආසෙවනය කෙරෙමින් භාවනාකෙරෙමින් බහුලිකානකෙරෙමින් අපිණාවට පැමිණේ යන අභිප්‍රාය දක්වයි. කියේමැනෝ සුතස්සුතං මනසි කතේතොති වුත්තනසංඝන අත්තනනා කාසෙ සංසාදිකෙ පටිකකුලා පටිකකුලාති අභිණ්හසො මනසිකාරං පවතෙනන්තස්ස යද සඛාදීති ඉඤ්ඤාති ලබසමනාති විසද්දති පවත්තන්ති තද අස්සභියා දිනං දුර්භාවෙන සාතිස්සං බලපපතෙනති සත්තති සබ්බෙවෙති ලඤ්ඤාති චිත්තකකාදීති ක්කාතභිගාති පටුතරුති හුඤ්ඤා පාභුභවන්ති, තෙසං උජ්ඣිපච්චගිකතාය නිවරණාති විකල්පිතානෙව ගොන්ති සඬං තදෙ කඤ්ඤති පාපබ්බෙවෙති, උපචාරසමාධිනා චිත්තං සමාධියති, සො තං යෙව නිමිත්තං ආසෙවනො භාවෙනො බහුලිකරෙනො අප්පණං පාපුණාති තෙන වුත්තං අනුකකමෙන අප්පණං උප්පජ්ජති (වි. ටී.)

22. ii තත්ථ, ඒ වණ්ණදිවශයෙන් ප්‍රතිකුලවශයෙන් වැටහිගිය කොටසින් අතුරෙන්; කෙසාදිනං, කෙසාදිනං; වණ්ණසංඝාන දිසොකාසපරිච්ඡේදවසෙන, වණ්ණසංඝානදිශාවකාශ පරිච්ඡේදයන්ගේ වශයෙන්; උපසානං, වැටහීම; උග්ගහතිමිත්තං, උද්ග්‍රහතිමිත්තනම්; සබ්බාකාරතො, හැමඅයුරෙන්; පරිකකුලවසෙන, පිළිකුල්විසින්; උපසානං, වැටහීම; පරිභාගතිමිත්තං, පිළිබාතිමිති නම්; තං, ඒ පිළිබා තිමිත්ත; පුත්තපුත්තං, නැවතනැවත; ආවජ්ජන්තස්ස, ආවජ්ජනාකරනුව හට; මනසිකරෙනන්තස්ස, මෙනෙහිකරනුවහට; තකකාගතං චිත්තකාගතං කරෙනන්තස්ස, තකීයෙන් චිත්තකීයෙන් පිරිසිදුනුවහට; වත්තාරොබ්බො, සතරනාමසකකියෝතුමු; පරිකකුලාරමමණා, පිළිකුල්බවඥරමුණුකොට ඇත්තාහු; ගොන්ති, වෙන්; පස්මජ්ඣානවසෙන, ප්‍රස්මධ්‍යානවශයෙන්; අප්පණං, අපිණාතොමෝද; පවත්ති, පවති; පුබ්බකාලෙ, ප්‍රථමධ්‍යාන යට පුළුකාලයෙහි; පරිකමුඋපචාරවිත්තාති, පරිකමුඋපචාරවිත්තයෝ තුමු; සවිත්තකසවිචාරති, සවිත්තකිසවිචාරයහ; සප්පිතිකාති, සප්පිතික යහ; සොමනස්සහගතාති, සොමනස්සහගිගියහ; පරිකකුලතිමිත්තං රමමණාති, පිළිකුල්කොටස්වූ ඥරමුණුමැ ඥරමුණුකොටැඇතියහ; අප්පණං, අපිණාතොමෝද; සවිත්තකසවිචාර, සවිත්තකිසවිචාරමය; සප්පිතිකා, සප්පිතිකමය; සොමනස්සහගතාව, සොමනස්සහගිගියාමැයි; පන, වෙනසනම්; භුමිමන්තරෙන, භුමිවිශෙෂයෙන්; මහග්ගතා, මහඥාන සිත්හු; රූපාවචර, රූපාවචරසිත්හු; ගොන්ති, වෙන්; (ආලබ්භනය නමාපිළිකුල්වනබැවින් සොමනස කවරගෙයකින් උපදනේද යන වොදනාව සිත්තබා පරිකකුලෙපිව යනාදිය යෙන්) පරිකකුලෙපි, ප්‍රති කුලවූද; එතස්මිං ආරමමණෙ, මේඥරමුණෙහි; ආතිසංසදස්සාවිතාය, අනුසස් දක්නාසුලබැවින්; සොමනස්ස, සොමනස; උප්පජ්ජති, උපදී; වා, අතිකකුදුඇත්; එකත්තාරමමණබලෙනෙව, එකමඥරමුණක්හුගේ බලයෙන්ම; තං, ඒ සොමනස; උප්පජ්ජති, උපදී; එත්ථ, මේකොඨාස සබ්බසානවූ ආලබ්භනයෙහි; දුතිස්මානාදීති පන, විතියධ්‍යානාදිහු

වනාහි; නතිබ්බතතනති, නුපදිත්; කසමා, කවරහෙසිනසත්; ඔලාරි කතනා, ඔදාරිකබ්බිති; හි, ඒ කීමසැබව; ඉදං ආරම්මණං, මේ පිළිකුල් කොටස් අරමුණ; ඔලාරිකා, ඔදාරිකවූයේවේ; එතථ, මේපිළිකුල්කොටස් අරමුණෙහි; විතකකබ්බලෙනව, විතකීයාගේ බලයෙන්මැ; විතෙත කායනා, විතෙතකාග්‍රතා නොමෝ; ජයති, උපදී; විතකකසමතිකක මෙන, විතකීය ඉක්මවීම වසින්; නැයති, නුපදී; (ඉතිසමායායෙහි නිපාත මාත්‍රසි) අයා, මෙකීයනලද්දේ; තාව, විදගීනාකමීසථානකථාවට පළමුකොටැ; සමථවසෙන, සමථවශයෙන්; කමමසානකථා, කමීසථාන කථානොමෝසි; අවිසෙසනොපන, නොවෙනස්හෙයින් වනාහි; සාධාරණවසෙන, සමථවිදගීනාදෙකට සාධාරණවශයෙන්; එවා, මේ වක්‍ෂ්‍ය මාණ්ඩයින්; වෙදිතබ්බං, දතයුතු; හි, විසාරයකෙරෙමි; නොහොත් - හි, කෙසේදතයුත්තේද; ඉදංකමමසානං, මේ වාත්‍රි-ශද්‍යකාරකමීසථානස; භාවෙතුකාමෙන, බවනුකැමැති යොගාවචරයා විසින්; කමමසානං, කමටහන්පෙළ; උග්ගහෙතො, උගෙනැ; සඤ්ඤායකාලෙථව, අධ්‍යයන කාලයෙහිම; කෙසාදිතං, කෙසාදි කොසාසයන්ගේ; වණණනිමිත්ත සණ්ඨානනිමිත්ත දිසානිමිත්ත ඔකාසනිමිත්ත පරිවේෂදනිමිත්තනාති, වණ්ණලබ්ධයා සංසථානාලබ්ධයා දිශාලබ්ධයා අවකාශාලබ්ධයා පරිවේෂද්‍යලබ්ධයා යන අරමුණු; වාචාය, තෙ-ලෙන්; පාඨෙතො පාඨෙතො, (තමාලවා) කියව කියවා; (සොධෙතො සොධෙතොසිද පොථෙතො පොථෙතොසිද පාඨානතරසි) එකෙනකොසාසෙ, එකෙකි කොටසෙහි; අයා, මේකොටස්තෙමේ; එතංසරිකකො, මේකොටස හා සමවන්නේයැ; ඉති, මෙසේ මෙනෙහිකොටැ; තිවිධෙන, වක්‍ෂ්‍යමාණවූ ත්‍රිවිධකයින්; සඤ්ඤායො, හැදෑරීමැ; කාතබ්බො, කටයුත්තේය.

* එකකාලබ්ධනසාගේ බලයෙන්මැ හෝ සනු විෂකමාණය කප්‍ර නිවරණ ඇති සමස්තසමාහිතවූ විතතය හෙතුකොටැගෙනැ එලඹ සිටියාවූ නානාලබ්ධභාවයෙන් සැලීමෙන් වෙන්වීමැ හෙතුකොටැ ගෙනැ එක් ස්වභාවයක් ඇති ආලබ්ධනයාගේ ශක්තිවශයෙනැ යන අති ප්‍රායසි කියේමැනො. එකානාරමමණබලෙනවචාති විකබ්බිත නිවරණෙන සුසමාහිත විතෙතන උපතිනසු නානාරමමණ විපජ්ජනවිරහෙන එකසභාවසු ආරමමණසු වසෙන (මු. ටි) සුසමාහිත විතෙතන හෙතුභූතෙන, නානාරමමණවිපජ්ජනවිරහෙනාති නානාරමමණභාවෙන විපජ්ජනං නානාරමමණවිපජ්ජනං, තෙන විරහෙන (අ. ටි).

* එසේමැයි. ඒ එකකාලබ්ධනය තෙමේ වැටහීම වශයෙන් එලඹ සිටිනේමැ නමා කෙරෙහි අභිරතිය ද වැඩිතරම් වූ සථරණප්‍රීතියද ඉටුකාරුනු භවන ලක්‍ෂණ සොමිතසද දනවයි. අභිරතීසොම නසයන් කෙරෙන් තොර වැ නොඉක්මවූ ප්‍රීතිප්‍රිය ඇති ධ්‍යාන විතතයට හෝ තත්සමබ්ධි ප්‍රදාලයට එකකාලබ්ධනයාගේ එලඹ සිටීමක් නැත්මය. මෙද හුහු. හඤ්ඤි එකතනාමමණං උපසංඝ

මානමෙව අනන්ති අභිරතීං සාතිසයං ඵරණ පීතිං ඉසාකාරුහුනව
 නඤ්ච සොමනස්සං උප්පාදෙති, නති අභිරතී සොමනස්සෙති විනා අන
 තිකකන්ත පීතිසුබස්ස එකත්තුපඨානං අත්ථිති (මු. වී) අන
 තිකකන්ත පීතිසුබස්ස ක්කානවිත්තස්ස නංසමබ්බිපුග්ගලස්සවා (අ. වී)

* “අවිසෙසනො පන සාධාරණවසෙන” යනු ප්‍රතිකුල
 විශේෂය ධාතු විශේෂය වණ්ණිකාත්‍යන් විශේෂය නොකොට සමථ
 විදගීනාවන් හා සාධාරණ වශයෙන් යන අභිධි. කියේමැනො
 අවිසෙසනො පන සාධාරණවසෙනාති පරිකකුල ධාතු වණ්ණවිසෙසං
 අකමා සමථවිපස්සනා සාධාරණවසෙනාති අත්ථො (මු. වී)
 පටිකකුල ධාතු වණ්ණ විසෙසනති පරිකකුල විසෙසං ධාතු විසෙසං
 වණ්ණකසිණ විසෙසං (අ. වී)

* තිවිධෙන යන්නෙන් අනුලෝමාදී වශයෙන් වන්‍යමාණවූ
 ත්‍රිවිධනය දක්වා තිවිධෙනාති අනුලෝමාදීනා වක්ඛමානෙන (මු. වී)

22. iii කථං, කෙසේ හැදෑරීම කටයුත්තේදයත්? තාව, පළමු
 කොට; තවපඤ්චකෙ, තවත්පඤ්චකයෙහි; ගෙසා, යට; වුත්තනයෙ
 නෙව, කීනසිත්ම; අනුලෝමතො, අනුලෝමවශයෙන්; පඤ්චාහං, පස්
 දවසෙක; පරිලෝමතො, ප්‍රතිලෝමවශයෙන්; පඤ්චාහං, පස් දවසෙක;
 අනුලෝමපරිලෝමතො, අනුලෝමප්‍රතිලෝමවශයෙන්; පඤ්චාහං, පස්
 දවසෙක; ඉති, මෙසේ; අසිමාසං, අඛමසක් මුළුල්ලෙහි; සන්ධායො,
 හැදෑරීම; කාතබ්බො, කටයුත්තේය; තතො, ඒ අඛමසින් මත්තෙහි;
 ආවරියස්ස, ආවායසීයත්වගත්සේයේ; සන්තිකං, හවුළුව; ගන්තො,
 ගොස්; වක්ඛපඤ්චකං, වක්ඛපඤ්චකය; උග්ගණ්හිත්වා, ඉගෙන; තථෙව:
 එපරිද්දෙන්ම; ගෙවත්-අනුලෝම-ප්‍රතිලෝම-අනුලෝම ප්‍රතිලෝමවශ
 යෙන්; අසිමාසං, අඛමසක් මුළුල්ලෙහි; සන්ධායො, හැදෑරීම; කා
 තබ්බො, කටයුත්තේය; තතො, ඉක්බිත්තෙන්; තෙ දසපිකොසාසෙ,
 ඒ තවපඤ්චක වක්ඛපඤ්චක කොටසින් දසදෙනද; එකතොකමා,
 එකතුකොට; අසිමාසං, අඛමසෙක; පුන, නැවත; පප්ථාසපඤ්ච
 කාදීසුපි, පප්ථාසපඤ්චකාදීන් අතුරෙහිද; එකෙකං, එකෙකි - ඤ්චකය;
 උග්ගණ්හිත්වා, ඉගෙන; අසිමාසං, අඛමසෙක; තතො, ඒ අඛමසින්
 මත්තෙහි; තෙ පඤ්චදසපිකොසාසෙ, ඒ තවපඤ්චක වක්ඛපඤ්චක
 පප්ථාසපඤ්චක කොටසින් පෑලොස් දෙනද; අසිමාසං, අඛමසෙක;
 මත්ථලුඛගපඤ්චකං, මත්ථලුඛගපඤ්චකය; අසිමාසං, අඛමසෙක; තතො,
 ඒ අඛමසින් මත්තෙහි; තෙ විසතිකොසාසෙ, ඒ තවපඤ්චක වක්ඛ
 පඤ්චක පප්ථාසපඤ්චක මත්ථලුඛගපඤ්චක කොටසින් විසිදෙන; අසි
 මාසං, අඛමසෙක; මෙදජ්ඣකං, මෙදජ්ඣකය; අසිමාසං, අඛමසෙක;
 තතො, ඒ අඛමසින් මත්තෙහි; තෙ ඡබ්බිසතිපි කොසාසෙ, ඒ පඤ්චක
 චතුෂ්ටයත් මෙදජ්ඣකයත් යන කොටසින් සවිසිදෙනද; එකතොකමා,
 එකතුකොට; අසිමාසං, අඛමසෙක; මුත්තජ්ඣකං, මුත්තජ්ඣකය; අසි

මාසං, අභිමතප්‍රදීපිකා; නතො, ඒ අභිමතප්‍රදීපිකා මතනෙති; සබ්බෙපි වතනිංස කොඨාසෙ, සියලුම දෙනිස් කොටසින්; එකතොකතො, එකතුකොට; අභිමතප්‍රදීපිකා, අභිමතප්‍රදීපිකා; ඉතිඵලං, මෙකිනසින්; ඡමාසෙ, සමසක් මුළු ලෙසින්; සඤ්ඤායො, හැදෑරීම; කාතබ්බො, කටයුත්තේය; නත්, ඒ දෙනිස් කොටසින්; නොහොත්-ඒ කමටහන්වනින් නාවූ යොගාවචරමහණුන් අතුරෙන්; උපනිසංසං සමපනාසං, කමටහන් වැඩිමට නිසි හෙතු සමපනාවූ; සප්පඤ්ඤාසං, ප්‍රතිසංකප්පඤ්ඤා ප්‍රඥාවන්වූ; භික්ෂුනො, සසර බියදක්නාසුලු මහණුන්; කමමසානං, කමටහන්; උගහණහන්තස්සෙව, උගතිමින් සිටියදීම; කොඨාසා, කොටස්වූ; උපසහනති, වැටහෙත්; එකච්චස්ස, ඇතම් මහණකුහට; නඋපසහනති, නොවැටහෙත්; තෙන, ඒ මහණවූවිසින්; න උපසහනති, කොටස්වූ නොවැටහෙනායි; ඉති, මෙසේ මෙනෙහිකොට; විරිදං, වැර; න විස්සංඡේතබ්බො, නොහළුයුතු; යත්තකා, යම්පමණවූ; කොඨාසා, කොටස්වූ; උපසහනති, වැටහෙද්ද; තත්තකෙ, එපමණකොටසින්; ගහෙතො, ගෙන; සඤ්ඤායො, හැදෑරීම; කාතබ්බො, කටයුතු; ඵලං, මෙසේ; කමමසානං, කමටහන්; කප්පෙනා නපන, කියන්නාවූ ඇඡරවූවිසින්; (පන පඤ්ඤානරඤ්ඤානකාසි) පඤ්ඤා වතො, කියුණු නුවණැති මහණුන්ගේ; (වසෙන, වශයෙන්); තෙව, නොඇස්වියයුතුමය; මඤ්ඤාසං, මඤ්ඤානුවණැතිමහණුන්ගේ; වසෙන, වශයෙන්; නකප්පෙනබ්බො, නොඇස්වියයුතුය; මඤ්ඤාසං, මඤ්ඤානුවණැති මහණුන්ගේ; වසෙන, වශයෙන්; කප්පෙනබ්බො, ඇස්වියයුතුය; හි, ඒ කිමසැබව; ආවරියා, අවුවාඇඡරවූ; මඤ්ඤාසං, මධ්‍යම ප්‍රාඥයාගේ; වසෙන, වශයෙන්; ඡතිමාසෙති, සමසකින්; පරිච්ඡේදනා, පිරිසිදු; තනති, කමටහන්පෙළ; ස්වසංසු, තැබූහ; යස්සපන, යම්මහණ කුහටවනාහි; එතතාවතාපි, මෙපමණකිනුත්; හෙවත්-මේ සමසක් මුළුදු හැදෑරීමෙනුත්; කොඨාසා, කොටස්වූ; පාකවා නහොනති, ප්‍රකාශ වූහ නොවෙද්ද; තෙන, ඒ මහණවූවිසින්; නතොපරමපි, ඒ සමසක් ඔබ්බෙහිදු; සඤ්ඤායො, හැදෑරීම; කාතබ්බොඵල, කටයුත්තේය; අප රිච්ඡේදනා, සමස නොපිරිසිදු; නොචබ්බො (සඤ්ඤායො කාතබ්බො), නොමහැදෑරීම කටයුතු; ඡ ඡ මාසෙ, සමස සමස; හෙවත්-සමස සමස බැගින්; පරිච්ඡේදනාව, පිරිසිදුම; කාතබ්බො, කටයුත්තේය.

* “ඡ මාසෙ” යනමේවචනය අභිමතප්‍රදීපිකාවල මාසපරිච්ඡේද වශයෙන් පිරිසිදුකළබන්නාවූ හැදෑරීමෙහි අභිමතප්‍රදීපිකාපිටකයෙකුගේ පිරිසිදුකරන්නාවූවෙක් යයි කාරුණ්‍යකොට කියනලද්දී දකුණු. පිරිසිදුකළද අභිමතප්‍රදීපිකාගේ සඤ්ඤා මාසාදිවශයෙන් මාසානරයට පැමිණීම වළඟා නුසි අභිමතප්‍රදීපිකා කරනලදී. සිංහල සමස මුළුලෙහි අධ්‍යයනය දක්වීමටමිණිසැතොවේ. කියෙමැනෝ, ඡ මාසෙති චෙමාසෙ උගතෙපි මාසපරිච්ඡේදෙන පරිච්ඡේදමානෙ සඤ්ඤායෙ ඡ මාසා පරිච්ඡේදකා හොනති කතා වුතනති වෙදිතබ්බො, පරිච්ඡේදමානස්ස මාසනර ගමනතිවාරණකුති ඡ මාසගහණං, න සකලඡ මාසෙ පරිවතනදස්ස නත්තංසි (මු. පි.)

* වක්කපඤ්චක පපඨාසපඤ්චක මන්දලඛනපඤ්චක මෙද්ධවික
 මුත්‍රාභවික යන පස්පරිවෛෂ්ඨයන්හි වෙන්වෙන්වද යට යට පඤ්චකා
 දීන්හා එක්කොටද, හැදෑරීමෙහිලා ඡවිඡවිපඤ්චාහයන්ගේ වශයෙන්
 පස්මාසකෙනෙක් පරිපුර්ණවූවාහු වැ ලැබෙත්. යික්පඤ්චකයෙහි වනාහි
 වෙන්වැ ත්‍රිපඤ්චාහයෙක්මැ ලැබේනුයි “අබමාස උපනපි” යන
 වචනය මූලථිකාහි කියේයි. මාසතතරගමනය නම් හැදෑරීමහුගේ සත්
 වැනි අටවැනි මාසාදියට පැමිණීමයි. කියේමැනොසංචිකපඤ්චකාදීසු
 පඤ්චසු විසං ගෙනිතෙහි එකපනාව සජ්ඣාසෙ ඡන්තං ඡන්තං පඤ්චා
 හානං වසෙන පඤ්චමාසං පරිපුර්ණො ලඛනනති තවපඤ්චකෙ පන විසුං
 තිපඤ්චාහමෙවාති ආහ අබමාසෙ උපනෙජිති, මාසතතරගමනං සජ්ඣා
 යසං සත්තමාදිමාසගමනං (අ. වී.)

22. iv සජ්ඣායං, හැදෑරීම; කරුණෙනා, කරනුවහුවිසින්;
 වණ්ණො, වණිය; නපච්චවෙකිනිනබ්බො, ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා නොකටයුතු;
 ලකුණං, ධාතුලක්ෂණ ප්‍රතිකූලලක්ෂණය; න මනසිකාතබ්බං, නොමෙ
 නෙහි කටයුතු; කොඨාසවසෙනෙව, කොටසින්ගේ වශයෙන්ම;
 සජ්ඣායො, හැදෑරීම; කාතංබ්බො, කටයුතු; ආචරියෙනාපි, කමටහන්
 අස්වන ඇරුණු විසිනුදු; වණ්ණවසෙන, වණ්ණවශයෙන්; සජ්ඣායං, හැදෑ
 රීම; කුරුහිති, කරවයි; නියමෙතො, නියමකොට; නකපෙනබ්බං, නො
 ඇස්වියයුතු; නියමෙතො, නියමකොට; කපිතෙ, ඇස්වීමෙහිහෝ ඇස්
 වීමක් ඇතිකලැ; කොදෙසො, කවරවරදෙක් වේදය; ඉති (වෙ
 ප්‍රවෛෂය), ඉදින් මෙසේ විතරුනම්; සමපනතියමපි, කමටහන් සැපැත්
 හිදු; විපනතිසඤ්ඤාආපජජනං, කමටහන් විපතැයි යන සංඤ්චගේ පැමි
 ඤීම; (හොති, වේ; ඉති විසංජජනා, මෙසේ විසදීමයි; 0) හි, විසාර
 කොටැකියම්; සවෙ, ඉදින්; ආචරියෙන, ඇරුණුවිසින්; වණ්ණවසෙන,
 වණ්ණවශයෙන්; සජ්ඣායං, හැදෑරීම; කුරුහිති, කරවයි; වුතෙන, කි
 කල්හි; තථා කරුණහසං, එසේ වණ්ණවශයෙන් මෙනෙහි කරන්නාවූ;
 ඉමසං භික්ඛුනො, මේ මහණහට; කමමසානං, කමටහන; වණ්ණතො,
 වණ්ණවශයෙන්; නඋපසාති, නොවැටහේද; පටිකකුලවසෙනවා, පිළිකුල්
 විසින්හෝ; ධාතුවසෙනවා, ධාතුවිසින්හෝ; උපසාති, වැටහේද; අථ,
 එසේ වැටහෙනකල්හි; එසො, තෙලමහණතෙමේ; ඉදං කමමසානං, මේ
 කමටහනෙක්; න, නොවන්නේය; විලකුණං, විරුඩුවුහෝ වෙනස්වූ
 ලක්ෂණ ඇත්තේය; ඉති සඤ්ඤා, මෙබදුවූ හැඟීම් ඇත්තෙක්; හොති,
 වේ; ආචරියෙන, ඇරුණු විසින්; කපිතමෙව, ඇස්වූවක්ව; කපොතො,
 කලපනාකොට; ගණනාති, ගනී; පටිකකුලවසෙන, ප්‍රතිකූලවශයෙන්;
 සජ්ඣායං, හැදෑරීම; කුරුහිති, කරවයි; වුතෙනපි, කිකල්හිත්; සවෙ,
 ඉදින්; තථාකරුණහසං, එසේ පිළිකුල්වශයෙන් මෙනෙහිකරන්නාවූ;
 තසං, එමහණහට; පටිකකුලතො, පිළිකුල්විසින්; නඋපසාති, නොවැට
 හේද; වණ්ණවසෙනවා, වණ්ණවිසින් හෝ; ධාතුවසෙනවා, ධාතුවිසින්
 හෝ; උපසාති, වැටහේද; අථ, එසේවැටහෙනකල්හි; එසො, තෙල
 මහණතෙමේ; ඉදං කමමසානං, මේකමටහනෙක්; න, නොවන්නේය;

විලක්ඛණං, විරුඬවූ හෝ වෙනස්වූ ලක්ෂණ ඇත්තේය; ඉතිසංකූලී, මෙබඳුවූ හැගීම් ඇත්තේ; හොති, වේ; ආචරියෙන, ඇපරනුච්ඡින්න; කචිත මෙව, ඇස්වූවක්ම; කප්පෙතා, කල්පනාකොට; ගණනාති, ගනී; ධාතු වසෙන, ධාතුවශයෙන්; නං, ඒකමටහන; සජ්ඣායං, හැදෑරීම; කරොතිති, කරවයි; වුත්තෙපි, කිසිවක්; සචෙ, ඉදින්; තථාකරොන්තස්ස, එසේ ධාතුවශයෙන් මෙනෙහිකරන්නාවූ; නස්ස, ඒමහණහට; ධාතුතො, ධාතුවශයෙන්; නට්පඨාති, නොවැටහේද; වණ්ණවසෙනවා, වර්ණවිසින් හෝ පටිකකුලවසෙනවා, පිළිකුල්විසින් හෝ; උපසාති, වැටහේද; අථ, එසේ වැටහෙනකල්හි; එසො, තෙලමහණනෙමේ; ඉදංකමමඨානං, මේ කමටහනෙක්; න, නොවන්නේය; විලක්ඛණං, විරුඬවූ හෝ වෙනස්වූ ලක්ෂණ ඇත්තේය; ඉතිසංකූලී, මෙබඳු හැගීම් ඇත්තේ; හොති වේ; ආචරියෙන, ඇපරනුච්ඡින්න; කචිතමෙව, ඇස්වූවක්ම; කප්පෙතා, කල්පනාකොට; ගණනාති, ගනී; ආචරියෙන, කමටහන්දෙන ඇපරනු ච්ඡින්න; නියමෙතා, වර්ණවශයෙන් කිසිවක් නියමකොට; කචිතො, ඇස්වූකල්හි හෝ ඇස්වීමෙහි; අයංදෙසො, මෙකී දෙයයි.

* “ආවට්ඨිකා” යන සාමාන්‍යයෙන් අවිකල්පාදායීයෝ යන විශේෂය දක්වා. “ලක්ඛණං” යන්නෙන්ද ධාතුවලක්ෂණ ප්‍රතිකුල ලක්ෂණයන් දක්වා. ආචරියාති අභිකල්පාචරියා ලක්ඛණනති ධාතුව පටිකකුල ලක්ඛණං. (මු. පි.)

23.

i කිනතිපන වතනබ්බොති, කොආසවසෙන සජ්ඣායං. කතෙ හිති වතනබ්බො, කථං? කෙසකොආසො ලොමකොආසොති සජ්ඣායං. කතෙහිති වතනබ්බො, සචෙපනස්ස එවං. කොආසවසෙන සජ්ඣායං. කතෙහිති වතනබ්බො, සචෙපනස්ස උපසාති, ආචරියෙන කමමභානං. විස අකමමභානං. විලක්ඛණං එනනති න විසංවාදෙ නබ්බං, සාධු සප්පජ්ජි සුබ්බෙතස්ස වණ්ණකසිණෙ පටිකමමං. කත සුබ්බං හවිස්සති එනදෙව කමමභානං. තුස්සං සප්පායං. වණ්ණවසෙන නෙව සජ්ඣායං. කතෙහිති වතනබ්බො, තෙනාපි වණ්ණවසෙනෙව සජ්ඣායො කානබ්බො, සො එවං. කතෙහෙනා අජ්ඣාතං. නිලකං පිනකං ලොභිතකං. බද්ධනති වතනාපි වණ්ණකසිණාති ලහති, කථං? නස්සති කෙසලොමපිතෙනසු වෙව අකතිනසුඛ කාලකආනෙ වණ්ණං. නිලං. නිලනති මනසිකතෙහස්ස වතුකක පසඤ්ඤා නාති උපපජ්ජනති කානපාදකං. කතා විපස්සනං. පඨපෙතා අරහතනං පාපුණාති, මෙදස්මිංපන අකතිනසුඛ පිනකආනෙ වණ්ණං. පිනකං. පිනකනති මනසිකතෙහස්ස වතුකකපසඤ්ඤා කජ්ඣානාති උපපජ්ජනති කානං පාදකං. කතා විපස්සනං. පඨපෙතා

අරහතනං පාපුණානි, මංසලොහිතෙසුපන අකත්තිඤ්ඤා රතන ආනෙ වණ්ණං ලොහිතකං ලොහිතකනනි මනසිකරේනනස්ස චතුක්කපඤ්ඤාකජ්ඣානානි උපපජ්ජන්ති ඤානං පාදකං කඤ්ඤා විපස්සනං පඤ්ඤා අරහතනං පාපුණානි, නබදහන චම්බුකිසු පන අකත්තිඤ්ඤා පණ්ඩරආනෙ වණ්ණං බද්ධං බද්ධනනි මනසි කරේනනස්ස චතුක්කපඤ්ඤාකජ්ඣානානි උපපජ්ජන්ති ඤානං පාදකං කඤ්ඤා විපස්සනං පඤ්ඤා අරහතනං පාපුණානි, ඉදං වණ්ණං වසෙන අභිනිවිසස්ස භික්ඛුනො සාච අරහතනා නිගමනං.

ii අපරස්ස කොආසවසෙන සජ්ඣාසං කරේනනස්ස පටිකකුල නො උපආනි, අථානෙන ඔවාදුවජ්ජස්ස ආවිකත්තිනබ්බං, ආචරි යෙන කම්මආනංවිස අකම්මආනං විලක්ඛණං එනනනි න විසංවා දෙනබ්බං, සාධු සපුරිස පුබ්බෙ නසා පටිකකුල මනසිකාරෙ යොගො කතො හවිස්සති එනදෙව කම්මආනං තුස්සං සප්පායං පටිකකුලවසෙනෙව සජ්ඣාසං කරෙහිති වනනබ්බො, නොනාපි පටිකකුලවසෙනෙව සජ්ඣාසො භානබ්බො, නස්ස කෙසානාම අජ්ඣාසං දුග්ගතිං ජෙගුජ්ජා පටිකකුලානි එවං පටිකකුලවසෙන සජ්ඣාසං කරේනනස්ස පටිකකුලාරම්මණෙ පඤ්ඤානං නිබ්බතනනි, සො ඤානං පාදකං කඤ්ඤා විපස්සනං පඤ්ඤා අරහතනං පාපුණානි, ඉදං පටිකකුලවසෙන අභිනිවිසස්ස භික්ඛුනො සාච අරහතනා නිගමනං.

iii අපරස්ස කොආසවසෙන සජ්ඣාසං කරේනනස්ස ධාතුනො උපආනි, ධාතුනො උපආනනං කිදිසං හුටා උපආනිති, කෙසා නාච වම්මිකමන්තෙ භික්ඛුණ්ඨනිණ්ණානි විසහුටා උපආනනි, ලොමා සුර්ණගාමආනෙ භික්ඛුණ්ණානිණ්ණානි විස, නබා දණ්ඩ කෙසු ධම්මික මධුකඵලසිකොසකා විස, දහනා මනනිකාපිණ්ණෙ පච්චෙසෙට්ඨා ධම්මික අලාබ්බ ඛින්නිවිස, නචො විණාපොකඛරකෙ පරිසොනබ අලලතොචම්මං විස, මංසං භිතනිසං අනුලිප්ත මනනි භාවිස, නහාරු දබ්බසමහාරබවල්ලි විස, අසී උස්සාපෙට්ඨා ධම්මික භිතනි දබ්බ සමහාගෙ විස, අසීමඤ්ඤං මහාවෙණුමහි පකත්තින සෙදිතචෙත්තනගං විස, වක්කං හදසං සකනං කිලොමකං පිහකං පප්පාසනනි ඉමෙ ජ කොආසා සුනකාර සරං විස හුටා උපආනනි, මනනිංසහස්සං අනතං ලොහිතදෙණ්ණං සංචෙලෙලො ධම්මික සරසප්පා විස, අනතගුණං පාදපුඤ්ජනකෙ සිබ්බිතරජ්ජකා විස, උදරිසං පරිස්සාවතෙ සිවිලබ්බිකණ්ඩුලං විස, කර්මං චෙණුපබ්බෙ පකත්තින සණ්ඩුමනනිකා විස, මන්තලග්ගං බමද්දිට්ඨා ධම්මික වතනාගෙ නණ්ඩුලපිඨපිණ්ඩා විස, මාදසවිධා ආපොධාතු පටිපාටිසා ධම්මික සු මාදසසු උදකස්ථවකෙසු සුරිතඋදකං විස හුටා උපආනි, අථානෙන ඔවාදුවජ්ජස්ස ආවිකත්තිනබ්බං, ආචරි යෙන කම්මආනංවිස අකම්මආනං විලක්ඛණං එනනනි න විසංවාදෙ

නබ්බං සාධු සප්පජිස පුබ්බෙ නසා ධාතු මනසිකාරෙ සොගොකතො
හවිසාති එතදෙව කම්මිඝානං තුසගං සප්පාසං ධාතුවසෙනෙව
සජ්ඣාසං කතෙහිති වතනබ්බො, තෙනාපි ධාතුවසෙනෙව සජ්ඣා
සො කාතබ්බො.

iv නත්‍රිදං මනසිකාරවුබ්බෙනෙව සජ්ඣාසවිධානං:- ඉධතිකු
කෙසා සිසං පටිසොනභිඤ්ඤා සිතවමෙම ඡන්දා, තෙ න ඡන්දනති මසං.
සිසං පටිසොනභිඤ්ඤා සිතවමෙම ඡන්දාති, සිසං පටිසොනභිඤ්ඤා සිත
වමමමපි නඡන්දනති කෙසා මසි ඡන්දාති, අවෙනනා එතෙ අබ්‍යාකතා
සුඤ්ඤා එවා පඤ්ඤානා පඨවිධාතු එසාති මනසිකරෙති, ලොමා
සරිරපටිසොනහතවමෙම ඡන්දා, තෙ න ඡන්දනති මසං. සරිර
පටිසොනහත වමම ඡන්දාති, සරිරපටිසොනහතවමමමපි නඡ
න්දනති ලොමා මසි ඡන්දාති, එතෙපි අවෙනනා, නවා අඛලිතං
අගෙනසු ඡන්දා, තෙ නඡන්දනති මසං අඛලිතං අගෙනසු ඡන්දාති,
අඛලිතං අගහාති පි නඡන්දනති නවා අමෙනසු ඡන්දාති, තෙපි
අවෙනනා, දහතා හනුකසිකෙ ඡන්දා, තෙ න ඡන්දනති මසං හනු
කසිකෙ ඡන්දාති, හනුකසිකමපි න ඡන්දනති දහතා මසි ඡන්දාති,
එතෙපි අවෙනනා, නවො නඡන්දනති සරිරං මසා පටිසොනබ්බනති,
සරිරමපි න ඡන්දනති අහං නවෙන පටිසොනබ්බනති, අසමපි අවෙ
තතො, මංසං න ඡන්දනති මසා සරිරං අනුලිතනනති, සරිරමපි
න ඡන්දනති අහං මංසෙන අනුලිතනනති, ඉදමපි අවෙනනං,
නභාරු න ඡන්දනති අහං අභිපුඤ්ඤං ආබ්භිඤ්ඤා සිතනති, අභි
පුඤ්ඤාපි න ඡන්දනති නභාරුභ්ලෙනාහං ආබ්භිඤ්ඤා, ඉදමපි
අවෙනනං, සිසං නඡන්දනති අහං ගිවසිකෙ පතිසිතනති, ගිවසි
කමපි නඡන්දනති මසි සිසංසිකං පතිසිතනති, ගිවසි නඡන්දනති අහං
පිසිකණ්ටකෙ පතිසිතනති පිසිකණ්ටසිකොපි ඤාපෙකං කපිසිකං.
ඤාපෙකං උග්‍රසිකං ඤාපෙකං පඤ්ඤාසිකං ඤාපෙකං ගොප්ඨසිකං නඡ
න්දනති අහං පණ්ණිකසිකෙ පතිසිතනති, පණ්ණිකසිකමපි නඡන්දනති
අහං ගොප්ඨසිකං උකඛිට්ඨා සිතනති ඤාපෙකං ගිවසිකං නඡ
න්දනති අහං සිසංසිකං උකඛිට්ඨා සිතනති,

පටිපාටිඤ්ඤාති සිතාති කොට්ඨා,
අනෙකසංඝසමිතො නකෙහිවි,
බ්‍රහ්මා නභාරුහි ජර්ම වොදිතො
අවෙනතො කසිකලිඛරුපමො.

ඉදමපි අවෙනනං, අභිමුඤ්ඤං චක්කං ඤාපෙකං මහංඋච්ඡිතං.
අවෙනනං අබ්‍යාකතං සුඤ්ඤං එවා පඤ්ඤානං පඨවිධාතුති මනසි
කරෙති, පිතනං සෙමනං ඤාපෙකං මුතනං අවෙනනං අබ්‍යාකතං
සුඤ්ඤං සුසගනං ආපොඤ්ඤාති මනසිකරෙති, ඉතම වෙ මහාතුංසන
පටිගහණනනාහං උදරෙ උසාදු තෙපොඤ්ඤා පාකවාහොති,
නාසාස උසාදු වාසොඤ්ඤා පාකවාහොති, ඉතම වතනාගෙ මහා

භූතෙ පටිගගණනනාං උපාදරුපං පාකටංගොති, මහාභූතං නාම උපාදරුපෙන පටිවජ්ජනං, උපාදරුපං මහාභූතෙන, සථා ආතපො නාම ජායාස පටිවජ්ජනො, ජායා ආතපෙන, එවමෙව මහා භූතං උපාදරුපෙන පටිවජ්ජනං, උපාදරුපං මහාභූතෙන, අථං ඵලං චතාරි මහාභූතාති තෙවිසති උපාදරුපාති රූපකකකොති රූපකකකිං පටිගගණනනාං ආසන්නවාරවසෙන අරුපිනො ඛනියා පාකටා ගොනති, ඉති රූපාරූපපටිගගණො පඤ්චකකියා ගොනති, පඤ්චකකියා වාදසායනනාතිගොනති, වාදසායනනාති අසාරසධාතුසො ගොනතිති ඛනියායනන ධාතුවසෙන යමකතාල කකකිං එලෙහෙනාවිස වෙකොසාසෙකකතානාමරුපංවචන්තපෙත්,

෭ සො ඉදං නාමරුපං න අහෙනු න අපච්චයා තිබ්බතං, සහෙනු සපච්චයා තිබ්බතං, කොපනං හෙනු කොපන පච්ච සොති උපපටිකකතො අවිජ්ජාපච්චයා නන්තාපච්චයා කමම පච්චයා ආහාරපච්චයා වාති නං පච්චයං වචන්තපෙධා අතිතෙපි පච්චයාවෙව පච්චයසමුප්පන්නධම්මාව අනාගතෙපි එතරහිපි පච්චයාවෙව පච්චයසමුප්පන්නධම්මාව නතො උඛං සතොතවා සුගග ලොවා නත්ති සුඛසඛිඛාරස්සඤ්ජා එවාති නිසු අබාසු කඛිං විතරති, අසං පන විපස්සනා සඛිඛාරසලකකණා ඤාතපටිඤ්ඤා නාම, එවං සඛිඛාරෙ සලකකතො සිතං පන භික්ඛුං දසබලං සාසනෙ මූලං ඔතිණ්ණං නාම ගොති පතිසා ලබා නාම, මූලසොනාපගොනා නාම ගොති නිසන්තතිගො, නථාරුපං පන උතුසප්පාසං සුගගල සප්පාසං ගොපන සප්පාසං ධම්මසවණසප්පාසං ලභිතො එකාසනෙ එකපලලඛනවාරගතො තිණිලකකණාති ආරෙපෙධා විපස්සනා පටිපාටියා සඛිඛාරෙ සමමසනො අරහතං ගණනාතිති ඉදං ධාතු වසෙන අතිතිවිසං භික්ඛුතො යාව අරහතො නිගමනං

23. i (ආවරියෙන, ඇජරහුවිසිත්; එසොතිකඬු, මේමහණනෙම; 0) කිනතිපන චතතබ්බොති, කුමක්කම් ඇස්වියයුත්තේදයත්? කොසාස වසෙන, කොටසුන්ගේ වශයෙන්; සජ්ඣායං, හැදෑරීම; කරොතිති, කර වසි; වතතබ්බො, ඇස්වියයුතු; කථං, කිසේයැයත්? කෙසකොසාසො, කෙස්කොටසෙකැ; ලොමකොසාසො, ලොම්කොටසෙකැ; ඉති, යනාදී නසිත්; සජ්ඣායං, හැදෑරීම; කරොතිති, කරවසි; වතතබ්බො, ඇස්විය යුතු; සවෙපන, ඉදිත්වනාති; එවා, මෙපරිද්දෙන්; කොසාසවසෙන, කොටස්විසිත්; සජ්ඣායං, හැදෑරීම; කරොතං, කරත්තාමු; අසං, ඒමහණහට; වණ්ණනො, වණ්ණවශයෙන්; උපසාති, වැටහේනම්; අථ, එසේ වණ්ණවශයෙන් වැටහුනුකල්හි; අනෙන, මේමහණහුවිසිත්; ඔවාද වරියං, ඔවාදෙන ඇජරහට; (ආවරිය, ආවායසීයත්වහත්ස; 0) අතං, මම; චතතිංසාකාරං, වාත්රිංශදකාර කම්සථානය; කොසාසවසෙන, කෙස් ඇ කොටස් විසිත්; සජ්ඣායං, හැදෑරීම; කරෙමි, කරමි; මයං පන, මට වනාති; වණ්ණනො, වණ්ණවශයෙන්; උපසාතිති, වැටහේයයි; ආවිකම්

නබ්බං, සැලකලියුතු; ආවරියෙන, ඔවාදෙන ඇපරහුච්ඡින්න; එතො, තෙල වැටහෙනුයේ; කම්මයානංචිය, කම්මහනක්මෙන්; අකම්මයානං, නො කම්මහනෙකැ; විලකඛණං, විරුඩුවූ හෝ වෙනස්වූ ලක්ෂණයෙකැ; ඉති, මෙසේ; න විසංවාදෙනබ්බං, වෙනස්කොට නොකිවයුතු; සප්පුරිස, සත් පුරුෂය; සාධු, මැනවි; පුබ්බෙ, පූජිතයෙහි; නයා, තාවිසින්; වණණ කාසිණෙ, වණ්ණාකාසනයෙහි; පරිකම්මං, පිරිමිකිස; කතපුබ්බං, කළ විරුයේ; හවිසසති, වන්නේය; එතදෙවනම්මයානං, තෙල කම්මහනමැ; භුග්ගං, නට; සප්පායං, සහප්‍රායවෙයි; (සැහෙයි යු සේයි) වණණවසෙ නෙව, වණ්ණවශයෙන්ම; සජ්ඣායං, හැදෑරීම; කරුහිති, කරවයි; වත්තබ්බො, ඇස්වියයුතු; තෙනාපි, ඒමහණහු විසිනුදු; වණණවසෙ නෙව, වණ්ණවශයෙන්ම; සජ්ඣායො, හැදෑරීම; කාතබ්බො, කටයුතු; එවා, මෙකී නසින්; කරුනෙනා, කරන්නාවූ; සො, ඒමහණනෙම; අජ්ඣිකතං, නමාසනන්හි; නිලකා, නිලකසිණයැ; පිතකා, පිතකසිණයැ; ලොභිතකා, ලොභිතකසිණය; ඔදුතං, ඔදුතකසිණයැ; ඉති චතොර වණණකසිණානි, යනමේ සතර වණ්ණාකාසනයන්; ලහති, ලබයි; කථං, කෙසේ ලබාදෙන්න?; හි, ඒ විසාරකෙරෙමි; කෙසලොමපිතෙනසුචෙව, කෙස් ලොම් පිත් කොටස්හිත්; අකඛිනං, අකඞ්ඤිත්තේ; කාලකථානෙව, කළපැහැතිතෙනැත්; වණණං, පැහැ; නිලංනිලංඉති, නිලැයි නිලැයි; මනසිකරොන්තසස, මෙනෙහිකරන්නාවූ; නසස, ඒමහණහට; චතුකක පඤ්චකජ්ඣානානි, චතුෂක පඤ්චක ධර්මයෝ; උපපජ්ජනති, උපදිත්; ඤානං, දැනැ; පාදකංකථා, පාදකකොටැ; හෙවත්-කරුණකොටැ; විපසසනං, විදගීනාව; පඨපෙත්වා, පිහිටවා; (විදසුන්වඩායුසේයි) අර හතනං, රුත්පලට; පාපුණානි, පැමිණෙයි; පන, පක්ෂානතරයෙක්වේ; මෙදසම්, මෙදයෙහිත්; අකඛිනං, අකඞ්ඤිත්තේ; පිතකථානෙව, රත්වත් තෙනැත්; වණණං, පැහැ; පිතක පිතකං ඉති, රත්වණැයි රත්වණැයි; මනසිකරොන්තසස, මෙනෙහිකරනුවහට; චතුකක පඤ්චකජ්ඣානානි, චතුෂක පඤ්චක ධර්මයෝ; උපපජ්ජනති, උපදිත්; ඤානං, දැනැ; පාදකංකථා, පාදකකොටැ; විපසසනං, විදගී නාව; පඨපෙත්වා, පිහිටවා; අරහතනං, රුත්පලට; පාපුණානි, පැමිණෙයි; පන, පක්ෂානතරයෙක්වේ; මංසලොභිතෙසු, මංසලොභිතයන්හිත්; අකඛිනං, අකඞ්ඤිත්තේ; රත්තථා නෙව, රත්පැහැති තෙනැත්; වණණං, පැහැ; ලොභිතකා ලොභිතකා ඉති, රත්වණැයි රත්වණැයි; මනසිකරොන්තසස, මෙනෙහිකරනුවහට; චතුකක පඤ්චකජ්ඣානානි, චතුෂක පඤ්චක ධර්මයෝ; උපපජ්ජනති, උපදිත්; ඤානං, දැනැ; පාදකංකථා, පාදකකොටැ; විපසසනං, විදගී නාව; පඨපෙත්වා, පිහිටවා; අරහතනං, රුත්පලට; පාපුණානි, පැමිණෙයි; පන, පක්ෂානතරයෙක්වේ; නබ දන්ත වම්මඅභිසු, නිස දත් සම් ඇටවලත්; අකඛිනං, අකඞ්ඤිත්තේ; පණ්ඩරථානෙව, පණ්ඩර පැහැති තෙනැත්; වණණං, පැහැ; ඔදුතං ඔදුතංඉති, සුදුවණැයි සුදුවණැයි; මනසිකරොන්තසස, මෙනෙහි කරනුවහට; චතුකක පඤ්චකජ්ඣානානි, චතුෂක පඤ්චක ධර්මයෝ, උපපජ්ජනති, උපදිත්; ඤානං, දැනැ;

පාදකංකත්වා, පාදකකොටැ; විපස්සනං, විදර්ශනාව; පඨපෙත්වා, පිහිටිවා; අරහත්තං, රුක්පලට; පාපුණාති, පැමිණෙයි; ඉදං, මෙකියනලදුයේ; වණ්ණවසෙන, වණ්ණවශයෙන්; අභිනිවිඨස්ස, අභිනිවේශය කළාවූ; හෙවත්-සමප්පිදර්ශනා භාවනාවට වන්නාවූ; භික්ඛුනො, මහණහුගේ; යාවඅරහත්තා, රුක්පලදක්වා; නිගමනං, නිගමනයයි; හෙවත්-නිශ්ශාවසානයයි.

23. ii කොට්ඨාසවසෙන, කෙස්ඇකොටපුන්ගේවශයෙන්; සඤ්ඤායං, හැදෑරීම; කරොන්තස්ස, කරන්නාවූ; අපරස්ස, අනිකකුහට; පටිකකුලනො, පිළිකුල්විසින්; උපසාති, වැටහේ; අථ, එසේ පිළිකුල්විසින් වැට හෙනකල්හි; අනෙත, මෙමහණහුවිසින්; ඔවාදාවරියස්ස, ඔවාදෙන ඇප්රහට; ආවිකත්තබ්බං, සැලකළයුතු; ආවරියෙන, ඔවාදෙන ඇප්රහු. විසින්; එතං, තෙලවැටහෙනුයේ; කමමසානංවිශ, කමටහනක්මෙන්; අකමමසානං, නොකමටහනෙකැ; විලකඛණං, විරුඬවූ හෝ වෙනස්වූ ලක්ෂණයෙකැ; ඉති, මෙසේ; නවිසංවාදෙනබ්බං, වෙනස්කොට නොකිව යුතු; සපපුරිස, සත්පුරුෂය; සාධු, මැනවි; පුබ්බෙ, පූර්වකමයෙහි; තයා, තාවිසින්; පටිකකුලමනසිකාරෙ, ප්‍රතිකුලමනසකාරයෙහි; යොගො, අභියෝගයැ හෝ වැර; කතො, කරනලද්දේ; භවිස්සාති, වන්නේය; එතදෙවකමමසානං, තෙල කමටහනම; තුස්සා, තව; සංඝායං, සහප්‍රාය වෙයි; (සැහෙයි) පටිකකුලවසෙනෙව, පිළිකුල්විසින්ම; සඤ්ඤායං, හැදෑරීම; කරොතිති, කරවයි; වත්තබ්බො, ඇස්වියයුතු; තෙනාපි, ඒමහණහු විසින්හුදු; පටිකකුලවසෙනෙව, පිළිකුල්විසින්ම; සඤ්ඤායො, හැදෑරීම; කාතබ්බො, කටයුතු; කෙසානාම, කෙස්හුනම්; අපඤ්ඤා, පතයාවෙනැ පමුණුවන්ට අයුතුවනහෙයින් අමනෝඥයහ; (පිළිකුල්යහ යුසේසි) දුග්ගති, දුගදඇතියහ; ජෙගුච්ඡා, නිශ්චිතයහ; පටිකකුලා, පිළිකුල්යහ; ඉතිඑවා, මෙනයිත්; පටිකකුලවසෙන, පිළිකුල්විසින්; සඤ්ඤායං, හැදෑරීම; කරොන්තස්ස, කරන්නාවූ; තස්ස, ඕහට; පටිකකුලාරමමණෙ, පිළිකුල් අරමුණෙහි; පඨමඤ්ඤානං, පළමුවන දෑහැන; නිබ්බත්තති, උපදී; සො, ඒමහණනෙම; ඤානං, දෑහැන; පාදකංකත්වා, පාදකකොටැ හෙවත්-කරැණුකොටැ; විපස්සනං, විදර්ශනාව; පඨපෙත්වා, පිහිටිවා; අර හත්තං, රුක්පලට; පාපුණාති, පැමිණෙයි; ඉදං, මෙකියනලදුයේ; පටිකකුලවසෙන, පිළිකුල්විසින්; අභිනිවිඨස්ස, අභිනිවේශය කළාවූ; හෙවත්-සමප්පිදර්ශනා භාවනාවට වන්නාවූ; භික්ඛුනො, මහණහුගේ; යාවඅරහත්තා, රුක්පලදක්වා; නිගමනං, නිගමනයයි; හෙවත් නිශ්ශාවසානයයි.

23. iii කොට්ඨාසවසෙන, කෙස්ඇකොටපුන්ගේවශයෙන්; සඤ්ඤායං, හැදෑරීම; කරොන්තස්ස, කරන්නාවූ; අපරස්ස, අනිකකුහට; ධාතුනො, ධාතුවශයෙන්; උපසාති, වැටහේ; ධාතුනො, ධාතුවශයෙන්; උපඨ හන්තං, වැටහෙන්නක්; කිදිසංහුත්වා, කිදග්වැ; (කෙබඳුවූ ස්වභාවයක් ඇතිවැ යුසේසි) උපසාති, වැටහේද; ඉති, මෙසේ ප්‍රශ්නකිරීමයි; තාව,

ලොමාදිත්ව පළමු; කෙසා, කෙස්සු; වමම්කමත්කෙ, වලම්කමස්සකයෙහි; හෙවත්-තුඹස මතුපිට; ඡන්තකුණස් කිණකානිවියනුයා, හටගත් ඉපස් තණමෙන්වැ; (හටගත් ක්ෂුද්‍රතණමෙන්වැ; යනු යොජනායි) උපස හනනි, වැටහෙත්; ලොමා, ලොම්න; පුරුණගාමසානෙ, පැරණිවූ ගම් පියෙස්සි; (පාඨගම්පලාහෝසි) ඡන්තදබ්බානිණකානිවිය, හටගත්තිතණ මෙන්වැ; (උපසහනනි, වැටහෙත්; 0) නබා, නියපොත්තෝ; දණ්ඩ කෙසු, දඩුකැබලිවල; ස්පිතමධුකඵලසිකොසකාවිය, තබනලද මධුක ඵලාසිකොසයන් මෙන්වැ; හෙවත්-තුඹ මීගෙහිඇට පිටපොතුමෙන් වැ; (උපසහනනි, වැටහෙත්; 0) දන්තා, දෙතිස් දත්ත; මන්තිකාපිණෙක, මැටිපිණෙක; පවෙසෙයා, රුවා; ස්පිතඅලාබ්බිජානිවිය, තුඹ ලබ්බිජු මෙන්වැ; (උපසහනනි, වැටහෙත්; 0) තවො, තික්තම්ලද සමතෙමේ; විණාපොකකිරකෙ, විණාදොණියෙක; (ඇමපොත්ති විණාපබ්බකෙසි පාසයි) පරියොනඩ අලලගොවමං විය, වළදනාලද අපත් ගෙරිසමක් මෙන්වැ; (උපසානි, වැටහේ; 0) මංසා, මාංසයනෙමේ; හිත්තියං, හිත්තියෙක; අනුලිත්තමන්තිකාවිය, අලෙවිදුන් මැටිමෙන්වැ; (උපසානි, වැටහේ; 0) නහාරා, ශිරුසනායුසංකිසානවූ නහරවැල්ල; දබ්බසමාර බඩවලලිවිය, දූවදඩු උපකරණබැඳි වැල්මෙන්වැ; (උපසහනනි, වැට හෙත්; 0) අසී, ඇට; උසාපෙයා, ඔසවා; ස්පිතහිත්තිදබ්බසමාරොවිය, තුඹ බිතුදූවදඩු උපකරණ මෙන්වැ; (උපසානි, වැටහේ; 0) අසී මිඤ්ජං, ඇට මිදුළුනෙමේ; මහාවෙණුමහි, මහනුණනලෙක; පකඛිත්ත සෙදිත වෙත්තයගාවිය, බහනලද හිවූ චේබ්බක්මෙන්වැ; (උපසානි, වැටහේ; 0) වකකා, වකුගඩය; හදයා, හාදයමාංසය; යකනා, අක්මාය; කිලො මකා, දලබවය; පිහකා, බඩදිවය; පප්පාසා, පපුමසය; ඉති ඉමෙ ඡ කොසාසා, යන මේස කොටස්නු; සුන්කාර සරංවිය නුයා, ප්‍රාණිවධස්ථා නයක්මෙන්වැ; නොහොත්- සත්වසානනය කරනුවකුගේ ගෙයක් මෙන්වැ; (උපසහනනි, වැටහෙත්; 0) වන්තිංස හස්ථං, දෙතිස්අතක් ඇත් තාවූ; අන්තා, අතුණුනෙමේ; ලොහිතදොණියං, රුහිරුදෙණෙක; සං වෙලෙයා, දරණගසා; ස්පිතසරසපොවිය, තුඹ ගරවිල්ලකු මෙන්වැ; (උපසානි, වැටහේ; 0) අන්තතුණං, අතුණුබහනනෙමේ; පාදපුඤ්ජනකෙ, පාපිස්නා බිස්සෙක්හි; සිබ්බිතරජ්ජුකාවිය, හිවනලද රොදුමෙන්වැ; (ගෙත් තම්කළ රුහැන්මෙන්වැ යුසේසි. උපසානි, වැටහේ; 0) උදරියං, උදරිය නෙමේ; හෙවත්-ආමාශයස්ථ ආහාරයනෙමේ; පරිසාඨානෙ, පටපෙර හනෙක; සිවිලබ්බිතණ්ණුලංවිය, ලිහිල්කොටැබැඳි සහලක්මෙන්වැ; (උපසානි, වැටහේ; 0) කරිසා, පකාහාරනම්ලද වජිස්සනෙමේ; වෙණු පබ්බෙ, හුණනලෙක; (හුණපුරුකෙකැයුසේසි) පකඛිත්තපණ්ණුමන්තිකා විය, බහනලද පඬුවන්මැටිමෙන්වැ; (උපසානි, වැටහේ; 0) මජ්ඣලබ්භං, මජ්ඣසකනෙමේ; හෙවත්- හිස්මුල්නෙමේ; ඔමද්දිකා, පහතට ඔබා; ස්පිතා, තුඹ; වහනාරෙ තණ්ණුල පිඨපිණ්ඩිකාවිය, සිවි සහල්පිටි පිඬු මෙන්වැ; (උපසානි, වැටහේ; 0) වාදසව්ධා, දොළොස් ප්‍රකාරවන්වූ; ආපොධාතු, අබ්ධාතුනොමෝ; පටිපාටියා, පිළිවෙළින්; ස්පිතෙසු, තැඹු;

වාදසසු උදසස්ථාවකෙසු, දෙලසක් දියමලාවනි; පුරිත උදකංචිය හුතා, පිරු දියක්මෙන්වැ; උපසාති, වැටහේ; (ඉති විසසජ්ජනා, මෙසේ විසදීමයි; 0) අථ, එසේ වැටහෙනකල්හි; අනෙත, මේමහණහු විසින්; ඔවාදවරියසස, ඔවාදෙන අඤ්ඤා; ආවිකානිකානි, සැලකලයුතු; ආවරියෙන, ඔවාදෙන අඤ්ඤාවිසින්; එතං, තෙලවැටහෙනුයේ; කමමසා නංචිය, කමවහනක්මෙන්; අකමමසානං, නොකමවහනෙකැ; විලකිණං විරුඬිචුහෝ වෙනස්වූ ලක්ෂණයෙකැ; ඉති, මෙසේ; නවිසංවාදෙනානි, වෙනස්කොට නොකිවයුතු; සපුරිස, සත්පුරුෂය; සාධු, මැනවි; පුබ්බ, පුළුල්තමයෙහි; නයා, නාවිසින්; ධාතුමනසිකාරො, ධාතුමනසකාරයෙහි; යොගො, අභියෝගයැ හෝ වැර; කතො, කරනලද්දේ; හවිසසති, වන්නේය; එතදෙව කමමසානං, මේකමවහනමැ; භුග්ගං, තව; සපසායං, සකප්පායවෙයි; (සැහෙයි) ධාතුවසෙනෙව, ධාතුවශයෙන්ම; සජ්ඣායං, හැදෑරීම; කරොතිති, කරවයි; වතතබ්බො, අඤ්ඤා යුතුයි; තෙනාපි, ඒමහණහු විසින්හුදු; ධාතුවසෙනෙව, ධාතුවශයෙන්මැ; සජ්ඣායො, හැදෑරීම; කාතබ්බො, කටයුතු

23. iv තත්ත, ඒකොදධාතූනි; ඉදං, මේ වක්ෂ්‍යමාණවූයේ; මනසි කාරමුඛෙනෙව, මනසකාරවාරයෙන්ම; සජ්ඣායෙවිධානං, හදාරන විධියයි; ඉධ, මෙසේයෙනි; භික්ඛු, මහණතෙමේ; කෙසා, කෙස්ස; සිසං, හිස; පරියොනානිකා, වැලඳගෙනැ, හෙවත්-වසාගෙනැ; සිතවමෙම, සිටිනාසමෙහි; ඡාතා, වූහ; තෙ, ඒකෙස්ස; මයං, ඇපි; සිසං, හිස; පරියොනානිකා, වැලඳගෙනැ; සිතවමෙම, සිටිනාසමෙහි; ඡාතාති, වූමහසි; නජානනි, නොදනිත්; සිසං, හිස; පරියොනානිකා, වැලඳගෙනැ; සිතවමෙම, සිටිනාසමද; කෙසා, කෙස්ස; මයි, මාකෙරෙහි; ඡාතාති, වූහසි; නජානනි, නොදනි; එතෙ, තෙලකෙස්සය හිසවසාසිටිනා සමය යන භූතභෞතිකයෝද; අවෙනනා, වෙනනාරතිතයහ; හෙවත්-වසාපාර රතිතයහ; අබ්‍යාකතා, අබ්‍යාකාන රුශියෙහි පයඝාපනන වනුයහ; සුඤ්ඤා, ආත්මභූත වනුයහ; ඵඨා, සතබ්බයහ, හෙවත්-දූර්වලතයහ; පක්ඛිනා, ගණ්ඨොල්ලාපිත් පනලවනුයහ; එසා, මේ කොසාසජ්ජනි තොමෝ; පඨවිධාතූති, පෘථිවිධාතූතොමෝයි; මනසිකරොති, මෙනෙහි කෙරෙයි; ලොමා, ලොමිහු; සරිපරියොනනනවමෙම, සිරුර වසාගෙනැ සිටිසමෙහි; ඡාතා, වූහ; තෙ, ඒ ලොමිහු; මයං, ඇපි; සරිපරියොනනන වමෙම, සිරුරවසාසිටිසමෙහි; ඡාතාති, වූමහසි; නජානනි, නොදනිත්; සරිපරියොනනනවමෙම, සිරුරවසාසිටිසමද; ලොමා, ලොමිහු; මයි, මාකෙරෙහි; ඡාතාති, වූහසි; නජානනි, නොදනි; එතෙපි, තෙල භූත භෞතිකයෝද; අවෙනනා, වසාපාර රතිතයහ; පෙපෙකා, නිස පොතුහු; අභ්‍යුලිනං, විංශතසඛ්‍යලිත්තේ; අග්ගෙසු, අක්ඛිට්ඨවල; ඡාතා, වූහ; තෙ, ඒවිසිතිපොතුහු; මයං, ඇපි; අභ්‍යුලිනං, විංශතසඛ්‍යලිත්තේ; අග්ගෙසු, අක්ඛිට්ඨවල; ඡාතාති, වූමහසි; නජානනි, නොදනිත්; අභ්‍යුලිනං, විංශතසඛ්‍යලිත්තේ; අග්ගානිපි, අක්ඛිට්ඨද; නබා, නිසපොතුහු; අග්ගෙසු, අපකෙරෙහි; ඡාතාති, වූහසි; නජානනි, නොදනිත්; තෙපි,

ඒ භූතභෞතිකයෝද; අවෙකනා, ව්‍යාපාර රහිතයහ; දන්තා, දෙතිස් දත්ත; හනුකසිකෙ, හනුඇටයෙහි; ජාතා, වූහ; තෙ, ඒ දෙතිස්දත්ත; මයා, ඇපි; හනුකසිකෙ, හනුඇටයෙහි; ජාතාති, වූමිහයි; නජානනාති, නොදන්නා; හනුකසිකමපි, හනුඇටතෙමේද; දන්තා, දෙතිස් දත්ත; මයි, මාකෙරෙහි; ජාතාති, වූහයි; නජානනාති, නොදනී; එතෙපි, තෙල භූතභෞතිකයෝද; අවෙකනා, ව්‍යාපාර රහිතයහ; තවො, තික් නම් ලද සමතෙමේ; සරිරං, සිරුර; මයා, මාවිසින්; පරියොනඛනනි, වැලඳ ගන්නාලද්දයි; හෙවත්-වසාගන්නාලද්දයි; නජානනාති, නොදනී; සරිරමපි, සිරුරතෙමේද; අහං, මම; තවෙන, සමින්; පරියොනඛනනි, වසාගන්නා ලදිමයි; නජානනාති, නොදනී; අයමපි, මේ සමද; නොහොත්-මේ භූත භෞතික ධර්මජාතයතෙමේද; අවෙකනො, ව්‍යාපාර රහිතය; මංසා, මාංසයතෙමේ; මයා, මාවිසින්; සරිරං, සිරුර; අනුලිත්තනනි, අලෙවි දෙනලද්දයි; නජානනාති, නොදනී; සරිරමපි, සිරුරතෙමේද; අහං, මම; මංසෙන, මසින්; අනුලිත්තනනි, අලෙවිදෙන ලදිමයි; නජානනාති, නොදනී; ඉදමපි, මේ මාංසයතෙමේද; නොහොත්-මේ භූතභෞතික ධර්මජාතයතෙමේද; අවෙකනං, ව්‍යාපාර රහිතය; නහාරු, නහරතෙමේ; අහං, මම; අසිපුඤ්ජං, අසපිපුඤ්ජය; හෙවත්-ඇටසැකිලිය; ආබක්ඛිතා, වෙළාගෙන; සිතනනි, සිටියෙමිසි; නජානනාති, නොදනී; අසිපුඤ්ජාපි, ඇටසැකිලියතෙමේද; අහං, මම; නහාරුජාලෙන, නහරදැලින්; ආබක්ඛාති; වෙළනලදිමයි; නජානනාති, නොදනී; ඉදමපි, මේ නහර තෙමේද; නොහොත්-මේ භූතභෞතිකධර්මජාතයතෙමේද; අවෙකනං, ව්‍යාපාර රහිතය; සිසඝි, හිස්කබල්ඇටතෙමේ; අහං, මම; ගිවඝිකෙ, ගලඇටයෙහි; පතිසිතනනි, පිහිටියෙමිසි; නජානනාති, නොදනී; ගිවඝි කමපි, ගලඇටතෙමේද; මයි, මාකෙරෙහි; සිසඝිකා, හිස්කබල්ඇට තෙමේ; පතිසිතනනි, පිහිටියෙමිසි; නජානනාති, නොදනී; ගිවඝි, ගලඇට තෙමේ; අහං, මම; පිඝිකණ්ටකෙ, පිටිකටුවෙහි; පතිසිතනනි, පිහිටි යෙමිසි; නජානනාති, නොදනී; පිඝිකණ්ටකොපි, පිටිකටුඇටතෙමේද; පෙ, කට්ඨිකං, කට්ඨිකෙමේ; පෙ, උරසිකං, කලවේඇට තෙමේ; පෙ, ජඝඝිකං, දහඇටතෙමේ; පෙ, ගොප්ඨිකං, ගොප් ඇටතෙමේ; අහං, මම; පණ්ණිකසිකෙ, විච්ඡාටයෙහි; පතිසිතනනි, පිහිටියෙමිසි; නජානනාති, නොදනී; පණ්ණිකසිකමපි, විච්ඡාටතෙමේද; අහං, මම; ගොප්ඨිකං, ගොප් ඇටය; උකඛිපිතා, ඔසවා; සිතනනි, සිටියෙ මිසි; පෙ, ගිවඝිකං, ගලඇටතෙමේ; අහං, මම; සිසඝිං, හිස්කබල් ඇටය; උකඛිපිතා, ඔසවා; සිතනනි, සිටියෙමිසි; නජානනාති, නොදනී;

අසීනි, අසනි; පටිපාටියා, පිළිවෙලින්; කොටියා, අක්මුල්කෙළවර විසින්; සිතාති, පිහිටියහ; (සො*අසී උඤ්ජා, ඒ අසපි පුඤ්ජය තෙමේ; 0) අනෙකසක්ඛියමිතො, නොඑක් සක්ඛියානසත්තකරණකොට ගෙන සඝ්ඝවනය වූයේය; නොහොත්-නොඑක් සවනස්ථානයන්විසින් සමකකරනලද්දේය; කෙහිවි, අන්තිසි වස්තුවකින්; න, නොගලපන ලද්දේය; 0, නොහොත්-කෙහිවි, කිසි වැල්බහන් ඇ වෙනකින්; න,

නොබිඳිනලද්දේය;ඔ * ; නහාරුහි, නහරවැලින්; බකො, බදනාලද්දේය; ජරය, ජරාවටිසින්; වොදිනො, මරණයට ඉදිරිපත්කිරීම් වශයෙන් මෙහෙයනලද්දේය; අවෙනනො, සිහිවිලි නැත්තේය; හෙවත්-ව්‍යාපාර රහිතවනුය; කඨකලිඛරුපමො, දරකඛක්ඛා සමවන්නේය;

ඉදමපි, මේ නිස්කබලේ ඇටතෙමේද; නොහොත්-මේ භූත භෞතික ධර්මජාතයතෙමේද; අවෙනනං, ව්‍යාපාර රහිතය; අසීමිඤ්ජං, ඇටමිදුළුතෙමේ; වකකං, වකුගඩතෙමේ; පෙමසමනථලුඛං, මසුනිසක තෙමේ; අවෙනනං, ව්‍යාපාර රහිතය; අබ්‍යාකනං, අව්‍යාකාන රුශියෙහි පශ්ඨාපනත වනුය; සුඤ්ඤං, සත්‍යබුද්ධාන වනුය; ථංඛං, ස්‍රාවස්ත වනුය; හෙවත් දූෂිතවනුය: පඤ්ඤා, ගණබොල්ලැවින් පහල වනුය; පඨවි ධාතුහි, පෘථිවිධාතුනොමෝසි; මනසිකරෙති, මෙනෙහි කෙරෙයි; සිත්තං, පිතතෙමේ; සෙමනං, සෙමතෙමේ; පෙමුත්තං, මුත්තතෙමේ; අවෙනනං, ව්‍යාපාර රහිතවනුය; අබ්‍යාකනං, අව්‍යාකාන රුශියෙහි පශ්ඨාපනත වනුය; සුඤ්ඤං, සත්‍ය බුද්ධාන වනුය; සුසගනං, ද්‍රවගත යෙක් වනුය; හෙවත්-සුසබ්බෙක් වනුය; ආපොධාතුහි, අබ්ධාතු නොමෝසි; මනසිකරෙති, මෙනෙහි කෙරෙයි; ඉමෙ ච මහාභූතෙ, මේ පෘථිව්‍යබ්ධි ධාතුසංඛ්‍යාත උභයමහාභූතයන්; පරිග්‍රහණහනං, පරිග්‍රහය කරනුවහට; හෙවත්-මෙනෙහි කරනුවහට; උදරෙ, කුකුළු යෙහි; උසුදා, උසුනනවූ; තෙජොධාතු, තෙජොධාතුනොමෝ; පාකටා හොති, පහලවේ; නාසාය, නැහැයෙහි; උසුදා, උසුනනවූ; වායො ධාතු, වායොධාතුනොමෝ; පාකටාහොති, පහලවේ; ඉමෙ චතතාරෙ මහාභූතෙ, මේ සතරමහාභූතයන්; පරිග්‍රහණහනං, මෙනෙහි කර නුවහට; උපාදරුපං, උපාදයරූපයතෙමේ; පාකටාහොති, පහලවේ; මහාභූතංනාම, මහාභූතරූපයනම්; උපාදරුපෙන, උපාදයරූපයෙන්; පරිච්ඡින්නං, පිරිසිඳිනාලදය; උපාදරුපං, උපාදයරූපයතෙමේ; මහා භූතෙන, මහාභූතරූපයෙන්; (පරිච්ඡින්නං, පිරිසිඳිනාලදය;ට) යථා, යම්සේ; ආතපො නාම, අවිච නම්; ඡායාය, සෙවනැල්ලෙන්; පරිච්ඡින්නං, පිරිසිඳිනාලදද; ඡායා, සෙවනැල්ල; ආතපෙන, අවිචෙන්; (පරිච්ඡින්නං, පිරිසිඳිනාලදද;ට) එවමෙව, එපරිද්දෙන්ම; මහාභූතං, මහාභූතරූපයතෙමේ; උපාදරුපෙන, උපාදයරූපයෙන්; පරිච්ඡින්නං, පිරිසිඳිනාලදය; උපාදරුපං, උපාදයරූපයතෙමේ; මහාභූතෙන, මහා භූතරූපයෙන්; (පරිච්ඡින්නං, පිරිසිඳිනාලදය;ට) අථ, ඉක්බිතිවෙන්; එවං, මෙකිනසින්; චතතාරිමහාභූතානි, සතරමහාභූතයන්; තෙවිසති උපාදරුපානි, තෙවිසි උපාදයරූපයන්; රූපකඛකොති, රූපසකකි නම්වෙයි; රූපකඛකං, රූපසකකිය; පරිග්‍රහණහනං, පරිග්‍රහය කරනුවහට; හෙවත්-මෙනෙහි කරන්නාවූ; අසු, ඒමහණහට; ආයත නවාරවසෙන, ආයතනවාරයන්ගේ වශයෙන්; අරුපිනොබකො, අරු පිටු සකකියෝතුමු; පාකටාහොනති, පහලවෙන්; ඉති, මෙපරිද්දෙන්; රූපාරූපපරිග්‍රහො, රූපාරූපධර්මයන් විවෙචනයතෙමේ; (පරිග්‍රහය කටවිටු රූපාරූප ධර්මතෙමේට) පඤ්චකකි, පඤ්චකකි නම්නු;

හොනති, වෙත්; පඤ්ඤාකකුසා, පඤ්ඤාසකකුසායෝ නුමු; වාදසායනනානි, දෙළොස් ආයතන නම්හු; හොනති; වෙත්; වාදසායනනානි, දෙළොස් ආයතනයෝ නුමු; අභාරසධාතුයො, අටළොස් ධාතුනුනම්; හොනති, වෙත්; ඉති, මෙසේ; ධ්වනියතන ධාතුවසෙන, සකකුසායතන ධාතූන්ගේ වශයෙන්; යමකතාලකකුසා, යමානල්කදක්; හෙවත්- ඉරට්ට නල් කදක්; ඵාලෙතොතාපිය, පලනුවක්නු සෙයින්; වෙතොසාසෙකතා, දෙ කොටසින් කොටැ; නාමරූපං, නාමරූපය; වචනපෙති, වචනපානය කෙරෙයි;

23. v සො, ඒ මහණනෙම; ඉදංනාමරූපං, මේ නාමරූපය නෙමේ; අහෙතු, හෙතු රහිතවූයේවැ; න (නිබ්බතනං), නුපන; අප්පච්චයා, ප්‍රත්‍යය යෙන් වෙන්වැ; න නිබ්බතනං, නුපන; සහෙතු, හෙතුසහිතවූයේ වැ; සප්පච්චයා, ප්‍රත්‍යය හා එක්වීමෙන්; නිබ්බතනං, උපන; අස්ස, ඒ නාම රූපයාගේ; හෙතු, හෙතුව; කොපන, කවරේද; පච්චයො, ප්‍රත්‍යයැ; කොපන, කවරේද? ඉති, මෙසේ; උපපරිකකතො, වච්චඛා පිරික්ස නුයේ; අවිජ්ජාපච්චයා, අවිජ්ජාප්‍රත්‍යය ශක්තියෙනුද; තණ්හාපච්චයා, තාණ්හාප්‍රත්‍යය ශක්තියෙනුද; කම්මපච්චයා, කම්මප්‍රත්‍යය ශක්තියෙනුද; ආහාරපච්චයාව, ආහාරප්‍රත්‍යය ශක්තියෙනුද; (නාමරූපංනිබ්බතනං) ඉති, නාමරූපය උපනැයි; තස්ස, ඒ නාමරූපයාගේ; පච්චයං, ප්‍රත්‍යය; වචන පෙනා, වචනපානය කොටැ; අතීනෙපි, අතීතකාලයෙහිද; පච්චයාවෙව, ප්‍රත්‍යයධර්මයෝත් වෙන්මය; පච්චයසමුප්පන්නධර්මාව, ප්‍රත්‍යය සමුත්පන්න ධර්මයෝත් වෙන්මය; අනාගතෙපි, අනාගතකාලයෙහිද; එතරහිපි, මේ වතීමාන කාලයෙහිද; පච්චයාවෙව, ප්‍රත්‍යයධර්මයෝත් වෙන්මය; පච්චයසමුප්පන්නධර්මාව, ප්‍රත්‍යය සමුත්පන්නධර්මයෝත් වෙන්මය; තතො, උඛං, ඒ ප්‍රත්‍යයප්‍රත්‍යයොත්පන්නධර්මයනට මත්තෙහිවූ; සතොවා, සතත්වයෙක් හෝ; පුග්ගලොවා, පුද්ගලයෙක් හෝ; නඤ්ඤි, නැත; සුඛ සංඛාර පුඤ්ජාඵවාති, අසමමුග්ග සංසාරධර්මසමුග්ගයෙක්මයයි; තිසු අඛාසු, භූතභවිෂ්ඨආචාර්යාසංඛාරානුමුත්තිධ අධිවයන්ති; කඛිං, සැකය; විතරති, ඉක්මවයි; සංඛාරසලලකණො, සංසාරධර්මයන් සැලකීමට කාරණවූ; අයංපනවිපස්සනා, මේ විදගීනාප්‍රඥ තොමෝ වනාහි; ඤාන පරික්ඛානාම, ඥානපරික්ඛානම; එවං, මෙයාකාරයෙන්; සංඛාරො, සංසාර ධර්මයන්; සලලකෙතිවා, සලකා; හෙවත්; - සමමගීනස කොටැ; සිතස්ස, සිටියාවූ; භික්ඛුනොපන, මහණනු විසින් වනාහි; දසබ්බසං, දසවිධ කායබල ඥානබල ඇති සඵලයන්වනන්සේගේ; සාසනෙ, සස්තෙහි; මූලං, මූල; ඔතිණ්ණං නාම, බැසගන්නාලද්දේ නම්; හොති, වේ; පතිසා, ප්‍රතිස්ථා තොමෝ; ලඛානාම, ලද්දිනම්වේ; නියතගතිකො, නියතගතික වූ; හෙවත්- නියතවූ සුගති ගති ඇති; වූලසොතාපනොනාමහොති, වූලසොතාපනනම් පුද්ගලයාවේ; පන, පක්‍ෂානතරයෙක් කියනු ලැබේ; තථාරූපං, තදනුරූපවූ; හෙවත් විදසුන් වැඩීමට නිසිවූ x; තොහොත්- රත්පල ලැබීමට නිසිවූ; උතුසප්පායං, සාතුසප්පායය; පුග්ගලසප්පායං, පුද්ගලසප්පායය; හොජනසප්පායං, හොජනසප්පායය; ධර්මසවණ

සප්පායං, ධම්මවුත්තසප්පායය; ලභිකාං, ලාභ; එකාසනෙ, එක්අස්නෙකැ; එක පලලභිකවාරගතො, එක්වරෙකැ පලලබ්ඳ හිදිනා ඉරියව් වටනේ; (එකපලලභිකවාරගතො යි පැහැන පාඨය නොමැනවි) නිණිලකකණානි, තිලකුණු; ආරුපෙත්වා, නගා; විපස්සනාපටිපාටියා, විදසුන් පිළිවෙළින්; සංකාරෙ, සංස්කාරධර්මයන්; සමසනෙතා, සංමගීනය කරන්නේවැ; අරහතං, රුක්පලය; ගණහානි, ගනි; (ඉති කුණ්ඩල පඤ්ඤායයි) ඉදං, මෙකියනලද්දේ; ධාතුචසෙන, පාඨව්‍යාදි ධාතුචයෙන්; අභිනිවිසංසං, අභිනිවෙශය කලාවූ; හෙවත්- සමථවිදගීනා භාවනාවට වන්නාවූ; භික්ඛුනො, මහණහුගේ; යාවඅරහතා, රුක්පලදක්වා; නිගමනං, නිගමනයයි; හෙවත් නිණියාවසානයයි.

* ජනශාට නොහොඹිත්තූයි අප්පකුං නම ජනශාවෙන පමුණු වන්ට අයුතුයහ පිළිකුල්කටැටියහයි කියනලද්දේවේ. ජනං න අරහන්ති අප්පකුං ජනෙ පච්චෙසෙතු. අයුතා ජගුවජ්ජියාති වූතං හොති (මු. පි.)

* “සුනකාරසරනති හතනපච්චනගෙහං” යි යොජනාවේ කළ විවරණයද මුමව්‍යාඛ්‍යායෙහි මුළුතැන් ගෙය මෙනැයි කළ විශකැනද විමසිය යුතුයි.

* “පටිපාටිසා’ඝිති” යන ගෙයෙහි පටිපාටියා අභිනි කොටියා සිතානි යි සමබ්‍රහ්මකටයුතු. මේ පෙදෙන් මේ අසම්මායෙහි කිසි ආතවයෙක් නම් නැත්තේය අසම්මුම වෙති. මේ සංකටනය තෙමේ අසම්පුරුෂ්ඨාත්‍රයෙක්ම යයි දක්වයි. ඒ අසම්පුරුෂ්ඨය තෙමේ නොඑක් සක්වලින් සමබ්‍රහ්මෙ යන අර්ථය “අනෙකසක්ඛිසමිතො” යන්නෙන් දක්වයි. “න කෙතිවි” යන්නෙන් අසම්පුරුෂ්ඨය වන තමා ගලපන්නකු හෝ අනුචිකානය වශයෙන් අසම්පුරුෂ්ඨය වන තමා බදින්නකු ප්‍රතිෂේධය කෙරෙයි; ජරාවෙන් මරණයට ඉදිරිපත් කිරීම් වශයෙන් මෙහෙයනලද අර්ථය සලකා “ජර්ඝ වොදිතො” යි කියනලදි. පටිපාටිසාඝිතිනි පටිපාටිසා අභිනි කොටිසා සිතානි, න එත්ත කොටි අතනා නාම අත්ථි, අභිනි එව අභිපුරුෂ්ඨතො එවායං සංකාපොති දසෙකි, අනෙකසක්ඛිසමිතොති අනෙකෙහි සක්ඛිති යමිතො සමබ්‍රහ්මෙ සො අභිපුරුෂ්ඨාති දසෙකි, න කෙතිවිති යමෙනං අතනානං පටිසෙධෙති, වොදිතො ජරාය මරණාභිමුඛගමනෙන වොදිතො (මු. පි.)

* නිලයා පිතයා සුභකියා දුග්ගකියා යනාදිවූ උපාදාය රූපයෙන් මහාභුතරූපය පිරිසිඳිනාලදි. නිශ්ශ්‍රයවූ මහාභුත රූපය ඇසුරුකලාවූ භොතිකයාගේ මහාභුතයාකෙරෙන් පිටතැ නොවන හෙයින් මහාභුත රූපය විසින් උපාදායරූපය පිරිසිඳිනාලදි, කියේ මැනෝ. මහාභුතං උපාදාරූපෙන පටිවජ්ජනං නිලං පිතං සුභකිං දුග්ගකිනති ආදිනා, උපාදාරූපං මහාභුතෙන තනනියසිතස්ස තස්ස තතො බතිඅභාවා යි (මු. පි.)

* මහාභූතං ජෛග්‍යග්‍යකිනි ආදිනා යන චිකාවචනය මහාභූතයන් නිශ්ශ්‍රය කොට ඇති බැවින් මහාභූතයන් නිසා නිලපිනාදි වශයෙන් සංහතවූ මිලිතවූ එක්වූ ගුණයෙහි නිලාදිව්‍යවස්ථානය වනුයෙන් කිංකිලං පිනනති ආදිනා සංඝාතො නිලාදිව්‍යවස්ථානං තංකිසං යනනා මහාභූතෙ උපාදයාති ආහ මහාභූතං ජෛග්‍යග්‍යකිනි ආදිනාති (අ.වි.)

* උපාදයරූපං මහාභූතෙන පරිච්ඡින්නනති යොජනා, තස්සාති උපාදරූපස්ස, තතොති මහාභූතතොයන අනුචිකා විවරණය බලා යට අම්බි නියායි.

* ප්‍රතිබිම්බය සුය්‍යාද්ධලොකය යන මොවුන්ගේ සුය්‍යාද්ධලොක ප්‍රත්‍යය කොට ඇති ප්‍රතිබිම්බොත්පාදක කොළාසය තෙම මවුනොවුන් විසින් පිරිසිදීම කරන බැව් ඇත. කියේ මැනෝ ජායානපානං ආනපපච්චය ජායපාදකභාගො අඤ්ඤමඤ්ඤපරිචේදකතා යි (මු.වි.) සුය්‍යාද්ධලොකය ප්‍රත්‍යය වූයේ මේ ප්‍රතිබිම්බයට නුසි යන නිමිත්තයකින් ප්‍රතිබිම්බයාගේ සුය්‍යාද්ධලොකය ප්‍රත්‍යය කොට ඇති කොළාසයද සුය්‍යාද්ධලොකයාගේ ප්‍රතිබිම්බය උපදවන්නාවූ කොළාසය ද යන දූතවිය යුත්තෙන් කොටස හා දනවන්නාගේ කොළාසය තෙම මවුනොවුන් විසින් පිරිසිදීමකරනබව යයි දක්වා: ජායාස ආනපපච්චය භාගො ආනපො පච්චසො එතිස්සාති ආනපස්ස ජායාස උපාදකභාගො ජායානපානං ආනපපච්චය ජායපාදකභාගො තෙන උපාදෙනබ්බ උපාදකභාගො අඤ්ඤමඤ්ඤපරිචේදකතාති දස්සෙති (අ.වි.)

* රූපසංකෘතිය පිරිහානුවහට ආයතනවාරවශයෙන් අරුපිටු සංකෘතියේ පහළවෙත් යනු රූපසංකෘතිය පරිහානිතවන බැවින් එහි ඇතුළත් වූ වක්‍ෂුරුදී ආයතනවාරයන්ගේ වශයෙන් ඒ ඒ වාරයන්හි ප්‍රමාණවූ අරුපිටු සංකෘතියේ ප්‍රකාශය හුවෙත් යන අභිප්‍රායවේ, නොහොත් වාදශබ්ධවූ ආයතනයන් තදෙකදෙකසූනවූ වාරයන් වාචි සමාස විසින් ගත්කල මවුන්ගේ වශයෙන් අරුපිටු සංකෘතියේ ප්‍රකාශය හුවෙත් යන අභිප්‍රාය වේ. කියේ මැනෝ රූපසංකෘතිය පරිහානිතතා තදනොග්‍යානං වක්‍ෂුරුදී ආයතනවාරයන් වසෙන තං තං වාරිකා අරුපිනො බ්බා පාකවා හොනති, ආයතනාති ව වාරුති ව ආයතනවාරුතිති වා අත්‍යො තෙන රූපායතනාදිනඤ්ච වසෙනාති වුත්තං හොති (මු.වි.) ආයතනාති වාරුතිවාරුති වාදසායනනාති තදෙකදෙකසූනාති වාරුති ව (අ.වි.)

* “සප්පච්චයා” යනු ප්‍රත්‍යයන් සමග පවත්නා බැවින් යන අම්බි. ප්‍රත්‍යයාධිනව නිපදවනලද යි කියේයි. නොහොත්- සමානවූ සදූශවූ යොග්‍යවූ ප්‍රත්‍යයතෙම සප්‍රත්‍යය නම්. එහෙයින් අනුරූප ප්‍රත්‍යය හෙයින් යන අම්බි හෝ යෙදෙයි. මෙද යුතු සප්පච්චයාති සප්පච්චයා වා පච්චයාසතං හුචා තිබ්බතනති වුත්තං හොති, සමානො වා සප්පො යුත්තො පච්චයො සප්පච්චයො තස්මා සප්පච්චයා (මු.වි.) සප්පච්චයා වාති සප්පච්චයනනා (අ.වි.)

24

i. සත්‍ය පන නොව වණ්ණනො උපසාදි න පටිකභූතො න සුඤ්ඤතො නෙතමෙ න උපසාදිති න කමමසානං විස්සජ්ජධා නිසිදිනබ්බං, කොසාසමනසිකාරෙසෙව පන සොගො කාතබ්බො, පොඤ්ඤානෙසොරිකිර කොසාසමනසිකාරෙව පමාණනති ආහංසු, ඉවමස්ස සුතපසුතං. කොසාසවසෙන සජ්ඣාසං කඤ්ඤාසං කොසාසා පගුණා හොනති, කදපන පගුණා නාම හොනතිති? සද්ද කෙසාති ආවජ්ජිතමතෙන මනසිකාරෙ ගතධා මසුද්ධිකනති අනවමකොසාසෙ පතිසාති මසුද්ධිකනති ආවජ්ජිතමතෙන මනසි කාරෙ ආගතධා කෙසාති ආදිකොසාසෙ පතිසාති, අථස්ස සථා නාම වක්ඛමතො සුඤ්ඤා වතතිංසවණ්ණානං සුචානං ඵකසුතන ගජ්ජිතං මාලං ඛලොකෙනනස්ස පටිපාටිසා වා පන නිවාගෙ චතතිංසවතිපාදෙ පටිකභූතධා ඛලොකෙනනස්ස පටිපාටිසාව චතතිංසවණ්ණාති සුචානි වතිපාදා වා පාකවා හොනති ඵවමෙව චතතිංසකොසාසා උපසංගනති විවරනා තිරවජානගනාපි මනුස්සාපි සත්තාති න උපසංගනති කොසාසාති උපසංගනති බාද නිස හොජ්ජිසං කොසාසනතරෙ පකිපමානං විස හොති. කොසා සානං පගුණකාලතොපසාස නිසු මුඛෙසු ඵකෙන මුඛෙන විමුච්ඡි ස්සති. කමමසානං වණ්ණනොවා පටිකභූතතොවා සුඤ්ඤතොවා උපසාදි, සථානාම සුචෙ පටිතුකාමා ඉත්ථි මද්දධා ධර්මනිසිතො සං සං ඉවජ්ජිතං නං පටති, සථාවා පන සමෙ භූමිසුදෙසෙ ධර්මිතං උදකසුරං කුමභං සතො සතො ආවිඤ්ඤාති නතො නතොව උදකං නිකමති ඵවමෙව කොසාසානං පගුණකාලතොපසාස නිසු මුඛෙසු ඵකෙන මුඛෙන විමුච්ඡිස්සති, ආකඛබ්බානස්ස වණ්ණ නො ආකඛබ්බානස්ස පටිකභූතතො ආකඛබ්බානස්ස සුඤ්ඤතො කමමසානං උපසංගිස්සතිසෙව, අසං ඵතතකො උග්ගහසංගි නාම, ඉමස්මිං උග්ගහසංගිස්මිං ධර්මා අරහතනං පතතා හික්ඛු ගණනපථං විතිවත්තා.

ii. සත්‍ය පන උග්ගහසංගිස්මිං කමමසානං න උපසාදි නෙත කමමසානං උග්ගරහධා සමෙ සසු ආවජ්ජිතො වසති සො ආවාසො සප්පාසො හොති ඉවෙවනං කුසලං, නො වෙ සප්පාසසානෙ වසි තබ්බං, වසනෙනන අසාරසම්භාරදෙසෙ වජේජධා පඤ්ඤාබ්බ සමනනාගෙන සෙනාසෙනෙ වසිතබ්බං, සස්මපි පඤ්ඤාබ්බසමනනාග තෙන හවිතබ්බං, නතො පවජාහත්තං පිණ්ඩපාන පටිකභූතෙනන රතතිසානං වා දිවාසානං වා පටිසිධා කමමසානං මනසිකාතබ්බං, කථං? ආදිතො නාව හෙසාමුත්තනසෙතෙව අනුසුබ්බතො මනසිකා තබ්බං න ඵකනනිකා, අනුසුබ්බතො මනසිකාරෙතෙනා හි වතතිං සපදං නිස්සංගීං පදපටිපාටිසා අකකමතෙනා පාසාදං ආරුසක පාසාදනිසංසං අනුභවනකසුඤ්ඤා විස කෙසාලොමාති පටිපාටිසා

කම්මසානං මනසිකරේනෙනා කම්මසානෙනා ච න පටිභාසති,
 පාසාදුතිසංස ඤේසෙ ච නවලොකුනනරබමෙම අනුභවති, අනු
 සුඛතො මනසිකරේනෙනානාපි ච නාතිසිසතො නාතිසන්තිකතො
 මනසිකානබ්බං, අතිසිසතො මනසිකරේනෙනාං හි කිසුදාපි
 කම්මසානං පගුණං හොති අවිභූතං පන හොති, තස්ස බපමමං
 හෙසාචුත්තමෙව, අනන්තච බසකතිනබ්බං හොති.

iii. සථාති සුරිසො නිසොජ්ඣං මග්ගං සාසං කච්ඡං බහිංචා
 පටිපනෙනා නිකමනනසානතො පසාස සිතලජ්ඣාසං දිඤ්චා විසුමති
 රමිණිසං චාලිකතලං දිඤ්චා පිඨිං පසාරෙති වනපොකබ්බිණිං දිඤ්චා
 පානිසං පිච්චි නිභාසති පබ්බතං දිඤ්චා ආරුසහ පබ්බතනම
 නෙය්‍යකං පසුනති තං අනන්තසෙව සිසො බ්‍යඤ්ඤා වා දිපි වා
 හනති වොර වා පන විලුපනති වෙච හනනති ච ඵලමෙව අති
 සන්තිකං මනසිකරේනෙනාං කම්මසානං පටිසොසානං නගච්ඡති
 අනන්තච බසකතිනබ්බං හොති නසමා නාතිසිසං නාතිසන්තිකං
 එකදිවසං නිසවාරෙ මනසිකානබ්බං පාතො දසවාරෙ
 මජ්ඣනතිකෙ දසවාරෙ සාසණෙන දසවාරෙ සජ්ඣාසො කානබ්බො,
 නො කාතුං න චට්ඨති, සථාති පාතොච උසාස මුඛං නො
 බොවිතුං නචට්ඨති, බාදුතිසං හොජ්ඣිසං නො බාදිතුං නො
 භුඤ්ජිතුං න චට්ඨති, එතං පන චට්ඨෙසා ඉදමෙව එකතෙනන
 නො කාතුං න චට්ඨති, කරේනෙනා මහනතං අස්සං ගහෙතො
 නිසති.

iv. සථාති එකස්ස සුරිසස්ස තිණි බෙතනාති එකං බෙතනං.
 අභිකුමහං දෙති එකං සොලස එකං මතතිංසං, තෙන තිණිපි
 බෙතනාති පටිප්ඨතිතුං අසකෙකානෙනන වෙ ජ්ඣෙහිතො එකං
 මතතිංසකුමහදුසක මෙව පටිප්ඨතිනබ්බං, නස්සෙව කසනවපනාති
 දුසනාදිති කානබ්බාති තදෙවස්ස ඉතරෙසු විසු උසානතුලිංසං
 දස්සති එවමෙව සෙසං මුඛබොවනාදිකමමං ජ්ඣෙහිතොපි එස්සෙව
 කමමං කානබ්බං, නො කාතුං න චට්ඨති, කරේනෙනා මහනතං
 අස්සං ගහෙතො නිසතිති එතනාවතා මජ්ඣිමා පටිපදා නාම
 කපිතා.

21 i යස්ස පන, යම්මගණකුහව වනාති; වණ්ණෙනො, වණ්ණිහෙසින්;
 නොවඋපසාති, නොමවැටහේද; පටිකකුලතො, පිළිකුල්හෙසින්; න
 (උපසාති) නොවැටහේද; සුඤ්ඤතො, ශුන්‍යහෙසින්; හෙවත් නිසන්ධ
 නිර්ජීවහෙසින්; න (උපසාති), නොවැටහේද; තෙන, ඒ මගණහු
 විසින්; මෙ, මාහව; නඋපසාතිති, නොවැටහේයයි; කම්මසානං, කමට
 හන; විසුසෙජ්ඣා, විසඳ; හෙවත් පියා; නතිසිදිතබ්බං, නොතින්ද
 යුතු; කොසාසමනසිකාරෙයෙවපන, කොටසුන් මෙනෙහිතිරිමෙහිම
 වනාති; යොගො, වැර; කානබ්බො, කටයුතු; පොරුණකතෙරු, පුරු
 තනවූ තෙරහු; කොසාසමනසිකාරෙව, කෙස් ඇතුණපකොටසුන්

* අනුසංගතො මනසිකරොනාසානානෙසානං -
 - ඉරිසොසානං න ගතෙති.

මෙනෙහිකිරීමමැ; පමාණනති, පමණැයි; ආහංසු කිර, කිහු ලු; ඉති, මෙපරිද්දෙන්; පුනපුනං, නැවත නැවත; කොසාසවසෙන, කෙස් ඇ කොටස් විසින්; සජ්ඣායං, හැදෑරීම; කරුණාසං, කරන්නාවූ; අසං, ඒ මහණහුහට; කොසාසා, කෙස්ඇකොටස්හු; පගුණා, පුහුණුවුවාහු; හොනති, වෙත්; කදපන, කවරකලෙකවනාහි; (කොසාසා, කෙස් ඇ කොටස්හු; 0) පගුණා නාම හොනති, පුහුණුවුවාහුනම් වෙද්ද; ඉති, මෙබඳුප්‍රශ්නයෙකි; යදා, යම්කලෙකැ; කොසාති, කෙස්හුයයි; ආවජ්ජන මනෙත, ආවජ්ජනාකල ඇසිල්ලෙහි; මනසිකාරො, මෙනෙහිකිරීමැ; ගතො, ගොස්; මත්ථුමගනති, මසතිසකය යන; අනතිමකොසාසෙ, අවසන්කොටසෙහි; පතිසාති, පිහිටාද; මත්ථුමගනති, මසතිසකයයි; ආවජ්ජනමනෙත, ආවජ්ජනාකල ඇසිල්ලෙහි, මනසිකාරො, මෙනෙහි කිරීමැ; ආගතො අවුත්; කොසාති, කෙස්හ යන; ආදිකොසාසෙ, මුල් කොටසෙහි; පතිසාති, පිහිටාද; අථ, එකල්හි; අසං, ඒ මහණහුහට; (උපඝහනති යන්න හා සමබන්ධි) යථානාම, උපමාවක්නම්; වතනිංස වණණානං, දෙතිස්පැහැඇති; පුපථානං, පුෂ්පයන්සමබන්ධිවූ; (දෙතිස් පැහැඇති පුෂ්පයන් අතුරෙහි සි යොජනාවෙහි නිචාරණයෙහි ඡෛති කළතැනි) එකසුත්තගජ්ජනං, එක්හුයෙකින් ගෙතු; මාලං, මල්දමක්; ඔලොකෙනනසං, බලන්නාවූ; වකුමනො, වක්‍රාප්‍රසාදයඇති; පුරි සංසං, පුරුෂයාහට; පටිපාටියාපන, පිළිවෙළින් වනාහි; නිබ්බතො, කැණ සිටුවූ; වතනිංසවතිපාදො, දෙතිස්ක් වැටඳුනිපා, පටිකකම්බා, නැවති සිටැ; හෝ පස්සට්ඨි; ඔලොකෙනනසංවා, බලනුවහට හෝ; වතනිංස වණණාති, දෙතිස්පැහැඇති; පුපථාති, පුෂ්පයෝ; වතිපාද වා, දෙතිස් වැට ඉතිපා හෝ; පාකවා, ප්‍රකාශවූහු; යථාපනහොනති, යම්සේවෙද්ද; එවමෙව, එපරිද්දෙන්මැ; වතනිංසකොසාසා, කෙස් ඇ දෙතිස් කොටස්හු; උපඝහනති, වැටහෙති; විචරනා, ඔබ්මොබහැසිරෙත්ත වූ; තිරමානගතාපි, තිරසන්ගියහුද; මනුසංසි, මිනිස්හුද; සත්තාති, සත්හුයයි; නඋපඝහනති, නොවැටහෙති; කොසාසාති, කෙස් ඇ කොටස්හුයයි; උපඝහනති, වැටහෙති; බාදනිය භොජනියං, කදුබොදු; කොසාසනනරො, කුණප කොටසින් අතුරෙහි; පකපිපමානං විශ, බහන්නක් මෙන්; හොති, වේ; කොසාසානං, කෙස් ඇ කොටසින්; පගුණාලතොපසාය, පුහුණුවූකල්හිපටත්; තිසු මුඛෙසු, වණ්ණප්‍රතිකුල ශුන්‍යසංඛ්‍යාතවූ ත්‍රිවිධමුඛයන්අතුරෙන්; එකෙනමුඛෙන, එක් එක් මුවෙකින්; හෙවත්-එක් එක් හෙතුවෙකින්; (සො, ඒ මහණතෙම; 0) විමුච්ඡිසංකි, මිදෙන්නේයි; කමමසානං, කමටහන; වණ්ණනොවා, වණ්ණ හෙයින් හෝ; පටිකකුලතොවා, පිළිකුල්හෙයින් හෝ; සුඤ්ඤතොවා, ශුන්‍යහෙයින් හෝ; උපසාති, වැටහෙයි; යථානාම, උපමාවක්නම්; පුචො, කැවුම්; පටිතුකාමා, පිසනුකැමැතිවූ; ඉඨි, අහනක්තොමෝ; මද්දිකා, මැඩ; ස්පිනපිසිතො, තුබුපිටිපිබෙත්; යං යං, යම් යම් කැවුම් විශෙෂයක්; ඉඨති, පිසනුකැමැතිවේද; නං නං, ඒ ඒ කැවුම් විශෙෂය; යථාපනපවති, යම්සේපිසයිද; යථාපන, තවත්උපමාවක්නම්; සමෙ,

සමතලාවූ; භූමිපපදෙසෙ, බිම්පියෙස්සි; ධ්වනං, තුබු; උදකපුරං, දිය පිරුණාවූ; කුම්භං, කලියක්; යතො යතො, යම් යම් පසෙකින්; ආවිඤ්ඤා කුන්ති, නැබුරුකෙරෙන්නම්; තතො තතො ව, ඒ ඒ නැබුරුකල පසින්ම; උදකා, දිය; යථාචාපනතිකම්මති, යම්සේ නික්මා හෝ යේද; එවමෙව, එපරිද්දෙන්ම; කොඨාසානං, කෙස් ඇ කොටසුන්; පගුණ කාලතොපසාය, පුත්‍රණුපුකාලයෙහි පටන්; තිසු මුට්ඨෙසු, වණ්ණ ප්‍රතිකුල ගුණසංඛ්‍යාත ත්‍රිවිධමුට්ඨයන් අතුරෙන්; එකෙනමුට්ඨෙත, එක් එක් මුට්ඨයෙකින්; හෙවත්-එක් එක් හෙතුවෙකින්; (සො, ඒ මහණනෙම; ට) විමුවිසිංහි, මිදෙන්තේයි; ආකඛමානස්ස, පැහැය කැමැතිවනුවහව; වණ්ණතො, වණ්ණ හෙයින්ද; ආකඛමානස්ස, පිළිකුල්ලව කැමැතිවනුව හව; පටිකකුලතො, පිළිකුල්ල හෙයින්ද; ආකඛමානස්ස, ගුණාත්මක කැමැතිවනුවහව; සුඤ්ඤතො, ගුණාහෙයින්ද; කම්මසානං, කම්මහන; උපස්ථිතස්සතිසෙව, වැටහෙන්නේමැයි; අයං එතතකො, යථොක්තා කාරයෙන් පුත්‍රණුපු මේ කිතාක්පමණදැයි කොටස්තෙමේ; උග්ගහ සංඝි නාම, උද්ග්‍රහ සංඝි නම; හෙවත්-වණ්ණාදිවශයෙන් කම්මසාන යාගේ වැටහීමෙහි කියනලද සටහනටයෙක් නම්වේ; ඉමස්මිං උග්ගහසංඝිස්මිං, මේ උද්ග්‍රහසංඝියෙහි; ධ්වං, සිට; අරහතං, රුත් පලයට; පතතා, පැමිණියාවූ; භික්ඛු, භික්ඛුහු; ගණනපථං, සංඛ්‍යා පථය; විතිවතතා, ඉක්මපැවැත්තාහ.

21. ii යස්සපන, යම්යොගාවචර මහණකුහට වනාහි; උග්ගහ සංඝිස්මිං, උද්ග්‍රහසංඝියෙහි; කම්මසානං, කම්මහන; නඋපසාති, නො වැටහේද; තෙන, ඒ යොගාවචර මහණහු විසින්; කම්මසානං, කම්ම හන; උග්ගහෙත්වා, උගෙන; සවෙ, ඉදින්; යත්ථ, යම් වෙහෙරෙකි; ආචරියො, කම්මහන්දස්වනඇඡර; වසති, වාසයකෙරේද; සො ආවා සො, ඒ වෙහෙර; සප්පායොගොති, සත්ප්‍රාය ඇත්තේවේ නම්; වසි තබ්බං, විසියයුතුයි; ඉවෙවතං, මෙබඳු වූ සත්ප්‍රාය වෙහෙරෙහි විසීමැ; කුසලං, මැනවි; නොවෙ, ඉදින් ඇඡරහු වස්තා වෙහෙර සත්ප්‍රාය නොවේනම්; සප්පායසානෙන, සත්ප්‍රායසටානයෙකින්; වසිතබ්බං, විසිය යුතුයි; වසනෙනන, වසනුවනු විසින්; අසාරසවිහාරදෙසෙ, මහඅවස්ථාවේ ඇ අටලොස්වෙහෙරදෙසුන්; වජේත්වා, දුරුකොට; පඤ්චබ්‍යස මනනාගතෙ, පසතින්යුත්වූ; සෙනාසනෙ, සෙනස්නෙකින්; වසිතබ්බං, විසියයුතුයි; සයමපි, තමාත්; පඤ්චබ්‍යස මනනාගතෙන, පසතින්යුත් වනුහු විසින්; භවිතබ්බං, වියයුතුයි; තතො, ඒ සත්ප්‍රායවූවෙහෙරවසන කාලයෙන් මත්තෙහි; පච්ඡාහතං, බත්ලදින්පසු; පිණ්ඩපාන පටිකකනෙනන, පිටුපිණ්ඩ වන්ගමින් පෙරලාආවහු; නොහොත්- පිණ්ඩපානපටිකකනෙනන, පිණ්ඩපානපරිභොගයෙන් පෙරලා ආවහු විසින්; පච්ඡාහතං, බත්වපසුකාලයෙහි; රතතිසානංවා, රු ලත්තා සෙනස්තට හෝ; දිවාසානංවා, දහවල් ලත්තා සෙනස්තට හෝ; පටි සිත්වා, පැමිණ; කම්මසානං, කම්මහන; මනසිකාතබ්බං, මෙනෙහි කට යුතුයි; කථං (මනසිකාතබ්බං), කෙසේ මෙනෙහි කටයුත්තේදයත්?;

ආදිනො, ආදියෙහි හෝ මුලින්; නාව, වක්තව්‍යානන්තරමනසකාරවිධාන යට පළමු; හෙය්‍යවුත්තනසෙනඵව, යටකිනසින්ම; අනුපුබ්බනො, අනුපුඵහෙයින්; හෙවත්-පරිපාරියනොඉක්මවීම් වශයෙන්; මනසිකානබ්බං, මෙනෙහිකවසුතුයි; ඵකන්තරිකා, ඵකෙතිකොටස් අතර කිරීම් විසින්; න(මනසිකානබ්බංච,) මෙනෙහිනොකවසුතුයි; හි, ඒ ප්‍රකටකොටැ දක්වමි; නොහොත්, හි, ඒ සැබව; අනුපුබ්බනො, අනුපුඵහෙයින්; මනසිකරුනො, මෙනෙහිකරන්නාවූ යොගාවචර මහණතෙමේ; වතනිංසපදං, දෙතිසක්තිණිපෙති ඇති; තිස්සෙණිං, සොපානමාගීය; හෙවත් හිණිමහ; පදපටිපාරියා, හිණිපෙති පිළිවෙලින්; අකකමනො, ඇක්මීමෙන්; පාසාදං, පහයට; ආරැයා, නැහ; පාසාදනිසංසං, ප්‍රාසාදනාශංසය; හෙවත්-පහයෙහි අනුසසැසිකියනලද පස්කම්පුවය; අනුභවනකපුරිසොවිය, විදිනාපුරිසක්තමෙන්; කෙසා, ලොමානි, කෙසාලොමායි; පටිපාරියා, පෙළෙහිවදුළුපිළිවෙලින්; කමමසානං, කමටහන; මනසිකරුනො, මෙනෙහිකරන්නෝවීමි; නොහොත්-මෙනෙහිකිරීම හෙතුකොටගෙනැ; කමමසානතොව, කමටහනකෙරෙන්නද; නපරිහායනි, නොපිරිහෙයි; පාසාදනිසංසසදිසෙ, පහයෙහි අනුසස් හා සමවූ; නවලොකුත්තරධමෙව, නවලොව්තුරුධමුත්ද; අනුභවනි, විදිසි; අනුපුබ්බනො, අනුපුඵහෙයින්; මනසිකරුනොනාපිච, මෙනෙහිකරනුවනුවිසිනුද; නානිසිසනො, නානිසිසුහෙයින්; හෙවත්-ඉතායුහුපුලුනොවීමෙන්; නානිසතිකනො, නානිදකිහෙයින්; හෙවත් ඉතාලස්නොවීමෙන්; මනසිකානබ්බං, මෙනෙහිකවසුතු; හි, ඒ කීමසැබව; අතිසිසනො, ඉතායුහුපුලුඵමෙන්; මනසිකරුනොසං, මෙනෙහිකරනුවහට; කමමසානං, කමටහන; කිඤ්චාපි, ඉදිනුත්; පගුණං, හොති, පුහුණුවූයේවෙද; පන (නථාපි), ඵසේ පුහුණුවූයේ නමුත්; අච්චුතං හොති, අප්‍රකාශවනුයේ; හෙවත්-නොවැටහෙනුයේ; හොති, චේ; තත්ථ, ඒ වචනයෙහි; ඔපමං, උපමාභාවය; හෙය්‍ය, යට; වුත්තමෙව, කියනලද්දේමය; අතිසණ්ඨකනො, ඉතාලස්වීමෙන්; මනසිකරුනොසං, මෙනෙහිකරනුවහට; කමමසානං, කමටහන; පරියොසානං, කෙළවරට; නගට්ඨනි, නොයයි; අන්තරාව, අතරදීමැ; ඔසකතිනබ්බං, පසුබැසීම් වියට්ටනුයේ; (බහානැභිය යුත්තේ යුසේසි) හොති, ටේ.

24. iii හි, විසාර කෙරෙමි; යථා, යම්සේ; පුරිසො, පුරුෂයෙක්; තියොජනං, තුන්යොත්තක් ඇත්තාවූ; මග්ගා, දික්මහට; සායං, සවස් කාලයෙහි; කවණ් බකිඤ්ඤා, කැසපට බැදගෙනැ; පටිපනො, පිළිපත්තේ; නිකකනසානතොපසාය, නික්මුණුතැන්පටන්; (නිකකනා කාලතොපසාය සිද්ධපාසයි, නික්මුණුකාලයෙහිපටන් සි අභිසි) සිහල චජායං, සිහිල්සෙවනක් හෝ සිහිල්සෙවනැතිතෙතැක්; දිස්වා, දෑක; විස්සමති, විධාසංසිදුවයිද; රමණියං, සිත්කවූ; වාලිකාලං, වැලිතලාවක්; දිස්වා, දෑක; පිඨං, පිට; පසාරෙති, පහරද; (පිට පහර හොව්ද යුසේසි) වනපොකරිණිං, වෙනෙහිවූ පොකුණක්; දිස්වා, දෑක; පානියං,

පැන්; පිබිනි, පානයකෙරේද; නභායනි, සනාතනයකෙරේද; පබ්බතං, පච්ඡිකයක්; දිස්වා, දැක; ආරුයන, නැග; පබ්බතරුමණේයාකං, පච්ඡික යෙහිවූ සිත්තඵලවූ දෑය; පසුකි, බලයිද; තං, ඒ පුරුෂයා; අනතරුයෙව, මානිනතරුයෙහිම; සිහොවා, සිංහයෙක් හෝ; බ්‍යයොසාවා, ව්‍යාජ්‍යයෙක් හෝ; දිප්ඵවා, දිව්‍යයෙක් හෝ; හනති, නසාද; වොරුවා පන, සොරු හෝ වනාහි; විලුමපනතිවෙව, පැහැරගනිද්ද; හනනතිව, නසද්ද; එවමෙව, එපරිද්දෙන්ම; අතිසණ්ඨකං, ඉතාලස්වීමෙන්, මනසිකරුණතසං, මෙනෙහිකරනුවහව; කම්මසානං, කම්මහන; පරියොසානං, කෙළවරව; නගච්ඡති, නොයයි; අනතරුව, අතරදීම; මසකතිතබ්බං, පසුබැසීම විශ්ව වනුයේ; හෙවත්-බහාතැබියයුත්තේ; හොති, වේ; තස්මා, එහෙයින්; නාතිසිසං, ඉතායුහුසුලුනොකොට; නාතිසණ්ඨකං, ඉතාලස්නොකොට; එකදිවසා, එක්දිනෙක; තිංසවාරෙ, තිස්වරක්; මනසිකාතබ්බං, මෙනෙහි කටයුතුයි; පානොව, උදෑසනම; දසවාරෙ, දසවරක්; මජ්ඣන්තිකෙ, මධ්‍යාහනකාලයෙහි; දසවාරෙ, දසවරක්; සායනෙන, සායාහනකාල යෙහි; දසවාරෙ, දසවරක්; සජ්ඣායො, හැදෑරීම; කාතබ්බො, කටයුතුයි; නොකාතුං, හැදෑරීමනොකරන්ව; නවටති, නොවටනේයි; (හදුරන්වම වටනේය යුජ්ඣෙයි) හි, විසාරකෙරෙමි; යථා, යම්සේ; පානොව, උදෑ සනම; උසාය, නිද්‍රාවෙන් නැගිට; මුඛං, මුහුණ; ධොවිතුං, ඥානව; නොනවටති, නොවටනේනොවේද; හෙවත් වටනේමවේද; බාදනියං, බාදය; බාදිතුං, කන්ව; නො (නවටති), නොවටනේනොවේද; හෙවත්-වටනේමවේද; හොජනියං, හොජය; භුක්ඤ්ඤා, බුදිත්ව; නො නවටති, නොවටනේනොවේද; හෙවත්-වටනේමවේද; එතංපන, තෙලමුවඥානාසිස කතබොනාසිසවනාහි; වටෙය්‍ය, වටනේවිනම්; ඉදමෙව, මෙමැකම්මහනද; එකතෙන, එකැතින්; කාතුං, කරන්ව; නොනවටති, නොවටනේනොවේයි; හෙවත්-වටනේමවේයි; කරෙ තෙනා, මෙනෙහිකරන්නාවූ මහණතෙමේ; මහතං, මහත්වූ; අත්ථං, ප්‍රයෝජනයක්; ගහෙතා, ලැබගෙන; තිස්ති, සිටිනේයි.

24. iv හි, විසාරකෙරෙමි; එකසුපුරිසසු, එක්පුරුෂයකුගේ; තිණ්ඤෙනාති, කුමුරුවනෙකි; එකං, එක්කුමුරෙක්; අභිකුමුභං, අභි කුමුභයක්; දෙති, දෙයි; එකං, එක්කුමුරෙක්; සොලස, ෂොඛශකුමුභ යක්; (දෙති, දෙයි;) එකං, එක්කුමුරෙක්; වනනිංස, දෙතිස්කුමුභයක්; (දෙති, දෙයි) තිණ්ඤෙනාති, කුමුරුවනම; පටිජගතිතුං, පිළිදගුම් කරන්ව; අසකෙකානෙන, නොහැකිවන්නාවූ; තෙන, ඒ පුරුෂයා විසින්; වෙ, අභිකුමුභයක් ෂොඛශකුමුභයක් අස්වද්දන කුමුරුදෙක; ඡඤ්ඤා, පියා; වනනිංසකුමුභදයකමෙව, දෙතිස්කුමුභයක් අස්වද්දන කුමුරම; පටිජගතිතබ්බං, පිළිදගුම්කටයුතු; තත්ථෙව, ඒ කුමුරෙහිම; කසනවපනාති, සිසුම් වැපිරිමිනු; දයනාදිති, දියබැඳිම ඇ හෝ ගොයම්කැපිම් ඇ කිසනු; කාතබ්බාති, කටයුත්තාහ; තදෙව, ඒදෙතිස් කුමුභයක් අස්වද්දන කුමුරම; අසු, ඕහව; ඉතරෙසු, තදිතරවූ; විසු, කුමුරුදෙකිහි; උසානකදයං, උපදනාවූ දියයුතු වූ ධාන්‍යය; යථා

දසානි, යම්සේදේද; එවමෙව, එපරිද්දෙන්ම; සෙසං, අවශෙෂවූ; මුඛ
 බොවනාදිකමමං, මුඛයෙනාකිරීම් ඇ කටයුතු; ඡද්දෙකාපි, පියාද;
 එතෙව, මේ කම්සථානයෙහිම; නොහොත්, මේ අදහස්හිම; කමං
 කාතබ්බං, කම්කටයුතුයි; නොකාතුං නවටති, නොකරන්ට නොවට
 නේයි; හෙවත්-කරන්ටම වටනේයි; කඤ්ඤො, හැදෑරීමකරන්නාවූ
 මහණනෙම; මහන්තං, මහත්වූ; අත්ථං, ප්‍රයෝජනයක්; ගහෙතා, ලැබී
 ගෙන; තිස්සි, සිටිනේයි; (ඉති කුණ්ඩලපයඝාය නිපාසදි) එතතාවතා,
 දවසට තුන්යළක් හැදෑරීම කටයුතුයැ යන මෙනෙක් වචනයෙකින්;
 මජ්ඣිමාපරිපදනාම, මධ්‍යමප්‍රතිපදනම් පිළිවෙත්නොම; (හඟවතා,
 හඟවත්නු විසින්; 0) කපිතා, වදරනලදයැ;

* කියනලද අයුරෙන් පුහුණුවූ කොටස එතතන නම, වණ්ණාදි
 මුඛයෙන් හෙවත් වණිප්‍රතිකුලශුන්‍යතාවූබයෙන් කම්සථානයාගේ
 වැටහීමේ සංකීර්ණයා යම් උද්ග්‍රහයක් මේ වතුකකපඤ්ඤාකර්මයාන ප්‍රථම
 ධ්‍යානවිද්දීනාවන් අතුරෙන් එක්තර එකෙකැ කම්සථාන මනසකාර
 විසින්ම ගළපනුලැබේද සමබ්බකරනුලැබේද එහෙයින් තද්ද්ග්‍රහයමැ
 (සකිනුයි) උග්ගහසංඝි නම. කියේමැනෝ, එතතතොති යථා
 වුතෙනා ආකාරෙන පගුණො කොඨාසො, උග්ගහොව උග්ගහ
 සංඝි, වණ්ණාදිමුඛෙන හි උපඨානං එත් සංකීර්ණ සමබ්බකීති
 සංකීති වුවහි (මු.ටි.) වණ්ණාදිමුඛනාති වණිප්‍රතිකුල
 සුඤ්ඤතාවුබෙන, උපඨානනති කමමඨානසං උපඨානං යොඋග්ගහොති
 වුතො, එත්ථාති වතුකකපඤ්ඤාකර්මයාන පඨමජ්ඣාන විපස්සනාසු
 එකසමිං සංකීර්ණ, කෙන, කමමඨානමනසිකාරෙනෙව, තසමා උග්ග
 හොව සංකී උග්ගහසංකීති වෙදිතබ්බං (අ. ටි.)

* වණිවශයෙන් ප්‍රතිකුලවශයෙන් ශුන්‍යවශයෙන් වැටහේනුයි
 යන අභිවිශේෂය උපඨානි යන ක්‍රියාමාත්‍රයෙන් දක්වා. මෙදසුනු
 උපඨානිති වණ්ණාදිවසෙන උපඨානිති අත්ථො (මු. ටි.)

* සසතින් යුත් සෙනස්තෙහි සසග මෙසේයි:- i නාතිදුර
 නාච්චාසනා ගමනාගමනසමපන්නනති එකඛිනං, ii දිවාඅබ්බොකිණ්ණං
 රතති අප්පසද්දං අප්පතිගෙසාසනති එකං, iii අප්පඛංසමකසවානානප
 සිරිසප්පසමථස්සනති එකං, iv තසමිං බොපන සෙනාසනෙ විහරන්තස්ස
 අප්පකසිරෙන උප්පජ්ජති - විවරපෙපරිකඛාරොති එකං, v තසමිං
 පන සෙනාසනෙ ථෙර භික්ඛු විහරන්ති බහුසස්සනාති එකං (මු. ටි.)

* “පඤ්චබ්ගසමනනාගතෙන” යනු i අප්පාබාධනියැ ii අසාද්‍ය
 යැ iii ශ්‍රමායැ iv ප්‍රඥායැ v වීර්‍යයැ යන පධානියබ්ගපසින් යුත් මහණු
 විසින් යන අභිථි. කියේමැනෝ, පඤ්චබ්ගසමනනාගතෙනාති අප්පා
 බාධ අසාද්‍යය සධා පඤ්ඤා විරියෙහි පධානියබ්ගති සමනනාගතෙන
 (මු. ටි.)

* උපානකදසනති තෙති බෙතෙතති උපානකං තෙති දුතබ්බං ධඤ්ඤානති අත්ථො යන මූලටීකාපාඨයෙහි පැහැණෙන “තෙති බෙතෙතති උපානකං” යන වාක්‍යාංශයෙන් ඒ කෙත්වලින් උපදනාවූ ධාන්‍ය සංඛ්‍යාතවූද “තෙති දුතබ්බං” යන වාක්‍යාංශයෙන් ඒ කෙත් වලින් දියුණු හු ලැබියුණු ධාන්‍ය සංඛ්‍යාතවූද අභිය හඟවනුයෙන් “උපානකානුද්‍රිශ්ඨශ්‍රද්ධා කුලසාධිකරණ කම්මාරය සමාසයෙන් සිඬියයි දතයුතු. යොජනාවෙහිදසුනු උපානකදසනති උපානකදසනඤ්ඤා උපපජ්ජනති උපානකං- මිති බෙතෙතති දුතබ්බනතිදසං- ධඤ්ඤා, උපානකඤ්ඤා නං දසඤ්ඤාති උපානකදසං යයි. උපානකං උපපජ්ජනකං (අ. ටී.) “උපානක-දස” ශබ්දයන්දෙදෙනා අභි සංඛිතනාම විසින් ධාන්‍යපයභීයශබ්දවූ තැනි. 0 .

* අභිධානප්‍රදීපිකාවෙහි “සීසා කුමනා දසමමණං” යු හෙයින් දසඅමුනෙක් කුමනෙක් නමැයි දතයුතුයි. අනුටීකාති සාතිරෙකාති ජ අමමණා ටි කුමනං යු හෙයින් අමුණුසයකට වැඩිනම් කුමනයෙක් නමැයි දතයුතුයි. කුමනයාගේ චෛවිධිය උඩත්පිරිසෙයින් හා යටත්පිරිසෙයින් පිරිසිදු දැක්වූ හෙයින් ඒ ඇපරන්ගේ මනසෙහි පරසපරවිශේෂයක් නම් නැත් සතු අසමවිෂේෂකයයි.

* මේ උපමාසාමයෙහි අෂටකුමනයක් අස්වද්දන කෙන මෙන් මුවදෙනාකිසද ෂොඛශකුමනයක් අස්වද්දන කෙන මෙන් කනබොන කිසද දතයුතු. කවරහෙයින්යත්? කෘත්‍යයන් නමා සැහැල්ලු බැරම වනබැවිනි, ඒ මුවදෙනාකිස කනබොනකිස හෙතුකොටගෙන යම් දුකෙක් උපදි නම් ඒ දුකත් තදන්‍යවූ දුකත් වාත්‍රිංශදුකාරකමීසපාන යෙනුදු අභිචාගිගමයෙන් අත්‍යන්ත නිවෘත්තිවශයෙන් වැලඟීම කෙරේනුයි මෙහිම කමිකටයුතුයයි කිය. එසේව අභිකුමනදසක බෙතනං විස මුඛධොවනකිවචං භොලසකුමනදසකං විස බාදන භුඤ්ජනකිවචං දඬබ්බං ලහුකගරුකභාවනො, තතො පන යං දුකං නිබ්බතනති නං අඤ්ඤාඤ්ඤා වනනිංසාකාර මනසිකාරෙන ව නිවතනති අහ එතෙව කමං කාතබ්බනති (මු. ටී.) නනොති මුඛධොවනබාදනභොජනකිවචනො, නිවතනති අරහතභාගිගමෙන අවිවතනතිවතතිවසෙන නිවතනති (අ. ටී.)

* එක්දිනෙක නිස්වරක්, මනසකාරය පිහිටිමෙන යන අභිය “එතනාවනා” යන්නෙන් දක්වා එතනාවනාති එකදිවස කිස වාරෙ මනසිකාරඝපනෙන (මු. ටී.)

25.

i එවං පටිපනෙතනාපි විකෙඛපො පටිබාගිනබ්බො, කමමසා නඤ්ඤා විසසජ්ජනා විතෙත බහිබා විකෙඛපං ගවජගෙන කමමසා නනො පටිභාසති වට්ඨකසං සමතික්කමිතුං නසකෙකානි, සථාගි එතො පුරිසො සහස්සබාරං සාබෙකා වසිති ලහිකා අබානං පටි

පනෙතා අනන්තමග්ගෙ කුමහිලමකර භාහරක(ස)සමුදාය ගමහිර ගිවිකඥත්ත උපති අත්ථනං එකපදිකං දණ්ඩකසෙතුං ආරුක්ඛ ගව්සනො අකකමනපදං විස්සජ්ජො කුතොවිනොව බලො කෙතො පටිපතියා කුමහිලාදිහනං හොති එවමෙව අසමි කමමසානං විස්සජ්ජො සවිතො බහිබා විකෙබ්බං ගව්සනො කමමසානො පටිභාසති වට්ඨහසංසමතික්කමිතුං නසකෙකාති.

ii නත්තිදං බපමෙසංසඤ්ඤා:- පුට්ඨස්ස සහස්සධාරං ආබොධො වසිසිං ලබ්බාලො විස හි ඉමස්ස භික්ඛුනො ආවට්ඨස්සනතිකෙ කමමසානස්ස උග්ගතිකාලො, අනන්තගමහිරගිවිකඥත් විස සංසාතෙ, නස්ස කුමහිලාදිති දඬකාලො විස වට්ඨමුලසා, එකපදික දණ්ඩකසෙතු විස ඉමස්ස භික්ඛුනො සජ්ඣාසවිපි, නස්ස පුට්ඨස්ස එකපදිකං දණ්ඩකසෙතුං ආරුක්ඛ අකකමනපදං විස්සජ්ජො කුතොවිනොව බලොකෙතත්ත පටිපතියා කුමහිලාදිතං හත්ත කාවං ආපනනකාලො විස ඉමස්ස භික්ඛුනො කමමසානං විස්ස ජ්ජො බහිබා විකම්පනවිතත්ත කමමසානො පටිභාසියා වට්ඨහසං සමතික්කමිතුං අසමත්ථභාවො වෙදිනබ්බො, නසමා කෙසා මනසිකානබ්බො, කෙසෙ මනසිකට්ඨො විතතුප්පාදස්ස බහිබා විකෙබ්බං පටිබාහියා සුඛවිතොතොව ලොමා නබා දන්තා නවොති මනසිකානබ්බො, එවං මනසිකරෙතො කමමසානො නපටිභාසති වට්ඨහසං සමතික්කමති, බපමෙ. පනෙත්ථ නදෙව පටිවතොධො වෙදිනබ්බො, සහස්සධාරං ආබොධො වසිසිං ලභියා ජෙකස්ස පුට්ඨස්ස දණ්ඩකසෙතුං ආරුක්ඛ නිවාසනපාරුපනං සංවිබාස ධාතුපත්ථබ්බාසං කතො සොත්ථිතා පරතිරගමනං විස ජෙකස්ස භික්ඛුනො කෙසෙ මනසිකට්ඨො විතතුප්පාදස්ස බහිබා විකෙබ්බං පටිබාහියා සුඛ විතොතොව ලොමා නබා දන්තා නවොති මනසිකරෙතත්ත කමමසානො අපටිභාසියා වට්ඨ හසං සමතික්කමනං වෙදිනබ්බො.

iii එවං බහිබාවිකෙබ්බං පටිබාහනොනාපි හෙසාචුත්තනසෙ නොව පණ්ණනතිං සමතික්කමනො මනසිකානබ්බො, කෙසා ලොමාති පණ්ණනතිං විස්සජ්ජො පටිකකුලං පටිකකුලනති සති ධපෙතබ්බො, පඨමංසෙව පන පටිකකුලනො න උපසාති සාව න උපසාති නාව පණ්ණනති න විස්සජ්ජොතබ්බො, සදුඋපසාති නද පණ්ණනතිං විස්සජ්ජො පටිකකුලනති මනසිකානබ්බො, කරෙතොනොව හෙසාචුත්තනසෙතොව පඤ්චභා'කාරෙති පටිකකු ලනො මනසිකානබ්බො, නවපඤ්චකසමිඤ්ඤති වණ්ණසණ්ඨාන ගඤ්ඤාසයොකාසවසෙතොව පඤ්චවිධමපි පාටිකුලාං ලබ්බති, කෙසෙසුපි සං සං ලබ්බති නස්ස නස්ස වසෙන මනසිකාතෙ පවතො නබ්බො, නත්ථ කෙසාදසො පඤ්චකොසාසා සුභනිමිතං ගුහසා නිසං ඉසාරමමන්තති සබ්බාං ගතා, සෙ කෙවි රජ්ජනකසත්තා

නාම සබ්බෙ තෙ ඉමෙසු පඤ්චස්ස කොභාසෙසු රජ්ජනති, අසං පන භික්ඛු මහාජනස්ස රජ්ජනකානෙ පටිකකුලනති අප්පණං පාපෙනි, නස්ස අප්පණාප්පනතිනො පභාස පරතො අභිලම්බෙනාව අප්පණං පාපණාති.

iv නත්තිදං ඔපමමං:- සථාභි ඡෙතො ධනුගගහො ග්ඤ්ඤං ආග්ගෙට්ඨා සනසහස්සුකානකං ගාමවරං ලභිට්ඨා සනතඛ පඤ්චා වුට්ඨො නස්ස ගච්ඡන්තො අනන්තමග්ගෙ වනතිංසවොරෙ දිස්සා තෙසු පඤ්ච වොරජෙඝ්ඤෙ සාතෙසස තෙසං ඝාතිකකාලතො පභාස තෙසුතෙව එකමගගං පටිපජ්ජමානානාම නහොනති එවං සමපදමිදං දඝ්ඛිං, ධනුගගහස්ස ග්ඤ්ඤං ආග්ගෙට්ඨා ගාමවරං ලඛ කාලො විස භි ඉමස්ස භික්ඛුනො ආවර්ගසනතිකෙ කමමසානං උගගහෙට්ඨා සීතකාලො, වනතිංසවොග් විස වනතිංසකොභාසා, පඤ්ච වොරජෙඝ්ඤා විස කෙසාදසො පඤ්ච, වොරජෙඝ්ඤානං ඝාතිකකාලො විස ඉමස්ස භික්ඛුනො සබ්බසත්තානං රජ්ජනකානෙ නවපඤ්චතෙ පටිකකුලනති අප්පණං පාපිකකාලො, සෙසවොග් නං පාණිප්පහාරෙනෙව පලාසීතකාලො විස සෙසකොභාසෙසු අභිලම්බනස්සෙව අප්පණාප්පනති වෙදිනබ්බා.

v එවං පණ්ණතතිං සමතිකකමනෙනාව අනුසුඛමුඤ්චන තො මනසිකාගේ පටතෙනතබ්බො, කෙසෙ මනසිකගේනෙනා මනසිකගේනෙනවෙසකසෙසු සාපෙතෙකව හුට්ඨා ලොමෙසු සති පෙසෙතබ්බො, ආව ලොමා න උපඝහනති නාව කෙසා කෙසාති මනසිකාතබ්බො, සද පන ලොමා උපඝහනති නද කෙසෙ විස්ස ජෙජ්ඣා ලොමෙසු සති උපඝපෙනබ්බො, එවං නබ්බදිසුපි මනසි කාගේ පටතෙනතබ්බො, නත්තිදං ඔපමමං:- සථාභි ජලුකා ගච්ඡ මානා ආව පුරතො පතිඝං නලහති නාවපච්ඡතො නබ්බුඝෙන ගතිනසානං නමුඤ්චත්, සද පන පුරතො පතිඝං ලහති නද නබ්බුඝං උකඛිට්ඨා වුට්ඨෙන ගතිනසානෙ සිපෙනි එවමෙව කෙසෙ මනසිකගේනෙනා මනසිකගේනෙනවෙ කෙසෙසු සාපෙතෙකව හුට්ඨා ලොමෙසු සති පෙසෙතබ්බො, ආවලොමා න උපඝහනති නාව කෙසාකෙසාති මනසිකාතබ්බො, සදලොමා උපඝහනති නද කෙසෙ විස්සජෙජ්ඣා ලොමෙසු සති උපඝපෙනබ්බො, එවං නබ්බදිසුපි මනසි කාගේ පටතෙනතබ්බො.

vi එවං පටතෙනතෙනා අප්පණානොති වුග්ගමනසිකාර කොසලං සමපාදෙතබ්බො. කථං? ඉද්දඤ්ඤි (අප්පණා) කමමසානං මනසිකගේනෙනස්ස අප්පණං පාපණාති, පඨමං සෙව නාව න උපඝාති, අනමනගගසමිඤ්ඤි සංසාරවට්ටෙව නානාරම්මණෙසු වසිතිං විතතං කෙසාති ආවජ්ජිතමග්ගෙ සජ්ඣාස සොනානු සාරෙන ගතට්ඨා මස්සුට්ඨෙ පතිසාති, මස්සුට්ඨනති ආවජ්ජිත

මනෙත සජ්ඣාස සොභානුසාරෙන ආගතධා කෙසෙසු පතිඝාති,
 මනසිකර්තෙතනං මනසිකර්තෙතනං පන සො සො කොඨාසො
 උපඝාති, සති සමාධි න පතිඝමානා පවත්නති, තෙන සො සො
 කොඨාසො අධිකතරං උපඝාති නත් නත් දිගුණෙන සොභං
 කතා අප්පණා පාපෙතබ්බා, එවං අප්පණාස පාපිනකාලතො
 පඝාස සෙසකොඨාසෙසු අකීලමනෙතා අප්පණං පාපෙනි, නත්
 නාලවනමකතො ව බපමෙං.

vii අපිවෙත් එවමපි සොජනා වෙදිතබ්බා:- මනනිංසනාල
 කසම්ඤ්ඤි නාලවතෙ මකතො පටිවසති නං ගහෙතුකාමො
 දුද්දෙ කොට්ඨං සිතනාලමුලෙ ධ්වා උකකුඝිමකාසි, මානන්තිකො
 මකතො නං නං නාලං ලබිසිධා පරිසන්තතාලෙ අඝාසි, දුද්දෙ
 නත්පි ගතධා උකකුඝිමකාසි, මකතො සුත නප්ඵව පුරිමතාලෙ
 පතිඝාසි, සො අපරපරං අනුබන්ධිමානො කීලමනෙතා නං
 නෙසෙව නාලං මුලෙ ධ්වා උකකුච්ඡිකකුඝිකාලෙ උඝ්ඨධා
 ගව්ජනෙතා ගව්ජනෙතා අතිකීලමනෙතා එකංස නාලං මකුල
 පණණසුටිං දලං ගහෙතා බනුකොට්ඨා විජ්ඣිධා ගණනනෙතාපි
 න පලාසති, නත් මනනිංසනාලා විස මනනිංසකොඨාසා,
 මකතො විස විතං, දුද්දෙ විස සොභාවවතෙ, දුද්දෙන නාල
 මුලෙ ධ්වා උකකුඝිකාලෙ මානන්තිකං මකතොසං පලාසිධා
 පරිසන්ත කොට්ඨං සිතකාලො විස අනමනගෙග සංසාරවට්ටව
 නානාරමමණෙසු වඩිසිත විතංස කෙසාති ආවජ්ජිතමනෙත
 සජ්ඣාස සොභානුසාරෙන ගතධා මත්පුබ්බෙ පතිඝාතං, පරිසන්ත
 කොට්ඨං ධ්වා උකකුඝි ඔරිලෙකොටි ආගමනකාලො විස මත්
 දුබ්ගතති ආවජ්ජිතමනෙත සජ්ඣාස සොභානුසාරෙන ආගතධා
 කෙසෙසු පතිඝාතං, අපරපරං අනුබන්ධිමානං කීලමනං
 උකකුච්ඡිකකුඝිඝාතෙ උඝාතකාලො විස ගෙසිකර්තෙතනං මනසි
 කර්තෙතනං නසම් නසම් කොඨාසෙ උපඝහනෙත සතිසාපතිඝාස
 පතිඝාස ගමනං, බනුකොට්ඨා විජ්ඣිධා ගණනනෙතාපි අපලා
 සනකාලො විස සො කොඨාසො අධිකතරං උපඝාති නසම් දිගුණං
 මනසිකාරං කතා අප්පණාස පාපණං, නත් අප්පණාස පාපින
 කාලතොපඝාස සෙසකොඨාසෙසු අකීලමනෙතා අප්පණං
 පාපෙසංති නසම් පටිකකුලං පටිකකුලනති සුතපසුතං ආවජ්ජි
 තබ්බං සමනනාහරිතබ්බං නකකාහනං විතකකාහනං කාතබ්බං,
 එවං කර්තෙතනං වතනාගෙ බධා පටිකකුලාරමණා හොනති
 අප්පණං පාපණාති, පුබ්බහගවිතනාති පරිකමමඋපචාර සබ්බා
 නාති සවිතකකසවිචාරනීති සබ්බං හෙඨා වුත්ත සදිසමෙව, එකං
 පන කොඨාසං මනසිකර්තෙතනං එකමෙව පඨමජ්ඣාතං නිබ්බ
 තනති පාටිසෙක්කං මනසිකර්තෙතනං මනනිංසපඨමජ්ඣාතාති
 නිබ්බතනති, ගප්ඨගතිතපඤ්ඤා වජ්ඣ පාකට්ඨමෙව.

viii “සො නං නිමිනනනි” සො හික්ඛු නං කම්මසාන නිමිනනං, “ආසෙවනිති” සෙවනි හජනි, “භාවෙතිති” වධෙසිති, “බ්‍රුලිකෙතිති” සුනපසුනං කතෙති, “ඤාච්ඡිනං වච්ඡං පෙතිති” සුචච්ඡිනං කතෙති, “බහිබාකාසෙ විතනං උපසංභර තිති” එවං කඤා බහිබා පරස්ස කාසෙ අතතනො විතනං උපසංභරති එපෙති පෙසෙති, “අජ්ඣස්ස කාසෙති” අජ්ඣ අස්ස කාසෙ, “අජ්ඣානනබ්‍රහ්මා කාසෙ විතනං උපසංභරතිති” කාලෙන අතතනො කාලෙන පරෙස්ස කාසෙ විතනං උපනාමෙති, “අජ්ඣ කාසෙ ති” ඉදං යස්මා න එකතෙනන අතතනො කාසො නාපි පරස්සෙව කාසො අබ්‍යපෙතො තස්මා වුතනං, එත්ථ පන අතතනො ජීව මානකසර්වෙර පටිකකුලනති පටිකමමං කතෙතනස්ස අප්පණාපි උපචාරමපි ඡිසති, පරස්ස ජීවමානකසර්වෙර පටිකකුලනති මනසි කතෙතනස්ස නෙව අප්පණා ඡිසති න උපචාරං, නනුව දසසු අසු හෙසු උභයමෙපනං ඡිසතිති? ආම ඡිසති, නානිති අනුපාදිතන පකෙබ සිතාති තස්මා නත්ථ අප්පණාපි උපචාරමපි ඡිසති, ඉදං පන උපාදිතනකපකෙබ සිතං තෙනෙ’වෙ’ත්ථ උභයමෙප’නං න ඡිසති අසුභානුපස්සනා සබ්බාසා පන විපස්සනා භාවනා භොතිති වෙදිතබ්බා, ඉමස්මිං පබ්බෙ කිං කපිතනති, සමඵවිපස්සනා කපිතා, ඉදුනෙත්ථ එවං සබ්බං මනසිකාරසාධාරණං සකිණ්ණකං වෙදි තබ්බං.

25. i එවං, මෙපරිද්දෙන්; පටිපනෙතනාපි, පිළිපත්මහණහු විසිනුදු; විකෙබ්‍රො, විතතවික්‍ෂෙපයනෙම; පටිබාහිතබ්බො, පිළිබැයුතු; හෙවත්- වැලිභියයුතු; හි, ඒ සැබව; කම්මසානං, කම්මතන; විස්සජේජනා, මුදු; විතෙත, සිත; බහිබා, රූපාදිවූ බහිබාලමනසෙහි; විකෙබ්‍රො, වික්‍ෂෙප යව; හෙවත්-සැලෙනබවට; ගච්ඡන්තෙත, යනකල්හි; කම්මසානතො, කම්මසානසෙන්; පරිභායති, පිරිහෙයි; වට්ඨහයං, සසරදුක්ඛිය; සම තිකකම්තුං, ඉක්මවන්ට; නසකෙකාති, නොහැකිවෙයි; හි, එය උපමා වකින් සාධමින් කියමි; එකොපුරිසො, එක්පුරුෂයෙක්නෙම; සහස්සු ධාරං, දහසින්වැඩුණයම්ප්‍ර; සාධෙතා, යොදා; නොහොත්-සහස්සුධාරං සාධෙතා, දහසක්ණයම්ප්‍රයොදා; නොහොත්-දහසක්වැභියයුතුණය ම්ප්‍රයොදා; වසිං, උච්චරණයකටැව්වුම්ප්‍ර; හෙවත්-වඤ්ඤාමිලදලාභය; ලභිතා, ලැබගෙනා; අධානං, අදන්මගට; පටිපනෙතා, පිළිපත්තේ; අතතරුමගෙත, අතරමත; කුමහිලමකරගාහරකක සමුසාය+කුමහිල, කිඹුල්ලය; මකර, මුවරුය; ගාහ, දියරකුසුය යන මොවුන් විසින්; රකබා, අරක්ගැන්ම; සමුසාය, හෙතුකොට ඇති X; (නොහොත්- කුමහිලමකරගාහරකකස සමුසාය+කුමහිල, කිඹුල්ලය; මකර, මුවරුය; ගාහරකකස, දියරකුසුය යන මොවුන්ට; සමුසාය, ප්‍රභවස්ථානවූ; යන පාසාථියද සැලකිය යුතු;) ගමහිරගිරිකඤ්ඤාය, ගැඹුරැගිරිකඤ්ඤායද්ලකඤ්; උපරි, මතුභාගයෙහි; අත්තං, අතුළුව; එකපදිකා, එක්පියවරෙකින් පිළිපැද්දසුතුටු; දණ්ඩකසෙතුං, දඹුහෙයකට; ආරුක්ඛා,

නාභ; ගච්ඡන්තො, යන්තේ; අකකමනපදං, ඇක්මෙනපිය; හෙවත්-
 නබනපිය; විස්සජේෂ්ඨා, මුද්; ඉතොවිනො, ඔබ්බොබ; ඔලොකෙනො,
 බලන්තේවිනම්; නොභොත්-බැලීමහෙතුකොටගෙනා; පරිපතියා,
 ගිලිහි; කුමහිලාදිහනා, කිමුලුන් ඇ සත්තටබත්වනුයේ; භොතියථා,
 යම්සේවේද; එවමෙව, එපරිද්දෙන්ම; අයමපි, මේ මහණතෙමේද;
 කමමසානං, කමටහන; විස්සජේෂ්ඨා, මුද්; සචිත්තො, නමාසිත; බහිසා,
 රූපාදිවූ බහිසාලබ්බනායෙහි; විකෙබ්පං, වික්ෂෙපයට; හෙවත්-සැලෙන
 බවට; ගච්ඡන්තො, යනකල්හි; කමමසානනො, කම්සථානායෙන්; පරිභා
 යති, පිරිහෙයි; වට්ඨහයං, සසරදුක්ඛිය; සමතිකකම්භුං, ඉක්මවන්ට;
 නසකෙකාති, නොහැකිවේ.

25. ii නවු, ඒ යථාති යනාදි වචනායෙහි; ඉදං, මේ වක්ෂ්‍යමාණ
 වූයේ; උපමාසංසද්දනං, උපමාඋපමෙයයන් ගැලපීමයි; හි, විසාර
 කෙරෙමි; පුරිසස්ස, පුරුෂයාගේ; සහස්සධාරං, දහසකින්වැඩූ ණයමිල;
 සාධෙතා, යොද; වසිං, උඩරණය කට්ටිවූ මිල; හෙවත්-වසි නම්ලද
 ලාභය; ලබ්බාලොවිය, ලත්කලමෙන්; ඉමස්ස භික්ඛුනො, මේ මහණ
 හුගේ; ආවරියසනතිකො, ඇඡරහු හමුවෙහි; කමමසානස්ස, කමටහන;
 උග්ගතිකාලො, උගත්කාලය; (වෙදිතබ්බො, දනසුතුසි; 0) අනතරු,
 අතරමභා; ගමහිරගිරිකඤ්ඤා විය, ගැමුරුවූ ගිරිකඤ්ඤාල මෙන්;
 සංසාරෙ, සසර; (වෙදිතබ්බො, දනසුතුසි; 0) නස්ස, ඒ පුරුෂයාගේ;
 කුමහිලාදිති, කිමුලුන් ඇ සතුන් විසින්; දඬුකාලො විය, බැහැගත්
 කාලය මෙන්; වට්ඨමුලකා, වෘත්තමූලකධර්මයෝ; (වෙදිතබ්බො, දනසුත්
 තාහ; 0) එකපදිකදණ්ඩකසෙතු විය, එක්පියවරින් පිළිපැද්දසුතු දඬු
 හෙය මෙන්; ඉමස්ස භික්ඛුනො, මේ මහණහුගේ; සජ්ඣායවිපි, කමට
 හන් හැදෑරීම් පඩිතිනොමෝ; නොභොත්-කමටහන් හැදෑරීමෙහි
 පැවති විත්ත විවිතොම; (වෙදිතබ්බො, දනසුත්තිය; 0) නස්ස පුරිසස්ස,
 ඒ පුරුෂයාගේ; එකපදිකා, එක්පියවරෙකින් පිළිපැද්දසුතුදු; දණ්ඩක
 සෙතුං, දඬුහෙයට; ආරායා, නාභ; අකකමනපදං, ඇක්මෙනපිය;
 හෙවත්-නබනපිය; විස්සජේෂ්ඨා, මුද්; ඉතොවිනොව, ඔබ්බොබද;
 ඔලොකෙනාස්ස, බලමින්සිටිද්දී; පරිපතියා, ගිලිහි; කුමහිලාදිනං,
 කිමුලුන් ඇ සතුන්ගේ; භත්තභාවං, බත්බවට; ආපනනාලො විය,
 පැමිණිකලමෙන්; කමමසානං, කමටහන; විස්සජේෂ්ඨා, මුද්; බහිසා,
 රූපාදිවූ බහිසාලබ්බනායෙහි; විකබ්බනවිත්තස්ස, වික්ෂෙපානු සිත් ඇති;
 ඉමස්සභික්ඛුනො, මේ මහණහුගේ; කමමසානනො, කම්සථානායෙන්;
 පරිභාසිත්වා, පිරිහී; වට්ඨහයං, සසරදුක්ඛිය; සමතිකකම්භුං, ඉක්මවා
 පියන්ට; අසමන්තභාවො, නොහැකිබව; (වෙදිතබ්බො, දනසුතුසි; නසො,
 එහෙයින්; කෙසා, කෙස්හු; මනසිකාතබ්බො, මෙනෙහිකටසුතුයහ;
 කෙසෙ, කෙස්; මනසිකාරිත්වා, මෙනෙහිකොටා; විත්තප්පාදස්ස, විත්ත
 යාගේ; හෝ විත්තාතප්පාදයාගේ; බහිසා, රූපාදිවූ බහිසාලබ්බනායෙහි;
 විකෙබ්පං, වික්ෂෙපය; හෙවත් සැලීම; පටිබාහිත්වා, පිළිබා; සුඛවිත්තො
 නොව, වික්ෂෙපාදිකෙලයයන් හා සම්මිශ්‍රනොවූ හුදුසිතින්ම; ලොමා

තබ්බා දන්තා තවොති, ලොමි නිය දත් සමිසි; මනසිකාතබ්බං, මෙනෙහි කටයුතු; එවං, මෙපරිද්දෙන්; මනසිකරුනෙතා, මෙනෙහිකරන්නාවූ මහණනෙමේ; කමමසානතො, කමිසපානයෙන්; නපරිභායති, නොපිරි හෙයි; වට්ඨයං, සසරදුක්ඛිය; සමතිකකමති, ඉක්මවාපියයි; එත්, එවං මනසිකරුනෙතායනාදිවචනයෙහි; ඔපමං පන, උපමාව නම්; තදෙව, ඒ යටදුක්ඛ උපමාවමැයි; පරිවතෙතනා, පරිවතීනයකොට; වෙදි තබ්බං, දතයුතු; සහස්සධාරං, දහසින් වැඩුණයම්ම; සාධෙතා යොදා; වසිං, උචරණයකටැවිමිම; හෙවත්-වසිනම්මලද්‍රාහය; ලභිතා, ලැබගෙන; ඡෙකස්ස, ශුරවු; පුරිසස්ස, පුරුෂයාගේ; දණ්ඩකසෙතං, දඩුහෙය හෙවත් හේදන්ඩ; ආරායන, නැහ; නිවාසනපාරාපනං, හදනා පොරෝනා සඵහැදපෙරවීම; සංවිධාය, කොට; ධාතුපක්ඛිකායංකතා, චතුර්විධ ධාතූන්ලවා අනුබලදෙනලද සිරුරැතිකොට; සොඤ්ඤා, සුවසේ; පරතීරගමනංවිය, එතරට පැමිණීම මෙන්; ඡෙකස්ස, ශුරවු; භික්ඛුනො, මහණහු; කෙසෙ, කෙස්; මනසිකරිතා, මෙනෙහිකොට; විතතුපාදස්ස, විතනයාගේ හෝ විතෙතාතපාදයාගේ; බතිධා, රූපාදිවූ බතිධාලබ්ධයෙහි; විකෙඨපං, විකෂෙපය; හෙවත් සැලීම; පරිබාහිතා, පිළිබා, සුඛවිතෙතනෙව, විකෂෙපාදිකෙලයෙන් හා සම්මිශ්‍රතොවූ හුදු සිතින්මැ; ලොමාතබ්බාදන්තාතවොති, ලොමිනියදත්සමිසි; මනසි කරුනෙතස්ස, මෙනෙහිකරමින්සිටියදී; කමමසානතො, කමිසපානයෙන්; අපරිභායතා, නොපිරිහී වට්ඨයා, සසරදුක්ඛිය; සමතිකක මනං, ඉක්මවාපීම; වෙදිතබ්බං, දතයුතු.

* සහස්සධාරං සාධෙතාති සහස්සවසිනං ඉණං භොජෙතා, උචරිතබ්බාති උචාරෙති යි වසිති වුවහොත් ඔබ්බි මූලටිකාවිවරණයි. සාධාරණධනයෙන් හෝ සාධාරණ ද්‍රව්‍යයෙන් හෝ ඉදිරියයුතු සෘණ සංඛ්‍යාත ධනයද සෘණසංඛ්‍යාත ද්‍රව්‍යයද උචාරනමැයි කියනු ලැබේ, එසේම සාධාරණ ධනයෙන් හෝ සාධාරණ ද්‍රව්‍යයෙන් හෝ ඉදිරිය යුතුවූ ගරිණිභාගය වසිනමැයිකියනුලැබේ, එහෙයින් උචාරසංඛ්‍යාත සෘණයද වසිසංඛ්‍යාත ගරිණිභාගය හෙවත් වැඩිලාහයද ඉදිරියයුතු වන අම්මයෙන් ගෙනැ ධාතුමය අපෙක්ෂාකොට සවපදවිග්‍රහවශයෙන් උචාරශබ්දයද ධාතුමය අනපෙක්ෂාකොට අසවපදවිග්‍රහවශයෙන් වසිශබ්දයද ටිකාවේ ඇරදුක්වූහයි දතයුතුයි “උට්‍රියතෙ සාධාරණ ධනාත් ඉතසුධාරං, සමා සාධාරණ ද්‍රව්‍යාත් සද් ගජිසෙං හද්ධාරං, උට්‍රියතෙ සාධාරණධනාත් නිෂකෘෂ්‍ය විශෙෂනිෂ්ටනයා එව බොධ්‍යතෙ ඉතසුධාරං, සාධාරණතෙත උට්‍රියතෙ ඉතසුධාරං” යනු නත්‍යාධික කොශාගතවචනයයි. එතකුදුවත් “සහස්සධාරං සාධෙතා” යන්න “සහස්සවසිනං ඉණං භොජෙතා”යි මූලටිකාවේ වැණුහෙයින්ද තවණිනාව සිත්ති තබා යොජනාවේ “උචරිතබ්බාති උචාරෙ සහස්සන වසිතො උචාරෙ සහස්සධාරෙ”යි මධ්‍යපදලොප තත් පුරුෂසමාස කළහෙයින්ද වැඩු හෝ වැඩියයුතුවූ සෘණය උචාරනමැයි මේ අම්මයෙහි සවිකාතයි. ඒ බැව් “උට්‍රියතෙ සාධාරණධනාත්

වනිභාවානෙ ඉත්ථාමාරො” යන්නෙන් හඟවා, සාධාරණ ධනය කෙරෙත් උද්‍රහ්‍රලාබේනුසි ඉදිරියයුත්තේනුසි හෙවත් පිටත්හි වඩනු ලැබේනුසි පිටත්හි වැසියයුත්තේනුසි හෝ “උධාර” නමැති කීසේයි.

* ශුඛවිනතයෙන් යනු ඔබ්බනාදි කෙලසවිරහිතවූ විත්තයෙන් යන අර්ථය මෙදයුනු ශුඛවිනතනානි විකේටපාදි කෙලසවිරහිත විනේතන (මු.ටී.)

25. iii එවං, මෙකිනසින්; බහිබා, රූපාදිවූ බහිබාලබනසෙහි; විකේටපං, විකේටපය හෙවත් සැලීම; පටිබාහනේතනාපි, පිළිබාන්තනු විසිනුදු; හෙසාවුත්තනසෙනෙව, යටකිනසින්ම; පණ්ණන්තිං, පණන්; සමතිකකමනතො, ඉක්මවනහෙයින්; මනසිකාතබ්බං, මෙනෙහිකට යුතු; කෙසාලොමාති, කෙස්නුයැ ලොමිනුයැ යන; පණ්ණන්තිං, පණන්; විසුසජ්ජේවා, පියා; පටිකකුලං පටිකකුලං ඉති, පිළිකුලැයි පිළිකුලැයි යන; සති, සමාතිතොමෝ; (භිකක්ඛනා, මහණහු විසින්; ට) ධූපෙනබ්බා, තැබියයුතුයි; පඨමංසෙවපන, පළමුකොටමැ වනාහි; හෙවත් පටන් ගත්කල්හිමැවනාහි; පටිකකුලතො, පිළිකුල්හෙයින්; නඋපඨාති, නො වැටහෙයි; යාව, යම්තාක්කල්; නඋපඨාති, පිළිකුලැයි නොවැටහේද; තාව, ඒතාක්කල්; පණ්ණන්ති, පණන්තොම; තවිසුසජ්ජේතබ්බා, නො පියයුතුයි; යදා, යම්කලෙකැ; උපඨාති, පිළිකුලැයි වැටහේද; තදා, එකල්හි; පණ්ණන්තිං, පණන්; විසුසජ්ජේවා, පියා; පටිකකුලනති, පිළි කුලැයි; (භිකක්ඛනා, මහණහු විසින්; ට) මනසිකාතබ්බං, මෙනෙහි කට යුතු; කරොනේතනව, මෙනෙහිකරන්නාවූ මහණහු විසින්ද; හෙසා වුත්තනසෙනෙව, යටකිනසින්ම; පඤ්චභාකාරෙහි, පස්අයුරෙකින්; පටිකකුලතො, පිළිකුල්හෙයින්; මනසිකාතබ්බා, (කෙසාදිනු) මෙනෙහි කටයුත්තාහ; හි, ඒ සැබව; නොහොත්-විසාරකෙරෙමි; තවපඤ්ච කසම්ම, තික්පඤ්චකයෙහි; වණ්ණසණ්ඨානගඤ්ඤාසයොකාසවසෙනෙව, වණ්ණසංස්ථානගඤ්ඤා ආශය අවකාශ යන මොවුන්ගේ වශයෙන්ම; පඤ්ච විධමපි, පඤ්චප්‍රකාරවූද; පාටිකුලං, පිළිකුල්බව; ලබ්භති, ලැබේ; සෙසෙසුපි, තික්පඤ්චකයකෙරෙන් තෙසු වක්ක පඤ්චකාදීන්හිදු; යං යං, යම් යම් පිළිකුල්බවෙක්; ලබ්භති, ලැබේද; තස්සතස්සවසෙන, ඒ ඒ පිළිකුල් බැව්හුගේ වශයෙන්; මනසිකාරො, මෙනෙහිකිරීමැ; පවත්තනබ්බො, පැවැත්වියයුතුයි; තත්ථ, ඒ කෙසාදි කොසාසයන් අතුරෙන්; නොහොත්- ඒ තික්පඤ්චකාදීන් අතුරෙන්ම; කෙසාදයො කෙස්මුල්කොටඇති; පඤ්චකොසාසා, පස්කොටස්නු; සුභනිමිත්තං, ශුභනිමිත්තනම; රුගඨානිසං, රුගයඉපැද්මට කරැණුවූ; ඉසාරමම ණනති, ඉෂ්ටාලබ්භනය යන; සඤ්ඤා, බැවහරට; ගතා, ගියහු; යෙකෙපි, සියලු; රජ්ජනකසත්තානාම, රජ්ජනසවභාවයඇති (රුගයඇඟිලියේසි) සත්තකෙතෙක්තමිආද්ද; සබ්බෙතෙ, ඒ සියලු සත්තු; ඉමෙසුපඤ්චසු කොසාසෙසු, මේ පස්කොටස්හි; රජ්ජනති, ඇලෙත්; අයං පන භිකක්ඛු,

මේ පිළිතුලැයි කමටහන් මෙනෙහිකරන මහණතෙම වනාහි; මහා ජනස්ස, මහාජනසායනේ; හෙවත් ජනසමුඛයාගේ; රජුන්සානෙ, ඇලි මටකරුණුමු; (නික්පඤ්ඤාකයෙහි) පටිකකුලනති, පිළි කුලැයි; අප්පණං, අපිණාවට; හෙවත්-සිත වන්බවට; පාපෙනි, පමුණුවයි; තත්ථ, ඒ ඇලි මට කරුණුමු නික්පඤ්ඤාකයෙහි; අප්පණංපහනිනොපඨාය, අපිණාවට පැමිණිනැත්පටන්ගෙනැ; පරතො, ඉතොබ්බෙහිමු කොටසුන්හි; අනිලමනෙතාව, පරිශ්‍රමයක්නැතිවමැ; නොහොත් පරිශ්‍රමනැතිහෙයින් මැ; අප්පණං, අපිණාවට; පාපණාති, පැමිණෙයි.

25. iv තනු, ඒ “අයං පන භික්ඛු” යනාදි වචනයෙහි; ඉදං, මේ වක්‍ෂ්‍යමාණවූයේ; ඔපමමං, උපමාවයි; හි, විඤ්ඤාකොටැකියමි; ඡෙකො, ශුරමු; ධනුගහහො, දුනුවායෙක්; රුජ්ඣං, රජක්ඛු; ආරුධෙහිං, තොෂ යට පමුණුවා; (පහදවා;) සනසහස්සසානකා, ලක්‍ෂයක් ධනය ඉපදීමට හෙතෙමු; නොහොත් ලක්‍ෂයක් ධනය උපදනාමු; ගාමවරං, ගම්වරයක්; ලභිනිං, ලැබගෙනැ; සනතඨ පඤ්ඤාමුධො, සැරහු පඤ්ඤාමුධ ඇත්තේමැ; තත්ථ, ඒ ගම්වරට; ගච්ඡන්තො, යන්නේ; අනතරමගෙහ, අතරමගැ; වනතිංසවොරෙ, සොරැන් දෙතිස්දෙනෙකුත්; දිස්වා, දෑක; තෙසු, ඔවුනතුරෙන්; පඤ්ඤවොරපෙඨකො, සොරදෙටුවන් පස්දෙන; සාතෙය්‍ය, තසන්තේය; තෙසං, ඒ සොරදෙටුවන් පස්දෙන; සාතිත කාලතොපඨාය, නැසූ කල්හි පටන්; තෙසු, ඒ සොරැන් අතුරෙහි; වෙපි, සොරහු දෙදෙනෙකුද; එකමගං, එක්මහකට; පටිපජ්ජමානා නාම, පිළිපදින්නනුනමි; නහොනුතියපා, යම්සේ නොවෙද්ද; එවං, එපරිද්දෙන්; ඉදංසමපදං, මේ උපමා සමපත්තිය; දඨබ්බං, දනසුතුයි, නොහොත්- ඉදං, මේ කෙස් ඇකොටසුන්හි අපිණාවට පැමිණීම; එවංසමපදං, එබඳුයෙහි; දඨබ්බං, දනසුතුයි; හි, ඒ විඤ්ඤාකොරෙමි; ධනුගහහස්ස, ධනුභීරයාගේ; රුජ්ඣං, රජක්ඛු; ආරුධෙහිං, තොෂ යට පමුණුවා; (පහදවා;) ගාමවරං, ගම්වරක්; ලභිකාලොචිය, ලත්කල මෙන්; ඉමස්ස භික්ඛුනො, මේ මහණහුගේ; ආචරියස්ස සනතිකො, ඇජරහු හමුවෙහි; කමමසානං, කමටහන; උගහහෙතිං, උගෙනැ; සිත කාලො, සිටිකල; (වෙදිතබ්බො, දනසුතු; ට) වනතිංසවොරාචිය, දෙතිස් සොරැන්මෙන්; වනතිංසකොසාසා, දෙතිස් කොටස්හු; (වෙදිතබ්බො, දනසුත්තාහ; ට) පඤ්ඤ වොරපෙඨකාචිය, පස් සොරදෙටුවන්මෙන්; කෙසාදයො, කෙස් මුල්කොට ඇති; පඤ්ඤ, පස්කොටස්හු; (නික් පඤ්ඤාකයෙහි=වෙදිතබ්බො, දනසුත්තාහ; ට) වොරපෙඨකානං, සොරදෙටුවන්; සාතිතකාලොචිය, නැසූකලමෙන්; ඉමස්ස භික්ඛුනො, මේ මහණහුගේ; සබ්බසත්තානං, සමස්තසත්තයන්ගේ; රජුන්සානෙ, ඇලිමට කරුණුමු; තවපඤ්ඤකො, නික්පඤ්ඤාකයෙහි; පටිකකුලනති, පිළි කුලැයි; අප්පණං, අපිණාවට; පාපිතකාලො, පැමිණවූකල; (වෙදි තබ්බො, දනසුතුයි; ට) සෙසවොරානං, සෙසු සොරැන්; පාණිපහාරෙ නෙව, අතුල්පහරින්ම; පලායිතකාලොචිය, පලවාහල කලමෙන්; සෙස

කොඨාසෙසු, මස් ඇ සෙසුකොටසුන්හි; අකිලමනනසෙසව, පරිශ්‍රමයක් නැතිවම; නොහොත්- නොවෙහෙසෙන මහණහුගේම; අප්පණාපනති, අපිණාප්‍රාපතිනොමෝ; වෙදිතබ්බා, දතයුත්තියැ;

* තෙශාදීන් අතුරෙන් තික්ති ඇලෙන්තෝ මනාසිවියක් ඇති වමිය තික්තිය සිවිය සිවිය ගෙනැ “මාගේ තික් සවණිවණි ඇත්තේයැ” යනාදි වශයෙන් ඇලෙන්, කියේ මැනෝ. **කෙසාදිසු නවෙරජ්ජනනා සුවස්විවමිමා නවොති ගහෙට්ඨා** සුවණ්ණාදි වණ්ණො මෙ තවොති ආදිනා රජ්ජනනා. (මු. පි.)

* **“නෙසු වෙ ඵකමග්ගං පටිපජ්ජමානා නාම න භොනතිති”** යන්නෙන් හිස්ඵඵඵඵඵඵඵඵ යම්කිසිඅයුරෙකින් පැනයත් යන අපිය කියේයි. මෙදයුහු. **නෙසු වෙ ඵකමග්ගං පටිපජ්ජමානා නාම න භොනතිති** යථා තථා පලායනතිති අනො. (මු.පි.)

* තදුක්ක උපමාවෙහි රුගාදිකෙලයෙන්ට වස්තුවනුයෙන් දෙතිස්කුණපකොටසුන්ගේ සොරැත් හා සමවතබැවිද අවැඩවලවන බැවිද දතයුත්තාහ. **තත්ථ රුගාදි වස්තුකාවෙන චතතිංසාකාශනං වොරසදිසනා අනස්ථාවහනා දඨබ්බා.** (මු.පි.)

25. v ඵමං, යථොක්තතයින්; පණ්ණත්තිං, පණ්ණ; සමතිකකමනෙන නව, ඉක්මවන මහණහු විසිතිදු; අනුපුබ්බමුඤ්ඤානතො, නොවැටහෙන කොටසුන් කෙමෙන් මුදන හෙයින්; මනසිකාරො, මෙනෙහිකිරීමැ; පවත්තනබ්බො, පැවැත්වියයුතු; කෙසෙ, කෙසුන්; මනසිකරොනෙනන මනසිකරෙනෙනෙව, මෙනෙහිකරන්නහු මෙනෙහිකරන්නහුවිසින්ම; කෙසෙසු, කෙස්ති; සාපෙකෙබන හුත්වා, අපෙක්ෂාඇත්තක්නුවැ; ලොමෙසු, ලොමිති; සති, සමාතිනොම; පෙසෙනබ්බො, යැවියයුතු; (මෙහෙයනු යුතු යුස්සි) යාව, යම්තාක්කල්; ලොමා, ලොම්හු; නඋපඨ හනති, නොවැටහෙද්ද; තාව, ඒතාක්කල්; කෙසාලොමාති, කෙස්හු ලොම්හුයයි; මනසිකාතබ්බො, මෙනෙහිකටයුත්තාහ; යදපන, යම් කලෙකැවනාහි; ලොමා, ලොම්හු; උපඨහනති, වැටහෙද්ද; තද, ඵකල්හි; කෙසෙ, කෙසුන්; විස්සජේජ්ඣා, පියා; ලොමෙසු, ලොමිති; සති, සමාතිනොම; උපඨපෙනබ්බො, ඵලවියයුතු; ඵමං, මෙසෙයින්; තබා දිසුපි, නියඇකොටසුන්හිද; මනසිකාරො, මෙනෙහිකිරීම; පවත්තන බ්බො, පැවැත්වියයුතුයි; තනු, ඒ කෙසෙසුසාපෙකෙබනහුත්වා යන වචනයෙහි; ඉදං, මේවක්ෂ්‍යමාණවූයේ; ඔපමං, උපමාවයි; හි, ඒපහළ කෙරෙමි; ජුජුකා, සුඛාවක්තොමෝ; ගච්ඡමානා, යන්නී; යාව, යම්තාක් කල්; පුරතො, ඉදිරියෙහි; පතිඨං, පිහිටියයුතුතෙතක්; නලහති, නොල බාද; තාව, ඒතාක්කල්; පච්ඡතො, පසුභාගයෙහි; තඞ්ගුථෙන, තඟු වෙන්; ගතිතඨානං, ගත්තෙනැ; නමුඤ්චති, නොමුදයි; යදපන, යම් කලෙකැවනාහි; පුරතො, ඉදිරියෙහි; පතිඨං, පිහිටියයුතුතෙතක්; ලහති,

ලබාද; නද, එකල්හි; නඛ්‍යුථං, නභ්‍යුථ; උක්ඛිපිත්‍යා, ඔසවා; මුඛෙන, මුවෙන්; ගතිනථානෙ, ගත්තෙනා; යථායපෙති, යම්සේනබාද; එව මෙව, එපරිද්දෙන්ම; කෙසෙ, කෙසුන්; මනසිකරුනෙනන මනසි කරුනෙනනෙව, මෙනෙහිකරනුවනු මෙනෙහිකරනුවනුවිසින්ම; කෙසෙසු, කෙස්සි; සාපෙකෙඛනනුත්‍යා, අපෙක්‍ෂා ඇත්තක්නුව; ලො මෙසු, ලොමිහි; සති, සමාතිනොම; පෙසෙනබ්බා, යැවියයුතු; (මෙහෙ යනුයුතු යුස්සි) යාව, යම්තාක්කල්; ලොමා, ලොමිහු; නඋපඨහනති, නොවැටහෙද්ද; තාව, ඒතාක්කල්; කෙසා කෙසාති, කෙස්සු කෙස්සු යයි; මනසිකානබ්බා, මෙනෙහිකටයුත්තාහ; යද්, යම්කලෙක; ලොමා, ලොමිහු; උපඨහනති, වැටහෙද්ද; නද, එකල්හි; කෙසෙ, කෙසුන්; විස්ස ජ්‍යෙත්‍යා, පියා; ලොමෙසු, ලොමිහි; සති, සමාතිනොම; උපඨපෙනබ්බා, එළවිය යුතුයි; එව, මෙසෙසින්; නබ්බද්දිසි, නියඳැකොටයුත්තිද; මනසි කාරු, මෙනෙහිකිරීම; පවනෙනනබ්බා, පැවැත්විය යුතුයි.

25 vi එව, යථොක්තනසින්; පවනෙනනෙන, මනසකාරයපවත් වන මහණහු විසින්; අප්පණානොති, අපිණාහෙතිනසයි; (අප්පණා හොතිති, අප්පණාහොතිසිද පාඨාපිසි) චුත්තමනසිකාරකොසලං, කියනලදමනසකාරකොසලය; සමපාදෙනබ්බං, සැපයීමකළයුතුයි; කථං, කිසේයැයත්; හි, ඒ විසාරය කෙරෙමි; ඉදං කම්මසානං, මේ කම්මසානයනෙමේ; හෙවත් මේ මනසකාරකම්මෙ විශේෂාධිගමයට කාරණ වනුයෙන් කම්මසාන නම්ලද භාවනානොමේ; (ඉදං අප්පණා කම්මසානං, සිද්ධපාඨය එසේහොන-මේඅපිණාවගේ කම්මසානයනෙමේ; යන අපිසි.) මනසිකරුනෙනසු, මෙනෙහිකරනුවහට; අප්පණං, අපිණා වට; පාපුණාති, පැමිණෙයි; නොහොත්-ඉදං කම්මසානං, මේ කම්මසානම් ලද භාවනාවට සානවනුයෙන් කම්මසානභූතකම්මාලම්බණයනෙමේ; (සුචිභාගභාවනාලම්බනයනෙම යුස්සි) අප්පණං, අපිණාවට; පාපුණාති, පැමිණෙයි; පඨමංයෙවනාව, ලත්තෙනාම; (ඉදං, මේ කම්මසාන නම්ලද භාවනාව හෝ ආලම්බනයනෙම;) නඋපඨාති, නොවැටහෙයි; හි, ඒ කිමසැබව; අනමනග්ගසම්මං, අවිදිනවූ අප්‍රකාශවූ සුචිකොටි ඇති; සංසාරවටෙට, සංසාරවෘත්තයෙහි; නානාරම්මණෙසුව, නොඑක් අරමුණු වලද; වසිතිනං, වැඩුනාවූ; විත්තං, සිත; කෙසාති, කෙස්සයි; ආවජ්ජිත මතෙන, ආවජ්ජිතාකළකෙණෙහි; නොහොත්-ආවජ්ජිතමතෙන, ආවජ්ජිතාකළමාත්‍රයක් ඇතිකල්හි; සංකායසොනානුසාරෙන, හැදෑරීම් පෙවෙණි අනුසෙරෙත්; ගන්තො, ගොස්; මඤ්ඤබ්බෙ, මඤ්ඤකයෙහි; පතිසාති, පිහිටයි; මනසි කරුනෙනසු මනසිකරුනෙනසු පන, මෙනෙහිකරනුවහට මෙනෙහි කරනුවහට වනාහි; සොසොකොඨාසො, ඒ ඒ කොටසනෙමේ; උපඨාති වැටහෙයි; සති, සමාතිනොමේ; සමාධිනා, සමාධියහෙතුකොටගෙන;

පනිඨහමානා, පිහිටන්තිවැ; පවත්නති, පවති; තෙන, ඒමහණහුපිසින්; යොයොකොසාසො, යම්යම්කොටසෙක්; අබිකතරං, ඉතාවැඩියක්; උපසාති, වැටහේද; තත්තත්තං, ඒ ඒ කොටසෙහි; දිගුණෙන, විගුණවශයෙන්; යොගාකත්වා, වැරකොට; අප්පණා, අපීණානොමෝ; පාපෙනබ්බා, පැමිණවිය යුතුයි; එවං, මෙනයිත්; අප්පණං, අපීණාවට; පාපිතකාලතොපසාය, පැමිණවූකල්හි පටන්; සෙසකොසාසෙසු, ඉතිරිවූ කොටසුන්හි; අකිලමනො, නොවෙහෙසෙමින්; නොහොත්-පරිශ්‍රමයක් නැතිවැ; අප්පණං, අපීණාවට; පාපෙනි, පමුණුවයි; තත්තං, ඒ අතමතගහසම් යනාදිවචනයෙහි; තාලවනමකකටොව, දෙතිස්තලක්ඇති තල්වෙනෙහිවූ වදුරුම; ඔපමමං, උපමාවවේ;

25. vii අපිව, අනික්තයෙකුදුඇත්; එත්, මේ තාලාරණ්‍යමකීටො පමාවෙහි; එවමි, මතු වක්‍ෂ්‍යමාණ පරිද්දෙනුදු; අපිව යොජනා, අනික් අභියෝජනාවකුදු; වෙදිතබ්බා, දතයුත්තියැ; හි, ඒ ඇර දක්වමි; වත්තිංසනාලකසම්, දෙතිස් තල්ගසක්ඇති; තාලවනෙ, තල්වෙනෙකැ; මකකටො, වදුරෙක්; පටිවසති, වෙසෙයි; තං, ඒ වදුරු; ගහෙතුකාමො, ගනුකැමැතිවූ; ලද්දො, වැදිනෙමේ; කොටියං, ඉදිරිකෙළවරැ; සීතනාලමුලෙ, පිහිටිතල්ගසමුලැ; සත්වා, සිටැ; උකතුහිං, උද්දෙසාණය; අකාසි, කෙළේයි; මානුජනිකො, සවභාවයෙන් අහඹුකාරවත්වූ; (පියවි මන් ඇතිසුසේයි) මකකටො, වානරනෙම; තං තං තාලං, ඒ ඒ තල්ගසට; ලභිසිත්වා, පැන පැන; පරියන්තනාලෙ, පසුකෙළවරැපිහිටිතල්ගසෙහි; අසාසි, සිටියේයි; ලද්දො, වැදිනෙමේ; තත්තං, ඒ පසුකෙළවරැතල්ගස වෙතද; ගන්ත්වා, ගොස්; උකතුහිං, උද්දෙසාණය; අකාසි, කෙළේයි; මකකටො, වානරනෙම; පුත්ත, නැවත; තපෙව, එපරිද්දෙන්ම; හෙවත්-ඒ ඒ තල්ගසට පැන පැනම; පුරිමනාලෙ, පළමුතල්ගසෙහි; පතිසාසි, පිහිටියේයි; සො, ඒ වානරනෙම; අපරාපරං, ඔබ්බොබ; අනුබකිය මානො, ලුහුඳිනුලබන්නේ; කිලමනො, වෙහෙසුනේවැ; නොහොත් වෙහෙසීමෙන්; තස්ස තස්ස තාලස්සඑව, ඒ ඒ තල්ගසෙන්මැ; මුලෙ, මුලැම; සත්වා, සිටැ; උකතුචුකතුසීකාලෙ, හඬනැගුහඬනැගු කාලයෙහි; උසතිත්වා, නැගසිටැ; ගච්ඡන්තො ගච්ඡන්තො, යෙමින් යෙමින්; අනිකිලමනො, වැඩියක්වෙහෙසුනේවැ; නොහොත් වැඩියක්වෙහෙසීමෙන්; එකස්සනාලස්ස, එක්තල්ගසක්හුගේ; මකුලපණ්ණසුචං, නොවිද හුනුතල්ගොප්දණ්ඩ; දලහං, දැඩිකොටැ; ගහෙත්වා, ගැනීමහෙතුකොට ගෙනැ; ධනුකොටියා දුනුමුඛාවෙන්; විජ්ඣිත්වා, විදූ; හෙවත්-ගසා; ගණහනොපි, ගන්නේවිනමුත්; නපලායති, පලානොයා; තත්තං, ඒ වත්තිංසනාලකසම්ඤ්ඤා යනාදිවචනයෙහි; (උපමාසංසද්දනං, උපමාවහා උපමෙයගේ ගැළපීම; එවං වෙදිතබ්බං, මෙසේදතයුතුට;) වත්තිංසනාලා විශ, දෙතිස්තල්ගස්හුගෙන්; වත්තිංසකොසාසා, දෙතිස්කොටස්හු; (වෙදිතබ්බං, දතයුත්තාහ; 0) මකකටොවිය, වානරයාමෙන්; විත්තං, සිත; (වෙදිතබ්බං, දතයුතු; 0) ලද්දොවිය, වැද්දුමෙන්; යොගාවචරෙ, යොගාවචර මහණනෙම; (වෙදිතබ්බං, දතයුතු; 0) ලද්දෙන, වැද්ද

විසින්; තාලමුලෙය්ඛා, තල්ගසමුලසිට; උක්කුභිකාලෙ, හඬනාගුකාල
 යෙහි; මානජාතිකස්ස, පියවිමන්ඇති; මක්කවස්ස, වානරයාගේ; පලා
 සිඛා, පලාගොස්; පරියන්තකොටියං, අවසන්කෙළවරනල්ගස; සීත
 කාලොවිය, සිටිකලමෙන්; අනමනගෙහ, අවිදිනවු අප්‍රකාශවු සුඵ්‍රිකොටි
 ඇති; සංසාරවටෙට, සංසාරවාතනයෙහිද; නානාරමමණෙසුව, නොඑක්
 අරමුණුවලද; වසිතිනවිත්තස්ස, වැඩුනාවූසිත්වුගේ; කෙසාති, කෙස්හසි;
 ආවජ්ජනමනෙත, ආවජ්ජනාකලකෙණෙහි; නොහොත්-ආවජ්ජනාකල
 මාත්‍රයක් ඇතිකල්හි; සජ්ඣායසොනානුසාරෙන, හැදෑරීම්පෙවෙණ්
 අනුසෙරෙන්; ගන්තා, ගොස්; මන්දලඛෙත, මඤ්ඤකයෙහි; පතිසානං,
 පිහිටීම; (වෙදිකබ්බං, දතයුතුයි; 0) පරියන්තකොටියං, පිරිසන්කෙළ
 වර; ස්ඛා, සිට; උක්කුභෙ, හඬනාගුකල්හි; ඔරිමකොටි ආගමන
 කාලොවිය, මොබකෙළවරනල්ගසටපැමිණිකාලයමෙන්; මන්දලඛනනි,
 මඤ්ඤකයයි; ආවජ්ජනමනෙත, ආවජ්ජනාකලකෙණෙහි; නොහොත්-
 ආවජ්ජනාකලමාත්‍රයක් ඇතිකල්හි; සජ්ඣායසොනානුසාරෙන, හැදෑරීම්
 පෙවෙණ් අනුසෙරෙන්; ආගන්තා, අවුත්; කෙසෙසු, කෙස්හි; පතිසානං,
 පිහිටීම; (වෙදිකබ්බං, දතයුතුයි; 0) අපරපරං, ඔබ්බොබ්බ; අනුබන්ධිය
 මානස්ස, දුහුබ්බිකුලබන්ධනාවූ; කිලමන්තස්ස, එහෙයින්ම වෙහෙසුනාවූ
 වානරයාගේ; උක්කුභුක්කුභිසානෙ, හඬනාගුහඬනාගුනෙතැ; උසාන
 කාලොවිය, නැගසිටිනාකාලයමෙන්; මනසිකරෙනන්තස්ස මනසිකරෙ
 නන්තස්ස, මෙනෙහිකරනුවහට මෙනෙහිකරනුවහට; තසම් තසම්
 කොඨාසෙ, ඒ ඒ කොටස; උපසභනෙත, වැටහෙනකල්හි; සතියා,
 සමාතියගේ; පතිසාය පතිසාය, පිහිට පිහිටා; ගමනං, පැවැත්ම; (වෙදි
 තබ්බං, දතයුතුයි; 0) ධනුකොටියා, දුනුමුඛාවෙන්; විජ්ඣිතා, විදූ;
 හෙවත් පැහැර; ගණහන්තස්සාපි, ගන්නාවූදවානරයාගේ; අපලායන
 කාලොවිය, පලානොයන කාලයමෙන්; යොකොඨාසො, යම්කොට
 සෙක්; අධිකතරං, ඉතාවැඩියක්; උපසාති, වැටහේද; තසම්, ඒ කොට
 සෙහි; දිගුණං, දෙගුණයක්; මනසිකාරං, මෙනෙහිකිරීම; කතා,
 කොට; අප්‍රණාය, අප්‍රිණාවට; පාපුණනං, පැමිණීම; (වෙදිතබ්බං,
 දතයුතුයි; 0) තත්ථ, ඒ වැටුනාවූ කොටසෙහි; අප්‍රණාය, අප්‍රිණාවට;
 පාපිතකාලතො, පැමිණවූකාලයෙහිපටත්; සෙසකොඨාසෙසු, සෙසු
 කොටසුන්හි; අකිලමනොව, නොවෙහෙසෙන මහණතෙමේම;
 නොහොත්, නොවෙහෙසෙමින්ම; අප්‍රණං, අප්‍රිණාවට; පාපෙස්සති,
 පමුණුවන්නේය; තසමා, එහෙයින්; පටිකකුලං පටිකකුලනනි, පිළි
 කුලැසි පිළිකුලැසි; පුනපුනං, පුනපුනා; ආවජ්ජනබ්බං, ආවජ්ජනාකට
 යුතු; සමන්තාගරිතබ්බං, මෙනෙහිකලයුතු; තක්කාහනං, තතියෙන්
 මැඩීම; විතක්කාහනං, විතතියෙන් මැඩීම; කාතබ්බං, කටයුතුයි; එවං,
 මෙකිනසින්; කරෙනන්තස්ස, කරනුවහු; වත්තාරො, වතුර්විබවූ; බඛා,
 සකකියෝතුමු; පටිකකුලාරමණං, පිළිකුල්බව අරමුණුකොට ඇත්
 තානු; හොනනි, වෙන්; (බඛාවතුක්කං, සකකිවතුමටයතෙම; 0) අප්‍රණං,
 අප්‍රිණාවට; පාපුණනි, පැමිණෙයි; පටිකමට්ඨපචාරසබ්බානාති, පරි

කමෝපවාරසඬ්ඛානවු; පුබ්බභාගචිත්තානි, පුච්චිභාගචිත්තයෝතුමු; සචිතකකසවිවාරුනී, සචිතකීසවිවාරයහ; ඉතිසඬ්ඛං, මේ අෑ සියලුකීම; හෙඨාචුත්තසද්දිසමෙව, යටති කීමහා සමානවේමැයි; පන, පක්ෂානතර යෙක් දක්වනුලැබේ; එකංකොඨාසං, එක්කොටසක්; මනසිකරොන්නාසං, මෙනෙහිකරනුවහට; එකමෙවපඨමජ්ඣානං, එකමප්‍රථමධ්‍යානයෙක්; තිබ්බත්තනී, උපදනේයි; පාටියෙකකං, වෙන්වෙන්කොටස; මනසි කරොන්නාසං, මෙනෙහිකරනුවහට; වතනිංසපඨමජ්ඣානානි, දෙතිස් ප්‍රථමධ්‍යානකෙනෙක්; තිබ්බත්තනනී, උපදිත්; හතෙගතිතපඤ්ඤ වනු, අතගෙනපැණැවිසදු කථාවසතු; පාකටිකමෙව, ප්‍රකටවේමැයි; (විශුඬි මාගීයෙති ආ අතගෙන පැන විසදු කථාවසතු ව මේ අභියෙති ඇර දක් වියයුතු යනු අභිප්‍රායයි.)

* මනසාර කමස මෑ විශෙෂාධිගමයට කාරණනුසි කමී සථාන නම භාවනාවයසි කියනු ලැබේ. එහෙයින් මෙනෙහිකරනුව හට කමීසථාන නමිලද භාවනානොමෝ අපීණාවට පැමිණෙනුයි “අප්පණංපාපුණාති”යි කීහ. නොහොත් කමීසඬ්ඛානවු භාවනාවගේ සථානකාරණ සඬ්ඛානවු අරමුණ හෝ කමීලබ්ධිනතම පුච්චිභාගභාවනා ලබ්ධි නමැයි යුක්තයි. තේ අපීණාවගේ අරමුණුබවට එළඹීමෙන් අපීණාවට පැමිණෙනුයි “අප්පණං පාපුණාති”යි උක්තය. මෙදයුහු **කමමෙව විශෙෂාධිගමය සාධනනි කමමඝානං භාවනා වුවති** තෙනාහ මනසිකරොන්නාසං අප්පණං පාපුණාතිනි, කමමසං වා භාව නාය ඝානං ආරම්භණං අප්පණාරම්භණභාවුපගමනෙන අප්පණං පාපු ඣාතිනි වුත්තං (මු.ටි.) කමමෙවොති මනසිකාරකමමෙව කමමා රම්භණනි පුබ්බභාගභාවනාරම්භණං (අ.ටි.)

* “මානන්තිකෝ” යන විශෙෂණයකදිප්‍රයෝගයෙන් ලබ්ඝන යෙති හෙවත් පැතිමෙහි සමච්ඡාවයෙන් යුක්තවත්තව හෙතුකොට ගෙනැ වාතරයාගේ සන්ත්‍රන් පැවැතුම් නැති බව දක්වයි. එහෙයින් නානාලබ්ධයන්හි වැඩුනාවු සිතද භීලැනොවු කැලැව්දුරකුමෙන් සන් ත්‍රන්පැවැතුම්නැතිකොටැ දක්වියයුතුය යන අභිප්‍රාය දක්වා. කියේ මැනෝ **මානන්තිකෝ** එතෙන ලබ්ඝනසමත්තායෝගෙන උපසම රතිතනං දසෙය්ති, විත්තමපි හි තථා නානාරම්භණෙසු වසිතිතං උපසම රතිතනනි දසෙය්තබ්බනායි (මු.ටි.) **තථානි** වන මකකටොවිය (අ. ටි.)

* විශුඬිමාගීයෙති දක්වු සොකිරුයසමා දිඝභාණකඅහය තේරං හතේ ගහෙතා ආවුසො අහය! ඉමං නාව පඤ්ඤා උග්ගණනා හිති වතා ආහ, මලලකතේරො වතනිංසකොඨාසෙසු වතනිංසාය පඨමජ්ඣානානං ලාභී සවෙ රත්තිං එකං දිවා එකං සමාපජ්ජති අතිරෙ කඬ්ඛිමාසෙන පුන සමපජ්ජති සවෙ පන දෙවසිකං එකමෙව සමාපජ්ජති අතිරෙකමාසෙන පුන සමපජ්ජති යන මලලකතේරවනුව අරබයා **“හතෙගතිත පඤ්ඤ වනුපාකටිකමෙව”**යි විසූ. හතෙගතිත පඤ්ඤාවනුපාකටිකමෙවොති විසුඬිමගෙන වුත්තනං සක්ඛායාහ (මු.ටි.)

* මේ කථාවසන්තුව වනාහි එක්කොටසක් මෙනෙහිකරනුවහට එක් ධ්‍යානයක්ද වෙනවෙනකොටස් මෙනෙහිකරනුවහට දෙතිස් ධ්‍යානයකෙනෙක්ද අපීණාවශයෙන් පිහිටත් යන මේ අර්ථ සාධනුවස් නිදර්ශනවශයෙන් ඇර දක්වනලද්දී දකුණු. කියේමැනෝ. **ඉදං පනෙතං මනසිකරොන්තාසං එතං පාටිසෙකතං මනසිකරොන්තාසං** වතතිංසාති එතංසං සාධනස්ථං නිදස්සනවසෙන ආනිතනති දඬුබබ්බං. (මු. වී.)

25. viii සො තං නිමිත්තනති, “සො තං නිමිත්තං” යනු; සො භික්ඛු, ඒ මහණකෙන; තං කම්මසානනිමිත්තං, ඒකම්මභන් අරමුණ; **ආසෙවනීති,** ආසෙවනි යනු; සෙවනි, සෙවිනේයි; භජනි, බෙජෙයි; **භාවෙනීති,** භාවෙනි යනු; වසෙති, වසයි; **බහුලිකරොතිති,** බහුලි කරොති යනු; පුත්තපුත්තං කරොති, නැවත නැවත කෙරෙයි; **භාවස්ථං වචස්ථපෙතීති,** භාවස්ථං වචස්ථපෙති යනු; සුවචස්ථං, මොනවට නිශ්චයකරන ලද්දක්නු; කරොති, කෙරෙයි; **බහිධාකාසෙ විතතං උප සංහරතීති,** බහිධාකාසෙ විතතං උපසංහරති යනු; එවං කතා, මෙසේ ව්‍යවස්ථිතකොටැ; බහිධා, සීයේයි; පරස්සකාසෙ, මෙරමාඅයත්තයෙහි; අත්තනො, තමාගේ; විතතං, සිත; උපසංහරති, එලවයි; යපෙති, පිහිටු වයි; පෙසෙති, පමුණුවයි; **අත්ථස්ස කාසෙති,** අත්ථස්ස කාසෙ යනපද යාගේ; අත්ථ අස්ස කාසෙ, අත්ථ අස්ස කාසෙ යි; (ඉති පදවෙජ්ඣො, කාතබ්බො, මෙසේ පදවෙන්කළුයුතු; 0) උහුගේ හෙවත් මෙරමාගේ; කාසෙ, කයෙහි; අත්ථ, ඇත්තාහ; **අජ්ඣතබ්බධා කාසෙ විතතං උප සංහරතීති,** අජ්ඣතං පෙ උපසංහරති යනු; කාලෙන, කලෙකින් හෝ කිසිවිටෙකැ; අත්තනො, තමාගේ; (කාසෙ, කයෙහි;) කාලෙන, කලෙකින් හෝ කිසිවිටෙකැ; පරෙසං, අනුන්ගේ; කාසෙ, කයෙහි; විතතං, සිත; උපනාමෙති, එලවයි; හෝ නැඹුරුකෙරෙයි; **අත්ථ කාසෙති ඉදං,** අත්ථ කාසෙ යන මේ වචනය; (වුත්තං යන්න හා සම්බන්ධ යසමා, යම්හෙයකින්; එකන්තන, නියමවිසින්; අත්තනො, තමාගේ; කාසො, කයනෙමේ; න (අධිපෙපනො), අදහස්නොකරනලද සේක්ද; පරස්සෙව, මෙරමාගේම; කාසො, කයනෙමේ; නාපිඅධිපෙප නො, නොදඅදහස් කරනලදසේක්ද; තස්මා, එහෙයින්; (භගවතා, භග වන්හුවිසින්; 0) වුත්තං, වදාළසේක; පත, වෙනසනම්; එත්ථ, (මේ අත්තනොකාස බහිධාකාස තදුභයකාස වශයෙන් වදාළ) ත්‍රිවිධකාසානු පස්සනාභාවනාන ය අතුරෙන්; අත්තනො, තමාගේ; ජීවමානකසරීරෙ, දිවිපවත්නාසිරීරෙහි; පටිකකුලනති, පිළිකුලැයි; පරිකමමං, පරිකමිය; හෙවත් පුත්තපුත්තා මනසකාරකමිය; කරොන්තාසං, කරනුවහට; අප්ප ණාපි, අපීණාවත්; උපවාරමපි, උපවාරයත්; ජායති, උපදී; පරස්ස, මෙරමාගේ; ජීවමානකසරීරෙ, දිවිපවත්නාසිරීරෙහි; පටිකකුලනති, පිළිකුලැයි; මනසිකරොන්තාසං, මෙනෙහිකරනුවහට; අප්පණා, අපීණා නොමෝ නෙවජායති, නොමඋපදී; උපවාරං, උපවාරයනෙමේ; න (ජායති), නුපදී; නනුව, කියග; (ව වාකසාරමහදෙක්කතයි) දසසු අසු

හෙසු, දශවිධඅගුහයන්හි; එතං උභයමපි, අභිණාඋපචාරසංඛ්‍යානාවු
 තෙලසමාධිවයම; ජායති, උපද්දි; ඉති, මෙසේ ප්‍රශ්නකිරීමයි; ආම
 ජායති, උපදනේ සැබව; හි, යම්හෙයකින්; තානි, ඒ දශඅගුහයෝ;
 අනුපාදින්නපකෙඛ, සෘතුජරූපපක්‍ෂයෙහි; සිතානි, සිටියහුද; තස්මා, ඒ
 සෘතුජරූපපක්‍ෂයෙහි සිටිහෙයින්; තත්ථ, ඒ දශඅගුහයන්හි; අප්පණාපි,
 අභිණාවත්; උපචාරමපි, උපචාරයත්; ජායති, උපදි; ඉදං පන, මේ
 මෙරමාගේ දිවිපවත්තාසිරුවනාහි; උපාදින්නපකෙඛ, කමීජරූපපක්‍ෂ
 යෙහි; සිතං, සිටියේයි; තෙනෙව, ඒ කමීජරූපපක්‍ෂයෙහිසිටි කරු
 නෙත්ම; එත්ථ, මේ මෙරමාගේ දිවිපවත්තාසිරුවෙරෙහි; එතං උභයමපි,
 තෙල අභිණාඋපචාරසංඛ්‍යානා සමාධිවයම; තජායති, නුපදි; අසුභානු
 පස්සනාසංඛ්‍යාතාපන, අගුහානුදගීනාභාවනාසංඛ්‍යානාවු; විපස්සනා
 භාවනාභෝගිනි, විදගීනාභාවනාවචේයයි; වෙදිතබ්බං, දනසුත්තියැ;
 ඉමසමිංපබ්බෙ, මේ කායානුදගීනාපරිවෙජ්දයෙහි; කිං, කුම් නම් වච
 නයත්; (භගවතා, භගවත්හු; 0) කපිතං, වදාළයේක්කද; ඉති මෙසේ
 ප්‍රශ්නකිරීමයි; සමථවිපස්සනා, සමථවිදගීනාභාවනාතොමෝ; කපිතා,
 වදාළයේකි; (ඉති විස්සජ්ජනා, මෙසේ විසදීමයි; 0) ඉදං, ප්‍රාජ්‍යාවසර
 යෙහි; එත්ථ, මේ කෙස් ඇ කොටසුන්හි; එවං, මතුපක්‍ෂයමාණයකින්;
 සබ්බමන්තසිකාරසාධාරණං, සියලුකමීසථාන මනසකාරයට සාධාරණවු;
 පකිණ්ණකං, ප්‍රකිණ්ණකය; (ප්‍රකිණ්ණකවචනයහෝසි 0) වෙදිතබ්බං,
 දනසුතුයි.

* “අනුපාදින්නපකෙඛ සිතානි” යන වචනයෙන් සැගවියෙහි
 විසූ මහානිස්ස නම් තෙරුන්වහන්සේ මෙන්ද සඛ්ඝරක්ඛිත තෙරුන්
 වහන්සේගේ උපසථායකවූ සාමණේරයන් වහන්සේ මෙන්ද දිවි
 පවත්තාසිරුව අනුපාදින්නපක්‍ෂයෙහි පිහිටිවා අරමුණුගන්ට හැකි
 වනුටු යොගාවචරයාහට දශවිධ අගුහවශයෙන් දිවමත්සිරුවද එලඹ
 සිටිකල්හි උපචාරසමාධියට පැමිණීමැ දක්වනලදුවේයයි දනසුතු.
 කියේමැනෝ. අනුපාදින්නපකෙඛ සිතානිනි එතෙන වෙතියපබ්බත
 වාසි මහානිස්සඤ්ඤා විස සඛ්ඝරක්ඛිතඤ්ඤාරූපසාධකසාමණේරො
 විසව අනුපාදින්නපකෙඛ යපෙඤා ගහෙතුං සකෙකානනස්ස දසවිධාසුභ
 වසෙන ජීවමානකසරිරෙපි උපසිතෙ උපචාරපනති දසසිතාභෝගිනි
 වෙදිතබ්බං (මු. ටී.)

* “අප්පණාපි” යනාදි නය වනාහි සත්තප්‍රදාලවශයෙන්
 ගනුලබන්නාවූ කෙශාදීන් අතුරෙන් හෝ කෙශාදීන්හි සත්තප්‍රදාල
 නාමග්‍රහණරහිතවූ තමාසත්තානාය වනබැවින් අභිසංකාරයසිහියනලද
 අසම්මානායාගේ ඉපදීමට වසනුටු මේ රූකයෙහි සමුච්ඡද ප්‍රතිනවිසිත්
 ප්‍රතිනනුටුවද ප්‍රතිනාකාරයෙන් නටුවාවූ අසම්මානායා මොනවට පිහිටි
 කල්හිත් ප්‍රකටවූකල්හිත් තමාගේ දිවිපවත්තාකයෙහි පිළිකුලැයි බවනු
 හට යම්සේ අභිණාදීන්ගේ එලඹසිටීමවේද එපරිද්දෙන් මෙරමාගේ
 දිවිපවත්තා රූකයෙහි පිළිකුලැයි බවනුහට අභිණාදීන්ගේ එලඹසිටීම

නොවෙයි වැලිකුමක් ඵලඹසිටීදයත් ඒ මෙරමාරුකයෙහි පිළිකුලැයි
 බවනුවහට අපීණාවට නොපැමිණියාවූ අගුහානුදගීනානම්ලද ආදී
 නවානුදගීනාභාවනාවමැ ඵලඹසිටීයි යන අභිප්‍රායවේ. කියේමැනො
අජීය්‍යකාසෙති පන සත්තවසෙන කෙසාදියු ගසෙමානෙසු, යථා
ඉමසමංකාසෙති සත්තගහගණරහිනෙ අහඹකාරවළුමහි විඛින්නා
 හඹකාරෙ සදුසුනතිනිනෙ පාකවෙව අත්තනොකායෙ උපසානං හොති
 න තථා තත්ථාති අපුණං අප්පත්තා ආදීනවානුපස්සනාව තත්ථ හොතිති
 අබිප්පායෙනාහ අසුභානුපස්සනා සඛබාතා පන විපස්සනාභාවනා
 හොතිති වෙදිබ්බාති. (මු. ටී.) **සත්තගහගණරහිනෙති සත්ත**
පඤ්ඤාතතිමපි අනාමසිත්වා දෙසිතත්තා වුත්තං, සසත්තානත්තාය
 අහඹකාරවළුමහි අප්පතිනමානස්ස පතිනාකාරං සකුංයාහ විඛින්නා,
හඹකාරෙති (අ. ටී.)

* ආදියෙහි හෙවත් ලත්තැන සෙවනා බව මනසකාරයාගේ
 ඉපදවීම පටන්ගැනීම **ආසෙවනා** නම. මනසකාරයාගේ වැඩිම භාවනා
 නම. මනසකාරයාගේ උත්තරෙත්තරදශාවෙහි වැඩිදියුණුකිරීම බහුලී
කමී නමි. මේ කියනලද්දේ තෙල පදයන්ගේ වෙනසයි. **ආදිමහි**
සෙවනා ආසෙවනා, වඩසනං භාවනා, සුතපසුතං කරණං බහුලී
කමමනති අයමෙනෙසං විසෙසො. (මු. ටී.) **ආදිමහි සෙවනා මනසි**
කාරස්ස උපපාදනා ආරම්බො (අ. ටී.)

26

i එතෙසඤ්ඤි,

නිමිත්තනො ලක්ඛණනො ධාතුනො අභ සුඤ්ඤනො,
බකුදිනො ච විසෙඤ්ඤො කෙසාදිතං විනිවජ්ජො.

තත්ථ නිමිත්තනොති වතනිංසාකාරෙ සසිසනං නිමිත්තනාති සෙසං.
වසෙන සොභාවචරෙ වතනිංසාකාරං කොසාසනො පටිගගණනා
ති, සෙසාපීදං කෙසෙස චණ්ණනිමිත්තං සණ්ඨානනිමිත්තං දිසා
නිමිත්තං බකාසනිමිත්තං පටිවෙජ්ජනිමිත්තනති පඤ්චනිමිත්තනාති
හොනති, ලොමාදියුපි එසෙවනසො,

ලක්ඛණනොති වතනිංසාකාරෙ අභවිසතිසනං ලක්ඛණාති
හොනති සෙසංවසෙන සොභාවචරෙ වතනිංසාකාරං ලක්ඛණනො
මනසිකරෙති, සෙසාපීදං කෙසෙස ඵබත්තලක්ඛණං ආබකුත්ත
ලක්ඛණං උණ්ණත්තලක්ඛණං විත්ථමහනලක්ඛණනති වත්තාදි
ලක්ඛණාති හොනති, ලොමාදියුපි එසෙවනසො,

ධාතුනොති වතනිංසාකාරෙ “වතුධාතුරෙ අසං භික්ඛු පුට්
සොති” වුත්තාසු ධාතුසු අභවිසතිසනං ධාතුසො හොනති සාසං
වසෙන සොභාවචරෙ වතනිංසාකාරං ධාතුනොපටිගගණනාති,

සෙසාපිදං? කෙසෙ කකබලනා පඨවිධානු ආබනිනනා ආපොධානු උණනනානෙතේධානු වික්ඛනනා වාසොධානුති වනසො ධානුසො හොනති, ලොමාදිසුපි එසෙවනසො.

සුඤ්ඤනොති වනනිංසාකාරෙ ජනනවුතිසුඤ්ඤනා හොනති සාසංවසෙන සොගාවචනේ වනනිංසාකාරං සුඤ්ඤනො විපසානි, සෙසාපිදං? කෙසා සුඤ්ඤ අනෙතන වා අනතතිසෙන වා නිවෙවන වා බුට්ඨෙත වා සංසානෙන වා අවිපරිණාමබමෙමන වාති කෙසෙ භාව අනතසුඤ්ඤනා අනතතිසුඤ්ඤනා නිවච්ඡාව සුඤ්ඤනාති නිසො සුඤ්ඤනා හොනති, ලොමාදිසුපි එසෙවනසො.

බකිාදිනොති වනනිංසාකාරෙ කෙසාදිසු බකිාදිවසෙන පටිග්ගසමානෙසු කෙසා කතිබකිාහොනති කතිආසනනාති කතිධානුසො කතිසව්වාති කතිසතිපට්ඨානාතිති ආදිනා නසෙන පෙ'න් විතිව්ජසො විඤ්ඤානබ්බා.

ii එවං. අප්ඤ්ඤානාදිභෙදතො නිවිධෙත කාසානුපසංගං වින්දාරතො දසොක්ඛා ඉදග්ගි කාසානුපසංගි විහරති ආනාපි සමපත්තොති ආදිති පදග්ගි භාජේක්ඛා දසොත්ථං අනුපසංගිති ආදි ආරාධං, නන්ධ සාස අනුපසංගනාස කාසානුපසංගි නාම හොති නං දසොත්ථං නන්ධ කතමා අනුපසංගනා සා පඤ්ඤා පත්තනාති ආදිවුත්තං, ආනාපිති ආදිසුපි එසෙවනසො, නන්ධ පඤ්ඤා පත්තනාති ආදිති හෙසා විතතුප්පාදකණ්ඩවණණනාසං වුත්තනනෙතෙව චෙදි නබ්බාති, උපෙතොති ආදිති සබ්බාති අඤ්ඤාමඤ්ඤාචෙවචනාති, අපිච ආසෙවනාවසෙන උපෙතො භාවනාවසෙන සුචස්ථ උපෙතොති සමුපෙතො, උපාගතො සමුපාගතො උපපතෙනා සමපතෙනාති ඉමෙසුපි විසු දුකෙසු අසමෙව නසො, බහුලිකාරවසෙන පන සමනනාගතොති එවමෙත්ථ සොජනා චෙදිනබ්බා. ඉමිනා ආනා පෙන උපෙතොති ආදිසුපි එසෙවනසො, විහරතිති පදෙ නන්ධ කතමො විහාරෙති සුචස්. අකක්ඛා සුගඤ්ඤාධිපානාස දෙසනාස දෙසෙනො ඉරිසතිති ආදිමාහ, නසං'න්ධා: චතුත්තං ඉරිසා පටානං. අඤ්ඤාතරසමබ්බිභාවතො ඉරිසති, තෙති ඉරිසාපථ චතුකෙකති කාසසකච වත්තනෙත වත්තති එකං ඉරිසාපථදුකඛං අපරෙත ඉරිසා පථෙත බාහික්ඛා විරසිතිකභාවෙන සරිරකඛ නතො පාලෙති, එකසමිං ඉරිසාපථෙ අසණ්ඨතික්ඛා සබ්බිරිසා පථ චත්තනතො යපෙනි, තෙන තෙන ඉරිසාපථෙත නටා නටා කාසසං සාපනතො සාපෙනි, විරකාලවත්තාපනතො වරති, ඉරිසාපථෙත ඉරිසාපථං විවජ්ජික්ඛා ජිවිතහරණතො විහරති, කෙව කාසො ලොකොති සසමිං කාසස කාසානුපසංගි විහරති, කෙව කාසො උජ්ජන පලුජ්ජනසෙන ලොකො, සසමා පනසං කාසස පතිසමානං අතිප්ඤ්ඤාදොමනසං චෙදනාදිසුපි පතිසති එව

තස්මා පඤ්චයි උපාදානකකතා ලොකොති වුත්තං, සන්තාති ආදී සුපි නිගේධවසෙන සන්තතාස සන්තා, භාවනාස මුඛිතතා සමිතා, වස්සු පටිඤ්ඤාස අප්පවතති වුපසමවසෙන වුපසගතා, නිගේධසබ්බානං අසං ගතාති අසංඛගතා, පුනපපුනං නිබ්බතතිසා පටිබාහිනතතා අතිවිස අසංඛගතාති || අඛණ්ඩගතා, අප්පිතාති විනාසිතා, අප්පවතතිසං ධම්මානාපි අප්පො, බාප්පිතාති සුචිතා සිතා, අතිවිස අප්පවතතිසං ධම්මානාපි අප්පො, සථා පුන න අප්පාය්ගවතති එවං සොසිතතා සොසිතා, සුච්ඡි සොසිතාති විසොසිතා, සුඤ්ඤාපිතාති අප්පො, විතගගතා කතාති බානති කතා, එසව අනුපස්සනාස කම්මසානං, විභාරෙන කම්මසාති කස්ස කාසපටිභරණං, ආනාපෙන සම්මප්පබානං, සතිසම්ප ජඤ්ඤාන කම්මසානපටිභරණුපායො, සතිසා වා කායානුපස්සනා වසෙන පටිලබ්බා සමප්ථො, සම්ප්පජඤ්ඤාන විපස්සනා, අභිජ්ඣා දොමනස්සවිතසෙන භාවනාඵලං වුත්තනති වෙදිතබ්බං.

කායානුපස්සනා නිදෙදසො.

26. i. හි, විසාරය කෙරෙමි; එතෙසං කෙසාදිනං, තෙල කෙශාදි කොඨාසයන්තේ; නිමිත්තතො ව, නිමිත්තවශයෙන්ද; ලක්ඛණතො ව, ලක්ඛණවශයෙන්ද; ධාතුතො ව, ධාතුවශයෙන්ද; අථ, තදන්තාවු; සුඤ්ඤ තො ව, ශුන්තාවශයෙන්ද; බ්බාදිතො ව, සකඤ්ඤාවශයෙන්ද; විනිච්ඡ යො, විනිශ්චයනෙම; (පණ්ණිනෙන, නුවණැතිසහු විසින්; ට) විඤ්ඤා යො, දතයුත්තේය; ;

තත්ථ, ඒ නිමිත්තතො යනාදි පදයන් අතුරෙන්; නොහොත්- තත්ථ, ඒ ගාථාවෙහි; **නිමිත්තතොති**, නිමිත්තතො යන පෙදෙහි; (විනිච්ඡයොවෙදිතබ්බො, විනිසැ දතයුතුට) වතනිංසාකාරෙ, කෙස් ඇ දෙතිස් කුණපසවාභාවයෙහි; සසීසනං, එක්සිය සැටක්; නිමිත්තාති, නිමිත්තයෝ; (ලබ්භනති, ලැබෙත්) **ඥානං ච ඥානං**, යම් එක්සියසැට නිමිතිකෙනෙකුත්ගේ වශයෙන්; යොගාවචරෙ, යොගාවචරනෙම; වතනිංසාකාරං, දෙතිස්කුණප සවාභාවය; කොඨාසතො, කොටස්වශයෙන්; පරිගණනාති, පරික්ෂණය කරයිද; ඉදං, (තාතිසසීසනනිමිත්තාති), ඒ එක්සියසැටක් නිමිත්තයෝ; සෙය්සථා, කවරහුද; කෙසස්ස, කෙස් හුගේ; වණ්ණනිමිත්තං, වණ්ණනිමිත්තය; සණ්ඨානනිමිත්තං, සංස්ථාන නිමිත්තය; දිසානිමිත්තං, දිශානිමිත්තය; ඕකාසනිමිත්තං, අවකාශ නිමිත්තය; පරිචේදනිමිත්තං, පරිචේදනිමිත්තය; ඉති, මෙසේ; පඤ්චනිමිත්තාති, පස්නිමිති කෙනෙක්; හොනති, වෙන්; ලොමාදිසුපි, ලොම් ඇ කොටසුන්හිදු; එසෙවනයො, මෙකි නය බදු නය ඇත්තේය; නොහොත්- මෙනයම; (නෙතබ්බො, පැමිණවියයුත්තේය; ට)

ලක්කණනොති, ලක්කණනො යන පෙදෙහි; (විනිච්ඡයො වෙදි නබ්බො, විනිසෑ දනසුතුං) වතනිංසාකාරෙ, කෙස් ඇ දෙතිස්කුණප ස්වභාවයෙනි; අභිච්ඡතිසතං, එක්සිය අට විස්සක්; ලක්කණානි, ලක්කණයෝ; භොනනි, වෙන්; යෙසංවසෙන, යම් එක්සිය අටවිසි ලක්කණ කෙනෙකුන්ගේ වශයෙන්; යොගාවචරෙ, යොගාවචරතෙම; වතනිංසාකාරං, දෙතිස්කුණපස්වභාවය; ලක්කණනො, ලක්කණවශයෙන්; මනසිකරෙති, මෙනෙහිකෙරෙයිද; ඉදං, (තානි අභිච්ඡතිසතලක්කණානි); ඒ එක්සිය අටවිසි ලක්කණයෝ; සෙය්‍යථා, කවරනුද; කෙසෙ, කෙස්හි; පට්ඨනලක්කණං, ස්ථාවරලක්කණය හෙවත්-තදබවයයි කියනලද ලක්කණය; ආබ්‍යාසනලක්කණං, ආබ්‍යාසනාවලක්කණය හෙවත්- බැඳගලපන බව යයි කියනලද ලක්කණය; උණ්හනලක්කණං, උණ්හනාවලක්කණය හෙවත්- උණුසුම් බව යයි කියනලද ලක්කණය; වික්ඛනලක්කණං, උපස්ථානලක්කණය හෙවත්- හම්මන බව යයි කියනලද ලක්කණය; ඉති, මෙසේ; වතනාරිලක්කණානි, චතුර්විධ ලක්කණ කෙනෙක්; භොනනි, වෙන්; ලොමාදීසුපි, ලොම් ඇ කොටසුන්හිදු; එසෙවනයො, මෙකී නය බඳු නය ඇත්තේය; නො හොත් මෙ නයමැ, (නෙතබ්බො, පැමිණවිය යුත්තේය);

බාතුනොති, බාතුනො යන පෙදෙහි; (විනිච්ඡයො වෙදිනබ්බො, විනිසෑ දනසුතුං) වතනිංසකාරෙ, දෙතිස් කුණප ස්වභාවයෙනි; වතු බාතුරෙ අයං භික්ඛු පුරිසොති+ භික්ඛු, මහණ; අයංපුරිසො, මේ පුරිස්තෙම; වතුබාතුරෙති, චතුර්විධ බාතුමාත්‍රයක් ඇත්තේයයි; චුත්තාපු, වදළාපු; බාතුසු, බාතුන්හි; අභිච්ඡතිසතං, එක්සිය අටවිස්සක්; බාතුයො, බාතුහු කෙනෙක්; භොනනි, වෙන්; යාසංවසෙන, යම් එක්සිය අටවිසි බාතුකෙනෙකුන්ගේ වශයෙන්; යොගාවචරෙ, යොගාවචර තෙම; වතනිංසාකාරං, දෙතිස් කුණප ස්වභාවය; බාතුනො, බාතු වශයෙන්; පරිග්‍රහණානි, පිරිසිදීම කෙරෙයිද; ඉදං, (තා අභිච්ඡතිසත බාතුයො), ඒ එක්සිය අටවිසි බාතුහු; සෙය්‍යථා, කවරනුද; කෙසෙ, කෙස්හි; කකබ්බතා, කැකුළුව රළුව දැකිබව; පඨිච්චාතු, පෘථිවිබාතු නොමෝයි; ආබ්‍යාසනා, බැඳෙනබව මැලියම් වැනි බව ලාචු වැනි බව; ආපොබාතු, අබ්‍යාසනානොමෝයි; උණ්හනා, හුණුව කියුණුව; (ශිත තෙජො බාතුච අපෙක්ඛා කොටැ සිතනා, ඇල් බව කියුණුව බව; සී කිව වරද නැති) නොහොත්- උණ්හනා, හුණු බැවින් ඇල් බැවින් කියුණුව බව; තෙජොබාතු, තෙජොබාතු නොමෝයි; වික්ඛනා, උපස්ථාන භාවය හම්මනබව රුකුල් දෙනබව; වායොබාතු, වායොබාතු නොමෝයි; ඉති, මෙසේ; වතස්සො, චතුර්විධවූ; බාතුයො, බාතුහු කෙනෙක්; භොනනි, වෙන්; ලොමාදීසුපි, ලොම් ඇ කොටසුන්හිදු; එසෙ වනයො, මෙකී නය බඳු නය ඇත්තේය; නොහොත් මේ නයමැ; (නෙතබ්බො, පැමිණවිය යුත්තේය; 0)

සුඤ්ඤානොති, සුඤ්ඤානො යන පෙදෙහි; (විනිව්ඡයො වෙදි නබ්බො, විනිසු දතසුතුසිං) වතතිංසාකාරො, දෙතිස්කුණප ස්වභාව යෙහි; ඡන්තවුතිසුඤ්ඤානා, සයානු ශුන්යතාකෙනෙක්; හොනති, වෙන්; යාසංවසෙන, යම් සයානු ශුන්යතා කෙනෙකුන්ගේ වශයෙන්; යොගාව චරො, යොගාවචරතෙම; වතතිංසාකාරො, දෙතිස්කුණප ස්වභාවය; සුඤ්ඤානො, ශුන්යවශයෙන්; විපස්සති, විදශීනාතෙරෙසිද; ඉදං, (තා ඡන්තවුති සුඤ්ඤානා), ඒ සයානුවක් ශුන්යතාවයෝ; සෙය්සං, කවරහුද; කෙසා, කෙස්සු; අතෙනාවා, ආතම වශයෙන් හෝ; අතනතියෙන වා, ආතමය වශයෙන් හෝ; තිවෙතවා, තිත්යවශයෙන් හෝ; ධුවෙනවා, අවිනාශවශයෙන් හෝ; සස්සතෙනවා, ශාශ්වත වශයෙන් හෝ; අවි පරිණාමධම්මෙනවා, අවිපරිණාම ස්වභාව වශයෙන් හෝ; හෙවත්-ප්‍රකෘතිය වෙනස් නොවීම් විසින් හෝ; ඉති, මේ ධර්මස්වභාව වශයෙන්; සුඤ්ඤා, ශුන්යයහ; කෙසෙ කෙස්සි; තාව, ලොමාදීන්ට පළමුකොට; අතනසුඤ්ඤානා, ආතමශුන්යතාය; අතනතියසුඤ්ඤානා, ආතමය ශුන්ය තාය; තිවෙතාවසුඤ්ඤානා, තිත්යභිශුන්යතාය; ඉති, මෙසේ; තිස්සො සුඤ්ඤානා, ත්‍රිවිධවු ශුන්යතා කෙනෙක්; හොනති, වෙන්; ලොමාදීසුපි, ලොමි ඇ කොටසුන්හිද; එසෙවනයො, මෙකී නය බඳු නය ඇත්තේ ය; නොහොත්- මේ නයම; (නෙතබ්බො, පැමිණවිය යුත්තේය; 0)

බකුදිනොති, බකුදිනො යන පෙදෙහි; (විනිව්ඡයො වෙදි නබ්බො, විනිස දතසුතුසිං) වතතිංසාකාරො, දෙතිස්කුණපස්වභාව යෙහි; කෙසාදීසු, කෙසාදිකොසාසයන්; බකුදිවසෙන, සකකුදිත්ගේ වශයෙන්; පරිග්ගහමානෙසු, පිරික්සානාකල්හි; කෙසා, කෙස්සු; කති බකු, සකකුයෝකෙනෙක්දෙන; කතිආයතනාති, ආයතනයෝ කෙනෙක්දෙන; කතිබාතුයො, බාතුහුකෙනෙක්දෙන; කතිසම්මාති, සත්යයෝ කෙනෙක්දෙන; කතිසතිපසානාති, සිට්ටන්හුකෙනෙක්දෙන; හොනති, වෙද්ද; ඉතිආදිනානයෙනපි, යනමේ ඇ නයිනුද; එත්, මේ පළියෙහි; නොහොත්-මේ කෙස් ඇ කොටසුන්හි; 0 විනිව්ඡයො, විනිස; විඤ්ඤානබ්බො, දතසුත්තේයි. ~~~~~

* **අතන-අතනතිය-තිවෙ-ධුව-සස්සන-අවිපරිණාමධම්ම** යන සදෙනාගේ වශයෙන් දෙතිස් කොටස්හි ශුන්යතාවෝ **එක්සියදොසානු** (192) කෙනෙක් විය යුත්තාහු නමුදු **තිවෙ-ධුව-සස්සන-අවිපරිණාම ධම්ම** යන ශබ්දයන් අවිවශයෙන් සමාන වනුයෙන් නිත්යතාශුන්යතා වශයෙන් ගෙන සයානු(96)ශුන්යතා කෙනෙකැයි කපිතයහ සි දතසුතු.

26. ii එවං, යථොක්ත නසින්; අජ්ඣතතාදිහෙදනො, අධ්‍යානමාදි ප්‍රහෙදවශයෙන්; තිවිධෙන, ප්‍රකාරත්‍රයකින්; කායානුපස්සනං, කායානු පස්සනාසතිපසානය; විජාරතො, විසාරවිසින්; දස්සෙතො, දක්වා වදාර; ඉදුති, දැන්; කායානුපස්සිවිහරතිආකාපිසමපඡනොති, පෙසු සමපඡනොයන; ආදිපදුති, මෙ ඇ පදයන්; භාජෙතො, විභාගකොට; 25

දසෙසුදුං, දක්වනුවස්; අනුපසසිති ආදි, අනුපසසි යනාදිවචනය; ආරඬං, ආරමභකළසේක; තත්ථ, ඒ අනුපසසි යනාදිවචනයෙහි; යාය අනුපසසනාය, යම් අනුපසසනානම්ලද නුවණක්හෙතුකොටගෙනැ; (පුග්ගලො පුද්ගලනෙම; 0) කායානුපසසිනාම, කායසංඛ්‍යාතවූ කෙශාදි සමූහය පුනාපුනා දක්නා නුවණැති අඵයෙන් කායානුපසසි නම්; හොති, වේද; තං, ඒ අනුපසසනානම්ලදනුවණ; දසෙසුදුං, දක්වනුවස්; **තත්ථ කතමා අනුපසසනායා පඤ්ඤා පඤ්ඤානි ආදි, තත්ථ පෙ** පඤ්ඤා පඤ්ඤා යනාදිවචනය; වුත්තං, වදාළසේක; **අනාපිති ආදිසුපි, ආනාපි** යනාදිපදයන්හිදු; එසෙවනයො, මෙකිනයබදු නයආත්තේය; නොහොත්-මේ නයමැ (නෙතබ්බො, පැමිණවිය යුත්තේය; 0) තත්ථ, ඒ තත්ථකතමා අනුපසසනා යනාදිපාළියෙහි; පඤ්ඤා පඤ්ඤානි, පඤ්ඤා පඤ්ඤා යනාදි පදයෝ; හෙසා, යටදැක්වූ ධම්මසංග්‍රහයට; විත්තු පපාදකණ්ඩවණ්ණනායං, විත්තොත්තපාදකාණ්ඩවණ්ණනාවෙහි; වුත්ත නයෙනෙව, කීනසිත්මැ; වෙදිතබ්බොති, දතයුත්තාහ; **උපෙතොති ආදිති, උපෙතො** යන පදය ආදි කොට ඇති; සබ්බොති, සියලුපදයෝ; අඤ්ඤාමඤ්ඤාවෙවචනාති, ඔවුනොවුන්පිළිබඳවූ පයභායපදයෝසි (සමා නාඵවත්පදයහ යුසේසි.) අපිව, අපරනසෙකුදු; (වුවවනෙ, කියනු ලැබේ; 0) ආසෙවනාවසෙන, ආරමභයෙහි සෙවන වශයෙන්; හෙවත්-ආදියෙහි සෙවනා විසින්; උපෙතො, **උපෙන** නම; භාවනාවසෙන, භාවනාවශයෙන්; හෙවත්-වැඩිමිවිසින්; සුමු, මොනවට; උපෙතොති, යුක්තනුසි; සමුපෙතො, **සමුපෙන** නම; **උපාගතො සමුපාගතො උපපනොති සමපනොති,** උපාගතො පෙ සමපනොති යන; ඉමෙසුචිසු දුකෙසුඅපි, මේ උභයචිකපදයන්හිදු; අයමෙවනයො, මෙකි යනලදම නයආත්තේයැ; බහුලිකාරවසෙනපන, නැවත නැවත පුරුදු කිරීම් වශයෙන් වනාහි; සමන්තාගතො, **සමන්තාගත** නම; ඉති එවං, යනමෙපරිද්දෙන්; එත්ථ, මේ උපෙතොයනාදිපදයන්හි; යොජනා, අඵ යොජනානොමෝ; වෙදිතබ්බො, දතයුත්තිය; **ඉමිනා ආනාපෙන උපෙතොති ආදිසුපි,** යනාදි පදයන්හිදු; එසෙවනයො, මෙකිනයබදු නයආත්තේයැ; නොහොත්-මෙකිනයමැ; (නෙතබ්බො, පැමිණවිය යුත්තේයැ; 0) **විහරතිති පදෙ,** විහරති යන පෙදෙහි; තත්ථ කතමො විහාරෙති, තත්ථ කතමො විහාරෙ සි; පුච්ඡං, ප්‍රශ්නය; අකත්වා, නො කොටැ; පුග්ගලාධිස්ථානය, පුද්ගලයක්නුම ප්‍රතිෂ්ඨාධාරකොටඇති; දෙස නාය, දෙශනාවශයෙන්; දෙසෙනො, වදාරන්නාවූ භාග්‍යවත්තෙම; ඉරියතිආදිං, ඉරියතියනාදිවචනය; ආහ, වදාළසේක; තස්ස, ඒ ඉරියති යනාදි පදයාගේ; අත්ථො, අඵයනෙමැ; (එවං වෙදිතබ්බො, මේ වක්‍ෂ්‍යමාණ නසින් දතයුතුයි; 0) වතුන්තං ඉරියාපටානං, සතරඉරියවි අතුරෙන්; අඤ්ඤාතරසමඛිතිභාවතො, එක්තර ඉරියවිවෙකින් යුක්ත වනබැවින්; ඉරියති, පවති; තෙති ඉරියාපටවතුකෙකති, ඒ ඉරියවි සතරෙන්; කායසංකට්ඨත්තනෙත, රූපකායසංඛ්‍යාතවූ ශකටයාගේ පෙරළීම පැවැත්ම හෙතුකොටගෙනැ; වත්තති, වැටෙයි; එකං ඉරියා

පථදුක්ඛං, එක්ඉරියවි වැටුම්දුක්ඛං; අපරෙනඉරියාපථෙන, අනික් ඉරියව්වකින්; බාහිකා, වළභා; චිරභිතිකභාවෙන, බොහෝකල්පවත්තාවශයෙන්; සරීරරක්ඛණතො, සිරුර රක්තා හෙයින්; පාලෙති, රකී; එකසම් ඉරියාපථෙ, එක්ඉරියව්වෙකැ; අසණස්භිකා, නොපිහිටා; සබ්බරියාපථවත්තනතො, සියලුඉරියව්වටනාහෙයින්; යපෙති, යැපෙයි; තෙන තෙන ඉරියාපථෙන, ඒ ඒ ඉරියව්වෙන්; තථා තථා, ඒ ඒ ප්‍රකාරයෙන්; කායස්ස, රූකය; යාපනතො, යාප්‍යකරනහෙයින් හෝ යාප්‍ය කරවනහෙයින්; යාපෙති, යාප්‍යයකෙරෙයි යාප්‍යය හෝ කරවයි; චිරකාලවත්තාපනතො, බොහෝකල්පවත්වනහෙයින්; චරති, පවත්වයි; ඉරියාපථෙන, ඉරියව්වෙකින්; ඉරියාපථං, ඉරියව්වක්; විවජ්ඣති, වෙනස්කොටැ; ජීවිතහරණතො, ජීවිතෙත්‍රියපවත්වන හෙයින්; විහරති, විහරණයකෙරෙයි; සෙව ව කාසො ලොකොති, සෙව ව කායොලොකො යනු; යසම් කායෙ, යම්කයෙක්කි; කායානුපස්සි, කායසම්බන්ධතාවූ කෙශාදිසමූහය පුනපුනා දක්නේවැ; විහරති, විහරණය කෙරෙයිද (ඉරියව්වටත්වාද යුජ්ජෙයි.) සො එව කායො, ඒ කයමැ; දුජ්ජනපලුජ්ජනභේන, ඇතිවන නැතිවන අභියෙන්; ලොකො, ලොක නම; යසමාපන, යම්හෙයකින්වනාහි; අස්ස, ඒ යොගාවචර මහණහු විසින්; කායෙ, රූපකායයෙහි; පභියමානං, ප්‍රභීතකරනුලබ්ධ; අභිජ්ඣාදොමනස්සං, අභිච්ඡාදොමනස්සය; වෙදනාදිසුපි, වෙදනාදීන්හිදු; පභියතිඑව, ප්‍රභීතකරනුලැබීමද; තස්මා, එහෙයින්; පඤ්චපිඋපාදනකකිකා, පඤ්චවිධවූම උපාදනසකිකයෝතුමු; ලොකොති, ලොකනමැයි; වුත්තං, වදාළයේක; **සන්තාති ආදිසුපි**, සන්තා යනාදි පදයන්හිදු; නිරොධවසෙන, නිරුධ්වීම්හුගේ ශක්තිවශයෙන්; සන්තනාය, ශාන්තබැවින්; සන්තා, **සන්තා** නමු; භාවනාය, බැවීමිවශයෙන්; සම්තත්තා, සන්තූන්වනබැවින්; සම්තා, **සම්තා** නමු; වජ්ජපරිඤ්ඤාය, අභිච්ඡාදොමනස්සයනට වස්තුභූත රූපකායාදිවූ කය පිරිසිදු දැනීම හෙතුකොටගෙනැ; අප්පවත්තිවූපසම්මසෙන, නැවත නොඉපදීමෙන් සන්සිදීමිවශයෙන්; නොහොත්-නැවත නොඉපදීම සන්සිදීමිහුගේ වශයෙන්; වූපසන්තා, **වූපසන්තා** නමු; නිරොධසංකිතං, නිරොධයෙහි නම්ලද; අත්ථං, අස්සයට; (අදභීතයට නාශයට යුජ්ජෙයි) ගතාති, ගියහනුයි; අත්ථබ්බතා, **අත්ථබ්බතා** නමු; පුනපුනං, නැවත නැවත; නිබ්බන්ධියා, ඉපදීම; (නිප්පන්ධියා යිද පාඨාන්තරයි) පටිබාහිතත්තා, වැළඹුබැවින්; අතිවිය, වැඩියක්මැ; අත්ථං, අස්සයට; (අදභීතයට නාශයට යුජ්ජෙයි) ගතාති, ගියහනුයි; අත්ථබ්බතා, **අත්ථබ්බතා** නමු; **අපිනාති**, අපිනා යනු; විනාසිතා, වනසට ගියහ; අප්පවත්තියං, නැවත නොපැවැත්මෙහි; සපිතා, තබනලදයහ; ඉතිපි අත්ථො, මේ අභියද; (වෙදිතබ්බො, දතයුතුයි; 0) **බ්‍යප්පිනාති**, බ්‍යප්පිතා යනු; සුචිනාසිතා මනාසේ වනසට ගියහ; අතිවිය, වැඩියක්මැ; අප්පවත්තියං, නැවත නොපැවැත්මෙහි; සපිතා, තබනලදයහ; ඉතිපි අත්ථො, මේ අභියද; (වෙදිතබ්බො, දතයුතුයි; 0) යථා, යම්පරිද්දෙකින්; පුන, නැවත; තඤ්ඤා

වනනී, ලුහුනොබද්දිද; එවං, එපරිද්දෙන්; සොසිතනනා, වියලවුබැවින්; සොසිතා, **සොසිතා** නමු; සුද්දි, මනාකොට; සොසිතානි, වියලවුනුනුයි; විසොසිතා, **විසොසිතා** නමු; සුකබ්බිනානි, ගුණකකරවනලදහයන; අනො, අභිය; (වෙදිතබ්බො, දතයුතුයි; 0) විගතනනා, දැන්කළියුතු වූ අනනයෙක් මොවුනට නැතියෙන් පහවූ අනනය ඇත්තානු; කතානි, කළහුනුයි; බ්‍යන්තිකතා, **බ්‍යන්තිකතා** නමු; එත්ථ, මේ පදභාජනිය යෙහි; (ව වාකාරම්භද්දෙනකසි) අනුපසාදනය, රුකය පුනපුනා දක්නා නුවණ නම්ලද අනුදැනීමාවෙන්; කම්මසානං, කම්මහනද; විහාරෙන, සතරඉරියව්වටුමෙන්; කම්මසානිකස්ස, කම්මහනා නියුක්ත යොගා වචර මහණහුගේ; කායපරිහරණං, ශරීරපරිහරණයද; ආනාපෙන, වියරියෙන්; සම්මප්පධානං, සතරසමසක්ප්‍රධානයද; සතිසම්පජ්ඣෙඤ්ඤාන, සමානි ප්‍රඥාවයෙන්; කම්මසානපරිහරණුපායො, කම්මහන් රුක්මට කරුණුවූ උපාමහද; වා, නොහොත්-සතියා, සමානියෙන්; කායානු පසාදනාවසෙන, කායානුදැනීමාවයෙන්; පටිලඬො, ලබනලද, සමථො, සමථයද; සම්පජ්ඣෙඤ්ඤාන, ප්‍රඥාවෙන්; විපස්සනා, විදැනීමාවද; අභිඤ්ඤාදොමනස්සවිනයෙන, අභිධ්‍යාදොමනස්සප්‍රභාතයෙන්; භාවනා ඵලං, භාවනාවෙන් අධිගතත්වයඵලයද; (හගවතා, හගවත්තුවිසින්; 0) වුත්තනනි, වදාළයේකැයි; වෙදිතබ්බං, දතයුතුයි;

**කායානුපසාදනා නිදෙදසො,
කායානුදැනීමානිදේශයනෙම; (නිසිනො, නිවිසේසි 0)**

* “**වක්ඛංගිඤ්ඤාය**” යන්නෙන් අභිධ්‍යාදොමනස්සයනට වස්තුභූතවූ ආශ්‍රයස්ථානයවූ කෙශාදිසමූහසංකීර්ණවූ රූපකායය පිරිසිදු දැනීමෙන යන අභිය කියේයි. **වක්ඛංගිඤ්ඤායානි** අභිඤ්ඤාදොමනස්සා නං වක්ඛංගුතස්ස කායස්ස පරිජාතනෙන. (මු.ටි.)

* අභිකථාවෙහි අභිප්‍රායාථීය සිත්තිතබ්‍ය “**අප්පිනානි විනා සිනා**”යි කළවිවරණයයි. එහි බාහුථීය ඇරදක්වා තදුකතාථීයමැ සාධනුවස්. **අප්පිනානි ගම්මා සාව විනා සිනානි ආහ විනා සිනානි** යි විසූ (මු. ටි.) අනුට්කානි ගම්මා යන්න “**විගම්මා**”යි උප සගීයෙන් වෙසෙසා වැණුහෙයින් ශුඛබාහුථීයාගේ විශේෂාච්ඡුතිතිය හඟවා.

* පෘෂොදර ගණයෙහි ප්‍රක්‍ෂෙපකොටැ නිරුක්තිනසින් අර්ථිත ශබ්දවක්‍ෂ්‍යතපත්තිය සිත්තිතබ්‍ය අභිකථාවෙහි “**අප්පවනනියං ධම්මානිසි අනො**”යි කළවිවරණය මූලට්කානි. **අප්පවනනියං ධම්මානිසි** අප්පි නානි අයමනො නිරුක්තිසිහියා වුටොනානි දඨබ්බො යි වැණු.

* “**විගතනනා කතා**” යන්නෙන් දැන් කටැටි අනනයෙක්-විනාශයෙක්- නොහොත්- අනනයෙක්- පයරිනන කාත්‍යයෙක්-මේ අභිධ්‍යාදොමනස්සයනට නැත්තැයි එවිනු විගතානන නම්නු විගතානන

නම්ලද අභිධ්‍යාදේශිකසංයෝ ඵවමහුතයහු කළහුද හෙවත් විනාශ. හාග්කළහුද අවසන්කළහුද ඵහෙයින් ව්‍යනතිකාතයහ යනඅභියැ දත යුතුයි. කියේමැනෝ **විගතනතා කතාති ඉදුති කාතබ්බො අතොනා ඵතෙසං නප්ඵති විගතනතා ඵවමහුතාකතාති අත්ථො** (මු. ටී.)

* මනසකාරකමියමැ විශෙෂාධිගමයට කාරණනුසි **කමිසාන නම.** නොහොත්-මනසකාරකමියෙහි පිහිටීම හෙවත් බවුන්ඇරඹීම කමිසාන නම. හෙද අනුදශීනානමයි වනුයෙන් අනුදශීනායෙන් කමිසාන ය වදාලයේකැයි යන අභිප්‍රාය දැක්වී **කමමමෙව විශෙසාධි ගමයා ධානං කමමසානං.** කමෙම වා ධානං භාවනාරමො කමමසානං තඤ්ච අනුපසංනාති ආහ අනුපසංනාය කමමසානනති අනුපසංනාය වුත්තනති අබිප්පායො (මු. ටී.)

* මෙමැ අටුවාවේ ආ. ඵත්ථ අනුපසංනාය කමමසානං, විභා රෙන කමමසාතිකස්ස කායපරිහරණං යන පාඨය පිළිකෙවිකොටැ යොජනාවේ “ඵත්ථ අනුපසංනාකමමසානං කමමසානවිභාරෙන කමම සාතිකස්ස කායපරිහරණං” යන පැරණි පාඨය මනාසි කි කරුණු විමසියයුතුයි.

27

i වෙදනානුපසංනාතිදෙදසෙපි හෙසාවුත්තසදිසං වුත්තනසෙ නෙව වෙදිතබ්බං, සුඛං වෙදනං වෙදිසමානොති ආදිසු පන සුඛං වෙදනනති කාසිකං වා වෙනසිකං වා සුඛං වෙදනං වෙදිසමානො අහං සුඛං වෙදනං වෙදිසාමිති පඤ්ඤාතිති අත්ථො, තත්ථ කාමං උත්තානසෙය්‍යකාපි දුරකා ඵඤ්ඤපිටතාදිකාලෙ සුඛං වෙදිසමානා සුඛං වෙදනං වෙදිසාමාති පඤ්ඤනති න පනෙන. ඵවරුපං ඡන්තනං සකාය වුත්තං, ඵවරුපඤ්ඤි ඡන්තනං සතතුපලඛිං නප්පජ්ඣති සත්තසඤ්ඤං න උග්ගාපෙති කමමසානං වා සතිපසානභාවනා වා න හොති, ඉමස්ස පන භික්ඛුනො ඡන්තනං සතතුපලඛිං පජ්ඣති සත්තසඤ්ඤං උග්ගාපෙති කමමසානසෙව ඵ සතිපසානභාවනා ච හොති, ඉදඤ්ඤි තො වෙදිසති කස්ස වෙදනා කිංකාරණා වෙදනාති ඵචං සමපඤ්ඤවෙදිසනං සකාය වුත්තං..

තත්ථ කො වෙදිසතිති? න කොවි සතොනා වා සුගහලො වා වෙදිසති, කස්ස වෙදනාති? න කස්සවි සත්තස්ස වා සුගහලස්ස වා වෙදනා, කිංකාරණා වෙදනාති? වක්ඛුආරමමණා ච පනෙසා වෙදනා, තස්ම ඵස ඵචං පඤ්ඤාති නං තං සුඛාදිතං වක්ඛුං ආරමම ණං. කඤ්ඤා වෙදනාව වෙදිසති, තං පන වෙදනා පවනති. උපාදාස අහං වෙදිසාමිති වොභාරමත්තං හොතිති, ඵචං වක්ඛුං ආරමමණං. කඤ්ඤා වෙදනා වෙදිසතිති සලලකෙබ්බො ඵස සුඛං වෙදනං වෙදිසාමිති පඤ්ඤාතිති වෙදිතබ්බො විතතලපබ්බතෙ අඤ්ඤානගේ

පේශේවිස, පේශේ කිර අථාසුකකාලෙ බලවවෙදනාස නිසු
 නනෙතා අපරපරං පටිවනනි, නමෙකො දහගේ ආග කතරං
 වො හනෙත ධානං රුජ්ජනීති, ආවුසො පාටිසෙකකං රුජ්ජනසා
 නං නාම නජ්ඣ චස්සං ආරමමං කතො වෙදනාව වෙදිසනීති, එවං
 ඡන්ත කාලතො පඝාස අබ්බාසෙතුං චට්ටනී නො හනෙත ති, අබ්
 බාසෙමි ආවුසොති, අබ්බාසනා හනෙත සෙසොති, පේශේ අබ්බා
 සෙසි, වාතො යාවහදසා ථාලෙසි, මඤ්චකෙ අග්ගාති රුසිකනාති
 අනෙසුං, පේශේ දහරසස දසෙසසි චට්ටනා'වුසො එතනකා අබ්
 බාසනාති, දහගේ තුණ්හි අනෙසි, පේශේ විජිසසමාධිං සොජේවා
 සහපටිසමිදති අරහත්තං පාසුණිවා සමසිසි හුතො පටිතිබ්බාසි.

ii සථාවසුඛං එවං දුක්ඛං පෙතිතිසං අදුක්ඛමසුඛං
 වෙදනං වෙදිසමානො නිග්ගිසං අදුක්ඛමසුඛං වෙදනං වෙදිසා
 මිති පජානාති, ඉති හගවා රුපකමමසානං කපේවා අරුප
 කමමසානං කපේතො වෙදනාවසෙත කපේසි, දුට්ඨඤ්ඤි
 කමමසානං රුපකමමසානං අරුපකමමසානඤ්ඤ, රුපපටිග්ගහො
 අරුපපටිග්ගහොතිපි එතදෙව චුච්චති, තජ්ඣ හගවා රුපකමම
 සානං කපේතො සබ්බෙකමනසිකාරවසෙතවා විජ්ඣාරමනසි
 කාරවසෙතවා චතුරාතුවච්ඡානං කපේසි; නදුගසමිපි විසුඛි
 මගෙග සබ්බාකාරතො දසසිතමෙව, අරුපකමමසානං කපේතො
 සෙතුසොත වෙදනාවසෙත කපේසි, තිවිබොති අරුපකමමසානො
 අභිනිවෙසො එසාවසෙත වෙදනාවසෙත විතතවසෙතාති, කථං?
 එකච්චසංති සබ්බිතෙතනවා විජ්ඣාරෙතවා පටිග්ගහිතෙ රුපකමම
 සානෙ තසමි. ආරමමං විතතවෙතසිකානං පට්ඨමාතිපාතො
 නං ආරමමං චුසනො උපපජ්ජමානො එසො පාකටොහොති,
 එකච්චසං නං ආරමමං අනුභවති උපපජ්ජමානා වෙදනා
 පාකටා හොති, එකච්චසං නං ආරමමං පටිග්ගහෙතො විජා
 නනං උපපජ්ජමානං විඤ්ඤාණං පාකටං හොති.

iii තජ්ඣ සසං එසො පාකටො හොති සොපි න කෙවලං
 එසොව උපපජ්ජති නෙතසබ්බං නදෙවාරමමං අනුභවමානා
 වෙදනාපි උපපජ්ජති සඤ්ජානනමානා සඤ්ඤාපි වෙතසමානා
 වෙතනාපි විජානනමානං විඤ්ඤාණමපි උපපජ්ජති එසංපඤ්ඤකෙ
 සෙව පටිග්ගහණාති, සසං වෙදනා පාකටා හොති සොපි න
 කෙවලං වෙදනාව උපපජ්ජති නාසසබ්බං නදෙවාරමමං චුස
 මානො එසොපි උපපජ්ජති සඤ්ජානනමානා සඤ්ඤාපි වෙතස
 මානා වෙතනාපි විජානනමානං විඤ්ඤාණමපි උපපජ්ජති එසං
 පඤ්ඤකෙසෙව පටිග්ගහණාති, සසං විඤ්ඤාණං පාකටං හොති
 සොපි නකෙවලං විඤ්ඤාණමෙව උපපජ්ජති නෙතසබ්බං නදෙවාර
 මමං චුසමානො එසොපි උපපජ්ජති අනුභවමානා වෙදනාපි
 සඤ්ජානනමානා සඤ්ඤාපි වෙතසමානා වෙතනාපි උපපජ්ජති
 එසංපඤ්ඤකෙ සෙව පටිග්ගහණාති, සො ඉමෙ එසංපඤ්ඤා බමො

කිංතිසිනාති උපධාරෙතො වණ්ණං නිසිසිනාති පජානාති, වණ්ණ නාම කරජකාසො, සංඝකියාවුතං ඉදංඤා පන මෙ විඤ්ඤාණං එසං සිතං එසං පටිබ්බතති, සො අසංතො භුතාතිච්ච උපාදු රුපානිව, එවමෙසං වණ්ණ රුපං එසංපඤ්චකා, නාමනති නාම රුපමෙව පසංගි, රුපඤ්චස්ම රුපකඛකො නාම. වතනාගේ අරුපිතො ඛනිනි පඤ්චකඛනිමතං. හොති, නාමරුප විනිමුත්තො හි පඤ්චකඛනා පඤ්චකඛනිවිනිමුත්තං වා නාමරුපං නජී.

සො ඉමෙ පඤ්චකඛනා කිංභෙතුකාති උපපට්ඨකිතො අවිජ්ජාදි භෙතුකාති පසංගි, නතො පච්චසොච්චෙව පච්චසුප්පතන ඤාති ඉදං අසෙසාසනො වා සුභගලො වා නජී සුඛසම්මාරජ්ඣාස්ම මතනමෙවාති සප්පච්චසනාමරුපවසෙන නිලකඛණං ආගේපෙට්ඨා විපසංගාපටිපාටිසා අනිච්චං. දුකඛං අනතතාති සමමසනො විචරති, සො අජ්ජඅජ්ජාති පටිච්චෙධං ආකම්බමානො නාමරුපෙදිවසෙ උතුසප්පසං සුභගලසප්පසං භොජනසප්පසං ධම්මසවනසප්පසං වා ලභිට්ඨා එකපලලඛෙකන නිසිතොව විපසංගං. මසංකං පාපෙට්ඨා අරහතෙත පතිඝාති, එවං ඉමෙසං නිශ්ශාමපි ජනානං ඝාචඅරහතතා කමමඝාතං කපිතංහොති ඉධපන හගවා අරුප කමමඝාතං කප්ථෙනො වෙදනාවසෙන කප්ථසි.

iv එසංවසෙනවා හි විඤ්ඤාණවසෙනවා කපිසමානං න පාකටං හොති අනුකාරංවිසමාසති වෙදනාවසෙන පන පාකටං හොති, කසමා, වෙදනානං උප්පතතිපාකටනාස, සුඛදුකඛ වෙදනා නඤ්ඤි උප්පතති පාකටා, සදු සුඛං උප්පජ්ජති සකලසරීරං. ඛො භෙතනං මදදනනං එරමානං. අභිසංයුසමානං සනධොත සප්පිං ඛාදුපසනනං විස සනපාකතෙලං මකඛාපසමානං. විස උදකසට සහසෙසන පටිලාහං නිබ්බාපසමානං විස අහොසුඛං අහොසුඛතති වාචං නිවජාරසමානමෙව උප්පජ්ජති, සදු දුකඛං උප්පජ්ජති සකල සරීරං ඛොභෙතනං මදදනනං එරමානං. අභිසංයුසමානං නතන එලං පච්චසනනං. විස විලිනනමිලොභෙන ආසිඤ්චනනං. විස සුකඛ නිශ්චිතප්පතිමති අරඤ්ඤාදුරුඋකකාකලාපං පකඛිපමානං. විස අහොදුකඛං අහොදුකඛනති විපෙලාපසමානමෙව උප්පජ්ජති, ඉති සුඛදුකඛවෙදනානං. උප්පතති පාකටා හොති, අදුකඛමසුඛා පන දුඤ්ඤිපනා අනුකාර අවිභුතා, සා සුඛදුකඛානං. අපගමෙ සානාසාන පටිකෙඛපවසෙන මජ්ඣනනාකාරභුතා අදුකඛමසුඛාවෙදනාති නසතො ගණනනනසං පාකටාහොති, සථාකිං? අනතග් පිඨි පාසාණං ආරුහිට්ඨා පලාසනනසං මගසං අනුපදං ගච්ඡතො මගදුදුකො පිඨිපාසාණසං ඔරහාගෙ අපරහාගෙපි පදං දික්ඛා මජ්ඣෙක අපසංගෙනො පි ඉතොආරුලොකා ඉතො ඔරුලොකා මජ්ඣෙක පිඨිපාසාණෙ ඉමිනාපදෙසෙන ගතොහවිසංගිති නසතො ජිනාති

එවං ආරුහුණ්ණානෙ සදං විසති සුඛාය වෙදනාය උපසන්නි පාකවා
 හොති, ඔරුහුණ්ණානෙ සදං විස දුක්ඛාය වෙදනාය උපසන්නි පාකවා
 හොති, ඉතො ආරුහුණා ඉතොඔරුහුණා මජ්ඣෙව ගතොති
 නසනො ගහණංවිස සුඛදුක්ඛානං අපගමෙ සාතාසාතපටිකෙඛප
 වසෙන මජ්ඣන්තාකාරභූතා අදුක්ඛමසුඛා වෙදනානි නස්තො
 ගණනන්තස්ස පාකවාහොති.

Y එවං හගවා පඨමං රූපකමමඝානං කපේත්වා පච්ජා අරූප
 කමමඝානං කපේතොතා වෙදනාවසෙන විනිවච්චෙත්වා දසෙස්සි,
 න කෙවලඤ්ච ඉධෙව එවං දසෙස්සි, දිස්තිකාසමභි මහානිදුගො
 සකකපඤ්ඤ මහාසතිපට්ඨානෙ මජ්ඣිමනිකාසමභි සතිපට්ඨානෙව චූළ
 නණ්ණාසඛිමසෙ මහානණ්ණාසඛිමසෙ චූළවෙදලෙල මහාවෙදලෙල
 රඝපාලසුතෙන මාගඤ්ඤසුතෙන ධාතු විභවෙග ආනෙඤ්ඤසප්පාසෙ
 සංයුතනිකාසමභි චූළනිදුගසුතෙන රුකෙඛාපමෙ පටිවිමංසන
 සුතෙන සකලෙ වෙදනාසංයුතෙන එවං අනෙකෙසු සුතෙනසු පඨමං
 රූපකමමඝානං කපේත්වා පච්ජා අරූපකමමඝානං වෙදනාවසෙන
 විනිවච්චෙත්වා දසෙස්සි, සථාව තෙසු තෙසු එවං ඉමස්මිමපි සති
 පට්ඨානවිභවෙග පඨමං රූපකමමඝානං කපේත්වා පච්ජා අරූපකමම
 ඝානං වෙදනාවසෙන විනිවච්චෙත්වා දසෙස්සි, තත්ථ සුඛං වෙදනනති
 ආදිසු අසං අපරෙපි පජානනපටිසාසො සුඛං වෙදනං වෙදිසා
 මිති පජානාතීති සුඛවෙදනාකමණේ දුක්ඛාය වෙදනාය අභාවතො
 සුඛං වෙදනං වෙදිසමානො සුඛං වෙදනං වෙදිසාමිති පජානාති,
 තෙන සා සුඛෙග භූතසුඛො දුක්ඛාවෙදනා තස්සා ඉදුනි අභාවතො
 ඉමිස්සා ව සුඛාය ඉතො පඨමං අභාවතො වෙදනානාම අභිච්චා
 අසුචා විපටිණාමබමාති ඉතිහ තත්ථ සමපජ්ජො හොති.

චුතනමපි වෙනං හගවතා:- “සසමිං අග්ගිවෙස්සන සමසෙ සුඛං
 වෙදනං වෙදෙති නෙවනසමිං සමසෙ දුක්ඛං වෙදනං වෙදෙති න
 අදුක්ඛමසුඛං වෙදනං වෙදෙති, සුඛං සෙව නසමිං සමසෙ වෙදනං
 වෙදෙති, පරසමිං අග්ගිවෙස්සන සමසෙ දුක්ඛං පෙ අදුක්ඛ මසුඛං
 වෙදනං වෙදෙති නෙව නසමිං සමසෙ සුඛං වෙදනං වෙදෙති
 න දුක්ඛං වෙදනං වෙදෙති අදුක්ඛමසුඛං සෙව නසමිං සමසෙ
 වෙදනං වෙදෙති සුඛාපි ඛො අග්ගිවෙස්සන වෙදනා අභිච්චා
 සඛිකා පටිච්චසමුප්පන්නා ඛසබමා වසබමා විරහබමා නිශේධ
 බමමා, දුක්ඛාපි ඛො අග්ගිවෙස්සන පෙ අදුක්ඛමසුඛාපි ඛො අග්ගි
 වෙස්සන වෙදනා අභිච්චා සඛිකා පෙ නිශේධ බමමාති එවං
 සංඝං අග්ගිවෙස්සන සුතවා අරිසභාවතො සුඛාය වෙදනාය නිබ්බි
 ඤති දුක්ඛායපි වෙදනාය නිබ්බිඤති අදුක්ඛ මසුඛායපි වෙදනාය
 නිබ්බිඤති නිබ්බිඤ. විරජ්ජති විරහා විමුච්චති විමුච්චනසමිං විමුච්චන
 මහිති ඤාණං හොති ඛිණ්ණාත්ති චුසිතං චුහමච්චිසං කතංකරණිසං
 නාපරං ඉත්ථාසාති පජ්ජානාතීති.”

vi සාමසංචා සුඛනති ආදිසු සාමසා සුඛානාම පඤ්චකාම
ගුණාමිසනිසිනා ජ ගෞසිනසොමනස්සංවදනා, නිග්ඛිසා සුඛා
නාම ජ නෙකබ්බමනිසින සොමනස්සංවදනා, සාමසාදුක්ඛානාම
ජ ගෞසින දොමනස්සංවදනා, නිග්ඛිසා දුක්ඛානාම ජ නෙකබ්බම
නිසින දොමනස්සංවදනා, සාමසා අදුක්ඛමසුඛානාම ජ ගෞසින
උපෙක්ඛාවෙදනා, නිග්ඛිසා අදුක්ඛමසුඛානාම ජ නෙකබ්බමනිසින
උපෙක්ඛාවෙදනා, නාසංවිහානො උපරිපණ්ණාසෙ පාලිසං ආගතො
සෙව, සො නං නිමිත්තනති සො නං වෙදනා නිමිත්තං, බිහිබා
වෙදනාසුති පරසුග්ගලස්ස වෙදනාසු, සුඛං වෙදනං වෙදසමානනති
පරසුග්ගලං සුඛං වෙදනං වෙදසමානං, අජකුග්ග බිහිබාති කාලො
අත්තතො කාලොපරස්ස වෙදනාසු විතතං උපසංහරති, ඉමස්මි
චාරෙ සස්මා ගොව අත්තානාපගේ නිසමිතො, නස්මා වෙදනා
පරිග්ගහමත්තමෙව දස්සෙතුං ඉබ්බිකඤ්ඤ සුඛං වෙදනං සුඛාවෙද
නාති ආදිවුත්තං, සෙසමෙත්ථ උත්තානස්මිමෙව, ඉමස්මි පන පබ්බෙ
සුඛවිපස්සනාව කපිතාති.

වෙදනානුපස්සනා නිද්දෙසො.

27. i වෙදනානුපස්සනාතිද්දෙසෙපි, වෙදනානුදගීනාතිද්දෙසෙතිදු;
හෙසා, යවදක්ඛු කායානුදගීනාතිද්දෙසෙති; වුත්තනසෙතෙව, කිනසිත්
මථ; වුත්තසදිසං, කියතලද්දවුත් හා සමානවු චචන සමුදය තෙමේ;
වෙදිතබ්බං, දතසුභු; සුඛං වෙදනං වෙදිසමානොති ආදිසු පන,
සුඛං වෙදනං වෙදිසමානො යනාදි තත්ති වනාති; (විනිවජ්ජයො වෙදි
තබ්බො, විනිසදතසුභු; ට) සුඛං වෙදනානති, සුඛං වෙදනං යනු; කාසි
කංචා, කාසිකඤ්ඤ හෝ; වෙනසිකංචා, වෙනසිකඤ්ඤ හෝ; සුඛං වෙදනං,
සැපවෙදනාව; වෙදිසමානො, විදිත්තාචු මහණතෙමේ; අහං, මම;
සුඛං වෙදනං, සැපවෙදනාව; වෙදියමිති, විදිමිසි; පජනාති, දනි; ඉති
අත්තො, මේ අභියැවේ; තත්ථ, ඒ වෙදනානුදගීනාතිද්දෙසෙති; නො
හොත්-ඒ කීමෙහිඟ; කාමං (කිසුචාපි), ඉදිනුත්; උත්තානසෙය්‍යකා,
උඩුකුරුවැ හෝනාචු; දුරකාපි, බාලදරුවෝ පවා; එසුසුපිවනාදි
කාලෙ, කිරිපිම් ඇකල්හි; සුඛං, සුවය; වෙදියමානා, විදිත්තානු; සුඛං
වෙදනං, සැපවෙදනාව; වෙදියමානි, විදිමිහසි; පජනනති, දනිද්ද; පන
(තථාපි) එසේ දනිත් නමුදු; එවරුපං ජනනං, මෙබඳුටු දැන්මක්;
සකාය, සදහා; එතං, තෙල සුඛං වෙදනං වෙදියමානොයනාදිචචනය;
නවුත්තං, නොවදුළුසේක; (කවරහෙයකින් මෙබඳු දැන්මක් සදහා
නොවදුළුසේක්ද යන වොදනා ශොධනය පිණිස එවරුපසුති යනාදිය
කියත්) හි, යමිහෙයකින්; එවරුපං, මෙබඳුටු; ජානනං, දැන්ම; සත්තප
ලභිං, සත්තපය යන දැන්ම; නොහොත්-සත්තපය යන ලබ්ධියැඟ;
තපපජනති, නොපියාද; සත්තසසුඤ්ඤං, සත්තපය යන සංඥාව; නඋග්ගා
වෙති, නුගුවාද; කමමසානංචා, කමටහනෙක් හෝ; සතිපසානභාවනා

වා, සිව්වන්ඛැවීමක් හෝ නහොති, නොවේද; (තසමා, එහෙයින්; නවුතනං, නොවදුළුසේක; 0) ඉමස්ස පන භික්ඛුනො, මේ මහණනුගේ වනාහි; ජානනං, දැන්ම; සත්තුපලභිං, සත්තයැ යන දැන්ම; නොහොත් සත්තයැ යන ලබ්ධියයි; පජ්ඣති, පියාද; සත්තසඤ්ඤා, සත්තයැ යන සංඥාව; උග්ගාටෙති, උගුළුවාද; කමමසානඤ්ඤාව, කමටහනත්වේද; සතිපට්ඨානභාවනාව හොති, සිව්වන්ඛැවීමත්වේද; (තසමා, එහෙයින්; වුතනං, වදුළුසේක; 0) භී, ඒ කීමසැබව; ඉදං, මේ සුඛං වෙදනං පෙ වෙදියාමිති පජානාති යන වචනය; කො, කිනම් පුගුලෙක්; වෙදියති, විදිද; කස්ස, කිනම් පුගුලක්නුගේ; වෙදනා, වෙදනාවක්ද; හෙවත් විදි මක්ද; කිං භාරණං, කිනම්කරුණෙකින්; වෙදනා, වෙදනානම්වේද; ඉතිඵවා, යන මෙසෙයින්; සමපජානවෙදියනං, නුවණින්මනාකොට දන්නුගේ විදීම; සකිය, සදහා; වුතනං, වදුළුසේක.

තත්ථ, ඒ පායයෙහි; නොහොත්-ඒ “කො වෙදියති” යනාදිපදයන් අතුරෙන්; කො, කිනම් පුගුලෙක්; වෙදියති, විදිද; ඉති, මෙසේ විහාර නම්; කොපිසත්තොවා, කිසිසත්තයෙක් හෝ; පුග්ගලොවා, කිසිපුගු ලෙක් හෝ; නවෙදියති, නොවිදිසි; (ඉති විස්සජ්ජනා, මෙසේ විසදි මයි; 0) කස්ස, කිනම් පුගුලක්නුගේ; වෙදනා, වෙදනාවක්ද හෙවත් විදිමක්ද; ඉති, මෙසේ විහාරනාමි; කස්සපි සත්තස්සවා, කිසිසත්තය කුගේ හෝ; පුග්ගලස්ස වා, කිසිපුගුලයකුගේ හෝ; වෙදනා, වෙදනා වක්; හෙවත් විදිමක්; න, නොවෙයි; (ඉති විස්සජ්ජනා, මෙසේ විසදි මයි; 0) කිං භාරණං, කවර කරුණෙකින්; වෙදනා, වෙදනානම්වේද; ඉති, මෙසේ විහාරනාමි; ඵසාවෙදනා පන, මේ වෙදනානොමෝවනාහි; වජ්ඣආරමමණොවා, තමාගේ උපපත්තියට භාරණවූ අභියෝග් වසතු නම් ලද අරමුණ ඇත්තීවේ; නොහොත් නිශ්ශ්‍රය වසතු ආලම්බනයන් හෙතු කොට ඇත්තීදවේයි; නොහොත්-වජ්ඣආරමමණොවා, වසතුසංකිප්පානා ලම්බනය ඇත්තාවූද; ඵසාපන, මේ ධර්මජාතිනොමවනාහි; වෙදනා, වෙදනානම්වේ; (ඉති විස්සජ්ජනා, මෙසේ විසදිමයි; 0) තසමා, එහෙ යින්; ඵසො, තෙල මහණතෙම; සුඛාදීනං, සුඛාදීන්ගේ; තංතංවජ්ඣං, ඒ ඒ වසතු භූතවූ අරමුණ; ආරමමණං කත්වා, අරමුණුකොට; වෙදනාව, වෙදනානොමෝම; වෙදියති, විදිසි; පන, වෙනසනම්; තංවෙදනා පවත්නා, ඒ වෙදනාවගේ පැවැත්ම; උපාදය, නිසා; අහං, මම; වෙදියා මිති, විදිමයි; වොහාරමතනං, ව්‍යවහාරමාත්‍රයෙක්; හොතිති, වේයයි; ඵවා, මෙපරිද්දෙන්; පජානාති, දනී; ඵවා, මෙසේ; වජ්ඣං, සුඛාදීන්ගේ වසතු භූතවූ අරමුණ; ආරමමණං කත්වා, අරමුණුකොට; වෙදනා, වෙද නානොමෝ, වෙදියතීති, විදියයි; සලලකෙබ්බෙනා, සලකන්නාවූ; ඵසො, තෙල මහණතෙම; සුඛංවෙදනං, සැපවෙදනාව; වෙදියාමිති, විදිමයි; පජ්ජනාතිති, දනීකිය; වෙදිතබ්බො, දතයුතු; (කවරක්නුමෙන් දයත්?) විත්තලපබ්බතො, ලක්දිව රුණුදතව්වෙහි පිහිටි සිතුල්පව් වෙහෙරෙහි; අඤ්ඤානරොපෙරොවිය, එක්තරුතෙරකුමෙහි; ථෙරො, තෙරුන්වහන්සේ; අථාසුකකාලො, අපහසුවූ කාලයෙහි; හෙවත් -

හිලත්වූකල්හි; බලවවෙදනාය, බලවත්වූ දූෂවෙදනාවෙන්; නිඤ්ඤානතො, නතනමිත්; හෙවත්-කෙදිරිගාමිත්; අපරපරං, ඇතමැන; පරිවතනති, පෙරලෙයි; නං, ඒ තෙරනු; එකොදහරෙ, එක්තවක මහ ණෙක්; හනෙන, වහන්ස; වො, නුඹවහන්සේගේ; කතරංඝානං, කවර තැනක්; රුජ්ජනිති, රිදේදැයි; ආහ, කියේය; ආවුසො, ඇවැත්ති; පාටී යෙක්කං, වෙන් වශයෙන්; රුජ්ජනසානංනාම, රිදෙනතැනක්නම්; තස්සි, නැත; වඤ්ඤං, වෙදනාවට වසතු වූ අරමුණු; ආරමමණංකතො, අරමුණුකොට; වෙදනාව, වෙදනානොමෝම; වෙදියති, විදී; ඉති (එවං චුතො), මෙසේ කිකල්හි; හනෙන, වහන්ස; එවං, මෙසෙයින්; ඡනන කාලතොපසාය, දන්තාකාලයෙහි පටන්; අධිවාසෙකුං, ඉවසන්ට; වට්ටති නො, වටතේනොවෙද; ඉති, මෙසේ; (ආහ, කී; ට) ආවුසො, ඇවැත්; අධි වාසෙමි, ඉවසමි; ඉති, මෙසේ කිකල්හි; හනෙන, වහන්ස; අධිවාසනා, ඉවසීම; සෙය්‍යා, යහපති; ඉති (ආහ, මෙසේ කී; ටෙරෙ, තෙරුන් වහන්සේ; අධිවාසෙසි, ඉවසී; වාතො, ශක්‍යතාවාතයනෙමේ; යාව හදයා, හදවත දක්වා; ආලෙසි, පැළී; මඤ්ඤානෙ, ඇදෙහි; අනනාති, අතුණුහු; රුසිකතාති, රුස්කලාහු; අහෙසුං, වූහ; ටෙරෙ, තෙරුන් වහන්සේ; දහරස්ස, නවකතික්‍ෂුවට; ආවුසො, ඇවැත්ති, එතතකා අධිවාසනා, මෙපමණවූ ඉවසීමක්; වට්ටතිති, වට්ටයි; දසෙසි, (අතුණු) දක්වී; දහරෙ, නවකතික්‍ෂුතෙම; කුණ්ඨි අහොසි, නිශ්ශබ්දවී; ටෙරෙ, තෙරුන්වහන්සේ; විරියසමාධිං, විරිය හා සමාධිය; යොජෙතො, යොද; සහපටිසම්මදති, ලොකොත්තරවූ සිව්පිළිසැඬියාවන් හා සමග; අරහත්තං, රුත්පලයට; පාපුණ්ණිකා, පැමිණ; සමසිසිනුතො, වාරසම ශීතීය ඇත්තෙක්වැ; පරිනිබ්බාසිකිර, පිරිනිවිසේක්ල

* සමයක් ප්‍රකාරයෙන් හෙවත් වසකාලමිතයන් හා සමග සුඛ සාම්පාදිවූ ප්‍රකාරයෙන් අවිපරිත කොට වෙදනාව දන්තාවූ යොගා වට්ටයාගේ විදීම = අනුභවය සම්පජානවෙදියන නම්. කියේ මැනෝ සම්පජනස්ස වෙදියනං සම්පජානවෙදියනං (මු.ටී.) සම්පජානස්සාති සම්මාපකාරෙති ජානනස්ස වජාරමමණෙති සම්මං සුඛසාම්පාදිප්ප කාරෙති, අවිපරිතං වෙදනං ජානනස්සාති අත්තොසි (අ.ටී.)

* “වඤ්ඤ” යන්නෙන් සුඛාදීවෙදනාවන්ගේ අරමුණුමුත් වක්‍ෂ්‍ය රුදි වස්තුරූපය මේ අභියෝගි නොදක්වයි එහෙයින් වස්තුසංඛ්‍යාතවූ ආලම්බනය තෙම මේ වෙදනාවගේනුයි ‘වඤ්ඤාදරමණං’ යි සමාසයා දතයුතුයි. කියේ මැනෝ වඤ්ඤාති සුඛාදීනං ආරමමණමාහ, තෙන වඤ්ඤාදරමණං එතිස්සාති වඤ්ඤාදරමණාති සමාසො දඬබොසි (මු.ටී.) සොපනාවෙති සුඛාදියො වසනති එතාති වඤ්ඤ ආ භුසො රමනති එතාති ආරමමණං වඤ්ඤාදරමණං එතිස්සාති වඤ්ඤ ආරමමණංසි දක්වූ නිව්වනශක්තීන් වක්‍ෂ්‍යරුදි වස්තුරූපාලම්බනයන්ගේ චෛත්‍යය හඟවානුයි “වසකාලමිතයන් හෙතුකොට ඇත්තීද වේ” යන අභියාද මෙහි දීපිතයි.

* ව්‍යවහාර මාත්‍රයෙක්වේ යන මේ වචනයෙන් “සුඛං වෙදනං වෙදියාමි” යන වචනය ව්‍යවහාර මාත්‍රයෙකින් හෙවත් භාවනාවට පූච්ඡාගයෙහි පැවැති ව්‍යවහාරානුසාරයෙන්ම පැවති හෙයින් කියන ලද්දකි දක්වා, “වෙදියාමි” යන්නෙන් මම විඳිමි අනුභව කෙරෙමි යන මා අයත් වෙදනා නොම කියනලද්දැ යැ ඥාතීරණප්‍රභාණපරිඥා විසින් පිරිසිදු දත් වෙදනා සකකිය ඇති පුද්ගල තෙමේ හෝ සැප වෙදනාව උපන් කල්හි ලෝකව්‍යවහාර වශයෙන් සැප වෙදනාව විඳිමි යි කියා දනී. සැප වෙදනාව විඳිමි යි කියා ව්‍යවහාරයද කෙරෙයි. අපරිඥාන වෙදනා ඇති පුද්ගල තෙමේ එසේ බැවහරකරනු කියනුම කවරේද. එ හෙයින් පුද්ගල ව්‍යවහාර මාත්‍රයෙකින් උක්තයයි කිනු. මෙද වැණුනු **පොතා රමනං භොතිති එංගන සුඛං වෙදනං වෙදියාමි ති ඉදං වොහාර මංගනන චුත්තනති දංසනති** (මු.වි. පුබ්බභාගභාවනාවොහාරානුසාරෙනෙව පවත්තනීති ආහ වොහාරමත්තෙනාති, වෙදියාමිති අහං වෙදියාමිති අනතුපනායිකා චුත්තනාති, පරිඤ්ඤානවෙදනොපිචා උප්පන්නාය සුඛ වෙදනාය ලෝකවොහාරෙන සුඛං වෙදනං වෙදියාමිති ජානාති වොහරතිව පගෙව ඉතරෙ තෙනාහ වොහාරමත්තෙන චුත්තනති (අ.වි.)

* “විජිසසමාධිං යොජෙය්‍යා” යන්නෙන් අධිවාසනවීර්යීය අධිකව පැවති බැවින් උහුගේ සමන්ධය පිණිස වීර්යීසමාධිවය සමධුර කාත්‍ය වශයෙන් අනුනාධික කොට යොදා යන අවිය හඟවයි.

* “සහපටිසමිතිදති” යන්නෙන් මේ අභිවිකල්පයෙහි අභිධම්මාදීන්හි සමමානස දුරුකිරීම් වශයෙන් පැවැති මාගීප්‍රඥසංකිත්තානුම ලෝකොත්තර ප්‍රතිසමිතිදවන් හා සමග යන අවිය දක්වයි, නොහොත්-ලෝකිකවූ ප්‍රඥවන්තේද උත්පන්නිකාලය ඇති කල්හි ඒ අභිධම්මාදීන්හි සාමාන්‍ය සදහා “සහපටිසමිතිදති” යන වචනය කියන ලද්දකි දනුනුකි. **සහපටිසමිතිදති ලොකුත්තරපටිසමිතිදති සහ, ලොකිකානමපිචා සතිඋප්පන්නිකාලෙ තත්සමත්තං සකිය සහපටිසමිතිදති චුත්තනති දස්බ්බං** (මු.වි. අත්ථධම්මාදීසු සමමානවිචංසනවසෙන පවත්තා මග්ග පඤ්ඤාච ව ලොකුත්තර පටිසමිතිදං (අ.වි.)

* “සමද්ධිං” යන්නෙන් වාරසමගිඪී ඇත්තෙක් වී යන අවිය දක්වයි. ඒ සිතුල්පව්වෙහෙරවිසු අත්‍යතර තෙරුන්වහන්සේ අභිනමාගීඵලපදප්‍රාප්තවැ ඉන් නැග මාගීප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂණ ඵලප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂණ නිඵාණප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂණ ප්‍රතිනකෙලය ප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂණ වාරයට අනතුරුවූ විත්තවාරයෙහි අනුපාදිශෙෂ පරිනිඵාණධාතුවෙන් පිරිනිවිසේකැයි යුසේයි. මෙද යුතු **සමසිසිති පාරසමසිසිත්‍රයා පව්වෙකං ච වාරස්ස අනාතරපාතෙ පටිනිබ්බසිති අපො** (මු.වි.)

27. ii යථාචසුඛං, සුඛවෙදනාව යම්සේද; (ව වාත්‍යාරමභද්‍රෙකකසි) එවං, එපරිද්දෙන් දුක්ඛං, දුක්ඛ වෙදනාව; පෙ. නිරුමිසං, කාමගුණය හා අසමමුද්‍ර; අදුක්ඛමසුඛං වෙදනං, අදුක්ඛමසුඛවෙදනාව; වෙදියමානො,

විදිනා මහණකෙමේ; (අහං, මම; 0) නිරුමිසං, කාමගුණය හා අසමමු
 ච්ඡා; අදුක්ඛමසුඛංවෙදනං, අදුක්ඛමසුඛවෙදනාව; වෙදියාමිති, විදිමිසි;
 පජානාති, දනී; ඉති, මෙසේ; භගවා, භාග්‍යවත්තෙම; රූපකමමසානං,
 රූ කමටහන; කපේනා, වදුරු; අරූපකමමසානං, අරූකමටහන;
 කපේනො, වදුරුනසේක්; වෙදනාවසෙන, වෙදනාවගේ වශයෙන්;
 කපේසි, වදුලසේක; හි, ඒ සැබව; රූපකමමසානස්ස, රූකමටහන
 කියාත්; අරූපකමමසානස්ස, අරූකමටහන කියාත්; කමමසානං,
 කමටහන; දුට්ඨං, ප්‍රකාරවශයක් හෝ දෙකොටසක් ඇත්තේය;
 රූපපරිග්‍රහණො, රූපසමමයාය; අරූපපරිග්‍රහණො, අරූපසමමයාය;
 ඉතිපි, මෙසෙසිනුදු; එතදෙව, තෙල කමිසානවයම; වුවහි, කියනු
 ලැබේ; තත්ථ, ඒ උභයකමිසානවයන් අතුරෙන්; රූපකමමසානං,
 රූකමටහන; කපේනො, වදුරුන්නාව; භගවා, භාග්‍යවතුන්
 වහන්සේ; සඤ්ඤිපමනසිකාරවසෙනවා, සැකෙවින් මෙනෙහි
 කිරීම් වශයෙන් හෝ; විජාරමනසිකාරවසෙනවා, විතරින්
 මෙනෙහි කිරීම් වශයෙන් හෝ; චතුර්ධාතුවච්ඡානං, චතුර්ධාතුව
 ව්‍යවස්ථානවය; කපේසි, වදුලසේක; තදුභයමපි, ඒ සඤ්ඤාපටිසාරවශ
 යෙන් චතුර්ධාතුව්‍යවස්ථාන සඤ්ඤාන කමිසානවයම; විසුඤ්ඤානෙ,
 විගුඤ්ඤානෙයහි; සඤ්ඤාකාරනො, සැමඅයුරින්; (මයා, මා විසින්; 0)
 දසසිතමෙව, දක්වනලද්දේමැයි; අරූපකමමසානං, අරූකමටහන;
 කපේනො, වදුරුන්නාව; (භගවා, භගවත්තෙමේ; 0) යෙහුයෙහි,
 බෙහෙවින්; වෙදනාවසෙන, වෙදනාවගේ වශයෙන්; කපේසි, වදුල
 සේක; හි, ඒ සැබව; අරූපකමමසානො, අරූකමටහනෙහි; එසංව
 සෙන, සංවිච්ඡෙදන; වෙදනාවසෙන, වෙදනාවශයෙන; විතතවසෙ
 නාති, විතතවශයෙනැයි; අභිනිවෙසො, බැසගැන්ම; හෝ මෙනෙහි
 කිරීම; තිවිට්ඨො, ප්‍රකාරත්‍රයක් ආත්තේය; කථං, කියමි; යත්;
 හි, විසාර කොටා කියමි; (නොහොත් හි නිපාතමාත්‍රයෙකැයි විසුඤ්ඤානෙ)
 එකච්ඡා, ඇතැම් මහණෙකුහට; සඤ්ඤානො, සඤ්ඤාන විසින්
 හෝ; විජාරො, විසාර විසින් හෝ; රූපකමමසානො, රූකමටහන;
 පරිග්‍රහණිනො, පරික්ෂානා කල්හි; තස්මිං ආරමමණො, ඒ කමිසානතුන
 වූ ආලමනෙයහි; විතතවෙතසිකානං, විතතවෙතසිකයන්ගේ; පඨමා
 භිනිපානො, පළමුවෙන් හිම; තං ආරමමණො, ඒ අරමුණ; චුසනො,
 පහස්තේව; උපපජ්ජමානො, උපදනාව; එසො, සංවිච්ඡෙදනෙම;
 පාකටොගොති, පහලවේ; එකච්ඡා, ඇතැම් මහණෙකුහට; තං
 ආරමමණො, ඒ අරමුණ; අනුභවනාති, විදින්නිව; උපපජ්ජමානා, උපද
 නාව; වෙදනා, වෙදනානොමේ; පාකටාගොති පහලවේ; එකච්ඡා
 ඇතැම් මහණෙකුහට; තං ආරමමණො, ඒ අරමුණ; පරිග්‍රහණො,
 පරිග්‍රහණ හෝ පරික්ෂා; විජානනං, දන්නේව; උපපජ්ජමානං, උපදනා
 වූ; විසුඤ්ඤානො, සිත; පාකටාගොති, පහලවේ.

27. iii තත්ථ, ඒ ත්‍රිවිධ පුද්ගලයන් අතුරෙන්; යස්ස, යම් පුද්ගලකු හට; එස්සො, සපයීයතෙම; පාකටො හොති, පහළවේද හෙවත් ප්‍රකාශවැ වැටහේද; සොපි, ඒ පුගුල්තෙමේද; කෙවලං, හුදෙක්; එස්සොව, සපයීයතෙමේම; නඋපපජ්ජති, නූපදී; තෙනසඬිං, ඒ සපයීය හා සමග; තදෙවාරමමණං, ඒ අරමුණම; අනුභවමානා, විදින්නාවූ; වෙදනාපි, වෙදනානොමෝද; උපපජ්ජති, උපදී; සඤ්ජානනමානා, අරමුණු හඳුනන්නාවූ; සඤ්ඤපි, සංඥනොමෝද; වෙතයමානා, ආලමභන ග්‍රහණයෙන් යථාරූපවූ සමප්‍රසූකත ධර්මයන් අරමුණෙහියොදන්නාවූ; නොහොත්- කම්මිඬිකරන්නාවූ; වෙතනාපි, වෙතනානොමෝද; විජානනමානං, අරමුණු වෙසෙසින් දන්නාවූ; විඤ්ඤණමපි, විඤ්ඤනය තෙමේද; උපපජ්ජති, උපදී; ඉති, මෙසේ; එස්සපඤ්ඤකෙයෙව, සපයී පඤ්ඤක ධර්මයන්ම; හෙවත්-සපයීය හා යුක්තවූ ධර්මයන් පස්දෙනෙකුන්ම; පරිගහණහාති, සමමගීනය කෙරෙයි; යස්ස, යම් පුද්ගලකු හට; වෙදනා, වෙදනානොමෝ; පාකටොහොති, පහළවේද; හෙවත්-ප්‍රකාශවැ වැටහේද; සොපි, ඒ පුගුල්තෙමේද; කෙවලං, හුදෙක්; වෙදනාව, වෙදනානොමෝම; නඋපපජ්ජති, නූපදී; තායසඬිං, ඒ වෙදනාව හා සමග; තදෙවාරමමණං, ඒ අරමුණම; චුසමානො, පහස්නාවූ; එස්සොපි, සපයීයතෙමේද; උපපජ්ජති, උපදී; සඤ්ජානනමානා, අරමුණු හඳුනන්නාවූ; සඤ්ඤපි, සංඥනොමෝද; වෙතයමානා, ආලමභන පෙ අරමුණෙහියොදන්නාවූ; නොහොත්-කම්මිඬිකරන්නාවූ; වෙතනාපි, වෙතනානොමෝද; විජානනමානං, අරමුණු වෙසෙසින් දන්නාවූ; විඤ්ඤණමපි, විඤ්ඤනය තෙමේද; උපපජ්ජති, උපදී; ඉති, මෙසේ; එස්සපඤ්ඤකෙයෙව, සපයීය හා යුක්තවූ ධර්මයන් පස්දෙනෙකුන්ම; පරිගහණහාති, සමමගීනය කෙරෙයි; යස්ස, යම් පුද්ගලකු හට; විඤ්ඤණං, විඤ්ඤනය තෙම; පාකටොහොති, පහළවේද; හෙවත්-ප්‍රකාශවැ වැටහේද; සොපි, ඒ පුගුල්තෙමේද; කෙවලං, හුදෙක්; විඤ්ඤණමෙව, විඤ්ඤනයම; නඋපපජ්ජති, නූපදී; තෙනසඬිං, ඒ විඤ්ඤනය හා සමග; තදෙව ආරමමණං, ඒ අරමුණම; චුසමානො, පහස්නාවූ; එස්සොපි, සපයීයතෙමේද; උපපජ්ජති, උපදී; අනුභවමානා, අරමුණු විදින්නාවූ; වෙදනාපි, වෙදනානොමෝද; සඤ්ජානනමානා, අරමුණු හඳුනන්නාවූ; සඤ්ඤපි, සංඥනොමෝද; වෙතයමානා, ආලමභන පෙ අරමුණෙහියොදන්නාවූ; නොහොත් කම්මිඬිකරන්නාවූ; වෙතනාපි, වෙතනානොමෝද; උපපජ්ජති, උපදී; ඉති, මෙසේ; එස්සපඤ්ඤකෙයෙව, සපයීය හා යුක්තවූ ධර්මයන් පස්දෙනෙකුන්ම; පරිගහණහාති, සමමගීනය කෙරෙයි; සො, ඒ පුගුල්තෙම; එස්සපඤ්ඤකා, සපයීය හා පස්දෙනෙකුන්ගේ සමාහාරයවූ; ඉමෙ ධමමා, මේ ධර්මයෝතු ; කිංකිසිතා, කුමක් අප්පුරුකොළෝද; ඉති උපධාරෙන්නො, මෙසේ ආවජිතාකර හුයේ; වඤ්චා, කරජකය; තිස්සිතාති, අප්පුරුකලහයි; පජානාති, ප්‍රකෘතියෙන්දනී; වඤ්චනාම, වසඤ්ච නම්; කරජකායො, කරජකයයි; යං, යම් කරජකයක්; සකාය, සදහා; ඉද්ඤාපන පෙ පටිබ්බනති, ඉද්ඤාව

පනං පෙං පටිබ්බංසි; චුත්තං, වදාලස්සේක්ද; (මෙ, මාගේ; ඉදඤ්චපත විඤ්ඤාණං, මේ විඤ්ඤාණයෙනමේද; එත්, මේ කර්මකයෙහි; සිත්තං, සිසේසි; පටිබ්බං, පිළිබදවේ;) සො, ඒ කර්මකයෙනමේ; අත්තො, සාරුපවශයෙන්; භූතානිවෙව, මහාභූතයෝමවද; උපාදාරුපානිව, උපාදායරුපසංඛ්‍යාතභෞතිකයෝමවද; එවං, මෙකිත්තයින්; එත්, තෙල වස්තු සංඝීපඤ්චකධම්මයන්අතුරෙන්; වජ්ජි, කර්මකයෙනමේ; රූපං, රූපධම්මකම; එසංසඤ්චකා, සංඝීපඤ්චක ධම්මයෝතුමු; නාමනා, නාම ධම්ම නාමය; නාමරූපමෙව, නාමරූපයම; පසංසි, දකි; එත්ව, තෙල නාමරූපයන් අතුරෙහිද; රූපං, රූපයෙනමේ; රූපකකුඤ්ඤා, රූප සකකුඤ්ඤා; නාමං, නාමයෙනමේ; වත්තාරො, වතුර්විධමු; අරුපිනො ඛකා, අරුපිමුසකකුඤ්ඤායෝත්තමුහි; ඉති, මෙපරිද්දෙන්; පඤ්චකකුඤ්ඤා මත්තං, පඤ්චකකුඤ්ඤාමාත්‍රයෙක්; භොති, වේ; හි, ඒ සංඛ්‍යාව; නාමරූප විනිමුත්තං, නාමරූප ධම්මයන් කෙරෙන් විනිමුත්තමු; පඤ්චකකුඤ්ඤා, පඤ්චකකුඤ්ඤාකෙනෙක්; පඤ්චකුඤ්ඤා විනිමුත්තං, පඤ්චකකුඤ්ඤායෙන් විනිමුත්තමු; නාමරූපංවා, නාමරූප ධම්මයෙක් හෝ; නත්ති, නැත්;

සො, ඒ මහණනෙම; ඉමෙපඤ්චකකුඤ්ඤා, මේ පඤ්චකකුඤ්ඤායෝතුමු; කිංභෙදාකාති, කුමක්භෙදාකොට ඇත්තාහුදකි; උපපරිකකුඤ්ඤා, පිරික්සනුයේ; අවිජ්ජාදිභෙදාකාති, අවිජ්ජාදිය භෙදාකොට ඇත්තා හයි; පසංසි, දක්නේසි; තතො, ඒ ප්‍රත්‍යයදශීනයෙන් මත්තෙහි; පච්චයොවෙව, ප්‍රත්‍යයමැද; පච්චස්සප්පත්තඤ්ඤා, ප්‍රත්‍යයොත්පත්තමැ ද්ද; ඉදං, මේධම්මසංඛ්‍යාවයෙනම; අඤ්ඤා සත්තොවා, අත්සතෙක් හෝ, (අඤ්ඤා)ප්‍රග්‍රහලොවා, අත්ප්‍රග්‍රහලෙක් හෝ; නත්ති, නොවේ; සුඛසංඛාර ප්‍රඤ්ඤාමත්තමෙව, හුදුසංඛාරධම්ම සමුහමාත්‍රයෙක්මැයි; ඉති, මෙසේ; සප්පච්චයනාමරූපවසෙන, ප්‍රත්‍යයයන් හා එක්වැ පවත්නා නාමරූප ධම්මයන්ගේ වශයෙන්; තිලකකුඤ්ඤා, තිලකුඤ්ඤා; ආරොපෙත්වා, නහා; විපසංසාපටිපාටියා විදසුන්තැණ පිළිවෙලින්; අනිවංදකං අනත්තං, අනිත්‍යයැ දුඃඛයැ අනාත්මයැ; ඉති සමමසනො, මෙසේ සමමසනය කෙරෙමින්; විචරති, වාසය කෙරෙයි; සො, ඒ මහණනෙම; පටිවෙධං, මාගීධිමය; අජ්ජ අජ්ජාති, අද අදකි; ආකඛමානො, රැස්නේවැ; තථාරුපෙදිවසෙ, එබඳුමු දිනෙකැ; උතුසප්පායං, සත්ප්‍රායමු සාතුටක් හෝ; ප්‍රග්‍රහලසප්පායංවා, සත්ප්‍රායමු ප්‍රග්‍රහල හෝ; භොජනසප්පායංවා, සත්ප්‍රායමු භොජනයක් හෝ; ධම්මසමමසනසප්පායංවා, සත්ප්‍රායමු ධම්ම ශ්‍රවණයක් හෝ; ලභිත්වා, ලැබ; එකපලලභිත්වා, එක් පයභික්ඛාබ්බයෙ කින්; තිසිනොවා, තිදශෙනමැ; විපසංසං, විදශිතා කම්මසානය; මත්තංපාපෙත්වා, මුදුන්පමුණුවා; අරහත්තං, අභිත්ඵලයෙහි; පති සාති, පිහිටයි; එවං, යථොක්තයින්; ඉමෙසංකිණ්ණමපිජ්ජානං, මේ ත්‍රිවිධමුද යොගාවචර පුද්ගලයනව; යාවඅරහත්තං, අභිත්ඵලප්‍රතිවේධය දක්වා; කම්මසානං, කම්මසාන; කට්ඨං භොති, කියනලද්දේවේ; ඉධ

පන, මේවෙදනානුදශීනා නිදේශයෙනි වනාහි; නොහොත්-මේ සති පඨානවිභවයෙනි වනාහි; අරුපකමමස්සානං, අරුකමවහන; කපේතො, වදාරන්නාවූ; භගවා, භාග්‍යවතුන්වහන්සේ; වෙදනාව සෙත, වෙදනාවගේ ශක්තිවශයෙන්; කපේසි, වදාළසේන;

* සංකෂ්පවිස්තරනය වය විසින් වතුර්ධාතු ව්‍යවස්ථානයෙනි වදාළේමතුනොවෙයි මේ කමවහන සංකෂ්පමනසකාරවශයෙන් මහ සිව්වන්සුතුරෙහිද විස්තරමනසකාරවශයෙන් රුහුලොවාද ධාතු විභව සුත්‍රයන්හිද වදාළසේක්මය; **සංඛිධපමනසිකාරවසෙන මහාසති පඨානෙ විස්ථාරමනසිකාරවසෙන රුහුලොවාද විභවතාදිසු** (මු. ටී.)

* “එස්ස පඤ්චකොච” යන්නෙහි එවශබදසාමප්ථයෙන් කියන ලද වණ් ප්‍රාතිකුල්‍ය ධාතුසංඛ්‍යාතවූ ත්‍රිවිධමූලයන්හිම අරුපධම් සමමග්ගියාගේ සමානතය දක්වයි; මෙදසුහු **එස්ස පඤ්චකොචාති** එවසඥෙන වුත්තොසු තිසුපිමූලෙසු පරිගහස්ස සමානතං දස්සෙති, (මු. ටී.) **වණ්ණමූලාදිසු තිසුපි මූලෙසු, පරිගහස්සාති අරුපපරිගහ හස්ස** (අ. ටී.)

* බොහෝපොත්හි “එස්ස පඤ්චමකො එස්ස පඤ්චමකා” යි පාඨානාරයෝ දක්නාලැබෙත්. පළමුවැසිටි එස්ස පදය පඤ්චමස්ථානය නොබරනුයෙන් ඒ **උභයපාඨානාරයෝ අමානුලොම නොවෙත්, පඤ්චතනං සමාහාරෙපඤ්චකං එස්සෙතයුත්තං පඤ්චකං එස්ස පඤ්චකං, යිද, පඤ්චතනං සමූහො පඤ්චකො එස්සෙත යුත්තො එස්ස පටානොවා පඤ්චකො එස්ස පඤ්චකො යිද, ගාථිතකල්පි අමානුලොමහයි දතයුතු.**

* නාමරූපව්‍යවස්ථානය අදහස් කළ බැවින් නිශ්ශ්‍රය ප්‍රත්‍යය විශේෂයක්හු දැක්වීම පිණිස වස්තුව නම් කරජකයයි කී වක්‍ෂ්‍යරුදි ඡඬි වස්තුව නොකියා. “**චඤ්ච නාම කරජකාසො**” යන්නෙන් අවිසිඬිය වනුයෙන් තවවනයෙන් වැළඳු අඬිය දක්වන ටීකා ඇපරහු “න වක්ඛා දිති ඡවඤ්චතිති ආහ” විසු **නාමරූපව්‍යවස්ථානයස්ස අභිපෙපතත්තා නිස්සයපච්චය විසෙස දස්සනත්ථා චඤ්චනාම කරජකායොති ආහ නවක්ඛාදිති ඡවඤ්චතිති** (මු. ටී.) **චඤ්චනාමකරජකායොතිවවනෙන තිවහතිතං දස්සෙතො න වක්ඛාදිති ඡවඤ්චතිති ආහ** (අ. ටී.) * ඔවු නොවුන් රුකුල් දීමෙන් හුණ දඬුමිටි දෙකක් සිටි කල්හි එක්හුණ දඬු මිටියක් අනික් හුණදඬු මිටිය පිළිබද පැවතුම් ඇතිබව මෙන් නාම කායයාගේ රුකය පිළිබද පැවතුම් ඇතිබව දැක්වීම පිණිස ටීකාවේ නිශ්ශ්‍රය ප්‍රත්‍යය විශේෂදශීනය පිණිස යයි කිහ. **අඤ්ඤමඤ්ඤපථමෙන තිනොසු චිසු නලිකලාපෙසු එකස්ස ඉතරපටිබ්බිතිතිතා විය නාම කායස්ස රූපකාය පටිබ්බි වුත්තිතා දස්සනඤ්ඤතං නිස්සයපච්චය විසෙස දස්සනත්ථානා** (අ. ටී.)

* කරජකායයාගේ වස්තුභාවය සාධනු සඳහා “ඉදංඤ්ච පන මෙ විඤ්ඤාණං එසංඛිතං එසංඛිතං පටිබ්බං” යන සූත්‍ර ප්‍රදේශය ඇර දක්වීම කරජකායයා පන වස්තුභාවසාධනයට ඉදංඤ්ච පෙ පටි බ්බන්ති සුත්තං ආභතං (මු.පි.)

* මේ සතිපට්ඨානවිභිච්ඡයෙහි වෙදනාවගේ වශයෙන් වදාළබව අමිකපාචායසීයන් කියනලදය සංඝීවිඤ්ඤායන්ගේ වශයෙන් වැදෑරීමෙහි කවරවරදෙක් වේද යන වොදනා ශොධනය සඳහා “එසංඛිතං වස්තුවා පෙ අකිකාරං විස බායති” යි දක්වත්.

27. iv. හි, ඒ සැබව; එසංඛිතවස්තුවා, සංඝීයාගේ වශයෙන් හෝ: විඤ්ඤාණවස්තුවා, විඤ්ඤායාගේ වශයෙන් හෝ; කපිමානං, වදාරනු ලබන්නා වූ; අරුපකම්මසානං, අරුපකම්මසානයනෙම; 0) නපාකටං හොති, ප්‍රකාශවනුයේ නොවේ; අකිකාරංවිස, අදුරැවූවක්නු මෙන්; බායති, වැටහෙයි; වෙදනාවස්තව්‍යපන, වෙදනාවගේ වශයෙන් වනාහි; පාකටංහොති, ප්‍රකාශවනුයේවේ; කසමා, කවරහෙයින්හත්?; වෙදනා නං, වෙදනාවන්ගේ; උප්පත්තිපාකටනය, ඉපදීම ප්‍රකටවන හෙයින්; හි, ඒ එසේමැයි; සුබදුක්ඛවෙදනානං, සුබදුක්ඛවෙදනාවන්ගේ; උප්පත්ති, ඉපදීමැ; පාකටා, ප්‍රකටයැ; යදා, යම්කලෙකැ; සුඛං, සුඛවෙදනාව; උප්පජ්ජති, උපදීද; (තදා, එකල්හි; 0) සකලසරීරං, මුළුසිරුර; බොහෙන්නං, කලඹමින්; මඤ්ඤා, මඬිමින්; ඵරමානං, පතුරමින්; අභි සංඤ්ජයමානං, ගල්වන්නක්නු මෙන් හෝ ඉසින්නක්නු මෙන්; සත ඛොතසප්පිං, සියක්වර හුණුකොටැ දියෙහි ලා නගාගත් ගිනෙලක්; බාදපයන්නංවිස, කවන්නක්නු මෙන්; සතපාකතෙලං, ශතපාක තෙලයක්; මකාපයමානංවිස, අභ්‍යඛිතකරවීමක් මෙන්; උදක සට්ඨසහසෙසන, දියකළදහසකින්; පරිලාහං, තැවලිය; නිබ්බාපයමානං විස, සන්සිදවීමක් මෙන්; අහොසුඛං අහොසුඛනති, අහොසුඛං අහො සුඛං”යි; වාචං, ප්‍රතිවාක්‍යය; නිව්ඡාරයමානමෙව, ප්‍රකාශකරවමින්මැ; උප්පජ්ජති, උපදී; යදා, යම්කලෙකැ; දුක්ඛං, දුක්ඛවෙදනාව; උප්පජ්ජති, උපදීද; (තදා, එකල්හි; 0) සකලසරීරං, මුළුසිරුර; බොහෙන්නං, කලඹ මින්; මඤ්ඤා, මඬිමින්; ඵරමානං, පතුරමින්; අභිසංඤ්ජයමානං, ගල් වන්නක්නු මෙන් ඉසින්නක්නු මෙන් කෙරෙමින්; තත්තපාලං, ගිනි යම් කළ සි වැලක්; පවෙසෙන්නංවිස, පවෙසෙකරන්නක්නු මෙන්; විලිනතමබ්ලොහෙන, විරුණුතඹලෝදියෙන්; අසිඤ්ඤානංවිස, ඉසින්නක්නු මෙන්; සුක්ඛතිණවතස්සතිමති, ශුක්ඛවූතාණවතස්සතිවෘක්කයන් ඇති; අරඤ්ඤා, වෙනෙහි; දුරුඋකකාකලාපං, දර ගිනි හුළු මිටියක්; පකම්මපානංවිස, බහාලන්නක්නු මෙන්; අහොදුක්ඛං අහොදුක්ඛනති, අහොදුක්ඛං අහොදුක්ඛං යි; විපලාපයමානමෙව, තන්දෙඩවමින්ම; උප්පජ්ජති, උපදී; ඉති, මෙපරිද්දෙන්; සුබදුක්ඛවෙදනානං, සුබදුක්ඛ වෙදනාවන්ගේ; උප්පත්ති, ඉපදීම; පාකටාහොති, ප්‍රකට වේ; අදුක්ඛමසුඛං පන, අදුක්ඛමසුඛවෙදනා නම්ලද උපෙක්ඛා වෙදනා නොමෝ වනාහි;

දුද්දීපනා, දුක්ඛේ දුක්ඛභැකියා; (දුක්චීමච දුක්ඛරො සුභේසි) අකුකාර, අදුරක්මෙන් වනුය; අවිභූතා, ප්‍රකාශ නොවනුය; සා, ඒ උපෙක්ෂා වෙදනානොමෝ; සුඛදුක්ඛානං, සුවදුක් දෙදෙනාගේ; අපගමෙ, (සති), පහවීමක් ඇති කල; සානාසානපටිකේඛපවසෙන, සුවදුක්දෙක පිළිකෙවි කිරීම් විසින්; මජ්ඣිකතාකාරභූතා, උද්ඝීනාකාරවූවා; අදුක්ඛමසුඛ වෙදනාති, අදුක්ඛමසුඛවෙදනා නමැයි; නයනො, නයග්‍රාහ වශයෙන්; ගණනනාසං, වටහාගන්නනුට; පාකටාහොති, ප්‍රකටවේ; යථාකිං, කුමක්මෙන්දයක්; අනතරාපිභිපාසාණං, පිටුපහණක් මැදින්; ආරු භික්ඛා, නැග; පලායනනාසං, පලායන්නාවූ; මගස්ස, මුවකුගේ; අනුපදං, පියවර අනුව; ගච්ඡන්තො, යන්නාවූ; මගඵද්දකො, මුව වැදි තෙමේ; පිභිපාසාණස්ස, පිටුපහණගේ; ඔරහාගෙපි, මොබ්බෙහිද; අපරහ ගෙපි, ඔබ්බෙහිද; පදං, පාසලකුණ; දිස්වා, දෑක; මජ්ඣෙ, මධ්‍යභාගයෙහි; අපස්සන්තොපි, (පාසලකුණ) නොදක්නේවි නමුත්; ඉතො, මෙනැ නෙන්; ආරුලොහා, නැගේය; ඉතො, මෙනැනෙන්; ඔරුලොහා, බැස් සේය; මජ්ඣෙපිභිපාසාණෙ, මැදපිටුපහණෙහි; ඉමිනාපදෙසෙන, මේ පෙදෙසින්; ගතො, ගියේ; භවිස්සති, වන්නේය; ඉති, මෙසේ; නයනො, මගපදවලඤ්ඤා නසින්; ජානාති යථා, යම්සේ දනීද; එවං, එ පරිදි දෙන්; හි, උපමාසංසඤ්ඤා කෙරෙමි; ආරුලොහානෙ, නැගගිය තෙනැ; පදංචිය, පාසලකුණ මෙන්; සුඛාය වෙදනාය, සුඛවෙදනාවගේ; උප්පත්ති, ඉපදීම; පාකටාහොති, ප්‍රකටවේ; ඔරුලොහානෙ, බැසගිය තෙනැ; පදංචිය, පාසලකුණ මෙන්; දුක්ඛායවෙදනාය, දුඛවෙදනාවගේ; උප්පත්ති, ඉපදීම; පාකටාහොති, ප්‍රකටවේ; ඉතො, මෙනැනෙන්; ආරුලොහා, නැගේය; ඉතො, මෙනැනෙන්; ඔරුලොහා, බැස්සේය; මජ්ඣෙ එව, පිටුපහණමැද පියෙස්හිම; ගතොති, ගියේයැයි; නයනො, නය විසින්; ගහණංචිය, වටහා ගැනීම මෙන්; සුඛදුක්ඛානං, සුවදුක් දෙදෙනාගේ, අපගමෙ, පහවගිය කල්හි; සානාසානපටිකේඛපවසෙන, සුව දුක්දෙක පිළිකෙවි කිරීම් විසින්; මජ්ඣිකතාකාරභූතා, උද්ඝීනා කාරවූ වෙදනා නොමෝ; අදුක්ඛමසුඛාවෙදනාති, අදුක්ඛමසුඛවූ වෙදනා නමැයි; නයනො, මගපදවලඤ්ඤා නසින්; ගණනනාසං, වටහාගන්නනුට; පාකටාහොති, ප්‍රකට වේ.

27. v. එවං, යථාකත නසින්; භගවා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ; පයමං, පළමුකොට; රූපකමමසානං, රූ කමටහන; කපේත්වා, වදාර; පච්ඡා, පැසුළුකොට; අරූපකමමසානං, අරූකමටහන; කපේන්තො, වදාරනසේක්; වෙදනාවසෙන, වෙදනාවගේ බලයෙන්; විනිවට්ටොත්වා, වතු සකකුසුමුදය කෙරෙන් වෙන්කොට උපුටා; දස්සෙසි, දක්වා වදාළ සේක; (ව වාක්‍යාරම්භද්‍රෝහකසි) ඉකවලඤ්ච, හුදෙක්; ඉධෙව, මේ සති පඨානවිභවගයෙහි පමණක්ම; එවං, මෙයාකාරයෙන්; න දස්සෙසි, නොදක්වා වදාළසේක; දිසතිකාසමගි, දික්සහිතයෙහි; මහානිදුනෙ, මහානිදුන සුත්‍රයෙහිද; සක්ඛපඤ්ඤා, සක්ඛපඤ්ඤා සුත්‍රයෙහිද; මහා

සතිපඨාන, මහාසතිපඨාන සූත්‍රයෙහිද; මජ්ඣිමනිකායමහි, මැදුම් සහිතෙහි; සතිපඨානෙ ව, සතිපඨාන සූත්‍රයෙහිද; චූළගණනාසංඛිතය, චූළගණනාසංඛිත සූත්‍රයෙහිද; මහා නණ්ඩා සංඛිතය, මහා නණ්ඩා සංඛිත සූත්‍රයෙහිද; චූළවෙදලෙ, චූළවෙදල සූත්‍රයෙහිද; මහා වෙදලෙ, මහා වෙදල සූත්‍රයෙහිද; රජපාලසූතෙ, රජපාල සූත්‍රයෙහිද; මාගන්ධියසූතෙ, මාගන්ධිය සූත්‍රයෙහිද; ධාතු විභවක, ධාතු විභවක සූත්‍රයෙහිද; ආනෙඤ්ජ සප්පායෙ, ආනෙඤ්ජ සප්පාය සූත්‍රයෙහිද; සංයුත්ත නිකායමහි, සංයුත්ත සහිතෙහි; චූළනිදාන සූතෙ, චූළනිදාන සූත්‍රයෙහිද, රුකෙක්ඛාපමෙ, රුකෙක්ඛාපම සූත්‍රයෙහිද; පටිච්ඡ මංසන සූතෙ, පටිච්ච මංසන සූත්‍රයෙහිද; සකලෙ වෙදනා සංයුතෙ, මුළු වෙදනා සංයුත යෙහිද; ඉතිඵලං, මෙබඳු වූ; අනෙකෙසු සූතෙහි, නොයෙක් සූත්‍රයන්හි; පඨමං, පළමු කොට; රූපකමම ඝාතං, රූ කමට හන; කථෙත්වා, වදා; පච්ඡා, පැසුළු කොට; අරූපකමම ඝාතං, අරූ කමට හන; වෙදනාවසෙත, වෙදනාවගේ බලයෙන්; විනිවට්ටෙත්වා, වතු; සකකුසමුදයයෙන් වෙන් කොට උපුටා; දසෙසි, දක්වා වදාළ සේක; යථා ව තෙසු තෙසු, ඒ ඒ සූත්‍රයන්හි යම් සේ දක්වා වදාළ සේක්ද; ඵලං, ඵලද්දෙන්; ඉමසම්මපි සතිපඨාන විභවකෙ, මේ සතිපඨාන විභවකයෙහිද; පඨමං, පළමු කොට; රූපකමම ඝාතං, රූ කමට හන; කථෙත්වා, වදා; පච්ඡා, පැසුළු කොට; අරූපකමම ඝාතං, අරූ කමට හන; වෙදනාවසෙත, වෙදනාවගේ බලයෙන්; විනිවට්ටෙත්වා, වතු; සකකුසමුදයයෙන් වෙන් කොට උපුටා; දසෙසි, දක්වා වදාළ සේක; තත්ථ, ඒ වෙදනානු දර්ශනා නිදේශයෙහි; නොහොත්- ඒ පදයන් අතුරෙන් x; සුඛං වෙදනානි ආදීසු, සුඛං වෙදනං යනාදි පදයන්හි; අයං, මේ වක්‍ෂ්‍යමාණ වූයේ; අපරෙපි, අනිකුළු; පජානන පරිශායො, ප්‍රකෘතියෙන් දැනීම ප්‍රකාරයෙහි; සුඛං වෙදනං වෙදිශාමිති පජානාතිති, සුඛං පෙ පජානාති යනු; සුඛ වෙදනාකකුණේ, සුඛ වෙදනාව උපදනා සෙමෙහි; දුක්ඛාය වෙදනාය, දුඃඛ වෙදනාවක් වූ; අභාවනො, අවිද්‍යා මාන හෙයින්; සුඛං වෙදනං, සැප වෙදනාව; වෙදිශමානො, විදිනා වූ පුහුල් තෙමේ; සුඛං වෙදනං, සැප වෙදනාව; වෙදිශාමිති, විදිමැයි; පජානාති, ප්‍රකෘතියෙන් දනී; තෙන, ඒ සැප වෙදනාව විදිමැයි ප්‍රකෘතියෙන් දැනීම හෙතුකොට හෙතැ; පුබ්බෙ, පූර්වකාලයෙහි; යා දුක්ඛා වෙදනා, යම් දුක් වෙදනාවක්; භූත පුබ්බා, වූ විරුද්ධ; තස්සා, ඒ දුක් වෙදනාව; ඉදානි, මෙසෙමෙහි; අභාවනො, අවිද්‍යා මාන හෙයින්ද; ඉමිස්සා සුඛාය ව, මේ සැප වෙදනාවක්; ඉතොපඨමං, මෙයින් පළමු කොට; අභාවනො, අවිද්‍යා මාන හෙයින්ද; වෙදනානාම, වෙදනානාමෝ නම්; අනිච්ඡා, අනිත්‍යය; අවුච්ඡා, අසාසනිය; විපරිණාමධර්මා, පෙරලීම ස්වභාවය කොට ඇත්තිය; (ඉති පරිසමාපනි යෙහි යැ) නොහොත්- ඉති, මේ සුඛ වෙදනාව දන්නා කාලයෙහි; x ඉතිහ, මෙපරිද්දෙන්; තත්ථ, ඒ සුඛ වෙදනාවෙහි; සම්පජානො, ප්‍රකෘතියෙන් දැනීමෙන්; හොති, වේ.

යසම්. අග්නිවෙස්සන, පෙ.ප.පානානීති, පජානානී යන; එතං එතවචනය; භගවතා, භගවත්හු විසින්; වුත්තමපිච, වදාලයේක්මය; අග්නිවෙස්සන, ගිනිවෙස්න; යසම් සමයෙ, යම් සෙමෙක්ති; සුඛං වෙදනං, සැප වෙදනාව; වෙදෙති, විදිදි; තසම් සමයෙ, එසෙමෙති; හෙවත්- ඒ සැප වෙදනාව විදිනා සෙමෙති; දුක්ඛං වෙදනං, දුක් වෙදනාව; නෙවවෙදෙති, නොමවිදි; අදුක්ඛමසුඛං වෙදනං, උපෙක්ඛා වෙදනාව; නවෙදෙති, නොමවිදි; තසම් සමයෙ, එසෙමෙති; හෙවත්- ඒ සැප වෙදනාව විදිනා සෙමෙති; සුඛං යෙවවෙදනං, සැප වෙදනාවම; වෙදෙති, විදි; අග්නිවෙස්සන, ගිනිවෙස්න; පරසම්සමයෙ, අන් සෙමෙක්ති; දුක්ඛං, දුක් වෙදනාව; පෙ.ප. අදුක්ඛමසුඛං වෙදනං, උපෙක්ඛා වෙදනාව; වෙදෙති, විදිදි; තසම් සමයෙ, ඒ උපෙක්ඛා වෙදනාව විදිනා සෙමෙති; සුඛං වෙදනං, සැප වෙදනාව; නෙවවෙදෙති, නොමවිදි; දුක්ඛං වෙදනං, දුක් වෙදනාව; නවෙදෙති, නොමවිදි; තසම් සමයෙ, ඒ උපෙක්ඛා වෙදනාව විදිනා සෙමෙති; අදුක්ඛමසුඛං යෙවවෙදනං, උපෙක්ඛා වෙදනාවම; වෙදෙති, විදි; අග්නිවෙස්සන, ගිනිවෙස්න; සුඛාපිබ්බො වෙදනා, සැප වෙදනාවත්; අනිච්චා, අනිත්‍යය; සංඛිතා, ප්‍රත්‍යයයන් විසින් කරන ලද්දය; පටිච්චසමුප්පන්නා, ප්‍රත්‍යයයකනින් උපන් එල ධර්මයක; ඛයධම්මා, ක්‍ෂයවන ස්වභාව ඇත; වයධම්මා, විනාශවන ස්වභාව ඇත; විරුගධම්මා, විරුගස්වභාව ඇත; නිරුධධම්මා, නිරුධ වන ස්වභාව ඇත; අග්නිවෙස්සන, ගිනිවෙස්න; දුක්ඛාපිබ්බො, දුඛ වෙදනාවත්; පෙ.ප. අදුක්ඛමසුඛාපිබ්බො වෙදනා, උපෙක්ඛා වෙදනාවත්; අනිච්චා, අනිත්‍යය; සංඛිතා, ප්‍රත්‍යයයන් විසින් කරන ලද්දය; පෙ.ප. නිරුධධම්මා, නිරුධවන ස්වභාව ඇත; අග්නිවෙස්සන, ගිනිවෙස්න; ඉතිඑවං, මෙකී පරිද්දෙන්; පසං, දක්නාවූ; සුත්වා, අසාදත්සිවිසස් ඇත්තාවූ; අරියසාවකො ආර්යශ්‍රාවකතෙම; සුඛාය වෙදනාය, සැප වෙදනාවෙහි; නිබ්බිද්දති, කළකිරෙයි; නිබ්බිද්දං, කළකිරුණාවූ ආර්ය ශ්‍රාවකතෙම; (වෙදනාය, වෙදනාවෙහි; 0) විරුජ්ඣති නොඇලෙයි; (වෙදනාය, වෙදනාවෙහි 0) විරුගා, නොඇලීම හෙතුකොටගෙන; විමුච්චති, මිදෙයි; විමුක්තසම්, තෘෂ්ණාවෙන් විමුක්තවූ කල්හි; නොහොත්- අභිත්ඵල විමුක්තියෙහිලා; (අහං, මම; 0) විමුක්තො අමහිති, තෘෂ්ණාවෙන් විමුක්තවූයෙ මැයි; සද්දං, ප්‍රත්‍යවෙක්ඛායෙනාය තෙම; හොති, වේ; (මෙ, මා විසින්; 0) ජාති, ප්‍රතිසන්ති තොමෝ; ඛිණං, ස්මිණය; ඔත්තවරියං මාගීඔත්තවයඝීච; වුසිනං, වැස්නිමවනලදය; කරණීයං, කටයුතු වූ මාගීභාවනා කෘත්‍යය; කනං, කරන ලද්දය; ඉත්ථාය, මේ මොඛශක්තෘත්‍යය සදහා; අපරං, අන්‍ය වූ මාගීභාවනා කෘත්‍යයෙක්; (මෙ, මට; 0) න, නැත්තේය; ඉති, මෙපරිද්දෙන්; පජානානීති, ප්‍රකෘතියෙන් දන්නේයි; (ඉති සමාපජියෙහිය.)

27. vi සාමිසංවා සුඛනන්ථාදීසු, සාමිසංවා සුඛං යනාදි පදයන්හි; (විනිව්ජයො වෙදිතබ්බො, විනිසැදනසුතු 0;) සාමිසා සුඛා නාම, සාමිස සුඛ වෙදනා නම්; පඤ්චකාම ගුණාමිසතිස්සිතා, පස්කම් සැපත්

යයිකියනලද ආමියයන් ඇසුරුකලාවූ; ජගෙහසිත සොමනස්ස වෙදනා, අභිචාරයන් පිළිබඳ පැවැති අභිවිධවූ සොමනස්ස වෙදනාවෝ යි; **නිග්මිසා සුඛා නාම**, නිරුමිස සුඛ වෙදනා නම්; ජනෙකම්මනිසිසිත සොමනස්ස වෙදනා අභිචාරයන්හි පස්කම් සැපයින් නික්මීම ඇසුරු කලාවූ අභිවිධවූ සොමනස් වෙදනාවෝ යි; **සාමිසා දුක්ඛා නාම**, සාමිස දුඃඛ වෙදනා නම්; ජගෙහසිතදොමනස්ස වෙදනා, අභිචාරයන්හි පස් කම් සැපත්යයි කියනලද ආමියයන් ඇසුරුකලාවූ අභිවිධවූ දොමනස් වෙදනාවෝ යි; **නිග්මිසා දුක්ඛා නාම**, නිරුමිස දුක්ඛ වෙදනා නම්; ජනෙකම්මනිසිසිතදොමනස්ස වෙදනා, අභිචාරයන්හි පස්කම් සැප නින් නික්මීම ඇසුරුකලා වූ අභිවිධ වූ දොමනස් වෙදනාවෝ යි; **සාමිසා අකම්මසුඛා නාම**, සාමිස අදුක්ඛ මසුඛ වෙදනා නම්; ජගෙ හසිත උපෙකම්ම වෙදනා, අභිචාරයන්හි පස්කම් සැපත්යයි කියනලද ආමියයන් ඇසුරුකලා වූ අභිවිධ වූ උපෙකම්ම වෙදනාවෝ යි; **නිග්මිසා අදුක්ඛ මසුඛා නාම**, නිරුමිස අදුක්ඛ මසුඛ වෙදනා නම්; ජනෙකම්මනිසිසිත උපෙකම්ම වෙදනා, අභිචාරයන්හි පස්කම් සැප නින් නික්මීම ඇසුරුකලාවූ අභිවිධවූ උපෙකම්ම වෙදනාවෝ යි; තාසං, ඒ ආමිස සුඛාදි වෙදනාවන්ගේ; විභාගො, ප්‍රභෙදයනෙමේ; පාලියං, මැදුම්සහි පෙළෙහිවූ; උපරිපණ්ණාසෙ, උපරිපණ්ණාසයෙහි; ආගතො යෙව, ආයෝමැයි; **සො තං නිමිත්තනනති**, සො තං නිමිත්තං යනපද සමුදයයාගේ; සො, ඒ මහණනෙම; තං වෙදනානිමිත්තං, ඒ වෙදනා සංඛාරානවු අරමුණ යන අභියැවේ; **බන්ධා වෙදනාසුති**, බන්ධා වෙද නාසු යනපද සමුදයයාගේ; පරපුග්ගලස්ස, අන්පුගුලක්හුගේ; වෙද නාසු, වෙදනාවන්හි යන අභියැවේ; **සුඛං වෙදනං වෙදිසමානනති**, සුඛං වෙදනං වෙදිසමානං යනපද සමුදයයාගේ; සුඛං වෙදනං, සැප වෙදනාව; වෙදිසමානං, විඳින්නාවූ; පරපුග්ගලං, අන්පුගුලක්හු යන අභියැවේ; **අජකන්තබන්ධාති**, අජකන්තබන්ධා යනු; කාලෙන, කිසි කලෙකැ; අත්තනො, තමාගේ; කාලෙන, කිසිකලෙකැ; පරස්ස, මෙර මාගේ; වෙදනාසු, වෙදනාවන්හි; විත්තං, සිත; උපසංහරති, එළවයි; යසමා, යම් හෙයකින්; ඉමසම්මොරො, මේ “**අජකන්තබන්ධා වා වෙද නාසු වෙදනානුපසසි විහරති**” යනවාරයෙහි; අත්තා, තෙමේ; නෙව (නියමිතො), නොම නියමකරනලදද; පරො, අනෙකෙක්; නතියමිතො, නොම නියමකරනලදද; තසමා, එහෙයින්; වෙදනා පරිඤ්ඤමත්ත මෙව, වෙදනාවගේ සමමයීනමානුයක්ම; දස්සෙතුං, දක්වන්ට; ඉධතිකුඤ්ඤ සුඛං වෙදනං සුඛාවෙදනාති ආදි; ඉධං පෙං වෙදනා යනාදිය; චුත්තං, වදාළයේක; එත්ථ, මේ වෙදනානුදයීනා නිදේශයෙහි; සෙසා, සෙස්ස; උත්තානත්ථමෙව, නොගැඹුරුවූ අභි ඇත්තේමැයි; (උත්තානමෙවයීද පායයි) ඉමසම්මොරො, මේ වෙදනානුදයීනා පථීයෙහි; සුඛවිපස්ස තාව, අසමමුග්‍රවු විදයීනානොමෝම; කවිතාති, වදාරනලදයැ. (ඉති සමායනියෙහිවැවේ)

**වෙදනානුපසසනා නිදෙසො,
වෙදනානුදයීනානිදේශයෙනම; නිසීනො, නිමිසේසි.**

* ස්වභාවිකයන්ගේ ප්‍රකටභාවය කිසි වෛතෙයකෙනෙකුන් වමවේ යම් වෛතෙයකෙනෙකුන්ට නොවේද ඔවුන් සඳහා “එසේ වසෙන වා හි විඤ්ඤාණවසෙන වා කපිසමානං නපාකටං හොති” යන්නද එබඳු වෛතෙයයන්ටද තදන්‍යවූ ස්වභාවිකයන්ගේ ප්‍රකට භාවය ඇති වෛතෙයයන්ටද සුබදුූඛ වේදනාවන්ගේ ප්‍රකටභාවය ඇති සියලු වෛතෙයයන්ටද වේදනානොමෝ ප්‍රකටවැවේනුයි ඔවුන් සඳහා “වේදනාවසෙන පනපාකටං හොති” යන්නද අටුවාවේ දැක් වූහ. කියේ මැනෝ ඵසං විඤ්ඤාණානං පාකටතා කෙසඤ්ඤි හොතිති යෙසං නහොති තෙ සකියාහ ඵසං වසෙනති පෙ නපාකටං හොතිති, තෙසං පන අඤ්ඤාසඤ්ඤා සබ්බෙසං වෛතෙයානං වේදනා පාකටාති ආහ වේදනාවසෙනපන පාකටං හොතිති යි (මු. වී.) තෙසනති, යෙසං ඵසං විඤ්ඤාණාති පාකටාති තෙසං, අඤ්ඤාසනති තතො අඤ්ඤාසං යෙසං ඵසං විඤ්ඤාණාති නපාකටාති, සුබදුකං වේදනානං සුචිතුත චුත්තතාය චුත්තං සබ්බෙසං වෛතෙයානං වේදනා පාකටාති (අ. වී.)

* ගතබොධසර්පිස් නම් ඉතාපිරිසිදු අළුත් ගිනෙල් හුණුකොට ඇල්වහියු ඉතා සිහිල් දියෙහි බහා ගණබෝල්ව සිටියු මැඩ කැටි කොට නැවත නැවතත් මේ නියායෙන් සියක්වරක් කොටැ නගාගත් සර්පිස් යයි දතයුතු ගතබොධසප්පිකාම සතවාරං විලාපෙතො විලා පෙතො උදකෙපකම්පිතො උධිරිතාගතිතසප්පි (මු. වී.) විලාපෙතො විලාපෙතො සුචිසුඛං නවතිතං විලාපෙතො සිතිතුතං අතිසීතලෙ උදකෙපකම්පිතො - පෙ - පුනර්විලාපෙතොති සතවාරං එවං කතො (අ. වී.)

* “විනිවට්ටනා” යන්නෙන් වේදනාසංඥ සංඝකාර විඤ්ඤානසංඝකම්පිතසංකෙරෙන් වෙන් වශයෙන් උපුටා යන අභිය දක්වායි. මහාසතිපඨාන සූත්‍රාදීන් අතුරෙන් කිසිසුතුරෙකැ පළමු රූකමටහන වදාර පැසුළු අරූකමටහන වේදනාවගේ බලයෙන් වෙන් කොටැ උපුටා දක්වන ලදයැ, කිසිසුතුරෙකැ අරූකමටහනම වේදනාවගේ බලයෙන් අරූපධර්මරූපිකයකෙරෙන් වෙන්කොටැ දක්වනලදයැ; නොහොත් අරූ කමටහනම ඥානපරිඥාවගේ බලයෙන් පරිඥාධර්මයන්කෙරෙන් හෝ රූපාරූප ධර්මරූපිකයකෙරෙන් හෝ වෙන්කොටැ දක්වනලදයැ. ඒ අරූපකම්පිතානසංඝකම්පිත සූත්‍රයන් අතුරෙහිද යම් සූත්‍රයන්හි පළමු කොටැ ඥානපරිඥානොම වදාරනලද ඒ සූත්‍රයන්හි තදැපකම්පිතානස අනතභීතවනුයැ. යම් සූත්‍රයන්හි ඥානපරිඥානොම නො වදාරනලද ඒ සූත්‍රයන්හිද වේදනාවගේ ආලම්බන මාත්‍රයක් සංක්ෂිප්තවූ පෙළෙහි අතා රූසම්ප්පි රූපකම්පිතානස සඳහා රූපකම්පිතානසාගේ පළමුවෙන් වදළ බැව් දතයුතු. මෙදයුතු. විනිවට්ටනාති වතුකකිසිසුදයතො විසුං උධිරිතො, මහාසතිපඨාන සූත්‍රාදීසු කත්ථි පස්මං රූපකමමසානං වතො පච්ඡා අරූපකමමසානං වේදනාවසෙන විනිවට්ටනා දයසිතං, කත්ථි

අරුපකම්මයානං එව වෙදනාවසෙන අරුපරුසිනො ඤානපරිඤ්ඤාය පරිඤ්ඤානනොවා රුපාරුපරුසිනොවා විනිවට්ටනා දස්සිතං, තත්ථාපි යෙසු පඨමං ඤානපරිඤ්ඤා චුත්තාතෙසු තදනොගධං, යෙසු න චුත්තා තෙසුව වෙදනාය ආරම්භණමතං සබ්බිතතං පාලිඅනාරම්භං රුප කම්මයානං සක්ඛාය රුපකම්මයානස්ස පඨමං කචිත්තා චුත්තාති වෙදි තබ්බා (මු. පි.) තත්ථිති යත් අරුපකම්මයානමෙව පෙ දස්සිතං තත්ථි, යෙසු සුත්තෙසු, තදනොගධං රුපකම්මයානනිගොප්පනා (අ. පි.)

* මනෝවිඥෙයවු ඉෂටවු භානනවු මනාපවු ප්‍රියරුපවු භාන රුපවු රජනියවු මදනියවු කාමුපසංහිතවු ධර්මයන් පිළිබඳව පවත්නා අභිවිධවු සොමනස්සය තෙමේ පඤ්චකාමගුණයන් ආසාදාදුර්ග්‍ය ජුද්ධලහටමවෙද එහෙයින් “පඤ්චකාම පෙ සොමනස්සවෙදනා” යි කිකිමනෝවිඤ්ඤෙයසානං ධර්මානං ඉඨානං භානනානන්ති ආදිනා නයෙන චුත්තං ඡගෙහසිතසොමනස්සං පඤ්චකාමගුණෙසු අස්සාදාදු පස්සිනො එව හොතිති ආග පඤ්චකාම ගුණාමිස නිස්සිතා ඡගෙහසිත සොමනස්සවෙදනාති (මු. පි.)

* මෙම වෙදනාදු දර්ශනාදිඥානාදියෙහි පැහැනෙන “වෙදිස මානෝ වෙදිසති වෙදිසාමි” යන නාමාධ්‍යාන පදයෝ ශ්‍රී ඥානාස් ජනවර වරවදන විවරවිනිශ්චිත ශුඛසිඛායනසහසි හතිමු. පාණිනිබාහු පාඨාදියෙහි දිවාදිගණයෙහි ‘විදසනාසාමි, විදසුබ්‍යසානුභවනෙ’ යු හෙයින් දිවාදි ගණිකවිද්ධානුප්‍රකෘතිය පිහිටිවා මාගධ ව්‍යාකරණ රීතින් සිඛානනයට පැමිණවූ කල්හි “සාදිසමානෝ සාදිසති සාදිසාමි” යනාදි සිඛානනයන් මෙන් කතීකාරකයෙහි “වෙදිසමානෝ වෙදිසති වෙදිසාමි” යන රුපයෝ පැනෙත්. චුරුදිගණික විද්ධානුභවක් මාගධ ව්‍යාකරණයෙහිම ඇද්ද, හෙද පිහිටිවා “වෙදිසමානෝ, වෙදිසති, වෙදිසාමි” යි නිෂ්පන්නයන් යථාගතස්ථානයෙහිම ව්‍යවහාර කරනු මනාමුත් පැරණි පෙළ අටුවා පොත්හි පැහැනෙන අති පරිශුඛ නිරවද්‍ය පාඨයන් උපුටා පියා නිරුක්තිනය මුඛ මාත්‍රයෙකැ එල්ල ගෙනැ ඇම තැන්හිම එම ව්‍යවහාරකරනු නොමනා බැව කිසිමහ. සණකාර ප්‍රත්‍යය විරහිත ස්ථානයෙහි වාචි කටැටි නොවනුයෙන් මේ කීමැ අන වස්ථිතසයි වොදක තෙමේ කියානමි හේ බහුලං විධානයෙන් නියමිත විධානයෙකැයි විසදු ලොකවොහාරෙසුති අනිවිස කුසලො සජා තදනුගා ව සාවකා තස්මා යංතෙතිචුත්තං තං තථෙව සලලකෙක තබ්බං හොති යුහෙයින් ශාස්ත්‍රානු බුද්ධියාණන් වහන්සේ ලොකව්‍යව හාරයන්හි අතිශය කුශලයහ තදනුගතවු ප්‍රතිසමන්දප්‍රාප්ත ශ්‍රාවක යෝද අතිශය කුශලයහ එහෙයින් බුද්ධිමුග්ධත්වයෙන් විසින් යම් යම් භාෂිතයක් වදාරන ලද නම් ඒ ඒ භාෂිතය එසේමයයි සැලකිය යුත්තේය. එහි අති බාවනස නොකට යුත්තේයයි කියයුතු.

28

i විත්තානුපස්සනා නිදද්දසෙපි හෙඨාචුත්තසද්දිසං චුත්තනසෙ නෙව වෙදිතබ්බං, සරුගංවා විත්තනනි ආදිසුපන සරුගනනි අභි විධං ලොහසහගනං, විතරුගනනි ලොකිසකුසලාබ්‍යාකනං, ඉදං පන සංඛා සමමසනං න ධම්මසමොධානං තසංඛා ඉධ එකපදෙපි ලොකුත්තරං න ලබ්බති, සංඛා පහානෙකභවසෙන ගුණාදිති සහ චත්තනනි, පභිසනනි තසංඛා විසුපදෙසු නිප්පට්ඨායෙන න ලබ්බනති නි න භගිනානි, සෙසානි චත්තාපි අකුසලවිත්තානි නෙවසුට්ඨපදං න පච්ඡිම පදං භජනනි, සදෙසනනි දුට්ඨං දෙවනස්සසහගනං, විත දෙසනනි ලොකිසකුසලාබ්‍යාකනං, සෙසානි දස අකුසලවිත්තානි නෙවසුට්ඨපදං න පච්ඡිමපදං භජනනි, සමොහනනි විවික්චජාසහ ගතඤ්චෙව උඛචචසහගතඤ්චානි දුට්ඨං සංඛාපන මොහො සබ්බා කුසලෙසු උප්පජ්ජති තසංඛා සෙසානිපි ඉධ චචනනි උච, ඉමස්මිං සෙවති දුකෙ මාදසාකුසලවිත්තානි පට්ඨාදිත්තානිනි, විත මොහනනි ලොකිසකුසලාබ්‍යාකනං.

සබ්බිත්තනනි ජිනමිධානුපනිතං, එතඤ්ඤි සබ්බකුචිතවිත්තං නාම, වික්ඛිත්තනනි උඛචචසහගනං, එතඤ්ඤි පසව්විත්තං නාම, මහගගනනනි රූපාවචරං අරූපාවචරඤ්ච, අමහගගනනනි කාමාවචරං, සලත්තරනනි කාමාවචරං, අනුත්තරනනි රූපාවචරඤ්ච අරූපාවචරඤ්ච, නනුපි සලත්තරං රූපාවචරං, අනුත්තරං අරූපාවචරමෙව, සමාහිතනනි සංඝ අප්පණාසමාධි උපචාර සමාධි වා අත්ථි, අසමාහිතනනි දුලභසංඛාධිරුහිතං, විමුත්තනනි තදබ්බ වික්ඛමගන විමුත්තනිනි විනිමුත්තං, අවිමුත්තනනි උභසවිමුත්තනිරුහිතං, සමුච්ඡේදපටිප්පසංඛිනිසාරණ විමුත්තනිතං පන ඉධ ඔක්ඛාසොච නත්ථි, සරුගමස්ස විත්තනනි සරුගං අස්සවිත්තං, සෙසං හෙඨාචුත්ත නසත්තා උත්තානත්ථමෙව ඉමස්මිංපි පබ්බෙ සුඛට්ඨස්සනාව කපි තාති.

විත්තානුපස්සනා නිදද්දසො.

28. i විත්තානුපස්සනානිදද්දසෙපි, විත්තානුදර්ශිතා නිදේශ යෙහිදු; හෙඨා, යටතිදේශයෙහි; චුත්තසද්දිසං, කියතලද්දචුත් හා සමානවූ වචන ජාතයා; චුත්තනසෙනෙව, කිත්තයිත්ම; වෙදිතබ්බං, දතයුතුයි; සරුගං වා විත්තනනි ආදිසු, සරුගංවාචිත්තං යනාදිත්තනි වනාහි; (විනිව්ඡයො වෙදිතබ්බො, විනිසු දතයුතු; 0) සරුගනනි, සරුගනම්; අභිවිධං, අභිවජ්ජකාරවූ; ලොහසහගනං, ලොහසහගියසිත්තයි; විතරුගනනි, විතරුගනම්; ලොකිසකුසලාබ්‍යාකනං, ලොකික කුසලා ව්‍යාකෘතවූ සිත්තයි; ඉදංපනසමමසනං, මේ විදර්ශිතා සංකීර්ණ සමමර්ශි තය වනාහි; යසංඛා, යම්හෙයකින්; ධම්මසමොධානං, ධර්මයන් එක

රුශිවශයෙන් ගලපනතෙතක්; න, නොවේද; නොහොත්, ඉදංපන,
මේ සරුගංවාචිතතං විතරුගංවා චිතතං යන කීම වනාහි; යසමා, යම්
හෙයකින්; සමමසනං, විදශීනා කිරීමෙන්වේද; ධම්මසමොධානං, ධම්ම
යන් එක්තැන්කොටැ ගලපනතෙතක්; න, නොවේද; තසමා, එහෙ
යින්; ඉධ, මේවිකයෙහි; නොහොත්- මේදෙපදයන් අනුරෙහි; එක
පදෙපි, එක්පෙදෙක්හිදු; ලොකුතතරං, ලොකොත්තරවූ සිත; න
ලබ්හති, නොලැබේ; (පදවයෙහි ලොකොත්තරසිත කිසියෙක් නො
ලැබේයයිහඟවා) යසමා, යම්හෙයකින්; (විතතාති, සිත්හු;ට) පහා
තෙකස්වසෙන, සමානවූ ප්‍රහාන ශක්තිවශයෙන්; නොහොත්- පැති
මෙන් සමානවූවන්ගේ වශයෙන්; රුගාදීතිසහ, රුගාදීන් හා සමග;
වතතනති, පවතිද්ද; (රුගාදීන් හා සමග; ට) පභියනති, ප්‍රතිනවෙද්ද;
නොහොත්- ප්‍රතිනකරනුලැබෙද්ද; තසමා, එහෙයින්; විසුපදෙසු,
දෙපදයන්හි; නිපපරියායෙන, නිසපයරියාය වශයෙන් (ලොකුතතරුති,
ලොකොත්තර සිත්හු;ට) නලබ්හනතිති, නොලැබෙත්යයි; (හගවතා,
හගවත්හු විසින්;ට) නගතිනාති, නොගන්නාලද්‍රයහ; සෙසාති, ලොහ
සහගතචිත්තයන් කෙරෙන් ශෙෂවූ; වතාරි, චතුර්විධවූ; අකුසල
චිත්තාති, අකුසල් සිත්හු; පුරිමපදං, පලමුවූ ස රුගං වා චිතතං යන
පෙද; නෙව (හජනති), නොමබෙජෙති; පච්ඡිමපදං, පැසුළුවූ විත
රුගංවාචිතතං යනපෙද; නහජනති, නෙබෙජෙති; සංදෙසනති, සදෙස
නම්; දුට්ඨං, විප්‍රකාරවූ; දෙමනසසහගතං, දෙමනස් සහගිය සිතයි;
විතදෙසනති, විතදෙසනම්; ලොකියකුසලාබ්‍යාකතං, ලොකිකාකුශලා
ව්‍යාකෘතවූ සිතයි; සෙසාති, වෙෂසහගත චිත්තයන් කෙරෙන්ශෙෂවූ;
දසඅකුසල චිත්තාති, දසඅකුසල්සිත්හු; පුරිමපදං, පලමුවූ සදෙසං වා
චිතතං යන පෙද; නෙව (හජනති), නොමබෙජෙති; පච්ඡිමපදං,
පැසුළුවූ විතදෙසංවා යනපෙද; න හජනති, නොමබෙජෙති; **සමො
හනති**, සමොහනම්; විචිකිච්ඡාසහගතඤ්චව, විචිකිත්තසා සහගත
චිත්තයකියාද; උඨවච සහගතඤ්චඉති, ඔබ්බතසා සහගත චිත්තය
කියාද; දුට්ඨං, විප්‍රකාරයැ; යසමාපන, යම්හෙයකින් වනාහි; මොහො,
මොහයතෙම; සබ්බාකුසලෙසු, සියලුඅකුසල්සිත්හි; උපපජති, උපද
නේද; තසමා, එහෙයින්; සෙසාතිපි, සමොහ චිත්තයන් කෙරෙන්
අන්‍යවූ දසඅකුසල් සිත්හුද; ඉධ, මේ සමොහවිකයෙහි; නොහොත්
මේ දෙපදයන්හි; වට්ටනතිඑව, වටිත්මැයි; හි, යම්හෙයකින්; ඉමසම්
යෙවදුකෙ, මේ විකයෙහිමැ; වාදසාකුසලචිත්තාති, දෙලොස් අකුසල්
සිත්හු; පරියාදිනනාති, ගෘහිතයනුද; ඉති, එහෙයින්; **විතමොහනති**,
විතමොහනම්; ලොකියකුසලාබ්‍යාකතං, ලොකිකාකුශලාබ්‍යාකෘතිවූ
සිතයි.

සබ්බිත්තනනති, සබ්බිත්තනනම්; චිතම්බානුපතිතං, ස්‍රාස්තමිඛය
අනුවගිය සිතයි; (ස්‍රාස්තමිඛයෙන් සමන්විතවූ සිතයුසේයි) හි, සැබව;
එතං, තෙලසිත; සබ්බකුට්ඨ චිත්තංනාම, අරමුණු ගැන්මෙහි හැකිල
ගියේ නම; **විකබ්බිත්තනනති**, විකබ්බිත්තනනම්; උඨවචසහගතං, ඔබ්බතසා

සහගතවූසිතයි; හි, ඒ සැබව; එතං, තෙලසිත; පසට්චිත්තංනාම, නානා ලබ්භයෙහි වික්ෂිප්තවූයේනම; මහග්ගනනනි, මහග්ගනනම්; රූපා වචරං, රූපාවචරවූද; අරූපාවචරඤ්ච, අරූපාවචරවූද සිතයි; අමහග්ග නනනි, අමහග්ගන නම්; කාමාවචරං, කාමාවචර සිතයි; සඋත්තරනනි, සඋත්තර නම්; කාමාවචරං, කාමාවචර සිතයි; අනුත්තරනනි, අනුත්තර නම්; රූපාවචරඤ්ච, රූපාවචරවූද; අරූපාවචරඤ්ච, අරූපාවචරවූද සිතයි; තත්වාපි, ඒ සඋත්තරානුත්තර පදයන් අතුරෙහිද; සඋත්තරං, සඋත්තර නම්; රූපාවචරං, රූපාවචරවූ සිතයි; අනුත්තරං, අනුත්තර නම්; අරූපාවචරමෙව, අරූපාවචරවූ සිතමැයි; සමානිතනනි, සමානිත නම්; යස්ස, යම් සිතකට; අපපණ්ණසමාධි වා, අපිණ්ණසමාධියක් හෝ; උපචාරසමාධි වා, උපචාරසමාධියක් හෝ; අත්ථි, ඇද්ද; (තං චිත්තං, ඒ සිතයි) අසමානිතනනි, අසමානිත නම්; උභයසමාධි රහිතං, උප වාරුපිණ්ණ සංඛිත්තාන උභයසමාධි විරහිතවූ සිතයි; විමුත්තනනි, විමුත්ත නම්; තදඛග්ගවිකම්භනවිමුත්තනිති, තදඛග්ගවිමුත්තනිවිෂකම්භන විමුත්තනීන් ගේ වශයෙන්; විනිවිමුත්තං, නිවරණයන් කෙරෙන් මනාසේ මිදුනු සිතයි; අවිමුත්තනනි, අවිමුත්ත නම්; උභයවිමුත්තරහිතං, තදභය විමුත්තනීන්ගේ වශයෙන් නිවරණයන් කෙරෙන් නොමිදුනු සිතයි; පන, විශේෂයෙක් ඇත; සමුච්ඡේදපටිපපසතිනිස්සරණ විමුත්තනං, සමුච්ඡේදවිමුත්තනි ප්‍රතිප්‍රයුඛිතිවිමුත්තනි නිශරණ විමුත්තනීන්ගේ; ඉධ, මේ විමුත්තනාවිමුත්තන දුකයෙහි; ඔකාසොව, තැනෙක්ම; තත්ථි, නොවේ; නො හොත්- ඔකාසොවතත්ථි, බැස ගැනීමට අවසරයෙක්ම නැත; සරුග මස්සචිත්තනනි, සරුගමස්සචිත්තං යන පද සමුදයයාගේ; සරුගංඅස්ස චිත්තං, සරුගං අස්ස චිත්තං යි; (පදච්ඡේදෙ, කානබ්බො, පදච්ඡේදය කාලයුතු) අස්ස, ඒ ප්‍රභූලාගේ; චිත්තං, සිත; සරුගං, රුග සහිතයැ යන අර්ථයි. සෙසං, සෙස්ස; හෙය්වා, යට තිදේශයන්හි; වුත්තනායතනා, කි නය ඇති බැවින්; උත්තානාත්මෙව, නොගැඹුරුවූ අථ ඇත්තේමැයි; ඉමස්මිමපිපබ්බෙ, මේ චිත්තානුදර්ශනාපථයෙහිද; සුඛිවිපස්සනාව, අසමමුද්‍රවූ විදර්ශනානොමෝමැ; කපිතා, වදරන ලදයැ; (ඉති සමාප්ති යෙතියැ.)

**චිත්තානුපස්සනානිද්දෙසො,
චිත්තානුදර්ශනානිදේශසනෙම, නිසිනො, නිමිසේසි.**

* කෙලශ සමුප්ප්‍රසන්නවූ ධම්මයන්ගේ කිසියම් කෙලෙස් කෙනෙ කුන් හා විප්‍රයෝගයක් ඇති කල්හිත් යම් කෙලෙස් කෙනෙකුන් හා සමුප්ප්‍රසන්නවූනු වෙද්ද සංකෙලශ භාවයෙන් සමානවූ ඒ කෙලෙසුන් විසින් සංකලිෂ්ටවන බැවින්ද තමා හා සමුප්ප්‍රසන්නව කෙලශයන් කෙරෙන් අන්‍යවූ අසමුප්ප්‍රසන්නකෙලශයන් විසින් සංකලිෂ්ට වන බැවින් ද පිරිසිදු බවක් නොවේනුයි “න පච්ඡිම පදං ගජනි” යන වචනය කිහිකිලෙසමපසුත්තානං ධම්මානං කෙතිවි කිලෙසෙති විප්‍ර සොගෙපි හති ගෙති සමපසුත්තා තෙති සාකිලෙස භාවෙන සදිසෙති

සංකීර්තිතතා ඉතරෙහිපි නවිසුඛතා හොතිති ආහ න පච්ඡිම පදං භජනාති (මු.ටී.) කිලෙසසමපසුත්තානං න විසුඛතා හොතිති සම්බන්ධො, ඉතරෙහිපිති අත්තතා සමපසුත්ත කිලෙසතො ඉතරෙහිපි අසමපසුත්තෙති (අ.ටී.)

* “දුට්ඨං” යි අත්තවු අකුශල චිත්තයන් කෙරෙන් වෙන් කොටැ කී තෙපුල රුහවෙෂ සහගත චිත්තයන් කෙරෙන් විශිෂ්ටතා ග්‍රහණය පිණිසයැ. ආවෙණිකවු සමමාහවිත්තය දැක්වීම පිණිසයැ යුග්ගෙසි එහෙයින් නදුභයවිත්තය මොමුභවිත්තයයි කියනු ලැබේ. දුට්ඨතාති විසුං චචනං සත්ඤ්ජයෙදෙසෙති විසිඬගහණය (මු. ටී.) විසුං චචනතති අඤ්ඤාකුසලතො විසුං කතාවචනං, විසිඬගහණයනති විසිඬතාගහණං ආවෙණික සමමාහතා දස්සනනති අත්තො යතො නදුභයං මොමුභවිත්තනති වුච්චති (අ.ටී.)

* විමුක්තාවිමුක්තවිකල්ප විදර්ශනාභී නොවන බැවින් සමුච්ඡේදදි විමුක්තනින් විමුක්තමාගීඵල චිත්තයනට නැතෙක් නොවේ එහෙයින් කීහ. අවිපස්සනුපගතතා ඔකාසොච ඉධිකාසීතිවුත්තං (මු.ටී.)

29

i ඵතතාවතා යසමා කාසානුපස්සනාය රුපකඛනිපටිග්ග හොච කපිතො, වෙදනානුපස්සනාය වෙදනාකඛනි පටිග්ගහොච, විතතානුපස්සනාය විඤ්ඤාණකඛනිපටිග්ගහොච, නසමා ඉදුති සමපසුත්තබමමිසෙත සඤ්ඤාසබ්බාරකඛනිපටිග්ගහමයි කපේතුං බමමානුපස්සනං දසෙසනො කථස්සච භික්ඛුති ආදිමාහ, නස්ස සත්තනති අභිණ්ණසමුද්ධාරවසෙන සංවිජ්ජමානං, අසනනති අසමුද්ධාරවසෙනවා පභිත්තතාවා අවිජ්ජමානං, යථාචාති යෙන කාරණෙන කාමච්ඡදසං උප්පාදෙ හොති, නස්ස පඤ්ඤාතිති නස්ස කාරණං පඤ්ඤාති, ඉමිනා නසෙන සබ්බපදෙසු අත්තො වෙදිතබ්බො, නස්ස සුභ නිමිතෙන අසොනිසො මනසිකාරෙන කාමච්ඡදසං උප්පාදෙ හොති, සුභනිමිතනං නාම සුභමයි සුභ නිමිතනං සුභාරම්මණමයි සුභනිමිතනං අසොනිසොමනසිකාරෙ නාම අනුපාසමනසිකාරෙ උප්පඨමනසිකාරෙ අනිච්ච නිච්චනතිවා දුකෙහි සුඛනතිවා අනත්තති අත්තාතිවා අසුපෙ සුභනතිවා මනසි කාරෙ, නං නස්ස බහුලං පචත්තසනො කාමච්ඡදෙ උප්පජ්ජති, නොනාහ හගවා:-“අසී භික්ඛවෙ සුභනිමිතනං, නස්ස අසොනිසො මනසිකාරබ්බලිකාරෙ අසමාහාරෙ අනුප්පනසංඝවා කාමච්ඡදසං උප්පාදස උප්පනසංඝවා කාමච්ඡදසං භිසෙසාහාවාස වෙසුලො සාති,”

අසුභනිමිතෙති පන සොනිසොමනසිකාරෙනස්ස පභානං හොති, අසුභනිමිතනං නාම අසුභමයි අසුභනිමිතනං අසුභාරම්ම ණමයි අසුභනිමිතනං, සොනිසොමනසිකාරෙනනාම උපාසමනසි

කාණ පථමනසිකාණ අභිච්චෙ අභිච්චන්තිවා දුකෙක දුකකන්තිවා අනන්තති අනන්තාතිවා අසුභෙ අසුභන්තිවා මනසිකාණ, නං, නස්ස ඛුලං පචන්තස්සො කාමච්ඡදො පටිසති, නෙත්තාහ භගවා:- “අපි භික්ඛවෙ අසුභනිමිත්තං, නස්ස සොභිසොමනසිකාරඛුලී කාණ අසමාහාණ අනුප්පන්නස්සවා කාමච්ඡදස්ස අනුප්පාදස් උප්පන්නස්සවා කාමච්ඡදස්ස පහානාස් න භිසොත්තවාස් න වෙසුලලාසාති,”

අපිව ජබමමා කාමච්ඡදස්ස පහානාස් සංවත්තන්ති අසුභ නිමිත්තස්ස උප්පාදො අසුභභාවනානුසොගො ඉද්දිසෙසු භුත්තවාර නා හොජනෙ මත්තඤ්ඤානා කල්‍යාණමිත්තනා සප්පායකථාති, දසවිධඤ්ඤි අසුභනිමිත්තං උග්ගණ්ණන්තස්සාපි කාමච්ඡදො පටිසති භාවෙනත්තස්සාපි ඉද්දිසෙසු පිහිනවාරස්සාපි චතුත්තං පඤ්චත්තං ආලොපානං බකාසෙ සති උදකං පිච්ඤා සාපනසිලනාස් හොජනෙ මත්තඤ්ඤානොපි, නෙත්තවුත්තං,

චත්තාණෙ පඤ්ච ආලොපෙ අභුක්ඛා උදකං පිචෙ

අලං ථාසුචිභාගස් පටිනන්තස්ස භික්ඛුනොති,

අසුභකමමිකතිස්සෙථරසදිසෙ අසුභභාවනාරතෙ කල්‍යාණමිත්තෙ සෙවන්තස්සාපි කාමච්ඡදො පටිසති ධානනිසජ්ජාදිසු දසඅසුභ නිසසිතසප්පායකථාසපි පටිසති, නෙත්තවුත්තං ජබමමා කාමච්ඡදස්ස පහානාස් සංවත්තන්තිති, ඉමෙහි පන ජති බමෙමහි පටිනස්ස කාමච්ඡදස්ස අරහත්තමගෙත්ත ආසති. අනුප්පාදො හොතිති පඤ්ඤාති.

ii පටිසතිමිත්තෙ අසොභිසොමනසිකාරෙත්ත පන බ්‍යාපාදස්ස උප්පාදො හොති, නස්ස පටිසමිපි පටිසතිමිත්තං නාම පටිකාරමම ණමිපි පටිසතිමිත්තං, අසොභිසො මනසිකාරො සබ්බස්ස ඵකලකකි ණොව, නං නස්මි. නිමිත්තෙ ඛුලං පචන්තස්සො බ්‍යාපාදො උප්පජ්ජති, නෙත්තාහ භගවා:- “අපි භික්ඛවෙ පටිස නිමිත්තං, නස්ස අසොභිසොමනසිකාරඛුලීකාණ අසමාහාණ අනුප්පන්නස්සවා බ්‍යාපාදස්ස උප්පාදස් උප්පන්නස්සවා බ්‍යාපාදස්ස භිසොත්තවාස් වෙසුලලාසාති,” මෙත්තාස් පන වෙතොවිමුත්තිසා සොභිසො මනසිකාරෙත්තස්ස පහානං හොති, නස්ස මෙත්තාති මුත්තෙත්ත අප්පනාපි උප්පාදෙහි වච්චති, වෙතො විමුත්තිති අප්පනාව, සොභිසොමනසිකාණ මුත්තනලකකි ණොව, නං නස්ස ඛුලං පචන්ත ස්සො බ්‍යාපාදො පටිසති, නෙත්තාහ භගවා:- “අපි භික්ඛවෙ මෙත්තා වෙතොවිමුත්ති, නස්ස සොභිසොමනසිකාරඛුලීකාණ අසමාහාණ අනුප්පන්නස්සවා බ්‍යාපාදස්ස අනුප්පාදස් උප්පන්නස්ස වා බ්‍යාපාදස්ස පහානාස් න භිසොත්තවාස් න වෙසුලලාසාති,”

අපිව ජ බම්මා බ්‍යාපාදස්ස පභානාස සංවත්තනනී මෙනතා නිමිත්තස්ස උග්ගහතො මෙනතාභාවනානුසොගො කම්මස්සකතා පච්චෙක්ඛනා පටිසම්ඛානබහුලීකතා කල්‍යාණමිත්තතා සප්පාස කථාති. බද්ධස්සකා'නොදිස්සකදිසාචරණානඤ්ඤි අඤ්ඤානරච්ඡෙත මෙනතං උග්ගණනනාස්සාපි බ්‍යාපාදො පභිසති බ්බස්සො අනො බ්බස්සො දිසාචරණච්ඡෙත මෙනතං භාවෙනාස්සාපි, “ඤ. එතස්ස සුද්දො කිං කපිස්සසි කිමස්ස සීලාදීනි විනාසෙතුං සකඛිස්සසි, නනු ඤං අත්තනො කම්මෙත ආගන්තො අත්තනො කම්මෙනෙව ගම්මස්සපි පරස්ස කුප්ඤානං නාම විනව්ඤ්ඤානරතනන අසොසලාක ගුථාදීනි ගහෙතො පරස්ස පහපිතුකාමනාසදිසං හොති, එසොපි නව සුද්දො කිං කපිස්සති කිනෙත සීලාදීනි විනාසෙතුං සකඛිස්සති එස අත්තනො කම්මෙනාගන්තො අත්තනො කම්මෙනෙව ගම්මස්සති අපට්ඨපීතං පහෙණකංවිස පටිච්චානබ්බතරණේමුසිවිසච එතස්ස වෙස කොඛො මන්තෙක පතිස්සති” එවං අත්තනො ව පරස්ස ව කම්මස්සකතං. පච්චෙක්ඛනොපි උග්ගකම්මස්සකතං පච්ච චෙක්ඛිතො පටිසම්ඛානො සිතස්සාපි අස්සගුනනන්දපරිසදිසෙ මෙනතා භාවනාරතො කල්‍යාණමිත්තෙක සෙවනාස්සාපි බ්‍යාපාදො පභිසති ධානනිසස්ජාදිසු මෙනතානිසසිත සප්පාසකථාසපි පභිසති, තෙන චුත්තං- ජබම්මා බ්‍යාපාදස්ස පභානාස සංවත්තනනීති, ඉමෙතිපන ජති බම්මෙති පභිනස්ස බ්‍යාපාදස්ස අනාගාමිමග්ගෙන ආසති. අනුප්පාදො හොතිති පණනාති.

iii අරතීති ආදිසු අසොනිසොමනසිකාරෙති පිනමිදාස්ස උප්පාදො හොති, අරතීනාම උක්කණ්ඨිතතා, නද්දීනාම කාසාල සිසනා, විජම්භිතා නාම කාසවිනාමනා, හත්තසම්මදොනාම හත්ත මුච්ඡා හත්තපරිලාහො, චෙතසො ලීනත්තං නාම විත්තස්ස ලීනා කාණේ, ඉමෙසු අරතීආදිසු අසොනිසොමනසිකාරං බහුලං පචත්ත සතො පිනමිදාං උප්පජ්ජති, තෙනාහ හගවා:- “අපී භික්ඛවෙ අරතීනද්ධිජම්භිතා හත්තසම්මදො චෙතසො ලීනත්තං, නන්ද අසොනිසොමනසිකාරබහුලීකාණේ අසමාහාණේ අනුප්පනනස්සවා පිනමිදාස්ස උප්පාදාස්ස උප්පනනස්සවා පිනමිදාස්ස භිසොසාභාවාස වෙසුලලාසාති.”

ආරම්භබාහු ආදිසුපන සොනිසොමනසිකාරෙතිස්ස පභානං හොති, ආරම්භබාහුනාම පඨමාරම්භවිජිං, නික්කමබාහුනාම කොසජ්ජනො නික්කන්තනතා නතො බලවතරං, පරික්කමබාහු නාම පරං පරං ධානං අක්කමනතො නතොපි බලවතරං, ඉමිසමි. නිප්පහෙදො විජිසෙ සොනිසොමනසිකාරං බහුලං පචත්තසතො පිනමිදාං පභිසති, තෙනාහ හගවා:- අපී භික්ඛවෙ ආරම්භබාහු නික්කමබාහු පරික්කමබාහු, නන්ද සොනිසොමනසිකාරබහුලීකාණේ අසමාහාණේ අනුප්පනනස්සවා පිනමිදාස්ස අනුප්පාදාස්ස උප්පනනස්ස වා පිනමිදාස්ස න භිසොසාභාවාස න වෙසුලලාසාති.”

අපිව ජ ධම්මා පිනමිදාසං පහානාස සංවත්තනති අනිභොජනෙ නිමිත්තභාගො ඉදිසාපඨසමපට්ඨනනනනා ආලොකසඤ්ඤා මනසි කාගේ අබ්බාකාසවාසො කල්‍යාණමිත්තනා සප්පාසකථාති, ආහර හස්සක- භුත්තවමිත්තක- නස්සවට්ඨක- අලංසාටක- කාකමාසක- භොජනං භුඤ්ජිතා රතතිසානදිවාසාතෙ නිසිත්තසං හි සමණ ධම්මං කරොතො පිනමිදාසං මහාසජ්ඣි විස ඛස්සරහනං ආගච්ඡති, චතුසඤ්චආලොපබ්බාසං පන ධපෙට්ඨා පානිසං පිට්ඨිතා සාපන සීලසං හික්කුන්තො නං නභොතිති අනිභොජනෙ නිමිත්තං ශණ්ඨනනසංසාපි පිනමිදාසං පහිසති, සඤ්ඤා ඉදිසාපඨෙ පිනමිදාසං බ්බක මති නතො අඤ්ඤා පට්ඨනනනනසංසාපි රතතිං චක්ඛුලොකදිපා ලොක උක්කාලොක දිවා සුදිසාලොකං මනසිකරේනනසංසාපි අබ්බාකාසෙ වසනනසංසාපි මහාසංසාරසංසාරසදිසෙ පටිනිපිත මිදො කල්‍යාණමිත්තෙ සෙවනනසංසාපි පිනමිදාසං පහිසති, ධාන නිසජ්ජාදිසු බ්බකබ්බතිසිත්තසප්පාසකථාසපි පහිසති, තෙනවුත්තං ජධම්මා පිනමිදාසං පහානාස සංවත්තනනති, ඉමෙති පන ජති ධම්මෙති පහිනසං පිනමිදාසං අරහත්තමගෙහන ආසතිං අනුප්පා දො භොතිති පහිනනති.

ix වෙනසො අවුපසමෙ අසොනිසොමනසිකාරෙන උදාවෙ කුකකුචවසං උප්පාදොභොති, අවුපසමොනාම අවුපසනනාකාගේ උදාවෙකුකකුචවමෙව නං අස්සනො, නස්ස අසොනිසොමනසි කාරං බහුලං පටිත්තසනො උදාවෙකුකකුචවං උප්පජ්ජති, තෙනාහ හගවා:- “අජ්ඣි භික්ඛවෙ වෙනසො අවුපසමො, නස්ස අසොනිසො මනසිකාරබහුලිකාගේ අසමාහාගේ අනුප්පනනසංසා උදාවෙ කුකකුචවසං උප්පාදාස උප්පනනසංසා උදාවෙකුකකුචවසං හිසොසා හාවාස වෙසුලොසාති,” සමාබ්බිකාතො වෙනසොවුපසමෙ සොනි සොමනසිකාරෙන පනසං පහානං භොති, තෙනාහ හගවා:- “අජ්ඣි භික්ඛවෙ වෙනසො වුපසමො, නස්ස අසොනිසොමනසිකාර බහුලිකාගේ අසමාහාරො අනුප්පනනසංසා උදාවෙකුකකුචවසං අනුප්පාදාස උප්පනනසංසා උදාවෙකුකකුචවසං න හිසොසාහාවාස න වෙසුලොසාති,”

අපිව ජ ධම්මා උදාවෙකුකකුචවසං පහානාස සංවත්තනති බහුස්සුනනා පටිසුච්ඡකනා වින්සෙ පකතඤ්ඤානා වුබ්බිසෙවිනනා කල්‍යාණමිත්තනා සප්පාසකථාති, බාහු සවෙවන පිති ඵකං වා වෙ වා නසොවා වනනාරොවා පඤ්චවා නිකාසෙ පාලිවසෙතිව අස්සව සෙතිව උග්ගණ්ඨනනසංසාපි උදාවෙකුකකුචවං පහිසති කප්පිසා කප්පිස පටිසුච්ඡාබහුලසංසාපි වින්සපඤ්ඤානනිසං විණ්ණවසිභාවනාස පකතඤ්ඤාතොපි වුබ්බි මහලලකතෙරෙර උප්පබ්බමනනසංසාපි උපා ලිසෙරසදිසෙ වින්සබරෙ කල්‍යාණමිත්තෙ සෙවනනසංසාපි උදාවෙ කුකකුචවං පහිසති, ධානනිසජ්ජාදිසු කප්පිසාකප්පිස වින්සවසප්පාස

කථාසප්තියෙති, තෙනවුතනං ඡ ඛමමා උද්ධවචකුකකුචවය්‍ය සභා
නාය සංවත්තනනීති, ඉමෙති පන ඡති ඛමෙමති පභිතෙ උද්ධවච
කුකකුචෙව අරහත්තමග්ගෙන උද්ධවචය්‍ය කුකකුචවය්‍ය අනාභාමි
මග්ගෙන ආයතිං අනුප්පාදෙ හොතිති පඡනාති,

v විවිකිච්ඡාදානියෙසු ඛමෙමසු අසොනිසොමනසිකාරෙන
විවිකිච්ඡාය උප්පාදෙ හොති, විවිකිච්ඡාදානියා ඛමමා නාම සුතපසු
නං විවිකිච්ඡාය කාරණතතා විවිකිච්ඡායෙව, තස්ස අසොනිසො
මනසිකාරං ඛහුලං පවත්තයතො විවිකිච්ඡා උප්පජ්ජති, තෙනාහ
භගවා:- “අජභික්ඛවෙ විවිකිච්ඡාදානියා ඛමමා, තස්ස අසොනි
සොමනසිකාරඛහුලිකාරෙ අසමාහාරෙ අනුප්පනතායවා විවිකිච්ඡා
ය උප්පාදාය උප්පනතායවා විවිකිච්ඡාය භිසොනාභාවාය වෙසුලලා
යාති,” කුසලාදිඛමෙමසු සොනිසොමනසිකාරෙන පනස්සා පභානං
හොති, තෙනාහ භගවා:- “අජභික්ඛවෙ කුසලා’කුසලාඛමමා
සාවජ්ජා’නවජ්ජාඛමමා සෙවිතබ්බා’සෙවිතබ්බා ඛමමා හිතපඤ්ඤා
ඛමමා කණ්ණසුක්කසප්පටිභාගා ඛමමා, තස්ස සොනිසොමනසිකාර
ඛහුලිකාරො අසමාහාරො අනුප්පනතායවා විවිකිච්ඡාය අනුප්පාදාය
උප්පනතායවා විවිකිච්ඡාය න භිසොනාභාවාය න වෙසුලලායාති,”

අපිව ඡ ඛමමා විවිකිච්ඡාය පභානාය සංවත්තනති ඛහුසුභතා
පටිප්පච්ඡකතා විනයෙ පකට්ඨකඤ්ඤානා අධිමොක්ඛඛහුලතා කල්‍යාණ
මත්තතා සප්පාසකථාති, බ්‍රාහ්මය්‍යවෙවනපිති එකංවා.පෙ.පසු.පසු
වා නිකායෙ පාළිවසෙන ව අස්සවසෙන ව උග්ගණනනායාපි විවි
කිච්ඡා පටිසති තීති රතනානි ආරබ්භ පටිප්පච්ඡා ඛහුලය්‍යාපි
විනයෙ විණ්ණවසිභාවය්‍යාපි තීසු රතනෙසු ඛකප්පනියසඤ්ඤා
සබ්බාන අධිමොක්ඛ ඛහුලය්‍යාපි සඤ්ඤාබ්‍රමනෙත වක්කලිපෙඨර
සදිසෙ කල්‍යාණමතෙන සෙවනනායාපි විවිකිච්ඡා පටිසති, ධාන
නිසජ්ජාදීසු තිණ්ණං රතනානං ගුණනිසසිකසප්පාසකථායපි පටි
සති, තෙන වුතනං ඡ ඛමමා විවිකිච්ඡාය පභානාය සංවත්තනනීති,
ඉමෙති පන ඡති ඛමෙමති පභිතාය විවිකිච්ඡාය සොනාපනති
මග්ගෙන ආයතිං අනුප්පාදෙ හොතිති පඡනාති.

නිවරණ පබ්බං.

29. i එතතාවතා, මෙනෙක් පෙළ වදනින්; නොහොත්- කථාකූච
පන භික්ඛු කායෙකායානුපසස්සි විහරති යනාදිවු ශබ්දනය අච්ඡාය
වශයෙන්ම; යසමා, යම් හෙයකින්; කායානුපසස්සනාය, කායානු දඬී
නාව කරණකොටගෙන; රූපකකකිපරිග්ගහොව, රූපසකකි පරිග්‍රහය
ම; හෙවත්- රූපසකකිසමමඤ්ඤාය ම; කවිතො, වදරනලද්දේද;
වෙදනානුපසස්සනාය, වෙදනානුදඬීනාව කරණකොට ගෙන; වෙද
නාකකිපරිග්ගහොව, වෙදනාසකකිපරිග්‍රහයම; හෙවත්- වෙදනා
සකකිසමමඤ්ඤායම; විතතානුපසස්සනාය, විතතානුදඬීනාව කරණ

කොට ගෙන; විඤ්ඤාණකකිංකරිග්ගහොව, විඤ්ඤාසකකිංකරිග්ගහොව; හෙවත් විඤ්ඤාසකකිංකරිග්ගහොව; (කටිනො, වදරනලද්දේද;) තසමා, එහෙයින්; ඉද්දනී, ප්‍රාණාවසරයෙහි; සමප්‍රසූතතාධිමසීසෙන, සමප්‍රසූතතාධිමසීයෙන්; හෙවත්- සමප්‍රසූතතාධිමසීයෙන් ප්‍රාධානය යෙන්; (සමප්‍රසූතතාධිමසීයෙන් ඉදිරිපත් කිරීමෙන් යුග්ගේසි) සඤ්ඤාසකකිංකරිග්ගහොව, සංඤ්ඤාසකකිංකරිග්ගහොව; හෙවත්- සංඤ්ඤාසකකිංකරිග්ගහොව; කප්පො, වදරනු සදහා; ධම්මානුපසංගා, ධම්මානුදර්ශනාව; දසෙසනො, දක්වා වදරන්නාවූ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ; කප්පො භික්ඛුනිආදිං, කප්පො භික්ඛු යනාදී වචනය; ආහ, වදලියේක; තත්ථ, ඒ සත්‍යං යනාදී පදයන්හි; X නොහොත්- ඒ කප්පො භික්ඛු යනාදී පාලියෙහි; සත්‍යනාති, සත්‍යං යනු; අභිණ්ණසමුද්ධාරවසෙන, විවිත්විට තමාසතන්හි ඇසිරීම් (පැව තිම්) වශයෙන්; සංවිජ්ජමානං, විද්‍යමානවූ කාමච්ඡන්දයයි; අසත්‍යනාති, අසත්‍යං යනු; අසමුද්ධාරවසෙනවා, තමා සතන්හි නො ඇසිරීම් (නොපැවැත්ම්) වශයෙන් හෝ; පභිනතතාවා, පභවගිය බැවින් හෝ; අවිජ්ජමානං, අවිද්‍යමානවූ කාමච්ඡන්දයයි; යථාචාරිකී, යථාචාරිකී යනු; යෙන කාරණෙන, යම් කාරණෙනිත්; කාමච්ඡන්දස්ස, කාමච්ඡන්දයාගේ; උපපාදො, ඉපදීම; හොති, වේද; නඤ්ඤාපඡනාතිකී, තඤ්ඤා පඡනාතිකී යනු; තඤ්ඤාකාරණං, එකරුණත්; පඡනාති, ප්‍රකාශයෙන් දනී; ඉමිනා නයෙන, මෙතෙයින්; සබ්බපදෙසු, සියලු පදයන්හි; අත්ථො, අථය; වෙදිතබ්බො, දතයුතු; තත්ථ, ඒ කාමච්ඡන්දයින්ගේ ඉපදීම පැතිරී කරුණු අතුරෙන්; සුභතිමිත්තෙන, ශුභතිමිත්තයෙහි; අයොනිසොමනසි කාරෙන, අයොනිසොමනසකාරයෙන්; කාමච්ඡන්දස්ස, කාමච්ඡන්දයාගේ; උපපාදො, ඉපදීම; හොති, වේ; සුභතිමිත්තං නාම, ශුභතිමිත්ත නම්; සුභමපි, කාමච්ඡන්දයත්; සුභතිමිත්තං, ශුභතිමිත්තයි; සුභාරමම ණමපි, ශුභාලමනයත්; සුභතිමිත්තං, ශුභතිමිත්තයි; අයොනිසො මනසිකාරෙ නාම, අයොනිසොමනසකාරය නම්; අනුපායමනසිකාරෙ, උපායරතිතමනසකාරයයි; උපපට්ඨනසිකාරෙ, උත්ථාගීමනසකාරයයි; අනිවෙච්ච, අනිත්‍යවූ ධර්මිකයෙහි; නිවච්චනතිවා, නිත්‍යයැ කියා හෝ; දුක්ඛෙ, දුඃඛවූ ධර්මිකයෙහි; සුඛනතිවා, සුඛයැ කියා හෝ; අත්‍යතනති, අත්‍යතනවූ ධර්මිකයෙහි; අත්‍යතනතිවා, අත්‍යතනයැ කියා හෝ; අසුභෙ, අශුභවූ ධර්මිකයෙහි; සුභනතිවා, ශුභයැ කියා හෝ; මනසිකාරෙ, මෙනෙහි කිරීමයි; තං, ඒ අයොනිසොමනසකාරය; තත්ථ, ඒ ශුභ තිමිත්තයෙහි; බහුලං, බොහෝසේ; පවත්තයනො, පවත්වන මහණ හුට; කාමච්ඡන්දො, කාමච්ඡන්දය තෙම; උපපජ්ජති, උපදී; තෙන, එහෙ යින්; භගවා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ; අත්ථිතිකවෙ, අත්ථිතිකවෙපුලා යාති, වෙපුලාය යි; ආහ, වදලියේක; භික්ඛවෙ, මහණෙනි; සුභ තිමිත්තං, ශුභ තිමිත්තයත්; අත්ථි, ඇත; තත්ථ, ඒ ශුභතිමිත්තයෙහි; අයොනිසොමනසිකාරබහුලිකාරෙ, අයොනිසොමනසකාරය බොහෝ සේ පුරුදු කිරීම් සහිතයාවූ; නොහොත්- අයොනිසොමනසකාර

යෙහි පුරුදු කිරීම වූවි; අයමාහාරො, මේ ප්‍රත්‍යය තෙමේ; අනුප්පන්නාසාවා කාමච්ඡද්දස්ස, නුපන් කාමච්ඡද්දයාගේ හෝ; උප්පාදය, ඉපදීම පිණිස; උප්පන්නාසාවා කාමච්ඡද්දස්ස, උපන් කාමච්ඡද්දයාගේ හෝ; භියෙසාභාවාය, නැවත නැවත වැඩීම පිණිස; වෙපුලලාය, විපුලකය පිණිස; (සංවත්තනි, පවති 0)

අසුභනිමිත්තෙපන, අගුභනිමිත්තයෙහි වනාහි; යොනිසොමනසි කාරොන, යොනිසොමනසකාරයෙන්; අස්ස, ඒ කාමච්ඡද්දයාගේ; පභානා, පැනීම; හොති, වේ; අසුභනිමිත්තංනාම, අගුභනිමිත්ත නම්; අසුභමපී, අගුභධ්‍යානයන්; අසුභනිමිත්තං, අගුභනිමිත්තයි; අසුභාරම්මණමපී, අගුභාලම්බනයන්; අසුභනිමිත්තං, අගුභනිමිත්තයි; යොනිසොමනසි කාරො නාම, යොනිසොමනසකාරය නම්; උපායමනසිකාරො, උපාය මනසකාරයයි; පථමනසිකාරො, සන්තොගිමනසකාරයයි; අතිවෙව, අතිත්‍යවූ ධර්මජාතයෙහි; අතිවිවනතිවා, අතිත්‍යයැ කියා හෝ; දුකෙබ්බ, දුඛෙවූ ධර්මජාතයෙහි; දුකඛනතිවා, දුඛයැ කියා හෝ; අනත්තනි, අනාත්ම වූ ධර්මජාතයෙහි; අනත්තනතිවා, අනාත්මයැ කියා හෝ; අසුභෙ, අගුභවූ ධර්මජාතයෙහි; අසුභනතිවා, අගුභයැ කියා හෝ; මනසිකාරො, මෙනෙහි කිරීමයි; තං, ඒ යොනිසො මනසකාරය; තත්ථ, ඒ අගුභනිමිත්තයෙහි; බහුලා, බොහෝසේ; පවත්තයතො, පවත්වනමහණහුට; කාමච්ඡද්දෙ, කාමච්ඡද්දය තෙම; පභියති, ප්‍රතිනවේ; තෙන, එහෙයින්; භගවා, භාග්‍යවතුන්වහන්සේ; අභිභිකඛවෙපෙපෙවෙපුලලායාති, වෙපුලලාය යි; ආහ, වදාළසේක; භිකඛවෙ, මහණෙනි; අසුභනිමිත්තං, අගුභ නිමිත්තයෙක්; අභි, ඇත; තත්ථ, ඒ අගුභනිමිත්තයෙහි; යොනිසො මනසිකාරබහුලිකාරො, යොනිසොමනසකාරය බොහෝසේ පුරුදු කිරීම සංකීර්ණවූ; නොහොත්- යොනිසොමනසකාරයෙහි පුරුදු කිරීම වූවි; අයමාහාරො, මේප්‍රත්‍යය තෙමේ; අනුප්පන්නාසාවා කාමච්ඡද්දස්ස, නුපන් කාමච්ඡද්දයාගේ හෝ; අනුප්පාදය, නො ඉපදීම පිණිස; උප්පන්නාසාවා කාමච්ඡද්දස්ස, උපන් කාමච්ඡද්දයාගේ හෝ; පභානාය, පැනීම පිණිස; න භියෙසාභාවාය, නැවත නැවත නො වැඩීම පිණිස; නවෙපුලලාය, විපුලකය නොවන පිණිස; (සංවත්තනි, පවති 0;)

අපිව, අපර්නසෙක්; (වුවවතෙ, කියනු ලැබේ 0;) ඡධමමා, ඡති විධි ධර්මකෙතෙක් හෙවත් ඡටිකාරණ කෙතෙක්; කාමච්ඡද්දස්ස, කාමච්ඡද්දයාගේ; පභානාය, පැනීම පිණිස; සංවත්තනනි, පවතින්; අසුභනිමිත්තස්ස උග්ගහො, අගුභධ්‍යානය හෝ අගුභාලම්බනය උගෙනී මයැ; අසුභභාවනානුයොගො, අගුභභාවනයෙහි නියුක්තවීමයැ; ඉඤ්ඤියෙසුගුත්තවාරතා; වක්ඛුරුදිඤ්ඤියෙයන්හි පියනලද දොර ඇති බවයැ; භොජනෙමත්තඤ්ඤානා, භොජනයෙහි ප්‍රත්‍යවෙක්ඛණ මාත්‍රභාවය මාත්‍රඤ්ඤා ඇති බවයැ; කල්‍යාණමිත්තතා, කල්‍යාණ මිත්‍රයන් ඇති බවයැ; සප්පායකථා, සහප්‍රායකථා ඇති බවයැ; නොහොත්- සහප්‍රාය කථායැ 0; ඉති (ඉමෙඡධමමා), මේ ඡතිවිධිවූ ධර්මයෝ තුමුයි; හෙවත්-

මේ ඡබ්බිධ්වු කාරණයෝ තුමුයි; හි, නවිසාරය දක්වමි; දසවිධං, දස වැදූරුමිවු; අසුභනිමිත්තං, අශුභසංකිතාන අරමුණ; උග්ගණනාසංසාපි, උගන්තා මහණහුවද; කාමච්ඡන්දො, කාමච්ඡන්දය තෙම; පභියති, ප්‍රතිනවෙයි; නොහොත්- ප්‍රතිනවනුලැබේ; භාවෙනාසංසාපි, අශුභ කම්පානය වඩන්නාවූ මහණහුවද; ඉන්ද්‍රියෙසු, චක්ඛුරුදි අබෙඤ්ඤය යන්න; පිහිතවාරසංසාපි, පියනලද දොර ඇති මහණහුවද; චතුත්තං පඤ්චත්තං ආලෝපානං, සතර පස් පිඩකට; ඔකාසෙසති, ඉඩ ඇති කල්හි; (ඉඩ තබාගෙන යුසේසි) උදකංපිවිත්වා, පැත්තී; යාපනසීලනය, යැපෙන සුලුවන බැවින්; භොජනෙ, භොජනයෙහි; මත්තඤ්ඤනොපි, පමණ දන්නා මහණහුවත්; (කාමච්ඡන්දො, කාමච්ඡන්දය තෙම; පභියති, ප්‍රතිනවෙයි; නොහොත්- ප්‍රතිනවනුලැබේ;) තෙන, එහෙයින්; වත්තාරොපෙ, භික්ඛුනොති, භික්ඛුනොසී; වුත්තං, වදාළ සේක;

(යො භික්ඛු, යම් මහණෙක්;) වත්තාරොපඤ්ච ආලෝපෙ, සතරපස් අතර පිඩු කෙනෙකුත්; අභුතා, නොවලද; උදකං, පැත්ත; පිවෙ, බොත්තේ ද; පභිතත්තසං, නිවණට මෙහෙයන ලද සිතැත්තාවූ; නොහොත්- කාය ජීවිතයෙහි නිරපෙක්ඛ වූ සිතැති; (තස්ස) භික්ඛුනො, ඒ මහණ හට; ඵාසුචිහාරාය, සැප විහරණය පිණිස; (තං, ඒ පමණ දැන වැල දීමට;) අලං, සුදුසුයි; නොහොත්- වත්තාරොපඤ්ච ආලෝපෙ, සතරපස් අතර පිඩු කෙනෙකුත්; අභුතා, නොවලද; උදකං, පැත්ත; පිවෙ, පානය කරන්නේ නම්; පභිතත්තසං, නිවණට මෙහෙයන ලද සිතැත්තාවූ; නොහොත්- කාය ජීවිතයෙහි නිරපෙක්ඛ සිතැත්තාවූ; භික්ඛුනො, මහණහුගේ; ඵාසුචිහාරාය, සැප විහරණය පිණිස; අලං, ප්‍රමාණවේ;

අසුභ කම්මකතියං තේරසදිසෙ, අශුභකම්පාන කෘත්‍ය ඇති නොහොත්- අසුභ කම්මටත් වැඩිමෙහි නියුක්තවූ තිස්ස තෙරණුවන් බදුවූ; අසුභභාවනාරතෙ, අශුභභාවනායෙහි ආසක්තවූ සිත් ඇති; කල්‍යාණමිත්තෙ, කල්‍යාණ මිත්තරත්; සෙවනාසංසාපි, සෙවනහුවත්; කාමච්ඡන්දො, කාමච්ඡන්දය තෙම; පභියති, ප්‍රතිනවෙයි; ණාන නිසජ්ජාදිසු, හිදිම් සිටිම් ඇ ඉරියව් පිරිවැටුම්හි; දස අසුභනිසිත්ත සංපායකථායපි, දශ අශුභයන් පිළිබඳකොට ඇති සහප්‍රාය කථාව හෙතු කොට ගෙනද; නොහොත්- දශ අශුභයන් පිළිබඳවැ පැවැති සහප්‍රාය කථා ඇති බව හෙතුකොටගෙනද; (කාමච්ඡන්දො, කාමච්ඡන්දය තෙම;) පභියති, ප්‍රතිනවෙයි; නොහොත්- ප්‍රතිනවනු ලැබේ; තෙන, එහෙයින්; ඡබ්බමාපෙ, සංවත්තනනිති, සංවත්තනනිසී; වුත්තං, වදාළ සේක; පන, පක්ෂානතරයෙක් කියනු ලැබේ; ඉමෙහි ඡතිධමෙහි, මේ ඡබ්බිධ්වු ධර්මයන් හෙතුකොටගෙන; පභිතස්ස, ප්‍රතිනවූ; කාමච්ඡන්දස්ස, කාමච්ඡන්දයාගේ; ආයතං, අනාගතයෙහි (මත්තෙහි යුසේසි); අනුප්පා දො, නො ඉපදීම; අරහත්තමග්ගෙන, රාත්මහ හෙතුකොටගෙන; භොතිති, වේයයි; පජනාති, සමයක් ප්‍රකාරයෙන් දනි;

* කාමණ්ණෙකුලයන්ගේ හෙවත් පාප පුණ්‍යධර්මයන්ගේ යුගනකි නාව හෙවත් එක්වියෙහි බැඳී ගොන් දෙදෙනාගේ එක්වැ පැවැත්ම බඳුනු පැවත්ම නැඳිද එහෙයින් නුවණින් දන්තාකාලයෙහි කාමච්ඡදය නැතිගෙන් **“අභිණ්ණසමුද්‍යවාරවසෙන”** යි කිහිඬුකණ්ණසුඤ්ඤානං යුගනකිනා නැවති පඤ්ඤානාලෙ අභාවා අභිණ්ණසමුද්‍යවාරවසෙන නාති ආහං(මු.ටී.) එකසමිං යුගෙ බබගොණානං විය එකතො පවත්ති යුගනකිතා(අ.ටී.)

* මෙහි **“සුභමපි”** යන්නෙන් කාමච්ඡදය ඇර දක්වයි. යම් හෙයකින් ඒ කාමච්ඡදය තෙම අගුහනු ආලම්බනයෙහිදු නමාගේ අර මුණුගන්නා අයුරින් ගුහයෙහි කියනු ලැබේද එහෙයින්. එසේම අගුහනු ආලම්බනයෙහිදු ගුහයෙහි අරමුණුගන්නා අයුරින් පවත්නාවූ අතික් කාමච්ඡදයකට නිමිත්ත භාවය වේද එහෙයින් කාමච්ඡදය තෙමේ සුභතිමිත්තයෙහිදු කියනුලැබේ. තදුකතයඬු සුභමපිති කාමච්ඡදෙදු සො හි අත්තනො ගහණාකාරෙන සුභනති වුවවති, තෙතාකාරෙන පවත්තමානස්ස අඤ්ඤස්ස කාමච්ඡදස්ස නිමිත්තතා නිමිත්තනති වාති(මු.ටී.) ගහණාකාරෙනාති අසුභෙපි ආරම්මණෙ සුභනති ගහණාකාරෙන නිමිත්තනතිවාති සුභතිමිත්තනති ව වුවවතිති යොජනා(අ.ටී.)

* එකාත්තයෙන් සත්ත්වයෝ තම තමාගේ භිතසුඛයම ආශංස නය කෙරෙද්ද එහෙයින් ප්‍රාර්ථිතවූ භියසැප සාධාදිමට උපාය නොවූ මනස්සාරය තෙමේ අනුපායමනස්සාර නමැයි දතයුතු. කියේ මැනෝඬු ආකඛිතස්ස භිතසුඛස්ස අනුපායභූතො මනසිකාගේ අනුපායමනසිකාගේ(මු.ටී.) එකංසෙන සත්තා අත්තනො අත්ත නො භිතසුඛමෙව ආසිංසනතිති කන්තා වුත්තං ආකඛිතස්ස භිත සුඛස්සාති(අ.ටී.)

* අනුටීකානග වශයෙන් භිත විශිෂ්ටවූ සුඛයාගේ අනුපාය තෙමේම අයොනිසොමනස්සාරය නම. නොහොත්- ප්‍රාර්ථිතවූ යථාභිමතවූ භිත සුඛයට අනුපායවූ මනස්සාරයතෙමේ අයොනිසො මනස්සාර නම. යම් හෙයකින් අවිද්‍යාභූතවූ සත්ත්වයෝ එබඳු අනු පායමැවූ අයොනිසොමනස්සාරවයෙහි පවත්නානුද එහෙයින් අනු පායො එවච භිතවිසිඬස්ස සුඛස්ස අයොනිසො මනසිකාගේ, ආකඛි තස්සවා යථාධිප්පෙතස්ස භිතසුඛස්ස අනුපායභූතො අවිජ්ජකා හි තාදිසෙ පවත්තනති(අ.ටී.)

* ගුහතිමිත්තග අපෙක්ෂා කොටැ දැක්වූ **“නසා”** යන වචන යෙන් අයොනිසොමනස්සාරයෙන් නිෂ්පාදග කටයුතුවූ කාමච්ඡද සංකිරාන ගුහතිමිත්තගද ආලම්බනභූතවූ ගුහතිමිත්තගද යන උභග ගුහතිමිත්තගත් ගහවා නසාති නිප්පාදෙ නබ්බෙ ආරම්මණභූතව දුට්ඨෙපි සුභතිමිත්තෙ (මු.ටී.) නිප්පාදෙනබ්බෙති අයොනිසො මනසිකාරෙන නිබ්බතෙනනබ්බෙ කාමච්ඡදෙති අත්තො(අ.ටී.)

* “අසුභමි” යන්නෙන් අගුභකම්සථානයන් බවා උපදවා ගත් ධ්‍යානය හභවයි. ඒ අගුභධ්‍යානය වනාහි දශවිධ අගුභයන්හින් කෙස් ඇ කොටසුන්හින් පැවැත්තේ වනයි දනුයුතු. යම් හෙයකින් කෙස් ඇ කොටසුන්හි පැවැති සංඥා තොමෝ අගුභ සංඥා නමැයි ගිවිමානඤ සුත්‍රසෙති වදාරනලද ද එහෙයින් අසුභමිති අසුභජ්ඣා නමි, තමපන දසසු අසුභෙසු කෙසාදීසු ව පවතනා දළබ්බං කෙසාදී සුති සඤ්ඤ අසුභසඤ්ඤති ගිරිමානඤසුතෙන චුත්තාති (මු.වි.)

* මේ අසුභ නිමිත්තයෙහි වතුර්විධවූද අයෝනිසොමනසකාර යන් යෝනිසොමනසකාරයන් දැක්වීම නිරවශෙෂ කොට දක්වනු සදහා කරනලදය. ඒ මනසකාරයන් අතුරෙන් මේ අඵචිකල්පයෙහි අගුභයන්හි ගුභය කියාත් අගුභයකියාත් මෙනෙහි කිරීම අදහස් කරන ලදය. තදනුකුල වන බැවින් හෝ හෙවත් අගුභයන්හි ගුභය කියාත් අගුභයකියාත් පැවැති අයෝනිසොමනසකාර යෝනිසො මනසකාරයන්ට අනුරූපවන බැවින් හෝ තදිතරමනසකාරයෝද අදහස් කරන ලදහ. මෙදසුහු එසේ වතුබ්බිධයාපි අයෝනිසො මනසිකාරයා යෝනිසොමනසිකාරයාව දසානං නිරවසෙස දසා නස්ස කතනති වෙදිතබ්බං, තෙසුපන අසුභෙසු සුභනති අසුභනති ව මනසිකාරෙ ඉධාබ්බෙසො, තදනුකුලතොවා ඉතරෙපිති (මු. වි.) තදනුකුලතොති තෙසං අසුභෙසු සුභනති අසුභනතිව පවත්තානං අයෝනිසොමනසිකාර යෝනිසොමනසිකාරානං අනුකුලතො (අ.වි.)

* රූපසකඤාදීන්හි අනිත්‍යාදී අභිනිවෙසයටද අනිත්‍යාදී සංඥා වන්ටද යථොක්ත මනසකාරයන්ගේ උපනීශ්‍රය වන බැවින් හෝ තදනුකුලතා නම රූපාදීසු අනිව්‍යාදි අභිනිවෙසසං අනිව්‍යසඤ්ඤදී තඤ්ච යථාචුත්ත මනසිකාරූපනිසංයතා තදනුකුලතා (අ.වි.)

* භෝජනයෙහි පමණ දන්තනුට ඥානානම්බයෙන් මැඩීමක් නැති හෙයින් අවසරයක් නොලබන්නාවූ කාමරුගය තෙමේ ප්‍රතීතවේ යයි ඇතැම් ඇජරහු යෙත්. භෝජනයෙහි මාත්‍රඥ පුද්ගල තෙමේ භෝජනය ඇසුරු කළ ආහාර ප්‍රතීකුල සංඥාවද උපදවයි භෝජන පරිණාම යයි කියන ලද මුත්‍රපුරිෂයාගේ හා අක්ෂිගුඵකණ්ණිගුඵාදිනිශ්‍යඤ්ඤාගේද භෝජනයට ආධාරස්ථානවූ උදරයාගේ හෝ කායයාගේ මද උපනීශ්‍රයභූත භෝජනයාගේද අගුභකොදි දඬිකයද උපදවයි රූප කායයාගේ ආහාරාධිත ප්‍රවෘත්ති භාවාදි දඬිකයද උපදවයි එහෙයින් භෝජනමාත්‍රඥ පුද්ගලතට කාමරුගය තෙම ප්‍රතීත වේමැයි. කියේ මැනෝ භෝජනෙ මනසඤ්ඤානො පිනමිධාගිහවාහාවා ඛතාරං අලභමානො කාමරුගො පභිසන්ති වදනති, භෝජන නිසිසිතං පන ආහාරෙ පටිකකුලසඤ්ඤං තබ්බිපරිණාමසං තදධාරසං තසංව උප නිසංය භූතසං අසුභතාදිදසංනං කායසංව ආහාරභීතිකතාදි දසංනං සොඋපපාදෙතිති තසං කාමච්ඡන්දො පභිසන්තො (මු.වි.) ආහාරෙ

පටිකකුලසඤ්ඤාං සො උප්පාදෙතිති සම්බන්ධො, තඤ්ඤාමයොති
භොජනපරිණාමයා නිසාදුදිකයා, තදධාරයාති උදරයා කායසො
වවා, සොති භොජනෙ මහතඤ්ඤාං(අ.වි.)

* අභිධම්මපයනිය වශයෙන් සියලුම ලොභය කාමච්ඡද නිවරණ
යයි වදාළේද එහෙයින් අභිනවයෙහි විසූ අභිධම්මපයනිය වශ
යෙන් සනු අභිධම්මපයනියෙහි පටන් මහපවුරුණුහි “නිවරණ ධම්ම.
පටිච්ච නිවරණො ධම්මො උප්පජ්ජති න පුරෙණප්පවයා” යන
පාඨයාගේ විභවයෙහි “ආරුප්පකාමච්ඡදනිවරණං පටිච්ච වින
මිඛ නිවරණං උච්චව අවිජ්ජානිවරණං උප්පජ්ජති” යි වදාළ හෙයින්
භවරූපය තෙමේ කාමච්ඡදනිවරණය කොට වදාරන ලද්දේ හැරේ.
එහෙයින් සියලු ලොභය තෙමේ කාමච්ඡදනිවරණ නමැයි යුතු.
අභිධම්මපයනියෙහි සබ්බකාමි ලොභො කාමච්ඡදනිවරණනති
ආහ අරහත්තමගෙහනාති(මු.වි.) අභිධම්මපයනියෙහි අභි
ධම්මෙහි නිවරණධම්මං පටිච්චනිවරණො ධම්මො උප්පජ්ජති නපුරෙ
ණප්පවයාති එතස්ස විභවෙහි ආරුප්ප කාමච්ඡදනිවරණං පටිච්ච
විනමිඛනිවරණං උච්චව අවිජ්ජානිවරණං උප්පජ්ජතිති ආදිවචනාතො
භවරූපයෙහි කාමච්ඡදනිවරණං චුත්තනති විඤ්ඤයති තෙනාහ
සබ්බකාමි ලොභො කාමච්ඡදනිවරණනති(අ.වි.)

29. ii. පටිසතිමිතෙන, ප්‍රතිසතිමිතතයෙහි; අයොනිසො මනසි
කාරොසින, අයොනිසො මනසකාර වශයෙන් වනාහි; බ්‍යාපාදයා,
බ්‍යාපාදයාගේ; උප්පාදො, ඉපදීම; හොති, වේ; තත්ථ, ඒ ප්‍රතිසතිමිතත
අයොනිසො මනසකාර යන මොවුන් අතුරෙන් X; නොහොත්- ඒ
පටිසතිමිතතං යනාදි පාලියෙහි; පටිසම්ප්පි, ප්‍රතිසසැ කියන ලද වෙළ
යක්; පටිසතිමිතතං නාම, ප්‍රතිසතිමිතත නම; පටිසාරවමණම්පි, ප්‍රතිස
යට කාරණවූ ආලම්බනයක්; පටිසතිමිතතං, ප්‍රතිසතිමිතතනම; අයො
නිසොමනසිකාරො, අයොනිසොමනසකාරය තෙම; සබ්බත්ථසියලු ප්‍රතිස
තිමිතතයෙහි; නොහොත්- සියලු පදයන්හි; එකලක්කණොව, සමාන
ලක්ෂණ ඇත්තේමැයි; තස්මිතිමිතෙන, ඒ ප්‍රතිසතිමිතතයෙහි; තං, ඒ
අයොනිසොමනසකාරය; බහුලා, බොහෝසේ; පවත්තයතො, පවත්වන
මහණහුට; බ්‍යාපාදො, බ්‍යාපාදය තෙමේ; උප්පජ්ජති, උපදී; තෙන,
එහෙයින්; භගවා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ; අනිභිකම්මෙවෙපෙ,
වෙළුලායාති, වෙළුලායයි; ආහ, වදාළ සේක; භික්ඛවෙ, මහණෙනි;
පටිසතිමිතතං, ප්‍රතිසතිමිතතයෙක්; අත්ථි, ඇත; තත්ථ, ඒ ප්‍රතිසතිමිතත
යෙහි; අයොනිසොමනසිකාරබහුලිකාරො, අයොනිසොමනසකාරය
බොහෝසේ පුරුදු කිරීම් සහිතය; අයමාහාරො, මේ ප්‍රත්‍යයතෙම;
අනුප්පත්තස්සවාබ්‍යාපාදස්ස, නුපත් බ්‍යාපාදයාගේ; උප්පාදො, ඉපදීම
පිණිසැ; උප්පත්තස්සවාබ්‍යාපාදස්ස, උපත් බ්‍යාපාදයාගේ හෝ; භියොසා
භාවාය, නැවත නැවත වැඩීම පිණිසැ; වෙළුලාය, විළුලනය පිණිසැ;
(සංවත්තති, පවතී); මෙත්තාය, මෙහිසහගතවූ; වෙතොවිමුත්තියා,

වෙනොවිමුතනි නම් ලද අපීණාසමාපතනියෙති; (පන පක්ඛානතරද්දෙන කසි) යොනිසොමනසිකාරොත, යොනිසොමනසකාර වශයෙන්; අස්ස, ඒ ව්‍යාපාදයාගේ; පභානං, පැහිම; හොති, වේ; තත්ථ, ඒ මෙතනාය වෙනොවිමුතනියා යන පදයන් අතුරෙන්; නොහොත්- ඒ මෙතනාය වෙනොවිමුතනියා යන පාඨයෙහි; මෙතනාති, මෙතනා සි; වුතෙන, වදාළ වචනය ඇති කල්හි; අප්පණොපි, අපීණාවත්; (වට්ඨනි, වට්ඨනේසි); උප වායෙපි, උපවාරයත්; වට්ඨනි, වට්ඨනේසි; වෙනොවිමුතනිති, වෙනො විමුතනිසි වදාළ වචනය ඇති කල්හි; අප්පණොව, අපීණාවම; (වට්ඨනි, වට්ඨනේසි); යොනිසොමනසිකාරො, යොනිසොමනසකාරයතෙම; වුතතලකකණොව, කියනලද ලක්ෂණ ඇත්තේමැයි; තත්ථ, ඒ මෙත්‍රි සහගතවූ අපීණා සමාපතනියෙති; තං, ඒ යොනිසොමනසකාරය; බහුලං, බොහෝසේ; පචත්තයනො, පචත්තන මහණහුට; බ්‍යාපාදො, බ්‍යාපාදයතෙම; පඨියති, ප්‍රතිනවෙසි; තෙන, එහෙයින්; භගවා, භාග්‍ය වතුන් වහන්සේ; අත්තිකකිවෙං පෙං වෙපුලායාති, වෙපුලායසි; ආහ, වදාළසේක; භික්ඛවෙ, මහණෙනි, මෙතනා, මෙත්‍රි සහගතවූ වෙනොවිමුතනි නම් ලද අපීණා සමාපතනියත්; අත්ති, ඇත; තත්ථ, ඒ මෙත්‍රි සහගත වෙනොවිමුතනි නම් ලද අපීණාසමාපතනියෙති; යොනිසොමනසිකාරබහුලිකාරො, යොනිසොමනසකාරය බොහෝසේ පුරුදුකිරීම් සංකීර්ණවූ; අයමාහාරො, මේ ප්‍රත්‍යයතෙම; අනුප්පන්නස්ස වා බ්‍යාපාදස්ස, නුපන් ව්‍යාපාදයාගේ; අනුප්පාදය, නොඉපදීම පිණිසැ; උප්පන්නස්සවාබ්‍යාපාදස්ස, උපන් බ්‍යාපාදයාගේ හෝ; පභානාය, පැහිම පිණිසැ; තඨියෙසාභාවාය, නැවත නැවත නොවැඩීම පිණිසැ; තවෙපුලාය, විපුලතිය නොවන පිණිසැ; (සංවතතනි, පවති);

අපිව, අනිකුද්‍රතයෙක් දක්වනු ලැබේ; ඡට්ඨමා, ඡට්ඨිධි ධර්ම කෙනෙක්; බ්‍යාපාදස්ස, බ්‍යාපාදයාගේ; පභානාය, පැහිම පිණිසැ; සංවතතනනි, පවතිත්; මෙතනාතිමිත්තස්ස, මෙත්‍රි කම්මානාය; උග්ගහො, ඉගෙනීමයැ; මෙතනාභාවනානුයොගො, මෙත්‍රිය වැඩිමෙහි නැවත නැවත වැරැක්කීමයැ; කම්මස්සකතාපච්චවෙකකණා, කම්ම තමා අයත් කොට ඇතිබව ප්‍රත්‍යවේෂාකිරීමයැ; පටිසංකීර්ණබහුලිකතා, පටිසංකීර්ණ ලක්ෂණය බහුලකොට ඇති බවයැ; කල්‍යාණමිත්තතා, කල්‍යාණමිත්‍රයන් ඇති බවයැ; සප්පායකථා, සනප්පාය කථා ඇති බවයැ; නොහොත්- සනප්පායකථායැ; ඉති (ඉමෙඡට්ඨමා), මේ ඡට්ඨිධිධර්මයෝසි; හි, විස්තරය කෙරෙමි; ඔදිස්සකානොදිස්සක දිසා ඵරණානං, ඔදිස්සක අනොදිස්සක දිසාඵරණ මෙතනාවන් අතුරෙන්; හෙවත්- පුද්ගලානතර යක්ඛ උදෙසා පතුරණ මෙත්‍රිය සීමාහෙදය කිරීම් වශයෙන් පුද්ගලානතරයක්ඛ නො උදෙසා පතුරණ මෙත්‍රිය එක්දිසාවක්ඛගේ වශයෙන් පතුරණ මෙත්‍රිය යන මොවුන් අතුරෙන්; අඤ්ඤාතරවස්සන, එක්තර එකක්ඛගේ වශයෙන්; මෙතනං, මෙත්‍රිය; උග්ගණ්හනනාස්සාපි, උගන්තා මහණහටද; බ්‍යාපාදො, ව්‍යාපාදය තෙම; පඨියති, ප්‍රතිනවේ; ඔධිසො අනොධිසොදිසාඵරණවස්සන+ඔධිසො, සත්වැදූරැම්මු හෝ

අට්ඨිසි වැදූරුම්බු පරිවෙණද සහිත වශයෙන් පතුරණ මෙෙත්‍රිය; අනො
ධිසො, පස්වැදූරුම්බු විසිවැදූරුම්බු පරිවෙණද රහිත වශයෙන් පතුරණ
මෙෙත්‍රිය; දිසාපරණ, දශදිශා වශයෙන් දිගුන් සීමාකිරීමෙන් පැවති
දශවිධවූ දිසාපරණ මෙෙත්‍රිය; වසෙන, යන මොවුන්ගේ බලයෙන්;
මෙතන, මෙෙත්‍රිය; භාවෙනාසාපි, බවන්තාවූ මහණහටද; (පභියති
යන්න හා සමබකිති) තිං, තෝ; එතස්ස, තෙලපුභුලාට; කුඛො, කිපි
යේව; කිං, කුමක්; කරස්සසි, කරන්නෙහිද; අස්ස, තෙලපුභුලාගේ;
සීලාදිති, ශීලාදි ගුණයන්; විනාසෙතුං, වනසන්නට; සකඛිස්සතිකිං, හැකි
වන්නෙහිද; තිං, තෝ; අත්තනො, තමාගේ; කමෙමන, කමිශකති
යෙන්; ආගන්තො, අවුත්; අත්තනො, තමාගේ; කමෙමනෙව, කමිශකති
යෙන්ම; ගමිස්සසිනනු, යන්නෙහි නොවේද; පරස්ස, මෙරමාහට;
කුජකිනංනාම, කිපිම නම්; විතච්චිකඛිතාරත්තතඅයොසලාකභාදිති-
විතච්චිකඛිතාර, පහවූ ගිනිදූල් ඇති ගිනි අගුරු; තත්තඅයොසලාක,
තප්පඅයොමයශලාක; හෙවත්- රත්කළ යවුල්; භාදිති, පුරීෂ
මුත්‍රාදිත්; ගහෙතො, ගෙනැ; පරස්ස, මෙරමාහට; පහරතුකාමනාසදිසං,
පහරනු කාමැති පුභුලක්ත්‍රගේ සවභාවය හා සමාන වනුයේ; හොති,
වේ; එසොපි, තෙලපුභුල් තෙමේත්; තව, තව; කුඛො, කිපියේව; කිං,
කුමක්; කරස්සති, කරන්නේද; තෙ, තාගේ; සීලාදිති, ශීලාදි ගුණ
යන්; විනාසෙතුං, වනසන්නට; සකඛිස්සතිකිං, හැකිවන්නේද; එසො,
තෙලපුභුල් තෙම; අත්තනො, තමාගේ; කමෙමන, කමිශකතියෙන්;
ආගන්තො, අවුත්; අත්තනො, තමාගේ; කමෙමනෙව, කමිශකතියෙන්ම;
ගමිස්සති, යන්නේය; අපට්ඨිතං නොපිලිගන්නාවූ; (අසට්ඨිතං
සීද පාඨසි) පහෙණකංවිශ, ප්‍රාභාතයක් මෙන්ද; හෙවත්- පඬුරක්
මෙන්ද, පටිවාතබිත්තරජොමුභිවිසව, උඩුසුලහට දමා ලූ දුලි මිටක්
මෙන්ද; එතස්සෙව, තෙලපුභුලාගේම; මත්තකෙ, මත්තෙහි; එස
කොඛො, ඒ ක්‍රොධය තෙම; පතිස්සති, හෙන්නේයැ; ඉතිඵලං, මෙකි
නසින්; අත්තනොව, තමාගේද; පරස්සව, මෙරමාගේද; කමෙස්සකතං,
කමීය තමා අයත්කොට පැවැති බව; පච්චවෙකකතොපි, ප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂා
කරන්නාවූ මහණහටද; (පභියති යන්න හා සමබකිති) උභයකමෙස්ස
කතං, උභයපුද්ගලයන්ගේ කමීය තම තමන් අයත්කොට ඇති බව;
පච්චවෙකකිතො, ප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂාකොටැ; පටිසඛිතො, පටිසඛිතා ඤාණ
යෙහි; හෙවත්- කමෙස්සකතාඤාණයෙහි; සීතස්සාපි, සිටියාවූ මහණ
හටද; (පභියති යන්න හා සමබකිති) අස්සගුත්තතෙරසදිසෙ, අස්ස
ගුත්තනම් තෙරැන්වහන්සේ හා සමානවූ; මෙත්තාභාවනාරතෙ, මෙත්‍රි
භාවනායෙහි ආසකතවූ; නොහොත්- මෙත් වැඩිමෙහි ඇළුනු සිතැත්
තාවූ; කල්‍යාණමිත්තෙ, කල්‍යාණමිතුරන්; සෙවත්තස්සාපි, සෙවිතා මහණ
හටද; ව්‍යාපාදෙ, ව්‍යාපාදයතෙම; පභියති, ප්‍රතිනවේ; ධානතිසජ්ජාදිසු,
සිටිම්හිදිම් ඇඳුරියව් වැටුම්හි; මෙත්තාතිස්සිතසප්පාය කථායපි, මෙත්‍රිය
පිලිබද කොටැ පැවැති සත්‍යාය කථා ඇති බැවිනුද; (බ්‍යාපාදෙ, ව්‍යාපා
දය තෙම; ට) පභියති, ප්‍රතිනවේ; තෙන, එහෙයින්; ඡධමමා, ඡතිවිධ

ධම් කෙනෙක්; ව්‍යාපාදස්ස, ව්‍යාපාදයානේ; පභානාය, පැහිම පිණිස; සංවත්තනනිති, පවත්නාහයි; වුත්තං, වදාළසේක; පන, පක්‍ෂානතරයෙක් කියනු ලැබේ; ඉමෙහි ජනිධමෙහි, මේ ඡබ්චිධම්යන් හෙතුකොට ගෙන; පභිනස්ස, ප්‍රභිනවු; ව්‍යාපාදස්ස, ව්‍යාපාදයානේ; ආයතිං, මත්තෙහි; අනුප්පාදො, නොඉපදීම; අනාගාමිමග්ගෙන, අනාගාමි මග හෙතුකොට ගෙන; හොතිති, වේයයි; පජානාති, සමස්ත ප්‍රකාරයෙන් දනී;

* මෙමත්‍රියගේ උද්ග්‍රහණයෙහිලා **“ඔදිස්සකානොදිස්සක දිසා ඵරණානං”** යන්නෙහි දැක්වූ ඔදිස්සක භාවය තෙමේ ගරුකටයුත් තෝය අති ප්‍රිය වත්ත්‍රය යහළුවෝය මධ්‍යස්ථවුවෝය යන මොවුන්ගේ වශයෙන් දනසුතු අනොදිස්සක භාවය සීමා හෙද කිරීම් වශයෙන් හෙවත් ආත්මාදි මයභ්‍යාව වෙනස් කිරීම් වශයෙන් හෙවත් හැමදෙනා කෙරෙහි එකසිරුපවූ මෙමත්‍රි භාවතාව වශයෙන් දනසුතු ප්‍රාචීනාදි දිශාවන් අතුරෙන් එක්දිගෙකැ පැතිරීම් වශයෙන් දිශාසථරණය දනසුතු. කියේ මැනෝ **“ඔදිස්සකානොදිස්සක දිසාඵරණානනති අතන ගරු අතිප්පිය සභාය මජ්ඣිමනිකායෙ”** ඔදිස්සකතා සීමාහෙදෙනතෙ අනොදිස්සකතා එකදිසාඵරණවසෙන දිසාඵරණතා මෙත්තාය උග්ගහණෙ වෙදිතබ්බා (මු. පි.) **“සීමාහෙදෙ කතෙති අතනාදිමරියාදය භික්‍ෂාය අතනාදිසු සබ්බත්ථ එකරූපාය මෙත්තාභාවනායාති අප්ථො”** (අ. පි.)

* නොහොත් ඔදිස්සක දිසාඵරණයැ අනොදිස්සක දිසාඵරණයැ කියා දෙපරිද්දෙකිනුදු මෙමත්‍රියගේ උද්ග්‍රහණය වේ. එහි විහාර මාහී ග්‍රාමාදීන්ගේ වශයෙන් ඔදිස්සකදිසාඵරණයද විහාරාදි ප්‍රදේශයක්වුගේ පිරිසිදීමක් නැතිවැ පූජී පශ්චිමාදි දිශා වශයෙන් අනොදිස්සක දිසාඵරණයද යි මෙසේ දෙපරිද්දෙකින් ඉගෙනීම සදහා **“ඔදිස්සකානොදිස්සක දිසාඵරණානං”** යි කියනලද්දි දනසුතු **“විහාරරජ්‍යාගාමාදිවසෙන වා ඔදිස්සකදිසාඵරණං විහාරාදි උදෙසරහිතං”** පුරස්ථිමාදිදිසා වසෙන අනොදිස්සක දිසාඵරණනති එවාසිධා උග්ගහංසකාය ඔදිස්සකානොදිස්සක දිසාඵරණානනති වුත්තං (මු. පි.) **“විහාරාදිඋදෙසරහිතනති විහාරාදිපදෙස පරිචේදරහිතං”** (අ. පි.)

* මෙමත්‍රියගේ ඉගෙනීමද උපචාර සමාධිය දක්වා දනසුතුයි. උපචාර සමාධිය හිමි කොටැ උගත් මෙමත්‍රියගේ පුනපුනා සෙව්නා බව මෙමත්‍රිභාවනානම, කියේ මැනෝ **“උග්ගහණාව යාවඋපචාර දඬබෙබ්බා, උග්ගහිතාය ආසෙවනා භාවනා”** (මු. පි.) **“උග්ගහිතාය මෙත්තාය”** (අ. පි.)

* මෙත්තාභාවනානොමෝ බ්බිසොඵරණමෙත්තාභාවනායැ අනොබ්බොඵරණමෙත්තාභාවනායැ දිසාඵරණමෙත්තාභාවනායැ කියා ත්‍රිවිධවේ. මවුනතුරෙන් සියලු සත්ත්වයෝ සියලු ප්‍රාණීහු සියලු

භූතයෝ සියලු පුද්ගලයෝ සියලු ආත්මිභාවපයයාපන්නයෝ යන මොවුන්ගේ වශයෙන් පඤ්චවිධවූ හෝ සතොදිවූ එකක් එකක් හු කෙරෙහි අපේක්ෂානතු අබ්‍යාපේක්ෂානතු අනිශ්චිතතාව සුඛි අත්‍යන්තරං පරිහරනතු යන සතර පරිද්දෙකින් පවත්නා වශයෙන් විශති විධවූ හෝ මෙමුත්‍රි භාවනා නොමෝ අනොධිසොථරණ මෙත්තා භාවනා නම. සියලු සත්‍රිහ සියලු පුරුෂයෝ සියලු ආයාසයෝ සියලු අනායාසයෝ සියලු දෙවියෝ සියලු මනුෂ්‍යයෝ සියලු විනිපාතිකයෝ යන සතන සීමාකිරීම් විසින් පැවැති හෙයින් සප්තවිධවූ හෝ සප්තවිධ සත්‍රි පුරුෂාදීන් විෂයෙහි අවේරනොනතු යනාදි චතුෂ්කයාගේ වශයෙන් ගුණිතවැ අපවිමිතවිධවූ (28) හෝ මෙමුත්‍රි භාවනා නොමෝ ඔධිසොථරණ මෙත්තාභාවනා නම, දසදිසාවන් කරණකොට ගෙනැ දිශාවන් සීමාකිරීම් වශයෙන් පැවැති දශවිධවූ මෙමුත්‍රි භාවනානොමෝ දිසාථරණ මෙත්තාභාවනා නම, අනික් නයෙකුදු ඇත්. එක් එක් දික්හි සතොදියොගයෙන් හා අවේරදියොගයෙන් විශ්සෙකැ, සත්‍රි පුරුෂාදි යොගයෙන් හා අවේරදි යොගයෙන් අවිච්ඡෙකැයි එකතු වැ අවසාප්පිසක් ලැබෙනුයි මෙසේ දශ දිශාවන්ගේ වශයෙන් සාරසිය අසූවක්වූ (480) මෙමුත්‍රි භාවනානොමෝ අනොධිසොථරණ ඔධිසොථරණ මෙත්තාභාවනා නම, එහෙයින් කිහු මූලථිකානුථිකා දෙක්හි ගතව සබ්බසත්තා පාණ්, භූතා පුග්ගලා අත්තභාව පරිසා පත්තාති එතෙසංවසෙන පඤ්චවිධා, එකෙකසම්. අවේරනොනතු අබ්‍යාපේක්ෂා අනිශ්චිත සුඛි අත්‍යන්තරං පරිහරනතුති වතුධාපවත්තනො විසතිවිධාවා අනොධිසොථරණා මෙත්තා, සබ්බා ඉත්ථියො පුරිසා අරියා අනරියා දෙවා මනුස්සා විනිපාතිකා ති සත්තොධිකරණවසෙන පවත්තා සත්තවිධා අභිවිසති විධාවා ඔධිසොථරණා මෙත්තා, දසති දිසාති දිසොධි කරණවසෙන පවත්තා දසවිධාව දිසාථරණා මෙත්තා, එකෙකායවා දිසාය සත්තාදි ඉත්ථි ආදි අවේරදියොගෙන අසීතාධිකවතුසත්තප්පහෙද අනොධිසොඔධිසොථරණා වෙදිතබ්බා (මු.ථි.) අභිවිසති විධාති ඉත්ථා දිවසෙන සත්තවිධා, පච්චෙකං අවේරදිති යොජනාවසෙන අභිවිසති විධා, සත්තාදි ඉත්ථාදි අවේරදියොගෙනාති එත්ථ සත්තාදි අවේරදියොගෙන විසති, ඉත්ථාදි අවේරදියොගෙන අභිවිසතිති අභිවත්තාරිස එකිස්සා දිසාය, තවා සෙසදිසාසුපිති, සබ්බා සබ්බහෙත්වා ආග අසීතාධික වතු සත්තප්පහෙදති (අ.ථි.)

29. iii අරතීතිආදිසු, අරති යනාදි පදයන්හි; (විනිව්ච්ඡයොවෙදි තබ්බො, විනිසැ දතසුතුට;) අයොනිසොමනසිකාරෙන, අනුපාය මනසකාරයෙන්; ටිතමිධස්ස, ඤායානමිධයාගේ; උපපාදො, ඉපදීම; හොති, වේ; අරති නාම, අරති නම්; උක්කණ්ණිතනා, උකටලි බවයි; නන්දි නාම, නන්දි නම්; කායාලසියනා, ශරීරයාගේ අලසබවයි; විපමනිනා නාම, විපමනිනා නම්; කායවිනාමනා, ශරීරය විවිධාකාරයෙන් නැමීමයි; භත්තසමමදො නාම, භත්තසමමදය නම්; භත්තමුච්ඡා, බත්බුදීම හෙතුකොටගෙනැ මුසපත්වීමයි; භත්තපරිලාහො, බත්බුදීම

හෙතුකොටගෙනැවූ නැවුලියයි; වෙනසො ලිහනනං නාම, විත්ත යාගේ ලිහනිය නම්; විත්තසු, විත්තයාගේ; ලිහාකාරෙ, හැකිලිය බවයි; ඉමෙපු අරති ආදීපු, මේ අරති ඇති වූන්හි; අයොනිසොමනසි කාරං, අනුපායමන ස්කාරය; බහුලං, බොහෝසේ; පවත්තයනො, පවත් වන මහණහට; විනම්බං, ස්නානමිඛයනෙම; උපපජ්ජති, උපදී; තෙන, එහෙයින්; භගවා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ; අසීභිකඛවෙං පෙං, වෙපුලායාති, වෙපුලායයි; ආහ, වදාළසේක; භික්ඛවෙ, මහණෙනි, අරති, උකටලි බවත්; තඤ්ඤි, ශරීරයාගේ මැලිබවත්; විජමතිනා, ශරීරය විවිධාකාරයෙන් නැමුනු බවත්; භත්තසම්මදො, බත්බුද්ධිම හෙතුකොට ගෙනැ මුසපත්වීමත්; වෙනසො ලිහනනං, විත්තයාගේ හැකිලිය බවත්; අසී, ඇත; තත්ථ, ඒ අරති ආදීන්හි; අයොනිසොමනසිකාර බහුලිකාරෙ, අයොනිසොමනසිකාරය බොහෝසේ පුරුදු කිරීම් සංඛ්‍යාතවූ; අයමාහාරෙ, මේ ප්‍රත්‍යය තෙමේ; අනුප්පන්නසුචා වින මිඛසු, නුපත් ස්නානමිඛයාගේ හෝ; උපපාදය, ඉපදීම පිණිස; උප්පන්නසුචා විනමිඛසු, උපත් ස්නානමිඛයාගේ හෝ; භීයොසාභාවාය, නැවත නැවත වැඩීම පිණිස; වෙපුලාය, විපුලනය පිණිස; (සංවත්තති, පවති 0);

පන, පක්‍ෂානතරයෙක් කියනු ලැබේ; ආරම්භධාතු ආදීපු, ආරම්භ ධාතූන්හි; යොනිසොමනසිකාරෙන, සොනිසොමනසිකාරය හෙතු කොටගෙනැ; අසු, ඒ ස්නානමිඛයාගේ; පහානං, පැහීම; හොති, වේ; ආරම්භධාතු නාම, ආරම්භධාතු නොමෝනම්; පඨමාරම්භවිරියං, පළමු වෙන් ඇරඹූ විය්‍යයයි; නික්ඛමධාතු නාම, නික්ඛමධාතු නොමෝ නම්; කොසජ්ජනො, කොසිද්දයෙන්; නික්ඛන්තනා, නික්මගිය බැවින්; තතො, ඒ ආරම්භධාතුවට වඩා; බලවතරං, අතිශයින් බලවත්වූ විය්‍ය යයි; පරික්ඛමධාතු නාම, පරික්ඛමධාතුවනොමෝ නම්; පරංපරංසානං, මතුමත්තෙහිවූ විනාශ කාරණය, අක්ඛමනතො, මඩනා හෙයින්; තතොපි, ඒ නික්ඛමධාතුවට වඩා; බලවතරං, අතිශයින් බලවත්වූ විය්‍ය යයි; තිප්පහෙදො, ප්‍රහෙදත්‍රයක් ඇති; ඉමසම්ම විරියෙ, මේ විය්‍යයෙහි; යොනිසොමනසිකාරං, උපායමනස්කාරය; බහුලං, බොහෝසේ; පවත්ත යනො, පවත්වන මහණහට; විනම්බං, ස්නානමිඛය නෙම; පභියති, ප්‍රතිනවේ; තෙන, එහෙයින්; භගවා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ; අසී භිකඛවෙං පෙං, නවෙපුලායාති, නවෙපුලායයි; ආහ, වදාළසේක; භික්ඛවෙ, මහණෙනි; ආරම්භධාතු, ආරම්භධාතු නම් ලද විය්‍යයෙක්ද; නික්ඛමධාතු, නික්ඛමධාතු නම් ලද විය්‍යයෙක්ද; පරික්ඛමධාතු, පරික්ඛමධාතු නම් ලද විය්‍යයෙක්ද; අසී, ඇත; තත්ථ, ඒ ආරම්භ ධාතූන්හි; යොනිසොමනසිකාර බහුලිකාරෙ, යොනිසො මනසිකාරය බොහෝසේ පුරුදුකිරීම් සංඛ්‍යාතවූ; අයමාහාරෙ, මේ ප්‍රත්‍යයතෙමේ; අනුප්පන්නසුචා විනමිඛසු, නුපත් ස්නානමිඛයාගේ හෝ; අනුප්පා දය, නොඉපදීම පිණිස; උප්පන්නසුචා විනමිඛසු, උපත් ස්නාන මිඛයාගේ හෝ; භීයොසාභාවාය, නැවත නැවත නොවැඩීම පිණිස; නවෙපුලාය, විපුලනය නොවන පිණිස; (සංවත්තති, පවති 0);

අපිව, අනික් නයෙකුදු කියනු ලැබේ; ඡධමමා, ඡඛිවිධවු ධම්
 කෙනෙක්; චිත්තමිඛස්ස, ඥාණානම්ඛයාගේ; පභානාය, පැනීම පිණිස;
 සංවත්තනනි, පවත්නාහ; අතිභොජනෙ නිමිත්තගතාගො, අධික
 භොජනයෙහි ඥාණානම්ඛයාගේ නිමිති ගැන්මය; ඉරියාපට්ඨපට්ඨ
 වත්තනනා, ඉරියව් මනාකොට පිරිවටනබවය; ආලොකසංකෘතමාසි
 කාඨෙ, ආලොක සංඥාවගේ මෙනෙහි කිරීමය; අබ්බොකාසවාසො,
 අභ්‍යවකාශයෙහි විසීමය; (එලිමහන් පියෙස්හි විසීමය, යුස්සෙසි)
 කල්‍යාණමිත්තනා, කල්‍යාණ මිත්තරන් ඇති බවය; සප්පායකථා, සහප්‍රාය
 කථා ඇති බවය; නොහොත්- සහප්‍රාය කථාය; ඉති (ඉමෙඡධමමා)
 මේ ඡඛිවිධ ධම්මයෝසි; හි, විඤ්ඤාය කෙරෙමි; ආභරහස්සකාපෙ,
 කාකමාසක භොජනං - **ආභරහස්සකා**, අනගෙනා නගා සිටුවාලීම
 දක්වා බොදුන් බුදිනා ආභරහස්සක බමුණුය; **භුත්තවමිත්තක**, බබුරු
 කා වමනය කොට නැවතත් බොදුන් බුදිනා භුත්තවමිත්තක බමුණුය;
 නොහොත්- වමනය වන තෙක් බොදුන් බුදිනා භුත්තවමිත්තක බමුණුය;
තස්සවට්ඨක, කැ තෙනාම පෙරලි හෝනාතෙක් බොදුන් බුදිනා
 තස්සවට්ඨක බමුණුය; **අලංසාට්ඨක**, හැදිවන කම්නැති වනතෙක්
 බොදුන් බුදිනා අලංසාට්ඨක බමුණුය; **කාකමාසක**, කවුඩත් තුඩින්
 හයාලිය හැකියේ කණ්ඩදසන කොට බොදුන් බුදිනා කාකමාසක
 බමුණුය යන මොවුන්ගේ භොජනානුභවය මෙන්; භොජනං, භොජ
 නය; භුඤ්ජිතා, වළඳ; රත්තිඨානදිවාඨානෙ, රුත්තිඨානදිවාසානසෙති;
 නිසින්නස්ස, හුන් මහණහට; සමණධම්මංකරෙතො, මහණදම් කරද්දි;
 චිත්තමිඛං, ඥාණානම්ඛය තෙමේ; මහාභජිවිය, මහඇතක්හු මෙන්;
 ඔක්කරනං, මඩිමින්; ආගච්ඡති, පැමිණෙයි; පන, එසේ නමුත්; වතු
 පඤ්ච ආලොපමකාසං ධපෙත්වා, සතරපස් පිඩකට ඉඩ තබා; පානියං
 පිවිත්වා, පැන්බි; යාපනසීලස්ස, යාපෙන සීලිවු; භික්ඛුනො, මහණහට;
 තං, ඒ ඥාණානම්ඛය තෙම; නහොති, නොවෙයි; ඉති, එහෙයින්; අති
 භොජනෙ, අධිකභොජනයෙහි; නිමිත්තං ගණනනාස්සාපි, නිමිති
 ගන්නා මහණහටද; චිත්තමිඛං, ඥාණානම්ඛයතෙම; පභිසති, ප්‍රතිණවේ;
 යසම් ඉරියාපට්ඨෙ, යම් ඉරියව්වෙක්හි; චිත්තමිඛං, ඥාණානම්ඛය තෙමේ;
 ඔක්කමති, බැසගනිද; තතො, ඒ ඉරියව්වෙන්; අඤ්ඤං, අනික් ඉරියව්
 වක්; පරිවත්තනනාස්සාපි, පිරිවටනා මහණහටද; ඉරියව්වෙන් ඉරි
 යව්ව පරිවර්තනය කරන මහණහටද යුස්සෙසි) රත්තං, රුත්තිකාලයෙහි;
 වතුලොකදිපාලොකඋක්කාලොකෙ,සද්දඵලි පහන්එලිපන්දම් එලි, දිවා,
 දහවල; සුරියාලොකං, සුරියාලොකය; මහසිකරෙත්තස්සාපි, මෙනෙහි
 කරන්නාවු මහණහටද; අබ්බොකාසෙ, අභ්‍යවකාශයෙහි; (එලිමානෙහි
 යුස්සෙසි) වසන්නාස්සාපි, වසනමහණහටද; **මහාකාසාපකෝරසදිසෙ**,
 මහසුප් මහතෙරුන් බදුවු; පභිත්චිත්තමිඛෙ, පහවු ඥාණානම්ඛය ඇති;
 කල්‍යාණමිත්තෙ, කල්‍යාණ මිත්තරන්; සෙවන්නාස්සාපි, සෙවනා මහණහටද;
 චිත්තමිඛං, ඥාණානම්ඛය තෙම; පභිසති, ප්‍රතිණවේ; ධානනිසජ්ජාදිසු,
 සිටිම් හිදිම් ඇ ඉරියව් වැටුම්හි; ධුතඛනනිසසිතසප්පාය කථායපි, දුහන

පිළිබඳ කොටැ පැවැති සත්‍යප්‍රාය කථායෙකුදු; නොහොත් දුහග පිළිබඳ කොට පැවැති සත්‍යප්‍රාය කථා ඇති හෙයින්ද; පභියති, ප්‍රතිනවේ; තෙන, එහෙයින්; ඡධම්මා, ඡඨවිධ ධර්මකෙනෙක්; හෙවත් ඡවිකාරණ කෙනෙක්; විනම්ඛස්ස, ඥායානම්ඛයාගේ; පඤ්ඤාය, පැතිම පිණිස; සංවත්තනාතිති, පවත්නාහයි; චුතතං, වදාළයේක; ඉමෙති ඡතිධමෙති පන, මේ ඡඨවිධවූ ධර්මයන් හෙතුකොටගෙන වනාහි; පභිතස්ස, ප්‍රතිණවූ; විනම්ඛස්ස, ඥායානම්ඛයාගේ; අරහත්තමයෙන, රාත්මහ හෙතුකොට ගෙන; ආයතිං, මත්තෙහි; අනුපපාදො, නොඉපැදීම; හොතිති, වේයයි; පජානාති, සමයක් ප්‍රකාරයෙන් දනී.

* කායවිනාමනය නම් භූතභෞතික රූපකායයාගේ විවිධා කාරයෙන් නැඹුරුවන බවයි. පරයෝ මෙයට අඛණ්ඩමෙජ්ජකායෙ යන “අදඛ්‍යානෝජ්ජකායෙති කම්පති නදඛණ්ඩමෙජ්ජකායෙති” යිද “අඛණ්ඩමෙජ්ජකායො භාවො‘ඛණ්ඩමෙජ්ජකායෙති’ කම්පනමිත්‍යාපි” යිද පානජලීයාගභාසා මණිප්‍රභාපිකාගතවචනයි. කියේ මැනෝ මූල විකාවෙහි කායවිනාමනාති කායස්ස විවිධෙන ආකාරෙන නාමනා යි.

* මෙනෙක් භෞජනය වැළඳු කල්හි ඥායානම්ඛයට කරුණු වෙයි මෙනෙක් භෞජනය වැළඳු කල්හි ඥායානම්ඛයට කරුණු නො වෙයි කියා ඥායානම්ඛයාගේ කාරණය හා අකාරණය වටහා ගැනීම අති භෞජනයෙහි නිමිත්තග්‍රාහය නමැයි දතයුතු. මෙදසුනු අති භෞජනෙ නිමිත්තග්‍රාහොති දෙව්භෞජනෙ විනම්ඛස්ස නිමිත්තග්‍රාහො ඵනතකෙ භූතෙන විනම්ඛස්ස කාරණංහොති ඵනතකෙ නහොතිති විනම්ඛස්ස කාරණාකාරණග්‍රාහොති අත්ථො (මු.වි.)

* බ්‍රහ්මඛයන්ගේ සාධනය වීර්යය පිළිබඳ කොටැ ඇතිහෙයින් බ්‍රහ්මඛනීශ්‍රිත සත්‍යප්‍රාය කථා ඇති හෙයින්ද විසූ බ්‍රහ්මඛානං විරියනිසසිතතතා ආහ බ්‍රහ්මඛනිසසිතසප්පාය කථායපිති (මු.වි.)

29 iv වෙනසො, විත්තයාගේ; අවුපසමො, නොසන්හුන් බැව්; නොහොත්- නොසන්හුන් බැවිහි; අයොනිසොමනසිකාරෙන, අයො නිසොමනස්සාරය හෙතුකොට ගෙන; උඨවචකුකකුචවස්ස, ඔඛඛතා කොකාත්‍යයාගේ; උප්පාදො, ඉපදීම; හොති, වේ; අවුපසමො නාම, අවුපසමය නම්; අවුපසනතාකාරො, නොසන්හුන් සිත්හුගේ සවභාව යයි; තං, ඒ නොසන් සිදීම; අත්තො, අපි වශයෙන් හෙවත් සවරූප වශයෙන්; උඨවචකුකකුචවමෙව, ඔඛඛතා කොකාත්‍යය මැයි; තත්ථ, ඒ සිත්හුගේ නොසන්සිදීමෙහි; අයොනිසොමනසිකාරො, අයොනිසො මනස්සාරය; බහුලං, බොහෝයේ; පවත්තයතො, පවත්වන මහණහට; උඨවචකුකකුචව. ඔඛඛතා කොකාත්‍යය තෙමේ; උප්පජ්ජති, උපදී; තෙන, එහෙයින්; භගවා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ; අත්ථිතිකිවෙපෙපෙ වෙපුලායාති, වෙපුලාය යි; ආහ, වදාළයේක; භික්ඛවෙ, මහණෙහි; වෙනසො, සිත්හුගේ; අවුපසමො, නොසන්හුන් බවෙක්; හෙවත්-

පුත්‍රණු කළ වසභ බැව් ඇති බැවින්; පකතඤ්ඤානොපි, ප්‍රකෘතිය හෙවත් තනිය දන්නා මහණහටද; වුඤ්ඤ, ශිලාදි ගුණයෙන් වැඩි සිටියාවූ; මහලලකන්ථෙර, මහඵ තෙරවරුන්; උපසංඝකමන්තස්සාපි, වෙන පැමිණෙන මහණහටද; **උපාලිසෝරසදිසෙ**, විනයධරයනට අනුමු උපාලි තෙරුන්වහන්සේ හා සමානවූ; විනයධරෙ, විනයපයඝාපති ධරවූ; කල්‍යාණමිතෙන, කලණ මිතුරන්; සෙවනතස්සාපි, සෙවනා මහණහටද; උඬචචකුකකුචං, ඖඬ්‍යානායාසායාසය; පභියති, ප්‍රතිණ වේ; ඨානතිසජ්ජාදීසු, සිටිම් හිදිම් ඇ ඉරියව් වැටුම්හි; කපපියාකපපිය නිසිතිසප්පායකපායසි, කැප අකැපවත් පිළිබඳ කොට පැවති සතප්‍රාය කපායෙහුද; පභියති, ප්‍රතිණවේ; තෙන, එහෙයින්; ඡබමමා, අභිවිධ ධර්මකෙනෙක්; උඬචචකුකකුචස්ස, ඖඬ්‍යානායාසායාසයාගේ; පභා නාය, පැහිම පිණිස; සංවත්තනතීති, පවත්නාහයි; වුත්තං, වදල සේක; ඉමෙති පන ඡතිධර්මෙති, මේ අභිවිධවූ ධර්මයන් හෙතුකොට ගෙන; පභිනෙ, ප්‍රතිණවූ; උඬචචකුකකුචෙව, ඖඬ්‍යානායාසායාසය ඇති කල්හි; නොහොත්- ඖඬ්‍යානායාසායාසය අතුරෙන්; අරහත්ත මග්ගෙන, රාත්මග හෙතුකොටගෙන; උඬචචස්ස, ඖඬ්‍යානායාගේද; අනාගාමිමග්ගෙන, අනගාමිමග හෙතුකොටගෙන; කුකකුචස්ස, කොකානායාගේද; ආයතීං, මත්තෙහි; අනුප්පාදෙ, නොඉපදීම; හොතිති, වේයයි; පඡනාති, සමස්ත් ප්‍රකාරයෙන් දනී.

* සාරූප වශයෙන් ඖඬ්‍යානායාසයන් භික්‍ෂු ධර්ම වනුය. එහෙත් කළනොකළ දුශ්චරිත සුවර්තයනට පසුතැවිලි වීම වශයෙන් පවත්නාවූ කුකුසද ඖඬ්‍යානායා හා සමාන ලක්ෂණ ඇති නො සත්ත්‍රන් බවෙක්ම වේද එහෙයින් සිත්හුගේ නොසන්සිදීම තෙමේ උදහස කුකුස මැසි කියනලදි. **කුකකුචමපි කතාකතානුසොව නවසෙන පවත්තමානං උඬචෙවන සමානලකඛණං** අවුපසම සභාව මෙවැනි වෙනසො අවුපසමො උඬචචකුකකුච මෙවැනි වුනෙතා. (මු.පි.)

* ග්‍රන්ථ වශයෙනුද අම් වශයෙනුද අචාරීන් විමසන්නාවූ බහු ශ්‍රැතවූ පුද්ගලයාහට විත්තයාගේ වික්ෂෙපයෙක් නොවේ. යථොක්ත ප්‍රකාර ප්‍රතිපත්ති වශයෙනුද හෙවත්- විනය මාත්‍රයක්හුගේ ම නොවැ සුත්‍රගෙයාදි නවාභග්‍යාසායා යාසනායාගේ බහුශ්‍රැත භාව වශයෙනුද පරිප්‍රශ්නකකුචි වශයෙන් කියනලද සුදුසු පිළියම් පැවැත්මෙනුද කළ නොකළ දුසිරිත් සුසිරිත්හි පසුතැවිලියත් නොවේනුයි **බාහුසචෙව නපි උඬචචකුකකුචං** පභියති යි කිහ. **බහුසුත්තං ගන්තො ව අසුතො ව අසුතීති විවිතගතස්ස වෙනසො විකෙඛපො නිහොති,** යථාචිති පරිපත්තියා යථානුරූප පතිකාරපවත්තියා කතාකතානුසොව නඤ්චාති බාහුසචෙවනපි උඬචචකුකකුචං පභියතීති ආහ. (මු.පි.) කතාකතානුසොවනඤ්ච නහොතිති යොජනා, බහුසුත්තං හොති සුත්තං ගෙයන්හි ආදිවචනතො බහුසුත්තා නවභග්‍යාසායාසයා වසෙන වෙදිනබ්බා න විනයමත්තස්සෙවැනි. (අ.පි.)

* සීලාදිගුණයෙන් වැඩි තැන්පත් මහඵ මහතෙරුන් සෙවින හුගේ වැඩිසිටි සිලිබව තැන්පත්බව හලතුනාවට ඵලවානුසි සිත සන් සිදුවන බැවින් උදහස් කුකුස් පහකරන සිලිබැව් ඇත්තේයැ ඵහෙයින් වෘඨසෙවිනිය කියනලදී **වුඛඨසෙවිනාව වුඛසීලිතං ආවහනිති** වෙනො වුපසමකරතතා උඛචචකුකකුචචපපහානකාරිතා වුත්තා. (මු.ටී)

* කැප අකැප වතුන්හිදු තමහට පැමිණි කුකුස් දුරලන්තාවු විනයධරකලාණමිත්‍රයෝ වෘඨභාවය අනපෙක්‍ෂා කොටමැ උක්තයහසි දතයුතු. බහුලාන භාවාදිය අනපෙක්‍ෂා කොටැ අනුක්තයහ යනු වෘතිරෙකාවිසි. **වුඛතං පන අනපෙක්‍ෂිතා විනයධර්** කුකුචච විනොදකා කලාණමිත්තා වුත්තාති දඪබ්බො. (මු. ටී.) **වුඛතං පන අනපෙක්‍ෂිතා ඉචෙචච වුත්තං නබහුසුත්තඤ්චාති** (අ.ටී.)

29 v විචිකිච්ඡාඨානියෙසු, විචිකික්‍ෂාවමැ ප්‍රවෘත්තිස්ථානවු; නො හොත් විචිකිත්තසාවගේ ප්‍රවෘත්තිස්ථානවු; නොහොත්- විචිකිත්තසා සංකිතප්‍රවෘත්තිස්ථාන ඇති; (විචිකිත්තසාවමැ ප්‍රවෘත්තිස්ථානවු යන්න අටුවාමතයි) ධම්මෙසු, ධමුන්ති; අයොනිසොමනසිකාරෙන, අයොනිසො මනසකාරයෙන්; විචිකිච්ඡාය, විචිකිත්තසාවගේ; උප්පාදො, ඉපදීම; හොති, වේ; විචිකිච්ඡාඨානියාධම්මානාම, විචිකිච්ඡාඨානියවු ධම්මයෝ නම්; පුතපුතා, නැවත නැවත; විචිකිච්ඡාය, විචිකිත්තසාවගේ පැවැත් මට; කාරණතතා, කරුණු වන බැවින්; විචිකිච්ඡායෙව, විචිකිත්තසාමයි; තත්ථ, ඒ විචිකිත්තසාස්ථානිය ධම්මයන්ති; අයොනිසොමනසිකාරො, අයො නිසොමනසකාරය; බහුලො, බොහෝසේ; පචත්තයනො, පචත්වන මහණහට; විචිකිච්ඡා, විචිකිත්තසා නොමෝ; උප්පජ්ජති, උපදී; තෙන, ඵහෙයින්; භගවා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ; අත්ථිතිකඛවෙ. පෙ. වෙපුලලායාති, වෙපුලලායසී; ආහ, වදාළයේක; භික්ඛවෙ, මහණෙනි, විචිකිච්ඡාඨානියා, විචිකිත්තසාවමැ ප්‍රවෘත්තිස්ථානවු (චිකානසද ගෙනැ අචියොජනු) ධම්මා, ධම්මකෙනෙත්; අත්ථි, ඇත්තාහ; තත්ථ, ඒ විචිකික්‍ෂා වමැ ප්‍රවෘත්තිස්ථානවු ධමුන්ති; අයොනිසොමනසිකාරබහුලිකාරො, අයොනිසොමනසකාරය බොහෝසේ පුරුදුකිරීම් සංකිතප්‍රවෘත්තිස්ථානවු; අයමා භාරො, මේ ප්‍රත්‍යය තෙම; අනුප්පන්නායවාචිකිච්ඡාය, නුපන් විචි කික්‍ෂාවගේ හෝ; උප්පාදාය, ඉපදීම පිණිස; උප්පන්නායවාචිකිච්ඡාය, උපන් විචිකික්‍ෂාවගේ හෝ; භියොභාවාය, නැවත නැවත වැඩිම පිණිස; වෙපුලලාය, විපුලලික පිණිස; සංවත්තති, පවති; පන, පක්‍ෂානතරයෙන් කියනු ලැබේ; කුසලාදිධම්මෙසු, කුසලාදි ධම්මයන්ති; යොනිසොමනසිකාරෙන, යොනිසොමනසකාරය හෙතුකොටගෙනැ; අස්සා, ඒ විචිකිත්තසාවගේ; පහානං, පැහිම; හොති, වේ; තෙන, ඵහෙ යින්; භගවා, භාග්‍යවතුන්වහන්සේ; අත්ථිතිකඛවෙ. පෙ. නවෙපුලලා යාති, නවෙපුලලාය සී; ආහ, වදාළයේක; භික්ඛවෙ, මහණෙනි, කුසලා කුසලාධම්මා, කුසලා කුසලවු ධම්මකෙනෙත්; සාවජ්ජානවජ්ජාධම්මා, සාවද්‍යනවද්‍ය වු ධම්ම කෙනෙත්; සෙවිතබ්බාසෙවිතබ්බාධම්මා, සෙවියයුතු

නොසෙවියයුතු වූ ධර්මකෙනෙක්; නිනපණ්ණිතාධම්මා, නිනප්‍රණ්ණිත වූ ධර්මකෙනෙක්; කණ්ණපුකකසප්පවිභාගාධම්මා, කඵ සුදු බදු වූ පාප පුණ්‍ය ධර්මකෙනෙක්; අප්පි, ඇත්තාහ; තත්ථ, ඒ කුශලාකුශලාදී ධම්මන්ති; යොනිසොමනසිකාරබහුලිකාරො, යොනිසොමනසකාරය බොහෝසේ පුරුදුකිරීම් සහිතානවූ; අයමාහාරො, මේ ප්‍රත්‍යයනෙම; අනුප්පන්නායවා විචිකිච්ඡාය, නූපත් විචිකිතසාවගේ හෝ; අනුප්පාදය, නොඉපදීම පිණිස; උප්පන්නායවා විචිකිච්ඡාය, උපත් විචිකිතසාවගේ හෝ; නභියෙසාභාවාය, නැවතනැවත නොවැඩීම පිණිස; නවෙපුලාය, විපුලකිසි නොවන පිණිස; සංවත්තනි, පවති;

අපිව, අනික් නයෙකුදු කියනු ලැබේ; ඡධම්මා, අභිවිධ වූ ධර්මකෙනෙක්; හෙවත්- අවිකාරණ කෙනෙක්; විචිකිච්ඡාය, විචිකිතසාවගේ; පහානාය, පැතීම පිණිස; සංවත්තනනි, පවත්නාහ; බහුසුත්තනා, බහුශ්‍රැතකියා හෙවත් බොහෝ ඇසුනැත් ඇති බවය; පරිපුච්ඡකතා, පරිප්‍රශ්නකතියා හෙවත් තෙරුවන් පිළිබඳ පැන පිළිවිසීම ඇති බවය; විනයෙ පකානඤ්ඤතා, විනය ප්‍රඥප්තියෙහි පියවි (නතු) දැනුම් ඇති බවය; අධිමොක්ඛබහුලතා, තෙරුවන්හි නිශ්චය සංඛ්‍යාත අධිමොක්ඛය බහුලකොට ඇති බවය; කල්‍යාණමිත්තතා, කලණ මිතුරන් ඇති බවය; සප්පායකථානි, සතප්‍රායකථා ඇති බවය; නොහොත් සත්ප්‍රායකථාය; ඉති (ඉමෙඡධම්මා), මේ අභිවිධ ධර්මයෝයි; හි, විස්තරයකෙරෙහි; බාහුසවෙනපි, බහුශ්‍රැත භාවය හෙතුකොට ගෙනද; එකංවා, එක් නිකායක් හෝ පෞපඤ්චවානිකායෙ, පස්නිකායන්ම හෝ; පාලිව සෙනව, පෙලහැදෑරීම් විසින් ද; අත්ථසෙනව, අථ ඇස්වීම විසින්ද; උග්ගණ්ණනසායාපි, උගන්තා මහණහටද; විචිකිච්ඡා, විචිකිතසා නොමෝ; පභියනි, ප්‍රතිණ්චේ; නොහොත්- ප්‍රතිණ්චනු ලැබේ; තිති රතනානි, තෙරුවන්; ආරබ්භ, අරබයා; පරිපුච්ඡාබහුලසායාපි, පැන පිළිවිසීම බහුලකොට ඇති මහණහටද; විනයෙ, විනයප්‍රඥප්තියෙහි; විණ්ණවසිභාවසායාපි, පුරුදු පුහුණු කළ වසභ බැව් ඇති මහණහටද; තිසුරතනෙසු, තෙරුවන්හි; ඔකප්පනියසඛාසහිතා අධිමොක්ඛබහුලසායාපි, ඇදහීම් වශයෙන් රතනත්‍රය ගුණ සංඛ්‍යාත ආලම්බනයට බැස ගන්තා ඔකප්පනිය සඛාවයෙහි කියනලද අධිමොක්ඛය බහුලකොට ඇති මහණහටද; සඛාධිමුත්තෙත, ශ්‍රධාවෙහි නිමන ප්‍රවන ප්‍රාග්‍යාර සිත් ඇති; වකකලිපෙථරසද්දසෙ, වකකලි තෙරුන්වනන්සේ හා සමානවූ; කල්‍යාණමිත්තෙත, කලණ මිතුරන්; සෙවනනසායාපි, සෙවනා මහණහටද; විචිකිච්ඡා, විචිකිතසා නොමෝ; පභියනි, ප්‍රතිණ්චේ; නොහොත්-ප්‍රතිණ්චනු ලැබේ; ඨානනිසජ්ජාදීසු, සිවිම් හිදීම් ඇ ඉරියව් වැටුම්හි; නිණ්ණං රතනානා, තුණුරුවන්ගේ; ගුණනිසසිතසප්පායකථායපි, ගුණ පිළිබඳවැ පවත්නා සතප්‍රාය කථායෙකුදු; පභියනි, ප්‍රතිණ්චේ; නොහොත්-ප්‍රතිණ්චනු ලැබේ; තෙන, එහෙයින්; ඡධම්මා, අභිවිධ ධර්මකෙනෙක්; විචිකිච්ඡාය, විචිකිතසාවගේ; පහානාය, පැතීම පිණිස; සංවත්තනනි,

පවත්නාහයි; වුත්තං, වදලයේක; ඉමෙහිපනඡතිධම්මෙහි, මේ ඡතිවිධවු
ධම්මයන් හෙතුකොට ගෙනැ වනාහි; පභිනාය, ප්‍රතිනවු; විචිකිච්ඡාය,
විචිකිතසාවගේ; සොනාපනම්මග්ගෙන, සෝවාන් මග හෙතුකොට
ගෙනැ; ආයතී, මත්තෙහි; අනුප්පාදෙ; නොඉපදීම; හොතිති, වේයයි;
පජානාති, සමයක්ප්‍රකාරයෙන් දනී.

නිවරණපබ්බං.

නිවරණ පවිසනෙම; (නිසිතං, නිමසේයි.)

* මෙම අටුවාහි “විචිකිච්ඡාසානිසා බම්මා නාම සුතපසුතං
විචිකිච්ඡාය ඝාරණනා විචිකිච්ඡායෙව” යි වැණු හෙයින් “විචි
කිච්ඡා, එව සානිසා විචිකිච්ඡාසානිසා” යන අවධාරණ කම්භාරය
යෙදෙයි. මූලවිකාවෙහි ඡන්දි තත්පුරුෂ සපාමි බහුලිති නිවිචන
ශක්තින් ඇර දක්වනුවෝ, **නිසිතං චිකිච්ඡාසානිසා විචිකිච්ඡාය**
සානිසා විචිකිච්ඡාසානිසා සානබ්බාතිවා සානිසා විචිකිච්ඡා සානිසා
එතෙසුති විචිකිච්ඡාසානිසා යි විසූ.

එත්-(එනිසං විචිකිච්ඡායං,) තෙල පුළුවු විචිකිතසාවෙහි; යා පච්ඡා
විචිකිච්ඡා, යම් වර්ගවු විචිකිතසාවක් නොමෝ; තිසිති, පවතීද; ඉති,
එහෙයින්; සා පච්ඡා විචිකිච්ඡා, ඒ වර්ගවු විචිකිතසා නොමෝ; සානිසා,
සානිස නම; අධිකරණසාධනයෙහි සාධාවකෙරෙන් අනිය ප්‍රත්‍යයවැ
සිබයි. සාධාවුඅයත් කර්මක්‍රියා නොමෝ වර්ගවු විචිකිතසාව මූලිකවශ
යෙන් දක්වයි; එත් යන අධිකරණයනෙමේ වර්ගවු විචිකිතසාවට ස්ථානවු
පුළුභූත විචිකිතසාවගේ ප්‍රකානුපති:ශ්‍රයශක්තිය ස්ථානොපචාරම්
වශයෙන් දක්වයි. අනිය ප්‍රත්‍යයනෙමේ ස්ථානොපචාරම් වශයෙන්
ගම්‍යවු පුළුභූත විචිකිතසාව දක්වයි. අනියප්‍රත්‍යයනෙමේ මේ විකල්ප
යෙහි සවල්ප වශයෙන් ආධාරම් ය හඟවා. “විචිකිච්ඡාය සානිසා විචිකිච්ඡා
සානිසා” යි කථිත්‍රම් කාදන්තයා හා සිටි වු විහිතති සමාසය නෙමේ මූලික
වශයෙන් පශ්චිම විචිකිතසාව දක්වයි. විනිය විකල්පයෙහි. “යාපච්ඡා
විචිකිච්ඡා, යම් වර්ගවු විචිකිතසාවක්; සානබ්බා, පැවැත්වියයුත්තීද;
ඉති, එහෙයින්; සා පච්ඡා විචිකිච්ඡා, ඒ වර්ගවු විචිකිතසා නොමෝ;
සානිසා, සානිස නම; කම්සාධනයෙහි සාධාවු කෙරෙන් අනියප්‍රත්‍යයවැ
සිබයි. සාධාවුහුගේ අනුකතකර්මක්‍රියා නොමෝ විචිකිතසා වෛත
සිකය දැනගන්නා ප්‍රඥව ප්‍රධානකොට ඇති විතේතාත්‍යාදය මූලිකවශ
යෙන් දක්වයි උකතකම්ම ක්‍රියානොමෝ විචිකිතසාවගේ ආලම්බන
ශක්තිය ස්ථානොපචාරම් වශයෙන් දක්වයි. අනිය ප්‍රත්‍යය නෙමේ
ස්ථානොපචාරම් වශයෙන් ගම්‍යවු විචිකිතසාව දක්වයි. කම්මම්
කාදන්තය හා සිටි “විචිකිච්ඡාසානිසා එතෙසුති විචිකිච්ඡාසානිසා” යන
සපාමි බහුලිති සමාසය නෙමේ මූලිකවශයෙන් පුළුවු විචිකිතසාව
දක්වා.

* අනුට්ඨානවෙති **නිසිති අනුප්පාදනා විවිකිච්ඡා එත්ථ එතෙසු** අහොසිංහුබො අහමතිතමධානනාති ආදිකාය පචතරියා අනෙකහෙ දෙසු පුරිමුපපනෙකසු විවිකිච්ඡා ධම්මෙසුති තෙ ධාතියා වුත්තා **සුගෙ** සින් නුපත් විවිකිතසානොමෝ තෙල පලමු පැවති විවිකිතසාධාරයෙහි පවතිද හෙවත් මම අතිතකාලයෙහි වූයෙමි ඥෙහෝ යනාදිවූ ප්‍රවාතති වශයෙන් අනෙකප්‍රකාරවූ පලමු පලමු උපන්නාවූ විවිකිතසා ධම්මයන්ති පසුපවත්තා විවිකිතසාධම්මයෝ පවත්නාහුද එවිහු ධාතිය හමිහුසි කියනලදහ යනු භාවයි.

* බහුග්‍රාහති පරිප්‍රශ්නකතියන් කරණකොටගෙන හුදෙක් භොගවස්තුකවූ විවිකිතසාවෝම ප්‍රතිත නොවෙති. හුදෙක් රතනත්‍රය වස්තුකවූ විවිකිතසාවෝත් ප්‍රතිත නොවෙති. අඤ්චස්තුකවූද විවිකිතසා වෝ ප්‍රතිත වෙත්සි කියේමය. එහෙත් ශෙෂවූ විවිකිතසාවෝ රතනත්‍රය කෙරෙහිපැවති විවිකිතසාව මුල්කොට ඇත්හුද එහෙයින් “නිණ්ණරත නාති ආරබ්බ”යි උක්තයහ. රතනත්‍රය කෙරෙහි සැකයටපත් පුබුද්ධතව ශික්ෂාදීන්ති සැක ඇතිවන හෙයින්ද තෙරුවන්ති සැක නැති පුබුද්ධතව ශික්ෂාදීන්ති සැක නැතිවන හෙයින්ද ශෙෂවූ විවිකිතසාවන්ට රතනත්‍රය වස්තුකවිවිකිතසාවගේ මූලකතිය දතයුතුයි. කියේමැනො **සාමං බහුසුභනාපරිප්පවස්සාති අභවජ්ඣනාපි විවිකිච්ඡා පති සති තථාපි රතනත්‍රය විවිකිච්ඡා මූලිකා සෙසවිවිකිච්ඡාති කතා ආහ නිණ්ණරතනාති ආරබ්භාති** (මු. පි. **අභවජ්ඣනාපිති** නකෙවලං සොළසවජ්ඣනා නාපි රතනත්‍රයවජ්ඣනා ව අථබො අභවජ්ඣනාපි, රතනත්‍රයෙ සංසයාපනතස්ස සිකිනාදිසු කඛිබා සමභවතො තත්ථ නිබ්බමතිකස්ස තදභාවතොව සෙසවිවිකිච්ඡානං රතනත්‍රය විවි කිච්ඡා මූලිකතා දසබ්බා (අ. පි.)

* විනයපකතඤ්ඤානාව හෙවත් විනය පණතෙහි තවුදන්නා බව ශික්ෂාවෙහි සැක කෙරේයයි වදාළ විවිකිතසාවගේ පැමිණි කෙරේද එහෙයින් **‘විනයෙ විණ්ණවසිනාසිසාදි’** යනාදිය වැණු විනයෙප කතඤ්ඤානා සිකිනාය කඛිබාති වුත්තාය විවිකිච්ඡාය පහානං කරොතිති ආහ විනයෙ විණ්ණවසිනාවස්සාපිති (මු. පි.)

* **‘බකපසනිසංකෙබහුලස්ස’** යන්නෙන් තෙල රතනත්‍රය එසේමයයි ඇදහිමි විශ්වාසනිර්මි වශයෙන් අරමුණට බැසගැණීමයයි කියනලද අනුප්‍රවේශ ශ්‍රියාසඛිතාන අධිමොක්ෂය හෙතුකොටගෙන නිශ්චය කිරීම බහුලකොට ඇති මහණහට යන අර්ථය හඟවා. මෙහි නිශ්චයකිරීම නම් අධිමොක්ෂ ශ්‍රියාවගේ ඉපැදීමෙයි නොහොත්- ශ්‍රියාවෙහි හෝ නිව්‍යප්‍රවන ප්‍රාග්භාරතියයි දතයුතු. තදුක්තයැ **බකපස නිසංකාසඛිතාන අධිමොක්ඛබහුලස්සාති** අනුප්‍රවිසිතසඛිත සඛිතාන අධිමොක්ඛන අධිමුච්චනබහුලස්ස අධිමුච්චනස්ථ අධිමොක්ඛප්‍රාදන මෙවාති දසබ්බං සඛිතයවා නිත්තනා අධිමුත්ති (මු. පි.) අනුප්‍රවිසිතං එවමෙනනාති සද්දහනවසෙන ආරමමණස්ස පකිඤ්ඤානං (අ. පි.)

30

i. බොජ්ඣංගධර්මයෙහි සත්තනනි පටිලාභවසෙන විජ්ජමානං, අසත්තනනි අප්පටිලාභවසෙන අවිජ්ජමානං, යථා ච අනුස්සන්තස්සාති ආදිසු පන සතිසමෙබ්බොජ්ඣංගස්ස නාම “අත්ථි භික්ඛුරො සති සමෙබ්බොජ්ඣංගඝාතියා ධම්මා, නත්ථ සොතිසොමනසීකාරබහුලීකාරෙ අසමාහාරෙ අනුස්සන්තස්සාති සතිසමෙබ්බොජ්ඣංගස්ස උප්පාදාය උප්පන්තස්සාති සතිසමෙබ්බොජ්ඣංගස්ස භිසේයාහාවාස වෙසුලාස භාවනාස පාරිසුරියා සංවත්තනිති” එවං උප්පාදො හොති, නත්ථ සතිසෙව සතිසමෙබ්බොජ්ඣංගඝාතියා ධම්මා, සො සො මනසිකාරෙ චුත්තලක්ඛණොසෙව, නං නත්ථ බහුලං පටිත්තසන්තො සති සමෙබ්බොජ්ඣංගො උප්පජ්ජති.

අපිව වත්තාරෙ ධම්මා සතිසමෙබ්බොජ්ඣංගස්ස උප්පාදාය සංවත්තනනි සතිසමපජ්ඣාදං මුඛස්සතිසුගහලපටිවජ්ජනනා උපභින්නස්සති සුගහලසෙවන්තා නදබිමුත්තනාති, අභික්ඛන්තාදිසු භික්ඛන්තසු ධාතෙසු සතිසමපජ්ඣාදන භත්තනික්ඛන්තාකාකසදිසෙ මුඛස්සති සුගහලෙ පටිවජ්ජනෙන නිස්ස දත්තසේර අභසසේර සදිසෙ උපභින්නස්සති සුගහලෙ සෙවනෙන ධාත නිසජ්ජාදිසු සතිසමුඝාපනත්ථං නිත්ත පොණ පබ්බාරවිත්තනාසව සති සමෙබ්බොජ්ඣංගො උප්පජ්ජති, එවං චතුභි කාරණෙහි උප්පන්තස්ස පනස්ස අරහත්ත මහෙත්ත භාවනා පාරිසුරි හොතිති පණ්නාති.

ii. ධම්මවිවස සමෙබ්බොජ්ඣංගස්ස පන “අත්ථි භික්ඛුරො කුසලා කුසලා ධම්මා, පෙඤ්ඤානන්තසුකාසප්පටිහානා ධම්මා, නත්ථ සොතිසො මනසිකාරබහුලීකාරෙ අසමාහාරෙ අනුස්සන්තස්සාති ධම්මවිවස සමෙබ්බොජ්ඣංගස්ස උප්පාදාය උප්පන්තස්සාති ධම්මවිවස සමෙබ්බොජ්ඣංගස්ස භිසේයාහාවාස වෙසුලාස භාවනාස පාරිසුරියා සංවත්තනිති” එවං උප්පාදො හොති.

අපිව සත්ත ධම්මා ධම්මවිවසසමෙබ්බොජ්ඣංගස්ස උප්පාදාය සංවත්තනනි පටිසුච්ඡිකනා චක්ඛුචිසදක්‍රියා ඉන්ද්‍රියසමත්තපටිපාදනා දුස්සඤ්ඤසුගහලපටිවජ්ජනං පඤ්ඤවත්තසුගහලසෙවනා ගමහිර ඤාණවරිය පව්වවෙක්ඛණා නදබිමුත්තනාති, නත්ථ පටිසුච්ඡිකනාති බනිබාතු ආසන්ත ඉන්ද්‍රිය බල බොජ්ඣංග මහගහකාන සමථ විපස්සනානං අත්ථසත්තසසිත්ත පටිසුච්ඡා බහුලනා, චක්ඛුචිසද ක්‍රියාති අජ්ඣන්තකබාහිරනං චක්ඛුනං විසදභාවකරණං, සද්ධි’ස්ස කෙසනධලොමාති දිසාති හොනති සරිරංවා උස්සන්තදෙසඤ්ඤව වෙදමලමක්ඛිතඤ්ඤ නද අජ්ඣන්තකං චක්ඛු අවිසදං හොති අපටිසුඛං, සද පන විවරං ජිණ්ණං කිලිඝං දුග්ගතිං හොති සෙත්තාසනං වා උක්ඛාපං නද බාහිරං චක්ඛු අවිසදං හොති අපටිසුඛං නාසමා කෙසාදිජෙදනෙන උඛවිජෙවන අබොවිජෙවනාදිහි සරිර සලලහුක

භාවකරණෙන උප්පාදන නිසාපනෙන ව අජකිනතික වක්ඛු විසදං. කාතබ්බං, සුචිකමු බොවන රජන පරිභණකිකරණා දිති බාහිරවක්ඛු විසදං. කාතබ්බං, එතස්මිකති අජකිනතික බාහිර වක්ඛුමහි අවිසදෙ උපපනෙනසු විතතවෙනසිකෙසු ඤාණමපි අවිසදං. හොති අපරිසුඛං, අපරිසුඛානි දිසකපල්ලික වටවිනෙලානි නිසාස උපපනන දිසසිඛාස බහාසො විස, විසදෙ පන අජකිනතික බාහිර වක්ඛුමහි උපපනෙනසු විතතවෙනසිකෙසු ඤාණමපි විසදං. හොති, පරිසුඛානි දිසකපල්ලික වටවිනෙලානි නිසාස උපපනනදිස සිඛාස බහාසො විස, නෙන වුතතං වක්ඛුවිසදක්ඛියා බමමවිවස සමෙබාජකිබහසස උපපාදය සංවතනතිති.

iii. ඉන්ද්‍රියසමනතපටිපාදනා නාම සබාදිතං ඉන්ද්‍රියානං සම භාවකරණං, සචේතිසස සබ්චන්ද්‍රියං. බලවං. හොති ඉතරනි මන්දනි, නතො විජිසිච්චියං. පහගහකිවචං, සතිච්චියං. උපථානකිවචං. සමා බ්ච්චියං. අවිකෙකපකිවචං. පඤ්ඤච්චියං. දසසනකිවචං. කාතුං න සකෙකානි නසමා නං. බමමසභාවපවචෙකකිකෙතනවා සථා වා මනසි කතෙතො බලවං. ඡන්තං. තථා අමනසිකාපරන භාපෙතබ්බං, වකක ලිඤ්ඤරවක්ඛුචේඤ්ඤ නිදසසනං, සචෙ පන විජිසිච්චියං. බලවං. හොති අථ නෙව සබ්චන්ද්‍රියං. අබිමොකකි කිවචං. කාතුං. සකෙකානි න ඉතරනි ඉතරකිවචෙ හෙදං, නසමා නං. පසසබ්භාවනාස භාපෙතබ්බං, නත්‍රාපි සොණ්ඤ්ඤරවක්ඛු දසසනබ්බං, එවං. සෙසෙසසුපි. එකසස බලව භාපෙ සති ඉතරෙසං. අතතතො කිවෙවසු අසඤ්ඤානා වෙදිතබ්බා, විසෙසතො. පනේඤ්ඤ සබාපඤ්ඤානං. සමාබ්චිති සානඤ්ඤ සමනං. පසංසනති, බලවසබො හි මන්දපඤ්ඤා මුඛපසසතො. හොති අච්ඤ්ඤමං. පසිදති බලවපඤ්ඤා මන්දසබො. තෙකටිකපකකං. හජති හෙසජ්ජසමුභිතො විස ගෙහො අනෙකිවෙජා. හොති, විතුප්පාද මතෙතනෙව කුසලං. හොතිති අනිධාවිඤ්ඤා දුනාදිති සුඤ්ඤානි අක ගෙතො. නිරසෙ උපපජ්ජති, උභිනතං. පන සමනාස වක්ඛුසමං. සෙව පසිදති, බලවසමාබිං. පන මන්දවිජිසං. සමාබිසස කොසජ්ජපකකතො කොසජ්ජං. අබිහවති, බලවවිජිසං. මන්දසමාබිං. විජිසසස උදාවච පකකතො උදාවචං. අබිහවති සමාබිපන විජිසෙන සංයොජ්ජො කොසජ්ජ පතිතුං. නලබනති, විජිසං. සමාබිනාසං. සොජ්ජනං. උඛවෙව පතිතුං. න ලබනති, නසමා නදුභසමපි සමං. කාතබ්බං, උභසසම නාස හි අපසණා. හොති, අපිව සමාබිකමෙකසස බලවති පි සබා වටවති, එවං. සො සද්දහතො. බකපෙපතො අපසණං. පාසු ණිසසති, සමාබිපඤ්ඤාසු පන සමාබි කමෙකසස එකගහනා බලවති වටවති, එවඤ්ඤි සො අපසණං. පාසුණානි, විපසසනාකමෙකසස පඤ්ඤා බලවති වටවති, එවඤ්ඤි සො උකකිණ පටිවෙධං. පාසුණානි උභිනතං. පන සමනාස අපසණා. හොතිසෙව, සති පන සබ්බඤ්ඤ බලවති වටවති, සති හි විතතං. උඛවචපකකිකානං. සබාබ්චිස

සඤ්ඤානං විසෙහන උඛච්චපානතො කොසජ්ජසක්කිකෙනව සමා
 ධිතා කොසජ්ජපානතො රක්කති, නසමා සා ලොණධූපනං විස
 සබ්බසඤ්ඤානෙසු සබ්බකම්මක අමච්චො විසච සබ්බජ්ජ කිච්චෙසු
 සබ්බජ්ජ ඉච්ඡිතබ්බා, තෙනාහ සතිච පන සබ්බජ්ජිකා වුත්තා
 හගච්ඡා, කිං කාරණං? විත්තඤ්ඤි සතිපට්ඨසරණං, ආරක්ඛ පච්ච
 පඨානා ච සති, න විතා සතිසා විත්තස්ස පග්ගහතිග්ගහො
 හොතිති.

ix. දුප්පඤ්ඤාපුග්ගලපට්ඨජ්ජනං නාම ධර්මාදිසෙදෙ අනො
 භාලපඤ්ඤානං දුමෙමධුසුග්ගලානං ආරක්ඛා පට්ඨජ්ජනං, පඤ්ඤ
 චන්ත පුග්ගලසෙවනා නාම සමපඤ්ඤාසලකම්ම ජෙග්ගාතිකාස
 උදසබ්බසඤ්ඤාස සමන්තාගතපුග්ගල සෙවනා, ගම්භිරඤ්ඤා
 චරිසපච්චවෙකම්මා නාම ගම්භිරෙසු ධර්මාදිසු පචන්තාස ගම්භිර
 පඤ්ඤාස පගෙදපච්චවෙකම්මා, නදබ්බුත්තනා නාම ධානනිසජ්ජා
 දිසු ධම්මවිච්ච සමෙබ්බාජ්ජිකා සමුඨාපනජ්ජං නිත්තපොණපබ්බාර
 විත්තනා, එවං උප්පන්නස්ස පනස්ස අරහත්තමග්ගෙන භාවනා
 පාටිසුට්ඨි හොතිති පණ්ණාති.

30. i බොජ්ඣංගපබ්බෙ, බොධ්‍යංගපථියෙති; හෙවත්- බොධ්‍යංග
 පරිච්ඡේදයෙති; සත්තනාති සත්තං යනු; පටිලාභවසෙන, ලැබීමිනුගේ
 වශයෙන්; විජ්ජමානං, තමා සත්තනි විද්දමානවූ සමාති සමෙබ්බාධ්‍යංග
 යයි; අසත්තනාති, අසත්තං යනු; අප්පටිලාභවසෙන, නොලැබීමිනුගේ
 වශයෙන්; අවිජ්ජමානං, තමා සත්තනි අවිද්දමානවූ සමාති සමෙබ්බාධ්‍යංග
 යයි; සථාවඅනුප්පන්නස්සාති ආදීප්පන, යථාවඅනුප්පන්නස්ස යනාදි
 පදයන්ති වනාති; (විනිච්ඡයොවෙදිතබ්බො, විනිසෑ දතසුතුසිං) තාව,
 වක්ඛව්‍යානන්තරබොධ්‍යංගයට පලමු; සතිසමෙබ්බාජ්ජිකාස්ස, සමාති
 සමෙබ්බාධ්‍යංගයාගේ; (උප්පාදෙ යන්න නා සමබ්බාසි) භික්ඛවෙ, මහ
 නේති; සතිසමෙබ්බාජ්ජිකාසානිසා, සමාති සමෙබ්බාධ්‍යංගයාගේ ප්‍රවානති
 සථානවූ; ධම්මා, ධම්මි කෙනෙක්; අසී, අඤ්ඤානාහ; තත්ථ, ඒ සමාති
 සමෙබ්බාධ්‍යංගයාගේ ප්‍රවානතිසථානවූ ධම්මයන්ති; යොතිසොමනසිකාර
 බහුලිකාරෙ, යොතිසොමනසිකාරය බොහෝසේ පුරුදු කිරීම
 සම්බන්ධවූ; අයමාහාරෙ, මේ ප්‍රත්‍යයතෙමේ; අනුප්පන්නස්සවා
 සතිසමෙබ්බාජ්ජිකාස්ස, නුපත් සමාතිසමෙබ්බාධ්‍යංගයාගේ හෝ;
 උප්පාදය, ඉපදීම පිණිස; උප්පන්නස්සවා සතිසමෙබ්බාජ්ජිකාස්ස,
 උපත් සමාතිසමෙබ්බාධ්‍යංගයාගේ හෝ; භියෙසාභාවාය, නැවත නැවත
 වැඩීම පිණිස; වෙපුලලාය, විපුලකිය පිණිස; භාවනාය, ආසෙවනාය
 පිණිස; පාරිසුරියා, පරිපුරණිභාවය පිණිස; සංවත්තති, පවති; ඉති
 එවං, යන මේ කරුණෙන්; උප්පාදෙ, ඉපදීම; හොති, වේ; තත්ථ, ඒ
 සමාති සමෙබ්බාධ්‍යංගසථානිය යොතිසොමනසිකාර ධම්මයන් අතුරෙන්;
 සතිසෙව, සමාති තොමෝමැ; සතිසමෙබ්බාජ්ජිකාසානිසාධම්මා, සමාති
 සමෙබ්බාධ්‍යංගසථානිය ධම්ම නම්නුසි; යොමනසිකාරෙ, යම් මනසිකාරයක්

ඇද්ද; සො, ඒ මනසකාරය තෙම; වුත්තලකකිණෝයෙව, කියන ලද ලක්ෂණ ඇත්තේ මැයි; තං, ඒ යෝනිසොමනසකාරය; තත්ථ, ඒ සමානි සමොධ්‍යායාසාධාරීය ධර්මයන්හි; බහුලං, බොහෝසේ; පචත්තයනො, පචත්චත මහණහට; සතිසමොඡ්ඤ්ඤිතො, සමානිසමොධ්‍යායාසාධාරීය තෙම; උපපජ්ජති, උපදී;

අපිව, අපරනායෙකුදු කියනු ලැබේ; වත්තාදොධමො, වතුර්විධවූ ධර්ම කෙනෙක්; හෙවත්- වතුර්විධ කාරණ කෙනෙක්; සතිසමොඡ්ඤ්ඤිතො, සමානි සමොධ්‍යායාසාධාරීය; උපාදාය, ඉපදීම පිණිස; සං වත්තනති, පචත්තාහ; සතිසමපජ්ඣායං, සති සමපජ්ඣායෙන් යුක්ත බවය; සිතිනුවණ ඇති බවය (සුසේසි) මුළුසතිපුහලපරිවජ්ජනනා, මුළාවූ (නටුවාවූ) සිති ඇති පුහලන් දුරුකරන බවය; උපසිනසසති පුහලපෙවනනා, එළඹ සිටි සිති ඇති පුහලන් සෙවනා බවය; හදබිමුත්තනා, ඒ සමානිසමොධ්‍යායාසාධාරීය සාධාරීත්වයෙන් නිමනප්‍රවණප්‍රාග්භාර සිත් ඇති බවය; ඉති (ඉමෙ වත්තාදො ධමමො), මේ වතුර්විධ ධර්මයෝයි; හි, විසාරය කෙරෙමි; අභික්ඛන්තාදීසු, අභික්‍රම ප්‍රතික්‍රමාදීවූ; සත්තසුඨානෙසු, සප්තසුඨානයන්හි; සතිසමපජ්ඣායං, සිති නුවණැති බව හෙතුකොට ගෙන; භත්තනික්ඛිත්තකාසද්දෙසෙ, බහාළා බතට හඬා එන කවුඩන් වැනිවූ; මුළුසතිපුහලෙ, නට සිති ඇති පුහලන්; පරිවජ්ජනෙන, දුරු කිරීම් හෙතුකොට ගෙන; තිස්ස දත්තකොර අභයකොර සද්දෙසෙ, තිස්සදත්ත තෙරුන් අභය තෙරුන් වැනිවූ; උපසිනසසති පුහලෙ, එළඹ සිටි සිති ඇති පුහලන්; සෙවනෙන, සෙවන හජන පසිරුපාසන හෙතුකොටගෙන; ඨානනිසජ්ජාදීසු, සිටිම් හිදිම් ඇ ඉරියව්හි; සතිසමුඨාපනත්ථං, සිති උපදවාලීම පිණිස; නිත්තපොණපබ්බාරචිත්තනායව, නිමනප්‍රවණප්‍රාග්භාර සිතැති බව හෙතුකොටගෙන; සතිසමොඡ්ඤ්ඤිතො, සමානි සමොධ්‍යායාසාධාරීය තෙම; උපපජ්ජති, උපදී; පන, පක්‍ෂානතරයෙක් වේ; එවං, යථෝක්ත නසින්; චතුර්තිකාරණෙහි, වතුර්විධවූ කාරණයන් හෙතුකොට ගෙන; උපනතසස, උපත්තාවූ; අසං, ඒ සමානි සමොධ්‍යායාසාධාරීය; භාවනා, භාවනා නොමෝ; අරහත්තමග්ගෙන, රුත්මහ හෙතුකොට ගෙන; පාරිසුරිභානිති, පරිසුරිභාවයයි; පජානාති, ප්‍රකෂීයෙන් දනී.

30. ii ධර්මවිවයසමොඡ්ඤ්ඤිතො පන, ධර්මවිවය සමොධ්‍යායාසාධාරීය වනාහි; (උපාදෙ යන්න හා සමබන්ධ) අත්භිකිකිවෙ, පෙ, පාරිසුරියා සංවත්තනිති, යන; එවං, මේ කාරණයන් හෙතුකොටගෙන; උපාදෙ, ඉපදීම; හොති, වේ; භිකිවෙ, මහණෙනි; කුසලාකුසලා ධමමො, කුශලාකුශල ධර්මකෙනෙක්; පෙ, කණ්ණසුක්ඛසප්පට්ඨානා ධමමො, කළු බදුවූ පාප පුණ්ණධර්ම කෙනෙක්; අත්ථ, ඇත්තාහ; තත්ථ, ඒ කුශලාදී ධර්මයන්හි; යෝනිසොමනසිකාරබහුලිකාදො, යෝනිසො මනසකාරය බොහෝසේ පුරුදු කිරීම් සංඛ්‍යාතවූ; අයමාහාදො, මේ ප්‍රත්‍යය තෙමේ; අනුපනතසසවා ධර්මවිවය සමොඡ්ඤ්ඤිතො, නුපත්

කිරිම දෙවිම රැඳිම පිරිබබ කිරිම ආදියෙන්; බාහිරවනු, බාහ්‍යවස්තු
 තෙමේ; විසදං, පිරිසිදුවූයේ; කාතබ්බං, කටයුතුයි; හි, විඤ්ඤානකෙරෙමි;
 එතස්මිං අඤ්ඤානිකබාහිරවනුමහි, තෙල ආධ්‍යාත්මික බාහ්‍යවස්තුව;
 අවිසදෙ; අපිරිසිදුවූ කල්හි හෝ නොපහන්වූ කල්හි; උප්පනොසු,
 උපන්නාවූ; විතතවෙනසිකොසු, විතතවෙනසිකයන් මධ්‍යයෙහිවූ;
 ඤාණමපි, නුවණද; අවිසදං, කිලිටුවූයේ අපරිසුඛං, අපිරිසිදුවූයේ;
 හොති, වේ; (යථා කිං, කුමක්මෙන්දයත්; ට) අපරිසුඛාති, පිරිසිදුනුවූ;
 දිපකපලලිකවට්ටිතෙලාති, පහන්මලා පහන්වැටි තෙල්; නිස්සාය, නිසා;
 උප්පනාදිපසිබාය, උපන් පහන් සිඵවගේ; ඔභාසොවිය, ආලෝකය
 මෙහි; තෙන, එහෙයින්; වනුවිසදකුසා ධම්මවිවය සමමානඤ්ඤානසු
 උප්පාදය සංවතතතිති, සංවතතතිසි; වුතනං, කියනලදය.

30. iii ඉන්ද්‍රියසමනාපවිපාදනා නාම, ඉන්ද්‍රියයන්ගේ සමබව
 පිළියෙලකිරීම නම්; සමාදිනං ඉන්ද්‍රියානං, ශ්‍රවණදිවු ඉන්ද්‍රියධමුත්තේ;
 සමභාවකරණං, සමබව කිරීමයි; හි, විඤ්ඤාන කෙරෙමි; අස්ස, ඒ මහණ
 හුගේ; සබ්බිත්ථියං, ශ්‍රවණින්ද්‍රිය තෙමේ; සචෙ, ඉදින්; බලවං හොති, බලවත්
 වූයේ වේද; ඉතරුති, තදිතරවූ විශේෂීන්ද්‍රියාදීහු; මන්දාති, ලස්වූහුවේද්ද;
 (බෙලහිතයහුව වේද්ද යුග්ගේසි) තතො, එහෙයින්; විරිසිත්ථියං, විශේෂීන්ද්‍රිය
 තෙමේ; පහගහකිච්චං, ප්‍රග්‍රහ කාතාය; හෙවත්- උප්පනානිකාතාය;
 සතිත්ථියං, සමාතිත්ථිය තෙමේ; උප්පානකිච්චං, අරමුණෙහි වැටහිමිකිස;
 සමාබිත්ථියං, සමාබිත්ථිය තෙමේ; අවිකෙපකිච්චං, අවිකෙප නම්ලද
 සන්තිදිමි කිස; පඤ්ඤාත්ථියං, ප්‍රඥාත්ථිය තෙමේ; දස්සනකිච්චං, දර්ශන
 කාතාය; කාතුං, කරන්ට; නසකෙකාති, නොහැක්කේසි; තස්මා,
 එහෙයින්; තං, ඒ ශ්‍රවණින්ද්‍රිය තෙමේ; ධම්මසභාවපච්චෙකිකිණිතවා,
 ධම්මසභාවය මෙනෙහි කිරීමෙන් හෝ; යථා, යම් කරුණෙකින්; මනසි
 කරෙතො, මෙනෙහි කරනුවහට; බලවංජාතං, (ශ්‍රවණින්ද්‍රිය) බලවත්
 වේද; තථා, ඒ කරුණෙන්, අමනසිකාරෙන වා, මෙනෙහි නොකිරීමෙන්
 හෝ; භාපෙනබ්බං, පිරිහෙළිය යුතුයි; එත්ථ, තෙල ශ්‍රවණවගේ බලවත්
 බව පිරිහෙළීමෙහි; වකකලිත්ථෙරවනුව, වකකලි තෙරුන්ගේ කථා
 වස්තුවද; නිදස්සනද සාධක සි; සචෙපන, ඉදින් වනාහි; විරිසිත්ථියං,
 විශේෂීන්ද්‍රිය තෙමේ; බලවං හොති, බලවත්වූයේ වේද; අථ, එකල්හි;
 සබ්බිත්ථියං, ශ්‍රවණින්ද්‍රිය තෙමේ; අධිමොකකිච්චං, අරමුණෙහි නිශ්චයා
 කාරයෙන් උපදනා අදහන කිස; කාතුං, කරන්ට; නෙවසකෙකාති,
 නොම හැකිවෙයි; ඉතරුති, තදිතරවූ සමාතිත්ථියාදීහු; ඉතරකිච්ච
 හෙදං, අතික් අතික් වැටහිමි ඇ කාතාය විශේෂය; කාතුං, කරන්ට;
 නසකෙකාතාති, නො හැකිවෙත්; තස්මා, එහෙයින්; තං, ඒ විශේෂීන්ද්‍රිය
 තෙමේ; පස්සධාදිභාවනාය, ප්‍රශ්නධි සංඛොධ්‍යඛනාදි භාවනා වශයෙන්;
 නොහොත්- ප්‍රශ්නධිසංඛොධ්‍යඛනාදි භාවනාව කරණකොට ගෙනැ;
 භාපෙනබ්බං, පිරිහෙළිය යුතුයි; තත්‍රාපි, තෙල විශේෂීන්ද්‍රියයාගේ බලවත්
 බව පිරිහෙළීමෙහිද; සොණත්ථෙරවනුව, සොණ සථවිර වස්තුව; දස්සෙ
 තබ්බං, දැක්විය යුතුයි; එවං, යථොක්ත නයින්; සෙසෙසුපි, අවශේෂවූ

විශේෂීන්ද්‍රියාදීන් අතුරෙහුද; එකසු, එක් ඉන්ද්‍රියයක්හුගේ; බලව
හාවෙසති, බලවත් බව ඇති කල්හි; ඉතරෙසා, තදිතර ඉන්ද්‍රියයන්ගේ;
අත්තනො කිලෙවසු, තම තමා අයත් කටයුතුවල; අසමත්තා, නො
සමත් බැව් නොමෝ; වෙදිනබ්බා, දතයුත්තියැ; විසෙසනොපත,
විශේෂ වශයෙන් වනාහි; එත්, මේ ඉන්ද්‍රියයන් අතුරෙන්; සමාපක්ඛං
නා, ශ්‍රමා ප්‍රඥ ඉන්ද්‍රියයන්ගේද; සමාධිවිරියානඤ්ච, සමාධිවිශ්වී ඉන්ද්‍රිය
යන්ගේද; සමනං, සමන්තය; (පණ්ඩිතා, පඬුවෝ; ට) පසංසනති, පසසත්;
හි, ඒ එසේමැයි; බලවසමො, බලවත් ශ්‍රමාඇත්තාවූ; මඤ්ජුකෙසු, මඤ
නුවණැත්තාවූ පුහුල්තෙම; මුඛපසනො හොති, මුගධ ජනයා
කෙරෙහි ප්‍රසන්නවූයෙක් වේ; නොහොත්- මුසු වූ ගුණ විරහිතවූ
ජනයා කෙරෙහි ප්‍රසන්නවූයෙක් වේ; අවනුසමං, නො පැහැදිය යුතුවූ
වස්තුවෙහි; පසිදති, පහදී; බලවපක්ඛං, බලවත් ප්‍රඥ ඇත්තාවූ;
මඤ්ජුකෙසු, මඤ සාද්දහ ඇත්තාවූ පුහුල් තෙම; කෙරුපිකපක්ඛං,
කෙරුපිකපක්ඛය; හජති, බෙජෙයි; නොහොත්- කෙරුපිකපක්ඛං,
කෙරුපික ජනයන්ගේ පක්ඛයට; හජති, යෙයි, වදනෙයි; හෙසජ්ජ
සමුඝිතො, බෙහෙත් හෙතුකොටගෙනැ නැංගාවූ; රොගොපිය, රොග
යක් මෙන්; අතෙකිවෙජාහොති, පිළියම් කටැව් නූවූයේ වේ; චිත්තපාද
මතෙතනෙව, සිත ඉපදුන පමණෙකින් මැ; කුසලං හොතිති, කුසල්වේ
යයි; අභිධම්මා, නොමහදිව; දුතාදිති, දුතාදිවූ; පුක්ඛං, පිත්;
අකරෙතො, නොකරන්නේ වැ; නොහොත්- නොකරන්නාවූ
කෙරුපික ජනතෙම; තිරයෙ, තරකයෙහි; උපපජ්ජති, උපදී; උභින්නං
පත, උභය ශ්‍රමා ප්‍රඥෙන්ද්‍රියයන්ගේ; සමනාය, සමන්තය හෙතු කොට
ගෙනැ; වනුසමංයෙව, පැහැදියයුතු බුද්ධි වස්තුවෙහිම; පසිදති,
පහදී; පත, පක්ඛානතරයෙක් කියනු ලැබේ; බලවසමාධිං, බලවත්වූ
සමාධිය ඇති; මඤ්ජුකෙසු, ලස්වූ විශ්වීය ඇති මහණහු; සමාධිසු,
සමාධියගේ; කොසජ්ජපක්ඛනතා, කොසජ්ජපක්ඛය අයත්වන බැවින්;
කොසජ්ජං, කොසජ්ජ තෙමේ; අධිභවති, මසී; බලවවිරියං, බලවත්වූ
විශ්වීය ඇති; මඤ්ජුකෙසු, ලස්වූ සමාධිය ඇති මහණහු; විරියසු,
විශ්වීයාගේ; උඛච්චපක්ඛනතා, ඉඛච්ච පක්ඛය අයත්වන බැවින්;
උඛච්චං, ඉඛච්චන යන මේ; අධිභවති, මසී; (යොජනාවෙහි මෙයට
වෙනස්ව දක්නා ලැබේ තේ කියෙයැ යත් බලවසමාධි, බලවත්වූ
සමාධි තෙමේ; මඤ්ජුකෙසු සමාධිසු, ලස්වූ විශ්වීය ඇති සමාධියගේ;
කොසජ්ජපක්ඛනතා, කොසජ්ජ පක්ඛයෙහි වන බැවින්; කොසජ්ජං,
කොසජ්ජය; අධිභවති, ඉක්ම පවත්වයි; බලවවිරියං, බලවත්වූ විශ්වීය
තෙමේ; මඤ්ජුකෙසු, ලස්වූ සමාධිය ඇති විශ්වීයාගේ; උඛච්ච
පක්ඛනතා, ඉඛච්චපක්ඛයෙහි වන බැවින්; උඛච්චං, ඉඛච්චන ය; අධි
භවති, ඉක්ම පවත්වයි; මෙයේ යොජනා නසින් පෙළ හා අරුත් විශකණ
දතයුතුයි X) විරියෙන සංයොජිතො, විශ්වීය හා සමකොටැ යොදන
ලද්දවූ; සමාධි පත, සමාධිතෙම වනාහි; කොසජ්ජං, කොසජ්ජයෙහි;
පතිතුං, හිමට; නලබ්බති, නොලැබෙයි; සමාධිනාසංයොජිතං, සමාධිය

හා සමකොට යොදනලද්දවූ; විරියං, විය්‍යාය නෙමේ; උඛ්චෙව, ඔබ්බනා
 යෙහි; පතිතුං නිමට; නලබ්බති, නොලැබෙයි; හි, යම් හෙයකින්;
 උභයසමාය, විය්‍යාසමාධි දෙදෙනාගේ සමවිම හෙතුකොට ගෙනා;
 අප්පණානොති, අපීණා නොමෝ වේද; නසමා, එහෙයින්; තද්දහයමපි,
 ඒ විය්‍යාසමාධිවයද; සමංකාතබ්බං, සමවූවනු කළුයුතු; අපිට, අනික්
 නයෙකුදු ඇත්; සමාධිකම්මකස්ස, අපීණා සමාධි භාවනා කම්මයෙහි
 නියුක්තවූ මහණහට; බලවති සඬාපි, බලවත්වූ ශ්‍රඩා නොමෝත්;
 වට්ඨති, වටනේයි; (“බලවට්ඨති සඬා වට්ඨති” යි මුළු ව්‍යාඛ්‍යානයෙහි
 ගෘහිතපාඨයන් දැක්වූ අවයව නොයෙදේ) එවං, එකාග්‍රතා බලවත්
 භාවයෙන්; නොහොත්- එසේ ඇති කල්හි; සො, ඒ අපීණාසමාධි
 භාවනා කම්මයෙහි නියුක්තමහණනෙමේ; අද්දහනො, අරමුණු අදහ
 නුයේවැ; ඔකපෙපනො, අරමුණුකරු නැබුරුවනුයේවැ; අප්පණං,
 අපීණාවට; පාපුණ්ණියාති, පැමිණෙන්නේයි; සමාධිපඤ්ඤාසුපන, සමාධි
 ප්‍රඥවත් හෙවත් සමථවිද්දීනාවත් අනුරේඛන වනාහි; සමාධිකම්මකස්ස,
 සමථ භාවනාකම්මයෙහි නියුක්ත මහණහට; බලවති, බලවත්වූ;
 එකග්‍රතා, එකාග්‍රතා නොමෝ; වට්ඨති, වටනේයි; හි, ඒ සැබව; එවං,
 ඒ එකාග්‍රතා බලවත් භාවයෙන්; නොහොත්- එසේ ඇති කල්හි; සො,
 ඒ සමථ භාවනාකම්මයෙහි නියුක්ත මහණනෙම; අප්පණං, අපීණාවට;
 පාපුණාති, පැමිණෙයි; විපස්සනාකම්මකස්ස, විද්දීනා භාවනාකම්මයෙහි
 නියුක්තවූ මහණහට; බලවති, බලවත්වූ; පඤ්ඤා, ප්‍රඥනොමෝ; වට්ඨති,
 වටනේයි; හි, ඒ සැබව; එවං, ඒ ප්‍රඥා බලවත් භාවයෙන්; නොහොත්-
 එසේ ඇති කල්හි; සො, ඒ විද්දීනාභාවනා කම්මයෙහි නියුක්තවූ මහණ
 නෙම; ලක්ඛණපටිවේධං, අනිත්‍යාදී ලක්ෂණ ප්‍රතිවේධයකිරීමට;
 පාපුණාති, පැමිණෙයි; උභින්නාපන, උභය සමාධි ප්‍රඥවත්ගේ
 වනාහි; සමතාය, සමත්වය හෙතුකොටගෙනා; අප්පණං, අපීණානොමෝ;
 හොතියෙව, වේමැයි; සතිපන, සමාතිනොමෝ වනාහි; සබ්බත්ථ, ඇම
 තන්හි; (සියලු කවයුතුවල යුග්ගය) බලවති, බලවත්වූවා; වට්ඨති,
 වටනේයි; හි, යම් හෙයකින්; සති, සමාති නොමෝ; විතතං, සිත;
 උඛ්චෙවසක්කිකානං, ඔබ්බනායාගේ උත්තයෙහි වූ; සඬාපිටියපඤ්ඤානං,
 ශ්‍රඩාවිසරී ප්‍රඥවත්ගේ; වසෙන, ශක්ති වශයෙන්; උඛ්චෙවපානතො,
 ඔබ්බනායෙහි නිමෙන්; (රක්ඛති, රකිද;) කොසල්පකඛිකෙන, කොෂිද්ද
 යාගේ පක්ෂයෙහිවූ; සමාධිනාව, සමාධිය හෙතු කොටගෙනා; කොසල්ප
 පානතො, කොෂිද්දයෙහි නිමෙන්; රක්ඛති, රකිද; නසමා, එහෙයින්;
 සො, ඒ සමාති නොමෝ; සබ්බබ්‍රහ්මස්ස, සියලු සුප්පව්‍යස්සන්තයන්හි;
 ලොණධූපනංවිස, ලුණු ලැමක්මෙන්ද; සබ්බරූපකිවෙවසු, සියලු රූප
 කාත්‍යයන්හි; සබ්බකම්මකඅමවෙවාවිසව, සමස්ත රූප කාත්‍යයන්හි
 නියුක්තවූ ඇමතිසක්ත මෙන්ද; සබ්බත්ථ, විතතායනනවූ සියලු කාත්‍ය
 යන්හි; ඉච්ඡිතබ්බං, කැමැතිවිය යුත්තියැ; තෙන, එහෙයින්; සතිවපන,
 සප්ප පග්ගනනිග්ගහොහොතිති, හොතියි; ආහ, (සිවුපිලිසිඹියාපත්
 රාත් නාසෙන් මහතෙරුන් වහන්සේ) වදළුසේක; සතිවපන, සමාති

තොමෝ වනාහි; (වගබද වාක්‍යාරම්භයෙහි වැවේ) සබ්බජිකා, සියලු කවසුතු වල පවත්නියයි; භගවතා, භගවත්තු විසින්; වුත්තා, වදාරන ලද්දය; කිං කාරුණා, කවර හෙයින්ද; හි, යම්හෙයකින්; විත්තං, සිත තෙමේ; සතිපට්ඨරණා, සිතිය පිළිසරණ කොට ඇත්තේද; සතිව, සිතියත්; ආරක්කපච්චපඨානා, ආරක්‍ෂාවම වැටහිමි වනුද; නොහොත්- ආරක්‍ෂාවම වැටහිමි ඇත්තේද; සකියාවිතා, සිතියෙන් වෙන්වැ; විත්තංසු, සිත්තුවේ; පඤ්ඤානුගතො, ප්‍රග්‍රහනිග්‍රහය තෙමේ; (අනුබල දීම පිරිහෙමි යුග්ගේ) හොති, වේද; ඉති, එහෙයින්.

30. iv දුප්පඤ්ඤාපුග්ගලපට්ඨජනං නාම, දුප්පඤ්ඤාපුග්ගලයන් දුරු කිරීම නම්; ඛනාදිභෙදෙ, සකඛාදීන් ප්‍රභෙදවත්වූ පයඝාපතිධම්මයෙහි; අනොගාලිතපඤ්ඤානං, බැස නොගත් නුවණ ඇති; දුමමධිපුග්ගලානං, අඤ්ඤාපුග්ගලයන්; ආරක්කපට්ඨජනං, දුරින් දුරලීමයි; **පඤ්ඤාපුග්ගලසෙවනා නාම,** නුවණැති පුග්ගලන් සෙවනය කිරීම නම්; සම පඤ්ඤාසලකකණපරිග්‍රහානිකාය, සම පණස් ලකුණු පිරික්සීමට සමවිට; නොහොත්- සම පණස් ලකුණු පිරිසිදු දන්නාවූ; උදයබ්බයපඤ්ඤාය, උදයව්‍යය ඥානයෙන්; සමන්තාගතපුග්ගලසෙවනා, සමන්තිතවූ පුග්ගලයන් සෙවන කිරීමයි; **ගමහිරඤ්ඤාණවර්ග පච්චවෙකකිණා නාම,** ගමහිර ඥානප්‍රවෘත්ති ප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂාව නම්; ගමහිරෙසු, ගැඹුරුවූ; ඛනාදිසු, සකඛාදීන්හි; පච්චත්තාය, පැවැත්තාවූ; ගමහිරපඤ්ඤාය, ගැඹුරුවූ ප්‍රඥාවෙන්; පභෙදපච්චවෙකකිණා, වෙනස ප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂා කිරීමයි; **තදබ්බුත්තනා නාම,** තදබ්බුත්තනා නම්; ඨානතිස්සජාදිසු, සිරිමිහිදිම ඇ ඉරියව්හි; ධම්මවිවයසමොධානිකාය සමුඨාපනත්ථං, ධම්මවිවය සමොධානිකාය උපදවාලීම පිණිස; නිත්‍යපොණ්ඩාරවිත්තනා, නිත්‍යප්‍රවණ්ඩාරවූ සිත් ඇති බවයි; එවං, මෙකී කරුණෙන්; උප්පත්තංසු, උපන්නාවූ; අස්සපන, ඒ ධම්මවිවය සමොධානිකායෙන් වනාහි; අරහත්තමයෙන, රත්මග හෙතුකොට ගෙන; භාවනා, ආසෙවනා තොමෝ; පාරිසුරි, සමුපුණි වන්නී; හොතිති, වෙයයි; පජා නාති, සමයක් ප්‍රකාරයෙන් දනී.

* සකඛාදිප්‍රච්චනපාලියෙන් අම්බ සකඛාදීන්ගේ අම්බසි කරුණු කොට “ඛනාදිපෙ විපස්සනානං අත්ථසන්තිසිත පරිපුච්ඡා බහුලතා” යි කීහ. ඒ අවිනිශ්චිත ග්‍රහණයෙන් ප්‍රච්චන පාලිය ඇසුරු කලාටු අම්බ පිළිවිසීම යම්සේ ප්‍රඥප්තිලාභය පිණිස පවත්නිද ප්‍රච්චන පාලියෙන් මුක්තවූ පච්ඡා තොමෝ එසෙයින් ප්‍රඥප්තිලාභය පිණිස නොපවත්නියයි දක්වා. කියේ මැනෝ **ඛනාදිපාලියා අනෙකා ඛනාදිනං අනෙකාති** කවා ආග ඛනාදිපෙ විපස්සනානං අත්ථ සන්තිසිත පරිපුච්ඡා බහුලතාති තෙන පාලිමුත්තකපුච්ඡා න තථා පඤ්ඤාසංවත්තනිකා යථා අත්ථ පරිපුච්ඡාති දස්සෙති (මු.වි.) නෙනාති අත්ථසන්තිසිතග්‍රහණෙන (අ.වි.)

* වහන්සාලාඤ්ඤා මද බැවින් හෙවත් ප්‍රත්‍යය වශයෙන් දුබලවන බැවින් අබ්බාතාඤ්ඤාගේ ස්වකීය ස්වකීය කාන්‍යයෙහි අසම්ප්‍රිතාව මෙන් විශේෂීන්ගේද ස්වකීය ස්වකීය කාන්‍යයෙහි අසාම්ප්‍රිතා කියනලදී. මෙදසුනු මෘදුකතා අග්නිජාලාදීසු ආපොඛාතු ආදිනංවිස විරියාදිනං සක්චෙව සමන්තාචුත්තං (මු. පි.) පච්චය වසෙන දුබ්බලතාවො මෘදුතා

* “බලවසමාධිං පන මනුච්චිසංපෙඤ්ඤාවං අබිභවති” යන පාඨය අභියෝජනාවේ අත් පරිද්දෙකින් පිහිටිවා බලව සමාධි පනාති පදං අභිභවති පදෙ කතතා, මනුච්චිය සමාධිසංඝාති පදං කොසජ්ජපකඛතතා ති පදෙ සමබ්බො, මනුච්චියං එතස්ස සමාධිසංඝාති මනුච්චියො, මනුච්චියොව සො සමාධිවාති මනුච්චියසමාධි කොසජ්ජනති පදං අබිභවතිති පදෙ කමිමං, අබිභවතිති අබිකා පවතෙනති, බලව විරියනති පදං අබිභවතිති පදෙ කතතා, මනුච්චි සමාධි එතස්ස විරියසංඝාති මනුච්චියො මනුච්චියොව තං විරියසංඝාති මනුච්චියොවිවිරියංසි යොජ්නයි.

31

i. විරිය සමමානකුසලං “අජ්ඣතිකඛවෙ ආරමහබාතු නික්කම බාතු පරිකමබාතු, තත්ථ සොතිසොමනසිකාරබ්බුලිකාගේ අසමානාගේ අනුප්පන්නස්සවා විරිය සමමානකුසලං උප්පාදස් උප්පන්නස්සවා විරිය සමමානකුසලං හිසොනාභාවාස වෙසුලාස භාවනාස පාටිසුසිසා සංවතනතිති” එවං උප්පාදෙ තොති.

අපිව එකාදස් බම්මා විරිය සමමානකුසලං උප්පාදස් සංවතනනති අපාසහස්පච්චවෙකඛණනා ආතිසංසදස්සාවිනා ගමන විපිට්ඨවෙකඛණනා පිණ්ඩපානාපවාසනනා දුස්සමහතනපච්ච වෙකඛණනා සංචුමහතනපච්චවෙකඛණනා ජනිමහතනපච්ච වෙකඛණනා සමුහමචාරිමහතනපච්චවෙකඛණනා කුසිනසුගහලපටි වජ්ජනනා ආරබ්විජිසසුගහලසෙවනනා තදබිමුත්තනනාති.

ii තත්ථ තිරසෙසු පඤ්චවිධ බ්බුත කමම කාරණනාපඝාස මහාදුකඛං අනුභවන කාලෙපි තිරජ්ජානසොතිසං ජලකම්ප කුමිනාදිති ගතිත කාලෙපි පාවන කණ්ටකාදිසහාරවිතුන්තස්ස පන සකච්චන්තාදිකාලෙපි පෙනතිවිසසෙ අනෙකානිපි වස්ස සහස්සාති එකං බුබුන්තරමපි බුප්පිපාසාති ආතුරිතුනකාලෙපි කාල කඤ්ඤික අසුරෙසු සසිහස්ව අසිති තත්ථපමාණෙන අසිවමමතෙන නෙව අත්තභාවෙන වාතාතපාදිදුකඛානුභවනකාලෙපි නිසක්කා විරියසමමානකුසලං උප්පාදෙතුං, අසමෙව තෙ හිකඛු! කාලො විරිය කරණාසාති එවං අපාසහස් පච්චවෙකඛනනස්සපි විරියසමමානකුසලං උප්පජ්ජති, නිසක්කා කුසිතෙන නවලොකුත්තරබම්මා ලඞුං ආරබ්විජිසෙතෙව සක්කා, අසමාතිසංසො විරියස්සාති එවං ආති සංසදස්සාවිනොපි උප්පජ්ජති, සබ්බබුබු පච්චකඛබුබු මහාසාවතෙ

හෙව නෙ ගතමගෙනා ගතනබ්බා, සොච න සකකා කුසිනෙන
ගතතුනති එව. ගමන විපි. පච්චෙක්ඛනනසාපි උපපජ්ජති, සෙ
න. පිණ්ඩපානාදිති උපඝනනති ඉමෙ තෙ මනුස්සා නෙව ඤානකා
න දුස්සංකමකාදිති නාපි න. නිස්සංස ජීවිස්සාමාති තෙ පණිනාති
පිණ්ඩපානාදිති දෙනති, අඵබ්බො අනතනො කාදනං මහපථලනං
පච්චාසිංසමානා දෙනති, සංඛාරපි අසං ඉමෙ පච්චසෙ පරිභුඤ්ජනා
කාසද්ධිබ්බලො සුඛං විහරිස්සතිති න එවඤ්ච සමපස්සනා තුස්සං
පච්චසා අනුඤ්ඤානා, අඵබ්බො අසං ඉමෙ පරිභුඤ්ජමානො සමණ
බමම. කතො චචදුක්ඛතො මුච්ඡිස්සතිති තෙ පච්චසා අනුඤ්ඤානා,
සොද්ගති තං කුසිනො විහරනො න න. පිණ්ඩපානං අපවාසිස්සති,
ආරබ්විට්ඨස්සෙව හි පිණ්ඩපානාපවාසනං නාම හොතිති එව.
පිණ්ඩපානාපවාසනං පච්චෙක්ඛනනසාපි උපපජ්ජති මහාමිත්ත
කෙරස්ස විස.

iii පේඨෙකිර කස්සකලෙණ නාම පච්චසති, නස්ස ච
ගොචරගාමෙ එකා මහා උපාසිකා පේරං පුත්තං කතා පච්ඡගගති,
සා එකදිවසං අරඤ්ඤං ගච්ඡන්ති බිහරං ආහ “අමම! අසුකස්මි.
ඨානෙ පුරාණ තණ්ඩුලා අසුකස්මි. බිරං අසුකස්මි. සප්පි අසුකස්මි.
එණ්ණං, නච භාතිකස්ස අසාමිත්තස්ස ආගතකාලෙ භතතං
පට්ඨා බිරසප්පි එණ්ණෙනති සබ්බං දෙති තඤ්ච භුඤ්ජස්සාතිති”
“තං පන කි. භුඤ්ජස්සාසි අමමාති, අහං පන හිස්සො පක්ඛං
පාටිවාසික භතතං කඤ්ඤස්සෙහ භුත්තාමහිති, දිවා කිං භුඤ්ජස්සාති
අමමාති, සාක පක්ඛං පක්ඛපිට්ඨා කණ්ණණ්ඩුලෙති අමබ්බසාගං
පට්ඨා ධපෙති අමමාති,” පේඨෙ විවරං පාරුපිට්ඨා පත්තං නිහ
රනොච නං සද්දං සුචා අත්තානං බවදි “මහා උපාසිකා කිර
කඤ්ඤස්සෙහ පාටිවාසිකභතතං භුඤ්ජ, දිවාපි කණ්ණණ්ඩුල
සාගං භුඤ්ජස්සාති, තුස්සං අත්ථාස පන පුරුණ තණ්ඩුලාදිති
ආවිකරති, නං නිස්සංස බොපනෙසා නෙව බෙත්තං න චක්ඛං
න භතතං න චක්ඛං පච්චාසිංසති, නිස්සො පන සමපනතිස්සො
පත්ථසමානා දෙනති, තං එතිස්සානා සමපනතිස්සො දුතුං සක්ඛිස්ස
සිති?” අසං බො පන පිණ්ඩපානො නස්ස සත්තෙන සද්දස්සෙහ
සමොත්තෙන නසකකා භුඤ්ජතුනති පත්තං එවිකාස පක්ඛපිට්ඨා
ගණ්ණිකං මුඤ්චිට්ඨා නිවත්තෙතට්ඨා කස්සකලෙණමෙව ගතට්ඨා
පත්තං හෙඝාමස්සෙව විවරං විවරවංසෙ ධපෙට්ඨා අරහත්තං අපා
පුණිට්ඨා නතිකරමස්සාමති විට්ඨං අබ්බතට්ඨා නිසීදි, දිසරත්තං
අප්පමත්තො හුට්ඨා නිවුත්ථිකඤ්ච විපස්සනං චබ්බිට්ඨා පුරෙහත්ත
මෙව අරහත්තං පට්ඨා විකස්මානමිවපදුමං මහාබිණ්ණස්සො සිත්තං
කතෙත්තොච නිසීදි, ලෙණ්ණොචාරෙ රුක්ඛමහි අබ්බතට්ඨා දෙවනා:-

නමො තෙ පුරිසාප්ඤ්ඤා නමො තෙ පුරිසුත්තම,
ස්සං තෙ ආසවාබිණ්ණා දක්ඛිණ්ණස්සොසි මාරිසාති,

උදනං උදනෙධා “හතෙන පිණ්ඩාස පටිඝානං තුමහාදිසානං අරහත්තානං හික්ඛං දධා මහලලාභිජාසො දුක්ඛා මුච්ඡිස්සන්තිති” ආහ. ථෙරෙ උඝතිධා වාරං විවරිධා කාලං බලොකෙහෙනා පානොසෙවාති ඤාධා පත්තවිවරමාදාස ගාමං පාවිසි. දුරිකාපි හත්තංසමපාදෙධා ඉදානි මෙ භානා ආගමස්සති ඉදානි ආගමස්ස තිති වාරං විවරිධා බලොකසමානා නිසිදි, සා ථෙරෙ ඝරවාරං සමපතෙන පත්තං ගතෙධා සප්පිඨාණ්ඩසොජ්ජනස්ස බිරපිණ්ඩපා නස්ස පුරෙධා හතෙඨ ධපෙසි, ථෙරො සුබ්බොහානුති අනුමොදනං ඤාධා පක්ඛමි, සාපි නං බලොකසමානා අඝාසි, ථෙරස්සති නද අතිවිස පටිසුඛො ජවිවණෙණා අහොසි විප්පසගනාති ඉදානි මුඛං බකිනාමුත්තනාලපක්ඛං විස අතිවිස විරොවිඤ්ඤා, මහා උපාසිකා අරඤ්ඤා ආගන්ධා කිං අමම භාතිකො තෙ ආගතොති පුච්ඡි, සා සබ්බං නං පවන්ති. ආරොවෙසි, උපාසිකා අජ්ජමෙ පුත්තස්ස පබ්බජ්ජනිවචං මන්තං පත්තන්ති ඤාධා අගිරමති තෙ අමම භානා බුබ්බසාසනෙ න උක්ඛණ්ඩතිති ආහ.

iv මහත්තං ථො පතෙනං සඤ්ඤාදාසජ්ජං සද්දං සත්ත අරිස බනාති නාම, නං නසක්ඛා කුසිනෙන ගතෙතුං, ස්ථාති විප්පටි පත්තං පුත්තං මානාපිනගෙ අසං අමහාකං අපුත්තොති පටි බාහිරං කතෙන්නති සො තෙසං අවචසෙන දාසජ්ජං නලහති එවං කුසිනොපි ඉදං අරිසබන දාසජ්ජං ලහති ආරබ්චිට්ඨොව ලහතිජ් දාසජ්ජමහත්තං පවච්චෙක්ඛතොපි උප්පජ්ජති, මහාබොපන ගෙ සන්ධා, සඤ්ඤා හි තෙ මාතුකුච්ඡිසමි. පටිසංකිගණන කාලෙදි අගිතික්ඛමතෙපි අගිසමෙබාධිසමපි ධම්මවක්ඛාසවත්තන-සමක පාටිභාරිස- දෙවොරොහණ- ආසුසඛාරවොස්සජ්ජනෙසුපි පටි නිබ්බානකාලෙපි දසසක්ඛසිලොක්ඛාතු කමෙපි සුත්තනතු තෙ එවරුපස්ස සඤ්ඤා සාසනෙ පබ්බජ්ජා කුසිනෙන හවිතුන්ති එවං සඤ්ඤමහත්තං පවච්චෙක්ඛතොපි උප්පජ්ජති, “ජනිසාපි ඤං ඉදානි න ලාමකජනිකොසි, අසමිතිනාස මහාසමමනපවෙණ්සා ආගතෙ බක්ඛාකර්ජවංසෙ ජනො සිටිසුඛොදන මහාග්ජස්සව මහාමාසා දෙවිසාව නත්තා ගුහුලහද්දස්ස කතිඝො නසා නාම එවරුපෙන ජිනපුතෙන නුධා නසුන්තං කුසිනෙන විහරිතුන්ති” එවං ජනි මහත්තං පවච්චෙක්ඛතොපි උප්පජ්ජති, සාරිපුත්තමොග්ගලානා වෙච අසිතිමහාසාවකා ව විටිසෙතෙව ලොකුත්තරධම්මං පටි විජ්ඣංසු, භවං එතෙසං සබ්බමචාරිතං මග්ගං පටිපජ්ජසි නපටි පජ්ජසිති? එවං සබ්බමචාරිමහත්තං පවච්චෙක්ඛතොපි උප්පජ්ජති, කුච්ඡිං පුරෙධා සිත අජ්ඣරසදිසෙ විස්සංඝකාසික වෙනසිකවිටිසෙ කුසිනපුගලෙ පටිවපජ්ජන්තස්සාපි ආරබ්චිට්ඨො පටිනිනෙන පුගලෙ සෙවන්තස්සාපි ධාන නිසජ්ජාදිසු විටිසුප්පාදනස්මි. නිග්ග පොණ්පබ්බාර වින්තස්සාපි උප්පජ්ජති, එවං උප්පත්තස්ස පත්තස්ස අරහත්තමග්ගෙන භාවනා පාරිසුරි හොතිති පඤ්ඤාති.

31. i විරියසමෝඤ්ඤාඛිංසා, විරියසමෝඤ්ඤාඛිංසායානේ; (උප්පාදො යන්න හා සමබ්බන්ධ) භික්ඛවො, මහණෙනි; ආරමාදානා, ආරමාදානා නම් ලද විරියයෙක්; නික්ඛමධානා, නික්ඛමධානා නම් ලද විරියයෙක්; පරක්ඛමධානා, පරක්ඛමධානා නම් ලද විරියයෙක්; අප්පි, අත; තත්ථ, ඒ ආරමාදානාදීන්හි; යොනිසොමනස්සාරබ්බලිකාතො, යොනිසොමනස්සාරය බොහෝසේ පුරුදු කිරීම් සම්බන්ධවූ; අයමානාතො, මේ ප්‍රත්‍යය තෙමේ; අනුප්පන්නාසංවා විරියසමෝඤ්ඤාඛිංසා, නුප්පත් විරිය සමෝඤ්ඤාඛිංසායානේ හෝ; උප්පාදො, ඉපදීම පිණිස; උප්පන්නාසංවා විරිය සමෝඤ්ඤාඛිංසා, උපත් විරිය සමෝඤ්ඤාඛිංසායානේ හෝ; භියෙසාභාවාය, නැවත නැවත වැඩීම පිණිස; වෙපුලලාය, විපුලකිය පිණිස; භාවනාය, ආසෙවනාය පිණිස; පාරිපුරියා, පරිපුරණි භාවය පිණිස; සංවත්තනි, පවති; ඉති එවා, මෙකී පරිද්දෙන් උප්පාදො, ඉපදීම; හොති වේ.

අපිව, අනිත්තයෙකුදු කියනු ලැබේ; එකාදසධම්මා, එකොළොස් ධම්මෙනෙක්; විරියසමෝඤ්ඤාඛිංසා, විරියසමෝඤ්ඤාඛිංසායානේ; උප්පාදො, ඉපදීම පිණිස; සංවත්තනනි, පවත්නාහ; අපායභය පච්චවෙකිණිනා, අවාසි ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා කරණ බවය; ආනිසංසදස්සාවිතා, විරියයානේ අනුසස් පල දක්නා සුලු බවය; ගමන විචි පච්චවෙකිණිනා, බුදු පසේබුදු අරිසව්වන්ගේ ගමන් මග ප්‍රත්‍යවෙක්ෂාකරණ බවය; පිණ්ඩපාතාපවායනතා, පිණ්ඩපාත භෝජනයට පුදන බවය; හෙවත්-පිණ්ඩපාත භෝජනයට ගරු බුහුමන් කිරීමය; දොස්සමහත්තපච්ච වෙකිණිනා, දොස්සමහත්ත ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා කිරීමය; සජ්ජමහත්ත පච්චවෙකිණිනා, ශාස්තෘවූ සජ්ජයන් වහන්සේගේ මහත් බව ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා කිරීමය; ජාතිමහත්තපච්චවෙකිණිනා, ජාතියගේ මහත්බව ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා කිරීමය; සබ්බමහත්තපච්චවෙකිණිනා, සබ්බම සරුන්ගේ මහත්බව ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා කිරීමය; කුසිතපුග්ගලපරිවර්ජනතා, කම්මැලිවූ පුද්ගලන් දුරුකරන බවය; ආරාධි විරිය පුග්ගලසෙවනතා, පටන්ගත් වැර අති පුද්ගලන් සෙවනා බවය; තදබ්බුත්තතා, ඒ විරිය සමෝඤ්ඤාඛිංසායෙහි නැවුරුවන බවය; ඉති, (ඉමෙඑකාදසධම්මා), මේ එකොළොස් ධම්මෝයි.

31. ii තත්ථ, ඒ අපායභය ප්‍රත්‍යවෙක්ෂණාදිවූ එකොළොස් ධම්මන් අතුරෙන්; තිරියෙසු, එක්සිය සතිය් තරකයන්හි, පඤ්චවිධබ්බිකා කමම කාරණතොපඨාය, පඤ්චවිධ බ්බිකා නම් ලද කම් කටුල්ලෙහි පටන්; මහාදුක්ඛා, ඉමහත්දුක; අනුභවනකාලෙපි, විදිනා කල්හිත්; තිරිච්ඡාන යොනියං, තිරිසන් යොනියෙහි; ජාලකඛිපකුම්භාදිති, දෑල් කරක් කෙමන් ආදීන්; ගතිතකාලෙපි, ගත් කල්හිත්; පාචනකණ්ටකාදීප්ප භාරවිතුත්තාසංපන, කැවිටි කටු සැමිටි ඇ පහරින් පෙළුනලද තිරිසන් ගියහුගේ වනාහි; සකට්චනනාදිකාලෙපි, ගැල් ඉසිලීම් ඇ කරන කල්හිත්; පෙත්තවිසයෙ, ප්‍රෙත විෂයෙහි; අනෙකානිපිටස්සසහස්සාති,

අනේවා දහස් මුළුල්ලෙහි දු; එකං බුඛනතරමපි, එක් බුඛනතරයක් මුළුල්ලෙහි දු; බුපපිපාසාහි, සාපවසිත්; ආතුරිභූතකාලෙපි, විඩාවූ කල්හිත්; කාලකඤ්ඤා අසුරෙසු, කාලකඤ්ඤාඅසුරයන් විමසෙහි; සසිහත් අසිහිහත්පමානෙන, සැටරියන් අසුරියන් පමණැත්තාවූ; අසී චමමතෙනතෙව, ඇට සම් පමණක්වූම; අත්තභාවෙන, ආත්ම භාවය කරණකොටගෙන; නොහොත්- ආත්ම, භාවයෙන් උපලක්ෂිතව; වාතාතපාදි දුක්ඛානුභවනකාලෙපි, සුලං රිචි තැවුල් ඇ දුක් විදුනා කල්හිත්; විරියසමොඤ්ඤාමහං, වියරියසමොඤ්ඤාමහං; උපපාදෙතුං, උපදවන්ට; නසකකා, නොහැක්කේය; හික්ඛු, මහණ; අයමෙව, මේ කාලයම; තෙ, තට; විරියකරණය, වියරී කිරීම පිණිස; කාලො, සුදුසු කල්වේ; ඉති එවං, යථොක්ත නසිත්; අපායහය, සතර අවාහි; පච්චවෙක්ඛනනසාපි, ප්‍රත්‍යවෙක්ෂාකරනුව හටද; විරියසමොඤ්ඤාමහං, වියරී සමොඤ්ඤාමහං තෙම; උපපජ්ජති, උපදී; කුසිතෙන, කම්මැලිවූ මහණහු විසිත්; නවලොකුත්තර ධර්මා, නවලොව්තුරු ධර්මහු; ලඝුං, ලඛන්ට; නසකකා, නොහැක්කාහ; ආරඞ්චි රිටියෙනෙව, ඇරඹූ වැර ඇති මහණහු විසිත්ම; සකකා, හැක්කාහ; විරියසා, වියරියාගේ; අයමානිසංසොති, මේ අනුසසයි; එවං, මෙපරිද්දෙන්; ආනිසංසදසාචිනොපි, අනුසස් පල දක්නා සුලු මහණහටද; උපපජ්ජති, උපදී; සබ්බබුඛ පච්චෙක්ඛබුඛ මහාසාවතෙතෙව, සියලු බුදු පසේබුදු මහසව්වන් විසිත්ම; ගතමගො, ගියමහ; තෙ, තා විසිත්; ගතතබ්බො, යායුතුයි; සොව, ඒ ගිය මහද; කුසිතෙන, කම්මැලිවූ මහණහු විසිත්; ගතතුං, යන්ට; නසකකාති, නොහැක්කායි; එවං, මෙපරිද්දෙන්; ගමනපීටිං, ගමන්මහ; පච්චවෙක්ඛනනසාපි, ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා කරණ මහණහටද; උපපජ්ජති, උපදී; යෙ, යම් මිනිස් කෙනෙක්; තං, තා; පිණ්ඩපාතාදිති, පිණ්ඩපාතාදියෙන්; උපසිභනති, උපසථාන කෙරෙද්ද; ඉමෙ මනුස්සා, මේ මිනිස්සු; තෙ, තාගේ; තෙවස්සුතකා, නොනැයෝමය; නදසකමකරු, නොම දස්කම් කරුවෝමය; තං නිස්සාය, තා නිසා; ජීවිස්සාමාති, දිවි පවත්වන්නාවූයි සිතා; තෙ, තට; පණ්ණිතාති, ප්‍රණිතවූ; පිණ්ඩපාතාදිති, පිණ්ඩපාතාදීන්; නාපිදෙනති, නොමදෙන්; අථබ්බො, එතකුදු වුවත්; නොහොත්- එකැතිත්ම; අත්ත නො, තමා අයත්වූ; කාරුතං, දක්ෂිණාවන්ගේ; මහපථලතං, මහත් ඵල භාවය; පච්චාසිංසමානා, ප්‍රාචීනාකරන්තෝව; දෙනති, දෙන්; අයං, මේ මහණ තෙමේ; ඉමෙ පච්චයෙ, මේ පිණ්ඩපාතාදි ප්‍රත්‍යයයන්; පරිභුඤ්ජිතා, පරිභොගය කොට; කායදඬුබ්බහුලො, කාය දඬුකිරීම බහුල කොට ඇත්තේව; සුඛං, සුවසේ; විහරිස්සතිති වාසය කරන්නේයයි; එවස්ඤ්ඤා, මෙසේත්; සමපස්සනා, දක්නාවූ; සත්ථාරපි, ශාස්තෘන්වහන්සේ විසිනුදු; තුග්ගං තට; පච්චයා, පිණ්ඩපාතාදිප්‍රත්‍යයයෝ; න අනුඤ්ඤා, නො අනුදකුයහ; අථබ්බො, එතකුදු වුවත්; අයං, මේ මහණතෙම; ඉමෙ, මේ පිණ්ඩපාතාදි ප්‍රත්‍යයයන්; පරිභුඤ්ජමානො, පරිභොගය කරන්නේව; නොහොත්- පරිභොගය කොට; සමණධර්මකමා,

මහණ දම් කොටැ; වටටුකබ්බො, වාතනදුඛයෙන්; මුවවිසුනි, මිදෙන්තේසි; ඉති, මෙසේ මෙනෙහි කොටැ; තෙපච්චයා, ඒ පිණ්ඩ පාතාදි ප්‍රත්‍යයයෝ; අනුඤ්ඤා, අනුදකුයහ; සොභං, ඒ තෝ; ඉදුති, දැන්; කුසිතො, කම්මැලිවැ; විහරනො, වසන්නේවි නම්; තං පිණ්ඩපාතං, ඒ අනුදත් පිණ්ඩපාතය; න අපවාසිසුසි, නොපුදන් තෙහියැ; (ගරු බුහුමන් නොකරන්නෙහිය සුසේසි) හි, ඒ කීම සැබව; ආරම්භිරියසෙසව; ඇරඹූ වැර ඇති මහණහටම; පිණ්ඩපාතාපවායනාම, පිණ්ඩපාතභෝජනයට පිදීම නම්; භොතීති, වේයයි; එවං, මෙසේ; පිණ්ඩපාතාපවායනං, පිණ්ඩපාතයාගේ අපවිතිය; පච්චවේකබ්බන්තසාපි, ප්‍රත්‍යවේක්ෂාකරණ මහණහටද; මහා මිත්තතේරසු (විරිය සමෝච්ඡායොග්‍ය උපපජ්ජති) විය, මහාමිත්ත තෙරුන්වහන්සේට විශිෂ්ටමොඛය උපන්නාක් මෙන්; උපපජ්ජති, උපදි

31. iii ථෙරො, මහාමිත්ත තෙරුන්වහන්සේ; කසුකලෙණෙනාම, කසුකලෙණෙහි; (නාම සමුච්චායනායෙහි වැටේ) පටිවසතිකිරි, තිබඳ වෙසෙයි; තසුච, ඒ මහාමිත්ත තෙරුන්වහන්සේගේ; (වචාකාරාමන ද්‍රෝණකසි) ගොවරගාමෙ, ගොදුරු ගමිහි; එකා මහා උපාසිකා, එක් මහ උපාසිකක්; ථෙරං, තෙරුන් වහන්සේ; පුත්තං, පුත්‍රයකු; කතා, කොටැ; පටිජග්ගති, පිළිදැහුම් කෙරෙයි; හෙවත්- පොමාය කෙරෙයි; සා, ඒ මහ උපාසි තොමෝ; එකදිවසං, එක් දිනෙකැ; අරඤ්ඤං, වනයට; ගච්ඡන්ති, යන්නී; ධිතරං, දූට; අමම, දියෙණියෙහි; අසුකසමිං, ධානෙ, අසුවල් තෙතැ; පුරුණනණ්ඩුලා, පැරණි සහල්; (අඤ්ඤා, ඇත්තාහ; ට) අසුකසමිං, අසුවල් තෙතැ; බිරං, කිරි; (අඤ්ඤා, ඇතැ; ට) අසුකසමිං, අසුවල් තෙතැ; සප්පි, ගිතෙල්; (අඤ්ඤා, ඇතැ; ට) අසුකසමිං, අසුවල් තෙතැ; එඤ්ඤා, පැණි; (අඤ්ඤා, ඇතැ; ට) තච, තිගේ; භාති කසු, බැවු; අය්‍යමිත්තසු, මිත්ත සාමිත් වහන්සේගේ, ආගතකාලෙ, පැමිණීමට කල්හි; බිරසප්පිඑඤ්ඤාතෙහිසබ්බං, කිරි ගිතෙල් පැණි සමග; භත්තංපච්චා, බත්පිස; දෙති, දෙව; නිඤ්ඤා, තිද; භුඤ්ඤායාසිති, අනුභවකරන්නෙහි යයි; ආහ, කි; අමම, මැණියෙහි; නිං පන, නුඹ වනාහි; කිං, කුම නම් භෝජනයක්; භුඤ්ඤාසි, අනුභවකරන්නෙහිද; ඉති, (ප්‍රච්ඡි), මෙසේ විතාලා; අහං පන, මම වනාහි; භියො, ඊයේ; පකකං, පිසු; පාරිවාසිකත්තං, රැයක් ඉකුත්ව ගිය හිල්බතක්; හෙවත්- පිළිනිවූ බතක්; කඤ්ඤායෙන, කාබිදිය සමග; භුත්තං, අනුභවතලා; අමති, වෙමි; ඉති (ආහ), මෙසේ පිළිවදන් දින; අමම, මැණියෙහි; දිවා, දහවලැ; කිං, කුමක්; භුඤ්ඤාසි, අනුභව කරන්නෙහිද; ඉති, (ප්‍රච්ඡි), මෙසේ විතාලා; අමම, දියෙණියෙහි; සාක පකකං, නැමිබු පලා කොල; නොහොත්- පිසීමට තිසිවූ පලා කොලට; පකබිපිතා, බහා; කණ නණ්ඩුලෙහි, කබ සහලින්; අමබ්බියාහුං, ඇඹුල් කැඳක්; පච්චා, පිස; යපෙති, තබවයි; ඉති (ආහ), මෙසේ පිළිවදන් දින; ථෙරො, තෙරුන් වහන්සේ; විවරංපාරිපිතා, සිවුරු ගැට වටුගන්වා; පත්තං, පාත්‍රය; නිහරනොව, පාපසුම්බියෙන් මැත්කොට ගනිමින්මැ; තං සද්දං, ඒ කථා

ශබ්දය; සුඛා, අසා; අත්තානං, තමහට; ඔවදි, ඔවාදින; මහාඋපාසිකා, මහ උවැසි නොමෝ; කඤ්ඤයෙන, කාබිදිය සමග; පාරිවාසිකහත්තං, රැයක් ඉකුත්ව ගිය හිල්බතක්; භුඤ්ඤකිර, අනුභව කළාලු; දිවාපි, දහවල්හිත්; කණ්ණානුලයාගුං, කඩ සහල් පලා කොල බහා පිසූ ඇඹුල් කැඳක්; භුඤ්ඤානි (කිර), අනුභව කරන්නීල; තුය්හං අත්තං පන, තාගේ ප්‍රයෝජනය පිණිසැ වනාහි; පුරුණ තණ්ඩුලාදිනි, පැරණි සහල් ඇ වතුන්; ආවිකකි, කියයි; තංතිස්සාය බොපන, තා නිසා; (බොපන යන්න පදලඛකාරයෙහි නිපාසදි) එසා, තෙල උවැසි නොමෝ; බෙත්තං, කෙතක්; නෙව, නොපතයි; වජ්ඣං, වත්තක්; න, නොපතයි;හත්තං, හොජනයක්;න, නොපතයි;වජ්ඣං, වස්ත්‍රයක්; නපච්චා සිංසනි, නොපතයි; තිස්සොපනසමපතනියො, මනුෂ්‍ය දිව්‍යමොක්‍ෂ සංඛ්‍යාත ත්‍රිවිධ සමපතනින්; පත්ථයමානා, පතන්නීවැ; දෙතී, දෙයි; තිං, තෝ; එතිස්සා, තෙල මහ උවැසියට; තාසමපතනියො, ඒ සමපත්; දුතුං, දෙන්නට; සකඛිස්සපි, හැකිවන්නෙහිද; ඉති, මෙසේ ඔවාදින; අයං පිණ්ඩපාතො, මේ පිණ්ඩපාතය තෙම; බොපන, නියතයෙන්ම; තයා, තා විසින්; සරුගෙන, රුග සහිතයක්නුවැ; සදෙසෙන, වෙළ සහිතයක් නුවැ; සමොහෙන, මොහ සහිතයක්නුවැ; භුඤ්ඤාං, වලදන්නට; තසකකා, නොහැක්කේයැ; (නොවටනේය යුසේයි) ඉති, මෙසේ සිතා; පතනං, පාත්‍රය; ඵවිකාය, පාත්‍රපයිගෙහි; පකඛිපිතා, බහා; ගණ්ඨිකා, විවර ගණ්ඨිය නොහොත්- ගැටවටුව; මුඤ්චිතා, මුද; නිවතෙනතා, පිඬුපිණිස නොගොස් නැවති; කස්සකලෙණමෙව, කස්සකලෙණවම; ගන්තා, ගොස්; පතනං, පාත්‍රය; හෙයාමසෙඛ, ඇඳ යටහාගයෙහි; විවරං, සිවුර; විවරවංසෙ, සිවුරුවසෙහි; හෙවත්- සිවුර ලන නුණදඬුයෙහි; යපෙතා, තබා; අරහත්තං, රුත්පලයට; අපාපුණිතා, නොපැමිණ; නතිකඛ මිස්සාමිති, නොතික්කෙන්නෙමිති; විරියං, වැර; අභිභිතිතා, ඉවාගෙනැ; නිසිදි, වැඩනුන්නේය; දීඝරත්තං, දික් රැයක්; (බොහෝ කලක් යුසේයි) අපමනෙතානුතා, නොපමාවූයෙක් වැ; නිවුත්භිකුටු, වූසු මහණ තෙමේ; විපස්සනං, විදසුන්; වරෙස්සා, වඩා; පුරෙහත්තමෙව, පෙරවරු කාලයෙහිම; අරහත්තං, රුත්පලට; පතා, පැමිණ; වික සමානං පදුමං ඉව, පුබුදුනාපියුමක් මෙන්; මහාබිණ්ණසවො, මහා කෂිණාශ්‍රවැ; සිතං කාරෙතොතාව, සිතා පහළ කෙරෙමින්ම; නිසිදි, වැඩනුන්නේය; ලෙණවාරෙ, ලෙණ අසල; රුකඛමහි, වාක්‍ෂයෙහි; අභිවත්තා, අභිගාහිතවූ; දෙවතා, දෙවතා නොමෝ; නමොතෙ, පෙර මාරිසාහි, මාරිස යන;

මාරිස, නිදුකාණන් වහන්ස; යස්සතෙ, යම් බදුවූ (ආයතීභූතවූ) නුඹ වහන්සේගේ; ආසවා, ආශ්‍රවයෝ; බිණා, ක්‍ෂයවූනුද; තිං, නුඹ වහන්සේ; දකඛිණෙයොසාඅසි, දකෂිණාභි වූයේ වෙතිද; හෙවත්- දත් පිළිගැනීමෙහි සුදුසු වූයේ වෙතිද; පුරිසාපඤ්ඤා, පුරුෂ ශ්‍රෙෂ්ඨයානෙහි; (තස්ස) තෙ, ඒ නුඹ වහන්සේට; නමො (අනු), නමස්කාරය වේවා;

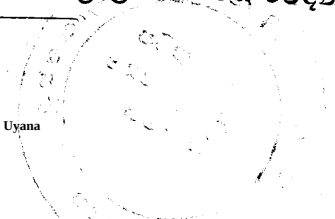
නොහොත්- නමො (කරුණි), නමසකාරය කෙරෙමි; පුරිසුන්‍යම,
පුරුෂොන්‍යමයාණෙනි; (නසු) නෙ, ඒ නුඹ වහන්සේට; නමො (අපු),
නමසකාරය වේවා; නොහොත්- නමො (කරුණි), නමසකාරය
කෙරෙමි; (ගාථාපීඨි)

උදනං, උදන වචනය හෙවත් ප්‍රීති වාක්‍යය; උදනෙත්වා, උදන්
අනා; හෙවත්- පවත්වා; භනෙන, වහන්ස; පිණ්ඩාය, පිඬු පිණ්ඩා;
පවිසානං, ප්‍රවිෂ්ටවූ; තුමහාදිසානං, නුඹ වහන්සේට බදු සවභාවය ඇති;
අරහන්‍යානං, රහත්තම; භික්ඛං, භික්ෂාව; දන්තා, දී; මහලලකිත්ථියො,
මහළු සහිත; දුක්ඛා, දුකයෙන්; මුච්චිස්සන්තිති, මිදෙන්නාහසි; ආහ,
කිය; ථෙරෙ, අයුමිත්ත තෙරුන්වහන්සේ; උභිතිත්වා, හුනස්නෙන්
නැග; වාරං, දෙර; විවරිත්වා, විවෘත කොට; කාලං, වේලාව; ඔලො
කෙනො, බලන්නේ; පානොයෙවාති, ප්‍රාන්තාලයමැ යයි; ඤාත්වා,
දැන; පහතවිවරං, පාසිවිවර; ආදයං, (අතින් කසින්) ගෙන; ගාමං, ගමට;
පාසිසි, ප්‍රවිෂ්ටවූසේක; දුරිකාපි, ලදුරිය නොමෝද; භතතං, බත්; සමපා
දෙත්වා, සපයා; ඉදති, දැන්; මෙ, මාගේ; භාතා, බැවු අයුමිත්ත
තෙරුන්වහන්සේ; ආගමිස්සති, වසින්තේයැ; ඉදති, දැන්; ආගමිස්ස
තිති, වසින්තේයයි; වාරං, දෙර; විවරිත්වා, විවෘත කොට; ඔලොකයමානා,
බලමින්; නිසිදි, හුන්තිය; සා, ඕනොමෝ; ථෙරෙ, තෙරුන්වහන්සේ;
සරවාරං, ගෙදෙරට; සමපනෙන, වැඩ වදල කල්හි; පහතං ගහෙත්වා,
පාත්‍රය ගෙන; සපපිඨාණිතයොජ්ඣස්ස, ගිනෙල් පැණියෙන් යොදනලද;
බිරපිණ්ඩපානස්ස, ක්ෂීරපායාස පිණ්ඩපානයෙන්; පුරෙත්වා, පුරවා; හන්ථො,
අත්ලෙහි; ධපෙසි, තැබූය; ථෙරෙ, තෙරුන් වහන්සේ; සුඛිහොතුති,
සුවපත්වේවායි; අනුමොදනංකත්වා, අනුමෙවෙති කොට; පක්කමි,
වැඩසේක; සාපි, ඒ ලදුරිය නොමෝද; තං, උන්වහන්සේ; ඔලොකය
මානා, බලමින්; අසාසි, සිටියා; හි, කවරහෙයකින්ද යත්; නදා, එසෙ
මෙහි; ථෙරස්ස, තෙරුන් වහන්සේගේ; ඡට්ඨවණ්ණො, ඡට්ඨණ්ණි තෙමේ;
අතිවිය පරිසුඛො. වැඩියක් පිරිසිදුවූයේ; අහොසි, චීද; ඉන්ද්‍රියාති,
ඉන්ද්‍රියයෝ; විප්පසන්නාති, වැඩියක් පහන්වූහද; මුඛං, මුහුණ; බතානා,
තුටුටුවෙන්; මුත්තතාලපක්කංවිය, මුත්තවූ විලිකුන් තල්පකක්. මෙන්;
අතිවිය විරෙච්ඡන්, වැඩියක් බැබළීද; (තස්මාඔලොකෙසි, එහෙයින්
නැරඹු; 0) මහා උපාසිකා, මහ උපාසිකොමෝ; අරඤ්ඤා, වනයෙන්;
ආගන්ත්වා, අවුත්; අමම, දියෙණියෙනි; තෙ, තිගේ; භාතිකො, බැවු
තෙරුන්වහන්සේ; ආගන්තොති, වැඩසේක් දැයි; පුච්ඡි, ඇසිය; සා, ඕ
නොමෝ, තංසබ්බං පවන්ති, ඒ සියලු පුවත; ආරොවෙසි, සැල
කලා; උපාසිකා, උපාසි නොමෝ; අප්ප, අද; මෙ, මාගේ; පුත්තස්ස,
පුත්‍රණුවාගේ; පබ්බජිතකිච්චං, මහණදම් කිය; මන්තං පහතං ඉති,
මුදුන් පැමිණියේ වනැයි; ඤාත්වා, දැන; අමම, දියෙණියෙනි; තෙ, තිගේ;
භාතා, බැ තෙමේ; බුඛසාසනෙ, බුත්සස්නෙහි; අභිරමති, වෙසෙසින්
ඇලෙයි; නඋක්කණ්ණති, කල නොකිරෙයි; ඉති ආහ, මෙසේ කී

31. iv යදිදං සත්ත අරියධනානිනාම, යම් සජ්ඣාදිවූ ආයාසී ධන කෙනෙක් ඇද්ද; එතො, තෙල ආයාසීධනය තෙමේ; සඤ්ඤා, ආසනාත් වහන්සේගේ; මහත්තං, මහත්වූ හෝ උතතමවූ; දයස්සංඛොපන, දෑවැද්දෙක්මය, තං, ඒ ආසනා දයාදාය; කුසිතෙන, කම්මැලියහු විසින්; ගහෙනුං, ලැබගන්ට; නසකකා, නොහැක්කේය; යථා, කවරක්නු මෙන්දයන්?; හි, විසාරය කෙරෙමි; (යථා කිං සීද පාඨසිඞ්) විප්පරි පත්තං, වරදවා පිළිපත්තාවූ; පුත්තං, පුත්‍රයා; මාතාපිතරො, මව් පියහු; අයා, මේ පුත්‍ර තෙම; අමනාසං, අපගේ; අපුත්තො, පුත්‍රයෙක් නොවේ; ඉති, මෙසේ බැණ; පරිබාහිරං, බැහැරවූවක්නු; කරොනෙති, කෙරෙති; සො, ඒ පුත්‍රතෙමේ; තෙසං, ඒ මව්පියන්ගේ; අවචයෙන, ඇවැමෙන්; දයස්සං, දෑවැද්ද; නලභති, නොලබාද; එවං, එ පරිද්දෙන්; කුසිතොපි, කම්මැලිවූ මහණ තෙමේද; ඉදං අරියධනදයස්සං, මේ ආයාසීධන සංකිසාතවූ දෑවැද්ද; නලභති, නොලබා; ආරබ්විරියොව, ඇරඹූ වැර ඇති මහණ තෙමේම; ලභති, ලබයි; ඉති, මෙසේ; දයස්සංමහත්තං, සජ්ඣායාසී ධන සංකිසාතවූ දෑවැද්දගේ මහත් බව හෝ උතුම් බව; පච්ච වෙකකතොපි, ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා කරන්නාවූ මහණහටද; උප්පජ්ජති, උපදී; තෙ, තාගේ; සත්ථා, ආසනාවූ සඵලයන් වහන්සේ; මහාඛොපන, උතුම් වේමැයි; නොහොත් පුජ්‍යවේමැයි; හි, ඒ සැබව; තෙ, තාගේ; සඤ්ඤා, ආසනාත් වහන්සේගේ; මානුකුච්ඡස්මිං, මව්කුසලෙහි; පරිසන්ති ගහණ කාලෙපි, පිළිසිද ගැණිමි සෙමෙහිද; අභිනිකම්මනෙපි, අභිනිකම්මන්හිද; අභිසමොධියමපි, සඵලදානාදානාධිගමයෙහිද; ධම්මවකකප්පවත්තන, ආපෙ ආයුසු සංකාරවොස්සජ්ජනෙසුපි+ධම්මවකකප්පවත්තන, දම්සක් පැවැත්විමි; යමකපාටිභාරිය, යමා මහපෙළභර දැක්විමි; දෙවොරො හන, දෙව්ලොවින් බැසිමි; ආයුසංකාරවොස්සජ්ජනෙසුපි, ආයුසංකාරය හැරහිමිහිද; පරිනිබ්බානකාලෙපි, පිරිනිවන්පානා කල්හිද; දස සහසසිලොකධාතු, දස දහසක් ලෝද නොමෝ; කම්පිත්ථ, කම්පාවූය; එවරුපස්ස, මෙබඳුවූ; සඤ්ඤා, ආසනාත් වහන්සේගේ; සාසනෙ, සස්තෙහි; පබ්බජිත්ථා, පැවිදිව; කුසිතෙන, කම්මැලියක්නු; භවිතුං, වන්ට; තෙ, තව; යුත්තංනු, වටනේද; ඉති එවං, මෙහි පරිද්දෙන්; සඤ්ඤාමහත්තං, ආසනාත් වහන්සේගේ උතුම් බව හෝ පුජ්‍යභාවය; පච්චවෙකකතොපි, ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා කරන්නාවූ මහණහටද; උප්පජ්ජති, උපදී; ඡන්දියාපි, ඡන්දි වශයෙනුද; නිං, තෝ; ඉදං, මෙසමාහි; ලාමක ඡන්දියා; නිතිනවු ඡන්දි ඇත්තෙක්; න අසි, නොවෙහිය; අසමනිකායා, අසමනිකාවූ; හෙවත්- ඡන්දියෙහියක් නැත්තාවූ; මහාසමමතපච්චෙණියා, මහාසමමතපරිපරුවෙන්; ආගතෙ, පැවැත්තාවූ; ඔක්කාකරුඡ වංසෙ, ඉක්කවාකුරුඡ වංශයෙහි; ඡන්දො, ඡන්දවූවෙහිය; සිරිසුඛොදන මහාරුඡස්සව, සිරි සුඛොදන මහරුඡහුගේද; මහාමායාදෙවියාව, මහා මායාදෙවියගේද; නත්තා, නැතාවෙහිය; රුහුලභඥස්ස, රුහුලභඳු සථවිරයන්ගේ; කතිසො, මදිහුවෙහිය; තයානාම, තා විසින් නම්; එව රුපෙන, මෙබඳුවූ; ජිතපුත්තෙන හුත්වා, බ්‍රහ්මපුත්‍රයක්නුවැ; කුසිතෙන, කම්මැලිවැ; විහරිතුං, වාසය කරන්ට; නයුත්තං, නුසුදුසුය; ඉති එවං,

මෙකී පරිද්දෙන්; ඡාතිමහත්තං, ඡාතියගේ උතුම් බව; පච්චවෙකකිකාපි, ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂා කරන්නාහටද; උපපජ්ඣා, උපදිංඤාපුත්ත මොග්ගලා නාවෙව, සැරියුත් මුගලන් දෑග සවු මහතෙරණුවෝද; අසීතිමහාසාව කාව, අසුමහසවුවෝද; විරියෙනෙව, විය්‍යාය හෙතුකොට ගෙනම; ලොකුතතරධම්මං, ලොකොත්තරධම්මය; පටිච්ඡක්ඛංසු, ප්‍රතිවේධය කළහ; කිං, තෝ; එතෙසංසමුභවාරිතං, තෙල සබරම්සරුන්ගේ; මග්ගං, පිළිවෙත් මගට; පටිපජ්ජසී, පිළිපදනෙහිද; නපටිපජ්ජසී, නො පිළිපදනෙහිද; ඉති එවං, මෙකී පරිද්දෙන්; සමුභවාරිමහත්තං, සබරම්සරුන්ගේ උතුම් බව හෝ පූජ්‍ය භාවය; පච්චවෙකකිකාපි, ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂාකරන්නා වූ මහණ වත්; උපපජ්ජති, උපදිංඤාකුලී, කුස; පුරෙත්තං, පුරුගෙන; ඝිතඅජගරසදිසෙ, සිටි පිඹුරන් හා සමවූ; විස්සසකාසිකාවෙනසිකවිරියෙ, හළ කාසික දෙවනසික විය්‍යා අත්තාවූ; කුසිතපුග්ගලෙ, අලස පුගුලන්; පරිවජ්ජන්තසංඝාපි, (සෙවන භජන පසුරුපාසනයෙන්); දුරලන්නාවූ මහණහටත්; ආරබ්විරියෙ, ඇරඹූ වැර අත්තාවූ; පභිනතෙන, කාය ජීවිතයෙහි තීරපෙක්‍ෂා සිත් අත්තාවූ; නොහොත්- නිවණට මෙහෙයු සිතාත්තාවූ; පුග්ගලෙ, පුගුලන්; සවත්තසංඝාපි, සෙවනා මහණහටත්; සානතිසජ්ජාදිසු, සිටිම හිදිම ඇ ඉරියව් වැටුම්හි; විරියපාදනත්ථං, විය්‍යායාගේ දැනවීම පිණිස; නිත්තපොණපබ්භාරවිත්තසංඝාපි, නිමන ප්‍රවණප්‍රාගහාර සිත් ඇති මහණහටත්; උපපජ්ජති, උපදි; එවං, යථොක්ත නසිත්; උපපත්තසංඝ, උපන්නාවූ; අසං පන, ඒ විය්‍යාසමොධ්‍යානසංඝයාගේ වනාහි; අරහත්තමගෙන, රුත්මග හෙතුකොටගෙන; භාවනා, ආසෙවනා තොමෝ; පාරිසුරි, සමුපුණ්ණිවන්නි; හොතිති, වේ යයි; පජානාති, සමයක්ප්‍රකාරයෙන් දනී.

* මහාමිත්තතෙරුන්වහන්සේ අරණ්‍යසෙනාසනයෙහි වසනුයේ ග්‍රාමාන්තයෙහිවූ උපසංඛිකාවන්ගේ කථා ප්‍රවාතනිය කෙසේ ඇසීද යන වොදනා ශෝධනය සදහා ඇතැම් ආවාය්‍යී කෙනෙක් මෙසේ යෙත්ති මූලටිකාති යුහුං පනතං නිහරණොව නං සුඛාති එසං පඤ්චාතිඤ්ඤානා දිබ්බසොතෙන අසොසාසිති වදනති. පාත්‍රය පසුම්බියෙන් මැත්තොට ගනිමින්ම ඒ කථාප්‍රවාතනිය පඤ්චාතිඤ්ඤාති වන බැවින් දිබ්බසොත ධාතුචෙන් ඇසිය යනු ඔවුන්ගේ කීමයි. මූලටිකාවාය්‍යාදීන්ගේ අභිසංඝිය දක්වන්නාවූ අනුටිකාවාය්‍යියෝ මෙසේ යුහුං පබ්බත පදෙසවනගහණන්තරිතොපි ගාමො න දුරෙ පබ්බතං පරිපිකඛිපිත්වා ගන්තබ්බතාය ආවාසො අරඤ්ඤලක්ඛණුපෙතො තස්මා මංසංසොතෙනෙව අසොසාසිති වදනති. පථිතප්‍රදේශ වනගහණයෙන් අන්තරිතවූ ග්‍රාමයතෙමේ යම් හෙයකින් නුදුරෙහි වේද පථිතය වටකොට යායුතු වන බැවින් මහාමිත්ත තෙරුන්වහන්සේගේ ආවාසය තෙමේ අරණ්‍යලක්‍ෂණයෙන් යුක්තවේද එහෙයින් මාංසශ්‍රොත්‍රයෙන්ම ඇසියයි යෙති. පරමාපි වශයෙන් ශ්‍රොත්‍රවිඤ්ඤායෙන් මුත් ඇසීමෙක් නැතත් තදවිතා භාවයෙන් ගෙන මාංසශ්‍රොත්‍රය කීමෙහි වරදනැත්.

32

i පිතිසමෝගජ්ඣායකයා “අපී භික්ඛවෙ පිති සමෝගජ්ඣායකා ධානියා ධම්මා, නන්ධ සොනිසො මනසිකාර ඛුල්ලිකාගේ අසමා භාගේ අනුප්පනනස්සවා පිතිසමෝගජ්ඣායකයා උප්පාදාය උප්පනනස්ස වා පිතිසමෝගජ්ඣායකයා භිශ්ශාභාවාය වෙසුල්ලාය භාවනාය පාටිසුට්ඨා සංවනනනීති” එවං උප්පාදො හොති, නන්ධ පිතිසෙව පිතිසමෝගජ්ඣායකා ධානියා ධම්මා නාම, නස්සා උප්පාදකමනසිකාගේ සොනිසො මනසිකාගේ නාම.

අපිව එකාදස ධම්මා පිතිසමෝගජ්ඣායකයා උප්පාදාය සංවනනනී:- බ්‍රහ්මානුස්සති ධම්ම-සංඛ-සීල-වාග-දෙවනානුස්සති උප සමානුස්සති දුබ පුග්ගලපටිවජ්ජනනා සීතිබ පුග්ගලසෙවනනා පසාදනීය සුනනනතපවවෙකකණ්ණනා නදබ්බුතනනාති.

ii බ්‍රහ්මගුණේ අනුස්සරනනස්සාපි හි සාව උපවාග් සකලසරිරං එරමානො පිතිසමෝගජ්ඣායකා උප්පජ්ජති, ධම්ම සංඛගුණේ අනුස්සරනනස්සාපි දීඝරනනං අබණ්ඩං කඤ්ඤා රක්ඛිතං වතුපාටිසුබ්බි සීලං පව්වෙකකනනස්සාපි ගිහිනො දසසීලං පඤ්චසීලං පව්ව වෙකකනනස්සාපි, දුබ්භික්ඛභසාදිසු පණ්ණිනං හොජනං සමුහමවාදී නං දඤ්ඤා එවං නාම අදම්මාති වාගං පව්වෙකකනනස්සාපි ගිහි නොපි එවරුපෙ කාලෙ සීලවනනානිදිනන දුතං පව්වෙකකනන ස්සාපි, සෙහි ගුණෙහි සමනනාගනා දෙවනා දෙවනනං පනනා නථා රුපානං ගුණානං අතනති අප්ථිතං පව්වෙකකනනස්සාපි සමා පනනීයා වික්ඛමිතො කිලෙසෙ සසීපි සතනනිපි වස්සාති නසමුද්ධ වරනනීති පව්වෙකකනනස්සාපි. වෙතිසදස්සන-බොධිදස්සන-එර දස්සනෙසු අසකකවචක්‍රියාය සංසුචිතදුබ්භාවෙ බ්‍රහ්මදිසු පසාදසි නෙභාභාවෙන ගුද්‍රහපිණේ රජසදිසෙ දුබ්බ පුග්ගලෙ පටි වජ්ජනනස්සාපි බ්‍රහ්මදිසු පසාදබ්බුලෙ මුදුචිතෙන සීතිබපුග්ගලෙ සෙවනනස්සාපි රනනනතසගුණපටිදිපකෙ පසාදනීයසුනනතෙන පව්වෙකකනනස්සාපි, ධානනිසජ්ජාදිසු පිතිඋප්පාදනන්ධං නිනන පොණ්පබ්භාරවිතනස්සාපි උප්පජ්ජති, එවං උප්පනනස්ස පනස්ස අරහතතමගෙගන භාවනා පාටිසුට්ඨි හොතිති පණ්ණාති.

iii පස්සධිසමෝගජ්ඣායකයා “අපී භික්ඛවෙ කායපස්සධි විතනපස්සධී, නන්ධ සොනිසො මනසිකාර ඛුල්ලිකාගේ අසමා භාගේ අනුප්පනනස්සවා පස්සධිසමෝගජ්ඣායකයා උප්පාදාය උප්පනනස්සවා පස්සධිසමෝගජ්ඣායකයා භිශ්ශාභාවාය වෙසුල්ලාය භාවනාය පාටිසුට්ඨා සංවනනනීති” එවං උප්පාදො හොති.

අපිව සතන ධම්මා පස්සධිසමෝගජ්ඣායකයා උප්පාදාය සංවනනනී:- පණ්ණිනහොජන සෙවනනා උතුසුබ්බ සෙවනනා ඉට්ඨා පඨසුබ්බසෙවනනා මජ්ඣන්තපසොගනා සාරධකායසුග්ගලපටිවජ්ජ නනා පස්සධිකායසුග්ගලසෙවනනා නදබ්බුතනනාති.

පසාදනියසුත්තනනපච්චෙක්ඛණනා, විත්තප්‍රසාදය ඵලවත සුත්‍රානන යන් ප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂාකරන බවය; නදබ්බුත්තනා, ඒ ප්‍රීති සමොධායභග යෙහි තිමනප්‍රවණප්‍රාගභාර බවය; ඉති, (ඉමෙ එකාදසධම්මො), මේ එකොළොස් ධර්මයෝයි.

32 ii හි, විසාරකෙරෙමි; බුඩගුණේ, බුඩ ගුණයන්; අනුසාරනාසාපි, පුනපුනා සිහිකරණ මහණහටද; ධම්මසංඝගුණේ, ධර්මගුණ සංඝගුණ යන්; අනුසාරනාසාපි, පුනපුනා සිහිකරණ මහණහටද; යාවඋපචාර, උපචාරධර්මාන්තය හිමිකොට; සකලසර්‍ර, සියල් සිරර; එරමානො, පැතිරගෙන; පිතිසමොඤ්ඤාබ්‍රහ්මා, ප්‍රීති සමොධායභගයනෙම; උපපජ්ජති, උපදි; දිසරත්තං, දික්රයක් මුළුල්ලෙහි; අභිඤ්ඤාකතා, නොකඩකොට; රක්ඛිතං, රක්කාවූ; චතුපාරිසුඛිසීලං, සිවුපිරිසිදු සිල් ගුණ; පච්චෙක්ඛනාසාපි, ප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂා කරන්නාවූ මහණහටද; ගිහිනොපි, ගිහිවසිටියදී; දසසීලං, දසසීල; පඤ්චසීලං, පන්සීල; පච්චෙක්ඛනාසාපි, ප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂා කරන්නාහටද; දුඛභික්ඛනාදිපු, දුර්භික්‍ෂ භයාදීන්හි; පඤ්ඤා, ප්‍රඤ්ඤාවූ; භොජනං, භොජනය; සබ්බභවාරිතං, සබ්බරම්භරැන්ට; දත්තා, දී; එවංනාම, මෙබඳු නම් භොජනයක්; (මයං, ඇපි) අදමහාති, දුනිමුසි; වාගං, ත්‍යාගගුණය; පච්චෙක්ඛනාසාපි, ප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂා කරන්නාවූ මහණහටද; ගිහිනොපි, ගිහිවසිටියදී නමුදු; එවරුපෙකාලෙ, මෙබඳු දුර්භික්‍ෂභයාදී කාලයෙහි; සීලවත්තානං, සිල් වතුන්ට; දිත්තාදානං, පිරිනැමූ දක්‍ෂිණාව; පච්චෙක්ඛනාසාපි, ප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂා කරන්නාවූ මහණහටත්; යෙහිගුණෙහි, යම් ශ්‍රමාදිගුණවලින්; සමන්තාගතා, සුක්කවූ; දෙවතා, දෙවතාවෝ තුමු; දෙවත්තං, දෙවත්ව යට; පත්තා, පැමිණියෝද; තථාරූපානං, එබඳුවූ; ගුණානං, ගුණ යන්ගේ; අත්තති, තමා කෙරෙහි; අත්තං, ඇති බව; පච්චෙක්ඛනා සාපි, ප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂා කරන්නාවූ මහණහටද; සමාපත්තියා, සමචන් කරණකොට ගෙන; වික්ඛමහිතෙකිලෙසෙ, විකමු කෙලෙසුන්; සහිපි, සැට හවිරුදු මුලුල්ලෙහින්; සත්තතිපිටසානාති, සැත්තැ හවිරුදු මුළුල්ලෙහින්; මෙ, මාහට; කිලෙසා, කෙලෙස්නු; 0) න සමුදවරනතිති, නොපවත්නාහසි; පච්චෙක්ඛනාසාපි, ප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂා කරන්නාවූ මහණ හටද; චෙතියදස්සන බොධිදස්සන ථෙරදස්සනෙසු, චෛත්‍යදඤ්ඤා බොධිදඤ්ඤා සඨවිරදඤ්ඤායන්හි; අසක්කච්චත්‍රියාය, නොසකස්වැ කිරි මෙන්; සංසුචිතලුඛභාවෙ, පහළකළ රළුවැවි ඇති (පහළකළ ලාම කාන්තිය ඇතිසුසේසි) බුඩාදිසු, බුඩාදී වසතුන්හි; පසාදසිනෙභාභාවෙන, පැහැදීම යයි කියනලද ප්‍රේමයක් නැති බැවින්; ගඳුහපිඬෙ, කොටළු වකුගේ පිටෙහි, රජසදිසෙ, රජස් බඳුවූ; ලුඛපුග්ගලෙ, රළු පුගුලන්; පරිවජ්ජනනාසාපි, දුරුකරන්නාවූ මහණහටද; බුඩාදිසු, බුඩාදී වසතුන්හි; පසාදබ්බලෙ, පැහැදීම යයි කියනලද ප්‍රේමය බ්බලකොට ඇති; මුදුචිතෙන, මෙලෙක් සිතැති; සිතිධපුග්ගලෙ, සිතිදුටු ගුණ ඇති පුගුලන්; සෙවනනාසාපි, සෙවනා මහණහටද; රත්තත්තයගුණපරි දිපකෙ, තෙරුවන් ගුණ මොනවට දක්වන්නාවූ; පසාදනියසුත්තනන.

තෙරුවන්හි ප්‍රසාදය ඵලවන සුත්‍රාන්තයන්; පච්චෙක්ඛන්තසාසි, ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කරන්නාවූ මහණහටද; ණානතිසජ්ජාදීසු, සිටීම හිඳීම ඇඳීම වැටුම්හි; පිතිඋපපාදනත්, ප්‍රිතිය දැනවීම පිණිස; නිණ්ණ පොණ්‍යබහාරවිත්තසාසි, නිමනප්‍රවණ ප්‍රාග්‍භාරසින් ඇත්තාවූ මහණ හටද; උප්පජ්ජි, උපදී; ඵලං, මෙකී නසින්; උප්පන්නසාස, උපන්නාවූ, අසාපන, ඒ ප්‍රිති සමෝධ්‍යාසයාගේ වනාහි; අරහත්තමගෙන, රාත් මහ හෙතුකොට ගෙන; භාවනා, ආසෙවනා නොමෝ; පාරිසුරි, සමුද්‍රණ්ඩන්හී; හොතිති, වේයයි; පජ්ජනාති, සමස්තප්‍රකාරයෙන් දනී;

* බුඩ්ධාදි වෘත්තන්හි ගෙහසිතවූ ප්‍රමය මෙහි අනභිමතය. ප්‍රසාද සම්භාෂන ප්‍රමයමැ ඵෙතිකාමුෂමික සමපන්නියට හෙතුවන බැවින් ප්‍රසාදය සෙත්තපයාය වශයෙන් කියන ලද්දකි දතයුතුයි. ඵහෙයින් විසු ටිකානුටිකා දෙක්හි ප්‍රසාදසිනෙහි භාවනා පසාද සම්භාෂන සිනෙහි අභාවනා (මු.ටි.) සමපන්නි හෙතුතාය පසාදෙ සිනෙහි පරිශායෙන වුත්තො (අ.ටි.)

* කොටඵලාගේ පිට මතුයෙහි ඔළාරිකරජේජලය තෙමේ අතිශයෙන් ඔදරික වූයේ වැ දක්නා ලැබේනුයි අතිරුක්ෂ අත්‍යෝදරික වන බැවින් රුක්ෂ පුද්ගලයන්ගේ තත්සද්‍යමු නෙසර්ගීය රුක්ෂ ගුණයන් මේ උපමාවෙන් හඟවා. කියේ මැනෝ ගුණපිඨෙ ලබ රජේ හුචා දියුනිති අති ලබතාස හංසදිසෙ (මු.ටි.)

32. iii පසුබිසමෝඡ්ඤාසාස, ප්‍රමුඛි සමෝධ්‍යාසයාගේ; (උපපාදෙ යන්න හා සමකිසි) හිකබ්වෙ, මහණෙහි; කායපසුබි, කාය ප්‍රමුඛියකුත්; චිත්තපසුබි, චිත්තප්‍රමුඛියකුත්; අභි, ඇත්තාහ; තත්, ඒ කායප්‍රමුඛි චිත්තප්‍රමුඛින්හි; යොතිසොමනසිකාරබහුලි කාරෙ, යොතිසොමනසකාරය බොහෝසේ පුරුදු කිරීම් සම්භාෂනවූ; අයමාහාරෙ, මේ ප්‍රත්‍යය තෙමේ; අනුප්පන්නසාසවා පසුබි සමෝඡ්ඤාසාස, නුපත් ප්‍රමුඛිසමෝධ්‍යාසයාගේ හෝ; උපපාදය, ඉපදීම පිණිස; උප්පන්නසාසවා පසුබි සමෝඡ්ඤාසාස, උපත් ප්‍රමුඛි සමෝධ්‍යාසයාගේ හෝ; භියෙසාභාවාය, නැවත නැවත වැඩීම පිණිස; වෙජුලාය, විජුලකිය පිණිස; භාවනාය, ආසෙවනාය පිණිස; පාරිසුරියා, පරිසුරි භාවය පිණිස; නොහොත්- භාවනාය, ප්‍රමුඛි සමෝධ්‍යාස භාවනාවගේ; පාරිසුරියා, පරිසුරි භාවය පිණිස; සංවත්තති, පවති; ඉතිඵලං, මෙපරිද්දෙන්; උපපාදෙ, ඉපදීම; හොති, වේ

අපිව, අතික්තයෙකුදු කියනු ලැබේ; සත්තධම්මා, සජාටිධ ධම් කෙනෙක්; පසුබිසමෝඡ්ඤාසාස, ප්‍රමුඛි සමෝධ්‍යාසයාගේ; උපපාදය, ඉපදීම පිණිස; සංවත්තනති, පවත්නාහ; පණිනහොජන සෙවනනා, ප්‍රණිනහොජන සෙවනාවය; උතුසුබසෙවනනා, සැපවූ

සාතුගුණය සෙවිනාබවය; ඉරියාපථසුඛසෙවනනා, සැපවූ ඉරියව් සෙවිනාබවය; මජ්ඣන්තපඨොගනා, මැදහත් පියෝ ඇති බවය; සාරධකාස පුග්ගලපටිවජ්ජනනා, නොසන්හුන් කය ඇති පුගුලන් දුරු කරන බවය; පසුබකාස පුග්ගලපෙවනනා, සන්හුන් කයැති පුගුලන් සෙවිනාබවය; නදබ්බුතනනා, ඒ ප්‍රශ්න සමෝචාරිභික්‍ෂයෙහි නිමනප්‍රවණ ප්‍රාග්ධාර සිතැති බවය; ඉති (ඉමෙ සත්තධම්මො), මේ සත්තධම්මයෝයි.

32. iv හි, තවිසාරය කෙරෙමි; පණිතං, ප්‍රණිතවූ; සිතිබං, සිතිදුටු; සප්පායගොජනං, සතප්පාය ගොජනයක්; භුඤ්ජනාසුංඝි, අනුභව කරන මහණහටද; සිතුණෙනසු, ශිතොෂණ සංඛ්‍යාතවූ; උතුසු, සාතුන් හිද; ඨානාදිසු, සිටිනා ඉරියව්ව ආදිකොට ඇති; ඉරියාපථෙසුව, ඉරියව්ව වැටුම්හිද; සප්පායං, සතප්පායවූ; උතුඤ්ච, සාතුවත්; ඉරියාපථඤ්ච, ඉරියව්වත්; සෙවනනාසුංඝි, සෙවිනා මහණහටද; පසුබි, ප්‍රශ්නි තොමෝ; උපපජ්ජති, උපදි; මහාපුරිසජාතිකො, මහාපුරුෂ සභාවය ඇති; (ශ්‍රෙෂ්ඨවූ පුරුෂසභාවය ඇති යුග්ගේයි) යොපන, යම් මහණෙක් තෙම වනාහි; සබ්බඋතු ඉරියාපථකම්මොව, සකලඋතු වතුර්විධ ඊයඹා පථයන් සහන්තෙක්ම; හොති, වේද; තංසංඛ්‍යාය, එබඳු පුගුලු සදහා; එතං, එතවචනය; නවුතනං, අනුකතය; යසං, යම් මහණෙකුහට; සභාගච්ඡිසභාගතා, සාතුර්යඹාපථයන්ගේ සභාගච්ඡිසභාගතවය; අත්ථි, ඇද්ද; තසෙංච, ඒ මහණහටම; විසභාගෙ, විසභාගවූ; උතුඉරියාපථෙ, සාතු ඊයඹාපථයන්; වජ්ජෙත්වා, දුරුකොට; සභාගෙ, සභාගවූ සාතු ඊයඹාපථයන්; සෙවනනාසුංඝි, සෙවිනාමහණහටද; උපපජ්ජති, උපදි; අත්තනොව, තමාගේද; පරස්සංච, මෙරමාගේද; කම්මසුකතාපච්ච වෙකකණා, කම්ම සචකිය කොට ඇති බව ප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂා කිරීම; මජ්ඣන්තපඨොගො, මධ්‍යස්ථ ප්‍රයෝගයයි; වුවචති, කියනු ලැබේ; ඉමිනාමජ්ඣන්තපඨොගෙන මේ මැදහත් පියෝවින්; උපපජ්ජති, උපදි; යො, යමෙක්; ලෙඛවුදණ්ඩාදිති, කැටවුගුරු ආදියෙන්; පරං, මෙරමා; විහෙසයමානොව, වෙහෙසවමින්මැ; විවරති, හැසිරෙයිද; එව රූපං, මෙබඳු සභාවය ඇති; සාරධකායං, නොසන්හුන් කයැති; පුග්ගලං, පුගුලා; පරිවජ්ජෙනාසුංඝි, දුරුකරන්නාවූ මහණහටද; සංයතපාදපාණිං, හික්මවාගත් පා අත් ඇති; පසුබකායං, සන්හුන් කයැති; පුග්ගලං, පුගුලා; සෙවනනාසුංඝි, සෙවිනා මහණහටද; ඨාන නිසජ්ජාදිසු, සිටීම හිදීම ඇඳුරියව්ව වැටුම්හි; පසුබිඋපපාදනත්ථාය, ප්‍රශ්නියගේ දැනවීම පිණිසැ; නිත්තපොණපබ්බාර චිත්තසුංඝි, නිමන ප්‍රවණප්‍රාග්ධාරවූ සිතැති මහණහටද; උපපජ්ජති, උපදි; එවං, මෙකී පරිද්දෙන්; උපපනාසුංඝි, උපන්නාවූ; අසුපන, ඒ ප්‍රශ්නිසමෝචාරිභික්‍ෂ යාගේ වනාහි; අරහත්තමග්ගෙන, රාත්මහ හෙතුකොට ගෙනැ; භාවනා, භාවනා තොමෝ; පාරිපුරි, සමුපුණ්ණිවන්ති; හොතිති, වේයයි; පජ්ජනාති, සමස්ත ප්‍රකාරයෙන් දනී.

83

i. සමාධි සමෙබ්බාජ්ඣාබ්ගයං “අපි භික්ඛවෙ සමථ හිමිනනං අබ්‍යභනතිමිනනං, නස්ස සොතිසොමනසිකාර ඛුද්ධිකායෙ අසමා භායෙ අනුපපන්නායංවා සමාධි සමෙබ්බාජ්ඣාබ්ගයං උප්පාදාය උපපන්නායංවා සමාධි සමෙබ්බාජ්ඣාබ්ගයං භිසොභාචායාය වෙසුලලාය භාවනාය පාටිපුට්ඨා සංවත්තනි”ති එවං. උප්පාදෙ හොති, නස්ස සමථොච සමථහිමිනනං, අවිකෙඛපසෙන ච අබ්‍යභනතිමිනනනති.

අපිච එකාදසබ්බමා සමාධිසමෙබ්බාජ්ඣාබ්ගයං උප්පාදාය සං වත්තනනි:- වක්ඛුට්ඨසද්දත්ථසනා ඉද්දිය සමත්තපටිපාදනනා හිමිනන කුසලනා සමසෙ විත්තයං පග්ගහණනා සමසෙ විත්තයං හිග්ගහණනා සමසෙ සමපහංසනනා සමසෙ අජක්ඛපෙක්ඛනනා අසමාහිත පුග්ගලපටිචජ්ජනනා සමාහිතපුග්ගලසෙවනනා කානවිමොක්ඛ පච්චෙකෙක්ඛනනා නදධිමුත්තනනා.

ii. නස්ස වක්ඛුට්ඨසද්දත්ථසනා ච ඉද්දිය සමත්ත පටිපාදනනා ච මුත්තනනෙතෙච වෙදිනබ්බා, හිමිනන කුසලනා නාම කසිණ හිමිනනායං උග්ගහණ කුසලනා, සමසෙ විත්තයං පග්ගහණනාති යසම්. සමසෙ අනිසිච්චිට්ඨසනාදිති උිතං විත්තං හොති නසම්. සමසෙ ඛම්මට්ඨවස-විට්ඨ-පිති සමෙබ්බාජ්ඣාබ්ගයං සමුථාපනෙන නායං පග්ගහණනං, සමසෙ විත්තයං හිග්ගහණනාති යසම්. සමසෙ අව්චාරඛට්ඨිසනාදිති උච්චං විත්තං හොති නසම්. සමසෙ පසංඛි-සමාධිඋපෙක්ඛා සමෙබ්බාජ්ඣාබ්ගයං සමුථාපනෙන නායං හිග්ගහණනං, සමසෙ සමපහංසනනාති යසම්. සමසෙ විත්තං පඤ්ඤා පසොගමඤ නායො උපසමසුඛානාබ්ගමෙනවා නිරයංදං හොති නසම්. සමසෙ අඝංගෙහවක්ඛුපච්චෙකෙක්ඛනෙතෙත සංවෙසෙති.

අඝංගෙහවක්ඛුති නාම ඡන්දිජ්ජව්‍යාධිමරණාති වත්තාටි අපායදුක්ඛං පඤ්ඤමං අතීතෙච්චට්ඨුලකං දුක්ඛං අනාගතෙ ච්චට්ඨුලකං දුක්ඛං පච්චුප්පනෙන ආභාරපටිසෙසිමුලකං දුක්ඛනති, රත නත්තස ගුණානුසාරණෙන ච පසාදං ජනෙති, අසං චුච්චති සමසෙ සමපහංසනනාති, සමසෙ අජක්ඛපෙක්ඛණනා නාම, යසම්. සමසෙ සමාපටිපනති. ආගමම අඋිතං අනුබ්බං අතිරයාදං ආරම්මණෙ සමප්පවත්තං සමථවිටිපටිපනනං විත්තං හොති, නදායං පග්ගහණ හිග්ගහණමපහංසනෙසු න බ්‍යාපාරං ආපජ්ජති ඝාරපි විස සමප්ප වනෙනසු අයෙසු අසං චුච්චතිසමසෙ අජක්ඛපෙක්ඛණනාති, අසමා හිතපුග්ගලපටිචජ්ජනනා නාම උපවාරංවා අප්පණංවා අප්පන්නානං වික්ඛිත්ත විත්තානං පුග්ගලානං ආරකා පටිචජ්ජනං, සමාහිත පුග්ගලසෙවනනා නාම උපවාරෙනවා අප්පණායො සමාහිතවිත්තානං සෙවනාභජනා පඤ්ඤාපාසනා, නදධිමුත්තනා නාම ධානනි සජ්ජාදිසු සමාධි උප්පාදනස්සං සෙව හිතනමොණ පබ්බාර විත්තනා, එවඤ්ඤි පටිපජ්ජනනො එස උපපජ්ජති, එවං උපපන්නයං පනං අරහත්ත මග්ගෙන භාවනා පාටිපුට්ඨි හොතිති පඤ්ඤාති.

iii. උපෙක්ඛාසමෝඤ්ඤාඛග්ගං “අප්පි භික්ඛවෙ උපෙක්ඛාසමෝඤ්ඤාඛග්ගානිසා ඛමො නස්ස සොනිසොමනසිකාර ඛහුලී කාගේ අසමාහාගේ අනුප්පනන්තස්සවා උපෙක්ඛාසමෝඤ්ඤාඛග්ගං උප්පාදස් උප්පනන්තස්සවා උපෙක්ඛාසමෝඤ්ඤාඛග්ගං භිසොයාහාවාස වෙසුලොස් භාවනාස් පාරිසුරිසා සංවත්තනීති” එවං උප්පාදො හොති, නස්ස උපෙක්ඛාව උපෙක්ඛාසමෝඤ්ඤාඛග්ගානිසා ඛමො නාම,

අපිව පඤ්ච ඛමො උපෙක්ඛාසමෝඤ්ඤාඛග්ගං උප්පාදස් සංවත්තනනී:-සත්ත මජ්ඣන්තනා සබ්බාරමජ්ඣන්තනා සත්තසබ්බාර කෙලාසන දුග්ගලපරිවජ්ජනනා සත්තසබ්බාරමජ්ඣන්තන සුග්ගල සෙවනනා නදගිමුත්තනාති.

iv. නස්ස විහා'කාරෙති සත්තමජ්ඣන්තනං සමුථාපෙති “ඤ. අත්තනො කමෙමන ආගන්තවා අත්තනොව කමෙමන ගමිස්සාපි එසොපි අත්තනො කමෙමන ආගන්තවා අත්තනොව කමෙමන ගමිස්සාති ඤ. කං කෙලාසසීති” එවං කමෙස්සකතා පච්චවෙක්ඛණෙනව “පරමස්සනො සත්තනාසෙව නප්පි සො ඤ. කං කෙලාසසීති එවං නිස්සත්තපච්චවෙක්ඛණෙන ව විහෙවා'කාරෙති සබ්බාරමජ්ඣන්තනං සමුථාපෙති “ඉදං විචරං අනුපුබ්බෙන වණණවිකාරඤ්ඤව ජිණ්ණභාවඤ්ඤ උපගන්තවා පාදපුඤ්ජන වොලකං හුතවා සසිකොට්ඨාසා ජබ්බතීසං හවිස්සති, සවෙ පනස්ස සාමිකො හවෙසානාස්ස එවං විනසීතිතුං දදෙසානි” එවං අස්සාමික භාවපච්චවෙක්ඛණෙන ව අනබ්බතීසං ඉදං නාවකාලිකනති එවං නාවකාලික භාවපච්චවෙක්ඛණෙන ව සථා විචරෙ එවං පත්තා දිසුපි සොජනා කානඛබ්බා,

සත්තසබ්බාර කෙලාසනසුග්ගලපරිවජ්ජනනාති එස්ස සො සුග්ගලො ගිහී වා අත්තනොව සුත්තධිනාදිකෙ පබ්බජිතො වා අත්තනොව අනෙත්වාසික සමානුපජ්ඣාසකාදිකෙ මමාසති සහස්සන්තොව නෙසං කෙසවෙජ්ජන සුවිකම්ම විචරබොවන රජන පත්තපච්චනාදිති කගේති මුහුත්තමපි අපස්සනෙනා අසුකො සාමණෙගේ කුතීං අසුකො දහගේ කුතීනති සත්තමිගො විස ඉතො විතොව ආලොකෙති අඤ්ඤාන කෙසවෙජ්ජනාදිතං අස්සාස මුහුත්තං නාව අසුකං පෙසෙථාති සාවිසමානොපි අමෙහපි නං අත්තනොකම්මං නිකාරෙම තුමෙහ නං ගහෙතවා කිලුමිස්සථාති න දෙනි, අසං සත්තකෙලාසනො නාම, සො පන විචර පත්තථාලක කත්තරසසී ආදිති මමාසති අඤ්ඤාස්ස හස්සන්ත පග්ගසීතුමපි න දෙනි නාවකාලිකං සාවිතොපි මසමපි ඉමං මමාසනනා න පරිතුඤ්ජාමි තුමහාකං කිං දස්සාමාති වදනි අසං සබ්බාරකෙලාසනො නාම, සො පන තෙසු විසුපි වස්සුපු මජ්ඣන්තො උදසිතො, අසං

සත්‍යසංඛාරමජ්ඣන්තනා නාම, ඉති අයං උපෙක්ඛාසමෙබ්බාජ්ඣකො
 ඵවරුපං. සත්‍ය සංඛාරකෙලාසන පුග්ගලං ආරකා පටිවජ්ජනන
 ස්‍යාපි සත්‍ය සංඛාරමත්තජ්ඣක පුග්ගලෙ සෙවනස්‍යාපි ධාන
 නිසජ්ජාදිසු තදුප්පාදනස්‍යං. නිත්‍යපොණ්‍යපබ්බාර විත්‍යස්‍යාපි
 උප්පජ්ජති. ඵචං උප්පගන්‍යස්‍ය පනස්‍ය අරහත්තමග්ගෙන භාවනා
 පාරිසුරි හොතිති පණ්ණාතිතී, සෙසං සබ්බස්‍ය උත්තානස්‍යමෙ
 වානී.

බොජ්ඣංග පබ්බං.

33.i සමාධිසමෙබ්බාජ්ඣකං, සමාධි සමෙබ්බාධාරිතයාගේ; (උප්පාදෙ
 යන්ත හා සමෙකිති) භික්ඛුවෙ, මහණෙනි; සමථ නිමිත්තං, සමාධියමැ
 නිමිත්තෙක්; අබ්‍යයන නිමිත්තං, අවික්‍ෂේපයමැ නිමිත්තෙක්; අඤ්ඤා,
 අඤා; තත්ථ, ඒ සමථවික්‍ෂේප නිමිත්තයෙහි; සොනිසොමනසිකාර බහුලී
 කාරෙ, යොනිසොමනසකාරය බොහෝසේ පුරුදු කිරීම් සංකීර්ණවූ;
 අයමාහාරෙ, මේ ප්‍රත්‍යය තෙම; අනුප්පන්නස්‍යවා සමාධි
 සමෙබ්බාජ්ඣකං, නුපත් සමාධි සමෙබ්බාධාරිතයාගේ හෝ; උප්පාදෙ,
 ඉපදීම පිණිස; උප්පන්නස්‍යවා සමාධිසමෙබ්බාජ්ඣකං, උපත් සමාධි
 සමෙබ්බාධාරිතයාගේ හෝ; භියෙසාභාවාය, නැවත නැවත වැඩීම පිණිස;
 වෙජුලාය, විජුලාය පිණිස; භාවනාය, ආසෙවනය පිණිස; පාරි
 සුරියා, පරිසුරි භාවය පිණිස; නොහොත්- භාවනාය, සමාධි
 සමෙබ්බාධාරිත භාවනාවගේ; පාරිසුරියා, පරිසුරි භාවය පිණිස;
 සංවත්තති, පවතී; ඉතිඵචං, මෙකී පරිද්දෙන්; උප්පාදෙ, ඉපදීම;
 හොති, වේ; තත්ථ, ඒ පාඨයෙහි; සමථොව, සමථයමැ; හෙවත්-සමාධි
 යමැ; සමථනිමිත්තං, සමථ නිමිත්ත නම; අවිකේතපථෙනව, අවික්‍ෂේ
 පාඨය තෙහු කොට ගෙනද; අබ්‍යයනනිමිත්තං, අබ්‍යයනනිමිත්ත නම;
 (ඉති සමාපතියෙහි නිපා

අපිච, අනික්තයෙකුදු කියනු ලැබේ; ඵකාදස ධම්මා, ඵකොලොස්
 ධම් කෙනෙක්; සමාධි සමෙබ්බාජ්ඣකං, සමාධි සමෙබ්බාධාරිතයාගේ;
 උප්පාදෙ, ඉපදීම පිණිස; සංවත්තනති, පවත්නාහ; වස්ථුවිසදක්‍රියතා,
 වස්තු විසදක්‍රියා ඇති බවය; ඉද්ධියසමත්තපටිපාදනතා, ඉදුරන්ගේ
 සමබව පිළියෙළ කිරීමය; නිමිත්තකුසලතා, සමාධි නිමිත්තයෙහි
 කොශලය; සමයෙ, යුක්තප්‍රයුක්ත කාලයෙහි; විත්තස්‍ය, විත්තයාගේ;
 පග්ගහණතා, අනුබලදීම් ඇති බවය; සමයෙ, යුක්තප්‍රයුක්ත කාලයෙහි;
 විත්තස්‍ය, විත්තයාගේ; නිග්ගහණතා, නිග්‍රහය කරන බවය; සමයෙ,
 යුක්තප්‍රයුක්ත කාලයෙහි; (විත්තස්‍ය, විත්තයාගේ; 0) සමපංසනතා,
 නියුණු බව හෝ සන්තෝස බව ඇති කිරීමය; සමයෙ, යුක්තප්‍රයුක්ත
 කාලයෙහි; (විත්තස්‍ය, විත්තයාගේ; 0) අජ්ඣුපෙකකිණතා, අරමුණෙහි
 මැදහත් උපෙක්‍ෂා ඇති බවය; අසමානිතපුග්ගල පටිවජ්ජනතා,
 විතේනකාග්‍රතා විරහිතවූ පුග්ගලන් දුරුකරන බවය; සමානිත පුග්ගල

සෙවනනා, විනේනකාග්‍රතායෙන් යුක්තවූ පුභුලන් සෙවිනා බවය; ක්‍රියාවිමොක්ඛපච්චවෙක්ඛණ්ණා, ධ්‍යානමාගී ඵල ධර්මයන් ප්‍රත්‍යාවේක්‍ෂා කරනබවය; තදබිමුත්තනා, ඒ සමාධි සමබොධ්‍යබ්‍යය ඉපදවීමෙහි නිමනප්‍රවණ ප්‍රාග්භාරවූ සිතැති බවය; ඉති, (ඉමෙ එකාදස ධර්මො), මේ එකොළොස් ධර්මයෝයි.

33. ii. තත්ථ, ඒ වස්සුචිසදක්ඛයාදීවූ එකොළොස් ධර්මන් අතුරෙන්, වඤ්චිසදක්ඛයතාව, වස්සුචිසදක්ඛයා භාවයද; ඉද්දියසමන්තපටිපාදනතාව, ඉද්දිය සමකප්‍රතිපාදන භාවයද; චුත්තනායෙනෙව, කීනසිත්ම; වෙදි තබ්බා, දතයුත්තාහ; නිමිත්තකුසලතානාම, නිමිත්ත කොශල්‍යය නම්; කසිණනිමිත්තස්ස, කිසුණු නිමිතිහුගේ; උග්ගහණකුසලතා, උගැන් මෙහි දක්‍ෂ භාවයයි; සමයෙ චිත්තස්සපග්ගහණ්ණාති, යනු; යසම් සමයෙ, යම් කලෙක්හි; අතිසිටිලවිරියතාදීති, ඉතා ලිච්ඡවූ වැර ඇති බැව් ආදියෙන්; චිත්තං, සිත; ලිතං, මැලිවූයේ; හෝ- හැකිල ගියේ; හොති, වේද; තසම් සමයෙ, එකල්හි; ධම්මවිචය විරියපිතිසමබොජ්ඣ බ්‍යස්ස, ධර්මවිචය සමබොධ්‍යබ්‍යය විය්‍යාසමබොධ්‍යබ්‍යය ප්‍රිතිසමබො ධ්‍යබ්‍යය; සමුදාපනෙන, උපදවාලීමෙන්; තස්ස, ඒ සිත; පග්ගහණනං, උපසාහනනය කිරීමයි; සමයෙ චිත්තස්ස නිග්ගහණ්ණාති, යනු; යසම් සමයෙ, යම් කලෙක්හි; අවචාරබවිරියතාදීති, වැඩියක් ඇරඹූ වැර ඇති බැව් ආදියෙන්; චිත්තං, සිත; උබ්බංහොති, උදහස් වූයේ වේද; තසම් සමයෙ, එකල්හි; පස්සති සමාධි උපෙක්ඛා සමබොජ්ඣබ්‍යස්ස, ප්‍රමුඛව සමබොධ්‍යබ්‍යය සමාධිසමබොධ්‍යබ්‍යය උපෙක්‍ෂා සමබොධ්‍යබ්‍යය; සමුදා පනෙන, උපදවාලීමෙන්; තස්ස, ඒ උදහස්වූ සිත; නිග්ගහණනං, නිග්‍රහය කිරීමයි; සමයෙසමපහංසනතාති, යනු; යසම් සමයෙ, යම්කලෙක්හි; චිත්තං, සිත; පඤ්ඤයොගමන්දනායවා, ප්‍රඥවීර්‍යයන් මද බැවින් හෝ; නොහොත්- ප්‍රඥවහා පියෝ කිරිමි ලස්වන බැවින් හෝම; උපසම සුධානබ්‍යමෙනවා, සන්තූන් බවත් සුවයත් නොලැබීමෙන් හෝ; නොහොත්- උපසම නම් ලද සුවය නොවිදීමෙන් හෝ; ම නිරස්සාදං, නිරෝජසකවූයේ; (නිසොජසක වූයේ සේයි) හොති, වේද; තසම් සමයෙ, එකල්හි; අසංවෙගවඤ්චපච්චවෙක්ඛනෙන, අභවිධි සංවෙග වස්තුන් ප්‍රත්‍යාවේක්‍ෂා කිරීමෙන්; සංවෙජෙති, සංවෙගයට පමුණුවයිද; (තැතිගන්වාද යුක්තයි)

අසංවෙගවඤ්ච නාම, අභවිධි සංවෙග වස්තූහු නම්; ජනිජර ව්‍යාබ්‍රමරණාති, ජාති ජර ව්‍යාධි මරණ යන මොහු; චත්තාරි, සතර දෙනෙක; පඤ්චමං, පස්වැනිවූ; අපායදුක්ඛං, සතරඅපාදුක්ඛය; මසන්ත යෙහි- පඤ්චමං, පස්වැනිවූ; චත්තාරි අපායදුක්ඛං, සතර අපාදුක්ඛය; මෙසේ අලුත් සමාස විධියෙනැයි අම් දැක්වූහ) අනිතෙ, අනිතාධි යෙහි; වට්ඨමුලකං, වාත්තමුලකවූ; දුක්ඛං, දුක්ඛය; අනාගතෙ, අනාගතාධි යෙහි; වට්ඨමුලකං, වාත්තමුලකවූ; දුක්ඛං, දුක්ඛය; පච්චුප්පනෙන, ප්‍රත්‍යුත්පන්නාධි යෙහි; ආභාරපරියෙඝිමුලකං, ආභාරපරියෙඝණමුල්

කොට ඇති; දුකකා, දුකයා; ඉති (ඉමෙ), යන මේ අෂටවිධ සංවේග වසතුහුයි; රතනතනය ගුණානුසාරණෙනව, රුවන්තියා ගුණ පුත පුතා සිහිකිරීමෙනුදු; පසාදං, පැහැදීම; ජනෙති, දනවාද; අයං, සිත් හුගේ මේ තියුණු බැව් තුස්තා බැව් නොමෝ; සමයෙ සමපහංසන තාති, සමයෙ සමපහංසනතායි; වුවවති, කියනු ලැබේ; සමයෙඅඡක්ඛු පෙකකණතානාම, යුක්තප්‍රසුක්ත කාලයෙහි මැදහත් උපෙක්‍ෂා ඇති බව නම්; යස්මිං සමයෙ, යම් කලෙක්හි; සමමාපටිපත්තං, සමසක්ප්‍රති පත්තිය; ආගමම, කරුණුකොට ගෙනා; විතතං, සිත; අලිතං, මැලි නුවුයේ; හෝ-නොහැකිලියේ; අනුබ්බං, උදහස්නුවුයේ; හෝ-සන්හුන් වූයේ; අතිරසාදං, නිරූපණයනුවුයේ; හෙවත්- තික්‍ෂණවූයේ; ආරමමණෙ, අරමුණෙහි; සමපවතතං, සමවැ පැවැතියේ; සමපටිපටිපත්තා, සමාධිසංඛාරානුපිටියට පිළිපත්තේ; හොති, වේද; තද, එකල්හි; අයං, මේ යොගාවචර මහණතෙම; පගහතිගහහසමපහංස නෙසු, ප්‍රග්‍රහ නිග්‍රහ සමප්‍රහණිකාත්‍යයන්හි; බ්‍යාපාරං, යතනය කිරීමට; න ආපජ්ජති, නොපැමිණෙයි; සමපවතෙනසු, ජවයෙහි සමවැ පවත්නාවූ; නොහොත්- ගතිවේගයෙහි සමවූ පැවතුම් ඇත්තාවූ; අසෙසසු, අසුන් කෙරෙහි; සාරපි, රියදුරු තෙමේ; (බ්‍යාපාරා න ආපජ්ජති) විස, යතනය කිරීමට නො පැමිණෙන්නාක් මෙනි; අයං, මේ ලිනොධිත භාවයෙන් ඉවත්වූ සිත්හුගේ සමව පවත්නා බැව් නොමෝ; සමයෙ අඡක්ඛුපෙකකණතාති, යුක්තප්‍රසුක්ත කාලයෙහි මැදහත් උපෙක්‍ෂා බවයි; වුවවති, කියනු ලැබේ; අසමාහිතපුග්ගලපරිවජ්ජනතා නාම, විතෙකාග්‍රතා විරහිත පුද්ගලයන් දුරලිම නම්; උපවාරංවා, උපවාර සමාධියට හෝ; අප්‍රණංවා, අපිණා සමාධියට හෝ; අප්‍රත්තා නං, නොපැමිණියාවූ; විකිංතනවිතතානං, එක් අරමුණක නොතැවති නොපිහිටි සිත් ඇත්තාවූ; පුග්ගලානං, පුග්ගලන්; ආරකා, දුරින්; පරි වජ්ජනං, පරිත්‍යජනය කිරීමයි; හෙවත්- පිමයි; සමාහිත පුග්ගල සෙවනා නාම, විතෙකාග්‍රතා සමන්තිත පුද්ගලයන් සෙවනා බව නම්; උපවාරෙනවා, උපවාරසමාධියෙන් හෝ; අප්‍රණංයවා, අපිණා සමාධියෙන් හෝ; සමාහිතවිතතානං, එකතවූ සිතැති පුග්ගලන්; සෙවනා, සෙවීමයි; හජ්ජා, බජ්ජනයයි; පසිරුපාසනා, වෙත එලඹ ඇසුරු කිරීමයි; තදබිමුත්තතානාම, තදබිමුත්තතා නම්; ඨානනිසජ්ජා දිසු, සිටීම හිඳීම ඇ ඉරියව් වැටුමිහි; සමාධිඋපපාදනස්ථං යෙව, සමාධිය දැනවීම පිණිසමැ; නිත්‍යපොණපඛාරවිතතතා, නිමතප්‍රවණප්‍රාගහාරවූ සිත් ඇති බවයි; හි, ඒ කීම සැබව; එවං, මෙකී පරිද්දෙන්; පටිපජ්ජ නතො, පිළිපදනා හෙයින්; (පටිපජ්ජනො සිද පාඨයි, පිළිපදන, මහණහට; යන අපිසිඞ) එසො, මේ සමාධි සමෙධොධාරිතය තෙමේ; උපපජ්ජති, උපදී; එවං, මෙකී නයින්; උප්පත්තසං, උපත්තාවූ; අසංපන, මේ සමාධි සමෙධොධාරිතයගේ වනාහි; අරහත්තමග්ගෙන, රත්මහ හෙතුකොටගෙනා; භාවනා, ආසෙවනා නොමෝ; පාරිසුරි, සමුද්‍රණි වන්නි; හොතිති, වේයයි; පජ්ජාති, සමසක්ප්‍රකාරයෙන් දනී.

* අනුසංවේගවසතු ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂාකරණයෙන් ජනිතවූ විත්ත සංවේගයෙන් රතනත්‍රය ගුණානුසමරණයෙන් ජනිතවූ විත්තප්‍රසාදයෙන් ඉන්ද්‍රියයන් තියුණු බවට පැමිණවීම ඉන්ද්‍රියයන්ගේ ප්‍රමෝදය කිරීම සමපභංගනා නමැති යථාක්‍රමයෙන් ඇරදක්වන ටිකාවායඝීයෝ සංවේජනපසාදනෙහි නෛජනං නොසනඤච සමපභංගනානි යි විසුඤ්ඤාදියානං තිකක භාවාපාදනං තෙජනං නොසනං පමෝදනං (අ.ටී.)

33 iii උපෙක්ඛාසමොඡ්ඤාදිභංගස්ස, උපෙක්ඛාසමොධායභග්ගයාගේ; (උපපාදො යන්න හා සමබ්බිති) භික්ඛවෙ, මහණෙනි; උපෙක්ඛාසමොඡ්ඤාදිභග්ගානි යා, උපෙක්ඛාසමොධායභග්ගයාගේ ප්‍රවෘත්තිසථානවූ; ධම්මා, ධම් කෙනෙක්; අත්ථි, ඇත්තාහ; තත්ථ, ඒ උපෙක්ඛාසමොධායභග්ගයාගේ ප්‍රවෘත්තිසථානවූ ධම්මයන්හි; යොතිසොමනසිකාරබහුලී කාරො, යොතිසොමනසකාරය බොහෝපේ පුරුදුකිරීම් සඛාසානවූ; අයමාහාරො, මේ ප්‍රත්‍යය තෙමේ; අනුප්පන්නස්සවා උපෙක්ඛාසමොඡ්ඤාදිභංගස්ස, නුපත් උපෙක්ඛාසමොධායභග්ගයාගේ හෝ; උපපාදො, ඉපදීම පිණිස; උප්පන්නස්සවා උපෙක්ඛාසමොඡ්ඤාදිභංගස්ස, උපත් උපෙක්ඛාසමොධායභග්ගයාගේ හෝ; භියෙසාභාවාය, නැවත නැවත වැඩීම පිණිස; වෙපුලාය, විපුලත්වය පිණිස; භාවනාය, ආසෙවනය පිණිස; පාරිපුරියා, පරිපුරිණිභාවය පිණිස; නොහොත්- භාවනාය, උපෙක්ඛාසමොධායභග්ගභාවනාවගේ; පාරිපුරියා, සමුදුණි භාවය පිණිස; සංවත්තති, පවති; ඉති එවා, මෙ පරිද්දෙන්; උපපාදො, ඉපදීම; හොති, වේ; තත්ථ, ඒ උපෙක්ඛාසමොඡ්ඤාදිභග්ගානි යා ධම්මා යන වචනයෙහි; උපෙක්ඛාව, තත්ත්වධර්මයා සඛාසානවූ උපෙක්ඛාවම; උපෙක්ඛාසමොඡ්ඤාදිභග්ගානි යා ධම්මා නාම, උපෙක්ඛාසමොධායභග්ගයාගේ ප්‍රවෘත්ති සථානධම් නම්හුයි;

අපිව, අනික්කයෙක් දක්වනු ලැබේ; පඤ්චධම්මා, පඤ්චධි ධම් කෙනෙක්; උපෙක්ඛාසමොඡ්ඤාදිභංගස්ස, උපෙක්ඛාසමොධායභග්ගයාගේ; උපපාදො, ඉපදීම පිණිස; සංවත්තනති, පවත්නාහ; සත්තමඡ්ඤාතනා, සත්තයන් විෂයෙහි මැදහත් බවය; සඛාරමඡ්ඤාතනා, සංඝකාරයන් විෂයෙහි මැදහත් බවය; සත්තසඛාරකෙත්‍රායනපුග්ගලපරිවජ්ජනනා, සත්ත සංඝකාරධම්මයන් විෂයෙහි මමනිය ඇති පුද්ගලයන් දුරකරන බවය; නොහොත්- සත්ත සංඝකාරධම්මයන් ප්‍රිය කරන්නාවූ පුද්ගලයන් දුරලිම් ඇති බවය; සත්තසඛාරමඡ්ඤාතනපුග්ගලසෙවනනා, සත්ත සංඝකාරධම්මයන් විෂයෙහි මැදහත්වූ පුද්ගලන් සෙවනා බවය; තදබ්බුත්තනා, ඒ උපෙක්ඛාසමොධායභග්ගයාගේ ඉපදීමෙහි නිමනප්‍රවණ ප්‍රාග්ධාරවූ සිතැති බවය; ඉති (ඉමෙපඤ්චධම්මා), යන මේ පඤ්චධම්මයෝයි.

33 iv තත්ථ, ඒ සත්තමධ්‍යස්ථතාදින් අතුරෙන්; විනිශාකාරෙහි, දෙපරිද්දෙකින්; සත්තමඡ්ඤානතං, සත්තයන් විෂයෙහි මැදහත් බව; සමුදාපෙති, උපදවයි; තිං, තෝ; අත්තනො, තමාගේ; කමෙතන, කමීය හෙතුකොට; ආගන්තො, අවුත්; අත්තනොව, තමාගේම; කමෙතන, කමීය හෙතුකොට; ගම්ඤ්ඤි, යන්තෙහිය; එසොපි, තෙල සත්තවතෙමේද; අත්තනො, තමාගේ; කමෙතන, කමීය හෙතුකොට; ආගන්තො, අවුත්; අත්තනොව, තමාගේම; කමෙතන, කමීයෙන්; ගම්ඤ්ඤි, යන්තෙහිය; තිං, තෝ; කං, කවරක්නු; කෙළායසි, මමනිය කෙරෙහිද (ප්‍රිය කෙරෙහිද යුග්ගේ) ඉති එවං, මෙකී පරිද්දෙන්; කමෙසසකතාපච්චවෙකඤ්ඤනව, කමීය සවකීය කොට ඇති බව ප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂා කිරීමෙන්ද, පරමත්තො, පරමාම්ච වශයෙන්; සත්තො යෙව, සත්ත පුද්ගලයෙක්ම; නත්ති, නැති; සොතිං, ඒ තෝ; හෙවත්-පරමාම්ච වශයෙන් එබඳු සත්තපුද්ගල නුමු තෝ; කං, කවරක්නු; කෙළායසි, මමනිය කෙරෙහිද; හෙවත්-පියවුමක්නු කෙරෙහිද; ඉති එවං, මෙකී පරිද්දෙන්; නිසසත්තපච්චවෙකඤ්ඤනව, නිසත්තභාවය ප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂා කිරීමෙන්ද; (සත්තමඡ්ඤානතං සමුදාපෙති යන්න හා අනුසංකානස කරනු) විභෙදාකාරෙහි, දෙපරිද්දෙකින්ම; සඤ්ඤා මඡ්ඤානතං, සංසාරාධිපතීන් විෂයෙහි මැදහත් බව; සමුදාපෙති, උපදවයි; ඉදංචිවරං, මේ සිව්වර; අනුපුබ්බත, කෙමෙන්; වණ්ණ විකාරඤ්ඤව, පැහැවෙනස් බවටද; ජණ්ණභාවඤ්ඤව, ජ්ණ්ණභාවයටද; උපගන්තො, පැමිණ; පාදපුඤ්ජනවොලකං, පාපිස්සා පිළිකඩක්; හුතො, වී; යභිකොටියා, සැරයටි කොණින්; ජඤ්ඤිතං, ඉවතලිය යුත්තෙක්; හවිසසිති, වන්නේය; සවෙපන, ඉදින් වනාහි; අසා, මේ විවරයාගේ; සාමිකො, හිමියෙක්; හවෙයා, වන්නේ නම්; එවං, එසේ හිමියෙක්නු ඇති කල්හි; අසා, මේ සිවුරට; විනසසිතුං, වැනසෙන්නට; නදදෙයා, නොදෙන්නේය; ඉති එවං, මෙකී පරිද්දෙන්; අසාමිකභාව පච්ච වෙකඤ්ඤනවෙව, අතිමි බව ප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂා කිරීමෙන්ද; ඉදං, මේ සිවුර; අනඤ්ඤිතං, දික්කලක් පැවැත්වියට නොවනුය; තාවකාලිකං, යාවත් කාලයකින් අභාවයට යේද එතාක් කල් පවත්නා හෙයින් තාවකාලික ය; (ඉත්තරකාලිකයා යුග්ගේ) ඉති එවං, මෙකී පරිද්දෙන්; තාව කාලික භාවපච්චවෙකඤ්ඤනව, තාවකාලික භාවය ප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂා කිරීමෙන්ද; (සඤ්ඤා මඡ්ඤානතං සමුදාපෙති යන්න හා අනුසංකානස කරනු) විවරෙ, සිව්වරෙහි; යථා, යම්සේ යොජනාකරන ලද්ද; එවං, එපරිද්දෙන්; පත්තාදිසු, පාත්‍රාදිවූ පරිභ්‍යාජනවස්තු; යොජනා, යොජනා නොමෝ; කාතබ්බා, කටයුත්තිය.

සත්තසඤ්ඤාකෙළායනපුග්ගලපරිවර්ජනතාහි, යන; එත්ථ, මේ වචනයෙහි; (විනිවර්ජයො වෙදිතබ්බො, විනිසැ ද යුතුයි) යො පුග්ගලො, යම් පුග්ගලෙක්; ගිහිවා, ගිහිවූයේව; හෝ; අත්තනොව, තමාගේම; පුත්තධිතාදිකෙ, පුත්‍රධිත්‍රාදින්; පබ්බජිතොවා, පැවිදිවූයේව.

හෝ; අත්තනොව, තමාගේම; අනෙතවාසිකසමානුපජ්ඣායකාදිකෙ,
අතවාසියන් සමානොපාධ්‍යායාදීන්; මමායති, මමනිය කෙරෙයිද;
හෙවත්- ප්‍රියවූවන් කෙරෙයිද; සහන්වෙනව, සියතින්ම; නෙසං,
ඔවුන්ගේ; කෙසචෙජ්ජන සුවිකමම විවරධොවන රජන පතන පවනා
දිති, කෙස්සිදිම් ගෙන්නම් කිරිම් සිවිරු දෙවිම් සිවුරු රුදිම් පාත්‍ර
පවනාදීන්; භරොති, කෙරෙයිද; මුහුත්තමපි, මොහොතක් කල්හිදු;
අපසුනෙතො, නොදක්නේවිනම්; අසුකොසාමණෙරො, අසුවල් හෙරණ
තෙමේ; කුහිං, කොහි; අසුකො දහරො, අසුවල් දහර හිඤ්ඤ තෙමේ;
කුහිං, කොහි; ඉති, මෙසේ සිතා; භන්තම්ගොවිය, නැතිගත් මුවක්හු
සෙසින්; ඉතොවිනොව, ඔබ්මොබද; ආලොකෙති, නරඹාද; අඤ්ඤන,
අත් මහණකු විසින්; කෙසචෙජ්ජනාදිනං, කෙස්සිදිම් ඇ කටයුත්තන්;
අත්ථාය, පිණිස; මුහුත්තං, මොහොතක් කල්; අසුකං, අසුවල් හෙරණ
හෝ අසුවල් දහර හිඤ්ඤව; පෙසෙට්ඨනාව ඉති, මෙ විගස එවා වදාළ
මැනවයි; යාචියමානොපි, යාවඤ්ඤකරනු ලබන්නේවි නමුත්; අමෙහපි,
අපිදු; තං, ඒ හෙරණ හෝ ඒ දහර හිඤ්ඤව; අත්තනො, තමාගේ;
කමමං, කටයුත්තක්; නකාරෙම, නොකරවමුය; තුමෙහ, තෙපි; තං,
ඒ හෙරණහු; නොහොත්- ඒ දහරහිඤ්ඤව; ගහෙතො, ගෙන; කිලම්සසට්,
වෙහෙසන්නහුය; ඉති, මෙසේ බැණ; නදෙති, නොදේද; අයං, මෙබඳු වූ
පුද්ගලතෙම; සත්තකෙළායනොනාම, සත්ත මමනිය ඇත්තේ නම;
යොපන, යම් පුද්ගලෙක්තෙම වනාහි; විවරපත්තථාලකකත්තරයසී
ආදිති, සිවිරු පා තථ සැරයටි ආදීන්; මමායති, මමනිය කෙරෙයිද
(ප්‍රියවූ වස්තුවක් කෙරෙයිද යුග්ගේයි); අඤ්ඤස්ස, අනෙකක්හුගේ; හන්වන,
අතින්; පරාමසිතුමපි, පහස්නටත්; නදෙති, නොදේයි ද; තාවකාලිකං,
තාවකාලික කොට; හෙවත්- එතකලට; යාචිනොපි, ඉල්ලන ලද්දේවි
නමුත්; මයමපි, අපිදු; ඉමං, මේ සිවිරු ආදිය; මමායනනා, මමනිය
කරන හෙයින් හෝ මමනිය කරන්නේමේවැ; තපරිභුඤ්ජාම, පරි
භොගය නොකරමිහ; තුමානං, නොපට; කිං, කෙසේ; දස්සාම ඉති,
දෙන්නමුදුයි; වදති, කියාද; අයං, මෙබඳු වූ පුද්ගල තෙම; සංඛාර
කෙළායනොනාම, සංඝකාරබ්බි මමනිය ඇත්තේමේ; යොපන, යම්
පුද්ගලයෙක් වනාහි; තෙසු විසුටිවඤ්ඤ, තදුහයවූද වස්තුවහි;
මජ්ඣිමෙකං, මැදහත්වූයේ වේද; උදසිනො, උදසිනවූයේ වේද; අයං,
මෙබඳු වූ පුද්ගල තෙම; සත්තසංඛාරමජ්ඣිමෙකංනාම, සත්ත සංඝකාර
බ්බියන් විෂයෙහි මැදහත් බැව් ඇත්තේ නම; ඉති, මෙසේ; අයං
උපෙක්ඛාසමෙබ්බිකාමෙහි, මේ උපෙක්ඛාසමෙබ්බිකාමයතෙම; එවරුපං,
මෙබඳු වූ ස්වභාවය ඇති; සත්තසංඛාරකෙළායනපුග්ගලං, සත්ත
සංඝකාර මමනිය ඇති පුද්ගලයා; ආරකා, දුරින්; පරිවජ්ජනාසංඝාපි,
පියන්නාවූ මහණහටද; සත්තසංඛාරමජ්ඣිමෙකංනපුග්ගලෙ, සත්තසංඝකාර
බ්බියන්හි මැදහත් සිතැති පුද්ගලයන්; සෙවනනසංඝාපි, සෙවනාමහණ
හටද; ආනතිසජ්ජාදිසු, සිරිමි හිදිම් ඇ ඉරියව් වැටුම්හි; තදුපපාදනත්ථං,
ඒ උපෙක්ඛාසමෙබ්බිකාමය දැනවීම පිණිස; තිත්තපොණපබ්භාර

විත්තසංසාදි, නිමනප්‍රවණප්‍රාග්ධාරවූ සිතැති මහණහටද; උපපජ්ජති, උපදී; එවං, මෙකිනසින්; උප්පන්නසං, උපන්නාවූ; අස්සපන, ඒ උපෙක්‍ෂාසමේධාධ්‍යායායාගේ වනාහි; අරහත්තමග්ගෙන, රුක්මහහෙතු කොට ගෙන; භාවනා, ආසෙවනානොමෝ; පාරිසුරි, සමුස්සිවන්ති; හොතිති, වේයයි; පජානාති, සමාක්ප්‍රකාරයෙන් දනී; (ඉති සමාපති යෙති නිපා) සෙසා, සෙස්ස; සබ්බත්ථ, සියලු වාරයන්හි; උත්තානත්ථ මෙව, ප්‍රභව වූයෙන් නොගැඹුරු වූ අථ ඇත්තේ මැයි; (ඉති කුණ්ඩල පයඝායයි)

බොජ්ඣංග පබ්බං,
බොධාඝ්ඤාපච්ඡ නෙම; (නිසීනං, නිමිසේසිං)

34

i ඉමෙසුපි විසු පබ්බෙසු සුඛවිපස්සනාව කපිතා, ඉති ඉමෙ වන්නාගේ සතිපජානා පුබ්බසාගෙ නානා විතෙතසු උබ්භන්ති, අඤ්ඤානෙවති විතෙතන කාසං පරිග්ගණනාති, අඤ්ඤාන වෙදනං, අඤ්ඤාන විතනං, අඤ්ඤාන ධම්මෙ පරිග්ගණනාති; ලොඤ්ඤානරමග්ගකඛණේ පන එකවිතෙතසෙව උබ්භන්ති. ආදිනො හි කාසං පරිග්ගණනිඤා ආගතස්ස විපස්සනා සමපසුත්තා සති කාසානුපස්සනා නාම, නාස සතිසා සමන්තාගතො සුග්ගලො කාසානුපස්සි නාම, විපස්සනං උස්සුකකාපෙඤා අරිසමග්ගං පනත්තං මග්ගකඛණේ මග්ගසමපසුත්තා සති කාසානුපස්සනා නාම, නාස සතිසා සමන්තාගතො සුග්ගලො කාසානුපස්සි නාම, වෙදනං පරිග්ගණනිඤා විතනං පරිග්ගණනිඤා ධම්මෙ පරිග්ගණනිඤා ආගතස්ස විපස්සනා සමපසුත්තා සති ධම්මානුපස්සනා නාම, නාස සතිසා සමන්තාගතො සුග්ගලො ධම්මානුපස්සි නාම, විපස්සනං උස්සුකකාපෙඤා අරිසමග්ගං පනත්තං මග්ගකඛණේ මග්ගසමපසුත්තා සති ධම්මානුපස්සනා නාම, නාස සතිසා සමන්තා ගතො සුග්ගලො ධම්මානුපස්සි නාම, එවං නාව දෙසනා සුග්ගලෙ තිස්සිති.

කාසෙ පන සුගන්ති විපලාසප්පභානා කාසපරිග්ගාතිකා සති මග්ගෙන සමිජ්ඣතිති කාසානුපස්සනා නාම, වෙදනාස සුඛන්ති විපලාසප්පභානා වෙදනා පරිග්ගාතිකා සති මග්ගෙන සමිජ්ඣ තිති වෙදනානුපස්සනා නාම, විතෙත නිවචන්ති විපලාසප්පභානා විතනපරිග්ගාතිකා සති මග්ගෙන සමිජ්ඣතිති විතනානුපස්සනා නාම, ධම්මෙසු අන්තාති විපලාසප්පභානා ධම්මපරිග්ගාතිකා සති මග්ගෙන සමිජ්ඣතිති ධම්මානුපස්සනා නාම, ඉති එකාව මග්ග සමපසුත්තා සති චතුක්චව සාධනසේන වන්තාදි නාමාහි ලන්ති. තෙන වුත්තං ලොඤ්ඤානරමග්ගකඛණේ පන එකවිතෙතසෙව උබ්භන්තිති.

සුත්තානිකාප්‍රතිසං.

34. i විසු, විප්‍රකාරවූ; ඉමෙසු පබ්බසු අපි, මේ නිවරණපථි
 බොධාධිපතිසන්තිද; සුඛවිපස්සනාව, සමථභාවනාව හා මිත්‍රතොවූ
 විදශීනා භාවනා තොමෝමැ; කපිතා, වදරනලදුයැ; ඉති, යථොක්ත
 නයින්; වත්තරෙ, වතුර්විබවූ; ඉමෙසතිපට්ඨානා, මේ සිව්වන්හු;
 පුබ්බභාගෙ, ලොකොත්තරමාගීයට පුළුභාගයෙහි; නානාවිත්තෙසු,
 නොයෙක් සිත්ති; ලබ්භනති, ලැබෙත්; හි, විශාරය කෙරෙමි; අඤ්ඤ
 නෙව, අත්‍යවූම; විතෙතන, සිතෙතිත්; කායං, රූකය; පරිග්‍රහණහාති,
 පිරිසිදු දෑගනි; අඤ්ඤන, අත්සිතෙතිත්; වෙදනං, වෙදනාසමූහය;
 අඤ්ඤන, අත්සිතෙතිත්; විතතං, විතතසමූහය; අඤ්ඤන, අත්
 සිතෙතිත්; ධම්මෙ, සංසකාරසකකි පයඝාපනනවූ නිවරණාදිබවුත්;
 පරිග්‍රහණහාති, පිරිසිදු දෑගනි; ලොකුත්තරමග්‍රහකකිණෙපන,
 ලොකොත්තරවූ මාගී විතතක්‍ෂණයෙහි වනාහි; එකවිත්තෙයෙව,
 එකලාවූ සිතෙත්තිමැ; ලබ්භනති, ලැබෙත්; හි, කිසේයැයත්; නොහොත්
 ඒ ප්‍රකටිකරණය කෙරෙමි; ආදිතො, මූලපටත්; කායං, රූකය; හෙවත්
 කෙශාදිසමූහය; පරිග්‍රහණිත්වා, පිරිහා; ආගතස්ස, පැමිණි මහණහුගේ;
 විපස්සනාසම්පයුත්තා, විදශීනාපවත් සිත් සමග යෙදුනාවූ; සති, සමාති
 තොම; කායානුපස්සනානාම, කායානුදශීනා නම; තායසතියා, ඒ
 සමාතිය හා; සමන්තාගතො, යුක්තවූ; පුග්ගලො, පුහුදුන් පුගුල් තෙමේ;
 කායානුපස්සිනාම, කායානුදශීනි නම; විපස්සනං, විදශීනාව; උස්සුකා
 පෙත්වා, උසුගන්වා; හෙවත්- වඩා; අරියමග්‍ගං, ආර්යමාගීයට;
 පත්තස්ස, පැමිණි මහණහුගේ; මග්‍ගකකිණේ, මාගීක්‍ෂණයෙහි; මග්‍ග
 සම්පයුත්තා, මාගීවිතතය හා සම්පයුක්තවූ; සති, සමාති තොමෝ;
 කායානුපස්සනා නාම, කායානුදශීනා නම; තායසතියා, ඒ සමාතිය
 හා; සමන්තාගතො, යුක්තවූ; පුග්ගලො, ආර්යී පුද්ගල තෙමේ; කායානු
 පස්සිනාම, කායානුදශීනි නම; වෙදනං, වෙදනාව; (වෙදනා සමූහය
 යුජ්ඣේ) පරිග්‍රහණිත්වා, පිරිහා; විතතං, විතතය; (විතත සමූහය
 යුජ්ඣේ) පරිග්‍රහණිත්වා, පිරිහා; ධම්මෙ, සංසකාරසකකිපයඝාපනනවූ
 බවුත්; පරිග්‍රහණිත්වා, පිරිහා; ආගතස්ස, පැමිණි මහණහුගේ; විපස්සනා
 සම්පයුත්තා, විදශීනාපවත් සිත් සමග යෙදුනාවූ; සති, සමාති තොමෝ;
 ධම්මානුපස්සනා නාම, ධම්මානුදශීනා නම; තායසතියා, ඒ සමාතිය හා;
 සමන්තාගතො, යුක්තවූ; පුග්ගලො, පුහුදුන් පුගුල් තෙමේ; ධම්මානු
 පස්සිනාම, ධම්මානුදර්ශි නම; විපස්සනං, විදශීනාව; උස්සුකාපෙත්වා,
 උසුගන්වා, හෙවත්- වඩා; අරියමග්‍ගං, ආර්යමාගීයට; පත්තස්ස,
 පැමිණි මහණහුගේ; මග්‍ගකකිණේ, මාගීක්‍ෂණයෙහි; මග්‍ගසම්පයුත්තා,
 මාගීවිතතය හා සම්පයුක්තවූ; සති, සමාති තොමෝ; ධම්මානුපස්සනා
 නාම, ධම්මානුදශීනා නම, තායසතියා, ඒ සමාතිය හා; සමන්තාගතො,
 යුක්තවූ; පුග්ගලො, ආර්යී පුද්ගලතෙමේ; ධම්මානුපස්සිනාම, ධම්මානු
 දර්ශි නම; එවං, යථොක්ත නයින්; තාව, වක්තව්‍යානන්තර වචනයට
 පළමු; දෙසනා, දෙශනාතොමෝ; පුග්ගලෙ, පෘථග්ජනායරී පුද්ගලාධාර
 යෙහි; තිථති, පවති;

කාශපන, රූපකාශයෙහි වනාහි; සුභනනි විපල්ලාසප්පභානා, ශුභයෑ යන විපයභාසය පැහිම කරන්නා වූ; කාශපරිභානිකා, රූකය පිරිසිදු සිහිකරන්නා වූ; සති, සමානිතොමෝ; මගෙන, ලොකොත්තර මාගීය හෙතුකොට ගෙන; සමිජ්ඣිති, සමාධිවේද; ඉති, එහෙයින්; කායානු පස්සනා නාම, කායානුද්දීනා නම; වෙදනාය, වෙදනා සමුදයයෙහි; සුඛනනි විපල්ලාසප්පභානා, සුඛයෑ යන විපයභාසය පැහිම කරන්නා වූ; වෙදනාපරිභානිකා, වෙදනාසමුහය පිරිසිදු සිහිකරන්නා වූ; සති, සමානිතොමෝ; මගෙන, ලොකොත්තර මාගීය හෙතුකොට ගෙන; සමිජ්ඣිති; සමාධිවේද; ඉති, එහෙයින්; වෙදනානුපස්සනා නාම, වෙදනානුද්දීනා නම; විතෙන, විතනසමුදයයෙහි; නිව්චනනි විපල්ලා සප්පභානා, නිත්‍යයෑ යන විපයභාසය පැහිම කරන්නා වූ; විතනපරිභානිකා, විතන සමුහය පිරිසිදු සිහිකරන්නා වූ; සති, සමානිතොමෝ; මගෙන, ලොකොත්තර මාගීය හෙතුකොට ගෙන; සමිජ්ඣිති, සමාධි වේද; ඉති, එහෙයින්; විතනානුපස්සනා නාම, විතනානුද්දීනා නම; ධම්මෙසු, සංඝකාරසංකඤ්චයභාසනා වූ ධමුනිති; අත්තානි විපල්ලාසප්ප භානා, ආත්මයෑ යන විපයභාසය පැහිම කරන්නා වූ; ධම්මපරිභානිකා, ධමුනි පිරිසිදු සිහිකරන්නා වූ; සති, සමානිතොමෝ; මගෙන, ලොකොත්තර මාගීය හෙතුකොට ගෙන; සමිජ්ඣිති, සමාධි වේද; ඉති, එහෙයින්; ධම්මානුපස්සනා නාම, ධම්මානුද්දීනා නම; ඉති, යථොක්ත නයින්; එකාව, එකලාවූම; මග්ගසම්පයුත්තා, ලොකොත්තර මාගීය හා සම්ප්‍රයුක්ත වූ; සති, සමානිතොමෝ; චතුර්විධසාධනඝේන, චතුර්විධ කාත්‍ය සම්පාදනාචරයෙන්; චත්තාරිනාමානි, චතුර්විධ වූ කාමයන්; ලහති, ලබයි; තෙන, එහෙයින්; ලොකුත්තරං පෙං ලබන්තිති, ලබන්නතිසි; වුත්තං, කියන ලදී.

සුත්තනිකාපටිපාටි,

සුත්තනිකාපටිපාටි නෙමේ; නිසිනං, නිමිසෙසි.

* සම්ප්‍රදීපිකා වශයෙන් ප්‍රථම වූ කායානුපස්සනාසතිපථානසද්ධි විද්විද්දීනා වශයෙන් තදිත වූ වෙදනා විතනධම්මානුපස්සනා සති පථානසන්ද වදල බැවින් යන අවිසි මාගීසම්ප්‍රයුක්ත සමානිතොමෝ කායානුද්දීනා නමැයි යන්න ආගමන වශයෙන් හෙවත් ප්‍රචචනාගත වශයෙන් කියන ලදී. සම්ප්‍රදීපිකා, සුඛවිපස්සනාවසෙන පථමස්ස ඉතරෙසං ඝට්ඨිතනානි අනෙවා (මු. වී.) සම්ප්‍රදීපිකා වසෙන පථමස්ස සතිපථානස්ස සුඛවිපස්සනාවසෙන ඉතරෙසං (අ. වී.)

* ආගමන වශයෙන් උක්තයෑ යන කීමෙන් අත් පරිද්දෙකින් කීමක් ඇති කල්හි මාගී සමස්ත සමානිතයෙන් කෙසේ නම් රූකය අරමුණුකොට ඇති බැව් වන්නිද යන අදහස හඟවයි. ආගමන වසෙන වුත්තානි අනෙවා මග්ගසම්පයුත්තා කථං කායාරමණනා සියාති අභිප්පායො (අ. වී.)

* “එවං නාච දෙසනා පුග්ගලෙ තිස්සති” යන පාඨයාගේ කායානුදර්ශීපුද්ගලයා යනාදීන් වදාලා වු වතුර්විධ පුද්ගලයනට ආගමන වශයෙන් හෙවත් සුත්‍රාගත වශයෙන් වෙසෙසාවදාලා සතිපඨාන දෙසනානොමෝ පුද්ගලයා කෙරෙහි පවතී යන අර්ථය වේ. එහෙයින් කියයි: එක් සිව්වනක්නුගේ නොඑක් සිව්වන් හා එක්වැ පැවැති බව කියන්නට නොහැක්ක කවර හෙයින්යත් එක් විනේතාත්පාදක්ශ්‍යයෙක්හි අනෙකවිධවූ සමානීයගේ ලැබීම වන හෙයින්. සමානීයත් එක් විනේතාත්පාදක්ශ්‍යයෙක්හි නොඑක් අරමුණු වටහා ගැනීමට පැමිණෙන හෙයින්. පුද්ගලයක්නු වනාහි ආමිනිය කොටැ සවකාත්‍ය විසින් පිරිසිදිනා ලද්දවූ හෙවත් තමාගේ විශේෂ කාත්‍යයෙන් විශිෂ්ටවූ ධර්මයක්නු කියනු ලබන කල්හි කාත්‍යහෙදය හෙතුකොට ගෙන එක් සමානීයකගේද නොඑක් නම් ඇති බැව් වේයයි දක්වන්නාවූ අටුවා ඇපරනු “කාසෙ පන” යනාදිය වැණුන කියේමැනෝ ටීකානුටීකා දෙක්හි “එවං නාච දෙසනා පුග්ගලෙ තිස්සතිති කායානුපසංඝී ආදීනං ආගමනවසෙත විසෙසෙධා වුත්තා සතිපඨානදෙසනා පුග්ගලෙ තිස්සතිති අත්ථො. නති සකකා එකස්ස අනෙක සමබ්බිතා වත්තුං එකකකුණේ අනෙක සතිසමභවාචබොධප්පසම්භා, පු පලා පන ආමසිඨා සතිච්ච පරිච්ඡිනෙත ධම්මෙ වුච්චමානෙ කිච්චහෙදෙන එකිස්සාපි සතියා අනෙකනාමතා හොතිති දස්සෙතො කාසෙ පනාති ආදිමාහ (මු. ටී.) කායානුපසංඝීආදීනං වතුබ්බිධානං පුග්ගලානං වුත්තානං, තෙනාහ නති සකකා එකස්ස පෙ වත්තුනති, අනෙකසති සමභවාචබොධප්පසම්භාති එකච්ඡිත්තප්පාදෙන අනෙකිස්සා සතියා සමභවස්ස සතිච්ච තස්මි අනෙකාවබොධස්සච ආපජ්ජනතො, සතිච්ච පරිච්ඡිනෙතති අත්තතො කිච්චවිසෙසසවිසිඨෙ (අ.ටී.)

* යම් හෙයකින් පුද්ගලකාත්‍යයා ධර්මයෝම වෙද්ද එහෙයින් ආලම්බනප්‍රභේද වශයෙන් විශිෂ්ටවූ ධර්ම විශේෂය හෙතුකොට ගෙනැ කායානුදර්ශීයොගීයැ වේදනානුදර්ශීයොගීයැ චිත්තානුදර්ශීයොගීයැ ධර්මානුදර්ශීයොගීයැ යන පුද්ගලයන්ගේ වෙනසමැ වේද එපරිද්දෙන් එබඳු සවභාවයක් නැතිගෙන් එක් ධර්මයක්නුගේ අනික් ධර්මයක් කාත්‍යයෙක් නොවේනුයි ධර්මහෙදය හෙතුකොට ගෙනැ හෙවත් ධර්ම යාගේ විභාගය හෙතුකොටගෙනැ හත් කාත්‍යයාගේ විශේෂයෙක් නැත්තේයැ යම් හෙයකින් මේ අභිවිකල්පයෙහි ධර්මයාගේ විභාග යෙන් කාත්‍ය විශේෂය අනිපසිතද කාත්‍ය විශේෂයෙන් ධර්මවිභාගය තෙම ජපසිතද එහෙයින් එකලාවූ සමානිතොමෝ වතුර්විධවිපයඝාස යන් ප්‍රතිනකිරීමට කරැණුවූවා වතුර්විධ මාගීයෙහි සමාබ්වූවා අභි විශේෂයක් නැතිව තච්චතුර්විධ විපයඝාස ප්‍රභානකාත්‍යහෙදය හෙතු කොටගෙනැ වතුර්විධ නාමයන් ලබයි යනු මේ මෙහි අභිප්‍රායවේ. කියේ මැනෝ “සඨාති පුග්ගලකිච්චං ධම්මා එවාති ධම්මහෙදෙන කායානු පසංඝී ආදී පුග්ගලහෙදොව හොති න එවං ධම්මස්ස ධම්මො කිච්චනති න ධම්මහෙදෙන තස්ස හෙදො තස්මා එකාව සති වතුච්චලාසප්ප

භානභූතා මගෙන සම්බා අනන්තරෙන තප්පභානකිව්වහෙදෙන
 වන්තාරි නාමානිලහනිති අයමෙත්ථ අබ්ප්පායො(මු.ටි)බමමහෙදෙ
 නාති ආරමභෙදවිසිසේන ධම්මවිසෙසෙන න ධම්මස්ස ධම්මො
 කිව්වනති එකස්ස ධම්මස්ස අඤ්ඤාධම්මො කිව්වං නාම න හොති තද
 භාවතො, ධම්මහෙදෙන ධම්මස්ස විභාගෙන, නස්ස හෙදෙති තස්ස
 කිව්වස්ස හෙදෙ නත්ථි, නස්මාති යස්මා නස්මි ධම්මස්ස විභාගෙන කිව්ව
 හෙදෙ ඉච්ඡතො කිව්වහෙදෙන පන ධම්මවිභාගො ඉච්ඡතො තස්මා
 තෙන වුත්තං එකාචාති ආදි(අ.ටි.)

35

අභිධම්මභාජනියෙ ලොකුත්තර සතිපට්ඨානවසෙන දෙස
 නාස ආරඬ්වනා සථා කායාදිආරමමණෙසු ලොකිකසතිපට්ඨානෙසු
 නනති එපිතා එවං අභ්පෙත්වා සබ්බානිපි කායානුපස්සනාදිති සති
 පට්ඨානාති ධම්මසබ්බණියං විභන්තස්ස දෙසනානස්ස මුඛමත්ත
 මෙව දෙස්සනෙනන නිද්දිසාති, තත්ථ නසහෙදෙ වෙදිතබ්බො,
 කථං? කායානුපස්සනාස නාව සොනාපනතිමගෙන කානාති
 නිවෙසෙ සුඛිකපට්ඨපද සුඛිකසුඤ්ඤාතා සුඤ්ඤාතපට්ඨපද සුඛික
 අප්පණ්ණිතං අප්පණ්ණිතපට්ඨපදති ඉමෙසු පඤ්චසු ධාතෙසු වින්ත.
 වින්තං චතුක්ක පඤ්චකතස්සානං වසෙන දස නසා හොනති, එවං
 සෙසෙසුපිති විසතිසා අභිනිවෙසෙසු වෙ නසසතාති, නාති චතුති
 අබ්ප්පාති චතුගුණිනාති අභ්, ඉති සුඛිකාති වෙ සාධ්පතිඤ් අභාති
 සබ්බමපි නසසහස්සං හොති, නථා වෙදනානුපස්සනාදිසු සුඛික
 සතිපට්ඨානවාති සොනාපනතිමගෙන පඤ්ච නස සහස්සාති. සථාව
 සොනාපනතිමගෙන එවං සෙසමගෙනසුපිති කුසලෙ විසතිනස
 සහස්සාති. සුඤ්ඤාතාප්පණ්ණිතාතිමත්තාදි හෙදෙසු පන තතො
 නිගුණෙ විපාකෙ සසිතසසහස්සාතිති එවමෙව සකිව්වසාධකා
 නඤ්ඤව සංසිඛිකකිව්වානඤ්ඤ කුසලවිපාකසතිපට්ඨානානං නිද්දෙස
 වසෙන දුට්ඨො කායානුපස්සනාදිවසෙනව සුඛිකවසෙනව
 කුසලෙ පඤ්චන්තං විපාකෙ පඤ්චන්තනති දසන්තං නිද්දෙස
 වාරානංවසෙන දසප්පහෙදෙ අසිතිනසහස්ස පටිමණ්හිතො.

අභිධම්මභාජනිය නිද්දෙසො.

35. i අභිධම්මභාජනියෙ, අභිධම්මභාජනියයෙති; ලොකුත්තරසති
 පට්ඨානවසෙන, ලොකොත්තර සමාති ප්‍රසථාන වශයෙන්; දෙසනාස,
 දෙශනාව; ආරඬ්වනා, ආරඬ් බැවින්; කායාදි ආරමමණෙසු, රූප
 කායාදින් අරමුණු කොට ඇති; ලොකිකසතිපට්ඨානෙසු, ලොකිකසමාති
 ප්‍රසථානයන්හි; (භගවතා, භගවත්හු විසින්ට) තනති, පාළිතොමෝ;
 යථාපිතා, යම්සේ තබනලද්ද; එවං, එපරිද්දෙන්; අභ්පෙත්වා, පෙළ

නොතබා; සබ්බානිපි, සියලුම; කායානුපස්සනාදීනි, කායානුදර්ශනාදීනු;
සතිපට්ඨානානි, සමානි ප්‍රසංගයෝ; ධම්මසංග්‍රහණියං, දම්සංග්‍රහණ පටුරුණු
පෙළෙහි; විභත්තස්ස, බෙද වදාළානු; දෙසනානායස්ස, දෙශනානායගේ;
මුඛමත්තමෙව, මුඛමාත්‍රයක්ම; දස්සෙන්නෙන, දක්වා වදාරන්නානු;
(භගවතා, භගවත්තු විසින්); නිද්දිසානි, නිර්දේශයහ; තත්ථ, ඒ අතිධම්
භාජනියයෙහි; නොහොත්- ඒ ලොකොත්තර සමානි ප්‍රසංගයන්හිහ;
නායහෙදො, නායවිභාගය තෙමේ; වෙදිතබ්බො, දතයුත්තෝයැ; කථං,
කිසේ දතයුත්තෝයැ යත්?; කායානුපස්සනාය, කායානුදර්ශනාවෙහි;
තාව, වෙදනානුදර්ශනාදීන්ට පළමුවැ; (නාය හෙදෙමයාවුවවනෙ, නාය
විභාගයතෙම මා විසින් කියනු ලැබේ) සොතාපත්තිමයෙන, ශ්‍රොතා
පත්තිමාගීයෙහි; කුසානිතිවෙසෙ, ධ්‍යානානි නිවෙශයෙහි; හෙවත්-
ධ්‍යානානිගීයෙන් දෙශනාවට බැස ගැනීමෙහි; නොහොත්- ධ්‍යානානිගී
යෙන් භාවනාවට බැසගැනීමෙහි; සුඛිකපට්ඨපදා, ශුඛිකප්‍රතිපදායැ;
සුඛිකසුඤ්ඤතා, ශුඛිකශුන්‍යතායැ; සුඤ්ඤතපට්ඨපදා, ශුන්‍යතාප්‍රති
පදායැ; සුඛිකඅප්‍රණීතිතං, ශුඛික අප්‍රණීතිතයැ; අප්‍රණීතිතපට්ඨපදානි,
අප්‍රණීතිතප්‍රතිපදායැ යන; ඉමෙසුපඤ්චස්ථානෙසු, මේ පස් තන්හි;
විනතං විනතං වතුකකපඤ්චකතයානංවසෙන, වතුකකපඤ්චකතය
දෙදෙන දෙදෙනාගේ වශයෙන්; දසනාය, දශ නාය කෙනෙක්; හොනනි,
වෙත්; සෙසෙසුපි, සෙසු අනිතිවෙශයන්හිත්; එවං, මේ ධ්‍යානානි
නිවෙශයෙහි මෙහි; ඉති, මෙකී නසින්; විසතියා අනිතිවෙසෙසු, විසි
වැදෑරුම් අනිතිවෙශයන්හි; වෙනසසනානි, දෙසියනය කෙනෙක්
වෙත්; තානි, ඒ දෙසියනයනු; වතුනි අධිපතීනි, වතුර්විධ අධිපතීන්
විසින්; වතුගුණිතානි, සතරගුණකරන ලද්දනු; අඨ (සනානි),
අවසියනය කෙනෙක් වෙත්; ඉති, මෙකීයන ලද නසින්; සුඛිකානි,
අමිශ්‍රමු; වෙ (නායසනානි), නායදෙසිය දෙනද; සාධිපතීනි, අධිපතීන්
හා සමග; අඨ (නායසනානි), නාය අවසිය දෙනද; ඉතිසබ්බමපි, යන
මේ සියල්ලම; නායසහස්සං, නාය දහසෙක්; හොති, වේ; වෙදනානු
පස්සනාදීසු, වෙදනානුදර්ශනාදීන්හිද; සුඛිකසතිපට්ඨානෙව, අමිශ්‍රමු
සමානි ප්‍රසංගයෙහිද; තථා, කායානුදර්ශනාවට කී නාය දහස් මෙහි;
ඉති, යථොක්තනසින්; සොතාපත්තිමයෙන, ශ්‍රොතාපත්තිමාගීයෙහි;
පඤ්චකයසහස්සානි, පන්දහස් නාය කෙනෙක් වෙත්; සොතාපත්තිමයෙන
ශ්‍රොතාපත්ති මාගීයෙහි; යථාව, යම්සේද; (ව වාක්‍යාරම්භයෙහියැ)
සෙසමයෙහෙසුපි, අවශෙමුපි සකාදුගාමි අනාගාමි අනිත්‍යමාගීයන්හිත්;
එවං, එපරිද්දෙන් පන්දහස් පන්දහස් නාය කෙනෙක්වෙති; ඉති,
මෙසේ; කුසලෙ, ලොකොත්තර කුශලයෙහි; විසතිනායසහස්සානි, විසි
දහස් නාය කෙනෙක් වෙති; සුඤ්ඤතාප්‍රණීතිතානිමිත්තාදිහෙදෙසු
පන, ශුන්‍යතායැ අප්‍රණීතිතයැ අනිමිත්තයැ යන මේ ඇ විශෙෂයන්හි
වනාහි; තතො, ඒ ලොකොත්තර කුශලයට වඩා; තිගුණේ, තුන්ගුණනු;
නොහොත්- තුන්ගුණයක් ඇත්තානු; විපාකෙ, ලොකොත්තර විපාක
යෙහි; සතිනායසහස්සානි, සැට දහස් නාය කෙනෙක් වෙති; (ඉති

සමාජනියෙහියැ) එවමෙව, මෙකී නයින්ම; සතිවිවසාධකානඤ්චව,
 තමා අයත්තිස සපයන්තාවුද; සංසිඛිකනිව්වානඤ්ච, මනාසේ නිමාවට
 පැමිණි කිස අඤ්චාවුද; කුසලවිපාකසතිපථානානං, ලොකොත්තර
 කුසලවිපාක සමාති ප්‍රසථානයන්ගේ; නිද්දෙසවසෙන, නිද්දෙසසමාප්තිය
 යෙන්; දුට්ඨො, ප්‍රකාරවයක් අඤ්චාවුද; කායානුපස්සනාදිවසෙනව,
 කායානුදගීනා වශයෙන්ද; සුඛිකවසෙනව, අමිශ්‍රවූ සමාති ප්‍රසථාන
 යාගේ වශයෙන්ද; කුසලෙ, ලොකොත්තර කුසලයෙහි; පඤ්චනං,
 පඤ්චවිධ නිද්දෙසවාරයන්ගේද; විපාකෙ, ලොකොත්තර විපාකයෙහි;
 පඤ්චනං, පඤ්චවිධනිද්දෙසවාරයන්ගේද; ඉති, යන මෙසේ; දසනතථ
 නිද්දෙසවාරයනවසෙන, දසවිධනිද්දෙසවාරයන්ගේද සාමාප්තියෙන්;
 දසප්පභෙදෙ, දසප්‍රකාරයක් අඤ්චාවුද; අසිතිනසසසසපටිමඤ්චනො,
 අසු දහසක් නයින් ප්‍රතිමඤ්චනවුද; අභිධම්මභාජනීය නිද්දෙසො, අභිධම්
 භාජනීය නිද්දෙසය තෙමේ; (දෙසිනො, දෙසනාකරන ලදිට)

* අභිධම්මභාජනීයයෙහි “කථඤ්ච භික්ඛු කායෙ කායානුපස්සි
 විහරති ඉධ භික්ඛු යසම් සමයෙපෙදකාභිඤ්ඤං කායෙ කායානු
 පස්සි යා නසම් සමයෙ සති” යනාදිවූ ආගම යුක්ති විසින් වෙසෙසන
 ලද සිව්වනුත් පුද්ගලයා කෙරෙහි පිහිටිවා දෙශනාකොටැ නැවත
 “තත් කතමං සතිපථානං ඉධ භික්ඛු යසම් සමයෙපෙදකාභිඤ්ඤං
 යා නසම් සමයෙ සති” යනාදි නයින් පුද්ගලයන්හු පිළිබඳ
 නොකොටැ ආගමන විශේෂයකුදු නොකොටැ චතුර්විධ කාන්ත
 සාධකවූ එක් සමානියත්වුගේ සාමාප්තිය වශයෙන් අමිශ්‍රවූ සමාතිප්‍රසථා
 නයතෙමේ වදාරන ලද්දේය. මෙසෙයින් අනුපස්සනානය සුඛිකනය
 යන නයවයෙහි මෙකී වෙනස දතයුත්තේයි. එහෙයින් විශුද්ධිඅභි
 ධම්මභාජනීයෙ කථඤ්ච භික්ඛු කායෙපෙදකාභිඤ්ඤං යා නසම් සමයෙ
 සතිති ආදිනා ආගමනවසෙන විසෙසිනාති සතිපථානාති පුගලෙ
 යපෙතො දෙසෙතො පුන තත් කතමං සතිපථානං ඉධ භික්ඛු යසම් සමයෙ
 පෙදකාභිඤ්ඤං සතිති ආදිනා පුගලං අනාමසිනා ආගමනවිසෙසනඤ්ච
 අකතො චතුර්විධ සාධකෙකසතිවසෙන සුඛික සතිපථානනයො
 වුක්කොති, අයමෙත් නයවයෙ විසෙසො (මු.ටි)

* අභිධම්මපාලියෙන් උපුටා මූලටීකාවේ දක්වූ “කායෙකායානු
 පස්සි” යනාදිය තෙමේ පුද්ගලාධිභාන වශයෙන් සිව්වනුත් වෙසෙසන
 වචනයි. හෙද ආගමන වශයෙන් සිඛියැ. අත් පරිද්දෙකින් සිව්වනුත්
 වෙසෙසා දක්වන තෙපුලක්හුගේ ලැබීම නොවන හෙයින් ‘ආගමන
 වසෙනපෙදෙසෙතො’ යි ටීකාවේ වැණුහයි යුතු කායෙ
 කායානුපස්සිති ඉදං පුගලාධිභානෙන සතිපථාන විසෙසනං
 තඤ්ච ආගමනසිඛං අඤ්ඤාතො නස්ස අසච්චනොති ආහ ආගමන
 වසෙනපෙදෙසෙතොති (අ.ටි.)

* පුද්ගලයෙක්හු පිළිබඳ නොකොටැ යනු “කායෙකායානුසංසි” යන මේ ආදී වශයෙන් පුද්ගලයෙක්හු නොගෙනැ එසේ පුද්ගලයෙක්හු නොගත් හෙයින්ම ආගමන විසින් වෙසෙසීමකුදු නොකොටැ යන අර්ථය. අනුපස්සානානාය සුඛිකානාය සදහා “නායවයෙ” යි වැණුණු පුග්ගලං අනාමසිකානි කායෙ කායානුපස්සිති එව පුග්ගලං අගභෙච්චා, නථා අනාමසනතො එව ආගමනවිසෙසනං අකච්චා, නායවයෙති අනුපස්සානානායො සුඛිකානායොති එනසමිං නායවයෙ (අ.ටී.)

* අසු දහසක් නසින් කෙබිඟා වූ පරිදි කිසේදැ යත්? කායානුදර්ශිනා වශයෙන් ප්‍රවෘත්ත ශ්‍රෝතෘපත්ති මාගීයෙහි ධ්‍යානාභිනිවේශයෙහි ලා ගුඛිකප්‍රතිපදායැ ගුඛිකශුන්‍යායායැ ශුන්‍යතාප්‍රතිපදායැ ගුඛිකඅප්‍රණීතිනායැ අප්‍රණීතිතප්‍රතිපදායැ යන මේ පස්තන්හි වතුෂකපඤ්චකානාය දෙදෙනාගේ වශයෙන් දශනාය කෙනෙකැ, මෙසේ 2 මාගීභිනිවේශයෙහි ලා දශනාය කෙනෙක, 3 සමානි ප්‍රසාදාභිනිවේශයෙහි ලා දශනාය කෙනෙක, 4 සමාසක් ප්‍රධානාභි නිවේශයෙහි ලා දශනාය කෙනෙක, 5 සංඛිපාදභිනිවේශයෙහි ලා දශනාය කෙනෙක, 6 ඉන්ද්‍රියාභි නිවේශයෙහි ලා දශනාය කෙනෙක, 7 ඛලාභිනිවේශයෙහි ලා දශනාය කෙනෙක, 8 බොධ්‍යඛනාභිනිවේශයෙහි ලා දශනාය කෙනෙක, 9 සත්‍යාභිනිවේශයෙහි ලා දශනාය කෙනෙක, 10 සමථවිදර්ශිනාභිනිවේශයෙහි ලා දශනාය කෙනෙක, 11 ධර්මාභිනිවේශයෙහි ලා දශනාය කෙනෙක, 12 සකකාභි නිවේශයෙහි ලා දශනාය කෙනෙක, 13 ආයතනාභිනිවේශයෙහි ලා දශනාය කෙනෙක, 14 ධාතුවිනිවේශයෙහි ලා දශනාය කෙනෙක, 15 ආභාරාභිනිවේශයෙහි ලා දශනාය කෙනෙක, 16 සප්ඨාභිනිවේශයෙහි ලා දශනාය කෙනෙක, 17 වේදනාභිනිවේශයෙහි ලා දශනාය කෙනෙක, 18 සංඥාභිනිවේශයෙහි ලා දශනාය කෙනෙක, 19 චේතනාභි නිවේශයෙහි ලා දශනාය කෙනෙක, 20 විතරාභි නිවේශයෙහි ලා දශනාය කෙනෙකැයි මුලුල්ල එකතුව විසිවැදූරුම්වූ අභිනිවේශයන්හි දෙසියනය කෙනෙක් (200) වෙති. එවිනු අධිපති සතරෙන් ගුණ කළානු අවසියනය කෙනෙක් (800) වෙති. මෙහි අමිශ්‍ර වශයෙන් විංශද්විතීවේශයන්හි දැක්වූ දෙසියයක් නායද අධිපතීන් විසින් ගුණ කොටැ ගත් අවසියයක් නායද පිටුකොටැ නාය දහසෙක් (1000) වේ.

වේදනානුදර්ශිනා වශයෙන් ප්‍රවෘත්ත ශ්‍රෝතෘපත්ති මාගීයෙහිද යටකී නියායෙන්ම නාය දහසක් වේ. විතරානුදර්ශිනා වශයෙන් ප්‍රවෘත්ත ශ්‍රෝතෘපත්ති මාගීයෙහිද යටකී නියායෙන්ම නාය දහසෙක් වේ. ධර්මානුදර්ශිනා වශයෙන් ප්‍රවෘත්ත ශ්‍රෝතෘපත්ති මාගීයෙහිද යටකී නියායෙන්ම නාය දහසෙක් වේ. සුඛිකසතිපථානායෙහිද යටකී නියායෙන්ම නාය දහසෙක් වේ. මුලුල්ල එකතුව ශ්‍රෝතෘපත්ති මාගීයෙහි පන්දහසක් නාය කෙනෙක් (5000) වෙති. ශ්‍රෝතෘපත්ති මාගීයෙහි මෙන් සකාදගාමිමාගීයෙහිද අනාගාමි මාගීයෙහිද අර්හත්මාගීයෙහිද

නය පන්දහස බැගින් වෙති. මුළුල්ලම එකතුවෑ ලොකොත්තර කුශල වතුභවයෙහි විසිදහස් නය කෙනෙක් (20000) වෙති. විපාකවාරයෙහිදු මෙපරිද්දෙන් ලැබෙන නය විසිදහස සුඤ්ඤාන අප්පණ්ණිතින අතිමිත්ත යන මොවුන්ගේ වශයෙන් ත්‍රිගුණවූහු ලොකොත්තර විපාක වතුභවයෙහි සැටදහස් නය කෙනෙක් (60000) වෙති. මෙසේ හෙයින් ලොකොත්තරවූ කුශල නය විසිදහස හා විපාක නය සැට දහස එකතුවෑ අසුදහස් නය කෙනෙක් (80000) වෙති යි දතයුතු.

* ලොකොත්තර විපාක වතුභවයෙහි මෙන් ලොකොත්තර කුශල වතුභවයෙහි නය සැට දහසක් දෙනාගේ නොවීමට කරුණු කිමයත්? මාගී වතුභවයෙහි අතිබල නය වශයෙන් ලැබියයුතුවූ අනාත්ම සංකීර්ණ විදර්ශනා ගමන වශයෙන් සුඤ්ඤානමග්ග යන නාම මාත්‍රයම ලැබෙයි. සෞත්‍රාන්තනය වශයෙන් ලැබියයුතුවූ සංකීර්ණ ගුණයාගේ සාමාන්‍ය වශයෙන්ද සුඤ්ඤානාතිමිත්තමග්ග යන නාමයත් සුඤ්ඤානාප්පණ්ණිතිමග්ග යන නාමයත් නොලැබෙයි. ඒ ඒ මාගී නන්තරවූ ඵලයට වනාහි සෞත්‍රාන්තනය වශයෙන්ද සංකීර්ණ ගුණයාගේ වශයෙන්ද ආලම්බනයාගේ වශයෙන්ද ගුණගමන වශයෙන්ද ලැබියයුතුවූ අතිමිත්ත ඵල අප්පණ්ණිතිඵල සුඤ්ඤානඵලය යන නාමත්‍රය ලැබෙතැයි. ඵලවතුභවයෙහිම නය සැට දහස්දෙන ලැබෙත්. මාගී වතුභවයෙහි නය විසිදහස්දෙන මුත් නය සැටදහස්දෙන නොලැබෙති. විඤ්ඤාන දර්ශනවූ පවුරුණු අවුච්ච බලා දතයුතු.

අතිබලප්පිකා නිමිශ්ශයි.

36

i පඤ්ඤා පුච්ඡකෙ පාලිඅනුසාරෙනෙව සතිප්පානානං කුසලාදි භාවො වෙදිනබ්බො, ආරම්භනාතිකෙසු පන සබ්බානිපි ඵනානි අප්පමාණං නිබ්බානං ආරබ්භ පවනනිනො අප්පමාණාරම්භනොව, න මග්ගාරම්භනාති; සහස්සකෙතුවසෙන පන මග්ගකෙතුවකාති, විජිංචා විමංචා ජෙඝ්ඝං කඤ්ඤා මග්ගභාවනාකාලෙ මග්ගාධි පතීති, ජඤ්චිතතජෙඝ්ඝාය මග්ගභාවනාය නවත්තබ්බානි මග්ගාධි පතීතිති ඵලකාලෙපි නවත්තබ්බානොව, අනිතාදිසු ඵකාරම්භ භාවෙනපි නවත්තබ්බානි, නිබ්බානස්ස පන බහිබා බම්මන්තා බහිබාරම්භනාති නාම භොගීති ඵවමෙතස්මිං. පඤ්ඤා පුච්ඡකෙ නිබ්බවිතලොකුත්තාරානොව සතිප්පානානි කපිතානි, සමමා සමුබ්බෙන හි සුත්තනතභාජනිසස්මිංසෙව ලොකිසලොකුත්තර මග්ගකා සතිප්පානා කපිතා, අතිබලප්පිකා පඤ්ඤා පුච්ඡකෙසු ලොකුත්තරසෙවනි ඵවමස්සං. සතිප්පාන විහරෙතාපි නෙපරි ඵට්ඨං හිතජිකා භාජෙනා දසසිනොති.

සතිප්පාන විහරිත නිද්දෙසො.

36. i පඤ්ඤාපුච්ඡකේ, ප්‍රශ්නපාච්ඡකයෙහි; පාළිඅනුසාරෙනෙව, පෙළ අනුසරිත්ම; සතිපඨානානං, සිව්වනුත්තේ; කුසලාදිභාවො, කුසලාදි භාවය තෙමේ; වෙදිතබ්බො, දතයුත්තේය; ආරමමණ්ණනිකෙසු පන, ආලම්බනත්‍රිකයන්හි; (විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො, විනිසු දත යුතුට; සබ්බානිපිඵතානි, තෙල සියලු සිව්වන්ත්‍රම; අප්පමාණං, අප්‍රමාණාලම්බනයයි නම් ලද; නිබ්බානං, නිජාණය; ආරබ්‍හ, අරබයා; පවතතිනො, පැවති හෙයින්; අප්පමාණාරමමණානෙව, අප්‍රමාණාලම්බනය ඇත්තානුම වෙති. මඤ්ඤාරමමණානි, මාගීලම්බනය ඇත්තානු; න, නොවෙති; සහජතහෙතු වසෙනපන, සහජතවු හෙතුනුගේ බලයෙන් වනාහි; මග්ගහෙතුකානි, මාගීසංඛ්‍යාත හෙතු ඇත්තාහ; විරියංවා, විරිය හෝ; විමංසංවා, ප්‍රඥාව හෝ; ජෙට්ඨකාකක්ඛා, දෙවුටුවක්නු කොටැ; මග්ගභාවනාකාලේ, මාගීය වඩනා කල්හි; මග්ගාබ්‍යාපිනිති, මාගීබ්‍යාපිනිත්‍ර නම් වෙත්; ඡන්දවිතතජෙට්ඨකාය, ඡන්ද හෝ විතනය හෝ දෙවුකොටැ ඇත්තාවු; මග්ගභාවනාය, මාගීය වැඩිමෙහි; මග්ගාබ්‍යාපිනිති ඉති, මාගීබ්‍යාපිනිත්‍රයයි; න වතතබ්බානි, නොකියයුත්තාහ; එල කාලෙපි, එලාවස්ථාවෙහිද; න වතතබ්බානෙව, මාගීබ්‍යාපිනිත්‍රයයි නො කිය යුත්තානුමය; අනිතාදීසු, අනිතාලම්බනාදීන් අතුරෙන්; එකාරමමණ්ණභාවෙනපි, එක් අරමුණක්නුගේ ස්වභාවයෙනුද; න වතතබ්බානි, නොකියයුත්තාහ; නිබ්බානස්සපන, නිජාණය වනාහි; බහිබ්බාධම්මොතා, බහිබ්බාධම්ම වන හෙයින්; බහිබ්බාරමමණානිනාම, බහිබ්බාරමමණයෝ නම්නු; භොනති, වෙත්; ඉති එවං, යථොක්ත නයින්; එතස්මිං පඤ්ඤා පුච්ඡකේ, මේ ප්‍රශ්නපාච්ඡකයෙහි; නිබ්බට්ඨිතලොකුත්තරානෙව, ලොකිකවු සිව්වනුත් පියා වෙන්කොටැ උපුටාගත් ලොකොත්තරවුම; සතිපඨානානි, සිව්වන්ත්‍ර; කප්පිතානි, වදාරනලදහ; හි, ඒ කීම සැබව; සමමාසවුබ්බෙත, සමසක්සවුබ්බයන් වහන්සේ විසින්; සුගතනතභාජනී යස්මිංයෙව, සුත්‍රානතභාජනීයයෙහිමැ; ලොකීයලොකුත්තරමස්සකා, ලොකිකලොකොත්තර මිශ්‍රවු; සතිපඨානා, සිව්වන්ත්‍ර; කප්පිතා, දෙශිත යහ; අභිධම්මභාජනීයපඤ්ඤාපුච්ඡකෙසුපන, අභිධම්මභාජනීය ප්‍රශ්න පාච්ඡකයන්හි වනාහි; (ඇමතන්ති පඤ්ඤාපුච්ඡකෙසිද පාඨානතරසි) ලොකුත්තරායෙව, ලොකොත්තරවු සිව්වන්ත්‍රම; කප්පිතා, දෙශිතයහ; ට) ඉති එවං, මෙකී නයින්; අයං සතිපඨානවිභකිභොපි, මේ සමාතිප්‍රස්ථාන විභකිතය තෙමේද; තෙපරිවට්ටං, ත්‍රිපරිවෘත්තයක් ඇති දෙශනාව; නිහරිත්වා, උපුටා; භාජෙත්වා, විභජනය කොටැ; දස්සිතො, දක්වා වදාළසේක.

* “සහජතහෙතුවසෙන” යන පදයෙහි හෙතු ශබ්දය තෙමේ ලොකොත්තරසතිපඨානයෙහි මූලාච්ඡා නොහඟවා, ප්‍රත්‍යය පයඝීයවු හෙතෙච්ඡයම හඟවයි; කවරහෙයින්නගත් ඉදින් මූලාච්ඡා දක්වන්නේවි නම් සමසක් දූෂි මාගීභිතය තෙමේම සතර සිව්වනුත්තර හෙතොදි ප්‍රත්‍යය ශක්තින් ප්‍රත්‍යයවේනුයි ඉතිරි මාගීභිතයෝ එසේ ප්‍රත්‍යයනු

නොවෙත්තුයි කියන්නට හැක්කේයැ. එහෙයින් හෙතු ශබ්දයා ප්‍රත්‍යය පරිණාය හෙතිථියම හඟවා මූලාථිය නොහඟවායයි දනගුතු. “මගෙනා පව්වයඬෙන හෙතු එතෙසනති මගහෙතුකා” යනු නිව්වන හෙයින් මගෙනා, මාගීසඛියානවු; පව්වයඬෙන, ප්‍රත්‍යයාථියෙන්; හෙතු, හෙතු තෙමේ; එතෙසං, තෙලසිව්වනුන්ට; අඤ්චි, ඇත්තේද; ඉති, එහෙයින්; තෙ සතිපඨානා, ඒ සිව්වනු; මගහෙතුකා, මාගීහෙතුකානම්හයි. මෙහි “එතෙසං” යන්නෙන් සමමාසනිම ගතවන සඛියාන සතරසිව්වන් ඇර දක්වයි. සමාස වාක්‍යයෙන් සමමාසනිය තොරකොට ඇති මාගීඛියෙන් සත්දෙන ඇර දක්වයි.

**සතිපඨාන විහරිතනිදදසො,
සමානිප්පඨානවිහරිතනිදේශයැ: නිසිනො, නිමිශේසි.**

ඉති පච්ඡමලඛකායං පාසාණ දුර්ගතරෙ අභයකරුණාරතන මුදලිඤ්ඤාම මජ්ඣාචුක්ඛෙන මොරවුනගරුභිජාතෙන ජිනවංසදීපාදි ගන්ධකාරවරියෙන සිරිජලුදීපෙ මුමුරඬෙ හදනන සඛිඤ්ඤාපමනාපෙර මහාසාමිපාමොක්ඛභූතාය සුඛමමකාරකසඛිසභාය මෙධානඤ්ඤා සිරි ලඛකාසාසනාලඛකාර කවිධජොතාභිසම්මතොපාධිධාරිනා ජිනපා වචනොපක්ඛනෙන තිබ්බච්ඡඤ්චිරියමෙධාවිනා මෙධානඤ්ඤාභිධානනෙ රෙන පාලයඬකථාටිකානුටිකාදි සංසඤ්ඤෙනාභිපපණ්ණිනා,

සමමාහවිනොදනි නාමාස

සතිපඨාන විහරිත කථාය

අභිධම්මපදීපිකා ව්‍යාඛ්‍යා.

සමමානවිනෝදනී නාමාස
සමමප්පධාන විහිසිගස් කථාය
අනිධම්මපදාපිකා ව්‍යාඛ්‍යා

සම්මප්පධාන විහබ්බ සංවණ්ණනාස
අභිධ මමපපදිපිකා ව්‍යාඛ්‍යා.

1

i ඉදහි නදනනනරෙ සම්මප්පධානවිහබ්බෙ ව්‍යාඛ්‍යෙති ගණනපටිවෙජ්ඣෙ, තෙන න නතො හෙසා උබ්බන්ති සම්මප්පධාන පටිවෙජ්ඣං දිපෙති, සම්මප්පධානාති කාරණප්පධානා උපාසප්පධානා සොතිසො පධානා, ඉබ් භික්ඛුති ඉමසමිං සාසනෙ පටි පහනකො භික්ඛු, අනුප්පහනානනති අතිබ්බනනානං, පාපකානනති ලාමකානං, අකුසලානං බම්මානනති අකොසලෙ සමභූතානං බම්මානං, අනුප්පාදාසාති න උප්පාදනන්ධාස, ඡන්දං ජනෙතිති කතතුකමානා සබ්බානං කුසලෙජ්ඣං ජනෙති උප්පාදෙති, වාසමතිති ප්‍රසාගං පරකකමං කතෙති, විජිසං ආරහතිති කාසිකවෙනසිකං විජිසං කතෙති, විතනං පග්ගණකාතිති තෙනෙව සහජන විජිසෙන විතනං උක්ඛිපති, පදහතිති පධානවිජිසං කතෙති, පටිපාටිසා පනෙතාති ව්‍යාඛ්‍යෙති පදහි ආසෙවනාභාවතා බහුලිකම්මසානවච්ඡිසාති සොජෙනබ්බාති, උප්පහනානං පාපකානනති අනුප්පහනාති අවනනබ්බනං ආපහනානං පාපබම්මානං, පහානාසාති පජහනන්ධාස, අනුප්පහනානං කුසලානං බම්මානනති අතිබ්බනනානං කොසලෙසමභූතානං බම්මානං, උප්පාදාසාති උප්පාදනන්ධාස, උප්පහනානනති නිබ්බනනානං, සිතිසාති සිතන්ධාස, අසමමොසාසාති අනස්සනන්ධං, භිංසාභාවාසාති සුභිසුභාභාවාස වෙසුලොසාති විසුලභාවාස, භාවනාසාති වසිසිසා, පාටිසුට්ඨිසාති පාටිසුරණන්ධාස, අසං නාව වතුහන් සම්මප්පධානානං උදෙදසවාර වසෙන එකපදිකො අක්ඛ්‍යාතො.

ii ඉදහි පටිපාටිසා නාතිපදහි භාජෙට්ඨා දසෙහි තුං කථෙති භික්ඛු අනුප්පහනානනති ආදිනා නසෙන නිදෙදසවාරො ආරමො, නන්ධං හෙසා බම්මසබ්බසෙ ආගතසදිසං නං නස්සවණ්ණනාසං වුත්තනසෙනෙව වෙදිතබ්බං, සංපන නසමිං අනාගතං නන්ධං ඡන්දනිදෙදසෙ නාව සොජන්දෙති සො ඡන්දනිසවසෙන ඡන්දෙ, ඡන්දික නාති ඡන්දිකභාවො ඡන්දකරණාකාරොවා කතතුකමානාති කතතුකාමනා, කුසලොති ජෙකො, බම්මෙජ්ඣෙති සභාවෙජ්ඣෙ, අසකති ජන්දෙ නාම නණ්ණාජන්දෙ දිසිජන්දෙ විජිසජන්දෙ බම්මෙජ්ඣෙති බහුවිධො නාසකාරකො, තෙසු බම්මෙජ්ඣෙති ඉමසමිං ධාතෙ කතතුකමානා කුසලබම්මෙජ්ඣෙ අබිප්පෙතො, ඉමං ඡන්දං ජනෙතිති ඡන්දං කුරුමානොව ඡන්දං ජනෙතිනාම, සඤ්ජනෙතිති උපසගෙගන පදං වසිසිතං, උභ්පෙතිති ඡන්දං කුරුමානොව නං උභ්පෙතිනාම, සමුභ්පෙතිති උපසගෙගන පදං වසිසිතං, නිබ්බතෙතිති

ජඤ්ඤාදර්ශනානාම නං නිබ්බන්ධනනි නාම, අභිනිබ්බන්ධනනීති උපසංගෙහන පදං වඩ්ඪිතං, අපිච්ඡ ජඤ්ඤා කතේතොනාම ජඤ්ඤා ජනෙති නාම, නමෙව සත්තං කතේතොනා සංස්පන්ධනිනාම, තෙතවිදෙව අනන්තසෙන පටිතං. සුත්ත උක්ඛිප්පෙනා උඝපෙති නාම, පබ්බතිති. පාපෙතොනා සමුඝපෙති නාම, නං පාකටං කතේතොනා නිබ්බන්ධනනි නාම, අනොසංකතනාස අනොලිනවුත්තියා අභිමුඛ භාවෙන නිබ්බන්ධනනාම අභිනිබ්බන්ධනනි නාම, විජිසනිද්දසෙ විජිසං. කතේතොනාම විජිසං ආරහති නාම, දුතිය පදං උපසංගෙහන වඩ්ඪිතං, විජිසං කතේතොනාමෙව ආසෙවති භාවෙති නාම, සුත්තසුත්තං. කතේතොනා බහුලිකතේති, ආදිනොව කතේතොනා ආරහති, සුත්තසුත්තං. කතේතොනා සමාරහති, භාවනාවසෙන හප්පෙනා ආසෙවති, වඩ්ඪිතොනා භාවෙති, සබ්බකිවෙවසු නදෙව බහුලිකතේතොනා බහුලිකතේතිති වෙදිනබ්බො, විතතංගහන නිද්දසෙ විජිසංගහනෙන යොජේතොනා විතතං. පගගණනාති උක්ඛිප්පතිති අපො, සුත්තසුත්තං. පගගණනෙනා සමපගගණනාති, එවං. සමපගගතිතං. සඨා නපනති නඨා නං. විජිසුප්පමෙහන උප්පමෙහනෙනා උප්පමෙහති, උප්පමෙහනමපි පිරිභාවඤාස සුත්තසුත්තං. උප්පමෙහනෙනා පවුප්පමෙහනිනාම, සිතියාති පදංගන නිද්දසෙ සංබ්බසමපි අසමමාසාදිතං. සිතිවෙච්චනභාවං දසංගතං. යා සිති සො අසමමාසොති ආදිවුත්තං, එත්ඨි හෙසිමං. හෙසිමං. පදං උප්පමෙහන උප්පමෙහන පදංගන අපො, උප්පමං. උප්පමං. හෙසිමංගන හෙසිමංගන අපොතිපි වතතුං. වච්චති, සෙසං. සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවති, අසං. නාව පාලිවණණනා,

I.i ඉදං, ප්‍රාජ්‍යාවසරයෙහි; නදනනරො, ඒ සමාති ප්‍රසාදන විභවිතයට අනතුරුවැවු; සමමප්පධානවිගබ්බෙ, සමසක් ප්‍රධානවිභවිත යෙහි; වත්තාරොති, වත්තාරො යන මේ පෙද; ගණනපරිවේෂ්ඨො, සමසක් ප්‍රධානයන්ගේ සබ්බසාව පිරිසිදීමට කරුණුවූ පෙදයි; තෙන, ඒ සබ්බසාව පිරිසිදීමට කරුණුවූ පෙදින්; නොහොත්- ඒ ගණන පිරි සිදීමෙන්; තනො, එයට වඩා; හෙඨා න, අඩුත් නොවෙයි; නලං. ඉති, වැඩිත් නොවෙයි කියා; සමමප්පධානපරිවේෂ්ඨං, සමසක් ප්‍රධානයන්ගේ පිරිසිදීම; දීපෙති, දක්වා; සමමප්පධානාති, සමසක් ප්‍රධානයෝ නම්; කාරණප්පධානා, කාරණභූතවූ ප්‍රධන් වීර්යධර්මයෝයි; (ප්‍රධන් වීර්ය සබ්බසාන කාරණවූ ධර්මයෝ යුසේයි. අනුට්ඨානාය වශයෙන්- කාරණප්පධානා, යුක්ත භූතවූ හෙවත් අනුරූපවූ ප්‍රධන් වීර්යධර්ම යෝයි; යන අර්ථය යෙදේ.) උපායප්පධානා, උපායභූතවූ ප්‍රධන් වීර්ය ධර්මයෝයි; තොතිසොපධානා, නුවණින් ප්‍රධන් වැර කිරීමහුයි; ඉධ භික්ඛුති, ඉධ භික්ඛු යන පදයාගේ; ඉමසමිං සාසනෙ, මේ බ්‍රහ්මස්තෙහි; පටිපත්තකො, භාවනාවට පිළිපත්තාවූ; හෙවත්- භාවනානු යුක්තවූ; භික්ඛු, මහණ තෙමේයි; (ඉති අපො, යන අර්ථය වේ; 0) අනුප්පත්තා නනති, අනුප්පත්තානං යන පදයාගේ; අනිබ්බන්ධනානං, නොනිපන්තාවූ

යන අභියං වේ; පාපකානනති, පාපකානං යන පදයෙන්; ලාමකානං, නිතිනවු යන අභියං වේ; අකුසලානං ධම්මානනති, අකුසලානං ධම්මානං යන පදයෙන්; අකොසලසම්භූතානං, කොසලය නම් ලද ඥානය හෙතු කොටගෙනැ නො හටගත්තාවූ; ධම්මානං, ධම්මන්ගේ යන අභියෝවෙති; අනුප්පාදයාති, අනුප්පාදය යන පදයෙන්; නට්පාදනත්ථාය, නොඉපදීම පිණිසැ යන අභියං වේ; ඡන්දං ජනෙතිති, ඡන්දං ජනෙති යන පදයෙන්; කතතුකම්පතාසංඛාතං, කරනු කැමැති බවයි කියන ලද; කුසලවිජ්ජං, කුසලවිජ්ජය; ජනෙති, දනවයි; උප්පාදෙති, උපදවයි යන අභියෝවෙන්; වායමතිති, වායමති යන පදයෙන්; පයොගං, දැඩි උත්සාහය; පරකකමං, පරකුමය; නොහොත්- පයොග, දැඩි උත්සාහය වූ; පරකකමං, පරකුමය; කරුති, කෙරෙයි යන අභියං වේ; විරියං ආරභතිති, විරියං ආරභති යන පදයෙන්; කායිකවෙතසිකං, කායික වෙත සිකවූ; විරියං, වීර්යය; කරුති, කෙරෙයි යන අභියං වේ; විතතං පග්ගණ්හා නිති, විතතං පග්ගණ්හා යන පදයෙන්; තෙනෙවසහජ්ඣනවිරියෙන, ඒ සිත සමග උපන් වීර්යය කරණකොටගෙනැමැ; (ඒ කයෙහි පැවති සිත සමග පැවති වැර කරණකොට ගෙනැ යි සන්නිධි) විතතං, සිත; උක්ඛිපති, හුවා යන අභියං වේ; පදහතිති, පදහති යන පදයෙන්; පධානවිරියං, ප්‍රධන්වැර; හෙවත්- කරණභූතවූ වීර්යය; කරුති, කෙරෙයි යන අභියං වේ; පටිපාටියාපන, පටිපාටි වශයෙන් වනාහි; චතාරි, චතුර්විධවූ; ඵනානිපදාති, තෙලපෙදහු; ආසෙවනා භාවනා බහුලිකමම සාතචක්‍රියාහි, ආසෙවනක්‍රියා භාවනාක්‍රියා බහුලිකමම සතත ක්‍රියාවන් හාම; නොහොත්-පුනපුනා සෙවනය කිරීම් වැඩිදියුණු කිරීම් බහුලකොට කිරීම් නිරතුරුවැ කිරීම් වශයෙන්ම; යොජෙතබ්බාති, යෙදිය යුතුය; උප්පනානං පාපකානනති, උප්පනානං පාපකානං යන පදයෙන්; අනුප්පනාති, නුපන්හයි; අවතතබ්බතං, නොකිය යුතු බවට; ආපනනානං, පැමිණියාවූ; පාපධම්මානං, අකුසල ධර්මයන්ගේ යන අභියෝවෙන්; පහානායාති, පහානාය යන පදයෙන්; පජ්ඣනත්ථාය, දුරලීම පිණිසැ යන අභියං වේ; අනුප්පනානං කුසලානං ධම්මානනති, අනුප්පනානං කුසලානං ධම්මානං යන පදයෙන්; අතිබ්බතනානං, නුපන්නාවූ; කොසලසම්භූතානං, කොසලයයි කියන ලද නුවණ හෙතු කොටගෙනැ පැවති; ධම්මානං, ධම්මන්ගේ යන අභියෝවෙන්; උප්පාදයාති, උප්පාදය යන පදයෙන්; උප්පාදනත්ථාය, ඉපදීම පිණිසැ යන අභියං වේ; උප්පනානනති, උප්පනානං යන පදයෙන්; නිබ්බතනානං, නිපන්නාවූ යන අභියං වේ; සිතියාති, සිතියා යන පදයෙන්; සිතත්ථාය, සිතිය පිණිසැ යන අභියං වේ; අසමෙමාසායාති, අසමමාසාය යන පදයෙන්; අනස්සනත්ථා, නොනස්නා පිණිසැ යන අභියං වේ; භියෙසාභාවායාති, භියෙසාභාවාය යන පදයෙන්; පුනපුනං, නැවත නැවත; භාවාය, වීම පිණිසැ යන අභියං වේ; වෙජ්ජලායාති, වෙජ්ජලාය යන පදයෙන්; විජ්ජලභාවාය, විජ්ජලභාව

පිණිසැ යන අභියවේ; භාවනායාති, භාවනාය යන පදයාගේ; වඩ්ඪියා, වැඩීම පිණිසැ යන අභියවේ; පාරිපුරියාති, පාරිපුරියා යන පදයාගේ; පාරිපුරණත්ථාය, පරිපුරණිකය පිණිසැ යන අභියවේ; අයං, මේ දක්වන ලද්දේ; තාව, නිදේශවාරයාගේ අප්‍රොචාරයට පළමුව; චතුක්කංසමප්ප ධානානං, සතර සමසක් ප්‍රධානතාගේ; උද්දෙසවාරවසෙන, උද්දෙසවාර වශයෙන්; එකපදිකො, එක් පෙදෙකි යෙදුනාවූ; නොහොත්- එක් එක් පදයක් හා යෙදුනාවූ; අනුධාරො, අභි ඉදිරිමයි;

* “කාරණප්පධානා” යනු යථාභිප්‍රේතාභියවූ නූපත් අකුශල ධර්මාදීන්ගේ නූපදවාලීම් ආදියට කාරණවැඩු ප්‍රධාන සංකීර්ණ විශ්චි ධර්මයෙකි. නූපත් අකුශල ධර්මාදීන්ගේ නූපදවාලීම් ආදිය අභිකොටැ ඇත්තාහසි ගාතිනවූ ඒ කාරණභූතවූ ධර්මයේ තුමු එපරිද්දෙන් වෙද්ද ඒ අභිය සිඛකෙරෙත්මද එහෙයින් “සමමා” ශබ්දය තෙමේ එතදභිය හෙවත් කාරණාභිය දක්වන්නේයැ; කියේ මැනෝ, කාරණප්ප ධානාති අනුප්පන්නපාපකානුප්පාදදි අත්ථාති ගතිනා තපෙව හොනාති තං අත්ථං සාධෙනායෙවොති එතස්ස අත්ථස්ස දීපකො සමමා සද්දෙති යථාබ්ලේපනත්ථස්ස අනුප්පන්නපාපකානුප්පාදදිනො කාරණ භූතා පධානකාරණභූතාති අත්ථො (මු.වි.)

* යම් හෙයකින් “සබ්බමෙතං අකාරණං වදති” යනාදි ප්‍රයෝග යන්නි මෙන් කාරණ ශබ්දයා යුක්තිවාචකවේද එහෙයින් “කාරණප්ප ධානා” යන්නෙහි අභියැ යුක්ති භූතවූ ප්‍රධන්වැරනු කියායි. නූපත් අකුශල ධර්මාදීන්ගේ නූපදවාලීම් ආදි ක්‍රියාවට අනුරූපවැඩු ප්‍රධාන සංකීර්ණ විශ්චි ධර්මයෙකි යන මේ අභියැ හෝ මේ විකල්පයෙහි දත යුත්තේයැ. තදුක්කයැ, කාරණසද්දෙ, යුක්තිවාචකො සබ්බමෙතං අකාරණං වදතිති ආදිසූචිය තස්මා කාරණප්පධානාති යුක්තිප්පධානා අනුප්පන්නපාපකානුප්පාදනාදි ක්‍රියාය අනුරූපපධානාති එවංවා එත්ථ අත්ථො දඬුබෙබො (අ.වි.)

* මූලවිකාගත “අනුප්පන්නපාපකානුප්පාදදිඅත්ථා” යන් නෙහි මධ්‍ය පදප්‍රප්තිභාවය දක්වනුවෝ, අනුප්පන්නපාපකාදිතං අනුප්පාදදි අනුප්පන්නපාපකානුප්පාදදි යන නිවිචනය ගෙනැ හැර පැහැ (අ.වි.)

* සමමා ශබ්දයාගේ උපායයොතිසො යන අභියවූද දක්වන බැව් සදහා “උපායපධානා යොතිසොපධානා” යි උක්තයැ කියේ මැනෝ, සමමාසද්දස්ස උපායයොතිසො අත්ථදීපකතං සංකිය උපාය පධානා යොතිසොපධානාති වුත්තං යි (මු.වි.)

* ප්‍රතිපන්නකයා තම් භාවනාවට පිළිපත් භාවනාවෙහි යෙදුනාවූ ප්‍රභූල්තෙමෙයි මෙද යුතු පටිපන්නකොති භාවනමනුසුත්තො යි (මු.වි.)

* “පසොගං පරක්කමං කණේති” යි අටුවාහි ආ පාඨය ලෙබ්බකදොඡ උඡ්චයෙකාසි හැන්. මෙහි ප්‍රශබ්දයා භාශාථීයෙහි වැටේ නුසි අතිශය යොග්‍ය ප්‍රයෝග නම. ප්‍රයෝගයමැ පරක්‍රමයටුයේ ප්‍රයෝග පරක්‍රම නමැයි යුහෙයිත් “පසොගපරක්කමං කණේති” යන පාඨයමැ මැනවි. මෙදසුනු භූසංයොගො පයොගො පයොගොව පරක්කමො පයොගපරක්කමො (මු.ටී.)

* “පටිපාටියාපනෙතාති පෙයොජෙනබ්බාති” යි විසුහෙයිත් වායමති යනාදි වතුර්විධ පදයෝ තුමු “වායමතිති” ආසෙවමානො වාය මති විරියං ආරහතිති භාවයමානො විරියං ආරහති විතතං පග්ගණ්හා තිති බහුලිකරෙ නොනා විතතං පග්ගණ්හාති පදහතිති සතතං කරෙ නොනා පදහති” යි යොජනා කටයුතුයහ. කියේ මැනෝ ඵනාතිති වායමතිති ආදීති ආසෙවමානො වායමතිති ආදිනා යොජෙනබ්බාති යි (මු.ටී.)

* නුපන්හසි කියසුතු බවට පැමිණි පාපධම්මෝ කවරහසත් භූමිලබ්බොත්පන්නයෝය ආල බිනාධි ගාතිතොත්පන්නයෝය අවිෂ්කමති තොත්පන්නයෝය අසමුද්දසාතිතොත්පන්නයෝය යන පාපධම්මෝ වෙති. ඔවුනතුරෙන් විදශීනාවට භූමිභූතවු අතිතාදි ප්‍රභෙදවත්වු පඤ්ඤාසංකයන්හි අනුශයාවස්ථාවට පැමිණි කෙලෙස්සු මාගීයෙන් නොපහව ගියාහු වෙද්ද එවිහු භූමිලබ්බොත්පන්නයෝ නම්හුයි. භාසුතාසු භූමිසු අසමුග්ගාතගතා කිලෙසා භූමිලබ්බපන්නා නාමාති සංඛිං ගවජ්ඣති යන්නෙන් ඒ බැව් දක්වා, වරක් ඇස් දල්වා අරමුණක්හු නිමිත්තක්හු ගත් කල්හි ආලබ්බාධිගාතින වන බැවින් අනුසමරණය කළ කළ කෙණෙහි කෙලෙස්සු නුපදනාහසි නොකිය යුත්තාහුද මාගීයෙන් නොපැහු එවිහු ආලබ්බාධි ගාතිතොත්පන්නයෝ නම්හුයි. සංඛිං වසවුති උමිලෙචා ආරමමණෙ නිමිතෙහ ගතිතෙ අනුසාරිතානුසාරිතකමණෙ කිලෙසා නුපජ්ජනතිති නවත්තබ්බා කසමා ආරමමණ සං අධිගනිතත්තා පෙයොදං ආරමමණාධිගනිතවුපන්නා නාම යන්නෙන් ඒ බැව් දක්වා, සමා පතතියකින් විෂ්කමණය නොකළාවු කෙලෙස්සු මෙනම් තෙතැ නුපදින්නාහසි, නොකිය යුත්තාහුද එවිහු අවිෂ්කමතිතොත්පන්න යෝ නම්හුයි. සමාපතතියා අවිකමතිතකිලෙසා පන ඉමසම්. නාම ණානෙ නුපජ්ජන්තිති නවත්තබ්බා පෙයොදං අවිකමති තවුපන්නා නාම යන්නෙන් ඒ බැව් දක්වා, මාගීයෙන් සමුලෙසාතනය නොකළාවු කෙලෙස්සු බවගෙහි උපන් පුභුලාහටද උපදින්නුසි එවිහු අසමුද්දසාතිතොත්පන්නයෝ නම්හුයි. මග්ගෙන අසමුග්ගාත කිලෙසා පන හවගෙන නිබ්බත්තසංඛි උපජ්ජනතිති පෙයොදං අසමුග්ගාති තවුපන්නා නාම යන්නෙන් ඒ බැව් දක්වා, “අනුපන්නාති අවත්තබ්බං ආපන්නානං” යන පාඨයෙහි එතදම් වතුමය හකුවා දක්වන්නාවු ටිකා ඇජරහු මෙයේ වැණුහ. අනුපන්නාති අවත්තබ්බ නං ආපන්නානාති භූමිලබ්බොත්පන්නා විකමමතිතාසමුග්ගාති තවුපන්නානං යි (මු.ටී.)

1 ii. ඉදුනි, ප්‍රාජානාචසරයෙහි; පටිපාටියා, පිළිවෙලින්; තානිපදුනි, ඒ පදයන්; භාජෙකා, විභාග කොට; හෙවත්- බෙදා; දසෙය්‍යාදා, දක් වන්ට; කථාසූචිනිකු අනුප්‍රාප්තානනනි, යන; ආදිනානසෙන, ඇතැයි; නිදෙසවාරො, නිදේශවාරය තෙමේ; (භගවතා, භගවත්හු විසින්ට;) ආරබො, පටන්ගන්නා ලදය; තත්, ඒ නිදේශවාරයාගේ පදයන්හි; නොහොත්- ඒ කථාසූචිනිකු යනාදි පාලියෙහි; යං, යම් පදයෙක්; හෙය්, යට වදාලා; ධම්මසංඛතෙ, ධම්මසංඛතේප්‍රකරණයෙහි; ආගත සද්දං, ආවක්නු හා සම්බේද; තං, ඒ පෙද; තස්ස, ඒ ධම්මසංඛතේප්‍රකරණ යාගේ; වණ්ණනායං, අටුවාහි; හෙවත්- අභිසාලිනී නම් අටුවායෙහි; වුත්තනසෙන එව, කී තැන්; වෙදිකබ්බං, දතයුත්තේය; යම්පන, යම්බඳු වචනයෙක් වනාහි; තස්මිං, ඒ ධම්මසංඛතේප්‍රකරණයෙහි; අනා ගතං, නොආගේද; තත්, ඒ වචනයෙහි; (විනිව්ඡයො වෙදිකබ්බො, විනිසු දතයුතුයි;) තාව, වක්තව්‍යානනතර නිදේශපදයන්ට පළමු; ඡන්දනිද්දෙසෙ, ඡන්දනිදේශයෙහි; යො ඡන්දෙති, යොඡන්දෙ යන පද යාගේ; යො, යම් ධම්මයෙක්; ඡන්දනිව්ඡෙත, කාමැති විශයකු වශයෙන්; ඡන්දෙ, ඡන්ද නම් වේද යන අභිප්‍රාප්තියෙන්; ඡන්දකතාති, ඡන්දකතා යන පදයාගේ; ඡන්දකතාවො, කාමැත්ත ඇත්තකුගේ බවය යන අභිප්‍රා ප්‍රාප්තියෙන්; ඡන්දකාරණාකාරොවා, කාමැති කරන අයුරු යන අභිප්‍රා ප්‍රාප්තියෙන්; කතකුකමසතාති, කතකුකමසතා යන පදයාගේ; කතකුකාමතා, කරනු කාමෙති බවය යන අභිප්‍රා ප්‍රාප්තියෙන්; කුසලොති, කුසලො යන පද යාගේ; ඡෙකො, දක්ෂම යන අභිප්‍රා ප්‍රාප්තියෙන්; ධම්මච්ඡන්දෙති, ධම්මච්ඡන්දෙ යන පදයාගේ; සභාවච්ඡන්දෙ, පියවි කාමැති බව යයි කියන ලද සභාවච්ඡන්දෙ යන අභිප්‍රා ප්‍රාප්තියෙන්; හි, විසාරය කෙරෙමි; අයං ඡන්දෙ නාම, මේ ඡන්දය තෙමේ නම්; තණ්හාඡන්දෙ, තාණ්හාවම ඡන්දය; දිසි ඡන්දෙ, දුෂ්ටියම ඡන්දය; විරියඡන්දෙ, වීර්යියම ඡන්දය; ධම්මච්ඡන්දෙ, සභාවච්ඡන්දය; ඉති බහුච්ඡන්දො, මෙසේ බොහෝවූ කොටස් ඇත්තේය; නානප්‍රකාරකො, නොඑක් ප්‍රකාර ඇත්තේය; තෙසු, ඒ තාණ්හාඡන්ද දීන් අනුරෝධ; ධම්මච්ඡන්දෙති, ධම්මච්ඡන්දෙ යන නම්; ඉමං සමං, එකම, මෙතෙක; කතකුකමසතා කුසලධම්මච්ඡන්දෙ, කතකුකාමතාලක්ෂණ කුසලධම්මච්ඡන්ද ය; අභිප්‍රාප්තො, අභිමතයි; ඉමං ඡන්දං ජනෙතිති, ඉමං ඡන්දං ජනෙති යනු; ඡන්දං, කර්තුකාමතාලක්ෂණ කුසලධම්මච්ඡන්දය; කුරුමානොව, කෙරෙමින් ම; නොහොත්- කර්තමහන්තෙමේ ම; ඡන්දං, කුසල ධම්මච්ඡන්දය; ජනෙතිනාම, දනවානම; සඤ්ජනෙතිති, සඤ්ජනෙතිති; උපසංගහන, උපසංගී ශබ්දයෙන්; පදං, ජනෙති යන ක්‍රියාපදය; වසිති, වසනලදී; උපපෙතිති, උපපෙති යනු; ඡන්දං, කුසලධම්මච්ඡන්දය; කුරුමානොව, කෙරෙමින් ම; නොහොත්- කර්ත මහන්තෙමේ ම; තං, ඒ කුසලධම්මච්ඡන්දය; උපපෙතිනාම, හුවානම; සමුප්පෙතිති, සමුප්පෙතිති; උපසංගහන, උපසංගී ශබ්දයෙන්; පදං, උපපෙති යන ක්‍රියා පදය; වසිති, වසනලදී; නිබ්බන්ධෙතිති, නිබ්බන්ධෙති යනු; ඡන්දං, කුසලධම්මච්ඡන්දය; කුරුමානොව, කෙරෙමින් ම; නොහොත්- කර්ත

මහණනෙමේම; තං, ඒ කුශලධම්මච්ඡදය; නිබ්බතෙතතිනාම, නිපයානම; අභිනිබ්බතෙතතිති, අභිනිබ්බතෙතතිසී; උපසංගොන, උපසංගංගොන; පදං, නිබ්බතෙතති යන ක්‍රියාපදයා; වසිතිතං, වසිතිතලදී; අපිච, අනික්කයෙකුටු අත; ඡන්දංකරෙතොව, කුශලධම්මච්ඡදය කෙරෙමින්ම; නොහොත්- කුශලධම්මච්ඡදයකරන මහණම; ඡන්දං, කුශලධම්මච්ඡදය; ජනෙතිනාම, දනවානම; තමෙ ව, ඒ කුශලධම්මච්ඡදයම; සත්තං කරෙතො, නිබ්බ කෙරෙමින්; නොහොත්-නිබ්බ කරන මහණනෙමේ; සංඝජනෙතිනාම, මනාකොට දනවානම; කෙන විදෙව අන්තරයෙන, කිසියම් අන්තරය ධර්මයක්හු හෙතුකොටගෙන; පතිතං, හුමටු කුශලධම්මච්ඡදය; පුත, නැවත; උකම්පනො, නගමින්; නොහොත්-හුවාලන මහණනෙමේ; උපපෙතිනාම, හුවානම; පබ්බසිතං, සත්තතිවශයෙන් බැඳීසිටීමට; හෙවත්-නිබ්බ පැවැත්මට; පාපෙනො, පමුණුවමින්; නොහොත්- පමුණුවනමහණනෙමේ; සමුද්ධපෙතිනම, මනාකොට හුවානම; තං, ඒ කුශලධම්මච්ඡදය; පාකටංකරෙතො, හෙළිකෙරෙමින්; නොහොත්-පහළකරන මහණනෙමේ; නිබ්බතෙතතිනාම, නිපයානම; අනොසකකතාය, පසුබැස්මක් නැතිබැවින්; අනොලීනවුත්තිනාය, යටපත්නොවූ පැවැතුම් ඇති බැවින්; (අලීනවුත්තිනාය සිද්ධ පාඨාන්තරයි. නොහැකුළු පැවැතුම් ඇතිබැවින් යනු අභිසි) අභිමුඛභාවෙන, ඉදිරිපත්වීම් වශයෙන්; නිබ්බතෙතො, නිපයමින්; නොහොත්- නිපයන මහණනෙමේ; අභිනිබ්බතෙතතිනාම, අභිමුඛකොට නිපයානම; විරියනිද්දෙසෙ, විරියනිද්දෙසෙහි; විරියංකරෙතොව, වැරකෙරෙමින්ම; නොහොත්- වැරකරන මහණනෙමේම; විරියං, විරියය; ආරහතිනාම, ආරහ කෙරෙතිනම; දුතියපදං, සමාරහති යන දෙවනුවූ ක්‍රියාපදය; උපසංගොන, උපසංගංගොන; වසිතිතං, වසිතිතලදී; විරියං කරෙතොයෙ වව, වැරකෙරෙමින් ම; නොහොත්- වැරකරනමහණනෙමේම; (වශබ්ද වාක්‍යාරහද්දෙකකයි) ආසෙවති භාවෙතිනාම, ආසෙවනය කෙරෙයි භාවනාකෙරෙතිනම; පුනපුනංකරෙතො, පුනපුනා වැර කෙරෙමින්; නොහොත්- පුනපුනා වැරකරන මහණනෙමේ; බහුලීකරෙති, බහුලකොටකෙරෙයි; ආදිනොව කරෙතො, ආරහයෙහි ම වැරකෙරෙමින්; නොහොත්- ලත්තෙනම වැරකරන මහණනෙමේ; ආරහති, ආරහකෙරෙයි; පුනපුනං කරෙතො, පුනපුනා වැරකෙරෙමින්; නොහොත්- පුනපුනා වැරකරන මහණනෙමේ; සමාරහති, මනාකොට ආරහකෙරෙයි; භාවනාවසෙන, බැවීමිවිසින්; හජනො, බෙජෙමින්; නොහොත්- සෙවනාමහණනෙමේ; ආසෙවති, ආසෙවනය කෙරෙයි; භාවනාවසෙන, බැවීමිවශයෙන්; 0) වසිතිතො, වසිමින්; නොහොත්- වසිතිතමහණනෙමේ; භාවෙති, බවයි; සබ්බ කිවෙවසු, සකලකාන්තයන්හි; තදෙව, ඒ විරියය ම; බහුලීකරෙතො, බෙහෙවින් කෙරෙමින්; නොහොත්- බෙහෙවින් කරන මහණනෙමේ; බහුලීකරෙතිති, බහුලකොටකෙරෙයි; වෙදිතබ්බො, දනපුත්තෝය; ,

විතතපයනනනිද්දෙසෙ, විතතප්‍රග්‍රහ නිද්දේශයෙහි; විරියපයනනෙන, විරියප්‍රග්‍රහය හා; හෙවත්- විරිය සංඛිසාන උපසංගමනසා හා; යොජෙනො, යොදමින්; නොහොත්- යොදන මහණනෙමේ; විතතං, සිත; පයනණහානි, අනුබලදෙසි; උකඛිපනිති, හුවාලයි යන; අන්තො, අභියවේ; පුනපුනං, නැවත නැවත; පයනණනෙනො, අනුබලදෙමින්; නොහොත්- අනුබල දෙන මහණ නෙමේ; සමපයනණහානි, මනා කොට අනුබල දෙසි; (මනාකොට හුවාලයි යන අභියවේ) එවං, මෙපරිද්දෙන්; සමපයනනිතං, මනාකොට අනුබල දෙන ලද්දේ; යථා, යම්සේ; නපතති, හුණු නොවේද; තුථා, එපරිද්දෙන් නං, ඒ සිත; විරියොපත්ථමෙන, විරියොපසංගමනයෙන්; උපත්ථමෙනො, අනුබල දෙමින්; හෙවත්- රුකුල් දෙමින්; නොහොත්- අනුබල දෙන රුකුල් දෙන මහණ නෙමේ; උපත්ථමෙනි, අනුබලදෙසි; (රුකුල්දෙසි යුසේසි) උපත්ථමනිතමි, විරියොපසංගමනවූ සිතද; විරහාවත්ථාය, තහවුරු බව පිණිස; පුනපුනං, නැවත නැවත; උපත්ථමෙනො, අනුබලදෙමින්; නොහොත්- අනුබල දෙන මහණ හෙමේ; පච්චුපත්ථමෙනි නාම, පුන පුනා අනුබලදෙසි නම; (නැවත නැවත රුකුල්දෙසි යුසේසි) සිති යාතිපදස්ස, සිතියා යන පදයාගේ; නිද්දෙසෙ, නිද්දේශයෙහි; සබ්බෙ සමපි අසමමාසාදිතං, සියලුම අසමමාසාදිපදයන්ගේ; සිතිවෙවචන භාවං, සිතීතිපයනීය වචන භාවය; දසෙසංකං, දක්වන්ට; යාසිති, යම් සිතියක්වූද; සො, ඒ; අසමමාසොති ආදි, අසමමාසො යනාදිය; වුත්තං, වදාළසේක; හි, ඒ වදාළ වචනය සැබව; එත්ථ, මේ යාසිති යනාදි පද සමුදායයෙහි; නොහොත්- මේ යාසිති යනාදි පද සමුදාය අතුරෙහි; හෙසිමංහෙසිමං පදං, යට යට සිටි පෙද; උපරිමස්ස උපරිමස්ස පදස්ස, උඩ උඩ සිටි පෙදහුගේ; අන්තො, අභි ඇත්තේ වේ; උපරිමං උපරිමං, උඩ උඩ සිටි පෙද;| හෙසිමස්ස හෙසිමස්ස, යට යට සිටි පෙදහුගේ; අන්තොතිපි, (අත්ථවනෙනාතිපි) අභි ඇත්තේයැ කියාත්; වත්තං, කියන්නට හෝ කීම; වට්ඨති, වටනේයැ; සෙසං, තෙසු පද සමුදාය නෙමේ; සබ්බත්ථ, සියලු නිද්දේශයන්හි; උත්තානත්ථමෙව, ප්‍රකටවූ හෝ නොගැඹුරු වූ අභි ඇත්තේමැයි; අයං, මේ දැක්වූවණිනා තොමෝ; තාව, විනිශ්චය කළාවට පළවූවැවූ; පාලිවණිනා, පාලිවණිනා තොමෝයි.

* **ධම්මච්ඡන්දසනම්** නාමණාදුෂටි විරිය නම් ලද ඡන්දයන් මෙන් අන්‍යවූ ධම්මයෙක් නොවෙයි යම්සේ නාමණා යන සචාරා මිථ්‍යාහි තිවෙශ සචාරා ව්‍යායාමසචාරා ඇති නාමණාදීන්ගේ ඡන්දපයනීයවූ අන්‍ය ධම්මයෙක් නම් වේද කථිකාමතා සංඛිසානවූ ඡන්දභාවයක්හුගේ ඔවුන් තුළ නැතියෙන් ඔව්හුම ඡන්දපයනීය වශයෙන් ගන්නාලැබෙද්ද ධම්මච්ඡන්දය වනාහි කථිකාමතාලක්ෂණ ඡන්දභාවය ඇති බැවින් තදන්‍ය ධම්මයෙක් නොවේද කථිකාමතාලක්ෂණ ඡන්දසචාරාවයමැවේද එහෙයින් තදභීය දක්වනුයේ “සභාවච්ඡන්දො” යි වැණු. කියේ මැනෝ ටිකානු ටිකාදෙක්ති. ධම්මච්ඡන්දොති නාමණාදිසි විරිය ඡන්දො විස න අසෙසො

බමෙමා අථබො ජන්දනිය සභාවො එවානි දසෙසනෙනා ආහ සභා වච්ඡන්දෙති. (මු.ටි.) න අඤ්ඤාබමෙමානී යථා තණ්හායන මිච්ඡාති නිවෙසවායමන සභාවානං තණ්හාදීනං ජන්දපරියායො අඤ්ඤාබමෙමා නාම හොති කතතුකම්පනා සංඛ්ඛාතස්ස ජන්දනියස්ස නෙසු අභාවා බමච්ඡන්දෙ පන තං සභාවතතා අඤ්ඤාබමෙමා න හොති තෙනාහ බමච්ඡන්දෙති සභාවච්ඡන්දෙති. (අ.ටි.)

* තෘෂණාදූෂට්ඨියථි ජන්දයන් අතුරෙන් වස්තුකාමයන්හි යම් කාමච්ඡන්දයෙක් වෙද යනාදී තන්හි තෘෂණාතොම ජන්දය යයි ද නිදුකානෙති සියලුම මහණ බමුණෝ එකානන වාද ඇත්තාහු එකානන ශීල ඇත්තාහු එකානන ජන්ද ඇත්තාහු එකානන අධ්‍යවසාන ඇත්තාහු වෙද්දෙහෝ යනාදී තන්හි දූෂට් තොම ජන්දයයි ද ප්‍රමාද නිදේශයෙහි බහා තබන ලද ජන්දය ඇති බවැ බහා තබන ලද මුර ඇති බවැ යන තෙතැ වීර්යය ජන්ද යයි ද වදාලන ලද්දකි දතසුතු. කියේ මැනෝ. කප් සො කාමෙසු කාමච්ඡන්දෙති ආදිය තණ්හා ජන්දෙති වුතෙනාති වෙදිහබෙබ්බා, සබ්බෙව නුබො මාරිස සමණ බ්‍රාහ්මණා එකනන වාද එකනන සීලා එකනන ජන්ද එකනන අපේක්ඛා සානාති එත් දිඨි, පමාදනිද්දෙසෙ නිකම්පනජන්දනා නිකම්පනමුරතාති විරියනති වණෙණති. (මු.ටි.)

* “වායමති විරියං ආරහති” යන පදවයාගේද නිදේශය තෙම වීර්ය නිදේශයමැ වෙයැ යන අභිප්‍රාය යෙන් “විරිය නිදෙසෙ” යි කීහ. මෙද යුතු වායමති විරියං ආරහති යි පදවයසසාපි නිදෙසො විරිය නිදෙසො යෙවනි අබිප්පායෙනාහ විරිය නිදෙසෙති. (මු.ටි.)

* “උප්පත්තානං කුසලානං බමමානං සීතියා අසමොසාය භියෙසාභාවාය වෙපුලාය භාවනාය පාරිජුරියා” යනාදි උදෙශ පාලි යෙහි ආසීතියා යනාදි පදයන්ගේ ශබ්ද භාවයෙන් මුත් අම් භාවයෙන් වෙනසෙක් නැත. එහෙයින් පද භාජනියෙහි “සීතියාති යා සීති සො අසමොසො, යො අසමොසො සො භියෙසාභාවො, යො භියෙසාභාවො තං වෙපුලං, යං වෙපුලං සා භාවනා, යා භාවනා සා පාරිජුරි” යි වදාළයේක.

2

i අසං පනෙත්ථ විභිච්ඡයකථා, අසඤ්ඤානි සමමසාධාන කථා නාම දුට්ඨිං ලොකිසා ලොකුතතඤ්ච, තත්ථ ලොකිසා සබ්බසුඛි භාගෙ හොති, සා කස්සපස්සුතනපරිසාසෙන ලොකිසමග්ගකම්පණෙ වෙදිහබ්බා, වුත්තඤ්ඤානි තත්ථ “වත්තාගේ”මෙ ආවුසො සමමසා ධානා, කතමෙ වත්තාගේ? ඉධාවුසො භික්ඛු අනුසානනා මෙ පාපකා අකුසලා බමමා උප්පජ්ජමානා අනත්තාස සංවතෙතස්සුනති

ආනසං කතෙති, උප්පන්නා මෙ පාපකා අකුසලා ධම්මා අප්පතිස්
 මානා අනස්සාස් සංවතෙතස්සුනති ආනසං කතෙති, අනුප්පන්නා
 මෙ කුසලා ධම්මා අනුප්පජ්ජමානා අනස්සාස් සංවතෙතස්සුනති
 ආනසං කතෙති, උප්පන්නා මෙ කුසලා ධම්මා නිරුජ්ඣමානා
 අනස්සාස් සංවතෙතස්සුනති ආනසං කතෙතිති”.

ii එසව අනුප්පන්නා කුසලා ධම්මාති සමථවිපක්ඝනාවෙව
 මහෙතාව, උප්පන්නා කුසලා නාම සමථවිපක්ඝනාව, මහෙතා පන
 සතිං උප්පජ්ජිතා නිරුජ්ඣමානො අනස්සාස් සංවතතතතො නාම
 නසී, සො හි ඵලස්ස පච්චස්. දධාව නිරුජ්ඣති, පුරිමස්මිංවා
 සමථවිපක්ඝනාව ගහෙනබ්බාති වුතනං, තං පන න පුතනං, තස්ථ
 උප්පන්නා සමථවිපක්ඝනා නිරුජ්ඣමානා අනස්සාස් සංවතතනතිති
 අස්මස් ආවිහාවස්ථං. ඉදං වක්ඛ්‍යා:—

iii එකොකිරි බිණාසවසෙඨගේ මහාවෙනිස්සඤ්ඤ මහාබොධිඤ්ඤ
 වජ්ඣස්සාමිති සමාපතතිලාභිනා භණ්ඩගහාභක සාමණේරෙන සතිං
 ජනපදතො මහාවිහාරං. ආගන්තවා පිසඛණ්ණපරිවේණං. පාවිසි,
 සාසණසමසෙ මහාභික්ඛු සබ්බස්ස වෙනිස්. වජ්ජමානො වෙනිස්.
 වජ්ජනස්සාස් නතික්ඛමි, කස්මා, බිණාසවානඤ්ඤති නිසු රතනෙසු
 මහනතං. ශාරථං හොති තස්මා භික්ඛු සබ්බස්ස වජ්ජිතා පටික්ඛනෙන
 මනුස්සානං. සාසමාසභුතනවෙලාස් සාමණේරමපි අභිනාපෙතො
 වෙනිස්. වජ්ඣස්සාමිති එකකොව නික්ඛමි, සාමණේරෙති කිංනුඛො
 ථෙරෙති අවෙලාස් එකකොව ගවජති භික්ඛාමිති උපජ්ඣාස්සස්ස
 පදනුපදිකොව නික්ඛමි, ථෙරෙති අනාවජ්ජනෙන තස්ස ආගමනං.
 අභිනතෙනා දක්ඛිණමාරෙන මහාවෙනිස්සබ්බණං. ආරුළොහා,
 සාමණේරෙති අනුපදං. සෙව ආරුළොහා, මහාථෙරො මහා
 වෙනිස්. ඔලොකෙතො වුබාරමමණං. පීතිං ගාහෙතො සබ්බං වෙනසා
 සමන්තාහරිතො හඝ්ඝහෙසො මහාවෙනිස්. වජ්ජති, සාමණේරො
 ථෙරස්ස වජ්ජනාකාරං. දිස්වා උපජ්ඣාස්සො මෙ අනිවිස පසන්න
 විතොනා වජ්ජති කිංනුඛො පුප්ඵාති ලභිතො පුජං. කරෙස්සාති
 විතෙතසි, ථෙරෙ වජ්ජිතො උදාස්ස සිරස්මි. අඤ්ඤාපිං. ධුපෙතො මහා
 වෙනිස්. උලොකෙතො සිතෙසාමණේරෙති උක්ඛාසිතො අත්තනො
 ආගන්තවාටං ජානාපෙසි, ථෙරො පටිවතෙතො ඔලොකෙතො
 කද ආගතොසිති පුච්ඡි, තුමහාකං. වෙනිස්. වජ්ජනාකාලෙ හතෙතති
 අනිවිස පසන්නා වෙනිස්. වජ්ජස්ථ කිංනුඛො පුප්ඵාති ලභිතො
 පුජෙස්සාථාති, ආම සාමණේර ඉමස්මි. වෙනිස්සෙ විස අඤ්ඤානු
 ඵතනකං. ධාතුනිධානං. නාම නසී, එවරුපං. අසදිස්. මහාධුපං.
 පුප්ඵාති ලභිතො කො න පුජෙස්සාති.

තෙන හි හතෙන අධිවාසෙථ ආහරිස්සාමිති නාවදෙව කිංනං.
 සමාපජ්ජිතො ඉබ්බිසා තිමවතනං. ගතො වණ්ණගති සමපන්නාති
 පුප්ඵාති ගහෙතො පටිස්සාවනං. පුරෙතො මහාථෙරෙ දක්ඛිණ

මුඛතො පච්ඡිමමුඛං අසමපතොත සෙව ආගන්තවා සුඤ්ඤාචරණං
 හතෙඨ ධර්මෙයා සුපෙඨ හතොනති ආහ, ථෙරෙ අතිමඤ්ඤාති නො
 සාමණේර සුඤ්ඤාචරණං ආහ, ගච්ඡති හතොත හතවතො ගුණේ
 ආවර්ජනා සුපෙඨාති, ථෙරෙ සච්ඡිමමුඛනිසසිනො සොපාණෙන
 ආරුහංක කුච්ඡි චෙදිකාභූමියං සුඤ්ඤාචරණං කාතුං ආරබ්භො, චෙදිකා
 භූමි පරිසුණණා සුඤ්ඤාචරණා දුතියභූමියං ජණණාසමානොත
 ඔධිනා පුරසිංසු, නතො ඔනරිතො පාදපිඨිකපනතිං සුපෙඨි, සාපි
 පරිසුඤ්ඤා, පරිසුණණාභාවං ඤාතො හෙතිමනලෙ විකිරිතොතො අගමාසි,
 සබ්බවේනියඔගණං පරිසුඤ්ඤා, නසමිං පරිසුණණො “සාමණේර! සුඤ්ඤාචරණ
 න විසන්තිති” ආහ, පරිසුණණං හතොත අබොමුඛං කතෙඨාති
 අබොමුඛං කතො වාලෙසි, නද සුඤ්ඤාචරණං විණාති, ථෙරෙ පරිසුණණ
 වනං සාමණේරං දතො හතෙඨාසාකාරෙන වේනියං නිකාතතුං
 පදකම්මං කතො වතුසු ධාතෙසු වඤ්ඤා පරිවේණං ගච්ඡන්තො
 විනොති- “සාමණේර! කතො වනාසං සාමණේරෙ සකම්මානිත්තො
 ඉමං ඉමානු භාවං රකිත්තති, නතො න සකම්මානිති” දිස්වා
 සාමණේරං ආහ- “සාමණේර! තං ඉදං මහිඤ්ඤා ඵවරුපං පන
 ඉධිං නාසෙයා පච්ඡමකාලෙ කාණ්ටපෙසකාදියො හතෙඨා මඤ්ඤා
 කඤ්ඤාසං පිට්ඨානිති,” දහරකභාවං නාමෙසදෙසොති, සො
 උපජ්ඣාසංසු කථාසංසංවෙසෙයා කම්මසානං මෙ හතොත ආවිකා
 ථාති න සාපි, අමනාසං උපජ්ඣාසො කිං වදන්ති නං පන අසු
 ණතොතො විස අගමාසි, ථෙරෙ මහාවේනියඤ්ඤා මහාබොධිඤ්ඤා
 වඤ්ඤා සාමණේරං පනති විවරං ගාහාපෙයා අනුසුබ්බෙන කුට්ටෙ
 නියං මහාවිහාරං අගමාසි.

සාමණේරෙ උපජ්ඣාසංසු පදනුපදිකො හුතො භික්ඛාවාරං න
 ගච්ඡති, කතරං ගාමං පටිසඨ හතොනති සුච්ඡිතො සුන ඉදං මෙ
 උපජ්ඣාසො ගාමවාරං සමපතොතො හට්ඨිකාති ඤාතො අනතොතො
 උපජ්ඣාසංසු පනති විවරං ගතොතො ආකාසෙනාගාධො ථෙරංස
 පනති විවරං දතො පිණ්ඩාස පටිසති, ථෙරෙ සබ්බකාලං ඔවදන්ති:-
 “සාමණේර! මා ඵවමකාසි සුච්ඡිතාති නාම වලා අතිබ්බා
 අසප්පාසං රුපාදි ආරම්භං ලභිතො අසමනතකෙනෙව භිජ්ජති,
 සන්තාස සමාපනතියා පටිභිතො ඔහමවිසවාසෙ සන්ධමහිතුං න
 සකෙකානිතිති,” සාමණේරෙ කිං කතෙති මසනං උපජ්ඣාසොති
 සොතුං න ඉච්ඡති නතෙඨ කතෙති, ථෙරෙ අනුසුබ්බෙන වේනිය
 වඤ්ඤා කතොතො කම්මපෙඤ්ඤාසාරං නාම ගතො, නතෙ
 වසනොපි ථෙරෙ සාමණේරෙ නතෙඨ කතෙති,

අපේකදිවසං ඵකා පෙසකාරභිතො අභිරුපා පඨමවසෙසිතො
 කම්මපෙඤ්ඤාමතො නිකාමිතො පදුමස්සරං ඔරුහංක ගාසමානා
 සුඤ්ඤාචරණාති, නසමිං සමසෙ සාමණේරෙ පදුමස්සරමඤ්ඤාතො
 ගච්ඡති, ගච්ඡන්තො පන සකම්මානලිපිකාස කාණ්ටකම්මානිස සංසා

ගිනසදෙදු බජ්ඣ, නාවදෙව තුබි අනනරතීනා ජිහනපකෙබ්බා කාකො විස අහොසි, සනතසමාපානිබලෙන පන නසෙව උදකපිසෙ අපතිට්ඨා සිබ්බලිතුලං. විස පනමානං අනුපුබ්බෙන පදමස්සරතීරෙ අඝාසි, සො වෙගෙන ගනට්ඨා උපජ්ඣාසස්ස පනනවිවරං දට්ඨා නිවනති, මහා ථෙගෙ පගෙවෙන. මයාදිඝං නිවාට්ඨමානොපි න නිවනතිස්සනති කිඤ්චි අවට්ඨා පිණ්ඩාස පාවිසි, සාවග්ගෙගෙ ගනට්ඨා පද්මස්සරතීරෙ අඝාසි නස්සා පවුනනරණං ආගමසමානො, සාපි සාමග්ගෙරං ආකාසෙන ගවජනකඤ්ච පුනාගනට්ඨා සිතඤ්ච දිට්ඨා අබා එසමං නිස්සාස උක්කණ්ඨිතොති ඤාට්ඨා පටික්කම සාමග්ගෙගති ආහ, සොපි පටික්කමි, තුනග් පවුනනරිට්ඨා සාවකං. නිවාට්ඨමානං උපසංඛතමිට්ඨා කිං හතෙනති පුච්ඡි, සො නමථං ආගෙවෙසි, සා බහුති කාරගෙගති සරවාසෙ ආදිනවං. චුහමට්ඨසවාසෙ ආති සංසඤ්ච දස්සෙට්ඨා බවදමානාපි නස්ස උක්කණ්ඨං විනෝදෙතුං අසකෙකානති අසං. මමකාරණං ඵවරුපාස තුබ්බා පටිභිතො න දුති පුත්තං. පටිවට්ඨිතුනති තුබ්බ භිඝාති වට්ඨා සරංගනට්ඨා මානාපිතුනතං. නං පවනති ආගෙවෙසි, තෙපි ආගනට්ඨා නානපස කාරං. බවදමානා වචනං අගණනතං ආහංසු “ඤං අමෙහ උච්චාකුලාති සලලකෙබ්බි? මසං පෙසකාර, සකඛිස්සසි පෙසකාර කමමං කාතුනති?” සාමග්ගෙගෙ ආහ “උපාසකා! ගිති භුතො නාම පෙසකාරකමමංවා කරෙස්ස නලිකාරකමමංවා, කිං තුමිනා මා සාමකමතෙන ලොභං කරෙට්ඨාති,” පෙසකාරකො උදෙරෙ බබ්බ සාවකං දට්ඨා සරං ගෙනට්ඨා ධිතරං අදුසි.

සො පෙසකාරකමමං උග්ගණ්ඨාට්ඨා පෙසකාරෙති සබ්බං සාලාස කමමං කරෙති, අසෙදුඤ්ඤං තුඤ්ඤො පානොව හත්තං. සමපාදෙට්ඨා ආහරිංසු, නස්ස හරිසා න නාව ආගවජති, සො තුනරෙසු කමමං විස්සපෙජට්ඨා භුඤ්ජමානෙසු නසරං. වට්ඨෙවතො නිසීදි, සා පච්ඡා අගමාසි, අථ නං සො අතිවිරෙන ආගනාසිති නපෙජසි, මාතුතා මොව නාම අපි චක්කවතතිරුත්තං. අත්තති පටිබබ්බිත්තං. ඤාට්ඨා දුසං විස සලලකෙබ්බි නසමා සා ඵච්චමාහ “අසෙදුඤ්ඤං සරෙ දුරු පණ්ණලොණාදිති සනතිතිනාති බාතිරතො ආහරිට්ඨා දුසකා පෙසකාරකාරකාපි අඤ්චි අහංපන ඵකිකා තමපි මසහං සරෙ තුදං අඤ්චිතුදං නඤ්චිති නිජ්ජාසි, සවෙ තුච්ඡසි භුඤ්ජ, නො වෙ තුච්ඡසි මා භුඤ්ජාති,” සො නකෙවලං උසුරෙ ගත්තං ආහරසි වාචාසපි මං සෙවට්ඨිති කුජ්ඣට්ඨා අඤ්ඤං පහරණං අපස්සතො නමෙව නසර දණ්ඩකං නසරතො දුඤ්චිට්ඨා බිපි, සා නං ආගවජනතං දිට්ඨා ජසකං පටිවනති, නසරදණ්ඩකස්සව කොපි නාම තිබ්ණා හොති, සා නස්සා පටිවනතමානාස අකඛිකොට්ඨං. පටිසිට්ඨා අඝාසි, සා උපහාති හසෙට්ඨි වෙගෙන අකඛිං අග්ගහෙසි, ගිනනඝානතො ලොභිනං පගසරති, සො නස්සිං කාලෙ උපජ්ඣාසස්ස වචනං අනුස්සරි, “තුදං සකිංස මං උපජ්ඣාසො අනාගතකාලෙ කාණ්

පෙසකාරියා හඳුන්වා මග්ගිකා කඤ්ඤාං පටිසංගාධි ආහ, ඉදං ථෙරෙන දිඨං හට්ඨස්සති, අහො දිඤ්ඤාසි අසොගාති” මහාසද්දෙන ගෙදිතුං ආරභි, නමෙනං අසොගා අලං ආවුසො මාගෙදි අකතනාම තිගහං නසකකා ගෙදනෙන පටිපානනිකං කාතුනති ආහංසු, සො නාහං එනමස්මි රොදුමි අපිවබො ඉදං සකියා රොදුමිති සබ්බං පටිපාටියා කථෙසි, එවං උප්පාදනා සමථ විපස්සනා නිරුප්පා මානා අනන්තාසංවතනනති.

2. i. අයං පන, මේ වක්ඛානෙවු කථා නොමෝ වනාහි; එත්, මේ සමස්තප්‍රධාන විභවයෙහි; නොහොත්- මේ පදයන්හි ව; විනිවර්ග කථා, විනිශ්චය කථා නොමෝයි; හි, තවිස්සාරය කොටැ කියමි; අයං සමමප්පාදන කථා නාම, මේ සමස්තප්‍රධාන කථා නොමෝ නමි; ලොකියා, ලොකික කථායැ කියාත්; ලොකුතතරුව, ලොකොතතර කථායැ කියාත්; දුට්ඨා, ප්‍රකාරවයක් ඇත්තියැ; තත්, ඒ ලොකික ලොකොතතර කථාවන් අතුරෙන්; ලොකියා, ලොකිකවු සමස්තප්‍රධාන කථා නොමෝ; සබ්බප්‍රබ්භාගෙ, සියලු මාගීයන්ට පුළුභාගයෙහි; නොහොත්- සියලු සමථ විද්දීනාවන්ට පුළුභාගයෙහි; හොති, වේ; සා, ඒ ලොකිකවු සමස්ත ප්‍රධාන කථා නොමෝ; කසංසංයුතපටිසංගාධෙන, කාශ්‍යපසංයුත දෙශනා වශයෙන්; ලොකියමග්ගකබ්බේ, ලොකික මාගීක්ෂණයෙහි; වෙදිතබ්බා, දනසුත්තියැ; හි, ඒ කීම සැබව; තත්, ඒ කාශ්‍යපසංයුත පයඝායයෙහි; වතනාරෙ මෙ ආවුසො ආප ආනප්පංකරෙතිති, ආනප්පංකරෙතියි; වුත්තං, වදුළුසේක; ආවුසො, ඇවැත්ති; ඉමෙ වතනාරෙ සමමප්පාදනා, මේ සතර සමස්ත ප්‍රධාන කෙනෙකි; කතමෙවතනාරෙ, කවර සතර සමස්තප්‍රධාන කෙනෙක්ද යත්? ආවුසො, ඇවැත්ති; ඉධ, මේ සත්තෙහි; හිකුඤ්ඤා, සසරභිය දක්නාසිලි මහණතෙම; මෙ, මහට; අනුප්පනනා, නුපන්නාවු; පාපකා, ලාමකවු; අකුසලා ධම්මා, අකුසල ධර්මයෝ; උප්පජ්ජමානා, උපදින්නාවු නමි; අනන්තාසං, අනම් පිණිසැ; සංවතෙතය්‍යං ඉති, පවත්නාහයි; ආනප්පං, වැර; කරෙති, කෙරෙයි; මෙ, මහට; උප්පනනා, උපන්නාවු; පාපකා, ලාමකවු; අකුසලා ධම්මා, අකුසල ධර්මයෝ; අප්පභියමානා, නොපහවන්නාවු නමි; අනන්තාසං, අනම් පිණිසැ; සංවතෙතය්‍යං ඉති, පවත්නාහයි; ආනප්පං, වැර; කරෙති, කෙරෙයි; මෙ, මහට; අනුප්පනනා, නුපන්නාවු; කුසලා ධම්මා, කුසල ධර්මයෝ; අනුප්පජ්ජමානා, නුපදින්නාවු නමි; අනන්තාසං, අනම් පිණිසැ; සංවතෙතය්‍යං ඉති, පවත්නාහයි; ආනප්පං, වැර; කරෙති, කෙරෙයි.

2 ii. එත්ව, මේ කාශ්‍යපසංයුත පාලියෙහි; (ව වාකාරාමකද්දෙන කයි) අනුප්පනනාකුසලාධම්මාති, නුපන් කුසලධර්මයෝ නමි; සමථ විපස්සනාවෙව, සමථවිද්දීනාවෝමැ වෙති; මග්ගොව, මාගීයන් වේ;

උප්පන්නාකුසලානාම, උපත් කුසල්ලු නම්; සමථවිපස්සනාව, ස මථ විදර්ශනාවෝමැ වෙති; මග්ගොපන, ආයතීමාගීතෙම වනාහි; සංකිං, වරක්; උප්පජ්ඣා, ඉපිදෑ; නිරුජ්ඣමානො, නිරුඬවන්නේවී නමුත්; අනන්ධාය, අනථ පිණිසැ; සංවත්තනකො නාම, පවත්නේ නම්; තත්ථි, නැත; හි, ඒ කීම සැබව; සො, ඒ ආයතීමාගීය තෙම; ඵලස්ස, තම තමා අයත් ඵලයට; පච්චයං දන්තාව, ප්‍රත්‍යයදීමැ; (ප්‍රත්‍යයව යුග්ගේසි) නිරුජ්ඣති, නිරුඬ වේ; වා, අනික් නයෙකුදු ඇත්; පුරිමසමිං, පළමුවු අනුප්පන්නා මෙ කුසලාධර්මා අනුප්පජ්ජමානා අනන්ධාය සංවත්තෙය්‍යං යන පාලි යෙහි; සමථවිපස්සනාව, සමථ විදර්ශනාවෝමැ; ගහෙනබ්බාති, ගත යුත්තාහයි; (අභිකථායං, කස්සපසංයුත්ත අටුවායෙහි; යං වචනං, යම් වචනයෙක්ම;) වුත්තං, කියන ලද්ද; තං පන, ඒ වචනය වනාහි; නයුත්තං, යුතු නොවන්නේයැ; තත්ථ, ඒ කස්සප සංයුත්ත පාලියෙහි; නොහොත්- ඒ අථයත් අතුරෙන්; උප්පන්නාසමථවිපස්සනා, උපත් සමථ විදර්ශනාවෝතුමු; නිරුජ්ඣමානා, නිරුඬ වන්නානු නම්; අනන්ධාය, අනථ පිණිසැ; සංවත්තනනිති පවත්නාහ; ඉති (වුත්තස්ස); ඉත්‍යුක්තවු; අත්ථස්ස, අථයානේ; ආචිභාවත්ථං, ප්‍රකාශය පිණිසැ; ඉදං වජ්ඣ, මේ වක්‍ෂ්‍යමාණ වසුව; (වෙදිතබ්බං, දතයුතුයිම)

2. iii. එකොකිරිබිණාසවන්තෙරො, එක් රහත් තෙරුන්වහන්සේ නමක්; (කිර යනු අනුග්‍රවණාචාර්යෙහි නිපා) මහා වෙතියඤ්ච, ලක්දිව වූ රුවන්වැලි මහ සැයද; මහාබොධිඤ්ච, දක්ෂිණ ශාඛා මහාබොධි ද්‍රැමය ද; වජ්ඣස්සාමිති, වදින්නෙමිසි; සමාපත්තිලාභිනා, සමාපත්තිලාභිවු; භණ්ඩග්ගාහක සාමණෙරෙන සබ්බං, පා සිවිරු ගන්නා හෙරණක්නු හා සමග; ජනපදතො, දනව්වෙන්; මහාවිහාරං, මහවෙහෙරට; ආගන්තුකා, අවුත්; පියඛගණපටිවෙණං, පියඛගණ නම් පිරිවෙනට; පාටිසි, වත් සේක; (ඇතැම් පොත්හි පියඛගංපටිවෙණං සිද්ධ පිරිඛගං පටිවෙණං සිද්ධ දක්නාලැබෙත්) සායණසමයෙ, සවස්වේලෙහි; මහාතිකුක්කසබ්බෙ, මහා තික්කසබ්බයා; වෙතියං, රුවන්වැලි මහ සැය; වජ්ජමානො, වදින කල්හි; වෙතියං, රුවන්වැලි මහ සැය; වජ්ජනන්ධාය, වැදිම පිණිසැ; නතිකබ්බි, නොතික්වුණු සේක; කසමා, කවර හෙයින්; හි, යම් හෙයකින්; බිණාසවානං, රහත් පුභුලන්ගේ; නිසුරතනෙසු, තුණුරුවන්හි; මහන්තං, මහත්වු; ගාරව , ගෞරවයෙක්; හොති, වේද; තසමා, එහෙයින්; භික්ඛු සබ්බෙ, භික්ඛු සබ්බ යා; වජ්ජිනා, වැද; පටිකකතො, පෙරලා වැඩම කළ කල්හි; මුත්තස්සානං, මිනිසුන්ගේ; සායමාස භුත්ත වෙලාය, රැ බත් කා නිමවු වේලෙහි; සාමණෙරට්ඨි, හෙරණහුද; අජානාපෙතො, නොදන්වා; වෙතියං, රුවන්වැලි මහ සැය; වජ්ඣස්සාමිති, වදින්නෙමිසි; එකකොව, එකලාවුසේක්මැ; නිකබ්බි, නික්වුණුසේක; සාමණෙරො, හෙරණ වහන්ද; කිං, කවරහෙයකින්; අවෙලාය, නොකල්හි; ඵෙරො, තෙරුන් වහන්සේ; එකකොව, එකලාවුසේක්ම; ගච්ඡතිනුබ්බො, වඩනසේක්දො; ජාතිස්සාමිති, දැනගන්නෙමිසි; උප්පක්ඛායස්ස, උපාධ්‍යායයන් වහන් සේගේ; පදනුපදිකොව, පදනුපදිකවැ; හෙවත්; පිය අනුව පිය නැබිම

ඇතිවම; නිකමි, නික්මුණේය; පේරෙ, තෙරුන්වහන්සේ; අනාවැස්
 තෙත, ආවජිතය නොකිරීමෙන්; හෙවත්- මෙනෙහි නොකිරීම
 හෙතුකොටගෙන; තසු, ඒ හෙරණවහන්සේ; ආගමනා, ඊම;
 අභ්‍යන්තර, නොදන්නාසේක්; දකිණිවාරෙන, දකුණු දෙරිත්; මහා
 වෙතියභිගණං, රුවන්වැලි මහ සැගණට; ආරුලොහා, නැගිසේක;
 සාමනේරෙපි, හෙරණවහන්සේ; අනුපදංගෙව, පියවර අනුවම; ආරුලොහා,
 සැගණට නැගේය; මහාපේරෙ, මහතෙරුන් වහන්සේ; මහා වෙතියං,
 මහසෑය; ඔලොකෙනා, බලා වදාර; බුඩාරමණංපිතිං,
 බුඩාලමනප්‍රීතිය; හෙවත්- බුදුගුණ අරමුණු කොට ඇති ප්‍රීතිය;
 ගාහෙනා, ගත්වා; (ගහෙනා සිද්ධ පාඨසි ගෙන යනු අර්ථ) සබ්බං, මුළු
 මහසෑය; හෝ- සියල්ල බුදුගුණ; චෙතසා, සිත; සමන්තාහරිතා,
 ආහොග මනසකාරය කොට; හඬපහසො, තුටු පහටු වූසේම; මහා
 වෙතියං, මහසෑය; වජ්‍රානි, වදිනසේක; සාමනේරෙ, හෙරණවහන්සේ;
 පේරසු, තෙරුන් වහන්සේගේ; වජ්‍රාකාරං, වදින පරිදි; දිස්වා,
 දක; මෙ, මාගේ; උපජ්ඣායො, උපාධ්‍යායයන් වහන්සේ; අතිවිය
 පසන්නවිතො, වැඩියක්ම පහන් සිතැත්තේව; වජ්‍රානි, වදිනසේක;
 කිං, කිමක්ද; පුප්ථානි, මල්; ලහිනා, ලැබ; හෝ- ලැබුනොත්; පුජං
 කරෙය්‍යනුබොති, පුද කරන්නේදෙසි; විනොසි, සිති; පේරෙ, තෙරුන්
 වහන්සේ; වජ්‍රානා, වැද; උදාය, නැග; සිරසමිං, මුදුනෙහි; අඤ්ඤිං
 ධපෙනා, ඇදිලි පිහිටවා; මහා වෙතියං, මහසෑය; උලොකෙනා, මතු
 බලා; සිතෙ, වැඩසිටි කල්හි; සාමනේරෙ, හෙරණවහන්සේ; උකකා
 සිතා, කාර; අත්තනො, තමා; ආගනනා, පැමිණි බව; ඡායාපෙසි,
 දැන්වී; පේරෙ, තෙරුන්වහන්සේ; පරිවතෙනා, සිරුර හරවා; ඔලො
 කෙනො, බලමින්; කදා, කවරවේලෙහි; ආගතො අපි ඉති, ආයේ
 වෙතිදැයි; පුච්ඡි, විතාලයේක; හතො, වහන්ස; තුමානා, නුඹ වහන්
 සේගේ; වෙතියං, සෑය; වජ්‍රාකාලෙ, වදින කල; (ආගතො අපි,
 ආමි; 0) අතිවිය, වැඩියක්ම; පසන්නා, පහන්වූහ; වෙතියං, මහසෑය;
 වජ්‍රානා, වැන්දහුය; (වජ්‍රානා සිද්ධ පාඨසි) කිං, කිමක්ද; පුප්ථානි, මල්;
 ලහිනා, ලැබ; හෝ- ලැබුනොත්; පුජෙය්‍යාථනුබො, පුදකරන්නහු
 දෙසි; ඉති (පුච්ඡි), මෙසේ විතාලෙයි; සාමනේර, හෙරණ; ආම,
 එසේය; හෙවත්- පුදන්නෙමි; ඉමසමිං වෙතියෙවිය, මේ රුවන්වැලි
 මහ සෑයෙහි මෙන්; අඤ්ඤා, අත් සෑයෙක්හි; එත්තකංඛාතුතිධානං
 නාම, මෙපමණ ධාතු නිධානයක් නම්; තජ්ඣි, නැත, එවැනි, මෙබඳු;
 අසද්දසං, අසද්දසු; මහාපුප්ථං, මහසෑය; පුප්ථානි, මල්; ලහිනා, ලැබ
 හෝ ලැබුනොත්; කො, කවර පුභුලෙක්; න පුජෙය්‍ය, නොපුදන්නේ ද;
 ඉති (ආහ), මෙසේ වදාළසේක.

හතො, වහන්ස; තෙනා, එසේවී නම්; අභිවාසෙථ, ඉවසා වදාළ
 මැනව; ආහරිස්සාමි, ඇර ගෙන එන්නෙමි; ඉති (වතා), මෙසේ
 කියා; නාවදෙව, එකෙණෙහිම; කුමනා, පාදකධ්‍යානයට; සමා
 පජ්ඣනා, සමවැද; ඉච්චියා, සෑයෙක්; හිමවනං, හිමවතට; ගතො,

ගොස්; වණ්ණගකිසම්පන්නානි, වණ්ණගකියෙන් සමාබ්ධි; පුප්ඵානි, මල්; ගහෙනා, ගෙනා; පරිසසාවනං, පටපරිශ්‍රාවණය; හෙවත්-පෙරහන්කම්; (පසුමිනිය යන අභියද අරුත සිටි පුරෙකා, පුරවා; මහාපෙරෙ, මහ තෙරුන්වහන්සේ; දකිණිමුඛතො, දකුණුමුඛ පෙදෙසින්; පච්ඡිමමුඛං, පසුප්ඵ මුඛ පෙදෙසට; අසම්පන්නොයෙව, නොපැමිණ වදාල කල්හිම; ආගතො, අවුත්; පුප්ඵපරිසසාවනං, මල්පෙරහන්කම්; (නොහොත්-මල්පසුමිනියයි);) හතෙ, අත්ලෙහි; ධ්වජො, තබා; හතො, වහන්ස; පුප්ඵප්ඵනි, පුදකළ මැනවයි; ආහ, කියේය; ඵෙරො, තෙරුන්වහන්සේ; සාමනෙර, හෙරණ; පුප්ඵානි, මල්; අතිමැදුනිනොති, ඉතා මද නොවෙද්දැයි; ආහ, වදාලසේක; හතො, වහන්ස; ගච්ඡට, වැඩවදාල මැනව; හගවතො, භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ; ගුණෙ, ගුණයන්; ආචරෙණො, මෙනෙහි කොට; පුප්ඵ, පිදු ව මැනව; ඉති (ආහ), කී; ඵෙරො, තෙරුන් වහන්සේ; පච්ඡිම මුඛ නිසිතෙන, පසුප්ඵ මුඛ පෙදෙස ඇසුරු කළාවු; යොපාණෙන, හිණෙන්; ආරායන, නැග; කුච්ඡි වෙදිකාභූමියං, ඇතුල් වෙදිකා භූමියෙහි; පුප්ඵපුප්ඵ, පුෂ්පපුෂ්පාව; කාතුං, කරන්ට; ආරබ්භො, ඇරඹුසේක; වෙදිකාභූමි, වෙදිකාභූමි නොමෝ; පරි පුණණො, පරිපුණ්ණිය; පුප්ඵානි, මල්; පතිතා, හි; දුතියභූමියං, දෙවන වෙදිකා භූමියෙහි; ජණ්ණප්පමාණෙන, දන පමණැතිවූ; ඔබ්බා, පරිචේද විසින්; පුරිසංසු, පිරිසියහ; තතො, ඒ දෙවන වෙදිකාභූමි යෙන්; ඔතරිතො, ගිලිහිවුත්; පාදපිඨිකපතනං, පාපිට පෙළ, පුප්ඵ, පුදනසේක; සාපි, ඒ පාපිට පෙළද; පරිපුරි, පරිපුණ්ණිය; පරිපුණණ භාවං, භාත්පසු පිරි ගිය බව; ඤාතො, ඇත; හෙහිමතලො, යට තෙලෙහි; හෙවත්- පාත මඵවෙහි; විකිරනො, විහරමින්; අගමාසි, වැඩිසේක; සබ්බවෙකියඛණං, සියලු සැ අගණ; පරිපුරි, භාත්පසින් පිරි ගියේයි; තසම්, ඒ සියලු සැ අගණ; පරිපුණණ, පරිපුණ්ණි කල්හි; සාමනෙර, හෙරණ; පුප්ඵානි, මල්; නබ්බන්තිති, ඤය නො වෙතියි; ආහ, වදාලසේක; හතො, වහන්ස; පරිසසාවනං, පෙරහන් කම්; අබ්බො, මුඛයටිකුරුවුත්; කරොථ, කර වදාල මැනව; ඉති, මෙසේ කී කල්හි; අබ්බොමුඛංකතො, මුඛයටිකුරු වූවක් කොට; වාලෙසි, ගැසුසේක; තදා, එවෙලෙහි; පුප්ඵානි, මල්; බිණාති, ඤයවූහ; ඵෙරො, තෙරුන්වහන්සේ; පරිසසාවනං, පෙරහන්කම්; සාමනෙරස්ස, හෙරණ වහන්දුව; දතො, දී; හත්ථිපාකාරෙන, ඇත් පවරුවලල්ල වටලාගෙන; (සතිහත්ථපාකාරෙන සිද පාඨසි) වෙතියං, සැය; තිකඛන්තො, තුන්යලක්; පදකිණංකතො, පැදකුණු කොට; වතුසුඨානෙසු, සතර නැතෙක්හි; වත්ථිකො, වැද; පරිවෙණං, පියඛණ නම් පිරිවෙනට; ගච්ඡන්තො, වඛනසේක්; අයං සාමනෙරො, මේ හෙරණ තෙමේ; වත, විසමයෙකැ; යාවමතිහිකො, ඉතා මහත්වූ සාධි ඇත්තෙක; ඉමං ඉබ්බානුභාවං, මේ සාධ්‍යනුභාවය; රක්ඛන්තො, රක්කව; සකිසසුතියුබ්බො, හැකිවන්නේද; ඉති විනොසි, මෙසේ සිතුවේක; තතො, ඉක්බිති; නසකිසසුතියිති, නොහැකිවන්නේ යයි; දිස්වා, දිවැසින් දෑක; සාමනෙර, හෙරණ;

නිං, තෝ; ඉදුනි, දැන්; මහිඞ්කො, මහත්වූ සෘඞ් ඇත්තෙක්වෙහි; පන, එසේවී නමුත්; එවරුපං, මෙබඳුවූ; ඉඞ්, සෘඞ්; නාසෙත්වා, නසා ගෙන; පච්ඡිමකාලෙ, පසුකලෙකැ; කාණ්පෙසකාරියා, එකැස් කණවූ පෙහෙකරු කතකගේ; හතෙත, අතින්; මද්දිතං, මැඩගත්; කඤ්ජියං, කාඤ්ජිකය; හෙවත්- කාඞ්; පිටිස්සසිති, බොත්තෙහියයි; සාමණේරං, හෙරණ වහන්දූව; ආහ, වදලසේක; එසොදෙසොනාම, මේ වැරද්ද නම්; දහරකභාවස්ස, කරුණ භාවයාගේ වරදි; ඉති (ආහ), මෙසේ කියේක; සො, ඒ හෙරණ වහන්දූ; උප්පකායස්ස, උපාධ්‍යායයන් වහන් සේගේ; කථාය, තෙපුලෙන්; සංවෙජේත්වා, තැබිගෙන; හතෙන, වහන්ස; මෙ, මහව; කම්මසානං, කම්මහනක්; ආචිකම්ඨ ඉති, වදල මැනවයි; න යාචි, යාවඤ්ඤ නොකෙළේයි; අවහාකං, අපගේ; උප්පකායො, උපාධ්‍යායයන් වහන්සේ; කිං, කුමක්; වදති, වදාරද; ඉති, මෙසේ සිතා; තංපන, ඒ තෙපුල වනාහි; අසුණනෙත්වාපිය, නො අසන්නක්හු මෙන්; අගමාසි, ගියේයි; ථෙරෙ, තෙරුන්වහන්සේ; මහාවෙතියඤ්ච, මහසෑයද; මහාබොධිඤ්ච, මහබෝයද; වඤ්චිත්වා, වැද; සාමණේරං, හෙරණහු; පත්තච්චරං, පාසිච්චරු; ගාභාපෙත්වා, ගත්වා; අනුපුබ්බෙන, යථාක්‍රමයෙන්; කුටෙලිතිස්ස මහාචිහාරං, කුටෙලිතිස්ස නම් මහ වෙහෙරව; අගමාසි, වැඩිසේක.

සාමණේරෙ, හෙරණ වහන්දූ; උප්පකායස්ස, උපාධ්‍යායයන් වහන්සේගේ; පදනුපදිකො, පදනුපදිකවූයේ; හෙවත්- පිය අනුව පිය තැබීම් ඇත්තේ; හුත්වා, වී; භික්ඛාචාරං, භික්ෂාචාරයව; නගච්ඡති, නොයයි; හතෙන, වහන්ස; කතරං ගාමං, කුම්භම් ගමකව; පටිසථ ඉති, ප්‍රවේශවද්දයි; පුච්ඡිත්වා, විතාර; පුන, නැවත; ඉදුනි, මෙසමාහි; මෙ, මාගේ; උප්පකායො, උපාධ්‍යායයන් වහන්සේ; ගාමචාරං, ගම් දෙරට; හෙවත්- ග්‍රාමොපචාරයව; සම්පතො, පැමිණ වදලේ; හටිස්සති, වත්තේය; ඉති ඤාත්වා, මෙසේ දැන; අත්තනොව, තමාගේත්; උප්පකායස්සව, උපාධ්‍යායයන් වහන්සේගේත්; පත්තච්චරං, පාසිච්චරු; ගහෙත්වා, ගෙන; ආකාසෙන, අහසින්; ආගතත්වා, අවුත්; ථෙරස්ස, තෙරුන්වහන්සේව; පත්තච්චරං, පාසිච්චරු; දත්වා, දී; පිණ්ඩාය, පිඩු පිණ්ඩු; පටිසති, (ගමව) වදි; ථෙරෙ, තෙරුන්වහන්සේ; සාමණේර, හෙරණ; එවං, මෙසේ; මා අකාසි, නහමක් කරව; පුච්ඡතිඞ්ඞිනාම, පාඨගුණයන්ගේ සෘඞ්තොමෝ නම්; චලා, චපලය; අතිබ්බා, නියත නොවන්නිය; අසප්පායං, සකප්‍රාය නොවූ; රුපාදිආරමණං, රුපාදිවූ ආලම්බනයක්; ලභිත්වා, ලැබ; නොහොත්-ලැබීම්හෙතු වෙන්; අප්‍රමතත කෙනෙව, සාමා මාත්‍රයෙකින්ම; භිජ්ජති, බිඳෙයි; සත්තාය, ශාන්තවූ; හෙවත්- සත්සිද්ධතාවූ; සමාපත්තියා, සමවතින්; පරිභිනා, පිරිහී ගියහු; බ්‍රහ්මචරියවාසෙ, බ්‍රහ්ම භර විසීමෙහි; සත්ථෙතිත්වා, මනාසේ පිහිටන්ව; නොහොත්- බ්‍රහ්මචරියවාසෙ, බ්‍රහ්ම රුකිම්; සත්ථෙතිත්වා, තහවුරු කරන්ව; න සකෙකානති, නොහැකිවෙන්; ඉති, මෙසේ; සබ්බකාලං,

ඇමවෙලෙහි; ඔවදහි, ඔවාදෙනසේක; සාමණේරො, හෙරණවහන්දු; මයනං, මාගේ; උපජ්ඣායො, උපාධ්‍යායයන්වහන්සේ; කිං, කුමක්; කප්පති, වදාරනසේක්ද; ඉති, මෙසේ සිතා; සොදාං, අසන්නව; නඉවජති, නොකැමැතිවේ; තප්ථෙ, එපරිද්දෙන්ම; කරොති, කෙරෙයි; ථෙරො, තෙරුන්වහන්සේ; අනුපුබ්බෙන, පිළිවෙල නොඉක්මැ; වෙතිය වන්දනා, වෛර්‍යවන්දනාව; කරොන්තො, කෙරෙමින්; හෝ- කරන සේක්; කම්මපෙඤ්චිතාරං නාම, කම්මපෙන්ද නම් ගම වෙහෙරව; ගතො, වැඩිසේක; තස්ස, ඒ කම්මපෙන්ද නම් ගම වෙහෙරෙහි; ථෙරෙ, තෙරුන්වහන්සේ; වසන්තොපි, වැඩ වසන කල්හිදු; සාමණේරො, හෙරණ වහන්දු; තප්ථෙ, එපරිද්දෙන්ම; කරොති, කෙරෙයි.

අථ, එකල්හි; අභිරුපා, විශිෂ්ට වණි සංස්ථාන ඇත්තාවූ; (මනා රු ඇති යුසේසි) පඨමවයෙ, පළමුවියෙහි; සිතා, සිටියාවූ; එකාපෙසකාර සිතා, එක් පෙහෙකරුද්වන්; එකදිවසං, එක් දිනෙක; කම්මපෙඤ්ඣමනො, කම්මපෙන්ද නම් ගමින්; නිකඛම්නා, නික්මැ; පදුමස්සරං, පියුම් විලකුට; ඔරුයා, බැස; ගායමානා, ගී කියමින්; පුප්ථානි, පියුම්; භඤ්ඤාති, කඩයි; හෙවත්- හෙළයි; තස්මිං සමයෙ, එසෙමෙහි; සාම ණේරො, හෙරණ වහන්දු; පදුමස්සරමන්තො, පියුම්විල මත්තෙන්; ගවජති, වඩි; ගවජන්තො පන, වඩනා හෙරණවහන්දු වනාහි; සකබ් රාලසිකාය, උක්පැති ලහටුවෙහි; කාණමකකිකාපිය, කණමැස්සකු මෙන්; තස්සා, ඇගේ; ගිතසද්දෙ, ගිතඤ්චරයෙහි; බජ්ඣති, බැඳින; තාව දෙව, එකෙණෙහිම; (ඒ ගිතඤ්චරයෙහි බැඳි ගිය ඇසිල්ලෙහිම යුසේසි) ඉඨි, සෘඪිතොමෝ; අන්තර්ගතා, අතුරුදහන්වූයැ; ඡිත්තපකෙඛා, සුත් පියාපත් ඇති; කාකොපිය, කවිඛකු මෙන්; අහොසි, වූයේය; සන්ත සමාපත්තිබලොපන, සන්ත්‍රාත් සමවත් බෙලෙන් වනාහි; තත්ථෙව, ඒ පියුම් විලෙහිම; උදකපිඨෙ, දිය මතුපිට; අපතිනා, නොගිලීහි; සිඛලි තුලං විය, ඉඹුල් පුළුන් පටලක් මෙන්; පතමානං, ගිලිහෙවැ; අනු පුබ්බෙන, පිළිවෙලින්; පදුමස්සරනිරො, පියුම්විල් තෙරු; අසාසි, සිටියේසි; සො, ඒ හෙරණවහන්දු; වෙගෙන, වේගයෙන්; ගන්තො, ගොස්; උපජ්ඣායස්ස, උපාධ්‍යායයන් වහන්සේගේ; පත්තවිරො, පාසිවිරු; දනා, දි; නිවතති, වැලිහි; මහාථෙරො, මහතෙරුන්වහන්සේ; පගෙව, පළමුකොටමැ; හෙවත්- කල් ඇතිවමැ; එතං, මෙකරුණ; මයා, මා විසින්; දිඨං, දක්නාලදය; නිවාරියමානොපි, වලහනු ලබන්නේවි නමුත්; තතිවත්තිස්සති, නොනවතින්නේයැ; ඉති (මනසිකතා), මෙසේ සිතා; කිඤ්චි, කිසි තෙපුලක්; අවතො, නොවදාරා; පිණ්ඩාය, පිටු පිණ්ඩයැ; පාටිසි, (ගමට) වන්සේක; සාමණේරො, හෙරණවහන්දු; ගන්තො, ගොස්; පදුමස්සරනිරො, පියුම් විල් තෙරු; තස්සා, ඇගේ; පවුත්තරණං, විලෙන් ගොඩ නැගීම; ආගමයමානො, බලාපොරොත්තුවමින්; අසාසි, සිටියේය; සාපි, ඇද; ආකාසෙන, අහසින්; ගවජන්තො, යන්නාවූ ද; පුන, නැවත; ආගන්තො, අවුත්; ගිතඤ්ච, සිටියාවූ ද; සාමණේරො, හෙරණහු; දිස්වා, දෑක; අසා, එකැතින්; එසො, මෙතෙම; මංතිස්සාය,

මා නිසා; උක්කණ්ණිකා ඉති, කළකිරුණේ වනැයි; ඤාතා, දූත;
සාමණේර, වහන්ස හෙරණ; පටිකකම්, ඉවත්වෙව; ඉති ආහ, මෙසේ
කී; සොපි, ඒ හෙරණ තෙමේද; පටිකකම්, ඉවත්විය; ඉතරා, පෙහෙ
කරු දු නොමෝ; පච්චත්තරිකා, විලෙන් ගොඩව නැහ; සාටකං, සඵව;
නිවාසෙකා, හැද; තං, ඒ හෙරණහුවෙත; උපසඛකම්කා, ඵලඹ;
හතොත, වහන්ස; කිං ඉති, කීමෙක්දැයි; පුච්ඡි, විතාලා; සො, ඒ හෙරණ
තෙමේ; තමන්ථං, ඵපවත්; ආරොවෙසි, සැලකෙළේයි; සා, ඒ පෙහෙ
කරු දු නොමෝ; බහුභිකාරණෙති, බොහෝ කරුණුවලින්; සරුවාසෙ,
ගරවස්ති; ආදීනවඤ්ච, වරදද; මුහවරියවාසෙ, සපුන් බඹ සර වස්ති;
ආනිසංසඤ්ච, අනුසසද; දසොකා, දක්වා; ඔවදමානාපි, ඔවාදෙන්ති
නමුදු; තස්ස, ඒ හෙරණහුවෙත්; උක්කණ්ණං, කළකිරීම; විනොදෙකුං,
දුරුකරන්ට; අසකෙකානති, නොහැකිවන්ති; අයං, මේ හෙරණතෙමේ;
මමකාරණා, මා හෙතුකොටගෙනැ; ඵවරුපාය, මෙබඳුමු; ඉඨියා, සාඨි
යෙන්; පරිභිනො, පිරිහින; ඉදුති, දූන්; පරිච්චිකුං, පියන්ට; නසුතතං,
යුතුනැත; ඉති, මෙනෙහි කොටැ; ඉධෙව, මෙනෙතැම; තිඨ, සිටුව;
ඉති වතා, මෙසේ කියා; සරං, ගෙව; ගන්තා, ගොස්; මාතා පිතුනං,
මව්පියන්ට; තංපවතනිං, ඵපුවත; ආරොවෙසි, සැල කළා; තෙපි, ඒ මව්
පියහුද; ආගන්තා, අවුත්; නානප්පකාරං, නොඑක් පරිද්දෙන්; ඔවද
මාතා, ඔවාදෙන්තාහු; වචනං, අවවාදවචනය; අගණහන්තං, නො
ගන්තා හෙරණහව; කිං, නුඹවහන්සේ; අමො, අපි; උච්චාකුලාති,
උසස්කුල ඇත්තෝවමුයි; සලකෙකසි, සලකන්නෙහිද; මයං, අපි;
පෙසකාරා, පෙහෙකරුවෝ වම්හ; පෙසකාරකම්මං, පෙහෙකරුකම්;
කාතුං, කරන්ට; සකඛිස්සසි, හැකිවන්නෙහිද; දුරුති ආහංසු, මෙසේයුහු;
සාමණේරො, හෙරණ තෙමේ; උපාසකා, උච්ඡු උචාසියෙති; ගිතිභුතො
නාම, ගිතිවූයේ නම්; පෙසකාරකම්මංවා, පෙහෙකරුකම් හෝ; නළ
කාරකම්මංවා, කුඵ පොතුකම් හෝ; කරෙය්, කළයුතුවන්නේයැ;
ඉමිනා, මේ කමත් විතාරීමෙන්; කිං, පල කීමයත්; සාටකමතො, වසු
මාත්‍රයෙක්හි; ලොහං, ලොහය; මා කරොථ, නහමක් කරව්; ඉති ආහ,
මෙසේ කී; පෙසකාරකො, පෙහෙකරු තෙමේ; උදරෙ බඬ සාටකං,
ඉතෙහි දවටා තුබූ සඵව; දකා, දී; සරං, ගෙව; තෙකා, පමුණුවා;
ධිතරං, දුව; අදුසි, දින.

සො, හෙනෙම; පෙසකාරකම්මං, පෙහෙකරු කම්; උග්ගණ්ණිකා,
උගෙනැ; පෙසකාරෙති සංඛං, පෙහෙකරුවන් හා සමග; සාලාය, කම්
හළෙහි; කම්මං කරොති, කටයුතුකෙරෙයි; අඤ්ඤාසං, අනික් පෙහෙ
කරු පුරිසන්ගේ; ඉඤ්ඤා, අමුටු අහනෝ; පානොව, උදුසනමැ;
හතතං, බත්; සමපාදෙකා, සපයා; ආහරිංසු, ඵලවුහ; තස්ස, උහුගේ;
හරියා, අමු නොමෝ; තාව, වේලාසනින්; නආගච්ඡති, නොඑසි; සො,
හෙනෙම; ඉතරෙසු, අනික් පෙහෙකරු පුරිසන්; කම්මං විස්සාපෙකා,
කටයුතු මුදු; (වැඹනවත්වා යුසේයි) භුඤ්ජමානෙසු, අනුභවකරන
කල්හි; තසරං, සුත්‍රවෙණ්ණය; හෙවත්- තර්කවිය; (වකාව යුසේයි)

වට්ටෙනො, වටමිත්; නිසිදි, හුන්නේය; සා, ඒ අමුටු කත; පච්ඡා, පසුව; අගමාසි, ආය; අථ, එවිට; නං, ඇව; සො, හෙනෙම; අනිවරෙන, හිර උදවැ ඉතාකල් ඉකුත් කිරීමෙන්; ආගතා අසි ඉති, ආවේනියයි; තප්පෙසි, තප්පනය කෙළේ; මාතුගාමොචනාම, මාගම් තෙමේ නම්; (එ ශබ්ද වාක්‍යාර්ථසංකතකසි) වකකවනතිරුජානංඅපි, සක්විති රජක්හු පවා; අතනති, නමා කෙරෙහි; පටිබ්බට්තනං, පිළිබඳ සිතැත්තාහු, ඤාතා, දෑන; දුසංවිය, දසකුමෙන්; සලලකෙකති, සලකයි; තසමා, එහෙයින්; සා, ඒ අමුටු සත්‍රිනොමෝ; අඤ්ඤාසං, අතික් සාම්පන්නේ; සරෙ, ගෙහි; දුරුපණ්ණලොණාදීති, දර පලාපත් එණු ඇ උප කරණයෝ; සනතිහිතාති, රැස්කොටැ තබන ලද්දහ; බාහිරතො; පිටතින්; ආහරිතා, ගෙනවුත්; දායකා, දෙන්නාවූ; පෙසකාරකාරකාපි, පෙහෙකරු කම්කරනුවෝද; අත්ති, ඇත්තාහ; අහංපන, මම වනාහි; එකිකා, හුදකලාවෙමි; තුමපි, නොද; මයහං, මාගේ; සරෙ, ගෙහි; ඉදං අත්ති, මෙතම් දෙයෙක් ඇත; ඉදං නත්ති, මෙතම් දෙයෙක් නැතැයි; න ජනාසි, නොදන්නෙහියැ; සවෙ ඉච්ඡසි, ඉදින් කැමැත්තෙහි නම්; භුඤ්ජ, අනුභවකරව; නො වෙ ඉච්ඡසි, ඉදින් නොකැමැත්තෙහි නම්; මාභුඤ්ජඉති, නහමක් අනුභවකරවයි; එවං, මේපරිද්දෙන්; ආහ, කි; සො, හෙනෙම; උසුසරෙ, හිර උදවූ කල්හි; හතනං, බත්; න කෙවලංආ හරසි; හුදෙක් ගෙනැඑනු නොවෙහියැ; වාචායපි, තෙපුලෙනුද; මං, මා, සට්ටෙසිති, ගවන්තෙහියයි; කුජ්ඣිනා, කිපි; අඤ්ඤං පහරණං, කස සාමිටි ඇ අත් කිසි ගසන දෑයක්; අපසාපෙනා, නොදක්නේ වැ; තමෙවතසරදණ්ඩකා, එම තර්කට් දණ්ඩය; හෙවත්- එම සුත්‍රවෙණ්ණ දණ්ඩය; (වකාව යුජ්ජෙසි) තසරතො, සුත්‍රවෙණ්ණයෙන්; ලුඤ්චිනා, ලිහා; බිපි, දමා ගැසිය; සා, ඕ නොමෝ; ආගච්ඡන්තං, එන්නාවූ; තං, ඒ වකාව; දිස්වා, දෑක; ඊසකං, මඳක්; පරිවතති, නැබුරැවුයැ; තසර දණ්ඩකසා ව, වකා දඩුහුගේද; කොටිනාම, කොණ නම්; තිබ්ණො හොති, තියුණුවේ; නොහොත්- තියුණු මුවැතිවේ; සා, ඒ වකාදඩු කෙළවරැ; පරිවතනමානාය, නැබුරැවන්නාවූ; තසාං, ඇගේ; නොහොත් තසාං, ඇය; පරිවතනමානාය, නැබුරැවන කල්හි; අකඛිකොටියං, ඇස කෙළවරැ; පටිසිනා, පිටිසැ; අසාසි, සිටගත; සා, ඕ නොමෝ; උහොති හන්ථෙති, දෙඅතින්; වෙගෙන, යුහුවැ; අකඛිං, ඇස; අගගහෙසි, අල්වා ගනු; භික්කුභානතො, බුන් තැනින්; ලොහිතං, ලේ; පග්ගරුති, වැහෙයි; සො, ඒ පුරුෂ තෙම; තසමිං කාලෙ, එකල්හි; උපජ්ඣායස්ස, උපාධ්‍යාය යන් වහන්සේගේ; වචනං, තෙපුල; අනුස්සරි, පුන පුනා සමරණය කෙළේයි; ඉදංසකාය, මෙකරුණ සදහා; උපජ්ඣායො, උපාධ්‍යායයන් වහන්සේ; අනාගතකාලෙ, මතුකාලයෙහි; කාණ්පෙසකාරියා, කණ් පෙහෙකරු කතකගේ; හන්ථෙන, අතින්; මද්දිතං, මඩනලද; කඤ්ඤං, කාඤ්ඤාය, හෙවත්- කාඩිය; පිටිස්සපිති, බොන්නෙහියයි; ආහ, වදාළ සේක; ඉදං, මෙකරුණ; පෙරෙන, උපාධ්‍යාය තෙරැත්වහන්සේ විසින්; දිසං, දක්නා ලද්දේ; හවිස්සති, වන්නේයැ; අයෙසා, (මා)හිමියන්

වහන්සේ; දීඝදස්සි, දීඝීදර්ථි වහන්සේක; අහො, විසමයෙකා; ඉති, මෙසේ සමරණය කොට; මහාසද්දෙන, මහ හසින්; රෙදිතුං, හඬන්ට; ආරභි, පටන්ගත; අසෙසු, අනික් පෙහෙකරුවෝ; ආවුසො, ඇවත; අලං, කම් නැත; මාරෙදි, නහමක් හඬව; අකඛිනාම, ඇස නම්; භින්නං, බිඳුනේයැ; (මිනියානන පාඨයවුව) භින්නං, බුන්වූ; අකඛිනාම, ඇසනම්; රෙදනෙන, හැඩිමෙන්; පටිපාකතීකං, පෙරලා ප්‍රකාශිතවුවක්හු; කාතුං, කරන්නට; නසකකා, නොහැක්කේයැ; ඉති, මෙසේ; තමෙනං, ඕනට; ආහංසු, කීහු; සො, හෙතෙම; අහං, මම; එනමන්, තෙල ඇස බුන්ව හිය කරුණ සදහා; නරෙදමි, නොහඬමි; අට්ඨ, එනකුදු වුවත්; ඉදං සකියමෙ වක්ඛාමාණවු කරුණ සදහා; රෙදමි, හඬමි; ඉති, මෙසේ බැණ; සබ්බං, සියලු ප්‍රවත, පටිපාටියා, පිළිවෙලින්; කපෙසි, කියේසි; එවං, මෙයාකාරයෙන්; උප්පන්නා, උපන්නාවූ; සමථවිපස්සනා, සමථ විදර්ශනාවෝ තුමු; නිරුප්පිමානා, නිරුඬවන්නාහු; අනන්ධං, අවැඩ පිණිසැ; සංවත්තනති, පවත්නාහ.

* “සබ්බසබ්බාගෙ” යන්නෙන් ථිකානය වශයෙන් සියල් මාගීධම්මයනට පුළුභාගයෙහි සි කියේමයැ. මුමමව්‍යාධ්‍යාදීන්හි සියල් සමථවිදර්ශනාවන්ට පුළුභාගයෙහි සි අපි කථනය වෙනසි. කියේ මැනෝ සබ්බසබ්බාගෙහි සබ්බමග්ගානං පුබ්බභාගෙ (මු.ටි.)

* “පුට්ඨසමිං” යන්නෙන් “අනුප්පන්නා මෙ කුසලාධම්මා අනුප්පජ්ජමානා අනන්ධං සංවත්තෙය්‍යං” යන මෙහිදු සමථවිදර්ශනා වෝම ගතයුතුයහසි පැරණි අටුවාහි කියන ලදය ඒ කීම වනාහි මාගී යාගේ නුපන් බැව් වන හෙයින් ද මාගීය නුපදනා කල්හි වාතනානම්ය පිණිසැ පවත්නා හෙයින්ද හෙවත් සසර දුක් ලැබෙන හෙයින්ද යුතු නොවන්නේයයි පිළිකෙව් කෙරෙහි මෙදසුනු පුට්ඨසමිති අනුප්පන්නාමෙ කුසලාධම්මා අනුප්පජ්ජමානා අනන්ධං සංවත්තෙ ය්‍යනති එතාපි සමථවිපස්සනාව ගහෙනබ්බාති වුතං අභිකථායං තං පන මග්ගානුප්පන්නාය භාවතො අනුප්පජ්ජමානෙව නසමිං වට්ඨානන්ධ සංවත්තනතො නසුත්තනති පටිකඛිපති (මු.ටි.) අභිකථායනති පොරුණභිකථායං, වට්ඨානන්ධ සංවත්තනතොති සංසාරදුක්ඛසමන වතොයි (අ.ටි.)

* ක්ෂිණාශ්‍රවයනට තෙරුවන්හි මහන්වු ගෞරවයෙක්වේද එහෙයින් සතුරුවන් කෙරෙහි පැවැති ගෞරවයෙන් සිත්සේ සැවදනට නොහැක්කේයයි මෙනෙහි කොට සබ්බසා හා සමග නොතික්මුණු සේක. කියේමැනෝ මහනා ගාරවං හොති තසො සබ්බගාරවෙන යථාරුචි වැදිතුං තසකකාති සබ්බසන සහ නතිකම් (මු.ටි.)

* අතිමයුති නො යන තෙතැ ඔකාරදෙගවැ සිටි නු යන නිපාතයා නනු යන නිපාතාමයෙහි හුනු බැව් දක්වනුයේ අතිමයුති නොති නනු අතිමයුතිති අන්‍යොයි වැණු (මු.ටි.)

* යම් හෙයකින් ශාන්තසමාපත්තියට වඩා බලසර්වාසයෙහි අන්‍යවූ බලවත්වූ ස්ථිරවැ පිහිටීමට කරුණෙක් නැද්ද එහෙයින් ශාන්ත සමාපත්තියෙන් පිරිහී ගියහු බලසර්වාසයෙහි ස්ථිරවැ පිහිටන්ට නො හැකි වෙත්සි විසූ. යම්ථෙ මහරහතන සුන්වූ කලා හුකෙදි උසුලන්ට නොහැකි වෙද්ද එමෙහි. **සත්තසමාපතනීනො අඤ්ඤං සන්ධිතන කාරණං බලවං නිවේනී** තනොපරිහිතා සන්ධිතනං නසකෙකානතිති ආහ, නති මහාරජ්ජුමති ජනෙන සුන්තනනතු සකාරෙතං සකෙකානතිති (මු.ටී) **න සකෙකානතිති ආහ සන්තාය සමාපත්තියා පරිහිතා බ්‍රහම චරියවාසෙ සන්ධිතනං න සකෙකානතිති** (අ.ටී.)

* සමපයෙහි කථාවසතුව ඇර දක්වා විදැහීනා නොමෝද ඒ සමපය හා සමානගති ඇත්තියැ යන මේ අදහසින් අභිකථාවාය්‍යියෝ “එවං පෙසංචරතතීති” යි වැණුහ. මෙදහසු සමපෙ වස්සු දසෙසාවා නෙන සමානගතිකා විපස්සනාවාති ඉමිනා අභිප්පායෙ නාහ එවං උප්පන්නාසමපවිපස්සනා පෙසංචරතනතිති යි (මු.ටී)

* සමයාන්තරකොෂ ග්‍රන්ථයන්හිදු අභිධානප්‍රදීපිකාවෙහිදු සුත්‍ර වෙසුන නම් ලද හෙවත් තර්කුටී නම් ලද වකාවෙහි වැටෙන ත්‍රසර-තසර ශබ්දයන් පැණෙනුයෙන් මුමමිපාඛ්‍යාදීන්හි පැණෙන “වාසර” ශබ්දයා ඒ අභියෙහි නොයෙදෙනුයෙන් අපශබ්දසෙකැයි දනසුතු. 0

3

i අපරමපි වස්සු:- නිංසමන්තා හිතඤ්ඤා කල්‍යාණීයං මහා වෙතීයං වැදිඤා අවච්ඡිමග්ගෙන මහාවග්ගං බහරමානා අහතර් මග්ගෙ කාමග්ගෙතෙන කමමං කඤා ආගච්ඡන්තං එකං මනුස්සං අද්දසංසු, නස්ස සරිරං මසිමකතිනං හොති, මසිමකතිනමෙව එකං කාසාවං කච්ඡං පිලෙඤා නිවස්සං බලොකිසමානො කාමබාණු විස බාසති, සො දිවසභාගෙ කමමං කඤා උපබ්බිකාමකානං දුරුතං කල්‍යාපං උක්ඛිපිඤා පිහිසා විප්පකිණ්ණෙති කෙසෙහි ඤාමමග්ගෙන ආගන්තවා හිතඤ්ඤාං සමමුඛෙ අභිසි, සාමණෙත් දිඤා අඤ්ඤාමඤ්ඤාං බලොකසමානා ආවුසො තුසහං පිනා තුසහං මහාපිනා තුසහං මාතුලොති භසමානා ගන්තවා කො නාමොසි ඤං උපාසකාති නාමං සුචරිංසු.

සො නාමං සුචරිතො විප්පවිසාරිඤ්ඤා දුරු කල්‍යාපං ජබ්බිඤා වස්සං සංවිධාය නිවාසෙඤා මහා ථෙරෙ වැදිඤා නිඝථ නාව හතෙනත් ආහ, මහාථෙත් අභිංසු, දහර සාමණෙත් ආගන්තවා මහා ථෙත්තං සමමුඛාපි පරිභාසං කගෙත්ති, උපාසකො ආහ- හතෙන තුමෙහ මං පසසිඤා පරිභසථ එත්තකෙතෙව මස්සකං පත්තමහාති සලලකෙඛථ, අහමපි පුබ්බෙ තුමහාදිසොව සමණො අහොසිං තුමහාකං පන විත්තෙතකග්ගතා මත්තමපි නිවේ, අහං ඉමසමි.

සාසනෙ මහිඨිකො මහානුභාවො අහොසිං, ආකාසං ගහෙනවා පඨවිං කඤ්ඤි, පඨවිං ආකාසං, දුරං ගණනිකා සන්තිකං කඤ්ඤි, සන්තිකං දුරෙ, වක්කවාලසහස්සං ධණෙන නිබ්බිජ්ඣාමි, හතෙඨ මෙ සහස්ථ, ඉදාහි පන මක්කට්ඨකථාසද්ධිසා, අහං ඉමෙහෙව හතෙඨහි ඉධ නිසිහෙනාව වඤ්ඤාපිතෙස පරමසිං, ඉමෙසං සෙව පාදානං වඤ්ඤාපිතෙස පාදකාලිකං කතා නිසිදිං. එවරුපා මෙ ඉති පමාදෙන අනතරහිතා, තුමෙහ මා පමජ්ජිත්ථ, පමාදෙනහි එවරුපං බ්‍යසනං පාපුණ්හති, අප්පමනතා විහරන්තා ඡන්ති ජග මරණස්ස අනතං කඤ්ඤති නසමා තුමෙහ මඤ්ඤාද ආරම්භං කපිතා අප්පමනතා හොථ හතෙනති ගජජ්ජවා බවාද මදාසි, තෙන නස්ස කපෙන්නසංඝං සංවෙගං ආපජ්ජිතා විපස්සමානා නිංස ජනා තතෙඨ අරහත්තං පාපුණ්හසුති.

එවමපි උප්පන්නා සමථවිපස්සනා නිරුජ්ඣමානා අනන්ධාස සංවත්තනනිති වෙදිතබ්බා, අසං නාව ලොකිස සමමසයාන කථාස විනිවජ්ජසො.

3.i අපරමපි, අනිකුදු; වඤ්ඤා, වසනුවෙක්; (මයා වුවවතෙ, මා විසින් කියනු ලැබේ; 0) නිංසමනතා, නිස් දෙනෙකු පමණැති; භික්ඛු, භික්ඛුහු; කල්‍යාණීයං, කාලණීපුරිසෙති; මහාවෙතියං, මහසෑය; වඤ්ඤා, වැද; අට්ඨිමග්ගෙන, කැලැමගින්; මහාමග්ගං, මහමගට; මතරමානා, බස්නාහු; අනතරාමග්ගෙ, අතරමහැ; ක්කාමකෙතිතෙන, දාහිය කෙනෙක්ති; හෙවත්- ගිනිඑෑ හේනකැ; කමමංකතා, කටයුතුකොටැ; ආගච්ඡන්තං, එන්නාවු; එකං මනුස්සං, එක් මිනිසක්හු; අද්දසංසු, ද්‍රවහ; නස්ස, ඔහුගේ; සරීරං, සිරුර; මසිමකතිනං, දැලි වැකි ගියේ; හොති, වේ; මසිමකතින මෙවච, දැලි වැකි ගියාවුම; (වශබ්දවාක්‍යාරමහද්දෙනකසි) එකං කාසාවං, එක් කසාවත් පිළිකඩක්; කච්ඡං පිළෙතා, කැස පෙළා; (කැසපට බැඳ යුසේසි) නිවත්තං, හඳුනලද්දේ; ඔලොකියමානො, නරඹනු ලබන්නේ; ක්කාමබාණුචිය, ගිනි ඇවිලගත් කණුවක් මෙන්; බායති, වැටහේ; සො. ඒ පුරුෂ තෙමේ; දිවසභාගෙ, දිවාභාගයෙහි; කමමංකතා, කටයුතු කොටැ; උපසිස්සාමකානං, අඩක්දාහියාවු; දුරුතං, දුරුත්තේ; කල්‍යාපං, රැසක්; (දරමිටියක් යුසේසි) උකතිපිකා, ඔසවාගෙනැ; පිඨියං, පෘෂ්ඨ භාගයෙහි; (පිටපැත්තෙහි යුසේසි) විප්පකිණ්ණෙති, විසුලාවු; කෙසෙති, කෙසෙයන් උපලක්ඛිතවැ; කුමමග්ගෙන, අප්‍රසිඬ මාගීයෙකින්; (පටු මහැසි බැවහරලත් නොපටුමගෙකින් යුසේසි) ආගතතා, අවුත්; භික්ඛුනං, භික්ඛුන්ගේ; සමුමුඛෙ, හමුවෙහි; අසාසි, සිරියෙයි; සාමණේරු, හෙරණු; දිස්වා, දැක; අඤ්ඤාමඤ්ඤං, ඔවුනොවුන්; ඔලොකයමානා, බලන්නාවු, ආවුසො, ඇවැත්ති; තුය්හං, තාගේ; පිතා, පිය තෙමේයි; මහාපිතා, මහ පිය තෙමේයි; තුය්හං, තාගේ; මාතුලො, මයිල්තෙමේයි; ඉති, මෙසේ බැණ; හසමානා, සෙන්නෝවැ; ගතතා, ගොස්; උපාසකා, උපාසකය; තාං, තෝ; කොනාමො අසි ඉති, කිනම් ඇත්තෙක් වෙතිදැයි; නාමං, නම; පුච්ඡංසු, විතාලහ.

සො, ඒ පුරුෂ තෙමේ; නාම, නම; පුවජ්ඣො, අසනලද්දේ; විප්පට්ඨි සාරිහුකා, විපිළිසර ඇත්තේවැ; දුරුකලාපං, දුරුත්තේ රූස; හෙවත්- දරම්මිය; ඡබ්බිකා, දමා; වත්ථං, වස්ත්‍රය; සංචිධාය, මනා විදියෙන්; තිවාසෙකා, හැද; මහාපේරෙ, මහතෙරුන්; වජ්ඣකා, වැද; හනෙන, වහන්ස; නාව, මදවේලාවක්; කිඨථඉති, සිටිනු මැනවයි; ආහ, කියේය; මහාපේරු, මහතෙරුන්; අඨංසු, සිටියහු; දහරසාමණේරු, නවකභික්ෂු සාමණේරයෝ; ආගන්තා, අවුත්; මහාපේරුනං, මහතෙරුන්ගේ; සමමුඛාපි, ඉදිරියෙහිදු; පරිහාසා, කෙළිකවටකම්; කරුණාති, කෙරෙත්; උපාසකො, උපසු තෙමේ; හනෙන, වහන්ස; තුමෙහ, නුඹවහන්සේලා; මං, මා; පසස්සිකා, දෑක; පරිහසථ, කෙළිකවටකම් කරවිය; එත්තකෙ තෙව, මෙනෙකින්මැ; හෙවත්- තෙල පැවිදි බැව් ලත් පමණෙකින්ම; මත්තං, මස්තකයට; (මයං, අපි;) පත්තා අමත ඉති, පැමිණියම්හයි; සලලකෙඨ, සලකව්දේ; ආහ, කී; අහමි, මමත්; පුබ්බෙ, පූජ්‍යෙහි; තුඤ්ඤාදිසොව, නුඹවහන්සේලා වැනිවූම; සමණො, මහණෙක්; අහොසිං, වීම්; තුමහාකං පන, නුඹවහන්සේලාගේ වනාහි; විතෙත කාගන්තාමත්තමි, විතෙතකාග්‍රතා සංඛ්‍යාත සමාධි මාත්‍රයකුදු; නත්ති, නැත; අහං, මම; ඉමසම්මිං සාසනෙ, මේ සස්තෙහි; මහිඤ්ඤා, මහරිඤ්ඤා ඇත්තෙක්; මහානුභාවො, මහානුභාවය ඇත්තෙක්; අහොසිං, වීම්; ආකාසං, අහස; ගහෙකා, ගෙතැ; පඨවිං, පොළොව; කරුමි, කෙරෙමි; පඨවිං, පොළොව; (ගහෙකා, ගෙතැ; ට) ආකාසං, අහස; කරුමි, කෙරෙමි; දුරං, දුර හෝ දුරස්ථයකු; ගණිකා, ගෙතැ; සන්තිකං, සම්පස්ථයකු; කරුමි, කෙරෙමි; සන්තිකං, සම්පය හෝ සම්පස්ථයකු; දුරෙ, ඇත්ති; කරුමි, කෙරෙමි; වක්කවාලසහසං, සත්වල දහසක්; (වක්කවාලසහසං සිද පාඨානාරසි) බණෙන, ඇසිල්ලෙකින්; තිබ්බිඤ්ඤාමි, සිදුරු කෙරෙමි; හෙවත්- විනිවිද ගෙතැ යෙමි; මෙ; මාගේ; හත්ථෙ, අත්තල්; පසුථ, බලනු මැනව; ඉද්ධිපන, දැන් වනාහි, (මෙහත්ථා, මාගේ අත්තලයෝ; ට) මක්කවහන්සද්දසා, රිලා අත්තල් හා එක බද්‍රයක; අහං, මම; ඉමෙහි එව හත්ථෙහි, මේ අත්තල වලින්ම; ඉබ්බ, මේ මිනිස් ලෙව්හි; තිසිනෙතාව, හුත්තෙම වැ; වජ්ජරියෙ, සද හිරු මඬුල්; පරමසිං, පරමශීතය කෙලෙමි; ඉමෙසංයෙවපාදනං, මේ පාතලයන්ගේමැ; වජ්ජරියෙ, සදහිරු මඩුල්; පාදකඨලිකා කතා, පාපුටුවක් කොටැ; තිසිදං, හුනිමි; මෙ, මාගේ; එවරුපා, මෙබදු; ඉඤ්ඤා, සාඤ්ඤාවෝ; පමාදෙන, සමානිච්ඡ්‍රවාස යයි කියනලද පමාවෙකින්; අනාරතිතා, අතුරුදන්වූය; තුමෙහ, නුඹවහන්සේලා; මාපමජ්ඣත්ථ, තහමක් පමාවවි; හි, යම් ගෙයකින්; පමාදෙන, ප්‍රමාද හෙතුවෙන්; එවරුපං, මෙබදු; බ්‍රහ්මනං, බ්‍රහ්මයට; පාපුණ්ණා, පැමිණෙද්ද; අපමන්තා, අප්‍රමන්තයෝවැ; හෙවත්- සමානිච්ඡ්‍රවාසයයි කියනලද ප්‍රමාදයෙන් තොරවූවෝවැ; (සිහියෙන් යුක්තයෝවැ යුජ්ඣෙසි)විහරන්තා, වාසය කරන්නෝ; ජාති ජර මරණස්ස, ජාති ජර මරණදුඃඛයාගේ; අනතං, අවසානය; කරුණාති, කෙරෙද්ද; හනෙන, වහන්ස; තසමා, ඒ ගෙයින්; තුමෙහ, නුඹවහන්සේලා; මඤ්ඤාදි, මාම; ආරමභාකරිකා,

අරමුණු කොට; අපමනතා, ප්‍රමාද නුවුවහ; හොඳ ඉති, වටිනා; නපේකා, නැතිගත්වා; ඔවාදො, ඔවා; අදහි, දින; තෙ, ඒ භික්ෂුහු; තසු, ඒ උවසු; කපේනතසෙව, තෙපලද්දීම; සංවෙගො, සංවෙගයට; හෙවත්- සසර කළකිරීමට; ආපජ්ජිකා, පැමිණ; විපසාමානා, විදසුන් වඩන්නාහු; තිංසජනා, තිස්දෙනෙක් තෙරහු; තනෙව, ඒ පියෙස්හිම; අරහතො, රුත්පලයට; පාපුණිංසුති, පැමිණියහ; (ඉති පරිසමාප්ති යෙති නිපාතයි)

එවමයි, මෙසෙයිනුදු; උප්පන්නා, උපන්නාවූ; සමථවිපසානා, සමථ විදහිනාවෝ තුමු; නිරුජ්ඣමානා, නිරුච්චන්නාහු; අනත්තාය, අවැඩ පිණිස; සංවත්තනති, පවත්නාහයි; වෙදිතබ්බා, දතයුත්තාහ; අයො, මෙකියනලද විනිස; කාව, ලොකොත්තර සමස්ත්ප්‍රධාන කථාවගේ විනිශ්චයට පළමුවූ; ලොකියසමප්‍රධානකථාය, ලොකිකසමස්ත් ප්‍රධානකථාවගේ; විනිව්ජයො, විනිසැවේ.

* පැසුළු කාමබාණ්ණක උපාසකයා පිළිබඳවද සමථයෙහි වතු වක් දක්වා විදහිනානොමෝද සමථය හා සමාන පැවැතුම් ඇතැයි යන මේ අදහසින් “එවමපි උප්පන්නා සමථවිපසානා පෙ සංවත්තනති” යි වැණු

4

i ලොකුත්තරමගහඤ්ඤාණෙ පනෙතං එකමෙව විජිසං වතු කිවචසාධනවසෙත චත්තාරි නාමාහි ලහති, නත්ථ අනුප්පගනා නනති අසමුද්චාරවසෙනවා අනනුභූතාරමමන්වසෙනවා අනුප්ප තනානං, අඤ්ඤා භි අනමනගෙන සංසාරෙ අනුප්පගනා පාපකා අකුසලා බම්මා නාම නත්ථි, අනුප්පගනා පන උප්පජ්ජමානාපි එතෙසෙව උප්පජ්ජනති පටිසම්මානාපි එතෙසෙව පටිසිගති.

ii නත්ථ එකච්චස්ස චත්තවසෙන කිලෙසා න සමුද්චරන්ති, එකච්චස්ස ගන්ථ චුක්ඛිත සමාධි විපස්සනානවකමමිකානං අඤ්ඤ තරවසෙන. කථං? එකච්චො භි චත්තසමපනෙතා හොති, තස්ස මාසිතිචුද්දකචත්තාහි චුද්දසමභාවත්තාහි වෙතිසබ්බණ්ණොධි සබ්බණ්ණ පානිසමාලක උපොසථාගාරආගන්තුකගමිකචත්තාහිව කුණ්ටකසෙව කිලෙසා බකාසං නලහනති, අපරිභාගෙ පනස්ස චත්තං විස්සජ්ජෙය්‍යා භිග්ග චත්තස්ස චරතො අසොතිසො මනසිකාරකෛව සතිවොස්සග්ගඤ්ඤ ආගමම උප්පජ්ජනති, එවමපි අසමුද්චාරවසෙන අනුප්පගනා කිලෙසා උප්පජ්ජනති නාම.

එකච්චො පන ගන්ථසුත්තො හොති එකමපි නිකාසං ගණකාති වෙපි නසොපි චත්තාගෙපි පඤ්ඤපි, නස්සෙවං තිස්ථකං චුඛවචනං අත්ථවසෙන පාලිවසෙන අනුසංඛිවසෙන සුඛාපරවසෙන ච ගණනත්තස්ස සජ්ඣාසනත්තස්ස විනෙතනත්තස්ස වාචෙනත්තස්ස දෙසෙනත්තස්ස පකාසෙනත්තස්ස කිලෙසා බකාසං නලහනති, අපර

භාගෙ පනස්ස ගණකමිං. පභාස කුසිනස්ස චරතො අසොනිසො මනසිකාර සතිවොස්සගෙහ ආගමම උප්පජ්ජනති, එවමපි අසමුද්ධ චාරවසෙන අනුප්පන්නා කිලෙසා උප්පජ්ජනති නාම.....

එකවෙවා පන බුතඛග්ගෙහ හොති තෙරසබුතඛග්ග ගුණෙ සමාදාස චත්තනි, නස්ස බුතඛග්ගුණෙ පටිහරනත්තස්ස කිලෙසා ඛකාසං නලභනති, අපරභාගෙපනස්ස බුතඛගාති විස්සජ්ජවා බාහුලාස ආචර්වස්ස විචරතො අසොනිසොමනසිකාර සතිවොස්සගෙහ ආගමම උප්පජ්ජනති, එවමපි අසමුද්ධ චාරවසෙන අනුප්පන්නා කිලෙසා උප්පජ්ජනති නාම.....

එකවෙවා පන අභිසමාපනතිසු විණණවසි හොති නස්ස පඨ මජ්ඣානාදිසු ආචර්ජනවසි ආදිතං වසෙන විහරනත්තස්ස කිලෙසා ඛකාසං නලභනති, අපරභාගෙපනස්ස පටිහිතජ්ඣානස්සවා විස්සජ්ජනත්තස්සවා සස්සාදිසු අනුසුත්තස්ස විහරතො අසොනිසොමනසිකාර සතිවොස්සගෙහ ආගමම උප්පජ්ජනති, එවමපි අසමුද්ධ චාරවසෙන අනුප්පන්නා කිලෙසා උප්පජ්ජනති නාම.....

එකවෙවා පන විපස්සකො හොති, සත්තසු විපස්සනාසු අභාර සසුවා මහාවිපස්සනාසු කමමිං. කඟෙතෙනා විහරති, තස්සෙවං විහරතො කිලෙසා ඛකාසං නලභනති, අපරභාගෙ පනස්ස විපස්ස නාකමම. පභාස කාසද්ධසිබහුලස්ස විහරතො අසොනිසොමනසිකාර සතිවොස්සගෙහ ආගමම උප්පජ්ජනති, එවමපි අසමුද්ධ චාරවසෙන අනුප්පන්නා කිලෙසා උප්පජ්ජනති නාම.....

එකවෙවා පන නවකමමිකො හොති උපොසථාගාර හොජන සාලාදිති කඟෙති නස්ස තෙසං උපකරණාති විතෙතනත්තස්ස කිලෙසා ඛකාසං නලභනති, අපරභාගෙ පනස්ස නවකමම නිසිනෙවා විස්සජ්ජවා අසොනිසො මනසිකාර සතිවොස්සගෙහ ආගමම උප්පජ්ජනති, එවමපි අසමුද්ධ චාරවසෙන අනුප්පන්නා කිලෙසා උප්පජ්ජනති නාම..... එකවෙවා පන බුහමලොකා ආගතො සුඛසතෙනා හොති, නස්ස අනාසෙවනාස කිලෙසා ඛකාසං නලභනති, අපරභාගෙ පනස්ස ලබාසෙවනස්ස අසොනිසො මනසිකාර සතිවොස්සගෙහ ආගමම උප්පජ්ජනති, එවමපි අසමුද්ධ චාරවසෙන අනුප්පන්නා කිලෙසා උප්පජ්ජනති නාම, එවං නාව අසමුද්ධ චාරවසෙන අනුප්පන්නා වෙදිනබ්බා.....

4. i පන, පක්ඛානතරයෙක් දක්වනු ලැබේ; ලොකුතතරමගහකකිණේ, ලොකොත්තර මාගීක්ඛණයෙහි; එකමෙව, එකලාවුම; එතං විරියං, තෙලවියඝිසකිසාන සමයක්ප්‍රධානයතෙමේ; චතුකිච්චසාධන වසෙන, චතුර්විධ සමයක්ප්‍රධාන කාත්‍යසමපාදනය කිරීම් විසින්; චත්තාරි නාමානි, චතුර්විධවූ නාමයන්; ලභති, ලබයි; තත්ථ, ඒ විප්‍රකාරවූ සමයක්ප්‍රධාන කථාවෙහි; නොහොත්- ඒ දෙවැදූර්මවූ පෙළෙහි;

අනුප්පන්නානනි, අනුප්පන්නානං යන පදයාගේ; (අයං විනිව්ඡයො, මේ විනිසැ වේ; 0) අසමුද්ධාරවසෙනවා, අසමුද්ධාර විසින් හෝ; හෙවත් නොකඩවැ නොපැවැත්වීම්හුගේ බෙලෙන් හෝ; අනනුභූතාරම්භවසෙනවා, නිරනුභූතාරම්භ විසින් හෝ; හෙවත්-අනුභව නොකළවිට අරමුණු බෙලෙන් හෝ; අනුප්පන්නානං, නූපත් අකුශලධර්මයන්ගේයි; හි, ඒ කීම සැබව; අඤ්ඤා, අනාභිමතියක්හු ගෘහිත කල්හි; X නොහොත්- අඤ්ඤා, අත්පරිද්දෙකින්ම 0; (අනෙගතිතෙ, අභාවබොධයකරනකල්හි; 0) අනමනග්ගෙ, අප්‍රකාශවූ හෝ නොවැට හෙත්තාවූ පුළුවනි ඇති; සංසාරෙ, සංසාරවාහනයෙහි; අනුප්පන්නා, නූපත්තාවූ; පාපකා, ලාමකවූ; අකුසලාධර්මා නාම, අකුශලධර්ම කෙනෙක්නම්; තස්සි, නැත්තාහ; අනුප්පන්නාපන, නූපත් අකුශල ධර්මයෝ වනාහි; උප්පජ්ජමානාපි, උපද්ධතාහු; එතෙයෙව, තෙල අනව රුහු සංසාරයෙහි උපන්විට අකුශලධර්මයෝම; උප්පජ්ජනති, උපදිත්; පභියමානාපි, පහවත්තාහු; එතෙයෙව, තෙල අනවරුහුසංසාර යෙහි උපන්විට අකුශලධර්මයෝම; පභියනති, පහවෙත්.

4 ii තත්ථ, ඒ අසමුද්ධාර අනනුභූතාරම්භයන්ගේ වශයෙන් උපත් අකුශලධර්මයන් අතුරෙන්; නොහොත්- තත්ථ, ඒ වචනයෙහි 0; එකවචස්ස, ඇතැම් මහණකුහට; වත්තවසෙන, වත්තුවෙන් වශයෙන්; කිලෙසා, කෙලෙස්හු; නසමුද්ධරනති, නොකඩවැ නොපවත්නි; එකවචස්ස, ඇතැම් මහණකුහට; ගජ්ඣතඛිංසමාධි විපස්සනානවකම්භිකානං + ගජ්, ග්‍රහ පරිශීලනය; ධූතඛි, ධූතාඛිංසමාදානය; සමාධි, සමථ කමටහන් වැඩීමය; විපස්සනා, විදපුත් කමටහන් වැඩීමය; නවකම්භිකානං, නවකම් කියුකතවීමය යන මොවුන් අතුරෙන්; අඤ්ඤතරවසෙන, එක්තරා ධර්මවර්ණයක්හුගේ ශක්තිවශයෙන්; (කිලෙසා, කෙලෙස්හු; නසමුද්ධරනති, නොකඩවැ නොපවත්නි; 0) කථං, කෙසේ නොකඩවැ නොපවත්නාහුදයත්? හි, විසාර කෙරෙමි; එකවෙවා, ඇතැම් මහණෙක්; වත්තසම්පන්නොහොති, වත්සපත් වේද; තස්ස, ඒ මහණහුට; වාසිතිවුද්දකවත්තාති(ව), දෙඅසු කුදුවන්ද; වුද්දසමභාවත්තාති (ව), තුදස් මහවන්ද; වෙතියඛිංසන බොධියඛිංසන පාතියමාලක උපොසථාගාර ආගනතුකගම්කවත්තාතිව + වෙතියඛිංසන, දුගැඬි මඵවෙහි කළයුතුවන්ද; බොධියඛිංසන, බෝමඵවෙහි කළයුතුවන්ද; පාතියමාලක, පැත්තල කළයුතුවන්ද; උපොසථාගාර, පොහෝ ගෙහි කළයුතුවන්ද; ආගනතුක, ආගනතුග මහණුන්ට කළයුතුවන්ද; ගම්කවත්තාතිව, ගම්කමහණුන්ට කළයුතුවන්ද; කරුණාසංඝව, කරුණාසංඝවිසිටියදීම; කිලෙසා, කෙලෙස්හු; ඕකාසං, අවසර; නලභනති, නොලබත්; අපරිනාගෙපන, පසුකලෙකා වනාහි; වත්තං, වතපිළිවෙත; විස්සජේත්වා, විනිදු; භික්ඛවත්තස්ස, බුන්වත් ඇත්තහු වැ; වරතො, සෙරනාවූ; අස්ස, ඕහට; අයොතිසොමනසිකාරඤ්ඤව, අනුපාය මතසකාරයත්; සතිවොස්ස ගඤ්ඤ, සමාතිවිප්‍රව සයත්; හෙවත්-ප්‍රමාද යත්; ආගමම, නිසා; (කරුණුකොටැ යුජ්ජෙයි- කිලෙසා, කෙලෙස්හු; 0)

උපපජ්ජනති, උපදිති; එවමි, මෙනසිනුදු; අසමුද්චාරවසෙන,
 අසමුද්චාර වශයෙන්; හෙවත්-නොකඩවා නොපවතිනා වශයෙන්;
 අනුප්පන්නා, නුපන්නාමු; කිලෙසා, කෙලෙස්නු; උපපජ්ජනතිනාම,
 උපදින්නමිනුයි ~~~~~

එකච්චාපන, ඇතැම් මහණෙක් වනාහි; ගන්ථසුගොතා, ග්‍රන්ථ
 ශික්ෂාවෙහි නියුක්තවූයේ; හොති, වේද; එකමිතිකායා, එක්තිකාය
 කුත්; හෙවත්- එක්සතියකුත්; ගණහාති, ග්‍රහණධාරණාදි වශයෙන්
 ශික්ෂාවකෙරේද; වෙපි, දෙතිකාය කෙනෙකුත්; තයොපි, තුන්තිකාය
 කෙනෙකුත්; චතතාරොපි, සතරතිකාය කෙනෙකුත්; පඤ්චපි, පස්
 තිකායකෙනෙකුත්; හෙවත්-සතිපසමත්; (ගණහාති,) ග්‍රහණධාරණාදි
 වශයෙන් ශික්ෂාව කෙරේද; තස්ස, ඒ මහණහට; එවා, මෙපරිද්දෙන්
 තිපිටකං බුච්චන්තං, තෙවලා බුදුවදන්; අත්ථවසෙන, අථ විසිනුත්;
 පාලිවසෙන, පාලිවිසිනුත්; අනුසන්ථිවසෙන, අනුසන්ථිවිසිනුත්; පුබ්බා
 පරවසෙනව, පුච්චාපරසමුඛා විසිනුත්; ගණනන්තස්ස, ග්‍රහණධාරණාදි
 වශයෙන් ශික්ෂාවකරමින් සිටියදී; සජ්ඣායන්තස්ස, හදාරමින් සිටියදී;
 විනොන්තස්ස, අභිවිනානායකරමින් සිටියදී; වාචෙන්තස්ස, අභිඅස්ව
 මින් සිටියදී; දෙසෙන්තස්ස, අභිදක්වමින් සිටියදී; පකාසෙන්තස්ස,
 අභිප්‍රකාශකෙරෙමින් සිටියදී; (තස්සයන්නට විශේෂණකොටැ අභි
 කිවද මැනවි) කිලෙසා, කෙලෙස්නු; ඕකාසං, අවසර; නලහනති,
 නොලබත්; අපරභාගෙපන, පසුකලෙකැ වනාහි; ගන්ථකමමං, ග්‍රන්ථ
 පරිශීලනකමය; පහාය, පියා; කුසිතස්ස, අලසපුලුලක්නුවැ; වරතො,
 සෙරන්නාමු; අස්ස, ඕහට; අයොනිසො මනසිකාරසතිවොස්සගෙන,
 අනුපායමනස්කාර ප්‍රමාදසංඛ්‍යාත කාරණයන්; ආගමම, නිසා;
 (කිලෙසා, කෙලෙස්නු; 0) උපපජ්ජනති, උපදිති; එවමි, මෙනසිනුදු;
 අසමුද්චාරවසෙන, අසමුද්චාර වශයෙන්; හෙවත්- නොකඩවා නොපැ
 වැති වශයෙන්; අනුප්පන්නා, නුපන්නාමු; කිලෙසා, කෙලෙස්නු;
 උපපජ්ජනතිනාම, උපදින්නමිනුයි ~~~~~

එකච්චාපන, ඇතැම් මහණෙක් වනාහි; ධුතඞ්ගධරො, දුහගධර
 යෙක්; හොති, වේද; තෙරසධුතඞ්ගගුණො, තෙලෙස් දුහගගුණයන්;
 සමාදාය, සමාදන්වැ; වතනති, පවතිද; තස්ස, ඒ මහණහට; ධුතඞ්ග
 ගුණො, දුහගගුණයන්; පරිහරන්තස්ස, රකිමින් සිටියදී; කිලෙසා,
 කෙලෙස්නු; ඕකාසං, අවසර; නලහනති, නොලබත්; අපරභාගෙ
 පන, පසුකලෙකැ වනාහි; ධුතඞ්ගනති, දුහගුත්; විස්සයේඡන්වා, විසිදු;
 බාහුලාය, විවරදි ප්‍රත්‍යය බහුලත්වයසදහා; ආවටිස්ස, පෙරඑකක්
 නුවැ; විවරතො, හැසිරෙන්නාමු; අස්ස, ඕහට; අයොනිසො මනසි
 කාරසතිවොස්සගෙන, අනුපාය මනස්කාර ප්‍රමාදසංඛ්‍යාත කාරණයන්;
 ආගමම, නිසා; (කිලෙසා, කිලෙස්නු;) උපපජ්ජනති, උපදිති; එවමි,
 මෙනසිනුදු; අසමුද්චාර වසෙන, අසමුද්චාර වශයෙන්; හෙවත්-
 නොකඩව නොපවත්නා වශයෙන්; අනුප්පන්නා, නුපන්නාමු; කිලෙසා,
 කෙලෙස්නු; උපපජ්ජනතිනාම, උපදින්නමිනුයි ~~~~~

එකච්චොපන, ඇතැම් මහණෙක් වනාහි; අභසමාපනනීසු, අභව විධසමාපනනීත්ති; විණණවසි, පුරුදුකළ වසභබ්බි ඇත්තේ; හොති, වේද; තස්ස, ඒ මහණහට; පඨමඡ්ඣානාදීසු, ප්‍රථමධ්‍යානාදීන්ති; ආවජ්ජනවසි ආදීනං, ආවජ්ජනවසීනාදීන්තේ; වසෙන, ශක්තිවශයෙන්; විහරන්තස්ස, ඉරියව් වටමින් සිටියදී; කිලෙසා, කෙලෙස්හු; ඔකාසං, අවසර; න ලභනති, නොලබත්; අපරභාගෙපන, පසුකලෙකැ වනාහි; පරිභින්නඡ්ඣානස්සවා, දෑහැනෙන් පිරිනුණුවූ හෝ; නොහොත්-පිරි නුණු දෑහැන් ඇත්තාවූ හෝ; විස්සඨකානස්සවා, වුහුටු දෑහැන් ඇත්තාවූ හෝ; භස්සාදීසු දෙබමඵබ්බිවි ඇති; අනුසුත්තස්ස, පුතපුතා යෙදුනහු වැ; විහරතො, ඉරියව් වටනාවූ; අස්ස, ඕහට; අයොනිසො මනසිකාරසතිවොස්සගෙන, අනුපායමනසකාර ප්‍රමාදසංඛ්‍යාත කාරණයන්; ආගමම, නිසා; (කිලෙසා, කෙලෙස්හු; 0) උපපජ්ජනති, උපදිත්; ඵවමපි, මෙනසිනුදු; අසමුද්ධාරවසෙන, අසමුද්ධාර වශයෙන්; හෙවත්-නොකඩවා නොපවත්නා වශයෙන්; අනුප්පන්නා, නුපන්නාවූ; කිලෙසා, කෙලෙස්හු; උපපජ්ජනතිනාම, උපදිත්තම්හුයි.

එකච්චොපන ඇතැම් මහණෙක් වනාහි; විපස්සනො, විදශීක යෙක්; හොති, වේද; සත්තසු, සප්තවිධවූ; අනුපස්සනාසු, අනුදශීනා වන්ති; අදාරසසු, අදොදශවිධවූ; මහාවිපස්සනාසුවා, මහාවිදශීනා වන්ති හෝ; කමමං, කිසි; කරුණෙනා, කෙරෙමින්; විහරති, ඉරියව් වටාද; හෙවත්-වෙස්ද; ඵවං, මෙපරිද්දෙන්; විහරතො, ඉරියව් වටනාවූ; තස්ස, ඒ මහණහට; කිලෙසා, කෙලෙස්හු; ඔකාසං, අවසර; න ලභනති, නොලබත්; අපරභාගෙපන, පසුකලෙකැ වනාහි; විපස්සනා කමමං, විදසුන්වැඩීමකිසි; පභාය, පියා; කායදඛ්ඛිඛහුලස්ස, කා දෑඞ් කිරීම බහුලවැ; නොහොත්- ඇඟමස් වැඩීමෙහි බහුලපරිවය ඇතිවැ; විහරතො, ඉරියව් වටනාවූ; අස්ස, ඕහට; අයොනිසොමනසිකාර සතිවොස්සගෙන, අනුපායමනසකාර ප්‍රමාදසංඛ්‍යාත කාරණයන්; ආගමම, නිසා; (කිලෙසා, කෙලෙස්හු; 0) උපපජ්ජනති, උපදිති; ඵවමපි, මෙනසිනුදු; අසමුද්ධාරවසෙන, අසමුද්ධාර වශයෙන්; හෙවත්-නොකඩවා නොපවත්නාවූ වශයෙන්; අනුප්පන්නා, නුපන්නාවූ; කිලෙසා, කෙලෙස්හු; උපපජ්ජනතිනාම, උපදිත්තම්හුයි.

එකච්චොපන, ඇතැම් මහණෙක් වනාහි; නවකමමිකො, නව කමානන නියුක්තයෙක්; හොති, වේද; උපොසථාගාර භොජනසාලා දිනි, පොහෝගෙවල් බොජුන්හල් ආදීන්; කරුණි, කෙරේද; තස්ස, ඒ මහණහට; තෙසං, ඒ පොහෝගෙවල් බොජුන්හල් ආදීන්තේ; උපකරණාති, උපකරණයන්; විනොත්තස්ස, සිතමින් සිටියදී; කිලෙසා, කෙලෙස්හු; ඔකාසං, අවසර; න ලභනති, නොලබත්; අපරභාගෙපන, පසුකලෙකැ වනාහි; නවකමෙ, නවාම්, නිසිතෙවා, නිමිකල්හි හෝ; විස්සඨෙවා, නවාම් වුහුටුකල්හි හෝ; අස්ස, ඕහට; අයොනිසොමනසිකාර සතිවොස්සගෙන, අනුපායමනසකාර ප්‍රමාද

සඛිකාන කාරණයන්; ආගම, නිසා; (කිලෙසා, කෙලෙස්නු; 0) උප්පජ්ජනනි, උපදිති; එවමපි, මෙනසිනුදු; අසමුද්ධාර වසෙන, අසමුද්ධාර වශයෙන්; අනුප්පන්නා, නුපන්නා; කිලෙසා, කෙලෙස්නු; උප්පජ්ජනනිනාම, උපදින්නම්නුසි; එකවෙවාපන, ඇතැම් මහණෙක් වනාහි; ඔහුලොකා, බබ්ලොවින්; ආගතො, සැව පිළිසිදිම් වශයෙන් ආවා; සුඛසන්තො; ශුඛසන්තයෙක්; හොති, වේද; නස්ස, ඒ මහණ හට; අනාසෙවනාය, අකුශලජවනයන්ගේ ආසෙවන ශක්ති නැති යෙන්; කිලෙසා, කෙලෙස්නු; ඔකාසං, අවසර; න ලහනති, නොලබත්; අපරිභාගෙපන, පසුකලෙක වනාහි; ලබාසෙවනස්ස, ලත් අකුශලජවනයන්ගේ ආසෙවනශක්ති ඇති; අස්ස, ඕනට; අයොනිසො මනසිකාරසනිවොස්සග්ගෙ, අනුපාය මනසකාර ප්‍රමාදසඛිකාන කාරණයන්; ආගම, නිසා; (කිලෙසා, කෙලෙස්නු; 0) උප්පජ්ජනනි, උපදිති; එවමපි, මෙනසිනුදු; අසමුද්ධාරවසෙන, අසමුද්ධාර වශයෙන්; හෙවත්- නොකඩවා නොපවත්නා වශයෙන්; අනුප්පන්නා, නුපන්නා; කිලෙසා, කෙලෙස්නු; උප්පජ්ජනනිනාම, උපදින්නම්නුසි; එවං, යථොක්ත නසිත්; කාව, වකතව්‍යානන්තර කාරණයට පළමු; අසමුද්ධාරවසෙන, අසමුද්ධාර වශයෙන්; (කිලෙසානං, කෙලෙස්සන්ගේ 0;) අනුප්පන්නා, නුපන්නා; වෙදිනබ්බා, දතස්සන්තියා.

* “නත්ථ අනුප්පන්නානං.” යන පාඨයෙහි පැහැණෙන නත්ථ ශබ්දයාගේ අභිචිකල්පවශෙකි. නත්ථ, ඒ විප්‍රකාරවූ සමයක්ප්‍රධාන කථාවෙහි; නොහොත්- නත්ථ, ඒ විප්‍රකාරවූ පාළියෙහි; කියායි; “අනුප්පන්නානනති” යන්නෙහි අනුප්පන්නානං යන පදයාගේ විනිශ්චය තෙමේයැ යන අදහසවේ. කියේ මැනෝ **“නත්ථ අනුප්පන්නානනති”** එත්ථ නත්ථ දුට්ඨාය සමමප්පයානකථාය, නත්ථවා පාළියං, අනුප්පන්නානනති එතස්ස අයං විනිවර්ණයෙති අබ්භාසයො (මු.ටී.) නත්ථ දුට්ඨායාති යොජෙනබ්බං (අ.ටී.)

* අනවරුග්‍රසංසාරයෙහි උපන්විරු අකුශලධර්මයන්ම අපෙක්ෂා කොට ‘එතෙසෙව’ යි වියු. “උප්පන්නායෙව” යන සාමාන්‍ය ශබ්ද ප්‍රයෝගය තෙමේ මෙහි “උප්පන්නපුබ්බාඵව” යන විශේෂාචීය දක්වා. මෙදසුනු **“එතෙසෙවාති”** අනමතග්ගෙ සංසාරෙ උප්පන්නායෙව (මු.ටී.) **“උප්පන්නායෙවාති”** උප්පන්නපුබ්බාඵව උප්පජ්ජනනි සමුද්ධාරාදි වසෙන (අ.ටී.)

* බකිකයෙහි වදාළා වූ **තුදස්මහවත්ත කවරහසත්?** ආගන්තුක වත් ආවාසිකවත් ගමිකවත් අනුමෝදනවත් භතතගවත් පිණිච්චාරිකවත් ආරක්ඛකවත් සෙතාසනවත් ජනනාසරවත් වච්චකුට්ඨවත් ආවරියවත් උපජ්ජායවත් සබ්බිභාරිකවත් අනෙතවාසිකවත් යන මොව්හුයි. නජ්ජනිය කමොදිත් කළ ඇ කල්හිදු පරිවාසකමීමය කළ කල්හිදු ඔවුන් විසින් පිළිපැද්දසුතු වූ තුදස් මහවත් කෙරෙන් අන්‍ය වූ වත්ත කෙතෙක් වදාළානුද එව්නු දෙඅසුකඳුවත්ත නමැයි දතස්සන්තාහ.

යම් හෙයකින් ඒ දෙඅසුකඳුවන්හු සියලු අවස්ථාවන්හි නොපිරිය යුත්තාහුද එහෙයින් මහවන්හිලා අගුණිතයහ. බකිකයෙහි පරිවාසික භික්ෂූන්ට වත් පණවන්නෙමිසි ආරම්භයකොට, “නඋපසම්පාදෙනබ්බං පෙතඡමායං වර්තමනො වර්තමෙවර්තමිතබ්බං” යි වදාලාමු පුවතත් මහණහු කෙරෙහි පැවැතියයුතුවත් අවසන්කොට ඇති වත්සැට සදෙනකුගෙනා ඉන් ඔබ්බෙහි පිරිවෙස්පුරණ මහණහු විසින් පිරිවෙස් පුරණ වැඩිමාළු මහණහු සමගද මූලායපටිකසුන්යට සුදුසු මහණහු සමගද මානත් පුරණ මහණහු සමගද අභ්‍යාන්තරයට සුදුසු මහණහු සමගද එක් සෙවෙති ඇති අවසෙහි වාසය නොකටයුතු යැ යනාදීන් වදාලාමු; පුවතත් මහණහු කෙරෙහි පැවැතියටවත් කෙරෙත් අති කක් නොවන බැවින් වෙන් වෙන් වශයෙන් නොගෙනා පාරිවාසික වාසිකරුදි පුද්ගලාන්තරයන් කෙරෙහි පැවැතියයුතු බැවින් ඒ පාරි වාසික වාසිකරුදීන්ගේ වශයෙන් සමපිණ්ඩනය කොට ගෙනා හෙවත් උපුටාගෙනා එක් එක් කොට ගිණිය යුතුවූ පස්වැදූරුම් වන්හුද එකතුව එක්සැත්තැ දෙනෙක් වන්හු වෙති උණෙපතිය කමිය කරනු ලැබුවත් පිරිය යුතු වන්හි වත් පැණවීම් වශයෙන් වදාලාමු පුවතත් මහණහුගේ අභිවාදනය ප්‍රත්‍යක්ෂානය පෙසනාන යෙහි පෘෂ්ඨපරිකමිය නොඉවසියයුතුය යන අභිවාදනාදීන් නො ඉවසීමයෙහි කියනලද එක් වතක් හා පුවතත් මහණතෙමේ ශිලවිපතති යෙන් වොදනා නොකටයුතු යනාදීන් වදාලාමු වත් දගදෙන හා එකතුව දෙඅසු කඳුවන් වෙති. මේ දෙඅසු කඳුවන්හිම තජ්නිය කමි කෘතාදීන්ට පැණවූ කිසි වත් කෙනෙකුදු පාරිවාසිකාදීන්ට පැණවූ කිසි වත් කෙනෙකුදු අගෘතිතග්‍රහණයෙන් ගෘතිතව දෙඅසු වනෙ කැසි දතයුතු. මූලටිකාවෙහි:—

මුද්දසමහාවනනාති බකිකො වුත්තාති ආගනතුක ආවාසික ගමික අනුමොදනි හත්තගහ පිණ්ඩවාපික ආරඤ්ඤාන සෙත්තාසන ජත්තාසර වච්චකුමි ආවරිය උපජ්ඣාය සභිවිහාරික අනෙත්තවාසික වත්තාති මුද්දස, තනො අඤ්ඤාති පන කදුචි තජ්නිය කමෙකතාදි කාලෙ පාරිවාසිකාදිකාලෙව වරිතබ්බාති වාසිති බකිකවත්තාතිති කටිතාති දඨබ්බාති. නතිතාති සබ්බාසු අවන්ථාසු වරිතබ්බාති තසමා මහාවතෙන අගුණිතාති, තත් පාරිවාසිකානං භික්ෂුනං වත්තං පඤ්ඤා පෙසුනාමිති ආරභිතා නඋපසම්පාදෙනබ්බං පෙතඡමායං වර්තමනො වර්තමෙවර්තමිතබ්බාති වුත්තාති පකතතෙන වරිතබ්බවත්තා වසානාති ඡසභි ආදීග්ගි තනො පරං නතිකබ්බෙව පාරිවාසිකොන භික්ෂුනා පාරිවාසික වුසිත්තරෙන භික්ෂුනාසභිං. මූලාය පටිකසුන්යාරහෙන මානත්තාරහෙන මානත්තවාරිකෙන අභ්‍යාන්තරහෙන භික්ෂුනාසභිං එකච්ඡන්තආවාසෙ වන්ඨබ්බන්ති ආදීති පකතතෙන වරිතබ්බෙහි අනඤ්ඤාත්තා විසුංවිසුං අගුණෙත්වා පාරිවාසික වුසිත්තරුදීසු පුගලෙන රෙසු වරිතබ්බත්තා තෙසංවසෙන සමපිණ්ඩත්වා එකෙකං කත්වා ගණෙ තබ්බාති පඤ්චාති එකසත්තතිවත්තාති, උකෙකපතිය කමෙකතවත්තසු

වතනපඤ්ඤපනවසෙන චුතතං “නපකතතතසං භික්ඛුනො අභිවාදනං පච්චුඨානං” පෙ. නභානෙපිසිපරිකමමං සාදි තබ්බනති” ඉදං අභිවාදනාදීනං අසාදියනං එකං, නපකතතෙතාභික්ඛු සීලවිපතනියා අනුබංසෙ තබ්බොති ආදීනිව දසාති එවං වාසීති භොනති, එතෙසෙව කානිචි තජ්ජනිය කමමකතාදිවතතානි කානිචිපාරිවාසිකාදි වතතානිති අගති තගහගණෙන වාසීති වතතනති දඨබ්බං” යි විසු.

* මේ මූලටිකාපාඨයෙහි පැහැන “සබ්බාසුඅවස්ථාසු” යන් නෙන් පුවතත් ඇ අවස්ථාවන් දක්වයි. යම් හෙයකින් ප්‍රකෘතිභාව සබ්බාසන අවස්ථාව ඇති මහණහු විසින් ඒ සියල් වන්හු නොපිරිය යුක්තානුද තදිතරවස්ථාවය ඇති මහණහු විසිනුත් ඒ ඒ වන්හුම පිරියයුක්තානුද එහෙයින්. කියේ මුද්‍රේ අනුටිකානි. සබ්බාසු අවස්ථාසුති පකතතතාදි අවස්ථාසු, පකතතතාවජ්ඣෙන සබ්බෙනසබ්බං තානි තවරිතබ්බානි, ඉතරවජ්ඣෙනව තදවස්ථාය තානිතානියෙව වරිතබ්බානි” යි.

* මූලටිකාගත “වස්ථබ්බනති ආදීනි” යන පාඨයෙහි ආදී ශබ්දයෙන් වතනකඩකයෙහි වදාළ මේ වක්‍යමාණ වත් සබ්බගහ කෙරෙයි. අනුටිකාවේ විසු. වස්ථබ්බනති ආදීනිති ආදියදෙන “නඵකච්ඡනෙන අනාවාසෙ වස්ථබ්බං, නඵකච්ඡනෙන ආවාසෙවා අනාවාසෙවා වස්ථබ්බං, නඵකාසනෙ නිසීදිතබ්බං, නනිවෙ ආසනෙ නිසිනෙන උච්චෙආසනෙ නිසීදිතබ්බං, නජ්මය නිසිනෙන ආසනෙ නිසීදිතබ්බං, නඵකච්ඡකමෙ වඛකමිතබ්බං, නනිවෙ වඛකමෙ වඛක මනෙනන උච්චෙවඛකමෙ වඛකමිතබ්බං, නජ්මය වඛකමනෙන වඛකමෙ වඛකමිතබ්බනති” ඉමානි සබ්බගහනානි” යි.

* එහිම “තෙසං” යනාදි පදයන්ගේ. තෙසනති පාරිවාසික චුඨානගදීනං වසෙන, සමපිණ්ඩනානි සබ්බසිඨානි, එකෙකං කථානි නවාපි එකමෙකං කථා” යි අභිව්‍යාධ්‍යානය කළහ. එහිම අභිවාදන පච්චුඨානඤ්ඤි කමමසාමිචිකමමං නසාදිතබ්බං ආසනාභිභාරං සෙය්‍යාභි භාරං පාදෙදකං පාදපීඨං පාදකාලිකං පතනවිවර පටිග්‍රහණං නසාදි තබ්බං” යි වදාළ මේ සියලු වන අනඛිවාසන සාමාන්‍යයෙන් එක් වතක් කොටැ. නසීලවිපතනියා, නආචාරවිපතනියා, නදිභිවිපතනියා, නආජිවිපතනියා, නභික්ඛු භික්ඛුභිනිජ්ජිතබ්බා, නගිහිධජේ ධාරෙ තබ්බො, නතිජ්ඣයධජේ ධාරෙතබ්බො, න තිජ්ඣයා සෙවිතබ්බො, භික්ඛු සෙවිතබ්බො, භික්ඛු සිකායා සිකානිතබ්බං” යි වදාළවත් දශදෙනකු කොටැ දැක්වූහ. (අ.ටි.)

5

i කථං අනනුභූතාරමමණවසෙන ? ඉධෙකාවචා අනනු භූතසුබ්බං මනාපිසාදිහෙදං ආරමමණං ලහති, නසං නථ අසො නිසො මනසිකාරසතිවොය්‍යගෙන ආගමම ධර්මාදසො කිලෙසා

උපපජ්ජන්ති ඵලං අනුභුතාරම්භණ්වසෙන අනුසන්නා උපපජ්ජන්ති නාම. ලොකුතතරමභග්ගකමණ පන ඵක මෙව විදිසං, සෙ ඵලං අනුසන්නා උපපජ්ජන්ති. තෙ සථා තෙව උපපජ්ජන්ති ඵලං තෙසං අනුසාදකිවම. උපපන්නානඤච පභානකිවම. සාධෙති, කසමා උපපන්නානං පාපකානන්ති ඵස්ස පන චතුබ්බං උපපන්නං චත්තමානුසන්නං. භුක්වා විගතාපන්නං. ඛකාසකතාපන්නං. භූමි ලබ්බපන්නන්ති. නස්ස සෙ කිලෙසා විජ්ජමානා උපපාදදිසමඛති නො ඉදං චත්තමානුසන්නං නාම, කමෙමපන ජවිතො ආරම්භණ රසං අනුසවික්වා නිරුඛිවිපාකො භුක්වා විගතාපන්නං නාම, කමම. උපපජ්ජික්වා නිරුඛං. භුක්වා විගතාපන්නං. නාම, නුදුහසමි භුක්වා විගතාපන්නන්ති සබ්බා. භවජති, කුසලාකුසලකමමං අඤ්ඤාසා විපාකං පටිබාහික්වා අනන්තො විපාකස්ස ඛකාසං කථෙති ඵලං. කතෙ ඛකාසෙ විපාකො උපපජ්ජමානො ඛකාසකරණන්තොපසාස උපපන්නාන්ති වුවමති, ඉදං ඛකාසකතාපන්නං නාම, පටකකභා පන විපසානාස භූමිනාම, තෙ අනිනාදිසෙදු හොන්ති, තෙසු අනුසසිත කිලෙසා පන අනිනාදා අනාගතාදා පච්චුපන්නාදාති න චත්තබ්බා, අනිනකමකෙසු අනුසසිතාපි හි අපසනිනාද හොන්ති අනාගතකමකෙසු පච්චුපපනකමකෙසු අනුසසිතාපි අපසනිනාද හොන්ති, ඉදං භූමිලබ්බපන්නං නාම, තෙතාසු පොගණා “නාසු නාසු භූමිසු අසමුග්ගාපිතා කිලෙසා භූමිලබ්බපන්නාන්ති සබ්බා. භවන්තිති.

ii අපරමපි චතුබ්බං උපපන්නං සමුද්වාරූපපන්නං ආරම්භණාධි ගතිතුපපන්නං අවිකමමිතිතුපපන්නං අසමුග්ගාපිතුපපන්නන්ති. නස්ස සමපතිචත්තමානං. සෙව සමුද්වාරූපපන්නං නාම, සකි. චක්කුති උමිමලෙක්වා ආරම්භණෙ නිමිතෙන ගතිතො අනුසාදිතා නුසාදිතකමණ කිලෙසා නුසාදිසාපිති නචත්තබ්බා, කසමා? ආරම්භණස්ස අධිගතතිතතනා, සථාකිං. බිරරුකකස්ස කුසාදිසා ආහනාහනසාතෙ බිරං නනිකමිසානිති නචත්තබ්බං, ඵලං ආරම්භණාධිගතතිතුපපන්නං නාම, සමාපත්තිසා අවිකමමිතිකිලෙසා පන ඉමසමි. නාම සාතෙ නුසාදිසාපිතිති නචත්තබ්බා, කසමා? අවිකමමිතිතතනා, සථාකිං සෙව බිරරුකකං කුසාදිසා ආහනෙසා ඉමසමි. නාම සාතෙ බිරං නනිකමිසෙසානි නචත්තබ්බං, ඵලං ඉදං අවිකමමිතිතුපපන්නං නාම, මගෙහන අසමුග්ගාපිතා කිලෙසා පන භවගෙහ නිබ්බතකස්සාපි නුසාදිසාපිති පුරිමතසෙනෙව වික්ඛාතෙබ්බං, ඉදං අසමුග්ගාපිතුපපන්නං නාම,

5. i කථං, කෙසේ; අනුභුතාරම්භණ්වසෙන, ආසවාදනය නො කළවිරු ආලම්බනයන්ගේ චග්ගයන්; (කිලෙසානං, කෙලෙසුන්ගේ; අනුසන්නානා, නුපන්බැව්; චෙදිතබ්බා, දතයුන්තීදයන්; 0) ඉධ, මේ සස්තෙහි, නොහොත්-මෙලෙවිහි; ඵකච්චො, ඇතැම් මහණෙක්

හෝ ඇතැම් පුතුලෙක්; අනුභූතප්‍රබ්බං, ආස්වාදනය නොකළවිරු; මනාපියාදිහෙදං, මනවබ්‍රහ්ම අරමුණු ඇ වෙනස ඇති; ආරමිණි, අරමුණක්; ලහති, ආස්වාදනය කෙරේද; තස්ස, ඒ මහණහට; නොහොත්- ඒ පුතුල්හට; තත්, ඒ අරමුණෙහි; අයෝනිසොමනසි කාරසනිවොස්සග්ගෙ, අනුපායමනසකාර ප්‍රමාදසංඛාරාන කාරණයන්; ආගමි, නිසා; රුගාදයො, ලොභාදීවූ; කිලෙසා, කෙලෙස්හු; උප්පජ්ජනති, උපදිති; එවං, මෙසේ; අනුභූතාරමිණිවසෙන, ආස්වාදනය නොකළවිරු ආලම්බනයන්ගේ වශයෙන්; අනුප්පන්නා, නුපන්නාවූ; (කිලෙසා, කෙලෙස්හු; 0) උප්පජ්ජනතිනාම, උපදින්නම්හුයි; පන, පක්‍ෂානතරයෙක් දක්වනු ලැබේ; ලොකුතතරමග්ගකකණේ, ලොකොත්තර මාගීක්‍ෂණයෙහි; එකමෙව්විරියං, කෙවලවූම විය්‍යී තෙමේ; එවං මෙකිනසින්; අනුප්පන්නා, නුපන්නාවූ හෝ-අනුප්පන්න නම්වූ; යෙ, යම් කෙලෙස්හු; උප්පජ්ජයස්ස උපදින්නාහුද; තෙ, ඒ කෙලෙස්හු; යථා, යම් පරිද්දෙකින්; තෙව උප්පජ්ජනති, නුපදිද්ද; එවං, එපරිද්දෙන්; තෙසං, ඒ කෙලෙසුන්ගේ; අනුප්පාදකිච්චං, නුපදනාකිසද; උප්පන්නානං, උපන් කෙලෙසුන්ගේ; පභානකිච්චඤ්ච, පැහිම් කිසද; සාධෙති, සාහසි; තස්මා, එහෙයින්; **උප්පන්නානං පාපකාමනානි එසං පන**, උප්පන්නානං පාපකාමනං යන මේ වචන යෙහි වනාහි; **වත්තමානුප්පන්නං**, ක්‍ෂණත්‍රයට පැමිණීමට උපන් වහිමානොත්පන්නයැ; **භූතාපිගතුප්පන්නං** ආස්වාදනය කොටැ නිරුඬවැ උපන් භූතාපි විගතොත්පන්නයැ; **ඛිකාසකතුප්පන්නං**, කොටැතිමවූ අවසර ඇතිවැ උපන් කාශාචකාශොත්පන්නයැ; **භූමි ලභුප්පන්නං ඉති**, ඒ ඒ පඤ්චස්කන්ධසංඛාරාන ලබ්බභූමිනති උපන් භූමිලබ්බොත්පන්නයැ කියා; වතුබ්බං, වතුර්විබ්බු; උප්පන්නං, උත්පන්නය; (වෙදිතබ්බං, දතයුතු; 0) තත්, ඒ වතුර්විබ්බු උත්පන්න යන් අතුරෙහි; යෙ කිලෙසා, යම් කෙලෙස් කෙනෙක්; විජ්ජමානා, විද්‍යමානවූහු; උප්පාදදිසමඞ්ගිනො, උත්පාදසම්බන්ධ සංඛාරාන ක්‍ෂණත්‍රයෙන් සමන්විතයහු වෙද්ද; ඉදං, මේ ක්‍ෂණත්‍රය සමන්විත කෙලෙශජාතයැ; **වත්තමානුප්පන්නං නාම**, වහිමානොත්පන්න නම; කමෙව්පන; කමීයවනාහි; ජච්ඤෙ, ජවන් වශයෙන් පැවැතිකල්හි; ආරමිණරසං, ආලම්බනරසය; අනුභවිත්වා, ආස්වාදනය කොටැ; නිරුඬවිපාකො, නිරුඬවූ විපාකය තෙමේ; **භූතාපිගතුප්පන්නං නාම**, භූතාපි විගතොත්පන්නනම; උප්පජ්ජිත්වා, ඉපිදැ; නිරුඬං, නිරුඬවූ; කමං, කමීයතෙමේ; භූතාපිගතුප්පන්නං නාම, භූතාපිවිගතොත්පන්න නම; තදුභයමපි, ඒ විපාකකමීවයමැ; භූතාපිගතුප්පන්නනති, භූතාපි විගතොත්පන්නයැ යන; සංඛාරා, ව්‍යවහාරයට; ගච්ඡති, යේ; කුසලා කුසලකමමං, කුසලාකුසලකමීයතෙමේ; අඤ්ඤස්ස කමමස්ස, අනික් කමීයක්හුගේ; විපාකං, විපාකය; පටිබාහිත්වා, පිළිබා; අත්තනො, තමාගේ; විපාකස්ස, විපාකයට; ඛිකාසා, අවසර; කරොති, කෙරේද; එවං, මෙපරිද්දෙන්; ඛිකාසෙකතෙ, අවසරකළ කල්හි; උප්පජ්

මානෝ, උපදනාමි; විපාකෝ, විපාකයනෙම; ඕකාසකරණෙනෝ පඨාය, අවකාශකිරීමෙහි පටන්; (අවසරපුත්තැන් පටන් යුසේසි) උප්පන්නාති, උප්පන්නයයි; වුවෙති, කියනු ලැබේ; ඉදං, මේ උප්පන්නය නෙම; **ඕකාසකතුවසගනං නාම**, කාශාවකාශොත්පන්න නම; පඤ්චකකිකාපන, පස්කඳහු වනාහි; විපස්සනාය, විදර්ශනාවගේ; භූමි නාම, ප්‍රවෘත්තිස්ථානවූ භූමිනම; (භූමිනාම, අරමුණුනම; යනු සන්තසිඞ) තෙ, ඒ පස්කඳහු; අතිතාදිහෙද, භූතභවිෂ්‍යද් වර්තමාන ප්‍රභේද ඇත්තාහු; භොනති, වෙත්; තෙසු, ඒ පඤ්චසකකියන්ති; අනුසයිත කිලෙසා පන, අනුශයබවට පැමිණි කෙලෙස්හු වනාහි; හෙවත් සිවුමගින් නොනසනලදුවැ පැවැති කෙලෙස්හු වනාහි; අතීතාවා, අතීතවූ කෙලෙස්හුය කියාත්; අනාගතාවා, අනාගතවූ කෙලෙස්හුය කියාත්; පච්චුප්පන්නාවාහි, ප්‍රත්‍යුත්පන්නවූ කෙලෙස්හුය කියාත්; නවත්තබ්බා, නවකතව්‍යයහ; හි, කවරහෙයකින් නවකතව්‍යයහුද; නොහොත්- හි- දූඨිකොවැ කියමි; අතීතකකිකෙසු, අතීතවූ සකකියන්ති; අනුසයිතාපි, අනුශයබවටපත් කෙලෙස්හුද; (මග්ගන, දර්ශනාවනා මාගීයෙකින්; 0) අප්පභිනාව, ප්‍රතිතනොකලාහුම; භොනති, වෙත්; අනාගතකකිකෙසු, අනාගතවූ සකකියන්ති; පච්චුප්පන්නකකිකෙසු වර්තමානවූ සකකියන්ති; අනුසයිතාපි, අනුශයබවටපත් කෙලෙස්හුද; (මග්ගන, දර්ශනාවනා මාගීයෙකින්; 0) අප්පභිනාව, ප්‍රතිතනොකලාහුම; භොනති, වෙත්; (නසමා, එහෙයින්; 0) ඉදං, මේ උප්පන්නය නෙමේ; **භූමිලඤ්ඤාපගනං නාම**, භූමිලඤ්ඤාත්පන්න නම; (ලත්ලත් පස්කඳෙහි උපදනා කෙලෙස් නමැයිසේසි) තෙන, එහෙයින්; පොරුණා, විරන්තනයෝ; හෙවත්- අටුවාඇප්රහු; තාසුතාසු, පෙ, ගච්ඡන්තිති යි; ආහු, කිහු; තාසුතාසුභූමිසු, විදර්ශනාවගේ ප්‍රවෘත්තිස්ථානවූ ඒ ඒ සකකියන්ති; නොහොත් ඒ ඒ කාමරූපාරූප භූමින්ති; අසමුග්ගාපිතා, (වතුර්විධ මාගීයෙන් සමුලඝානනය නොකරනලද්දවූ; කිලෙසා, කෙලෙස්හු; භූමිලඤ්ඤාපගනාති, භූමිලඤ්ඤාත්පන්නයහයි; සඤ්ඤා, ව්‍යවහාරයට; ගච්ඡන්ති, යෙහි

5. ii. අපරමෙව, අනිකුදු; (ව වාක්‍යාරම්භයොගකසි.) සමුද්ධාරූපගනං, සමුද්ධාරුණිකයනාහි; ආරම්භණාධිග්ගතිතුවසගනං, ආලම්භනාදි ගෘහිතොත්පන්නයා; අවිකම්මතිතුවසගනං, අවිකම්මිතොත්පන්නයා; අසමුග්ගාපිතුවසගනං ඉති, අසමුද්ඝාතොත්පන්නයා කියා; වතුබ්බිධං, වතුර්විධවූ; උප්පන්නං, උත්පන්නයෙක්; (වේදිතබ්බං, දතසුත්තේයා; 0) තස්ස, ඒ වතුර්විධ උප්පන්නයන් අතුරෙන්; සමපතිවත්තමානං යෙව, ප්‍රාථමාවසරයෙහි ඝණත්‍රයට පැමිණි උත්පන්නයම; සමුද්ධාරූපගනං නාම, සමුද්ධාරුණිකයන නම; හෙවත්- ඝණත්‍රයට පැමිණිමි වශයෙන් කෙලෙසුන්ගේ උපත්බව නම; සකිං, වරක්; වකුකි, ඇස්; උම්මලෙකා, දල්වා; ආරම්භණෙ, අරමුණෙහි; තිම්මෙතගතිතෙ, තිම්මිතගත්කලා; අනුසාරිතානුසාරිතකකිකෙ, මෙතෙතිකල මෙතෙතිකල කෙණෙහි; කිලෙසා, කෙලෙස්හු;

නුපපජ්ජිසානතිති, නුපදින්නාහයි; න වත්තබ්බා, නොකියයුත්තාහ; කසමා, කවරහෙයින්; ආරමමණස්ස, අරමුණ; අබිග්ගතිතත්තා, නිමිතිගැනීම් විසින් අතිසයින් හෝ දෑකොටගත් බැවිනි; යද්දිං, කුම්මෙන්දයත්? බිරරුකකස්ස, කිරිඇති රුකක්නුගේ; කුසාරියා, කෙටේරියෙන්; නොහොත්- පොරොවෙන්; ආහතාහතසානෙ, පහළ පහළතෙතා; බිරං, කිර; න නිකමිසානතිති, නොතික්මෙන්තේයයි; (යථා) න වත්තබ්බං, නොකියයුත්තේ යම්සේද; එවං, එපරිද්දෙන්; ඉදං, මේ උත්පන්නායා; ආරමමණාබිග්ගතිතුප්පන්නං නාම, ආලම්බනාබි ගාතිනොත්පන්නානම; සමාපතියා, සමවතකින්; අවිකම්මිතිතකිලෙසා පන, නොවිකමු කෙලෙස්නු වනාහි; ඉමසමිං නාමසානෙ, මෙනම්තෙතා; නුපපජ්ජිසානතිති, නුපදින්නාහයි; න වත්තබ්බා, නොකියයුත්තාහ; කසමා, කවරහෙයින්; අවිකම්මිතිතත්තා ධ්‍යානසමාපතියකින් විෂකම්මනාය නොකළබැවිනි; යද්දිං, කුම්මෙන්දයත්? සවෙ, ඉදින්; බිරරුකකං, කිරිඇති රුකක්; කුසාරියා, කෙටේරියෙන්; නොහොත්- පොරොවෙන්; ආහතෙය්‍ය, පහරනම්; ඉමසමිං නාමසානෙ, මෙනම් තෙතා; බිරං, කිර; න නිකමියෙය්‍ය ඉති, නොතික්මෙන්තේයයි; (යථා) න වත්තබ්බං, නොකියයුත්තේ යම්සේද; එවං, මෙපරිද්දෙන්; ඉදං, මේ උත්පන්නායා; අවිකම්මිතිතුප්පන්නං නාම, අවිෂකම්මිතොත්පන්න නම; මග්ගෙන, වතුර්විධ මායියෙන්; අසමුග්ගාපිතකිලෙසාපන, සමුල ඝාතනය නොකළා වූ කෙලෙස්නු වනාහි; හවග්ගෙ, බවගෙහි; හෙවත් නෙවසංඥාසංඥයනන භූමියෙහි; නිබ්බත්තස්සාපි, ප්‍රාදුර්භූතවූ පුද්ගලයාහවත්, නුපපජ්ජිසානති, නුපදින්නාහ; ඉති, (ආදිවචනං), යනාදිකීම; පුරිමනෙයෙනෙව, පළමු අවිෂකම්මිතොත්පන්නයෙහි කී නයින්ම; විත්ථාරෙතබ්බං, විතරකළයුතු; ඉදං, මේ උත්පන්නායා; අසමුග්ගාපිතුප්පන්නං නාම, අසමුද්දිසානොත්පන්න නම.

* මේ සමමානවිනෝදනියෙහි විපාකාසවාදන වශයෙන් තදුලම්බනයනෙමේද නුමුකළ හෙවත් පලනුදත් විපාකය ඇති කමීය නමා සම්ප්‍රකාරයෙන් අවිගතවූ බැවින් හෙවත් නොපහවගිය බැවින් භූතාපිගතවුප්පන්නයෙහි උක්තය. ඉපිදු විගතමාත්‍රයක්නුගේ වශයෙන් හෙවත් ඉපිදු පහවගිය පමණකින් කමීයනෙමේද භූතාපි ගතොත්පන්නයෙහි උක්තය. අවිසාලිනියෙහි මෙන් රජුනදුෂණාදි වශයෙන් ආලම්බනරසාසවාදනය කොට අපගතවූ ජවනයනෙමේද ඉපිදු නිරුඬවූබැව් වශයෙන් භූතාපගතයෙහි කියනලද ශෙෂසංඝාර ජානයනෙමේද භූතාපිගතොත්පන්නයෙහි නොකියනලදය; එහෙයින් මේ සමමානවිනෝදනියෙහි කාප්‍යාවකාශොත්පන්නයනෙමේ “එවං කතෙ ඕකාසෙ විපාකොපෙ උප්පන්නාතිවුච්චති” යි කියනුයේ විපාකයම කියයි අවිසාලිනියෙහිමෙන් (විපාකයත්) කමීයත් නොකියයි. ඉධිවිපාකානුහවනවසෙන භාදුරමමණං අවිපක්ඛ විපාකස්ස සබ්බථා අවිග්ගතතා හවිධා විග්ගතතවසෙන කම්මසද භූතා විගතවුප්පන්නනති වුත්තං, න අත්ඝාලිනියං විය රජුනාදිවසෙන අත්‍ර

භූතාපගතං ජවනං උපපජ්ඣිතානිරුධ්‍යාවසෙන භූතාපගතසංඛිතාං සෙසසංඛිතඤ්ච භූතාපගතප්‍රපන්නානති තස්මා ඉධ ඕකාස කතූපන්නං විපාකමෙව වදති. නතත්ථ විස කමමෙසිති (මු. පී.) කමමඤ්චාති සච්චන්නාවසෙන චුත්තං කමමං අවිපකකිපිපාකස්සාතිඵත්ථ කමමස්සාති සාමිවචනාවසෙන පරිණාමෙත්වායොජේතබ්බං, භූතාපගතප්‍රපන්නානති චුත්තනතිසච්චිකො, ඉධාති ඉමිස්සා සමෙමාහවිනොදනියා, එවංකතෙ ඕකාසෙ විපාකොපෙ උපපන්නොතිච්චිතති වදනො විපාකමෙව වදති, තත්ථාති අභිසාලිතියං (අ. පී)

* මාගීයෙන් සමුච්චේදය නොකළාවූ බලවත් බවට තහවුරු බවට ගියාවූ කාමරුගාදිවූ කෙලශයෙන් අනුශයහසි කියනු ලැබෙද්ද එහෙයින් අනුශයාවස්ථාවට පැමිණි කෙලෙස්හු නම් මාගීයෙන් අප්‍රතිනවූ මාගීයෙන් ප්‍රහානව්‍යවූ කෙලෙස්හුයයි අදහස් කරන ලදහ. එයින් කිහි “දුනිනාවාපෙ නවත්තබ්බාති” යි අනුසයිත කිලෙසාති අප්‍රපනිතා මගෙන පහාතබ්බා අධිපෙපනා තෙනාහ අතිතාවා පෙ නවත්තබ්බාති යි (මු. පී) මගෙනාසමුච්චිතනා ථාමගනා කාමරුගාදයො අනුසයාතිච්චිතනති ආහ අනුසයිත පෙ මගෙන පහාතබ්බාති (අ. පී)

* ඒ අනුශයකෙලශයන්ගේ යම් හෙයකින් තරුණමෞපමා වෙන් වන්නේ ඇ බැව් නොකියුයුත්තේද එහෙයින් නවකතව්‍ය භාවය යෙදෙයි. මෙදසුනු කෙසඤ්ඤි අමිතරුණොපමාය වත්ත මානාදිතා නවත්තබ්බාති (මු. පී)

* නිමිති ගැනීම විසින් ඉතා දූභිකොටැගත් අරමුණ පහළාවූ කිරුති රුකමෙන්ද විෂකමහණය නොකළ බැවින් අනතර්නිවිෂ්ට කෙලශයන් ඇති අරමුණ නොපහළ කිරුති රුකමෙන්ද දනසුතු. තවද නිමිත්තශ්‍රාහකවූ අවිෂකමහිතවූ කෙලශයන් ඇති පුද්ගලයෝ තුමු හෝ පහළ නොපහළ කිරුතිරුක හා සමානයහසි දනසුතු. කියේ මැනෝ ආහනබිරරුකෙබාවිස නිමිත්තගාහවසෙන අධිගතං ආරමමණං, අනාගතබිරරුකෙබාවිස අවිකමහිතතාය අනෙතාගධ කිලෙසං ආරමමණං දඨබ්බං, නිමිත්තගාහකාවිකමහිත කිලෙසාවා පුගලා ආහනාගතබිරරුකකසදිස්සා (මු. පී.)

* මෙසේ ධර්මාධිෂ්ඨාන පුද්ගලාධිෂ්ඨාන වශයෙන් උපමාසාමයය දක්වූ මූලවිකාපාඨයෙහි ආලම්බනය ආහනඤ්චරවෘක්කයමෙති; කියේ යත් නිමිතිගැනීම වශයෙනි. ඒ අභියමැ අධිගතං යනාදින් විවරණය කෙරෙයි. ආලම්බනයෙහි නිමිතිගැනීම වශයෙන් ආලම්බනය ඉතා දූභිකොටැගත් බැවින් ඒ ආලම්බනය අනුසමරණය අනුසමරණයකළ කෙණෙහි කෙලෙසුන්ගේ ඉපදීමට හෙතුවීමෙන් ඉපැදීමට කරුණු වනුයෙන් අධිගතනම් වේයයි දක්වනුවෝ “අධිගතං නිමිත්තගාහ වසෙන” යි වැණුහ. ඒ අරමුණ ප්‍රකාශවැ පහළවූ කෙලෙස් ඇත යන

අභිප්‍රායවේ; කෙලෙසුන්ගේ ඉපැදීමට නිමිතිවන බැවින් ඉපැදීමට සුදුසු කෙලෙසුන් ඇති අරමුණ අනාර්තවිෂ්ට කෙලෙස ඇතැයිකියන ලදී, යම්සේ නිශ්ශ්‍රිතයා කෙරෙහි ලභ්‍යමානවූ ශබ්දය නිශ්ශ්‍රයකෙරෙහි උපවරණය කොට, ‘මඤ්චා උකඤ්චිං කථෙන්නි’යි කියද්ද එමෙන් නිමිතිගන්නාහු කෙරෙහි ලභ්‍යමානවූ ඒ අනාර්තවිෂ්ට කෙලෙසයා ගෘහීතව්‍යවූ ආලම්බනයෙහි උපවරණයකොට, කියා දැන් උපවාරය මුද්‍ය නිෂ්පය්‍යාය වශයෙන්ම අභීය දක්වනුවෝ “නිමිත්තග්‍ගාහකා ඤාපෙසදිසා” යන චිතිය විකල්පය යුතු. කියේ මැනෝ අනුචිකාති ආහන්ති රුකෙක්ඛාපිස ආරමමණං, ඝට්ඨං, නිමිත්තග්‍ගාහවසෙන, තමෙවත්ථං විවරති අබිගතාති ආදිනා, තත්ථනිමිත්තග්‍ගාහවසෙන ආරමමණස්ස අබිග්ගතිතත්තා තං ආරමමණං අනුස්සරිතානුස්සරි තකඛණේ කිලෙසුප්පත්තිහෙතුභාවෙන උප්පත්තිආනතො අබිගතමෙව නාමභොතිති ආහ අබිගතං නිමිත්තග්‍ගාහවසෙනාති, තං ආරමමණං පාතුභුතකිලෙසනති අබිප්පායො, කිලෙසුප්පත්තිනිමිත්තතාය උප්පත්ති රහ කිලෙසං ආරමමණං අනෙතාගධකිලෙසනති වුත්තං, තඤ්චබො ගාහකෙ ලබ්‍හමානං ගහෙනබ්බෙ උපචරිත්වා, යථාතිස්සිතෙ ලබ්‍හමානං නිස්සයෙ උපචරිත්වා මඤ්චා උකඤ්චිං කථෙන්නිති, ඉද්දතිඋපචාරං මුඤ්චිත්වා නිප්පරියායෙ නෙව අත්ථං දස්සෙන්නො නිමිත්තග්‍ගාහ ඤාපෙසදිසාති ආහ (අ. පී.)

* “සුද්ධිමනසෙනෙව විඤ්චාරනබ්බං” යන්නෙන් අවිකල්පිත වුප්පනෙතවිය ඉමසමිංතාමසානෙ නුප්පජ්ජස්සන්ති න වත්තබ්බා අසමුග්ගාචිතත්තාති යන පාඨය යොදා “යථාතිං සවෙබ්බරුකං” යනාදිවශයෙන් විස්තරය කටයුතුබව දක්වයි. (මු. පී.-අ. පී.)

6

i ඉමෙසු උප්පගෙනසු වත්තමානුප්පගනං භුක්ඛා විගහුප්පගනං ඛකාසකතුප්පගනං සමුද්ධාරුප්පගනන්ති වතුබ්බිබං උප්පගනං න මග්ගවජ්ඣං, භුමිලබ්බප්පගනං ආරමමණාබිග්ගතිතුප්පගනං අවිකල්පිතිතුප්පගනං අසමුග්ගාචිතුප්පගනන්ති වතුබ්බිබං මග්ගවජ්ඣං, මග්ගො හි උප්පජ්ජමානො එතෙ කිලෙසෙ පජ්ඣති සො සෙ කිලෙසෙ පජ්ඣති තෙ අනිනාචා අනාගනාචා පච්චුප්පගනා චාති න වත්තබ්බා. වුත්තමපිවෙන:-

හඤ්ඤි අනිතෙ කිලෙසෙ පජ්ඣති තෙන හි බිණං බෙපෙති නිරුඛං නිග්ගෙති විගතං බ්‍යන්ති කග්ගති අත්ථබ්බතං අත්ථබ්බ මෙති අනිතං සං නන්ති තං පජ්ඣති, හඤ්ඤි අනාගතෙ කිලෙසෙ පජ්ඣති තෙනති අජාතං තං පජ්ඣති අනිබ්බතං අනුප්පගනං අපාතුභුතං පජ්ඣති, හඤ්ඤි පච්චුප්පගෙන කිලෙසෙ පජ්ඣති තෙනති රතෙතා ග්ගං පජ්ඣති, දුඝො දෙසං මුලෙනා මොහං විනිබ්බෙය්‍යා මානං පඤ්චසො දිභිං විකෙඛපගතො උබ්බවං අනිඤ්

ගතො විවිකිච්ඡං ඵාමගතො අනුසසං පජ්ඣති, කණ්ණසුක්ක
 ධම්මා සුගන්තො වන්තනති, සබ්බිලෙසිකා මග්ගභාවනා භොති
 තෙනති නජ්ඣ මග්ගභාවනා, නජ්ඣ ඵලසච්ඡිකිට්ඨො, නජ්ඣ කිලෙ
 සප්පභානං, නජ්ඣ ධම්මාභිසමසොති, අජ්ඣ මග්ගභාවනා. සප්පභානං
 අජ්ඣ ධම්මාභිසමසොති, සථාකථං විස, සෙසාථාපි තරුණො
 රුකෙක්ඛා. සප්පභානං අපාතුභුතානෙව න පාතුභවති, ඉති පාළියං
 අපානඵලරුකෙක්ඛා ආගතො, භික්ඛඵලරුකෙක්ඛන පන දිපෙ
 නබ්බං.

ii. සථාභිසඵලොතරුණ අමරරුකෙක්ඛා, නිසං ඵලාති මනුස්සා
 පටිතුඤ්ජස්සං, සෙසාති පානෙට්ඨා පච්ඡිකෙසා පුරස්සං, අථඤ්ඤා
 පුරිකො නං ඵරසුතා ඡිකෙසා, තෙන'ස්ස නෙව අතිතාති ඵලාති
 නාසිතාති භොතති න අනාගතපච්චසන්නාතිව නාසිතාති,
 අතිතාති භි මනුස්සෙති පටිතුන්නාති, අනාගතාති අතිබ්බතතාති
 නසක්කා නාසෙත්තුං, සස්මිං පන සමසෙ සො ඡිකෙතො තද ඵලාති
 සෙව නජ්ඣති පච්චසන්නාතිපි අනාසිතාති, සෙව පන රුකෙක්ඛා
 අච්ඡිකෙතො අස්ස අථස්ස පඨවිරසඤ්ච ආපොරසඤ්ච ආගම්ම යාති
 ඵලාති නිබ්බතෙත්තුං. නාති නාසිතාති භොතති, නාතිති අපානා
 නෙ'ව නජාසනති අතිබ්බතතානෙ'ව නතිබ්බතනනති අපාතුභුතා
 නෙ'ව නපාතුභවති; ඵවමෙව මග්ගො නාපිඅතිතාදිසෙදෙ
 කිලෙසෙ පජ්ඣති නාපි නපජ්ඣති, සෙසඤ්ඤාති කිලෙසානං මග්ගෙන
 ධම්මසු අපටිඤ්ඤාතෙසු උප්පතති සිසා මග්ගෙන උප්පජ්ජිට්ඨා
 ධර්මානං සට්ඨාසානනා තෙ කිලෙසා අපානාව නජාසනති
 අතිබ්බතතාව නතිබ්බතනනති අපාතුභුතාව නපාතුභවති.
 තරුණපුත්තාස ඉත්ථිසා පුත අවිජාසනස්සං. ඛායාධර්මානං ගෙග
 වුපසමස්සං. පිනගෙසස්සෙතිවාපි අසමත්ථො විභාවෙගබ්බො.

iii ඵවං මග්ගො සෙ කිලෙසෙ පජ්ඣති තෙ අතිතාවා අනා
 ගතාවා පච්චසන්නාවාති න වන්තබ්බා, නව මග්ගො කිලෙසෙ
 නප්පජ්ඣති, සෙ පන මග්ගො කිලෙසෙ පජ්ඣති තෙ සකුසා
 උප්පන්නානං පාපකානනති ආදිවුත්තං, න කෙවලඤ්ච මග්ගො
 කිලෙසෙසෙව පජ්ඣති කිලෙසානං. පන අප්පතින්නා සෙ
 උප්පජ්ජස්සං උපාදිනනකකුකුකු තෙපි පජ්ඣතිසෙව, වුත්තමපි
 චෙතං. සොනාපනතිමග්ගඤ්ඤානෙති අභිසම්ඛාර විඤ්ඤාණස්ස
 නිග්ගෙහෙ සන්තප්තෙව ධම්මො අනමනගෙහ සංසාරෙ සෙ උප්ප
 ජ්ජස්සං. නාමඤ්ච රුපඤ්ච ඵෙත්ථෙති නිරුපකිනතිති විජ්ඣාගේ,
 ඉතිමග්ගො උපාදිනනතො අනුපාදිගතතොව වුඤ්ඤාති, භවවසෙන
 පන සොනාපනතිමග්ගො අපාසභවතො වුඤ්ඤාති, සකදගාමි
 මග්ගො සුගතිභවෙකදෙසතො, අනාගාමිමග්ගො සුගතිකාම
 භවතො වුඤ්ඤාති, අරහත්තමග්ගො රුපාරුපභවතො වුඤ්ඤාති,

සබ්බසමෙති වුසාති යෙවංතිපි වදනති, අථ මග්ගකම්මේ කථං අනුසන්නානං උප්පාදාය භාවනා හොති කථං වා උප්පන්නානං සිතියාති, මග්ගසංවතතිසාථව, මග්ගොති වනනමානො සුබ්බෙ අනුසන්නසුබ්බතො අනුසන්නො නාමි වුවවති, අනාගත සුබ්බඤ්ඤි ධානං ගතියා අනුනුභූතසුබ්බංවා ආරම්භේ අනුභවිතා වනනාගේ භවතති අනාගතධානං ආගතමග්ග අනුනුභූතං ආරම්භේ අනුභවාමාති, සාවස්ස සවතති අසමෙව සිතියාමාති සිතියා භාවෙතීති වනතුං වට්ටති ඵවමෙව නස්ස භික්ඛූනා ඉදං ලොකුත්තරමග්ගකම්මේ විජියං අනුසන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං අනුප්පාදායාති ආදිනා වනනාදි නාමාති ලුභති, අසං ලොකුත්තරමග්ගකම්මේ සමමප්පධානකථා, ඵවමෙසං ලොකිසලොකුත්තරමස්සකා සමමප්පධානා තිද්දිසාති

සුත්තනික භාජනියං.

6. i ඉමෙසු උප්පන්නෙසු, මේ උත්පන්නයන් අතුරෙන්; වත්තමා නුප්පන්නං, වතීමානොත්පන්නය තෙමේද; භූතාවිගතප්පන්නං, භූතා විගතොත්පන්නය තෙමේද; ඕකාසකානුප්පන්නං, කාණාවකා යොත්පන්නය තෙමේද; සමුද්ධාරාප්පන්නං ඉති, සමුද්ධාරෙත්පන්නය තෙමේද යන; වතුබ්බිධං, වතුර්විධවු; උප්පන්නං, උත්පන්නයතෙමේ; නමග්ගවජ්ඣං, මාගීවධ්මයවුයේ නොවේ; හෙවත් මාගීයෙන් පැතියයුතු නොවේ; භූමි ලුප්පන්නං, භූමිලබ්බිතාත්පන්නය තෙමේද; ආරම්භො ඛින්නතිතුප්පන්නං, ආලම්බනාධිගාමිනොත්පන්නයතෙමේද; අවික්ඛමති තුප්පන්නං, අවිඤ්ඤාමතිනොත්පන්නය තෙමේද; අසමුද්ධාරාත්පන්නය ඉති, අසමුද්ධාරාත්පන්නයතෙමේද යන; වතුබ්බිධං, වතුර්විධවු; (උප්පන්නං, උප්පන්නයතෙමේ) වග්ගවජ්ඣං, මාගීවධ්මයවුයේ වේ; හෙවත්-මාගී යෙන් පැතියයුතුවේ; භී, විසාරය කෙරෙමි; මග්ගො, මාගීයතෙමි; උප්පජ්ජමානො, උපදනේවිනමි; එතෙ කිලෙසෙ, තෙල කෙලෙසුත්; පජ්ඣති දුරුකෙරෙසි; සො, ඒ මාගීයතෙමි; යෙකිලෙසෙ, යම් කෙලෙ සුත්; පජ්ඣති, දුරුකෙරෙසිද; නෙ, ඒ කෙලෙස්සු; අතීතාවා, අතීත යහ කියා හෝ; අනාගතාවා, අනාගතයහ කියා හෝ; පච්චුප්පන්නා වාති, වතීමානයහ කියා හෝ; නවත්තබ්බො, නවත්තව්‍යයහ; එතං, එතව්වත්තය; සාරිපුත්තතෙරෙත, ධම්මසෙනෙවි සැරියුත් මහතෙරුන් වහන්සේ විසින්; වුත්තමපිව, වදාලියේක්මය.

හඤ්ඤි (මග්ගො), ඉදිත් මාගීයතෙමේ; අතීතෙ, අතීතවු; කිලෙසෙ, කෙලෙසුත්; පජ්ඣති, දුරුකෙරේනමි; තෙනති, එසේ දුරුකිරීමක් ඇතහොත්; (මග්ගො, මාගීයතෙමේ; 0) බිණං, කම්මෙවු කෙලය; බෙපෙති, ඤය කෙරේනම; නිරුඬං, නිරුඬවු කෙලය; නිරුධෙති, නිරුධ කෙරේනම; විගතං, පහවු කෙලය; බ්‍යන්ති කරෙති, පහ

කෙරේනම; අත්ඛනං, අත්ඛනනවු කෙලයය; හෙවත්-විනාශවු කෙලයය; අත්ඛනමෙති, අත්ඛනනයටයේනම; හෙවත්- විනාශවේ නම; අතිනං, අතිනවු; යං (කිලෙසජනං,) යම් කෙලශජනයෙක්; නඤ්චි, නැත්තේද; නං, ඒ නැත්තාවු කෙලශජනය; (මග්ගො, මාගීය තෙමේ; 0) පජහති, දුරුකෙරේනම; හඤ්ඤි, (මග්ගො,) ඉදින් මාගීය තෙමේ; අනාගතෙ, අනාගතවු; කිලෙසෙ, කෙලෙසුන්; පජහති, දුරුකෙරේනම; තෙනති, එසේ දුරුකිරීමක් ඇතහොත්; අජාතා, නොහටගත්; නං, ඒ කෙලශජනය; පජහති, දුරුකෙරේනම; අතිබ්බතං, නොතිපත් කෙලශජනය; අනුප්පනං, නුපත් කෙලශ ජනය; අපාතුභුතං, පහළනුටු කෙලශජනය; පජහති, දුරුකෙරේනම; අනාගතං, අනාගතවු; යං, යම් කෙලශජනයෙක්; නඤ්චි, නැද්ද; නං, ඒ කෙලශජනය; (මග්ගො, මාගීයතෙමේ; 0) පජහති, දුරුකෙරේ නම; හඤ්ඤි (මග්ගො 0), ඉදින් මාගීයතෙමේ; පච්චුප්පනො, ප්‍රත්‍යුත් පනනවු; කිලෙසෙ, කෙලෙසුන්; පජහති, දුරුකෙරේද; තෙනති, එසේ දුරුකිරීමක් ඇතහොත්; රතො, රුගයෙන් රක්ත පුදාලතෙම; රුගං, රුගය; පජහති, දුරුකෙරේනම; දුසො, වෙෂයෙන් දුෂට පුදාලතෙම; දෙසං, වෙෂය; පජහති, දුරුකෙරේනම; මූලෙහා, මොහ යෙන් මූළ පුදාලතෙම; මොහං, මොහය; පජහති, දුරුකෙරේනම; විනිබ්බො, මානසෙන් දුස්ඛිකපුදාලතෙම; මානං, මානය; පරුමසො, දූෂටපරුමය ඇති පුදාලතෙම; දිසිං, දූෂටය; විකෙඛපගතො, ඖඛිකයෙන් විකෙෂපයට පැමිණි පුදාලතෙම; උඛිට්ඨං, ඖඛිකය; අතිඝ්ඛනො, නිශ්චයට නොපැමිණි පුදාලතෙම; විචිකිච්ඡං, විචිකිත් සාව; ථාමගතො, බලවත්බවටපත් කෙලෙසුන් ඇති පුදාලතෙම; අනුසයං, අනුයයය; පජහති, දුරුකෙරේනම; කණ්ණසුක්කධම්මො, කාණ්ණෙශුකල සම්භාවය ඇත්තාවු කුශලාකුශල ධර්මයෝ; සුගතකා, සම්බුරුගෙහි ගොනුන්මෙන් සුවලසුවලව යෙදුනෝවැ; වත්තනති, පවතිත්; සංකිලෙසිකා, කෙලෙසුන්ම අරමුණුකොට ඇත්තාවු; මග්ගභාවනා, මාගීභාවනා තොමෝ; හොති, වේ; තෙනති, එසේ කෙලෙසුන් අරමුණුකොට ඇති මාගීභාවනාවක් ඇතහොත්; මග්ග භාවනා, මාගීභාවනාවක්නම්; නඤ්චි, නැත; ඵලසච්ඡිකිරියා, ශ්‍රාමාණ්ණ ඵලසාක්ෂාත් ක්‍රියාවක්නම්; නඤ්චි, නැත; කිලෙසප්පභානං, කෙලෙසුන් පැහිමෙක්නම්; නඤ්චි, නැත; ධම්මාභිසම්මයො, චතුස්සත්තාවබෝධ යෙක්නම්; නඤ්චි, නැත; ඉති, මෙසේ පරවාදිහුගේ ප්‍රශ්නයයි; මග්ග භාවනා, මාගීභාවනා තොමෝ; අජඤ්චි, ඇත; පෙ, ධම්මාභිසම්මයො, චතුස්සත්තාවබෝධයතෙම; අජඤ්චි, ඇත; ඉති, මෙසේ සක්වාදිහුගේ විසදීමයි; යථාකථං විය, කුමක්මෙන්ද යත්; සෙය්‍යථාපි තරුණො රුකෙඛො, පෙ, අපාතුභුතානෙව නපාතුභවනති ඉති, සෙය්‍යථාපි පෙ, නපාතුභවනතියි; පාලියං, පිලිසැඬියා පෙලෙහි; අජනථල රුකෙඛො, නොහටගත් පල ඇති රුකෙක්; ආගතො, ආයේයැ; පන, එසේ ආයේවීනමුත්; ජාතඵලරුකෙඛන, හටගත් පලඇති රුක කරණකොටගෙනැ; දීපෙනබ්බං, දැක්විය යුතුයි

6. ii හි (කථං දීපෙනබ්බං), කෙසේ දැක්විය යුත්තේද; නොහොත්-
 හි, විසතරය කෙරෙමි; සඵලො, පලැතිවු; තරුණ අඹරුකෙබ්බා,
 තුරුණු අඹරුකෙක්; අත්ථි, ඇද්ද; ට) තස්ස, ඒ පලගත් තුරුණු
 අඹරුකෙත්; ඵලානි, ඵලයන්; මනුස්සා, මිනිස්සු; පරිභුක්ඤ්ඤායා,
 අනුභවකරන්නාහුය; සෙසානි, අනුභවයකිරීමෙන් ශෙෂවූ ඵලයන්;
 පානෙතා, හෙළා; පච්ඡියො, පැසි; පුරෙය්‍යා, පුරුලන්නාහුය; අථ,
 එකල්හි; අක්ඛෙය්‍ය පුරිසො, අත්‍ය පුරුෂයෙක්; තං, ඒ අඹරුකා; එර
 සුතා, පොරවෙන්; ඡිද්දෙය්‍ය, සිදින්නේවිනමි; තෙන, ඒ පුරුෂයා
 විසින්; අස්ස, ඒ අඹරුකෙත්; අනිතානි, සුළියෙහිවූ; ඵලානි, ඵලයෝ;
 නොවනාසිතානි, නොමනස්නාලද්දහු; භොනනි, වෙන්; අනාගත
 පච්චුප්පනානිව (ඵලානි), අනාගෙහි වන්නාවූ දැන්පවත්නාවූ ඵල
 යෝද; නනාසිතානි, නොමනස්නාලද්දහු වෙන්; හි; ඒ සැබව; අනි
 තානි, සුළියෙහි හටගත් අඹපල; මනුස්සෙහි, මිනිසුන් විසින්;
 පරිභුක්තානි, අනුභවකළ විරුයහ; අනාගතානි, අනාගෙහි හටගත්
 නාවූ අඹපල; අනිබ්බතනානි, නොහටගන්නාහු; නාසෙතුං, තස්තව;
 නසකකා, නොහැක්කෝය; පන, එසේවී නමුත්; යස්මිං සමයෙ, යම්
 කලෙක; සො, ඒ අඹරුකෙනමේ; ඡිද්දො, සිදිපියනලද්දේද; තදා,
 එකල්හි; ඵලානියෙව, හටගත් අඹපලම; නත්ථි, නැද්ද; ඉති, එහෙ
 සින්; පච්චුප්පනානිව, දැන්පවත්නා ඵලයෝත්; අනාසිතානි, නො
 තස්නාලද්දහු; සවෙපන, ඉදින් වනාහි; රුකෙබ්බා, අඹරුකෙනමේ;
 අච්ඡිද්දො, නොසිදිපියනලද්දේ; අස්ස, වන්නේද; අථ, එකල්හි;
 අස්ස, ඒ අඹරුකෙත්; ඵලානි, ඵලයෝ; පඨවිරසඤ්ච, පාඨවිරසයත්;
 ආපොරසඤ්ච, ආපොරසයත්; ආගමම, ප්‍රත්‍යයකොට; යානිඵලානි,
 යම් ඵලකෙනෙක්; නිබ්බතෙය්‍යා, උපදින්නාහුනමි; තානි, ඒ
 ඵලයෝ; නාසිතානි, තස්නාලද්දහු; භොනනි, වෙන්; හි, ඒ කීම
 සැබව; නොහොත් හි, යම්සේ; තානි, ඒ ඵලයෝ; අජානානෙව,
 නොහටගන්නාහුම; නජයනනි, නොහටගනිද්ද; අනිබ්බතානෙව,
 නුපන්නාහුම; නනිබ්බතනනි, නුපදිද්ද; අපාතුභුතානෙව, පහළ
 නොවූවාහුම; නපාතුභවනනි, පහළනොවෙද්ද; එවමෙව, එපරිද්
 දෙන්ම; මග්ගොපි, මායීයතෙමේද; අනිතාදිහෙදෙ, අනිතාදි ප්‍රභෙද
 ඇති; කිලෙසෙ, කෙලෙසුන්; නපජ්ඣනි, නොපියයි; හෙවත් දුරු
 නොකෙරෙයි; නාපිනපජ්ඣනි, නොදනොපියයි; හෙවත් දුරුකෙරේ
 මැයි; හි, ඒ කීම සැබව; යෙසං කිලෙසානං, යම්බඳුවූ කෙලෙසුන්ගේ;
 මග්ගෙන, ආයාමාගීයෙන්; බ්බෙසු, සකකියන්; අපරික්ඛානෙසු,
 පිරිසිදු නොදත්කල්හි; උප්පනනි, උත්පන්නනොමෝ; සියා, වන්නිද;
 මග්ගෙන, ආයාමාගීය විසින්; උප්පජ්ඣනා, ඉපිද්ද; බ්බානං, සකකි
 යන්; පරික්ඛානතතා, පිරිසිදුදත් හෙයින්; තෙ කිලෙසා, ඒ කෙලෙස්හු;
 අජනාව, නුපන්නමැ; නජයනනි, නුපදිති; අනිබ්බතාව, නොනි
 පන්නමැ; නනිබ්බතනනි, නුපදිති; අපාතුභුතාව, පහළනුවූහුම;
 නපාතුභවනනි, පහළනොවෙති; තරුණපුත්‍රාය, බිලිඳුපුත්‍රකු ඇති;

ඉන්ධියා, සත්‍රියක්භූ; පුත, නැවත; අවිජායනන්ද, නොවැදීම පිණිස; ව්‍යාධිතානං, ගිලන්වූවන්; රෝගවූපසමන්ද, ලෙඩසන්සිදීම පිණිස; පිතභෙසජ්ජනිවාපි, පි බෙහෙත්වලිනුදු; අයමන්දො, මේ අදහස; විභාවෙනබ්බො, ප්‍රකාශනලසුතු.

6 iii එවං, මෙකී නසින්; මග්ගො, ආයතීමාගීය නෙමේ; යෙ කිලෙසෙ, යම් බදු වූ කෙලෙසුන්; පජ්ඣති, දුරුකෙරෙයිද; තෙ, ඒ කෙලෙස්භූ; අතීතාවා, අතීතයහ කියා හෝ; අනාගතාවා, අනාගත යහ කියා හෝ; නවතනබ්බො, නොකියයුත්තාහ; මග්ගො, ආයතීමාගීය නෙමේ; කිලෙසෙ, කෙලෙසුන්; නව නපජ්ඣති, නොද නොපියයි; හෙවත්-දුරුකෙරේමැයි; මග්ගො, ආයතීමාගීයනෙමේ; යෙ පන කිලෙසෙ, යම් කෙලෙස් කෙනෙකුත් වනාහි; පජ්ඣති, දුරුකෙරෙයිද; තෙ, ඒ කෙලෙසුන්; සකියාය, සදහා; උප්පන්නානං පාපකානන්ති ආදි, උප්පන්නානං පාපකානං යනාදි වචනය; වුත්තං, වදාරණලදය; කෙව ලඤ්ච, හුදෙක්; (ව වාක්‍යාරම්භද්දෙනකය); මග්ගො, ආයතීමාගීයනෙමේ; කිලෙසෙයෙව, කෙලෙසුන්ම; නපජ්ඣති, දුරුනොකෙරෙයි; කිලෙ සානං පන, කෙලෙසුන් වනාහි, අප්පතිනන්තා, නොපැහැ බැවින්; යෙ උපාදින්නකකියා, යම් උපාදිනයන්ට ගොවරවූ සකකිකෙනෙක්; උප්පජ්ජයසු, උපදින්නාහුනම්; තෙපි, ඒ උපාදිනසකකියන්ද; පජ් ඣති යෙව, දුරුකෙරේමය; සොනාපතිමග්ගඤ්ඤෙන පෙ, නිරුජ්ඣනනිති, නිරුජ්ඣනනි යන; එතං, එතවචනය; වුත්තමපිව, වදාලස්සේක්මය; සොනාපතිමග්ගඤ්ඤෙන, සොවාන්මහ නුවණින්; අභිසංඛාරවිඤ්ඤාණස්ස, අභිසංඝකාර විඤ්ඤාය; නිරොධෙන, නිරුඬවැ ගිය හෙයින්; සත්තභවෙ, සජානමභාව කෙනෙකුත්; ථපෙත්වා, තබා; අනමතග්ගො, අවිදිතවූ හෝ අප්‍රකාශවූ පූජාපරකොටි ඇති; (අක් මුල් විරහිතවූ යුස්සේ) සංඝාරෙ, සසරෙහි; නාමඤ්ච, නාමයත්; රූපඤ්ච, රූපයත් යන; යෙ, යම් ධර්මකෙනෙක්; උප්පජ්ජයසුං, උපදින්නාහු නම්; එතෙ, තෙලනාමරූප ධර්මයෝතුමු; එතං, මේ සජානම භාවයෙහි; නිරුජ්ඣනනි, නිරුඬවෙති; ඉති, මේ ආදිවූ; විජායෙ, විසන්ධයනෙම; (වෙදිතබ්බො, දතයුත්තෝයැ; 0) ඉති, මෙකී නසින්; මග්ගො, ආයතීමාගීයනෙමේ; උපාදින්නතො, උපාදින්නසකකියන් කෙරෙන්නද; අනුපාදින්නතොව, අනුපාදින්නසකකියන් කෙරෙන්නද; වුදාති, නගි; භවචසෙන පන, භවචයෙන් වනාහි; සොනාපති මග්ගො, ශ්‍රොතාපතිමාගීය නෙමේ; අපායභවතො, වතුර්විධ අපාය සංඛ්‍යාත දුර්ගීභවය කෙරෙන්; වුදාති, නගි; සකදගාමිමග්ගො ශකාද ගාමි මාගීයනෙමේ; සුගතිභවෙකදෙසනො, සුගතිභවයාගේ එක් දෙසක්භූ කෙරෙන්; (වුදාති, නගි; 0) අනාගාමිමග්ගො, අනාගාමි මාගීයනෙමේ; සුගතිකාමභවතො, සුගතිකාමභවය කෙරෙන්; වුදාති, නගි; අරහත්තමග්ගො, අරිත්මාගීයනෙම; රූපාරූපභවතො, රූපාරූප භවයන් කෙරෙන්; වුදාති, නගි; සබ්බභවෙහි, සියලු භවයන්කෙරෙන්; වුදාතියෙව, නගිමැයි; ඉතිපි, මෙසෙයිනුදු; වදනති, කියත්; මග්ගකං

ණේ, මාඤ්ඤායෙහි; අනුප්පන්නානං, නුපත් කුශලධර්මයන්ගේ; උප්පාදය, උපදවාලීම පිණිස; භාවනා, මාඤ්භාවනා නොමේ; කථං හොති, කෙසේ වේද; වා, නොහොත්; උප්පන්නානං, උපත් කුශලධර්මයන්ගේ; සිතියා, සිතිය පිණිස; (භාවනා, මාඤ්භාවනා නොමේ; 0) කථං හොති, කෙසේ වේද; ඉති, මෙබඳු පාවච්ඡාමය; අථ, ඉදින්වූ නම්; මග්ගප්පවතනියා ඵල, ආයතීමාගීයාගේ පැවැත්ම හෙතුකොටගෙනම; (අනුප්පන්නානං.පෙ.උප්පන්නානං සිතියාභාවනාහොතිති යන්න හා සමබ්බසී) හි, විසාරය කෙරෙමි; මගො, ආයතීමාගීයතෙමේ; වත්ත මානො, පවත්නේවිනම්; පුබ්බෙ, පැවැත්මට පූළිභාගයෙහි; අනුප්පන්න පුබ්බතො, නුපත්විරු බැවින්; අනුප්පන්නානාම; අනුප්පන්න නමැයි; වුවවති, කියනු ලැබේ; හි, යම්සේ; අනාගතපුබ්බං, නොගියවිරු; ණං (වා), තෙතැකට; (හෝ); අනනුභූතපුබ්බං, ආස්වාදය නොකළවිරු; ආරම්භණං වා, අරමුණක් හෝ; අනුභවිතා, ආස්වාදනයකොට; (මයං, අපි; 0) අනාගතණානං, නොආවිරු තෙතැකට; ආගතාඅභ්‍ය, ආවනුවම්හ; අනනුභූතං, ආස්වාදනය නොකළවිරු; ආරම්භණං, අරමුණක්; අනුභවම, ආස්වාදනය කරම්හ; ඉති වත්තාරො, මෙසේ කියන්නෝ; භවතති, වෙද්ද; (ඵලමෙව, ඵලද්දෙකින්ම; අනුප්පන්නා නම වුවවති, අනුප්පන්න නමැයි කියනු ලැබේ; 0) අස්ස, ඒ ආයතීමාගීයාගේ; යාවපවතති, යම් පැවැත්මක්; (අපී, අද්ද; 0) අයමෙව, මේ පැවැත්මම; සිතියාම, සිතිය නම් වේ; ඉති, එහෙයින්; සිතියා, සිතිය පිණිස; භාවෙතීති, වඩායයි; වත්තං, කියන්නට හෝ කීම; වට්ඨති, වටනේයි; ඵලං, මෙතෙයින්; ඵලස්ස භික්ඛුනො, තෙලමහණහුගේ; ලොකුත්තරමග්ගකඤ්ඤා, ලොකොත්තරමාගීයන් පවත්නා ඇසිල්ලෙහි; ඉදං චිරියං, මේ සමස්ත්ප්‍රධාන සංඛ්‍යාත විශ්ලේෂණය; අනුප්පන්නානං පාපස්සානං අකුසලානං ධර්මානං අනුප්පාදයානිආදිනා, අනුප්පන්නානං.පෙ. අනුප්පාදය යනාදි වශයෙන්; වත්තාරිනාමාති, වතුරවිධවූ නාමයන්; ලහති, ලබයි; අයං මෙකියනලද කථානොමේ; ලොකුත්තරමග්ගකඤ්ඤා, ලොකොත්තර මාඤ්ඤායෙහිවූ; සමපට්ඨානකථා, සමස්ත්ප්‍රධාන කථානොමේයි; ඵලං, යථොක්ත නසින්; ඵලං, මේ සුත්‍රානන්තරාප්තියෙහි; ලොකියලොකුත්තරමස්සකා, ලොව ලොවතුරු මුසුවූ; සමපට්ඨානා, සමස්ත්ප්‍රධානයෝ; නිද්දිණාති, දක්වනලදයහ; (ඉති සමාප්තියෙහි නිපාසදි.)

සුත්තන්තරාප්තියං, සුත්‍රාන්තරාප්තියෙනමේ;
(නිසිතං, නිමසේයි.)

* පාලියෙන් පටිසම්භිද්ධපාලිය. යනු මූලවිකා විවරණයයි.

* ආයතීමාගීයෙන් ප්‍රතිභූවූ කෙලයෙන්ගේම තුන්පරිද්දෙකින් හෙවත් භූතභවිෂ්‍යද්විතීමාන වශයෙන් අප්‍රකටවූ නවකතව්‍යභාවය ප්‍රකටවූවක්හු කරන්ට අප්‍රකටලව්‍යාසයනෙම උපමා වශයෙන් ගෙන

එනලදය. අතීතාදිවූ කෙලශයන්ගේ ප්‍රතීනභාවය දැක්වීම පිණිසද පිබඳදසාමඵ්‍යයෙන් තුන්පරිද්දෙකින් හෙවත් භූතභවිෂ්‍යද්වතීමාන වශයෙන් නවකතව්‍යභාවය දැක්වීම පිණිසද ජනප්‍රලාඤාපමා වෙන් දැක්වියයුත්තේයයි අභිකථාවාය්‍යයේ විසූ. කීගේ මැනෝ, මහේන පතීනකිලෙසාන මෙව තිධා නවතනබ්‍රහ්ම. අපාකව. පාකව. කාතුං අජාතප්‍රලැකෙබ්‍රා ආහතෝ, අතීතාදීනං අප්පභි නතාදස්සනත්ථෙපි ජනප්‍රලැකෙබ්‍රා දිපෙනබ්‍රහ්මනි ආහ (මු. ටී.) තිධාති අතීතාදිවසෙන තිධා, ආහතෝ උපමාවසෙන, අප්පභිනතා දස්සනත්ථෙපිති පිසඥෙ තිධා නවතනබ්‍රහ්මා දස්සනත්ථෙපිති වුතනමෙව සමපිණෙබ්‍රහ්ම (අ. ටී.)

* ඒ වාණ්‍යාපමායෙහි යම්සේ රුක නුසුන් කල්හි එලයෝ හටගැනීමට සුදුසුවුවහුද රුකසුන්කල එලයෝ නොහටගන්නාහු කිසිකලෙකත් සමකීය සමභාවය ඇත්තාහුනොවෙද්ද හෙවත් එලයෝ හටගත්හ හටගනිති හටගන්නාහුයයි අතිතාදිභාවයෙන් නොකීය සුත්තාහුද එමෙන් ආයතීමාගීයෙන් ප්‍රතිතවු කෙලෙස්හුද දතසුත්තාහ. කවරහෙයින්යත් ආයතීමාගීය නුපන්කල්හි ඉපදීමට සුදුසුවු කෙලෙසුන්ගේද ආයතීමාගීය උපන්කල්හි සමුප්පාරයෙන්ම අවිද්‍යාන භාවයෙහි. කියේ මැනෝ. **නපට්ඨා අවජිනෙන රුකෙහි තිබ්බනති රහාති එලාති ඡිගෙන අනුප්පය්මානාති** න කදුටි සසභාවාති අහෙසුං හොනති හවිසසනතිවාති අතිතාදිභාවෙන නවත්තබ්බාති එවං මග්ගෙන පභිතකිලෙසාව දඨබ්බා. (මු. පි.) එවං මග්ගෙන පභිතකිලෙසා දඨබ්බා මග්ගෙ අනුප්පතෙන උප්පනතිරහානමපි උප්පතෙන සබ්බෙන සබ්බං අභාවනො. (අ. පි.)

* යම් හෙයකින් වාණ්ණවේද්‍යය නැතිකළේහි ඵලයෝ හටගන්නා හුද වාණ්ණවේද්‍යය ඇතිකළේහි ඵලයෝ නොහටගන්නාහුද එහෙයින් වාණ්ණවේද්‍යයාගේ සාමිකත්වය ඇත. එමෙන් මාගීභාවනාවගේ උත්සන්නත්වය නැතිකළේහි කෙලෙස් උපදින්නාහුය මාගීභාවනාවගේ උත්සන්නත්වය ඇතිකළේහි කෙලෙස්හු නුපදින්නාහුයි මාගීභාවනාවගේද සාමිකත්වය ගෙදියයුතු. මෙදයුතු යථාව ඡේදෙඅසති එලාති උපපජ්ජිසානති සතිව නුපපජ්ජිසානති ත්දසං සාත්තකතා එවං මග්ගභාවනායව සාත්තකතා යොජෙනබ්බා (මු. වී.)

සුඛබලාගතයින් ගිවිසෙයි.

7

[illegible]

සුඛිකසංකෘතා සුඤ්ඤාතපටිපදා සුඛිකඅප්පණ්ණිකා අප්පණ්ණික පටිපදානි ඉමෙසු පඤ්චස්ස ධාතනස්ස වින්තං වින්තං වතුක්කපඤ්චක නයානං වසෙන දස නසා හොනති, එවං සෙසෙසුපිති විසතිසා අභිනිවේශෙසු මෙතසසනාති, තාති වතුති අධිපතිති වතුගගුණි නාති අභ, ඉති සුඛිකාති මෙ සාධි=නිති අභාති සබ්බමිපි නය සහසං හොති, තථා දුතියසමමප්පධානාදීසු සුඛිකසමමප්පධානෙ වාති සොනාපතනිමග්ගෙ පඤ්චතසසහසාති; සථා සොනාපතනි මග්ගෙ එවං සෙසමග්ගෙසුපිති කුංචවසෙනෙව විසති නයසහසා ති, විපාකෙ පන සමමප්පධානෙති කතතබ්බකිවචං නස්ති විපාක වාගේ න ගතිනොති.

අභිධම්මභාජනියං.

7. i අභිධම්මභාජනියෙ, අභිධම්මභාජනියයෙහි; සබ්බානිපි, සියලුම; සමමප්පධානාති, සමසක් ප්‍රධානයෝ; ධම්මසංඛිතණියං, ධම්මසංඛිතණි පවුරුණුහි; විහතතස්ස, බෙදවද්දලාවූ; දෙසනානයස්ස, දෙසනානයහුගේ; මුඛමත්තමෙව, ලෙසමාත්‍රයක්ම; දසෙසනෙන, දක්වන්නාවූ; හග වතා, හගවත්හු විසින්; 0) නිද්දිඨාති, නිර්දේශයහ; තත්ථ, ඒ සමසක් ප්‍රධාන විහිතයෙහි; නයහෙදො, නයහෙදය තෙමේ; වෙදිතබ්බො, දතයුත්තේය; කථං, කෙසේ දතයුත්තේදයත්; පඨමසමමප්පධානෙ, පළමුවන සමසක්ප්‍රධානයෙහි; නාව, දෙවන සමසක්ප්‍රධානාදීන්ට පළමුවැ; සොනාපතනිමග්ගෙ, ශ්‍රොතාපතනිමාගීයෙහි; කොනාතිතිවෙ සෙ, බොනාතිතිවෙයෙහි; සුඛිකපටිපදා, ශුඛිකප්‍රතිපදයැ; සුඛික සුඤ්ඤාතා, ශුඛිකශුන්‍යාතායැ; සුඤ්ඤාතපටිපදා, ශුන්‍යාතාප්‍රතිපදයැ; සුඛිකඅප්පණ්ණිකා, ශුඛික අප්‍රණ්ණිකායැ; අප්පණ්ණිකපටිපදා, අප්‍රණ්ණික ප්‍රතිපදයැ; ඉති ඉමෙසු පඤ්චස්ස සුභානෙසු, යන මේ පස්තන්හි; වින්තං වින්තං වතුක්කපඤ්චකනයානං, දෙදෙවතුක්කපඤ්චකනයන්ගේ; වසෙන, ශක්තිවයෙත්; දසනසා, දසනයකෙනෙක්; හොනති, වෙන්; සෙසෙසුපි, ශෙෂවූ ත්‍රිවිධනයන්හිදු; එවං, මෙසේ දසනය බැගින් වෙන්; ඉති, මෙසේ; විසතිසා අභිනිවේශෙසු; විසිවැදූරුම්වූ අභි නිවේශයන්හි; වෙනසනාති, නය දෙසියදෙනෙක් වෙන්; තාති, ඒ නය දෙසියදෙන; වතුති අධිපතිති, සතරඅධිපතින් විසින්; වතුගගුණි තාති, සතරගුණ කරනලද්දහු; අභ (නයසනාති0), නය අවසිය දෙනෙක් වෙන්; ඉති, මෙසේ; සුඛිකාති, ශුඛිකයෝ; වෙ (සනාති,) දෙසියදෙනද; සාධිපතිති, අධිපති සහිතවූ; (අභසනාති), අවසිය දෙනද; ඉති සබ්බමිපි, යන මෙකී සියල්ලම; නයසහසං හොති, නය දහසෙක්වේ; දුතියසමමප්පධානාදීසු, විතිය සමසක්ප්‍රධානාදීන්හිදු; සුඛිකසමමප්පධානෙව, ශුඛිකසමසක්ප්‍රධානයෙහිදු; තථා, එමෙහි; ඉති, යථොක්තනසින්; සොනාපතනිමග්ගෙ, ශ්‍රොතාපතනිමා යෙහි; පඤ්ච නයසහසාති, පන්දහස්නය කෙනෙක් වෙන්; සොනාපතනිමග්ගෙ,

ශ්‍රෝතෘපතනිමාගීයෙති; යථා යම්සේ නයපන්දහස් කෙනෙක් වෙද්ද; සෙසමගෙහසුප්පි, තෙසුමාගීයන්තිත්; එවං, එපරිද්දෙන් නයප්පන් දහස බැගින් වෙති; ඉති, මෙසේ; කුසලවසෙනෙව, ලොකොත්තර කුසලයන්ගේ ශක්තිවශයෙන්ම; විසතිනසහසානි; විසිදහසක් නයප්ප වෙත්; විපාකෙපන, ලොකොත්තර විපාකයෙහි වනාහි, සමමප්ප ධාතෙහි, සමසක්ප්‍රධානයන් කරණකොටගෙන; කතතබ්බතිච්චං, කටයුතුකිසෙක්; නස්සි, නැත්තේද; ඉති, එහෙයින්; විපාකවාරෙ, විපාකවාරය නෙම; නගතිතො, නොගන්නාලදය; (ඉතිසමාප්තියෙහි තිපා.)

අභිධම්මසූත්තයං, අභිධම්මසූත්තය නෙමෙ; (නිසිතං, නිමි සේසි.)

8

i සමමප්පධානානි පනෙත්ති නිබ්බට්ඨනලොකුත්තරනෙ'ව කපි තානිති වෙදිතබ්බානි, පඤ්ඤාපුච්ඡකෙ පාලිඅනුසාරෙතෙ; සමමප්ප ධානානං කුසලාදිභාවො වෙදිතබ්බො, ආරම්භනතිකෙසු පන සබ්බානිපි එතානි අපමාණං නිබ්බාණං ආරම්භ පවනතිනො අප්ප මාණාරම්භනෙව, න මගාරම්භනානි, සහස්සගෙනුපසෙන පන මගගෙනුකානි, විමංසං ජෙසං. කඤ්ඤා මග්ගනාමනා කාලෙ මග්ගාබිපතීනි, ජෙසං විතතජෙසං මග්ගනාමනා නවතතබ්බානි මග්ගාබිපතීනිනි, විජිතජෙසං පන අඤ්ඤාසු විජිතසං අභාවා නවතතබ්බානි මග්ගාබිපතීනිනි, නමග්ගාබිපතීනිනි, අනිතාදිසු එකාරම්භනාවෙනපි නවතතබ්බානි, නිබ්බාණස්සපන බහිධා උමමතනා බහිධාරම්භනා නාවනොනතිනි එවමෙතස්මිං පඤ්ඤා පුච්ඡකෙ නිබ්බට්ඨන ලොකුත්තරනෙව සමමප්පධානානි කපිතානි, සමමාසමුඛෙන හි සුත්තනතභාජනිසස්මිඤ්ඤව ලොකිසලො කුත්තරමස්සකා සමමප්පධානා කපිතා, අභිධම්මසූත්තයං පඤ්ඤා පුච්ඡකෙසු පන ලොකුත්තරනෙවනි එවමං සමමප්පධාන විහබ්බානි පෙපරිච්චං නිහරිතො භාජෙත්ති දස්සිතානි.

ස මමප්පධානවිහරිත නිදද්දසො.

8. i එත්ත පන, මේ අභිධම්මසූත්තයෙහි වනාහි; නිබ්බට්ඨන ලොකුත්තරනෙව, අසමිප්ප ලොකොත්තරවූම; හෙවත්-ලොකික සමසක්ප්‍රධානයන් හා නුමුසුච්ඡ ලොකොත්තරවූම; සමමප්පධානානි, සමසක්ප්‍රධානයන්තුමු, (හගවතා, හගවත්තු විසින්ම;) කපිතානි, වදාරනලද්‍රයහ; ඉති, මෙසේ; වෙදිතබ්බානි, දතයුත්තාහ; පඤ්ඤා පුච්ඡකෙ, ප්‍රශ්නපාච්ඡකයෙහි; පාලිඅනුසාරෙතෙව, පෙළඅනුසාරෙන්ම; සමමප්පධානානං, සමසක්ප්‍රධානයන්ගේ; කුසලාදිභාවො, කුසලාදි භාවයනෙම; වෙදිතබ්බො, දතයුත්තේය; ආරම්භනතිකෙසු පන,

ආලමන ත්‍රිකයන්හි වනාහි; (විනිව්‍ර්තයෝ වෙදිනබ්බො, විනිසු දත යුතුසිං) සබ්බානිපි එනාහි, තෙලසියලුම සමසක්ප්‍රධානයෝතුමු; අප්ප මාණො, අප්පමාණාලමනමු; නිබ්බාණං, නිවණ; ආරබ්බ, අරමුණුකොට; පචත්තනිකො, පචත්තා හෙයින්; අප්පමාණාලමනානෙව, අප්පමාණාලමන ඇත්තාහුමැයි; මග්ගාරමමණාහි, මාගීය අරමුණුකොට ඇත්තෝ; න, නොවෙත්; හෙවත්-නමග්ගාරමමණාහි, මාගීලමන නම්හු නොවෙත්; සහස්තහෙතුචසෙන පන, සහස්තහෙතුචයයෙන් වනාහි; මග්ගහෙතුකාහි, මාගීහෙතුකනම්හු වෙත්; විමොසං, ප්‍රඥව; ජෙට්ඨකං, කඨා, දෙටුකොට; මග්ගභාවනාසාලෙ, මාගීය බවනකල්හි; මග්ගාධිපතිහි, මාගීධිපතිහුනම් වෙත්; ඡන්දවිත්තජෙට්ඨකාය, ඡන්දවිත්තයන් දෙටුකොට පැවැති; මග්ග භාවනාය, මාගීභාවනාවෙහි; මග්ගාධිපති නිහි, මාගීධිපතිනම්හුයයි; නවත්තබ්බාහි, නවත්තව්‍යයහ; විරිය ජෙට්ඨකාය පන, විරියය දෙටුකොට පැවැති මාගීභාවනාවෙහි වනාහි; අඤ්ඤාසු විරියසු, සමසක්ප්‍රධානවිරියය කෙරෙන් අන්‍යවූ විරියයක්හු; අභාවා, නැතිහෙයින්; මග්ගාධිපතිනිව්‍යා, මාගීධිපති නම්හුය කියා හෝ; නමග්ගාධිපතිනිව්‍යා, අමාගීධිපතිනම්හුය කියා හෝ; නවත්තබ්බාහි නවත්තව්‍යයහ; අනිතාදිසු, අනිතාලමනාදීන් අතුරෙන්; එකාරමමණභාවෙනපි, එක් අරමුණක්හුගේ සාමවිසයෙනුදු; නවත්ත බ්බාහි, නවත්තව්‍යයහ; නිබ්බාණස්සපන, නිව්‍යාණය වනාහි; බ්බිඨා ධම්මන්තා, බාහ්‍යවූ ධර්මයක්හු බැවින්; බ්බිඨාරමමණානිනාම හොනති, බ්බිඨාලමනනම්හුවෙත්; ඉති එවං, යථොක්තනසින්; එනසමිං පඤ්ඤා උච්ඡකෙ, මේ ප්‍රශ්නපාච්ඡකයෙහි; නිබ්බට්ඨනලොකුත්තරුනෙව, අසමමුල ලොකොත්තරවූම; සමප්පධානාහි, සමසක්ප්‍රධානයෝ; කපිතාහි, වදාලහ; හි, යම්හෙයකින්; සමමාසමබ්බුධෙන, සමසක්සමබ්බුධි සමීඥ යන් වහන්සේ විසින්; සුත්තන්තභාජනියසමිඤ්ඤාව, සුත්තන්තභාජ නියයෙහිම; ලොකීයලොකුත්තරමිස්සකා, ලොකීයලොකොත්තර මිලවූ; සමප්පධානා, සමසක්ප්‍රධානයහු; කපිතා, වදාලාහුද; අභිධම්මභාජ නිය පඤ්ඤාඋච්ඡකෙසු පන, අභිධම්මභාජනිය ප්‍රශ්නපාච්ඡකයන්හි වනාහි; ලොකුත්තරයෙව, ලොකොත්තර සමසක්ප්‍රධානයෝම; (කපිතා, වදාලාහුද; ට) ඉති, එහෙයින්; එවං, යථොක්තනසින්; අයං සමප්ප ධාන විහබ්බොපි, මේ සමසක්ප්‍රධාන විහබ්බයනෙමේද; තෙපරිවට්ටං, ත්‍රිපරිවෘත්තයක් ඇති දෙශනාව; නිහරිකා, උපුටා; භාජෙකා, විහජ නයකොට; දස්සිතො, දක්වා වදාලයේක; (ඉති පරිසමාප්තියෙහි නිපාතයි.)

සමප්පධානවිහබ්බ නිදද්දසො, සමසක්ප්‍රධානවිහබ්බ නිදේශයනෙම; නිසීතො, නිමිසේසි.

* “නිබ්බට්ඨනලොකුත්තරුනෙව කපිතාහි” යන්නෙහි නිබ්බට්ඨන පදයාගේ යථාච්ඡා නොවීමසා යොජනාවේ “නිකුත්තා නිබ්බන්තින ලොකුත්තරුනෙව”යි අනුක්‍රම කථාපදයක් හෙළා කළ

යොජනාව නොමැතවි. මේ අභියෝගී නිබ්බට්‍තශබ්දයා හෝ නිබ්බතන ශබ්දයා හෝ ලෝකිකයන් හා අසම්මුඛ අභියෝග පහළකරන හෙයිනි.

* “මග්ගසූත්තය” යන තන්හි හෙතුශබ්දයෙන්ම මාගී ප්‍රත්‍යයසම්බන්ධ කාරණාභියෝග සුවතයකෙරෙහි මූලපරිණාය හෙතෙම සුවතය නොකෙරෙයි. කවරහෙයිනැත් වියාබ්බතසිකායාගේ මාගී ප්‍රත්‍යයවීමෙන් මූලහෙතුකයක් නැති යෙහෙය දනගුතු.

* මෙම ප්‍රත්‍යයවස්ථාපිතවාර්තයෙහි ‘විරියපේඝකාය පන පෙ’ නමග්ගාධිපතිනීතිවාති” යම් වචනයක් අටුවායෙහි කීද එතවචනයෙහි මාගීධිපතිනම්ත්‍රයයි නොකියයුතු බැවින්ම තදන්‍යවියාබ්බතයෙන් අභාවසම්බන්ධ කාරණයයි දනගුතු. කියේ මැනෝ පසුපස වස්තුවෙහි සංව්‍යාපිතය විරියපේඝකාය පන අසුසුසු විරියසු අභාව, නවතනබ්බත මග්ගාධිපතිනීතිවා නමග්ගාධිපතිනීතිවා එත් මග්ගාධිපතිනීති නවතනබ්බතය එව අසුසුසු විරියසු අභාවො කාරණනති දඬබබ්බතිය. (මු. වී.)

* මේ අභියෝගී අන්තර්දේශයින් රැස්නා අනුචිකාභාවයාබ්බතයේ යුතු විරියපේඝකාය පන මග්ගාධිපතිනීතිවා නමග්ගාධිපතිනීතිවා එත් පඬ මසු විරියනතරභාවො ඉතරසු ඉතරසිපතිනො නමග්ගාධිපතිනීතිවා ව අභාවො නවතනබ්බතය කාරණනති ඉමමත්මාහ මග්ගාධිපතිනීතිවාදිනා-සි. වියාබ්බත දෙටුකොටැ ඇති මාගීභාවනාවෙහි වනාහි සමස්තප්‍රධානයෝ මාගීධිපතිනම්ත්‍රය කියා හෝ අමාගීධිපති නම්ත්‍රය කියා හෝ නවතනව්‍යයහ යන වචනයෙහි ඡන්දය දෙටුකොට පැවැති පළමුවැනි සමස්තප්‍රධානයාගේ වියාබ්බත විශේෂයක්නු නැතිබවත් ඉතරඉතර සමස්තප්‍රධානයාගේ තදිතරසිපතිනියක්නු නැති බවත් අමාගීභූතවියාබ්බතයක්නුද නැති බවත් නවතනව්‍යභාවයට කරැණුවේ යන මේ අභියෝග මග්ගාධිපතිනීති යනාදීන් කිනු යනු භාවයි.

* වියාබ්බත දෙටුකොටැ පැවැති මාගීභාවනාවගේ කාලයෙහි ඡන්දයාගේ හෝ විතතයාගේ හෝ අමාගීභූතවූ අධිපති කාන්‍යයක්නු නැති හෙයින් “නමග්ගාධිපති” නම්ත්‍රය නවතනව්‍යයහයි කියනලදී. ඡන්දවිතතයන්ගේ අමාගීභූත අධිපතිකාන්‍යරුකිතය මෙන් අමාගී භූතවූ අන්‍යවියාබ්බත කාන්‍යයක්නු නැති හෙයින් හෝ “නමග්ගාධිපති” නම්ත්‍රය නවතනව්‍යයහයි කියනලදී. නොහොත් ඒ වියාබ්බත දෙටුකොටැ පැවැති මාගීභාවනාවගේ කාලයෙහි සමස්තප්‍රධානයන්ගේ මාගීසම්බන්ධ අධිපතිභාවය හෙතුකොටැගෙන හෝ “නමග්ගාධිපති” නම්ත්‍රය යන නවතනව්‍යභාවය කියනලදී දනගුතු. මෙදසුනු පසු පන විතතයා නමග්ගාධිපතිනීතිවා අධිපතිනො තද අභාව නමග්ගාධිපතිනීති නවතනබ්බතනීති වූතො, ඡන්දවිතතානාවිය නමග්ග

භූතස්ස අඤ්ඤාස්ස විරියාධිපතීනෝ අභාවානිවා අභිප්පායෝ, සමමප්පධානානං තද්, මග්ගසංඛිතාන අභිප්පතීභාවනෝවා නමග්ගාධිපතීනීති නවතතඛිතො චූත්තානි චෙදිතඛිතො (මු. පී.) තද්, තද්, විරියජෙඨකමග්ගභාවනාකාලෙ (අ. පී.)

ඉති පච්ඡිමලඛිකායං පාසාණ දුරතගරෙ අභයකරුණාරතන මුදලිඤ්ඤාම මජ්ඣාචූඤ්ඤා මොරවුනගරුභිජානෙන ජිනවංසදීපාදි ගජාකාරුවරියෙන සිරිජලේඛිපෙ මුමුරසෙ හදනන සඛිකරුජමහාපෙර මහාසාමිපාමොක්ඛභූතාය සුධම්මකාරකසංඝසභාය මෙධානඤ්ඤා සිරිලඛිකාසාසනාලඛිකාර කවිධජොතාසභිසමනොපාධිධාරිනා ජිනපා වචනොපක්ෂානෙන තිඛ්ඛච්ඡද්ධිවිරියමෙධාවිනා මෙධානඤ්ඤාභිධානඤ්ඤා රෙන පාලිසඨකථාවිකානුචිකාදි සංසඤ්ඤානෙතාභිප්පඤ්ඤා,

සමමානවිනෝදනී නාමාස

සමමප්පධාන විහිටිගඨ කථාය

අනිධම්මප්පදීපිකා ව්‍යාකෘත

සමමානවිනෝදනීයමාස
ඉඩිපාද විහිදිගස් කථාය
අභිධම්මපද්ධිපිකා ව්‍යාකෘත.

ඉඬිපාදවිභවිත සංවණ්ණනාස අභිධම්මපපදීපිකා ව්‍යාකරණ.

1

i ඉදහි නදනනතරෙ ඉඬිපාදවිභවිත වන්නාගෙහි ගණන පරිච්ඡේද, ඉඬිපාදහි එක ඉස්කන්ති ඉඬි, සමිස්කන්ති නිප්පජ්ඣති අප්පො, ඉස්කන්තිවා එනාස සත්තා ඉඬාමුඛා උක්කංසගනා හොනනිති ඉඬි, පඨමෙන'ප්පොන ඉඬිඑව පාදෙහි ඉඬිසාදෙ, ඉඬිකොආආආනි අප්පො, දුතිසෙන'ප්පොන ඉඬිසා පාදෙහි ඉඬි පාදෙ, පාදෙහි පතිආ අබිගමුපාසොති අප්පො, නෙනති සසමා උපරුපරි විසෙසසම්බන්ධානං ඉඬි. පජ්ජනති පාසුණනති නසමා පාදෙහි වුවවති, එවං නාව වන්නාගෙ ඉඬිපාදහි එක අප්පො වෙදිනබ්බො, ඉදහි නෙ භාපේඤා දසෙසංතුං ඉඬි භික්ඛුති ආදි ආරබ්බං.

ii නප්ප ඉඬි භික්ඛුති ඉමසමිං සාසනෙ භික්ඛු, ඡන්දසමාධි පබානසම්බාර සමහනාගනනති එක ඡන්දහෙනුතො ඡන්දාධි කොවා සමාධි ඡන්දසමාධි, කනතුකමානාඡන්දං අබිපතිං කපිඤා පටිලබ්බමාධිසෙසං අබිවචනං, පබානතුනාසම්බාර පබානසම්බාර වතුකිවචසාධකසං සමමපපබානවිජිසංසංසං අබිවචනං, සමහනා ගනනති ඡන්දසමාධිනාව පබානසම්බාරපතිව උපෙතං, ඉඬිපාදහි නිබ්බතතිපජිසාසෙනවා ඉස්කන්තසෙන, ඉස්කන්ති එනාස සත්තා ඉඬා මුඛා උක්කංසගනා හොනනිති ඉමිනාවා පරිසාසෙන ඉඬිති සම්බන්ධං ගතානං උපචාරජ්ඣානාදි කුසලවිතනසමසසුත්තානං ඡන්දසමාධිපබානසම්බාරනං අබිආනසෙන පාදතුනං සෙසවිතන වෙනසිකන්සිති අප්පො, සඤ්ඤා පරතො ඉඬිපාදෙහි නථාතුනසං වෙදනාකම්බෙය්‍යාපෙය්‍ය විඤ්ඤාණකම්බෙය්‍යාති වුත්තං නං ඉමිනා අප්පොන සුජජ්ඣති, ඉමිනානසෙන සෙසෙසුපි අප්පො වෙදිනබ්බො, සප්ථවති ඡන්දං අබිපතිං කපිඤා පටිලබ්බමාධි ඡන්දසමාධිති වුත්තො එවං විජිසංසංසං විතනං විමංසං අබිපතිං කපිඤා පටිලබ්බමාධි විමංසාසමාධිති වුවවති, ඉදහි ඡන්දසමාධිආදිති පදහි භාපේඤා දසෙසංතුං කප්පඤ්ඤා භික්ඛුති ආදි ආරබ්බං.

iii නප්ප ඡන්දසෙඤ්ඤා භික්ඛු අබිපතිං කපිඤාති සදි භික්ඛු ඡන්දං අබිපතිං ඡන්දං පෙඤ්ඤං ඡන්දං ධුරං ඡන්දං සුඛබ්බමං කඤා සමාධිං පටිලහති නිබ්බතෙනති, එවං නිබ්බතනිතො අසං සමාධි ඡන්දසමාධි නාම වුවවතිති අප්පො, විජිසෙඤ්ඤාති ආදිසුපි එසෙ වන්නො. ඉමෙ වුවවනති පබානසම්බාරති එනනාවනා ඡන්දිඬිපාදං භාවසමානසං භික්ඛුතො පබානාසම්බාර සම්බන්ධං වතුකිවච

සාධකං විජිතං කපිතං, නදෙකජකං අභිසංඝායානිකානි නං සබ්බං එකතො රාසිං කතොති අනෙථා. සබ්බාං ගවජනීති එතං වොහාරං ගවජනීති වෙදිනබ්බනති අනෙථා, ඉදං ජන්දසමාධිපධානසබ්බා රෙහි එකසමං පදසමුභෙ ජන්දදිබමෙම භාජෙකා දසෙසනුං නන්තකතමො ජන්දොති ආදි ආරබ්බං, නං උත්තානන්තමෙව.

iv උපෙතො හොතිති ඉතිපාදසබ්බාතො බමමරසි උපෙතො හොති, නෙසං බමමානනති නෙසං සමපසුතානං ජන්දදිබමානං, ඉති සමිතිති ආදිති සබ්බානි නිප්පනිවෙවචනානෙව, එවං සතොති ඉජ්ඣනකසෙන ඉති, සමුප්පණ්ණා ඉති සමිති, උපසග්ගනවා පදං චිඛිනං, ඉජ්ඣනාකාගෙ ඉජ්ඣනා, සමිජ්ඣනාති උපසග්ගන පදං චිඛිනං, අත්තතො සනානෙ පානුභාව වසෙන උභතං ලාහො පටිභිනානමි විජිසාරමන වසෙන සුත ලාහො පටිලාහො, උපසග්ගනවා පදං චිඛිනං, පනතිති අබිගමො, අපටිභානිවසෙන සමමා පනතිති සමපනති, පුසනාති පටිලාහපුසනා, සවජිතිජිසාති පටිලාහසවජිතිජිසාව, උපසමපදති පටිලාහඋපසමපදචාති වෙදිනබ්බා, නථාභුතසාති තෙන ආකා රෙනභුතසා, නෙ ජන්දදිබමෙම පටිලිතිකා සිතසාති අනෙථා, වෙදනාකවකොති ආදිති ජන්දදසො අනෙතාකකා වතනාගෙපි බකා කපිතා, නෙ බමෙති නෙ වතනාගෙ අරුපකවකෙ ජන්ද දසො බමෙතිපි වුතනං, ආසෙවතිති ආදිති වුතනන්තමෙව, සෙස ඉතිපාදතිදෙදසුපි ඉමිනාව නසෙන අනෙථා වෙදිනබ්බො.

1. i ඉදංති, ප්‍රාජානාසරයෙහි; නදනනරෙ, ඒ සමසක්ප්‍රධාන විභවයට අනතුරුවැවු; ඉතිපාදවිභවෙන, සාතිපාද විභවයෙහි; වතනාගෙති, වතනාගෙ යන පෙද; ගණනපරිවෙජ්ඣෙ, ගණන පිරිසිදි මට කරුණු වූ පෙදයි; ඉතිපාදති එත්, ඉතිපාද යන මේ වචනයෙහි; (විනිවජ්ජයො වෙදිනබ්බො, විනිසු දතසුතුයි; යාබමමජාති, යම් බම ජාතියක් තොමෝ; 0) ඉජ්ඣති, ඉටුවේද; ඉති, එහෙයින්; (සාබමම ජාති, ඒ බමජාතිතොමෝ; 0) ඉති, සාබිනම; සමිජ්ඣති, සමාධිවෙයි; නිප්පජ්ජති, නිපැදීමවෙයි; ඉති අනෙථා, මේ අභියාවේ; වා, අතික් නයෙක් ඇත; සතතා සතතිසෙත්තුමු; එතාය, තෙල බමිජාතිය කරුණු කොටැ ගෙන; ඉජ්ඣනති, සාධයනු වෙද්ද වසීතයවූවනු වෙද්ද; (ඉති, එහෙයින්; සාබමමජාති, ඒ බමිජාතිතොමෝ; ඉති, සාබි නම්වේ; 0) ඉධා, සාබවූවානු; වුධා, වැඩිදියුණුවූවානු; උකකාසගතා, උකකමිභාව යට හෙවත් අතිශයභාවයට ගියානු; හොනති, වෙත්ද; ඉතිපි, මේ අභි විසිනුදු; (සාබමමජාති, ඒ බමිජාතිතොමෝ; 0) ඉති, සාබිනම; පඨමෙනතෙත්ත, පළමුවූ වචනාභියෙන්; ඉතිඑව, සාබිතොමෝමැ; පාදෙ, කොටසවේද; ඉති, එහෙයින්; ඉතිපාදෙ, සාතිපාදනම; ඉති කොඨාසොති, සාතිකොඨාසයෙකැ යන; අනෙථා, අභියැ; (දඨබ්බො, දතසුතුයි; 0) දුතිසෙනතෙත්ත, දෙවනුවූ වචනාභියෙන්; ඉතියා, සාබි

යනේ; පාදෙ, ප්‍රතික්ෂා ස්ථානයවේද; ඉති, එහෙයින්; ඉඨිපාදෙ, සෘඪි පාදනම; පාදෙති, පාදනම; පතිඨා, පිහිටනනැති; අභිගමුපායො, අභිගමයට කරුණයි; ඉති අනො, මේ අථියැ; (දඨබ්බො, දනසුතුයි; 0) හි, සැබව; (සත්තා, සත්තයෝ; 0) තෙන, කාරණවූ ඒ සෘඪිපාද ධම්මයෙන්; හෙවත් ඒ සෘඪිපාදධම්මය කරුණුකොට ගෙනැ; උපරුපරි විසෙසසංඛිතාං, මතුමත්තෙහිවූ විශේෂයයි කියනලද; ඉඨිං, සමාඪි යට; යසමා, යම්හෙයකින්; පජ්ජනති, සි සේයි; පාපුණනති, පැමිණෙද්ද; තස්මා, එහෙයින්; (සො කාරණභූතොධමෙමා, ඒ කාරණවැඩු ධම්මයෙනමේ; 0) පාදෙති, පාදනමැයි; වුවනි, කියනු ලැබේ; එවං, මෙකිනසින්; තාව, පමුණකොටැ; වතතාරො ඉඨිපාදති එත්, වතතාරො ඉඨිපාද යන මේ වචනයෙහි; අනො, අථියැ; වෙදිතබ්බො දනසුත්තෝයැ; ඉදති, මේ අවසරයෙහි; තෙ, ඒ සෘඪිපාදයන්; භාජෙත්වා, බෙද; දසෙත්වා, දක්වන්ට; ඉධිතික්කුති ආදි, ඉධිතික්කු යනාදිය; ආරඨං, ආරභයැ;

1. ii තත්, ඒ ඉධිතික්කු යනාදි පදයන්හි; නොහොත්-ඉධිතික්කු යනාදි පෙළෙහි; ඉධිතික්කුති, ඉධිතික්කු යනු; ඉමසමිං සාසනෙ, මේ සය්නෙහි; භික්ඛු, මහණතෙමෙයි; ඡන්දසමාධිපධානසංඛිතාරසමනනා ගතනති එත්, යන මේ වචනයෙහි; (විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො, විනිසැ දනසුතු; 0) ඡන්දහෙතුකො, ඡන්දයමැ හෙතුකොට ඇත්තාවූ; ඡන්දබ්බකොවා, ඡන්දයමැ අධිකකොටැ ඇත්තාවූ හෝ; සමාධි, සමාධි තෙමේ; ඡන්දසමාධි, ඡන්දසමාධිනම; එතං, තෙලඡන්දසමාධි යන නම; කතතුකමසතා ඡන්දං, කර්තුකාමනාලක්ෂණ ඡන්දය; අභිපතිං කරිත්වා, අභිපති ප්‍රත්‍යයකොටැ; පටිලඨසමාධියස්ස, ලත් සමාධියගේ; අභිවචනං, නමි; පධානභූතා, ශ්‍රෙෂ්ඨවැඩු; නොහොත් වීර්යීයවැඩු; සංඛාරා, සංඝාරයෝතුමු; පධානසංඛාරා, ප්‍රධානසංඝාර නම්හුයි; එතං, තෙල ප්‍රධාන සංඝාරයන නම; වතුකිච්චසාධකස්ස, වතුර්විධ කෘත්‍යය සාහන්තාවූ; සමමපපධානවිරියස්ස, සමසක්ප්‍රධාන වීර්යීයාගේ; අභිවචනං, නමි; සමනනාගතනති, සමනනාගතං යනු; ඡන්දසමාධි නාව, ඡන්දය අභිපති ප්‍රත්‍යයකොටැ ලත් සමාධියහාද; පධානසංඛාර රෙතිව, ශ්‍රෙෂ්ඨවූ හෝ සමසක්ප්‍රධාන සංඛාරයනවූ සංඝාරයන්හාද; උපෙනං, යුක්තවූ ධම්මයෙකි; ඉඨිපාදනති, ඉඨිපාදං යනු; නිපථතති පරියායෙන, නිෂ්පත්ති ශබ්දපරිච්ඡායවූ; ඉඤ්ඤානභේතවා, ඉටුවන සිදුවන අරුත් විසින් හෝ; ඉඤ්ඤානති එතායසත්තා ඉඨාවුධං උක්කං සගතා හොනති, යනමේ; ඉමිනාපරියායෙනවා, මේ ප්‍රකාරයන් හෝ; ඉඨිතිසංඛිතානං, සෘඪිය යන වචනට ගියවූ; උපවාරජ්ඣානාදිකුසල විතත සමපසුත්තානං, උපවාරධ්‍යානාදි කුසලවිතතයන් හා එකොත්පාදදි වතුර්විධ සමප්‍රයෝගලක්ෂණයෙන් යුක්තවූ; ඡන්දසමාධිපධාන සංඛාරානං, ඡන්දය අභිපතිප්‍රත්‍යයකොටැ ලත් සමාධි ශ්‍රෙෂ්ඨවූ හෝ සමසක්ප්‍රධානසංඛාරයනවූ සංඝාරධම්මයන්ගේ; අභිසානභේත, පිහිටීමට තැනවූ අථියෙන්; පාදභූතං, පාදවැඩු හෙවත් කාරණවැඩු;

සෙසුවිත්තවෙනසිකරුසී, තෙසු විත්තවෙනසිකයන්ගේ රුසයි; ඉති අපො, යනමේ අථය; (දඨබ්බො, දනසුතු; 0) හි, ඒ කීම සඳිව; පරතො, මත්තෙති; ඉඨිපාදොති තථාභුතස්ස වෙදනාකඛකොපෙ විඤ්ඤාණකඛකොති, ඉඨිපාදොති පෙ විඤ්ඤාණකඛකොසී; යං, යම් වචනයෙක්; (භගවතං, භගවත්හු විසින්; 0) චුතතං, වදාළයේක්ද; තං, ඒ වදාළවචනය තෙමේ; ඉමිනාඅපොන, මේ අථයෙන්; යුජ්ජති, යෙදෙයි; ඉමිනානායෙන, මෙනසින්; සෙසෙසුපි, අවශිෂ්ටපදයන්හිද; අපො, අථයතෙමේ; වෙදිතබ්බො, දනසුත්තේය; හි, ඒ ප්‍රකට කොටැ කියමි; ඡන්දං, කර්තුකාමතාලක්ෂණ ඡන්දය; අභිපතීකරිතො, අභිපතිප්‍රත්‍යය කොටැ; පටිලඛසමාධි, ලත් සමාධිතෙමේ; ඡන්දසමාධිති, ඡන්දසමාධියයි; යථෙවචුතොතා, යම්සේ කියනලදද; එවං, එප රිද්දෙන්; විරියං, විය්‍යය; පෙ විත්තං, විත්තය; විමංසං, ප්‍රඥාව; අභිපතීකරිතො, අභිපතිප්‍රත්‍යය කොටැ; පටිලඛසමාධි, ලත් සමාධි තෙමේ; විමංසාසමාධිති, විමංසාසමාධියයි; චුච්චති, කියනු ලැබේ; ඉදුති, මේ අවසරයෙහි; ඡන්දසමාධි ආදීති, ඡන්දසමාධි යන පදය මුල් කොට ඇති; පදුති, පදයන්; භාජෙතො, බෙද; දස්සෙත්තුං, දක්වන්ට; කථස්සෙතිකඛුති ආදි, කථස්සෙතිකඛු යනාදිය; ආරඛං, ඇරඹුයේක;

1. iii තත්, ඒ කථස්සෙතිකඛු යනාදි පදයන්හි; (විනිවජ්ජයො වෙදිතබ්බො, විනිසු දනසුතුසි; 0) ඡන්දස්සෙතිකඛු අභිපතී කරිතොති, යන පදසමුදයහුගේ; යදි, ඉදින්; හිකඛු, මහණතෙමේ; ඡන්දං, ඡන්දය; අභිපතීං, අභිපති ප්‍රත්‍යයකොටැ; ඡන්දං, ඡන්දය; ජෙඨකං, දෙවුකොටැ; ඡන්දං, ඡන්දය; ධුරං, ඉදිරිකොටැ; ඡන්දං, ඡන්දය; පුබ්බභිගමං කතො, පුබ්බම කොටැ; සමාධිං, සමාධිය; පටිලහති, ලබාද; නිබ්බතොති, උපදවාද; එවං, මෙපරිද්දෙන්; නිබ්බතනිතො, උපදවනලද්දවු; අයං සමාධි, මේ සමාධිතෙමේ; ඡන්දසමාධිනාම, ඡන්දසමාධි නම් වේයයි; චුච්චති, කියනු ලැබේ; ඉති අපො, යනමේ අථය; (දඨබ්බො, දන සුතුසි 0) විරියස්සෙති ආදිසුපි, විරියස්සෙති යනාදි පදයන්හිද; එසෙ වනයො, මෙකී නයබදුතය ඇත්තේය; නොහොත්- මේ නයමැ පැමිණවිය යුත්තේය; ඉමෙ චුච්චනති පටිභාසසබ්බාගති, ඉමෙ චුච්චනතිපටිභාසසබ්බාග යන; එතතාමිතා, මෙපමණ තෙපුලෙකින්; ඡන්දිපාදං, ඡන්දර්ථිපාදය; භාවයමානස්ස, බවන්නාවු; හිකඛුතො, මහණගේ; පටිභාසාභිසබ්බාර සබ්බාතං, ශ්‍රෙෂ්ඨභුතාහි සංසකාරයයි කියනලද; වතුකිච්චසාධකං, වතුර්ධිකාත්‍යය සාහන්නාවු; විරියං, විය්‍යතෙමේ; කපිතං, වදාරනලදය; තදෙකජ්ඣං අභිසංඤ්ඤාතිතොති, තදෙකජ්ඣං අභිසංඤ්ඤාතිතො යන පදයන්ගේ; තං සබ්බං, ඒ සියල්ල; එකතොරුසිං කතො, එක්රුසක් කොටැ; ඉති අපො, යන මේ අථය; (දඨබ්බො, දනසුතු 0) සබ්බං ගච්ජතිති, සබ්බං ගච්ජති යන පද යන්ගේ; එතං වොහාරං, තෙලවහරට; ගච්ජතිති, යේයයි; වෙදිතබ්බං, දනසුතු; ඉති අපො, මේ අථයවේ; ඉදුති, මේ අවසරයෙහි; ඡන්ද සමාධිපටිභාසසබ්බාගෙති, ඡන්දසමාධිපටිභාස සබ්බාගෙ යන; එතස්මිං

පදසමුභෙ, තෙලපදසමුදයයෙහි; ඡන්ද්‍රදිධමෙම. ඡන්ද්‍රදිධමීයන්; භාජේනා, බෙදා (විභාගකොටැ යුග්ගේසි) දසෙසාදා; දක්වන්ට; තත්ථ කතමොඡ්ඤෙති ආදී, තත්ථකතමොඡ්ඤෙ යනාදි වචන සමුදයතෙමේ; ආරං, ආරබ්ධයැ; තං, ඒ තත්ථ කතමොඡ්ඤෙ යනාදි වචනසමුදය තෙමේ; උත්තානත්ථමෙව, නොගැඹුරැවූ හෝ ප්‍රකටවූ අභි අඤ්ඤාමය.

1. iv උපෙනොහොතිති, උපෙනොහොති යනු; ඉතිපාදසංඛා නො, සාඛිපාදනම්උද; ධම්මරුසි, ධම්මසමුදය තෙමේ; උපෙනො, යුක්තවූයේ සම්පූර්ණවූයේ; හොති, වේ; තෙසං ධම්මානන්ති, තෙසං ධම්මානං යනු; සමපයුත්තානං, වතුර්විධ සමප්‍රයෝග ලක්ෂණයෙන් යුක්තවූ; තෙසං ඡන්ද්‍රදිධමානං, ඒ ඡන්ද්‍රදිධමීයන්ගේසි; ඉතිසම්බිති ආදීති, ඉතිසම්බි යනාදිවූ; සබ්බාති, සියලු වචනයෝ; තිපථනති වෙවචනානෙව, තිෂ්ඨනතිපයභීයවූ වචනයෝසි; (තිබ්බතතිවෙවචනා නෙවසිද පාඨසි) එවං සනෙතපි, මෙසේ තිෂ්ඨනතිපයභීය වචනභාවය ඇතිකල්හිද; (අයං විසෙසො, මේ වෙනස; වෙදිතබ්බො, දතයුතු; 0) ඉඤ්ඤාකසෙන, ඉටුවන සිදුවන අරුතෙන්; ඉසි, සාඛිනම; සමුප්පන්නො, සම්පූර්ණවූ; ඉසි, සාඛිනොමෝ හෙවත් සිසිනොමෝ; සමිසි, සමාසි නම; උපසංගෙන, සමුපසංගීයෙන් හෝ; පදංවා, ඉතියන පෙද හෝ; වසිතිනං, වඩනලදයැ; ඉඤ්ඤාකාරො, ඉටුවන සිදුවන සමාධිවන සම්පූර්ණවන ස්වභාවයතෙම; **ඉඤ්ඤා,** ඉඤ්ඤානම; **සමිඤ්ඤාති,** සමිඤ්ඤාසි; උපසංගෙන, සමුපසංගීයෙන්; පදං, ඉඤ්ඤා යන පෙද; වසිතිනං, වඩනලදයැ; අත්තනො, තමාගේ; සත්තානෙ, සකකසත්තා නයෙහි; පාතුභාවවසෙන, පහළවීම් විසින්; ලහනං, ලැබීම; **ලාහො,** ලාහනම; පරිහිනානමපි, පිරිහුනාවූ ඡන්ද්‍රදිධමීයන්ගේද; විරියාරභෙ වසෙන, වැරදැරඹීම් විසින්; හෙවත් විසාරභෙකිරිම් වශයෙන්; පුත ලාහො, නැවත ලැබීම; **පටිලාහො,** පටිලාහනම; පදං, ලාහො යන පෙද; උපසංගෙනවා, පුතිඋපසංගීයෙන් හෝ; වසිතිනං, වඩන ලදයැ; **පනතිති,** පතතිනම; අධිගමො, අධිගමයසි; අපරිහානිවසෙන, නොපිරිහීම් වශයෙන්; සමමා, මනාකොටැ; පතති, අධිගමයැ හෝ පැමිණීමැ වෙද; ඉති, එහෙයින්; **සමපනති,** සමපතතිනම; **පුසනාති,** පුසනානම; පටිලාහපුසනා, පුතිලාහසංඛාතවූ පහස්නාචවසි; නොහොත්-පුතිලාහ වශයෙන් පහස්නාචවසි; **සවජ්ඣිකිරියාති,** සවජ්ඣිකිරියානම; පටිලාහසවජ්ඣිකිරියාව, පුතිලාහසංඛාතවූ සාක්ෂාත්කරණ යමැසි; නොහොත්-පුතිලාහ වශයෙන් සාක්ෂාත්කරණයමැසි; **උප සමපදාති,** උපසමපදානම; පටිලාහඋපසමපදාව, පුතිලාහසංඛාතවූ උපසමපජ්ජනයමැසි; නොහොත්-පුතිලාහ වශයෙන් වැඩියක් එලඹීම මැසි; ඉති, මෙසේ; (අත්ථා, අභියෝ; 0) වෙදිතබ්බො, දතයුත්තාහ; **තථාභුතස්සාති,** තථාභුතස්ස යනු; තෙන ආභාරෙන, තදභාරයෙන්; භුතස්ස, වූවහුගේසි; (එපරිද්දෙන්වූ මහණහුගේසි ගේසි) තෙඡන්ද්‍රදිධමෙම, ඒ ඡන්ද්‍රදිධමීයන්; පටිලහිනා, පිළිලැබ; සිතස්ස, සිටි මහණහු ගේසි; ඉති අත්ථො, යනමේ අභියැ; (දඨබ්බො, දතයුත්තේයැ; 0)

වෙදනාකකුකොති ආදීනි, වෙදනාකකුකො යනාදි පදයන් කරණ කොටගෙන; ඡන්දයො, ඡන්දදි ධර්මයන්; අනෙතානනි, අනුලත් කොට; වතනාගෙපිබ්බො, වතුර්විධවූම නාමසකකියෝ; (හභවතා, හභවත්හු විසින්; 0) කපිතා, වදුරනලදයහ; තෙ ධමමති, තෙධමම යනු; තෙවතනාගෙ අරුපකකුකො, ඒ සතරනාමසකකියන්; (වා, නො හොත්; 0) ඡන්දයො, ඡන්දදිවු; ධමමති, ධර්මයන්; ඉතිපි, මෙසෙයිනුද; වුතනා (හොති), වදුරනලද්දේවේ; ආසෙවනිති ආදීනි, ආසෙවනි යනාදි පදයෝ; වුතනානිඵව, උක්තාඵවත්තමයි; සෙසඉපිපාද නිද්දෙසෙසුපි, අවශෙෂවූ සෘතිපාද නිද්දෙයන්හිදු, ඉමිනාවනයෙන, මෙනසින්ම; අනො, අභිය; වෙදිතබ්බො, දතසුත්තේය.

* ඉඨි ශබ්දය නමා ඉධධාතුචෙන් නිපජනනාවය හභවනු සදහා “ඉඨා”යිද ඉධධාතුහුගේ වෘත්තිය හභවනු සදහා “වුඨා” යිද වුඨිශබ්දයාගේ අතිශයාචය හභවනු සදහා “උක්තාසගතා”යිද වැණුහ. මේ විකල්පයෙහි “ඉඨිකුති සතනා ඵතායාති ඉඨි” යන කරණසාධන නිළිවනාචය යෙදෙයි.

* ඇරුරුදුගොස් මහතෙරුන් “ඉඨිකුතිනි ඉඨි”යි ඉඨිශබ්ද යාගේ කර්ත්වය පළමුව උක්තය, “ඉඨිකුතිවා ඵතාය සතනා ඉඨා වුඨා උක්තාසගතා හොනනිතිපි ඉඨි”යි කරණාචය දෙවනුව උක්තය. “ඉඨිං පඡ්ඡනති පාපුණනති තසමා පාදෙති වුඨවති”යි විචරණය කළ හෙයින් පාදශබ්දයාගේ ඵක් කරණාචයෙක්ම උක්තය. කියේ මැනෝ. ඉඨිසද්දස්ස පඨමො භතතු අනො දුතිසො කරණනො වුතනා, පාදසද්දස්ස ඵතො කරණමෙවනො වුතනා, පඡ්ඡනබ්බො ව ඉඨි වුතනා (වු. පී.) පඨමො භතතු අනො ඉඨිකුතිනි ඉඨිති, දුතිසො කරණනො ඉඨිකුතිනි ඵතායාති, පඡ්ඡනබ්බො ඉඨි වුතනා ඉඨි පඡ්ඡනති පාපුණනති (අ. පී.)

* “ඉඨිකුති” යන්නෙන් වාච්‍යවූ සෘතියන් පාදධර්මයකින් පැමිණියයුතු සෘතියන් පැමිණීමට කරණ වූ පාදශබ්දයා හෝ කරණාචය හා සමානාචි ඇත්ති නොවේද එහෙයින් පළමුව අවධාරණ පුළුපද කම්භාරය නිළිවනාචි වශයෙන් “ඉඨි ඵව පාදෙ ඉඨිපාදෙ” යි කියන්නට නොහැක්කේයයි අභිකථාවාය්‍යී මනස පිළිකෙවිකොට මෙසේ කිහු. නව ඉඨිකුති පඡ්ඡනබ්බො ඉඨි පඡ්ඡනකරණන පාදෙන සමානාචිකරණා හොතිති පඨමෙනෙතෙ ඉඨි ඵව පාදෙ ඉඨිපාදෙති තසකතා වතනා (වු. පී.) යම් හෙයකින් විශෙෂණ විශෙෂය වූ සමානාචි භික්තාචිවත් වූ පදයන්ගේ ගැළපීම වශයෙන් සමාසයවේද තදන්‍යථාතියෙන් නොවේද එහෙයින් අනුට්ඨාචාය්‍යී යෝ මෙසේ යුහු. භතතුසාධනය ඉඨිසද්දස්ස කරණසාධනෙත පාදෙන සමානාචිකරණනය අසමභවතො ඉඨිකුතකසුච අත්සු කරණහුතෙන පාදෙන පඡ්ඡනබ්බතො ඉඨි ඵව පාදෙති සද්දයොජ නා තසමභවතිති ඉමමත්මාහ “නව පෙ වතනනි යි. කර්තා

සාධනයෙහි වූ සෘණිශබ්දයාගේ කරුණසාධනයෙහි වූ පාදශබ්දයා හා සමානාධිකරණත්වය නොලැබෙන හෙයින් සෘණිසංඛ්‍යාත අභියෝග වෘත්ති සංඛ්‍යාත අභියෝග කරුණු තුළ පාදධර්මයෙහි පැමිණිය යුතු වන හෙයින් “ඉති එවපාදෙ” යන ශබ්දයෝජනා නොමේ නොලැබේ යන මේ අර්ථය “නවං පෙත්තං” යන චිකාපාඨයෙන් ඇර පැහ යනු භාවයි.

* එසේම ඉස්සකත්‍රියාවට කරුණ වූ අර්ථයෙන් සිඛිකට්ඨි වූ වෘත්ති සංඛ්‍යාත සෘණියන් පජ්ජනත්‍රියාවට කරුණ වූ අර්ථයෙන් පැමිණිය විට සෘණියන් සමානාධිකරණ වූවාහු වෙද්ද එහෙයින් ඉස්සකපජ්ජන ක්‍රියාවන්ට කරුණ වූ සෘණිපාදාචාරී වූ උභයශබ්දයන්ගේ අනුලාභාධිකරණත්වය නොලැබේ නුසි හෙවත් අනුලාභාධිකරණත්වයම ලැබේ නුසි දෙවනුව වචනාච වශයෙන් “ඉති යා පාදෙ ඉති පාදෙ” යිද කියන්නට නොහැක්කේයයි අභිකථාවාය්‍යී මහය පිළිකෙවිකොට මෙසේ යුහුනාපා ඉති ක්‍රියාකරණෙන ආබේනබ්බාව වූ සිඛිකානා ඉති පජ්ජනත්‍රියාකරණෙන පජ්ජනබ්බාති විනාං කරුණානං න අසමානාධිකරණතා සමභවතිති දුතියෙන තෙත ඉති යා පාදෙ ඉති පාදෙති ව නසකතාවනං යි (මු. පි.) ඉති ක්‍රියාකරණෙනාති ඉස්සක ක්‍රියාය කරුණු තෙත අතෙත සාධෙනබ්බාව ඉති පජ්ජනබ්බාති යෝජනා, විනාං කරුණානන්ති ඉස්සකපජ්ජන ක්‍රියාකරණානං ඉති පාදජානං, න අසමානාධිකරණතා සමභවති පටිසෙධවයං පකාතියං ධ්වපෙතිති (අ. පි.)

* යම්හෙයතින් පළමුවන නිච්චනාච වශයෙන් සමානාධිකරණ සමාසයක්. දෙවන නිච්චනාච වශයෙන් සාම්චවන සමාසයක් ඉති පාද ශබ්දයන්ට නොයෙදේද එහෙයින් පළමුවන නිච්චනාචයෙන් යථොක්ත වූ ඉති යා පාදෙ ඉති පාදෙ යන සමානාධිකරණ වශයෙන් ශබ්දයෝජනා නොමේ යෙදෙයි. කවර හෙයින් පාදනම් පැමිණිය වි කොටසක් හෙයින්. දෙවැනි වූ නිච්චනාචයෙන් “ඉති එවපාදෙ ඉති පාදෙ” යි අසමානාධිකරණ වශයෙන් ශබ්දයෝජනා නොමේ යෙදෙයි. පාදනම් සෘණිකරණයට උපායවන හෙයින්. මෙද යුහුනා සමා පඨමෙන තෙත ඉති යා පාදෙ ඉති පාදෙ දුතියෙන තෙත ඉති එවපාදෙ ඉති පාදෙති එවං යෝජනා යුජ්ජති (මු. පි.) නසමාති යසමා පඨමෙන තෙත සමානාධිකරණසමාසො, දුතියෙන සාම්චවන සමාසො ඉති පාදසද්දානං න යුජ්ජති, නසමා, යථා වුත්තවා පඨමෙන තෙත සමානාධිකරණසමාස වසෙනෙව යෝජනා යුජ්ජති පාදසස පජ්ජමානකො ධාසභාවතො දුතියෙන තෙත ඉතරසමාසෙනෙව යෝජනා යුජ්ජති පාදසස ඉස්සක කරුණු පාය භාවතො (අ. පි.)

* “ඡන්දසො වං පෙත්තං අයං වුවවති ඡන්දසමාධි” යන මේ පෙළ වදනින් ඡන්දය අභිපතිකොට ඇති සමාධිතෙමේ ඡන්දසමාධි නමැයි අභිපති ශබ්ද ලොපයකොට සමාසය කියන ලද්දකි හැගේ. අභිපති ශබ්දයාගේ අර්ථ දැක්වීම් වශයෙන් වනාහි “ඡන්දහෙතුකො ඡන්දාධිකො ව,

සමාධි ඡන්දසමාධි”යි අටුවායෙහි කියනලද්දී දතයුතු. මෙදසුනු ඡන්දසමාධි පෙ.අ.යං වුවහි ඡන්දසමාධිති [ඉමායපාලියා ඡන්දනිපති සමාධි ඡන්දසමාධිති අධිපති සද්දලොපං කතා සමාසො වුනෙතාති විඤ්ඤායති, අධිපතිසද්දත්ථසසනවසෙන පන ඡන්දහෙතුකො ඡන්දනි කොවා සමාධි ඡන්දසමාධිති අභිකථායං වුතතනති වෙදිතබ්බං(මු.ටි.)

* “පට්ඨානභූතා සංඛාරා පට්ඨානසංඛාරා” යන පාඨයෙහි “පට්ඨානභූතා” යන පදයාගේ අර්ථය “විරියභූතා” යි ධම්මිකී නම් කිසි ආවායෙහි කෙනෙක් කියද්ද ඒ අර්ථකථනය ලෙගයෙකින් අනභිමතවූ මූලපිකා අභිජරනු පට්ඨානභූතාති විරියභූතාති කෙවි වදනති. සංඛාර සංඛාරාදි නිවනතනත්ථසද්ධි පට්ඨානගහනණනති, අභිවා තං තං විසෙසං සංඛාරොතිති සංඛාරො, සංඛාරො විරියං, තත්ථ චතුතිච්චසාධකතො අඤ්ඤාසස නිවනතනත්ථං පට්ඨානගහනණනති පට්ඨානභූතා සෙසභූතාති අනෙථා, චතුබ්බිධසස පන විරියසස අධිපෙපතතතා බහුවචනනිදෙසො කතොයි විසු. යම්හෙයකින් සංඛාරසංඛාරාදින්ගේ වැලභිම පිණිසැ මෙහි ප්‍රධාන ශබ්දග්‍රහණය වේද එහෙයින් නොහොත් ඒ ඒ විශේෂය සකස්කොට කෙරේනුයි යන අර්ථයෙන් සමසන්ධියෙහි සංසාරනම් වේද එහි චතුර්විධ කාත්‍යසාධක වීයෙහි කෙරෙත් අන්‍ය වීයෙහික්හුගේ වැලභිම පිණිසැ ප්‍රධාන ශබ්දග්‍රහණයවේද එහෙයින්ද පට්ඨානභූතා” යන පදයාගේ ශ්‍රේණිභූතවූ යන අර්ථය දතයුතුයි. චතුර් විධ වීයෙහි අභිමතවන බැවින් බහුවචන නිදේශය කෙළේයැ යනු භාවයි. කෙවිති ධම්මපිටිකෙට්ඨං. සංඛාරා වදන(අ.ටි.)

* තවද සංඛාරසංඛාරාදින්ගේ වැලභිම පිණිසත් අන්‍ය වීයෙහි යක්හුගේ වැලභිම පිණිසත් ප්‍රයෝගකලාවූ ශ්‍රේණිභාවත් ප්‍රධානශබ්ද යාගේ සාමාන්‍යයෙන්ම අභිමතකල සමාක්ප්‍රධාන වීයෙහිසංඛාරාන අර්ථය වෙතාවේද එහෙයින් ධම්මිකී සථවිරවාදයෙහි වරද නොකිබවත් ප්‍රකාරානතරයෙකින් අර්ථ කිබවත් වෙනසි යනු අපගේ වැටහීමයි. 0

* “අධිඝාතසේන” යනු නිෂපන්නාථ වාච්‍යවිසංඛාරානොභයාථ වන්වූද සාඛියට අධිඝාතවූ ආධාරවූ අර්ථයෙක යුසේයි. “පාදභූතං” යන මෙයින් ඉඬිච්චපාදෙ ඉඬිපාදෙ යන මේ නිව්චනයට වඩා වෙනස් කොට “ඉඬිපාදෙ ඉඬිපාදෙ” යි මෙසේ සමාස යොජනා වශයෙන් වනාහි යුචියෙහි යම් සාඛිපාදාථයෙක් පාදශබ්දයාගේ උපායාථවද් භාවය ගෙනැ යම් යම් කතීකාරණාථයන්හි යෙදුනේවැ කියනලද්දේද ඒ සාඛිපාදාථයතෙමේ මතු කියනුලබන්නාවූ විශේෂාධිගමයන්ට යුචි භාගවූවන්ගේ යථාක්‍රමයෙන් කතීකාරණසාඛිභාවය සඳහා වදරනලදි. නොහොත් උත්තරවූලභාජනියෙහි “ඡන්දෙයෙව ඡන්දිපාදෙ විතත මෙව විරියමෙව විමංසාව විමංසිතිපාදෙ” යි වදලාවූ ඡන්දවූ සාඛිපාද යන් කරණකොටගෙනැ සිංකට්ටිවූ වාචියගේ කර්තෘසාඛිභාවයත් ඡන්දින්ගේ කරණර්ථිභාවයත් සඳහා වදරනලද්දී දතයුතු. එහෙ යින් විසු අධිඝාතසේනාති දුට්ඨන්තාසපි ඉඬිපා අධිඝාතසේන,

පාදභූතනති ඉමිනා විසුං සමාසයොජනාවසෙන පන යො පුබ්බෙ ඉති පාදතො පාදසද්දස්ස උපායත්තං ගහෙතො යථායුතො වුතො සො වක්ඛමානානං පටිලාහපුබ්බභාගානං කත්තුකරණිඛිභාවං, උත්තර වුලභාජනියෙවා වුතොති ඡන්දදිති ඉතිපාදෙති සාධෙනබ්බාය වුඛියා කත්තිඛිභාවං ඡන්දදිනඤ්ච කරණිඛිභාවං සකියා වුතොති වෙදි තබ්බො(මු. පි.) දුට්ඨිකතායාති නිබ්බන්ධි අත්ථාය වුඛිඅත්ථායච, විසුනති ඉති එව පාදෙ ඉතිපාදෙති ඉමයමා විසුං, සමාසයොජනාවසෙනාති ඉඛියා පාදෙ ඉතිපාදෙති එවං සමාසයොජනාවසෙන, යථායුතොති කත්තුකරණතොසු යො යො යුතොති, පටිලාහපුබ්බ භාගානති විසෙසාධිගමානං පුබ්බභාගානං යථාකකමකත්තිඛි කරණිඛි භාවං සකියා වුතොති යොජනා, උත්තරවුලභාජනියෙ ඡන්දෙයෙව ඡන්දිඛිපාදෙ විත්තමෙව විරියමෙව විමංසාව විමංසිඛිපාදෙති වුත්තත්තා ආහ උත්තරවුලභාජනියෙ වා වුතොති ඡන්දදිති ඉතිපාදෙ තිති ආදි(අ. පි.)

* විශිෂ්ටිපාදයෙති කියෙය් යන වොදනාව සදහා මූලික වෙයි. විරිසිඛිපාදනිද්දෙසෙ විරියසමාධිපධානසංකාර සමන්තාගතනති වික්ඛිතත්වං විරියං ආගතං, තත්ථ පුරිමං සමාධිවිසෙසනං විරියාධිපති සමාධි විරියසමාධිති, දුතියං සමන්තාගමඛගදස්සනං, වෙයෙවති සබ්බත්ථ සමන්තාගමඛනාති සමාධි පධානසංකාරොව, ඡන්දදෙයොසමාධි විසෙස නාති, පධානසංකාරො පන පධානවචනෙනෙව විසෙසිතො න ඡන්දදි තිති න ඉධ විරියාධිපතිතා පධානසංකාරස්ස වුත්තාහොති, විරියඤ්ච සමාධිං විසෙසෙතො සිතමෙව සමන්තාගමඛගවසෙන පධානසංකාරොව නෙත වුත්තනති නාපි චිතිවිරියෙති සමන්තාගමො වුතො හොතිති, යසමා පන ඡන්දදිති විසිසො සමාධි තථාවිසිසෙනෙව නෙත සමප්පුතො පධානසංකාරො සෙසධම්මොව තසමා සමාධිවිසෙසනානං වසෙන වත්තා රො ඉතිපාද වුත්තා, විසෙසනභාවොව ඡන්දදිනං නං නං අවස්සයන වසෙන හොතිති යුග්ගෙසින් ද;

අනුචිකාවෙති විරිසිඛිපාදෙ පන කථනති වොදනං සකියායන විරිසිඛිපාද නිද්දෙසෙති ආදි, යදි වෙයෙව සමන්තාගමඛනාති ඡන්ද දෙයො කිමත්ථියාති ආහ සමාධිවිසෙසනාතිති, න ඉධ පෙ, වුත්තා හොති අත්ඛිසෙසනත්තො, යදිපි සමාධිවිසෙසන සමන්තාගමඛගදස්ස නත්ථං වික්ඛිතත්වං විරියං ආගතනති වුත්තං තමපන විරියසමාධිසමන්තා ගතනති එත්තාවතාපි සිඛං හොති, එවං සිඛෙසති පුත්තවචනං විරියනතර සබ්බාවං නුබො දිපෙතිති කදපි ආසංකෙය්සාති තදසංකොතිවත්ත නත්ථං විරියඤ්චාති ආදිමාහ, ඡන්දදිති විසිසොති ඡන්දදිනං අභිපති පච්චයනාවිසෙසෙන විසිසො, තෙනෙවති ඡන්දදිමුඛෙනෙව ඉතිපාද දෙසිතා, තථාවචුත්තං ඡන්දඤ්චතිකවු අභිපතිංකරිතො ලහති සමා ඛිතති ආදි, නං නං අවස්සයනවසෙනාති තස්ස තස්ස ඡන්දස්ස සමාධිතො අවස්සයනාවසෙන පච්චයවිසෙසනායාති අත්ථො(සි යුග්ගෙසින් ද-

විශ්වීර්ථිපාදනීදේශයෙහි “විජිත්සමාධිපධාන සංකාර සමහනා ගන.” යි වදාළ වචනයෙහි විශ්වීය දෙවරක් ආයෝගි. ඔවුනතුරෙන් පළමු ආයෝ “විජිත්සමාධිපති සමාධි විජිත්සමාධි” යි සමාධිය වෙසෙසන විශ්වීයයි. දෙවනු ආයෝ සමනනාගමවු අභියෝ දක්වන විශ්වීයයි. යම් හෙයකින් සමාධියත් ප්‍රධාන සංසකාරයත් දෙදෙනහුම ඇම සෘඪිපාද යන්ති සමනනාගමවු අභියෝ වෙද්ද එහෙයින්, ඉදින් මේ දෙයහනු සමනනාගමවු අභියෝ වෙත්නම් ඡන්ද්‍රදිනු කුම්නම් අභියක් සිඬිකරන් නෝද? ඡන්ද්‍රදිනු සමාධියගේ විශේෂය සිඬිකරන්නෝ වෙති, යම්හෙය කින් පධානසංකාරය යන ඇමනන්ති පධාන යන වචනයෙන්ම විශේෂයට පමණුවනලද්දේද ඡන්ද්‍රදිවචනවලින් විශේෂයට නොපමුණු වනලද්දේද එහෙයින් මෙම විශ්වීර්ථිපාද නිර්දේශයෙහි ප්‍රධාන සංසකාරයාගේ විශ්වීයපතිතානොමෝ සමාධිය වෙසෙසන පමණුවන් ප්‍රධානසංසකාරය නොවෙසෙසන බැවින් නොවදුරනලද්දිවේ, සමාධිය වෙසෙසන සමනනාගමාභිය දක්වීම සදහා දෙවරක් විශ්වීය ආයෝ යයි ඉදින් යම් වචනයක් උකතද ඒ වචනය වනාහි “විජිත් සමාධි සමනනාගන.” යන මෙ වදන් පමණෙකිනුත් සිඬි වෙයි, මෙයේ සිඬිවන බවක් ඇතිකල්හිදු පුනච්චනය නෙමේ විශ්වීවිශේෂයකුගේ සද්භාවය දක්වාදෙහෝයි කිසිවෙක් සැකකරන්නෝ නම් ඒ ආශබ්‍යානිෂ්ටය පිණිස සමාධිය වෙසෙසා සිටියාවුම විශ්වීය සමනනාගමවු අභියාගේ වශයෙන් ප්‍රධාන සංසකාර වචනයෙන් උකතය. එහෙයින් උභයවිශ්වී යෙන් සමනනාගමවු අභිය නොවදුරන ලද්දේවේ. යම්හෙයකින් වනාහි ඡන්ද්‍රදිනගේ අධිපතිප්‍රත්‍යය භාවවිශේෂයෙන් විශිෂ්ටවූ සමාධි යෙක් ඇද්ද එයාකාරයෙන් විශිෂ්ටවූම ඒ සමාධිය හා සමප්‍රසුකතවූ ප්‍රධාන සංසකාරයෙක් ඇද්ද අවශේෂ සමප්‍රසුකත ධර්ම කෙනෙකුත් ඇත් තානුද එහෙයින් සමාධිය වෙසෙසන ධර්මයගේ වශයෙන් සතර සෘඪිපාදකෙනෙක් වදුරනලදුයහ. “ඡන්ද්‍රකෙවතිකුලු අධිපතිං කරතො ලහති සමාධිං” යනාදිය ඊට සාධකවචනයි. වෙසෙසන බවද ඒ ඒ ඡන්ද්‍රයාගේ සමාධියට ප්‍රත්‍යය විශේෂභාවයෙන් පිහිටවන වශයෙන් වේයයි දනනුයුතු.

* “ඡන්ද්‍රසමාධි පෙණුඬිපාදං” යන නෙතැ පාදශබ්දයා නිශ්‍රයාච්චත් කල්හිදු අධිගමොපායයද නිශ්‍රය සචභාවයෙක්මයයි කොටැ උපායාච්චයෙන් ඡන්ද්‍රදිනගේ සෘඪිපාදනා නොමෝ කියනලද්දි වේ. ඡන්ද්‍රදිනගේම උපායාච්චාවයෙන් මැ සෘඪිපාදභාවය අභිමතකළ බැවින් උතතර ූලපාජනියයෙහි “වතතාරෙ ඉඬිපාද ඡන්ද්‍රඬිපාදෙ” යනාදින් ඡන්ද්‍රදිනගේම සෘඪිපාදනානොමෝ වදුරනලදුයැ ප්‍රශ්න පාවිජ්ඣකාරයෙහිදු ‘වතතාරෙ ඉඬිපාද ඉධිතිකුලු ඡන්ද්‍රසමාධි’ යනා දින්ම උදෙශය කොටැද නැවත ඡන්ද්‍රදිනගේම කුලලාදිභාවයැ විභජ්‍යකාරකුලද්දේයැ ඒ කීම සැබව, උපායභූත සෘඪිපාදය දක්වීම පිණිසමැ හෙවත් ඡන්ද්‍රදින ඉදිරිපත්වූවන් දෙටුවූවන් ප්‍රවහමවූවන් කොටැ නිපදවූ සමාධි ඡන්ද්‍රදින සමබන්ධවූ සෘඪියගේ අධිගමොපාය

භාවය දැක්වීම පිණිසමැ නිශ්ශ්‍රයභූත සෘණිපාදයාගේ දැක්වීම කරන ලද්දේ; ඒ සදහාම “තථාභූතස්ස වෙදනාකකිකොපෙ” විඤ්ඤාණකකිකො”යි ඒ ඒ පෙළෙහි ඡන්දදිත් විශිෂ්ටවූම වෙදනාසකකොදිත් අදහස්කළ බැවින් නිශ්ශ්‍රයභූත සෘණිපාදය දැක්වීම කරනලද්දී යන මේ කීම මෙසේමැ පිළිගතයුතු. අන්පරිද්දෙකින් හෙවත් හුදු සෘණි සංඥායුක්තවූම සකකියන්ගේ වශයෙන් සෘණිපාදභාවය ගනුලබන කල්හි විශේෂකාරණ රහිත බැවින් වතුරිවිධතිය නොවේද එහෙයින් මේ මෙහි පෙළෙහි ආගතවශයෙන් අඵ නිශ්චයවේයයි දතයුතු. ඡන්දසමාධිං පෙ. ඉඨිපාදනාති එත්ථ නිස්සංසෙත්ථි පාදස්සෙද උපායසෙත්ථ ඡන්දදිතං. ඉඨිපාදනා වුත්තා හොති, තෙනෙව උත්තර චුළුභාජනියෙ චත්තාරෙ ඉඨිපාද ඡන්දිඨිපාදෙති ආදිනා ඡන්දදිතමෙව ඉඨිපාදනා වුත්තා, පඤ්ඤපුච්ඡකෙව චත්තාරෙ ඉඨිපාද ඉධ භික්ඛු ඡන්දසමාධිති ආදිනාව උදෙසං කාමාපි පුත ඡන්දදිතං යෙව කුසලාදි භාවො විභතෙතාති, උපායිඨිපාද දස්සනත්ථමෙව හි නිස්සංසිඨිපාද දස්සනං කතං අඤ්ඤාථා වතුරිවිධතා න හොතිති අයමෙත්ථ පාළිවසෙන අත්ථවිතිච්ඡයො වෙදිතබ්බො(මු. ටි.) උපායසෙත්ථා පෙ. වුත්තා හොති අභිගමුපායනාපි නිස්සංසභාවොසෙවාති, තෙනෙවාති ආදිනා යථාචුත්තං ඡන්දදිතං ඉඨිපාදනං පාළියායෙව විභාවෙති, තත්ථ තෙන චාති ඡන්දදිතංයෙව උපායත්ථභාවෙනෙව ඉඨිපාදභාවස්ස අධිපෙස තත්තා, උපායිඨිපාදදස්සනත්ථ මෙවාති ඡන්දදිකෙ ධුරෙ ජෙඨකෙ පුබ්බඛගමෙ කාමා නිබ්බතති(සමාධිඡන්දදිතං ඉඨියා අභිගමුපායනා දස්සනං උපායිඨිපාදදස්සනං, තදත්ථමෙව තථාභූතස්ස වෙදනාකකිකොපෙ. විඤ්ඤාණකකිකොති තත්ථ තත්ථ පාළියං නිස්සංසිඨිපාදදස්සනං කතං ඡන්දදිවිසිථානං යෙව වෙදනාකකිකොදිතං අධිපෙසතත්තා, එවඤ්ඤවතං සමපටිච්ඡිතබ්බං, අඤ්ඤාථා කෙවලං ඉඨිසමපයුත්තානං යෙව බැකිනං වසෙන ඉඨිපාදභාවෙ ගග්ගමානෙ වතුරිවිධතා න හොති, විසෙසකාරණාභාවතොති අධිපජායො(අ. ටි.)

2

i එතනාවතා කිං කපිතනාති/වතුහනං හික්ඛුනං මත්ථකපත්තං. කම්මථානං කපිතං, එකො හි හික්ඛු ඡන්දං. අවස්සංසති කතතුක්ඛානා කුසලධම්මච්ඡන්දෙන අත්ථනිබ්බතනිසං සති අහං ලොකුත්තර ධම්මං. නිබ්බතෙතස්සාමි නත්ථි මසහං. එතස්ස නිබ්බතනො භාගෙති ඡන්දං ජෙඨකං ඡන්දං ධුරං ඡන්දං පුබ්බඛගමං. කාමා ලොකුත්තර ධම්මං. නිබ්බතෙතති, එකො විජිසං. අවස්සංසති, එකො විත්තං, එකො පඤ්ඤං. අවස්සංසති, පඤ්ඤාය අත්ථනිබ්බතනිසං සති අහං ලොකුත්තර ධම්මං. නිබ්බතෙතස්සාමි නත්ථි මසහං. එතස්ස නිබ්බතනො භාගෙති පඤ්ඤං ජෙඨකං පඤ්ඤං ධුරං. පඤ්ඤං පුබ්බඛගමං. කාමා ලොකුත්තර ධම්මං. නිබ්බතෙතති.

ii කථං? සථානි චතුසු අමච්චසුනෙතසු ධානනතරං පනෙඤ්ඤා විවරතෙතසු එකො උපසානං අවස්සයති, එකො සුරභාවං, එකො ජාතිං, එකො මනනං. කථං? තෙසුති පඨමො උපසානෙ අප්ප මාදකාටිනාස අත්ථනිබ්බතනිසා සති ලබ්බමානං ලව්ජාවෙනං. ධානනතරනති උපසානං අවස්සයී, දුතියො උපසානෙ අප්පමනෙතා එකවෙවා සබ්බාමෙ පච්චුප්ඵිනෙ සන්ධානං නි සසෙකානාති, අවස්සං ටො පන රඤ්ඤා පච්චනෙතා කුප්පිස්සති නසමිං කුප්පිනෙ රථධුරෙ කම්මං කඤ්ඤා ධජානං ආග්ගෙඤ්ඤා ආහරපෙස්සාමෙනං ධානනතරනති සුරභාවං අවස්සයී, තතියො සුරභාවෙට්ඨි සති එකවෙවා හිතජාතිකො හොති ජාතිං ධානනතරං දෙනා මසනං දස්සනතිති ජනිං අවස්සයී, චතුස්ථො ජනිමාට්ඨි එකො අමනනතිසො හොති මනෙතනි කතනබ්බතිවෙච උප්පනන ආහරපෙස්සාමෙනං ධානනතරනති මනනං අවස්සයී, තෙ සබ්බෙට්ඨි අතතො අවස්සය බලෙන ධානනතරනති පාසුණිංසු.

iii තත්ථ උපසානෙ අප්පමනෙතා හුඤ්ඤා ධානනතරං පනෙතා විස ජඤ්ඤං අවස්සය කතතුකාමිනා කුසලධම්මච්ඡදෙන අත්ථ නිබ්බතනිසං සති අහං ලොකුතතරධම්මං නිබ්බතනස්සාමි නපටි මසනං එතස්ස නිබ්බතනෙතෙ භාගෙති ජඤ්ඤං ජෙඨකං ජඤ්ඤං ධුරං ජඤ්ඤං සුබ්බධගමං කඤ්ඤා ලොකුතතරධම්මනිබ්බතනකො දඨබ්බො රඨපාලපෙඨගෙ විස, සො හි ආයස්මා ජඤ්ඤං ධුරං කඤ්ඤා ලොකුතතර ධම්මං නිබ්බතෙතසි.

සුරභාවෙන ධජානං ආග්ගෙඤ්ඤා ධානනතරං පනෙතා විස විට්ඨං ජෙඨකං විට්ඨං ධුරං විට්ඨං සුබ්බධගමං කඤ්ඤා ලොකුතතර ධම්මනිබ්බතනකො දඨබ්බො සොඤ්ඤෙගෙ විස, සො හි ආයස්මා විට්ඨං ධුරං කඤ්ඤා ලොකුතතරධම්මං නිබ්බතෙතසි.

ජනිසම්පතනිසා ධානනතරං පනෙතා විස විනතං ජෙඨකං විනතං ධුරං විනතං සුබ්බධගමං කඤ්ඤා ලොකුතතරධම්මනිබ්බතන කො දඨබ්බො සමභුතපෙඨගෙ විස, සො හි ආයස්මා විනතං ධුරං කඤ්ඤා ලොකුතතරධම්මං නිබ්බතෙතසි.

මනනං අවස්සය ධානනතරං පනෙතා විස විමංසං ජෙඨකං විමංසං ධුරං විමංසං සුබ්බධගමං කඤ්ඤා ලොකුතතරධම්මනිබ්බතන කො දඨබ්බො පෙඨගෙ මොහරුන් විස, සොහි ආයස්මා විමංසං ධුරං කඤ්ඤා ලොකුතතරධම්මං නිබ්බතෙතසි.

2. i එතතාවතා, මෙපමණැති ශබ්දම් ක්‍රම විසින්; කිං, කුමක්; කපිතං, වදාළයේක්ද; ඉති, මෙසේ විතාලබවක් ඇතිකල්හි; චතුතනං, සිව්වැදූරැම්වූ; භික්ඛුතං, භික්ඛුන්ගේ; මත්තපපතනං, මුදුන් පැමිණි ශාඛු; කම්මසානං, කම්මපන; කපිතං, වදාළයේක; (ඉති, මෙසේ විසදීමයි; 0) හි, විසාරය කෙරෙමි; එකොතිකඬු, එක් මහණෙක්

* රෙණුරෙණු

තෙමේ; ඡන්ද, ඡන්දය; අවස්සයති, ඇසුරුකෙරේද; හෙවත් - පිහිට
කොට පවතීද; කතතුකමානා කුසලධර්මවිඡ්ඡේදන, කර්තුකාමනා
ලක්ෂණ ඇති කුසලධර්මවිඡ්ඡේද කරණකොටගෙන; අත්තිබ්බතතිං,
අභිනිෂ්පාදනයක්නු; සති, ඇතිකල්හි; අහං, මම; ලොකුතතරධර්මං,
නවලොකොත්තරධර්මය; නිබ්බතොස්සාමි, නිෂ්පාදනය කරන්නෙමි;
එතස්ස, තෙල නවලොකොත්තර ධර්මයාගේ; නිබ්බතනො, නිෂ්පාදන
යෙහි; මයං, මට; භාරො, බරෙක්; නත්ති, නැත; ඉති, මෙසේ; ඡන්ද,
ඡන්දය; ජේඨකං, දෙටුකොට; ඡන්ද, ඡන්දය; ධුරං, ඉදිරිපත්කොට;
ඡන්ද, ඡන්දය; පුබ්බඛගමං කතා, පුවහමකොට; ලොකුතතරධර්මං,
නවලොකොත්තරධර්මය; නිබ්බතෙති, නිෂ්පාදනය කෙරෙයි; එකො,
එක්මහණෙක්; විරියං, වීර්යය; අවස්සයති, ඇසුරුකෙරේද; හෙවත් -
පිහිටකොට පවතීද; එකො, එක්මහණෙක්; චිත්තං, සිත; (අවස්සයති,
ඇසුරුකෙරේද; හෙවත් පිහිටකොට පවතීද; 0) එකො, එක්මහ
ණෙක්; පඤ්ඤං, ප්‍රඥාව; අවස්සයති, ඇසුරුකෙරේද; හෙවත් - පිහිට
කොට පවතීද; (අවස්සයති යන අමතනා මුමච්ඡාධර්මයෙහි දෙටු
කොටැයි විසු) පඤ්ඤය, ප්‍රඥාව කරණකොටගෙන; අත්තිබ්බතතිං,
අභිනිෂ්පාදනයක්නු; සති, ඇතිකල්හි; අහං, මම; ලොකුතතරධර්මං,
නවලොකොත්තරධර්මය; නිබ්බතොස්සාමි, නිෂ්පාදනය කරන්නෙමි;
එතස්ස, තෙල නවලොකොත්තර ධර්මයාගේ; නිබ්බතනො, නිෂ්පාදන
යෙහි; මයං, මට; භාරො, බරෙක්; නත්ති, නැත; ඉති, මෙසේ; පඤ්ඤං,
ප්‍රඥාව; ජේඨකං, දෙටුකොට; පඤ්ඤං, ප්‍රඥාව; ධුරං, ඉදිරිපත්කොට;
පඤ්ඤං, ප්‍රඥාව; පුබ්බඛගමං කතා, පුවහමකොට; ලොකුතතරධර්මං,
නවලොකොත්තර ධර්මය; නිබ්බතෙති, නිෂ්පාදනය කෙරෙයි.

2. ii කථං යථා, කිසේ නිෂ්පාදනය කෙරේදයත්; හි, උපමා
වකින් පහළකෙරෙමි; චතුස්ස අමච්චපුත්තෙස්ස, ඇමැති දරුවන් සතර
දෙනෙකුත්; ණානන්තරං පඤ්ඤා, තනතුරුපතා; විචරන්තෙස්ස,
හැසිරෙනකල්හි; නොහොත් - ණානන්තරං පඤ්ඤා, තනතුරුපතා;
විචරන්තෙස්ස, හැසිරෙන්නාවූ; චතුස්ස අමච්චපුත්තෙස්ස, සතර ඇමති
දරුවන් අතුරෙන්; එකො, එක් ඇමැති දරුවෙක්; උපඨානං, උච
ටැත්; අවස්සයති, ඇසුරුකෙරේද; එකො, එක් ඇමැති දරුවෙක්;
සුරභාවං, ශුරභය; (අවස්සයති, ඇසුරුකෙරේද; 0) එකො, එක්
ඇමැති දරුවෙක්; ඡතිං, ඡතිය; (අවස්සයති, ඇසුරුකෙරේද; 0)
එකො, එක් ඇමැති දරුවෙක්; මන්තං, ශිලපශාසනය; (අවස්සයති,
ඇසුරුකෙරේද; 0) කථං, කෙසේ ඇසුරුකෙරේදයත්; හි, විස්තරය
කෙරෙමි; තෙස්ස, ඒ ඇමැතිදරුවන් සතරදෙනා අතුරෙන්; පඨමො,
පළමුවූ ඇමැතිපුත්තෙම; උපඨානො, උචටැත්හි; අප්පමාදකාරිත්වය,
නොපමාව කරනස්ස බැවින්; අත්තිබ්බතතිං, අභිනිෂ්පාදනයක්නු;
සති, ඇතිකල්හි; ලබ්භමානං, ලැබීමටනිසිවූ; එතං ණානන්තරං, තෙල
තනතුර; ලච්ඡාමි, ලබන්නෙමි; ඉති, මෙසේ සිතා; උපඨානං, උචටැත්;
අවස්සයති, ඇසුරුකෙරේද; දුතියො, දෙවැනිවූ ඇමැති පුත්තෙම;

උපසානෙ, උච්චානෙති; අප්පමනෙකාපි, නොපමාවූයේවී නමුත්; එකච්චො, ඇතැම් රජපුරුෂයෙක්; සඛිනාමෙ, සඛිත්‍රාමයක්; පච්චු පභිනෙ, එලඹිසිටිකල්හි; සංඝාතුං, සිටිනව; නසකෙකාති, නොහැකි වේ; අවස්සංබොපන, අවශ්‍යයෙන්ම වනාහි; රඤ්ඤා, රජහුගේ; පච්චනෙතා, පසල්දැනව්ව; කුප්පිස්සති, කිපෙන්නේය; තස්මිං, ඒ පසල් දැනව්ව; කුප්පිනෙ, කිපිකල්හි; රථබුරෙ, රිය ඉදිරියෙහි; කමං කතා, කම්කොට; රුජනා, රජහු; ආරුධෙතා, සතුටුකොට; එතං ණානන්තරං, තෙලතනතුරු; ආහරුපෙස්සාමි, පමුණුවාගන්නෙමි; ඉති, මෙසේ සිතා, සුරහාව, ගුරුකුය; අවස්සයි, ඇසුරුකෙළේයි; තතියො, තෙවැනිවූ ඇමැති පුත්තෙම; සුරහාවෙ, ගුරුකුය; සතිපි, ඇති කල්හිත්; එකච්චො, ඇතැම් රජපුරුෂයෙක්; භිතජතිකො, නිවජති ඇත්තෙක්; හොති, වේ; ජතිය, ජාතිය; සොධෙතා, ගුඛකොට; (සිරිසිදු කොටැසු සේයි) ණානන්තරං, තනතුරක්; දෙනතා, දෙන්නාහුනම්; මය්‍යං, මට; දස්සන්ති, දෙන්නාහ; ඉති, මෙසේ සිතා; ජතිය, ජතිය; අවස්සයි, ඇසුරුකෙළේයි; චතුජො, සිවුවැති ඇමැති පුත්තෙම; ජතිමාපි, ජතිසම්පන්නවූයේවී නමුත්; එකො, ඇතැම් රජපුරුෂයෙක්; අමන්තනියො, හිතාහිතමන්ත්‍රණයෙහි නොනිස්සෙක් නොහොත් ශිල්ප ශාස්ත්‍රය නොදන්නෙක්; හොති, වේ; මනෙතන, හිතාහිත මන්ත්‍රණයෙන් හෝ ශිල්ප ශාස්ත්‍රයෙන්; කතතබ්බතිච්චො, රජහට කට්ටිවූ කිසක්; උප්පනෙ, උපන්නල්හි; එතං ණානන්තරං, තෙලතනතුරු; ආහරුපෙස්සාමි, පමුණුවාගන්නෙමි; ඉති, මෙසේසිතා; මන්තං, හිතාහිත මන්ත්‍රණය හෝ ශිල්ප ශාස්ත්‍රය; අවස්සයි, ඇසුරුකෙළේයි; තෙසබ්බෙපි, ඒ සියලුම ඇමැති දරුවෝතුමු; අත්තනො අත්තනො, තමනමන් අයත්වූ; අවස්සයබ්බෙන, නිශ්ශ්‍රයස්ථාන ශතතියෙන්; හෙවත් ඇසුරුකල තැන් බෙලෙන්; (අවස්සයවසෙන යිද පාඨයි.) ණානන්තරාති, තනතුරුවලට; පාපුණිංසු, පැමිණියහ

2. iii තත්ථ, ඒ ඇමැතිපුත්‍රයන් අතුරෙන්; (තත්ථ, ඒ උපමායෙහි යනු සන්නයිඪ) උපසානෙ, උච්චානෙති; අප්පමනෙකා හුතා, නොපමාවූයේවැ; ණානන්තරං, තනතුරට; පතෙතාවිය, පැමිණි ඇමැති දරුවා මෙන්; ඡන්දං, ඡන්දය; අවස්සාය, ඇසුරුකොට; කත්තකමසතාකුසල ධම්මවජ්ඣෙන, කර්තුකාමතාලක්ෂණ ඇති කුශලධර්මවජ්ඣය කරණ කොටගෙන; අත්ථනිබ්බත්තියං, අභිනිෂ්පාදනයක්හු; සති, ඇතිකල්හි; අහං, මම; ලොකුත්තරධම්මං, නවලොකොත්තරධම්මය; තිබ්බතෙතස්සාමි, නිෂ්පාදනය කරන්නෙමි; එතස්ස, තෙල නවලොකොත්තර ධර්මයාගේ; තිබ්බත්තනෙ, නිෂ්පාදනයෙහි; මය්‍යං, මට; භාරො, බරෙක්; තත්ථි, නැත; ඉති, මෙසේ සිතා; ඡන්දං, ඡන්දය; ජෙඨකං, දෙටුකොට; ඡන්දං, ඡන්දය; ධුරං, ඉදිරිපත්කොට; ඡන්දං, ඡන්දය; පුබ්බභිමං කතා, පුවහමකොට; ලොකුත්තරධම්මනිබ්බත්තකො, ලොවුතුරුදහම් නිපයන පුහුල්තෙම; දඨබ්බො, දතයුත්තේය; (කොවිය, කවරක්හු මෙන්ද යත්) රඨපාලකේරෙවිය, ආයුෂමත් රඨපාල කෙරුන්වහන්සේ

මෙනි; හි, ඒ සැබව; ආයසමා, ආයුෂමත්ථු; සො, ඒ රභිපාලතෙරුන් වහන්සේ; ඡන්දං, කුශලවඡන්දය; ධුරං කතා, ඉදිරිපත්කොට; ලොකුතතරධම්මං, ලොකොත්තරධම්මය; නිබ්බන්ධෙසි, ඉපිද වූ සේක.

සුරහාවෙන, ගුරුතියෙන්; රුජානං, රජහු; ආරාධෙතා, සතුටු කොට; ආනන්දාරං, තනතුරට; පත්තොවිය, පැමිණි ඇමැති දරුවා මෙන්; විරියං, විය්‍යය; ජෙඨකං, දෙවුකොට; විරියං, විය්‍යය; ධුරං, ඉදිරිපත්කොට; විරියං, විය්‍යය; පුබ්බභිතමං කතා, ප්‍රචතම කොට; ලොකුතතරධම්මනිබ්බන්ධෙසි, ලොවුතුරුදහම් නිපයන පුහුල්තෙම; දඨබ්බො, දතයුත්තේය; (කොවිය, කවරක්හු මෙන්දයත්; 0) සොණ්ඨෙරෙවිය, ආයුෂමත් සොණ්ඨෙරුන්වහන්සේ මෙනි; හි, ඒ සැබව; ආයසමා, ආයුෂමත්ථු; සො, ඒ සොණ්ඨෙරුන්වහන්සේ; විරියං, විය්‍යය; ධුරං කතා, ඉදිරිපත්කොට; ලොකුතතරධම්මං, ලොකොත්තරධම්මය; නිබ්බන්ධෙසි, ඉපිද වූ සේක.

ඡන්දිසමපත්තියා, ඡන්දිසමපත් කරුණුකොටගෙන; ආනන්දාරං, තනතුරට; පත්තොවිය, පැමිණි ඇමැති දරුවා මෙන්; විතං, සිත; ජෙඨකං, දෙවුකොට; විතං, සිත; ධුරං, ඉදිරිපත්කොට; විතං, සිත; පුබ්බභිතමං කතා, ප්‍රචතමකොට; ලොකුතතරධම්මනිබ්බන්ධෙසි, ලොවුතුරුදහම් නිපයන පුහුල්තෙම; දඨබ්බො, දතයුත්තේය; (කොවිය, කවරක්හු මෙන්දයත්; 0) සමභුතන්ඨෙරෙවිය, ආයුෂමත් සමභුත තෙරුන්වහන්සේ මෙනි; හි, ඒ සැබව; ආයසමා, අයුෂමත්ථු; සො, ඒ සමභුත තෙරුන්වහන්සේ; විතං, සිත; ධුරං කතා, ඉදිරිපත් කොට; ලොකුතතරධම්මං, ලොකොත්තරධම්මය; නිබ්බන්ධෙසි, ඉපිද වූ සේක.

මන්තං, මන්ත්‍රණය; හෝ-ශිලප්පශාසත්‍රය; අවසංසාය, පිහිටකොට; ආනන්දාරං, තනතුරට; පත්තොවිය, පැමිණි ඇමැති දරුවා මෙන්; විමංසං, ප්‍රඥාව; ජෙඨකං, දෙවුකොට; විමංසං, ප්‍රඥාව; ධුරං, ඉදිරිපත් කොට; විමංසං, ප්‍රඥාව; පුබ්බභිතමං කතා, ප්‍රචතමකොට; ලොකුතතර ධම්මනිබ්බන්ධෙසි, ලොවුතුරුදහම් නිපයන පුහුල්තෙම; දඨබ්බො, දතයුත්තේය; (කොවිය, කවරක්හු මෙන්දයත්; 0) ථෙරෙමොඝරුජ විය, ආයුෂමත් මොඝරුජ තෙරුන්වහන්සේ මෙනි; හි, ඒ සැබව; ආයසමා, ආයුෂමත්ථු; සො, ඒ මොඝරුජ තෙරුන්වහන්සේ; විමංසං, ප්‍රඥාව; ධුරං කතා, ඉදිරිපත්කොට; ලොකුතතරධම්මං, ලොකොත්තර ධම්මය; නිබ්බන්ධෙසි, ඉපිද වූ සේක.

* රභිධුරස්ස නම් රභියාගේ පුළුභාගයයි. එහෙයින් රභිධුරෙති රභස්ස පුරතොසි වැණු (වූ. පි)

* නිවජාතිකවූ සැබොලෙක් රුජසෙවයට එලඹිම් ඇ ගුණවලින් යුක්තවූ කල්හිත් සෙනෙවිරත් තනතුරු ආදීන් නොලබාද එහෙයින්

“ජාතිං සොධෙත්වා පෙ ජාතිං අවසායති”යි කිනු භික්ෂු ජාතිකෝ වණ්ඩාලො උපසානාදි ගුණසොගෙපි සෙනාපතිසානාදීනි න ලභ තිති ආහ ජාතිං සොධෙත්වා පෙ ජාතිං අවසායතිති (මු. පි.)

* “අමනනිසො” යනු වැඩ අවැඩ තෙපලිමෙහි අතීනෝවූ නුසුදුසු පුද්ගලයෙකි. අතීතයෙහි ඊයප්‍රත්‍යයාගේ වශයෙන් උක්තය. මුමව්‍යාඛ්‍යායෙහි අතීතයෙහි “අතීතප්‍රත්‍යයාගේ වශයෙන් ශිලාශාස්ත්‍රයට අතීනෝවූ නුසුදුසු පුද්ගලයෙකි කළ අරුත්විය නැති අමනනිසොති හිතාහිතමන්තන න අරහො (මු. පි.)

* රජපාල තෙරණුවෝ මාගේ ඡන්දය ඇතිකල්හි කෙසේනම් දෙගුරුවරහු පැවිදිවීමට නො අනුදන්නානුදූසි බත්වර සතකුද අනුභව නොකොට මවුපියන් හිවිස්වා පැවිදිව කර්තුකාමනාලක්ෂණ කුශලච්ඡන්දයම පිහිටකොට ලොකොත්තරධර්මය ඉපිදවූසේක්ද එහෙ යින් රජපාලතෙරුන් වහන්සේ මෙනැයි වැණු රජපාලතෙරුන් පදෙසති කථං නානුජාතිස්සනගිනි සත්‍යපි හත්තාති අභුඤ්ඤා මානාපිතරො අනුජානාපෙත්වා පබ්බජිතා ඡන්දමෙව අවසාය ලොකුත්තරධර්මං නිබ්බන්ධෙසිති ආහ රජපාලතෙරෙවියාති (මු. පි.)

* ආයුෂමත් මොඝරූප තෙරුන්වහන්සේ ප්‍රඥව ඇසුරුකළ සේක යනු කිසේයැ යත්, ඕනට භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ගුණවශ යෙන් පඤ්චසකකිලෝකය බලවසි ගුණානුප්‍රතිසංයුක්ත දෙශනාව වදාළසේක. ප්‍රඥානිශ්‍රිත මානනිග්‍රහය පිණිසත් දෙවරක් විනාළසේක් පැණ විසරු නොවදාළසේක මොඝරූපතෙරුන් විමංසං අවසායිති තස්ස භගවා සුඤ්ඤානො ලොකං අවෙකිඤ්ඤති සුඤ්ඤාතා තථං කථෙසි, පඤ්ඤාතිස්සිත මානනිග්‍රහපඤ්ඤා විකිත්තනුං පුච්ඡතො පඤ්ඤා නකථෙසි (මු. පි.)

* ඒ වතුර්විධ නිශ්‍රයන් අතුරෙන් නැවත නැවත කුශලච්ඡන්ද යාගේ ඉපදවීම ශාස්ත්‍රාත් වහන්සේ ආරාධනයකිරීමක්මෙන් නො හොත් ශික්ෂාරාධනය කිරීමක්මෙන් වේනුයි කුශලච්ඡන්දයාගේ උපසංඛා න සද්‍යශ්‍යානොමෝ කියනලදුයැ සරිතිය හෙතුකොටගෙන විශ්‍යී යාගේ ගුරුතිය හා සද්‍යශ්‍යානොම කියනලදුයැ. අභිවාරාධිපති රජයයි වදාළහෙයින් පුළුඹගම භාවයෙන් හෙවත්-කුලාපදෙශයෙහි ඡතිමත් පුද්ගලයෙකි පුරුසරවේනුයි විත්තයාගේ විශිෂ්ටජාතිය හා සද්‍යශ්‍යා නොමෝ කියනලදුයැ මෙදසුනු නිසා පුත්‍රපුත්‍ර ඡන්දසාදනා නොසතංවිස හොතිති ඡන්දස්ස උපසානසදිසතා වුත්තා, ටාමභාව නො විරියස්ස සුරත්තසදිසතා, ඡවාරාධිපතිරුජාති වචනනො පුබ්බභ මත්තා විත්තස්ස විසිඨජාතිසදිසතා (මු. පි.) නොසතං සඤ්ච ආරාධ නං සික්ඛායවා, ටාමභාවනොති පිරිභාවනො, කුලාපදෙසෙ ජාතිමා පුරස්සරො හොතිති පුබ්බභගමත්තා විසිඨජාතිසදිසතාති වුත්තා (අ.පි.)

* විමසීමැ ප්‍රඥානෙතුවකොටැ ඇති බැවින් මනත්‍රණයාගේ හෝ ශිල්පශාස්ත්‍රයාගේ විමංසාව හා සද්‍රශනානොමෝ සුවිශේයවනැයි විකාමේ අනුබන්ධයැ හෝයි. කියේමැනෝ, විවාරණා පඤ්ඤානෙතුවකොටැ මනත්‍රණා විමංසාසද්‍රශනා සුවිශේයයාවාති න උච්චා (අ. වි)

3

i එසේ ව නසො ජඤ්ඤාමාධි පබානසඛබාර සඛබානා බමමා ඉබ්බි භොනති ඉබ්බපාදපි, සෙසා පන සමපසුත්තකා වත්තාගේ බඳුනා ඉබ්බපාදසෙව, විජිසවිත්ත විමංසා සමාධිපබානසඛබාර සඛබා නාපි නසො බමමා ඉබ්බි භොනති ඉබ්බපාදපි, සෙසා පන සමපසුත්තකා වත්තාගේ බඳුනා ඉබ්බපාදසෙව, අසං නාව අහෙදනොකථා. හෙදනො පන ජ්‍යෙද්‍ය ඉබ්බ නාම, ජඤ්ඤාපරන භාවිතා වත්තාගේ බඳුනා ජ්‍යෙද්ධිපාදෙ නාම, සමාධි පබානසඛබාගේනි වෙ බමමා සඛබාරකඛනිවසෙන ජ්‍යෙද්ධිපාදෙ පවිසන්ති, පාදෙ පවිසාතිපි වත්තං වට්ඨතිසෙව. නසෙව සමාධි ඉබ්බ නාම, සමාධිපරන භාවිතා වත්තාගේ බඳුනා සමාධිධිපාදෙ නාම, ජ්‍යෙද්‍ය පබානසඛබා ගේනි වෙ බමමා සඛබාරකඛනිවසෙන සමාධිධිපාදෙ පවිසන්ති, පාදෙ පවිසාතිපි වත්තං වට්ඨතිසෙව, නසෙව පබානසඛබාගේ ඉබ්බ නාම; පබානසඛබාරභාවිතා වත්තාගේ බඳුනා පබානසඛබා ධිධිපාදෙ නාම, ජ්‍යෙද්‍ය සමාධිති වෙ බමමා සඛබාරකඛනිවසෙන පබානසඛබාධිධිපාදෙ පවිසන්ති, පාදෙ පවිසාතිපි වත්තං වට්ඨති සෙව, නසෙව විජිසං ඉබ්බ නාම, විත්තං ඉබ්බනාම, විමංසා ඉබ්බ නාම ඤාපාදෙ පවිසාතිපි වත්තං වට්ඨතිසෙව, අසං හෙදනො කථා නාම.

ii එසේ පන අභිනවං නසි ගතිතමෙව විභූතං බාතුකං කන්, කථං? ජ්‍යෙද්‍ය සමාධි පබානසඛබාගේනි ඉමෙ නසො බමමා ඉබ්බි භොනති ඉබ්බපාදපි, සෙසා සමපසුත්තකා වත්තාගේ බඳුනා ඉබ්බපාදසෙව ඉමෙ හි නසො බමමා ඉජ්ඣමානා සමපසුත්තකෙති වතුති බකෙති සබ්බෙව ඉජ්ඣන්ති, න විතා, සමපසුත්තකා පන වත්තාගේ බඳුනා ඉජ්ඣන්තිකසෙන ඉබ්බ නාම භොනති, පතිසාන සෙන පාදෙ නාම, ඉබ්බිතා ඉබ්බපාදෙතිතා න අඤ්ඤාසං කසංචි අබ්වචනං, සමපසුත්තකානං වතුන්තං බකින්නං සෙව අබ්වචනං, විජිසවිත්ත විමංසා සමාධි පබානසඛබාගේනි නසො බමමා ඤාපෙවතුන්තං බකින්නං සෙව අබ්වචනං, අපිව සුබ්බහාගො සුබ්බහාගඉබ්බපාදෙ නාම, පෙලාගො ඉබ්බනාමාති වෙදිතබ්බො, අසමසො උපවාසෙන වා විපස්සනාස වා දීපෙනබ්බො, පඨමජ්ඣා නපටිකමඤ්ඤති ඉබ්බපාදෙ නාම, පඨමජ්ඣානං ඉබ්බනාම, දුතිය නතිස වතුන්තං ආකාසානඤ්ඤාසෙන විඤ්ඤාණඤ්ඤාසෙන

ආකිඤ්ඤාසන්න නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාසන්න පටිකම්මං. ඉධි පාදො නාම, නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාසන්නං ඉධිනාම, සොනාපනති මග්ගස්ස විපස්සනා ඉධිපාදො නාම, සොනාපනතිමග්ගො ඉධි නාම සකදගාමි අනාගාමි අරහත්තමග්ගස්ස විපස්සනා ඉධිපාදො නාම, අරහත්තමග්ගො ඉධි නාම, පටිලාභෙනාපි දිපෙත්තුං චට්ඨනිසෙව, පඨංජකානඤ්ඤි ඉධිපාදො නාම, දුතිසජ්ඣානං ඉධි නාම, දුති සජ්ඣානං ඉධිපාදො නාම, නතිසජ්ඣානං ඉධි නාම, පෙං අනාගාමිමග්ගො ඉධිපාදො නාම, අරහත්තමග්ගො ඉධි නාම, කෙනසෙන ඉධි කෙනසෙන පාදොති? ඉජ්ඣනිකසෙනෙව ඉධි පතිඝානසෙනෙව පාදො, එවමිධාපි ඉධිතිවා පාදොතිවා න අඤ්ඤාස්ස කස්සවි අභිවචනං, සම්පසුත්තකානං චතුහතං බකානං සෙව අභිවචනනති.

iii එවං චුතෙන පන ඉදමාහංසු චතුහතං බකානමෙව අභි වචනං හමෙසා යදි සත්ථා පරතො උත්තරචූලභාජනීයං නාම න ආහරෙසා, උත්තරචූලභාජනීයෙ පන ඡන්දොසෙව ඡන්දිඨිපාදො, විරියමෙව, විනන්තෙව, විමංසාව විමංසිඨිපාදොති කපිනං, කෙවි පන ඉධිනාම අතිපඨනා ඉධිපාදො නිප්පහෙනාති වදිංසු, තෙසං වචනං පටික්ඛිපිඨා ඉඨිපි ඉධිපාදොපි නිප්පහෙනාතිලක්ඛණබහාග නොති සහතිඝානං කනං, ඉති ඉමස්මිං සුත්තනතභාජනීයෙ ලොකිසලොකුත්තරමිස්සකා ඉධිපාදු කපිනාති.

සුත්තනතභාජනීයං.

3. i එත්ථව තෙල ඡන්දසමාධ්‍යාදි ධර්මයන් අතුරෙන්; නොහොත් - තෙල නිදේශ පාලියෙහි; (වශබ්ද වාක්‍යාරම්භද්‍රෝතකය) තයො, ත්‍රිවි ධවු; ඡන්දසමාධිපධාන සංඛාරසංඛාතා, ඡන්දසමාධි ප්‍රධාන සංඝකාර සංඛාතාවු; ධම්මා, ධර්මයෝතුමු; ඉභිපිභොනති; සාභිනු නමුදු වෙන්; ඉභිපාදුපි, සාභිපාදුයෝ නමුදු වෙන්; සෙසා, අවශෙෂමු; සම්පසුත්තකා, චතුර්විධ සම්ප්‍රයෝග ලක්ෂණයෙන් යුක්තවු; චත්තාරෙබකාපන, චතුසංකකියෝ වනාහි; ඉභිපාදුයෙව, සාභිපාදුනම්මුම වෙන්; විරිය විනන්තීමංසාසමාධි පධානසංඛාර සංඛාතාපි, විරීතිවිනන්තීමංසාසමාධි ප්‍රධානසංඝකාර සංඛාතාවුදු; තයොධම්මා, ධර්මත්‍රයය; ඉභිපි භොනති, සාභිනු නමුදු වෙන්; ඉභිපාදුපි, සාභිපාදුයෝ නමුදු වෙන්; සෙසා, අව ශෙෂමු; සම්පසුත්තකා, සම්ප්‍රසුක්තවු; චත්තාරෙබකා පන, චතුසංකකි යෝ වනාහි; ඉභිපාදුයෙව, සාභිපාදුම වෙන්; අයං, මෙකියනලද්දේ; තාව, හෙදකථාවට පලමුවු; අහෙදතො, අහෙදවශයෙන් පැවති; කථා, කථානොමෝසි; හෙදතොපන, හෙදවශයෙන් වනාහි; ඡන්දො, කුශලච්ඡන්දය නෙමේ; ඉභිනාම, සාභිනම්මේ; ඡන්ද ධුරෙන, ඡන්දය ඉදිරිපත්කොට ඇතියනු විසින්; නොහොත්-ඡන්දය

ඉදිරිපත්කිරීමෙන්; භාවිතා, වඩනලද්දවු; වතනාරොඛකා, වතුසකකකියෝතුමු; ඡන්දිපාදෙතාම, ඡන්දිරිපාද නම්වේ; සමාධිපධාන සංකාරොති, සමාධියැ ප්‍රධානසංකාරයැ යන; වෙධමො, උභයධම්මෝ; සංකාරකකකිවසෙත, සංකාරසකකි වශයෙන්; ඡන්දිපාදෙ; ඡන්දිරිපාදයෙහි; පටිසනති, ප්‍රවේශවෙත්; පාදෙ, පාදයෙහි; නොහොත්- පාද යන පදයෙහි; පටිසානිපි, ප්‍රවිෂ්ටවූහසිද; වතනා, කියන්ට; හෝ-කිමැ; වට්ඨකියෙව, වට්ඨනෝමැයි; තත්ථව, ඒ ඡන්දසමාධි ප්‍රධාන සංකාරසංකාරසංකාරයැ යන; වෙධමො, උභයධම්මෝ; සංකාරකකකිවසෙත, සංකාරසකකිවශයෙන්; සමාධිපාදෙ, සමාධිසංකාරයෙහි; පටිසනති, ප්‍රවේශවෙත්; පාදෙ, පාදයෙහි; නොහොත්- පාද යන පදයෙහි; පටිසානිපි, ප්‍රවිෂ්ටවූහසිද; වතනා, කියන්ට; හෝ-කිමැ; වට්ඨකියෙව, වට්ඨනෝමැයි; තත්ථව, ඒ වතුරිපිධ ඡන්දිත් අතුරෙහිමැ; පධාන සංකාරො, ප්‍රධාන සංකාරයනෙම; ඉතිතාම, සාධිතම; පධානසංකාර භාවිතා ප්‍රධානසංකාර විසින් වඩනලද්දවු; වතනාරොඛකා, වතුසකකියෝතුමු; පධානසංකාරිපාදෙ නාම, ප්‍රධානසංකාර සංකාරයෙහි; ඡන්දසමාධිති, ඡන්දසමාධියැ යන; වෙධමො, උභයධම්මෝ; සංකාරකකකිවසෙත, සංකාරසකකි වශයෙන්; පධානසංකාරිපාදෙ, ප්‍රධාන සංකාරසංකාරයෙහි; පටිසනති, ප්‍රවේශවෙත්; පාදෙ, පාදයෙහි; හෝ- පාද යන පදයෙහි; පටිසානිපි, ප්‍රවිෂ්ටවූහසිද; වතනා, කියන්ට; හෝ-කිමැ; වට්ඨකියෙව, වට්ඨනෝමැයි; තත්ථව, ඒ වතුරිපිධ ඡන්දිත් අතුරෙහිම; විරියො, විරියයනෙමේ; ඉතිතාම, සාධිතම; විතනා, විතනයනෙමේ; ඉතිතාම, සාධිතම; විමංසා, ප්‍රඥනොමෝ; ඉතිතාම, සාධිතම; පෙපාදෙ, පාදයෙහි; හෝ-පාද යන පදයෙහි; පටිසානිපි, ප්‍රවිෂ්ටවූහසිද; වතනා, කියන්ට හෝ-කිමැ; වට්ඨකියෙව, වට්ඨනෝමැයි; අයො, මෙකි කථානොමෝ; හෙදනො කථානාම, හෙදවශයෙන් පැවැති කථානම්වේ

3. ii එත්ථපන, මේ හෙදකථායෙහි වනාහි; අභිතවො, අභිතවූවක්; (අමුත්තක්සුසේසි) නභි, නැත; ගභිතමෙව, ගභිතවචනමැ; (භග වතා, භගවත්හු විසින්; ට)විභුතංඛාතුකං, ප්‍රකටවූ ස්වභාව ඇත්තහු; X නොහොත්-ගභිතමෙවඛාතුකං, ගභිතවූම ධම්මස්වභාවයනෙමේ; විභුතං ප්‍රකටවූවහු; කතං, කරනලදයැ; කථා, කියෝයැයත්; ඡන්දසමාධි පධානසංකාරොති, ඡන්දසැ සමාධියැ ප්‍රධානසංකාරයැ යන; ඉමෙ තයොධමො, මේ ත්‍රිවිධ ධම්මෝතුමු; ඉතිපිභොනති, සාධිත නමුදු වෙත්; ඉතිපාදපි, සාධිපාදයෝ නමුදු වෙත්; සෙසා, අවශේෂවූ; සම්ප්‍රසන්නා වතනාරොඛකා, සම්ප්‍රසන්නවූ වතුසකකියෝතුමු; ඉති

පාදයෙව, සෘඪිපාදනම්හුම වෙති; හි, ඒ සැබව; ඉමෙනයොධමමා, මේ ධර්මයෝ තුන්දෙන; ඉඤ්ඤාමානා, සිදුවන්නාහු සමාඛවන්නාහුනම්; සමප්පුත්තකෙහි, තමා හා සමප්පුත්තවූ; චතුර්ධකොතිසංයමං යෙව, චතුර්ස්සකයන් හා සමගම; ඉඤ්ඤානි, සිදුවෙත් සමාඛවෙත්; නවිනා, තමා හා සමප්පුත්ත චතුර්ස්සකයන් හා වෙන්වැ සිදුනොවෙත් සමාඛ නොවෙත්; සමප්පුත්තකා, තමා හා සමප්පුත්තවූ; චත්තාරො ඛන්ධා පත, චතුර්ස්සකයෝ වනාහි; ඉඤ්ඤානසේන, සිඬිකරණ සමාඛ කරණාචයෙන්; (සිදුවීම සමාඛවීම අච්ඡෙදයින් යනු සන්නයිති) ඉඬි නාමහොනති, සෘඪිනම් වෙති; පතිස්සානසේන, පිහිටන හෙයින්; පාදො නාම, පාදනම් වෙති; ඉඬිතිවා, සෘඪියන නම හෝ; ඉඬිපාදොතිවා, සෘඪිපාද යන නම හෝ; අඤ්ඤාසං, සමප්පුත්ත ධර්මයන් කෙරෙත් අත්‍යවූ; කසංචි, කිසිධර්මයක්හුගේ; න අභිවචනං, නමෙක් නොවෙයි; විරියවිත්තවීමංසා සමාඛිපධානසංඛාරොති, විරියසමාඛිප්‍රධාන සංඝකාරයැ විත්තසමාඛි ප්‍රධානසංඝකාරයැ වීමංසාසමාඛි ප්‍රධානසංඝකාරයැ යන; තයොධමමා, ත්‍රිවිධ ධර්මයෝතුමු; පෙවතුනතං ඛන්ධානංයෙව, චතුර්ස්සකයන්ගේම; අභිවචනං, නම්; අපිව, අතික්කයෙකුද; (මයා වුවවතෙ මාවිසින් කියනු ලැබේ; 0) පුබ්බභාගො, පුළුභාගවූ ධර්ම ජාතයතෙමේ; ඉඬිපාදොනාම, සෘඪිපාදනම; (නොහොත්-පුබ්බභාගො පුබ්බභාගො, පුළුභාග පුළුභාගවූ ධර්මජාතයතෙමේ) ඉඬිපාදොනාම, සෘඪිපාදනම; පටිලාහො, පිළිලැබූ ධර්මජාතයතෙමේ; (නොහොත්-පටිලාහො පටිලාහො, පිළිලැබූ පිළිලැබූ ධර්මජාතයතෙමේ; 1) ඉඬි නාමාති, සෘඪිනමැයි; වෙදනබ්බො දනසුත්තේය; අයමනො, මේ අච්ඡාය; උපචාරොනවා, උපචාර වශයෙන් හෝ; විපස්සනායවා, විදර්ශනාවශයෙන් හෝ; දිපෙනබ්බො, දැක්වියසුත්තේයි; හි, විසාරය කෙරෙමි; පඨමඤ්ඤානපරිකමමං, ප්‍රථමධර්මානායාගේ පරිකමයතෙම; ඉඬිපාදොනාම, සෘඪිපාදනම; පඨමඤ්ඤානං, ප්‍රථමධර්මානායතෙම; ඉඬි නාම, සෘඪිනම; දුතියනතියචතුත්ථ ආකාසානඤ්ඤායනන විඤ්ඤාණඤ්ඤායනන ආකිඤ්ඤායනන නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායනන පරිකමමං- දුතිය, විතියධර්මානායාගේ පරිකමයතෙම; තතිය, තෘතියධර්මානායාගේ පරිකමයතෙම; චතුත්ථ, චතුර්ධර්මානායාගේ පරිකමයතෙම; ආකාසානඤ්ඤායනන, ආකාසානඤ්ඤායනන ධර්මානායාගේ පරිකමය තෙම; විඤ්ඤාණඤ්ඤායනන, විඤ්ඤාණඤ්ඤායනන ධර්මානායාගේ පරිකමය තෙම; ආකිඤ්ඤායනන, ආකිඤ්ඤායනන ධර්මානායාගේ පරිකමය තෙම; නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායනන පරිකමමං, නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායනන ධර්මානායාගේ පරිකමයතෙම; ඉඬිපාදොනාම, සෘඪිපාදනම; නෙව සඤ්ඤානාසඤ්ඤායනනං, නෙවසංඤ්ඤානාසංඤ්ඤායනන ධර්මානායතෙම; ඉඬි නාම, සෘඪිනම; සොනාපතනිමග්ගස්ස, ශ්‍රොතාපතනිමාගීයාගේ; විපස්ස නා, විදර්ශනානොමෝ; ඉඬිපාදොනාම, සෘඪිපාදනම; සොනාපතනි මග්ගො, ශ්‍රොතාපතනිමාගීයතෙම; ඉඬිනාම, සෘඪිනම; සකදගාමි අනාගාමි අරහත්තමග්ගස්ස-සකදගාමි, ශක්කදගාමිමාගීයාගේ; අනා

ගාමි, අනාගාමිමාගීයානේ; අරහත්තමග්ගස්ස, අභිනම්මාගීයානේ; විපස්සනා, විදුකිනාතොමෝ; ඉඬිපාදෙනාම; සාඬිපාදනාම; අරහත්තමග්ගො, අභිනම්මාගීයනෙම; ඉඬිනාම, සාඬිනම; පටිලාභෙනාපි, ලබන ලද ධම්මානුකූලයෙනුදු; දීපෙනු, දක්වන්ට; වට්ඨකියෙව, වට්ඨමැයි; හි, විසාරයකෙරෙමි; පඨමජ්ඣානං, ප්‍රථමධ්‍යානයනෙම; ඉඬිපාදෙනාම, සාඬිපාදනාම; දුතියජ්ඣානං, විතියධ්‍යානයනෙම; ඉඬිනාම, සාඬිනම; දුතියජ්ඣානං, විතියධ්‍යානයනෙම; ඉඬිපාදෙනාම; සාඬිපාදනාම; තතියජ්ඣානං, තෘතියධ්‍යානයනෙම; ඉඬිනාම, සාඬිනම; පෙ අනාගාමිමග්ගො, අනාගාමිමාගීයනෙම; ඉඬිපාදෙනාම, සාඬිපාදනාම; අරහත්තමග්ගො, අභිනම්මාගීයනෙම; ඉඬිනාම, සාඬිනම; කෙනසෙන, කවර අඵයෙකින්; ඉඬි, සාඬිනම්වේද; කෙනසෙන, කවර අඵයෙකින්; පාදෙ, පාදනම්වේද; ඉති, මෙසේ විතාලබවක් ඇතිකල්හි; ඉජ්ඣක කසෙතෙව, සිදුකරන සමාධිකරන අඵයෙන්ම; නොහොත් සිදුවීම් සමාධිවීම් අඵයෙන්ම; ඉඬි, සාඬිනම; පතිඨානසෙනෙව, පිහිටන අඵයෙන්ම; පාදෙ, පාදනම; එවා, මෙනසින්; ඉධාපි, මෙනත්හිදු; ඉඬිතිවා, සාඬි යන නම හෝ; පාදෙතිවා, පාද යන නම හෝ; අඤ්ඤස්ස, සමප්‍රයුක්ත ධර්මයන්කෙරෙන් අන්‍යවූ; කස්සපි, කිසිධර්මයක් හුනේ; න අභිවචනං, නමෙක් නොවෙයි; සමපයුත්තකානං, නමා හා සමපයුත්තවූ; චතුන්නං ඛිකානංයෙව, චතුස්සකකියන්ගේම; අභිවචනං, නම්; ඉති (විස්සජ්ජනා), මෙසේ විසදීමයි.

3. iii එවා, ඊදුන්වචනයක්; වුත්තපන කිකල්හි වනාහි; ඉදං, මේ වක්‍යමාණ වචනය; (ආවරියා, ආවායඝියෝ; 0) ආහංසු, කිහු; චතුන්නං ඛිකානංයෙව, චතුස්සකකියන්ගේම; අභිවචනං, නාමයෙක්; භවෙය්‍ය, වන්නේයකියායි; යදි, ඉදින් චතුස්සකකියන්ගේ නාමය වන්නේනම්; සත්ථා, ශාස්තෘන්වහන්සේ; පරතො, මන්තෙහි; උත්තර චුළභාජනියං නාම, උත්තරචුළභාජනියනම් වාරය; න ආහරෙය්‍ය, නොඇරදක්වා වදරන්නේය; පන, එකාන්තයෙන්; උත්තරචුළභාජ නියෙ, උත්තරචුළභාජනියයෙහි; ඡන්දෙයෙව, ඡන්දයම; ඡන්දිපාදෙ, ඡන්ද්‍රිපාදනම; විරියමෙව, විරියයම; විත්තමෙව, විත්තයම; විමං සාව, ප්‍රඥාතොමෝම; විමංසිතිපාදෙති, විමංසිතිපාදනමැයි; කපිතං, වදරනලද; (ඉති, එහෙයින්; 0) කෙවිපන, ලක්දිව උතුරුවෙහෙරවැසි කිසි තෙරකෙනෙක් වනාහි (අබාගිරිවෙහෙර වැසි කිසිතෙරකෙනෙක් යුගේයි) ඉඬිනාම, සාඬිතොමෝ නම්; අනිපථනා, අනිෂ්පන්න ධම්ම ඡතිතොමෝයි; නොහොත්- අනිපථනා, අනිෂ්පන්නධර්මයෝතුමු; ඉඬිනාම, සාඬිනම; ඉඬිපාදෙති, සාඬිපාදනම; නිපථනොති, නිෂ්පන්න ධර්මානුකූලයෙනෙමයි; නොහොත්, නිපථනො, නිපථනධර්මානුකූලයෙනෙම; ඉඬිපාදෙති, සාඬිපාදනමැයි; වදිංසු, කිහුදු; තෙසං, ඒ උතුරු වෙහෙරවැසි කිසි තෙරකෙනෙකුන්ගේ; වචනං, කීම; පටිකඛිපිත්තා, පිළිකෙවිකොට; (තෙ, ඒ අබාගිරිවෙහෙර වැසි තෙරුන්; පටිකඛි පිත්තාසිදු පාඨාථිසි X) ඉඬිපි, සාඬියත්; ඉඬිපාදෙපි, සාඬිපාදයත්;

නිප්පන්නා, නිප්පන්නාධිමයෙක; තිලකබණ්ඩානනො, අනිත්‍යාදී
 ත්‍රිලක්‍ෂණයෙන් මඩනලද ධර්මයෙකැ; ඉති, මෙසේ; සන්තිසානංකතං,
 සනිටුහන් කරනලදී; ඉති, මෙකිනසින්; ඉමසම් සුත්තන්තභාජනියෙ,
 මේ සුත්තන්තභාජනියෙහි; ලොකියලොකුත්තරමිස්සකා, ලොකික
 ලොකොත්තරමිග්‍රවු; ඉභිපාදා, සෘභිපාදයෝ; කපිතා, වදරනලදහ;
 (ඉති පරිසමාපතියෙහි නිපාතමාත්‍රයෙකි.)

**සුත්තන්තභාජනීයං, සුත්තන්තභාජනියෙනමේ;
 නිභිතං, නිමිසෙසි.**

* අනෙදවශයෙන් කථා යනු ඡන්දිකාධිමුත් හෙවත් ඡන්ද
 සමාධිපටානසංකාර විරියසමාධිපටානසංකාර විතතසමාධිපටාන
 සංකාර විමංසාසමාධිපටානසංකාර යන මේ ත්‍රිවිධ ත්‍රිවිධවූ ධර්මයන්
 නොවෙනස්කොටැ නොබිඳැ සමපිණ්ඩනයකොට හෙවත් සෘභිභාව
 සාමාන්‍යයෙනුදු සෘභිපාදභාව සාමාන්‍යයෙනුදු සංග්‍රහයකොටැ සෘභි
 සෘභිපාදධර්මයන් හෙදනැ යුග්ගෙයි. සමොදනැ යුග්ගෙයි. මිශ්‍රිකරණය
 නොකොටැ හෝ කීමැ යන අර්ථයැවේ. එහෙයින් සෙසු සමප්‍රසුක්ත
 වූ වතුසංකතයෝ සෘභිපාදයමැ වේයයි සෘභි සෘභිපාදයන් නුමුසු
 කොටැදි කියනලදී. මෙදවිසු **අනෙදතොති ඡන්දිකෙ නසො
 තයො ධමෙම සමපිණ්ඩතා ඉභිඉභිපාදෙ අවිසෙසොවා කථ
 නනති අනෙදා** (මු. වී.) ඡන්දිකෙති ඡන්දසමාධිපටානසංකාර විරිය
 විතත-විමංසාසමාධි පටානසංකාරති ඉමෙ තයො තයො ධමෙම,
 අනෙදතො හෙදං අකතා අභිඤ්ඤා ඉභිභාවසාමසොදන ඉභිපාදභාව
 සාමසොදනව සංග්‍රහණිතා තෙනාහ සමපිණ්ඩනාති, හෙදනං වා
 සමොදනං මිසසිකරණනති ආහ අවිසෙසොති, තථාහි සෙසා පන
 සමප්‍රසුක්තකා වත්තරෙ ඛතා ඉභිපාදෙයෙවාති ඉභිඉභිපාදෙ අවිසෙස
 යාපි කපිතං (අ. වී.)

* ඒ ඡන්දිකමුත් සමපිණ්ඩනයකොටැ සෘභිසෘභිපාදධිමුත්
 අසමමිග්‍රකොටැ කථනාධිකාරයෙහි ඡන්දවිතත විරියවිමංසා යන නාම
 ධර්මයෝ **“ඉජ්ඣනති එතාසාති ඉභි”** යන කරණසාධන ශක්තින්
 විශෙෂවශයෙන් හෙවත් හෙදවශයෙන් කියනු ලැබෙත්. කවරහෙයින්
 යත් සතරසෘභිපාදයන්හි නුමුසුවීමෙන් අසාධාරණවන බැවින්. ඡන්ද
 දිනු ඒ ඒ සෘභිපාදයට ආවේණිකයෝ වෙත්මැයි. සමාධිපටානසංකාර
 යෝද **“ඉජ්ඣනති ඉභි”** යන කතීසාධන ශක්තින් අවිශෙෂවශයෙන්
 හෙවත් සතරසෘභිපාදධිමුත් හා සාධාරණවන බැවින් කියනුලැබෙති.
 මෙද යුතු **නප් ඡන්දවිසියාදයො විසෙසෙන ඉජ්ඣනති එතාසාති
 ඉභිති වුවනති ඉජ්ඣනති ඉභිති අවිසෙසෙන සමාධිපටාන සංකාර
 පිති** (මු. වී.) විසෙසෙනාති හෙදෙන වතුසු ඉභිපාදෙසු අසමමිස
 භාවෙන ආවේණිකතතා, ආවේණිකා හි ඡන්දයො තස්ස තස්ස ඉභි
 පාදස්ස, අවිසෙසෙනාති අහෙදෙන වතුරිභිපාදසාධාරණභාවෙනාති
 අනෙදා (මු. වී.)

* ඡන්දර්ථිපාද සමාධිබ්‍යාචිපාදදිනුද ආදිශබ්දයෙන් සමගාමීන ප්‍රධානසංස්කාරයද විශ්වීර්තන ප්‍රඥවෝද වෙසෙසනලදයහ, පාදනම් ලද තත්ත්වප්‍රසූතතවූ චතුරස්කන්ධය නෙම සියලු සාධිත්ව සාධාරණවන බැවින් නොවෙසෙසනලදය, එහෙයින් “ඡන්දබිපාදෙ පච්ඡනති” යනාදීන් වෙසෙසනලද්දවුන් කෙරෙහිම ඇතුළත්වනබව නොවදුර නොවෙසෙසනලද්දහු කෙරෙහිද ඇතුළත්වනබව වදුරන්ට වටනේ යයි දක්වන්නට “සබ්බස්ස පාදෙ පච්ඡනති පි චතතුං වට්ඨති” යි කීහ. ඡන්දබිපාද සමාධිබ්‍යාචිපාදදශයා විසිසා, පාදෙ සබ්බධිනං සාධාරණතා අවිසිසො, තස්මා විසිසස්සෙව පචෙසං අවතො අවිසිසෙව පචෙසං චතතුං යුතතනති දස්සෙතුං සබ්බස්ස පාදෙ පච්ඡනති පි චතතුං වට්ඨති ආහ. (මු. පී.) ඡන්දබිපාද සමාධිබ්‍යාචිපාදදශයානි ආදිසද්දෙන ප්‍රධානසංස්කාරං විරියවීර්තනම්මංසාව සමගණනාති, පාදෙති තෙති සමපසුතතං චතුකකකුමාහ, ඡන්දබිපාදෙ පච්ඡනති ආදිතා විසි සෙසෙව පචෙසං අවතො. (අ. පී.)

* නස්සෙව යන පදයාගේ- ඡන්දසමාධි ප්‍රධානසංස්කාර සාධිපාදයන්හිමැ; හෙවත්- ඡන්දදි චතුර්විධධම්මයන්හිමැ; යන අභියැවේ. එවිනු නම් ඡන්දයැ සමාධියැ ප්‍රධානසංස්කාරයෝයැ තත්ත්වප්‍රසූතතවූ සකන්ධයෝයැ යන චතුර්විධ ධම්මයෝයැ. නස්සෙවාවානි ඡන්දසමාධි ප්‍රධානසංස්කාර ඉතිපාදෙශ චතුසු ඡන්දදිකෙසෙවාවානි අස්සො. (මු. පී.) චතුසුති ඡන්දෙ සමාධි ප්‍රධානසංස්කාරා තං සමපසුතතා බන්ධාති එවං චතුසු. (අ. පී.)

* කර්තුකාමනාලක්ෂණ කුශලච්ඡන්දය ඇත්තවුට ඡන්දයහෙතු කොට ඇති නොහොත් ඡන්දය අභිපති ප්‍රත්‍යයකොටැ ඇති කවර නම් සමාධියෙක් සමාධිනොවන්නේදැයි මෙයාකාරයෙන් සලකා සමාධිභාවනාවූයෙන් සමාධිභාවනාවූයෙහි වශයෙන් වඩනලද සකන්ධයෝ සමාධිභාවිතයහු නමැයි කීහ. ඡන්දවතො කො සමාධි න ඉජ්ඣිස්සනිති සමාධිභාවනාවූයෙන භාවිතා සමාධිභාවිතා. (මු. පී.) ඡන්දහෙතුකො ඡන්දදිකොවා සමාධි අභිපෙතොති ආහ ඡන්දවතො කො සමාධි න ඉජ්ඣිස්සනිති, ඉතිති එවං පකාරෙන, යං සමාධිභාවනා මුඛං සමාධිභාවනාවූයෙහෙන භාවිතා බන්ධා සමාධිභාවිතා. (අ. පී.)

* මේ හෙදකථායෙහි අහෙදකථායෙහි කීවාට වඩා අභිනව වූවක් නැතැයි යන අභියැවේ. අභිනවවූවක් නැතැයි සැකෙවින් කී අභිය මෙසේ විවරණය කෙරෙයි. යම් ත්‍රිවිධ ධම්මකෙනක් අහෙදකථායෙහි සාධිතොමෝ සාධිපාදයමැයි කියනලදද ඒ ත්‍රිවිධධම්මයෝම හෙදකථායෙහි සාධිතෝ වෙති. සාධිපාදයන්වෙති. සෙසු සමප්‍රසූතතධම්මයෝ සාධිපාදයමැ වෙතියි මෙසේ අභිනවයක්හු නැතිබව දක්වන්නේ ඡන්දෙ සමාධි යනාදිය කී. එස්ස පනාති හෙදකථායං අහෙදකථනතො අභිනවං නස්සිති අස්සො, යෙති තයො ධම්මා අහෙදකථායං ඉති

ඉභිපාදෙකෙව වුනොනා, තෙ එව හෙදකපායං ඉභිපිහොනනි ඉභිපාදෙපි සෙසා ඉභිපාදෙඑවාති එවං අභිනවාහාවා දසෙසනොනා ඡන්දෙසමාධිති ආදිමාහ(මු. පි. යෙතිති ආදිනා අභිනවං නන්ති සබ්බපනො වුතතං විවරති(අ. පි.)

* අභිකපාවෙති ඉමෙ හි තයොපෙත විනා” යි යම් වචන යෙක් ඇද්ද ඒ කීමෙන් අවශෙෂවූ තමා හා සමප්‍රයුක්තවූ වතුසකකු යෝතුමු ඒ ඡන්දසමාධි ප්‍රධානසංස්කාර සබ්බානවු ත්‍රිවිධ ධර්මයන්ගේ සිහිය සමාධිය හෙතුකොටගෙනැ සාඛිනම් වන්නාහුය නමාගේ ස්වභාවයෙන් සාඛිනම් නොවන්නාහුයයි කියේමය. එහෙයින් ඒ සමප්‍රයුක්තවූ වතුසකකුයෝතුමු සාඛිපාදයෝම වෙති. සාඛිනම් නොවෙතිසි මෙන සින් ‘ඉමෙහි තයොපෙත විනා” යන මේ වචනය පළමු දක්වූ ඡන්දෙසමාධි යනාදි වචනයට සාධනනියෙන් කියනලදැයි දතයුතුයි. අතික්කයෙකුදු ඇත්. ඡන්දසමාධි ප්‍රධානසංස්කාර යන ත්‍රිවිධ ධර්මයන්ගේ සාඛිතියත් සාඛිපාදතියත් කියනලදැයි සෙසු සමප්‍රයුක්තධර්මයන්ගේද සාඛිපාදතියමැ කියනලදැයි ඒ සියල්ල සිහිකරනු සදහා “ඉමෙ හි තයොපෙත විනා” යන මේ වචනය කිහි ඒ “ඉමෙනයො ධර්මො” යනාදි වචනයෙන් යම්හෙයකින් සිඛවෙද්ද එහෙයින් සාඛිනම්. සිඛ වන්නාවූ සමාධිවන්නාහුද යම් හෙයකින් ඡන්දවූ ත්‍රිවිධ ධර්මයෝ ඔවු නොවුන්ද සමප්‍රයුක්තධර්මයනට නිශ්ශ්‍රය ප්‍රත්‍යභාවයෙන්ද පවත්නාහු සමප්‍රයුක්තධර්මයන් හා සමගමැ සිඛවෙද්ද සමප්‍රයුක්තධර්මයන් කෙරෙන් වෙන්ව නොවෙද්ද එහෙයින් තතසමප්‍රයුක්ත ධර්මයෝ සාඛිපාදනම්. ඒ නිශ්ශ්‍රය ප්‍රත්‍යභාවය සමප්‍රයෝග ලක්ෂණයෙන් නොවෙන්වැ වන සිලිබැවින් හෙවත් ඒ සමප්‍රයුක්ත ධර්මයන්හි ඇතුළත්වන බැවින් ඒ ඡන්දවූ ත්‍රිවිධ ධර්මයෝ වනාහි සාඛිපාදයෝ නමුදු වෙන්සි දක්වයි. කියේමැනෝ ඉමෙ හි තයොපෙත විනා, තසමා සෙසා සමප්‍රයුක්තතා වන්තාගේ ධර්මා නෙසං. තිණණං ඉජ්ඣනෙන ඉභි නාම භවෙය්‍යං න අත්තනො සභාවෙනාති තෙ ඉභිපාදඑව හොනනි න ඉභිති එවමිදං පුරිමස්ස කාරණභාවෙන වුත්තනනි වෙදිනබ්බං, අඵවා තිණණං ඉභිතා ඉභිපාදතාව වුත්තා සෙසානඤ්ච ඉභිපාදතාව, නං සබ්බං සාධෙතුං ඉමෙ හි තයොපෙත විනාති ආහ, තෙන යසමා ඉජ්ඣනති තසමා ඉභි, ඉජ්ඣමානාව යසමා සමප්‍රයුක්තතෙහි සහෙව ඉජ්ඣනති න විනා තසමා සමප්‍රයුක්තතා ඉභිපාදෙ තදනොනාගධත්තා පන තෙ තයො ධර්මො ඉභිපාදපි හොනනිති දසෙසති(මු. පි.) තිණණනති ඡන්දසමාධිපධානසබ්බාරානං, ඉදනති ඉමෙ හි තයොති ආදිවචනං, පුරිමස්සාති ඡන්දෙසමාධිති ආදිවචනස්ස, කාරණභාවෙන නාති සාධනභාවෙන, තෙනාති ඉමෙ තයො ධර්මොති ආදිවචනෙන, යසමා ඡන්දයො තයොධර්මො අඤ්ඤාමඤ්ඤං සමප්‍රයුක්තතානඤ්ච තිස්සයභාවෙන පවත්තනති තසමා තෙසමපි ඉභිපාදභාවො වුනොනා, සො පන තිස්සයභාවො සමප්‍රයෝගා විනාභාවීති ආහ තදනොනාග ධත්තාති, සමප්‍රයුක්තතෙනොගධත්තාති අනෙථා(අ. පි.)

* ඡන්ද්‍රවිකත්විරිය විමංසාවන්ගේ මෙන් තතසම්ප්‍රයුක්ත සකකියන්ගේ සෘඪිනිය නැති හෙයින් සෘඪිභාවයෙන් නැත්නුයි තතසම්ප්‍රයුක්තවූ සකකියන්ගේ සෘඪිභාව පයඝීයයෙන් ඇතැයි දක්වන්ට “සම්පයුත්තකා පන” යනාදිය අටුවාහි විසූ එහෙයින්ම ටිකාහි “සෙසා සම්පයුත්තා පෙණ අත්තනො සභාවෙන” යි යටකියනලද්දේය. සම්පයුත්තකානමපි පන ඛණ්ඩානං ඉඬ්භාවපටියාසො අප්පිති දසෙසාං සම්පයුත්තකා පනාති ආදිමාහ. (මු. ටී.) ඡන්ද්‍රදීනං විස සම්පයුත්තකඛණ්ඩානං අභාවනො ඉඬ්භාවො නප්පිති ආහ ඉඬ්භාව පටියාසො අප්පිති, තෙන වුත්තං සෙසා සම්පයුත්තකා පෙණ අත්තනො සභාවෙනාති. (අ. ටී.)

* සතරනාමසකකියන් අතුරෙන් එකදෙශයක්හුගේ හෙවත් ඡන්ද්‍රදීපු වතුසකකියන්ගේද ඡන්ද්‍රදීපු වතුර්විධ ධම්මයන්ගේද සෘඪිනියන් “සෘඪිහුගේ පාදයතෙම සෘඪිපාද නමැයි” යන මේ විභක්තෘථි සමාස ශකතින් ඡන්ද්‍රදී වතුර්විධ ධම්මයන්ගේ සෘඪිපාදනියන් නැවත සම්පයුත්තකා පන යනාදීන් දක්වූ සතරනාමසකකියන්ගේ “සෘඪිනොමෝම පාද හුයි සෘඪිපාද නමැයි” යනමේ කම්භාරය සමාස ශකතින් සෘඪිපාදනියන් දක්වනලදය. සතරනාමසකකියන් තෙරෙන් අන්‍යවූවක්හුගේ සෘඪිනියක් හෝ සෘඪිපාදනියක් හෝ නැතැයි කොට “න අඤ්ඤාසාකස්සපි අභිවචනං” යි අටුවාහි කීහයි විසූ. මේ වතුසකකියන්ගේද තදෙකදෙශයන්ගේද සෘඪිනිය දක්වීම හෙතුකොටගෙන සෘඪිනම් අතිඡ්ඡන්ධාමඡ්ඡිකියෙකැ යන මේ වාදය ප්‍රතිෂේධ කෙරෙයි. මෙදසුහු වතුසු ඛණ්ඩසු එකදෙසෙස ඉඬ්භා වතුහනමපි ඉඬ්භා පාදෙ ඉඬ්භා පාදෙති ඉඬ්භා අප්පිති ඉඬ්භාදනා, පුනපි වතුහනං ඛණ්ඩානං ඉඬ්භා එව පාදෙ ඉඬ්භාදෙති ඉඬ්භා අප්පිති ඉඬ්භාදනාව දසසිතා න අඤ්ඤාසාකාති කතා ආහ න අඤ්ඤාසාකස්සපි අභිවචනන්ති ඉඬ්භා ඉඬ්භාම අතිඡ්ඡන්ධාති ඉදං වාදං පටිසෙධෙති. (මු. ටී.) එකදෙසෙසාති ඡන්ද්‍රදීනං වතුහනමපි ඛණ්ඩානං ඡන්ද්‍රදීනං වතුහනඤ්ච, පුනපිති සම්පයුත්තකා පනාති ආදිං සකායාහ, ඉඬ්භා වතුකඛණ්ඩතදෙකදෙසානං ඉඬ්භාවදීපනෙන. (අ. ටී.)

* ප්‍රතිලාභ ධම්මයන්ට පුච්ඡාගවු’ ධමුන්ගේද ප්‍රතිලාභ ධම්මයන්ගේම ද සෘඪි සෘඪිපාදනිය කීම පෙරකි වචනපරිපාටියෙන් අන්‍යවූවක් නොවේයයි කොට කවර අභියෝගින් සෘඪිනොමෝ ප්‍රතිලාභනම් වේද කවර අභියෝගින් පාදයතෙමේ පුච්ඡාගනම් වේද යථා ක්‍රමයෙන් විතාරයි. පටිලාභපුබ්බභාගානං පටිලාභසෙසව ව ඉඬ්භා ඉඬ්භාදනා උච්ඡන්ධං අපුබ්බන්ති කතා පුච්ඡති කෙනභෙන ඉඬ්භා කෙනභෙන පාදෙති, පටිලාභො පුබ්බභාගොවාති වචනසෙසො. (මු. ටී.) පුබ්බෙ වුත්තනො වචනකක්‍රමෙන අනඤ්ඤන්ති ආහ අපුබ්බන්ති කතාති, කෙනභෙන ඉඬ්භා පටිලාභො කෙනභෙන පාදෙ පුබ්බභාගොති යථාකක්‍රමං යොජනා. (අ. ටී.)

* උපායතෙමේද උපායභාවයෙන්ම තමාගේ ඵලයට පිහිටවේ නුසි “පතිඝානසේනෙව පාදෙ” යි අටුවාවේ විසූ. ඉදින් පිහිටවූ අඵයෙන් පාදයවේනම් නි:ශ්‍රයභූත සෘභිපාදයමැ කියනලද වන්නේයැ උභයභූත සෘභිපාදය නොකියනලදවන්නේනුසි උපායොව යනාදිය ටිකාවේ විසූ. උපායොව උපායභාවෙතෙව අත්තනො පලස්ස පතිඝා නොනීති ආහ පතිඝානසේනෙව පාදෙති. (මු. ටි.) යදි පතිඝානසේන පාදෙ නිස්සයිභිපාදෙයෙව වුතො සියා න උපායිභි පාදෙති ආහ උපායොවාති ආදි. (අ ටි.)

* ඡන්දයමැ වීර්‍යයමැ විතතයමැ ප්‍රඥවමැ ඒ ඒ සෘභිපාදනමැයි වදාරනලදී. එහෙයින් සෘභිය හා සමානකාලිකවූ සෘභිය හා නානා ඝණිකවූ චතු:සකකියෝතුමූ සෘභිපාදනම් නොවේ. ජේඨසෙඨභූතවූ ඡන්දදිනුම වනාහි සුත්‍රාන්ත භාජනීය අභිධම්මභාජනීය යන ඇමතෙනැ සෘභිපාදනමැයි ඒ අටුවා ඇජරන්නේ මෙයමැ නිශ්චයට පැමිණි අභිප්‍රායවේ. යම්හෙයකින් සුත්‍රාන්තභාජනීයයෙහින් අභිධම්මභාජනීය යෙහින් “ඡන්දාපති ඡන්දහෙතුකො ඡන්දාකොවා සමාධි ඡන්දසමාධි” යනාදින් සමාධිය වෙසෙසන බැවින් නොහොත් ඡන්දදින් අධිපති ප්‍රත්‍යයකොටැ සමාධියගේ ආසෙවනභාවන වශයෙන් දක්වනලද්දවූ උපායභූතවූ හෙවත් ඡන්දය ඇතියනුට ඉදින් සමාධිතෙමේ සිඬවන්නේ නම් මටම සිඬවන්නේයයි සමාධියගේ ආසෙවනයට උපායභූතවූ සෘභිපාදයන්ගේ ප්‍රකටිකරණය පිණිස උත්තරවුලභාජනීයය වදල සේක්ද එහෙයින. කියේමැනො ටිකානුටිකා දෙක්හි. ඡන්දෙයෙව පෙ. පෙ. විමංසාව විමංසිභිපාදෙති කමිනං තසමා න වත්තාඳෙ බකිං ඉභියා සමානකාලිකා නානාකකිණිකාවා ඉභිපාදෙ, ජේඨසභූතාපන ඡන්දෙයොඵව සබ්බත්ථ ඉභිපාදෙති අයමෙව තෙසං අභිකථාවරියානං අධිපායො, සුත්‍රාන්තභාජනීයෙ හි අභිධම්මභාජනීයෙව සමාධිවිසෙසනභාවෙන (සමාධිසෙවනවසෙනාති ව පාදො) දසසිතානං උපායභූතා නං ඉභිපාදනං පාකටකරණත්ථං උත්තරවුලභාජනීයං වුත්තනති. (මු. ටි.) සබ්බත්ථාති සුත්‍රාන්තභාජනීයෙ අභිධම්මභාජනීයෙව, තෙනාහ සුත්‍රාන්තභාජනීයෙහිති ආදි, සමාධිවිසෙසනභාවෙනාති ඡන්දාපති ඡන්දහෙතුකො ඡන්දාකොවා සමාධි ඡන්දසමාධිති ආදිනා සමාධියා විසෙසනභාවෙන, සමාධිසෙවනවසෙනාතිව පාදො, තත්ථ සමාධිසෙවන වසෙනාති ඡන්දදිකෙ අධිපතිංකරිත්වා සමාධියා ආසෙවන වසෙන, උපායභූතානනති ඡන්දවතො වෙ සමාධි ඉජ්ඣති මයෙහව ඉජ්ඣතිති සමාධි ආසෙවනය උපායභූතානං. (අ. ටි.)

* කෙවිති උත්තරවිභාරවාසි ථෙර කිර යනු මූලටිකාවිචරණයි, යොජනාවෙ. කෙවිති ලභිකාදිපෙ උත්තරවිභාරවාසි ථෙර අහසගිති විභාරවාසිනොති අපො. යි කලවිචරණයි කිර යන අනුශ්‍රවණාඵයෙහි නිපාතයෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂවක් බව නොහඟවයි.

සුත්‍රාන්තභාජනීය නිමිශේසි.

4

i අභිධම්ම භාෂණිකං උත්තානස්මෙව, නසා පනෙත්ථ ගණෙන නබ්බා, ඡන්දසමාධිපධානසංඛාරසමන්තාගතං ඉඛිපාදං භාවෙතිති චූත්තසානසම්ඤ්ඤි ලොකුත්තරාති චන්තාරි නසසහස්සාති විභතතාති, විරියසමාධි ආදිසුපි එසෙවනයො, තථා උත්තරවුලභාජනියෙ ඡන්දිඛිපාදෙ චන්තාරිනසසහස්සාති විභතතාති, විරිය-විනන-විමං සිඛිපාදෙ චන්තාරි චන්තාරිති සබ්බාතිපි අභිනතං චතුක්කානං වසෙන චන්තාරි නසසහස්සාති විභතතාති, එව මෙනං නිබ්බවිත ලොකුත්තරාති සෙව ඉඛිපාදානං වසෙන චන්තාරිනසසහස්සා පටිමණ්ඩනං අභිධම්මභාෂණිකං කපිතනති වෙදිතබ්බං.

4. i අභිධම්මභාෂණියං, අභිධම්මභාෂණිය තෙමේ; උත්තානස්මෙව, ප්‍රකටවූ හෝ නොගැඹුරු වූ අභි ආත්තේමැයි; එත්, මේ අභිධම්මභාෂණියයෙහි; නයාපන, නයසු වනාහි; ගණෙන නබ්බා, ගිණියුතුයහ; හි, විසතරය කෙරෙමි; ඡන්දසමාධිපධානසංඛාරසමන්තාගතං ඉඛිපාදං භාවෙතිති, ඡන්දසමාධිභාවෙතිහි; චූත්තසානසමි, වදුල තත්ති; ලොකුත්තරාති, ලොකොත්තරවූ; චන්තාරිනසසහස්සාති, සාරදහස් නයකෙනෙක්; විභතතාති, විභක්තයහ; විරියසමාධි ආදිසුපි, විරිය සමාධි යනාදි තත්තිදු; එසෙවනයො, මෙකි නයබදු නය ආත්තේය; නොහොත්-එසො එවනයො (නෙතබ්බො), මේ නයමැ පැමිණවිය යුත්තේයැ; උත්තරවුලභාජනියෙ, උත්තරවුලභාජනියයෙහි; තථා, එසේමැ; ඡන්දිඛිපාදෙ, ඡන්දර්ඛිපාදයෙහි; චන්තාරිනසසහස්සාති, සාර දහස් නයකෙනෙක්; විභතතාති, විභක්තයහ; විරියවිනන විමංසිඛිපාදෙ, විරියර්ඛිපාදයෙහි විනතර්ඛිපාදයෙහි විමංසර්ඛිපාදයෙහි; චන්තාරි චන්තාරි (නයසහස්සාති), සාරදහස් සාරදහස්නය කෙනෙක්; (තථා විභතතාති, එසේම විභක්තයහ;) ඉති, මෙපරිද්දෙන්; අභිනතං චතුක්කානං වසෙන, අනුචිතවූ චතුක්කයන්ගේ වශයෙන්; සබ්බාතිපි, සියලුම; චන්තාරිනසසහස්සාති, දෙතිස් දහස්නයකෙනෙක්; විභතතාති, විභක්තයහ; එවං, යථොක්තනසින්; නිබ්බවිතලොකුත්තරානං යෙව, අසංමිශ්‍ර ලොකොත්තරවූම; ඉඛිපාදානං, සෘඛිපාදයන්ගේ; වසෙන, යකතිවශයෙන්; චන්තාරිනසසහස්සා පටිමණ්ඩනං, දෙතිස්දහස්නසින් ප්‍රතිමණ්ඩිතවූ; අභිධම්මභාෂණියං, අභිධම්මභාෂණියවාරය; කපිතං ඉති, වදුලසේකැයි; වෙදිතබ්බං, දතයුත්තේය.

* අභිධම්මභාෂණියයෙහි සෘඛිපාදයනම් “තථාභුතස්ස එසෙසො සමපයනාහො අවිකෙබ්බො” යි සෘඛි සෘඛිපාදාදිපියන් දක්වීමපිණිසැ ප්‍රග්‍රාහාවිකෂෙපයන් වදුලසුය. විනතප්‍රඥවන්ද හකුළුවා වදුලසුය එහෙයින් සාරදහස්නය කෙනෙක් විභක්තයහ යන මේ වචනය පරි සුණිවූ සාධිපතිවාරයන්ගේ අභාවයෙන් විමසියයුතුයි. කියේ මැනෝ අභිධම්මභාෂණියෙ ඉඛිපාදෙති තථාභුතස්ස එසෙසො සමපයනා

හො අවිකේතපොති ඉති ඉතිපාදත්ථදස්සනත්ථං පග්ගාභාවිකේතපා
වුත්තා, විත්තපඤ්ඤව සද්ධිපිත්තානි චත්තාරිත්තසහස්සානි විභත්තා
නීති ඉදං සාධිපතිවාරුතං පරිපුණ්ණානං අභාවා විවාරෙතබ්බං.
(මු. පි.)

* සාධිපතිවාරයෝ අවසියයෙති ඔවුනතුරෙහි වෙන්වශයෙන්
සතරසාධිපාදයෝ නො ලැබෙන්නුයි “සාධිපතිවාරුතං පරිපුණ්ණා
නං අභාවා” යි විසුසාධිපතිවාරුති අභිසත්තාති, තෙසු පව්වෙකං
චත්තාරෙ ඉතිපාදා න සමචන්තිති අභ සාධිපතිවාරුතං පරිපුණ්ණා
නං අභාවාති.(අ. පි.)

* පරිපුණ්ණිවු සාධිපතිවාරයන්ගේ අභාවයෙහි කරුණු ඇර දක්
වන විකා ඇජරහු යෙන්නනි අධිපතිනං අධිපත්තයො විජ්ජනති
එකෙකසමිංපන ඉතිපාදතිද්දෙසෙ එකෙකො අධිපතිවාරෙ ලබනතිති
සොළස සොළසත්තසත්තාති ලබනති (මු. පි.)ත්ත් කාරණමාග නති අධි
පතිනං අධිපත්තයො විජ්ජනතිති, යදිති අධිපති සියුං සා සාධිපතිති
ඉතිපාදහෙදෙන චත්තිංසත්තසත්තාති සුඛිකාති අභාති චත්තාරිත්තස
සහස්සාති භවෙය්සුං තංපන නජිති අධිපපායො, යත්තකා පන තයා
ඉබ ලබනති තං දසෙසතුං එකෙකසමිං පනාති ආදිවුත්තං, සුඛිකාති
අභිත්තසත්තාති සාධිපතිකාති අභේවාති චතුත්තං මග්ගානංවසෙන
සොළසත්තසත්තාති (අ. පි.)

එතට්ඨිකාපාඨවයෙහි ගැන්වූ භාවය මෙසේයි:- අධිපතිවූ ධම්මට
අධිපතිවූ ධම්ම නැත්මය. ඉදින් අධිපතිවූ වෙන්නම් ඒ ඒ අධිපති
තොමෝ සාධිපතිනම් වේනුයි සාධිපාද හෙදවශයෙන් තුන්දහස්
දෙසිය නයකෙනෙක්ද ශුචිකවූ අවසිය නයකෙනෙක්ද යි එකතු ව සාර
දහස් නය කෙනෙක් වන්නාහුය. එබන්දක්නම් නැතැයි යන අභිප්‍රාය
වේ. යම්පමණ නය කෙනෙක් මෙහි ලැබෙද්ද හේ දක්වනුවස් මෙසේ
යෙත්. එක් එක් සාධිපාද නිදේශයෙහි වනාහි එක් එක් අධිපතිවාර
යෙක් ලැබේද එහෙයින් ශුචිකවූ නය අවසිය කෙනෙක්ද සාධිපතික
වූද නය අවසිය කෙනෙක්ද යි සතරමාභියන්ගේ වශයෙන් සොලොස්
සිය සොලොස්සිය නය කෙනෙක් ලැබෙත් යනුයි.

5

1 සඤ්ඤාපුත්තෙ පාළිඅනුසාරෙනව ඉතිපාදනං කුසලාදි
භාවො වෙදිනබ්බො, ආරම්භණතනිකෙසු පන සබ්බපෙතෙ අප්ප
මාණං නිබ්බානං ආරම්භ පවනතිත්තො අප්පමාණාරම්භණාච්ච
න මග්ගාරම්භණා, සහස්සානෙතුවසෙන පන මග්ගහෙතුකා
නමග්ගාධිපතිනො, චත්තාරෙහිති අධිපත්තයො අඤ්ඤාමඤ්ඤං ගරු
ත කණෙනති. කසමා? සසං ජෙඨකත්තා, යථාති සමස්තිකා
සමවසා සමථාමා සමසිප්පා චත්තාරෙහි ග්ජ්ජනතා අත්තත්තො අත්ත
නො ජෙඨකත්තාස අඤ්ඤාමඤ්ඤාස අප්පට්ඨි. න කණෙනති එවමි

මෙපි වනනාගේ අභිපතයෝ පාටියෙකකං පාටියෙකකං. ජෙඨක
 බමමනාය අඤ්ඤමඤ්ඤං. ගරුං නකඳෙනතිති එකතොනෙව
 නමග්ගාභිපතීනො, අනිනාදිසු එකාරමමණභාවෙනපි නමග්ගබ්බා,
 නිබ්බානස්ස පන බතිබාබමමනා බතිබාරමමණානාම හොනතිති
 එවමෙනස්මි. පඤ්ඤපුච්ඡකෙ හිබ්බවතිලොකුත්තත්ථ ඉඨිපාද,
 කපිනා, සමමාසමුබ්බන හි සුත්තනනභාජනියස්මිඤ්ඤව ලොකිස
 ලොකුත්තරමියස්සා ඉඨිපාද කපිනා, අභිධම්මභාජනිය පඤ්ඤපුච්ඡ
 කෙසු පන ලොකුත්තත්ථෙවාති එවමසං. ඉඨිපාදවිහරෙගාපි
 තෙපට්ඨවටං නිහරිත්වා ව දසසිනොති ~~~~~

ඉඨිපාදවිහරිග නිදේදයො.

5. i පඤ්ඤපුච්ඡකෙ, ප්‍රශ්නපාච්ඡක වාරයෙහි; පාලිඅනුසාරෙනෙව,
 පෙළෙහි ආ අනුසෙරෙත්ම; ඉඨිපාදනං, සාඨිපාදයන්ගේ; කුසලාදි
 භාවො, කුසලාදිභාවය තෙම; වෙදිතබ්බො, දතයුත්තේය; ආරමම
 ණතතිකෙසුපන, ආලම්බන ත්‍රිකයන්හි වනාහි; සබ්බෙපි එනෙ, සියලුම
 තෙලසාඨිපාදයෝ; අප්පමාණං. අප්‍රමාණාලම්බණවූ; නිබ්බානං, නිවන;
 ආරබ්භ, අරමුණුකොට; පවතතිනො, පවත්නාහෙයිත්; අප්පමාණා
 රමමණාඵව, අප්‍රමාණාලම්බන ඇත්තාහුමය; නමග්ගාරමමණා, මාගී
 ලම්බනයහු නොවෙත්; හෙවත්- මාගීය අරමුණුකොට නැත්තාහුය;
 සහජතහෙතුච්ඡෙත පන, සහජතහෙතු වශයෙන් වනාහි; මග්ග
 හෙතුකා, මාගීසංකිතාතහෙතු ඇත්තාහුය; මග්ගාභිපතීනො මාගී
 සංකිතාත අභිපතී ඇත්තාහු; න, නොවෙත්; හි, යම්හෙයකින්; වත්තා
 රෙ අභිපතයො, සතර අභිපතීහු; අඤ්ඤමඤ්ඤං, ඔවුනොවුන්; ගරුං
 නකඳෙනති, ගරු නොකෙරෙත්ද; (නසමා, එහෙයින්; මග්ගාභිපතීනො
 මාගීභිපතීහු; න, නොවෙත්; ට) කසමා, කවරහෙයිතයත්; සයං,
 තමන්; ජෙඨකත්තා, දෙටුවන බැවිනි; හි, උපමාවකින් සාධකකොට
 කියමි; සමජ්ඣිකා සමානජ්ඣි ඇත්තාවූ; සමවයා, සමානවයස්
 ඇත්තාවූ; සමථාමා, සමානශක්තී ඇත්තාවූ; සමසීප්පා, සමානශීලප
 ඇත්තාවූ; වත්තාරෙ, වතුර්විධවූ; රුජ්ජත්තා, රුජ්ජත්‍ර කෙනෙක්;
 අත්තනො අත්තනො, තමතමාගේ; ජෙඨකත්තාය, දෙටුවන බැවින්;
 අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස, ඔවුනොවුනට; අපචිතී, ගෞරවය; යථා න කඳෙනති,
 යම්සේ නොකෙරෙද්ද; එවං, එපරිද්දෙන්; ඉමෙ වත්තාරෙ අභිපත
 යොපි, මේ සතර අභිපතීහුද; පාටියෙකකං පාටියෙකකං, වෙන්
 වෙන්වැ; ජෙඨකබමමනාය, දෙටුදහමුත්වන බැවින්; අඤ්ඤමඤ්ඤං,
 ඔවුනොවුන්; ගරුං නකඳෙනති, ගරු නොකෙරෙත්; ඉති එහෙයින්;
 එකතොනෙව, නියතයෙන්ම; මග්ගාභිපතීනො, මාගීසංකිතාතවූ
 අභිපතී ඇත්තාහු; න (හොනති), නොවෙත්; අනිනාදිසු, අනිනාලම්බ
 නාදින් අතුරෙන්; එකාරමමණභාවෙනපි, එක් අරමුණක්හුගේ බැවි
 හුද; නමග්ගබ්බො, නොකියයුත්තාහ; නිබ්බානස්සපන, නිව්‍රාණය

වනාභි; බිහිබාධමමතතා, බාහාමු ධර්මයක්වන බැවින්; බිහිබාරමමණා
 නාම; බිහිබාරමමණ නම් ඇත්තාහු; භොනති, වෙති; ඉති එවං, මෙප
 රිද්දෙත්; එතස්මිං පඤ්ඤාපුච්ඡකෙ, මේ ප්‍රශ්නපෘච්ඡකවාරයෙහි;
 නිබ්බට්ඨතලොකුත්තරථ, අසමමිශ්‍රලොකොත්තරවුම; ඉඬිපාද, සෘඪි
 පාදයෝ; කපිතා, වදාලුහ; හි, ඒ වදාලු වචනය සැබව; සමමාසමුද්ධෙන,
 සමරක්සමුද්ධයන් වහන්සේ විසින්; සුත්තනනභාජනීයසම්ඤ්ඤාව,
 සුත්‍රානනභාජනීයයෙහිම; ලොකීයලොකුත්තරමිඤ්ඤා, ලොකීක
 ලොකොත්තර මිශ්‍රවු; ඉඬිපාද, සෘඪිපාදයෝ; කපිතා, වදාලුහ; අභිධම්ම
 භාජනීයපඤ්ඤාපුච්ඡකෙසුපන, අභිධම්මභාජනීය ප්‍රශ්නපෘච්ඡකවාරයන්හි
 වනාභි; ලොකුත්තරයෙව, ලොකුත්තරවු සෘඪිපාදයෝම; (කපිතා,
 වදාලුහ; 0) ඉති එවං, යථොක්තනායින්; අයං ඉඬිපාදවිභවෙතාපි, මේ
 සෘඪිපාදවිභවය තෙමේද; තෙපරිවට්ටං, ත්‍රිපරිවෘත්තයක් ඇති දෙශ
 නාව; නිහරිත්ථාව, උපුටාම; දස්සිතො, දක්වා වදාලුයේක; (ඉති
 පරිසමාප්තියෙහි නිපා.)

**ඉඬිපාදවිභවයන්දෙසො, සෘඪිපාදවිභවයන්දේශයතෙමේ;
 (නිට්ඨිකො, නිමිසේසි; 0)**

* නවු ව වතතාරෙපි අභිපතයො එකකමණේ ලබ්භනති අඤ්ඤ
 මඤ්ඤාසුපන අභිපතයො න භවනති වතතාරෙ ඉඬිපාද නමග්ගාධි
 පතීනොති වුත්තතතා රුජපුත්තොපමාපිති එතමත්ථං දීපෙතීති න
 එකකමණේ දුතියස්ස අභිපතීනො අභාවතොඑව නමග්ගාධිපතීනොති
 වුත්තතතා රුජපුත්තොපමා අභිපතීං න කරෙන්නති ඉමමෙවත්ථං
 දීපෙතී. න අභිපතීනං සහභාවං, තංකථං ජනිතබ්බනති පටිකඛිත්තතත,
 අභිපතිපච්චයතිදෙදසෙති අභිපතායං වුත්තා (මු. පි.) සයං ජෙඨක
 භාවෙන පවත්තනතො වතතාරෙ අභිපතයො අඤ්ඤමඤ්ඤං ගරුං න
 කරෙන්නති තස්මා වතතාරෙ ඉඬිපාද නමග්ගාධිපතීනොති වුත්තා,
 තෙනාහ අඤ්ඤමඤ්ඤාසුපන අභිපතයො න භවනති, එතමත්ථං
 අභිපතයො අඤ්ඤමඤ්ඤාසු අභිපති නභවනති එතමත්ථං, අභිපති
 නොති අභිපතිභවිත්ථං සමත්ථස්ස, අභිපතිං න කරෙන්නති අභිපතිං
 කත්වා ගරුංකත්වා නපපවත්තනති (අ. පි.)

කියග, සතර අභිපතීහු එකවිටෙක ලැබෙද්ද? තමතමන් දෙටු
 වීමෙන් පවත්නා හෙයින් ඔවුනොවුන් ගරුනොකෙරෙන්නුසි සතර
 සෘඪිපාදයෝ මාගීධිපතීහු නොවෙත්යයි වදාල බැවින් ඔවුනොවුන්ගේ
 අභිපතීහු නොවෙති, යම්හෙයකින් රුජපුත්‍රොපමාවන් අභිපතීහු
 ඔවුනොවුන්ගේ අභිපතීහු නොවෙති යන මේ අර්ථය දක්වාද එහෙ
 සිත. එක්විටෙක අභිපතීවන්ට සමථවූ දෙවැන්නක්හු නැති
 හෙයින්ම අභිපතීහු නොවෙත්. “නමග්ගාධිපතීනො” යි වදාල බැවින්
 රුජපුත්‍රොපමා නොමේ අභිපතීකොටැ ගරුකොටැ නොපවත්ති

යනමේ අභියමා දක්වයි. අභිපතීන්ගේ එකිනාචය සමග්‍රභාවය නොදක්වයි. ඒ කෙසේ දනුයුත්තේදයත් පිළිකෙවිකළ බැවිනි. සැබව ඒ පිළිකෙවිකළ බැව් අභිපතිප්‍රත්‍යයනිදේශයෙහි අටුවාහි කියනලද්දැ.

* කවරහෙයකින් වනාහි හෙතුප්‍රත්‍යයනිදේශයෙහි “හෙතුහෙතු සමපසුත්‍යකානාං”හි යම්සේ වදාළසේක්ද එපරිද්දෙන් මෙහි ‘අභිපති අභිපතිසමපසුත්‍යකානාං’හි නොවදැර “ඡන්ද්‍රාභිපති ඡන්දසමපසුත්‍යකානාං” යනාදි තසින් දෙශනානොමෝ කරනලද්දීදයත්? අභිපතීන්ගේ එක්විටෙකැ අවිද්‍යමානහෙයින. වතුර්විධ අභිපතීන්ගේ අභිපතිකාත්‍ය සාධන වශයෙන් සමග්‍රභාවය හෙවත් සමග පැවැත්ම ඇතිකල්හි ආයතීමාගීසමබ්ධි පුද්ගලයාහට (විමංසාධිපතිත්වය ඇති මාගීය බවත් නාවූ ආයතීමාගීසමබ්ධි පුද්ගලයාහටසි සවිශෙෂණකොට නොකිවසුතු.) අවිමංසාධිපතිකවූ මාගීයක්ත්‍රගේ අභාවයෙනැයි දනුයුතු. අවිමංසාධි පතිකවූ මාගීයක්ත්‍රගේ අභාවයෙනි යනමේ කිම අභිපතිභාවයෙන් සමඵලී ධර්මයෝ අභිපතිභාවයෙන් පවත්නාත්‍රයයි දෙශාරොපන වශ යෙන් කීත්‍ර. යථාබිගත වශයෙන් නොකීත්‍ර. යම්හෙයකින් අභිපති ධර්මයන්ගේ පුළුභිසංසකාරයක්ත්‍ර ඇතිකල්හි අභිපතිභාවයෙන් පැවැත් මවේද අන්පරිද්දෙකින් පැවැත්ම නොවේද එහෙයින් සමග්‍රභාවය හෙවත් සමග පැවැත්ම ඇතිකල්හිද ඒ පුළුභිසංසකාරයාගේ අභාවය සදහා විශෙෂණය නොකටසුතුවන්නේයයි කියත්ව හැක්ක. ඡන්ද දීන්ගේ ඔවුනොවුන් අභිපතිකොට පැවැත්මෙහිද විමංසාව තබා “නං සමපසුත්‍යනාං”යනාදින් ඡන්දදීන්ගේ විමංසාධිපතිකභාවය කීමැ සියලුම අභිපතීන් සාධිපතිකවන බැවින් නොකියසුතු වන්නේයැ යන අභිප්‍රායවේ. එසේම සතර ආයතීමාගීයෝතුමුද “සියා මග්‍ගාධි පතිනො සියා න වත්තබ්බා මග්‍ගාධිපතිනො” යනමේ ආදීන්ගේ වශයෙනුදු අභිපතීන්ගේ සාධිපතිකත්වය එකානතනොවනබව වදාළ හෙයින් සමග්‍රභාවය සමග පැවැත්ම ප්‍රතික්ෂිප්‍යාමැයි. මෙදසුනු ටිකානු ටිකාදෙක්ති. කසමා පන යථා හෙතුපව්වයනිදෙදසෙ හෙතුහෙතු සමපසුත්‍යකානානනි වුත්තං එවමිධ අභිපති අභිපතිසමපසුත්‍යකා නනනි අවතා ඡන්ද්‍රාභිපති ඡන්දසමපසුත්‍යකානනනි ආදිනා නයෙන දෙසනා කතානි? එකකබණේ අභාවනොති, සතිව වතුනනා අභිපතීනං සහභාවෙ අරියමග්‍ගසමබ්ධිසස විමංසාධිපතෙය්‍යං මග්‍ගං භාවෙනත්‍යසා නි විසෙසනං න කත්තබ්බං සියා, අවිමංසාධිපතිකසස මග්‍ගසස අභාවා, ඡන්දදිනං අඤ්ඤමඤ්ඤාධිපතිකරණභාවෙව විමංසං යපෙත්වා තංසමප සුත්‍යනොති ආදිනා ඡන්දදිනං විමංසාධිපතිකත්තවචනං න වත්තබ්බං සියා, තථා වත්තාරො අරියමග්‍ගා සියා මග්‍ගාධිපතිනො සියා න වත්තබ්බා මග්‍ගාධිපතිනොති එවමාදීහිපි අභිපතීනං සහභාවෙව පටිකම්‍ප්‍යෙනාඑවානි. (මු ටී) අභිපතීනං සහභාවෙති අභිපතීනිවච කරණෙන සහපවත්තියං, අවිමංසාධිපතිකසස මග්‍ගසස අභාවානි ඉදං අභිපතීනා සමන්තධම්මා අභිපතිභාවෙනෙව පවත්තෙය්‍යනනි දෙසාරො පන වසෙනාහ න යථාබිගතවසෙන, අභිපතිධම්මානඤ්ඤි පුබ්බාහි

සඛ්ඛාරෙ සති අභිපතිභාවෙනපවනති න අඤ්ඤාථාති සහභාවෙපි තද භාවං සකාය විසෙසනං න කතතඛබ්බං සියාති සකකා වතනුං, අඤ්ඤ මඤ්ඤාභිපතිකරණභාවෙති අඤ්ඤමඤ්ඤං අභිපතිං කච්චා පවතතියං, විමංසාභිපතිකතතවචනතති විමංසාභිපතිකභාවස්ස වචනං, න වතතඛබ්බං සියා සබ්බෙසමපි අභිපතීනං සාභිපතිකතතාති අභිපසායො, සහභාවො පටිකඛිතොථව සාභිපතිභාවස්ස අනෙකංසිකතාවචනතො (අ. පී.)

ඉති පඨිමලඤ්ඤායං පාසාණදුර්ගතරෙ අභයකරුණාරතන චුදලිඤ්ඤාම මජ්ඣිමනිකායෙ මොරවුනගරුහිජානෙන ජනවංසදීපාදි ගන්ධකාරවරියෙන සිරිජලවුදිපෙ මුමමරසෙ හදනන සඛ්ඛාරජමහාපෙර මහාසාමිපාමොකභිභූතාය සුඛමමකාරකසඛ්ඛසභාය මෙධානඤ්ඤ සිරි ලඤ්ඤාසාසනාලඤ්ඤාකාර කවිධජොතාසතිසමමනොපාඨධාරිතා ජනපා වචනොපදාමනෙන තිබ්බවජ්ඤාචිරියමෙධාපිතා මෙධානඤ්ඤාභිධානතෙ රෙන පාමුසභ්භාථිකානුථිකාදි සංසඤ්ඤානෙතාභිපසඤ්ඤා,

සමමානවිනෝදනී නාමාස

ඉඨිපාද විහබ්ගස් කථාය

අනිධමමපපදීපිකා ව්‍යාච්ඡා

සමූහවිකෘද්ධි නාමය

බොජ්ඣංග විනයාදිය කථාය

අනිමමපපදීපිකා ව්‍යාකෘත.

බොජ්ඣංගවිග්ගහ සංවණ්ණනාය අභිධම්මපට්ඨිකා ව්‍යාකර්‍යා.

i ඉදුති හදුනන්නරේ බොජ්ඣංගවිග්ගහෙහි සත්තාති ගණන පරිච්ඡේදය, බොජ්ඣංගවිග්ගහෙහි බොධිසා බොධිසා වා අභිගාති බොජ්ඣංගා, ඉදං චුත්තං හොති යා එසා ධම්මසාමග්ගි යාය ලොකුත්තරමංගකකිණේ උපපජ්ජමානාය ලීනුබව්වපතිඝාතායුගන කාමසුඛත්තකිලමථානුසොග උච්ඡේදයස්ස තාතිතිවෙසාදිතං අනෙ කෙසං උපද්දවානං පටිපක්ඛනුනාය සතිධම්මවිවස විජිතපීති පස්සති සමාධි උපෙක්ඛාය ධර්මානාය ධම්මසාමග්ගිසා අරියසාවකො බුජ්ඣ තිති කඤා බොධිති වුවවති.

ii බුජ්ඣති කිලෙසසත්තානනිද්දය වා උඝහති, වත්තාපි වා අරියසව්වාති පටිවිජ්ඣති නිබ්බානමෙවවා සවජිතයෙති නාස්සා ධම්මසාමග්ගිසව්වානාය බොධිසා අභිගාතිපි බොජ්ඣංගා කාතංග මග්ගඛනාදිති විස.

iii යො පනෙස සථාචුත්තප්පකාරය ඵනාය ධම්මසාමග්ගිසා බුජ්ඣතිති කඤා අරියසාවකො බොධිති වුවවති, නස්ස බොධිසා අභිගාතිපි බොජ්ඣංගා සෙතංගරථඛනාදයො විස, නොනාහු අඝනථාවරියා බුජ්ඣනකස්ස පුග්ගලස්ස අභිගාති බොජ්ඣංගාති.

iv අපිච බොජ්ඣංගාති ගෙනගෙන බොජ්ඣංගා, බොධාය සංවත්තනනිති බොජ්ඣංගා, බුජ්ඣනනිති බොජ්ඣංගා, අනුබුජ්ඣ නනිති බොජ්ඣංගා, පටිබුජ්ඣනනිති බොජ්ඣංගා, සමුබුජ්ඣනනි ති බොජ්ඣංගාති ඉමිනා පටිසම්බිද්ගසෙනාපි බොජ්ඣංගහෙව්වා වෙදිතබ්බො.

1. i ඉදුති, ප්‍රාජානාපසරයෙති; තදුනන්නරේ, ඒ සාඛිපාද විහඞ්ග යට අනතුරුවු; බොජ්ඣංගවිග්ගහෙහි, බොධර්මවිග්ගහෙහි; සත්තාති, සත්ත යනමේ පෙද; ගණන පරිච්ඡේදය, ගණන පිරිසිදීමට කරුණුවු පෙදයි; බොජ්ඣංගාති, බොජ්ඣංගා යනු; බොධියා, බොධිනම්මද ධම්මසාමග්ගියගේ; (අභිගා, අවයවයෝයි; 0) වා, නොහොත්; බොධිසා, බොධිනම්මද පුද්ගලයාගේ; අභිගා, කාරණයෝයි; ඉති, එහෙයින්; බොජ්ඣංගා, බොධර්මවිග්ගහනම්ම වෙති; ඉදං, මේ වචනාය; චුත්තං හොති, කියනලද්දේවේ; යා එසාධම්මසාමග්ගි, යම් ධම්මසාමග්ගියක් නොමෝ; (බොධිති වුවවති, බොධියයි කියනුලැබේද; 0) ලොකුත්තරමංගකකිණේ, ලොකොත්තර මාගීක්ෂණයෙහි; උපපජ්ජමානාය, උපදනාවු; ලීනුබව්ව පතිඝාතායුගන කාමසුඛත්තකිලමථානුසොග උච්ඡේදයස්ස තාතිතිවෙසාදිතං - ලීන, සන්තානම්මය; උබ්බව, ඔබ්බත්තය; පතිඝාත, කෙලශවශයෙන් පිහිටීමය; අායුගන, අභිසංස්කාර වශයෙන් වැර

කිරීමය; කාමසුඛතනකිලමථානුයෝග, කාමසුඛලද්ධිකානුයෝගය; අතනකිලමථානුයෝගය; උචේද්දසසසනාභිනිවෙසාදින, උචේද්ද දූෂටිය, ශාස්වතදූෂටිය යන මොවුන් ආදිකොට ඇති; අනෙකෙස, අනෙකප්‍රකාරවූ; උපද්දවානං, උපද්දවයන්ට; පටිපක්ඛභුතාය, ප්‍රති පක්ෂවැවූ; සතීබමච්චිය විරියපීතිපසාඛිසමාධි උපෙක්ඛාසකිංතාය, සමාති ප්‍රඥ වීර්ය ප්‍රීති ප්‍රශබ්ධිසමාධි උපෙක්ඛාසකිංතාවූ; යායධමම සාමග්‍රියා, යම් ධර්මසාමග්‍රියක් කරණකොටගෙන; අරියසාවකො ආයතීශ්‍රාවක තෙමේ; (නිබ්බානං, නිවන; ට) බුද්ධිනි, අවබෝධය කෙරේද; ඉතිකතා, මේ කරණසාධන නිව්වනාථීය හෙතුකොට; බොධිති, බොධිනමැයි; වුවහි, කියනු ලැබේ.

* මූලාර්ථිකාවෙති, පතිසානායුහනා, ඔසනරණසුත්තවණ්ණ නාසං, කිලෙසවසෙන පතිසානං අභිසංඛාරවසෙන ආයුහනා, තථා තණ්හාදිහි පතිසානං අවසෙසකිලෙසාභිසංඛාරෙහි ආයුහනා, තණ්හා වසෙන පතිසානං දිඨ්ථිවසෙන ආයුහනා, සසංතද්දිතා පතිසානං, උචේද්දදිතියා ආයුහනා, ලිතවසෙන පතිසානං උඛච්චවසෙන ආයු හනා, කාමසුඛානුයෝගවසෙන පතිසානං අතනකිලමථානුයෝග වසෙන ආයුහනා, සබ්බාකුසලාභිසංඛාරවසෙන පතිසානං සබ්බලොකීය කුසලාභිසංඛාරවසෙන ආයුහනාහි වුත්තෙසු පකාරෙසු ඉධ අවුත්තා නං වසෙන චේදිතබ්බාසී විසුහෙයින් ඔසනරණසුත්තවණ්ණාවෙති කිප්‍රකාරයන් අතුරෙන් මේ සමමාහවිනෝදනීයෙහි නොකී “කිලෙස වසෙන පතිසානං” යනාදින්ගේ වශයෙන් පතිසාන ආයුහනයේ දැනගත්තාහ. කියේයැයි? මේ අභියෝගි පිහිටීම නම් සසරෙහි නතු වැ සිටීමයි. සසරනතුච්චිම හෙතුවැ කෙලයෙහිවේද්ද එහෙයින් කෙලය වශයෙන් පිහිටීම නමැයි කී. අභිසංසකාරවශයෙන් ආයුහනය නම් සසරෙහි නතුච්චිම ව්‍යාපාරප්‍රාප්තියයි හෙවත් කම්මමැයි කී. යම්හෙය කින් කෙලයෙන් අතුරෙන් තෘෂණාදූෂටිත්‍ර තෘෂණාදූෂටිවර්ත පුද්ගල යන් වෙසෙසින් සසරදුකට පමුණුවන්නාවුද කෙලෙස්සහගිය කම් යන් සසරනතුච්චිම පිණිසැවේද හුදුකෙලෙසුන් හා නුමුසුකම්යතෙමේ නොඑසේවේද එහෙයින් තෘෂණාදූෂටින් කරණකොටැ පිහිටීම අව ශෙෂවූ කෙලයාභිසංසකාරයන් කරණකොටගෙනැ ආයුහනය කවිතයැ. එසේමැ තෘෂණාවගේ භවාසාදභාවයෙනුද විභවාසාදභුතවූ දූෂටි යගේ විභවාභිසංසකරණභාවයෙනුද තෘෂණාවශයෙන් පිහිටීම දූෂටි වශයෙන් ආයුහනය උක්තයැ. දූෂටින් අතුරෙහිද සසරට මුහුණලා පැවැත්මක් බදුවූ භවදූෂටිය හෙතුකොටගෙනැ වෙසෙසින් සසරෙහි නතු වසිටීම යම්හෙයකින් ඔලියනායයි කියනු ලැබේද එහෙයින් ශාස්වතදූෂටි වශයෙන් පිහිටීම කී, බැහැරමුහුණලා පැවැත්මක් බදු වූද විභවදූෂටිවොමෝ භවයාගේ සකස්කිරීම නොසික්මවානුයි උචේද්දදූෂටි වශයෙන් ආයුහනය කී, සිත හැකිලගිය බැවින් පටන් ගත් පරිදි වීර්යයාගේ නොනිමාව හෙවත් විනාශප්‍රාප්තිය වේද එහෙ සින් ලිතවශයෙන් පිහිටීම කී, සිත නොහැකිලගිය බැවින් උඛච්චිමැ

අනුපායභූතවූ ව්‍යාපාරප්‍රාප්තිය වේද එහෙයින් ඔබ්බන්තරවශයෙන් ආයුහනය කී, එසේම කාමසුඛානුයෝගයාගේ කොසිදුපාක්ෂික බැව් නුදු අත්තකිලමථානුයෝගයාගේ ඔබ්බන්තරපාක්ෂික බැව් නුදු තද්භය වශයෙන් පිහිටීම ආයුහනය කියනලද්දී දතයුතු. කියේමැතො අනුචිකාවෙහි පතිඨානං ඉධ සංසාරෙ අවසානං නස්ස මූලං කිලෙසාති ආහ කිලෙසවසෙන පතිඨානනති, පතිඨානය පන ව්‍යාපාරපතති කමන්ති වුත්තං අභිසංඛාරවසෙන ආයුහනාති, යස්මා කිලෙසෙසු තණ්හාදිඝීයො තණ්හාදිඝීවරිතානං විසෙසතො සංසාරනායිකා, කිලෙසසතිතමෙව භවමිං පතිඨානය හොති න කෙවලං, තස්මා වුත්තං තණ්හාදිඝීති පෙ ආයුහනාති, තථා තණ්හාය භවස්සාදභාවතො දිඝීයා විභවාභිතද්දභූතාය විභවාභිසංඛාරණ භාවතො තණ්හාවසෙන පතිඨානං දිඝීවසෙන ආයුහනාති වුත්තං, දිඝීසුපි අනෙතාමුඛපචත්තාය භවමිඝීයා විසෙසතො සංසාරෙ අවසානං යතො ඔලියනාති වුවවතිති ආහ සස්සතදිඝීයා පතිඨානනති, බතිමුඛපචත්තාය විභවදිඝී භවාභිසංඛාරණං නාතිවත්තනති වුත්තං උචෙජ්දදිඝීයා ආයුහනාති, ලයාපතනියථාඛරස්ස ආරමභස්ස අතිඨානං අනෙතාසමිකාවභාවතොති ආහ ලීතවසෙන පතිඨානනති, උඛතා පතති අනුපායභූතා ව්‍යාපාරපතති අසමිකාවාභාවතොති වුත්තං උඛවචවසෙන ආයුහනාති, තථා කොසජ්ජපක්කිකතතාව කාමසුඛානුයෝගස්ස උඛවචපක්කිකතතාව අත්තකිලමථානුයෝගස්ස තද්භය වසෙන පතිඨානායුහනා වුත්තා, ඉතරං වුත්තනසානුසාරෙන වෙදි තබ්බං, ඉධාති ඉමිස්සා සමමාහවිනොදනියා, අවුත්තානනති කිලෙස වසෙන පතිඨානනති ආදීනං වසෙන වෙදිතබ්බා පතිඨානායුහනාති යොජනා සි.

1. ii වා, නොහොත්; කිලෙසසන්නානතිද්දය, කෙලයෙන්ගේ සන්නානියයි කියනලද නිදාවෙන්; බුජ්ඣති, සිසේයි; උඨහති, නැගී සිටීද ප්‍රබෝධවේද; වා, නොහොත්; වත්තාරි අරියසව්වාති, වතුරයේ සත්‍යයන්; පටිච්ඡක්කති, ප්‍රතිවේධය කෙරේද; වා, නොහොත්; නිබ්බානා එව, නිව්‍යාණයම; සච්ඡිකරෙති, සාක්ෂාත් කෙරේද; ධම්මසාමයා සංඛිතාය, ධම්මසාමග්‍රියයි කියනලද; තස්සාබෝධියා, ඒ බෝධියගේ; අඛතා, අඛගයෝයි; හෙවත් කාරණයෝයි; ඉතිපි, මේ නිමිත්තාපි හෙයිනුදු; බොජ්ඣඛතා, බොධිසංඛතමිහුයි; (යථාකිං, කුමමෙන්ද යත්; 0) සොනඛතමභවතාදිතිවිය, ධ්‍යානාඛත මාගිඛතාදින් මෙති.

* බුධිධාතු ඥානාභියෙතිවූ බැව් “අරියසාවනො බුජ්ඣති” යන් නෙන්ද ජාගරණාභියෙති වූ බැව් “බුජ්ඣති වුඨහති” යන් නෙන්ද අවගමනාභියෙති වූ බැව් “පටිච්ඡක්කති” යන් නෙන්ද, සාක්ෂාත්කරණාභියෙති වූ බැව් “සච්ඡිකරෙති” යන් නෙන්ද අර දක්වූහ. මේ අමතැන් කරණසාධන විසින් නිමිත්ත යෙදෙයි. “බුජ්ඣතිඑතායාති බෝධි,බුජ්ඣති කිලෙසසන්නානතිද්දය උඨහති එතායාති බෝධි,බුජ්ඣති

චන්තාරිසම්මානි එතායාතිබොධි, බුද්ධිති සච්ඡිකරොති නිබ්බානං එතායාති බොධි”යි කියයි. කරණසාධනයෙහිවූ බුධිධාතුහුගේ කථිත්වක්‍රියා නොමෝ නිළීණය ආලම්බනප්‍රත්‍යයකොට ඇති මාගීඥන ප්‍රමුඛ විනේශානපාදය මුඛවශයෙන් දක්වා, එතාය යන කරණාච්ඡිත්‍රය නොමෝ විදගීනාජවන විත්තසමප්‍රසූකතවූ සමාතිධම්මිවයාදි සභා බොධිසංඛයන්ගේ ප්‍රකාන්තපති:ශ්‍රය ප්‍රත්‍යයශකතියද මාගීවිනේශාත් පාදයන් හා සමප්‍රසූකතවූ සමාතිධම්මිවයාදි සභාබොධිසංඛයන්ගේ සහජනප්‍රත්‍යයශකතියද එලොපචාරුච්චශයෙන් දක්වා, ඉප්‍රත්‍යය නෙමේ විදගීනා කුශලජවනයන් හා සමප්‍රසූකතවූ ලොකිකවූ සභා බොධිසංඛයන් ලොකොත්තරවූ සභාබොධිසංඛයන් දක්වා, මෙසේ ලොකික ලොකොත්තර බොධිසංඛයන් හයාගැන්ම “ඉමසම්මපිනසෙ ලොකිස ලොකුත්තර මිසසංඛා බොජ්ඣංගා කපිතා” යන පාඨය හා යෙදෙයි. “උසිහතිපට්ටිච්ඡකි” යන නෙතැ අභිත්මාගීයහෙළා “සච්ඡිකරොති” යන නෙතැ අභිත්ඵලය හෙළා යටතිනය පැමිණ විය යුතු. අවශේෂ මාගීඵලාදීන්හිත් බොධිසංඛ භාවය මෙනසින් දතයුතු.

1. iii යොපනෙස, යම් ආයඝිශ්‍රාවකයෙක් වනාහි; (යොපෙසසිද පාඨසි) යථාච්ඡිත්තප්‍රකාරය, යම් යම් කියනලද ප්‍රකාරඇති; එතාය ධම්මසාමග්ගියා, නෙල ධම්මසාමග්‍රිය කරණකොටගෙනැ; බුද්ධිති, නිවන් අවබෝධයකෙරේද; ඉතිකත්වා, මේ කරණසාධන නිළීවනාච්ඡකති යෙන්; (එසො) අරියසාවකො, නෙල ආයඝිශ්‍රාවකනෙම; බොධිති, බොධිනමැයි; චුච්චති, කියනු ලැබේ; තස්ස බොධිස්ස, ඒ බොධිනම්මද ආයඝිශ්‍රාවකයාගේ; අඛතා, අවයවයෝයි; ඉතිපි, මේ නිළීවනාච්ඡකති නුදු; බොජ්ඣංගා, බොධිසංඛ නම්නුයි; (යථාකිං, කුම්මෙන්දයන්; 0) සෙනඛනරථඛනාදයො විය, සෙනාවයව රථාවයවයන් මෙති; නෙත, එහෙයින් අභිකථාවර්ණ, අවුචා ඇජරනු; බුද්ධිකකස්ස පුග්ගලස්ස අඛතාති බොජ්ඣංගාති සි; ආහු, කිනු.

* මේ අච්ඡිකල්පයෙහි “බුද්ධිතිති බොධි”යි කථිතාසාධන නිළීවනය යෙදෙයි. “යො අරියසාවකො, යම් ආයඝිශ්‍රාවකයෙක්නෙම; එතාය ධම්මසාමග්ගියා, නෙල ධම්මසාමග්‍රිය කරණකොටගෙනැ; නිබ්බානං, නිවණ; බුද්ධිති, අවබෝධය කෙරේද; ඉති, එහෙයින්; සො අරිය සාවකො, ඒ ආයඝිශ්‍රාවකනෙම; බොධිති, බොධිනමැයි; චුච්චති, කියනු ලැබේ; බුධිධාතුහු කෙරෙන් ඉප්‍රත්‍යයවැ සිටියි. බුධිධාතුහුගේ කර්ත්‍රච්ඡිත්‍රයානොමෝ නිවන් අරමුණුකරන්නාවූ මාගීවිනේශානපාදයන් හා සමප්‍රසූකතවූ සභාබොධිසංඛයන් දක්වා, ඉප්‍රත්‍යයනෙමේ සභාබොධිසංඛසමඤ්චවූ ආයඝිශ්‍රාවකයා දක්වා, මේ වනාහි “බොධිස්ස වා අඛතා බොජ්ඣංගා” යන පාඨානුරූපවූ අමොඛරණයයි.

1. iv අපිච, අපරනයෙක්; (මයාචුච්චනෙ, මා විසින් කියනු ලැබේ; 0) බොජ්ඣංගාති, බොජ්ඣංගා යනු; කෙනෙතන, කවර අච්ඡෙයකින්; බොජ්ඣංගා, බොධිසංඛනම්නුදයන්; බොධාය, නිවන්පසක්

3. i සතිසමොඡ්ඤ්ඤායොගි ආදිය, සතිසමොඡ්ඤ්ඤායොගි යනාදි පදයන්හි; (විනිවර්ජයෝ එවං වෙදිතබ්බො, විනිසු මෙසේ දනගුතු; 0) පසන්ධා, ප්‍රගණ්ඨා; හෙවත් පසන්ධාලද්දවු; වා, නොහොත්; සුඤ්ඤා, සොදුරුවු; බොජ්ඣංගො, බොධ්‍යංගය නෙම; සමොඡ්ඤ්ඤා, සමොධ්‍යංගනමි; සතිසෙව, සමානිතොමෝම; සමොඡ්ඤ්ඤා, සමොධ්‍යංගය; සතිසමොඡ්ඤ්ඤා, සමානිසමොධ්‍යංග නමි; තත්ථ, ඒ සමානිසමොධ්‍යංගයාදීන් අතුරෙන්; සතිසමොඡ්ඤ්ඤා, සමානි සමොධ්‍යංගයනෙම; උපසාහලකකණො, අරමුණ සිහිකිරිමි ලක්ෂණ ඇත්තේය; හෙවත්-අරමුණ වැටහිමි ලක්ෂණ ඇත්තේය; ධම්මවිචය සමොඡ්ඤ්ඤා, ධම්මවිචයසමොධ්‍යංගය නෙම; පච්චයලකකණො, ධම්මයන්ගේ තත්විමිමි ලක්ෂණ ඇත්තේය; විරියසමොඡ්ඤ්ඤා, විරිය සමොධ්‍යංගයනෙම; පගහලකකණො, අනුබලදීම් ලක්ෂණ ඇත්තේය; පීතිසමොඡ්ඤ්ඤා, පීතිසමොධ්‍යංගය නෙම; ඵරණලකකණො, ඵරණලක්ෂණ ඇත්තේය; හෙවත්-පාතිරෙන සවභාවය ඇත්තේය; පසංඝිසමොඡ්ඤ්ඤා, ප්‍රගුබ්බි සමොධ්‍යංගය නෙම; උපසම ලකකණො, සන්සිද්ධිමි ලක්ෂණ ඇත්තේය; සමාධිසමොඡ්ඤ්ඤා, සමාධිසමොධ්‍යංගයනෙම; අවිකෙට්ඨලකකණො, අවිකෙට්ඨලක්ෂණ ඇත්තේය; හෙවත් නොවිසිරෙන සවභාව ඇත්තේය; උපෙකක සමොඡ්ඤ්ඤා, උපෙකසමොධ්‍යංගයනෙම; පටිසංකානලකකණො, මැදහත්වැ දක්කා ලක්ෂණ ඇත්තේය; හෙවත්- යුක්තිවශයෙන් දක්කා සවභාව ඇත්තේය.

* සත්‍යානම්භ ඛාධ්‍යාචරිතයෙන් සමවපැවැති සමප්‍රසූතතධම්ම යන් ප්‍රතිරූපවැ සංකලනය ප්‍රමාණය තුලනය තෙරේද හෙවත් මැද හත් පරිදි දකිද උපපත්ති වශයෙන් හෙවත් යුක්තිවශයෙන් දකිද උද්ඝාතාකාරවූයේ යුක්තිවශයෙන් දක්කාඅසුරු වූයේවැ පවත්නේ වේද එහෙයින් පටිසංකානලකකණො උපෙකකසමොඡ්ඤ්ඤා යිවිසු. උපෙකසමොධ්‍යංගය ප්‍රතිසංකාන සවභාවයක් බැවින්ම හෙවත් මැදහත් පරිදිදෙත් දක්කා යුක්තිවශයෙන් දක්කා සවභාවයක් බැවින්ම සංසාරාදරූපෙකානොමෝ උද්ඝාතාකාරය අධිකවන බැවින් “පටිසංකානසන්තිභ්‍යා” යන්න “ගහනෙ මජ්ඣනනා” යි වර්ණිතය. එහෙයින්විසු ටිකාවයෙහි සමප්‍රවනත ධම්මෙ පටිසංකානලකකණො ඉකති නදකාණේ හුක්ඛා පවනනති පටිසංකාන ලකකණො උපෙකකසමොඡ්ඤ්ඤා, එවඤ්ඤා කතා පටිසංකා සන්තිභ්‍යා ගණේ මජ්ඣනනාති උපෙකකා කිච්චාධිමත්තනාය සංකාරූපෙකකා වුතතා (මු. ටී.) සමප්‍රවනතධම්මෙහි ලිඛිතවච්චිත හෙත සමප්‍රවනත සමප්‍රසූතතධම්මෙ, පටිසංකානලකකණො පතිරූපං සංකලෙති ගණෙති තුලෙති, නොනාහ උපපත්තිතො ඉකතිති, නද කාණෙති පටිසංකානාකාරෙ උපපත්තිතො ඉකතිතාකාරෙ, එවඤ්ඤා කතාති පටිසංකානසන්තිභ්‍යා එව උපෙකකා සමොඡ්ඤ්ඤා (අ. ටී.)

2. ii නෙසු, ඒ සමාතිසමොධාරිකාදි සප්තවිධබොධාරිකයන් අතුරෙන්; සතිඤ්චබවාහං භික්ඛවෙ සබ්බජිකං වදමිති යි; වචනතො, වදාලුහෙයින්; සබ්බසං, සියලු; බොජ්ඣක්ඛානං, බොධාරිකයන්; උපකාරකත්තා, උපකාරකරන බැවින්; සතිසමොජ්ඣක්ඛො, සමාතිසමොධාරිකයනෙම; පඨමං, පළමුකොට; වුත්තො, වදාලුසේක; තතො පරං, ඒ සමාතිසමොධාරිකයෙන් ඔබ්බෙහි; නථාසනො, එසේ සිති යෙන් යුක්තව; විහරන්තො, වාසයකරන්නාවූ; සොපුගලො, ඒ පුගුල්තෙම; පඤ්ඤාය, නුවණින්; පටිවිනති, ධර්මයන්ගේ තත්ත්වය විමසයි; ඉති ආදිතානයෙන; මේ ඇතැයි; (වුත්තො, වදාලුසේක; 0) එවං, මෙසේ; අනුක්කමෙනෙව, යථාක්‍රමයෙන්ම; නිකේධපපයොජනං, කැබිම්මුගේ ප්‍රයෝජනය; පාලියං, පෙළෙහි; ආගතමෙව, ආයේමය; කසොපන, කවරහෙයකින් වනාහි; එතෙ, තෙලබොධාරිකයෝ; අනුතා, නොඅඩවූහ; අනට්ඨිතා; නොවැඩිවූහ; සත්තෙව, සත්දෙනෙක්ම; වුත්තා වදාලුනු; ඉති වෙ වදෙය්‍ය, ඉදින් මෙසේ කියන්නේ නම්; ලිනුඔව්වපටිපක්ඛතො, ඥානානම්ඨ ඔබ්බත්තයන්ට ප්‍රතිපක්ෂ වන හෙයින්ද; සබ්බජිකතොව, සමාතිසමොධාරික කරන හෙයින්ද; නොහොත්- සියල්ල බොධාරිකානාමයන්හි කැමැතිවියයුතු වන හෙයින්ද; (වුත්තා, වදාලුහ; 0) හි, සැබව; එත්ථ, මේ සප්තවිධ බොධාරිකයන් අතුරෙන්; තයො බොජ්ඣක්ඛො, ත්‍රිවිධවූ බොධාරික කෙනෙක්; ලිතස්ස, ඥානානම්ඨයාගේ; පටිපක්ඛා, ප්‍රතිපක්ෂධර්මයෝයි; යථාහ, කුමනම් සාධකවචනයක් වදාලුසේක්ද; යස්මිඤ්චබොභික්ඛවෙ සමයෙ ලිතං විතතං හොති කාලො තස්මිං සමයෙ ධම්මවිවිධ සමොජ්ඣක්ඛසංඝාචනාය කාලො විරියසමොජ්ඣක්ඛසංඝාචනාය කාලො පීතිසමොජ්ඣක්ඛසංඝාචනායාහි, යන සාධකවචනය; ආහ, වදාලුසේක; (සාධකපාඨාපිසුගමයි)තයො ත්‍රිවිධවූ බොධාරිකකෙනෙක්; උච්චස්ස, ඔබ්බත්තයාගේ; පටිපක්ඛා, ප්‍රතිපක්ෂධර්මයෝයි; යථාහ, කුමනම් සාධකවචනයක් වදාලුසේක්ද; යස්මිඤ්චබොභික්ඛවෙ සමයෙ උච්චතං විතතං හොති කාලො තස්මිං සමයෙ පස්සතිසමොජ්ඣක්ඛසංඝාචනාය කාලො සමාධිසමොජ්ඣක්ඛසංඝාචනාය කාලො උපෙක්ඛා සමොජ්ඣක්ඛසංඝාචනායාහි, යන සාධකවචනය; ආහ, වදාලුසේක; (සාධකපාඨාපිසුගමයි) එත්ථ, තෙල සප්තවිධබොධාරිකයන් අතුරෙහි; එකොපන, එකලාවූ සමාතිසමොධාරිකයනෙම වනාහි; (සබ්බජිකො යන්න හා සමබ්බසං) සබ්බසංඤ්ඤාය, සියලු සුපව්‍යඤ්ඤායන්හි; ලොණධුපතං, ලුණුකැවීම; හෙවත් ලුණුලැම; (ඉච්ඡිතබ්බං) විශ්, කැමැතිවියයුතුවනමෙන්; සබ්බසු රුජකිවෙසු, සමස්තරුජකාන්තයන්හි; සබ්බකම්මකථාඅමච්චො, සමස්තරුජකාන්තයෙහි නියුක්තවූ මහ ඇමතිගේ; (ච්ඡිතබ්බො) විශ්ව, කැමැතිවියයුතුවන මෙන්ද; (සබ්බකම්මක අමච්චොයිද පාඨයි සබ්බබොජ්ඣක්ඛෙසු, සියලු බොධාරිකයන්හි, ඉච්ඡිතබ්බතො, කැමැතිවියයුතුවන හෙයින්; සබ්බජිකො, සියල්ල බොධාරිකයන්ගේ අර්ථය සිහිකරන්නේවි; යථාහ, කුමනම් සාධකවචනයක් වදාලුසේක්ද; සතිඤ්චබවාහං භික්ඛවෙ සබ්බජිකං

වදාමිති, යන සාධකවචනා; ආහ, වදාලස්ක; (සාධකපාඨාච්ඡුගමයි) සබ්බසංකතාදි, සබ්බසංකතාදි; පාළි, පෙළආන; විනාමපි, උභයපාඨයන්ගේම; සබ්බසං, අමබොජනකසෙති; ඉත්තබ්බං ඉති, කාමැති වියයුතු යන; අපො, අපි; (දළබො, දනසුතුසිට) එවං, මෙනයිත්; ලිනුබ්බපටිපක්ඛනො, සත්‍යානම්ඛ ඔබ්බත්‍යයනට ප්‍රතිපක්‍ෂවශයෙන්ද; සබ්බසංකතොව, සියල් බොධ්‍යබ්බත්‍යත්‍යයන්හි කාමැතිවියයුතුවන හෙයිත්ද; නොහොත්-සමාපිතිකයකරන හෙයිත්ද; සත්‍යොව, සත් දෙනෙක්ම; වුත්තාති, වදාලහයි; වෙදිතබ්බං, දනසුත්තාහ.

* යථාක්‍රමයෙන් බොධ්‍යබ්බ නිකේශපයෙහි ප්‍රයෝජනයනම් පළමුපළමු බොධ්‍යබ්බනිකේශපයට පැසුළු පැසුළු බොධ්‍යබ්බනිකේශපයා කරැණුවනබවයි. යම්හෙයකින් පළමුපළමු නිකේශපයනෙමේ පැසුළු පැසුළු නිකේශපයට විශේෂප්‍රත්‍යයවේද එහෙයිනු, අනුක්‍රම නිකේශපයෝජනං පුරිමස්ස පුරිමස්ස පච්ඡිමපච්ඡිමකාරණභාවො (මු. පි.) පච්ඡිම පච්ඡිමකාරණභාවොති පච්ඡිමස්ස පච්ඡිමස්ස කාරණ භාවො පුරිමං පුරිමස්සති පච්ඡිමස්ස පච්ඡිමස්ස විසේසපච්චයොති (අ. පි.)

3

1 ඉදාහි නෙසං එකසමිසෙසෙවාරමමනෙ අත්තනො අත්ත නො කිව්වසෙන නානාකරණං දසෙත්තං නානං කතමො සති සමබ්බසංකතොති ආදි ආරබ්බං, නානං ඉධ භික්ඛුති ඉමසමි. සාසනෙ භික්ඛු, සතිමා හොතිති සෙසෙසං පසෙසවා සසෙන සසවා බනෙන බනවා විස සතිසා සතිමා හොති, සතිසමිසෙනොති අපො, පරමෙනොති උත්තමෙන, නෙසති පරමත්ථසම්මයං නිබ්බා නස්සවෙව චක්ඛස්සව අනුලොමනො පරමං. නාම හොති උත්තමං සෙසං, සතිනෙසෙකතොති නෙසෙකං. වුව්වති සෙසෙසං සතිසාවෙව නෙසෙකතොති අපො, කසමා පන ඉමසමි. සතිහාජනිසෙ සෙසෙසං සබ්බසංකතොති. සතිසා බලවහාවදිපනත්ථං, සති හි සෙසෙසං සබ්බසංකතොති විනාපි, පසෙසං සබ්බසංකතොති උපපජ්ජමානා බලවති හොති විනා උපපජ්ජමානා දුබ්බලා, නොනස්සා බලවහාවදිපනත්ථං. පසෙසං සබ්බසංකතොති, යථාහි විසු දිසාසු මෙ රජමහාමහතා නිසෙසසු. නෙසු එකො රජසුතනං ගහෙයො නිසෙසස ඵකො අත්තනො බම්මනාස එකකොව, නෙසු රජසුතනං ගහෙයො සිතො අත්ත නොපි නෙසෙන රජසුතනස්සපි නෙසෙන නෙසවා හොති, අත්ත නො බම්මනාස සිතො න නොන සමනෙසෙ හොති, එවමෙව රජසුතනං ගහෙයො සිතමහාමහතො විස සෙසෙසං සබ්බසංකතොති, අත්තනො බම්මනාස සිතො විස විනා සෙසෙසං උපපන්නා, නානං යථා රජසුතනං ගහෙයො සිතො අත්තනොපි නෙසෙන රජ

සුත්තස්ස පි තෙජෙන තෙජවා හොති එවං පඤ්ඤායසංඛිං උපපන්නා සති බලවති හොති, සථා අනන්තො ධම්මනාය සීතො න තෙන සම තෙජේ හොති, එවං විතා පඤ්ඤාය උපපන්නා දුබ්බලාහොතිති බලව භාවදීපනස්ථං පඤ්ඤාගතිනාති; විරක්කමපිති අත්තනොවා පරස්සවා කාසෙන විරක්කනං චන්තං වා කසිණමණ්ඩලං වා කසිණපටිකමමං වා, විරහාසිතමපිති අත්තනොවා පරෙනවා වාචාය විරහාසිතං බහු කමපි චන්තසීසෙ සථා ධම්මකථං වා කමමඝානවිණිච්ඡයං වා විවුත්තායනනසීසෙවා සථා ධම්මකථමෙව, සදිනා හොතිති නං කායවිඤ්ඤානතිං ච විවිඤ්ඤානතිංසු සමුඝාපෙත්වා පචන්තං අරුප ධම්මකොඝාසං එවං උපපජ්ජන්තා එවං නිරුධොති සදිනා හොති අනුස්සවිනාති සුත්තසුත්තං සදිනා, අසං චුවචති සතිසමෙඛාජකඛෙහා නි අසං එවං උපපන්නා සෙසමෙඛාජකඛසමුඝාපිකා විපස්සනා සමපසුත්තා සති සතිසමෙඛාජකඛෙහා නාම කපිෂති, සො නථා සතො විහරන්තොති සො භික්ඛු තෙනාකාරෙන උපපන්නාය සතිසා සතො හුත්වා විහරන්තො.

ii නං ධම්මනති නං විරක්කනං විරහාසිතං සෙඝා වුත්තපස කාරං ධම්මං; පඤ්ඤාය පටිච්චනතිති පඤ්ඤාය අතිවමං දුක්ඛං අනන්තාති පටිච්චනති, පටිච්චනතිති අතිවමං දුක්ඛං අනන්තාති නස්ථ පඤ්ඤා චරුපෙන්නො පටිච්චනති, පටිච්චමංසං ආපජ්ජනතිති බලොකනං ගවෙසනං ආපජ්ජනති, අසං චුවචතිති ඉදං වුත්තපසකාරං බොජකඛස සමුඝාපකං විපස්සනාඤ්ඤාං ධම්මවිච්චය සමෙඛාජකඛෙහා නාම චුවච නති, නස්ස නං ධම්මනති නස්ස භික්ඛුන්තො නං සෙඝා වුත්තපසකාරං ධම්මං, ආරබ්භං හොතිති පටිපුණ්ණං හොති පගගහිනං, අසලලීනනති ආරබ්භන්තාසෙව අසලලීනං, අසං චුවචතිති ඉදං බොජකඛසමුඝා පකං විපස්සනාසමපසුත්තං විජිසං විජිසසමෙඛාජකඛෙහා නාම චුවචති, නිරුධොති කාමාමිස ලොකාමිස වට්ඨාමිසානං අභාවෙන නිරුධොති පටිපුබ්බා, අසං චුවචතිති අසං බොජකඛසමුඝාපිකා විපස්ස නා සමපසුත්තාපිති පිතිසමෙඛාජකඛෙහා නාම චුවචති, පිතිමනස්සා ති පිතිසමපසුත්තවිත්තස්ස, කාසොපි පස්සමහතිති බහිත්තස සබ්බාතො නාමකාසො කිලෙසදරුපටිපස්සස්සා පස්සමහති, විත්තමපිති විඤ්ඤාණකඛෙහොපි නාමෙව පස්සමහති, අසං චුවචතිති අසං බොජකඛසමුඝාපිකා විපස්සනාසමපසුත්තා පස්සබ් පස්සබ් සමෙඛාජකඛෙහා නාම චුවචති, පස්සබ්කායස්ස සුඛිත්තොති පස්සබ් කායනාය උපපන්නාසුමෙත සුඛිත්තස්ස, සමාධිෂතිති සමමා ආධිෂති නිවචලං හුත්වා ආරම්මණෙසථපිසති අපජ්ජාපන්නං විස හොති, අසං චුවචතිති අසං බොජකඛසමුඝාපිකා විපස්සනාසමපසුත්තා විත්තනකඛනා සමාධිසමෙඛාජකඛෙහා නාම චුවචති, නථා සමාති නනති තෙන අපජ්ජාපන්නෙන විස සමාධිනා සමාතිනං, සාධුකං අජ්ඣුපෙක්ඛිතා හොතිති සුදු අජ්ඣුපෙක්ඛිතා හොති, තෙසං ධම්මානං භාසනවධිකතෙ අබ්බාවට්ඨො හුත්වා අජ්ඣුපෙක්ඛති, අසං

වුවවතීති අසං. ජනනං බොජ්ඣංගිනං. අනොසකකත අනති
වතනනභාවසාධකො මජ්ඣිමනිකායෙ උපෙක්ඛාසමෙබ්බසංකප්පො
නාම වුවවතී.

එතතාවතා කිං කපිතං නාම භොති? අසුඛං අවර්ගං එක
විතකකමණේ නානාරසලක්ඛණා සුඛභාගවිපය්‍යනා බොජ්ඣංගා
කපිතා භොතතීති. පටිමො නිසො.

3. i ඉදුනි, දුන්; නෙසං, ඒ සප්තවිධබොධ්‍යඛයන්ගේ; එකසමිං
යෙව ආරම්භණේ, එකම අරම්භණේකි; අතතනො අතතනො, තම
තමා අයත්වූ; කිව්වසෙන, කාත්‍යවශයෙන්; නානාකරණං, වෙනස;
දසොදුං, දක්වන්ට; තත් කතමොසතිසමෙබ්බසංකප්පොති ආදී, තත්
කතමොසතිසමෙබ්බසංකප්පො යනාදිය; ආරබ්ථං, ආරම්භකළයේකා;
තත්, ඒ තත්කතමො යනාදී පදයන්හි; නොභොත්-ඒ තත් කතමො
සතිසමෙබ්බසංකප්පො යනාදී පාඨයෙහි; ඉධිකිකුති, ඉධිකිකු යනු;
ඉමසමිං සාසනෙ, මේ සස්තෙහි; භික්ඛු, මහණතෙමෙයි; සතිමා
භොතීති, සතිමාභොති යනු; පඤ්ඤායපඤ්ඤවා (විය), නුවණින්
නුවණැතියක්නු මෙන්; යසෙනයසවා (විය), යසසින් යසස් ඇත්තක්නු
මෙන්; ධනෙනධනවාපිය, ධනයෙන් ධනැතියක්නුමෙන්; සතියා, සිහි
යෙන්; සතිමාභොති, සිහි ඇත්තෙක්වේ; සතිසමපනෙතාති, සමාති
සමපනතය; ඉති අන්තො, යනමේ අවසාන; (දඨබ්බො, දතයුතු; 0)
පරමෙතාති, පරමෙන යනු; උතතමෙන, උතුම්වූ; හි, සැබව; තං,
ඒ සතිනෙපකකය තෙමේ; පරමත්ථසවසංස, පරමාථසත්‍යවූ; නිබ්බා
නස්සවෙව, නිව්වාණයටද; මග්ගස්සව, වතුච්චිමානීයටද; අනුලොමතො,
අනුලොමවත හෙයින්; පරමං නාමභොති, පරමතමිවේ; උතතමං,
උතුම් නම්; සෙසං, ශ්‍රේෂ්ඨනම්; සතිනෙපකෙකතාති, සතිනෙපකෙක
ත යන මේ පෙදෙහි; පඤ්ඤා, ප්‍රඥනොමේ; නෙපකකං, නෙපකකයයි;
වුවවතී, කියනු ලැබේ; සතියාවෙව, සමාතියහද; නෙපකෙකතව,
ප්‍රඥවහද; ඉති අන්තො, යනමේ අවසානවේ; පන, පඤ්ඤානරයක් ඇත්;
කසමා, කවරහෙයකින්; ඉමසමිං සතිභාජනීයෙ, මේ සමාතිභාජනීය
යෙහි; පඤ්ඤා, ප්‍රඥනොමේ; සඛහතිතා, සඛහතකරනලද්ද; ඉති
(වෙවදෙය්‍ය), ඉදින් මෙසේ විතාරුනම්; සතියා, සමාතියගේ; බලවහාව
දීපනත්ථං, බලවත්බව දැක්වීම සදහා; (පඤ්ඤා, ප්‍රඥනොමේ; සඛහ
තිතා, සඛහාතිතය; 0) හි, විසාරකොටැ කියමි; සති, සමාතිතොමේ;
පඤ්ඤායසමිමපි, ප්‍රඥව හා සමගද; උපපජ්ජති, උපදී; විතාපි, ප්‍රඥවෙන්
වෙන්වැ ද; උපපජ්ජති, උපදී; 0) පඤ්ඤායසමිම, ප්‍රඥව හා සමග;
උපපජ්ජමානා, උපදනා සමාතිතොමේ; බලවතීභොති, බලඇත්තීවේ;
විතා උපපජ්ජමානා, ප්‍රඥවෙන් තොරවැ උපදනා සමාතිතොමේ;
දුබ්බලා, බලනැත්තීවේ; තෙන, එහෙයින්; අස්සා, ඒ සමාතියගේ;
බලවහාවදීපනත්ථං, බලවත්බව දැක්වීම සදහා; පඤ්ඤා, ප්‍රඥනොමේ;
සඛහතිතා, සඛහාතිතය; (ඉති විස්සජ්ජනා, මෙසේ විසදීමයි 0) හි, ඒ

උපමාවෙකින් ප්‍රකටකොටැ කියමි; විසුද්ධිසාසු, උභයදිශාවන්ති; වෙරුජ මහාමන්තා, දෙරජමහ ඇමැතියෝ; තිසේයසුං, සිටින්නාහුනම්; තෙසු, තදුභය රජමහ ඇමැතියන් අතුරෙහි; එකො, එක් රජමහ ඇමැතියෙක්; රුජපුත්තං, රුජපුත්‍රයා; ගහෙනා, ගෙනැ; තිසේයස, සිටින්නේද; එකො, එක් රජමහ ඇමැතියෙක්; අත්තනො, තමාගේ; ධම්මනාය සභාවයෙන්; එකකොව, එකලොවුයේමැ; තිසේයස, සිටින්නේද; තෙසු, ඔවුනතුරෙහි; රුජපුත්තං, රුජපුත්‍රයා, ගහෙනා, ගෙනැ; සීතො, සිටියාවූ රජමහ ඇමැතිනෙමේ; අත්තනොපි, තමාගේද; තෙජෙන, තෙජස කරුණකොටගෙනැ; රුජපුත්තසසුපි, රුජපුත්‍රයාගේද; තෙජෙන, තෙජස කරුණකොටගෙනැ; තෙජවා, තෙජස් ඇත්තෙක්; යථා භොති, යම්සේවේද; අත්තනො, තමාගේ; ධම්මනාය, සභාවයෙන්; සීතො, සිටියාවූ රජමහ ඇමැතිනෙමේ; තෙන, ඒ රුජපුත්‍රයා ගෙනැසිටි රජමහ ඇමැතියා හා; සමතෙජො, සමානතෙජස් ඇත්තේ; යථා න භොති, යම්සේ නොවේද; එවමෙව, එපරිද්දෙන්ම; රුජපුත්තං, රුජපුත්‍රයා; ගහෙනා, ගෙනැ; සීතමහාමන්තොවිය, සිටි මහඇමැතියාමෙන්; පඤ්ඤයසසිං, ප්‍රඥව හා සමග; උප්පන්නා, උපන්නාවූ; සති, සමාති නොමේ; (දඬබ්බා, දතයුත්තියැ;ට) අත්තනො තමාගේ; ධම්මනාය, සභාවයෙන්; සීතොවිය, සිටි මහඇමැතියාමෙන්; විනාපඤ්ඤය, ප්‍රඥවෙන් තොරවැ; උප්පන්නා, උපන්නාවූ; (සති, සමාතිනොමේ; දඬබ්බා, දතයුත්තියැ;ට) තත්ථ, තදුභය මහඇමැතියන් අතුරෙහි; රුජපුත්තං, රුජපුත්‍රයා; ගහෙනා, ගෙනැ; සීතො, සිටි මහ ඇමැති නෙමේ; අත්තනොපි, තමාගේද; තෙජෙන, තෙජස කරුණකොට ගෙනැ; රුජපුත්තසසුපි, රුජපුත්‍රයාගේද; තෙජෙන, තෙජස කරුණකොටගෙනැ; තෙජවා, තෙජස් ඇත්තේ; යථාභොති, යම්සේ වේද; එවං, එමෙන්; පඤ්ඤයසසිං, ප්‍රඥව හා සමග; උප්පන්නා, උපන්නාවූ; සති, සමාති නොමේ; බලවතී භොති, බලඇත්තී වෙයි, අත්තනො, තමාගේ; ධම්මනාය, සභාවයෙන්; සීතො, සිටි මහ ඇමැතිනෙමේ; තෙන, උනුහා; සමතෙජො, සමාන තෙජස් ඇත්තේ; යථා න භොති; යම්සේ නොවේද; එවං, එමෙන්; විනාපඤ්ඤය, ප්‍රඥවෙන් තොරවැ; උප්පන්නා, උපන් සමාතිනොමේ; දුබ්බලා භොති, බලනැත්තී වේ, ඉති, මෙසේ; බලවහාවදීපනත්ථං, බලවත්බව දැක්වීම සඳහා; පඤ්ඤ, ප්‍රඥනොමේ; ගතිතා, ගාතිනයැ; (ඉතිසමාපතියෙහි නිපාතයි.) විරකතමපිති, විරකතමපි යනු; අත්තනොවා, තමාගේ හෝ; පරසස වා, මෙරමාගේ හෝ; කායෙන, කායවාරයෙන්; විරකතං, ඉතා ඉස්සරකලාවූ; වත්තංවා, වතක් හෝ; කසිණමණ්ඩලං වා, කිසුණු මඩුල්ලක් හෝ; කසිණපරිකමමං වා, කිසුණුපිරියමක්හෝයි; විරහාසි තමපිති, විරහාසිතමපි යනු; අත්තනොවා, තමා විසින් හෝ; පරෙනවා, මෙරමා විසින් හෝ; වාචාය, වාග්වාරයෙන්; විරහාසිතං ඉතා ඉස්සර බණනලද්දවූ; බහුකමපි, බොහෝවූද; වත්තසිසෙ, වත්තසිසියෙහි සිටැකි; ධම්මකථංවා, ධම්මකථාවක් හෝ; කමමසානවිනිච්ඡයං වා, කම

සථානවිනිශ්චයක් හෝ; විමුක්තායතනසිසෙවා, විමුක්තායතන ශිෂීයෙහි සිටැ හෝ කී; ධම්මකථමෙව, ධම්මකථාවක්මැ හෝයි; **සරිතාහොතිනි**, සරිතාහොති යනු; කායවිඤ්ඤානිං, කායවිඤ්ඤානියද; වච්චිඤ්ඤානනිඤ්ච, වාග්විඤ්ඤානියද; සමුදාපෙත්වා, දනවා; පවත්තං, පැවැත්තාමු; තං අරුපධම්මකොඨාසං, ඒ නාමධම්මකොඨාසය; එවං උපපජ්ඣිතා එවං නිරුඬොති, මෙසේ ඉපදූ මෙසේ නිරුඬවනැයි; සරිතාහොති, සිහි කරන්නේ වේ; **අනුසාරිනාති**, අනුසාරිතා යනු; පුත්තපුත්තං, නැවත නැවත; සරිතා, සිහිකරන්නේ වේ; **අයං වුච්චති සතිසමෙබ්බාජක බොගාති**, යනු; එවා, මෙයාකාරයෙන්; උපන්නා, උපන්නාමු; සෙස බොජකඛ්ඤසමුදාපකා, තෙසුබොධ්‍යායනන් දනවන්නාමු; විපස්සනා සමපයුත්තා, විදගීනාඥාන සමපයුක්තාමු; අයංසති, මේ සමාතිතොමෝ; සතිසමෙබ්බාජකබොගානාම, සමාතිසමෙබ්බාධ්‍යායනනාමැයි; කවියති, වදාරනු ලැබේ; **සො නථා යනො විහරන්තොති**, යනු; සො භික්ඛු, ඒ මහණ තෙම; තෙනාකාරෙන, ඒ අයුරෙන්; උපන්නාය, උපන්නාමු; සතියා, සිහියෙන්; සන්තොනුත්වා, සිහි ඇත්තේවැ; විහරන්තො, ඉරියව් වටනා මහණතෙමේයි.

3. ii **තං ධම්මනනි**, තං ධම්මං යනු; චිරකතං, ඉතා ඉස්සර කයින් කලාමු කටයුත්තක්; චිරභාසිතං, ඉතා ඉස්සර බසින් තෙපලු; හෙය්වා චුත්තපසකාරං, යටති පරිදි ඇති; ධම්මං, ධම්මයක්; **පඤ්ඤායපච්චින නීති**, යනු; පඤ්ඤාය, නුවණින්; අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තාති, අනිත්‍යයැ දුඃඛයැ අනාත්මයැයි; පච්චිනනි, ප්‍රකාරයෙන් විචිනනය කෙරෙයි; (මනාකොටැ විමසීම කෙරෙයි යුජ්ජේයි) **පච්චරනිනි**, යනු; අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තාති, අනිත්‍යයැ දුඃඛයැ අනාත්මයැයි; තත්ථ, ඒ ධමුත්ති; පඤ්ඤා, නුවණ; වරුපෙනො, හසුරුවමින්; පච්චරති, ප්‍රකාශව විචාරණය කෙරේ; නොහොත්-හැසිරෙයි; **පරිච්චංසං ආපජ්ජනීති**, යනු; ඔලොකනං, ත්‍රිලක්ෂණාවලොකනයට; ගවෙසනං, ත්‍රිලක්ෂණාකෛෂණයට; ආපජ්ජති, පැමිණෙයි; **අයං වුච්චතිනි**, යනු; චුත්තපසකාර බොජකඛ්ඤසමුදාපකා, කියනලද ප්‍රභෙද ඇති බොධ්‍යායනයන් දනවන්නාමු; ඉදං විපස්සනාඤ්ඤං, මේ විදසුන් නැණ; ධම්මවිවයසමෙබ්බාජකබොගානාම, ධම්මවිවය සමෙබ්බාධ්‍යායනනාමැයි; වුච්චති, වදාරනු ලැබේ; **තස්ස නං ධම්මනනි**, යනු; තස්ස භික්ඛුනො, ඒ මහණහුගේ; හෙට්ඨා, යටැ; චුත්තපසකාරං, කියනලද පරිදි ඇති; තං ධම්මං, ඒ ධම්මයයි; **ආරබ්භො හොතිනි**, යනු; පරිපුණ්ණං හොති, පරිපුණ්ණවුයේ වේ; පහතිතං, අනුබලදෙනලදුයේ වේ; **අසලලිනනි**, යනු; ආරබ්භතායෙව, පරිපුණ්ණවු බැවින්ම අනුබලදුන් බැවින්ම; අසලලිතං, නො හැකිලීම වේ; හෙවත්-මොටනොවීම වේ; **අයං වුච්චතිනි**, යනු; බොජකඛ්ඤසමුදාපකා, බොධ්‍යායනයන් දනවන්නාමු; විපස්සනාසමපයුත්තං, විදගීනාඥානසමපයුක්තාමු; ඉදං විරියං, මේ වීර්යීතෙමේ; විරිය සමෙබ්බාජකබොගානාම, වීර්යීසමෙබ්බාධ්‍යායනනාමැයි; වුච්චති, වදාරනු ලැබේ; **තිත්ථිසාති**, යනු; කාමාමිස ලොකාමිස වට්ටාමිසානං, කාමා

මිෂ ලොකාමිෂ වාතනාමිෂයන්ගේ; අභාවෙන, අවිද්‍යානභාවයෙන්; නිරුමිසා, ආමිෂ රතිනවු; පරිසුඛා, පරිසිදුටු (ප්‍රිතිනොමෝසි); අයං වුවමනිති, යනු; බොජ්ඣංගසමුදාපිකා, බොධ්‍යංගයන් දනවන්නාවූ; විපස්සනාසම්පයුතතා, විදගීනාඥනසම්පයුතතාවූ; අයං පිති, මේ ප්‍රිති නොමෝ; පිතිසම්බොජ්ඣංගභොගාම, ප්‍රිතිසම්බොධ්‍යංගනමැයි; වුවමනි, වදාරනු ලැබේ; පිතිමනසානි, යනු; පිතිසම්පයුතතාවතසං, ප්‍රිති සම්පයුතතා සිත් ඇත්තානුගේයි; කායොපිපස්සමහනිති, යනු; ඛනිතතා යසංඛානො, ත්‍රිවිධසකකියන් සමූහයයි කියනලද; නාමකායො, නාම කායතෙමේ; කිලෙසදර්ථපටිපස්සයියා, කෙලෙස්විඩාව සන්සිදිම් විසින්; පස්සමහනි, සන්සිදෙයි; විතනමපිති, යනු; විඤ්ඤාණකකොපි, විඤ්ඤාණකයතෙමේත්; නථෙව, එසේ කෙලෙස්විඩාව සන්සිදිම් විසින්ම; පස්සමහනි, සන්සිදෙයි; අයං වුවමනිති, යනු; බොජ්ඣංග සමුදාපිකා, බොධ්‍යංගයන් දනවන්නාවූ; විපස්සනාසම්පයුතතා, විදගීනාඥනසම්පයුතතාවූ; අයං පස්සං, මේ ප්‍රගුබ්බිතොමෝ; පස්සංසම්බොජ්ඣංගභොගාම, ප්‍රගුබ්බිසම්බොධ්‍යංගනමැයි; වුවමනි, වදාරනු ලැබේ; පස්සංකායසං සුබ්බොනි, යනු; පස්සංකායනාය, සන්තූන්තාමකාය ඇති බැවින්; උප්පනාසුබෙන, ජනිතවූ ශරීර සොධ්‍යයෙන්; සුබ්බසං, සුච්ඡන් පුගුලාගේයි; සමාධිසනිති, යනු; සමා, මනාකොට; ආධියති, පිහිටුවනු ලැබේ; නිව්චං හුතා, නිසලව; ආරමමණෙ, අරමුණෙහි; ණපියති, තබනු ලැබේ; අප්පනාප්පතනංවිය, අපීණාවට පැමිණියක්නුමෙන්; හොති, වේ; අයං වුවමනිති, යනු; බොජ්ඣංගසමුදාපිකා, බොධ්‍යංගයන් දනවන්නාවූ; විපස්සනා සම්පයුතතා, විදගීනාඥනසම්පයුතතාවූ; අයං විතෙතකාගතා, මේ විතෙතකාග්‍රතා නොමෝ; සමාධිසම්බොජ්ඣංගභොගාම, සමාධි සම්බොධ්‍යංගනමැයි; වුවමනි, වදාරනු ලැබේ; නථා සමානිතනි, යනු; අප්පනාප්පතෙතනවිය, අපීණාවට පැමිණියක්බදු; තෙන සමාධිනා, ඒ සමාධිය කරණකොටගෙන; සමානිතා, මනාකොට අරමුණෙහි පහිව්වනලද සිතයි; සාධුකං අජ්ඣපෙකඛිතා හොනිති, යනු; සුඤ්ඤා, මනාකොට; අජ්ඣපෙකඛිතාහොති, මැදහත්ව හෝ යුක්තිවශයෙන් බලන්නේ වේ; තෙසං ධම්මානං, ඒ බොධ්‍යංගධම්මයන්; භාපනවසිසෙන, අඩුවැඩිකිරීමෙහි; අබ්‍යාවචොහුතා, අව්‍යාපාන වූයේව; අජ්ඣපෙකඛිති, මැදහත්ව හෝ යුක්ති වශයෙන් බලයි; අයං වුවමනිති, යනු; ජනං බොජ්ඣංගනං, ෂබ්දිධවූ බොධ්‍යංගයන්ගේ; අනොසකකත අනතිවතනනභාවසාධකො, නොපසුබස්නා බව නොඉක්මවා යන බව සාහන්නාවූ; මජ්ඣිමනිකායො, උද්ගතා කාරවූ තනුමධ්‍යස්ථතාව; උපෙකඛා සම්බොජ්ඣංගභොගාම, උපෙක්ඛා සම්බොධ්‍යංගනමැයි; වුවමනි, වදාරනු ලැබේ.

එතතාවතා, මෙනෙක් ශබ්දාභි විසින්; කිං, කුමක්; කපිතං නාම හොති, වදාරනලද්දේ නම් වේද; අප්‍රබ්බං අවරිමං, ඉදිරිපසුනොව; එකච්ඡතකකණේ, එකච්ඡතකකණයෙක්හි; නානාඋසලකකණා, නානා

විධ කෘත්‍යලක්ෂණ ඇත්තාවූ; පුබ්බභාගවිපක්ෂානා, මාගීයාගේ පුළුභාග
යෙහිවූ විදුශීනාසංඛ්‍යානවූ; බොජ්ඣංගිනා, බොධ්‍යංගියෝ; කථිනා,
වදායානු; භොනනී, වෙත්; (ඉති සමාපත්තියෙහි නිපාතමාත්‍රයෙකි)
පඨමොනසො, පළමුවන නයනෙමේ; (සමනෙතා, නිමියෙසිට)

* අවිපරිත වශයෙන් කායාදීන්ගේ ස්වභාවය අරමුණුගැන්
මට සමථිවන බැවින් බලවත්වූම සමාතිනොමෝ සමාතිසමබොධ්‍යංගිය
වේද එහෙයින් බලවත්බව දැක්වීම පිණිස **සතිනෙපක්ක** පදයෙන්
ප්‍රඥතොම ගෘහිතය. යම්කිසිවක්හුගේ අනුසාරණමාත්‍රවූ සමාති
තොමෝ ගෘහිතතොවෙයි, කුශලෝපපත්තියගේ කාරණය සිහිකිරීම
සිහියෙහි දක්වන අටුවාඇපරහු **“වතභංවා”** යනාදිය විසූහ. **බලවතී**
එවසති සතිසමබොජ්ඣංගිනාති කථා බලවභාවදිපනස්ථා පඤ්ඤා
ගතිනා න යස්ස කස්සපි සමපධාරණසති, කුසලපපත්තිකාරණස්ස
පන සරණං සතීති දස්සෙන්නො වත්තංවාති ආදිමාහ. (මු. පී.) අවිප
රිත කායාදිසභාවග්ගහණසමන්ත්තාය බලවතී එව සති, පඤ්ඤාගතිනා
සතිනෙපක්කනාති අත්ථො. (අ. පී.)

* **වතනසිසසෙහි සිටැ** යනු ධර්මය අසන්නාහු නම් ඉතා මැනව,
අසාත් ධර්මයෙහි පහදින්නාහුනම් ඉතා මැනව, පහන්වූවෝද මාහට
ප්‍රසාදානුරූපවූ සත්කාර කරන්නාහුනම් ඉතා මැනවයි මෙසේ ලාභ
සත්කාරකීථීහි ශබ්දසන්තියුත සිත් ඇත්තේ නොවැ භගවත්හු
වදායානු ස්වාධිකාරතාදි ගුණාංගසංඛ්‍යාවූ ධර්මයෙනෙමේ, ඉතා මැනව,
මාගේ ඒ ධර්මිකථාව අසන්නාහුනම් අසාත් ධර්මය දැනගන්නාහුනම්
දැනදු වනාහි නිවන් පිණිස පිළිපදින්නාහු නම් ඉතා මැනවයි
ධර්මයාගේ සුධර්මභාවය නිසා අනුකම්පාකොටැ මහසුප් මහතෙරහු
විසින් මෙන් වදාරනලදයැ යන අථයැ වේ. **විමුක්තායනන**
ශීෂීසෙහි යනු “නභෙවබො සත්ථා, අපිවබො යථාසුතං යථා
පරියතතං ධම්මං විත්ථාරෙන පරෙසං දෙසෙස්සාමි”යි මෙසේ වදායානු
විමුක්තිකාරණයන්ගේ ප්‍රධානභාවයෙහි සිටැ යන අථයි. තදුක්තයැ. **වතනසිසෙ**
ස්ථාති අභොවන මෙ ධම්මං සුඤ්ඤස්සං සුඛා ව
ධම්මං පසිදෙස්සං පසන්නාව මෙ පසන්නාකාරං කරෙස්සනති එවං.
විතොනා අනුඤා ස්වාකබාතො භගවතා ධර්මො පෙ. විඤ්ඤාති
අභොවන මෙ ධම්මං සුඤ්ඤස්සං සුඛාව ධම්මං ආජානෙස්සං ආජ
තෙත්ථාව පන තථත්තාය පටිපජ්ජෙස්සනති ධම්මසුධම්මතං පටිච්ච
කාරුඤ්ඤං අනුදදායං අනුකම්පං උපාදාය මහාකස්සපත්ථෙරෙන විශ
භාසිතනති අත්ථො, විමුක්තායනනසිසෙහි නභෙව පෙ. දෙසිස්සා
මිති එවං විමුක්තිකාරණපධානභාවෙ ස්ථා. (මු. පී.) **එවං විතොනාති**
එවං ලාභසක්කාරං සිලොකසන්නිසිත්තවිතොනා (අ. පී.)

* ඉතා ඉහත කළ වත් ඇ ශීෂීයෙන් ඒ වත් ඇ සපයන්නාවූ
අරූපධර්ම කොඨාසය නෙමේ කියනලදැයි කොටැ නොහොත්-භාවාථී
වත් බැවින්ම හෙවත් ක්‍රියාථීවත් බැවින්මැ කථාභාසිත ශබ්දයෝ

ක්‍රියාභූතවූ අරුපබ්‍රමිකොපාසයක් වෘත්තාන්තය කොට, “කායවිඤ්ඤානතිං පෙකොපාසනති” යි විසු විරක්කතවන්තාදිවෘත්ත නං සමුපාසකො අරුපකොපාසො වුත්තො, භාවන්තතාඵවචා කාථාසිතසද්ධා ක්‍රියාභූතස්ස අරුපකොපාසස්ස වෘත්තාති කතො ආග කායවිඤ්ඤානතිං පෙකොපාසනති (මු. පි.) විරක්කතවන්තාදි වසෙසාති විරක්කතවන්තාදි සිසෙත, වුත්තොති ඉමිත්තාපි කතො ආග කායවිඤ්ඤානතිං පෙකොපාසනති යොජනා (අ. පි.)

* බොධ්‍යඛනයන් දනවනබැව් පළමුවු ඡතීවිධ බොධ්‍යඛනයන්ගේ තමතමගට අනතුරුවැවූ බොධ්‍යඛනය දැනවීම් වශයෙන්ද නොහොත් අනතුරුවැ නොවූ අතික් සියලු බොධ්‍යඛනයන් ඒ ඒ ප්‍රකාරයෙන් දැනවීම් වශයෙන්ද යෙදියයුත්තිය. සියල් බොධ්‍යඛනයෝ සියල් බොජගතව ප්‍රත්‍යයවිශේෂවූහුමවෙද්ද එහෙයින් **බොජකිඛගසමුපාසකතා සුචිමානං ජනනං අත්තනො අත්තනො අත්තනාදිකස්ස පරෙසං සබ්බෙසං වා තං තං පරියායෙන සමුපාසතවසෙන යොජෙතබ්බො** (මු. පි.) **පරෙසනති** න අත්තනරුතං සබ්බෙසං පෙ යොජෙතබ්බො සබ්බෙ බොජකිඛගා සබ්බෙසං පච්චයවිසෙසා හොනති යෙවාති (අ. පි.)

* **කාමලොකවෘත්තාමිෂයෝ** නම් තෘෂ්ණාවයැ තද්දලමිත සක්කයෝයැ කියත්. පඤ්චකාමසමපත් පිළිබඳව පවත්නාවූ රුගය තෙමේද තද්දාගයාගේ ආලමිතය තෙමේද කාමාමිෂනම. සස්සතො අත්තාව ලොකොව” යනාදීන් ලොකග්‍රහණ වශයෙන් ප්‍රවෘත්තවූ ශාස්තොවෙජ්ද දූෂටිසහගතවූ රුගයතෙමේද තද්දාගයාගේ ආලමිතයතෙමේද ලොකාමිෂනම. අභිලොකාමිෂයෝ හෝ ලොකාමිෂනම. සසර ආසාකිරීම් වශයෙන් උපත් සසර දනවන රුගයතෙමේද තද්දාගයාගේ ආලමිතය තෙමේද වෘත්තාමිෂනම. කියේ මැනෝ **කාම ලොකවට්ඨාමිසාති තණ්හා නදරමමණා බිඛාති වදනති. පඤ්චකාමගුණිකග්‍රහණා නදරමමණස්ස කාමාමිසං. සස්සතො අත්තාව ලොකොවාති ආදිනා ලොකග්‍රහණවසෙන පවත්තො සස්සතුවෙජ්ද සහගතො රුගො තද්දරමමණස්ස ලොකාමිසං ලොකබමමංවා; වට්ඨස්සාද වසෙන උප්පත්තො සංසාරජනකො රුගො තද්දරමමණස්ස වට්ඨාමිසං** (මු. පි.)

තවද යම් ධර්මිජනයක් කැමැතිවේද හෙතෙම කාමනම. ආස්වාද වශයෙන් ආමශීනය කෙරේනුයි ආමිෂනම. කාමයමැ ආමිෂනුයි කාමාමිෂනම. මෙයින් කෙලශකාමයා ගන්නාලැබේ. ආමශීනයකරනු ලැබේනුයි ආමිෂනම. මෙයින් වසතුකාමයා ගන්නාලැබේ. ලොකාමිෂ වෘත්තාමිෂ යන දෙකැන්ද මෙයේ දතයුතුයි ඔවුනතුරෙන් “ලොකීයනති එත් සුඛවිසෙසාති ලොකො” යන නිවිවතාම් විසින් ලොකනම් උපපත්තිවිශේෂයෙකි, වෘත්තනම් ස සාරයයි. ආවායයි

ii එතෙසුති අජකුත්තධම්මෙසු සති පච්චිකා උපෙක්ඛාති ඉමෙ අත්තනො ධර්මාරම්භනා ලොකියාව භොනති, නථා මග්ගං අස්සන්තං කාසිකවිජිං, අවිනක්ඛ අවිචාරං පන පිතිසමාධයො ලොකුත්තර භොනති, සෙසා ලොකියලොකුත්තරම්භ කාති, නථ අජකුත්තධම්මෙසු සතිපච්චිකා උපෙක්ඛා අජකුත්තා රම්භනා, ලොකුත්තරං පන ධර්මාරම්භනාති නෙසං ලොකුත්තර භාවො මා සුජජ්ඣ, චක්ඛවස්සොගෙන නිබ්බන්ධවිජිසමපි ලොකි සනති වදගෙනා න කිලමති, අවිනක්ඛ අවිචාරං පන පිතිසමාධයො කද ලොකුත්තර භොනතිති කාමාවචරෙ නාව පිතිසමෙබ්බජක ඛෙතා ලබ්භති, අවිනක්ඛ අවිචාරං පිති න ලබ්භති, රූපාවචරෙ අවිනක්ඛ අවිචාරං පිති ලබ්භති, පිතිසමෙබ්බජක ඛෙතා පන න ලබ්භති, අරූපාවචරෙ සබ්බෙන සබ්බං න ලබ්භති, එඤ්ඤා පන අලබ්භමානකං උපාදය ලබ්භමානකාපි පටික්ඛිත්තා, එවමසං අවිනක්ඛ අවිචාරෙ පිතිසමෙබ්බජක ඛෙතා කාමාවචරතොපි නික්ඛගෙනා රූපාවචරතොපි අරූපාවචරතොපිති නිබ්බට්ඨන ලොකුත්තරෙසෙවාති කපිතො, නථා කාමාවචරෙ සමාධිසමෙබ්බ ජක ඛෙතා ලබ්භති, අවිනක්ඛ අවිචාරෙ පන සමාධි න ලබ්භති, රූපාවචර අරූපාවචරෙසු අවිනක්ඛ අවිචාරෙ සමාධි ලබ්භති, සමාධිසමෙබ්බජකා ඛෙතා පන න ලබ්භති, එඤ්ඤා පන අලබ්භමානකං උපාදය ලබ්භමානකොපි පටික්ඛිත්තො, එවමසං අවිනක්ඛ අවිචාරෙ සමාධි කාමාවචරතොපි නික්ඛගෙනා රූපාවචරතොපි අරූපාවචරතොපිති නිබ්බට්ඨන ලොකුත්තරෙසෙවාති කපිතො.

iii අපිච ලොකියං ගහෙඤා ලොකුත්තරෙ කාතබ්බො, ලොකුත්තරං ගහෙඤා ලොකියො කාතබ්බො, අජකුත්තධම්මෙසු සති පච්චිකා උපෙක්ඛානං ලොකුත්තරභාවනාකාලොපි අත්ථි, නත්ථිදං සුත්තං “අජකුත්තවිමොක්ඛං ධර්මං ආවුසො සබ්බපාද නක්ඛයං වදාමි එවමසසීමෙ ආසවා නානුසෙවනති” ඉමිනා සුත්තෙන ලොකුත්තර භොනති, සද්දං පන චක්ඛවස්සොගෙන නිබ්බන්ධන කාසිකවිජිසෙ අවුපසගෙනෙව විපස්සනාමගෙන සමසති නද්දං ලොකුත්තරං භොනති, සෙ පන ථෙර කසිණජකා නෙ ආණාපාණජකානෙ බ්‍රහ්මවිහාරජකානෙව බොජක ඛෙතා උබරගෙනා න වාරෙතබ්බොති වදනති නෙසං වාදෙ අවිනක්ඛ අවිචාරං පිතිසමාධිසමෙබ්බජක ඛෙතා ලොකියා භොනතිති දුතිස නයො.

4. i ඉද්දති, දුත්; යෙනපරියායෙන, යම් ප්‍රකාරයකින්; සත්ත බොජක ඛෙතා, සත්තබොධාසභයෝතුමු; වුද්දස; තුද්දසබොධාජක ඛෙතෙකෙක්; භොනති, වෙද්ද; තස්ස, ඒ ප්‍රකාරය; පකාසනථං, ප්‍රකාශ කිරීම පිණිස; දුතිසනං, දෙවනනං; දසෙසනො, දක්වා වදරත් නාවු භාග්‍යවතුන්වහන්සේ; පුත, නැවත; සත්තබොජක ඛෙතාති ආදී;

සත්තබොජ්ඣංගා යනාදිය; ආහ, වදාලස්සෙක; තනු, ඒ සත්ත
 බොජ්ඣංගා යනාදි වචනයෙහි x; නොහොත්- ඒ චිත්තියනයෙහි;
 අයං, මේ වක්ෂ්‍යමාණ වණිනානොමෝ; අනුපුබ්බපදවණ්ණනා, යථා
 ක්‍රමයෙන් පදයන්ගේ වණිනාවයි; (අනුබ්බපදවණ්ණනායිද පාඨසි-
 පෙර නොවැණු පදයන්ගේ වණිනාවයි; යනු අඵලි) **අජ්ඣාතාබමෙසු**
සනිති, යනු; අජ්ඣාතාබමෙසු, ආරාමාත්මික සංඝකාරයන්;
 හෙවත් තමාසතන්ති පැවැති සකරබමුත්; පරිශ්‍යණහතනස්ස සිම්මි
 දිනුවහව; නොහොත්-සමමගීතයකරනුවහව; උප්පන්නා, උපත්; සති,
 සිතියයි; **බහිබාබමෙසු සනිති**, යනු; බහිබාසදිකාරෙ, වතිර්භූත
 සංඝකාරයන්; හෙවත්- මෙරමාසතන්ති පැවැති සකරබමුත්; පරිශ්‍යණහතනස්ස,
 සිම්මිදිනුවහව; නොහොත්-සමමගීතය කරනුවහව; උප්පන්නා, උපත්;
 සති, සිතියයි; **යදපිති**, යදපි යන්නෙහි; යාපි, යා අපි පදවෙජ්දයවේ;
 යම් සිතියක් ඇද්ද; **තදපි** යන්නෙහි; තදපි, සා අපි පදවෙජ්දයවේ-ඒ
 සිතියද; **අභිසංඝාතියාති**, යනු; අභිසංඝාතියාති, විශිෂ්ටභූතයෙන්
 දතයුතුවූ ධර්මයන්; අභිජන නන්දාය, විශිෂ්ටභූතයෙන් මනාසේ දනගැනීම පිණිස;
සමමානායාති, යනු; මග්ගො, මාගීයතෙම; සමමානිවුච්චිති, සමමානියයි
 කියනුලැබේ; මග්ගොයායාති, මාගීය පිණිස; යන; අනො, අඵලිවේ;
තිබ්බානායාති, යනු; තණ්හා, තෘෂ්ණානොමෝ; වානං වුච්චිති. වාන
 යයි කියනුලැබේ; සා, ඒ වානසංඛ්‍යාවූ තෘෂ්ණානොමෝ; තන්තං,
 ඒ තිථිණයෙහි; තන්ති, නැද්ද; ඉති, එහෙයින්; තිබ්බානං, තිථිණ
 නම; තදන්දාය, ඒ තිවත් පිණිස; අසංඛිතාය, ප්‍රත්‍යයයන් විසින්
 අසංඝාත හෙයින් අසංඝාතවූ; අමත ධාතුයා, අමතධාතුව;
 සච්ඡිකිරියන්දාය, සාත්තිකිරිම පිණිස; සංවදනතීති, පවතියන; අනො,
 අඵලිවේ; ධම්මවිවයසමොජ්ඣංගො, ධම්මවිවයසමොධාරිතයෙහිද;
 එසෙවනසො, මෙකිනියබ්බ නය ඇත්තේය; **කාසිකනිති**, යනු;
 වර්තමං, සක්මන. අධිභිහතනස්ස, ඉටනුවහව; උප්පන්නවිරියං, උපත්
 වියවිතමෙයි; **වෙනසිකනිති**, යනු; යාව, යම්තාක් කලෙකින්; මෙ,
 මාගේ; විතතං, සිත; අනුපාදය, උපාදනයන් නැතිව; ආසවෙති,
 ආශ්‍රවධර්මයන් කෙරෙන්; විමුච්චිස්සති, මිදෙන්නේද; තාව, ඒතාක්
 කල්; අහං, මම; ඉමං පලලඛනං, මේ පලක; තභිඤ්ඤාමි, නොබිඳින්
 නෙමි; (නොපියන්නෙමි යුස්සෙයි) ඉති එවං, මෙපරිද්දෙන්; කායපප
 යොගංවිනා, කාපියෝ නැතිව; හෙවත්-කසින් වැරකිරීමක් නැතිව;
 උප්පන්නවිරියං, උපත් වියවිතමෙයි; **කායපසංඝාතියාති**, යනු; තිණ්ණං
 බන්ධනං, ත්‍රිවිධවූ වෛතසිකසංකමයන්ගේ; දර්ථසංඝාතී, විචාරවත්
 සන්සිද්ධියි; නොහොත්- විචාරවත් සන්සිද්ධියි; **විතතපසංඝාතියාති**, යනු;
 විඤ්ඤාණකමකසංඝාතියාති, විඤ්ඤාණකමකසංඝාතියාති; දර්ථසංඝාතී,
 විචාරවත් හෝ විචාරවත් සන්සිද්ධියි; උපෙකකාසමොජ්ඣංගො, උපෙකකාසමො
 ධාරිතයෙහි; විනිවර්තයො, විනිස; සතිසමොජ්ඣංගො, සතිසමොජ්ඣංගො
 සමොධාරිතය හා සදායවේමැයි; ඉමයම් නයෙ, මෙනයෙහි; ලොකිය

ලොකුතතරමිසසාකා, ලොවිලොවිතුරු ධමුන් හා මුසුටු; සත්තබොජ්ඣාසනා, සත්බොජනකෙනෙක්; කපිතා, වදාලන; පන, පක්ෂානතරයෙක්; (වුවවනෙ, කියනුලැබේ; 0) පොරණකතෙරු, පුරණකාලයෙහි වූ තෙරහු; එතතකෙන, ලොවිලොවිතුරු ධමුන් හා මුසුටු බොජනන වදාලන යන මෙවදන් පමණෙකින්; පාකටං න හොති, පහළනොවේද; ඉති, එහෙයින්; (සත්තබොජ්ඣාසනා, සත්තබොධාසනයන්; 0) විහජ්ජිතා විහාගකොටැ; දසෙසු, දක්වන.

4. ii හි, කෙසේ දක්වනුදයත්?; එතෙසු අත්තධමෙසු, තෙල ආධ්‍යාත්මිකවූ බොධාසනයන් අතුරෙන්; සතිපට්ඨයං උපෙක්ඛාති, සමාති ප්‍රඥ උපෙක්ෂා යන; ඉමෙ, මේ බොධාසනයන්ගෙන්; අත්තනො තමානේ; බිඛාරමමණතා, සකකියන්මැ අරමුණුකොටැ පැවති හෙයින්; ලොකියාව, ලොකිකයෝමැ; හොනති, වෙන්; මග්ගං, මාගී භාවයට; අපත්තං, නොපැමිණි; කායිකවිරියං, කායිකවීර්යයෙන්මේ, තථා, එසේමැ ලොකිකවේ; පන, වෙනසනම්; අවිතකක අවිචාර, විතකිවිචාර රහිතවූ; පිතිසමාධියො, ප්‍රීතිසමාධිහු; ලොකුතතර හොනති, ලොකොත්තරයෙහි වෙන්; සෙසා, ඉතිරිවූ බොධාසනයන්ගෙන්; තුළු; ලොකියලොකුතතරමිසසාකාති, ලොවිලොවිතුරු ධමුන් හා මුසුටු වාහු වෙන්; (ඉති සමාපතියෙහි නිපාතයි.) තත්ථ අභිධම්මපදිපිකා, ඒ ආධ්‍යාත්මික බොධාසනයන් අතුරෙන්; සතිපට්ඨය උපෙක්ඛා, සමාතිප්‍රඥ උපෙක්ෂා බොධාසනයන්ගෙන්; අභිධම්මපදිපිකා, ආධ්‍යාත්ම ධර්මයන්මැ අරමුණුකොට ඇත්තාහ; ලොකුතතර පන, ලොකොත්තර වූ බොධාසනයන්ගෙන් වනාහි; බිඛාරමමණා, බිඛාරමමණවූ නිජාණ යමැ අරමුණුකොටැ ඇත්තාහ; ඉති, එහෙයින්; තෙසං, ඒ ආධ්‍යාත්ම ධර්මයන්හි පැවති සමාති ප්‍රඥ උපෙක්ෂා බොධාසනයන්ගෙන්; ලොකුතතරභාවො, ලොකොත්තරවනබැව; මාග්ගජ්ජ, නොයෙදෙයි; වඛනමප්පයොගෙන, සක්මන් පියොවින්; නිබ්බත්තවිරියමපි, උපන් වීර්යයෙන්මේද; ලොකියං, ලොකිකවේ; ඉති, මෙසේ; වදනො, තෙපලන ඇජරතෙමේ; (කායවිඤ්ඤානසමුදාපකස්ස විරියස්ස, කාය විඤ්ඤාන දනවන වීර්යය; ලොකියතා, ලොකිකවන බැවින්; 0) න කිලමති, වෙනසට නොපැමිණෙයි; අවිතකක අවිචාර, විතකිවිචාර රහිතවූ, පිතිසමාධියො පන, ප්‍රීතිසමාධිහු වනාහි; කද, කවරකලෙකැ; ලොකුතතර, ලොකොත්තර බොධාසනයෝ; හොනති, වෙද්ද; ඉති, ඉදින්විතාරු නම්; කාමාවචරෙ, කාමාවචර භූමියෙහි; තාව, වකත ව්‍යානන්තරයට පළමු; පිතිසමොජ්ඣාසනා, ප්‍රීතිසමොධාසනයෙන්මේ; ලබ්භති, ලැබේ; අවිතකක අවිචාර, විතකිවිචාර රහිතවූ; පිති, ප්‍රීති නොමෝ; න ලබ්භති, නොලැබේ; රූපාවචරෙ, රූපාවචර භූමියෙහි; අවිතකක අවිචාර, විතකිවිචාර රහිතවූ; පිති, ප්‍රීතිනොමෝ; ලබ්භති, ලැබේ; පිතිසමොජ්ඣාසනා පන, ප්‍රීතිසමොධාසනයෙන්මේ වනාහි; න ලබ්භති, නොලැබේ; අරූපාවචරෙ, අරූපාවචර භූමියෙහි; සබ්බෙන සබ්බං, සම්ප්‍රකාරයෙන්මැ; න ලබ්භති, නොලැබේ (අවිතකි අවිචාර

ප්‍රීතියත් ප්‍රීතිසමෝධාරිකයත් නොලැබෙයි කිසේමැයි.) එත් පන,
මේ රූපාවචර භූමියෙහි වනාහි; නොහොත්-මේ බොධාරිකවිභව
යෙහි වනාහි; අලභමානකා, නො ලැබෙන්නාවූ ප්‍රීතිසමෝධාරිකය;
උපාදය, කරුණුකොට ගෙනැ; ලභමානකාපි, ලැබෙන්නාවූ අවිතකී
අවිචාර ප්‍රීතිනොමෝද; පටික්ඛිතතා, ප්‍රතිසිඛයැ; නොහොත්- එත්,
මේ කාමාවචර භූමියෙහි; අලභමානකා, නො ලැබෙන්නාවූ අවිතකී
අවිචාරප්‍රීතිය; උපාදය, කරුණුකොට ගෙනැ; ලභමානකාපි;
ලැබෙන්නාවූ බොධාරිකභූතවූ ප්‍රීතිනොමෝද; පටික්ඛිතතා, ප්‍රතිසිඛයැ;
එවං, මෙකි නසින්; අවිතකක අවිචාරො, විතකීවිචාර රහිතවූ; අයං
පීතිසමෝඤ්ඤිකො, මේ ප්‍රීතිසමෝධාරිකයෙනම; කාමාවචරතොපි,
කාමාවචර ධර්මයන් කෙරෙහුදු; නික්ඛන්තො, නිකුත්වන; රූපාවචර
තොපි, රූපාවචරධර්මයන් කෙරෙහුදු; (නික්ඛන්තො, නිකුත්වන; 0
අරූපාවචරතොපි, අරූපාවචර ධර්මයන් කෙරෙහුදු; (නික්ඛන්තො)
නිකුත්වන; 0) ඉති, එහෙයින්; නිබ්බට්තලොකුත්තරයෙවංකි,
ලෝකික බොධාරිකයන් හා අසමමුද්‍රවූ ලෝකොත්තර බොධාරිකයෝම
වෙත්සි; කපිතො, කියනලදි; තථා, එසේ; කාමාවචරො, කාමාවචර
භූමියෙහි; සමාධිසමෝඤ්ඤිකො, සමාධිසමෝධාරිකයෙනම; ලභති,
ලැබේ; අවිතකක අවිචාරො, විතකීවිචාර රහිතවූ; සමාධි පන, සමාධි
තෙමේ වනාහි; න ලභති, නොලැබේ; රූපාවචර අරූපාවචරෙසු,
රූපාවචර අරූපාවචරභූමීන්හි; අවිතකක අවිචාරො, විතකීවිචාර,
රහිතවූ; සමාධි, සමාධිතෙමේ; ලභති, ලැබේ; සමාධිසමෝඤ්ඤිකො
පන, සමාධිසමෝධාරිකයෙනම වනාහි; න ලභති, නොලැබේ;
එත් පන, මේ රූපාවචර අරූපාවචර භූමීන්හි වනාහි; 0 නොහොත්
මේ බොධාරික විභවයෙහි වනාහි 0; අලභමානකා, නොලැබෙන්නාවූ
සමාධිසමෝධාරිකය; උපාදය, කරුණුකොට ගෙනැ; ලභ
මානකොපි, ලැබෙන්නාවූ අවිතකී අවිචාරසමාධියත්; පටික්ඛිතතා,
ප්‍රතිසිඛයැ; එවං, මෙනසින්; අවිතකක අවිචාරො, අවිතකී අවිචාරවූ;
අයං සමාධි, මේ සමාධිතෙමේ; කාමාවචරතොපි, කාමාවචරධර්මයන්
කෙරෙහුදු; රූපාවචරතොපි, රූපාවචරධර්මයන් කෙරෙහුදු; අරූපා
වචරතොපි, අරූපාවචරධර්මයන් කෙරෙහුදු; නික්ඛන්තො, නිකුත්වන;
ඉති, එහෙයින්; නිබ්බට්තලොකුත්තරයෙවංකි, ලෝකිකබොධාරික
යන් හා අසමමුද්‍රවූ ලෝකොත්තර බොධාරිකයෝමයයි; කපිතො,
කියනලදයැ.

4. iii අපිච, අපරනයෙක්; (මයාවුචනො, මා විසින් කියනු
ලැබේ; 0) ලෝකියං, ලෝකිකවූ බොධාරිකය; ගහෙතො, ගෙන;
ලොකුත්තරො, ලෝකොත්තර බොධාරිකතෙමේ; කාතබ්බො, කටයුත්
ත්වයැ; ලොකුත්තරං, ලෝකොත්තරවූ බොධාරිකය; ගහෙතො,
ගෙනැ; ලෝකියො, ලෝකික බොධාරිකතෙමේ; කාතබ්බො, කටයුත්
ත්වයැ; හි, ඒ සැබව; නොහොත්-හි, ඒ විස්තරකොට කියමි; අඤ්ඤා

ධම්මෙසු, ආර්යානවධම්මයන්හි ප්‍රවෘත්තවූ; සතිපට්ඨය උපෙක්ඛානං, සමාතිප්‍රඥ උපෙක්ඛාවන්තේ; ලොකුත්තරභාවනාකාලොපි, ලොකොත්තරභාවයෙන්වඩන කලෙකුදු; අඤ්චි, ඇත; තත්‍ර, ඒ සමාතිප්‍රඥ උපෙක්ඛාවන්තේ ලොකොත්තරභාවයෙන් වැඩිමෙහි; ඉදං, මේ වක්‍ෂ්‍යමාණවූයේ; සුතං, පෙළයි; අඤ්ඤානවිමොක්ඛං, පෙණානුසෙවනීති, යන; ඉමිනා සුතෙන, මේ පෙළ හෙතුකොටගෙන; ලොකුත්තර, ලොකොත්තර ධම්මයෝ; හොනති, වෙති; (ආවුසො, ඇවැත්ති; අහං, මම; සබ්බපාදානකකයං, සියලු උපාදානයන්ගේ ක්‍ෂයවීමවූ; අඤ්ඤානං, අර්යානවසන්තානයෙහිවූ; විමොක්ඛං, මාගීය; වදාමි, කියමි; එවං, මෙසේ ඇතිකල්හි; අස්ස, ඒ මහණහට; ඉමෙ ආසවා, මේ ආශ්‍රවයෝ; නානුසෙවති, පුනපුනා සන්තානයෙහි නො පවතින්;) යදාපන, යම්කලෙකා වනාහි; වඛකමප්ප යොගෙන, සක්මන් පියොවින්; නිබ්බතෙන, උපන්; කායිකවිරියෙ, කායික වීර්යය; අවුපසන්නෙයෙව, නොසන්නුන් කල්හිම; විපස්සනා, විදග්ගිතානොමෝ; මග්ගෙන, මාගීයහා; සට්ඨති, සමාධිවේද; නොහොත්-ගැළපේදම; (මාගීය දනවාද යුගේයි.) තදා, එකල්හි; තං, ඒ වීර්යීතෙමේ; ලොකුත්තරං හොති, ලොකොත්තර නම්වේ; යෙ පන ථෙරා, යම් තෙරකෙනෙක් වනාහි; කසිණඤ්ඤානෙ, කිසුණුබවලත් දෑහැනෙහිද; ආණාපාණඤ්ඤානෙ, ආණපාණය බවලත් දෑහැනෙහිද; බ්‍රහවේහාරඤ්ඤානෙව, සතර අප්‍රාමාණ්‍යයන් බවලත් දෑහැනෙහිද; බොඤ්ඤානෙ, බොධ්‍යව්‍යධම්මයන්; උඛරනෙනා, උදරන්තාවූ ප්‍රභූල් තෙමේ; නවාරෙනබ්බාති, නොවැළඟියුත්තේයයි; වදනති, කියන්ද; තෙසං, ඒ තෙරුන්ගේ; වාදෙ, වාදයෙහි; අවිතකකආවිචාර, අවිතකී අවිචාරවූ; පිතිසමාධිසමෙබොඤ්ඤානා, ප්‍රීතිසමාධිසමෙබොධ්‍යව්‍යයෝ; ලොකියාහොනති, ලොකිකයෝ වෙත්යි, (ඉතිසමාපත්තියෙහි නිපාතයි) දුතියනසො, දෙවැනිනයනෙමේ; (සමනෙනා, නිව්‍යේයිට

* අභිඥෙයධම්මයෝ නම් සමසාසකත්වයෝ ආහාරසිතිකයහ යන ධම්මයෝද විවිධධාතුහුද ත්‍රිවිධධාතුහුද චතුරයරීසත්‍යයෝද පඤ්ච විමුක්තායනනයෝද ෂබ්ධවිධවූ අනුත්තරියධම්මහුද සප්තවිධවූ නිද්දිශ්වස්තු අභිච්චිවූ අභිභායනනයෝද නවවිධවූ අනුප්‍රච්චිභාරයෝද දශවිධවූ නිජීරවස්තුහුද යන මෙබඳු ප්‍රභෙද ඇති ධම්මයෝයි. මහණෙනි සියල්ල අභිඥෙයයයි දක්වා වදාළවූ සකන්ධයෝද අභිඥෙයධම්මයෝයි. **අභිඤ්ඤායා බම්මා නාම සබ්බෙ සත්තා ආහාරසිතිනා මෙ ධාතු සො, තිස්සො ධාතුසො, වත්තාරි අරියසච්චාති, පඤ්චවිමුත්තායන නාති, ඡ අනුත්තරියාති, සත්ත නිද්දිශ්වස්තුහු, අසාභිභායනනාති, නවානුප්‍රබ්බවිහාර, දසනිජීරවස්තුහු, එවං පභෙද ධම්මා; සබ්බං භික්ඛවෙ අභිඤ්ඤායන්ති දසසිතා බන්ධාදයොව.** (මු. වී.)

* මේ ටිකාපාඨයෙහි සබ්බසත්තා යනු කාමහවාදීන්හිද සංඥි හවාදීන්හිද එකවොකාරහවාදීන්හිද යන සියලු හවයන්හි සියලු සභයෝයි. ආහාරහෙතුවෙන් පැවත්ම මොව්නටකුසි ආහාරසිතික

නම්නු. ප්‍රත්‍යයාධික ප්‍රවෘත්ති ඇත්තනුයි. යම් ප්‍රත්‍යයෙකකිත්තේයකින් ඒ සත්‍යයෝ පවතිද්ද ඒ එකම ආහාරසංඛ්‍යාන ප්‍රත්‍යයධර්මයනෙම ඥානපරිඥාසංඛ්‍යානවූ අභිඥ ඥානශක්තින් මනාකොට දැනගතයුත්තේ නුයි අභිඥෙයනම. “මෙ ධාතුසො” යනු සංඛ්‍යාන අසංඛ්‍යාන උභයධාතු නුයි. “තිස්සො ධාතුසො” යනු කාමධාතු රූපධාතු අරූපධාතු යන ත්‍රිවිධ ධාතුනුයි. “පඤ්ච විමුත්තායනනාති” යනු “ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛුනො සත්ථා වා ධම්මං දෙසෙති” යනාදීන් ආගතවූ විමුක්තිසාධන යෝගි. “අනුත්තරියාති” යනු දස්සනානුත්තරියාදිවූ මච්චිධ අනුත්තරිය ධර්මයෝයි. “නිද්දසවඤ්ඤාති” යනු යම් කාරුණ්‍යවලින් නිද්දසවේද ඒ කාරණයෝ නිද්දසවස්තුනු නම් වෙති. මෙද දෙදහනමානුයෙකි. ස්වේදනාශ්‍රවණමේ දසවස් ඇත්තේවැ පිරිනිවන්පැයේක් නැවත දසවස් ඇත්තේක් නොවෙයි. නවවස් ඇත්තේක්ද එක් මොහොතක් ඇත්තේක්ද නොවේමය. නැවත ප්‍රතිසංස්කරයක් නැතිවෙයි. මෙසේ කියන ලද්දේ නිවිකයන්ගේ නිද්දසවහර අනුත්තරපත්ති වශයෙනි. ඒ නිද්දසවස්තුනු වනාහි “ඉධ භික්ඛුසික්ඛාසමාදානෙ තිබ්බව්ඡන්ඤෙ හොති” යනාදීන් පෙළෙහි ආවානුමැයි. සමයන්ද්‍රවික පුරුෂපුද්ගලයාගට මිථ්‍යාදූෂිත නොමෝ නිර්ජාණියැ යනාදිනු දයනිජ්ජවස්තුනුයි; සංකාමාදිනු නම් සංකාමයනනධාතූදිනුයි. මෙදසුනු සංඛ්‍යාන සත්තාති කාමහවාදිසු සංකාමයනධාතූදිසු එකමොකාරහවාදිසු ව සංඛ්‍යානවෙසු සංඛ්‍යාන සත්තා, ආහාරනො සිති එකෙසනති ආහාරසිතිකා පච්චයසිතිකා, යෙන පච්චයෙන තෙ තිස්සනති සො එකොට ධම්මො ඥානපරිඥාසංඛ්‍යානාය ආහාරසිතිකාති අභිඥාසංඛ්‍යාන අභිඥාසංඛ්‍යාන, වෙ ධාතුයොති සංඛ්‍යාන සංඛ්‍යානධාතුයො, තිස්සො ධාතුයොති කාමධාතු රූපධාතු අරූපධාතු යො, පඤ්ච විමුත්තායනනාති “ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛුනො සත්ථා වා ධම්මං දෙසෙති අඤ්ඤාතරොවා ගරුඨාතියොති” ආදිනා ආගතාති විමුච්චනකාරණාති, අනුත්තරියාතිනි දස්සනානුත්තරියාදීනි ඡ අනුත්තරියාති, නිද්දසවඤ්ඤාතිනි යෙති කාරණෙහි නිද්දසොහොතිනාති නිද්දසවඤ්ඤාතිනාම, දෙසනාමනාඤ්ඤාතං, බිණ්ණසමොති දසවස්සොනුතො පරිනිබ්බුනො පුනදසවස්සො න හොති, න කෙවලඤ්ඤා දසවස්සො නව වස්සොපි පෙ එකමුත්තරිකොපි න හොතියෙව පුන පටිසංස්කරය අභාවා, අභ්‍යුප්පත්තිවසෙන පනෙවං වුත්තං, තාති පන ඉධ භික්ඛු සික්ඛාසමාදානෙ තිබ්බව්ඡන්ඤෙ හොතිනි ආදිනා පුනෙන ආගතාතියෙව, සමමාදිසිසු පුරිසපුග්ගලසු මිථ්‍යාදිසි නිර්ජාණො හොතිනි ආදිනි දසතිජ්ජර වඤ්ඤාති, බොධයොති බොධයනනධාතූදයො (අ. වී.)

* වාණ නම් හවාදින් වෙළුමයි. හවයොතිගතනාදින් ඔතන ගොතන වෙළුන අවයෙත් තාණනොමෝ වාණයයි කියනු ලැබේ. වා බිඤ්ඤා යන ධාතුවෙන් සිඬයි. ප්‍රියරූප සාතරූප සංඛ්‍යානආලම්භ නයන්හි ගමන හෙවත් ආසවාදනවශයෙන් පැවැත්ම හෝ වාණයයි කියනු ලැබේ. වා-ගතියං යන ධාතුවෙන් සිඬයි. මෙදසුනු වාණ හති විනසිතං හවාදිතං ගමනංවා පිසරූප සාතරූපෙසු (මු. වී.)

විනාශිතයානි භවාදිවිනාශිතයෙන වාණං වුවවති තණහානි වුත්තනති දසෙය්ති, ගමනනති අසසාදනවසෙන ආරම්මණෙ පවත්තිමාහ, තෙන වුත්තං පියරූප සාතරූපෙසුති (අ. වී.)

* සක්මන්තිරිම ඉටුභවනට උපන් වීයසීනෙමේ විඤ්ජනිත් දනවනබැවින් විදශීනාසහගතයයි දතයුතු වඩකමං අභිභවනාසං උප්පනවිටිසං විපසානාසහගතනති වෙදිනබ්බං (මු. වී.) විපසානා සහගතනති වෙදිනබ්බං විඤ්ඤානතිසමුදාපකතනා (අ. වී.)

* එතතකෙන යනු ලොකිකලොකොත්තරමිගුලු බොධායතයෝ කපිතයහ යන මෙනෙකින් යුජ්ජෙයි එතතකෙනාති ලොකීය ලොකුත්තරමිසසා කපිතාති එතතාවතා (මු. වී.)

* ලොකිසනති වදනෙනා න කිලමති යනු කායවිඤ්ජනිදූතවිම ලොකිකවන බැවින් වොදනා නොකටයුත්තේය යන අදහසවේ ලොකීයනති වදනෙනා න කිලමති කායවිඤ්ඤානති සමුදාපකසං ලොකීයතතා අවොදනීයොති අත්ථා (මු. වී.)

* මාගීභාවයට අප්‍රාජාතායකවීයසී අවුචාවේ වෙසෙසා කී බැවින් වතානි ලොකොත්තරවු වීයසීනෙමේත් ප්‍රකාරානතරයෙකින් කායිකවීයසීතමි අත්තේයි දක්වනලද්දේවේ යනු අනුචිකාමනයි මහං අප්පනං කායිකවිටිසනති විසෙසෙච්චා වුත්තතතා පන ලොකුත්තරවිටියමපි පරියායෙන කායිකානාම අත්ථි දිපිතං හොති (අ. වී.)

* “අලබ්භමානං උපාදය ලබ්භමානං පටික්ඛිතනා” යනු රූපාවචරභූමියෙහි ප්‍රිතිතොමෝ සමෙබ්බායතයෙක් නොවේද එහෙයින් රූපාවචරභූමියෙහි නොලැබෙන්නාවූ ප්‍රිතිසමෙබ්බායතය නිසා එහි ලැබෙන්නාවූ අවිතකී අවිචාරවූ ප්‍රිතිතොමෝද ප්‍රතික්ඛිප්‍රාය හෙවත් ප්‍රිතිසමෙබ්බායතයෙහි නොවදරනලද්ද යන අර්ථය. යම්සේ විදශීනාසහගතියාවූ ප්‍රිතිතොමෝ ප්‍රකාරානතරයෙකින් ප්‍රිතිසමෙබ්බායතයෙහි කියනුලැබේද එමෙන් රූපාවචරභූමියෙහි ප්‍රිතිතොමෝ නිබ්බධ භාගිවනායි කියනුයුතුවන්නිය. නොහොත් කාමාවචරභූමියෙහි නොලැබෙන්නාවූ අවිතකී අවිචාරවූ ප්‍රිතිය නිසා එහි ලැබෙන්නාවූම පය්‍යාය බොධායතභූතවූ ප්‍රිතිතොමෝ ප්‍රතික්ඛිප්‍රාය හෙවත් අවිතකී අවිචාරවූ ප්‍රිතිසමෙබ්බායතයෙනෙමේ නොවදරනලද්ද යන අර්ථය. “අවිතකකා විචාර” යන විශේෂණය ඥානප්‍රණීතවූ ප්‍රිතියදක්වනු සදහායි, ප්‍රිතිසමෙබ්බායතය සවිතකීසවිචාරවන බැවින් අවිතකී අවිචාරවූ ප්‍රිතිතොමෝද බොධායතභාවයෙන් නොවදරනලද්ද ය. යම්හෙයකින් කාමාවචරවූ අවිතකී අවිචාරවූ ප්‍රිතියක් නැද්ද එහෙයින් විසු අලබ්භං පෙ පටික්ඛිතනාති රූපාවචරෙ අලබ්භමානං ප්‍රිති සමෙබ්බායතං උපාදය ලබ්භමානං අවිතකක අවිචාර පිති පටික්ඛිතනා ප්‍රිතිසමෙබ්බායතෙහාති න වුත්තෙනාති අත්ථා, කාමාවචරෙ

වා අලබ්‍යමානකං අවිතකක අවිචාරං පිතිං උපාදය ලබ්‍යමානකාව පිති බොජ්ඣංගභූතා පටික්ඛිත්තා. අවිතකක අවිචාරෙ පිතිසමොඡ්ඤ්ඤා න වුත්තොති අනො(මු. පී.) රූපාවචරෙ පිති-සමොඡ්ඤ්ඤා න වුවවතිති ආහ රූපාවචරෙපෙපටික්ඛිත්තොති, යථා විපස්සනා සහගතා පිති පරියායෙන පිතිසමොඡ්ඤ්ඤාති වුවවති, එවං රූපාවචරෙ පිති නිබ්බේධභාගියා වත්තබ්බා සියා, එවං ලබ්‍ය මානාපි අලබ්‍යමානං උපාදය න වුත්තා, අවිතකකාවිචාරාති විසෙසනං සන්තපණ්ණියා පිතියා දස්සනන්ථං, බොජ්ඣංගභූතාති පරියාය බොජ්ඣංගභූතා, අවිතකකාවිචාරපිපෙත වුත්තා සවිතකක සවිචාරත්තා තස්ස, න හි කාමාවචර අවිතකකාවිචාර පිති අත්ථි (අ. පී.)

* ආර්යාතම විමොක්ඛය නම් සවසන්තතිපයඝාපන්ත ධර්මයෙහි අභිනිවේශයකොට, එයින් නැගි මාගීයතෙම මේ අර්ථයෙහි ආර්යාතම විමොක්ඛයෙහි පයඝාය වශයෙන් කියනලදයැ යන අදහසවේ. අජ්ඣත්තවිමොක්ඛනති අජ්ඣත්තධමෙම අභිනිවිසිත්වා තතො වුසිත මග්ගො අජ්ඣත්තවිමොක්ඛොති ඉධ වුත්තොති අධිපපායො(මු. පී.) ඉධ වුත්තො පරියායෙනාති අනො(අ. පී.)

* “න වාරෙතබ්බො” යනු විදර්ශනාවට පාදක වූ කාරණාදීන් බවාලත් ධර්මයන්හි සමාතිආදීන් නිබ්බේධභාගියවන බැවින් හෙවත් මාගීප්‍රතිවේධයට අනුලෝමවන හෙයින් විදර්ශනාවෙහි මෙන් පාදක ධර්මයන්හිද සමාතිආදීන් බොධ්‍යභගයන් මැයි කියනු ලැබෙන්නු යි නොපිළිගෙනි කටයුතු යන අර්ථය වේ. මෙසේ කාරණාදීන් බවාලත් ධර්මයන්හි බොධ්‍යභගයන් උපුටන ඇප්රත්තේ අභිසංඝිය තෙපලා. තඤ්ඤාතයන්හි බොධ්‍යභගයන් නො උපුටන ඇප්රත්තේ අභිසංඝිය තෙපලන්ට මෙසේ යෙක්. බොධ්‍යභගයන් නො උපුටන ඇප්රත්ත වනාහි බොධිතම්මද මාගීයට විදර්ශනාව ආසන්නකාරණවන මෙන් ධර්මය ආසන්නකාරණයෙක් නොවේ. විදර්ශනාව ඵෙකානතිකකාරණ වනමෙන් ධර්මය ඵෙකානතික කාරණයෙක්ද නොවේ. විදර්ශනා කාරණයාගේ නිෂ්පත්තියැ මාගීය වන මෙන් ධර්මකාරණයාගේ නිෂ්පත්තියැ නොද මාගීය වේ. මෙසේ කරුණු දක්වා ආසන්නකාරණ ඵෙකානතිකකාරණ කාරණනිෂ්ඨා වශයෙන් විදර්ශනාසංඝියෙහිම බොධ්‍යභගයන් උපුටති. ධර්මකාරණයෙහි නො උපුටති. කවර හෙයින් යත් තථෙතූත්තේ අභාවයෙනි. කියේමැනො ටිකානුටිකාදෙක්ති. න වාරෙතබ්බොති විපස්සනාපාදකෙසු භසිණාදිකානෙසු සති ආදීනං නිබ්බේධභාගියත්තා න පටික්ඛිපිතබ්බොති අනො, අනුබ රත්තා පන විපස්සනා විය බොධියා මග්ගස්ස ආසන්නකාරණං කොතං න හොති, නව භථා එකතතිකං කාරණං, නව විපස්සනා කිවචස්ස විය කොතතිවචස්ස නිසානං මග්ගොති කතො න උබ්රතති(මු. පී.) මග්ගපථිවේධානුලෝමත්තො විපස්සනාය විය පාදකජ්ඣානෙසුපි

සතිආදයෝ බොජ්ඣංගයානෙව වුවවන්ති ආහ නිබ්බට්ඨාගියතා,
න පටික්ඛිපිතබ්බාති, එවං කසිණජ්ඣානාදීසු බොජ්ඣංගෙහ උචරන්තා
නං අබිප්පායං වතා අනුචරන්තානං අබිප්පායං වහන්තුං අනුචරන්තා
පනාති ආදිමාහ තෙති ආසන්නෙ'කතකිච්ච නිප්පන්ති විපස්ස
නාකකුණෙ බොජ්ඣංගෙහ උචරන්ති; න ජ්ඣානකකුණෙ තදභාවතො,
තෙනාහ විපස්සනා විශංසෙය්න උචරන්ති (අ. පි.)

* එහි කසිණජ්ඣානායාගේ ගැන්මෙන් කායසන්තියාදිප්පල
භූතවූ තදබිතවූ අරුපාවචර ධ්‍යානයේ ගාමිතයහසි දතසුන්තාහ.
අශුභධ්‍යානයන් නොවදුලුව අවිතකී අවිචාරධම්ම අභිමතකප්ප
බැවිති. **නාසං කසිණජ්ඣානගහනණෙන නාදසන්නාහ** ආරුප්පානිපි
ගතිතානිති දඬබොති, අසුභජ්ඣානානං අවචනං අවිතකකාවිචාරස්ස
අබිප්පෙතතනා (මු. පි.) කසිණනිස්සද්‍රෙ අරුපානිති ආහ තදයතනා
නිති (අ. පි.)

5

i ඉද්‍රහි බොජ්ඣංගයානං භාවනාවසෙහ පටන්තං නතිසන්සං
දසෙසෙතො සුභ සන්තබ්බොජ්ඣංගයාති ආදිමාහ, නාසංපි අසං
අසුබ්බපදවණ්ණනා:- භාවෙතිති වට්ඨෙති, අත්තනො සන්තානො
සුභපසුභං ජනෙති අතිනිබ්බතෙති, විවෙකනිසිසිනනති විවෙකො
නිසිසිනං, විවෙකොති විවිතනනා, සොසං තදබ්බවිවෙකො
විකම්මනනසමුච්ඡෙද පටිපසස්සධි නිසරණවිවෙකොති පඤ්චවිධො
නාසං තදබ්බවිවෙකො නාම විපස්සනා. විකම්මනනවිවෙකො
නාම අභිසමාපනතිස්සා, සමුච්ඡෙද විවෙකො නාම මනෙහා,
පටිපසස්සධි විවෙකො නාම එලං, නිසරණවිවෙකො නාම සබ්බ
නිමිත්තනිසංචං නිබ්බානං, එවමෙතස්මිං පඤ්චවිධ විවෙකො
නිසිසිනං විවෙකනිසිසිනනති, තදබ්බවිවෙකනිසිසිනං සමුච්ඡෙද
විවෙකනිසිසිනං නිසරණවිවෙක නිසිසිනාඤ්ච සතිසමෙබ්බජ්ඣංගං
භාවෙතිති අසමන්තො වෙදිතබ්බො.

ii නාමාති අසං සතිසමෙබ්බජ්ඣංග භාවනානුසොග මනු
සුතෙතො යොගී විපස්සනාකකුණෙ කිච්චතො තදබ්බවිවෙකනිසිසිනං
අජ්ඣාසසෙතො නිසරණවිවෙකනිසිසිනං, මග්ගකාලෙපන කිච්ච
තො සමුච්ඡෙද විවෙකනිසිසිනං, ආරම්මණතො නිසරණවිවෙක
නිසිසිනං සතිසමෙබ්බජ්ඣංග භාවෙති, පඤ්චවිධ විවෙකනිසිසි
නමිති එකෙ; තෙති න කෙවලං බලවිපස්සනා මග්ගඵලකම්ම
ණසු එව බොජ්ඣංගං උචරන්ති විපස්සනාපාදක කසිණජ්ඣාන
ආණාපාණාසුභ චුහමවිහාරජ්ඣානසුපි උචරන්ති, නව පටිසිඛා
අභිනාචාරිකෙහි, නස්මා තෙසං මනෙහ එතෙසං කානානං
පටන්තිකකුණෙ කිච්චතො එව විකම්මනන විවෙකනිසිසිනං.

යථා ව විපස්සනාකම්මේ අජ්ඣාසසනෝ නිසාරණ විවෙකනිසී නනනි වුනතං එවං පටිපස්සාධිවිවෙකනිසීනමපි භාවෙතීතිවනතුං වට්ඨනී, එසත්තසො විග්ගනිසීනාදිසු, විවෙකත්ථා එවනි විග්ගා දසො.

iii කෙවලඤ්ඤත්ථ වොස්සග්ගො දුට්ඨො පටිවචාගවොස්ස ග්ගොව පක්ඛඤ්ඤානවොස්සග්ගොවානි තත්ථ පටිවචාගවොස්සග්ගො නි විපස්සනාකම්මේව තදඛගවංසන මග්ගකම්මේව සමුච්ඡේද වසෙන කිලෙසපසානං, පක්ඛඤ්ඤානවොස්සග්ගොති විපස්සනාකම් මේ නනනිනාභාවෙන, මග්ගකම්මේ පන ආරම්මණකරණෙන නිබ්බානපක්ඛඤ්ඤානං, තදුභසමපි ඉමස්මි ලොකිසලොකුතතර මිසංසක අත්ථවණ්ණනාතසෙ වට්ඨනී, නථාති අසං සතිසමො ජ්ඣාසකො යථා වුනෙනන පකාරෙන කිලෙසෙ පටිවචජනී නිබ්බා නස්ථ පක්ඛඤ්ඤාති, වොස්සග්ගපටිණාමිනනි ඉමිනා පන සකලෙන වචනෙන වොස්සග්ගත්ථං පටිණාමෙනාං පටිණානස්ථ පටි පවචනාං පටිදක්කස්ථානී, ඉදං වුනතං හොති අසංකම් බොජ්ඣංග භාවනමනුසුඤ්ඤාතිත්ථ යථා සතිසමොජ්ඣාසකො කිලෙසපටිවචාග වොස්සග්ගත්ථං නිබ්බානපක්ඛඤ්ඤාන වොස්සග්ගත්ථස්ථ පටිපවචනී, යථා ව පටිපකෙතො හොති නථා නං භාවෙතීති, එසත්තසො සෙස බොජ්ඣංගසුපි, ඉමස්මිමපි නසෙ ලොකිසලොකුතතරමිසංසකා ව බොජ්ඣංගො ඛට්ඨනාති.

සුතනානනභාජනියං.

6. 1 ඉද්දනී, දුන්; බොජ්ඣංගිනානං, බොධ්‍යංගියන්; භාවනාවසෙනා, බැවිම් විසින්; පවතනං, ප්‍රවෘත්තවූ; තතියතයං, තෙවනතය; දසෙසනෙනා, දක්වා වදාරන්නාවූ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ; පුත, නැවත; සත්තබොජ්ඣංගිනාති ආදිං, යනාදිය; ආහ, වදාළසේක; තත්ථාපි, ඒ තුන්වනතයෙහිදු; අයං, මේ වක්‍ෂ්‍යමාණවූවා; අපුබ්බපදවණ්ණනා, පෙර නොවැණුවිරූ පදයන්ගේ වණ්ණනානොමෝසි; (අභිනව පද යන්ගේ වණ්ණනානොමෝ යුසේසි) භාවෙතීති යනු; වසෙසනී, වසයි; අතතනො සත්තානො, තමා සතන්ති; පුතපුතං, නැවත නැවත; ජනෙතී, සිසේසි; අභිනිබ්බතෙනති, මොනවට උපදවයි; විවෙකනිසී නනනි, යනු; විවෙකො, තදඛගාදිවිවෙකයන්; නිසීනං, ඇසුරුකලාවූ; විවෙකොති, විවෙකනම්; විවිතතනා, අසංයුක්තභාවයයි; සො අයං, ඒ විවෙකයනෙමේ; තදඛගවිවෙකො, තදඛගවිවෙකයැ; විකම්මෙන සමුච්ඡේදපටිපස්සාධි නිසාරණවිවෙකොති, විෂකම්මෙනවිවෙකයැ සමුච්ඡේදවිවෙකයැ ප්‍රතිප්‍රයුඛිතිවිවෙකයැ නිසාරණවිවෙකයැ කියා; පස්ථවිධො, පස්ථවුප්පකාර ඇත්තේයැ; තත්ථ, ඒ පස්ථවුප්පකාර විවෙක යන් අතුරෙහි; තදඛගවිවෙකොනාම, තදඛගවිවෙකය නම්; විපස්සනා,

විදගීනානොමෝසි; විකම්මනවිවෙකොනාම, විෂකම්මනවිවෙකයනම්; අභිසමාපතනියො, අභ්‍යවප්‍රකාර රූපාරූපසමාපතනීහුසි; සමුච්ඡේද විවෙකොනාම, සමුච්ඡේද විවෙකයනම්; මග්ගො, අංගාරිමාභීයසි; පටිපසංඝඨිවිවෙකොනාම, ප්‍රතිප්‍රග්‍රහිතිවිවෙකයනම්; ඵලං, ශ්‍රාමණ්ණඵල යයි; නිස්සරණවිවෙකොනාම, නිස්සරණවිවෙකයනම්; සබ්බනිම්මා නිස්සවං, සම්මසංසකාරනිම්මතතයාකෙරෙත් පහවූ; නිබ්බානං, නිව්වාණයයි; ඵලං, මෙසෙයිත්; පඤ්චවිධො, පඤ්චප්‍රකාරවූ; ඵතස්මිං විවෙකො, ඵතද් විවෙකයෙහි; නිස්සිතං, අඤ්ඤාකරනලදය; විවෙකනිස්සිතනනි, විවෙක නිස්සිතං යන පදයාගේ; තදභගවිවෙකනිස්සිතං, තදභගවිවෙකනම්ලද විදගීනාව අඤ්ඤාකලාවූද; සමුච්ඡේද විවෙකනිස්සිතං, සමුච්ඡේදවිවෙක නම්ලද මාභීය අඤ්ඤාකලාවූද; නිස්සරණවිවෙකනිස්සිතඤ්ඤා, නිස්සරණ විවෙකනම්ලද නිව්වාණය අඤ්ඤාකලාවූද; සතිසම්මොඤ්ඤාභිභං, සමාති සම්මොධාභිභං; භාවෙනි, වඩයි; ඉති අයං අනේවා, යන මේ අනිය; වෙදිතබ්බො, දතයුතුයි.

8 ii තථා, ඒ කීම; හි, සැබව; සතිසම්මොඤ්ඤාභිභවානානුයොගං, සමාතිසම්මොධාභිභවානානුයොගයෙහි; අනුයුතො, නියුක්තවූ; අයං යොගී, මේ යොගාවචර මහණතෙමේ; විපසංනාකකණේ, විද සුත්වඩන කෙණෙහි; කිච්චනො, කාත්‍යවශයෙන්; තදභගවිවෙක නිස්සිතං, තදභගවිවෙකය අඤ්ඤාකලාවූ; අඤ්ඤාසයනො, අදහස් විසිත්; නිස්සරණවිවෙකනිස්සිතං, නිස්සරණවිවෙකය අඤ්ඤාකලාවූ; මග්ගකාලෙ පන, මාභීකාලයෙහි වනාහි; කිච්චනො, කාත්‍යවශයෙන්; සමුච්ඡේදවිවෙකනිස්සිතං, සමුච්ඡේදවිවෙකය අඤ්ඤාකලාවූ; ආරම්භ නො, අරමුණුකිරීම් වශයෙන්; නිස්සරණවිවෙකනිස්සිතං, නිස්සරණ විවෙකය අඤ්ඤාකලාවූ; සතිසම්මොඤ්ඤාභිභං, සමාතිසම්මොධාභිභං; භාවෙනි, වඩයි; ඵකො, සමහර ආචාර්යකෙනත්; පඤ්චවිධවිවෙක නිස්සිතමපි, පඤ්චප්‍රකාර විවෙකය අඤ්ඤාකලාවූ; (සතිසම්මොඤ්ඤාභිභං, සමාතිසම්මොධාභිභං; භාවෙනි, වඩායයි යෙන්; 0) හි, විඤ්ඤාය කෙරෙමි; තෙ, ඒ අඤ්ඤා; කෙවලං, හුදෙක්; බලවටිපසංනාමග්ග ඵලකකණේසු ඵව, බලවත් විදගීනාමාභීඵලකණයන්හිම; බොඤ්ඤා භෙද, බොජන; න උච්චතනි, නො උප්පවත්; විපසංනාපාදකකසි ඤ්ඤාන ආණාපාණාසුභ භුගමවිහාරඤ්ඤානෙසුපි, විදගීනාපාදක කොට ඇති කාත්‍යවශයෙන් ආණාපාණාසුභ අග්‍රහයාන භුගමවිහාර ධර්මයන්හිත්; උච්චතනි, (බොජන) උප්පවත්; අභිකථාවරියෙහි, අටුවා ඇප්පත් විසිත්; (තෙ ආචාර්ය, ඒ ඇප්පත්; යසමා, යම්හෙය කිත්; 0) තව පටිසිඬා, නොද පිළිබඳනලදහුද; තසමා, එහෙයිත්; තෙසං, ඒ එකොටාදීන්ගේ; මතෙන, අභිසංඝවශයෙන්; එතෙසංකා නානං, තෙල ධර්මයන්ගේ; පවතතිකකණේ, පවත්නා කෙණෙහි; කිච්චනො ඵව, කාත්‍යවශයෙන්ම; විකම්මනවිවෙකනිස්සිතං, විෂකම්ම න විවෙකය අඤ්ඤාකලාවූ; (සතිසම්මොඤ්ඤාභිභං භාවෙනි යොජනා, සමාතිසම්මොධාභිභං වඩායයි යොජන 0) විපසංනාකකණේ, විදගී

නාස්සණයෙහි; අජ්ඣාසයතො, අදහස් විසින්; නිසාරණවිවේකනිසී
 තනනි, නිසාරණවිවේකය ඇසුරුකළයයි; යථා ව චුතතං, යම්සේ
 කියනලදද; එවං, එපරිද්දෙන්; පටිපසංඛිවිවේකනිසීතවපි, ප්‍රති
 ප්‍රශ්නි විවේකය ඇසුරුකළාවූද; (සතිසලෝඤ්ඤාං, සමාතිසලෝඤ
 ධාමය; 0) භාවෙනිති, වඩායයි; චතතං, කියන්න; හෝ-කීම; චට්ඨනි,
 වට්ටනි; වට්ටෙති; විරුහනිසීතාදීසු, විරුහනිසීතාදී තන්තිද;
 එසනසො, මේ නයබදු නය ඇත්තේය; නොහොත් මේ නය පැමිණ
 විශස්සන්තේය; හි, ඒ සැබව; විරුහාදයො, විරුහාදීවූ ශබ්දයෝතුමු;
 විවේකස්ථා එව, විවේකාච්චන්ත්‍රමයි.

5. iii එත්, මේ පදවිභවිතාදීන් අතුරෙහි; නොහොත්- විරුහ
 නිසීතාදීපදයන්හි; කෙවලා, නුදෙක්; වොස්සගො, වොස්සග්ගය
 නෙමේ; පරිච්චාගවොස්සගොව, පරිච්චාගවොස්සග්ගයකියාද; පකඤ්ඤ
 න වොස්සගොව ඉති, පකඤ්ඤනවොස්සග්ගය කියාද; දුට්ඨො, විප්‍රකා
 රය; තත්, ඒ උභයපරිච්චාගපකඤ්ඤනවොස්සග්ගයන් අතුරෙහි; පරි
 ච්චාගවොස්සගොති, පරිච්චාගවොස්සග්ගයනම්; විපසංනාකඤ්ඤෙව,
 විදගීනාස්සණයෙහිද; තදබ්බවසෙන, තදබ්බවශයෙන්; මග්ගකඤ්ඤෙව,
 මාගීස්සණයෙහිද; සමුවෙණ්දවසෙන, සමුවෙණ්දප්‍රභාත වශයෙන්;
 කිලෙසපපහානං, කෙලෙසුන් පැතීමයි; පකඤ්ඤනවොස්සගොති,
 පකඤ්ඤනවොස්සග්ගය නම්; විපසංනාකඤ්ඤෙ, විදගීනාස්සණයෙහි;
 තනනිතනභාවෙන, ඒ නිවනට නැඹුරු වීම වශයෙන්; (නිබ්බාන
 පකඤ්ඤං, නිවනට ප්‍රවේශවීමට) මග්ගකඤ්ඤෙ පන, මාගීස්සණ
 යෙහි වනාහි; ආරමමණකරණෙන, අරමුණුකිරීම වශයෙන්; නිබ්බාන
 පකඤ්ඤං, නිවනට ප්‍රවේශවීමයි; තදුභයමපි, ඒ උභයවොස්සග්ගයම;
 ලොකියලොකුතතරමිස්සකෙ, ලොකිකලොකොත්තරයන් හා මිශ්‍රවූ;
 ඉමසමිං අත්ථවණ්ණනානසෙ, මේ අත්ථවණ්ණනානසෙහි; වට්ඨනි, වට
 නේයි; තථා, ඒ වදාළවචනය; හි, එසේමය; අයං සතිසලෝඤ්ඤාං,
 මේ සමාතිසලෝඤ්ඤාධාමයනෙම; යථාචුතෙන පකාරෙන, යථොක්ත
 ප්‍රකාරයෙන්; කිලේසෙ, කෙලෙසුන්; පරිච්චජනි, පහකෙරෙයි;
 නිබ්බානස්ථො, නිවනටද; පකඤ්ඤති, වදනේයි; වොස්සග්ගපරිණාමිනනි,
 යන; ඉමිනා පන සකලෙන වචනෙන, මේ සියලු වචනය කරණකොට
 ගෙන; වොස්සග්ගස්ථං, විදගීනාස්සණයෙහි කෙලෙසුන් නැසීමයයි
 කියනලද වොස්සග්ගය සදහා; පරිණාමෙනතං, පිරිනමන්නාවූද;
 පරිණතස්ථො, මාගීස්සණයෙහි පිරිනැමූද; පරිපච්චනතං, විදගීනාස්සණ
 යෙහි මුහුකුරන්නාවූද; පරිපකඤ්ඤො, මාගීස්සණයෙහි මුහුකළාවූද;
 (සතිසලෝඤ්ඤාං, සමාතිසලෝඤ්ඤාධාමය; භාවෙනි, වඩයි; 0) ඉති
 ඉදං, යන මේ වචනය; චුතතං හොති, වදනලද්දේවේ; හි, දැඩි
 කෙරෙමි; බොජ්ඣංගභාවතං, බොධ්‍යංග භාවතාවෙහි; අනුසුතො,
 යෙදුනාවූ; අයං භික්ඛු, මේ මහණනෙමේ; යථා, යම්පරිද්දෙකින්;
 සතිසලෝඤ්ඤාං, සමාතිසලෝඤ්ඤාධාමය නෙමේ; කිලෙසපරිච්චාග
 වොස්සග්ගස්ථං, කෙලෙසුන් නැසීමට පරිච්චාගවොස්සග්ගය සදහාත්;

නිබ්බානපඤ්ඤානුවෝසංගතස්ථානං, නිව්චතං පමුණ්ණිමවු පඤ්ඤානුවෝසංගතං සද්දාතං; පරිපච්චති, මුකුරවාද; යථාච, යම්පරිද්දෙකින්; (ව චාක්ෂාරමහදේවක නිපාතයි) පරිපකේකාහොති, මුකුලේවේද; තථා එපරිද්දෙන්; නං, ඒ සමාසිසමෝධායකය; භාවෙති, වඩයි; ඉති යනමේ වචනය; චුත්තං හොති, වදාරනලද්දේවේ; (ඉති පරිසමාපති යෙති නිපා) සෙසලොඤ්ඤාසුපි, අතින් බෝධායකයන්හිදු; එස නයො, මෙකී නයබදුනාය අත්තේයි; නොහොත්-මේ නය පමුණ්ණිය යුත්තේයි; ඉමසම්මිපිනසෙ, මේ නයෙහිදු; ලොකියලොකුත්තර මිසංකාව, ලොකිකලොකොත්තරයන් හා මිශ්‍රවුම; බොඤ්ඤා, බෝධායකයෝ; කපිතා, වදලුහු; (ඉති පරිසමාපතියෙති නිපාතයි.)

**සුත්තනතභාෂණිකං, සුත්තනතභාෂණික නෙමේ;
නිසිතං, නිමිසෙයි.**

* තදභිසමුච්චේද නිශරණවිවේකයන් අසුරුකලබව කියා ප්‍රතිප්‍රසිද්ධි විවේකය අසුරුකලබව නොකීම “සතිසමෝඤ්ඤානං භාවෙති” යනාදීන් මෙහි බැවියයුතු වූ බෝධායකයන් වදලබවිති. ඒ කීම සැබව. භාවිතබෝධායක අත්තනු විසින් සාත්තවයුතු එල බෝධායකයෝ අභිධම්මභාෂණියෙහි වදාරනලද්දහුය. කියේමැනෝ **තදභිසමුච්චේද නිශරණවිවේකනිසිතනං වට්ඨා පටිපාසාධි විවේකනිසිතනතභාෂණිකං අවචනං සතිසමෝඤ්ඤානං භාවෙතිති** ආදිනා ඉධ භාවෙනබ්බානං බොඤ්ඤානං චුත්තනො, භාවිත බොඤ්ඤානං හි සච්ඡාතබ්බා එලබොඤ්ඤා අභිධම්මභාෂණියෙ චුත්තාති (මු. පි.)

* “වොසංගත” ශබ්දයනෙමේ පරිත්‍යාගාඪී ප්‍රසංගිකාඪී අත්තේවේද එහෙයින් වොසංගතයාගේ චෛතිර්යය කියනලදී, වොසංජ්ජනාය කෙලෙසුභානාය වොසංගතම, නොහොත්-වොසංජ්ජනාය සංසාරාලමඛනාය මුද්ගලබව වොසංගත නම. නිච්ඡාණයට නිරු ශබ්දවැ අනුප්‍රවේශවීම යුගේයි. මෙදහුහු **වොසංගතසද්දෙ පටිච්චා ශබ්දො පඤ්ඤානුවොචාති** වොසංගතයා දුට්ඨතා චුත්තා (මු. පි.) වොසංජ්ජනං පභානං වොසංගතො වොසංජ්ජනා වා විසංඝාතො නිරුසංඝානුප්පවෙසොති ආහ වොසංගතසද්දෙ පෙ දුට්ඨතා චුත්තාති (අ. පි.)

* යථොක්තප්‍රකාරයෙන් යනු තදභිසමුච්චේදප්‍රකාරයෙන් යන අර්ථයි. තනනිමිතප්‍රචණ ප්‍රාග්භාරතදල ඛන කරණප්‍රකාරයෙන් යන අර්ථයද වේ. විදර්ශනාක්ෂණයෙහි තදභිසමුච්චේදප්‍රකාර තනනිමිතප්‍රකාර වශයෙනි. මාහික්ෂණයෙහි සමුච්චේදප්‍රකාර තදලඛනප්‍රකාර වශයෙනි **යථාචුත්තනාති තදභිසමුච්චේදප්‍රකාරෙන තනනිතන**

භාවාරම්මණකරණපසකාරෙනම්(මු. පී.) විපස්සනාකඩයෙන් තදබ්බ තනතින්තපසකාරෙන මග්ගකඩයෙන් සමුච්ඡේදනදුරම්මණකරණපස කාරෙනම්(අ. පී)

* පරිණාමනය හෙවත් මිනිකිරීම විදගීනාක්ෂණයෙහිය, පරිණ තනය හෙවත් මුහුකලව මාගීක්ෂණයෙහිය. මෙදසුහු පරිණා මෙනතං විපස්සනාකඩයෙන් පරිණතං මග්ගකඩයෙන්(මු. පී.)

6

i අභිධමමභාජනියෙ සත්තපිබොජ්ඣංගෙ එකතො පුච්ඡ්ඤා විස්සජ්ජනස්සව පාටියෙකකං පුච්ඡ්ඤා විස්සජ්ජනස්සව වසෙන මෙ නසා, තෙසං අත්ථවණ්ණනා හෙසා වුත්තනසෙනෙව චෙදිතබ්බා, උපෙක්ඛාසමොච්ඡාදකානිදදසෙ පන උපෙක්ඛනවසෙන උපෙක්ඛා උපෙක්ඛනාකායෙ උපෙක්ඛනා, උපෙක්ඛිතබ්බසුත්තෙ සමප පත්තෙධමෙම ඉක්ඛති න චොදෙති උපෙක්ඛා, පුගලං උපෙක්ඛා පෙතිති උපෙක්ඛනා, බොජ්ඣංගපාපපනතිසා ලොකිස උපෙක්ඛ නාස අබ්බා උපෙක්ඛනා අජක්ඛිපෙක්ඛනා, බ්‍යාපාදනාපජ් නෙන මජ්ඣනනාපො මජ්ඣනනා, සා පන විත්තස්ස න සත්ත ස්සාති දිපෙතං මජ්ඣනනා විත්තස්සාති වුත්තනති අසමෙත්ථ අපුබ්බපදවණ්ණනා.

ii නසා පත්තෙත්ථ ගණෙනබ්බා, සත්තනාමපිති බොජ්ඣංගා නං එකතො පුච්ඡ්ඤා විස්සජ්ජනෙ එකෙකමග්ගෙ නසසහස්සං නස සහස්සනති වත්තාදි නසසහස්සාති විහතනාති, පාටියෙකකං පුච්ඡ්ඤා විස්සජ්ජනෙ එකෙකබොජ්ඣංගවසෙන වත්තාදි වත්තා රීති සත්තවතුකකා අභවිසති, නාති පුරිමෙති වතුතිසබ්බං මතති. සාති සබ්බාතිපි අභිධමමභාජනියෙ මතති.සත්තසහස්සාති විහතනා ති කුසලානෙව, සමාපන ඵලකර්ණෙපි බොජ්ඣංගා ලබනති, කුසලහෙතුකානිව සාමන්තපට්ඨානි නසමා තෙසු බොජ්ඣංගදස්ස නත්ථං කුසලතිදදස පුබ්බවගමාසථව නනතිසා විපාකනසො ආරබ්බො, සොපි එකතො පුච්ඡ්ඤා විස්සජ්ජනස්සව පාටියෙකකං පුච්ඡ්ඤා විස්සජ්ජනස්සව වසෙන දුට්ඨොහොති, සෙසමෙත්ථ හෙසා වුත්තනසෙනෙව චෙදිතබ්බා, විපාකෙ පන කුසලතො නිගුණා නසා කාතබ්බාති.

අභිධමමභාජනීයං.

6. i අභිධමමභාජනියෙ, අභිධමමභාජනීයයෙහි; සත්තපි, සත්තවිධ වූද; බොජ්ඣංගෙ, බොධ්‍යංගයන්; එකතො, එක්කොට; පුච්ඡ්ඤා, විතාර; විස්සජ්ජනස්සව, විසදීම්මුහුදේද; පාටියෙකකං, චෙන්වශයෙන්; පුච්ඡ්ඤා, විතාර; විස්සජ්ජනස්සව, විසදීම්මුහුදේද; වසෙන, ශක්ති විසිත්; චෙනසා (හොනති), දෙනසකෙනෙක්චෙති; තෙසං, ඒ නය

දෙදෙනාගේ; නොහොත්-ඒ සභාබෝධායුධයන්ගේ ව; අත්වණ්ණනා අච්චණ්ණිනානොමෝ; හෙය්, යටැ සුත්‍රානනාභාජනියයෙහි; වුත්තනායෙ නෙව, වදාලනයිත්මැ; වෙදිනබ්බා, දනසුත්තියැ; උපෙක්ඛා සබ්බොඡ්ඤාබ්බනිද්දෙසෙ පන, උපෙක්ඛාසබ්බොධායුධ නිද්දියෙහි වනාහි; උපෙක්ඛනවසෙන, මැදහත්වැ බැලීම් වශයෙන් නොහොත් යුක්තියෙහි පිහිටා බැලීම්වශයෙන්; උපෙක්ඛා, උපෙක්ඛානම; උපෙක්ඛ නාකාරෙ, යුක්තියෙහි පිහිටා නිරික්ෂණාකාරයනෙම; උපෙක්ඛනා, උපෙක්ඛණානම; උපෙක්ඛනබ්බසුත්තෙ, උදාසීනවැ දක්කැවිටු; සමප්ප වත්තෙ, සමවැ පිහිටියාවු; ධරෙම, ධමුත්; ඉක්ඛති, දක්ඛි; නවො දෙති, වොදනා නොකෙරේද; ඉති, එහෙයින්; උපෙක්ඛා, උපෙක්ඛා නම; පුග්ගලං, පුද්ගලයා; (යා ධර්මජනි, යම් ධර්මජනියක්නොමෝ;) උපෙක්ඛාපෙති, මැදහත්වුවකු කරවාද; ඉති, එහෙයින්; උපෙක්ඛනා, උපෙක්ඛණානම; බොඡ්ඤාබ්බනාචප්පනතියා, බොධායුධනාචයට පැමිණීම හෙතුකොටගෙනැ; (බොධායුධනාචයට පැමිණියාවු ව;) ලොකිය උපෙක්ඛනාය, ලොකිකවූ උපෙක්ඛණාවට වඩා; අධිකා, අධිකවූ හෙවත් ප්‍රකාශවූ; උපෙක්ඛනා, උපෙක්ඛණානොමෝ; අභිසංඝෙක්ඛනා, අධිසංඝෙක්ඛණානම; බ්‍යාපාරනාපජ්ජනෙන, උත්සාහයට නොපැමිණීමෙන්; මඡ්ඤානනාචො, මැදහත්බව; මඡ්ඤානනා, මධ්‍යස්ථතානම; සා පන, ඒ මධ්‍යස්ථතානොමෝ වනාහි; විතතස්ස, සිත්හුගේයැ; න සත්තස්ස, සත්තවුපුද්ගලයක්හුගේ නොවෙයි; ඉති, මේ අභිසංඝ; දිපෙතුං, දක්වන්ට; මඡ්ඤානනාචිතතස්සාති, යන මේ වචනය; වුත්තං, වදාලසේක; (ඉති සමාපතියෙහි නිපා) අයං, මෙකියනලද්දේ; එත්ථ, මේ අභිධම්මභාජනියයෙහි; අපුබ්බපදවණ්ණනා, අභිනවවූ පදයන්ගේ වණ්ණනා නොමෝයි.

6. ii එත්ථ, මේ අභිධම්මභාජනියයෙහි; නයං පන, නයහු වනාහි; ගණෙනබ්බා, ගිණියයුතුයහ; හි, විසාරයකෙරෙමි; නොහොත්, හි, කෙසේ ගිණියයුත්තාහුදයන්? සත්තනනමපි, සභාවිධවූද; බොඡ්ඤාබ්බා නං, බොධායුධයන්; එකතො, එක්කොටැ; පුච්ඡිතා, විතාර; විසුජ්ජනෙ, විසදීමෙහි; එකෙකමගෙන, එකෙකි මගෙහි; නයසහස්සං නයසහස්සං, නය දහසෙක් නයදහසෙක්වේ; ඉති, මෙසේ; වතාරි නයසහස්සාති, සාරදහසක් නයකෙනෙක්; විහතතාති, විහතනයහ; පාටියෙක්කං, වෙන්වශයෙන්; පුච්ඡිතා, විතාර; විසුජ්ජනෙ, විසදීමෙහි; එකෙකබොඡ්ඤාබ්බවසෙන, එක්එක් බොධායුධයක්හුගේ වශයෙන්; වතාරි වතාරි (නයසහස්සාති,) සාරදහස් සාරදහස් නය කෙනෙක්; (විහතතාති විහතනයහ;) ඉති, මෙපරිද්දෙන්; සත්ත වතුක්කා, සභාවතු කෙරෙත්තුමු; අභිසංඝති(නයසහස්සාති,) අටවිසිදහස් නයකෙනෙක්වෙති; නාති, ඒ අටවිසිදහස් නයතුමු; පුරිමෙහි, පළමු විහතනවූ; වතුතිසංඝං, නයවතුනට සමග; වතතිංස (නයසහස්සාති,) දෙතිස්දහස් නයකෙනෙක් වෙති; ඉති, මෙසෙයින්; අභිධම්මභාජනියෙ අභිධම්මභාජනියයෙහි; කුසලානෙව, කුසල්වූම; සබ්බානිපි, සියලුම;

වනනිංසනයසහස්සානි, දෙනිය්දහස් නයකෙනෙක්; විහතනානි, විහතන
 යහ; යසමාපන, යම්හෙයකින් වනානි; ඵලකඛණෙපි, ශ්‍රාමණ්ණප්ල
 යන් පවත්නා කෙණෙහින්; බොජ්ඣබ්‍යා, බොධ්‍යබ්‍යයෝ; ලබ්‍හනනි,
 ලැබෙද්ද; කුසලහෙතුකානි, කුසල්නම්ලද හෙතු ඇත්තාවූ; සාමඤ්ඤ
 ඵලානිව, ශ්‍රාමණ්ණප්ලයෝත්; (ලබ්‍හනනි, ලැබෙද්ද; 0) තසමා, එහෙ
 සින්; තෙසුපි, ඒ ශ්‍රාමණ්ණප්ලයන්හිදු; බොජ්ඣබ්‍යදස්සනත්ථං, බොජ්‍ය
 දක්වීම සදහා; කුසලනිද්දෙසපුබ්බබ්‍යමාය, කුසලනිද්දෙය පෙරදුරි
 කොට ඇත්තාවූම; තනනියා, පෙළකරණකොටගෙන; විපාකනායො,
 විපාකනයනෙමේ; ආරබ්‍යො, ඇරඹුයේක; සොපි, ඒ විපාකනය
 තෙමේද; එතතො, එක්කොට; පුච්ඡන්තා, විතාරු; විස්සජ්ජනස්සව,
 විසදීම්හුගේද; පාටියෙකකං, වෙන්වශයෙන්; පුච්ඡන්තා, විතාරු;
 විස්සජ්ජනස්සව, විසදීම්හුගේද; වසෙන, ශකති විසින්; දුට්ඨො,
 ඵලකාරයක් ඇත්තේ; හොති, වේ; සෙසං, සෙස්ස; හෙසා, යට;
 කුසලාධිකාරයෙහි; චුතතනයෙනඵව, වදාළනසින්ම; වෙදිනබ්බං,
 දතයුතුයි; පන, වෙනසනම්; විපාකෙ, විපාකාධිකාරයෙහි; කුසලතො,
 කුසලයටවඩා; තිගුණා, තුන්ගුණවූ; නොහොත්-තුන්ගුණයක් ඇත්
 තාවූ; නයා, නයහු; කාතබ්බා, කටයුත්තාහ; (ඉති සමාපතියෙහි
 නිපා.)

**අභිධම්මනාමයං, අභිධම්මනාමයනෙමේ:
 නිසිදං, නිමිසෙසි.**

* උපෙක්‍ෂණවශයෙන් උපෙක්‍ෂානමැයි යන්නෙන් උපෙක්‍ෂා
 සමබොධ්‍යබ්‍යයාගේ සවිභාවනිද්දේශනාය දක්වයි. උපෙක්‍ෂාසමබො
 ධ්‍යබ්‍යයනෙමේද සමාධිවිග්‍රහසමබොධ්‍යබ්‍යය මෙන් සම්ප්‍රයුක්තධර්ම
 යන්ගේ උභයාධිකභාවයන්හි ව්‍යාපෘතවූයේවැ ඔවුන්ගේ අනුනාන
 බික භාවයන්හි මැදහත් අයුරෙන් පැවැත්ම යුක්ත වශයෙන් වේද
 එහෙයින් උපෙක්‍ෂණවසෙනානි සභාවනිද්දෙසං දසෙයනි, භාපන
 වසිතෙසු බ්‍යාපාරං අනන්තා උපපත්තිතො යුත්තිතො ඉක්කනවසෙ
 නාති ධර්මි විසු. (මු. ටි.) උපෙක්‍ෂණවසෙනානි සමබොධ්‍යබ්‍යය
 සභාවො, සොව සමාධිවිග්‍රහසමබොධ්‍යබ්‍යය විය සම්ප්‍රයුක්තානං උභයා
 ධිකභාවබ්‍යාවටො අනුන්තා නෙසං අනුනානබිකභාවෙ මජ්ඣිකතා
 කාරපවත්තිති ඉමමත්ථං ආහ උපෙක්‍ෂණවසෙනානි ආදිනා, තත්ථ,
 උපපත්තිතො ඉක්කනනනි පටිසම්බන්ධමාහ (අ. ටි.)

* ලෝකිකවූ උපෙක්‍ෂණයට වැඩිවූ උපෙක්‍ෂණතොමෝ අධ්‍ය
 පෙක්‍ෂණ නමැයි යනමේ අර්ථය මේ විකල්පයෙහි ලෝකොත්තරය
 හුම අභිමතකළහුද එහෙයින් යෙදේය යනු භාවයි. ලෝකිකඋපෙක්‍ෂ
 නාය අභිකාඋපෙක්‍ෂනා අජ්ඣුපෙක්‍ෂනානි අයමත්ථො ඉධිලෝකුත්තර
 ඵව අධිපෙක්‍ෂනානි යුත්තොති (මු. ටි.)

පඤ්ඤාපුච්ඡකෙ පාළිඅනුසාරෙනෙව බොජ්ඣක්ඛානං කුසලාදි
 භාවො වෙදිතබ්බො, ආරම්භණතනිකෙසු පන සබ්බප්පෙක අප්ප
 මාණ. නිබ්බානං ආරබ්භ පවතතිතො අප්පමාණාරම්භණා එව
 න මග්ගාරම්භණ, සහජතහෙතුච්ඡෙදන පනෙත්තු කුසලා මග්ග
 හෙතුකා, විරිසංවා විමංසංවා ජෙඨකං කතො මග්ගභාවනාකාලෙ
 මග්ගාධිපතිතො, ඡන්දවිතතප්පෙඨකාය මග්ගභාවනාය නවතතබ්බා
 මග්ගාධිපතිතොති එලකාලෙපි න වතතබ්බා, අනිතාදීසු එකා
 රම්භණභාවෙපි නවතතබ්බා, නිබ්බානස්ස පන බ්හිබ්බාමමතතා
 බ්හිබ්බාරම්භණා නාම භොගනිති එවමෙතස්මිං. පඤ්ඤාපුච්ඡකෙපි
 නිබ්බව්චිතලොකුතනග්ව බොජ්ඣක්ඛා කපිතා, සමමාසමුඛෙත නි
 සුනනහතභාජනිසස්සෙව පඨමනස්මිං ලොකිකා, දුතීයනතිස්සෙසු
 ලොකිසලොකුතනරම්භණා බොජ්ඣක්ඛා කපිතා, අභිධම්මභාජ
 නිසස්ස පන චතුසුපි නස්සෙසු ඉමස්මිංව පඤ්ඤාපුච්ඡකෙ ලොකුතනග්
 යෙවාති, එවමසං බොජ්ඣක්ඛවිහරෙතාපි තෙප්පිවටං. නිහරිතොව
 භාජෙත්වා දස්සිතොති.

බොජ්ඣක්ඛවිහරිතනිදෙදස්සො.

7. පඤ්ඤාපුච්ඡකෙ, පුශ්ඤපාච්ඡකවාරයෙති; පාළිඅනුසාරෙනෙව,
 පෙළඅනුසෙරන්ම; බොජ්ඣක්ඛානං, බොධ්‍යක්ඛයන්තේ; කුසලාදි
 භාවො, කුසලාදිභාවයතෙම; වෙදිතබ්බො, දතසුත්තේය; ආරම්භ
 ණතනිකෙසු පන, ආලම්බනත්‍රිකයන්ති වතාති; (විනිවර්ථයො වෙදි
 තබ්බො, විනිසදතසුත්‍රයි;)සබ්බෙපි, සියලුම;එතෙ, තෙලබොධ්‍යක්ඛයෝ;
 අප්පමාණ, අප්‍රමාණාලම්බනවූ; නිබ්බානං, නිව්‍යාණය; ආරබ්භ,
 අරමුණුකොටැ; පවතතිතො, පවත්නාහෙයිත්; අප්පමාණාරම්භණා
 එව, අප්‍රමාණාලම්බන ඇත්තානුම වෙන්, මග්ගාරම්භණ, මාගීලම්බන
 ඇත්තානු; න, නොවෙන්; එත්ථපන, මේ කුසලාදීන් අතුරෙන්
 වතාති; කුසලා, කුසලබොධ්‍යක්ඛයෝ; සහජතහෙතුච්ඡෙදන, සහජත
 හෙතුච්ඡෙදන; මග්ගහෙතුකා, මාගීසංඛ්‍යාතහෙතු ඇත්තානු; විරිසං
 වා, විරියය හෝ; විමංසං වා, ප්‍රඥාව හෝ; ජෙඨකං කතො, දෙටුටු
 වක්ඛනකොටැ; මග්ගභාවනාකාලෙ, මාගීභාවනා කාලයෙති; මග්ගාධි
 පතිතො, මාගීධිපති ඇත්තානු; ඡන්දවිතතප්පෙඨකාය, ඡන්දවිතතයන්
 දෙටුටු වක්ඛනකොටැ ඇති; මග්ගභාවනාය, මාගීභාවනා කාලයෙති;
 මග්ගාධිපතිතොති, මාගීධිපති ඇත්තානු; නවතතබ්බා, නවකතව්‍ය
 යහ; එලකාලෙපි, එලකාලයෙතිත්; (මග්ගාධිපතිතොති, මාගීධිපති
 ඇත්තානු; ට) නවතතබ්බා, නවකතව්‍යයහ; අනිතාදීසු, අනිතාලම්බ
 නාදීන් අතුරෙන්; එකාරම්භණභාවෙපි, එක අරමුණක්ඛනුගේ
 බැවිතිදු; නවතතබ්බා, නවකතව්‍යයහ; නිබ්බානස්සපන, නිව්‍යාණය

වනානි; බ්‍රහ්මාදිමත්තා, බාහ්‍යවූ ධර්මයක් බැවින්; බ්‍රහ්මාරම්මණානාම
 භොනනී, බ්‍රහ්මාරම්මණනම් ඇතියහු වෙත්; ඉති එවං, මෙකී නසින්;
 එතස්මිං පඤ්ඤාපුච්ඡකෙපි, මේ ප්‍රශ්නපෘච්ඡිකවාරයෙහිද; නිබ්බට්ඨත
 ලොකුතතරුව, ලොකිකයන් හා අසම්මුතවූ ලොකොත්තරවූම;
 බොජ්ඣංගිනා, බොධ්‍යංගයෝ; කප්පිනා, වදලහ; හි, ඒ වදලවචනය
 සැබව; සමමාසලෝඛෙන, සමයක්සම්මුඛයන් විසින්; සුත්තන්තභාජනී
 යසෙසව, සුත්‍රාන්තභාජනීයවාරයාගේම; පඨමතයස්මිං, පළමුතයෙහි;
 ලොකියා, ලොකිකවූ බොධ්‍යංගයෝද; දුතියතතියෙසු, දෙවන තුන්
 වන තයවලැ; ලොකියලොකුතතරමියසා, ලොකිකලොකොත්තර
 යන් හා මිශ්‍රවූ; බොජ්ඣංගිනා, බොධ්‍යංගයෝ; කප්පිනා, වදලහ; අභිධම්ම
 භාජනියසා පන, අභිධම්මභාජනීයවාරයාගේ වනාහි; වතුසුපිතයෙසු,
 සතරතයෙහිමද; ඉමසම්ඤ්චපඤ්ඤාපුච්ඡකෙ, මේ ප්‍රශ්නපෘච්ඡිකවාරයෙ
 හිද; ලොකුතතරයෙව, ලොකොත්තරවූම;(බොජ්ඣංගිනා, බොධ්‍යංගයෝ;
 කප්පිනා, වදලහ;ට) ඉති එවං, මෙකී නසින්; අයං බොජ්ඣංග
 විභවෙනාපි, මේ බොධ්‍යංගවිභවිකයනෙමේද; තෙපරිවට්ටං, ත්‍රිපරිවෘත්ත
 යක් ඇති දෙශනාව; නිහරිත්ථාව, උපුටාම; භාජෙත්ථා, විභාගකොටැ;
 දස්සිතො, දක්වා වදලයේක; (ඉති පරිසමාපනියෙහි නිපා.)

**බොජ්ඣංගවිභවිකයනීදදුසො, බොධ්‍යංගවිභවිකයනීදේශසනෙම,
 නිසිතො; නිමිසේස.**

ඉති පච්ඡමලඛනායං පාසාණදුර්ගතරෙ අභයකරුණාරතන
 මුදලිඤ්ඤාම මජ්ඣිමනිකායෙ මොරවුතගරුහිතානෙත ජනවංසදීපාදී
 ගජාකාරවරියෙන සිරිපල්ලදීපෙ මුමුරුසෙ හදනන සංඝරාජමහාපේර
 මහාසාමිපාමොක්ඛභූතාය සුඛමමකාරකසංඝසභාය මෙධානඤ්ඤා සිරි
 ලඛනාසාසනාලඛනාර කවිධර්මෝත්තරානිසම්මනොපාධිධාරිනා ජනපා
 වචනොපක්ෂහනෙ නිබ්බච්ඡද්විජයමෙධානිනා මෙධානඤ්ඤානිධානනෙ
 රෙන පාල්‍යඨකථාටීකානුටීකාදී සංඝඤ්ඤානානිප්පණිනා,

සමමාහවිනෝදනී නාමාස

බොජ්ඣංග විභවිගඨ කථාය

අභිධම්මපපදීපිකා ව්‍යාඛ්‍යා

සමමාහවිතොදනී

න ම වූ

විහබ්බ ප්‍රකරණාසී කථාව පිළිබඳ සම්භාර ව්‍යාධ්‍යානුක

අභිධම්මප්‍රදීපිකාව

— : + : —

මහන-කිංත-අපම ඤාණ-සිකම්පද-පටිසම්භිද, විහබ්බ

පඤ්චකාතමක

නාගනිය භාගය

මොරටුවේ ශ්‍රී රක්‍ෂත් මන්දිරයෙහි නිවැසි

ඇම්. පී. ප්‍රණාන්දු මහත්මයාණන්ගේ

සමාරාධනාවෙන්

පානදුරේ වැලිපිටියේ

අභයකරුණාරතන මුදලීඤ්ජරාමාභිපතිව වැඩ විසූ

ත්‍රිපිටකපෙය්‍යාපතිධර වානීචරාවාසී

මොරටුවේ ශ්‍රී මෙධානන්ද, භික්‍ෂු

අභිකරණ නායක මහාසථවිරපාදයන් වහන්සේ විසින්

සම්පාදිතයි

කෝට්ටි ව ගොඩ

සෞභන්දය විශ්ලයේ උපප්‍රධානාවාසී

සුජ්‍ය පණ්ඩිත

කහඳුමෝදර වන්දනාකීර්ති ශ්‍රී පියරතන

සථවිරයන් වහන්සේ විසින්

සංකෘතයි

යථොක්ක

ඇම්. පී. ප්‍රණාන්දු මහත්මයාණන් විසින්

කොළඹ මහාබෝධි සන්ත්‍රාලයේ

මුද්‍රාපණයෙන්

ප්‍රකාශිතයි

2494

1950

ABHIDHARMAPRADIPIKA

BEING

A COMPREHENSIVE SINHALESE PARAPHRASE
OF THE

SAMMOHAVINODANI

THE COMMENTARY TO THE

VIBHANGAPRAKARANA

PART III

BY

THE LATE VENERABLE

ABHIDHAMMIKA MORATUWE

SRI MEDHANANDA NAYAKA THERA

*Abhaya Karunaratna Mudalinlarama
Welipitiya, Panadure*

AT THE REQUEST OF

MR. M. T. FERNANDO

Sri Ranjen, Moratuwa

REVISED AND EDITED BY

THE REV. PANDIT K. PIYARATANA THERA,

B. A. (Lond.)

Vice Principal, Saugatodaya Vidyalaya, Kottagoda

PUBLISHED BY

MR. M. T. FERNANDO

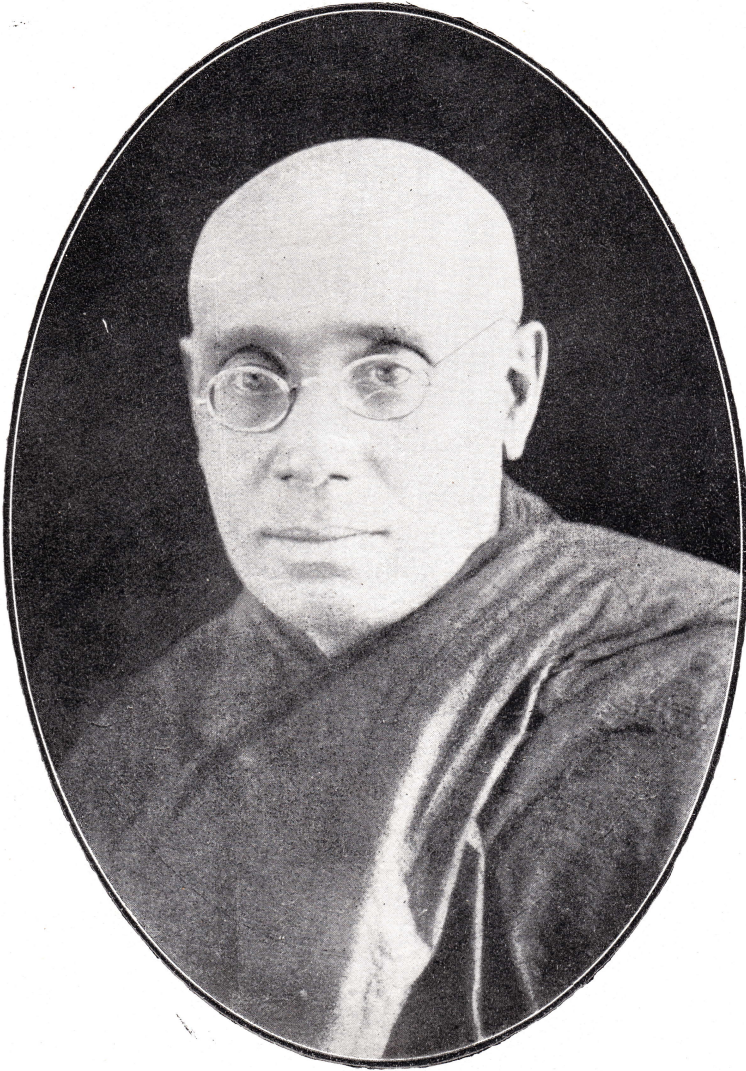
PRINTED AT THE

MAHA BODHI PRESS

COLOMBO

2494 B. E.

1950 C. E.

— මොරටුවේ —
ශ්‍රී මේධානන්ද නායක මහාඥාණී
පාදසාහිත් චිහ්නසේ

PREFATORY NOTE

This is the 3rd part of Abhidharma Pradipika. The second part of it was published in 1934. Thus there has been a lapse of 16 years. As in all other matters, the blame has to be laid at the door of the Second World War which started when several early formes had already been printed. The paper stocks had got exhausted and before the orders placed in Germany could be executed she declared war. Abhidharma Pradipika had temporarily be shelved.

At our earnest request the late Venerable Abhidhammika Medhananda Nayaka Thera of Moratuwa undertook to compile this book prompted by his fervent desire to glorify Buddhism. Our early decision was to publish this Third Part in a bigger volume than this. But, since the publication has been already delayed by the war, we have decided to publish this, as it is, to prevent any further delay.

At the request of my brother, the Rev. Horetuduwe Dhammadhaja Thera, incumbent of Gangarama, Horetuduwa and myself, this book was revised and edited by the Rev. Pandit K. Piyaratana Thera, Vice Principal, Saugatodaya Vidyalaya, Kottagoda. We offer him our sincerest thanks.

It is our earnest endeavour to make the Fourth Part of Abhidharma Pradipika which will be the final part available to the students of Abhidhamma as early as possible.

Our thanks are due to the Colombo Maha Bodhi Press for the interest taken to print this book

M. T. Fernando

Publisher.

15th May, 1950.

Sri Lajen

Moratuwa.

නිවේදනය

මෙය වනාහි අභිබම්ප්‍රදීපිකාවේ මුද්‍රිත නෘතිය භාගයයි. මෙහි විභීය භාගය නිකුත්කළේ 1934 දීය. මේ තුන්වැනි කොටස මුද්‍රණයෙන් බිහි වන්නට පුරා සොලොස් හවුරුද්දක් ඉක්ම ගොස් තිබෙනු පෙනේ. දිසී කාලයෙකි. ප්‍රමාදයට හේතුවූ කිම? ද්විතීය ලෝක සංග්‍රාමය අන් හැම කටයුත්තක් මෙන්ම මේ කටයුත්ත ද නතර කරන්ට බල කෙළේය. මෙහි මුල් පෝඡී කීපය මුද්‍රණය කළේ ඒ මහා යුධයට පෙරය. ගෙන්වා තිබුණු කඩදසි තොගය අවසන්වී ගියෙන් අළුත් තොගයක් සඳහා අප විසින් ජර්මනියට යැවූ නිවේදනය එහි ලභාවන්ට මත්තෙන් ජර්මනිය යුධ නිවේදනය නිකුත් කෙළෙන් අභිබම්ප්‍රදීපිකාවට අතර මග ලැබුම් ගන්ට සිදුවිය.

දිවංගතවී වදල ක්‍රිපිටක පය්‍යාපතිබර වාහිඤ්ජාචාර්ය ආභි-බම්මක මොරවුමේ ශ්‍රී මේධානඤ නායක මහා සචරිපාදයන් වහන්සේ විසින් පය්‍යාපති ශාසනය බැබළවීමේ පරමාචාර්යයන් අපගේ ආරාධනාව පරිදි ලියනලද මේ අභිබම්ප්‍රදීපිකාවේ නෘතිය භාගය මීට වඩා ප්‍රමාණයෙන් විශාල කොට නිකුත් කරන්ට මුලදී අදහස් කර ගෙන සිටි නමුත් යුධයෙන් වූ ප්‍රමාදය තවත් දුරට දික් වනු දක්මට ඇති අකැමැත්ත නිසා මේ කොටස මෙතෙකින් නිකුත් කරන්ට අදහස් කෙළෙමු.

අපගේ මෙන්ම අසමද්‍රීය සහෝදර මොරවුමේ හොරේතුඩුවේ ගංගාරාමාභිපති ගෞරවාභී හොරේතුඩුවේ ධම්මබස් සචාරිපාදයන් වහන්සේගේ ද ඇරයුම කරුණාවෙන් පිළිගෙන මේ පොත සංස්කරණය කර දුන් අසමද්‍රී හිතෙහි කෝට්ටිගොඩ සෞගතොදය විද්‍යාලයේ උපප්‍රධානාචාර්ය පූජ්‍ය පණ්ඩිත කඤ්ඤමෝදර වඤ්ඤානි ශ්‍රී පිසරතන මහා සචරිපාදයන් වහන්සේට අපගේ කෘතඥතාපූච්ඡික ගෞරවාදරය හිමි වේවා.

මෙහි සතර වෙනි භාගයෙන් පොත අවසන් වෙයි. එයද නොපමාව පරමාචාරී ධම් රසිකයන් අත නැතිමට උනසාහ කරන්නෙමු.

ඉතා සැලකිල්ලෙන් මෙහි මුද්‍රණ කටයුතු කර දුන් මහාබෝධී යන්ත්‍රාලයේ කළමනාකාර මහතාට මෙහිදී අවංකව සතුභි කරමු.

ඇම. ටී. ප්‍රණාඤ
ප්‍රකාශක.

2494
මැ 3 15,
1950 ශ්‍රී රඤ්ජන්,
මොරවුම.

— මොරවුමේ —
අ.ම. ටී. ප්‍රනාන්දු මහතාණේ

සංඥාපනය.

අපගේ ධර්මාචාරය විරසෙකු වූ පානදුරේ වැලිපිටියේ අහස් කරුණාරත්න මුදලීඤ්ඤාරාමාශිපතිව වැඩ විසූ ආභිධම්මිකාවාසී මොරටුවේ ශ්‍රී මෙධානඤ්ඤ නායක මාහිමියන් වහන්සේ විසින් සම්පාදිත අභිධම්මප්‍රදීපිකාවේ මේ තෘතීය භාගයයි.

මෙය නිකුත් කිරීමට දිගු කලක් ගතවී තිබෙනු සැබවි. එයට හේතුව මෙහි අධ්‍යයනය වූ ද ප්‍රකාශක වූ ද මොරටුවේ ශ්‍රී රඤ්ජන මඤ්ජරයේ නිවැසි ශ්‍රද්ධාබ්‍රහ්මසම්පන්න සද්ගුණවන් ඇම්. පී. ප්‍රණාන්දු මහතාණන්ගේ නිවේදනයෙන් ප්‍රකාශවෙයි. ඒ එසේමය. යුධය නිසා නැගුණු අසික විශදම කෙනෙක් වුවත් එය නොබලා කියකට හෝ උවමණා පමණ කඩදාසි සපයාගත හැකි වුණි නම් ඒ මහතාණන් මේ ප්‍රමාදය නිසා පරමාණු ධර්මිකාමින් මඤ්ජන්සාහි වුවත් නොකරන බැව් අපි හොදින් දනිමු.

පශ්චාත්ත ධර්මෝද්දීපනිය ජනන ශාසන මාමක බෞද්ධ ප්‍රභූවරයෙකු වන ඒ මහතාණන් මෙන්ම තදීය ප්‍රිය සහෝදර වූ ද අසමදීය කල්‍යාණ මිත්‍ර වූ ද මොරටුවේ හොරේතුඩුවේ ශංඤ්ඤාරාමාශිපති ආචාර්ය හොරේ-තුඩුවේ බමමබස් ස්ථවිරපාදයන් වහන්සේ ද මේ පොත හැකි තාක් ඉක්මනින් මුද්‍රණයකොට අවසන් කිරීම පිණිස මහත් ආශාවෙන් පල පලා සිටින බව ද අපි දනිමු.

මේ තෘතීය භාගය මගේ- කෘත- අපමණඤ්ඤ- සිත්තාපද- පටිසම්බද්ධ යන විභවන පඤ්චකයෙන් පරිමිතය. ඥාණ-බුද්ධිකවික්‍ර- බලවන්දය යන විභවන ත්‍රයෙන් සමන්විතවූ මෙහි චතුර්ථ භාගයෙන් පොත අවසන් වෙයි.

විභවනප්‍රකරණයෙන් ගෙන අධ්‍යයනයට වේනිකා කරන ලද පද පාඨයන්ගේ එකතු සංකලනය මෙහිද යොදා ඇත. සුවිපත්‍රය අවසාන කාණ්ඩයේදී එකි.

කහඳමෝදර වඤ්ඤානිච්ඡිත්‍රි පියරත්න ස්ථිර.

2494

— මැති 15,

1950

කෝට්ටිගොඩ

සෞභග්‍යොදය විද්‍යාලයේ දීය

සමමානවිනෝදනී නාමාස
මගගවිහඬගස් කථාය
අනිධම්මපදිපිකා ව්‍යාකෘත.

මහවිහරිකංචණනාම

අභිධම්මපද්ධතියා ව්‍යාඛ්‍යා.

i ඉදහි තදනනතර මහවිහරෙහි අරියො අරහත්තො මහෙහාති ආදි සබ්බං සච්චිකරෙහි දුක්ඛනිග්ගමනාමනිපට්ඨදා හිදෙදසෙ වුත්තනසෙතොව වෙදිනබ්බං, භාවනාවසෙත පාපි සෙක්කං දසසිතෙ දුතිසනසෙපි සමමාදිසිං භාවෙති විවෙකනිසසි නනති ආදි සබ්බං බොජ්ඣංගවිහරෙහි වුත්තනසෙතොව වෙදිනබ්බං එවමිදං විහනමපි නසානං වසෙන සුත්තනනාමාපතිසං ලොකිස ලොකුත්තරමසාසකමෙව භවිතං. අභිධම්මභාජනිසෙ අරියොති අවතා අරහත්තො මහෙහාති වුත්තං, එවං අවුත්තෙපි අයං අරියො එව, සථාති මුඛාගිසිත්තසං රසෙසු මුඛාගිසිත්තාස දෙවිසා කුච්ඡිසමිං ඡිත්තො පුත්තො ඡිත්තපුත්තොති අවුත්තෙපි ඡිත්තපුත්තො සෙව හොති, එවමසමපි අරියොති අවුත්තෙපි අරියොඑවාති වෙදිනබ්බං, සෙසමධාපි සච්චිකරෙහි වුත්තනසෙතොව වෙදි නබ්බං.

ii පඤ්චබ්බිකවාසෙපි අරහත්තොති අවුත්තෙපි අරහත්තො එව වෙදිනබ්බං, ලොකුත්තරමහෙහා හි පඤ්චබ්බිකො නාම නිජ්ඣති අසමෙත්ථ ආවර්ජිතං. සමානඝකථා, විනණ්ඩවාදි පනාහ “ලොකුත්තරමහෙහා අරහත්තො නාම නිජ්ඣ, පඤ්චබ්බිකො සෙව හොතිති.” සො සුත්තං ආහරති වුත්තො අඛා අඤ්ඤං අසංසංගො ඉදං මහාසලාසනනිත්තො සුත්තපදෙසං ආහරිසාති, “සා නථාභුතස්ස දිසි සාස්ස හොති සමමාදිසි, සො නථාභුතස්ස සබ්බසො වාසාමො සති සො නථාභුතස්ස සමාධි සොස්සහොති සමමාසමාධි, පුරබ්බව ගොපනස්ස කාසකමමං වර්තමමං. ආජීවො සුපටිසුඛො හොතිති.” නසො එතස්ස අනනතරං සුත්තපදං ආහරති වත්තබ්බං. සෙව ආහරති ඉවෙවනං කුසලං නොවෙ ආහරති සසං ආහරිතො එවමස්සාසං. අරියො අරහත්තො මහෙහා භාවනා පාටිපුටිං ගවජනිති ඉමිනා තෙ සංක්ඛ්‍යාසතො වාදෙ හිත්තො ලොකුත්තරමහෙහා පඤ්චබ්බිකො නාම නිජ්ඣ අරහත්තොව හොතිති වත්තබ්බං.

iii ඉමාති පන නිජ්ඣ අඛාති පුරබ්බ පටිසුඛාති වත්තනති ලොකුත්තරමහෙහෙහි පටිසුඛනති හොතිති, අථ පඤ්චබ්බි කො මහෙහාති ඉදං කිමත්ථං ගතිනනති? අභිරේකකිව්වදසසනත්ථං; සසමිඤ්ඤි සමසෙ මිච්ඡාවාවං පජහති සමමාවාවං පුරෙති තසමිං සමසෙ සමමාකමමන සමමාආජීවා නිජ්ඣ ඉමාති පඤ්චකාශප කබ්බාතොව මිච්ඡාවාවං පජහති, සමමාවාවා පන සසං විරති වසෙන පුරෙති. සසමිංසමසෙ මිච්ඡාකමමනං පජහති සමමා

කමමනං පුරෙති නසමිංසමයෙ සමමාවාවා සමමාආජීවා නජී,
 ඉමානි පඤ්ඤාත්පකඩතානෙව ඔවජාකමමනං පජ්ඣන්ති, සමමා
 කමමනො පන සං. විරතිවසෙන පුරෙති, සමමිං. සමයෙ ඔවජා
 ආජීවං. පජ්ඣන්ති සමමාආජීවං. පුරෙති නසමිං. සමයෙ සමමාවාවා
 සමමාකමමනා නජී, ඉමානි පඤ්ඤාත්පකඩතානෙව
 ඔවජාආජීවං. පජ්ඣන්ති. සමමා ආජීවො පන සං. විරති
 වසෙන පුරෙති, ඉමං. එතෙසං. පඤ්ඤන්තං. කාත්පකඩතානං.
 ක්වචානිරෙකන්තං. දසෙසං. පඤ්ඤබ්බිකො මගොති හතින්තං,
 ලොකුත්තරමගො පන අභිබ්බිකොව හොති පඤ්ඤබ්බිකො නජී.
 යදි සමමාවාවාදිති සං. අභිබ්බිකොති වද්ථ වන්තො සමමාවාවා
 වෙනතා නිසො සමමාකමමනවෙනතා සන්ත සමමාආජීව
 වෙනතාති ඉමමහා වෙනතා බහුත්තා කථං. මුච්චිස්සා? නසමා
 පඤ්ඤබ්බිකොව ලොකුත්තරමගොති, වෙනතාබහුත්තා ව
 පමුච්චිස්සාම අභිබ්බිකොව ලොකුත්තරමගොති ව චක්කාම.

1. i ඉදුති, ප්‍රාණාවසරයෙහි; තදනන්තරෙ, ඒ බොධ්‍යක්‍ෂිතවිභක්‍ෂිත
 යව අනතුරුවැවු; මග්ගවිභක්‍ෂිත, මාගීවිභක්‍ෂිතයෙහි; අරියො අභිබ්බිකො
 මගොති ආදි, අරියො අභිබ්බිකොමගො යනාදිවු; සබ්බං, සියලු
 වදන්මහැ; සච්චවිභක්‍ෂිත, සන්තවිභක්‍ෂිතයෙහි; දුක්ඛනිරුධගාමිනී
 පටිපද්‍යනිද්දෙසෙ, දුක්ඛනිරුධගාමිනී ප්‍රතිපද්‍යනිද්දෙසෙහි; චුත්තනයෙ
 නෙව, වද්දුක්කර්මැ; වෙදිතබ්බං, දන්තවුසි; භාවනාවසෙන, බැවිම්
 විසින්; පාටියෙක්කං, වෙන වෙනැ; දස්සිතෙ, දක්වාද්දුමැ; දුතිය
 නයෙපි, දෙවන නයෙහිදු; සමමාදිසිං. භාවෙනි විවෙකනිසංකප්පනාති
 ආදි, යනාදිවු; සබ්බං, මුළුවදන්මහැ; බොජ්ඣක්‍ෂිතවිභක්‍ෂිත, බොධ්‍යක්‍ෂිත
 විභක්‍ෂිතයෙහි; චුත්තනයෙනෙව, වද්දුක්කර්මැ; වෙදිතබ්බං, දන්තවුසි;
 එවං, මෙසේ; විත්තමපි නයානං වසෙන, දෙනයකෙනෙකුත්ගේම
 වශයෙන්; ඉදං සුත්තන්තභාජනියං, මේ සුත්තන්තභාජනියවාරය;
 ලොකියලොකුත්තරමිස්සකමෙව, ලොවිලොවතුරුදහමුත් හා මුසුමුක්
 හුම කොටැ; කපිතං, වද්දුක්කර්මැ; අභිබ්බිතභාජනියෙ, අභිබ්බිතභාජනිය
 යෙහි; අරියොති අරියොසි; අවතා, නොවදුරු; අභිබ්බිකො මගොති,
 අභිබ්බිකොමගොසි, චුත්තං, වද්දුක්කර්මැ; එවං, මේ අරියො යන
 වචනය; (භගවතා, භගවත්හු) අවුත්තෙපි, නොවද්දුක්කර්මැ; අයං,
 මේ මාගියෙනමේ; අරියො එව, ආයතීවේමසි; හි, ඒ දුක්කොටැ කියනු
 ලැබේ; හෙවත් ඒ එසේමැසි; මුඛාතිසිත්තස්ස, මුද්‍රන බිසෙස්කලාවු;
 රඤ්ඤා, රජක්කුත්; නොහොත් රජකුහට දවු; මුඛාතිසිත්තාය,
 මුද්‍රනබිසෙස්කලාවු; දෙවියා, මෙහෙසියකගේ; කුච්ඡිස්මිං, කුසෙහි;
 ඡතො, උපන්තාවු; පුත්තො, පුත්‍රෙනමේ; රජපුත්තොති, රජපුත්‍රයෙහි;
 අවුත්තෙපි, නොකිකල්හිත්; යථා රජපුත්තොයෙව හොති, යම්සේ
 රජපුත්‍රයාම වේද; එවං, එමෙන්; අයමපි, මේ මාගියෙනමේද;
 අරියොති, ආයතීමාගියෙහි; අවුත්තෙපි, නොවද්දුක්කර්මැ; අරියො

පයඝාපනිකාසනසෙති; නෙ, නාගේ; වාදෙ, ලබ්බිකථනසතෙමි;
 හිනෙතා, බිදිහියෙය; පඤ්චබ්බිකො, පසතින්සුත්; ලොකුතතරමගො
 නාම, ලොකොතතරමාගීයෙක් නමි; නඤ්ච, නැත; අභ්බිකොව,
 අවහින්සුත් ලොකොතතරමාගීයෙක්ම; හොති, වේ; ඉතිවතතබ්බො,
 මෙසේ කියසුත්තේය.

1. iii ඉමානි පනතිණි අබ්බාති, මේ කායකමාදිවු තෙයහහු වනාහි;
 පුබ්බෙ, ආයඝිමාගීයාගේ පුච්ඡාගයෙහි; පරිසුඛාති, පිරිසිදුවුවාහු;
 වතතනති, පවතිත්; ලොකුතතරමගකකිණේ, ලොකොතතරමාගීය
 ණයෙහි; පරිසුඛතරුති, අතිශයින් පිරිසිදුවුවාහු; හොනති, වෙති;
 අථ, ඉදින් පඤ්චාබ්බිකලොකොතතරමාගීයෙක් නැත්නමි; පඤ්චබ්බිකො
 මගොති, පඤ්චබ්බිකොමගො යන; ඉදං, මේ වචනය; කිමඤ්ථං,
 කුමක් සදහා; (භගවතා, භගවත්හු විසින්; ට) ගතිතං, ගත්සේක්ද?
 ඉති, විතණ්ඩවාදිහුගේ මේ විතාරිමෙහිලා; අතිරෙකතිවචදස්සනඤ්ථං,
 වැඩිතරමවූ කිසදුක්වීම සදහා; (ගතිතනති විසසප්පෙතබ්බො, ගත්
 සේකැයි විසදියහුහු; ට) හි, විසාරය කෙරෙමි; යසම්ම සමයෙ, යම්
 අවස්ථාවෙක්හි; මිච්ඡාචාචං, මිථ්‍යාවචනය; පජ්ඣති, දුරුකෙරෙයිද;
 සමමාචාචං, සමග්ගවචනය; පුරෙති, සමුපුණ්ණකෙරෙයිද; තසම්ම සමයෙ,
 ඒ අවස්ථාවෙහි; සමමාකමනන සමමාආජීවා, සමග්ගකමානන සමග
 ජීවයෝ; නඤ්ච, නැත්තාහ; ඉමානි පඤ්චකාරුපකඛගානෙව, මේ
 සමග්ගදූෂි සබ්බකප්‍ර ව්‍යායාම සමාති සමාධි සබ්බසාතවූ විරමණය
 කරවන්නාවූ පඤ්චවිධවූ අබ්බයෝද්දවූම; මිච්ඡාචාචං, මිථ්‍යාවචනය;
 පජ්ඣනති, පියත්; සමමාචාචං පන, සමග්ග වාග්විරති නොමෝ වනාහි;
 සයං, නොමෝ; විරතිවසෙන, විරතිශක්තිවශයෙන්; පුරෙති,
 (මාගීඛග) සමුපුණ්ණකෙරෙයි; යසම්ම සමයෙ, යම් අවස්ථාවෙක්හි; මිච්ඡා
 කමනනං, මිථ්‍යාකමානනය; පජ්ඣති, දුරුකෙරෙයිද; සමමාකමනනං,
 සමග්ගකමානනය; පුරෙති, සමුපුණ්ණකෙරෙයිද; තසම්ම සමයෙ,
 ඒ අවස්ථාවෙහි; සමමාචාචං සමමාආජීවා, සමග්ගචාචං සමග
 ජීවයෝ; නඤ්ච, නැත්තාහ; ඉමානි පඤ්චකාරුපකඛගානෙව, මේ
 සමග්ගදූෂි සබ්බකප්‍ර ව්‍යායාම සමාති සමාධි සබ්බසාතවූ විරමණය
 කරවන්නාවූ පඤ්චවිධවූ අබ්බයෝද්දවූම; මිච්ඡාකමනනං, මිථ්‍යා
 කමානනය; පජ්ඣනති, පියත්; සමමාකමනනො පන, සමග්ගකමානනය
 වනාහි; සයං, නෙමේ; විරතිවසෙන, විරතිශක්ති වශයෙන්; පුරෙති,
 මාගීඛග සමුපුණ්ණකෙරෙයි; යසම්ම සමයෙ, යම් අවස්ථාවෙක්හි; මිච්ඡා
 ආජීවං, මිථ්‍යාජීවය; පජ්ඣති, දුරුකෙරෙයිද; සමමාආජීවා, සමග
 ජීවය, පුරෙති, සමුපුණ්ණකෙරෙයිද; තසම්ම සමයෙ, ඒ අවස්ථාවෙහි;
 සමමාචාචං සමමාකමනනා, සමග්ගවචන සමග්ගකමානනයෝද්දවූ;
 නඤ්ච, නැත්තාහ; ඉමානි පඤ්චකාරුපකඛගානෙව, මේ සමග්ගදූෂි
 සබ්බකප්‍ර ව්‍යායාම සමාති සමාධි සබ්බසාතවූ විරමණයකරවන්නාවූ පඤ්ච
 විධවූ අබ්බයෝද්දවූම; මිච්ඡාආජීවං, මිථ්‍යාජීවය; පජ්ඣනති, පියත්;
 සමමාආජීවො පන, සමග්ගාජීවය නෙමේ වනාහි; සයං, නෙමේ; විරති

වසෙන, විරතියකතිවයයෙන්; පුරෙති, මාග්ධිය සමුද්‍රණිකෙරෙයි; පඤ්චනනං, පඤ්චවිධවූ; එතෙසං ඝාරපකඛනානං, තෙල විරමණය කරවන්නාවූ ඝාරපකඛනයන්ගේ; කිම්බාතිරෙකනං, කාතෘයාධිකාරය; හෝ, වැඩිතරම් කිසිඇතිබව; දසෙසුං, දක්වනු සදහා; පඤ්චඛිකො මග්ගොති, යන වචනය; ගතිතං, ගත්තේය; ලොකුතතරමග්ගො පන, ලොකොත්තරමාගීය තෙමේ වනාහි; අභිධම්මකොව, අභිධම්මයෙකින් යුක්තවූයේම; නොහොත්- අටගත් ඇත්තේමැ; හොති, වේ; පඤ්චඛිකො, පසතිත්සුත්වූ හෝ පසගත් ඇති ලොකොත්තරමාගී යෙක්; නඤ්චි, නැත්; සමමාචාරාදීති සබ්බං, සමයන්වචනාදීන් සමග; අභිධම්මකොති, අටගත්සුත්වනාහි; නොහොත් අටගත් ඇත්තේයයි; යදි (තුමෙක) වදා, ඉදින් (තෙපි) කියන්නහුනම්; වතසො, වතුරිවිධවූ; සමමාචාරාවෙතනා, සමයන්වචන වෙතනාවෝද; තිසො, ත්‍රිවිධවූ; සමමාකම්මනවෙතනා, සමයක්කම්මන වෙතනාවෝද; සතක, සභා විධවූ; සමමාආජීව වෙතනාති, සමයආජීවවෙතනාවෝද යන; ඉමමා වෙතනාබහුතනා, මේ වෙතනාබහුලය කෙරෙත්; කථං, කෙසේ; මුච්චිසුථං, මිඳෙන්නහුද; තසමා, එහෙයින්; ලොකුතතරමග්ගො; ලොකොත්තරමාගීයතෙමේ; පඤ්චඛිකොව, පසතිත්සුක්තවේමැයි, ඉති (වෙවදෙය්), විතණ්ඩවාදිතෙමේ ඉදින් මෙසේ කියානම්; වෙතනා බහුතනාව, වෙතනාබහුලය කෙරෙතැ; (මයං, අපි; ට) පමුච්චිසුම, තිදහස්වන්නෙමු; ලොකුතතරමග්ගො, ලොකොත්තරමාගීය තෙමේ; අභිධම්මකොව ඉතිව, අටගත් යුක්තවේමයයිද නොහොත්- අටගත් ඇත්තේමයයිද; වකාම, කියන්නෙමු; (ඉති වතනබ්බො, මෙසේ කියසුත්තේය; ට)

* සුත්‍රාන්තනසින් වෙන්කොට, සුත්‍රාන්තනය හා අසම්මුතකොට වදාළ අභිධම්ම නම්ලද ධම්මසංග්‍රහ පච්චරුණෙති ලොකොත්තරවිතන භාජනීයයෙහිද “තසමිං බොපනං පෙමග්ගොහොති”යි වදාළ බැවින් මේ විභවයප්‍රකරණයෙහිද අභිධම්මභාජනීය වාරයෙහි අභිධම්මානුරූපවැ ගෙවත් ධම්මසංග්‍රහප්‍රකරණානුරූපවැ දෙශනාකර වදාළන්නාවූ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ “අභිධම්මකොමග්ගො” යන තෙතැ ආර්‍යශ්‍රී ඉබ්දයෙන් තොරවැත් අභිධම්මකමාගීයාගේ ආර්‍යශ්‍රීභාවසිඛිය වනුයෙන් අරිය යන ඉබ්දයාගේ උපපදභාවය නොකර වදාළසේක. කියේ මැනෝ අභිධම්ම ලොකුතතරවිතනභාජනියෙහි තසමිං බො පන සමයෙ වතනාගේ බහ්වා හොති පෙම අභිධම්මකො මග්ගො හොතිති වුත්තතනා ඉධාපි අභිධම්මභාජනියෙ අභිධම්මානුරූපං දෙසනං කරුණො අභිධම්මකො මග්ගොති අරියොපපදනං න කරුණි (මු. ව්) අභිධම්මති ධම්මසංග්‍රහෙ, සොති තිබ්බට්ඨිකාතිධම්ම දෙසනා, න විභවයදෙසනා විය සුත්‍රාන්තනයවිමසා, අපිසොප පදනං ට කණෙතිති විතාපි තෙනාස අරියභාවසිඛිතො, තෙනාහ අභිධම්මං යථාතිති ආදි (අ. ව්.)

* “**තසමිං සමසෙ**” යනාදීන් ලෞකිකකාලයට වඩා පුළුභාග භාවනානුභාවය හෙතුකොටගෙනැ තෙල ලොකොත්තරවු සමග්දූෂි සංකල්ප ව්‍යායාම සමාතිසමාධීන්ගේ සාතිශය කාත්‍යසිඛිය දක්වයි. මෙද යුතු **තසමිං සමසෙනි** ලොකිකකාලෙන එතෙසං අතිරෙකතිචං දසෙය්ති (මු. පි.) **ලොකිකකාලෙනාති** ඉදං පුබ්බාගභාවනානු භාවෙන කිච්චාතිරෙකසිඛිති දස්සනන්ථං වුත්තං, එතෙසන්ති සමොදිඝි ආදිනං (අ. පි.)

* සමග්දූෂි- සංකල්ප- ව්‍යායාම- සමාති- සමාධිනු පස්දෙන මිථ්‍යාවන්තාදීන් නොපැනීමෙහින් පැනීමෙහින් දෙස් අනුසස් පහදැදීම් ඇ විසින් විශේෂ ප්‍රත්‍යය වන බැවින් සමග්වචන සමස්කමාන්ත සමගාජීව සංකල්පන විරතීන් උපදවාලීමෙන් මිථ්‍යාවචන මිථ්‍යා කමාන්ත මිථ්‍යාජීවයෝතුමු පුද්ගලයා දුරුකරවද්ද එහෙයින් සමග් දූෂ්‍යාදිනු පස්දෙන **කාරුපකාමිකභයි** උක්තයහ. යම්හෙයකින් මිථ්‍යාවන්තාදියෙන් වැලැක්වු සමග්වචනාදි ක්‍රියානොමෝ විරතිනම් වේද ඒ විරමණක්‍රියාවද තෙල සමග්දූෂ්‍යාදිනු කරවද්ද එහෙයින් කාරුපකාමිකනම්හයි. මෙද යුතු **විරතිඋප්පාදනෙන මිච්ඡාවාචාදිති පුගලං** සුච්ඡාපෙනතිති සමොදිඝාදිති පඤ්චකාරුපකමිනාතිති වුත්තාති, සමොචාචාදික්‍රියා හි විරති, තඤ්ච එතාති කාරුපෙනතිති (මු. පි.) අප්පභානෙ පභානෙව ආදිනවාතිසංසවිභාවනාදිනා විසෙ සප්පවයන්තා සමොදිඝිආදිති මිච්ඡාවාචාදිති පච්ඡාපෙනතිති වුත්තාති, මිච්ඡාවාචාදිතො නිවන්ති සමොචාචාදික්‍රියාති වුත්තං; සමොචාචාදික්‍රියාති විරතිති (අ. පි.)

* “**විරතිවසෙන**” යන්නෙන් විරමණක්‍රියාවශයෙහි යන අර්ථය හඟවයි. සමග්දූෂ්‍යාදීන්ගෙන් කාරුපකාමිකභාවයෙන් යන අර්ථයත් ඒ කාරුපකාමිකසංකල්ප පුද්ගලයාගෙන් කතීභාවයෙන් යන අර්ථයත් නොහඟවයි. මෙද උක්තය **විරතිවසෙනාති විරමණක්‍රියා වසෙන** න කාරුපකභාවෙන කන්තුභාවෙනවාති අන්‍යො (මු. පි.) සමොදිඝි ආදියෝ විය න කාරුපකභාවෙන, තං සමසිතිපුගලො විය න කන්තුභාවෙන (අ. පි.)

* “**ඉමං පෙකිච්චාතිරෙකනං දසෙය්තුං**” යනු ලොකොත්තරමාභික්‍ෂණයෙහිදු මේ සමග්දූෂ්‍යාදිනු පස්දෙනම සමග්වචන සමස්කමාන්ත සමගාජීවත්‍රය එකෙණෙහි කරවන්නාහයි දක්වන්න යන අර්ථය වේ. **ඉමං පෙකිච්චාතිරෙකනං දසෙය්තුහති** ලොකුත්තරකමණේපි ඉමානෙව පඤ්ච සමොචාචාදිත්තයස්ස එකකම ඤෙ කාරුපකාති දසෙය්තුහති අන්‍යො (මු. පි.) මෙහි **ලොකුත්තරකමණේපි** යන තෙනැ අපි ශබ්දසාමම්භයෙන් හුදු ලෞකිකමාභික්‍ෂණයෙහිම කාරුපකාමිකයෝ නොවෙති, ලොකොත්තරමාභික්‍ෂණයෙහින් කාරුපකාමිකයෝ වෙත් යන ව්‍යතිරෙකාර්ථය දක්වා **ලොකුත්තරකමණේපිති** න කෙවලං ලොකිකකමණේයෙව අථබ්බො ලොකුත්තරකමණේපි (අ. පි.)

2

i කිං නාච මහාවනනාර්ථසකභාණකො හොසි න හොසිති සුචරිතබොධා, සචෙ න හොමිති වදති. කිං අභාණකනනා නජා නාසිති වනනබොධා, සචෙ භාණකොසමිති වදති සුතනං ආහරති වනනබොධා, සචෙ සුතනං ආහරති ඉෂ්ඨවනං කුසලං, නොචෙ ආහරති, සං උපරිපණ්ණාසනො ආහරිතබ්බං. “කතමාච භික්ඛවෙ සමමාචාචා? සමමාචාචාහං භික්ඛවෙ චංසං වදමි- අපි භික්ඛවෙ සමමාචාචා සාසවා පුඤ්ඤභාගිසා උපබ්චෙපකකා, අපි භික්ඛවෙ සමමාචාචා අරිසා අනාසවා ලොකුතනන් මග්ගබ්බං, කතමාච භික්ඛවෙ සමමාචාචා සාසවා පුඤ්ඤභාගිසා උපබ්චෙපකකා? මුසාචාදු චෙරමණ්ඤි පිසුණ්වාචාස චෙරමණ්ඤි ඵරුසවාචාස චෙරමණ්ඤි සමථපප්පාචා චෙරමණ්ඤි; අසං භික්ඛවෙ සමමාචාචා සාසවා පුඤ්ඤ භාගිසා උපබ්චෙපකකා. කතමා ච භික්ඛවෙ සමමාචාචා අරිසා අනාසවා ලොකුතනන් මග්ගබ්බං? සා ඛො භික්ඛවෙ අරිසචිත්තං අනාසචිත්තං අරිසමග්ගසමබ්බිතො අරිසමග්ග. භාවසනො වතුභි වච්චුවච්චිතෙති ආරති විරති පටිවිරති චෙරමණ්ඤි, අසං භික්ඛවෙ සමමාචාචා අරිසා අනාසවා ලොකුතනන් මග්ගබ්බං, කත මොච භික්ඛවෙ සමමාකමමනනා, සමමාකමමනනාහං භික්ඛවෙ චංසං වදමි. පෙ. උපබ්චෙපකකා, කතමා ච භික්ඛවෙ සමමා කමමනනා අරිසො අනාසවා ලොකුතනන්? පෙ. කතමොච භික්ඛවෙ සමමාආජීචො? සමමාආජීචාහං භික්ඛවෙ චංසං වදමි. පෙ. උපබ්චෙපකකා, කතමො ච භික්ඛවෙ සමමා ආජීචො අරිසො අනාසවා ලොකුතනන් මග්ගබ්බං? සා ඛො භික්ඛවෙ අරිසචිත්තං අනාසචිත්තං අරිසමග්ග. භාවසනො මිච්ඡා ආජීචා ආරති විරති පටිවිරති චෙරමණ්ඤි, අසං භික්ඛවෙ සමමා ආජීචො අරිසො අනාසවා ලොකුතනන් මග්ගබ්බනති.”

ii එවමෙඤ්ච වතුභි වච්චුවච්චිතෙති තිති කාසදුවච්චිතෙති මිච්ඡාජීවනොචාති එකෙකාච විරති අරිසා අනාසවා ලොකුතනන් මග්ගබ්බනති වුත්තා, කුතො එඤ්ච වෙනනාබ්බුත්තං? කුතො පඤ්චබ්බිතො මග්ගො? ඉදගෙන සුතනං අසාමිකං ලොකුතනර මග්ගො අභිබ්බිතොති දිපෙති, සචෙ එතතකෙන සලලකෙති ඉච්චවනං කුසලං නොචෙ සලලකෙති අඤ්ඤාතිපි කාරණාති ආහරිතො සඤ්ඤාපෙනබොධා, වුත්තඤ්ඤනං හගවතා “සමිං ඛො සුභද්ද ධම්මචිත්තෙ අරිසො අභිබ්බිතො මග්ගො න උප ලබ්බති සමණොපි තඤ්ඤ න උපලබ්බති. පෙ. ඉමසමිං ඛො සුභද්ද ධම්මචිත්තෙ අරිසො අභිබ්බිතො මග්ගො උපලබ්බති, ඉච්චව සුභද්ද සමණො. පෙ. සුඤ්ඤා පරපපාදු සමණොති අඤ්ඤාති.” අඤ්ඤාසුපි අනෙකෙසු සුත්තසතෙසු අභිබ්බිතොච මග්ගො ආගතො, කථාචක්ඛුපකරණෙපි වුත්තං,

මහානාමසංගීතො සංගීත-සංවිධානං වතුනේ පද,
වික්කො සංගීතං-විපදානං-විපදානං වතුනොති.

අනෙකුත් සුත්තකතානි, ආමනනා, නොනති අසංගීතො මහෙත්තානි
සංව පන ජනනකතානි සංගීතානි. න ගවස්නි, ගවස් විහාරං
පවිසිත්වා සාගුං සිවාගීති උසොසංගීතං, උසොසංගීතං සංගීතං
වතුනොති අසංගීතං, සංගීතං උසොසංගීතං.

2. i නිං, නෝ; මහාවතාරිසංගීතං, මහාවතාරිසංගීතං
සුත්තං බණන්තෙත්තං; හොසි, වෙහිද; න හොසි, නොවෙහිද; ඉති,
මෙසේ; තාව, පමුණුවා; පුට්ඨං, පුට්ඨං, විතාලයුත්තේය; සවෙ,
ඉදිත්; (අහං, මම; මහාවතාරිසංගීතං) න හොමිති, මහා
වතාරිසංගීතං බණන්තෙත්තං නොවෙමිති; වදනි, කියන්නේනම්;
නිං, නෝ; අසංගීතං, මහාවතාරිසංගීතං සුත්තං නොවන
බවින්; න ජනාසි, නොදන්නෙහි; ඉති වතනෙත්තං, මෙසේ කියුත්තේය;
(අහං, මම; ට) හොමිති, මහාවතාරිසංගීතං සුත්තං නොවෙමිති;
අසංගීති, වෙමිති; සවෙ වදනි, ඉදිත් කියන්නේනම්; සුත්තං, සුත්තය,
ආහර ඉති, ඇර දක්වමිති; වතනෙත්තං, කියුත්තේය; සවෙ, ඉදිත්;
සුත්තං, සුත්තය; ආහරති, ඇරදක්වන්නේනම්; ඉති, මෙසේ ඇරදක්වීමක්
ඇතිකලිති; එතං, තෙල ඇරදක්වීම; කුසලං, මැනවි; නොවෙ
ආහරති, ඉදිත් ඇරදක්වන්නේනම්; සංගී, නමා විසින්; උපරි
පණ්ණාසකො, මැදුම්සහිතෙති උපරිපණ්ණාසකයෙන්; කතමාව
භික්ඛවෙ, මහෙත්තං, මහෙත්තං යන සුත්තය; ආහරිතං, ආහරිතං
ඇරදා යුත්තේය; (සාධකපාඨා මෙසේති) භික්ඛවෙ, මහෙත්තං;
සමමානං, සමමානං, සමමානං නොමේ; කතමාව, කවරිද; භික්ඛවෙ, මහ
ණෙති; අහං, මම; සමමානං, සමමානං; වයං, ඒප්පකෙදකොට;
නොහොත්-වයං, දෙදෙනෙකුත්ගේ සමමානං; සමමානං, සමමානං
වචනය; වදනි, කියමි; භික්ඛවෙ, මහණෙති; සාසවා, ආශ්වායනං
අරමුණු; පුණ්ණාසකං, පුණ්ණාසකං, පුණ්ණාසකං; හෙවත්-පුණ්ණාසකං
සංගීතං, පුණ්ණාසකං, පුණ්ණාසකං; උපරිපණ්ණාසකං, උපරිපණ්ණාසකං
නොහොත්-සංගීතං, පුණ්ණාසකං, පුණ්ණාසකං; සමමානං, සමමානං
වාග්විතියක්; අනි, අනි; භික්ඛවෙ, මහණෙති; අරියං, කෙලයෙන්
කෙරෙන් විමුක්ඛං, කෙරෙන් අනුත්තමං, හෝ අනිපරිමං; අනා
සවා, ආශ්වායනං අරමුණු; ලොකුතාරං, පණ්ණාසකං, පණ්ණාසකං
සංගීතං, පණ්ණාසකං, පණ්ණාසකං; එතරවත්තං, ලොකුතාරං; මහෙත්තං,
මාගීතං; සමමානං, සමමානං, සමමානං; අනි, අනි; භික්ඛවෙ,
මහණෙති, සාසවා, ආශ්වායනං අරමුණු; පුණ්ණාසකං, පුණ්ණාසකං
කොසාසකෙති; හෙවත්-පුණ්ණාසකං, පුණ්ණාසකං; උපරිපණ්ණාසකං,
සංගීතං, පුණ්ණාසකං, පුණ්ණාසකං; නොහොත් සංගීතං, පුණ්ණාසකං
දුසිති; සමමානං, සමමානං, සමමානං; කතමාව, කවරිද; මුසාවාදං,
බොරැකීමෙන්; (යා) වෙරමනි, යම් වැලකීමක් ඇද්ද;

පිඤ්ඤාචාරාමය, කේලාමිකිමෙන්; (යා) වෙරමණී, යම් වැලකීමක් ඇද්ද; ඵරුසචාරාමය, පරුසත්වත්වීමෙන්; යා වෙරමණී, යම් වැලකීමක් ඇද්ද; සමඵපපලාපා, වැඩිනැති හිස්බස් බිණීමෙන්; (යා) වෙරමණී, යම් වැලකීමක් ඇද්ද; භික්ඛවෙ, මහණෙනි; අයං සමමාචාරා, මේ සමත්චාරාත්ථිතතොමෝ; සාසවා, ආශ්‍රවධම්මයනට අරමුණුවනු දෑ; පුඤ්ඤභාගියා, පුණ්ණකොපාසයෙහිවූ දෑ; හෙවත් - පුණ්ණාභිසංඝකා රෙරකදෙශවූ දෑ; උපබ්බෙපකකා, සකකොපබ්බිපාකදසීවූ දෑ; නොහොත් - සකකොපබ්බෙයෙහි පිහිටා විපාකදසීවූ දෑ; භික්ඛවෙ, මහණෙනි; අරියා, කෙලයයන් කෙරෙන් විමුක්තවූ හෙයින් අත්‍යුත්තමවූ හෝ අතිපරිශුද්ධවූ; අනාසවා, ආශ්‍රවධම්මයනට අරමුණුනොවූ; ලොකුත්තර, පඤ්ඤාපාදනසංකල්පකයෙන් ඵතරවනුයෙන් ලොකොත්තරවූ; මග්ගඛං, මාග්ගඛවූ; සමමාචාරා, සමත්චාරාත්ථිතතොමෝ; කතමාව, කවරේද; භික්ඛවෙ, මහණෙනි; අරියචිත්තං, කෙලයයන් කෙරෙන් විමුක්තවූ හෙයින් අත්‍යුත්තමවූ හෝ අතිපරිශුද්ධවූ සිත් ඇත්තාවූ; අනාසවචිත්තං, ආශ්‍රවධම්මයනට අරමුණුනොවූ සිත් ඇත්තාවූ; අරියමග්ගසමඛිනිනො, අරියමාග්ගයෙන් සමඛිතවූ; අරියමග්ගං, අරියමාග්ගය; භාවයනො, බවන්තාවූ පුද්ගලයාගේ; චතුරිධි වපිදුමරිතෙහි, චතුරිධි වාන්දුමරිතයන් කෙරෙන්; යා බො ආරති, යම් දුරුවා පැවැත්මක් ඇද්ද; (යා) විරති, යම් වැලකීමක් ඇද්ද; (යා) පටිවිරති, යම් නියමයෙන් වැලකීමක් ඇද්ද; (යා) වෙරමණී, යම් වෙන්වීමක් ඇද්ද; භික්ඛවෙ, මහණෙනි; අයං සමමාචාරා, මේ සමත්චාරාත්ථිතතොමෝ; අරියා, කෙලයයන් කෙරෙන් විමුක්තහෙයින් අත්‍යුත්තම අතිපරිශුද්ධවන දෑ; අනාසවා, ආශ්‍රවධම්මයනට අරමුණුනොවන දෑ; ලොකුත්තර, පඤ්ඤාපාදනසංකල්පකයෙන් ඵතරවනුදෑ; මග්ගඛං, මාග්ගඛවනුදෑ; භික්ඛවෙ, මහණෙනි; සමමාකමමනො, සමස්ත් කම්මාන්තයනෙම; කතමාව, කවරේද; භික්ඛවෙ, මහණෙනි; අහං, මම; සමමාකමමනං, සමස්ත් කම්මාන්තය; වයං, විප්‍රභෙදකොට; නොහොත් - වයං, දෙදෙනෙකුන්ගේ සමූහයවූ; සමමාකමමනං, සමස්ත් කම්මාන්තය; වද්ධි, කියමි. පෙ. උපබ්බෙපකකා, සකකොපබ්බිපාකදසීවනු දෑ; නොහොත් - සකකොපබ්බෙයෙහි පිහිටා විපාකදසීවනුදෑ; භික්ඛවෙ, මහණෙනි; අරියො, කෙලයයන් කෙරෙන් විමුක්තහෙයින් අත්‍යුත්තමවූ හෝ අතිපරිශුද්ධවූ; අනාසවො, ආශ්‍රවධම්මයනට අරමුණුනොවූ; ලොකුත්තර, පඤ්ඤාපාදනසංකල්පකයෙන් ඵතරවනුයෙන් ලොකුත්තරවූ; මග්ගඛං, මාග්ගඛවූ; සමමාකමමනො, සමස්ත් කම්මාන්තයනෙම; කතමාව, කවරේද; පෙ. භික්ඛවෙ, මහණෙනි; සමමාආජිවො, සමසංආජිවයනෙම; කතමාව, කවරේද; භික්ඛවෙ, මහණෙනි; අහං, මම; සමමාආජිවං, සමසංආජිවය; වයං, විප්‍රභෙදකොට; නොහොත් - වයං, දෙදෙනෙකුන්ගේ සමූහයවූ; සමමාආජිවං, සමසංආජිවය; වද්ධි, කියමි; පෙ. උපබ්බෙපකකා, සකකොපබ්බිපාකදසීවනු දෑ; නොහොත් - සකකොපබ්බෙයෙහි පිහිටා විපාකදසීවනුදෑ; භික්ඛවෙ,

මහණෙනි; අරියො, කෙලයයන් කෙරෙන් විමුක්ත හෙයින් අත්‍යුත්තම වූ හෝ අතිපරිශුඬවූ; අනාසවො, ආශ්‍රවධම්මයතව අරමුණුනොවූ; ලොකුත්තරො, පඤ්චාපාදනසංකෘතියෙන් එතරවනුයෙන් ලොකොත්තරවූ; මග්ගඛං, මාගීඛවූ; සමමාආජීවො, සමසංආජීවය නෙම; කතමොව, කවරේද; භික්ඛවො, මහණෙනි; අරියවිත්තස්ස, කෙලයයන් කෙරෙන් විමුක්තහෙයින් අත්‍යුත්තමවූ හෝ අතිපරිශුඬවූ සිත්ඇත්තාවූ; අනාසවදිත්තස්ස, ආශ්‍රවධම්මයතව අරමුණුනොවූ සිත් ඇත්තාවූ; අරියමග්ගසමඛිනිනො, ආයතීමාගීයෙන් සමන්විතවූ; අරිය මග්ගං, ආයතීමාගීය; භාවයනො, බවන්නාවූ පුද්ගලයාගේ; මිථ්‍යා ආජීවා, මිථ්‍යාජීවයෙන්; යාබො ආරති, යම් දුරවපැවැත්මක් ඇද්ද; (යා) විරති, යම් වැළකීමක් ඇද්ද; (යා) පටිවිරති, යම් නියමයෙන් වැළකීමක් ඇද්ද; (යා) චෙරමණ්ඨි, යම් චෙන්වීමක් ඇද්ද; භික්ඛවො, මහණෙනි; අයං සමමාආජීවො, මේ සමසංආජීවයනෙම; අරියො, කෙලයයන් කෙරෙන් විමුක්ත හෙයින් අත්‍යුත්තම අතිපරිශුඬවනුදූය; අනාසවො, ආශ්‍රවධම්මයතව අරමුණුනොවනු දූය; ලොකුත්තරො, පඤ්චාපාදනසංකෘතියෙන් එතරවන හෙයින් ලොකොත්තර වනු දූය; මග්ගඛං, මාගීඛවනුදූය.

2. ii එත්ථ, මේ සාධකපාඨයෙහි; එවං, යථොක්තයකින්; චතුභි වජ්ඣච්චරිතෙහි, චතුර්විධ වාග්දුශචරිතයන් කෙරෙන්ද; තිභිකායදුච්චරි තෙහි, ත්‍රිවිධකායදුශචරිතයන් කෙරෙන්ද; මිථ්‍යාජීවනොව, මිථ්‍යාජීවය කෙරෙන්ද; ඉති එකෙකාව විරති, මෙසේ එක් එක් දුශචරිතවිරති යක්මැ; අරියො, කෙලයයන් කෙරෙන් විමුක්තහෙයින් අත්‍යුත්තම අතිපරිශුඬවනාය; නොහොත් නිර්දේශවනාය; X අනාසවො, ආශ්‍රව ධම්මයතව නොදරමුණුවනාය; ලොකුත්තරො, පඤ්චාපාදනසංකෘතියෙන් එතරවන හෙයින් ලොකොත්තරවනාය; මග්ගඛනති, මාගීඛවනාය; චුත්තො, මහාවත්තාරීසක නම්ලද සුත්‍රයෙහි වදරන ලද්දැ; එත්ථ, මේ සුතුරෙහි; චෙත්තාබ්‍රහ්මණං, චෙත්තාචන්තේ බාහුලයෙක්; කුතො (භවති), කවරහෙයකින් වේද; පඤ්චබ්‍රහ්මණො, පසභින්සුත්වූ; නොහොත්-පසභක්ඇති; මග්ගො, ලොකොත්තරමාගී යෙක්; කුතො (භවති), කවරහෙයකින්වේද; ඉදං සුත්තං, මේ මහා වත්තාරීසක නම්ලද සුත්‍රයනෙමේ; අකාමකස්ස, තොරිසිවන්නාවූ; නෙ, තට; ලොකුත්තරමග්ගො, ලොකොත්තරමාගීයනෙම; අභිඛි කොති, අටතින් සුත්වනාය; නොහොත්-අටහක් ඇත්තේයයි, දිපෙති, දක්වයි; එත්තකෙන, මෙතෙක් සුත්‍රාභරණයෙන්; සවෙ සලලකෙධිති, (චිත්තසංකල්පයා) ඉදින් සලකන්නේනම්; ඉති, මෙසේ සැලකීමක්ඇති ක හි; එතං, මේ සැලකීම; කුසලං, මැනවි; නොවෙසලකෙධිති, ඉදින් නොසලකන්නේනම්; අසුඤ්ඤාපි, අනිකුළු; කාරණාති, කරුණු; ආහරිත්වා ඇරදක්වා; සංකල්පෙනෙබ්බො, (චිත්තසංකල්පයෙන්) හභවා ලිය සුත්තේය; හි, අතික් සාධකසුත්‍රපාඨයක් දක්වනුලැබේ. යමිං බො සුභග්ගං පෙ අඤ්ඤාති, අඤ්ඤා යන; එතං, එකවචනක,

භගවතා, භගවත්තු විසින්; වුත්තං, වදලයේකි; සුභද්ද, සුභද්‍රය; යසම් ධම්මවිතයෙ, යම් ශාස්තෘශාසනයෙක්කි; අරියො, කෙලයෙන් කෙරෙත් විමුක්තවූ හෙයින් අත්‍යුත්තමවූ හෝ අතිපරිශුද්ධවූ; නොහොත්- නිර්දේශවූ; අභිඛිකොමයො, අභ්වාඛගසඛගතවූ මාගී යෙක්; න උපලබ්හති, නොලැබේද; තත්, ඒ ශාස්තෘශාසනයෙකි; සම ණොපි, මහණෙකුද; න උපලබ්හති, නොලැබේ; පෙ, සුභද්ද, සුභද්‍රය; ඉමයම් ධම්මවිතයෙ, මේ ශාස්තෘශාසනයෙකි; ඛො, නිශ්පයෙන්; අරියො, කෙලයෙන් කෙරෙත් විමුක්තවූ හෙයින් අත්‍යුත්තමවූ හෝ අතිපරිශුද්ධවූ; නොහොත්- නිර්දේශවූ; අභිඛිකොමයො, අභ්වාඛග සඛගතවූ මාගීයෙක්; උපලබ්හති, ලැබේ; සුභද්ද, සුභද්‍රය; ඉධෙව, මේ ශාස්තෘශාසනයෙකිම; සමණො, සෝවාත් මහණෙක්; උපලබ්හති, ලැබේ; අඤ්ඤා, අත්‍යවූ; පරප්පවාද; තිථිකවූ මහණහු; සමණෙති, ශාසනාවතීණිවූ මහණුන් කෙරෙන්; සුඤ්ඤා, ශුන්‍යයහ; (අසම්ප්‍රණීයහ යුසේසි) අඤ්ඤාසුපි, අනිකුත්; අනෙකෙසු සුත්තසතෙසු; නොඑක් සියගණන් සුත්‍රයන්හි; අධ්‍යායනොව, අභ්වාඛගසඛගතවූම; මයො, ලොකොත්තරමාගීයතෙමේ; ආගතො, ආයේය; කථාවන්තප්පකරණෙපි, කථාවසතුප්‍රකරණයෙහිද; මග්ගානං, පෙ, වකවුමාති, පෙ, අධ්‍යායන කොමයොති, යි වුත්තං, වදලයේකි; මග්ගානං, මාගීයන් අතුරෙන්; අභිඛිකො, අවතිත්සුත්වූ; නොහොත්- අවහක් ඇති මාගීයතෙම; සෙසො, ශ්‍රේෂ්ඨවන්නේය; සච්චානං, සත්‍යයන් අතුරෙන්; චතුරෙපදා, චතුරාදනම්ලද චතුර්විධ පරමාභිසත්‍යයෝතුමු; (සෙසා, ශ්‍රේෂ්ඨයහං) ධම්මානං, ධම්මයන් අතුරෙන්; විරගො, විරහ නම්ලද නිව්‍යාණධම්මය තෙම; සෙසො, ශ්‍රේෂ්ඨවන්නේය; දිපදාකඤ්ඤා, දෙපා ඇති සත්‍යයන් අතුරෙන්; චක්‍රමා, පඤ්චවිධ වස්තුස්ථාන ශාස්තෘමුනීත්‍යතෙම; (සෙසො, ශ්‍රේෂ්ඨවන්නේය; ට)

සුත්තනො, (මෙසේ වදලාවූ) සුත්‍රාන්තයෙක්; අත්ථව, ඇත්තේ මැනේ; ඉති, විතාලබවක් ඇතිකල්හි; ආමනනා, ඇත්තේ සැබෑමස; තෙනති, එසේවිනම්; මයො, ලොකොත්තරමාගීයතෙම; අභිඛිකො, අභ්වාඛගසඛගතයා; ඉති, කියයුත්තේය; සවෙපන, ඉදින් වනාහි; එත්තකෙනාපි, මෙතෙක් සාධකවචනයෙහුද; සඤ්ඤානතිං, හැඟවීමට; (පඤ්ඤානතිං සිද්ධ පාඨාන්තරසි) නගවත්ති, නොයන්නේනම්; ගවත්, යා; විහාරං, ලක්නාවෙතෙරට; පටිසිත්තා, පිටිසා; යාහං, කැඳ; පිචාතිති, පුවකියා; උයොපෙතබ්බො, පිටත්කළයුත්තේය; උප්පජං පන, මත්තෙති වනාහි; කාරණං වකතිති, කරුණුකියන්නේය; එතං ඉති, යනමේ කීම; අභානං, යුතුනොවෙයි; එත්, මේ අභිධම්මාප්තිය යෙකි; සෙසං, සෙසුවදන්මහ; උත්තානත්තමෙව, ප්‍රකටවූ හෝ නොගැඹුරුවූ අභිඥාත්තේමැයි;

* මිථ්‍යද්‍රව්‍යාදි දශ්විධ අකුශලධර්මයෝද ඒ දශඅකුශලධර්මයන් ප්‍රත්‍යයකොට ඇති දශඅකුශල වේතනාවෝද යන අකුශලපක්ෂණෙහිවූ විසිදෙනද සමන්ද්‍රව්‍යාදි දශවිධකුශලධර්මයෝද ඒ දශකුශලධර්මයන්

ප්‍රත්‍යයකොටැ ඇති දශකුශලවේතනාවෝද යන කුශලපක්‍ෂයෙහිවූ විසිදෙනද පිටුකොටැ සාළිස්ඛම්බකෙනෙක් මහාවතථාරීසභ සුතුරෙහි වදාලානුද එහෙයින් ඒ සුත්‍රයාගේ තෙල නම්පණන විය, පුණ්‍යාභි සංසකාරයාගේ එකදෙසවූවක්නුම පුණ්‍යභාගිය නමැති දන්තේ. මිච්ඡාදිආදිකා දස, නප්පව්වසා අකුසලාව දසාති විසති අකුසල පක්‍ෂිණ, සමමාදිට්ඨාදිකා දස නප්පව්වයාව කුසලා දසාති විසති කුසලපක්‍ෂියා ව මහාවතථාරීසභසුතෙන වුත්තාති තස්ස එතං නාමං; පුඤ්ඤභාගියාති පුඤ්ඤභාගියාසෙ භවා පුඤ්ඤභිසංඛාරෙකදෙස භූතාති අන්තො. (මු. පි.)

* සකකොපධි නම්ලද ප්‍රතිසංකීර්ෂාකය දෙන්නාවුද සකකොපධි නම්ලද ප්‍රතිසංකීර්ෂාකයෙහි පිහිටා ප්‍රවෘත්තිවිපාකය දෙන්නාවුද ලොකිකවිරතීන් මේ අභිවිකල්පයෙහි අදහස්කළ බැවින් “උපතිවෙ පක්‍ෂකා” යන්න විකානුටිකාදෙක්හි වෛවිධ්‍යයෙන් වැණුනු බැවකොපධිං විපව්වති තත්ථවා විපව්වතිති උපතිවෙපක්‍ෂකා. (මු. පි.) බැවකොපධිං විපව්වතිති පටිසංකීදාසිකං සකායාහ තත්ථවා විපව්වතිති පවත්තිපාකදාසිකං. (අ. පි.)

3.

i නසා පනෙත්ථ ගණනබ්බා, අභිබ්බිකමග්ගසම්ඤ්ඤාති එකතො පුච්ඡිතා එකතො විසංස්සතෙ චතුසු මග්ගසු චතතාරි නස සහස්සාති විහතතාති, පඤ්චබ්බිකමග්ගෙ එකතො පුච්ඡිතා එකතො විසංස්සතෙ චතතාරි, පාටිසෙකකං පුච්ඡිතා පාටිසෙකකං විසංස්සතෙ චතතාරිති පඤ්චසු අබ්බෙසු විසති, ඉති පුට්ඨාති අභ ඉමාති ව විසතිති සබ්බාතිපි මග්ගවිහරෙක අභිවිසති නස සහස්සාති විහතතාති, නාතිව ඛො නිබ්බව්විත ලොකුත්තරති කුසලානෙව, විපාකෙ පන කුසලතො නිගුණා නසා කාතබ්බාති.

අභිධම්මභාජනියං.

3. i එත්ථ, මේ අභිධම්මභාජනියවාරයෙහි; නයාපන, තයනු වනාහි; ගණනබ්බා, ගිණියුත්තාහ; හි, විසාරය කරනුලැබේ; අභිබ්බික මග්ගසම්, අභ්වාබ්බිකමාගීයෙහි; එකතො, එක්කොටැ; පුච්ඡිතා, විතරු; එකතො එක්කොටැ; විසංස්සතෙ, විසදීමෙහි; චතුසුමග්ගෙසු, චතුර්විධමාගීයන්හි; චතතාරිනසසහස්සාති, සාරදහස්තයනු කෙනෙක්; විහතතාති, විහතනයහ; පඤ්චබ්බිකමග්ගෙ, පඤ්චාබ්බිකමාගීයෙහි; එකතො, එක්කොටැ; පුච්ඡිතා, විතරු; එකතො, එක්කොටැ; විසංස්සතෙ, විසදීමෙහි; චතතාරි (නසසහස්සාති), සාරදහස්තයනු කෙනෙක්ද; පාටිසෙකකා, වෙන්වයයෙන්; පුච්ඡිතා, විතරු; පාටි සෙකකං, වෙන්වයයෙන්; විසංස්සතෙ, විසදීමෙහි; චතතාරි (නස

සහසාරානි, සාරදහස්තයනු කෙනෙක්ද; (විභවතානි, විභවතයහ; 0) ඉති, මෙසේ; පඤ්චස් අවෙහස්, පඤ්චවිධමාගීඛනයන්හි; විසති (නායසහසාරානි), විසිදහස්තයනුකෙනෙක්; (කොතනි, වෙති; 0) ඉති, මෙනෙක්; පුරිමාන, පලමුව; අභ (නායසහසාරානි), අටදහස්දෙනෙක් නයනුද; ඉමානිවිසති (නායසහසාරානි), මේ විසිදහස්තයනුද; ඉති සබ්බානිපි, යනමේ සියලුම; අභවිසතිනායසහසාරානි, විසිඅටදහස් නයනුකෙනෙක්; මග්ගවිභවෙහ, මාග්ගවිභවයෙහි; විභවතානි, විභවතයහ; තානිව, ඒ විසිඅටදහස්තයනුද; බො, නියමයෙන්; නිබ්බට්ඨික ලොකුතතරානි, ලොකිකයන් හා අසම්මුත ලොකොත්තරධර්මයහ, කුසලානෙව, ලොකොත්තර කුසලධර්මයෝමැයි; විපාකෙපන, විපාකාධිකාරයෙහි වනාහි; කුසලතො, කුසලාධිකාරයට වඩා; කිගුණා, තුන් ගුණයක් ඇති; නයා, නයනු; කාතබ්බා, කල්පයකුයහ; (ඉති සමාප්ති යෙති නිපාතයි.)

**අභිධම්මභාෂණීයං, අභිධම්මභාෂණීයං නෙමේ;
නිසිතං, නිමිසෙසි.**

* පඤ්චාබ්ධිකමාගීය උදෙසා ඒ පඤ්චාබ්ධිකමාගීයෙහි “තත්ථ කතමා සමමාදිසි” යනාදි වශයෙන් එක් එක් අබ්ධියක් විතරා අබ්ධි සමුදයනුගේ නොවැ එක් එක් අබ්ධියක්නුගේම සමයව්‍යවස්ථානය කොටැ විසදීම ‘වෙන් වශයෙන් විතරා වෙන් වශයෙන් විසදීමයි’ කියනලදී. “තත්ථ කතමො පඤ්චාබ්ධිකො මග්ගො” යි එක් කොටැ විතරා පඤ්චවිධ අබ්ධියන්ගේම සමය ව්‍යවස්ථානය කොටැ විසදීමෙහි තත්ථ කතමා සමමාදිසි යා පඤ්ඤා යන මේ ඇ ප්‍රතිනිදේශය නෙමේ “තත්ථ කතමා සමමාදිසි යා පඤ්ඤා” යනාදින් ඉදින් විසදීමෙන් කරන ලදද ඒ විසදීමෙහි “තත්ථ කතමො පඤ්චාබ්ධිකො මග්ගො” යි එක් කොටැ ඇසූ පැණ විසදීම විසින් ප්‍රතිනිදේශය කල බැවින් වෙන් වශයෙන් පැවති පැණ පිළිවිසීමෙන් නම් නොවේ. වෙන් වශයෙන් පැවති පැණ විසදීමෙකුළු නොවේ. මෙද පුනු, පඤ්චාබ්ධික මග්ගං උද්දිසිතා තත්ථ එකෙකං පුච්ඡිතා තස්ස තස්සෙව සමයව්‍යවස්ථානං කතා විස්සජ්ජනං පාරිසෙකකං විස්සජ්ජනනානි චුත්තං, සහ පන පුච්ඡිතා පඤ්චනාමපි සමයව්‍යවස්ථානං කතා විස්සජ්ජනෙ තත්ථ කතමා සමමාදිසි යා පඤ්ඤාහි ආදිකො පටිතිද්දෙසො එකතො විස්සජ්ජනපටි තිද්දෙසත්තා න පාරිසෙකකං පුච්ඡා, න විස්සජ්ජනං නාම හොතිති, (මු වී.) ඵලෙකකනානි තත්ථ කතමා සමමාදිසිහි ආදිනා එකෙකං අබ්ධං පුච්ඡිතා, තස්ස තස්සෙව එකෙක අබ්ධසංස්ථාව, න අබ්ධ සමුදයස්ස, සහපන පුච්ඡිතානි තත්ථ කතමො පඤ්චාබ්ධිකො මග්ගොති පුච්ඡිතා, එකතො විස්සජ්ජනපටිතිද්දෙසත්තානි යදිපි තත්ථ කතමා

සමාදිභි යා පඤ්ඤාති ආදිනා විසංඡ්‍යානං කතං, තත්ථ කතමො පඤ්ඤාබ්‍යාසො මහොනි පන එකතො කතාය ප්‍රච්ඡාය විසංඡ්‍යාන වසෙන පටිතිද්දෙසභාවතො න පාටියෙකකං ප්‍රච්ඡායිසංඡ්‍යානං නාම හොති (අ.ටි.)

* කවරහෙයකින් වනාහි ඒ පඤ්ඤාබ්‍යාස වාරයෙහිම වෙන් වශයෙන් ප්‍රශ්න විසඳිනය කරනලදද අනුමානික වාරයෙහි ප්‍රශ්න විසඳිනය නොකරන ලද්දෙහි යන වොදනාව සදහා මූලධර්මාදිපදාංග තත්ථ පඤ්ඤාබ්‍යාසවාරෙ එව පාටියෙකකං ප්‍රච්ඡායිසංඡ්‍යානං සමාදිභාදිසු කාරුපකබෙහසු එකෙකමුඛාය භාවනාය මග්ගප්පත්ති සංකාය කතනාති වෙදිතබ්බං; වාචාදිති හි පුබ්බසුඛියා සිජ්ඣනාති න මහංසං උපචාරෙ නාති. ඒ පඤ්ඤාබ්‍යාසවාරයෙහිම වෙන් වශයෙන් ප්‍රශ්න විසඳිනය සමස්තද්‍රව්‍යාදිවූ කාරුපකාබ්‍යාසයන් අනුරොත් “අරියං වො භික්ඛවෙ පෙ. ආදි” යන මේ ආදිය වදල හෙයින් සමස්තද්‍රව්‍යාදි ප්‍රත්‍යය කාබ්‍යාසයන්හු මූල්කොට, ඇති භාවනාව කරණකොට ගෙන, මාග්ගිකපත්තිය සදහා කරනලද්දි දතයුතුයි. “පුබ්බව ඛොපනස්ස පෙ. සුපරිසුඛො හොති” යි වදල බැවින් සමස්තවචනාදිහු පුළුභාග භූමියෙන් සිඛවෙති. මාග්ගියෙන් උපචාරයෙන් සිඛ නොවෙති. එහෙයින් සමස්ත වචනාදින් මූල්කොට ඇති භාවනාවක් නැතැයි යන අභිප්‍රාය වේ. භාසමා පනෙත්ථ පඤ්ඤාබ්‍යාස වාරෙ එව පාටිච්ඡකං ප්‍රච්ඡායිසංඡ්‍යානං කතං, න අභිචිකවාරෙති වොදනං සංකායාග තත්ථාති ආදි, එකෙකමුඛායාති සමාදිභිආදිමුඛාය, තෙන වුත්තං “අරියං වො භික්ඛවෙ සමාදිභිං දෙසිස්සාමි සඋපතිං සපරිකාරනති” ආදි, පුබ්බසුඛියා සිජ්ඣනාති නාමි වුත්තං “පුබ්බව ඛොපනස්ස කායකමං වචිකමං ආජිවො සුපරිසුඛො හොතිති” තස්මා සමාදිභාදිමුඛා භාවනා තත්ථාති අභිප්‍රායො තෙනාග න මහංසං උපචාරෙතාති (අ.ටි.)

4

i පඤ්ඤාප්‍රච්ඡේන පාලිඅනුසාරෙනෙව මග්ගඛානං කුසලාදි භාවො දේදිතබ්බො, ආරම්භනතිහෙසු පන සබ්බාතිපේනාති අප්පමාණං නිබ්බානං ආරබ්භ පවතතිතො අප්පමාණාරම්භො නෙව න මග්ගාරම්භොති, නෙවති මග්ගො න එලං මග්ගං ආරම්භං කෙරති, සහතිග්ග හෙතුචසෙක පනෙත්ථ කුසලාති මග්ගහෙතුකාති, විරිසං වා විමංසං වා ජෙසකං කතා මග්ග භාවනාකාලෙ මග්ගාධිපතීති, ජඤ්චිතතපේසිකාය මග්ගභාවනාය න වත්තබ්බාති මග්ගාධිපතීති, එලකාලෙපි න වත්තබ්බාතෙව, අතිකාදිසු එකාරම්භොභාවෙනපි න වත්තබ්බාති, නිබ්බානස්ස පන බ්‍හිබ්බානම්භනා බ්‍හිබ්බාරම්භොති නාම හොනතිති එවමෙකස්මි.

පඤ්ඤාපුච්ඡකෙපි නිබ්බට්ඨන ලොකුත්තරාදිනෙව මග්ගඛානි කපිතානි, සමමා සමුද්ධෙතා හි සුත්තනන භාජනියසම්ඤ්ඤාව ලොකිය ලොකුත්තරාදි මග්ගඛානි කපිතානි. අභිධම්මභාජනියෙ පන පඤ්ඤාපුච්ඡකෙ ව ලොකුත්තරාදිනෙව ඵලමය. මග්ග විභවෙතාපි නෙපට්ඨවටං නිගට්ඨවා භාජෙතා දසසිනොති.

මග්ග විභවග නිදෙදසො.

4. i පඤ්ඤාපුච්ඡකෙ, ප්‍රශ්නපාච්ඡකවාරයෙහි; පාළිඅනුසාරෙනෙව, පෙළ අනුසාරෙන්ම; මග්ගඛානං, මාගීඛයන්ගේ; කුසලාදිභාවො, කුසලාදිභාවය තෙම; වෙදිතබ්බො, දතයුත්තේය; ආරමමණ්ණකෙසු පන, ආලමනනුකයන්හි වනාහි; (විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො, විනිසු දතයුතුයි.) සබ්බාතිපේතානි, තෙල සියලුම මාගීඛයෝ තුමු; අප්පමාණං, අප්‍රමාණවූ; නිබ්බානං, නිව්‍යාණය; ආරඛ, අරඛයා; පවතතිතො, පවත්නා හෙයින්; අප්පමාණාරමණෙනෙව, අප්‍රමාණාලමන අත්තානුම වෙත්; මග්ගාරමණානි, මාගීලමන අත්තානු; න, නොවෙත්; හි, ඒ කිම සැබව; මග්ගො, මාගීය තෙමේ; ඵලං, ඵලය; තෙව ආරමමණං කරෙති, නොම අරමුණු කෙරෙයි; මග්ගො, මාගීය; න ආරමමණංකරෙති, අරමුණු නොකෙරෙයි; ඵත්ථ, මේ ප්‍රශ්නපාච්ඡක වාරයෙහි; නොහොත්- මේ කුසලාදීන්හි; සහජතහෙතුච්ඡෙත පන, සහජතහෙතු වශයෙන් වනාහි; කුසලානි, කුසල්ලු; මග්ගහෙතුකානි, මාගීයයි කියන ලද හෙතු අත්තානු; විරියංවා, විරියය හෝ; විමංසංවා, ප්‍රඥාව හෝ; ජෙඨකං කත්වා, දෙටුකොට; මග්ගභාවනාකාලෙ, මාගී භාවනා කාලයෙහි; මග්ගාධිපතීති, මාගීධිපතීනු නම් වෙත්; ඡන්ද විතතපේඨිකාය, ඡන්දවිතතයන් දෙටුකොට අත්තානු; මග්ගභාවනාය, මාගීභාවනාවගේ කාලයෙහි; මග්ගාධිපතීති, මාගීධිපතීනුයයි; නවත්තබ්බානි, නොකියයුත්තාහ; ඵලකාලෙපි, ඵලධම්මප්‍රවාතකාල යෙහිදු; නවත්තබ්බානෙව, මාගීධිපතීනුයයි නොකියයුත්තාහ; අතීතා දිසු, අතීතාලමනාදීන් අතුරෙන්; ඵකාරමමණභාවෙනපි, ඵක් අරමුණක්නුගේ වශයෙනුදු; නවත්තබ්බානි, නොකිය යුත්තාහ; නිබ්බා නස්සපන, නිව්‍යාණය වනාහි; බහිබ්බාධමමත්තා, බාහ්‍යවූ ධර්මයක් වන බැවින්; බහිබ්බාරමමණානි නාම හොතති, බහිබ්බාරමමණ නම් අත්තානු වෙත්; ඉති ඵලං, මෙහි නිගිත්; ඵත්ථසමං පඤ්ඤාපුච්ඡකෙපි, මේ ප්‍රශ්න පාච්ඡකවාරයෙහිදු; නිබ්බට්ඨනලොකුත්තරාදිනෙව, ලොකියයන් හා අසමමුග්‍රවු ලොකොත්තරවූම; මග්ගඛානි, මාගීඛයෝ; කපිතානි, වදලානුය; හි, දැකිකොට කියනු ලැබේ. සමමාසමුද්ධෙත, සමයක් සමුද්ධයන් වනන්ගේ විසින්; සුත්තනනභාජනියසම්ඤ්ඤාව, සුත්‍රානන භාජනියවාරයෙහිම; ලොකියලොකුත්තරාදි, ලොකික ලොකොත්තර වූ; මග්ගඛානි, මාගීඛයෝ; කපිතානි, වදරන ලද්දහ; අභිධම්ම භාජනියෙ පන, අභිධම්මභාජනියවාරයෙහි වනාහි; පඤ්ඤාපුච්ඡකෙව,

ප්‍රශ්නපාවර්තකවාරයෙහිද; ලොකුතතරතෙව, ලොකොත්තරවුම; (මග්ගඛිනානි, මාග්ගිකයෝ; කප්පිකානි, වදුරනලද්‍රයහ; 0) ඉති එවං, යපොකත ප්‍රකාරයෙන්; අයං මග්ගවිහරෙකාපි, මේ මාග්ගි විහරිතය තෙමේද; තෙපරිවට්ටං, ත්‍රිපරිවෘත්තයක් ඇති දෙකනාව; නිහරිතාව, උපුටාම; භාජෙතා, විහර්තය කොට; දසසිතො, දක්වා වදාලයේක; (ඉති පරිසමාපතියෙහි වැටේ.)

මග්ගවිහරිත නිදේශො.

මාග්ගිවිහරිත නිදේශය තෙම; නිසිනො, නිමිසේසි.

ඉති පවජ්මලඛිකායං පාසාණේදුර්තගරෙ අභයකරුණාරතන මුදලිඤ්ඤරම මජ්ඣාච්ඡෙත මොරචුතගරුතින්තෙන ජිනවංසදීපාදි ගන්ධකාරවරියෙන සිරි ජලේදීපෙ මුමරසෙ හදනන සඛිකරුප මහා ථෙර මහාසාමි පාමොක්කභූතාය සුඛමමකාරක සඛිකසභාය මෙධානඤ්ඤ සිරිලඛිකාසාසනාලඛිකාර කවිධජේත්‍යතිසව්වතොපාබ්බාරිනා ජිනපා වචනොපක්ඛානෙන තිබ්බවජ්ඤපිරියමෙධාවිනා මෙධානඤ්ඤතිධානතෙ රෙන පාලයතිකපාටිකානුචිකාදි සංසඤ්ඤෙනනාතිපපණ්ණිතා

සමමානවිනෝදය නාමය

මග්ග විහරිතවිකල්පය

අභිධම්මපපදීපිකා ව්‍යාධ්‍යා

සමමානවිනෝදනාමාස

කොන්විභවිගස් කථාය

අභිධම්මපපදීපිකා චතෘතීයා

කානවිභවය සංවර්ධනය

අතිධම්මපදිපිකා ව්‍යාකෘත

1

i ඉදහි නදනනතරේ කානවිභවයේ සා නාව අයං සකලසාපි සුත්තනතභාජනියං සංඛං මානිකා ධම්මා, නන්ව ඉධාති වචනං සුබ්බතාගතරං භූමිසංපදාය සමපන්නං සබ්බසංකාරජකාන නිබ්බන්ධනං සුගහලං සන්නිස්සංගුන සාසනපටිදිපනං අඤ්ඤා සාසනස්ස ව නථානාවසවිසෙධනං, වුත්තඤ්ඤායං ඉධෙව හිත්තවෙ සමනෙං භූමිසංපදාය පරප්පවාදා සමනෙති අඤ්ඤාති, හිත්තවුත්තෙසං කානානං නිබ්බන්ධනසුගහල පටිදිපනං, පානිමොක්ඛ සංවරසංවුත්තාති ඉදමස්ස පානිමොක්ඛසංවර පනිසිතභාව පටිදිපනං, විහරතීති ඉදමස්ස නදනුරුපවිහාර සමබ්බිභාව පටිදිපනං, ආචාරගොචරසමගෙනාති ඉදමස්ස ගෙසා පානිමොක්ඛසංවරස්ස උපටි කානානුසොගස්ස උපකාර ධම්මපටිදිපනං, අනුමනෙත්තස්ස වජ්ජස්ස හසදස්සාපිති ඉදමස්ස පානිමොක්ඛතො අවචනධම්මනාපටිදිපනං, සමාදායාති ඉදමස්ස සික්ඛාපදානං අනවසෙසනා ආදානපටිදිපනං, සික්ඛතීති ඉදමස්ස සික්ඛාය සමබ්බිභාවපටිදිපනං, සික්ඛාපදස්සති ඉදමස්ස සික්ඛිතබ්බධම්මපටිදිපනං, ඉද්දිසෙස්සති ඉදමස්ස ගුත්තමාරනාය භූමිපටිදිපනං, රක්ඛිතබ්බකාස පටිදිපනනතිපි වදනති ඵව, ගුත්තමාගෙති ඉදමස්ස ඡසු වාරස්ස සංවිතිනාරක්ඛභාව පටිදිපනං, ගොජතෙ මත්තඤ්ඤාති ඉදමස්ස සෙනනාසාදිගුණ පටිදිපනං, සුබ්බරත්තාපරරතනං හිගපිසානුසොගමනුසුතෙනාති ඉදමස්ස කාරකභාවපටිදිපනං, සානවචං ගොසකතනති ඉදමස්ස පඤ්ඤාපටිගගතිතෙන විජිසෙන සානවචකාපිතාපටිදිපනං, බොධිසක්ඛිසානං ධම්මානං භාවනානුසොගමනුසුතෙනාති ඉදමස්ස පටිපතනිසා නිබ්බධභාගිසතන පටිදිපනං, සො අතික්ඛතෙන භූමිසංපදාය හිත්තවෙ සමපනිතකාපි තොතිති ඉදමස්ස සබ්බස්ස සතිසමපජඤ්ඤාසමනනාගතන පටිදිපනං, සො විවිත්තං සෙනාසනං හජතීති ඉදමස්ස අනුරුපසෙනාසන පටිගගහපටිදිපනං, අරඤ්ඤං භූමිසංපදාය පටිසලලානසාරුප්පනති ඉදමස්ස සෙනාසනප්පතෙද නිග්දිතවනාතිසංසපටිදිපනං, සො අරඤ්ඤාගතොමාති ඉදමස්ස වුත්තප්පකාරෙන සෙනාසනෙන සුත්තභාවපටිදිපනං, නිසිදතීති ඉදමස්ස සොගානුරුපකුසිසාපථ පටිදිපනං, පටිමුඛං සතිං උපසංපෙධාති ඉදමස්ස සොගාරමන පටිදිපනං, සො අතිජකං ලොකෙ පතාසාති ආදි පනස්ස කම්මසානානුසොගෙන නිවරණප්පහාණපටිදිපනං, නස්සෙව පනිතනිවරණස්ස විවිච්චෙව කාමෙහිති ආදි පටිපාටිසා කානුප්පනතිපටිදිපනං.

ii අපිව ඉගහිනුගිනි ඉමසමිං සාසනෙ කානුපාදකො හිනු,
 ඉදති සසමා කානුපාදකෙන හිනුගා වතනාරි සිලානි සොඬෙ
 තබ්බානි, තසමාසං පානිමොකං සංවරසංවුතොති ඉමිනා පානි
 මොකං සංවරසිලවිසුඛං උපදිසති, ආචාරසංචරසමපනෙනාති
 ආදිනා ආජිවපාරිසුඛිසිලං, සමාදය සිකති සිකාපදෙසුති ඉමිනා
 තෙසං මිහනං සිලානං අනවසෙසනො ආදානං, ඉද්දිසෙසු ගුහන
 මාගෙති ඉමිනා ඉද්දිසසංවරසිලං, හොපනෙ මනකඤ්ඤාති ඉමිනා
 පව්වසසනාතිසිතසිලං, සුබ්බරතනාපරරක්කනති ආදිනා සිලෙපතිසි
 තසං කානභාවනාස උපකාරකෙ ධම්මෙ, සො අභිකකනෙතති
 ආදිනා තෙසං ධම්මානං අපරිභාණාස කම්මසානසං ව අසමමා
 සාස සතිසමප්පඤ්ඤාසමාසොගං, සො විචිත්තනති ආදිනා භාව
 නානුරූපසෙනාසනපටිගගනං, සො අරඤ්ඤගනොවාති ආදිනා නං
 සෙනාසනං උපගතසං කානානුරූපං ඉරිසාපප්පඤ්ච කාන
 භාවනාරමහඤ්ච, සො අභිජ්ඣනති ආදිනා කානභාවනාරමෙහන
 කානපව්වතික ධම්මපසභාණං, සො ඉමෙ පඤ්චනිවරණෙ පභාසාති
 ආදිනා එවං පහිනජ්ඣානපව්වතිකධම්මසං සබ්බකානානං
 උපපතතිකකමං උපදිසතිති.

මානිකා වණණනා.

1. i ඉදති, ප්‍රාජානාචසරයෙහි; තදනනනරෙ, ඒ මානිවිහභිගයට
 අනතුරුව; (වුතෙන, වදලාවු; 0) කානවිහභෙහ, ධ්‍යානවිහභිගයෙහි;
 තාව, අභිධම්මාජනියවාරදිත්ට පලමුව; සකලසංඝාපි, සියලුම;
 සුත්තනනභාජනියසං, සුත්තානනභාජනියවාරයාගේ; යා අයං මානිකා,
 යම් ඒ මාතෘකාවක්තොමෝ; පඨමං, පදභාජනියට පලමුකොට; (භග
 වතා, භගවත්තු විසින්; 0) ංපිතා, තබාවදලසේක්ද; තත්ථ, ඒ
 මාතෘකාවෙහි; (විනිව්ජයො වෙදිතබ්බො, විනිසු දතසුතුයි; 0) ඉධාති
 වචනං, ඉධ යන මේ වචනයතෙම; සුබ්බභාගකරණීයසමපදය, ධ්‍යාන
 යාගේ සුඵභාගයෙහි කට්ටිවූම කෘත්‍යසමපතතියෙන්; සමපනතසං,
 සමන්තිනවු; සබ්බපකාරජ්ඣානතිබ්බතතකසං, සියලු අයුරෙන් දෑහැන්
 නිපයන්තාවු; නොහොත්-සියලු ප්‍රභෙද ඇති දෑහැන් නිපයන්තාවු 0;
 පුග්ගලසං, පුද්ගලයාගේ; සනතිසංයභුතසාසනපරිදිපනං, (ව) නිශ්‍රය
 ස්ථානයවු බුත්සස්න දක්වීමටද කරුණුවු වදනි; අඤ්ඤාසාසනසං,
 බුද්ධිසාසනයෙන් අත්‍යවු නිඵකසාසනයාගේ; තථාභාවපරිසෙධනඤ්ච,
 එසේ සම්ප්‍රකාරයෙන් හෝ සියලු ප්‍රභෙද ඇති ධ්‍යානනිෂ්පතතියෙන්
 වැලකීම දක්වීමටද කරුණුවු වදනි; ඉධෙව භික්ඛවෙ සමණො, පෙ. ආ.
 අඤ්ඤාති, අඤ්ඤා යන; එනං, එතවචනය; වුතනං හි, වදලේ
 සැබැමය; හිනුගිනි, හිනු යන මේ වචනයතෙම; තෙසං කානානං,
 ඒ ධ්‍යානයන්; නිබ්බතතපුග්ගලපරිදිපනං, උපදවන්තාවු පුද්ගලයා
 දක්වීමට කරුණුවු වදනි; පානිමොකසංවරසංවුතොති ඉදං, පානි

මොක්කසංවරසංවුත්තො යන මේ වචනයනෙමේ; අස්ස, ඒ පුද්ගලයාගේ හෙවත්-ඒ මහණාගේ; පාතිමොක්කසංවරෙ, ප්‍රාතිමොක්කසංවරශීලයෙහි; පතිහිතභාවපරිදීපනං, පිහිටිබව දැක්වීමට කරුණු වූ වදනි; විහරතිති ඉදං, විහරති යන මේ වචනයනෙමේ; අස්ස, ඒ මහණ හුනේ; තදනුරූපවිහාර සමඛිතිභාවපරිදීපනං, ඒ ප්‍රාතිමොක්කසංවර ශීලයට අනුකූලවූ ඉරියව්වැටුමෙන් යුක්තව දැක්වීමට කරුණු වූ වදනි; ආචාරගොවරසමපනෙනාති ඉදං, ආචාරගොවර සමපනෙනා යන මේ වචනයනෙම; අස්ස, ඒ මහණහුනේ; හෙසා, යට; පාතිමොක්ක සංවරස්ස, ප්‍රාතිමොක්කසංවරශීලයට; උපරි, මතුයෙහි; ක්කානානු යොගස්ස, ධ්‍යානභාවනානුයොගයට; උපකාරධමමපරිදීපනං, ඉවහල්වූ ධමුත් දැක්වීමට කරුණු වූ වදනි; නොහොත්-හෙසා, යටභාගයෙහි; පාතිමොක්කසංවරස්ස, ප්‍රාතිමොක්කසංවරශීලය ඇත්තාවූ; උපරි, මතුභාගයෙහි; ක්කානානුයොගස්ස, ධ්‍යානභාවනාවෙහි නිසුකතවූ; අස්ස, ඒ මහණහුට; උපකාරධමමපරිදීපනං, ඉවහල්වූ ධමුත් දැක්වීමට කරුණු වූ වදනි; අණුමතොසු වජේසු භයදස්සාවිති ඉදං, අණුමතොසු වජේසු භයදස්සාවී යන මේ වචනයනෙම; අස්ස, ඒ මහණහුනේ; පාතිමොක්කතො, ප්‍රාතිමොක්කසංවරශීලයෙන්; අවචන ධමමතාපරිදීපනං, නොහෙනසුලබ්ධි දැක්වීමට කරුණු වූ වදනි; සමාදානාති ඉදං, සමාදාය යනමේ වචනයනෙම; අස්ස, ඒ මහණහුනේ; සිකඛාපදනං, ශික්ෂාපදයෙන්; අනවසෙසනො, නිරවසෙෂ වශයෙන්; ආදානපරිදීපනං, ගැනීම දැක්වීමට කරුණු වූ වදනි; සිකඛතීති ඉදං, සිකඛ යන මේ වචනයනෙම; අස්ස, ඒ මහණහුනේ; සිකඛාය, ශික්ෂාවෙන් හෝ ශික්ෂාපදසමාදානයෙන්; සමඛිතිභාවපරිදීපනං, සමඛිතබව දැක්වීමට කරුණු වූ වදනි; සිකඛාපදෙසුනි ඉදං, සිකඛා පදෙසු යන මේ වචනයනෙම; අස්ස, ඒ මහණහුනේ; සිකඛිතබ්බධමම පරිදීපනං, හික්මියයුතු දහමුත් දැක්වීමට කරුණු වූ වදනි; ඉද්දියෙසුනි ඉදං, ඉද්දියෙසු යනමේ වචනයනෙම; අස්ස, ඒ මහණහුනේ; ගුත්ත වාරතාය, පියනලද දෙර ඇතිබවගේ; භූමිපරිදීපනං, භූමිය දැක්වීමට කරුණු වූ වදනි; රක්ඛිත බ්බොකාස පරිදීපනනනිපි, රක්කසුතු තෙනා දැක්වීමට කරුණු වූ වදනි කියාත්; (ආවරියා, ඇපරහු; ට) වදනනිඵව, යෙත්මැසි; ගුත්තවායෙනි ඉදං, ගුත්තවායෙ යනමේ වචනයනෙම; අස්ස, ඒ මහණහුනේ; ඡසුචාරෙසු, ඡබ්චාරයන්හි; සංවිතිතාරකභාව පරිදීපනං, මනාකොටැ කරනලද රැකවල් ඇතිබව දැක්වීමට කරුණු වූ වදනි; හොජ්භො මත්තඤ්ඤානි ඉදං, හොජ්භො මත්තඤ්ඤා යන මේ වචනය නෙම; අස්ස, ඒ මහණහුනේ; සන්තොසාදිගුණපරිදීපනං, සතුස් ඇ ගුණ දැක්වීමට කරුණු වූ වදනි; සුබ්බරතනාපරරතනං ඡගති සානුසොගමනුසුතෙනාති ඉදං, පුබ්බරතනාපරරතනං ඡගතියානුයොග මනුසුතෙනා යන මේ වචනයනෙම; අස්ස, ඒ යොගාවචරයාගේ; කාරකභාවපරිදීපනං, ධ්‍යානභාවනාව කරන්නෙකැ යන බව දැක්වීමට කරුණු වූ වදනි; සානවචං නෙපකකනති ඉදං, සානවචං නෙපකකං

යන වචනයනෙම; අස්ස, ඒ මහණනුගේ; පඤ්ඤපරිඤහිතෙන, ප්‍රඥ
 වෙන් උපසාමහිතවූ; හෙවත්-නුවණින් හම්මතලද්දවූ; විරියෙන,
 විරිය කරණකොටගෙන; සානවචකාරිතාපරිදීපනං, සත්තයෙන්
 කරනසිලි බව දැක්වීමට කරුණුවූ වදනි; **බොධිපක්ඛියානං ධම්මානං**
භාවනානුයෝගමනුසුතොති ඉදං, බොධිපක්ඛියානං ධම්මානං
 භාවනානුයෝගමනුසුතොති යන මේ වචනයනෙම; අස්ස, ඒ මහණ
 නුගේ; පටිපතතියා, ප්‍රතිපතතිය; නිබ්බේධභාගියතාපරිදීපනං,
 කෙලෙසුන්විදලන අභියෝග නිවේදනමිලද මාගීයාගේ පක්ෂයෙහි වන
 බැව් දැක්වීමට කරුණුවූ වදනි; **සො අභික්ඛනො** **පෙ** **භුණ්හි** **භාවෙ**
 සමපජනකාරිභොතිති ඉදං, යන මේ වචනයනෙම; අස්ස, ඒ මහණනුගේ;
 සබ්බත්, සියලු අභික්‍රමණෝදීන්හි; (සියලු ඉරියව්වැටුම්හි යනු සත්තසිව්
 සතිසමපඤ්ඤසමනාගතතාපරිදීපනං, සිහිනුවණින් යුත්වනබැව්
 දැක්වීමට කරුණුවූ වදනි; **සො චිචිතං** **සෙනාසනං** **භජනී** **ඉදං**,
 සො චිචිතං සෙනාසනං භජනී යන මේ වචනයනෙම; අස්ස, ඒ
 මහණනුගේ; අනුරූපසෙනාසනපරිඤහපරිදීපනං, කමටහන් වැඩීමට
 අනුරූපෙනසුන් ඇසුරැකිරීම දැක්වීමට කරුණුවූ වදනි; **අරඤ්ඤං**
පෙ **පටිසල්ලානසාරූපනති** **ඉදං**, **අරඤ්ඤං** **පෙ** **පටිසල්ලාන**
සාරූපං යන මේ වචනයනෙම; අස්ස, ඒ මහණනුගේ; සෙනාසනපප
 හෙදනිරුද්ධවනාතිසංසපරිදීපනං, සෙනාසනයන්ගේ ප්‍රහේදයත්
 සෙනාසනයාගේ නිර්දේශභාවයත් ආනාශංසයත් දැක්වීමට කරුණුවූ
 වදනි; **සො අරඤ්ඤගතො වානි** **ඉදං**, **සො අරඤ්ඤගතොවා** යන
 මේ වචනයනෙම; අස්ස, ඒ මහණනුගේ; චුත්තප්පකාරෙන, යටකි
 පරිද්දෙන්; සෙනාසනෙන යුත්තභාව පරිදීපනං, සෙනස්ත හා සමග
 පැවැත්බව දැක්වීමට කරුණුවූ වදනි; **නිසිදනිති** **ඉදං**, **නිසිදනි** යන
 මේ වචනය නෙම; අස්ස, ඒ මහණනුගේ; යොගානුරූපඉරියාපථ
 පරිදීපනං, කමිසානානුයෝගයට අනුරූ ඉරියව්වැටුම් දැක්වීමට
 කරුණුවූ වදනි; **පටිමුඛං සතිං** **උපඨපෙකාති** **ඉදං**, **පටිමුඛං සතිං**
උපඨපෙකා යන මේ වචනයනෙම; අස්ස, ඒ මහණනුගේ; යොගා
 රහපරිදීපනං, කමටහන් ඇරඹීම දැක්වීමට කරුණුවූ වදනි; **සො**
අභිජ්ඣං **ලොකෙ පහාසාති** **ආදි** **පන**, **සො අභිජ්ඣං** **ලොකෙ පහාස**
 යන මේ ආදිය වනාහි; අස්ස, ඒ මහණනුගේ; කමමසානානුයෝගෙන,
 කමිසානානුයෝගය හෙතෙකොටගෙන; නිවරණපහාණපරිදීපනං,
 නිවරණයන් පැහිම දැක්වීමට කරුණුවූ වදනි; පහිනනිවරණස්ස,
 ප්‍රහිනවූ නිවරණ ඇති; තස්සෙව, ඒ මහණාභටම; **විච්චෙව්ව කාමෙ**
හිති **ආදි**, විච්චෙව්ව කාමෙහි යනාදි වචනයනෙමේ; පටිපාටියා,
 පිළිවෙළින්; ක්‍රියානුපතතිපරිදීපනං, ධ්‍යානයන්ගේ උපතතිය දැක්වි
 මට කරුණුවූ වදනි.

1. ii අපිව, අතික් නයෙකුදු (කියනු ලැබේ;) ඉබ භික්ඛුනි, ඉබ
 භික්ඛු යනු; ඉමස්මිං සාසනෙ, මේ බ්‍රහ්මස්තෙහි; ක්‍රියානුපපාදකො,
 දැනැනුපදවන්නාවූ; භික්ඛු, මහණනෙමෙහි; ඉදනි, ප්‍රාප්තාවසරයෙහි;

යසමා, යම්හෙයසිත්; ක්‍රියානුපාදකෙන, දූහැනුපදවන්නාවූ; භික්‍ෂුතා, මහණහු විසින්; වත්තාරි, වතුර්විධවූ; සීලාති, සිල්ල; සොධෙතබ්බාති, පිරිසිදුකළයුත්තාහුද; තසමා, එහෙයින්; අස්ස, ඒ මහණහුගේ; පාතිමොක්ඛසංවරසංවුත්තොති ඉමිනා, පාතිමොක්ඛසංවරසංවුත්තො යන මේ වචනයෙන්; පාතිමොක්ඛසංවරසීලවිසුඬිං, ප්‍රාතිමොක්ඛසංවරසීල විශුඬිය; (භගවා, භගවත්තෙමේ; 0) උපදිසති, දක්වා වදාරනසේක; ආචාරගොවරසමපන්නොති ආදිනා, ආචාරගොවරසමපන්නො යනාදි පාඨයෙන්; ආජිවපාරිසුඬිසීලං, ආජිවපාරිසුඬිසීලය; (උපදිසති, දක්වා වදාරනසේක; 0) සමාදාය සිකඛති සිකඛාපදෙසුති ඉමිනා, සමාදාය සිකඛති සිකඛාපදෙසු යන මේ පාඨයෙන්; තෙසං විත්තං සීලානං, තදුභයශීලයන්ගේ; අනවසෙසතො, නිරවශෙෂවශයෙන්; ආදානං, සමාදානය; (උපදිසති, දක්වා වදාරනසේක; 0) ඉන්ද්‍රියෙසු ගුහ්‍යවා රෙති ඉමිනා, ඉන්ද්‍රියෙසු ගුහ්‍යවාරෙ යන මේ පාඨයෙන්; ඉන්ද්‍රියසංවර සීලං, ඉන්ද්‍රියසංවරශීලය; (උපදිසති, දක්වා වදාරනසේක; 0) හොජනෙ මත්තඤ්ඤති ඉමිනා, හොජනෙ මත්තඤ්ඤ යන මේ පාඨයෙන්; පච්චය සන්තිස්සිධසීලං, ප්‍රත්‍යයසන්තිස්සිධසීලය; (උපදිසති, දක්වා වදාරන සේක; 0) පුබ්බරත්තාපරරත්තනති ආදිනා, පුබ්බරත්තාපරරත්තනං යනාදි පාඨයෙන්; සීලෙ පතිසිතස්ස; සිවුපිරිසිදු සිල්ල පිහිටි මහණ හුගේ; ක්‍රියානුපාදකාය, ධර්මානුපාදකාවට; උපකාරකෙ, ඉවහල්දී; ධර්මෙ, ධර්මන්; (උපදිසති, දක්වා වදාරනසේක; 0) සො අභික්ඛන්තොති ආදිනා, සො අභික්ඛන්තො යනාදි පාඨයෙන්; තෙසං ධර්මානං, ඒ ධර්මානුපාදකාවට ඉවහල්දී ධර්මන්ගේ; අපරිහාණාය, නොපිරිහීම සඳහාද; කම්මසානස්ස, කම්මයන්හුගේ; අසමමාසායව, අවිනාශය සඳහාද; සතිසම්පජ්ඣඤ්ඤාසමායෝගං, සිහිනුවණින් යෙදුනබව; (උපදි සති, දක්වා වදාරනසේක; 0) සො විවිත්තනති ආදිනා, සො විවිත්තං යනාදි පාඨයෙන්; භාවනානුරූපසෙතාසනපරිග්‍රහං, භාවනාවට අනුකූලවූ සෙනසුන් ඇසුරැයිරීම; (උපදිසති, දක්වා වදාරනසේක;) සො අරඤ්ඤගතොවාති ආදිනා, සො අරඤ්ඤගතොවා යනාදි පාඨ යෙන්, තං සෙතාසනං, ඒ භාවනානුරූපවූ සෙතාසනයට; උපගතස්ස, එලඹියාවූ මහණාගේ; ක්‍රියානුරූපං, ධර්මානුපාදකාවට යොග්‍යවූ; ඉරියාපථඤ්ඤව, ඉරියව්වන්; ක්‍රියානුපාදකාරූපඤ්ඤව, ධර්මානුපාදකාව ඇරඹීමන්; (උපදිසති, දක්වා වදාරනසේක; 0) සො අභික්ඛනති ආදිනා, සො අභික්ඛං යනාදි පාඨයෙන්, ක්‍රියානුපාදකාරූපඤ්ඤව, ධර්මානු පාදකාව ඇරඹීමෙන්; ක්‍රියානුපාදකාරූපඤ්ඤව, ධර්මානුපාදකාවට ප්‍රතිපක්‍ෂවූ ධර්මන්ගේ පැහිම; (උපදිසති, දක්වා වදාරනසේක; 0) සො ඉමෙ පඤ්චනිර්වර්ණෙ පභාසාති ආදිනා, සො ඉමෙ පඤ්චනිර්වර්ණපභාස යනාදි පාඨයෙන්; එවං, මෙසෙයින්; හෙවත්-ධර්මානුපාදකාය හෙතු කොටගෙන; පතිතස්සිකාන පච්චතිකධර්මස්ස, පැහැ දූහැන් පිළිපක්

දහමුත් ඇති මහණයාට; සබ්බකාතාතං, සියලු ධර්මයන්ගේ; උප්පත්තිකමං, උප්පත්තික්‍රමය; උපදිසති, දක්වා වදාරනසේක; (ඉති සමාපත්තියෙහි වැටේ.)

මානිකාමණ්ණනා, මානාකාපදයන්ගේ වංශිකානොමෝ;
තිසීනා, නිමිසා.

* ධර්මයාගේ පුළුභාගයෙහි කට්ඨිවූ කාරකසමපත්තිහු නම් ප්‍රාතිමොක්‍ෂසංවරදියයි. ආදි ශබ්දයෙන් ඉන්ද්‍රියයන්හි පියනලද දොර ඇතිබවය, භෝජනයෙහි මාත්‍රඥතාවය, සතිසමපඤ්ඤය, ජාගය්‍යානුයෝගය යන මේ ආදි සම්ප්‍රග්‍රහයකෙරෙයි. කාමානස්ස සුබ්බ භාගකරණිසමපදං පාතිමොක්‍ෂසංවරදියං (මු. පි.) පාතිමොක්‍ෂ සංවරදීන් ආදිසද්දෙන ඉන්ද්‍රියයුග්‍රහණවාරතා භෝජනෙමත්තඤ්ඤතා සතිසමපඤ්ඤං ජගරියානුයෝගොති එවමාදිකෙසම්ප්‍රග්‍රහාති. (අ. පි.)

* මේ බ්‍රහ්මස්මයෙන් පිටතැ අග්‍රහධර්මයන්ගේ අනුසමාති ධර්මයන්ගේ ලොකොත්තර ධර්මයන්ගේ නැද්ද එහෙයින් අභිනවං වාය්‍යිතෙමේ “සබ්බප්පකාර” ශබ්දප්‍රයෝගය කෙරෙයි. අසුභානුස්ස නියො ලොකුත්තරස්සානාතිව ඉතො බිහිසා නච්චි සබ්බප්පකාරග්‍රහණං කරොති. (මු. පි.) අසුභානුස්සනියොති අසුභස්සානාති අනුස්සනිස්සානාතිව. (අ. පි.)

* “සුඤ්ඤ පරප්පවාද සමණෙති” යන වචනයෙන් මේ ස්මයෙන් පිටත්වූ නිව්‍යායනනයෙහි මහණබව සිදුකරන්නාවූ පුළු භාගයෙහි කටයුතු ප්‍රාතිමොක්‍ෂසංවරදි කාරකසමපදවෙන් සමන්විතවූ පුද්ගලයකුගේද අවිද්‍යානභාවය දක්වයි. යම්හෙයකින් කාරණය සිඛකල්හි ඵලයත් සිඛමැවේද එහෙයින් මහණබව සිදුකරන්නාවූ පුළුභාගයෙහි කට්ඨි කාරකසමපත්තිය ඇතිකලහි මහණබවත් සිඛමැ වේනුයි “සුඤ්ඤං පෙදස්සෙති” යි විග්‍රහ සුඤ්ඤ පරප්පවාද සමණෙති වචනෙන සමණභාවකරපුබ්බභාග කරණීයසමපදසමප න්‍යාසාපි අභාවං දස්සෙති. (මු. පි.) සති සමණභාවකරපුබ්බභාග කරණීයසමපත්තියං සමණභාවොපි සිඛොයෙව භොතිති ආහ සුඤ්ඤං පෙදස්සෙති. (අ. පි.)

* “සිකම්පදෙසුති ඉදමස්ස සිකම්පබ්බධමමපරිදීපනං” යි අටුවාහි යු හෙයින් ශික්‍ෂාපදයන්ගේ ස්වරූපයත් ශික්‍ෂිතව්‍යාකාරයත් සැකෙවින් ශික්‍ෂාපදවිභාගයත් දක්වනු සඳහා විකාශ්‍යජරා විසින් සිකම්පදෙසු නාමකාශාදිවසෙන වුත්තෙසු චචනානතිකම වසෙන සිකම්පබ්බසු අවිතිකමනවිරති වෙනතාසබ්බාතෙසු වා සිකම්පකොඨාසෙසු පරිපුරණවසෙන සිකම්පබ්බසු සා සා හිකබ්බසිකම්ප දිකා සිකම්පදෙකදෙසග්‍රහා සිකම්පබ්බාති ආහ සිකම්පදෙසුති ඉදමස්ස සිකම්පබ්බධමමපරිදීපනං. යි උක්තය. එතවටිඤාපාඨයෙහි

නාමිකාය පදකාය ව්‍යඤ්ඤානකාය වශයෙන් වදලාවු (මෙයින් ශික්ෂාපද යන් සමබන්ධ වූ අභිධම්මශික්ෂාවගේ අභිගමයට උපායවූ ප්‍රඥප්තිධම් සමභාවය දක්වයි.) ශාස්ත්‍රාත් වගන්තියෙන් ආඥවක්‍රය උලලඛිකතය නොකිරීම් වශයෙන් ශික්ෂණය කටුවූ අව්‍යතික්‍රමණශීල විරතිශීල වෙනනාශීලසංකීර්ණවූ තෝ සමාදන්වූ පරිපූර්ණකිරීම් වශයෙන් භික්ෂුයුග්‍රවූ අභිධම්මශික්ෂා කොටසයන් අතුරෙන් ශික්ෂාපදයන්ගේ එකදෙයක්වූ හෙවත් ශික්ෂාපදසමුදයග්‍රහණේ අවයවවූ ඉධිතිකුටු සි වදල බැවින් මේ අභිධම්මපදයේ අභිමතවූ ඒ ඒ භික්ෂු ශික්ෂානොමෝ ශික්ෂණය කටයුත්තිකුසි “සිකිකාපදෙසුපෙදීපනං”යි වැණුන යනු භාවයි. සිකිකාපදනං සරූපං සිකිකාබ්බාකාරං සබ්බෙපතො විභාගඤ්ඤ දසෙසුගං සිකිකාපදෙසුති ආදි වුත්තං, තත් නාමිකායාදි වසෙනාති නාමිකාය පදකාය ව්‍යඤ්ඤානකායවසෙන වුත්තෙසු, ඉමිනා සිකිකාපදනං සිකිකාය අභිගමුපායභූත පඤ්ඤානතිසභාවතං දසෙසුති, තෙසු සිකිකාබ්බාකාරෙ සච්ඡ ආණානතිකකමෙයෙවති ආග වචනා පෙපෙතබ්බෙසුති, සිකිකානොට්ඨාසෙසුති වුත්තප්පහෙදෙසු අභිධම්ම සිකිකාභාගෙසු, තෙසු සමාදනමෙව සිකිකාබ්බාකාරෙති වුත්තං පරිපූර්ණවසෙන සිකිකාබ්බෙසුති, සිකිකාපදෙකදෙසභූතාති සිකිකාපද සමුදයය අවයවභූතා; භික්ෂුසිකිකා හි ඉධිතිපෙපනා ඉධිතිකුටුති වුත්තතතා, තථාහි වකභි සෙසසිකිකා පන අච්ඡාදවසෙන සිකිකා සද්දස අච්ඡදසනත්තං වුත්තාති. (අ. වී)

* සතුස් ඇ ගුණ විසින් ඉතරිතරසනෙතාසයද ඉතරිතර සනෙතාසයාගේ ගුණකියන සුලබවද නොලත් හෙතුවෙන් සිවුපස නොපැතීමද ලත්හෙතුවෙන් ගිජුනොවූ සිවුපස පරිභොගයද යන මේ ගුණයන් දක්වයි. මෙද යුතු සනෙතාසාදිවසෙන ඉතරිතර සනෙතාසං තසු ව වණ්ණවාදිතං අලඛාව අපරිතසුතං ලඛාව අගභිත පරිභොගනති එතෙ ගුණෙ දසෙසුති. (මු. වී)

* ධ්‍යානභාවනාව කරන්නෙකැයි දක්වීමට කරුණුවූ වචනය “කාරකභාව පරිදීපනං” නමැයි ණවුප්‍රත්‍යයානතපදයාගේ යොග යෙහි කමාථියෙහිවූ ඡක්ෂණතයා ලොප්කොටූ යුතැති. සමහර පොත්හි “කාරණභාවපරිදීපනං”යි අප්‍රමාදයෙන් දක්නාලැබේ. කාරකභාවනාය කාරකොති පරිදීපනං කාරකභාවපරිදීපනං. (මු. වී)

* “අරඤ්ඤං” යනාදි වචනසමුදයයෙන් සෙනාසනයාගේ ප්‍රහෙද යද “අප්පසද්දං” යනාදි වචන සමුදයයෙන් නිර්ඥානතයද “පටිසලාන සාරූපං” යන්නෙන් අනුසස්ද දක්වානුයි. අරඤ්ඤානති ආදිනා සෙනාසනයා පහෙදං, අප්පසද්දනති ආදිනා නිරුද්ධතං, පටිසලානසාරූපනති ආනිසංසං දීපෙතිති ආහ. සෙනා සනප්පහෙදං පෙපෙපරිදීපනනති. මු. වී)

- 2

i ඉදහි සථානිකිනනං මානිකං පටිපාටියා හාෂේකා දස්සනං ඉධානි ඉමස්සා දිසිසානි ආදි ආරාමං, නස්මි ඉමස්සා දිසිසානි ආදිති දස්සති පදෙති සිකඛාතනසසඛාතං සබ්බස්ස ඛබ්බසාසනවෙව හටිතං, නස්සති වුඛත හභවතා දිසිනා දිසිති වුවවති, නස්සව ඛමනවස්සන ඛනති, රුවවතවස්සන රුවි, හභණ්වස්සන ආදස්සා, සභාවස්සන ඛමමා, සිකිනිනබ්බසෙහි විනස්සා, නදුතස්සනාපි ඛමමවිතස්සා, පවුතනවස්සන පාවචනං, සෙසවජිස්ස භෙත ඛහමවජිස්සං, අනුසිසිද්ධතවස්සන සක්ඛුසාසනනති වුවවති.

ii නස්මා ඉමස්සා දිසිසානි ආදිසු ඉමස්සා බුබදිසිසා ඉමස්සා බුබඛනනිසා ඉමස්සා බුබරුවිසා ඉමස්සං බුබආදස්ස ඉමස්සං දුබ්බමම ඉමස්සං බුබවිතස්ස. “සෙව ඛො ඛං ගොනම් ඛමම ඡන්තස්සාසි ඉමෙඛමමා සර්ගාස සංවතනනති, නොවිඤ්ඤාස, සංසො ගාස සංවතනනති, නො විසංසොගාස, ආවසාස සංවතනනති, නො අපට්ඨාස, උපාදස්ස සංවතනනති, නො පටිඤ්ඤානාස, ඛිඤ්චන්තාස සංවතනනති, නො අසෙච්ඡන්තාස, අසනතුසිතාස සංවතනනති, නො සනතුසිතාස, සබ්බණ්ඩාස සංවතනනති, නො පටිපෙකාස, පොසස්සාස සංවතනනති, නො විජිසාරමනාස, දුඛරතාස සංවතනනති, නො සුභරතාසානි, එකංසෙන හි ගොනම් ඛාරස්සාසි තෙසො ඛමමා තෙසො විනස්සා තෙනං සක්ඛුසාසනනති, සෙවඛො ඛං ගොනම් ඛමම ඡන්තස්සාසි ඉමෙ ඛමමා විඤ්ඤාස සංවතනනති නො සර්ගාස පෙසුභරතාස සංවතනනති නො දුඛරතාසානි, එකංසෙන හි ගොනම් ඛාරස්සාසි එසො ඛමමා එසො විනස්සා එතං සක්ඛුසාසනනති” එවං වුතෙන ඉමස්සං බුබඛමමවිතස්ස ඉමස්සං බුබපාවචනෙ ඉමස්සං බුබ ඛහමවජිස්ස ඉමස්සං බුබසක්ඛුසාසනෙති එවමස්සා වෙදිහබ්බා.

අපිචෙනං සිකඛාතනසසඛාතං සකල සාසනං හභවතා දිසිනා සමමාදිසිපට්ටසනනා සමමාදිසිසුඛබ්බසනනාව දිසි, හභ වතො ඛමනවස්සන ඛනති, රුවවතවස්සන රුවි, හභණ්වස්සන ආදස්සා, අනතනො කාරකං අපාසස්ස අපට්ඨාතං ඛාරතිති ඛමමා, සෙව සබ්බිලසපකඛං විනනිති විනස්සා, ඛමමාව සො විනස්සොවානි ඛමමවිතස්සා, තෙතෙව වුතනං:— “සෙවඛො ඛං ගොනම් ඛමම ඡන්තස්සාසි ඉමෙඛමමා විඤ්ඤාස සංවතනනති නො සර්ගාස පෙසුභරතාස එකංසෙන ගොනම් ඛාරස්සාසි එසො ඛමමා එසො විනස්සා එතං සක්ඛුසාසනනති.” ඛමමත වා විනස්සා න දණ්ඩාදිහිති ඛමමවිතස්සා, වුතනමපිචෙනං,

“දණ්ඩතෙතෙ දමසනති අභ්භුසෙති කසාතිව,
අදණ්ඩන අසසෙථන නාගො දතෙනා මහෙසිනාති”

iii නථා, ධම්මෙන නිසමානානං කා උසුසා විජ්ඣනනනි, ධම්මාය වා විනයො ධම්මවිනයො, අනවජ්ජධම්මස්සෙකස විනයො න භවතොගාමිසස්සං, තෙනාහ භගවා- “න ඉදං හික්ඛවෙ ඛුභම චරිසං චුස්සති ජනකුභනස්සනනි” විස්ථායෙ, පුණ්ණස්සෙයෙසි ආහ- “අනුපාදාපරිතිබ්බානස්සං ටො ආවුසො භගවති ඛුභමචරිසං චුස්සති” විසිසං. වා නස්සනි විනයො, ධම්මතො විනයො ධම්ම විනයො, සංසාරධම්මතො හි සොකාදිධම්මතො වා එස විසිසං නිබ්බානං නස්සනි, ධම්මස්සවා විනයො, න ත්ස්සකන්තනනි ධම්ම විනයො, ධම්මභුතො හි භගවා නස්සෙව විනයො, සස්මා වා ධම්මාසෙව අභිසෙසෙසා පරිසෙසෙසා පහානබ්බා භාවෙනබ්බා සෙවිකානබ්බා ව නස්මා එස ධම්මස්ස විනයො න සත්තපසු න ස්වාචස්සවාති ධම්මවිනයො, සාස්සබ්බාසස්සනනාදිති අසෙසෙසං චවතතො පටානා චවතනනි පචචනං, පචචනමෙව පාචචනං, සබ්බචරිසාති විසිසචරිසභාවෙන ඛුභමචරිසං, දෙවදනුස්සානං සක්ඛුකස්ස භගවතො සාසනනනි සක්ඛුසාසනං, සක්ඛුකං වා සාසනනනි සක්ඛුසාසනං, සො ටො මමචවසෙන සස්සාති හි ධම්ම විනයොව සස්සාති චුසනනාති, එවමෙතෙසං පදනං අස්සො ටෙදිපාබෙබ්බා.

2. i ඉදති, ප්‍රාජානාපසරයෙති; යථානිකබ්බතං, තබ්බා වදුල පරිදි දෙන්; මාතිකං, මාතෘකා පාලිය; පටිපාටියා, පදපරිපාටියෙන්; භාජෙත්වා, බෙද; දස්සෙත්වා, දක්වන්ට; ඉධාති ඉමිස්සාදිසිසාති ආදි, ඉධාති ඉමිස්සාදිසියා යනාදි වචනන්තය; ආරබ්බං, පටන්ගත්තේක; තත්ථ, ඒ ඉධාති ඉමිස්සා දිසියා යනාදි පාඨයෙති; (විනිවර්තයො චුචචතෙ, විනිස කියනු ලැබේ; ට) ඉමිස්සාදිසියාති ආදිති, ඉමිස්සාදිසියා යනාදිචු; දසතිපදෙති, දසවිධචු පදවලින්; සිකබ්බාත්තයසබ්බාතං, ශික්ෂාත්‍රයයසි කියනලද; සබ්බසෙසෙසුබ්බසාසනමෙව, සඵලෙබ්බසාසනම; කථිතං, වදාරනලදි; හි, ඒ වදුල වචනය සැබැය; තං, ඒ ශික්ෂාත්‍රයසබ්බාත සඵලෙබ්බසාසනය; බුච්ඡන්, සඵලමයන් පරපදෙසෙවරිතිතව දුත වදාලචු; භගවතා, භගවත්හු විසින්; දිස්සන්තා, දුටුබැවින්; හෙවත් සවයමභුඤ්ජනයෙන් සාක්ෂාත්කරු බැවින්; දිසිති, දැකියසි; චුචචති, වදාරනු ලැබේ; තස්සෙව, ඒ භගවත් බුදුහුගෙන්ම; බමනවසෙන, අභිවාසන (ඉවසන) ශක්තියෙන්; බතති, බතති නම; රුච්චනවසෙන, භගවත් බුදුන්ට රිසිවන ශක්තියෙන්; රුචි, රුචිතම; ගහණවසෙන, භගවත් බුදුහුගේ සවන්හුවණගැනිම් ශක්තියෙන්; ආදායො, ආදාය නම; සතාවසෙන, අවිපරිතාපි හෙයින්; ධම්මො, ධම්ම නම; සිකිතිකබ්බ සෙන, හික්ඛිතස්සවන අම් හෙයින්; විනයො, විනය නම; තදුහයෙතාපි, තදුහයාම් හෙයින්හුද; ධම්මවිනයො, ධම්මවිනය නම; පචුත්තවසෙන, ප්‍රකාශටකොට වදාලචු ශක්තියෙන්; පාචචනං, ප්‍රචචන නම; සෙඨවරි ගුණෙන, ශ්‍රේෂ්ඨචු බුබුලාවකයන් විසින් සැරිසුගුවන අම් හෙයින්;

බ්‍රහ්මවරියං, බ්‍රහ්මවය්‍යා නම; අනුසිසිද්ධතවසෙන, ශාස්තෘන්වහන්
සේනේ ශික්‍ෂාත්‍රයසංඛ්‍යාත අනුශාසනය දීම් වශයෙන්; සඤ්ඤාසංඝං,
ශාස්තෘශාසන නම; ඉති, මේ අර්ථය; වුට්ඨනි, වදාරනුලැබේ.

* දසසිතබ්බානි දිසි (යාධම්මජනි, යම් ධම්මජනියක් නොමෝ;
භගවතා, භගවත් බුදුහු විසින්; සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤෙන, සඵලතාඤ්ඤ
යෙන්;) දසසිතබ්බා, දසීනය කටයුත්තිද; ඉති, එහෙයින්; දිසි, දූෂි
නම; දිසධාතුච කෙරෙන් තප්‍රත්‍යයවැ කම්මාධනයෙහි සිටියි.
දිසධාතුහුගේ කර්තෘත්වික්‍රියානොමෝ සියල් තෙමුඤ්ඤතතු දක්නට
සමත්වූ සඵලතාඤ්ඤය මුඛ්‍යවශයෙන් දක්වයි. කම්මාධික්‍රියානොමෝ
සම්මතයන්ගේ ආලම්බනප්‍රත්‍යය ශක්තිය ස්වාතොපචාරම් වශයෙන්
දක්වයි. කම්මාධියෙහි විභින්නවූ තප්‍රත්‍යයතෙමේ ශික්‍ෂාත්‍රයසංඛ්‍යාත
බුද්ධශාසන නම්ලද ධම්මජනිය දක්වයි.

* කම්මාධිවත් දූෂිතබ්බදිත් ත්‍රිවිධශික්‍ෂාසංඛ්‍යාතිත ශාසනය
උක්කතසිංහලවෙතෙති දිසිසඤ්ඤිති සාසනං වුත්තනති දිසිතනා දිසිති
ආදි වුත්තං (මු. ටි)

* “දිසිතනා දිසි” යි වැණු තෙතැ දුටුවැවින් යනු ස්වයම්බුඤ්ඤ
යෙන් සාක්‍ෂාත්කළ බැවින් යන අර්ථය දන්වනු. “බන්ධන” යනාදි
තත්තිදු මේ නයමැ පැමිණිවිය යුත්තේයැ. යම්හෙයකින් ස්වයම්බු
ඤ්ඤයෙන් සාක්‍ෂාත්කරණ වශයෙන්ම භගවත්හුගේ ක්‍ෂාන්තිරූප්‍යාදිහු
වෙද්ද අතරයන්ට මෙන් අනුශ්‍රැතයාකාර පරිචිතකීදි ප්‍රවේශවාරයෙ
කින් ක්‍ෂාන්තිරූප්‍යාදිහු නොවෙද්ද එහෙයින් කියේමැනො. දිසිතන
නි සසම්මඤ්ඤානෙහි සම්මතකතනා, බන්ධන ආදිසුදු එසෙව
නයො, ස්වයම්බුඤ්ඤානෙහි සම්මතකරණවසෙනෙහි භගවතො බමන
රූච්චනාදයො, න අඤ්ඤාසං විශ අනුසංචාකාර පරිචිතකතාදිමුඛෙන
(අ. ටි).

* “සභාවසේන ධම්මො” යුතෙනැ ස්වභාවය නමා අනෙකටිධ
බැවින් අනිප්‍රසංගතියෙධ වාරයෙන් ඉධාභිමතවූ ස්වභාවය අවිපරිතවූ
එකාන්ත තෙතය්‍යාතිකවූ ස්වභාවය බැව් දක්වනු සදහා ටිකානුටිකා
දෙක්ති. සභාවසේනාති අවිපරිතසේන. සිද්ධ. අවිපරිතසො එකාන්ත
නියාතසේන වෙදිතබ්බො. සිද්ධ වැණුන.

* භික්මෙහුලබන්තේ හෙවත් ශික්‍ෂාවෙහි පිළිපදිනුලබන්නාවූ
පුද්ගලතෙමේ කායාදිවාරයන් භික්මවාද අත්පරිද්දෙකින් නොහික්ම
වාද එහෙයින් භික්මියයුතුවන අර්ථයෙන් විනයනමැයි දක්වා.
නොහොත් භික්මීමට සුදුසුවූ ශික්‍ෂාපදසංඛ්‍යාතවූ සිතපදපෙළ හෝ
විනයනමැයි දක්වා, නොහොත් විනයපෙළමෙන් ශිලාදිපකකිත්‍රය
භික්මියයුතුවන අර්ථයෙන් හෝ විනයනමැයි දක්වා. සිකතිසමානො
කායාදිති විනෙති න අඤ්ඤාපාති ආහ සිකතිතබ්බසේන විනයොති

විනයො වා සික්ඛිතබ්බාති සික්ඛාපදාති ඛනිත්තයං සික්ඛිතබ්බනති විනයො වියාති විනයොති දස්සෙති (මු. වී.) සික්ඛිසමානොති සික්ඛාය පටිපඤ්ඤාමානො, සික්ඛිතබ්බාති සික්ඛාපදාතීති සික්ඛාපද පාලිං වදති, ඛනිත්තයනති සීලාදිඛනිත්තයං (අ. වී.)

* “නදුහසඤ්ඤා ධම්මවිනයො” යුතෙන ධම්මොව සො විනයොවාති ධම්මවිනයො” යි විශේෂණ දුෂීපද කම්භාරයසමාසය යෙදෙයි.

* “පවුත්තවසෙන පාවචනං” යුතෙන පකාරෙන වත්තබ්බං පාවචනං, උත්තමං වචනං පාවචනං, පකඨානං වා වචනං පාවචනං යි ප්‍රාදිපුෂ්පදකම්භාරයසමාස නිෂ්චිතත්‍රයම යෙදෙයි.

* අවචාද ප්‍රාතිමොක්‍ෂයෙති ආස්නාත්වනත්සේගේ අනුශාසන දානය ශික්‍ෂාත්‍රය ආස්නාශාසනය වේද එහෙයින් “අනුසිද්ධන වසෙන සක්‍රියාසනං” යි වැණුන සක්‍රිය අනුශාසනදානභූතං සික්ඛාත්ත යනති ආහ අනුසිද්ධනවසෙනාති (මු. වී.) සබ්බපාපස්සංපෙය්‍ය බ්‍රහ්මාසාසකනති වචනතො ආහ අනුසිද්ධනභූතං සික්ඛාත්තයනති.

* “අප්පමාදෙන හික්ඛමෙ සමපාදෙඨ” යනාදියද ශික්‍ෂාත්‍රය සම්මානිතවූ ආස්නාශාසනය නමැයි දනෙයුතු.

2. ii නසමා, එහෙයින්; ඉමිස්සා දිසිසාති ආදීසු, ඉමිස්සා දිසියා යනාදි වචනයන්හි; ඉමිස්සා බ්‍රහ්මදිසියා, මෙබුදු වූ මා විසින් ස්වයම්බුදුතයෙන් සාක්‍ෂාත්කරනලද ශික්‍ෂාත්‍රයසංඛිතාන බ්‍රහ්මදිසි යෙහියැ; ඉමිස්සා බ්‍රහ්මචන්දියා, මෙ බුදු වූ මා විසින් ස්වයම්බුදුතයෙන් ඉවසාවදළ ශික්‍ෂාත්‍රයසංඛිතාන බ්‍රහ්මචන්දියෙහියැ; ඉමිස්සා බ්‍රහ්මරූපියා මෙ බුදු වූ මාගේ ස්වයම්බුදුතයට රිසිවන ශික්‍ෂාත්‍රයසංඛිතාන බ්‍රහ්මරූපි යෙහියැ; ඉමිස්සා බ්‍රහ්මආදායො, මෙ බුදු වූ මාගේ ස්වයම්බුදුතය ගැනිමි විසින් පැවති ශික්‍ෂාත්‍රයසංඛිතාන බ්‍රහ්මආදායෙහියැ; ඉමිස්සා බ්‍රහ්ම ඛමම, මෙ බුදු වූ මාගේ ස්වයම්බුදුතයට විෂයවූ අවිපරිත ස්වභාව භූතශික්‍ෂාත්‍රයසංඛිතාන බ්‍රහ්මඛමයෙහියැ; ඉමිස්සා බ්‍රහ්මවිනයො, මෙ බුදු වූ මාගේ ස්වයම්බුදුතයට විෂයවූ චේතනායජනයන් විසින් ශික්‍ෂණය කටැවිටු ශික්‍ෂාත්‍රයසංඛිතාන බ්‍රහ්මවිනයෙහියැ; “ගොතමි, භගතමි; ඤා, ති; යෙවබොධමෙම, යම්බුදු වූ ධර්මකෙනකුත්; ඉමෙ ධම්මා, මේ ධර්මයෝතුමු; සරුතාය, රුතය හා පැවැත්ම පිණිසැ; නොහොත් සංරජ්ජනය පිණිසැ; සංවත්තනති, පවත්නාහ; විරාගාය, රාගයෙන් මිදීම පිණිසැ; හෝ විරජ්ජනය පිණිසැ; නො (සංවත්තනති), නොප වත්නාහ. සංයොගාය, කෙලෙසුන් හා එක්වීම පිණිසැ; සංවත්තනති, පවත්නාහ; විසංයොගාය, කෙලෙසුන් හා වෙන්වීම පිණිසැ; නො (සංවත්තනති), නොපවත්නාහ; ආවයාය, කෙලෙසුන් රැස්කිරීම පිණිසැ; අංවත්තනති, පවත්නාහ; අපවයාය, කෙලෙසුන් නොරැස් කිරීම පිණිසැ; (කෙලෙසුන් වැනසීම පිණිස යුජ්ජෙයි.) නො (සංවත්තනති), නොපවත්නාහ; උපාදාය, කෙලෙසුන් දූඩිකොට ගැනීම

පිණිස; සංවත්තනනී, පචත්තනාහ; පටිතිස්සග්ගාය, කෙලෙසුන් පිළි
නිසදනු පිණිස; (කෙලෙසුන් පහකිරීම පිණිස යුජ්ඣේ) නො
(සංවත්තනනී), නොපචත්තනාහ; මහිව්ඡතාය, මහදීප්පාව පිණිස;
හෙවත්-බලවත් ලොභය පිණිස; සංවත්තනනී, පචත්තනාහ; අපටිව්ඡ
තාය, අපිස්බැව් පිණිස; නො (සංවත්තනනී), නොපචත්තනාහ;
අසනුසිතාය, නොසතුස්බැව් පිණිස; සංවත්තනනී, පචත්තනාහ;
සනුසිතාය, සතුස්බැව් පිණිස; නො (සංවත්තනනී), නොපචත්තනාහ;
සබ්බභික්ඛාය, කෙලෙස්සතුණු හා සමහත්වීම පිණිස; සංවත්තනනී,
පචත්තනාහ; පටිවෙකාය, කෙලෙසුන් කෙරෙන් වෙසෙසින් වෙන්වීම
පිණිස; නො (සංවත්තනනී), නොපචත්තනාහ; කොසජ්ජාය, කොමිදුය
පිණිස; (අධිකුශලධර්මයන්හි මැලිබව පිණිස යුජ්ඣේ) සංවත්තනනී,
පචත්තනාහ; විරියාරමයාය, විශාරමය පිණිස; (අධිකුශලධර්මයන්හි
වැර ඇරඹීම පිණිස යුජ්ඣේ) නො (සංවත්තනනී), නොපචත්තනාහ;
දුඛරතාය, දුගීරතය පිණිස; සංවත්තනනී, පචත්තනාහ; සුභරතාය,
සුභරතය පිණිස; නො (සංවත්තනනී), නොපචත්තනාහ; ඉති, මෙසේ;
ඡන්දොසාසි, දන්තෙහිනම්; ගොතම්, ගොතමිය; හි, ඒ හෙතුවෙන්;
එසො ධම්මො න, මෙබඳු වූයේ ධර්මයක් නොවෙයි; එසො විනයො න,
මෙබඳු වූයේ විනයක් නොවෙයි; එතං සජ්ජසාසනං න ඉති, මෙබඳු
වූයේ ආයුධාශාසනයක් නොවෙයි කියා; එකං සෙන, නියමවශයෙන්;
ධාරෙය්‍යාසි, ලෙහිලා දරව; ගොතම්, ගොතමිය; කං, තී; යෙව ඛො
ධම්මො, යම්බඳු වූ ධර්මකෙනෙකුත්; ඉමෙ ධම්මො, මේ ධර්මයේ තුමු;
විරගාය, රුගයෙන් මිදීම පිණිස හෝ විරජ්ජනය පිණිස; සංවත්තනනී,
පචත්තනාහ; සරගාය, රුගය හා පැවැත්ම පිණිස; නොහොත් සංරජ්ජ
නය පිණිස; නො (සංවත්තනනී), නොපචත්තනාහ; පෙසුභරතාය,
සුභරතය පිණිස; සංවත්තනනී, පචත්තනාහ; දුඛරතාය, දුගීරතය
පිණිස; නො (සංවත්තනනී), නොපචත්තනාහ; ඉති, මෙසේ; ඡන්දො
සාසි, දන්තෙහිනම්; ගොතම්, ගොතමිය; හි, ඒ හෙතුවෙන්; එසො
ධම්මො, මෙබඳු වූයේ ධර්මයක; එසො විනයො, මෙබඳු වූයේ විනයක;
එතං සජ්ජසාසනං ඉති, මෙබඳු වූයේ ආයුධාශාසනයක කියා; එකං
සෙන, නියමවශයෙන්; ධාරෙය්‍යාසි, ලෙහිලා දරව;” එවං, මෙපරිදි
දෙන්; වුතෙන, වදාලා වූ; ඉමස්මිං බුද්ධිමත්විනයෙ, මේ බුද්ධිමත්විනය
සංකීර්ණ ආසනයෙහි; ඉමස්මිං බුද්ධිපාවනෙ, මේ බුද්ධි ප්‍රවචන සංකීර්ණ
ආසනයෙහි; ඉමස්මිං බුද්ධිමත්වරියෙ, මේ බුද්ධි මත්වය්‍යාසනික
ආසනයෙහි; ඉමස්මිං සජ්ජසාසනෙ, මේ ආයුධාශාසනයෙහි; ඉති එව
මන්තො, යන මෙබඳු අර්ථය; වෙදිතබ්බො, දතයුත්තේය.

අපිව, අනික් තයෙකුදු කියනු ලැබේ; සිකාතනය සංකීර්ණං, ශික්‍ෂා
ත්‍රය නම් ලද; එතං සකලං සාසනං, මේ සියලු ශාසනය; හගවතා,
හගවත් බුදුහු විසින්; දිඨතනා, දක වදාල බැවින්ද; සාක්‍ෂාත්කොට
වදාල බැවින් යුජ්ඣේයි.) සමමාදිසිපට්ඨයනනා, මානසිකයන් දූෂිතව

කරුණික වන හෙයින්ද; සමමාදිසිපුබ්බඛගමනා ව, මායිසමන් දූෂටියමැ පුළුඛගමකොටැ ඇති බැවින්ද; දිසි, දූෂටි නම; භගවතො, භගවත්හුගේ; ඛමනවසෙන, අභිවාසනශක්ති හෙයින්; ඛනති, ක්ෂාන්ති නම; රුච්චනවසෙන, භාග්‍යවත්භව ඊසිවන ශක්ති හෙයින්; රුචි, රුචි නම; ගහණවසෙන, සවන්නුවණ ගැනීම වශයෙන්; ආද්යො, ආද්ය නම; අත්තනො, ධර්මයවූ තමා; කාරකං, කරනුවනු; අපායෙසු, අපායදුර්ගිත්ති; අපතමානං, නොහෙතුවක්නු කොටැ; නොහොත්-නොහිසදි; ධාරෙති, දරයිද; ඉති, එහෙයින්; ඛමමො, ඛමිනම; සොව, ඒ ධර්මයතෙමෙම; සංකිලෙසපක්ඛං, සංකෙලයයන්ගේ පක්ෂය; නොහොත්-සංකෙලයසංඛාරාන පක්ෂය; විනෙති, හික්මවනසේක්ද; නොහොත්-අපනයනය කරනසේක්ද; ඉති, එහෙයින්; විනයො, විනය නම; (යො සභාවො, යම් සභාවයෙක්තෙම; ට) ඛමමොව, සුගති නිජාණයන්හි පමුණුවමින් අපායදුර්ගිත්ති නොහිසදි දරන්නේත් වේද; සො, හෙම; විනයොව, සංකෙලයපක්ෂය විනයනය හෝ අපනය නය කරන්නේද වෙයි; ඉති, තද්භයශක්තිය හෙතෙකොටැ; සො, ඒ සභාවයතෙම; ඛමමවිනයො, ඛමිවිනය නම; (මෙකියතලදයේ විශේෂණ පුළුපද කමිධාරයසමාසශක්තින් ඛමිවිනයශබ්දයාගේ ව්‍යුත්පන්නි යයි) කුසලධමෙතිව, කුසලධර්මයන් විසිනුදු; අකුසලධමොනං, අකුසල ධර්මයන්ගේ; එසවිනයො, මේ පැහිමෙක්වේද; ඉති; එහෙයින්; ඛමම විනයො, ඛමිවිනයනම; (වශබ්ද වාක්‍යාරමභද්දෙතකයි) (මේ අවිශේෂි “ඛමමෙති ඛමමානං විනයො ඛමමවිනයො” යි මධ්‍යපදලොපතත්පුරුෂ සමාසය යෙදෙයි.) තෙනෙව, එහෙයින්ම; යෙවබො, පෙ, එතං සන්ත්‍රස්සාසනනති, යන වචනය; වුත්තං, වදාළසේක; වා, නොහොත්; ඛමමන, අවිෂමධර්මය කරණකොටගෙනැ; නොහොත්-දෙශනාධර්මය කරණකොටගෙනැ; විනයො, හික්මවියයුත්තේද; දණ්ඩාදීති, දණ්ඩ මුද්ගරාදියෙන් නොහොත් දඩගැසීම් ආදියෙන්; ට න, හික්මවිය යුත්තේනොවේද; ඉති, එහෙයින්; ඛමමවිනයො, ඛමිවිනයනම; (මෙතෙනැ “ඛමමන විනයො ඛමමවිනයො” යි තානියාතත්පුරුෂ සමාසය යෙදෙයි) දණ්ඩනෙකෙ දමය නැති, පෙ, මහෙසිනාති, මහෙ සිනා යි; එතං, එතවචනය; වුත්තමපිව, වදාළසේක් මැනෝ.

එකෙ, සමහරු; දණ්ඩනව, දණ්ඩන්ද; නොහොත් දඩගැසී මෙන්ද ට; අඛකුසෙති, අකුසුවලින්ද; කසාතිව, කසවලින්ද; (සතෙන, සතියන්; ට) දමයනති, හික්මවති; මහෙසිනා, මහත්වූ ශීලාදිගුණ සකකියන් සොයනසුළු වූ වූනු විසින්; නාගො, උත්තමවූ භික්ෂුසංඝ තෙමේ; නොහොත්-ඇත්රජතෙම; අදණ්ඩන, දඩුබහාතැබීමෙන්; අසන්තන, ශස්ත්‍ර බහාතැබීමෙන්; දනොන, හික්මවනලදසේක.

* මූලපිකාවෙහි, සමමාදිසිපච්චයනනාති සමමාදිසියා පච්ච යනනා තිස්සො හි සිකධා සිකධනනස්ස සමමාදිසි පරිපුරතීති, “තස්මා තිභ ත්ථං භික්ඛු ආදිමෙව විසොධෙති කුසලානං ඛමමානං, කොවාදි කුසලානං ඛමමානං සීලඤ්ච සුචිත්තං දිසිව උජ්ඣතාති” වචනනො

සමාදිසිපුබ්බසංඝමං සිකඛාත්තං, එතස්මිං අත්ථයෙ ඵලකාරණො පචාරෙති සිකඛාත්තං දිසිති චූතං. කුසලධම්මෙතිවා අත්තනො එකදෙසභුතෙති අභිප්පායො යිද; අනුමිතාවෙති සමාදිසියා පච්චයන්තාති මග්ගසමාදිසියා එකත්තභෙදානාවතො, එත්ථ ව සමාදිසිති කම්මස්සකතාසමාදිසි කම්මපථසමාදිසි ව, ඵලකාරණොපචාරෙතිති එලොපචාරෙන සමාදිසිපච්චයන්තා කාරණූපචාරෙන සමාදිසි පුබ්බසංඝමත්තා, කුසලධම්මෙති වා අත්තනො එකදෙසභුතෙතිති සමාදිසිධම්මෙ සංඝායාන කුසලපඤ්ඤවිඤ්ඤානං වා පඤ්ඤානවිජ්ජනන වසෙන දස්සනං දිසිති තෙන අවයවධම්මෙන සමුදයස්ස උපවර්තනං දස්සෙති යිද යුගෙයින් සමාන්ද්‍යවිෂයට ප්‍රත්‍යාසන්න බැවින් යනු මාභිසමාන්ද්‍යවිෂයට එකාත්තයෙන් හෙතුවන බැවින් යන අර්ථයේ. යම්හෙයස්සින් ත්‍රිවිධශික්ෂාවන් හික්මෙනු වහට මාභිසමාන්ද්‍යවිෂයයෙන් පරිපූර්ණවේද එහෙයින්, තවද “මහණ! තෝ එකරුණෙන් මෙසස් තෙති කුසලධම්මයනව මුල්වූවක්ම පිරිසිදුකරව; කුසලධම්මයනට මුල්වූයේ කුමක්දැන්? අතිපරිශුඛවූ ශීලයත් සාප්තශ්‍රාවූ දූෂ්ටයත්” යි වදාළ හෙයින් මේ අර්ථයෙහි කම්මස්සකතාසමාදිසියත් කම්මපථසමාදිසියත් පෙරදැරිකාට ඇති ශික්ෂාත්‍රය දක්වයි. මේ අර්ථිකල්පවයෙහි එලොපචාරාදී විසින් “සමාදිසිපච්චයන්තා” යිද කාරණොපචාරාදී වශයෙන් “සමාදිසිපුබ්බසංඝමත්තා” යිද ශික්ෂාත්‍රය දූෂ්ටයෙහි කියනලදි. නොහොත්-තමාගේ එකදෙසයක්වූ සමාන්ද්‍යවිෂයයාන කුසලධම්මයන් කරුණකොටගෙන හෝ ශික්ෂාත්‍රය දූෂ්ටයෙහි කියනලදි. නොහොත් කුසලප්‍රඥවිඤ්ඤානයන්ගේ හෝ තත්ත්වාකාරයෙන් දැනීමය විශේෂාකාරයෙන් දැනීමය යන මොවුන්ගේ වශයෙන් දැනිය දූෂ්ටතම වේනුයි තද්දූෂ්ටසංඛ්‍යාවූ අවයවධම්මයෙකින් සමුදයයක්වූ බැව්හැරකළබව දක්වයනු හැවයි.

* භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ ත්‍රිවිධ චෛත්‍යයජනයන් හික්ම වන ක්‍රියානොමේරි ධර්මදෙශනාසංඛ්‍යාන ප්‍රයෝගශුචියවේද එහෙයින් දෙශනාභූත ශික්ෂාත්‍රය විනයනමැයි යෙත්. නොහොත් ඒ හික්මවීම වනාහි ධර්මයෙන් අනපෙතවූ අවිෂම සවහාවයෙන් හෙවත් දෘඪමෙන් සෙමෙන්වූ දෙශනාධර්මයෙන් ප්‍රවෘත්තවෙයි. දණ්ඩාදීන් වශයෙන් ප්‍රවෘත්ත නොවේනුයි ධර්මවිනයනමැයිද කීහ. මෙදසුනු **සමමාන විනයන ක්‍රියානා විනයො සිකඛාත්තං**, තං පත විනයනං ධම්මෙනෙව අවිසම භාවෙන දෙසනාධම්මෙන වා පවත්තං න දණ්ඩාදීනාති ධම්මවිනයොති චූතං. (මු. වී.) විනයන ක්‍රියානාති දෙසනාභූතං සිකඛාත්තයමාහ, ධම්මෙනාති ධම්මතො අනපෙතෙන, අවිසමභාවෙනාති අවිසමෙන සභාවෙන සමෙනාති අත්තො.

2. iii තථා, ඉත් අත්තවු; ධම්මෙන පෙ. විජ්ජනනනති, යන වචන යෙක්; චූතං, වදාළේයි; ධම්මෙන, දෘඪමෙන් සෙමෙන්; නියමානානං, ගෙනයනුලබන්නාවු; හෙවත්- අවවාදනුසාසනය කරනුලබන්නාවු; භික්ෂුනං, විශේෂාච්ඡවූ පණ්ඩිතයන්ට; උසුයා, ඊෂ්ඨාකිරීම හෝ

වරදකියාපාම; කා, කුමනම් ප්‍රයෝජන ඇත්තීද; වා, අපරනායෙක් කියනු ලැබේ; ධම්මාය, අභිත්ඵලසංඛ්‍යානවූ ධම්ම පිණිසැවූ; නොහොත් නිළාණසංඛ්‍යාන අසංඝාත ධාතුධම්ම පිණිසැවූ; විනයො, ශික්ෂාත්‍රය සංඛ්‍යාන අනුශාසනය නෙමේ; ධම්මවිනයො, ධම්මවිනය නම; හි, ඒ සැබව; අනවජ්ඣධම්මානං, පරමානවද්‍ය නිළාණධම්ම පිණිසැ; නොහොත්-අනොපාය විතතවිමුක්තිසංඛ්‍යාන අභිත්ඵලධම්ම පිණිසැ; එසවිනයො, මේ ත්‍රිවිධශික්ෂානුශාසනයවේ; භවභොගාමිසත්ථං, භව භොගසම්පත්සංඛ්‍යාන ආමිශයක් පිණිසැ; න, නොවේ; තෙන, එහෙයින්; භගවා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ; “න ඉදං භික්ඛවෙ බ්‍රහ්ම වරියං වුස්සති ජනකුහනත්ථං” ඉති, යනමේ සාධකවචනය; ආහ; වදාළසේක; භික්ඛවෙ, මහණෙනි; ඉදං බ්‍රහ්මවරියං, මේ ශික්ෂාත්‍රය සංඛ්‍යාන ශාසනබ්‍රහ්මවයඝීව; ජනකුහනත්ථං, ජනවිසමය පිණිසැ; නවුස්සති, තොරකින්නේසි; ඉති විජාරො, මේ ඇවිසාරයනෙම; (වෙදිතබ්බො, දතසුත්තං) පුණ්ණතෙරොපි ස්විකාලවු පුණ්ණනම් තෙරන්වහන්සේද; අනුපාදාපෙය්‍යවුස්සතිති, යනමේ වචනය; ආහ, වදාළසේක; ආවුසො, ඇවැත්ති; අනුපාදා, උපාදනයන් නැතිවූ හෝ සකකිවිතිර්මුක්තවූ; පරිනිබ්බානත්ථං, බො, පිරිනිවන්පෑම පිණිසම; භගවති, භාග්‍යවත් බුදුන් වෙතා; බ්‍රහ්මවරියං, බ්‍රහ්මවරිය; වුස්සති, රකින්නේය; වා, අපරනායෙක් කියනු ලැබේ; (යො සභාවො, යම් ශාසනධම්මෙස්ස; ට) විසිඨං, විශිෂ්ටවු නිළාණයට; නයති, පමුණු වාද; ඉති, එහෙයින්; (සො, සභාවො, ඒ ශාසනධම්මයනෙම; ට) විනයො, විනය නම; ධම්මතො, සංසාරවාතන දුඃඛධම්මයන් කෙරෙන්; විනයො, නිළාණයට පමුණුවන්නාවූ ශාසනධම්මයනෙම; ධම්මවිනයො, ධම්මවිනය නම; හි, ඒ සැබව; සංසාරධම්මතො, සංසාරවාතනදුඃඛධම්මයන් කෙරෙන්; වා, නොහොත්-සොකාදිධම්මතො, සොකාදිධම්මයන් කෙරෙන්; එසො, මේ ශික්ෂාත්‍රයසංඛ්‍යාන ශාසනධම්මයනෙම; විසිඨං, විශිෂ්ටවු; නිබ්බානං, නිළාණයට; නයති, පමුණුවයි; වා, අපරනායෙක් කියනු ලැබේ; ධම්මස්ස, ධම්මභූතවු බුදුහුගේ; විනයො, ශික්ෂාත්‍රය සංඛ්‍යාන ශාසනධම්මයවේද; තිත්ථකරුනං, තිත්ථකයන්ගේ; න, ශාසන ධම්ම නොවේද; ඉති, එහෙයින්; ධම්මවිනයො, ධම්මවිනය නම; හි, ඒ සැබව; භගවා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ; ධම්මභූතො, ධම්මභූතවහන්සේක; තස්සෙව, උන්වහන්සේගේම; විනයො, ශාසනධම්මයනෙමෙයි; වා, අපරනායෙක් කියනු ලැබේ; යසමා, යම්හෙයකින්; ධම්මායෙව, ධම්මයේම; අභිඤ්ඤායා, විශිෂ්ටඤානයෙන් දතසුත්තානුද; පරිඤ්ඤායා, පිරිසිදු දතසුත්තානුද; පභාතබ්බො, පැහියුත්තානුද; භාවෙතබ්බො, බැවිය යුත්තානුද; සච්ඡිකාතබ්බොව, සාත්කටයුත්තානුද; තස්මා, එහෙයින්; ධම්මෙසු, ධම්මයන්හි; එසොවිනයො, මේ ශික්ෂාත්‍රයසංඛ්‍යාන අනුශාසනයවේද; සතෙතසු, සතයන් කෙරෙහින්; න, අනුශාසනයෙක් නොවේද; ඒවෙසුව, ඒවයන් කෙරෙහින්; න අනුශාසනයෙක් නොවේද; ඉති, එහෙයින්; ධම්මවිනයො, ධම්මවිනය නම; සාත්ථසම්භ්‍රාදාන

තාදිහි, අභිසම්පන්න ශබ්දසම්පන්නතාදියෙන්; අඤ්ඤාසං, අත්‍යශාස්ත්‍රාත්තේ; වචනතො, වචනයන්ට වඩා; පටානං, ප්‍රකාෂවු; වචනං, තෙපුලක්වේද; ඉති, එහෙයින්; පවචනං, ප්‍රවචනනම; නොහොත්-අඤ්ඤාසං, අත්‍යාචාරයන්; වචනතො, දෙශනාකරහෙයින්; පටානං, ප්‍රකාෂවු; වචනං, භාෂිතය; පවචනං, ප්‍රවචනනම; පවචනමෙව, ප්‍රවචනයම; පාවචනං, පාවචනනම; සබ්බවරියාහි, සියලු වයභාවන්ටවඩා; විසිඨවරියභාවෙන, විශිෂ්ටවයභාවක්නු බැවින්; බ්‍රහ්මවරියං, බ්‍රහ්මවයභාව නම; දෙවමනුස්සානං, දෙවිමිනිසුන්ට; සඤ්ඤාසං, අනුශාසනවු; භගවතො, භගවත් බුදුහුගේ; සාසනං, සස්තවේද; ඉති, එහෙයින්; සඤ්ඤාසනං, ශාස්ත්‍රාශාසන නම; වා, නොහොත්-සඤ්ඤාසනං, ශාස්ත්‍රාත්වභන්සේවු; සාසනං, ශාසනයවේද; ඉතිපි, එහෙයින්; සඤ්ඤාසනං, ශාස්ත්‍රාශාසනය නම; හි, යම්හෙයකින්; සොවොමමච යෙන සත්ථාහි, සො වො මමචවයෙනසත්ථාහි; (ඒ ධම්මිනියතෙමේ මාගේ ඇවැමෙන් නොපට ශාස්ත්‍රාවනසේකැයි) ධම්මවිනයොව, ධම්මිනය තෙමේම; සත්ථාහි, ශාස්ත්‍රානමැයි; චුතො, වදාළසේක්ද; ඉති, එහෙයින්; එවං, යථොක්තයකින්; එතෙසං පදානං, ඒ ඉමිස්සාදිසියා යනාදි පදයන්ගේ; අත්ථො, අභිය; වෙදිතබ්බො, දතයුත්තේය.

* “ධම්මාය වා විනයො ධම්මවිනයො” යි තදභිසම්ප්‍රදානතත් පුරුෂසමාසයෙහිවු ධම්මශබ්දයා පරමානවද්‍යාධම්මසංඛ්‍යාත නිළාණය හෝ අභිත්ථලය හෝ දක්වා. එහෙයින් විද්‍යාං අනවජ්ජධම්මත්ථානති පරමානවජ්ජතිබ්බානත්ථං අනුප්පවෙනොවිමුත්ති අත්ථං වා(මු. පි.)

* “ධම්මතො විනයො ධම්මවිනයො” යන පඤ්චමිතත්පුරුෂ සමාසපක්‍ෂයෙහිවු ධම්මශබ්දයා සංසාරවාතනදුඃඛ ධම්මය දක්වා.

* “ධම්මස්ස වා විනයො ධම්මවිනයො” යන ඡෛතිතත්පුරුෂ සමාසපක්‍ෂයෙහිවු ධම්මශබ්දයා ශාස්ත්‍රාත් වභන්සේ දක්වයි. මේ අභියෙහි “ධාරෙති සතො නිබ්බානනති ධම්මො කිලෙසෙ ධංසනිති ධම්මො කිලෙසෙ ඤානාතිති ධම්මො” යනාදි තයින් පුද්ගලාධිෂ්ඨාන වශයෙන් ගෘහිතකල්පි භාග්‍යවත්නු සපුටවේ. ධම්මාධිෂ්ඨාන වශයෙන් මාගී වතුන්ටයෙහි මේ නිළිවන යෙදෙත්. හේ මෙහි අනභිමතය.

* “ධම්මස්ස විනයො ධම්මවිනයො” යන සභාමිතත්පුරුෂ සමාසපක්‍ෂයෙහිවු ධම්මශබ්දයට නිඃසතිර්ජවසකනායනන බාහුධම්මයන් දක්වා. එහෙයින් අභිඥෙය්‍යාදිවු ධම්මයන් විෂයෙහි අභිඥනාදියට කාරණවුයේ ශික්‍ෂාත්‍රයනුයි හේ ධම්මිනයනමැයි උක්තයා(ධම්මස්ස අභිඥෙය්‍යාදිස්ස අභිජනනාදිකාරණං සික්කාත්තයනති තං ධම්මවිනයොති චුත්තං(මු. පි.)

* “සඤ්ඤාසනං සාසනං. සඤ්ඤාසනං” යන විශේෂණ සුළුපද කම්භාරයසමාසපක්‍ෂයෙහිවු සඤ්ඤාශබ්දයාගේ නිළිවනයෝ “සාසනිති සඤ්ඤා-සසති හිංසනිති වා සත්ථා, සාසති අනුසාසති එතෙනාති වා සත්ථා,

සසති හිංසති කිලෙසෙ එතෙනාති වා සඤ්ඤා” යි බමුවිභානාක කවී කරණසාධනවෑයෙන් දනසුදායක. මෙබඳු තන්හි වාක්‍යාවධිකාරනායක් වූ පද්‍යවධිකාරනායක් වූ කොටැ කීම ශිෂ්ටසම්මතය.

3.

i යසමා පන ඉමසමිංසෙව යාසතෙ සබ්බාකාරජකාන නිබ්බතතො භික්ඛු දිස්සති න අඤ්ඤානු, නසමා නඤ්ඤානු ඉමසමිංසෙව අසං නිසමො කතොති චෙදිතබ්බොති, අසං ඉධාති මාතිකාපදනිදෙදසසං අපෙඨා.

ii භික්ඛුනිදෙදසසමඤ්ඤායාති පඤ්ඤානුනිසා වොභාරෙතාති අපෙඨා, සමඤ්ඤාය එව හි එකවෙවා භික්ඛුති පඤ්ඤායති, නඤ්ඤා නිමිත්තණාදිමහි භික්ඛුසු ගණිතමානෙසු සාමණෙරෙපි ගණනො සනං භික්ඛු සහසං. භික්ඛුති වදනති, පටිඤ්ඤායාති අනන්තො පටිජනනෙන, පටිඤ්ඤායෙති හි එකවෙවා භික්ඛුති පඤ්ඤායති, නසං “කො එඤ්ඤාති”? “අහං ආවුසො භික්ඛුති” එවමාදිසු සමන්තො දසබ්බො, අසං පන ආනන්දපෙඨෙරෙන වුත්තතනා බමමිකා පටිඤ්ඤා, රතනිභාගෙ පන දුස්සිලාපි පටිපඨං ආගමනො “කො එඤ්ඤාති” වුත්තන අබමමිකාය පටිඤ්ඤාය අනුනඤ්ඤාය “මහං භික්ඛුති” වදනති, භික්ඛුතිති සාවති, සො හි කොචි භික්ඛං එසති ගවෙසති සො නං ලහනු වා මා වා අභවො භික්ඛුතිති භික්ඛු, භික්ඛුකොති බාඤ්ඤානෙන පදං වධිසිතං, භික්ඛුනබමමිකාය භික්ඛුති අපෙඨා, භික්ඛාවර්ගං අජක්ඛුපගතොති වුධාදිති අජක්ඛුප ගතං භික්ඛාවර්ගං අජක්ඛුපගතතනා භික්ඛාවර්ගං අජක්ඛුපගතො නාම. සො හි කොචි අපපං වා මහනං වා භොගකකිං පහාස අභාරසමා අනුභාවිසං පබ්බජිතො කසිණොරකවාදිති ජීවිතකපප නං කිඤ්ඤා ලිඛගසමපටිපන්නො භික්ඛාවර්ගං අජක්ඛුපගතොති භික්ඛු, පරපටිබබජිවිතතනා වා විහාරමණෙක කාපහනං භුඤ්ඤ මානොපි භික්ඛාවර්ගං අජක්ඛුපගතොති භික්ඛු, පිණ්ඩිකාලොප භොජනං නිසාස පබ්බජ්‍යාස උසාහනිතතනා වා භික්ඛාවර්ගං අජක්ඛුපගතොති භික්ඛු, අගසමස්සවණ්ණහෙදෙන හිතනං පටං බාරෙතීති හිතනපටබ්බෙ, නඤ්ඤා සඤ්ඤානෙදෙන අගසහෙදෙ චෙදිතබ්බො, සහසංගසනකොපි හි පටො සඤ්ඤානෙ බණ්ඩා බණ්ඩිකං ජිනොති හිතනගෙසා හොති සුරිමගසතො උපබ්බමිති අගසති, සුත්තසංඝිබ්බතොති එසංගෙදෙ චෙදිතබ්බො, සුබ සමපසංසාපි හි පටො සුත්තෙති සංඝිබ්බිතො හිතනපටසංසා හොති බරසමපසංසං පාසුණාති, සුරිමලාදිති වණ්ණහෙදෙ චෙදිතබ්බො, සුපටිසුබොපි හි පටො සුරිකමමිතො පඨාස සුරිමලෙන හඤ්ඤෙද මලප්පලිකාදිති අවසානෙ රජනකපසකරණෙතිව හිතනවණ්ණො හොති පකතිවණ්ණං විජහති, එවං නිසාකාරෙති හිතනපටබා රණතො හිතනපටබ්බෙති භික්ඛු, හිතිවඤ්චිසහාගානං වා කාසා වානං බාරණමනෙතනෙව හිතනපටබ්බෙති භික්ඛු.

iii හිඳැති පාපකෙ අකුසලෙ ධමමෙති හික්කු, සොනාපනති මගෙහන සඤ්ච කිලෙසෙ හිඳැතිති හික්කු, සකදගාමිමගෙහන වනනාගේ, අනාගාමිමගෙහන වනනාගේ, අරහත්තමගෙහන අඝ කිලෙසෙ හිඳැතිති හික්කු, එනනාවනා වනනාගේ මගහඝා දසසිනා, හිතනනනාති ඉමිනා පන වනනාගේ එලඝා, සොනා පගෙනා හි සොනාපනතිමගෙහන සඤ්ච කිලෙසෙ හිඳැටා සිනා, සකදගාමි සකදගාමිමගෙහන වනනාගේ, අනාගාමි අනාගාමි මගෙහන වනනාගේ, අරහා අරහත්තමගෙහන අඝ කිලෙසෙ හිඳැටා සිනා, එවමසං වතුබබිසො එලඝා හිතනනනා පාප කානං අකුසලානං ධමමානං හික්කුනාම, ඛබ්බො කිලෙසානං පහානාති එඤ්චෙ ඛබ්බි මගෙහාබ්බි ව කිලෙසොබ්බි ව, ඛබ්බි නාම සිමා ටිට්ඨාද, නඤ්ච සොනාපනනා මගෙහාබ්බිනා ඛබ්බො කිලෙසා නං පහානා හික්කු, නස්ස හි වතුසු මගෙහසු එතෙත ඛබ්බිනා කිලෙසා පහිනා න සකලෙන මගවතුකෙකන, සකදගාමි අනා ගාමිසුපි එසෙවනසො, සොනාපනනා ව කිලෙසොබ්බිනාපි ඛබ්බො කිලෙසානං පහානා හික්කු, නස්ස හි පහානබ්බි කිලෙසෙසු ඛබ්බිනාව කිලෙසා පහිනා න සකෙහන සචං, අරහා පන අනොබ්බො කිලෙසානං පහානා හික්කු, නස්ස හි මගවතුකෙකන අනොබ්බි නාව කිලෙසා පහිනා න එකාස මගෙහිමාස. පහානබ්බිකිලෙසෙසු ව අනොබ්බොව කිලෙසා පහිනා, එකාපි කි කිලෙසසිමා සිනා නාම නඤ්ච, එවං සො උහසථාපි අනොබ්බො කිලෙසානං පහානා හික්කු, සෙකෙබාති පුට්ඨජනකලාණකෙන සබ්බං සත්ත අට්ඨො, නිස්සො සිකබ්බා සිකබ්බනිති සෙකබ්බා, තෙසු සො කොච්ඡි සෙකෙබා හික්කුති චෙදිනබ්බො, න සිකබ්බනිති අසෙකෙබා, සෙකබ්බමෙම අතිකතමම අගගථාල සිනා, නපනා උතනරි. සිකබ්බබ්බො භාවනො බිණාසචො අසෙකෙබාති වුවිච්ඡි, අවසෙසො පුට්ඨජන හික්කු නිස්සො සිකබ්බා තෙව සිකබ්බනි න සිකබ්බො සිනාති තෙව සෙකබ්බාසෙකෙබාති චෙදිනබ්බො.

iv සිලගං සමාධගං පඤ්ඤගං විමුත්තගනනති ඉදං අගහං පඤ්ඤා සිනනනා අගෙනා හික්කු නාම, හද්දොති අපාපකො, කලාණ පුට්ඨජනාදසො හි සාව අරහා නාව හද්දෙන සිලෙන සමාබ්බිනා පඤ්ඤාස විමුත්තිසා විමුත්තිඤ්ඤාණදස්සනනා ව සමනනාගනනනා හද්දො හික්කුති සබ්බාං ගච්ඡනති, මගෙහා හික්කුති පසෙනො හික්කු, සප්පිමගෙහා විස අනාවිලො විසෙසෙනනාති අඤ්චා, සාගෙහි තෙහි සෙව සිලසාරාදිති සමනනාගනනනා නිලසමනනාග මෙන නිලො පටො විස සාගෙහි හික්කුති චෙදිනබ්බො, විගතකිලෙස අභගුභාවනො වා බිණාසචොව සාගෙහි චෙදිනබ්බො, නඤ්ච හිඳැති පාපකෙ අකුසලෙ ධමමෙති හික්කු, ඛබ්බො කිලෙසානං පහානා හික්කු, සෙකෙබා හික්කුති ඉමෙසු නිසු ධාතෙසු සත්ත සෙකබ්බා භවිතා, හිතනනනා පාපකානං අකුසලානං ධමමා

නනති හික්ඛු, අනොධිසොකිලොසානං පහානා හික්ඛු, අසෙතොකා හික්ඛු, අගෙහා හික්ඛු, මනොකා හික්ඛුති ඉමෙසු පඤ්චස්ස ධාතෙසු බිණ්ණාසවොච කපිතො, තෙවසෙකඛනාසෙතොකාති එතං පුට්ඨස්ස නොච කපිතො, සෙසථාතෙසු පුට්ඨස්සනිකලාණංකො සත්ත සෙකඛා බිණ්ණාසවොති ඉමෙ සබ්බෙපි කපිතො.

v එව. සමඤ්ඤාදිති හික්ඛු. දසොකො ඉදංති උපසම්පදවසෙන දසොසංචාරං සමගෙහන සබ්බසාති ආදිමාහ, නත්ථ සමගෙහන සබ්බසාති සබ්බනතිමෙන පටිච්ඡෙදෙන පඤ්චවග්ගකරණිසෙකමෙම සාවතිකා හික්ඛු කම්මසංචාරා නෙසං ආගන්තවා ජන්දර භානං ජන්දසං ආගන්තවා සමමුඛිභුතානඤ්ඤ අප්පටිකොකාසනතො එකස්මි. කමෙම සමග්ගභාවං උපගන්තෙති, ඤාතිවතුන්තොති තිති අනුසාවනාති එකාසව ඤාතිසා කානබ්බෙන, කමෙතොති බම්මිකෙන විතසකමෙමන, අකුසෙසනාති චුත්ථ ඤාතිඅනුසාවන සිමා පටිසම්පන්නතිසම්පන්නතො අකොපෙතබ්බිතං අප්පටිකොකාසි තබ්බිතං උපගන්තෙති, ධාරාදර්ශනොති කාරණාදර්ශෙන සත්ථ සාසනාදර්ශෙන, උපසම්පන්නො නාම උපට්ඨාවං සමාපන්නො සංතොති අප්පට්ඨා, හික්ඛුභාසො හි උපට්ඨාසො, කඤ්ඤාස යථා වුත්තෙන කමෙමන සමාපන්නතො උපසම්පන්නොති වුවවති, එතෙන සා ඉමා එතිහික්ඛුසම්පද සරණගමනුපසම්පද බවාද පටිග්ගහණුපසම්පද පඤ්ඤාබ්‍යාකරණුපසම්පද ගරුබම්මපටිග්ගහණුපසම්පද දුතෙනනුපසම්පද අභවාචිකුපසම්පද ඤාතිවතුන්තොති සමමුඛසම්පදති අභ උපසම්පද වුත්තො නාසං ඤාතිවතුන්තොති සමමුඛසම්පද දුතෙනනුපසම්පද අභවාචිකුපසම්පදති ඉමා තිසොකා ධාවග්ග සෙසා වුත්ත බරවාතෙසෙව අගෙසුං, නාසු උපසම්පදස්ස ඉමස්මිං ධාතෙ අසං ඤාතිවතුන්තොතිසම්පදති අභිසෙසනා.

3. i යසමාපක, යම්හෙයකින් වනාහි; ඉමස්මිංයෙව සාසනෙ, මේ බුඩ්ධාසනෙයෙහිම; සබ්බාකාරජකානතිබ්බත්තකො, සියලු අයුරින් දැහැන් උපදවන්තාවු; හික්ඛු, මහණනෙමේ; දිස්සති, දක්නාලැබේද; අඤ්ඤත්‍ර, අනාවු තිථිකාසනෙයෙක්ති; න, තොදක්නාලැබේද; තසමා එහෙයින්; තත්ථ තත්ථ, ඒ ඒ තෙනා; ඉමිස්සාතිව, ඉමිස්සායිද; ඉමස්මි නතිව, ඉමස්මි යයිද; අයං නිගමො, මෙබඳු නිගමයෙක්; කතොති, කරනලදයි; චෙදිතබ්බො, දතයුත්තේය; (ඉති සමාපතිගෙති වැටේ) අයං, මෙකිගතලදයේ; ඉධාති මාතිකාපදනිද්දෙසස්ස, ඉධ යන මාතෘකා පදනිද්දෙසයාගේ; අප්පට්ඨා, අවිසයි.

3. ii හික්ඛුතිදොසෙ, හික්ඛුතිදේශයෙහි; සමඤ්ඤාසාති, සමඤ්ඤාය යනු; පඤ්ඤාතතිසා, හික්ඛු යන පණතින්; වොහාරෙන, හික්ඛු යන වහරෙන්; ඉති අප්පට්ඨා, යන මේ අවිසැට්ඨා; හි, ඒ වචනය සැබව; සමඤ්ඤාය එව, හික්ඛු යන නාමප්‍රඥපතිගෙන්ම; එකවෙවා, අනුමි ප්‍රභුලෙක්; හික්ඛුති, හික්ඛුයයි; පඤ්ඤායති, පැනෙයි; තථා, තවවනයි;

හි, සැබව; නොහොත්-නරාහි, (තනො එව), එහෙයින්මැ; නිමනන
ණාදිමහි, නිමනනුණකාලාදියෙහි; නොහොත්- බිහිත්පැවරිම් ආදි
යෙහි; මහිකුසු, හික්කුත්; ගණියමානෙසු, ගණිනුලබනකල්හි;
සාමණේරෙපි, හෙරණුන්ද; ගහෙනා, ගෙන; සනංහිකුසු සහසං
හිකුසුහි, සියදෙනෙක් හික්කුනුය දහස්දෙනෙක් හික්කුනුයෙහි; වදනහි,
තෙපලත්; පටිඤ්ඤාසාති, පටිඤ්ඤාය යනු; අත්තනො, තමාගේ;
පටිජනනෙන, මම මහණෙක්වෙමිහි ගිවිසීමෙන; හි, ඒ කීම සැබව;
පටිඤ්ඤායපි, ගිවිසීමෙනුද; එකවෙවා, ඇතැම් පුතුලෙක්; හිකුසුහි,
හික්කුයෙහි; පඤ්ඤායහි, පැනෙහි; එත්, මෙතෙතැ; කො, කවරෙක්ද;
ඉති, මෙසේ විතාරනම්, ආවුසො, ඇවැත්ති; අහං, මම; හිකුසු,
මහණෙක් වෙමි; ඉති, මෙසේ පිළිවදන් දෙයි; එවමාදිසු, මේ ඇ
තත්ති; තසු, ඒ ප්‍රතිඥාවගේ; නොහොත්-ඒ ගිවිස්නාවූ මහණහුගේ;
සමාපො, ලැබීම; දඨබ්බො, දතයුත්තේය; අයං පන, මේ ප්‍රතිඥ
තොමෝ වනාහි; ආනන්දනෙරෙන, අනදමහතෙරහු විසින්; වුත්තනනා,
වදල බැවින්; ධම්මකා, ධර්මානුරූපවූ; පටිඤ්ඤා, ගිවිසීමෙහි; රතතිහාගෙ,
පන, රුත්‍රිකාලයෙහි වනාහි; දුස්සිලාපි, දුස්සීමහණෝද; පටිපටං,
පෙරමකට; ආගච්ඡන්තා, එන්නාහු; එත්, මෙතෙතැ; කො, කවරෙක්ද;
ඉතිවුත්තෙ, මෙසේ කිකල්හි; අධම්මකාය, ධර්මානුරූපනුදු; අභුතන්තාය,
නොසැබැ අරුත්ඇති; (අභුතාය යිද පාඨය අසන වූ යන අවිසි)
පටිඤ්ඤාය, ප්‍රතිඥාවෙන්; මයං, අපි, හිකුසුහි, හික්කුනු වූයෙහි; වදනහි,
කියති; හිකුසුහි, හිකුසු යනු; යාවති, යාවසුකෙරෙයි. හෙවත්
සිගහි; හි, ඒ සැබව; යො කොපි, යමකිසි පුතුලෙක්; හිකුසු, හික්කු; හෙවත්
පිණ්ඩය; එසති, යුග්ගෙයි; ගවෙසති, සොයාද; සො, ඒ පුතුල්
තෙමේ; තං, ඒ පිණ්ඩය; ලහතු වා, ලබාවා හෝ; මාවා, නොලබාවා
හෝ; අඨබ්බො, එසේවී නවුත්; හිකුසුහි, යාවසුකෙරෙයි; හෙවත්
සිගහි; ඉති, එහෙයින්; හිකුසු, හික්කුනම; හිකුසුකොති, හිකුසුකො යි;
බාඤ්ඤෙන, කතාරව්‍යාඤ්ඤෙනගේ; පදං, පෙද; වසිතං, වසිතලදයැ;
හිකුසුහි, හික්කුනම; පිඤ්ඤාය පියවිඇති බැවින්; හිකුසුහි, හික්කුනමැයි
යන; අත්තො, අවිසිවේ; හිකුසුහි, අපඤ්ඤායෙහි යනු; බුධා
දිති, බුධාදින් විසින්; අපඤ්ඤාය, එලඹ වදලාවූ; හිකුසුහි, හික්කුනම;
හිකුසුහි, අපඤ්ඤායෙන, එලඹ වසන බැවින්; හිකුසුහි, හික්කුනම;
අපඤ්ඤායෙන නාම, හිකුසුහි, එලඹ වෙසෙයි නම; හි, ඒ කීම
සැබව; යො කොපි, යමකිසි පුතුලෙක්; අපං වා, සවුලු වූ හෝ;
මහනං වා, අතලු වූ හෝ (මහත් වූ හෝ යුග්ගෙයි) හොගකකුං,
හොගරුකක්; පහාය, පියා; අගාරසමා, ගිහිගෙන් නික්මැ; අනගාරියං,
සස්තෙහි; පබ්බජිතො, පැවිදිවූයේ; කසිගොරකනාදිති, සිසුම් ගෙර
රුකිම් ආදියෙන්; ජිවිතකප්පනං, දිවිපැවැත්වීම; හිතා, පියා; ලිඛ
සමපටිච්ඡෙන, මහණවෙස් ඉවසීමෙන්; හිකුසුහි, හික්කුනම; හිකුසුහි, හික්කුනම;
අපඤ්ඤායෙන, එලඹ වෙසෙයි; ඉති, එහෙයින්; හිකුසු, හික්කුනම;
පරපටිච්ඡිකතා වා, පර අයත් දිවිවැටුම් ඇති බැවින් හෝ;

විහාරමජ්ඣේ, වෙහෙරමදු; කාප්පනතං, කදෙන් ගෙන ආ බත; භුක්ඛමානොපි, වලදනා මහණතෙමේද; භික්ඛාවරියං, භික්ඛාවනයට; අජ්ඣුපගතො, එලඹ වෙසේද; ඉති, එහෙයින්; භික්ඛු, භික්ඛුනම; පිණ්ඩියාලොපගොජනං, ජබ්බාබලයෙන් පිටුපිණ්ඩියා හැසිරලද්දවූ හෝ පිණ්ඩියානය අයත්වූ කවලගොජනය; නිස්සාය, නිසා; පබ්බජ්ජාය, ප්‍රච්ඡාදාවෙහි; උස්සාහජනනතා වා, උත්සාහය හටගත් බැවින් හෝ; භික්ඛාවරියං, භික්ඛාවනයට; අජ්ඣුපගතො, එලඹවෙසේද; එති, එහෙයින්; භික්ඛු, භික්ඛුනම; අශ්ඨස්ථානවණ්ණගෙදෙන, අගයත් පහසත් පැහැයත් වෙනස්වීමෙන් හෝ නැතිවීමෙන්; භික්ඛා පටං, නටපටක්; ධාරෙතීති දරනුයි; භික්ඛාපට්ඨගේ, භික්ඛාපට්ඨර නම; තත්, ඒ අගය ඇතුළත්; සත්තවෙස්සදෙන, සැත්ත් සිද්ධ කරණකොට ගෙන; අශ්ඨගෙදො, අගය වෙනස්වීම හෝ අගය නැතිවීම; වෙදි තබෙබ්බා, දහසුතුයි; හි, ඒ කීම දැක්කරනුලැබේ; සහස්සග්ගකකොපි, දහසක් රත්මසු අගනාවූද; පටො, වසන්තයතෙමේ; සත්තකෙන, සැතෙත්; බණ්ඩාබණ්ඩිකාං, කබිකබිකොට; ජිනනා, සිද්ධිලද්දේ; භික්ඛායො, වෙනස්වූ හෝ නටුවාවූ අගයඇත්තේ; හොති, වේ; පුරිමග්ගකො, පලමු පැවැති අගයෙන්; උපසිමපි, අඩකුදු; න අග්ගති, නො අගනේයි; සුත්තසංසිබ්බකෙන, හුයෙන් ගෙත්තමිකිරිම කරණකොටගෙන; එස්සගෙදො, පහස වෙනස්වීම හෝ නැතිවීම; වෙදිතබෙබ්බා, දහසුතුයි; හි, ඒ කීම දැක්කරනුලැබේ; සුබසමපස්සොපි, සුවපහස් ඇත්තාවූද; පටො, වසන්තයතෙමේ; සුත්තති, සුවලින්; සංසිබ්බිකො, ගෙත්තමිකරනලද්දේ; භික්ඛාපස්සො, වෙනස්වූ හෝ නටුවාවූ පහස්ඇත්තේ; හොති, වේ; බරසමපස්සතං, රළුව පහස් ඇතිබවට; පාපුණාති, පැමිණේ; සුචිමලාදිති, හිදිමල ඇ කරණ කොටගෙන; වණ්ණගෙදො, පැහැය වෙනස්වීම හෝ නැතිවීම; වෙදිතබෙබ්බා, දහසුතුයි; හි, ඒ කීම දැක්කරනුලැබේ; සුපරිසුබ්බොපි, අතිපරිශුඛවූද; පටො, වසන්තයතෙමේ; සුචිකමතොපස්සා, හිදිකමිති පටන්; හෙවත්-ගෙත්තමිකිරිමෙහි පටන්; සුචිමලෙන, හිදිමලයෙන්ද; හත්තසෙදමලජලිකාදිති, අත්මල බහමල රජස්මුසුමල ආදියෙන්ද; අවසානෙ, අවසන; රජතකප්පකරණෙතිව, රදනින් රැදිම කප් බින්දු නැඹිමෙන්ද; භික්ඛාවණ්ණො, බුත්වගිය පැහැඇත්තේ; හොති, වේ; පකතිවණ්ණං, පියවිපැහැය; විජගති, පියයි; එවං, මෙසේ; තිසාකාරෙති, තුන්අයුරකින්; භික්ඛාපට්ඨාරණතො, නටුවාවූ පටක් දරන හෙයින්; භික්ඛාපට්ඨරො, භික්ඛාපට්ඨර වේද; ඉති, එහෙයින්; භික්ඛු, භික්ඛු නම; වා, නොහොත්; ගිහිවත්ථිසභාගානං, ගිහියන්ගේ වසන්තයන් හා සමානතොවත්තාවූ; නොහොත්-ගිහියන්ගේ වසන්තයන්ට වඩා වෙනස්වූ; කාසාවානං, කසාවතින් රැදු වසන්තයන්; හෙවත්-සිවුරු; ධාරණමතොතෙව, දරනපමණින්ම; භික්ඛාපට්ඨරො, භික්ඛා පට්ඨරවූයේවේද; ඉති, එහෙයින්; භික්ඛු, භික්ඛු නම.

3. iii පාපකෙ, ලාමකවු; අකුසල ධමම, අකුසලධර්මයන්; භිඤ්ඤා, භිඤ්ඤා; හෙවත්-නසාද; ඉති, එහෙයින්; භික්ඛු, භික්ඛු නම; සොනාපතනිමයෙන, සෝවාන්මහින්; පඤ්චකිලෙසෙ, පඤ්චකිලෙසෙ; විචිකිත්තා, විචිකිත්තා; භික්ඛුනපරමයී අපායගමනාහී ලොභවෙෂ යන පසක් කෙලෙසුන්; භිඤ්ඤා, නසා; ඉති, එහෙයින්; භික්ඛු, භික්ඛු නම; සකද, ගාමිමයෙන, සෙදගාමි මහින්; වතනාරො, ලොභ වෙෂ අත්‍රික අන පත්‍රපා යන සතරක් කෙලෙසුන්; පෙ, අනාගාමිමයෙන, අනගාමි මහින්; වතනාරො, ලොභ වෙෂ අත්‍රික අනපත්‍රපා යන සතරක් කෙලෙසුන්; පෙ, අරහත්තමයෙන, රුත්මහින්; අභිකිලෙසෙ, රුපරග අරුපරග මොහ මාන ආරාධනා ආරාධනා අත්‍රික අනපත්‍රපා යන අවක් කෙලෙසුන්; භිඤ්ඤා, නසා; ඉති, එහෙයින්; භික්ඛු, භික්ඛු නම; එතනාවතා, මෙතෙක් වදන්මහින්; වතනාරො, වතුර්විධවු; මහාභා, මාහිසා පුද්ගලයෝ තුළු; දසසිතා, දක්වනලද්දයහ; භික්ඛු නතාහි ඉමිනා පන, භික්ඛුතා යනාදි වදන් මහින් වතාහි; වතනාරො, වතුර්විධවු; ඵලසා, ඵලසාපුද්ගලයෝ තුළු; (දසසිතා, දක්වනලද්දයහ; 0) හි, ඒ වචනය සැබව; සොනාපතනා, සෝවාන්වු පුද්ගලයෝ; සොනාපතනිමයෙන, සෝවාන්මහින්; පඤ්චකිලෙසෙ, පසක් කෙලෙසුන්; භිඤ්ඤා, නසා; සිතො, සිටියේක; සකදගාමි, සෙදගාමි පුද්ගලයෝ; සකදගාමිමයෙන, සෙදගාමිමහින්; වතනාරො සතරක් කෙලෙසුන්ද; අනාගාමි, අනගාමි පුද්ගලයෝ; අනාගාමි මයෙන; අනගාමිමහින්; වතනාරො, සතරක් කෙලෙසුන්ද; අරහා, රුත්පුද්ගලයෝ; අරහත්තමයෙන, රුත්මහින්; අභිකිලෙසෙ, අවක් කෙලෙසුන්ද; භිඤ්ඤා, නසා, සිතො, සිටියේක; එවං, යථාකත නසින්; වතුර්විධවු, වතුර්විධවු; අයං ඵලසා, මේ ඵලසාපුද්ගලයෝ; පාපකානං, ලාමකවු; අකුසලානං ධමමානං, අකුසලධර්මයන්; භික්ඛුතා, නැසු බැවින්; භික්ඛුනාම, භික්ඛුනම; ඔබ්බො කිලසොනං පහානාහි, ඔබ්බො කිලසොනං පහානා යන; එත්ථ, මෙතන්හි; මහොධිව, මාහිසර්වච්ඡදයන්; කිලසොධිව, කෙලසර්වච්ඡදයන්; වෙ ඔබ්බ, උග්ගපරිච්ඡද කෙනෙක් වෙති; ඔබ්බ නාම, අවධිනු නම; සිමා, සිමිනුයි; මරියාද, පිරිසිදුමිනුයි; තත්ථ, තද්වය පිරිසිදුම අතු රෙන්; සොනාපතනා, සෝවාන් පුද්ගලයෝ; මහොධිතා, මාහි නම්ලද පිරිසිදුම කරණකොටගෙන; (සිමාසහිතවු සෝවාන්මහ කරණ කොටගෙන යුග්ගේයි.) ඔබ්බො, පිරිසිදුම ඇතිව; හෙවත්-සිමාසහිතවැ කිලසොනං, කෙලෙසුන්; පහානා, පැහිම හෙතුකොටගෙන; භික්ඛු, භික්ඛු නම; හි, ඒ කිම සැබව; තස්ස, ඒ සෝවාන් පුද්ගලා විසින්; වතුසුමයෙහි; වතුර්විධවු ආයාමිමාහිත් අතුරෙන්; එකෙන ඔබ්බො, එක් මාහිසිමාවක් කරණකොටගෙන; කිලසො, කෙලෙස්ස; පහිතා, නසනලද්දයහ; සකලෙන, සියලුම; මග්ගවතුකෙකන, ආයාමිමාහි වතුර්වය කරණකොටගෙන; න, නොනසනලදහ; සකදගාමි අනා ගාමිපුප්, සෙදගාමි අනගාමි පුද්ගලන් කෙරෙහින්; එසෙවනගො, මෙකි

නගබදු නග අඤ්ඤාය; නොහොත්- මේ නගම පැමිණවිය යුත්තේය; සොනාපනෙතාව, සෝවාන් පුගුල්තෙමේද; කිලෙසොධි නාපි, කෙලෙසපරිවේෂ්ඨවශයෙනුත්; ඔධිසො, පිරිසිදුම් ඇතිව; හෙවත්- සීමාසහිතව; කිලෙසානං, කෙලෙසුන්; පභිනා, පැහිම හෙතුකොට ගෙන; භික්ඛු, භික්ෂු නම; හි, ඒ කීම සැබව; තස්ස, ඒ සෝවාන් පුගුලා විසින්; පභාතබ්බකිලෙසෙසු, පැහියයුතු වූ කෙලෙසුන් අතුරෙන්; ඔධිනාව, කෙලෙසුන් පිරිසිදුම් විසින්ම; කිලෙසා, කෙලෙස්සු; පභිනා, තසනලද්‍රයහ; සබ්බෙත සබ්බං, සජ්ජිකාරයෙන්; (කිලෙසා, කෙලෙස්සු; 0) න (පභිනා), නොතසනලද්‍රයහ; අරහා පන, රුත්පුගුල් තෙම වනාහි; අනොධිසො, පිරිසිදුම් නැතිව; (සීමාරහිතවැ යුස්සේසි) කිලෙසානං, කෙලෙසුන්; පභානා, පැහිම හෙතුකොටගෙන; භික්ඛු, භික්ෂු නම; හි, ඒ කීමසැබව; තස්ස, ඒ රුත්පුගුලා විසින්; මග්ග වතුකෙතන, මාගීවතුභවය කරණකොටගෙන; අනොධිනාව, පිරිසිදුම් නැතිව; හෙවත්- සීමාරහිතවැම; කිලෙසා, කෙලෙස්සු; පභිනා, තසන ලද්‍රයහ; එකාය මග්ගසීමාය, එකලාවූ මාගීසබ්බාන සීමාවෙකින්; න (පභිනා) නොතසනලද්‍රයහ; පභාතබ්බකිලෙසෙසුව; පැහියයුතු කෙලෙසුන් විෂයෙහිද; අනොධිසොව, පිරිසිදුමක් නැතිවම; හෙවත්- සීමාරහිතවම; කිලෙසා, කෙලෙස්සු; පභිනා, තසනලද්‍රයහ; හි, ඒ කීමසැබව; එකාපිකි ලෙසසීමා එකද කෙලෙස් ඉමක්; සිතා නාම, සිස්වතු වූ නම; තඤ්ඤා, නැත; එවං, මෙකිනසින්; සො, ඒ රුත්පුගුල් තෙමේ; උභයථාපි, දෙපරිද්දෙකින්ම; අනොධිසො, පිරිසිදුමක් නැතිව; කිලෙසානං, කෙලෙසුන්; පභානා, පැහිම හෙතුකොට ගෙන; භික්ඛු, භික්ෂු නම; සෙකෙතානි, සෙකත යනු; පුප්පජන කල්‍යාණකෙත සම්මං, කල්‍යාණ පාඨන්ජනපුද්ගලයා හා සමග; සතත, සඤ්ඤාවූ; අරියා, ආර්යපුද්ගලයෝවූහ; තිස්සො, ත්‍රිවිධවූ; සිකා, ශික්ෂාවන්; සිකානති, හික්මෙද්ද; ඉති, මේ වචනා මි හෙයින්; සෙකතා, ශෙක්ෂ නම්නුයි; තෙසු, ඒ කල්‍යාණපාඨන්ජනයා සහිතවූ සඤ්ඤා පුද්ගලයන් අතුරෙහි; යො කොචි සෙකතා, යම්කිසි ශෙක්ෂ පුද්ගලයෙක්; භික්ඛුති, භික්ෂු නමැයි; වෙදිතබ්බො, දතයුත්තේය; න සිකාති, පරිනිෂ්ඨිත ශික්ෂා ඇති හෙයින් ත්‍රිවිධශික්ෂාවන් නොහික් මෙයිද; ඉති, එහෙයින්; අසෙසකතා, අසෙක්ෂ නම; සෙකතධම්මෙ, ශෙක්ෂධම්මයන්; හෙවත් ශෙක්ෂපුද්ගලයන්ගේ ධර්මයන්; අතික්කමම, ඉක්මවා; අග්ගඵලෙ, රුත්පෙලෙහි; සිතො, සිටි සම්මානවැනෙමෙයි; තතො, ඒ අභිත්ථලයට වඩා; උතතරිං, මතුයෙහි; සිකානබ්බො භාවතො, හික්මියයුතු දහමක් නැතිහෙයින්; බිණ්ණසවො, සම්මානව පුද්ගලතෙමේ; අසෙකෙතානි, අශෙක්ෂ නමැයි; වුච්චති, කියනුලැබේ; (මෙහි අගබද්‍රයා දහප්‍රකාරයෙන් අතුරෙන් වාච්චයෙහි හි බව දත යුතුයි.) අවසෙසො, අවශිෂ්ටවූ; පුප්පජනභික්ඛු, පාඨන්ජන මහණ තෙමේ; තිස්සොසිකතා, ත්‍රිවිධශික්ෂාවන්; තෙවසිකතා, නොමික් මෙයි; සිකානිතා, නිමාකොටැ හික්මැ; සිතො න, සිටියේ නොවෙයි; ඉති, එහෙයින්; තෙවසෙකතාසෙකෙතානි, තෙවශෙක්ෂ නා ශෙක්ෂ නමැයි; වෙදිතබ්බො, දතයුතුයි.

8. iv සිලග්ගා, සිලසසිඛිසාන අග්‍රභාවය; සමාධග්ගා, සමාධිසසිඛිසාන අග්‍රභාවය; පඤ්ඤග්ගා, ප්‍රඤ්ඤසසිඛිසාන අග්‍රභාවය; විමුත්තග්ගා, විමුක්ති සසිඛිසාන අග්‍රභාවය; ඉති ඉදං අග්ගා, යනමේ අග්‍රභාවය; පචා, පැමිණ; සිත්තතා, සිව්බැවින්; අනෙයා, අග්‍රවුයේ; භික්ඛු නාම, භික්ඛු නම; හද්‍රොති, හදවුයේනම්; අපාපකො, අලාමකවු මනණතෙමේසි; හි, ඒ කීම සැබව; කල්‍යාණපුපුර්ජනාදයො, කල්‍යාණපාඨග්ජනපුද්ගලාදීහු; යාව අරහා, රත්පුගුලා යම්තාක්ද; තාව, ඒතාක්; හදෙන අලාමකවු; නොහොත්-උත්තමවු; සිලෙන, සිලයෙන්ද; සමාධිතා, සමාධියෙන්ද; පඤ්ඤාය, ප්‍රඤවෙන්ද; විමුත්තිසා, අභිත්ථල විමුක්තියෙන්ද; විමුත්තිඤ්ඤදසුනෙනාව, අභිත්ථලප්‍රත්‍යවෙක්ඛාඤ්ඤසසිඛිසාන විමුක්තිඤ්ඤදර්ශිතයෙන්ද; සමනාගතතතා, සමනීතවන බැවින්; හද්‍රො, හදවුයේ; භික්ඛුති, භික්ඛුනමැයි; සසිඛිසං, වහරට; හෝ-ගිණේ මට; ගව්ජනති, යෙත්; මනෙයා භික්ඛුති, යනු; පසනො, පහන්වු; භික්ඛු; භික්ඛුනම; සපට්මණෙධා විය, පහන් ගිනෙලක්මෙන්; අනාච්චො නොකැලැත්වු; විප්පසනොති, ඉතා පහන්වු භික්ඛුතෙමේ යැ යන; අනො, අවිසි; ඝාණෙති, සාරය යනු; තෙහියෙව සිලසාරදීති, ඒ සිල්හර ආදීන්ම; සමනාගතතතා, යුක්තවන බැවින්; නිලසමනාග මෙන, නිල්ගුණය හා සසභවීමෙන්; නිලොපටො විය, නිල්පැහැති පටක් මෙන්; සාරය, සිල්හර ඇ ඇතියේ; භික්ඛුති, භික්ඛු නමැයි, වෙදිතබ්බො, දතයුත්තේය; වා, නොහොත්; විතතිලෙසථගු භාවනො, පහවගිය කෙලෙස්ථලය ඇති බැවින්; ඛිණාසවොව, ඛිණාශ්‍රවතෙමීම; සාරෙති, සාරයයි; වෙදිතබ්බො, දතයුත්තේය; තත්ථව, ඒ භිද්දති පාපකො යනාදීන් අතුරෙහි; නොහොත් ඒ භික්ඛු ඤෙදයාගේ අවියන් අතුරෙන්; ඊ භිද්දති පාපකො අකුසලෙ ධම්මෙති භික්ඛු-ඉධිසො කිලෙසානං පභානා භික්ඛු-සෙකෙධා භික්ඛුති, භිද්දති පාපකොපෙසෙකෙධා භික්ඛු යන; ඉමෙසු තිසු ආනෙසු, මේ තුන් තන්හි; සත්තසෙකධා, සථාවිධසෙක්ඛස්ස පුද්ගලයෝ; කචිතා, උක්ත යහ; භිත්තතතා පාපකානං අකුසලානං ධම්මානන්ති භික්ඛු-අනො ධිසො කිලෙසානං පභානා භික්ඛු-අසෙකෙධා භික්ඛු-අග්ගො භික්ඛු-මණෙධා භික්ඛුති, භිත්තතතාපෙමණෙධා භික්ඛු යන; ඉමෙසු පඤ්චසු ආනෙසු, මේ පස්තන්හි; ඛිණාපවොව, ඛිණාශ්‍රවතෙමීම; කචිතො, උක්තයැ; තෙවසෙකධාසෙකෙධාති, තෙවසෙකධා සෙකෙධා යන; ඵත්ථ, මේතෙනැ; පුපුර්ජනොව, පාඨග්ජනතෙමීම; කචිතො, උක්තයැ; සෙසආනෙසු, සෙසු තන්හි; පුපුර්ජනකල්‍යාණකො, කල්‍යාණපාඨග්ජන තෙමේයැ; සත්තසෙකධා, සථාවිධ සෙක්ඛස්සයෝය; ඛිණාසවොති, ඛිණාශ්‍රවතෙමේයැ යන; ඉමෙ සබ්බෙපි, මේ සියලු භික්ඛුහුම; කචිතා, උක්තයහ.

3. v එවං, යථොක්තනසින්; සමඤ්ඤදීභි, සමඤ්ඤය ජිකත්‍ර යනාදි පාඨයන් කරණකොටිනෙනා; භිකත්‍රං, භික්ෂුව; දසෙසානාං, දක්වා; ඉද්‍රති, දන්; උපසම්පදවගෙසන, උපසම්පද වශයෙන්; (උපසපන්වුම

හුගේ වශයෙන්; භික්‍ෂුව; 0) දසෙකතුං, දක්වනුවස්; සමග්ගෙන සමෙකතාති ආදිං, සමග්ගෙන සමෙකත යනාදිය; ආහ, වදාළයේක; තත්ථ, ඒ සමග්ගෙන සමෙකත යනාදි පදයන් අතුරෙන්; සමග්ගෙන සමෙකතාති, යනු; සබ්බන්තමෙන, සියල්ලට යටත්වූ; පරිවේජදෙන, පිරිසිදුම් විසින්; පඤ්චවග්ගකාරණීයෙ, භික්‍ෂුන් පස්දෙනෙකුන්ගේ සමූහය විසින් කටවිටුවූ; කමම, කමීය ඇතිකල්හි; නොදොන්-කමීයෙහි; 0) යාවතීනා භික්‍ෂු, යම්පමණවූ භික්‍ෂුහු; කමමපාතනා, ඒ කමීයට අනුරූපවූවාහුද; තෙසං, එපමණවූ කණ්ඩාකීර්ණයන්; ආගතත්තා (ව) අත්පසට පැමිණී හෙයින්ද; ඡන්දරහානං, ඡන්දය ගැනීමට තිබිවූ භික්‍ෂුන්ගේ; ඡන්දස්ස, ඡන්දය, ආගතත්තා, තෙතආ හෙයින්ද; සමමුඛිභූයානං, හමුවූභික්‍ෂුන්; අප්පටිකෙකාසනනොව, නොවළඟන හෙයින්ද; එකසමිං කමම, එක් කමීයෙක්හි; සමග්ගිතාවං, සමග්ගිතාවට; උපගතෙන, එලඹිසිටියාවූ; (සමෙකත, සමෙකයා වසින; 0) ඤාති වතුන්ටනාති, ඤාතිවතුන්ට යන පදයාගේ; තිති අනුසාවනාති, ත්‍රිවිධවූ අනුග්‍රාවණයන් කරණකොටගෙනද; එකාය ඤාතියාව, එක් ඤාතියක් කරණකොටගෙනද; කාතබ්බෙන, කටවිටුවූ; (ඉති අප්‍රො, යන අභියාචේ; 0) කමමනාති, කමමන යන පදයාගේ; ධම්මකෙන, ධාර්මිකවූ; ධම්මානුරූපවූ යුග්මයයි.) විනයකමමන, විනය කමීය කරණකොටගෙන; (ඉති අප්‍රො, යන අභියාචේ; 0) අකුප්ප නාති, අකුප්පන යන පදයාගේ; වජ්ඣඤාති අනුසාවනාසීමා පරිස සමපතනිසමපන්නත්තා, වස්තුඥාති අනුග්‍රාවණයීමා පමිද්දසමපතනින් සමප්‍රණීවන බැවින්; අකොප්පනබ්බතං, නොවිපිග්‍රහවනබවට; අප්පටිකෙකාසනබ්බතං, නොපිළිකෙවි කළයුතු වනබවට; උපගතෙන, එලඹිසිටියාවූ, (ඉති අප්‍රො, යන අභියාචේ 0) ආනාදහෙනාති, ආනා රහෙන යන පදයාගේ; කාරණාරහෙන, උපසම්පදාකමීකරණසංකිප්පාන කාරණානුරූපවූ; සන්තසාසනාරහෙන, ශාස්තෘන්වහන්සේගේ ශාසන සංකිප්පානප්‍රච්ඡිදනට අනුවූ; (ඉති අප්‍රො, යන අභියාචේ; 0) උප සමපනෙනා නාම, උපසපන් ප්‍රභූල්තෙමේ නමී; උපරිතාවං, උසස් බවට; සමාපනෙනා, සමවත්තහු; පනෙනා, පැමිණියහු; ඉති අප්‍රො, යන අභියාචේ; හි, ඒ කීම සැබව; භික්‍ෂුභාටො, භික්‍ෂුභාවය තෙම; උපරිතාවො, හෙරණ පැවිදිබවටවඩා උසස්බවයි; තඤ්ඤ, ඒ භික්‍ෂුභාව සංකිප්පානවූ උසස්බවද; එසො, තෙල ප්‍රභූල්තෙමේ; යදාප්‍රත්තෙන, යදාප්‍රත්තවූ; කමමන, ඥාතිවතුභික්‍ෂුකමීය කරණකොටගෙන; සමා පන්නත්තා, සමවත් හෙයින්; (පැමිණී හෙයින් යුග්මයයි) උපසමපනෙනාති උපසපන් නමැයි; වුවධි, ක්‍රියානුලැබේ; එතෙන, උපසමපනෙනා යනමේ වචනයෙන්; එහිතික්‍ෂුසමපද, එව මහණ කියා හඟවත්හුගේ ආමාත්‍රණ වචනමාත්‍රයෙකින් පිහිටන භික්‍ෂුභාවයවූ එහිතික්‍ෂුපසමපද වය; සර්ණගමනුපසමපද, බුබුම් සරණම් ගවණම් යනාදි නයින් තුන්ගමක් වාග්ගෙදකොට කියනලද තුන්සරණගමණින් පිහිටන භික්‍ෂුභාවයවූ ශරණගමනොපසමපදවය; ඔවාදපරිග්‍රහණපසමපද,

තසමානික තෙ කසස ප ඵලං සිකතිතබ්බං.පෙ.ප. ඵලංති තෙ කසස ප සිකතිතබ්බං යනමේ අවවාද වචනය පිළිගැන්ම හෙතුකොට මහසුප් තෙරණුවන්ට අනුදූතවදල භික්ෂුභාවයවූ අවවාදප්‍රතිශ්‍රුතණොප සමපදවය; පඤ්ඤාබ්‍යාකරණපසමපද, ප්‍රශ්නව්‍යාකරණයෙන් සමාරාධි තවූ හගවන්හු විසින් සොපාතතෙරණුන් ආදීන්ට අනුදූත වදල භික්ෂු භාවයවූ ප්‍රශ්නව්‍යාකරණොපසමපදවය; ගරුධම්මපටිශක්ඛණුපසමපද, අභට්ඨිගරුධම්මයන් පිළිගැන්ම හෙතුකොටගෙන මහාප්‍රජපතිගොත මියට අනුදූතවදල භික්ෂුණීභාවයවූ ගරුධම්ප්‍රතිශ්‍රුතණොපසමපදවය; දූතෙනුපසමපද, අභිසංකාසි නම් ගණිකාවට දූතයකු ලවා අනුදූත වදල භික්ෂුණීභාවයවූ දූතෙනුපසමපදවය; අභවාචිකුපසමපද, මෙහෙ ණියන්ට භික්ෂුණීසංඝයා කෙරෙන් ඥාතිවතුචිකමියෙන්ද භික්ෂු සංඝයාකෙරෙන් ඥාතිවතුචිකමියෙන්ද යන උභයකමියන් කරණ කොටගෙන අනුදූත වදල භික්ෂුණීභාවයවූ අභවාචිකුපසමපදවය; ඤාතිවතුත්තමුපසමපද, මෙසමාති භික්ෂුන්ට අනුදූත වදලාවූ ඥාති වතුචිකමොපසමපදවය; ඉති, මෙසේ; යා ඉමා අභට්ඨපසමපද, යම් අභට්ඨප්‍රකාරවූ උපසමපදකෙනෙක්; වුතතා, වදලාහුද; තාසං, ඔවුනතු රෙන්; ඤාතිවතුත්තමුපසමපද- දූතෙනුපසමපද- අභවාචිකුපසමප දති, යන; ඉමා තිසෙසාව, මේ ත්‍රිවිධ උපසමපදවෝම; ථාවර, තහවුරු වූහ; සෙසා, සෙසු උපසමපදවෝ තුම; බුඛෙ, බුදුහ; ධරමානෙයෙව, දිවමන්සෙමෙහිම; අනෙසුං, වූහ; තාසු උපසමපදසු, ඒ උපසමපදවන් අතුරෙන්; ඉමයම් ථානෙ, මේ ස්ථානයෙහි; අයං ඤාතිවතුත්තමුප සමපදව; මේ ඥාතිවතුචිකමොපසමපද තොමෝම; අධිපොතා, කැමැතිවනලදය.

* **භික්ෂුකො** යන තෙන ගඨාද්‍යන්‍යාචරිතිතවූ හෙවත් ස්වාථී යෙහිවූ කතාරව්‍යාජනයෙන් පෙද වඩනලදද එහෙයින් ස්වාථීයෙහිවූ කප්‍රත්‍යයාගේ අථිවිශෙෂයක් නොගෙන; රුප්‍රත්‍යයා තඬුමාථීයෙහි හුණුබැව් ඇර දක්වා. “භික්කකො” යන තෙන භික්කතිති භික්කකො යන නිථිවනය වියයුතුයි. තදුකතය.භික්කකොති අනඤ්ඤත්ත කතාරෙන පදං වඩ්ඪිතනති භික්කතබ්බමතායාති අත්මාහ, භික්ක කොති පන පාඨෙ භික්කතිති භික්කකොති අත්තො (මු. පි.) අනඤ්ඤත්තනාති ගරහාදි අඤ්ඤත්ථරිතිතෙන සකත්තො (අ. පි.) “භික්ඛුඵව භික්ඛුකො, භික්කතිති භික්ඛුකො” යන නිථිවනානුරූපව භික්ඛුශබ්දයාගේ නිෂ්පාතය දතයුතුයි.

* රජසින් මුසුවූ මල ජලලික නම. රජසින් නුමුසු මල මල නම. මෙදයුහු.ජලලිකා රජමිසං ලො, අමිසං මලමෙව (මු. පි.)

* “භිනනං පටං ධාරෙතිති භිනනපටබගේ” යන නිථිවනය බුත්සසුන්වන් භිනනපටබරයහු කෙරෙහි හෙවත් භික්ෂුන්ට සරුප් පරිද්දෙන් පස්කඩ ඇ විසින් සිඳිනලද සිවිරු දරන්නහු කෙරෙහි භික්ෂුශබ්දප්‍රයෝගය ප්‍රසිද්ධන හෙයින් උක්තය. ධාතුන් අනෙකාථි

වත් බැවින් භික්ෂුදප්පි ඉක්කධාරණේ යන ධාතුචෙන් “භික්කා පටං ඉක්කතිධාරෙතීති භික්ඛු” යි ශබ්දනිෂ්පත්තියවේ. භික්කාපට්ඨරෙති නිබ්බවනං භික්කාපට්ඨරෙ භික්ඛුසංග්ගස්ස නිරුද්ධතතා වුත්තං. (මු. පී.) භික්කාපට්ඨරෙති භික්ඛුසාරුප්පවසෙන පඤ්චබණ්ඩාදිනා ඡේදෙන භික්කාවිවර්ධරෙ. (අ. පී.)

* “භිද්දති පාපකො අකුසලෙ ධම්මෙති භික්ඛු” යනාදි නයින් දැක්වූ පාඨයෙහි පැහැන පඤ්චවිධ වතුර්විධාභවිධ කෙලයෙන් මොව්හුයයි යොජනාගතනයින් ඇරපෑ නමුත් මුම්මව්‍යාධ්‍යානසෙති පඤ්චවිධකෙලයෙන් නම් සෝවාන්මගින් පැතියයුතු දූෂිතසංයෝජන-ශීලවුතසංයෝජන-විචික්ඛා සංයෝජන-දූෂ්ටානුශය-විචික්ඛානුශයහසිද, වතුර්විධ කෙලයෙන් නම් සෙදගැමිමගින් පැතියයුතුවූ ඖදරිකාකාමරගසංයෝජන- ඖදරිකප්‍රතිසංයෝජන- ඖදරිකාකාමරුහානුශය- ඖදරිකප්‍රතිසානුශයහසිද, අතගැමිමගින් පැතියයුතුවූ සුක්ඛකාමරගසංයෝජන- සුක්ඛප්‍රතිසංයෝජන- සුක්ඛකාමරුහානුශය-සුක්ඛප්‍රතිසානුශයහසිද, අසව්ච්චකෙලයෙන් නම් රුත්මගින් පැතියයුතුවූ රුපරුග-අරුපරුග මාන- ඖඛ්‍යා- අවිද්‍යා- මානානුශය- භවරුහානුශය- අවිද්‍යානුශයහසිද දැක්වූහ. කෙලයෙන්ගේ පිරිසිදීම දැක්වියයුතු අදියරෙහි සංයෝජනානුශයෙන්ගේ පිරිසිදීම අනුවත හෙයින් යොජනාගතනයින් කෙලෙසුන්ගේ පිරිසිදීම මේ අභියෙති මානව යනු අපගේ නිශ්ඡයයි.

* යම් පුගලකුහට බැවියයුතුවූද පැතියයුතුවූද මාගීසීමාව හා කෙලයසීමාව ඉතිරිවැ ඇද්ද ඒ පුගල්තෙම සබ්බි නම. රුත්පුගල් තෙම වනාහි බැවියයුතුවූද පැතියයුතුවූද මාගීසීමාව හා කෙලෙස් සීමාව ඉතිරිනැති බැවින් අවබර්හිත නම හෙවත් අනොධි නම. සීමාරහිතවැ කෙලෙසුන් ප්‍රතිනිකරන හෙයින් හෙවත් කෙලෙසුන් බිඳිනහෙයින් භික්ෂුකමැයි කියනලදී. මෙහි ප්‍රතිනිකර්මයා නිජීවන හෙදපයඝාය වශයෙන් උක්තයි නොහොත්-බ්බි යන ශබ්දයා එකදෙයෙහි නිරුචිවේද එහෙයින් රුත්පුගලා විසින් වඩනලද්දවූ ප්‍රතිනිකරනලද්දවූ සියළු මාගීයෝත් සියලු කෙලෙස්හුත් බ්බියයි නොකියනු ලැබෙත්. අනොධියයි කියනුලැබෙත් යුජ්ඣයි. මෙද යුහු:- යසං භාවෙනබ්බො පභානබ්බො ව බ්බි අවසිජො අනථි සො සබ්බි අරහා පන තදභාවා බ්බිරහිතොති අනොධිසො කිලෙසානං පභානා භික්ඛුති වුත්තො, බ්බිසද්දො වා එකදෙසෙ නිරුද්ධොති සබ්බ මග්ගා සබ්බකිලෙසා ව අරහතා භාවිතා පභිතා ව බ්බිති න වුවවනති, පභානාති ඉදඤ්ච නිබ්බවනහෙදපරියාය වසෙන වුත්තනති වෙදිතබ්බං. (මු. පී.) හෙදපරියායවසෙන වුත්තනති තස්මා කිලෙසානං පභානා කිලෙසානං හෙද භික්ඛුති වුත්තං හොති. (අ. පී.)

* අපකොධා යනාදින් භික්ෂුශබ්දයා විසින් කියනුලබ්ධ අභියෙකෙක්ඛමාදිගුණයන්ගේ සාමථ්‍යයෙන් දක්වයිද එයින් භාවාච්චශයෙන් භික්ෂුශබ්දයා දක්වනලද්දේවේ. සෙකොති ආදිනා භික්ඛු

සද්දෙන වුවමනාං අත්ථං ගුණවසෙන දස්සෙති. (මු. පි.) ගුණවසෙනාති සෙකබ්බමොදිගුණානං වසෙන, තෙන භාවන්තො භික්ඛුසද්ද, දස්සිතො තොති. (අ. පි.) යට වනාති භික්ඛුසබ්දයා සමඤ්ඤාය පටිඤ්ඤාය භික්ඛු යන තන්ති පැණවීමවශයෙන්ද භික්ඛනීති භික්ඛු යනාදි නිවිච්චවශයෙන්ද දර්ශිතය.

* “සෙකෙබ්බ භික්ඛු” යනාදි පදත්‍රයෙකි සඤ්ඤාසංයෝග භවිතයහ “භික්ඛනතා පාපකානං අකුසලානං ඛමමානනති භික්ඛු” යනාදි පදපසෙකි ස්මිණාශ්‍රවයන්වනත්සේම භවිතය යන මේ වචනවශයෙන්ම “සෙකෙබ්බ” යන වචනයෙන් පෘථග්ජනකල්‍යාණ පුද්ගලයා සහිතවූ ආරායීපුද්ගලයෝද “භික්ඛනතා” යනමේ වචනයෙන් වතුර්විධඵලස්ථ පුද්ගලයෝද උක්තයහයි කී (“සෙකෙබ්බ භික්ඛු භික්ඛනතා පාපකානං” යන පදයන්ගේ අභිදක්වන්නාවූ) යථොක්ත වචනවශ භා ශෙෂෙෂාශෙෂෙෂ පෘථග්ජන අෂෙෂෙෂ පුද්ගලයන් දක්වන හෙයින් නොසමවෙයි. ඒ පළමු දක්වූ වචනයන්මය යට යට මාගීඵලස්ථ ආරායීපුද්ගලයන් සන්දේනාගේ ශෙෂෙෂභාවයන් අශෙෂෙෂවූ අභිත්ඵලස්ථයාගේම බ්‍රහ්මකලෙසුන් ඇතිබවත් දක්වනුයෙන් නිෂපයීය දර්ශනයකොටැ කියනලද්දි දතයුතු. සෙසුතන්ති කල්‍යාණපෘථග්ජනාදිහ භවිතයහයි කියනලදී. ප්‍රතිඥාව හෙතුකොට ගෙනැ භික්ඛුගීලය ඇති මහණතෙමේත් කියග භික්ඛු නොවේදයත්? කියනලද්දේ සැබව. එසේවීනමුත් සම්ප්‍රකාරයෙන් ධ්‍යානයන් උපදවන්නාවූ භික්ඛුම අභිමතකළ බැවින් හෙවත්-අමොඛාරවශයෙන් දක්වූ බැවින් මේ අභියෝගි ප්‍රතිඥාවෙන් භික්ඛුගීලය ඇත්තහු අනභිමතයයි දතයුතු. සෙකෙබ්බ භික්ඛුති සත්තසෙකෙබ්බ කපිතා, භික්ඛනතා පාපකානං. පෙ. භික්ඛුති බිණාසවොච කම්මොති ඉදං වයං සෙකෙබ්බාති පුථුජ්ජනකල්‍යාණකෙන සංඛං සත්තඅරියා, භික්ඛනතාති ඉමිනා පන වතනාරො ඵලථාති ඉමිනා වසෙන න සමෙති, තදිදං නිපාරියාය දස්සනං වුත්තනති වෙදිතබ්බං, සෙසථානෙසු පුථුජ්ජනකල්‍යාණකාදයො කපිතාති වුත්තං, නහු පටිඤ්ඤාය භික්ඛුසීලොපි වුත්තොති? වුත්තො, න පන ඉධාධිපෙතො සංඛප්පකාරජකානතිබ්බත්තකස්ස අධිපෙතතතා. (මු. පි.) ඉදං වයනති එන්චාති ආදිනා පරතො සංඛගදස්සනවසෙන වුත්තං සෙකෙබ්බාති ආදිකං වචනවයං, ඉමිනාති සෙකෙබ්බ භික්ඛු භික්ඛනතා පාපකානනති පදනං අත්ථදස්සනෙන, න සමෙති සෙකබ් අසෙකබ් පුථුජ්ජනාසෙකබ්දීපනතො, තදිදනති පස්මවං. නිපාරියාය දස්සනං අරියානං අසෙකබ්බානංරොච ව සෙකබ්භික්ඛනතිලෙසභාවදීපනතො, වුත්තොති පටිඤ්ඤාවචනං, සචං වුත්තොති අත්ථො න පන ඉධාධිපෙතො අත්ථාධාරවසෙන දස්සිතතතා. (අ. පි.)

* උපසම්පදකම්මවාකාසංඛිතාවූ හගවත්තුගේ වචනය උපසම්පදකම්මකරණයට කරුණු වනුයෙන් ස්ථාන නම. ස්ථානයට අභිවුගේ අනුරූපවූගේ සුදුසුබ්‍රයේ ස්ථානාභි නම. සුදුසු පරිද්දෙන්

වදාලා වූ උපිට්ඨවෙලින් තොවදාලා වූ අනුත වූ ඥානානුශ්‍රාවණය යන අභියාචනාවේ පමිදවසනුසීමාසම්පන්නත්වය 'සමගෙහන සංඝෙන අකුප්‍යෙන' යන මේ වචනයෙන් පහළකළුපුද එහෙයින් "ආනාරභ" යන පදයාගේ අභියාචනානුශ්‍රාවණමාත්‍රයෙන්මැයි දතයුතුයි. භගවතො වචන. උපසම්පදාකම්මකරණස්ස කාරණතො ආනං තදනුරූපං ආනාරභං, අනුතඤ්ඤාති අනුසාවනං උපපටිපාටියා ව අවුත්තනති අත්‍යො. (මු. ටී.) භගවතො වචනනති උපසම්පදාකම්ම වාචමාහ, තදනුරූපනති තදනුච්ඡිකං යථා වුත්තනති අත්‍යො, පරිස වජ්ජසීමාසම්පන්නතො සමගෙහන සංඝෙන අකුප්‍යෙනාති ඉමිනා පකාසි තාති ආනාරභනති පදස්ස අනුත. පෙ. අවුත්තනති එතතකමෙව අත්‍යමාහ. (අ. ටී.)

4.

i පාඨමොක්ඛසංවරනිද්දෙසෙ පාඨමොක්ඛනති සික්ඛාපද සීලං, තඤ්ඤි සො නං පාඨි රක්ඛති නං මොක්ඛෙති මොවසති ආපාසිකාදිති දුක්ඛෙති නසමා පාඨමොක්ඛනති වුත්තං, සීලං පතිආති ආදිති නස්සෙව වෙච්චනාති, නස්ස සීලනති කාමසෛලං සහකම්මවාචා පරිසොසානෙන ඉප්ඤ්ඤානස්ස පාඨමොක්ඛස්ස වෙච්චනං, එවං සනෙහපි ඛම්මෙනා එතං සීලං නාම පාණාති පාතාදිති වා විරමනස්ස වත්තපටිවත්තං වා පුරෙන්නස්ස වෙන නාදසො ඛම්මා වෙදිතබ්බා, වුත්තසෛහනං පටිසම්භිද්ධං "කිං සීලනති වෙනනාසීලං වෙනසිකං සීලං සංවරෙ සීලං අවිතික්කමො සීලනති," නස්ස වෙනනාසීලං නාම පාණාතිපාතාදිති වා විරමනස්ස වත්තපටිවත්තං වා පුරෙන්නස්ස වෙනනා, වෙනසිකං සීලං නාම පාණාතිපාතාදිති විරමනස්ස විරති, අපිච වෙනනා සීලං නාම පාණාතිපාතාදිති පජ්ඣනස්ස සත්ත කම්මපථවෙනනා, වෙනසිකං සීලං නාම "අභිජ්ඣං පහාස විසන්ධාතිජ්ඣන්ත වෙනසා විහරතිති" ආදිනානසෙන සංයුත්ත මහාවග්ගෙ වුත්තා අනාතිජ්ඣා අබ්‍යාපාදසම්මාදිසිධම්මා, සංවරෙ සීලනති එස්ස පඤ්චවිධෙන සංවරෙ වෙදිතබ්බා පාඨමොක්ඛ සංවරෙ සතිසංවරෙ ඤාණ සංවරෙ ඛනතිසංවරෙ විරිසසංවරෙති, තස්ස නානාකරණං විසුඛි මග්ගෙ වුත්තං, අවිතික්කමො සීලනති සමාදින්නසීලස්ස කාසික වාචසිකො අවිතික්කමො, එස්ස ව සංවර සීලං අවිතික්කමසීලනති ඉදමෙව නිපජිසාසනො සීලං, වෙනනාසීලං වෙනසිකසීලනති පරිසොසනො සීලනති වෙදිතබ්බං, සසමා පන පාඨමොක්ඛසංවර සීලෙන භික්ඛු සාසනෙ පතිආති නාම නසමා නං පතිආති වුත්තං, පතිආහන් වා එස්ස භික්ඛු, කුසලධම්මා එව වා එස්ස පතිආහනතිති පතිආ, අසමත්‍යො,

“සිලෙ පතිසාස නගේ සපඤ්ඤා-විනනං පඤ්ඤාඤ භාවසං,
ආනාපි නිපඤ්ඤා නිකු-සො ඉමං විජ්ජසෙ ජට්ඨනී”

“පතිසා මහාත් සිලං සඤ්ඤාං කුසලධර්මානන්ති” ච
“සිලෙ පතිසිත්තං ඛො මහාත් සඤ්ඤා කුසලා ධර්මා න පටිභා
සන්තිති” ච ආදිසුත්තවසෙන වෙදිනබ්බො.

ii නදෙන. පුබ්බසුත්ති අනෙක ආදි, වුත්තමි වෙන.
“නසමාතින ඤං උත්තිස ආදිමෙව විසොධෙති කුසලෙසු ධර්මෙසු,
කොවාදි කුසලානං ධර්මානං, සිලඤ්ඤා සුචිසුඛං දිසිව උජ්ඣාති,”
සථා හි නගරවට්ඨිති නගරං මාපෙතුකාමො පඨමං නගරසානං
සොධෙති, නතො අපරභාගෙ විටිවතුකාසිඛ්ඛාටකාදි පරිචේජ
දෙන විභජ්ඣා නගරං මාපෙති, එවමෙව සොභාවචගේ ආදි
තොව සිලං විසොධෙති, නතො අපරභාගෙ සමථවිපස්සනාමග්ග
එලතිබ්බානාති සවජ්ඣගෙති, සථා වා පන රජකො පඨමං තිති
බාරෙති වජ්ඣං ඛොවිඤා පරිසුඤ්ඤා වජ්ඣං යදිවජ්ඣං රබ්භන්ත.
උපනෙති, සථා වා පන ජෙකො විතනකාගේ රූපං ලිඛිතුකාමො
ආදිතොව හිතතිපටිකමමං ඤගෙති, නතො අපරභාගෙ රූපං
සමුදාපෙති, එවමෙව සොභාවචගේ ආදිතොව සිලං විසො
ධෙත්වා අපරභාගෙ සමථවිපස්සනාදසො ධර්මෙ සවජ්ඣගෙති,
නසමා සිලං ආදිති වුත්තං, නදෙන. වරණසට්ඨිකාසා වරණං,
වරණාති හි පාදා වුවවන්ති, සථා හි ජිත්තවරණස්ස සුචිසස්ස දිසං
ගමනාතිසබ්බාගේ න ඡස්සති, පටිසුඤ්ඤාපාදසස්ස ඡස්සති, එවමෙව
ස්ස සිලං හිතනං හොති ඛණ්ඩං අපටිසුඤ්ඤා. නස්ස නිබ්බාන
ගමනාස ඤාණගමනං න සමපජ්ජති, සස්ස පන නං අතිගතං
හොති අඛණ්ඩං පටිසුඤ්ඤා. නස්ස නිබ්බානගමනාස ඤාණගමනං
සමපජ්ජති, නසමා සිලං වරණන්ති වුත්තං, නදෙන. සංසමන
වසෙන සංසමො, සංවරණවසෙන සංවගේ උභයසනාපි සිලං
සංසමො වෙව සිලං සංවගේව ඤාපිතො, වචනඤ්ඤා පනෙත්ථ
සංසමෙති විනික්ඛමං විජ්ජන්තං. පුග්ගලං වා සංසමෙති විනික්ඛම
වසෙන නස්ස විජ්ජන්තං න දෙතිති සංසමො, විනික්ඛමස්ස පවෙ
සනවාරං සංවරති පිදහන්ති සංවගේ, මොක්ඛන්ති උත්තමං
මුඛතුන් වා, සථා හි සත්තානං චතුර්ඛිධො ආභාගේ මුඛෙන
පටිසිඤා අභිගමබ්බාති එරති එවං සොගිතොපි චතුර්ඛිකකුසලං
සිලමුඛෙන පටිසිඤා අත්ථිසිති. සමපාදෙති, නෙන වුත්තං
මොක්ඛන්ති, පමුඛෙ සාමුති පාමොක්ඛං, පුබ්බධමං සෙසං
පබානන්ති අනෙක, කුසලානං ධර්මානං සමාපත්තිසාති චතුර්ඛික
කුසලානං පටිලාහන්තාස පාමොක්ඛං. පුබ්බධමං සෙසං පබා
නන්ති වෙදිනබ්බං, කාසිකො අවිනික්ඛමොති නිවිධං කාසසු වටිනං
වාචසිකොති චතුර්ඛිධං වටිසු වටිනං, කාසිකවාචසිකොති ගුණ
හස්සං, ඉමිනා ආජිවචමකසිලං පටිසාදස දසෙස්සති, සංවුත්තොති
පිතිතො, සංවුතින්ද්‍රියො පිතිතින්ද්‍රියොති අනෙක, සථාති සංවුත්ත

මාරං ගෙහං සංවුත්තං ගෙහනති වුවවති එවමිධ සංවුත්තිද්දිසො
 සංවුත්තොති වුත්තො, පාතිමොක්ඛසංවරෙනාති පාතිමොක්ඛොන
 ව සංවරෙන ව පාතිමොක්ඛසංඛ්‍යානෙන වා සංවරෙන, උපෙ
 තොති ආදිති වුත්තන්ධානෙන, ඉදිසනිති ආදිති සත්තනිති පදෙති
 පාතිමොක්ඛසංවරසිලෙ සිත්තං හිත්තනො ඉදිසාපථවිභාගෙ
 කපිතො.

4. i පාතිමොක්ඛසංවරනිද්දෙසෙ, ප්‍රාතිමොක්ඛසංවරනිද්දෙසෙහි;
 (විනිවැරයෝ වෙදිතබ්බො, විනිසු දතයුතු; 0) පාතිමොක්ඛනති, පාති
 මොක්ඛ නම්; සිකාපදසිලං, ශික්‍ෂාවන්ගේ අධිගමයට උපායවූ ශීලයයි;
 නොහොත්- හික්මියයුතු කොටසවූ ශීලයයි; (ශික්‍ෂාපදසංඛ්‍යාතවූ
 ශීලයයි යුග්ගෙයි) හි, ඒ කීම සැබව; නොහොත්-හි, යම්කෙසෙකින්; නං,
 ඒ ශික්‍ෂාපදසංඛ්‍යාතවූ ශීලයතෙමේ; යො, යම්කිසි පුලුලෙක්; නං, ඒ
 ශික්‍ෂාපදසංඛ්‍යාතවූ ශීලය; පාති, සිසේසි; රකකති, රකිද; නං, ඒ
 සිකපදසිල්ලක්නා පුලුලනු; ආපාසිකාදිති, අපායදුර්ගිකමභව දුක්ඛයන්
 මුල්කොට ඇති; දුක්ඛෙති, දුක්වලින්; මොක්ඛෙති, සිසේසි; මොවයති,
 මුද්වාද; තසමා, එකෙසින්; පාතිමොක්ඛනති, ප්‍රාතිමොක්ඛයයි; වුත්තං,
 වදාරනලදී; සිලං පතිසාති ආදිති, සිලං පතිසා යනාදිවූ පදයෝ;
 තසෙව, ඒ පාතිමොක්ඛ යන පදයාගේම; වෙවචනාති, පයඝායවූ
 වචනයෝයි; තත්ථ, ඒ සිලං පතිසා යනාදි පදයන්හි; සීලනති, සීලය
 යන; එතං, එතවචනය; X කමමවාපාරියොසානෙන සහ, කම්මාකා
 යාගේ අවසන්වීම හා සමග; ඉප්ඤ්ඤාසංඝා, සිදුවන්නාවූ; පාති
 මොක්ඛස්ස, ප්‍රාතිමොක්ඛශීලයාගේ; කාමඤ්ඤා, ඉදින්; වෙවචනං,
 පයඝායවචනයෙක් වන්නේනම්; එවං සන්නෙපි, එසේ පයඝායවචන
 භාවය ඇතිකල්හිත්; ධම්මතො, සාර්වචක්‍රයෙන්; එතං සිලං නාම,
 තෙල ශීලය නම්; පාණාතිපාතාදිති, ප්‍රාණවධාදින් කෙරෙන්; විර
 මන්තස්සවා, වලක්නා පුලුලාගේ හෝ; වත්තපට්ඨතං, මහවත්
 කුදුවත් (වත්පිළිවෙත් ; පුරෙන්නස්සවා, පුරනුවනුගේ හෝ; හෙවත්-
 සපයනුවනුගේ හෝ; වෙනනාදයො, වෙනනාදිධර්මයෝ; වෙදිතබ්බො,
 දතයුක්තාහ; හි, ඊට සාධකපාඨයෙක් දක්වනුලැබේ; පටිසම්භිද්දං,
 පිළිසැඟියාවෙහි; කිං සීලනති, පෙ, අවිනික්ඛමොසීලනති, යන; එතං,
 එතවචනය; (සාරිපුත්තනෙරෙන, ධම්මසෙනෙවී සාරියුත්මහතෙරුන්
 විසින්; 0) වුත්තං, වදාලසේක; (සාධකපාඨාම් මෙසේසි) කිංසීලනති,
 ශීලයනම් කීමයත්; වෙනනාසීලං, වෙනනානම්මලද ශීලය; වෙනසිකං
 සීලං, වෙනසික නම්මලද ශීලය; සංවරෙසීලං, සංවරනම්මලදශීලය;
 අවිනික්ඛමොසීලං, අව්‍යතික්‍රම නම්මලද ශීලය; තත්ථ, ඒ වෙනනාශීලා
 දින් අතුරෙහි; වෙනනාසීලං නාම, වෙනනාශීලයනම්; පාණාතිපාතා
 දිති, ප්‍රාණවධාදින් කෙරෙන්; විරමන්තස්සවා, වලක්නානුගේ හෝ;
 වත්තපට්ඨතං, මහවත් කුදුවත්; (මහවත් නම් තුදුස්මභවත්තසි
 කුදුවත්නම් දෙයාසුකදුවත්තසි "වත්තපට්ඨතනිං" සීද පාඨයි.)
 පුරෙන්නස්සවා, සපයනුවනුගේ හෝ; වෙනනා, කාමාවචරකුල

වෙනනාවෝසි; වෙනසිකං සීලං නාම, වෛතසිකශීලය නම්; පාණාති පාතාදීහි, ප්‍රාණවධාදීන් කෙරෙත්; විරමනනස්ස, චලක්කානුගේ; විරතී, විරතීවෛතසිකයෝසි; අපිච, අතිකුදු නයෙක් කියනුලැබේ; වෙනනාසීලං නාම, වෙනනාශීලය නම්; පාණාතිපාතාදීහි, ප්‍රාණවධාදීන්; පජ්ඣනනස්ස, පියන්තනුගේ; සත්තකමමපච්චෙනනා, සප්තවිධවූ කුශලකම්පච්චෙනනාවෝසි; වෙනසිකං සීලං නාම, වෛතසිකශීලය නම්; අභිජ්ඣාපභාය විගතාභිජ්ඣානවෙනසා විහරතීති ආදිනානසෙන යනාදිවුනසින්; සංයුත්තමභාවගෙන, සංයුත්තනිකායයාගේ මභාවයී යෙහි; වුත්තා, වදලාවු; අනභිජ්ඣා අඛ්‍යාපාදසමාදිසිධමමා, අනභිද්ධ අව්‍යාපාදසමාග්ද්‍යවිධිමයෝසි; සංවරෙසීලනති, සංවරෙසීලං යන; එත්ථ, මේ පෙදෙහි; පාතිමොක්ඛසංවරෙ, ප්‍රාතිමොක්ඛසංවරය; සති සංවරෙ, සමාතිසංවරය; ඤාණසංවරො, ඥානසංවරය; ඛන්ති සංවරො, ඝෂානතිසංවරය; විරියසංවරෙති, විරියසංවරය යන; පඤ්ච විධෙන, පස්පරිද්දෙකින්; සංවරෙ, සංවරයතෙම; වෙදිතබ්බො, දතයුත්තේය; නස්ස, ඒ පඤ්චවිධසංවරශීලයාගේ; නානාකරණං, වෙනස; විසුඛිමග්ගෙ, විඤ්ඤාමාගීයෙහි; වුත්තං, කියතලදි; අවිතිකකමො සීලනති, අවිතිකකමො සීලං යනු; සමාදිත්තසීලස්ස, සමාදන්වූ සිල් ඇත්තනුගේ; කාසිකවාචසිකො, කායවාග්චාරයන්හි ප්‍රවාතනවූ; අවිතිකකමො, නොඉක්මවීමයි; එත්ථව, මේ වෙනනාසීලාදීන් අතුරෙහි; (ව චාක්‍යාරමහද්දොතකයි;) සංවරසීලං අවිතිකකමසීලනති, සංවරශීලය අව්‍යතික්‍රමශීලය යන; ඉදමෙව, මේ ශීලයම; නිප්පරියායතො, මුඛ්‍යවශයෙන්; සීලං, ශීල නම; වෙනනාසීලං වෙනසිකශීලනති, වෙනනා ශීල වෛතසිකශීල යන ශීලවයය; පරියායතො, අමුඛ්‍යවශයෙන්; හෙවත් උපපාරවශයෙන්; සීලනති, ශීලය නමැයි; වෙදිතබ්බො, දතයුතු; යසො, යම්හෙයකින්; පාතිමොක්ඛසංවරසීලෙන, ප්‍රාතිමොක්ඛසංවර ශීලය කරණකොටැගෙන; භික්ඛු, මහණතෙමේ; සාසනෙ, සස්තෙහි; පතිඨාති නාම, පිහිටා නම්වේද; තසො, එහෙයින්; තං, ඒ ප්‍රාතිමොක්ඛ ශීලයතෙමේ; පතිඨාති, ප්‍රතිස්ථානමැයි; වුත්තං, වදුරනලදි; (මෙහි පතිඨනති එතෙන සීලෙනාති පතිඨා සි කරණසාධනයෙන් සිබය) වා, නොහොත්; එත්ථ, මේ ප්‍රාතිමොක්ඛශීලයෙහි; භික්ඛු, මහණතෙමේ; පතිඨනති, පිහිටයිද; වා, නොහොත්; එත්ථ, මේ ප්‍රාතිමොක්ඛශීල යෙහි; කුසලධමමා එව, කුශලධර්මයෝතුමුම, පතිඨනනති, පිහිටද්ද; ඉති, එහෙයින්; (තං, ඒ ප්‍රාතිමොක්ඛශීලය තෙමේ); පතිඨා, ප්‍රතිස්ථා නම; අයං අත්ථො, මේ අථය; (මතුයෙහි වෙදිතබ්බො යන්න භා සබ්බකි.) සීලෙ පතිඨායං පෙපාජටනති, ජටං සිද්ධ; පතිඨායං පෙපා කුසලධමමානනති ව, කුසලධමමානංගීද්; සීලෙ පෙපාන පරිභායනති තිච, න පරිභායනතීසිද්; ති ආදිසුත්තවසෙන, මෙ ඇසුත් විසින්; (පණ්ඩිතෙන, ප්‍රාඥයා විසින්; ට) වෙදිතබ්බො, දතයුත්තේය.

4. ii තදෙනං, ඒ ශික්‍ෂාපදසංඛ්‍යාත ප්‍රාතිමොක්ඛශීලය තෙමේ; පුබ්බප්පත්ති අත්ථෙන, පළමුවැ ඉපදීම් අථයෙන්; හෙවත් පළමු උප දනා හෙයින්; ආදි, ආදි නම; තසමාතිත තං පෙපාදිසිච උජ්ජකාති,

යන; එතං, එතවචනය; වුත්තමපිච, වදාලස්සේක්මවද; උතනිය, උතනිය මහණ; තසමා, එහෙයින්; කං, තෝ; ඉහ, මේ බුදුසස්සෙනහි; කුස ලෙසු ධම්මෙසු, කුසලධම්මයන්හි; නොහොත්-කුසලධම්මයන් අතුරෙන්; ආදිමෙව, ආදිභූතවූ කුසලයම; විසොධෙති, පිරිසිදුකරව; කුසලානං ධම්මානං, කුසලධම්මයන්ගේ; ආදි, මූල; කොච, කවරේද; සුචිසුඛං, අතිපරිශුඛවූ; සීලංඤ, ශීලයන්; උජ්ජා, සාජ්ජවූ; දිසිව, දූෂිතයන්; (ආදි, මූලසි; 0) හි, ඒ ප්‍රකටකොටැ කියනුලැබේ; තභරවසිසකි, වසනුටිඤ්චායාදිනෙමේ; හෙවත්-නුවරක් ඉදිකරන වඩුතෙමේ; තභරං, නුවරක්; මාපෙතුකාමො, ඉදිකරනු කැමැත්තේ; පඨමං, පළමුකොටැ; තභරඨානං, තභරභූමිය; විසොධෙති, පිරිසිදුකෙරෙයි; තතො, ඒ නුවරබිම පිරිසිදුකිරීමෙන් මත්තෙහි; අපරභාගෙ, පශ්චාද්භාගයෙහි; විචිතකුක්කසිඤ්චායාදිපරිවේෂදෙන - විචි, විචියැ; වතුක්ක, සතරමං සන්දිය; සිඤ්චායා, තුන්මංසන්දිය; ආදිපරිවේෂදෙන, යනාදිවූ පිරිසිදුම් විසින්; විහජ්ඣා, බෙද; තභරං, නුවර; මාපෙති යථා, යම්සේ ඉදිකෙරෙයිද; හෙවත් යම්සේ තනාද; එවමෙව, එපරිද්දෙන්ම; යොගාවචරෙ, යොගාවචර මහණතෙමේ; ආදිතොච, ආරමුභයෙහිමැ; සීලං, ශීලය; විසොධෙති, පිරිසිදුකෙරෙයි; තතො, ඒ ශීලවිශෝධන යෙන්; අපරභාගෙ, මෑතභාගයෙහි; සමථවිපස්සනාමග්ගඵලනිබ්බා නාති, සමථවිදශීනාමාගීඵලනිඵලාණධම්මයන්; සච්ඡිකරෙති, සාත් කෙරෙයි; වා පන, අතික් උපමාවකුදු ඇත්; රජකො, රදවෙක්; පඨමං, පළමුකොටැ; තිතිබාරෙති, කාණ්ඩපලාලගොමයක්කාර සබ්බාතවූ තුන් කර්දියෙන්; වත්ථං, වසනුයක්; ධොවිත්ථා, දෙවා; පරිසුඛෙ, පිරිසිදුවූ; වත්ථං, වසනුයෙහි; යදිච්ඡකං, අභිමතවූ පරිද්දෙන්; නොහොත්- යම්කැමතිවූ; රඤ්චනං, රජනද්‍රව්‍යයක්; උපතෙති යථා, යම්සේ ඵල වාද; වාපන, අතික් උපමාවකුදු ඇත්; ඡෙකො, දක්ෂවූ; විතතාකරෙ, සිත්තරෙක්; රූපං, රූපයක්; ලිඛිතුකාමො, ලියනුකැමැත්තේ; ආදි තොච, ප්‍රාරමුභයෙහිම; භිත්තිපරිකමමං, බිතුපරිගම්; කරෙති, කෙරෙයි; තතො අපරභාගෙ, එයින් මෑතභාගයෙහි; රූපං, රූපය; සමුච්ඡාපෙති යථා, යම්සේ උපදවාද; එවමෙව, එපරිද්දෙන්ම; යොගාවචරෙ, යොගාවචරතෙමේ; ආදිතොච, ප්‍රාරමුභයෙහිම; සීලං, ශීලය; විසො ධෙත්වා, පිරිසිදුකොටැ; අපරභාගෙ, මෑතභාගයෙහි; සමථවිපස්සනා දයො, සමථවිදශීනාදිවූ; ධම්මෙ, ධම්මන්; සච්ඡිකරෙති, සාත්කෙරෙයි; තසමා, එහෙයින්; සීලං, ශීලයතෙමේ; ආදිති, ආදිතමැයි; වුත්තං, වදානලදි; තදෙනං, ඒ ශීලයතෙමේ; වරණසරිකඛිතාය, පා සරිලන බැවින්; වරණං, වරණ නම්; හි, ඒ කීම සැබව; පාදං, පා දයෝ; වරණාති, වරණය; (ආවරියෙන, ඇරවනු විසින්;) වුච්චනති, කියනු ලැබෙත්; හි, ඒ ප්‍රකටකොටැ දක්වනුලැබේ; ඡිත්තවරණස්ස, සුත්තවූ පා ඇති පුරිසස්ස, පුරුෂයාගේ; දිසං, (යම්කිසි) දිසාවෙක්හි; ගමනාති සබ්බාකරෙ, ගමන්කිරීමෙන්; නොහොත් ගමනට වැයම්කිරීමෙන්; 0 න ඡයති, නොසිදුවෙයි; පරිපුණ්ණපාදස්සව, සම්පුණ්ණ වූ පා ඇත්

තාමු පුරුෂයාහටම; ජයතිසපා, යම්සේ ගමන සිදුවෙයිද; එවමෙව,
එපරිද්දෙන්ම; යසස පුග්ගලයා, යම් පුග්ගලකුහට; නොහොත්-යම්
පුග්ගලක්නුගේ; සීලං, ශීලයනෙමේ; හින්නං, බිදුනේ; හොති, වේද;
බණ්ඩං, කැඩුනේවේද; අපරිපුණ්ණං, අසම්පුණ්ණවූයේවේද; තස්ස, ඒ
පුද්ගලයාගේ; නිබ්බානගමනාය, නිවන්යැමපිණිසැ; ඤාණගමනං,
නුවණ පැවැත්ම; x නොහොත්- නුවණනමැති පිය, ඔ න සම්පජ්ජති,
නොසිදුවෙයි; යසසපන, යමෙකුහට හෝ යමෙකුගේ හෝ වනාහි;
තං, ඒ ශීලයනෙමේ; අභින්නං, නොබිදුනේ; හොති, වේද; අබණ්ඩං,
නොකැඩුනේවේද; පරිපුණ්ණං, සම්පුණ්ණවූයේවේද; තස්ස, ඒ පුද්ගල
යාට හෝ ඒ පුද්ගලයාගේ; නිබ්බානගමනාය, නිවන්යැම පිණිසැ;
ඤාණගමනං, නුවණ පැවැත්ම; සම්පජ්ජති, සිදුවෙයි; තස්මා, එහෙ
යින්; සීලං, ශීලයනෙමේ; වරණනති, වරණනමැයි; චූතං, වදාරන
ලදී; තදෙනං, ඒ ශීලයනෙමේ; සංයමනවසෙන, කායවාග්චාරයන්
හික්මවීමිවශයෙන්; සංයමො, සංයම නම; සංවරණවසෙන, කායවාග්
චාරයන් ආරක්ෂාකිරීමි වශයෙන්; සංවරණ, සංවර නම; උභයෙනාපි,
උභයපදවශයෙනුදු; සීලං, ශීලයනෙමේ; සංයමොවෙව, සංයමයකියාත්;
සීලං, ශීලයනෙමේ; සංවරෙව, සංවරයකියාත්; කපිනො, වදාරනලදී;
(උභයෙනාපි, උභයපදවශයෙනුදු; සීලසංයමොවෙව, කායවාග්චාර
ශික්ෂාසංකීර්ණාන ශීලසංයමයත්; සීලසංවරෙව, කායවාග්චාර රක්ෂා
සංකීර්ණාන ශීලසංවරයත්; කපිනො, වදාරනලදී; ඔ) එත්ථ, මේ සංයමො
සංවරෙ යන පදවයෙහි; වචනත්ථො පන, වචනාථිතෙමේ වනාහි; (එවං
වේදනබ්බො, මෙසේ දහසුතුයි; ට) විනික්කමං, කායවාග්චාරයන්හි
ප්‍රමාදතව්‍යතික්‍රමය; විපජ්ජිතං, කායවාග්චාරයන්හි ප්‍රමාදතව්‍යපලය;
(යං, යම් ශීලයෙක්; ට) සංයමෙති, හික්මවාද සන්සිදුවාද; වා, නොහොත්-
පුග්ගලං, පුද්ගලයා; සංයමෙති, හික්මවාද සන්සිදුවාද; විනික්කමවසෙන,
ව්‍යතික්‍රමවශයෙන්; හෙවත් සිකපදමැහිමි විසින්; තස්ස, ඒ පුද්ගලයා
හට; විපජ්ජිතුං, සැලෙන්නට- විසිරෙන්නට; තදෙති, නොදේද; ඉති,
එහෙයින්; (තං, ඒ ශීලයනෙම; ට) සංයමො, සංයම නම; විනික්කමස්ස,
ව්‍යතික්‍රමයාගේ; පචෙසනචාරං, ප්‍රවේශචාරය; (යං, යම් ශීලයෙක්; ට)
සංවරති, රකිද; පිදහති, වසාද; ඉති, එහෙයින්; (තං, ඒ ශීලය
නෙමේ; ට) සංවරෙ, සංවර නම; මොක්ඛනති, මොක්ඛං යනු;
උත්තමං, උත්තමයි; මුඛභූතංවා, මුඛචාරයෙක්වූයේහෝයි; හි, ඒ
ප්‍රකටකරනුලැබේ; සත්තානං, සත්ත්වයන්ගේ; චතුබ්බිධො, චතුර්
විධවූ; ආභාරෙ, ආභාරයනෙමේ; මුඛෙන, මුඛචාරයෙන්; පටිසිඤ්ඤා,
පටිසිඤ්ඤා; අභිගමභිගාති, අභිගමප්‍රත්‍යභිගයත්; යථාචරති, යම්සේ ස්ථරණය
කෙරෙයිද; එවං, එපරිද්දෙන්; යොගිනොපි, යොගාවචරමහණනුගේද;
චතුභුමකකුසලං, චතුර්භුමික කුසලය; සීලමුඛෙන, ශීලසංකීර්ණාන
මුඛචාරයෙන්; පටිසිඤ්ඤා, පටිසිඤ්ඤා; අත්ථසිඤ්ඤා, ලොකිකලොකොත්තරාථි
සිඤ්ඤා; සම්පාදෙති, සපයා; තෙන, එහෙයින්; (තං සීලං, ඒ ශීලය
නෙමේ; ට) මොක්ඛනති, මොක්ඛනමැයි; චූතං, වදාරනලදී; පමුඛෙ,

ප්‍රමුඛයෙහි; හෙවත් පෙරමුවෙහි; සාධු, සොදුරුබවෙක්වෙද; ඉති, ඒ අභියෝගන්; පාමොකකං, පාමොකක නම; පුබ්බසමං, පූජිතමය; සෙසං, ශ්‍රේණිය; පධානං, ප්‍රධානය; ඉති අනෙක, යනමේ අභියවේ; **කුසලානං ධම්මානං සමාපනතිසාති**, යනු; චතුර්මකකුසලානං, චතුර්මකකුසලයන්ගේ; පටිලාභනාය, ප්‍රතිලාභය සදහා; පාමොකකං, ප්‍රාමුඛය; පුබ්බසමං, පූජිතමය; පධානං ඉති, ප්‍රධානයැකියා; වෙදිතබ්බං, දතයුතුයි; **කාසිකො අවිතික්කමොති**, යනු; තිවිධං, ත්‍රිවිධවූ; කායසුවරිතං, කායසුවරිතයයි; **චාචසිකොති**, යනු; චතුර්විධවූ; චිත්තුවරිතං, චාත්තුවරිතයයි; **කාසිකචාචසිකොති**, යනු; තද්වයං, කායචාත්තුවරිතවයයි; ඉමිනා, මේ කාසිකචාචසිකො යන වචනයෙන්; ආජිවෙමකසීලං, සමයගාජිවය අනුමතොටැ ඇති ශීලය; පරියාදිය, අලලා; දසෙසති, දක්වයි; **සංවුතොති**, යනු; පිහිතො, පියනලදයෙයි; සංවුතිඤ්ඤා, සංවරණයකල ඉදුරන් ඇත්තේයි; පිහිතිඤ්ඤා, පියනලද ඉදුරන් ඇත්තේයි; ඉති අනෙක, යනමේ අභියවේ; හි, ඒ ප්‍රකටතොට කියනුලැබේ; සංවුතවාරං, පියනලදදොර ඇති; හෙහං, හෙය; සංවුතං හෙහං, ගේ පියනලදයි; යථාච්චති, යම්සේ කියනුලැබේද; එවං, එමෙන්; ඉධ, මේ ප්‍රාතිමොක්ෂනීදේශයෙහි; සංවුතිඤ්ඤා, පියනලද ඉදුරන් ඇති මහණනම; සංවුතොති, සංවාතනමැයි; වුතොතා, වදාරනලදි; **පාතිමොක්කසංචරෙනාති**, යනු; පාතිමොක්කෙනව, ප්‍රඥානායාසපදශීලසංඛාරාන ප්‍රාතිමොක්ෂශීලයෙන්ද; සංචරෙනව, ඉඤ්ඤාසංවරශීලයෙන්ද; වා, නොහොත්; පාතිමොක්කසංඛාරෙනව, ප්‍රාතිමොක්ෂසංඛාරාවූ; සංචරෙන, ශීලයෙන් යන අර්ථය; **උපෙතොති** ආදීති, උපෙතො යනාදි පෙදනු; වුතනනාතිඑව, කියනලද අභි ඇත්තානුමැයි; **ඉරියනිති** ආදීති, ඉරියනි යනාදිවූ; සතන හිපි, සඤ්ඤාවිධවූම; පදෙහි, පදයන් කරණකොටගෙන; පාතිමොක්කසංචරසීලෙ, ප්‍රාතිමොක්ෂසංචරශීලයෙහි; භික්ෂු, පිහිටියාවූ; භික්ෂුනො, මහණනුගේ; ඉරියාපථවිහාරෙ, ඉරියව් පැවැත්ම; කපිතො, වදාරන ලද්දේයැ.

* සමාදානවිරති අවිතික්කමනවිරති වනහෙයින් නිෂපයාරියවශයෙන් හෙවත් මුඛයවශයෙන් ශීලය නමැයි යන අභිප්‍රායවේ. නිපරියායනො සීලා සමාදානවිරති අවිතික්කමනවිරතිභාවනොති අධිප්පායො(මු. වී.)

* අනතිද්‍රුද්ධන් සදහා වෛතසිකශීලයාගේ පයාරියශීලනිය හෙවත් අමුඛයශීලනිය උතනය. “අවිතික්කමනවිරතිභාවනො” යි විග්‍රහයින් නොඉක්මවීම සමාදානවීම වර්තව්‍ය කොටැ වාරිත්‍රශීලයට පැමිණ වර්තනොමේම ප්‍රධානනුසි වෙනතාශීලයාගේද පයාරියශීලනිය උතනය. මෙද යුතු අනතිද්‍රුද්ධන් සකාය වෙනසිකශීලයා පරියායශීලනා වුතනා(මු. වී.) අවිතික්කමනවිරතිභාවනොති අවිතික්කම සමාදානභූතා වර්තති කතා වාරිතනසීලං පතා වරති එව පධානනති වෙනතාශීලයා පරියායනා වුතනා(අ. වී.)

* නගරවඩාසි නම් වස්තු විද්‍යාවායී නමැති යෙත්. නගර වඩාසි ව්‍යුත්පන්න වන්නේ වදනෙකි. (මු. පි.) මේ විවරණය මේ අම් විකල්පයෙහි අදහස් කළ නුවර වඩුවා දක්වීමට කාරුණ්‍ය වේ. වඩාසි විද්‍යාවේ වස්තු විද්‍යා ප්‍රාසාද විද්‍යා යි විවිධ වේද එහෙයින් නගරවඩාසි ව්‍යුත්පන්න වන්නේ ඉදං ඉධාධිපොත නගරවඩාසි දසානං, ව්‍යුත්පන්න ප්‍රාසාද විද්‍යානි දුට්ඨානි වඩාසි විද්‍යා. (අ. පි.)

* වතුප්‍රවිධ ආහාරයෝ නම් අසිත් පිත බාසිත සාසිත ආහාර යෝසි. කායුතු වුදියුතු ලෙවියුතු පියයුතු වු හෝ ආහාරයෝසි. වතුබෝධො ආහාරො අසිතාදිති හතබ්බබ්බ භුඤ්ජිතබ්බ ලෙතිතබ්බ චුබ්බතබ්බාතිවා. (මු. පි.) ලෙතිතබ්බනති සාසිතබ්බං චුබ්බතබ්බනති පාතබ්බං. (අ. පි.)

* ප්‍රාතිමොක්‍ෂසංවරයෙන් යුක්ත වූ මහණකෙනෙ මේ පියනලද ඉදුරන් ඇත්තේ වේ. ත්‍රිවිධ සුවර්තයන්ට ඉන්ද්‍රියසංවරය හෙතෙකොට ඇති බැවිනි. නොහොත් ප්‍රාතිමොක්‍ෂසංවරයකෙ මේ ඉන්ද්‍රියසංවරයට උපතී:ශ්‍රය වූයේ වේ. එහෙයින් ප්‍රාතිමොක්‍ෂසංවරය කරණකොටගෙන පියනලද ඉදුරන් ඇති මහණකෙ ම ප්‍රාතිමොක්‍ෂසංවරසංවාතනමැයි වදාරනලදි. මේ අදහසින් “සංවුතො” යන මේ පදයාගේ අර්ථය “පිහිනිනිදියො” යි කිහි. පාතිමොක්‍ෂසංවරෙන උපෙතො පිහිනිනිදියො හොති තිණණං සුවර්තානං ඉන්ද්‍රියසංවරාහාරතතා, පාතිමොක්‍ෂසංවරොවා ඉන්ද්‍රියසංවරසං උපතීසංයො හොති ඉති පාතිමොක්‍ෂසංවරෙන පිහිනිනිදියො පාතිමොක්‍ෂසංවරසංවුතොති වුතොතා, ඉමිනා අභිප්පායෙන සංවුතොති එතසං පිහිනිනිදියොති අත්මාහ. (මු. පි.) ඉන්ද්‍රියසංවරාහාරතතාති ඉන්ද්‍රියසංවරහෙතුකතතා. (අ. පි.)

* “ඉති පාතිමොක්‍ෂකත ව සංවරෙන ව” යන මේ වචනය ප්‍රාතිමොක්‍ෂසංවරාන ශික්‍ෂාපදසීලය කෙරෙන් අත්‍යවු ප්‍රකාතිසීලාදිය කාසිකවු අව්‍යතික්‍රමාදිග්‍රහණයෙන් ගෘහිතය යනමේ අදහසින් කියන ලද්දේ දතයුතු. ප්‍රාතිමොක්‍ෂසීලයෙන් විනිර්මුක්ත වූ කාසිකවාචසිකවු සංවරයක්හු නැතිහෙයින් ප්‍රාතිමොක්‍ෂසීලයෙන් සංග්‍රහනොකරනු ලැබියෙහි කියනට නොහැක්කේයයි දක්වන්නේ “ඉමිනා අභිප්පායෙන වුතනං” යි කි. “ඉති පාතිමොක්‍ෂකත ව සංවරෙන වාති ඉදං පාතිමොක්‍ෂකතො අඤ්ඤං සීලං කාසිකඅවිතිකකමාදිග්‍රහණෙන ගතිතනති ඉමිනා අභිප්පායෙන වුතනනති දඬබබ්බ. (මු. පි.) පාතිමොක්‍ෂසීලං සිකාපදසීලං න පකතිසීලාදිකෙන ගග්ගතීති ආහ පාතිමොක්‍ෂකතො අඤ්ඤං සීලං කාසිකඅවිතිකකමාදිග්‍රහණෙන ගතිතනති, තං පන පාතිමොක්‍ෂසීලෙන න සබ්බග්ගතීති න සකකා වතතුං කාසිකවාචසිකසංවරසං තබ්බතිමුක්තතසං අභාවතොති දසොනෙනා ඉමිනා අභිප්පායෙන වුතනනති ආහ. (අ. පි.) * විනියාම් විකල්පය වනාහි “පාතිමොක්‍ෂසංවරානොන සංවරෙන” යන උභයපදයන්ගේ සමානාථභාවය සදහා කියනලදි. දුතියො පනරොවා විනාමපි එකත්තං සකාය වුතොතා. (මු. පි.)

* අනුවිකානසින් ප්‍රාතිමොක්‍ෂ ශබ්දයෙන් අභිවිනිශ්චය මෙසේ දකුණු. කිසේයැ යත්? කිලෙසානං බලවහාවතො පාප ක්‍රියාය සුකර්මාවතො පුඤ්ඤක්‍රියායව දුකකර්මාවතො බහුකම්මානාං අපායෙසු පතනසීලොති පාති පුථුජ්ජනොයුගෙයින් යම් පාඨන්ජන යෙක් තෙම කෙලෙසුන් බලවත්වන හෙයින්ද පවිකිරීමට පහසුවන හෙයින්ද පින්කිරීමට අපහසුවන හෙයින්ද බොහෝවරු අපායදුගී තිත්ති හෙතසුලුද එහෙයින් ඒ පාඨන්ජනතෙම පාති නම අනිච්ඡා තායවා භවාදීසු කම්මවෙගකම්මෙතො සරීයනතං විය අනවචානෙන පරිබ්‍රමනතො ගම්මසීලොති පාති යුගෙයින් අතිත්තායොන් හෝ භවයොතිගතිසිත්තාදින්ති කම්මවෙගයෙන් දමාගසනලද්දේවැ මදකුදු නොනැවති කරකැවෙන සරීයනත්‍රයක් මෙන් යම් පාඨන්ජනයෙක් ගමන්කරනසුලුවේද එහෙයින් ඒ පාඨන්ජනතෙම පාති නම මරණ වසෙනවා තමති තමති සත්තතිකායෙ අත්තභාවස්ස පාතනසීලොති පාති සත්තසත්තාතො විත්තමෙව වා යුගෙයින් යම් සත්තසත්තාත යෙක් හෝ යම් විත්තයෙක් හෝ ව්‍යුත්තවිම්බයෙන් ඒ ඒ සත්තතිකාය යෙති ආත්මභාවය හෙලනසුලුද එහෙයින් ඒ සත්තසත්තාතය තෙමෙ හෝ ඒ විත්තයතෙමෙ හෝ පාති නම තං පාතිතං සංසාරදුක්ඛතො මොකෙකිති පාතිමොක්ඛා, විත්තස්ස හි මොකෙකින සත්තො විමුත්තොති වුවවති, වුත්තඤ්ඤි විත්තවොදනා විසුජ්ඣනාතිති. අනුපාදය ආසවෙති විත්තං විමුත්තනතිව යුගෙයින් ඒ පාතිනම්ලද පුත්‍රදන් පුතුලා හෝ සත්තසත්තාතය හෝ විත්තය හෝ සංසරදුක්ඛත් යම් ශීලයෙක් මුදවාද එහෙයින් ඒ ශීලයතෙමෙ ප්‍රාතිමොක්‍ෂ නම. පාතිනම්ලද සිත මුදවන ශීලය ප්‍රාතිමොක්‍ෂනමයි යන කීමද සැබව. විත්තයාගේ මොක්‍ෂය හෙතුකොටගෙන සත්තවතෙම මිදුනේයයි කියනුලැබේද එහෙයින් “විත්තවොදනා පෙවිමුත්තනතිව” යි වදාරනලදී.

අපරනයෙක් දක්වනුලැබේ. අවිජ්ජාදිනා හෙතුනා සංසාරෙ පතති ගච්ඡති පවත්නතිති පාති, අවිජ්ජානිවරණානං සත්තානං තණ්හා සංයෝජනානං සකාමතං සංසරතනති හි වුත්තං, තස්ස පාතිතො සත්තස්ස තණ්හාදිසංකිලෙසත්තයතො මොකෙකා එතෙනාති පාති මොකෙකා, කණ්ණෙ කාලොති ආදිනං විය තස්ස සමාසසිඞ්චෙදිතබ්බා යුගෙයින් යම් සත්තයෙක් අවිදුදිහෙතුවෙන් සංසාරවාතදුඃඛයෙති පවතිද එහෙයින් ඒ සත්තතෙම පාති නම. “අවිජ්ජානිවරණානං පෙසංසරතං” යි වදාරනලද්දේ තත්සාධකවචනයි. ඒ පාති නම්ලද සත්තයාගේ තෘෂ්ණාසංකෙලිශ දුෂ්ටසංකෙලිශ දුශ්චරිත සංකෙලිශයන් කෙරෙන් මිදීම යම් ශීලයක් හෙතුකොටගෙන වේද එහෙයින් ඒ ශීලයතෙම ප්‍රාතිමොක්‍ෂ නම, “කණ්ණෙ කාලො” යනාදි පදයන්ගේ සමාසසිඞ්චවනු මෙන් ඒ ප්‍රාතිමොක්‍ෂ පදයාගේ සමාසසිඞ්ච තොමෝ දැනගන්නියැ.

අපරනශෙක් දක්වනු ලැබේ. පානෙති විනිපානෙති දුකෙති පාති විතතං, චුතතඤ්ඤි, විතෙතන නියති ලොකො විතෙතන පරිකස්ස තිති, තස්ස විනිපාතිනො මොකෙතො එතෙනාති පාතිමොකෙතො. පතතිවා එතෙන අපායදුකෙති වා සංසාරදුකෙතිවාති පාති, තණ්හාදි සංකිලෙසො, චුතතඤ්ඤි, තණ්හා ජනෙති පුරිසං තණ්හා දුතියො පුරිසො තිව ආදි, තතො මොකෙතොති පාතිමොකෙතො. යුග්ගෙතින් යම් විතත ශෙක් දුඛයෙති ලාද විවසව හෙලාද එහෙයින් ඒ විතතයතෙම පාති නම. “විතෙතනනියතිලොකො විතෙතනපරිකස්සති” යි වදාරනලදුයේ තත්සාධකවචනයි. විනිපාතිනම්ලද ඒ විතතයාගේ මිදීම යම් ශීලසංවර යක් කරණකොටගෙන වේද එහෙයින් ඒ ශීලසංවරයතෙම ප්‍රාතිමොක්‍ෂ නම නොහොත්-මේ කරණකොටගෙන අපායදුඛයෙති හෝ සංසාරදුඛයෙති හෝ වැටේනුයි පාති නම, තාණ්හාදිසංකෙලයය තෙමෙයි. “තණ්හාජනෙතිපුරිසංපෙ. පුරිසොති ව ආදි” යි වදාරන ලදුයේ තත්සාධකවචනයි. ඒ තාණ්හාදිසංකෙලයයන් කෙරෙන් මිදීම යම් ශීලසංවරයක් කරණකොටගෙන වේද එහෙයින් ඒ ශීලසංවරය තෙම ප්‍රාතිමොක්‍ෂ නම.

අපරනශෙක් දක්වනු ලැබේ. පතති එතාති පාතිති, ජ අජ්ඣතතික බාතිරුති ආයතනාති, චුතතඤ්ඤි ජස්ස ලොකො සමුප්පන්නො ජස්ස කුබ්බති සසවනති, තතො ජ අජ්ඣතතික බාතිරායතන සඬ්ඛාතතො පාතිනො මොකෙතොති පාතිමොකෙතො. යුග්ගෙතින් මේ වස්තුවාලමිත යන්ති පතනයවේනුයි ෂඩාධ්‍යාත්මිකබාහ්‍යායතනයෝ පාතිනු නම් වෙති. එහෙයින් “ජස්ස ලොකො සමුප්පන්නො” යනාදිය වදාරනලදි. ඒ ෂඩාධ්‍යාත්මික බාහ්‍යායතනසඬ්ඛාත පාතින් කෙරෙන් මිදීම යම් ශීලසංවරයක් කරණකොටගෙන වේද එහෙයින් ඒ ශීලසංවරයතෙම ප්‍රාතිමොක්‍ෂ නම.

අපරනශෙක් දක්වනු ලැබේ. පානො විනිපානො අස්ස අක්ඛිපාති සංසාරෙ, තතො මොකෙතොති පාතිමොකෙතො. යුග්ගෙතින් හිම විවසව පතිතවීම මෝහව ඇත්තේනුයි පාති නම, සංසාරයයි, ඒ පාතියුයේයි විනිපාතිනම්ලද සසරෙන් මිදීම යම් ශීලසංවරයක් කරණකොටගෙන වේද එහෙයින් ඒ ශීලසංවරයතෙම ප්‍රාතිමොක්‍ෂ නම.

අපරනශෙක් දක්වනු ලැබේ. සබ්බලොකාධිපතිභාවතො ධම්මස්ස රු භගවා පතීති චුච්චති, චුච්චති එතෙනාති මොකෙතො පතිනො මොකෙතො තෙන පඤ්ඤාතතාති පතිමොකෙතො පතිමොකෙතො එව පාති මොකෙතො. සබ්බගුණානං වා මූලභාවතො උත්තමයෙන පතිව සො යථා චුත්තනසෙන මොකෙතොවාති පතිමොකෙතො පතිමොකෙතො එව පාති මොකෙතො තථාති චුතතං, පාතිමොකතනති මුඛමෙතං පමුඛමෙතනති වින්දාරො. යුග්ගෙතින් සියලු ලෝවැස්සන්ට අභිපතිවන. හෙයින් ධම්මෙවරාමු භාග්‍යවත්තෙම පති නමැයි කියනු ලැබේ. තෙල ශීලය කරණකොටගෙන මිදේනුයි ශීලය මොක්‍ෂ නම් වේ. පති නම්ලද

බමිසාවිමු භාගාවතුන්වහන්සේගේ ශික්ෂාපදසංඛ්‍යාන ශීලයතෙම උන්වහන්සේ විසින් පණවනලද බැවින් පතිමොක්ඛ නම. පතිමොක්ඛ යමැ ප්‍රතිමොක්ඛ නම්වේ. නොහොත්-සියලු ගුණයන්ට මුල්වන හෙයින් උත්තමාචාර්යන් පතිවුයේත් ඒ ශීලයතෙමෙයි, පුළුච්ඡායනවු අචාර්යන් මොක්කවුයේත් ඒ ශීලයතෙමෙනුයි, පතිමොක්ඛ නම. පති මොක්ඛයම ප්‍රතිමොක්ඛ නම. එහෙයින් “පාතිමොක්ඛනති මුඛමෙතං” යනාදි විස්තරය වදාරනලදි.

අපරනෙයස් දක්වනුලැබේ. පඉති පකාරෙ අතීති අවචනනෙත්ති පාතො තසො පකාරෙති අවචනං මොක්කෙතිති පාතිමොක්කං ඉදංඤාති සීලං සං තදබ්බවසෙන සමාධිසතිතං පඤ්ඤාසතිතඤ්ච විකල්පාන භවසෙන සමුච්ඡේදවසෙන ව අවචනං මොක්කෙති මොචෙතිති පාතිමොක්කො. පති පතිමොක්කොතිවා පාතිමොක්කො, තමා තමා විනිකම්මකබ්බදෙසනො පචෙට්ඨං මොක්කොති අත්ථො. පතිමොක්කො යෙව පාතිමොක්කො, මොක්කො වා නිබ්බානං, තස්ස මොක්කස්ස පටිච්චෙදානොති පතිමොක්කං, සීලසංචරෙ හි නිබ්බෙධභාගියො සුරියස්ස අරුණ්ණගමනං විස නිබ්බානස්ස උදයගුණො තපපතිභාගො විස භොති යථාරහං කිලෙසනිබ්බාපනතොති පතිමොක්කං පති මොක්කං යෙව පාතිමොක්කං. යුග්ගෙයින් පයනු ප්‍රකාරචාර්යෙහි අතීයනු අත්‍යන්තාචාර්යෙහි නිපාසදි, යම් ශීලයෙක් ප්‍රකාරයෙන් අත්‍යන්ත යෙන් මුදවාද ඒ ශීලයතෙමේ ප්‍රාතිමොක්ඛ නම. ඒ එසේමැයි. මේ ශීලය වනාහි තෙමේ තදබ්බවසයෙන්ද සමාධිසතිතවුයේ විසඟන වසයෙන්ද ප්‍රඤ්ඤාසතිතවුයේ සමුච්ඡේදවසයෙන්ද නිත්‍යන්තයෙන් කෙලෙසුන් කෙරෙන් මුදවානුයි ප්‍රාතිමොක්ඛ නම. නොහොත්-ප්‍රති ප්‍රතිමොක්ඛයැ හෙවත් පාඨක් පාඨක් මොක්ඛයැ ප්‍රතිමොක්ඛ නම, ඒ ඒ ඉක්මියයුතු දේශයෙන් වෙන් වෙන් වසයෙන් මිදීමැ යන අචාර්ය වේ. ප්‍රතිමොක්ඛයමැ ප්‍රාතිමොක්ඛ නම් වේ. නොහොත්-මොක්ඛනම් නිච්ඡායයි. ඒ මොක්ඛසංඛ්‍යාන නිච්ඡායයාගේ පිළිබිඹුවු ශීලයතෙමේ ප්‍රතිමොක්ඛ නම, ඒ සැබව නිබ්බෙධභාගියවු ශීලසංචරයතෙමේ සුයෙඤ්ඤාදගමයට අරුණොදගමය මෙන් නිච්ඡායයට අභ්‍යුදයවැ වුයේ සුදුසු පරිද්දෙන් කෙලෙසනිච්ඡාපනය කරනහෙයින් තත්සද්දයක්නු මෙන් වෙනුයි ප්‍රතිමොක්ඛනමැයි යුග්ගෙයි. ප්‍රතිමොක්ඛයමැ ප්‍රාතිමොක්ඛ නම්වේ.

අපරනෙයස් දක්වනුලැබේ. මොක්කං පති වත්තති මොක්කොති මුඛනති වා පතිමොක්කං, පතිමොක්කං යෙව පාතිමොක්කනති ඉදංචපි පාතිමොක්කසද්දස්ස මුඛමත්තදස්සනමෙව, සබ්බාකාරෙන පන ජිනපාති මොක්කො භගවාච අනවර්ජ්ජපතිමොක්කං පාතිමොක්කං සංවණ්ණෙය්‍යස්ස යුග්ගෙයින් මොක්ඛය පිළිලොම්වැ පවතිනුයි මොක්ඛය යොමුකොටැ හෝ පවතිනුයි ප්‍රතිමොක්ඛ නම. ප්‍රතිමොක්ඛයම ප්‍රාතිමොක්ඛ නම. ශීලසංචරය. මෙද ප්‍රාතිමොක්ඛසද්දයාගේ මුඛමාත්‍රදර්ශනයක්මැයි. සථිප්ප

කාරයෙන් වනාහි කණ්ඩායම්වලින් කපිලපතල්ලිප්‍රභාතිකයන්ට ප්‍රදානමොක්‍ෂවූ අතිශ්‍රේෂ්ඨවූ භාග්‍යවත් තෙමීම නිරවද්‍යප්‍රතිමොක්‍ෂ සංකීර්තන ප්‍රාතිමොක්‍ෂශීලය වණ්නා කටුවි වන්නේය.

5

i ආචාරගොවරනිදේදසෙ කිඤ්චාපි හගවා සමණාචාරං. සමණගොවරං. කප්පකාමො ආචාරගොවරසමපහනානි අනභි ආචාරෙ අනභි අනාචාරෙති පදං උඛ්‍යං, සථා පන මග්ගකුසලො පුරිසො මග්ගං. ආවිකක්කො වාමං. මුඤ්ච දක්ඛණං. ගණ්ඨානි පඨමං. මුඤ්චිනබ්බං. සහසමග්ගං. උප්පථමග්ගං. ආවිකක්කි පච්ඡා ගහෙනබ්බං. ඛෙමමග්ගං. උජ්ජමග්ගං, එවමෙව මග්ගකුසලපුරිස සදිසො ඛමමග්ගි පඨමං. සභානබ්බං. බුඛපතිකුඝං. අනාචාරං. ආවිකක්කි පච්ඡා ආචාරං. ආවිකක්කකාමො නන්ධ කතමො අනා චාරෙති ආදිමාහ, පුරිසෙන හි ආවිකක්කමග්ගො සමපජේජසාචා නවා, නථාගහෙන ආවිකක්කමග්ගො අපණ්ණො කුසෙදන විසුඝං. චජ්ජරං. විස අවිරජ්ඣනකො නිබ්බානනගරං. සෙව සමොසරති, නෙන වුත්තං. පුරිසො මග්ගකුසලොතිමො නිසං නථාගහෙනෙතං. අභිචචනං. අරහතො සමො සමබ්බසංඝාති, සසමා වා සසීසං. නභානෙන පහිනසෙදමලජලලිකං මාලාගනිවිලෙප නාදි විභුසනවිධානං. විස පහිනපාපධම්මං කල්‍යාණධම්මසමා සොගො සමපනරුපො හොති නසමා සෙදමලජලලිකං. විස පහානබ්බං. පඨමං. අනාචාරං. ආවිකක්කි පහිනසෙදමලජලලිකං මාලාගනිවිලෙපනාදි විභුසනවිධානං. විස පච්ඡා ආචාරං. ආවිකක්ක කාමොපි නන්ධ කතමො අනාචාරෙති ආදිමාහ, නන්ධ කාසිකො විතිකක්කමොති නිවිධං. කාසද්වච්ඡිනං, වාචසිකො විතිකක්කමොති චතුර්බ්බං. ච්චිද්වච්ඡිනං, කාසිකවාචසිකො විතිකක්කමොති නදුහසං. එවං. ආජීවසමඤ්චිලසෙව විතිකක්කමං. දසෙසසී, සසමා පන න කෙවලං. කාසවාචාති එව අනාචාරං. ආචරති, මනසාපි ආචරති එව නසමා හං. දසෙසතුං. සබ්බමපි දුස්සීලාං. අනාචාරෙති වුත්තං, නන්ධ එකච්චසං අනාචාරං. විහජ්ඣා දසෙසතො කුසෙදකපෙව චෙඨදුනෙනාති ආදිමාහ.

ii නන්ධ චෙඨදුනෙනාති පච්චසහෙනුසෙක චෙඨදුනෙන, විහාරෙ උභිතඤ්ඤි අරඤ්ඤතොවා ආහසිඤ්ඤා රක්කිතගොපිතං. චෙඨං. එවං. මෙ පච්චසං. දසෙසනිති උප්පාකානං. දුතුං. න චිට්ඨති, එවඤ්ඤි ජීවිතං. කපෙසතො අනෙසනාස මිච්ඡාජීවෙන ජීවති, සො දිසෙවධමෙම ගරහං. පාපුණාති, සමපග්ගෙව අපාසප්පිපුරකො හොති, අත්තතො පුග්ගලිකචෙඨං. කුලසබ්බසථාසං-දදතො කුලදුස්සකදුක්කමාපජ්ජති, පරපුග්ගලිකං. ථෙසාවිතෙනන දදමා නො හණ්ඩගෙසන කාරෙනබ්බො, සංඝිකෙපි එසෙවනසො, සෙව

පන නං ඉක්කරවනාස දෙනි ගරුභණ්ඩවිසායනමාපජ්ජති, කතං
පන චෙඨ ගරුභණ්ඩං හොති කතං න හොතිති, සො නාම
අග්ගෙසිමො සංඝනිකො සො සංඝෙන පටිච්ඡින්නසානෙසෙව
ගරුභණ්ඩං, නනොපරං න ගරුභණ්ඩං, ගෙපිනසානෙ සබ්බෙන
සබ්බං ගරුභණ්ඩං, සො පන පමාණෙන පටිච්ඡින්නො, තෙලො
ප්‍රිප්පමාණොපි ගරුභණ්ඩං, න නනො හෙසා, සංඝ පන භික්ඛුනො
තෙලොප්‍රිප්පමා කතනරදණ්ඩනවා අපො නෙන ථාති කමමං
කතො ගහෙතඤ්ඤා, ථාතිකමමං නදග්ගනකංවා අතිරෙකංවා
වට්ඨති උග්ගකං න වට්ඨති, ගත්ථකමමෙපි උදකාගරණමත්තංවා
අප්පහතිකරණමත්තංවා න වට්ඨති ථාවරං කාතුං වට්ඨති, නසමා
පොකතිරණිකොවා පංසු. උඛිට්ඨො සොපානංවා අත්ථපෙට්ඨො
විසමසානංවා සමං කතො ගහෙතුං වට්ඨති, ථාතිකමමං අකතො
ගතිනො නත්ථ වසෙතනනෙව පටිභුඤ්ජිතඤ්ඤා, පකකමනෙතන
සංඝිකං කතො ධපෙට්ඨො ගතනබ්බං, අසතිසා ගහෙට්ඨො ගතන
සත්ථ ගතො සරති නනො පව්වාහට්ඨිතඤ්ඤා, සචෙ අනන්තසං
හොති සමපත්තවිහාරෙ ධපෙට්ඨො ගතනබ්බං, මනුස්සා විහාරං
ගතො චෙඨං සාවනති භික්ඛු සංඝිකොති දතුං න විසභනති
මනුස්සා සුතපසුතං සාවනතිවා නපෙජනතිවා ගද භික්ඛුති දණ්ඩ
කමමං කතො ගණනථාති වතතුං වට්ඨති චෙඨදුතං නාම න හොති,
සචෙ තෙ දණ්ඩකමමත්ථාස වාසිථරසු ආදිතිවා බාදතිසොපනිසංවා
දෙනති ගහෙතුං න වට්ඨති, විතසසකථාසං පන දබ්බිගෙහමනුස්සා
ගණතිට්ඨො ගව්ජනනා න වාරෙතඤ්ඤාති වුත්තං, සචෙ සබ්බස්ස චෙඨ
ගුමෙබ චෙඨදුසකා උප්පජ්ජති නං අකොට්ඨාපෙනනානං චෙඨ
නස්සති කිං කානබ්බනති, භික්ඛාවාසෙ මනුස්සානං ආවිකතිතඤ්ඤං,
සචෙ කොට්ඨෙතුං න ඉච්ඡනති සමහාගං ලභිස්සථාති වත්තඤ්ඤා,
න ඉච්ඡනතිසෙව චෙතොසාසෙ ලභිස්සථාති වත්තඤ්ඤා, ඵවමපි
අතිච්ඡින්නසු නිසෙති අපො නත්ථි තුමනාකං බිණ්ණෙ සති දණ්ඩ
කමමං කට්ඨස්සථ කොට්ඨෙට්ඨො ගණනථාති වත්තඤ්ඤා, චෙඨදුතං
නාම න හොති, චෙඨගුමෙබ අග්ගමති උභිතෙපි උදකෙති වුසහමාන
චෙඨසුපි ඵසෙවනසො, රුකෙබසුපි අසමෙවකථාමගො, රුකෙබ
පන සුවිදණ්ඩකප්පමාණො ගරුභණ්ඩං හොති, සංඝිකෙ රුකෙබ
කොට්ඨාපෙට්ඨො සංඝං අනාසුච්ඡිට්ඨොපි සංඝිකං ආවාසං කාතුං
ලහති, වචනපථචෙජදනත්ථං පන ආසුච්ඡිට්ඨොව කාතඤ්ඤා, සුග
ලිකං කාතුං ලබති න ලබතිති, න ලබති, ගත්ථකමමෙපිසෙන පන
ඵකසමං ගෙහෙ මසෙවසානමත්තං ලහති, නිසු ගෙහෙසු ඵකං
ගෙහං ලහති, සචෙදබ්බසමනාග් සුගලිකා හොනති තුමි සංඝිකා
ඵකං ගෙහං කතො සමහාගං ලහති, විසු ගෙහෙසු ඵකං ගෙහං
ලහති, සංඝිකරුකෙබ සංඝිකං ආවාසං බාබෙතෙන සංඝං අනා
සුච්ඡා භාසරතුං වට්ඨති න වට්ඨතිති, වට්ඨති, වචනපථචෙජදනත්ථං
පන ආසුච්ඡිට්ඨොව භාසරනඤ්ඤා, සචෙ රුකබ්බං නිස්සාස සංඝස්ස

මහනො ලාභො හොති න භාරෙහබ්බො, සුගතිකරුකෙඛ
 සංසිකං ආවාසං බාධෙනො රුකකසාමිකස්ස ආවිකිතිබ්බං, සථෙ
 හරිතුං න ඉච්ඡති ඡෙදපෙට්ඨා භාරෙහබ්බො, රුකකං මෙ දෙට්ඨාති
 වොදෙහස්ස රුකකං අගසාපෙට්ඨා මූලං දහබ්බං, සංසිකෙ රුකක
 සුගතිකාවාසං සුගතිකෙව සුගතිකාවාසං බාධෙනොපි එසෙ
 වනසො.

8. i ආචාරගොවරනිද්දෙසෙ, ආචාරගොවරනිද්දෙසෙහි; හඟවා,
 හඟවන්නෙමේ; සමණොචාරං, මහණුන්ගේ ආචාරය; හෙවත් මහ
 ණුන්ගේ ඇසිරීම හෝ පැවැත්ම; සමණගොවරං, මහණුන්ගේගොවර
 ස්ථානය; කිඤ්චාපි කපේතුකාමො, ඉදින් වදරනුකැමතිසේක් විනමුත්;
 ආචාරගොවරසමපනෙනාති අපි ආවාගෙ අපි අනාවාගෙති පදං,
 යන පදය; උඬුරි, උදුලිසේක, යථා, කවරෙක් කුම් මෙන්දයත්; පන,
 විහාරකරනු ලැබේ; මග්ගකුසලො, මාගීයෙහි දක්ෂව හෝ මාගීඥව;
 පුරිසො, පුරුෂයෙක්; මග්ගං, මග; ආවිකිතිනො, අස්වන්නේ; වාමං,
 වම්පස; මුඤ්ච, හරුව; දකිණිං, දකුණුපස; ගණන ඉති, ගනුවයි;
 පඨමං, පළමුකොට; මුඤ්චිතබ්බං, හළයුවුව; සහයමග්ගං, බියැතිමග;
 උප්පට්ඨමගං, අයාපත්මග; ආවිකිති, කියාද; පච්ඡා, පසුව; ගතෙ
 තබ්බං, ගතයුවුව; ඛෙමමග්ගං, බියනැතිමග; උජුමග්ගං, ඇදනැති
 මග; නොහොත් යාපත්මග; ආවිකිති යථා, යම්සේ කියාද; එව
 මෙව, එපරිද්දෙන්ම; මග්ගකුසලපුරිසසදිසො, මාගීයෙහි දක්ෂව හෝ
 මාගීඥව පුරුෂයෙක්හු හා සමවු; ධම්මරුඡ, ධම්මරුඡයන්වහන්සේ; පඨමං,
 පළමුකොට; පභාතබ්බං, පැහියයුවුව; බුඛපතිකුඨං, බුඛපතිනව;
 අනාවාරං, අනාවාරය; හෙවත්- නො ඇසිරියයුත්ත; ආවිකිතිවා,
 අස්වා හෙවත් වදා; පච්ඡා, පසුව; ආචාරං, ආචාරය හෙවත්-
 ඇසිරියයුත්ත; ආවිකිතිතුකාමො, අස්වනු කැමැතිසේක්; නසි
 කතමො අනාවාගෙති ආදිං, තසුකතමො අනාවාගෙ යනාදිය;
 ආහ, වදාලසේක; හි, ඒ කීමසැබව; පුරිසෙන, මාගීකොවිද පුරුෂයා
 විසින්; ආවිකිතිමග්ගො, ඇස්වූ මග; සමපජ්ජය්‍යවා, සමාඛ
 වන්නේහෝසි; නවා, සමාඛනොවන්නේ හෝසි; (සිදුවන්නේ හෝ
 නො සිදුවන්නේහෝසි යුසේසි.) තථාගතෙන, තථාගතයන්වහන්සේ
 විසින්; ආවිකිතිමග්ගො, ඇස්වූමග; අපණ්ණකො, නොවරදනේ
 වෙයි; ඉන්ද්‍රෙන, සක්දෙවරජ විසින්; විසුඝං, ගසාලු; වජිරංවිය,
 වජ්‍රායුධයමෙන්; අවිරුකිතකො, නොවරදිනුයේව; තිබ්බානතගරං
 යෙව, නිවන්පුරයටම; සමොසරති, බැසගනී; තෙන, එහෙයින්;
 පුරිසො පෙසංසං සමාසමුඛසානි, යන සාධකවචනය; චුතං,
 වදාලසේක; කිසං, නිශ්‍රය; පුරිසො මග්ගකුසලොති, මාගීකො
 විද පුරුෂයා යන; එතංබො, තෙල නම වනාහි; අරහතො,
 අහිත්වු; සමාසමුඛසානි, සමස්තසමුඛවු; තථාගතස්ස, තථාගතවු;
 (මෙ, මාගේ; ට) අබ්වචනං, නම්; වා, නොහොත්; යසමා, යම්හෙය
 කින්; සසීසං, හිස සතිනව; නහානෙන, සනාතයකිරීමෙන්; පතින

සෙදමලජලලිකාසා, පහවු බාදියමල රජස්මල ඇති පුරුෂයකුහට; මාලාගනිවිලෙපනාදිවිභූසනවිධානං විය, මල්ගෙවිලවුන් ආදියෙන් අලඛකාරකිරීමක් මෙන්; පභිනපාපධම්මසා, පහවු අකුලෙධම් ඇති; (හිතබුනො); මහණහට; කලාණ්ඩමයමායොගො, කලණ්ඩවුන් හා මනාකොටයෙදීම; සම්පන්නරූපො, පරිපුර්ණස්වභාවයක්; හොති, වේද; තස්මා, එහෙයින්; සෙදමලජලලිකං විය, බාදියමල රජස්මල මෙන්; පභාතබ්බං, පැහියුතුදු; අනාචාරං, අනාචාරය; පඨමං, පළමුකොට; ආවික්ඛිතා, අස්වා; පභිනසෙදමලජලලිකාසා, පහවු බාදියමල රජස්මල ඇති පුරුෂයකුහට; මාලාගනිවිලෙපනාදිවිභූසන විධානං විය, මල්ගෙවිලවුන් ආදියෙන් අලඛකාරකිරීමක් මෙන්; පච්ඡා, පැසුළුව; ආචාරං, ආචාරය; ආවික්ඛිතුකාමොපි, අස්වනු කැමතිසේක් විනවුන්; තත්ථ කතමො අනාචාරොති ආදිං, යනාදිය; ආහ, වදාළ සේක; තත්ථ, ඒ අනාචාරෙ යනාදි පාඨයෙහි; කාසිකොවිතික්කමොති, කාසිකව්‍යතික්‍රමය නම්; තිවිධං, ත්‍රිවිධවු; කායදුච්චිතං, කායදුච්චිත යයි; වාචසිකො විතික්කමොති, වාචසිකව්‍යතික්‍රමය නම්; චතුර්විධං, චතුර්විධවු; චිත්තදුච්චිතං, චාත්තදුච්චිතයයි; කාසිකවාචසිකොවිතික්ක මොති, කාසිකවාචසිකව්‍යතික්‍රමය නම්; තදුභයං, කාසිකවාචසික දුච්චිතවයයි; එවං, මෙනයින්; ආජිවසමකසීලසොච, ආජිවාසමක සීලයාගේම; විතික්කමං, ව්‍යතික්‍රමය; දසොසති, දක්වයි; යස්මාපන, යම්හෙයකින් වනාහි; කෙවලං, හුදෙක්; කායවාචාති එව, කායවාත් චාරයන් කරණකොටගෙනම; අනාචාරං, ලාමකවු හෝ නොකටයුතුදු ආචරණයෙහි; න ආචරති, නො ඇසිරේද; මනසාපි, මනෝවාරයෙ නුත්; ආචරති එව, ලාමකවු නොකටයුතුදු ආචරණයෙහි ඇසිරේ මද; තස්මා, එහෙයින්; තං, ඒ මානසික අනාචාරය; දසොසතුං, දක් වන්ට; සබ්බපිදුසසීලාං, සියල් දුසිල්බව; අනාචාරෙති, අනාචාර නමැයි; වුත්තං, වදාරනලදී; තත්ථ, ඒ කාසිකව්‍යතික්‍රමාදිවශයෙන් වදාළ අනාචාරයන් අතුරෙන් හෝ ඒ පෙළෙහි, එකවරයා, ඇතැම් මහණ කුගේ; අනාචාරං, අනාචාරය; විහජිතා, බෙදා; දසොසෙනා, දක්වා වදාරන භාග්‍යවත්තෙම; ඉධෙකචෙවා චෙඨදුනොනාති ආදිං, යනා දිය; ආහ, වදාළසේක;

5. ii තත්ථ, ඒ චෙඨදුනො යනාදි පදයන් අතුරෙන්; චෙඨදුනො නාති, යනු; පච්චයගෙනුකෙන, සිවුපසය කරුණුකොට ඇති; චෙඨදු නෙන, හුණදඹු දීමෙන; හි, තවිස්සරය කරනුලැබේ; විහාරෙ, වෙහෙර; උසිතං, නැංගාවු හටගත් යුසේසි) අරඤ්ඤතො, වෙනෙන්; ආහරිතා, ගෙනවුන්; රක්ඛිතගොපිතා වා, රක්ඛිතගොපිතවු හෝ; චෙඨං, හුණදඹු; එවං, මෙසේ දීමක් ඇතිකලැ; මෙ, මාහට; පච්චයං, පසය; දසොසනිති, දෙන්නාහසි සිතා; උපසාකානං, උපසාදායක යන්ට; දුදුං, දෙන්ට; න චට්ඨති, නොචටනේයි; හි, ඒ වදාළ වචනය සැබව; එවං, මෙසේ හුණදඹුදීමෙන්; ජිවිතං කපොපෙනා, දිවිපවත් වන මහණතෙම; අනෙසනාය, අයුතුදු පසය සෙවීමෙන්; මිච්ඡාජ්චෙන,

මිථ්‍යාච්චනයෙන්; (අයුතු වූ දිවිපාවැත්මෙන් යුග්‍යේසි) ජීවති, දිවි පවත්වයි; සො, ඒ මහණනෙම; දිසෙවධිමෙම, ප්‍රත්‍යක්ෂානම්භාවයෙහිම; ගරභං, ගර්භිමට; පාපුණාති, පැමිණෙයි; සමපරායෙව, පරලොවිතිද; අපායපරිපුරකො, සතර අවාදක් සමපුණීකරන්නෙක්; හොති, වේ; අත්තනො, තමාගේ; පුග්ගලිකවෙථං, පෞද්ගලිකවූ හුණදඹු; කුලසම්බන්ධත්වය, කුලයා සගත්තා පිණිස; දදනො, දෙන්නාවූ මහණනෙම; කුලදුස්සකදුස්සකකටං, කුලදුස්සකදුස්සකාපත්තියට; ආපජ්ජති, අවදී; පරපුග්ගලිකං, පරායගන් පෞද්ගලිකවූ හුණදඹු; ථෙය්‍ය විතෙතන, සොරසිතින්; දදමානො, දෙන්නාවූ මහණනෙම; භණ්ඩගෙසන, හුණදඹු අගනාවගයෙන්; කාරෙතබ්බො, කරවියයුත්තේය; සංසිකෙපි, සහසතු වූ හුණදඹුයෙහිද; ඵසෙවනයො, මෙකිනියබ්‍රතයඅත්තේය; නොහොත්-මේ නියම පැමිණවියයුත්තේය; සවෙ පන, ඉදින් වනාහි; තං, ඒ සහසතු හුණදඹු; ඉස්සරවතාය, ඉස්සරබැව් ඇතිගෙයින්; දෙති, දේනම්; ගරුභණ්ඩවිස්සජ්ජනං, ගරුබවූ විසදීමෙන් වන ඇවතට; ආපජ්ජති, අවදී; කතරෙ පන වෙථ, කවර හුණදණ්ඩක් වනාහි; ගරුභණ්ඩං, ගරුභාණ්ඩයෙක්; හොති, වේද; කතරෙ, කවරහුණදණ්ඩක්; න හොති, ගරුභාණ්ඩයෙක් නොවේද; ඉති (අයං පුච්ඡා), මෝනොමෝ පාවජ්ජායි; තාව, වක්ඛව්‍යානන්තරයට පලමු; යො, යම් හුණගසෙක්; අරෙපිමො, රෙපණය නොකෙළේවේද; හෙවත් රෙපණයෙන් නූපන්නේවේද; සයස්සාතකො, සහසතුභූමියෙහි තෙමීම හටගත්තේවේද; (තිකම්ම පැන තැගේද යුග්‍යේසි) සො, ඒ හුණගස්තෙමේ; සබ්බෙත, සංඝයා විසින්; පරිච්ඡින්නාපානෙයෙව, පිරිසිදුකාලද තෙනාම; ගරුභණ්ඩං, ගරුභාණ්ඩයෙක් වේ; තනොපරං, ඒ පිරිසිදුකාලද තැනෙන් ඔබ්බෙහි; නොහොත්-ඒ පිරිසිදුකාලද හුණගසෙන් අත්‍යවූ හුණගස්තෙමේහි; න ගරුභණ්ඩං, ගරුභාණ්ඩයෙක් නොවේ; රෙපින්නාපාන, රෙපණය කළතෙනා; සිබ්බෙත සබ්බං, මුළුල්ලම; ගරුභණ්ඩං, ගරු භාණ්ඩ නම; සොපන, ඒ හුණදඹු වනාහි; පමාණෙන, ප්‍රමාණ විසින්; පරිච්ඡින්නො, පිරිසිදුකාලයා; තෙලනාලිප්පමාණොපි, තෙල් කුලාවක් පමණැතිවූ හුණදඹුකඩකුද; ගරුභණ්ඩං, ගරුභාණ්ඩයෙක් වේ; තනො, ඒ තෙල් කුලාපමණින්; හෙඨා, උඩු හුණදඹුකඩ; න, ගරුභාණ්ඩයෙක්නොවේ; යස්සපන භික්ඛුනො, යම් මහණකු හට වනාහි; තෙලනාලියාවා, තෙල් කුලාවකින් හෝ; කතරදණ්ඩනවා, සැරයටියකින් හෝ; අත්ථො, ප්‍රයෝජනවේද; තෙන ඒ මහණහු විසින්; ථාතිකමං, ගරුභාණ්ඩයෙහි ඇතුළත් වූ කටයුත්තක්; (තහවුරුවූ කටයුත්තක් යුග්‍යේසි.) නොහොත්-වැඩිදියුණුවන කටයුත්තක් x; කත්වා, කොට; ගහෙතබ්බො, ගහයුත්තේය; ථාතිකමං, තහවුරුවූකම; තද්දන්තකංවා, ඒ ගරුබවූව හා සම අගයඇතිකමක් හෝ; අතිරෙකං වා, ගරුබවූවට වැඩිතරම් අගයඇතිකමක් හෝ; (කාතුං, කරන්ටට;) වට්ඨති, වටනේයි; උත්තකං, අඩුවූ තහවුරුකමක්; (කාතුං, කරන්ටට;) න

වට්ඨකි, නොවට්ඨකි; භස්මකමමප්ප, අත්තමද; උදකාභරණමත්තං
 වා, පැන්ඵලවිම් පමණැති අත්තමක් හෝ; අප්පහරිතකරණවත්තං වා,
 තණපත් පහකිරීම් පමණැති අත්තමක් හෝ; (කාතුං, කරන්ට; ට)
 නවට්ඨකි, නොවට්ඨකි; ථාවරං, තහවුරු අත්තමක්; කාතුං
 කරන්ට; වට්ඨකි, වට්ඨකි; තස්මා, එහෙයින්; පොකඛරණිකො,
 සහසතු බිම්හිවූ පොකුණෙන්; පංසුං, පස්; උඛරිකා, උසුටා හෝ;
 සොපානං, හිණක්; අත්ථරපෙකා, අතුරවා හෝ; විසමසානං, විෂම
 ස්ථානයක්; සමංකතා වා, සමකොටැ හෝ; ගහෙතා, ගත්ට; වට්ඨකි,
 වට්ඨකි; ථාතිකමං, තහවුරු වූකමක්; අකතා, නොකොටැ;
 ගතිනො, ගත් හුණදඬුවෙතමේ; තත්ථ; ඒ සහසතුතෙනැ; හෙවත්-ඒ
 වෙහෙරැ; වසනෙනෙව, වසනුවන විසින්ම; පරිභුඤ්ඤානබ්බො,
 පරිභොග කටයුත්තේයැ; පකකම්මෙනෙන, ඉන් පිටත තිකමයන
 මහණහු විසින්; සමසිකං කතා, සහසතු වූවක්හු කොටැ; ධපෙකා,
 තබා; ගන්තබ්බං, යායුතුයි; අසනියා, සිහිනොකිරීමෙන්; ගහෙතා
 ගතෙන, ගෙනැගිය මහණහු විසින්; යත්ථ, යම්තැනෙක්හි; ගතො,
 ගියේ; සරති, සිහිකෙරෙයිද; තතො, එතැනෙන්; පච්චාභරිතබ්බො,
 පෙරළාගෙනවුත් තැබියයුතු; සවෙ, ඉදින්; අන්තරා, අතරමගැ;
 භයං, බියෙක්; භොති, වේනම්; සමපත්තවිහාරෙ, තමා වත් වෙහෙ
 රකැ; ධපෙකා, තබා; ගන්තබ්බං, යායුතු; මනුස්සා, මිනිස්සු; විහාරං,
 වෙහෙරට; ගතතා, ගොස්; වෙඨං, හුණදඬු; යාවනති, ඉල්වද්ද;
 හිකුඬු, හිකුඬු; සංසිකොති, සහසතු හුණැයි සිතා; දාතුං, දෙන්නට;
 න විසහනති, නොහැකිවෙද්ද; මනුස්සා, මිනිස්සු; පුත්තපුත්තං, පුත්ත
 පුත්තා; යාවනතිවා, ඉල්වන්නාහුනම් හෝ; තප්පෙනතිවා, තැතිගත්
 වන්නාහුනම් හෝ; තදා, එසමාහි; හිකුඬුහි, මහණුන් විසින්; දණ්ඨ
 කමමං කතා, දඬුවම්කොටැ; (මෙහි දඬුවම් නම් පොකුණෙන් පස්
 කැණීම් ඇ අත්තම්) ගණනථාති, ගනිවිසි; වත්තුං, කියන්නට; හෝ-
 කීම; වට්ඨකි, වට්ඨකි; වෙඨදානං නාම, හුණදඬුදීමෙක් නම්; න,
 නොවෙයි; තෙ, ඒ මිනිස්සු; දණ්ඨකමමත්ථාය, දඬුවම් පිණිසැ; වාසි
 ඵරසු ආදිතිවා, වැ පොරෝ ඇ උපකරණයන් හෝ; බාදනියහොජ්
 නියං වා, කඳුබොදු හෝ; සවෙ දෙනති, ඉදින් දෙන්නාහුනම්; ගහෙතා,
 ගත්ට; න වට්ඨකි, නොවට්ඨකි; විනයසංකපායං පන, විනයඅටුවාහි
 වනාහි; දසිසංගෙමනුස්සා, දහිය ගෙයැති මිනිස්සු; ගහෙතා, ගෙනැ;
 ගච්ඡන්තා, යන්නාහු; න වාරෙතබ්බාති, නොවැලිගියයුත්තාහි;
 වුත්තං, කියනලදි; සංඝස්ස, සංඝයාගේ; වෙඨගුමෙඛ, හුණපඳුරෙක්හි;
 වෙඨදසකා, හුණදඬු විද කන්නාවූ ගුල්ලෝ; සවෙඋපපජ්ජනති, ඉදින්
 උපදින්නාහුනම්; තං, ඒ හුණපඳුර; අකොට්ඨාපෙනානං, නොකොට
 වන්නාවූ මහණුන්ගේ; වෙඨ; හුණගස්තෙමේ, (සවෙ) නසාති, ඉදින්
 නසින්නේනම්; කිං කාතබ්බං, කුමක් කටයුතුද; ඉති, ඉදින් විහාර
 නම්; හිකුඬුවාරෙ, පිඬුපිණිස ඇසිරෙනගමිහි; මනුස්සානං, මිනිසුන්ට;
 ආවිකතිතබ්බං, සැලකෙයුතු; සවෙ, ඉදින්; කොට්ටතුං, කොටාලන්ට;

(සිදලත්ව යුගේසි) න ඉච්ඡනති, නොරිසිවන්නාහු නම්; සමභාගං, සමකොටසක්; ලභිස්සථාති, ලබන්නාහුයයි; වතතබ්බා, කිවයුත්තාහ; න ඉච්ඡනතියෙව, නොකැමැතිවන්නාහුම නම්; වෙකොඨාසෙ, දෙකොටසින්; ලභිස්සථාති, ලබන්නාහුයයි; වතතබ්බා, කිවයුත්තාහ; එවමි, මෙබඳුකිමද; (මනුස්සෙසු, මිනිසුන්; 0) අනිච්ඡනෙනසු, නොරිසිවන කල්හි; නපෙන, නැතිවන හුණෙන්; (අව්‍යාකං, අපට; 0) අත්ථො, ප්‍රයෝජනයෙන්; නථි, නැත; තුම්භාකං, තොපට; බණ්ණෙසති, ඉඩ ඇතිකලා; දණ්ඩකම්මං, දඬුවම්; කරිස්සථ, කරන්නාහුය; කොට්ටො, කොටා හෙවත් සිදා; ගණනථාති, ගනිවියයි; වතතබ්බා, කියයුතුයහ; වෙඨදානං නාම, හුණදඬුදීමක් නම්; න හොති, නොවෙයි; වෙඨ ගුමෙබ්බ, හුණපඳුරෙහි; අග්ගිමිති උගිතෙපි, ගිනිගත්කල්හිත්; උදකෙන, දියපහරින්; චුය්‍යමානවෙඨසුපි, ගසනුලබන හුණදඬුවලත්; එසෙව නයො, මෙකී නයබඳු නයඇත්තේයි; නොහොත්-මේ නයමැ පැමිණ වියයුත්තේයි; රුකෙබ්බසුපි, වෘක්‍ෂයන්හිත්; අයමෙවකථාමගො, මෙකී කථාමාගීයමැ වේ; රුකෙබ්බා පන, වෘක්‍ෂයනෙමේ වනාහි; සුචිදණ්ඩකපමාණො, පත්තින් දණ්ඩක් පමණැතිවූයේ; ගරුහණ්ඩං හොති, ගරුහාණ්ඩයක්වෙයි; සංඝිකෙ, සහසතුළු; රුකෙබ්බ, රුක්; කොට්ටාපෙට්ඨා, සිදවා; සංඝං, සංඝයා; අනාපුච්ඡිටාපි, නොවිනාරුත්; සංඝිකං, සහසතුළු; ආවාසං, ලැගුම්ගෙයක්; කාතුං, කරන්ට; ලහති, ලබා; වචනපඨවේදනත්ථං පන, මෙරමාගේ ගැරහුම්වදන්මග පසිදලීම සදහා වනාහි; ආපුච්ඡිටාච, සහ විනාරුම; කාගබ්බො, කටයුතු; පුග්ගලිකා, පෞග්ගලිකවූ ලැගුම්ගෙයක්; කාතුං, කරන්ට; ලහති, ලැබෙද; නලහති, නොලැබෙද; ඉති, මෙසේ විනාරිමක් ඇතිකල්හි; න ලහති, නොලැබෙ; (ඉති විස්සජ්ජනො, මෙසේ විසදීම වේ; 0) හත්ථකමමසිසෙන පන, අත්කම් ඉදිරිපත්කිරීමෙන් වනාහි; එකමිංගෙනෙ, එක් ලැගුම්ගෙයකැ; මඤ්චානමත්තං, මඤ්චසථාන මාත්‍රයක්; හෙවත්- ඇදතබ්බනැත් පමණක්; (ආවාසකාරකො, අවස්කරු මහණනෙම; 0) ලහති, ලබා; තිසුගෙහෙසු, තුනක් ලැගුම් ගෙවල් අතුරෙන්; එකං ගෙහං, එක් ලැගුම්ගෙයක්; ලහති, ලබා; දබ්බසමාරා, දූවදඬුසබරහු; පුග්ගලිකා, පෞග්ගලිකවූහු; සවෙ හොනති, ඉදින් වෙන්නම්; භුමි, බිම; (සවෙ) සබ්බිකා, ඉදින් සහසතු වූනම්; එකං ගෙහං, එක් ලැගුම්ගෙයක්; කට්ඨා, කොටැ; සමභාගං, සමකොටසක්; (දබ්බසමාරසාමිකො, දූවදඬුසබරඅයත් මහණනෙම; 0) ලහති, ලබා; විසුගෙහෙසු, දෙකක් ලැගුම්ගෙවල් අතුරෙන්; එකං ගෙහං, එක් ලැගුම්ගෙයක්; ලහති, ලබා; සංඝිකරුකෙබ්බ, සහසතු රුකක්; සංඝිකං ආවාසං, සහසතුළු ලැගුම්ගෙයක්; බාබෙහෙන, අවහිර කරනකල්හි; සංඝං, සහහු; අනාපුච්ඡා, නොවිනාරු; භාරෙතුං, පහ කරන්ට; වට්ඨති, වටනේද; න වට්ඨතිති, නොවටනේදයත්; වට්ඨති, වටනේයි; පන, එසේවිනවුත්; වචනපඨවේදනත්ථං, මෙරමාගේ ගැරහුම්වදන්මග පසිදලීම සදහා; ආපුච්ඡිටාච, ආපුච්ඡාකොටමැ; භාරෙතබ්බො, පහකරවිය යුතුයි; රුකෙබ්බං නිස්සාය, රුකකිසා; සංඝස්ස,

සංඝයාට; මහනෙතා ලාභො, මහත්වු ලාභයෙක්; සචෙ හොති, ඉදින් වන්නෙතම්; නහාරෙතබ්බො, නොපහකරවිය යුතුයි; පුග්ගලික රුකෙක, පෞද්ගලිකවු රුකක්; සංඝිකං ආවාසං, සහසතුටු ලැහුම් ගෙයක්; බාබෙනෙත, අවහිර කරනකල්හි; රුකකසාමිකස්ස, රුකකිමියාට; ආවිකකිතබ්බං, සැලකළයුතුයි; හරිත්වා, පහකරන්ට; සචෙ න ඉච්ඡති, ඉදින් නොකැමැතිවන්නේනම්; ඡේදපෙඤා, සිඳවා; භාරෙ තබ්බො පහකරවිය යුතුයි; මෙ, මාගේ; නොහොත්-මට; රුකං, රුක; දෙථාති, දුනමැනවයි; වොදෙන්නස්ස, ඉල්වන මහණකට හෝ ඉල්වන රුකකිමියාට; රුකං, රුක; අග්ගාපෙඤා, අගයකරවා; මුලං මල, දතබ්බං දියයුතුයි; සංඝිකෙරුකෙක, සහසතුටු රුකක්; පුග්ගලිකාවාසං, පෞද්ගලිකවු ලැහුම්ගෙයක්ද; පුග්ගලිකෙ, පෞද්ගලිකවු රුකක්; පුග්ගලිකාවාසස්ස, පෞද්ගලිකවු ලැහුම්ගෙයක්ද; බාබෙනෙතපි, අවහිර කරනකල්හිත්; එසෙවනයො, මෙකීනයබදු නය ඇත්තේයැ; නොහොත් මේ නයමැ පැමිණවිය යුත්තේය.

* “සබ්බමපි දුස්සිලාං” යන මේ වචනයෙන් අභිධ්‍යාව්‍යාපාද මිථ්‍යාදූෂිතද ගෘහිතයන යන අදහස සඳහා “මහස්සාපිපෙසං දස්සෙත්වා”යි කිහිපයකට පි දුස්සිලානති ඉමිනා අභිජ්ඣාදයොව ගති තාති සන්ධායාග මහස්සාපි ආවරතිඑව තස්මා තං දස්සෙත්වානති. (මු. පි)

* “නත්ථ එතවමස්ස” යන වාක්‍යයෙහි පැහැන නත්ථ ශබ්දයාගේ අම්ය- කායිකව්‍යතික්‍රමාදි වශයෙන් වදලාවු අනාවාරයන් අතුරෙන් යි විශයයුතුයි. මුලටිකාවේ, තත්ථාති කායිකවිකිකතමාදි වසෙන වුනෙතසු අනාවාරෙසු යි යු හෙයින.

* “ගරුභාණ්ඩවිස්සාජ්ජනං ආපජ්ජති” යන්නෙන් තුලසි ඇවතට අවදනේයැ යන අම්ය දක්වයි. ගරුභාණ්ඩපරිත්‍යජ්ජනය කරුණුකොට ඇති ඇවත එතච්ඡිදයෙන් ප්‍රසතු වන හෙයින. මෙද යුතු ගරුභාණ්ඩවිස්සාජ්ජනං ආපජ්ජතිති ඵුලලවයං ආපජ්ජතිති අත්ථො. (මු. පි.) ගරුභාණ්ඩවිස්සාජ්ජනං කරණභූතං එතස්ස අත්ථිති ගරුභාණ්ඩවිස්සාජ්ජනං යි (අ. පි.)

* “අරෙපිමො සසඤ්ජානො” යන පදසමුදයයෙන් සහසතු බිම්හි රොපනයක් නැතිව නැති හුණගස්කැල කිසිතලද්දේයැ අරෙපි මොති සංඝිකභූමියං උපිනො වුනො. (මු. පි.)

* සථාතිකම් නම් ගරුභාණ්ඩයෙහි ඇතුළත්වු කච්ඡෙයි. එනම් තහවුරුවන කටයුතු ආදියයි. ථාතිකමනනි ගරුභාණ්ඩනතර භූතං කමමං. (මු. පි.) ගරුභාණ්ඩනතරභූතං ථාවරදි. (අ. පි.)

* දණ්ඩකමමං යන්නෙන් යථොක්තවු හෙවත් පොකුණෙන් පස්කැණීම් ඇ තහවුරුකම්වු අත්තම් කියා දණ්ඩකමමනනි යථා වුනං හත්ථකමමාහ. (මු. පි.) යථා වුනනනි පොකුණින් පොසුඋබරණාදි ථාවරකමමං. (අ. පි.)

6

i වලලියමයි අසමෙව් කථාමගහනා, වලලි පන සසු විකතාසනි දුලලහා හොති තසු ගරුහණං, සාවධො උපබ්බාහුප්පමාණ නො පඨාස නතො හෙඨා වලලිබණං ගරුහණං න හොති, පනදදනාදිසුපි පනදදනෙනාති පවසහෙතුකෙහි පනදදනෙනාති ආදි සබ්බං වෙඨදනෙ වුත්තනසෙනෙව වෙදිනබ්බං, ගරුහණභිකාස පනෙසු අසං විනිච්ඡයො, පනතමයිති සසු විකතාසනි, ගණිකාදයො ගණිපලිවෙඨකාදිනං අත්ථාස ගණනනති නාදිසෙ දුලලහභානෙසෙව ගරුහණං හොති, එස නාව කිංසුකපනතකණනපිලකිනි නාලපනතාදිසු විනිච්ඡයො, නාල පණනමයි ඉමසමිංසෙව ධානෙ කථෙතබ්බං, නාලපණනමයිති සසංඡනෙ නාලවනෙ සංසෙන පටිච්ඡිනතභානෙසෙව ගරු හණං න තනොපරං, ගෙපිමනාලෙසු සබ්බමයි ගරුහණං, තස්ස පමාණං හෙතිමනොවිසා අභබ්බලප්පමාණොපි ජිත්තපොසු හො, තිණමයි එසෙව පකඛිපිටා කථෙතබ්බං, සසු පන තිණං නත්ති තසු මුඤ්ජලාලානාලිකෙරපණනාදිතිපි ඡාදෙනති, නසමා තාතිපි තිණෙනෙව සබ්බතිනාති, ඉති මුඤ්ජලාලාදිසු සංකිඤ්චි මුඛිප්පමාණං තිණමයි නාලිකෙරපණනාදිසුව එක පණනමයි සංසස්ස දිනනං වා නසු ඡිනකං වා බිතිආගමෙ සංසස්ස තිණවස්සමගි ඡිනතිණං වා ජකඛිතගොපිනං ගරුහණං හොතා, නං පන සංසකමෙව වෙතිසකමෙව කතෙ අතිරෙකං සුගභලික කමෙම කාතුං වච්චති, හෙඨාමුත්තවෙඨමගිපි එසෙවනසො.

ii සුප්පදනෙ එත්තකෙසු රුකෙබ්බු සුප්පාති විස්සජෙජ්ඣා සාතුහත්තවිජෙඨ උපනෙතතු එත්තකෙසු සෙනාසනපටිසබ්බරණ උපනෙතතුති එවං නිසමිතභානෙ එව සුප්පාති ගරුහණභාති හොනති, පරතිරෙ සාමසණ්ඨ සුප්පාති බිච්චිටා ගිං කතෙතති පඤ්චබ්බසමනනාහතො සුප්පාපකො හික්ඛු සංසං ගණෙටා කොඨාසෙ කතෙති, සො සමපනපටිසාස සංසං අනාසුච්ඡිටාච දතුං ලහති, අසමෙතෙන පන ආසුච්ඡිටාච දනබ්බං, හික්ඛු පන කස්ස සුප්පාති දතුං ලහති කස්ස න ලහතිති, මානාපිතුනං හෙහං හට්ඨොපි හෙහතො පකෙකාසාපෙටාපි වස්සුපුජං කතෙටාති දතුං ලහති, පිලකිනත්ථාස දතුං න ලහති, සෙසඤ්ඤතිනං පන හට්ඨො න දනබ්බං පකෙකාසාපෙටා පුජංකතෙටාති දනබ්බං, සෙසජනස්ස පුජනභානං සමපනස්ස අපවවාසිංසනෙත්ත දනබ්බං සුප්පදනං නාම න හොති, විහාරෙ බහුති සුප්පාති සුප්පනති හික්ඛුතා පිණ්ඩාස වරතෙනන මනුස්සෙ දිට්ඨා විහාරෙ බහුති සුප්පාති සුප්පාති වත්තබ්බං වචනමතෙන දෙසො තත්ති, මනුස්සා බාදනීස භොජනීසං ආදස ආගමිස්සනතිති විතෙනන පන න වත්තබ්බං, උචෙ වදති බාදනීසභොජනීසං න පටිභුඤ්ජිතබ්බං, මනුස්සා අනතනො බමම නාස විහාරෙ සුප්පාති අත්ථිති සුච්ඡිටා අසුකදිවසෙ විහාරං ආග

විශ්වාසය සාමන්තයන්. පුළුන් බවින්ද. මාදෙපානි වදනින් හික්කු සාමන්තයන්. කුසේද. පමුණ, සාමන්තයෙහි පුළුන් බවින්ද. එපිනානි, මනුස්සා හික්කු උපසංකප්පිකා හතෙහි මස. තුමනාක. අසුකදිවසෙසෙව ආරෙවසිමහ සාමන්තයන්. පුළුන් බවින්ද. මාදෙපානි කසමා නි වාරසිප්පානි, සහි මෙ පමුණ, පුළුන් බවින් මනනාතෙව කාව නි පුළුන් කතානි වතනබ්බං, ගණනට පුළුන් නි වතනබ්බං, සෙව වදනි ආමිසං න පරිභුක්ඛිතබ්බං, අපෙති හික්කු සාමන්තයන්. ආවිකති අසුකගාමවාසිනො පුළුන් මා බවින්ද. ආමාසුනි, මනුස්සාපි ආමිසං. ආහරිකා දුතං දවා වදනින් අමනාකං මනුස්සා න බහුකා සාමන්තයෙර අමෙහි සස පුළුන් බවින්ද. ආණ්ඩෙපානි, සාමන්තයෙහි හික්කා ලබා සෙ හික්කා වාරං න ගව්සනින් තෙ සසමෙව හිනිසුනන් උපසංකානි වතනබ්බං, එතනකං නසං. ලභිකා සාමන්තයෙර පුතෙතවා හානිකෙවා කවා පුළුන් බවින්ද. දෙසො නසී, පුළුදුතං නාව න හොනි.

iii එලදැන එලමි පුළු. විස නිසමිතමෙව ගරුභණ්ඩං. හොනි, විහාරෙ ලහුකමති එලාපලෙ සති අපාසුකමනුස්සා ආගනවා සාවනන්, හික්කු සංසිකනන් දුතං න උසහනන්, මනුස්සා විප්පි සාපිනො අකෙකාසනන්, පරිභාසනන්, නසී කිං කානබ්බනන්? එලෙහි වා රුකෙකි වා පරිච්ඡේදිකා කතිකා කානබ්බා අසුකෙසු ව රුකෙකසු එතනකානි එලානි ගණනනා එතනකෙසු වා රුකෙකසු එලානි ගණනනා නවාරෙතබ්බානි, වොරපන ඉසුන්දවා බලකායෙහි ගණනනා නවාරෙතබ්බා, කුඩා හි තෙ සකලවිහාරමි නාසෙසු. ආදිනවො පන කප්පනබ්බානි, සිනානදුතෙ සිනානවුණ්ණානි කොට්ඨිනානි න ගරුභණ්ඩානි, දුකොට්ඨිනො රුකබ්බනවොව ගරුභණ්ඩං, වුණ්ණං පන අභිලානස්ස රජන නිපකකං වට්ටනි, ගිලානස්ස සංකිඤ්චි වුණ්ණං වට්ටනි සෙව, මනනිකාපි එසෙව පකිපිකා කප්පනබ්බා, මනනිකාපි සස උලලහා හොනි නසෙව ගරුභණ්ඩං, සාපි හෙසිමකොට්ඨිනා නිස පලලෙපිණ්ඩපමාණාව, නතො හෙසා න ගරුභණ්ඩනන්, දනන කසදුතෙ දනනකසං අව්ඡින්නකමෙව ගරුභණ්ඩං, සෙසං සාමන්තයන්. සංසතො දනනකසවානෙ පාසුණානි තෙ අනනතො ආවර්ජ්ජපජ්ඣාසානං පාටිසෙක්කං දුතං න ලහනන් සෙහි පන එතන කානි දනනකසානි ආහරිතබ්බානිනි පරිච්ඡේදිකා වාරං ගතිනානි තෙ අතිරෙකානි ආවර්ජ්ජපජ්ඣාසානං දුතං ලහනන්, එකෙහි හික්කුනා දනනකසමාලකතො බහුනි දනනකසානි න ගහෙ තබ්බානි, දෙවසිකං එකෙකමෙව ගහෙතබ්බං, පාටිසෙක්කං වසනෙනනාපි හික්කුසංසං ගණිකා සනනකානි අනනතො පාසුණානි නනනකානෙව ගහෙකා ගහනබ්බං, අනන් ආගනතුකෙසු වා ආගතෙසු දිසං වා පකකමනෙනන ආහරිකා ගතිකසානො සෙව එපනබ්බානි.

6. i වලලියමපි, වැලෙහිදු; අයමෙවකපාමයො, මේ සහසතු රුකෙහි කී වදන්මහමැ වේ; වලලී පන, වැල්කොම වනාහි; යත්, යම් තැනෙකැ; (ජනෙන, වණිත්ජනයා විසින්; 0) විකකායති, විකුණනු ලැබේද; දුලලහා හොති, දුලබවේද; තත්, එතෙතැ; ගරුභාණ්ඩං, ගරුභාණ්ඩයෙක්වේ; සාවබො, ඒ වැල්තොමෝද; උපය්ඨිබාහුපප මාණතොපසාය, අභිබාහු පමණින් පටන්ගෙනයැ; තතොහෙසා, ඒ අභිබාහු පමණින් උනුදු; වලලිබණ්ඩං, වැල්කඩ; ගරුභාණ්ඩං, ගරු භාණ්ඩයෙක්; ත හොති, නොවේ; පතතදුනාදීසුපි, පත්‍රදුනාදීන්හිදු; (විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො, විනිස දතයුතු; 0) පතතදුනෙතාති, යනු; පච්චයහෙතුකෙන, පසය කරුණුකොටැ ඇති; පතතදුනෙතාති, පත් දීමෙන යන; ආදිසබ්බං, ඇ සියල්ල; වෙච්ඡනෙ, හුණදමුදීමෙහි; වුත්ත තයෙනෙව, කිතසින්මැ; වෙදිතබ්බං, දතයුතුයි; ගරුභාණ්ඩාය පන, ගරුබඩුවන බැවින් වනාහි; එත්, මේ පත්‍රයෙහි; අයං විනිච්ඡයො, මේ වණ්ණමාණවූ විනිච්චයයි; හි, විතරකරනු ලැබේ; පතනමපි, පත්‍රද; යත්, යම් තැනෙකැ; විකකායති, විකුණනුලැබේද; ගණ්ඨිකාදයො, ගඬපිළියල් ඇ ඇත්තෝ; ගණ්ඨපළිවෙසනාදීනං, ගඬපිළියල් එනිම් ආදීන්ගේ; 0 (ගණ්ඨිකාදයොති ගණ්ඨිකාසිකාදයො ජනාසි යොජනා ගත හෙයින් අපිමෙයේයි. ගණ්ඨිකාදයො, ගඳදූ වෙණේදමිනි නියුත් ඇ ජනයෝ; ගණ්ඨපළිවෙසනාදීනං, ගඳදූ එනිම් ආදීන්ගේ;) අන්තය, අපි පිණිසැ; ගණ්ඨනති, ගතිද්ද; තාදිසෙ, එබදුදු; දුලලහපානෙ යෙව, දුලබපියෙස්සිමි; ගරුභාණ්ඩං, ගරුභාණ්ඩයෙක්; හොති, වේ; එසො, මෙකියතලදුයේ; තාව, වක්තව්‍යානන්තරාදීයට පළමුවැ; කිංසුකපතනං, පෙ, තාලපතනාදීසු + කිංසුකපතන, කැලකොලය; කණ්ණපිලකිතතාලපතනාදීසු, කනපළදනා තල්කොල ආදීන්හි; විනිච්ඡයො, විනිච්චය වේ; තාලපණ්ණමපි, හුදු තල්පත්තෙමේද; ඉමසිමියෙව සානෙ, මෙතෙතමැ; කප්ථතබ්බං, වැණියයුතු වේ; හි, විතරකරනුලැබේ; තාලපණ්ණමපි, තල්පත්තෙමේද; සංයතො, ස්වයංඥානවූ; තාලවනෙ, තල්වෙනෙහි; සංසෙත, සංඝයා විසින්; පරිච්ඡින්නායනෙයෙව, පිරිසිදිතලද තෙනමැ; ගරුභාණ්ඩං, ගරුභාණ්ඩ යෙක්වේ, තතොපරං, ඒ පිරිසිදිතලද තෙතින් බබ්බෙහි; ත, ගරු භාණ්ඩයෙක් නොවේ; රොපිමතාලෙසු, රොපනයකළ තල්හි; සබ්බමපි, පත්‍රමුළල්ලම, ගරුභාණ්ඩං, ගරුභාණ්ඩයෙක්වේ; තස්ස, ඒ තල්පත් හුගේ; පමාණං, ප්‍රමාණයනම්; හෙසිමකොටියා, යටත්පිරිසෙසින්; අසබ්බලපපමාණොපි, අටහල්පමණැතිවූ; රිත්තපොත්තකො, රිත්ත පුත්තකයෙක; හෙවත්-අකුරු නොලී පත්තිරුවෙක; (හිස් කරකොල පුස්කොල කැබැල්ලෙක යුස්සේයි.) තිණමපි, තණද; එත්ථෙව, මේ පත්‍ර යෙහිම; පකඛිපිත්වා, බහා; කප්ථතබ්බං, වැණියයුතුයි; යත්පන, යම් පියෙස්සි වනාහි; තිණං, තාණ; තත්ථි, තැතිද; තත්, ඒ පියෙස්සි; මුඤ්ඤපලාලකාලිකෙරපණ්ණාදීහිපි, මුදුතණ පිදුරු පොල්කොල ආදි යෙනුත්; ඡාදෙනති, සෙවෙතිකෙරෙද්ද; හෙවත්-පියසි වසත්ද; තස්ම, එහෙයින්; තානිපි, ඒ මුදුතණ පිදුරු පොල්කොල ආදීනුද; තිණ

නෙව, තෘණයෙන්ම; සඛනතිතාති, සඛනාතිතයහ; ඉති, මෙපරිද්දෙන්; මුඤ්ජපලාලාදිසු, මුද්‍රතණපිදුරු ආදීන් අතුරෙන්; යංකිඤ්චි, යම්කිසි, මුහුණපමාණං, මිටක් පමණැතිවූ; තිණමපි, තෘණද; නාමිකෙරපණණාදිසුව, පුළුල්පත් ඇතුරෙනුත්; එකපණණමපි, එක්පතෙකුද; සංඝස්ස, සහනව; දින්නාංවා, දෙනලදුයේ හෝ; තත් ජනකංවා, ඒ සහසතුකිමැ හටගනුයේ හෝ; බතිආරුමෙ, අරමෙන් පිටතැ; සංඝස්ස, සංඝයාගේ; තිණවජ්ජමි, තණවත්තෙකැ; ජනතිණංවා, පැලවූ තණ හෝ; (හොතු, වේවා; 0) රත්තිතණොපිතං, (සංඝයා විසින්) රක්ෂිත ගොපිතවූයේනම්; ගරුභණ්ඩං, ගරුභාණ්ඩයක්; හොති, වේ; තංපන, ඒ තෘණ වතාහි; (තණකොල වතාහි යනු යොජනාහි) සංඝ කමෙව, සංඝයාගේ කමයත්; වෙතියකමෙව, වෛතායාගේ කමයත්; කතෙ, කොටැතිමාකළකල්හි; අතිරෙකං, ඉතිරිවූ තණ; පුග්ග ලිකකමෙම, පෞද්ගලික කටයුත්තෙක්හි; කාතුං, කරන්ට හෝ කිරීමැ; (දතුං සිදු පාඨයි. දෙන්ට හෝ-දීමැ; යන අභිධි 0) වටති, වටනේයි; හෙඨා වුත්තවෙළුමිපි, යටති හුණදණ්ඩකින්; එසෙවනයො, මෙකි තයබදු තය ඇත්තේය; නොහොත්-මේතයමැ පැමිණවිය යුත්තේය.

6. ii පුළුල්දනෙ, පුළුල්දනයෙහි; (විනිවර්ණො වෙදිතබ්බො, විනිස දතයුතු; 0) එතතකෙසු, මෙපමණවූ; රුකෙබසු, රුක්හි; පුළුභාති, මල්; විස්සාජේතා, විසඳ; යාගුහතතවනෙ, කැඳබත්පිළි; උපනෙනතු, එලවත්වා; එතතකෙසු, මෙපමණවූ රුක්හි; (පුළුභාති, මල්; 0) සෙනාසනපටිසඛිරණේ, සෙනසුන් පිළිසකරෙහි; උප නෙනතුති, එලවත්වායි; එවං, මෙසේ; නියමිතසානෙඵව, නියමකළ තෙනම; හෙවත් පිරිසිදුගත් තෙනම; පුළුභාති, මල්; ගරුභණ්ඩාති, ගරුභාණ්ඩනම්හු; හොනති, වෙන්; පරතිරෙ, නියමිත ස්ථානයෙන් ඔබ්බෙහි; X නොහොත්-මුහුදෙන් එතරවූ ජලබ්බපයෙහි 0; සාම ණෙරු, හෙරණහු; පුළුභාති, මල්; ඔවිතිතා, නෙලා; රුහිංකරෙනති, රැස්කෙරෙහි; පඤ්චගහසමනාගතො, පස්අගෙකින් සමන්විතවූ; පුළුභාජකො, පුළුභාජකවූ; හිකබ්බ, මහණතෙමේ; සංඝං, සාඝයා; ගණෙතා, ගණන්කොටැ; කොඨාසෙ, කොටස්; කරෙති, කෙරෙහිද; සො, ඒ පුළුභාජ කසමුත්තමිලද මහණතෙම; සමපනතපරිසාය, පැමිණි පිරිසට; සංඝං, සංඝයා; අනාපුච්ඡිතාව, නොවිතාරුම; දතුං, දෙන්ට; ලහති, ලබා; පන, වෙනස නම්; අසමතෙන, පුළුභාජක සමුත්තිය නොලද මහණා විසින්; ආපුච්ඡිතාව, සංඝයා ආපුච්ඡා කොටැමැ; දතබ්බං, දියයුතු; හිකබ්බපන, හික්කුතෙම වතාහි; කස්ස, කවරකුහට; පුළුභාති, මල්; දතුං, දෙන්ට; ලහති, ලබාද; කස්ස, කවරකුහට; (පුළුභාති දතුං, මල්දෙන්ට; 0) න ලහති, නොලබාද; ඉති, මෙසේ විකාරීමයි; මානාපිතුනං; මවිපියන්ට; ගෙහං, ගෙව; හරිතාපි, ඇරද; ගෙහතො, ගෙන්; පනෙකාසාපෙතාපි, කැඳවාද; චක්ඛුපුජං, තෙරුවනට පිදීම; කරෙථාති, කළමැනව කියා; දතුං, දෙන්ට; ලහති, ලබා; පිලකිනන්තාය, පැලදීම පිණිසැ; දතුං, දෙන්ට;

න ලහනී, නොලබා; සෙසඤ්ඤානං පන, මවිපියන් කෙරෙන් අවශිෂ්ටවූ නැගන්ට වනාහි; හරිතා, ඇර; න දතබ්බං, නොදියයුතුයි; පකෙකා සාපෙතා, කෑදවා; පුජං, තෙරුවන්ට පිදීම; කරොථාති, කරවිය කියා; දතබ්බං, දියයුතු; පුජනඨානං, මල් පුදන තෙනට; සමපන්නස්ස, පැමිණියාවූ; සෙසජනස්ස, මවිපියනැගන් කෙරෙන් අවශිෂ්ටවූ ජනයාට; අපච්චාසිංසනෙනන, සිවිපසය නොපතන්නහු විසින්; දතබ්බං, දියයුතු; පුජ්ථදනං නාම, පුජ්ථදනයෙක් නම්; න හොති, නොවේ; විහාරෙ, වෙහෙර; බහුති, බොහෝවූ; පුජාති, මල්; පුජානති, පිපෙද්ද; පිණ්ඩාය, පිටුපිණ්ඩා; වරනෙනන, හැසිරෙන්නාවූ; භික්ඛුනා, මහණහු විසින්; මනුස්සෙ, මිනිසුන්; දිස්වා, දෑක; විහාරෙ, වෙහෙර; පුජාති, මල්; බහුති, බොහෝවෙති; පුජෙට්ඨ ඉති, පුදවිය කියා; වත්තබ්බං, කිවයුතු; වචනමනෙන, කථාමාත්‍රයෙහි; දෙස්සා, වරදෙක්; නත්ති, නැති; මනුස්සා, මිනිස්සු; බාදනීයභොජනීයං, බාද්‍යභොජ්‍යය; ආදාය, ගෙන; ආගමිස්සානතිති, එන්නාහු යන; විතෙතන පන, සිතින් වනාහි; න වත්තබ්බං, නොකිවයුතු; සවෙ වදති, ඉදින් කියන් නේනම්; බාදනීයභොජනීයං, බාද්‍යභොජ්‍යය; න පරිභුඤ්ජිතබ්බං, පරිභොගය නොකටයුතුයි; මනුස්සා, මිනිස්සු; අත්තනො, තමාගේ; ධම්මතාය, ප්‍රකෘතිභාවයෙන්; හෙවත් සවභාවයෙන්; විහාරෙ, වෙහෙර; පුජාති, මල්; අත්ති, ඇත්තාහි; පුච්ඡතා, විචාර; අසුකදිවසෙ, අසුවල් දවසෙහි; විහාරං, වෙහෙරට; ආගමිස්සාම, එන්නමු; සාමණේ රුතං, හෙරණපාණන්ට; පුජාති, මල්; ඔවිතිතුං, නෙලන්ට; මාදෙථාති, නුදන මැනවයි; වදනති, කියද්ද; භික්ඛු, භික්ඛූහු; සාමණේ රුතං, හෙරණන්ට; කටෙතුං, කියන්ට; පමුඨා, මතකතැවූහුද; සාමණේ රෙති, හෙරණන් විසින්; පුජාති, මල්; ඔවිතිතා, නෙලා; ඨපිතාති, තබන ලද්දහුද; මනුස්සා, මිනිස්සු; භික්ඛු, භික්ඛූන්; උපසංඝකම්මතා, කර්මලබ්ධි; භනෙන, වචනස; මයං, අපි; තුමාහං, නුඹවහන්සේලාට; අසුකදිවසෙයෙව, අසුවල් දවසෙහිම; සාමණේ රුතං, හෙරණපාණන්ට; පුජාති, මල්; ඔවිතිතුං, නෙලන්ට; මාදෙථාති, නුදන මැනවයි; ආරොවසිමහ, සැලකෙලෙමු; කසමා, කවරහෙයකින්; නචාරසිත්ථ, නොවැළැක්වූවහුද; ඉති, ඉදින් මෙසේ කියන්නම්; මෙ, මාගේ; සති, සිහිතොම; පමුඨා, මුලාවූය; පුජාති, මල්; ඔවිතමත්තානෙව, නෙල පමණමයහ; තාව, මේ වනතුරු; (නො, අපවිසින්; ට) පුජ, පිදීම; නකතා, නොකරන ලද්දා; ඉති, මෙසේ; වත්තබ්බං, කියයුතු; ගණහථ, ගතිවි; පුජෙට්ඨ, පුදවි; ඉති න වත්තබ්බං, මෙසේ නොකිය යුතුයි; සවෙ වදති, ඉදින් කියන්නේනම්; ආමිසං, (ඔවුන් එලවු) බාද්‍ය භොජ්‍යාදි ආමිෂය; න පරිභුඤ්ජිතබ්බං, නොවැළැඳිය යුතුයි; අපරෙ භික්ඛු, අතික් මහණෙක්; සාමණේ රුතං, හෙරණන්ට; අසුකගාම වාසිනො, අසුවල් ගම්වැස්සෝ; පුජාති, මල්; මා ඔවිතිත්ථාති, නො නෙලවියයි; ආහංසු, කිහු; ඉති ආවිකබති, මෙසේ කියාද; මනුස්සාපි, මිනිස්සුද; ආමිසං, බාද්‍යභොජ්‍යාදිවූ ආමිෂය; ආහරිතා, උලවා; දනං

දන්තා, දන්දී; අමනාකා, අපගේ; මනුස්සා, මිනිස්සු; න බහුකා, සාමාන්‍ය; හෙවත්-නොබොහෝ වෙති; අමෙහි සහ, අප හා සමග; සාමනේරෙ, හෙරණුන්; පුප්ඵාති, මල්; ඔවිතිතුං, තෙලන්ට; ආණා පෙඵාති, අණකලමැනවයි; වදනති, කියන්නම්; උපාසකා, උපාසක යෙති; සාමනේරෙති, හෙරණුන් විසින්; භික්ඛා, භික්ෂානොමෝ; ලඛා, ලබනලදුය; යෙ, යම් හෙරණකෙනෙක්; භික්ඛාචාරං, පිඬුපිණ්සැ වඩනා ගමට; න ගච්ඡන්ති, නොයද්ද; තෙ, ඒ හෙරණුන්; සයමෙව, තුමුම; ජාතිස්සනති, දැනගන්නාහු; ඉති වත්තබ්බං, මෙසේ කියයුතු; එත්තකා නයං, මෙතෙක්තය; ලභිතා, ලැබ; සාමනේරෙ, හෙරණුන්; පුත්තෙවා, පුතුන් හෝ; භාතිකෙවා, බැයන් හෝ; කතා, කොට; පුප්ඵාති, මල්; ඔවිනාපෙතුං, තෙලවන්ට; දෙසො, වරදෙක්; තඤ්ච, නැත; පුප්ඵදානං නාම, (කුලයා සගන්නා පිණ්සැ) මල්දීමෙක්නම්; න හොති, නොවෙයි;

6. iii එලදානෙ, එලදානයෙහි; (විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො, විනිස දතයුතු; 0) එලමපි, එලතෙමේද; පුප්ඵංවිය, මල්මෙන්; නියමිත මෙව, පිරිසිදිතාලදුයේම; ගරුභණ්ඩං හොති, ගරුභාණ්ඩයෙක්වේ; විහාරෙ, වෙහෙර; බහුකමති, බොහෝවූ; එලාඵලෙ සති, කුදුමහත් එලාඵල ඇති කල්හි; අඵාසුකමනුස්සා, පහසුකැති මිනිස්සු; (හිලන් බැවින් හෝ දිළිඳු බැවින් හෝ දුප්පත්වූ මිනිස්සු යුසේසි.) ආගන්තා, අවුත්; යාවනති, ඉල්වද්ද; භික්ඛු, භික්ෂුහු; සබ්බිකනති, සහසතුයයි; දාතුං, දෙන්නට; න උස්සගනති, උස්සග නොකෙරෙද්ද; මනුස්සා, මිනිස්සු; විප්පට්ඨාරිනො, විපිළිසර ඇත්තෝව; අනෙකාසනති, ආත්මානෙරෙද්ද; පරිභාසනති, පිරිහෙලාතෙපලද්ද; හෙවත්-නිකු කෙරෙද්ද; තඤ්ච, ඒ මිනිසුන්ගේ ඉල්වීමෙහි; නොහොත්-එසේ වීමෙහි; කිං, කුමක්; කාතබ්බං, කටයුත්තේද; ඉති, මෙසේ විකාරීමෙහි; එලෙහි, එලවලින් හෝ; රුකෙඛතිවා, රුක්වලින් හෝ; පරිවර්තනා, පිරිසිදු; අසුකෙසු රුකෙඛසු, අසුවල් රුක්හි; එත්තකාති එලාති, මෙතෙක්එල; ගණනනාව,ගන්නා මිනිස්සුද; එත්තකෙසු වා රුකෙඛසු, මෙතෙක්රුක්හි හෝ; එලාති, එල; ගණනනා, ගන්නා මිනිස්සුද; නවාරෙතබ්බාති, නොවැළඟිය යුත්තාහයි; කතිකා, කතිකාවක්; කාතබ්බා, කටයුත්තිය; පන, විශේෂයෙක් කියනුලැබේ; වොරු, සොරු හෝ; ඉස්සරවා, ඉසුරුඇත්තෝ හෝ; (රජහු හෝ යනු සන්නයි 0) බලකකාරෙත, බලාත්කාරයෙන්; ගණනනා, ගන්නාහු නම්; නවාරෙතබ්බා, නොවැළඟිය යුත්තාහ; හි, කවරහෙයිතයත්; කුඛා, කිපියාවූ; තෙ, ඒ සොරු හෝ ඉසුරු ඇත්තෝ; සකලවිහාරමපි, වෙහෙරමුල්ලම; නාසෙය්‍යං, වනසන්නාහුද; (තසමා, එහෙයින්; 0) ආදිතවො පන, බලාත්කාරයෙන් ගැත්මෙහි වරද වනාහි; කපෙ තබ්බො, තෙපලියයුතු; ඉති, (අයං විස්සජ්ජනා), මේ විසදීමයි; සිනාන දානෙ, නහනසුණුදීමෙහි; (අයං විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො, මේ විනිස දතයුතුයි; 0) කොට්ඨිතාති, කොළනලද; (තඵ ඇමරු යුසේසි;)

සිතානවුණුණානි, නහනසුණු; ගරුභණ්ඩානි, ගරුබඩුහු; න (හොනනි,) නොවෙත්; අකොට්ටිනො, නොකොටුනලද; (නොතැළි නො ඇඹරූ යුගේසි.) රුකකිත්තවොව, රුක්පොත්තම; ගරුභණ්ඩං, ගරුභාණ්ඩයෙක්වේ; වුණුණංපන, සුණු වනාහි; අභිලානසු, නොගිලන් මහණ හට; රජනනිපකකං, නොකකාල රජන් සුණුවුක්; නොහොත්-රජනින් ගෙවූ රුක්පොතුසපයෙක්ම; නොහොත්-රජන්කහට හෝ කොටා දියෙන්හැනූ පියවි සුණු තෙමේ හෝම; වටති, වටනේසි; ගිලානසු, ගිලන් මහණහට; යංකිඤ්චිවුණුණං, සියලු නහනසුණු; වටතියෙව, වටනේමය; මහනිකාපි, මැටිද; එතෙව, මේ නහනසුන් තෙගිම; පකපිපිතා, බහා; කපේතබ්බා, කියයුතුය; මහනිකාපි, මැටිද; යත්, යම් තෙනෙකැ; දුලලහා හොති, නොලැබිගැනිවේද; තතෙව, එතෙනම; ගරුභණ්ඩං, ගරුභාණ්ඩයෙක්වේ; සාපි, ඒ මැටිද; හෙසිමකොටියා, යටත්පිරිසෙයින්; තිංසපලලුපිණ්ඩපමාණාව, තිස්පලම් උක්සකුරු පිඬක්පමණැත්තිම; (ගරුභණ්ඩං, ගරුභාණ්ඩයෙක්වේ;ම) තතො, ඒ තිස්පලම් උක්සකුරුපිඬක් පමණින්; හෙසා, උනුවූ මැටිපිඬතෙමේ; ගරුභණ්ඩං, ගරුභාණ්ඩයෙක්; න, නොවේ; (ඉති පරිසමාපනියෙහි නිපා) දන්තකඨදනෙ, දූහැට්ටිදඬු දිමෙහි; (අයං විනිවර්ජයො ටෙදිතබ්බො, මේ විනිස දතයුතුයි;ම) දන්තකඨං, දූහැට්ටිදඬුතෙමේ; අවර්ජනකමෙව, නොසිදිනලද්දම; ගරුභණ්ඩං, ගරුභාණ්ඩයෙක්වේ; යෙසං සාමණේරුනං, යම් හෙරණ කෙනෙකුත්ම; සංඝනො, සංඝයාකෙරෙන්; දන්තකඨවායුරෙ, දූහැට්ටිදඬුවර; පාපුණානි, පැමිණේද; තෙ, ඒ හෙරණහු; අත්තනො, තමාගේ; ආවරිට්ඨපඤ්ඤායානං, ආවාය්ඪ උපාධ්‍යායනම; පාරියෙකකං, වෙන්වූයෙක්; දුතුං, දෙන්නට; හෝ-දිම; න ලහනනි, නොලබන්; යෙතිපන, යම් හෙරණකෙනෙකුත් විසින් වනාහි; එත්තකානි දන්තකඨානි, මෙතෙක් දූහැට්ටිදඬු; ආගරිතබ්බානිනි, එලවියයුත්තාහි; පරිවර්ජිතා, පිරිසිදු; වාරං, වර; ගතිතානි, ගත්තුද; තෙ, ඒ හෙරණහු; අතිරෙකානි, ඉතිරිවූ දූහැට්ටිදඬු; ආවරිට්ඨපඤ්ඤායානං, ආවාය්ඪාපාධ්‍යායනම; දුතුං, දෙන්නට හෝ දිම; ලහනනි, ලබන්; එකෙනනිකුතා, එක් මහණක්හු විසින්; දන්තකඨමාලකතො, දූහැට්ටිදඬු තබන හලෙන් නොහොත්-දූහැට්ටිදඬු ලන මලාවෙන්; බහුති දන්තකඨානි, බොහෝ දූහැට්ටිදඬු; න ගහෙනබ්බානි, නොගතයුත්තාහ; දෙවසිකං, දවසක් පාසා; එකෙනමෙව, එක් එක් දූහැට්ටිකම; ගහෙනබ්බං, ගතයුතුයි; පාරියෙකකං, වෙන්වැ; වසනෙනනාපි, වසනමහණහු විසින්ද; භික්ඛුසංඝං, භික්ඛුසංඝයා; ගණයිතා, ගණන්කොටැ; යත්තකානි, යම් පමණ දූහැට්ටිදඬු; අත්තනො, තමහට; පාපුණනනි, පැමිණේද්ද; තත්තකාතෙව, එපමණ දූහැට්ටිදඬුම; ගහෙතා, ගෙනැ; ගන්තබ්බං, යායුතුයි; අන්තරු, අතර; ආගන්තුකෙසු, ආගන්තුක මහණුන්; ආගතෙසුවා, ආකල්පි හෝ; දිසං, අන්දිසාවකට; පකකමනෙනාවා, නික්මගත මහණහු විසින් හෝ; ආගරිතා, ගෙන්වාගෙන; ගතිත ඨානෙයෙව, ගත්තෙනම; ථපෙනබ්බානි, තැබියයුතුය.

* මූලිකායනති එතෙනාති සිතානං චුණ්ණොදි මූලථිකාගත නිව්වන හෙයින් සිතාන නම් සුණු ආදියයි.

* ත්‍රිංශද්පලගුධ පිණ්ඩප්‍රමාණය මෙසේ දනුයුතු. විශ්වසන රෙක් ගුණවක් නම. ගුණාදෙදෙනෙක් මාසකයෙක් නම. මාසක දෙදෙනෙක් අක්ෂයෙක් නම. අක්ෂපසෙක් ධරණයෙක් නම ධරණදශ යෙක් පලමෙක් නම. ධරණතුන්සියයෙක් තිස්පලමෙක් නම. අතික් නයෙකුදු ඇත්. සතරවිශ්වකෙනෙක් ගුණාවෙකැ, ගුණාවයෙක් මාසකයෙකැ, දශමාසකයෙක් අක්ෂයෙකැ, අක්ෂඅප්‍රකයෙක් ධරණ යෙකැ, දශධරණයෙක් පලමෙක, ධරණතුන්සියයෙක් තිස්පලමෙකැයි යොජනාවෙහි විසූ.

අභිධානප්‍රදිපිකාවෙති:—

“වතනායෙ විභයො ගුණා වෙගුණා මාසකො හවෙ වෙ අකතා මාසකා පඤ්චකතානං ධරණමයකං සුවණ්ණො පඤ්චධරණං නිකඛනඛනිත්ති පඤ්ච තෙ පාදො භාගො චතුස්ථාප ධරණාති පලංදසංසි විසූ.”

* රුද්‍රස්සති එතෙනාති රජනං පාකරහිතං නිපකකං රජනඤ්ච නං නිපකකඤ්චාති රජනනිපකකංසි කප්‍ර සොජනාපාඨය හා මුමෙ ව්‍යාධ්‍යානස නොසමවෙසි. මෙහි නිරුපසගීති:ශෙෂාථියෙහි හුණු යෙන් නිරවශෙෂකොච තැම්බු රජන්රැක්පොතුසප්‍ය හෝ කොවා දියෙන් හැනු පියවි සුණු හෝ “රජනනිපකකං” යන්නෙන් දක්වා යනු අසමද්විවෙචනයයි. එහෙයින් විසූ හෙසජ්ජකකික අභිකථා යෙහි රුද්‍රජනනිපකකනති රජනකසවං පාකතිකවුණ්ණවෙ කොටොත්තා උදකෙන තෙමෙත්තා නභාසිතුං වට්ටති එතමපි රජනනිපකකසඤ්චිප මෙව ගවජනිංසි.

7.

i වාටුකමානායාති ආදිසු වාටුකමානා වුවවති අනානං දසං විස නිවසානෙ ධපෙත්වා පරස්ස ඛලිනවචනමපි සණ්ඨපෙත්වා පිසකාමනාස පග්ගසභවචනං, මුග්ගසුප්පනායාති මුග්ගසුප්පමා නාස සච්චාලිකෙන ජීවිතකප්පනනායෙනං අබ්චවනං, සථාති මුග්ග සුපෙ පව්වනෙන බහු මුග්ගා පාකං ගවජනති ථොකා න ගවජනති, එවමෙව සච්චාලිකෙන ජීවිතකප්පකෙ සුග්ගලෙ බහුඅලිකං හොති අප්පකං සවටං, සථාවා මුග්ගසුප්පස්ස අප්පවිසනසානං නාම නත්ති එවමෙව සච්චාලිකවුනතීනො සුග්ගලස්ස අප්පවිසචාවා නාම නත්ති සිඤ්ඤාචකං විස ඉච්ඡිතිච්ඡිතධාර්‍ය පතිසාති, තෙනස්ස සා මුසාවාද දිනා මුග්ගසුප්පනාති වුත්තා, පාඨගප්පනාති පඨගවකමමහාවො, පඨගවස්ස හි කමමං පාඨගප්පං, කස්ස භාවො පාඨගප්පනා, අලභිකාරකරණාදිති දුරකකිලාපනස්සෙනං අබ්චවනං.

ii ජබ්‍යපෙසතිකනනි ගාමනතරදෙසනනදිසු නෙසං නෙසං ගිහිනං සාසනපටිසාසනතරණං, ඉද්දකති ජබ්‍යපෙසතිකං නාම අනන්තො මානාපිතුනං සෙවස්ස මානාපිනගේ උපඝනනනි නෙසං සාසනං. ඔහෙචා කප්ථි ගමනවසෙන වට්ඨනි, වෙනිසස්සවා සංස්සවා අනන්තොවා කමමං කතේනනානං වඩ්ඪනිනමි සාසනං හරිතුං වට්ඨනි, මනුස්සා දුනං දස්සාම පුජං කට්ඨස්සාම හික්ඛුස්සංස්ස ආවික්ඛට්ඨානි වදනනි අසුකකෙරස්ස නාම දෙට්ඨානි පිණ්ඩපානං වා හෙසජ්ජං වා නිව්චරංවා දෙනනි විහාරෙ පුජං කතේට්ඨානි මාලාගකි විලෙපනාදිනිවා ධජපනාකානිවා නිසාදෙනනි සබ්බං හරිතුං වට්ඨනි ජබ්‍යපෙසතිකං නාම ා හෙතනි, සෙසානං සාසනං ඔහෙචා ගවජනත්තං පදවාතෙ පදවාතෙ දෙසො. අඤ්ඤාතරඤ්ඤාතරෙනානි එනෙසං වා වෙථදුනාදිනං. අඤ්ඤාතරඤ්ඤාතරෙන වෙජ්ජකමමං හණ්ඩාගාදිකමමං පිණ්ඩපටිපිණ්ඩකමමං සබ්බසාද වෙනිසුපාදපඝනකමමනනි එවරුපානං වා මිච්ඡාපීචෙන ජිවිත කප්පනකමමානං යෙනකෙනවි, බුබ්බතිකුසෙනානි බුබ්බති ගරහිතෙන පටිසිබෙන, අසං වුච්චනිති අසං සබ්බො අනාවාගේ නාම කපිසනි, ආචාරනිද්දෙසො වුත්තපටිපක්ඛනසෙනෙව වෙදි තබ්බො.

7. i වාටුකමානායානි ආදිසු, වාටුකමානාය යනාදි වචනයන්හි; (විනිච්ඡයො වුච්චතෙ, විනිස කියනුලැබේ; ට) අත්තානං, තමා; දුසං විය, දසකුමෙන්; නිවසානෙ, පහත් තන්හි; ධජෙචා, තබා; පරස්ස, මෙරමාගේ; බලිතවචනමි, වැරදුන තෙපලකුදු; සණ්ඨපෙචා, නිවැරදිකොටැ ගලපා; හෙවත්-හරිගස්සා; පිසකාමනාය, ප්‍රියභාවය කැමැති බැවින්; පග්ගස්සවචනං, මෙරමා හුවා කියනුලද තෙපුල; වාටුකමානා, වාටුකමානායි; වුච්චනි, වදාරනුලැබේ; මුග්ගසුප්පනායානි, මුග්ගසුප්පනා යන වචනය තෙමේ; මුග්ගසුප්පමානාය, මුද්ගසුප්පයක් හා සමානවූ; සච්චාලිකෙන, මදක් සැබෑ වැඩියක් බොරුබසින්; ජිවිතකප්පනාය, දිවිපවත්වනබවට; (ජිවිතකප්පනාය යිද පාඨසි X) එනං අබිවචනං, මේ නම්; හි, දැනිකොට කියනුලැබේ; මුග්ගසුපෙ, මුද්ගසුපය; පච්චතෙන, පැසෙනකල්හි; බහුමුග්ගා, බොහෝවූ මුද්ගයෝ; පාකා, පැසීමට; ගච්ඡනනි, යෙත්; ථොකා, මදවූ මුද්ගකෙනෙත්; යථා (පාකා) න ගච්ඡනනි, යම්සේ පාකයට නොයෙද්ද; එවමෙව, එපරිද්දෙන්ම; සච්චාලිකෙන, මදක්සැබෑ වැඩියක් බොරුබසින්; ජිවිත කප්පකෙ, දිවිපවත්වන්නාවූ; පුග්ගලෙ, පුගුලාකෙරෙහි; අලිකං, බොරුබස්තෙමේ; බහුගොති, බොහොමයෙක්වේ; සච්චං, සැබෑබස් තෙමේ; අප්පනං, ස්වල්පයෙක්වේ; වා, නොහොත්; මුග්ගසුපස්ස, මුද්ගසුප්පයාගේ; අප්පටිසනථානං නාම, නොවදන තැනෙක් නම්; නත්ථිසථා, නැත්තේ යම්සේද; එවමෙව, එපරිද්දෙන්ම; -සච්චාලික වුත්තකො, සැබෑබොරුබසින් දිවිවැටුම් ඇති; පුග්ගලස්ස, පුද්ගල යාගේ; අප්පටිසචාමා නාම, නොවන්නෙපුලෙක් නම්; නත්ථි, නැත;

සිඛසාධකා විය, කාමනි කොතෙක පිහිටන තුන්මංසනියක් මෙන්; ඉච්ඡිතිච්ඡිතධාරය, කාමනිකාමනි තෙපුල්කොතෙකා; පතිඨාති, පිහිටයි; තෙත, එහෙයින්; අසා, මදක් සැබෑ වැඩියක් බොරැබසින් දිව්වටන පුතුලාගේ; සා මුසාවාදදිනා, ඒ බොරැබස් ඇතෙපලන සුලු බැව් තොමෝ; මුග්ගසුපසතාති, මුද්ගසුපසතායයි; චුතතා, වදාරන ලද්දා; පාරිභවසතාති, පාරිභවසතා යනු; පරිභවකමහාවෝ, මෙරමා දරුවන් ඇකයෙන් දරනබව හෝ පුස්තාබවයි; නොහොත්- පිරිවර සෙවාකම්කරනබවයි; හි, ඒ සැබව; පරිභවසා, මෙරමා දරුවන් ඇකයෙන් දරන පුස්තාමහණනුගේ; කමං, කමියතෙමේ; පාරිභවං, පාරිභවස නම; තසා, ඒ මෙරමා දරුවන් ඇකයෙන් දරන පුස්තාමහණා අයත් කමියාගේ; භාවෝ, සවභාවයතෙම; පාරිභවසතා, පාරිභවසතා නම; අලඛකාරකරණාදිති, අබරණ ලා සැරසීම් ආදින් කරණකොටගෙනා; දුරකකිලාපනසා, දරුවන් නැලවීමට; එතං අභිවචනං, මේ නම්.

7. ii ජඛ්ඤපෙසතිකනනි, ජඛ්ඤපෙසතික යනු; හෙවත්-පාමෙහෙ වර කිරීම ඇතිබවනම්; තෙසං තෙසං ගිහිනං, ඒ ඒ ගිහිනගේ; ගාමනතරදෙසනතරදිසු, ග්‍රාමානතර දෙශානතරදින්හි; සාසනපටිසා සනහරණං, හසුන් පිළිගසුන්ගෙන යැමර්මයි; හි, ඒ සැබව; ඉදං ජඛ්ඤපෙසතිකං නාම, මේ පාමෙහෙවරකිරීම් ඇතිබව නම්; අත්තනො, තමාගේ; මාතාපිතුනං, මව්පියන්ගේද; යෙ, යම්කෙනෙක්; අසා, ඒ මහණාගේ; මාතාපිතරෙ, මව්පියන්; උපඨහනනි, උච්චාවැත් කෙරෙද්ද; තෙසං, ඒ මාතාපිතා උපසාදයකයන්ගේද; සාසනං, පතිච්චය; ගහෙකො, ගෙනා; කන්ථවි, කිසියම්තැනෙකා; ගමනවසෙන, ගමනවසයෙන්; වටති, වටනේයි; චෙතියසා, දැනැබින්නුගේ හෝ; සංසයා, සංසයාගේ හෝ; අත්තනොවා, තමාගේ හෝ; කමංකරෙනතානං, කටයුතුකරන්නාවූ; වඛඛිනමපි, වඩුවන්ගේද; සාසනං, පතිච්චය; හරිතුං, ගෙනයන්ට; වටති, වටනේයි; මනුසා, මිනිස්සු; දනං, දන්; දසාම, දෙන්නෙමු; පුජං, පිදීම; කරසාම, කරන්නෙමු; භික්ඛුසංඝසා, භික්ඛුසංඝයාට; ආවිකථාති, සැලකලමැනවයි; වදනති, කියද්ද; අසුකතෙරසා නාම, අසුචල්නම් තෙරහට; දෙථාති, දුනමැන වයි; පිණ්ඩපාතංවා, පිණ්ඩපාතයක් හෝ; ගෙසජ්ජංවා, බෙහෙතක් හෝ; කිච්චරංවා, තුන්සිවුරක් හෝ; දෙනති, දෙද්ද; විහාරෙ, වෙහෙ රෙහි; පුජං කරෙථාති, පුදකලමැනව කියා; මාලාගකිවිලෙපනාදිතිවා, මල්ගදවිලවුන් ඇ හෝ; ධජපතාකාතිවා, ධජපතාකයන් හෝ; තියසා දෙනති, භාරකෙරෙද්ද; සබ්බං, සියල්ල; හරිතුං, ගෙනයන්ට; වටති, වටනේයි; ජඛ්ඤපෙසතිකං නාම, පාමෙහෙවරකිරීම් ඇතිබවෙක්නම්; න හොති, නොවෙයි; සෙසානං, සෙසු දනන්ගේ; සාසනං, පතිච්චය; ගහෙකො, ගෙනා, ගවජ්ජනසා, යන් මහණහට; පදවාරෙ පදවාරෙ, පියවරෙහි පියවරෙහි; දෙසො, ඇවැත්වෙයි; අසානතරසානතර නාති, යනු; එතෙසං වෙඨදාදිනං, මේ වෙඨදාදින් අතුරෙන්;

අඤ්ඤාතරඤ්ඤාතරෙනවා, එක්තරා එකකින් හෝයි; වෙජ්‍යකමම, වෙදකම්කිරීමය; භණ්ඩාගාරිකකමම, ගිණිත්ගේ භාණ්ඩාගාරයෙහි නියුක්තකමය; පිණ්ඩපටිපිණ්ඩකමම, පිඩුපිණ්ඩ පෙරලාපිඩුදීමය; නොහොත්- පිඩුදී පෙරලා පිඩුගැන්මකිරීමය; සංක්‍ෂ්‍යපාදවෙතිස්සපාද පඨපනකමම-සංක්‍ෂ්‍යපාද, සහසතුහොගය, වෙතිස්සපාද, වෛතස සන්නකහොගය යන මොවුන්, පඨපනකමම, අනුවණින් විකාරිම කිරීමය; ඉතිඵවරුපානං, යන මෙබඳු ස්වභාව ඇත්තාවූ; මිච්ඡා ජිවෙන, මිච්ඡාජිවයෙන්; ජීවිතකප්පනක කමමානං, දිවිපවත්වන කමයන් අතුරෙන්; යෙනකෙනවිවා, යම්කිසි කමයෙකින් හෝයි; බුබු පතිකුලෙනාති, යනු; බුබුකි, බුදුවරයන් විසින්; ගරහිතෙන, ගර්හිත වූ දිවිපැවැත්මෙන; පටිසිබෙන, වැලඳුනු දිවිපැවැත්මෙන; අසං චුවචනිති, යනු; අසං සබ්බො, මේ දිවිවැටුම් මුළුල්ල; අනාවාරෙනාම, අනාවාරනමය; කපියති, වදාරනුලැබේ; ආවාරතිදෙසො, ආවාරතිදේශයෙනම; චුත්ත පටිපක්ඛනයෙනව, වදාලවචනයන්ට විමුක්තියවශයෙන්ම; වෙදිතබ්බො, දතස්සත්තේයි.

* සැබැබොරැගැලපීමෙන් ප්‍රියතෙපුල් බණනසුලු තැනැත්තෝ වාටු නමැයි කියනුලැබේ. වාටුනම්ලද ප්‍රියවාදිවූ තමා කැමැතිවේනුයි වාටුකාම නම, උනුගේ බව වාටුකමානා නම. එහෙයින් විසුඤ්ඤාවාලී කෙන පියවාදී වාටුති චුවචනි වාටුං අත්තානං ඉච්ඡතිති වාටුකාමො තස්සභාවො වාටුකමානාං (මු. ටී.) * වටති හිඤ්ඤා අමනුස්සො භාවනාති වාටු පියවාදී වටහෙදනෙපෙවාවාටුං අත්තානං කාමෙතිති වාටුකාමො වාටුකමමස්ස භාවො වාටුකමානාං යනු යෝජනායි.

* සියලු ආභාරයන් හා විරුධනොවන බැවින් මුද්ගසුපය නොවන් තැනෙක්නම් නැති. ඇමතන්තිම ව්‍යවහාරයට යෙයි කියේ මැයි මෙද යුතු මුග්ගසුපස්ස අප්පට්ඨසනථානං නාමනථි සබ්බාභාරෙහි අවිරුධතතාති අධිපායො (මු. ටී.) * මුග්ගසුපසනාය සීද මුග්ගසුපස නාය සීද මුග්ගසුපසනාය සීද පාඨයෝ දක්නාලැබෙති. ඉන් යෝජනාවෙහි ඇරඳුක්වූ මුග්ගසුපස පො මුග්ගසුපො මුග්ගසුපෙන සමානො උග්ගලො මුග්ගසුපියො මුග්ගසුපියස්ස භාවො මුග්ගසුපියතා, පාලියං පන මුග්ගසුපසනායාතිපි අත්ති, මුග්ගසුපස පො මුග්ගසුපො සොයෙව මුග්ගසුපො මුග්ගසුපො විශාති මුග්ගසුපො උග්ගලො මුග්ගසුපසස්ස භාවො මුග්ගසුපසතා සච්චාලිකෙන ජීවිතකප්පනස්සං අබිච්චනං හෙලදිව පොත්ති මුග්ගසුපසතාය සී දක්නාලැබේ. පදවතුමයාගේ වාචනෙයන් මුත් අභියෝග්‍ය වෛපරිත්‍යයෙක් නම් නැති.

* මෙහි පරිභට්‍ය ගබ්ඳය මෙරමා දරුවන් ඇකයෙන් උසුලන් නාවුද මෙරමා දරුවන් පොෂායකරන්නාවූද මහණනු කෙරෙහි පිරිවරසෙවකයා කෙරෙහි හෝ වැටේ. එහෙයින් විසුඤ්ඤා පරිභට්‍ය ධාරෙති පොෂෙතිවාති පරිභට්‍යො අඵවා පරිවාරතුනො භට්ටොසෙවකො පරිභට්‍යො (මු. ටී.) ධාරෙති පොෂෙතිවාති පරෙසං දරතො (අ. ටී.)

* සංඝයාගේ ගණයාගේ භාණ්ඩාගාරිකත්වය හික්මුව විනය පණතින් නියමවුවද භාණ්ඩාගාරිකත්වනිෂේධය මෙතැන්හි හිඟින් අයත් භාණ්ඩාගාරයෙහි බැව් දක්වනු සදහා භාණ්ඩාගාරිකත්වය හිඟිනං කර්මමානං වුත්තං (මු. ටි.) හිඟිනං කර්මමානං වුත්තං, න සංඝස්ස ගණස්ස වාචි අත්ථො (අ. ටි.)

* “පිණ්ඩපටිපිණ්ඩං” යන තෙතැ උත්තරපදයාගේ ද්වයශබ්දය හා ගහණශබ්දයාගේ ලොපයත් පුළුපදය හා සටිතවූ ද්වයා යන උත්තරපදලොපයත් කොට දක්වා වදුලේනුසි පිණ්ඩත්වං පටි පිණ්ඩද්වයං, පිණ්ඩං ද්වයා පටිපිණ්ඩගහණං වා පිණ්ඩපටිපිණ්ඩං සි වැණු (මු. ටි.) පිණ්ඩපටිපිණ්ඩනති උත්තරපදලොපං පුරිමපදෙ උත්තරපදලොපස්ථ කතා නිද්දෙසොති ආහ පිණ්ඩත්වනති ආදිං (අ. ටි.)

* සහසතුටු දේපල හෙ භාරීරික පාරිභොගික උද්දෙසික පූජනීයවස්තූන් සතුටු දේපල හෝ අනුවණින් විතාරිම හෙවත් එහි අයුතුපරිදි පිළිපැදීම සංඝස්ථාද වෙනිසුප්පාද පඨපනකමම නම. ඇතැම් ආචාර්ය්කෙනෙක් නමාසතු සිවුපසයෙහි මෙන් තෙරුවන් සතු දේපලෙහි පිළිපැදීමෙහි යෙත් මෙදයුතු සංඝභොගවේනිය භොගානං අයොනිසො විචාරණං සංක්ඛ්‍යාදවෙනිසුප්පාදපඨපනං, අත්තතො සත්තතො විම පටිපජ්ජනනති නෙවි (මු. ටි.) අයොනිසො විචාරණං අයථාවපටිපත්ති (අ. ටි.)

8

i ගොවරනිද්දෙසෙපි පඨමං අගොවරස්ස වචනෙ කාරණං හෙතාවුත්තනිසෙතෙව වෙදිතබ්බං, එත්ථව ගොවරෙති පිණ්ඩපානා දිනං අත්ථාස උපසංඝකමිතුං යුත්තසානං, අයුත්තසානං අගො වරෙ, වෙසිසා ගොවරෙ අස්සානි වෙසිසගොවරෙ, මිත්තසත්ථව වසෙන උපසංඝකමිත්තබ්බසානනති අත්ථො, නත්ථ වෙසිසා නාම රුපුපජීවිනිසො, යෙන හෙතවිදෙව සුලභජ්ඣාචාරනා මිත්ත සත්ථවසිතෙහවසෙන උපසංඝකමිත්තො වෙසිසගොවරෙ නාම හොති. නසමා එවං උපසංඝකමිතුං න වට්ඨති, කිං කාරණං? ආරක්ඛවිපත්තිනො, එවං උපසංඝකමිත්තස්ස හි විරං රක්ඛිතගො පිනොපි සමණධම්මො කතිපාසෙතෙව නස්සති, සවෙපි න නස්සති ගරහං ලහති, දක්ඛිණාවසෙති පන උපසංඝකමිත්තෙන සති. උපඝපෙත්වා උපසංඝකමිත්තබ්බං, විබ්බා වුවවනති මහපතිකා වා පවුත්ථපතිකා වා, පුලලකුමාරිසොති මහලලිකා අනිවිඝකුමා රිසො, පණ්ඩකාති ලොකාමිසනිසසිතකථාබසුලා උස්සත්තතිලෙසා අවුපසන්නපට්ඨොතා නිසු. සකා, නෙසං සබ්බෙසමෙපි උපසංඝකමිතො ආදිතවො වුත්තනපසෙතෙව වෙදිතබ්බො, හිකුට්ඨිසුපි එසෙඨ නිසො.

ii අපිව හික්කු නාම උසස්කරවුනුවේයා හොනනි, නමා හික්කුනියො, නෙ අසුසුමසුසු. සන්ධවසෙන හනිපාහෙනව රකිනගොසිනසමණබම. නාසෙනනි, ගිලානපුප්පෙන පන ගනතු. වටවනි, පුප්පානි ලහිකා පුප්පනන්යාසි බවාදදනන්යාසි ගනතු. වටවනියෙ , පානාගාරනනි සුරපානසර, නං. බුහුවේ සනනස කරෙහි සුරසොණෙකි අවිවිනං. හොනි, තන් ටෙහි සබි. සහසොණබවසෙන උපසබ්බමිතු. න වටවනි, බුහුවේසනන රසො හොනි සංසරො විහරනි රජුනි ආදිසු රජනොනි අහිසිනනා වා හොනතු අනහිසිනනා වා සෙ රජ. අනුසාසනනි රජමහාමනනානි රජුනං. ඉසාරිසසදිසාස මහනිසා ඉසාරිසමනනාස සමනනාගනා, නිසිසානි විපරිතදසනා බාහිරපරිබාපකා, නිසිසසාවකානි හනනිවසෙන තෙසං පව්වසදසකා, එතෙහි සබි. සංසගන්තො හොනනි අනො, අනනුලොමිකෙන සංසගෙන නානි අනනුලොමික සංසගෙන නාම නිසසනතු සිකතානං. අනනුලොමො පව්වනිසසංසගෙන, සෙන බුහුවේසනනසං පසුසුනනිවිතිකම. සලෙඛපටිභානිසු පාපුණානි, සෙසා පිදං, රජරජමහාමනෙහි සබි. සහසොකිනා සහනදිතා සමසුචදුකතනා උපසනෙනසු කිව්වකරණිසෙසු අනනනා වා සොගං ආපජ්ජනනා නිසිස නිසිසසාවකෙහි සබි. එකව්සදුරුවිසමා වාරනා, එකව්සදුරුවිසමාවාරනාවොව හොනි සිනෙහබසුමාන සන්ධො, නන් රජරජමහාමනෙහි සබි. සංසගෙන බුහුවේ සනනසං. කරෙහි, ඉතරෙහි තෙසං ලබිගහණං, තෙසං පන වාදං. හිදිකා අනනනො ලබි. ගණනාපෙතු. සමනෙව උපසබ්බ මිතු. වටවනි.

iii ඉදහි අපරෙතපි පටිසාසෙන අගොවර. දසොතු. සානි වා පන තානි කුලානිනි ආදි ආරබං, නන් අසුබානිනි බුබාදිසු සබාචරතිනානි “බුබො සබ්බසුසු, බමො නිසානිකො, සංසො සුපටිපහෙනානි” න සදුහනනි, අපසනනානිනි, විනං පසනනං අනාචිලං කාතු. න සකෙකානනි. අකෙකාසකපටිභාසකානිනි අකෙකාසකානි වෙව පටිභාසිකානිව “වොගෙසි බාලොසි බුලොසි බසොසි ගොණොසි ගදුගොසි ආපාසිකොසි තෙරසි කොසි නිරවජානගනොසි නන් තුසසං. සුගනි, දුගනියෙව පාටිකබ්බානි” එවං දසති අකෙකාසවස්සති අකෙකාසනනි, හොතු ඉදහි නං. පෙටිසාම බුබිසාම වබිසාමානි එවං හසදසනෙන පටිභාසනනි වානි අනො, අනන්කාමානිනි අන්. න ඉව්වනනි අනන්මෙව ඉව්වනනි, අනිකාමානිනි අනිකමෙව ඉව්වනනි ගිහං. න ඉව්වනනි. අපාසුකාමානිනි පාසුකං. න ඉව්වනනි අපාසුකමෙව ඉව්වනනි, අසොගකෙවකාමානිනි වතුනි සොගෙහි බෙම. නිබ්බසං. න ඉව්වනනි සහසමෙව ඉව්වනනි. හික්කුනනනි එන් සාමණෙරපි සබ්බගං ගව්වනනි. හික්කුනනනනි එන් සිකතමානිසාමණෙරසොපි,

සබ්බසම්මිති හඟවනානං උද්දිංසං පබ්බජිතානානෙද්ව සරණාගතානානෙද්ව චතුරානම් පටිසානං නාති අනස්සකාමාතිසෙව. තථා රූපාති කුලාතිති ඵවරූපාති ඛතතිසකුලාදිති කුලාති. සෙවතිති නිසංසාස ජීවති, භජතිති උපසංඛතමති, පසිරූපාසතිති සුන්දරපුත්තං උපසංඛතමති. අසං වුවමනිති අසං වෙසිසාදිගොචරස්ස වෙසිසාදිකො රුක්ඛිසංසඝස්ස රුක්ඛිකො අස්සබ්බකුලාදිසෙවකස්ස අස්සබ්බකුලාදිකොවාති නිසංසකාරෙපි අසුත්තගොචරෙති වෙදිතබ්බො. නස්ස ඉමිනා පටිසාසෙන අගොචරතා වෙදිතබ්බො, වෙසිසාදිකො නාච සෙවකාමගුණතිස්සසෙනා අගොචරෙ වෙදිතබ්බො, සථාන “කොච භික්ඛවෙ භික්ඛුනො අගොචරෙ පරචිසංසො යදිදං පසෙව කාමගුණාති.” රුක්ඛිකො ආනානුසොගස්ස අනුපතිස්සසෙනා ලාභසංකාරාසතිචක්ඛතිපාදනතො දිසිවිපතතිසෙතුතො ච, අස්සබ්බකුලාදිකො සඛාසාති විත්තාසෙනාසාවතනතො අගොචරෙති.

iv ගොචරතිද්දෙසෙ න වෙසිසගොචරෙති ආදිති වුත්තපටි පකඛවසෙන වෙදිතබ්බාති, ඛපානතුනාතිති ආදිසු පන ඛපානතුනාතිති උදපානතුනාති භික්ඛුසංඝස්ස වාතුමමහාපථෙ ඛතපොකඛරෙඤ්චි සිස සථාසුඛං ඛගාහණිකමාති විත්තවහාමත්තස්ස ගෙහ සදිසාති. නස්ස කිර ගෙහෙ කාලස්මෙහා සුත්තාසෙව, සර වාරං සමපත්තානං භික්ඛුනං පච්චසවෙකලං නාම නජි, ඵකදිව සං හෙසජ්ජමත්තමෙව සසීකහාපණාති නික්ඛමනති. කාසාවපජ්ජො නාතිති භික්ඛුභික්ඛුතිති නිවස්සාරුතානං කාසාවානං යෙව පහාස ඵකොහාසාති තුනපාලසෙසීකුලසදිසාති. ඉසිවානපටිවානාතිති ගෙහං පටිසන්තානං නික්ඛමනතානෙද්ව භික්ඛුභික්ඛුති සඛිවානානං ඉසිනං විවරවානෙනවෙච්ච සමමිඤ්ජනපසාරණාදි ජනිත සර්ව වානෙනව පටිවානාති පටාසීනාති විනිශ්චිතකිබ්බිසාති වා

8. i ගොචරතිද්දෙසෙපි, ගොචරතිද්දේශයෙහිදු; පඨමං, පළමු කොට; අගොචරස්ස, අගොචරය; චචතෙ, වැදෑරීමෙහි; කාරණං, හේතුව; හෙසා වුත්තතයෙනෙව, යටකී නසිත්ම; වෙදිතබ්බං, දතයුත්තේය; ඵස්ථව, මේ ගොචරතිද්දේශයෙහි; (ච වාකාර්ථකද්දෙකකි.) ගොචරෙති, ගොචරය නම්; පිණ්ඩපාතාදිනං, පිණ්ඩපාතප්‍රත්‍යයාදින්ගේ; අත්ථාය, ප්‍රයෝජනය සදහා; උපසංඛතමිත්තං, ඵලමෙන්ට; සුත්තස්සානං, සුදුසු තැනි; අසුත්තස්සානං, ඵලමෙන්ට නුසුදුසුතෙතා; අගොචරෙ, අගොචර නම්; වෙසිසා; වෙසහන; ගොචරෙ, නිතර සාරියයුතු තැන; අස්ස, ඒ මහණහට; (අත්ථි, අත්ද; ට) ඉති, එහෙයින්; (සො, ඒ මහණතෙම; ට) වෙසිසගොචරෙ, වෙසියගොචර නම; මිත්තසංඝාවවසෙන, මිත්‍රසංඝාවවසයෙන්; උපසංඛතමිතිබ්බස්සානං ඉති, ඵලභියයුතු තෙතය යන; අත්ථාය, අථායවේ; තත්ථ, ඒ වෙසියගොචරෙ යන පාඨයෙහි; වෙසියා නාම, වෙසමුවෝ නම්; රුපුපජිවිතියො,

ශරීරලාභණය නිසා දිවි වටනාවූ අහනහුයි; යෙනකෙනවිදෙව,
 යම්කිසි කරුණෙකින්; සුලභජ්ඣාචාරතා මිත්තසංඝට්ඨිනෙහවසෙන;
 සුලබ මෙවුන්දම් සෙවුම් ඇතිබවය මිත්‍රසංඝගීය ප්‍රේමය යන මොවුන්
 ගේ වශයෙන්; (ඔ සත්‍යයෙහි සුලභජ්ඣාචාර යන පාඨානන්‍යයක් උපුටා
 රුපුපජ්චිතිකයෝ යන්න හා ශාලපී) උපසංඝකමනොතා, ඔවුන් වෙතා ඵල
 ඔහු මහණනෙමේ; වෙසියගොවරො නාම හොති, වෙශ්‍යාගොවර නම්
 වේ. නසමා, එහෙයින්; එවං, යථොක්ත ප්‍රකාරයෙන්; උපසංඝකමිතුං,
 ඵලඔහුන්ට; නවටති, නොවටී; කිංකාරණා, කුම්භෙයින යන්; ආරක්ක
 විපතතිතො, තමා රැකි මහණදම් වැනසෙන හෙයින්; හි, ඒ කීම
 සැබව; එවං, මෙකී පරිද්දෙන්; උපසංඝකමනාසං, ඵලඔහු මහණ
 හුගේ; චිරං, බොහෝ කාලයක් මුළුල්ලෙහි; රක්කිතගොපිතොපි,
 රැක්කාවූ ද සැඟවූ ද; සමණධම්මො, මහණදමනෙමේ; කාඨිපාහෙ
 නෙව, කිහිපදිනෙකින්ම; නසංකි, නැසෙයි; සවෙපි, ඉදිනුන්; න
 නසංකි, නොනැසෙන්නේ නම්; ගරහං, ගැරහීම; ලහති, ලබයි;
 දක්කිණාවසෙන පන, දිම් ගැනීම විසින් වනාහි; (නොහොත්-ශුඛා
 ධ්‍යානයෙන් වනාහි; ඔ) උපසංඝකමනොතා, ඵලඔහු මහණහු විසින්;
 සතිං, සිතිය; උපසංඝකමා, ඵලවා; උපසංඝකමිතබ්බං, ඵලභියයුතුයි;
 මතපතිකාවා, මල සැමියන්ඇති ගැහැණුද; පවුළුපතිකාවා, සැමියන්
 ගෙන් වෙන්වූ ගැහැණුද; ඩිබ්බා ති, වැන්දඹුවෝයයි; වුවවනති, කියනු
 ලැබෙත්; ඵලලකුමාරිසොති, ඵලලකුමාරිනු නම්; මහලිකා, තුරැණු
 විය ඉක්මවූ; අතිවිබකුමාරියො, පුරුෂයන් හා නොගිය කුමරියෝයි;
 පණ්ඩකාති, පණ්ඩකයෝ නම්; ලොකාමිසතිස්සිතකථා බහුලා, මෙවුන්
 දම් පිළිබඳ බස් බිණීම් බහුලකොට ඇති; උසානනකිලෙසා, දැඩිවූ
 කෙලෙසුන් ඇති; අවුපසනනපරිලාහා, නොසන්හුන් කෙලෙස්තැවුලි
 ඇති; නපුංසකා, නපුංසකයෝයි; තෙසං සබ්බෙසව්‍ය, වෙසමුවන් ආදි
 කොට ඇති ඒ සියල්ලවුන්ම; උපසංඝකමනෙ, වෙත ඵලභීමෙහි; ආදි
 නවො, වැරැද්ද; වුත්තනගෙනෙව, කිනසින්ම; වෙදිතබ්බො, දහයුත්
 තේයි; හිකවුතිසුපි, මෙහෙණින්නන් කෙරෙහිදු; එසෙවනගො, මෙකී
 නයබදු නය ඇත්තේය; නොහොත්-මේ නගම පැමිණවිය යුත්තේය.

8. ii අපිව (වුවවතෙට), අතික් නයෙකුදු කියනුලැබේ. හිකවු
 නාම, හිකුහු නම්; උසානනවුහමවරියා, උසානනවු හෙවත් බහුලවූ
 බමසරඇත්තෝ; හොනති, වෙත්; හිකවුතිගො, හිකුනීහුද; තථා,
 එසේම උසානනවු බමසර ඇත්තියෝ වෙති; තෙ, ඒ හිකුහිකුනීහු;
 අසුසුමසුසුං, ඔවුනොවුන්; සත්ථවසෙන, මිත්‍රසංඝගීවශයෙන්;
 කාඨිපාහෙනෙව, කිහිපදවසෙකින්ම; රක්කිතගොපිතසමණධම්මො,
 රක්කිතගොපිතවූ මහණදම්; තාසෙනති, නසත්; ගිලානපුච්ඡකෙන
 පන, ගිලනුන් පුළුවස්නනු විසින් වනාහි; ගනතුං, යන්ට; වටති,
 වටනේයි; පුපථාති, මල්; ලහිතා, ලැබ; පුප්පකායපි, පුදනුපිණි
 සත්; ඔවාදදනසායපි, මෙහෙණින්නන්ට ඔවාදීමපිණිසත්; ගනතුං,
 යන්ට; වටතිගෙව, වටනේමය; පානාගාරගති, පානාගාර නම්;

සුරපානසරං, රු බොන හලි; තං, ඒ රුබොන හල; බුහවරියන්තරුය
කරෙහි, බිඹසරට අනතුරු කරන්නාවූ; සුරසොණෙකි, රුසොඩුන්
කරණකොටගෙන; අවිවිතනං, නොසිස්වූයේ; හොති, වේ; තත්ථ, ඒ
රුබොනහලෙහි; තෙති, ඒ රුසොඩුන් හා සමග; සහසොණෙකි වසෙන,
එක්වැ රු පිම් වශයෙන්; උපසබ්බමිදුං, එලඹෙන්නට; නවටති, නොවට
නේයි; බුහවරියන්තරුයො, බිඹසරට අනතුරෙක්; හොති, වේ; සංසඝො
විහරති ධජ්ජිති, යන, ආදිසු, මේ ඇ වචනයන්හි; රාජනොති, රජහු
නම්; අභිසිත්තවා, අභිසෙස් කළ රජහු හෝ; අනභිසිත්තවා, අනභි
සෙස් කළ රජහුහෝ; හොනතු, වෙන්වා; යෙ, යම් රජහු කෙනෙක්;
රජං, රජය, අනුසාසනාති, අනුසාසනය කෙරෙද්ද; (තෙ, ඕවහු;
රාජනො, රජහුයි; 0) ධජ්ජමාමනනාති, යනු; රාජ්ජනං, රජුන්ගේ;
ඉසාරියසදිසාය, ඉසුරුසැපත් බඳු; මහතියා, මහත්වූ; ඉසාරිය
මත්තාය, ඉසුරුපමණෙකින්; සමන්තාගතා, යුක්තවූවෝයි; තිස්සිකාති,
තිථිකයෝ නම්; විපරිතදස්සනා, මිථ්‍යාදර්ශනයඇති; හෙවත්-ශාශව
නොවෙජ්දලබ්ධිඇති; බාහිරපරිබාජකා, සස්තෙන් බැහැරවූ පිරිවැජ්
ජෝයි; තිස්සිසාවකාති, තිථිකශ්‍රාවකයෝ නම්; හත්තිවසෙන, තිථික
යන් සෙවනහරන පසුරුපාසන වශයෙන්; තෙසං, ඒ තිථිකයන්ගේ;
පච්චයදායකා, පසය දෙන්නෝයි; එතෙති සබ්බං, තෙල රජරජමහා.
මාතරාදීන්හා සමග; සංසකජනො, හටගත් සසග ඇත්තේ;
හොතිති, වේ යන; අත්ථො, අථය; (වෙදිතබ්බො, දහසූතුයි; 0)
අනනුලොමිකෙන සංසගෙනනාති, යන මේ පාඨයෙහි; අනනුලොමික
සංසගො නාම, අනනුලොමිකසංසගීය නම්; තිස්සන්තං, ත්‍රිවිධවූ;
සිකඛානං, ශික්ෂාවන්ට; අනනුලොමො, අනුලොමිහුවූ; පච්චනිකසං
සගො, ප්‍රතිවිරුධ වූ සංසගීයයි; යෙන, මේ සංසගීයෙකින්; (භික්ඛු,
මහණනෙමේ; 0) බුහවරියන්තරුයං, බිඹසර රුකිම්මුහුන් අනතුර
ටත්; පඤ්ඤාතතිවිකිකකමං, සිකපදපණන් මැඹිමටත්; සලලෙබපරි
හාතිඤ්ඤ, කෙලෙස් තුනිකරන පිළිවෙතින් පිරිහීමටත්; පාපුණොති,
පැමිණේද; (අයං අනනුලොමසංසගො නාම, මේ අනනුලොමසං
සගීනම; 0) ඉදං, මේ අනනුලොමසංසගීයනෙම; සෙය්‍යථා, කවරේද;
රජරාජමහාමනෙති සබ්බං, රජුන් රජමහඇමතියන් හා සමග; සහ
සොකිතා, සමානවූ සොකකිරිම් ඇතිබවයි; සහනඤ්ඤා, සමානවූ
සතුටුපීම් ඇතිබවයි; සමසුබ්දකකතා, සමානවූ සුවදුක් ඇතිබවයි;
උපානෙසු, උපන්නාවූ; නිවචකරණියෙසු, අවශ්‍යයෙන් කතීව්‍යකාතා
යන්හි; අත්තනා, තමාවිසින්; යොගං, උත්සාහයට; ආපජ්ජනතාවා,
පැමිණෙනබව හෝයි; තිස්සි තිස්සිසාවකෙති සබ්බං, තිථිකයන් තිථික
ශ්‍රාවකයන් හා සමග; එකච්ඡදරුචිසමාවාරතා, සමානවූ ඡදයත්
රුචියත් පැවැත්මත් ඇතිබවයි; එකච්ඡදරුචිසමාවාරභාවොව, සමා
නවූ ඡදයත් රුචියත් පැවැත්මත් ඇත්තනුගේ බවම; සිනෙහ බහු
මාන සත්ථො, සෙනෙහ බුහුමන් විසින් මිත්‍රසත්‍යවයනෙමේ; හොති,
වේ; (එකච්ඡදරුචිසමාවාරභාවාවහො යිද පාඨයි, සමානවූ ඡදයත්

රුටියන් පැවැත්මත් ඇතිබැව් එලවීමයි; සිතෙහබහුමානයක්වො, සෙනෙහබුහුමන් වශයෙන් මිත්‍රසන්නිවේදය (x) තත්, ඒ රජරජ මහා මාතෘදීන් අතුරෙන්; රජරජ මහාමනෙහි සඬිං රජුන් රජමහ ඇමැතියන් හා සමග; සංසඤ්ඤා, සංසඬියනෙමේ; බුහුමවරියනතරුය, බහුසර වාසයට අනතුරක්; කරුණි, කෙරෙයි; ඉතරෙහි, තදිතරවූ තිච්ඡාදීන් හා සමග; (සංසඤ්ඤා, සංසඬියනෙම; 0) තෙසං, ඒ තිච්ඡා තිච්ඡාශ්‍රාවකයන්ගේ; ලබ්භිකාණං, ලබ්භි ගැනීම; කරුණි, කෙරෙයි; තෙසං, ඒ තිච්ඡා තිච්ඡාශ්‍රාවකයන්ගේ; වාදං පන, වාදය වනාහි; භිඤ්ඤා, බිදැ; අත්තනො, තමාගේ; ලබ්භි, ලබ්භිය; ගණනාපෙත්‍රං, ගත් වන්ට; සමන්තො, සමච්ඡි මහණහු විසින්; උපසංඝකම්මං, එලඹෙත්ට; හෝ-එලඹීම; වට්ඨනි, වටනේයි.

8. iii ඉදහි, දන්; අපරෙතපි පරියායෙන, අතිකුළු ප්‍රකාරයෙ කින්; අගොවරං, අගොවර ස්ථානය; දසෙත්‍රං, දක්වන්ට; ආනිවා පන තානි කුලානිති ආදි, යානිවා පන තානි කුලානි යනාදිය; ආරඬං, ඇරඹුයේක; තත්, ඒ පාඨයෙහි; 0, නොහොත්-ඒ කුලානි යනාදි පදයන් අතුරෙන්; x අසංඝාතීනි, අසංඝාතී යනු; බුඬාදීසු, බුඬාදීන්කෙරෙහි; (තුතුරුවන්කෙරෙහි යුග්ගේ) සමාපිට්ඨිතානි, ඇද හිමි නැත්තාවූ කුලයෝයි; බුඬො, බුදුරුවන්තෙමේ; සබ්බඤ්ඤා, සකල ඥෙයධම්මයන් පරෙපදෙශවර්තිතවැ සවයමුඤ්ඤායෙන් අවබෝධකල හෙයින් සඵලවන සේක; ධම්මො, දමුරුවන් තෙමේ; නියතානිකො, නෙයතානිකවනසේක; සංඝො, සගුරුවන් තෙමේ; සුපටිපනො, මනාකොට පිළිපත්වනසේක; ඉති, මෙපරිද්දෙන්; නසද්දහනි, නො අදහති; අපසංඝනානිති, අපසංඝනානි යනු; විතතං, සිත; පසන්නං, පහන්වූවක්; අනාච්චං, නොකැලන්වූවක්; ගෙවත්-නිමිල වූවක්; කාතුං, කරන්ට; නසකෙකානනි, නොහැකිවෙන්; අකෙකාසක පටිභාසකානිති, යනු; අකෙකාසකානිවෙව, ආක්‍රොශකරන්තාවූද කුල යෝයි; පරිභාසකානිව, නිඤ්ඤාපරිභවකරන්තාවූද කුලයෝයි; (නිං, තෝ 0) වොරෙසි, සොරෙක්වෙහි; බාලොසි, ජබයෙක්වෙහි; මුලෙසාසි, මුළුයෙක් වෙහි; ඔසොසි, ඔටුවෙක් වෙහි; ගොණොසි, ගොනෙක් වෙහි; ගද්දොසි, කොටුවෙක් වෙහි; ආපාසිකොසි, අපායෙන් ආ එකෙක් වෙහි; තෙරසිකොසි, තිරයෙන් ආ එකෙක් වෙහි; තිරච්ඡාන ගොසි, තිරසන්තිය සතෙක්වෙහි; තුය්‍යං, තව; සුගති, සුගතියක්; තත්ථි, නැති; දුග්ගතියෙව, දුගතියම; (තෙ, තාවිසින්; 0) පාටිකඛ්ඛා, කැමැතිවියයුත්තියම; ඉති එවං, යන මෙකී පරිද්දෙන්; දසති, දැනටමු; අකෙකාසවඤ්ඤා, ආක්‍රොශවත්තුන්කරණකොට ගෙනැ; අකෙකාසනනි, ආක්‍රොශකෙරෙහි; හෙතෙ, එසේවේවා; ඊදහි, දන්; තං, ඒ මහණහු; නොහොත්-තං, තා; පහරියාම, පහරන්තෙමු; බසියාම, බදින් තෙමු; වසියාමානි, මරන්තෙමුයි; එවං, මෙපරිද්දෙන්; භයදසුනෙන, බියදැක්වීමෙන්; පරිභාසනනිව, නිඤ්ඤාපරිභවද කෙරෙහි; ඉතිඅත්ථො, මේ අච්චියවේ; අනිත්ථාමානිති, යනු; අත්ථං, අච්චය; තඤ්චනනි, නො

රිසියෙති; අනන්තමෙව, අනථයම; ඉච්ඡනති, රිසියෙති; අභිනිකාමා
 නීති, යනු; අභිනමෙව, අවැඩම; ඉච්ඡනති, රිසියෙති; භික්ඛං, වැඩ;
 නඉච්ඡනති, නොරිසියෙති; ආචාසුකකාමානීති, යනු; චාසුකං, පහසුව;
 නඉච්ඡනති, නොරිසියෙති; අචාසුකමෙව, අපහසුවම; ඉච්ඡනති, රිසි
 යෙති; අශෝගකෙබ්බකාමානීති, යනු; වතුහි, වතුච්ඡිධවු; යොගෙහි,
 යොගධම්මයන් කෙරෙත්; බෙමං, ක්ෂෙමයක්; නිබ්භං, නිභීයක්; න
 ඉච්ඡනති, නොරිසියෙති; සහයමෙව, සහ සහිතයක්ම; ඉච්ඡනති, රිසි
 යෙති; භික්ඛුනනති ඵළං, භික්ඛුනං යන මේ පෙදෙහි; සාමණේරුපි,
 හෙරණ්ණද; සඞ්ගහං, සඞ්ග්‍රහයට; ගච්ඡනති, යෙති; භික්ඛුනීනනති,
 භික්ඛුනීනං යන මේ පෙදෙහි; සික්ඛමානාසාමණේරියොපි, සික්ඛමානා
 සාමණේරියෝද; (සඞ්ගහං ගච්ඡනති, සඞ්ග්‍රහයට යෙති; 0) හි, ඒකිම
 සැබව; හඟවනනං, හඟවන්නු; උද්දිසා, උදෙසා; පබ්බජිතානඤ්ච,
 පැවිදිවුද; සරණගතානඤ්ච, සරණගියාවුද; සබ්බසංවතුනනපි පරි
 සානං, සියලු සිව්පිරිස්නටම; තාති, ඒ කුලයෝතුනු; අනන්තකාමාති,
 අනථකාමැත්තානුමය; නථාඤ්ඤාති, කුලානීති, යනු; ඵවරුපාති,
 මෙබදුවු; බතතියකුලාදීති, කැත්කුලය ආදිකොට ඇත්තාවු; කුලාති,
 කුලයෝසි; සෙවනීති, යනු; නියාය, නිසා; ජීවති, දිව්වටා; හප්නීති,
 යනු; උපසඞ්කමති, එලඹෙයි; පබ්බජාසනීති, යනු; පුතපුතනං, පුත
 පුතා; උපසඞ්කමති, එලඹෙයි; අසං වුච්චනීති, යනු; වෙසියාදිගො
 වරසා, වෙසවුන් ඇ ගොදුරුතැන්කොට ඇති මහණනුගේ; වෙසියා
 දිකො (ව), වෙසාදිකවු ද; රුජදිසංසඨස්ස, රුජ රුජමහාමාත්‍යාදීන්
 හා සංසඨීය ඇති මහණනුගේ; රුජදිකො(ව), රුජදිකවුද; අස්සඞ්ච
 කුලාදිසෙවකස්ස, සැදහැතැති කුල ඇසුරුකොට දිව්වටන මහණාගේ;
 අස්සඞ්චකුලාදිකොව, ශ්‍රමාවිරහිත කුලාදිකවු ද; ඉති, මෙසේ; නිප්පකා
 රොපි, ප්‍රකාරත්‍රයක් ඇත්තාවුද; අයං, මේ අගොවරතෙමේ; අයුත්ත
 ගොවරොති, අයුත්තගොවරයයි; වෙදිතබ්බො, දතයුත්තේය; තස්ස,
 ඒ ත්‍රිවිධවු අයුත්තගොවරයාගේ; ඉමිනා පරියායෙන, මේ වක්‍ෂ්‍යමාණ
 කාරණයෙන්; අගොවරතා, අගොවරතය; වෙදිතබ්බො, දතයුත්
 තියැ; තාව, වක්තව්‍යානනතරයට පලවු; වෙසියාදිකො, වෙසාදිකවු
 අගොවරසථානය තෙමේ; පඤ්චකාමගුණනිස්සයතො, පඤ්චකාම
 සමපතනීන්ගේ නිශ්ශ්‍රයසථානවනහෙයිත්; අගොවරො, අයුතු ගොදුරු
 තැනෙයි; වෙදිතබ්බො, දතයුත්තේය; යථාහ, කුමිනම් සාධක වචන
 යක්; ආහ, වදාළසේක්ද; කොච භික්ඛවෙ, පෙ, පඤ්චකාමගුණාති,
 යන මේ සාධක වචනය; ආහ, වදාළසේක; භික්ඛවෙ, මහණෙහි;
 භික්ඛුනො, මහණාගේ; අගොවරො, ගොදුරුතැන්නුවු; පරිච්ඡයො,
 අත්තෙනා; කොච, කවරේද; යදිදං, පරිච්ඡයවු මේ; පඤ්චකාමගුණා,
 පඤ්චකාමසමපතනීනුයි; රුජදිකො, රුජදිකවු අගොවරසථානය තෙ
 මේ; කානානුයොගස්ස, ධ්‍යානයෙහි නියුක්තවු මහණාගේ; අනුප
 නිස්සයතොව, ධ්‍යානයට උපනිශ්ශ්‍රයනොවන හෙයිත්ද; (ධ්‍යානයට
 බලවත්කරුණු නොවනහෙයිත් යුසේසි) ලාභසක්කාරුසතිවකනතිපථා

දනනොව, ලාභසත්කාර සංකිත අසතිවක්‍රයන් දනවනගෙයින්ද; (ලාභසත්කාරසතිවක්‍රයන්පෙළාටනනොව යන පාඨය විශය්‍යතුය; යනු අප වැටහීමයි. එසේවුව) ලාභසත්කාරසංකිත අසතිවක්‍රයෙන් මැඩලනගෙයින්ද; දිසිවිපතනිගෙනුනොව, දූෂිතයෙන් විපතට ගෙනු වනගෙයින්ද; (අගොවරෙති වෙදිනබ්බො, අගොවරයයි දනගුතුට) අසංකල්පාදිකො, අසංකල්පාදිකවු අගොවරසථානය නෙමේ; සඛා හානි විතසනොනාසාවනනො, සැදුහැ නැතිවීමෙන් සිත් සතුන් බැව් නොඵලවන ගෙයින්ද; අගොවරෙති, අගොවරයයි; (වෙදි නබ්බො, දනගුතුයි; 0)

8. iv ගොවරනිද්දෙසෙ, ගොවරනිද්දෙසෙයි; න වෙසිය ගො වරෙති ආදීනි, න වෙසියගොවරෙ යනාදිවු පදයෝ; වුහතපටිපක්ඛ වසෙන, අගොවරසිකාරයෙහි කී වචනයන්ට ප්‍රතිපක්‍ෂවශයෙන්; වෙදිනබ්බො, දනගුත්තාහ; ඔපානගුතානිති ආදීසු පන, යන මේ ආදි පදයන්හි වනාහි; (විනිවර්ණො වෙදිනබ්බො, විනිස දනගුතුයි 0) ඔපානගුතානිති, යනු; උදපානගුතානි, ලිත් පොකුණු වු කුලයෝයි; වාතුමමහාපථෙ, සතරමංසන්දියෙක්හි; බතපොකරණි විය, කැණු පොකුණක්මෙන්; හිකුසංඝසං, හිකුසංඝයාගේ; යථාසුඛං, රිසියේ; ඔගාහණකම්මානි, බැසගැනීමට සැකෙන්නාවු; විතතමහාමතනසං, විතමහඅමනියාගේ; ගෙහසදිසානි, ගෙවල් බදුවුහුයි; තසං, ඒ විත නම් මහ අමනියාගේ; ගෙහෙ, ගෙහි; කාලඤ්චො, කාලඤ්චයෙක්; යුතෙතායෙවකිර, යෙදුයේම ල; සරවාරං, ගෙදෙරට; සමපතනානං, වැසියාවු හිකුසන්ට; පච්චයවෙකලංකාම, පසා විකල්බවෙක්නම්; තස්මි, නැත්; එකදිවසං, එක්දවසෙක; ගෙසජ්ජමතනමෙව, බෙහෙත් පසය සදහාම; සසිකතාපණානි, සැටක් කහවණුහු; නිකම්මනානි, නික්මෙති; කාසාපපජ්ජානානිති, යනු; හිකු හිකුනිති, හිකු හිකුනින් විසින්; නිවන්පාරාධානං, හැඳපොරවනලද්දවු; කාසාවා නංයෙව, විවරයන්ගේම; පභාය, පැහැයෙන්; එකොභාසානි, එකාලො කවු; භුතපාලසෙසිකුලසදිසානි, භුතපාල සිටුකුලය හා සමවු කුල යෝයි; ඉසිවානපටිවානානිති, යනු; ගෙහං, ගෙට; පටිසන්තානං, ප්‍රවෙශවන්තාවුද; නිකම්මනානසුඛ, ගෙන් නික්මෙන්නාවුද; හිකු හිකුනිසංඝානානං, හිකුහිකුනිසංඝානවු; ඉසිනං, යාමින්ගේ; විවරවාතෙතවෙව, සිවුරු පවතින්ද; සමිඤ්ඤතපසාරණාදි ජනිත සරීර වාතෙත ව, අත්පා දිගුකිරිම් නැමිම් ආදියෙන් දුනුවාවු සිරුරු පවතින්ද; පටිවානානි, යි සේයි; පවාසිතානි, හමාලු කුලයෝයි; වා, නොහොත්; විනිච්ඡිතකිබ්බිසානි, ප්‍රසේචාටිතකිලිමිභ ඇති කුලයෝයි; ගෙවත් පොලාගැසු පාපබම්ආති කුලයෝයි.

* “මේ විෂයෙහි ගෙරිසරක්කු සෙරෙත්තුයි” ගොවර නම, තණකෙතට නම්. ගෙරිසරකුන්ගේ විෂයස්ථානයවු තණකෙත වැනි කුසි ගොවර නම. නිතර සැරියයුතු වෙශ්‍යාදීන්ට නම්. නොහොත්

යම් ඉන්ද්‍රියකෙනෙක් සංකීය සංකීයවූ විෂයෙහි යෙදීද පවතීදද එහෙයින් ඒ වස්තුරුද ඉන්ද්‍රියයෙන් තුමු මූලාවශයෙන් ගාවො තමිනු. ගොතම් ලද ඒ වස්තුරුද ඉන්ද්‍රියයෙන් විසින් සැරිය යුතුවූ වෙශ්‍යාදි විෂයසථානය ගොවරනමැයි දතයුතුයි. යම් හෙයකින් අයුක්තවූ ගොවරනෙමේ අගොවර නම් වේද එහෙයින් තදන්‍යවූ යුක්තවූ ගොවරනෙමේ ගොවරනමැයි වදාරනලදී. **ගාවො වරනන් එසොති ගොවරෙ, ගොවරෙ විසාති ගොවරෙ අතිණං චරිතබ්බසානං,** ගාවො වා චක්කාදිති ඉන්ද්‍රියාති, තෙති චරිතබ්බසානං ගොවරෙ, අයුතො ගොවරෙ අගොවරෙති තදස්සෙසු යුතො ගොවරෙති වුතො. (මු. ටී)

ගව්‍යන්තිය යථාසං විසයෙ පවත්නානිති ගාවො චක්කාදිති ඉන්ද්‍රියාති. (අ. ටී)

ගාවො, ගෙරි සරක්කු; එසො, මේ විෂයසථානයෙහි හෙවත් මේ තණකෙනෙහි; වරනති, සෙරෙන්නයි; ගොවරෙ, ගොවරනම. එනම් තණකෙනයි. ගොවරෙවිය, තණකෙන වැනිකුයි; ගොවරෙ, ගොවරනම, එනම් වෙශ්‍යාදි විෂයසථානයයි. මෙසේ සද්ගොපචාර වශයෙන් ගොවර ශබ්දයාගේ අම් දක්වා මූලාවශයෙන් ගො ශබ්දයාගේ ඉන්ද්‍රියවාචක භාවයත් වරශබ්දයාගේ විෂයසථානවාචක භාවයත් දක්වනුයේ විනිශ්චිත විකල්පයෙහි ගොහි ඉන්ද්‍රියෙහි වරෙ චරිතබ්බසානනිති ගොවරෙ” යි විශයුතු නිව්වනය සිත්ති තබා ටිකා අච්ඡරනු ගාවොවා. පෙ. තෙති චරිතබ්බසානං ගොවරෙ” යි විසුහසි දතයුතු ව

* යොජනාවෙහි වනාහි “ලාභසංකාර පණ්ඩිතකතිපොඨා ඩන දිභි විපතතිහෙතුනො” යි එකපදිකපාඨයෙක් පැනේ. ඔවුන්ගේ මතයෙහි ලාභසංකාර ප්‍රණීධිය එක් හෙයක් කොටැ ජිනවක්‍ර නිමිථනය එක් හෙයක් කොටැ දූෂිටිප්පතතිය එක් හෙයක් කොටැ කියෙමැයි. හේ විමසිය යුතු.

* කාලසාමය නම් කිසියම් පදාර්ථයෙකිනි වක්‍රාකාර මණ්ඩලයක් ඇඳ එහි වටා දින සටහනාප්‍රමාණවත්වූ රෙඛා සැටක් ගැබ්වශයෙන් සමසේ බෙදා සලකුණුකොටැ වක්‍රයමැද සෙවන වැටීම සදහා ඇණයක් දී එම පුවරුකඩ වැඩක් සිටුවා ඊමත්තෙහි තත්වා සුයරීරශමසමයකින් වේලාව හැදින්වෙමින් පිණිස සලකුණු වැඩිව නම්. නොහොත් මේ අවයෙහි හිසොර්ටිහිසුන්ගේ ගාහප්‍රවේශයට නිසිවූ මධ්‍යාහ්නකාලය ශබ්දයා හැඟවීම පිණිස එසවූ දරුසකඩ විශේෂ යට හෝ නම්. යොජනාවෙහි “කාලසාමයෙහි වෙලාසාමයා මජ්ඣනිකාකාලය සංකප්පනං නිබන්ධො ඵමො” යත් තෙත් පලමු කී අවයව සාධා.

* “පට්ටානාති” යන්නෙහි පටි පුළු වාශබ්ද තෙමේ විධුන නැම්වත් හෝ වේද එහෙයින් “විනිබුන කිබ්බසාතිවා” යි විවරණය

කලෝ. විධිනතය නම් ප්‍රසේචාචනයයි ප්‍රවාහනයයි. (ගසාදුමිම තෝ විසුරුවාහැරීමය යුගේයි) වාසදෙසු විධිනතයෙහි පිහිටි කතා ආහ විනිශ්චිත කිබ්බසානිවානී (මු. ටි) විධිනතං පපොඨනං පවාහනනනි අනො, (අ. ටි)

9.

i අනුමතෙකසු චජේසු හසදස්සාවිනානිදෙදසෙ අනු මතනානි අනුසමානා, වජ්ජානි දෙසා, සානි නානි වජ්ජානිනි සානි නානි ගරහිතබ්බසෙන වජ්ජානි, අපමනකානිනි පරිත්ත මතකානි බුදුකපමානානි, බරමතකානිනි පරිත්තතොපි බරිමපමානනා බරමතකානි, ලහසානිනි ලහසානි, ලහසම නානිනි ලහුනි සමමනානි, සංසමකරණිසානිනි සංසමෙන කතනබ්බ පටිකමමානි, සංවරකරණිසානිනි සංචරතෙන නානබ්බානි සංවරෙන කතනබ්බපටිකමමානි. විතතුප්පාදකරණිසානිනි විතතුප්පාදමතෙන න කතනබ්බපටිකමමානි. මනසිකාරපටිබ්බා නිනි මනසා ආවජ්ජනමතෙන නෙව කතනබ්බපටිකමමානි. කානි පන නානිනි? දිසවිකාරවාසි සුමමසෙව්ගේ නාව ආහ “අනාපනති ගමනිසානි විතතුපාදමතකානි සානි න සුත ඵවරුපං කපිස්සා මිති මනසා ආවජ්ජනමතෙන නෙව සුජකිනති අබ්ඝානාවිකමමං නාමෙනං කපිතනති” අනෙතවාසිකො පනස්ස තිපිටකපිළි නාගසෙව්ගේ පනාහ “ඉදං පානිමොකබ්බසංවරසිලස්සෙව භාජනිසං, නසමා සබ්බලහුකං දුක්ඛවදුබ්බාසිතං ඉධ වජ්ජනනි ඔවදිතබ්බං වුඝානාවිකමමං නාමෙනං කපිතනති.”

ii ඉති ඉමෙසුනි ඵචං පකාරෙසු ඉමෙසු, වජ්ජදස්සාවිනි වජ්ජ නො දෙසතො දස්සනසිලො, හසදස්සාවිනි චතුබ්බධස්ස හසස්ස කාරණනා හසතො දස්සනසිලො, ආදිනවදස්සාවිනි ඉධ නිදො වහනිතො ආසනිං දුක්ඛවිපාකතො උපටිගුණානං අනන්තසකර ණතො විප්පටිසාරජනනතොව ඵතෙන නානපසකාරෙන ආදින වතො දස්සනසිලො, නිස්සරණදස්සාවිනි සං නස්ස නිස්සරණං. නස්ස දස්සනසිලො, කිමපනෙස්ස නිස්සරණනති? ආවට්ඨසෙවර වාදො නාව අනාපනතිගමනිසනාස සති අබ්ඝානාවිකමමං නිස්ස රණනති කපිතං. අනෙතවාසිකසෙවරවාදො ආපනතිගමනිසනාස සති වුඝානාවිකමමං නිස්සරණනති කපිතං. නස්ස නථාරුපො භික්ඛු අනුමතනානි වජ්ජානි වජ්ජතො හසතො පස්සති නාම, නං දස්සෙතුං අසං නසො කපිතො, පරමානුනාම අනුනාම තජ්ජාදිනාම රථරෙණුනාම ලිකඛානාම ලාකානාම බඤ්ඤමාසො නාම අභිගුලංනාම විදජ්ජිනාම රතනංනාම සසිනාම උසහංනාම ගාමුතංනාම සොජනංනාම, නස්ස පරමානු නාම ආකාස කොඝාසිකො මංසවක්ඛස්ස ආපාඨං නාගවජනි දිබ්බවක්ඛස්සෙව

ආගමනි, අනුනාම භිත්තිවජ්ඣානාලවජ්ඣානා පටිසම්භුතියරහමසු වටපි වටපි හුචා පටිබහමනො පඤ්ඤාසති. නජ්ජාරි නාම ගොපථමනුස්සපථ චක්කපථෙසු ජ්ජනිතා උගොසු පසෙසු උගහනතා තිසරි, රථරෙණු නාම නාස නසෙථ අලලිසති, ලික්ඛාදසො පාකවා එව, එතෙසු පන ජනනිංස පරමාණවො එකස්ස අනුදො පමාණං, ජනනිංස අනු එකාස නජ්ජාරියා පමාණං, ජනනිංස නජ්ජාරියො එකො රථරෙණු, ජනනිංස රථ රෙණු එකා ලික්ඛා, සනනලික්ඛා එකා උගා, සනනඋගා එකො ඛඤ්ඤාමාසො, සනනඛඤ්ඤාමාසපමාණං එකං අභිගුලං, නෙනභිගු ලො මාදසභිගුලාති විදප්ථි, චෙ විදප්ථිසො රතනං, සනතරත නාති සසි, නාස සසිසා විසති සසිසො උසහං, අසිති උසහාති භාවුහං, වනනාරි භාවුතාති සොජනං, නෙන සොජනෙන අසසි සොජන සනසහස්සලෙඛධො සිතොරුපබ්බතන්, සො හික්ඛු අනු මතනං වජ්ජං. අසසසිසොජන සනසහස්සලෙඛධසිතොරුපබ්බත සදිසං කතා දසුං සකෙකාති අසං හික්ඛු අනුමතනාති වජ්ජාති හසතො පස්සති නාම, සොපි හික්ඛු සබ්බලහුභං දුක්ඛව දුක්ඛාසිත මතනං පඨමපාගිකසදිසං කතා දසුං සකෙකාති අසං අනුමතනාති වජ්ජාති වජ්ජතො හසතො පස්සති නාමාති වෙදිතබ්බො.

iii සමාදස සික්ඛති සික්ඛාපදෙසුති පදනිදෙදසෙ හික්ඛු සික්ඛාති හික්ඛුති සික්ඛිතබ්බසික්ඛා, සා හික්ඛුතිති සාධාරණාපි අසාධාරණාපි හික්ඛුසික්ඛා එව නාම, හික්ඛුතිසික්ඛාති හික්ඛුතිති සික්ඛිතබ්බසික්ඛා, සාපි හික්ඛුති සාධාරණාපි අසාධාරණාපි හික්ඛුති සික්ඛා එව නාම, සාමණෙරසික්ඛමානාසාමණෙරිතං සික්ඛාපි එසෙථව පටිථා, උපාසකසික්ඛාති උපාසකෙති සික්ඛිතබ්බසික්ඛා, සා පඤ්චසීලදසසීලවසෙන වට්ඨති. උපාසිකාසික්ඛාති උපාසිකාති සික්ඛිතබ්බසික්ඛා, සාපි පඤ්චසීල දසසීලවසෙන වට්ඨති, නාස හික්ඛුතික්ඛුතිතං සික්ඛා සාව අරහතමගහා වට්ඨති, උපාසක උපාසිකානං සික්ඛා සාව අනාගමිමගහා, නනුස්සං හික්ඛු අතතනා සික්ඛිතබ්බසික්ඛාපදෙසු එව සික්ඛති, සෙසසික්ඛා පන අනුබාර වසෙන සික්ඛාපදස්ස අසථදස්සනස්ථං වුතනා. ඉති ඉමාසු සික්ඛාසුත්ථි එවං පකාත්ත ඵනාසු සික්ඛාසු, සබ්බෙන සබ්බතති සබ්බෙන සික්ඛා සමාදතෙන සබ්බං සික්ඛං, සබ්බථා සබ්බතති සබ්බෙන සික්ඛිතබ්බා කාරෙන සබ්බං සික්ඛං, අසෙසං නිස්සෙසනති සෙසානාවතො අසෙසං, සතිසමමාසෙන හිතනස්සපි සික්ඛාපදස්ස සුති පාකතික කරණතො නිස්සෙසං, සමාදස වතනතිති සමාදිසිතා ගතෙතා වතනති, නෙන වුවවතිති යෙන කාරණෙන එතං සබ්බං සික්ඛා පදං සබ්බෙන සික්ඛිතබ්බාකාරෙන සමාදිසිතා සික්ඛති පුරෙති යෙන වුවවති සමාදස සික්ඛති සික්ඛාපදෙසුති.

9. 1 අණුමතෙතසු වජේසු හයදසාඨනානිදදසෙ, අණු මතෙතසු වජේසු හයදසාඨනා නිදේශයෙනි; (විනිවජ්ජයො වෙදි තබො, විනිස දතසුතු; 0) අණුමතනානි, යනු; අණුපාමාණා, අණුක ප්‍රමාණවත්වූ; වජ්ජානි, යනු; දෙසා, දෙස්සුයි; යානි නානි වජ්ජානිනි, යනු; ගරභිතබ්බසේන, ගැරභිය යුතු අරුතෙන්; හෙවත් ගැරභිය යුතු වනහෙයින්; යානිවජ්ජානි, යම් දෙස්සු කෙනෙක් ඇද්ද; තානි, ඒ දෙස්සුයි; අපාමතකානිනි, යනු; පරිත්තමතකානි, අලාමානුච්ඡි දෙස්සුයි; බ්‍රහ්මකපාමාණානි, පමණින් ඉතා කුඩු නොහොත් කුඩු පමණැති වූ දෙස්සුයි; ඔරමතකානිනි, යනු; පරිත්තතොපි, අලා මානු ච්ඡි දෙසුන් කෙරෙනුද; ඔරිමපාමාණතා, උතු වූ පමණැති හෙ යින්; ඔරමතකානි, අත්‍යලා වූ දෙස්සුයි; ලහුසානිනි, යනු; ලහු කානි, ලහු වූ දෙස්සුයි; ලහුසමමතානිනි, යනු; ලහුති, ලහු යයි; සමම තානි, බැවතරට ගිය දෙස්සුයි; සංසමකරණීයානිනි, යනු; සංයමෙන, කායවාක්සංයමයෙන්; කතතබ්බපටිකමානි, කටැටි පිළියමැති දෙස්සු යි; සංවරකරණීයානිනි, යනු; සංවරනොත, සිත රක්තනු විසින් නොහොත්- ඉන්ද්‍රිය සංවරය කරන්නනු විසින්; කාතබ්බානි, රුකවල්කටැටි වූ දෙස්සුයි; සංවරෙන, විත්තසංවරයෙන්; නොහොත්- ඉන්ද්‍රියසංවරයෙන්; කතතබ්බපටිකමානි, කටැටි වූ පිළියම්ඇති දෙස්සු යි; විතනුප්පාදකරණීයානිනි, යනු; විතනුප්පාදමතෙනත, විතොතා ත්පාද මානුයෙකින්; කතතබ්බපටිකමානි, කටැටිපිළියම් ඇති දෙස්සු යි; මනසිකාරපටිබ්බානිනි, යනු; මනසා, ආවජිතසිතින්; ආවජ්ජ තමතෙනත, ආහොගය කළ පමණෙකින්ම; කතතබ්බපටිකමානි, කටැටිපිළියම් ඇති දෙස්සුයි; තානි පන, ඒ දෙස්සු වනාහි; කානි, කවරනුද; ඉති, මෙබඳු පාවජාවක් වේ; දීඝවිහාරවාසී, දීඝාවෙහෙර දනව්වැසී; සුමමසේරො, සුමමස්ථවිරයන් වහන්සේ; තාව, වක්කවාත නන්තරකාරණයට පළවුව; ආහ, කිසේක; (කුමක් කිසේක්ද) අනා පනතිගමනීයානි, ඇවැත් බවට නොයායුතු වූ; විතනුප්පාදමතකානි, ඇවැත් මනින සිත්හුගේ දූතවීම පමණක් ඇති; යානි, යම් දෙස්සු කෙනෙක්; (සනති, ඇද්ද; තානි, ඒ දෙස්සු; 0) පුත, නැවත; එවරුපං, මෙබඳු වරදක්; නකරිස්සාමිති, නොකරන්නෙමිසි; මනසා, සිතින්; ආවජ්ජතමතෙනතෙව, ආවජිතාකළ පමණෙකින්ම; සුජ්ඣනති, පිරිසිදුවෙන්; එතං අධිචානාපි කමං නාම, මේ සිත ඉටාගැනීම පමණෙකින්ම වරද පිරිසිදුවන බවනම්; (භගවතා, භගවත්හු විසින්; 0) කපිතං, වදාළසේක; ඉති; මේ වචනය; (ආහ, කිසේක;) පන, පක්ෂා නතරයක් කියනු ලැබේ; අස්ස, සුමමස්ථවිරයන්වහන්සේගේ; අනොත වාසිකො, අතවැසි වූ; තිපිටක වූලනාගසේරො, තෙවලාධර සුළුතා තෙ රුන් වහන්සේ; ආහ, කිසේක; (කුමක් කිසේක්ද) ඉදං, මේ වචනය තෙමේ; පාතිමොකඛසංවරසීලස්සෙව, ප්‍රාතිමොක්ෂ සංවරසීලයමැ; භාජනීයං, විභාග කටැටි වූ වචනයෙකි; තසමා, එහෙයින්; සබ්බ ලහුකං, සියලු ඇවතුන්ට වඩා සැහැල්ලු; දුක්කට දුක්ඛාසිතං, දුක්ඛාත

ප්‍රභාෂිත වූ ඇවත; ඉඬ, මේ අණුමාත්‍රාවද්‍යතයදර්ශිතාතිදේශයෙහි; වජ්‍රනති, දෙසැඟි; වෙදිතබ්බං, දතසුතු; එතං ව්‍රිදානාවිකමමං නාම, මේ ඇවැත් දෙසීමෙන් නැගිසිටීම යයි කියතලද ඇවැත් පිරිසිදුවන බවනම්; (භගවතා, භගවත්තු විසින්; ට) කටිතං, වදුළුසේක; ඉති, මේ වචනය; (ආහ, කිසේක;)

* අවරවු හෙවත් පකිම වූ ප්‍රමාණය සහිත දෙස් කෙනෙකුන්ගේ ද ඒ දෙස්හි ඔරමතකය නම්වූ වෙත්. කිසේමැතෝ, අවර පවතිම, මතකා එතෙසනති ඔරමතකයානි. (මු. වී)

* සංයම කථිව්‍යාවදායෝ නම් කාය වාක් සංයම මාත්‍රයෙකින් කවැටි පිළියම් ඇති දෙස්සුයි. නොහොත් කාය වාක් සංයම මාත්‍රයෙකින් විසුරුවා හළියුතු වූ දෙස්සු යි. “සංයමකරණිකානි” යන තෙතැ කරණීය ශබ්දතෙමේ යම්යේ කරණාචිත්තවේද එමෙන් කරණීය ශබ්දතෙමේ විකීරණාචිත්තවූද වේනුයි “විකම්පිතබ්බානි” යි ටිකා වායසීයෝ වැණුන, විසුරුවා හරිනලදහ යන අභියැ වේ. මෙද සුහුණු සංයමකරණිකානිනි කායවායාසංයම මනනන නතබ්බපටිකමොනි විකම්පිතබ්බානි වා. (ම. ටි.)

යථා කරණන්යො කරණීයසද්දෙ, එවං විකීරණන්යොපි ගොතීති
ආහ විකඛිපිතබ්බාතීති, විබංසිතබ්බාතීති අන්යොං (අ. වී)

* තවද අනුටීකාවායීයෝ සංගමය කවැටි වූ වැරදි හෝ සංගමකරණීය නම් හුඟි නැවත මෙබඳු වරදක් නොකෙරෙමිනි නමාගේ පිහිටීම මෙතෙක් ඉටාගැනීම මේ අභියෝගී සංගමන නමැයි යෙකි සංගමනීයාහි වා සංගමකරණීයාහි, න පුන එවං කරෙමිනි අනන නො දහනං මහසා අබිජානං සංගමනං (අ. ටි)

* නැවත මෙබඳු වරදක් නොකෙරෙමිනි සංවරමාත්‍ර වූ සිතින් නොහොත්-ඉන්ද්‍රියසංවරයෙන් ම හෝ කවැටි පිළියම් ඇති දෙස් හු සංවරකරණිය නම් හුයි. පුත න එවං කරුමිති විතෙතන සංවර මතෙතන ඉන්ද්‍රිය සංවරෙනව වා කරණියාති සංවරකරණියාති (ම, ටි)

* දිසවිහාරවාසී යන්න ජනපද ශබ්ද ලොපය කොටැ
තිදිදිභට්ඨාසි, දිසාවෙහර දනවි වැසි කිසා අරුත් බිණියයුතු. ඇතැම්
අටුවා පෙළපොත්හි දිසවිහාරවාසී සිදු වීකාපොත්වල දිවි විහාරවාසී
සිදු යොජනාවේ දිවා විහාරවාසී සිදු බුරුමේයකැත්තන්හි දිවිවිහාර
වාසී සිදු විසදුකව ලිපිකරමුම ජනිත සාවද්‍යපාඨයෝ දක්නා ලැබෙති.
යම්හෙයකින් දැනුනු රුහුණුබද දිසාවෙහෙර නමින් වෙහෙරෙක්
ඇද්ද මහා සුමමතෙරැත්තන්ගේ නවවරක් විනය පාඨාපනිය අයවු
පමණින් රුහුණ බලා වැඩ ගණවාතවැ විසුබැව් අටුවාහි දක්වු
යේද එහෙයින් “දිසවිහාරවාසී” යි අපවිසින් යෙදු පාඨයද විමසිය
යුතුයි. දිවිවිහාරජනපදවාසී දිවිවිහාරවාසී (මු. වී.) දිවා විහාරවාසීහි
ලිඛනාදිපෙ දිවා විහාරජනපදවාසී X

* සංයම කරණීයානි සංවරකරණීයානි යි වදාලහෙයින් විතත මාත්‍රයක්නු අයත් බැවින්ම සංයම සංවරයෝ ආවායා සුමමසථවිරයන් වහන්සේ විසින් අභිමතකලුදු එහෙයින් අනාපනතිගමනීයානි යනාදිය විය. අතවැසිවූ වුළුනාග තෙරැන්වහන්සේ වතාහි ඇවැත් දෙසි මත් විතේනාතපාද මනසකාරයෙන් තොරවැ නොවේද එහෙයින් ඇවැත් දෙසීමෙන් පිරිසිදුවැ නිදහස්වනබව සංයම සංවර නමැයි කියති. **සංයමකරණීයානි සංවරකරණීයානීති විතතමනනා සතනාඵව** සංයම සංවර ආවරියෙන අධිපෙතානි ආහ අනාපනති ගමනීයානිති, අනේනවාසිකත්වයෙන් පන දෙසනාපි විතතුපාද මනසි කාරෙහි විතා නගොතිති දෙසනා විසුඛනිස්සරණං වදනි. (අ. පි)

* සිතින් ඉටගැත්මම අධිසානාවිකමම නම, ඇවැත් දෙසීම මේ අම්මෙහි වුළුනාවිකමම නමැයි අභිමතය. මනසා අධිසානමෙව අධිසානාවිකමම, දෙසනා ඉට වුළුනාවිකමමනති අධිපෙතා. (මු. පි)

* විහබහප්‍රකරණයෙහි විතතුපාදකරණීයානි මනසිකාර පටි බඩානි යි වදාලහෙයින් ප්‍රාතිමොක්‍ෂසංවරශීලවිගුඛිය පිණිස නොමැ තිය යුතුවූ අනාපනති භාවයට පැමිණිය යුතුවූ දෙය්නු වදාරන ලදහ යනු ආවායා සුමම සථවිරයන්වහන්සේගේ අදහසයි. මෙද යුතු **තස්ම විතතුපාදකරණීයානි මනසිකාර පටිබඩානීති විවතනො** පාතිමොක්‍ෂසංවරවිසුඛිත්වං අනතිකකමනීයානි අනාපනතිගමනීයානි වජ්ජානි වුත්තානිති ආවරියස්ස අධිපපායො. (මු. පි)

* මෙහි වුළුනාවිකමම නම දෙශනාවයැ යනු කියේයත් “වුළුහනනි එතායානි වුළුනා” යනු කර්ණසාධකනිථිවනයි. එතාය, තෙල “අහං භනෙන සමබහුලා නානාවච්ඡුකා” යනාදි ආපනති දෙශනාව කරණකොටගෙන; (හිකවු, හික්කුනු; ආපනතිනො, ඇවැතින්;) වුළුහනනි, නැගෙයිට්දි; නොහොත් - පිරිසිදුවෙන්ද; ඉති, එහෙයින්; (සාදෙසනා, ඒ ආපනති දෙශනානොමෝ;) වුළුනා, වුළුනා නම් - උඨ බාතුකෙරෙන් යු ප්‍රත්‍යයවැ සිඬයි. උඨ බාතු අයත් කතීත්‍රථි ක්‍රියා නොමෝ “අහං භනෙන සමබහුලා නානාවච්ඡුකා” යනාදි වාගෙහද කර ශබ්ද දැනවියටි මහණාගේ සන්තානයෙහි වූ මහා කුශල ජවන විතේනාතපාදයන් මුඛ්‍යවශයෙන් දක්වාද එතාය යන කරණාථි ක්‍රියානොමෝ ඒ දුෂකෘත දුභීෂිතාපනතින් කෙරෙන් පිරිසිදුවීම යයි කියනලද එලය දැනවන්නාවූ අහංභනෙන සමබහුලා නානාවච්ඡුකා යනාදි වාගෙහද කර ශබ්දනම් ලද දෙශනාවගේ ප්‍රකෘත්‍යපනීශ්‍රය ශක්තිය එලොච්චාරථිවශයෙන් දක්වා. යු ප්‍රත්‍යය තෙමේ එලොප වාරථිවශයෙන් සැලකිය යුතුවූ අහං භනෙන යනාදි දෙශනාව දක්වා, මේ කරණාථිය විය යුතු වනහෙයින් ටිකාවේ “දෙසනා ඉට වුළුනාවිකමමනති අධිපෙතා” යි වැඳුන.

9. ii ඉති ඉමෙසුති, යනු; එවං පකාරෙසු, මෙබඳු ප්‍රභෙද ඇත්තා වූ; ඉමෙසු, මේ අණු ප්‍රමාණවත්වූ දෙසුන්හි; වජ්‍ර දසසාමිති, යනු; වජ්‍රතො, වැරදිවිසින්; දෙසතො, දෙස් විසින්; දසසාමිතිලො, දක්තා සිලිවූයේ වේ; **හසදසසාමිති**, යනු; වතුබ්බසා, වතුච්චවූ; හසසා හිතියෙන්; කාරණතා, කරුණුවනගෙයින්; හසතො, බිය විසින්; දසසාමිතිලො, දක්තා සිලි වූ යේ වේ; **ආදිනවදසසාමිති**, යනු; ඉධ, මේ ලෙවිහි; නොහොත්-මේ ප්‍රත්‍යක්ෂතාත්මනාවගෙහි; නිකුට්ඨ නතො, ගැරුම් එලවිම් විසින්ද; ආයතං, මත්තෙහි; දුක්ඛවිපාකතො, කටුක විපාක දිම් විසින්ද; උපරිගුණානං, මතුමත්තෙහි වූ ගුණයන්ගේ; නොහොත්- උත්තම වූ ගුණයන්ගේ; අනන්තරාය කරණතො, විනාශ කිරිම් විසින්ද; විපරිසාරජනනතොව, විප්‍රිසාර දූතවිම් විසින් ද; එතෙන තාත්මකාරෙන, මෙකී නොඑක් ප්‍රකාරයෙන්; ආදිනවතො, ආදිනව වශයෙන්; දසසාමිතිලො, දක්තා සිලිවූයේ වේ; **නිසාරණ දසසාමිති**, යනු; තත්, ඒ අණුප්‍රමාණ වත්වූ දෙස්හි; යං නිසාරණං, වැරද්දෙන් යම් නිදහස් බවෙක්; (අනි, ඇද්ද; ට) තසා, ඒ වැරද්දෙන් නිදහස් බව; දසසාමිතිලො, දක්තාසිලිවූයේ වේ; එත්, මේ දෙසුන්හි; නොහොත්-මේ නිසාරණ දසසාමි යන පාඨයෙහි; නිසාරණං, වැරද්දෙන් නිදහස්වනබව; කිමපන, කිම යත්; ඉති, මෙසේ විකාරිමක් ඇතිකල්හි; ආවරිතකේරවාදෙ, ඇජර සුමමසථිවරයන් වහන්සේගේ වාදයෙහි; තාව, අනන්තර වාදයට පළමුව; අනාපනතිගමනීයතාය සති, ඇවැත්බවට නොයා යුතු බැව් ඇතිකල; (ඇවැත් නොමැති ය යුතු බැව් ඇතිකල යුක්ත) අධිසානාමිකමම, මහසින් ඉටා ගැනීමෙන් ඇවතින් පිරිසිදුවනබව; නිසාරණනති, නිසාරණනමැයි; කපිතං, කියනලදී; අනෙතවාසිකකේරවාදෙ, අතවාසිවූ ත්‍රිපිටක වුලුකාග සථිවරයන් වහන්සේගේ වාදයෙහි; ආපනති ගමනීයතාය සති, ඇවැත් විශ්වි බැව් ඇතිකල; වුසානාමිකමම, ඇවැත්දෙසි මෙන් නැගිසිටීම යයි කියනලද ඇවතින් පිරිසිදුවන බව; නිසාරණනති, නිසාරණ නමැයි; කපිතං, කියනලදී; තත්, තදුහය සථිවර වාදයෙහි; නොහොත්- ඒ දෙසුන්හි; තථාපො, ඒ වැරද්දෙන් නිදහස්වීම සවසාව කොට ඇති; හිකු, මහණතෙම; අණුමතතාති, අලංමාන වූ; වජ්‍රාති, දෙසුන්; වජ්‍රතො, වැරදි විසින්; හසතො බිය විසින්; පසාතිනාම, දකී නම; තං, ඒ අලංමානවූ දෙසුන් වැරදි විසින් බිය විසින් දක්තා මහණනු; දසොදුං, දක්වනු සදහා; අයංනගො, මේ අණුමතතෙසු වජ්‍රෙසු හසදසසාමි යන නය තෙමේ; කපිතො; වදාරනලදී; පරමාණුනාම (අනි), පරමාණුවෙක් නම් ඇත; අණුනාම, අණුකයෙක් නම් ඇත; තජාරිනාම, තජාරියෙක් නම් ඇත; රථරෙණුනාම, රථරෙණුවෙක් නම් ඇත; ලිකබානාම, ලිකා වක්නම් ඇත; උභානාම, උභාවක් නම් ඇත; ධර්මාමාසොනාම, ධාත්‍යමාසයෙක් නම් ඇත; අබ්බලං නාම, අභලෙක් නම් ඇත; විදන්ති

නාම, විශතෙක් නම් ඇත; රතනානාම, රියතෙක් නම් ඇත; යභිනාම, යභවියක් නම් ඇත; උසභානාම. ඉස්බෙක් නම් ඇත; ශාමුතානාම, ගව්වෙක් නම් ඇත; යොජනානාම, යොත්තෙක් නම් ඇත; තත්, ඒ පරමාණුවාදීන් අතුරෙන්; ආකාසකොඨාසිකො, අභස් කුස් පියෙසැ පැවැති; පරමාණුනාම, පරමාණුව නම්; මංසවකක්කුසු, මසැස්නුගේ; ආපාථං, හමුබවට; නාගච්ඡති, නොයයි; දිබ්බවක්කුසෙසව, දිවැස්නුගේම; (ආපාථං) ආගච්ඡති; හමුබවට යෙයි; අණුනාම, අණුකය නම් හිතතිවිජ්ජුතාලවිජ්ජෙද්දකි, බිතුසිදුරු කෙසිසිදුරු ඔස්සෙන්; පච්ඡාපුරිය රසමිසු, වත් හිරුරැස්සි; වට්ඨ වට්ඨි නුකා, වැටි වැටිවැ; පරිබ්බමනොතා, භාත්පසැ බමමින්; හෙවත්-පෙරලෙමින්; සඤ්ඤයති, පැනෙයි; තජ්ජාරිනාම, තජ්ජාරිය නම්; ගොපථ මනුසුපථ වක්කපථෙසු, ගෙරි සරක්ම මිනිස්පියමං ගැල්ලියසක්මංවල; ඡිජ්ජිනා, පතිතවැ; උහොසු පසොසු, දෙපස් හි; උග්ගනකා, උග්ගනවැ; හෙවත් මතු වැ; කිඨති, සිටි; රථරෙණුනාම, රථරෙණුව නම්; තත් තත්ථෙව, ඒ ඒ තෙනම; අලලියති, අලලෙයි; ලිකධාදයො, ලිකාදිපරමාණයෝ තුමු; පාකවා එව, ප්‍රකටවූනුමැයි; පත, වෙනස කියනුලැබේ; එතෙසු, මේ පරමාණු ආදීන් අතුරෙන්; ඡතනිංස පරමාණුවො, සතිස් පරමාණු කෙනෙක්; එකසු අණුනො, එක් අණුකයක්නුගේ; පමාණං, පමණි; ඡතනිංස අණු, සතිස් අණුකෙනෙක්; එකාය තජ්ජාරියා, එක් තජ්ජාරියක්නුගේ; පමාණං, පමණි; ඡතනිංසතජ්ජාරියො, සතිස් තජ්ජාරිනු කෙනෙක්; එකො රථරෙණු, එක් රථරෙණුවෙකි; ඡතනිංසරථරෙණු, සතිස්රථරෙණුකෙනෙක්; එකාලිකතා, එක් ලිකාවකි; සතලිකතා, සත් ලිකා කෙනෙක්; එකාලාකා, එක් ලාකාවෙකි; සතලාකා, සත් ලාකා කෙනෙක්; එකො ධඤ්ඤමාසො, එක් ධාන්‍ය මාසයෙකි; සත ධඤ්ඤ මාසපමාණං, සත ධාන්‍යමාසයන්ගේ ප්‍රමාණය තෙමේ; එකං අභිතුලං, එක් අභලෙකි; තෙනභිතුලෙන, ඒ අභලෙන්; වාදසභිතුලානි, දෙළොස් අභල්කෙනෙක්; විදජ්ඣි, විශතෙකි; වෙවිදජ්ඣියො, දෙවියන් කෙනෙක්; රතනං, රියතෙකි; සතතරතනානි, සත්රියන් කෙනෙක්; යභි, යටකි; නාය යභියා, ඒ යටියෙන්; විසතිස්සියො, විසි යටියෙක්; උසභං, ඉස්බෙකි; අසිති උසභානි, අසු ඉස්බකෙනෙක්; ශාමුතං, ගව්වෙකි; වතතාරිශාමුතානි, සතරගව්වකෙනෙක්; යොජනං, යොජනෙකි; තෙන යොජනෙන, ඒ යොජනෙන්; සිතෙරුපබ්බතරුජ, මෙරු පළිතරුජතෙමේ; අභිසභියොජන සතසභසුබ්බෙබ්බො, යොදුන් අටසැට දහසක් උස් ඇත්තේයැ; යො භිකක්කු, යම් මහණෙක්; අණුමතතං, අතාලපමානුමු; වජ්ජං, වරද; හෙවත් ඇවත; අභිසභියොජන සත සභසුබ්බෙබ්බ සිතෙරු පබ්බත සදිසං කතා, යොදුන් අටසැටදහසක් උසැති මෙර හිර හා සමකොට; දසුං, දක්තට; සකෙකාති, හැක්කේද; අයංභිකක්කු, මේ මහණතෙමේ; අණුමතතානි, අතාලපමානුමු; වජ්ජානි, දෙසුන්; හයතො, බියවිසින්; පසාතිනාම, දකි නම; යොපි භිකක්කු, යම් මහණෙක්ම; සබ්බලක්කං, සියලු ඇවතුන්ට වඩා සැහැල්ලුමු;

ආ. වත් මහ

දුක්කටදුබ්බාසිතමතනං, දුෂකාන දුභීෂිත මාත්‍රාදි ඇවතක්; පථමපාර ජික සදිසං කතා, පලමු පරිච්ඡේද ඇවත හා සරිකොටැ; දළං, දක්තට; සකෙකාති, හැක්කේද; අයං, මේ මහණෙනමේ; අණුමතනාති, අනාපා මාත්‍රාදි; වජ්ජාති, දෙසුන්; වජ්ජනො, වැරදි විසින්; හයනො, බිය විසින්; පසස්සතිනාමාති, දකි නමැයි; වෙදිතබ්බො, දතයුත්තේය;

* වතුච්චි භික්ෂු යනු ආනමානුවාදහය පරුනුවාදහය දණ්ඩ හය දුභිතිහය යන මොව්හුයි. වතුබ්බසස්සාති අනානුවාද පරුනුවාද දණ්ඩ දුග්ගති හයස්ස (මු. ටි)

9. iii සමාදාය සිකති සිකාපදෙසුති පදනිඤ්ඤෙ, සමාදායං පෙ. පදෙසු යන පදයන්ගේ නිදේශවාරයෙහි; (විනිවර්ණයෝ වෙදි තබෙබ්බො, විනිස දතයුතු; 0) භික්ඛු සිකාති, යනු; භික්ඛුති, භික්ෂුන් විසින්; සිකතිතබ්බසිකා, හික්මියයුතු වූ ශික්ෂානොමෝසි; සා, ඒ භික්ෂු ශික්ෂානොමෝ; භික්ඛුතිති, භික්ෂුනින් හා; සාධාරණාපි, සාධාරණ වූවා නමුදු; අසාධාරණාපි, සාධාරණ නු වූවා නමුදු; භික්ඛුසිකා ඵවනාම, භික්ෂුශික්ෂාමැ නම් වේ; භික්ඛුතිසිකාති, භික්ඛුතිසිකා යනු; භික්ඛු නිති, මෙහෙණින්තන් විසින්; සිකතිතබ්බසිකා, හික්මියයුතු වූ ශික්ෂා නොමෝසි; සාපි, ඒ භික්ෂුති ශික්ෂානොමෝද; භික්ඛුති, භික්ෂුන් හා; සාධාරණාපි, සාධාරණ වූවා නමුදු; අසාධාරණාපි, සාධාරණ නු වූවා නමුදු; භික්ඛුතිසිකාඵවනාම, භික්ෂුතිශික්ෂාමැ නම් වේ; සාමණේර සිකතිමානා සාමණේරිනං, සාමණේර සිකතිමානා සාමණේරින්ගේ; සිකාපි, ශික්ෂානොමෝද; ඵතෙව, මේ භික්ෂුභික්ෂුති ශික්ෂාවන්හි මැ; පවිසා, වන්හ; උපාසක සිකාති, යනු; උපාසකෙහි, උවසුන් විසින්, හෙවත් තුනුරුවන් සරණගිය පිරිමින් විසින්; සිකතිතබ්බසිකා, හික්මියයුතු වූ ශික්ෂානොමෝසි; සා, ඒ උවසුන් විසින් හික්මියයුතු වූ ශික්ෂානොමෝ; පඤ්චසීල දසසීලවසෙන, පන්සිල් දසසිල් විසින්; වටති, වටනේසි; උපාසිකා සිකාති, යනු; උපාසිකාහි, උච්ඡියන් විසින්; හෙවත් තුනුරුවන් සරණගිය ඉතිරින් විසින්; සිකතිතබ්බ සිකා, හික්මියයුතු වූ ශික්ෂානොමෝසි; සාපි, ඒ උච්ඡියන් විසින් හික්මියයුතු වූ ශික්ෂානොමෝද; පඤ්චසීල දසසීල වසෙන, පන්සිල් දසසිල් විසින්; වටති, වටනේසි; තත්ථ, ඒ ශික්ෂා වන් අතුරෙන්; භික්ඛු භික්ඛුතිනං, භික්ෂු භික්ෂුනින්ගේ; සිකා, ශික්ෂා නොමෝ; යාව අරඤ්ඤාමග්ගා, අභිනමාගීය දක්වා; වටති, වටනේසි; උපාසක උපාසිකානං, උවසු උච්ඡියන්ගේ; සිකා, ශික්ෂානොමෝ; යාව අනාගාමිමග්ගා, අනාගාමිමාගීය දක්වා; වටති, වටනේසි; 0) තත්ථ, ඒ ශික්ෂාවන්හි; අයං, මේ මතු වක්ෂ්‍යමාණ වූයේ; තයො, තයයි; භික්ඛු, මහණෙනමේ; අත්තනා, තමාවිසින්; සිකතිතබ්බසිකාපදෙසු ඵව, හික්මිය යුතු සිකපදවලම; සිකති, හික්මෙයි; සෙසසිකා පන, තෙසු භික්ෂුති ශික්ෂාව ආදිකොට ඇති ශික්ෂාවෝ වනාහි; අනුබාර වසෙන, අරුත් උපුටා දැක්වීම් විසින්; සිකාපදස්ස, ශික්ෂා යන පද

යාගේ; (සිකිමාසදාස සිදු පාඨසි - ශික්ෂා ශබ්දයාගේ යන අප්පිසිඨ) අත්දැක්වූනැන්, අප්පි දුක්ඛිම පිණිස; චුතතා, උතතයහ; ඉතිඉමාසු සිකිමාසුනි, යනු; එවං පකාරසු; මෙබඳු ප්‍රකාර ඇත්තාවූ; එතාසු සිකිමාසු, තෙල ශික්ෂාවන්ති; සබ්බෙන සබ්බනති, යනු; සබ්බෙන සිකිමා සමාදානෙන, සියලු සිකපද සමාදන් වීමෙන්; සබ්බං සිකිමං, මුළුසික; සබ්බථා සබ්බනති, යනු; සබ්බෙන සිකිමාබ්බාකාරෙන, සියලු හික්මිය යුතු අයුරෙන්; සබ්බං සිකිමං, මුළුසික; අසෙසං නිසෙසසනති, යනු; සෙසාභාවතො, ඉතිරිනොවනහෙයින්; අසෙසං, අශෙෂනම්; සති සමමාසෙන, සමාති විප්‍රවාසයෙන්; ගෙවත්-සිහිමුලාවීමෙන්; භින්නසාසි, බුන්වූද; සිකිමාපදසං, සිකපදය; පුත, නැවත; පාකතික කරණතො, ප්‍රකාතිමත් කරනහෙයින්; නිසෙසං, නිසෙෂ නම්; සමාදාස චන්තනිති, යනු; සමාදිසිතා, සමාදන්වූ; ගහෙතා. ගෙනූ; වත්තති, පවති; තෙන චුච්චතිති, යනු; යෙන කාරණෙන, යම් කරුණෙකින්, එතංසබ්බං සිකිමාපදං, තෙල සියල් සිකපද; සබ්බෙන සිකිමාබ්බාකාරෙන, සියලු හික්මියුතු අයුරෙන්; සමාදිසිතා, සමා දන්වූ ගෙනූ; සිකිමානි, හික්මෙයිද; පුරෙති, සමුපුණිකෙරෙයිද; තෙන; ථාගෙයින්; සමාදාසසිකිමානි සිකිමාපදෙසුනි, සමාදාස සිකිමානි සිකිමාපදෙසු යන වචනය; චුච්චති, වදාරනුලැබේ.

* මේ අප්පිකල්පයෙහි ගිහිබු යන්නෙන් භික්ෂුවම අභිමත කෙල්ලද එහෙයින් ඒ සදහා සෙසංපෙසංචුතතාසි නි-භික්ෂුග්‍රහණය වනාහි අග්‍රපථීද්වයිතයෙන් සියලු ලොව්ලොවුතුරුදහැත් නිපයන්තාවූ සිවුපිරිස්නුම දුක්ඛිම පිණිස කරනලදය. නොහොත් ගුණවශයෙන් හෝ භික්ෂුව අභිමතකෙල්ලුයි. සියලුම ශික්ෂාවෝ මේ අප්පියෙහි අද හස් කලහසි දතයුත්තාහංඉධ භික්ෂුනි භික්ෂු එව අධිපෙපතොති සකිංස සෙස සිකිමා පන අභුබ්බාරවසෙන සිකිමාසදාස අත්දැක්වූ නැන් චුතතාති ආහ, භික්ෂුග්‍රහණං පන අග්‍රපරිසාමුබ්බෙන සබ්බපකිකාන නිබ්බතනාකානං වතුන්නමපි පරිසානං දස්සනැන් කතං, ගුණතො වා භික්ෂු අධිපෙපතොති සබ්බාපි සිකිමා ඉධාධිපෙපතාති දසබ්බාං (මු ටි) කොති මෙන් මේ තැන්හි ගුණවශයෙන් අභිමතද යත් “අලභිකතොවෙපි පෙසංස භික්ෂු යනාදිතන්ති මෙන් මෙහිදු ගුණවශ යෙන් භික්ෂුතෙමේ අභිමතය. එහෙයින් උතතය. ඉධ භික්ෂුනි යනාදියං අලභිකතො වෙපි සමං වරෙයං පෙසංසභික්ෂුනි ආදීසු විශ ඉධාපි ගුණතො භික්ෂු අධිපෙපතො තථාච චුතතං ඉධ භික්ෂුනි පටි පත්තියා භික්ෂුභාව දස්සනතො එවමාභාති. (අ. ටි)

* එක් පුගුලක්නු විසින් යම් පමණ සික ඉතිරි නොකොට, සමාදන් වන්ව හැක්කේද එහෙයින් ඒ සදහා “සබ්බෙන සිකිමා සමාදානෙන” යන මෙහි අප්පිය යම් සමාදානයෙකින් සියලුම ශික්ෂා වෝ සමාදන්වනලද්දු වෙන්ද කියාත් යම්සේ උපසම්පදාශීලය සමුපුණි කරනු පිණිස නිරවශෙෂකොට, උපසපන් මහණුන්ගේ

ශික්ෂාසමාදානය වේද එමෙනැයි කියාත් වැණුනු. ඒ සමාදානය එකක් වූයේ නමුදු සියලු සික සමාදන් කිසි කරන බැවින් මුළුමනින් සමාදන්වීම නම්වේ. නොයෙක් සමාදානයන්හි හෙවත් පාඨක් පාඨක් වශයෙන් සමාදානයන්හි වනාහි කියයුත්තෙක්ම නැත යනු ටිකාවයා ගත කියවිය වේ. සබ්බකා සිකා සමාදානෙනානි එත් යෙන සමාදානෙන සබ්බාපි සිකා සමාදිගතා හොනති තං එකමපි සබ්බ සමාදානකිව්වකරතා සබ්බසමාදානං නාම හොති අනෙකෙසු පන වත්තබ්බමෙව තත්ති (මු. ටි. යටතතං එකෙන පුගලෙන අසෙ සෙතා සමාදානං සක්කා තං සකායාන යෙන සමාදානෙන සබ්බා සිකා සමාදිගතා හොනති යථා උපසම්පද පාරිසුරිය අසෙසං උප සම්පන්න සිකා සමාදානං, තනති සමාදානං, අනෙකෙසුති විසුං විසුං සමාදානෙසු (අ. ටි)

* සියලු හික්මසයුතු අයුරෙන් යනු ඇවැත් නොමැතිම ඇවැත් දෙසීම ඇවැත් නැති සිටීම පිරිවෙස් මානත් පිරිමි අයුරෙහි, යම් ප්‍රකාරයෙකින් සමාදන්වූ ශික්ෂාවගේ මුළුල්ලම නොමැතිම හික්මිය යුතු අයුරු නම්, එසේ ඇතිකල්හිත් දෙසනාගාමිති ඇවැත්තේ මැඩි මෙහි ඇවැත් දෙසීමත් ව්‍යුත්පාදනාමිති ඇවැත් නැති සිටීමත් ඒ ව්‍යුත්පාදනමලද ඇවැත් නැතිසිටීමට උපාය වූ පිරිවෙස් වත් මානත් පිරිමත් හික්මිය යුතු අයුරු නැති දතයුතු. සබ්බකා සිකානිකා රොනාති අවිතික්කම දෙසනා වුළාන වත්ත වරණාදි ආකාරෙන (මු. ටි.) යථාසමාදිගතා සිකාය සබ්බකා සබ්බං අවිතික්ක මනං සිකානිකා රොනං එවං සති විතික්කමෙ දෙසනාගාමිතියා දෙසනා වුළානගාමිතියා වුළානං තදුපාය භූතං පාරිවාසික වත්ත වරණාදිති වුත්තං අවිතික්කම. පෙ. ආකාරොනාති (අ. ටි)

* යම් ශික්ෂාපදයෙක් සිහිමුද්‍රාවෙන් හෙවත් ප්‍රමාදයෙන් මිහින ලද්දේද ඒ ශික්ෂාපදයතෙමේ හික්මෙනු ලබන්නේ නොවෙයිද අවශ්‍යව වූයේ නම් වේද එහෙයින් ඇවැත්මැඩිමුණගේ වශයෙන් ශෙෂවූ ශික්ෂාපදයාගේද නිරවශෙෂකොට සපයන බව සදහා හිත්තසාපි යනාදිය විසු. විතික්කමනවසෙන සෙසසාපි නියොසනාකරණං සකාය හිත්තසාපිති ආදිමාන. (මු. ටි.) යං සිකාපදං පමාදෙන විතික්කතං තං සිකායමානං න හොතිති ආහ විතික්කමනවසෙන සෙසසාපිති (අ. ටි.)

10.

i ඉද්දියෙසු ගුහනමාගෙ හොපතෙ මහනඤ්ඤති පදමසසා නිදද්දසෙ භික්ෂුසංඝාය පඨමං වචනෙ පයොජනං ආචාර නිදද්දසෙ වුත්තනසෙතෙව වෙදිනබ්බං, තත් තතමා ඉද්දියෙසු අගුත්තරමාරනාති ආදිසු පන සං වත්තබ්බං තං සබ්බං නිකෙට්ඨ කණ්ඩවණ්ණනාසං වුත්තමෙව, භිග්ගිසානුසොගනිදද්දසෙ සුබ්බ

රතනාපරරතනනනි එත්ථ අඛඤ්ඤාසංඛ්ඛාතාස රතනීසා සුඛෙහි සුඛරතනං ඉමිනා පඨමසාමසෙවුට පච්ඡාහත්තසඤ්ඤා ගණනාති, රතනීසා පච්ඡා අපරරතනං, ඉමිනා පච්ඡමසාමසෙවුට සුරෙහත්තසඤ්ඤා ගණනාති, නිදද්දසෙ පනස්ස මජ්ඣමසාමො භික්ඛුනො නිද්දාකිලමථවිනෝදනොකාසොති න ගතිනො, ඡන්දිසානුසොගනති ඡන්දිසස්ස අසුපනභාවස්ස අනුසොගං, අනුසුතොතොතිති නං අනුසොගසංඛ්ඛාතං ආසෙවනං භාවනං අනුසුතොතොති සමපසුතොති, නිදද්දසෙ පනස්ස ඉධ භික්ඛු දිවසනති සුඛකේතො මජ්ඣකේතො සාසකේතොති නසොපි දිවසකොඤ්ඤා ගතිනා, වඩකමෙන නිසජ්ජාසාති සකලමිදිවසං ඉමිනා ඉරිසාපථ මසෙතෙව විහරතොති විතතස්ස ආවරණොතො ආවරණීයෙති ධම්මෙති පසඤ්ඤාති නිවරණෙති සංඛ්ඛාතාසලධම්මෙති වා විතතං පරිසොධෙති තෙති ධම්මෙති විසොධෙති පරිමොචෙති, ධාතං පනෙත්ථ කිසඤ්ඤාති න ගතිනං වඩකමනිසජ්ජාසනතිසංඛිතං පන කඤ්ඤා ගණනාසලධම්මෙව, පඨමසාමනීති සකලස්මිමි පඨමසාමෙ, මජ්ඣමසාමනනි රතනිදිවසජ්ජකොඤ්ඤාසංඛ්ඛාතො මජ්ඣමසාමෙ.

ii සිහසෙසානනි එත්ථ කාමහොගිසෙසා පෙතසෙසා සිහසෙසා නථාගතසෙසාති වතස්සො සෙසා, තත්ථ “සෙතුසොන භික්ඛුවෙ කාමහොගි සත්තා වාමෙන පස්සෙන සසනතිති” අසං කාමහොගිසෙසා, තෙසු හි සෙතුසොන දකිතිණපස්සෙන සොතො නාම නත්ථ” “සෙතුසොන භික්ඛුවෙ පෙතා උත්තානා සසනතිති” අසං පෙතසෙසා, අප්පමංසලොභිතනනා හි අභිසංඝාපජ්ජිතා එකෙන පස්සෙන සසිතුං න සකෙතානනි උත්තානාව සසනති, “සිහො භික්ඛුවෙ මිගරාජ දකිතිණෙව පස්සෙන සෙසාං කප්පෙති, පෙසං අත්තමනො තොතිති අසං සිහසෙසා තෙජ්ජස්සදත්තා හි සිහො මිගරාජ වෙ සුරිමපාදෙ එකස්මිං ධාතෙ වෙ පච්ඡමපාදෙ එකස්මිං ධාතෙ ධප්පච්ඡා නබ්බුඤ්ඤා අත්තරස්සත්ථෙහි පකිතිච්ඡා සුරිමපාදපච්ඡමපාදනබ්බුඤ්ඤා සිතොකාසං සලලකෙතොති විතතං සුරිමපාදානං මත්ථකෙ සිසං ධප්පච්ඡා සසති දිවසමිදි සසිතො පබ්බජ්ඣමානො න උත්තරස්සෙන පබ්බජ්ඣති, සිසං පන උකිතිච්ඡා සුරිමපාදදිගං සිතොකාසං සලලකෙතොති, සවෙ කිසඤ්ඤාති විජ්ජිතො සිතං තොති, නසිදං තුසං ඡන්දිසා න සුරහාවස්ස අනුරූපනති අත්තනමනො හුචා තත්ථෙව සසති ගොවරාස න පකිතිමති, අවිජ්ජිතො සිතො පන තුසං ඡන්දිසා ව සුරහාවස්ස ව අනුරූපමිදනති ගතතුසො උභාස සිහවිජ්ජමිදනං විජ්ජමිදනං කෙසරහාරං විබුදිතො තික්ඛනතුං සිහනාදං නදිච්ඡා ගොවරාස පකිතිමති, වතුත්ථජ්ඣානසෙසා පන නථාගතසෙසාති වුවවති, නාසු ඉධ සිහසෙසා ආගතා, අසඤ්ඤා තෙජ්ජස්සදඉරිසා පථනා උත්තමසෙසා නාම.

iii පාදෙ පාදනනි දකඛිණපාදෙ වාමපාදං, අවවාධායානි අති ආධාය ජසකං අතිකතමම ධම්මෙය්‍යා, හොප්පකෙන හි හොප්පකෙ ජාණ්ණනා වා ජාණ්ණමිති සංඝට්ඨිකමානෙ අභිණ්ණං වෙදනා උප්පජ්ජති විතතං එකගං න හොති සෙසා අභාසුකා හොති, සථා පන න සබ්බසංඛති එවං අතිකතමම ධම්මෙය්‍යා වෙදනා නුප්පජ්ජති විතතං එකගං හොති සෙසා භාසුකා හොති, නෙත වුතතං පාදෙ පාදං අවවාධායානි, සතො සමපජ්ජනොති සතිසාවෙව සමපජ්ජන පඤ්ඤාය වං සමනනාගතො හුදා, ඉමිනා සුප්පජ්ජිතාගතං සති සමපජ්ජඤ්ඤං කපිතං, උදානසඤ්ඤං මනසිකරිතානි අසුභවෙලාස නාම උදානසඤ්ඤානි එවං උදානවෙලාපරිච්ඡේදකං උදානසඤ්ඤං විතෙත ධම්මෙය්‍යා, එවං කතා නිපහොනා හි සථාපරිච්ඡේදනකාලෙ සෙව උදානං සුතෙතා, සානවචං නෙපකතනනි සනතං පවනනි නබ්බතො සානවචසංඛාතං විජිග්ගෙඤ්ඤං පරිපාකගතනනා නෙපකතසංඛාතං පඤ්ඤාඤ්ඤං සුතෙතා අනුසුතෙතා පවනසමා නො සෙව ජාගරිසානුසොගං අනුසුතො විහරතිති අපේඛා.

iv එකං ව විජිග්ගං ලොකිසලොකුත්තරමිඤ්ඤං කපිතං, පඤ්ඤාපි විජිග්ගනිකා එව, විජිග්ගෙ ලොකිසමති ලොකිසාලොකුත්ත රෙ ලොකුත්තනනි අපේඛා, බොධිපකතිසානං බම්මානනනි වතුසව්ව බොධිසංඛාතය්‍ය මගඤ්ඤාණය්‍ය පකෙඛ භවානං බම්මානං, එනනා වනා සබ්බෙපි සත්තනිංසබොධිපකතිසංඛමෙම සමුහතො ගතෙය්‍යා ලොකිසාසපි භාවනාය එකාරමමණේ එකතො පවනනනසමපේ බොජ්ඣකගෙගසෙව දසෙය්‍යතො සත්තබොජ්ඣකනනි ආදිමාස, නෙ ලොකිසලොකුත්තරමිඤ්ඤානාම කපිතානි වෙදිතබ්බා, සෙසමේකං හෙඨාමුත්තනසත්තා උත්තානිකමෙව.

10. i ඉද්දිසෙසු ගුත්තවාගෙ හොජ්ජෙන මත්තඤ්ඤානි පදවයය්‍ය, යන පදවයයාගේ; නිද්දෙසෙ, නිද්දෙය්‍යෙහි; කණ්ඨපකඛය්‍ය, කාෂණ් පකඛය; හෙවත් අකුඤ්ඤපකඛය; පඨමං පළමුකොට; වචනෙ, වැදෑරි මෙහි; පයොජනං, ප්‍රයොජනයනෙම; ආචාරනිද්දෙසෙ, ආචාරනිද්දෙය්‍යෙහි; වුත්තනයෙනෙව, කීනසිත්ම; වෙදිතබ්බං, දතයුතුවේ; නාසංඛතමා ඉද්දිසෙසු අගුත්තවාරනානි ආදිසු පන, යනාදී තන්හි; යං, යම් වචනයෙක්; වත්තබ්බං, කියයුත්තේද; තං සබ්බං, ඒ සියලු වචනය; නිකෙඛපකාරාධිවණ්ණනාං, නිකෙසපකාරාධිවණ්ණනාවෙහි; වුත්තමෙව, උක්තමයි; ජගරියානුයොගනිද්දෙසෙ, ජගය්‍යානුයොග නිද්දෙය්‍යෙහි; පුබ්බරත්තාපරරත්තනනි, පුබ්බරත්තාපරරත්තං යන; එකං, මේ වචනයෙහි; (විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො, විනිස දතයුතුව) අභිසරත්තසංඛාතාය, අභිසරත්තසංඛාතාවූ; (අභරු නම්වූ යුජ්ජෙයි.) රත්තියා, රුත්තියගේ; පුබ්බෙ, පුළුභාගයෙහි; පුබ්බරත්තං, පුබ්බරත්ත නම් වේ; ඉමිනා, මේ පුබ්බරත්තං යන වචනයෙන්; පඨමයාමඤ්ඤෙව, ප්‍රථමයාමගෙන්; පච්ඡාභතතඤ්ඤෙ, පච්චරු කාලයත්; ගණනානි, ගති;

රතනියා, රුත්‍රියගේ; පච්ඡා, පඤ්චාත්භාගයෙහි; අපරරතනං, අපර
 රතන නම් වේ; ඉමිනා, මේ අපරතනං යන වචනයෙන්; පච්ඡිමයා
 මඤ්චව, පශ්චිමයාමයත්; පුරෙහතතඤ්ච, පෙරවරුකාලයත්;
 ගණනාහි, ගනී; අස්ස, මේ පුබ්බරතනාපරරතනං යන පදයාගේ;
 නිද්දෙසෙ පන, නිද්දෙසෙහි වනාහි; මජ්ඣිමයාමො, මධ්‍යමයාමයතෙම;
 භික්ඛුනො, භික්ඛුවගේ; නිද්දකිලමථවිනෝදනොකාසොති, නිද්දාහෙතු
 වෙන්වන විඩාව සන්සිදුවාගැනීමට අවසරකලැයි; න ගතිතො,
 නොගන්නාලදී; (ඇතැම් පොත්හි මජ්ඣිමයාමො පනස්ස යි පැහැණේ.
 බුරුමවිසකන්ති එයමැ ගරුකොට අස්ස යන්න භික්ඛුනො යන්න
 හා ගලපා අඵ කී) භ්ගවිසානුසොගනති, යනු; ජගරියස්ස, නිද්දාවර්ජිත
 භාවයට; අසුපනභාවස්ස, නොනිදනබවට; අනුයොගං, නියුක්තබව
 නම; අනුයුතො හොතිති, යනු; තං අනුයොගසංඛ්‍යාතං, ඒ ජගයතී
 නුයොග නම්ලද; ආසෙවනං, පුනපුනා සෙවනයට; භාවනං, සමථ
 විදශීනාවට; අනුයුතො, නියුක්තවුයේ; හොති, වේ; සමපයුතො
 (හොති), සමාක්ප්‍රසුක්තවුයේ වේ; අස්ස, ඒ ජගරියානුයොග මනු
 යුතො යන පදයාගේ; නිද්දෙසෙ පන, නිද්දෙසෙහි වනාහි; ඉධ
 භික්ඛු දිවසනති, ඉධ භික්ඛු දිවසං යන්නෙන්; පුබ්බණො, පුළුස්තයැ;
 මජ්ඣණො, මධ්‍යාත්තයැ; සායණො, සායාත්තයැ; ඉති, මෙකියන
 ලද; තයොපි දිවසකොථාසා, තුන් දින කොටස්නුද; ගතිනා, ගාතිත
 යහ; වඩකමෙන නිසජ්ජායාති, වඩකමෙන නිසජ්ජාය යන්නෙන්;
 සකලමපිදිවසං, දවසවූමල්ලම; (ගතිනං, ගාතිතයැට; ඉමිනා ඉරියපථ
 වයෙතෙව, මේ ඉරියව්දෙකෙන්ම; විහරතො, ඉරියව් පවත්වන
 මහණතෙමේ; විතතස්ස, විතතය නමා; ආවරණො, අවුරනහෙයින්;
 ආවරණීයෙහි, ආවරණීය නම්වූ; පඤ්චති නිවරණෙහි ධම්මෙහි, පඤ්ච
 නිවරණධම්මයන් කෙරෙත්ද; වා, නොහොත්; සබ්බාකුසලධම්මෙහි,
 සියලු අකුසලධම්මයන් කෙරෙත්ද; විතතං, සිත; පරිසොධෙති, පිරිසිදු
 කෙරෙයි; තෙහි ධම්මෙහි, ඒ ආවරණීය නම්ලද නිවරණධම්මයන්
 කෙරෙත් හෝ සියලු අකුසලධම්මයන් කෙරෙත්; විසොධෙති,
 වෙසෙසින් පවිත්‍රකෙරෙයි; පරිමොවෙති, විනිර්මුක්තකෙරෙයි; පන,
 විශෙෂයෙක් ඇත; එත්ථ, මේ වඩකමෙන නිසජ්ජාය යන වචනයෙහි;
 ථානං, සිටිනා ඉරියව්ව; කිඤ්චාපි, ඉදිනුත්; තගතිනං, නොගන්නා
 ලද්දේද; පන, එසේ වී නවුත්; වඩකමනිසජ්ජාසනනිසසිතං, සක්මන්
 කිරීම් හිදීම් ඉරියව් ඇසුරුවුත්; කතා, කොටැ; (පණ්ඩිතෙන,
 විශ්‍යා විසින්;ට) ගහෙනබ්බමෙව, ගතයුත්තේමැයි; පඨමයාමනති,
 යනු; සකලසම්මපි, සියලුම; පඨමයාමෙ, පළමුයම්හි; මජ්ඣිමයාමනති,
 යනු; රතනිදිවස ජඨකොථාසංඛ්‍යාතො, රුදුවල්ලගේ සවැතිකොටස
 යයි කියනලද; මජ්ඣිමයාමෙ, මැදුම්යම්හි යනු අජීයි.

10. ii සිහසෙය්‍යනති එත්ථ, සිහසෙය්‍යං යනමේ වචනයෙන්ම;
 කාමභොගිසෙය්‍යා, පස්කම්සැප අනුභවකරන්නාවූ පුලුල්ලන්ගේ
 ස්වයංයනිරිමද; පෙතසෙය්‍යා, ප්‍රේතයන්ගේ ස්වයංයනිරිමද; සිහ

සෙය්‍යා, සිංහයන්ගේ සයනයකිරීමද; තථාගතසෙය්‍යා, තථාගතවූ බුදුවරයන්ගේ සයනයකිරීමද; ඉති, මෙසේ; වනයො, වතුර්විධවූ; සෙය්‍යා, හෝනා ඉරියව්කෙනෙක්; (දඨබ්බා, දතසුත්තාහං) තත්ථ, ඒ වතුර්විධවූ සෙය්‍යාවන් අතුරෙහි; භික්ඛවෙ, මහණෙනි; යෙභුය්‍යන්, බෙහෙවින්; කාමභොගිසත්තා, පස්කම්සැපවිදින සිලිවූ සත්ත්වයෝ; වාමෙන පසෙය්‍යන්, වම්ඇලයෙන්; සයනති, සයනයකෙරෙහි; ඉති, මෙසේ වදාළවචනයෙන්; අයං, මේ සෙය්‍යානොමෝ; කාමභොගිසෙය්‍යා, පස්කම්සැපවිදින සිලි පුගුලන්ගේ සයනයකිරීම නම; හෙවත් කාම භොගිසෙය්‍යා නම; හි, ඒ වදාළ වචනය සැබව; තෙසු, ඒ පස්කම්සැප විදින සුලු පුගුලන් අතුරෙහි; යෙභුය්‍යන්, බෙහෙවින්; දක්ඛණ පසෙය්‍යන් දකුණැලයෙන්; සයානො නාම, හෝනා පුගුලෙක් නම; තත්ථ, තැන; භික්ඛවෙ, මහණෙනි; යෙභුය්‍යන්, බෙහෙවින්; පෙනා, ප්‍රෙනයෝ; උත්තානා, උඩුකුරැවූවෝ; සයනති, සයනයකෙරෙහි; ඉති, මෙසේ වදාළ වචනයෙහි; අයං, මේ සෙය්‍යානොමෝ; පෙනසෙය්‍යා, ප්‍රෙනයන්ගේ සයනයකිරීම නම; හෙවත්-ප්‍රෙනසෙය්‍යා නම; හි, ඒ වදාළවචනය සැබව; පෙනා, පිසස්නු; අප්පමංසලොභිතත්තා, මදවූ මස් ලේ ඇතිබැවින්; අභිසංඝාටජට්ඨා, ඇවසැකිලිරැසින් ගැවසුනාහු; එකෙන පසෙය්‍යන්, එක් ඇලයෙකින්; සංඝා, හෝතට; න සකෙකානති, නොගැකිවෙත්; උත්තානාව, උඩුකුරැබද ඇත්තෝවමැ; සයනති, භාවිත්; භික්ඛවෙ, මහණෙනි; මිගරුජ, මාගරුජවූ; සිංහා, සිංහ තෙමේ; දක්ඛණෙන පසෙය්‍යන්, දකුණැලයෙන්; සෙය්‍යං කප්පෙති, සයනයකෙරෙහි; පෙ, අත්තමනො, සතුටුසිත් ඇත්තේ; හොති, වේ; ඉති, මෙසේ වදාළ වචනයෙහි; අයං, මේ සෙය්‍යානොමෝ; සිංහ සෙය්‍යා, සිංහසෙය්‍යානම් වේ; හි, ඒ වදාළවචනය සැබව; තෙජ්‍ජස්ස දත්තා, උත්තරාන තෙජස්ඇති බැවින්; හෙවත්-මහදානුභාවය ඇති බැවින්; මිගරුජ, මාගරුජවූ; සිංහා, සිංහතෙමේ; වෙ පුරිමපාදෙ, ඉදිරියෙහිවූ පාදෙක; එකසමං ධානෙ, එක්තැනෙකැ; වෙ පච්ඡිමපාදෙ, පස්සෙතිවූ පාදෙක; එකසමං ධානෙ, එක්තැනෙකැ; ධපෙත්වා, තබා; නඛුභං, නගුට; අත්තරසත්ථිමිති, කලවායුවල අතරෙහි; පඤ්චපිත්වා, බහාගෙනැ; පුරිමපාදපච්ඡිමපාද නඛුභානං, ඉදිරිපා පසුපා වලග යන මොවුන්ගේ; ධිනොකාසං, පිහිටිතැන්; සලලකෙඛවා, සලකා; විනාං, විවිධවූ; පුරිමපාදානං, ඉදිරියෙවූ පාදයන්ගේ; මත්තෙ, මත්තෙහි; සිසං, හිස; ධපෙත්වා, තබා; සයති; හොච්චි, දිවසමුද්ධිලෙහිත්; සසිත්වා, නිදා; පබ්බුඤ්ඤානො, අවදිවනුයේ; උත්තසනො, නැති ගෙනැ; න පබ්බුඤ්ඤාති, නො අවදිවේ; සිසං පන, හිස වනාහි; උක්ඛි පිත්වා, ඔසවා; පුරිමපාදදිනං, ඉදිරිපා ආදිත්ගේ; ධිනොකාසං, පිහිටි තැන්; සලලකෙඛති, සලකයි; සවෙ, ඉදින්; කිංඤ්චිධානං, කිසිතැනක්; විජ්ඣිත්වා, පියා; ධිනංගොති, පිහිටියේවිනම්; ඉදං, මේ තැන් වෙනස්වැ පිහිටීමැ; තුස්සං, තාගේ; ජනියා, ජනියට; න (අනුරූපං) නුසුදුසුයැ; පුරභාවස්ස, ශුරතියට; න අනුරූපනති, නුසුදුසුයයි; අත්තමනො,

නොසතුටු සිත්ඇත්තේ; හුචා, වී; තසෙව, ඒකොත්=තෙතැමැ; සයනි; හොවී; ගොවරුය, ගොදුරු පිණිස; න පකකමති, නොයා; අවිජ්ජිකා, තැන් නොවෙනස්කොටැ; නිකො පන, සිටියේ වනාහි; භුය්හං, තාගේ; ජනියාව, ජනියවද; සුරභාවස්සව, ගුරුකයවද; ඉදං, මේ තැන් නොවෙනස්කොටැ පැවැත්ම; අනුරූපං ඉති, සුදුසුයයි; හඬනුභො, තුටුපහටු සිතැත්තේ; උසාය, නැගිට; සිහවිජ්ජිතං, සිංහවිජාමහන යෙන්; විජ්ජිකා, ගාත්‍රවිනමනයකොටැ; කෙසරභාරං, කෙසුරු සලාව; විටුනිකා පොලා; කිකඛතනුං, තුන්වරක්; සිහනාදං නදිකා, සිංහනාද පවත්වා; ගොවරුය, ගොදුරු පිණිසැ; පකකමති; යයි; චතුර්ඡක්කානසෙය්‍යා පන, චතුර්ධ්‍යානසෙය්‍යානොමෝ වනාහි; තථා ගතසෙය්‍යාති, තථාගතසෙය්‍යා නමැයි; චුච්චති, කියනුලැබේ; තාසු, ඒ චතුර්විධසෙය්‍යාවන් අතුරෙන්; ඉධ, මේ සිහසෙය්‍යා යන වචනයෙහි; සිහසෙය්‍යා, සිංහසෙය්‍යානොමෝ; ආගතා, ආය; හි, ඒ වද්‍යවචනය සැබව; අයං, මේ සිහසෙය්‍යානොමෝ; තෙජ්ජස්සද ඉරියාපථතනා, තෙජස් උත්සන්නවූ ඉරියව්ව නෙයින්; හෙවත්-මහදනුභාවය ඇති ඉරියව්ව නැවිත්; උත්තමසෙය්‍යා නාම, උතුම්ම සෙය්‍යා නම් වේ.

10. iii පාදෙ පාදනති, යනු; දකඛණපාදෙ, දකුණුපයෙහි; වාම පාදං, වම්පය; අවමාධාසාති යනු; අතිආධාය, අතිආධාය යි පදවෙජ්ජ යවේ; ඊසකං, මදක්; අතිකකමම, ඉක්මවා; සපෙකා, තබා, හි, ඒ වද්‍යවචනය සැබව; ගොපථකෙන, ගොප්ආටයෙන්; ගොපථකෙ, ගොප්ආටය හෝ; ජණ්ණකා, දණ්ආටයෙන්; ජණ්ණවතිවා, දණ්ආටය හෝ, සඛ්‍යට්ඨියමානෙ, ගටනුලබ්‍යකල්පි; අභිණ්ණා, කෙණෙහි කෙණෙහි; (නිතර යුජ්ජයි;) වෙදනා, කායිකදුඃඛවෙදනා නොමෝ; උප්පජ්ජති, උපදී; විතතං, සිත; එකග්ගං න හොති, එකගතොවෙයි; සෙය්‍යා, සෙය්‍යානොමෝ; (හෝනා ඉරියව්ව යුජ්ජයි) අභාසුකා, පහසු නොවන්නී; හොති, වේ; යථාපන, යම්යේ වනාහි; න සඛ්‍යට්ඨති, ගොප්ආටයෙන් ගොප්ආටය දණ්ආටයෙන් දණ්ආටය නොගැවෙද; එවං, එපරිද්දෙන්; අතිකකමම, ඉක්මවා; සපිනෙ, තැබූකල්පි; වෙදනා; කායිකදුඃඛවෙදනා නොමෝ; නුප්පජ්ජති, නුපදී; විතතං, සිත; එකග්ගං හොති, එකගවේ; සෙය්‍යා, සෙය්‍යානොමෝ, භාසුකා හොති, පහසු වන්නිවේ; තෙන, එහෙයින්; පාදෙ පාදං අවමාධායාති, යන මේ වචනය; චුතතං, වද්‍යවේක; සතො සමපජ්ජනාති, යනු; සතියාවෙව, සිතියෙන්ද; සමපජ්ජනපඤ්ඤාව, සමපජ්ජනනම්ලද නුවණින්ද; සමනනාගතො හුචා, සමන්විතවූයේවැ; ඉමිනා, මේ සතො සමපජ්ජනො යන වචනයෙන්; සුප්පපරිග්ගාහකං, තිදුපරිග්‍රහණයකරන්නාවූ; (වසන්තයෙහි සුපරිග්‍රහාහකං, මොනවට අරමුණුපිරිසිදීම කරන්නාවූ යි විශු) සතිසමපජ්ජනං, සිතිනුවණ; කපිතං, වදාරනලදී; උසානසඤ්ඤං මනසිකවිකාති, යනු; අසුකවෙලාය නාම, අසුවල් නම් වේලෙහි; උසනියාමිති, නින්දෙන් නැග=සිටින්නෙමි; එවං, මෙසේ; උසාන වෙලාපරිවෙජ්ජකං, නින්දෙන් නැගසිටින වේලාව පිරිසිදුගැන්මට කරුණුවූ; උසානසඤ්ඤං, නැගසිටිනසංඥාව; චිතෙන, සිතෙහි;

විසු. “ආසෙවනං” යන්නද භාවනාපයඝීය වශයෙන් විසුහසි දනුයුතු. ආවරණීයෙහි විනතපරිසොධනභාවනා ඡග්ගිසානුසොගොති කථා ආහ භාවනානි. (මු. පි.) විනතපරිසොධනභාවනානි විනතසං පරිසොධනභුතා ආවරණීයධම්මවිකල්පිකා සමාධි විපස්සනාභාවනා විනතපරිසොධනභාවනා. (අ. පි.)

* සුප්පජිග්ගාහකං යන්නෙන් දක්වන නිද්‍රාසංඛ්‍යාත ස්වප්න පරිශ්‍රහය නම් කීමයත්? විචිචිතයන් හා අසමමුද්‍රවු හවාඛගසන්න තියට බැසගැනීමයි කියනලද්දවු ක්‍රියාමයවිතතයන්ගේ අප්‍රවෘත්ති යවු මේ ස්වප්නය නම් මේ හවාඛගාවතරණයෙන් ප්‍රථිසෙහිත් මේ ක්‍රියාවිතන ප්‍රවෘත්තියෙන් පසුභාගයෙහිත් නැත්තේය. මේ කාසික ග්‍රාහීය තෙමේද ඥානානම්ඛය තෙමේද ඒ නිදන්නනුට හෝ නිද්‍රා වට ප්‍රත්‍යය. වේය. යනාදි වශයෙන් පිරික්සාලන බවයි. සුප්පජිග්ගා හකනනි සුප්පජිග්ගාහකං නාම ඉදං ඉතොපුබ්බෙ ඉතොපරස්සව නනි අයමෙනස්ස පච්චයොති ආදිනා පරිග්ගාහකං. (මු. පි.) සුප්පජිග්ගාහකනනි නිද්‍රාපරිග්ගාහකං, ඉදනනි ඉදං අබ්බොක්ඛණ්ණ හවබ්බොතරණසංඛ්‍යාතං. ක්‍රියාමයවිතතානං අප්‍රවතතනං සුප්පං නාම ඉතො හවබ්බොතරණතො පුබ්බෙ ඉතො ක්‍රියාමයවිතතප්‍රවතතිතො පරස්සව නනි, අයං කායකිලමථො චිතම්බස්සව නස්ස සුත්තස්ස පච්චයො. (අ. පි.)

* බුරුමවිසකන්ති “සුප්පජිග්ගාහකං” යන වචනය සුප්පජිග්ගා හකං යි පිහිටිවා-අරමුණු පිරිසිදුම කරන්නාවූ; යයි පහලකල අභිය. පෙළඅටුවා විකාවන් හා නොසමවනුයෙන් අපසාඨයෙකැයි දනුයුතු.

* යුතෙනා යන්නෙන් යෙදුනනු පවත්ගත්තනු දක්වා යුතෙනානි ආරම්භමානො. (මු. පි.)

* වීයඝීයත් නුවණත් පවත්වන මහණතෙමේ ඡග්ගිසානුයොග යෙහි නියුක්තවූයේවේ යන සමබන්ධය සානවචං නොපකං යනාදි යෙන් දක්වා. සානවචං නොපකස්සව පවත්තයමානො ඡග්ගියානු යොගං අනුසුතෙනා හොතිති සමබන්ධං දස්සෙති. (මු. පි.)

* “ලොකියායපි. පෙ. ආහ” යන මේ විවරණය විදර්ශනාභාව නාවෙහි සමාතිප්‍රස්ථාන සමාක්ප්‍රධාන සාඤ්ජාදයෝ එක්අරමුණෙක්හි සමමුද්‍රවානු නොපවත්නාහ. ඇතැම් මාභීධම්මෝතුමුද එක් අරමුණෙක්හි සමග නොපවත්නානුද එහෙයින් පෙළෙහි නොවැදගත් යනු අතිප්‍රායවේ. තෙල සමාති ප්‍රස්ථානාදි ධම්මෝතුමු පළමුකොට එක්අරමුණෙක්හි සමග නොපවත්නාහයි නොගන්නානු නම් ඉන්ද්‍රියබලධම්මෝ කවරහෙයකින් ගෘහිතයනුද එක් අරමුණෙක්හි පවත්නාවූද ඉන්ද්‍රිය බලධම්මෝතුමු බොධාඛගයන්හිම ඇතුළත්වූවානු වෙත්. එහෙයින් විසු එසේ ඇති ඇති කල්හි ශ්‍රවණිකිය බලධම්මෝතුමු බොධාඛගයන් හා සබ්බහනොකරනු ලැබෙන්නුයි කෙසේනම් ඔවුන්ගේ එහි ඇතුළත්

විමේද යන වොදනාව සදහා ප්‍රීතිසම්බන්ධාභියට උපති:ශ්‍රයවු
 ශ්‍රවේද්‍රය හා ශ්‍රධාබලයද ගෘහිතම වේයයි විසු. කවරකෙසිත්තත්
 “සමුපතිස්සයං පාමොජ්ජං” යි වදාල බැවිනි. මාඝ්ඛණ්‍යෝ පස්දෙනහුම
 විදශීනාක්‍ෂණයෙහි පවත්නාහ යන වචනය මේ අර්ථය සදහා කියන
 ලදැයි විකාශ්‍යාගත පිණ්ඩාථිය මෙසේ දනගුතුයි. ලොකිකාසපි
 පෙ. ආහානි ඉදං විපස්සනානාවනාය සතිපඨානාදයො එකස්මිං
 ආරමමණේ සහ නප්පවත්තනති පවත්නමානාතිපි ඉන්ද්‍රියබලාති
 බොජ්ඣකිඛෙගසෙව අනෙතාගධාති හොනති, පිතිසම්බන්ධාභියගහ
 නේන හි තදුපතිස්සයභූතං සඤ්ඤිතං සධාබලඤ්ඤා ගතිතමෙව හොති,
 සමුපතිස්සයං පාමොජ්ජනති වුත්තතා, මග්ගානාති පඤ්ඤා විපස්ස
 නාකඛණේ පවත්නනති මමුත්තං සකාය වුත්තනති දඨබ්බං (මු.වි. සති
 පඨානාදයොති සතිපඨානසමප්පධාන ඉභිපාදා, එකච්ච ව
 මග්ගධම්මා සහ නප්පවත්තනති තස්මා පාලියං න වුත්තාති අධිප්පායො.
 එතො තාව එකස්මිං ආරමමණේ සහ නප්පවත්තනති න ගණෙනදුක්ඛං
 ඉන්ද්‍රියබලාති කස්මා න ගතිතාතිති ආහ පවත්න පෙ. ගොනතිති.
 එවමපි සඤ්ඤිතබලාති බොජ්ඣකිඛෙති න සබ්බසන්තතිති කථං තෙසං
 තදනෙතාගධිතාති වොදනං සකායාහ පිති පෙ. වුත්තනතාති (අ. වි.)

11.

i අභික්ඛන්තොති ආදිතිදෙදසෙ අභික්ඛන්තොති පටික්ඛන්තොති
 එත්ත භාව අභික්ඛන්තො වුවවති පුරතො ගමනං, පටික්ඛන්තොති
 නිවහනනං. කදුහසමපි වතුසු ඉතිසාපථෙසු ලබනති, ගමනො තාව
 පුරතො කාසං අභිගරන්තො අභික්ඛමති නාම, පටිනිවහනන්තො
 පටික්ඛමති නාම, ධානෙපි සිතකොව කාසං පුරතො ඛනමන්තො
 අභික්ඛමති නාම, පච්ඡන්තො අපනාමෙත්තො පටික්ඛමති නාම,
 නිසජ්ජාසපි නිසිතනකොව ආසනස්ස පුරිමඅඛගාහිවුමො සංස
 රන්තො අභික්ඛමති නාම, පච්ඡිම අඛගපදෙසං පච්චොසරන්තො
 පටික්ඛමති නාම, නිසජ්ජාසපි එසෙවනංසා, සමපජ්ජාකාරිහොතිති
 සමපජ්ජෙඤ්ඤානි සබ්බකිවචකාරි සමපජ්ජෙඤ්ඤායොව වා කාරි, සොති
 අභික්ඛන්තොදිසු සමපජ්ජෙඤ්ඤා. කගෙත්තො න කත්ති සමපජ්ජෙඤ්ඤා
 විරතින්තොහොති, නං පන සමපජ්ජෙඤ්ඤා සසමා සතිසමප්පත්තමෙව
 හොති නෙතස්ස නිදෙදසෙ සන්තො සමපජ්ජන්තො අභික්ඛමති සන්තො
 සමපජ්ජන්තො පටික්ඛමතිති වුත්තං, අසඤ්ඤාති අභික්ඛමන්තො
 පටික්ඛමන්තොවා න වුත්තන්ති අසමපජ්ජන්තො හොති, සතිසා පන
 සමන්තොගන්තො පඤ්ඤාසව සමපජ්ජන්තො සෙව අභික්ඛමතිවෙව
 පටික්ඛමතිව, සමබලසු අභික්ඛමාදිසු වතුබබ්බං සමපජ්ජෙඤ්ඤා
 බනාතෙති.

ii වතුබබ්බඤ්ඤාති සමපජ්ජෙඤ්ඤා සාත්තසමපජ්ජෙඤ්ඤා සප්පාස
 සමපජ්ජෙඤ්ඤා ගොවරසමපජ්ජෙඤ්ඤා අසමමාහ සමපජ්ජෙඤ්ඤානති,
 තත්ත අභික්ඛමනවිතො උප්පන්න විතතවසෙත්තො අගනවා

කිනනුමෙ එකම ගතෙන අපො අපි නැතිනි අපොනැති. පරිභත
 ගෙනා අපපරිභතගතන. සාපකසමපඤ්ඤා, තප්ව අපො
 නි වෙතිසදස්සන බොධිදස්සන සංසදස්සන පෙරදස්සන අසුතදස්ස
 නාදිවසෙන බමමනො වඩිසි, වෙතිසංචා බොධිංචා දිස්වාපිති
 බුබාරමමණං පිනි. සංසදස්සනෙන සංසාරමමණං පිනි. උපා
 දෙකා නදෙව බසතො සමමසතො අරහතනං පාසුණානි, පෙර
 දිස්වා තෙසං බවාදෙ පනිඝාය අසුතං දිස්වා තප්ව පඨමජ්ඣානං
 උපාදෙකා නදෙව බසතො සමමසතො අරහතනං පාසුණානි,
 තසමා එතෙසං දස්සනං සාප්ථං, කෙවි පන ආමිසනොපි වඩිසි
 අපොතෙව, නං නිසාය බුහමවිජිසානුගතතාය පටිපතනතතානි
 වදනනි, තසමි. පන ගමනෙ සප්පායාසප්පායං පරිභතගතියො
 සප්පායපරිභතගතනං සප්පායසමපඤ්ඤා, සෙසාපිදං වෙතිස
 දස්සනං නාම සාප්ථං, සවෙ පන වෙතිසස්ස මහතිසා සුජාය දස
 මාදසසොජනනතෙර පරිසා සහනිපනනි අතතනො විහවානුරූපං
 ඉතිසොපි සුරිසාපි අලබ්භනාවෙසනතා විතතකමමරූපකානි විස
 සඤ්චරනනි. තනුවස්ස ඉතෙ ආරමමණෙ ලොභො අතිතෙ පටිපජා
 අසමපෙකවණෙ මොනො උපපජ්ඣති කායසංසගතාපනති. වා
 ආපජ්ඣති ජීවිතවුහමවිජිසානං වා අනතරසො හොති එවං නං
 ඝාතං අසප්පායං හොති, වුතතපසකාර අනතරසාහාවෙ සප්පායං,
 බොධිදස්සනෙපි එසෙවනතො, සංසදස්සනමපි සාප්ථං, සවෙ පන
 අනොගාතෙව මහාමණ්ඩපං කාතෙකා සබ්බරනනි. බමමසවණං
 කතෙතෙතසු මනුස්සෙසු වුතතපසකාරෙතෙව ජනසහනිපාතො
 වෙව අනතරසොව හොති එවං නං ඝාතං අසප්පායං, අනතරසා
 හාවෙ සප්පායං හොති, මහාපරිසපටිවාගනං පෙරනං දස්සනෙපි
 එසෙවනතො, අසුතදස්සනමපි සාප්ථං, තදප්වදිපනප්ඤ්ඤා ඉදංචස්ස
 එකොකිර දහරහිකපු සාමණෙරං ගතෙනා දහතකඝජාය ගතො,
 සාමණෙරෙ මගා බහකමිකා සුරතො ගවජතො අසුතං දිස්වා
 පඨමජ්ඣානං නිබ්බතනතො නදෙව පාදකං කතො සබ්බාරෙ සමම
 සතො නිග්ගි එලානි සවජිකතො උපටි මහත්ථාය කමමඝාතං
 පරිභතගෙනා අඝාසි, දහරෙ නං අපස්සතො සාමණෙරානි
 පකෙකාසි, සො මසා පබ්බජිත දිවසතො පඝාය හිකපුනා සබ්බං වෙ
 කථා නාම න කපිතසුබ්බා අඤ්ඤාසමි. දිවසෙ උපටිවිසෙසං නිබ්බ
 තෙතස්සාමිති විසතතො කිං ගතෙතනි පටිවචනං අදුසි, එහිතිව
 වුතො එකවචනෙතෙව ආගතතො ගතෙන ඉමිනා නාම මගගත
 ගතතො මසා සිතොකාසෙ මුහුතනං සුරත්ථානිමුඛො ඝතො
 බලොකෙථානි ආහ, සො තථා කතො තෙන පතනවිසෙසමෙව
 පාසුණි, එවං එකං අසුතං මිහනං ජනානං අත්ථාය ඡිකං, එවං
 සාප්ථමපි පතොනං සුරිසස්ස මාතුගාමාසුතං අසප්පායං, මාතුගාමස්ස
 ව සුරිසාසුතං, සහාගමෙව සප්පායනනි එවං සප්පායපරිභතගතනං
 සප්පායසමපඤ්ඤා නාම.

11. i අභිකක්‍ෂණෙන ආදිතිද්‍රෝශය, අභිකක්‍ෂණෙන යනාදි පද යන්තේ නිදේශයෙහි; (විනිව්‍ර්ණයා වෙදිතබ්බො, විනිස දතසුතුයි; 0) අභිකක්‍ෂණෙන පටිකක්‍ෂණෙන එත්, අභිකක්‍ෂණෙන පටිකක්‍ෂණෙන යන මේ පාඨයෙහි; තාව, වක්‍ෂනව්‍යානනතරයට පළමුව; පුරතො ගමනා, ඉදිරියෙහි යාම; අභිකක්‍ෂණා, අභික්‍රමනමැයි; වුවනි, කියනු ලැබේ; නිවතනා, ආපසු නතුම්මැ; පටිකක්‍ෂණෙන, ප්‍රතික්‍රමනමැයි; (වුවනි, කියනු ලැබේ; 0) තද්‍රහයමපි, යාමත් ආපසු නතුම්මත් යන ඒ දෙකම; චතුසුඉරියාපටෙසු, සතරඉරියව්වල; ලබ්‍හති, ලැබේ; තාව, අතික් ඉරියව්වලට පළමු; ගමනෙ, ගමන් ඉරියව්වෙහි; පුරතො, ඉදිරියෙහි; කායං, කය; අභිතරනො, එලවන මහණ තෙමේ; අභිකක්‍ෂණි තාම, අභික්‍රමයකෙරෙයි නම; පටිතිවතොනො, කය පෙරලා වළඟන මහණතෙමේ; පටිකක්‍ෂණිතාම, ප්‍රතික්‍රමය කෙරෙයි නම; ඨානෙපි, සිටිනා ඉරියව්වෙහිද; ඩිතකොව, සිටි වනුයේමැ; කායං, කය; පුරතො, ඉදිරියෙහි; ඔතමනො, උඩු අතට නමන මහණතෙමේ; අභිකක්‍ෂණිතාම, අභික්‍රමය කෙරෙයි නම; පච්ඡතො, පසුහාගයෙහි; (කායං, කය;) අපනාමෙනො, යටිඅතට නමන මහණතෙමේ; පටිකක්‍ෂණිතාම, ප්‍රතික්‍රමයකෙරෙයි නම; නිසජ්ජායපි, නිදිනා ඉරියව්වෙහිද; නිසින්නකොව, හුන්වනුයේමැ; ආසනස්ස, හුන්සිත්තෙන්: පුරිමඅභිහාතිවුබො, ඉදිරියෙහි අභියසත් අබි වුවුවුයේමැ; සංසරනො, කයහසුරුවන මහණතෙමේ; අභිකක්‍ෂණි තාම, අභික්‍රමයකෙරෙයි නම; පච්ඡිමඅභිහපදෙසා, හුන්සිත්තෙන් පසුහාග යෙහි අභිහප්‍රදේශයට; පච්චොසරනො, කය පසුබා හසුරුවන මහණ තෙමේ; පටිකක්‍ෂණිතාම, ප්‍රතික්‍රමයකෙරෙයි නම; නිසජ්ජායපි, නිදන ඉරියව්වෙහිද; එසෙවනයො, මෙකී නයබල නය ඇත්තේය; නොහොත් මේ නයමැ පමණවිය යුත්තේයැ; සම්පජ්ජනකාරී හොතිති, යනු; සමපජ්ඣෙඤ්ඤා, සමපජ්ඣෙඤ්ඤානම්ලද නුවණින්; සබ්බ කිච්චකාරී, සියලු කිසිකරන සිලි මහණතෙමේ වේ; වා, අපරනයෙක් ඇත්; සමපජ්ඣෙඤ්ඤො, සමපජ්ඣෙඤ්ඤානම්ලද නුවණම; කාරී, කරන සිලි මහණතෙමේ වේ; හි, ඒ සැබව; සො, ඒ මහණතෙම; අභිකක්‍ෂණා දිසු, අභික්‍රමප්‍රතික්‍රමයන්හි; සමපජ්ඣෙඤ්ඤො, සමපජ්ඣෙඤ්ඤානම්ලද නුවණ; කරුනෙව, කෙරේමැයි; කත්ථි, කිසි කවසුත්තෙක්හි; නොහොත් කිසි ඉරියව්වෙක්හි; සමපජ්ඣෙඤ්ඤවිරහිතො, සමපජ්ඣෙඤ්ඤානම්ලද නුව ණින් තොරවූ මහණෙක්; න හොති, නොවේ; තං පන සමපජ්ඣෙඤ්ඤො, ඒ සමපජ්ඣෙඤ්ඤානම්ලද නුවණ වනාහි; සතිසමපසුත්තමෙව, සමාතිග හා එකොත්පාදප්‍රකාරයෙන් යුක්තවූයේමැ; යමා, යම්හෙයකින්; හොති, වේද; තෙන, එතෙයින්; අස්ස, ඒ සමපජ්ජනකාරී යන පදයාගේ; තිද්දෙසෙ, තිදේශයෙහි; සතො, පෙ, පටිකක්‍ෂණිති, යන වචනය; වුත්තා, වදාළයේක; හි, ඒ වදාළවචනය සැබව; අයං, මේ මහණතෙම; අභිකක්‍ෂණෙනා, ඉදිරියෙහි යන්නේ හෝ; පටිකක්‍ෂණෙනාවා, ගමන් පසුබස්නේ හෝ; මුඨස්සාති, මුලාසිති ඇත්තේ; අසමපතො, සමප ජ්ඣෙඤ්ඤානම්ලද නුවණනැත්තේ; න හොති, නොවෙයි; පන, එකතුද

වුවත්; සතියා, සිතියෙන්; සමනතාගනො (යෙව) සමනිතවුයේමැ; පඤ්ඤායව, ප්‍රඥාවෙනුදු; සමපජනොයෙව, සමපජනනම්ලද නුවණැත්තේමැ; අභිකක්‍ෂමතීවෙව, අභික්‍ෂමයද කෙරේමැයි; පටිකක්‍ෂමතීව, ප්‍රතික්‍ෂමයද කෙරේමැයි; සබ්බෙසු අභිකක්‍ෂමාදීසුව, සියලු අභික්‍ෂමාදීන්තිත්; චතුබ්බංගි, චතුර්විධවු; සමපජඤ්ඤා, සමපජඤ්ඤානම්ලද නුවණ; ඔතාරෙතී, බස්වයි;

11. ii හි, විසාරය කරනු ලැබේ; සාන්තසමපජඤ්ඤා, අභික්‍ෂමාදීන්ති අභිකම්පරිග්‍රහයකොටැ අභිය පිරිසිදුගන්නා නුවණැය; හෙවත් සාන්තසමපජඤ්ඤායැ; සප්පායසමපජඤ්ඤා, අභික්‍ෂමාදීන්ති සත්ප්‍රායා සත්ප්‍රායපරිග්‍රහයකොටැ සත්ප්‍රාය පිරිසිදුගන්නා නුවණැය; හෙවත්-සප්පායසමපජඤ්ඤාය; ගොවරසමපජඤ්ඤා, අවිජ්ජිතකම්මසාධනගොවරයෙහිත් භික්‍ෂාවනසාධනසංඛ්‍යාවනවු හෝ භික්‍ෂාවනයමැ ගොවරයෙහිත් පැවැති නුවණැය; හෙවත්-ගොවරසමපජඤ්ඤාය; අසමමානසමපජඤ්ඤා, අභික්‍ෂමාදීන්ති නුමුලාවනබව දන්නා නුවණැය-හෙවත් අසමමානසමපජඤ්ඤාය; ඉති, මෙපරිද්දෙන්; සමපජඤ්ඤා, සමපජඤ්ඤානම්ලද නුවණතෙමේ; චතුබ්බංගි, චතුර්විධවේ; තත්, ඒ චතුර්විධසමපජඤ්ඤායන් අතුරෙන්; අභිකක්‍ෂමනවිනෙත, ඉදිරියෙහි ගමනසාහන සිත; උපනෙත, උපන්කැප්; විතතවසෙනෙව, සිත්හුගේ බලයෙන්ම; අගනතො, නොගොස්; කං, කිමෙක්ද; එත්, මේ ඉදිරිතෙනැ; ගතෙන, යැම කරණකොටගෙනැ; මෙ, මට; අනො, ප්‍රයෝජනයෙන්; අත්ති, ඇත්තේදෙ; තත්ති, තැත්තේදෙයි; අත්තාත්තො, අභිකම්පය හෝ; වැඩ ඇතිතැතිබව; පරිග්‍රහනෙතො, විමසා; අත්තපරිග්‍රහණතො, අභිය හෝ වැඩ ඇතිබව පිරිසිදුගැත්ම; සාන්තසමපජඤ්ඤා, සාන්තසමපජඤ්ඤානම්; තත්, ඒ අභිකම්පයන් අතුරෙහි; (ව වාක්‍යාරම්භද්‍රෝශකය) අනොති, අභිය නම්; වෙතියදස්සන බොධියදස්සන සංඝදස්සන ථෙරදස්සන අසුභදස්සනාදිවසෙන, වෛතසදශීන බොධිදුමදශීන සංඝදශීන ස්ථවිරදශීන අශුභදශීනාදීන්ගේ වශයෙන්; ධම්මතො, කුශලධර්මයෙන්; (අවිපරිත සවනාවධර්මයෙන්යි කී අභිය විමසියයුතුයි) වබ්බි, වැඩිදියුණුවයි; (අභිවෘද්ධියැ යුතේයි) හි, දැනිකොටැ කියනුලැබේ; වෙතියංවා, සැයක් හෝ; බොධියංවා, බෝධියක් හෝ; දිස්වාපි, දැකත්; බුධාරම්මණං, බුදුරුවන් අරමුණුකොටැ ඇති; පිතිං, ප්‍රීතිය; සංඝදස්සනෙන, සංඝදශීනයෙන්; සංඝාරම්මණං, සතුරුවන් අරමුණුකොටැ ඇති; පිතිං, ප්‍රීතිය; උපපාදෙතො, උපදවා; තදෙව: ඒ ප්‍රීතියමැ; බයතො, ඤායධර්මවශයෙන්; සමමසනෙතො, විවස්ත්වබන මහණතෙමේ; අරහතං, රහත්ථලයට; පාපුණාති, පැමිණේ; ථෙරො, තෙරුන්; දිස්වා, දැක; තෙසං, ඒ තෙරුන්ගේ; ඔවාදෙ, අවවාදයෙහි; පතිඨාය, පිහිටා; අසුභං, අශුභවු අරමුණක්; දිස්වා, දැක; තත්, ඒ අශුභවු අරමුණෙහි; පඨමජ්ඣානං, ප්‍රථමධ්‍යානය; උපපාදෙතො, උපදවා; තදෙව, ඒ ප්‍රථමධ්‍යානයම; බයතො, ඤායධර්මවශයෙන්; සමමසනෙතො, විවස්ත්වබන මහණතෙමේ; අරහතං, රහත්ථලයට; පාපුණාති,

පැමිණේ; නසවා, එහෙයින්; එතෙසා, තෙල වෛතසාදීන්ගේ; දසසානං,
දශීනසානෙමේ; සාන්ධං, සප්‍රයෝජනය; කෙවි පන, කිසි ඇපරකෙනක්
වනාහි; ආමිසකොපි, විවරද්වු ආමිසයන්වශයෙනුද; විඛිද්‍රු, වැඩිදියුණු
ව; අන්‍යොයෙව, ප්‍රයෝජනයක්ම වෙයි; තං නිසාය, ඒ විවරදි ආමි
සය නිසා; බ්‍රහ්මවරියානුගතාය, ශ්‍රේෂ්ඨවයභාවගේ හෙවත්-ශාසනබ්‍රහ්ම
වයභාවගේ පුනපුනා නිපයනු පිණිස; පටිපත්තතතාති, පිළිපත්
බැවිනැයි; වදනති, කියති; පන, පක්ෂානතරයෙක් කියනුලැබේ; තස්මි
ගමනෙ, ඒ ඉදිරියෙහි යෑමෙහි; සප්පායාසප්පායං, සත්ප්‍රායාසත්ප්‍රායය;
හෙවත්- සැපකොසැපබව; පරිග්‍රහණිකා, විමසා; සප්පායපරිග්‍රහණ
තං, සැපවූවක් පිරිසිදුගැන්ම; සප්පායසම්පර්කඤ්ඤං, සප්පායසම්පර්කඤ්ඤ
තම; ඉදං, මේ සප්පායසම්පර්කඤ්ඤය තෙමේ; සෙය්‍යපා, කවරේද;
වෙතියදසසානං, වෛතසදශීනසානෙමේ; තාව, බොධිද්‍රුමදශීනාදිය දැක්
වීමට මත්තෙහි; සාන්ධං, සප්‍රයෝජනය; සවෙපන, ඉදින් වනාහි; වෙතිය
සසා, වෛතසයට; මහතියාපුජය, මහත්වූ පුජවශයෙන්; නොහොත්
වෙතියසසා, වෛතසයාගේ; මහතියාපුජය (සති) මහත් පුදපවත්නා
කල්හි, දසවාදසයෝජනනතරෙ, දසදෙළොස්යොදන් අතරෙහි;
පරිසා, පිරිස්නොමෝ; සන්තිපතති, රැස්වෙයිද; අත්තනො, තම
තමාගේ; විභවානුරූපං, සැපත්පරිද්දෙන්; ඉත්ථියොපි, සත්‍රිනුද;
පුරිසාපි, පුරුෂයෝද; අලංකිතපටියනතා, වස්ත්‍රාභරණයන් හැඳපැළැඳ
පිළියෙලූවානු; විත්තකම්මරූපකාති විශ, සිතුවම්කල රුමෙන්; සඤ්ච
රන්ති, හැසිරෙති; තත්, ඒතෙන; X හෙවත්- ජනසමාගමයෙහි; ඔ
අසා, ඒ මහණහට; ඉඨෙ, ඉටුවූ මනාපවූ; ආරමමණේ, අරමුණෙහි;
ලොහො, ලොහයතෙමේ; අතිඨෙ, අතිවූවූ අමනාපවූ අරමුණෙහි;
පටිඤ්ඤා, ප්‍රතිස්සයතෙමේ; අසමපෙක්ඛණේ, නොසමකොටැ ප්‍රේක්ෂණ
යෙහි; හෙවත්-මැදහත්වශයෙන් අරමුණුගැන්මෙහි; මොහො,
මොහයතෙමේ; උපපජ්ජති, උපදී; කායසංසග්‍ගාපතතිවා, කායසංසග්‍ගා
පතති යට හෝ; ආපජ්ජති, අවදී; ජීවිතබ්‍රහ්මවරියානංවා, ජීවිතබ්‍රහ්ම
වරියාවගේ හෝ; අන්තරයො, විනාශයෙක්; හොති, වේ; එවං,
මෙසේ ඇතිකල්හි; තං යානං, ඒ ජනසන්තපාන ස්ථානයතෙම;
අසප්පායං හොති, අසත්ප්‍රායවූයේ වේ, හෙවත්- නොසැපවූයේවේ;
වුත්තප්පකාර අන්තරයාභාවෙ, කියනලද ප්‍රභේදවත් අන්තරයධම්
යන්ගේ අභාවයෙහි; සප්පායං, සත්ප්‍රායවේ; හෙවත්-සැපවේ; බොධි
දසසානෙපි, බොධිද්‍රුමදශීනසානෙහිද; එසෙවනයො, මෙකීනයබ්‍රු නය
ඇත්තේය; නොහොත්- මේ නයමැ පැමිණවියයුත්තේය; සංඝදසසා
නමපි, සංඝයාගේ දශීනයත්; සාන්ධං, සප්‍රයෝජනය; සවෙපන,
ඉදින් වනාහි; අන්තොගාමෙ, ඇතුල්ගමෙහි; මහාමණ්ඩපං, මහමඩු
වක්; කාරෙකා, කරවා; සබ්බරත්තිං, තුන්යම්රුයෙහි; මනුසොසු,
මිනිසුන්; ධම්මසවණං, බණ ඇසීම; කරෙන්නොසු, කරනකල්හි;
(නොහොත්- ධම්මසවණං කරෙන්නොසු, ධම්මසවණය කරන්නාවූ;
මනුසොසු, මිනිසුන්කෙරෙහි ඔ); වුත්තප්පකාරෙනෙව, උත්තප්පකාර

යෙන්ම; ජනසනනිපාතොවෙව, ජනයන්ගේ සමාගමයත්, අනතර
 යොව, ජීවිතවුගමවයභීනතරයයත්; හොති, වේනම්; එවං, එසේ
 ඇතිකල්හි; තං ධානං, ඒ ජනසනනිපාතසාධනයතෙමේ; අසප්පායං,
 නොසැපවේ; අනතරයාහාවෙ, ජීවිතවුගමවයභීනතරයයන්ගේ අභාව
 යෙහි; සප්පායං හොති, සැපවේ; මහාපරිසපරිවාරානං, මහපිරිස් පිරිවර
 කොට ඇති; ඵෙරානං, තෙරුන්ගේ; දසසනෙපි, දසීනසෙහින්; එසෙවන
 යො, මෙකීනයබදුනය ඇත්තේය; නොහොත්- මේ නයමැ පැමිණවිය
 යුත්තේය; අසුභදසසනමපි, අශුභදසීනයත්; සාන්ථං, සප්පයෝජනය;
 තදන්ථදීපනන්ථං, ඒ සාම්පසිඛ්‍යාත අභිය හැඟීම පිණිස; ඉදං, මේ
 වක්‍ෂ්‍යමාණවූයේ; චන්ද්‍ර, කථාවසතුසසිඛ්‍යාත කරුණෙක; එකො දහර
 හිකවු, එක් නවකවු මහණෙක්; සාමණේරං, හෙරණක්හු; ගහෙතො,
 ගෙනැ; දත්තකස්ථාය, දැනැවිදුම් සදහා; ගතො කිර, ගියේල; සාම
 ණේරෙ, හෙරණතෙමේ; මග්ගා, මාගීයෙන්; ඔක්කමිතො, ඉවත්වැ;
 පුරතො, ඉදිරියෙහි; ගච්ඡන්තො, වඩනේ; අසුභං, අශුභාලමිතයක්;
 දිස්වා, දැක; පඨමජ්ඣානං, ප්‍රථමධ්‍යානය; තිබ්බතෙතො, උපදවා;
 තදෙව, ඒ ප්‍රථමධ්‍යානයම; පාදකං, පාදකවූවක්; කතො, කොටැ;
 සසිධාරෙ, සංස්කාරධම්මයන්; සමමසනො, අනිත්‍යාදිවශයෙන් සමමයී
 නයකරන්නේ; තිණ්ඨිලාති, සෝවාන් සෙදගැමි අනගැමි යන ත්‍රිවිධ
 ඵලයන්; සච්ඡිකතො, ප්‍රතිවේධයකොටැ; උපරිමග්ගන්ථාය, මතුමාගීය
 පිණිසැ; හෙවත්-අභීන්මාගීය පිණිසැ; කමමඨානං, කමටහන; පරිග්ග
 හෙතො, සමමයීනයකොටැ; අදාසි, සිරිසේය; දහරෙ, නවකතික්‍ෂු
 තෙමේ; තං, ඒ හෙරණහු; අපසසනො, නොදක්නේවැ; සාමණේ
 රුති, හෙරණැසි; පකෙකාසි, කැදවී; සො, ඒ හෙරණතෙමේ; මයා,
 මාවිසින්; පබ්බජිතදිවසතො පඨාය, පැවිදිවූ දවසෙහිපටන්; හිකුතො
 සථිං, හික්‍ෂුච්ඡා හා සමග; වෙකථා නාම, කථාදෙකක් නම්; ත කථිත
 පුබ්බා, නොකිවීරැය; අඤ්ඤසම්ථිද්වසෙ, අන්දවසෙක්හි; උපරිවිසෙසං,
 මතුමාගීවිසෙෂය; තිබ්බතෙතස්සාමි, උපදවන්නෙමි; ඉතිවිනොතො,
 මෙසේ සිතා; හනො, වහන්ස; කිං ඉති, කිමැසි; පරිවචනං, පිළිවදන්;
 අදුසි, දින, එහිතිව, එවසි; වුතො, කියනලද්දවු හෙරණතෙමේ;
 එකවචනෙනෙව, එකවදනින්ම; ආගන්තො, අවුත්; හනො, වහන්ස;
 තාව, පලවූකොටැ; ඉමිනා මග්ගෙන, මේ මගින්; ගන්තො, ගොස්;
 මයා, මාවිසින්; ධිතොකාසෙ, සිරි පියෙස්හි; මුහුත්තං, මොහොතක්;
 පුරන්ථාහිවුබො, පෙරදිගට යොමුවූයේ; ඨතො, සිටැ; ඔලොකෙථාති,
 බලනුමැනවසි; ආහ, කියේය; සො, ඒ නවකතික්‍ෂුතෙමේ; තථාකතො,
 එසේකොටැ; තෙන, ඒ හෙරණහු විසින්; පත්තවිසෙසමෙව, පැමිණි
 මාගීවිසෙෂයටම; පාපුණි, පැමිණියේය; එවං, මෙපරිද්දෙන්; එකං
 අසුභං, එක් අශුභයෙක්; විනං ජනානං, උගස්ජනයන්ට; අන්ථාය,
 අභිපිණිසැ; ජනං, විය; පන, විෂෙෂයෙක් ඇත; එවං, මෙයාකාරයෙන්;
 එනං, තෙල අශුභය; සාන්ථමපි, සාම්පකවූයේවී නමුත්; පුරිසස්ස, පුරුෂ
 යාහට; මාතුගාමාසුභං, මාගමිහුගේ මලසිරැර; අසප්පායං, අසත්ප්‍රාය

වේ; (නොසැපවේ යුගේයි) මානුශාමයාව, මාගම්භවද; පුරිසාසුභං, පුරිස්නුගේ මලසිරුර; අසප්පායං, අසන්ප්‍රායවේ; සභාගමෙව, සමාන භාගඇති අගුභයමැ; සප්පායං, සන්ප්‍රායවේ; ඉති එවං, ඉත්‍යුක්ත ප්‍රකාරයෙන්; සප්පායපරිගණනං, සන්ප්‍රායවූ අගුභය පිරිසිදුගැන්ම; සප්පායසම්පජ්ඣාදං නාම, සප්පායසම්පජ්ඣාද නම.

* සමානවශයෙන් සාම්පාදිත්ති ප්‍රවාතන ප්‍රකාශවූයෙන් හෝ සමානකාරයෙන් සාම්පාදිත්ති ප්‍රවාතනප්‍රකාශවූයෙන් හෝ සමාකාරයෙන් සාම්පාදිත්ති ප්‍රවාතනප්‍රකාශවූයෙන් හෝ සම්පන්න නම, ඒ සම්පන්නයම සම්පජ්ඣාද නම්වේ. මෙද යුතු සමන්තො සමො සමා වා සාන්තාදි පන්නං සම්පන්නං තදෙව සම්පජ්ඣාදං යයි (මු. පි.) මෙහි සංශුද්ධියෙන් අපිත්‍රය අනුරෝධ සමන්තාත් යන්නෙහි අපියැ සමානසංකීර්ණානවු සියලු අභික්‍රමාදි කොටසකින් සමානවශයෙන් කියයි. නොහොත් ඒ සියලු අභික්‍රමාදි කොටසකින්ම අපිත්තාදි සමානසංකීර්ණානවු සමාකාරයෙන් හෝ කියයි, සමො යන්නෙහි අපියැ අපිපරිතකොටැ උපායවශයෙන් කියයි, සමං යන්නෙහි විෂම රහිතකොටැ ඉන්ද්‍රියලබ්ධියෙහි රුහාදි විෂමරහිතකොටැ යන අපියැ වේ. මෙද යුතු සමන්තොති සම්බන්ධාගෙසු සම්බන්ධ අභික්‍රමාදිසු සම්බන්ධාගතොවා තෙසු එව අභික්‍රමාදිසු අන්තරාදි සම්බන්ධාගතො සම්බන්ධාකාරො, සමොති අපිපරිතං යොතිසො, සමන්ති අපිසමං, ඉතාදි ආරම්භේ රුහාදි විෂමරහිතං කතාති අන්තරා යයි (අ. පි.)

* සමානසම්ප්‍රසුක්ත වන්තාවිත්ම උදෙසා වාරයෙහි නොවද්‍රො වුම සමානිතොමෝ නිදේ භවාරයෙහි “සතො සම්පන්නො අභික්‍රමති සතො සම්පන්නො පටික්‍රමති” යන මේ පාඨයෙන් වදාරන ලද්දැ යන අභිප්‍රායය තෙත යන්නෙන් දක්වා තෙතාති සතිසම්ප්‍රසුක්තතා එව උදෙසෙ අවුත්තාපි සති නිදෙසෙ සතොති ඉමිනා වුත්තාති අභිප්‍රායො (මු. පි.)

* සාම්පාදි අභික්‍රමාදින් සමානවශයෙන් සමාකාරයෙන් සමානාකාරයෙන් සමාකාරයෙන් දන්නා ප්‍රකාශවූයෙන් සාන්තසම්පජ්ඣාද නම. සන්ප්‍රායවූ අභික්‍රමාදින් සමානවශයෙන් සමාකාරයෙන් සමානාකාරයෙන් සමාකාරයෙන් දන්නා ප්‍රකාශවූයෙන් සප්පායසම්පජ්ඣාද නම. මෙද යුතු සාන්තානං අභික්‍රමාදිනං සම්පන්නං සාන්තසම්පජ්ඣාදං එව සප්පායසම්පජ්ඣාදං යයි (මු. පි.)

* භික්‍ෂාචාරගොචරයෙහිද ඉන් පිටත් තන්හිද අභික්‍රමාදින් පවත්නා කල්හිත් නොපියන ලද කම්භානසංකීර්ණාන ගොචරයෙහිද අභික්‍රමාදින් පවත්නා කල්හිත් සමන්තාත් සමානසමාකාරයෙන් ප්‍රවාතනවු ප්‍රකාශවූයෙන් ගොචරසම්පජ්ඣාද නම අභික්‍රමාදිසු පන භික්‍ෂාචාරගොචරෙ අභික්‍රමාදිව පවත්නාසු අවිප්‍රතිතෙ කම භානසංකීර්ණාන ගොචරෙ සම්පජ්ඣාදං ගොචරසම්පජ්ඣාදං (මු. පි.) එහෙවිකාපාඨයෙහි භික්‍ෂාචාරගොචරෙ යන්නෙන් කතිපයගොචර

තෙතෙකුත් හඟවා. කියේයත්? මෙහි භික්ෂානෝමෝ හැසිරෙනු ලැබේනුයි භික්ෂාවාර්තම. පිටුපිණ්ස හැසිරෙන තෙතවනමි. ඒ පිටුපිණ්ස සරතා තෙතම මොවරියවුයේ හෝ පිටුපිණ්ස සැරීමම ප්‍රකාශවෙතයට විෂයවන හෙයින් ගොවරවුයේ හෝ භික්ෂාවාර ගොවරනමැයි යෙහි. තදහසභික්ෂාවාරගොවරය වනාහි අභික්‍රමාදි හෙදයෙන් වෙනස්නුයි විශේෂණ වශයෙන් “අභික්‍රමාදිසු පන” යි කියනලදී. “කමමසානසංඛාතෙ” යන්නෙන් යොගකමියාගේ හෙවත් භාවනාවගේ ප්‍රවෘත්තිසාධනසංඛ්‍යාවනු ආලබ්‍යයෙහි යන අර්ථයත් භාවනාකමියෙහිම හෝ යන අර්ථයත් යොගාවචරයාගේ සොබාවිශේෂයට හෙතුවන බැවින් හෝ කමසානසංඛ්‍යාවනු සමප ජඤ්ඤාධි විෂයවන ගොවරයෙහි යන අර්ථයත් දක්වා. මෙද යුතු භික්‍රමා වරියත්, එසානි භික්‍රමාවාරෙ භික්‍රමාය වරණසානං සො එව ගොවරෙ භික්‍රමාය වරණමෙව්‍යා සමපජඤ්ඤාසු විසයභාවතො ගොව රෙ, තසමි භික්‍රමාවාරගොවරෙ, සො පන අභික්‍රමාදිහෙදභික්‍රමානනි විසෙසනවසෙන වුත්තං අභික්‍රමාදිසු පනාති, කමමසානසංඛ්‍යාතෙහි යොගකමියා භාවනාය පවතතිසානසංඛ්‍යාතෙ ආරමමණෙ භාවනා කමමියෙව වා, යොගිනො සුබවිසෙසහෙතුතායවා කමමසානසංඛ්‍යාතෙ සමපජඤ්ඤාසු විසයභාවෙන භාවරෙ.(අ. ටි.)

* අභික්‍රමප්‍රතික්‍රමාදීන්හිත් විවරපාරුපනාදීන්හිත් නුමුලාවන බවම හෙවත් විතක්‍රියාවායොධාතු විප්ථාරවසයෙන්ම අභික්‍රමාදීන් ගේ පැවැත්ම වනුය අත්පරිද්දෙකින් අභික්‍රමාදීන්ගේ පැවැත්ම නොවනුයයි ඇතිැවි දන්ම අසමමානසමපජඤ්ඤා නම. කියේ මැතො අභික්‍රමාදිසු අසමමුසන්නාවෙව සමපජඤ්ඤා අසමමාන සමපජඤ්ඤා.(මු. ටි.) අභික්‍රමාදිසුති අභික්‍රමාපටික්‍රමාදිසුවෙව විවරපාරුපනාදිසුව අසමමුසන්නං විතක්‍රියාවායොධාතු විප්ථාරවසෙ තෙව තෙසං පවතති න අඤ්ඤාපාති යාපාවතො ජනනං.(අ. ටි.)

* මෙ කපා නාම යන්නෙන් භික්ෂුවක්නුගේ කිම කරන නොක රන කපාවක් නොකිවිරුහයි හඟවා. “කිම තෙරෙම්මය එහෙයින් කිකරුවන බැවින් පිළිවෙදන් දෙමැයි”යන අර්ථය කියේමැයි. වෙකපාති වචනකරණාකරණකපා න කපිතපුබ්බා වචනං කරෙමි එව තසමා සුබබ්බතතා පටිවචනං දෙමිති අනුචො.(මු. ටි.)

12.

i එවං පටිගහතිතසාන්ධසප්පායසං පන අභිනිංසාස කමමසා නෙසු අතනනො විතරුචියං කමමසානසංඛ්‍යාතං ගොවරං උග්ග හෙතො භික්‍රමාවාරගොවරෙ නං ගහෙතොව ගමනං ගොවරසමප ජඤ්ඤා නාම, නසානවිභාවසං ඉදං වතුක්‍රමං වෙදිනබ්බං- ඉතෙකවෙවා භික්‍රම හරති න පව්‍යාහරති, එකවෙවා න හරති පව්‍යාහරති, එකවෙවා පන නෙව හරති න පව්‍යාහරති,

එකවෙලා ගරු ව පව්වාගරු ව, නැව් සො භික්ඛු දිවසං වඩකමෙන නිසජ්ජාය ආවරණිසෙති බමෙමති විතතං පරිසො බෙදා නටා රතනියා පඨමමජ්ඣමසාමෙ සෙසාං කප්පෙය්වා පච්ඡිමසාමෙපි නිසජ්ජාවඩකමෙති විනිතාමෙදා පගෙව වෙති සංඛගණ බොධිසංඛගණවතනං කඛා බොධිරුකෙක උදකං ආසිඤ්චිතා පාතියං පරිභොජනියං පච්චුපඝාපෙය්වා ආවරිසුපජ්ඣාය වතනාදිති සබ්බාති බන්ධිකවතනාති සමාදාය වතනති, සො සරීර පරිකමමං කඛා සෙනාසනං පවිසිතා වෙ නසො පලලබ්බෙක උසුමං භාභාපෙතො කමමසානමනුසුඤ්චිතා භික්ඛාවාරවෙලාය උඝ තිතා කමමසානසිසෙතෙව පනතවිවරමාදාය සෙනාසනතො නික්කමිතා කමමසානං මනසිකගෙනොව වෙතිසංඛගණං ගතවා සවෙ බුබානුසාතිකමමසානං හොති නං අවිසංජ්ජෙය්වා වෙතිසංඛගණං පවිසති අඤ්ඤාසෙච්ච කමමසානං හොති සොපාණ මුලෙ ධ්වං හස්සන්ත ගතිනහණඬං විස නං ධ්වංසො බුබාරමණ පිතිං ගහෙය්වා වෙතිසංඛගණං ආරුසහ මහනතං ඉවතියං වෙ තික්කනතුං පදකකිණං කඛා වතුසු ධානෙසු වඤ්චනබ්බං, බුද්දකං වෙ නපෙව පදකකිණං කඛා අඝසු ධානෙසු වඤ්චනබ්බං, වෙතියං වඤ්චිතා බොධිසංඛගණං පනතනාපි බුබංස හගවතො සමමුඛා විස නිපෙවකාරංදසෙය්වා බොධිවඤ්චනබ්බො,සො එවං වෙතිසඤ්ච බොධිඤ්ච වඤ්චිතා පටිසාමිතසානං ගතවා පටිසාමිතං සණඬං හස්සන්ත ගණිතතො විස නික්කිත්තකමමසානං ගහෙය්වා භාම සමිපෙ කමමසානසිසෙතෙව විවරං පාරුපිතා භාමං පිණ්ඩාය පටිසති, අථ නං මනුසා දිස්වා අසො නො ආගතොති පච්චුගහනවා පනතං ගහෙය්වා ආසනසාලාය වා ගෙගෙ වා නිසීද පෙය්වා ඝාගුං දවා ඝාව හනතං න නිසාති නාච පාදෙ බොවිතා නෙලෙන මකෙකවා සුරතො නිසීදිතා පඤ්ඤං වා සුච්ඡන්ති බමමං වා සොතුකාමා හොනති, සවෙපි න කථාපෙනති ජනසංඛගණං බමමකථා නාම කප්පනබ්බාසෙවාති අඝකථාවරිසා වදන්ති, බමම කථා ති කමමසානවිනිමුඛතා නාම නජී, නසමා කමමසානසිසෙ තෙව ආහාරං පරිභුඤ්චිතා අනුමොදනං වතා නිවතනියමානොපි මනුසෙසති අනුගතොව භාමතො නික්කමිතා නැව් නෙ නිවතෙනවා මගහං පටිපජ්ජති, අථ නං සුරෙතරං නික්කමිතා බතිභාමෙ කතහතනකිවවා සාමණෙරදගරහික්ඛු දිස්වා පච්චුගහ නවා පනතවිවරමසා ගණනති, පොරණක භික්ඛු කිර අමොකං උපජ්ඣාසො ආවරිසොති න මුඛං බලොකෙය්වා බතනං කගෙනති සමපනතපරිවෙජ්ඣෙතෙව කගෙනති, නෙ නං සුච්ඡන්ති හතෙත එතෙ මනුසා තුමොකං කිං හොනති මාතිපකකතො සමබකා පිතිපකකතොති, කිං දිස්වා සුච්ඡන්ති, තුමෙහසු එතෙසං පෙමං බහුමානන්ති, ආවුසො යං මානාපිතුතිපි දුක්කරං නං එතෙ මනුසා අමොකං කගෙනති, පනතවිවරමපි නො එතෙසං සනතකමෙව,

එතෙසං ආනුභාවෙන නෙව හසෙ හසං න ජාතතෙ ජාතකං ඡන්තාම, එදිසා නාම අමොඝං උපකාරිනො නාඤ්ඤි තෙසං ගුණෙ කප්පෙනා ගවස්සී, අසං වුවවනී හරති න පච්චාහරති.

ii සංස් පන පනෙව වුතනපසකාරං වතනපට්ඨනති. කතෙ නතස්ස කමමජනෙත් පජ්ජලති අනුපාදිතනකං මුඤ්චිතා උපාදිතනකං ගණනාති සර්වකො සෙද වුවවනති. කමමසානවිටිං නාගෙහති, සො පනෙව පනතව්වරමාදාය වෙගසා වෙතිසං. වජ්ඣිතා ගොරුපානං නිකමමනවෙලාසමෙව ගාමං සාගුභිකබාස පටිසිඤා සාගුං ලභිතා ආසන්සාලං ගතවා පිවති, අප්පං වතනිකමතතුං අපෙකාහරණමනෙතනෙව කමමජනෙත්තාතු උපාදිතනකං මුඤ්චිතා අනුපාදිතනකං ගණනාති, සට්ඨතෙන නතාතො විස තෙත්තොධාතුපට්ඨාහතිබ්බානං. පඤා කමමසානසිසෙන සාගුං පටිගුඤ්ඤිතා පනතඤ්ච මුඛඤ්ච බොවිතා අනතරහතෙන කමමසා නං මනසිකඤා අවසෙසසාතෙ පිණ්ඩාස වට්ඨිතා කමමසානසිසෙන ආහාරං පටිගුඤ්ඤිතා නතොපසාය පොඛ්ඛානුපොඛං උපසභ මානං කමමසානං ගතෙතොව ආගවස්සී. අසං වුවවනී පච්චාහරති නාහරතිති. එදිසා ව භික්ඛු සාගුං පිට්ඨිතා විපස්සනං ආරභිතා බුබ්බසාසෙන අරහතනං පනන් නාම ගණනපට්ඨං විතිවතනා, සිහල දිපෙසෙව තෙසු තෙසු භාමෙසු ආසන්සාලාය න නං ආසන් අඤ්ඤා සාගුං පිට්ඨිතා අරහතනං පනතා භික්ඛු නාඤ්ඤි, සො පමාද විහාරී තොති නිත්තිතනුපුරෙ සබ්බවතනාති හිඤ්ඤා පඤ්චවිධ වෙනොවිතිබ්බි බබ්බිතෙනා විහරතො කමමසානං නාම අඤ්ඤිතිපි සඤ්ඤං අකතා ගාමං පිණ්ඩාස පටිසිඤා අනනුලොමිකෙන ගිහිසංසගෙහන සංසර්සා වට්ඨිතොව භුඤ්ඤිතොව තුලෙජා නිකමමති අසං වුවවනී නෙව හරති න පච්චාහරති.

12. i පන, පක්ඛානතරයෙක් කියනු ලැබේ; එවං, යථොක්ත නයිත්; පරිගහතිතසාන්ඝපපායස්ස, පිරිසිදු දන්තාලද සාථසත්ප්‍රාය ඇති මහණහුගේ; අසතිංසාය කමමසානෙසු, අවතීත් කමටහන් අතු රෙන්; අත්තනො, තමාගේ; විතතරුචියං, සිතව අනුරූපවූ; කමම සාන සබ්බානං, කමිසාන නම්ලද; ගොවරං; අරමුණ; උග්ගහෙතා, උගෙන; භික්ඛාචාරගොවරෙ, පිඬුපිණ්ඩු ගැසිරෙන ගමැයි කියනලද ගොවරසානායෙහි; තං, ඒ කමටහන; ගතෙතොව, ගෙනමැ; ගමනං, යැම; ගොවරසමපජ්ඣඤ්ඤං නාම, ගොවරසමපජ්ඣඤ්ඤ නම; තස්ස, ඒ ගොවරසමපජ්ඣඤ්ඤය; ආවිභාවන්තං, ප්‍රකාශකිරීම පිණ්ඩු; ඉදං වතුකණ්ණං, මේ වක්ඛ්‍යමාණ වතුකෙය; වෙදිතබ්බං, දතයුතුයි; ඉධ, මේ බුදුසත්තෙහි; එකවෙවා භික්ඛු, ඇතැම් මහණෙක්; හරති, කමටහන් ගෙනැ ගමනය කෙරෙයි; න පච්චාහරති, කමටහන්ගෙනැ ආගමනය නොකෙරෙයි; එකවෙවා, ඇතැම් මහණෙක්; න හරති, කමටහන් ගෙනැ ගමනය නොකෙරෙයි; පච්චාහරති, කමටහන්ගෙනැ ආගමනය කෙරෙයි; එකවෙවා පන, ඇතැම් මහණෙක් වතාහි; නෙවහරති,

කමටහන් ගෙනැ නොම ගමනය කෙරෙයි; න පව්වාහරති, කමටහන් ගෙනැ නොම ආගමනය කෙරෙයි; එකවෙලා, ඇතැම් මහණෙක්; හරතීව, කමටහන්ගෙනැ ගමනයද කෙරෙයි; පව්වාහරතීව, කමට හන් ගෙනැ ආගමනයද කෙරෙයි; තත්, ඒ සිවුමහණුන් අතුරෙන්; යොතිකුඩු, යම් මහණෙක්තෙම; දිවසං, දිවාභාගය මුළුල්ලෙහි; වඩකමෙන, සක්මන්කිරීමෙන්; නිසජ්ජාය, හිඳීමෙන්; ආවරණීයෙහි ධමෙහි, අවුරන්ට නිසිවූ අකුශලධර්මයන් කෙරෙන්; නොහොත්-පඤ්චනීවරණ ධර්මයන් කෙරෙන්; විතතං, සිත; පරිසොධෙතා, පිරිසිදු කොට; තපා, එසේ; රතනියා, රාත්‍රියගේ; පඨමමජ්ඣමයාමෙ, ප්‍රථම මධ්‍යමයාමවයෙහි, (නොහොත් -ප්‍රථම මධ්‍යමයාමයන් මුළුල්ලෙහි) සෙය්‍යං, සත්‍යය; කප්පෙතා, කොට; පච්ඡිදයාමෙපි, පශ්චිමයාමයෙ හිදු; නිසජ්ජාවඩකමෙහි, හිඳිමි සක්මනෙන්; විනිතාමෙතා, කල්ගෙවා; පගෙව, වේලාසනින්ම; (අපයම්වේලෙහිම යුසේසි.) වෙතියඛණ බොධියඛණ වතතං, සැමළ බෝමළවන්; කතා, කොට; බොධිරුකෙක, බොධිවාක්‍ෂයෙහි; උදකං, ජලය; ආසිඤ්චිතා, වත්කොට; පාතියං, පියයුතුජලය; පරිභොජනීයං, පරිභොග කට්ටි ජලය; පච්චුපඨාපෙතා, එලවා තබා; ආවරිතපජ්ජායවතතාදිති, ආවායෙඝාපාධ්‍යාය වත් ආදි කොට ඇති; සබ්බාති, සියලු; බකිකවතතාති, කඳුවත්; සමාදය, සමාදන්ව; වතනති, පවතීද; සො, ඒ මහණතෙමේ; සරිරපරිකමං, සිරුරුපිළිදූගුම්කිස; කතා, කොට; සෙනාසනං, සෙනසුනට; පවිසිතා, වැද; වෙනයො පලලඬෙක, දෙතුන්පලහක්කල් මුළුල්ලෙහි; (සිරුරවැසි දියත්තක් වියලෙනතෙක් ගතවනකාලය එක්පලගෙක, මෙනසින් දෙතුන්පලගෙකා කාලය දතයුතු.) උසුමං, උණුසුම; භාහා පෙනතො, ගත්වමින්; කමමසානං, කමටහන; අනුයුඤ්ඤා, වැයම් කොට; භික්ඛාචාරවේලාය, පිඬුපිණ්ඩ සරන වේලෙහි; උඨතිතා, හුතස්නෙන්නැග; කමමාසානසීසෙනෙව, කම්සානසීසීයෙන්ම; පතන විවරං, පාසිවිර; ආදය, ගෙන; සෙනාසනතො, සෙනස්නෙන්; නිකඛිතා, නික්ම; කමමසානං, කමටහන; මහසිකරොනොව, මෙනෙහිකරමින්ම; වෙතියඛණං, සැමළවට; ගතතා, ගොස්; සවෙ, ඉදින්; බුධානුස්සතිකමමසානං, බුධානුස්සාතිකම්සානාය; හොති, වෙතම; තං, ඒ කමටහන; අවිස්සජ්ජෙතාව, නොපියාම; වෙතියඛණං, සැමළවට; පවිසති, වදි; අඤ්ඤං, බුධානුස්සාති කම්සානායෙන් අන්‍යවූ; කමමසානං, කමටහනෙක්; වෙ හොති, ඉදින් වන්නේ නම්; සොපාණමුලෙ, සැමළවට වදනා භිණිපාමුලෙහි; යතා, සිට; ගතෙති, අතින් ගත් බඩුවක්; (යඨිතං) විය, තබනලද්දක් මෙන්; තං, ඒ බුධානුස්සාති කම්සානායෙන් අන්‍යවූ කමටහන; යපෙතා, තබා; බුධා රමණපිතං, බුධාලමනප්‍රීතිය; ගතෙතා, ගෙන; වෙතියඛණං, සැමළවට; ආරාහං, නැග; මහනතං, මහත්වූ; වෙතියං, සැයෙක්; වෙ (හොති), ඉදින් වන්නේනම්; තිකඛිතතං, තුන්යලක්; පදකක්ඛණං කතා, පැදකුණුකොට; වතුසු යානෙසු, සතරතැනෙක්හි; වජ්ජිතබ්බං

වැන්දයුතුයි; බුදුකං, කුඩාසායෙක්; වෙ (හොති, ඉදින් වන්නේ නම්; තපෙව, එපරිද්දෙන්ම; පදකම්භං කතා, පදකුණුකොට; අසිසු යානෙසු. අටතැනෙක්හි; වැන්දයුතුයි; වෙතියං, සාය; වැන්දයා, වැද; බොධියබගණං, බෝමඵවට; පතෙනාපි, පැමිණි මහණහු විසිනුදු; හගවතො. ඡබ්බිධ හගධමීඅඤ්ඤාමු; බුඩ්ධස්ස, බුදුහුගේ; සමමුඛා විය, හමුවෙහි මෙන්; නිපඵවකාරං, ගරුබුහුමත්; දසොසා, දක්වා; බොධි, බෝරුක් තෙමේ; වැන්දයුතුයි; වැන්ද යුතුයි; සො, ඒ මහණතෙමේ; ඵං, මෙයාකාරයෙන්; වෙතියඤ්ඤ, සායන්; බොධිඤ්ඤ, බෝරුකන්; වැන්දයා, වැද; පරිසාමිතසානං, අස්කොටතුබු තෙතට; ගතො, ගොස්; පරිසාමිතං, අස්කොටතුබු; හණං, බඩුව; හතො, අතින්; ගණහතො විය, ගන්නක්හුමෙන්; නිකම්භකමමසානං, බහාතුබු කමටහන; ගතො, ගෙන; ගාම සමපෙ, ගම අසලදී; කමමසානසීසෙනෙව, කමිසාන ශීෂියෙන්ම; චිවරං පාරාපිතා, සිවුරු ගැටවුවගන්වා පෙරවා; ගාමං, ගමට; පිණ්ඩාය පිඩුපිණ්ඩ; පවිසති, වදි; අථ, එකල්හි; නං, ඒ මහණහු; මනුස්සා, මිනිස්සු; දිස්වා, දක; තො, අපගේ; අයො, සවාමීන්වහන්සේ; ආගතොති, වැඩසේකැයි; පච්චුග්ගනො, පෙර ගමන්කොට; පතනං, පාත්‍රය; ගතො, ගෙන; ආසනසාලාය වා, අසුන්හලෙහි හෝ; ගතො, ගෙන; ගාහයෙහි හෝ; නිසිදපෙතො, වඩා හිඳවා; යාගං, හමු; දතො, දී; (කැද පිළිගන්වා යුසේයි.) යාව, යම්තාක්කල්; හතනං, හතනභොජනය; න නිසාති, නිමානොවෙයිද; තාව, ඒතාක්කල්; පාදෙ, පතුල්; ධොවිතො, දෙවා; තෙලෙන, තෙලයෙන්; මකෙතො, අහසබහකොට; (ගල්වා යුසේයි) පුරතො, ඉදිරියෙහි; නිසිදිතො, හිඳ; පඤ්ඤං වා, පැණ හෝ; පුච්ඡනති, විතාරති; ධම්මං වා, බණ හෝ; සොතුකාමා, අසනුකාමැත්තෝ; භොනති, වෙති; සවෙපි, ඉදිනුත්; න කථාපෙනති, බණ තොවදුරවන්නාහු නම්; ජනසබ්බහත්ථා, ජනසබ්බ හය පිණිස; ධම්මකථානාම, ධම්මකථානොමෝ නම්; කාතබ්බායෙව, කටයුත්තීමය; ඉති, මෙසේ; අභිකථාවරියා, අභිකථාවායියෝ; වදනති, කියත්; හි, යම්හෙයකින්; කමමසානවිනිවුත්තො, කමිසානයෙන් විනිවුත්තනු; ධම්මකථානාම, ධම්මකථාවක් නම්; නත්ති, නැද්ද; තසමා, එහෙයින්; ධම්මකථා, ධම්මකථානොමෝ; කපෙතබ්බායෙවාවති, කිවයුත්තීමයයි; (වදනති, කියත්; යත්ත හා යොජනු) කමමසානසීසෙනෙව, කමිසාන ශීෂියෙන්ම; ආහාරං, අහර; පරිභුඤ්ජිතො, අනුභවකොට; අනුමොදනං වතො, අනුමෙවෙහි බණ වදා; නිවහනියමානොපි, තවතනුලබන්නේවි නමුත්; මනුස්සෙහි, මිනිසුන් විසින්; අනුගතොව, ලුහුබදිතලදයේවා; ගාමතො, ග්‍රාමයෙන්; නිකම්භිතො, නික්ම; තත්ථ, ඒ ගමෙන් පිටත; තෙ, ඒ මිනිසුන්; නිවතෙනතො, තවත්වා; මග්ගං, මගට; පරිපජ්ජති, පිළිපදි; අථ, එමගට පිළිපත්කල්හි; පුරෙ තරං, පලමුකොට; නිකම්භිතො, නික්ම; බතිගාමෙ, ගමන් පිටත; කතහතකිව්වා, කප්ප බත්කිස ඇති; සාමණෙරදහරහිකබු. හෙරණ

නවකභික්ෂුහු; නං, ඒ මහණහු; දිස්වා, ක; පච්චුක්ඛනාමා, පෙර
 ගමන්කොට; අස්ස, උන්වහන්සේගේ; පනතවිවරං, පාසිවිරු;
 ගණනාති, ගනිත්; පොරුණකතිකඛු, පුරුකනභික්ෂුහු; අමාකං;
 අපගේ; උපජ්ඣායො, උපාධිභායනෙමේය; ආවරියො, ආවායථී
 තෙමේය; ඉති, මෙසේ සිතා; මුඛං, මුහුන; ඔලොකෙත්වා, බලා;
 වතනං, වත්; නකරොනති කිර, නොකෙරෙත්ල; සමපනතපරිවෙජ්ඣෙ
 තෙව, පැමිණි මහණුන් පිරිසිදුම් විසින්ම; කරොනති (කිර), වත්
 කෙරෙත්ල; තෙ, ඒ හෙරණ නවකභික්ෂුහු; නං, ඒ මහණහු; හතෙන,
 වහන්ස; එතෙ මනුස්සා, තෙල මිනිස්සු; තුමාකං, නුඹවහන්සේට;
 කිං භොනති, කුමක් වෙද්ද; මාතිපකතො, මවුපසින්; සමෙකිං,
 සමෙකියනුද; පිතිපකතො, පියපසින්; (සමෙකිං, සමෙකියනුද),
 ඉති, මෙසේ; පුච්ඡනති, විතාරති; කිං, කුමක්; දිස්වා, දක; පුච්ඡං,
 විතාරවිද; ඉති, මෙසේ ඇසුකල්කි; තුමෙහසු, නුඹවහන්සේකෙරෙති;
 එතෙසං, තෙල මිනිසුන්ගේ; පෙමං, සෙනභය; බහුමානං, බහුමන;
 (දිස්වා, දක; පුච්ඡං, විතාරමිහ; ට) ඉති, මෙසේ කීකල්කි; ආවුසො,
 ඇවැත්ති; යං, යම් කටයුත්තක්; මාතාපිතුනිපි, මවුපියන් විසින්;
 දුකකරං, කරන්වනොහැක්කේද; නං, ඒ කටයුත්ත; එතෙ, තෙල
 මිනිස්සු; අමාකං, අපට; කරොනති, කෙරෙති; නො, අපගේ;
 පනතවිවරමපි, පාසිවිරුද; එතෙසං, තෙල මිනිසුන්; සනතකමෙව,
 සතුටුවක්මය; එතෙසං, තෙල මිනිසුන්ගේ; ආනුභාවෙන, බලයහෙතු
 කොටගෙන; භයෙ, බියෙහි; හෙවත්- පරසෙනාදිංගෙන් වන්තාවු
 බියක් ඇතිකල්කි; භයං, බිය; තෙව, නොදනුමිහ; ඡාතකෙ, දුර්භික්ෂ
 යෙහි; හෙවත්- දුර්භික්ෂයක් ඇතිකල්කි; ඡාතකං, දුර්භික්ෂය;
 න, නොදනුමිහ; අමාකං, අපට; එදිසා, මෙබඳුව; උපකාරිනො
 නාම, උපකාරඇත්තෝ නම්; නච්ඡිති, නැත්තාහසි; තෙසං, ඔවුන්
 ගේ; ගුණෙ, ගුණ; කපෙන්නො, වණමින්; ගච්ඡති, යෙයි; අයං, මේ
 මහණතෙමේ; භරති, කමටහන් ගෙන; ගමනායකෙරෙති; න පච්චා
 භරතිති, කමටහන් ගෙන; ආගමනාය නොකෙරේයයි; වුවහි, කියනු
 ලැබේ.

12. ii පන, පක්ෂානතරයෙක් කියනු ලැබේ; පගෙව, වේලා
 සනිත්ම; වුත්තප්පකාරං, කියනලද ප්‍රකාර ඇති; වත්තප්පිපතනිං,
 වත්පිළිවෙත්; කරොන්තස්ස, කරන්නාවු; යස්ස, යම් මහණෙකුට;
 කමමප්පෙතෙ, කමිප්පෙතෙධාතු නම්ලද ජරාධර්මයන්ගේ; පජ්ජලති,
 ඇවිල්ලේද; අනුපාදින්නකං, අනුපාදින්නකාරූපය; මුඤ්චිත්වා, මුදු;
 උපාදින්නකං, කමිප්පරූපය; ගණනාති, ගනිද; සරීරතො, සිරුරෙන්;
 සෙද, බාබිඳුනු; මුච්චනති, වැගිරෙද්ද; කමමභානවිටිං, කමිසභානවිටි
 යට; නාරොහති, බැසනොගනිද; සො, ඒ මහණතෙමේ; පගෙව,
 වේලාසනිත්ම; පනතවිවරං, පාසිවිරු; ආදිය, ගෙන; වෙගසාව,
 වෙගයෙන්ම; වෙතියං, සැය; වජ්ඣිත්වා, වැද; ගොරුපානං, ගෙරින්ගේ;
 නිකමනවෙලායමෙව, නික්මෙන වේලාවෙහිම; භාමං, ගමට; යාගු

හික්කාය, හමුසිහිම පිණිස; පවිසිනා, ප්‍රවිභව; යාගුං, හමු; ලභිනා, ලැබ; ආසනසාලං, අසුන්හලට; ගනනා, ගොස්; පිවති, පානයකෙරෙයි; අප, එකල්හි; අසා, ඒ මහණනුයේ; වතතික්කන්තා, දෙතුන්වරක්; අපේක්කාහරණමනෙතනෙව, හමු වැලදුපමණෙකින්ම; කමප්තෙපේ ධාතු, කමප්තෙපේධාතු තොමෝ; උපාදින්නකං, කමප්ථරූපය; මුඤ්චිනා, මුද; අනුපාදින්නකං, අනුපාදින්නකරූපය; ගණනාති, ගනී; සංසතෙන, දියකළ සියයෙකින්; නභාතොවිය, නැ අයකුමෙන්; තෙපේධාතුපරි ලාහතිබ්බානං, කමප්තෙපේධාතු වෙන්වූ තැවුලියගේ නිවීමට; පනා, පැමිණ; කමප්තානසිසෙත, කමප්තානසිසීයෙන්; යාගුං, හමු; පරි භුඤ්ජනා, වළද; පත්තඤ්ච, පාත්‍රයක්; මුඤ්ච, මුඛයක්; ධොවිනා, දෙවා; අත්තරහතෙන, හත්තරහොප්තයාගේ අතරෙහි; කමප්තානං, කමටහන; මහසිංකනා, මෙනෙහිකොට; අවසෙසසානෙ, හමු පිළි නොගත් තෙනැ; හෙවත්- යාගුහික්කාටනසානගෙන් ඉතිරිවූ ගම් පියෙස්හි; පිණ්ඩාය, පිටුපිණිස; වරිනා, හැසිර; කමප්තානසිසෙත, කමප්තාන සිසීයෙන්; ආහාරං, අහර; පරිභුඤ්ජනා වළද; තනො පසාය, ඒ අහර වැලදුතැන් පටන්; පොඤ්ඤානුපොඤ්ඤං, ශරප්‍රඤ්ඤාට අනුවැ හම්මන ශරප්‍රඤ්ඤායක්සේ එකිනෙක ජවන්සිතට හම්මමින්; උපඨහමානං, වැටහෙන්නාවූ; කමප්තානං, කමටහන; ගහෙතොව, ගෙනම; ආගච්ඡති, ආගමනයකෙරෙයි; අයං, මේ මහණතෙමේ; පච්චාහරති, කමටහන් ගෙනැ ආගමනය කෙරෙයි; න හරතීති, කමට හන්ගෙනැ ගමනය නොකෙරේයයි; වුවවති, කියනු ලැබේ; එදිසාව මෙබදුවූ; (වගබ්ද වාක්‍යාරම්භද්දොතකයි.) හික්කු, හික්කුනුනු; යාගුං, හමු; පිවිනා, පානයකොට; විපස්සනං, විදසුන්; ආරහිනා, පටන් ගෙනැ; බුධසාසනෙ, බුදුසසුනෙහි; අරහත්තං, රත්පලයට; පත්තා නාම, පැමිණියෝනම්; ගණනපථං, සබ්බාසථය; විනිවත්තා, ඉක්ම පැවැත්තාහ; සිහලදිපෙයෙව, හෙලදිවිහිම; තෙසු තෙසු ගාමෙසු, ඒ ඒ ගම්හි; ආසනසාලාය, අසුන්හලෙහි; යත්ථ, යම් අස්තෙක; යාගුං, හමු, පිවිනා, පානයකොට; අරහත්තං, රත්පලයට; පත්තා, පැමිණි; හික්කු, හික්කුනු; නත්ථි, නැත්තානුද; තං, ආසනං, එබඳුවූ අස්තෙක්; න අභිති, නැත්තේයි; (ඉති සමාපත්තියෙහි වැටේ)යො, යම් මහණෙක්; පමාදවිහාරී, ප්‍රමාදයෙන් වසන සිලිවූයේ; හොති, වේද; නික්කන්තා ධුරො, බහාළා වැර ඇත්තේවේද; සබ්බවත්තාති, තුද්‍රස් මහවත් දෙයාසු කදුවත්; හික්කුනා, කබ්කොට; පඤ්චවිධ වෙතොවිතිබ්බකිබ්බ විතො, පඤ්චප්‍රකාරවූ රුගවෙණාදි වෙතොවිතිබ්බකියන් විසින් අයත් කළ සිතැත්තේවැ; (ඇතැම් පොත්හි- පඤ්චවිධ වෙතොවිතිබ්බකි විතො යි දක්නා ලැබේ) විහරන්තො, ඉරියව් වටනේ; කමප්තානං නාම, කමටහනෙක්නම්; අභිතිපි, ඇතැයි කියාත්; සඤ්ඤං අකනා, සැලකීමක් නොකොට; ගාමං, ගමට; පිරුඤ්ඤාය, පිටුපිණිස; පවිසිනා වැද; අනනුලොමිකෙන, නුසුදුසුවූ; ගිහිසංසග්ගෙන, ගිහින් හා සසගින් සංසර්‍යො, සංමුග්‍රවූයේවැ; වරිනාව, පිටුපිණිසැ හැසිරත්; භුඤ්ජනවා,

අනුභවකොටත්; තුවෙණ, හිස්පුභලෙක්වැ; නිකබමති, නික්මෙයි; අයං, මෙබඳු මහණකෙන; නෙවහරති, කමටහන්ගෙන; නොම ගමනය කෙරෙයි; න පච්චාහරතිති, කමටහන්ගෙන; නොම ආගමනය කෙරේයයි; වුවවති, කියනු ලැබේ.

* කමමසානසිසෙතො, කම්සානසිසීයෙන; යනු කමටහන ඉදිරි පත්තිරීමෙන, සිවිරුහැදිම් පෙරවිම් ඇ ගරිපරිහරණකාත්‍යකාල යෙහිදු කමටහන් මෙනෙහිකිරීමම ප්‍රධානකොටය යන අර්ථය. කියේ මැනෝ, කමමසානසිසෙතොවාති කමමසානගෙනෙව කමමසානං පධානං කතා ඵලාති අනො, (මු. පි.), කමමසානං පධානං කතාති විවර පාරුපතාදි සරිපරිහරණකිවකාලෙපි කමමසානමනසිකාරමෙව පධානං කතා, (අ. පි.) කමටහන් ඉදිරිපත්තිරීමෙනැයි කීමෙන් පාත්‍රයත් අවෙනනය යනාදින් කියනුලබන්නාවූ කමටහන හෝ යම් යම් පරිද්දෙකින් පරිහරණය කරනු ලබන්නාවූ කමටහන හෝ නොපීයා යන අර්ථය දක්වා, තෙන පත්තමපි අවෙනනනති ආදිතා වක්කමානං කමමසානං යථා පරිහරියමානං වා අවිජ්ඣිතාති දසෙයති, (මු. පි.)

* තසමාති ඵතස්ස ධම්මකථා කප්පතබ්බායෙවාති වදනැති ඵතෙන සම්මනො, යි මූලප්‍රකාශේ යුගෙයින් තසමා යන පදයාගේ යථොක්ත වාක්‍යය හා සම්මතිය දනවනුයි.

* පරසෙනාදියෙන් වන්නාවූ හය සදහා ‘හයෙ’යි විසූ, හයෙති පරවක්කාදිහයෙ, (මු. පි.)

* ‘අවසෙසසානෙ’ යන්නෙන් හමු නොපිළිගත් තෙනැ යන අර්ථය දක්වා, අවසෙසසානෙති යාගුඅගතිතසානෙ, (මු. පි.)

* පඤ්චවිධා ව තෙ වෙනොවිතිබ්බාමාති පඤ්ච-පෙ-බ්බා, පඤ්චවිධවෙනො විතිබ්බෙති බ්බං ආයතනං පඤ්ච-පෙ-බ්බං, පඤ්චවිධ වෙනොවිතිබ්බාබ්බං විතතං යස්ස සො පඤ්ච-පෙ-විතතො, යොජ නාගත නිළිවන හෙයින් බ්බාබ්බදායා මේ අර්ථයෙහි යෙදේමැයි. රාග වෙස මොහ විවිකිත්‍යා දොමිතස්සයෝ පඤ්චවිධවෙනොවිතිබ්බා නම්නුයි.

13.

i සොපනාසං හරතිව පච්චාහරතිවාති වුනෙනා සො ගතපච්චා ගතවනනවසෙති වෙදිතබ්බො, අත්ථකාමාති කුලසුනනා සාසනෙ පබ්බජිතා දසපි විසමපි නිංසමපි වනනාලිසමපි පඤ්ඤාසමපි සනමපි ඵකතො වසනනා කතිකවනනං කතා විහරනති “ආවුසො තුවෙණ න ඉණ්ටවා න හසවවා න ජීවිනාපකතා පබ්බජිතා, දුක්ඛා මුඤ්චතුක්ඛාමා සුනන්තං පබ්බජිතා ගසමා ගමනෙ උපපතනකිලෙසං ගමනෙයෙපි තිග්ගණහථ. ධාතෙ, නිසස්ජාස, සසනෙ උපපතන කිලෙසං සසනෙයෙව තිග්ගණහථාති” නෙ ඵලං කතිකවනනං කතා හික්ඛාමාරං ගව්ජනනා අබ්බිඋසග උසග අබ්බිකාවුන

ශාචුනතනරෙසු පාසාණා හොනනි නාය සඤ්ඤාය කමමසාන. මනසිකරෙහතාව ගවස්නති, සවෙ කසාවි ගමනෙ කිලෙසො උපපජති තපෙව නිගග්ගති, නථා අසකොනොනා නිසති, අථස්ස පච්ඡනො ආගවස්නොපි තිසති, සො අසං භික්ඛු තුසං උපපනං විනක්කං භිනාති අනනුච්ඡවිකං නෙ එතනති අනතානං පටිචොදෙධා විපස්සනං චබ්බිසාමා අරියභූමිං ඛක්කමති, නථා අසකොනොනා නිසිදති, අථස්ස පච්ඡනො ආගවස්නො නිසිදතීති සො එව නසො.

ii අරියභූමිං ඛක්කමතුං අසකොනොනොපි නං කිලෙසං වික්කමෙහධා කමමසානං. මනසිකරෙහතාව ගවස්ති න කමමසාන විපසුසන්නෙව විනෙන්න පාදං උබරති, උබරති වෙ පටිති වතතිධා පුරිමපදෙසඤ්ඤව එති කාලිඤ්ඤවසී මහාපුස්සදෙව ඤේරෙ විස. සො කිර එකුනවිසති වස්සානි ගතපච්චාගතවතං පුරෙහොනා එව විහාසී මනුස්සාපි අනතරමගෙහ කසනතාව වපනතාව මදදනතාව කමමානි කරෙහතා ථෙරං නථා ගවස්නං දිඤ්ඤා අසං ථෙරෙ පුතපසුතං නිවතතිධා ගවස්ති කිංනුබො මග්ග මුලොහා උදුහු කිඤ්චි පමුසොති සමුලලපනති, සො නං අනාදි සීධා කමමසානසුතනවිනෙතනෙව සමණබමමං කරෙහොනා විසති වස්සබ්බතනරෙ අරහතං පාසුණි. අරහතපස්සනදිවසෙ වස්ස වබ්බමනකොපිසං අබ්වජ්ඣා දෙවනා අබ්ගුලීති දීපං උජ්ජා ලෙඤා අසාසී, වතනාගෙපි මහාගඡ්ඤා සකොනාව දෙවනාවිඤ්ඤා බුහුතාව සහමපති උපසානං අගමිංසු, නඤ්ච බහාසං දිඤ්ඤා වන වාසී මහානිස්සඤ්ඤෙ නං දුතියදිවසෙ පුච්ඡි රතතිහාගෙ ආය සමනො සනතිකෙ බහාසො අහොසී කිං සො බහාසෙසීති, ථෙරෙ විකෙහිපං කරෙහොනා බහාසො නාම දිපොසාසොසී හොති මණි බහාසොපිති එවමාදිමාන, නතො පටිච්ඡාදෙථ තුමෙහති නිබ්බො ආමානි පටිඡ්ඤෙධා ආගෙවෙසී.

කාලවලලිමණ්ඩපමාසී මහානාගඤ්ඤෙ විසව, සොපි කිර ගතපච්චාගතවතං පුරෙහොනා පසමං නාව සගවතො මහාපබා නං පුජෙස්සාමිති සත්තවස්සානි ධානවබ්බමමෙව අබ්බාසී, පුත සොඋපවස්සානි ගතපච්චාගතවතං පුරෙඤා අරහතං පාසුණි, සො කමමසානසුතනෙව විනෙන්න පාදං උබරහොනා විපසුසන්න න විංසන්න උබවෙ පටිතිවනෙතනො ගාමසමිපං ගනධා ගාවි නුබො පබ්බජිතොනුබොති ආසබ්බනිසපදෙසෙ ධධා විවරං පාරුපිධා කච්ඡකරකතො උදකෙහි පහනං ධොවිධා උදක ගණ්ඩුසං කරෙහි, කිංකාරණා, මාමෙ භික්කං දතුං වා වජ්ඣතුං වා ආග්ගෙ මනුස්සෙ දිසාසුකා හොථානි වචනමනෙතනාපි කමමසාන විකෙහිපො අහොසීති, අජ්ජ හනෙතකනමිති දිවස්ස වා භික්ඛුගණ නං වා පඤ්ඤං වා පුච්ඡිතො පන උදකං ගිලීධා ආගෙවෙති, සවෙ දිවසාදිපුච්ඡකා න හොනති නික්කමනවෙලාසං ශාමවාරෙ නිසු භික්ඛාච සාති.

කලමුනිත්ථවිහාරෙ වස්සුපගතා පඤ්ඤාසතිකු විසව, නෙ කිර ආසාලහිපුණ්ණමාය කතිකවනනං අකංසු අරහතනං අපඤ්ඤා අඤ්ඤාමඤ්ඤං කාලපිණ්ණාමානි, ගාමඤ්ඤා පිණ්ඩාය පවිසන්තා උදක ගණ්ඩුසං කඤ්ඤා පවිසංසු, දිවසාදිසු සුවජිතෙසු වුත්තනාසන පටිපජ්ජිංසු, තථ මනුස්සා නිජුගනාඝානං දිංඤා ඡන්තිංසු අජ්ජ ඵකො ආගතො අජ්ජ චෙති; ඵවඤ්ඤා විතෙහසුං කිනතුඛො ඵතො අමෙහගෙව සඤ්ඤං න සලලපනති උදහු අඤ්ඤාමඤ්ඤාමපි, යදි අඤ්ඤා මඤ්ඤාමපි න සලලපනති අඤ්ඤා විවාදඡන්තා හවිසානති ඵථ තො අඤ්ඤා මඤ්ඤං ඛමාපෙසාමානි සබ්බෙ විහාරං භනතො පඤ්ඤාසාස භිකුසු චෙපි භිකුසු ඵකොකාසෙ නාදුසංසු; නතො සො තෙසු චකුමා සුරිසො සො ආහ න හො කලහකාරකානං වසනොකා සො ජදිසො හොති සුසම්මඝං චෙතිසබ්බානුබොධිසබ්බානු, සුනිකතිතා සම්මජ්ජනිසො සුසුභිසිතං පානිසපටිහොජනිසනති තෙ නතොව නිවනනා, තෙ භිකුසු අනෙතො තෙමාසෙසෙව අරහතනං පඤ්ඤා මහාපචාරණාය විසුඛිපචාරණං පචාරෙසුං.

iii ඵච. කාලවලලිමණ්ඩපචාසි මහානාගපථගේ විස කලමුනිත්ථවිහාරෙ වස්සුපගතාසතිකු විසව කම්මඝානසුත්තෙතෙව විතෙහ න පාදං උඛරතොතා ගාමසමිපං භනතො උදකගණ්ඩුසං කඤ්ඤා විජිසො සලලකෙඛකා යථ සුරිසොණ්ඩවුත්තාදසො කලහකාරකා වණ්ණිහජ්ජිසාදසො වා නජ්ජි නං විජිං පටිපජ්ජති. තථ පිණ්ඩාය වරමානො න තුරිතතුරිතො විස ජචෙන ගච්ඡති, නති ජවනපිණ්ඩපාතිකවුගඛං නාම කිඤ්ඤි අජ්ජි, විසමභූමිහාගපපතනං පන උදකසකචං විස නිවචලො හුකා ගච්ඡති, අනුසරං පටිඝොච දුකුකාමං වා අදුකුකාමං වා සලලකෙඛකුං තදනුරූපං කාලං ආගමෙතොතිකුං ගහෙතො අනෙකාසාමෙවා බතිගාමෙවා විහාරමෙව ආගතො යථාචාසුකෙ පතිරූපෙ බකාසෙ නිසිදිකා කම්මඝානං මනසිකගේතො ආහාරෙ පටිකකුලසඤ්ඤං උපඝ පෙඤ්ඤා අකුබ්බකඤ්ඤා වණ්ණලෙපන සුත්තමංසුපමවසෙන පවච චෙකිකෙතො අඝබ්බසමනනාගනං ආහාරං ආහාරෙති නෙව දවාස න මදුස න මණ්ඩනාස න විභුසනාස, භූතනාපි ව උදකකිවචං කඤ්ඤා මුහුත්තං භත්තකිලචං පටිපසාසමෙහකා යථා සුරෙහත්තං ඵචං පච්ඡාගතනං සුරිසාමං පච්ජිමසාමඤ්ඤා කම්මඝානමෙව මනසිකගේති, අසං වුවචති හරතිව පච්චාගරතිවාති.

iv ඉමං පන හරණපච්චාගරණසබ්බානං ගතපච්චාගත වත්තං සුරෙතොතා යදි උපනිසාසසමපතොතො හොති පථමවිසෙඵච අරහතනං පාසුණාති, නො චෙ පථමවසෙ පාසුණාති අථ මජ්ඣිම වසෙ, නො චෙ මජ්ඣිමවසෙ පාසුණාති අථ පච්ජිමවසෙ, නො චෙ පච්ජිමවසෙ පාසුණාති අථ මරණසමසෙ, නො චෙ මරණසමසෙ පාසුණාති අථ දෙවසුත්තො හුකා, නො චෙ දෙවසුත්තො හුකා පාසුණාති අනුපපතෙන වුඛෙ නිබ්බත්තො පච්චෙකබොධිං සච්ජි

කතෙති, නොවෙ පවෙවකබ්බොති. සවජිකතෙති අථ බුබානං සමමුඛිභාවෙ බිසොතිඤ්ඤවා හොති සෙය්‍යථාපි ථෙණේ බාතිසො දුරුවිජ්ජො, මහාපඤ්ඤවා සෙය්‍යථාපි ථෙණේ භාජිසුතො, මහිබ්බොවා සෙය්‍යථාපි ථෙණේ මහාමොහලොතො, බුහුබ්බ බතෙවා සෙය්‍යථාපි ථෙණේ මහාකසුපො, දිබ්බවකුක්කොවා සෙය්‍යථාපි ථෙණේ අනුරුඛො, විතසබතෙවා සෙය්‍යථාපි ථෙණේ උපාරි, බම්මකපිකොවා සෙය්‍යථාපි ථෙණේ සුණේණා මනාති සුතො, ආරඤ්ඤකොවා සෙය්‍යථාපි ථෙණේ රේවතො, බහුසුකොවා සෙය්‍යථාපි ථෙණේ ආනන්දො, සික්ඛාකාශමාවා සෙය්‍යථාපි ථෙණේ ගුහුලො බුබුසුතොති, ඉති ඉමස්මිං චතුක්කෙක යවාසං හරති ච පව්වාහරති ච නස්ස ගොචරසමපඤ්ඤං සිබාපනතං හොති,

13. i පන, පක්ඛානාරයෙක් ඇත්; යො අයං, යම් මහණෙක්; හරතිච, කමටහන් ගෙන; ගමනයකෙරේයැ කියාත්; පව්වාහරතිච, කමටහන් ගෙන; ආගමනයකෙරේයැ කියාත්; ඉති, මේයාකාරයෙන්, වුතො, කියනලදද; සො, ඒ මහණතෙම; ගතපව්වාහනවතනවසෙන; ගතප්‍රත්‍යාගතවත්තුගේ වශයෙන්; වෙදිතබ්බො, දතයුත්තේයැ; හි, ඒ කීම සැබව; අත්තාමා, අඵකැමැත්තාවූ; කුලපුත්තා, කුලපුත්‍රයෝ; සාසනෙ, බුදුසේනෙහි; පබ්බජිතා, පැවිදිවැ; දසපි, දසදෙනෙකුදු; විසම්පි, විසිදෙනෙකුදු; තිංසම්පි, තිස්දෙනෙකුදු; වත්තාසුම්පි, සතසුම්පිදෙනෙකුදු; පඤ්ඤසම්පි, පණ්ණ්දෙනෙකුදු; සතම්පි, සියදෙනෙකුදු; එකතො, එකතු වැ; වසන්තා, වසනුවෝ; කතිකවත්තං, කතිකා වත්; කතා, කොටැ; විහරන්ති, වෙසෙත්; ආවුසො, ඇවැත්ති; තුලෙන, තෙපි; ඉණ්ටා, මෙරමාගේ ණයෙන් පෙළුනෝවැ; නොහොත්-ණයෙන් පෙළුන හෙයින් ඔ න, පැවිදිනුවුවාහුය; හයටා, රාජහයා දිත් පෙළුනෝවැ; නොහොත්- රාජහයාදිත් පෙළුන හෙයින්; න, පැවිදිනුවුවාහුය; ජිවිතාපකතා, ජිවිතයෙන් අභිභූතයෝවැ; නොහොත් දිවිරක්තව නොහැකිවන හෙයින්; ඔ න පබ්බජිතා, පැවිදිනුවුවාහුය; පන, එසේ පැවිදිනුවුවන නමුත්; දුක්ඛා, සංසාරවාතනදුඃඛයෙන්; මුඤ්ඤිතුකාමා, මිදෙනු කැමැත්තෝවැ; එත්ථ, මේ බුදුසේනෙහි; පබ්බජිතා, පැවිදිවුවාහුය; තස්මා, එහෙයින්; ගමනෙ, ගමන්ඉරියව්වෙහි, උපපන්නාකිලෙසං, උපත් කෙලයො; ගමනෙයෙව, ගමන්ඉරියව්වෙහිම; නිශ්ශණ්ඨථ, නිග්‍රහකරවි; ණානෙ, සිටිනා ඉරියව්වෙහි; නිසජ්ජාය, හිඳිනා ඉරියව්වෙහි; සයනෙ, හෝනා ඉරියව්වෙහි; උපපන්නාකිලෙසං, උපත් කෙලයො; සයනෙයෙව, හෝනා ඉරියව්වෙහිම; නිශ්ශණ්ඨථ, නිග්‍රහකරවි; ඉති, මෙසේ; (කතිකවත්තං කතා විහරන්ති යන්න භා සමබකසි.) තෙ, ඒ මහණහු; එවං, මෙපරිද්දෙන්; කතිකවත්තං කතා, කතිකාවත් කොටැ; හික්ඛාමාරං, හික්ඛාවන ස්ථානයට; නොහොත් පිබුසිහිමට; ගච්ඡන්තා, යන්නාහු; අසුඤ්ඤා උසහ අසුභාවුතභාවුතනනරෙසු - අසුඤ්ඤා, අබ්‍යුත්තං අතරෙහි; උසහ,

ඉස්මක් අතරෙහි; අසිභානුත, අභිගම්මක් අතරෙහි; භානුතනරෙසු,
 ගම්මක් අතරෙහි; පාසාණ, ගල්; ගොනති, වෙද්ද; තාය සක්කුසුය
 පහණැසි යන ඒ ලකුණෙන්; කම්මසානං, කම්මගන; මනසිකරුනො,
 ව, මෙනෙහිකරන්නෝවමැ; ගම්මනති, යෙහි; සවෙ, ඉදින්; කසුම්,
 කිසිමහණෙකුහට; ගමනෙ, ගමන් ඉරියව්වෙහි; කිලෙසො, කෙලෙසයෙන්;
 උපපජ්ඣති, උපදින්නේ නම්; තත්ථෙව, ඒ කෙලෙස් උපන්නෙනමැ;
 නොහොත්- ඒ ගමන් ඉරියව්වෙහිමැ; නිශ්ශණති, නිග්‍රහකෙරෙහි;
 තථා, එපරිද්දෙන්; අසකෙකානො, කෙලෙසනිග්‍රහයට අසම්ප්‍රියේ
 නම්; තිඨති, සිටිනේහි; අථ, එසේ සිටිනාකලැ; අසු, ඒ මහණහුගේ;
 පච්ඡනො, පිටිපසින්; නොහොත්- පිටිපසෙහි; ආගම්මනොපි, එන්
 නාවූ මහණතෙමේද; තිඨති, සිටිනේහි; සො, ඒ මහණතෙමේ; අයං
 භික්ඛු, මේ පිටිපස්සෙන් පැමිණි මහණතෙමේ; භුංගං, තට හෝ
 තාගේ; උප්පනං විතකකං, උපන් කල්පනාව; ජනාති, දනී; තෙ,
 තට හෝ තාගේ; එතං, තෙල කෙලෙස් ඉපැදීම; නොහොත්- තෙල
 පරිවිතකියම; අනුච්ඡිකං, නුදුස්සය; ඉති, මෙසේ; අත්තානං,
 තමා, පටිවොදෙකා, නැවතත් දෙමාරුපණයකොටැ; විපස්සනං
 වසේකා, විචක්ඛන්වසා; අරියභුමිං, ආර්යභුමියට; ඔක්කමති, බැස
 ගනී; තථා, එපරිද්දෙන්; අසකෙකානො, කෙලෙසනිග්‍රහයට අසම්ප්‍රි
 යුගේ නම්; තිසිදති, හිඳගනී; අථ, එසේ හිඳිනාකලැ; අසු, ඒ මහණ
 හුගේ; පච්ඡනො, පිටිපස්සෙන්; ආගම්මනො, එන්නාවූ මහණ
 තෙමේ; තිසිදති, හිඳගනී; ඉති, යනාදින්; සො එවනයො, ඒ නයමැ;
 (පණ්ණිනෙත වෙදිතබ්බො, නුවණැසියහු විසින් දතයුතුට) නොහොත්
 අථස්ස පෙත්තිසිද්ධති, යන මේ පාඨයෙහි; සො එව, ඒ කිතයමැ;
 තයො, පැමිණවිය යුත්තේයි. 0

13. ii අරියභුමිං, ආර්යභුමියට; ඔක්කමති, බැසගත්ව; අසකෙකා
 නොපි, නොහැකිවන්නේවී නවුත්; තං කිලෙසං, ඒ කෙලෙසයා;
 විකම්මෙකා, විෂකම්මණය කොටැ; කම්මසානං, කම්මගන; මනසි
 කරුනොව, මෙනෙහිකරමින්ම; ගම්මනති, යෙහි; කම්මසානවිප්ප
 යුතෙනන, කම්මගතින් තොරවූ; විතෙනන, සිතින්; පාදං, පය; න
 උබ්බති, නොඔසවයි; උබ්බතිවෙ, ඉදින් කම්මගතින් තොරවූ සිතින්
 පය ඔසවන්නේ නම්; පටිතිවත්තිකා, ප්‍රතික්‍රමණය කොටැ; (පා පස්සට
 ඇද යුගේසි) පුරිමපදෙසං එව, පළමුවියසටම; එති, පැමිණෙහි;
 (කවරක්හු මෙන්ද යත්?) කාලිඤ්ඤකවාසී, කාලිඤ්ඤ නම් පියෙස්සි වැසි;
 මහාපුස්සදෙවත්ථෙරො විස, මහාපුස්සදෙව තෙරුන්වහන්සේ මෙහි;
 සො, ඒ මහාපුස්සදෙව තෙරුන්වහන්සේ; එකුනවිසතිවස්සාති, එකුත්,
 විසිහවිරුද්දක් මුළුල්ලෙහි; ගතපච්චාගතවත්තං, ගතප්‍රත්‍යාගතවත;
 පුරෙන්නොඑව, පුරමින්මැ; විහාසි කිර, වාසයකළසේක්ල; මහස්සාපි,
 මිනිස්හුද; අනාරාමණෙ, අතරමහැ; කසන්නා ව, සිසාමින්ද;
 වපන්නාව, වපුරමින්ද; මඤ්ඤනාව, ගොයම් මිහිමින්ද; කම්මාති,
 කම්මානායන්; කරුනො, කරන්නාහු; තථා, එපරිද්දෙන්; ගම්මනං
 වඛනාවූ; ථෙරං, තෙරුන්වහන්සේ; දිස්වා, දක; අයං ථෙරො, මේ

තෙරුන්වහන්සේ; පුනපුනං, නැවත නැවත; නිවහනිනා, වැලි; ගවජනි, වඩනාසේක; කිං, කීමෙක්ද; මග්ගමුලොහානුබො, මංගුලානු සේක්දෙහෝ; උදහු, නැතහොත්; කිංසු, කිසිවක්; පමුසො (නු) මතකනැතිවූසේක් දෙහෝ; ඉති, මෙසේ; සමුලලපනති, තෙපලත්; සො, ඒ මහා පුස්සදෙව තෙරුන්වහන්සේ; තං, ඒ මිනිසුන්ගේ තෙපල; අනාදිසිනා, නොගෙන; කමමසානසුත්තවිනෙතනෙව, කමටහන් පිළිබඳ සිතීන්ම; සමණධමං, මහණදම්; කරොනො, නොව; විසති වස්සබහනනරො, විසිඅවිරුද්දතුල; අරහත්තං, රාත්පලයට; පාපුණි, පැමිණියේක; අස්ස, උන්වහන්සේගේ; අරහත්තපපත්තදිවසෙව, රාත් පලයට පැමිණි දිවසෙහිද; වඩකමණකොටියං, සක්මන්මඵව ඉදිරි යෙහි; අඛිවන්තා, අරක්ගත්; දෙවතා, දෙවතානොමෝ; අඛුලිති, ඇඟිලිවලින්; දීපං උජාලෙතා, පහන් දල්වා; අසාසි, සිටගතු; වතනාරොපි මහාරුහනො, සතරවරම් දෙවිරජනුත්; දෙවතාමිනෙ, දෙවියන්ට අභිපතිවූ; සකෙකාව, ශක්තතෙමේත්; සහමපති, සහමපති නම්වූ; බුහමාව, බුහමතෙමේත්; උපසානං, උවටැනට; ආගමිංසු, ආවාහුය; තඤ්ච ඔහාසං, එද ආලොකය; දිස්වා, දැක; වතවාසී, අරණ්ණවාසීවූ; මහාතිස්සජෙරො, මහාතිස්ස නම් තෙරුන්වහන්සේ; දුතියදිවසෙ, දෙවනදිවසෙහි; තං, ඒ මහාපුස්සදෙව තෙරුන්වහන්සේ; රුහිහාගෙ, රුහිහාගෙහි; ආයස්වතො, ආයුෂ්මත්නුගේ; සන්තිකෙ, සම්පයෙහි; ඔහාසො, ආලොකයෙක්; අහොසි, වූයේය; සො ඔහාසො, ඒ ආලො කයතෙම; කිං, කවර ආලොකයෙක්ද; ඉති, මේ වචනය; පුච්ඡි, විනා ලේසි; ථෙරො, මහාපුස්සදෙව තෙරුන්වහන්සේ; විකෙඛපං, වචන ප්‍රතික්ෂෙපය; හෙවත්- තෙපුල් දුරලීම; කරොනො, කෙරෙමින්; ඔහාසොනාම, ආලොකය නම්; දීපොහාසොපි, පහන් ආලොකය තෙමේත්; හොති, වේ; මණිඔහාසොපි, මැණික් ආලොකයතෙමේත්; (හොති, වේ; 0) ඉති එවමාදිං, යන මෙඛදු තෙපුල් ආදිය; ආහ, කීසේක; තනො, ඊටපසු; තුමෙහ, නුඹවහන්සේ; පටිච්ඡාදෙථ ඉති, සඟවවිය කියා; නිබ්බො, පෙළනලදසේක්; ආමාති, එසේයයි; පටිච්ඡනෙතා, ප්‍රතිඥගෙන; හෙවත් ගිවිස්වා; ආරොවෙසි, සැලකල සේක.

(වැලි කවරක්නු මෙන්ද යත්?) කාලවලලිමණිපවාසී, කලවැල් මඩුව නම් ගමැ වෙහෙර වැසි; මහානාග ථෙරො විශව, මහානාග තෙරුන්වහන්සේ මෙන්ද වේ; සොපි, ඒ මහානාග තෙරුන් වහන් සේද; ගතපච්චාගතවත්තං, ගතප්‍රත්‍යාගතවත; පුරෙතො, පුරත සේක්; පඨමං තාව, පළමුකොටම; හගවතො, හගවත්නුගේ; මහා පධානං, මහප්‍රධන් විශ්ඨය; පුජෙස්සාමි, පුදන්නෙමි; ඉති, මෙසේ සිතා; සත්තවස්සාති, සත්තවිරුද්දක් මුළුල්ලෙහි; ධාතවකිකමමෙව, සිටිමි සක්මන්කිරිමි ඉරියව් පමණක්ම; අඛිසාසි කිර, ඉටාගත්සේක්ල; පුන, නැවත; සොලසවස්සාති, සොලොස් හවිරුද්දක් මුළුල්ලෙහි; ගතපච්චාගතවත්තං, ගතප්‍රත්‍යාගතවත; පුරෙතො, පුර; අරහත්තං, රාත්පලයට; පාපුණි, පැමිණියේක; සො, ඒ මහානාගතෙරුන්වහන්සේ;

කම්මසානසුත්තෙනෙව, කම්මහන් පිළිබදවුම; විතෙතන, සිතින්; පාදං, පය; උඛරනෙතා, ඔසවමින්; විපසුත්තෙන, කම්මහතින් තොරවු; විතෙතන, සිතින්; උඛටෙ, එසවු පතුල්; පරිතිවතෙතනෙතා, පෙරලා තබමින්; හෝ වලහමින්; ගාමසම්පං, ගම අසලට; ගතතා, ගොස්; ගාච්ඡුබො, ගොතෙක්දොහෝ; නොහොත්- දෙනක්දොහෝ; පබ්බජ්ජොනුබො, පැවිද්දෙක්දොහෝ; ඉති, මෙයාකාරයෙන්; ආසඤ්ඤායපදෙසෙ, සැකකට්ටි පියෙස්සි; ණතා, සිටැ; විවරං පාරාපිතා, සිවුරු ගැටවලුගන්වා පොරවා; කච්ඡකරකතො, කස්සෙහිවූ පැන් කොඬියෙන්; ඔ නොහොත් කස්සෙහිවූ පැන්කොඬියෙහිම; (ඇතැම් පොත්හි කච්ඡකරකතො යි පාඨයෙකුළු ඇත්. යොජ නාවෙහි-කච්ඡකරකතො කච්ඡකරකතාමදෙසතො යන්නෙන් කච්ඡ කරක නම් දෙසින්; යි වැණු අරිය තදිය මතිමාත්‍රයෙකැයි දනගු.) උදකෙන, ජලයෙන්; පතනං, පාත්‍රය; ධොවිතා, දොවා; උදකගඤ්ඤාසං, පැන්කොපුල්තල පුරුගැන්ම; (මුවපුරුලීමට සැහෙන ජලය ගඤ්ඤා නමැයි දන්න) කරෙති, කෙරෙයි; කිං කාරණා, කවරහෙයින්යත්? මෙ, මාහට; භික්ඛං, භික්ෂාව; දාතූං වා, දෙන්නට හෝ; වජ්ඣතූං වා, වදින්නට හෝ; ආගතෙ, ආවාටු; මනුසො, මිනිසුන්ට; දිසායුතා, දිසා යුක්තයෝ; භොජාති, වච්ඡ යන; වචනමනෙතනාපි, බිණිම් පමණෙකි නුත්; කම්මසානවිකෙට්ඨො, කම්මහන් බැහැරලීමෙන්; මා අහොසි, නොවේවා; ඉති, මෙනෙහිකොටැ; (උදකගඤ්ඤාසං කරෙති යන්න හා සම්බන්ධ කරනු.) නොහොත්-ඉති, යන හෙයින්ම; භතෙන, වහන්ස; අජ්ජ, අද; කතමිති, කීවෙතිදදයි; දිවසං වා, දවස හෝ; භික්ඛුගණනං වා, භික්ෂූන්ගේ ගණන හෝ; පඤ්ඤං වා, පැණ හෝ; පුච්ඡිතො පන, පුච්චත්සේක්කම්; උදකං, ගඤ්ඤාජලය; ගිලිතා, ගිලි; ආරොවෙති, සැලකරනසේක; සවෙ, ඉදින්; දිවසාදිපුච්ඡකා, දවස් ඇ විතාරන්නෝ, න භොනති, නොවන්නාහු නම්; නික්ඛමනවෙලායං, ගොදුරුගමන් නික්මෙන වේලාවෙහි; ගාමවාරෙ, ගම්දෙරදී; නිවුහිතාව, (ගඤ්ඤා ජලය) නිෂ්චිතයකොටැම; (කාරුදමා යුසේයි.) යාති, වහිනසේක.

(වැලි කවරුන් මෙන්ද යත්?) කලබ්බතිත්ථ විහාරෙ, කොලඹ තොට වෙහෙරෙහි; වසාපගතා; වස්ඵලමුනාවු; පඤ්ඤාසහිකඛු වියව, පණස්තමක් පමණ භික්ෂූන් මෙන්ද වෙති; තෙ, ඒ භික්ෂූහු; මයං, අපි; අරහත්තං, රත්පලයට; අප්පත්තා, නොපැමිණ; අඤ්ඤා මඤ්ඤං, ඔවුනොවුන්; නාලපිසාමාති, නො තෙපලත්තෙමුයයි; ආසාදපිපුණ්ණමාය, අසල පුණ්ණපොහෝ දිනයෙහි; කතිකචතනං, කතිකාවතක්; අකංසු, කළහු; ගාමඤ්ච, ගමට; (ව වාක්ෂාරභෙදොන කති) පිණ්ඩාය, පිඩු පිණිසැ; පවිසනතා, ප්‍රවෙශවන්නාහු; උදක ගඤ්ඤාසං, පැන්කොපුල්තල පුරුගැන්ම; කතා, කොටැ; පවිසංසු, ප්‍රවෙශවුහ; දිවසාදිසු, (මනුසොහි, මිනිසුන් විසින්; ට) පථිදිවසාදින්; පුච්ඡිතෙසු, විතාලකල්හි; වුත්තනයෙන, යටකි නසින්; පටිපජ්ජංසු, පිටිපද්දහ; තත්ථ, ඒ භික්ෂාවනමුයෙහි; මනුසො, මිනිස්සු;

නිසුභනායකං, නිසීවන සභානග; හෙවත්-ගණ්ඩසජ්ජය ලනනෙන;
 දිසවා, දූක; අජ්, අද; එකො, එක් හිසුභත්; ආගතො, වැඩියේය;
 අජ්, අද; වෙ, හිසුභු දෙදෙනෙක්; (ආනතා, වැඩියහ: 0) ඉති,
 මෙපරිද්දෙන්; ඡාතිංසු, දත්ත; එවඤ්ච, මේ මතු වක්ෂ්‍යමාණාකාර
 යෙකුද; විනොසුං, සිතුහ; කිං, කීමෙක්ද; එතෙ, තෙල හිසුභු;
 අමෙහති එව සභිං, අප හා සමගම; න සලපනනිනුබො, නොතෙප
 ලද්දේහෝ; අඤ්ඤමඤ්ඤමපි, ඔවුනොවුන්ද; න සලපනනිනුබො,
 නොතෙපලද්දේ හෝ; යදි, ඉදින්; අඤ්ඤමඤ්ඤමපි, ඔවුනොවුන්ද;
 න සලපනනි, නොතෙපලන්නාහු නම්; අඛා, එකැතින්; විවාදඡතා,
 හටගත් විවාද ඇත්තෝ; හවිසුනනි, වන්නාහ; එථ, වරෙව්; තෙ,
 ඒ හිසුභත්; අඤ්ඤමඤ්ඤං, ඔවුනොවුන්; ඛමාපෙසාම, ක්ෂමාකරවන්
 තෙමු; ඉති, මෙසේ බැණ; සබ්බං, සියලු මිනිස්සු; විහාරං, වෙහෙරව;
 ගතො, ගොස්; පඤ්ඤායං, පණස්දෙනෙකුමු; හිකුසු, හිසුභත්
 අතුරෙහි; වෙපි හිකුසු, හිසුභු දෙදෙනෙකුද; එකොකාසෙ, එක්
 තෙනකා; න අද්දසංසු, නුදුටුයහ; තතො, ඉක්බිත්තෙන්; තෙසු,
 ඒ මිනිසුන් අතුරෙන්; යො පුරිසො, යම් පුරුෂයෙක්; වකුමො, නුව
 ණැස් ඇත්තේවේද; සො, හේ පුරුෂයෙම; හො, පින්වත්ති; කලහ
 කාරකානං, දබරකරනුවන්ගේ; වසනොකාසො, වසනවෙහෙරතෙමේ;
 ඊදිසො, මෙබදුවූයේ; න හොති, නොවෙයි; වෙතියඛගණ්ඩොතියඛ
 ණං, සැමළ බෝමළතෙමේ; සුසමමං, මොනවට හමදිනලදයැ;
 සමමජ්ජනියො, මුසුන්හු; සුතිකිත්තො, මොනවට තැන්පත්කළහ;
 පානියපරිභොජනියං, පියයුතු පැත් පරිභොගකවැටි ජලය; සුස
 තිසිතො, මොනවට ඵලවනලදයැ; ඉති, මෙසේ බැණ; තෙ, ඒ මිනිස්සු;
 තතොව, ඒ වෙහෙරෙන්ම; නිවතො, පෙරලා ගමට වන්හ; තෙ හිකුසු,
 ඒ හිසුභු; අනොතොමාසෙයෙව, වස්තෙමසතුලදීමැ; අරහතං,
 රාත්පලයට; පඤා, පැමිණ; මහාපචාරණං, මහාපචාරණ දිනයෙහි;
 හෙවත්-ඉල්මස පුරපසළොස්වක් දිනයෙහි; විසුඛිපචාරණං, පිරිසුදු
 පචාරණයෙන්; පචාරෙසුං, වස්පචාරණයකළහ; නොහොත්- විසුඛි
 පචාරණං පචාරෙසුං, පිරිසිදු පොහෝපචාරණයකළහ.

13 iii එවං, යථොක්තනසින්; කාලවලලිමණ්ඩපවාසි, කලවැල්
 මඩුව නම් ගමැ වෙහෙරවසනසිලිවු; මහානාගනෙරුරෙවිය ව, මහානාග
 තෙරුන්වහන්සේ මෙන්ද; කලබ්බෙතිත්ථිහාරෙ, කොලඹතොට
 වෙහෙරැ; වස්සුපගතතිකුලු වියව, වස්ඵලඹ මහණුන්මෙන්ද; කමමාන
 යුත්තෙනෙව, කමටගත් පිළිබදවුම; විත්තන, සිතින්; පාදං, පය;
 උඛරනො, ඔසවමින්; ගාමසමිපං, ගම අසලට; ගතො, ගොස්;
 උදකගණ්ඩුසං, පැත්කොපුල්තල පුරවාගැන්ම, කඤා, කොටැ;
 (ගණ්ඩසජ්ජය කොටැ යුසේය.) විපියො, විවින්; සලකෙකඤා, සලකා;
 යත්, යම් විපියෙක්හි; සුරසොණධුට්ඨායොදයො, සුරාධුට්ඨි අක්ෂාධුට්ඨා
 දිනු; කලහකාරකා, කලහකරුවෝ; වණ්ඩගණ්ඩායොදයො, සැබ
 ඇත් අස් ආදිනු හෝ; තඤ්ඤි, තැද්ද; තං දිට්ඨං, ඒ විපියට; පටිපජ්ජති,

පිළිපදනේයි; නස, ඒ විවිධයෙහි; නොහොත්- ඒ ගොවරශ්‍රාමයෙහි ඔ
 පිණිසය, පිටුපිණිස; වරමානො, සෙරෙනුයේ; තුරිතතුරිතොච්ඡය,
 සුහුසුලු වූවකු මෙන්; ජවෙන, වෙගයෙන්; න ගච්ඡති, නොවඩනේයි;
 හි, යම්හෙයකින්; ජවනපිණ්ඩපාතිකබ්බතඛං නාම, ජවනපිණ්ඩපාතික
 බ්බතඛ නම්වූ; කිඤ්චි, කිසි දුහඟෙක්; නසී, නැද්ද; තස්මා,
 එහෙයින්; ජවෙන, වෙගයෙන්; න ගච්ඡති, නොවඩනේයි(පන,
 නොහොත්- විසමභූමිභාගප්පත්තං, නොසම බිම්පෙදෙසකට පැමිණි
 උදකසකට විය, දියගැලක් මෙන්; නිව්වලො හුත්වා, නිසලවූයේවා;
 ගච්ඡති, වඩනේයි; අනුසරං, හෙපිළිවෙළින්; පටිඝො ව, වත් මහණ
 තෙමේද; දාතුකාමං වා, පිණ්ඩපාතය දෙනුකැමැත්තකු හෝ; අදාතු;
 කාමං වා, පිණ්ඩපාතය නොදෙන කැමැත්තකු හෝ; සලලකෙබ්බං,
 සලකනුවස්; තදනුරූපං, ඊට සුදුසුවූ; කාලං, වේලාවක්; ආගමෙනො,
 බලාපොරොත්තුවෙමින්; භික්ඛං, භික්ෂාව; හෙවත්- පිණ්ඩපාතය;
 ගහෙත්වා, ගෙන; අනෙකාගාමෙවා, අතුල්ගමා හෝ; බිහිගාමෙවා,
 ගමින් පිටතැ හෝ; විහාරමෙවවා, වෙහෙරටමා හෝ; ආගතනා,
 අවුත්; යථාථාසුකෙ, යම් යම් පරිද්දෙකින් පහසුවූ; පතිරූපෙ,
 (හිසුභාවයට) සරුපුවූ; ඔකාසෙ, තෙතෙකා; නිසිදිත්වා, වැඩිහිදි;
 කමමසානං, කමටහන්; මනසිකරුනො, මෙනෙහිකරනුයේ;
 ආහාරෙ පටිකතුලසඤ්ඤං, ආහාරයෙහි ප්‍රතිකුලසංඤාව; උපඝපෙත්වා,
 එලවා; අකබ්බඤ්ඤානවණාලෙපන පුත්තමංසුපමවසෙන-අකබ්බඤ්ඤ
 න, ගැල්සක තෙල්ලන උච්චි විසින්; වණාලෙපන, වුණයෙහි බෙහෙත්
 අලෙචි ලන උච්චි විසින්; පුත්තමංසුපමවසෙන, සිය පුතුගේ මස්
 බුදිනා උච්චි විසින්; පච්චවෙකකෙනො, පස්විකමින්; නොහොත්
 පස්විකා; අභිබ්බසමනාගතං, තෙවදවාය යනාදිවූ අවභිත්සුත්
 කොටා; ආහාරං, දිවිපැවැත්මට ප්‍රත්‍යයවූ භෝජනය; ආහාරෙති,
 වලඳයි; දවාය, ගම්දරුවන්මෙන් කෙළිසෙල්ලම් නිමිත්තෙන්; තෙව,
 නොමවලඳයි; මදය, මූෂික මලලාදීන්මෙන් බලමද පුරුෂමද නිමිත්
 තෙන්; න, නොමවලඳයි; මණ්ඩනය, අන්‍යාපුරවෙශ්‍යාදීන් මෙන්
 අභිසප්‍රත්‍යභිගයන්ගේ අඩුකැත් පුරවන නිමිත්තෙන්; න, නොම වල
 ඳයි; විභුසනය, නළුවන්මෙන් ප්‍රසන්නවස්විවණි නිමිත්තෙන්; න,
 නොමවලඳයි; භුත්තාච්ච, වලඳනිමියවූ මහණතෙමේ; (ව වාක්‍යා
 රමනද්‍රෝශකසි) උදකසිවං, පැත්බොන අත්මුවදෙනාකිස; කත්වා,
 කොටා; මුහුත්තං, මොහොතක්කල්; භත්තකිලමථං, භක්තමදය;
 හෙවත්- දන්වැලඳීමෙන්වූ විඩාව; පටිපසස්මොත්තා, සත්සිදුවා;
 පුරෙහත්තං, පෙරවැකලයෙහි, යථා, යම්සේද; එවං, එසේ; පච්ඡා
 භත්තං, පස්වැකලයෙහිද; පුරිමයාමං, පෙරගමිහිද; පච්ඡිමයාමඤ්ච,
 පැළගමිහිද; කමමසානමෙව, කමිසානායම; මනසිකරුති, මෙනෙහි
 කෙරෙයි; අයං, මේ මහණතෙමේ; භරතීව, කමටහන්ගෙනා ගමනය
 කෙරෙයි කියාත්; පච්චාභරතීවාති, කමටහන්ගෙනා ආගමනයකෙරෙයි
 කියාත්; වුවහි, කියනුලැබේ.

13. iv හරණපච්චාහරණසංකාතං, කමටහන්ගෙනා යාමර්මයයි කියනලද; නොහොත්-යාමර්මෙහි කමටහන් රැක්මයයි කියනලද; ඉං පන ගතපච්චාගතවතනා, මේ ගතප්‍රත්‍යාගතවතවනාහි; පුරෝනො පුරන්තාච්ඡ මහණනෙමේ; උපනිස්සයසම්පන්නො, රහත්වීමට ගෙනු සම්පත් ඇත්තෙක්; යදි හොති, ඉදින් වන්නේනම්; පඨමවයෙථව, සිව්මසක් අධික තෙතිස්අවිරුද්‍ර පමණැති ප්‍රථම වයසෙහිම; අරහත්තං, රාත්පලයට; පාපුණාති, පැමිණෙයි; පඨමවයෙ, ප්‍රථම වයසෙහි; නොවෙපාපුණාති, ඉදින් (රාත්පලයට) නොපැමිණෙන්නේනම්; අථ, පසුව; නොහොත්-එසේ ප්‍රථමවයසෙහි රාත්පලයට නොපැමිණි කල්හි; මජ්ඣිමවයෙ, සිව්මසක් අධික තෙතිස්අවිරුද්‍ර පමණැති මධ්‍යමවයසෙහි, (අරහත්තං පාපුණාති, රාත්පලයට පැමිණෙයි); මජ්ඣිමවයෙ, මධ්‍යමවයසෙහි; නොවෙපාපුණාති, ඉදින් (රාත්පලයට) නොපැමිණෙන්නේනම්; අථ, පසුව; පච්ඡිමවයෙ, සිව්මස් අධික තෙතිස් හවිරුද්දක් පමණැති පශ්චිමවයසෙහි; (අරහත්තං පාපුණාති, රාත්පලයට පැමිණෙයි); පච්ඡිමවයෙ, පශ්චිමවයසෙහි; නොවෙ පාපුණාති, ඉදින් (රාත්පලයට) නොපැමිණෙන්නේනම්; අථ, පසුව; මරණසමයෙ, මරණකාලයෙහි; (අරහත්තං පාපුණාති, රාත්පලයට පැමිණෙයි); මරණසමයෙ, මරණකාලයෙහි; නොවෙපාපුණාති, ඉදින් (රාත්පලයට) නොපැමිණෙන්නේනම්; අථ, පසුව; දෙවපුත්තො නුඤ්ඤා, දෙවපුත්‍රයෙක්ව; (අරහත්තං පාපුණාති, රාත්පලයට පැමිණෙයි); දෙවපුත්තොනුඤ්ඤා, දෙවපුත්‍රයෙක්ව; නොවෙපාපුණාති, ඉදින් (රාත්පලයට) නොපැමිණෙන්නේනම්; බුඛො, සම්මුඛවූ බුදුවරයකු; අනුපපන්නො, නුපත්තෙති; නිබ්බන්ධො, උපන්නේවි නම්; පච්චෙකබ්බොධිං, ප්‍රත්‍යෙකබුබ්බොධිය; සච්ඡිකරොති, සාක්ෂාත්කෙරෙයි; පච්චෙකබ්බොධිං, ප්‍රත්‍යෙකබුබ්බොධිය; නොවෙසච්ඡිකරොති, ඉදින් සාක්ෂාත්කොකරන්නේනම්; අථ, එසේ සාක්ෂාත්කිරීමක් නැතිකල්හි; බුඛානං, බුදුවරයන්ගේ; සමමුඛිනාවො, හමුවීමෙහි; හෝ හමුවීමක් ඇතිකල්හි; දුරුචිරියො, දරවැහැරි හැඳ විසූහෙයින් දුරුචිරියනම්වූ; බාහියො ඵෙරෙ සෙය්‍යථාපි, බාහියසථවිරයන් වහන්සේ මෙන්; බිප්පාහිඤ්ඤාචා, කම්ප්‍රාහිඤ්ඤා පුද්ගලයෙක් හෝ; හොති, වේ; සාරි පුත්තොඵෙරෙ සෙය්‍යථාපි, සාරිපුත්‍ර සථවිරයන්වහන්සේ මෙන්; මහා පඤ්ඤාචා, මහාප්‍රාඤ්ඤාපුද්ගලයෙක් හෝ වේ; මහාමොග්ගලානො ඵෙරෙ සෙය්‍යථාපි, මහාමොග්ගලායන සථවිරයන්වහන්සේ මෙන්; මහිඛිකොවා, මහර්ඛිමත් පුද්ගලයෙක් හෝ වේ; මහාකස්සපොඵෙරෙ සෙය්‍යථාපි, මහාකාශ්‍යප සථවිරයන්වහන්සේ මෙන්; බුඛබ්බධරොවා, බුඛබ්බධර පුද්ගලයෙක් හෝ වේ; (බුඛවාදොවාසිද් පාඨයි). අනුරුඬො ඵෙරෙ සෙය්‍යථාපි, අනුරුඬ සථවිරයන්වහන්සේ මෙන්; දිබ්බවකචු කොවා, දිව්‍යචක්‍ෂුස්ඥත ඇති පුද්ගලයෙක් හෝ වේ; උපාලිඵෙරෙ සෙය්‍යථාපි, උපාලිසථවිරයන් වහන්සේමෙන්; විතයධරොවා, විතයධර පුද්ගලයෙක් හෝ වේ; මන්තානිපුත්තො, මන්තානිපුත්‍රවූ; පුණ්ණො ඵෙරෙසෙය්‍යථාපි, පුණ්ණසථවිරයන් වහන්සේ මෙන්; ධම්මකපිකොවා

ධම්මකපික පුද්ගලයෙක් හෝ වේ; රෙවතො ථෙරෙ සෙය්‍යථාපි, රෙවත සථවිරයන් වහන්සේ මෙන්; ආරක්ඛකොවා, ආරක්ඛවිහාරී පුද්ගලයෙක් හෝ වේ; ආනන්දො ථෙරෙ සෙය්‍යථාපි, ආනන්ද සථවිරයන් වහන්සේ මෙන්; බහුසුත්තොවා, බහුසුත්ත පුද්ගලයෙක් හෝ වේ; බුබුප්පෙනො, බුබුප්පත්‍රු; රුහුලො ථෙරෙ සෙය්‍යථාපි, රුහුලසථවිරයන් වහන්සේ මෙන්; සිකුකාමොවා, සිකුකාමී පුද්ගලයෙක් හෝ වේ; (ඉති සමාපත්තියෙති නිපා) ඉති, මෙකී නසින්; ඉමසම් වතුකක, මේ වතුකකයෙහි; යවායං, යම් මහණෙක්; හරතිව, කමටහන් ගෙන; ගමනයන් කෙරෙයිද; පච්චාහරති ව, කමටහන්ගෙන; ආගමනයන් කෙරෙයිද; තස්ස, ඒ මහණාගේ; ගොවරසමපජ්ඣකො, ගොවරසමපජ්ඣකොය නෙමේ; සිධාපාතනං, මුදුන්පැමිණියේ; හොති, වේ.

* “සානවඛකමණමෙව” යනු ඉවාගතයුතු ඉරියව් ඇර දක්වීම් වශයෙන් කියනලදය. හොජනකාත්‍යසාධනාදිකාලයෙහි අවසායෙන් කටයුතු වැඩහිදින ඉරියව්ව ප්‍රතිකෙවිතිරිම් වශයෙන් නොකියනලදය. සානවඛකමණමෙවානි අධිසානබ්විජිනාපථවසෙන වුත්තං න හොජනාදිකාලෙ අවසාං කත්තබ්බතිසජ්ජායපි පටිකෙබ්ප වසෙන. (මු. ටි)

* අසාධකසමච්ඡාගන කොටැ යනු ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂා පාඨයෙහි නෙව දවාය යනාදින් දක්වූ අටහින් යුක්තකොටැයයි දතයුතු. එහෙයින් විසු යොජනාවෙහි “අසාධකසමච්ඡාගන නනි නෙවදවාසානි ආදිකෙන අසාධකන සමච්ඡාගනං” යි. මුලමාර්ගාඛ්‍යායෙහි ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂා පාඨයෙහිම වූ යාවදෙව ඉමසස්ස කායස්ස ඕතියා යාපනාය යන අග මුල්කොට ඇති එසු විහාරෙව යන අග අවසන්කොට ඇති අටහින් යුක්තකොටැ යි විසු.

* ඇම් ජමෙති කලයුතු වන ගතපච්චාගන වන නමැයි දන්න. “ගමනං ගතං පතිගමනං පච්චාගනං, ගතඤ්ච පච්චාගනඤ්ච ගතපච්චාගනං, ගතපච්චාගතෙ කත්තබ්බං වතනං ගතපච්චාගතවතනං” යනු යොජනාගත නිව්වනයි.

* දුරුචිරිය තෙරුන් වහන්සේ. තසමාතිහ තෙ බාහිය එවං සිකතිතබ්බං දිශෙ දිශමත්තං භවිස්සති සුතෙ මුතෙ විඤ්ඤතෙ විඤ්ඤත මත්තං භවිස්සති. තතො තිං බාහිය න තෙන, යතො තිං බාහිය න තෙන තතො තිං බාහිය න තත්ථ, යතො තිං බාහිය න තත්ථ තතො තිං බාහිය තෙවිධ න හුරං තඋභය මනෙතන, එසෙවතො දුක්ඛස්ස. යන මේ දෙශනා මාත්‍රයෙන් රත්පලය සාත්කලයේක. මූලටිකාති උපුටා දක්වූ මේ දෙශනා පාඨයෙහි අච්චණ්ණා කරන්නාවූ අනුටිකා ඇජරෝ මෙසේ වැණුන. “බාහිය තෝ යම්හෙයසින් උත්සාහවත්වූයේ වැඩියක් මා යාවඤ්ඤකෙරෙහි ද යම් හෙයසිනුත් ජීවිතාන්තරයකර ධම්මයන්ගේ දුද්දතියබව කථනය කෙරෙහි ද තාගේ ඉන්ද්‍රියයෝත් හරිණාමාවසථා වට ගියානු ද එහෙයින් (නිහ යනු නිපාතමාත්‍රයෙකි.) තාවිසින් දන්

කියවි පරිද්දෙන් අභිහිලශික්ෂාදිවූ ත්‍රිවිධ වූම ශික්ෂාවන්ගේ වශයෙන් හික්මීම කටයුතුය. කෙසේ හික්මිය යුත්තේද යත්? දිසාලම්බන නම් ලද රූපායතනයෙහි වක්ෂුර්විඥනයෙන් දුටුපමණෙක් වන්නේය. ඒ එසේමැයි. යම්සේ වක්ෂුර්විඥනය තෙමේ රූපයෙහි රූපමාත්‍රයක්ම දකීද, නිත්‍යාදිසම්භාවයක් නොදකීද, එපරිද්දෙන් මා අයත් අවශෙෂවූ වක්ෂුර්වාරික විඥනයන් කරුණකොට ගෙන ද ඒ රූපයෙහි දුටුපමණෙක්ම වන්නේයයි තාවිසින් හික්මිය යුත්තේය. නොහොත් රූපයෙහි රූපයයි දැනගන්නා වක්ෂුර්විඥනය තෙමේ දිසෙ දිස නම්. තෙල විඥනයට දිස නම්ලද රූපය පමණෙක්ම වේනුයි දිසෙ දිසමතන නම්. මාහට වක්ෂුර්විඥන මාත්‍රයමවූ සිතෙක් වන්නේයයි තාවිසින් හික්මිය යුත්තේ ය. මේ “දිසෙ දිසමතනං භවිස්සති” යන්නෙන් කුම නම් අති ප්‍රායශෙක් වදාලසේක්ද යත්? රූපාලම්බනය හමුවූ කල්හි වක්ෂුර්විඥනය තෙමේ යම්සේ නො ඇලේ ද නොකිපේ ද නුමුලාවේ ද එපරිද්දෙන් රුහාදීන් හා විශේෂවූ වක්ෂුර්විඥන මාත්‍රයමැ මාගේ ජවනය හෙවත් චිත්තවෙගය වන්නේය. වක්ෂුර්විඥන ප්‍රමාණයෙන්ම ඒ සිත තබන් තෙමිසි තාවිසින් හික්මිය යුත්තේ ය. යන අතිප්‍රායශ වදාලසේක. නොහොත්-දිස නම් වක්ෂුර්විඥනයා විසින් දුටු රූපය තෙමේයි. දිසෙ දිස නම් ඒ වක්ෂුර්විඥනයා විසින් දුටු රූපයෙහිම උපන් සම්ප්‍රත්‍යයාණ සන්තර්ණ ව්‍යවස්ථාපන සංකීර්ණාන චිත්තමාත්‍රය වේ. ඒ චිත්තමාත්‍රය තෙමේ යම්සේ රූපයෙහි නො ඇලේ ද නොකිපේ ද නුමුලාවේ ද එපරිද්දෙන් රූපය හමුවූ කල්හි යථොක්තසම්ප්‍රත්‍යයාණාදි ප්‍රමාණයෙන්ම ජවනය හෙවත් චිත්තවෙගය උපදවා ලන්නෙමි, ඒ චිත්තවෙගයට යථොක්ත ප්‍රමාණය ඉක්මවා රජ්ජනාදිවශයෙන් උපදිනට නොදෙන්නෙමිසි තාවිසින් හික්මිය යුත්තේ යයි වදාලසේක.

සුතෙ මුතෙ යන තන්හිදු මේ නයමැ පැමිණවිය යුත්තේයි. මුත නම් තදාලම්බන චිත්තයන් සමග ප්‍රචාරනවූ ගතිරසසප්‍රභව්‍යාය තනත්‍රය නම්ැයි දන්න. “විඤ්ඤානෙ විඤ්ඤානමතතං” යන දෙශනා පාඨයෙහි විඤ්ඤාන නම් මනෝවාදවර්ජන චිත්තයා විසින් දන්නාලද අරමුණයි. ඒ මනෝවාදවර්ජනයා විසින් දත් අරමුණෙහි ආවර්තා කොට දත්තාවූ පමණෙක් විඤ්ඤානමාත්‍ර නම්. යම්සේ මනෝවාදවර්ජනය තෙමේ අරමුණෙහි නො ඇලේ ද නොකිපේ ද නුමුලාවේ ද එසේ රජ්ජනාදි වශයෙන් උපදිනට නොදී ආවර්ජන ප්‍රමාණයෙන්ම සිත තබන්නෙමිසි තාවිසින් හික්මිය යුත්තේ යයි වදාල “එවිඤ්ඤි තෙ බාහිය සිකඛිතබ්බං” යන්නෙන් බාහිය නා විසින් මේ ප්‍රතිපදාව කරුණ කොටගෙනැ ත්‍රිවිධ ශික්ෂාවන් අනුවැ පැවතීම වශයෙන් හික්මියයුතුමැ යැ යි මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ බාහිය මහණහට සංක්ෂිප්ත දෙශනා කැමැතිවන බැවින් ෂබ්දිධි විඤ්ඤානායයන් හා ෂබ්දාලම්බන යන්ගේ ප්‍රභේද වශයෙන් හිත්තවැ විදර්ශනා ඥානයට විෂය වූ ආලම්බනය දිසිසුතමුතවිඤ්ඤාන නම් වූ සන්තර කොටස් විසින් විභාගකොටැ එහි උනුට ඥානාර්ණ පරිඥාවය දක්වා වදාලසේක. කිසේයැ යත්? ඒ

පාඨයෙහි රූපායනනය තෙමේ දක්කයුතුවන අභියෙන් දිළි නම. වක්කුර් විඤ්ඤාන වනාහි ඒ වක්කුර්වාදිකවු විඤ්ඤානන් හා සමග දැනාභියෙන් දිළි නම. තද්වයම ප්‍රත්‍යයවු පරිද්දෙන් පවත්නාවු ධර්මානුසේකමය. තද්වය ධර්මානුසේකි කිසි කරන්නෙක් කරවන්නෙක් නැත්තේය. යම්කෙසෙකින් තද්වය ධර්මානුස ඉපිදු නැතිවන අභියෙන් අනිත්‍ය වේද උදයව්‍යය වශයෙන් අභික්ෂණ පිචාජනනාභියෙන් දුක් වේද අවශ්‍යවනාභියෙන් අනාත්‍යවේද එකෙසින් ඒ රූපායනන වක්කුර්වාදික විඤ්ඤාන සහිතවු වක්කුර්විඤ්ඤාන ධර්මානුසේකි විඤ්ජනකායේ රජ්‍යතද්වණ දියට අවසරයක් කොති ලැබේදැයි යන අදහස වේ. සුතාදිත්තිදු මේ නයමු පැමිණවිය යුත්තේය.

ප්‍රාජාචසරයෙහි ඤාතිරණ පරිඤ්චන්ති පිහිටියාවු බාහිය මහණහට මත්තෙහි අභිත්ථලය හා සහිතවු ප්‍රභාණ පරිඤ්ච දක්වනු වස් “යතො බො තෙ බාහිය” යනාදිය වදාරනට පවත්ගත්තේක. බාහිය මහණ! යම් කලෙකැ හෝ යම් හෙයකින් හෝ දිළි සුත මුත විඤ්ඤානාලම්බනාදිත්ති මාවිසින් වදල අන්දමට පිළිපදනාවු තට අවි පරිතසවහාවය අවබෝධවීමෙන් දිළි සුත මුත විඤ්ඤානාලම්බනාදි මාත්‍ර යෙක් වන්නේද ඒ කාලයෙහි හෝ ඒ කරුණෙන් හෝ තෝ දිළි සුත මුත විඤ්ඤානාලම්බනාදිය පිළිබඳවු රුහාදිය හා සමග නොවන්නෙහිය, ප්‍රතිතවු රුහාදිය නැති බැවින් රුහරක්කයෙක් හෝ වෙෂද්‍රව්‍යයෙක් හෝ මොහමුසියෙක් හෝ නොවන්නෙහිය. නොහොත් ඒ දිළි සුතාදිය හා පිළිබඳවු පුගුලෙක් නොවන්නෙහියයි වදලසේක. “තතො කං බාහිය න තත්ථ” යන්නෙන් බාහිය තෝ යම්කලෙකැ හෝ යම් හෙය කින් ඒ රුහයෙන් රක්කයෙක් හෝ වෙෂයෙන් ද්‍රව්‍යයෙක් හෝ මොහ යෙන් මුසියෙක් හෝ නොවන්නෙහිද, තෝ එකල්හි හෝ එකෙසින් ඒ දිළිදියෙහි නොවන්නෙහිය. හෙවත්-ඒ දිළි නම් ලද ධර්මානුසේකි හෝ සුත මුත විඤ්ඤාන නම් ලද ධර්මානුසේකි හෝ තෙල දිළිදිය මාගේයැ තෙල දිළිදිය තෙමේ මම වෙමි තෙල දිළිදිය තෙමේ මාගේ ආත්මයැ කියා නෂණාමානද්‍රව්‍ය කරණකොට ගෙනැ ඇලී බැදී පිහිටි පුගුලෙක් නොවන්නෙහියයි මෙතෙකින් ප්‍රභාණ පරිඤ්ච මුදුන් පමුණුවා ක්ෂීණාශ්‍රව භූමි තොමෝ දක්වා වදාරන ලද්දය. “තතො කං බාහිය තෙවිධ න හුරං ත උභයමනෙතන” යන්නෙන් බාහිය තෝ යම් කලෙකැ ඒ රුහාදිය කරණකොටගෙනැ ඒ දිළිසුතමුතවිඤ්ඤානාලම්බ නාදිත්ති පිළිබඳවු පුගුලෙක් නොවන්නෙහිද එකල්හි තෝ මෙලෙවිහි පරලෙවිහි යන දෙලෙවිහිම නොවන්නෙහියයි වදලසේක. “එසෙ වනොදා දුක්ඛස්‍යාති” යන්නෙන් කෙලෙස දුඃඛයාගේද වෘත්ත දුඃඛයා ගේද මෙයමැ අනන්‍ය වේ. මෙය මැ පරිවේදය වේ. මෙයමැ පයභින්න හවය වේයයි වදලසේක මෙයමැ සුත්‍රයාගේ අදහසයි. යම් ඇජර කෙනෙක් “උභයමනනරත” යන පදයක් ගෙනැ අතර අත්බැව රිසි යෙත් නම් ඒ ඇජරන්ගේ ඒ අතර අත්බැව රැස්නා බව මිථ්‍යාවකි.

එකරුණෙහි ලා කියුතු යම් වචනයක් ඇත්නම් ඒ වචනය මත්තෙහි වූ අනන්තර හව කථායෙහි පහළ වන්නේයයි දතයුතුය. ”තසමාති සමො උස්සුකානන්තො හුඤා අතිවිස මං යාවසි සමො ච ජීවිතානන්තො නං දුජ්ජානනං වදසි ඉද්දිසානිච නො පටිසාකං ගතාති තසමා. තිහාති නිපාතමත්තං, තෙ තයා, එ නති ඉද්දති වත්තබ්බාකාරං වදති, සිකතිතබ්බනති අධිසිලසිකබාදිතං නිස්සන්නමපි සිකබානං වසෙන සිකබානං කාතබ්බං, යථාපන සිකතිතබ්බං තං දසෙය්නෙනා දිසෙ දිසමත්තං හවිස්සතිති ආදිමාහ, තත් දිසෙ දිසමත්තනති ආපායතනෙ වකුචු විඤ්ඤාණෙන දිසමත්තං, යථාති වකුචු විඤ්ඤාණං රූපෙ රූපමත්තමෙව පස්සති න නිව්වාදිසහාවං එවං සෙස තංවාරික විඤ්ඤාණෙහිපි මෙ එත් දිසමත්තමෙව හවිස්සතිති සිකතිතබ්බනති අත්ථො, අථවා දිසෙ දිසාම වකුචු විඤ්ඤාණං රූපෙ රූපවිජනනනති අත්ථො, මත්තාති පමාණං, දිසං මත්තා එතස්සාති දිසමත්තං වකුචු විඤ්ඤාණමත්තමෙව මෙ විත්තං හවිස්සතිති අත්ථො, ඉදං චුත්තං හොති යථා ආර්ථගතරූපෙ වකුචු විඤ්ඤාණං කරජ්ජති නදුස්සති නමුස්සති එවං රුහාදිවිරහෙන වකුචු විඤ්ඤාණමත්තමෙව මෙ ජවනං හවිස්සති වකුචු විඤ්ඤාණපමාණෙනෙව තං සපෙස්සාමිති, අථවා දිසං නාම වකුචු විඤ්ඤාණෙන දිසරූපං, දිසෙ දිසං නාම තත්ථෙව උප්පන්නා සමපට්චජනසනතිරණවොත්ථපතසබ්බානං විත්තත්තයං, යථා තං කරජ්ජති නදුස්සති නමුස්සති එවං ආර්ථගතෙ රූපෙ තෙනෙව සමපට්චජනාදිප්පමාණෙන ජවනං උප්පාදෙස්සාමි තාස්ස තං පමාණං අතිකකමිත්වා රජ්ජනාදිවසෙන උප්පජ්ජතුං දස්සාමිති එවමෙත්ථ අත්ථො දසබ්බො, එසනෙයො සුතමුත්තෙසු, මුත්තනති ව තද රමමණ විඤ්ඤාණෙහි සඬං ගතරසපොඨබ්බායත්තං වෙදිතබ්බං, විඤ්ඤා තෙ විඤ්ඤාතමත්තනති එත්ථපන විඤ්ඤාතං නාම මනොවාරවජ්ජනෙන විඤ්ඤාතාරමමණං තසමිං විඤ්ඤාතො, විඤ්ඤාතමත්තනති ආවජ්ජනප්ප මාණං, යථා ආවජ්ජනං කරජ්ජති නදුස්සති නමුස්සති එවං රජ්ජනාදි වසෙන උප්පජ්ජතුං අදත්වා ආවජ්ජනප්පමාණෙනෙව විත්තං සපෙස්සා මිති අයමෙත්ථ අත්ථො, එවඤ්ඤා තෙ බාහිය සිකතිතබ්බනති එවං ඉමාය පටිපදාය තයා බාහිය නිස්සන්නා සිකබානං අනුපවත්තන වසෙන සිකතිතබ්බං. ඉති ගහවා බාහියස්ස සබ්බිත්තරූපිතාය ජති විඤ්ඤාණ කායෙහි සඬං ඡලාරමණ හෙදභින්නං විපස්සනාවිසයං දිසාදිති වතුති කොඨාසෙහි විහජ්ජිතො තත්ථස්ස ඤාතිරණපරිඤ්ඤාං දසෙය්ති, කථං, එත්ථති රූපායත්තං පස්සිතබ්බසේන දිසං නාම, වකුචු විඤ්ඤාණං පන සඬං තංවාරික විඤ්ඤාණෙහි දස්සනසේන, තදුහයමපි යථාප්පවච යං පවත්තමානං ධම්මමත්තමෙව, න එත්ථ කොචි කත්තා වා කාරෙතා වා, යතො තං හුඤා අභාවසේන අතිවං, උදයබ්බයපටිපිලිතසේන දුක්ඛං, අවුසවත්තනසේන අත්තතාති කුතො තත්ථ පණ්ණිතස්ස රජ්ජනාදිතං ඔකාසොති අයඤ්ඤත්ථ අධිප්පායො, එසනෙයො සුතාදීසුපි, ඉද්දති ඤාත තිරණපරිඤ්ඤාසු පතිතිතස්ස උපරි සහප්ලෙන පහාන පරිඤ්ඤාං දසෙය් තුං යතො ඛො තෙ බාහියාති ආදි ආරඬං, තත්ථ යතොති යද යසමාවා,

තෙති තව, තතොති තද තසමාවා, තෙතාති තෙන දිසාදිනා, දිසාදි පටිබ්බේනවා රුගාදිනා, ඉදං වුත්තං හොති, බාහිය තව යසමිං කාලෙ යෙනවා කාරණෙන දිසාදිසු මයා වුත්තවිධිං පටිපජ්ජන්තස්ස අවිපරිත සභාවාවබ්බොධෙන දිසාදිමත්තං හවිස්සති තසමිං කාලෙ තෙනවා කාර තෙන නිං තෙන දිසාදිපටිබ්බේන රුගාදිනා සහ නහවිස්සයි. රතෙනා වා දුසොවා මුලෙනාවා නහවිස්සයි පභිනරුගාදිකුත්තා, තෙනවා දිසා දිනා සහ පටිබ්බො නහවිස්සයිති. තතො නිං බාහිය න තත්ථාති යද යසමාවා නිං තෙන රුගෙන වා රතෙනා දොසෙන වා දුසො මොහෙන වා මුලෙනා නහවිස්සයි තද තසමා වා නිං තත්ථ දිසාදිකෙ න හවිස්සයි තසමිං දිසො වා සුත මුත විඤ්ඤාතෙ වා එතං මම එසොහමයමි එසො මෙ අත්තාති තණ්හාමානදිහිති අලලිතො පතිහිතො න හවිස්සයි. එත්තාවතා පහානපරිඤ්ඤං මත්තං පාපෙත්වා බිණ්ණසවභුමි දස්සිතා, තතො නිං බාහිය තෙවිධ න හුරං න උභයමනෙත්තාති යද නිං බාහිය තෙන රුගාදිනා තත්ථ දිසාදිසු පටිබ්බො න හවිස්සයි තද නිං තෙව ඉධ ලොකො න පරලොකෙ න උභයත්ථ හොයි. එසෙවතො දුක්ඛස්සාති කිලෙසදුක්ඛස්ස වට්ඨදුක්ඛස්ස ව අයමෙව අනොතා අයං පරිච්ඡේදො පරිච්ඡුම හවොති අයමෙවති එත්ථ අත්තො. යෙ පන උභයමනෙත්තරතාති පදං ගහෙත්වා අත්තරු හවං නාම ඉච්ඡන්ති තෙසං තං මිච්ඡා, තත්ථ යං චත්තබ්බං තං පරතො අත්තරුහවිකථායං ආවිභවිස්සති. (අ. ටී)

14.

i අභික්ඛමාදිසු පන අසමමුස්සනං අසමමාහසමපජ්ඤාං, නං එවං චේදිතබ්බං. ඉධ හික්ඛ අභික්ඛමනොතා වා පටික්ඛමනොතා වා සථා අභිබාලසුථ්ථ්ථතා අභික්ඛමාදිසු “අත්තා අභික්ඛමති අත්තනා අභික්ඛමො නිබ්බන්ධිතො වා අහං අභික්ඛමාමි මයා අභික්ඛමො නිබ්බන්ධිතොති වා” සමමුස්සනති නථා අසමමුස්ස නොතා අභික්ඛමාමති විතො උපපජ්ජමානො තෙතොව විතොන සධිං විතසමුසානවාසොධාතු විඤ්ඤාතති ජනසමානා උපපජ්ජති ඉති විතනක්ඛසාවාසොධාතු විපථරවසෙන අසං කාසසමමනො අසි සබ්බාපො අභික්ඛමති. නසෙවං අභික්ඛමනො එකෙකපාදුධ රණෙ පඨවිධාතු ආපොධාතුති චෙධාතුසො බමන්තා හොන්ති මඤ්ඤ, ඉන්ධ චෙ අබිමන්තා හොන්ති බලවත්තො, නථා අතිහරණ විතිහරණෙසු, වොස්සජ්ජෙන තොන්ධාතු වාසොධාතුති චෙ ධාතුසො බමන්තා හොන්ති මඤ්ඤ, ඉන්ධ චෙ අබිමන්තා හොන්ති බලවත්තො, නථා සහතිකෙහිපන සහතිරුමහනෙසු, තත්ථ උධරණෙ පවත්තා රුපාරුපධම්මා අතිහරණං න පාසුණන්ති, නථා අතිහරණෙ, පවත්තා විතිහරණං, විතිහරණෙ පවත්තා වොස්සජ්ජනං, වොස්සජ්ජෙන පවත්තා සහතිකෙහිපනං, සහතිකෙහි පන පවත්තා සහතිරුමහනං න පාසුණන්ති, තත්ථ තෙත්ථ පබ්බසබ්බං සන්ධිසන්ධි බබ්බති හුචා නත්තකපාලෙ පබ්බත්තතිලං.

විස කටකටාසනනා හිජ්ජනනී, තඤ්ඤා ඵකො ඵකො අභිකක්ඛනී
කසය ඵා ඵකසය අභිකක්ඛනං, පරමස්සනො හි ධාතුනං සෙව ගමනං
ධාතුනං ධාතුනං ධාතුනං නිසජ්ජා ධාතුනං සයනං භසමිං නසමිඤ්ඤි
කොඨාසෙ සබ්බං රුපෙති,

අඤ්ඤං උප්පජ්ජති විතතං-අඤ්ඤං විතතං නිරුජ්ජකිති
අවිචිතනුසමබ්බො-නදියොනොව චතනනීති.

එවං අභිකක්ඛමාදිසු අසමමුසන්නං අසමමානසමපජ්ඤාදිනාමාති,
නිසිනො අභිකක්ඛනො චේතනනො සමපජ්ජනකාරී භොතිති
පදසං අපේඨා

14. i පන, පක්ඛානතරයෙක් කියනුලැබේ; අභිකක්ඛමාදිසු, අභි
ක්ඛමාදීන්හි; අසමමුසන්නං, නුමුලාවන නුවණතෙමේ; අසමමානසමප
ජ්ඤාදි, අසමමානසමපජ්ඤා නම; තං, ඒ අසමමානසමපජ්ඤාය
තෙමේ; එවං, මතු වක්ඛනමාණ නසින්; වෙදිතබ්බං, දතසුත්තේය;
ඉධ, මේ සස්සෙති; භික්ඛු, මහණතෙමේ; (අසමමුසන්නො යන්න හා
සමබ්බකි) අභිකක්ඛමනොවා, ඉදිරියට යන්නේවා හෝ; පටිකක්ඛ
මනොවා, පස්සට යන්නේවා හෝ; අකිංඛාලපුප්පජ්ජනා, අකිංඛාල
පාඨන්ජනයෝතුමු; අභිකක්ඛමාදිසු, අභික්ඛම ප්‍රතික්ඛමයන්හි; අතතා,
ආතමය තෙමේ; අභිකක්ඛනී, ඉදිරියට යෙයි; අතතතා, ආතමය විසින්;
අභිකක්ඛමො, ඉදිරියට යෑම; නිබ්බතතිනො, නිවීමිතිනො; හෙවත්
නිපදවනලදය; ඉතිවා, මෙපරිද්දෙන් හෝ; අහං, මම; අභිකක්ඛමාමි,
ඉදිරියට යෙමි; මයා, මා විසින්; අභිකක්ඛමො, ඉදිරියට යෑම; නිබ්බතති
නො, නිපදවනලදය; ඉතිවා, මෙපරිද්දෙන් හෝ; සමමුසන්නස්ස යථා,
යම්සේ මුලාවෙත්ද; තථා, එසේ; අසමමුසන්නො, නුමුලාවනුයේවා;
අභිකක්ඛමාමි, ඉදිරියට යෙමි; ඉති විතතො, යන මෙබඳු සිතක්;
උප්පජ්ජමානො, උපදනාකල්හි; තෙනෙව විතතන සබ්බං, එම සිත හා
සමග; විතතසමුදානවායොධාතු, සිත හෙතුකොටැ උපදනා වායො
ධාතු තොමෝ; විඤ්ඤානං, කායවිඤ්ඤාපතිරූපය; ජතයමානා, දතව
මින්; උප්පජ්ජති, උපදී; ඉති, මෙසේ; විතතක්‍රියා වායොධාතුවිපථාර
වසෙන, සිතින් කරනලද වායොධාතුහුගේ පැතිරීම් විසින්; නොහොත්
සිත්තුගේ ක්‍රියාභූතවු වායොධාතුහුගේ පැතිරීම්බලයෙන්; කායසමම
තො, රූපකායයෙහි ව්‍යවහාරවු; අයං අභිසංඝාටො, මේ අභිසංඝාතාල
පුඤ්ඤයනෙම; හෙවත්-මේ ඇටසැකිලි රූප තෙමේ; අභිකක්ඛනී, ඉදිරි
යට යෙයි; එවං, මෙයාකාරයෙන්; අභිකක්ඛමනො, ඉදිරියට යන්නාවු;
තසය, ඒ මහණාගේ; එකෙකපාදුබරණේ, එක් එක් පයක් නැගීමෙහි;
පඨවිධාතු ආපොධාතුනි, පාඨවිධාතු අබ්ධාතු යන; වෙධාතුයො, උභය
ධාතුහු; ඔත්තතා, අලාමානුමුහු; මජ්ඣ, මදවුහු; භොතනී, වෙත්;
ඉතරු, අතරවු තෙරේධාතු වායොධාතු යන උභයධාතුහු; අභිමතතා,
වැඩිතරම්වුහු; බලවතියො, බලවත්වුහු; භොතනී, වෙත්; අභිහරණ
විනිහරණේසු; පාඉදිරියෙහි හසුරුවීම් කණුකවු ඇදුරලීම සදහා

පා පසෙකින් හෝ ඔබ්බොබ හසුරුවීමිනි; නොහොත් පා පිහිටීම දක්වා පා ගෙනර්ම ඉතොබ්බෙහි පාහසුරුවීමිනි; තථා, එමෙකි; වොස්සඡ්ඡනෙ, පා පහතට හෙළීමෙහි; තෙජෝධාතු වායොධාතුකි, තෙජෝධාතු වායොධාතු යන; වෙධාතුයො, උභයධාතුහු; ඔමනතා; අලාමානුවුහු; මඤ්ඤ, මදවුහු; හොනති, වෙත්, ඉතර වෙ, අනාච්ඡ පෘථිවිධාතු අබ්බාතු යන උභයධාතුහු; අබ්මනතා, වැඞ්තරම්වුහු, බලවතියො, බලවත්වුහු; හොනති, වෙත්; සන්තිකෙට්ඨන සන්තිරුමහ නෙසු, පා පොළෝතෙලෙහි තැබීමි පා බිම ඔබාලීමිනි; තථා, එමෙකි; තත්ථ, ඒ උඞ්ඞරණ අතිහරණාදීන් අතුරෙන්; උඞ්ඞරණෙ, පා නභාලි මෙහි; පවනතා, පැවති; රුපාරුපධම්මා, රුවාරුධම්ම; අතිහරණං, පා ඉදිරියෙහි හසුරුවීමට; නොහොත්-පාපිහිටීම දක්වා ගෙනර්මට; න පාපුණ්ණති, නොපැමිණෙත්; තථා, එපරිද්දෙන්; අතිහරණෙ, පාඉදිරියෙහි හසුරුවීමෙහි; නොහොත්-පාපිහිටීම දක්වා ගෙනර්මෙහි; පවනතා, පැවති රුවාරුධම්ම; විතිහරණං, කණ්ණකටු ඇ දුරලීම සදහා පසෙකින් හෝ ඔබ්බොබ පාහසුරුවීමට; විතිහරණෙ, කණ්ණකටු ඇ දුරලීම සදහා පසෙකින් හෝ ඔබ්බොබ පාහසුරුවීමෙහි; පවනතා, පැවැති රුවාරුධම්ම; වොස්සඡ්ඡනං, පා පහතට හෙළීමට; වොස්සඡ්ඡනෙ, පා පහතට හෙළීමෙහි; පවනතා, පැවැති රුවාරුධම්ම; සන්තිකෙට්ඨනං, පා බිමතැබීමට; සන්තිකෙට්ඨනෙ, පා බිමතැබීමෙහි; පවනතා, පැවැති රුවාරුධම්ම; සන්තිරුමහනං, පාබිම ඔබාලීමට; න පාපුණ්ණති, නොපැමිණෙත්; තත්ථතත්ථව, ඒ ඒ තත්තිම; (පවනතා, පැවැති රුවාරුධම්ම; 0) පබ්බපබ්බං, පථිපථිවැ හෙවත් කොටස් කොටස්වැ; සන්තිසන්ති, සන්තිසන්තිවැ හෙවත්-කාණ්ඩකාණ්ඩම්මවැ; ඔබ්බිඔබ්බුත්ථා, අවබ්බි අවබ්බවැ; හෙවත්-පිරිසිදු පිරිසිදු; තත්තකපාලෙ, ගිහිගම්කල කබලෙකැ; පකිත්තතිලං, බහාලු තල; කට්ඨකට්ඨකපාලෙ, කට්ඨකට්ඨකපාලෙ; යනහසින් පුපුරනුවන් මෙන්; හිජ්ජනති, බිඳෙත්; (තට්ඨකට්ඨකපාලෙ පාඨයි) තත්ථ, ඒ උඞ්ඞරණාදී අවස්ථාවන්හි; කො එකො, කවරනම් එකෙක්; අතිකතමති, ඉදිරියට යේද; කස්සවා එකස්ස, කවරනම් එකෙ කුගේ හෝ; අතිකතමනං, ඉදිරියට යෑමෙක්ද; හි, ඒ සැබව; පරමත්ත තො, අවිපරිතාපී වශයෙන්; ධාතුනං යෙව, ධාතුන්ගේම; ගමනං, යෑමෙක්; ධාතුනං (යෙව), ධාතුන්ගේම; ණං, සිටීමෙක්; ධාතුනං (යෙව), ධාතුන්ගේම; නිසජ්ජා, හිඳීමෙක්; ධාතුනං (යෙව), ධාතුන්ගේම; සයනං, හොවීමෙක්; (හොති, වෙ; 0) හි, ඒ වචනය සැබව; තස්මිං තස්මිං කොඨාසෙ, ඒ ඒ උඞ්ඞරණාදීවු කොටසෙහි; රුපෙහි සබ්බං, රුපධම්මයන් හා සමඟ; අඤ්ඤං විතතං, අත්සිතෙක්; උපපජ්ජති, උපදී; අඤ්ඤං විතතං, අත්සිතෙක්; නිරුජ්ඣති, නිරුඬවේ; අවිච්චං, අතර තැව්වැ; අනුසම්මනො, අනුවැ ගැලපි පවත්නාවු බම්බනිභාවයෙකෙමි; නදිසොතො ඉව, ගලාබස්නා සැබ දියපහරක්මෙන්; වතනති, පවති; (ඉති සමාපත්තියෙහි වැටේ.)

එවං, යථොක්කතයින්; අභික්කමාදීසු, අභික්කමාදීන්හි; අසමමුය්‍යානං, නුමුලාවත නුවණ; අසමමාහසමපජ්ඣාදානාමාති, අසමමාහ සමපජ්ඣාද නම්; (ඉති කුණ්ඩලපය්‍යායයි.) අභික්කතෙන පටික්කතෙන සමපජනකාරී භොතිති පදස්ස, අභි-පෙ-භොති යන පදයාගේ; අඤ්චා, අච්ඡා; නිසීතො, නිමිසේයි.

* විශුද්ධිමාග්ධියෙහි පය භූමියෙන් එසවීම උඛරණ නමැයිද පය ඉදිරියෙහි හසුරුවීම අතිහරණ නමැයිද කණුකටු දීඝීඡනින් අතුරෙන් කිසිවක්නු දැක පය ඇතමැන හසුරුවීම විනිහරණ නමැයිද පය පහත්කිරීම චෝයාස්සන නමැයිද පය බිමතැබීම සනතිකෙඛපන නමැයිද නැවත පා ඔසවනකාලයෙහි පොළව හා පය තෙරපීම සනතිරුමහන නමැයිද වැණුහැර උඛරණ නාම පාදස්ස භූමිතො උක්ඛිපනං අතිහරණං නාම පුරතො හරණං විනිහරණං නාම බාණු කණ්ටක දීඝජනිආදීසු කිසුද්දෙව දිස්වා ඉතොවිතොව පාදසඤ්චාරණං, චෝයාස්සනං නාම පාදස්ස හෙයා ඔරොපනං සනතිකෙඛපනං නාම පඨවිතලෙ ධ්වනං සනතිරුමහනං නාම පුන පාදුඛරණකාලෙ පාදස්ස පඨවියා සභිං අභිනිපටීලනං. ෧෧෧යි.

* විශුද්ධිමාග්ධියෙහි සිටි තෙතෙන් ඉදිරිපත්කොට පා හසුරුවීම (ඉදිරියෙහි හසුරුවීම යුසේයි.) ඒ ඉදිරිපත්කළ තෙතෙන් මදක් ඉක්මවා හසුරුවීම හෙවත් පසෙකින් පය හසුරුවීම යථාක්‍රමයෙන් අතිහරණ විනිහරණනමැයි වැණුහැර තත්ථ සිතයානතො අභිමුඛං පාදස්ස හරණං අතිහරණං පුරතොහරණං තතො ථොකං විනික්කමම හරණං විනිහරණං පස්සතො හරණං. ෧෧෨යි.

* ඇතැම් ආචාර්ය කෙනෙක් කණුකටු ඇ වැලැක්ම සදහා, සිටි පය වෙනස්කිරීම සදහා හෝ පසෙකින් පය හසුරුවීම විනිහරණ නමැයි යෙන් සි දක්වා ප්‍රකාරානුකූලයෙකින් අතිහරණ විනිහරණයන් දක්වනුවෝ පිහිටිපය යම්තාක් කලකින් වේද ඒතාක් පය ගෙනර්ම අතිහරණ නම, ඉන් ඔබ්බෙහි හසුරුවීම විනිහරණ නමැයි වෙනස කිහිපයකට ආදි පරිහරණත්ථං පතිඝිතපාද පරිහරණත්ථං වා පස්සන හරණං විනිහරණන්ති වදනති. යාවපතිඝිතපාදෙ තාව ආහරණං අතිහරණං තතො පරං හරණං විනිහරණන්ති අයං වා එතෙසං විසෙසො. (මු. ටී.) එතෙසනති අතිහරණ විනිහරණානං. (අ. ටී.)

* අතිහරණ විනිහරණයන්හි තෙජොධාතු වායොධාතුහු වැඩි තරම්වුවාහු බලවත්වුවාහු වෙත්සි ස්වරූපයෙන් මෙම අවුච්චි දක්වූ හෙයින්ද සරසව ගියාවූ වායොධාතුවගේ අතිහරණ විනිහරණ අවස්ථා වන්හි ව්‍යාපාරය තෙමේ සාතිශයවේයයි. තිරියගතිකාය වායො ධාතුයා අතිහරණ විනිහරණෙහු සාතිසයො ව්‍යාපාරො යන්නෙන් විශුද්ධිමාග්ධී ටීකාවේ වැණුහෙයින්ද මූලටීකාවෙහි යාවපතිඝිතපාදෙ යනාදිය තිශ්‍යින්ගත කොටැ පා ගෙනර්ම ආදිය සදහා වැණුහෙයි දකසුතුය. 0

15.

i ආලෝකික විලෝකිතෙති එත්ථ පන ආලෝකිතං නාම පුරතො පෙකකිණං, විලෝකිතං නාම අනුදිසා පෙකකිණං, අඤ්ඤාතිපි ගෙසා උපරි පච්ඡතො පෙකකිණවසෙන ඛලෝකිත උල්ලාකිතාපලෝකිතාති නාම භොගති නාති ඉධ න ගතිනාති, සාරූපවසෙන පන ඉමානෙව වෙ ගතිනාති, ඉමිනා වා මුඛන සබ්බාති පි තාති ගතිනානෙවාති තත්ථ ආලෝකෙස්සාමිති විතෙන උපපන්න විනවසෙනෙව අනොලොකෙතො අත්ථපරිගන්ගතනං සාත්ථකසම්පජ්ඣාදං, නං ආසසමනනං නඤං කාසසකිං කතො වෙදි තබ්බං. වුත්තඤ්ඤනං භගවතා:- “සචෙ භික්ඛවෙ නඤස්ස පුරුජී මා දිසා ආලෝකෙතබ්බා භොගි සබ්බං. වෙතසො සමභනාහරිතො නඤ්ඤ පුරුජීමං. දිසං ආලෝකෙති එවං. මෙ පුරුජීමං. දිසං ආලෝකසතො න අභිජ්ඣා දොමනස්සා පාපකා අකුසලා ඛම්මා අත්ථාස්සවිස්සනාතිති, ඉති සාත්ථකසම්පජ්ජතො භොගිති. සචෙ භික්ඛවෙ නඤස්ස පච්ඡමා දිසා උත්තරි දිසා දක්ඛිණා දිසා උඛං අබො අනු දිසා ආලෝකෙතබ්බා භොගි සබ්බං. වෙතසො සමභනාහරිතො නඤ්ඤ අනුදිසං ආලෝකෙති එවං. මෙ අනුදිසං ආලෝකසතො ඤ්ඤසම්පජ්ජතො භොගිති.” අපිව ඉධාපි පුබ්බෙ වුත්ත වෙතිස් දස්සනාදිවසෙනෙව සාත්ථකතා ව සප්පාසනා ව වෙදිතබ්බා.

ii කම්මසානස්ස පන අවිජ්ජනාමෙව භොවරසම්පජ්ඣාදං, නස්මා බකිබානුආයනනකම්මසානිතෙති අත්තතො කම්මසාන වසෙනෙව කසිණාදිකම්මසානිතෙති වා පන කම්මසානසිසෙතෙව ආලෝකිත විලෝකිතං කාතබ්බං. අබ්භගනරෙ අත්තා නාම ආලෝකෙතො වා විලෝකෙතො වා නඤී, ආලෝකෙස්සාමිති පන විතෙන උපපජ්ජමානෙ තෙනෙව විතෙනන සබ්බං. විත්තසමුසානා වාසො ඛානු විඤ්ඤනතිං ජනසමානා උපපජ්ජති. ඉති විත්තක්‍රියා වාසො ඛානු විපාර්වසෙන හෙසිමං අකඛිදලං අබො සිදති. උපරිමං උඛං උබ්බෙති. භොවි සත්තකෙත විචරතො නාම නඤී. නතො චක්ඛු විඤ්ඤාණං දස්සනකිවමං සාමෙතනං උපපජ්ජතිති එවං පජ්ජනං පනෙත්ථ අසමෙමාහසම්පජ්ඣාදං නාම.

iii අපිව මූලපරිඤ්ඤා ආභනතුක නාවකාරිකභාව වසෙන පනෙත්ථ අසමෙමාහසම්පජ්ඣාදං වෙදිතබ්බං. මූලපරිඤ්ඤාවසෙන නාව,

භවබ්බා’වජ්ජනඤ්ඤව-දස්සනං සම්පට්චන්තං,
සනතිරණං වොත්ථපනං-ජවනං භවති සත්තමං.

තත්ථ භවබ්බං උපපනතිභවස්ස අබ්බකිවමං. සාධසමානං පට්ඨනති,
නං ආවචෙට්ඨො ක්‍රියාමනොඛානු ආවජ්ජනකිවමං. සාධසමානා,
නං නිගේඛා චක්ඛු විඤ්ඤාණං දස්සනකිවමං. සාධසමානං, නං

නිගේබා විපාක මනෝබාතු සමපිව්නකිවම. සාධසමානා, නං
 නිගේබා විපාකමනෝවිඤ්ඤාණබාතු සනතිරණකිවම. සාධසමානා,
 නං නිගේබා ක්‍රියාවනෝවිඤ්ඤාණබාතු වොඤ්ජන කිවම. සාධස
 මානා, නං නිගේබා සත්තකතතං ජවනං ජවනී, නන්ද පඨම
 ජවනෙපි අසං ඉන්ද්‍රිය අසං පුරිසොති රජ්ජන දුස්සන මුසනවසෙන
 ආලෝකින විලෝකිනං න හොති, දුතිසජවනෙපි ආසනව
 ජවනෙපි, එතෙසු පන සුබමණ්ඩලෙ සොබෙසු විස හෙළුපරිස
 වසෙන හිජ්ජිතා පනිතෙසු අසං ඉන්ද්‍රිය අසං පුරිසොති රජ්ජනාදිව
 සෙන ආලෝකින විලෝකිනං හොති, එවං නාවෙඤ්ජ මූලපරිඤ්ඤා
 වසෙන අසමමානසමපජඤ්ඤාං වෙදිතබ්බං.

iv වක්ඛවාලෙ පන රූපෙ ආපාඨගෙන හවබ්බවලනාසා
 උබං සකසකකිවම නිසංදන වසෙන ආවජ්ජනාදිසු උපපජ්ජිතා
 තිරුබෙසු අවසානෙ ජවනං උපපජ්ජනී, නං පුරෙබ්බ උපපනනානං
 ආවජ්ජනාදිනං ගෙනගුණ වක්ඛවාලෙ ආගනතුක පුරිසො විස
 හොති, නසං සථා පරගෙගෙ කිඤ්චි සාවිතුං පෙඨසං ආගනතුක
 පුරිසසං ගෙනසාමිකෙසුපි තුණ්හිමාසිනෙසු ආණාකරණං න
 සුත්තං එවං ආවජ්ජනාදිනං ගෙනගුණ වක්ඛවාලෙ ආවජ්ජනාදිසු
 අරජ්ජනෙසු අදුස්සනෙසු අමුසනෙසු ච රජ්ජනදුස්සනමුසනනං
 අසුත්තනති එවං ආගනතුකභාවවසෙන අසමමාන සමපජඤ්ඤාං
 වෙදිතබ්බං. සාති පතෙනාති වක්ඛවාලෙ වොඤ්ජන පරිසොසා
 නාති විතතාති උපපජ්ජනති නාති සබ්බං. සමපසුත්තබ්බමෙති නන්ද
 නන්දෙව හිජ්ජනති අඤ්ඤාමඤ්ඤාං න පසානතිති ඉත්තරති නාව
 කාලිකාති හොනති, නන්ද සථා එකසමිං සරෙ සබ්බෙසු මානුසකෙසු
 මනෙසු අවසෙසං එකකසං නබ්බණ්ණෙඤ්ඤාච මරණ බම්මසං
 න සුත්තා නව්වතිනාදිසු අභිරති නාම, එවමෙව එකවාලෙ සසමප
 සුත්තෙසු ආවජ්ජනාදිසු නන්දනන්දෙව මනෙසු අවසෙසං නබ්බණ්ණ
 ඤ්ඤාච මරණබම්මසං ජවනසාපි රජ්ජන දුස්සන මුසනවසෙන
 අභිරති නාම න සුත්තාති එවං නාවකාලිකභාවවසෙන අසමමාන
 සමපජඤ්ඤාං වෙදිතබ්බං.

v. අපිව බකාසනනි බාතුපව්වස පව්වවෙකකිවසෙන
 පෙනං වෙදිතබ්බං, එන්ති වක්ඛ වෙව රූපාතිව රූපකකො,
 දුස්සනං විඤ්ඤාණකකො, නං සමපසුත්තා වෙදනා වෙදනා
 කකො, සඤ්ඤා සඤ්ඤාකකො, එසාදිකො සබ්බාරකකො,
 එවමෙතෙසං පඤ්චගනං බකානං සමවාසෙ ආලෝකන
 විලෝකනං පඤ්ඤාසති, නන්ද කො එකො ආලෝකනති
 කො විලෝකනති. නථා වක්ඛ වක්ඛාසනනි, රූපං රූපාසනනං,
 දුස්සනං මනාසනනං, වෙදනාදසො නංසමපසුත්තා බම්මා
 බම්මාසනනං, එවමෙතෙසං වතුගනං ආසනනානං සමවාසෙ
 ආලෝකන විලෝකනං පඤ්ඤාසති, නන්ද කො එකො ආලෝ
 කනති කො විලෝකනති. නථා වක්ඛ වක්ඛබාතු, රූපං රූපබාතු,

දසානං චක්ඛුච්ඤාඤාණධාතු, සංසම්ප්පන්නා චෙදනාදසො ඛම්මා ඛම්මධාතු, එවමෙතාසං චන්ත්සනානං ඛාතුනං සම්මාසෙ ආලොකනවිලෝකනං පඤ්ඤායති, නත්තං කො එකො ආලෝකෙති කොවිලෝකෙති. නථා චක්ඛු නිත්සංසව්වසො, රූපං ආරම්භ සව්වසො, ආචර්ජනං අනන්තර සමනන්තර අනන්තරූපනිත්සං නත්තං විගතසව්වසො, ආලෝකො උපනිත්සංසව්වසො, චෙදනාදසො සහන්තාදිසව්වසා, එවමෙනෙසං පච්චික්ඛානං සම්මාසෙ ආලෝකන විලෝකනං පඤ්ඤායති, නත්තං කො එකො ආලෝකෙති කො විලෝකෙතිති එවමෙත්ථ ඛනියනා ඛාතුපච්චස පච්චෙක්ඛණ්වසෙනාපි අසමොග සම්පපඤ්ඤං චෙදිතබ්බං.

15. i අලෝකිතෙ විලෝකිතෙති එත්ථ පන, ආලෝකිතෙ විලෝකිතෙ යන මේ පාඨයෙහි වනාහි; ආලෝකිතං නාම, ආලෝකිත නම්; පුරතො, ඉදිරියෙහි; පෙක්ඛණං, ප්‍රේක්ෂණයයි; හෙවත් බැලීමයි; විලෝකිතං නාම, විලෝකිතනම්; අනුදිසාපෙක්ඛණං, අනුදිගුත් බැලීමයි; අඤ්ඤාතිපි, අතිකුදු; හෙසාරූපරිපච්ඡතොපෙක්ඛණ්වසෙන, යට උඩ පසු පෙදෙස බැලීම් විසින්; ඔලෝකිත උලෝකිතාපලෝකිතාති නාම, අවලෝකන උලෝකන අපලෝකනයෝ නම්; හොනති, වෙන් කාති, ඒ අවලෝකිතාදීහු; ඉධ, මේ ධ්‍යානවිභවිත පාලියෙහි; (හඟවතා, හඟවත්නු විසින්; ට) තඟහිතාති, නොගත්තාලදහ; (නොවදුරතලදහ යුග්ගේයි) සාරූපවසෙන පන, සරූප් විසින් වනාහි; ඉමානෙව වෙ, මේ උභය ආලෝකිත විලෝකිතයෝම; ගහිතාති, ගෘහිතයහ; වා, නො හොත්; ඉමිනාමුඛෙත, මේ උපායයෙන්; නොහොත්-මේ ආලෝකිත විලෝකිත යන වචන වාරයෙන්; තාති සබ්බාතිපි, ඒ අවලෝකිතාදි සියලු වචනයෝම; ගහිතානෙව, ගෘහිතමයහ; (ඉති සමාප්තියෙහි වැටේ) තත්ථ, ඒ ආලෝකිතාදීන් අතුරෙහි; ආලෝකෙස්සාමිති, ඉදිරියෙහි බලන්නෙමි යන; විතෙත, සිත; උපපනෙත, උපත්තල්ලි; විතත වසෙනෙව, සිත්නුගේ බලයෙන්ම; අනොලෝකෙතො, නොබලා; අත්ථ පරික්ඛණ්හනං, නිශ්චාල පිරික්සාලීම; සාත්තසම්පපඤ්ඤං, සාම්පසම්ප්‍රජනා නම්; ආයසමනනං, ආයුෂමිත්ථු; නන්දං, නන්දතෙරහු; කායසකිකතො, කායසාක්ෂ්‍යකොටැ; (තං, ඒ සාම්පසම්ප්‍රජනාය; ට) චෙදිතබ්බං, දතයුත්තේය; හඟවතා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින්; සවෙ භික්ඛවෙ, පෙ, සම්පජනො හොතිති, යන වචනය; චුත්තංහි, වදලුගේක්මයි; භික්ඛවෙ, මහණෙහි; නන්දස්ස, නන්දමහණහු විසින්; පුරත්ථිමා දිසා, පෙරදිගු නොමෝ; ආලෝකෙතබ්බා, යොමුවැ බැලියයුත්තී; සවෙ හොති, ඉදින් වන්නේ නම්; සබ්බං, සියල්ල; වෙතසො, සිතින්; සමන්තාගරිතො, සලකා; නන්දො, නන්ද මහණතෙමේ; එවං, මෙසේ; පුරත්ථිමා දිසා, පෙරදිග; ආලෝකයතො, බලන්නාමු; මෙ, මාගට; අභිජ්ඣාදොමනස්සා, අභිධ්‍යාදොමනස්ස සංකිධ්‍යාතමු; පාපකා, ලාමකමු; අකුසලාධිමො, අකුසලධර්මයෝ; නඅත්තාස්සවිස්සනති, නොපවතින්නා හුය; ඉති, මෙනෙහි කොටැ; පුරත්ථිමා දිසා, පෙරදිග; ආලෝකෙති,

බලසි; ඉති, මෙසේ බැලීමක් ඇතිකල්හි; සාන්තසමපන්නො, සාමික සමප්පන්නාය ඇත්තෙක්; හොති, වේ; භික්ඛවෙ, මහණෙනි; නන්දස්ස, නන්දමහණ විසින්; පච්ඡිමාදිසා, පැළඳිගුනොමෝ; උත්තරාදිසා, උතුරාදිගුනොමෝ; දකුණිකාදිසා, දකුණුදිගු නොමෝ; උඩං, උඩ; අධො, යට; අනුදිසා, අනුදිගු නොමෝ; ආලොකෙනබ්බා, යොමුවැ බැලියයුත්තී; සවෙ හොති, ඉදින් වන්නේ නම්; සබ්බං, සියල්ල; වෙනසො, සිතීන්; සමන්තාභර්තූ, සලකා; නන්දො, නන්ද මහණතෙමේ; ඵලං, මෙසේ; අනුදිසං, අනුදිග; ආලොකයනො, බලන්නාවූ; මෙ, මාගට; පෙ, අනුදිසං, අනුදිග; ආලොකෙති, බලසි; පෙ, සමපන්නො, සාමික සමප්පන්නාය ඇත්තෙක්; හොති, වේ; අපිව, අපරකයෙකුදු කියනු ලැබේ; ඉධාපි, මේ ආලොකන විලෝකනාධිකාරයෙහි, පුබ්බ චුත්ත වෙතියදස්සනාදිවසෙනෙව, පූජිතෙති කියනලද වෛතසද්විතාදීන්ගේ වශයෙන්ම; සාන්තකාව, සාමිකබැව්ද; සප්පායතාව, සත්ප්පායබැව්ද; වෙදිතබ්බා, දන්තයන්තිය.

15. ii. කමමසානස්ස පන, කමටහන වනාහි; අවිජ්ඣනමෙව, ත්වජ්ඣනාය නොකිරීමම; හෙවත්-නොපියන බවම; ගොවරසමපජ්ඣාදං, ගොවරසමප්පන්නාය නම; තස්මා, එහෙයින්; බකුධාතු ආයතනකමමසානි කෙති, සකුධාතූයතනකමමසානනිසුකතවූ මහණුන් විසින්; අත්තනො, තමාගේ; කමමසානවසෙනෙව, කමටහන් විසින්ම; (ආලොකනවිලෝකනං, ඉදිරියෙහි බැලීම අනුදිගබැලීම; කාතබ්බං, කටයුතු.) වා, නොහොත්-කසිණාදිකමමසානිකෙති පන, කාතසානාදි කමමසාන නිසුකතවූ මහණුන් විසින් වනාහි; කමමසාන සිසෙනෙව, කමටහන් ඉදිරිපත් කිරීමෙන්ම; ආලොකන විලෝකනං, ඉදිරියෙහි බැලීම අනුදිග බැලීම; කාතබ්බං, කටයුතුව; අභ්භන්තරෙ, අර්ධන්තරයෙහි; ආලොකනාවා, ඉදිරියෙහි බලන්නාවූ හෝ; විලෝකනො වා, අනුදිග බලන්නාවූ හෝ; අත්තා නාම, ආත්මයෙක් නම්; නත්ථි, නැත; පන, වෙනස කියනු ලැබේ; ආලොකෙස්සාමිති, ඉදිරියෙහි බලන්නෙමිසි; විතෙත, සිත; උප්පජ්ජමානෙ, උපදනාකල්හි; තෙනෙව විතෙතන සබ්බං, එම සිත හා සමග; විතතසමුදානා, විතතපවූ; නොහොත් විතතය උත්පත්ති කාරණකොටැ ඇති; වායොධාතු, වායොධාතූනොමෝ; විඤ්ඤාතනිං, කායවිඤ්ඤාතනිං; ජනගමනා, දන්තමත්; උප්පජ්ජති, උපදී; ඉති, මෙසේ ඇතිකල්හි; විතතක්ඛියාවායොධාතූවිජ්ජාරවසෙන, සිතීන් කරනලද වායොධාතූනුගේ පැතිරීම් වශයෙන්; නොහොත්-විතතයාගේ ක්‍රියාභූතවූ වායොධාතූවගේ පැතිරීම් බලයෙන්; හෙතිමං, යට සිටි; අකුසිදලං, ඇසිපිය තෙම; අධො සිද්ධි, යට බසි; උපරිමං, උඩ සිටි ඇසිපිය තෙම; උඩං ලබ්බෙති, උලැගිවෙසි; කොච්චි, කිසිපුභූලෙක්; යන්තකෙන, යන්ත්‍රයෙකින්; විවරනෙතා නාම, විවරකරන්නෙක් නම්; නත්ථි, නැත; තනො, ඒ ඇසිපිය යට බැස උලැගිවූ ඉක්බිති; වක්ඛු විඤ්ඤාණං, වක්ඛු විඤ්ඤාණය තෙමේ; දස්සනකිව්වං, දැකනකාරය, සාධෙන්නං, සාහමන්; උප්පජ්ජති, උපදී; ඉතිඵලං, ඉතිඵලං, ඉතිඵලං

යෙන්; පඤ්ඤා පන, වටහාගැන්ම වනාහි; එළු, මේ ආලෝකිතෙවා විලෝකානෙවා යන වචනයෙහි; අසමමාන සමපජ්ඣාදි නාම, අසමමානසමපජ්ඣාදි නාම; හෙවත්- නුමුලාවන නුවණ නම.

15 iii අපි ව, එසේවි නමුත්; මූලපරිඤ්ඤා ආගන්තුක තාවකාලික භාවවසෙන පන, මූලපරිඤ්ඤා ආගන්තුකභාව තාවකාලික භාව වශයෙන් වනාහි; එළු, මේ ආලෝකිතෙවා යනාදි වචනයෙහි; අසමමානසමපජ්ඣාදි, නුමුලාවන නුවණ; වෙදිහඬ, දහසූත්තු; තාව, ආගන්තුක භාවාදියෙන් පළමු; මූලපරිඤ්ඤාවසෙන, මූලපරිඤ්ඤාවශයෙන්; අසමමානසමපජ්ඣාදි, නුමුලාවනනුවණ; වුවනෙ, කියනු ලැබේ; 0)

භවබ්‍යං, භවාබ්‍යවලන භවාබ්‍යාපවේදයද; ආවජ්ජනඤ්ඤාව, පඤ්චාරාමජිනවිතනයද; දස්සනං, වක්ඛර්විඤ්ඤාදි; සමපට්ඨනං, සමප්‍රත්‍යක්ෂවිතනයද; සන්තිරණං, සන්තිරණවිතනයද; වොඤ්ඤා, වාචස්පතවිතනයද; සත්තමං, සත්වැනිවූ; ජවනං, ජවන් සිතද; භවති, වේ;

තඤ්ඤා, ඒ භවාබ්‍යාදිවිතනය අතුරෙහි; භවබ්‍යං, භවාබ්‍ය විතනය තෙම; උපපත්තිභවස්ස, උපපත්තිනම් ලද භවයාගේ, අභිනිවිධං, නොසිද පැවැත්මට කරුණුවූ කිසි; සාධයමානං, සාහමිත්, පවත්නා, පවතී; තං ඒ භවාබ්‍ය විතනය; ආවට්ටනා, පෙරලා; (වලහා යුග්මේ) ක්‍රියාමනෝධාතු, ක්‍රියාමනෝධාතු නොමේ; (පඤ්චාරාම වජ්ජනනෙමේ;) ආවජ්ජනකිවිධං, අවදනා කිසි; සාධයමානා, සාහමිත්; පවත්නා, පවතී; තංතිරෙධා, ඒ ක්‍රියාමනෝධාතුවිතනයාගේ නිරෝධයෙන්; (පරං, මත්තෙහි; 0) වක්ඛර්විඤ්ඤාණං, වක්ඛර්විඤ්ඤා නෙමේ; දස්සන කිවිධං, දක්කා කිසි; සාධයමානං, සාහමිත්; (පවත්නා, පවතී; 0) තංතිරෙධා (පරං, ඒ වක්ඛර්විඤ්ඤායාගේ නිරෝධයෙන් මත්තෙහි; විපාක මනෝධාතු, විපාකමනෝධාතූනොම (සමප්‍රත්‍යක්ෂවිතනය තෙමේ;) සමපට්ඨනකිවිධං, අරමුණු පිළිගන්නා කිසි; සාධයමානා, සාහමිත්; (පවත්නා, පවතී; 0) තංතිරෙධා (පරං), ඒ විපාකමනෝධාතූනුගේ නිරෝධයෙන් මත්තෙහි; විපාකමනෝධාතූනොම (සන්තිරණ විතනය තෙමේ;) සන්තිරණ කිවිධං, අරමුණු පිරික්සාලන කිසි, සාධයමානා, සාහමිත්; (පවත්නා, පවතී; 0) තංතිරෙධා (පරං), ඒ විපාකමනෝධාතූනුගේ නිරෝධයෙන් මත්තෙහි; ක්‍රියාමනෝධාතූනොම, ක්‍රියාමනෝධාතූනොමේ; වොඤ්ඤා කිවිධං, වාචස්පතකාත්‍යය; හෙවත් අරමුණෙහි නිකිල බැසගන්නා කිසි; සාධයමානා, සාහමිත්; (පවත්නා, පවතී; 0) තන්තිරෙධා (පරං), ඒ ක්‍රියාමනෝධාතූනුගේ නිරෝධයෙන් මත්තෙහි; සත්තකකතා, සත්වරක්; ජවනං, ජවන් සිත; ජවති, දිවෙයි, (පවතී යුග්මේ) තඤ්ඤා, ඒ සත්වරක් පවත්නා ජවන් සිත් අතුරෙන්; පඤ්ඤාපවනෙපි, පළමුවන ජවන්සිතෙහිද; අයං, මේ; ඉති, ගැහැණියකා; අයං, මෙතෙම; පුරිසො ඉති, පිරිමියෙකා කියා;

රජ්ජනදායකත්වයෙන්, ඇලීම කිපීම මුළාවීම විසින්; ආලෝකිත විලෝකිතය, ඉදිරියෙහි බැලීමෙන් අනුදිග බැලීමෙන්; නහොති, නොවෙයි; දුකියජවනෙපි, දෙවන ජවන්සිතෙහිද; පෙසකනමජවනෙපි, සත්වන ජවන්සිතෙහිද; පෙසකනම, නොවෙයි; එතෙසු පත, තෙල සත්ජවන්සිත්ත වනාහි; සුඛමණ්ඩලෙ, සඛ්‍යාමහමයෙක්හි; යොධෙසු (පතිතෙසු) විය, හටපුරුෂයන් හුණුකල්හි මෙන්; හෙළු පරියවසෙන, යටිඋඩුකුරුවීම වශයෙන්; හිජ්ඣා, බිඳි; පතිතෙසු, හුණුව හිය කල්හි; හෙවත් නිරුඬවූ කල්හි; අයං, මා; ඉති, භාග්‍යයකැ; අයං, මෙතෙමේ; පුරිසො ඉති, පිරිමියෙකැයි; රජ්ජනදිවසෙන, ඇලීම කිපීම මුළාවීම විසින්; ආලෝකිත විලෝකිතය, ඉදිරියෙහි බැලීම අනුදිගබැලීම; හොති චේ, එවං, යථොක්කතාසිත්; තාව, ආගන්තුක භාවාදිත්ව පළමු; එත්, මේ ආලෝකිතෙවා විලෝකිතෙවා යන වචන යෙහි; මූලපරිඤ්ඤාවසෙන, මූලපරිඤ්ඤාවශයෙන්; හෙවත්-මනොවා රික ජවනයනට මුල්වූ පඤ්ඤාවාරික ජවනයෙන් පිරිසිදුම් වශයෙන්, අසමමානසමපඤ්ඤා, නුමුලාවන නුවණ; වෙදිතබ්බං, දතයුත්තේය.

15. iv වකුට්ඨාසර පත, වක්‍රාචාරයෙහි වනාහි; රූපෙ, රූපාලමක නයක්හු; ආපාඨගතෙ, හමුවූ කල්හි; හවඛතවලනතො, හවඛතවලන විතතයෙන්; උඛං, මත්තෙහි; සකසකකිච්චතිපථාදනවසෙන, තම තමන්සතුසිස නිපදවීම වශයෙන්; ආවජ්ජනාදිසු, ආවජ්ජනාදිවූ විතත යන්; උප්පජ්ඣා, ඉපිද; නිරුඬෙසු, නිරුඬවූ කල්හි; අවසානෙ, අන්ත යෙහි; ජවනං, ජවන්සිත; උප්පජ්ජනි, උපදි; තං, ඒ ජවන්සිත; පුබ්බෙ, පුබ්බෙයෙහි; උප්පන්නානං, උපන්නාවූ; ආවජ්ජනාදිනං, ආවජ්ජනාදි විතත යන්ගේ; ගෙහභූතෙ, ගෙයවූ; වකුට්ඨාසර, වක්‍රාචාරයෙහි; ආගන්තුකපුරිසො විය, ආගන්තුක පුරුෂයෙක්හු මෙන්; හොති චේ; පරගෙතෙ, මෙරමාගේ ගෘහයෙක්හි; කිංඤ්චි, කිසිබවක්; යාවිදුං, ඉල්වන්ට; පටිඝස්ස, ප්‍රතිච්ඡවූ; ආගන්තුකපුරිසස්ස, ආගන්තුක පුරුෂ යෙක්හුගේ; ගෙහසාමිකෙසුපි, ගෙහිමියන්ද; තුණ්හිමාසිනෙසු, නිශ්ශබ්දව හිඳිනාකල්හි; ආණාකරණං, අණකිරීම; න යුත්තං යථා, යුතු නොවන්නේ යම්යේද; එවං, එපරිද්දෙන්; තස්ස, ඒ ජවන්සිත්තෙන්; ආවජ්ජනාදිනං, ආවජ්ජනාදි විතතයන්ට; ගෙහභූතෙ, ගෙයවූ; වකුට්ඨාසර, වක්‍රාචාරයෙහි; ආවජ්ජනාදිසු, ආවජ්ජනාදි විතතයන්; අරජ්ජනෙසු, නොඇලෙනකල්හිද; අද්‍රස්සනෙසු, නොකිපෙනකල්හි ද; අමුයනෙසු, නුමුලාවන කල්හිද; රජ්ජනදායකත්වයෙන්, ඇලීම කිපීම මුළාවීම; අයුත්තං, අයුතුය; ඉති එවං, මෙකී නසිත්; ආගන්තුක භාවවසෙන, ආගන්තුකභාව වශයෙන්; අසමමානසමපඤ්ඤා, නුමුලාවන නුවණ; වෙදිතබ්බං, දතයුත්තේය; වකුට්ඨාසර, වක්‍රාචාරයෙහි; වොත්ථපනපරියොසානාති, වංචයාපන විතතය අවසන්කොට ඇත්තාවූ; යාති පනෙතාති විතතාති, යම් විතතකෙනෙක්; උප්පජ්ජනි, උපදිද්ද; තාති, ඒ විතතයෝ; සමපයුත්තධමෙවහි සපිං, තමතමන් හා සමපයුත්තවූ බමියන් සමග; තත්ථ තත්ථව, ඒ ඒ අවස්ථාවෙහිම; (බුරුම

සන්නයෙහි ඒ ඒ අරමුණෙහිම; සී කී අළුය විමසියයුතු) නිජ්ජනති; බිඳෙත්; අඤ්ඤාමඤ්ඤාං, ඔවුනොවුන්; න පසානති, නොදක්නාහුද; ඉති, එහෙයින්; ඉත්තරුති, අලායනු; නොහොත්-ලාමකයනු; තාවකාලිකාති, යාවත් පරිමාණකාලයෙකින් බිඳෙද්ද තාවත් පරිමාණකාල ඇත්තානු; ගොනති, වෙන්; තත්, ඒ ආවර්තාදීන් අතුරෙන්; (ජවනසාපි යන්න හා සබැඳියි.) එකස්මිං සරෙ, එක් ගෘහයෙකැ; සබ්බෙසු, සියලු; මානුසකෙසු, මිනිසුන්; මනෙසු, මලකල්හි; තඛිණ්ණෙඤ්ඤාව, එකෙණෙහිම; මරණධම්මසා, මරණ සාධාරණ අතී, (මැරෙණසිලිවු) අවසෙසසා, අවශිෂ්ටවු, එකකසා, එක්පුරුෂයෙක්හුගේ; නවවිතාදීසු, නාත්තවිතාදීන්හි; අතිරතිනාම, අතිරමණයකිරීම නම්; න යුත්තා යථා, නුසුදුසුවනු යම්සේද; එවමෙව, එපරිද්දෙන්ම; එකවාරෙ, එක් දෙරෙක්හි; සසම්පසුත්තෙසු, සම්පුසුත්තධම්මයන් සහිතවු; ආවජ්ජාදීසු, ආවර්තාදී විත්තයන්; තත්තත්තෙව, ඒ ඒ තත්තිම හෙවත් ඒ ඒ අවස්ථාවන්හිම; මනෙසු, නිරුඬවූකල්හි; අවසෙසසා, අවශිෂ්ටවු තඛිණ්ණෙඤ්ඤාව, එකෙණෙහිම; මරණධම්මසා, මරණසාධාරණ (මැරෙණසිලිවු) ජවනසාපි, ජවන්සිත්තයන්; රජ්ජනසුත්තයනු යන වසෙන, ඇලීම් කිපීම් මුලාවීම් වශයෙන්; අතිරති නාම, අතිරමණය කිරීම නම්; න යුත්තා, නුසුදුසුය; ඉති එවං, මෙකී නයින්; තාවකාලිකභාවවසෙන, ජවනයාගේ තාවකාලික සාධාරණවශයෙන්; අසමෝගසම්පජ්ඣාදී, නුමුලාවනනුවණ; වෙදිතබ්බං, දතයුත්තේය.

15. අපිච්ඡ, අපරනායකයෙකුදු කියනුලැබේ; ඛනියතනධාතූපච්චය පච්චවෙකනිණ්ණවසෙනපි, සකඛනියතනධාතූප්‍රත්‍යයයන් ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා කිරීම් වශයෙනුද; එතං, තෙල අසමෝගසම්පජ්ඣාදී; වෙදිතබ්බං, දතයුත්තය; හි, විතරකරනුලැබේ; එත්, මේ සකඛාදීන් අතුරෙහි; වකුච්චෙව, වක්‍රාප්‍රසාදය තෙමේද; රූපාතිව, රූපාලම්භනයෝතුමුද; රූපකඛකො, රූපසකඛ නම; දසානං, රූපදර්ශනය හෙවත්-වක්‍රාප්‍ර විභූතයතෙම; විඤ්ඤාණකඛකො, විභූතසකඛ නම; තා සම්පසුත්තා, ඒ වක්‍රාප්‍ර විභූතය හා සම්පුසුත්තවු; වෙදනා, වෙදනාතොමෝ; වෙදනාකඛකො, වෙදනාසකඛ නම; සඤ්ඤා, තත්සම්පුසුත්තවු සංඥා තොමෝ; සඤ්ඤාකඛකො, සංඥාසකඛ නම; ඵසාදිකො, තත්සම්පු යුත්තවු සංඝාදියතෙමේ; සංඛාරකඛකො, සංඝාරයකඛ නම; එවං මෙසේ; එතෙසං පඤ්චනං ඛනියතං, තෙල පඤ්චිට්ඨවු සකඛයන්ගේ; සමවායෙ, සන්ධිපාතයෙහි; හෙවත්-සමාගමයෙහි; නොහොත් සමගම් වීම ඇතිකල්හි; ආලෝකනවිලෝකනං, ඉදිරියෙහි බැලීම අනුදිගබැලීම; පඤ්ඤායති, පැනෙයි; තත්, ඒ සකඛයන්හි; (සකඛයන් අතුරෙන් යනු සන්නයිති) කො එකො, කවරනම් එකෙක්; ආලෝකෙති, ඉදිරි යෙහි බලාද; කො (එකො), කවරනම් එකෙක්; විලෝකෙති, අනුදිග බලාද; තථා, එසේ ආයතනයන් කෙරෙහිද එලවිය යුතුයි; (තථා යනු උපසංහරණාචාර්යයෙහි වැටේ) වකුචු, වක්‍රාප්‍රසාදයතෙම; වකඛනියතනං, වකඛනියතන නම; රූපං, රූපයතෙම; රූපායතනං, රූපයතන නම;

දසානං, රූපදර්ශනය හෙවත් චක්ෂුර්විඥානයනෙම; මනායකානං, මනායකන නම; වෙදනාදයො, වෙදනාව ආදිකොට ඇති; තං සමපයුතා, තත්සම්ප්‍රයුක්තවු; ධම්මා, ධර්මයෝතුමු; ධම්මායතනං, ධර්මායතන නම; එවං, මෙසේ; එතෙසං චතුත්තං ආයතනානං, තෙල චතුර්විධවූ ආයතනයන්ගේ, සමවායෙ, සමාගමයෙහි; නොහොත්- සමහම්මිම ඇතිකල්හි; ආලෝකනවිලෝකනං, ඉදිරියෙහි බැලීම අනුදිගබැලීම; පඤ්ඤායති, පැනෙයි; තත්ථ, ඒ ආයතනයන්හි; කො එකො, කවර නම් එකෙක්; ආලෝකෙති, ඉදිරියෙහි බලාද; කො (එකො) කවරනම් එකෙක්; විලෝකෙති, අනුදිගබලාද; තථා, එසේ බාතුන්කෙරෙහිද එලවියයුතු; චක්ඛු, චක්ෂු:ප්‍රසාදයනෙමේ; චක්ඛුධාතු, චක්ෂුර්ධාතු නම; රූපං, රූපයනෙමේ; රූපධාතු, රූපධාතු නම, දසානං, රූපදර්ශනය හෙවත්-චක්ෂුර්විඥානයනෙමේ; චක්ඛුච්ඤාණධාතු, චක්ෂුර්විඥානධාතු නම; තං සමපයුතා, තත්සම්ප්‍රයුක්තවු; වෙදනාදයො, වෙදනාව ආදිකොට ඇත්තාවු, ධම්මා, ධර්මයෝතුමු, ධම්මධාතු, ධර්මධාතු නම; එවං මෙසේ, එතාසං චතස්සානං ධාතුනං, තෙල චතුර්විධවූ ධාතුන්ගේ; සමවායෙ, සමාගමයෙහි; නොහොත්-සමහම්මිම ඇතිකල්හි; ආලෝකනවිලෝකනං, ඉදිරියෙහි බැලීම අනුදිග බැලීම; පඤ්ඤායති, පැනෙයි; තත්ථ, ඒ ධාතුන්හි; කො එකො, කවරනම් එකෙක්; ආලෝකෙති, ඉදිරියෙහි බලාද; කො (එකො), කවරනම් එකෙක්; විලෝකෙති, අනුදිගබලාද; තථා, එසේ ප්‍රත්‍යයයන් කෙරෙහිද එලවියයුතු; චක්ඛු, චක්ෂු:ප්‍රසාදයනෙමේ; නිසංසප්පච්චයො, නි:ශ්‍රයප්‍රත්‍යයයැ වේ; රූපං, රූපයනෙමේ; ආරම්භප්පච්චයො, ආරම්භප්‍රත්‍යයයැ වේ; ආවජ්ජනං, පඤ්චවාරූපික විත්තයනෙම; අනන්තරසමනන්තර අනන්තරූප නිසංස නන්තිවිගතප්පච්චයො, අනන්තරප්‍රත්‍යයයැ සමනන්තරප්‍රත්‍යයයැ අනන්තරෙපනි:ශ්‍රය ප්‍රත්‍යයයැ නාස්තිප්‍රත්‍යයයැ විගතප්‍රත්‍යයයැ වේ; ආලෝකො, ආලෝකයනෙම; උපනිසංසප්පච්චයො, උපනි:ශ්‍රය ප්‍රත්‍යයයැ වේ; වෙදනාදයො, වෙදනාදීහු; සහත්තාදිපච්චයො, සහජාතාදි ප්‍රත්‍යයයෝ වෙති; එවං, මෙසේ, එතෙසං පච්චයානං, තෙලප්‍රත්‍යයයන් ගේ; සමවායෙ, සමාගමයෙහි; නොහොත්-සමහම්මිමක් ඇතිකල්හි; ආලෝකනවිලෝකනං, ඉදිරියෙහි බැලීම අනුදිගබැලීම; පඤ්ඤායති, පැනෙයි; තත්ථ, ඒ ප්‍රත්‍යයයන්හි; කො එකො, කවරනම් එකෙක්; ආලෝකෙති, ඉදිරියෙහි බලාද; කො (එකො), කවරනම් එකෙක්; විලෝකෙති, අනුදිගබලාද; ඉති එවං, මෙකී නසින්; එත්ථ, මේ ආලෝකිතෙවා විලෝකිතෙවා යන වචනයෙහි; බ්‍රහ්මායතනධාතූපච්චය පච්චෙකකණ්ඩසෙනාපි, ස්වකායතන ධාතූප්‍රත්‍යයයන් ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා කිරීම් වශයෙනුදු; අසමමානසමපජඤ්ඤං, නුමුලාවතනුවණ; වෙදි තබ්බං, දතයුතුයි.

* ප්‍රථම ජවනයෙහිත් පෙ. සපාමජවනයෙහිත් සත්‍රිපුරුෂ විකල්පග්‍රාහය නොවෙයි යන මේ වචනය පඤ්චවිඥාන විවිධයෙහි සත්‍රි පුරුෂයෙහි රඤ්ජනදුෂණාදීන්ගේ අවිද්‍යාමානභාවය සදහා උක්තයැ. ඒ එසේමැයි. ඒ පඤ්චවාරවිවිධයෙහි ආවජ්ජනවයස්ථාපන විත්තයන්ගේ

අනුපායයෙන් ආවර්ත ව්‍යවස්ථාපන කිරීම් වශයෙන් ඉෂ්ටවූ සත්‍රී රූපාද්‍යලබ්‍ධියෙන් ලෝභයද අනිෂ්ටවූ සත්‍රී රූපාද්‍යලබ්‍ධියෙන් ප්‍රතිශ්‍යද උපදනෙයි. මනෝවාරයෙහි වනාහි සත්‍රීපුරුෂයෙහි රක්ෂකදූෂණාදිය වේ. එහෙයින් විශුද්ධ පටිම පවතෙයි. පෙණ හොඳින් දැක පඤ්චවිඤ්ඤාණවිවිධය ඉන්ධ්‍රියසංහිත රජ්‍යනාදිනං අභාවං සක්‍රිය වුනා. තත්‍ව හි ආවර්තවොත්පන්නාං අයෝනිසො ආවර්ත වොත්පන්නවසෙන ඉභෙ ඉන්ධ්‍රියාදිමහි ලොභො අනිභේව පටිසො උපපජ්ජති, මනෝවාරෙ පන ඉන්ධ්‍රියසංහිත රජ්‍යනාදි හොති. (මු. වී.) තත්‍ව හි යනාදි එතට්ඨිකාපාඨයෙන් පඤ්චවිඤ්ඤාණවිවිධයෙහි පටිමුකොට පැවැති අයෝනිසොමනසකාර වශයෙන් ආවර්තනාදිනගේ අනුපායයෙන් ආවර්තනාදිය කරණකොටගෙන, ඉෂ්ටාද්‍යලබ්‍ධියෙන් ලෝභාදිනගේ ප්‍රවෘත්තිමාත්‍රයක් වේ. එසේව නමුත් සත්‍රීපුරුෂාදි වශයෙන් කල්‍යාණාකොට, ගැන්මෙන් නොවෙයි. ඒ සත්‍රී පුරුෂාදි වශයෙන් කල්‍යාණාකොට ගැන්ම මනෝවාරයෙහිම වේයයි දක්වා, තත්‍වහිති ආදිනා පඤ්චවිඤ්ඤාණවිවිධය පුරෙතරං පවත්නා අයෝනිසොමනසිකාරවසෙන ආවර්තනාදිනං අයෝනිසො ආවර්තනාදිනා ඉභාදිආරම්භෙන ලොභාදිපවත්තිමනං. හොති න පන ඉන්ධ්‍රියසංහිතවිකප්පගාහො, මනෝවාරයෙව පන සො හොතිති දසෙයි. (අ. වී.)

* සත්‍රීපුරුෂයෙහි මනෝවාරයෙහි රක්ෂකදූෂණාදිය ඇති ඒ මනෝවාරජවනයට පඤ්චවාරජවනයා මුල්වෙයි. නොහොත්-යථොක්ත ප්‍රකාරවූ සියලු භවාධිකාරික වක්‍රාදිවිඤ්ඤා සම්ප්‍රත්‍යායෙන් සනතිරණ ව්‍යවස්ථාපන විත්තයෝද පඤ්චවාරික ජවනවිත්තයද මුල්වෙයි. මෙසේ මනෝවාරජවනයට මුල්වීම් වශයෙන් පඤ්චවාරජවනයෙන් මූලපරිඤ්ඤා මොර් උක්කයා. ආගන්තුක නාවකාලිකා නොමෝ වනාහි පඤ්ච වාරජවනයෙන්ම පෙරනු වූ බැව් ලාමකබැව්නුගේ වශයෙන් උක්කයා මෙද යුතු. කසා පඤ්චවාරජවනං මූලං ස්ථාව්‍රතං වා සබ්බං භවති. එවං මනෝවාරජවනයා මූලවසෙන මූලපරිඤ්ඤා වුනා, ආගන්තුකනාවකාලිකා පන පඤ්චවාරජවනයෙන් අප්‍රබ්‍රහ්මකරතා වසෙන. (මු. වී.) තසාහි ඉන්ධ්‍රියසංහිත රජ්‍යනාදිකසා, භවබ්‍යාදිති භවබ්‍යාවර්තනදසසන සමපට්ඨිත සනතිරණ වොත්පන්නාහි පඤ්චවාරිකජවනඤ්ඤා, අප්‍රබ්‍රහ්මකරතාවසෙනාහි අප්‍රබ්‍රහ්මා ඉත්තර්භාවානං වසෙන. (අ. වී.)

16.

i සම්මඤ්ජිතෙ පසාදිතෙහි පබ්බාතං සම්මඤ්ජනපසාරණං, නත්‍ව විත්තවසෙනෙව සම්මඤ්ජනපසාරණං අකාමා භත්‍වපාදනං. සම්මඤ්ජනපසාරණපව්වසා අත්‍යානිත්‍වං පටිග්ගණනිකා, නත්‍ව අත්‍වපටිග්ගණනං සාත්‍විකසමපජ්ඣඤ්ඤා, නත්‍ව භත්‍වපාදෙ අතිවිජං සම්මඤ්ජිතා පසාරෙතා එව වා සිතසා බණ්ඩණ්ඩණ්ඩ වෙදනා උපපජ්ජනති විනානං එකග්ගනං නිලහති කම්මසානං පටිපත්ති

විසෙසං නාධිගව්‍යති. කාලෙ සමමිඤ්ජනායා කාලෙ පසාරෙ
 නායා පන නා වෙදනා නුපපජ්ජන්ති විතතං එකඟං හොති කමම
 ආනං ථාතී. ගව්‍යති විසෙසමධිගව්‍යතිති එවං අත්ථානත්ථ
 පටිගග්ගන්තං වෙදිතබ්බං. අත්ථ පන සතිපි සප්පාසාසප්පාසං
 පටිගග්ගන්තිතා සප්පාසපටිගග්ගන්තං සප්පාසසමපජ්ඣන්තං, නත්තාසං
 නිසො, මහාවෙතිසබ්බතො කිර දහරහිකුඤ්ඤාසං ගග්ගන්ති.
 තොසං පිඤ්ඤාසං දහරහිකුඤ්ඤාසං බමමං සුත්තන්ති, නත්තො
 දහරෙ නත්ථං පසාරෙතො කාසසංසග්ගං පඤ්ඤා තෙනෙව කාර
 තොති ගිහි ඤ්ඤා, අපරෙ භික්ඛු පාදං පසාරෙතො අග්ගිමහි
 පසාරෙසි, අභිං. ආභවට පාදො කාසි, අපරෙ භික්ඛු චම්මිකෙ පසා
 රෙසි, සො ආසිවිසෙති දට්ඨො, අපරෙ භික්ඛු විවරකුට්ඨිකෙතො
 පසාරෙසි, නං මණිසප්පො බසි. නසමා එවරුපෙ අසප්පාසෙ අපසා
 රෙතා සප්පාසෙ පසාරෙතබ්බං, ඉදමෙත්ථ සප්පාස සමපජ්ඣන්තං.

ii ගොවරසමපජ්ඣන්තං පන මහාවෙතිසබ්බතො දිපෙතබ්බං.
 මහාවෙතිසබ්බතො කිර දිව්‍යාසානෙ නිසිතොති අනෙතවාසිකෙති සබ්බං.
 කථසමානො සහසා නත්ථං සමමිඤ්ජන්තා පුන සථාසානෙ ධිපෙතො
 සන්තිකං සමමිඤ්ජන්ති, නං අනෙතවාසිකා පුට්ඨිංසු කසමා හතොන
 සහසා නත්ථං සමමිඤ්ජන්තා පුන සථාසානෙ ධිපෙතො සන්තිකං
 සමමිඤ්ජන්ති, සතො පසාස මසා ආවුසො කමමආනං මහසිකාතුං
 ආරමො න මෙ කමමආනං මුඤ්චන්තා හත්ථා සමමිඤ්ජන්තපුබ්බො,
 ඉද්දති පන මෙ තුමෙති සබ්බං. කථසමානොති කමමආනං මුඤ්චන්තා
 සමමිඤ්ජන්තො නසමා පුන සථාසානෙ ධිපෙතො සමමිඤ්ජන්ති.
 සාධු හතොන භික්ඛුනා නාම එවරුපෙති හවිතබ්බන්ති. එවමෙත්ථා
 පි කමමආනාපිපහන්තො ගොවරසමපජ්ඣන්ති වෙදිතබ්බං,
 අබ්බන්තරෙ අනො නාම ගොවි සමමිඤ්ජන්තො වා පසාරෙතො
 වා නත්ථි, වුත්තපසකාර විත්තත්තිසාධාරණොධාතුවිප්පාරෙත පන
 සුත්තාසාධිතිවසෙති දුරුසන්තාසා හත්ථපාදවලනං විස සමමිඤ්ජ
 න පසාරණං හොතිති පටිඤ්ඤානං පනෙත්ථ අසමමාන
 සමපජ්ඣන්ති වෙදිතබ්බං.

16. i සමමිඤ්ජන්තෙ පසාරිතෙති, සමමිඤ්ජන්තෙ පසාරිතෙ යනු;
 පබ්බාතං, පථිගන්; හෙවත්-සකිත්; සමමිඤ්ජන්තපසාරණෙ, ආකුඤ්ඤන
 පුසාරණයෙහි; හෙවත්-වක්කිරිමි දික්කිරිමෙහිය; තත්ථ, ඒ වක්කිරිමි
 දික්කිරිමෙහි; විත්තවසෙනෙව, සිත්තුගේ බලයෙන්ම; සමමිඤ්ජන්ත
 පසාරණං, වක්කිරිමි දික්කිරිම; අකත්ථා, නොකොට; හත්ථපාදනං,
 අත්පා; සමමිඤ්ජන්තපසාරණපව්වයා, නමන දිගහරිත කරුණෙන්;
 අත්ථානත්ථං, අභිනාමය; (වැඩ අවැඩ යුග්මෙහි.) පරිග්ගණනිතා, පිරික්
 සාලා; තත්ථ, ඒ අභිනාමයන් අතුරෙන්; අත්ථපරිග්ගණනං, අභි
 විමසා ගැනීම; හෙවත්-අභි පිරිසිදුගන්නා නුවණ; සාත්ථකසමප
 ජ්ඣන්තං, සාත්ථකසමපජ්ඣන්ත නම; තත්ථ, ඒ සාත්ථකසමපජ්ඣන්තයෙහි;
 හත්ථපාදෙ; අත්පා; අතිවිරො, ඉබ්බොහෝ කලක්; සමමිඤ්ජන්තා (එවවා);

ආකුඤ්ඤානං කොට්‍ම හෝ; පසාරෙතො ඵලො, ප්‍රසාරණං කොට්‍ම
හෝ; සිතස්ස, සිටි මහණහට; බණ්ණෙ බණ්ණෙ, කෙණ්ණෙහි කෙණ්ණෙහි;
වෙදනා, කාසිකදුඛවෙදනාවෝ; උපපජ්ජනති, උපදිති; විතතං,
සිත; එකග්ගතං, එකග්ගව; න ලහති, නොලබයි; කම්මසානං, කම්ම
හන; පරිපතති, හුණුවෙයි; (නොහොත්-කම්මසානා, කම්මහන
කෙරෙත්; පරිපතති, මහණතෙමේ ගිලීගෙයි; ෮) විසෙසං, ගුණ විශේෂ
යක්; (විශේෂාධිගමයක් යුග්ගේයි.) නාබිගච්ඡති, නොලබයි; පන,
එසේ නමුත්; කාලෙ, කලෙකැ; සම්මඤ්ඤානං, අත්පා වක්කරන
මහණහට; කාලෙ, කලෙකැ; පසාරෙනාසං, අත්පා දික්කරන
මහණහට; තා වෙදනා, ඒ වෙදනාවෝතුමු; නුපපජ්ජනති, නුපදිත්;
විතතං, සිත; එකග්ගං, එකග්ගවුයේ; භොති, වේ; කම්මසානං, කම්ම
හන; ථානිං, අභිවෘත්තියට; ගච්ඡති, යෙයි; විසෙසං, ගුණවිශේෂයක්;
අබිගච්ඡති, ලබයි; ඉති ඵලං, යථොක්තනයිත්; අත්තානන්තපරිගණන
තං, වැඩ අවැඩ විමසන නුවණ; වෙදිතබ්බං, දතයුතුයි; පන,
පසාරානන්තරයෙන් කියනු ලැබේ; අත්තං, වැඩක්; සතිපි, ඇතිකල්හිදු;
සප්පායාසප්පායං, සත්ප්‍රායාසත්ප්‍රායය; පරිගණනිතො, පිරික්සාලා;
සප්පායපරිගණනතං, සත්ප්‍රායය පිරිසිදුගන්නා නුවණ; සප්පායසම්ප
ජ්ඤාදං, සප්පායසම්පජ්ඤාද නම; තත්‍ර, ඒ සප්පායසම්පජ්ඤාදයෙහි;
අයං නයො, මේ වක්කරණයක නයතෙමේයි; මහාවෙතිග්ගණෙන, මහ
සැමඑවෙහි; දහරහිකුට්‍ඨ, නවකහිකුට්‍ඨ; සජ්ඣායං, හැදෑරීම; ගණනනති,
ගනිත්; තෙසං, ඒ නවකහිකුට්‍ඨත්තේ; පිටිපසෙස, පිටිපසෙහි; දහර
හිකුට්‍ඨනියො, නවකහිකුට්‍ඨනිත්‍ර; බම්බං, හදාරන බණ; පුණ්ණති, අසත්;
තත්‍ර, ඒ නවකහිකුට්‍ඨත් අතුරෙන්; එකො දහරෙ, එක් නවකහිකුට්‍ඨත්;
හත්ථං, අත; පසාරෙනො, දික්කරන්නේ; කායසංඝග්ගං, කායසංඝගී
යට; හෙවත්-කායසංඝගීපතනියට; පඤ්ඤා, පැමිණ; තෙනොව කාර
ණෙන, එකරුණෙන්ම; ගිහිජනො කිර, ගිහිවුයේල; අපරෙ භිකුට්‍ඨ,
අත්මහණෙක්; පාදං, පය; පසාරෙනො, දික්කරන්නේ; අග්ගිමිති,
ගිත්තෙහි; පසාරෙසි, දික්කෙළේයි; අසිං ආහව්ව, ඇට පැහැරගෙනැ;
පාදෙ, පය; කාසි, දැගියේයි; අපරෙ භිකුට්‍ඨ, අත් මහණෙක්; වම්ම
කෙ, තුමිසෙකැ; පසාරෙසි, පය දික්කෙළේයි; සො, ඒ මහණතෙම;
නොහොත්-ඒ පය; ආසිවිසෙන, සපියකු විසිත්; දසො, දඬකරන
ලදයැ; අපරෙ භිකුට්‍ඨ, අත් මහණෙක්; විවරකුට්‍ඨදණිකෙ, සිව්රැකිලි
දණිකෙකැ; පසාරෙසි, පය දික්කෙළේයි; තං, ඒ මහණත්‍ර; නොහොත්-
ඒ පය; මණ්ණිසප්පො, මණ්ණිසපියෙක්; (මණ්ණිමණ්ණි සද්දමු සපියෙක් යනු
යෝජනායි;) බසි, දඬකෙළේයි; හෙවත්-දැහැගත; තසො, එහෙයින්;
ඵවරුපෙ, මෙබඳුව; අසප්පායෙ, අසත්ප්‍රාය සථානයෙහි; අප්පසා
රෙනො, පාදප්‍රසාරණය නොකොටැ; (පය දිගු නොකොටැ යුග්ගේයි.)
සප්පායෙ, සත්ප්‍රාය සථානයෙහි; පසාරෙනබ්බං, දික්කළ යුතුයි; ඉදං,
මේ සම්පජ්ඤාදයෙනම; එත්ථ, මේ ප්‍රසාරණාධිකාරයෙහි; සප්පායසම්ප
ජ්ඤාදං, සප්පායසම්පජ්ඤාද නම.

16. ii ගොවරසමපජ්ඣාදාය පන, ගොවරසමපජ්ඣාදාය වනාහි; මහාපේරවජ්ඣා, මහාසමවිරවජ්ඣා; දීපෙනබ්බං, දුක්ඛියසුභු; මහාපේරො, මහතෙරුන් වහන්සේ; දිවාසානෙ, දිවාසානායෙහි; අනෙකවාසිකෙහි සබ්බං, අතවැසිමහණුන් සමග; කථයමානො, බෙණෙ මින්; නිසිනෙනා, වැඩනුන්සේක්; සහසා, යුහුවැ; හත්ථං, අත; සමමිඤ්ජා, හකුලා; පුත, නැවත; යථාසානෙ, තුබුනෙනැ; උපෙකා, තබා; සණ්ඨං, සෙමින්; සමමිඤ්ජා, හැකිලී; තං, ඒ මහතෙරුන්; අනෙකවාසිකා, අතවැසි භික්ෂුහු; හනෙන, වහන්ස; කසමා, කුමන කරුණෙකින්; සහසා, යුහුවැ; හත්ථං, අත; සමමිඤ්ජා, හකුලා; පුත, නැවත; යථාසානෙ, තුබුනෙනැ; උපෙකා, තබා; සමමිඤ්ජා ඉති, හකුලවිදුසි; පුච්ඡංසු, විකාලහ; ආවුසො, ඇවැත්ති; යතො පසාය, යම්කලෙක පටන්; මයා, මාවිසින්; කමමසානං, කමටහන; මනසිකාතුං, මෙනෙහිකරන්ට; ආරබ්බො, පටන්ගත්තාලද්දේද, මෙ, මාවිසින්; කමමසානං, කමටහන; මුඤ්චිතා, මුද; හත්ථො, අත; න සමමිඤ්ජනපුබ්බො, නොහකුලනලද විරුයැ; ඉදානි පන, මෙසේ මෙහි වනාහි; තුමෙහෙති සබ්බං, නොප හා සමග; කථයමානෙන, තෙපලන් නාවූ; මෙ, මාවිසින්; කමමසානං, කමටහන; මුඤ්චිතා, මුද; සමමිඤ්ජා නො, හකුලනලදයැ; තසමා, එහෙයින්; පුත, නැවත; යථාසානෙ, තුබුනෙනැ; උපෙකා, තබා; සමමිඤ්ජාමි, හකුලමි, ඉති, (ආහ) මෙසේ කියේක; හනෙන, වහන්ස; සාධු, මැනව; භික්ෂුතා නාම, භික්ෂුවක්හු නම්; එවරුපෙන, මෙබඳු පියවි ඇත්තක්හු; හවිතබ්බං, විශුද්ධයැ; ඉති (ආහංසු), මෙසේ කීහු; එවං, මෙකීනසින්; එත්ථාපි, මේ සමමිඤ්ජන ප්‍රසාරණාධිකාරයෙහිදු; කමමසානාවිජනනමෙව, කමට හන නොමුදන නුවණම; ගොවරසමපජ්ඣාදායනි, ගොවරසමපජ්ඣාදාය නමැයි; වෙදිතබ්බං, දතයුත්තේය; අබ්බතඤ්ඤරො, ශරීරභංගනතර යෙහි; සමමිඤ්ජනෙතාවා, අත්පා වක්කරන්නාවූ හෝ; පසාරෙනො වා, අත්පා දික්කරන්නාවූ හෝ; කොචි අත්තා නාම, කිසි ආතමයෙක් නම්; තස්සි, නැත; පන, එසේවුවන්; චුතතපසකාරචිතනක්‍රියා වායො ඛාතුච්ඡාරෙන, කියනලද ප්‍රකාරඇති සිතින් කරනලද වායොඛාතු හුගේ පැතිරීම් කරණකොටගෙනැ; සුත්තාකසිතවසෙන, සුත්‍රාකමීණ වශයෙන්; දුරුයනනස්ස, දුරුමය යනතුරුපයක්හුගේ; හත්ථපාදවලනං විශ, අත්පා සෙලවීමක් මෙන්; සමමිඤ්ජනපසාරණං, හසනපාදපථී යන්ගේ ආකුඤ්චන ප්‍රසාරණය; හොති, වේ; ඉති පරිජනනං පන, මෙසේ පිරිසිදු දුන්ම වනාහි; එත්ථ, මේ සමමිඤ්ජනප්‍රසාරණාසකාං යෙහි; අසමමානසමපජ්ඣාදායනි, අසමමානසමපජ්ඣාදාය නමැයි (නුමුලාවන නුවණ නමැයි); වෙදිතබ්බං, දතයුත්තේය.

* මණ්ඩපයො යනු මණ්ඩපවත් පැහැති සප්තයෙකැයි යොජනා වේ කිවද මූලටිකාවේ කිසි ඇරුමතයක් ඇර දක්වනුවෝ. මණ්ඩ පයො සිහලදීපෙ විජ්ජමානා එකා සප්තතිති වදනැයි වැණු හ.

* “එවමෙජ්ඣපි කම්මසානාවිජ්ඣනමෙව ගොවරසමපජ්ඣන්තං”
 යන අභිකථාපාඨයෙහි එජ්ඣපි යන වචනය සමමුක්ඛිත ප්‍රසාරණාධි
 කාරය සදහා ප්‍රයෝගහීන බැවින් යෝජනාවේ “එජ්ඣපිති ආලෝ
 කිතෙ විලෝකිතෙති වචනෙ”යි වැණු පරිදි නොගෙදේ.

17.

i සංකෘතිප්‍රතිපත්තිවිවර්ධනයෙහි එකම සංකෘතිවිවර්ධන. නිවා
 සනපාරුප්‍රතිපත්ති පනතක සංකෘතිප්‍රතිපත්තිවිවර්ධනයෙහි පරි
 ගොණො ධාරණං නාම, නැව සංකෘතිවිවර්ධනයෙහි නාම නිවා
 සෙසෝ පාරුප්‍රතිපත්ති පිණිස වර්තනා ආරම්භණා සිත්තං පටිසා
 නාසාති ආදිනා නිසේන සංකෘතිවිවර්ධනා වුත්තප්‍රතිපත්තිවිවර්ධනයෙහි
 අනෙකුත් නාම, නාම වසේන සාද්ධනසමපජ්ඣන්තං වෙදිතබ්බං, උණ
 පකතිකාසං පන දුබ්බලාසං ව. විවරං සුබ්බං සප්පාසං, සිත්තාදුකාසං
 සනං දුප්පං, විපරිතං අසප්පාසං, සංකාසං කාසං විජ්ඣණං අසප්පාසං
 මෙව, අනෙකුත් අනෙකුත් සිත්තං නං පටිසංකාසං ගොති, නාම
 පටිසංකාසං දුබ්බලාසං වෙදිතබ්බං. වෙදිතබ්බං. වෙදිතබ්බං. වෙදිතබ්බං
 අනෙකුත් එකකාසං නිවාසනාතරසකාරං. විවිධනාතරසකාරාදි
 ගොති, නිසංකාසං පන සං නිවිතනාතරසකාරාදි මෙව විවර්ධනයෙහි
 උප්පන්නං සංකාසං සංකාසං අනෙකුත් අනෙකුත් අනෙකුත් අනෙකුත්
 කුසලා ධර්මා පටිසංකාසං නං අසප්පාසං, විපරිතං සප්පාසං, නාම
 වසේන සාද්ධනසමපජ්ඣන්තං, කම්මසානාවිජ්ඣනමෙව ගොවරසමපජ්ඣන්තං
 ගොවරසමපජ්ඣන්තං වෙදිතබ්බං, අනෙකුත් අනෙකුත් අනෙකුත් අනෙකුත්
 විවරං පාරුප්‍රතිපත්ති නැව. වුත්තප්‍රතිපත්ති විවර්ධනයා වාසොධාතු
 විසාරණයෙහි පන විවර්ධනයා ගොති, නැව විවර්ධන අවිජ්ඣනං.
 කාසොපි අනෙකුත්, විවරං න ජානාති මසා කාසො පාරුප්‍රතිපත්ති,
 කාසොපි න ජානාති අනං විවරණ පාරුප්‍රතිපත්ති. බාහුසොපි බාහු
 සමුඛං පටිසංකාසොපි පටිසංකාසොපි පොසංකාරුප්පටිසංකාසොපි
 විස, නාම නෙව සුඤ්ඤං විවරං ලභිතො සොමනස්සං කාසබ්බං,
 න අසුඤ්ඤං ලභිතො දෙමනස්සං, නාම විවර්ධනයෙහි පාරුප්‍රතිපත්ති හි
 කෙවි මාලාගති සුබ්බලාසං සංකාරං කෙතෙති කෙවි ගුප්තන
 කදුමදණ්ඩසංකාරාදිති අසංකාරං, න නෙව නාම විවර්ධනයෙහි
 පාරුප්‍රතිපත්ති සොමනස්සං වා දෙමනස්සං වා කෙතෙති, එවමෙව
 නෙව සුඤ්ඤං විවරං ලභිතො සොමනස්සං කාසබ්බං, න අසුඤ්ඤං
 ලභිතො දෙමනස්සං නති, එවං පටිසංකාසොපි සංකාරානවසේනෙත්ථ
 අසමමානසමපජ්ඣන්තං වෙදිතබ්බං.

ii පනතධාරණෙහි පනත සංකාසං අනෙකුත් අනෙකුත් අනෙකුත්
 පිණිස වර්තනා සිත්තං ලභිතො මිති එවං පනතනාම පටිසංකාසං
 පටිසංකාසං අනෙකුත් සාද්ධනසමපජ්ඣන්තං වෙදිතබ්බං, කිසි
 දුබ්බලාසං පන ගරුප්‍රතිපත්ති අසප්පාසො, සංකාසං කාසං වතු
 පසංකාසං ගොතිකාසො දුබ්බලාසං සොමනස්සං අසප්පාසොව, දුබ්බලාසං

පතෙතා හි න වට්ඨනී, නං ඛොවනනසෙය්ව චස්ස පළිබ්බොධො හොති. මණ්ඩණ්ණපතෙතා පන ලොභනීයො විවර චූතනනසෙනෙව අසප්පාසො, නිමිත්තකමමාදිවසෙන පන ලබො, සඤ්චස්ස සෙව මානස්ස අකුසලා ඛමමා අභිවංඛානනී කුසලා ඛමමා පරිභාසනනී අයං ඵකනනාසප්පාසොව, විපරිතො සප්පාසො, නස්ස චසෙ තෙත්ථ සප්පාසසමපජ්ඣෙත්ථ. කමමඤ්ඤානාච්ඡන්තවසෙනෙව ගොචර සමපජ්ඣෙත්ථ. වෙදිතබ්බං, අබ්භන්තරෙ අත්තා නාම කොචි පත්තං ගණනතො නත්ථි. චූතනපසකාර විතතක්ඛිසාවාසොධාතු විජාර වසෙනෙව පන පත්තගහණං නාම හොති, නත්ථ පතෙතාපි අවෙ නතො හත්ථාපි අවෙනනා, පතෙතා න ඡන්තානි අහං හත්ථෙහි ගති නොති, හත්ථාපි න ඡන්තනී පතෙතා අමෙහති ගතිනොති, ධාතු සොව ධාතුසමූහං ගණනනනී සණ්ඛාසෙන අග්ගිවණ්ණපත්තගහ ණෙ විශානී, එවං පවත්තපටිසංඛිධාන වසෙනෙත්ථ අසමමාන සමපජ්ඣෙත්ථ. වෙදිතබ්බං, අපි ච සථාජ්ඣන්තහත්ථපාදෙ චණ්ඩුබෙති පහසරිත පුබ්බලොභිතකිම්කුලෙ නිලමඤ්ඤිකාසමපරික්ඣණෙණ අනාථසාලායං අනාථමනුස්සෙ දිස්වා දසාලකා පුරිසා තෙසං චණ පට්ටචොලකානිවෙව කපාලාදිතිව හෙසජ්ජානි උපනාමෙනනී, නත්ථ චොලකානිපි කෙසඤ්ච සණ්ඨානී කෙසඤ්ච පුලානී පාපුණනනී. හෙසජ්ජකපාලකානිපි කෙසඤ්ච සුසණ්ඨානානී කෙසඤ්ච දුස්සණ්ඨා නානී පාපුණනනී, න තෙ නත්ථ සුමනා වා හොනනී දුමමනා වා, චණපටිච්ඡාදන මතෙතනෙව හි. චොලකෙන හෙසජ්ජපරිගහගණ මතෙතනෙව ච කපාලකෙන තෙසං අත්ථො. එවමෙව සො හිකඬු චණචොලකං විස විවරං හෙසජ්ජකපාලකං විස ච පත්තං කපාලෙ හෙසජ්ජමිව ච පතෙත ලබතිකං. සලලකෙඛනී අයං සංඛ්ඛාපිපත්ත විමරධාරණෙ අසමමානසමපජ්ඣෙත්ථ උත්තමසමපඡන්තකාරීනී වෙදිතබ්බො.

17. i සංඛ්ඛාපිපත්තවිවරධාරණෙති, සංඛ්ඛාපිපත්තවිවරධාරණෙ යන; එත්ථ, මේ වචනයෙති; (විනිවජ්ජයො වෙදිතබ්බො, විනිස දතසුතුං) සංඛ්ඛාපිවිවරතං, සහලසිවුරු; නිවාසනපාරුපතවසෙන, හැදිම් පෙරවිම් විසින්; (සංඛ්ඛාපි විවරයන්ගේ නිවාසනපාරුපතය යථා ක්‍රමයෙන් නොගෙන යථාලාභවශයෙන් දන්ත) පත්තස්ස, පාත්‍රය; නිකංඛාපටිගහගණාදිවසෙන, පිණ්ඩපාතය පිළිගැනීම් ඇ විසින්; පරිභොගො, පරිභොගකිරීම; ධාරණං නාම; තත්ථ ඒ සංඛ්ඛාපි පාත්‍ර විවරධාරණයන් අතුරෙති; සංඛ්ඛාපිවිවරධාරණෙ, සහලසිවිරුද්ධර්මෙති; තාව, පළමුකොට; නිවාසෙත්ථා, හදනග හැද; පාරුපිත්ථාව, සිවිරු පෙරවද; පිණ්ඩාය, පිළිපිණ්ඩය; වරතො, සරතමහණභව; ආමිස ලාභො, යාගුහකතාදී ආමිසය ලැබීම; (අත්ථො නාම, අභීතම; ට) සිතස්ස පටිඝාතායානී, සිතස්ස පටිඝාතාය යන; * ඇදිනා නයෙන, ඇ නගින්; හභවතා, හභවත්හු විසින්; චූතනපසකාරෙයෙව, වදාල අසුරු ඇත්තාවූම; අත්ථොව, අභියත්; අත්ථො නාම; අභී නම; නස්ස වසෙන,

තදඵයාගේ වශයෙන්; සාන්තසම්පජ්ඣාදාං, සාන්තසම්පජ්ඣාදාය; (අභි අතැති දන්තා නුවණ;) වෙදිතබ්බං, දතයුතු; පන, පක්‍ෂානතර යෙක් කියනුලැබේ; උණ්ණපකතිකස්ස, උණ්ණස්වභාවය ඇති මහණ හටද; දුබ්බලස්ස ව, බෙලහිනවූ මහණහටද; සුබ්බමං, සියුම්වූ; විවරං, සිවිර; සප්පායං, සැපයැ; සීතාලකස්ස, ශීත බහුලකොට ඇති මහණ හට; සන්ධං, දළවූ; දුපට්ඨං, දෙපටක් ඇති සිවිර; (සප්පායං, සැපයැ;) විපරිතං, එයින් වෙනස්වූ සිවිර; අසප්පායං, නොසැපයැ; යස්ස කස්සපි, සියලු මහණනට; ජණ්ණං, මාළුවූ සිවිර; අසප්පායමෙව, නොසැපමැයි; හි, යම්හෙයකින්; අක්කලාදිදනෙන, අමුතුපටමැඩිලි ආදිය දීමෙන්; තං, ඒ මාළු සිවුරතෙමේ; අස්ස, ඒ මහණහට; පට්ඨිබ්බකාරං හොති, පරිබ්බකාරවෙද; (තස්මා, එහෙයින්; අසප්පායමෙව, නොසැපමැයි) පට්ඨණ්ණ දුකුලාදිහෙදං, පත්‍රොණ්ණිවස්ත්‍රාදි ප්‍රභෙද ඇති; හෙවත්- පට්ඨවස්ත්‍රකොෂෙය වස්ත්‍රාදි ප්‍රභෙදඇති; වොරුතං, සොරුන් විසින්; ලොහනියවිවරං, ලොහකටුවෙවූ සිවුරතෙමේද; තථා, එසේම නොසැප මැයි; හි, ඒ කීම සැබව; තාදිසං, එබඳුවූ සිවිරතෙමේ; අරඤ්ඤා, අරණ්‍යසෙතාසනගෙහි; එකකස්ස, එකලාව වසන මහණහුගේ; නිවාසනතරුකරං, හැදීමට අනතුරුකරන්නේත්; නොහොත්-වාස යට අනතුරුකරන්නේත්; ජීවිතනතරුකරඤ්ඤාපි, ජීවිතයට අනතුරු කරන්නේත්; හොති, වේ; නිප්පරියායෙන පන, මුඛ්‍යවශයෙන් වනාහි; යං, යම් සිවිරෙක්; නිමිත්තකම්මාදිමිච්ඡාජීවවසෙන, නිමිත්තකම් පයභායකථාදිවූ මිථ්‍යාජීවයාගේ වශයෙන්; උප්පන්නං, උපන්නේවෙද; යඤ්ච, යම් සිවිරකුත්; සෙවමානස්ස, නිවාසනප්‍රාවරණ වශයෙන් පරිභොගය කරන්නාවූ; අස්ස, ඒ මහණහට; අකුසලා ධම්මො, අකුසල ධම්මයෝ; අභිවක්ඛන්ති, වැඩෙද්ද; කුසලා ධම්මො, කුසලධම්මයෝ; පරිභා යනති, පිරිහෙද්ද; තං, ඒ සිවිරතෙමේ; අසප්පායං, නොසැපවේ; විපරිතං, එයින් වෙනස්වූ සිවිර; සප්පායං, සැපවේ; තස්ස වසෙන, ඒ සත්ප්‍රායවූ විවරයාගේ වශයෙන්; එත්, මේ අභියෙහි; සප්පායසම්පජ්ඣාදාං, සප්පායසම්පජ්ඣාදායද; හෙවත් සත්ප්‍රාය දන්තා නුවණද; කම්මසානාච්ඡිකනවසෙනෙව, කම්මවසන නුවුදක වශයෙන්ම; ගොවරසම්පජ්ඣාදාදා, ගොවරසම්පජ්ඣාදායද; වෙදිතබ්බං, දතයුත්තේයැ; අබ්බන්තරෙ, ශරීරුභ්‍යන්තරගෙහි; විවරං, සිවිර; පාරුප්පෙනා පෙරවන්නාවූ; කොපි අතතා නාම, කිසි ආතමයෙක් නම්; නත්ති, නැත; වුත්තප්පකාර විත්තක්ඛියාවායොධාතුච්ඡාපාරෙනෙව පන, කියතලද ප්‍රකාර ඇති සිතින් කරනලද වායොධාතුහුගේ පැතිරීම් බලයෙන්ම වනාහි; විවරපාරුපනං, සිවිරුපෙරවීම; හොති, වේ; තත්ථ, ඒ සිරුරු සිවිරු අතුරෙන්; විවරපි, සිවිරතෙමේද; අවෙනතං, සිතිවිලි රහිතයැ; නොහොත්-ව්‍යාපාරරහිතයැ; කායොපි, සිරුරතෙමේත්; අවෙනතො, සිතිවිලි රහිතයැ; නොහොත්-ව්‍යාපාර රහිතයැ; විවරං, සිවිරතෙමේ; මයා, මා විසින්; කායො, කය; පාරුතොති; පෙරවන ලදහි; තත්තනාති, නොදනි; කායොපි, කයතෙමේත්; අහං, මම; විවරෙන, සිවිරෙන්; පාරුතොති, පෙරවනලදහැයි; තත්තනාති,

නෝදනී; ධාතුයොව, ධාතුහුම; ධාතුසමුහං, ධාතුසමුහයක්; පටිච්ඡාදෙනති, ප්‍රතිච්ඡාදනය කෙරෙත්; (වසත් යුජ්ඣේති) පටපිලොතිකාය, රෙදිකම්මාල්ලෙකින්; පොඤ්ඤාපටිච්ඡාදනෙ විය, පෙනැලිල්වක් වසාලීමෙහි මෙහි; (නොහොත් - තල්පතින්තල රුවක් වසාලීමෙහි මෙහි; X නොහොත් - දඬුරුවක් වසාලීමෙහි මෙහි; ඔ)භසමා, එහෙයින්; සුඤ්ඤං විවරං, යාපත් සිවිරක්; ලභිනා, ලැබ; සොමනස්සං, සොමනසක්; නෙවකානබ්බං, නොමකටයුතු; අසුඤ්ඤං, අයාපත් සිවිරක්; ලභිනා, ලැබ; දොමනස්සං, දොමනසක්; න (එවකානබ්බං), නොමකටයුතුයි; හී, විතරකරනු ලැබේ; නාගවමෙකවෙතිය රුක්කාදීසු - නාගවමෙක, නාගාධිගාහින වලමිකය; වෙතියරුක්කාදීසු, වෛතසවෘක්ෂය හෙවත් පූජ්‍යවූ වෘක්ෂය යන මේ ඇතැන්හි; කෙවි, කිසිකෙනෙක්; මාලාගනුධුම චන්දාදීති, මල්ගඳුළුම පිළි ආදීන්; සකකාරං, ගෞරවය; කරොනති, කෙරෙත්; කෙවි, කිසිකෙනෙක්; ගුට්ඨත්තකදුම දණ්ඩසප්පඤ්ඤාදීති, මල මු මඩ දඬු සැත් පහරදීම් ආදීන්; අසකකාරං, අගෞරවය; (කරොනති, කෙරෙත්; ට)තෙන, ඒ පූජ්‍යස්ත්කාරදිය කරණකොටගෙන; නාගවමෙකරුක්කාදයො, නාගවලමික වෛතසවෘක්ෂාදීහු; (තෙ නාගවමෙකරුක්කාදයො යි පාඨයි;) සොමනස්සං වා, සොමනසක් හෝ; දොමනස්සං වා, දොමනසක් හෝ; න කරොනති, නොකෙරෙත්; එව මෙව, එපරිද්දෙන්ම; සුඤ්ඤං, යාපත්වූ; විවරං, සිවිරක්; ලභිනා, ලැබ; සොමනස්සං, සොමනසක්; නෙවකානබ්බං, නොම කටයුතුයි; අසුඤ්ඤං, අයහපත්වූ සිවිරක්; ලභිනා, ලැබ; දොමනස්සං, දොමනසක්; න (එව කානබ්බං), නොම කටයුතුයි; ඉතිඑවං, මෙකියනලද ප්‍රකාරයෙන්; පවත්නාපටිසම්භාවනවසෙන, ප්‍රවෘත්ත ප්‍රත්‍යවේක්ෂාඥනයාගේ වශයෙන්; එඤ්ඤා, මේ සම්භාවිවිවරධාරණයෙහි; අසමමානසමපජ්ඣාදො, නුමුලාවත නුවණ; වෙදිනබ්බං, දතයුතු.

17. ii පත්තධාරණෙපි, පාත්‍රධාරණයෙහි ද; (විනිච්ඡයො වෙදිනබ්බො, විනිස දතයුතුය) පත්තං, පාත්‍රය; සහසාව, යුහුවමැ; අගභෙක්ඛා, නොගෙනැ; ඉමං, මේ පාත්‍රය; ගහෙක්ඛා, ගෙනැ; පිණ්ඩාය, පිඩුපිණ්ඩස; වරමානො, හැසිරෙන්නාවූ; (අහං, මම)හික්ඛං, හික්ෂාව; ලභිස්සාමිති, ලබන්නෙමි; එවං, මෙසේ; පත්තගහණපච්චයා, පාත්‍රය ගැනීම හෙතුවෙන්; පටිලභිතබ්බ අඤ්ඤාපටිසංකො, ලැබිය යුතුවන ප්‍රයෝජන වශයෙන්; සාඤ්ඤාසමපජ්ඣාදො, සාඤ්ඤාසමපජ්ඣාදය; වෙදිනබ්බං, දතයුතුයි; කිසුදුබල සරීරස්ස පන, වැරැණු බෙලහින සිරුරැ ඇති මිහණ හට වනාහි; ගරුපතො, බරවූ පාත්‍රයතෙම; අසපායො, නො සැප වේ; යස්ස කස්සවි, සියලුමහණනට; වතුපඤ්ඤා ගණිතා හතො, සතරපස්ගැටෙකින් පහලාවූ; නොහොත් - සතර පස්තෙන කැ ගෙඩි ගැසුනාවූ; ට දුබ්බිසොධනියො, පිරිසිදු කරන්ට දුෂකරවූ; (පතො, පාත්‍රයතෙම; ට) අසපායොව, නොසැපමැයි; හී, ඒ සැබව; දුබ්බාතපතො, පිරිසිදු කරලිය නොහැකි පාත්‍රය තෙම; නවටති, නොවටී; තං, ඒ පිරිසිදු කරලිය නොහැකි පාත්‍රය; බොවත්තස්සෙවෙ,

බොවනය කරන්නා වූම; අයු, ඒ මහණහට; (ව ඉබ්බවානාසාරභාද්දොත කභි) පට්ඨබොධො හොති, පරිරොධයෙක් වේ; ලොහනියො, ලොහකටා විවු; මණ්ඩවණ්ණපතො පන, මණ්ඩවණ්ණ පාත්‍රය තෙමේ වනාහි, විවරෙ, සිව්වරෙහි; වුත්තනගෙනෙව, කීනතින්ම; අසපායො, නොසැප වේ, නිමිත්තකම්මාදිවසෙන පන, නිමිත්තකම්මාදීන්ගේ වශයෙන් වනාහි; ලබො, ලද්දවු; යඤ්ච, යම් පාත්‍රයකුත්; සෙවමානස්ස, පරිභොගය කරන්නාවූ; අයු, ඒ මහණහට; අකුසලා ධම්මා, අකුසලධර්මයෝ; අහි වසින්නති, වැඩෙද්ද; කුසලා ධම්මා, කුසලධර්මයෝ; පරිභායනති, පිරි හෙද්ද; අයං, මේ පාත්‍රය තෙම; එකන්තාසපායොව, එකභෙද්‍රා නො සැපවේමැයි; විපරිතො, එයින් වෙනස් වූ පාත්‍රය තෙමේ; සපායො, සැපවේයි, තස්ස වසෙන, ඒ සත්ප්‍රායපාත්‍රයාගේ වශයෙන්; එත්ථ, මේ පාත්‍රධාරණයෙහි; සපාය සම්පජ්ඣායං, සපාය සම්පජ්ඣාය; කම්ම චානාච්ඡිකතවසෙනෙව, කම්මකත නොවූදන විසින්ම; ගොවර සම්පජ්ඣායං, ගොවරසම්පජ්ඣාය; වෙදිතබ්බං, දතයුතු; අභ්‍යන්තරෙ, ශරීරබන්ධනාරයෙහි; පත්තං, පාත්‍රය; ගණනෙනො, ගන්නාවූ; කොච්ඡි අත්තා නාම, කිසිආතමයෙක් නම්; තත්ථ, තැන; වුත්තප්පකාරවිත්ත ක්‍රියාවායො ධාතු විප්පාරවසෙනෙව පන, කියනලද ප්‍රකාර ඇති සිසිත් කරනලද වායොධාතුහුගේ පැතිරීම් බලයෙන්ම වනාහි; පත්තගහණං නාම, පාත්‍රය ගැන්ම නම්; හොති, වේ; තත්ථ, ඒ පාත්‍රකයන් අතුරෙහි; පතොපි, පාත්‍රයතෙමේ ද; අවෙනනො, සිතිවිලි රහිතය; නොහොත් ව්‍යාපාරරහිතය; හත්ථාපි, හඟ්ගයෝත්; අවෙනනා, සිති විලි රහිතය; නොහොත්-ව්‍යාපාර රහිතය; පතො, පාත්‍රය තෙමේ; අහං, මම; හත්ථෙහි, අත්වලින්; ගතිනොඉති, ගාතිතවේමිහි; නජනාති, නොදනි; හත්ථාපි, හඟ්ගයෝත්; පතො, පාත්‍රය තෙමේ; අවෙනි, අපවිසින්; ගතිනොති, ගාතිතයහි; නජනනති, නොදනිත්; ධාතුයොව, ධාතුහුම; ධාතුසමුත්තං, ධාතුසමුත්තයක්; ගණනනති, ගනිත්; සණ්ඨායෙන, හමුවෙකින්; අග්ගිවණ්ණපත්තගහණෙවිග්ග, අග්ගිවණ්ණවත් පාත්‍ර ග්‍රහණයෙහි මෙහි; ඉතිඵවං, මෙකියනලද ප්‍රකාරයෙන්; පවත්තපටිසම්බොධ වසෙන, ප්‍රවෘත්ත ප්‍රත්‍යවෙක්ඛා ඥානයගේ වශයෙන්; එත්ථ, මේ පාත්‍ර ධාරණයෙහි; අසමොහසම්පජ්ඣායං, නුමුලාවත නුවණ; වෙදිතබ්බං, දතයුතුහි; අපිච්ච, අනික්කයෙක් කියනු ලැබේ; ජිත්තහත්ථපාදෙ, සුන්වු හත්පා ඇත්තාවූ; වණ්ණවෙහි, වණ්ණව සිදුරුවලින්; පඤ්චතපුබ්බ ලොකිකකිම්කුලෙ, වැහෙන පුයාලෙහෙ පණ්ණකාල ඇති; නිලමකිකා සම්පරිකිණ්ණ, නිලමැස්සත් ගෙන් ගැවසිගත්තාවූ; අනාප්ඨාලායං, අත්‍රාණශාලාවෙක්හි හෙවත් ගිලන්හලෙක; අනාප්මිනුස්සං, අශරණ වූ මිනිසුන්; දිස්වා, දැක; දයාලුකා, අනුකම්පා බහුලකොට ඇති; පුරිසා, පුරුෂයෝ; තෙසං, ඒ අශරණ වූ මිනිසුන්ව; වණ්ණපට්ඨොල කාතිවෙව, වණ්ණවෙලන පිටු වැරදිද; කපාලාදිහි, මැටිබදුන් කබල් ආදියෙන්; හෙසජ්ජාතිව, බෙහෙත්ද; උපනාමෙනති, එලවත්; තත්ථ, ඒ වණ්ණවෙලන වැරදි කෙත්කබල් අතුරෙහි; (නොහොත්-ඒ අශරණවූ මිනිසුන් අතුරෙහි;ඔ) වොලකාතිපි, වණ්ණ වෙලන වැරදිපිටිද;

කෙසෙදි, කිසි අශරණ කෙනෙකුන්ට; සන්තානි, සිසුම්වුනුව; කෙසෙදි, කිසි අශරණ කෙනෙකුන්ට; පුලානි, දළවුනුව; පාපුණනනි, පැමිණෙති; හෙසජ්ජකපාලකානිපි, බෙහෙත් කබලුදු; කෙසෙදි, කිසි අශරණ කෙනෙකුන්ට; සුසන්තානානි, මනාසටහන් ඇතියනුව; කෙසෙදි, කිසි අශරණ කෙනෙකුන්ට; දුස්සන්තානානි, නොමනා සටහන් ඇතියනුව; පාපුණනනි, පැමිණෙත්; තෙ, ඒ අශරණ ජනයෝ; එත්ථ, (තත්ථ සීද පාඨසි) මේ වණවෙලන වැරදිපිළි කබලිති; සුමනාලා, සතුටුසිතැත්තෝ හෝ; දුමනාලා, නොසතුටු සිතැත්තෝ හෝ; නහොතනි, නොවෙත්; හි, ඒ කීම සැබව; වණපටිවජාදනමතෙන තෙව, වණය වසාලන පමණැතිවුම; වොලකෙන, පිළිකඩෙකින්ද; හෙසජ්ජපරිග්ගහණමතෙනතෙව, බෙහෙත් රදලිම් පමණවුම; කපාල කෙනව, කබලෙකින්ද; තෙසං, ඔවුනට; අයො, ප්‍රයෝජනය; යථා (හොනි), යම්සේ වේද; එවමෙව, එපරිද්දෙන්ම; යො හික්කු, යම් මහණෙක්; වණවොලකං විය, වණපිළිකඩක් මෙන්; විවර්ණං සිවුරද; හෙසජ්ජකපාලකං විය, බෙහෙත් කබලක් මෙන්; පතනං ව, පාත්‍රයද; කපාලෙ, කබලෙහි; හෙසජ්ජමිව, බෙහෙද මෙන්; පතෙන, පාත්‍රයෙහි; ලබිතිකංව, ලත් හොජනයද; සලකෙකිති, සලකාද; අයං, මේ මහණ තෙමේ; සබ්බාපිපතනවිවරධාරණෙ, සහලපාසිවිරු බැරීමෙහි; අසමමාගසමපඤ්ඤාන, නුමුලාවත නුවණින්; උතතමසමපජනකාරී, උතුම්වු නුවණැතිවැ කරනසුළු මහණෙක්; (හොනි, වේ; ට) ඉති, මේ අර්ථය; වෙදිතබ්බො, දතයුත්තේයැ.

18.

1 අසිනාදිසු අසිනෙති පිණ්ඩපානාදිභොජනෙ, පිනෙති යාගු ආදිපානෙ, බාසිනෙති පිඨබජ්ජකාදිබාදනෙ, සාසිනෙති මුඛවාණි ආදිසායනෙ. තත්ථ නෙව දවායාති ආදිනා නිසෙන වුත්තො අභ විධොපි අයො අයො නාම, තස්ස වසෙන සාත්ථක සමපජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං, ලුඛපණ්ණිනනිනමුග්ගදිසු පන සෙන භොජනෙන සස්ස අථාසු භොති නං තස්ස අසප්පායං, යං පන නිමිත්තකම්මාදිවසෙන පටිලබ්බං යඤ්චස්ස භුඤ්ජතො අකුසලා ධම්මා අභිවච්ඡානති කුසලා ධම්මා පටිභාසනති නං එකනතං අසප්පායමෙව, විපරිතං සප්පායං, තස්ස වසෙනෙත්ථ සප්පාය සමපජඤ්ඤං, කම්මඛානාවිජ්ජන වසෙන නෙව ච භොවරසමපජඤ්ඤං වෙදිතබ්බං, අභිනතතරෙ අත්තා නාම කොචි භුඤ්ජතො නත්ථි වුත්තපසකාර විත්තක්‍රියා වාසොධාතුවිජ්ජා රෙනෙව පන පතනපටිග්ගහණං නාම භොති, විත්තක්‍රියා වාසො ධාතුවිජ්ජාරෙනෙව හත්ථස්ස පතෙන ඔතරණං නාම භොති, විත්ත ක්‍රියා වාසොධාතුවිජ්ජාරෙනෙව ආලොපකරණං ආලොපලබරණං මුඛවිවරණඤ්ච භොති, න කොචි කුඤ්චිකාය න සත්තකෙන හනු කඤ්චිවරනි, විත්තක්‍රියාවාසොධාතුවිජ්ජාරෙනෙව ආලොපස්ස

මුඛෙ ධ්වනිං, උපරි දන්තානං. මුසලකිව්වසාධනං. හෙඤා දන්තානං. උදුකකලකිව්වසාධනං. ජීවහාස හන්ධකිව්වසාධනස්සච්ඡා හොති, ඉති නං. නන්ධ අග්ගජීවහාස නක්ඛකඛෙලො මුලජීවහාස බහලඛෙලො මහෙකති, නං. හෙඤාදන්ත උදුකකලෙ ජීවහාසන්ධ පරිවන්තිනං. ඛෙල උදුකහෙමිනං. උපරිදන්ත මුසලසස්සමුණ්ණිනං. කොචි කචචජුනාචා දඛඛිසාචා අනෙතාපචෙසෙතො නාම නන්ධි, වාසොධාතුසාච පචි සති, පචිඝං. පචිඝං. කොචි පලාලසන්ධරං. කඛා ඛාරෙතො නාම නන්ධි, වාසොධාතුචසෙතො නිඝති, සිතං. සිතං. කොචි උඛනං. කඛා අග්ගි. ඡිලෙඛා පචතො නාම නන්ධි නෙත්තොතුසෙච පචචති, පක්ඛං. පක්ඛං. කොචි දණ්ඨකෙත වා සඞ්ඝා වා බිති හිහාර කො නාම නන්ධි වාසොධාතුසෙච හිහරති, ඉති වාසොධාතු අතිහර තිව විතිහරතිව ඛාරතිව පරිවන්තතිව සස්සමුණ්ණතිව විසොසෙ තිව හිහරතිව, පචිච්ඛාතු ඛාරතිව පරිවන්තතිව සස්සමුණ්ණ තිව විසොසෙතිව හිහරතිව, ආපොධාතු සෙතෙතිව අලලනන ස්ච අනුපාලෙති, නෙත්තොතු අනෙතාපචිඝං. පරිපාචෙති, ආකාස ඛාතු අසස්සො හොති, විසස්සොතිඛාතු නන්ධ නන්ධ සමමා පසොග මඛාස ආතුජතිති එවං. පචතනපටිසම්ඛානචසෙතොත් අසමමාහ සමපජස්සං. චෙදිතබ්බං. අපිච භමනතො පරිසෙසනතො පරිහො ගතො ආසසතො හිමානතො අපටිපක්ඛතො පටිපක්ඛතො එල තො හිසුසදතො සමමකිනතොති එවං. දසවිධං. පටිකකුලභාවං. පචචෙකිනතො පෙත්ථ අසමමාහ සමපජස්සං. චෙදිතබ්බං, විජාරකථා පනෙත්ථ විසුඛිමග්ගෙ ආහාර පටිකකුලසස්සං. හිදෙද සතො ගහෙනබ්බා.

ii උච්චාරසංඝාචකමමති උච්චාරස්ස ච පස්සාචස්ස ච කරණෙ, නන්ධ පක්ඛකාලෙ උච්චාරසංඝාචං. අකරෙතනස්ස සකල සරීරතො සෙද මුචන්ති අකතිති භමන්ති විතනං. න එකග්ගං. හොති අසස්සං ච ගෙභා උපපජ්ජති, කරෙතනස්ස පන සබ්බං. නං. න හොතිති අසමන්ධ අපෙත්ථ, නස්ස චසෙන සාන්ධසමපජස්සං. චෙදිතබ්බං. අභානෙ උච්චාරසංඝාචං. කරෙතනස්ස පන ආපනති හොති අසසො වඛ්ථිති ජීවිතනන්ධසො හොති, පතිරුපෙ පන කරෙතනස්ස සබ්බං. නං. න හොතිති ඉදමෙත්ථ සප්පාසං, නස්ස චසෙන සප්පාසසමපජස්සං, කමමභානාවිජනනචසෙතො ගොචර සමපජස්සං. චෙදිතබ්බං, අභතනතර අනතා නාම කොචි උච්චාර සංඝාදිකමම. කරෙතො නන්ධි. විතනක්ඛා වාසොධාතුචසෙතො පන උච්චාර සංඝාච කමම. හොති. සථා පන පසෙක ගණෙති ගණිතෙතෙදන සුබ්බලොතිනං. අකාමනාස නික්ඛමති සථාච අතිකපිනා උදුකභාජනා උදුකං. අකාමනාස නික්ඛමති එවං. පක්ඛාසය මුතනවන්තිසු සහතිවිනා උච්චාරසංඝාචා වාසුචෙග සමුපපිලිනා අකාමනාසපි නික්ඛමති, සො පනාසං. එවං. නික්ඛමතො උච්චාරසංඝාචො නොච නස්ස හික්ඛතො න

අත්තනෝ න පරාසං, කෙවලං පන සරීර නිසංයොව හොති,
 සථා කිං උදකතුමිනො පුත්ථං උදකං ඡෙද්ධිත්තං නෙව නං.
 අත්තනෝ හොති න පරෙසං, කෙවලං පටිජග්ග මත්තමෙව හොති.
 එවං සති එවං පටත්ත පටිසංඛින්නවසෙනොත්ථ අසමමානසමප
 ඡස්සැදුං වෙදිතබ්බං.

III ගනාදීසු ගතෙති ගමනෙ, තිතෙති ධාතෙ, නිසිතෙති
 නිසජ්ජාස, සුත්තෙති සසතෙ, නත්ථ අභික්ඛන්තාදීසු වුත්තනසෙ
 නෙව සමපජ්ජන කාරිතාවෙදිතබ්බා, අසං පනෙත්ථ අපරෙසි නිසො.
 එතො හි භික්ඛු ගවජ්ජනා අස්සැදුං විතොනොනො අස්සැදුං විතතෙක
 තොනා ගවජ්ජනී, එතො කමමසානං අවිසංජ්ජෙත්ථා ගවජ්ජනී. නථා
 එතො නිසිතොනා නිසිදතොනා සසතොනා අස්සැදුං විතොනොනො
 අස්සැදුං විතතෙකතොනා සසති, එතො කමමසානං අවිසංජ්ජෙත්ථා
 ව සසති, එත්තතෙකන පන න පාකටං. හොතිති වඩකමෙන දීපසිංසු.
 යො හි භික්ඛු වඩකමනං ඛතජිත්ථා වඩකමන කොපිසං තිතො
 පටිගග්ගන්තාති, පාවිනවඩකමනකොපිසං පටත්තා රුපාරුපබමමා
 පවජිම වඩකමනකොපි. අප්පත්ථා එත්ථෙව නිරුද්ධා, පවජිම වඩක
 මන කොපිසං පටත්තාපි පාවිනවඩකමනකොපි. අප්පත්ථා එත්ථෙව
 නිරුද්ධා, වඩකමන වෙමජෙක පටත්තා උහො කොපිසො අප්පත්ථා
 එත්ථෙව නිරුද්ධා, වඩකමනෙ පටත්තා රුපාරුපබමමා ධානං.
 අප්පත්ථා එත්ථෙව නිරුද්ධා, ධාතෙ පටත්තා නිසජ්ජං, නිසජ්ජාස
 පටත්තා සසතං අප්පත්ථා එත්ථෙව නිරුද්ධාති එවං පටිගග්ගන්තොනා
 පටිගග්ගන්තොනො සෙව හවබ්බං ඛතාරෙති, උභිතොනා කමමසා
 නං ගතෙත්ථා උදාති, අසං භික්ඛු ගනාදීසු සමපජ්ජනාදී නාම
 හොතිති එවං පන සුත්තෙක කමමසානං අවිභූතං හොති. කමමසානං
 අවිභූතං න කාතබ්බං, නසමා යො භික්ඛු සාව සතෙකාති නාම වඩක
 ඥො ධිත්ථා නිසිදිත්ථා සසමානො එවං පටිගග්ගන්තො සසති.
 කායො අවෙතනො මසෙත්ථා අවෙතනො, කායො න ජානාති අහං
 මසෙත්ථා සසිතොති, මසෙත්ථාපි න ජානාති මසි කායො සසිතොති,
 අවෙතනො කායො අවෙතනෙ මසෙත්ථා සසිතොති එවං පටිගග්ගන්ත
 නොනා පටිගග්ගන්තොනොසෙව විත්තං හවබ්බං ඛතාරෙති, පබ්බක
 මානො කමමසානං ගතෙත්ථා පබ්බකතිති අසං සුත්තෙක සමපජ්ජන
 කාරී නාම හොති. ජාතජිතෙති ජාතරණ, නත්ථ ක්‍රියාමය පටත්තංසං
 අප්පවත්තිසා සති ජාතජිතං නාම නි හොති, ක්‍රියාමය පටත්තවලසෙත්ථ
 පටත්තතොන ජාතජිතං නාම හොතිති පටිගග්ගන්තොනා භික්ඛු
 ජාතජිතෙක සමපජ්ජනාදී නාම හොති. අපිව රත්තතිත්ථිවං ඡ කොසා
 යෙක කත්ථා පසුළු කොසායෙක ජග්ගන්තොපි ජාතජිතෙක සමපජ්ජන
 කාරී නාම හොති, හාසිතෙති කප්පනෙ, නත්ථ උපාදරුපසංසං සද්දස
 නත්තං අප්පවත්තෙක සති හාසිතං නාම නිහොති, නසමං පටත්ත
 නොන හොතිති පටිගග්ගන්තොනා භික්ඛු හාසිතෙක සමපජ්ජන කාරී නාම
 හොති, විමුත්තාසනනිසිසංසන බමමං දෙසෙතොනාපි බතතිංස තිර

වජ්‍රානි කථා පභාස දසකථාවක්කුණිසසිනකථං කපෙහෙනාපි හාසිනෙ
 සමපන්නකාපි නාම හොති, තුණ්හිහාවෙනි අකථනෙ, තත්ථ උපා
 දරුපසා සඤ්ඤානානාං පවනන්සං සති තුණ්හිහාවො නාම නත්ථි
 අපවනන්සං හොතිති පටිග්ගාහකො හික්කු තුණ්හිහාවෙ සමපන්න
 කාපි නාම හොති, අභිනිසාස ආරම්භණෙසු විතරුච්ඡං කම්මසා
 නං ගහෙයා නිසිනෙනාපි දුතියජ්ඣානං සමාපනෙනාපි තුණ්හි
 හාවෙ සමපන්නකාපිතෙව නාම හොති. එත්ථව එතො ඉතිසංසෙදා
 විසු ධානෙසු ආගතො, සො හෙසා අභිකකතෙන පටිකකතෙනති
 එත්ථ හික්කාවාරහාමං ගවස්තොව ආගවස්තොව අධ්‍යානගමන
 වසෙසන කපිතො, ගතො සිංහ නිසිනෙනති එත්ථ විහාරෙ වුණ්ණික
 පාදුඛාර ඉතිසං පථවසෙන කපිතොති වෙදිනබ්බො. තත්ථ කතමා
 සතිති ආදි සබ්බං උත්තානත්ථමෙව.

18. i අසිතාදිසු, අසිතාදි පදයන්ති; (විනිවර්තයො, විනිස කියනු
 ලැබේ; 0) අසිතෙති, අසිතෙ යනු; පිණ්ඩපාතාදිහොජනෙ, පිණ්ඩපාතා
 දි හොජනෙයෙහිය; පිනෙති, පිනෙ යනු; යාගුආදිපානෙ, හමුආදිය
 පිමෙහිය; බාසිතෙති, බාසිතෙ යනු; පිඨබජ්ජකාදිබාදනෙ, පිටියෙන්
 කපු කැවිලි ආදිය කැමෙහිය; සාසිතෙති, සාසිතෙ යනු; මධුපාණිතාදි
 සායනෙ, මිපැණි පැණි ආදිය ආසාදනයෙහිය; තත්ථ, ඒ අසිතාදින්
 හි; නෙව දව්‍යාති, නෙව දව්‍ය යන; ආදිතා නයෙන, ඇතිත්;
 වුතො, වදලාවු; අභිවිබොපි, අවවැදුරුම්වුද; අත්ථො, අථා නෙමේ;
 අත්ථො නාම, අථා නම; තස්ස වසෙන, තදථියාගේ වශයෙන්; සාත්ථක
 සමපජ්ඣාදො, අථයෙන් ඇතැයි පිරිසිදු දන්තා නුවණ; හෙවත් සාත්ථක
 සමපජ්ඣාදො; වෙදිනබ්බං, දතසුතුහි; ලුබ්භණිතතිතනමධුරදිසු පන,
 රුක්භ ප්‍රණිත තිකත මධුරදිවු වතුර්විධ හොජනයන් අතුරෙහි වනාහි;
 යෙන හොජනෙන, යම් හොජනයෙකින්; යස්ස, යම් මහණෙකුට;
 අථාසු හොති, පහසු නැත්තේවේද; තං, ඒ හොජනය තෙමේ; තස්ස,
 ඒ මහණකුට; අසප්පායං, අසනප්‍රාය වේ; යං පන, යම් හොජනයෙන්
 වනාහි; නිමිත්තකම්මාදිවසෙක, නිමිත්තකම්මාදින්ගේ වශයෙන්, පටි
 ලඛං, ලබනලදද; යඤ්ච, යම්හොජනයකුත්; භුඤ්ජතො, වලදන්තාවු;
 අස්ස, ඒ මහණකුට; අකුසලා ධම්මා, අකුසල ධර්මයෝ; අභිවසින්නති,
 වැඩෙද්ද; කුසලා ධම්මා, කුසල ධර්මයෝ; පරිභාසනති, පිරිහෙද්ද; තං, ඒ
 හොජනය තෙමේ; එකතො, නියතයෙන්; අසප්පායමෙව, නොසැපම
 වේ; විපරිතං, තව්වර්තවු හොජනය තෙමේ; සප්පායං සැපවේ; තස්ස
 වසෙන, ඒ සනප්‍රායවු හොජනයාගේ වශයෙන්; එත්ථ, මේ අසිත පිතාති
 කාරයෙහි; සප්පායසමපජ්ඣාදො, සනප්‍රාය දන්තා නුවණද; කම්මසානා
 විපකතවසෙතෙව; කම්මකත නොමිදිම් වශයෙන්ම; ගොවරසථ
 ජඤ්ඤාදො, කම්මකත් අරමුණ දන්තා නුවණද; වෙදිනබ්බං, දත
 සුතුහි; අබ්බන්තරෙ, ශරීරභාගන්තරයෙහි; භුඤ්ජතො, වලදන්තාවු;
 කොපි අතො නාම, කිසි ආතවයෙන් නම්; තත්ථ, නැත; වුත්තප්පකාර
 විතතත්‍රියො වායොධාතු විපථාගෙනෙව පන, කියනලද ප්‍රකාර ඇති සිතින්

කරනලද වායෝධාතුහුගේ පැතිරීම් බලයෙන්ම වනාහි; පතනපටිග්‍රහණ නාම, පා පිළිගැන්මෙක් නම්; හොඳි, වේ; විතනක්‍රියාවායෝධාතු විපථාරෙනෙව, සිතින් කරනලද වායෝධාතුහුගේ පැතිරීම් බලයෙන්ම; පතෙන, පාත්‍රයෙහි; හත්ථස්ස, අත; ඔතාරණං නාම, ලැමෙක් නම්; හොඳි; වේ; විතනක්‍රියාවායෝධාතු විපථාරෙනෙව, සිතින් කරනලද වායෝධාතුහුගේ පැතිරීම් බලයෙන්ම; ආලොපකරණං, පිඩුකිරීමත්; ආලොපඋඛරණං, පිඩුනැගීමත්, මුඛවිවරණඤ්ච, මුඛය විවෘත කිරීමත්, හොඳි, වේ; කොච්චි, කිසිවෙක්; කුඤ්චිකාය, කෙස්සකින්; හනුකසිං, හනුඇටය; න විවරති, විවෘත නොකෙරෙයි; යනනකෙන, යනුයෙ කින්; හනුකසිං, හනුඇටය; විවරති(ට) න, විවෘත නොකෙරෙයි; විතනක්‍රියාවායෝධාතු විපථාරෙනෙව, සිතින් කරනලද වායෝධාතු හුගේ පැතිරීම් බලයෙන්ම; ආලොපස්ස, පිඩු; මුඛෙ, මුඛෙහි; ථපනං, තැබීමත්; උපරිදන්නානං, උඛඇන්දෙහි වූ දන්නයන්ගේ; මුසලකිච්ච සාධනං, මොහොල්කිස සැපයීමත්; හෙඨාදන්නානං, යටි ඇන්දෙහිවූ දන්නයන්ගේ; උදුකබලකිච්චසාධනං, වන්කිසසැපයීමත්; ජ්වහාය, දිවගේ; හත්ථකිච්චසාධනඤ්ච, අත්කිස සැපයීමත්; හොඳි, වේ; ඉති, මෙසේ; තං, ඒ හොඳ්නය; තත්ථ, ඒ මුඛෙහි; අග්ගජ්වහාය, දිවගෙහි; තනුකබෙළො, තුනිකෙළ; නොහොත්- මදවූ කෙළ; මූලජ්වහාය, දිව මූල; බහුබෙළො, බොල්කෙළ; මනෙකති, ගල්වයි; හෙඨාදන්නඋදුකබලො, යටිපෙළ දත් නමැති වනෙහි; ජ්වහාහත්ථපරිවතතිනං, දිව නමැති අතින් පෙරලනලද්දවූ; බෙලඋදුකතෙමිනං, කෙළ නමැති දිසෙන් තෙමනලද්දවූ; උපරිදන්නමුසලසඤ්චණ්ණිනං, උඩුපෙළ දත් නමැති මොහොළෙන් සුණුකරනලද්දවූ; තං, ඒ හොඳ්නය; කොච්චි, කිසිවෙක්; කට්ඨජුතාවා, කෙතෙස්සකින් හෝ; දබ්බියාවා, සැන්දකින් හෝ; අනෙතා, ඇතුළතැ; පච්චෙසනෙතා නාම, ප්‍රච්චෙසකරන්නෙක් නම්; තත්ථි, නැත; වායෝධාතුයා, වායෝධාතුව කරණකොටගෙනැ; පටිසති, ඇතුළට වදනෙයි; පටිසං පටිසං, ඇතුළට වත්වත් හොඳ්නය; පලාල සත්ථරං කත්ථා, පිදුරු බිස්සක් කොටැ; නොහොත්-පිදුරු ඇතුට ලා; ධාරෙනෙතා නාම, දරන්නාවූ පුතුලෙක් නම්; තත්ථි, නැත; වායෝධාතු වශෙනෙව, වායෝධාතුහුගේ බලයෙන්ම; තිස්සති, දරා සිටී; සිතං සිතං, දරා සිටී සිටී හොඳ්නය; උඛනං කත්ථා, උදුනක් කොටැ; අග්ගං ජලෙනි, ගිනිදල්වා; කොච්චි පවනෙතා නාම, කිසියම් පිසන්නාවූ පුතුලෙක් නම්; තත්ථි, නැත; තෙජෝධාතුයා ඵල, තෙජෝධාතුව කරණකොටගෙනැම; පච්චති, පැසෙසිට; නොහොත්-තෙජෝධාතුයාඵල, තෙජෝධාතුව විසින්නම; පච්චති, පිසනු ලැබේම; පකකං පකකං, පැසුණු පැසුණු හොඳ්නය; නොහොත් පිසු පිසු හොඳ්නය; දණ්ඩකෙනවා, දඩුකබෙ කින් හෝ; යසියා වා, යටියෙකින් හෝ; කොච්චි බහිනිහාරකො නාම, කිසියම් බැහැරලත පුතුලෙක් නම්; තත්ථි, නැත; වායෝධාතුයෙව, වායෝධාතුව කරණකොටගෙනැම; නිහරති, තික්මෙයි; නොහොත්- වායෝධාතුයෙව, වායෝධාතු නොමෝම; නිහරති, බැහැර කෙරෙයි; ඉති, මෙකී නසින්; වායෝධාතු, වායෝධාතු නොමෝ; අතිහරතිව, මුව

දක්වාගෙන යාමද කෙරෙයි; (නොහොත් ඉදිරියට ගෙනයාම හෙවත් කුසතුලට ගෙනයාමද කෙරෙයි.) විනිහරතිව, මුළුපවන් කුස දක්වා ගෙනයාමද කුසගත භොජනය ආත මත හෝ ගෙනයාමද කෙරෙයි; ධාරෙතිව, දර්ශිතමද කෙරෙයි; පරිවතෙතතිව, පෙරලීමද කෙරෙයි; සංචුණේණතිව, සුණ්ඛවටද පමුණුවයි; විසොසෙතිව, විශ්ලිමද කෙරෙයි; නිහරතිව, බැහැරලීමද කෙරෙයි; පඨවිධාතු, පාපිවිධාතු නොමෝ; ධාරෙතිව, දූරිමද කෙරෙයි. පරිවතෙතතිව, පෙරලීමද කෙරෙයි; සංචුණේණතිව, සුණ්ඛවටද පමුණුවයි; විසොසෙතිව, විශ්ලිමද කෙරෙයි; නිහරතිව, බැහැරලීමද කෙරෙයි; ආපොධාතු, අබිධාතු නොමෝ; සෙනහෙතිව, පෙහවීමද කෙරෙයි; අලලතකඤ්ච, තෙත්බවද; (තෙත්ගුණයද යුජෙයි); අනුපාලෙති, ආරක්ෂා කෙරෙයි; තෙජොධාතු, තෙජොධාතු නොමෝ; අනෙතා පවිඨං, කුසතුලට වන්තාවූ භොජනය; පරිපාලෙති, පැයවලයි; ආකාසධාතු, ආකාශධාතු නොමෝ; අඤ්ඤා, මායීයෙත්; (මායීයත්ත්ව මෙන්; ඔ)හොති, වේ; විඤ්ඤාණධාතු, විඤ්ඤාණධාතු නොමෝ; තත්ථ තත්ථ, ඒ ඒ පයෙඝිෂණාදියෙති; සමමාපයොගං, සමත් ප්‍රයෝගය; හෙවත් සමත් ප්‍රතිපත්තිය; අනාය, නිසා; ආභුජති, පයෙඝිෂණාදිය ආවජිතා කෙරෙයි; හෙවත්-දතී; ඉතිඵලං, මෙකි පරිද්දෙන්; පවත්නපටිසංඛිතාවසෙන, පැවති ප්‍රත්‍යවේක්ෂාවගේ වශයෙන්; ඵත්ථ, මේ අසිතාදි වචනයෙහි; අසමමාහසමපජ්ඣාදං, නුමුලාවන නුවණ; වෙදිතබ්බං, දතයුතුයි; අපිව, අතින් නයෙකුදු; (වුවුවන, කියනු ලැබේ; ට) ගමනතො, ගමන් හෙයිනුදු; පරියෙසනතො, බොජුන් සොයනහෙයිනුදු; පරිභොගතො, වලිඳන හෙයිනුදු; ආසයතො, ආශ්‍රය හෙයිනුදු; නිධානතො, පිහිටන තැන් හෙයිනුදු; අපරිපක්කතො, නොපැසුණු හෙයිනුදු; පරිපක්කතො, පැසුනු හෙයිනුදු; ඵලතො, මුඛප්‍රයෝජන හෙයිනුදු; නිසංඤ්ඤා, අමුඛ ප්‍රයෝජන හෙයිනුදු; සමමකිකතො, මොනවට වැඩුණු හෙයිනුදු; ඉතිඵලං, යන මෙකි පරිද්දෙන්; දසවිධං, දසවිධවූ; පටිකකුලභාවං, පිළිකුල්බව; පටිවෙකකිකතොපි, ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කිරීම් වශයෙන්ද; ඵත්ථ, මේ අසිතාදිවචනයෙහි; අසමමාහසමපජ්ඣාදං, නුමුලාවන නුවණ; වෙදිතබ්බං, දතයුතුයි; ඵත්ථ, මේ ගමනතො යනාදිනන්ති; විත්ථාරකථා පන, විස්තර කථානොමෝ වනාහි; විසුඛිමග්ගෙ, විගුඛිමායීයෙහි. ආහාරපටිකකුල සඤ්ඤා නිද්දෙසතො, ආහාරප්‍රතිකුල සංඤ නිද්දෙසෙත්; ගහෙනබ්බං, දතගත යුත්තිය.

18. ii උච්චාරපසාචකමෙමති, යනු; උච්චාරස්ස ව, පුරිෂයද; හෙවත්-වසුරුද; පසාචස්ස ව, මුත්‍රද; කරණෙ, කිරීමෙහිය; තත්ථ, ඒ උච්චාරපසාචකමෙම යන වචනයෙහි; (විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බං, විනිස දතයුතුයි) පක්කකාලෙ, පුරිෂ මුත්‍ර පක්කකාලයෙහි; උච්චාරපසාචං, මලමුත්‍රවිසර්ගය; අකරොන්තස්ස, නොකරන්නහුගේ; සකලසරිරතො, මුළු සිරුරෙන්; සෙද, ඩහ; මුළුවනහි, මිදෙන්; අකිනි, ඇස්; හමනති, බමන්; විතතං, සිත; න ඵතග්ගං හොති, එකක නොවෙයි; අඤ්ඤාව රොගා, අත්‍යවූ රොගයෝත්; උපපජ්ජති, උපදිත්;

කරුණකායා පන, කරනුවහට වනාහි; තං සබ්බං, යොදනොවනාදිවු ඒ සියල්ල; න හොති, නොවේ; ඉති අයං, මේ කියනලද්දේ; එත්, මේ උචාරපසාඨකමෙ යන වචනයෙහි; අත්ථො, අභිමතේ; තස්ස වසෙන, ඒ මලමුත්තිරිමිත්තයේ ප්‍රයෝජන වශයෙන්; සප්පායසම්ප ජඤ්ඤං, සත්ප්‍රාය දන්තා නුවණ; වෙදිතබ්බං, දතයුතු; අභානෙ, නිසි දුසි තෙතා; උචාරපසාඨං, මලමුත්ත විසයීය; කරුණකායා පන, කරන මහණහට වනාහි; ආපනති හොති, ඇවැත් වෙයි; අයසො, අව නම්බුව; වසිසති, වැඩෙයි; ජීවිතනතරයො, ජීවිතවිනාශය; හොති, වේ; පතිරුපෙ, සුදුසු තෙතා; කරුණකායා පන, මලමුත්තවිසයීය කරන මහණහට වනාහි; තං සබ්බං, ආපනතාදිවු ඒ සියල්ල; න හොති, නොවෙයි; ඉති ඉදං, මෙකියනලද්දම; එත්, මේ මලමුත්ත විසයීකමයෙහි; සප්පායං, සත්ප්‍රාය නම; තස්ස වසෙන, ඒ සුදුසු තෙතා මලමුත්ත විසයී යාගේ වශයෙන්; සප්පායසම්පජඤ්ඤං, සත්ප්‍රාය දන්තා නුවණ; කම්ම ආනාචිප්පකතවසෙතෙව, කම්මහන නොමිදිම් වශයෙන්ම, ගොවර සම්පජඤ්ඤං, ගොවරසම්පජඤ්ඤය; වෙදිතබ්බං, දතයුතු; අභනනතරෙ, ශරීරානුකරයෙහි; උචාරපසාඨකමං, මලමුත්ත යතීය; කරුණකායා පන, කරන්නාවූ; අතතා නාම, ආතමයෙක් නම්; තත්ති, නැත; පන, එසේ නැත්තේ වී නමුත්; විතතප්‍රියා වායොධාතුවසෙතෙව, සිතිත් කරනලද වායොධාතුවගේ බලයෙන්ම; උචාරපසාඨකමං, මලමුත්ත විසයීය; හොති, වේ; යථාපන, යම්සේ වනාහි; ගණෙඛි, ගඛ; පකෙක, මුහුකුරු හියකල්හි; (පැසුම් කල්හි යුග්මෙහි) ගණඛිගෙදෙන, ගඛබිදීම කරුණකොටගෙන; පුබ්බලොභිතං, පුයා රුහිර; අකාමතාය, නොකැමැති බැවින්; නිකම්මති, නික්මෙයිද; යථාච, යම්සේ; අභිහරිතා, වැඩියක් බැරවූ; උදකභාජනා, දියබදනෙකින්; උදකං, ජලයතෙමේ; අකාමතාය, නොකැමැති බැවින්; නිකම්මති, නික්මෙයිද; එවං, එපරිද්දෙන්; පකකාසයමුත්තවත්තිසු, පකාසය මුත්ත වස්තූන්හි; සනතිවිතා, රැස්වූ; උචාරපසාඨං මලමුත්ත; වායුවෙගසමුප්පිපිතා, වාත වෙගයෙන් තෙර පනලද්දු; අකාමතායපි, නොකැමැති බැවින්; නිකම්මනති, නික්මෙයි; එවං, මෙයාකාරයෙන්; නිකම්මතො, නික්මෙන්නාවූ; යොපනායං උචාරපසාඨො, ඒ මලමුත්ත තෙමේ වනාහි; තස්ස භික්ඛුතො, ඒ මහණහුගේ; තෙව, නොමවෙයි; අතතො, තමාගේ; (තෙව, නොමවෙයි; 0) පරස්ස, මෙරමාගේ, න, නොම වෙයි; පන, එතකුදුවත්; කෙවලං, හුදෙක්, සරීරනිසංකෘත, ශරීරයාගේ අමුඛාචලයෙක්ම; නොහොත්-සිරුරෙන් වැහෙන කුණප කොටසෙක්ම; 0 හොති, වේ; යථා කිං, කුම මෙන්දයත්; උදකතුවමනො, වස්තුව ඇ දිය බදුනෙකින්; පුරුණඋදකං, පැරණිවූ ජලය; ජිහ්විකායා, දම්නුවහට; තං, ඒ ජලය; අතතො, තමාගේ; තෙවහොති, නොමවෙයි; පරස්ස, මෙරමාගේ; න, නොමවෙයි; කෙවලං, හුදෙක්; පටිප්පකමනතමෙව, පිළිදගුම් කිරීම පමණක්ම; හොති, වේ; එවංසති, මෙසේ මලමුත්ත විසයීය ඇතිකල්හි, එවං, මෙකින්; පවතනපටිසංඛාතවසෙන, පැවැති ප්‍රත්‍යාවේක්ෂාශුභ වශයෙන්; එත්, මේ මලමුත්ත විසයී කමයෙහි; අසමමානසම්පජඤ්ඤං, නුමුළාවන නුවණ; වෙදිතබ්බං, දතයුතු.

18. iii ගතාදිසු, කුදන්කුදු ගමන් ඇ ඉරියව්වි; (විනිව්ඡයො වුවවතො, විනිස කියනු ලැබේ; 0) ගතෙති, ගතෙ යනු; ගමනෙ, (වෙහෙර අඛරු පැවැති කුදන්කුදුගමන් ඉරියව්වෙහි; සිතෙති, සිතෙ යනු; ආතො, සිටිනා ඉරියව්වෙහි; සුතෙති, සුතෙ යනු; සයනෙ, හෝනාඉරියව්වෙහි; තත්, ඒ ගමනාදීන්හි; අභිකක්කන්තා දිසු, අභික්‍රමාදීන්හි; චුත්තකයෙනෙව, කී නසින්ම; සමපජනකාරිතා, නුවණින් මනාව දැන කරනසිලිබව; වෙදිතබ්බා, දනුපුත්තිය; එත්, මේ ගතෙ සිතෙ යනාදියෙහි; අයං පන, මේ වක්‍රාණ්ඩයේ වනාහි, අපරොපි නයෙදු, අනිකුදු නයෙහි; හි, විඤ්ඤා කරනු ලැබේ; එකො හික්කු, එක් මහණෙක්; ගව්ඡන්තො, යෙමින්; අඤ්ඤං, අන් අරමුණක්; විනෙකන්තො, සිතන්නේව; අඤ්ඤං, අන් අරමුණක්; විනෙකන්තො, කල්පනාකරන්නේව; ගව්ඡති, යෙයි; එකො, එක් මහණෙක්; කම්මසානං, කම්මකන; අවිසංසේකානං, නොපියාම; ගව්ඡති, යෙයි; තථා, එපරිද්දෙන්; එකො, එක් මහණෙක්; තිස්සන්තො, සිටිමින්; තිස්සිදන්තො, හිදිමින්; සයන්තො, හෝමින්; අඤ්ඤං, අන් අරමුණක්; විනෙකන්තො, සිතන්නේව; අඤ්ඤං, අන් අරමුණක්; විනෙකන්තො, කල්පනාකරන්නේව; සයති, හොව්; එකො, එක් මහණෙක්; කම්මසානං, කම්මකන; අවිසංසේකානං, නොපියාම; සයති, හොව්; එතනකෙන පන, මෙපමණකින් වනාහි; හෙවත්-කම්මකන නොමුදා සතරඉරියව්වට න මගින් වනාහි; පාකටං, (ගොවරසමපජඤ්ඤා) ප්‍රකටවූයේ; න නොති, නොවේද; ඉති, එහෙයින්; වඛකමෙන, සක්මන කරණකොට ගෙන; (ආවරියා, ආවායසියෝ; 0) දීපසිංසු, දැක්වූහ; හි, තවිඤ්ඤා කරනු ලැබේ; යො හික්කු, යම් මහණෙක් තෙම; වඛකමනං, සක්මන් මඵවට; ඔතරිතා, බැස; වඛකමනකොටියං, සක්මන් කෙළවරෙහි; සිතො, සිටියේ; පරිග්‍රහණාති, කම්මකන පිරිසිදුගැන්ම කෙරෙයි; පාචිතවඛකමනකොටියං, පෙරදිග සක්මන්කෙළවර; පච්ඡතා, පැවති; රූපාරූපධම්මා, රූපාරූ ධම්ම; පච්ඡමවඛකමනකොටියං, පළ දිග සක්මන් කෙළවර; අප්පතා, නොපැමිණ; එතෙව, මේ පෙර දිග සක්මන් කෙළවරම; තිරුඬා, බිඳී ගියහ; පච්ඡමවඛකමනකොටියං, පළ දිග සක්මන් කෙළවර; පච්ඡතාපි, පැවැති රූපාරූ ධම්මද; පාචිත වඛකමනකොටියං, පෙරදිග සක්මන් කෙළවර; අප්පතා, නො පැමිණම; එතෙව, මේ පළ දිග සක්මන් කෙළවරදීම; තිරුඬා, බිඳී ගියහ; වඛකමනවෙමණෙකි, සක්මන් මැද්දෙහි; පච්ඡතා, පැවැති රූපාරූ ධම්ම; උභො කොටියො, සක්මන් දෙකෙළවර; අප්පතා, නො පැමිණ; එතෙව, මේ සක්මන් මැද්දීම; තිරුඬා, බිඳී ගියහ; වඛකමනෙ, සක්මනෙහි; පච්ඡතා, පැවැති; රූපාරූපධම්මා, රූපාරූ ධම්ම; ආනා, සිටීමට; අප්පතා, නොපැමිණ, එතෙව, මේ සක්මනෙහිම; තිරුඬා, බිඳී ගියහ; ආනො, සිටීමෙහි; පච්ඡතා, පැවැති රූපාරූ ධම්ම; නිසජ්ජං, හිදීමට; නිසජ්ජාය, හිදීමෙහි; පච්ඡතා, පැවැති රූපාරූ ධම්ම; සයනං, සයනයට; අප්පතා, නොපැමිණ; එතෙව, මේ හිදීමෙහිම; තිරුඬාති,

බිදිනියහසි; එවං, මෙයාකාරයෙන්, පරිශක්තනනො පරිශක්තනනො
 යෙව, කමටහන් මෙනෙහි කෙරෙමින් මෙනෙහි කෙරෙමින්ම; භවබිං,
 භවාබිංයව; ඔතාරෙහි, බස්වසි; උභයනො, නින්දෙන් නැගිසිටින්
 නාවු මහණතෙමේ; කමටසානං, කමටහන; ගහෙතාව, ගෙනැම;
 උභාති, නින්දෙන් නැගි සිටියි. අයං භික්ඛු, මේ මහණතෙමේ; ගතා
 දීප්ඵි, කුදන්කුදගමන් ඇඳුරියවිහි; සමපජනකාරිනාම හොති, නුවණින්
 මනාව දැන කරන සිලි නම්වේ; (ඉති සමාපජියෙහි වැටේ;) එවංපන,
 මේ වඩික්‍රමණ සපානනිෂ්ඨාදීන්හි කී නසින් වනාහි; සුතො, නිදීමෙහි;
 කමටසානං, කමටහන; අවිභූතං, අප්‍රකාශවූයේ; හොති, වේ; කමටසා
 නං, කමටහන; අවිභූතං, (නින්දෙහි ද) අප්‍රකාශවූවක්නු; නතානබ්බං,
 නොකටසුතු; තසමා, එහෙයින්; යො භික්ඛු, යම් මහණෙක්; යාව, යම්
 තාක් කල්; සකෙකාති, හැක්කේ නම්; තාව, ඒතාක් කල්; වඩිකම්භා,
 සක්මන්කොටැ; ධුතා, සිටැ; නිසිදිතා, හිද; සමානො, හෝන්;
 එවං, මේවක්‍ෂ්‍යමාණනසින්; පරිශක්තනො, කමටහන් මෙනෙහිකොටැ;
 සයති, සයනය කෙරෙහි; කායො, රූපකායතෙමේ; අවෙතනො,
 ව්‍යාපාරරහිතයැ; නොහොත්- සිත් නැත්තේයැ; මඤ්චො, ඇඳ; අවෙ
 තනො, ව්‍යාපාරරහිතයැ; නොහොත්- සිත් නැත්තේයැ; කායො,
 රූපකායතෙමේ; අහං, මම; අවෙතනෙ, ව්‍යාපාර රහිතවූ හෝ
 සිත් නැත්තාවූ; මඤ්චො, ඇඳෙහි; සධිතොති, සයනය කෙරෙමිහි;
 නජනාති, නොදනී; මඤ්චොපි, ඇඳ තෙමේත්; මසි, ආධාරවූ මා
 කෙරෙහි; කායො, රූපකාය තෙමේ; සධිතොති, සයනය කෙරෙමිහි;
 නජනාති, නොදනී; අවෙතනො, ව්‍යාපාරරහිතවූ හෝ සිත්නැත්තාවූ;
 කායො, රූපකායතෙමේ; අවෙතනෙ, ව්‍යාපාර රහිතවූ හෝ සිත්
 නැත්තාවූ; මඤ්චො, ඇඳෙහි; සධිතොති, සයනය කෙරෙමිහි; එවං,
 මෙයාකාරයෙන්; පරිශක්තනනො පරිශක්තනනොයෙව, කමටහන්
 මෙනෙහි කෙරෙමින් මෙනෙහි කෙරෙමින්ම; විතතං, සිත; භවබිං,
 භවාබිංයව; ඔතාරෙහි, බස්වසි; පබුජ්ඣමානො, පිබිඳෙනුයේ; කමටසා
 නං, කමටහන; ගහෙතාව, ගෙනැම; පබුජ්ඣති, පිබිඳෙයි; (ඉති පරි
 සමාපජියෙහි නිපා.) අයං, මේ භික්‍ෂුතෙම; සුතො, නිදීමෙහි; සමපජන
 කාරි නාම හොති, නුවණින් මනාව දැන කරන සිලි නම් වේ. ඡන්ද
 හොති, ඡන්ද්‍රිතෙ යනු; ඡන්ද්‍රණෙ, නිද්‍රාවර්ජනකිරීමෙහියැ; තත්ථ, ඒ
 ඡන්ද්‍රිතෙ යන වචනයෙහි; (විනිවර්ණො වූවතෙ, විනිස කියනු
 ලැබේ; 0) ක්‍රියාමයපවත්තය; කාසිකක්‍රියාදීන් නිපයන ජවන්සිත්ත
 ගේ; නොහොත්- ආවර්ජිත ක්‍රියාවෙන් සමුත්තිතවූ ජවන්සිත්තය;
 නොහොත්- ක්‍රියාමය ප්‍රවෘත්ත නම්ලද ඡේතවාරිකවූ සියල් සිත්තය;
 අපවත්තියා, නොපැවැත්මක්; සති, ඇතිකලැ; ඡන්ද්‍රිතං නාම, නිද්‍රා
 වර්ජනකිරීමක් නම්; නහොති, නොවේ; ක්‍රියාමයපවත්තවලඤ්ඤ,
 කාසිකක්‍රියාදීන් නිපයන ජවන්සිත්තවලඤ්ඤනය; නොහොත්- ආවර්ජිත
 ක්‍රියාවෙන් සමුත්තිතවූ ජවන්සිත්ත වලඤ්ඤනය; නොහොත්- ක්‍රියාමය
 ප්‍රවෘත්ත නම් ලද ඡේතවාරිකවූ සියල්සිත්ත වලඤ්ඤනය; පවත්තනො,
 පවත්නා කල්හි, ඡන්ද්‍රිතං නාම, නිද්‍රාවර්ජන කිරීම නම්; හොතිති, වේ

යසි; පරිග්‍රහණනෙතො, පිරිසිදු දන්තාචු; භික්‍ෂු, මහණතෙමේ; ජගරි
තෙ, නිද්‍රාවර්ජිත කිරිමෙහි; සමපජනකාරී හොති, නුවණින් මනාව
දූන කරනසිලි නම් වේ; අපිව, අපරනායෙක් කියනු ලැබේ; රතනිඤ්චං,
රැදහවල; ඡකොඨාසෙ; සකොටසක්; කඤ්චා, කොටු; පඤ්චකොඨාසෙ,
පස්කොටසක්; ජග්‍රහණනාපි, නිද්‍රාවෙන් රක්තාචු මහණතෙමේද;
ජගරිතෙ, නිද්‍රාවර්ජිතකිරිමෙහි; සමපජනකාරී නාම හොති, නුවණින්
මනාව දූන කරනසිලිනම්වේ; භාසිනෙති, භාසිතෙ යනු; කථනෙ, තෙප
ලිමෙහිය; තත්ථ, ඒ භාසිතෙ යන වචනයෙහි; (විනිවජ්ජයො වුච්චතෙ,
විනිස කියනු ලැබේ, 0) උපාදරුපස්ස, භෞතික රූපයක්වූ; සද්දයත
නස්ස, ශබ්දයතනයාගේ; අපචනෙත, නොපැවැත්ම; සති, ඇතිකලැ;
භාසිතං නාම, තෙපලිමෙක් නම්; නහොති, නොවේ; තස්මිං, ඒ
භෞතික රූපයක්වූ ශබ්දයතනය; පචතතනෙත, පචත්තා කල්හි;
භොතිති, වේයයි; පරිග්‍රහණකො, පිරිසිදු දන්ත කරන්නාචු; භික්‍ෂු,
මහණතෙමේ; භාසිතෙ, තෙපලිමෙහි; සමපජනකාරී නාම හොති,
නුවණින් මනාව දූන කරනසුලු නම්වේ, විමුත්තායතනසිසෙත,
විමුක්තියට කාරණවූ අභිත්ථලය මුදුන්පත්කොටු; ධම්මං, ධර්මය;
දෙසෙනෙතාපි, දෙශනාකරන්නාචු මහණතෙමේද; ඛතතිංසතිරච්ඡාන
කථා, සගමොක්මග අවුරන්නාචු රූපකථාදිවූ දෙතිස්කථාවන්; පභාය,
පියා; දසකථාවච්ඡුතිස්සිතකථං, අපිස්බස් ඇ දශකථාවස්තුන් ඇසුරු
කළ බස්; කථෙනෙතාපි, තෙපලන්නාචු මහණතෙමේද; භාසිතෙ,
තෙපලිමෙහි; සමපජනකාරී නාම හොති, නුවණින් මනාව දූනකරන
සිලිනම්වේ; තුණ්හිභාවෙති, තුණ්හිභාවෙ යනු; අකථනෙ, නොබිඳී
මෙහිය; තත්ථ, ඒ තුණ්හිභාවෙ යන වචනයෙහි; (විනිවජ්ජයො වුච්චතෙ,
විනිස කියනු ලැබේ, 0) උපාදරුපස්ස, භෞතික රූපයක්වූ; සද්දයත
නස්ස, ශබ්දයතනයාගේ; පචතතිංසං, පැවැත්ම; සති, ඇතිකලැ; තුණ්හි
භාවො නාම, නොබිඳීමෙක් නම්; තත්ථ, තැන; අපචතතිංසං, භෞතික
රූපයක්වූ ශබ්දයතනය නොපචත්තා කලැ; භොතිති, නොබිඳීමෙක්
වේයයි; පරිග්‍රහණකො, පිරිසිදු දන්ත කරන්නාචු; භික්‍ෂු, මහණතෙමේ;
තුණ්හිභාවෙ, නොබිඳීමෙහි; සමපජනකාරී නාම හොති, නුවණින්
මනාව දූන කරනසිලිනම් වේ; අභිතිංසාය ආරම්භණෙසු, අවතිස්කමට
හත් අරමුණු අතුරෙන්; විතතරුචියං, තමාගේ සිතට රිසිවූ; කමමසානං,
කමටහක්; ගහෙතා, ගෙනැ; නිසිනෙතාපි, හුන් මහණතෙමේද;
දුතියස්සානං, විනිශ්චිතනයට; සමාපනෙතාපි, සමවන් මහණතෙමේද;
තුණ්හිභාවෙ, නොබිඳීමෙහි; සමපජනකාරීයෙව නාම හොති, නුවණින්
මනාව දූන කරන සිලිමැනම්වේ; එත්ථව, මේ සතර ඉරියව් අතුරෙන්;
(ච වාකාරම්භද්දොතකං) එකො ඉරියාපටො, එක් ඉරියව්වෙක්; විසු
ඨානෙසු, දෙතැනෙක්හි; ආගතො, ආර්යෙය; සො, ඒ ඉරියව්වතෙමේ;
හෙඨා, යටු; අභික්‍ෂකනෙත පටික්‍ෂකනෙතති එත්ථ, අභික්‍ෂකනෙත පටික්‍ෂක
නෙත යන මේ වචනයෙහි, භික්‍ෂාචාරං, පිටු පිණිස සරන ගමට;
ගච්ඡතොව, වදනාචු මහණහුගේද; ආගච්ඡතොව, ගමන් පෙරලා
වෙහෙර වදනාචු මහණහුගේද; අධානගමනවසෙන, අදන් මගට

පිළිපත්නහුගේ වෘත්තයන්; කපිතො, වදාලයේක; ගතෙ සීතෙ නිසිනෙති එත්, ගතෙ සීතෙ නිසිනෙත් යන මේ වචනයෙහි; විහාරෙ; වෙහෙර; චූණ්ණිකපාදාරඉරියාපථවසෙන, අලංකාරවූ පා නගා යන ඉරියව් වශයෙන්; කපිතොති, වදාලයේකැයි; වෙදිතබ්බො, දහයුතු; තත් කතමා සතීති ආදීසබ්බං, තත් කතමා සති යනාදි පද සිත්ලල; උතතා තත්ථෙව, ප්‍රකාශවූ හෝ නොගැඹුරැවූ අඵ ඇත්තේමැයි.

* පාදයාගේ අතිහරණවිනිහරණ සද්භාවය යම්සේද එමෙන් අසිතාදිභොජනයාගේ අතිහරණවිනිහරණ සද්භාවය වියයුතු. කෙසේ යත් අතිහරණය නම් භොජනය මුඛවාරය දක්වා නගාලීමයි. විනි හරණය නම් මුඛවාරයෙහි පටන් කුස දක්වා භොජනය ගෙලාලීමයි නොහොත් කුසිහිතවූ භොජනය හෝ පසෙකින් ගෙනයෑමයි. ඇත මැත පෙරලීම ය යුගේයි. අතිහරණය යාවූවා ආහරණ, විනි හරණය නොයා යාව කුට්ඨි තාව හරණ කුට්ඨිගතා වා පසසකො හරණ (මු.ටි.) මුඛවාරසීමාව ඉක්මවා පවතිනුයි මෙහි අති ශබ්දයා අති ක්‍රමණාථයෙහි වැටේ. එහෙයින් අනුටිකාවේ අතිහරණය මුඛවාරං අතිකක්‍රමණා හරණය වැණුන.

* “අලලනනඤ්ඤ අනුපාලෙති” යනු වායොධාතූන් කරණ කොට ගෙන වැඩියක් වියලීම යම්සේ නොවේද ඒ ආකාරයෙන් පාලනය කෙරෙයි නම. මෙද යුතු අලලනනඤ්ඤ අනුපාලෙති වායු ආදීහි අතිවිකෘතියා යථා නසොති තථා පාලෙති (මු.ටි.)

* ආභුජනී යනු භොජන පයෝගීභවය භොජනානුභවය භොජනයාගේ පරිපක්ඛාවය භොජනයාගේ අපරිපක්ඛාවය යනාදිය ආවර්තය කෙරෙයි විජානනය කෙරෙයි යන අර්ථය වේ. ඒ ඒ භොජනපයෝගීභවය අරමුණු කොට ඇති විශිෂ්ටජානනයද නිපයන් නාවුම ප්‍රයෝගයතෙමේ සමාස් ප්‍රයෝග නමැයි කියනලද්දේ එහෙයින්. ඒ එසේමැයි. යම් ප්‍රයෝගයෙකින් භොජනපයෝගීභවය හිථපාදනය වේනම් ඒ ප්‍රයෝගය තෙමේ ඒ භොජනපයෝගීභවය අරමුණුකොට ඇති විජානන කාරණයද නිථපාදනය කෙරේ නම් වේ. නොහොත් ආභුජනය නම් බාහුධර්මයන්හි අවිපරිත ප්‍රතිපතති නම්ලද තත්ත්ව බොධසබ්බාත සමාස්ප්‍රතිපතතිය නිසා ශරීරභාගනතරයෙහි ආතම නම්වූ කිසියම් අනුභවකරන්තාවූ ප්‍රභූලෙක් නැතැයි යනාදින් වෙසෙ සින් දැන්මයි. මෙද යුතු ආභුජනීහි පරිසෙසනිපෙකාහරණපිණ්ණා ජිණ්ණසාදිං ආවපෙජනී විජානනීහි අතො, තං තං විජානන නිපථාද කොයෙව හි පයොගො සමොපයොගොති වුතෙනාති, අථවා සමොපටි පතතිමාගමම අබහතතරෙ අතතා නාම කොච්ඡුඤ්ඤානකො නතීති ආදීනා විජානනං ආභුජනං (මු.ටි.) තං තං විජානනනිපථාදකොති තස්ස තස්ස පරිසෙසනාදිවිසයස්ස විජානනස්සව නිපථාදකො යෙනහි පයොගෙන පරිසෙසනාදි නිපථජනී සො නබ්බිසං විජානනමපි නිපථාදෙති නාම භොති, සමොපටිපතතිනති බමෙමසු අවිපරිතපටි පතතිං යථාභුතාවබොධා (අ.ටි.)

* අසාධනයෙහි යනු වච්ඡ මුත්‍රපාතනයට නොතිබිවු මනුෂ්‍ය පරිගාහිත ක්‍ෂෙත්‍රාදිවූද අමනුෂ්‍යපරිගාහිත දෙවායතනාදිවූද අසුකන සාධනයෙහිය. මෙද යුතු ඥානෙනි මනුස්සාමනුස්ස පරිගහනිතෙ අසුතෙන ආනෙ බෙතනදෙවායතනාදිකො(මු.ටි.)

* තුමබ යනු හුණුපුරුක් ආදියෙන් කළ දියබදුනට නම්. තුමබතොති වෙළුනාලි ආදි උදකභාජනතො(මු.ටි.)

* ගතෙ යනු ගමනප්‍රයෝගයෙහිද යන අර්ථය වේ. පළමුකි අභික්‍රමප්‍රතික්‍රමග්‍රහණයෙන් ගමන ප්‍රයෝගයෙහිදු පුළුභාගයෙකුත් පශ්චාත්භාගයෙකුත් ශරීරයාගේ සිටි පියොවින් සිටියදීම කැමති දෙසකට යොමුකිරීම කියනලදය. මේ අදියරෙහි දෙශානතරොක්‍ෂනති සබ්බාත ගමනම් ගාහිතයැයි දතයුතු. නොහොත් අවුවා ඇප්රහු විසින් අභික්‍ෂකනෙත පටික්‍ෂකනෙත යනාදීන් අධිගමන වශයෙන් වක්‍ෂාමාණවූද ගතෙ සිතෙ යනාදීන් වෙහෙර ඇසිරෙන කුදන්කුදු ගමන් ඉරියව් විසින් වක්‍ෂාමාණවූද මේ ශබ්දප්‍රයෝගයන්ගේ වෙනස දතයුත්තේය. මෙද යුතු ගතෙති ගමනෙති, පුබ්බ අභික්‍ෂකමපටික්‍ෂක මග්ගකනෙත ගමනෙපි පුරතො පච්ඡතොව කායස්ස අභිභරණං වුත්තනති ඉධ ගමනිමෙව ගතිතනති වෙදිතබ්බං, වක්කමානො වා එතෙසං විසෙසො(මු.ටි.) ගමනෙති ගමනප්‍රයෝගෙපි, අභිභරණං යථාසිතස්සොව කායස්ස ඉච්ඡිතදෙසාහිමුඛකරණං, ගමනං දෙසනන රූපපතති, වක්කමානොති අභික්‍ෂකනෙත පටික්‍ෂකනෙතියි(පෙ.අ.ඛ.ගමනවසෙක ගතෙ සිතෙ විහාරෙ වුණ්ණිකපාදුඛාර ඉරියාපථවසෙක කට්ඨොති වක්කමානො විසෙසො(අ.ටි.)

* “එතතකෙන” යනු කමටහන නුමුදු සතර ඉරියව්පැවැත්ම කිම් පමණෙකින් ගොවරසමපජ්ඣාදිය ප්‍රකට නොවේය යන අර්ථය උක්තය. එතතකෙනාති කමමථානං අවිස්සජෙජනා වතුත්තං ඉරිං පථානං පවත්තන වචනමනෙතන ගොවරසමපජ්ඣාදො න පාකටං හොතිති අනෙ(මු.ටි.)

* “එවං පන සුතෙන කමමථානං අවිභූතං ගොති” යන් තෙන් වඛික්‍රමණසාධනනිෂද්ධ ඊය්‍යාපථයන්හිම ප්‍රවෘත්තවූ නාමරූප ධර්මයන් අතිතාදි වශයෙන් සංමග්ගිකය කරන මහණහට සයන ඉරියව්වෙහි ප්‍රවෘත්තවූ නාමරූපධර්මයෝ අප්‍රකටවූහු වෙත් යන අර්ථය උක්තය. කිසිමෙතො(එවං පන සුතෙන කමමථානං අවිභූතං හොතිති වඛික්‍රමනථානනිෂජ්ජාසු එව පවත්තෙත පරිගහණනනස්ස සුතෙන පවත්තා අපාකටා හොනතිති අනෙ(මු.ටි.) පවත්තති වඛික්‍රමාදිසු පවත්තන රූපාරූපධර්මෙම පරිගහණනනස්ස අතිවො දිතො(අ.ටි.)

* “ක්‍රියාමය පවත්තස්ස” යන අර්ථකථාවචනය විවරණය කරන්නා වූ විකාමායසියෝ(කාමික ක්‍රියාදීන් නිපයන බැවින්ද ජවන්සිත ක්‍රියාමය ප්‍රවෘත්ත නම්. ආවජිතා කිරීමෙන් උපන් බැවින්ද

ජවන්සිත ක්‍රියාමය ප්‍රවාහන නම. ඔවුනතුරෙන් කාසික ක්‍රියාදීන් නිපයන ජවනය එලොපවාර වශයෙන්ද ආවර්තා කිරීමෙන් උපන් ජවනය කාරණොපවාර වශයෙන්ද ක්‍රියාමය ප්‍රවාහන නමැයිද නොහොත් ඡඛිවාරයන්හි ප්‍රවාහනවූ සිත් මුළුල්ලම හෝ ක්‍රියාමය ප්‍රවාහන නමැයිද උත්තයයි වැණුනු කායාදික්‍රියාමයන්හා ආවර්ත ක්‍රියාය සමුච්ඡිතතාව ජවනං සබ්බමිට්ඨා ඡවාරපවතනං ක්‍රියාමය පවතනං නාම (මු.ටි.) කාසිකක්‍රියාදීනිබ්බතනකජවනං එලුපවාරෙන කායාදි ක්‍රියාමයන්හි වුතනං, ක්‍රියාසමුච්ඡිතතාහි පන කාරණුප වාරෙන (අ.ටි.)

* දශකථාවසතු නම් අප්පිච්ඡ කථාය, සනතුභිකථාය, අසංසථ කථාය, පටිවෙක කථාය, විරියාරමන කථාය, සීලකථාය, සමාධිකථාය, පඤ්ඤ කථාය, විමුත්ති කථාය, විමුත්තිඤ්ඤාදස්සන කථාය, යන මොවුහුයි.

* වට්ඨසඛාර විරහ භාවයෙන් චිතියම්භානය තුෂණිමහාවයෙහි කියනු ලැබේ දුතියජ්ඣානං වට්ඨසඛාරවිරහා තුණ්හිභාවොති වුවවති (මු.ටි.)

19.

i සො විවිත්තනනි ඉමිනා කිං දසෙසති, එතස්ස භික්ඛුනො උපාසනඝාතං සොග්ගපථං සප්පාසසෙතාසනං දසෙසති. යස්ස භි අබ්භතතරෙ එතතකා ගුණා අත්ථි තස්ස අනුච්ඡවිකො අරඤ්ඤවාසො යස්ස පනෙතෙ නත්ථි තස්ස අනුච්ඡවිකො. එවරුපස්ස භි අරඤ්ඤ වාසො කාලමකකට අච්ඡ තරච්ඡ දිපි මිභාදිනං අට්ඨවාසසදිසො හොති, කසමා? ඉච්ඡාස ධ්වො පට්ඨතතා, තස්ස භි අරඤ්ඤවාස මූලකො කොචි අත්ථො නත්ථි, අරඤ්ඤවාසසෙඤ්ච ආරඤ්ඤකෙව දුසෙති සාසතො අප්පසාදං උප්පාදෙති. යස්ස පන අබ්භතතරෙ එතතකා ගුණා අත්ථි තස්සව අනුච්ඡවිකො, සො භි අරඤ්ඤවාසං නිස්සාස විපස්සනං පඨපෙත්වා අරහතං ගණන්වා පටිඨිබ්බාති සකලඅරඤ්ඤවාසං උපසොගෙති ආරඤ්ඤකානං. සිසං ඛොවති සකලසාසනං පසාතෙති. තසමා සත්ථා එවරුපස්ස භික්ඛුනො උපාසනඝාතං සොග්ගපථං සප්පාසසෙතාසනං දසෙසතො සො විවිත්තං සෙතාසනං ගජන්ති ආදිමාහ.

ii තත්ථ විවිත්තනනි සුඤ්ඤං අප්පසද්දං අප්පතිගෙසාසං. එත මෙවති අත්ථං දසෙසතුං තස්සව අනාකිණ්ණනි ආදි වුතනං. තත්ථ අනාකිණ්ණනි අසබ්බිණ්ණං අසම්බාධං, තත්ථ යස්ස සෙතා සනස්ස සමනතා ගාමුනමපි අබ්භිසොජනමපි පබ්බතගගණං වන ගගණං නදිගගණං හොති, න කොචි අවෙලාස උපසබ්බකමිතුං සකෙකාති, ඉදං සන්තිකෙපි අනාකිණ්ණං නාම. යං පන අබ්භි

සොප්පනිකං වා සොප්පනිකං වා හොති ඉදං දුරතාස ඵල අනාඛිණ්ණං නාම හොති. සෙති චෙව ආසනිව ඵළානි සෙනාසනං, නාස සහෙදං දසෙය්‍යං. මසෙඛා පිඨනනි ආදි වුත්තං, නස් මසෙඛානි චත්තාගේ මසෙඛා මසාරකො බුද්ධිකාබ්බො කුලීරපාදකො ආභව්ව පාදකොති. නථා පිඨං. හිසිති පසෙඛ හිසිසො උණ්ණාහිසි වොලහිසි වාතහිසි තිණ්හිසි පණ්ණහිසිති.

iii විමෙඛාහනනනි සිසුපධානං වුත්තං, නං විස්ථාරනො විදන්තිවතුරඛගුලං. වට්ඨනි, දිසනො මසෙඛවිස්ථාරපමාණං. විහාරෙති සමනනා පටිසාරපථං. අනෙතාසෙව රතනිසාන දිවාසා නානි දසෙය්‍යා කතසෙනාසනං, අඛිසොගොති සුපණ්ණවඛක ගෙහං, පාසාදෙති වෙ කණ්ණිකානි ගහෙය්‍යා කතො දිසපාසාදෙ, අනෙතානි පටිසාරදිපටිබාහනස්ථං ඉඨකාති කතො බහලිහිතනිකා වතුපසෙඛ භූමිකො පටිසාරපටිසෙය්‍යා, මාලොති හොප්පනසාලා සදිසො මණ්ඩලමාලො, විනාසකථාසං ඵකකුට සබ්බකිංතා වතුරසාසාදෙති වුත්තං, ලෙණ්හනි පබ්බතං ඛණ්ඩො වා පබ්බා රසං අපසොනනසානෙ කුඛං. උසාපෙය්‍යා වා කතසෙනාසනං, ගුහානි භූමිදර් වා ඉස්ථ රතනිදිවං. දිසං ලඞු. වට්ඨනි පබ්බතගුහා වා භූමිගුහා, රුක්ඛමුලනනි රුක්ඛසං ගෙහා පටිසාරිතනං වා අප පිසකිතනං වා, වෙඨගුමෙඛානි වෙඨගවෙජා, සස්ථා පන හිකුටු පටිසාරකමනනිති ධර්මෙය්‍යා වා ඵනානි මසෙඛාදිති සස්ථ හිකුටු සහති පනනනි සං ගෙහං සහතිපානාරහසානං. සබ්බමෙතං සෙනාසනං. හප්පනිති උපෙති, සමහප්පනිති නස් අභිරත්වසෙන අනුක්කණ්ණිකො සුඵ්ඵ උපෙති, සෙවනිති නිවි සනවසෙන සෙවනි, නිසෙවනිති අනුක්කණ්ණිකො සහතිසසිකො හුයා සෙවනි, සංසෙවනිති සෙනාසනවතනං සමපාදෙනො සමමා සෙවනි.

iv ඉදනි සං නං විවිත්තනනි වුත්තං. නාස සහෙදං දසෙය්‍යං අරඤ්ඤං රුක්ඛමුලනනි ආදි ආරාමං. ඵස් අරඤ්ඤනනි විනාස පටිසාරෙය්‍ය නාම ධර්මෙය්‍යා ගාමසෙඛ ගාමුපචාරසෙඛ අවසෙසං අරඤ්ඤනනි ආගනං, සුත්තනන පටිසාරෙය්‍ය අරඤ්ඤකං නාම සෙනාසනං පසෙඛධනුසනිකං පවර්මනනි ආගනං, විනාසසුත්තනනා පන උගොපි පටිසාරසෙය්‍යා නාම. අභිධම්මො නිපට්ඨිකාස දෙස නානි අභිධම්මපටිසාරෙය්‍ය අරඤ්ඤං දසෙය්‍යං නිකම්ඛයා බති ඉඤ්ඤිලානි වුත්තං, ඉඤ්ඤිලනො බති නිකම්ඛයානි අනෙතා, රුක්ඛ මුලාදිතං පකතිසා ව සුචිඤ්ඤාසා භාවනො රුක්ඛමුලං. සෙව රුක්ඛමුලනනි ආදි වුත්තං, අපිවෙස්ථ රුක්ඛමුලනනි සං කිඤ්චි සිතව්‍යාසං විවිත්තං. රුක්ඛමුලං, පබ්බතනනි සෙලං. නස්ථි උදකසොණ්ණිසු උදකකිව්ව. කයා සිනාස රුක්ඛව්‍යාසාස නිසිතනසා නානාදිසාසු බාසමානාසු සිතෙන වාතෙන විජිසමානසා විත්තං ඵකගං හොති, කඤ්ජනනි කං වුට්ඨනි උදකං, ගෙන දරිතං. උදකෙන හිතනං පබ්බතපසෙය්‍යං, සං නිකම්ඛනනිති නදි කුඤ්ජ

* අරඤ්ඤානි නිකුටුං තසොය

නතිපි වදනති, නස්ස භි රජනපට්ඨසදිසා වාලිකා හොනති, මස්සක මණ්ඩිතානං විස වනගහණං මණ්ඩකකිසදිසං උදකං සද්දති, එව රූපං කඤ්ඤං ඔරුග්ග පානිසං පිට්ඨො ගතනාති සිනං කතො වාලිකං උසාරොතො පංසුකුලවිවරං පඤ්ඤාපෙකො නිසිගනායා සමණ ධම්මං කතෙතො විතතං එකග්ගං හොති, ගිජිගුහනති විතතං සබ්බ භානං අනන්තරං, එකස්මිංසෙව වා උමමග්ගසදිසං මහාවිවරං. සුසාන ලකඛණං විසුඛිමසග්ග වුත්තං, වනපස්සනති ගාමනතං අතික්ක මිතො මනුස්සානං අනුපවාරඝානං සස්ස න කසනති න වපනති, තෙනෙවග්ග නිදෙද්දසෙ වනපස්සනති දුරනමෙතං. සෙනාසනානං අබිච්චනනති ආදි වුත්තං, සසමාවා රුක්කමුලාදිසු ඉදමෙවෙකං භාජෙතො දසසිනං නසමායා නිකෙතප පටිපාටිසා නිදෙද්දසං අකතො සබ්බපට්ඨසෙනන නිදෙද්දසො කතොති වෙදිකබ්බො. අබ්බොකාසනති අවජනනං, ආකබ්බමානො පනෙත්තු විවර කුටිං කතො වසති, පලාලපුඤ්ජනති පලාලරසි, මහාපලාලපුඤ්ජ නොති පලාලං නික්කබ්බිතො පබ්බාරලෙණසදිසෙ ආලසෙ කතෙත්තු ගවජගුම්බොදිනමපි උපට්ඨ පලාලං පක්ඛිපිතො හෙඝා නිසිගනා සමණ ධම්මං කතෙතති, නං සකායසෙනං වුත්තං, වනපස්සනතිදෙද්දසෙ සලොම ගංසානනති සස්ස පටිඝග්ග ලොමහංසො උපපජ්ජති එවරූපානං හිංසනසාසෙනාසනානං, පට්ඨසනනානනති දුරභාවෙන පට්ඨසෙනන සිනානං, න මනුස්සපවාරඝනති කසනවපනවසෙන මනුස්සෙති උපවිජිතබ්බං වනනුතං අතික්කමිතො සිනානං, දුරගිසමගවා නනති අලබ්ධිවෙකස්සාදෙති අභිභුසාවසිතුං න සකකුණ්ණානං, අපසසද්දතිදිනිදෙද්දසෙ අපසසද්දනති වචනසද්දෙන අපසසද්දං, අපසනිගෙසාසනති නගරනිගෙසාස සද්දෙන අපසනිගෙසාසං, සසමා පන උග්ගසමෙපනං සද්දපෙත්ත එකං නසමායා නිදෙද්දසෙ සද්දෙව නං අපසසද්දං නදෙව නං අපසනිගෙසාසනති වුත්තං, විජනවානනති අනුසඤ්චරණජනග්ග සරීරවානෙන විරතිනං, විජනවාදනති පි පාණො, අනෙතාජනවාදෙන රතිනනති අපෙත්තා, සසමා පන සං අපසනිගෙසාසං නදෙව ජනසඤ්චරණනව ජනවාදෙනව විරතිනං. හොති නසමායා නිදෙද්දසෙ සද්දෙව නං අපසනිගෙසාසං නදෙව නං විජනවානනති වුත්තං, මනුස්සග්ගසෙසාසනති මනුස්සානං රහස්ස ක්‍රියාඝානිසං, සසමාපන ගං ජනසඤ්චරණරතිනං හොති තෙනග්ග නිදෙද්දසෙ සද්දෙව නං විජනවානං නදෙව නං මනුස්සග්ගසෙසාසනති වුත්තං, පටිසල්ලාණසාරූපනති විවෙකානුරූපං, සසමා පන ගං නිසමෙනෙව මනුස්සග්ගසෙසාසනං හොති නසමායා නිදෙද්දසෙ සද්දෙව නං මනුස්සග්ගසෙසාසනං නදෙව නං පටිසල්ලාණසාරූපනති වුත්තං, අරඤ්ඤගතිදිනිදෙද්දසෙ අරඤ්ඤං වුත්තමෙව, නපා රුක්ක මුලං, අවසෙසං පන සබ්බමපි සෙනාසනං සුඤ්ඤාභාරෙන සබ්බ තිනං.

19. i. සො විවිතනනති ඉමිනා, සො විවිතනං යනාදි මේ පෙළ වදනෙන්; කිං කුමත්; දසෙය්ති, දක්වා වදලයේක්ද; එතස්ස භික්ඛුනො, තෙල මහණහුගේ; උපාසකථානං, කම්මස්ථාන ශික්ෂාවෙහි යෙදීමට ස්ථානවූ; හෙවත් කම්මවහන් වැඩීමට තැන්වූ; යොග්‍යාපථං, කම්මස්ථානා භ්‍යාසයට යොග්‍ය ස්ථානවූ; සප්පාය සෙනාසනං, අනුරු සෙනස්ත; දසෙය්ති, දක්වා වදලයේක්; හි, ඒ වදල වචනය සැබව; යස්ස, යම් මහණක්හුගේ; අබ්බන්තරෙ, ශරීරාභ්‍යන්තරයෙහි; එතතකා ගුණා, අභික්‍රම ප්‍රතික්‍රමයෙහි නුමණින් මනාව දැන කරන සිලි බැව් ඇ මෙතෙක් ගුණයෝ; අත්ථි, ඇද්ද; තස්ස, ඒ මහණහුට; අරඤ්ඤවාසො, වන වාසය; අනුච්ඡිකො, සුදුසුය; යස්ස පත, යම් මහණක්හුට වනාහි; එතෙ, තෙල ගුණයෝ; තත්ථි, තැද්ද; තස්ස, ඒ ගුණ රහිතවූ මහණහුට; (අරඤ්ඤවාසො; වන වාසය; ට) අනුච්ඡිකො, නුදුසුය; හි, ඒ සැබව; එවරුපස්ස, මෙබඳු ගුණ රහිත මහණහුගේ; අරඤ්ඤවාසො, වන වාසය; කාල මකකට අව්‍යක්තරව්‍යක්තර දිපි මගාදිනං + කාල මකකට කළු තුඩැහි වදුරෝය; නොහොත්-කාල, ලෙහෙහුය; මකකට, රිලා වදුරෝය; අව්‍යක්තර, වලක්සුය; තරව්‍යක්තර, සුදු ව්‍යාප්තයෝය; දිපි, දිවියෝය; භි, මුළුමන; අදිකං, යන මේ අදි නියමයන්ගෙන්; අවච්චාස සදිසො වනයෙහි විසීම හා සමානවූයේ; හොති, වේ; කස්මා, කවර හෙයින් යත්; ඉත්ථාය, ලාමකාඛ්‍යාසයෙහි; ධත්තා, සිට; පටිඨත්තා, වන වාසයට වත් බැවින්; හි, ඒ සැබව; තස්ස, ඒ ගුණ රහිතවූ මහණහුට; අරඤ්ඤවාස මූලකො, වන වාසය මූලකොට ඇති; කොච්ඡි අත්ථා, කිසි පලක්; තත්ථි, තැන; අරඤ්ඤවාසඤ්ඤාව, අරණ්‍ය වාසයත්; (අරඤ්ඤවාසඤ්ඤාව සිදු පාසිති, අරණ්‍ය සෙනාසනයත් යන අර්ථය); අරඤ්ඤකෙව, අරණ්‍යවාසී භික්ෂුන්ද; දුසෙති, කිලිටි කෙරෙයි; සාසනෙ, දුදුසත්තෙහි; අප්පාදං, අප්පාදය; උප්පාදෙති, දනවා; යස්ස පත, යම් මහණක්හුගේ වනාහි; අබ්බන්තරෙ, ශරීරාභ්‍යන්තරයෙහි; එතතකා ගුණා, මෙකිනාක් ගුණයෝ; අත්ථි, ඇද්ද; තස්සෙව, ඒ මහණහුටම; (අරඤ්ඤවාසො, වන වාසය ට); අනුච්ඡිකො, සුදුසුය; හි, යම් හෙයකින්; සො, ඒ ගුණ වත් මහණ තෙමේ; අරඤ්ඤවාසං, වන වාසය; නිස්සං, නිසා; විපස්සනං, විචක්ෂණ; පඨපථො, ආරම්භ කොට; අරහත්තං, රාත් පලය; ගණනිත්තා, ලැබිගෙන; පරිනිබ්බාති, කෙලස පරිනිවෘත්තය කෙරෙයි; නොහොත්-සකකි පරිනිවෘත්තය කෙරෙයි; සකල අරඤ්ඤවාසං, මූල අරණ්‍ය වාසය; උප සොනෙති, වැඩියක් බවුළුවාද; අරඤ්ඤකානං, අරණ්‍යවාසීවූ භික්ෂුන්ගේ; සිසං ධොවති, ලාමකවූ තාමණාද්‍යසනියෙන් නිදහස් බව හඟවාද; නොහොත්-වරද පිළිපත්තන් විසින් බහාලූ අපකිත්ති රජස ධොවනය කෙරේ; සකල සාසනං, ශික්ෂාත්‍රය සංඛ්‍යාත සියලු ශාසනය; පසාරෙති, විසාරය කෙරේ; තස්මා, එහෙයින්; සත්ථා, ශාස්තෘන් මගින්ගේ; එවරුපස්ස, මෙබඳු පියවි ඇත්තාවූ; භික්ඛුනො, මහණහුගේ; උපාසකථානං, කම්මස්ථාන ශික්ෂාවෙහි යෙදීමට ස්ථානවූ; හෙවත් කම්මවහන් වැඩීමට

තැන්වූ; යොග්‍යපථං, කමිසථානාභ්‍යාසයට යොග්‍යසථානයවූ; සප්පාය සෙතාසනං, අනුරු සෙතස්න; දසෙසනො, දක්වා වදාරණයේක්; සො විවිතනං සෙතාසනං හජනිති ආදිං, යනාදිය; ආහ, වදාලයේක.

* ධනුෂ්ලිප්‍රාභ්‍යාසකරණ සංඛ්‍යාවූ උපාසකයට තැන මෙන් කමිසථානොපාසකයට හෙවත් කමටහන් බැවීමට තැන උපාසනස්ථාන නම. ඒ අභියම දක්වන්ට යොග්‍යපථං යන වචනය දැක්වී. යොග්‍යපථ නම් භාවනාවගේ අභ්‍යාසක්‍රියාව නොහොත් භාවනා සංඛ්‍යාන උපාසන ක්‍රියාව පවත්වන මගයි. එහෙයින් විශු... උපාසනස්ථාන නැති ඉස්සාසානං විශ උපාසනස්ස සිකායොග කරණස්ස කමමාන උපාසනස්ස ආනන්ති අත්‍යො. තමමව හි අත්‍යං දසෙසනං යොග්‍යපථනති ආහාති. (මු වී)... කමමාන උපාසනස්සාති කමමානභාවනාය. යොග්‍යපථනති භාවනා යොග්‍ය ක්‍රියාය පවත්වනමගං. (අ. වී)...

* සිසං ඛොවනි යන්නෙන් පාපිල්ලා මතිල්ලා සංඛ්‍යාන තෘණො දසභාවයෙන් අරණ්‍ය වායනව්‍ය සිසුන්ගේ නිදහස් බව හඟවා. වරදවා පිළිපත් මහණුන් විසින් හෝ හෙලනලද අපකිතීන් රජය් දෙවා යන අභිය ගහවා. සිසං ඛොවනිති ඉල්ලා දසබ්‍යා භූජස්සතං ඤාපයති, මිල්ලාපටිපනෙන හි වා පකඛිතනං අයසරජං ඛොවති. (අ. වී.)

19. ii තත්, ඒ විවිතනං යනාදින් වදාල වචනයෙහි; (විනිල්ලයො වුච්චනෙ, විනිස කියනුලැබේ; 0) විවිතනනනි, විවිතනං යනපදයේ; සුඤ්ඤං, ජනශුන්‍යවූ; අප්පසද්දං, නි:සබ්දවූ; හෙවත්- මිනිස්හඬ නැත්තාවූ; අප්පතිගෙහාසං, හෙරිවිණාශබ්දදී තහරනිකොෂ නැත්තාවූ යන අභියවේ; හි, ඒ සැබව; එතමමව අත්‍යං, මේ අභියම; දසෙසනං, දක්වනව; තඤ්ඤ අනාකිණණනනි ආදි, යන වචනාදිය; වුතනං, වදාලයේක; තත්, ඒ තඤ්ඤ අනාකිණණං යන වචනාදියෙහි; (විනිල්ලයො වුච්චනෙ, විනිස කියනුලැබේ; 0) අනාකිණණනනි, අනාකිණණං යන පදයාගේ; අසංකිණණං, මිනිසුන් හා සංමිශ්‍රණොවූ යන අභියවේ; අසමබාධං, මිනිසුන් කරණකොටහොඳ අවහිර නොවූ යන අභියවේ; තත්, ඒ අනාකිණණං යන පදයෙහි; ඤාස සෙතාසනස්ස, යම් සෙතසුනක්හුගේ; සමනතා, හාත්පසැ; ගාචුතවපි, ගව්වක් පමණැතිවූද; අබ්බයොජනමපි, අබ්බයොදුන් පමණැතිවූද; පබ්බතගහනං, පඵ්ඵතදුගියෙක්; වනගහනං, වනදුගියෙක්; නදිගහනං, නදිදුගියෙක්; හොති, වේද; කොච්චි, කිසිපුභුලෙක්; අවෙලාය, නොකල්හි; උපසඬක මිදුං, එලඹෙන්නට; න සකෙකාති, නොහැකිවේද; ඉදං, මෙබඳු වූ සෙතස්තතෙමේ; සහතිකෙපි, ආසන්නයෙහිවන නමුත්; අනාකිණණං නාම, මිනිසුන් හා සංමිශ්‍ර වූ සෙතස්තෙක්නම් නොවේ; යං පන, යම් සෙතස්තෙක් වනාහි; අබ්බයොජනිකං වා, අබ්බයොදුන් පමණ දුර පිහිටියේ හෝ; යොජනිකං වා, යොත්තක් පමණ දුර පිහිටියේ හෝ; හොති, වේද; ඉදං, මේ සෙතස්ත තෙමේ; දුරතායඵව, දුර පිහිටි බැවින්ම; අනාකිණණං නාම, මිනිසුන් හා සමිශ්‍රණොවූයේ නම්;

හොඳි, වේ; එත්, මේ ආධාරස්ථානයෙහි; හෙති වෙව්, සයනයද කෙරෙයි; ආසනි ව, හිඳිමද කෙරෙයි; ඉති, එතෙසින්; (තං ධානං, ඒ ආධාරස්ථානය තෙමේ; 0) සෙනාසනං, සෙනාසන නම; තසා, ඒ සෙනාසනයෙන්; පහෙදං, ප්‍රහෙදය; දයොතුං, දක්වන්ව; මඤ්චා පිඨනනි ආදි, මඤ්චා පිඨං යනාදිය; වුත්තං, වදාලයෙක; තත්, ඒ මඤ්චා පිඨං යනාදි වචනයෙහි; (විනිවර්ගො වුවවතෙ, විනිස කියනු ලැබේ; 0) මඤ්චානි, මඤ්චා යනු; මසාරකො, මැසිපාවිද පාසිදුරෙහි විවචම් රුවාකල මසාරක නම් මැසිවෙසෙසය; බුද්ධිකාබ්ධා, විවචම් ලවා මැසිපා බැහැගන්වා පරික්ෂා සංකෂ්පයෙන් කළ බුද්ධිකාබ්ධානම් මැසිවෙසෙසය (පාසා එක්වැ බැඳි විවචම් ඇති බුද්ධිකාබ්ධානම් මැසි වෙසෙසයුග්‍රේහ) කුලීරපාදකො, හසතාඥොරත්නාදින්ගේ පා බදු පාවලින් යුක්තකොටැ කළ කුලීරපාද නම් මැසිවෙසෙසය; තොහොත්-කකුළු හඬු බදු වක් පා ඇති මැසි වෙසෙසය; ආභවවපාදකො, විවචම් විද පාවද්ද කළ ආභවවපාද නම් මැසිවෙසෙසය; ඉති, මෙපරිද්දෙන්; වත්තාණ මඤ්චා, වතුරිවිධවූ මඤ්චාකතෙති; පිඨං, පුටුවද; තථා, වතුරිවිධවූ මඤ්චා විශේෂය මෙති; හිසිති, හිසියනු, උණණාහිසි, එළලොම් පුරවා කළ බිසිවෙසෙසය; තොහොත්- මිනිස්ලොම් හැර සියලු පක්ෂි සිටුවනුගින් ලොම් පුරවා කළ බිසිවෙසෙසය; වොලහිසි, අළුත් පරණ පිළි අතුට හෝ අළුත් පරණ රෙදි කැබලි බිසිටුර තුළ බහා හෝ කළ සෙල් බිසි වෙසෙසය; වාහනිසි, වරම්ල් කෙඳි නිඤ්ජනාදි ඇති බිසිවක් බහා කළ බිසිවෙසෙසය; තිණහිසි, යම්කිසි තිණපත්තියක් බහා කළ බිසිවෙසෙසය; පණණිහිසි, හුදු තමලපත් හැර යම්කිසි කොලවර්ගයක් බහා කළ බිසිවෙසෙසය; ඉති, මෙපරිද්දෙන්; පඤ්ච හිසියො, පස්බිසිනු කෙනෙති;

* සමන්තපාසාදිකා විනයඅටුවායෙහි මසාරකොති මඤ්චපාදෙ විජ්ඣානා තත් අවතියො පවෙසෙති කතො, බුද්ධිකාබ්ධාති අවතීති මඤ්චපාදෙ බංඝාපෙති පලලාභා සංකිම්පෙන කතො, කුලීරපාද කොති අසාමෙකකාදිනං පාදසද්දසති පාදෙති කතො යො වා පන කොවි වචනපාදකො අයං වුවති කුලීරපාදකො, ආභවවපාදකොති අයං පන ආභවවපාදකො නාම මඤ්චානි විජ්ඣානා කතො හොතිති එවං පරතො පාලියංයෙව වුත්තො, තසමා අවතියො විජ්ඣානා තත් පාදසිං පවෙසෙති උපරි ආණ්ඩං දතො කතමඤ්චා ආභවවපාදකොති වෙදිතබ්බො, පිටපි එතෙවතයො යි යු නගිත් මඤ්චප්‍රහෙදය දතයුතු. එහිම පඤ්චහිසියොති පඤ්ච උණණාදිහි පූරිතහිසියො, තුලගණ නාය හි එතාසං ගණනා වුත්තො. තත් උණණාගහණෙන න කෙවලං එළකලොමමෙව ගතිනං, එපෙති මනුස්සලොමං යං කිඤ්චි කපපියා කපපියමං සජ්ඣානං පකිච්ඡාපදනං ලොමං සබ්බං ඉධ උණණාගහ ණෙනෙව ගතිනං, තසමා ඡන්තං විවරනං ඡන්තං අනුලොමවිවරනඤ්ච අඤ්ඤාතරෙන හිසිවජ්ඣිං කතො තං සබ්බං පකිච්ඡානා හිසිං කාතුං වට්ඨති. එළකලොමාති පන අපකිච්ඡානා කමලමෙව වතුගතුණං වා

පක්ඛිපිත්තා කතාපි උණණාහිසිංඛබ්බමෙව ගවජ්ඣි, වොළහිසි ආදිසු යං කිඤ්චි නව්වොලං වා පුරුණවොලං වා සන්ධර්ඛා වා අනෙතා පක්ඛිපිත්තා වා කතා වොළහිසි, යං කිඤ්චි වාකං පක්ඛිපිත්තා කතා වාකහිසි, යං කිඤ්චි තිණං පක්ඛිපිත්තා කතා තිණහිසි. අඤ්ඤානු සුඛ තමාලපතනං යං කිඤ්චි පණණං පක්ඛිපිත්තා කතා පණණහිසිති වෙදිතබ්බං. ශ්‍රී යුක්තස්මිත් හිසිත්තේ ප්‍රහෙදය දහසුතුයි.

* මසාරක ශබ්දදිත්තේ නිජීවනාදිය දක්වනුවෝ යොජනාවෙහි මෙසේයුතු. මිසියනිති මසාරකො මස-ආමසණෙ ශබ්දදිතා අරපාවට යො සකන්තෝ කප්පව්වයො යසා පාදවජ්ඣෙද අවනි පවිසිත්තා නිසති, සො මසාරකො, බුද්ධෙන පාදෙන සහ එකාබ්බා | අවනි යසා සො බුද්ධිකා බ්බො, අකාරසා ඉතනං, කුලීරනං හත්ති අසාදිතං පාදෙ විය පාදෙ යසා සො කුලීරපාදකො, අවනියං ආගවට කතො පාදෙ යසා සො ආගවටපාදකො. ශ්‍රී.

19. iii බිමෙබ්බාහනනනි, බිමෙබ්බාහනං යන්තෙන්, සියප්පමාණං හිසනාබිමට පමණැතිවූ කොට්ටය; වුත්තං, කියනලදී; තං, ඒ කොට්ටය; විත්තාරකො, පුළුලෙන්; විද්දාචතුරභ්ගලං, එක්වියත්සතරගුල් පමණ වූයේ; වට්ඨනි, වටනේසි; දිසකො, දිගින්; ඤෙඤ්චිත්තාරප්පමාණං, අද පුළුල පමණ දිගැතියේ; (වට්ඨනි, වටනේසි) විහාරොති, වෙහෙර යනු; සමන්තා, හාත්පසින්; පරිහාරපථං, විටකොට යාගැනී මාගී ඇති; තොතොත් පරික්ඛෙපයට මාගීගුත්තවූ; අනෙතායෙව, අහස්නාරයෙහිම; රත්තිසාන දිවාසානාති, රාත්‍රිස්ථාන දිවාස්ථානයන්; දසොනා, දක්වා; කතසෙතාසනං, කරනලද සෙතස්නනම; අබ්බිසොගොති, අබ්බිසොග නම; සුපණණවඛකතෙහං, ගුරුළු පියාපත් විදහා පැසේ පියස්ස බා හෙළා කළ හේය; පාසාදෙති, පාසාද නම් වෙසණැතිනාති, උභය කර්ණිකාවන්; ගහෙනා, හඟාගෙන; කතො, කලාවූ; දිසපාසාදෙ, දික්පහයයි; අවෙට්ඨනි, අවටනම; පටිථජාදිපටිබාහනන්තං, ශත්‍රු රජාදින් වැළකීම පිණිස; ඉසකාති, ඉපෙකා වලින්; කතො, කලාවූ; බහලුතිත්තිකො, බොල්වූ බිතුඇති; වතුපඤ්චගුමිකො, සතර පස්මහල් ඇති; පඤ්ඤායවිසෙසො, උපාලයවිසෙසයයි; මාලොති, මාලනම; හොජනසාලාසදිසො, බොදුන්හල් බදුවූ; මණ්ඩලමාලො, මඩුල්මළුවයි; විතසසකථායං, සමන්තපාසාදිකා නම් විතසඅවුවාහි; එකකුටසඛික තිත්තා, එක් කුරුපාවෙකින් සගන්තාලද; වතුරසා පාසාදෙති, සිවුරස් පායයි; වුත්තං, කියනලදී; ලෙණනනි, ලෙණනම; පබ්බතං, පවුව; බණ්ණිත්තා, කැණණෝ; පබ්බාරසා, පව්ව ප්‍රාග්භාරයාහේ; හෙවත් කපු බැවුමහේ; අප්පහොනකසානෙ, තොපොහොනා තෙන; කුසිං, බිත්තිය; උසාපෙත්තා, තංවා හෝ; කතසෙතාසනං, කලාවූ සෙතස්නයි; ගුහාති, ගුහානම; යජා, යම්තැනෙකැ; රත්තිදිවං, රැදවලැ; දිපං, පහන් එලියක්; ලඤ්ඤං, ලබන්ට; වට්ඨනි, වටනේද; (තත්ත, එබදු තෙන; ට) හුමිදරිවා, බිම් දුදුරක් හෝ; පබ්බතගුහාවා,

පථිත ගුණාවක් හෝ; හුම්ගුණාවා, හුම් ගුණාවක් හෝයි; රුක්ඛමූලනති,
 රුක්ඛමූල නම්; රුක්ඛස්ස, වාක්ඛස්සත්තං; ගෙසා, යව; පරික්ඛිත්තංවා,
 වැට පවුරු පිරිකෙව්කලාවු හෝ; අපරික්ඛිත්තංවා, වැටපවුරු පිරිකෙව්
 නොකලාවු හෝ සෙනස්සයි; වෙචගුමොනි, වෙචගුමනම්;
 වෙචගවෙණ, හුණපදුරු තෙමේයි; යථා වා ගිහිකු පටිකාමනාති,
 යනු; එතාති මඤ්චාදිති, තෙල කි මැසි ඇසෙනසුන්; ඵපෙතා, තබා;
 යථා, යම් සෙනසුනෙකැ; භික්ඛු, භික්ඛුහු; සනතිපතනති, රැස්වෙද්ද;
 යං, යම් සෙනසුනෙක්; තෙසං, ඒ භික්ඛුන්ගේ; සනතිපාතාරහසානං,
 රැස්වීමට සුදුසු තෙතැ වේද; සබ්බං එතං සෙනාසනං, තෙල සිංලු
 සෙනස්සයි; භජනිති, භජනි යනු; උපෙනි, එලඹෙයි; සමභජනිති,
 සමභජනි යනු; තථ, ඒ සෙනස්සෙනි; අභිරතිවසෙන, ගාවතාභිරති
 වශයෙන්; අනුක්කණ්ණිතො, නොකලකීරුණේවා; සුට්ඨ, මනාකොටැ;
 උපෙනි, එලඹෙයි; සෙවනිති, සෙවනි යනු; නිවසතවසෙන; නිබදවිසිම්
 විසින්; සෙවනි, සෙවනය කෙරෙයි; නිසෙවනිති, නිසෙවනි යනු;
 අනුක්කණ්ණිමානො, නොකලකීරුණේවා; සනතිසිතො හුණා, මනා
 කොටැ ඇසුරුකෙළේවා; සෙවනි, සෙවනය කෙරෙයි; සංසෙවනිති,
 සංසෙවනි යනු; සෙනාසනවත්තං, සෙනසුන්වත; සමපාදෙනො,
 සපයමින්; සමමා, මනාකොටැ; සෙවනි, සෙවනය කෙරෙයි.

19. iv ඉදති, ප්‍රාභාවසරයෙහි; යං තං, යම් සෙනස්සෙනක්;
 විවිත්තනති, විවිත්තයයි; වුත්තං, වදාලස්සේද; තස්ස, ඒ විවිත්ත
 සෙනාසනයාගේ; පහෙදං, විශේෂය; දස්සෙතුං, දක්වන්ට; අරඤ්ඤං
 රුක්ඛමූලනති ආදී, අරඤ්ඤං රුක්ඛමූලං යනාදිය; ආරම්භං, පටන්
 ගත්සේක; එතථ, මේ අරණ්‍ය වාක්ඛමූලාදීන් අතුරෙන්; අරඤ්ඤනති,
 අරණ්‍යනම්; තාව, සුත්‍රාන්තපයඝායාදීන්ට පලමුවැ; විනයපරිඥායෙන,
 විනයදෙශනා වශයෙන්; ඤාමිඤ්ඤ, ගම්හි; ඤාමුපචාරඤ්ඤ, ගම්උවසරත්;
 ඵපෙතා, තබා; අවසෙසං, අවශේෂවු ප්‍රදේශයැ; අරඤ්ඤනති, අරණ්‍යයයි;
 ආගතං, ආරෝපයැ; සුත්‍රාන්ත පරිඥායෙන, සුත්‍රදෙශනා වශයෙන්;
 ආරඤ්ඤකං, ආරණ්‍යකධුතාඛධරවු; භික්ඛුං, මහණහු; සකාය, සදහා;
 ආරඤ්ඤකංනාම ඤාපෙ ඤා පච්ඡිමනති, පච්ඡිමෙ යි; ආගතං, ආරෝපය;
 පච්ඡිමං, පශ්චිමවු; ආරඤ්ඤකං සෙනාසනං නාම, අරණ්‍ය සෙනාසනය
 නම්; පඤ්ඤාධුතසතිකං, දුනු පන් සියයක් දුර පිහිටියේ වේ; පත,
 විශේෂයෙක් ඇත; උභොපි, විප්‍රකාරවුම; විනයසුත්‍රාන්තා, විනය
 සුත්‍රාන්ත දෙශනාතුමු; පරිඥායදෙසනානාම, පයඝායදෙශනා නම්වෙන්;
 අභිධම්මො, අභිධම්මය තෙමේ; නිපපරියායදෙසනා, නිපපයඝායදෙශනා
 නම්වේද; ඉති, එහෙයින්; අභිධම්මපරිඥායෙන, අභිධම්මදෙශනා
 වශයෙන්; අරඤ්ඤං, අරණ්‍ය සෙනාසනය; දස්සෙතුං, දක්වන්ට;
 නික්ඛම්භවා, බිහිඉඤ්ඤිලාති, යන වචනය; වුත්තං, වදාලස්සේක;
 ඉඤ්ඤිලනො, ග්‍රාමිචාරයෙහි කැන සිටවු සනාතනයෙන්; බිහි, පිටතැ;
 නික්ඛම්භවාති, නික්මැයන; අපථා, අවිශ්වේ; (ඉඤ්ඤිලනො, චාරසනභ්‍ය)

යෙන්; යනු සන්තසිං) රුකබමුලාදීනං, වෘක්ෂමුලාදීච්ඡ සෙනාසනයන්; පකතියාව, පියවිනුද; සුවිඤ්ඤායහාවතො, දැනගැන්විට පහසුවන හෙයින්; රුකබමුලංයෙව රුකබමුලනති ආදී; යනාදිය; චූතනං, වදලයෙක; අපිච්ඡ අතික්ෂයෙක් කියනුලැබේ; එත්, ඡේ වෘක්ෂමුලාදීන් අතුරෙන්; රුකබමුලනති, වෘක්ෂමුලය නම්; සිතවණ්‍යං, සිහිල් සෙවනැති; විවිතනං, ජනගහය; සංකිඤ්චි, සියලුම; රුකබමුලං, වෘක්ෂමුල සෙනාසනයයි; පබ්බතනති, පවිතය නම්; සෙලං, සෙල සෙනාසනයයි; හි, විහාරකරනුලැබේ; තත්, ඒ පවිතයෙහි; උදක සොණසීසු, පැන් පොකුණුවල; උදකකිව්වං කතා, පැන් සනාතපානය කොට; සිතාය, සිහිල්වූ; රුකබවණ්‍යාය, රුක්සෙවනෙහි; නිසින්නාසු, හුත්තාවූ; තානාදිසාසු, නොයෙක් දිගුන්; බායමානාසු, වැටහෙන කල්හි; නොහෙත්-ප්‍රකටවන කල්හි; සිතෙන වාතෙන, සිහිල්වූ පවතින්; විජයමානසා, පවත්සලනු ලබන්නාවූ මහණහුගේ; විතනං, සිත; එකග්ගං, එක් අරමුණක් උතුම්කොට ඇත්තේ; හොති, වේ; කඤ්ජනති, කඤ්ජනම්; කං, කංගී; උදකං, ජලය; චූච්චති, කියනු ලැබේ; තෙන උදකෙන, ඒ ජලය විසින්; දරිතං, සිසේසි; හිතනං, බිදිනලද; පබ්බතපපදෙසං, කදුපෙදෙසයි; යං, යම් ප්‍රදේශයක්; තිතබ්බනතිපි, තිතබ්බ නමැයිද; නදිකුඤ්ජනතිපි, නදිකුඤ්ජ නමැයිද; වදනති, යෙක්නම්; (තං, ඒ ප්‍රදේශය; කඤ්ජරං, කඤ්ජරනම; 0) හි, විහාර කරනුලැබේ; තත්, ඒ කඤ්ජරෙහි; රජතපට්ඨසදිසා, රිදිපටහා සමවූ; වාලිකා, වැලි; හොනති, වෙති; මත්තෙ, මුදුනෙහි; මණ්ඩිතානංවිශ් මැණික්විශ්‍යක් මෙන්; වතගහණං, වතලැගැල්වේ; මණ්ඩකකුඤ්ජං, මැණික්කඳක් බඳුවූ; උදකං, ජලය; සඤ්ඤා, උතාබසිද; එවරුපං, මෙබඳුවූ; කඤ්ජරං, ගිරිකඤ්ජරට; ඔරුග්ගා, බැස; පානියං, පැන්; පිච්චා, පානයකොට; ගතතාති, ගාත්‍රයන් හෙවත් ශරීරවයවයන්; සිතං කතා, සිහිල්ගන්වා; වාලිකං, වැලි; උසාරෙතා (ගොඩැල්ලක්කොට) තගා; (උසාරපෙතාසීද පායසි) පංසුකුලවිවරං, පාංශුකුලවිවරය; පඤ්ඤපෙතා, පණවා; කිසින්නාසු, හින්දදී; සමණධම්මං, මහණදම්; කරුණො, කරනුවහුගේ; විතනං, සිත; එකග්ගං, එක්අරමුණක් උතුම්කොට ඇත්තේ; හොති, වේ; ගිජිගුහනති, ගිරිගුහානම්; විතනං පබ්බතානං, උගයපවිතයන්ගේ; අත්තරං, අතරයි; වා, නොහොත්; එකසමයෙව, එක්පවිතයෙක්හිමැ; උම්මග්ගසදිසං, උම්මග්ග හා සමවූ; මහාවිවරං, මහත්වූ විවරයයි (ගන්වරය යුජ්ඣයි) සුසානලක්ඛණං, සමාන ලක්ෂණය; විසුඛිමග්ගෙ, විගුඛිමාගීයෙහි; චූතන , කියනලදී; මන පස්සනති, වතපස්සන; ගාමනනං, ග්‍රාමානනය; අතිකකම්මා, ඉක්මවූ හෙයින්; මනුස්සානං, මිනිසුන්ගේ; අනුපචාරසානං, ගමනාගමනයට නොහැකිතැහි; යත්, යම්තෙනෙකැ; මනුස්සා, මිනිස්සු; ත කසනති, සිසුම් නොකෙරෙද්ද; න වපනති, නොවපුරද්ද; (තං, ඒ තෙන; වතපස්සං, වතප්‍රස්සනම; තෙතනව, එහෙයින්මැ; අස්ස, ඒ වතපස්සං යන පදයාගේ; නිද්දොසෙ, නිදේශයෙහි; වතපස්සනති-පෙ-අභිවචනනති

ආදී, යනාදිය; වුත්තං, වදාලයෙක; වා, නොහොත්; යසමා, යම්
හෙයකින්; රුක්ඛමූලාදීසු, වාසමූලාදීන් අතුරෙන්; එකං, අසංමිශ්‍රව;
ඉදමෙව, මේ වාතප්‍රසාද සෙනාසනයම; භාජෙත්වා, විභාගයකට;
දක්වනං, දක්වා වදාලයෙක්ද; තසමා, එහෙයින්; අස්ස, මේ වතප්‍රසාද
යන පදයාගේ; නිකේධපපටිපාටියා, මාතෘකා තැබූ පිළිවෙළින්;
නිද්දෙසං, නිදේශය; අභත්වා, නොකොට; සබ්බපරියන්තො, සියලු
පදයන්ගේ අවසන; (භගවතා, භගවත්හු විසින්; 0) නිද්දෙසො,
නිදේශය; කතො, කළයෙක; ඉති, මේ අපිය; වෙදිකබ්බො, දතයුතු;
අබ්බහාකාසනාති, අබ්බහාකාසය නම්; අච්ඡන්තං, තෘණපණ්ණාදීන්
නොවැසූ එළිමහන්තැනි; එත්ථ, මේ අභ්‍යවකාශ තම්බද එළිමහන්
තැන; අකඛ්ඛමානො පන, වසනු කැමැති මහණනෙමේ වනාහි;
විවරකුටිං, සිව්වැනිලියක්; කත්වා, කොට; වසති, වෙසෙයි; පලාල
පුෂ්පනාති, පලාලපුෂ්පයනම්; පලාලරුසි, පිදුරුගොඩයි; හි, විහාර
කරනුලැබේ; භොපලාලපුෂ්පෙනා, මහපිදුරුගොඩෙකින්; පලාලං,
පිදුරු; නිකකසිතිත්වා, ඇද ඉවතලා, පඤ්චාරලෙණසද්දෙසා, කඳු බෑවුම්
ලෙන් හා සමානවූ; ආලයො, වාසස්ථානයන්; කරොන්ති, කෙරෙත්;
ගච්ඡගුම්බාදිනම්පි, වාසගුල්මාදීන්ගේද; උපරි, මත්තෙහි; පලාලං,
පිදුරු; පකම්පිත්වා, බහා; හෙසා, යව; නිසින්නො, හුන්නෙවා; සමණ
ධම්මං, මහණදම්ම; කරොන්ති, කෙරෙත්; තං සකායං, ඒ පිදුරුගොඩ
ඉදිකළාවූ හෝ ගස්පදුරු මතුයෙහි පිදුරු ලා කළාවූ හෝ සෙනසුන
සදහා; එතං පලාලපුෂ්පං, යන මේ වචනය; වුත්තං, වදාලයෙක;
වතප්‍රසාදිද්දෙසෙ, වාතප්‍රසාද පදනිදේශයෙහි; සලොමහංසානනාති,
සලොමහංසානං යනු; යත්ථ, යම් තෙනෙකා; පටිසංස්ස, වත් මහණගට;
ලොමහංසො, ලොමුබැහැගැන්මෙක්; උපපජ්ජති, උපදනේද; එව
රූපානං, මෙබඳු ලොමුබැහැගැන්ම ස්වභාවයකට ඇති; භිංසනක
සෙනාසනානං, බිහිසුනු සෙනසුන්ගේ; පටිසංගතානනාති, යනු; දුර
භාවෙන, දුරවූ බැවින්; පරියන්තො, කෙළවරෙහි; සිතානං, සිටියාවූ
සෙනසුන්ගේ; නි මනුස්සපචාරානනාති, යනු; කසනවපනවසෙන,
සි සෑම් වැටීම් විසින්; මනුස්සෙහි, මිනිසුන් විසින්; උපවර්තබ්බො,
ඇසුරුකළයුතුවූ; නොහොත්- ගමනාත්මකය කටවැටිවූ; වනන්තං,
අරණ්‍යසීමාව; අතිකක්මිත්වා, ඉක්මවා; සිතානං, සිටියාවූ සෙනසුන්ගේ;
දුරභිසමගමානනාති, යනු; අලඛිවිවෙකස්සාදෙහි, නොලත් විවෙක
සුඛාස්වාදය ඇත්තවූන් විසින්; අභිභූයස, බියතැනිකැනුම් මැඩපියා;
වසිතුං, වස්තව; අසංකුණ්ණෙය්‍යානං, නොහැකිවූ තෙතසුන්ගේ; (එතං
අභිවචනං, මේ නම්; 0) අපසංසද්දිනිද්දෙසෙ, අපසංසද්දීන්ගේ නිදේශ
යෙහි; අපසංසද්දනාති, යනු; වචනසද්දෙන, බස්තෙපලන සදින්;
අපසංසද්දා, අපසංසද්ද ඇත්තාවූ; (නිශබ්දවූ යුගෙහි) අපසනිශේෂා
සනාති, යනු; නගරනිශේෂාසසද්දෙන, හස්තසමාදීන්ගේද හෙරිසබ්බො
දීන්ගේද ශබ්දසබ්බාසනවූ නුවරපවත්නා උපමහභවින්; අපනිශේෂාසං
අලාතිකොම ඇත්තාවූ; (කොමරහිතවූ යුගෙහි- සෙනාසනං, සෙන

සුනයි; 0) යසමා පන, යම්තෙයකින් වනාහි; එතං උභයමපි, අප්පසද්දං අප්පතිගෙසාසං යන මේ පදවමයි; සද්දසෙන, යඛදසඛිඛාත අභිසෙත්; එකං, සමානවේද; තසමා, එහෙයින්; අස්ස, ඒ අප්පතිගෙසාසං යන පදයාගේ; නිද්දෙසෙ, නිද්දේශයෙහි; යදෙව තං අප්පසද්දං තදෙව තං අප්පතිගෙසාසනති, යන වචනය; චූතනං, වද්දුලසේක; විජනවානනති, යනු; අනුසංඝචරණජනස්ස, නොකඩව යන එන ජනසමූහයාගේ; සරීර වාතෙන, සිරුරෙන් හමන පවතින්; විරහිතං, තොරවූ සෙනසුනයි; විජනවාදනනිපි, විජනවාදංසින්; පාසො, පාසයෙක් ඇති; අනෙතා, විහාරභාග්ගතරයෙහි; ජනවාදෙන, දනන්ගේ කථනකින්; රහිතනති, තොරවූ සෙනසුනයි යන; අනෙතා, අභියච්චේ; යසමා පන, යම්තෙයකින් වනාහි; යං, යම් සෙනස්තෙක්; අප්පතිගෙසාසං, අප්පතිගෙසාස ඇත්තේද; තදෙව, ඒ සෙනස්තම; ජනසංඝචරණෙනව, දනන්ගේ එන යන ගමනෙන්ද; ජනවාදෙනව, දනන්ගේ කථනකින්ද; විරහිතං, තොරවූයේ; හොති, වේද; තසමා, එහෙයින්; අස්ස, මේ විජනවාතං (විජනවාදං) යන පදයාගේ නිද්දේශයෙහි; යදෙව තං, යම්බඳු සෙනස් තෙක්ම; අප්පතිගෙසාසං, අප්පතිගෙසාස ඇත්තේද; තදෙව තං, ඒ සෙනස්තම; විජනවාතනති, විජනවාතනමයි; (නොහොත්- විජන වාදනති, විජනවාදනමයි; 0) චූතනං, වද්දුලසේක; මනුස්සරුහසෙය්ස ඝනනති, යනු; මනුස්ස නං, මිනිසුන්ගේ; රහස්සක්ඛියාසානියං, සමන විදසුන් වැඩීමෙහි කියනලද රහස් කිසිව අනුරුතැති; යසමා පන, යම් තෙයකින් වනාහි; තං, ඒ මිනිසුන්ගේ රහස් කිසිවු කමටහන් වැඩීමට සුදුසු තෙතැ; ජනසංඝචරණරහිතං, දනන්ගේ හැසිරීමෙන් තොරවූයේ; හොති, වේද; තෙන, එහෙයින්; අස්ස, ඒ මනුස්ස රුහසෙය්සකං යන පදයාගේ; නිද්දෙසෙ, නිද්දේශයෙහි; යදෙව තං, යම්සෙනස්තෙක්ම; විජනවාතං, නිජිතවාතය ඇත්තේද; තදෙව තං, ඒ සෙනස්තම; මනුස්සරුහසෙය්සකනති, මිනිසුන්ගේ රහස් කිසිව අනුරුතෙතැයි; චූතනං, වද්දුලසේක; පටිසල්ලාන ඝාරුප්පනති, යනු; විවෙකානුරූපං, විවෙකවාසයට අනුරුතැති; යසමා පන, යම්තෙයකින් වනාහි; තං, ඒ විවෙකවාසයට අනුරුතෙතැ; නියමෙනෙව, නියමයෙන්ම; මනුස්සරුහසෙය්සකං, මිනිසුන්ගේ රහස් කිසිවු කමටහන් වැඩීමට සුදුසු තෙතැ; හොති, වේද; තසමා, එහෙයින්; අස්ස, ඒ පටිසල්ල නසාරූපං යන පදයාගේ; නිද්දෙසෙ, නිද්දේශයෙහි; යදෙව තං, යම් සෙනස්තෙක්ම; මනුස්සරුහසෙය්සකං, මිනිසුන්ගේ රහස් කිසිව අනුරුවේද; තදෙව තං, ඒ සෙනස්තම; පටිසල්ලානසාරූපනති, විවෙකවාසයට අනුරුතෙතැයි; චූතනං, වද්දුලසේක; අරඤ්ඤගතාදිනිද්දෙසෙ, අරඤ්ඤගතොයනාදි පදයන්ගේ නිද්දේශයෙහි; අරඤ්ඤං, අරණ්ණසෙනාසනය; චූතනමෙව, වද්දුලසේක්මය; රුකඛමුලං, දික්ක මුල සෙනාසනය; තථා, එසේම වද්දුලසේක්මය; අවසෙසං, අවසිභවු; සබ්බමපි, සිංහලම; සෙනාසනං පන, සෙනස්ත වනාහි; සුඤ්ඤගාරෙන, සුඤ්ඤගාර යන ශබ්දයෙන්; සබ්බහිතං, සබ්බහ කරනලදී.

* විනයපට්ඨාන විසින් අරණ්‍යලක්ෂණය අදින්නාදන පාරජිකා ශික්ෂාපදයෙහි “අරඤ්ඤං නාම ධර්මානාම ගාමඤ්ඤා ගාමුපචාරඤ්ඤා අවසෙසං අරඤ්ඤං නාම” යි ආර්යය; සෙසානුභවිකපට්ඨාන විසින් ආරණ්‍යක ශික්ෂාපදයෙහි ආරණ්‍යක ධුතාංගය රක්තා මහණ සදහා “පඤ්චබහුසතිකං පච්ඡිමං” යි ආර්යය, ඒ සැබව. විනයපට්ඨානයෙහි අනුගාමික අරණ්‍යයෙහි වසන හෙයින් ඒ මහණ තෙමේ ආරණ්‍යක ධුතාංගධරයෙකැ ප්‍රාණන සෙනාසනයෙහි වසන සුල්ලෙකැයි පෙළෙහි නොවදුරනලදී. විනයපට්ඨානයෙහි අදින්නාදන පාරජිකෙ ආගතං සුත්තනතික පට්ඨානයෙහි ආරඤ්ඤාක සික්ඛාපදෙ පඤ්චබහු සතිකං පච්ඡිමනති ආගතං ආරඤ්ඤාකං සික්ඛං සක්ඛාය නති සො විනය පට්ඨානිකෙ අරඤ්ඤා වසන්තො ආරඤ්ඤාකො පනත සෙනාසනොති සුතො වුතොති. (මු. පි.)

* නිත්‍යමනනිපි නදිකුඤ්ඤානිපි යං වදනති තං කඤ්ඤං යි පදසමබ්ධිය කටයුතු. මේ වචනයෙන් කළ නැති පෙදෙසෙහිදු දුකගේ යාහැකි ගංගාවන් වැළඳුණු පියෙස කළුර නමැයි දක්වා. නිත්‍යමනනිපි නදිකුඤ්ඤානිපි යං වදනති. තං කඤ්ඤානති අපබ්බත පදෙසෙහි විදුගත නදිතිවතනනාපදෙසං කඤ්ඤානති දසෙසති. (මු. පි.)

* “භාජෙත්වා දසසිත්ං” යන්නෙන් අවසානයෙහි නිදේශයට කරුණු විභාගකටැටි බව නමැයි දක්වා; භාජෙත්වා දසසිත්තනති එතෙන භාජෙත්වබ්බං අනෙත තිද්දෙසස්ස කාරණං දසෙසති. (මු. පි.)

* රහස්සුගේ කිරිම රහස්ස නම්. රහස් කිරිමට අභික්ඛුසි රහස් කිරිමට යොග්‍යකුයි රාහස්සයාස නම්. යම්කෙසකින් තඹිතප්‍රත්‍යයෝ විචිත්‍ර චිත්තසු වෙද්ද එකෙයින් රහස්සි හෝ සාධුමුගේ රහස්ස නම්. ඊට යොග්‍යවුගේ රහස්සයාසකු නම්. මෙද යුතු රහස්ස ක්‍රියා රහස්සං තං අරහති තස්ස යොග්‍යතනි රහස්සයාසකං. විචිත්තා හි තඹිතනි, රහසි වා සාධු රහස්සං තස්ස යොග්‍යං රහස්සයාසකං. (මු. පි.)

20

i පලලබ්ධං ආභුජිත්වාති සමනතො උරුබ්බාසනං බණ්ඩා; උජුං කායං පභිධායාති උපපිමං සරිරං උජුං ධර්මානාම අවිචාරස පිට්ඨි කණ්ටකෙ කොට්ඨාසො කොට්ඨං පටිපාදෙත්වා; ධ්වංකුති නිසින්නස්ස වමම මංසනිභාරැහි න පණමනති. අභස්ස යා තෙසං පණමනපට්ඨයා ඛණේ ඛණේ වෙදනා උපපජ්ජෙත්වා තා නුපජ්ජනති. තාසු අනුපජ්ජමානාසු විතතං එකගතං හොති කම්මට්ඨානං න පටිපතති වුද්ධං එනිං උපගවජති, උජුකො හොති කායො සිතො පණ්ඨිතොති ඉදංමෙති ඉමමෙවස්සං සක්ඛාය වුතතං. පටිවුඛං සතිං උපට්ඨපෙත්වාති කම්මට්ඨානාතිවුඛං සතිං ධර්මානාම, මුඛසම්පෙ කතොති අනෙතා. තෙ නොව වුතතං “අසං සති උපට්ඨිතා හොති සුපට්ඨිතා නාසිකගෙහ වා

මුඛනිවිතෙතවානි’ මුඛනිවිතනනනිවෙසු උත්තරොධ්වංසං වෙමජ්ඣ සප්පෙසො දට්ඨබ්බො, යසු නාසිකවාතා පටිහඤ්ඤනති. අථවා පරිති පටිගගහුට්ඨො, මුඛනති නිසායානට්ඨො, සතිති උපට්ඨාන ට්ඨො, තෙන වුවචති පටිමුඛං සතිනති, එවං පටිසමිද්දං වුත්ත නසෙන පෙසු අපෙසා දට්ඨබ්බො. තත්තාසං සබ්බෙපො පටිගගතිත නිසායානං සතිං කඤ්ඤති.

ii අභිජ්ඣානිදේශ්ශො උත්තානට්ඨොසෙව. අසංපනෙසු සබ්බෙප වණ්ණනා. අභිජ්ඣං ලොකෙ පහාසාති දුජ්ජනපදුජ්ජනට්ඨන පඤ්චපාදනකකිං ලොකො, තස්මා පඤ්චසු උපාදනකකිංසු රාගං පතාය කාමච්ඡදං විකුමෙහපොති අසමෙසු අපෙසා. විගතා හිජෙඤ්ඤානති විකුමෙහනවසෙන පටිනත්තා විගතාහිජෙඤ්ඤාන, න චක්ඛුමිඤ්ඤාණසදිසෙනාති අපෙසා. අභිජ්ඣාය විතතං පටිසොධෙ තිති අභිජ්ඣාතො විතතං පටිසොධෙති, යථා නාං සා මුඤ්චිවෙව මුඤ්චිකා ච න උන ගණනාති එවං කරොතිති අපෙසා. නිදේශසප්පෙ පනස්ස ආර්ඝ්චනො සොධෙති භාවෙනෙනා විසොධෙති බහුලී කරොතො පටිසොධෙතිති එවමපෙසා වෙදිතබ්බො. මොවෙතිති ආදිසු පිසෙවනසො. බ්‍යාපාදප්පෙසං පහාසාති ආදිනමපි ඉමිනාව උපාසෙන අපෙසා වෙදිතබ්බො. බ්‍යාපජ්ජති ඉමිනා විතතං සුතිකුමො සාදසො විස පහතිං පනතිති බ්‍යාපාදො, විකාරප්පනතිසා සසං පදස්ස ති පරංවා පදසෙති විනාසෙතිති ප්පෙසො, උභයමෙතං කොධස්ස වාති වචනං. තෙනෙව වුත්තං “සො බ්‍යාපාදො සො ප්පෙසො සො ප්පෙසො සො බ්‍යාපාදෙති”. යස්මාවෙස සබ්බ සබ්බාතිකවසෙන නිද්දි ට්ඨො තස්මා සබ්බපාණභුත හිතානුකම්පිති අවධා අබ්‍යාපනන විතෙතාති එතතකමෙව වුත්තං. පිනං විතතගෙලඤ්ඤං, මඛං වෙත සිකගෙලඤ්ඤං, පිනාඤ්ච මිඛඤ්ච පිනාමිඛං, සනතා භොනාතිති ඉමෙ වෙසි ධම්මා නිරොධසනනාය සනතා භොනති, ඉදං සකිංසෙසු වචනසෙසු කතො. ආලොකසඤ්ඤති රතනිමපි දිවාපි දිට්ඨ ආලොකසඤ්ඤානන සමධාය විගතනිවර්ණාය පටිසුඛාය සඤ්ඤාය සමනනාගතො, සෙනා සමපජ්ජනොති සතිසා ව ඤ්ඤණනව සමනනා ගතො. ඉදං උභයං ආලොක සඤ්ඤාය උපකාරකිත්තා වුත්තං, විගත පිනමිඛනාය පන ආලොක සඤ්ඤාය නිදේශසප්පෙසු වතන තනාති ආදිති අඤ්ඤාමඤ්ඤ වෙවචනානෙව, තසු වතනතනාති වතනකාරණං, සෙස ප්පෙසුපි පිසෙවනසො, වතනතනාති ඉදං පනෙ සු සකිංසා ව පටිවචජනවසෙන වුත්තං, වතනතනාති ඉදං සුත අනාදියනාභාව දස්සනවසෙන, මුත්තතනාති ඉදං සනතතිතො විති මොවනවසෙන, පටිනත්තාති ඉදං මුත්තස්සාපි කස්සාපි ධානාභාව වසෙන, පටිතිස්සට්ඨතනාති ඉදං සුබ්බ ආදිනනසුබ්බස්ස නිස්සගග දස්සනවසෙන පටිමුඤ්චනතො වා නිස්සට්ඨතනා භාවනාබලෙන අභිභුසා නිස්සට්ඨතනාති අපෙසා, පටිනපටිතිස්සට්ඨතනාති යථා විකුමෙහන වසෙන පහානං භොති සුතපසුතං සනතතිං න අජ්ඣා

රුහනි තථා පටිතිස්සධ්මනාති, ආලොකො හොතිති සප්පතා හොති, නිරාවරණ හොගධෙධන විවටා, නිරුපකක්කිලෙසධෙධන පටි සුඛා පභසාරධෙධන පටිසොද්ධා. උඛවචකුකකුචවනනි එත්ථ උඛ තාකාරො උඛවචං, ආරම්මණෙ අභිවජ්ජනාය චක්ඛුජ්ඣාචාරො කුකකුචවං, ඉධාපි සත්තා හොනනිති සුත්ථිමනසෙනෙව චවනසෙදො චෙදිතබ්බො, තිණණවිචිකිචෙජාති විචිච්ජං තපිට්ඨා අතිකකමිට්ඨා සිතො, නිදෙදසෙපිස්ස නිණොණාති ඉදං විචිකිච්ජාය අනිමුග්ග භාවං දස්සනවසෙන චුතං, උතතිණොණාති ඉදං තස්සා අතිකකමදස්සන චසෙන, නිතතිණොණාති ඉදං භාවනාබලෙන අභිභූයා උපද්දවෙ තිණණනාවදස්සනවසෙන, පාරංගතොති නිබ්බිචිකිච්ජා භාවසඛාතා විචිකිච්ජාපාරංගතො, පාරමනුසංතොනාති තදෙව පාරං භාවනානු සොගෙන පතොනාති, එවමස්ස පටිපතතිස්ස සඵලතී දස්සෙති. අකථං කපිති කථමිදං කථමිදනනි එවං පෙතනාය කථං කථාය විරහිතො. කුසලෙසු ධම්මෙසුති අනවජ්ජ ධම්මෙසු, න කඛබ්බනිති ඉමෙ නුඛො කුසලාති කඛබ්බං න උප්පාදෙති, න විචිකිච්ජනිති තෙ ධම්මෙ සභාවතො විතචෙජනුං න කිච්ජති න කිලමති, ඉකථං කපි හොතිති කථං නුඛො ඉමෙ කුසලාති කථං කථාය රහිතො හොති, නිකකථංකපි විගතකථංකමොති තස්සෙව චෙවචනං. චවනසොපතොත්ථ කථං කථාතො නිකබ්බතොනාති නිකකථංකමො, විගතා කථං කථා අස්සාති විගතකථංකමො, උපකක්කිලෙසෙති උපකක්කිලෙස භූතෙ, තෙ හි විතතං උපගනට්ඨා කිලිස්සනනි තස්මා උපකක්කිලෙසාති චුචවනනි. පඤ්ඤාය දුබ්බලිකාරණෙති යස්මා ඉමෙ නිවරණො උපපජ්ජමානා අනුසංනනාය ලොකික ලොකුතනරාය පඤ්ඤාය උපපජ්ජිතුං න දෙනති උපපනනා අපි අධික සමාපතනිසො පඤ්ච වා අභිඤ්ඤා උපච්ඡිද්ධො පාතෙනනි තස්මා පඤ්ඤාය දුබ්බලිකාරණාති චුචවනනි, අනුසංනනාවෙව පඤ්ඤා න උපපජ්ජති උපපනනාව පඤ්ඤා නිරුජ්ඣනිති ඉදමපිති ඉමමෙවත්ථ. සකිං චුතං, සෙසමෙත්ථ සබ්බං හෙට්ඨා තත්ථ තත්ථ පකාසිකුතනා උතනානත්ථ මෙව.

iii විචිචෙවච කාමෙතිති ආදිසුපි නිදෙදසෙසු යං චතතබ්බං සියාතං හෙට්ඨා විතනුපාද කණ්ඨ රුපාවචර නිදෙදසෙ ඉධෙව ච තත්ථ තත්ථ චුතතමෙව, කෙටලඤ්ඤාති දුතිය නතිය චතුත්ථකාන නිදෙදසෙසු යථා තාති කානාති හෙට්ඨා නිවඛනිකං කානං හොති දුච්ඡිතිකං කානං හොතිති චුතතාති එවං අවට්ඨා අජ්ඣන්තං සමපසාදනනනි ආදිචචනතො පටිසාසෙන සමපසාදදිති සඬිං තාති අඛනාති ගහෙට්ඨා කානනනි සමපසාද පිති සුඛං විතතස්සකණ්ඨනාති ආදිතා නසෙන තං තං කානං නිද්දධනනි අසමෙත්ථ විසෙසො. යනනං අට්ඨො ආවිකකනනිති පදනිදෙදසෙ පන කිඤ්ඤාපි ආවිකකනනි දෙසෙනනනි ආදිති සබ්බාතනව අඤ්ඤා මඤ්ඤා චෙවචනාති. එවං සතෙනපි උපෙකකකො සතිමා සුඛවිභාජිති ආදිඋදෙදසවසෙන ආවිකකනනි,

නිදේසසවසෙන දේසෙනනි, පටිනිදේසසවසෙන පසුසුපෙනනි,
 තෙන තෙන පසුසුපෙන අත්ථං ධිපෙඤා පට්ඨපෙනනි, තස්ස
 තස්සත්ථස්ස ආර්ණං දස්සෙනා විවරනනි, බාසුප්පනිභාගං
 දස්සෙනා විත්තනනි, නිසාකුප්පිතභාවං ගමතිරභාවසුඤ්ඤා භවිතුං
 චා සොතුතුං ඤාණස්ස පරිට්ඨං ජනායතනා උත්තානං කරොනනි,
 සබ්බෙතිපි ඉමෙති ආකාරෙති සොතුතුං අසුඤ්ඤානිකාරං විධි
 මෙතො පසාසෙනනිනි ඵලමප්ථො දට්ඨබ්බො, සමනිකතම නිදේස
 සෙති තත්ථ තත්ථ තෙති තෙති ධම්මෙති චුට්ඨිතනා අතිකතනනා
 උපදිතු පපනනියා විතිකතනනා තතො අපටිභානි භාවෙන සම
 නිකතනනානි ඵලමප්ථො දට්ඨබ්බො.

සුතතනනාපනිස්

20. i පලලබ්භං ආභුජිට්ඨානි, යනු; සමන්තතො, සාත්පසින්;
 හෝ සුචිභාගයෙන්; උතුරුබඩාසනං, ශක්තිබඩාසනය; බක්ඛි, බැද;
 උජ්ඣං ඝායං ඡන්ධොයානි, යනු; උපරිමං සරීරං, උඤ්චිභාගීය ශරීරය;
 උජ්ඣං, ඇද නැති කොට, ඵලප්ථො, තබා; අට්ඨාරස පිටිකිකණ්ටකෙ, අට
 ලොස් පිටිකටු; කොටියානෙතිටිං, කෙලවරින් කෙලවර; පටිපාදෙත්ථා,
 ගැලපිමකොට; හි, කවර හෙයින්, එවං, මෙසේ අටකෙලවරින්
 අටකෙලවර ගැලපිමක් ඇතිකල්හි; නිසින්නස්ස, හුන් මහණහුන්;
 චල්ලමංසනභාරාදි, සම්මස් තහරනු; න පණමනනි, නොනැමෙත්; ද;
 අථ, එසේ නො නැමෙන කල්හි; අස්ස, ඒ මහණහට; තෙසං, ඒ සම්
 මස් තහරන්; පණමනපට්ඨයා, නැමෙන හෙයින්; බණ්ණෙ බණ්ණ,
 කෙණෙති කෙණෙති; යා වෙදනා, යම් වෙදනා කෙතෙක්; උපපජ්ජ
 යත්තං, උපදින්නෙහු නම්; තා, ඒ වෙදනාතුමු; නුපපජ්ජනනි, නුපදිත්;
 තාසු, ඒ වෙදනාවන්; අනුපපජ්ජමානාසු, නුපදනා කල්හි; විතතං,
 සිත; එකගතං, එක් අරමුණක් උතුම් කොට ඇත්තේ; හොති;
 වේ; කම්මට්ඨානස්ස, කම්මතන; න පරිපතනි, හුඟු නොවෙයි,
 හෙවත් නොහිඳිහෙයි; චුට්ඨිං, වසිතයට; ථානිං, සමුද්ධිත්ථිව,
 හෝ සමාධිත්ථිව; උපගච්ඡති, එළඹෙයි; හි, ඒ කීම් සැබව;
 උජ්ජකො හොති කායො ධිතො පභිණ්ණානාති, යන; ඉදමපි, මේ වචන
 යත්; ඉමමෙවත්ථං, මෙකී අරියම; සක්ඛාය, සදහා; චුතතං, වදල
 සේක; පටිමුඛං සතිං උපට්ඨපෙත්ථානි, යනු; කම්මට්ඨානාතිමුඛං, කම්ම
 හතට යොමුකොට; සතිං, සිතිය; ඵපසිත්ථා, පිඤ්චවා; මුඛමිත්ථෙප, මුඛමු
 වෙති; හෙවත්-උටු තොල මැද පියසෙති; කත්ථානි, කොටැ යන; අත්ථො,
 අරියා වේ; තෙනෙව, එහෙයින්ම; අයං සති - පෙ - මුඛනිමිතෙතවානි,
 මුඛනිමිතෙතවා යන මේ වචනය; චුතතං, වදලසේක; එත්ථ, මේ වදල
 වචනයෙහි; මුඛනිමිතෙතවානි ව, මුඛමිතනය නම්; (ව වාකාරභ්‍යද්‍යො
 තකති උත්තරාරාධස්ස, උටුතොලේ; වෙමජ්ඣපදෙසො, මැද පියෙය;
 දට්ඨබ්බො, දුතයුත්තේය; යත්ථ, යම් උටුතොල මැද පියසෙකැ; තාසික
 වාතා, තාභාවාතයත්; (රෙවකපුරක තාභාවාතයත් යුත්තේ) පටි

හඤ්ඤානාදි, පැකිලෙද්ද; (හො පදෙසො, ඒ පියෙයා; මුඛනිමිත්තං නාම, මුඛනිමිත්ත නාම; ට නාසිකවාතනාපටිභඤ්ඤාති සිද්ධ පාඨය) අපචා, අපර නයෙක් කියනු ලැබේ. පරිති, පරි යන උපසංහිත බවද තෙමේ; පරිශ්‍ය හට්ඨො, පරිශ්‍යාපි ඇත්තේ වේ; හෙවත්-(කමටහන) අයත්කරන පවත්වන අපි ඇත්තේ වේ; මුඛනාදි, මුඛං යන මේ පෙද තෙමේ; නියා නට්ඨො, පමුණුවන අපි ඇත්තේ වේ; සනිති, සනි යන මේ පෙද තෙමේ; උපට්ඨානපට්ඨො, වැටහීම් අපි ඇත්තේ වේ; තෙන, එහෙයින්; පරිමුඛං සනිතාති, පරිමුඛං සනිං සි; වුවහි, වැරදුනු ලැබේ; එවං, මෙසේ; පටි සමිතිදායං, ප්‍රතිසංවිතමාසිදෙශනාවෙහි; වුත්තනසෙතපි, වදාලනසිත්තද; එතා, මේ පරිමුඛං සනිං යන වචනයෙහිදී; අනෙචා අපි යැ; දට්ඨබ්බො, දහසුත්තේයා; තත්‍ර, ඒ පරිමුඛං සනිං යන වචනයෙහි; පරිගහනිත නියානං, පරිග්‍රහය කළ නියාණසංඛාර ඇති; (කායාදීන්හි මනාසස් පැවැත්වීමෙන් අයත්කළ නිවණට පමුණුවන සංඛාරයෙන් යුක්ත කොටැ යුත්තේ) නොහොත් පරිගහනිතනියානං, කායාදීන් පිරිසිදු දත්ත කරන නුවණ හා එක්ව යෙදුනාවූ නිවණට පමුණුවන්නක් වූ; සනිං, සිහිය; කතා, කොටැ; ඉති අයං සුඛෙධපො, යන මේ සංකෘත පාඨයයි.

* “පරිගහනිතනියානං” යන්නෙහි විකල්පයෙක් නිද්දේශයැ ඉන් ප්‍රථම විකල්පයෙහි කායවේදනා විතතමිථයන්ති මනාකොටැ පැවැත්වීමෙන් හෙවත් අගුණානු දර්ශනාදි වශයෙන් පැවැත්වීමෙන් තමා අයත්කළ නියාණ සංඛාරය ඇති හෙවත් නිවණට පමුණුවන සංඛාරය ඇති සමයක් සිහිය කාතමයෙක් දක්වයි. පරිගහනිත නියානං නම් පරිගහනිත නියානං සංඛාරං කායාදීසු සුදුසුපවත්තියා නියානසංඛාරයුත්තනාති අනෙචා—(මු. පි.) කායාදීසුති කාය වේදනා විතත ධුමෙවසු, සුදුසුපවත්තියාති අසුනානු පසාදාදිවසන පවත්තියා, නියානසංඛාරො සමාසනිතා එව උපට්ඨානනාති සනිං නිව්වතො දෙසෙති—(අ. පි.) විනිස විකල්පයෙහි කායාදීන් පිරිසිදු දත්තා නුවණ පරිග්‍රහ නම. ඒ පරිග්‍රහනමිලද නුවණ හා වතුර්විධ සමප්‍රයෝග ලක්ෂණ යෙන් යුක්තවන බැවින් සමාතිතොම පරිග්‍රහනිත නම. ඤාණසමප්‍රයුක්ත වූ නියාණභූතවූ සිහිය එලවා යන අපි ය දක්වයි—කායාදි පරිගහන ණං ඤාණං චා පරිගහනො තං සමප්‍රයුත්තතාය පරිගහනිතං නියාන භූතං උපට්ඨානං කතාති අනෙචා—(මු. පි.)—එතව පරිගහනො ජනො එතිසාති පරිගහනිතා තං පරිගහනිතා, නියානභූතං සනිං කතාති අනෙචා මේදට්ඨබ්බො—(අ. පි.) අනුට්ඨාගත මේ තත්තුණං විඤ්ඤා බහු ව්‍රිති සමාසයා විසින් ඥානසමප්‍රයුක්තසමාතිය දක්වනලදී.

20. ii අභිජ්ඣානිද්දෙසසා, අභිධ්‍යා නිද්දේශය තෙම; උත්තානනො යෙව, ප්‍රකටවූ හෝ නොගැඹුරැවූ අපි ඇත්තේ මැයි; එතා, මේ අභිධ්‍යා නිද්දේශයෙහි; අයං පත, මේ වක්‍යයමාණ වූවා වනාහි; සංඛිට්ඨවණ්ණනා,

සංඝඝ්‍රවණ්ණා තොමෝසි; අභිජ්ඣා ලොකෙ පභාසාති, යනු; ලුප්තපලුප්තවෙසින, ඇතිවන තැතිවන අඵයෙන්; පඤ්චපාද නකකිකා, පඤ්චවිධවූ උපාදනසකකිකායෝ තුමු; ලොකො, ලොක නම; තසමා, එහෙයින්; පඤ්චසු, පඤ්චවිධවූ; උපාදනකකිකෙසු, උපාදන සකකිකයන්හි; රහං, රහස්; පභාස, පියා; කාමිච්ඡන්දං, කාමිකාමණෝ; විකලමහත්තා, විෂකමහත්තය කොට; ඉති අයං, යනමේ අඵය; එතා, අභිජ්ඣා ලොකෙ පභාස යන මේ වචනයෙහි; අත්තො, අදහස් වේ. විගතාහිජ්ඣාගාති, යනු; විකලමහත්තවසෙන, විෂකමහත්තය කිරීමිච්ඡ යෙන්; පභිතත්තා, පහව ගිය බැවින්; විගතාහිජ්ඣකික, පහවූ ලොබ ඇත්තාවූ; චක්ඛුචිඤ්ඤාණ ඤාදිසෙන, චක්ඛුර්විඤ්ඤාය හා සදායවූ පහවූ ලොබ ඇත්තාවූ සිතින්; ත ඉති අත්තො, නොවෙයි යන අඵය වේ. අභිජ්ඣාය විතතං පරිසොඤ්ඤාති, යනු; අභිජ්ඣාතො, අභිධ්‍යාව කෙරෙත්; විතතං, සිත; පරිසොඤ්ඤාති, පිරිසිදුකෙරෙයි; යථා. යම් පරිද්දෙකින්; නං, ඒ සිත; සා, ඒ අභිධ්‍යා කොමෝ; මුඤ්චති වෙච්ච, මුදුලිමත් කෙණ්දෙ; මුඤ්චිතා ච, මුදුලිමත් කොට; පුත, නැවත; තගණ්ණාති, නොගනීද; එවං, එපරිද්දෙන්; කරොති, කෙරෙයි; ඉති අත්තො, යනමේ අඵය වේ; අස්ස, ඒ අභිජ්ඣාය විතතං පරිසොඤ්ඤාති යන පදයාගේ; තිඤ්ඤපදෙ පත, තිදේශපදයෙහි වනාහි; ආසෙවනො, පුතපුතා සෙවමින්; සොඤ්ඤාති, ශුචිකෙරෙයි; භාවෙනො වබ්බිමිත්; විසොඤ්ඤාති, විශුචිකෙරෙයි; බහුලිකරොන්තො, බහුලකොට කෙරෙමින්; පරිසොඤ්ඤාති, පිරිසිදුකෙරෙයි යන; එවං, මෙයාකාරයෙන්; අත්තො, අඵය; වෙදිතබ්බො, දතයුත්තේය; මොචෙතිති ආදිසු, මොචෙති යනාදි පදයන්හිද; එසෙවනො, මෙකී තයබ්බ තය ඇත්තේය; නොහොත් මේ තයම පැමිණවිය යුත්තේය; බ්‍යාපාදපදෙසං පභාසාති ආදිනමපි, යනාදි පදයන්ගේද; ඉමිනාව උපායෙන, මේ උපායෙන්; අත්තො, අඵය; වෙදිතබ්බො, දතයුතු; ඉමිනා, මේ වෙෂය කරණකොට ගෙන; විතතං, සිත; පුතිකුම්මාසාදයො විය, පිළිනිවූ කුලමාසාදින් මෙන්; බ්‍යාපජ්ජති, ගිහිය; පකතීං, පියවිබව; ජහති, පියාද; ඉති, එහෙයින්; බ්‍යාපාදෙ, බ්‍යාපාදනම; (යො දෙසො, යම් වෙෂයෙක්; 0) විකාර පපතියො, තතාගේ විකාරප්‍රාප්තිභාවයෙන්; සයං, තෙමේ; පදස්සාති, වෙනස්වෙද; පරංවා, මෙරමා හෝ; පදසෙති, ගිහිය; විතාසෙති, විනාශකෙරෙයිද. ඉති, එහෙයින්; පදෙසො, ප්‍රදෙශ නම; එතං උහං, මේ ව්‍යාපාදෙ පදෙසො යන පදව්‍යම, කොටසෙහි, ක්‍රොධයාගේ ම; අභිවචනං, තඤ්ඤා; තෙනෙව, එහෙයින්ම; යො බ්‍යාපාදෙසො පදෙසො යො පදෙසො සො බ්‍යාපාදෙති, යන වචනය; වුතතං, වදාලයෙක්; ඤාතො. යම්කෙසෙකින්; (ව වාකායාරම්භද්දානකම්) එසො, මේ බ්‍යාපාද පදෙසො පභාස යනාදි පද තිදේශය තෙමේ; සබ්බසංඝාතිකවසෙන, සබ්බසංඝකාරයන් පිළිබදවූ සියලු ක්‍රොධාසංඝාතකිරීම් වශයෙන්; තිද්දෙවො, තිදේශයකර වදාලයෙක්ද; තසමා, එහෙයින්; සබ්බපාණ්ණාතිතානුකම්පිති, යන වචනය; අවතො, නොවදර; අබ්‍යාපනා විතො

ති, යන; එතතකමෙව, මේ වචනය පමණක්ම; වුතනං, වදාලයේක;
 පිනං, ඥානාන නම්; විතතගෙලඤ්ඤං, සිත්හුගේ ගිලන් බවයි; නො
 හොත් පිනං, ඥානානය නෙමේ; විතතගෙලඤ්ඤං, විතතාදී විඥානයක
 ක්‍රියාගේ ගිලන්බැව් ලක්ෂණකොට ඇත්තේය; මිඛං, මිඛ නම්; වෙනසික
 ගෙලඤ්ඤං, වෙනසික නම් ලද වෙදනා සංඥාසංස්කාරයක ක්‍රියායාගේ
 ගිලන්බවයි; නොහොත් මිඛං, මිඛයනෙමේ; වෙනසික ගෙලඤ්ඤං,
 වෙදනාදී සකකිත්‍රයයාගේ ගිලන්බව ලක්ෂණකොට ඇත්තේය;
 පිනඤ්ච, ඥානානයත්; මිඛඤ්ච, මිඛයත්; පිනමිඛං, ඥානානමිඛ නම්;
 සත්තා හොනති, යනු; ඉමෙ වෙපි ධම්මා, ඥානානමිඛය ධර්මානුමේ
 උභයධර්මයෝතුමු; තිරොධ සන්තතාය, තිරොධවීමෙහි ශාන්තවනබැවින්;
 නොහොත් තිරොධවීමවශයෙන් සන්තතවන බැවින්; සන්තා, ශාන්තවු
 වානු; හොනති, වෙත්; ඉදං සක්කාය, වෙ ධම්මා යන මේ වචනය සදහා;
 එත, මේ සන්තා හොනති යන තෙතැ; වචනභෙදෙ, බහුවචන
 ප්‍රභෙදයැ; කතො, කලයේක; ආලොකසඤ්ඤාති, යනු; රත්තමපි, රත්‍රි
 යෙහිත්; දිවාපි, දහවල්හිත්; දිට්ඨිආලොකසඤ්ඤානන සමත්ථාය, දුටු
 එලිය හැඳිනීමට සමත්වු; විගතනිවරණාය, පහවිය නිවරණඇත්තා
 වු; පරිපුට්ඨාය, පිරිසිදුවු; සඤ්ඤාය, සංඥාවත්; සමන්තාගතො, යුක්ත
 වූයේවැ; සතො සමපන්නාති, යනු; සතියාව, සිහියෙන්ද; සුභෙ
 නව, නුවණින්ද; සමන්තාගතො, යුක්තවූයේවැ; ඉදං උභයං, මේ
 සමාතිඥාවය; ආලොකසඤ්ඤාය, ආලොකසංඥාවට; උපකාරකතා,
 උපකාරවන බැවින්; වුතනං, වදාලයේක; විගතපිනමිඛාය පන,
 පහවිය ඥානානමිඛය ඇති බැවින් වනාහි; ආලොකසඤ්ඤාය,
 ආලොකසංඥාවගේ; තිද්දෙසපදෙසු, තිද්දිසපදයන්හි; වතනතනාති
 ආදීති, වතනතනා යනාදී වු පදයෝ; අඤ්ඤාමඤ්ඤා වෙවචනානෙව,
 අනෙකානායන් සබ්බෙති වු පඨායවචනයෝමැති; තත්, ඒ වතනතනා
 යනාදී පදයන් අතුරෙන්; වතනතනාති, වතනතනා යනු; වතන
 කාරණා, ත්‍යක්කතකරුණෙන්; සෙසපදෙසුපි, සෙසුපදයන්හිදු; එසෙව
 නයො, මෙකි නයබදු නය ඇත්තේයැ නොහොත් මේ නයමැ පැමිණ
 වියයුත්තේයැ; එත, මේ වතනතනා යනාදී පදයන් අතුරෙන්;
 වතනතනාති ඉදං පන, වතනතනා යන මේ පෙද වනාහි; සකහාව
 පරිවච්ඡතවසෙන, තමාගේ සවහාවය පරිත්‍යජනය කිරීම් වශයෙන්;
 වුතනං වදාලයේක; වතනතනාති ඉදං, වතනතනා යනමේ පෙද; පුත,
 පෙරලා; අනාදියත භාවදස්සකවසෙන, නොගන්නා බව දැක්වීම්
 වශයෙන්; (වුතනං, වදාලයේක; 0) මුතනතනාති ඉදං, මුතනතනා
 යනමේ පෙද; සන්තතිතො, සන්තතිය කෙරෙන්; විනිමොචනවසෙන,
 වෛසසින් මුදලීම් වශයෙන්; (වුතනං, වදාලයේක; 0, පභිනතනාති
 ඉදං, පභිනතනා යන මේපෙද; මුතනසංඝාපි, මුතනවු ඥානානමිඛයා
 ගේද; කත්ථි, කිසිතැනෙකැ; (කිසිතවයක යුග්ගේ) ආනාභාවවසෙන,
 තතුමිකන්තුගේ නැතිබව වශයෙන්; (වුතනං, වදාලයේක 0) පභිනිසා
 ධර්මතනාති ඉදං, පභිනිසාධර්මතනා යනමේ පෙද; පුබ්බෙ, පුළුකාලයෙහි;

ආදිනතප්‍රබන්ධං, ගන්තාලදවිරු හෙවත් පෙර පැවැතුනාවූ ස්‍යාන
 මිඛයාගේ; නිසංසාදස්සනවසෙන; ඉවත ඥු බව දැක්වීම් වශයෙන් හෝ;
 නිසංසංකතා, ඉවත ඥු බැවින්; භාවනාබලෙන, භාවනා ශක්තීන්;
 අභිභූය්‍ය, මැඩ; නිසංසංකතානි, ඉවත ඥු බැවින් යන; අපො, අරීයැ
 වේ; පභිනපටිඤ්ඤාධිපතානි, යනු; යථා, යම්සේ; විකම්මනවසෙනා
 විෂකම්මනප්‍රභාණ වශයෙන්; පභානං, පැහීම; හොති, වේද; පුතපු
 නං, නැවත නැවත; සන්තතිං, ප්‍රවේණියව; න අප්ඤ්ඤානි, නො
 නගීද; නොහොත් සන්තතිං, සන්තතිං; න අප්ඤ්ඤානි, මැඩහෙන
 නොනගීද; ට තථා, එසේ; පටිනිසංසංකතානි, ඉවත ඥු බැවින් යන;
 (අපො හොති, අරීයැවේ; ට) ආදා.කා හොතිති, යනු; සපභා
 හොති, ප්‍රභා ඇත්තීවේ; නිරවරණසොභාධෙය්‍ය, අවුරුණු නැති බැවි
 මෙතෙති කිරිම අරී හෙයින්; විවචා, විවෘතය; (නිරවරණධෙය්‍ය සිද
 පාසයි) නිරුපකතිලෙයධෙය්‍ය, උපකෙලස විනිර්මුක්තවන අරීහෙයින්;
 පටිසුඛා, පිරිසිදුය; පභස්සරධෙය්‍ය, ප්‍රභාසවරවු අරී හෙයින්; පටිසො
 දානා, දානා පැහැපත්ය; උබවචකුකුචවනති එත්, උබවචකුකු
 චං යනමේ වචනසෙය්‍ය; උඛතාකාණ, උදහස් අයුරු තෙමේ; හෙවත්
 නොසන්ත්‍රන් බව; උඛචං, ඔහුගේ නම; ආරමමණේ, අරමුණෙහි;
 අතිව්‍යයනාය, නිශ්චය රහිත බැවින්; හෙවත් සැක ඇති බැවින්;
 වන්ත්‍රිකාවාණ, වන්ත්‍රව්‍යතික්‍රමය; කුකුචචං, කොකානා නම;
 දාසි, මේ උදහස් කුකුච් දෙදෙනාගේ නිදේශයෙහිද; සන්තා
 හොතිති, සන්තා හොති යන මෙහි; පුරිමතයෙනෙව, පලමු
 නගිත්ම; වචනහෙදෙ, බහුවචනයාගේ හෙදය; වේදිතබ්බො, දත
 යුතු; තිණණවිචිකිච්ඡා, යනු; විචිකිච්ඡං, විචිකිත්තාව; තරිතා,
 තරණය නොව; අතිකකම්පා, ඉක්මවා; සිතා, සිටියෙහි; අස්ස,
 මේ තිණණවිචිකිච්ඡා යන පදයාගේ, නිදොසෙහි, නිදේශයෙහිද;
 තිණණානි ඉදං, තිණණා යනමේ වචනය; විචිකිච්ඡාය, විචිකිත්තා
 වෙහි; අතිමුග්ගභාවදස්සනවසෙන, නොඑරුනුව දැක්වීම් වශයෙන්;
 වුත්තං, වදාලයෙක; උතතිණණානි ඉදං, උතතිණණා යන මේ
 වචනය; තස්සා, ඒ විචිකිත්තාවගේ; අතිකමදස්සනවසෙන, ඉක්මවීම
 දැක්වීමවශයෙන්; (වුත්තං, වදාලයෙක; ට) නිතතිණණානි ඉදං,
 නිතතිණණා යන මේ වචනය; භාවනාබලෙන, බවුත් බෙලෙන්;
 අභිභූය්‍ය, මැඩ; උපද්දවෙ, උවදුරු; තිණණභාවදස්සන වාසන,
 ඉක්මවීම දැක්වීම වශයෙන්; (වුත්තං, වදාලයෙක; ට) පාරගන්තානි,
 යනු; නිබ්බිචිකිච්ඡාභාවසංඛාතං, නිර්විචිකිත්තාභාවයෙහි කියනලද;
 විචිකිච්ඡාපාරං, විචිකිත්තාවගේ පරතරව; ගතො, පැමිණියේවේ;
 පාරමිකුපපතෙතානි, යනු; තදෙව පාරං, එම නිර්විචිකිත්තාසංඛාත
 පරතරව; භාවනානුසයාහෙන, භාවනාවෙහි යෙදීමෙන්; පතෙතානි,
 පැමිණියේවේ; (ඉති සමාප්තියෙහි වැටේ) එවං, මෙකී නගිත්; අස්ස,
 ඒ මහණහුගේ; පටිපතතිසා, ප්‍රතිපතතිසගේ; සඵලතං, සඵලයය;
 දස්සෙති, දක්ව; අකථංකපිති, යනු; ඉදං කථං ඉදං කථනති, මේ

කෙසේදෝ මේ කෙසේදෝයි; එවං, මෙයාකාරයෙන්; පවිත්‍රතාය,
පැවැත්තාවූ; කථංකථාය, කථංකථා නම් ලද ශබ්දකාවෙන්; විරහිතො,
තොරවූයේ වේ; කුසලෙසුබ්‍රමෙසුති, යනු; අනවර්තවීමෙන්, නිරවද්‍ය
බවින්; න කබ්‍රිති, යනු; ඉමෙ, මේ බවින්; කුසලානුබො, කුසල්
දෙන්නේ; ඉති, මෙසේ; කබ්‍රි, සැකයක්; න උපාදෙති, නුපදවා; න
විවික්ඛිතීති, යනු; තෙ බවෙන්, ඒකලබ්‍රමයින්; සභාවතො, සභාව
වශයෙන්; විතිවර්තො, තිවර්තකරන්; න කිවර්ති, සිසිලය; න කිලමති;
ක්ලාන්ත නොවේ; හෙවත් හිරිහැර නොවේ; අකථංකපි හොතිති,
යනු; කථං, කෙසේ; ඉමෙ, මේ බවින්; කුසලානුබො, කුසල් දෙන්නේ;
ඉති, මෙසේ; කථංකථාය, කථංකථා නම් ලද ශබ්දකාවෙන්,
රහිතො, තොරවූයේ; හොති, වේ; නිකකථංකපි විගතකථංකපොති,
යන මේ පදවශය; තසො, ඒ අකථං කපිත පදයෙන්ම; වෙවච්ඡා,
පශ්චාත් වචන යයි; එත්, මේ නිකකථංකපි විගතකථංකපො
යන පදවශය; වචනපො, පන, වචනාපය වනාහි; (එවං වෙදි
තබ්බො, මෙසේ දතයුතු; 0) කථං කථානො, කථං කථා
නම්ලද ශබ්දකාවෙන්; නිකකතො, නික්මගියේද; ඉති, එහෙයින්;
(සො, ඒ මහණතෙම; 0) නිකකථංකපො, එනම් වේ; කථං කථා, කථං
කථා නම්ලද ශබ්දකා නොමේ; අසා, ඒ මහණහට; විගතා, පහවූද,
නොහොත්; විගතා, පහවූ; කථංකථා, ශබ්දකානොමේ; අසා, ඒ මහණ
හට; (අත්ථි, අද්ද; 0) ඉති, එහෙයින්; (සො, ඒ මහණතෙම; 0) විගත
කථං කපො, එනම් වේ; උපකතිලෙසෙති, යනු; උපකතිලෙසනු,
උපකෙලගවැ වූ; හෙවත්-සිත වච්ඡා පෙළෙහු වචනවැඩු; තෙ, ඒ
නිවරණබවින්; විගතං, සිත වෙන්; උපකතො, එලෙස; හි, යම්
හෙයකින්; කිලිසානති, කෙලෙසද්ද; තසො, එහෙයින්; උපකතිලෙසාති
උපකෙලගහති; වුවනති, වදනනුලබෙත්; පඤ්ඤාය දුබ්බලිකරණ
ති, යනු; යසො, යම්හෙයකින්; ඉමෙ නිවරණ, මේ පඤ්ඤානිවරණ
යේ වූ; උපපජ්ජානා, උපදනානු; අනුප්පනාය; නුපත්තාවූ; ලොකීය
ලොකුත්තරය, ලොකිකලොකොත්තරවූ; පඤ්ඤාය, ප්‍රඥාව; උපපජ්ජ
නා, උපදින්න; නදෙනති, නොදෙද්ද; උපනානාපි, උපත්තාවූද; අයං
සප්පතකියො, අප්පතකියො; වා, නොනොත්-පඤ්ඤා අභිඤ්ඤා,
පඤ්ඤාභිඤ්ඤා; උපවර්තනා, මුල්සුත්තකොට; පානෙනති, හෙලද්ද;
තසො, එහෙයින්; පඤ්ඤාය දුබ්බලිකරණාති, ප්‍රඥාවෙන් බෙලහිත බව
කරන්නෙයයි; වුවනති, කියනුලබෙත්; හි, ඒ සැබව; අනුප්පනා
වෙව පඤ්ඤා න උපපජ්ජති උපනානා ව පඤ්ඤා නිරුපකිති; අනු-ප-
නිරුපකිති යන; ඉදමපි, මේ දෙපදයද; ඉමමෙවත්තං, මෙම අවස්ථා;
සකියාය, සදකා; වුත්තං, වදනෙන්; එත්, මේ පඤ්ඤානිවරණ ප්‍රකාශ
යනපදයෙන් නිදේශ පාලිගෙයි; සෙසං සබ්බං, තෙසු සියල්ල; හෙට්ඨා,
යන; තත්ත එත් පදයන්ගෙන් නිදේශගෙයි; පකාසිතතතා, ප්‍රකාශ
කළ බැවින්; උත්තානත්තමෙව, ප්‍රකටවූ හෝ නොගැඹුරවූ අව
දැක්මයි.

* “විකාරපපතියා” යි සාමාන්‍යයෙන් කීවද, විතතයාගේ විකෘතියට පැමිණීම බැවින් යන අර්ථය දනුයුතුයි- විකාරපපතියානි විතතයා විකාරපපතනි භාවෙනාති අන්‍යෝ- (මු. පී) මෙහි විකෘතියට පැමිණීම බව නම් කීපෙන සුථ බවයි- පකුපානං ඉධ විකාරපපතනි භාවො-(අ. පී)

* සත්‍යාලබ්ධි සංසාරාලබ්ධිනාන්ති පැවැති සියලු ක්‍රොධය හඳුන්වා දක්වීම වශයෙන් සමීක්ෂානික විශයෙනැයි විසූ. සමීක්‍ෂාධි සම්ප්‍රභයද සමුච්චේද ප්‍රභාණයක් අදහස්කළ බැවින් කරනලදැයි දනුයුතුයි; සබ්බසම්මානිකවසෙත්තාති සත්‍යසම්මාරගත සබ්බ කොධි සම්මානිකවසෙත සබ්බසම්මානිකසුඤ්ඤා සමුච්චේදපාභානසාන්ති අධිපොතතතා කතනති ඔවදිතබ්බං-(මු. පී)

* ඉදං සංකායං යන වචනය වෙ ධම්මා යන්නෙන් දක්වූ සාන්‍යාන මඬයන් සදහායි. එකවචනයෙන් “පිනමිබ්බං” යි උදෙසායෙහි වදාන තිබියදීත් නිදේශයෙහි “සන්තා” යි වචන විශේෂය කරනලදී හෙවත් බහුවචනය කරනලදැයි යන අර්ථය. ඉදං සංකායාති වෙ ධම්මාති සංකායං, එකවචනයෙන් පිනමිබ්බනි උද්දිසිකොපි නිදේශය සන්තාති වචනවශයෙන් බහුවචනං කතනති අන්‍යෝ.(මු. පී.)

* “නිශේධසන්නතාය” යන වචනය අර්ථයට ශාන්ත භාවයෙන් හෝ ස්වභාව ශාන්ත භාවයෙන් හෝ සන්ත්‍රත් බැව් වැළකීම පිණිසයැ. මෙද යුතු නිරෝධ සන්තතායාති වචනං අභිසන්නතාය සභාව සන්නතාය වා නිවාරණං.(මු. පී.)

* සාන්‍යානමිබ්බිකාරයෙන් තොරවූ සාන්‍යානමිබ්බනව විපක්ෂවූ සංඥාතොමෝ ආලෝකසංඥා නම් වේ. එහෙයින්ම වදානායෙහි අයං.පෙ.සං.හොති.සං.පිනමිබ්බිකාර විරතා තපපට්ඨකානි සඤ්ඤා ආලෝකසඤ්ඤා නාම හොති, තෙනෙව චුත්තං අයං සඤ්ඤා ආලෝකා හොති.(මු. පී.) තපපට්ඨකානි සඤ්ඤා යන්නෙන් සාන්‍යානමිබ්බනව ප්‍රතිපක්ෂවූ සංඥාව දක්වනලදී; ඕනෙමෝ අර්ථහෙයින් තදභිනප්‍රභාණාදි වශයෙන් සාන්‍යානමිබ්බන අපනායනාකාරයෙන් ප්‍රවෘත්තවූ කුශලවිතකී සම්ප්‍රසුත්තවූ සංඥාතොමෝයි. තොහොත්- තාදාශවූ කුශලවිතතාතප, දය තෙමේ සංඥානිසීයෙන් වදාන ලදැයි දනුයුතුයි. තපපට්ඨකානි සඤ්ඤාති පිනමිබ්බපට්ඨකානි සඤ්ඤා, සා අන්‍යො තදභිනාදිවසෙන පිනමිබ්බ විනෝදනාකාරපපවතතා කුසලවිතකත සම්ප්‍රසුත්තසඤ්ඤා, තථා භූතොවා විතත්‍යාදෙ සඤ්ඤාසිසෙන චුත්තොති වෙදිතබ්බං.(අ. පී.)

* මහනතතා මුත්තතතා යනාදි වචනයෝද ආලෝකා හොති යනාදි වචනයෝද මහනතතා යනාදිකුයයි උත්තයක, තොහොත් ආදි ශබ්දයෙන් උත්තපදයන්ගේ නිදේශපදයන් හඳුන්වා ඔවුනතුරෙන් යම් පදකෙනෙකුන්ගේ පය්‍යායවචනයෝ වෙද්ද ඒ පදයන්ම සදහා අඤ්ඤා මඤ්ඤාවෙවචනයි කියනලදැයි දනුයුතුය. මහනතතා මුත්තතතාති ආදීනි

ආලෝකා භෝතීති ආදීතිව චක්කත්තාති ආදීතීති චුක්කාති, ආදී සද්දෙකවා විත්තාවපි නිද්දෙසපදාති සබ්බභෙත්වා තත්ථ යාති යෙසං චෙ චචතාති තානෙව සක්කාය අඤ්ඤාමඤ්ඤාචචචතාතීති චුක්කනති දඨබ්බං (මු. පි.)

* “පටිමුඤ්චනතො” යන්නෙන් සාරථය හෙවත් ආරථය ඇතියුතු හෙවත් සභාරථයහු අනිභවනය කොට, දක්වයි. පටි මුඤ්චනතොති එතෙන සාරථං අනිභවං දසෙසති. (මු. පි.) සාරථයනති ආරථනචන්තං සභාරථයනති අත්ථං (අ. පි.)

* යම් ධම්මයෙකක් තොමෝ අවුරුණු නැතිවැ ආභාගය කෙරෙහිද මනාසේ දැනගනීද ඒ ධම්මයෙකක් තොමෝ නිරවරණා භාග නමු. එනම් නිරවරණාභාගය ඇති සත්‍යානම්ඛාකිකාර විගමයෙන් මුච්චිත නැතැයි මෙතෙහිකරන සංඥාතොමෝයි. තත්නිරවරණ සභාව ඇති බැවින් පිළිසෙයන බැව් තැත්නුයි ඕනෑමෝ විවාදා නමු. නිරවරණා හුත්වා ආභුජනී සමපජනාතීති නිරවරණා භාගා, තං සභාවතො විචවා. (මු. පි.) නිරවරණාභාගාති ඵනම්ඛකිකාරවිග මෙන නිරවරණසමන්තාභාරසඤ්ඤා, විචවා අපට්ඨජාදනා. (අ. පි.)

* විකාලයඳේ නොවේදෙයි නිශ්චයක් නැති බැවින් කරන ලද චක්කව්‍යතික්‍රමය මුල්කොට, ඇති විපිළිසර නම්ලද චක්කව්‍යතික්‍රමය, කාරණව්‍යවහාරයෙන් මෙහි උක්තයයි දනනුයුතුය. විකාලො නුබො නනුබොති අනිවර්තනය කතවන්දුඤ්ඤාචාරමුලකො විපට්ඨසාරෙ වන්දුඤ්ඤාචාරෙ කාරණවොහාපරන චුත්තොති දඨබ්බං. (මු. පි.)

* “කිලිසුනති” යන පදයාගේ අර්ථය සිත බාධනය කෙරෙත් උපතාපනය කෙරෙත් සකම්ක වශයෙන් යෙත්. තොහොත්- විබා ඇති බැවින් අකම්ක වශයෙන් තුමුම පෙළෙත් තැවෙත්නුයි යන අර්ථයද යෙදේ. යම් භයසකිත් විතොපකෙලසභුතවු ඒ නිවරණ යෝ උපදනාහු කෙලසරතිතයෝ ව නුපදිද්ද එහෙයින් කිලිසුනතීති කිලෙසනතීති අත්ථං වදනති, සදරථභාවෙන සයමෙවවා කිලිසුනති නති තෙ උපපජ්ජානා කිලෙසරතිතා උපපජ්ජනතීති. (මු. පි.)

20. iii විවිච්චව කාමෙහිති ආදිප්පි, යනාදිප්පි, නිද්දෙසෙප්පි, නිද්දෙසන්තිද්ද; යං, යම් වචනයක්; චක්කබ්බං සියා, කියවිවන්නේද; තං, ඒ චක්කව්‍යවචනය; හෙඨා, යට, ධම්මසභුණ්‍යපවුරුණෙහි; විත්තපාද කණෙහි, විතොතාතපාදකාණෙහියෙහි; රූපාවචරනිද්දෙසෙ, රූපාවචර නිද්දෙසෙහිද; ඉධෙවිච, මේ විභක්තිප්‍රකරණයෙහිමත්; තත්ථ තත්ථ, උපෙතො හොති යනාදිප්පි ඒ ඒ තෙනා; චුක්කමෙව, උක්තමයි; හි, ඒ සැබව; කෙලිලං, හුදෙක්; දුතියතතියවතුත්ඤ්ඤානතිද්දෙසෙප්පි, මිනිස තාතියවතුමධ්‍යානයන්ති; තාති කිංතාති, ඒ ධ්‍යානයෝ; හෙඨා, යට, දම්සභුණ්‍යපවුරුණෙහි නිවබ්බිකං කිංතං හොති දුබ්බිකං කිංතං හොතිති, යි; චුක්කාති, වදනාහුද; එවං, එපරිද්දෙන්; අවතා, නො වදා; අජ්ඣතං සමපසාදනනති ආදි වචනතො, අජ්ඣතං සමප

සාදනං යනාදිය වදාල හෙයින්; පරියායෙන, උපමාර වශයෙන්; සමප
සාදදීති සමිං, සමපසාදදිවු අඛගයන් සමග; තාති අඛතාති,
ඒ අඛගයන්; ගහෙනා, හෙනා; කානනනි සමපසාදෙ පිතිසුඛං
විනාසස්සගගනනනි ආදිනානගෙන, යනාදිනසින්; තං තං කානං, ඒ
ඒ ධර්මානං; නිද්දිසනති, නිද්දිසකප්පයේක්කුයි; අයං, මෙකියනලදයේ;
එත, මේ විවිධවි කාමෙහි යනාදිපදයන්ගේ නිද්දිසයන්හි; විසෙ
සො, වෙනසයි; සනතං අපිසා ආවිකකනනිති පදනිද්දෙස පත, යන
පදයාගේ නිද්දිසයෙහි වතාහි, ආවිකකනනි දෙසේනනිති ආදිති,
ආවිකකනනිදෙසෙනති යනාදිවු; සබ්බානෙව, සිංහලපෙදනුම; කිඤ්චාපි,
ඉදිනුත්; අඤ්ඤාමඤ්ඤාවෙව්වතානි, ඔවුනොවුත් පිළිබදවු පයභාය
වචනගෝචරද්ද; එවංසනෙතපි, එසේ පයභායවචනකා ඇතිකල්හිදු;
උපපකකකොසනිචා සුඛවිහාරිති, යනාදිය; උද්දෙසව්සන, මාතෘකා
පද වශයෙන්; ආවිකකනනි, ආවිකසණ්ඨ කෙරෙත්; හෙවත්- වදාරත්;
නිද්දෙසව්සන, නිද්දිසවශයෙන්; දෙසෙනති, දෙශනා කෙරෙත්;
පටිතිද්දෙසව්සන, ප්‍රතිතිද්දිසවශයෙන්; පඤ්ඤාපෙනති, ප්‍රඥාපනය
කෙරෙත්; තෙන තෙන පකාරෙන, ඒ ඒ ප්‍රකාරයෙන්; අත්ථං, අත්ථය;
ඌපෙතා තාබ්බිවශයෙන් හෝ තබා; පඌපෙනති, ප්‍රජාපනයකෙරෙත්;
හෙවත්- පිහිටිවත්; තස්ස තස්ස අත්ථස්ස, ඒ ඒ අභිසංඛාරාන උපරාගේ;
කාරණං, හෙතුව; දස්සෙනා, දක්වීම වශයෙන් හෝ දක්වන්නාහුවා;
විවරනති, විවරණය කෙරෙත්; බසඤ්ඤා විහාගං, බසඡන
විහාගය; දස්සෙනා, දක්වීම වශයෙන් හෝ දක්වන්නාහුවා;
විහරනති, විහරනය කෙරෙත්; නිකකුජ්ජගභාවං, යටිකුරුවු
හෙවත් කිසිසේත් නොදතහැකිවු බවත්; ගමිතරභාවඤ්ච, ගැඹුරුවු
බවත්; හරිතුං වා, රක්තට හෝ; සොතුනං, ශ්‍රොතෘන්ගේ; ඤ්ණස්ස,
නුවණ පිළිබදවු; පඤ්චං, පිහිට; ජනයනා, දැනවීම වශයෙන්
හෝ දනවන්නාහුවා; උත්තානිං, උඩුකුරුවුවත් හෙවත් සුගම
වුවත් නොහොත්- නොගැඹුරුවුවත්; කරොනති, කෙරෙත්;
සබ්බෙතිපි, සියලුම; ඉමෙති ආකාරෙහි, මේ අයුරුවලින්; සොතුනං,
ශ්‍රොතෘන්ගේ; අඤ්ඤාණකිකාරං, මොහාකිකාරය; විධිමෙනා,
විධිමත්කර කිරීම වශයෙන්; හෝ- විධිමත්කර කරන්නාහුවා;
පකාසෙනති, ප්‍රකාශ කෙරෙත්; ඉතිඵලං, යථාකත නසින්; අත්ථො,
අභිසං; දඤ්ඤා, දැනුත්තේය; සමතිකකමනිද්දෙසපි, සමතිකුම
නි දීඤ්ඤෙහිදු; තත්තත්ත, ඒ ඒ දැනගෙන; තෙති තෙති ධර්මෙති, ඒ ඒ
රූපසංඤ්චි ධර්මන් කෙරෙත්; වුභිහතනා, තැහසිටි බැවින්; අතිකක
නොනා, ඉක්මවුයේයි; උපරිභූමිපාතනියා, මතුමතුභූමියට පැමිණෙනු
වස්; හෙවත්- මතුමතු දැනැන් ලබනුවස්; (රූපසංඤ්ඤාසමතිකකමා, රූප
සංඤ්චන් සමතිකුමණ හෙතුවෙන්; ට) විතිකකනනා, වෙසෙසින්
ඉක්මවුයේයි; තාතා, ඒ ලබනලද දැනැන්කෙරෙත්; අපරිනාතිභාවෙන
නොපරිහිමිනුයේ වශයෙන්; සමතිකකනොනා, සමත්ප්‍රකාරයෙන්
ඉක්මවුයේයි; ඉතිඵලං, ඉන්ද්‍රියකතප්‍රකාරයෙන්; අත්ථො, අභිසං; දඤ්ඤා,
දැනුත්තේය.

සුතනගභාජනියං,
සුත්‍රා නගභාජනියං තෙමි; නිදිතං, නිමිසස්සි.

* “ඉධෙව ච” යන්නෙන් විභවප්‍රකාරණයෙහි යන අර්ථය දක්වයි. මුම්මව්‍යාඛ්‍යාවෙහි විභවප්‍රකාරණාච්ඡි කථායෙහි දක්වූ අර්ථය නොමැතවි. මූලපීඨකායෙහි ඉධෙව විභවෙහි යි එක හෙයකි.

* “තත්ත තත්ත වුත්තනොව” යනු ඉමිතා පාතිමොක්ඛයංචරෙන උපෙතො හොති යනාදී තත්ති “උපෙතො හොති” යි වදාල වචනය සදහා කියනලදී. (මු. පි.)

* “තිදෙදසවසෙන” යනාදිය මෙසෙයින් දනුයුතු. “තත්ත කතමා උපෙකං යා උපෙකං” යනාදිය නිදේශ වශයෙන් “ඉමාය උපෙකාය උපෙතො හොති” යනාදිය ප්‍රතිනිදේශ වශයෙනැයි කියත්. “තත්ත කතමා උපෙකං ඉමාය උපෙකාය උපෙතො හොති” යනාදියෙන් පුද්ගලතෙම නිර්දේශය. “සමුපෙතො” යනාදියෙන් පුද්ගලතෙ ම නිර්දේශය. නොහොත් “සමනාගතො” යන පදය අමතාත් ද ඒතාත් පදසමුදායෙන් පුද්ගලතෙම නිර්දේශය. “තෙන වුවචි උපෙකං හොති” යන්නෙන් පුද්ගලතෙම ප්‍රතිනිර්දේශය. කියා හෝ ඔවුන්ගේ වශයෙන් හෝ තිදේශ ප්‍රතිනිදේශයෝ යෙදිය යුතුය. “පසාරෙන” යනු “උපෙතො සමුපෙතො” යනාදී පුද්ගලප්‍රකාරයෙන්ද උපෙක්‍ෂා ශබ්දයෙන් අර්ථ පිහිටිවිමි විසින් ප්‍රසංපනය කෙරෙත්තමැයි කියන ලදී. “උපෙකං” යන මේ අර්ථයෙන් “උපෙකං” යනු කාරණයයි. උපෙක්‍ෂා වශයෙන් උපෙක්‍ෂා නම් වනුද එහෙයින්, එසේම “උපෙ තො සමුපෙතො” යන මේ අර්ථයෙන් “උපෙතො සමුපාගතො” කාරණයයි. මෙකී නයින් ධම්මපුද්ගලයන්ගේ වශයෙන් ඒ ඒ අර්ථයෙන් කාරණය දක්වමින් විවරණය කෙරෙයි. නොහොත් “උපෙකං” යන මේ අර්ථයම “ඉමාය උපෙකාය උපෙතො හොති” යනාදීන් කාරුණ්‍ය දක්වමින් “උපෙකං අප්‍රසංපකං සමුපෙතො” යනාදීන් බ්‍රහ්මදේවයන්ගේ විභවය දක්වමින් විභවය කෙරෙයි. උපෙක්‍ෂා ශබ්දයෙහි අන්‍යාත්මක වූ උපෙක්‍ෂාවගේද එම උපෙක්‍ෂා ශබ්දයෙන්ද වෙන්කොට අර්ථ කීම “යා උපෙකං උපෙකං” යනාදියෙන්ද ව්‍යාප්තවිභවය නමැති දනුයුතුයි. (මු. පි.)

* නිකකුප්පිතභාවය නම් සම්ප්‍රකාරයෙන් අභ්‍යන්තරව යයි. කිසිවක්වු විසින් යටිකුරුකලාවූ ප්‍රවෘද්ධිය කලාවූ හෝ කිසිවක් මේ මෙනම් වෙනකැයි යම්යේ පියවි නුවණින් නොදන්නාලැබේද එමෙන් සම්ප්‍රකාරයෙන් අවිදිතවූ නොදන්නාවූ අරමුණ අවිකුරු කල ප්‍රවෘද්ධිය කල වනක් මෙන් වේනුයි සබ්බං අභ්‍යන්තර නිකකුප්පිත භාවොයි වැණුණු. මු. පි. යථා කෙනවි නිකකුප්පිතං ඉදං නාමෙතනති පකතිසුභෙතං න සුභයති එවං සබ්බප්‍රකාරෙන අවිදිතං නිකකුප්පිතං විය හොතිති ආග සබ්බං - පෙ - භාවොති. (අ. පි.)

* කස්විත්ප්‍රකාරයෙකින් විභ්‍යන්තරව අභ්‍යන්තරව දුර්විභ්‍යන්තරව බැවින් නිරවශේෂතොට පිරිසිදියටබැව් නැති බව හෝ පිරිසිදුමක් නැති බව හෝ ගම්භීරභාව නම. එකදෙයෙකින්ම ගැඹුරු බව දන්නාලැබේද එහෙයින්. මෙද යුතු භවනවි ප්‍රකාරෙන විභ්‍යන්තරව

කිරවසෙස පරිව්‍ර්තනාභාවො ගම්භීරතාවො (මු. පි.) කිරව
 සෙස පරිව්‍ර්තනාභාවානි දුට්‍ඨිකොක්කාසානං කිරවසෙසනො පරිව්‍ර්ත
 තබ්බතාභාවො පරිව්‍ර්තනාභාවො වා, එකදෙසෙනෙව හි ගම්භීරං
 සුයති (අ. පි.)

* ආවිකක්කනනී යනු මූල පටන් පරිව්‍ර්තනාභාවා කියත් නම.
 දෙසෙනනී යනු උපදෙශ වශයෙන් දෙසත් නම. ප්‍රබෝධය කෙරෙත්
 හෝ නම. පඤ්ඤාපෙනනී යනු ප්‍රඥාපනය කෙරෙත් නම. මනාකොට
 ප්‍රකාශ කෙරෙති යන අර්ථය වේ. පඨපෙනනී යනු ප්‍රකාර විසින්
 අසඹකර හෙයින් තබත් නම. විවරනනී යනු විවෘත කෙරෙත් නම.
 විහජනනී යනු විහක්කවුවක් කෙරෙත් නම. උත්තාහිං කණෙනනී
 යනු අනුත්තානවුවක් ගැඹුරුවුවක් උත්තානවුවක් ප්‍රකටවුවක්
 කෙරෙත් නම. මේ ආවිකක්කනනී යනාදීන් අතුරෙහි පඤ්ඤාපෙනනී
 යනාදි ෂ්‍රව්ණික පදයන් විසින් අභිපදයෝ දක්වන ලද්දකි.
 ආවිකක්කනනී දෙසෙනනී යන පදයන් විසින් ව්‍යඤ්ඤාපදයෝ දක්වන
 ලද්දකි. මෙසේ අභිව්‍යාජනපදසම්පන්නවූ උදරවූ ප්‍රශංසාවෙන්
 පැසසීම දක්වා. මේ අභිව්‍යාජනපදයන්හි යම් කියැවුණු වචනයක් ඇද්ද
 ඒ විකතව්‍ය වචනය නොනැති අවුච්ඡාදයෙහි විසාර ව්‍යයෙන් කියනලද්දේ
 මය. එහෙයින් එහි කි නයි නම් දතයුතුයි. කියේ මැනො. ආවිකක්කනනී
 ආදිනො පරිබ්‍රහ්මාං කල්පෙනා පෙ. එසේ ව පඤ්ඤාපෙනනී ආදීහි
 ජනි පදෙහි අත්පදනි දසයිතානි, ආවිකක්කනනී දෙසෙනනීහි පන විනි
 පදෙහි බ්‍යාජනපදනීහි එවං අත්බ්‍යාජනපදසම්පන්නාය උපායය
 පසංසාය පසංසනං දසෙය්‍යතී. යං පනෙනෙසු අත්බ්‍යාජනපදෙසු
 වත්තබ්බං තං තෙනති අභිකපායං විජාරතො වුත්තමෙව. තස්මා තත්ථ
 වුත්තනෙයෙනෙව වේදිතබ්බං (අ. පි.)

* “උපපිභුමිපපතනියා” යන මේ වචනය විහඹකප්‍රකරණයෙහි
 ආ “රූපසඤ්ඤානං සමතික්කමා” යන මෙතත්තිම යෙදිය යුතු. කවර
 හෙයින්යත් තවචකයට රූපභූමිසමතික්කමණ මූලයෙන් අරූපභූමි
 විශේෂයක්වූයේ අධික්කමොපාය දක්වන හෙයින්. නොහොත් විශ්‍රුතඤ්ඤා
 යතනාදීනුද ආකාශානඤ්ඤායතනාදීන්ගේ උපරිස්ථාද්භූමිනු වේද්ද
 එහෙයින් “රූපසඤ්ඤානං සමතික්කමා ආකාශානඤ්ඤායතනං
 සමතික්කමම” යනාදි සියලුම සමතික්කමවචනයන්හි නොයෙදෙන්නේ
 නොවේ, යෙදෙන්නේ මැ. උපපිභුමිපපතනියා නි ඉදං රූපසඤ්ඤානං
 සමතික්කමානි එසෙත්ථ සො ජතබ්බං, විඤ්ඤාණඤ්ඤායතනාදීනිපි වා
 ආකාශානඤ්ඤායතනාදීනං උපරිභූමියොති සබ්බපාපි ත නයුජ්ජති
 (මු. පි.) එසේව යොජෙතබ්බං තස්ස හෙඨාභූමි සමතික්කමනමුඛෙන
 භූමිවිසෙසාධිගමුපායදීපනතො, සබ්බත්ථාපිති රූපසඤ්ඤානං සමතික්ක
 මා ආකාශානඤ්ඤායතනං සමතික්කමමානි සබ්බසුපි සමතික්කම
 වචනෙසු (අ. පි.)

* විභවයක නිදේශයෙහි ‘අනගනං විඤ්ඤාණං’ යනු විභවයෙන් පැතිර සිටි එම ආකාශය මෙනෙහි කෙරෙයි, අනන්ත වශයෙන් ස්පර්ශය කෙරෙයි නම්. ‘තෙන වුවවති අනන්තං විඤ්ඤාණං’ යන මෙහි විඤ්ඤාණෙන යන එකවචනය උපයෝගාපීයෙහි කරණ වචනයයි. “තංයෙව ආකාසං පුටං විඤ්ඤාණං මනසිකරොතිති” යි අටුවා යෙහි කීර්ණ. ඒ අපිකථාපාඨයාගේ එම ආකාශය හෙවත් එම කෘත්‍යසාද්ධිසාධකය අනන්තයයි මනසිකරොති යන්න පහළ වූ පැතිර සිටියාවූ ප්‍රථමාරූපවිභවය විභවයක විභවයෙන් මෙනෙහි කෙරෙයි යන මේ අපිඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණයක නිදේශය අනගනං විඤ්ඤාණනි තංයෙව ආකාසං විඤ්ඤාණෙන පුටං මනසිකරොති අනන්තං ඵරති. තෙන වුවවති අනන්තං විඤ්ඤාණනි එතං විඤ්ඤාණෙනාති එතං උපයෝගයෙන් කරණවචනං. තංයෙව ආකාසං පුටං විඤ්ඤාණං මනසිකරොතිති කිර අභිකථායං වුත්තං, අයං වා එතස්ස අත්තො. තංයෙව ආකාසං පුටං විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණයක විඤ්ඤාණෙන මනසිකරොතිති (මු. පි.) තංයෙව ආකාසං පුටං විඤ්ඤාණනි තංයෙව කසිණුගසාපිමාකාසං අනන්තනි මනසිකාරෙන පුටං ඵරිත්වා සිතං පඨමාරූපවිඤ්ඤාණං අනන්තං විඤ්ඤාණනි මනසිකරොතිති අත්තො. දුතියවිකපෙය පන සාමඤ්ඤවොදනා විසෙසෙ තිඝ්ඛිති පුටනති ඉමිනා විඤ්ඤාණමෙව වුත්තනති පුටං විඤ්ඤාණනි පඨමාරූපවිඤ්ඤාණමාහ. අඤ්ඤි ආකාසස්ස ඵරණං විඤ්ඤාණං. විඤ්ඤාණෙනාති ඵ කරණයෙන් කරණවචනං තඤ්ච දුතියාරූපවිඤ්ඤාණං වදනිති ආහ විඤ්ඤාණයක විඤ්ඤාණෙන මනසිකරොතිති (අ. පි.)

* දැන් සවමනය පිහිටවනු සඳහා ථිකාචාර්යයෝ මෙසේ විසූ. අයං පනත්වා යුත්තො තංයෙව ආකාසං විඤ්ඤාණෙන පුටං තෙන ගතිතාකාරං මනසිකරොති එවං තං විඤ්ඤාණං අනන්තං ඵරති තං ඵරණාකාරසහිතමෙව විඤ්ඤාණං මනසිකරොත්තො දුතියාරූපසමඝි අනන්තං ඵරතිති වුවවතිති මේ වක්‍යමාණාපීඨා යෙදෙයි. ප්‍රථමාරූප විභවයෙන් පහළ වූ එම ආකාශයම ඒ ප්‍රථමාරූපවිභවයෙන් අනන්තස්පර්ශ වශයෙන් ගෘහිතාකාරය චිත්තාරූපය පරිකමිතසාකාර යෙන් මෙනෙහි කෙරෙයි. යථොක්තාකාරවූ කෘත්‍යසාද්ධිසාධක යෙහි ප්‍රථමාරූපවිභවයෙන් අනන්තස්පර්ශ වශයෙන් යම් ගෘහිතාකාරයක් ඇද්ද ඒ ආකාරය මෙකෙහි කරන්නාවූම ඒ චිත්තාරූපය විභවය අනන්ත වශයෙන් පැතිර පවතී. එහෙයින් චිත්තාපි විකල්ප යමි යුතුය යනු අනුථිකාවණීතානසින් හෙබි යථොක්ත මූලථිකානන භාවයයි. තෙනාති (පෙ. පෙ.) තස්මා දුතියොයෙවත්තො යුත්තොති (අ. පි.)

* යථොක්තාපීඨ ප්‍රකටිකරණය සඳහා අඤ්ඤි ආකාසං පඨමාරූපසමඝි විඤ්ඤාණෙන අනන්තං ඵරති තං ඵරණාකාරසහිතමෙව විඤ්ඤාණං මනසිකරොත්තො දුතියාරූපසමඝි අනන්තං ඵරතිති වුවවතිති යුගෙයින් යම් ආකාශයක් ප්‍රථමාරූපසමඝි ප්‍රදාලයාගේ විභවයෙන් අනන්ත කොට ස්පර්ශය කෙරේද ඒ ආකාශයෙහි

සථරණාකාර සහිතවූම ප්‍රථමාරූපවිඥානය මෙනෙහි කෙරෙමින් විනිශ්චාරූප සමබ්‍රිති පුද්ගල තෙමේ අනන්ත කොටැ සථරණය කෙරේ යයි කියනු ලැබේ යනු අනුචිකාමණීතා පරිවෘතවූ මූලචිකාගත භාවයයි.

* තංයෙව විඤ්ඤාණං අභාවෙනි යනු පුච්ඡියෙහි හෙවත් විනිශ්චාරූප පරිභූමි කාලයෙහි විඥානය අනන්තයයි යමක් මෙනෙහි කරන ලද්ද එම ප්‍රථමාරූපවිඥානයම නොවබයි යන අර්ථය වේ ඒ එසේමය. ඒ ප්‍රථමාරූප විඥානයෙන්ම ආලම්බනයවූ රූපජිමිතන ප්‍රථමාරූප විඥානය කරණ කොටහෙතැ නොවබා යම් හෙයකින් මේ ආරූප සමාපත්තිනු ආලම්බනාතික්‍රමණ වශයෙන් ලැබිය යුත්තානුද එහෙයින්. මෙද යුතු ානං යෙව විඤ්ඤාණං අභාවෙනිති යං පුබ්බෙ අනන්තං විඤ්ඤාණනාති මනසිකතං තසෙසවෘති අපො, තසෙසව හි ආරම්භණහුතං පඨමෙන විය රූපජිමිතතං තතිශයතාරූපෙන අභාවෙනිති. (මු.වි.) පුබ්බෙති දුතියාරූප පරිකල්පකාලෙ, යං අනන්තං විඤ්ඤාණනාති මනසිකතං. තං යෙව පඨමාරූපවිඤ්ඤාණමෙව අභාවෙනි, ආරම්භණාතිකකල්පසෙන හි එතා සමාපත්තියො ලබ්බාති. (අ.වි.)

සුත්‍රානතභාෂණිය නිමි.

21

අභිධම්මභාෂණියෙ හෙයා විතතුප්පාදකණෙඛ ආගතිනයෙ නෙව තනති ධර්මතා. තසමා තස්ස සබ්බෙසමපි කුසල විපාකක්‍රියාව සෙන නිද්දිසානං ඝාතානං තස්ස චුත්තනයෙනෙව අපො වෙදි හබ්බො, සුඛිකතවකාදිහෙදෙපි සබ්බො තස්ස චුත්තසදිසො යෙවාති.

අභිධම්මභාෂණියං.

21. 1. අභිධම්මභාෂණියෙ, අභිධම්මභාෂණියෙහි; හෙයා, ධර්ම සබ්බෙසමප්‍රකරණයෙහි; විතතුප්පාදකණෙඛ, විතෙතාත්පාද කාණ්ඩයෙහි; ආගතනයෙනෙව, ආ ගතිත්ම; තනති; පාලිතොමෝ; (යසමා, යම් හෙයකින්; 0) ධර්මතා, තබන ලද්ද; තසමා, එහෙයින්; තස්ස, ඒ විතෙතාත්පාද කාණ්ඩයෙහි; සබ්බෙසමපි, සියලුම; කුසල විපාකක්‍රියා වසෙන, කුසල විපාක ක්‍රියාවන්ගේ වශයෙන්; නිද්දිසානං, නිර්දේශවූ; ඝාතානං, ධ්‍යානයන්ගේ; අපො, අර්ථය; තස්ස, ඒ විතෙතාත්පාද කාණ්ඩ අර්ථ කථායෙහි X, නොහොත්-ඒ විතෙතාත්පාද කාණ්ඩයෙහි; චුත්තනයෙන, වදල නසිත්ම; වෙදිතබ්බො, දතයුතුයි; සුඛිකතවකාදි හෙදෙ, ශුඛිකතවකාදි ප්‍රභෙද ඇති; සබ්බොපි, සියලු නයප්‍රභෙදය තෙමිද; තස්ස, ඒ විතෙතාත්පාද කාණ්ඩයෙහි; චුත්තසදිසොයෙවාති, වදල නයහෙදය හා සමාන වේමැයි; (ඉති පරිසමාපතියෙහි වැවේ.)

අභිධම්මභාෂණියං,

අභිධම්ම භාෂණිය තෙමේ; (නිසිතං, නිමිශේසි 0)

* අභිධම්මභාෂ්‍යයෙහි පඤ්චකන්‍යා දක්වීමෙහි “පඤ්චකිං නාති” යි මාත්‍යකාව තබා උඛරණය කළාවූ ම චතුර්විධවූ ප්‍රථම ත්‍යාගීය චතුර්‍යා පඤ්චම ධ්‍යානයන් දක්වා ගෙයිනුත් විනිශ්චයාත්‍යාගේම වෙනස දක්වා ගෙයිනුත් “තත්‍ය කතමං පඨමජ්ඣානං” යන මේ ආදිවග්ගයෙන් උඛ්‍යන්‍යය. අභිධම්මභාෂ්‍යයෙහි පඤ්චකන්‍යා දක්වන පඤ්ච කිංතානිතිව තත්‍ය කතමං පඨමං කිංතනති ව ආදිතා උඛ්‍යං, උඛ්‍යානං යෙව චතුර්‍යානං පඨමතනිය චතුර්‍යාපඤ්චමජ්ඣානානං දක්වනතො දුතියස්සෙව විසෙස දක්වනතො ව. (මු. පි.) යම් කෙනෙකුන්ට විවාරය තෙමේ ඖද්‍යර්ක වග්ගයෙන් නොවැටහේද යම් කෙනෙකුන්ට ඖද්‍යර්ක වග්ගයෙන් වැටහේද; ඒ පුද්ගලයන්ගේ වග්ගයෙන් චතුර්‍යානතයෙහි විනිශ්චයාන යම දෙකට බෙදා දෙශිතනුයි චතුර්‍යානතය කෙරෙන් පඤ්චකන්‍යා තෙමේ උපුටාගත්තේක්ද එහෙයින් “උඛ්‍යානං පෙ. දක්වනතො ව” යන විකාපාදය විය. චතුර්‍යානතයෙහි දුතියජ්ඣානතෙව යෙසං විවාරො ඖද්‍යර්කතො න උපසාති යෙසං උපසාති තෙසං වසෙන විධා භිජ්ජිතා දෙසිතනති චතුර්‍යානතතො පඤ්චකන්‍යා නිගමොති ආහ උඛ්‍යානං යෙව චතුර්‍යානං පෙ. දක්වනතො වානි. (අ. පි.)

අභිධම්මභාෂ්‍යය නිමි.

22.

i පඤ්චපුට්ඨකේ පාළි අනුසාරෙනෙව කිංතානං කුසලාදිභාවො වෙදිතබ්බො, ආරම්මණතනිකේසු පන තිණණං කිංතානං නිමිතතාරම්මණතා පරිතතාරම්මණාදි භාවෙන න වතනබ්බතා වෙදිතබ්බො, ලොකුතතර්‍ය පනෙත්‍ය මහගභාලෙ ඵලකාල වා සිසා අප්පමාණාරම්මණා, චතුර්‍යාපඤ්චමං සිසා පරිතතාරම්මණතනි ඵත්‍ය කුසලතො තෙරස චතුර්‍යාපඤ්චමං කිංතානි:- සබ්බත්‍යපාදකචතුර්‍යා. ඉතිවිධිචතුර්‍යා. දිබ්බසොතඤ්ඤාචතුර්‍යා. වෙතොපරිසඤ්ඤාචතුර්‍යා. පුබ්බනිවාසඤ්ඤාචතුර්‍යා. දිබ්බවකුඤ්ඤාචතුර්‍යා. යථාකමුප්පඤ්ඤාචතුර්‍යා. අනාගතංසඤ්ඤාචතුර්‍යා. ආකාශානඤ්ඤායතිනාදි චතුර්‍යා. ලොකුතතර්‍යචතුර්‍යානි.

ii තත්‍ය සබ්බත්‍යපාදක චතුර්‍යා නවතනබ්බාරම්මණතෙව හෙති, ඉතිවිධිචතුර්‍යා. විතතවසෙන කායං පරිණාමෙනස්ස අදිස්සමානෙන කායෙන පාටිභාජියකරණෙ කායාරම්මණතා පරිතතාරම්මණං කායවසෙන විතත. පරිණාමෙනස්ස දිස්සමානෙන කායෙන පාටිභාජියං කතා බ්‍රහ්මලොකං ගච්ඡන්තස්ස සමාපතති විතතාරම්මණතා මහගභතාරම්මණං, දිබ්බසොත ඤ්ඤා චතුර්‍යා. සද්දාරම්මණතා පරිතතාරම්මණං, වෙතොපරිසඤ්ඤා චතුර්‍යා. කාමාවචරවිතතජානනිකාලෙ පරිතතාරම්මණං රූපාවචරා

රූපාවචරවිතනජානනිකාලෙ මහගගතාරමමණං, ලොකුතතර විතන
 ජානනිකාලෙ අප්පමාණාරමමණං, චෙතොපට්ඨ සංකල්පාදි පන
 පුට්ඨජනො පුට්ඨජනානං සෙව විතනං ජානාති, න අට්ඨානං,
 සොකාපනො සොකාපනාසංචෙව පුට්ඨජනාසංචං, සකදගාමි
 සකදගාමිනොචෙව හෙසිමානාසු විතනං, අනාගාමි අනාගාමි
 නොචෙව හෙසිමානාසු තිණණං, ඛිණාසචො සබ්බ
 සමපි ජානාති, පුබ්බනිවාසස්ස චතුස්සං කාමාවචරකකකිං
 නුස්සරණ කාලෙ පටිත්තාරමමණං, රූපාවචරාරූපාවචරකකකිං
 නුස්සරණකාලෙ මහගගතාරමමණං, අතිතෙ බ්‍රහ්මචරිකවුට්ඨ
 ඛිණාසචා මග්ගං භාවසිංසු ඵලං සච්ඡිකපිංසුති අනුස්සරණකාලෙ
 අප්පමාණාරමමණං නාමගොතනානුස්සරණකාලෙ නවතනබ්බා
 රමමණං, දිබ්බවක්ඛස්ස චතුස්සං චණණාරමමණනා පටිත්තා
 රමමණං, සථාකමුඛපගස්ස චතුස්සං කාමාවචර කමමානුස්සරණ
 කාලෙ පටිත්තාරමමණං, රූපාවචරාරූපාවචරකමමානුස්සරණ
 කාලෙ මහගගතාරමමණං, අනාගතංසස්ස චතුස්සං අනාගත
 කාමධාතුසා නිබ්බතති ජානනිකාලෙ පටිත්තාරමමණං රූපාරූප
 හචෙ නිබ්බතති ජානනිකාලෙ මහගගතාරමමණං, අනාගතෙ බ්‍රහ්
 මචෙවහ බ්‍රහ්මචරිකාසංචා මග්ගං භාවෙස්සනති ඵලං සච්ඡිකපිස්සනතිති
 ජානනිකාලෙ අප්පමාණාරමමණං අනාගතං සබ්බං නාම රූපා
 හපිස්සනති ආදිනා නසෙති නාමගොතනානුස්සරණකාලෙ
 නවතනබ්බාරමමණං. ආකාසානිසචාසතන ආතිස්සචස්සසතන
 චතුස්සං නවතනබ්බාරමමණං, විස්සස්සසචාසතන නවතනස්ස
 නාසස්සසතනචතුස්සං මහගගතාරමමණං, ලොකුතතරචතුස්සං
 අප්පමාණාරමමණං. ක්‍රියතොපි තෙසං. වාදසත්තං කානානං
 ඉදමෙව ආරමමණවිධානං.

iii තිණි කානානි න මහාරමමණාති පච්චචෙකතිණස්සං
 චා චෙතො පටිඥාදිස්සං චා මග්ගං ආරමමණං කරෙස්ස. තිණි
 කානාති තථා අප්පචතතිතො න මහාරමමණං, සහජාතහෙතුව
 සෙති පන සීසා මග්ගාහතුකා, විජිසපේසීකාස විමංසාපේසීකාස චා
 මග්ගභාවනාස මග්ගාබ්ජනිතො, ජඤ්චිතතපේසීකාසාලෙ ඵලකාලෙ
 ච නවතනබ්බා, චතුස්සකානනති ඉධාපි කුසලතො තෙරසස්ස චතුස්සං
 පකාගොසු සබ්බපාදක ඉධිවිධ දිබ්බසොන දිබ්බවක්ඛ සථා
 කමුඛපගස්ස චතුස්සංසෙව චතුස්සංසෙව ආරූපචතුස්සං මග්ගා
 රමමණාදිභාවෙන නවතනබ්බං, චෙතොපට්ඨ පුබ්බනිවාස අනාගතං
 සස්ස චතුස්සං පන මහාරමමණං හොති, නවතනබ්බං මග්ග
 හෙතුකං. මග්ගා බ්ජනති චා. ලොකුතතරචතුස්සං මහාරමමණං න
 හොති, මග්ගකාලෙ පන සහජාත හෙතුවසෙති මහතහතුකං, විජිස
 විමංසාපේසීකාස මග්ගභාවනාස මග්ගාබ්ජනි, ජඤ්චිතත පේසීකාස
 චෙව මග්ගභාවනාස ඵලකාලෙ ච නවතනබ්බං, ක්‍රියතොපි වාදසත්ත
 කාගොසු අසමෙව නසො, තිණි කානාති නවතනබ්බාති අනිනාදිසු

එකබලමම පි ආරබ්‍හ අප්පච්ඡාදනා න චතනබ්බාති චෙදිතබ්බා, චතුස්සකානන්ති කුසලතො තෙරසසු චතුස්සකානෙසු සබ්බස්ස පාදකචතුස්සං නාචතනබ්බාරම්මණමෙව, ඉතිවිධිචතුස්සං කායවසෙන විතතපිණාමනෙ සමාපතති විතතාරම්මණතතා අනිතාරම්මණං, අනාගතන ඉමාති පුඨාති මා මිලාසිංසු දිපා මා නිබ්බාසිංසු එකො අග්ගිකකිංකො සමුඝාතු පබ්බතො සමුඝාතුති අබ්ඝානාකාලෙ අනාගතා මමණං. විතතවසෙන කායපිණාමනෙ කායාරම්මණතතා පච්චුප්පනාරම්මණං, දිබ්බසොතචතුස්සං සඤ්ජරම්මණතතා. පච්චුප්පනාරම්මණං, චෙතොපිස ස්ඤ්ජනචතුස්සං අතීතෙ සත්තදිවසබ්බ භතරෙ උප්පජ්ජිතො නිරුඛවිතන ජානනාකාලෙ අනිතාරම්මණං. අනාගතන සත්තදිවසබ්බ නතරෙ උප්පජ්ජනකිවිතනජානනාකාලෙ අනාගතාරම්මණං, සථා ඉමස්ස නොතො මනො සබ්බාග් පණ්ණිනා තථා ඉමස්ස විතතස්ස අනාගතරා අසුභං නාම විතතභං විතතෙක ස්වතීති සො බහුංචෙපි ආදිස්සති තථෙව හං කොතිනො අඤ්ඤාථාති ඉදිනා හි සුතෙතන චෙතොපිස ස්ඤ්ජනස්සෙව පචතති පකාසිතා, අඛා පච්චුප්පනන සත්තති පච්චුප්පනන වසෙනෙව පච්චුප්පනන. ආරබ්‍හ පචතතිකාලෙ පච්චුප්පනතාරම්මණං, විස්ථාරකථා පනෙස්ස හෙඝා අඝ්ඤාථාගණ්ඨවණණනායං චුතතනසෙනෙව චෙදිතබ්බා. පුබ්බෙ නිවාස ස්ඤ්ජනචතුස්සං අනිතකකිංකානුසාරණකාලෙ අනිතාරම්මණං නාමිගොතනානුසාරණකාලෙ නාචතනබ්බාරම්මණං, දිබ්බ චක්ඛු ස්ඤ්ජනචතුස්සං වණණාරම්මණතතා පච්චුප්පනාරම්මණං, සථා කමමුපග ස්ඤ්ජනචතුස්සං අනිත කමමෙව ආරම්මණං කතොතිති අනිතාරම්මණං, අනාගතංස ස්ඤ්ජන චතුස්සං අනාගතකකිංකානුසාරණකාලෙ අනාගතාරම්මණං, නාමිගොතනානුසාරණ කාලෙ නාචතනබ්බාරම්මණං, ආකාසානසමායතන ආකිසමුඤ්ඤායතන චතුස්සං නාචතනබ්බාරම්මණමෙව, විඤ්ඤාණසමායතන නෙවසඤ්ඤා නාසඤ්ඤායතන චතුස්සං අනිතාරම්මණමෙව, ලොකුතතර චතුස්සං නාචතනබ්බාරම්මණමෙව, ක්‍රියතොපි මාදසසු චතුස්සකා නෙසු එසෙවතුසො.

iv තීණි කානාති බ්‍හිබාරම්මණාති අජ්ඣාතතො බ්‍හිබාතුතං නිමිතතං ආරබ්‍හ පචතතිතො බ්‍හිබාරම්මණං, චතුස්සකානන්ති ඉධාපි කුසලතො තෙරසසු චතුස්සකානෙසු සබ්බස්ස පාදකචතුස්සං බ්‍හිබාරම්මණමෙව, ඉතිවිධිචතුස්සං කායවසෙන විතත පිණාමනෙපි විතතවසෙන කායපිණාමනෙපි අතතනොව කායවිතතාරම්මණතතා අජ්ඣාතතාරම්මණං බ්‍හිබා හජ්ජිමි දස්සෙතිති ආදිනා නසෙන පචතනකාලෙ බ්‍හිබාරම්මණං, දිබ්බසොත ස්ඤ්ජනචතුස්සං අතතනො කුච්ඡිගතසඤ්ජරම්මණකාලෙ අජ්ඣාතතාරම්මණං, පරස්ස සඤ්ජරම්මණකාලෙ බ්‍හිබාරම්මණං, උභයවසෙනාපි අජ්ඣාතබ්‍හිබාරම්මණං, චෙතොපිස ස්ඤ්ජනචතුස්සං බ්‍හිබාරම්මණමෙව, පුබ්බෙ නිවාස ස්ඤ්ජනචතුස්සං අතතනො බ්‍හිබානුසාරණකාලෙ අජ්ඣාතතා

රමමණං පරස්ස ඛනිකානසෙව්ව නාමගොතනස්ස ච අනුස්සරණ
 කාලෙ ඛනිධාරමමණං, දිබ්බවක්ඛුඤ්ණචතුසුථං අතතතො රූපා
 රමමණකාලෙ අජකිත්තාරමමණං පරස්ස රූපාරමමණකාලෙ ඛනිධා
 රමමණං උභයවසෙනාපි අජකිත්තඛනිධාරමමණං. යථාතමමුපග
 ඤ්ණචතුසුථං අතතතො කමමජානනකාලෙ අජකිත්තාරමමණං
 පරස්ස ඤ මමජානනකාලෙ ඛනිධාරමමණං උභයවසෙනාපි අජකිත්ත
 ඛනිධාරමමණං, අනාගතංසඤ්ණචතුසුථං අතතතො අනාගතෙ
 තිබ්බතනිජානනකාලෙ අජකිත්තාරමමණං පරස්ස ඛනිකානුස්සරණ
 කාලෙවෙව නාමගොතනං සමනුස්සරණකාලෙ ච ඛනිධාරමමණං,
 උභයවසෙනාපි අජකිත්තඛනිධාරමමණං, ආකාසානසද්ධාසතන
 චතුසුථං ඛනිධාරමමණං, ආකිඤ්ඤසද්ධාසතනචතුසුථං නවනතබ්බා
 රමමණං, විඤ්ඤාණසද්ධාසතන නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාසතන
 චතුසුථං අජකිත්තාරමමණං, ලොකුත්තරචතුසුථං ඛනිධාරමමණ
 මෙව, ක්‍රියතොපි වාදසසු කාතොසු අසමෙව නයොති.

පඤ්ඤපුච්ඡකං.

v ඉමස්මිං පන කානවිභකිග සමමාසමුඛෙතන සුත්තතන
 භාජනියෙපි ලොකිසලොකුත්තරමියස්සකාතෙව කානානි කපිතාති.
 අභිධම්ම භාජනියෙපි පඤ්ඤපුච්ඡකෙපි, නයොපි හි එතෙ නසා
 තෙහුමක ධම්මමියස්සකතනා එකපට්ඨෙද ඵලං, ඵලමයං කාන
 විභකිකාපි තෙපට්ඨවචං නිහට්ඨාව භාජෙතො දසසිතොති.

කානවිභකිග නිද්දෙසො.

22. i පඤ්ඤපුච්ඡකො, පුග්ගප්පච්ඡක වාරයෙති; පාළි අනුසාරෙ
 නෙව, පෙළ අනුසෙරෙත්ම; කානානං, ධර්මානස්මිං; කුසලාදි
 භාවො, කුසලාදිභාවය තෙමේ; වෙදිතබ්බො, දතසුත්තේය; ආරමම
 ණතතිකෙසු පන, ආලබ්භන ත්‍රිකයන්ති වනාති; (විනිවර්ණයො
 වෙදිතබ්බො, විනිස දතසුතුට) නිණ්ණං කානානං, ප්‍රථම විනිස
 ත්‍රයතීයධර්මාන සංඛාරාන ත්‍රිවිධං ධර්මානස්මිං; නිවිතතාරමම ණතනා,
 ක්‍රයත්ඝනාදිවු ප්‍රතිභාග නිවිතතයක්ම අරමුණුකොට ඇති බැවින්;
 පරිත්තාරමම ණාදිභාවෙන, පරිත්තාරමම ණාදි භාවයෙන්; න වත්තබ්බ
 නා, නොකියටි බැව්; වෙදිතබ්බො, දතසුත්තීය; එසා, මේ ත්‍රිවිධ
 ධර්මානස්මිං; ලොකුත්තරා පන, ලොකොත්තරවු ධර්මානස්මිං වනාති;
 මග්ගකාලෙ, මාග්ගිවස්ථාවෙති හෝ; ඵලකාලෙ වා, ඵලාවස්ථාවෙති
 හෝ; සියා, කිසිකලෙක; අප්පමාණාරමම ණා, නිවිතතම සිංඛාරාන
 අප්පමාණාරමමනය ඇත්තාහ; චතුසුජකානං සියා පරිත්තාරමම
 ණතති එසා, චතුසු පෙ-රමමණං යන මේ වචනයෙති; කුසලතො,
 කුසල ව්‍යයෙන් හෝ-කුසලයන් කෙරෙන් x; තෙරස චතුසුජකා
 නානි, තෙලෙස් චතුර්ධර්මාන කෙනෙක් වෙන්; සබ්බසාදක චතුසුථං,
 සියලු අභිඤ්ඤිත්ව පදකවු චතුර්ධර්මානස්මිං; (නොහොත්-සබ්බසා,

සකල කෘත්‍යයෙහි; පාදකවතුන්, පාදකවූ චතුර්ධායානස්; 8) ඉක්ඛිධි චතුන්, සෘතිවිධඥන සංකිතාන චතුර්ධායානස්; දිබ්බසොතඤ්ඤ චතුන්, දිව්‍යශ්‍රෝත්‍රඥන සංකිතාන චතුර්ධායානස්; චෛතොපරිස්ස ඤ්ඤ චතුන්, පරචිත්තවිජිත්තඥන සංකිතාන චතුර්ධායානස්; පුබ්බෙතිවාසඤ්ඤ චතුන්, පුබ්බෙතිවාසඥන සංකිතාන චතුර්ධායානස්; දිබ්බචක්ඛඤ්ඤ චතුන්, දිව්‍යචක්ඛස්ඥන සංකිතාන චතුර්ධායානස්; යථාකමුඛිපගඤ්ඤ චතුන්, යථාකමුඛිපගඥන සංකිතාන චතුර්ධායානස්; අනාගතාංසඤ්ඤ චතුන්, අනාගතාංසඥන සංකිතාන චතුර්ධායානස්; ආකාශානඤ්ඤායතනාදි චතුන්, ආකාශානඤ්ඤායතනාදි සංකිතාන චතුර්ධායානස්; ලොකුත්තර චතුන්, චෛති, ලොකොත්තර චතුර්ධායානස් යන මොව්හුයි.

22. ii තත්, ඒ තෙලෙස් චතුර්ධායානස් අතුරෙන්; සබ්බත් පාදක චතුන් සියලු අභිඤ්ඤාන්ට පාදකවූ චතුර්ධායානස්; නිවත්තබ්බාරමමණමෙව භොති, නිවත්තව්‍යාලමභින ඇත්තේම වේ; ඉක්ඛිධිචතුන්, සෘතිවිධඥන සංකිතාන චතුර්ධායානස්; විත්තවසෙන, සිතින් පිළිපැදීම වශයෙන්; කායං, රූ කය; පරිණාමෙන්නස්ස, පිරිණමනුවහව; නොභොත් පිරිණමන මගණනුයේ; අදිස්සමානෙන, අද්දශ්‍යමානවූ; කායෙන, කසින්; පාටිහාරිය කරණෙ, පෙළහර කිරීමෙහි; කාසාරමමණත්තා, කය අරමුණුකොට පවත්නා බැවින්; පරිත්තාරමමණං, පරිත්තාලමභින ඇත්තේ වේ; කායවසෙන, රූප කාය වශයෙන්; විත්තං සිත; පරිණාමෙන්නස්ස, පිරිණමනුවහව; නොභොත්-පිරිණමන මගණනුයේ; දිස්සමානෙන, ද්‍යාය්‍යමානවූ; කායෙන, කසින්; පාටිහාරියං කායා, පෙළහර කොට; ඔක්ඛලොකං, බඹලොවට; ගච්ඡන්නස්ස, වඩනුවහව; නොභොත්-වඩන මගණනුයේ; සමාපත්ති විත්තාරමමණත්තා, පාදකධායාන සංකිතාන සමචන් සිතම අරමුණුකොට ඇති බැවින්; මහග්ගතාරමමණං, මහද්දගතාලමභින ඇත්තේ වේ. දිබ්බසොතඤ්ඤ චතුන්, දිව්‍යශ්‍රෝත්‍රඥන සංකිතාන චතුර්ධායානස්; සඤ්ජරමමණත්තා, ශබ්දය අරමුණුකොට ඇති බැවින්; පරිත්තාරමමණං, පරිත්තාලමභින ඇත්තේ වේ; චෛතොපරිස්ස ඤ්ඤ චතුන්, පරචිත්තවිජිත්තඥන සංකිතාන චතුර්ධායානස්; කාමාවචර විත්තජිත්තකාලෙ, කම්මැදරි සිත් දන්නා කාලයෙහි; පරිත්තාරමමණං, පරිත්තාලමභින ඇත්තේ වේ; රූපාවචරා රූපාවචරවිත්ත ජානනකාලෙ, රූපාරූපසිත් දන්නා කාලයෙහි; මහද්දගතාලමමණං, මහද්දගතාලමභින ඇත්තේ වේ; ලොකුත්තර විත්තජිත්තකාලෙ, ලොකොත්තර සිත් දන්නා කාලයෙහි; අපමාණාරමමණං, අප්‍රමාණාලමභින ඇත්තේ වේ; චෛතොපරිස්ස ඤ්ඤ ලාභී, පරචිත්තවිජිත්තඥන ලාභීවූ; පුපුර්ජනො පන, පෘථග්ජන පුද්ගලතෙම වනාහි; පුපුර්ජනානං යෙව, පෘථග්ජන පුද්ගලයන්ගේම; විත්තං, සිත; ජානාති, දනී; අරියානං, ආර්ය පුද්ගලයන්ගේ; (විත්තං, සිත;) න, නොදනී; ඤානාපරිණා, පරචිත්තවිජිත්තඥන ලාභීවූ සෝවාන්වූ පුද්ගල

තෙම; සොනාපන්නස්ස චෙව, සෝවාන්වු පුද්ගලයාගේද; පුපුණ්
නස්ස ච, පෘථන්ජන පුද්ගලයාගේද; (චිත්තං ජානාති, සිත දනි; 0)
සකදගාමී, පරචිත්තවිජානන ඥාලාභීවු සකෘදගාමී පුද්ගලතෙම;
සකදගාමීනොචෙව, සකෘදගාමීවු පුද්ගලයාගේද; හෙසීමානං,
අධස්සාන්වු; චිත්තස්සව, සෝවාන් පුහුදුන් යන උභයපුද්ගලයන්
ගේද; (චිත්තං ජානාති, සිත දනි; 0) අනාගාමී, පරචිත්තවිජානන
ඥාලාභීවු අනාගාමී පුද්ගලතෙම; අනාගාමීනො චෙව, අනාගාමී
පුද්ගලයාගේ ද; හෙසීමානං, අධස්සාන්වු; තිණ්ණස්සව, සෙදගැමි
සෝවාන් පුහුදුන් යන ත්‍රිවිධ පුද්ගලයන්ගේද; (චිත්තං ජානාති, සිත
දනි; 0) ඛිණ්ණසචො, පරචිත්තවිජානන ඥාලාභීවු ඛිණ්ණාශ්‍රව තෙමේ;
සබ්බෙසම්පි, සියලුම මාගීඵලස්ථ පෘථන්ජන පුද්ගලයන්ගේ; (චිත්තං)
ජානාති, සිත දනි; පුබ්බෙතිවාස සුඛචතුසං, පුච්චිතිවාසඥන
සංඛාරාන චතුර්ධාරානගැ; කාමාවචරකම්මානුසාරණකාලෙ, කාමාව
චරවු සාකකියන් මෙනෙහිකරන කලැ; පරිත්තාරමමණං, පරිත්තා
ලමන ඇත්තේ වේ. රූපාවචරාරූපාවචරකම්මානුසාරණකාලෙ,
රූපාරූ සාකකියන් මෙනෙහිකරනකලැ; මහගගනාරමමණං, මහද්ගනා
ලමන ඇත්තේ වේ; අභිතෙ, අභිතකාලයෙහි; බුඛපච්චෙකබුඛ
ඛිණ්ණසචා, බුඛප්‍රත්‍යෙකබුඛ ඛිණ්ණාශ්‍රවයෝ තුමු; මග්ගං, ආයඝීමාගීය;
භාවෙසාසු, වැඩුහ; ඵලං, ආයඝීඵලය; සච්ඡිකරිංසු, සාත්කලහ; ඉති,
මෙසේ; අනුසාරණකාලෙ, මෙනෙහිකරන කලැ; අප්පමාණාරමමණං,
අප්‍රමාණාලමන ඇත්තේ වේ; නාමගොතනානුසාරණකාලෙ, නම්
ගොත් මෙනෙහි කරන කලැ; න චත්තබ්බාරමමණං, නචත්තවර්‍යා
ලමන ඇත්තේ වේ; දිබ්බචකබුඤ්ඤ චතුසං, දිව්‍යචක්‍ෂුස්ඥනසංඛාරාන
චතුර්ධාරානගැ; වණ්ණරමමණතො, වණ්ණසංසරානග අරමුණුකොච
ඇති බැවින්; පරිත්තාරමමණං, පරිත්තාලමන ඇත්තේ වේ; යථා
කම්මපගඤ්ඤ චතුසං, යථාකමොපගඥන සංඛාරාන චතුර්ධාරානගැ;
කාමාවචරකම්මානුසාරණකාලෙ, කාමාවචර කම්මයන් මෙනෙහි කරන
කලැ; පරිත්තාරමමණං, පරිත්තාලමන ඇත්තේ වේ; රූපාවචරා
රූපාවචරකම්මානුසාරණකාලෙ, රූපාවචර අරූපාවචර කම්මයන්
මෙනෙහි කරන කලැ; මහගගනාරමමණං, මහද්ගනාලමන ඇත්තේ
වේ; අනාගතංසසුණ්චතුසං, අනාගතංසඥන සංඛාරාන චතුර්
ධාරානගැ; අනාගතෙ, අනාගෙහි; කාමධාතුයා, ඵකොලොස් කාමභව
යෙහි; නිබ්බත්ති ජානනකාලෙ, ඉපැදීම දන්නාකලැ; පරිත්තා
රමමණං, පරිත්තාලමන ඇත්තේ වේ; රූපාරූපභවෙසු, රූපාරූප
භවයන්හි; නිබ්බත්තිජානනකාලෙ, ඉපැදීම දන්නා කාලයෙහි;
මහගගනාරමමණං, මහද්ගනාලමන ඇත්තේ වේ; අනාගතෙ,
අනාගෙහි; බුඛපච්චෙකබුඛඛිණ්ණසචා, බුඛප්‍රත්‍යෙකබුඛ ඛිණ්ණාශ්‍රවයෝ
තුමු; මග්ගං, ආයඝීමාගීය; භාවෙසාසුනති, වඩන්නාහුය; ඵලං, ආයඝී
ඵලය; සච්ඡිකරිස්සනති, සාත්කරන්නාහුය; ඉති ජානනකාලෙ, මෙසේ
දන්නාකලැ; අප්පමාණාරමමණං, අප්‍රමාණාලමන ඇත්තේ වේ;

අනාගතෙ, අනාගෙති; (කෙනුමනී නගරෙ, කෙනුමනී නුවරෙහි) සඤ්ඛා නාම, ශබ්ධ නම්වූ; රාජා, සක්විතිරජෙක්; භවිසානී, වන් නේයැ; ඉති ආදිනා නයෙන, යනාදි නසින්; නාමගොතනානුසාරණ කාලෙ, නම්ගොත් මෙනෙහිකරන කලැ; න වත්තබ්බාරමමණං, නවත්තව්‍යාලමන ඇත්තේ වේ; ආකාසානඤ්චායනන ආකිඤ්චඤ්ඤා යනන චතුසං, ආකාසානඤ්චායනන ආකිඤ්චඤ්ඤායනන චතුථිධ්‍යා නයැ; නවත්තබ්බාරමමණං, නවත්තව්‍යාලමන ඇත්තේ වේ; විඤ්ඤ ඤ්ඤායනන නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායනන චතුසං, විඤ්ඤායනන නෙවසංඥානාසංඥායනන චතුථිධ්‍යානයැ; මහගතාරණං, මහද්ගතා ලමන ඇත්තේ වේ; ලොකුතාර චතුසං, ලොකොත්තර චතුථි ධ්‍යානයැ; අපමාණාරමමණං, අප්‍රමාණාලමන ඇත්තේ වේ; ක්‍රියතොපි, ක්‍රියාවලයෙනුදු; තෙසං, ඒ තෙලෙස් චතුථිධ්‍යානයන් අතුරෙන්; වාදසත්තං කොතානං, වාදශබ්දවූ ධ්‍යානයන්; ඉදමෙව ආරමමණවිධානං, මේ කුසලාධිකාරයෙහි කී ආලමනවිධානයම වේ.

24. iii තිණි කොතානි න මගාරමමණානි, යනු; පච්චෙක්ඛණ ඤ්ණං වා, ප්‍රත්‍යවෙක්ඛාඤ්ඤානෙව භෝ; වෙතොපරිසාදිඤ්ණං වා, පරිච්ඡින්නපිචානඤ්ඤාදි ඤ්ඤානෙව භෝ; මගං, ආයාමාගීය; ආරමමණං කරෙය්‍ය, අරමුණු කරන්නේයැ; තිණි කොතානි, ත්‍රිවිධවූ ධ්‍යානකෙනෙත්; නථා, ඒ ප්‍රකාරයෙන්; අපච්ඡින්නො, නොපවත්නා හෙයින්; මගාරමමණං, මාගීයසී කියනලද අරමුණු ඇත්තාහු; න (හොතති), නොවෙත්; (ත්‍රිවිධ ධ්‍යානයෝ නම් ප්‍රථම විනිශ්චයානික ධ්‍යානයෝයි. වෙතොපරිසාදි යන්නෙහි ආදි ශබ්දයෙන් පුළුල්විනාස සමාතිඤ්ඤා අනාගතංස ඤ්ඤායන් දක්වා. චතුථිධ්‍යානවූ වෙතොපරිස ඤ්ඤාදිහු මාගීය අරමුණුකරන හෙයින් න මගාරමමණයහු නොවෙත්.) සහජතහෙතුවසෙන පති, සහජතහෙතුව වශයෙන් වනාහි; සියා, කීසිකලෙකැ; මගගහෙතූකා, මාගීසඤ්ඤාන හෙතූ ඇත්තාහ; විරිය ජෙඨිකාය, විරිය සහජතාධිපති ප්‍රත්‍යය කොට පවත්නාවූ; විමංසාරජෙඨිකාය වා, ප්‍රඥව සහජතාධිපති ප්‍රත්‍යය කොට පවත්නාවූ භෝ; මගගභාවනාය, මාගීභාවනාවෙහි; මගාධිපතිනො, මාගීසඤ්ඤාන සහජතාධිපති ඇත්තාහ; ජඤ්චිත්තජෙඨිකාකාලෙ, ජඤ්චිත්තයන් සහජතාධිපති ප්‍රත්‍යයකොට පවත්නා කාලයෙහිද; ඵලකාලෙව, ඵලවිත්තයන් පවත්නා කාලයෙහිද; නවත්තබ්බා, මාගීසඤ්ඤාන සහජතාධිපති ප්‍රත්‍යය ඇත්තාහසී නොකිය යුත්තාහ; චතුසංකිකා නතති, යන මෙහි, (විනිවර්ජයො වුවවතො, විනිසැ කියනු ලැබේ; 0) ඉධාපි, මේ මාගීලමන ත්‍රිකයෙහි ද; කුසලතො, කුසල වශයෙන් භෝ කුසලයන් කෙරෙන් x; තෙරසසු චතුසංකිකානෙසු, තෙලෙස් චතුථිධ්‍යානයන් අතුරෙන්; සබ්බසාදික ඉතිවිධ දිබ්බසොත දිබ්බවකත්‍ර යථාකමුද්‍රපග ඤ්ඤාචතුසංකෙවච, සඵත්‍රපාදක ඉතිවිධ දිව්‍යශ්‍රොත්‍ර දිව්‍යවක්ඛණ් යථාකමොපගඤ්ඤා සඤ්ඤාන චතුථිධ්‍යානයන්; චතුර්ඛිධං, චතුර්විධවූ; අරුපපචතුසංච, අරුපාචර චතුථිධ්‍යානයන්;

මහාරමමණාදිභාවෙන, මාගීලමනාදි භාවයෙන්; න වත්තබ්බං, නොකිය යුත්තේය; වෙතොපරිය පුබ්බනිවාය අනාගතංසක්කුණ චතුස්සං පන, පරිත්තවිජානන පුළුනිවාය අනාගතංසඤ්ඤාන සංඛ්‍යාන චතුපීඨායාය වනාහි; මහාරමමණං හොති, මාගීලමන ඇත්තේ වේ; මගහෙතුකං, මාගීහෙතුකයැ කියා හෝ; මගාබ්පනීති වා, මාගීබ් පනියැ කියා හෝ; න වත්තබ්බං, නොකිය යුත්තේ වේ; ලොකුත්තර චතුස්සං, ලොකොත්තරවූ චතුපීඨායාය තෙමේ; මහාරමමණං, මාගීලමන ඇත්තේ; න හොති, නොවෙයි; මගකාලෙ පන, මාගී කාලයෙහි වනාහි; සභජාන හෙතුවසෙන, සභජානවූ හෙතුන්ගේ වශයෙන්; මගහෙතුකං, මාගීසංඛ්‍යාන හෙතු ඇත්තේ වේ; විරිය විමංසාපෙඝිකාය, විරිය ප්‍රඥවත් සභජානාබ්පනි ප්‍රත්‍යයකොටැවි; නොහොත්- විරිය ප්‍රඥවත් සභජානාබ්පනි ප්‍රත්‍යය කොටැ ඇත්තාවූ; මගභාවනාය, මාගීභාවනාවෙහි; මගාබ්පනි, මාගී නම්ලද සභජානාබ්පනි ඇත්තේ වේ; ජඤ්චිත්තපෙඝිකාය, ජඤ්චිත්තයන් සභජානාබ්පනි ප්‍රත්‍යය කොටැ ඇත්තාවූ; මගභාවනාය, වෙව, මාගීභාවනාවෙහිත්; ඵලකාලෙව, ඵලවිත්තයන් පවත්නා කාලයෙහිත්; න වත්තබ්බං, මාගීබ්පනි ඇතැයි නොකිය යුත්තේය; ක්‍රියතොපි, ක්‍රියාවශයෙනුදු; වාදසසු කුමනෙසු, දෙළොස් දැගැන්නි; අයමෙව නයො, මෙකී නයබදු නය ඇත්තේයැ; නොහොත්- මේ නයමැ පැමිණවිය යුත්තේයැ; තිණි කුමනානි න වත්තබ්බානි, යනු; අනිතාදිසු, අනිතාදි ආලමනයන් අතුරෙන්; එකධමමපි, එක් අරමුණකුදු; ආරබ්බ, අරබයා; අපච්ඡන්තො, නොපවත්නා හෙයින්; න වත්තබ්බානි, න වත්තව්‍යාලමන ඇත්තාහසි; හෙවත්- ප්‍රඥප්තාලමන ඇත්තාහසි; වෙදිතබ්බං, දතයුත්තාහ; චතුස්සංඛ්‍යානානි, යන්නෙහි, (විනිවජ්ජයො වෙදිතබ්බං, විනිසැ දතයුතුසිට) කුසලතො, කුසලවශයෙන් හෝ කුසලයන් කෙරෙන් x; තෙරසසු, චතුස්සංඛ්‍යානෙසු, තෙළෙස් චතුපීඨායායන් අතුරෙන්; සබ්බත්ථපාදක චතුස්සං, සියලු අභිඤ්ඤිත්ව පාදකවූ චතුපීඨායායැ; න වත්තබ්බාරමමණමෙව, න වත්තව්‍යාලමන ඇත්තේමය; ඉඤ්චිධචතුස්සං, සෘඤ්චිධඤ්ඤාන සංඛ්‍යාන චතුපීඨායායැ; කායවසෙන, රූපකායයාගේ වශයෙන්; විත්තපරිණාමනෙ, සිත පිරිනැමීමෙහි; සමාපත්ති විත්තාරමමණත්තා, සමචත් සිත අරමුණුකොට ඇති බැවින්; අනිතාරමමණං, අනිතාලමන ඇත්තේ වේ; අනාගතෙ, අනාගයෙහි; ඉමානි පුප්ථානි; මේ පුෂ්පයෝ; මා ගිලාසිංසු, නහමක් මැලවෙත්වා; දිපා, පුදිපයෝ; මා නිබ්බාසිංසු, නහමක් නිවෙත්වා; එකො අග්ගිකකුමො, එක් ගිනි කඳෙක්; සමුසාතු, හටගනිවා; පබ්බතො, පව්නගෙක්; සමුසාතු, පැනනගිවා; ඉති අධිසානිකාලෙ, මෙසේ ඉටනකලැ; අනාගතාරමමණං, අනාගතාලමන ඇත්තේය; විත්තවසෙන, සිත්හුගේ වශයෙන්; කායපරිණාමනෙ, කාය පිරිනැමීමෙහි; කායාරමමණත්තා, කාය අරමුණුකොටැ ඇති බැවින්; පච්චුප්පත්තාරමමණං, ප්‍රත්‍යුත්ත

පනතාලමක අරුත් වේ; දිබ්බසොන චතුස්සං, දිව්‍යශ්‍රෝත්‍ර ඥාන සංඛ්‍යාන චතුර්ධානිය; සද්ධර්මමණ්ඩපා, ශබ්දය අරමුණු කොට ඇති බැවින්; පච්චුප්පනාරමමණං, ප්‍රත්‍යක්ෂපනාලමක අරුත් වේ; චෙතොපරිසංඝාත චතුස්සං, පරචිත්තවිජානන ඥාන සංඛ්‍යාන චතුර්ධානිය; අභිතො, ඉක්කුත් වූ; සත්‍යදිව්‍යසංඛ්‍යානරො, සත්දිනක් අතරෙහි; උපපජ්ජා, ඉදිද; නිරුච්චිත්තජානනකාලො, බිඳීගිය සිත් දන්නා කල; අභිතාරමමණං, අභිතාලමක අරුත් වේ; අනාගතො, අනාගෙහි; සත්‍යදිව්‍යසංඛ්‍යානරො, සත්දිනක් අතරෙහි; උපපජ්ජානක විත්තවිජානනකාලො, උපදින්නාවූ සිත් දන්නා කල; අනාගතාරමමණං, අනාගතාලමක අරුත් වේ; ඉමස්ස භොතො, මේ භවත්වුණේ; මනොසංඛාරො, සංඥාවේදනා සංඛ්‍යාන විත්තසංඝාරයෝ වූවු; නොභොත්- චතුර්විධ වූ නාමසංඝාතයෝ වූවු x; යථාපණ්ණිතො, යම්සේ තබන ලද්දහුද එපරිද්දෙන්; ඉමස්ස විත්තස්ස, මේ සිත්වුණේ; අනන්තරො, අනතුරුව; අසුකං නාම විතකං, අසුවල් නම් විතකිය; විතකෙකස්සති, කල්පනා කරන්නේය; ඉති, මෙසේ; සො, ඒ මහණෙනම; බහුමපි, බොහෝසේත්; චෙ ආදියස්සති, ඉදින් කියන්නේ නම්; තං, ඒ කීම; තථෙව භොති, එපරිද්දෙන්ම වේ; අඤ්ඤා, අන් පරිද්දෙකින්; න භොති, නොවේ; (ඒ කීමට වෙනස් නොවේ යුසේසි.) ඉති ඉමිනා සුතෙනා, යන මේ සුතුයෙන්; හි, දඬුකොට; චෙතොපරිසංඝාතස්සෙව, පරචිත්තවිජානන ඥානයෙසේම; පචනති, ප්‍රවෘත්තිතොමෝ; පකාසිතො, ප්‍රකාශකරන ලදී; අබාපච්චුප්පනාසන්නාති පච්චුප්පනාවසෙනෙව, අධිප්‍රත්‍යක්ෂපනා සන්නාති ප්‍රත්‍යක්ෂපනා වශයෙන්ම; පච්චුප්පනං, ප්‍රත්‍යක්ෂපනාවූ ආලමක නය; ආරක්ඛා, අරබයා; පචනතිකාලො, පවත්නා කල; පච්චුප්පනාරමමණං, ප්‍රත්‍යක්ෂපනාලමක අරුත් වේ; එස, මේ සන්නාති ප්‍රත්‍යක්ෂපනාසිකාරයෙහි x; නොභොත්- මේ අභිතාලමක ත්‍රිකයෙහි; විජාරකථා පන, විජාර කථා නොමෝ වනාහි; හෙසා, යට දක්වූ අභිසාලිනියෙහි; අසකථාකණ්ඩවණ්ණනායං, අභිකථා කාණ්ඩ වණ්ණනාවෙහි; වුත්තනසෙනෙව, කී නසිත්ම; චෙදිතබ්බො, දනසුත්තිය; පුබ්බෙතිවාස චතුස්සං, පුබ්බෙතිවාස ඥාන සංඛ්‍යාන චතුර්ධානිය; අභිතකනිකානුස්සරණකාලො, අභිතකනිකයන් මෙනෙහි කරන කල; අභිතාරමමණං, අභිතාලමක අරුත් වේ; නාමශෝභනානුස්සරණකාලො, නම්ශෝච් මෙනෙහි කරන කල; න වත්තබ්බාරමමණං, න වත්තව්‍යාලමක අරුත් වේ; දිබ්බවකුඤ්ඤා චතුස්සං, දිව්‍යවකුඤ්ඤාන සංඛ්‍යාන චතුර්ධානිය; වණ්ණාරමමණනා, වණ්ණසංස්ථානය අරමුණු කොට ඇති බැවින්; පච්චුප්පනාරමමණං, ප්‍රත්‍යක්ෂපනාලමක අරුත් වේ; යථාකමමුපගඤ්ඤා චතුස්සං, යථාකමුපග ඥාන සංඛ්‍යාන චතුර්ධානිය; අභිතකමමෙව, අභිතවූ කමියම; ආරමමණං කරොති, අරමුණු කෙරෙහිද; ඉති, එහෙයින්; අභිතාරමමණං, අභිතාලමක අරුත් වේ;

අනාගතංසඤ්ඤා චතුස්සං, අනාගතංසඤ්ඤා සංඛ්‍යාන චතුර්ධ්‍යානං; අනාගතකම්මානුස්සරණකාලෙ, අනාගත සංකයන් මෙනෙහිකරන කලැ; අනාගතාරම්භං, අනාගතාලම්භන ඇත්තේ වේ; නාම ගොතනානුස්සරණකාලෙ, නම්ගොත් මෙනෙහිකරන කලැ; න වත්ත බ්‍යාපාරම්භං, න වත්ත ව්‍යාපාරම්භන ඇත්තේ වේ; ආකාසාන ඤායනන ආකිඤ්ඤායනන චතුස්සං, ආකාශාන ඤායනන ආකිඤ්ඤායනන චතුර්ධ්‍යානං; න වත්ත බ්‍යාපාරම්භං මෙව, න වත්ත ව්‍යාපාරම්භන ඇත්තේ ම වේ; විඤ්ඤාණ ඤායනන නෙවසඤ්ඤා නාසඤ්ඤායනන චතුස්සං, විඤ්ඤාණ ඤායනන නෙවසංඤ්ඤානාසංඤ්ඤායනන චතුර්ධ්‍යානං; අනිතාරම්භං මෙව, අනිතාලම්භන ඇත්තේ ම වේ; ලොකුතතර චතුස්සං, ලොකොත්තර චතුර්ධ්‍යානං; න වත්ත බ්‍යාපාරම්භං මෙව, න වත්ත ව්‍යාපාරම්භන ඇත්තේ ම වේ; ක්‍රියාගොපි, ක්‍රියාවන් කෙරෙනුදු; වාදසසු චතුස්සංකානෙසු, දෙලොස් චතුර්ධ්‍යානංයති: එසෙවනගො, මෙකී නිය බදු නිය ඇත්තේයැ; නොගොත් මේ නියමැ පැමිණවිය යුත්තේයැ.

22. iv නිණි කුණානි බහිරාමමණානි, යනු; අඤ්ඤාතනො, ආධ්‍යාතවිසන්තානං කෙරෙත්; බහිරාමකං, බාහ්‍යසන්තානයෙතිවු; නිමිත්තං, කාන්තසාදි ප්‍රතිභාග නිමිත්තයත්; ආරබ්භ, කරුණු කොටැ; පචත්තකිනො, පැවැති කලැ; නොගොත්- ප්‍රවෘත්ත වශයෙන්; බහිරාමමණා, බහිරාලම්භන ඇත්තාහ; චතුස්සංකානනනි, චතුස්සංකානං යන; ඉධාපි, මෙතන්තිදු; කුසලතො, කුසලවශයෙන් හෝ-කුසල යන් කෙරෙත්; තෙරසසු චතුස්සංකානෙසු; තෙලෙස් චතුර්ධ්‍යාන යන් අතුරෙන්; සබ්බසාදක චතුස්සං, සියලු අභිඤ්ඤිත්ව පාදකවු චතුර්ධ්‍යානං; බහිරාමමණං මෙව, බහිරාලම්භන ඇත්තේ ම වේ; ඉතිවිධචතුස්සං, සෘෂිවිධඤ්ඤා සංඛ්‍යාන චතුර්ධ්‍යානං; කායවසෙන, රූපකායයාගේ වශයෙන්; විත්තපරිණාමනෙපි, සිත පිරිනැමීමෙහිදු; විත්තවසෙන, සිත්තුවේ වශයෙන්; කායපරිණාමනෙපි, රූ කය පිරිනැමීමෙහිදු; අත්තනොව, තමාගේම; කායවිත්තාරම්භතතො, රූ කය සිත අරමුණුකොටැ පවත්නා බැවින්; අඤ්ඤාතාරම්භං, ආධ්‍යාතව්‍යාලම්භන ඇත්තේ වේ; බහිරා හන්තිමපි දසොනිනි, පිටතැ ඇත්රැවත් මවා දක්වායි; ඉති ආදිනා නයෙන, යනාදි නසින්; පචත්තකාලෙ, පවත්නාකලැ; බහිරාමමණං, බහිරාලම්භන ඇත්තේ වේ; දිබ්බසොතඤ්ඤා චතුස්සං, දිව්‍යශ්‍රොතුඤ්ඤා සංඛ්‍යාන චතුර්ධ්‍යානං; අත්තනො, තමාගේ; කුච්ඡිගතසඤ්ඤාරම්භකාලෙ, කුසතුල පචත්තාගබදයන් අරමුණුකරන කලැ; අඤ්ඤාතාරම්භං, ආධ්‍යාතව්‍යාලම්භන ඇත්තේ වේ; පරස්ස, මෙරමාගේ; සඤ්ඤාරම්භකාලෙ, ගබද යන් අරමුණුකරන කලැ; බහිරාමමණං, බහිරාලම්භන ඇත්තේ වේ; උභයවසෙනාපි, තමාගේ මෙරමාගේ උභයගබදාලම්භනය කිරීම් වශයෙනුදු; අඤ්ඤාත බහිරාමමණං, ආධ්‍යාතව්‍යාලම්භන ඇත්තේ වේ; වෙතොපරිසඤ්ඤා චතුස්සං, පරවිත්තවිජානනඤ්ඤා සංඛ්‍යාන චතුර්ධ්‍යානං; බහිරාමමණං මෙව, බහිරාලම්භන ඇත්

තේම වේ; පුබ්බෙනිවාසස්ස චතුස්සං, පුච්චෙනිවාසස්ස සංඝායන චතුර්ධානං; අත්තනො, තමාගේ; ඛණ්ඩානුසාරණකාලෙ, සාකෘති යන් මෙනෙහි කරන කල; අස්සාදානාරමණං, ආධ්‍යාත්මාලම්භන ඇත්තේ වේ; පරස්ස, මෙරමාගේ; ඛණ්ඩානුසාරණකාලෙ, මෙනෙහි කරන කල; ඛණ්ඩාරමණං, ඛණ්ඩාලම්භන ඇත්තේ වේ; දිබ්බචක්ඛාස්ස චතුස්සං, දිව්‍යචක්ඛාස්ස සංඝායන චතුර්ධානං; අත්තනො, තමාගේ; රූපාරමණකාලෙ, වණිසංසාරාය අරමුණු කරන කල; අස්සාදානාරමණං, ආධ්‍යාත්මාලම්භන ඇත්තේ වේ; පරස්ස, මෙරමාගේ; රූපාරමණකාලෙ, වණිසංසාරාය අරමුණු කරන කල; ඛණ්ඩාරමණං, ඛණ්ඩාලම්භන ඇත්තේ වේ; උභයවසෙනාපි, තමාගේ මෙරමාගේ උභයරූපයන් මෙනෙහි කිරීම වශයෙනුය; අස්සාදාන ඛණ්ඩාරමණං, ආධ්‍යාත්ම බාහ්‍යාලම්භන ඇත්තේ වේ; යථාකල්පමාසස්ස චතුස්සං, යථාකල්පමාසස්ස සංඝායන චතුර්ධානං; අත්තනො, තමාගේ; කමමරානනකාලෙ, කුලලාකුලකමීයන් දන්තාකල; අස්සාදානාරමණං, ආධ්‍යාත්මාලම්භන ඇත්තේ වේ; පරස්ස, මෙරමාගේ; කමමරානනකාලෙ, කුලලාකුලකමීයන් දන්තාකල; ඛණ්ඩාරමණං, ඛණ්ඩාලම්භන ඇත්තේ වේ; උභයවසෙනාපි, තමාගේ මෙරමාගේ උභයකමීයන් අරමුණු කිරීම වශයෙනුය; අස්සාදාන ඛණ්ඩාරමණං, ආධ්‍යාත්ම බාහ්‍යාලම්භන ඇත්තේ වේ; අනාගතංසස්ස චතුස්සං, අනාගතංසස්ස සංඝායන චතුර්ධානං; අනාගතො, අනාගතෙ; අත්තනො, තමාගේ; නිබ්බන්ධිතානකාලෙ, ඉපදීම දන්තා කාල යෙහි; අස්සාදානාරමණං, ආධ්‍යාත්මාලම්භන ඇත්තේ වේ; පරස්ස, මෙරමාගේ; ඛණ්ඩානුසාරණකාලෙවෙව, සාකෘතියන් මෙනෙහි කරන කල්හිත්; නාමගොත්තං, නම්ගොත්; සමනුසාරණකාලෙව, මෙනෙහි කරන කල්හිත්; ඛණ්ඩාරමණං, ඛණ්ඩාලම්භන ඇත්තේ වේ; උභය වසෙනාපි, තද්වය වශයෙනුය; අස්සාදාන ඛණ්ඩාරමණං, ආධ්‍යාත්ම බාහ්‍යාලම්භන ඇත්තේ වේ; ආකාශානුසාරණකාලෙව, ආකාශානුසාරණකාලෙව චතුර්ධානං; ඛණ්ඩාරමණං, ඛණ්ඩාලම්භන ඇත්තේ වේ; ආකිඤ්ඤායනන චතුස්සං, ආකිඤ්ඤායනන චතුර්ධානං; න වත්තබ්බාරමණං, න වත්තව්‍යාලම්භන ඇත්තේ වේ, විඤ්ඤායනන නෙවසස්සායනන චතුස්සං, විඤ්ඤායනන නෙව සංඝනාසංඝයනන චතුර්ධානං; අස්සාදානාරමණං, ආධ්‍යාත්මාලම්භන ඇත්තේ වේ; ලොකුත්තරචතුස්සං, ලොකොත්තර චතුර්ධානං; ඛණ්ඩාරමණං, ඛණ්ඩාලම්භන ඇත්තේ වේ; ක්‍රිය තොපි, ක්‍රියාව වශයෙනුය; වාදසසු කාතෙසු, දෙලොස් දහැත්ති; අයමෙව, මේ නයම; නයො, පැමිණිවිය යුතු; නොගොත්-අයමෙව නයො, මෙකී නයබදු නය ඇත්තේ හි; (ඉති සමාප්තියෙති නිපා.)

පඤ්ඤාප්පකං, ප්‍රගන්තව්‍යකං නිමි.

22. v ඉමසමං පන ක්කානවිහරෙත, මේ ධ්‍යානවිහරිතයෙහි වනාහි; සමමාසමුබ්බෙත, සමාස්සමුබ්බු ශාක්‍යමුනිඤ්ඤයන් වහන්සේ විසින්; සුත්තනනභාජනියෙපි, සුත්තනනභාජනිය. මහාවාරයෙහිද; ලොකිය ලොකුතතරම්සසකානෙව, ලොකික ලොකොත්තරයන් හා මිශ්‍රමුම; කිංකානි, ධ්‍යානයෝ; කච්ඡානි, වදලහ; අභිධම්මභාජනියෙපි, අභිධම්ම භාජනිය මහාවාරයෙහිත්; පඤ්ඤපුච්ඡකෙපි, පුඤ්ඤපාච්ඡක මහාවාරයෙහිත්; (ලොකියලොකුතතරම්සසකානි එව ක්කානානි කච්ඡානි යන්න හා සමබ්බසි.) හි, ඒ සැබව; තයොපි, ත්‍රිවිධවූද; එතෙ නයා, තෙල නයහු; තෙභුමකධම්මමිසසකතතා, ත්‍රෙභුමික ධර්මයන් හා මුසුවන හෙයින්; එකපරිච්ඡේද එව, සමානවූ පිරිසිඳිම් ඇත්තාහු මැසි; එවං, යථොක්ත නසින්; අයං ක්කානවිහරෙතාපි, මේ ධ්‍යාන විහරිතය තෙමේද; තෙපරිච්චං, ත්‍රිපරිවෘත්තයක් ඇති දෙයනාව; නිහරිත්වා, උපුටා; භාජෙත්වා, විභජනය කොටැ; දසසිතොති, දක්වා වදලසේක; (ඉති කුණ්ඩලපයඝායෙහි වැටේ.)

ක්කානවිහරිත නිදේශො.

ධ්‍යානවිහරිත නිදේශය තෙමේ; (නිසිතො, නිමිසේ වී;)

* “ලොකුතතර පනෙඤ්ඤා” යනු තෙල ත්‍රිවිධ ධ්‍යානයන් අතුරෙන් ලොකොත්තරවූ ධ්‍යානයෝ උක්තයහ. “සියා අප්පමාණා රමණා” යනු මෙබඳු අප්‍රමාණ කොසාසයෙහි වූවෝ වනාහි මාග්ගි විතොත්තපාදයන්ගේ ප්‍රවෘත්තකාලයෙහි හෝ ඵලවිතොත්තපාදයන්ගේ ප්‍රවෘත්තකාලයෙහි හෝ ලොකොත්තර වූවාහුම වෙත් යනු අභිප්‍රායවේ. කියේ මැනෝ, ලොකුතතර පනෙඤ්ඤානි එතෙසු නිසු ක්කානෙසු ලොකුතතරා සියා අප්පමාණාරමණානි එවං කොසාසිකා පන මග්ගකාලෙ ඵලකාලෙ වා ලොකුතතරභූතා එවානි අභිප්පායො (මු. පි.) එවං කොසාසිකානි අප්පමාණානි වූතා. තෙනාහ ලොකුතතරා එවානි අභිප්පායොති. (අ. පි.)

* පිරිසිඳිනලද ආකාශකාශනයාය ආලෝකකාශනයාය ආණා පාණය බ්‍රහ්මවිහාරය යන මොවුන් බවාලත් චතුර්ධ්‍යානයෝ වෘත්ත විදර්ශිතාවන්ට පාදකවන හෙයින් සච්ඡුපාදක චතුර්ධ්‍යානයෙහි සම්මානිතයහසි දතසුත්තාහ; මෙද සුහු, පරිච්ඡින්නාකාසකසිණා ලොකකසිණාණාපාණබ්බමවිහාර චතුර්ථානි සබ්බත්තපාදකචතුරො සබ්බතිතානිති දසබ්බානි (මු. පි.) පරිච්ඡින්නාකාස පෙ, චතුර්ථානි වට්ටවිපසායනාපාදකතා සබ්බත්තපාදක චතුරො සබ්බතිතානිති වූතා. (අ. පි.)

* “බ්‍රහ්මප්‍රත්‍යාකමුඛ ක්ෂණානුවයන් වහන්සේලා අනිත්‍යයෙහි මාග්ගි වැඩුහ, ඵලය සාත්කලහ, අනායෙහි මාග්ගි වඩන්නාහ, ඵලය සාත්කරන්නාහ” යන මේ වචනය යට යට මාග්ගිඵලයන්ගේ වශයෙන් උක්තයසි දතුසුතුසි. කවරහෙයින්හත්? කුශලවශයෙන් තෙලෙස්

පරිදිවූ චතුර්ධ්‍යානයන්හි මේ පරිත්‍යාලබ්‍යවූ කථානොමෝ ප්‍රවාහන වූද කුසලවතුන්ගේද අභිත්තමාගී ඵලයන් දක්නට යම්හෙයකින් නොහැක්කේද එහෙයිනි. මෙද යුතු බුද්ධප්‍රවේශකවූ බ්‍රහ්මාණ්ඩය මගේ හා වසිංසු ඵලං සවිජ්ඣාසිංසුති භාවෙසානති සච්ඡිකර්සානති නි ච හෙසිම මග්ගප්‍රානං වසෙන වුත්තනති වෙදිතබ්බං, කුසලතො තෙරසසු හි වතුසෙසු අයං කථා පවත්තා. නව කුසලවතුසෙන අරහත්තමග්ගප්‍රානති දුඃඝං සකෙකානි (මු. පි.) අයං කථාති පරිත්‍යාලමණාදි කථා (අ. පි.) යට යට ආයතීප්‍රදාල තෙමේ මතු මතු ආයතීප්‍රදාලයාගේ ලොකොත්තර විත්තයන් ප්‍රතිවේදය කරන්ට හැකිවන්නේද එහෙයින් “නව ප්‍රේස සකෙකානි” හි ලිඛනය හෙසිමො අරියො උපරිමසා අරියසා ලොකුත්තරවිත්තානි පටිච්ඡිකිතුං සකෙකානිති වුත්තං නව ප්‍රේස සකෙකානිති (අ. පි.)

* “ක්‍රියතො තෙරසනනං” හි පැරණි ලියු අටුවාගන්ති පැණෙහි. ලොකොත්තර චතුර්ධ්‍යාන ක්‍රියාවිත්තයක් යම්හෙයකින් නැත්තේද එහෙයින් “තෙරසනනං” හි නොවැ “වාදසනනං” හි කියයුතුය හි මූලපිකා ඇපර දක්වා. අනුපිකා ඇපර “ක්‍රියතො වාදසනනං” හිද පාඨයක් ඇත්තූයි විකතව්‍ය විශේෂයක් නැතැයි දක්වා. නොහොත් කුසල වශයෙන් හෙළෙස් වැදිරැම්වූ චතුර්ධ්‍යානයන්හි ශෛක්‍ෂ්‍යපල චතුර්ධ්‍යානය අනන්තභාවකොට අශෛක්‍ෂ චතුර්ධ්‍යානය හා සමග ලොකොත්තරපල චතුර්ධ්‍යානභාව සාමාන්‍යයෙන් “ක්‍රියතො තෙරසනනං” හි කී නියාගී දන්‍යුතු ක්‍රියතො තෙරසනනනි එසා ලොකුත්තර වතුසං ක්‍රියං නිසීති වාදසනනනි විත්තබ්බං, කුසලතො වා තෙරසසු සෙකප්‍රාන චතුසං අනෙතාගධං කථා ක්‍රියතො තෙරසනනනි අසෙකඛ වතුසෙන සග වදනිති වෙදිතබ්බං (මු. පි.) ක්‍රියතො වාදසනනනි ච පාඨො අසී, සග වදනි ලොකුරපලවතුසංසාමකෙකුතානි අභිප්පායො (අ. පි.)

* මේ ක්‍රියාධ්‍යානාධිකාරයෙහි සියලු අභිඤ්ඤාන්ට පාදක වීමද, රහත් පුතුලන්ට යම් අභිඤ්ඤා කෙනෙක් ඇද්ද ඒ ක්‍රියාභිඤ්ඤාන්ට පාදක වන බැවින් “සබ්බත්‍යපාදකං” හි දන්‍යුතු. යම් හෙයකින් රහතන්ට ව්‍යත්තයක් නැද්ද එහෙයින් ව්‍යත්තපාදක අභිඤ්ඤාන්ගේ ප්‍රසංගයක් නම් නැතැයි යුක්තියි. නොහොත් පරිච්ඡින්න කාසකසිණාණාපාණාදිවූ චතුර්ධ්‍යානයන් මෙන් න වකතව්‍යාලබ්‍යවත් බැවින් සඵලපාදක චතුර්ධ්‍යානය හා සමානවන හෙයින් සඵලපාදකත්‍ය දන්‍යුත්තේය. මෙද යුතු සබ්බත්‍යපාදකකෙකුට බ්‍රහ්මාණ්ඩය සාති අභිඤ්ඤාදිති සනති තෙසං සබ්බසං පාදකතා සබ්බත්‍යපාදකනති දසබ්බං නති තෙසං වට්ටං අසීති පරිච්ඡින්නාකාසකසිණ වතුසාදිති විය වා න වත්තබ්බතා සබ්බත්‍යපාදකසමානත්තා සබ්බත්‍යපාදකතා දසබ්බං (මු. පි.) මෙහි සඵලබ්‍යය ප්‍රදේශයක්වූයේ සියල්ල කියනසුලු බැවින් ඉන් පිටත් එකදෙයක්වූයේ ලැබීමක් නැති කල්හිත් සඵලපාදකත්‍ය යමැ දන්‍යුතුය හි දක්වන්ට “සබ්බත්‍යප්‍රේස දසබ්බං” හි කීහ. ඉති

සබ්බසද්දාං පදෙසසබ්බවාපිභාවනො එකදෙසස්ස අසමනවෙපි සබ්බසාදකතා එව වෙදිනබ්බාති දසෙස්සාං සබ්බසාපෙසං දසබ්බනති ආත. පරිවර්තනාකාසකසිණ වතුසාදිතිති ආදී සද්දෙන ආණාපාණවතුසාදයො සබ්බතිතා, න වත්තබ්බතායාති න වත්තබ්බා රමමණතායං (අ. පි.)

* මනෝසංකාරයෝ නම් සංඥාවේදනාස්සානිසෝති. වතුර්විධවු නාමස්සානිසෝ හෝ මනෝසංකාර නම්හු. මනෝසංකාරා නාම සංඥාදේවදනා වත්තාගේපි චා බන්ධාංගි මුලපිකාවේ වැණු හෙයින් යොජනාවෙහි “මනෝ එව සංකාරා මනෙන සමපසුත්තා සංකාරා” හි කළ නිව්චනවය විමසියයුතු.

* “නිමිත්තං ආරබ්භ” යන මෙහි නිවාණසංකාරානවු ආලම්බන යාගේද බහිරාලම්බනභාවය හෙතෙකොටැ ගෙනැ නිවාණයත් නිමිත්ත යයි කියයුතු. නිමිත්තං ආරබ්භාති එත්ත නිමිත්තං නිබ්බාණඤ්චාති වත්තබ්බං (මු. පි.) නිබ්බාණඤ්චාති වත්තබ්බං කදුරමමණස්සාපි බහිරාමමණභාවනො (අ. පි.)

* ආරාධනාවු ධර්මය තෙමේ ආරාධනාවු ධර්මයට ආලම්බන ප්‍රත්‍යය ගතකියෙන් ප්‍රත්‍යයැ වේ යන මේ ප්‍රසංගපාලියෙහි ආරාධනාවු ස්සානිසෝ සංඛිට්ඨඥනයට පුළුන්තිවාසානුස්මාතිඥනයට යථාකමෝ පඨඥනයට අනාගතංසඥනයට ආචර්ජනයට ආලම්බන ප්‍රත්‍යය ගතකියෙන් ප්‍රත්‍යයැ වෙත්ති වදාළ බැවින් වෙතොපරියඤ්ඤාය මෙන් යථාකමෝපඨඥනය තෙමේ පරසන්තානගතවුත්ම නොදනි. දිව්‍ය චක්ඛුස්ඥනය තෙම වනාහි ස්වසන්තානගතවුත් අප්‍රකටවු රූපය දක්නාසේ ස්වසන්තානගතවුත් අප්‍රකටවු කමීය විභාගකොටැ දනි. එහෙයින් කිහි “අත්තනො කමමස්නනිසාල” හි, ස්වසන්තාන ගතවු රූපයත් කමීයත් ප්‍රකටවන කලැ අභිඤ්ඤායෙන් ප්‍රයොජන යෙක් නැද්ද එහෙයින් “අපාකටං” හි වෙසෙසා කියනලදී. අජකිත්තො ධර්මො අජකිත්තස්ස ධර්මස්ස ආරමමණස්සවයෙන පච්චයොති එත්ත අජකිත්තා බන්ධා ඉභිට්ඨඤ්ඤාස්ස පුබ්බනිවාසා නුස්සතිඤ්ඤාස්ස යථාකමමුපගඤ්ඤාස්ස අනාගතංසඤ්ඤාස්ස ආචර්ජ නාය ආරමමණස්සවයෙන පච්චයොති වුත්තත්තා න වෙතොපරිය ඤ්ඤාං විය යථාකමමුපගඤ්ඤාං පරසන්තානගතමෙව ජානාති. සසන්තාන ගතමපි පන අපාකටං රූපං දිබ්බවක්ඛු විය අපාකටං කමමං විභාවෙති. තෙනාහ අත්තනො කමමජානනිකාලෙති (මු. පි.) සසන්තානගතමපි ඉදං රූපසද්දෙන කමමසද්දෙන ච සමබ්ඛිතබ්බං සසන්තානගතමපි අපාකටං රූපං දිබ්බවක්ඛු විය සසන්තානගතමපි අපාකටං කමමං විභාවෙතිති, පාකටෙ පන සසන්තානගතො රූපෙ කමමෙ ච අභිඤ්ඤාඤ්ඤානෙහි පයොජනං නාමිති අපාකටනති විසෙ සෙචා වුත්තං. (අ. පි.)

ධර්මානවිභවගය නිමි.

ඉති පච්ඡිමලංකායං පාසාණදුර්ගතරෙ අභයකරුණාරත්න මුදලිඤ්ඤම
මජ්ඣිමනිකායෙ මොරවුනගරාභිජානෙන ජනවංසදීපාදිගජ්ඣකාර
වර්ගෙන සිරි ජමබුද්ධිපෙ මුච්ඡරසෙ හදන්තසබ්බසුරා මහාපෙර
මහාසාමිපාමොක්ඛ භූතාය සුඛමමකාරකසබ්බසභාය
මෙධානඤ්ඤ සිරි ලබ්බාසාසනාලබ්බකාර කච්චපො
ත්තසභිසමමනොපාබ්බාරිනා ජනපාවමනො
පසාදිතෙන නිබ්බව්ඡ්ඤ්ඤාදිප්පමෙධාවිනා

මෙධානඤ්ඤානිශානසේරෙන

පාලාසකථාපිකානුට්ඨකාදි සංසඤ්ඤානා'නිප්පණිනා

සමමාහවිමොදනි නාමාය

කොනවිහරිතයකථාය

අභිධම්මපදිපිකා ව්‍යාකෘතා.

**සමමානවිනෝදනී නාමාය
අප්පමකදකුච්ඡිනිපිටකපඨාය
අභිධම්ම පපදීපිකා ව්‍යාකෘතං**

අප්පමඤ්ඤවිභවිගසංවණණනාය

අනිධම්මපපදීපිකා ව්‍යාකෘත

1.

i. ඉදහි තදනනනරෙ අප්පමඤ්ඤවිභවෙහ වතසෙසානි ගණන පරිච්ඡේදො, අප්පමඤ්ඤයොති ඵරණඅප්පමාණවසෙන අප්පමඤ්ඤයො, එතාසො හි ආරම්භවසෙන අප්පමාණො වා සතෙන ඵරනති එකසතමපි වා අනවසෙසඵරණවසෙන ඵරනතිති ඵරණඅප්පමාණවසෙන අප්පමඤ්ඤයොති වුවවනති. ඉධ හික්කුති ඉමස්මිං සාසනෙ හික්කු. මෙතනාසහගතෙනාති මෙතනාස සමනනාගතෙන, වෙතසානි විතෙනන, එකං දිසනති එකිසො දිසාස, පඨමපරිගහනිතං සතනං උපා ය එකදිසා පරිසාපනන සතනඵරණවසෙන වුතනං. ඵරිඤාති පුසිඤා ආරම්භං. කඤා, විහරනිති බ්‍රහ්මවිහාරාධිපිතං. ඉතිසාපඨ විහාරං පවතෙනති, තඨා දුතියනති යථා පුරතීමාදිසු දිසාසු යං කිඤ්ච එකං දිසං ඵරිඤා විහරනි තථෙව තදනනනරං දුතියං තතියං චතුස්සඤාති අපෙඨා, ඉති උඛනති තෙනෙව ච නසෙන උපරිමං දිසනති වුතනං හොති. අධො නිජියනති අධොදිසමපි තිජියං. දිසමපි එවමෙව, එඤ්ච අධොති හෙට්ඨා, නිජියනති අනුදිසා, එචං සබ්බ දිසාසු අසංමණ්ඩලෙ අසංමිච මෙතනාසහගතං විතනං. සාරෙතිපි පච්චාසාරෙතිපිති. එතනාවතා එකමෙකං. දිසං පරිගහනො ඛබ්බෙසො මෙතනාඵරණං. දසසිතං, සබ්බධිති ආදි පන අනොඛිසො දසසනඤ්චං වුතනං, තඤ්ච සබ්බධිති සබ්බඤ්ච, සබ්බතනනාසානි සබ්බෙසු හිනමජ්ඣිමුකකඨං මිතනසපනන මජ්ඣනනාදිප්පභෙදෙසු අතනනාස අයං පරසතෙනාති විහාගං. අකඤා අතනසමනාසානි වුතනං හොති. අඨවා සබ්බතනනාසානි සබ්බෙන විතනභාවෙන ඊසකමපි බති අවිකතිපමානොති වුතනං හොති. සබ්බාවතනනති සබ්බසතනවතනං සබ්බසතනසුතනනති අපෙඨා, ලොකනති සතන ලොකං, විපුලෙනාති එවමාදිපරිසාස දසසනතො පනෙඤ්ච පුන මෙතනාසහගතෙනාති වුතනං, යස්මා වා එඤ්ච ඛබ්බෙසා ඵරණෙ විස පුන තඨා සඤ්ඤ ඉති සඤ්ඤ වා න වුතෙනා තස්මා පුන මෙතනාසහ ගතෙන වෙතසානි වුතනං, නිගමනවසෙන වා එතං වුතනං, විපුලෙනාති එඤ්ච ඵරණවසෙන විපුලතා දට්ඨබ්බා, භූමිවසෙන පන තං මහගහනං, පගුණවසෙන අප්පමාණං, සතනාරම්භවසෙන ව අප්පමාණං, බ්‍යාපාදපච්චජීකප්පභාගෙන අපෙරං, දෙමනාසප්පභාගතො අබ්‍යාපජ්ජං. නිදුක්කනති වුතනං හොති, අයං තාව මෙතනාසහගතෙන වෙතසානි ආදිනා නසෙන ඨපිතාස මානිකාස අපෙඨා.

ii. ඉදුනි යදෙන. “කථාසූත්තං භික්ඛවෙ මෙතනාසංගතෙන වෙන සාති” ආදිනා නියමන වුතනං පදනාප්තිසං තස්ස යස්මිං ඉදං කම්මට්ඨානං ඥානවර්ධනස්ස සප්පායං භූතො යථාරූපෙ පුගලෙ අසං මෙතනා අප්පණං පාපුණාති හං මෙතනාසං වක්ඛානං පුගලං භාව දෙස්සන්තුං සෙස්සථාපි නාම එකං පුගලෙනති ආදි වුතනං. තස්ස සෙස්සථාපි නාමාති ඔපමමස්සෙ නිපාතො, යථා එකං පුගලෙනති අස්සො, පිස්සනි පෙමනිසං, මනාපනති හදසවුසිසිකරං, තස්ස පුබ්බව සහතිවාසෙන පවුප්පනන හිතෙන වා පිසො නාම හොති, සීලාදිගුණසමාසොගෙන මනාපො නාම, දුතසමාන තතතාති පිස්සා පිස්සවනඅස්සවර්ධනාති මනාපතා වෙදිතබ්බො, යස්මිං වෙස්ස පිස්සාසං ඉමස්ස බ්‍යාපාදස්ස පභානං හොති, තතො මෙතනා සුඛං ඵරති, මනාපතාසං උදසීනතා න සන්ධාති හිතෙනතප්පසූත්තං පවුප්පට්ඨාති, තතො හිතෙනතප්පානුපාලිතා මෙතනා න පරිභාසති, තස්මිං නං උපමං කතො ඉදං වුතනං පිස්සං මනාපනති, මෙතනා සෙස්සාති මෙතනාසං ඵරෙස්ස, තස්මිං පුගලෙ මෙතනං කිරෙස්ස පවතෙස්සාති අස්සො ඵවමෙමං සබ්බස්සෙත්ති යථා පිස්සං පුගලං මෙතනාසෙස්ස ඵවං තස්මිං පුගලෙ අප්පණාප්පතාසං වස්සිතාවං උප ගතාසං මෙතනාසං මස්සානතවෙදිසබ්බාතෙති සබ්බෙ සතෙන අනුකත මෙන ඵරතිති අස්සො, මෙනති මෙතනාසනාති ආදිති වුතනස්සො තෙව, විදිසංවාති පදං නිවිසංවාති එතස්ස අස්ස විභාවතස්සං වුතනං, ඵරිකාති ආරම්මණකරණවසෙන පුසිකා, අබ්බුසුච්ඡාති අබ්බුසු භාවෙන මුසුච්ඡා, යථාමුතනං සුමුතනං හොති සුප්පසාපිතං සුච්ඡාතං තථා මුසුච්ඡාති අස්සො, සබ්බධි ආදි නිදෙදසෙ යස්මිං නිශ්චිති එතාති පදුනි සබ්බසංගාතිකාති තස්මිං තෙසං උකතොව අස්සං. (සෙස්සන්තුං සබ්බෙන සබ්බනති ආදි වුතනං, තස්සස්සො හෙට්ඨා වුතෙතාසෙව.

iii. විපුලාදි නිදෙදසෙ යස්මිං යං අප්පණාප්පතනං හුක්ඛා අනන්ත සතන ඵරණවසෙන විපුලං තං නිසමතො භූමිවසෙන මහගගනං හොති, යස්ස මහගගනං තං අප්පමාණගොචරවසෙන අප්පමාණං, යං අප්පමාණං තං පව්චජිකවිසානවසෙන අවෙරං, යස්ස අවෙරං තං විගතබ්‍යාපජ්ජනාසං අබ්‍යාපජ්ජං, තස්මිං යං විපුලං තං මහගග තනති ආදි වුතනං, අවෙතෙ අබ්‍යාපජ්ජාති වෙස්ස ලිඛිතවිපරිසා සෙන වුතනං, මතෙන වා සබ්බං සොජ්ජා කාතබ්බො, යං අප්පමාණං විතනං සො අවෙතෙ මතො, සො අවෙතෙ සො අබ්‍යාපජ්ජාති, අපි වෙස්ස හෙට්ඨිමං හෙට්ඨිමං පදං උපරිමස්ස උපරිමස්ස උපරිමං වා උපරිමං හෙට්ඨිමස්ස හෙට්ඨිමස්ස අස්සොතිපි වෙදිතබ්බො. “සෙස්ස ථාපි එකං පුගලං දුගගනං දුරූපෙනති” ඉදමපි කරුණාසං වක්ඛා නුතං පුගලං දෙස්සන්තුං වුතනං, එවරූපස්මිකුති පුගලං බලව කාරුඤ්ඤං උපපජ්ජති, තස්ස දුගගතනති දුගගතන සම්බන්ධිතාවං ගතං, දුරූපෙනති කාසදුච්චිතාදිති උපෙනං, ගතිකුලහොගාදි වසෙන වා නමහාවෙ සීතො පුගලො දුගගතො, කාසදුච්චිතාදිති

උපෙනතනා තමපශ්ශයනාචෙසිතො දුරුපෙතොති එවමෙසු අසො
 චෙදිතබ්බො, එකං පුගගලං පියං ඔනාපනති ඉදමපි මුදිතාය චක්ඛු
 භූතං පුගගලං දසෙකතුං වුතනං, තස්මි ගතිකුලභොගාදිදසෙන
 ජොතිභාචෙසිතො යො, කායසුචරිතාදිති උපෙනතනා ජොතිපග්
 යනාචෙසිතො මනාපොති දබ්බබ්බො, නොව මනාපං න අමනා
 පනති ඉදමපි උපෙකකාය චක්ඛුභූතං පුගගලං දසෙකතුං වුතනං, තස්මි
 මිතනභාවං අසමපන්නතාය නොව මනාපො අමිතනභාවං අසමපන්න
 තාය න අමනාපොති චෙදිතබ්බො සෙසමෙසු යං චත්තබ්බං සියා
 තංසබ්බං හෙට්ඨා විතතුසාදකණ්ඩ වුතනමෙව, භාවිතාවිධානමපි
 එතෙසං කමමට්ඨානානං විසුඛිමගෙහ විසාරතො කපිතමෙව ති.

සුත්තනකභාෂණියං.

1.

i. ඉදනි, ප්‍රාජානාචසරයෙහි; තදනනනරෙ, ඒ ධ්‍යාන විභවයට
 අනතුරුවැ වදලාවු; අපමඤ්ඤවිභවෙන, අප්‍රාමාණ්‍යවිභවයෙහි;
 චතසෙසාති, යනු; ගණනපරිච්ඡේදෙ, අප්‍රාමාණ්‍ය ධර්මයන්ගේ සංඛ්‍යාව
 පිරිසිදීමට කරුණුවූ චන්දයයි; අපමඤ්ඤයොති, යනු; පරණඅප්‍රා
 මාණවසෙන, ආලම්බනස්ථරණයෙන් ප්‍රමාණරහිතවන බලයෙන්;
 නොහොත් ආලම්බනයෙහි පැතිරීම ප්‍රමාණානික්‍රමවශයෙන්; අප්‍රා
 මඤ්ඤයො, අප්‍රාමාණ්‍යයහු නම; හි, ඒ කීම සැබව; එතායො, හෙල
 අප්‍රාමාණ්‍ය ධර්මයෝ තුමු; ආරම්භණවසෙන, අරමුණුකිරීම් බලයෙන්,
 අප්‍රාමාණෙ, ප්‍රමාණරහිතවු; සතෙතවා, සත්ත්වයන් හෝ; පරනති;
 ස්ථරණයකෙරෙද්ද; එකසත්තවපි, එක් සත්ත්වයෙකු හෝ; අනවසෙස
 පරණවසෙන, නිවර්තනෙෂකොටැ ස්ථරණය කිරීම බලයෙන්; පරනති,
 ස්ථරණයකෙරෙද්ද; ඉති, එහෙයින්; පරණඅප්‍රාමාණවසෙන,
 ආලම්බනස්ථරණයෙන් හෝ ආලම්බනයෙහි පැතිරීම ප්‍රමාණානික්‍රම
 වශයෙන්; අපමඤ්ඤයොති, අප්‍රාමාණ්‍යයහුයයි; වුවනති, කියනු
 ලැබෙත්; ඉධිකිකුනුති, යනු; ඉමස්මිං සාසනෙ, මේ සස්තෙහි; නිකුනු,
 මහණනෙමේසි; මෙතනාසනගතෙනාති, යනු, මෙතනාය, මෙත්‍රියතා;
 සමන්තාගතෙන, සුක්කවු; චෙතසාති, යනු; විතෙනන, සිතින; එකං
 දිසනති, යනු; එකිසසා දිසාය, එක්දිසාවෙක්ති; පඨමපරිගහතිතං,
 පළමු පිරිසිදුගන්නාලද; සත්තං, සත්ත්වයා; උපාදය, පවත්ගෙනැ;
 එකදිසාපරිගහනසත්තපරණවසෙන, එක්දිසාවෙකැ ඇතුලත්වු
 සත්ත්වයන් විෂයෙහි පැතිරීමවශයෙන්; වුතනං, වදනලදි. පරිකාති,
 යනු; ප්‍රතිකා, පැහැර; ආරම්භණං කතො, අරමුණුකොටැ; විහරතිති,
 යනු; බ්‍රහ්මවිහාරාධිප්පිතං, බ්‍රහ්මවිහාරයාගේ හෝ බ්‍රහ්මවිහාරණයට
 ප්‍රතිපාදනවු; ඉරියාපථවිහාරං, රියාපථසංඛ්‍යාවනවිහරණය; පවනෙන
 ති, පවත්වයි; තථා පුත්තනති, යනු පුරුෂ්ඨාදිසු, පෙරදිග මුල්කොටැ
 ඇති; දිසාසු, දිගුන් අතුරෙන්; යං කිඤ්චි එකං දිසං, යම්කිසි එක්

දිගක්; පරික්ඛා, පැහැර; හෙවත් පතුරු; යථා විහරති, යම්සේ වෙසේද; කපෙව, එසේම; කදනානාරං, එයට ඉක්බිති; දුතියං, දෙවනුවූ දිගද; තතියං, තුන්වනුවූ දිගද; චතුසස්සව, සිව්වනුවූ දිගද; (පරික්ඛා විහරති, පැහැර හෙවත් පතුරු වෙසෙයි) ඉති අත්තො, යන මේ අර්ථය වේ. ඉති උඛතති, ඉතිඋඛං යනු; තෙනෙව ච නයෙන, එද කී නසින්ම; උපරිමං දිසං, උඛදිගද; (පරික්ඛා විහරති) ඉති, පතුරු වෙසෙයි; වුත්තං හොති, කියන ලද්දේ වේ. අධොතිරියනති, යනු; අධොදිසමපි, යටදිගත්; තිරියං දිසමපි, සරස් දිගත්; එවමෙව, එපරිද්දෙන්ම; (පරික්ඛා විහරති, පතුරා වෙසෙයි; ට) එත්තව, මේ අධොතිරියං යන පදයන් අතුරෙන්; (ච වාකාසාරම්භයෙති නිපා) අධොති, අධො නම්; හෙට්ඨා, යට දිගයි; තිරියනති, තිරිය නම්; අනුදිසා, අනු දිගයි; එවං, මෙසේ; සබ්බ දිසාසු, සියලු දිගුන්හි; අස්සමණ්ඩලො, අසුන් විහිදුවන මැතිල්ලෙහි; අස්සමණ්ඩලෙති අස්ස සමුහෙ අස්ස මණ්ඩලෙසුතිපි අත්ථි සී යොජනාවේ කී අර්ථයැ විමසිය යුතු) අස්සම්ච, අසකුමෙන්; සාරෙතිපි, පැවැත්මද කෙරෙයි; හෙවත් ඉදිරියෙහි හසුරුවීමද කෙරෙයි; පච්චාසාරෙතිපි, ආපසු පැවැත්මද කෙරෙයි, හෙවත්-පෙරලා හසුරුවීමද කෙරෙයි; (ඉති සමාප්තියෙති නිපා.) එත්තාවතා, එකං දිසං පරික්ඛා යනාදිවූ මෙතෙක් වදනෙන්ම; එක මෙකං දිසං, එක් එක් දිග; පරිගහතෙත්තා, පිරිසිදු; ඔබ්බො මෙත්තා පරණං, පරිවේෂ්ඨ විසින් හෝ පරිවේෂ්ඨවත් මෙමුත්ති ස්පර්ශය; දස්සිතා, දක්වනලදී; සබ්බසිති ආදි පන, සබ්බසි යනාදිය වනාහි; අත්තොතිසො දස්සනත්තං, අපරිවේෂ්ඨ විසින් හෝ පරිවේෂ්ඨ රහිතවූ මෙමුත්තිස්පර්ශය දක්වීම සදහා; වුත්තං, වදාරනලදී; තත්ත, ඒ සබ්බසි යනාදි පදයන් අතුරෙන්; සබ්බසිති, සබ්බසි යනු; සබ්බත්තා, ඇමතන්ති යැ; සබ්බත්තතායාති, යනු; සබ්බෙසු, සියලු; භික්ඛුමාසිමුක්ඛකට්ඨිකා සපත්ත මජ්ඣිමනිකාදිපභෙදෙසු භික්ඛා, අධම සත්ත්වයැ; මජ්ඣිම, මධ්‍යම සත්ත්වයැ, උක්ඛට්ඨ, උත්තාමසත්ත්වයැ; මිත්තම්මිත්තවූ සත්ත්වයැ; සපත්ත, ශතුවූ සත්ත්වයැ; මජ්ඣිත්තා, මධ්‍යස්ථවූ සත්ත්වයැ; ආදිපභෙදෙසු, මේ ඇද ප්‍රභෙද ඇති සත්ත්වයන් කෙරෙහි; අත්තතාය, ආත්මතියෙන්; අයං, මේ සත්ත්වයෙමේ; පරසත්තතාති, අන්‍ය සත්ත්වයෙකැයි; විභාගං, විභාගයක්; අකත්තා, නොකොටැ; අත්තසමතාය ඉති, නමා හා සම වන බැවිනැයි; වුත්තං හොති, වදාරන ලද්දේවේ; අථවා, අනික් නයෙක් කියනු ලැබේ; සබ්බත්තතායාති, යනු; සබ්බත්ත විත්ත භාවෙන, සියලු විත්තභාවයෙන්; ඊසකමපි, මදකුත්; බති, පිටතැ; අවිසම්පමානොති, නොබහම්මනැයි; වුත්තං හොති, වදාරන ලද්දේවේ. සබ්බාවත්තනති, යනු; සබ්බසත්තවත්තං, සියලු සත්ත්වයන් ඇති කොටැ; සබ්බසත්තසුත්තං, සියලු සත්ත්වයන් හා යුක්ත්කොටැ, ඉති අත්තො, යන මේ අර්ථයැවේ; ලොකනති, ලොකං යනු; සත්තලොකං, සත්ත්වලොකය; විපුලෙනාති එවමාදි පරිශාය දස්සනතො පන, විපු ලෙන යන මේ ඇද පරිශාය වචනයන් දක්නා හෙයින් වනාහි; එත්තමේ

සබ්බසංසාරාදි වචනයෙති; පුන, නැවත; මෙත්තාසහගතෙනාති; යන වචනය; වුත්තං, වදාලසේක; වා, නොහොත්; එත්තං, මේ පරිච්ඡේද රහිතව මෙමුත්තී ස්ථරණයෙති; ඔතිසොපරණෙ විය, පරිච්ඡේදවත් මෙමුත්තීස්ථරණයෙති නවාශබ්ද ඉති ශබ්දයන් වදාලාක්මෙන්; පුන, නැවත; නවාසද්දෙ, නවා ශබ්දයෙක් හෝ; ඉති සද්දෙවා, ඉතිශබ්ද යෙක් හෝ; යසමා යම්හෙයකින්; න වුත්තො, නොවදාලසේක්ද; නසමා, එහෙයින්; පුන, නැවත; මෙත්තාසහගතෙන වෙනසාති, යන වචනය; වුත්තං, වදාලසේක; වා, නොහොත්; නිගමන වසෙන, නිගමන ශක්ති වශයෙන්; එතං, මේ මෙත්තාසහගතෙන වෙනසා යන පදය; වුත්තං, වදාලසේක; විපුලෙනාති එත්තං, විපුලෙන යන මේ වචනයෙති; (ව වාක්‍යාරම්භාද්‍යොක්කාය) පරණ වසෙන, මෙන් පැතිරීම් විසින්; විපුලෙන, විපුලබැව් හෙවත් මහත් බැව්; දඨාබ්බො, දනසුත්තිය; භූමිවසෙන පන, භූමිවශයෙන් වනාති; තං, ඒ මෙමුත්තියාන විත්තය නෙමේ; මහගාතං, මහද්වයනමි වේ; පභුණ වසෙන, පුහුණු කිරීම් විසින්; අප්පමාණං, අප්පමාණානමිවේ; සත්තාරමමණවසෙනව, සත්තාරමමණවශයෙන්ද; හෙවත්-සත්තප්‍රඥප්තිය අරමුණුකිරීම් බලයෙන්ද; අප්පමාණං, අප්පමාණානමිවේ; බ්‍යාපාදපච්චක්ඛිකප්පහා නෙන, ව්‍යාපාදසංක්ඛ්‍යාන ප්‍රතිපක්ෂධම්මප්‍රහානිය හෙතුකොටගෙන; අවෙරං, අවෙර නමිවේ; දෙමනස්සප්පහානතො, දෙමනස පැහිම හෙතුකොටගෙන; අබ්‍යාපජ්ජං, අබ්‍යාපජ්ජනමිවේ; (අබ්‍යාපජ්ජංසි ද පාසිසි) නිසුක්ඛනති, දුක්ඛත්වෙන්යසි; වුත්තං හොති, වදාරනලද්දේ වේ; අයං, මෙකියන ලද්දේ; තාව, වක්තව්‍යානතාරයට පළමුව; මෙත්තාසහගතෙන වෙනසාති ආදිනා නයෙන, යනාදි නසින්; සපි තාය, තබනලද්දමු; මාතිකාය, මාතිකාවෙන්; අත්තො, අපිය වේ.

ii. ඉද්දති, දන්; කප්ඤ්ච තික්ඛවෙ-පෙ වෙනසාති ආදිනා නයෙන, යනාදිනසින්; යදෙතං පදභාජනියං, යම් පදභාජනියයෙක්; වුත්තං, වදාලසේක්ද; තත්තං, ඒ පදභාජනියයෙති; යසමා, යම්හෙයකින්; ඉදං කමමානං, මේ කමවනා; දෙසවර්තස්ස, වෙස ප්‍රකානික පුද්ගලයාහව; සප්පායං, සත්ප්පාය වේද; නසමා, එහෙයින්; යථාරූපෙ, යම්බඳුමු සභාවය ඇති; පුගලො, පුගලෙකු කෙරෙති; (පවුත්තො, ප්‍රවෘත්තමු; 0) අයං මෙත්තො, මේ මෙමුත්තී නොමෝ; අප්පමාණං, අප්පමාණ වට; පාපුණාති, පැමිණේ; (අප්පමාණව හා ගැටේ යුසේසි) මෙත්තාය මෙමුත්තියෙන්; වත්තභූතං, අභිජායනවැ වු හෝ ආලම්භනවැ වු; තං පුගලං, ඒ පුගලකු, තාව, පළමුකොට; දස්සෙතුං, දක්වන්ව; සෙය්‍යපාපි නාම එකං පුගලෙනති ආදි, යනාදිය වුත්තං, වදාලසේක; තත්තං, ඒ සෙය්‍යපාපි නාම යනාදි වචනයෙති, (විනිවර්තයො වුවනෙ විනිස කියනුලැබේ; 0) සෙය්‍යපාපි නාමාති, යන ශබ්දය නෙමේ; ඔපමමො, උපමාමියෙති; නිපාතො, නිපාසදි; එකං පුගලං යථා, එක් පුගලක්හු මෙති; ඉති අත්තො, මේ අපිය වේ; පියනති, පිය නුම්;

පෙමනියං, ප්‍රෙමකවර්ථි; මනාපනතී, මනාප නම්; හදයවුඩකිරං, මනවඩන්නාවු; තඤ්ඤා, ඒ ප්‍රියමනාපයන් අනුරන්; පුබ්බෙ, පුච්ඡාව යෙති; සනතිවාසෙනවා, සමතිවැ වැස කුසල් කිරීම හෙතුකොටැ ගෙනැ හෝ; පවුප්පනනතිනෙනවා, වනිමාන හවයෙති නිශ්චිකිට්ඨ හෙතුකොට ගෙනැ හෝ; පියොනාම, ප්‍රියකවසුන්තෙක් නම්; හොති, වේ; සීලාදිගුණ සමායොගෙන, සීලාදිගුණයන් හා මොනවට යෙදීම හෙතුකොටගෙනැ; මනාපො නාම, මනවඩන්තෙක් නම් වේ; වා, නොහොත්; දුනසමානතතනාති, තසාගසමානාත්මතාවයන් කරණ කොට ගෙනැ; පියතා, ප්‍රියබැව්; පියවචන අනුවරියනාති, ප්‍රියවචන අච්චයඝාවන් කරණකොටගෙනැ; මනාපතා, මනවඩන බැව්; වෙදි තබබා, දතසුන්තියැ; එත ව, මේ ප්‍රියමනාපවයෙති; යසමා, යම්ගෙය කින්; ඉමස්ස, මේ මහණාගේ; පියතාය, ප්‍රියභාවයහෙතුකොටගෙනැ; බසාපාදස්ස, වසාපාදය; පහානං, පැනීම; හොති, වේද; තතො, ඒ බසාපාදය පැනීම හෙතුකොටගෙනැ; මෙත්තා, මෙමත්‍රී නොමෝ; සුඛං සුවසේ; ඵරනි, ස්ඵරණයවේ; මනාපතාය, මනවඩන බැව් හෙතුකොට ගෙනැ; උද්ඝිතතා, මැදහත් බැව් නොමෝ; තසණ්ඨාති, නොපිහිටාද; නිරේක්කපසාඤ්ඤා, නිරිඟනප් දෙකන්; පවුප්පට්ඨාති, එලඹසිටිද; තතො; ඒ නිරිඟනප් එලඹසිටීම හෙතුකොටගෙනැ; නිරේක්කපසානුපාලිතා, නිරිඟනප්හු විසින් පුන පුනා රක්තාලද්දවු; මෙත්තා, මෙමත්‍රී නොමෝ; නපරිභායති, නොපිරිහෙති; තසමා, එහෙයින්; තං උපමං, ඒ උපමාව; කතා, කොටැ; පිඤ්ඤා මනාපනතී, පියං මනාපං යන; ඉදං, මේ වචනය; වුත්තං, වදාලසේක; මෙත්තායෙය්‍යාති, යනු; මෙත්තාය ඵරෙය්‍ය, මෙමත්‍රීයෙන් ස්ඵරණය කරන්නේයැ; තසමිං පුග්ගලො, ඒ පුග්ගලාවිෂ යෙති; මෙත්තං කරෙය්‍ය, මෙමත්‍රීය කරන්නේයැ; පවතෙනය්‍ය, මෙමත්‍රීය පවත්වන්නේයැ; ඉති අත්තො, යන මේ අතීයැවේ; එවමෙවං සබ්බසත්තෙති, යනු; පියං, ප්‍රියවු; පුග්ගලං, පුග්ගලක්හු; මෙත්තායෙය්‍ය යථා, යම්සේ මෙන් පතුරුවන්නේද; එවං, එපරිද්දෙන්; තසමිං පුග්ගලො, ඒ පුග්ගලහු කෙරෙති; අප්පණාප්පතතාය, අපිණාවට පැනුණි යාවු; වසිභාවං, වසනබවට; උපගතාය, එලඹියාවු; මෙත්තාය, මෙමත්‍රීය කරණකොට ගෙන; මජ්ඣිමනිකායෙවර්ගසංකීර්තනෙපි. මධ්‍යසංවේදි පුද්ගල සංකීර්තනවුද; සබ්බෙ සත්තෙ, ඇම සතුන්; අනුක්කමෙන, පිළි වෙළ නොසික්මැ; ඵරනි, පතුරු; ඉති අත්තො, යන මේ අතීයැවේ; මෙත්ති මෙත්තායනාති අංදිනි, මෙත්ති මෙත්තායනා යනාදි පදයෝ; වුත්තප්පානෙව, කියනිලද අච්චි අන්තාහුමැති, විදිසැවනි පදං, විදිසැ වා යන පදය; නිරිසංවනි එතස්ස, නිරිසං වා යන මේ පදයාගේ; අනු විභාවනාත්තං, අච්චිප්‍රකාශය සදහා; වුත්තං වදාරනාලදි; ඵරණාති, ඵරණා යනු; අරමමණකරණවසෙන, අරමුණකිරීම් විසින්; පුසිත්තා, පැහැර (පතුරු යුසේසි) අභිමුඤ්චිත්තාති, යනු; අභිකභාවෙන, වැනිවගයෙන් මනාකොටයුසේසි මුඤ්චිත්තා, මුද (ප්‍රසාරණයකොටයුසේසි) යථා, යම් පරිද්දෙකින්; මුත්තං මුදනලද සිත; සුමුත්තං, මධ්‍යකොට මුදනලද්දේ;

හොති, වේද; සුප්පසාරිතං, මනාකොට ප්‍රසාරණය කරනලද්දේ වේද; සුචිත්තං, මනාකොට විදහනලද්දේ වේද; තථා, එපරිද්දෙන්; මුඤ්චිත්තා, මුදු; (ප්‍රසාරණයකොට විසිදුවායුසේසි) ඉති අත්‍යො, යන මේ අර්ථය වේ; සබ්බස්මි අදිතිදොසො, සබ්බස්මි අදිපදයන්ගේ නිදේශයෙහි; යසො, යම්හෙයකින්; නිශ්චි, ත්‍රිවිධවූ; එතානි පදානි, තෙල පදයෝ තුමු; සබ්බසම්මානිකානි, සියලු සත්ත්වයන් හඳුන්වා ගැනීමට කරුණු වූ පෙදහු; (හොතති, වේදද; ට) නසමා, එහෙයින්; නෙසං, ඒ සබ්බස්මි අදි ත්‍රිවිධ පදයන්ගේ; එකතොට, එක්කොටම; අත්‍යං, අර්ථය; දසොකුං, දක්වන්නට; සබ්බෙන සබ්බන්ති අදි, සබ්බෙන සබ්බං යනාදිය; වුත්තං, වදාළසේක; තස්ස, ඒ සබ්බෙන සබ්බං යනාදි වචනසමුදයයාගේ; අත්‍යො, අර්ථය; හෙට්ඨා, යට විහරිතයෙහි; (මයා, වුද්ගොස්තෙරනම්ච මා විසින්, ට) වුත්තොගෙව, කියනලද්දේම වේ.

iii. විපුලාදි නිදොසො, විපුලාදිපදයන්ගේ නිදේශයෙහි; යසමා, යම් හෙයකින්; යං, යම් මෙමත්‍රිසහගත විත්තයෙක්; අප්පමාණප්පතං හුත්වා, අප්පමාණවට පැමිණියේව; අනන්තසත්තඵරණවසෙන, ප්‍රමාණ රහිතවූ සත්ත්වයන් සඵරණය කිරීම් වශයෙන්; විපුලං, මහත්වූයේ වේද; තං, ඒ මෙමත්‍රිසහගත විත්තයෙනම; නියමතො, එකාන්තවශයෙන්; භූමිවසෙන, භූමිවශයෙන්; මහග්ගතං හොති, මහද්ගතවූයේ වේ; යඤ්ච, යම් මෙමත්‍රිසහගත විත්තයෙක්; මහග්ගතං, මහද්ගතවේද; තං, ඒ මෙමත්‍රිසහගත විත්තයෙනම; අප්පමාණගොචරවසෙන, ප්‍රමාණ රහිතවූ ආලම්බනයන්ගේ බලයෙන්, නොහොත් ප්‍රමාණරහිතවූ සත්ත්වලම්බන ග්‍රහණබලයෙන්; අප්පමාණං, අප්පමාණවූයේ වේ; යං, යම් මෙමත්‍රිසහගත විත්තයෙක්; අප්පමාණං, අප්පමාණවූයේ වේද; තං, ඒ මෙමත්‍රිසහගත විත්තයෙනම; පච්චස්සිකවිසානවසෙන, ප්‍රතිපක්ෂවූන් නැසීමහුගේ බලයෙන්; අවෙරං, අවෙර නම්වේ; යඤ්ච, යම් මෙමත්‍රිසහගත විත්තයෙක්; අවෙරං, අවෙර නම්වේද; තං, ඒ මෙමත්‍රිසහගත වූ විත්තයෙනම; විහතබ්‍යාපජ්ඣනාය, නැසූ ව්‍යාපාද ඇති බැවින්; අබ්‍යාපජ්ඣං, අබ්‍යාපජ්ඣනම්වේ; තස්මා, එහෙයින්; යං විපුලං තං මහග්ග තනති අදි, යනාදිය; වුත්තං, වදානලදි; එසා, මේ විපුලාදි නිදේශයෙහි; අවෙරො අබ්‍යාපජ්ඣනානි ව, අවෙරො අබ්‍යාපජ්ඣනා යන පදව්‍ය නෙමේ; (ච වාක්‍යාරම්භයෙහි නිපාතසි) ලිඛිතවිපරියායෙන, ලිඛිත විපරියාසවශයෙන්; වුත්තං, වදානලදි. වා, නොහොත්; මනෙතසසිං, (පුලලිඛිතකවු) මන ශබ්දයා සමග; යොජනා, යොජනා තෙමෝ; කාතබ්බා, කවයුත්තිය; යං විත්තං, යම් විත්තයෙක්; අප්පමාණො, අප්පමාණය වේද; සො මනො, ඒ මනස හෙමේ; අවෙරො, අවෙර නම; යො, යම් මනසෙක්; අවෙරො, අවෙර නම් වේද; සො, ඒ මනස තෙමේ; අබ්‍යාපජ්ඣනා, අබ්‍යාපජ්ඣනා නම; ඉති, මෙසේ යොජනා කවයුත්තිය; අපි ච, අනිත් යොජනාවකුදු ඇත්; එසා, යං විපුලං යනාදි වචන සමුදයයෙහි; (නොහොත්- යං විපුලං යනාදි පදයන් අතුරෙන්ම;) හෙසිමං හෙසිමං පදං, යට යට පැවැති පදසමුදය

තෙමේ; උපරිමය උපරිමය, මතු මතු පැවති පද සමුදයයාගේ; උපරිමං උපරිමං වා, මතු මතු පැවැති පද සමුදය තෙමේ හෝ; හෙසි මය හෙසිමය, යට යට පැවැති පද සමුදයයාගේ; අනොතිපි, අභියා කියාත්; වෙදිතබ්බො, දනසුත්තේය; සෙය්ථාපි එකං පුග්ගලං දුග්ගතං දුරුපෙනනි, යන; ඉදම්පි, මේ වචනයද; කරුණාය, කරුණාවගේ; චක්ඛුතං, අභිෂයානවැඩු හෙවත් අරමුණවූ; පුග්ගලං, පුග්ගලහ; දසෙය්තුං, දක්වන්ට; වුතං, වදාළසේක; හි, ඒ සැබව; එව රුපසම්, මෙබඳු ස්වභාවය ඇත්තාවූ; පුග්ගලො, පුග්ගලහ කෙරෙහි; බලවකාරුකුකුං, බලවත්වූ කරුණා නොමෝ; උපපජ්ජති, උපදී; තත්ථ, ඒ දුග්ගතං යනාදී පදයන් අනුරන්; දුග්ගතනනි, දුග්ගතං යනු; දුකෙති, දුඃඛවේදනාව හා; සමබ්බිභාවං, සුත් බවට; ගතං, ගියාවූ; දුරුපෙනනි, යනු; කායසුචරිතාදීති, කායසුචරිතාදීන්; උපෙනං, සුකතවූවාහු; වා, නොහොත්; ගතිකුලභොගාදිවසෙන, ගති කුලභොගසමප් අාදීන්ගේ බලයෙන්; තමභාවෙ, පිරිනුනුබැවිති; සිතො, සිටිනාවූ; පුග්ගලො, පුග්ගල් තෙම; දුග්ගතො, දුග්ගත නම; කාය සුචරිතාදීති, කායසුචරිතාදීන්; උපෙනතනා, සුකත වන බැවින්; තම පරායන භාවෙ, දුග්ගති භවය පිහිට කොට ඇති බැවිති; සිතො, සිටිනා පුග්ගල් තෙමේ; දුරුපෙනො, දුරුපෙන නම; ඉති එවං, මෙකී නාමින්; එත්ථ, මේ දුග්ගතං යනාදී පද සමුදයයෙහි; අනො, අභිය; වෙදිතබ්බො, දනසුත්තේය; එකං පුග්ගලං පියං මනාපනති ඉදම්පි, එකං -පෙ- මනාපං යන මේ වචනයද; මුදිතාය, මුදිතාවගේ; චක්ඛු තුතං, අභිෂයානවැඩු හෙවත් අරමුණවූ; පුග්ගලං පුග්ගලහ; දසෙය්තුං, දක්වන්ට; වුතං, වදාළන ලදී; තත්ථ, ඒ එකං පුග්ගලං පියං මනාපං යනාදී වචනයෙහි; ගතිකුලභොගාදිවසෙන, ගතිකුල භොග සමප් අාදීන්ගේ බලයෙන්, තෙතිභාවෙ, අතිවිශිෂ් භාවයෙහි; සිතො, සිටිනා පුග්ගල් තෙමේ; පියො, පිය නම; කායසුචරිතාදීති, කායසුචරිතා දීන්; උපෙනතනා, සුකත වන බැවින්; තෙති පරායන භාවෙ, සුගති භවය පිහිට කොට ඇති බැවිති; සිතො, සිටිනා පුග්ගල් තෙමේ; මනාපො, මනාප නම; ඉති, මේ අභිය; දසබ්බො, දනසුත්තේය; නෙව මනාපං න අමනාපනති ඉදම්පි, යන මේ වචනයද; උපෙකකාය, උපෙකාවගේ; චක්ඛුතං, අභිෂයානවැඩු; හෙවත්- අරමුණවූ; පුග්ගලං, පුග්ගලහ; දසෙය්තුං දක්වන්ට; වුතං වදාළසේක; තත්ථ, ඒ තෙමමනාපං නඅමනාපං යන වචනයෙහි; විතතභාවං, මිනුනියට; අසම්පන්නතාය, නොපැමිණි බැව් හෙතු කොට ගෙන; නෙව මනාපො, නොම මන වඩන සතූතෙමේසි; අමිත්තභාවං, අමිත්තතාය; අසම්පන්නතාය, නොපැමිණි බැව් හෙතුකොට ගෙන; නඅමනාපො, නොම මන නොවඩන සතූ තෙමේසි; ඉති, මේ අභිය; වෙදිතබ්බො, දනසුත්තේය; එත්ථ, මේ සුත්තානනාහාජනියයෙහි; සෙය්, අවශිෂ්ටවූ; යං, යම් වචනයක්; වතතබ්බං, කියසුත්තේ; සියා, වන්නේද; තං ඒ සියලු වචනය; හෙසා, යට බම්සසුණු පවුරුණෙහි; විතතපාද

කණ්ණඩ, විතෙතාත්‍යාද කාණ්ඩයෙහි; චුත්තමෙව, වදලසේක්මය; එතෙසං කම්මසානානං තෙල භුතවිහාර කම්පථානයන්තේ; භාවනා විධානමපි, භාවනාවිධානයන්; විසුඛිමග්ගො, විශුඛි මාතීයෙහි; විත්ථා රතො, විත්තර විසින්; කම්මමෙවොති, කියන ලද්දේමැයි. (ඉති සමාප්තියෙහි වැටේ.)

සුත්තනනභාජනියං,

සුත්තනනභාජනිය තෙමේ; (නිසිතං, නිවිශේවීට)

* “සබ්බඛි” යන්නෙන් දික්දෙයසීමා වශයෙන් හෙවත් එකං දියං යනාදිවූ දිශා පිරිසිදුම් වශයෙන්ද විහාරශ්‍රාම නිගමනගරජනපද රාජ්‍යාදිවූ දෙය පිරිසිදුම් වශයෙන්ද පිරිසිදුමක් නැති මෙහිභාවනා ස්ථරණය වදාරනලදී. “සබ්බතතාය සබ්බාවනනං” යන්නෙන් සත්ත සීමා වශයෙන් හෙවත් සියලු සත්‍රිහු සියලු පුරුෂයෝ සියලු ආයතීයෝ සියලු අනායතීයෝ සුවපත් වෙත්වා යනාදී වශයෙන් ප්‍රවාතනවූ සත්තයන් පිරිසිදුම් වශයෙන් පිරිසිදුමක් නැති මෙහි භාවනාස්ථරණය වදාරන ලදී; එහෙයින් කිහි “අනොදිසො දස්ස නත්ථං” සිංහසබ්බකිති දිසාදෙසොධිනා අනොධිසො ඵරණං චුත්තං, සබ්බතතාය සබ්බාවනනති සතෙතාධිනා, තෙතාභ අනොධිසො දස්සනත්තනති(මු.පි.)දිසාදෙසොධිනාති එකං දිසනති ආදී දිසොධිනා විහාරශාමනිගමනගරජනපදරජ්‍යාදී දෙසොධි නාම, සතෙතාධිනාති සබ්බා ඉත්ථියො සබ්බ පුරිසා අරියා අනරියාති ආදිවසප්පවතෙතන සතෙතාධිනා(අ.පි.)

* “තථා සද්දො ඉති සද්දො වා න චුත්තො” යන අභිකථා වචනය කවරහෙයකින් දක්වනලදද? යම් හෙයකින් “තථා දුතියං” සි කි කලැ තථා ශබ්දය තෙමේ මෙහි සහගතවූ සිතින් පුච්ඡිතාදීන් අනුරොත් එක්දිගක් පැහැර යම්සේ වෙසේද, එසේ මෙහිසහගත සිතින් දෙවන දිගත් පැහැර වාසය කෙරෙහි. තුන්වන දිගත් සතරවන දිගත් එසේ මෙහිසහගත සිතින් පැහැර වෙසෙහි යන මේ අර්ථය දක්වාද; යම් හෙයකින් ඉති ශබ්දය තෙමේ ප්‍රකාරාථියෙහි වැටේද එහෙයින් යම් ප්‍රකාරයෙකින් මෙහි සහගතවූ සිතින් එක් දිගක් පැහැර වෙසේද යම් ප්‍රකාරයෙකින් දෙවැනි දිග තුන්වන දිග සිච්චන දිග පැහැර වෙසේද ඒ ප්‍රකාරයෙන් උඩදිග යවදිග අනුදිගුන් මෙහි සහගතවූ සිතින් පැහැර වෙසෙහි යන මේ අර්ථය දක්වාද එහෙයින් විශු මූලපිකා අර්ථරහු තථා සද්දො ඉති සද්දො වා න චුත්තොති මෙතන සහගතෙන වෙතසාති එතස්ස අනු චත්තකං තං වයං තස්ස ඵරණත්තරාදිසානං අසානතති කතො න චුත්තං, පුන මෙතනාසහගතෙන වෙතසාති චුත්තතති අත්ථොසි. තථා ශබ්දය හෝ ඉති ශබ්දය හෝ නොවදාරනලදැ යන වචනය “මෙතනාසහගතෙන වෙතසා” යන මේ පදයට හෝ පද්‍යථයට

හෝ අනුවර්තකවු හෙවත් අධිකාර වශයෙන් ප්‍රවර්තකවු ඒ තමා ඉති යන ශබ්දවය විප්‍රලක්ෂ්‍ය භූමිකාකර ප්‍රාග්ධනාදි ස්ථරණ විශේෂාදි යනේ ස්වානාභාවය මෙමු භාවනාවිශේෂය ා පුරෝකතප්‍රකාරමාත්‍රය පරාමර්තය කිරීම ඇති ඒ තමාඉති යන ශබ්දවයට අස්වානානුසි අනවකාශනුසි යන මේ කාරණයෙන් නොකියනලදී. එහෙයින් නැවත “මෙතනාසහගතෙන චෙතසා”හි වදලුසේක යනු අනුටිකා ගත චර්ණනා සහිතවු මූලවිකාගත අභිප්‍රාය මේ ඵනස්සාති ඵනස්ස පදස්ස පදන්තස්ස වා, අනුවතකතනි අධිකාරවසෙන පවත්තකං, තං වයනති තමාසද්දෙ ඉතිසද්දෙති උභයං, තමා දුතියනති හි වුතෙන තමා සද්දෙ යමා මෙතනාසහගතෙන චෙතසා පුරුෂිමාදිසු එකං දිසං පරිත්ථා විහරති, දුතියමපි දිසං මෙතනාසහගතෙන චෙතසා පරිත්ථා විහරතිති ඉමමන්ථං දිපෙති, සෙසවයෙපි එසෙව නියො, යසමා ඉතිති අයං ඉති සද්දෙ පකාරෙන්ථ එවනති වුතං හොති, තසමා යමා මෙතනා සහගතෙන චෙතසා එකං දුතියං නතියං චතුත්ථං දිසං පරිත්ථා විහරති, එවං උඛං අධොතිරියං මෙතනාසහගතෙන චුචතසා පරිත්ථා විහරතිති ඉමමන්ථං දිපෙති, තෙන වුතං. මෙතනාපෙතං වයනති තස්සාති වයස්ස, එරණන්තරාදිසානනති එරණතො අඤ්ඤං එරණන්තරං, තං ආදි යස්ස තං එරණන්තරාදි, එරණන්තරංහෙතං මෙතනාභාවනාය යදිදං විප්‍රලක්ෂ්‍ය ආදිසද්දෙන භූමිකාකරපඤ්ඤාභාවාදි ගස්සති, තස්ස එරණන්තරාදිනො ධානං ධානභූතො විප්‍රලක්ෂ්‍යාති ආදිනා වුච්චමානො මෙතනාභාවනාවිසෙසො, වුතත්පකාරමත්ත පරාමසත්තස්ස තස්ස වයස්ස අසානං අනොකාසොති ඉති කත්වා ඉමිනා කාරණෙන න වුතං තං වයනති අන්තො (අ.පි.)

* හිරි ඔතස් කරණකොට ගෙන ා පුනපුනා රත්තාවු මෙමු භාවනා නොමෝ නොපිරිහෙයි. කවර හෙයින්යත්? ආසන්න ප්‍රතිපක්ෂවු කාමරාගයාගේ ද පුත්‍රසෙනභාදි සෙනහයාගේද විපතතිය හෙවත් රුගසෙනහ සංකිතාන වු මෙමුභාවනා විපතතිය ා හෙවත් මෙමුභාවනා විනාශය ා හිරි ඔතස් බෙලෙන් භූපදනා හෙයින් යනු අභිප්‍රාය මේ භිරොත්තප්පානුපාලනා මෙතනා න පරිභායති, ආසන්න සපත්තස්ස රාගස්ස සිනෙහස්ස ච විපතතියා අනුප්පතතීතොති අභිප්පා යො (මු.පි.) රාගස්සාති කාමරාගස්ස, සිනෙහස්සාති පුත්තසිනෙ භාදිසිනෙහස්ස, විපතතියාති රාගසිනෙහසංකිතාය මෙතනාභාවනාය විපතතියා විනාස්ස අනුප්පතතීතො භිරොත්තප්පබලෙන අනුප්පජ්ඣ නිනො (අ. පි.)

* අභිමුඤ්චිකා යන පදයාගේ අර්ථය මනාසේ ප්‍රසාරණය කොට විසාර කොට පතුරුවා හැර නොහොත් බලවත්වු අධි මොක්ෂය හෙතුකොටගෙන නිශ්චයට පැමිණ හි වැණු අභිමුඤ්චි කාති සුදුසුපසාරෙතොති අන්තො තං දස්සන්නො අධිකභාවෙනාති ආදිමාග, බලවතා වා අධිමොක්කන අභිමුච්චිකා (මු.පි.) අනු ටිකාවේ භාවනාවිතය ආලම්බනයෙහි මනාසේ චිතිද්‍රවා හි වණු මේ

ආලම්බනයෙහි අභිමුඤ්චනය යම් හෙයකින් ස්ථරණ වශයෙන්ම වේද එහෙයින් “සුදු පසාරෙකා” හි වැණහසි දක්වී. විශේෂකාරණයෙක් නම් යම්හෙයකින් ආලම්බනයෙහි මනාකොට නොසැලීම් බලයෙන්ම මෙහි භාවනාවගේ නදභිමුඤ්චනය වේද එහෙයින් බලවත්වූ අභිමොක්ෂය හෙතුකොටගෙන, හෝ අභිමුක්තියට ගෙවත් නිශ්චයට පැමිණ යන අර්ථයද කියනලදී යනුසි. අභිමුඤ්චනානි භාවනාවිතාං ආරම්භණේ සුදු වික්ෂයෙකා, නං පනෙත් අභිමුච්චනං යස්මා ඵරණවසෙනෙව හොති නස්මා චූතනං සුදු පසාරෙකාහි යස්මා පන ආරම්භණේ සුදු අසංසප්පනවසෙනෙව නං මෙත්තාභාවනාය අභිමුච්චනං හොති නස්මා බලවතා වා අභිමොක්ෂෙන අභිමුච්චනානි ව චූතනං. (අ. පි.)

* “සබ්බෙත සබ්බං” යනාදි පදසමූහයාගේ අර්ථය යට දක්වන ලද්දේ යනු “සබ්බෙත සබ්බං සබ්බං සබ්බං” යන මේ පදයන්ගේ අර්ථය “සබ්බෙත සික්ඛාසමාදායෙන සබ්බං සික්ඛං සබ්බෙත සික්ඛිතබ්බාකාරෙන සබ්බං සික්ඛං” හිද මාත්‍රානිවේශයෙහි උක්තය. මේ අප්‍රාමාණ්‍ය විභව්‍යයෙහි වනාහි සියලු දික්දෙශාදි හෙද ඇති පරිච්ඡේද වශයෙන් තමා හා සමවන බැවින්ද සියලුසතුන් හා යුක්ත වන බැවින්ද සමස්ත ලෝකයා යන අර්ථය යෙදේ. සියලු පරිච්ඡේද වූ දික්දෙශපුද්ගලයන් විෂයෙහි ස්ථරණාකාරයන් හෙතුකොට ගෙන සමස්ත ලෝකයා යන අර්ථය යෙදේ. හෙයින් චූතෙතායෙව්නි සබ්බෙත සබ්බං සබ්බං සබ්බෙනානි එතෙසං සබ්බෙත සික්ඛාසමාදායෙන සබ්බං සික්ඛං සබ්බෙත සික්ඛිතබ්බාකාරෙන සබ්බං සික්ඛෙනානි ව ක්‍රියාන විභවෙහ අන්තො චූතෙතා, ඉධ පන සබ්බෙත අවධිතා අත්තසමනාය සබ්බසත්තසුත්තනාය ව සබ්බං ලෝකං, සබ්බාවධිදිසාදිථරණාකාරෙහි සබ්බං ලෝකෙනානිව අන්තො යුජ්ජති. (මු. පි.) එතෙසං පදනං සබ්බෙත සකලෙන දිසාදෙසාදිහෙදෙන අවධිතා, සබ්බාවධිදිසාදි ථරණාකාරෙහිනි සබ්බාවධිභූතදිසා දෙසදුග්ගලථරණපසකාරෙහි. (අ. පි.)

* “පච්චත්තිකවිභාවසෙන” යනු මෙමනුෂ්‍යාදීන්ට ආසන්න දුර ප්‍රතිපක්ෂවූ රාගවේෂාදීන් විෂයමාත්‍රය කිරීම් වශයෙන් පච්චත්තික විභාවසෙනානි මෙත්තාදීනං ආසන්නදුරපච්චත්තිකානං රාගබ්‍යාපාදාදීනං විභාවසෙන. (මු. පි.) විභාවසෙනානි විකල්පිතවසෙන. (අ. පි.)

* “යං අප්‍රමාණං සො අවේශෙ” යන තෙනා අවේරභාවය කියා හෝ අවේරශබ්දයාගේ අර්ථය වේ. යං අප්‍රමාණං සො අවේරොති සො අවේරභාවොති අයං වා නස්ස අන්තොති. (මු. පි.)

* ගතිකුලහොශාදි වශයෙන් නම සවභාවය මේ නිරයාදි ගති වශයෙන්ද වණ්ඩාලාදි කුල වශයෙන්ද අත්ත පානාදීන් නොලැබීම් වශයෙන්ද ජ දතසුතු. ආදි ගබ්ද සාමථ්‍යයෙන් දුමිණිකාදිය ගාතිතසි. නිරයාදි ගති, වණ්ඩාලාදි කුල, අත්තාදීනං අලාභිතා හොශො, ආදියදෙන දුබ්බණ්ණනාදි ගතිනං. (මු. පි.)

2.

අභිධම්ම භාජනියං කුසලතොපි විපාකතොපි ක්‍රියාතොපි හේතූ විතත්‍යපාදකණේඛ භාජිතනසයෙනව භාජිතං, අනෙකාපිසං තත්‍ය චුත්තනසයෙනව වෙදිතබ්බො, පඤ්ඤපුච්ඡකො පාලිඅනුසාරෙනව මෙතනාදිතං කුසලාදිභාවො වෙදිතබ්බො, ආරම්මණතනිකෙසු පන සබ්බාපි තිසු තිකෙසු නවත්තබ්බාරම්මණා එව, අජකිත්තාරම්ම ණතනිකෙ බහිබාරම්මණාති.

පඤ්ඤපුච්ඡකං

ඉමස්මිං පන අපමඤ්ඤාවිභවෙන සමමාසමුද්ධෙන සුත්තනන භාජනියෙපි ලොකියා එව අපමඤ්ඤායො කපිතා අභිධම්මභාජනියෙපි පඤ්ඤපුච්ඡකෙපි, තයොපි හි එතෙ නසා ලොකියතනාදික පරිච්ඡේද ඵලං. එවමයං අපමඤ්ඤා විභවෙනාපි තෙපරිච්චං ගිහිජිකාව භාජකාවා දසසිතොති.

අපමඤ්ඤා විභවන නිසඤ්ඤා.

2. අභිධම්මභාජනියං, අභිධම්ම භාජනිය මහාවාරය තෙමේ, කුසලතොපි, කුසල වශයෙන්ද; විපාකතොපි, විපාක වශයෙන්ද; ක්‍රියාතොපි, ක්‍රියාවශයෙන්ද; හේතූ, යව, විතත්‍යපාදකණේඛ, විතෙතා තපාදකාණේඛයෙහි; භාජිතනසයෙනව, බෙද වදල නසින්ම; භාජිතං, බෙ වදරනලදි; අසං, ඒ අභිධම්ම භාජනියයාගේ; අනෙකාපි, අරිය තෙමේද; තත්‍ය, ඒ විතෙතාතපාද කාණේඛයෙහි; චුත්තනසයෙනව, වදල නසින්ම; වෙදිතබ්බො, දතයුත්තේය; පඤ්ඤ පුච්ඡකො, ප්‍රශ්න පෘච්ඡක මහාවාරයෙහි; පාලි අනුසාරෙනව, පෙළෙහි අනුසරින්ම; මෙතනාදිතං, මෙතනාකරුණාදීන්ගේ; කුසල දිභාවො, කුසලාදිභාවය තෙමේ; වෙදිතබ්බො, දතයුත්තේය; ආරම්මණතනිකෙසු පන, ආලම්බන ක්‍රිකයන්හි වනාහි; (විනිව්ඡයො වෙදිතබ්බො, විනිස දත යුතුහි; 0) සබ්බාපි, සියලුම අප්‍රාමාණ්‍යයෝ තුමු; තිසු තිකෙසු, පරිත්‍යාලම්බන අතිතාලම්බන මහාලම්බන යන ත්‍රිවිධක්‍රිකයන්හි; නවත්තබ්බාරම්මණා එව, නවකතව්‍යාලම්බන ඇත්තානුමය; අජකිත්තාරම්මණතනිකෙ, අධ්‍යාත්මාලම්බනක්‍රිකයෙහි; බහිබාරම්මණාති, වාහ්‍යාලම්බන ඇත්තාහ; (ඉති සමාප්තියෙහි වැටේ).

පඤ්ඤපුච්ඡකං, ප්‍රශ්නපෘච්ඡක මහාවාරයයි

ඉමස්මිං පන අපමඤ්ඤාවිභවෙන, මේ අප්‍රාමාණ්‍ය විභවයෙහි වනාහි; සමමාසමුද්ධෙන සමාන් සමුද්ධවු ශාකාමුනීඤ්ඤන් වහන්සේ විසින්; සුත්තනන භාජනියෙපි, සුත්තානන භාජනිය මහාවාරයෙහිද; අභිධම්මභාජනියෙපි, අභිධම්මභාජනිය මහාවාරයෙහිද; පඤ්ඤපුච්ඡකෙපි, ප්‍රශ්නපෘච්ඡකමහාවාරයෙහිද; ලොකියා එව, ලොකිකවු ම; අපමඤ්ඤායො; අප්‍රාමාණ්‍යයෝ; කපිතා, වදලහ; හි, ඒ වදල ච්චනා

සැබව; තයොපි, ත්‍රිවිධවූද; එතෙ නයා, තෙල නයනු ලෝකියන්තා, ලෝකික වන බැවින්; එක පරිවේද්‍ය එව, සමානවු පිරිසිදුම් ඇත්තානුමැයි; එවං, මෙකි නසින්; අයං අපමන්සු විභවොපි, මේ අප්‍රමාණය විභවය තෙමේද; තෙපරිවට්ටං, ත්‍රිපරිවෘත්තයක් ඇති දෙයනාව; නිහරිතාව, උපුටාම; භාජේතා, විභජනය කොටැ; දසසි තො, දක්වා වදාළසේක; (ඉති, සමාප්තියෙති වැවේ.)

අප මහජනවේදිකාවේ දී දැකීම,

අප්‍රාමාණය විකසනනිදේශය නෙමේ; (නිසිතො, නිමියේසිං)

* “ඉමසම්. පන” ආපේ. කපිතා” යන මේ පාඨයෙන් මේ විභබ්ගප්‍රකාරණයෙහි වද්‍යලාවු කුලලාදි බර්මයන්ගේ ලෝකිකත්වයට දක්වන ඇරර බුදුගෝස් මහතෙරහු සාකැවිභබ්ගාදීන්ට වඩා වෙනස් කොට දක්වන්ද, එහෙයින් අන් තැනෙකැ ලොකොත්තරවු අප්‍රාමාණ්‍යයන් වද්‍යලබැව් නො අනුදන්තා ලද්දේ වේ. ඉමසම්. පන ආපේ. කපිතාහි ඉමනා ඉමසම්. විභබ්ග කපිතානං ලොකියභාව මෙව දසෙසනො ඛකිච්භබ්ගාදීහි විසෙසෙතිති න අඤ්ඤානා ලොකුත්ත රාතං අප්පමඤ්ඤානං කථිතතා අනුඤ්ඤානා හොති. (මු.වි.) මේ අප්‍රාමාණ්‍යවිභබ්ගයෙහි වනාහි වද්‍යලාවු අප්‍රමාණ්‍ය කෙනෙක් ඇද්ද එළිහු පියවින් ලෝකිකයෝමැසී, සාකැවිභබ්ගාදීන්හි වද්‍යලාවු සාකැවි දින් මෙන් ලොකොත්තරයහුද නොවෙත්හි එකානන් වශයෙන් සියලු අප්‍රාමාණ්‍යබලින්ගේ ලෝකිකත්වයට දක්වන්ට අභිකථාවෙති “ඉමසම්. පන” යනාදිය උක්තයයි මෙම අර්ථය දක්වන මූලවිකා ඇරරහු ඉමසම්. පන ආපේ. හොති” යි විසූ ඉමසම්. පන අප්පමඤ්ඤානා විභබ්ග කථිතා අප්පමඤ්ඤානා ව සභාවනො ලොකියා එව න ඛකි විභබ්ගා දිහු කථිතා ඛකිච්භබ්ගාදියෝ විශ් ලොකුත්තරාපිති එකංසතො සබ්බාසං අප්පමඤ්ඤානං ලොකියභාවමෙව දීපෙත්තුං අසිකථායං ඉමසම්. පනාහි ආදි වුත්තනති ඉමමත්තං දසෙසනො ආහ ඉමසම්. පන ආපේ. හොතිති. (අ.වි.)

❖ පුළුභවයෙහි එක්වැ පැවති කුසල්කිරීම් හෙතුකොටගෙනැ ප්‍රමුඛියවූ නොහොත් ප්‍රත්‍යක්‍ෂානාත්මභාවයෙහි නිත්‍යාධර්මය හෙතුකොටගෙනැ ප්‍රමුඛියවූ ශිලාදිගුණසමායෝගය හෙතුකොට ගෙනැ මනවචන්තාවූ නොහොත් දුක්ඛසමානාත්මතාවන් හෙතු කොටගෙනැ ප්‍රමුඛියවූ ප්‍රියවචනඅභිප්‍රේක්ෂාවන් හෙතුකොටගෙනැ මන වචන්තාවූ පුභුලක්ඛ කෙරෙහි මෙන් මිත්‍රශතූර්ඛාසවූ ඇම සතුන් කෙරෙහි මෙමුත්‍ර වැඩියුතු. දුක්ඛ පත්වූ හෙවත් ගතිකුල භොගසම්පත් පිරිනිමෙන් දුෂ්ඨතා භාවයෙහි සිරිතාවූ කාශ්‍යදුක්ඛවර්තා දීන් යුක්තවන බැවින් සතරඅවා දුක්ඛ පිතිට කොටැ සිරිතාවූ පුභුලක්ඛ කෙරෙහි මෙන් ඇම සතුන් කෙරෙහි කරුණාව වැඩියුතු. යටැ කී පරිද්දෙන් ප්‍රියමනාව පුද්ගලයක්ඛ කෙරෙහි මෙන් ඇම සතුන් කෙරෙහි මුද්දිතාව වැඩිය යුතුයි. මිත්‍රශතූර්ඛ නොපැමිණි බැවින්

නොද මනාපවූ අමිත්‍රත්වයට නොපැමිණි බැවින් නොද අමනාපවූ පුතුලක්කු කෙරෙහි මෙන් ඇම සතුන් කෙරෙහි උපෙක්‍ෂාව වැඩිය යුතුයි. ආලම්බනග්‍රහණාකාරයම් මෙමුතු කරුණා මුදිතා උපෙක්‍ෂා වන්නේ වෙනස් බවට කරුණයි දන්න. කවර හෙයින්ද? එක් එක් බලවිතරණයක් යනු මිත්‍ර මයාසවූ අනන්තයක්කියත් අරමුණු කිරීමෙහි ලා තමනමන්ගේ සවහාවය නොපියා පවතීද එහෙයින්, යනු පෙළ අවටා පිකාගත නියෝගයි.

* පනසප්තිමහර්මින් විසින් පරසමයයෙහිවූ යෝගදශීන යෙහි මෙමුතු කරුණා මුදිතො පෙක්‍ෂාණාං සුඛ දුඃඛ පුණ්‍යාපුණ්‍ය විෂයාණාං භාවනා තතත්ථිතප්‍රසාදනම් යම් සුත්‍රයෙක් උකතද එයට ව්‍යාප්තිමහර්මින් විසින් තනු සම්ප්‍රාණිත්‍ර සුඛසංභොගාපනොත්‍ර මෙමුතුං භාවයෙන් දුඃඛතෙජු කරුණාමි. පුණ්‍යාත්මකෙජු මුදිතාමි, අපුණ්‍යාශිලෙජුපෙක්‍ෂාමි. එවමසා භාවයනා ශුකෙලා බම් උපඡයතො තතත් චිත්තං ප්‍රසිදති. ප්‍රසන්නමෙකාග්‍රං ස්විතපදං ලභතෙ යම් කළ භාෂායයි. මේ සුත්‍රානුමානාදයෙන් සුඛානුභවයට පැමිණියාවූ සම්ප්‍රාණින් කෙරෙහි සොහොදිලක්‍ෂණවූ මෙමුත්‍රිය වඩන්නේයැ. දුඃඛතවූ සම්ප්‍රාණින් කෙරෙහි කරුණාව වඩන්නේයැ. පුණ්‍යශිලිවූ සම්ප්‍රාණින් කෙරෙහි හම්සංඛ්‍යාත මුදිතාව වඩන්නේයැ. අපුණ්‍ය ශිලිවූ සම්ප්‍රාණින් කෙරෙහි උපෙක්‍ෂාව වඩන්නේයැ යන යම් අථ යෙක් ප්‍රත්යමානවේද ඒ අථීයැ සවසමය හා එකදෙශයෙකින් මුත් කාර්ත්ස්නයෙන් සමානතොවේ. භාෂාපිකාපෙති සුඛතෙජු මෙමුතුං සොහොදිං භාවයන ර්මීයාකාලුප්‍යං නිවතීතො විතතසා දුඃඛතෙජුට කරුණාමාතනිව පරසමින් දුඃඛප්‍රහාණෙව්චාං භාවයනා පරාපකාර විකිම්භාලුප්‍යං චෙතසො නිවතීතො, පුණ්‍යශිලෙජු ප්‍රාණිත්‍ර මුදිතාං හම් භාවයතො ිෂ්‍රයාකාලුප්‍යං චෙතසො නිවතීතො. අපුණ්‍යශිලෙජු චොපෙක්‍ෂාං මාධ්‍යස්ථාං භාවයතො මම්භිකාලුප්‍යං චෙතසො නිවතී තෙ යු හෙයින් මෙමුත්‍රිය වඩනුවහට සිත්තුවේ ර්මීයාකාලුප්‍ය විනාශයද කරුණාව වඩනුවහට සිත්තුවේ පරාපකාර විකිම්භාලුප්‍ය යද මුදිතාව වඩනුවහට ගුණපක්‍ෂයෙහි දෙෂාරොපණසවහාවූ සිත් තුවේ අෂ්‍රයාකාලුප්‍යයද උපෙක්‍ෂාව වඩනුවහට සිත්තුවේ කොපයයි කියනලද අමම්භාලුප්‍යයද වළකියයි යම් ප්‍රතිපක්‍ෂබම්ප්‍රහාණයෙන් සම්භ්‍යාද හෙද සවසමයාගත ප්‍රතිපක්‍ෂබම්ප්‍රහාණය හා ක්‍රමොලලක්‍ෂ ණහෙයින්ද සාරූපහෙයින්ද සාකලයෙන් සම නොවේ. එහෙත් ප්‍රකාරානන්තරයෙකින් නොසමවනු නොහැක්කේයයි දන්න.

අප්‍රාමාණ්‍යවිහරිතය නිමි.

ඉති පව්ව්මලංකායං පාසාණදුරනගරෙ අභයකරුණාරත්න මුදලිඤ්ජරාම
මජ්ඣිමනිකායෙ මොරවුනගරාතිපාතෙන ජනවංසදීපාදිගජ්ඣාදා
චරියෙන සිරි ජලබුද්ධිපෙ මුලරසෙ හදනන සඤ්ජරාජ මහාපෙර
මහාසාමිපාමොක්ඛි භූතාය . සුබමමකාරකසඤ්ජරාජ
මෙධානඤ්ජරාජ සිරි ලසිකාසාසනාලකාර කවිබජ්ජා
නාතිසම්මනොපාතිධාරිනා ජනපාවචනො
පඤ්ඤානෙන නිබ්බන්ධනඤ්ජරාජ මෙධාවිනා

මෙධානඤ්ජරාජ සිරිමහානඤ්ජරාජ

පාලාසකථාපිකානුපිකාදී සංසඤ්ජනනා'තිපසණිතා

සමම හවිතොදනි නාමාය

අප්පමකඤ්ජරාජ විහාරිකාපටකථාය

අනිබ්මප්‍රදීපිකා ව්‍යාකෘතා.

**සමමානවිනෝදනී නාමාය
සිකඛාපදවිහසිංහපායකථාය
අනිමමපපදීපිකා ව්‍යාකෘත**

සිංහලපදවිභවය සංවර්ධනය

අතිමම පපදිපිකා ව්‍යාකෘත.

— :: —

1.

i. ඉදහි තදනන්තර සිංහලපදවිභවය පසුවානි ගණන පරිවේෂයේ, සිංහලපදවිභවය සිංහලපදවිභවය සිංහලපදවිභවය අනෙක, අනි ව උපරි ආගතා සලකයි කුසලා බලය සිංහලපදවිභවය සිංහල, පසුව සු පන සිලබෙය සු යං කිසු අනි. තාසං සිංහල. පනිසානසෙන පදනති සිංහල. පදනති සිංහලපදවිභව, පාණානි පාණානි පාණානි අනිපානා සානනා මාරණානි අනෙක, වෙරමණිනි විරති, අදිනනාදනාන අදිනනාන ආදනා පරපරිගණනිතසං ගරණානි අනෙක, කාමෙයුනි වස්තුකාමෙයු, මිච්ඡාචාරානි කිලෙසකාම වසෙන ලාමකාචාර, මුසාචාරානි අභුතවාදනො, සුරමෙරසමජ්ජම, දසානානි එසු සුරති පිසුරා පුටුරු බදනසුරා කිණිපසකිතනා සමහාරසංයුතනානි පසුව සුර, මෙරසනති පුටුරසවො ඵලාසවො ගුලාසවො මධ්වාසවො සමහාරසංයුතනානි පසුව ආසවා, තදුත සමපි මදනිසසෙන මජ්ජං, යාස වෙතනාස තං පිබනති සා පමාද කාරණතනා පමාදසානං, තසමා සුරමෙරසමජ්ජම පමාදසානා අසං තාවෙසු මානිකා නිකෙහිපසං අනෙක.

ii. පදනාපනියෙ පන සසමං සමයෙ කාමාවචරනති ආදි සලකං තෙසා වුත්තනියතනා උත්තනානසමෙව, සසමා පන න කෙවලං විරතියෙව සිංහලපදං වෙතනානි සිංහලපදමෙව තසමා තං දෙසංගුං දුතිසනසො, සසමා ව න කෙවලං එතෙයෙව වෙ බලය සිංහලපදං මෙතනාසමපසුතනා පන පරෙපණණාසබලයානි සිංහලපදවිභවය සතො සිංහලපදමෙව, තසමා තනිසනසොනි දසසිතො, තසු දුට්ඨං සිංහලපදං පරිසාය සිංහලපදං නිපසරිසාය සිංහලපදසවානි, තසු විරති නිපසරිසාය සිංහලපදං, සා හි පාණානිපානා වෙරමණිනි පාලිසං ආගතා නො වෙතනා, විරමනො ව තාස එව තනො තනො විරමති න වෙතනාස, වෙතනං පන ආගතිනො දෙසංගි, තසා සෙස වෙතනා සමපසුතන බෑමම, විනිකකමකාලෙ හි වෙරවෙතනා දුසිලාං නාම, තසමා සා විරතිකාලෙපි සුසිලාවසෙන වුත්තා, එසංගදෙසා තංසමපසුතනතනා ගතිනානි.

iii. ඉදහි එතෙසු සිංහලපදෙසු සුරසමුත්තනපනසු. ඉමෙසං පාණානිපානාදිනං බලමනො කොසාසතො ආරමමණො වෙද නානො මුලනො කමමනො සාවජ්ජනො පසොගතොව විනිවජ්ජනො චෙදිතබ්බො, තසු බලමනොනි පසුවපෙන ආණානිපානාදෙසො

වෙනනා, ධම්මාව හොනනී, කොආසතො පඤ්චි කම්මපථා ඵච,
 ආරම්භතො පාණාතිපාතො ජිවිතිජිඤ්ඤාසරම්මණො, අදින්නාදානං
 සත්තාරම්මණංවා සබ්බාරම්මණං වා, විච්ඡාචාරො ඉන්ද්‍රියපිප්පිසාරම්ම
 ණො, මුසාවාදෙ සත්තාරම්මණොවා සබ්බාරම්මණොවා, සුත්තානං
 සබ්බාරම්මණං, වෙදනාතො පාණාතිපාතො දුක්ඛවෙදනො, අදින්නා
 දානං තිවෙදනං, තඤ්ඤි හස්තුසංස්ස අදින්නං ආදියතො සුඛවෙදනං
 හොනී, හිතකාලෙ දුක්ඛවෙදනං, මජ්ඣිකානං සුඛා ගණනතො
 අදුක්ඛමසුඛවෙදනං, විච්ඡාචාරො සුඛවෙදනො වා අදුක්ඛමසුඛවෙද
 නො වා, මුසාවාදෙ අදින්නාදානං විස තිවෙදනො, සුත්තානං සුඛ
 මජ්ඣිකාවෙදනං, මූලතො පාණාතිපාතො දෙසමොහමූලො, අදින්නා
 දානං කිංඤ්චි කාලෙ ලොභමොහමූලං කිංඤ්චි කාලෙ දෙසමොහමූලං,
 විච්ඡාචාරො ලොභමොහමූලො, මුසාවාදෙ කිංඤ්චි කාලෙ ලොභමොහ
 මූලො කිංඤ්චි කාලෙ දෙසමොහමූලො, සුත්තානං ලොභමොහමූලං,
 කම්මතො මුසාවාදෙවෙඤ්ච චිතිකම්මං, සෙසා කායකම්මමෙව, චර්ජ
 තො පාණාතිපාතො අන්ධි අප්පසාචජේජා අන්ධි මහාසාචජේජා, තථා
 අදින්නාදානාදිනී, තෙසං නානාකරණං තෙසා දස්සිතමෙව

iv. අයං පන අපරො නිසො:- කුණ්ඩලිඛිකාං හි වට්ඨො
 අප්පසාචජේජා, නතො මහනන්දරාස මහාසාචජේජා, සොපි අප්ප
 සාචජේජා, නතො මහනන්දරාස සකුණිකාය මහාසාචජේජා,
 නතො ගොධාය, නතො සසකාය, නතො මගය, නතො ගවය, නතො
 නතො අය, නතො හන්දිය වට්ඨො මහාසාචජේජා, නතොපි
 දුස්සිල මත්‍රය, නතො ගොරුපසිලකිමත්‍රය, නතො සරණ
 ගතය, නතො පඤ්ඤිකාපදිකාය, නතො සාමණේරය, නතො
 පුඨ්ජන හිකුන්තො, නතො සොනාපනනාය, නතො සකදගාමිය, නතො
 අනාගාමිය, නතො බිණ්ණසවය වට්ඨො අතිමහාසාචජේජා
 යෙව, අදින්නාදානං දුස්සිලය සන්තො අප්පසාචජේජං, නතො
 ගොරුපසිලකාය සන්තො මහාසාචජේජං, නතො සරණගතය,
 පඤ්ඤිකාපදිකාය, සාමණේරය, පුඨ්ජන හිකුන්තො, සොනා
 පනනාය, සකදගාමිය, නතො අනාගාමිය සන්තො මහාසාචජේජං,
 නතො බිණ්ණසවය සන්තො අතිමහාසාචජේජං යෙව, විච්ඡාචාරොපි
 දුස්සිලාය ඉන්ද්‍රිය විනිකාමො අප්පසාචජේජා, නතො ගොරුපසිල
 කාය මහාසාචජේජා, නතො සරණගතාය, පඤ්ඤිකාපදිකාය,
 සාමණේරියා, පුඨ්ජන හිකුන්තියා, සොනාපනනාය, සකදගාමිනියා.
 නතො අනාගාමිනියා විනිකාමො මහාසාචජේජා, බිණ්ණසවාය පන
 ඵක තනමහාසාචජේජාව, මුසාවාදෙ කායකම්මතො අන්ධාය
 මුසාකථනෙ අප්පසාචජේජා, නතො අබ්බිමාසකාය, මාසකාය,
 පඤ්චමාසකාය. අබ්බිකාපණය, කපාපණය, නතො අනග්ගනිය
 ගණකාය අන්ධාය මුසා කථනෙ මහාසාචජේජා, මුසා කථනො පන
 ඣංඣං හිකුන්තො ඵක තනමහාසාචජේජාව. සුත්තානං පසුතමනං

පානේ අපසංඛල්පං, අඤ්ජලිමත්තං පානේ මහාසංඛල්පං, කාය
 වාලාසමයං පන ඛන්ධං පිටිකා ගාමනිගමසාතකමමං කරො
 තත්තං එකන්තමහාසංඛල්පමෙව, පාණානිපාතඤ්ඤි පඤා බිණ්ණස
 වංග වධො මහාසංඛල්පො, අදින්නාදුතං පඤා බිණ්ණසවසන්තකං
 හරණං, මිච්ඡාචාරං පඤා බිණ්ණසවාස හික්කුණියා විනික්කමනං,
 මුසාවාදං පඤා මුසාවාදෙන සංඝභෙදො, සුරාපානං පඤා කාය
 වාලාසමයං ඛන්ධං පිටිකා ගාමනිගමසාතනං මහාසංඛල්පං, සබ්බෙ
 හිපි පනෙ'තෙති මුසාවාදෙන සංඝභෙදනමෙව මහාසංඛල්පං,
 තඤ්ඤි කාසං නිරයෙ පාවනසමයං මහාබ්බසිං. පසොගතොති
 පාණානිපාතො සාහජිකොපි හොති ආණන්තිකොපි, තථා
 අදින්නාදුතං, මිච්ඡාචාරමුසාවාද සුරාපානානි සාහජිකානෙවාති.

1. i. ඉදුනි, ප්‍රාජානාපසරයෙති; තදන්තරෙ, ඒ අප්‍රාමාණ්‍ය
 විභවිතයව අනතුරුවැවු; සික්කාපදවිභවෙන, ශික්කාපද විභවයෙති,
 පඤ්ඤාති, පඤ්ඤ යනු; ගණනපරිච්ඡේදො, ගණන පිරිසිදීමට කරුණු වූ
 සදි; සික්කාපදනිති, යනු; සික්කාතබ්බපදනි, නික්මිය යුතු බම්කොට්ඨාස
 යෝගි; සික්කාකොසාසාති, සික (පද) කොටස් හුය යන; අඤ්ඤා, අභි
 චේ; අපිච, අන්‍යයොජනාව කුදු ඇත්; උපරි, මත්තෙති; ආගතො,
 ආවාමු; සබ්බෙපි, සියලුම; කුසලා බම්මො, කුසල් දහම්හු; සික්කාතබ්බ
 තො, නික්මිය යුතු වන හෙයින්; සික්කා, ශික්කා නම්හු; පඤ්ඤා, පඤ්ඤ
 විධිමු; සිලබ්බෙහු පන, සිලාබ්බයන් අතුරෙහි වනාහි; යං කිඤ්ඤි අබ්බං,
 යමකිසි අහෙක්; තාසංසික්කානං, ඒ ශික්කා සංඛාරානම් කුසලබම්යන්ට
 පතිසානිකෙන, සමුප්‍රයෝග වශයෙන්ද උපනිසංග්‍රහ වශයෙන්ද (අවකාශ
 වනබැවින්) පිහිටවන හෙයින්; පදනාති, පදනුසි; සික්කානං, ශික්කා
 සංඛාරාන කුසලබම්යන්ට; පදනානං, (අවකාශ වන බැවින්) පිහිටවන
 බැවින්; සික්කාපදනි, ශික්කාපදනම්හු; පාණානිපාතාති, යනු; පාණංසං,
 සත්තංසං කු හෝ ජීවිතෙකුයං; අනිපාතො, සවභාවයෙන් නිශ් නොදී
 යුතුවැ හෙළා ලීමෙන්; ඝාතනො, නැසීමෙන්; මාරණො, මැරීමෙන්; ඉති
 අඤ්ඤා, යන මේ අභිච්ඡේ; වෙරමණිති, යනු; විරති, වැළැක්මකි;
 නොහොත්- වැළැක්මට කරුණු වූ සිකපද නම්; අදින්නාදුතාති, යනු;
 අදින්නාසං, මෙරමා විසින් නුදුන් වසනුවක්හුගේ; ආදුතො, පස්විසි අව
 හාරයන් මධ්‍යයෙහි එක්තරා අවහාරයෙකින් ගැන්මෙන්; පරපරිගහති
 තසං, අනුන් අයන් වූ භාණ්ඩයක්හුගේ; හරණො, සොරා ගැන්මෙන්;
 ඉති අඤ්ඤා, යන මේ අභිච්ඡේ; කාමෙහුති, යනු; වඤ්ඤාමෙහු, රූප
 ගබ්ඨදී වඤ්ඤාමයන්හි; මිච්ඡාචාරාති, යනු; කිලෙසකාමවසෙන,
 කෙලෙසකාම සංඛාරාන නිෂ්ඤානගේ බලයෙන්; ලාමකාචාරො, අධිමුඛ
 ගැසීමෙන්; මුසාවාදනි, යනු; අභුතවාදතො, අසත්‍ය වූ බොරු වූ බස්
 තෙපලීමෙන්; සුරාමෙරයමජ්ජපමාදසානාති, යනු; එසා, මේ පෙදෙහි;
 සුරාති, සුරා නම්; පිසසුරා, පිටියෙන් කළ රාගැ; පුච්ඡුරා, පුගෙන්
 හෙවත් බාද්‍යයෙන් කළ රාගැ; ඔදන සුරා, බතෙන් කළ රාගැ; කිණ්ණ
 පකච්ඡානං, රා මණ්ඩි බහා කළ රා ගැ; සංඝාරසංයුතො, තෙල්ලී

අබ් අද නොයෙක් ද්‍රව්‍ය සමහාරයන් හා මිශ්‍ර කොටැ කළ රාශැ; ඉති, මෙසේ; පඤ්චසුරා, පඤ්චවිධවූ සුරාවෝසි; මෙරයන්ති, මෙරය නම්; ප්‍රපථාසවො, මීමල් මැඬි දියද නල් පොල් කිතුල් ආදීන්ගේ මල් රසයද කල්යවා ගත් මෙරයැ; (ආශ්‍රවයැ අරක්කුයැ යුසේති) එලාසවො, දෙල් කොස් ආදීන්ගේ පලරසය කල්යවා ගත් මෙරයැ; ගුලාසවො, උක්පැණි කල්යවා ගත් මෙරයැ; මධ්‍යාසවො, හුදු මිදි පලසුස කල්යවා ගත් මෙරයැ; සමහාරසංයුක්තො, නොයෙක් ද්‍රව්‍ය සමහාරයෙන් මුසුකොටැ අරඵ වූඑ තෙල්ලි ආදීන්ගේ පලරසය කල්යවා ගත් මෙරයැ; ඉති, මෙසේ; පඤ්චාසවො, පස් මෙරහුසි; තද්‍රහං මපි, ඒ රාමෙර දෙකම; මදනියසෙනි, මත්කර වනු ලබන අරියෙන්; මජ්, මද්‍ය නම; යාය වෙනතාය, යම් අකුශලවෙනතාවකින්; නං, ඒ රාමෙර; පිබන්ති, බොද්ද; සා, ඒ වෙනතා නොමෝ; පමාදකාරණතො, කුසල්හි පමාවට කරැණු වන බැවින්; පමාදසානං, ප්‍රමාදසාන නම; තසමා, එහෙයින්; සුරාමෙරයමජ්මති, රාමෙර නම්ලද මද්‍යයෙහි; පමාදසානා, කුසල්හි පමාවට කරැණුවූ අකුශලවෙනතාවෙන්; අයං මෙකියන ලද්දේ; තාව, වක්තව්‍යානන්තරයට පළමුව; එත්ථ, මේ ශික්‍ෂාපද විභවනයෙහි; මාහිකානිකෙඛපස්ස, මාතෘකා තුඩු පදයාගේ; අනො, අරියැවේ.

1. ii. පදහාජනියෙ පනි, පදහාජනියෙහි වනාහි; යසමිං සමයෙ කාමාවචරන්ති ආදි සබ්බං, යනාදිවූ සියලු වචනජාතයැ; හෙසා, යටැ; වුත්තනයතො, කී නය ඇති බැවින්; උත්තානත්මෙව, ප්‍රකාශවූ හෝ නොගැඹුරැවූ අරි ඇත්තේමැසි; යසමා පනි, යම් හෙයකින් වනාහි; කෙවලං, හුදෙක්; විරතියෙව, විරතිවේනසිකයමැ; සික්ඛාපදං න, සිකපදයෙක් නොවේද; වෙනතාපි, වෙනතා වේන සිකයත්; සික්ඛාපදමෙව, සිකපදයෙක්ම වේද; තසමා, එහෙයින්; නං, ඒ වෙනතා සම්බන්ධවූ ශික්‍ෂාපදය; දස්සෙත්තුං, දක්වන්ට; දුතිය නයො, දෙවැනිවූ නය; (දසසිතො, දක්වා වදල සේක; 0) යසමාව, යම්හෙයකින්; (ව වාක්‍යාරම්භද්‍යෙතකසි) කෙවලං, හුදෙක්; එනෙ යෙව වෙ ධම්මා, තෙල උභයධම්මෝමැ; සික්ඛාපදං, සිකපදයෙක්; න, නොවේද්ද; වෙනතාසම්පයුත්තා පනි, වෙනතාව හා එකොත්පාදදී ප්‍රකාරයෙන් යුක්තවූ; පරොපණණාසධම්මාපි, පණසකට වැඩිවූ වේන සික ධම්මෝ තුමුද; සිකතිතබ්බකොසාසතො, හික්මිය යුතුවූ දහම් කොටස් වන හෙයින්; සික්ඛාපදමෙව, සිකපදයෙක්ම වේද්ද; තසමා, එහෙයින්; තතියනියොපි, තුන්වන නය තෙමේත්; දසසිතො, දක්වා වදලසේක; තත්ථ, ඒ ශික්‍ෂාපදවිභවනයෙහි; නොභොත්- ඒ ත්‍රිවිධ නයෙහි; පරියායසික්ඛාපදං, පය්‍යායශික්‍ෂාපදයද; නිප්පරියාය සික්ඛා පදඤ්චාති, නිෂ්පය්‍යාය ශික්‍ෂාපදයද කියා; සික්ඛාපදං, ශික්‍ෂාපදය හෙමේ; දුට්ඨං, විට්ඨවේ; තත්ථ, ඒ පය්‍යාය නිෂ්පය්‍යාය ශික්‍ෂාපදයත්

අනුරන්; විරති, ප්‍රාණවධාදින් කෙරෙන් වැළැක්ම නම්ලද විරති
 වෛතසිකය; නිප්පරිකායසිකිංචනං, නිප්පරිකාය සිකිංචනං නම;
 හි, විසාරකරනු ලැබේ; සා, ඒ විරති නොමෝ; පාණානිපාතාවේර
 මණිති, පාණානිපාතා වේරමණි හි; පාලිය, පෙළෙහි; ආගතා, ආය;
 වෙතනා, වෙතනා නොමෝ; නො (ආගතා), නොආය; විරමනො ව,
 ප්‍රාණවධාදියෙන් වලක්නාවූ පුද්ගල නෙමේත්; තාය එව, ඒ විරති
 වෛතසිකය කරණකොටගෙනුම; තනො, තනො, ඒ ඒ වැළැකිය
 යුතු දුගවිතයන් කෙරෙන්; විරමති, වලකී; වෙතනාය, වෙතනාව
 කරණකොටගෙනුම; නො (විරමති), නොවලකී; වෙතනං පන,
 වෙතනාව වනාහි; ආහරිකා, එළවා; දසෙසි, දක්වුසේක; සෙස
 වෙතනාසම්පයුත්තධමෙම, විරතිය කෙරෙන් අවශේෂවූ වෙතනාවන්
 හා සම්ප්‍රසුක්තවූ ධමුන්; තථා (ආහරිකාදසෙසි), එපරිද්දෙන් එළවා
 දක්වුසේක; හි, සැබව; විනිකකමකාලෙ, සිකපද මතික කල (ප්‍රාණ
 වධාදින් කරනකල සුසේසි) වේරවෙතනා, ක්‍රොධ සහගතවූ අකුශල
 වෙතනා නොමෝ; දුස්සිලාං නාම, දුස්සිල්බව නම්වේ; තස්මා, එහෙයින්;
 සා, ඒ කුශල වෙතනා නොමෝ; විරතිකාලෙපි, ප්‍රාණවධාදින්
 කෙරෙන් වලක්නා කල්හිද; සුසිලාවසෙන, සෞඛිලා වෙතනා
 වශයෙන්; වුත්තා, වදරනලදය; එසාදයො, සාධාදියු; තං සම්ප
 යුත්තතනා, ඒ විරතිය හා සම්ප්‍රසුක්ත වන බැවින් හෝ ඒ වෙතනා
 විරතීන් හා සම්ප්‍රසුක්ත වන හෙයින්; ගතිනාති, ගතිතයහු. ඉති
 භවපතතියෙති වැටේ.

1. iii. ඉද්දති, දන්; එතෙජ්ඣ සිකිංචනපදෙසු, තෙල සිකිංචනපදයන්හි;
 සුණසම්ප්‍රකාශනාං, නුවණ නියුණුවීම පිණිස; නොහොත්- නුවණ
 දියුණුවීම පිණිස; ඉමෙසං පාණානිපාතාදිනා, මේ ප්‍රාණවධාදින්ගේ;
 ධම්මතො, ධම්ම වශයෙන්ද හෙවත් ස්වරූප වශයෙන්ද; කොසාසතො,
 කොසාස වශයෙන්ද; ආරම්භණතො, ආලම්භන වශයෙන්ද; වෙදනා
 තො, වෙදනා වශයෙන්ද; මූලතො, මූල වශයෙන්ද; කම්මතො, කම්ම
 වශයෙන්ද; සාවජ්ජතො, සාවජ්ජ වශයෙන්ද; පයොගතොව, ප්‍රයොග
 වශයෙන්ද; විනිවුජ්ජො, විනිස; වෙදිතබ්බො, දහයුතුහි; තත්ථ, ඒ
 ධම්මතො යනාදි පදයන් අනුරෙහි; ධම්මතොති, ධම්ම (සවහාව)
 වශයෙන යනු, පාණානිපාතාදයො, ප්‍රාණවධාදිවූ; එතෙ පඤ්චපි, තෙල
 පස්දෙනහුද; වෙතනාධම්මාව, වෙතනා ධම්මයහුම; හොතති, වෙන්;
 කොට්ඨාසතො, කොසාස වශයෙන්; පඤ්චපි, ප්‍රාණවධාදිවූ පස්දෙන
 හුම; කම්මපථා එව, කම්මපථයහුම වෙන්; ආරම්භණතො, ආලම්භන
 වශයෙන්; පාණානිපාතො, ප්‍රාණිකාතය නෙම; ජිවිතිත්ථිසාරම්මණො,
 ජිවිතෙත්ථිසාර අරමුණුකොට ඇත්තේවේ; අදිනනාදනා, අදහනාදනා
 නෙම; සත්තාරම්මණො වා, සත්තප්‍රඥප්තිය අරමුණු කොට ඇත්තේ
 හෝ; සබ්බාරම්මණො වා, සංස්කාරයන් අරමුණු කොට ඇත්තේ
 හෝ වේ; මිච්ඡාචාරො, මිච්ඡාචාරය නෙම; ඉත්තිපුරිසාරම්මණො, සත්‍රි
 පුරුෂ ප්‍රඥප්තිය අරමුණු කොට ඇත්තේ වේ; මුසාවාදො, මෘෂා

වාදයනෙම; සත්තාරමමණොවා, සත්තප්පඥානිය අරමුණුකොට
ඇත්තේ හෝ; සකිංචාරමමණොවා, සංඝාර ධර්මයන් අරමුණුකොට
ඇත්තේ හෝ වේ; සුරාපානා, සුරාපානය නෙමේ; සකිංචාරමමණො,
සංඝාරධර්මයන් අරමුණු කොට ඇත්තේ වේ; වෙදනානො, වෙදනා
වශයෙන්; පාණාතිපාතො, පාණඝාතය නෙමේ; දුක්ඛවෙදනො,
දුඃඛවෙදනා ඇත්තේ වේ; අදින්නාදානා, අදන්නාදානය නෙම; නිවේ
දනා, සුඛදුඃඛොපෙක්ඛා සකිංචාන ත්‍රිවිධවෙදනා ඇත්තේ වේ; හි,
ඒ සැබව; තං, ඒ අදන්නාදානය නෙම; හසිතුසස්ස, තුටුපහවු සිතැති
වැ; අදින්නා, නුදුන්දය; හෙවත්- අනා අයත් දය; ආදියනො, සොරා
ගන්න හුව; සුඛවෙදනා, සැපවෙදනා ඇත්තේ; හොති; වේ; හිත
කාලෙ, බියපත්වූ කලැ; (ආදියනො, සොරාගන්නහුව; 0) දුක්ඛ
වෙදනා, දෙමිනස්වෙදනා ඇත්තේ වේ; මජ්ඣිකාසස්ස හුතා, මැදහත්
පියවි ඇතිව; ගණනනො, සොරාගන්නහුව; අදුක්ඛමසුඛවෙදනා,
උපෙක්ඛාවෙදනා ඇත්තේ වේ; මිච්ඡාචාරො, කාමමිච්ඡාවාරය නෙම;
සුඛවෙදනො වා, සොමිනස්වෙදනා ඇත්තේ හෝ; අදුක්ඛමසුඛ
වෙදනො වා, උපෙක්ඛාවෙදනා ඇත්තේ හෝ වේ; මුසාවාදො, මෘෂා
වාදය නෙම; අදින්නාදානා විය, අදන්නාදානය මෙන්; නිවෙදනො,
ත්‍රිවිධවෙදනා ඇත්තේ වේ; සුරාපානා, සුරාපානය නෙම; සුඛ
මජ්ඣිකාවෙදනා, සොමනයස් උපෙක්ඛා වෙදනා ඇත්තේ වේ;
මූලනො, මූලවශයෙන්; පාණාතිපාතො, පාණඝාතය නෙම; දෙස
මොහමූලො, වෙෂමොහමූල ඇත්තේ වේ; අදින්නාදානා, අදන්නාදානය
නෙම; කිඤ්චිකාලෙ, කිසිකලෙකැ; ලොභ මොහ මූලං, ලොභ මොහ
මූලී ඇත්තේ වේ; කිඤ්චිකාලෙ, කිසිකලෙකැ; දෙස මොහ මූලං,
වෙෂ මොහ මූල ඇත්තේ වේ; මිච්ඡාචාරො, කාමමිච්ඡාවාරය නෙම;
ලොභ මොහ මූලො, ලොභ මොහ මූල ඇත්තේ වේ; මුසාවාදො, මෘෂා
වාදය නෙම; කිඤ්චිකාලෙ, කිසිකලෙකැ; ලොභ මොහ මූලො, ලොභ
මොහ මූල ඇත්තේ වේ; කිඤ්චිකාලෙ, කිසිකලෙකැ; දෙස මොහ
මූලො, වෙෂ මොහ මූල ඇත්තේ වේ; සුරාපානා, සුරාපානය නෙමේ;
ලොභ මොහ මූලං, ලොභ මොහ මූල ඇත්තේ වේ; එතච, මේ පාණ
ඝාතාදින් මධ්‍යයෙහි; (එ වාක්‍යාරම්භද්‍රෝශකසි) කාමමනො, කාමවශ
යෙන්; මුසාවාදො, මෘෂාවාදය නෙම; වචිකමමං, වාක්කමියසි; සෙසා,
තදවශෙෂවූ පාණඝාතාදිවූ සතර දෙන; කාය කමම මෙව, කාය කම්
මැසි. චජ්ජනො, චැරදි වශයෙන්; පාණාතිපාතො, පාණඝාතය
නෙම; අප්පසාවජ්ජො, අප්පසාවද්‍ය වූයේ; අඤ්චි, ඇත; මහාසාවජ්ජො,
මහාසාවද්‍ය වූයේද ඇත; අදින්නාදානාදිනි, අදන්නාදානාදියද; තථා,
එසේමැය; තෙසං, ඔවුන්ගේ; නානාකරණං, වෙනස; හෙසා, යවැ;
දසස්සිතමෙව, දක්වන ලද්දේමැය;

1. iv. අයං පන, මේ වක්‍යාරම්භවූයේ වනාහි; අපරො නයො,
අන්‍යවූ නයෙකි; හි, විසතර කරනුලැබේ; කුන්ධකිපිලිකස්ස, කුරු
කුහුමුවක්හු; වධො, නැසීම; අප්පසාවජ්ජො, අප්පසාවද්‍ය ඇත්තේයැ;

තනො, ඊට වඩා; මහනතතරස්ස, මහත් තරවු කුරුකුහුඬුවක්හුගේ
හෝ (යම්කිසි) සහක්හුගේ; (වඩො, නැසීම; ට) මහාසාවජ්ජො, මහා
සාවද්ද ඇත්තේ වේ; සොපි, ඒ නැසීමද; අප්පසාවජ්ජො, අප්ප සාවද්ද
ඇත්තේ වේ; තනො, ඊට වඩා; මහනතතරාය, මහත් තරවු; සතුණි
කාය, ලිහිණියකුගේ; (වඩො නැසීම; ට) මහාසාවජ්ජො, මහාසාවද්ද
ඇත්තේ වේ; තනො, ඊට වඩා; ගොධාය, (වඩො), ගොයකු නැසීම;
තනො, ඊට වඩා; සසකස්ස (වඩො), සාවකු නැසීම; තනො, ඊට වඩා;
විගස්ස (වඩො), මුවකු නැසීම; තනො, ඊට වඩා; ගවස්ස, (වඩො),
ගවරක්කු නැසීම; තනො, ඊට වඩා; අස්සස්ස, (වඩො) අස්සකු නැසීම;
තනො, ඊට වඩා; හත්ථිස්ස (වඩො), ඇතක්කු නැසීම; මහාසාවජ්ජො,
මහාසාවද්ද ඇත්තේ වේ; තනොපි, එයටත් වඩා; දුස්සිල මනුස්සස්ස
(වඩො), සිල් නැති වී නිසක්කු නැසීම; තනො, ඊට වඩා; ගොරුප
සිලකමනුස්සස්ස (වඩො), ගොනෙකුගේ පියවි සිල් බදු සිල් ඇති වී
සක්කු නැසීම; තනො, ඊට වඩා; සරණගතස්ස (වඩො), සරණගත
යක්කු නැසීම, තනො, ඊට වඩා; පඤ්චසික්ඛාපදිකස්ස (වඩො), පන්සිල්
සිකපද ඇත්තක්කු හෝ පඤ්ච සික්ඛාපදයන්හි නිසුකතයක්කු නැසීම;
තනො, ඊට වඩා; සාමණේරස්ස (වඩො), හෙරණක්කු නැසීම; තනො,
ඊට වඩා; පුපුජ්ජනතිකුඬුනො (වඩො), පෘථග්ජන තික්ඛුවක්කු
නැසීම; තනො, ඊට වඩා; සොතාපනතස්ස (වඩො), සොවාන්
පුභුලක්කු නැසීම; තනො, ඊට වඩා; සකදගාමිස්ස (වඩො), සෙදගැමි
පුභුලක්කු නැසීම; තනො, ඊට වඩා; අනාගාමිස්ස (වඩො), අනගැමි
පුභුලක්කු නැසීම; තනො, ඊට වඩා; ඛිණාසවස්ස, රහත් පුභුලක්කු;
වඩො, නැසීම; අභිමහාසාවජ්ජොයෙව, අභිගයයෙන් මහා සාවද්ද
ඇත්තේ මැසි; අදිනනාදනා, අදිනනාදනය නෙමේ; දුස්සිලස්ස, සිල්
නැති පුභුලක්කුගේ; සනතකො, සතුටු භාණ්ඩයෙහි; අප්පසාවජ්ජො,
අප්පසාවද්ද ඇත්තේ වේ; තනො, ඊට වඩා; ගොරුපසිලකස්ස,
ගොනෙකුගේ පියවි බදු සිල් ඇති පුභුලක්කුගේ; සනතකො, සතුටු
භාණ්ඩයෙහි; මහාසාවජ්ජො, මහාසාවද්ද ඇත්තේ වේ; තනො, ඊට
වඩා; සරණගතස්ස, තුනුරුවන් සරණ ගිය පුභුලක්කුගේ; පඤ්ච
සික්ඛාපදිකස්ස, පන්සිකපද සමාදන්ව රක්තා පුභුලක්කුගේ; නො
හොත්- පන්සිකපද රක්මෙහි නිසුකතයක්කුගේ; සාමණේරස්ස,
හෙරණක්කුගේ; පුපුජ්ජනතිකුඬුනො, පුහුදන් මහණක්කුගේ;
සොතාපනතස්ස, සෝවාන් පුභුලක්කුගේ; සකදගාමිස්ස, සෙදගැමි
පුභුලක්කුගේ; තනො, ඊට වඩා; අනාගාමිස්ස, අනගැමි
පුභුලක්කුගේ; සනතකො, සතුටු භාණ්ඩයෙහි; මහාසාවජ්ජො, මහා
සාවද්ද ඇත්තේ වේ; තනොපි, එයටත් වඩා; ඛිණාසවස්ස,
රහත් පුභුලක්කුගේ; සනතකො, සතුටු භාණ්ඩයෙහි; අභි
මහාසාවජ්ජොයෙව, අභිගයයෙන් මහාසාවද්ද ඇත්තේ ම වේ;
විජ්ජාචාරොපි, විජ්ජාචාරය නෙමේද; දුස්සිලාය, සිල් නැත්තාවු;
ඉත්ථි, මාගමක්කු; වීතික්කමො, අධ්‍යාපාරය; (වරදවා ගැසිලීම

සුසේසි) අප්පසාවජ්ජො, අප්පසාවද්දා ඇත්තේ වේ; තනො, ඊට වඩා;
 තොරුපසිලකාය, ගොනෙකුගේ පියවි බදු සිල් ඇති මාගමක්හු;
 (වීතිකකමො, අධ්‍යාපාරය; 0) මහාසාවජ්ජො, මහාසාවද්දා ඇත්තේ
 ය; තනො, ඊට වඩා; සරණගතාය, තුනුරුවන් සරණගිය මාගමක්හු;
 පඤ්චසිකඛාපදිකාය, පන්සිල්සිකපද රක්තා මාගමක්හු; සාමණේරයා,
 හෙරණ මාගමක්හු; පුපුල්නභිකුනිසා, පුහුණුන් මෙහෙණක්හු;
 සොනාපනාය, සොවාන් මාගමක්හු; සකදගාමිනියා, සෙදගම්
 මාගමක්හු; පෙ. තනො, ඊට වඩා; අනාගාමිනියා, අනාගම්
 මාගමක්හු; වීතිකකමො, අධ්‍යාපාරය; මහාසාවජ්ජො, මහාසාවද්දා
 ඇත්තේය; බිණාසවාය පන, රහත් මාගමක්හු වනාහි; (වීතිකකමො,
 අධ්‍යාපාරය; 0) එකන්තමහාසාවජ්ජොව, එකැතින් මහාසාවද්දා
 ඇත්තේම වේ; මුසාවාදො, මෘෂාවාදය තෙම; කාකණිකමත්තස්ස, එක්
 විසට සමාරක් අගය ඇති හෝ පමණැති භාණ්ඩයක්හුගේ; අත්තාය,
 ප්‍රයෝජනය සඳහා; මුසාකපනො, බොරු කීමෙහි; අප්පසාවජ්ජො,
 අප්පසාවද්දා ඇත්තේ වේ; තනො, ඊට වඩා; අසිමසකස්ස, අසිමස්
 සක්හුගේ; මාසකස්ස, මස්සක්හුගේ; පඤ්චමාසකස්ස, පස්මස්සක්
 හුගේ; අසිකභාපණස්ස, අසිකභවණ්වක්හුගේ; කභාපණස්ස, කභවණ්
 වක්හුගේ; තනො, ඊට වඩා; අනගසනිගසනිකස්ස, අගය කට්ටි
 බඩුවක්හුගේ; අත්තාය, ප්‍රයෝජනය සඳහා; මුසාකපනො, බොරු
 කීමෙහි; මහාසාවජ්ජො, මහාසාවද්දා ඇත්තේය; පන, පඤ්ඤානතර
 යෙක් කියනු ලැබේ; මුසා, බොරු; කපේතා, කියා; සසිසං, සසිසයා;
 භිඤ්ඤානස්ස, බිඳිනා මහණහට; එකන්තමහාසාවජ්ජොව, එකැතින්
 මහාසාවද්දා ඇත්තේම වේ; සුරාපානං, සුරාපානය තෙම; පසත
 මත්තස්ස, කුඩවයක් පමණ හෙවත්- උළක්කුවක් පමණ; (අතලොස්
 සක් පමණ සුසේසි) පානො, පීමෙහි; අප්පසාවජ්ජො, අප්පසාවද්දා
 ඇත්තේ වේ; අඤ්ඤිමත්තස්ස, දෙහොනක් පමණ පානො, පීමෙහි;
 මහාසාවජ්ජො, මහාසාවද්දා ඇත්තේ වේ; කායවාලාභසමත්තං, කාය
 සොලවාලිය හැක්කාවූ; (කාය සොලවාලිය හැකිසේ) බහුං, බොහෝ
 රා හෝ මෙර; පිනා, පානය කොට; ගාමසාන නිගමසානකමං
 කඳෙනන්තස්ස පන, ගම්පැහැරීම් නියමිතම් පැහැරීම් කම් කරනුවහට
 වනාහි; එකන්ත මහාසාවජ්ජමෙව, එකැතින් මහාසාවද්දා ඇත්තේ
 වේ; හි, දැක්කොට කියනු ලැබේ; පාණාතිපානං, පාණවධයට; පනා,
 පැමිණ; බිණාසවස්ස, රහත්පුභුලක්හු; වධො, නැසීම; මහාසාවජ්ජො,
 මහාසාවද්දා ඇත්තේ වේ; අදින්නාදානං, අදින්නාදානයට; පනා,
 පැමිණ; බිණාසවසන්නාසස්ස, රහත්පුභුලක්හු අයත් දෑක්; හරණං,
 පැහැරගැනීම; ටිච්ඡාවාරං, ටිච්ඡාවාරයට; පනා, පැමිණ; බිණාසවාය,
 රහතෙව; භිකුනිසා, මෙහෙණක්හු; වීතිකකමනං, අධ්‍යාපාරණය;
 (විප්පිපජ්ජනය සුසේසි) මුසාවාදං, මෘෂාවාදයට; පනා, පැමිණ;
 මුසාවාදෙන, බොරු කීමෙන්; සසිසහෙදො, සසිසයා බිඳීම; සුරාපානං,
 රහමෙර පානයට; පනා, පැමිණ; කායවාලාභසමත්තං, කාය සොලවා
 ලිය හැක්කාවූ; නොහොත්-කාය සොලවාලියහැකිසේ; බහුං, බොහෝ

රාමෙර; පිටිනා, පානිය කොට; ගාමනිගමකානනං, ගම් නියමිතම් පැහැරීම; මහාසාවර්ණං, මහාසාවර්ණ ඇත්තේ වේ; පන, විශේෂයෙන් කියනු ලැබේ; එතෙති සබ්බෙතිපි, තෙල ප්‍රාණසාධාදිවූ සියලු මහා සාවර්ණ කම්මන්ත්ව වඩා; මුසාවාදෙන, බොරු කීමෙන්; සංඝභෙදන මෙව, සහනු බිඳීමම; මහාසාවර්ණං, මහාසාවර්ණ ඇත්තේමැයි; හි, ඒ කීම සැබව; තං, ඒ බොරු කීමෙන් සහනු බිඳීම; කප්පං, ආයුස් කල්පය මුළුල්ලෙහි; නිරයෙ, නරකයෙහි; පාචනසමත්තං, විපාකදීමෙහි සමථිවූ; මහාකිබ්බසං, මහත්වූ අපරාධයෙකි; (සත්‍යයෙහි මහාකිබ්බසං, මහත් වූ දුෂ්ටවේදනා ඇත්තේයැ කි අර්ථය නොමැනවි) සංයෝගනොති, ප්‍රයෝග වශයෙන් යනු; පාණානිපාතො ප්‍රාණවධය තෙම; සාහස්‍රී කොපි, සියහින්. නිපසු ප්‍රයෝගයෙක්ද; හොති, වේ; ආණ්ඩනකොපි, ඇණවීමෙන් නිපසු ප්‍රයෝගයෙක්ද වේ; අදින්නාදනං, අදින්නාදනය තෙමේ; තථා, ඒ ප්‍රාණවධය මෙන් සියහින් හා ඇණවීමෙන් නිපසු ප්‍රයෝගයෙක් වේ; මිච්ඡාචාර මුසාවාද සුරාපානානි, මිච්ඡාචාර මානසවාද සුරාපානානු; සාහස්‍රීකානෙවාති, සියහින් නිපසු ප්‍රයෝග යෝමැ වෙත්; (ඉති පරිසමාපන්නයෙහි වැටේ);

* “පනිඝානකෙන” යන වචනය සම්ප්‍රයෝග වශයෙන්ද උපනිඝ්‍රහ වශයෙන්ද පිහිටන බැවින් අධාරවන බැවින් කිහ. ඒ එසේමැයි. ශික්ෂාසංඛ්‍යාතවූ තුලලබ්භීයන්ත්ව පඤ්චසිලාබ්‍යානු නිඝ්‍රහ භාවයෙන් හෝ පිහිටවන්නාහුය. මෙද යුතු පනිඝානකෙනාති සමප යෝගවසෙන උපනිඝ්‍රහවසෙන ව ඔක්කාසනා වන (මු. පි.) සික්කා සංඛාතානං තුලලබ්‍යානං පඤ්චසිලාබ්‍යානි නිසස්සභාවෙන වා පනිඝා සිසුං උපනිඝ්‍රහවසෙන වාති තදුභයං දසෙන්නො ආහ සමපයෝග වසෙන උපනිඝ්‍රහවසෙන ව ඔක්කාසනාවෙනාති (මු. පි.)

* පිඤ්චව ඔදනකිණ්ටයන් වෙන වෙන බහා කරනලදවා නානාසමාරයන් මැඩකරනලදවා සුරානම. මිමල් ඇ පුප් පනසාදි එල ඉක්කුමුදිකාදි නානාසමාරයන්ගේ රසවිශේෂයෝ විරපස්සිනිනු මෙරය නම. ආශ්‍රවයැ යන අර්ථය. මෙද යුතු පිඤ්චව ඔදනකිණ්ට නානාසමාර පනිඝ්‍රහා මදිනා කතා සුරා නාම, මධුකාදි පුප් පනසාදිඑල උච්ඡුමුදිකාදි නානාසමාරානං රසා විරපට්ඨාසිනා මෙරයං නාම. ආසවොති අනො (මු. පි.)

* තං සමපයුත්තාති විරතිසමපයුත්තත්තා විරතිවෙත්තා සමප යුත්තත්තා වා යන විකාශන විවරණය බලා අර්ථ කි නියාව දෙනුයුතු.

* “කමමපථා එව” යි අවධාරණය කළ බැවින් අසබ්බ සාධාරණෙසු කුමානාදිකොභාසෙසු කමමපථකොභාසිනා එවාති අනො යන විකාවචනයෙන් වක්‍යාර්ථය වූ අර්ථ දක්වා යම් හෙයකින් ඉන්ද්‍රියාදීන්ට සාධාරණවූ කොටස් වශයෙන් නිශ්චයක් කරන්ට නොහැකි

තේද එහෙයින් සම්පාධාරණය වූ බයානාදී කොසාසයන් අනුරේන් කම්පට කොසාසයන්හි අන්තර්ගතයෝම වෙති. බයානාදී කොසාසයන්හි අන්තර්ගතයෝ කොටෙහි තනුසිංහමපටා එවැනි නියමයක තනනා වුනා අසබ්බසාධාරණයුනි, නම් සකකා ඉන්ද්‍රියාදී සාධාරණකොසාවසෙන නියමං කාතුං කමමපටකොසාසිකා එව, නිකානාදිකොසාසිකා. (අ.වි.)

* සුරාපානසත් “සුරාපානං භික්ඛවෙ ආසෙවිතං. පෙ. නිරය සංවත්තනිකං” හි කම්පටභාවයෙන් වෙන්වැ ආර්යයෙහි යෙහි. දුතීය පැවැත්මටත් ඒ දුතීයයෙහි උපදනා දුක පැවැත්මටත් මාගීවන හෙයින් යන අභිප්‍රාය වේ. කම්පටභාවයෙන් පෙළෙහි ආ බව ඇති කලැ එකොළොස් කම්පටකෙනෙක් වන්නාහ. එහෙයින් සුරාපාන යාගේ යථොක්තවූම දගට්ඨකම්පටයන්හි දගඅනුගලකම්පටයන්ට උපකාරක වශයෙන් හා මිථ්‍යාවාරයට සහායක වශයෙන් ඇතුළත් වන බව දතයුත්තේය. සුරාපානමපි “සුරාපානං භික්ඛවෙ ආසෙවිතං. පෙ. නිරය සංවත්තනිකං” විසූ කමමපටභාවෙන ආගතනනි වදනති. එවං සති එකාදස කමමපටා සිසුං, තසමාසං යථා තෙන සෙව කමමපෙසු උපකාරකතසහාගතනවසෙන අනුප්පවෙසො දසබ්බො. (මු.වි.) කමමපටභාවෙන ආගතනනි වදනති දුග්ගතියා තත්ථ උපපජ්ඣනදුක්ඛස්ස ච පචන්තිඋපායභාවතොති අබ්ප්‍රායො, අස්ස සුරාපානස්ස, උපකාරකතං සබ්බසා, සහාගතනං මිථ්‍යා වාරස්ස. (අ.වි.)

* “සතඤ්ඤා සත්තිප්පරුෂාලමබ්බතඤ්ඤා” සතඤ්ඤා සොරා ගතිමි. සතඤ්ඤා කෙරෙහි වරදවා පිළිපදිමි සත්තිප්පරුෂායන් වානික්‍රමණය කෙරෙමිසි යනාදීන් සතඤ්ඤාකාරයෙන් සත්තිප්පරුෂාකාරයෙන් ගෘහීත සංස්කාරයන් අරමුණුකොට ඇති බැවින් දතයුතු සතඤ්ඤාප්‍රඥාප්තිය අරමුණුකොට ඇති බැවින් නොදතයුතු යන අභිප්‍රාය වේ. එහෙයින් පඤ්චසික්ඛාපදයෝ පරිත්තාරලබ්භන ඇත්තාහසි වදාරනලදී. එසේ මැනෝ තෙල සියලුම පන්සිල්වෙනනාවෝ වානික්‍රමණය කටයුතු වූ වස්තුව අරමුණුකොට ප්‍රාණවධාදී වෛර විරුඳ විපක්‍ෂ වෙනනාවන් කෙරෙත්ම වළකිත්සි. මතු කියන්නේසි සතන ඉන්ද්‍රිය ප්‍රතිසාරමණනා තථාගතිතසබ්බාරාමමණනාය දසබ්බා, පඤ්චසික්ඛාපද පරිත්තාරමමණනාහි හි වුතං. සබ්බාපි හි එතා විනිකම්මතබ්බවත්තං ආරමමණං කත්වා වෙරවෙනනාහි එව විරමනනීති ච වක්ඛනීති. (මු.වි.) තථාගතිත සබ්බාරාමමණනායාහි “සතං අවහරාමි සතෙන විප්පට්ඨාමිති” ආදීනා සතතාකාරෙන ගතිත සබ්බාරා මමණනාය, න පන සතතපඤ්ඤානි ආරමමණනායාහි අබ්ප්‍රායො, පඤ්චසික්ඛාපදහි ආදීනා තමෙවසා විවරති. (අ. වි.)

* “ගොරුපස්ස සිලං විං සිලං යස්ස සො ගොරුපසිලකො” යු හෙයින් ගොතෙනුගේ සිලය බදු ප්‍රකෘතිය බදු සිල් ඇති ප්‍රකෘති ඇති පුද්ගලයෙකු ගොරුප සිලක නම. හෙතෙම ප්‍රකෘති හදු වෙයි. ගොරුපසිලකො පකතිහදෙ. (මු.වි.)

* “කාකණ්ඨකමනසා අසාය” යනාදිය ලොභ වශයෙන් බොරු කීමෙහි ලා කියනලදී. වෙළ වශයෙන් බොරු කීමෙහිද නිසාවට පැමිණි කම්පටය සංඝභෙදයෙහි ගැතිනගැ. වෙළ වශයෙන් මෙරමාගේ ව්‍යසනය පිණිස, බොරුකීමෙන් වනාහි යම් යම් පුහුලකු ගේ ව්‍යසනය පිණිසද බොරු කියානම් ඒ ඒ පුහුලාගේ ගුණ වශයෙන් අලසාවද්‍ය මහාසාවද්‍යතාව යෙදිය යුතුයි. මෘදුකායාසනාහි ලාස වශයෙන්ද අලසාවද්‍යමහාසාවද්‍යතාව යෙදියයුතුය. කාකණ්ඨකමනසා අසායාහි ආදී ලොභවෂෙන මුසාකථනෙ වුතනං, දෙසවසෙන මුසාකථනෙව නිසිපසනෙයා සබ්බභෙදො ගතිනො, දෙස වසෙන පරස්ස බ්‍යසනතොය මුසාකථනෙ පන තස්ස තස්ස ගුණවසෙන අපසාවඡ් මහාසාවඡ්තා යොජෙතබ්බො, මෘදුකමනව්‍යසනිච්ඡාව සෙන ව.(මු.පි.) තස්ස තස්සාහි යස්ස යස්ස ව්‍යසනතොය.(අ.පි.)

* තෙමේ හෝ හීතල ආදිය බහාලයිද බොරු වල් කැනීම ආදිය කෙරෙහිද එබඳු මන්ත්‍රයක් ජප කෙරෙහිද කම්පවූ සුඛිය වලඤ්ඤාය කෙරෙහිද අනුන්ලවා හෝ ඒ සියල්ල කරවාද එහෙසින් නිසර්ගය සථාවර විද්‍යුමයර්ථය ප්‍රයෝගයෝ ඝාතනීක ආණන්තික ප්‍රයෝගයන්හිම ප්‍රවේශවෙත්තුයි ප්‍රයෝග දෙදෙනෙක්ම ගැහිනගහ නිසාගතියථාවරවිඡ්ඡාමසිඛිමයා ඝාතනීකාණන්තිකෙසෙව පටි සනැති වෙ එව ගතිනා.(මු. පි.) සයං වා උසුආදිං ඛිපති ඔපාත බණනාදිං කරොති තාදිසං මනනං පරිජප්පති කම්මජලානි වලඤ්ඤති, අඤ්ඤාන වා තං සබ්බං කාරෙතිති ආහ නිසාගතියං පෙ.වෙ එව ගතිනා.(අ.පි.)

2.

i. එවමෙසු පාණානිපානාදිනං බම්බාදිවසෙන විනිච්ඡයං ඤානා පාණානිපානා චෙරමණීති ආදිනමපි බම්බතො කොඨාසතො ආරම්මණතො චෙදනාතො මූලතො කම්මතො බණ්ඩතො සමාද නතො පසොගතොව. විනිච්ඡයො චෙදිතබ්බො, නසු බම්බතොති පටිසංස ඝිලවසෙන පටිපාටියා පඤ්ච චෙතනාබම්බාව, හොට්ඨාස තොති පඤ්චපි කම්මපථා එව.

ii ආරම්මණතොති පාණානිපානාචෙරමණී පරස්ස ජීවිතිද්දි යං ආරම්මණං කතා අනතො චෙරවෙනනාය විරමති, ඉතරුසුප එසෙවනායො, සබ්බාපි එතා විනිකකම්මතබ්බවස්සං ආරම්මණං කතා චෙරවෙනනාහිසෙව විරමනති, චෙදනාතොති සබ්බාපි සුබ්බචෙදනා වා හොනති චක්ඛානචෙදනා වා, මූලතොති ඤාණ සම්පයුතනවිතෙතන විරමනතස්ස අලොභ අද්දෙස අමොහ මූලා හොනති, ඤාණවිපසයුතන විතෙතන විරමනතස්ස අලොභ අද්දෙස මූලා හොනති, කම්මතොති මුසාවාදචෙරමණීයෙවෙසු චට්ඨකම්මං, සෙසා කායකම්මං, බණ්ඩ තොති ගහට්ඨා යං යං විනිකකම්මනති තං කදෙව බණ්ඩං හොති

ගිජ්ජති. අවසෙසං න ගිජ්ජති, කසමා? ගහට්ඨාති අනිබ්බසීලා
 හොනති යං යං සකෙකානති තං තදෙව ගොපෙති, සාමණේරානං
 පන එකස්මිං විනික්ඛමනෙ සබ්බාති ගිජ්ජනති, න කෙටලස්සව
 එනාති සෙසසීලාතිපි ගිජ්ජනතියෙව, තෙසං පන විනික්ඛමනො
 දණ්ඩකමමවස්සුකො, පුන එවරූපං න කපිස්සාමිති දණ්ඩකමම
 කතෙ සීලං පපිපුණ්ණං හොති, සමාදානතොති සයමෙව පස්සව
 සීලාති අබ්බිකාමිති අබ්බිකතෙනනපි පාටියෙකකං සමාදායතෙන
 නපි සමාදින්නාති හොනති, අස්සදස්ස සනතිකෙ නිසිද්ධො පස්සව
 සීලාති සමාදායමිති සමාදායතෙනනපි පාටියෙකකං පාටියෙකකං
 සමාදායතෙනනපි සමාදින්නාතෙව හොනති, පසොයතො සබ්බාතිපි
 සාන්ඤ්ඤ පසොයානෙවාති වෙදිනබ්බාති.

iii. ඉද්දති යාසං සික්ඛානං ඝකාට්ඨාසභාවෙන ඉමානි පස්සව
 සික්ඛාපදානි චුන්නාති තාති දසෙස්සතු, තත්තමෙ ධම්මා සික්ඛාති අයං
 සික්ඛාවාපරා ආරමො, තත්ත සසමා සබ්බෙපි වතුභුමකසුලා ධම්මා
 සික්ඛිතබ්බසාවතො සික්ඛා, තසමා තෙ දසෙස්සතු යස්මිං සමයෙ
 කාමාවචරනති ආදි චුන්නං, තත්ත හෙට්ඨා විතතුපාදකණ්ණෙ චුන්නන
 යෙතෙව පාළං විජ්ජාපරකා අප්පො වෙදිනබ්බො. ඉධ පන මුඛමන
 මෙව දසසිතනති.

අභිධම්මභාෂණියං.

2. i. එවං, සථොක්ඛන නසින්; එත්ථ, මේ ශික්ෂාපද විභවගයෙහි;
 පාණාතිපාතාදීනං, පාණවධාදීන්ගේ; ධම්මාදිවසෙන; සවහාව ධම්මා
 දීන්ගේ වශයෙන්; විනිව්ජ්ජයං, විනිස; ඤාතො, දැන; පාණාතිපාතො
 චෙරමණීති ආදීනමපි, පාණාතිපාතාචෙරමණී යනාදීන්ගේද; ධම්ම
 තො, සවහාවමිච්චි වශයෙන්ද; කොසාසතො, කොසාස වශයෙන්ද;
 ආරමණතො, ආලමන වශයෙන්ද; වෙදනාතො, වෙදනාවශයෙන්
 ද; මුලතො, මුල වශයෙන්ද; කමමතො, කම් වශයෙන්ද; ඛණ්ඩතො,
 හෙදන වශයෙන්ද; සමාදානතොව, සමාදාන වශයෙන්ද; විනිව්ජ්ජයො,
 විනිස; වෙදිනබ්බො, දතස්සතුහි; තත්ථ, ඒ ධම්මතො යනාදි පදයන්
 අතුරෙන්; ධම්මනොති, සවහාව ධම්ම වශයෙන් කිසේයැත්; පරියාය
 සිත්ථසෙන, පරිච්ඡේදය ලෙසින් වශයෙන්; පටිපාටියා, පිළිවෙලින්;
 පස්සව, පාණාතිපාතාචෙරමණී යනාදීන් දක්වූ පන්සිල්ලු; වෙතනා
 ධම්මාව, වෙතනා සවහාවමු ධම්මෝමැති; කොට්ඨාසතොති, කොටස්
 විසින් කිසේයැ යත්; පස්සවපි, වෙතනාසංඛ්‍යාත පන්සිල්ලුම; කමම
 පථා එව, කම්පථකොටස්ලුමැති.

* “පස්සවපි කමමපථා එව” යන්න වෙතනා සංඛ්‍යාතවූ
 පරිච්ඡේදය සඳහා උක්තයි. පස්සවිධවූ විරතිසීලය වන හි මාගී
 කොසාසපරිච්ඡේදය වේද එහෙයින්. පස්සවපි කමමපථා එවාහි
 වෙතනාසංඛ්‍යාතං පරියාය සීලං සකියාම චුන්නං, විරතිසීලං පන මග්ග
 කොසාසිකානි. (මු.වි.) ඉදිනුදු කොසාසවාරයෙහි සවරූප වශයෙන්

නොදක්වා වදාළාටු විරති නොමෝ යෙවාපනක වශයෙන් වදුරන ලදුද හජනය කරවනු ලබන්නාවූ විරති නොමෝ වනාහි මාගීකයම හජනය කෙරෙහිද එහෙයින් විරති ශිලය මාගීකොට්ඨාසයෙහි ඇතුළත් වේයයි කී යදිපි කොට්ඨාසවාසී විරති සරූපෙන නාශනා යෙවාපනාකෙව චුත්තා හජාපියමානා පන මග්ගභාවං යෙව හජතීති ආහ විරතිසිලං පන මග්ගකොට්ඨාසිකනනි.(අ.වි.)

2. ii. ආරම්භණතොති, අරමුණුකිරිමි විසින් කිසේයැ යත්; පාණාතිපාතා, ප්‍රාණඝාතයෙන්; චෙරමණි, චෙන්වීම; පරසා, මෙර මාගේ; ජීවිතිඤ්ඤා, ජීවිතෙඤ්ඤාය; ආරම්භණං කතා, අරමුණුකොටු; අත්තනො, තමාගේ; චෙර චෙතනාය, විපක්‍ෂවූ අකුශල චෙතනාව කෙරෙන්; (දුස්සිල චෙතනාව කෙරෙන් හෝසි) විරමනි, චෙන්වෙසි; ඉතරාසුපි, මෙයින් අනාපු අදනනාදනාදීන් කෙරෙන් චෙන්වීමිතිද; එසෙවනසො, මේනයමැ පැමිණ විය යුත්තේයැ; නොහොත්- මෙකී නය බලු නය ඇත්තේයැ; හි, ඒ සැබව; එතා සබ්බාපි, හෙල සියලුම චෙරමණිහු; හෙවත්-පන්සිල් නම් ලද හෙල සියලුම ප්‍රාණවධාදීන් කෙරෙන් චෙන්වීමිහු; විනිකකම්මබ්බවජුං, වානිකුමයකට ැටුවයනුව; ආරම්භණං කතා, අරමුණුකොටු; චෙරචෙතනාහිසෙව, තමතමන්ට විපක්‍ෂවූ අකුශල චෙතනාවන් කෙරෙන්ම; විරමනනි, චෙන්වෙත්; වෙද නාතොති, වෙදනා විසින යනු කිසේයැ යත්; සබ්බාපි, සියලු චෙර මණිහුම; හෙවත්- පන්සිල් නම් ලද ප්‍රාණවධාදීන් කෙරෙන් චෙන් වීමිහු; සුඛ වෙදනා වා, සුඛවෙදනා ඇත්තානු හෝ; මජ්ඣිමනිකායෙව, උපෙක්‍ෂා වෙදනාඇත්තානු හෝ; හොනනි, චෙන්; මුලතොති, මුල් විසින හෙතු විසින යනු කිසේයැ යත්; සුඤ්ඤාපඤ්ඤාන විතෙතන, ඥානසම්ප්‍රසූතවිතෙතයෙන්; විරමනසා, විපක්‍ෂවූ අකුශල චෙතනාවන් කෙරෙන් වලක්නනුව; අලොභ අද්දස අමොහ මූලා අලොභ අවෙෂ අමොහ නම් ලද මුල් ඇත්තානු; හොනනි, චෙන්; සුඤ්ඤාපඤ්ඤාන විතෙතන, ඥානවිප්‍රසූතවිතෙතයෙන්; විරමනසා, විපක්‍ෂවූ අකුශල චෙතනාවන් කෙරෙන් වලක්නනුව; අලොභ අද්දසමූලා, අලොභ අවෙෂ නම් ලද මුල් ඇත්තානු; හොනනි, චෙන්; කම්මතොති, කම් වශයෙන් යනු කිසේයැ යත්; එතා, මේ පාණාතිපාතා චෙරමණි යනාදීන් අතුරෙන්, මුසාවාද චෙරමණියෙව, මෘෂාවාදයෙන් චෙන් වීමමැ; වට්ඨකමං, වාක්කම් නම්වේ; ඉසසා, තදවශෙෂවූ ප්‍රාණවධාදී යෙන් චෙන්වීමිහු; කායකමං, කායකම් නම් වේ; ධණ්ඩතොති, කඩකිරිමි හෙවත් බිදිමි විසින යනු කිසේයැ යත්; ගහසා, ගෘහස්ථයෝ; යං යං; යම් යම් ශික්‍ෂාපද ශිලයක්; විනිකකමනනි, ඉක්මවද්ද (මඬිද්ද යුසේසි); තු, තදෙව, ඒ ඒ ශික්‍ෂාපද ශිලයම; ධණ්ඩං හොති, කඩවෙසි; හිජ්ජනි, බිඳෙසි; අවසෙසං, තදවශෙෂවූ ශික්‍ෂාපදශිලය තෙමේ; නතිජ්ජනි, නොබිඳෙසි; කසමා, කවර හෙතියෙන්; හි, යම්හෙයකින්; ගහසා, ගෘහස්ථයෝ; අනිබ්බසිලා, නිබද සිල් නැත්තානු; හොනනි,

වෙද්ද; යං යං, යම් යම් ශික්ෂාපද ශිලයක්; සකෙකානනී, රක්තව හැකිවෙත් නම්; තං තදෙව, ඒ ඒ ශික්ෂාපද ශිලයම; ගොපෙනනී, රකින්න; (තසමා තං තදෙව ධණ්ඩං ගොති යන්න හා සමබන්ධි) සාමණේරානං පන, හෙරණුන්ව වනාහි; එකසමිං, එක් ශික්ෂාපද ශිලයක්; විනිකකමනෙන, මඬින කල්හි; සබ්බානි, සියලු ශික්ෂාපද ශිලයෝ; භිජ්ජනනී, බිඳෙත්; කෙවලං එතානි, තෙල පඤ්ච ශික්ෂාපද පයඝාපනනශිලයෝ පමණක්ම; නව, නොද බිඳෙත්; සෙසසිලානිපි, විකල්බොජ්ජනෙන් වෙන්වීම් ඇ සෙසු සිල්ලද; භිජ්ජනනී යෙව, බිඳෙත්මැයි; තෙසං, ඒ පඤ්ච විධිවූ අවශිෂ්ටශිලයන්ගේ; විනිකකමො පන, මැසීම වනාහි; දණ්ඩකමමචක්ඛකො, දඬුවම් කරුණු කොට ඇත්තේවේ; පුත, නැවත; එවරුපං, මෙබඳු වරදක්; නකරිස්සාමි, නොකරන්නෙමි; ඉති, මෙසේ සිතා; දණ්ඩකමෙම, දඬුවම්; කතෙ, කළ කල්හි; සීලං, ශිලය; පරිපුණ්ණං, සම්පූර්ණවනුයේ; ගොති, වේ; සමාදානකොනි, සමාදන්වීම් විසින යනු කිසේයැ යත්; සයමෙව, තමාම; පඤ්චසිලානි, පන්සිල්; අබ්ඝහාමිනි, ඉටාගනිමැයි; අබ්ඝහනෙනනපි, ඉවත්නනු විසිනුද; පාටියෙකකං පාටියෙකකං, වෙන් වෙන් වශයෙන්; සමාදියනෙනනපි, සමාදන්වන්නනු විසිනුද; සමාදින්නානි, සමාදන්වන ලද්දහු; හෙවත් ගන්නාලද්දහු; ගොනනි, වෙන්; අඤ්ඤස්ස, අන්පුභුලක්නුයේ; සනතිකෙ, හමු වෙති; නිසිදික්ඛා, හිඳ; පඤ්චසිලානි, පන්සිල්; සමාදියාමිනි, සමාදන් වෙමැයි; සමාදියනෙනනපි, සමාදන්වන්නනු විසිනුද; පාටියෙකකං පාටියෙකකං, වෙන් වෙන් වශයෙන්; සමාදියනෙනනපි, සමාදන්වන්නනු විසිනුද; සමාදින්නානෙව, සමාදන්වන ලද්දහුම; ගොනනි, වෙන්; පසොගතො, ප්‍රයෝග වශයෙන්; සබ්බානිපි, සියලුම පඤ්චශික්ෂාපද ශිලයෝ තුමු; සාහන්තිකපජ්ජයොගානෙවානි, සාහන්තිකවූ ප්‍රයෝගයෝම යයි; වෙදිතබ්බානි, දන්තප්‍රත්තාහ.

2. iii. ඉද්දනි, දන්; යාසං සික්ඛානං, යම් ශික්ෂා කෙනෙකුන්ගේ; කොසාසභාවෙන, කොටස් බැවින්; (කොටස් වශයෙන් යුක්ත) ඉමානි පඤ්චසික්ඛාපදානි, මේ පඤ්චසික්ෂාපදයෝ තුමු; වුත්තානි, වදාරනලද්දහු; තානි, ඒ පන්සිල් සිකපද; දසෙසනුං, දක්වන්න; කත මෙ ධම්මා සික්ඛානි, යන; අයං සික්ඛාචාරො, මේ ශික්ෂාචාරය තෙම; ආරබ්බො, පටන්ගත් සේක; තත්ථ ඒ ශික්ෂාචාරයෙහි; සබ්බෙපි, සියලුම; තෙභූමකා, ත්‍රේභූමිකවූ; කුසලං ධම්මා, නිරවද්‍ය සුඛ විපාක ලක්ෂණ කුසලධර්මයෝ; සික්ඛිතබ්බ භාවතො, හික්මිය යුතු වන බැවින්; යසමා, යම් හෙයකින්; සික්ඛා, ශික්ෂාවෝ නම් වෙද්ද; තසමා, එහෙයින්; තෙ, ඒ ත්‍රේභූමික කුසල ධර්මයන්; දසෙසනුං, දක්වන්න; යසමිං සමයෙ කාමාවචරනනි ආදී, යනාදිය; වුත්තං, වදාළසේක; තත්ථ, ඒ යසමිං සමයෙ කාමාවචරං යනාදී වචනයෙහි; හෙට්ඨා, යටැ ධර්ම සුඛගණිප්පකරණයෙහි; විත්තප්පාදකණෙඛ, විතෙතාත්පාද කාණඛ

යෙති; වුත්තනග්ගෙතෙව, වදුල නසින්නම; පාළිං, පෙළ; වික්ඛාරෙත්ථා,
 වික්ඛාරකොටු; අත්ථො, අථීය; වෙදිතබ්බො, දතසුත්තේය; ඉධ පනා,
 මේ ශික්ෂාපදවිභවිතයෙති වනාති; මුඛමතතමෙව, ලෙශමාත්‍රයෙක්ම,
 (බමමසඛිතාහකෙති, බමිසඛිතාහකසථරියන් විසින්ට) දස්සිතං,
 දක්වනලදි; (ඉති සමාප්තියෙති වැටේ)

අභිධම්මභාෂණියං,

අභිධම්මභාෂණිය මහාචාරය තෙම (නිසිතං, නිමිශේසිට)

* “තෙසං පන” යන්නෙන් දක්වන්නේ පාණානිපාතා
 වෙරමණි යනාදිවු පඤ්චශීලයන් කෙරෙන් යෙහෙවු විකාලභොජනා
 වෙරමණි නවවනිතවාදිත විසුකදස්සනා වෙරමණි, මාලාගක
 විලෙපනධාරණමණ්ඩණවිභුසනධාරිතා වෙරමණි, උච්චාසයන මහා
 සයනා වෙරමණි, යන හෙරණුන් විසින් නොඉක්මවු ශීලයන්ගේ
 යන අථීයසි. මෙද යුතු තෙසං පනානි සෙසසීලානං (මු.වි.) සෙස
 සීලානන්ති සෙස අවිනිකකන්තසීලානං (අ.වි)

* “කොට්ඨාසභාවෙන” සි කියන ලද යම් අභිකථාවචන
 යෙක් ඇද්ද ඒ වචනය “පනිට්ඨානභාවෙන” සි කිය යුතුය යනු
 මූලපිකාචාර්යගේ අභිප්‍රායසි කොට්ඨාසභාවෙනානි වුත්තං
 පනිට්ඨානභාවෙනානි පන වත්තබ්බං” (මු.වි.)

* මේ ශික්ෂාපදවාර්ණයති වනාති ප්‍රතිණ කළාවු පඤ්චවිධ
 අභව්‍යස්ථාන ඇත්තාවු හෙවත් අභව්‍යස්ථාන නම් ලද ප්‍රාණවධාදිය
 නැත්තාවු රහතන්වහන්සේට වෙන්විය යුතු වෙර නම් ලද ප්‍රාණ
 වධාදියක්නුගේ වෙර නම් ලද තදන්‍යවු අකුශලයක්නුගේද, සච්ඡකාර
 යෙන් අභාවය හෙතුකොටගෙනැ ක්‍රියාවන්ති විරතිනු නැත්තාහසි
 නොඋදුලිත. යෙහෙස පුද්ගලයනට වනාති ප්‍රතිණ වු ප්‍රාණවධාදි
 පඤ්චවෙරණය ඇති කල්හිද ඒ හා සමාන වන බැවින් වෙර
 සභාවචවු අකුශලයන්ගේද වෙර සභාවවු අකුශලයන්ට නිදනවු
 ලොභාදිත්තේ ලැබීම වන හෙයින් විරතින්ගේ උත්පත්ති නොමෝ
 නොම නොවන්නිය, වන්නිමය යුසේසි එසා පන සික්ඛාපදවාරෙ
 පභිතපඤ්චාහබ්බධාරිතස්ස අරහතො විරම්තබ්බවෙරස්ස සබ්බථා
 අභාවා ක්‍රියෙසු විරතියො න සන්තිති නිඋභවං, සෙක්ඛානං පන පභිත
 පඤ්චවෙරතෙති තං සභාගතාය වෙරභූතානං අකුසලානං වෙරනිද
 නානං ලොභාදිතඤ්ච සබ්බථා විරතීනං උප්පත්ති න නහවිස්සති,
 (මු.වි.) අභබ්බධාරිතානි පාණානිපාතාදයො වෙරහෙතුතාය වෙරං
 එවං තදඤ්ඤපි අකුසලානි වුත්තං තං සභාවතාය වෙරභූතානන්ති,
 විරතීනං උප්පත්ති න නහවිස්සති සෙක්ඛානන්ති යොජනා (අ.වි.)

* අනුගල සමුඤ්චවුද කායකමාදිහු ඒ ගෛශ්ඤ පුද්ගලයන්ගේ කායදුඛවර්තාදිය වුහු වෛර නම්හු මැසී. ඒ වෛර නම් ලද කායකමාදිවු කායදුඛවර්තාදීන් කෙරෙන් වෙන්වීමෙහි ද ඒ ගෛශ්ඤ පුද්ගලයන්ට විරතිහු ලැබෙන්නය. යම් හෙයකින් ප්‍රාණවධාදීන් වැලකිය යුතුවු නිෂ්පයඝාය වෛර න්‍යායය ඇතිකල්හිත් කායදුඛවර්තාදී වෛර මාත්‍රයක් ඇති හෙයින් ගෛශ්ඤ පුද්ගලයන්ට විරතින්ගේ ලැබීම වේද එහෙයින් අපලභුතවුද මනුමාගීත්‍රයාගේ අභ්‍යාධිකයෙන් යුක්තවන බැවිනි. යම්සේ ඵලවිනාය නමා මාගීයාගේ පිළිබිඹුවැ වන බැවින් මාගීය හා සමානවැ සහතින් අවතින් යුත් බැව් නොවන්නිද එමෙන් අපලභුතවු සෙදගැමි අනගැමි රුත් යන මාගීත්‍රයාගේ යම් විරති සමභවයක් හෙතුකොටැ අවතින් යුත් බැව් වෙසිද නොද එසේ වීමම් ඵලසිත් මෙන් පසතින් යුත් මාගීයෙක්ම වන්නේයැ යන අභිප්‍රායවේ. මෙද යුතු^{ඥාන}අනුසලසමුඤ්චානි ව කායකමාදිති තෙසං කාය දුඛවර්තාදිති වෙරානෙව, තෙතිව තෙසං විරතියො හොනෙතව යතො න ඵලභුතස්සාපි උපරිමනනතයස්ස අට්ඨබ්බිකතා හොති^(මු.පි.) මෙම විකාපාදියෙන් ගෛශ්ඤයන්ට දෙයාකාර යෙකින් විරතින්ගේ ලැබීම පහළ කෙරෙහි. කියේ මැනෝ^{ඥාන}අනුසල සමුච්චිතානිවානි ආදිනාපි සෙකකානං උභයොන විරතියබ්‍යාවං යෙව විභාවෙති, තස්සත්තො යානි අනුසලසමුච්චිතානි කායකමාදිති තානි තෙසං සෙකකානං කායදුඛවර්තාදිතිති වෙරානියෙව, තෙති වෙරෙති තෙසං සෙකකානං විරතියො සමභවනතියෙව, යතොති යසමා පාණානි පාතාදිවිරම්භබ්බ නිප්පරියාය වෙරා භාවෙපි කායදුඛවර්තාදීවෙරමනන තො සෙකකානං විරතියමභවතො, න ඵලභුතස්සාපිති යථා ඵලස්ස මග්ගපටිබ්බභුතතතා මග්ගසද්දියං සත්තඅට්ඨබ්බිකතා නසීයො, එවං අපලභුතස්සාපි සකදගාමිමග්ගාදිකස්ස යතො විරති සමභවතො අට්ඨබ්බිකතා හොති අඤ්ඤාථා පඤ්ඤබ්බිකො එව සීයානි අභිප්‍රායො^(අ.පි.)

* සික්ඛාචාරසෙහිද නොවැඩියයුතු වන බැවින් ඵලබ්මිතුමුද සික්ඛිතව්‍යයහු නොවෙත් සික්ඛිත සික්ඛාත්‍රය ඇති රහතන්වහන්සේට උපදනාවු ක්‍රියාබම් තුමුත් සික්ඛිතව්‍යයහු නොද වෙන්සී කිසිකෙනෙක් අබ්‍යාකාන සික්ඛාහසි අනුබ්‍යානසහ^{සික්ඛාචාරෙව} අභාවෙනබ්බ නාය ඵලබ්මාපි නසිකම්භබ්බො, නාපි සිකම්භසිකිස්ස උප්පජ්ජමානා ක්‍රියාබ්මානි න කෙච් අබ්‍යාකතා සික්ඛානි උබ්බො^(මු.පි.)

3.

i. පඤ්ඤපුච්ඡකෙ පාළි අනුසාරෙනොව සික්ඛාපදානං කුසලාදී භාෂො වෙදිතබ්බො, ආරම්මණෙනිකෙසු පන යානි සික්ඛාපදානි එසව සත්තාරම්මණානිති වුත්තානි තානි සසමා සත්තොති සබ්බං ගතෙ සබ්බාතරසෙව ආරම්මණං කුණෙනති, සසමා ව සබ්බානිපි

එතැනි සමපන්න විරතිවසෙනෙව නිද්දිට්ඨානි තසමා පරිත්තාරමමණා
තිව පවුප්පනනාරමමණාතිව වුත්තං, යතො පන විරමනි තසස
වස්සුතො අවමනනබ්බිකතා සබ්බසමපි බ්බිකාරමමණා වෙදි
තබ්බානි.

පඤ්ඤපුළ්ඡකං.

ඉමසමිං පන සික්ඛාපදවිභබ්බෙහ සමමාසමුද්ධෙහ අභිධම්මභාජ
නියෙපි පඤ්ඤ පුළ්ඡකෙපි ලොකීයානෙව සික්ඛාපදානි කපිතානි,
උභොපිති එතෙ නයා ලොකීයතා එකපරිච්ඡේද ඵව, ජව මයං
සික්ඛාපදවිභබ්බො වෙපපිවමං නිහජිතාව භාජේතා දසසි
තොනි.

සික්ඛාපදවිභබ්බ නිද්දෙසො.

3. i. පඤ්ඤපුළ්ඡකෙ, ප්‍රසන්නපුළ්ඡක මහාවාරයෙහි; පාළි අනු
සාරෙනෙව, පෙළි අනුසෙරෙන්ම; සික්ඛාපදානං, ශික්ෂාපදයන්ගේ;
කුසලාදිභාවො, කුසල් ඇති බව; වෙදිතබ්බො, දනසුත්
තේය; ආරමමණතනිකෙසු පන, ආලමඛනත්‍රිකයන්හි වනාහි;
(විනිවල්යො වෙදිතබ්බො, විනිස දනසුතුසිට) එත්, මේ ශික්ෂාපද
යන් අතුරෙන් X; නොහොත් මේ ශික්ෂාපද විභබ්බයෙහිහ; යානි
සික්ඛාපදානි, යම් ශික්ෂාපද කෙනෙක්; සත්තාරමමණානිනි; සත්ත
යන් අරමුණුකොට ඇත්හහි; වුත්තානි, කියන ලදහුද; තානි,
ඒ සිකපදහු; යසමා, යම්හෙයකින්; සතොනානි සබ්බාංගතෙ, සත්තයෙ
කැසි ව්‍යවහාරයට ගියාවු; සබ්බාරෙයෙව, සංඝකාර බම්යන්ම;
ආරමමණං, කරොනනි, අරමුණු කෙරෙත්ද; යසමාව, යම් හෙයකින්;
(ව වාක්‍යාරමකද්දොතකසි) එතැනි සබ්බානිපි, තෙල සියලුම සිකපදහු;
සමපන්නවිරතිවසෙනෙව; සම්ප්‍රාප්තවිරති වශයෙන්ම; නිද්දිට්ඨානි,
නිර්දේශවශයෙන්; තසමා, එහෙයින්; පරිත්තාරමමණාතිව, පරිත්ත
ාරමමණයහසිද; පවුප්පනනාරමමණාතිව, පවුප්පනනාරමමණය
හසිද; වුත්තං, වදාරනලදි; යතො පන, යම් වස්තුවක්හු කෙරෙන්
වනාහි; විරමනි, වෙන්වෙසිද; තසස වස්සුතො, ඒ වස්තුව; අවමනන
බ්බිකතා, නියතයෙන් බැහැරවන බැවින්; සබ්බසමපි, සියලු
ශික්ෂාපදයන්ගේම; බ්බිකාරමමණතා, බ්බිකාරමමණභාවය; වෙදිතබ්බො,
දනසුතු; (ඉති සමාප්තියෙහි වැටේ)

පඤ්ඤපුළ්ඡකං,

ප්‍රශ්නපුළ්ඡක මහාවාරය තෙම; (නිට්ඨිතං, නිමිශේසිට)

ඉමසමිං පන සික්ඛාපදවිභබ්බෙහ, මේ ශික්ෂාපද විභබ්බයෙහි වනාහි,
සමාසමුද්ධෙහ, සමාස් සම්බුද්ධයන් වහන්සේ විසින්; අභිධම්මභාජ
නියෙපි, අභිධම්මභාජනිය මහාවාරයෙහිත්; පඤ්ඤපුළ්ඡකෙපි, ප්‍රශ්න
පුළ්ඡකමහාවාරයෙහිත්; ලොකීයානෙව, ලොකිකවුම; සික්ඛාපදානි,

ශික්ෂාපදයෝ; කළුතැනි, වදාලුහ; හි, සැබව; උනොපි, මිව්බවුද; එනෙ
නියා, තෙල නියනු; ලොකියතතා, ලොකික වන බැවින්; එකපරිච්ඡේද
එව, සමානවු පිරිසිදුම් ඇත්තානුමය; එවං, මෙකී නිසින්; අයං සික්කා
පද විභවෙනා, මේ ශික්ෂාපද විභවය තෙම; වෙපරිච්චං, මිපරිවෘත්ත
යක් ඇති දෙයනාව; නිහරිතාව, උපුටාම; භාජෙත්වා, විභජනය
කොටැ; දස්සිතො, දක්වා වදාලුණේක; (ඉති සමාප්තියෙතියැ)

සික්කාපදවිභවගතිදෙදසො,

ශික්ෂාපදවිභව නිදේශය තෙම; (නිවසිතො, නිමිසේථී. 0)

* සම්ප්‍රාප්ත විරති වශයෙන් යනු සම්ප්‍රාප්තවූ හෙවත්
ප්‍රත්‍යක්ෂයකට ආලබ්‍යයෙහි වැළඹී කැපවූ යම් යම් ප්‍රාණවධාදියෙන්
ඇද්ද ඒ ප්‍රාණවධාදිවූ විරම්භය වසනුන් කෙරෙන් වෙන්වීම් විසින
යන අර්ථය වේ. **සමපන්නවිරතිවසෙතානි** සමපන්න පවු
පාන්න ආරම්භණ යථා විරම්භබ්‍යො විරති වසෙතානි
අත්‍යො. (මු. පි.) යථා විරම්භබ්‍යොනි යො යො පාණානිපානාදි
විරම්භබ්‍යො තතො තතො විරතිවසෙතා. (අ. පි.)

ශික්ෂාපදවිභවගති නිමි.

ඉති පච්ඡිමලංකායං පාසාණදුරන්තරෙ අභයකරුණාරත්න මුදලිඤ්ඤාම
මජ්ඣිමනිකායෙ මොරටුනගරාභිජාතෙන ජීනවංසදිපාදිගජ්ඣාරා
වරියෙන සිරි ජලේදිපෙ මුම්මරසෙ හදන්තසඤ්ඤාරු මහාපෙර
මහාසාමිපාමොක්ඛ භූතාය සුධම්මකාරකසඤ්ඤාසභාය
මෙධානඤ්ඤා සිරි ලබ්බාසාසනාලබ්බාර කවිධරො
තාසකිසමමොපාතිධාරිනා ජීනපාවචනො
පක්ඛානෙන නිබ්බව්ඡඤ්ඤාපිටියමෙධාමිනා

මෙධානඤ්ඤානිධානකෙරෙන

පාලාසකපාටිකානුචිකාදි සංසඤ්ඤානා'තිපාණිතා

සමමානවිනෝදනී නාමය

සික්කාපදවිභවගතිකපාය

අභිධම්මපදිපිකා ව්‍යාඛ්‍යා.

15

සමොභවිනොදනී නාමාස
පටිසම්භිද්ධවිහංගිකථාස
අභිධම්මපදිපිකා ව්‍යාකෘත

පටිසම්භිද්‍ය විභංග සංවණණනායක

අභිධම්ම පපදීපිකා ව්‍යාකෘත.

— :: —

1

i. ඉද්දති නදනනතරෙ පටිසම්භිද්දවිභංගෙ චතස්සොති ගණන පටිච්ඡේදො, පටිසම්භිද්දති පහෙදො, සස්මා පන පරතො අප්පෙ ඤාණං අප්පට්ඨසම්භිද්දති ආදිමාන තස්මා න අඤ්ඤාසා කස්සපි පහෙද ඤාණස්සෙව පහෙදති චේදිතබ්බො, ඉති චතස්සො පටිසම්භිද්දති පදෙන චතතාගේ ඤාණපහෙදති අසමප්පො සබ්බගිනො, අප්පට්ඨසම්භිද්දති අප්පට්ඨසම්භිද්දො, අප්පට්ඨසම්භිද්දො සලලකම්භණ විභාවන චචප්පාන කරණ සම්ප්පං අප්පට්ඨසම්භිද්දො ඤාණනි අප්පට්ඨො. සෙසපදෙසුපි ඒසෙව නස්සො, ධම්මපප්පහදස්ස හි සලලකම්භණ විභාවන චචප්පාන කරණසම්ප්පං. ධම්ම පහෙදගතං ඤාණං ධම්ම පටිසම්භිද්ද නාම, නිරුතතිපහෙදස්ස සලලකම්භණ විභාවන චචප්පාන කරණසම්ප්පං. නිරුතනාහිලාපෙ පහෙදගතං ඤාණං නිරුතතිපට්ඨසම්භිද්ද නාම, පටිභානපහෙදස්ස සලලකම්භණ විභාවන චචප්පාන කරණසම්ප්පං. පටිභානො පහෙදගතං ඤාණං පටිභානපට්ඨසම්භිද්ද නාම.

ii. ඉද්දති සථා නික්ඛිතො පටිසම්භිද්ද භාජේවා දස්සෙතො අප්පට්ඨ ඤාණං අප්පට්ඨසම්භිද්දති ආදිමාන, තස්මි අප්පට්ඨාහි සබ්බ පතො හෙතුඵලං, තස්මි හෙතුඵලෙන අරණියං ගහනබ්බං පහනබ්බං, තස්මා අප්පට්ඨාහි චුච්චති. පහෙදතො පන සං කිඤ්චි පච්චස සමුප්පනනං නිබ්බානං භාසිතප්පො විපාකො ක්‍රියාති ඉමෙ පඤ්ච ධම්මො අප්පට්ඨ නි චේදිතබ්බො, තං අප්පට්ඨ පච්චචේකකිනාස්ස තස්මි අප්පට්ඨ පහෙදගතං ඤාණං අප්පට්ඨසම්භිද්ද, ධම්මොති සබ්බ පතො පච්චස්සො, සො හි සස්මා තං තං විදහති පච්චපනති චේච පාපෙතිච තස්මා ධම්මොති චුච්චති, පහෙදතො පන සො කොපි ඵලනිබ්බතතෙකා හෙතු අරිසමගෙහා භාසිතං කුසලං අකුසලනි ඉමෙ පඤ්ච ධම්මො ධම්මොති චේදිතබ්බො, තං ධම්ම පච්චචේකකිනාස්ස තස්මි ධම්ම පහෙදගතං ඤාණං ධම්මපට්ඨසම්භිද්ද, තස්මි ධම්මනිරුතනාහිලාපෙ ඤාණනි තස්මි අප්පට්ඨ ච ධම්ම ච සා සභාව නිරුතති තස්මා අහිලාපෙ තං සභාවනිරුතති සද්දං ආරම්භණං කස්මා පච්චචේකකිනාස්ස තස්මි සභාවනිරුතනාහිලාපෙ පහෙදගතං ඤාණං නිරුතතිපට්ඨසම්භිද්ද, ඵලමස්ස නිරුතතිපට්ඨසම්භිද්ද සද්දරම්භණා නාම ඡිතා න පඤ්ඤනති ආරම්භණා, තස්මා? සස්මා සද්දං සුඛො අස්ස සභාව නිරුතති අස්ස න සභාව නිරුතතිති

ජනනනි, පටිසම්භුතප්‍රත්‍යයා හි පටිසම්භුත ප්‍රත්‍යයා අයං සභාව
 නිරුතති ජානාති, පටිසම්භුත වා පටිසම්භුත වා ප්‍රත්‍යයා ජන අයං න
 සභාව නිරුතති ජානාති, වෙදනාදිසු පටිසම්භුත ජනා, අසුඛං
 පටිසම්භුත නාම ආරාධනා උපසංගම ආරාධනා සද්ධං ජනාති න ජානා
 තිති? සද්ධංගන සද්ධං සුඛං අයං සභාව නිරුතති අයං න සභාව
 නිරුතති ජානාති සද්ධංගන තම පි ජනිතමිති, නං පන නසිදං
 පටිසම්භුතව්‍යවහාරය පටිසම්භුතව්‍යවහාරය ඉදං වස්ස භවිතං.

iii. නිසංදනනව්‍යවහාරය කිරි බෝගිමග්ගෙහි සුවණ්ණසලාකං
 ගගෙහි අධිකාරසසු භාසාසු කතරභාසාසු කතරමිති පටිපාටිය, නං
 පන තෙන අතතො උග්ගහෙ ධ්වං පටිපාටිය න පටිසම්භුතයං
 දිනෙන, සො හි මහාපඤ්ඤාතාය නං නං භාසං කපාපෙට්ඨා කපා
 පෙට්ඨා උග්ගහෙති, තෙන උග්ගහෙ ධ්වං පටිපාටිය, භාසං නාම
 සතො උග්ගහෙතිති වස්ස ව පනො'නු ඉදං භවිතං, මානාපිතගෙ
 හි දහරකාලෙ කුමාරකෙ මසෙව වා පිටෙ වා හිපජ්ජාපෙට්ඨාතං නං
 කප්පමානා තාහි තාහි කිව්වාහි කතෙති, දරකා තෙසං නං නං
 භාසං වච්ඡාපෙට්ඨා ඉමිනා ඉදං ප්‍රත්‍යයා ඉමිනා ඉදං ප්‍රත්‍යයනි,
 ගච්ඡෙන ගච්ඡෙන කාලෙ සබ්බමිති භාසං ජනනනි, මානා දමිලී
 පිතා අනිකො, තෙසං ජාතො දරකො සචෙ මානකපං පටිපාටිය
 සුඤ්ඤාති දමිලිභාසං භාසිතමිති, සචෙ පිතිකපං පටිපාටිය සුඤ්ඤාති අනික
 භාසං භාසිතමිති, උග්ගහෙති පන කපං අසුඛංගො මාගධිභාසං
 භාසිතමිති, සොපි අගාමකෙ මහා අරඤ්ඤාති බ්බතො තත්ථ
 අරඤ්ඤාති කතෙතො නාම නාම සොපි අතතො ධම්මතාය වචනං
 සමුට්ඨාපෙට්ඨා මාගධිභාසමෙව භාසිතමිති, නිරසෙ නිරවජාන
 යොගියං පෙට්ඨාපිතෙ මනුස්සලොකෙ දෙවලොකෙහි සබ්බත්ථ
 මාගධිභාසාව උසුනනා, තත්ථ සෙසා ඔබ්බිති කිත්ත අනික යොගක
 දමිලි භාසාදිකා අධිකාරස භාසා පටිපාටියනනි අසමෙවෙකා යථා
 භවෙව බ්‍රහ්මචෝභාර අරිඤ්චෝභාර සබ්බානා මාගධිභාසා න පටි
 වතනනි, සමමානව්‍යවහාරය තෙපිටකං බ්‍රහ්මචරං තනනි. ආගෙ
 පෙට්ඨා මාගධිභාසාය පටි ආගෙපෙසි, කසේ? පටිසම්භුත අත්ථං
 ආගෙහි සුඛං හොති, මාගධිභාසාය හි නනනි ආරුහස්ස බ්‍රහ්මචර
 නස්ස පටිසම්භුතප්‍රත්‍යයානං සොතපට්ඨාගමිති පටිසම්භුත,
 සොතෙ ජන සබ්බවිතමගෙහෙයෙව නියමෙන නියමෙහෙයෙන
 අත්ථා උපට්ඨාති, අසුඛං පන භාසාය තනනි. ආරුහස්ස පොට්ඨා
 පොට්ඨා උග්ගහෙනබ්බං හොති, බ්‍රහ්මෙව උග්ගහෙන පන පුජ්ජ
 නස්ස පටිසම්භුතප්‍රත්‍යයනි නාම නාම, අරිඤ්චාපෙට්ඨා හොති පටිසම්භුත
 ද්‍රව්‍යප්‍රත්‍යයා නාම නාම, ඤාතෙසු ඤාතනනි සබ්බත්ථ ඤාතං
 ආරම්භං කතො ඤාතං පටිපාටියනනස්ස පටිසම්භුතං ඤාතං
 පටිසම්භුතප්‍රත්‍යයනි.

1. i. ඉදනි, ප්‍රාජානාපසරයෙහි; තදනනනරෙ, ඒ ශික්ෂාපද විභවිත යට අනතුරුවැවු; පටිසම්භිද්ධවිභවෙහ, ප්‍රතිසංවිභවිතයෙහි; වතසෙසා නි, යනු; ගණනපරිවෘත්තිය, ගණන පිරිසිදුවට කරැණු වදනි; පටිසම්භිද්ධි, ප්‍රතිසම්භිද්ධ නම්; පහෙද, ඥානප්‍රභේදයෝගි (ප්‍රඥ විශේෂයෝගෝගි;) යසමා පන, යම්ගෙයකින් වනාහි; පරතො, මත් නෙහි; අතො සුඤ්ඤං අත්තපටිසම්භිද්ධි අදිං, යනාදිය; ආහ, වදාලයේක් ද; තසමා, එහෙයින්; අසුඤ්ඤා කසසාපි, අන් කිසිවක්නුයේ; පහෙද, ප්‍රභේදයෝ නොහොත් විශේෂයෝ; නි, නොවෙහි; සුඤ්ඤාසංච, ඥානාසංචය; පහෙදනි, ප්‍රභේදයහසි නොහොත් විශේෂයහසි; වෙදි නබ්බා, දනසුත්තාහ; ඉති, මෙපරිද්දෙන්; චතසො පටිසම්භිද්ධි පදෙන, වතසෙසා පටිසම්භිද්ධ යන පදයෙන්; වතතාරො සුඤ්ඤා පහෙදනි, වතුර්විබුද්ධ ඥානප්‍රභේදයහ යන; අයමනො, මේ අභිය; සඛා නිතො, සඛිත්‍ය කරනලදයැ; (පිරිසිදුන ලදයැ යනු යොජනායි) අත්ත පටිසම්භිද්ධි, යනු; අතො, එලයෙහි; පටිසම්භිද්ධ, ප්‍රවෘත්තවු ඥාන ප්‍රභේදයයි; හෝ- ඥාන විශේෂ යයි; අත්ත පහෙදසං, එල ප්‍රභේදයක්නු හෝ එල විශේෂයක්නු; සලලකඤ්ඤා විභාවන වචනාන කරණ සමත්තං, සැලකීම් විභාගකිරීම් විනිශ්චය කිරීම්හි සම්භිද්ධ; අතො, අභියෙහි හෙවත් එලයෙහි; ප්‍රභේදගතං, ප්‍රභේද වශයෙන් ප්‍රවෘත්තවු; සුඤ්ඤං, නුවණයි; ඉති අතො, මේ අභියැ වේ; සෙස පදෙසුපි, සෙසු පදයන් හිදු; එසෙවනසො, මෙකී නියමය නිය අන්තේ වේ; නොහොත්, මේ නියමැ පැමිණ විය යුත්තේයැ; හි, විසාර කරනු ලැබේ; ධම්මපහෙ දසං, හෙතු ප්‍රභේදයක්නු හෝ හෙතු විශේෂයක්නු; සලලකඤ්ඤා විභාවන වචනානකරණසමත්තං, සැලකීම් විභාග කිරීම් විනිශ්චය කිරීම්හි සම්භිද්ධ; ධම්ම, හෙතුවෙහි; පහෙදගතං, ප්‍රභේද වශයෙන් ප්‍රවෘත්තවු; සුඤ්ඤං, නුවණ; ධම්මපටිසම්භිද්ධාමි, ධම්මප්‍රතිසංවිත්තම; නිරුත්තරපහෙදසං, සඛාවනිරුත්තර ප්‍රභේදයක්නු හෝ සඛාව නිරුත්තරවිශේෂයක්නු; (අවිපරිත ශබ්දවිශේෂයක්නු යුසේති) සලල කඤ්ඤා විභාවන වචනානකරණ සමත්තං, සැලකීම් විභාගකිරීම් විනිශ්චය කිරීම්හි සම්භිද්ධ; නිරුත්තරාභිලාෂෙ, සඛාව නිරුත්තරයෙන් උචාරණයෙහි; (නොහොත්-අවිපරිත ශබ්දයෙන් උපුටා ගෙපලි මෙහිහි;) පහෙදගතං, ප්‍රභේද වශයෙන් ප්‍රවෘත්තවු; සුඤ්ඤං, නුවණ; නිරුත්තරපටිසම්භිද්ධ නාම, නිරුත්තරප්‍රතිසංවිත් නම; පටිභානාපහෙ දසං, ත්‍රිවිධප්‍රතිසංවිත්ඥාන ප්‍රභේදය හෝ ත්‍රිවිධප්‍රතිසංවිත් ඥානවිශේෂය; සලලකඤ්ඤා විභාවන වචනානකරණසමත්තං, සැලකීම් විභාග කිරීම් විනිශ්චයකිරීම්හි සම්භිද්ධ; පටිභානෙ, ප්‍රභේදයක් අැති ප්‍රති භානනම්ලද පිළිසැකියා නුවණෙහි; පහෙදගතං, ප්‍රභේද වශයෙන් ප්‍රවෘත්තවු, සුඤ්ඤං, නුවණ; පටිභානපටිසම්භිද්ධාම, ප්‍රතිභාන ප්‍රති සංවිත් නම.

1. ii. ඉදනි, ප්‍රාජානාපසරයෙහි; යථානිකත්තං, යම් යම් ප්‍රකාරයෙන් මාතෘකාතබ්බලද්දවු; පටිසම්භිද්ධ, පිළිසැකියාවන්; භාෂෙත්වා, බෙදු; දසොනනා, දක්වා වදාරන භාෂාවකුන් වනන්සේ; අතො

ඤාණං අත්ථ පටිසම්භිද්දති ආදිං, යනාදි වචනය; ආහ, වදාලස්සෙක; තත්ථ, ඒ අත්ථොඤාණං යනාදි වචන සමුදයයෙනි; (විනිවර්ජයො වුවව තො, විනිස කියනු ලැබේ) අත්ථොති, අභිසංකප්පානම්; සංකප්පානම් වශයෙන්; හෙතුඵලං, හෙතෙකුත් ඵලයයි; (ඒ සැබව X) හි, යම් හෙයකින් තං, ඒ ඵලය; හෙතෙකුත් සෙත, හෙතෙකුත් බලයෙන්; හෙතු පිළිබඳ කොට හෝ යුක්තිය; අරණියං, සි සේසි; ගතනබ්බං, සි සේසි; පතනබ්බං, දතයුත්තේද; තසමා, එහෙයින්; අත්ථොති, අභිසංකප්පානම්; වුවව ති, කියනු ලැබේ; පහෙදතො පන, ප්‍රහෙදවශයෙන් වනාහි; යං කිංකරි, සිය ලම; පච්චයසමුප්පානං, ප්‍රත්‍යයයකින් යෙන් උපන්නාවූ බවයි; නිබ්බානං, නිව්වාණය; භාසිතස්සො, පාලාපි සංකප්පාන වචනාවිය; විපාකො, විපාකය; ක්‍රියා, ක්‍රියාය; ඉති ඉමෙ පඤ්චබවමා, යන මේ පඤ්චවිධවූ බව යෝතුමු; අත්ථොති, අභිසංකප්පානම්; වෙදිතබ්බං, දතයුතු; තං අත්ථං, ඒ පඤ්චවිධ අභිසංකප්පානවූ ඵලය; පච්චවේකනිකාසං, ප්‍රත්‍යවේකනා කරන්නාවූ පුද්ගලයාගේ; තසමිං අත්ථං, ඒ පඤ්චවිධ අභිසංකප්පාන ඵලයෙනි; පහෙදගතං, ප්‍රහෙදවශයෙන් ප්‍රවෘත්තවූ; ඤාණං, නුවණ; අත්ථපටිසම්භිද්ද, අභි ප්‍රතිසංවිත් නම; බමමොති, බමිය නම්; සංකප්පානො, සංකප්පානවශයෙන්; පච්චයො, ප්‍රත්‍යයයි; හි, ඒ වචනය සැබව; සො, ඒ බමියසංකප්පානවූ ප්‍රත්‍යය නෙම; යසමා, යම් හෙයකින්; තං තං, ඒ ඒ අභි සංකප්පානවූ ඵලය; විදහති, දරාද; නො, නොත්-සිදුකෙරෙයිද; පච්චතෙතනිවෙව, පච්චත්වාද; පාපෙතිව, පමුණුවාද; තසමා, එහෙයින්; බමමොති, බමියනම්; වුවව ති, කියනු ලැබේ; පහෙදතො පන, ප්‍රහෙද වශයෙන් වනාහි; යොකෙවි, සියලම; ඵලනිබ්බතකො, ඵලය දන වන්නාවූ; හෙතු, හෙතෙකුත්; අරියමග්ගො, ආර්යමාර්ගය; භාසිතං, පෙළබසයි; කුසලං, කුසලය; අකුසලං, අකුසලය; ඉති ඉමෙ පඤ්ච බවමා, යන මේ පඤ්චවිධවූ බව යෝතුමු; බමමොති, බමියසංකප්පාන ප්‍රත්‍යය නමයි; වෙදිතබ්බං, දතයුතු; තං බමමං, ඒ පඤ්චප්‍රකාර බමියසංකප්පානවූ ප්‍රත්‍යය; පච්චවේකනිකාසං, ප්‍රත්‍යවේකනා කරන්නාවූ පුද්ගලයා හට; තසමිං බමමං, ඒ බමියසංකප්පාන ප්‍රත්‍යයයෙනි; පහෙදගතං, ප්‍රහෙද වශයෙන් ප්‍රවෘත්තවූ; ඤාණං, නුවණ; බමමපටිසම්භිද්ද, බමිප්‍රතිසංවිත් නම; තත්ථ බමමනිරුත්තානි ලාපෙ ඤාණනි, යනු; තසමිං අත්ථං, ඒ පඤ්චවිධ අභිසංකප්පාන ඵලයෙනි; බමමො, පඤ්චවිධ බමියසංකප්පාන හෙතෙකුත්; යා සභාවනිරුත්තනි, යම් සභාවකුත් ශබ්දයක් ඇද්ද; තසමා, ඒ සභාවනිරුත්තනි නම් ලද ශබ්දය; අති ලාපෙ, උසුරුවීමෙනි; තං සභාවනිරුත්තනි, ඒ සභාවනිරුත්තනි නම් ලද; සද්දං, ශබ්දය; ආරමම ණං කතා, අරමුණුකොට; පච්චවේකනිකාසං, ප්‍රත්‍යවේකනා කරනුව හට; තසමිං සභාවනිරුත්තනි ලාපෙ, ඒ සභාව නිරුත්තනි නම් ලද ශබ්දය උසුරුවීමෙනි; පහෙදගතං, ප්‍රහෙදවශයෙන් ප්‍රවෘත්තවූ; ඤාණං, නුවණ; නිරුත්තනි පටිසම්භිද්ද, නිරුත්තනි ප්‍රතිසංවිත් නම; එවං, මෙපරිද් දෙන්; අයං නිරුත්තනි පටිසම්භිද්ද, මේ නිරුත්තනි ප්‍රතිසංවිත් නොම; සද්දා රමමණා නාම, ශබ්දලබ්ධි අත්ථානි නම්; ජාතා, වූය; පඤ්ඤානි

ආරමමණො, පණන් අරමුණු ඇත්ති නම්; න, නොවූය; කසමා, කවර හෙතියක්; යසමා, යම්හෙයකින්, සද්දං සුඛා, ශබ්දය අසා; අයං සභාවනිරුත්ති, මෝනොමෝ සභාවනිරුත්තියැ; අයං නසභාවනිරුත්ති, මෝනොමෝ සභාවනිරුත්තියැනොවැ; ඉති ජානනති, මෙසේද නිද්ද; (නසමාසඤ්ජරමමණා නාමජානා නපඤ්ඤනති ආරමමණා යන්ත භා යොජනු)ති, ඒ සැබව; පටිසම්භිද්දපතෙනා, පිළිසැඟියාවට පත් පුහුල්තෙම; එසෙසානි, එසෙසා සි; වුත්තා, කිකල්හි; අයං සභාවනිරුත්තිති, මෝ නොමෝ සභාවනිරුත්තියසි; ජානාති, දති; එසසාතිවා, එසසා කියා හෝ; එසසානතිවා, එසසා කියා හෝ, වුත්තා පන, කිකල්හිවනාති; අයං, මේනිරුත්තියනොමෝ; නසභාවනිරුත්තතිති, සභාවනිරුත්තියනම් නොවේසසි; ජානාති, දති; වෙදනාදිසුපි, වෙදනාදින්ද; එසෙවනෙයා, මෙකිනසබ්බ නය ඇත්තේය; නොහොත් මේ නසමැ පැමිණවිය යුත්තේය; එසො පන, මේ පිළිසැඟියාවත් පුහුල්තෙම වනාති; අඤ්ඤං, මාගධිභාෂාවෙන් අනාසු; හෙවත්-සංසකානාදි භාෂා භූතවු; නාම ආබ්‍යාන උපසංගත බ්‍යඤ්ජන සද්දං, නාම ආබ්‍යාන උපසංගි නිපාත ශබ්දය; ජානාති, දතිද; නිජානාති, නොදතිද; ඉති, මෙබඳු විනාර්මක් ඇතිකල්හි; යදගෙන, යම්කොටසකින්; සද්දං, ශබ්දය; සුඛා, අසා; අයං, මේ ශබ්දයැ; සභාවනිරුත්ති, සභාවනිරුත්තියනම; අයං, මේ ශබ්දයැ; නසභාවනිරුත්ති, සභාවනිරුත්තිය නම් නොවැ; ඉති, මෙසේ, ජානාති, දතිද; නදගෙන, ඒ කොටසෙන්; තමපි, ඒ නාමාබ්‍යානොපසංගිනිපාත ශබ්දයද; ජානිසානි, දනගන් නේය; ඉති (විසංජජනා), මෙසේ විසැදීමසි; නං ඉදං පන, ඒ සංසකානාදි භාෂාමයවු නාමාබ්‍යානොපසංගිනිපාත ශබ්දයන්ගේ දැන්ම වනාති; පටිසම්භිද්ධිවං, පිළිසැඟියාවගේ කිසෙක්; න, නොවෙසි; ඉති, මෙයාකාරයෙන්; පටිකම්පිකා, පිළිකෙවිකොටැ; ඉදං වත්තු, මේ වක්‍ෂ්‍යමානවස්තුව; (අට්ඨකථාය, අටුවායෙහි; ආට්ඨයෙහි, ඇජරන් විසින්; 0) කථිතං, කියනලදි.

1. iii. තිස්සදත්තතෙරො, තිස්සදත්ත නම් තෙරුන්වහන්සේ; බොධිමණේඛ, සහජාතබොධිදුමයාගේ හෝ සඵලදායකයාගේ මණ්ඩනසාධකයෙහි; සුවණ්ණසලාකං, ශ්‍රේෂ්ඨවු ශලාකයක්; උතුම් ලාපනක්; ගහෙනා, ගෙනැ; අභාරසසු, අවලොස් වැදුරැම්බු; භාසාසු, භාෂාවන් අතුරෙන්; කතරභාසාය, කිනම්භාෂාවකින්; කපෙමිති, බණදෙසමිදසි; පවාරෙසි කිර, පැවරිලි; නංපන, ඒ කීම හෝ ඒ පැවරීම වනාති; තෙන, ඒ තිස්සදත්ත තෙරුන් වහන්සේ විසින්; අත්තනො; තමන් වහන්සේගේ; උග්ගහෙ; උගැන්මෙහි; ධුකා, සිටැ; පවාරතං, පැවරු වදනි; පටිසම්භිද්දයං, පිළිසැඟියාවෙහි; සීතෙන, සිටැ හෝ සිටියහු විසින්; න, නොපවරන ලදි; හි, කරැණු කීමයත්; සො, ඒ තිස්සදත්ත තෙරුන් වහන්සේ; මහාපඤ්ඤාය, මහ නුවණැති බැවින්ම; නං නං භාසං, ඒ ඒ භාෂාව; කථාපෙකා කථාපෙකා, අස්ව අස්වා; උග්ගහෙති, උගන්වේය; තතො, ඊටපසු; x (නොහොත්-එසේ උගන්

හෙතීන්; ඔ) උග්ගතෙ, උග්ගන්තෙති; ධනා, සිව්; එවං, මෙසේ; පචාරෙසි, පැවරී; භාසං නාම, භාෂාව නම්; සත්තා, සත්ත්වයෝ; උග්ගණ්ණනති, උග්ගති; ඉති වක්ඛාව, මෙසෙයිනුදු නෙපලා; පන, විශේෂව; ඉදං, මේ වක්ඛාව වචනය; එත්ත, මේ අභිකාරයෙහි; (ආචරි යෙති, ඇරුරන් විසින්; ඔ) කථිකා, කියන ලදී; හි, විසාර කරනු ලැබේ; මාතා පිතරො, මාතෘ පිතෘහු; දුගර කාලෙ, ලදරු විශේෂ; කුමාරකො, බාලදරුවන්; මඤ්චවා, ඇඳෙකැ හෝ; පිඤ්චවා, පුටුවෙක හෝ; නිපජ්ජාපෙකා, හොවවා; තං තං, ඒ ඒ දරන්; කථයමානා, නෙපලන්නාහු; තානි තානි කිව්වානි, ඒ ඒ කිය; කරොනති, කෙරෙති; දුරකා, බාලදරුවෝ; තෙසං, ඒ මව්පියන්ගේ; තං තං භාසං, ඒ ඒ නෙපල; ඉමිනා, මොහු විසින්; ඉදං, මේ වචනය; චුත්තං, කියනලදය; ඉමිනා, මොහු විසින්; ඉදං, මේ වචනය; චුත්තං, කියනලදය; ඉති, මෙසේ; වචනපෙනති, පිරිසිදුති, කාලෙ ගච්ඡන්තො ගච්ඡන්තො, කල් යන් යන්; සබ්බමි භාසං, සියලුම භාෂාව; ජානනති, දැනගනිති; මාතා, මව්නොමෝ; දම්මි, දෙමළියක් වේද; පිතා, පියනෙම; අකුකො, ආක්‍රුජාතිකයෙක් වේද; තෙසං ජාතො, ඔවුන්ට දුවූ; දුරකො, ලදරු නෙමේ; සචෙ, ඉදින්; මාතූ කථං, මවගේ භාෂාව; පඨමං, පළමුව; සුණාති, අසා නම්; දම්මභාසං, දුට්ඨ භාෂාව; භාසිස්සති, නෙපලන් නේය; සචෙ, ඉදින්; පිතු කථං, පියාගේ භාෂාව; පඨමං, පළමුව; සුණාති, අසා නම්; අකුකභාසං, ආක්‍රුජාතාව; භාසිස්සති, නෙපලන් නේය; පන, විශේෂයෙක් ඇත්; උභින්නමි, මාතෘ පිතෘ දෙදෙනා ගේම; කථං, භාෂාව; අසුණන්තො, නොඅසන්නේවිනම්; මාගධභාසං, මහදබස; භාසිස්සති, නෙපලන්නේය; යොපි, යම් පුතුලෙක්ද; අගාමකො, ගම්බදත්තාවූ; මහාඅරඤ්ඤො, මහත්වූ වනයෙක්හි; නිබ්බන්ධො, උපන්නේ වේද; තත්ත, ඒ මග වෙනෙහි; අඤ්ඤො, අත්‍යවූ; කප්පන්තො නාම, බස් නෙපලන්නෙක් නම්; නිත්ති, නැත්; සොපි, හෙතෙමේද; අත්තනො, තමාගේ; ධම්මතාය, ප්‍රකෘතියෙන්; වචනං, කථාව; සමුට්ඨාපෙනො, උපදවන්නේ නම්; මාගධභාසමෙව, මහද බසම; භාසිස්සති, නෙපලන්නේය; නිරයො, නරකයෙහි; නිරව්ජාත යොනියං, නියතී යොනියෙහි; පෙහතීවිසයො, ප්‍රෙහතිෂයෙහි; මනුස්ස ලොකො, මනුෂ්‍ය ලොකයෙහි; දෙවලොකෙති, දෙවලොක යෙහි යන; සබ්බත්ත, ඇමතන්නි; මාගධභාසාව, මහදබසම; උස්සන්තො, බහුලවන්නිය; තත්ත, ඒ මාගධභාසා තදවෂෙෂ භාෂාවන් අතුරෙන්, සෙසා, මහදබසින් අත්‍යවූ; ඔඤ්ඤි කිරාත අකුක යොනක දම්මභාසා දිකා + ඔඤ්ඤි, ඔඤ්ඤි භාෂාවය; කිරාත, කිරාතනම්ලද මෙලව්ශ්‍යන්ගේ භාෂාවය; අකුක, ආක්‍රුජාතාවය; තොනක, යවන භාෂාවය; දම්ම භාසාදිකා, දුට්ඨ භාෂාවය යන භාෂාවන් මුල්කොට ඇති; අභාරස භාසා, අවලෝඡ් භාෂාවෝනුමු; පරිවත්තනති, පෙරලෙත්; (ඔසං පොඤ්ඤා භාසාදිකා සිද්ධ පාඨානාරාධි) යථාකුච්චබ්‍රහ්මවොහාර අරියවොහාර සංඛ්ඛාතො, අවිපරිත සුභාව වූ බ්‍රහ්මව්‍යවහාර ආර්යව්‍යවහාර නම්ලද;

අයං ඵකාථවමාගධභාසා, මේ ඵකම මාගධභාෂානොමෝ; නපරිච්ඡන්ති,
 නොපෙරළෙයි; සමොසවුබොපි, සමාස් සමබුඛයන් වහන්සේ පවා;
 කෙපිටකං බුඛ වචනං, ත්‍රිපිටක බුඛවචනය; තනතිං, පෙළව; ආරො
 පෙනො, නගා වදරනසේක්; මාගධභාසාය ඵව, මගදබසින්ම;
 ආරොපෙසි, නගා වදලසේක; කසමා, කවරහෙසිනයන්; හි, යම් හෙය
 කින්; ඵවං, මෙසේ මගදබසින් වදල බව ඇති කල්හි; අත්ථං, අර්ථය;
 ආහරිතුං, ඇරදක්වන්ව; සුඛංගොති, පහසුවේද; හි, එහෙයින්; මාගධ
 භාසාය, මගදබසින්; තනතිආරුලහස්ස, පෙළවනැතු; බුඛවචනයා,
 බුඛවචනයාගේ; පටිසම්භිද්දසාත්තනං, පිළිසැඟියාපත් පුහුලන්ගේ;
 සොනපථාගමනි මෙව, ශ්‍රොත්‍රප්‍රසාදයට අරමුණුවීමම; (සොනපථ
 ගමනමෙවසීද පාසිති) පපඤ්චො, කාලාතික්‍රමණයවේ; හෙවත්-පමා
 වෙකි; පන වෙනස නම්; සොනෙ, ශ්‍රොත්‍රප්‍රසාදය; සඛිංචිතමනෙන
 යෙව, ගැටු කෙණෙහිම; නයසනෙන, නයසියයෙකින්; නය සහසොන,
 නා දහසෙකින්; අත්ථො, අර්ථය; උපසාති, වැටහෙයි; අක්ඛය පන
 භාසාය, අත්‍යවු භාෂාවකින් වනාහි; තනතිං, පෙළව; (බුඛ වචනං,
 බුඛ වචනයට;) ආරුලහා, නැඟුණේවීම; පොථෙකා පොථෙකා,
 පොළ පොළා; උග්ගතනබ්බංගොති, උද්ග්ගණය කටයුතුවේ; බහුමපි,
 බොහොමයකුත්; උග්ගහෙතා, උගෙන; පුපුර්ණස්ස පන, පෘථග්
 ජනයාගව වනාහි; පටිසම්භිද්දසාත්තනාම, පිළිසැඟියාවට පැමිණීමක්
 නම්; නජී, නැත; අරියසාවකො, අර්‍ය්‍ය්‍යවක නෙමේ; නො පටි
 සම්භිද්දසාත්තනාම, පිළිසැඟියාවට නො පැමිණීමක් නම්; නජී,
 නැත; ඤාණෙසු ඤාණනති, යනු; සබ්බස්ස ඤාණං, සියලුම චතුර්විධ
 අර්ථයන්හි පැවැති නුවණ; නොගොත්- සියලු අභිධම්මාදීන් අරමුණු
 කොට ඇති නුවණ; ආරමමණං කතා, අරමුණුකොට; ඤාණං, ත්‍රිපිට
 ප්‍රතිසංවිද්දීඥනය; පච්චෙක්ඛනාස්ස, ප්‍රත්‍යවෙක්ඛාකරනුවහට; පහෙද
 ගතං, ප්‍රහෙද වශයෙන් ප්‍රවෘත්තවූ; ඤාණං, නුවණ; පටිභානපටි
 සම්භිද්ද, ප්‍රතිභාණ ප්‍රතිසංවිත් නම; (ඉති සමාපතියෙති යැ).

* එසෙව නයොසි ධම්මාදීන්හි කරනලද අභිදේශය හෙවත්
 ඉතරධම්මස්සුගේ ඉතරධම්මෙස්සුගේ ප්‍රයෝග ප්‍රසංගය නෙමේ සැක
 වින් ඒ ධම්මාදීන්ගේ දක්වීම වේද එහෙයින් සැකෙවින් දක්වා උම
 නය වශයෙන් දක්වන්ව ධම්මසාහෙදස්සුගේ යනාදිය වැණුනා.
 එසෙවනයොති සබ්බපෙත දස්සෙතා තමෙව නයං විජාරතො
 දස්සෙතුං ධම්මසාහෙදස්සුගේ ආදිමාහ (මු.ටි.) එසෙවනයොති
 ධම්මාදීසු කතො අභිදේශො සබ්බපතො තෙසං දස්සනං ගොතිති
 ආහ සබ්බපෙත දස්සෙතාති (අ.ටි.)

* නිරුකති ප්‍රතිභාණයන්ගේ ප්‍රහෙදයෝ තුමු ඒ නිරුකති
 ප්‍රතිභාණයන්ට විෂයවූ අර්ථයන්ගේ ප්‍රත්‍යයෝග්‍යපන නිව්‍යාණ
 භාෂිතාර්ථ හෙද වශයෙන් වෙනස් කොට දතයුත්තාහි නිරුත්ත
 පටිභානප්‍රහෙද තබ්බසයානං අත්ථාදිනං පච්චසුප්පනාදිහෙදෙහි

තිඤ්ඤා වෙදිතබ්බං (මු.පි.) තෙසං නිරුතතිපටිභානානං විසයා
 තබ්බසයා, තෙසං නිරුතතිපටිභාන විසයභුතානානානි අත්ථො, පච්ච
 යුපපන්නාදිභෙදෙතිති පච්චයුපපන්නනිබ්බාන භාසිතස්ථාදිභෙදෙති (අ.පි.)

* “සංඛිඤ්චි පච්චයසමුප්පන්නං” යන මේ වචනයෙන්
 සත්‍යවාර හෙතුවාර ධර්මවාර ප්‍රත්‍යයාකාරවාරයන්හි ආවාදු දුෂබාදිහු
 හෙවත් දුෂබහෙතු ඵලජාතාදිධර්මජරාමරණ යන මොව්හු ගෘහීතයහ,
 සත්‍යවාර ප්‍රත්‍යයාකාරවාරයන්හි නිව්‍යාණය ගෘහීතයැ, පයඝීප්තිවාර
 යෙහි භාෂිතාපීය ගෘහීතයැ, අභිධර්මභාජනීය වාරයෙහි විපාකයත්
 ක්‍රියාවත් ගෘහීතයැ, මෙසේ පෙළෙහි වදාලවූම අපියන්ගේ වශයෙන්
 පඤ්චප්‍රකාරාපීයෝ දනසුත්තාහ එමෙන් පඤ්චධර්මයෝද දනසුත්තාහ.
 කිසේයැත්? සත්‍යවාර හෙතුවාර ධර්මවාර ප්‍රත්‍යයාකාරවාරයන්හි
 දුෂබසමුදයාදිය පයඝීය විසින් ආයේය හෙතුවාර සත්‍යවාර ප්‍රත්‍යයා
 කාරවාරයන්හි ඵලනිව්‍යානවූ ආයඝීමාගීයැ ආයේය, පයඝීප්තිවාර
 යෙහි භාෂිතයැ ආයේය අභිධර්මභාජනීය මහාවාරයෙහි කුසලාකුසලා
 දිය ආයේය. මෙසේ පෙළෙහි වදාලවුන්ගේම වශයෙන් පඤ්චප්‍රකාර
 ධර්මයෝ දනසුත්තාහ යනුසිං සංඛිඤ්චි පච්චයසමුප්පන්නානි එතෙහි
 සච්චපච්චයාකාරවාරෙසු නිබ්බානං, පරියතඤ්චාලෙ භාසිතත්ථො, අභි
 ධර්මභාජනීයෙ විපාකො ක්‍රියඤ්චානි එවං පාළියං වුත්තානමෙව
 වසෙන පඤ්ච අත්ථො වෙදිතබ්බං තථා ධර්මො ව (මු.පි.) දුක්ඛ හෙතු
 ඵලජාතාදි ධර්ම ජරාමරණානි දුක්ඛාදීනි, සච්චහෙතුධර්මපච්චයාකාර
 වාරෙසු දුක්ඛසමුදයාදි පරියාසොත්ථාගතො, ඵලනිබ්බතතකො හෙතු
 සච්චපච්චයාකාරවාරෙසු අරියමග්ගො, පරියතඤ්චාලෙ භාසිතං අභි
 ධර්මභාජනීයෙ කුසලාකුසලානි එවං පාළියං වුත්තානංයෙව වසෙන
 පඤ්ච ධර්මො වෙදිතබ්බානි ඉමමත්ථාහ තථා ධර්මොවානි ඉමිත්ථා (අ.පි.)

* විදහති යන මේ නිව්චනය නිව්චිකහෙතු සමප්‍රාපකහෙතු
 ඥාපකහෙතුවට සාධාරණවූ නිව්චනයැයි දන්ත. තදපීය විභාග
 කොටැ දක්වනු සඳහා “පච්චෙනනිවෙව පාපෙති ව” යි වැණහ.
 ඔවුනතුරෙන් පළමු දක්වූ ප්‍රවර්තාපීය මාගී වර්ජිතකොටැ ඇති
 හෙතුවන් දනසුතුසි. භාෂිත නම්ලද ප්‍රවචනය තෙමේත් අවබෝධ
 කිරීම් විසින් අපීසඤ්ඤාතඵලය පවත්වාද එහෙයින් භාෂිතයාගේද
 නිර්වර්තක හෙතුවන් යෙදෙයි. මාගීයතෙම වනාහි නිව්‍යාණයට
 පමුණුවාද, එහෙයින් මාගීයෙහි පැසුළුවූ සමප්‍රාපකාපීය යෙදෙයි.
 විදහතිති නිබ්බතතහෙතුආදිතං සාධාරණං නිබ්බවතං, තදත්ථො
 පන විභාවෙනුමාහ පච්චෙනනිවෙව පාපෙතිවානි, තෙසු පුරිමො
 අත්ථො මග්ගෙවජ්ජෙසු දඬබෙබ්බො, භාසිතවපි හි අවබෝධනවසෙන
 අත්ථො පච්චෙනනීති, මග්ගො පන නිබ්බානං පාපෙතිති තසම්
 පච්ජමො (මු.පි.) නිබ්බතතහෙතුආදිතනති නිබ්බතතක සමපාපක

ඥාපකානං, පුරිමොති පවතනනන්තො, තස්මිනති මහෙක, පච්ඡිමොති පාපනන්තො දුශ්ඛෙබ්බො (අ.ටි) පවතෙනතිවෙව යන්නෙන් දක්වූ ප්‍රවතීනාන්තය නිව්භිකාගෙනුඥාපකගෙනු වශයෙන් විවිධය. ප්‍රවතන සංකීර්ණාන භාෂිතය අභිසංකීර්ණානපලය හඟවානුසි අවබෝධය කරවානුසි ඥාපකගෙනුතියද භාෂිතයට යෙදේ යනු අසම්මතවේදනායයි ၀

* “ධම්මනිරුත්තාතිලාපෙ” යන මෙහි ධම්මශබ්දයා සච්ඡාව වාචකයෙහි අදහස් කොට “යා සච්ඡාව නිරුත්තති” යන වචනය කී, බ්‍රහ්මදිත් විසින් ආවිණිවූ ඒ ඒ අරියාගේ වාචකත්වයෙහි නිරුත්තීවූ හෙවත් ප්‍රසිද්ධ යථාභූතසච්ඡාවවූ නිරුත්තති නමැති යන අරිය වේ “තස්සො අතිලාපෙ” යනු ඒ අවිපරිනවූ නිරුත්තතියගේ උච්චාරණයෙහි යැ, යම්හෙයකින් විඥප්තිවිකාර සහිතවූ ශබ්දතෙමේ ප්‍රඥප්ති නමැති යන නමාගේ අතිප්‍රායයෙක් වේද එහෙයින් පරමාරී වශයෙන් ඒ ඇරදුක්වන්නේ අවචනානුනවූ ප්‍රඥප්තියගේ අතිලාපයෙහි කියා කිසි ඇරදරකෙනෙක් වණිතා කෙරෙත් යයි කී. මෙසේ නිරුත්තතියගේ ප්‍රඥප්ති නොමෝ උච්චාරණ කටයුත්තියැ වචනය උච්චාරණය නො කටයුතුය යන අරිය ප්‍රසංග වෙයි. මෙබඳුවූ අරී ප්‍රසංගයෙක් වේයයි කී කල, එසේ වේවා ඒ වචනයාගේ අනුච්චාරණය කටයුතු බව හෙතු කොටැගෙනැ කිනම් වරදෙක් වේදැයි කිසිකලෙකැ කියන්නේ යයි සැක කෙරෙමින් වචනයෙන් අන්‍යවූ අතිප්ලිපන කටයුත්තෙක් උච්චාරණය කටයුත්තෙක් නොදැනැයි කී. එතැනුදු වත් පස්ස වෙදනාදි වචනවලින් අවබෝධ කටැවිවන්නේය උච්චාරණය කටැවිද වන්නේය. එසේ ඇති කල්හි අරීධම්මයෙන් තොරවූ හෙවත් පල හෙතූන් කෙරෙත් තොරවූ නොහොත් අරීධම්මයන් තොරකොටැ ඇත්තාවූ ඒ පස්සවෙදනාදි වචනවලින් අවබෝධ කටයුත්තෙක් නැත්නුසි ඒ අරීධම්මයන්ට නිරුත්තතිභාවය පැමිණෙන්නේය. මෙතෙ කින් “එස්සො” යනු සච්ඡාව නිරුත්තතියෙහි ද “එස්සො එස්සො” යනු සච්ඡාව නිරුත්තති නොවේයයි ද මේ අරිය දක්වනලද්දේම වේ, අවචන සච්ඡාවවූ මෙබඳුවූ ප්‍රකාරයෙක් හෙවත් නියතලිඛිත විශේෂ ද්‍රෝණිකාකාරයෙක් නොමැත්තේද එහෙයින් වචන භූතවූම ඒ සච්ඡාව නිරුත්තතියගේ අතිප්ලිපනයෙහි උසුරුවීමෙහි යන අරියැ දන යුත්තේයැ යනු විභාවයාගත නියවයයි. ධම්මනිරුත්තාතිලාපෙති එසා ධම්මසද්දො සභා වදාවකොති කතො ආන යා සච්ඡාව නිරුත්තති අවිපරිනනිරුත්තති අන්තො, තස්සො අතිලාපෙති තස්සො නිරුත්තතියා අවචනානුතාය පඤ්ඤාතතියා අතිලාපෙති කෙටි වණ්ණයනති, එවං සති පඤ්ඤාතති අතිලපිතබ්බො න වචනනති ආපජ්ජති. නව වචනතො අඤ්ඤං අතිලපිතබ්බං උච්චාරෙතබ්බං අත්ථි, අථාපි පස්සාදිවචනෙති බොධෙතබ්බං අතිලපිතබ්බං සියා එවං සති අත්ථබ්බමවජ්ජං තෙති බොධෙතබ්බං න විජ්ජනීති තෙසං නිරුත්තතිනාවො ආපජ්ජති, එස්සො තිව සච්ඡාව නිරුත්තති පස්සො එස්සොති න සච්ඡාව නිරුත්තති දස්සිතො

ව්‍යවහාරය, නව අවධානය එවං පකාරය අතීතය වචනානුසාරය එව
 නසා සභාව නිරුක්තිය අතිලාපෙ උචාරණෙනි අතො දසබ්බො (මු.පි.)
 අවිපරිනතිරුක්තීති වුඛාදිති ආවිණ්ණො නසා නසා අතො
 වචනානුසාරය නිරුක්තිය යාචානිරුක්තිය, යසමා විඤ්ඤානි විකාරසතිතො
 සද්දො පඤ්ඤානිති අතතතො අබ්බාසො නසමා පරමස්තො නං
 දසෙසනො අවචනානුසාරයානි විසෙසෙනා කෙවි වණ්ණෙනානිති ආහ,
 එවං සතිති එවං නිරුක්තිය පඤ්ඤානිතාවෙ සති, පඤ්ඤානි අතිලිපි
 නබ්බො ආපජ්ජනීති වුතො හොතු කො දෙසො තසාච්චනියභාව
 තොති කදපි වදෙය්‍යානි ආසඤ්ඤානො ආහ නවචනතො පෙ
 උචාරණෙනං අතීති, තෙසං අතඨමමානං, න වචනනි අවධානං
 අවධාන සභාවං, එවං පකාරනි එවං විධං එවං නියතලිඛන
 විසෙසජානනාකාරං (අ.පි.)

* “කං සභාව නිරුක්තියදං පෙතිරුක්තිය පටිපාටියද”
 සි අවුච්ඡායෙති කි බැවින් නිරුක්තියදය අරමුණු කොට ඇති ශ්‍රෝතූ
 විඤ්ඤානීය කෙරෙන් පරිභාගයෙහි වූ මනෝවාරයෙහි (මෙහි ශ්‍රෝතූ
 විඤ්ඤානීයව අනන්තරව භාවිතවූ මනෝවාරකවිඤ්ඤානීය ශ්‍රෝතූ විඤ්ඤාන
 ග්‍රහණයෙන්ම සම්ප්‍රති කොට යු හෙයින් අනුපිකාවෙහි “පරිභාගෙන
 අනන්තරමනෝවාරෙ” සි වැණු) ශබ්දග්‍රහණානුසාරයෙන් ගැහිනවූ
 නාමනිරුක්තියෙහි නිරුක්තියපටිපාටියද තොමෝ පවතියයි යෙති.
 ඉදින් එසේ වීමේ කවර හෙයකින් පෙළෙහි නිරුක්තියපටිපාටියද තොමෝ
 ප්‍රත්‍යක්ෂප්‍රකාරයෙන් ඇත්තිය යයි වදාළ සේක්ද? ශබ්දය අරමුණු කොට
 ගෙන ශබ්දලබ්ධිග්‍රහණයෙන් උත්තරාවසාවෙහි නාමනිරුක්තිය
 යෙහි ජානනය සදහා ‘නිරුක්තිය පටිපාටිය පවුප්පනාරම්මණො’
 යන වචනය වදාරන ලදී. මෙසේ ශබ්දය අරමුණු කොට ගැනීමෙන්
 පසුභාගයෙහි නාමනිරුක්තිය අරභයා පැවති නුවණ නිරුක්තිය පටි
 පාටිය නමැති ගනු ලබන කල්හි වනාහි ප්‍රත්‍යක්ෂප්‍රකාර ශබ්දලබ්ධි
 ඇත්තාවූ අන්තර්වණෙක්හි ප්‍රත්‍යක්ෂප්‍රකාර නාමනිරුක්තිය අරමුණු
 කොට ඇත්තාවූ අන්තර්වණෙකැති කියන ලදයැ යන අර්ථය
 පැමිණෙයි. කං සභාව නිරුක්තිය සදං ආරම්මණං කාමා පවු
 චෙකකිනාසා නසමි සභාව නිරුක්තියාතිලාපෙ පහෙදගතා ඤාණං
 නිරුක්තියපටිපාටියදනි වුත්තනො නිරුක්තියදරම්මණොසො න
 විඤ්ඤානීයියා පරතො මනෝවාරෙ නිරුක්තියපටිපාටියද පවත්නානිති
 වදනාති, නිරුක්තියපටිපාටියද පවුප්පනාරම්මණොති ව චනං සදං
 ගහෙනා පච්ඡා ජානනං සකායං වුත්තනාති, එවං පන අඤ්ඤාසමි
 පවුප්පනාරම්මණෙ අඤ්ඤං පවුප්පනාරම්මණෙනානි වුත්තනාති
 ආපජ්ජනී (මු.පි.) පරතොති පරිභාගෙන න අනන්තරමනෝවාරෙ,
 සද්දග්‍රහණානුසාරෙන ගතිතාය නාමනිරුක්තියා නිරුක්තියපටිපාටියද
 පවත්නානිති වදනාති, යදි එවං කසමා පාළියං නිරුක්තියපටිපාටියද
 පවුප්පනාරම්මණොති වුත්තනාති ආහ නිරුක්තිය පෙ සකායං
 වුත්තනාති, පච්ඡා ජානනාති සද්දග්‍රහණානුසාරකාලං නාම නිරුක්තියා

ජාතනං, එවනති එවං සද්දග්ගහණනො පච්ඡා නාම නිරුතතිං ආරක්ඛා පවත්තං ඥාණං නිරුතති පටිසම්භිදානි ගග්ගමානො (අ. පි)

* මෙසේ නිරුතතියෙන් නාම ප්‍රඥප්ති පක්‍ෂයෙහි පෙළෙහිද අටුවායෙහිද විරෝධය දක්වා ශබ්ද පක්‍ෂයෙහි විරෝධයක් නැති බව දක්වන පිණා ඇප්පරු - යථා පන දිබ්බසොතඤ්ඤාං ඔනුසාරා ඔනුසාරාදි සද්දප්පභෙදනිව්ඡයසා පච්චයභූතං තං තං සද්දවිභාවකං එවං සභාවාසභාව නිරුතති නිව්ඡයසා පච්චයභූතං පච්චුප්පත්තසභාව නිරුතති සද්දරමමණං තං විභාවකඤ්ඤාං නිරුතති පටිසම්භිදානි චුච්ච මානෙ න පාළිවිරොධො භොතිං සි වැණුහ. මනුෂ්‍යා මනුෂ්‍යාදීන්ගේ ශබ්ද ප්‍රභෙදයන් නිශ්චය කිරීමට ප්‍රත්‍යය භූතවූ දිව්‍යශ්‍රොත්‍රඥනය තෙමේ ඒ ඒ ශබ්දයන් විභාවනය කරන්නේ ප්‍රකාශ කරන්නේ යම් සේද අවිපරිත සචභාව විපරිත සචභාව නිරුක්තින් නිශ්චය කිරීමට ප්‍රත්‍යයභූතවූ ප්‍රත්‍යුත්පන්න සචභාවවූ නිරුක්ති ශබ්දය අරමුණු කොට ඇති ඥනය තෙමේද එ පරිද්දෙන් නිරුක්ති ශබ්දය විභාවනය කරන්නේ වේ. ඒ නිරුක්ති ශබ්දය විභාවනය කරන්නාවූ ඥනය නිරුක්ති ප්‍රතිසම්භිදානමැසි කියනු ලබන කල්හි පෙළට විරුඳ නොවේ. එනම් විකාපාදියෙහි “තං තං සද්ද විභාවකං” යන්නෙන් ඒ ඒ ශබ්ද ප්‍රභෙදයන් නිශ්චය කිරීමට ප්‍රත්‍යයවැඩූ දිව්‍ය ශ්‍රොත්‍රඥනය ශබ්ද ලබ්ධිග්‍රහණය ඇත්තේ වැඩු ඒ ඒ ශබ්දය විභූතවූවක්නු ප්‍රකාශ වූවක්නු කෙරේද එමෙන් නිරුක්ති ප්‍රභෙදයන් නිශ්චය කිරීමට ප්‍රත්‍යයවැඩූ නිරුක්ති ශබ්දය අරමුණු කොට ඇත්තාවූ මැ නිරුක්ති ප්‍රතිසංවිද්ඥනය තෙමේ ඒ නිරුක්ති ශබ්දය විභූතවූවක්නුම ප්‍රකාශ වූවක්නුම කෙරේ නුසි නිරුක්ති ප්‍රතිසංවිද්ඥනයෙන් ප්‍රත්‍යුත්පන්නා ලබ්ධිතාව වදරන ලද්දැ. විශේෂයෙන්ද ඇත්. ශබ්දය විභාවනය කෙරේ නම් එකාන්තයෙන් ශබ්දය පිළිබඳ කොට ඇති ප්‍රඥප්තියත් විභාවනය කෙරේ මැසි. යම්හෙයකින් සචභාවවූ අසචභාවවූ ප්‍රඥප්ති විශේෂයාගේ විභාවනය සිබවේද එහෙයින. යම්හෙයකින් අන් පරිද්දෙකින් ශබ්ද මාත්‍රයක්නුගේ ගැනීමෙහි විශේෂාවබෝධයෙක් නොවන්නේද එහෙයින් පෞරාණිකයෝ නිරුක්ති ප්‍රතිසංවිද්ඥනා ගේ ප්‍රඥප්ති විභාවනය රිසියෙන් සි දක්වා. එහිම “න පාළිවිරොධො භොති” යන්නෙන් ඉදින් අභිධම්මභාෂනීය මහා වාරයෙහි “යම් නිරුක්තියකින් ඒ ධර්මයන්ගේ පැණවීම වේද” යන වචනය වදල සේක්ද ඒ වදල වචනයත් සචභාව නිරුක්ති ශබ්දයෙන් ධර්මයන්ගේ ප්‍රබෝධ කිරීමම සඳහා වදල වචනයෙකි, නිරුක්ති ශබ්දයෙන් විනිර්මුක්තවූ ප්‍රඥප්තියක් සඳහා නොවදල සේකි, එහෙයින් නිරුක්ති පටිසම්භිදා නොමෝ නිරුක්ති ශබ්දය අරමුණුකොට ඇත්තියයි කියනු ලබන කල්හි පෙළට විරුඳ බවෙක් නොවේ යන අදහස වේ. කියේ මැනෝ. එවං නිරුතතියා නා පඤ්ඤානිපකො ආළියා අභිකථායව විරෝධං දස්සෙති සද්දපකො නදහවං දස්සෙති

යථා පනාති ආදිමාන, නං නං සද්දවිභාවකතනී යථා නසස නසස සද්දප්ප හෙදනිච්ඡයසස පච්චයභූතං දිබ්බසොතස්සුණං සද්දරමමණමෙව නං නං සද්දං විභූතං කරොති, එවං නිරුතතිප්පහෙදනිච්ඡයසස පච්චය භූතං නිරුතති සද්දරමමණමෙව නිරුතතිප්පසමහිද්දස්සුණං නං විභූතං කරොතිති නසස පච්චුප්පනාරමමණතා වුත්තං, සද්දං පන විභාවෙනනං ඵකනතතො සද්දප්පනිබ්බන්ධං පස්සෙත්තමි පිභාවෙනියෙව, යතො සභාවාසභාවවිසෙස විභාවනං සමපජ්ජති, අස්සෙත්තං භි සද්දමතතග්ග හණෙ විසෙසාවබොධො එව න සියාති පොරාණා පස්සෙත්තනි විභාවනමපි නසස ඉච්ඡන්ති, නං විභාවකතනී නිරුතති සද්දවිභාවකං, න පාළි විරොධො භොතිති යදිපි අභිබ්බමහාජනියෙ යාය නිරුතතියා තෙසං බමමානං පස්සෙත්තනි භොතිති වුත්තං තමපි සභාවනිරුත්ති සද්දෙන බමමානං පබොධනමෙව සකාය වුත්තං, න තබ්බනිම්මුත්තං පස්සෙත්තිනනී නිරුත්ති සද්දරමමණා නිරුත්තිප්පසමහිද්දනි වුච්ච මානෙ පාළියා විරොධො න භොතිති අත්ථො(අ. වි)

* “නං සභාව නිරුතති සද්දං ආරමමණං කතවා පච්ච චෙක්ඛනතසස” භි අට්ටවායෙති යු හෙති නුදු ප්‍රත්‍යතප්පනාගබ්බදලබ්බනය අරමුණු කොට ඇති ප්‍රත්‍යවෙක්ඛණඥනය පච්චන්වනුවහවසි නොකියන්ව නොගැක්කේසි. යම් හෙයකින් ඒ ප්‍රත්‍යවෙක්ඛණඥනය තෙමේ සභාව නිරුත්තිය විභාවනය කෙරෙමින්ම ඒ ඒ ශබ්දයන් ප්‍රත්‍යවෙක්ඛාකිරීමෙන් අනතුරුව ඒ ඒ ශබ්ද හෙදයන් නිශ්චය කිරීමට හෙතුවන බැවින් නිරුත්තිය හෙදකෙරෙමින්ම ප්‍රතිචේධය කෙරෙමින්ම උපදිද එහෙයින් හෙදගතවුයේවෙසි හෙවත් අනවශෙෂ වශයෙන් නිරුත්තිවිභාගඥනය වෙසි යුසේසි. කියේ මැනෝ(මු.පි) නං සභාවනිරුත්ති සද්දං ආරමමණං කතවා පච්චචෙක්ඛනතසසාති ව පච්චුප්පනා සද්දරමමණං පච්චචෙක්ඛනං පච්චන්තයනතසසාති න නසකකා වන්තං තමපිති සුණං සභාවනිරුත්තිං විභාවෙනනංයෙව නං නං සද්දපච්චචෙක්ඛණානන්තරං නං නං පහෙදනිච්ඡය හෙතුතතා නිරුත්තිං භිඤ්ඤානං පටිවිජ්ඣනනමෙව උපපජ්ජතිති ව පහෙදගතමපි භොතිති(මු.පි) ප්‍රත්‍යවෙක්ඛාකරනුවහවසි අට්ටාවෙති යු හෙයින් ශබ්දය අරමුණුකොටගෙන පැසුඵ ගත් ප්‍රඥප්තිය ප්‍රත්‍යවෙක්ඛාකරන ඥානයෙන් විශ්ලුක යසි ආශංකිකාව කරන්නේ නම් ඒ ආශංකිකා පරිහරය පිණිසැ සභාව නිරුත්ති ශබ්දය අරමුණුකොට යනාදිය ඇරදුක්වී, සභාව නිරුත්තිය විභාවනය -කෙරෙමින්ම යන්නෙන් සභාව නිරුත්තිය විෂය කොට ඇත්තාවූ මුළුව කල්ඇතිවම විබවංසනය කළ බැවින් අපි සාධන වශයෙන් අභිඥානයමෙන් ඒ සභාව නිරුත්තිය විභාවනය කෙරෙමින්ම පවතී. එහෙයින් “නිරුත්තිං භිඤ්ඤානං” යනාදිය කියේයයි දුක්වී, මේ අපියෙහි ප්‍රහෙද ගමනයද නිරවශෙෂ වශයෙන් නිරුත්තින්ගේ විභාගයෙහි ප්‍රවෘත්තා ඥානයයි. සෙසුතන්හිද එපරිද්දෙන් දතයුතු, පච්චචෙක්ඛනතසසාති

වුත්තනතා සද්දං ගෞතමා පච්ඡාගතිනාය පඤ්ඤානනියා පච්චවෙකක
 ණෙන හවිතබ්බනති ආසංකොයාති තද්දසංකානිවත්තනත්තමාහ
 තං සභාවනිරුත්ති සද්දං ආරමමණංකතාති ආදිං. සභාවනිරුත්තිං
 විභාවෙනමෙවාති සභාවනිරුත්තිවිසයස්ස සමමාහස්ස පඨෙව
 විබංඝිතතතා අත්ථසාධනවසෙන අභිඤ්ඤා ඤාණං විය තං විභාවෙන
 මෙව පචත්තති, තෙනාහ නිරුත්තිං භිඤ්ඤානං පටිවිජ්ඣිතනමෙව
 උපපජ්ජතිති, පභෙදගමනඤ්චත්ත අනවසෙසතොනිරුත්තිවිභාග
 ජානනං, තථා සෙසෙසු. (අ. පි)

* සභාව නිරුත්ති යන්නෙන් මාගධ භාෂා නොමෝ අදහස්
 කරන ලද්ද එහෙයින් එයින් අන්‍යවූ සංස්කෘත වශයෙන් උක්ත
 නාමාඛ්‍යාතාදී ශබ්දය සදහා “අඤ්ඤං පන” යනාදිය කියේහි. නිපාත
 පද තෙමේ නාමාඛ්‍යාතාදීවූ පදයන් මෙන් අළුය නොකියහි. එතෙකුළු
 වුවත් අළුය ව්‍යංගිකෙරෙහි දෙකනාය කෙරෙහි බවුඵවානුහි නිපාත
 පදයා බ්‍යඤ්ඤන නමැති කියන ලද්ද සභාව නිරුත්තිති මාගධ භාෂා
 අබිප්‍රේතාති තතො අඤ්ඤං සක්කවතාමාදී සද්දං සංකාය අඤ්ඤං
 පතාති ආහ, බ්‍යඤ්ඤනනති නිපාත පදමාහ. මු. පි.) සක්කවතාමාදීති
 සක්කවචසෙන වුත්තනාමාඛ්‍යාතාදී, අපබො බ්‍යඤ්ඤති ජොතෙතිති
 බ්‍යඤ්ඤනනති වුත්තං නිපාතපදං. (අ. පි.)

* බොධිමණ්ඩ ශබ්දය තෙම පළමුවෙන් සඵඤ්ඤාඥාය
 සමබ්ගමය කළ සහජාත බොධි ව්‍යංකය පිහිටි තෙතැම දතසුත්‍රයහි
 අටුවායෙහි කථිතය. යම්කිසි බොධිව්‍යංකයක්හුගේ පිහිටි තෙතැ
 බොධිමණ්ඩයහි නොකියනලදී. කථිතං අසංකපායං බොධිමණ්ඩසද්දො
 පඨමාති සමබුබ්භාතෙ එව දඬබො න යත්තකාචි බොධිරුක්ඛස්ස
 පතිසිතඤානො. (මු. පි) අනුට්ඨාපෙති බොධි නම්ලද සඵඤ්ඤාඥාය
 මණ්ඩවූයේ සොභිතවූයේ මෙතැන්නිනුසි බොධිමණ්ඩ නම. සහජාතවූ
 මහාබොධිව්‍යංකයාගේ පිහිටි තෙතැති යුතු බොධිඤාණං මණ්ඩභූතං
 එතාති බොධිමණ්ඩො මහාබොධිඤාතං, තෙනාහ පඨමාතිසමබොධිඤා
 තෙති. (අ. පි)

* සමන්තලාක නම් ශ්‍රේෂ්ඨ ලාකයයි. දහම් දෙසනුවනට
 පැමිණි වර ලියා දෙන ලහපත ගෙනැ යන අතීයැ වේ. සුවණ්ණ
 සලාකනති සෙසසලාකං, ධම්මදෙසනත්තං සලාකං ගතෙතාති
 අත්ථො. (මු. පි)

* පිළිසැකියාවෙහි සිටියහු විසින් තොපවරන ලද හෙයින්
 අන්‍යවූ උගෙහිම් ඇ ප්‍රකාරයෙකින් දතසුත්‍ර වනහෙයින් සංස්කෘත
 භාෂාවගේ දැනගැන්ම පිළිසැකියා නුවණ කියෙත් තොවන් න්‍යය යන
 අතිප්‍රාය වේ. න පටිසම්භිදයං සිතෙන පවාරිතං තස්මා පටිසම්භිදො
 අඤ්ඤාතෙව පකාරෙන ජාතිතබ්බතො න සක්කවභාසාජානනං
 පටිසම්භිදාකිච්චනති අබිප්‍රායො. (මු. පි.) අඤ්ඤාන පකාරෙනාති
 උග්ගහාදිපකාරෙන. (අ. පි)

* “ඉදං කථිං” යනු මාගධ භාෂාවගේ ස්වභාව නිරූපකතිය හැඟවීම පිණිස මේ වක්තව්‍ය නිදර්ශනය උක්තයැ යන අර්ථය වේ. ඉදං කථිතනනි මාගධභාසාය සභාව නිරූපකතාක්‍යපනත්ථං ඉදං නිවනබ්බං කථිතනනි අත්ථො (මු. පි)

* ඡද්දන්ත වාරණ නිත්තිර ජාතකාදීන් නියමිත්තයන් විෂයෙතිද මාගධ භාෂා තොමෝ උත්තරානු චූය. ඔබ්බි භාෂාදීහු හෝ සංස්කෘත භාෂාව හෝ උත්තරානු තොවුහ. ඡද්දන්ත වාරණ නිත්තිර ජාතකාදීහු නිරවච්ඡායෙහු ච මාගධභාසා උස්සන්තා න ඔබ්බිකාදිභාසා සකකවං වා (මු. පි)

* කස්ථ යනු නිසාරණාථියෙහි සප්තමි සි. ඒ මාගධභාෂා තදව ශ්‍රේෂ්ඨ භාෂාවන් අතුරෙන් යන අර්ථය, “සෙසා පරිවත්තනති” යනු නියතයෙන් කල් යත් යත් මාගධභාෂාවෙන් අවශ්‍යවූ භාෂාවෝ අන් පරිද්දෙකින් වෙති. වැනසෙති. අන් පරිද්දෙකින් වෙන් යනු පුරුෂ යුගයක් පාසා හෙවත් ශතවර්ෂයෙකි ශතවර්ෂයෙකි එක් දෙසෙකින් පෙරළෙන්නාහු කල් යත් යත් අන්පරිදි ඇත්තාහු වෙන් යුසෙති. වැනසෙති යනු ඒ ඒ භාෂාවන් හෙපලන සිලිවු විනිසුන්ගේ විනාශයෙන් ඒ ඒ භාෂාවෝ අභාවයට යෙත් යුසෙති. මාගධ භාෂා තොමෝ වනාහි විනිසුන්ගේ දුරුවාරණගුහණාදියෙන් කිසි තැනෙකැ කිසිවිටෙකැ පෙරළෙන්නී. නමුදු ඇමතන්හි ඇමකල්හි සියලු පරිද්දෙන් නොදපෙරළෙයි. බ්‍රහ්මලොකාදීන්හි නොවෙනස්වැ යථා ස්වභාව යන්ම පවතින හෙයින් කල්පවිනාශ කාලයෙහිත් පවතිමැයි. එහෙයින් “අය මෙවෙකා න පරිවත්තනති” යි අවුටායෙහි. කස්ථානි මාගධසංස්කෘතාහු, සෙසා පරිවත්තනනි එකතෙන කාලන්තරෙන අඤ්ඤාථා හොන්ති විනාසනති ච, මාගධං පන කස්ථි කදුචි පරිවත්තනනිති න සබ්බස්ස සබ්බද්ද සබ්බථා ච පරිවත්තනති, කප්ප විනාසෙති තිස්සිතියෙවාති අයමෙවෙකා න පරිවත්තනනිති අංතං (මු. පි). අඤ්ඤාථා හොන්ති පුරිසයුගෙ පුරිසයුගෙ එකදෙසෙන පරිවත්තනෙනා කාලන්තරෙ අඤ්ඤාකාරා භවන්ති, විනාසනනිති තං තං භාසානං මනුස්සානං විනාසෙන න පඤ්ඤායන්ති, මනුස්සානං දුරුග්ගහණාදීනා කස්ථි කදුචි පරිවත්තනනිති බ්‍රහ්මලොකාදීහු යථාස්වභාවෙනෙව අවිඝානතො න සබ්බස්ස සබ්බද්ද සබ්බථා ච පරිවත්තනති, තෙනාහ කප්ප විනාසෙති තිස්සිතියෙවාති (අ. පි)

* ප්‍රපක්ඛ නම් මේ අර්ථයෙහි කාලානික්‍රමණයයි, තෙල නිරූපකතී සතිසංවිද්ඤායට බුඬි වචනයමැ ගොවරවෙයි. එහෙයින් “තෙලබ්බිතා සෙනපච්ඡාදෙ” යන ගය ප්‍රඵලස්තාලද විත්ත නම් ගැහැටි තෙමේ වෘත්තය හඟවන්නු විසින් මේ ක්‍රමක් වදාරන ලදද? ‘එසේයැ ගැහැටියෙහි වදල කල්හි එසේ විනම් වගන්ස යමකක් කලෙකින් මේ ප්‍රශ්නඥාගේ අර්ථය සිතමිද එපමණ මොහොතක් කල් ඉවසා වදල

මැනවයි කියේයයි යෙන් පපසෙවූ නි විරායනනති අනෙක, බුබුදු
 වචන මෙවචෙතසා විසයො. තෙනෙව නෙලසෙතා සෙන පච්ඡාදෙති
 ගාථං පුච්ඡිතො විතෙතා ගහපති කිං පනෙතං හනෙත හභවතා
 හාසිතනති, අම ගහපතිනි, තෙනති හනෙත මුහුතනං තාව ආගමෙථ
 යාවසා අත්තං විනෙතමිති ආහානි වදනති. (මු. පි.) එතසා
 නිරුත්ති පටිසම්භිද්දසුණසා. (අ. පි)

* සමාපික ඥානය නම් අර්ථදින්නි ප්‍රවෘත්ත ඥානයෙහි හෙවත්
 අර්ථප්‍රතිසංවිද්දියයි. ඒ අර්ථ ප්‍රතිසංවිද්දි සමාපික ඥානය නෙම ඒ සියලු
 අර්ථදින්නි අතුරෙන් අර්ථ බම්නිරුක්ති වශයෙන් තුන් තැනෙක්ති අර්ථ
 බම් නිරුක්ති ප්‍රතිභාන වශයෙන් සිවු තන්තිම හෝ පැවැති බැවින්
 තුගල ක්‍රියා භූතවූ ප්‍රතිභානප්‍රතිසංවිද්දිඥානය තමා බමාර්ථ වනහෙයින්
 එකක්කොට තුන් තන්තිම හෝ පැවැති බැවින් සමාපිකඥානයෙහි
 කියන ලදී. මේඥානයේතුමු මෙනම් අර්ථයක් බබුඵවන්තාහෙති සාපික
 නම් ලද හෙවත් තමා විසින් බබුඵවාලිය යුතුවූ අර්ථ බමාර්ථ අර්ථය
 සමග පවත්නා හෙයින් සාපික නම් ලද ඥානබ්‍රවුන් ප්‍රත්‍යවෙක්සා
 කවසුතු වනබැවින් සියලු අර්ථ බමාර්ථ අර්ථයැ විෂයවූයේ ගොටරවූයේ
 තෙල ඥානයට ඇත්තූ සමාපික නම, නොහොත් සියලු අර්ථවූ
 විෂයෙහි තමා අයත් ප්‍රත්‍යයන් විසින් ක්ෂිප්තවූයේ තබන ලද්දේ
 පවත්වන ලද්දේ හෝ සමාපික නම. එහෙයින් විසු සබ්බසාක
 ඥාණනති අනාර්ථසු ඥාණං තස්සෙහි සබ්බසාක තෙසු නිසු වතුසුපි වා
 පවත්තතතා තුසලක්‍රියා භූතාය පටිභාන පටිසම්භිද්දය බමමත්
 භාවතො නිසු ඵවචා පවත්තතතා සබ්බසාකඥාණනති වුතනං, ඉමානි
 ඥාණානි ඉදමත් ජොතකානිති සාත්තාතං පටිච්චෙකක්ඛිතබ්බතතා
 සබ්බසා අනෙක එතසානිපි සබ්බසාකං, සබ්බසං බිත්තනනි වා
 (මු. පි.) අනාර්ථසු ඥාණනති අත්තපටිසම්භිද්දි, අත්තබමමනිරුත්ති
 වසෙන නිසු, අත්ත බමම නිරුත්ති පටිභානවසෙන වතුසුපි වා, අත්ත
 බමමාර්ථනා අත්තතා ජොතෙකබ්බත සහ අත්තනානි සාත්තං, සබ්බසා
 අත්තබමමාර්ථකො අනෙක විසයභූතො එතසා ඥාණසා අත්තනි
 සබ්බසාකං, සබ්බසමිං අනාර්ථකෙ වසයෙ බිත්තං අත්තතො පටිච්චයෙහි
 ආපිතං පවත්තිතං. (අ. පි)

2

i ඉමා පන වතසෙසාපි පටිසම්භිද්ද මිසු ආනෙසු පහෙදං
 ගච්ඡන්ති පසඤ්ඤාති කාරණෙහි විසද හොනතිනි චෙදිතබ්බො, කත
 මෙසු මිසු? සෙක්ඛගුමියඤ්ඤා අසෙක්ඛගුමියඤ්ඤා. තත්ත සාපිත්තන
 තෙජරසා මහාමොගහලොභාතෙජරසා මහාකාසාපතෙජරසා මහා
 කම්මායනතෙජරසා මහාකොසිතතෙජරසානි අසිතියාපි මහා
 ථෙග්ගං පටිසම්භිද්ද අසෙක්ඛගුමියං පහෙදං ගතා, ආනාදුතෙජරසා

විනයාං ගහපනිතො ධම්මකාං උපාසකාං උපාලිං ගහපනිතො
චූළජාතකං උපාසිකායාති ඵවමාදිතං පටිසම්භිදා සෙකකභූමිං
පහෙදං ගතාති ඉමාසු විසු භූමිසු පහෙදං ගව්ඡනති.

ii කතාමති පඤ්චති කාරණෙති විසදා හොතනිති? අධිගමෙන
පරිසන්තිසා සචරෙන්න පටිපුච්ඡාස පුබ්බසොගෙන, තස්ස අධිගමො
නාම අරහත්තං, තඤ්ඤි පත්තං පටිසම්භිදා විසදා හොතනි, පරිසන්ති
නාම බුබ්බවං, තඤ්ඤි උගගණනත්තං පටිසම්භිදා විසදා හොතනි.
සචරං නාම ධම්මසචරං, සංකාමවඤ්ඤි ධම්මං සුණන්තං
පටිසම්භිදා විසදා හොතනි, පටිපුච්ඡා නාම අසංකාමා, උගගතිතපාලිසා
අත්ථං සථෙහත්තං හි පටිසම්භිදා විසදා හොතනි, පුබ්බසොගො නාම
පුබ්බසොගාවචරතා අතිත භවෙ හරණ පෙච්චාහරණත්තෙහි පරිගහ
තිත කම්මසාධනා, පුබ්බසොගාවචරං හි පටිසම්භිදා විසදා හොතනි,
තස්ස අරහත්තපත්තිසා පුත්තබ්බසු භූමිමිතිපුත්තං නිසංසෙරං
පටිසම්භිදා විසදා අහෙසුං, සො කිරි තමෙ පණ්ණිදිපෙ බුබ්බවතං
උගගණතිතා පරතිරං ගතවා සොනක (ධම්මසංකිතසෙරං
සන්තිතෙ බුබ්බවතං උගගණතිතා ආගව්ඡතො නාම අභිරුහණ
තිතෙ ඵසංසං පෙදඋපපන්නකෙබ්බා සොප්පාසනමගං නිවනතිතා
ආවර්ගිසං සන්තිතං ගව්ඡතො අත්තගමපග ඵසංසං භූමිමි
තිසං පඤ්ඤා කප්ථෙසි, සො පසිදිතා සන්සංසංගසනිතං කම්මලං
අදුසි, සොපි තං ආහරිතා ආවර්ගිසං අදුසි, ථෙරෙ වාසිසා
කොටෙට්ටා නිසිදනසාගෙ පටිහණං. කාරෙසි, කිමච්චාසාති,
පච්ඡමාස පනතාස අනුගහනච්චාසාති, ඵවං කිරිසං අහොසි
අමාකං ගතමගං ආවර්ජිතා අනාගතෙ සබ්බමවාදිනා පටි
තෙති. පුරෙතබ්බං මහඤ්ඤිසාති, නිසංසෙරෙට්ටි ආවර්ගිසං
සන්තිතෙ කබ්බං ඡෙදිතා පමුක්කොලපට්ටෙහි බරුසං වෙතිසබ්බ
ණං සමමජ්ඣනවෙලාස චාලික විහාරං පච්චා සමමජ්ඣ, නිසං
සමමජ්ඣිතසාතං දිසවා ඉදං විතරාගසං හිඤ්ඤා සමමසා ආනන්ති
ථෙරං වි. ශනිච්චාස පඤ්ඤං පුච්ඡිංසු, ථෙරො පටිසම්භිදා පපත්තාසා
පුච්ඡති පුච්ඡතෙ පෙඤ්ඤා කප්ථෙසිති.

iii පරිසන්තිසා පන නිසංසන්තසෙරංසෙව නාගසෙතසෙර
රංසෙව පටිසම්භිදා විසදා අහෙසුං, සංකාමවඤ්ඤිසචරෙන්න සුධම්ම
සාමරෙණං පටිසම්භිදා විසදා අහෙසුං, සොකිරි තලංගර චාසි ධම්ම
දින්නසෙරංසං භාගිතෙසො චුරගෙගසෙව අරහත්තං පතොතා,
මානුලසෙරංසං ධම්මවිතිච්ඡසාගෙ නිසිදිතා සුණන්තොසෙව
නිණි පිටකාති පගුණාති අකාසි, උගගතිතපාලිසා අත්ථං
කථෙහත්තං පන නිසංසන්තසෙරංසං පටිසම්භිදා විසදා අහෙසුං,
ගතපට්ටාගතිවත්තං පන පුරෙතා යාවඅනුලොමං කම්මසාතං
උසුසුකාපෙච්චා ආගතාතං විසදාගවපපත්ත පටිසම්භිදාතං පුබ්බ
සොගාවචරතං අතොතා නස්සි, ඵතෙසු පන කාරණෙසු පරිසන්ති

සචන්ද්‍රං පරිපුර්ණාති ඉමානි නිත්‍රි පහෙදස්සෙව බලවකාරණාති,
 පුබ්බස්සොගො අභිගමස්ස බලවපච්චස්සො, පහෙදස්ස තොති නි හො
 තිත්, හොති, නි පන තථා, පරිසන්තසචන්ද්‍රං පරිපුර්ණාති පුබ්බ
 හොනතු වා මා වා, පුබ්බස්සොගෙන පුබ්බවෙව පනරතිව සංඛාර
 සම්මසනං විනා පටිසම්භිදා නාම නිත්‍රි, ඉමෙ පන වෙට්ඨි ඵකතො
 හුක්ඛා පටිසම්භිදා උපස්ථමෙහක්ඛා විසදා කාශනතිති.

සංඛතධාර වණණනා.

2. i වතස්සොපි, වතුරිවිබ්බුද; ඉමා පන පටිසම්භිදා, මේ පිළි
 සැකියාවෝ වතාති; චිත්ත ධාතෙහු, දෙනැනෙක්ති; පහෙදං, ප්‍රහෙදයට
 හෝ විශේෂයට; ගච්ඡන්ති, යෙති; පඤ්චති කාරණෙති, පස් කරුණෙ
 කින්; විසදා, ව්‍යාකෘතයහු; හොනති, වෙත්; ඉති, මෙසේ; වෙදිනබ්බො,
 දතසුත්තාහ; කතමෙසු චිත්ත, කවර නම් දෙනැනෙක්ති (පහෙදං
 ගච්ඡන්ති, ප්‍රහෙදයට යෙද්ද;) සෙක්ඛාභූමියඤ්ච, ශෛක්‍ෂ පුද්ගල
 යන්ගේ භූමියෙහිද; අසෙක්ඛාභූමියඤ්ච, අශෛක්‍ෂ පුද්ගලයන්ගේ භූමි
 යෙහිද; (පහෙදං ගච්ඡන්ති, ප්‍රහෙදයට යෙත්. ට) තත්ථ, ඒ ශෛක්‍ෂා
 ශෛක්‍ෂ භූමින් අතුරෙන්; සාරිපුත්තඤ්චරස්ස, දම්සෙනෙවි සැරිසුන්
 තෙරුන්වහන්සේගේද; මහාමොගගලානඤ්චරස්ස, මහමුගලන්
 තෙරුන්වහන්සේගේද; මහාකස්සපඤ්චරස්ස, මහසුප් තෙරුන්
 වහන්සේගේද; මහාකච්චායනඤ්චරස්ස, මහකසසින් තෙරුන්
 වහන්සේගේද; මහාකොසිතඤ්චරස්ස, මහාකොසිත තෙරුන්වහන්සේ
 ගේද; ඉති, මේ ආදීව; අසිත්තියාපි මහාථෙරානා, (මහා ශ්‍රාවකවු) අසු
 මහතෙරුන්ගේම; පටිසම්භිදා, පිළිසැකියාවෝ තුමු; අසෙක්ඛාභූමියං,
 අශෛක්‍ෂ භූමියෙහි තෙවන්-අභීන්ඵලභූමියෙහි; පහෙදං, ප්‍රහෙදයට;
 ගතා, ගියහ; ආනාදඤ්චරස්ස, ආනද තෙරුන්වහන්සේගේද; විතතස්ස
 ගතපතිනො, සිත්නම් ගැහැවිහුගේද; ධම්මිකස්ස උපාසකස්ස, දහැම
 නම් උච්ඡුහුගේද; උපාලිස්ස ගතපතිනො, උපාලිනම් ගැහැවිහුගේද;
 බුජ්ජුත්තරාය උපාසිකාය, බුජ්ජුත්තරා නම් උච්චසියගේද; ඉති ඵවමාදී
 නං, මේ ආදී ප්‍රභූලන්ගේ; පටිසම්භිදා, පිළිසැකියාවෝ තුමු; සෙක්ඛාභූමියං,
 ශෛක්‍ෂ භූමියෙහි; තෙවන් යට ඵලත්‍රයෙහි; පහෙදං, ප්‍රහෙදයට; ගතා
 ගියහ; ඉති, මෙකිනසින්; තොහොත් මේ පිළිසැකියාවෝ; ඉමාසු චිත්ත
 භූමිසු, මේ ශෛක්‍ෂාශෛක්‍ෂ උභය භූමින්ති; ප්‍රහෙදං, ප්‍රහෙදයට හෝ
 විශේෂයට; ගච්ඡන්ති, යෙත්.

2. ii කතමෙති පඤ්චති කාරණෙති, කවර පස් කරුණෙකින්;
 විසදා, ව්‍යාකෘතයහු; හොනති, වෙද්ද; ඉති, මෙසේ ප්‍රශ්න කිරීමක් ඇති
 කල්හි; අභිගමෙන, අභිගමය කරණකොටගෙනද; පරිසන්තියො,
 පරිසන්තිය කරණකොටගෙනද; සචන්ද්‍රෙන, ධම්මචන්ද්‍රය කරණකොට
 ගෙනද; පරිපුර්ණය, පරිපුර්ණ සංඛාරාන අපි ඇස්වීම කරණකොට
 ගෙනද; පුබ්බස්සොගෙන, පුළුල් ජන්මාභ්‍යාසය කරණකොටගෙනද;
 (ඉමෙති පෙ. විසදා හොනති, ව්‍යාකෘතයහු වෙත්; ඉති, මෙසේ විස

දිමසිං) ත්‍යා, ඒ අභිගමාදිවු කරුණු අතුරෙන්; අභිගමො නාම,
 අභිගමය නම්; අරහත්තං, අභිත්ථලයට; පත්තස්ස, පැමිණියහුගේ;
 පටිසම්භිදා, පිළිසැඟීමාවෝ; විසදා, ව්‍යක්තයහු; භොතනි, වෙන්;
 පරිගතනි නාම, පරිගතය නම්; බුඛවචනං, ත්‍රිපිටකබුඛවචනයයි; හි,
 සැබව; තං, ඒ ත්‍රිපිටකබුඛවචනය, උග්ගණනිකාස්ස, උද්ගුහණය
 කරනුවහුගේ; පටිසම්භිදා, පිළිසැඟීමාවෝ; විසදා, ව්‍යක්තයහු; භොතනි,
 වෙන්, සවණං නාම, ශ්‍රවණය නම්; ධම්ම සවණං, ධම්මශ්‍රවණයයි;
 හි, සැබව; සකකච්චං, සකස්කොටැ; ධම්මං, ධම්මය, පුණ්ණාස්ස, අසනු
 වහුගේ; පටිසම්භිදා, පිළිසැඟීමාවෝ; විසදා, ව්‍යක්තයහු; භොතනි,
 වෙන්; පරිප්‍රච්ඡා නාම, පරිප්‍රච්ඡා නම්; අසිකථා, අපි ඇස්වීමයි; හි,
 සැබව; උග්ගණනිකාස්ස, උග්ගණ පාලිධම්මයාගේ; අත්ථං, අභිගමය;
 කථෙන්නස්ස, අස්වනුවහුගේ; පටිසම්භිදා, පිළිසැඟීමාවෝ; විසදා,
 ව්‍යක්තයහු; භොතනි, වෙන්; පුබ්බසොගො නාම, පුබ්බසොගය නම්;
 පුබ්බසොගාවචරතා, පුබ්බසත්මයෙහි කමටහන් වැඩීම පුරුදු පුහුණු
 කළ බවයි; අනිතභවො, අනිත්‍යානුභවයෙහි; හරණපච්චාහරණ
 නියෙත, කමටහන්ගෙනැ ගමනාභිමතාදි ඉරියව් පැවැත්වීමකින්,
 පරිගණනිකමච්ඡානතා, ආරක්‍ෂා කළාවු කමටහන් ඇති බවයි; හි,
 සැබව; පුබ්බසොගාවචරස්ස, පුබ්බසත්මයෙහි කළ කමටහන් වැඩීම
 පුරුදු පුහුණු කළහුගේ; පටිසම්භිදා, පිළිසැඟීමාවෝ; විසදා, ව්‍යක්තයහු;
 භොතනි, වෙන්; ත්‍යා, ඒ අභිත්ථලප්‍රාප්තයාදීන් අතුරෙන්; අර
 හත්තප්පතස්ස, රහත්පලයට පැමිණීම කරණකොටගෙනැ; පුතබ්බ
 සුකුට්ඨිකපුත්තස්ස, පුතච්ඡ නම් ඇති කෙළෙඹියාගේ පුතුවු; නිස්ස
 තොරස්ස, නිස්ස තෙරුන්වහන්සේගේ; පටිසම්භිදා, පිළිසැඟීමාවෝ;
 විසදා, ව්‍යක්තයහු; අභෙසුං, වූහ; සො, ඒ නිස්ස තෙරුන්වහන්සේ;
 තබ්බපණ්ණිදිපෙ, තබ්බපණ්ණිදිපයෙහි ගෙවන් සිංහලවිපයෙහි; බුඛ
 වචනං, ත්‍රිපිටක බුඛවචනය; උග්ගණනිකා, උගෙනැ; පරතිරං, මුදෙන්
 එතෙරට ගෙවන් දඹදිවට; ගතනා, ගොස්; යොනක ධම්මරක්ඛිතතො
 රස්ස; යොනක ධම්මරක්ඛිත නම් තෙරුන්වහන්සේගේ; සනතිකො,
 සම්පයෙහි; බුඛවචනං, ත්‍රිපිටකබුඛවචනය; උග්ගණනිකා, උගෙනැ;
 ආගච්ඡන්තා, ආගමනය කරන්නේ; නාවං අභිරුහණනිත්‍යො; නැව
 නගින තොටුපලෙහි; එකසම්පදො, එක්පෙදෙක්හි; උප්පත්ත
 කච්චිකා, උපන් සැක ඇත්තේ; යොජනසතමග්ගං, සියක් යොජනක්
 ඇති මහ; නිවන්තිකා, පසුබැස; ආවරියස්ස, ආවායසීයන් වහන්
 සේගේ; සනතිකං, සම්පයට; ගච්ඡන්තා, වඩනේ; අත්තරාමග්ගො,
 අතරමගදී; එකස්ස කුටුඬිකස්ස, එක් කෙළෙඹියෙකුගේ; පඤ්චං,
 ප්‍රශ්නයක්; කථෙසි, විසදී; සො, ඒ කෙළෙඹි තෙමේ; පසිදිකා, පැහැද;
 සතභසස්සනිකා, ලක්‍ෂයක් අගනාවු; කච්චිකා, කච්චි වස්ත්‍රයක්;
 අදසි, පිදී; සොපි, ඒ නිස්ස තෙරුන්වහන්සේද; තං, ඒ කච්චි
 වස්ත්‍රය; ආහරිතා, ගෙනවුත්; ආවරියස්ස, ආවායසීයන්වහන්සේට;
 අදසි, පිදී; පෙරො, යොනක ධම්මරක්ඛිත නම් තෙරුන්වහන්සේ,

වාසියා, වැයෙන්; කොට්ටෙකා, කොටා; නොහොත්-වාසියා, කර
 කැන්තෙන්; කොට්ටෙකා, කැබලි කැබලි කොටැ සිදැ; නිසිදනසානෙ,
 වැඩිහිදිනානෙනැ; පරිභණ්ඩං කාරෙසි කිර, පිරි බබකම් කැරැවිල;
 කීමත්තාය, කුම් නම් ප්‍රයෝජනයක් සදහා පිරිබබකම් කැරැවිද; ඉති,
 විවාරත්තොත්; පච්ඡිමාය ජනතාය, පඤ්චිම ජනතාවට; අනුග්‍ය
 ගත්තාය, අනුග්‍රහය සදහා; (පරිභණ්ඩංකාරෙසි, පිරිබබකම් කැරැවිද;)
 ඉති, මෙසේ විසදිය යුතු; අස්ස; ඒ යෝනක බමරකකිත මහතෙරුන්
 වහන්සේට, එවං, මෙබඳු පරිච්ඡිකියෙක්; අහොසිකිර, චූර්ණය; අමා
 කං; අපඤ්ඤා; ගතමග්ගං, ගියමග; හෝ පිළිපැදීම; ආවජ්ජකා, මෙනෙහි
 කොටැ; අනාගතෙ, අනාගෙහි; සමුග්ගවාරිකො, සමුඛිසරහු; පටි
 පතනිං, ප්‍රතිපදාව; පුරෙතබ්බං, පිරිසයුතුකොටැ; මඤ්ඤිසානනි,
 හඟින්නාහ; ඉති (අයං පරිච්ඡිකෙකා), යන මේ පරිච්ඡිකියෙහි,
 නිස්සංකාරොපි, නිස්සංකාරෙන්වහන්සේද, ආවරියස්ස, ආවායසියන්
 වහන්සේගේ; සන්තිකො, සම්පූර්ණය; කඛිං, සැකය; ඡිත්තකා, සිදැ;
 ජම්බුකොල පට්ටනෙ, (ලක්දිව) දඹකොල පට්ටනෙහි; ඔරුග්ග,
 නැවෙන් බැස, චෙතියබ්බණං, සැමළාව; සමමජ්ජනවෙලාය, අමදින
 වේලෙහි; වාලිකච්ඡාරං, වැලිවෙහෙරට; පඤා, පැමිණ; සමමජ්ජ,
 හැමැන්දේය; තස්ස, උන්වහන්සේගේ හෝ උන්වහන්සේ විසින්;
 සමමජ්ජනසානං, අමදිනලද සැමළාව; දිස්වා, දැක; ඉදං(සමමජ්ජනසානං),
 මේ අමදින ලද සැමළාව; විහරාගස්ස භික්ඛුනො, ක්ෂිණංග්‍රව භික්ඛුවක්ඛු
 විසින්; සමමජ්ජනසානං, අමදිනලද සැමළාවෙකැ; ඉති, මෙනෙහිකොටැ;
 ථෙරස්ස, නිස්සංකාරෙන්වහන්සේ; විමංසනාත්තාය, විමසීම පිණිසැ;
 (භික්ඛු, භික්ඛුහු; ට) පඤ්ඤා, පැණ; පුච්ඡිංසු, විච්ඡාලහ; ථෙරො, නිස්සං
 කාරෙන්වහන්සේ; පටිසම්භිද්ධප්‍රත්‍යක්ඛාය, සිව්පිළිසැකියාවට පත්
 බැවින්; පුච්ඡිතපුච්ඡිකෙ පඤ්ඤා, පුළුල් පුළුල් පැණ; කප්පසි,
 වදලසේක; (ඉති සමාප්තියෙහි වැටේ.)

2. iii පරිසරනිසං පන, පය්‍යාප්තිය කරණකොටගෙනැ
 වනාහි ;නිස්සද්දනකතෙරස්සවෙව, නිස්සද්දන නම් තෙරුන්වහන්සේ
 ගේද; නාගසෙනතෙරස්සව, නාගසෙන නම් තෙරුන්වහන්සේගේද;
 පටිසම්භිද්ධ, පිළිසැකියාවෝ; විසද, ව්‍යාකෘතයහු; අගෙසුං, චූර්ණය; සකකච්ච
 බමමසවණෙන, සකස්කොටැ බණඇසීම කරණකොටගෙනැ; සුබමම
 සාමණෙරස්ස, සුබම් නම් තෙරණුවන්ගේ; පටිසම්භිද්ධ; පිළිසැකියාවෝ;
 විසද, ව්‍යාකෘතයහු; අගෙසුං, චූර්ණය; සො, ඒ සුබම් නම් යුත් තෙරණ
 තෙමේ; තලබ්බරවාසි බමමදින්නතෙරස්ස, තලබ්බර වෙහෙර විසූ
 බමමදින්න නම් තෙර න්වහන්සේගේ; භාගිනෙය්‍යො කිර, බැනාපිල;
 චූර්ණකෙයව, කරගෙහිමැ ගෙවත් කරකම්අවසන්වැ; අරග්ගතං,
 අභිත් පලයට, පතෙකා කිර, පැමිණියේවිල; මානුලතෙරස්ස, මිසිල්ලු
 බමමදින්න නම් තෙරුන්වහන්සේගේ; බමමච්ඡිනිච්ඡියසානෙ, අධිකරණ
 විනිශ්චයසානායෙහි; නිසිදිකා, හිද; සුණ්ණතොගෙව, අසම්පන්නවැ;

නිශ්චිතකානි, සුත්තානිබ්බිතය පිටකයන්; පගුණානි, ප්‍රගුණවුන්;
 අකාසි, කෙළේසි; උක්කතිනාමිකා, උගත් පාලි බ්‍රහ්මයෝ; අක්ඛං
 කප්පනාසං. අපි අස්වන්තාවු; නිසංදනනකෙරසං පන, (පුච්ඡාත්ත)
 නිසංදනන නම් තෙරුන්වහන්සේගේ වනාහි; පටිසම්භිදා, පිළිසැඟි
 යාවෝ; විසදා, ව්‍යක්තයන්; අහෙසුං, වූහ; ගතපට්ඨාගතවතං පන,
 ගමනාගමනයෙහි කමටහන් ඉටා පැවැත්මයයි කියනලද, ගතප්‍රත්‍යා
 ගතවන වනාහි; පුරෙකා, සම්පුර්ණකොට; යාවඅනුලොමං, අනුලොම
 ඥානය දක්වා; කම්මසානං, කමටහන; උසුසුක්කාපෙකා, උසුගන්වා;
 හෙවත්-වඩවා; ආගතානං, ආවාටු; විසද්ධාවප්පතනපටිසම්භිදානං, විශ
 දකියට හෙවත් වස්තූන් භාවයට පැමිණි පිළිසැඟියාවන් ඇත්තාවු;
 පුබ්බසොගාවචරානං, පුළුල් ජන්මයෙහි අභ්‍යාසය කළ යොගාවචර
 යන්ගේ; අනෙකා, පිරිසිදුමෙක්; නොහොත් පයථිවසානගෙක්; නඤ්ඤි,
 නැත; එතෙසු පන කාරණෙසු, මෙකී කරුණු අතුරෙන් වනාහි;
 පරිසන්ති, පයථිප්පතිය; සවණං, බ්‍රහ්මචරණය; පරිපුට්ඨා, පාලාපි
 ඇස්වීමය; ඉති ඉමානි නිශ්චිත; යන මේ තෙයෙහි; පහෙදාසංචි, ප්‍රති
 සංචිත්ඥා විශේෂයටම; බලවකාරණානි, බලවත්වූ කරුණු වෙන්;
 පුබ්බසොගො, පුළුල්යොගයනෙමේ; අභිගමස්ස, අභිත්පලාභිගමයට;
 බලවපට්ඨයො, බලවත්වූ ප්‍රත්‍යයෙක් වේ; (පුබ්බසොගො, පුළුල්යොගය
 නෙමේ) පහෙදස්ස, ප්‍රතිසංචිත්ඥා විශේෂයට; (පට්ඨයො) හොති,
 ප්‍රත්‍යය වේද; (පට්ඨයො) නහොති, ප්‍රත්‍යය නොවේද; ඉති, මෙසේ
 විතාරත්හොත්; (පට්ඨයො) හොති, ප්‍රත්‍යය වේ; පන, එසේ ප්‍රත්‍යය
 වනුයේ නමුත්; (යථා, යම්සේ අභිගමයට බලවත්වූ ප්‍රත්‍යය වේද; 0)
 තථා, එමෙන්; (පහෙදස්ස, ප්‍රතිසංචිත්ඥා විශේෂයට; 0) න (බලව
 පට්ඨයො) බලවත්වූ ප්‍රත්‍යයෙක් නොවේ; හි, ඒ වචනය සැබව;
 පරිසන්ති සවණපරිපුට්ඨා, පයථිප්පතිය බ්‍රහ්මචරණය ඇපි ඇස්වීමය
 යන මොවුන්; පුබ්බ, පුළුල්වයෙහි; හොනතුටා, වෙන්වා; මා වා,
 නොවෙන්වා; පුබ්බසොගො, පුළුල්යොගය කරණකොටගෙන; (පුළු
 කාලයෙහි ප්‍රවෘත්ත කම්සථාන විසඳී කරණකොටගෙන යුසේසි)
 පුබ්බෙවෙව, පුළුල්වයෙහිත්; එතරහිව, ප්‍රත්‍යතප්පත භවයෙහිත්;
 සංඝාරසම්මසනා, සංඝාර සම්මසිතයක්; විනා, නැතිව; නොහොත්
 -සංඝාර සම්මසිතයෙන් තොරව; පටිසම්භිදා නාම, පිළිසැඟියාවක්
 නම්; නඤ්ඤි, නැති; ඉමෙ පන වෙසි, මේ පුළුල්යොගය ඇභිගමය යන
 දෙදෙනෙහිම; එකතො හුතො, එකතු ව; පටිසම්භිදා, පිළිසැඟියාවන්;
 උපසංඝෙකා, උපසංඝෙකය කොට; හෙවත්-රුකුල්දි; විසදා, ව්‍යක්ත
 වූවන්; කරොන්ති; කෙරෙත්; ඉති, මෙසේ විසදිය යුතු;

සබ්බගමාර වණ්ණනා.

සබ්බගමාරයාගේ වණ්ණනා නොවේ; නිසිතා - නිමි.

* සප්තවිධ ගෛස්ස පුද්ගලයන් කෙරෙහි ප්‍රවෘත්තවූ පිළිසැඟි
 යාවෝ අභිත්පලප්‍රාප්තිය කරණකොටගෙන ව්‍යක්ත වෙත්යයි

කියති. කවර හෙතෙමන්? ප්‍රතිපක්‍ෂ බලයන් සම්ප්‍රකාරයෙන් විභත විධිවංසනය කළ හෙතෙමන් සෙකෙහි පවත්නා අරහත්තප්‍රත්‍යයා විසද ගොනනි නි වදනති. (මු. පි.) අරහත්තප්‍රත්‍යයා විසද ගොනනි පටි පක්‍ඛි බලමානං සබ්බසො විඛංසිතතනා. (අ. පි)

* විශේෂ කාරණයක් නම් පුච්ඡයෝගයමෙන් අභිත්ථලප්‍රාප්ති නොමෝ අග්‍රෙක්‍ෂ පුද්ගලයාගේ ද පිළිසැඟියාවන්ගේ ව්‍යක්තවීමට ප්‍රත්‍යය නොවන්නේ නොවේනුයි හෙවත් ප්‍රත්‍යයමැ වේනුයි අභිගම පයඝාප්ති ශ්‍රවණ පරිප්‍රශ්න පුච්ඡයෝග යන පස්දෙනාගේ ද යෙදෙන යෙදෙන පරිද්දෙන් ග්‍රෙක්‍ෂාග්‍රෙක්‍ෂ පුද්ගලයන් පිළිබඳව පිළිසැඟියා වන්නේ විශදකියව කරුණුවන බැව් යෙදිය යුත්තිය. මෙද යුතු පුබ්බසොගො විශ පන අරහත්තප්‍රත්‍යා අරහතොපි පටිසම්භිද විසද තාය පව්වයො න න ගොති නි පඤ්චනනමපි යථායොගං සෙකො සෙකොපටිසම්භිද විසදතන කාරණතා යොජෙතබ්බා. (මු. පි) පඤ්චනනනනි අභිගම පරිශ්‍රයන් සවණ පරිප්‍රච්ඡා පුබ්බසොගානං, යථා යොගනනි යං යං යස්ස පුග්ගලස්ස විසදතාය යුජ්ඣති තථා යොජෙ තබ්බං. (අ. පි)

* ප්‍රශ්නකම්‍යෙන් පරහාගයෙහි ප්‍රවෘත්තවූ කථාවයහි කොටැ අභිකථා නොමෝ හෙවත් (අභිකම්‍ය අභිප්‍රාප්තිය යුක්ත) පරිප්‍රච්ඡා නමැයි කියන ලදී. ප්‍රච්ඡාය පරතො පවත්නා කථාහි කතා අනුකථා පරිප්‍රච්ඡාහි වුත්තා. (මු. පි) පිළිවිසීම තෙතුවකොටැ පැවති කථා නොමෝ පරිප්‍රච්ඡාහි ලක්තද එහෙයින් කිහිපරිප්‍රච්ඡාතෙතුවත්තා කථා පරිප්‍රච්ඡාහි වුත්තාහි ආග ප්‍රච්ඡායං පෙ. පරිප්‍රච්ඡාහි වුත්තාහි. (අ. පි)

* “පටිපනතිං සුරෙතබ්බං මඤ්ඤස්ස නති” යන්නෙන් ප්‍රති පනතිය ගරුකොටැ ඇති බැවින් ප්‍රත්‍යයලාභය පහත්කොටැ සලකන්නාවූ මා විසින් ලක්‍ෂයක් අගනාවූ කම්බල වස්තුය පවා වැයෙන් කොටා නොහොත් කරුණක්තෙන් සිදැ කලාවූ භූමි පරිභණධිකම්‍ය ආවර්ජිතාකොටැ, අනාගතයෙහි පයඝාප්තිබරවූ බම්‍ය කම්‍යවූ හික්‍ෂුප්‍රත්‍යයලාභය ගරුකොටැ ඇත්තෝමැ වෙන්ව නොහඟින්නාහයි කියනලද්දේ වේ. පටිපනතිං සුරෙතබ්බං මඤ් ඤස්ස නතිති පටිපනති ගරුතාය ලාභං භිලේඛෙනන සතසහස්සගස්ස කම්‍ය කම්‍යලං වාසියා කොටෙට්ඨා පරිභණ්ඩකරණං මයා කතං ආවර්ජිතා ලාභගරුතො පරිශ්‍රයන්බරා බම්‍යකම්‍යා එව හවිතුං න මඤ්ඤස්ස නතිති වුත්තං ගොති. (මු. පි)

* මෙහිදු තිස්ස තෙරුන්වහන්සේගේ සන්‍යෝග්‍යත්‍යය හෙතු කොටගෙනැ පුච්ඡෙහි පැවැති අව්‍යක්තභාවය දක්වා අභිත්ථලයට පැමිණියහුගේ හික්‍ෂුත් ප්‍රථවුත් පැණ විසදීමෙන් අභිත්ථලප්‍රාප්තිය කරණයොටගෙනැ පිළිසැඟියාවන්ගේ විශදකිය කියනලදයැ.

එකව ථෙරසා කංඛුපාතනියා පුබ්බෙ අවිසදනං දසොනා
 අරහත්තපාතනසා පඤ්ඤවිසංජ්ජනෙන අරහත්තපාතනියා විසදනා
 දසසිතා (මු. පි)* නිසා තෙරහු අනතුරුවැ කී නිසා තෙරහුමයයි
 යෙහි. ඤාතිසානෙරො අනන්තරං වුතෙනා නිසානෙරො එවාති
 වදනති (මු. පි)

* පුභෙදය නම් සිවුමැතින් අභිගමය කළ පිළිසැඟියාවන්ගේ
 පුභෙදයට යැමයි, අභිගමය නම් ඒ ඒ මාසීයන් විසින් පුතිලාභයයි
 හෙවත් පුඵයොගසම්පන්නිය කරණකොටගෙනැ ඒ ඒ මාසීයන් විසින්
 අභිධම්මාදීන් විෂයකොටැපැනි සමමානස සමුච්ඡේද ප්‍රභාණය කිරීමයි.
 ඒ සමුච්ඡේදප්‍රභාණය මාසීකාත්‍යමැ වේද එහෙයින් අභිගමය තෙමේ
 ලොකොත්තර නමැයිද අභිධම්මාදීන්ගේ පුභෙද වශයෙන් සැලකීම
 විභාවනය කිරීම ව්‍යවසාපනය කිරීම සුදුසු පරිද්දෙන් කාමාවචර
 කුශල මහා ක්‍රියා විතතයන්ගේ බලයෙන් වෙද්ද එහෙයින් පුභෙදය
 තෙමේ කාමාවචර නමැයිද දතයුතුවනැයි කී. පභෙදෙ නාම
 මගෙනති අභිගතානං පටිසම්භිදානං පභෙදගමනං, අභිගමො තෙති
 පටිලාභො, නසමා සො ලොකුතතරො, පභෙදෙ කාමාවචරො
 දසබ්බො (මු. පි) තෙතිති මගෙනති, පටිලාභො නාම පුබ්බයොග
 සම්පන්නියා අත්ථාදිවිසයසා සමමානසා සමුච්ඡේදානං නංපන මක්‍ය
 කිච්ච මෙවාතිආහ සො ලොකුතතරොති, අත්ථාදිනං පභෙදතො
 සලකකිණ විභාවනවචත්ථාපනා යථාර්ථං පරිත්තකුසල මහා
 ක්‍රියා විතතවසෙන හොතිති වුත්තං පභෙදෙ කාමාවචරොති (අ. පි)

* න පන තථා යනු පුඵයොගයතෙමේ යම්භේ අභිගමයට
 සමාන රූප හෙතුවනුයෙන් බලවත් ප්‍රත්‍යයයෙක්වේද එසේ පුභෙද
 යට අසමාන රූප හෙතුවනුයෙන්ද පරමපරාගත ප්‍රත්‍යය වනුයෙන්ද
 බලවත් ප්‍රත්‍යයයෙක් නොවේ යන අභිප්‍රායයැවේ. න පන තථාති
 යථා අභිගමසා බලවපච්චයො හොති න තථා පභෙදසාති අත්ථො
 (මු. පි) යථා පුබ්බයොගො අභිගමසා බලවපච්චයො සභාව හෙතු
 භාවතො න තථා පභෙදසා අසභාව හෙතුතාය පරමපරාපච්චයනා
 යවාති අභිප්‍රායො (අ. පි)

* දන් පයඝාප්තාදීන්ගේ අභිගමයට බලවත් ප්‍රත්‍යය වීමක්
 නැති බවත් පුඵයොගයාගේ බලවත් ප්‍රත්‍යයවීමත් ඇරදක්වන්නේ
 “පරිසත්තිසවණ පරිපුච්ඡාති යනාදිය දක්වා, පයඝාප්තාදීන්ගේ
 පුභෙදයට බලවත් ප්‍රත්‍යය වීමෙහිද අභිගමයට බලවත් ප්‍රත්‍යය
 නොවීමෙහිද මේ කිනයමැ පැමිණවිය යුත්තේය. මෙද යුතු ඉදනි
 පරිසත්තියාදිනං අභිගමසා බලවපච්චයනං දසොනෙනා පරිසත්ති
 සවණපරිපුච්ඡාතිති ආදිමාහ (මු. පි) පරිසත්ති ආදිනං පභෙදසා
 බලවපච්චයනාය අභිගමසා ව තදභාවෙ එසෙවනයො (අ. පි)

* පයඝාප්තියැ ඛම්මුවණයැ පරිපුඤ්ඤා යන මොවුන් හෙතු
 කොටගෙනැ පිළිසැඟියාවක් නම් නැත යනු පිළිසැඟියාවගේ අභිගම

සෙත් නැත යන අභිප්‍රායය ැ වේ. තත් පරිසමන්ද නාම නැතිනි පරිසමන්ද බිඟමො නැතිනි අභිප්‍රායය (මු. පි) තත් නිමිත්තනො භූමමං තෙසු පරිසමනි සවණපරිප්‍රවණසු නිමිත්තභූතාසුති අත්තො (අ. පි)

* ප්‍රාජ්නාවසරයෙහි “එතෙසු පන” යනාදී අභිකථා වචන යෙන් යම් අභිජාතයෙක් කියනලද්දේවේද ඒ අභිජාතය උපුටා දක්වන්නේ “ඉමෙ පන” යනාදිය කියති, පුච්ඡොග අභිගම යන දෙදෙනෙකුම විශදකියට කරුණු වෙද්ද එහෙයින් පුච්ඡොගය තෙමේ ප්‍රහෙදයට බලවත්වූ ප්‍රත්‍යයෙක්වේයයි කියනලදී, “පුබ්බසොගාගිගමා” යි කියා “වෙපි” යි කීම අභිගම සහිතවූ පුච්ඡොගය තෙමේ ප්‍රහෙදයට බලවත් ප්‍රත්‍යය වෙයි කෙවලවූ පුච්ඡොගය තෙමේ නොඑසේවේ යයි දක්වීම සදහා යි. එහෙයින් අවුටාහි “වෙපි එකතො හුතො” යි කියනලදී. දෙදෙනෙකුම විශදකියට කරුණුයයි කී කල්හි හුදු පුච්ඡොගයාගේද විශදකාරකය ලැබීමයයි මෙනෙහිකොට “පුබ්බසොගො. පෙ. වුතං” යි මූලපිකාවෙහි කියනලදී. පුබ්බසොගාගිගමාහි වෙපි විසද කාරණාහි පුබ්බසොගො පහෙදස්ස බලවපච්ඡොගො හොතිති වුතනනති. (මු. පි) පුබ්බසොගාගිගමාහි වතො වෙපිති වචනං අභිගම සහිතොයෙව පුබ්බසොගො පහෙදස්ස බලවපච්ඡොගො න කෙවලොති දස්සනතං. තෙන වුතං අභිකථායං වෙපි එකතො හුතොති, වෙපි විසදකාරණාහි වුතො පුබ්බසොගස්ස විසදකාරකතං ලබාගෙවොති ආග වෙපි විසදකාරණාහි. පෙ. වුතනනති. (අ. පි)

8

i ඉදහි යෙ සබ්බභවාරෙ පඤ්ච අත්ථාච ධම්මොච සබ්බභවාරෙ පහෙදදස්සනනසෙන පටිසම්භිද විභජ්ඣං පුන චතස්සොති ආදිනා නසෙන පහෙදවාරො ආරබ්භො, සො සච්චාර හෙතුචාර ධම්මචාර පච්චසාකාරවාර පටිසන්තිචාරවසෙන පඤ්චවිධො, තත් පච්චසංමුප්පන්නස්ස දුක්ඛසච්චස්ස පච්චසෙන පත්තබ්බස්ස නිබ්බානස්ස ච අත්ථභාවං. එලනිබ්බන්තකස්ස සමුදයස්ස නිබ්බානසමුප්පකස්ස අට්ඨමගස්ස ධම්මභාවඤ්ච දස්සෙත්තුං සච්චාරො වුතො, සස්ස කස්සවි පන හෙතුඑලනිබ්බන්තකස්ස හෙතුතො ධම්මභාවං හෙතුඑලස්ස ච අත්ථභාවං දස්සෙත්තුං හෙතුචාරො වුතො, තත් ච හෙතුඑලකකම දසෙන උප්පට්ඨො පඨමං ධම්මපටිසම්භිද නිද්දිඨා, යෙ පන ධම්මා තමො තමො රූපාරූපපහෙද හෙතුතො ජාතො තෙ සං අත්ථභාවං. තස්ස තස්ස ච රූපාරූප ධම්මපහෙදස්ස හෙතුතො ධම්මභාවං දස්සෙත්තුං ධම්මචාරො වුතො, ජග්ගරණාදිනං පන අත්ථභාවං ජග්ගරණාදිසමුදය සබ්බාත්තං ජාති ආදිනඤ්ච ධම්මභාවං දස්සෙත්තුං පච්චසාකාරවාරො වුතො, තතො පටිසන්ති සබ්බාත්තස්ස තස්ස තස්ස භාසිත්තස්ස ධම්මභාවං භාසිත්තසබ්බාත්තෙන

පව්වසෙන පනවබිසස හාසිගිකුසස ව අකුසාවං දසසසතුං
සෙසනනිව්වසෙන පුත්තනා.

ii තනු ව සහමා හාසිතං ඤාත්වා තස්සන්තො ඤායති තසමා
හාසිත හාසිතතනුකක්ෂමෙන උපපටිපාටියා පඨම ධම්මපටිසම්බද්ධ
නිර්දේශා, පරිගතත්ති ධම්මස්ස ව පණෙදදස්සනිතං තනු කතමා ධම්ම
පටිසම්බද්ධති පුච්ඡාපුබ්බිධිතමො පටිච්ඡෙදදස්සවාරො වුත්තතා, තනු
සුත්තාදීති නවති අනෙකති නිපාදෙස්සතො තනති ගතිතා, අසං
ඉමස්ස හාසිතස්ස අන්තො අසං ඉමස්ස හාසිතස්ස අන්තාති, ඉමස්මයි
ධාතෙ හාසිතවිසේන නිපාදෙස්සතො තනති එව ගතිතාති.

ಪ್ರವಾಹ ನಿವಾರಣೆ

3. i ඉදුනි, ප්‍රාථමිකව සරසෙහි; සභිග්‍රහවාර, සභිග්‍රහවාරයෙහි; සෙ පඤ්ච අන්තරා, යම් පඤ්චවිධවූ ඵල කෙතෙක්ද; (සෙ පඤ්ච) බලමාව, යම් පඤ්චවිධවූ හෙතුහු කෙතෙක්ද; සභිග්‍රහිතා, සභිකේෂ්‍යපකොට ගන්නා ලදහුද; තෙසං, ඒ සභිකේෂ්‍යපකොට ගන්නාලද ඵලහෙතුවන්නේ; පහෙද දසානනසෙන, ප්‍රහෙදය දක්වීම නිසිනි; පටිසම්භිදා, පිළිසැඟීමාවන්; විභජ්‍යා, විභජනය කරනවා; පුතා, නැවත; වතසෙසානි ආදිතා නසෙන, වතසෙසා සනාදිවූ නිසිනි; පහෙදවාරො, ප්‍රහෙදවාරයතෙම; ආරම්භො, පටන්ගත් සේක; සො, ඒ ප්‍රහෙදවාරයතෙම; සම්මතාර හෙතු වාර බලමවාර පටිසම්භාරකාරවාර පරිසන්තිවාරවසෙන, සත්‍යවාර හෙතු වාර බලමවාර ප්‍රත්‍යයාකාරවාර පරිසන්තිවාරයන්ගේ වශයෙන්; පඤ්ච විධො, පඤ්චප්‍රකාර ඇත්තේය; තත්‍ය, ඒ සත්‍යවාරාදීන් අතුරෙන්; පටිසම්භසම්ප්‍රසාරණය, ප්‍රත්‍යයයෙන් සම්ප්‍රසාරණවූ; දුක්ඛසම්ප්‍රසාරණය, දුක්ඛ සත්‍යයෙන්ද; පටිසම්ප්‍රසාරණය, ප්‍රත්‍යයයෙන්ද; පරිසන්තිකය, අධිග්‍රහණය වූ; (පරිසන්තිකය හුණු වූ සේසි) නිබ්බානසම්ප්‍රසාරණය, නිව්‍යාණයෙන්ද; අන්තරාපඤ්ච, ඵලභාවයන්; ඵලනිබ්බානකය, ඵලය උපදවන්නාවූ; සම්ප්‍රදයය, සම්ප්‍රදය සත්‍යයෙන්ද; නිබ්බානසම්ප්‍රසාරණය, නිව්‍යාණ පරිසන්තිකය; අරියමග්ගය, අරියමාර්ගයෙන්ද; බලමභාවඤ්ච, හෙතුභාවයන්; දසෙසානං, දක්වනවා; සම්මතාරො, සත්‍යවාරය; වුත්තො, වදාළසේක; පතා, පක්‍ෂානතරයෙක් කියනු ලැබේ; යසං කසංචි හෙතු ඵලනිබ්බානකය, යම්කිසි හෙතුඵලයක් උපදවන්නාවූ; හෙතො, හෙතුවන්නේ; බලමභාවං, බලමභාවයන්; හෙතුඵලය, (යම්කිසි) හෙතුඵලයක්වන්නේ; අන්තරාපඤ්ච, අන්තරාපඤ්චයන්; දසෙසානං, දක්වනවා; හෙතුඵලො, හෙතුඵලය; වුත්තො වදාළසේක; තත්‍යං, තත්‍යවාරයෙහිද; හෙතුඵලකමවසෙන, හෙතුඵලයන්ගේ ක්‍රම වශයෙන්; උපපටිපාටියා, උපිළිවෙළින්; හෙවත් පිළිවෙලකුක්මවීම බෙලෙන්, පසිමං, පළමුකොට; බලමපටිසම්භිදා, දහම් පිළිසැඟීමාව; නිද්දිසා, නිද්දිසිය; සෙ පතා බලමා, යම් ඵලබ්ධි කෙතෙක් වනාහි; රුපාරුපසහ භෙදා, රුපාරුප ප්‍රහෙදවත්වූ; තඨා තඨා හෙතො, ඒ ඒ හෙතුවෙන්; ජානා, හටගනිද්දි; තෙසං, ඒ ඵලබ්ධියන්ගේ; අන්තරාපඤ්ච,

අභි භාවයත්; තස්ස තස්ස රූපා රූප ධම්මප්‍රදේශය, ඒ ඒ රූපාරූප ධම්ම වශයෙන් ප්‍රදේශවත්වූ; හෙතුනො, හෙතුහුයේ; ධම්මභාවඤ්ච, ධම්ම භාවයත්; දසෙසාදා, දක්වත්ව; ධම්මචාරො, ධම්ම වාරය; වුද්ධො, වදාල සේක; ජරාමරණාදීනං පන, ජරා මරණාදීන්ගේ වනාහි; අත්ථ භාවඤ්ච, අභි භාවයත් හෙවත් ඵල භාවයත්; ජරාමරණාදී සමුදය සංඛ්‍යාතානං, ජරාමරණාදී ඵලයන්ගේ හෙතු නම් ලද; ජාති ආදීනං, ජාතාදීන්ගේ; ධම්මභාවඤ්ච, ධම්ම භාවයත් හෙවත් හෙතු භාවයත්; දසෙසාදා, දක්වත්ව; පච්චයාකාරචාරො, ප්‍රත්‍යයාකාරවාරය; වුද්ධො, වදාල සේක; තනො, ඒ ප්‍රත්‍යයාකාරවාරයෙන් මත්තෙහි; පරියන්තිසංඛ්‍යාතස්ස, පයඝීපති සංඛ්‍යාතවූ; තස්ස තස්ස භාසිතස්ස, (බුද්ධත් වදාල) ඒ ඒ භාසිතයාගේ; ධම්මභාවං, ධම්ම භාවයත්; හෙවත් හෙතු භාවයත්; භාසිතසංඛ්‍යාතෙන, භාසිතයෙහි කියනලද; පච්චයෙන, ප්‍රත්‍යයයෙන්; පත්තබ්බස්ස, පැමිණියවිට; (වත්තබ්බස්ස සිදු පාඨසි, වත්තව්‍යවූ යන අර්ථ) භාසිතත්වස්ස, ත්‍රිපිටක පාලාපියාගේ; අත්ථභාවංච, අභි භාවයත්; හෙවත් ඵල භාවයත්; දසෙසාදා, දක්වත්ව; පරියන්තිචාරො, පයඝීපති වාරය; වුද්ධො, වදාල සේක;

3 ii තත්ථව, ඒ පයඝීපතිවාරයෙහිද; යසො, යම් හෙයකින්. භාසිතං, බුඬ වචන; ඤාතා, දත; තස්ස, ඒ බුඬවචනයාගේ; අත්ථො, අර්ථය; ඤායති, අවබෝධ කරනු ලැබෙයි; තස්මා, එහෙයින්; භාසිත භාසිතත්වකකමෙන, බුඬවචන බුඬ වචනානුයන්ගේ ක්‍රම වශයෙන්; උපපටිපාටියා, උපිළිවෙළින්; හෙවත් පිළිවෙල ඉක්මවීමෙන්, පඨමං, පළමුකොට; ධම්මපටිපත්තිදා, දහම් පිළිසැකියාව; තිද්ධො, තිරිද්ධය; පරියන්තිධම්මස්ස ව, පයඝීපතිධම්මයාගේ; (ව ඤාදයා වාක්‍යාරම්භදේශකකම්) පහෙදදයානත්වං, ප්‍රහෙදය දක්වීම් පිණිස; තත්ථ තතමා ධම්මපටිපත්තිදාති, යන; පුච්ඡාපුච්චබ්බතමො, පැණපුළුහම් කොට ඇති; පටිතිදේශවාරො, ප්‍රතිතිදේශවාරය; වුද්ධො, වදාල සේක; තනො, ඒ ප්‍රතිතිදේශවාරයෙහි; සුත්තාදීති, සුත්‍රගෙයාදීවූ; තච්චි අභිගති, තච්චිබුද්ධ අභිගයත් කරණකොටගෙන; තිස්සදෙසනො, තිස්සදෙසවශයෙන්, හෙවත් තීරවශෙෂවශයෙන්; තනති, ත්‍රිපිටක පාලිතොමෝ; ගතිතා, ගාතීතය; අයං ඉමස්ස භාසිතස්ස අත්ථො අයං ඉමස්ස භාසිතස්ස අත්ථොති, යන; ඉමස්මිමපි ආනෙ, මෙතත්තිදු; භාසිතවසන, බුඬවචන ශක්තියෙන්; තිස්සදෙසනො, තිස්සදෙස වශයෙන්; තනතිඵව, ත්‍රිපිටකපාලිතොමෝම; ගතිතා, ගාතීතය; (ඉති පරිසමාපතියෙහි වැටේ)

සුත්තනතභාජනියං, සුත්‍රානත භාජනිය මහාවාරය; නිසිතං, නිමිසෙයි.

* හෙතු වාරයෙහි භූතභවිෂ්‍යද්වතීමාන සංඛ්‍යාත කාලත්‍රයෙහිදු හෙතුන්ගේ ඵලභූතවූ හෙවත් ප්‍රත්‍යය ශක්තීන් නිවිතීතවූ ධම්මෝ අර්ථයෙහි උක්තය. ඒ හෙතුන්ගේ ඵලභූතවූ ප්‍රත්‍යය ශක්තීන් නිවිතීතවූ ධම්මයන්ගේද හෙතුභූතවූ ධම්මෝ ධම්මයෙහි උක්තය ධම්ම වාරයෙහි

විනයනය කවැටිවූ පුද්ගලයන්ගේ අදහස්වූ පරිද්දෙන් අතීතාදීවූ
 බමුත්ද හකුළුවා ගත් බැවින් උප්පන්නා සමුප්පන්නා උභිතා සමුභිතා
 පච්චුප්පන්නා යනාදිය නොවද්දුයේක. එකානන ප්‍රත්‍යුත්පන්නවූ
 බමීයමැ හකුළුවා ගත් බැවිනි. එහෙයින් අතීත ප්‍රත්‍යුත්පන්නබමීයෝ
 අථිහසි වද්දුහ, ඒ අථිභාවයෙන් වද්දුලාවූ එව බමීයන් දතවන්නාවූ
 හෙතුබමීයන් බමීභාවයෙන් වද්දුහ යන මේ කීම තද්දුහවාරයන්ගේ
 නානාත්වයයි. හෙතුචාරෙ කාලතතයෙපි හෙතුඵලබමමා අත්ථාති
 වුත්තා, තෙසුඤ්ච හෙතුබමමා බමමාති බමමචාරෙ වෙනෙය්‍ය වසෙන
 අතීතානඤ්ච සබ්බතිත්තතා උප්පන්නා සමුප්පන්නාති ආදී න චූත්තන්ති
 අතීත පච්චුප්පන්නා අත්ථාති වුත්තා, තංතිබ්බත්තතා ව බමමාති ඉදමේ
 තෙසං දච්ඡන්තමපි වාරාතං නානත්තං (මු. ටි) කාලතතයෙපිති
 අතීතාදීසු නිසුපි කාලෙසු, හෙතුඵලබමමා හෙතුතං ඵලභුතාබමමා
 පච්චයතිබ්බත්තාති අත්ථා, රෙසඤ්ච හෙතුබමමාති තෙසං හෙතු
 ඵලාතං පච්චයතිබ්බත්තාතං හෙතුභුතා බමමා බමමාති චූත්තාති
 යොජනා, වෙනෙය්‍යවසෙනාති තථ, විතෙතබ්බපුග්ගලජ්ඣාසය වසෙන,
 උප්පන්නා සමුප්පන්නාති ආදී න වුත්තනති උප්පන්නා සමුප්පන්නා
 උභිතා සමුභිතා පච්චුප්පන්නාති ආදී න වුත්තං එකතන පච්චුප්පන්න-
 යොව උභිතාහකතතා, තංතිබ්බත්තතාති තෙසං අත්ථ භාවෙන වුත්තා
 තං නිප්පාදකා, බමමාති වුත්තා බමමභාවෙන කපිතා (අ. ටි.)

සුත්‍රානනභාෂනීයවාරස

තිව්‍රියෙයි.

4

i තත්ථ තිසෙසා පටිසම්භිද්ද ලොකිසා, අත්ථපටිසම්භිද්ද ලොකිස
 ලොකුත්තරමිසසකා, සා හි තිබ්බානාරම්මණානං මහඵලඤ්ණානං
 වසෙන ලොකුත්තරාපි හොති, අහිබ්බමභාෂනීයෙ කුසලාකුසල
 විපාකක්‍රියානං වසෙන වතුති වාරෙහි විභතනං, තත්ථ යත්තකාති
 හෙඤා විතතුප්පාදකණේඤ කුසලවිත්තාති විභතනාති තෙසං සබ්බෙ
 සමපි වසෙන ඵකෙකාසමිං විත්ත නිද්දෙසෙ වතසෙසා වතසෙසා
 පටිසම්භිද්ද වෙදිතබ්බා. අකුසල විතෙතසුපි ඵසෙවනෙයා. විපාක
 ක්‍රියා වාරෙසු විපාක ක්‍රියානං අත්ථෙන සබ්බතිත්තතා බමමපටි
 සම්භිද්දං ජබ්බෙත්ථා ඵකෙකාසමිං විපාකවිතෙත ව ක්‍රියාවිතෙත ව
 තිසෙසා තිසෙසාව පටිසම්භිද්ද විභතතා. පාළි පන මුබ්බත්ත
 මෙව දසෙසත්ථා සංඛිත්තා සා හෙඤා ආශත විත්ථාරවසෙතෙව
 වෙදිතබ්බා, කසමාපන යථා කුසලාකුසලවාරසු තෙසං විපාකෙ
 ඤ්ණං අත්ථපටිසම්භිද්දනි වුත්තං එවමිධ යෙසං බමිමානං ඉමෙ
 විපාකා තෙසු ඤ්ණං බමමපටිසම්භිද්දනි ඵවං න වුත්තනති? හෙඤා
 වුත්තතතා. යදි ඵවං තෙස විපාකෙ ඤ්ණං අත්ථපටිසම්භිද්දනි හෙඤා

වුත්තතනා අයං අත්ථපටිසම්භිද්ධි ඉධ නවත්තබ්බා සීයාති නො න
 වත්තබ්බා, කසමා? හෙය්, විපාක ක්‍රියාවිතතුප්පාද වසෙන අවුත්ත-
 තනා, ක්‍රියාව්‍යරෙ ව සෙසං ධම්මානං ඉමෙ ක්‍රියාති වචන මෙව න
 සුජ්ජන්ති විසුපි ඉමෙසු චාරෙසු තිසෙසා තිසෙසාව පටිසම්භිද්ධ
 විහතනා. තත්ථ සාය තිරුතතිසා තෙසං ධම්මානං පඤ්ඤානති හොජී
 සාය තිරුතතිසා තෙසං එසෙසා හොතිති ආදිනා නසෙන වුත්තා
 නං ධම්මානං අයං එසෙසා අයං වෙදනාති එවං පඤ්ඤානති හොති
 තත්ථ ධම්ම තිරුතනාතිලාපෙ ඤාණනති තසමිං අත්ථ ධම්මෙ ව
 වත්තමානාස සෙසා ධම්ම තිරුතතිසා සත්ථපඤ්ඤානතිසා අභිලාපෙ
 ඤාණං, අභිලාප සද්දං ආරම්භං කථා උප්පන්න ඤාණමෙව
 ඉධාපි කපිතං. සෙන ඤාණනාති සෙන පටිභ්‍යානපටිසම්භිද්ධ
 ඤාණෙන. තාති ඤාණාති ඡන්දාතිති ඉතරති තිණි පටිසම්භිද්ධ
 ඤාණාති ඡන්දාති.

ii ඉදං සථා සං ඤාණං තාති ඤාණාති ඡන්දාති තථා නස
 තෙසු පවතති. දසෙසාතුං ඉමාති ඤාණාති ඉදමත්තෙතකාතිති
 වුත්තං. තත්ථ ඉදමත්ත ඡන්දාකාතිති ඉමසා අත්ථසා ඡන්දාකාති
 පකාසකාති, ඉමං නාම අත්ථං ඡන්දාතනති පකාසකනති
 ප වජ්ඣනතිති අත්ථං, ඉති ඤාණෙසු ඤාණනති ඉමිනා ආකාරෙන
 පවතනං. නිසු ඤාණෙසු ඤාණං පටිසම්භිද්ධ නාම. තත්ථ කිඤ්චාපි
 අයං පටිභ්‍යාන පටිසම්භිද්ධ ඉමිසා ඉදං කිවචං ඉමිසා ඉදං කිවචනති
 ඉතරසං පටිසම්භිද්ධා කිවචං ඡන්දාති සයං පන තාසං කිවචං කාතුං
 න සකෙකාති. බහුසුත්ත ධම්මකපිතො විස අප්පසුත්තධම්මකපිතසා,
 මෙ කිර තිකත්‍ර එකො බහුසුත්තො එකො අප්පසුත්තො, තෙ
 එකතොව එකං ධම්මකථාමග්ගං උග්ගණතිංසු, තත්ථ අප්පසුත්තො
 සරසමපනො අහොසි, ඉතරෙ මඤ්ඤාණෙ, තෙසු අප්පසුත්තො
 ගතගතථානො අත්තනො සරසමපනතිසා සකලපරිසං බොහෙකො
 ධම්මං කප්ථෙසි, ධම්මං සුණමානා හඬතුඬමානා හුටා යථා එස
 ධම්මං කප්ථෙසි එකො තිට්ඨකධරෙ මඤ්ඤා හවිසන්තිති වදනති,
 බහුසුත්ත හිකත්‍ර පන ධම්ම සවණෙ ඡන්දාසුභ අයං තිට්ඨකධරෙ වා
 නොවාති ආහ, සො කිඤ්චාපි එවමාහ යථා පන සකලපරිසං බො-
 හෙකො ධම්මං කප්ථෙතුං සකෙකාති එවමසා කථනසමත්තා තත්ථ,
 තත්ථ කිඤ්චාපි පටිභ්‍යානපටිසම්භිද්ධ බහුසුත්තො විස අප්පසුත්තසා
 ඉතරසං කිවචං ඡන්දාති සයං පන තං කිවචං කාතුං න සකෙකාති
 ති වෙදිතබ්බං. සෙස මෙත්ථ උත්තාත්ථමෙව.

iii එවං කුසලවිතතුප්පාදවසෙන පටිසම්භිද්ධ විහජ්ජා ඉදං
 තාසං උප්පත්තිඤානගුතං බෙත්තං දසෙසාතුං පුන වත්තෙසා
 පටිසම්භිද්ධි ආදිමාහ, තත්ථ තිසෙසා පටිසම්භිද්ධ කාමාවචර
 කුසලතො වතුසු ඤාණසමපසුත්ත විත්තසුති ඉදං සෙකබ්බානං
 වසෙන වුත්තං, තෙසඤ්ඤාති ධම්ම වෙදිවෙකබ්බා කාලෙ හෙය් වුත්තං

පඤ්චප්පකාරං ධම්මං ආරම්භණං ඛන්ධා චතුස්ස ඤාණසම්පයුත්ත කුසලවිනෝදනස්ස ධම්මපටිසම්භිදා උපපජ්ජති, තථා නිරුතති. පච්චචේක්ඛන කාලෙ සද්දං ආරම්භණං ඛන්ධා නිරුතති පටිසම්භිදා, ඤාණං පච්චචේක්ඛන කාලෙ සබ්බස්ස ඤාණං ආරම්භණං ඛන්ධා පටිභාගපටිසම්භිදාති. ක්‍රියාකො චතුස්සති ඉදං පන අසෙක්ඛානං චසෙත චුත්තං. තෙසං ඤාති ධම්මං පච්චචේක්ඛන කාලෙ හෙය්වා චුත්තං පඤ්චප්පකාරං ධම්මං ආරම්භණං ඛන්ධා චතුස්ස ඤාණසම්පයුත්ත ක්‍රියා විනෝදනස්ස ධම්මපටිසම්භිදා උපපජ්ජති, තථා නිරුතති. පච්චචේක්ඛන කාලෙ සද්දං ආරම්භණං ඛන්ධා නිරුතති පටිසම්භිදා, ඤාණං පච්චචේක්ඛන කාලෙ සබ්බස්ස ඤාණං ආරම්භණං ඛන්ධා පටිභාගපටිසම්භිදාති, අත්ථපටිසම්භිදා එතෙස්ස ච උපපජ්ජති ඉදං පන සෙක්ඛාසෙක්ඛානං චසෙත චුත්තං, තථාහි සෙක්ඛානං අත්ථං පච්චචේක්ඛන කාලෙ හෙය්වා චුත්තස්ස හෙදං අත්ථං ආරම්භණං ඛන්ධා චතුස්ස ඤාණසම්පයුත්ත කුසලවිනෝදනස්ස අසං උපපජ්ජති, මග්ගඵලකාලෙ ච මග්ගඵලස්ස අසෙක්ඛාසං පන අත්ථං පච්චචේක්ඛන කාලෙ හෙය්වා චුත්තස්ස හෙදමෙව අත්ථං ආරම්භණං ඛන්ධා චතුස්ස ඤාණසම්පයුත්ත ක්‍රියා විනෝදනස්ස උපපජ්ජති ඵලකාලෙ ච උපපිඨිමෙ ස්වාමඤ්ඤඵලෙති එවමෙතා සෙක්ඛාසෙක්ඛානං උපපජ්ජමානා ඉමාස්ස භූමිස්ස උපපජ්ජනතිති භූමිදස්සන්තස්ස අසං දසසිතොති. ෪

අභිධම්ම භාෂණියං

4. i තත්ථ, ඒ සුත්‍රාන්තභාෂණිය මහාවාරයෙහි; තිස්සො, ත්‍රිවිධවූ; පටිසම්භිදා, පිළිසැඟියාවෝ කුමු; ලොකියා, ලොකිකයන්; අත්ථපටිසම්භිදා, අරුත් පිළිසැඟියා නොමෝ; ලොකිය ලොකුත්තරස්සොකා, ලොකික ලොකොත්තර වශයෙන් මිශ්‍රයන්; හි, ඇබව; සා, ඒ අරුත් පිළිසැඟියා නොමෝ; නිබ්බානාරම්භොනං, නිවන් අරමුණු කොට ඇත්තාවූ; මග්ගඵලඤ්ඤානං, මාගීඥනඵල ඥානයන්ගේ; චසෙත, වශයෙන්; ලොකුත්තරාපි, ලොකොත්තර නමුදු; හොති, වේ; අභිධම්මභාෂණියෙ, අභිධම්මභාෂණිය මහාවාරයෙහි; කුසලාකුසල විපාක ක්‍රියානං, කුසලාකුසල විපාක ක්‍රියාවන්ගේ; වසෙත, වශයෙන්; චතුසි වාරෙහි, චතුර්විධවූ වාරයන් විසින්; විභත්තං, බෙදනලදී; තත්ථ, ඒ චතුර්විධවූ කුසලාකුසල විපාක ක්‍රියාවන් අතුරෙන්; ඥාතකාති, යම්පමණවූ; කුසලවිභත්තාති, කුසල්විභත්ත; හෙය්වා, යට බිම්සභූණු පවුරුණු පෙළෙහි; විතතුප්පාදකණේ, විතොත්තප්පාදකණියෙහි; විභත්තාති, බෙදනලදහුද; සබ්බස්සමපි තෙසං, ඒ සියලුම කුසල විභත්තයන්ගේ; වසෙත, වශයෙන්; එකෙකස්මිං විභත්තනිදද්දසෙ, එක් එක් විභත්තනිදේශයෙහි; චතස්සො චතස්සො, සිව් සිව් දෙන, පටිසම්භිදා, පිළිසැඟියාවෝ; චෙදිතබ්බා, දතයුත්තාහ; අකුසල විපත්තස්සපි, අකුසල විභත්තයන්ගේ; එසෙවතයො, මේ තය බඳු තය ඇත්තේය;

නොහොත් - මේ කී නමැ පැමිණවිය යුත්තේය; විපාක ක්‍රියාවාරෝප
විපාක ක්‍රියා වාරයන්හි; විපාකක්‍රියානං, විපාකක්‍රියාවිත්තයන්;
අනෙක, ඵලයෙන්; සංඝතතිතතතා, පිරිසිදුකලද බැවින්; (හඟවානන්
බැවින් යුතේති) ධම්මපටිසම්භිදං, දහම් පිළිසැඟියාව; ඡතේඛනා,
අපකයනය කොට; හෙවත් ඉවත් කොට; එතකකයම් විපාක
විතතව, එක් එක් විපාක විතතයෙක්හිද; ක්‍රියා විතතව, එක් එක්
ක්‍රියා විතතයෙක්හිද; තිස්සා තිස්සා, තුන් තුන් දෙන; පටිසම්භිදා,
පිළිසැඟියාවෝ; විභතතා, බෙදනලදහ; පාළි පත, පෙළ වතාහි; මුඛ
තෙතමෙව, ලෙගමානුයක්නුම; දස්සනා, දක්වා; සංඛිතතා, හඟ වූය;
ඤා, ඒ පාළිතොමෝ; හෙයා, යට; ආගතවිජාරවසෙනෙව, ආවාටු
විසාර වශයෙන්ම; වෙදිකබ්බා, දහයුත්තිය; කසමාපත, කවර හෙය
කින් වතාහි; කුසලාකුසලවාරෝප, කුසලාකුසල වාරයන්හි; තෙසං
විපාකෙ ඤාණං අත්ථපටිසම්භිදාහි, යන වචනය, යථාටුත්තං, යම්සේ
වදාලසේක්ද; එවං, එපරිද්දෙන්; ඉධ, මේ විපාක ක්‍රියා වාරයන්හි;
(මේ විපාක වාරයෙහි රුක්ඛ සන්තතිං) යෙසං ධම්මානං ඉමෙ විපාකා
තෙසු ඤාණං ධම්මපටිසම්භිදාහි එතං, යන මේ වචනය; නටුත්තං,
නොවදාලසේක්ද; ඉති, මෙබඳු වොදනාවක් ඇති කල්හි; හෙයා, යට
කුසලවාරයෙහි; චුත්තතතා වදාලහෙයින්; (න චුත්තා නොවදාලසේක;
ඉති, මෙබඳු පරිහාරයෙක්වේට) යදි (නටුත්තං), ඉදින් නොවදාලසේක්
විනම්; එවං, එසේ නොවදාලබවක් ඇති කල්හි; නොහොත්- යදි එවං,
ඉදින් මෙබඳු වචනයක් ඇති කල්හි *; තෙසං විපාකෙ ඤාණං
අත්ථපටිසම්භිදාහි, යන මේ වචනය; හෙයා, යට කුසලවාරයෙහි;
චුත්තතතා, වදාල බැවින්; අයං අත්ථපටිසම්භිදාපි, මේ අරුත් පිළිසැඟියා,
තොමෝද; ඉධ, මේ විපාක ක්‍රියාවාරයන්හි; (මේ විපාකවාරයෙහි යනු
සන්තතිං) නවත්තබ්බා සියා, නොවදාලයුත්තිය; ඉති, මෙසේ වො
දනා කරන්නේනම්; නො වත්තබ්බා න, නොවදාලයුත්තියනාවේ;
හෙවත්-වදාලයුත්තිය; (ඉති, මෙසේ පරිහාරය කවයුතු; ට) කසමා,
කවර හෙයකයන්; හෙයා, යට කුසල වාරයෙහි; විපාක ක්‍රියා
විතතුපාදවසෙන, විපාක ක්‍රියා විතොත්තාදායන්ගේ වශයෙන්;
අචුත්තතතා, නොවදාලහෙයින්; ක්‍රියාවාරෙව, ක්‍රියාවිතතවාරයෙහිද;
යෙසං ධම්මානං ඉමෙ ක්‍රියාහි වචනමෙව, යන වචනයම; නයුජ්ඣති,
නොයෙද්ද; ඉති, එතෙයින්; විසුපි, විප්‍රකාරවූම; ඉමෙසු
වාරෝප, මේ විපාකක්‍රියා වාරයන්හි; තිස්සා තිස්සාව, තුන් තුන්වූම;
පටිසම්භිදා, පිළිසැඟියාවෝ; විභතතා, විභතතාහ; තත්ථ, ඒ තෙසං
විපාකෙ ඤාණං අත්ථපටිසම්භිදා යනාදිවූ පාළිපදයන් අතුරෙන්;
නොහොත්- තදුභය විපාක ක්‍රියා වාරයන්හි; යාය නිරුත්තියා, පො
එසෙසා හොතිති ආදිනා තයෙන, යනාදිවූ නයින්; යාය නිරුත්තියා,
යම් නිරුත්තියා ශබ්දයක් කරණකොටහෙන; තෙසං ධම්මානං, ඒ
ධම්මන්ගේ; පඤ්ඤානති, පැණිම; හොති, වේද; යාය නිරුත්තියා, යම්
නිරුත්තියා ශබ්දයක් කරණකොටහෙන; තෙසං ඒ ධම්මන්ගේ; එසෙසා,

සංඝීය; හොති, වේද; (යනු සාධක පාඨාපිති) වුත්තානං, වදලාවු; ධම්මානං, විපාක ක්‍රියාබලින්ගේ; අයං ඵළස්සා, මේ සංඝීය; අයං වේදනා, මේ වේදනාවය; ඉතිඵලං, මේ නසින්; පඤ්ඤානති, පැහැවීම, හොති, වේ; තත්ථ ධම්මනිරුත්තානිලාපෙ ඤාණෙන, යනු; තස්මිං අත්ථ, ඒ අභිසංඛාරාන ඵලප්පෙතිද; ධම්මෙව; ධම්මසංඛාරාන හෙතුචෙතිද; වත්තමානාය, පවත්නාවු; තස්සා ධම්මනිරුත්තානා, ඒ සංඝාවහුන අවිපරිත නිරුත්තානායෙන්; සංඝාවපඤ්ඤානතියා, ඒ සංඝාවහුන අවිපරිත ප්‍රඥාපතියෙන්; අතිලාපෙ, පරමාපි තත්ථ ව්‍යවහාරයෙහි; ඤාණං, ප්‍රවෘත්තවු නුවණයි; අතිලාප සංඝං, පරමාපි තත්ථ ව්‍යවහාර යබ්දය; ආරම්භං කත්වා, අරමුණුකොට; උප්පත්තඤ්ඤානම, උපත්තුවණම; ඉධාපි, මේ වාරයෙහිද; නොහොත්-තත්ථ ධම්මනිරුත්තානිලාපෙ ඤාණං යන වචනෙයෙහිද; කපිතං, වදලයේක; යෙන ඤාණෙනාති, යනු; යෙන පරිභානපරිසමිද්දඤාණෙන, යම්බදවු ප්‍රතිභානප්‍රතිසංවිද්දෙනායෙකින; තාති ඤාණාති ජානාතිති, යනු; ඉතරාති, තදිතරවු; තිණි පරිසමිද්ද ඤාණාති, ත්‍රිවිධවු ප්‍රතිසංවිද්දෙනායන්; ජානාති, දතී.

4. ii ඉදං, ප්‍රාජානාපසරයෙහි; යථා, යම් ප්‍රකාරයෙකින්; යං ඤාණං, යම් ප්‍රතිභානනම්ලද පිළිසැඟියානුවණෙන්; තාති ඤාණාති, ඒ ත්‍රිවිධ ප්‍රතිසංවිද්දෙනායන්; ජානාති, දතීද; තථා, ඒ ප්‍රකාරයෙන්; තස්සා, ඒ ප්‍රතිභාන නම්ලද පිළිසැඟියානුවණෙන්; තෙසු, ඒ ත්‍රිවිධ ප්‍රතිසංවිද්දෙනායන්හි; පවතති, පැවැත්ම; දස්සෙත්වා, දක්වන්ට; ඉමාති ඤාණාති ඉදමත්ථ ජානකාතීති, යි; වුත්තං, වදලයේක; තත්ථ, ඉමාති ඤාණාති ඉදමත්ථ ජානකාති යන පදයන් අතුරෙන්; ඉදමත්ථ ජානකාතීති, යනු; ඉතිස්ස අත්ථස්ස, මේ අභිය; ජානකාති, බබුළු වන්තාහ; පකාසකාති, පහලකරන්තාහ; ඉමං නාම අත්ථං, මෙතම් අභියක්; ජානෙනති, බබුළුවන්; පකාසෙනති, පහල කෙරෙන්; පරිවර්තනති, පිරිසිදිත්; ඉති අත්ථො, මේ අභිය වේ; ඉති ඤාණෙසු ඤාණෙන, යනු; ඉමිනා ආකාරෙන, මේ අයුරෙන්; තිසු ඤාණෙසු, ත්‍රිවිධවු ප්‍රතිසංවිද්දෙනායන්හි; පවත්තං, ප්‍රවෘත්තවු; ඤාණං, පිළිසැඟියා නුවණෙනම; පරිභානපරිසමිද්ද නාම, ප්‍රතිභාන ප්‍රතිසංවිද්ද නම; තත්ථ, ඒ චතුර්විධ ප්‍රතිසංවිද්දෙනායන් අතුරෙන්; කිංචාපි, ඉදිනුද; අයං පරිභානපරිසමිද්ද, මේ ප්‍රතිභාන ප්‍රතිසංවිද්ද කොමෝ; ඉමස්සා, මේ පිළිසැඟියාවෙන්; ඉදං, මේ තෙම; කිංචං, කිසය; ඉමස්සා, මේ පිළිසැඟියාවෙන්; ඉදං, මේ තෙම; කිංචං, කිසය; ඉති මෙයේ; ඉතරං පරිසමිද්දතං, තදිතරවු පිළිසැඟියාවන්ගේ; කිංචං, කිස; ජානාති, දන්ති නමුත්; සයං පන, කොමෝ වතාති; තාසං, ඒ ත්‍රිවිධ පිළිසැඟියාවන්ගේ; කිංචං, කිස; කාත්වා, කරන්ට; නසකෙකාති, අසමජීවේ; බහුසුත්තධම්මකපිතකා, බහුසුත්තධම්මකපිතකිස්සුතෙම; අපසුත්තධම්මකපිතස්ස, අපසුත්තධම්මකපිත කිස්සුවෙන්; කිංචං කාත්වා න සංඝකාති) විය, කිස [කරන්ට නොහැකි වනු මෙහි; මෙ කිකුඩ,

භික්ෂුහු දෙදෙනෙක්; (අහෙසුං) කීර, වුහුලු; එකො, එක් මහණෙක්; බහුසුහො, බොහෝ ඇසු පුහුණුවාත් ඇත්තේ වේ; එකො, එක් මහණෙක්; අපසුහො, ඇසු පුහුණු තැන් තැන්තේවේ; තෙ, ඒ භික්ෂුහු දෙදෙන; එකතොව, එක්වම; එකං ධම්මකථාමයං, එක් ධම්ම කථා පඬිකියක්; උග්ගණ්ණිකා, උග්ගණ; තත්ථ, තදුහය භික්ෂුන් අතුරෙහි; අපසුහො, අප්‍රාශ්‍රැතවු මහණතෙම; සරසම්පන්නො, ස්වරසම්පන්නයෙන් සමාවූයේ; අහොසි, වී; ඉතරො, බහුශ්‍රැතවු මහණ තෙම; මන්දසුරො, මදවු හෝ මිහිරි නොවූ ස්වර ඇත්තේවී; තෙසු, ඒ මහණුන් අතුරෙන්; අපසුහො, අප්‍රාශ්‍රැතවු මහණතෙම; ගතගත ආතෙ, ගිය ගිය නෙතා; අතතනො, තමාගේ; සරසම්පන්නියා, ස්වර සම්පන්නියා කරණකොවනෙතා; සකලපරිසං, මුළු පිරිස්ජනායා; හෙවත් සියලු සභාව; බොහෙතො, ආලොචනය කොට; හෙවත්-කලමා; ධම්මං, ධම්මය; කපෙසි, දෙසි; ධම්මං, ධම්මය; පුණමානා, අසන්නාවූ පුහුලෝ; හඬතුළුමානායා, ඉතා සතුටු සිතැත්තෝ; හුත්වා, වී; යථා, යම් අයුරෙකින්; එසො, මේ මහණතෙම; ධම්මං, ධම්මය; කපෙසි, දෙසිද; තථා, ඒ අයුරෙන්; එකො තිට්ඨකධරො මඤ්ඤො, එක් තෙවලාධර මහණෙකු මෙන්; හවිසාතිති, වන්නේයයි; වදනති, කියති; බහුසුහ භික්ෂු පත, බහුශ්‍රැතවු මහණතෙම; තිට්ඨකධරො වා, තෙවලාධරයෙක් හෝ; නොවා, තෙවලාධරයෙක් නොවේ හෝ; (තුමො, තෙපිට) ජනිස්සථ, දැනගන්නහුය; ඉතිආන, මෙසේ කී; සො, ඒ බහුශ්‍රැතවු මහණතෙම; එවං, මේපරිද්දෙන්; කිඤ්චාපි ආහ, ඉදින් කියේද; පත, එසේ කී නමුත් (අයං, මේ අප්‍රාශ්‍රැතවු මහණතෙම; ට) සකල පරිසං, මුළු පිරිස් ජනායා; බොහෙතො, කලමා; ධම්මං, ධම්මය; කපෙතුං, දෙසන්ව; යථා, යම්ප්‍රකාරයෙකින්; සකෙකාති, සමථිවේද; එවං, ඒ ප්‍රකාරයෙන්; අයං, ඒ බහුශ්‍රැතවු මහණහුන්; කථන සමන්තා, බණ දෙසීමට සමත් බවක්; තත්ථ, තැන; තත්ථ, ඒ සිටිපිළිසැඟියාවන් අතුරෙන්; පටිභානපටිසම්භිදා, ප්‍රතිභාන නම්ලද පිළිසැඟියානාමෝ; බහුසුහො, බහුශ්‍රැතවු මහණතෙම; අපසුහසං, අප්‍රාශ්‍රැතවු මහණහුන්; කිඤ්චාපි (කිවං ජනාති) විය; කිසිසේත් කිසි දන්නාක් මෙන්; ඉතරං, තදිතරවූ පිළිසැඟියාවන්ගේ; කිවං, කිසි; ජනාති, පත, එසේ දන්නේවිනමුත්; සයං, නොමෝ; තං කිවං, ඒ සිටි පිළිසැඟියාවන්ගේ කිසි; කාතුං, කරන්ව; නසකෙකාති, අසමථිවේ; ඉති වෙදිතබ්බං, මෙසේ දතයුතු; එත්ථ, මේ පිළිසැඟියා පෙළෙහි; සෙසං, ශේෂවූ වචනය; උත්තානත්ථෙව ප්‍රකච්චි නොඳැමුරැවූ අථ ඇත්තේම වේ.

4. iii එවං, යථොක්ත නසින්, කුසලවිතතුපාදදිනං, කුසල විනොදපාදදිනගේ; වසෙන, වසෙයන්; පටිසම්භිදා, පිළිසැඟියාවන්; විහරිත්වා, විහාරකොට; ඉදනි, මෙසෙමෙහි; තාසං, ඒ පිළිසැඟියා වන්ගේ; උප්පත්තිවිභානතුං, උප්පත්තිසථානවූ; බෙතනං,

විනිශ්චයානාද සංඛ්‍යාතයෙහි; දසෙකුං, දක්වන්ව; පුත, නැවත; වතසො, පරිසරිතිදාති ආදිං, යනාදිවචනය; ආත, වදාලයෙක; තත්ථ ඒ වතසො, පරිසරිතිදාති වදාල පාළිපදයන් අතුරෙන්; තිසො, පරිසරිතිදා, පෙ, විනිශ්චයානාදි, ඉදං, යන මේ වචනය; (තිසො, පරිසරිතිදා, ත්‍රිවිධවූ පිළිසැඟියානෙකක්; කාමාවචරකුසලයො, කාමාවචර කුසලයන්කෙරෙන්; චතුසු, සෑණසම්පයුත්ත විනිශ්චයාන, චතුර්විධවූ ඥානසම්පයුත්ත විනිශ්චයානෙහි යනු සාධක පාඨාපිති) සෙකානං වසෙන, සප්තවිධ ගෛශ්‍ය පුද්ගලයන්ගේ වශයෙන්; වුත්තං, වදාලයෙක; හි, ඒ වදාල වචනය සැබව; තෙසං, ඒ සප්තවිධ ගෛශ්‍ය පුද්ගලයන්ගේ; ධම්මපච්චෙකනිකාලෙ, ධර්මසංඛ්‍යාත හෙතු ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කරන කාලයෙහි; හෙසා වුත්තං, යටි පිළිසැඟියාවාරයෙහි වදාලවූ; පඤ්චපකාරං, පඤ්චකාරවූ; ධම්මං, ධර්මසංඛ්‍යාතහෙතුව; ආරම්භං කතා, ආරම්භකොට; චතුසු, චතුර්විධවූ; සෑණසම්පයුත්ත කුසලවිනිශ්චයාන, ඥානසම්පයුත්ත කුසලවිනිශ්චයානෙහි; ධම්මපරිසරිතිදා, දතම් පිළිසැඟියානොමේ; උප්පජ්ජති, උපදී; තථා, එසේ; නිරුත්තරං, පරමාර්ථ සභාවූ නිරුත්තරය; පච්චෙකනිකාලෙ, ප්‍රත්‍යවේක්ෂාකරන කල්හි; සද්දං, ශබ්දය; ආරම්භං කතා, ආරම්භකොට; නිරුත්තරපරිසරිතිදා, නිරුත්තර පිළිසැඟියානොමේ; (උප්පජ්ජති, උපදී; ට) සෑණං, ත්‍රිවිධවූ අර්ථමි නිරුත්තර ඥානය; පච්චෙකනිකාලෙ, ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කරනකල්හි; සබ්බසංකසෑණං, සම්මානසංකසෑණං; ආරම්භං කතා, ආරම්භකොට; පරිභානපරිසරිතිදා, පරිභානප්‍රතිසංවිත්; (උප්පජ්ජති, උපදී; ට ඉති සමාපතිසෙතියැ;) අත්ථ පරිසරිතිදා එතෙසු වෙච උප්පජ්ජතිහි ඉදං පන, අත්ථ—පෙ—උප්පජ්ජති යන මේ වචනය වනාහි; සෙකානං සෙකානං වසෙන, ගෛශ්‍ය අගෛශ්‍ය පුද්ගලයන්ගේ වශයෙන්; වුත්තං වදාලයෙක; තථා, ඒ වචනය; හි, සැබෑය; සෙකානං, සප්තවිධ ගෛශ්‍ය පුද්ගලයන්ගේ; අත්ථං, අර්ථසංඛ්‍යාත ඵලය; පච්චෙකනිකාලෙ, ප්‍රත්‍යවේක්ෂාකරනකල්හි; හෙසා, යටි පිළිසැඟියා වාරයෙහි; වුත්තප්පහෙදං, වදාලවූ පඤ්චවිධ ප්‍රහෙද ඇති; අත්ථං, අර්ථසංඛ්‍යාත ඵලය; ආරම්භං කතා, ආරම්භකොට; චතුසු, චතුර්විධවූ; සෑණසම්පයුත්ත කුසලවිනිශ්චයාන, ඥානසම්පයුත්ත කුසල විනිශ්චයානෙහි; අයං, මේ අර්ථප්‍රතිසංවිත්; උප්පජ්ජති, උපදී; මග්ගඵල කාලෙ, මාග්ගඵල කාලයෙහි; මග්ගඵලෙසු, මාග්ගඵලයන්හි, (උප්පජ්ජති, උපදී; ට) අසෙකානං පන, අගෛශ්‍ය පුද්ගලයන්ගේ වනාහි; අත්ථං, අර්ථ සංඛ්‍යාතඵලය; පච්චෙකනිකාලෙ, ප්‍රත්‍යවේක්ෂාකරනකල්හි; හෙසා, යටි පිළිසැඟියා වාරයෙහි; වුත්තප්පහෙදං එව, වදාල ප්‍රහෙද ඇත්තා වුම; අත්ථං, අර්ථසංඛ්‍යාතඵලය; ආරම්භං කතා, ආරම්භකොට; චතුසු, චතුර්විධවූ; සෑණසම්පයුත්ත ක්‍රියාවිනිශ්චයාන, ඥානසම්පයුත්ත ක්‍රියා විනිශ්චයානෙහි; උප්පජ්ජති, උපදී. ඵලකාලෙව, ඵලකාලයෙහිද; (උප රිසිමෙ, මත්තෙති වූ; සාමඤ්ඤඵලෙ, ශ්‍රාමාණ්‍යඵලයෙහි; (උප්පජ්ජති උපදී; ට) ඉති එවං, යථොක්තනිත්; එතා, තෙල පිළිසැඟියාවෝ;

සෙකබ්බසෙකබ්බං, සෙකසාසෙකසාස පුද්ගලයන්ට; උපපජ්ජමානා, උපදින්නාහු; ඉමාසු භූමිසු, මෙකි භූමින්හි; උපපජ්ජනති, උපදිත්; ඉති, එහෙයින්; භූමිදස්සානන්තං, පිළිසැඟිණියාවන්ගේ කාමාවචර ලොකොත්තර භූමිදස්සිය පිණිස; අයං නයො, මේ නය තෙමේ; දස්සි තොති, දක්වා වදාළහේක; (ඉති සමාප්තියෙති නිපාතයි.)

අභිබම්මභාෂණිකං,

අභිබම්මභාෂණියමභාවාරය; නිසිතං, නිමිසේ යි.

* “අවුත්තත්තා” යනු “තෙසං විපාකෙ ඤාණං” යි යථොක්ත කුශලයන්ගේ විපාකකාදිය ආමානා වශයෙන් වදාරා සහෙතුකා හෙතුකාදි විශෙෂ වශයෙන් නොවදාළ බැවින් යන අභිප්‍රාය වේ. හෙවත්-සාරූපයෙන් නිසාරණය කොට, නොවදාළ බැවින් යන අදහස වේ. මෙහිදු ක්‍රියාවන් අවිපාකබම්ම වන බැවින් බම්මභාවය හෙවත් හෙතුකිය නොවදාරනලදී. අවුත්තත්තාහි තෙසං විපාකෙ ඤාණන්ති සාමඤ්ඤාන වන්තා විසෙසෙන අවුත්තත්තාහි අභිප්‍රායො, එතච ක්‍රියානං අවිපාකත්තං බම්මභාවො න වුත්තොති. (මු. ටි, සාමඤ්ඤාන වන්තා විසෙසෙන අවුත්තත්තාහි තෙසං විපාකෙති යථා වුත්තකුසලවිපාකතාදි ආමඤ්ඤාන වන්තා සහෙතුකාහෙතුකාදි විසෙසෙන අවුත්තත්තා, සරූපෙන නිබ්බරන්තා අවුත්තත්තාහි අන්තො, අවිපාකත්තාහි අවිපාක බම්මත්තං. (අ. ටි)

* ප්‍රත්‍යයභාවවශයෙන් ලැබෙන්නාවූ බම්මභාවය හෙවත් හෙතුකිය අවිපාක බම්ම වන බැවින් ඉදින් ක්‍රියාවන්ට නොවදාරනලද්දේ නම් එසේ ඇති කල්හි ක්‍රියාවන්ගේ ප්‍රත්‍යයොත්පන්නභාවය ඇති නමුදු අවිපාක සභාව වන හෙයින් අභිබාවයද, හෙවත් ඵලභාවයද නොවදාළයුතු වන්නේද යත්? නොවදාළයුතු වන්නේ නොවේ, වදාළ යුතු වන්නේමය. කවරහෙයින්යත් ප්‍රත්‍යයොත්පන්න වනහෙයින්. ඉදින් ප්‍රත්‍යයොත්පන්නවන බැවින් ක්‍රියාවන්ගේ අභිබාවය වදාරන ලද්දේ නම් එසේ ඇතිකලැ කුශලාකුශලයන්ගේත් අභිබාවය ප්‍රසංග වන්නේද යත්? කුශලාකුශලයන්ගේ අභිබාව ප්‍රසංගය පිළිකෙච්ඡි නොකරනලදී. අභිමත කරනලද්දේමය. ඉදින් එසේ ඇතිකල්හි කවර හෙයකින් කුශලාකුශලයන්ගේ අභිබාවය නොවදාරන ලද්දේද? විපාකයාගේ වනාහි ප්‍රධාන හෙතුකිය ප්‍රකටවන බැවින් ඒකුශලා කුශලයන්ගේ බම්මභාවම හෙවත් හෙතුකියම වදාරනලදී; ක්‍රියා වන්ගේ ප්‍රත්‍යයවන බැවින් බම්මභාවය ප්‍රසංගවේයයි ඉදින් මෙසේ කියන්නේවිනම් මෙද වරදක් නොවේ. කවරහෙයින්යත් ක්‍රියා වන්ගේ බම්මභාවය ප්‍රතිෂේධය නොකළබැවින්. කම්ඵල සමබ්බසව හෙතු නොවන බැවින් බම්මභාවය නොවදාරනලද්දේ වෙනයි. එනකුදු වුවත් “අයං ඉමස්ස පච්චයො ඉදං පච්චයුත්පන්නං” යි මෙසේ හෙදයක් නොකොට, හුදෙක් කුශලාකුශලයන්ද විපාකක්‍රියාබම්මයන්ද සභාව

යෙන් ප්‍රත්‍යාවේක්‍ෂා කරනුවහට දහම් පිළිසැඟියාවන් අරුත් පිළිසැඟී
 යාවන් වේද එහෙයින්ද ඒ කුලලාකුලලයන්ගේ විපාකක්‍රියාවන්ගේද
 සපෝකන නිසින් සථානුමයෙන් ලැබෙන්නාවූද අපිභාවයන් බම්
 භාවයන් නොවදරනලදහසි දනසුත්තාහං යදි එවං විපාකා න
 භොනනිති අභ්‍යාභාවො න වතනබ්බොති? න පච්චස්සප්පනතතා,
 එවඤ්ඤා කුසලාකුසලානමපි අත්‍යභාවො ආපජ්ජතිති, න පටිසිඤ්ඤා,
 ඉපාකස්ස පන පබානගෙනුතාය පාකවතතා බමමභාවොව තෙසං
 වුතෙනා, ක්‍රියානං පච්චයතතා බමමභාවො ආපජ්ජතිති වෙ, නායං
 දෙසො, අප්පටිසිද්ධතතා, කමමඵලසමිනිස්ස පන අහෙනුතතා බමම
 භාවො න වුතෙනා, අපිච අයං ඉමස්ස පච්චයො ඉදං පච්චස්සප්පනතනි
 එවං හෙදං අකකිං කෙවලං කුසලාකුසලෙ විපාකක්‍රියාබමමෙ ව
 සභාවතො පච්චවෙකකිත්තස්ස බමමපටිසම්භිද්ද අත්‍යපටිසම්භිද්ද ව
 භොනිතිපි තෙසං අත්‍යබමමතා න වුතනාති වේදිතබ්බො(මු. පි) යදි
 එවන් පච්චයභාවතො ලබ්භමානොපි බමමභාවො අපිපාකබමම
 තාය ක්‍රියානං යදි න වුතෙනා එවං සති, සතිපි පච්චස්සප්පනතා වෙ
 අපිපාකභාවතො අත්‍යභාවො පි න වතනබ්බො, තෙනාහ විපාකා න
 භවන්තිති, අත්‍යභාවො ව නවතනබ්බොති, එවඤ්ඤාති යදි පච්චස්සප්ප
 නතතා ක්‍රියානං අත්‍යභාවො වුතෙනා, න පටිසිඤ්ඤා ඉච්ඡිතොවාති
 අත්‍යො, යදි එවං කසමා න වුතෙනාති ආහ විපාකස්ස පනාති ආදි,
 තෙසනති කුසලාකුසලානං විපාකක්‍රියාබමමානස්ස, අත්‍යබමමතාති
 වුතනතයෙන ලබ්භමානොපි සථානකමං අත්‍යභාවො බමමභාවො ව න
 වුතෙනා(අ. පි)

* කුලලාකුලලවාරයන්හිද බම්ප්‍රතිසංවිත් නොම කුලලාකුලල
 යන්ට ප්‍රත්‍යායභාවය ශක්තිවිශේෂය නිපදවියයුතු ඵලය හා සමග
 පවත්නා බව දක්නි නිපදවියයුතු ඵලය අපේක්‍ෂාකොටැ ඇත්ති වේද
 එහෙයින් තත් සමබ්‍රහ්මයෙන්මැ හෙවත් නිපදවියයුතු ඵලයන් හා
 සමබ්‍රහ්මයෙන්ම ඔවුන්ගේ විපාකයෙහි පැවැති නුවණ අරුතපිළි
 සැඟියා නමැති වදරනලදහසි කුසලාකුසලවාදෙසු ව බමමපටි
 සම්භිද්ද කුසලාකුසලානං පච්චයභාවං සතතිවිසෙසං සතිපථාදෙ
 තබ්බතං පස්සනති නිපථාදෙතබ්බොපෙකකිං භොනිති තංසමබ්‍රහ්මෙනෙව
 තෙසං විපාකෙක්‍කුණං අත්‍යපටිසම්භිද්ද වුතනං(මු. පි) එකටිටිකාපාඨ
 යෙහි “පච්චයභාවං සතතිවිසෙසං සතිපථාදෙතබ්බතං” යන පද
 ත්‍රයෙන්ම විපාකයන්ගේ බම්භියම හෙවත් හෙතුකියම කියති. එසේ
 මැති ඒ දහම් පිළිසැඟියා නොමෝ විපාකයන්ට හෙතුවන හෙයින්
 ප්‍රත්‍යායභාව නම. විපාකයන් දැනවීමට සමත්වන බැවින් ශක්ති
 විශේෂ නම. ඒ නිපදවියයුතු ඵලබ්‍රහ්මයන් හා සමග පැවත්ම දක්නා
 හෙයින් සතිජපාදසිතව්‍යානා නමැති කියනු ලැබේ. “තං පස්සනති”
 යනු නිජපාදකවිශේෂයක්වුමැ දහම්පිළිසැඟියානොමෝ නිජපාදනස
 කටැවුම් ඵලය අපේක්‍ෂාකොටැ ඇත්තිවේ යනුකි, දහම් පිළිසැඟියාව
 වදරන්නු විසින් අරුත්පිළිසැඟියාවද වදරනලදහසි යනු භාවකි.

පච්චයභාවං සතතිවිසෙසං සනිප්ථාදෙනබ්බතනති පදනනයෙනාපි විපාකබලමතමෙවාහ, සා හි විපාකානං හෙතුභාවතො පච්චයභාවො නදුප්පාදනයමත්තාය සතතිවිසෙසො තෙති සගබ්බා විය හොතිති සනිප්ථාදෙනබ්බතනතිව වුවවති, තං පසාන්ති නිප්ථාදකවිසෙසාපි නිප්ථාදෙනබ්බාපෙකබ්බා හොති බලමපටිසම්භිදා, තංසමබ්බෙතනාති නිප්ථාදෙනබ්බ සමබ්බෙතන, බලමපටිසම්භිදං වදනෙනන අත්තපටිසම්භිදාපි වුත්තා. (අ. පි)

* සභාවදශීකමාත්‍රාමි, වතාති අරුත්පිළිසැඟියාවගේ කිසිසි. නිප්පන්නපලමාත්‍රායක්ම දක්වා හෙයින. එකරුණෙන් අරුත් පිළිසැඟියාවගේ නිප්පාදකත්වය අපේක්ෂාකොටකරනබැවින් විපාකවාරයෙහි තෙසං විපච්චනකෙ සූණං බලමපටිසම්භිදා”හි නොවදලසේකැයි දනගුතු, සභාවපඤ්ඤාතනියා යනු සත්තාදිප්‍රඥප්තිවශයෙන් නොවෙයි සභාවබලයෙහි ප්‍රඥප්තිවශයෙනැයි යුක්තියි. සභාවයෙන් ප්‍රවෘත්තතිරුකති සංඛ්‍යාත අවිපරිතප්‍රඥප්තිවශයෙන් හෝයි. “බොහෙතො” කලබ්බා යනු ලොමුබැහැනැනුම් සාධුතාදදිම් ආදියෙන් පමුද් ආලොචනයකොටැ යුක්තිය. සභාවදසසනමත්තමෙව පන අත්ත පටිසම්භිදය කිවම. නිප්පන්නපලමත්තදසසනතොති තසා නිප්පාදකාන පෙකබ්බතා විපාකවාරෙ තෙසං විපච්චනකෙ සූණං බලමපටිසම්භිදාහි න වුත්තනති වෙදිතබ්බං, සභාවපඤ්ඤාතනියා නි නසත්තාදි පඤ්ඤාතනියා, අවිපරිත පඤ්ඤාතනියා වා. බොහෙතොති ලොමහංසත්තනසාධුකාරදනාදිති බොහෙතො. (මු. පි) සභාවබලමෙව පඤ්ඤාතනි සභාව බලමපඤ්ඤාතනිති ආහ න සත්තාදිපඤ්ඤාතනියාති, සභාවෙන නිරුකති යෙව වා සභාවපඤ්ඤාතනිති වුත්තාති ආහ අවිපරිත පඤ්ඤාතනියා වාති. (අ. පි)

* නැවත බලිමුචණයෙහි දැනගන්නුය යන්නෙන් අලපග්‍රහ බැවින් දෙවැනි වර දෙසන්නාවූ මහණ තෙමේ පළමු දෙසුවක්ම දෙශනාකරන්නේයැ යන අභිප්‍රාය වේ. පුනබලමසවණේ ජානිසා ථාති අපසුත්තතා දුග්ගිවාරං කප්ථෙනතා තදෙව කප්ථසාහිති අභිප්‍රායො. (මු. පි)

* භූමිදශීතය පිණිසයැ යන මෙහි කාමාවචරවුද ලොකොත්තර වුද භූමිතොමෝ විතොත්තපාදයෝ හෝ භූමි නමැයි දනගුත්තියැ. වත්චගාර භූමියත් අභිගමභූමියත් එකතුකොටැ භූමියයි කියනලදුයැ. විතොත්තපාදයෝ හෝ මෙහි පැවැත්මට ස්ථානවනගෙහින් භූමි නම. භූමිදසසනත්තනති එත්ත කාමාවචර ලොකුත්තරා ව භූමි භූමිති වෙදිතබ්බා. විත්තපාදාවාති. (මු. පි) වොගාරභූමිං අභිගමභූමියෙව එකජ්ඣං කතො ආහ කාමාවචරා ලොකුත්තරා ව භූමි භූමිති, විත්තපාදා වා පච්චනිසානතාවතො භූමි. (අ. පි)

* “භවනති එත්තාති භූමි” යන අධිකරණසාධන නිව්චන ශකතින් භූමි ශබ්දයා විතොත්තපාදයන් දක්වා. එත්ත, තෙල මහාභූතල මහා ක්‍රියා ඥානසම්ප්‍රසූතන විතොත්තපාද මාභිඵල විතොත්තපාදයන්හි,

පටිසම්භිද්ධ මග්ගං පච්චෙක්ඛනකාලෙ මග්ගාරම්මණා, මග්ගං ගරුං
 කතො පච්චෙක්ඛනනායං ආරම්මණාධිපතිවිසේන මග්ගාධිපති,
 පටිභානපටිසම්භිද්ධ මග්ගඤ්ඤාණං පච්චෙක්ඛනකාලෙ මග්ගාරම්ම
 ණා, මග්ගං ගරුං කතො පච්චෙක්ඛනනායං මග්ගාධිපති, සෙස
 ඤ්ඤාණං පච්චෙක්ඛනකාලෙ නවත්තබ්බාරම්මණා, නිරුනතිපටිසම්භි
 ද්ධ පච්චුප්පනනමෙව් සද්දං ආරම්මණං කරොතිති පච්චුප්පනනාරම්ම
 ණා, අක්ඛපටිසම්භිද්ධ අනිත්තං විපාකක්ඛං ක්‍රියක්ඛඤ්ඤ පච්චයසමුප්පනන
 ඤ්ඤ පච්චෙක්ඛනනායං අනිත්තාරම්මණා, අනාගතං පච්චෙක්ඛනන
 ඤ්ඤ අනාගතාරම්මණා, පච්චුප්පනනං පච්චෙක්ඛනනායං පච්චුප්පනනා
 රම්මණා, ලොකුත්තරං පරමක්ඛං පච්චෙක්ඛනනායං නවත්තබ්බා
 රම්මණා, ධම්මපටිසම්භිද්ධ අනිත්තං කුසලං අකුසලං පච්චයධම්මඤ්ඤ
 පච්චෙක්ඛනනායං අනිත්තාරම්මණා, අනාගතං පච්චෙක්ඛනනායං
 අනාගතාරම්මණා, පච්චුප්පනනං පච්චෙක්ඛනනායං පච්චුප්පනනා
 රම්මණා, පටිභානපටිසම්භිද්ධ අනිත්තං කුසලඤ්ඤාණං විපාකඤ්ඤාණං
 ක්‍රියාඤ්ඤාණං පච්චෙක්ඛනනායං අනිත්තාරම්මණා, අනාගතං පච්ච
 චෙක්ඛනනායං අනාගතාරම්මණා, පච්චුප්පනනං පච්චෙක්ඛනනායං
 පච්චුප්පනනාරම්මණා, නිරුනතිපටිසම්භිද්ධ සද්දාරම්මණනා බිහිබා
 රම්මණා, ඉත්තරාසු නිසු අක්ඛපටිසම්භිද්ධ අජකිත්තං විපාකක්ඛං ක්‍රියක්ඛං
 පච්චයසමුප්පනන ඤ්ඤ පච්චෙක්ඛනනායං අජකිත්තාරම්මණා, බිහිබා
 පච්චෙක්ඛනනායං බිහිබාරම්මණා, අජකිත්තබිහිබා පච්චෙක්ඛන
 නායං අජකිත්තබිහිබාරම්මණා, පරමක්ඛං පච්චෙක්ඛනනායං
 බිහිබාරම්මණා ඵව, ධම්මපටිසම්භිද්ධ අජකිත්තං කුසලාකුසලං පච්චය
 ධම්මං පච්චෙක්ඛනනකාලෙ අජකිත්තාරම්මණා, බිහිබා—පෙ—
 අජකිත්තබිහිබා කුසලාකුසලං පච්චයධම්මං පච්චෙක්ඛනනකාලෙ
 අජකිත්තබිහිබාරම්මණා, පටිභානපටිසම්භිද්ධ අජකිත්තං කුසල
 විපාක ක්‍රියාඤ්ඤාණං පච්චෙක්ඛනනකාලෙ අජකිත්තාරම්මණා, බිහිබා
 -පෙ- අජකිත්තබිහිබා කුසලවිපාකක්‍රියාඤ්ඤාණං පච්චෙක්ඛනනකාලෙ
 අජකිත්තබිහිබාරම්මණාති, පඤ්ඤපුච්ඡකං.

ii ඉධාපි නිසේසා පටිසම්භිද්ධ ලොකිකා, අක්ඛපටිසම්භිද්ධ ලොකික
 ලොකුත්තරා, ඉමසමිඤ්ඤි පටිසම්භිද්ධ විභවෙන සමමාසමුද්දෙන
 තතොපි නිසා ලොකිකලොකුත්තර මිත්තකතනා ඵකපටිච්චෙද්ධව
 කපිතා, නිසුපිති ඵතෙසු නිසේසා පටිසම්භිද්ධ ලොකිකා, අක්ඛපටි
 සම්භිද්ධ ලොකිකලොකුත්තරාති ඵවමං පටිසම්භිද්ධ විභවෙනාපි
 තෙපට්ටවාං නිහරිතොව දසසිතොති.

පටිසම්භිද්ධවිභවනිදේශසො

5 i පඤ්ඤපුච්ඡකෙ, පුග්ගප්පච්ඡකමහාවාරයෙති; පාළිඅනුසාරෙ
 නෙව, පෙළඅනුසෙරන්ම; චතුත්තං, චතුර්විධවු; පටිසම්භිද්ධකං, පිළි
 සැඟිසාවන්මේ; කුසලාදිභාවො, කුසලාදිභාවය; චෙදිතබේබ්බ, දත
 සුත්තේස; ආරම්මණාතිකෙසු ආනි, ආලම්බනක්‍රියකර්මනි වනාති;

(විනිවර්ණය වෙදිනබ්බො, විනිස දතයුතු) නිරුතතිපටිසම්භිද, නිරුත්
 පිළිසැඟියා තොමෝ, සද්දමෙව. ගබ්දාම; ආරම්භො, අරමුණුවක්;
 කරොති, කෙරෙහිද; ඉති, එහෙයින්; පරිත්තාරමමණො, පරිත්තාලමන
 ඇත්තියැ; හෙවත් කාමාවචර ධර්ම සංකල්පය වූ අරමුණුම අරමුණු
 කිරීම් ඇත්තියැ; අනුපටිසම්භිද, අරුත් පිළිසැඟියා තොමෝ; කාමා
 චර විපාකක්‍රියාසංකල්පයක්, කාමාවචර විපාකක්‍රියාසංකල්පයක් වූද;
 පච්චයසමුපපන්නාඤ්ච, ප්‍රත්‍යයසමුත්පන්නවූද; අත්තං, අපි; හෙවත්
 ඵලය; පච්චවෙකකින්නාසං, ප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂාකරනුවහව; පරිත්තාරමමණො,
 පරිත්තාලමන ඇත්තියැ; චිත්තාපහේදමෙව, කියනලද ප්‍රහේද
 ඇත්තාවූම; රූපාවචරාරූපාවචරං, රූපාවචරඅරූපාවචරසංඛ්‍යාවූ;
 අත්තං, අපිසංඛ්‍යාවඵලය; පච්චවෙකකින්නාසං, ප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂාකරනුව
 හුණේ; (අනුපටිසම්භිද, අරුත් පිළිසැඟියා තොමෝ, 0) මහග්ගනිකා
 රමමණො මහද්දගනාලමන ඇත්තියැ; ලොකුතර විපාකක්‍රියාසංකල්පයක්,
 ලොකොත්තර විපාකසංඛ්‍යාවූ ඵලයද; පරමත්තං, පරමාපිසංඛ්‍යාවූ;
 නිබ්බානාඤ්ච, නිව්‍යාණයද; පච්චවෙකකින්නාසං, ප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂාකරනුව
 හව; (අනුපටිසම්භිද, අරුත් පිළිසැඟියා තොමෝ, 0) අප්පමාණො
 රමමණො, අප්‍රමාණාලමන ඇත්තියැ; ධම්මපටිසම්භිද, දහම් පිළිසැඟියා
 තොමෝ; කාමාවචරං, කාමාවචරවූ; කුසලධම්මං, කුසලධර්මයද;
 අකුසලධම්මං, අකුසලධර්මයද; පච්චයධම්මඤ්ච, ආලම්බනාදි ප්‍රත්‍යය
 ධර්මයද; පච්චවෙකකින්නාසං, ප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂාකරනුවහව; පරිත්තාරමමණො,
 පරිත්තාලමන ඇත්තියැ; රූපාවචරාරූපාවචරං, රූපාවචරාරූපා
 චරවූ; කුසලධම්මං, කුසලධර්මයද; පච්චයධම්මඤ්ච, ආලම්බනාදි
 ප්‍රත්‍යයධර්මයද; පච්චවෙකකින්නාසං, ප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂාකරනුවහව; (ධම්ම
 පටිසම්භිද, දහම් පිළිසැඟියා තොමෝ, 0) මහග්ගනිකා රමමණො, මහද්දගනා
 ලමන ඇත්තියැ; ලොකුතරං, ලොකොත්තරවූ; කුසලධම්මං, කුසල
 ධර්මයද; පච්චයධම්මඤ්ච, ආලම්බනාදි ප්‍රත්‍යයධර්මයද; පච්චවෙකකි-
 න්නාසං, ප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂාකරනුවහව; (ධම්මපටිසම්භිද, දහම් පිළිසැඟියා
 තොමෝ, 0) අප්පමාණාරමමණො, අප්‍රමාණාලමන ඇත්තියැ; පටිභාන
 පටිසම්භිද, ප්‍රතිභාන පිළිසැඟියා තොමෝ; කාමාවචර කුසල විපාකක්‍රියා
 සූණාති; කාමාවචරවූ කුසල විපාකක්‍රියා ඥානයන්; පච්චවෙකකි
 න්නාසං, ප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂාකරනුවහව; පරිත්තාරමමණො, පරිත්තාලමන
 ඇත්තියැ; රූපාවචරාරූපාවචරාති, රූපාවචරඅරූපාවචරවූ, කුසල
 විපාකක්‍රියාසූණාති, කුසල විපාකක්‍රියා ඥානයන්; පච්චවෙකකින්නාසං,
 ප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂාකරනුවහව; තාසං, ඒ කුසල විපාකක්‍රියාවන්ගේ; (තෙසං
 හිදපායති ඒ කුසල විපාකක්‍රියා ඥානයන්ගේ යන අපිති) ආරමමණාතිපි,
 අරමුණුද; විජානනාසං, දන්තාපුභුලාව; (පටිභානපටිසම්භිද
 තොමෝ;) මහග්ගනිකා රමමණො, මහද්දගනාලමන ඇත්තියැ; ලො
 කුතරාති, ලොකොත්තරවූ; කුසල විපාකසූණාති, කුසල ඵල ඥාන
 යන්; පච්චවෙකකින්නාසං, ප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂාකරනුවහව; (පටිභානපටිසම්
 භිද හෙමෝ, 0) අප්පමාණාරමමණො, අප්‍රමාණාලමන ඇත්තියැ; අත්තං

පටිසම්භිදා; අරුත්පිළිසැඟියා නොමෝ; සහජානගෙනුවසෙන, සහජාන
 ගෙනුවගයෙන්; සියා, කිසිකලෙකැ; මග්ගෙනුකා, මාගීසඛියාන
 ගෙනු ඇත්තියැ; විරිය ජෙට්ඨිකාය, විරියසහජානාධිපතිකොටැ
 ඇත්තාවූ; මග්ගභාවනාය, මාගීභාවනාවෙහි; සියා, කිසිකලෙකැ;
 මග්ගාධිපති, මාගීධිපතිඇත්තියැ; ඡන්දවිත්තජෙට්ඨිකාය, ඡන්දවිත්ත
 යන් සහජානාධිපතිකොටැ ඇති මාගීභාවනාවෙහි; නවත්තබ්බා,
 මාගීගෙනුකායැ මාගීධිපතියැ කියා නවත්තව්‍යයැ; ඵලකාලෙපි, ඵල
 කාලයෙහිත්; නවත්තබ්බාඵව, මාගීගෙනුක මාගීධිපතිභාවයෙන්
 නවත්තව්‍යමැසි; ධම්මපටිසම්භිදා, දහම්පිළිසැඟියා නොමෝ; මග්ගා,
 මාගීය, පච්චවෙකකිත්තකාලෙ, ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂාකරනකලැ; මග්ගාරමමණා,
 මාගීලමඛන ඇත්තියැ; මග්ගා; මාගීය; ගරුං කකා; ගරුකොටැ,
 පච්චවෙකකිත්තාසා, ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂාකරනුවහව; ආරමමණාධිපතිවසෙන;
 ආලමඛනාධිපතිවගයෙන්; මග්ගාධිපති, මාගීයඅධිපතිකොටැඇත්තියැ
 (මාගීධිපතිනම් වන්නිය යුතේසි); පටිභානපටිසම්භිදා, ප්‍රතිභානපිළිසැ
 ඟියා නොමෝ; මග්ගසෑණං, මාගීඥානාය; පච්චවෙකකිත්තකාලෙ, ප්‍රත්‍ය
 වේක්‍ෂාකරනකලැ; මග්ගාරමමණා, මාගීලමඛනඇත්තියැ; මග්ගා,
 මාගීය; ගරුං කකා, ගරුකොටැ; පච්චවෙකකිත්තාසා, ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂාකර
 නුවහව; මග්ගාධිපති, මාගීධිපතිවනුයැ; සෙසසෑණං, තෙසු නුවණ;
 පච්චවෙකකිත්තකාලෙ, ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂාකරනකලැ; නවත්තබ්බාරමමණා,
 මාගීලමඛනාදිවගයෙන් නවත්තව්‍යාලමඛන ඇත්තියැ; නිරුත්තපිටි
 සම්භිදා, නිරුත්පිළිසැඟියා නොමෝ; පච්චුප්පන්නාමෙව, වතීමානවුම;
 සද්දං, ගබ්ඳය; ආරමමණං, අරමුණුවූවක්; කරොති, කෙරේද; ඉති,
 එහෙසින්; පච්චුප්පන්නාරමමණං, ප්‍රත්‍යත්පන්නාලමඛන ඇත්තියැ;
 අත්ථපටිසම්භිදා, අරුත්පිළිසැඟියා නොමෝ; අතිතා, අතීතවූ; විපා
 කත්තං, විපාක නම්ලද ඵලයත්; ක්‍රියත්ථකුට්ඨ, ක්‍රියානම්ලද ඵලයත්;
 පච්චයසමුප්පන්නාකුට්ඨ, ප්‍රත්‍යයසමුත්පන්නඵලවිශේෂයත්; පච්චවෙකකි
 ත්තාසා, ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂාකරනුවහව, අතිතාරමමණං, අතීතාලමඛන ඇත්
 තියැ; අනාගතං, අනාගතවූ විපාකක්‍රියා ප්‍රත්‍යයොත්පන්න ඵල විශේ
 ෂය; පච්චවෙකකිත්තාසා, ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂාකරනුවහව; අනාගතාරමමණං,
 අනාගතාලමඛන ඇත්තියැ; පච්චුප්පන්නං, ප්‍රත්‍යත්පන්නවූ විපාකක්‍රියා
 ප්‍රත්‍යයොත්පන්නඵල විශේෂය; පච්චවෙකකිත්තාසා, ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂාකර
 නුවහව; පච්චුප්පන්නාරමමණං, ප්‍රත්‍යත්පන්නාලමඛන ඇත්තියැ;
 ලොකුත්තරං, ලොකොත්තරවූ; පරමත්තං, පරමාපීසංඛ්‍යාන නිවීමාණය;
 පච්චවෙකකිත්තාසා, ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂාකරනුවහව; නවත්තබ්බාරමමණං,
 නවත්තව්‍යාලමඛන ඇත්තියැ; ධම්මපටිසම්භිදා, දහම්පිළිසැඟියා
 නොමෝ; අතිතං, අතීතවූ; කුසලං, කුසලයද; පච්චයධමෙකුට්ඨ, ප්‍රත්‍යය
 ධම්මයද; පච්චවෙකකිත්තාසා, ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂාකරනුවහව, අතිතාරමමණං,
 අතීතාලමඛන ඇත්තියැ; අනාගතං, අනාගතවූ කුසලාකුසලප්‍රත්‍යය
 ධර්මජාතය; පච්චවෙකකිත්තාසා, ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂාකරනුවහව; අනාගතා
 රමමණං, අනාගතාලමඛන ඇත්තියැ; පච්චුප්පන්නං, ප්‍රත්‍යත්පන්නවූ

කුසලාකුල ප්‍රත්‍යයධර්මජාතය; පච්චේකකන්නස්ස, ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂාකර
 නුවහව; පච්චුප්පන්නාරමණො, ප්‍රත්‍යක්ෂන්නාලමන ඇත්තියැ; පටි
 භානපටිසම්භිදා, ප්‍රතිභාණ පිළිසැකියා නොමෝ; අනිතං, අනිතවු;
 කුසලඤ්ඤං, කුසලීනි පැවැති නුවණද; විපාකඤ්ඤං, විපාකයන්හි
 පැවැතිනුවණද; ක්‍රියාඤ්ඤං, ක්‍රියාවන්හි පැවැති නුවණද; පච්ච
 චේකකන්නස්ස, ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂාකරනුවහව; අනිතාරමණො, අනිතා
 ලමන ඇත්තියැ; අනාගතං, අනාගතවු කුසලවිපාකක්‍රියාවන්හි
 පැවැති නුවණ; පච්චේකකන්නස්ස, ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂාකරනුවහව;
 අනාගතාරමණො, අනාගතාලමන ඇත්තියැ; පච්චුප්පන්නං, ප්‍රත්‍යක්
 ජන්නවු කුසලවිපාකක්‍රියාවන්හි පැවැති නුවණ; පච්චේකකන්නස්ස,
 ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂාකරනුවහව; පච්චුප්පන්නාරමණො, ප්‍රත්‍යක්ෂන්නාලමන
 ඇත්තියැ; නිරුත්තරපටිසම්භිදා, නිරුත්පිළිසැකියා නොමෝ; ඥරමම
 ණත්තං, ශබ්දය අරමුණුකොට ඇතිබැවින්; බහිරාරමණො, බහිරා
 ලමන ඇත්තියැ; ඉතරාසු, නිරුත්පිළිසැකියාවෙන් අත්‍යවු; නිසු,
 ක්‍රීඩා පිළිසැකියාවන් අතුරෙන්; අත්‍යපටිසම්භිදා, අරුත්පිළිසැකියා
 නොමෝ; අඤ්ඤාතං, ඥායන්නානගෙහිවු; විපාකත්‍යං, විපාකාපී
 සංඛ්‍යාත ඵලයද; ක්‍රියත්‍යං, ක්‍රියාපීසංඛ්‍යාත ඵලයද; පච්චය සමුප්ප-
 න්නඤ්ඤ, ප්‍රත්‍යයසමුක්ෂන්න ඵලයද; පච්චේකකන්නස්ස, ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂා
 කරනුවහව; අඤ්ඤාතාරමණො, අඤ්ඤාතාලමන ඇත්තියැ; බහිරා,
 වාහාවු විපාකක්‍රියා ප්‍රත්‍යයසමුක්ෂන්නාපී සංඛ්‍යාත ඵලය; පච්ච
 චේකකන්නස්ස, ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂාකරනුවහව; බහිරාරමණො, බහිරාලමන
 ඇත්තියැ; අඤ්ඤාතබහිරා, අඤ්ඤාත්මවාහාවු කුසලවිපාක ක්‍රියා
 ප්‍රත්‍යය සමුක්ෂන්නාපී සංඛ්‍යාතඵලය; පච්චේකකන්නස්ස, ප්‍රත්‍ය
 වේක්‍ෂාකරනුවහව; අඤ්ඤාතබහිරාරමණො, අඤ්ඤාතබහිරාලමන
 ඇත්තියැ; පරමත්‍යං, පරමාපීනමිලද නිවාණය; පච්චේකකන්නස්ස,
 ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂාකරනුවහව; බහිරාරමණොඵව, බහිරාලමනම ඇත්තියැ;
 ධම්මපටිසම්භිදා, දහම්පිළිසැකියා නොමෝ; අඤ්ඤාතං, ඥායන්නාන
 ගෙහිවු; කුසලාකුසලං, කුසලාකුසලයද; පච්චයධම්මං, ප්‍රත්‍යයධම්මයද;
 පච්චේකකන්නාලො, ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂාකරනකලැ; අඤ්ඤාතාරමණො,
 අඤ්ඤාතාලමනඇත්තියැ; බහිරා —පෙ— අඤ්ඤාතබහිරා, ඥා
 යන්නාන පරසන්නානගෙහිවු, කුසල කුසලං, කුසලාකුසලයද; පච්චය
 ධම්මං, ප්‍රත්‍යය ධම්මයද; පච්චේකකන්නාලො, ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂාකරනකල
 යෙහි; අඤ්ඤාතබහිරාරමණො, අඤ්ඤාතබහිරාලමන ඇත්තියැ; පටි
 භානපටිසම්භිදා, ප්‍රතිභාණපිළිසැකියා නොමෝ; අඤ්ඤාතං, ඥායන්නා
 නගෙහිවු; කුසලවිපාකක්‍රියාඤ්ඤං, කුසලවිපාකක්‍රියාඤ්ඤය; පච්ච
 චේකකන්නාලො, ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂාකරනකලැ; අඤ්ඤාතාරමණො, අඤ්ඤා
 තාලමන ඇත්තියැ; බහිරා—පෙ— අඤ්ඤාතබහිරා, ඥායන්නාන
 පරසන්නානගෙහිවු; කුසලවිපාකක්‍රියාඤ්ඤං, කුසලවිපාකක්‍රියාඤ්ඤය;
 පච්චේකකන්නාලො, ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂාකරනකලීති; අඤ්ඤාතබහිරාරම
 ණාති, අඤ්ඤාතබහිරාලමන ඇත්තියැ; (ඉති සමාප්තියෙති වැටේ)

පඤ්ඤාපුප්පකං, පුත්තපාච්ඡක මහාචාරයයි.

8 ii ඉබාපි, මේ පිළිසැකියා විභවයෙහිද; නිසොං පටිසම්භිද, ත්‍රිවිධවූ පිළිසැකියාවෝතුමු; ලොකියා, ලෝකිකයහ; අත්තපටිසම්භිද, අරුත් පිළිසැකියා නොමෝ; ලොකියලොකුත්තරා, ලෝකිකලොකොත්තරවනුය; හි, විසාරකරනුලැබේ; ඉමසමිං පටිසම්භිද විභවෙහි, මේ පිළිසැකියා විභවයෙහි; සමාසවූදොන, සමාක්සවූදොවූ සඵලයන් වහන්සේ විසින්; තයොපි, ත්‍රිවිධවූද; නයා, නයනු; ලොකියලොකුත්තර විසාකතා, ලෝකිකලොකොත්තරයන් හා මුසුවන බැවින්; එක පරිච්ඡේදව, සමානවූ පිරිසිදුම් ඇත්තානුමු; ඤානා, වදාරනලදුය; හි, සැබව; එතෙසු නිසුපි, ටෙල සුත්ත නතභාජනිය අභිධම්මභාජනිය ප්‍රශ්නපාච්ඡකමාචාරයන්හිමු; නිසොං, ත්‍රිවිධවූ; පටිසම්භිද, පිළිසැකියාවෝතුමු; ලොකියා, ලෝකිකයහ; අත්තපටිසම්භිද, අරුත් පිළිසැකියා නොමෝ; ලොකියලොකුත්තරා, ලෝකිකලොකොත්තර වනුය; ඉතිඑවං, මෙනසින්; අයං පටිසම්භිදවිභවෙහි, මේ පිළිසැකියා විභවයෙහි; තෙපරිච්චං, ත්‍රිපරිච්චනයක් ඇති දෙයනාව; නිහරිතාව, උපුටාම; භාජෙතා, විභජනය කොට; දසසි තො, දක්වා වදාලන්න; (ඉති පරිසමාප්තියෙහි නිපා)

පටිසම්භිදවිභවනිදෙදසො.

ප්‍රතිසංවිද්දෙනවිභවනිදෙයං තෙම (නිසිතො, නිමිසංසිට)

—:o:—

* “පව්වයසමුප්පන්නාඤ්ච අත්තං පව්වයධම්මඤ්ච” යන වචන වලින් හෙතොදි ප්‍රත්‍යය සමුත්පන්නවූ කුසලාකුසලරූපයන්ගේද අපි පයඝායයන් හෙතොදි ප්‍රත්‍යයගෙනවූ විපාකක්‍රියාරූපයන්ගේද ධම්ම පයඝායයන් දක්වයි. පව්වයසමුප්පන්නාඤ්ච අත්තං පව්වයධම්මඤ්චාති වචනෙහි හෙතොදි පව්වයසමුප්පන්නානං කුසලාකුසලරූපානමපි අත්ත පරියායං හෙතොදි පව්වයගුණානං විපාකක්‍රියාරූපානමපි ධම්මපරියාය ඤ්ච දසොති. (මු. පි)

* ප්‍රතිභාන ප්‍රතිසංවිද්දෙන කාමාවචර විපාකාලබ්‍ධතයන් මහද්දකාලබ්‍ධතයන් ප්‍රතිසංවිද්දෙනාලබ්‍ධතයෙහි නොයෙදේ. කවරහෙයිනක්? ප්‍රතිසංවිද්දෙනයන් කාමාවචර ලෝකොත්තරකුසලයන්හිත් කාමාවචරක්‍රියා ලෝකොත්තර විපාකයන්හිත් උපදනා හෙයින. පටිභානපටිසම්භිදය කාමාවචරවිපාකාරමඤ්ඤා මහග්ගතාරමඤ්ඤා ව පටිසම්භිද, ඤාණාරමඤ්ඤාන න යුජ්ජති, පටිසම්භිද, ඤාණානං කාමාවචර ලෝකුත්තර කුසලෙසු කාමාවචර ක්‍රියා ලෝකුත්තර විපාකෙසු ව උප්පන්නතො. (මු. පි)

* ඤාණාලබ්‍ධතය ඇතිකල්හි හෙවත් සියලු පිළිසැකියා ක්‍රවණ නොපිළිසැකියාක්‍රවණ අරමුණුකරන බවක් ඇතිකල්හි කාමාවචර විපාකාලබ්‍ධතයන් මහද්දකාලබ්‍ධතයන් යෙදෙන්නේය

“යෙන සුඤ්ඤානානාති සුඤ්ඤානී ජානාති”යි වදාලනුයේ වනාහි සමසාමානාලබ්භතිය තෙවන් සියලු නුවණ අරමුණු කරන බැව් නොයෙදෙන්නේයයි ඇතැම් ඇපරකෙනෙක් කියති. සුත්තානනාහි පරිච්ඡේදයෙහි වනාහි “සුඤ්ඤාන සුඤ්ඤාන පටිභාන පටිසම්භිදා”යි නොවෙසෙසා වදාල බැවින් සමසාමානාලබ්භතිය යෙදෙනුය. මේ කීම අභිධම්ම භාෂණයෙහි වදාල වචනය හා විරුධ වෙයි. සබ්බසුඤ්ඤාරමමණතාය සතිසුප්පේසක, යෙන සුඤ්ඤාන නාති සුඤ්ඤානී ජානාති වචනානො පන න සබ්බසුඤ්ඤාරමමණතාති කථයනති, සුත්තානනා භාෂණයෙ පන සුඤ්ඤාන සුඤ්ඤාන පටිභාන පටිසම්භිදාති අවිසෙසෙන වුත්තානනා සබ්බසුඤ්ඤාරමමණතා සියා (මු ව්) සබ්බසුඤ්ඤාරමමණතායාති පටිසම්භිදා පටිසම්භිදා සුඤ්ඤාරමමණතාය, සුත්තානනා භාෂණීයෙ පන-පෙ-සියාති ඉදං අභිධම්මභාෂණීයෙන විරුච්ඡිති (අ ව්.)

* ඒ අභිධම්මභාෂණීයයාගේ හෝ සාවශෙෂ දෙශනා භාවය පැමිණේ යැ යන වොදනාව මෙනෙහිකොටැ විකාමාශයිසෝ. අභිධම්ම භාෂණීයෙහි විතනුපාදවසෙන කථනං නිරවශෙස කථනනති යථාදසිත විසය වචන වසෙන යෙන සුඤ්ඤාන නාති සුඤ්ඤානී ජානාතිති යං වුත්තං තං අසුඤ්ඤාරමමණතං න පටිසෙධෙති යි විසු අභිධම්ම භාෂණීය මහාවාරයෙහිදු විනේනානපාදවශයෙන් දෙශනාකිරීම ඉතිරි නොකොටැ දෙශනාකිරීම වේ. එහෙයින් යථාදර්ශිතවිෂය දෙශනා කිරීම වශයෙන් “යෙන සුඤ්ඤාන නාති සුඤ්ඤානී ජානාති”යි යම් වචනයක් වදාලයේක්ද ඒ වචනය තෙමේ අනාලබ්භතිය නොපිළිකෙටි කෙරෙයි යනු භාවයි. මේ විකාමාශයෙහි නිරවශෙස කථනං යන්නෙන් විනේනානපාදවශයෙන් සබ්බසාධිතවු අභියන් අනවශෙෂ කොටැ දෙශනාකිරීම අභිධම්මභාෂණීයයට මේ විෂයෙහි භාරයැ, සකල ඥෙය ධම්මවිෂයෙහි භාරනොවෙයි දක්වා. “යථාදසිතවිෂයවසෙන” යනු දක්වනලද ප්‍රකාර ඇති විෂය දෙශනාකිරීම වශයෙනි. ධර්මාවශයෙන් දෙසු ඒ ඒ විනේනානපාදයෙහි ධර්මනිරුක්ති ව්‍යවහාරයෙන් ප්‍රවෘත්තඥානය ඒ අභිධම්මභාෂණීයයෙහි දෙශනාකිරීම වශයෙන යන අභිය. අනාලබ්භතිය නොපිළිකෙටි කෙරෙයි යනු ව්‍යාපෘත නොවන හෙයින් යන අභිප්‍රායවේ. නිරවශෙෂ කථනයක් නොවෙයි යනු අවිනේනානපාදපරිපාදනවු විෂය නොවදාල බැවින් කිත. නසස වා සාවශෙසදෙසනතා ආපජ්ජනිති වොදනං මනසි කක්ඛා ආහ අභිධම්ම භාෂණීයෙහි ආදි, නිරවශෙසකථනනති අසෙසෙත්වා කථනං, තෙන විතනුපාදසබ්බතීනෙ අනෙව් අසෙසෙත්වා දෙසනා ඉධ අභිධම්මභාෂණීයසස භාරො, න සබ්බසුඤ්ඤාරමමති දසෙසති, යථා දසිතවිෂයවචන වසෙනාති දසිතපපකාරවිෂයසස කථනවසෙන ධම්මත්වසෙන දසිති තෙ තං තං විතනුපාදෙ තත්ථ ධම්මනිරුත්තාතිලාපෙන සුඤ්ඤාන කථනවසෙනාති අනෙව්, අසුඤ්ඤාරමමණතං න පටිසෙධෙති අනප්පර භාවනොති අභිප්‍රායො, න නිරවශෙසකථනං අවිතනුපාදපරියා පනතසස විෂයසස අකපිතතනා (අ ව්.)

* අරුත්පිළිසැඟියාවට විෂයවූ ආලම්බනයන්ගේ නිරවශේෂවශ
යෙන් දෙශනාව අභිධම්මභාජනියයෙහි නොවනු යම්සේද එමෙන් ප්‍රති
භාන ප්‍රතිසංවිද්‍යාවට විෂයවූ ආලම්බනයෙන්ද නිරවශේෂ වශයෙන්
දෙශනාව නොවේ. සුත්‍රානන්තරාජනියයෙහි අරුත්පිළිසැඟියා
පටිභානපටිසම්මිද්‍යා”හි නොවෙනස්කොට වදාලනෙයින් ප්‍රතිභානප්‍රති
සංවිද්‍යුගේ සමඤ්ඤාලම්බනත්‍යම පිහිටී, එසේම ‘තිස්සො පටි
සම්මිද්‍යා’ යනාදි ප්‍රශ්න පෘථක්කපාලියෙහිද ප්‍රතිභාන ප්‍රතිසංවිද්‍යුගේ
සමඤ්ඤාලම්බනත්‍යම පිහිටී, මෙකී තසින් ප්‍රතිභාන ප්‍රතිසංවිද්‍යු
තමා සමඤ්ඤානය විෂයකොට අරුත් බැවින් අභිධම්ම ප්‍රතිභානසංඛ්‍යාත
ත්‍රිවිධ පිළිසැඟියාවේ පරිත්‍යාලම්බනත්‍යම මහද්වන්ද්‍යාලම්බනත්‍යම
අප්‍රමාණාලම්බනත්‍යම වදාලන. නිරුත්පිළිසැඟියාව පමණක්
පරිත්‍යාලම්බනත්‍යමයෙහි වදාරනලද්දැ. ඉදින් ප්‍රතිභානප්‍රතිසංවිද්‍යුගේ
සමඤ්ඤානය විෂයකොට පවත්නා බවෙන් වන්නේ නම් අරුත්පිළි
සැඟියා නොමේ මාහීලම්බනරහිතය යන අර්ථය දක්වන “අත්තපටි
සම්මිද්‍යා න මඤ්ඤාලම්බනා” යන වචනයෙන් අභිධම්මභාජනියයෙහි වදාල
පිළිසැඟියාවන්හිම ප්‍රශ්නපෘථක්කතය පැවැත්තේ දන්නේය. යම්ගො
කින් මාහීයනෙමේ ප්‍රත්‍යයොත්පන්න ධර්මයක් නොවන්නේ නොවේද
හෙවත් ඵලධර්මයක්ම වේද අභිධම්මභාජනියයෙහිත් පිළිසැඟියානුවණ
විෂයකොට අරුත්පිළිසැඟියා ප්‍රතිභාන ප්‍රතිසංවිද්‍යොම වදාරනලද්ද එහෙයින්
ඒ ප්‍රතිභාන ප්‍රතිසංවිද්‍යුගේ මහද්වන්ද්‍යාලම්බනත්‍යම තය මෙනෙහිකර
නුවනව කීයහ නොලැබේද? ලැබේමය. යථා ව අත්තපටිසම්මිද්‍යාවිසයා
නා. න නිරවශේෂසකථනං අභිධම්මභාජනියෙ ඵලං පටිභානපටි
සම්මිද්‍යා විසයස්‍යාපිති ඵලං. පටිභානපටිසම්මිද්‍යා සබ්බසුඤ්ඤාවිසයනතා
තිස්සො පටිසම්මිද්‍යා සියා පරිත්‍යාගාරමණා සියා, මහඤ්ඤාගාරමණා සියා
අප්‍රමාණාගාරමණාති වුත්තා, යදිපි සියා අත්තපටිසම්මිද්‍යා න මඤ්ඤා
ගාරමණාති වචනතො, අභිධම්මභාජනියෙ වුත්තපටිසම්මිද්‍යාසෙව පඤ්ඤා
ප්‍රච්ඡිකතයො පවතොති, තති මඤ්ඤා පවච්ඡුප්පනොති, න හොති, අභි
ධම්මභාජනියෙ ව පටිසම්මිද්‍යා සුඤ්ඤාවිසයා ඵලං පටිභානපටිසම්මිද්‍යා
වුත්තාති න තස්‍යා මහඤ්ඤාගාරමණතාති. (මු. ටි.) ඵලං පටිභාන
පටිසම්මිද්‍යාවිසයාපි න නිරවශේෂසකථනනති සුත්‍රානන්තරාජනියෙ අභි
සෙසවචනොති සබ්බසුඤ්ඤාගාරමණතංයෙව පටිභානපටිසම්මිද්‍යා පතිසා,
පෙති, තථා තිස්සො පටිසම්මිද්‍යාති ආදි පඤ්ඤා ප්‍රච්ඡිකපාලියාපි, තිස්සොති
අත්ත ධර්ම පටිභාන පටිසම්මිද්‍යා, නිරුත්ත පටිසම්මිද්‍යා පරිත්‍යාගාරමණා
නෙව වුත්තා, යදිපි සියා න තස්‍යා මහඤ්ඤාගාරමණතාති සබ්බසුඤ්ඤා
(තති මඤ්ඤා පවච්ඡුප්පනොති න හොතිති ඉමිනා අත්තපටිසම්මිද්‍යා න
මඤ්ඤාගාරමණාති වචනස්‍ය යථා වුත්තත්ත සාධකතං විභාජනි) තස්‍යාති
පටිභානපටිසම්මිද්‍යා න මහඤ්ඤාගාරමණතා සමභවති. නත්‍ර තයං
අනුස්‍යාරනතස්‍යාති අභිධම්මයො. (අ ටි) “තති මඤ්ඤා පවච්ඡුප්ප
නොති න හොති” යන මූලපිකාවිවරණයෙන් අරුත්පිළිසැඟියාව
මාහීලම්බන නැතැයි යන වචනයෙන් යථාතත්‍යාර්ථය සාධන බව
ප්‍රකාශ කෙරෙයි.

පෙළක් ඇද්ද ඒ පෙළවිදන් හුණේ බලවත් බව පහළකිරීමෙන් ඉතරපෙළ
 ආ අභිප්‍රායමාසීණය හෙයින් දහසුතුද? සම්ඥානයෙහි පටිභානපටි
 සම්භිද්ධතොමෝ නිෂපය්‍යායවූවක් හෙවත් ආප්වා යවරුපයෙන්ම
 ප්‍රවාහනවූවක් වන්ට අභිවෙයි. නිෂපය්‍යායවූ ප්‍රතිසංවිද්ද්‍යානයන්හි ප්‍රශ්න
 පාවෘත්තයාගේ ප්‍රවාහනී ජයෙහි හෙවත් එකානන්තවූ අභිසංඛ්‍යාතඵලය
 අරමුණුකොට ඇති නුවණ අභිප්‍රතිසංවිත් නම. ඥානය අරමුණුකොට
 ඇති නුවණ ප්‍රතිභාන ප්‍රතිසංවිත් නමැයි හෙතෙ දෙසනාව ඇතිකල්හි,
 දෙපෙළවදන්හු විරුධතොවෙහි යි දහසුතු. මෙද යුත්තැකිඤ්චි පන
 ඤාණං අප්පටිභානභූතං නන්ති ඤායාප්පකාසුරතොති අබ්බසම්මපි
 ඤාණෙ නිප්පරියායා පටිභානපටිසම්භිද්ධ භවිතුං අරහති, නිප්පරියායපටි
 සම්භිද්ධසු පඤ්ඤාප්‍රවෘත්තස්ස පවනති.ං ආදි පාලියො න විරුද්ධතාති
 (අ. වි.) ඤාතිඤ්චි පන ඤාණනති ආදි තිස්සො පටිසම්භිද්ධති ආදිපාලියො
 සමන්තං. යථාධිප්පෙතස්ස අත්තස්ස පටිභානං දීපනං පටිභානං,
 තෙතාහ ඤායාප්ප කාසනතොති. ඉති යා තිස්සො පටිසම්භිද්ධති පාලි
 තස්සා බලවතාවභාවතෙන දුතරාය අභිප්පායමෙග්ගනං කථනති වෙදි
 තබ්බං, නිප්පරියායාති පරියායරහිතා උජ්ජකං සරුපෙනෙව පවතතා,
 නිප්පරියාය—පෙ—පවතති.යනති එකනතික අත්තාරමමණං ඤාණං අත්ත
 පටිසම්භිද්ධ ඤාණාරමණං පටිභානපටිසම්භිද්ධති ගහෙනවා දෙසනාය
 (අ. වි)

* “සඤ්ජරමමණතතා බිඤ්ඤාරමමණා” යන මේ පාඨයෙහි
 මෙරමාගේ අභිලාපසබ්දය අරමුණුකොට ඇතිබැවිනැයි වියයුතු. යම්
 හෙයකින් ශබ්දලබ්ධතාතොමෝ වාහ්‍ය ලබ්ධතාතොමෝ කරුණු නො
 වේද ශබ්දය ස්වසන්නානතත්ව ද ලැබෙන හෙයිනි. පදයට අනුවර්තය
 වන්නේත් ඒ අභිලාපසබ්දයමැයි. අභිලාපසබ්දයාගේ අනුවර්තය
 වීමද නිරුත්පිළිසැඟියාතොම ප්‍රත්‍යක්‍යපන්නවූම ශබ්දය අරමුණුකරන්නී
 ශබ්දය අසා මේ නිරුක්තියොමෝ ඥානසවනානිරුක්තී නම. මේ
 නිරුක්තී තොමෝ අයථාසවනාව නිරුක්තීනමැයි දනී යන මේ ඇ වචන
 වශයෙන් දහසුතු. අනුවර්තවනුයෙන් මෙරමාගේ ශබ්දවශයෙන්
 විශේෂණය නොකරනලද්දි දුටුවෙයි. මෙද යුත්තැකිඤ්චි සඤ්ජරමමණතතා
 බිඤ්ඤාරමමණාති එක් පරස්ස අභිලාපසඤ්ජරමමණතතාති හවිතබ්බං,
 තති සඤ්ජරමමණතා බිඤ්ඤාරමමණතාය භාරණං සඤ්ජරමමණතා
 ව සබ්බාපාති, අනුවර්තතොතො ව සො එව සද්දෙති විශේෂකං න
 කතනති දවස්බ්බං (අ. වි.) සො එවාති පදස්ස අභිලාපසඤ්ජරමමණ
 අනුවර්තතොතො වස්ස නිරුක්තීපටිසම්භිද්ධ පවුට්‍යපන්නමෙව අදං
 සුත්වා අයං සභාවනිරුක්තී අයං න සභාවනිරුක්තීති ජානාතිති ව ආදි
 වචනවශෙන වෙදිතබ්බො (අ. වි)

පටිසම්භිද්ධ විභසිගය නිමි

ඉති පච්ඡිමලංකායං පාසාණාදුරන්තරෙ අභයකරුණාරත්න මුදලිඤ්ඤාම
 මජ්ඣාචුළෝන මොරවුනගරාහිජානෙන ජීනවංසදිපාදිගඤ්ඤාකාර
 වරයෙන සිරි ජලේදිපෙ මුමරසෙ භද්දන්තසඤ්ඤාප මහාපෙර
 මහාසාමිපාමොක්ඛ භූතාය සුධම්මකාරකසඤ්ඤාසභාය
 මෙධානඤ්ඤා සිරි ලඞ්කාසාසනාලඞ්කාර කවිධරො
 නාසිසම්මනොපායධාරිනා ජීනපාවචනො
 පඤ්ඤානෙන නිබ්බව්ඡ්ඤ්ඤා විරියමෙධාවිනා

මෙධානඤ්ඤානිධානකෝෂරෙන

පාලාංකකථාට්ඨකානුට්ඨාදිසංඝඤ්ඤානාසිසඤ්ඤා

සමමානවිනෝදනීනාමාය

පටිසම්භිද්ධවිභවගට්ඨකථාය

අභිධම්මපපදිපිකා ව්‍යාඛ්‍යා

ABHIDHARMAPRADIIKA

BEING

A COMPREHENSIVE SINHALESE PARAPHRASE

OF THE

SAMMOHAVINODANI

THE COMMENTARY TO THE

VIBHANGATTHAKATHA

PART IV

by

The Late Venerable Abhidhammika

Moratuwe Sri Medhananda Nayaka Thera

Abhayakarunaratna Mudalindaramaya, Welipitiya, Panadura

at the request of

Mr. M. T. FERNANDO

'Sri Ranjan,' Moratuwa

Revised and Edited by

The Rev. Pandit K. Piyaratana Thera B. A. (Lond.)

Vice Principal, Saugatodaya Vidyalaya, Kottagoda

Published by

Mr. M. T. FERNANDO

*Printed at the Maha Bodhi Press,
COLOMBO*

2498 B.E.
1954 C.E.

සමමානවිනෝදනී
නමිවු
විභවිගපුකරණෝච්ඡායාපි පිළිබඳ සම්පන්න ව්‍යාකෘත
අභිධම්ම ප්‍රදීපිකාව

සූත්‍ර - බුදුකවන්තු - ධම්මගදය විභවිගකුසාලානිකා
වතුණි (අවසාන) භාගය

මොරවුවේ ශ්‍රී රක්‍ෂණ මණ්ඩලයෙහි නිවැසි
අ.ම. පී. ප්‍රණන්ද මහතාණන්ගේ
සමාධානවෙන්

පානදුරේ වැලිපිටියේ
අභයකරුණාරත්න මුදලිඤ්ඤාමාධිපතිව වැඩ විසූ
ත්‍රිවිධ පයඝීපතිධර වාගිශ්වරාවායඝී
මොරවුවේ ශ්‍රී මෙධානාඤ්ඤානිධාන
අමරපුර නිකායේ අධිකරණ නායක මහා සථවීර පාදයන් වහන්සේ
විසින්
සම්පාදිතයි

කෝට්ටිගොඩ
සෞභගකෝදය විද්‍යාලයේ උපප්‍රධානාවායඝී
පූජ්‍ය පණ්ඩිත ශාස්ත්‍රාචාර්‍යඝී
කහඳුමෝදර වතුකිරිනි ශ්‍රී පියරතන
සථවීරයන් වහන්සේ විසින්
සංස්කෘතයි

යථොක්ක
අ.ම. පී. ප්‍රණන්ද මහතාණන් විසින්
කොළඹ මහාබෝධී සන්ත්‍රාලයේ
මුද්‍රාපණයෙන්
ප්‍රකාශිතයි

2498
1954

FOREWORD

This is the fourth volume of “Abhidharmapradipika”, and it is to be the end of the series. The vastness of the treatise and the difficulties due to getting the work printed have been responsible for the long delay in publishing this. I am however happy to state here that it gives me great pleasure to see that this grand and noble treatise on the Dharma has at last though delayed seen the light of day.

I am fully cognisant of the fact that the learning and teaching of the Doctrine of the Buddha, its propagation through sermons, its instruction through the writing of Doctrinal texts and their publication for the welfare of the many are paramount significance for the resuscitation and progressive development of Buddhism.

This is the true position, but as I felt that I could do very little in this good cause by attempting the first three modes of approach, I decided to be of service, though in a small way, by extending my support to get books printed and published.

In pursuance of this policy an earnest appeal was made by me to the most Ven. Moratuwe Sri Medhananda Nayaka Thera a singularly clever exponent of the Abhidharma, one of the most illustrious and erudite, scholar-monks from among the galaxy of ecclesiastical luminaries of this Island, to write such a book as this. I succeeded in my request and this book is the proud product of that effort.

Mention must also be here made with gratitude to the Ven. Horetuduwe Dhammadhaja Thera, incumbent of the Gangarama Viharaya, Horetuduwa and my own brother who encouraged me persistently in this noble cause.

While the first part of this treatise was in print—sad to say,—the Ven. author passed away and the continuity of its publication after diligent revision was done on the earnest solicitation both of me and the Rev. H. Dhammadhaja Thera by the Rev. Pandit Kahandamodara Piyaratana Thera B. A. (Lond.) Vice-Principal of Saugatodaya Vidyalaya, Kottegoda in Matara.

May the merits that I have reached through all my efforts connected with the writing of this book and its final publication primarily be shared by the illustrious author, the Rev. Moratuwe Sri Medhananda Nayaka Thera who is no longer among us.

Secondly may my dead parents Mututantrige Joseph Fernando and Weerakondabaduge Selesthina Perera of Siri Medura, Horetuduwa, Moratuwa, the late Mr. M. B. Fernando, a beloved brother of mine, my relations and friends one and all share with me the fruits of this meritorious act and thus attain the ultimate bliss of Nibbana.

Finally may I express my sincere thanks to the Mahabodhi Press for the genuine interest they took in producing this work so magnificently.

Yours

Mettacittena,

M. T. FERNANDO.

July 15, 1954,

"Sri Ranjan"

Moratuwa.

අනුමමප්පදිපිකාවේ සම්පාදක
අනුමමමකාවායම්
මොරටුවේ ශ්‍රී මෙඛානඤ්ඤා මහා සභික
සාමිපාදයන් වහන්සේ.

නිවේදනය

මෙය අභිධම්මප්‍රදීපිකාවේ සතරවෙනි කාණ්ඩයයි. මෙයින් පොත අවසන් වෙයි. මේ අභිධම්මව්‍යාකෘතිය මුද්‍රණය කොට අවසන් කරන්ට බොහෝ කලක් ගතවූයේ පොතේ විශාලතියක් මුද්‍රණ කටයුතු පිළිබඳව ඒ ඒ අවස්ථාවන්හි ඇතිවූ දුෂ්කරතාවයන් හේතුවෙන් ගෙනය. ප්‍රමාද වී හෝ මේ මහා ධර්මග්‍රන්ථනය මුද්‍රණය කොට අවසන් කරන්ට ලැබීම ගැන අනිශ්චිත ප්‍රීතියට පැමිණෙමු.

ශ්‍රී සම්බුද්ධදේශිත සමමය ඉගෙනීම, ඉගැන්වීම, දෙශනා කිරීම, බණ පොත්පත් ලිවීම, ලියවීම හා ඒවා ප්‍රචාරයට පැමිණවීමද පයඝාතී ශාසනයේ දියුණුවට ඉවහල් වන කරුණු බව අපි දනිමු. එහෙත් එහි මූලින් සඳහන් කළ කරුණුවලින් ශාසනානුග්‍රහයක් කරන්ට අපොහොසත් බැවින් බණපොත් ලියවීමය, ප්‍රචාරයට පැමිණවීමය යන මේ දෙකරුණෙන්වත් අවුරුදු පන්දහසක් කල් පවත්නා නවාගත සම්ප්‍රදායකයට සවිලාමාවුනු හෝ රුකුලක් දෙත්ට ලැබෙනොත් එය අපගේ ජනමසාප්තය සේ සැලකුවෙමු. එසේ සලකා මැන යුගයේ ලබ්‍යාබුඬිශාසනය බැබළුව මහවිසින් මානිමිවරුන් අතුරෙන් අවිනිසසා නයක් ගත්තා වූ - විශේෂයෙන් අභිධම්ම විශාරදත්වයෙන් හා විවිධ ධර්ම කළුකතියෙන්ද අගස්තල නැගුණු පුත්සද මඩල සේ සවදෙශ විදේශ යන්හි සුප්‍රසිද්ධ පරමපූජනීය මොරටුවේ ශ්‍රී මේධානඤ්ඤ නායක සවාමි පාදයන් වහන්සේට ආරාධනා කොට මේ අභිධම්මප්‍රදීපිකා ව්‍යාකෘත ලියවා ගත්තෙමු.

මේ උතුම් කටයුත්තෙහි අගය පෙන්වා දී උපදෙස් දීමෙන් මා උනන්දු කරවා මෙයට ඉදිරිපත් කරනලද්දේ අපගේ ප්‍රිය සහෝදරවූ මොරටුවේ හොරේතුඩුවේ ගඩකාරාම මහා විහාරාධිපති ගරු **හොරේතුඩුවේ ධම්මඛජ** සවාමිපාදයන් වහන්සේ විසිනි. උන්වහන්සේ ගෙන් ලැබුණු සහාය හා අනුබලය මෙහිදී කෘතවේදීව අනුසමරණය කරමින.

පොතේ ප්‍රථම කාණ්ඩය මුද්‍රණවස්ථාවෙහි පවතිද්දීම තත් ග්‍රන්ථ කඩ්ඩු නායක හිමිපාණන් වහන්සේ දිවංගතවී වදාළ බැවින් යථොක්ත ගෞරවාතී හොරේතුඩුවේ ධම්මඛජ සවාමිපාදයන් වහන්සේගේ හා මගේද ආරාධනාව පරිදි මේ පොත මුද්‍රණයට සුදුසු ලෙස සංස්කරණය කරදුන්හෝ **කෝට්ටෙහොඬ** සෞගතොදය විද්‍යාලයේ උප ප්‍රධානාචාර්ය **ශ්‍රී ජයරත්න (B. A. London)** මහාචාර්යවරයා සවාමිපාදයන් වහන්සේ විසින්ය. එහෙයින් උන්වහන්සේට අපගේ කෘතඥතා පූජික ගෞරවාදරය පුද කරමින.

පයඝාපනි ශාසනයේ උද්දීපනිය පරමානුකොටගෙන නිශශරණාධාරයාගේ සේව මේ චරිතා ධර්මානුකූල ලියවා ප්‍රචාරයට පැමිණිමෙන් මා විසින් ලබාගත් සියලු පුණ්‍යසම්භාරය මෙහි සමපාදකවූ අපවත්වී වදාල සදාසමමානනීය මොරටුවේ ශ්‍රී මෙධානඤ්ඤ නායක මානිමියන් වහන්සේට හඤ්ඤාදරයෙන් යෙදී පළමුකොට අනුමෝදන් කරවමිනි.

එසේම අපගේ පරලෝඝාපන අදරණීය පියාණන් වහන්සේ වන මොරටුවේ හොරේතුඩුවේ සිරිමාදුරේ විසූ මුතුනගුණේ ජෝසප් ප්‍රණාන්දු මැතිතුමා හා මැණියන් වහන්සේ වන විරකොණ්ඩබද්දගේ සෙලෙස්නිනා ජේෂ්‍රා මැතිනියද අප පවුලේ දිසුණුවට අතිශයෝපකාරීව ක්‍රියා කළ ප්‍රිය සොහොයුරු ඇම්. බී. ප්‍රණාන්දු මහත්මයාද මේ පින අනුමෝදන්ව තිවත් සැප ලබන්වායි ප්‍රාණිකා කරමිනි. සෙසු සහෝදර සහෝදරීන් හා බිඳුම්මිනාදින් ඇතුළු සදේවක ලෝකයාද මේ පින අනුමෝදන්ව ලොවී ලොවුතුරා සැප ලබන්වා.

මුල සිටම මේ පොතේ මුද්‍රණ කටයුතු ඉතා යහපත් ලෙසට කරදන් කොළඹ මහාබෝධී යන්ත්‍රාලයේ කළමනාකාර මහතුන්ට අවබෝධ කරමි.

නිබ්බණ්ණපච්චයෝ හොතු

මීට - ශාසනොදයකාමී

ඇම්. පී. ප්‍රණාන්දු

ප්‍රකාශක

1954 ජූලි මස 15

ශ්‍රී රඤ්ජන්

මොරටුව

අතිධම්ප්‍රදීපිකාවේ සමාරාධක හා ප්‍රකාශක
ඇම්. පී. ප්‍රනාන්දු මැතිතුමා
 ශ්‍රී රක්‍ෂ්‍ය
 මොරටුව

සංඥාපනය

අභිධම්මප්‍රදීපිකා

චතුර්ථී (අවසාන) භාගය

ශ්‍රීමත් සුගත තථාගත ශාක්‍යමුනීන්ද්‍රියන් වහන්සේ විසින් සකල ලොකවාසී ජනතාවගේ ඵෙහලෙෞතික පාරලෙෞතික ශුභසිඛිය පිණිස දෙශනා කොට වදාළ ත්‍රිපිටක පයඝාප්පිකාවට අයත් අභිධම්මපිටකය ධම්මසංඛයණී - විභංග - ධාතුකථා - පුගල පඤ්ඤානති - යමක - පදාන - කථාවන්තූ යන ප්‍රකරණසප්තකයකින් යුක්තය. එහි සකක විභංගාදී අප්‍රාදානවිභංගයන්ගෙන් හෙබි විභංගප්‍රකරණයට අනුකථාවායී අනුබ්බ බුබ්බසොභ මහා ස්වාමිපාදයන් වහන්සේ විසින් ගවේරාභිවණ්ණා විවරණමුඛයෙන් කරනලද අනුකථා තොමෝ සමමොහවිතොදනී නම් වූවය. පෙලබසින් කරනලද ඒ සමමොහවිතොදනී නම්වූ විභංගප්‍රකරණ අටුවාවට ආභිධම්මිකාවායී මොරටුවේ ශ්‍රී මෙධානන්ද මහා ස්වාමිපාදයන් වහන්සේ විසින් හෙලබසින් ලියනලද ව්‍යාකෘත මේ අභිධම්මප්‍රදීපිකාවයි.

මෙහි ප්‍රථම - විතීය - තෘතීය භාගය මීට මුලදී නිකුත් කරනලදි. මේ එහි චතුර්ථීභාගයයි. මෙයින් පොත අවසන් වෙයි. සමස්ත පොතේ මුද්‍රිත පිටු ගණන 2154 කි. මේ අවසාන භාගය විභංගප්‍රකරණයේ අවසාන විභංග තුනෙන් යුක්තය. ඒ ඒ මුද්‍රිතභාගයන්හි අප්‍රාදාන විභංග ඇතුළත් කරනලද්දේ මෙසේය:-

- ප්‍රථම භාගය:- බිඤ්ඤා-ආයතන-ධාතු-සම්ම-ඉන්ද්‍රිය-
පටිච්ච සමුප්පාද යන විභංග 6
විතීය භාගය:- සතිපට්ඨාන-සම්මප්පධාන-ඉතිපාද-
බොජ්ඣංග යන විභංග 4
තෘතීය භාගය:- මක-කාන-අප්‍රමඤ්ඤා-සිකධාපද-
පටිසම්භිද යන විභංග 5
චතුර්ථී භාගය:- ඤාණ-බුද්ධකවන්තූ-ධම්මහදය යන විභංග 3

18

අභිධම්ම පිටකයේ සප්තප්‍රකරණ ග්‍රන්ථයන් හා තද්ව්‍යාභි කථාවන්ද තට්ටිකානුට්ටිකා සංග්‍රහ ප්‍රකරණයන්ද පිළිබඳව දතමනා බොහෝ කරුණු මේ පොතේ ප්‍රථමභාගයේ සංඥාපනයෙහි සවිස්තරව සඳහන්ව ඇත. එහෙයින් පොත පිළිබඳව හැදින්වීම් වශයෙන් ඊට වඩා යමක් මෙහි සඳහන් කිරීම අනවශ්‍යය.

මේ පොතේ සමාරාධකවූද ප්‍රකාශකවූද මොරටුවේ ශ්‍රී රක්‍ෂණ නිවස වැසි පුණ්‍යකාමී ධනවත් ඇම්. ටී. ප්‍රණාන්දු මැතිතුමා තථාගත බුදුරජාණන් වහන්සේගේ පයඝීෂ්ණි සම්මානසහයේ උද්දීපනයට යථා ශක්තීන් රුකුලක් දෙනු කැමැත්තේ මේ විශාල ග්‍රන්ථය ආභිමතීකාවාය්‍ය මොරටුවේ ශ්‍රී මේධානඤ්ඤ නායක මාහිමියන් වහන්සේ ලවා සම්පාදනය කරවාගෙන විශාල මුදලක් මේ සදහා වියදම් කොට ප්‍රචාරයට පැමිණ විය.

මෙකල බණදහම පොත්පත් මුද්‍රණය කොට විසුරුවා හැරීමේ සිරිතත් ලක්දිව බෞද්ධධනවතුන් ආගමධම්ප්‍රචාරයට නම් ධනය වියදම් කරන තරමත් සලකා බලනවිට ඇම්. ටී. ප්‍රණාන්දු මහතාණන් මේ පිළිබඳව ඇති කල බලවත් ආශාව හා පරිශ්‍රමය ආනව්‍යභීජ්‍යතය. එහෙයින්ම එය ආදර්ශවත්ය. ප්‍රශංසනීයය. දූත උගත් කෙනෙකුත් පොතක් පතක් ලිව්වත් එය මුද්‍රණය කරන්ට මගක් නැතිව ලිවූවෙකු බව බොහෝ බෞද්ධයන්ට රහසක් වුවත් උගතුන්ට රහසක් නොවේ. ආගම ධම්ප්‍රචාරයට ධනය යොදවන්ට කැමති කරවා ගත හැකි බෞද්ධ ධනෙශ්වරයෙකු සොයා ගැනීම මැණික් ගලක් සොයා ගැනීම මෙන් දුලභ සිතියක් වී තිබෙන්නේ මේ නිසාය. එහෙයින් ලබ්‍යාවේ උගතුන්ට පොත්පත් ලිවීමට සැහෙන තරම් රුකුලක් ලැබී නැත. යම් හෙයකින් ඇම්. ටී. ප්‍රණාන්දු මැතිතුමා ඉදිරිපත් නොවී නම් මොරටුවේ මේධානඤ්ඤ නායක මාහිමියන් වහන්සේ කොතෙක් ධම් විනය විශාරදයෙකු වුවත් උන්වහන්සේගේ අතින් අභිධම්ප්‍රදීපිකාවක් නොලියවෙන්නට තිබුණි. ලියුවත් එය මේ තාක් අත්කොපියෙහිම රැඳී යම්කිසි තැනෙක - අල්මාරි යක සැහවී පවතින්නට තිබුණි. එසේ වූයේ නම් දඹදෙණියේ විසූ කල්‍යාණ සාහිත්‍ය සම්ප්‍රදායකර්ම පරාක්‍රමබාහු මහරජතුමාගේ විශ්වමානව සන්තය අත්හැරෙන විට ලබ්‍යාවේ මේ තාක් ලියනලද ඉතා විශාල ග්‍රන්ථය ලක්දිව වැස්සන්ට අයත්කරගැනීමේ භාග්‍යය සදහන්ව වැසියන්ට තිබුණි. එසේ වන්නට නොදී ලබ්‍යා බුද්ධාසනයේ බැබළීමට ආලෝකය දියහැකි විශිෂ්ට අභිධම් ව්‍යාඛ්‍යානයක් පහළවූයේ ප්‍රණාන්දු මහතාගේ ශ්‍රඩාව පෙරදැරිකොට ඇති ආගමිකකතියේ උදර පූතිඵලය වශයෙනි.

මුද්‍රිත රෝයල් ප්‍රමාණ පිටු 2154 ක් පමණවූ මේ ග්‍රන්ථ රචනය එක කතීන්ද්‍රයෙන් හෙවත් අන්‍යයන්ගේ හවුල්වීමක් නොමැතිව එක කෙනෙකුන්ගේ පැන්තුවෙන් නිපන් කෘතියක් බැවින් මෙය ලබ්‍යා සාහිත්‍යයේ පමණක් නොව ලෝකසාහිත්‍යයේද උසස් තැනක් ලැබිය යුතු පොතකි. එහෙයින් එතද්ව්‍යාඛ්‍යා කතීන්ද්‍ර මොරටුවේ ශ්‍රී මේධානඤ්ඤ නායක මාහිමියන් වහන්සේ විසේ කිහිපයටද භාජන වියයුතු අප්‍රතිම බුද්ධප්‍රභාවත් මහාග්‍රන්ථකතීවරයෙකු ලෙස සැලකිය යුතු වන්නේ මේ පොත නිසාම නොවේ. උන්වහන්සේ විසින්ම ඔප්පුණු භූමිණීවූ සුමධුර ගාථා දෙදහසකින් පරිමිතව ලියනලද සමබ්‍රහ්ම වර්තාතැන ක ජිනවංශදීප නම්වූ පාලි මහාඛාමයය ලබ්‍යා සාහිත්‍යයේ පමණක් නොව ලෝක සාහිත්‍යයේම දක්නා ලැබෙන ඉතා විශාල පාලි පද්‍යප්‍රබන්ධය වී තිබෙන බව මෙහි ලා සදහන් කරනු කවර වරදෙක්ද?

අතිධම්ම රත්න භාණ්ඩාගාරය වැනි මේ මහාසූත්‍ර ග්‍රන්ථාන්තරය ලියවා එය මුද්‍රණයෙන් ප්‍රකාශයට පැමිණවීමට මෙහි ප්‍රකාශක ඇම්. ටී. ප්‍රණාන්දු මැතිතුමා උත්සාහවත් කරනලද්දේ එතුමාගේ ප්‍රිය සහෝදරවූ මොරටුවේ හොරේතුඩුවේ ගඩහාරම මහා විහාරාධිපති ධම්මාසත්‍රවෙදී ගෞරවාභී **හොරේතුඩුවේ ශ්‍රී ධම්මචන්ද්‍ර** මහාසංවිරපාදයන් වහන්සේ විසින්ය. මොරටු පෙදෙසේ වන්මාන බෞද්ධ ප්‍රබෝධයට පුරෝගාමීව දිස්තිමත් විශිෂ්ට සෙවාවක් සිදු කරන සබ්බසොභනවූ සිත්තාගරුකවූ ඒ මහා සංවිර පාදයන් වහන්සේ විසින් මේ පොතේ සියලු කටයුතු ඉතා හොඳින් නිම කිරීම පිණිස මුලපටිපාටි දැක්වූ උනන්දුව හා සැලකිල්ල මා මෙහි සඳහන් කරන්නේ කෘතඥතාපූජිකවූ ඉමහත් ප්‍රීතියෙනි.

තවද මෙහි යොදනලද ශුචිපත්‍රය තරමක් දික්වූවාක් මෙන් පෙනෙන්නට වි තිබෙන්නේ කාණ්ඩ හතරේම ශුචිපත්‍රය එකවරට යොදන්ට වීමෙනි. මේ ශුචිපත්‍රය පිළියෙල කිරීමේදී පානදුරේ වැලිපිටියේ අභයකරුණාරත්න මුදලිඤ්ඤාමාමසී ගරු. **ආචාර්ය ධම්මක ගම්පොළ ශ්‍රී ධම්මචන්ද්‍ර** සංවිරපාදයන් වහන්සේගෙන් ලැබුණු මහත් සහාය මා ඉතා අගයකොට සලකන්නේ තත් සහායකය මාගේ පරිශ්‍රම ලාභයට ඉවහල්වූ බැවිනි. ඒ ගැන ඒ සංවිරපාදයන් වහන්සේට අවබෝධ පසසම්. අමාවතොධයට එතරම් බාධා නොවන හුසාදිඝ්ඤාදිවශයෙන් වූ වැරදි මෙහි ඇතුළත් නොකරනලදී. එසේම අපගේ ප්‍රමාද හුමාදියෙන් හෝ මුද්‍රණ සබලිත වශයෙන් හෝ සිදුවූ දෝෂයන්ට සුඛිත්‍ර අනුකම්පා කෙරෙත්වා.

විරං නිඝනු සබ්බමො

මේවගට, ශාසනභවිති කාමී

කහදමෝදර පියරත්න සංවිර

2498 ඇසල මස පුරපසලොස්වක් දින

කෝට්ටගොඩ සෞගන්ධාය

විද්‍යාලයේ දීය.

1954 ජූලි 15

අනිමමප්‍රදීපිකාවේ සංස්කාරක
පණ්ඩිත ආඥාපායාසී
කහඳමෝදර චන්දනිච්ඡි ත්‍රි පියරත්න
සාමිඤ්ඤන් චහන්සේ

16

සමමානවිනෝදනී නාමාස
ඤ්ඤා විග්ගායක ධාරාය
අනිමම පපදීපිකා ව්‍යාකෘත

ඌණවිහපිගසංවණ්ණනාය

අභිධම්මපට්ටිකා ව්‍යාකෘත

1

i ඉදහි තදනනතර ඌණවිහබෙහ ඵකවිබෙහ ඌණවණ්ණනි ආදිනා නයෙන පඨමං ඵකවිධාදිති දසමිධ පරිසොසානෙති දසති පරිවෙජ්ජෙති මානිකං ධර්මසංකානිකිත්තපදානුකිකමෙහ නිදදසො කතො, තත්ථ ඵකවිබෙහානි ඵකපසකාරණ නික කොසාසෙන වා, ඌණවණ්ණනි ඵසු පන ඌණඤච තං වණ්ණ ව නානපසකාරානං සමපනතිනනති ඌණවණ්ණ, ඔකාසයෙන ඌණසං වණ්ණනිපි ඌණ වණ්ණ, දුඛ පන පුට්ඨෙතෙ'ව'සෙන වණ්ණ වෙදිතබ්බං, තෙනෙව ඵකවිධපරිවෙජ්ජවසානෙ “සාධාවක වණ්ණ විභාවනා පඤ්ඤ ඵවං ඵකවිබෙහ ඌණවණ්ණනි” වුතනං, පඤ්චවසඤ්ඤාණනි වකුචු විඤ්ඤාණාදිති පඤ්ච, න තෙනති ආදිති හෙය්‍යා ධම්මසබ්බසංකප්පාසං වුතනනසෙනෙව වෙදිතබ්බානි, සබ්බසංකප්පාසෙනෙව සං වතනබ්බං තං නිදදසමාරණ ආවිහසිසංති. සථාවෙස ඵවං දුකමාර්තාදි පදෙසුපි සං වතනබ්බං තං තසෙව ආවිහවිසංති. නිකෙහපපරිවෙජ්ජ මතං පෙනෙසු ඵවං වෙදිතබ්බං, පසුති න තෙන අතෙන කාති ආදිති නිව ධම්මසබ්බසංකප්පාසෙන අනිවෙස පඨතිතුනාති ආදිති අමානිකාවසෙන සබ්බසංකප්පාසෙන දුට්ඨෙති හෙදතො අභිසත්ත නිසා පදෙති ඵකකමානිකා නිකිත්තා, දුකානුරූපෙති පන පඤ්ච නිසාස දුතෙති දුකමානිකා නිකිත්තා, නිකානුරූපෙති විතනා මසා පඤ්ඤාති ආදිති වතුති බාහිරතනිකෙති විපාකපඤ්ඤාති ආදිති අනිසමිතපඤ්ඤාවසෙන වුතනති වුද්දසති මානිකානිකෙති විතකකතනිකෙ පඨම පදෙන නිසමිතපඤ්ඤාවසෙන වුතනති තෙරසති දුතිසපදෙන නිසමිත පඤ්ඤාවසෙන වුතනති සත්තති තනිසපදෙන නිසමිතපඤ්ඤාවසෙන වුතනති මාදසති පිතිනති කෙව පඨමපදෙන නිසමිත පඤ්ඤාවසෙන වුතනති තෙරසති, තථා දුතිසපදෙන, තනිසපදෙන නිසමිතපඤ්ඤාවසෙන වුතනති මාදසති අභිසිතිසා නිකෙති නිකමානිකා නිකිත්තා, වතුකක මානිකා පන කම්මසංකප්පාසෙන ආදිති ඵකවිසතිසා වතුකකකිති, පඤ්චක මානිකා විති පඤ්චකෙති, ජකකමානිකා ඵකෙන ජකකෙන, සත්තකමානිකා සත්තසත්තතිඌණවණ්ණනිති ඵවං සබ්බසංකප්පාසෙන වුතනති ඵකාදසති සත්තකෙති, අභිසමානිකා ඵකෙන නිවකෙන, දසකමානිකා දස තථාගතසං තථාගතබලා නිති ආදිනා ඵකෙනෙව දසකෙන නිකිත්තා. තත්ථ දසාති ගණන පරිවෙජ්ජෙ. තථාගතසංකප්පාසෙන විපසති ආදසො පුබ්බතො ඉසංසො ආගතො තථා ආගතසං, සථාව තෙන ගතා තථා ගතසං. තථාගත

බලාගිනි අසෙසෙති අසාධාරණානි තථාගතස්සෙව බලාගි, යථා වා පුබ්බබ්බානං බලාගි පුඤ්ඤස්සයසමපානියා ආගතානි තදා ආගත බලාගිනිපි අසෙසා. තත්ථ දුට්ඨං. තථාගතස්ස බලං කාය බලඤ්ඤා ඤාණබලඤ්ඤා, තෙසු කායබලං හත්තිකුලානුසාරෙන වෙදි තබ්බං. වුත්තසෙසහතං පොත්තෙති:-

ii කාලාවකඤ්ඤා ගම්බහසාං පණ්ඩරං තම්බ පිබ්බලං,
ගනිමබ්බලභෙමඤ්ඤා උපපාසථ ජද්දනනි'මෙ දසාති.

ඉමානි හි දසහත්තිකුලානි. තත්ථ කාලාවකතනි පකාතිහත්තිකුලං දඬුබ්බං, යං දසනනං පුරිසානං කායබලං තං එකස්ස කාලාවක හත්තිනෝ, යං දසනනං කාලාවකානං බලං තං එකස්ස ගම්බහසාස්ස, යං දසනනං ගම්බහසානං තං එකස්ස පණ්ඩරස්ස, යං දසනනං පණ්ඩරනං තං එකස්ස තම්බස්ස, යං දසනනං තම්බානං තං එකස්ස පිබ්බලස්ස, යං දසනනං පිබ්බලාගං තං එකස්ස ගනිහත්තිනෝ, යං දසනනං ගනිහත්තිනං තං එකස්ස මබ්බලස්ස, යං දසනනං මබ්බලාගං තං එකස්ස භෙමවකස්ස, යං දසනනං භෙමවතානං තං එකස්ස උපපාසථස්ස, යං දසනනං උපපාසථානං තං එකස්ස ජද්දනනස්ස, යං දසනනං ජද්දනනානං තං එකස්ස තථාගතස්ස නායකානුසාරෙනිපි ඉදමෙව වුවවති, නතදනං පකාතිහත්තිනං ගණනාය හත්තිකොටි සහස්සානං පුරිසගණනාය දසනනං පුරිස කොටි සහස්සානං බලං භොති. ඉදං තාව තථාගතස්ස කායබලං.

iii ඤාණබලං පන ඉධි තාව පාළියං ආගතමෙව දසබලඤ්ඤාං මහාසිහනාතද දසබලඤ්ඤාං වතුචෙසාරජ්ඣඤ්ඤාං අභිසු පරිසාසු අභිමපනඤ්ඤාං වතුසොති පරිචෙජ්දනඤ්ඤාං පඤ්ඤාගතිපරිචෙජ් දනඤ්ඤාං සංසුත්තතෙ ආගතානි තෙසතනනි ඤාණානි සතන සතනනිඤ්ඤානිනි එවං අසෙසෙති අතෙතනානි ඤාණසහස්සානි එතං ඤාණබලං නාම. ඉධාපි ඤාණබලමෙව අබිපෙසනං.

1. i. ඉදනි, ප්‍රාජ්‍යාවසරයෙහි; තදනනතරෙ, ඒ පිළිසැඹියා විහිඟයට අනතුරුව වූ; ඤාණවිභවෙහ, සුනවිභවයෙහි; එකවිධෙන ඤාණවත්තීති ආදිනා, එකවිධෙන ඤාණවත්තී යනාදි වූ; නයෙන, නසින්; පසිමං, පළමුකොට; එකවිධාදීහි, එකප්‍රකාරය ආදිකොට ඇති; දස විධපරිසොසානෙහි, දහප්‍රකාරය අවසන්කොට ඇති; දසහි, දහවිධ වූ; පරිචෙජ්දෙහි, පරිචෙජ්දයන් කරණකොට ගෙන; මානිකං, මාතෘකාව; ස්වපෙත්වා, තබා; නිකම්මතපදනුකක්කමෙන, මාතෘකා තැබූ පිළිවෙලින්; නිද්දෙසො, නිදේශය තෙම; (පදභාජනිය තෙමයි) කතො, කරන ලදය; තත්ථ, ඒ එකවිධෙන ඤාණවත්තී යනාදි වචනයෙහි; නොභොත් - ඒ මාතෘකාපදයන්හි; (විනිවර්ජයො වෙදිතබ්බා, විනිස දතසුචුට) එකවිධෙනාති, එකවිධෙන යනු; එකප්‍රකාරෙන, එක්ප්‍රකාරයෙකින්; වා, නොභොත් - එකකොසාසෙන, එක්කොටසකින්; ඤාණවත්තී, යන;

එත්‍ර පන, මේ වචනයෙහි වනාහි; (විශ්වතො වෙදිතබ්බො, විග්‍රහය දතයුතු; 0) ඤාණඤ්ච, ඥානයන්; (හොති, වේ; 0) තං, ඒ ඥානය තෙමේ; නානපපකාරානං, අනෙකප්‍රකාර වූ; සමපතතිනං, සමපතතින්ගේ; වජ්ච (හොති 0) වස්තුවන් වේ; ඉති, මේ කමිධාරය සමාසයකින් හෙයින්; ඤාණවජ්ච, ඥානවස්තු නම; ඔකාසසේන, අවකාශාභයෙන් හෙවත් නිශ්ශ්‍රයවන හෙයින්; ඤාණස්ස, ඥානයාගේ; වජ්ච, සම්ප්‍රසූතක ධර්ම ආලම්බන සංකීර්ණය වූ වස්තුවෙක් ඇද්ද; ඉතිපි, එහෙයින්ද; ඤාණ වජ්ච, ඥානවස්තු නම; ඉධ පන, මේ ඥානවිභක්තියෙහි වනාහි; (නො හොත් - ඤාණවජ්ච යනාදි පෙළෙහි වනාහි; 0) පුරිමෙන, පළමු වූ; අකොතෙ ව, අරුත් විසින් ම; වජ්ච, වස්තුව; වෙදිතබ්බං, දතයුතු; තෙනෙව, එහෙයින් ම; එකපිධ පරිච්ඡේදවසානෙ, එකප්‍රකාර වූ පරිච්ඡේදයාගේ අවසානය; යාථාවක වජ්චවිභාවනා පඤ්ඤා එවං එක විධෙන ඤාණවජ්ච, යන මේ වචනය; චුත්තං, වදාළයේක; පඤ්ච විඤ්ඤාණාති, යනු; වක්ඛවිඤ්ඤාණාදිති, වක්ඛවිඤ්ඤාණාදි වූ; පඤ්ච, පඤ්ච විඤ්ඤාණයේ සි; නහෙතුති ආදිති, නහෙතු යනාදි වූ පදයෝ; හෙසා, යට (දක්වූ); ධම්මසංගහසකපායං, ධම්මසංගහ අටුවාහි; චුත්තනයෙනෙව, වදාළනසින්ම; වෙදිතබ්බාති, දතයුත්තාහ; එත්‍ර, මේ නහෙතු යනාදි පදයන්හි; සංකේතපනො පන, සංකේතවත් වනාහි, යං, යම්වචනයෙක්; වත්තබ්බං, කියයුත්තේ ද; තං, ඒ වචනයෙනම; නිදද්දසවාරෙ, නිදේශවාරයෙහි; ආවිභවිස්සති, පහළවන්නේය; යථා ව එත්‍ර, මේ නහෙතු යනාදි පදයන්හි වක්ඛව්‍ය වූ යම් වචනයෙක් නිදේශවාරයෙහි පහළ වන්නේ යම්සේද; එවං, එපරිද්දෙන්; දුකමාති කාදිපදෙසුපි, විකමානාකාදි පදයන්හිද; යං, යම් වචනයෙක්; වත්තබ්බං, කියයුතු ද; තං, ඒ වචනය තෙමේ; තතෙව, ඒ නිදේශවාරයෙහිම; ආවිභවිස්සති, පහළවන්නේය; එත්‍ර, මේ ඥානවිභක්තියෙහි; නිකේප පරිච්ඡේදමත්තං පන, මාතෘකාවගේ නිකේපය පිරිසිදුම පමණෙක් වනාහි; එවං, මේ වක්ඛවිඤ්ඤාණයන්; වෙදිතබ්බං, දතයුතු; හි, සැබව; (ඒ ප්‍රකාශකොට දක්වනු ලැබේ 0) එත්‍ර, මේ නහෙතු යනාදි පදයන් අතුරෙන් x; නොහොත් - මේ ඥානවිභක්තියෙහි 0; නහෙතු අහෙතු කොති ආදිති, යනාදිපදයන් කර්ණකොටගෙන; තාව, වක්ඛ ව්‍ය විශේෂ යට පළමුකොට; ධම්මසංගහමාතිකාවසේන, ධර්මසංග්‍රහමාතෘකා වශ යෙන්; හෙවත් - ධම්මසංගහප්‍රකරණයෙහි තබනලද මාතෘකා වශයෙන්; අතිච්චා ජරුතිභූතාති ආදිති, යනාදි පදයන් කර්ණකොට ගෙන; අමාතිකාවසේන, නොතබන ලද මාතෘකාවශයෙන්; සංකේ පනො, සංකේතවත්; දුට්ඨෙති, විප්‍රකාරවූ; හෙදතො, හෙද විසින්; අසංගතතියා, අපසාදිතවක් වූ; පදෙති, පදයන් කර්ණකොට ගෙන; එකකමාතිකා, එකකමාතෘකානොමෝ; නිකේතනා, තබන ලද්දැ; දුකානුරූපෙති, විකමානානුරූපවන්නාවූ; පඤ්චකිංසාය, පන්තිසක්වූ; දුකෙති පන, විකපදයන්කර්ණකොට ගෙන; දුකමා- නිකා, විකමාතෘකානොමෝ; නිකේතනා, තබනලද්දැ; තිකානුරූපෙති, ත්‍රිකමානානුරූපවූ; විනතාමයා පඤ්ඤාති ආදිති, යනාදිවූ; වතුති,

වතුර්විධවු; බාහිරතනිකෙහි, බාහිර වු ක්‍රිකපදයන් කරණකොට ගෙන; විපාකපඤ්ඤාති ආදීහි, යනාදිවු; අනියමිත පඤ්ඤාවසෙහන, අනිශ්චිත ප්‍රඥවන්ගේ ශක්තියෙන්; වුතෙනහි, වදලාවු; වුදුසහි, තුදුසක් වු; මානිකානිකෙහි, මානාකාක්‍රිකපදයන් කරණකොටගෙන; විතක්කතනිකෙ, විතක්තිත්‍රිකයෙහි; පඨමපදෙන, ප්‍රථම පදයා විසින්; නියමිත පඤ්ඤාවසෙහන, නිශ්චිත ප්‍රඥවන්ගේ ශක්තියෙන්; වුතෙනහි, වදලාවු; තෙරසහි, තෙලෙසක් වු මානාකා ක්‍රිකපදයන් කරණකොටගෙන; දුතියපදෙන, විතිය පදයා විසින්; නියමිත පඤ්ඤාවසෙහන, නිශ්චිත ප්‍රඥවන්ගේ ශක්තියෙන්; වුතෙනහි, වදලාවු; සතහි, සත්තවිධ වු මානාකා ක්‍රික පදයන් කරණකොට ගෙන; තතියපදෙන, තාතිය පදයා විසින්; නියමිතපඤ්ඤාවසෙහන, නිශ්චිත ප්‍රඥවන්ගේ ශක්තියෙන්; වුතෙනහි, වදලාවු; වාදසහි, වාදශවිධ වු මානාකා ක්‍රිකපදයන් කරණකොට ගෙන; පිතිතනිකෙව, ප්‍රිතිත්‍රිකයෙහි ද; පඨමපදෙන, ප්‍රථම පදයා විසින්; නියමිත පඤ්ඤාවසෙහන, නිශ්චිත ප්‍රඥවන්ගේ ශක්තියෙන්; වුතෙනහි, වදලාවු; තෙරසහි, තෙලෙසක් වු මානාකා ක්‍රික පදයන් කරණකොට ගෙන; දුතිය පදෙන, විතිය පදයා විසින්; තථා, එසේ නිශ්චිත ප්‍රඥවන්ගේ ශක්තියෙන් වදලාවු තෙලසක් වු මානාකාක්‍රික පදයන් කරණකොට ගෙන; තතියපදෙන, තාතිය පදයා විසින්; නියමිත පඤ්ඤාවසෙහන, නිශ්චිත ප්‍රඥවන්ගේ ශක්තියෙන්; වුතෙනහි, වදලාවු; වාදසහි, දෙද්වයසක් වු මානාකාක්‍රික පදයන් කරණකොට ගෙන; ඉති අභාසිනියා, මෙසේ අවඅසුවක් වු; තිකෙහි, ක්‍රිකපදයන් කරණකොට ගෙන; තිකමානිකා, ක්‍රිකමානාකානොමෝ; තිකිතිතනා, තබනලදුය; වතුකකමානිකා පන, වතුකකමානාකා නොමෝ වනාහි; කමමසාකතඤ්ඤානනි ආදීහි, යනාදි වු; එකවීසනියා, එක් වීසසක් වු; වතුකෙකහි, වතුකකමානාකාපදයන් කරණකොට ගෙන; පඤ්ඤාකමානිකා, පඤ්ඤාකමානාකා නොමෝ; විහි, විවිධ වු; පඤ්ඤාකෙහි, පඤ්ඤාකමානාකා පදයන් කරණකොට ගෙන; ඡක්කමානිකා, ඡටික මානාකානොමෝ; එකෙන ඡක්කෙන, එක් ඡටිකමානාකා පදයක් කරණකොට ගෙන; සත්තකමානිකා, සත්තකමානාකා නොමෝ; සත්ත සත්තතිඤ්ඤවඤ්ඤිති, සත්ත - පෙ - වඤ්ඤිති; එවං, මෙයාකාරයෙන්; සංකප්පතො, සැකෙවින්; වුතෙනහි, වදලාවු; එකාදසහි, එකොළොස්සක් වු; සත්තකෙහි, සත්තකමානාකාපදයන් කරණකොට ගෙන; අසකමානිකා, අසටකමානාකානොමෝ; එකෙන අසකෙන, එක් අසටක මානාකාපදයක් කරණකොට ගෙන; නවකමානිකා, නවකමානාකා නොමෝ; එකෙන නවකෙන, එක් නවකමානාකාවක් කරණකොට ගෙන; දසකමානිකා, දශකමානාකා නොමෝ; දස තථාගහස්ස තථාගතබලානිති ආදිනා, යනාදිවු; එකෙනෙව දසකෙන, එක් දශක මානාකා පදයක් කරණකොට ගෙන ම; තිකිතිතනා, තබනලදුය; තස්ස, ඒ තථාගතබලානි යනාදි වචනයෙහි; දසාති, දස යනු; ගණන පරිච්ඡේද, ගණන පිරිසිදු දැක්වීමට කරුණු වු වචනයයි; තථාගතස්සාති, යනු; විපස්සී ආදයො, විදර්ශී ආදිවු; පුබ්බකා, පූර්වයෙහි

උපන්නා වූ; ඉසයො, බුදුවරයෝ; යථා, යම්සේ; ආගතා, ආවාහුද; නථා, එපරිද්දෙන්; ආගතස්ස, ආවාචු; (බුඛස්ස, ගෞතමබුදුහුගේ; 0) තෙ, ඒ විදර්ශිතාදි බුදුවරයෝ යථාච ගතා, යම්සේ සඵඤ්ඤාභ්‍යාසයට පැමිණියාහුද; නොහොත් - යථාච ගතා, යම්සේ ප්‍රවෘත්තවූහුද; නථා, එපරිද්දෙන්; ගතස්ස, සඵඤ්ඤාභ්‍යාසයට පැමිණියාචු; නොහොත් - ප්‍රවෘත්තචු; (බුඛස්ස, ගෞතම බුදුහුගේ; 0) නථාගතබලානිති, යනු; අඤ්ඤාති, අන්‍යචු පුද්ගලයන් හා; අසාධාරණානි, සාධාරණනොචු; නථාගතස්සෙව, නථාගතයන්වහන්සේගේම; බලානි, බලධර්මයෝයි; වා, නොහොත්; පුබ්බබුඛානං, පෙරබුදුවරයන්ගේ; බලානි, බලධර්මයෝ පුඤ්ඤාස්සය සමපත්තියා, බලවත්වූ ප්‍රණයසමපත්තිය හෙතුකොටගෙන; යථා ආගතානි, යම්සේ ආවාහුද; (යම්සේ පැවැත්තහුද යුගේයි) නථා. එමෙන්; ආගතබලානි. ආවාචු හෙවත් ප්‍රවෘත්තචු බලධර්මයෝයි; ඉතිපි, මෙසෙයිනුදු; අත්ථො, අපයනෙම; (වෙදිතබ්බං, දහයුතුයි; 0) තත්ථ, ඒ නථාගතබලානි යන වචනයෙහි; නථාගතස්ස, නථාගතයන්වහන්සේගේ; බලං, බලයනෙමේ; කායබලඤ්ච, ශරීරබලයද; ඤාණබලඤ්ච, ඥානබලයද; ඉති, මෙසේ; දුට්ඨං, ඵ්ප්පකාරවේ; තෙසු, තදුහය බලයන් අතුරෙන්; කායබලං, ශරීරබලයනෙමේ, හත්තිකුලානුසාරෙන, දස ඇත්කුලය අනුවා දැන්මෙන්; වෙදිතබ්බං, දහයුතු; පොරුණෙහි, පොරුණ අටුවා ඇප්පත් විසින්; කාලාවකඤ්ච -පෙ- දසානි, යන; එතං, මේ ශාථාව; චුත්තඤ්ච, වදාරනලදමැයි.

* “වසනති පවත්තනති එතස්මා නි වජ්ඣ” යු හෙයින් එතස්මා, තෙල ඥානය හෙතුකොටගෙන; (නානාසම්පත්තියො, අනෙක සම්පත්තිහු;) වසනති, සිසේයි; පවත්තනති, පවතින්ද; ඉතිපි, එහෙයිනුදු; තං ඤාණං, ඒ ඥානය නෙමේ; වජ්ඣ, වසනු නම්. අපාදනසාධන යෙහි වස ධාතුව කෙරෙන් රජුප්‍රත්‍යය වැ සිබයි. වසධාතුවගේ කාර්ත්‍රූෂ්‍රියානොමෝ ලෞකිකලොකොත්තර ඵලසංඛ්‍යාත සම්පත්තිය මුඛ්‍ය වශයෙන් දක්වා. එතස්මා යන අපාදනාභික්‍රියානොමෝ ඒ උභය සම්පත්තීන්ට කාරණභූතචු ප්‍රඥවගේ ප්‍රකෘත්‍යප්තිශ්‍රය ශක්තිය ඵලොප වාරුභ වශයෙන් දක්වා. රජුප්‍රත්‍යයනෙමේ ඒ ඵලොපවාරුභවශයෙන් අවගන්තව්‍යචු ප්‍රඥව දක්වා. මේ වචනාභය “ඤාණඤ්ච තං වජ්ඣ ව නානපසකාරානං සම්පත්තිනනති ඤාණවජ්ඣ” යන පුළුනශාලයෙන් ප්‍රභව්‍යය. “වසනති එත්ථානි වජ්ඣ” යු හෙයින්; එත්ථ, මේ සම්ප්‍රසුක්ක ධර්ම ආලම්භන ධර්මයන්හි; ඤාණානි, ඥානයෝ; වසනති, සිසේයි; පතිස ගනති, පිහිටද්ද; ඉති, එහෙයින්; තෙ සම්ප්‍රසුක්කාරමමණධර්මො, ඒ සම්ප්‍රසුක්කධර්ම ආලම්භනධර්මයෝ; වජ්ඣ, වසනු නම්; අධිකරණසාධන යෙහි වසධාතුව කෙරෙන් රජුප්‍රත්‍යය වැ සිබයි. වසධාතුවගේ කාර්ත්‍රූෂ්‍රියානොමෝ සම්ප්‍රසුක්ක ධර්මයන්කෙරෙන් සහජානප්‍රත්‍යයාලම්භන යන් කෙරෙන් ආලම්භනාදිප්‍රත්‍යයශ්‍රගණය කරන්නාවූ ප්‍රත්‍යයොත් පත්තචු ප්‍රඥව දක්වා, එත්ථ යන අධිකරණාභික්‍රියානොමෝ සම්ප්‍රසුක්ක ධර්මයන්ගේ සහජානාදිප්‍රත්‍යයශ්‍රගණය රූපාලම්භනාදි ආලම්භනධර්ම

යන්ගේ ආලම්බනාධිපතිප්‍රත්‍යය ශබ්දය ස්ථානොපවාදරූප වශයෙන් දක්වා; රාජ්‍ය ප්‍රත්‍යයතෙමේ ඒ ස්ථානොපවාදරූප වශයෙන් අවගන්තව්‍යවූ සම්ප්‍රසූක්ත ධර්මයන් දක්වා, මේ වචනාපය “ඔකාසසෙකා සූණස්ස වජ්ඣතිපිඤ්ඤාවජ්ඣ” යන පශ්චිමනශාත්‍රයෙන් දුෂ්ටව්‍යයි.

* එහෙයින්ම මූලටීකාවේ **ඔකාසසෙකා සම්පසුත්ත ධර්මා ආරම්භණ්ණවාපි සූණස්ස වජ්ඣතිපිඤ්ඤාවිසු.** සම්ප්‍රසුක්තධර්මයන්ගේ නිශ්ශ්‍රය ප්‍රත්‍යයභාවයෙන් ද ආලම්බනයාගේ ප්‍රවෘත්තිස්ථානභාවයෙන් ද යන අවකාශාපයෙන් සම්ප්‍රසුක්තධර්මයෝත් ආලම්බනයක් ඥානයාගේ වක්‍රානුමැයි භාවයි. සම්මසුත්තානං නිස්සයපච්චයතාය ආරම්භණ්ණ පටිත්තිකානතාය ඔකාසසෙකා වෙදිතබ්බො (අ. වී)

* “**යථාවකවජ්ඣ විභාවනා**” යනු නහෙතු අහෙතුකාදිවූ අතී සැටි එක්ප්‍රකාරවූ වක්‍රාවක්ෂ්‍රගේ ප්‍රකාශකිරීමයි. යම්සේ එක් ඥානවක්‍ර වෙක් හෙවත් පඤ්චවිඤ්ඤා සංඛ්‍යාතවූ එක් ඥානවක්‍රවෙක් සම්ප්‍රසුක්ත හෙතුර්කිතවන බැවින් නහෙතුයයි උන්ගේ නහෙතුකය වදරන ලදද එහෙයින් ඒ පඤ්චවිඤ්ඤා සංඛ්‍යාතවූ ඥානවක්ෂ්‍ර එකානතඅහෙතු කතයෙන් එකප්‍රකාරයනුමැයි. එසේම අහෙතුකාදිවූ අතීත් අතීත් ඥානවක්‍රවෙකුද එක් එක් ප්‍රකාරයෙක්මැයි. මෙනයින් මෙහිලා ගතයුතුවූ එම අහෙතුකාදිවූ යථාභූතවූ සමානතයෙන් යුක්තවූ ඥානයට අරමුණුවූ යථොක්ත පඤ්චවිඤ්ඤාදිය යථාවකවක්‍ර නම, නොහොත් යථාවකයයි කියනලද යථාභූතවූ සමානතයෙන් පඤ්චවිඤ්ඤාදිවූ ඥානවක්‍රව යථොක්ත විශෙෂ විසින් පහළකරන ප්‍රඥනොමෝ යථා වකවජ්ඣවිභාවනා නම. මේ වනාහි ටීකාවයාගත භාවය සංකලනය කොට ගන්නාලද නිශ්චයයි **යථාවකවජ්ඣවිභාවනාහි නහෙතාදි අවිතප්පසංකාරවජ්ඣවිභාවනා,** යථා එකං නහෙතු නථා එකං අඤ්ඤම්පිතිහ ගහෙතබ්බං අවිතප්පසාමඤ්ඤයුත්තං සූණාරම්භණං යථා වකවජ්ඣ, යථාවකෙන වා අවිතප්පසාමඤ්ඤා වජ්ඣවිභාවනා යථාව කවජ්ඣවිභාවනා (මු. වී) නහෙතාදිති ආදිසද්දෙන අහෙතුකාති ආදිකං සබ්බං එකවිධෙන සූණවජ්ඣං සබ්බණ්ණාති, එකං නහෙතුති නහෙතුතාය එකං පඤ්චවිඤ්ඤාණං නහෙතුති වුත්තා තෙසං නහෙතුතා, එකනතාහෙතුභාවෙන හි තෙ එකප්පකාරා වාති, අඤ්ඤම් පිති අහෙතුකාදි, අවිතප්පසාමඤ්ඤයුත්තනති තෙනෙව අහෙතුකතා දිනා යථාභූතෙන සමානතාවෙන යුත්තං, සූණාරම්භණනති සූණස්ස ආරම්භණං යථාවුත්ත පඤ්චවිඤ්ඤාණාදි, වජ්ඣවිභාවනාහි පඤ්චවිඤ්ඤා ණාදිකස්ස සූණවජ්ඣස්ස යථාවුත්තවිසෙසෙන විභාවනා පකාසනා පඤ්ඤා (අ. වී)

* “**දුක්ඛානුරූපෙති**” යන අපකථාවචනයට ඕකමාතෘකානු රූපවූ යයි ඇතැම්කෙනෙක් අප කියති. එසේ නමුදු “අත්ථාපිකා පඤ්ඤා ජාපිකත්තා පඤ්ඤා” යි වදාළ මේ අවසානවිකාය වනාහි ධම් සභුණුපවුරුණුහි වදාළ ඕකමාතෘකාව නිශ්ශ්‍රය නොකොට වදාළ බැවින් ඕකභාවය හා අනුරූපවූයයි අරුත්විණිශ්චය්‍ය. මෙකී නයින්

“විනතාමයා පඤ්ඤා” යනාදිහු ත්‍රිකමානාකාව නිශ්ශ්‍රය නොකොටා වදාළාහුද එහෙයින් “තිකානුරූපෙති” යන්නෙහිද අභව්‍යාබ්‍යානස ද්‍රව්‍යසූත්‍රදුකානුරූපෙතිති දුකමානිකානුරූපෙතිති වදනති, ඔසාන දුකස්ස පන දුකමානිකං අනිස්සාය වුත්තත්තා දුකභාවානුරූපෙතිති වත්තබ්බං, එවං තිකානුරූපෙතිති එත්ථාපි දඬබ්බං. මු. පි. ඔසාන දුකස්සාති අත්ථාපිකා පඤ්ඤා ජාපිතත්ථා පඤ්ඤාති ඉමස්ස දුකස්ස, දුක මානිකා ධම්මසම්මන්ත්‍රියං වුත්තදුකමානිකාති ආහ දුකමානිකං අනිස්සා යාති, විනතාමයා පඤ්ඤාති ආදිකා තිකමානිකං අනිස්සාය වුත්තාති ආහ. එවං තිකානුරූපෙතිති එත්ථාපි දඬබ්බනති. (අ. පි.)

* විකභාවානුරූපව වදාළ අත්ථාපිකාදුකසෙති වනාති අභිය නම් එලයයි. ධාතුන් අනෙකාච්චන බැවින් ඒ අභිසංඛ්‍යාන එලය දනවානුයි අත්ථාපිකා නමු. එනම් කාරණයෙහි ප්‍රවාහනවු ප්‍රඥවයි. ජාපිත වු හෙවත් දෑනවු අභිය මේ ප්‍රඥවන්ත්‍රයි ජාපිතත්ථා නමු. කාරණයෙහි ප්‍රවාහනප්‍රඥව හා සමානස්වභාවවු එලප්‍රකාශනවු එල සම්ප්‍රසුක්තවු ප්‍රඥ තොමෝයි. ඔසානදුකෙ පන අත්ථානි එලං අනෙකත්තනා ධාතුසද්දනං හං ජනෙනති අත්ථාපිකා කාරණ ගතා පඤ්ඤා, ජාපිතො ජනිතො අත්ථා එනිස්සාති ජාපිතත්ථා, කාරණ පඤ්ඤාසද්දිසි එලප්‍රකාසනභූතා එලසම්ප්‍රසුත්තා පඤ්ඤා. (මු. පි.) එතවිටිකාපාඨයෙහි දක්වු ජාපශබ්දය තෙම ඉදින් ව්‍යක්තවචන යෙතිත් මතස්තිත් පවතිද එසේ නමුත් ජනනාච්චයෙහිත් දුෂ්ටව්‍යයයි දක්වනුයේ “අනෙකත්තනා ධාතුසද්දනං යනාදිය කි, කුශලප්‍රඥ තොමෝ විපාකසංඛ්‍යානවු අභියත් පරිකමාදි වු ක්‍රියාප්‍රඥතොමෝ තමා විසින් දෑනවිය යුතුවු එලසංඛ්‍යානවු අභියත් දනවන හෙයින් අත්ථාපිකා නමැයි වදාරනලදද එහෙයින් අත්ථාපිකා කාරණගතා පඤ්ඤා”යි කි, විපාකප්‍රඥවත් ක්‍රියාප්‍රඥවත් සහජාතාදිප්‍රත්‍යයවශයෙන් ඒ ඒ විපාකාදිඅභිය ජාපෙති යි සේයි දනවානුයි “ජාපිතො ජනිතො අත්ථා එනිස්සාති ජාපිතත්ථා”යි කි. සහජාත ධමුන්ගේ ප්‍රත්‍යය වීමක් ඇතිකල්හිද විපාකක්‍රියාප්‍රඥතොමෝ විපාකයන්ට කුශලප්‍රඥව මෙන් නිෂ්පය්‍යාය විසින් කාරණව්‍යවහාරය නොලබාද එහෙයින් “කාරණ පඤ්ඤාසද්දිසි” යි කි. විභාවනාච්චයෙන් ප්‍රඥතොමෝ අරමුණ ප්‍රකාශ කරන්නාක් මෙන් සම්ප්‍රසුක්තධම්මයන්ද ප්‍රකාශකෙරෙමද එහෙයින් “එලප්‍රකාසනභූතා”යි කියනලදී. යම්හෙයකින් ඒ ප්‍රඥතොමෝ ආලෝකය, අවහාෂය, ප්‍රද්‍යොතය යන පය්‍යාය වචන විසින් විභාවි තද එහෙයින් යදිපි ජාපසද්දෙ ඛ්‍යතනවචනෙ මානසෙ ව පවත්නති ජනනත්ථෙ පි පන දඬබ්බෙති දසෙකතො ආහ අනෙ කත්තනා ධාතුසද්දනනති ආදිං, කුසලපඤ්ඤා විපාකසංඛ්‍යානස්ස ක්‍රියාපඤ්ඤා පරිකමාදිභූතා අත්තනා තිබ්බත්තෙතනබ්බ එලසංඛ්‍යා නස්ස අත්ථස්ස තිබ්බත්තනතො අත්ථ ජාපිකාති වුත්තාති ආහ අත්ථ ජාපිකා කාරණගතා පඤ්ඤාති. විපාකපඤ්ඤා ක්‍රියාපඤ්ඤා ව සහජාතාදි පච්චයවසෙන නං නං විපාකාදි අත්ථං ජාපෙති ජනෙතිති ආහ ජාපිතො

ජනිතො අතො ඵනිස්සාති ජාපිතජාති, සතිපි සහජානානං පච්චය භාවෙ විපාකක්‍රියාපඤ්ඤා න කුසලා විය විපාකා නං නිපපර්යායෙන කාරණවොහාරං ලභතීති ආහ කාරණපඤ්ඤාසදිසිති. විභාවනතොන පඤ්ඤා ආරම්භණං විය සප්පයුතෙනපි පකාසෙතියෙවාති වුත්තං ඵලප්ප කාසන භූතාති, යතො සා ආලොකොභාස පජ්ජාන පර්යායෙහි විභාවිතාං අ. පී)

1 ii කාලාවකඤ්ච, කාලාවක නම්වූ ඇත්කුලයද; ගබ්‍ඛයා, ගබ්‍ඛයා නම්වූ ඇත්කුලයද; පණ්ඩරං, පණ්ඩර නම්වූ ඇත්කුලයද; තමබ්‍රිසිකලං, තමබ නම්වූ ඇත්කුලයද පිසිකල නම්වූ ඇත්කුලයද; ගකි මබ්‍ඛල හෙමඤ්ච, ගකි නම් ඇත්කුලයද මබ්‍ඛල නම් ඇත්කුලයද හෙමවන නම් ඇත්කුලයද; උපොසථ ඡද්දනනං, උපොසථ නම් ඇත් කුලයද ඡද්දනන නම් ඇත්කුලයද; ඉති ඉමෙ දස, යන මොහු දස ඇත්කුලයෝයි.

හි, ඒ සැබව; හත්තිකුලා, ඇත්කුලයෝ; ඉමාති දස, මොව්හු දසදෙන වෙති; තත්, ඒ කාලාවකාදීවූ ඇත්කුලයන් අතුරෙන්; කාලාවකනති, කාලාවකනම්; පකතිහත්තිකුලං, පියවි ඇත්කුලය; දඬුබබ්බං, දහසුතු; දසනනං පුරිසානං, මැදුම්බලැති පුරුෂයන් දශදෙනෙකුන්ගේ; යං කාය බලං, යම්කායිකවීර්යයෙක්; අත්ති, ඇද්ද; 0, නං, ඒ කායික වීර්යයෙනමේ; ඵකස්ස කාලාවකහත්තිනො, ඵක් කාලාවක කුලයෙහිවූ ඇත්කුලයෝය; දසනනං කාලාවකානං, කාලාවකකුලයෙහිවූ ඇතුන් දශදෙනෙකුන්ගේ; යං බලං, යම් කායික වීර්යයෙක් ඇද්ද; නං, ඒ වීර්යයෙනමේ; ඵකස්ස ගබ්‍ඛයාස්ස, ඵක් ගබ්‍ඛයාකුලයෙහිවූ ඇත්කුලයෝය; දසනනං ගබ්‍ඛයානං, ගබ්‍ඛයාකුලයෙහිවූ ඇතුන් දශදෙනෙකුන්ගේ; යං, යම් කායිකවීර්යයෙක් ඇද්ද; නං, ඒ කායිකවීර්යයෙනමේ; ඵකස්ස පණ්ඩරස්ස, ඵක් පණ්ඩරකුලයෙහිවූ ඇත්කුලයෝය; දසනනං පණ්ඩරානං, පණ්ඩරකුලයෙහිවූ ඇතුන් දශදෙනෙකුන්ගේ; යං, යම් කායිකවීර්යයෙක් ඇද්ද; නං, ඒ කායිකවීර්යයෙනමේ; ඵකස්ස තමබස්ස, ඵක් තමබකුලයෙහිවූ ඇත්කුලයෝය; දසනනං තමබානං, තමබකුලයෙහි ඇතුන් දශදෙනෙකුන්ගේ; යං, යම් කායිකවීර්යයෙක් ඇද්ද; නං, ඒ කායික වීර්යයෙනමේ; ඵකස්ස පිසිකලස්ස, ඵක් පිසිකලකුලයෙහිවූ ඇත්කුලයෝය; දසනනං පිසිකලානං, පිසිකලකුලයෙහිවූ ඇතුන් දශදෙනෙකුන්ගේ; යං, යම් කායිකවීර්යයෙක් ඇද්ද; නං, ඒ කායිකවීර්යයෙනමේ; ඵකස්ස ගකි හත්තිනො, ඵක් ගකිකුලයෙහිවූ ඇත්කුලයෝය; දසනනං ගකිහත්තිනං, ගකිකුලයෙහිවූ ඇතුන් දශදෙනෙකුන්ගේ; යං, යම් කායිකවීර්යයෙක් ඇද්ද; නං, ඒ කායිකවීර්යයෙනමේ; ඵකස්ස මබ්‍ඛලස්ස, ඵක් මබ්‍ඛල කුලයෙහිවූ ඇත්කුලයෝය; දසනනං මබ්‍ඛලානං, මබ්‍ඛලකුලයෙහිවූ ඇතුන් දශදෙනෙකුන්ගේ; යං, යම් කායිකවීර්යයෙක් ඇද්ද; නං, ඒ කායිකවීර්යයෙනමේ; ඵකස්ස හෙමවනස්ස, ඵක් හෙමවනකුලයෙහිවූ ඇත්කුලයෝය; දසනනං හෙමවනානං, හෙමවනකුලයෙහිවූ ඇතුන් දශ දෙනෙකුන්ගේ; යං, යම් කායිකවීර්යයෙක් ඇද්ද; නං, ඒ කායිකවීර්යය

තෙමේ; එකසං උපොසථස්ස, එක් උපොසථකුලයෙහිවූ ඇතැක්නුගේයැ; දසනං උපොසථානං, උපොසථකුලයෙහිවූ ඇතුන් දශදෙනෙකුන්ගේ; යං, යම් කාසිකවීර්යයෙක් ඇද්ද; නං, ඒ කාසිකවීර්යය තෙමේ; එකසං ඡද්දනාසං, එක් සදැන්කුලයෙහිවූ ඇතැක්නුගේයැ; දසනං ඡද්දනානං, සදැන්කුලයෙහිවූ ඇතුන් දශදෙනෙකුන්ගේ; යං, යම් කාසික වීර්යයෙක් ඇද්ද; නං, ඒ කාසික වීර්යය තෙමේ; එකසං නථා ගතස්ස, එක් නථාගත බුදුවරයක්නුගේ; (කායබලං, ශරීර බලයවේ; ට) ඉදමෙව, මේ නථාගත බුදුවරයක්නුගේ ශරීරබලයමැ; නාරුයනසංඝාට බලනතිට්ඨ නාරුයනසංඝාට බලය කියාත්; වුවිච්චි, කියනුලැබේ; තදෙනං, ඒ නථාගත කායබලයතෙමේ; පකතිහස්සිතං, පියවි ඇතුන්ගේ; ගණනාය, ගණනින්; හස්සිකොපිසහස්සානං, ඇතුන් හෙළදහස්දෙනෙකුන්ගේ; පුරිසගණනාය, මැදම් බලැති) පුරුෂයන්ගේ ගණනින්; දසනං පුරිසකොපිසහස්සානං, පුරුෂයන් දසහෙළදහස් දෙනෙකුන්ගේ; බලංභොති, ශරීරබලය වේ; ඉදං, මේ බලයතෙම; නාව, වක්තව්‍යඥතබලයට පළමුව; නථාගතස්ස, නථාගතයන් වහන්සේගේ; කායබලං, කයෙහි පවත්නා බලයයි;

*** යොජනාවෙති, නාරා රසමියො අයනනි නික්කමනනි ඉතො බලතොති නාරායනං නාරායන මෙව බලං නාරායනබලං** යන් නෙත් - නාරා රසමියො, නාරා නම්ලද රස්මිනු; ඉතො බලතො, මේ නථාගතකායබලය කෙරෙන්; අයනනි නික්කමනනි, නික්මෙද්ද; ඉති, එහෙයින්; නාරුයනං, නාරුයන නම්; නාරුයනමෙව බලං, නාරුයනවූමැ බලය තෙමේ, නාරුයනබලං, නාරුයන බල නමැයි. ධාතු ශබ්දයන් තමා අනෙකාථවත් බැවින් සමයමයසමයානාර දෙකෙහි ප්‍රකෘතතොවූ රත්මිපයභීය නාරුශබ්දයක්නු සාන්තිධායෙන් දැක්වූ මේ අපාදනසාධන නිවේදනශක්තියෙන් **නථාගත ශරීරයෙහි විදුලිය බලය වැනි බලයෙක් යොජනාවායසීයන් විසින් සම්භූත කෙළේවි නමුත්** යම් ප්‍රසථාන ප්‍රකරණ සමමයාන සමයෙකෙහි විතතසමුත්තාවණ්ධාතුනු අසුරයන් පමණැති අවකායෙහි භාත්පසැ පැතිර සිට ගනුදු ෂබ්වණ්ඝනබුබ රත්මිකදමයෝත් පැතිර ගියෝද ඒ අවස්ථාවෙහි අධිෂ්ඨානයෙන් තොරවැ තදුශ්මිත්ගේ නිෂ්ක්‍රමණය හගවත්නුගේ කායබලයෙකින් තොරවැ සවස්තුකරුධිරතොදීන්ගේ ප්‍රසන්නාදිහෙතුවෙන් සිඬියැ. තදන්‍ය අවස්ථාවන්හි අභිඥපාදක අධිෂ්ඨානබලයෙනුදු තදුශ්මිත්ගේ නිෂ්ක්‍රමණය වනුයෙන් රත්මිත්ගේ නිෂ්ක්‍රාන්තියට දෙහබලය අවධි වූයේ හෝ හෙතුවූයේ කෙසේදැයි සැලකියයුතු. **නග්නං සමුහො නාරං, නාභරන දසකොපිසහස්ස සබ්බසොන නරසමුහෙන අයනං අසිතබ්බං පනතබ්බං පවනෙතනබ්බං** බලං නාරුයනං, නාරුයනස්ස සංඝාතො නාරුයනසංඝාතො, සො යෙව බලං නකාරස්ස ටකාරං කතා නාරුයන සංඝාටබලං යි යම් **නිද්වනසෙක් අප විසින් සම්භූතද** එහි මැදම් බලැති නරන්ගේ සමුහය නාර නම්, දසකෙළ දහසක් පමණැතිවූ නර සමුහයා විසින් පැමිණියයුතු පැවැත්වියයුතු

බලය නාදායන නම. නාදායන නම ලද බලයාගේ සමමලනයමැ වූ බලය නාදායන සඛ්ඤාබල නමැයි දතයුතු. නොහොත් දසකොටි සහසානං නමුත් ඉදං නාදං, දසකෙළදහසක් පුරුෂයන්ගේ ශරීර බලය නාද නම, නාදෙන බලෙන අයනං අසිතබ්බං නිබ්බන්ධනබ්බං සඛ්ඤානං දල්භසංයෝගබලං එතානි නාදායනසඛ්ඤානො. නාද නම්ලද දසකෙළදහසක් පුරුෂබලයෙන් නිපදවියයුතු වූ දසසංයෝගබලය තෙමේ මේ රූපිකායයෙහිනුසි නාදායන සඛ්ඤාව නම. තථාගතයන් වහන්සේගේ රූපිකාය තෙමේසි, නාදායනසඛ්ඤාවසං බලං නාදායන සඛ්ඤාවබලං - තථාගත රූපිකලෙවරයාගේ බලයතෙමේ නාදායන සඛ්ඤාවබල නමැයි දතයුතු. ‘පුරිසගණනය දසනනං පුරිසකොටි සහසානං බලං හොති’ යන අටුවාපෙළ අනුසෙරෙත් මේ නිළිවනවය උඛානසැ. “වජ්රසඛ්ඤාව බලනති අනො” යුගෙසින් මේ නාදායන බලයමැ වජ්රසඛ්ඤාවබලය නමැයි යෙන් “අනොනානං සංඝට්ඨනාත් භගං සාගති මෙසබණ්ඩං වජ්රිව වජ්රිමි” අනොනානං සංඝමිණ හෙතු වෙන් බුන්ව ගිය වන්ති සතිනවු මෙස බණ්ඩය තෙමේ වජ්රයක් වැනිනුසි වජ්ර නමි. සාගති මෙස බණ්ඩ නම්ලද වජ්රයන්ගේ සනතිපාතයෙන් සමාගමයෙන් ජානවූ බලය වැනි බලය වජ්රසඛ්ඤාවබලය නමැයි දන්න.

1. iii සූණබලං පන, ඥානයබලය තෙමේ වනාහි; කතමං, කව රේදට) ඉධ පාලියං, මේ ඥානවිභව්‍ය පාලියෙහි; තාව, පලමුකොටැ; ආගතමෙව, ප්‍රවෘත්තවුම; දසබලසූණං, දසබලඥානයද; මහාසීහනාදෙ, මහාසීහනාදසූත්‍රයෙහි; (ආගතං, ප්‍රවෘත්තවුම) දසබලසූණං, දසබල ඥානයද; වතුචෙසාරජ්ඣසූණං, වතුචෙසාරජ්ඣඥානයද; අට්ඨසු පරිසාසු, අෂට්ඨප්ථිද්ධි; අකමපනසූණං, අකමප්‍යවු ඥානයද; වතුයොති පරිචෙජ්දක සූණං, වතුරිච්චියොතින් පිරිසිද්දන්ම කරන්නාවු ඥානයද, පඤ්චගති පරිචෙජ්දකසූණං, පඤ්චප්‍රකාරගතින් පිරිසිද්දන්මකරන්නාවු ඥානයද; සංයුත්තකෙ, සංයුත්සතියෙහි; ආගතාති, ප්‍රවෘත්තවු; තෙසත්තති සූණාති, තෙසැත්තැවක් ඥානයෝද; සත්තසත්තති සූණාති, සත්සැත් තැවක් ඥානයෝද; ඉතිඑවං, ඉතයුත්තප්‍රකාරවු; අසුඤ්ඤාපි, අනාසුද; අනෙකාති සූණ සහසානාති, නොයෙක් දහස්ගණන් ඥානයෝ; (සනති, අඤ්ඤාට) එතං, තෙල ඥාන සමූහයතෙමේ; සූණබලං නාම, ඥානබල නමිමේ; ඉධාපි, මේ ඥානවිභව්‍යපාලියෙහිද; සූණබලමෙව, ඥානසංඛ්‍යාන බලයමැ; අධිපෙපනං, අදහස්කරනලද්දේය.

* “වතස්සො බො ඉමා සාරිපුත්ත යොතියො. කතමා පෙ යො බො මං සාරිපුත්ත එවං ජානන්ති” යනාදි වචනයෙන් වතුරිච්චි කොතින් පිරිසිද් දන්නා නුවණ වදාළයේක. ‘නිරයඤ්ඤාතං සාරිපුත්ත පජනාමි’ යනාදි වචනයෙන් පඤ්චවිධගතින් පිරිසිද් දන්නා නුවණ වදාළයේක, සංයුත්සතියෙහි තෙසැත්තැවක් නුවණද සත්සැත්තැවක් නුවණද ආගමි මේ අටුවායෙහි කියනලදය. එතෙකුදු වුවත් සංයුත්සති තිද්ධිනව වියති “ජාති පච්චයා ජරාමරණනති සූණං අසති ජාතියා නත්ති

ජරාමරණනති සැණං, අනිතමපි අඛානං ජාතිපච්චයා ජරාමරණනති සැණං අසති ජාතියා නත්ති ජරාමරණනති සැණං, : අනාගතමපි අඛානං ජාතිපච්චයා ජරාමරණනති සැණං අසති ජාතියා නත්ති ජරාමරණනති සැණං යමපිස්ස නං ධම්මට්ඨිති සැණං තමපි බයධම්මං වයධම්මං විරුග ධම්මං නිරුධධම්මනති සැණං, නවපච්චයා පෙ අවිජ්ජාපච්චයා සංඛරා පෙ නිරුධධම්මං යන මේ නසින් ආවාදි සන්සැන්තාවක් නිවණ හුදු “ජරාමරණෙ සැණං ජරාමරණසමුදයෙ සැණං ජරාමරණ නිරුධෙ සැණං ජරාමරණනිරුධගාමිනියා පටිපදිය සැණං ජාතියා සැණං පෙ සංකාරෙසු සැණං පෙ පටිපදිය සැණං යන මේ නසින් ආවාදි සුසාලිස් නිවණ හුදු ප්‍රවෘත්තයහ. ශ්‍රැතමයඥාය මුල්කොට ඇති අනා වරණඥාය අවසන්කොට ඇති තෙසැන්තාවක් නිවණ ප්‍රජිසංචිත් මානිසෙති දක්නා ලැබෙත්. සංසුත්සෙති නොදක්නා ලැබෙත්. එහෙයින් විසු. සංසුත්තතො ආගතාති තෙසත්තති සැණාති සත්ත සත්තති සැණාතිති වුත්තං, තත්ථ පන නිදනවග්ගෙ සත්තසත්තති ආගතාති වතුචත්තාරිසංඥා, තෙසත්තති පන පටිසම්භිදමග්ගෙ සුත්තයා දිති ආගතාති දිස්සන්ති න සංසුත්තතෙති (මු. පි)

* අභිකථාචායසීයන්ට ප්‍රත්‍යක්ෂ නුදු කැරුණෙකින් “න සංසුත්ත තො” යන්න දෙමාරුපණ විසින් නොවිසුදු ප්‍රත්‍යක්ෂවුහෙයින්ම යථා ලාභ යොජනාවශයෙන් සම්බන්ධ කට්ටි බැව් දක්වනුවස් විසුදු එහෙයින් කිහි අනුදිකායෙහි සංසුත්තතෙති වා ඉදං සත්තසත්තති සැණාතිති ඉමිනා සංඛ්‍යාතිබ්බං න තෙසත්තතිති ඉමිනා (අ. පි)

* “අඤ්ඤාතිපි” යන මේ වචනයෙන් ඥාතිවිභවයෙහි එකක විකාදවශයෙන් වදාලා වූ නිකේශකාණ්ඩාදිවූ අත් තත්තින් “පුබ්බන්තො සැණං” යනාදි වශයෙන්ද බ්‍රහ්මජාලාදිසුත්‍රයන්හිත් “නසිදං නථාගතො පජානාති ඉමාති දිට්ඨිට්ඨානාති එවං ගතිතාති” යනාදි වශයෙන්ද වදාලා වූ අනෙකඥානප්‍රභේදය සම්ප්‍රග තෙරෙයි අඤ්ඤාතිපිති එනොන ඉධ පෙ අනෙක සැණප්‍රභේදං සම්බන්ධාති (මු. පි)

2.

i. සැණසැණි අභිමිසෙකන උපස්මනකසෙනව බලනති වුත්තං, යෙහි බලෙති සමත්තාගතොති යෙහි දසෙති සැණබලෙති උපෙතො සමුපෙතො. ආසනං ධානනති සෙසිධානං උත්තමධානං, ආසනා වා පුබ්බධා, තෙසං ධානනති අපෙඨා, අපිච ගවසන පෙසිකො උසතො, ගවසනසපෙසිකො වසතො, ගවස්සන පෙසිකො වා උසතො, ගවස්සනසපෙසිකො වසතො, සබ්බගව සෙසො සබ්බපජිස්සයසතො සෙතො පාසාදිකො මහාභාජවාතො අසතිසත්තසද්දෙහිපි අභිමපනියො නිසතො, සො ඉධ උසතොති අබ්‍රිපෙතො, ඉදමෙති නස්ස පටියායවචනං, උසනස්ස ඉදනති ආසනං, ධානනති වතුති පාදෙහි පසිච්චි. උපපිලෙකො අවලට්ඨානං, ඉදං පන ආසනං විශාති ආසනං, යමෙවහි නිසහසබ්බාතො උසතො.

උසහබලෙන සමනනාගතො චතුති පාදෙති පස්ථිං. උපපිලෙකො
 අචලධාතෙන නිධ්වති, එවං තථාගතොපි දසති තථාගතබලෙති
 සමනනාගතො චතුති වෙසාරස්පාදෙති අධිපතිසපස්ථිං. උපපි
 ලෙකො සදෙවකො ලොකො කෙනවි පව්වත්තිකෙන පව්වාමනෙන
 අකමපියො අචලධාතෙන නිධ්වති, එවං නිධ්වමානො වා තං
 ආසහධානං. පටිජානාති උපගව්ජති න පව්වකඛාති අතනති
 ආතෙපපති, තෙන වුතනං ආසහං ධානං. පටිජානාතිති, පටිසාසුති
 අධිසු පටිසාසු, සීහනාදං නදතිති සෙධිනාදං අභිනනාදං නදති,
 සීහනාදසදිසං වා නාදං නදති. අයමකො සීහනාද සුතෙන
 දිපෙනබෙබ්බා, යථා වා සිහො සහනිතො ව හනනිතො ව සිහොති
 වුවවති එවං තථාගතො ලොකබම්මානං. සහනිතො පරප්පවාදසඤ්ච
 හනනිතො සිහොති වුවවති, එවං වුතනස්ස සීහස්ස නාදං සීහනාදං,
 තස්ස යථා සිහො සීහබලෙන සමනනාගතො සබ්බස්විසාරදො විගත
 ලොමහංසො සීහනාදං නදති එවං තථාගතසිහොපි තථාගත
 බලෙති සමනනාගතො අධිසු පටිසාසු විසාරදො විගතලොමහංසො,
 ඉතිරූපනති ආදිනා නයෙක නානාවිධ දෙසනාවිලාසසමපතනං.
 සීහනාදං නදති, තෙන වුතනං පටිසාසු සීහනාදං නදතිති. ඔහම
 වකකං. පව්වතනතිති එස්ස ඔහමනති සෙධිං. උතතමං විසුඛං,
 වකකසදො ව පනායං:-

සමපනතිසං ලකඛණං ව රථවෙහ ඉතිසාපථෙ,
 දුතෙ ව රතන බමෙමාරවකකාදිසු ව දිස්සති,
 බමමවකක ඉධ මතො තස්ස චෙධා විහාවසෙ.

ii. “වතනාදි”මානි භික්ඛවෙ වකකාති යෙති සමනනාගතානං
 දෙවමනුස්සානනති” ආදිසු හි අසං සමපනතිසං දිස්සති. “පාද
 තලෙසු වකකාති ජානාතිති” එස්ස ලකඛණං. “වකකංච වහතො
 පදනති” එස්ස රථවෙහ. “චතුරවකකං නවචාරනති” එස්ස ඉතිසා
 පථෙ. “බාද භුඤ්ජ මා ව පම දො වකකං වතනස්ස සබ්බපාණි
 නනති” එස්ස දුතෙ. “දිබ්බං වකකරනතං. පාතුරහොසිති” එස්ස
 රතනවකකක. “මයා පවතතිතං විකකනති” එස්ස බමමවකකක.
 “ඉවජානනස්ස පොසස්ස වකකං හමති මස්සෙති” එස්ස ධුර
 වකකක “ධුරපටිසතෙනනි වෙපි වකකනාති” එස්ස පහරණ
 වකකක. “අසනිවකකනති” එස්ස අසනිමණ්ඩලෙ. ඉධ පනායං
 බමමවකකක මතො, නං පනි බමමවකකකං දුට්ඨං. හොති පටිච්චෙධ
 ඤාණඤ්ච දෙසනාඤාණඤ්ච, තස්ස පඤ්ඤාපහාවිතං. අතතතො
 අතතතො අට්ඨප්ඵලාවහං පටිච්චෙධඤාණං, කිරුණාපහාවිතං. සාව
 කානං අට්ඨප්ඵලාවහං දෙසනාඤාණං, තස්ස පටිච්චෙධඤාණං උප්පජ්ජ
 මානං. උප්පනනනති දුට්ඨං, තස්ස අභිනිකම්මනිතො යාව අර
 හනන මග්ගා උප්පජ්ජමානං, එලකඛණං උප්පනනං. නාම, තුසිත
 හවනතො වා යාව මහාබෝධිපලලබ්භික අරහතනමග්ගා උප්පජ්ජ
 මානං, එලකඛණං උප්පනනං. නාම, දිපඛකර බ්‍යාකරණතො

පටිඨාය වා යාච අරහත්තමග්ගා උපසංජානානං, ඵලකම්මෙ උපසංජානානං. දෙසනාඤ්ඤාමපි පටිත්තචාරානං පටිත්තචාරානි දුට්ඨං. නඤ්ඤි යාච අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤාසං සොනාපතනිමග්ගා පටිත්තමානං, ඵලකම්මෙ පටිත්තං නාම, නෙසු පටිදෙධඤ්ඤාණං ලොකුග්ගරං දෙසනාඤ්ඤාණං ලොකිකං, උභයමපි පටිත්තං අඤ්ඤාභි අසාධාරණං බ්‍රිඛානංයෙව බරසඤ්ඤාණං.

2. i හි, ඒ වචනය සැබව; ඤාණං, ඥානය නෙමේ; අකමපි යටෙහින, කමපාවිමක් සෙලවීමක් නැති අභිගෙයිත්ද; උපසංජන කටෙහින, අධිකාබලදෙන රුකුල්දෙන අභි ගෙයිත්ද; බලනති, බල නමැයි; චුත්තං, වදලසේක; යෙහි බලෙහි සමන්තාගතොති, යනු; යෙහි, යම්බදුළු; දසති, දැමව්බදු; ඤාණබලෙහි, ඥානබලයන් හා; උපෙනො, යුක්තවනසේක්ද; සමුපෙනො, සමන්විතවනසේක්ද; ආසනං ආනන්ති, යනු; සෙට්ඨංචානං, සඵලභාවසංඛ්‍යාන ග්‍රෙණිසථානයයි; උත්ත මට්ඨානං, සඵලභාව සංඛ්‍යාන උත්තමසථානයයි; වා, නොහොත්; පුබ්බ බ්‍රුඛා, අතීතයෙහිවූ බුදුවරයෝ, ආසනා, ආසනයනු; නෙසං, ඒ ආසනනම් ලද අතීතවූ බුදුවරයන්ගේ; ආනන්ති, සථානයැ යන; හෙවත් සඵල නාඤ්ඤා පදයැ යන; අනො, අභිය වේ; අමිව, අපරනෙයක්; (මයා වුවුවනෙ, මාමිසිත් කියනුලැබේ;උ) ගවසනපෙට්ඨකො, ගොනුත් සිය දෙනෙකුන්ට දෙවූවු ගොන්තෙමේ; උසහො, උසහ නම; ගවසහසං පෙට්ඨකො, ගොනුත් දහස්දෙනෙකුන්ට දෙවූවු ගොන්තෙමේ; වසහො, වාසන නම; වා, නොහොත්; ගවපසනපෙට්ඨකො, වනගවයන් සියදෙ නෙකුන්ට දෙවූවු වනගවනෙමේ; උසහො, උසහ නම; ගවපසහසං පෙට්ඨකො, වනගවයන් දහස්දෙනෙකුන්ට දෙවූවු වනගවනෙමේ, වසහො, වාසන නම; (ගවපනම් ගලකමබල ශුන්‍යවූ හෙවත් තැල්ල නැති ගොසදගුළු පශුවගෙමයෙහි යනු සංඝකෘත කොෂාගහයි) සබ්බගව සෙට්ඨං, සියල්ලොනුත්ගේ ග්‍රෙණියාවූ; සබ්බපරිසංසයසහො, සියලු ආයාසයන් ඉවසියහැක්කාවූ; නොහොත් සියල්සතුරුබිය ඉසිලියහැක් කාවූහි; නොහොත් සියලු ආයාසයන් හෝ සියල් සතුරුබිය ඉවසන සිලිවූ; සෙහො, ශුභ්‍රවංශිවත්වූ; පාසාදිකො, දුටුවන් පැහැදිවීම ඇත්තාවූ; නොහොත්-ප්‍රසාදය ඵලවන්තාවූ; මහාභාරවාහො, මහත්වූ බර ඉසිලිය හැක්කාවූ; නොහොත්- මහත්වූ බර උසුලන සිලිවූ; අසනිසතසද්දෙහිමි, සියගණන් සෙනහඬිනුදු; අකමපනියො, සොලවාලියනොහැක්කාවූ; (ගො, ගොන්තෙමේ;උ) නිසහො, නිසහ නම; සො, ඒ නිසහනෙමේ; ඉධ, මේ ආසනණ්ඩානං යන පෙදෙහි; උසහොති, උසහනමැයි; අධිපෙසනො, කැමැතිවනලදි; හි, ඒ කීම සැබව; ඉදමපි, මේ උසහ යන වචනය නෙමේද; නසං, ඒ නිසහ ශබ්දයාගේ; පරියායවචනං, පරිමාය වචනයයි; උසහසං, නිසහයාගේ; ඉදං, මේ නිශ්‍රයසථානය; ආසනං, ආසන නම; ආනන්ති, ආනන්ති; වතුහි පාදෙහි, සතරපා කර්ණකොට ගෙනැ; පඨමිං, පොළොව; උප්පිලෙකො, උත්පිඬිනකයකොටැ; හෙවත්- මැඩගෙනැ; අවලට්ඨානං, නිසලවැ සිටීමයි; ඉදං පන, බුදුවරයන්ගේ සථාන සංඛ්‍යානවූ මේ සඵලභාවසදය වනාහි; ආසනං විය, නිසහ

සංඛ්‍යාන උසහයාගේ නිශ්ශ්‍රයස්ථානය මෙන් වේද; ඉති, එහෙයින්; ආසහං, ආසහ නම; හි, විසාර කරනු ලැබේ; නිසහසංඛ්‍යානෝ, නිසහ සංඛ්‍යානවූ; උසහෝ, උසහනෙම; උසහබලෙන, නිසහසංඛ්‍යානවූ උසහ බලයෙන්; සමන්තාගතෝ, යුක්තවූයේ; චතුරි පාදෙහි, සතරපා කරණ කොටගෙන; පඨවිං, පොළොව; උප්පිළෙකා, මැඩගෙන; අචලට්ඨා නෙන, නිසලව සිටින ඉරියව්වෙන්; යථෙව තිට්ඨති, යම්සේ සිටීද; එවං, එමෙන්; තථාගතොපි, තථාගතයන් වහන්සේද; දසති, දගවිධවූ; තථා ගතබලෙහි, තථාගතබලයන් හා; සමන්තාගතෝ, සමන්විතවනසේක්; චතුරි, චතුර්විධවූ; වෙසාරජ්ජපාදෙහි, වෙගාරදෘශ්‍යන සංඛ්‍යාන පාදයන් කරණකොටගෙන; අට්ඨපරිසපඨවිං, අභ්‍රමයෙහිදී සංඛ්‍යාන පාදවිධය; උප්පිළෙකා, මැඩගෙන; සදෙවකෙ, දෙවියන් සහිතවූ; ලොකෙ, ලෙවිහි; කෙනපි, කිසියම්; පච්චස්සිකාන, නුරුස්නාවූ x; නොහොත්- දුතිපක්‍ෂවූ; ඔ, පච්චාමිනෙතන, සතුරෙකු විසින්; අකම් පියො, කම්පා කරලිය නොහැක්කේව; අචලට්ඨානෙන, නිසලව සිටිනා ඉරියව්වෙන්; තිට්ඨති, සිටිනාසේක; එවං, මෙයාභාරයෙන්; තිට්ඨමානෝ වා, නොවදුරම නුදු වැඩසිටිමින්ම; නං ආසහං ණානං, ඒ ශ්‍රේණිස්ථාන x, හෙවත්- ඒ සථිඥභාවය; නොහොත්- නං ආසහං ණානං, ඒ පෙර බුදුවර යන්ගේ ශ්‍රේණිස්ථාන සංඛ්‍යාන සථිඥතාඥනපදය; පටිජානාති, දුතිඥ කරනසේක; උපගච්ඡති, ශ්‍රේණිස්ථානය අනුදූන වදුරනසේක x; නොහොත් ශ්‍රේණිස්ථානයට ප්‍රැම වසනසේකම; න පච්චකකාති, ශ්‍රේණිස්ථානය ඉවත නොලනසේක; අත්තති, නමානෙරෙහි; නොහොත්- විතතසන්නානසෙති 0; ආරොපෙති, නභාවදුරනසේක; තෙන, එහෙයින්; ආසහණ්ණානං පටිජානාතීති, යන මේ වචනය; වුත්තං, වදුලසේක; පරිසාසුති, යනු; අට්ඨසු පරිසාසු, අභ්‍රමයෙහිදී; සිහනාදං නදතීති, යනු; සෙට්ඨනාදං, ශ්‍රේණි වචනය; අභිනනාදං, නිර්භිතවචනය; නදති, වදුරනසේක; වා, නොහොත්; සිහනාදසදිසං, සිහනාදය හා සමානවූ; නාදං, වචනය; නදති, වදුරනසේක; අයං අත්තො, මේ අර්ථය; සිහනාදසුත්තෙන, සිහනාදසුත්‍රයෙන්; දීපෙනබ්බො, දැක්වියයුතු; වා, (අපරෙ නයො 0) අන් නයෙක් දක්වනු ලැබේ; සිහො, සිංහනෙමේ; සහනතොව, ඉවසනහෙයින්ද; හනනතොව, හිංසා කරන හෙයින්ද; සිහොති, සිංහ නමැයි; යථා වුචති, යම්සේ කියනු ලැබේද; එවං, එමෙන්; තථාගතෝ, තථාගතයන් වහන්සේ; ලොකධම්මානං, අභ්‍රමලොකධර්මයන්; සහනතො, ඉවසන හෙයින්ද; පරප්පවාදං, මෙරමාගේ මිථ්‍යාලබ්ධිසමූහය; හනනතොව, විධවංසනය කරන හෙයින්ද; සිහොති, සිංහනමැයි; වුචති, කියනු ලැබේ; එවං වුත්තං, යථොක්තවූ; සිහසං, තථාගතසිංහයාගේ; නාදං, දෙශනාවචනය; සිහනාදං, සිංහනාද නම; තත්ථ, ඒ සිංහ තථාගතසිංහයන් අතුරෙන්; සිහො, සිංහ නෙම; සිහබලෙන, සිංහපරාක්‍රමයෙන්; සමන්තාගතෝ, යුක්තවූයේව; සබ්බත්ථ, ඇමතෙන; විසාරදෙ, විගතහය ඇත්තේව; විගතලොමහංසො, බියෙන් ලොමුබැහැරනුම නැත්තේව; සිහනාදං, සිංහනාදය; යථානදති, යම්සේ නාදකෙරෙයිද; එවං, එමෙන්; තථාගත

සිහොපි, තථාගතසිංහනෙමේද; තථාගතබලෙහි, දශවිධවූ තථාගත
 ඥානබලයෙන්; සමන්තාගතො, යුක්තවනයේක්, අරියස්ස පරිසාස්ස, අභව
 පමිනි; විසාරදො, විගතභය ඇතිසේක්; විගතලොමහංසො, බියෙන්
 ලොමුබැහැරැනුම් නැතිසේක්; ඉති රූපනති ආදිනා නයෙන, ඉතිරූපං
 යනාදි නසින්; නානාවිධදෙසනාවිලාසසම්පන්නං, අනෙකවිධවූ
 දෙශනා විලාසයෙන් සමෘද්ධි; සිහනාදං, ශ්‍රෙණිනාදය; නදනි, පවත්වා
 වදාරනයේක; නෙන, එහෙයින්; පරිසාස්ස සිහනාදං නදනිති, යන වචනය;
 වුත්තං, වදාළයේක; බ්‍රහ්මවක්කං පවනෙතතිති එත්ථ, යන මේ වචන
 යෙහි; බ්‍රහ්මනති, බ්‍රහ්ම නම්; සෙට්ඨං, ශ්‍රෙණිවූ; උත්තමං, උතුම්වූ; විසුඬං,
 පිරිසිදුවූ; අයං වක්කසද්දොව පන, මේ වක්‍ර ශබ්දය තෙමේ; (වක්කදයා
 වාක්‍යාරම්භද්‍රෝණකයැ, පන ශබ්දයා වාක්‍යාලංකාරයෙහියැ.)

සමපනතිසංච, සමපනතියෙහිද; ලකඛණෙව, ලක්ෂණයෙහිද;
 රථභෙගව, රථචක්‍රයෙහිද; ඉරියාපථෙව, ඉරියව්වෙහිද; දුනෙව, දුන
 යෙහිද; රතනධම්මොරවක්කාදිසුව, චක්‍රරතන ධම්මචක්‍ර සූරවක්‍රාදීන්හිද;
 දිස්සති, දක්නාලැබේ; ඉධ, මේ බ්‍රහ්මවක්කං යන පෙදෙහි; ධම්මවක්කෙ,
 ධම්මචක්‍රයෙහි; මනො, දන්තාලදයැ; තඤ්ච, ඒ ධම්මචක්‍රයද; වෙධා,
 දෙපරිද්දෙකින්, විභාවයෙ, ප්‍රකාශකරන්නේයි;

2 ii. හි, විසාරය කරනුලැබේ; වහනාරම්භානි නිකඛවෙ වක්කානි
 යෙහි සමන්තාගතානං දෙවමනුස්සානනානි ආදීසු, යනාදි ප්‍රයෝග
 යන්ති; අයං, මේ වක්‍රශබ්දය තෙමේ; සමපනතිසං, සමපනතියෙහි;
 දිස්සති, දක්නාලැබේ; පාදනලෙසු වක්කානි ජාතානිති එත්ථ, යන මේ
 ප්‍රයෝගයෙහි; ලකඛණෙ, විභ්වයෙහි; (දිස්සති, දක්නාලැබේ) පාද
 නලෙසු, පතුල්හි; වක්කානි, වක්‍රලක්ෂණයෝ; ජාතානි, භටගන්භ;
 වක්කංව වහනො පදනති එත්ථ, යන මේ ප්‍රයෝගයෙහි; රථභෙග, රථ
 චක්‍රයෙහි; (දිස්සති, දක්නාලැබේ;) වහනො, විශ උසුලන ගොනුයේ;
 පදං, පය; වක්කංඉව, ගැල්සක මෙනි; වතුචක්කං නවචාරනති එත්ථ,
 යන මේ ප්‍රයෝගයෙහි; ඉරියාපථෙ, ඉරියව්වෙහි; දිස්සති, දක්නාලැබේ,
 වතුචක්කං, සතරඉරියව්ව ඇති; නවචාරං, නවදොරක් ඇති; බාද
 භුඤ්ජ මාව පමාදො, වක්කං වත්තස්ස සබ්බපාණීනනති එත්ථ, යන මේ
 ප්‍රයෝගයෙහි; දුනෙ, දිමෙනි; (දිස්සති, දක්නාලැබේ;) බාදව, භක්ෂණයද
 කර; භුඤ්ජව, අනුභවයද කර; මාව පමාදො, ප්‍රමාද ඇත්තේ නොවෙව;
 සබ්බපාණීනං, සියල් සතුන්ට; වක්කං, අනුග්‍රහපුජාබ්‍රුහියෙන්)
 පරිත්‍යාගය; වත්තස්ස, පවත්වව; දිබ්බං වක්කරතනං පාතුරහොසිති
 එත්ථ, යන මේ ප්‍රයෝගයෙහි; රතනවක්කෙ, සක්රවනෙහි; (දිස්සති,
 දක්නාලැබේ;) දිබ්බං, දිව්‍යවූ; වක්කරතනං, සක්රවන; පාතුරහොසි,
 පහළවී; මයා පවත්නං වක්කනති එත්ථ, යන මේ ප්‍රයෝගයෙහි;
 ධම්මවක්කෙ, ධම්මචක්‍රයෙහි දිස්සති, දක්නාලැබේ; (අපසුගමයි ඉච්ඡා
 හතස්ස පොසස්ස වක්කං භවති මත්ථකෙති එත්ථ, යන මේ ප්‍රයෝගයෙහි,
 ධුරවක්කෙ, කරකැති යේ තියුණු මුවහත් ඇති උරසක්මල්හි; (දිස්සති,
 දක්නාලැබේ.) ඉච්ඡාහතස්ස, ආශාවෙන් මැඩුණු සිත් ඇති; පොසස්ස,

පුරුෂයාගේ; මත්තකෙ, මත්තෙහි; වක්කං, උරවක්කුමාලය තෙමේ; භමනි, කරකැවේ; බුරපරියනෙතනාපි වක්කෙතනානි එත්ථ, යන මේ ප්‍රයෝගයෙහි; පහරණවක්කෙ, වක්කායුධයෙහි; (දිස්සති, දක්නාලැබේ;) වෙපි, ඉදිනුදු; බුරපරියනෙතන, භාත්පසා කරමුවහත් පිරියත් ඇති; වක්කෙතන, වක්කායුධයෙකින්; අසනිවක්කනනි එත්ථ, අසනිවක්කං යන මේ ප්‍රයෝගයෙහි; අසනිමණ්ඩලෙ, සෙනමබුල්ලෙහි; (දිස්සති, දක්නා ලැබේ;) ඉධ පන, මේ අපවිකල්පයෙහි වනාහි; අයං, මේ වක්කුශබ්දය තෙමේ; ධම්මවක්කෙ, දම්සක්ති; මනො, දනසුත්තේයැ; පන, වෙනස කියනුලැබේ; තං ධම්මවක්කං, ඒ දම්සක; පටිවෙධස්සුණ්ඤ්ච, ප්‍රති වෙධඥනයත්; දෙසනාස්සුණ්ඤ්ච, දෙශනාඥනයත්; ඉතී, කියා; දුට්ඨං, ඕප්‍රකාර ඇත්තේ; හොති, වේ; තත්ථ, තදුභය ප්‍රතිවෙධඥාදෙශනා ඥනයත් අතුරෙන්; පසුඤ්ජාපභාවිතං, ප්‍රඥව විසින් හෝ ප්‍රඥව කරණ කොටගෙනැ සමග්භාවිතවු; අත්තනො, තමන්වහන්සේගේ; අරිය ඵලාවහං, ආයතීඵලය දනවන්නාවු; (ස්සුණං, ඥානයතෙමේ, 0) පටිවෙධ ස්සුණං, ප්‍රතිවෙධඥන නම; කරුණාපභාවිතං, කරුණාව විසින් හෝ කරුණාව කරණකොටගෙනැ සමග්භාවිතවු; සාවකානං, සච්චන්ගේ; අරියඵලාවහං, ආයතීඵලය දනවන්නාවු; (ස්සුණං, ඥානයතෙමේ;) දෙසනාස්සුණං, දෙශනාඥන නම; තත්ථ, ඒ ප්‍රතිවෙධඥන දෙශනාඥන යන් අතුරෙන්; පටිවෙධස්සුණං, ප්‍රතිවෙධඥනය තෙමේ; උපපජ්ජමානං, උපපද්‍යමාන ප්‍රතිවෙධඥනය; උපපන්නං, උත්පන්න ප්‍රතිවෙධඥනය කියා; දුට්ඨං, ඕප්‍රකාරයෙක් ඇත්තේයැ; හි, ඒ කිම සැබව; තං, ඒ ප්‍රතිවෙධ ඥානයතෙමේ; අභිනිකම්මනතො, මහාභිනිෂ්ක්‍රමණයෙන් පටන්ගෙනැ; යාවඅරහත්තමඤ්ඤා, අභිත්මායීය දක්වා; උපපජ්ජමානං, උත්පද්‍යමාන නම; ඵලකම්මණෙ, අභිත්ඵලක්‍ෂණයෙහි; උපපන්නං නාම, උත්පන්න නම; වා, නොහොත්; තුසිතභවනතො, තුෂිතභවනයෙන් පටන්ගෙනැ; මහාබොධිපලලඤ්ඤා, මහාබොධිපයතීඝ්ඤායෙහි; අරහත්තමඤ්ඤා යාව, අභිත්මායීය දක්වා; උපපජ්ජමානං, උත්පද්‍යමාන නම; ඵලකම්මණෙ අභිත්ඵලක්‍ෂණයෙහි; උපපන්නං නාම, උත්පන්න නම; වා, නොහොත්; දීපඝ්ඤකරමසාකරණතො පටිඨාය, දිවකුරුබුදුන් විවරණ ඇස්වූ තැන් පටන්ගෙනැ; යාවඅරහත්තමඤ්ඤා, අභිත්මායීය දක්වා; උපපජ්ජ මානං, උත්පද්‍යමාන නම; ඵලකම්මණෙ, අභිත්ඵලක්‍ෂණයෙහි; උපපන්නං නාම, උත්පන්න නම; දෙසනාස්සුණ්චපි, දෙශනාඥනය තෙමේද; පවත්තමානං, ප්‍රවතීමානයැ; පවත්තංඉති, ප්‍රවතීතිතයැ කියා; දුට්ඨං, ඕප්‍රකාරයෙක් ඇත්තේයැ; හි, ඒ කිම සැබව; තං, ඒ දෙශනා ඥානය තෙමේ; අසුඤ්ඤාසිකොණ්ඩසුඤ්ඤා, අසුඤ්ඤාසිකොණ්ඩසුඤ්ඤා තෙරුන් වහන්සේගේ; සොනාපතනිමඤ්ඤා යාව, ශ්‍රොතාපතනි මායීය දක්වා; පවත්තමානං, ප්‍රවතීමාන නම; ඵලකම්මණෙ, ශ්‍රොතාපතනි ඵලක්‍ෂණ යෙහි; පවත්තං නාම, ප්‍රවතීතින නම; තෙසු, ඒ ප්‍රතිවෙධඥන දෙශනාඥනයත් අතුරෙන්; පටිවෙධස්සුණං, ප්‍රතිවෙධඥනය තෙමේ; ලොකුත්තරං, ලොකොත්තරවනුයැ; දෙසනාස්සුණං, දෙශනාඥනය තෙමේ; ලොකියං, ලොකීකවනුයැ; පන, විශේෂයෙක් ඇත්; එතං

උභයමපි, තෙල උභයඥනයම; අඤ්ඤානි, බුදුවරයන් කෙරෙන් අන්‍යවූ පුද්ගලයන් හා; අසාධාරණං, සාධාරණ නොවනුය; බුද්ධානං යෙව, බුදුවරයන්ගේ ම; ඔරසඤ්ඤාං, ලෙහි උපන් නුවණවනුය.

* තත්ත්වාකාරයෙන් ප්‍රතිවේදය කරන හෙයින් තෙමේද හෙවත් ඥාය ද කම්පාරතිතයක්හු කෙරෙයි. ඒ ප්‍රතිවේදඥනය හා සමන් විනවූ පුද්ගලයාද ඥානව්‍යාධිමයන්හි අධිකබලවත් කාරණයක් කෙරෙයි. එහෙයින් කීහ “අකම්පියවේධන උපසංඝාතවේධනවානි” යි යාථාපට්ටිවේධනො සයඤ්ඤා අකම්පියං පුග්ගලඤ්ඤා තංසමබ්බි ඤ්ඤෙය්‍යස්ස අධිබලං කාරොතිති ආහ අකම්පියවේධන උපසංඝාතවේධනවානි (මු. පි.) සමයක් ප්‍රතිවේදයක්හු නැති හෙයින් මිථ්‍යා ඥානාදිය තෙමේ තුෂ්‍රධර්මයෙක්හි කැණ සිටවූ කණුවක් මෙන් ආලම්බන යෙහි යම්යේ සැලෙමින් පවතීද තත්ව පරිද්දෙන් අවබෝධය කරන නුවණ එසේ සැලෙමින් නොපවතිනුයි යාථාව යනාදිය කී. අතීතය බලවත් කාරණය උපසංඝාත නම් වේද එහෙයින් ඒ උපසංඝාත සංඛ්‍යාත අතීතය බලවත් කාරණය පුද්ගලයා කෙරෙහි නගන්නේ පුග්ගලඤ්ඤා යනාදිය කී යථා සම්මාපට්ටිවේධනාවතො මිච්ඡාඤ්ඤාදි ප්‍රසර්ගිමිති තිබ්‍යතබ්‍යාණුකො විය ආරම්භණෙ වඤ්චලං හොති න එවං හොති යථාභ්‍යාවබෝධනං ඤ්ඤානානි ආහ යාථාපට්ටිවේධනො සයඤ්ඤා අකම්පියනති, අධිබල කාරණං උපසංඝාතනනති තං පුග්ගලෙ ආරෙ පෙනෙනා ආහ පුග්ගලඤ්ඤා පෙ කාරොතිති (අ. පි.) * නොහොත් විසභාගධමුන්හි කම්පාවීමක් නැති අවයව සභාගධමුන්හි උපසංඝාත නාථියද දනුනු විසභාගධමෙමසු වා අකම්පියන්‍යො සභාගධමෙමසු උපසංඝාතන්‍යො වෙදිතබ්බො (අ. පි.)

* ලෙෂ්‍යසථානය නම් සඵලභාවය සෙව්විට්ඨානං සබ්බඤ්ඤානං (මු. පි.) අපි සඵලභාවෙමුපි ප්‍රතිඥ කිරීම් වශයෙන් සඵලභාවය අතිමුඛ කොට යෙන්නුයි බුදුවරයෝ ආසන නම්හු. අභිප්‍රේමිකර්ම ඵලමෙන් නුයි හෝ බුදුවරයෝ ආසන නම්හු පරිජානනවසෙන සබ්බඤ්ඤානං අතිමුඛං ගව්‍යනති, අධි වා පරිසා උපසංඝාතනනති ආසනා බුඛා (මු. පි.) මෙහි අතිමුඛං ගව්‍යනති යන විවරණය තෙමේ අටුවාහි දක්වූ “උපගව්‍යනති” යන ක්‍රියාපදයාගේ අවකාශය. මේ අවකාශය උපගමනය නම් සඵලභාවය ප්‍රතිඥකිරීම වේද එහෙයින් ප්‍රතිඥ කිරීම් වශයෙනැයි කියනලදි. නොහොත් අභිප්‍රේමිකර්ම ඵලමෙන් යන මෙතැන්හිද සඵලභාවය ප්‍රතිඥකිරීම් වශයෙනැයි යෙදියයුතු අතිමුඛං ගව්‍යනති උපගව්‍යනති පදසං අනුමානං, උපගම නඤ්ඤානං සබ්බඤ්ඤානං පරිජානනමෙතානි වුත්තං පරිජානන වසෙනාති, අථවා පරිසා උපසංඝාතනනති එතාපි පරිජානනවසෙන සබ්බඤ්ඤානනති යොජෙතබ්බො (අ. පි.)

* “ඉදං පන” යන්නෙන් බුදුවරයන්ගේ ආශ්‍රයසථානය වන සඵලභාවයම කියයි ඉදං පනාති බුඛානං ධානං සබ්බඤ්ඤානමෙව වදනි (මු. පි.) * “කිංචිමානො වා” යන්නෙන් නොවදුරමුසු

වැඩසිටිමින්ම සම්පූර්ණයෙන්ම ප්‍රතික්ෂේප කළ යුතු යන අදහස දක්වනු ලැබේ. වදාරමින් වැඩසිටියදී ප්‍රතික්ෂේප කෙරෙහි යනු කියනු කීම ශුද්ධය. “නිව්‍යානානාම” යි පාඨයෙකුදු ඇත. එතට විකෘතිවරණයෙන් ඒ පාඨය අප්‍රාප්තියක් ලැබී ඇත. නිව්‍යානානාමයෙහි අවදනොව නිව්‍යානානාම පටිපාටිය නාමයක් ඇතැ (මු. වී)

* “අභිජානාමයං සාරිපුත්තං පෙත්තං න සමනුපස්සාමි” යි වදාල වචනයෙන් අනුපමිතී දක්වන ලද කල්‍යාණීයත්වය, නුවණින් යුක්තවූ නිව්‍යානානාමයෙන් වන්නේ මෙම දශබලධරයෙකු ප්‍රතික්ෂේප කළ අභිජානාදය පවත්වන සේකැ අධිපති පරිසාසු අභිජානාමයං සාරිපුත්තං අනෙකසනං බන්ධනපරිසං පෙත්තං තත්ත වත මං හයං වා සාරජ්ජං වා ඉක්කමස්සතිති නිමිත්තමෙතං සාරිපුත්තං න සමනුපස්සාමි ති වචනෙන දසසිත අකමපියඤ්ඤායුතො දසබලොග්‍යනි අභිජානාදං නදති (මු. වී) අධිපති පරිසාසු දසසිත අකමපිය ඤ්ඤායුතොති සමබ්‍රහ්ම (අ. වී)

* සිහිනාද සුතුරෙන යනු අධිග්‍රහණය නිසායෙහි වතුණ නිපාතයෙහි බැබළු වන අතර සිහිනාද සුතුරෙනි. සිහිනාද සුතෙන බැබළුවෙහි අගතෙන (මු. වී)

* “උත නිව්‍යානානාමයං” යන්නෙහි ආදිශබ්දයෙන් ප්‍රභවයෙන්ම අනිවර්තයෙන්ම ග්‍රහණය යම්සේද එමෙන් “දෙව මනුස්සානං වතුචක්ඛං වත්තනීති” යනාදි සුත්‍රශේෂයෙහිද සන්තප්‍රාප්තො පාශ්‍රයණාදිවු කාරණසම්පන්නත්වෙන් පලභූතවූ ප්‍රතිරූපදේශවස ආත්මසම්පන්නත්වයෙන් ආදි සම්පන්නත්වයෙන් පැවැත්ම උක්තවූ නොහොත් සුචි වු සන්තප්‍රාප්තොපාශ්‍රයණාදිය ඇසුරුකොට පස්විම වු සන්තප්‍රාප්තො පාශ්‍රයණාදිත්වෙන් පලභූතවූ සම්පන්නත්වයෙන් පැවැත්ම හෝ උක්තවූ. ආදිශබ්දයෙන් ඒ සන්තප්‍රාප්තොපාශ්‍රයණාදියෙහිද වතුශබ්දයෙන් ග්‍රහණය දනුනු ආදි ශබ්දයෙන් තදිතරසුත්‍රශේෂයෙන්ද සම්බන්ධය. දෙවමනුස්සානං වතුචක්ඛං වත්තනීති සුත්තසෙසෙන සප්පරිසුපස්ස යනාදිනං පලසම්පන්නත්වෙනි. පුරිමසප්පරිසුපස්සයාදිං උපතිස්සාය පච්ඡෙසප්පරිසුපස්සයාදිනං සම්පන්නත්වෙනි වා වුත්තනාති ආදිසද්දෙන තත්ත ව වක්ඛසද්දස්ස ගහණං වෙදිතබ්බං මු. වී පලසම්පන්නත්වෙනි සප්පරිසුපතිස්සයාදිනං කාරණසම්පන්නත්වං පලභූතය පතිරූපදේශවස අත්තසම්පන්නත්වං ආදිසම්පන්නත්වං, ආදි සද්දෙන සුත්තසෙසා සම්බන්ධතා, තත්ත සප්පරිසුපතිස්සයාදිනෙ (අ. වී.)

* මේ ප්‍රතිවේධඥානදේශනාඥානවයෙහි ප්‍රයෝජන කාර්යය සමානවතකල්හිද ප්‍රතිවේධ ඥානයෙන් මෙන් දේශනාඥානයෙන්ද අභිනිමානීය දක්වා උත්පද්‍යමානත්වය කවරෙකෙකින් අනුක්‍රමය යන වොද්‍යය සදහා විකෘති ඇරඹු විසූහු පටිවේධනිව්‍යානා අරහත මග්ගඤ්ඤා පටිවේධනී පලකමණ උපත්තං නාමාති වුත්තං,

තෙත පටිලබ්‍රසාපි දෙසනාසුණසු කිව්වනිපථනනි පරසු බුද්ධි නමතෙතන හොතිති අසුසුසිකොණසුසුසු සොභාපතනිපලකබ්‍රසෙ පවතන. කාමානි වුතනං, තතො පරං පන යාව පරිනිබ්බානා දෙසනා සුණපවතනි තසෙසු පවතනිතසු ධම්මවකාසසු ආනන්ති වෙදි තබ්බං, පවතනිතවකාසසු වකාචතනිසු වකාරතනට්ඨානං විය. (මු. ටී.) කසමා පතොත් පෙ. සකායාහ පටිවෙධනිට්ඨානනාති ආදි, පටිවෙධනිසුතනාති පටිවෙධසු පර්යොසානතනා, තෙතනාති පටිවෙධ පර්යොසානභුතෙන අරහතනමග්ගසුසුසු, තදබ්‍රහ්මෙත හි සමපතන සකලසබ්බසුසුසු හගවා අනන්තපටිභානො අනුපමාය බුඛ ලිලහාය ධම්මං දෙසෙතුං සමතො අහොසි. පටිලබ්‍රසාපිනි ඉමිනා සබ්බථා ලභාපකසු පටිවෙධානුරූපතා දෙසනාසුණසු අසකකුණෙය්‍යතාති දීපෙති. තෙන ච පටිවෙධනමතෙතතොත් අත්ථසිතිති දසෙසිති, තෙනාහ දෙසනාසුණසුනාති ආදි (අ. ටී)

යථොක්ක ටීකාපාඨවයාගත භාවය මෙසේයි:- ප්‍රතිවෙධය නිමාව ගිය බැවින් අවසන් වූ බැවින් අභීන්මාභීඥාය තෙමේ ප්‍රතිවෙධ නම් වේද එහෙයින් අභීන්මාභීඥායෙහි උත්පන්න නමැයි කියන ලදී. යම් අභීන්මාභීඥාධිගමයක් හෙතුකොටගෙන ලබනලද සකල සමීඥගුණ ඇති භාග්‍යවතුන්වහන්සේ අනන්තප්‍රඥඇතිසේක් තීරූප මවූ බුඛලීලාවෙන් දහම් දෙසන්ට සමප්‍රවේශ්ක්ද ඒ අභීන්මාභීඥාය හෙතුකොටගෙන ප්‍රතිලබ්ධිවූද දෙශනාඥායාගේ කාන්තනිෂ්පතනි තොමෝ මෙරමාගේ නිමාණසාක්‍ෂාත්කරණමාත්‍රයෙකින් වේද එහෙයින් අසුසුසිකොණසුසුසු තෙරණුවන්ගේ ශ්‍රොතාපතනිපලසුණ යෙහි දෙශනාඥාය ප්‍රවණිතිත නමැයි කියනලදී. ඉතොබ්බෙති වනාහි පරිනිමාණය දක්වා දෙශනාඥායාගේ පැවැත්ම ඒ පවන් වනලද ධම්මකුසල මැ කරුණු වෙයසි දතයුතු. කුමභව කුමක් කරුණුවනු මෙන්ද යත්? පැවැත්වූ සක්රුවන ඇති සක්විතිරජහට සක්රුවන කරුණු වනු මෙහි “පටිලබ්‍රසා” යන මේ වචනයෙන් ප්‍රතිවෙධඥාය ලබවා දෙන දෙශනාඥායාගේ ප්‍රතිවෙධඥාය හා සමීප්‍රකාරයෙන් අනුරූපකය තොකලහැකි බැව් ප්‍රකාශකෙරෙයි. එයින් ප්‍රතිවෙධමාත්‍රයෙකින් මෙහි අභිසිති නොමවෙයසි දක්වා. එහෙයින් “දෙසනා සුණසු” යනාදිය කිය යනු භාවයි.

3.

i ඉදහි සෙහි දසහි බලෙහි සමනතාගතො තථාගතො ආසනණ්ඨානං පටිපානාති යාති ආදිතොව තථාගතසු තථාගත බලානිති නික්කිතනාති තාති විඤ්ඤානොදසෙසුතං කත මාති දස ඉධි තථාගතො ආනන්ති ආදිමාහ. තස්ස ආනන්ති ආනන්තොති කාරණසු කාරණතො, කාරණසු යසමා තස්ස ඵලං නිට්ඨති තද්‍යතනවුතනිතාය උපපජ්ජතිවෙව පවතනති ව තසමා ආනන්ති වුවෙහි, තං හගවා සෙ සෙ ධම්මා සෙසං සෙසං ධම්මානං හෙතු පච්චසා උපපාදය තං තං ආනං, සෙ සෙ ධම්මා සෙසං සෙසං ධම්මානං න හෙතුපච්චසා උපපාදය තං අවිඤ්ඤානති

පජානානො ධානස්ස ධානතො අට්ඨානස්ස අට්ඨානතො සථානුතං පජානාති. සමපිති සෙන ඤාණෙන, ඉදමපි තථාගතස්සාති ඉදමපි ධානාධානස්සාණං තථාගතබලං නාම භොතිති අප්පො. එවං සබ්බ පදෙසු යොජනා වෙදිතබ්බා.

ii. කම්මසමාදානානනති සමාදිසිකා කතානං කුසලාකුසල කම්මානං. කම්මමෙව කම්මසමාදානං, ධානසො හෙතුසොති පච්ච සතොමෙව හෙතුතො ව, තස්මිනි ගතිඋපධිකාලපයොගා විපාකස්ස ධානං, කම්මං හෙතු, සබ්බස්මිනි ගාමිනිති සබ්බගතිගාමිනිස්ස අගතිගාමිනිස්ස, පටිපදනති මගං, සථානුතං පජානාතිති බහුසුපි මනුසෙසු එකමෙව පාණං ආනෙතෙනසු ඉමස්ස වෙනනා තිරස ගාමිනි හවිස්සති, ඉමස්ස තිරජානසොතිගාමිනිති ඉමිනා නසෙන එකවස්සමෙසි කුසලාකුසල වෙනනා සබ්බාතානං පටිපනතිනං අපිපජිතතො සභාවං පජානාති. අනෙකධානුනති වක්ඛධානුආදිති කාමධානුආදිති වා බහුධානු, නානාධානුනති තාසංසෙව ධානුතං. විලක්ඛණතො නානාපකාරධානු, ලොකනති බන්ධාසතන ධානු ලොකං, සථානුතං පජානාතිති තාසං තාසං ධානුතං අපිපජිතතො සභාවං පටිවිජ්ඣති, නානාධිමුතතිකතනති හිනාදිති අධිමුතතිති නානාධිමුතතික භාවං, පරසත්තානනති පඨානසත්තානං, පර පුග්ගලානනති තතො පරෙසං හිනසත්තානං, එකස්මෙව වා එතං පදමසං වෙනෙසාවසෙන වෙධා වුතනං. ඉද්දසං පරෙපජිතතනති සමාදිනං ඉද්දසානං පරභාවස්ස අපරභාවස්ස වුඩ්ඪිස්ස භාතිස්සාති අප්පො. කානවිමොක්ඛසමාධි සමාපනතිනනති පඨමාදිනං වතුනනං කානානං රුපි රුපානි පස්සතිති ආදිනං අසත්තං විමොක්ඛානං සවිතකකසම්මාදිනං තිණණං සමාධිනං පඨ මජ්ඣාන සමාපනතිආදිනස්ස නවනනං අනුපුබ්බසමාපනතිනං. සංකිලෙසනති භාණ්භාගියධම්මං, වොදුනනති විසෙසභාගියධම්මං, වුඝානනති සෙන කාරණෙන කානාදිති වුඝානනති තං කාරණං. පුබ්බෙතිවාසානුස්සතිනති පුබ්බෙතිවුත්තකකානුස්සරණං. වුතුප පාතනති චුතිස්ස උපපාතස්ස, ආසවානං බසනති කාමාසවාදිනං බසසබ්බානං ආසවනිරොධං නිබ්බානං, ඉමානිති සාති හෙසා දස තථාගතස්ස තථාගතබලානිති අවොව ඉමානි තාතිති අප්පනං කරොතිති.

iii. එවමෙසු අනුපුබ්බපදවණ්ණනං ඤායා ඉදුති සමා තථා ගතො පඨමංසෙව ධානාධානස්සාණෙන වෙනෙස සත්තානං ආස වක්ඛසාධිගමස්සමෙව අනධිගමස්ස ව ධානාධානනුතං කිලෙසා වරණාභාවං පස්සති ලොකියසමමාදිට්ඨිති දස්සනතො නිසත මිච්ඡාදිට්ඨිට්ඨානාභාවදස්සනතො ව, අඨ නෙසං කම්මවිපාක ඤාණෙන විපාකාචරණාභාවං පස්සති තිහෙතුකපටිසණි දස්සනතො, සබ්බස්මිනි පටිපද ඤාණෙන කම්මාචරණාභාවං පස්සති තිහෙතුක පටිසණිදස්සනතො, සබ්බස්මිනි පටිපද

ඤ්ඤාන කම්මාවරණභාවං පස්සති ආනන්තරියක මොහාවදස්ස නතො, එවං අනාවරණානං අනෙකධාතු නානාධාතුඤ්ඤාන අනුකුලධම්මදෙසනස්සං වජ්ජාවිසෙසං පස්සති ධාතුචෙමනන දස්සනතො, අථ නෙසං නානාධිමුතනිකතඤ්ඤාන අධිමුතනිං පස්සති පසොගං අනාදිසිත්වාපි අධිමුතනිවසෙන ධම්මදෙසනස්සං, අථෙවං දිඝාධිමුතනිනං සථාසතනි සථාබලං ධම්මං දෙසෙතුං ඉන්ද්‍රියපරොපජියෙතනි ඉන්ද්‍රියපරොපජියෙතනිං පස්සති සඛාදිනං තිකම්මවුද්භාවදස්සනතො, එවං පජිඤ්ඤානි ජ්‍යෙෂ්ඨපරොපජියෙතනා පි පනෙතෙ සචෙ දුරෙ හොතනි අථ ඤානාදිපජිඤ්ඤාන ඤානාදිසු වසිභුතනා ඉධිවිසෙසෙන බිප්පං උපගවස්ති, උප ගතත්වා ච නෙසං පුඤ්ඤ නිවාසානුස්සතිඤ්ඤාන පුඤ්ඤ ජාති භාවං දිඤ්චක්ඛානුභාවතො පනතඤ්ඤති චෙතොපජියඤ්ඤාන සමපති විතත විසෙසං පස්සතො ආසවක්ඛය ඤ්ඤානානුභාවෙන ආසවක්ඛය භාමිනියා පටිපද්‍ය විගත සමමොහනතා ආසවක්ඛයාස ධම්මං දෙසෙති, තස්මා ඉමිනා අනුක්කමෙන ඉමානි දසඛ්‍යානි මුතන නිති චෙදිතබ්බානි. අසං තාව මානිකාස අස්ථවණ්ණනා.

3. i ඉද්දති, ප්‍රාප්තාවසරයෙහි; දසති, දසවිධවූ; යෙහි බලෙහි, යම්බලවූ බලයන් හා; සමන්තාගතො, යුක්තවූ; තථාගතො, තථාගත යන් වහන්සේ; ආසනං ධානං, ශ්‍රේෂ්ඨස්ථාන සංඛ්‍යාත සඵලභාවය; නොහොත් - පෙරවුද්වරයන්ගේ ආශ්‍රයස්ථානසම්බන්ධ සඵලභාවය; පටිජානාති, ප්‍රතිඥාකරනසේක්ද; යාති, යම් බලධර්මකෙනෙක්; ආදිනොව, ආදියෙහිමැ; තථාගතස්ස, තථාගතයන් වහන්සේගේ; තථාගතබලාතිති, තථාගතබලහසි; තිකම්මතාති, තිකෂෙපය කරන ලදහුද; තාති, ඒ තථාගතබලයන්; විත්ථාරතො, විසාර විසින්; දස්සෙතුං, දක්වන්ට; කතමාති දස ඉධ තථාගතො ධානඤ්ඤානානි ආදීං, යනාදි වචනය; ආහ, වදලසේක; තත්ථ, ඒ ධානඤ්ඤාන ධානතො යනාදි වචන යෙහි; (විනිවජ්ජයො වුවුවනෙ, විනිස, කියනුලැබේ; ට) ධානඤ්ඤාන ධාන තොති, යනු; කාරණඤ්ඤාන, ඵලයට කරුණුවූ හෙතුවන්; කාරණතො, ඵලයට කරුණුවූ හෙතුවිසින්; හි, ඒ වචනය සැබෑමය; කාරණං, ඵලයට කරුණුවූ හෙතුව තෙමේ; (වුවුවනි යන්න හා සම්බන්ධයි. යසමා, යම්හෙයකින්; තත්ථ, ඒ ඵලයට කරුණුවූ හෙතුවෙහි; තදයතනවුත්ති නාය, ඵලයට කරුණුවූ ඒ ඒ හෙතුව හා අයත් පැවැත්මට ඇති බැවින්; ඵලං, ඵලයතෙමේ; තිට්ඨති, සිසේසි; උපපජ්ජතිචෙව, ප්‍රතිසංකීර්තිතා විසිනුක උපද්ද; පවනතති ච, ප්‍රවාතති විපාකවිසිනුක පවතිද; තස්මා, එහෙයින්; හෙවත් ඵලධර්මයන්ගේ ඉපැදීමට පැවැත්මට හෙතුවන හෙයින්; ධානතනි, ස්ථානනමැයි; වුවුවනි, කියනුලැබේ; තං, ඒ හෙතුව අහෙතුව; (පජනාති යන්න හා අනුක්කමම් වශයෙන් සම්බන්ධයි) හගවා, භාග්‍යවතුන්වහන්සේ; (පජානාති යන්න හා උක්කතතා වශ යෙන් සම්බන්ධයි) යෙ යෙ ධම්මා, යම්යම් ධර්මකෙනෙක්; යෙසං යෙසං

ධම්මානං, යම් යම් ඵලධම්මකෙනෙකුත්තේ; උපාදාය, ඉපදීම පිණිස x; හෙතු, හෙතුහු වෙද්ද; පච්චයා, ප්‍රත්‍යයයෝ වෙද්ද; (උපාදාය සිද පාඨසි-
 උපාදාය, යම් යම් හෙතුවක් නිසා පවතිද්ද යනු සන්නයිම) තං තං, ඒ ඒ ධම්මජාතය; ණානං, ස්ථාන නම; යෙ යෙ ධම්මා, යම් යම් ධම්ම
 කෙනෙක්; යෙසං යෙසං ධම්මානං, යම් යම් ඵලධම්ම කෙනෙකුත්තේ; උපාදාය, ඉපදීම පිණිස; හෙතු, හෙතුහු; පච්චයා, ප්‍රත්‍යයයෝ; න,
 නොවෙද්ද; තං තං, ඒ ඒ ධම්මජාතය; අට්ඨානං, අස්ථාන නම; ඉති,
 මෙසේ; පජානන්තො, ප්‍රකාරයෙන් හෙවත් ප්‍රභේද වශයෙන් දැන
 වදාරනසේක්; ණානඤ්ච, ඵලයට කරුණුවූ හෙතුවත්; ණානතො, ඵලයට
 කරුණුවූ හෙතු විසින්; අට්ඨානඤ්ච, ඵලයට කරුණුවූ හෙතුවත්;
 අට්ඨානතො, ඵලයට කරුණුවූ හෙතුවිසින්; යථාභූතං, තත්වපරිද්
 දෙන්; පජානාති, ප්‍රකාරයෙන් දැනවදාරනසේක් නම; යමපීති, යනු;
 යෙන සුභේත, යම් නුවණක් කරුණකොටගෙන; ඉදමපි තථාග
 තස්සාති, යනු; ඉදමපි ණානාණාසුභං, මේ ස්ථානාස්ථාන දන්නා
 නුවණද; තථාගතස්ස, තථාගතයන්වහන්සේගේ; තථාගතබලං නාම.
 තථාගතබලයෙක් නම්; හොති, වේ; ඉති (අයං අර්‍යො, මේ අරිය,
 (දට්ඨබ්බො, දතයුවුම;) ඵචං, මෙකි නසින්; සබ්බපදෙසු, සියලු පද
 යන්හි; යොජනා, අභයොජනානොමෝ; වෙදිතබ්බා, දතයුක්තියා.

ii. කමමසමාදානානනි, යනු; සමාදිසිත්වා, මොනවට
 සමාදන්වැ; කතානං, කළාවූ; කුසලාකුසලකම්මානං, කුසලාකුසල
 කම්මයන්; කමමමෙව වා, කුසලාකුසල කම්මයමැ හෝ; කමමසමාදානං,
 කම්මසමාදාන නම; ණානසො හෙතුසොති, යනු; පච්චයතොව, ප්‍රත්‍යය
 වශයෙන්ද; හෙතුතොව, හෙතුවශයෙන්ද; (කම්මවශයෙන්දම); තත්ථ,
 ඒ ප්‍රත්‍යයහෙතුවත් අතුරෙන්; ගතිඋපධිකාලපයොගා, ගතිඋපධි කාල
 ප්‍රයෝගසම්පද්ධිපතනීහු; විපාකස්ස, විපාකයාගේ; ඵලදානයාගේම);
 ණානං, ස්ථාන නම හෙවත් ප්‍රත්‍යය නම; කමමං, කම්මයතෙමේ; හෙතු,
 හෙතු නම; සබ්බස්මි ගාමිතිනි, යනු; සබ්බගතිගාමිතිඤ්ච, පඤ්චගති
 සබ්බානවු සියලු ගතියට පමුණුවන්නාවූද; අගතිගාමිතිඤ්ච, අගති
 සබ්බාන නිව්ඤ්ඤයට පමුණුවන්නාවූද; (පටිපදං ප්‍රතිපදාව; 0) පටි
 පදනි, යනු; මග්ගං, උපායවූ හෙතුව; යථාභූතං පජානාතීති, යනු;
 බහුසුපි මනුසෙසු, බොහෝවූද මිනිසුන්; එකමෙව පාණං, එකම
 සතක්හු; ඝාතෙනෙසු, මරනකල්හි; ඉමස්ස, මේ මිනිසාගේ; වෙතනා,
 වෙතනානොමෝ; තිරයගාමිති, තිරයට පමුණුවනුවා; භවිස්සති, වන්නී
 යැ; ඉමස්ස, මේ මිනිසාගේ; (වෙතනා, වෙතනානොමෝ; 0) තිරවජාන
 යොතිගාමිති, තිරසත් යොතියට පමුණුවනුවා; (භවිස්සති, වන්නීයැ; 0)
 ඉති ඉමිනා තයෙන, යන මේ නසින්; එකව ඤ්ඤමිමපි, එක්ව යතුවෙක්කින්;
 කුසලාකුසල වෙතනා සබ්බානානං, කුසලාකුසල වෙතනා සබ්බානවු;
 පටිපතනීනං, ප්‍රතිපතනීන්ගේ; අවිපරිතො, විද්‍යමාන වශයෙන් හෝ
 නොවෙනස් වශයෙන්; සභාවං, තත්ත්වය; පජානාති, ප්‍රකාරයෙන් දැන
 වදාරනසේක; අනෙකධාතූනි, යනු; වක්ඛාධාතූආදීති, වක්ඛාධාතූආදි

වශයෙන්; වා, නොහොත්; කාමධාතු ආදීහි, කාමධාතූදි වශයෙන්; බ්‍රහ්මාදි, බොහෝවූ ධාතුය; නානාධාතූනහි, යනු; තාසංයෙව ධාතුනං, ඒ ව්‍යුත්පන්නාදිධාතූන්ම; විලක්ඛණතනා, විවිධ ලක්ෂණ වන හෙයින්; නොහොත් වෙන්වෙන්වූ ලක්ෂණ ඇති හෙයින් 0; නානප්‍රකාරධාතුං, නානාවිධවූ ධාතුය; ලොකනහි, යනු; ඛණ්ඩායනධාතූලොකං, සකඝ්ණායන ධාතු සංඝ්ණායන ලොකය; යථාභූතං පජානාතීති, යනු; තාසං තාසං ධාතුනං, ඒ ඒ ධාතූන්ගේ; අවිපරිතනො, අවිපරිතවශයෙන්; සභාවං, තත්ත්වය; පටිවිජ්ඣති, ප්‍රතිවේධය කරනසේක; නානාධිමුත්තික නනහි, යනු; භිනාදීහි, භිනප්‍රණීතාදිවූ; අධිමුත්තිහි, අදහස් කරණ කොටගෙන; නානාධිමුත්තිකභාවං, නොයෙක් අදහස් ඇති පුද්ගල යන්ගේ බව; පරසන්නානනහි, යනු; පරිනාසන්නානං, ප්‍රධානසත්තව යන්ගේ; පරපුග්ගලානනහි, යනු; තනො, ඒ ප්‍රධාන සත්තවයන් කෙරෙන්; පරෙසං, අන්‍යවූ; භිනසන්නානං, භිනසත්තවයන්ගේ; (ප්‍රථම විකල්පයෙහි පරිබ්‍රහ්මා ප්‍රධානාථයෙහි භිනිසවිකල්පයෙහි භිනාථයෙහි වැටේ) වා, නොහොත්; එකත්වමෙව, සමානාථවත්වූ ම; එතං පදවයං, මේ පරසන්නානං පරපුග්ගලානං යන පදවය තෙමේ; වෙනෙය්‍යව සෙන, විනයනය කට්ඨි සත්තවයන්ගේ සාමථ්‍යයෙන්; වෙධා, දෙපරිදි දෙකින්; චූතනං, වදහළසේක; ඉන්ද්‍රිය පරෙපරියතනනහි, යනු; සඛාදීනං, ශ්‍රවණදීවූ; ඉන්ද්‍රියානං, ඉන්ද්‍රියයන්ගේ; පරභාවක්ඛ, අභිවෘත්තිය ද; අපරභාවක්ඛ, අනභිවෘත්තියද; චුක්ඛක්ඛ, වැඩිමත්; භාතික්ඛ ඉති, පිරිහී මත් යන; අත්ථො, අභය වේ; කුණ්ඩාච්ඡායාකක සමාධිසමාපත්තිනනහි, යනු; පඨමාදීනං, ප්‍රථමධ්‍යානය ආදිකොට ඇති; වතුනනං, වතුර්විධවූ; කුණානං, ධ්‍යානයන්ගේද; රූපී රූපානි පස්සතිති ආදීනං, යන මොවුන් ආදිකොට ඇති; අසනනං, අභව්‍යවූ; විමොක්ඛානං, විමොක්ඛ යන්ගේද; සම්මතකක සම්මාරදීනං, සම්මතක සම්මාර සමාධිය ආදි කොට ඇති; නිණ්ණං, ත්‍රිවිධවූ; සමාධිනං, සමාධිත්ගේ ද; පඨමජ්ඣාන සමාපත්ති ආදීනං, ප්‍රථමධ්‍යාන සමාපත්තිය ආදිකොට ඇති; නවනනං, නවවිධවූ, අනුපුබ්බ සමාපත්තිකක්ඛ, පිළිවෙලින් සමවැද්දසුතු සමවතුන් ගේද; සංකිලෙසනහි, යනු; භානභාගිය ධමමං, භාග්‍යපක්ෂයෙහිවූ සවභාවය; නොහොත් - භානභාගිය බවට කාරණය; නොහොත් - කාම සහගත සංඥදි ධර්මය; වොදුනනහි, යනු; විසෙසභාගිය ධමමං, විශේෂ පක්ෂයෙහිවූ සවභාවය; චුඝානනහි, යනු; යෙන කාරණෙන, යම් කරුණෙකින්, කුණාදීහි, ධ්‍යානාදීන් කෙරෙන්; චුඝනනහි, නැගසිටිද්ද; භංකාරණං, ඒ පූජ්‍යයෙහි කාතාභිසංසකාරාදිවූ කරුණයි; පුබ්බෙතිවාසා නුස්සතිනහි, යනු; පුබ්බ, පූජ්‍යයෙහි; නිවුත්තකුණානුස්සරණං, ලැබ විසු කදපිළිවෙළ මෙනෙහි කිරීම; චුතුපපානනහි, යනු; චුතික්ඛ, ව්‍යුත්තයක්; උපපානක්ඛ, ප්‍රතිසංඝ්‍රහයක්; ආසවානං බයනහි, යනු; කාමාසවාදීනං, කාමාශ්‍රවාදීන්ගේ; බයස ඛානං, ක්‍ෂයසංඝ්‍රහාවූ; ආසවනිරොධං, ආශ්‍රව යන්ගේ නිරෝධයවූ; නිබ්බානං, නිව්‍යාණය; ඉමානිති, යනු; හෙය්‍යා, යට; දස නිපාගනස්ස නිපාගනලොකිති, යි; යානි, යම් බලධර්ම කෙනෙකුත්; අවොච, කීයේද; නානි, ඒ බලධර්මයෝ; ඉමානිඉති, මොවුන්ගේ; අප්පනං; නිගමනය; කෙරෙහි, කෙරෙයි; (ඉති සමාපත්තියේ නිපාතයි)

3. iii. එවං, මෙකී නසින්; එත්ථ, මේ මාතෘකාවෙහි; අනුපුබ්බි පදවණ්ණනං, අනුපුබ්බිපදවණ්ණනාව; (අනුපදවණ්ණනං සී ද පාඨයි, පද පිළිවෙළින් ආ වණ්ණනාව;) සූතා, දෑ; ඉද්දනී, දැන්; ඉමිනා අනුකක මෙන ඉමානි දසබ්බානි චුත්තානීති වෙදිගබ්බානි යන්න හා සමබ්බානි) යසමා, යම්හෙයකින්; තථාගතො, තථාගතයන්වහන්සේ; පඨමංයෙව, පළමුකොටැමැ; ණානාණාසුණෙන, හෙතුව අහෙතුව දන්තා සථානා සථානසුන්යෙන්; වෙනෙයා සත්තානං, වෙනෙයජනයන්ගේ; ආස වකඛයාබ්බගමස්ස වෙව, ආශ්‍රව ඤායභාවසබ්බාන නිමාණය අබ්බගමය කිරිමිනුගේද; අනබ්බගමස්සව, අබ්බගමය නොකිරිමිනුගේද; ණානාණාසුන්යං, හෙතුව චු හෙතුව නොචු; කිලෙසාවරණාභාවං, කෙලසාවරණයන් තදභාවයන්; පස්සති, බලාවදරනසේක; (කසමා, කවරහෙසිනයන්; 0) ලොකිය සමාදිට්ඨිට්ඨිතිදස්සනතො, ලොකිකවූ සමයද්වේශයෙන් ස්විතිසබ්බාන හෙතුව දක්නා හෙයින්ද; නියත මිච්ඡාදිට්ඨිට්ඨානාභාව දස්සනතොව, නියතමිච්ඡාද්වේශයෙන් ස්විතාභාවසබ්බාන අහෙතුව දක්නා හෙයින් ද; (පස්සති, බලාවදරනසේක; 0) අථ, ඉක්බිති; නෙසං, ඒ වෙනෙය ජනයන්ගේ; කම්මවිපාකසුණෙන, කම්ම ඵල දන්තා නුවණින්; විපාකාවරණාභාවං, ප්‍රතිසංකිට්ඨිපාකාවරණයක්නු නැති බව; නොහොත් ප්‍රතිසංකිට්ඨිපාකාවරණයක් තදභාවයන්; පස්සති, බලාවදරනසේක; කසමා, කවරහෙසිනයන්; 0) තිහෙතුක පටිසංකි දස්සනතො, ත්‍රිහෙතුක ප්‍රතිසංකිට්ඨිපාකය දක්නා හෙයින්; සබ්බත්ථ ගාමිති පටිපදසුණෙන, සම්මුතාමිති ප්‍රතිපත්ති දන්තා නුවණින්; කම්මාවරණාභාවං, කම්මාවරණයක්නු නැති බව; නොහොත්- කම්මාවරණ යන් තදභාවයන්; x පස්සති, බලාවදරනසේක; (කසමා, කවරහෙසින යන්? 0) ආනන්තරික්කම්මාභාවදස්සනතො, ආනන්තරික්කමයක් නුගේ අභාවය දක්නා හෙයින්; එවං, යථොක්ත නසින්; අනාවරණානං, කම්මවිපාකාවරණයක් නැති සත්තයන්ගේ; (වරියාවිසෙසං යන්න හා සමබ්බානි) අනෙක ධාතු නානාධාතු සුණෙන, අනෙක ධාතු නානා ධාතුන් දන්තා නුවණින්; අනුකුල ධම්ම දෙසනත්ථං, යොග්‍යවූ ධම්මයක් දෙශනාකිරීම පිණිස; වරියා විසෙසං, වය්‍යාවිශේෂය; පස්සති, බලා වදරනසේක; (කසමා, කවර හෙසින යන්? 0) ධාතුවෙමහනදස්සනතො, රුගාදීන්ගේ අබ්බගාමාදිවසයෙන් ඒ හා සමග පවත්නා ධාතුන්ගේ වෙමානුච්ඡි සංඛ්‍යානන්තරානිවරකත්තං නොහොත් රුගාදිධාතුන්ගේ විවිධ මාත්‍රණය දක්නා හෙයින්; අථ, ඉක්බිති; නෙසං, ඒ වෙනෙය ජනයන්ගේ; නානාධම්මත්තකතා සුණෙන, නානාධම්මකත්තකත්තය (නොයෙක් අදහස් ඇති බව යුසේයි) දන්තා නුවණින්; අබ්බුත්තං, අබ්බුත්තය; හෙවත් - අධ්‍යාසය; පස්සති, බලාවදරනසේක; (කිමත්ථං, කුමක් පිණිසද යන්? 0) පයොගං අනාදිසිකාපි, කාමරාගවාපාද ව්‍යුත්පන්න ප්‍රයෝගයක් නොගෙනැද; අබ්බුත්තවසෙන, අදහස් විසින්, ධම්මදෙසනත්ථං, ධම්මදෙශනාකිරීම පිණිස; අථ, ඉක්බිති; එවං, මෙකී නසින්; දිට්ඨාධම්මත්තනං, දක්නාලද අබ්බුත්ත ඇති සත්තයන්ගේ; (ඉත්ථි පරොපරියන්ති යන්න හා සමබ්බානි) යථාසන්නි, ගතකිය නො

ඉක්මැ; යථාබලං, බලය නොඉක්මැ; ධම්මං, ධර්මය; දෙසෙත්තුං, දෙශනා කරන්නට; ඉත්ථිං පරොපරියතති සුඤ්ඤතා, ඉදුරන් මුකළ නොමුකළ බැව් දන්නා නුවණින්; ඉත්ථිං පරොපරියතති, ඉදුරන් දැකි නොදැකි බව; පසුසාති, බලාවදුරනසේක; (කසමා, කවරගෙයිනැයි?; 0) සදාදීනං, යුගෙකිසියාදින්නේ; නිකම් මුදුනාව දසුනනො, තියුණු මොලකැටි බව දක්නා හෙයින්; එවං, උකතනසින්; පරිඤ්ඤානිත්ථිං පරොපරියතනාපි, පිරිසිදු දන්නාලද ඉදුරන්ගේ දැකි නොදැකි බැව් ඇත්තානු නමුදු, නොහොත් ඉදුරන්ගේ තියුණු මොලකැටි බව දන්නාලද්දනු නමුදු; එතෙ පන, තෙල වෙවෙනෙය ජනගේ වනාහි; සවෙ, ඉදින්; දුරෙ, ඇත පියසෙකැ; හොනති වන්නානු නමි; අථ, එසේ ඇතිකළහි; (ඉක්කිති යනු සන්නිති 8) කොනාදි පරිඤ්ඤාඤාන, ධ්‍යානාදින් පිරිසිදු දැක්මෙන්; කොනාදිසු, ධ්‍යානාදින්හි; වසිඤ්ඤානා, වසගවුවනු වන බැවින්; ඉතිවිසෙ සෙන, සෘණිවිශෙෂයෙකින්; බිප්පං, වහා; උපගව්ඡති, එලඹවදුරනසේක; උපගතනාව, එලඹ වදුරුද; නෙසං, ඒ වෙවෙනෙය ජනගේ; පුබ්බ නිවාසානුසුතිසුඤ්ඤා, පෙරවිසූ කඳවිලිවෙළ සිහිකරන නුවණින්; පුබ්බ, පුළුඬෙහි; ජාතිනාවං, ජාතිනත්තිය; (පසුසෙනා, බලාවදුරන සේක; 0) දිබ්බවක්කානුභාවනො, දිව්‍යවක්‍ෂස් ඥානානුභාවය හෙතු නොවගෙනැ; පහතබ්බත, පැමිණියටිවූ; වෙනොපරියසුඤ්ඤා, වෙනොපරියසුඤ්ඤා නම් ලද පරිවතන විජානනඥායෙන්; සම්පති විතතවිසෙසං, ප්‍රත්‍යුත්තරානුභාවයටෙහි විතතයාගේ විශෙෂය; පසුසෙනා, බලාවදුරනසේක; ආසවකභියසුඤ්ඤානුභාවෙන, ආශ්‍රව්‍යය කරඤ්ඤා නම්ලද අභිනිමාදීඥායාගේ සාමප්‍රයෝගෙන්; ආසවකභිය ගාමිනියා, ආශ්‍රව්‍යය භාවසංකිතාන නිවෘත්තියට පමුණුවන්නාවූ; පටිපදාය, ප්‍රතිපත්තිය කරණකොටගෙනැ; විගතසම්මොගතනා, පහවූ සම්මොග ඇතිවන බැවින්; ආසවකභියාය, ආශ්‍රව්‍යය භාවසංකිතාන නිවෘත්තියට පිණිස; ධම්මං, ධර්මය; දෙසෙති, දෙසනසේක; තසමා, එහෙයින්; ඉතිනා අනුකෘතමෙන, මෙපිළිවෙළින්; ඉමානි දසබලානි, මේ දශබලඥායෝ නමු; වුත්තානිති, වදුරනලද්දහසි; වෙදිනබ්බානි, දත යුත්තාහ; අයං, මේ වණිනා නොමෝ; නාව, තිදේශවාරවණිනාවට පිළිවූ; මානිකාය, මාතෘකාවගේ; අත්ථවණ්ණනා, අභිවණ්ණාවයි.

* අපිකථා නය වශයෙන් “කමමසමාදානානං” යන නමින් සමාදාන ගබ්ඳය කම්මසාධනයෙහි සිබවූ බවත් සම්මානිසංකිතයෙන් සමාදානෙහිද සිබවියහැකි බවත් දක්වනු සඳහා විසූ සමාදානෙහි සමාදානානි නානි පන සමාදානිකා කතානි හොනතිනි ආග සමාදානිකා කතානනති, කම්මමෙව වා කම්මසමාදානනති, එතෙන සමාදානසද්දසං අපුබ්බතනාභාවං දසසාති මුත්තගතසද්දෙ ගතසද්දසං වියැයි (මු. 0)

* “සැරියුත්තමණ මම නිවෘත්තං දතිමි නිවෘත්තමති ප්‍රතිපදා වත් දතිමැයි” වදළ හෙයින් අගතිගාමිනිං යන්නෙහි නිවෘත්තමතිවූ යන පද්‍යය දතයුතු. අගතිගාමිනිනි නිබ්බානගාමිනිං, වුත්තඤ්ඤා නිබ්බානසමාගං සාරිපුත්ත පජානාමි නිබ්බාන ගාමිනිඤ්ඤා පටිපදනති (මු. 0)

* ‘‘භානභාගියධම්ම නම් භාගන පක්‍ෂයෙහිවූ භාගනකොආස යෙහිවූ ස්වභාවයි. නොහොත් භානභාගියභාවයට කාරණයයි. නොහොත් කාම කොආසයන් අරමුණුකොට ඇති සංඤ්මනස්සාරාදිය යි. එහෙයින් විසූ භානභාගිය ධම්මනාති භානභාගිය සභාව. කාමසප ගත සඤ්ඤාදි ධම්මං වා (මු. ටී) භානභාගිය ධම්මනාති වා භානභාගිය භාවස්ස කාරණං, කාමසගතන සඤ්ඤාදිධම්මනාති කාම ගුණාරමමණං සඤ්ඤාදිධම්මනාති (අ. ටී) * නං කාරණනනාති පුබ්බව කතාතිසංඛාරාදි (මු. ටී) මෙහි දැක්වූ පුච්ඡාගයෙහිම කළාවූ අභිසංඝාරාදිය නම් චක්‍රයා හෝ සුයඝියා හෝ මෙතෙක් තැන් ගිය කල්හි නැගී සිටින්නෙමි යනාදි වශයෙන් සමවත් සමවැදීමෙන් පුච්ඡයෙහි පැවැති විතතාතිසංඝාර පරිකාමාදියයි. පුබ්බව කතා අභිසංඛාරාදිනාති වඤ්ඤ වා සුරියෙ වා එතතකතනෙ වුට්ඨතිස්සාමිති ආදිනා සමා පඤ්ඤනො පුබ්බව පවතනතිනනාති සංඛාර පරිකාමාදිය (අ. ටී)

* මුලටිකානුටිකා දෙකෙහි කිලෙසාවරණං නදභාවඤ්ඤ කිලෙසාවරණභාවං කිලෙසකකියාධිගමස්ස හි කිලෙසාවරණං අභානං නදභාවො ධානං අනධිගමස්ස කිලෙසාවරණං ධානං නදභාවො අධිභානනාති තත්ථ නදභාවඤ්ඤනෙත ගතිතං (මු. ටී) නදභාවගතන නෙතාති කිලෙසාවරණභාවගතනෙත (අ. ටී) යු හෙයින් කෙලොවරණයන් කෙලොවරණයාගේ අභාවයන් කෙලොවරණභාව නම. කෙලොසයයි කියනලද නිච්ඡාණයාගේ අධිගමයට කෙලොවරණය අකාරණ නම, කෙලොවරණයාගේ අභාවය නිච්ඡාණයාගේ අධිගමයට කාරණ නම. නිච්ඡාණයාගේ අනධිගමයට කෙලොවරණය කාරණ නම. කෙලොවරණයාගේ අභාවය නිච්ඡාණයාගේ අනධිගමයට අකාරණ නමැයි එහි කෙලොවරණයාගේ අභාව ග්‍රහණයෙන් ගෘහිතයැ යනු භාවයි. මේ දැක්වූ විවරණානුසාරයෙන් යොජනාවෙහි කිලෙසො එව ආවරණං කිලෙසාවරණං කිලෙසාවරණඤ්ඤ අභාවොව කිලෙසාවරණ භාවං”යි යම් නිච්චනෙයක් ස්විකාතද හෙද ප්‍රකාරානතරයෙකින් මැනවි. එහෙත් ටිකාආචරන්ගේ අභිසංඝි වශයෙන් විරූපෙපකශෙතයින් කිලෙසාවරණඤ්ඤ කිලෙසාවරණභාවොව කිලෙසාවරණභාවං යන නිච්චනය විශිෂ්ටයැ යනු අපගේ ප්‍රතිභානයයි, නොද එසේ විනම් අභාව ශබ්දයමැ පමණි. නදභාවශබ්දයනවූ තච්ඡබ්දප්‍රයෝගය නිර්වික වන්නේයි.

* අභි දිනනං යනාදි වශයෙන් ප්‍රවෘත්තවූ සමයන්ද්‍රවියගේ සවිතිය හෙවත් අසතිභාවයන් තව්පරිතවූ හෙවත් තභි දිනනං යනාදි වශයෙන් ප්‍රවෘත්තවූ මිථ්‍යාද්‍රවියගේ නොපැවැත්ම හෝ නාස්තිභාව යන් අධිගමයාගේ කාරණයක් කොට දක්නාවූ මේ නුවණින් භාග්‍ය වතුන්වහන්සේ නිච්ඡාධිගමය හා අනධිගමයට කාරණඅකාරණවූ කෙලොවරණය හා කෙලොවරණභාවයන් දක්නාසේක්ද එහෙයින් මේ අර්ථ සාහන්තාවූ අවුවා ආචරනු කීහ - “ලොකියසමොදිට්ඨිති දස්සනතො” යනාදිය අභි දිනනනාති ආදිකාය සමො දිට්ඨියා සිතිය.

තබ්බිපරිත්‍යාය ආනාභාවඤ්ච අධිගමස්ස ආනං පස්සනෙනා ඉමිනා
 ඤාණෙන අධිගමානධිගමානං ආනාභාවනුතෙ කිලෙසාවරණතදහාවෙ
 පස්සති භගවාති ඉමමත්ථං සාධෙනො ආග ලොකිය සමමාදිට්ඨිට්ඨිති
 දස්සනතො නියත මුච්ඡාදිට්ඨිට්ඨිට්ඨිතාභාව දස්සනතො වාති (මු. පී)
 ඕතිනති අත්ථි භාවං. තබ්බිපරිත්‍යායාති නත්ථි දින්නතති ආදිකාය
 මුච්ඡාදිට්ඨියා, ආනාභාවනති අප්පවකති. නත්ථිභාවං වා (අ. පී)

* මේ අළු විකල්පයෙහි නිව්‍යාණාධිගමයාගේ ස්ථාන සංකීර්ණතා
 කාරණ දැක්වෙයි. අදහස් කරන ලදී. කවරහෙයින්ද? මන්තෙහි
 හෙවත් මේ බලයන්ගේ පිළිවෙළ කථාවට අනතුරුවම භවප්‍රදේශල
 යන්ගේ වශයෙන්ම විපාකාවරණයාගේ අභාව දැක්වෙයි. කියනු ලබන
 හෙයින්. විපාකාවරණයාගේ අභාවදැක්වෙයි යන්නෙහි ආදිබද්ධයන්
 කම්මාවරණයාගේ අභාවය ද සංකීර්ණතා කෙරෙයි. ප්‍රසංගවූ මේ ස්ථානස්ථා
 නගත යුගයෙන් සිදුවන හෙයින් තදිතරවූ නිව්‍යාණාධිගමයාගේ
 අස්ථාන දැක්වෙයි. කියනලද්දී දහසූතු. එත්ථ ව අධිගමස්ථාන
 දස්සනතෙව අධිපෙපනං උපරි භබ්බ පුග්ගලවසෙනෙව විපාකාවරණ
 භාව දස්සනාදිකස්ස වකම්මානතතා, ඉමිනා සත ඤාණෙන සිප්ඤ්ඤිතතො
 පසංඛේත ඉතරමපි චුත්තනති වෙදිතබ්බං (මු. පී) උපරිති
 ඉමිස්සා බලානං අනුගතමකථාය උපරි අනන්තරමෙව, විපාකාවරණ
 භාවදස්සනාදිකස්සාති ආදිසද්දෙන කම්මාවරණභාවදස්සනං සංඛ
 ඤාති, ඉතරනති අධිගමස්ස අධිස්ථානදස්සනං (අ. පී) යථොක්ත
 ටිකානුටිකාපාඨවයෙන් කිලෙසාවරණභාවං විපාකාවරණභාවං කම්ම
 වරණභාවං යන අමතන්ති ඔෆ්විතා වශයෙන් ස්ථාන සංකීර්ණතා
 කාරණයන් ප්‍රසංගික වශයෙන් අස්ථාන සංකීර්ණතා අකාරණයන් පිහිටි
 වූහුද එහෙයින් යොජනාවෙහි පදනුයාගේ වාචිකසමාසකිය දැක්වී.
 ඒ වාචික සමාස නිව්‍යාණාධිගමයද විකාශයන්ගේ අභිසංඛිතයෙන්
 විරූපෙකකෙස නසින් විශුද්ධිය යනු අපගේ වැටහීමය.

* “ධාතුචෙත්තදස්සනතො” යනු රාගාදීන්ගේ අධිකප්‍රමාණ
 තාදි වශයෙන් රාගාදීන් සමග ප්‍රවෘත්තවූ සවභාවධාරණාපයෙන් ධාතුවූ
 ධර්මයන්ගේ, ප්‍රත්‍යය විශේෂයෙන් සිදුවූ අවස්ථාවිශේෂයෙන් දහසූතු
 විවිධමාත්‍රකිය දක්නාහෙයින්. නොහොත් මේ පුද්ගලයෙකු මෙනම්
 ධාතුවක් අධික වන බැවින් රාගවර්තය යනාදි වශයෙන් රාගාදිවයභී
 වන්ට කාරණ වූ ධර්මයන්ගේ හෝ විවිධමාත්‍රකිය දක්නා හෙයින්.
 නොහොත් රාගාදීහු හෝ ප්‍රකෘතිධර්ම වන බැවින් ධාතුවු වෙන්නුයි
 රාගාදීන්ගේ විමාත්‍රකිය දක්නා හෙයින් යන අපිය දහසූතු
 ධාතුචෙත්තදස්සනතොති රාගාදීනං අධිමත්තතාදිවසෙන නංසති
 තානං ධාතුනං චෙත්තතතාදස්සනතො; අයං ඉමිස්සා ධාතූයා අධි
 මත්තතො රාගවර්තොති ආදිනා වර්තනෙනුතං වා, රාගාදියො එව
 වා පකාතිභාවතො ධාතූති රාගාදිචෙත්තදස්සනතොති අත්ථා
 (මු. පී) නංසතිතානං ධාතුනනති රාගාදිසතිතානං සභාවානං,

වෙමනනතා ව තෙසං පච්චය විසෙසසිඛෙන අවජාදිවිසෙසෙකං වෙදි
නබ්බා, චරියාහෙතුනනති රුගාදිචරියා කාරණ භූතානං ධම්මානං. (අ. පී)

* ප්‍රයෝගයක් නොගෙන යනු සන්නතිමහඥාමැතිඥානව
උපන් කාමරුගයාගේ වෘත්තේ බණ්ඩෙසීමට වැරනොකොට අඟුල්
මල්ඥානව උපන් ව්‍යාපාදයාගේ වෘත්තේ බණ්ඩෙසීමට වැරනොකොට
අධිමුක්ඛවෘත්තේ බණ්ඩෙසීම පිණිස යුක්තයි. “අනාදිසිකාපී” යන
නෙතැ අපි ශබ්දසාමප්‍රයෝගයෙන් ප්‍රයෝගයක් ඇතිවුවහොත් අධිමුක්ඛ
වෘත්තේ බණ්ඩෙසනු කියනුකිමැයි දක්වා. ප්‍රයෝගං අනාදිසිකාපීති
සන්නතිමහාමහනඤ්ඤාලිමාලාදිතං. විස කාමරුගව්‍යාපාදව්‍යසන
ප්‍රයෝගං අනාදිසිකා. (මු. පී) අපිසද්දෙ සමොචනන්තො පථෙව
ප්‍රයෝගං සමාදානෙනාති අන්තො x

4

i ඉද්දනි යථා නික්ඛිත්තාය මාර්ගාය පඤ්ච වික්ඛ්‍යාණා නහෙතු
මෙවානි ආදිනා නසෙත ආරබ්භ නිදද්දසවාරෙ න හෙතු මෙවානි
සාධාරණහෙතුපටිකෙතපනිදද්දසො, තත්ත හෙතුහෙතු පච්චය
හෙතු උත්තමහෙතු සාධාරණහෙතූති චතුබ්බිධො හෙතුති
ආදිනා නසෙත යං චන්තබ්බං සියා තං සබ්බං රූපකණ්ණික සබ්බං
රූපං නහෙතුමෙවානි ආදිතං අත්ථමණ්ණනායං චුත්තමෙව, අහෙතු
කාමෙවානි ආදිසු බ්‍රහ්මාණ්ඩයෙහි මහාතෙ වෙද්වතබ්බො, අහෙ
තුකා ඵවාති අන්තො, සෙසපදෙසුපි ඵසෙවනසො, අපිව හෙතුධම්මො
නහෙතුධම්මාති ආදිසු ධම්මකොසාසෙසු පඤ්චවික්ඛ්‍යාණාති හෙතු
ධම්මාති වා සහෙතුකා ධම්මාති වා න හොනති; ඵසෙතනන පන
නහෙතුසෙව අහෙතුකා ඵවාති ඉමිතාපි නසෙතෙත්ත සබ්බපදෙසු
අන්තො වෙදිතබ්බො, අබ්‍රා කතමෙවානි පදං විපාකාබ්‍රාහ්මණවසෙත
චුත්තං, ආරම්භමෙවානි ඔලුබ්‍රාහ්මණවසෙත, පච්චසාරම්භං
ඔලුබ්‍රාහ්මණනති හි දුට්ඨො ආරම්භං, ඉමසමි පන ධාතෙ
ඔලුබ්‍රාහ්මණමෙව දුරං, පච්චසාරම්භංමපි ලබ්භතිසෙව.

ii අවෙතසිකමෙවානි පදං විතතං රූපං නිබ්බානනති නිසු
අවෙතසිකෙසු විතතමෙව සක්ඛාය චුත්තං, නො අපරිසාපනතමෙ
වානි ගති-පරිසාපනන චුති-පරිසාපනන සංසාරච්චන්ද්‍රපරිසාපනන
භාවනො පරිසාපනනා ඵව නො අපරිසාපනනා, ලොකතො
ච්චානො න නිශ්පනතිති අනිශ්පනතිකා, උප්පනන මනෝවික්ඛ්‍යාණ
විකෙසුසංඝාතොති රූපකණ්ණික චක්ඛු වික්ඛ්‍යාණාදිතං පච්චුප්පනනා
තෙව රූපාදිති ආරබ්භ පවනතිතො අනිතාදිවිසසං මනෝවික්ඛ්‍යා
ණ මපි පඤ්චවික්ඛ්‍යාණසොනපතිතමෙව කතො උප්පනනං ජහි වික්ඛ්‍යා
ණෙති විකෙසුසංඝාතාති චුත්තං, පඤ්චවික්ඛ්‍යාණා පන යමො
පච්චුප්පනනාපි චක්ඛු වික්ඛ්‍යාණාදිතං ආරම්භං න හොනති මනෝ
වික්ඛ්‍යාණසංඝාතො හොනති, නසමා මනෝවික්ඛ්‍යාණවිකෙසුසංඝාතෙ
වානි චුත්තං.

iii අභිවච්ඡේදානි හුක්වා අභාවසේන අභිවචා ඵච, ජර්හිභුත චේදානි ජර්හ අභිභුතතතා ජර්හිභුතා ඵච, උප්පන්නවක්ඛුකා උප්පන්නාරම්මණානි අනාගතපටිකේතපො, නති තෙ අනාගතෙහසු වස්ථාරම්මණෙහසු උප්පජ්ජනති, පුරෙජානවක්ඛුකා පුරෙජානාරම්මණානි සුත්‍රප්පතනිපටිකේතපො, නති තෙ සුත්‍රප්පතනං වක්ඛුං වා ආරම්මණං වා පටිච්ච උප්පජ්ජනති, සං පන පච්ජාජාතා හුක්වා පුරෙජානෙහසු වස්ථාරම්මණෙහසු උප්පජ්ජනති, අජ්ඣතතිකවක්ඛුකානි අජ්ඣතනජ්ඣතනමනවසේන වුත්තං.

iv නානි හි අජ්ඣතතිකෙ පසඤ්චයසාදෙ වක්ඛුං කුක්වා උප්පජ්ජනති, බාහිරාරම්මණානි බාහිරරූපාදිආරම්මණා, නත්ථ චතුකකං චේදිතබ්බං, පසඤ්චිඤ්ඤාණා හි පසාදවක්ඛුකතතා අජ්ඣතතිකා අජ්ඣතතිකවක්ඛුකා, මනෝවිඤ්ඤාණං හදයරූපං වක්ඛුං කුක්වා උප්පජ්ජනකාලෙ අජ්ඣතතිකං බාහිරවක්ඛුකං, පසඤ්චිඤ්ඤාණසමපසුතතා තසො ඛකා බාහිරා අජ්ඣතතිකවක්ඛුකා, මනෝවිඤ්ඤාණ සමපසුතතා තසො ඛකා හදයරූපං වක්ඛුං කුක්වා උප්පජ්ජනකාලෙ බාහිර බාහිරවක්ඛුකා, අසමචිතතවක්ඛුකානි අභි රූඛවක්ඛුකා, නති තෙ තිරූඛං අනිතං වක්ඛුං පටිච්ච උප්පජ්ජනති, අසමචිතතාරම්මණතාසං ඵසෙව නසො, අඤ්ඤං චක්ඛුචිඤ්ඤාණස්ස වක්ඛු ච ආරම්මණඤ්ඤානි ආදිසු චක්ඛුචිඤ්ඤාණස්ස හි අඤ්ඤං වක්ඛු අඤ්ඤං ආරම්මණං, අඤ්ඤං සොනවිඤ්ඤාණාදිතං, චක්ඛුචිඤ්ඤාණං සොනපසසාදදිසු අඤ්ඤාතරං වක්ඛුං සද්දදිසු වා අඤ්ඤාතරං ආරම්මණං කුක්වා කප්පතො කප්පං ගන්තාපි න උප්පජ්ජනති චක්ඛුසසසාදමෙව පන වක්ඛුං කුක්වා රූපසඤ්ච ආරම්මණං කුක්වා උප්පජ්ජනති, ඵචමස්ස වක්ඛුපි මාරම්පි ආරම්මණම්පි නිබ්බං අඤ්ඤං වක්ඛුං වා මාරං වා අරම්මණං වා න සබ්බමති, නිබ්බවක්ඛුනිබ්බ මාරං නිබ්බාරම්මණමෙව හුක්වා උප්පජ්ජනති, සොනවිඤ්ඤාණාදිසුපි ඵසෙව නසො, න අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස ගොචරවිසයං පටිච්චනුහොනනිති ඵත්ථ අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස චක්ඛුසොනස්ස සොනං වා චක්ඛුස්සානි ඵචං ඵකං ඵකස්ස ගොචරවිසයං න පටිච්චනුහොනනිති අත්ථො, සථෙ හි නිලාදිහෙදං රූපාරම්මණං සමොධානොක්වා සොනිජර්හස්ස උප තෙසා “ඉඛික තාව නං වචන්තාපෙති විනාපෙති කිං නාමෙතං ආරම්මණනති” චක්ඛුචිඤ්ඤාණං විනාපි මුත්තෙත අත්තතො ඛම්ම තාස ඵචං වදෙසා, “අතෙ අඤ්ඤාල! වස්සසගම්පි වස්සසගස්සම්පි පටිච්චාවමානො අඤ්ඤානු මසා ඤාතිං ඵතස්ස ජානනිකං ලහිස්සපි ආහර නං චක්ඛුසසසාදෙ උපතෙති අහමෙතං ආරම්මණං ජාතිස්සාමි සදි වා නිලං සදි වා පිනකං, නති ඵසො අඤ්ඤස්ස විසමො මසහ මෙවෙසො විසමොති.” සෙසවිඤ්ඤාණෙහසුපි ඵසෙව නසො.

v ඵචමෙතෙ අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස ගොචරවිසයං න පටිච්චනුහොනනි නාම, සමනනාහරනනස්සානි ආවජ්ජනෙතෙව සමනනාහරනනස්ස, මනසිකරෙතනස්සානි ආවජ්ජනෙතෙව මනසිකරෙතනස්ස,

එතැනි කි විභ්‍යානි ආවජ්ජනෙන සමන්‍යාහටකාලෙ මනසි
 ඝනකාලයෙව උපපජ්ජති, න අබ්බාතිණ්ණාති අසෙසෙත
 විසෙසෙත අබ්බාතිණ්ණාති රතනත්ව භූපජ්ජති, එතෙන
 තෙසං අනන්තරතා පටිඝතිතතා, න අසෙසමසෙසස්ස සමන්තන
 ගති එතෙන සමන්තන්තරතා පටිඝතිතතා, ආවට්ඨතා වානි ආදීනි
 වතනාපි පි ආවජ්ජනස්සෙව නාමානි, තස්සති භවබගස්ස ආවට්ඨ
 නතො ආවට්ඨතා, තස්සෙව ආභූජනතො ආභොගො, රූපාදීනං
 සමන්‍යාහරණතො සමන්‍යාහාරෙ, තෙසංගෙව මනසිකරණතො
 මනසිකාරෙත්ති වූවති, එවමෙත්ථ සබ්බපතො පස්චන්තං
 විසෙසෙතං ආවජ්ජනසාමනෙ ධ්වං ආවජ්ජනාදිකිව්වං කාතුං
 සමත්භාවො පටිඝතිතතා, න කිසෙවි ධම්මං පටිච්ජානානිති මනො
 පුබ්බබගමා ධම්මානි ජට්ඨං වුත්තං එකමිසි කුසලං චා අකුසලං චා න
 පටිච්ජානාති, අසෙසෙත්ථ අභිතිපාත මතනාති ධ්වංගො රූපාදීනං
 අභිතිපාතමතනං, ඉදං වුත්තං භොගි සුපණ්ණිතොපි සුපිණ්ණො
 ධ්වංගො ආපාඨගානි රූපාදීනි අසෙසං කුසලාකුසලෙසු එක
 ධම්මමිසි පස්චති විසෙසෙතෙති න පටිච්ජානාති, වක්ඛවිසෙසෙතං
 පතෙත්ථ දස්සනමතනමෙව භොගි, භොගවිසෙසෙතාදීනි සමන
 ඝායනඝායනපුසනමතනාතෙව, දස්සනාදි මතනතො පන වුත්තා
 අසෙස එතෙසං කුසලාදිපටිච්ජෙසෙතති නාම නිසී, මනොධාතුසා
 පිති සමපටිච්ජනමනොධාතුසාපි, සමපිණ්ණිතො වෙත්ථ පිකාගෙ,
 තස්මා මනොධාතුසාපි තතො පගති මනොවිසෙසෙතධාතුසාපිති
 සබ්බෙතිසි පස්චවාපික විසෙසෙතෙති න කිසෙවි කුසලාකුසලං
 ධම්මං පටිච්ජානානිති එවමෙත්ථ අත්ථො දසබ්බො.

4. i. ඉද්දති, ප්‍රාප්තාවසරයෙහි; යථා නිකම්මතාය, යම් යම්
 ප්‍රකාරයෙකින් තබනලද්දවූ; මානිකාය, මාතෘකාවගේ; පස්චවිසෙසෙතං
 න හෙතුමෙවානි ආදීනා නයෙන, යනාදිවූ නසින්; ආරමෙ, ආරම්භ
 කරනලද්දවූ; නිද්දෙසවාරෙ, නිදේශවාරයෙහි; විනිවුසො වෙදිතබ්බො,
 විනිස දනසුත්තං; ට) නහෙතුමෙවානි, යන මේ ශබ්දය නෙමේ; සාධාරණ
 හෙතුපටිකෙහිපතිදෙදසො, සාධාරණහෙතුප්‍රතිකෂෙපය දැක්වීමට
 කරුණුවූ ශබ්දයයි; තත්ථ, ඒ නහෙතුමෙව යන පාලියෙහි; හෙතු
 හෙතු, හෙතෙහෙතුය; හෙත්ථා මූලභූතහෙතුය; පච්චිකෙතු, ප්‍රත්‍යය
 සක්ඛ්‍යාත හෙතුය; උත්තමහෙතු; උත්තමහෙතුය; සාධාරණහෙතූති,
 සාධාරණහෙතුයැ කියා; හෙතු, හෙතු නෙමේ; චතුර්ඛිධො, චතුර්විධයැ;
 ඉති ආදිකා තයෙන, යනාදිවූ නසින්; යං, යම් වචනයෙක්; වත්තබ්බං
 සියා, කිවසුතු වන්නේද; හං සබ්බං; ඒ සියලු වචනය නෙමේ; රූප
 කණ්ඩ, රූපකාණ්ඩයෙහි; සබ්බං රූපං තහෙතුමෙවානි ආදීනං,
 යනාදිවූ පදයන්ගේ; අත්ථවණ්ණනායං, අරුත්වැන්නීමෙහි; වුත්තමෙව,
 නිගන්වනුදේමය; අහෙතුකාමෙවානි ආදීසු, අහෙතුකාමෙව යනාදි
 වචනයන්හි; බ්‍යසෙත්ථසත්ථවසෙත්ථ, බ්‍යසෙත්ථසත්ථ ව්‍යසෙත්ථ; මකාරො,

මකාරුගමය නෙම; වෙදිතබ්බො, දතසුත්තේයැ; අහෙතුකා එවානි, සම්ප්‍රසුක්කහෙතු නැත්නුමය යන; අරේභා, අපය වේ; සෙසපදෙසුපි, සෙසු පදයන්තිත්; එසෙවනගො, මෙකි නය බදු නය අත්තේය; නොහොත් මේ නයමැ පැමිණවිය යුත්තේය; අපිව, අපරනගෙක් කියනුලැබේ; හෙතුධමො නහෙතුධමොති ආදීසු; යන්න ආදිකොටැ ඇති; ධම්මකොසාසෙසු, ධම්මකොසාසයන් අතුරෙන්; නොහොත් - ධම්මරාශීන්තිඔ; පඤ්චවිඤ්ඤාණානි, පඤ්චවිඤ්ඤායෝ තුමු; හෙතුධමොති වා, හෙතුධම්මයනු නමැයි හෝ; සහෙතුකා ධම්මොති වා, සහෙතුකධම්මයනු නමැයි හෝ; න හොනති, නොවෙත්; එකනෙතන පන, එකැතිත් වනාහි; නහෙතුයෙව, නහෙතුධම්මයනුමැ; අහෙතුකා එවානි, අහෙතු කයනුමැයි; ඉමිනාපි නයෙන, මෙනයිනුදු; එත්, මේ නිදේශවාර යෙහි; නොහොත් - එත් සබ්බපදෙසු, තෙල සියලු පදයන්ති; අරේභා, අපය; වෙදිතබ්බො, දතසුතු; අබ්‍යාකතමෙවොති පදං, යන පදය නෙමේ; විපාකාබ්‍යාකතවසෙන, විපාකාබ්‍යාකතයාගේ වශයෙන්; චුත්තං, වදලුසේක; සාරමමණමෙවොති, යන පදය නෙමේ; ඔලුඛාර රමමණවසෙන, එල්ලගෙනැ පවත්නාආලමනිකයාගේ වශයෙන්; (චුත්තං, වදලුසේක; 0) හි, එසැබව; පච්චයාරමමණං, ප්‍රත්‍යයාලමනියැ; ඔලුඛාර රමමණං, ඔලුඛිතාලමනියැ; ඉති, කියා; ආරමමණං, ආලමනිකය නෙමේ; දුට්ඨං, චිත්තාරයැ; ඉමසමිං පන සාතෙ; මේ විකල්පයෙහි වනාහි; ඔලුඛාරරමමණමෙව, ඔලුඛිතාලමනියමැ; ධුරං, ප්‍රධානවූයේ වේ; පච්චයාරමමණමපි, ප්‍රත්‍යයාලමනියත්; ලබ්‍හතියෙව, ලැබීමැයි.

* “න හෙතුමෙවොති” යන මෙහිද නහෙතුමය යන අර්ථය වේ. බ්‍යඤ්ඤාන්ත්‍රිප්පතාවශයෙන් වනාහි හ්‍රස්වභාවයත් මකාරුගම යත් අදුක්ඛමස්සබ්බා යනාදිනන්ති මෙන් කරනලදී. නහෙතුමෙවොති එත්ව නහෙතුඑවානි අරේභා, බ්‍යඤ්ඤාසිලිසතාවසෙන පන රසසන්නං මකාරො ව කතො අදුක්ඛමස්සබ්බාති එත් විය (මු. වී.)

* “ඉමිනාපි නයෙන” යන්නෙන් මෙහි දැක්වූ පළමු නයින් හෙතුභාවාදින්ගේ පිළිකෙව් කිරීමද පැසුළුනැතිත් නහෙතුධම්මකොසාස යන්ගේ සම්බ්‍රහය කිරීමද යන මේ විශේෂය දතසුත්තේයැ. ඉමිනාපි නයෙනාති එත් පුරිමනගෙන හෙතු භාවාදිපටිකෙකපො පච්ඡිම නයෙන නහෙතුධමොදිකොසාසසබ්බහොති අයං විසෙසො වෙදි තබ්බො (මු. වී.) ජනවටිකාපාසයෙහි “අයං විසෙසො” යන්නෙන් තයවයාගේ සමානත්‍වය ඇතිකල්හිද උභයපදයන්ගේ අහෙතුත්‍වය දැක්වීමෙහි එක් පදයක්නුගේ හෙතුභාවාදිය පිළිකෙව් කිරීමද ඉතර පදයාගේ අහෙතුරුශිව්ශෙෂය සම්බ්‍රහය කිරීමද වේ යන මේ නානත්‍වය දක්වා. අයං විසෙසොති සමානෙපි තයවයස්ස තෙසං අහෙතුභාවාදිපටෙන එකස්ස හෙතුභාවාදිපටිසෙධනනා ඉතරස්ස රුසන්නරුසබ්බහොති ඉදං නානාකාරණං (අ. වී.)

* රූපාදිසංඛාරමනියනු ඔලුඛිතාලමනි නම. හෙතුප්‍රත්‍යයාදි වතුර්විංශක්ප්‍රත්‍යයනු ප්‍රත්‍යයාලමනි නම. තදුභයාලමනියත් අතුරෙන් විපඤ්චවිඤ්ඤානු අරමුණු ගන්නා හෙයින් ආලමනියත්

හා වෙන්වා නොපවතිද්ද එහෙයින් සාලමිනසයු නමුදු වෙති. පඤ්චවායවර්ජනයා කෙරෙන් අනන්තරප්‍රත්‍යයද පඤ්චප්‍රසාදයත් කෙරෙන් පුරේජානප්‍රත්‍යය හා නිශ්‍රයප්‍රත්‍යයද ලැබියයුතු වනුයෙන් විපඤ්චවිඤ්ඤායෙහි ප්‍රත්‍යයාලමිනසයද යෙදේ. ආලමිනසශබ්දයා ආලමිනසයෙහිත් ප්‍රත්‍යයයෙහිත් මෙබඳු හෙතැ තේයයි දන්‍යමු.

4. ii අවේනසිකමේවානි පදං, යන මේ පදය හෙම; විත්තං රූපං තිබ්බානනි, විත්තයා රූපයා තිච්ඡාණයා යන; තිඝු, ත්‍රිවිධමු; අවේනසිකෙසු, වේනසිකනුමු ධම්මයන් අතුරෙන්; විත්තමෙව, විත්තය මු; සංකාය, සදහා; චුත්තං, වදාළසේක; නො අපරිශාපනතමේවානි, යනු; ගතිපරිශාපනත චුතිපරිශාපනත සංසාරවට්ඨතව පරිශාපනත භාවනො, ගතිපරිශාපනත චුතිපරිශාපනත සංසාරවෘත්ත පරිශාපනත භවපරිශාපනතයන්ගේ වශයෙන්; පරිශාපනතා එව, පරිශාපනතයනුම වෙන්; නොඅපරිශාපනතා, අපරිශාපනතයනු නම් නොවෙන්; ලොකතො, සංසාරාලොකය කෙරෙන්; වට්ඨතො, සංසාරවෘත්තය කෙරෙන්; න තිස්සනනි, නොතික්මෙද්ද; ඉති, එහෙයින්; (නෙ, ඒ පඤ්චවිඤ්ඤායෝ; ට අතීයානිකා, අනෙයස්සානික නම්නු; උප්පන්නං මනෝවිඤ්ඤාණවිඤ්ඤායමේවානි, යනු; රූපකාණං, රූපකාණං යෙහි; චක්ඛුචිඤ්ඤාණාදිනං, චක්ඛුර්විඤ්ඤාදිත්තේ; පච්චුප්පන්නානි එව, ප්‍රත්‍යතප්පන්නමු; රූපාදිති, රූපාදිත්; ආරභ්‍ය, අරමුණුකොටු; පචන්තිනො, පචන්තා හෙයින්; අතිතාදිවිසයං, අතිතාදිමු ආලමින යන් විෂයකොට ඇති; මනෝවිඤ්ඤාණවිපි, මනෝවිඤ්ඤායන්; පඤ්ච විඤ්ඤාණසොතපතිතමෙව, පඤ්චවිඤ්ඤාප්‍රවාහයෙහි හුණුවක්නුමු; කත්වා, කොටු; උප්පන්නං ජනි විඤ්ඤාණෙහි විඤ්ඤායනනි, යන මේ වචනය; චුත්තං, වදාළසේක; පඤ්චවිඤ්ඤාණා පන, පඤ්චවිඤ්ඤායෝ තුමු වනාහි; යසමා, යම්හෙයකින්; පච්චුප්පන්නාපි, ප්‍රත්‍යතප්පන්නමු නමුදු; චක්ඛුචිඤ්ඤාණාදිනං, චක්ඛුර්විඤ්ඤාදිත්තේ; ආරම්භො, ආලමිනසයෝ; න හොනනි, නොවෙන්; මනෝවිඤ්ඤාණසොතම, මනෝ විඤ්ඤායාගේම; (ආරම්භො, ආලමිනසයෝ; ට) හොනනි, වෙන්; තසමා, එහෙයින්; මනෝවිඤ්ඤාණවිඤ්ඤායමේවානි, මනෝවිඤ්ඤා විඤ්ඤාමායි; චුත්තං, වදාළසේක;

* පඤ්චවිඤ්ඤාසිත්ත දෙවගති මනුෂ්‍යගති නිශ්ශිත්ත ප්‍රේත ගති නිරයගති යන ගතිපඤ්චකයෙහි ඇතුළත් වනුයෙන් ගතිපරිශාපනත නම්නු. චුතිසේත් පිරිසිදුනාලද එක් ජාතියෙකි හෙවත් ආදානනිකෙසෙව වශයෙන් පිරිසිදුනාලද එක්භවයෙකි ඇතුළත්වනු යෙන් චුතිපරිශාපනත නම්නු. සංසාරවෘත්තදුඛයෙහි ඇතුළත්වනු යෙන් සංසාරවෘත්තපරිශාපනත නම්නු; කාමනවාදි නව්විධ භවයෙහි ඇතුළත්වනුයෙන් භවපරිශාපනත නම්නු. ගතිපඤ්චකයෙහි ඇතුළත් වන බැවින් ඒ ඒ ගතිචුතිභවයන්හි ඇතුළත්වන බැව් කියනුලදය. මුත්තිගහගණන චුතිපරිච්ඡින්නාය එකාය පාතිකා ගහණං දඪබ්බං, භවගහගණන නවධා චුත්ත භවස්ස තදනොගධතාය තත් තත්

පරියාපන්නතා වුත්තා, (මු. වී) ඥානාය ජාතියාති ආදනනිකෙබ්ප පරිවුත්තනස්ස ඵකස්ස භවස්ස, නදනොගධිතායාති ගතිඅනොගධිතාය, නස්ස නස්සාති නං නං ගතිවුත්තිභවෙසු (අ. වී)

* “උප්පන්න මනොවිඤ්ඤාණ විඤ්ඤායාමෙවාති” යන් නෙත් උප්පන්න නම්වූ පඤ්චවිඤ්ඤායෝ රූපය මෙන් ඡඛිවිඤ්ඤායන් විසින් නොදනගැක්කාහුද, එහෙයින් රූපයට වඩා පඤ්චවිඤ්ඤායන්ගේ වෙනස් බව කෙරෙයි. උප්පන්නං මනොවිඤ්ඤාණවිඤ්ඤායාමෙවාති න රූපං විය උප්පන්නා ඡවිඤ්ඤාණවිඤ්ඤායාති රූපතො එනෙසං විසෙසනං කැරෙති (මු. වී) රූපය වනාහි වක්ඛුර්විඤ්ඤායාගේ ආවේණිකවූ ආලම්බනයවුවත් සමප්‍රත්‍යයාසන්නිර්ණය වූවකටත් ජවනතද්‍රලම්බන විඤ්ඤායන්ට අවිෂ්ටයවනුය. එසේ රූපය ඡඛිවිඤ්ඤායන්ට විෂ්ටයවන මෙන් නොහොත් ඡඛිවිඤ්ඤායන් විසින් දනුනුවනමෙන් උත්පන්න නම්ලද පඤ්චවිඤ්ඤායෝ වක්ඛුර්විඤ්ඤායන් විසින් නොදනගැක්කාහුය. මනොවාර්තා මනොවිඤ්ඤාය විසින් දනගැක්කාහ යනු භාවයි.

3. iii. අනිච්චමෙවාති, යනු; හුත්වා අභාවශේන, අභිවැ නැති වන හෙයින්; අනිච්චා එව, අනිත්‍යා නම්හුමැයි; ජරභිභූතමෙවාති, යනු; ජරාය, ජරාව විසින්; අභිභූතතතා, මභිතලද බැවින්; ජරභිභූතා එව, ජරභිභූත නම්හුමැයි; උප්පන්නවක්ඛුකා උප්පන්නාරම්මණාති, යන මේ පාඨයෙන්; අනාගතපටිකෙකිපො, භවිෂ්‍යද්විඤ්ඤායන්ගේ ප්‍රතිෂේධය; (දස්සිතො, දුක්ඛස්සෙක; 0) හි, ඒ සැබව; තෙ, ඒ පඤ්චවිඤ්ඤායෝ තුමු; අනාගතෙසු, අනාගතවු; වත්ථාරම්මණෙසු, වස්තූලම්බනයන්හි; න උප්පජ්ජනති, නුපදිත්; පුරෙජාතවක්ඛුකා පුරෙජාතාරම්මණාති, යන මේ පාඨයෙන්; සහුප්පන්නපටිකෙකිපො, එක්වැ හටගැත්මගේ ප්‍රතිෂේධය; (දස්සිතො, දුක්ඛස්සෙක; 0) හි, ඒ සැබව; තෙ, ඒ පඤ්චවිඤ්ඤායෝ තුමු; සහුප්පන්නං, එක්වැ උපන්නාවූ හෙවත් සහජාතවු; වක්ඛු වා, වක්ඛුරූපයක් හෝ; ආරම්මණං වා, අරමුණක් හෝ; පටිච්ච, නිසා; න උප්පජ්ජනති, නුපදිත්; සයං පන, පඤ්චවිඤ්ඤායන් සංඛ්‍යාවූ තුමු වනාහි; පචජාජාතා හුත්වා, පශ්චාත්ජාතප්‍රත්‍යයවූහු; පුරෙජාතෙසු, පුරෙජාතප්‍රත්‍යයවූවු; වත්ථාරම්මණෙසු, වස්තූලම්බනයන්හි; උප්පජ්ජනති, උපදිත්; අඤ්ඤානිකවක්ඛුකාති යන පෙද; අඤ්ඤාතඤ්ඤාතමත්තවසෙන, සවසන්නානයෙහිවූ අධ්‍යාත්මධර්මමාත්‍ර වශයෙන්; (අඤ්ඤාතඤ්ඤාතවසෙන සිද පාඨයි) වුත්තං, වදාළසේක;

* පඤ්චවිඤ්ඤායෝ තුමු පඤ්චප්‍රසාදවස්තුන් නිශ්ශ්‍රයකොටැ උපදනාහු නමුත් මෙරමාගේ සන්නානයෙහිවූ පඤ්චප්‍රසාදයන් නිශ්ශ්‍රයකොටැ නුපදනාහ. තමතමත් සතු පඤ්චප්‍රසාදවස්තුන්ම නිශ්ශ්‍රයකොටැ උපදනාහ. එහෙයින් මෙහි අඤ්ඤාතඤ්ඤාතවස්තුන්ගේ ප්‍රයෝගය තෙමේ ගොවරඤ්ඤාත විසයඤ්ඤාතයන් ප්‍රකාශ නොකෙරෙයි. සවසන්නානයවූ අධ්‍යාත්මධර්මමාත්‍රයක්ම ප්‍රකාශකෙරෙයි.

4. iv හි, ඒ සැබව; තානි, ඒ පඤ්චවිඤ්ඤායෝතුමු; අඤ්ඤානිකො, සමසන්නානසෙතිවු; පඤ්චපසාදෙ; පඤ්චප්‍රසාදරූපයන්; වච්ඡං කතා, වඤ්ඤාරූපය කොට; හෙවත් නිශ්ශ්‍රයවූවක්නු කොට; උපපජ්ජනනි, උපදනාහ; බාහිරාරම්භණානි, යනු; බාහිරරූපාදිආරම්භණා, බාහ්‍ය සන්නානසෙතිවු රූපාද්‍යලම්භනයන්ම අරමුණුකොට ඇත්තාහ; තත්, ඒ අඤ්ඤානිකවච්ඡකා යන වචනයෙහි; වතුකතං, වතුකයෙක්; වෙදි තබනං, දන්තත්තේය; හි, විසතරකරනුලැබේ; පඤ්චවිඤ්ඤාණං, පඤ්ච විඤ්ඤායෝතුමු; පසාදවච්ඡකතනා, ප්‍රසාදරූපයන් නිශ්ශ්‍රයකොට ඇති බැවින්; අඤ්ඤානිකා, ආධ්‍යාත්මික නම්නු; අඤ්ඤානිකවච්ඡකා, ආධ්‍යාත්මිකවඤ්ඤා නම්නු; මනෝවිඤ්ඤාණං, මනෝවිඤ්ඤාය තෙම; හදයරූපං, හෘදයරූපය; වච්ඡං කතා, නිශ්ශ්‍රයවූවක්නු කොට; උපපජ්ජනකාලෙ, උපදනාකල්හි; අඤ්ඤානිකං, ආධ්‍යාත්මික නම; බාහිරවච්ඡකං, වාහ්‍යවඤ්ඤා නම; පඤ්චවිඤ්ඤාණසම්පයුතනා, පඤ්ච විඤ්ඤායන් හා එකොත්පාදිවතුර්විධසම්ප්‍රයෝගලක්ෂණයෙන් යුක්තවු; තයො බක්ඛා, ත්‍රිවිධවු සකඤ්ඤායෝතුමු; බාහිර, බාහිර නම්නු; අඤ්ඤානිකවච්ඡකා, ආධ්‍යාත්මිකවඤ්ඤා නම්නු; මනෝවිඤ්ඤාණසම්පයුතනා, මනෝවිඤ්ඤාය හා එකොත්පාදිවතුර්විධසම්ප්‍රයෝගලක්ෂණයෙන් යුක්තවු; තයො බක්ඛා, ත්‍රිවිධවු සකඤ්ඤායෝතුමු; හදයරූපං, හෘදයරූපය; වච්ඡං කතා, නිශ්ශ්‍රයවූවක්නු කොට; උපපජ්ජනකාලෙ, උපදනාකල්හි; බාහිර, බාහිර නම්නු; බාහිරවච්ඡකා, වාහ්‍යවඤ්ඤා නම්නු; අසම්භින්නවච්ඡකානි, යනු; අනිරුචිවච්ඡකා, නිරුචිනු වස්තු ඇතියනු නම්නු; හි, ඒ සැබව; තෙ, ඒ පඤ්චවිඤ්ඤායෝතුමු; නිරුචිං, නිරුචිවු; අනිතං, ඉක්කන්වු; වච්ඡං, වඤ්ඤාරූපය; පටිච්ච, නිසා; න උපපජ්ජනනි, නුපදින්; අසම්භින්නාරම්භණායපි, අසම්භින්නවු ආලම්භනයෙහිද; එසෙවනයො, මෙකී නය බදු නය ඇත්තේය; තොහොත් - මේ නයමැ පැමිණවියයුත්තේය; අඤ්ඤං වකුච්ඤ්ඤාණස්ස වච්ඡ ව ආරම්භණඤ්ඤානි ආදිස්ස, යනාදි වචනයන්හි; (විනිවර්ණයො වුච්චතො, විනිස කියනුලැබේ; 0) වකුච්ඤ්ඤාණස්ස, වකුච්ඤ්ඤානියාගේ; වච්ඡ, නිශ්ශ්‍රය ස්ථානය තෙමේ; අඤ්ඤං හි, අනෙකෙක්මය; ආරම්භණං, අරමුණ; අඤ්ඤං, අනිකෙක්මය; සොතවිඤ්ඤාණාදිතං, ශ්‍රොත්‍රවිඤ්ඤානිගේ; (වජ්ජාරම්භණං, වස්ඤාලම්භනය තෙමේ; 0) අඤ්ඤං හි, අනෙකෙක් මැයි; වකුච්ඤ්ඤාණං, වකුච්ඤ්ඤානිය තෙමේ; සොතපසාදාදිස්ස, ශ්‍රොත්‍ර ප්‍රසාදාදින් අතුරෙන්; අඤ්ඤාතරං, එක්තරා ප්‍රසාදයක්; වච්ඡංකතා, නිශ්ශ්‍රයවූවක්නු කොට; සද්දාදිස්ස, ශබ්දලම්භනාදින් අතුරෙන්; අඤ්ඤාතරං, එක්තරා අරමුණක්; ආරම්භණං වා, අරමුණුවූවක් හෝ; කතා, කොට; කප්පතො කප්පං, කල්පයෙන් කල්පයකට; ගත්තාපි, ගොස්ද; න උපපජ්ජනනි, නුපදින්; වකුච්ඤ්ඤාණාදිමෙව පන, වකුච්ඤ්ඤාප්‍රසාදරූපයම වනාහි; වච්ඡං කතා, නිශ්ශ්‍රය වූවකු කොට; රූපඤ්ඤා, රූපයම; ආරම්භණං කතා, අරමුණු වූවකුකොට; උපපජ්ජනි, උපදි; එවං, මෙනසින්; අස්ස, මේ වකුච්ඤ්ඤානියාගේ; වච්ඡපි, වඤ්ඤාරූපයන්; වාරම්භ,

වාරයක්; ආරම්භණමයි, ආලම්බනයක්; නිබ්බං, නියත නම; අඤ්ඤං, අන්‍යාවු; වන්ත්‍රං වා, වස්තුරූපයක් කරු හෝ; වාරං වා, වාරයක් කරු හෝ; ආරම්භණං වා, අරමුණක් කරු හෝ; (වක්ඛුට්ඨඤ්ඤාණං, වක්ඛුර් විඤ්ඤාය නෙමේ; 0) න සංකමනි, නොවදනේයි; නිබ්බවන්ත්‍ර, නියත වක්ඛු ඇත්තේවම; නිබ්බවාරං, නියත වාර ඇත්තේවම; නිබ්බා රම්භණමෙව හුත්‍රා, නියතවු අරමුණු ඇත්තේවම; උපපජ්ජති, උපදී; සොනවිඤ්ඤාණාදිසුපි, ශ්‍රොත්‍රවිඤ්ඤාණාදීන්තිද; එසෙවනයො මෙකි නය බදු නය ඇත්තේය; නොහොත්-මේ නයමැ පැමිණවියයුත්තේය; න අඤ්ඤමඤ්ඤාසං ගොවරවිසයං පට්ඨනුහොනති, යන; එත්‍ර, මේ පාඨයෙහි; අඤ්ඤමඤ්ඤාසං, අන්‍යාන්‍යාවු; (එකසං යත්ත හා සමිකසං, වක්ඛු, වක්ඛුප්‍රසාදයනෙමේ; සොනසං, ශ්‍රොත්‍රප්‍රසාදයාගේ; සොනංවා, ශ්‍රොත්‍රප්‍රසාදය නෙමේ හෝ; වක්ඛුසංනි, වක්ඛුප්‍රසාදයාගේ දැයි; එවං, මෙසේ; එකං, එකෙක්; එකසං, අනෙකක්හුගේ; ගොවරවිසයං, ගොදුරුවු අරමුණ; න පට්ඨනුහොනති, ආභාදනය නොකෙරෙත්; ඉති අන්‍යො, මේ අපීය වේ; හි, දුභිකොටැ කියනුලැබේ; නිලාදිහෙදං, නිල්පැහැ ඇ ප්‍රභෙදවන්වු; රූපාරම්භණං, රූපාලම්බනජානය; සමොධා නෙත්‍රා, එකතුකොටැ; සොනිත්‍රියසං, ශ්‍රොත්‍රෙත්‍රියව; හෙවත් ශ්‍රොත්‍ර ප්‍රසාදයව; ඉඤ්ඤ, මම විධානකෙරෙමි; නාව, පලමුකොටැ; එතං ආරම්භණං, තෙල අරමුණ; කිං නාම ඉති, කුම නම් අරමුණෙක්දැයි; වචනාපෙති, ව්‍යවස්ථානය කර; විභාවෙති, දනු; ඉති, මෙසේකියා; නං, ඒ රූපාලම්බනය; සවෙ උපනෙය්‍ය, ඉදින් එලවන්නේ නම්; වක්ඛුට්ඨඤ්ඤාණං, වක්ඛුර්විඤ්ඤාය නෙමේ; විනාපි මුඛෙන, මුඛය පියාත්, (මුවෙන් වෙන්වත් යුග්ගේයි) අතතනො, වක්ඛුර්විඤ්ඤාසංකියානවු නමාගේ; ධම්මතාය, ස්වභාව වක්ඛයෙන්; එවං, වක්ඛාමාණනයිත්; වදෙය්‍ය, කියන්නේය; (කිං වදෙය්‍ය, කුමක් කියන්නේදැයි; 0) අරෙ අකුබාල, එම්බල අභනය; වස්ස සතපි, සියක් හවුරුදු මුළුල්ලෙහිත්; වස්සසතසංමපි, දහසක් හවුරුදු මුළුල්ලෙහිත්; පරිධාවමානො, ඔබ්බොව පැනදිව; නොහොත් - ඇත මැන පැන දිවන්නේවී නමුත්; මයා අඤ්ඤානු, වක්ඛුර්විඤ්ඤාසංකියානවු මා හැර; එතස්ස, තෙල රූපාලම්බනය; ජානනකං, දන්නක්හු; කුතිං, කොහි; ලභිස්සති, ලබන්නේද; නං, ඒ රූපාලම්බනය; ආහරංගෙනඵව; වක්ඛුප්‍රසාදෙ, (මාගේ වක්ඛුවු) වක්ඛුප්‍රසාදයෙහි; උපනෙති, එලවව; අහං, මම; යදිවා නිලං, ඉදින් නිල්පැහැති අරමුණෙක් හෝ වේවා; යදිවා පිතං, ඉදින් රත්වත් පැහැති අරමුණෙක් හෝ වේවා; එතං ආරම්භණං, තෙල අරමුණ; ජානිස්සාමි, දැනගන්නෙමි; එසො, මේ විෂය නෙමේ; හෙවත් මේ ගොවරය නෙමේ; අඤ්ඤාසං, අත් එකකුගේ; විසයො නති, ඉසුරුබැවි පැවැත්තැත් නොවේමය; නොහොත් අරමුණෙක් නොවේමය; එසො, මේ ගොවරය නෙමේ; මස්සමෙව, මාගේමැ; විසයො, ඉසුරුබැවි පැවැත්තෙන වේ; නොහොත් අරමුණ වේ; ඉති, මෙයාකාරයෙන්; (වදෙය්‍ය, කියන්නේයි; 0) සෙසවිඤ්ඤාණසුපි, තෙසු විඤ්ඤායන්තිද; එසෙවනයො, මෙකි නය බදු නය ඇත්තේය, නොහොත් මේ නයමැ පැමිණවියයුත්තේය.

4. v එවං, මෙකි නසින්; එතෙ, තෙල පඤ්චවිඤ්ඤායෝතුමු; අඤ්ඤමඤ්ඤායා, ඔවුනොවුන්ගේ; ගොවරපිසං, ගොදුරු වූ අරමුණ; න පව්වනුහොනති නාම, ආස්වාදනය නොකෙරෙත් නම; සමන්තා හරන්තායාති, යනු; ආවජ්ජනෙනෙව, පඤ්චාරාවර්ජනවිතනයෙන් ම; සමන්තාහරන්තායා, පළමුවෙන් අරමුණුගනුවහට හෙවත්; ආහොගය කරනුවහට (ආහොග කරනකල්හි; 8) මනසිකරොන්තායාති, යනු; ආවජ්ජනෙනෙව, පඤ්චාරාවර්ජනවිතනයෙන්ම; මනසිකරොන්තායා, මෙනෙහිකරනුවහට; (මෙනෙහිකරනකල්හි; 8) හි, ඒ සැබව; එතානි විත්තානි, තෙල පඤ්චවිඤ්ඤාසංඛ්‍යාවූ සිත්හු; ආවජ්ජනෙත, පඤ්චාරාවර්ජන විත්තා කරණකොටගෙන; සමන්තාභවකාලෙ, (යෙව) ආහොගය කළකල්හිම; මනසිකතකාලෙයෙව, මෙනෙහිකළ කල්හිම; උප්පජ්ජනති, උපදිත්; න අබ්බාකිණ්ණාති, යනු; අඤ්ඤාන විඤ්ඤාණෙන, අන්‍යවූ විඤ්ඤායකු හා; අබ්බාකිණ්ණා එව, අවිනිශ්චි වූහම ව; හෙවත් - අව්‍යවහිතවූහමව; නිරන්තර එව, අතර අවහිර වූවූහමව; නුප්පජ්ජනති, නුපදිත්; එතෙන, අබ්බාකිණ්ණා යන මේ වචනයෙන්; තෙසං, ඒ පඤ්චවිඤ්ඤායන්ගේ; අනන්තරතා, උනුනුත් අනන්තරප්‍රත්‍යය වන බැව්; (භගවතා, භගවත්හු විසින් 0) පටිකඛිත්තා, පිළිකෙටි කරනලද්ද; න පුබ්බං අවර්මනති, යන; එතෙන, මේ වචන යෙන්; සබ්බෙසමපි, සියලු පඤ්චවිඤ්ඤායන්ගේද; සනුප්පනති, සමග ඉපදීම; පටිකඛිත්තා, පිළිකෙටි කරනලද්ද; න අඤ්ඤමඤ්ඤායා සමන්තන්තරතාති, යන; එතෙන, මේ වචනයෙන්; සමන්තන්තරතා, සමන්තන්තරප්‍රත්‍යය වන බැව්; පටිකඛිත්තා, පිළිකෙටි කරනලද්ද; ආවට්ඨනාවාති ආදිති, ආවට්ඨනා වා යනාදිව; වත්තාරපි, වතුර්විධවූද පදයෝ තුමු; ආවජ්ජනෙය්‍යෙව, පඤ්චාරාවර්ජනවිතන තාගේම; නාමාති, නම්හුයි; හි, සැබව; තං, ඒ පඤ්චාරාවර්ජනවිතනය තෙමේ; භවබ්බයා, භවාබ්බවිතනය; ආවට්ඨනො, නිවහිනය කරන හෙයින්; හෙවත් - වළහන හෙයින්; ආවට්ඨනා, ආවහිනා නමැයි; තෙය්‍යෙව, ඒ භවාබ්බ විතනයම; ආභුජනො, ආභුජනකරන හෙයින්; හෙවත් සම්ප්‍රසාරණය නොකරන හෙයින්; (වළහන හෙයින් යුසෙයි) ආහොගො, ආහොග නම; (තොහොත් - ආභුජනො, රූපාදි පඤ්චාලමනය සිත්හි කරන හෙයින්; ආහොගො, ආහොග නම; යනු සත්ත 8) රූපාදිතං, රූපාදි-ලමනයන්; සමන්තාහරණෙන, පළමුවෙන් අරමුණු කරන හෙයින්; සමන්තාහාරො, සමන්තාහාර නම; තෙසංයෙව, ඒ රූපාදිලමනය යන්ම; මනසිකරණෙන, මෙනෙහි කරන හෙයින්; මනසිකා රොති, මනසකාරයයි; වුච්චති, වදාරනුලැබේ; එවං, මෙනසින්; එත්ථ, මේ තස්මි ආවජ්ජනා වා යනාදි වචනයෙහි; (එකකයෙහි යනු සත්තසි 8) සංකප්පෙන, සැකෙවින්; පඤ්චකං විඤ්ඤාණානං, පඤ්චවිධවූ විඤ්ඤා යන්ගේ; ආවජ්ජනසානො, ආවර්ජනසානයෙහි; යත්ථා, සිට; ආවජ්ජනාදි කිච්චං, ආවර්ජනාදිකෘත්‍යයක්; කාතුං, කරනට; සමත්ථ භාවො, සමත්බව; පටිකඛිත්තො, පිළිකෙටි කරනලද්ද; න කිඤ්චි ධම්මං පටිච්ඡානාතිති, යනු; මනොපුබ්බබ්බතා ධම්මාති, සි; එවං වුත්තං,

මෙසේ වදාලාම; එකමසි කුසලං වා, එකද කුසලක් හෝ; අකුසලං වා, අකුසලක් හෝ; න පටිච්ඡානාති, දැනීමැයි ප්‍රතිඥා නොකෙරෙයි; (නො දැනී යුසේයි;) අඤ්ඤානු අභිනිපානමත්තාති, යනු; රූපාදීනං, රූපාද්‍ය ලම්බනයන්හි; නොහොත් - රූපාද්‍යලම්බනයන්ට; අභිනිපානමත්තං, යොමුවැ හිම පමණක්; සපෙක්ඛා, තබා; ඉදං (අයමධිපායො), මේ අදහස; වුත්තං (වුත්තො,) කියනලද්දේ; හොති, වේ; සුපණ්ණිතො, මනා නුවණැති; පුරිසොපි, පුරුෂයෙක් තෙමේද; ආපාඨගාති, ආපාඨ ගතවූ; හෙවත් - හමුවූ; රූපාදීනි, රූපාද්‍යලම්බනයන්; සපෙක්ඛා, තබා; අඤ්ඤං, රූපාදීන් කෙරෙන් අන්‍යවූ; කුසලාකුසලෙසු, කුසලාකුසල ධර්මයන් අනුරෝ; එකධම්මමපි, එක් ධර්මයකුදු; පඤ්ඤිති, පඤ්ඤාවිධවූ; විඤ්ඤාණෙහි, විඤ්ඤනයන් කරණකොටගෙනැ; න පටිච්ඡානාති, මම දැනීමැයි ප්‍රතිඥා නොකෙරෙයි; හෙවත් නොදැනී; එත්, මේ වක්ඛුර්විඥා නාදි පඤ්ඤාවිඤ්ඤනයන් අනුරෝ; වක්ඛුර්විඤ්ඤාණං පන, වක්ඛුර්විඤ්ඤනය තෙම වනාහි; දස්සනමත්තමෙව, රූපාලම්බනදර්ශනමාත්‍රයක් ඇත්තේමැ; හොති, වේ; සොතවිඤ්ඤාණාදීනි, ශ්‍රොත්‍රවිඤ්ඤාදීනු; සවනසායන සායන පුස්සනමත්තානෙව, ශබ්දලම්බනශ්‍රවණ ගණාලම්බනාස්ත්‍රායන රසාලම්බනාස්වාදන ස්ප්‍ර්ෂාවසාලම්බනස්පර්ශනමාත්‍ර ඇත්තානුම; (හොනති, වෙත්; 0) දස්සනාදිමත්තතො පන, දර්ශනමාත්‍රාදියෙන් වනාහි; මුත්තා, මුත්තවූ; අඤ්ඤා, අන්‍යවූ; එතෙසං, තෙල පඤ්ඤාවිඤ්ඤනයන්ගේ; කුසලාදිපටිවිඤ්ඤානි නාම, මම දැනීමැයි කුසලාදීන් ප්‍රතිඥාකිරීමෙන් නම්; හෙවත් - කුසලාදීන්ගේ දැන්මක් නම්; නත්ථි, නැත; මනොධාතුයාපිති, යනු; සමපටිච්ඡන්ධනමනො ධාතුයාපි, සම්ප්‍රත්‍යයන්විනාසංඛ්‍යාතමනොධාතුව කරණකොට ගෙනැද; එත්, මේ මනොධාතුයාපි යනාදි වචනයෙහි; පිකාරො, පිකාරය නෙම; සමපිණ්ඩනන්තො, සමපිණ්ඩනාප ඇත්තේ වේද; (ව වාසාරමන ඥානකම්) ධස්මා, එහෙයින්; මනොධාතුයාපි, මනොධාතුව කරණ කොටගෙනැද; තහො පරුති, ඒ මනොධාතුව කෙරෙන් පශ්චාද්ගත යෙහිවූ; මනොවිඤ්ඤාණධාතුහිපි, මනොවිඤ්ඤාධාතුව කරණකොට ගෙනැද; ඉති, උක්තප්‍රකාරවූ; සබ්බෙහිපි, සියලුම; පඤ්ඤවාරිකවිඤ්ඤාණෙහි, පඤ්ඤවාරිකවිඤ්ඤනයන් කරණකොටගෙනැ; නිඤ්ඤි කුසලාකුසලං ධම්මං, කශ්චිත් කුසලාකුසලවූ ධර්මයක්; න පටිච්ඡානාති, මම දැනීමැයි ප්‍රතිඥා නොකෙරෙයි; හෙවත්, නොදැනී; ඉති එවං, යථොක්ත නයින්; එත්, මේ මනොධාතුයා යනාදි වචනයෙහි; අන්තො, අපය; දඨබ්බො, දහ යුත්තේයැ.

* එකුත්අනුසිත් පඤ්ඤප්‍රසාදරූපයන් අධ්‍යාත්මිකායනනයෙහි ඇතුළත් වනුයෙන් පඤ්ඤාවිඤ්ඤනයනු අධ්‍යාත්මිකවූද පඤ්ඤප්‍රසාදරූපයන් ඇසුරුකොට උපදනා හෙයින් අධ්‍යාත්මිකවයනුකවූද ධර්මයෝ වෙති. * ඇම සිත්නු අධ්‍යාත්මිකායනන වනුයෙන් මනොවිඤ්ඤනය තෙමේ අධ්‍යාත්මිකවූද ඛාතිරායනනවූ හදවත්රූ ඇසුරුකොට උපදනා හෙයින් වාහ්‍යවයනුකවූද ධර්මයෙක් වේ. * පඤ්ඤාවිඤ්ඤනයන්ගේ අධ්‍යාත්මිකායනනයන් ඇති නමුත් වෙදනාදි ස්වකිත්‍රයසංඛ්‍යාවනවූ

තත්සම්ප්‍රසන්නාධර්මයෝ වාහ්‍යවූද පඤ්චවිඥානයන් හා තත්සම්ප්‍රසන්නාධර්ම උනුනුත් ඇසුරුකොට පවත්නා හෙයින් ආර්යාත්ම වක්‍රකවූද ධර්මයෝ වෙති. * මනෝවිඥානසම්ප්‍රසන්නවූ ත්‍රිවිධසකකයෝත් හෘදයවක්‍රුරූපයත් බාහිරායතන වන හෙයින් වාහ්‍යවූ වාහ්‍ය වක්‍රකවූ ධර්මයෝ වෙති.

* “කප්පතො කප්පං ගන්තොපි න උපපජ්ජති” යන අපකථා පාඨයෙන් කුමක් හඟවාදෙන්න? වක්‍රුරූපිඥානාදිවිඥනපඤ්චකය තෙමේ තමතමහට තියනවු වාරාලඛිකයමැ ප්‍රත්‍යයකොටගෙනැමුත් එයින් එයින් අත්‍යවු වාරාලඛිකයන්ගේ ප්‍රත්‍යයවීමෙකින් කිසිකලෙකන් කුපදනේය යන අදහස හඟවා. ඒ එසේමැයි. යම්සේ ඤීරායෙන් දඩිභාවයෙන් දඩිනුගේ තකුභාවයෙන් වෛලක්‍ෂණ්‍යප්‍රාප්ති නොමෝ වේද හෙවත් ආකාරතාතත්‍වය වේද එසේ ඤීරාදීන්ගේ වෛලක්‍ෂණ්‍ය ප්‍රාප්තිය මෙන් තෙල පඤ්චවිඥානයන්ගේ කපෙකින් කපකට ගොසිනුදු මුලින් කී න හෙතුභාවාදිලක්‍ෂණයන් කෙරෙන් අත්‍යවු ස්වභාවයකට පැමිණීමක් තොමැත්තේය යන අදහස දක්වා, **කප්පතො කප්පං ගන්තොපි න උපපජ්ජති න කදවි නථා උපපජ්ජති, නති බිරුදිනං** චිය එතෙසං යථාච්ඡායාලකබ්‍රහ්මිකබ්‍රහ්මණා අත්තී **ඤ්චි** (මු. වී) **නථාති අඤ්ඤා** වාරුරමමණ්‍යාය, බිරුදිනං **පෙ** විලකබ්‍රහ්මණාති යථා බිරසං දඩිභාවෙන දඩිනො තකකභාවෙන විලකබ්‍රහ්මණාපතති, න එවං පඤ්ච විඤ්ඤාණානං නහෙතුභාවාදිගො අඤ්ඤාසං සභාවාපතති අත්තී අත්තො **ඤ්චි** (අ. වී)

* “සමොධානෙකො” යනු ලෙවිති ඇති තාක් සියලු රූපයන් එක්තැන්කොටැයි කියේමැයි. මේ කීමෙන් මහත්තෙහි හෙවත් පාපුනුයෙහි හෙවත් සමුදයකුනවු රූපාලඛිකයෙහිද ශ්‍රොත්‍රෙන්ද්‍රියාදීන්ගේ හා තනන්තියුතවිඥානාදීන්ගේ අරමුණුහමුච්ඡි අරමුණුදැතිම වශයෙන් අවිභාවකතිය හෙවත් අවිජානනතිය දක්වනුයේ මතු නොවෙයි සියුම් වන බැවින් සුක්‍ෂමවු රූපාලඛිකාදිය විජානනය නොකරන්නේයැ යන වාදපථයද පසිදි. හෙවත් පරමාණුභූතවු රූපාදිය ඉන්ද්‍රියවිෂය නොවෙයි යන **කණාදර්ශිනිගේ අනිත්‍රියකවාද භිෂෙධයද කෙරෙයි. තදර්ශිමග්ග** මහත්තනෙකද්‍රව්‍යවක්‍රාදි රූපාවේවාපලබ්ධි = අනෙක ද්‍රව්‍යසමවායාද්‍රැපච්ඡෙෂාවච රූපොපලබ්ධි = යනාදි **වෛශෙෂික දර්ශනාසත්‍යානුසාරයෙන්** දතයුතු **සමොධානෙකො**ති ලොකෙ විජජ මාතං සබ්බං රූපං සමොධානෙකො, එතෙන මහතෙහාපි අවිභාවකතතං දසෙහොනො සුබ්‍රමතතා න විභාවෙසංතිති වාදපථං ඡිදැති. එතරිච්ඡිකා පාඨයෙහි මහත්තෙහි යනු පාපුනුයෙහියැ. මහාජනො යනාදි තත්ති මෙන් මේ මහාභක්‍රය තෙමේ රූපසමුදයයක්නු අතිමහකප්‍ර වන බැවින් බස්වච්ඡාවකයැ. අන් පරද්දෙකින් ස්වභාවධර්මයාගේ මහත් බැව් හෝ සියුම් බැව් හෝ තියනු කීමැ තැබැයිසේයි. මහතෙහාපි පුපුරෙනාපි, බුදුභාවාවකො හි අයං මහාසද්දෙ, මහාජනොති ආදීසු චිය රූපසබ්බා තස්ස අභිප්පෙතතතා, අඤ්ඤාථා සභාවධර්මසං මහත්තතා සුබ්‍රමතා වා **ඤ්චි** (අ. වී)

* වක්ඛුප්පසාදෙ මම වජ්ජමිති අනෙකාංගයනු මූලටිකා විවරණයි. වක්ඛුර්විඥනයාගේ තෙපලිමක් කොටැ කි බැවින් “මාගේ වයුහුනවු වක්ඛු: ප්‍රසාදයෙහි” යන පාඨයෙහි හෙළා අප දැක්වී. වක්ඛුර්විඥාණය වචනං කතා වුත්තානතා ආහ වක්ඛුප්පසාදෙ මම වජ්ජමිති(අ. ටී.)

* විෂයශබ්දයා අනෙකාථවත් බැවින් මේ විකල්පයෙහි අභිබ්බෙයය දක්වනුවස් **විසයොති ඉස්සරියසානනති අබිප්පායො**යි වැණු. (මු. ටී.) ඵෙග්ගයීසිපානය නම් ඉසුරුබැව් පවත්වන තෙනායැ. ඒ එසේමැයි. වක්ඛුර්විඥනය තෙමේ අන්‍යවු රූපාලබ්ධනයෙක්හි පවත්නා සුඵලේ නම් ඒ රූපාලබ්ධනයද විභාවනය කෙරෙමින්මැ පවතී. තදන්‍යවු වක්ඛුර්වාරිකවු සිත්හුද වක්ඛුර්විඥනය විසින් දෙනලද නය ඇත්තානුම තදූපාලබ්ධනයෙහි පවත්නාහ. දිව්‍යවක්ඛුස්ඥනයත් වක්ඛුර්විඥනය විසින් දෙනලද නය ඇත්තේවැ යම්හෙතෙකින් රූපාලබ්ධනයෙහි පවත්නේ චේද එහෙයින් දිව්‍ය වක්ඛුස්ඥනය අකියාව පහළනොවෙයිද දතයුතු. **ඉස්සරියසානනති ඉස්සරියපවනන සානං**, නාභි නං අඤ්ඤත්භාවිනං විභාවෙනතමෙවතිසති, අඤ්ඤ විඤ්ඤාණාති ච තෙන දිනනනයානෙව තත්ථ පවත්තනති. අපි දිබ්බවක්ඛුඤ්ණං, යතො තං අකියසා න නිප්පජ්ජති(අ. ටී.)

* අබ්බොකිණ්ණා යන පදයාගේ අව්‍යවචිතයැ අනන්තරවිර තිතයැ යන අර්ථය දතයුතු. ව්‍යවස්ථිතවුවන්ගේද හෙවත් ඔවුනොවුන් අසංකීර්ණවු වක්ඛුර්විඥනාදි විපක්ඛවිඥනයන්ගේද පරිපාටි නියමය හෙවත් නියත පිළිවෙල ඇති බැව් “අබ්බොකිණ්ණා” යන වචනයෙන් ප්‍රතික්ෂිප්තයැ යන අර්ථයි **“අබ්බොකිණ්ණාති අබ්‍යවච්ඡා අනන්තරිනාති අනෙකා**, වචස්ථිතානව්‍ය පරිපාටිනියමො තෙන පටිසංකිත්තොති අනෙකා(මු. ටී.) වචස්ථිතානව්‍යෙති අඤ්ඤවිඤ්ඤං අසංකිණ්ණානව්‍ය, පරිපාටිනියමො නියතානුපුබ්බිකතා, තෙනාති අබ්බොකිණ්ණාති වචනෙන(අ. ටී.)

* අනන්තරතා යන්නෙන් පඤ්චවිඥනයත් උනුනුන් අනන්තර ප්‍රත්‍යය වීමද **සමනන්තරතා** යන්නෙන් එසේම සමනන්තර ප්‍රත්‍යය වීමද ප්‍රතික්ෂෙප කරනලදයැ. අනන්තරතාති අනන්තරපච්චිකතා එතෙන පටිකම්මතාති අනෙකා, සමනන්තරතාතිව සමනන්තර පච්චයතා(මු. ටී.)

* මූලටිකාවෙහි “ආභුජනතො” යන්නට **ආභුජනතොති** ආභුග්ගකරණතො නිවනනතො ඉවෙව අනෙකායි කළ විවරණය බලා අප විසින් ව්‍යාඛ්‍යාතයි. **බුරුමවිසකාන්ති** “රූපාදිපඤ්ච ලබ්ධතය මෙනෙතිකරන හෙයින්” කි අප්ප “භවබ්බං ආභුජ්ජති නිවනෙනතිති ආහොගො” X යන නිච්චිතය හා ද නොසමවේ. ටිකාව හා නොසම වෙයි යනු කියනු කිමැ. මෙහි **ආහොගශබ්දයා** ආභුග්ගාථියෙහි හෙවත් ගවාබ්බ නිවච්ඡාථියෙහි වැටේ. එනම් පඤ්චවාර වජ්ජනයෙහියැ.

* මේ විභවගුණපාලියෙහි “පඤ්චවිඤ්ඤාණා අනාගොගා” යන්නෙන් පඤ්ච විඤ්ඤාණයේ ආහොගසවභාවය ඇතියහු ආවජ්ජනා සවභාවය ඇතියහු නොවෙත් යන අර්ථය දක්වා, “පඤ්චනාං විඤ්ඤාණානං නත්ති ආවට්ඨනා වා” යනාදි තත්තිද් ආවජ්ජනාවයෙක් හෝ හෙවත් ආවජ්ජන කෘත්‍යාවයෙක් හෝ නැත යනාදි තත්ත්ව අර්ථය දැක්වූ. මෙද යුතු ඵල ව පඤ්චවිඤ්ඤාණාපෙය අපොදා දඬබලා (මු. පී.) ආවට්ඨනාවෝ ආවට්ඨනාවිච්ඡා (අ. පී.)

* “නකිඤ්චි ධම්මං පටිච්ඡානාති” යන මෙතැන්හි සියලු රූපාදි ධම්මයෝ ධම්මබද්ධගුණසාමප්තියෙන් නොගන්නාලද්වද ඵලෙයින් අදහස්කළ පරිද්දෙන් ධම්මයන් ඇර දක්වීම පිණිස “මනොපුබ්බඛගමා ධම්මාති ඵලං වුත්තං; යන සාධක වචනය කී. යම්සේ මනොපුබ්බඛගමා ධම්මා යන සාධකවචනයෙහි ධම්ම බද්ධයෙන් ධම්මෙදෙශයක්වූ ත්‍රිවිධ අරූපිකායයෝ ගැනෙද්ද ඵලෙන් න කිඤ්චි ධම්මං යන තෙතැ ධම්ම බද්ධයෙන් රූපාදි පඤ්චාලබ්ධිම මාත්‍රයම ගැනේ යනු භාවයි. න කිඤ්චි ධම්මං පටිච්ඡානාතිති ඵලං න සබ්බෙ රූපාදි ධම්මා ධම්මඤ්ඤාණෙන ගතිනාති යථාධිපෙයවත්ම දස්සනත්තං මනොපුබ්බඛගමා ධම්මාති ඵලං වුත්තනති ආහ (මු. පී.)

* රූපාදි ආලබ්ධියන්හි අභිතිපාතය හෙවත් නිම නොහොත් රූපාදි ආලබ්ධියන් හා අභිතිපාතය හෙවත් සමහම්මිම නොහොත් රූපාදි ආලබ්ධියන්ගේ පඤ්චවිඤ්ඤාණ හා අභිතිපාතය හෙවත් සමගමයයි කියත්ව සැහේද ඵලෙයින් “රූපාදිනං අභිතිපාත මනං” යන වචනය කී. මේ අප්පනායෙන් රූපාදිනං යන අප්පනා නාමයා අධිකරණ කතෘසමකාපීයන්හි වූ බැව් දක්වා, නොහොත් පඤ්චවිඤ්ඤාණයන් විසින් රූපාදිහු අභිතිපාතනය කට්ටිහු වෙද්ද ආලාභනා කට්ටිහු වෙද්ද විජානනය කට්ටිහු වෙද්ද ඵලෙයින් රූපාදිනව යන කතෘපීයෙහි අසම්ප්පාදියෙදේ රූපාදිසු අභිතිපාතනං නෙති සමාගමො තෙසනති චන්ත්‍රං පුජ්ජනිති ආහ රූපාදිනං අභිතිපාත මනනනති කමිසෙව ආසාදිවනං විඤ්ඤාණෙහි අභිතිපාතබ්බාති හි රූපාතිති (මු. පී.) තෙසනති රූපාදිනං ඵලෙසසුති රූපාදිනං පඤ්චවි චිඤ්ඤාණෙහි සමාගමො, අභිතිපාතබ්බාති ආලබ්ධිබ්බාති විජානිතබ්බාතිති අපො. තෙතාහ ආරමමණකරණෙන පටිච්ඡාති හබ්බාතිති. (අ. පී.)

* ඉදං වුත්තං හොති යනාදි තත්ති මේ වස්සමාණවූ අභිප්‍රායයි. අරමුණුකිරීමෙන් දැනගතයුතුවූ රූපාදි ආලබ්ධියන් තබා කුසලාකුසලවේදනාවද තත්සමප්‍රසන්නධම්මයන්ද “මනොපුබ්බඛගමා පෙය අකුසලඤ්ඤා”යි මෙපරිද්දෙන් වදාලා වු වස්සුර්විඤ්ඤාදින් සහජාත වූ සංශ්ලිශ්වේදනා සමුදය විසින් පුළුබ්බවූ ආවජ්ජනාදිය විසින් විජානනය කට්ටි වූ ධම්මන්ද දැනගැනීම තෙල පඤ්චවිඤ්ඤාණයන්ව නැත්තේද ඵ් හෙතුකොට් දර්ශනවණ්ණායාණසාදනස්ස මාත්‍ර යෙකින් මුක්තවූ අන්‍යවූ කුසලාදින් දතිමැයි ප්‍රතිඥාකිරීමක් හෙවත්

දනගැන්මක් මොවුනට නැතැයි යන වචනයෙන් දැනාදිකාත්‍ය කෙරෙන් - අත්‍යවූ සමප්‍රත්‍යයන්ගේ දිකාත්‍යයානතරයද වලඟා. 9දො වුතනං හොතිති ආදාය කි අයං අධිපායො: ආරම්භ කරණෙන පටිච්ඡානිතබ්බාති රූපාදිති භූපෙතො කුසලාකුසලවෙනත්‍යය නංසමපසුත්‍යානඤ්ච යථාචුත්‍යානං සහජපුබ්බඛගමධමෙතන පටි ච්ඡානිතබ්බාතං පටිච්ඡානනං එතෙසං තත්‍යනි එවඤ්ච කත්වා දසසනාදි මත්තතො භන මුත්තා අඤ්ඤා එතෙසං කුසලාදිපටිච්ඡඤ්ඤානති නාම තත්‍යනි කිච්චනතරං පටිසෙධෙති (මු. වී.) කුසලාකුසලවෙනත්‍යය නංසමපසුත්‍යානඤ්ච යථාචුත්‍යානං මනොපුබ්බඛගමාපෙයං අකු සලඤ්චාති එවං චුත්‍යානං පටිච්ඡානිතබ්බාතං පටිච්ඡානනනති සමමඤ්ඤා, කමමෙතෙ හි එතං සාමිච්චනං, සහජපුබ්බඛගමධමෙතනාති දසසනාදිති සහජාන එසසාදිනා පුබ්බඛගමෙන ආවජ්ජනාදිනා, කිච්චනතරනති දසසනාදිකිච්චනො අඤ්ඤං සමපටිච්ඡනාදිකිච්චං (අ. වී)

* අවිපාකභාවහෙතුමෙන් නොහොත් අවිපාකභාවතාරණය හා සමග අත්‍යරූපභාවාදිවූ අව්‍යාකානසාධාරණවූත්තු නොවළ හන්නේ කුශලාකුසලගුණයද කෙරෙයි. එහෙයින් ව්‍යුතිය අවසන් කොට ඇති කාත්‍යයද නොවළඟා. පිඤ්ඤයෙන් ජවන්දනිතවූ විවි විත්තයන් සමප්‍රණිකයකොට පඤ්චවාරයෙහි ප්‍රතිෂේධකිරීමෙහි මේ වක්‍යයමාණඅභිප්‍රාය වන්නේය:- “මනසා වෙ පද්දේන පෙ පසනෙනන භාසති වා කරොති වා” යි මෙසේ වදලාවූ වාග්විඥපතිකාය විඥපති දැනවීම විසින් පැවැති කුශලාකුසලවිනේතාතපාදධම්මෝද කායාඛගවාගඛගවොපනය නොකොට පැවැති තත්‍යයෙහි එම කුසලා කුසල විනේතාතපාදයෝද යන සුඛදුඛවිපාක දනවන්නාවූ බලවත්වූ මනොචාරිකාවූ ධම්මෝද ධම්මබද්දගුණයෙන් ගෘහිතයහුද එහෙයින් ඒ ධමුන්ගේ පඤ්චවාරික ජවනයන්ගේ පිරිසිදු දන්මෙක් නැත්තේය. දළීලවූ පඤ්චවාරික ජවනයන්ගේ වනාහි මනොචාරිකජවනයනට පුර්වඛගමභාවයෙන් අරමුණු දැනගැන්ම ඒ පඤ්චවාරයෙහි අප්‍රතිසිඛ යයි දනගුණය. අවිපාකභාවෙන අඤ්ඤං අව්‍යාකත සාමඤ්ඤං අනිවාරණො කුසලාකුසලගුණඤ්ඤා කරොතිති වචන පරියොසා නඤ්ච කිච්චං, පිඤ්ඤෙන සහජවනකාති විවිචිත්තාති සමප්‍රණේත්වා පඤ්චවාරෙ පටිසෙධනෙ අයං අධිපායො සියා:- මනසා වෙ පද්දේන පෙ පසනෙනන භාසති වා කරොතිවාති එවං චුත්‍යා භාසනකරණ කරු නංසදිසා ව සුඛදුකුප්පාදකා බලවනෙතා ජසචාරිකාවචධමමගුණ භෙත ගතිතාති න තෙසං පඤ්චවාරිකජවනෙන පටිච්ඡානනං අත්‍ය දුබ්බලානං භන පුබ්බඛගම පටිච්ඡානනං තත්‍ය න පටිසිඛං (මු. වී) අවිපාකභාවෙන කාරණෙන තෙන වා සක්ඛං, අඤ්ඤානති රූපභාවාදිං, භාසනකරණකරුති විඤ්ඤානතිසමුදාපනවසෙන පවත්න කුසලාකුසල විත්තුපාදධමො, තෙ එව කායඛගවාචධං අවොපෙතො පවත්න,

තංසදිසා, පුබ්බඛගම පටිච්ඡානනනනි පුබ්බඛගමභාවෙන විජානනං
මනෝවාදික ජවනානං පුරෙවරභාවෙන ගගණං, තත්ථානි පඤ්චවාරෙ,
ම(අ. පි)ම

5

න කිඤ්චි ඉදිසාපථං කප්පෙතිනි ආදිසුපි එසෙවනසො. නහි
පඤ්චවාදිකවිඤ්ඤාණෙනි ගමනාදිසු කිඤ්චි ඉදිසාපථං කප්පෙති න
කාසකමමං න ච්ඡිකමමං පසිපෙති. න කුසලාකුසලං ධම්මං
සමාදියති. න සමාධිං සමාපජ්ජති ලොකියං වා ලොකුත්තරං වා. න
සමාධිතො වුදානි ලොකියා වා ලොකුත්තරා වා. න භවතො චචති,
න භවනනරෙඋපපජ්ජති. සබ්බමිහි හෙතං කුසලාකුසලධම්මපටි
විජානනාදිචචනපදිසොසානං කිචචං. මනෝවාදිකවිතෙතනෙව
හොති න පඤ්චවාදිකෙනානි සබ්බසාමෙවනසං කිචචසං කරණෙ
සහජවනකානි විපිචිතනානි පටිකතිතනානි. යථාදෙනසං එතානි
කිචචානි නත්ථි එවං. නිසාමොක්ඛමාදිනිපි, නහි පඤ්චවාදික
ජවතෙන මිච්ඡනනනියාමං ඔක්ඛමති, න සමනනනියාමං, නවෙන
ජවනං. නාමගොතනමාරබ්බ ජවති, න කසිණාදිපණණනනිං, න
ලක්ඛණාරමමණිකවිපසංගාවසෙත පවතනති. න වුදානගාමිනි
බලවිපසංගාවසෙත, න රූපාරූපධම්මෙ ආරබ්බ ජවති න
නිබ්බානං නවෙ'තෙන සධිං පටිසමිද්දසුණං උපපජ්ජති, න
අභිඤ්ඤාණං, න සාවකපාරමිඤ්ඤාණං, න පච්චෙක බොධිඤ්ඤාණං,
න සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤාණං. සබ්බබාපි පනෙස පහෙදෙ, මනෝවාදික
ජවතෙසෙව ලබනති.

ii න සුපති න පටිවුජ්ඣති න සුපිනං පසංගිනි සබ්බබාපිච
පඤ්චවාදිකවිතෙතන නෙව නිදදං ඔක්ඛමති න නිදසති න
පටිවුජ්ඣති න කිඤ්චි සුපිනං පසංගිනි ඉමෙසු නිසු ධාතෙසු සහජ
වතෙන විපිචිතනං පටිකතිතනං. නිදසනසං හි මහාවච්චිං.
ජාලෙකා දිපෙ චක්ඛුසමිපෙ උපනිත පසිමං චක්ඛුවාදිකං
ආචජ්ජනං. භවබ්බං නාවච්චෙති මනෝවාදිකමෙව ආවච්චෙති.
අථ ජවනං ජවිකා භවබ්බං ඔතරති, දුතියවාතර චක්ඛවාදිකං
ආචජ්ජනං. භවබ්බං ආවච්චෙති, නතො චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදිනි ජවන
පදිසොසානානි පවතනනති. තදනනතරං භවබ්බං පවතනති. තතිස
වාරෙ මනෝවාදිකආචජ්ජතෙන භවබ්බෙ ආවච්චිතෙ මනෝවාදික
ජවනං ජවති, තෙන විතෙතන කිං අසං ඉමසමිං ධාතෙ අලොපකානි
ජානාති. තථා නිදසනසං කණ්ණසමිපෙ තුට්ඨෙසු පගගිතෙසු
ඝාතසමිපෙ සුගතෙසු වා දුගතෙසු වා පුප්පෙසු උපනිතෙසු
වුච්චෙ සප්පිමි වා එතණිතෙ වා පක්ඛිතෙත පිට්ඨියං පාණිනා
පහාරෙ දිතෙත පසිමං සොතවාදිකාදිනි ආවජ්ජනානි භවබ්බං.
න ආවච්චෙති මනෝවාදිකමෙව ආවච්චෙති, අථ ජවනං ජවිකා
භවබ්බං ඔතරති, දුතියවාතර සොතවාදිකාදිනි ආවජ්ජනානි

භවබ්‍යං ආවට්ඨෙනති, තතො සොත සාත ජීවතා කායවිඤ්ඤාණා දිති ජවනපටිසොසානාති පචතනනති, තදනනතරං භවබ්‍යං පචතනති, තතිසවාසෙ මනොවාදික ආවජ්ජනෙන භවබ්‍යං ආවට්ඨතෙ මනොවාදිකජවනං ජවති, තෙන විතෙනන ඤායා “කිං අසං ඉමස්මිං ධාතෙ සප්පෙ සබ්බසප්පෙ හෙට්ඨද්දෙති වා කිං අසං ඉමස්මිං ධාතෙ ගතො මූලගතො සාරගතොතිවා කිං ඉදං මසං මූලෙ පක්ඛින්නං රසං සප්පිති වා ආණ්ඩනති වා සොතාමහි දිසියං පහවො අතිථබො මෙ පහාගෙති වා” වන්නාගෙ හොනති. එවං මනොවාදිකජවනෙනෙව පටිවුජ්ඣති න පඤ්චවාදිකෙන, සුපිනමපි තෙනෙව පසස්ති න පඤ්චවාදිකෙන.

iii තඤ්ච පනෙතං සුපිතං පසස්නනා වතුති කාරණෙති පසස්ති ධාතුකෙක්ඛානතො වා අනුභුතපුබ්බිතො වා දෙවතොපසංභාරතො වා පුබ්බතිමිත්තතො වාති. තස්ම පිත්තාදිතං බොහස්සරණ සච්චසයොගෙන බුද්ධිතධාතුකො ධාතුකෙක්ඛානතො සුපිතං පසස්ති, පසස්නනා ව නානාවිධං සුපිතං පසස්ති පබ්බතා පනතො විස ආකාසෙන ගවජතො විස වාලමිගහත්ථිවොග්ගිති අනුබ්බො විස හොති. අනුභුතපුබ්බිතො පසස්නනා පුබ්බෙ අනුභුතපුබ්බං ආරම්භණං පසස්ති. දෙවතොපසංභාරතො පසස්නනා දෙවතා අත්ථකාමනාස වා අනත්ථකාමනාස වා අත්ථාස වා අනත්ථාස වා නානාවිධාති ආරම්භණාති උපසංභරනති. සො නාසං දෙවතානං ආනුභාවෙන තාති ආරම්භණාති පසස්ති. පුබ්බතිමිත්තතො පසස්නනා පුඤ්ඤපුඤ්ඤවසෙන උපපජ්ජතුකාමසා අත්ථාස වා අනත්ථාස වා පුබ්බතිමිත්තනුතං සුපිතං පසස්ති. බොධිසත්තමානා විස පුත්තංචිලාහතිමිත්තං, බොධිසතො විස පඤ්චමහාසුපතෙ, කොසලරාජා විස සොලසසුපිතෙති.

iv තස්ම සං ධාතුකෙක්ඛානතො අනුභුතපුබ්බිතො ව සුපිතං පසස්ති න තං සච්චං හොති. සං දෙවතොපසංභාරතො පසස්ති තං සච්චං වා හොති අලිංකං වා. කුඛාති දෙවතා උපාසෙතාපි නාසෙතු කාමා විපට්ඨමපි කායා දසෙස්සනති. තත්ථිදං වස්සු: රොහණේ කිර නාගමහාවිහාරෙ මහාපෙඨෙ භික්ඛුසංඝං අනපලොකෙත්වා එකං නාගරුක්ඛං ඡිද්දපෙසි, රුක්ඛෙ අභිවත්ථා දෙවතා පෙරස්ස කුඛා පඝමමෙව නං පලොකෙත්වා පච්ඡා ඉතො තෙ සත්තදිවසමත්ථාක උපඝාතො ග්ජා මට්ට්ඨෙති සුපිතෙ ආගෙවෙසි. පෙඨෙ තං කථං ආහට්ඨො ග්ජොගෙධානං ආවික්ඛි, තා එකපසාහාරෙව මහාවිරවං විරමිංසු ග්ජා කිං එතනති පුච්ඡී. තා එවං පෙරෙන වුත්තනති ආගෙවෙසිංසු. ග්ජා දිවසෙ ගණපෙත්වා සත්තාසෙ විභිවතෙන කුජ්ඣත්වා පෙරස්ස හත්ථාදෙ ඡිද්දපෙසි. සං පන පුබ්බතිමිත්තතො පසස්ති තං එකනතසච්චමෙව හොති. එතසඤ්ච වතුනතං මූල කාරණානං සංඝගහනදන්තාපි සුපිනගෙදො හොතිසෙව. තඤ්ච

පනත. එතුබ්බං සුපිනං සෙකඛසුථ්ථජනා පස්සති අපසතින විපලොසනනා. අසෙකඛා න පස්සති පතිනවිපලොසනනා.

v. කීං පන තං පස්සතො සුතො පස්සති පටිබ්බො? උදුහු තෙව සුතො පස්සති න පටිබ්බොති? කිසෙව සදි කාව සුතො පස්සති අභිධම්ම විරුද්ධො ආපජ්ජති, හවබ්බවිතොගෙව නි සුපති, නාසුඛ රුපනිමිතොදි ආරම්භං රගාදිසම්පසුතං වා න හොති, සුපිනං පස්සනස්ස ව ඊදිසානි විතානි උපපජ්ජති. අථ පටිබ්බො පස්සති විතසිතෙධො ආපජ්ජති. යසෙති පටිබ්බො පස්සති නං සෙකඛානාපිකවිතොන පස්සති. සෙකඛානාපිකවිතොන ව කතො විනිකකමෙ අනාපනති නාම නාසි, සුපිනං පස්සතොන පන කිතො විනිකකමෙ එකානං අනාපනති එව, අථ තෙව සුතො න පටි බො පස්සති න සුපිනං නාම පස්සති, එවසෙති සති සුපිනස්සා හාතොව ආපජ්ජති, න අහාතොව කසමා? යසමා කපිමධපරෙතො පස්සති, වුතනසෙසනං “කපිමධපරෙතං වො මහාජස් සුපිනං පස්සතිති.” කපිමධපරෙතොති මහකපටිනිඤ්ඤ සුතො, යථා හි මහකපටිනි භිඤ්ඤ පටිවතො හොති, එවං යා භිඤ්ඤ පුනපුනා කුසලාචිතො වොකිණ්ණනා ලුභපටිවතො, යස්සා පටනතිං පුනපුනා හවබ්බතො උතතරණං හොති තාස සුතො සුපිනං පස්සති. තෙනායං සුපිතො කුසලාපි හොති අකුසලාපි අබ්‍යාක. නාසි. නස්ස සුපිතොන වෙතසවස්සති ධම්මසංගති ධම්මාදසනා දිං කතෙතස්ස කුසලො, පානානිපානාදිති කතෙතස්ස අකුසලො, විති අතොති මුතො ආවප්පති තදරම්භකමෙ අබ්‍යාකතොති වෙදිතබ්බො. සුපිතොති’ව දිස්. විස මෙ සුතං විස මෙති කථනකාලෙපි අබ්‍යාකතොසෙව. කීං පන සුපිතො කතා කුසලාකුසලං කමමං සවිපාකං අවිපාකනති? සවිපාකං, දුබ්බලතො පන පටිසංඝිං ආකච්ඡිතුං න සෙකඛාති. දිනසාය අසුඤ්ඤාමිති පටිසංඝිං පටිතො වෙදනිං හොති.

vi එවං යාථාවකවස්සු විභාවතා පසුඤ්ඤාති පසුඤ්ඤානං විසුඤ්ඤාණාගං න හෙවසො යාථාවසො, නං යාථාවසො. විභාවෙතිති යාථාවකවස්සු විභාවතා, නාථා පසුඤ්ඤානං විසුඤ්ඤාණාගං අහෙතු කසො ජගතිභුතසො න සද්ධං පස්සනසො යාථාවසො යාථාවසො. විභාවෙතිති යාථාවකවස්සු විභාවතා. ඉති යා හෙසි යාථාවකවස්සු විභාවතා පසුඤ්ඤාති මානිකාස නිකිතනා සා එවං යාථාවකවස්සු විභාවතා පසුඤ්ඤාති වෙදිතබ්බො. තස්සා ව වසෙති එවං එකවිධොන ඤ්ඤානවස්සුති එවං පකෙකකොඤ්ඤාසෙති ඤ්ඤානගණනා එකෙති වා ආකාරොති ඤ්ඤාපටිවෙස්සෙති හොති.

සමමානං

5. i න කිසුචි ඉරියාපථං කපොනිති, යන; ආදිසුපි, මෙආ තිත්තිදි; එසෙවනසො, මෙකි නය බදු නය ආත්තේය; නොහොත් මේ නිගම; පැමිණිවිස යුත්තේය; හි, විකාර කරනු ලැබේ; පසුවලාපික

විඤ්ඤාණෙනි, පඤ්චවාරික විඤ්ඤාණයන් කරුණකොටගෙන; ගම්නාදීසු,
ගමන් ඇ ඉරියව් අතුරෙන්; කිඤ්චි ඉරියාපථං, කිසි ඉරියව්වක්; න
කපෙපති, නොකෙරෙයි; හෙවත්-නොදනවයි; කායකම්මං, කාය
කම්මයක්; න පඤ්චෙති, නුපදවයි; චම්බකම්මං, වාක්කම්මයක්; උපඤ්චෙති,
නුපදවයි; කුසලාකුසලං, කුසල් අකුසල්වූ; ධම්මං, දහමක්; න
සමාදියති, සමාදන්ව නොරකී; ලොකියං වා, ලෝකික වූ හෝ;
ලොකුත්තරං වා, ලෝකොත්තරවූ හෝ; සමාධිං, සමාධියකට; න
සමාපජ්ජති, නොසමවදී; ලොකියා වා, ලෝකිකවූ හෝ;
ලොකුත්තරා වා, ලෝකොත්තරවූ හෝ; සමාධිනො, සමාධියක්හු
කෙරෙන්; න වුදානි, නෙනහි; භවනො, භවයක්හු කෙරෙන්; න වචනි,
නොසැවෙයි; භවනතරෙ, භව විශේෂයෙක්හි; හෙවත්-අන් අත්ඛවෙක; න
උපපජ්ජති, නුපදී; හි, ඒ වචනය සැබව; සබ්බමපී, සියලුම; කුසලා
කුසලධම්මපටිච්චිජානනාදිවචනපරියොසානං, කුසල් අකුසල් දහමුත්
දනීමැයි ප්‍රතිඥකිරීම මුල්කොට ඇති චූෂනවීම අවසන් කොට ඇති;
ඵනං කිවචං, තෙල කිස; මනොවාරිකවිතෙතනෙව, මනොවාරිකවූ
සිතින්ම; හොති, වේ; පඤ්චවාරිකෙන, පඤ්චවාරිකවූ සිතින්; න,
නොවේ; ඉති මෙපරිද්දෙන්; සබ්බසාමි, සියලුම; ඵනස්ස කිවචස්ස,
තෙල කිස; කරුණේ, කිරීමෙහි; සහජවනකානි, ජවත්සිත් හා සමග
පවත්නාවූ; චිච්චිනානි, චිච්චිත්තු; පටිකම්බනානි, පිළිකෙච් කරන
ලද්‍රයහ; ඵනෙසං, තෙල පඤ්චවාරිකවූ ජවත්සිතින චිච්චිතනයන්ගේ;
(ඵ වාක්කාරම්මපද්ධතකයා.) ඵනානි කිවචානි, තෙල කිසුහ; යථා තස්සී,
යම්සේ නැද්ද; ඵචං, ඵසේ; නියමොක්කමනාදිතිපි, දූෂටිමාශීතියාමයට
බැසගැනීම ආදිහුද; (තස්සී, නැත්තාහ;ඵ) හි, විහර කරනුලැබේ;
පඤ්චවාරික ජවනෙන, පඤ්චවාරිකජවනය කරුණකොටගෙන
මිථිජනනානියාමං, මිථිජනනානියාම නම්ලද නියමාමිථාදූෂටියට; න
මිකකමිති, බැසනොගනි; සමවනනානියාමං, සමවනනානියාම නම්ලද
ආයච්ඡිමාශීයට; න, බැස නොගනි; ඵනං ජවනං, තෙල පඤ්චවාරිකවූ
ජවත් තෙමේ; නාමගොතනං, නාමගොතනය; ආරඛ්‍ය, අරමුණුකොට;
නව ජවති, නොපවති; කසිණාදිපණ්ණෙනිං, (ආරඛ්‍ය), කිසුණු ඇ
පණන් අරමුණුකොට; න, නොපවති; ලක්ඛණාරම්මණිකවිපස්සනා
වසෙන, නිලකුණු අරමුණුකොට ඇති විද්වුන් බැවිනිනුගේ වශයෙන්;
න පවනනති, නොපවති; වුදානගාමිති විපස්සනාවසෙන, වුදානන
ගාමිති නම්ලද බලවත් විද්විතාවගේ වශයෙන්; න, නොපවති; රුපා
රූප ධම්මෙ, රුවාරුවැද්දිරිවූන්; ආරඛ්‍ය, අරමුණුකොට; න ජවති,
නොපවති; නිබ්බානං, නිවණ; (ආරඛ්‍ය, අරමුණුකොට;ඵ) න,
නොපවති; ඵනෙන සසිං, තෙල පඤ්චවාරික ජවනය හා සමග;
පටිසම්භිදාසුණං, පිළිසැඟියානුවණ තෙමේ; නව උපපජ්ජති, නොද
උපදී; අභිඤ්ඤාසුණං, අභිඤ්ඤාණය තෙමේ; න, නුපදී; සාවක පාරමි
සුණං, ශ්‍රාවකපාරමිඤ්ඤාණය තෙමේ; න, නුපදී; පච්චේකාබෝධසුණං,
ප්‍රත්‍යක්ඛාබෝධඤ්ඤාණය තෙමේ; න, නුපදී; සබ්බසුඤ්ඤාසුණං, සම්මුඛ

ඥානය නෙමේ; න, නුපදි; සබ්බාපි, සියලුම; එසො පන පහෙදො, මේ විශේෂය වනාහි; මනෝවාරිකජවනෝසෙව, මනෝවාරිකජවන යෙහිම; ලබ්බති, ලැබේ;

* පඤ්චවාරිකජවනයන්ගේ පූර්විකමභාවයෙන් අරමුණු දැන ගැන්ම අප්‍රතිසිඛාසි කියා ඒ අප්‍රතිෂේධය තෙමේ සාමථරියෙන් ලබන ලද්දි දක්වන්නට ්න කායකමමං න ච්චිකමමං පඝපෙනිති විඤ්ඤාත්ති වයජනකසෙසව පඝපනපටිකෙතිපෙන දුබ්බලස්ස මනෝකමුස්ස අනුඤ්ඤාතතා ්කි සියනලදි(මු. පි) ්න පටිසිඛනති වත්තා සවාය මප්පටිසෙධො සාමයීඤ්ඤොති දසෙසාමුං න කායකමමං පෙ ්ක අනුඤ්ඤාතතාති චුතතං ්(අ. පි) කායකමය නොදනවා වාක්කමය නොදනවා යන වචනය කායවාග්විඤ්ජන්වය දනවන්නාවූ බලවත් මනාකමියාගේ දැනවීම පිළිකෙව් කිරීමෙන් දුර්වල වූ මනාකමිය අනුදත් බැවින් උක්තයා යනු භාවයි.

* කාය වාක්කමියන්ගේ දැනවීම යම්සේද එසේ කාය සුවරතාදි කුශලකමියක් කෙරෙමිසිද තද්විපරිතවූ අකුශලකමියක් කෙරෙමිසිද කුශලාකුශල ධර්ම සමාදානයෙන් පඤ්චවාරිකජවනය හෙතෙකොටගෙනැ නොවේ. මෙද යුග්‍ය ්නථා කාය සුවරතාදි කුසලකමමං කරෙමිති තබ්බිපරිතං අකුසලං ච කමමං කරෙමිතිත කුසලාකුසල සමාදානං පඤ්චවාරික ජවනෙන න හොති ්(මු. පි) තථාති ඉදං යථා කායච්චිකමම පඝපනං එවං කුසලාදිධමම සමාදානමපි තත්ථිති උපසංහරණ්ණං චෙදිතබ්බං ්(අ. පි) තථා යනු උපසංහරණීයෙහි හෙවත් හකුළුවා ගැනීම අර්ථයෙහි වූ නිපාත නම්.

* ්ක යදි න භවතො චචති කපං පඤ්චවාරෙ චුති චුතාති ආහ ්(අ. පි) ්නථා පටිච්චසමුප්පාදවණ්ණතායං චුතතා පඤ්චවාරික චුති ව න පඤ්චවාරිකවිතෙති හොති චුති විතතස්ස අතංවාරි කතතාති ්(මු. පි.) ඉදන් භවයක්නු කෙරෙන් ව්‍යුත නොවේ නම් එසේ ඇතිකල්හි කෙසේ නම් පඤ්චවාරයෙහි ව්‍යුති නොමෝ කියනලද්ද යන වොදනාව සඳහා පඤ්චවාරිකවූ ව්‍යුතිනොමෝත් පඤ්චවාරික විතනයන් කරණකොටගෙනැ නොවෙයි ව්‍යුතිවිතනය තමා ඒ පඤ්චවාරික නොවන හෙයින් කිහි.

* “එකුතනචුති විතතං මනෝවාරං” යන්නෙන් අවශ්‍යලිති අර්ථකථාවෙහි එකුත් අනුසිත මනෝවාර නමැයි යු හෙයින් ව්‍යුති විතතයාද මනෝවාරයෙහි ඇතුළත්වනුයැ. පඤ්චවාරික විතනයෙන් ව්‍යුතිය නොවීම සඳහා නොකී හෙයින් “පඤ්චවාරික චුතිච ්පෙ ්ක අතංවාරිකතතා” යන මූලටීකාපාඨය යුගයි දන්න.

* පඤ්චවිඤ්ජනයන් කරණකොටගෙනැ අභිනිපාතමාත්‍රයෙන් මුත් කිසිදුභක් නොදනි යන යම් පෙළක් ඇද්ද රූපාදීන්ගේ ආපාඨ ගමනය හෙවත් ආලම්බනප්‍රත්‍යයභාවමාත්‍රය මුද් අත්කිසි ධර්ම ස්වභාව යක්නු හෙවත් රූපය නිලැයි යනාදි ධර්ම විශේෂයක්නු නොදනි යන මේ

අභය දක්නා ලැබේ. ඒ සැබව. රූපාලමනය පිළිගන්නේ නමුත් වක්‍රාස්ථිකය නොමේ රූපාලමනය වුවත් තෙල රූපාලමනය නමැයි නොගනී. එහෙයින් ඇතැම් ආවායභිකෛනක් වක්‍රාස්ථිකසමබ්ධි ප්‍රදාලනෙමේ නිලාලමනය දැන නිල නමැයි නොදැනී යන සාධක වචනය කිහිපයකි. සමප්‍රත්‍යයන්ගෙන්ද රූපනිලාදි ආකාරය හෙළිත් රූපාලමන රූපාද්‍යාකාර ප්‍රඥප්තිය දැන්මෙක් නැත්තේද (මේ ප්‍රඥප්ති තොමෝද අනිත්‍යතාදි ප්‍රඥප්තිය මෙන් තජ්ජා ප්‍රඥප්තියෙක්මැයි) එහෙයින් කෘතින්ධම්මයක්වුනේ ප්‍රතිවිජානනය ප්‍රතික්ෂිප්තයි. පඤ්චවිඤ්ඤා යන්ව වඩා සමප්‍රත්‍යයන්ගෙන් ආලමනවිජානනය සම්පන්නස්විචාර බැවින් වැඩිතරම් වේද එහෙයින් “අඤ්ඤානු අභිනිපාතමත්තා” යි නොකියනලදී. පෙළෙහි උනුගේ බහිසාලමන ප්‍රත්‍යයන්තාලමනකය වදාරනලදය. එයින් අත්‍යවු හෙවත් ශබ්දලමනයෙන් අත්‍යවු නාම ප්‍රඥප්තිය අරමුණුකොට නිරුක්තිප්‍රතිසංවිදිකය රැස්වුනු විසින් ප්‍රතිසංවිදිකයාගේ පඤ්චවාරජවනය හා එක්වූ ඉපැදීම ප්‍රතිසිසිය. අන් පරිද්දෙකින් සමානාත්‍යය ප්‍රතිසංයෝගය යොදාලෙන්නේ යන අභිප්‍රාය වේ. මෙද යුතු. **ආයා පනායං පාළි පඤ්චවි විඤ්ඤාණෙහි න කිඤ්චි ධම්මං පටිවිජානාති අඤ්ඤානු අභිනිපාතමත්තාති නස්ස රූපාදිතං ආපාථ මත්තං මඤ්චනා අඤ්ඤාං කිඤ්චි ධම්මසභාවං තපටි විජානාතිති අයමජ්ඣා දිස්සති නති රූපං පටිග්ගණනනාමපි වක්‍රාස්ථිකයා රූපනිව ගණනාතිති, සමපටිවත්තස්සාපි රූපනිලාදිආකාර පටිවිජානනං තඤ්ච කිඤ්චි ධම්මස්ස පටිවිජානනං පටිකිත්තනං, පඤ්චවි විඤ්ඤාණෙහි සාතිසයං තස්ස විජානනනති අඤ්ඤානු අභිනිපාතමත්තාති න වුත්තං, යස්ස පාළියං බහිසා පච්චුප්පනාරාම ඤානා වුත්තා, තතො අඤ්ඤාං නිරුක්තිපටිසමනිදං ඉවත්තෙනති පඤ්චවාරජවනෙන පටිසමනිදිඤ්ඤාණස්ස සහප්පනති පටිසංයං (මු. ටී) ආපාථමත්තනති ආපාථ ගමනමත්තං ආරම්බණපට්ඨයභාව මත්තං, අඤ්ඤානති රූපං නිලනති එවමාදිධම්මවිසෙසං තෙනාහ ධම්මසභාවනති. රූපනති ව න ගණනාතිති රූපාරම්බණමපි සමානං රූපං නාමෙතනති න ගණනාති. තථාචාහු එකෙ වක්‍රාස්ථිකයාගේ සමබ්ධි නිලං විජානාති නොතු නිලනති, රූපනිලාදි ආකාරො රූපාරම්බණ රූපාද්‍යාකාරපඤ්ඤානති, තජ්ජාපඤ්ඤානතිහෙසා යථා අනිවචනාදි, සාතිසයං සම්පන්න සම්චාරත්තා, තතො අඤ්ඤානති සද්දාරම්බණතො අඤ්ඤාං නාමපඤ්ඤානති ආරම්බණං, අඤ්ඤාථා සහප්පනති පටිසංයොගො න සමනවෙය්‍යාති අධිප්පායො (අ. ටී)**

* රූපාරූපධම්මෙ යනු රූපාවචර අරූපාවචර ධම්මයන් යන අර්ථය. රූපාරූපධම්මෙති රූපාරූපාවචරධම්මෙති අත්‍යො (මු. ටී)

5. ii න සුපති න පටිබ්බස්සති න සුපිතං පස්සතිති, යනු; සබ්බෙනාපි, සියලුම; පඤ්චවාරිකවිනේතන, පඤ්චවාරිකවූ විනේතයෙන්; නිඤ්ඤා, නිදාමය; තොව භක්කමති, නොම වදී; න නිඤ්ඤාති, නො නිදයි;

න පටිබ්බන්ධනී, නොපිබ්බිදී; කිඤ්චි සුපිනං, කිසි ස්වප්නයක්; න පසායනී, නොදකී; ඉති, එහෙයින්; ඉමෙසු නිසු ධාතෙසු, මේ තුන් තන්හි; සහජවනෙන, ජවන්සිත හා සමග පැවැති; චීටිචිතනං, පඤ්චවාරිකවූ චීටිචිතනයනෙමේ; පටිකම්මනං, පිළිකෙවිකරනලදී; හි, ඒ සැබව; නිද්දායනාසාය, නිදන්නාවූ පුභුලක්ඛණේ; වක්ඛසමිපෙ, ඇස් හමුවෙහි; මහාවට්ඨං, මහත්වූ කච්චැට්ඨයක්; ජාලෙකා, දල්වා; දීපෙ, ප්‍රදීපය; උපනිනෙ, එලවූ කලා; පස්මං, පළමුකොට; වක්ඛවාරිකං, වක්ඛවාරික වූ; ආවජ්ජනං, පඤ්චවාරිකවජ්ජනවිත්තය නෙමේ; භවඛං, භවාඛය; නාචට්ටෙති, නොවළඟා; මනොවාරිකමෙව, මනොවාරිකවූ ආවජ්ජනා විත්තය නෙමේමැ; ආවට්ටෙති, භවාඛය වළඟා; අථ, ඉක්බිති; ජවනං, මනොවාරිකවූ ජවන්නෙමේ; ජපිකා, පැවැත; භවඛං, භවාඛයට; ඔතරති, බසී; දුතියවාරෙ, දෙවනවර; වක්ඛවාරිකං, වක්ඛවාරිකවූ, ආවජ්ජනං, පඤ්චවාරිකවජ්ජනවිත්තය නෙමේ; භවඛං, භවාඛය; ආවට්ටෙති, වළඟා; තතො, ඉක්බිති; වක්ඛවිඤ්ඤාණාදිති, වක්ඛවිඤ්ඤාය ආදිකොට ඇති; ජවනපරියොසානාති, ජවන්සිත් අවසන්කොට ඇති සිත්හු; පචතතනති, පවතින්; තදනනතරං, ඒ ජවන් කෙරෙන් මන්තෙති; භවඛං, භවාඛවිත්තය නෙමේ; පචතතති, පවති; තතියවාරෙ තුන්වනවර; මනොවාරික ආවජ්ජනෙන, මනොවාරිකවූ ආවජ්ජනා සිතින්; භවඛෙ, භවාඛවිත්තය; ආවට්ටිනෙ, වළඟුනිකල්හි; මනොවාරිකජවනං, මනොවාරිකවූ ජවන්සිත; ජවති, පවති; තෙන චිත්තෙන, ඒ තුන්වනවර මනොවාරිකවිත්තයෙන්; ඉමසමිං ධාතෙ, මෙතන්හි; අයං, මේ එලියනෙමේ; කිං ආලොකොති, කිනම් එලියෙක්දැයි; ජානාති, දනී; තථා, එසේ; නිද්දායනාසාය, නිදන්නාවූ පුභුලක්ඛණේ; කණ්ණසමිපෙ, කන්හමුවෙහි; තුරියෙසු, තුරියභාණයෙන්; පගගිතෙසු, ගනු වයනු කල්හි; ඝාත සමිපෙ, නැහැ හමුවෙහි; සුගකෙසු වා, සුවදැනිවූ හෝ; දුගකෙසු වා, දුගදැනිවූ හෝ; පුපෙථසු, මල්; උපනිනෙසු එලවූකල්හි; මුඛෙ, මුවෙහි; සප්පෙති වා, ගිනෙල් (බිඳක්) හෝ; පාණිනෙ වා, පැණි (බිඳක්) හෝ; පකම්මෙන, බහාපැකල්හි; පිඤ්ඤං, පෘෂ්ඨභාගයෙහි; පාණිකා, අත්ලෙන්; පහාරෙ දිනෙන, පහරක් දුන්කල්හි; පස්මං, පළමුකොට; සොතවාරිකාදිති, ශ්‍රෝත්‍රවාරික ආවජ්ජනාව මුල්කොට ඇති; ආවජ්ජනාති, පඤ්චවාරිකවිත්තයක්; භවඛං, භවාඛය; න ආවට්ටෙනති, නොවළඟන්; මනොවාරිකමෙව මනොවාරිකවූ ආවජ්ජනයාමැ; ආවට්ටෙති, භවාඛය වළඟා; අථ, ආවජ්ජනයට ඉක්බිති; ජවනං, මනොවාරිකවූ ජවන්; ජපිකා, පැවැත; භවඛං, භවාඛයට; ඔතරති, බසී; දුතියවාරෙ, දෙවනවර; සොතවාරිකාදිති, ශ්‍රෝත්‍රවාරිකආවජ්ජනයා මුල්කොට ඇති; ආවජ්ජනාති, පඤ්චවාරිකවිත්තයක්; භවඛං, භවාඛය; ආවට්ටෙනති, වළඟන්; තතො, ඉක්බිති; සොතඝාතජව්‍යාකායවිඤ්ඤාණාදිති, ශ්‍රෝත්‍රඝාතජව්‍යාකායවිඤ්ඤායෙන් ආදිකොට ඇති; ජවනපරියොසානාති, ජවන් අවසන්කොට ඇති සිත්හු; පචතතනති, පවතින්;

තදනන්තරං, ඒ ජවනයන් කෙරෙන් අනතුරුව; භවබ්‍යං, භවාබ්‍ය විකතයා; පවත්නාති, පවති; තතියවාරෙ, තුන්වනවර; මනොවාරික ආවජ්ජනෙන, මනොවාරිකවූ ආවජ්ජනයා විසින්; භවබ්‍යෙහි, භවාබ්‍ය විකතය; ආවට්ඨිතෙ, වැළඹුනලේ; මනොවාරිකජවනං, මනොවාරික ජවනයා; ජවති, පවති; තෙන විතෙතන, ඒ තුන්වනුවූ මනොවාරික ජවන්සිතින්; ඤාතා, දැන; ඉමසමිං සානෙ, මෙතන්හි; අයං සද්දො, මේ ශබ්දය තෙමේ; කිං, කිමෙක්ද; සංඛිසද්දොති වා, සංඛිසද්දොති කියා හෝ; හෙරිසද්දොති වා, හෙරිසද්දොති කියා හෝ; ඉමසමිං සානෙ, මෙතන්හි; අයං ගඤ්ඤා, මේ ගඤ්ඤය තෙමේ; කිං, කිමෙක්ද; මූලගඤ්ඤා සාර ගඤ්ඤාති වා, මූලගඤ්ඤා හරගඤ්ඤා කියා හෝ; මයං, මාගේ; මුඛෙ, මුඛෙහි; පඤ්ඤාතං බහාථ; ඉදං රසං, මේ රස තෙමේ; කිං, කිමෙක්ද; සප්පති වා, ගිනෙලා කියා හෝ; ආණ්ණිකතති වා, පැණියා කියා හෝ; කෙන, කවරක්වූ විසින්; පිඤ්ඤං, පිටෙහි; පහටො අමති, පහළේ වෙමිද; මෙ, මට (වන් පහර තෙමේ); අතිථබ්බො, ඉතා දැඩිවූ; පහරෙති වා පහරෙකා කියා හෝ වතකාරෙ, කියන්නෝ; හොනති, වෙන්; එවං මෙකිනසින්; මනොවාරිකජවනෙනෙව, මනොවාරිකවූ ජවන්සිතින්ම; පටිබුද්ධතී, නිද්‍රාවෙන් ප්‍රබෝධවේ; පඤ්ඤාචාරිකෙන, පඤ්ඤාචාරිකවූ ජවන්සිතින්; න, ප්‍රබෝධනොවේ; සුපිනමපි, සුපිනයන්; තෙනෙව, ඒ මනොවාරිකවූ ජවන්සිතින්ම; පසුති, දකි; පඤ්ඤාචාරිකෙන, පඤ්ඤා චාරිකවූ ජවන්සිතින්; න, නොදකි;

* පඤ්ඤාචාරිකවූ විතතයෙන් හින්දෙන් අවදි නොවෙයි යන වචනය කවරගෙයකින් උක්තද? රූපාදීන් අභිමුඛවීමෙහි කියන නිද්‍රාවට පරිණාමයෙක් නොවේද? නොවෙයි. පළමුකොට මනො චාරිකවූ ජවනයාගේ ඉපැදීම වන හෙසිනැයි දක්වන්නාවූ අටුවාආජර තෙමේ “නිද්දසන්නාසං හි” යනාදි කියා පඤ්ඤාචාරිකවිතෙතන න පටිබුද්ධතීති කසමා වුතං නනු රූපාදීනං ආපාටහමනෙ නිද්ද පටිබෝධො හොතිති? න. පසු මනොවාරිකජවනය සුපසන්නාසොති දසෙසනො ආහ නිද්දසන්නාසංති ආදිය (මු. වී)

5 iii තඤ්ඤා පනෙතං සුපිනං, ඒ සිනය වනාහි; පසුසනො, දක්නා පුද්ගලතෙමේ; ධාතුකෙබ්‍යාහනො වා, ධාතුකෙබ්‍යාහනෙවෙන් හෝ; අනුභූත පුබ්බතො වා, අනුභවකලවිරූ අරමුණුහෙවෙන් හෝ; දෙවනොපසංභාරතො වා, දෙවනාවන්ගේ අරමුණු එලවීම හෙවූ වෙන් හෝ; පුබ්බනිමිතතො වා, පුළුනිමිතතෙවෙන් හෝ; ඉති චතුති කාරණෙහි, යන මේ චතුර්විධවූ කාරණුවලින්; පසුති, දකි; තත්ථ, ඒ චතුර්විධ කාරණයන් අතුරෙන්; පිත්තාදීනං, පිත්තාදීන්ගේ; බොහකරණපච්චයයොගෙන, කැලඹීමට ප්‍රත්‍යයවූ විෂවාතයෙවදින් හා යුක්තවීමෙන්; බුහිතධාතුකො, කැලතිධාතුඇති පුද්ගලතෙමේ; (බුහිත ධාතුකො සිද පාඨයි. කැලතිධාතුඇති යනු අර්ථ-කුමිතධාතුකොති පදං ධාතුකෙබ්‍යාහනොති පදසං විසෙසනං” යු ගෙයිත x) ධාතුකෙබ්‍යාහනො,

ධාතුකෂොභහෙතුචෙන්; සුපිනං, සීනස; පසුනි, දකි; පසුනෙනා ව, සීනදක්නා පුභුල්නෙමේද; නානාවිධං, නානාප්‍රකාරවු; සුපිනං, සවස්තය; පසුනි, දකි; පබ්බතා, පව්වෙකින්; පනනෙනා විය, හෙත්තක්නු මෙන්; ආකාසෙන, අභසින්; ගව්ශෙනා විය, යත්තක්නු මෙන්; වාලුමිගහස්වොරුදිති, වායාං මාග හස්ති වොරුදින් විසින්; අනුබ්බො විය, ලුහුබදිනලද්දක්නු මෙන්; හොති, වේ; අනුභුත පුබ්බතො, අනුභවකළවිරු අරමුණු හෙතුවෙන්; පසුනෙනා, සීන දක්නා පුභුල්නෙමේ; පුබ්බෙ, පුළුකාලයෙහි; අනුභුතපුබ්බං, අනුභව කළවිරු; ආරමමණං, අරමුණක්; පසුනි, දකි; දෙවතොපසංභාරතො, දෙවතාවන්ගේ (අනුභාවයෙන්) අරමුණුඵලවීම හෙතුවෙන්; පසුනනසු, සීනදක්නහුට; (පසුනනාං) දෙවතා, පහන්වූ දෙවතාවෝ; අත්තාමතායවා, වැඩකැමැතිබැවින් හෝ; (කුඩා දෙවතා, කපියාවූ දෙවතාවෝ; 0) අත්තාමතායවා, අවැඩ කැමැති බැවින් හෝ; අත්තායවා, (පියොවින් වියයුතු x) අත්තමණිසු හෝ; අත්තායවා, (පියොවින් වියයුතු x) අත්තමණිසුහෝ; නානාවිධානි, නන්වැදූරුමුවු; ආරමමණානි, අරමුණු; උපසංභරනානි, ඵලවත්; සො, ඒ සීනදක්නා පුභුල්නෙමේ; තාසං දෙවතානං, ඒ දෙවතාවන්ගේ; ආනුභාවෙන, ආනුභාවයෙන් හෙවත් බලයෙන්; තානි ආරමමණානි, ඒ අරමුණු; පසුනි, දකි; පුබ්බනිමිත්තතො, පුළුනිමිත්තහෙතුවෙන්; පසුනෙනා, සීන දක්නා පුභුල් නෙමේ; පුඤ්ඤපුඤ්ඤවසෙන, කුලොකුලෙකති යෙන්; උපපජ්ජතුකාමසු, උපදිනුකැවති පුභුල්නෙමෙන්; අත්තසු වා, අත්තක් පිළිබඳවා හෝ; අත්තසු වා, අත්තයක් පිළිබඳවා හෝ; පුබ්බ නිමිත්තභුතං, පුළුනිමිත්තවැවූ; සුපිනං, සීනස; පසුනි, දකි; බොධි සත්තමානා, ගෞතමබොධිසත්තයන්ගේ මාතාවූ මහාමායාදෙවි තොමෝ; පුත්තපටිලාභනිමිත්තං, පුත්‍රප්‍රතිලාභයට කාරණවූ; (සුපිනං 0) විය, සවස්තය දක්කා මෙනි; බොධිසත්තො, ගෞතම බොධි සත්තවෙම; පඤ්චමහාසුපිනෙ විය, පඤ්චමහාසවස්තයන් දක්කා මෙනි; කොසලරුහු, කොසොල්ලනෙමේ; සොලසසුපිනෙ විය, මොඩගසවස්ත යන් දක්කා මෙනි; (ඉති සමාප්තියෙහිය.)

* නද කිර කපිලවත්තනගරෙ ආසාලනිනකබ්බතං සුඨං අහොසි. මහාජනො නකබ්බතං කිලිති, මහාමායා පි දෙවිපෙ මාතුසයනං නිකබ්බතං පදකිණං කාලා දකිණපසං පදලෙකා කුප්පං පවිසසදිසො අහොස යනා පායයෙන් දක්වූ සවස්තය සදහා මොඩස පායාන පුත්තපටිලාභනිමිත්තං යි වීජු. සුබග්‍රහණං පිණිසැ පුත්ත පදිප මහාසාලයෙහි ආ ගාථා පබ්බතිය දක්වනු ලැබේ.

* තසමි නගොපමසරෙ නගරෙ නදසී
 ආසාලනිමිහලමහො දිවසානි සත්ත
 මාලාසුගනිපරමං විගතාසවං තං
 නකබ්බතකිලිමකර්ණ මහෙසිමාඥා,

වුද්ධාය සත්තමදිනාගත පුණ්ණමාස
 පාතො සුගක්ඛපරිවාසිනවාරිනා සා,
 කතා සිනානමතුලං කපණ්ඩිකානං
 දානං අදාසි චතුලකාබධනබ්බසෙන.

වත්තාගතෙහි සුනිවත්සුපාරුතා සා
 භුක්තාගතභොජනමධිසීතුපොසථබ්බා,
 නිදාතුරු සුපිනමොවරතං පටිසං
 කලාණමදාස සිරිසයතෙ නිපන්නා.

තෙතා නිපන්නසයනං නිමමන්නපසං
 හෙතා විසාලතරසාලමතිරුහසං
 නං සට්ඨියොජනිතවාරුමනොසිලායං
 ආරොපසිංසු චතුරො කිර දෙවරුන්.

තෙතා මනුස්සමලසංගරණාය නමනා
 'නොතත්තනාමරහදං සුනහාපසිනා,
 දෙවිත්ථියො සපදි දිබ්බමයෙහි තෙසං
 චත්ථෙහි ගකිකුසුමෙහි අලබ්භාරිතා.

තත්ථුබ්බවො ලසති රුපියපබ්බතො යො
 තස්සොදරෝ නිරුපිතෙ කතකබ්බිමානෙ,
 පාවිතසිසවති දිබ්බමයමති සමමා
 පඤ්ඤාපිනග්ගසයනමති සයාපසිංසු.

ඔරුයා සෙනවරවාරණරුජවෙසො
 බුබ්බිකුරෙ රුපිරකඤ්චනපබ්බතමනා,
 ආරුයා සප්ඤ්ඤාධරණීධරමුත්තරුය
 සොණඩාය සෙනසරසිරුහ මුබ්බහනොනා.

පතා විමානමථ කුඤ්චනදං නදිතා
 කතා පදකම්ණමලොකතමාතුසෙය්‍යං,
 හෙතාන තාය පත දකම්ණපසංමනොනා
 කුච්ඡිං පටිඝ සදිසො සුපිනෙන දිසො.

* පඤ්චමහා ඤාප්තයන්ගේ ඤාප්ත අභිතුත්තර නිකායයෙහි
 පඤ්චකතිපාතයෙහි මහා සුපිනසුත්තයෙන් හා දික්ඝති අට්ටවායෙන්
 උපුටා දැක්විය යුතු. මේ වතාහි ජිනවංශදිපාගත සඟ්ගහගාථාවෝසි.

තස්සාසි නිමවාචලොපධානං
 පලලකො පස්ථිතලං අනු වෙ,
 හත්තා පච්ඡිමපුබ්බසාගරෙසු
 පාද දකම්ණසාගරෙ හවිංසු.

උග්ගනචා තිණ්ණති කාතිරකා
තසසාතච ඩිතා නහං අසෙසං,
ජාදෙසුං වරණුට්ඨිතාසසා කණන
සීසා 'ඤ්ඤුගාපාකණනතිවා

වතනාගෙ සකුණා වතුද්දිසාති
පතා තපපදපඤ්ඤරං විවණණා,
සෙනාසුං පුටු මිලහපබ්බතසා
සීසෙ වඩ්ඛම් සො අලිමපමානො.

ඉවෙවං සුමතිසපාකදුති
පසසිතා සුපිනාති පඤ්ච නිට්ඨං,
පතෙනා අජ්ජ භවාමහනාති බුඤ්ඤා
නිග්ගොධං තමුපෙව්ච සනතිසීදි.

* කොසොල්ලජ උටු සොධගසව්ජනය එකතිපානයෙහි මහා සුපිනත්තකයෙහි මෙසේ වදාරනලදි.

උසභා රුකිතා ගාවිසො ගවා ව
අසෙසා කංසො සිගාලි ව කුලෙහා,
පොකකිරණී ව අපාකවන්දනං.
ලාපුති සීදනාති සිලාප්ලවනාති
මණ්ඩකියො කණ්ණසපෙප ගිලනාති
කාකං සුවණණා පරිවාරයනාති
තසාවකා එළකානං භයාති

8 iv තත්ථ, ඒ ධාතුකෛමාදිවතුර්විධ කාරණයන් අතුරෙන්; නොහොත්, ඒ වතුර්විධ සව්ජනයන් අතුරෙන්; ධාතුකොභතො, ධාතුන්ගේ කිපීම හෙතුකොටගෙන; අනුභූතපුබ්බතො ව, අනුභවකළ විරු අරමුණුහෙතුකොටගෙන; යං සුපිනං, යම් සව්ජනයක්; පසසිති, දකිද; නං, ඒ සව්ජනය තෙමේ; සච්චං, ඇත්තක්; ත හොති, නොවේ; දෙවනොපසංභාරතො, දෙවතාවන්ගේ අනුභාවයෙන් අරමුණු එලච්චි හෙතුකොටගෙන; යං, යම් සව්ජනයක්; පසසිති, දකිද; නං, ඒ සව්ජනය තෙමේ; සච්චංවා හොති, ඇත්තක් හෝ වේ; අලිකං වා, නැත්තක් හෝ වේ; හි, විතර කරනුලැබේ; කුඨා, කිපියාවූ; දෙවතා, දෙවතාවෝ; උපායෙන, උපායෙකින්; විනාසෙතුකාමා, වනසනු කැමැත්තාහු; විපරිනලප්පි, විපරිනවුට්කිනුද; කතා, කොට; දසෙසනාති, දක්වත්; තත්ථ, ඒ උපායයෙන් වැනසීමෙහි; ඉදං මේ වන්‍යාමාණවූයේ; වත්ථි, වත්තු වසි; රහතණ, ලක්දිවැ රුහුණුදතව්වෙහි; නාගමහාවිහාරෙ, නාගමහා විහාරයෙහි; මහාපෙරෙ, මහතෙරුන්වහන්සේ; භික්ඛුසංඝං, භික්ඛු සංඝයා; අනපලොකෙකාව, අපලොකනය නොකොටම; එකං නාග රුකිතං, එක් නාරුකක්; ජිඤ්ඤෙසි, සිදව්; රුකෙකි, නාරුකෙහි; අභිවත්ථා, අධිගාමිතවූ; දෙවතා, දෙවතානොමෝ; ථෙරසස, තෙරුන්

වහන්සේට; කුඨා, කිසියා; පසමමෙව, පළමුකොටම; නං, ඒ මහ
 තෙරහු; පලොහෙනා, (සැබැසිනගෙකින්) පොළඹවා; පච්ඡා, පසුව; ඉතො,
 මේදින පටන්; සත්තදිවසමස්තකො, සත්දිනෙකින් මත්තෙහි;
 තො, නුඹවහන්සේගේ; උපට්ඨාකො, උපස්ථායකවූ; රුජා, රජතෙමේ;
 මර්ස්සනිති, මැරෙන්නේයයි; සුපිනො, සවිප්තයෙහි; ආරෙවෙසි,
 සැලකළා; ථෙරො, මහතෙරුන්වහන්සේ; තං කථං, ඒ කීම; ආගරණා,
 ඇරගෙන; රුජෙරොධානං, රජහුගේ ඇහොවුරන්ට; ආවිකා, ප්‍රකාශ
 කෙළේයි; තා, ඇලා; එකපාභාරෙනෙව, එක්පහරින්ම; මහාවිරවං,
 මහත් ශබ්දහඟා; වීරවිංසු, හඬාවැලූහ; රුජා, රජතෙමේ; එතං කිත්ති,
 මේ කීමෙක්දැයි; පුච්ඡි, විචාළේයි; තා, ඇලා; ථෙරෙන, තෙරුන්
 වහන්සේ විසින්; එවං මෙයාකාරයෙන්; වුත්තනති, කියනලදැයි;
 ආරොවසිංසු, සැලකළහ; රුජා, රජතෙමේ; දිවසෙ, දවස්; ගණෙනා,
 ගණන්කරවා; සත්තාගො, සත්තාගය; විනිවනො, ඉක්මගියකල්හි;
 කුජකිකා, කිසි; ථෙරස්ස, තෙරුන්වහන්සේගේ; හත්ථපාදෙ,
 අත්පා; ඡිත්තපෙසි, සිද්ධි; පුබ්බතිමිත්තතො, පුළුල්මිත්තය හෙතෙමන්;
 යං පන, යම් සවිප්තයක්; පස්සති, දකීද; (පන පක්ෂානතර
 ද්‍රෝණකයි) තං, ඒ සවිප්තයතෙමේ; එකත්තසවමෙව, එකැතින්
 සැබැවුයේම; ගොති, වේ; වතුන්තං, වතුර්විධවූ; එතෙසස්ස ඉලකාරණා
 තං, තෙල ඉලකාරණයන්ගේ (ව චාක්ෂාරමහද්‍රෝණකයි) සංසග්ගහෙද
 තොපි, සංසග්ගිහෙදවශයෙනුද; සුපිනහෙදො, සවිප්තහෙදයු තෙමේ;
 ගොතියෙව, වේමැයි; වතුඛිධං, වතුර්විධවූ; තස්ස පනෙතං සුපිතං,
 එකි සිත වනාහි; සෙකඛපුපුජ්ජනා, ශෛක්ෂපාඨග්ජන පුද්ගලයෝ;
 අප්පතිනවිපලාසනා, නොපැහු විපලාස ඇති බැවින්; පස්සනති,
 දකිත්; අසෙකනා, අශෛක්ෂපුද්ගලයෝ; පතිනවිපලාසනා, පැහු
 විපලාසඇති බැවින්; නපස්සනති, නොදකිත්.

8. v. කිං, කීමෙක්ද; තං පන, ඒ සිතය වනාහි; පස්සනො,
 දක්නා පුද්ගලතෙමේ; සුතො, නිද්‍රොපගතවූයේ; පස්සති, දකීද; පටි
 බුදො, නින්දෙන් පිබිදියේ; (පස්සති, දකීද; ට) උදාහු, නොඑසේවී
 නම්; තෙව සුතො, නොම නිද්‍රොපගතවූයේ; පස්සති, දකීද; න
 පටිබුදො, නොම නින්දෙන් පිබිදියේ; (පස්සති, දකීද; ට) ඉති, (අයං
 පුච්ඡා) මේ ප්‍රශ්නයයි; එතං, මේ වොදනාවචනයෙහි; කිස්සවි, කිවයුතු
 යම්වචනයක් ඇත්නම්; තාව, පළමුකොට; (තං තං බුද්ධි, තෝ
 ඒ වචනය කියවම;) යදි, ඉදින්; සුතො, නිද්‍රොපගතවූයේ; පස්සති,
 සිතදක්කේ නම්; අභිධම්මවිරොධො, අභිධම්මය හා විරොධවූ දෙයකින්;
 ආපජ්ජති, පැමිණෙන්නේයි; හි, කවරහෙයින්; හමඛවිත්තනා,
 හමඛවිත්තනයෙන්; සුපති, නිදිසිද; තස්සව, ඒ සවිප්තකාලයෙහි පැවැති
 හමඛවිත්තනය තෙමේද; රුපතිමිත්තාදිආරමමණංවා, කම්මිමිත්තා
 දින් කෙරෙත්-අත්තවූ රුපතිමිත්තාදිආලබ්භා ඇත්තේයෝ; රුගාදි
 සම්පසුත්තං වා, රුගවෙණාදින් හා සම්පසුත්තාදිමෙක් ගෝ; නගොති,
 නොමේ; සුපිතං, පස්සනස්ස ව; සිතදක්කා පුභුල්ලද; ඊදිසාති,
 ඊදියවූ හෙවත් ප්‍රත්‍යක්ෂවශයෙන් අනුභූතපුළුප්පිකාප්‍රානාකොට

ගෘහිත අරමුණු ඇත්තාවූද රුගාදීන් හා සම්ප්‍රසූක්තවූද; විහ්‍යානි, විහ්‍යායෝ; උපපජ්ජනනී, උපදින්න; (ඉති, එහෙයින්; අභිධම්මවිරෝධො ආපජ්ජනි, අභිධම්ම හා විරෝධදෙශයෙක් පැමිණේ; 0) අථ, ඉදින්; පටිබ්බො, නින්දෙන් පිළිදි පුහුල්වෙතමේ; පසුනි, සිතදකින්නේනම්; විනයවිරෝධො, විනයප්‍රඥප්තිය හා විරෝධදෙශයෙක්; ආපජ්ජනි, පැමිණෙන්නේයි; හි, කවරහෙයින්; යං, යම් ස්වභාවයක්; පටිබ්බො, නින්දෙන් පිළිදි පුහුල්වෙතමේ; පසුනි, දකින්නේනම්; තං, ඒ ස්වභාවය; සබ්බොගාරකවිතෙතන, පියවිසිතින් x ; නොහොත් - ඇවතට කරුණෙකැයි බැවහරකටැවිටු සිතින් 0. නොහොත් ඇවැත් දැනවියට සිතින් 0; පසුනි, දක්වෙයි; සබ්බොගාරකවිතෙතන ව, පියවිසිතින්; (ව වාක්‍යාරම්භද්‍රෝහකැයි) විනිකකමෙ, ශික්‍ෂාපදව්‍යතික්‍රමය; කතෙ, කළ කල්හි; අනාපනති නාම, අනාපනතියක් නම්; තස්සි, තැන; (ඇවැත් සිදුවේමැ යුසේසි) සුපිනං, පසුසන්නෙතන පන, සිත දක්නා මහණහු විසින් වනාහි; විනිකකමෙ, ශික්‍ෂාපදව්‍යතික්‍රමය; කතෙසි, කළකල්හිත්; එකන්තං, නියමයෙන්; අනාපනති එව, ඇවැත් සිදුනොවේමැයි; (තසමා, එහෙයින්; විනයවිරෝධො ආපජ්ජනි, විනයවිරෝධදෙශයෙක් පැමිණේයි 0) අථ, ඉදින්; නෙවසුනො, නොමතිද්‍රෝහගතවූ පුහුල් වෙතමේ; නපටිබ්බො, නින්දෙන් නුපුබුදුවූ පුහුල් වෙතමේ; පසුනි, සිතදකින්නේ නම්; සුපිනං නාම, ස්වභාවයක් නම්; න පසුනි, නොදකි; හි, ඒ සැබව; එවං සති, මෙකිනසින් සිත දැක්වක් ඇතිකල්හි; සුපිනස්ස, ස්වභාවයාගේ; අභාවොව. නැතිබවෙකින්; ආපජ්ජනි. පැමිණේදැන්; අභාවො, ස්වභාවයාගේ අභාවයෙක්; න, නොපැමිණේ; කසමා, කවර හෙයින්; යසමා, යම්හෙයකින්; කප්පිකප්පෙතො; වදුරුනින්දෙන් යුත් පුහුල්වෙතමේ; පසුනි, සිතදකින්නේ; (තසමා, එහෙයින්; 0) කප්පිකප්පෙතො බො මහාරුජ් සුපිනං පසුනිති, යන; එතං, එතවචනය; චුත්තඤ්ඤි, නාසෙන් මහතෙරුන් විසින් වදුරුනලද්දේමැයි; කප්පිකප්පෙතොති, යනු; මකකට්ඨිකය, වදුරුනින්දෙන්; යුත්තො, යුක්තවූ පුහුල්වෙතමේ; හි, විතර කරනුලැබේ; මකකට්ඨස්ස, වදුරාගේ; නිද්ද, නිද්‍රානොවේ; ලහුපරිවත්තා. යුනුවැ පෙරලුම් ඇත්ති; යථා හොති, යම්සේ වේද; එවං, එසේ; යා නිද්ද, යම් නිද්‍රාවක්නොමේ; පුනපුනං, නැවත නැවත; කුසලාදිවිත්තවොකිණ්ණත්තා, කුශලා කුශලාච්ඡාසානවිත්තයන් හා සම්මිශ්‍රවන බැවින්; ලහුපරිවත්තා, යුනුවැ පෙරලුම් ඇත්තිද; යස්සා, යම්බඳු නිද්‍රාවක්නුගේ; පවත්තියං, පැවැත් මෙහි; පුනපුනං, පුනපුනා; භවසිත්තො, භවසිතවිත්තයා කෙරෙන්; උත්තරණං, එතරළීම හෙවත් වැළභීම; හොති, වේද; තාය, ඒ නිද්‍රා වෙන්; යුත්තො, යුක්තවූ පුද්ගලවෙතමේ; සුපිනං පසුනි, සිතදකි; තෙන, එහෙයින්; අයං සුපිනො, මේ ස්වභාවය වෙතමේ; කුසලොපි, කුසල්නමුදු; හොති, වේ; අකුසලොපි, අකුසල්නමුදු වේ; අඛ්‍යාතකොපි, අඛ්‍යාතාන මුදු වේ; තස්ස, ඒ කුශලාකුශලාච්ඡාසානස්වභාවයන් අතුරෙන්; සුපිනෙනො, ස්වභාවයෙහි; වෙතියවන්දන ධම්මස්වත ධම්මදෙසනාදීති, දැනැබැඳීම බණඇසීම බණකීම ආදීන්; කරොන්තස්ස, කරනුහුගේ;

(සුඛිනො, සීතයං) කුසලො, කුසල් වේ; පාණානිපාතාදීනි, ප්‍රාණ වධාදීන්; කරුණන්තසං, කරනුවනුගේ; (සුඛිනො, සීතයං) අභුසලො, අකුසල් වේ; චිති අනෙතනි, උභයකොට්ඨාසයන් කෙරෙන්; (චිති විතෙතනි සීද පාසයි, කුශලාකුශලවිතතයන් කෙරෙන් යන අපයි.) මුත්තො, මුත්තවු; ආවජ්ජනනදුරමමණකකිණේ, ආවජ්ජනනදුරමක කණණයෙහි; (සුඛිනො, සීතයං) අබ්‍යාකතො ගොති, අබ්‍යාකාන වේ; ඉති, මේ වෙනස; වෙදිතබ්බො, දතයුතු; සුඛිනෙනෙව, සිහිනයෙන්ම; මෙ, මාවිසින්; දිසං විය, දුටුවාක් මෙන් වැටහේ; මෙ, මා විසින්; සුතං විය, ඇසුවාක් මෙන් වැටහේ; ඉති කථනකාලෙපි, මෙසේ තෙපලන කල්හිද; අබ්‍යාකතොයෙව, අබ්‍යාකාන සවජ්ජනයෙන් වේමැයි; පන, පක්‍ෂානතරයෙක් දක්වනුලැබේ; සුඛිනො, සවජ්ජනයෙහි; කතං, කලාවු; කුසලාකුසලං කමමං, කුශලාකුශලකමීයතෙමේ; සවිපාකං කිං, විපාක ඇත්තේදයන්; හෙවත් විපාක දනවාදයන්; අවිපාකං කිං, විපාක නැත්තේදයන්; හෙවත් විපාක නොදනවාදයන්; ඉති, මෙබඳු ප්‍රශ්න යක් ඇති කල්හි; සවිපාකං, විපාකඇත්තේයැ; හෙවත් - විපාක දනවා; පන, එසේවන නමුත්; දුබ්බලක්ඛණං, කුශලාකුශලකමීය දුබ්බලවනබැවින්; පටිසංකීං, ප්‍රතිසංකීය; ආකඞ්ඞිතුං, අදනව හෙවත් - දෙන්නට; න සකෙකාති, නොහැකිවේ; අඤ්ඤාන කමෙමන, අන්‍යවූ කුශලාකුශල කමීයෙකින්; පටිසංකීයා, ප්‍රතිසංකීය; දිනනාය, දුන්නල්හි; පටිනෙතො, ප්‍රවෘත්තෘවසථාවෙහි; වෙදනීයං ගොති, විපාකදයක වේ.

5 vi එවං යාථාවකවඤ්චිභාවනා පඤ්ඤාති, යනු; පඤ්චනනං, පඤ්චවිධවු; විඤ්ඤාණානං, විඤ්ඤාණයන්ගේ; න හෙතෙසො, නහෙතෙසය; යාථාවසො, යථාභූතාපි නම; තං යාථාවසං, ඒ යථාභූතවූ අපීය; විභාවෙති, ප්‍රකාශකෙරෙයිද; නොහොත් අවගමය කෙරෙයිද; ඉති, එහෙයින්; යාථාවකවඤ්චිභාවනා, යාථාවකවඤ්චිභාවනා නම; තථා, එපරිද්දෙන්; පඤ්චනනං, පඤ්චවිධවු; විඤ්ඤාණානං, විඤ්ඤාණයන්ගේ; අහෙතුකවෙය්‍යා, සමප්‍රසූතතහෙතුපිරිනිවාපයද; ජරුනිභූතවෙය්‍යා, ජරුවෙන් හෝ ජරුව විසින් වෙනිනලද අපයද; න සුඛිනං පසංගතවෙය්‍යා, සිහින නොදක්නා අථ යද; යාථාවසො, යථාභූතාපි නම; යාථාවසං, යථාභූතාපීය; (යා, යම් ප්‍රඥවක්;) විභාවෙති, ප්‍රකාශ කෙරෙයිද; හෙවත් අවගමය කෙරෙයිද; ඉති, එහෙයින්; (සා පඤ්ඤා, ඒ ප්‍රඥා නොම; 0) යාථාවකවඤ්චිභාවනා, යාථාවකවඤ්චිභාවනා නම; ඉති, මෙසේ; මානිකාය, මානාකාවෙහි; හෙය්‍යා. යට; යා; යම් ප්‍රඥවක්; යාථාවකවඤ්චිභාවනා පඤ්ඤාති, යාථාවකවඤ්චිභාවනාපඤ්ඤා නමැයි; නිකම්භනා, තබනලද්ද; සා එව, ඒ ප්‍රඥා නොමේ මැ; යාථාවකවඤ්චිභාවනාපඤ්ඤාති, යාථා-පෙ- පඤ්ඤා නමැයි; වෙදිතබ්බො, දතයුත්තියැ; තස්සාව වසෙන, ඒ යාථාවකවඤ්චි භාවනා නම්ලද ප්‍රඥාවෙන්ම වසයෙන්; (තස්සාව සීද පාසයි) එවං එකවිධෙන ඤාණවඤ්චිති, යනු; එවං, මෙනෙයින්; එකෙක කොට්ඨාසෙන; එක් එක් කොටසෙකින්; ඤාණගණනා, ඤානසංඛිතාව වේ; එකෙන ආකාරෙන වා, එක් අයුරෙකින් හෝ; ඤාණපරිවේෂ්දො, ඤානයාගේ පිරිසිදීම; ගොතිති, වේයයි; (වෙදිතබ්බො, දතයුතු; 0) .

එකකං, එකකනයහෙදය (සමනනං, නිමිසෙයි)

* පොළොබව යනු සත්‍යයේ ස්වභාවයෙන් පොළොබවයි අප දනගුණ පලොහෙතා සච්ඡෙදනො (මු. වී)

* ආවජිතාමාත්‍රයක්නුම උපදගා හෙසින් අව්‍යාකෘතමෑ වේශසී සමහර ආවායාදිකෙතොන් යෙත්. මෙසේ කියන්නාවූ ඇපරත් විසින් පසුවාරයෙහිම චිතිය මොසවාරයෙහි පමණක් ව්‍යවස්ථාපනය උපදනේ නොවේ. එනකුදුවත් මනෝවාරයෙහිද ස්වභාවසමයෙහි ආවජිතාමාත්‍රය දෙතුන්වරක් ඉපිද ජවනස්ථානයෙහි සිටි හවාසනයට බසියයි අභිමතකරනලද්දී දනගුණ. කවරහෙසිනෙත්? එකවිනන ඤාණිකවූ ආවජිතාමාත්‍රයක්නුගේ ඉපිද්මෙහි එකි ආකාරයෙන් ස්වභාවදීනෙක්නු නොලැබෙන හෙයින්. මෙද යුතු අව්‍යාකෘතයෙව ආවජිතමනනසෙව උපපජ්ජනනොති වදනති. එවං වදනෙතති මනෝවාරෙපි ආවජ්ජනං වතතිකබ්බත්තුං උපපජ්ජනා ජවනස්ථානෙ ඝණා හවසනං ඔතරතීති අබිපෙතනනී දසබ්බං (මු. වී) මනෝවාරෙපීති න පසුවාරෙයෙව දුතියෙ මොසවාරෙ අපබො මනෝවාරෙපි ආවජ්ජනං වතතිකබ්බත්තුං පෙ දසබ්බං. එකවිනනකඤ්ඤාසං ආවජ්ජනසං උපපතියං නථා අසමභවනො (අ. වී)

* “නසංඛා වසෙන” යන්න - නසංඛා එව වසෙන එකවිධෙන සුඤ්චන්ද්‍ර හොතිති ව වෙදිතබ්බනති ව යන්න හයා යොජනා කටයුතු (මු. වී) * නසංඛා යථාචතවඤ්චිභාවනාය පසද්දයං (අ. වී)

* කන්හසමමච්ඡිත් විසින් ජෙට්ඨකේසව දග්ගියෙහි නථා ස්වභාවය = ස්වභාවනීයමි = ධර්මාවි යනාදි සුත්‍රයකින් යම් ස්වභාව ඥානයක් උද්දිෂ්ට වේ උපසංකාර විවාහන භාෂ්‍යායෙහි අති ප්‍රසංගිකය. මෙහි ලෝකික මහාසෙද්දිඤ්ඤාත් සදහා උපසංකාර මූල මාත්‍රයෙක් දක්වනු ලැබේ ස්වභාවය. නිරූපයිතමාහ කපෙති. යථාතමමනසො සංගොගවිහෙසොත් සංකාරාවච්ඡි සමානිසතථා ස්වභාවඥානමපීත්‍යපී; උපරතෙත්‍රිය ග්‍රාමසං ප්‍රලිනමනසස සං ඉත්‍රිය වාරෙත්තෙව තදනුභවනං මානසං තත්ස්වභාවඥානමි. තච්ච ත්‍රිවිධං කිඤ්චිත්සංකාරපට්ඨානං කාමී ක්‍රෑයො වායමිමාදුහන්විනනයත් සමිති තසං තසංචිත්සථායං ප්‍රත්‍යක්ෂාකාරං ඥානං පුරුණාදිලවණ ජනිත සංකාරවශාජ්ජයනෙ. කණ්ණිථිජ්ජියං සුඛමිද්දිත්‍යාකාරමි, කිඤ්චිධාතුනාං වාතපිතතස්ලෙෂමණං දෙමාත්, තත්‍ර වාත දෙමාදුකාස ගමන වසුකුරුපයථිවන ව්‍යාසාදිහසප්‍රායනාදිති පශ්‍යති, පිතොතාප වසදෙෂමිතිනා වන්තිප්‍රවෙග වන්තිප්චාලාලිබ්බන කාකපච්චිත විදුලලතාස්ප්‍රරණදිග්දහාදිකං පශ්‍යති, ශෙලෙෂමදෙෂප්‍රලයාතත්‍ර සමුද්‍රසංතරණතදිමජ්ජන ධාරුසාරවත්තිණරජතපච්චිතාදි පශ්‍යති, අද්‍රුම වශාදපි තජ්ජනමාත්‍රභූතෙත්‍ර ජත්මානාරුත්‍රභූත වා සිඬොපප්ලතානතා; කරණසං යජ්ජනමුත්පද්‍යනෙ තත්‍ර ශුභාවෙදකං ධර්මාදුහන්විනනයත් පච්චායාදුහන් පත්‍රලාහපායසහසන්ත රුජසංදග්ගිනාදිවිමයකමි, අධර්මාත්‍ර තෙලාහසංස්ථානකිකුපපතනොප්‍රාදුග්ගන් පඬිතමජ්ජන සමිච්චාගද්දිනාදිවිමයකං ස්වභාවඥානමුත්පද්‍යනෙ, ත්‍රයාණං මිලිතානා

මෙවාහු කාරණෙකිං හුණුප්‍රධානභාවමාශ්‍රිතායං විභාගො දුෂ්ටව්‍යායං යනාදියයි. මෙහි අවිද්‍යාමාන ආත්මයක්හුගේ සංයෝගාදියෙන් කියන ලද්ද ඒ කිම් හැර ඉතිරි සියල්ල අවුච්ඡේදන්වූ ඇතැම් යෙස්න දර්ශන හෙතුන් හා ප්‍රකාරානන්තරවිසින් සමවේශයී දනුනුතු.

6

i දුට්ඨධෙන ඤාණවණ්ණනිදදෙසෙ වතුසු භුමිසු කුසලෙහි සෙකක පුපුර්ජනානං වතුභුමිකකුසලපඤ්ඤා, පටිසම්භිදා විභවෙහ වුත්තෙසු පඤ්චසු අත්ථෙසු අත්තනො අත්තනො භුමිපටිසංපන්නං විපාකසංඛාතං අත්ථං ඡාපෙති ජනෙති පටිත්තෙතිති අත්ථාපිකා. අරහතො අභිඤ්ඤා උප්පාදෙනාසං සමාපනතිං උප්පාදෙනාසං ක්‍රියාබාහුතාති අභිඤ්ඤායෙවෙව සමාපනතිං ව පරිකම්මසමයෙ කාමාවචර ක්‍රියාපඤ්ඤා. සා හි අභිඤ්ඤාසමාපනතිස්සතෙදං ක්‍රියාසංඛාතං අත්ථං ඡාපෙති ජනෙති පටිත්තෙතිති අත්ථාපිකා පඤ්ඤාති වුත්තා. අයං පන අපරෙපි පාලිමුත්තෙකො අභිකථානායො යා පි හි පූරිමො කාමාවචරක්‍රියා පටිජ්ඣාස කාමාවචරක්‍රියාය අනිනන්දිවසෙන පටිවසො හොති සාපි තං ක්‍රියත්ථං ඡාපෙතිති අත්ථාපිකා පඤ්ඤා නාම. රූපාවචරරූපාවචරසුපි එසෙවනෙයො. දුතියපදනිදදෙසෙ වතුසු භුමිසු විපාකකති කාමාවචරවිපාකෙ පඤ්ඤා සහජාතාදිපට්ඨසමයෙන කාමාවචරවිපාකත්ථං ඡාපෙත්වා සිතාති ඡාපිතං, රූපාවචරාදි විපාකපඤ්ඤාසුපි එසෙවනෙයො. සංඛාපි වා එසා අත්තනො අත්තනො කාරණෙහි ඡාපිතා ජනිතා පටිත්තතිතා සයම්පි අත්ථ භුතාතිපි ඡාපිතත්ථා, අරහතො උප්පන්නාය අභිඤ්ඤාය උප්පන්නාය සමාපනතිංසාති වුත්තක්‍රියාපඤ්ඤාය පි එසෙවනෙයො. අයං පන අපරොපි පාලිමුත්තෙකො අභිකථානායො කාමාවචරක්‍රියා පඤ්ඤාපි හි සහජාතාදිවසෙන කාමාවචරක්‍රියාසංඛාතං අත්ථං ඡාපෙත්වා සිතාති ඡාපිතං, රූපාවචරරූපාවචරක්‍රියාපඤ්ඤාසුපි එසෙවනෙයො. සංඛාපි වා එසා අත්තනො අත්තනො කාරණෙහි ඡාපිතා ජනිතා පටිත්තතිතා සයඤ්ච අත්ථභුතාතිපි ඡාපිතත්ථා. සෙසමෙත්ථ සංඛාධම්මසංඛ්‍යාභිකථායං වුත්තනිසන්තා පාකට මෙවතිං දුක්ඛං.

6. i දුට්ඨධෙන, විවිධ වශයෙන්; ඤාණවණ්ණනිදදෙසෙ, ඥානවස්තුන්ගේ නිදේශයෙහි; වතුසු භුමිසු කුසලෙහි, යනු; සෙකකපුපුර්ජනානං, ශෛක්‍ෂපාඨන්ජනයන්ගේ; වතුභුමිකකුසලපඤ්ඤා, වාතුර්භුමිකකුසලයන්හි ප්‍රවෘත්තවූ ප්‍රඥනොමෝසි; (යා පඤ්ඤා, යම් ප්‍රඥාවක් නොමෝ; ට) පටිසම්භිදාවිභවෙහ, ප්‍රතිසංචිත්විභවයෙහි; වුත්තෙසු, වදාලාලු; පඤ්චසු, පඤ්චවිධවූ; අත්ථෙසු, අර්ථයන් අතුරෙන්; අත්තනො අත්තනො, තම තමාගේ; භුමිපරිසංපන්නං, භුමියෙහි ඇතුළත්වූ; විපාකසංඛාතං, විපාකනම්මලද; අත්ථං, අර්ථය හෙවත් ඵලය; ඡාපෙති, සිසේසි; ජනෙති, සිසේසි; පටිත්තෙති, පවත්වාද; ඉති, එහෙයින්; (සා පඤ්ඤා, ඒ

ප්‍රඥානෝමෝ; 0) අත්ථාපිකා, අත්ථාපිකා නම; අරහතො, පෙ. සං. ක්‍රියාබ්‍යාකතානි, සී වදාලගෙසින්; අභිඤ්ඤායවෙව, අභිඤ්ඤාවෙන්ද; සමාපනතියා ව, සමාපනතියෙන්ද; පරිනමමසමයෙ, පරිනමකාලයෙහි; (යා) කාමාවචරක්‍රියාපඤ්ඤා, යම් කාමාවචරක්‍රියාප්‍රඥාවක් ඇද්ද; සා, ඒ කාමාවචරක්‍රියා ප්‍රඥා නෝමෝ; හි, යම්හෙයකින්; අභිඤ්ඤාසමාපනති හෙදං, අභිඤ්ඤාසමාපනතීන්ගේ වශයෙන් ප්‍රභේදය ඇති; ක්‍රියාසංකිතං, ක්‍රියාකම්මද; අත්ථං, අථීය; හෙවත් ඵලය; ජාපෙති, සී සේසි; ජනෙති, සී සේසි; පවතෙති, පවත්වාද; ඉති, එහෙසින්; අත්ථාපිකා පඤ්ඤානි, අත්ථාපිකා පඤ්ඤා නමැයි; චුත්තා, වදාරනලදයැ; අයං පන, මේ වක්‍ෂ්‍යමාණවූයේ වනාහි; අපරෙපි, අන්‍යවූද; පාලිමුත්තකො, පාලිමුත්තවූ; අසකථානසො, අටුවානස තෙමෙසි; හි, විතර කරනුලැබේ; පුරිමා පලමුවූ; යාපි කාමාවචරක්‍රියා, යම් කාමාවචර ක්‍රියා ප්‍රඥාවක් නෝමෝද; පච්ඡමාය, පඤ්චමවූ; කාමාවචරක්‍රියාය, කාමා වචරක්‍රියාප්‍රඥාව; අනන්තරුද්වසෙන, අනන්තරප්‍රත්‍යයවීම් ඇ විසින්; පච්චසො, ප්‍රත්‍යයවූයේ; හොති, වේද; සාපි, ඒ පලමුවූ කාමාවචරක්‍රියා ප්‍රඥානෝමෝද; තං ක්‍රියත්ථං ඒ ක්‍රියා ප්‍රඥාසංකිතාන අථීය හෙවත් ඵලය; ජාපෙති, පවත්වාද; ඉති; මේ වචනාපියෙහුද; අත්ථාපිකා පඤ්ඤා නාම, අත්ථාපිකාවූ ප්‍රඥා නම; රූපාවචරාරූපාවචරෙසුපි, රූපාවචර රූපාවචරක්‍රියාධමුත්තිද; එසෙවනසො, මෙකී නය බඳු නය ඇත්තේයැ; නොහොත් - මේ නයමැ පැමිණවිය යුත්තේයැ; උතියපදතිදෙදසෙ, චිත්තපදයාගේ චිත්තරහිතායෙහි; චතුසු භූමිසු විපාකෙති, යනු; කාමා වචරවිපාකො, කාමාවචරවිපාකයෙහි; පඤ්ඤා, ප්‍රඥානෝමෝ; සහජාතාදි පච්චයවසෙන, සහජාතාදිප්‍රත්‍යය වශයෙන්; කාමාවචරවිපාකත්ථං, කාමාවචරවිපාකසංකිතානවූ අථීය; ජාපෙති, දනවා; සීතා, ප්‍රවාහනවූද; ඉති, එහෙසින්; ජාපිතධා, ජාපිතධා නම; රූපාවචරාරූපාවචර පඤ්ඤාසුපි, රූපාවචරාරූපාවචරප්‍රඥාවන්හිද; එසෙවනසො, මෙකී නය බඳු නය ඇත්තේයැ; නොහොත් - මේ නයමැ පැමිණවිය යුත්තේයැ; වා, අන්‍යවූ නයෙක් දක්වනු ලැබේ; සංකප්පි, සිසලම; එසා, මේ කාමාවචර ක්‍රියාප්‍රඥානෝමෝ; අත්තනො අත්තනො, නම්නමාගේ; කාරණෙහි, කාරණයන් විසින් ජාපිකා, යුසේසි; ජනිතා, යුසේසි; පවතතිතා, පවත් වනලදද; සයමපි, තුමුත්; අත්ථභූතා, පලධමුවූද; ඉතිපි, එහෙසිනුද; ජාපිතත්ථා, ජාපිතත්ථා නම; අරහතො, රහත් පුභුලාට; උප්පන්නාය, උපන්නාවූ; අභිඤ්ඤාය, අභිඤ්ඤාවෙන්ද; උප්පන්නාය, උපන්නාවූ; සමාපනතියා, සමාවත්තුවෙන්ද; ඉති චුත්තක්‍රියාපඤ්ඤායපි, මෙසේ වදාලවූ ක්‍රියාප්‍රඥාවෙහිද; එසෙවනසො, මෙකී නය බඳු නය ඇත්තේය. නොහොත් - මේ නයමැ පැමිණවිය යුත්තේය; අයං පන, මේ වක්‍ෂ්‍යමාණ වූයේ වනාහි; අපරෙපි, අන්‍යවූද; පාලිමුත්තකො, පෙළදහමෙන් මුත්; අධිකථානසො, අටුවානසයි; හි, විතර කරනුලැබේ; කාමාවචරක්‍රියා පඤ්ඤාපි, කාමාවචරක්‍රියා ප්‍රඥා නෝමෝද; සහජාතාදිවසෙන, සහජාතාදි ප්‍රත්‍යයකකි වශයෙන්; කාමාවචරක්‍රියාසංකිතං, කාමාවචරක්‍රියා නම් ලද; අත්ථං, අථීය හෙවත් - ඵලය; ජාපෙති, දනවා; සීතා, ප්‍රවාහන

වූද; ඉති. එහෙයින්; ජායිතඨා, ජායිතඨා නම; රූපාවචරාරූපාවචර ක්‍රියාපඤ්ඤාසුථි, රූපාවචර අරූපාවචර ක්‍රියාප්‍රඥවන්තිද; එසෙවනගො, මෙකි නග බදු නග ඇත්තේය; නොහොත් - මේ නගමැ පැමිණවිය යුත්තේයැ; වා අපරනගෙක් දක්වනුලැබේ; සබ්බාපි, සියලුම; එසා, තෙල ක්‍රියාප්‍රඥනොමෝ අත්තනො අත්තනො, නම්තමාගේ; කාරණෙති, කාරණයන් විසින්; ජායිතා, සිසේසි; ජනිතා, සිසේසි; පවත්නා, පවත්වන ලද්ද; සංඤ්ච, තුමුත්; අත්භූතා එලබ්මවූද; ඉතිපි, එහෙයින්; ජායිතඨා, ජායිතඨා නම; එත්, මේ විභයෙති; නොහොත් - මේ චෛටියයෙන් ඤාතවක්‍යුතිදේශයෙති; සෙසං, අවශිෂ්ටවූ; සබ්බං, සියලු කීමැ; ධම්මසංඛතභව්‍යභාසං, ධම්මසංඛත අවුචාති; වුත්තනගනනා, කි නගැති බැවින්; පානටමෙව, ප්‍රකට වූයෙමැයි; (ඉති සමාපතියෙති වැටේ) ඥානං, විභාසයෙනදය; (සමත්තං, නිමිසෙයි; 0)

* අභිගබ්ඳය නෙමේ අත් නෙතැ ස්වභාවාපය ගෙනැ අධිකරණ සංඛ්‍යාතපදසයන්හි පවත්නේ අධිකරණවශයෙන් ගෙවත් අභිධෙය්‍යානු රූපවා ලිඛිතපරිවර්තයට පැමිණේ යන අදහසින් “**ජායිතාව සා අත්භාවාති ජායිතත්ථා**” යන මේ අපිය පහලිකරනලදැයි දනගුතු. මේද යුහු විභානුවිභාදෙකැති, අත්සද්දෙ, අඤ්ඤානු සභාවං ගහෙනා අධිකරණෙසු පවත්නමානො අධිකරණවසෙන ලිඛිතපරිවර්තං ගව්ඡ තිති අධිපායෙන ජායිතා ව සා අත්භාවාති ජායිතත්ථාති අගමනො විභාවිතොති දට්ඨබ්බො (මු. ටි) අධිකරණෙසුති පදනෙසු, අඤ්ඤානු සභාවං ගහෙනාති අත්සද්දෙස්ස නත්ථ පවත්නනාකාරදෙස්සනං තෙන අත්සද්දෙස්ස භාවත්ථං දෙස්සෙති, අධිකරණවසෙන ලිඛිතපරිවර්තං ගව්ඡතිති අභිධෙය්‍යානුරූපං ලිඛිතවනානිති හි සද්දවිදු වදනැති, (අ.ටි) අධිකරණෙසු යනු පදවිඤ්ඤා. අඤ්ඤානු සභාවං ගහෙනා යන්නෙන් අභිගබ්ඳයාගේ එතන්හි පවත්නා අසුරු දක්වීමයි. එයින් අභිගබ්ඳයාගේ භාවාපිවද්භාවය දක්වයි. අධිකරණවශයෙන් ලිඛිත පරිවර්තයට පැමිණේ යන්න යම් ගෙයකින් ගබ්ඳගාසත්‍රයෙන් ලිඛිතවනගෙයේ අභිධෙය්‍යානුරූපයෙහි නියද්ද එහෙයින්.

7

i තිච්චිධෙන ඤාණවක්‍යුතිදෙදසෙ යොගවිභිතෙසුති යොගො චුවචති පඤ්ඤා, පඤ්ඤාවිභිතෙසු පඤ්ඤාපටිණාමිතෙසුති අත්භාවා. කම්මායතනෙසුති එත්ථ කම්මමෙව කම්මායතනං, අථවා කම්මඤ්ච ආයතනඤ්ච ආස්වාදිතනනිපි කම්මායතනං, සිප්පායතනනිපි එසෙවනගො. තත්ථ දුට්ඨං කම්මං ගිතඤ්ච උභ්‍යක්ඛඤ්ච, තත්ථ ගිතං නාම වඛ්ඛිතිකම්මං පුප්පච්චිකම්මනනි එවමාදි, උභ්‍යක්ඛං නාම කම්මං ඤාණාගාරකඤ්ච එවමාදි, සිප්පමපි දුට්ඨං ගිතඤ්ච උභ්‍යක්ඛඤ්ච, තත්ථ ගිතං සිප්පං නාම නලකාරසිප්පං පෙසකාරසිප්පං කුම්භකාරසිප්පං වම්මකාරසිප්පං නිභාපිතසිප්පනනි එවමාදි,

උකකට්ඨං නාම සීපසං මුද්දාගණනා ලෙඛකථානි ඵලමාදි. විජ්ජාච විජ්ජාට්ඨානං, තං ධම්මකමෙව ගතිතං, නාගමණඛල පටිත්තසද්දිසං පුබ්බනිකමනා සද්දිසං සාලාකියං සලලකතනියනනි ආදීනි පන චෙජ්ජසන්ධානි “ඉච්ඡාමහං ආවර්ජය සීපසං සිඤ්ඤිතුනනි” සීපසායතනන පටිට්ඨනනා නගතිනානි. තස්ස ඵලොපකාරිණො මනුස්සානං ඵාසු විහාරස්ථාය අත්තනො ව ධම්මතාය ගෙනපාසාදයානනාමාදීනි උප්පාදෙති, සොති ඉතම මනුස්සා විසන්ධාරිතනන විනා දුක්ඛිනානි කිත්තිසාය ධ්වං දිසවතුරස්සාදිහෙදං ගෙනං උප්පාදෙති, සිභුණ්ණපටිකා තස්ථාය ඵකභූමකිභූමකාදිහෙදෙ පාසාදෙ කතෙති, යානන අසති අනුසංකප්පරණං නාම දුක්ඛනනි ජිඤ්ඤාකිලමථ පටිවිතොදනස්ථාය වස්ස සංකප්පසද්ධිමානිකාදීනි උප්පාදෙති, නාමාය අසති සමුද්දාදි සංකප්පාතෙ නාමනස්සිති නානපසංකාරං නාමං උප්පාදෙති, සො සබ්බසමපතං තෙව අපෙක්ඛෙති කාරිසමානං පස්සති න කතං උගගණනානි න කප්පෙනානං සුණාති අත්තනො පන ධම්මතාය විනායකතෙති. පස්සෙවනා හි අත්තනො ධම්මතාය කතමපි අපෙක්ඛෙති උගගණනිකා කතෙතෙතනි කතසද්දිසමෙව හොති. අයං තාව ගිතකමෙම නයො, උකකට්ඨකමෙමපි කසිකමෙම අසති මනුස්සානං ජීවිතං න පටිත්තනනිනි ඵලොපකාරිණො මනුස්සානං ඵාසු විහාරස්ථාය සුගතඛලාදීනි කසිකණ්ඩානි උප්පාදෙති, තථා නානපසංකාරං වාණිජ්ජකමමං ගොරකකසුච උප්පාදෙති, සො සබ්බසමපතං තෙව අපෙක්ඛෙති කාරිසමානං පස්සති, කතසද්දිසමෙව හොති, අයං උකකට්ඨකමෙම නයො

ii දුට්ඨෙමපි පන සීපසායතනන ඵලොපකාරිණො මනුස්සානං ඵාසු විහාරස්ථාය නලකාරසීපාදීනි ගිතසීපානි හස්සමුද්දාගණන සංඛාරානං මුද්දං අච්ඡන්තකසංඛාරානං ගණනං මානිකාපහෙදසුච ලෙඛං උප්පාදෙති, සො සබ්බසමපතං තෙව අපෙක්ඛෙති කාරිසමානං පස්සති, කතසද්දිසමෙව හොති, අයං සීපසායතනන නයො, ඵකපට්ඨො පන පණ්ඩිතො අමනුස්ස සිද්ධිසපාදීනි උප්පාදෙති. මනුස්සානං තිකිච්ඡන්ධාය ධම්මකානි නාගමණඛලමනනාදීනි විජ්ජාට්ඨානනි උප්පාදෙති, තානි තෙව අපෙක්ඛෙති කාරිසමානනි පස්සති න කතානි උගගණනානි න කප්පෙනානං සුණාති අත්තනො පන ධම්මතාය විනායකතෙති, පස්සෙවනා හි අත්තනො ධම්මතාය කතමපි අපෙක්ඛෙති උගගණනිකා කතෙතෙතනි කතසද්දිසමෙව හොති. කමස්ස කතං වා නි ඉදං කමමං සත්තනං සකං ඉදං නො සකනනි ඵලං ජානනසුභං. සව්වානුලොචිකං වානි විපස්සනාසුභං තසුනි වතුනනං සව්වානං අනුලොමනනො සව්වානුලොචිකනනි වුවනි.

iii ඉද්දනිසං පටිත්තනනාකාරං දෙස්සෙතුං රූපං අනිච්චනනිවානි ආදි වුත්තං. ඵස්ස ව අනිච්චලකකණ්ණමෙව ආගතං න දුක්ඛලකකණ්ණ අනනලකකණ්ණානි, අස්සවස්සන පන ආගතාගෙව්වානි දඬුබොනි,

සඤ්ඤා අනිච්චං තං දුක්ඛං, සං දුක්ඛං නදනනනාති, සං ඵවරුපිනති
 යං ඵචං හෙසානිද්දිසිසභාවං. අනුලොමිකං, ඛනනිනති ආදිනි
 සබ්බානි පඤ්ඤාපෙට්ටනානෙව, සාති හෙසානුනනානං කම්මාසනනා
 දිනං පඤ්ඤානනං භාරණානං අපච්චනිකදස්සනෙන අනුලොමනිති
 අනුලොමිකා, නථා සනනානං භිතවජිසාස අනුලොමනි මග්ග
 සට්ඨස්ස අනුලොමනි පරමස්සට්ඨස්ස නිබ්බානස්ස අනුලොමනතො
 අනුලොමනිතිසි අනුලොමිකා. සබ්බානිසි ඵතානි භාරණානි
 ඛමනි සහස් දච්ඡුං සමභික්ඛානිති ඛනනි, පස්සනිති දිසි, ගෙටෙනිති
 රුපි, මුහානිති මුනි, පෙක්ඛනිති පෙක්ඛා, සබ්බෙසිස්සා තෙ කම්මා
 සනනාදස්සා ඛමමා නිස්සානං ඛමනනි, විමසසතො ච පඤ්ඤාකඛන
 සබ්බානා ඛමමා පුතපුතං. අනිච්ච දුක්ඛ අනනනවසෙන නිස්සාස
 මානානං නිස්සානං ඛමනනිති ඛමමනිස්සානවනනි, පරතො
 අසුඤ්ඤා පටිලහනිති අඤ්ඤාස්ස උපපදසට්ඨනං. අසුඤ්ඤා සස මච
 විතනනතොච පටිලහනි. අසං ප්‍රච්චනිති අසං විනාමයා පඤ්ඤා
 නාම ප්‍රච්චනි, සා පෙනසා න සෙසං හෙසඤ්ඤා උපපජ්ජති අභිඤ්ඤා
 නානං පන මහාසනනානමෙව උපපජ්ජති, නථාපි සට්ඨානුලොමික
 ඤ්ඤාං විනනංගෙව බොධිසත්තානං උපපජ්ජති, සෙසපඤ්ඤා සබ්බෙ
 සමපි පුජිතපාරමිතං මහාපඤ්ඤානං උපපජ්ජනිති වෙදිතබ්බා.

iv පරතො සුඤ්ඤා පටිලහනිති ඵස්ස කම්මාසනනාදිනි පරෙන
 භාජිමානානි චා කතානි චා දිස්සාපි යස්ස භස්සවි භාජිමානස්ස
 චචනං සුඤ්ඤාපි ආවජිසස්ස සනනිහෙ උග්ගතතොපි පටිලඛා සබ්බා
 පරතො සුඤ්ඤාසෙව පටිලඛා නාමානි වෙදිතබ්බා. සමාපනනස්සානි
 සමාපනනිසමබ්බිස්ස අපනනාසමාපනනිසං පටිතො පඤ්ඤා භාවනා
 මහානාමාති අපඤ්ඤා, දුතං ආරඬානි දුතං පටිච්ච, දුතවෙතනා පච්ච
 සාති අපඤ්ඤා, දුතාරිගමනාති දුතං අබිගජ්ජනාස්ස පාපුණනනස්සා
 නි අපඤ්ඤා, සා උපපජ්ජනිති සා ඵචං දුතවෙතනාසමපසුතනා පඤ්ඤා
 නාම, සා පෙනසා දුතං දස්සාමිති විතනනනස්ස දුතං දෙනනස්ස
 දුතං දඤ්ඤා තං පච්චවෙකඛනනස්ස පුබ්බවෙතනාමුඤ්ඤනවෙතනා
 අපරවෙතනානි නිවිධෙන උපපජ්ජති. සීලං ආරඬන සීලාබිගමනාති
 ඉධාපි සීලවෙතනා සමපසුතනාට සීලමයා පඤ්ඤාති අබිපෙසනා,
 අසමපි සීලං පුරෙස්සාමිති විතනනනස්ස සීලං පුජිතස්ස සීලං
 පුරෙස්සා තං පච්චවෙකඛනනස්ස පුබ්බවෙතනාමුඤ්ඤනවෙතනා අපර
 වෙතන පි නිවිධෙනට උපපජ්ජති. භාවනාමයා හෙසා වුත්තාසෙව.

v අබිසීලපඤ්ඤාදිසු සීලාදිනි දුට්ඨෙන වෙදිතබ්බානි සීලං
 අබිසීලං විතනං අබිවිතනං පඤ්ඤා අබිපඤ්ඤාති, නස්ස උප්පාදු චා
 නථාගතනානං අනුප්පාදු චා නථාගතනානං. සිතාට සා ධාතු
 ඤමමට්ඨිතිතා ඛමමනියාමනාති ඉමාස නතනිසා සබ්බභිතවසෙන
 පඤ්ඤපි සීලානි දසපි සීලානි සීලං නාම, තඤ්ඤා නථාගත
 උපපතෙනපි අනුපපතෙනපි හොනි, අනුපපතෙන තෙ
 පඤ්ඤාපෙනනිති? නාපසපජිබ්බාජිකා සබ්බඤ්ඤා බොධිසත්තා

විකල්පවන්තරාදානා ව පසුපසෙහි, උපපන්න සමාසමුද්ධේ
 හික්කුසබ්බො හික්කුතිසබ්බො උපාසකා උපාසිකායො ව පසුපසු
 පෙනති. පාත්මොක්ක සංවරසීලං පන සබ්බසීලෙහි අබිනං
 උපපන්නෙය්ව නිජාගතෙ උපපජ්ජති නො අනුප්පන්නො, සබ්බසුද්ධ
 බ්‍රහ්මෙය්ව ච නං පසුපසුපෙනති, ඉමස්මිං චක්ඛුස්මිං. විනිශ්චයෙ ඉදං
 නාම හොතිති පසුපසුපනස්ස අපසුපසුසං අවිසයො බ්‍රහ්මානංයෙව
 එස විසයො බ්‍රහ්මානං බලං. ඉති සස්මා පාත්මොක්කසංචයෙ අබිසීලං
 තස්මා නං අබිසීලපසුපසු දසෙස්සං පාත්මොක්කසංවරං සංව
 රතනස්සාති ආදි වුත්තං. හෙය්වාමුත්තාස එව පන නන්තිසා සබ්බතිත
 වසෙහි වට්ටපාදිකා අසසමාපනතියො විත්තං. නාම, තස්සති
 නිජාගතෙ උපපන්නෙ පි හොති අනුප්පන්නෙ, අනුප්පන්නෙ තෙ
 නික්කන්තන්තිති? නාසසප්පිබ්බාජකා ටෙව බොධිසත්තා ව විකල්ප
 වන්තරාදානා ව. උපපන්න හගවති හව්විසසප්පිකා හික්කු
 ආදසොපි නික්කන්තන්තිතෙව. විපස්සනා පාදිකා පන අසසමා
 පනතිතො සබ්බ විතෙහි අබිකා, උපපන්නෙය්ව නිජාගතෙ
 උපපජ්ජති, නො අනුප්පන්න, සබ්බසුද්ධ බ්‍රහ්මච්චිව එතා පසුපසු
 පෙනති. ඉති සස්මා අසසමාපනතිවිත්තං අබිවිත්තං තස්මා අබිවිත්ත
 පසුපසු දසෙස්සං රූපාවචරූපාවචරසමාපනතිං සමාපජ්ජනනස්සා
 ති ආදි වුත්තං. හෙය්වාමුත්තාස එව පන නන්තිසා සබ්බතිතවසෙහි
 කම්මස්සකතිස්සත්තං පසුපසු නාම, තස්සති නිජාගතෙ උපපන්නෙපි
 හොති අනුප්පන්නෙපි, අනුප්පන්න ටෙලාදදන ටෙස්සගන්තර
 දුගාදිවසෙහි උපපජ්ජති, උපපන්න තෙහි සුභෙහි මහාදුගිං
 පවත්නන්තානාං පමාණං. නප්පි, මහගඵලපසුපසු පන සබ්බ
 පසුපසුහි අබිකා, උපපන්නෙය්ව නිජාගතෙ විජ්ඣාදිකා හුත්වා
 පවත්නති නො අනුප්පන්න. ඉති සස්මා මහගඵලපසුපසු අබිපසුපසු
 තස්මා අතිරෙකපසුපසු පසුපසු දසෙස්සං චක්ඛුස්මිං මහෙස්සති ආදි
 වුත්තං. තස්මා සියා සීලං අබිසීලං විත්තං අබිවිත්තං පසුපසු අබි
 පසුපසුහි ඉමස්මිං ජස්ස සොභාසෙස්ස විපස්සනා පසුපසු කන්තරසගතිස්සි
 හාති අබිපසුපසුසගතිස්සිතා, තස්මා සථා බිමකන්තරපමාණං
 ජන්තං. ටා ධජං ටා උපා ය අතිරෙකපමාණං අතිජන්තං අති
 ධාජාති වුච්චති එවමදමපි පසුපසුසීලං දසසීලං උපාදාය පාත්මොක්ක
 සංවරසීලං අබිසීලං. නාම, වට්ටපාදිකා අසසමාපනතියො උපාදාය
 විපස්සනාපාදිකා අසසමාපනතියො අබිවිත්තං. නාම, කම්මස්ස
 කතිපසුපසු උපාදාය විපස්සනාපසුපසු ව මහෙපසුපසු ව ඵල
 පසුපසු ව අබිපසුපසුනාමාති ටෙදිතබ්බො.

vi ආසනොසලාදිතිදද්දසෙ සස්මා ආසනාති වුසිසි, සා
 අනාභිභාතිනො අනුප්පන්නතිනො ව දුට්ඨා, අපාසොති අවසිසි, සාපි
 අනුභාතිනො ව අනුප්පන්නතිනො ව දුට්ඨා. තස්මා නං දසෙස්සං
 ඉමෙ ධම්මෙ මහසිකරොත්තාති ආදි වුත්තං. ඉදං වුවන්ති සා
 ඉමෙසං අනුසලබ්බමානං අනුප්පන්නතිසභානෙස්ස කුසලධම්මානස්ස

උපසන්තිසීතිසු පඤ්ඤා ඉදං ආය කොසලං නාම වුවවති. යා පනෙසා කුසලධම්මානං අනුසස්සනානිරුජ්ඣනෙසු අකුසලධම්මා නස්ස උපසන්තිසීතිසු පඤ්ඤා ඉදං අපායකොසලං නාමාති අපේධා, ආයකොසලං නාම පඤ්ඤා ගොතු අපාය කොසලං කපිං පඤ්ඤා නාම පාතාති? පඤ්ඤාවාසෙව හි මංගං එවං මහසිකරේනො අනුසන්තා කුසලා ධම්මා නුසස්සනති උපසන්තා නිරුජ්ඣනති අනුසන්තා අකුසලා ධම්මා උපසස්සනති උපසන්තා පවිබ්බන්තිති පජානාති. සො එවං ඤ්ඤා අනුසන්තානං අකුසලානං ධම්මානං උපසස්සිතුං න දෙති උපසන්තෙ පජ්හති, අනුසන්තෙ කුසල උපාදෙති උපසන්තෙ භාවනාපාටිපුටිං පාපෙති, එවං අපාය කොසලමපි පඤ්ඤාඑවාති වෙදිතබ්බං. සබ්බාපි තත්‍රාපායපඤ්ඤා උපාය කොසලනති ඉදං පන අවවාසිකානිවෙව වා හසෙ වා උපසන්තෙ තස්ස නිකිච්ඡන්තං. ධානුසංකතියකාරණපානනවසෙනෙ ව වෙදිතබ්බං. සෙසං සබ්බන් උත්තානන්තෙවන්ති.

කිංකරං

7 i නිව්ධෙන සුඤ්චන්ද්‍රනිද්දෙසෙ, තුන් විධියෙන්වූ භූතවස්තු නිදේශයෙහි; යොගවිභිතෙසුති, යනු; පඤ්ඤා, ප්‍රඥානොමේ; යොගො වුවවති, යොග නමැති කියනු ලැබේ; පඤ්ඤා විභිතෙසු, නුවණින් කරන ලද්දවූ; පඤ්ඤාපරිණාමිතෙසු, නුවණින් සාදන ලද්දවූ; ඉති අපේධා, යන මේ අප්‍රභ; (දුට්ඨබේබ්බා, දනසුතු; 0) කම්මායතනෙසුති, යන; එත්ථ, මේ වචනයෙහි; කම්ම මෙව, කම්මයමැ; කම්මායතනං, කම්මායතන නම; අඵවා, නොහොත්; කම්මඤ්ච, කම්මයන් වේ; ආජ්වාදිතං, දිවිපැවැත්වීම ආදීන්ගේ; ආයතනඤ්ච, කාරණයන් වේ; ඉතිපි, ඒ කම්මාරයසමාසශතති හෙයිනුදු; කම්මායතනං, කම්මායතන නම; සිප්පායතනෙපි, ශිලපායතන යෙහිදු; එසෙවනයො, මෙකි නය බඳු නය ඇත්තේයැ; නොහොත් - මේ නයමැ පැමිණවියයුත්තේයැ; තත්ථ, ඒ උභයකම්මායතනයන් අතුරෙහි; භිතඤ්ච, භිතකම්මය කියාත්; උක්කට්ඨඤ්ච, උත්තකාම කම්මය කියාත්; කම්මං; කම්මය නෙමේ; දුට්ඨං ප්‍රකාරවයක් ඇත්තේය; තත්ථ, ඒ භිතොත්තකාමකම්මයන් අතුරෙන්; භිතං නාම, භිතවූ කම්මය නම; වසිකිකම්මං, වසිකිකම්මානනයැ; හෙවත් වඩුකමැ; පුප්ඵඡබ්බික කම්මං, පුප්ඵසඩුකමැ; ඉති එවමාදි, යන මෙබඳු කම්මානනාදියයි; උක්කකං නාම, උත්තකාමකම්මය නම; කසිවණ්ණිජාගොරකබන්ති එවමාදි, සිසැම වෙණඳුම් ගෙරි රුකිම් යන මේ බඳු කම්මානනාදියයි; සිප්පමපි, ශිලපයද; භිතඤ්ච, භිතශිලපයැ කියාත්; උක්කට්ඨඤ්ච, උත්තකාමශිලපයැ කියාත්; දුට්ඨං, ප්‍රකාරවයක් ඇත්තේයැ; තත්ථ, ඒ භිතොත්තකාමශිලපයන් අතුරෙන්; භිතං සිප්පං නාම, භිත ශිලපය නම; තලකාරසිප්පං, කුළුපොත්තන්ගේ ශිලපයැ; පෙසකාරසිප්පං, පෙහෙරුවන්ගේ ශිලපයැ; කුම්භකාරසිප්පං, කුඹලුන්ගේ ශිලපයැ; වමමකාරසිප්පං, සොම්මරුවන්ගේ ශිලපයැ; නභාපිතසිප්පං, කරනැවැම්මයන්ගේ ශිලපයැ; ඉති එවමාදි, යන මේ බඳු ශිලපාදියයි; උක්කකං සිප්පං නාම, උත්තකාම

ශිලාය නම්; මුදු, ගඤ්චුලා සංඛ්‍යාශාසත්‍යය; ගණනා, අවර්ජනසංඛ්‍යා
ශාසත්‍යය; ලෙබ්බවාති, අක්‍ෂරලෙබ්බශිලායද යන; එවමාදි, මෙබදු
ශිලාදියයි; විජ්ජාව, විද්‍යානාමෝම; විජ්ජාසානං, විද්‍යාසාන නම්;
තං, ඒ විද්‍යාසානං; ධම්මකමෙව, ධාමිකවුයේම; (භගවතා, භගවත්තු
විසින්; 0) ගතිතං, ගාතියය; නාගමණ්ඩලපරිත්‍යාසදිසං + නාගමණ්ඩල,
මැඩිල්ලක් කොට සපුන් මනුෂ්‍යපකිරීමෙන් කැඳවා බිලිදී විස
බැස්වීමය; පරිත්‍යා, මතුරුදපා පිරිත් කිරීමය යන ශිලායතන යා;
සදිසං, සමානව ශිලායතනයද; පුබ්බතකමනසදිසං, පූර්ණාර
කොට මුඛවාතයදි සපුන්විස බානා මනුෂ්‍ය හා සමානව ශිලායතනයද;
සාලාකියං, ශාලාකාසකමියද; සලලකතියං, ශලාකමියද; ඉති
ආදිති පත වෙජ්ජසත්‍යානි, යන මේ ආදිව වෛද්‍යශාසත්‍යයේ වනාහි;
ඉවජාමහං ආවරය සිප්පං සිකඛිභුනති, ඉවජාමහං ආවරය සිප්පං
සිකඛිභුං යන්නෙන් දැක්වූ; සිප්පායනනෙ, ශිලායතනයෙහි; පවිසතතා,
ඇතුළත්වූ බැවින්; න ගතිනාති, නොගන්නාලදහ; තත්ථ, ඒ
කමානාදින් අතුරෙන්; එකො පණ්ණානො, එක් නුවණැති පුරුෂයෙක්;
මනුස්සානං, මිනිසුන්ගේ; එසුචිහාරත්‍යය, සැපවිහරණය පිණිස;
අත්තනො, තමාගේ; ධම්මතායව, ප්‍රකෘතිඤ්ඤානකතියෙන්ම; ගෙහපාසාද
යානනාවාදිති, ගෘහප්‍රාසාදයානනොකාදිත්; උප්පාදෙති, උපදවා; හි,
දැඩිකොට කියනුලැබේ; සො, ඒ නුවණැති පුරුෂයෙම; ඉමෙ මනුස්සා,
මේ මනුෂ්‍යයෝ; වසනසානෙන විනා, වාසස්ථානයෙන් හොරව;
දුක්ඛිනා, දුක්පත්වනුයහ; ඉති, මෙසේ සිතා; නිත්‍යායය, නිත්‍යාධ්‍යා
යෙහි; සත්‍යා, සිට; දිසවතුරස්සාදිප්පෙනං, දික්සිවරස් ඇ ප්‍රභේද ඇති;
ගෙහං (ගෙහාති), ගෙවල්; උප්පාදෙති, උපදවා; සිත්‍යනපටිසානත්‍යාය,
ශිතොෂණ වැළඹීම සදහා; එකභූමිකම්මාදිප්පෙනෙ, එක්මහල්
දෙමහල් ඇ ප්‍රභේද ඇති; පාසාදෙ, ප්‍රාසාදයන්; කාරෙති, කෙරෙයි;
යානෙ, රථගතවාදියානාය; අසති, නැතිකල්හි; අනුසංඝවරණං නාම,
නිබ්බද්ධර්ම නම්; දුක්ඛනාති, දුක්ඛ සිතා; ජබ්බාතිලම්භ පටිවිනෝද
ත්‍යාය, ජබ්බාබාධනිෂේධය සදහා; වසනසංඛසද්ධොතිකාදිති, සිවිගේ
ගැල්ලය ආදින්; උප්පාදෙති, උපදවා; නාමා, නම්; අසති, නැතිකල්හි;
සමුද්දාසංඝවරණං නාම, සමුද්දාදින්හි හැසිරීමෙන් නම්; නාමිති, නැතැයි
සිතා; නානප්පකාරං, නන්වැදූරුම්වූ; නාමං, නම්; උප්පාදෙති, උපදවා;
සො, ඒ නුවණැති පුරුෂයෙම; එතං සබ්බමි, තෙල සියල්ලම;
අඤ්ඤාති, අනුත් විසින්; කරියමානං, කරනුලබන්නක්නු; නෙවපස්සති;
නොම දකි; කතං, අනුත් විසින් කරන ලද්දක්නු; න උග්ගණ්හාති,
නොම උගති; කප්පනානං, අස්වන්නවුන්ගේ (කීම); න සුණාති,
නොඅසා; අත්තනො, තමාගේ; ධම්මතාය, නිසංසිධිවූ හෙවත්
සමාහවිකවූ; විනාය පන, විනායමයඤ්ඤායෙන් වනාහි; (නොහොත්-
ධම්මතාය පන, පියවින් වනාහි; විනාය, සිතා; යනුද පාසාපීඩි) කාරෙති,
කෙරෙයි; හි, ඒ සැබව; පඤ්ඤවතා, නුවණැත්තන් විසින්; අත්තනො,
තමාගේ; ධම්මතාය, ප්‍රකෘතියෙන්; හෙවත්-පියවනුවණින්; කතමි, කළ
කමද; උග්ගණ්හාති, උගෙන; කාරෙතොති, කරන්නාවූ; අඤ්ඤති,

අනුන් විසින්; කතසදිසමෙව, කළ කම හා සමවුයේම; හොති, වේ; අයං, මෙකියනලද්දේ; තාව, පළමුකොට; භික්‍ෂමෙම, භික්‍ෂුකම්මයනනායෙති; නයො, නය වේ. උක්කාසකමෙම, උත්තාභවකම්මයනනායෙතිද; කසි කමෙම, කාසිකම්මය; අසති, නැතිකල්හි; මනුස්සානං, මිනිසුන්ගේ; ජීවිතං, දිවි වැටීමෙන්; නප්පවනනති, නොපවති; ඉති, මෙසේ මෙනෙහි කොට; එකො පණ්ණිනො, එක් පණ්ණින පුරුෂයෙක්; යුගනභිග්‍රා දිති, විශතභුල්ආදිකොටඇති; කසිභණ්ඩාති, කාසිභණ්ඩයන්; උප්පාදෙති, දනවා; තවා, එපරිද්දෙන්; නානප්පකාරං, නන්වැදූරුමවූ; වාණිජ්ජකමං, වෙණදුම්ද; ගොරකඛ්ඤව, ගෙරැකිම්ද; උප්පාදෙති, උපදවා; සො, ඒ නුවණැති පුරුෂයෙමේ; අඤ්ඤති, අනුන් විසින්; කරියමානං, කරනුලබන්නාවූ; එතං සබ්බමි, තෙල සියල්ලම; තෙව පසුන්ති, නොම දකි; පෙකතසදිසමෙවහොති, කළද හා සම වූයේම වේ; අයං, මෙකියනලද්දේ; උක්කාසකමෙම, උත්තාභවකම්මයනනායෙති, නයො, නය තෙමේයි.

7 ii ද්විධෙමි, භික්‍ෂොත්තාභවකයෙන් විප්‍රකාරවූද; සිප්පා යනනෙ පන, ශිල්පායනනායෙති වනාහි; (නයො, නය තෙමේ; වෙදි නබ්බො, දහසූතුයි; 0) එකො පණ්ණිනො, එක් පණ්ණින පුරුෂයෙක්; මනුස්සානං, මිනිසුන්ගේ; චාපුට්ඨාරජාය, සැපවිහරණය පිණිස; නලකාරසිප්පාදිති, නලකාරශිල්පය ආදිකොට ඇති; භික්‍ෂිප්පාති, ලාමකශිල්පයන්ද; හත්ඵලාගණනාසංඛිතං, හත්ඵලාගණනානම්ලද; මුද්දං, මුද්‍රාශිල්පයද; අච්ඡින්නසංඛිතං, නවය අවසන් කොට මතු මතුයෙහි නොකඩවා ගණන්කිරීමයි කියනලද; ගණනං, සංඛිතා යානුද; මාතිකාපභෙදං, අකාරාදිමාතෘකා කාරාදිප්‍රභෙද ඇත්තාවූ; ලෙඛඤ්ඤ, ලෙඛනශිල්පයද; උප්පාදෙති, උපදවා; සො, ඒ නුවණැති පුරුෂයෙමේ; අඤ්ඤති, අනුන් විසින්; කරියමානං, කරනුලබන්නාවූ; එතං සබ්බමි, තෙල සියල්ලම; තෙවපසුන්ති, නොම දකි; පෙකතසදිසමෙව, කළද හා සමවූයේම; හොති, වේ; අයං, මෙකියන ලද්දේ; සිප්පායනනෙ, ශිල්පායනනායෙති; නයො, නයතෙමේයි; එකෙව්වා පණ්ණිනො පන, ඇතැම් නුවණැති පුරුෂයෙක්තෙම වනාහි; අමනුස්සසිරිසපාදිති, යක් බු පිසස් සපුන් විසින්; උපද්දනානං, පෙළන ලද්දවූ; මනුස්සානං, මිනිසුන්ට; තිස්සිත්තජාය, පිළියමකිරීම පිණිස; ධම්මකාති, ධර්මිකවූ; නාගමණ්ඩලමනනාදිති, මැතිලිකොට සපුන් කැඳවා විසඳනා මනුෂ්‍යපකිරීම ආදිකොට ඇති; විජ්ජාඝාතාති, විද්‍යාඝාතා යන්; උප්පාදෙති, උපදවා; අඤ්ඤති, අනුන් විසින්; කරියමානාති, කරනුලබන්නාවූ; තාති, ඒ නාමබුලුමතුරුදම්ම ඇ ශිල්පයන්; තෙවපසුන්ති, නොම දකි; කතාති, මෙරමා විසින්කලාවූ නාමබුලුමතුරු ඇ ශිල්පයන්; ත උග්ගණ්ණාති, නොමඋගති; කට්ඨනානං, නාමබුලුමතුරුදම්ම ඇ ශිල්ප අස්වන්නවුන්ගේ; (වචනං, කිම;) න සුඤ්ඤාති, නොඅසා; අතතනො, තමාගේ; ධම්මතාය, සවාභාවිකවූ ගෙවත් තිසරිසිඬවූ; විනායාය, විනායාමයප්‍රඥාවෙන්; කරොති, කෙරෙයි;

හි. ඒ කීම සැබව; පඤ්ඤාවතා, නුවණැත්තනු විසින්; අත්තනො, තමාගේ; ධම්මතාය, ස්වභාවයෙන් හෝ නිසඃසිඛප්‍රඥාවෙන්; කතමපි, කළාවූ දෑද; උග්ගණ්හිත්වා, උගෙනැ; කරොනෙතති, කරන්නාවූ; අඤ්ඤාති, අනුන් විසින්; කතසදිසමෙව, කළදය හා සමවූයේමැ; හොති, වේ; කම්මස්සාකතංවාති, යනු; ඉදං කම්මං, මේ කුසලකම්මයනෙමේ; සත්තානං, සත්ත්වයන්ගේ; සකං, තමා සතු ධනය වේ; ඉදං, මේ අකුසලකම්මය නෙමේ; නො සකං, නොතමා සතු ධනය වේ; ඉති එවං, යන මේ නසින්; ජානනඤ්ඤං, දන්නා නුවණ්; සම්මානුලෝමිකංවාති, යනු; විපස්සනාඤ්ඤං, විචක්‍ෂන්තුවණ්; හි, ඒ සැබව; තං, ඒ සත්‍යානුලෝමිකඤ්ඤය හෙවත් විචක්‍ෂන්තැණ; වතුන්තං, වතුර්විධවූ; සම්මානං, සත්‍යයන්ට; අනුලෝමනනො, අනුලෝමවනහෙයින්; හෙවත් - අනුරූප වන හෙයින්; සම්මානුලෝමිකන්ති, සත්‍යානුලෝමිකත්මැයි; වුච්චති, වදාරනුලැබේ.

7 iii ඉදති, දන්; අස්ස, ඒ සත්‍යානුලෝමිකඤ්ඤසංකීර්ණාන විදර්ශිතාඤ්ඤායාගේ; පවත්තනාකාරං, පවත්නා සැටි; දෙස්සාතුං, දක් වන්ට; රූපං අනිච්චංවාති, යන; ආදි, ආදිය; චුත්තං, වදාළයේක; එත්ථ, මේ රූපං අනිච්චංවා යනාදිවචනයෙහි; (ව වාක්‍යාරම්භ ඥානසි) අනිච්චලක්කණ්ණමෙව, අනිත්‍යලක්කණයමැ; ආගතං, ආයේය; දුක්ඛලක්කණ්ණඅත්තකලකණ්ණාති, දුඃඛලක්කණඅත්තාත්මලක්කණයෝ; න (ආගතාති), නොආවානුය; පන, එසේවීනමුත්; අත්ථවසෙන, අභවයෙන්; ආගතානෙවාති, ආවානුමයයි; දඨබ්බාති, දනුනුයහ; හි, කවරහෙයින් යන්; නොහොත් - ඒ එසේමැයි; යං, යම් ධම්මස්වභාවයෙක්; අනිච්චං, අනිත්‍යය වේද; තං, ඒ අනිත්‍යවූ ධම්මස්වභාවයනෙම; දුක්ඛං, දුඃඛයැ වනුයැ; යං, යම් ධම්මස්වභාවයෙක්; දුක්ඛං, දුඃඛයැ වේද; තං, ඒ දුඃඛවූ ධම්මස්වභාවය නෙම; අත්තතා, අත්තාත්මයැ වනුයැ; ඉති, එහෙයින්; යං එවරූපිත්ති, යනු, එවං, මෙපරිද්දෙන්; හෙට්ඨා, යටැ; නිද්ද්ධිසභාවං, පහලකළාවූ ස්වභාව ඇති; යං අනුලෝමිකං, යම් අනුලෝමිකඤ්ඤයක්; (පටිලහති යන්න හා සමකුසි) බන්ධනාති ආදිති, බන්ධනං යන පදය මුල්කොටැ ඇති; සබ්බාති, සියලු පදයෝ; පඤ්ඤාවෙවචනානෙව, ප්‍රඥාවගේ පයඝායවචනයෝ මැයි; හි, ඒ සැබව; සා, ඒ ප්‍රඥනොමෝ; හෙඤ්ඤානුත්තානං, යටැ වදාළවූ; කම්මායතනාදීනං, කම්මායතනය ආදිකොටැඇති; පඤ්ඤානං කාරණානං, පඤ්ඤාවිධවූ කාරණයන්ට; අපච්චනිකදස්සනෙන, අප්‍රතිපක්‍ෂභාවයෙන් දක්නාහෙයින්; නොහොත් - අප්‍රතිපක්‍ෂභාවය දැක්මෙන්; ඔ අනුලෝමෙති, අනුලෝම වේද; ඉති, මේ වචනාථිහෙයින්; අනුලෝමිකා, අනුලෝමිකා නමු; තථා, එසේ; සත්තානං, සත්ත්වයන්ගේ; භිත්ථරියාය, භිත්ථයඝාටට; හෙවත් - වැඩ සිදුකිරීමට; අනුලෝමෙති, අනුලෝම වේද; මග්ගසම්මස්ස, මාග්ග සත්‍යයට; අනුලෝමෙති, අනුලෝම වේද; පරමත්ථසම්මස්ස, පරමාත්ම සත්‍යයට; නිබ්බානස්ස, නිව්වාණයට; අනුලෝමනනො, අනුරූපවන හෙයින්; අනුලෝමෙති, අනුලෝම වේද; ඉතිපි, මේ වචනාථිහෙයින්නුද;

අනුලොමිකා, අනුලොමිකා නමු; සබ්බානිපි, සියලුම; එතානි
 ආරණානි, තෙල ආරුණු; බමිති, සිසේසි; සහති, සහනය කෙරෙසිද;
 දවස්සං සකෙකානි, දක්නට හැකිවේද; ඉති, මේ වචනාපහෙසින්; බනති,
 ඝෞනනි නමු; පසසති, (තෙල සියලුම ආරුණු) දකිද; ඉති, මේ වචනාපි
 හෙසින්; දිවසි, දූෂි නමු; රොවෙති, (තෙල සියලුම ආරුණු) රුපි
 කෙරෙසිද; ඉති, මේ වචනාපිහෙසින්; රුපි, රුපි නමු; මුතානි, (තෙල
 සියලුම ආරුණු) දනිද; ඉති, මේ වචනාපිහෙසින්; මුති, මුති නමු;
 පෙකබති, (තෙල සියලුම ආරුණු) ප්‍රේක්ෂණය කෙරෙසිද; ඉති,
 එහෙසින්; පෙකබා, ප්‍රේක්ෂා නමු; සබ්බෙසි, සියලුම; තෙ කම්මායනතා
 දයො ධම්මා, ඒ කම්මායනතාදිවූ ධම්මෝ; අසා, ඒ ප්‍රඥාවගේ; නිජ්ඣානං,
 ප්‍රභේදවශයෙන් දැනීමය කියනලද අවලෝකනය; බමනති, සහද්ද;
 විසෙසතොව, විශේෂවශයෙනුදු; පඤ්චකකිකසංඛාතා, පඤ්චකකික
 කම්මලද; ධම්මා සම්භාවධම්මෝතුමු; පුනපුනං, පුනපුනා; අනිච්ච
 දුක්ඛ අනත්තවසෙක, අනිත්‍යදුඃඛානාත්මවශයෙන්; නිජ්ඣායමානා,
 අවලෝකනයකරන්නාහු; තං නිජ්ඣානං, ඒ නිධානය හෙවත්
 අනිත්‍යාදිවශයෙන් අවලෝකනය; බමනති, සහද්ද; ඉති, ඒ වචනාපි
 හෙසින්; ධම්මනිජ්ඣානබනති, ධම්මනිධානඝෞනනි නම; පරතො
 අසුඤ්ඤා පටිලභනිති, යනු; අඤ්ඤාසං, මෙරමාගේ; උපදෙසව්වනං,
 උපදෙස්බසක්; අසුඤ්ඤා, නොඅසා; සයමෙව, තෙමේම; විනොනොනා,
 සිතමින්, හෝ සිතනුයේ; පටිලභති, ලබයි; අයං වුච්ඡිති, යනු; අයං,
 මෝනොමෝ; විනාමයා පඤ්ඤානාම, විනාමයප්‍රඥානාමැයි; වුච්චති,
 වදාරනු ලැබේ; සා පනෙසා, ඒ විනාමයප්‍රඥානාමෝ වනාහි;
 යෙසං කෙසඤ්ඤි, සියලු පුහුල්තට; න උප්පජ්ජති, නූපදී; පන, එසේ
 නූපදනානමුත්; අභිඤ්ඤානානං, ප්‍රකටවූ; මහාසත්තානමෙව, ශ්‍රේෂ්ඨ
 සත්තයන්ටම; උප්පජ්ජති, උපදී; (මහාමහත්තානමෙවයි පාඨයෙක් ඇද්ද
 හේ නොයෙදෙයි) තත්ථාපි, ඒ විනාමය ප්‍රඥව අතුරෙහිද;
 නොහොත් - අනුලොමික ප්‍රඥවත් අතුරෙහිදම; සච්චානුලොමික
 ඤාණං, සත්‍යානුලොමිකඤ්ඤානෙමේ; විතතං බොධිසත්තානංයෙව,
 බුදුපසේබුදුබෝසතුන්ටම; උප්පජ්ජති, උපදී; සෙසපඤ්ඤා, අවශේෂවූ
 ප්‍රඥානාමෝ; පුරිතපාරමිතං, පිරු පැරුම් ඇති; මහාපඤ්ඤානං,
 මහත්වූ නුවණැති; සබ්බෙසමපි, සියලුපුහුල්තටම; උප්පජ්ජති,
 උපදී; ඉති, මෙසේ; වෙදිතබ්බා, දනසුත්තියැ.

7 iv පරතො සුඤ්ඤා පටිලභනිති එත්ථ, යන මේ වචනයෙහි;
 පරෙන, මෙරමා විසින්; කරියමානානි, කරනුලබන්නාවූ හෝ; භානානි
 වා, කරනලද්දවූ හෝ; කම්මායනතාදිති, කම්මායනතාදින්; දිස්වාපි,
 දැකත්; යසං කසංචි, යම්කිසි; කථයමානස්ස, ශිල්ප අස්වන්තක්නුගේ;
 වචනං සුඤ්ඤාපි, කිම අසාත්; ආවරියස්ස, ඇරැක්කුගේ; සනතිකෙ,
 හමුවෙහි; උග්ගහෙතාපි, උගෙනත්; පටිලභා, ලද්දවූ; සබ්බා, සියලු
 ප්‍රඥානාමෝ; පරතො සුඤ්ඤායෙව, මෙරමා කෙරෙත් අසාම; පටිලභා
 නාමානි, ප්‍රතිලබ්ධප්‍රඥානාමැයි; වෙදිතබ්බා, දනසුත්තියැ; සමා
 පනාස්සානි, යනු; සමාපනතිසමබ්බස්ස, සමාපනතින් සමන්තිනු

පුද්ගලයාගේ; හෙවත් සමවත් සමවත් පුද්ගලයාගේ; අනෙකා සමාපන්නියා, සමවත්තුළ; පවත්නා, ප්‍රවෘත්තවු; පඤ්ඤා, ප්‍රඥානෝමෝ; භාවනාමයානාම, භාවනාමයප්‍රඥ නම; ඉති අනේවා, මේ අර්ථය වේ; දුකං ආරබ්භාති, යනු; දුකං, දුකවේතනාව; පටිච්ච, නිසා; දුකවේතනාපට්ඨයා, දුකවේතනා ප්‍රත්‍යයයෙන; ඉති අනේවා, මේ අර්ථය වේ; දුකාධිගච්ඡාති, යනු; දුකං, දුක වේතනාවට; අධිගච්ඡන්තාසං, සිසේසි; පාපුණන්තාසං, පැමිණෙන්නුවහට; ඉති අනේවා, මේ අර්ථය වේ; යා උප්පජ්ජති, යනු; ඵලං, මෙසේ; දුක වේතනාසම්පයුත්තා, දුකවේතනාව හා සම්ප්‍රයුක්තවු; යා පඤ්ඤා යම් නුවණක්, උප්පජ්ජති, උපද්ද; අයං, මේ ප්‍රඥානෝමෝ; දුකමයාපඤ්ඤ නාම, දුකමයවු ප්‍රඥනම; සා පනෙසා, ඒ ප්‍රඥානෝමෝවනාහි; දුකං, දුක වාක්‍යව; දසසාමිති, දෙන්තෙමිසි; විනේතනාසං, සිතනුවහට; දුකං, දුකවක්‍යව; දෙනතාසං, දෙනුවහට; දුකං, දුකවක්‍යව; දකා, දි; තං, ඒ දුකවක්‍යව; පට්ඨවේකනිත්තාසං, ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂාකරනුවහට; පුබ්බ වේතනා, පුච්ඡාගයෙහිවු වේතනාසම්ප්‍රයුක්තයා; මුඤ්ඤිතවේතනා, පරිත්‍යාගකාලයෙහිවු වේතනාසම්ප්‍රයුක්තයා; අපරවේතනා, පශ්චාත් භාගකාලයෙහිවු වේතනාසම්ප්‍රයුක්තයා; ඉති, මෙසේ; නිවිධෙන, තුන් පරිද්දෙකින්; උප්පජ්ජති, උපද්ද; සීලං ආරබ්භා සීලාධිගච්ඡාති, යන; ඉධාපි, මෙහිදු; සීලවේතනාසම්පයුත්තා, ශීලවේතනාව හා සම්ප්‍රයුක්තවු ප්‍රඥානෝමෝ; සීලමයා පඤ්ඤාති, ශීලමයවු ප්‍රඥනමයි; අධිප්‍යෙතා, කාමැතිවනලදයා; අයමපි, මේ ශීලමයප්‍රඥානෝමෝද; සීලං, ශීලය; පුරෙස්සාමිති, පුරන්තෙමිසි; විනේතනාසං, සිතනුවහටද; සීලං, ශීලය; පුරෙනතාසං, පුරනුවහටද; සීලං, ශීලය; පුරෙතා, පුරා; තං, ඒ ශීලය; පට්ඨවේකනිත්තාසං, ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂාකරනුවහට; පුබ්බවේතනා, පුච්ඡාගයෙහිවු වේතනාසම්ප්‍රයුක්තයා; මුඤ්ඤිතවේතනා, සිල්පිටිමෙහි මුක්තවේතනාසම්ප්‍රයුක්තයා; අපරවේතනා, පශ්චාද්ධාගයෙහිවු වේතනා සංප්‍රයුක්තයා; ඉති, මෙසේ; නිවිධෙනෙව, තුන්පරිද්දෙකින්ම; උප්පජ්ජති, උපද්ද; භාවනාමයා, භාවනාමයවු ප්‍රඥානෝමෝ; හෙට්ඨා, යටා; වුත්තායෙව, කියනලදමයි.

7 v අධිසීලපඤ්ඤදීප්ප, අධිශීලප්‍රඥදීන්හි; සීලාදිති, ශීලාදිහ; සීලං, ශීලයා; අධිසීලං, අධිශීලයා; විත්තං, විත්තයා; අධිවිත්තං, අධිවිත්තයා; පඤ්ඤා, ප්‍රඥයා; අධිපඤ්ඤා ඉති, අධිප්‍රඥයා නියා; දුට්ඨධෙන, දෙවිධියෙකින්; වෙදිතබ්බාති, දතයුතුයහ; තත්ථ, ඒ ශීලාදින් අතුරෙන්; උප්පාදා වා තථාගතානං, පෙ, ධම්මමනියාමනාති, යන; ඉමාය තනනියා, මේ පෙළකරණකොටගෙනා; සංකතනිතවසෙන, හඬුවමාගන් වශයෙන්; පඤ්ඤාපි සීලාති, පන්සිල්හද; දසසි සීලාති; දසසිල්හද; සීලං නාම, සිල්නම; හි, ඒ සාබව; තං, ඒ ශීලය; තථාගතො, තථාගත යන් වගන්සේ; උප්පනෙතපි, උපන්කල්හින්; අනුප්පනෙතපි, නුපන් කල්හින්; හොති, වේ; අනුප්පනෙන, තථාගතයන් වගන්සේ නුපන් කල්හි; කෙ, කවරහ; පඤ්ඤාපෙනති, පණවද්ද; ඉති; මෙබඳු විතාරිමක් ඇති කලා; තාපසපරිබ්බාජකා; තවුස්මිට්ටිප්පෝද; සබ්බඤ්ඤාබොධි

සත්‍යා, සඵලබ්‍යාධිසත්‍යයෝද; වක්කවත්තිරුජානොව, සක්චිතිරජහුද; පඤ්ඤපෙනති, පණ්ණවන්; සමමාසලබ්‍යො, සමාක් සලබ්‍යොන්වහන්සේ; උපපනො, උපත්තලිති; භික්ඛුසබ්‍යො, භික්ඛුසබ්‍යොනොමේද; භික්ඛුති සබ්‍යො, භික්ඛුතිසබ්‍යොනොමේද; උපාසකා, උපසුහුද; උපාසිකායොව, උපාසිකෝද; පඤ්ඤපෙනති, පණ්ණවන්; සබ්‍යසිලෙති, සියලුගිලයනව වඩා; අධිකං, ශ්‍රෙණි වූ; පාතිමොක්ඛසංවරසීලංපන, ප්‍රාතිමොක්ඛසංවර ගිලය වනාහි; තථාගතො, තථාගතයන්වහන්සේ; උපපනොයෙව, උපත්තලිතිම; උපපජ්ජති, උපදි; අනුපපනො, නුපත්තලිති; නො, නුපදි; තං, ඒ ගිලය; සබ්‍යසුඤ්ඤාබ්‍යොවෙව, සඵලවූ බුදුවරයෝම; පඤ්ඤපෙනති, පණ්ණවන්; (ව, වාක්‍යාරම්‍යයෙහි හෝ වාක්‍යාලංකාර යෙහිද) හි, එසැබව; ඉමසමිං වජ්‍ජසමිං, මෙකරුණෙහි; (ඉමසමිං) විනික්කමෙ, මේ ව්‍යතික්‍රමයෙහි; නොහොත් - ඉමසමිං වජ්‍ජසමිං, මෙනම් වසතුමක්; විනික්කමෙ, ඉක්මවූකල්හි; ඉදං නාම, මෙනම් වරදෙක්; හොතිති, වේයයි; පඤ්ඤපනං, පණ්ණවිම; අසෙසුසං, අත් පුහුලන්ට; අවිසයො, නැත් නොවෙයි; එසො, මේ ප්‍රාතිමොක්ඛසංවරගිලය පණ්ණවිම; බුද්ධානංයෙව, බුදුවරයන්ටම; විසයො, නැත්වේ; බුද්ධානං (යෙව), බුදුවරයන්ගේම; බලං, ශක්තිය වේ; ඉති, යථොක්තනසින්; යසමා, යම්හෙයකින්; පාතිමොක්ඛසංවරො, ප්‍රාතිමොක්ඛසංවරයනෙමේ; අධි සීලං, ශ්‍රෙණිගිලය වේද; නසමා, එහෙයින්; තං අධිසීලපඤ්ඤං, ඒ ශ්‍රෙණිවූ ගිලයෙහිප්‍රවෘත්තප්‍රඥව; දසෙසුහුං, දක්වන්ට; පාතිමොක්ඛ සංවරං සංවරනක්ඛාති ආදි, යනාදිය; වුත්තං, වදලස්සක; හෙට්ඨා වුත්තාය එව; යටා කියනලද්දවූම; තනකියා, පෙළ කරණකොටගෙනැ; සබ්‍යසමාපනතියො, අභිසමාපනතිහු; විත්තං නාම, විත්ත නම; හි, කවරහෙයනැත්; තං, ඒ වෘත්තද්‍රව්‍යට කාරණවූවිත්තයනෙමේ; තථාගතො, තථාගතයන්වහන්සේ; උපපනොමි, උපත්තලිතිත්; අනුපපනොමි, නුපත්තලිතිත්; හොති, වේ; අනුපපනො, තථාගතයන් වහන්සේ නුපත්තලිති; කො, කවරහු; නිබ්බන්ධනති, උපදවද්ද; ඉති, මෙසේ විභාරමක් ඇතිකල්හි; නාපසපරිබ්‍යාපකාවෙව, තවුස් පිරි වැට්ඨෙත්ද; බොධිසත්‍යාව, බෝසත්හුද; වක්කවත්තිරුජානොව, සක්චිතිරජහුද; (නිබ්බන්ධනති, උපදවත්;ට) හගවති, හගවත්හු; උපපනො, උපත්තලිති; භවවිසෙසකිකා, භවවිසෙසය කැමැත්තාවූ; භික්ඛු ආදයොපි, භික්ඛුන් ආදිකොටැඟිති පුද්ගලයෝද; නිබ්බන්ධනති යෙව, උපදවත්මය; විපස්සනා පාදිකා, විද්‍යානාවට කාරණවූ; සබ්‍යවිත්තෙහි, සියලුසින්තව වඩා; හෙවන් - විත්තගිණියෙන් දැක්වූ සියලු සමාධිත්වට වඩා; අධිකා, ශ්‍රෙණිවූ; අධිසමාපනතියො පන, අභිසමාපනතිහු වනාහි; තථාගතො, තථාගතයන්වහන්සේ; උපපනො යෙව, උපත්තලිතිම; උපපජ්ජති, උපදිත්; අනුපපනො, තථාගතයන් වහන්සේ නුපත්තලිති; නො, නුපදිත්; සබ්‍යසුඤ්ඤාබ්‍යොවෙව; සඵලවූ බුදුවරයෝම; (ව, වාක්‍යාරම්‍යයෙහිද) එයා, තෙල විද්‍යානාපාදකවූ අභිසමාපනතිත්; පඤ්ඤපෙනති, පණ්ණවන්; ඉති, මෙනසින්; යසමා,

යම්හෙයකින්; අසමාපන්නිවිතනං, අසමාපන්නිවිතනයනෙමේ; අධිවිතනං, ශ්‍රේෂ්ඨවු විතනය වේද; නසමා, එහෙයින්; අධිවිතනපඤ්ඤං, අධිවිතනයෙහි පැවැති ප්‍රඥාව; දසෙසානුං, දක්වන්ට; රූපාවචරරූපාවචර සමාපන්නිං සමාපජ්ජනාසාති ආදි, යනාදිය; වුතනං, වදාළයේක; හෙට්ඨාවුතනයාය එව, යටැ කියනලද්දවුම; තනනියා, පෙළ කරණකොටැ ගෙනැ; සඛගතිතවසෙන පන, හඤ්චවාගන් වශයෙන් වනාහි; කම්මසාසකතඤ්ඤං, කම්මසාසකතඤ්ඤංයනෙමේ; පඤ්ඤා නාම, ප්‍රඥ නම; හි, විතරකරනුලැබේ; තං ඒ කම්මසාසකතඤ්ඤංයනෙමේ; තථාගතො, තථාගතයන් වහන්සේ; උප්පනොපි, උපන්කල්හින්; අනුප්පනොපි, නුපන්කල්හින්; හොති, වේ; අනුප්පනො, තථාගතයන් වහන්සේ නුපන්කල්හි; වෙලාමදන වෙසසානරදනාදිවසෙන, වෙලාමබ්‍රාහ්මණ දන විචේතනර නරේඤ්ඤාදිවශයෙන්; උප්පජ්ජති, උපදි; උප්පනො, තථාගතයන්වහන්සේ උපන්කල්හි; නොන ඤාණෙන, ඒ කම්මසාසකත ඤාණයෙන්; මහාදනං, මහදන්; පවනෙනනානං, පවන්වන්තවුන්ගේ; පමාණං, ප්‍රමාණයෙන්; නසී, නැත; මග්ගඵලපඤ්ඤා පන, මාග්ගඵලප්‍රඥ නොමෝවනාහි; සබ්බපඤ්ඤාහි, සියලුප්‍රඥවන්ට වඩා; අධිකා, ශ්‍රේෂ්ඨය; තථාගතො, තථාගතයන් වහන්සේ; උප්පනොයෙව, උපන්කල්හිම; විත්ථාරිකා හුත්වා, විසාරයට පැමිණියක්වැ; හෙවත් - ව්‍යාප්තවැ; පවත්නාහි, පවති; අනුප්පනො, තථාගතයන් වහන්සේ නුපන්කල්හි; නො, ව්‍යාප්තවැ නොපවති; ඉති, මෙකි තසින්; යසමා, යම් හෙයකින්; මග්ගඵලපඤ්ඤා, මාග්ගඵලප්‍රඥනොමෝ; අධිපඤ්ඤා, ශ්‍රේෂ්ඨවු ප්‍රඥව වේද; නසමා, එහෙයින්; අතිරේකපඤ්ඤාය, අතිරේකප්‍රඥවශයෙන්; පඤ්ඤං, ප්‍රඥව; දසෙසානුං, දක්වන්ට; චතුස්ස මග්ගස්සති ආදි, යනාදිය; වුතනං, වදාළයේක; තන්ථ, ඒ පාලියෙහි; සීලං, ශීලය; අධිසීලං, අධි ශීලය; විතනං, විතනයැ හෙවත් සමාධියැ; අධිවිතනං, අධිවිතනයැ හෙවත් අධිසමාධියැ; පඤ්ඤා, ප්‍රඥවයැ; අධිපඤ්ඤා ඉති, අධිප්‍රඥවයැ යන; ඉමෙස්ස ඡස්ස කොඨාසෙස්ස, මේ ෂඩ්විධකොඨාසයන් අතුරෙන්; විපසානාපඤ්ඤා, විදර්ශනාප්‍රඥනොමෝ; කාතරසනනිසංඝා, කවර කොටසෙක්හි සඛග්ගකරනලද්ද; ඉති, මේ වොදනාව; සියා, වන්හි නමි; අධිපඤ්ඤාසනනිසංඝා, අධිප්‍රඥකොඨාසයෙහි සඛග්ගකරනලද්ද; (ඉති විසජ්ජනා, මේ විසදීම වනුයට) තසමා, එහෙයින්; ඔමකතරප්ප මාණං, ඉතා ලාමකවු පමණ ඇති; නොහොත් ප්‍රමාණයෙන් ඉතා ලාමකවු; ඡතනං වා, ඡත්‍රයක් හෝ; ධජං වා; ධවජයක් හෝ; උපාදාය, නිසා; අතිරේකප්පමාණං, අතිරේකප්‍රමාණවන්වු - නොහොත් - ප්‍රමාණයෙන් වැඩිතරම්වු ඡත්‍රය හෝ ධවජය හෝ; අතිඡතනං අති ධජොති, අධිකඡත්‍රය අධිකධවජය කියා; වුච්චති යථා, යම්සේ කියනු ලැබේද; එවං, එපරිද්දෙන්; පඤ්ඤාසීලං, පන්සිල්; දසසිල්, දසසිල්; උපාදාය, නිසා; ඉදමපි පාතිමොක්ඛසංවරසීලං, මේ ප්‍රාතිමොක්ඛසංවර ශීලය නෙමේද; අධිසීලං නාම, අතිශීලයැ නම; වට්ඨපාදිකා, වාතන දුර්ගයට කාරණවු; අට්ඨසමාපන්නියො, අසමාපන්නින්, උපාදාය, නිසා; විපසානාපාදිකා, විදර්ශනාවට කාරණවු; අසමාපන්නියො,

අභවසමාපනතිහු; අභිවිතතං නාම, අභිවිතත නම; කාමමසාසකතපඤ්ඤං, කාමමසාසකතඤ්ඤාණය; උපාදය, නිසා; විපසානාපඤ්ඤා ව, විදුෂිතා ප්‍රඥවද; මහපඤ්ඤා ව, මාභීප්‍රඥවද; ඵලපඤ්ඤා ව, ඵලප්‍රඥවද; අභි පඤ්ඤා නාමාති, අභිපඤ්ඤා නමැයි; වෙදිතබ්බා, දතයුතුයැ.

7 vi ආයකොසලාදිනිදෙදසෙ, ආයකොශලාදි නිදේශයෙහි; (විනිවජ්ජයො වෙදිතබ්බා, විනිස දතයුතුයි; 0) යසමා, යම්හෙයකින්; ආයොති, ආය නම්; වුඬ්ඞි, අභිවෘද්ධිනොම වේද; සා, ඒ අභිවෘද්ධි නොමෝ; අනත්භාතිනො, අනත්භාතිවශයෙන්ද; අනුප්පනති නොව, අනුප්පිවශයෙන්ද; දුට්ඨා, ඩිට්ඨවනුයැ; අපායොති, අපාය නම්; අවඬ්ඞි, අනත්භාතිනොමෝයි; සාපි, ඒ අනත්භාතිනොමෝද; අත්භාතිනො, අභිභාතිවශයෙන්ද; අනුප්පනතිනොව, අනුප්පිව වශයෙන්ද; දුට්ඨා, දුට්ඨිවනුයැ; තසමා, එහෙයින්; තං, ඒ වෘද්ධි අවෘද්ධිවය; දසෙසානුං, දක්වන්ට; ඉමෙ ධම්මා මනසිකරෙතොති ආදි, යනාදිය; වුතතං වදාලස්සෙ; ඉදං වුච්චතිති, යනු; ඉමෙසං අකුසල ධම්මානංව, මේ අකුසලධම්මයන්ගේද; අනුප්පනතිප්පනානෙසු, නොඉප දිම් පැහිමිති; කුසලධම්මානඤ්ඤා, කුසලධම්මයන්ගේද; උප්පනතිසිතිසු, ඉපදිම් පැවතුමිති; යා පඤ්ඤා, යම් ප්‍රඥවක් ඇද්ද; ඉදං, මේ නුවණ තෙමේ; ආයකොසලං නාම, ආයකොශලානමැයි; වුච්චති, කියනු ලැබේ; කුසලධම්මානංව, කුසලධම්මයන්ගේද; අනුප්පජ්ජනතිරුජ්ඣනෙසු, නොඉපදිම් නිරුච්චිමිති; අකුසලධම්මානඤ්ඤා, අකුසලධම්මයන්ගේද; උප්පනතිසිතිසු, ඉපදිම්පැවතුමිති; යා එසා පන පඤ්ඤා, යම් ප්‍රඥවක් ඇද්ද; ඉදං, මේ නුවණ තෙමේ; අපායකොසලං නාම, අපාය කොශලා නම; ඉති අත්ථා, යන මේ අර්ථය වේ; තාව, පළමු කි; ආයකොසලං, ආයකොශලා තෙමේ; පඤ්ඤා හොතු, ප්‍රඥනොම වේවා; අපාය කොසලං, අපාය කොශලා තෙමේ; කථං, කෙසේ; පඤ්ඤා නාම, ප්‍රඥව නම්; ජාතා, වූදයන්; ඉති, වොදනාවක් ඇතිකල්හි; හි, සැබව; පඤ්ඤාවායෙව, නුවණැති පුහුල්තෙමේම; එවං, මෙසේ; මනසිකරෙතො; මෙනෙහිකරන්නාවූ; මිඤ්ඤං, මට; අනුප්පනතා, නුපත්; කුසලා ධම්මා, කුසල් ධම්ම; නුප්පජ්ජනති, නුපදනාහ; උප්පනතා, උපත් කුසල්ධම්ම; නිරුජ්ඣනති, නිරුච්චිනුයහ; අනුප්පනතා, නුපත්; අකුසලා ධම්මා, අකුසල් ධම්ම; උප්පජ්ජනති, උපදනාහ; උප්පනතා, උපත් කුසල්ධම්ම; පවඬ්ඞිනති, වෙසෙසින් වැඩෙති; ඉති, මෙයාකාරයෙන්; පජානාති, මනාකොට දනී; සො, ඒ නුවණැති පුරුෂ තෙමේ; එවං, මෙසේ; ඤානා දූත; අනුප්පනතානං, නුපත්; අකුසලානං ධම්මානං, අකුසල් ධම්මන්ට; උප්පජ්ජනං, උපදින්නට; න දෙති, නොදෙයි; උප්පනෙන, උපත් අකුසල්ධම්මන්; පජ්ඣති, ප්‍රජින කෙරෙයි; අනුප්පනෙන, නුපත්; කුසලෙ, කුසල්ධම්මන්; උප්පාදෙති, උපදවයි; උප්පනෙන, උපත් කුසල්ධම්මන්; භාවනාපාරිපුරිං, භාවනා වශයෙන් සමුපුරුණීම්මට; පාපෙති, පමුණුවයි; එවං, මේ කී තරිත්; අපායකොසලලමපි, අපායකොශලායද; පඤ්ඤා එවාති, ප්‍රඥනොමෝමයයි; වෙදිතබ්බා, දතයුත්තිය; සබ්බාපි තත්‍රූපාය

පඤ්ඤා උපායකොසලලනනි, යන; ඉදං පන; මේ වචනය වනාහි; අවමාසිකකිවෙව වා, ඉක්මන්කටැටි කිසක් හෝ; භයෙවා, බියක් හෝ; උපපනෙන, උපන්කල්හි; නස්ස, ඒ අත්‍යාසිකකාත්‍යයට හෝ භීතියට; තිකිවජ්ඣන්ද, පිළියම්කිරීම සඳහා; ණානුපපත්තියකාරණජානනවසෙ නෙව, එකෙණෙහි හටගැනුම් ඇති කරුණු දැනුම් විසින්ම; වෙදිතබ්බං, දහයුතු; සෙසං, සෙස්ස; සබ්බත්ත, අම නිදේශයෙහි; උත්තානන්තමෙව, නොගැඹුරැවූ හෝ ප්‍රකාශවූ අපීඥාත්තේමැයි. (ඉති සමාපතියෙහි වැටේ).

නිකං, ත්‍රිකනය හෙදය; (සමත්තං, නිමිසේසි; 0)

* ප්‍රඥ පරිණාමිතවූ යනු ප්‍රඥාවෙන් පරිපාචිතවූ ප්‍රඥාවෙන් සාධිතවූ යන අපීය වේ. පඤ්ඤාපරිණාමිතෙසුනි පඤ්ඤාය පරිපාචි තෙසු (මු. පි. පරිපාචිතෙසුනි සාධිතෙසු (අ. පි).

* යොග විභිනෙසු යන මේ වචනය ශිල්පායතනවිෂයකොටැ ඇති විශේෂණමාත්‍රයෙක්මැයි. එහෙයින් ප්‍රඥාවෙන් සැදූ යම් ශිල්පා යතනකෙනෙක් අතීතයෙහි වූහුද වර්තමාන කාලයෙහි වෙද්ද අනාගත යෙහි වන්නාහුද ඒ සියලු ශිල්පායතනයෝ යොගවිභිතයහයයි දහයුත්තාහ. යොගවිභිතෙසුනි ඉදඤ්ච විසයවිසෙසනමත්තමෙව නසමා යානි පඤ්ඤාය විභිතානි අහෙසුං හොනනි භවිස්සනනි ව සබ්බානි තානි යොගවිභිතානිනි දට්ඨබ්බානි. (මු. පි). විභිතෙසු යන මෙහි දුඛාදී තත්ති මෙන් අතීතකාලෙහි අනතීමතකාරනලදනුසි කාලත්‍රයමැ අපෙක්ෂාකොටැ “විසය විසෙසනමත්තමෙව” යන වචනය කීහ. විභිතෙසු නි එත්ත දුඛාදීසු විය භූතකාලතා නාධිපෙයනානි ආහ විසය විසෙසනමත්තමෙවොති. (අ. පි)

* උගෙහැ කටැටිවූයේ ශිල්ප නම. තදිතරවූයේ කම් නම. මේ ශිල්පකම් දෙදෙනාගේ වෙනසයි. සිකතිටා කාතබ්බං සිප්පං ඉතරං කම්මං අයමෙනෙසං විසෙසො. (මු. පි)

* වඛ්ඝ්ඤිකම්මං යන්නෙන් පුරුදු පුහුණු කොකටද කටැටිවූ දළකම් කම් නමැයි දහයුතු. නොහොත් ප්‍රඥානොමෝමැ ඒ ඒ තත්ති කම්නමැයිද ශිල්පනමැයිද දහයුතුයහ. කම්නමැයි ශිල්පනමැයි යන මේ වචනය ප්‍රඥාවගේ කාරණොපවාරවශයෙන් උතනද එහෙයින් “පඤ්ඤා එවමා. පෙ. වෙදිතබ්බානි” යන වචනය කීහ. වඛ්ඝ්ඤිකම්මනනිව අසිකතිටාපි කාතබ්බං දුලකම්මං කම්මනනි දඝබ්බං, පඤ්ඤා එව වා තත්ත තත්ත කම්මං සිප්පනනි ව වෙදිතබ්බා. (මු. පි). කම්මසිප්පනනි පඤ්ඤා කාරණොපවාරෙන වූත්තානි ආහ පඤ්ඤා එවමා. පෙ. වෙදි තබ්බා නි. (අ. පි)

* මැභිල්ලක් කොටැ සපුත් විදුබලයෙන් හෙවත් මනත්‍ර ජප කිරීමෙන් කැඳවා බිලි දී විස බැම නාගමණබල නම; පරිත්ත නම් මනෙත්‍රාමධාදියෙන් ආරක්ෂාවයි; යම් මනත්‍රයෙකින් පුත්තාර කොටැ

මුඛවාතය දී විසි බස්වද්ද දිවිමකුළු විසබානා මනත්‍ර ආදිකොටැ ඇති ඒ මනත්‍රජාතය තෙමේ පුබ්බකමනත්‍ර නම. පුබ්බකමනත්‍රයීද පාඨසි. **නාගමණ්ඩලං නාම මණ්ඩලං ඝනා සපො විජ්ජාය පහෙකාසිකා** බලිං දක්වා විසාපනයනං, පරිත්තං රක්කා, යෙන පුතිමුඛවාතං දක්වා විසං අපනයනා සො උණ්ණනාභිආදිමනො පුබ්බකමනෙනා. (මු. වී)

* අආ යනාදි මාතෘභාවත් ඔවුන්ගේ ප්‍රභේදවූ කකා යනාදියත් ලෙඩා නම. අආති ආදිකා මාතිකා, කකාති ආදිකො තප්පහෙදො ච ලෙඩා. (මු. වී)

* **ඉදං ඝමමං සත්තානං සකං ඉදං නො සකං** යන පාඨයෙහි සක නම් කුශලකමීයයි. නො සක නම් අකුශලකමීයයි. මෙහි කුශල කමීය එකැතින් හිය සුව ඵලවන බැවින් **සක නම**. අකුශලකමීය නොද හිය සුව ඵලවන බැවින් **නො සක නම**. කුසලං කමමං සකං ඉතරං නො සකං. (මු. වී). කුසලං කමමං සකං එකනන්තිනසුඛා වහතතා තප්පටිපක්කතතා ඉතරං අකුසලං කමමං නො සකං. (අ. වී)

* ප්‍රතිවේධය කටයුතු වූ වතුසත්‍යයන්ට අනුලෝමීවීම හෙවත් **සත්‍යානුලෝමනය** ඒ වතුසත්‍ය ප්‍රතිවේධයට ප්‍රත්‍යයභාවයෙන් දන යුතුයි. වතුනතං සච්චානං පටිවිජ්ඣිතබ්බානං තප්පටිවේධපච්චය භාවෙන අනුලෝමනං දට්ඨබ්බං. (මු. වී). සච්චපටිවේධානුලෝමනං සච්චානුලෝමනං වුත්තනති ආහ තප්පටිවේධපච්චයභාවෙනාති. (අ. වී) නොහොත් මාගීසත්‍යයට අනුරූප වශයෙන් හෝ සත්‍යානුලෝමිකත්‍වය දනගුතු. එසේම නිජාණසංඛ්‍යාත පරමාථීසත්‍යයට අනුරූප වශයෙන් හෝ සත්‍යානුලෝමිකත්‍වය දනගුතු. එහෙයින් අටුවායෙහි කිහි මඟ සච්චස්‍යාහි යනාදිය. මඟසච්චස්‍ය අනුලෝමනහො වා සච්චානු ලෝමිකහා. නථා පරමන්තසච්චස්‍ය අනුලෝමනහො, හෙනාහ අට්ඨ සථායං මඟසච්චස්‍යාහි ආදි. (අ. වී)

* පූච්ඡෙහි “**යොගවිභිනෙසු වා කමමායතනෙසු**” යනාදින් ප්‍රඥානොමෝ උක්කයැ. කවරහෙසිතයත්? ප්‍රඥවිෂයයෙහි ප්‍රඥකෘත්‍යය දැක්වූ හෙසින. නැවත ඒ ප්‍රඥවගේ පයඛායවචන දැක්වීම වශයෙන් අනුලෝමිකත්‍යානා ආදිය වදාරනලද්ද සි යන අදහසින් “අනුපෙ. පඤ්ඤාවෙච්චනාති” යන වචනය අටුවායෙහි කිහි. **ප්‍රභේධ යොග විභිනෙසු වා කමමායතනෙසුති** ආදිනා පඤ්ඤා වුත්තා පුත තස්සා වෙච්චනවසෙන අනුලෝමිකං බනතිති ආදි වුත්තනති අධිපායෙන අනු. පෙ. පඤ්ඤාවෙච්චනාතිති ආහ. (මු. වී). පඤ්ඤා වුත්තා පඤ්ඤාවිසයෙ පඤ්ඤාකිච්චස්‍ය දසයිතතතා. (අ. වී)

* මෙහි “යං ඵවරුපිං” යන්නෙන් යථොක්ත කමිංයතනාදිය විෂයකොටැ ඇත්තාවූද කමිසවකිංයතසත්‍යානුලෝමිකසවභාවූද අනිත්‍යාදිප්‍රචාත්‍යාකාරවූද යන අථීය දනගුතු. එනි ව ඵවරුපිනති යථා වුත්තකමමායතනාදිවිසයං කමමස්‍යකතසච්චානුලෝමිකභාවං අනිච්චාදිපච්චනතිආකාරඤ්ඤාති අනෙ. (මු. වී)

* යොගවිනිතෙසු යන මේ ආදීන් වදාළ භූමිනිදේශයද, කමමසු කතං සචානුලොමිකං සී වදාළ සාරූප නිදේශයද, රූපං අනිච්චං යන මේ ආදීන් ප්‍රකාර නිදේශයද යන යථාකත භූමි සච්චාව ප්‍රවෘත්තාසාර නිදේශයෝ තුමුද යොග විනිතවූ කමායනනයන්හි ඤානනිය, කමිසවකියකඤානනිය, රූපය අනිත්‍යය යන ඤානනිය යනාදීන් වදාළ ඤානනිආදිපදයන් හා යෙදියයුත්තාහ. යථාච්චතා ව භූමිසචාව පවත්නාකාර නිදෙසා බනනි ආදීහි යොජ්‍යතබ්බා (මු. වී) යොගවිනිතෙසුහි ආදිනා ච්චතභූමිනිදෙසො, කමමසු කතං සචානුලොමිකනනි ච්චතසරූපනිදෙසො, රූපං අනිච්චනනි ආදිනා ච්චතසසාර නිදෙසො ව යථාච්චතා පෙ. නිදෙසා යොගවිනිතෙසු කමමායනතෙසු බනනි, කමමසුකතං බනනි, රූපං අනිච්චනනි බනනනනි ආදිහි බනනි ආදිපදෙහි යොජ්‍යතබ්බා (අ. වී)

* යම් ප්‍රඥවත්තට ධර්මයෝ තුමු නිධානප්‍රජානනකාත්‍යසම්බන්ධ වූ අවලොකනය හෙවත් ප්‍රත්‍යක්ෂකිරීම අවිපරිනසචාවයක් බැවින් සහද්ද ඒ ප්‍රඥතොමෝ ධම්මනිෂ්ඨානකම්මනං එනිසා අප්පිති ධම්ම නිෂ්ඨානකම්මනනි” යන නිව්වනශක්තින් ධම්මනිධානඤානනි නමැයි යන අර්ථය වේ. යසං පඤ්ඤාය ධම්මා නිෂ්ඨානපජානන කිව්වසම්බාතං ඔලොකනං බමනනි අවිපරිනසචාවතතා, සා පඤ්ඤා ධම්මානං නිෂ්ඨානකම්මනං එනිසා අප්පිති ධම්මනිෂ්ඨානකම්මනනි අපො. (මු. වී)

* “ධම්මා ඔලොකනං බමනනි” යන්නෙන් ප්‍රඥවගේ ධම්මා ව ලොකන ධම්මප්‍රත්‍යක්ෂකාරණසාමර්ථය කිහි. ඔලොකනං පච්චකි කරණං, ධම්මා ඔලොකනං බමනනිහි පඤ්ඤාය තදෙලොකනසමන්ත මාහ. (අ. වී)

* සමාදානවිරති සමප්‍රාප්ත වීරති සමප්‍රසුක්කවූ චේතනාශීලය පුරනුවහට මුඤ්චචේතනාතොමෝ කායවාග්චාරික අසංවරය මුද්ද දුරුකෙරේද එහෙයින් “අසංවරං මුඤ්චනි” සී විසු. අසංවරං මුඤ්ච නිසී සමාදානසමපත්තවිරති සමප්‍රසුක්කචේතනාශීලං පුරෙනාසං මුඤ්චචේතනානි චුතතා. (මු. වී) මුඤ්චනිහි පජහනි. (අ. වී)

* පුච්චිමුඤ්චාපරප්‍රඥවගේද දානශීලමයකිය වදාළ හෙයින් මුඤ්ච අපර චේතනාප්‍රඥවගේ වශයෙන් “ආරබ්භ”යිද පුච්චේතනාවශයෙන් අධිකිච්චයිද කියනට පුදුසුවේද එහෙයින් අධිකිච්ච කියාත් පාඨයෙක් යෙදෙයි. පුබ්බ මුඤ්චාපර පඤ්ඤාය ව දානශීලමයතාවචනතො මුඤ්ච අපරචේතනාවසෙන ආරබ්භානි පුබ්බචේතනාවසෙන අධිකිච්චා තිව වත්තුං යුත්තනනි අධිකිච්චාතිපි පාඨො යුජ්ජනි. (මු. වී) ආරබ්භ යන්නෙන් දානශීලයන් සමපාදන ක්‍රියාවට ආධාරභාවය ක්‍රියාව හා සමන්විතභාවය දක්වා, අධිකිච්ච යන්නෙන් අධිකාරණය හෙවත්

ක්‍රියාවගේ පිහිටවීම දක්වා. ආරක්‍ෂා ක්‍රියාය අභිධර්මානං සමභිභාවො, අධිකරණං පටිපනනති ආහ මුඤ්චනං. පෙ. ප. වනතුං යුක්තනති. (අ. වී)

* පන්සිල් දසසිල්ල විඤ්ඤායවත් ජාතියවත් ප්‍රත්‍යයවූ සංඝකාර භවයන්හි ඇතුළත්වූහුද එහෙයින් උපපාදා වා යනාදින් වදාළ ධර්මසිති පාලියෙහි සම්මානිතයහ. නම්වෘත්තයාගේ එකදෙයෙකේහි වූ පන්සිල් දසසිල් සදහා ඔවුන්ගේ ධර්මසිතිපාලියෙහි ඇතුළත්වනබැව් කියන ලදී. පඤ්චසිල දසසිලානි විඤ්ඤාණස්ස ජාතියා ව පට්ඨයභූතෙසු සම්චාරකවෙසු අනෙතාගධානිති උපපාදා වාති ආදිකාය ධර්මටසිති පාලියා සම්මානිතානි. (මු. වී). පඤ්චසිලදසසිලානි කම්මවට්ටෙකදෙස භූතානි සංඝාය තෙසං ධර්මටසිතියං සමවරෙධො වුත්තො. (අ. වී)

* භවතිච්ඡිකවු ශීලයාගේ පැණවීම “ඉධ භික්ඛවෙ අරිය සාවකො” යනාදි වශයෙන් නථාගනයන් වහන්සේ කෙරෙන් ශ්‍රවණයක් ඇතිකල්හිද නථාගත දෙයනාව අයත් නොවේද එහෙයින් ඒ භව නිවේදකශීලයාගේ භික්ෂු භික්ෂුනී උපාසක උපාසිකාවන්ගේද පැණවීම කියනලදී. කවරහෙසිනායත් අධිශීලයාගේ පැණවීම මෙන් බුඩාවෙණික වූයේ නොවෙයිද එහෙයින් භවතිච්ඡිකසීලස්ස පඤ්ඤපනං සතිපි සවණේ න නථාගතදෙසනායත්තනති භික්ඛු ආදිනම්පි නං වුත්තං. (මු. වී). සතිපි සවණේහි ඉධ භික්ඛවෙ අරියසාවකො පාණානිපානා පටිවිරතොති ආදිනා නථාගතො සවණේ සතිපි භික්ඛු ආදිනම්පි නං වුත්තං අධිසීලපඤ්ඤපනං විය න බුඩාවෙණිකනති. (අ. වී)

* අධිප්‍රඥාවෙහි ප්‍රඥාව නම් අධිප්‍රඥාවෙහි ඇතුළත්වූ ප්‍රඥාවයි. නොහොත් අධිප්‍රඥාව විසින් නමා පියා නිපදවනලද්දවූ තදන්‍යවූ මානී ඵලධර්මයන්හි හෝ ඒ අධිප්‍රඥාවට අධිෂ්ඨානවූ විදශිනාධර්මයන්හි හෝ අධිප්‍රඥාබද්ධව්‍යවහාරය දනගු. එබඳු මානීඵල විදශිනාවන්හි ප්‍රඥ නොම අධිපඤ්ඤාය පඤ්ඤා නම. අධිපඤ්ඤාය පඤ්ඤානි අධිපඤ්ඤාය අනෙතාගධා පඤ්ඤා, අථවා අධිපඤ්ඤානිබ්බතොසු තදභිධර්මානොසු වා ධර්මෙසු අධිපඤ්ඤාසද්දො දඨබ්බො, නත් පඤ්ඤා අධිපඤ්ඤාය පඤ්ඤා. (මු. වී). අධිපඤ්ඤානිබ්බතොසුති ධර්මො අධිපඤ්ඤං තදඤ්ඤාසු මග්ගඵලධර්මෙසු, තදභිධර්මානොසුති තස්සා අධිපඤ්ඤාය අභිධර්මානොසු විපස්සනාධර්මෙසු. (අ. වී)

* අපායොත්තපාදන කොශලය ගෙවත් අවැඩ දනවන නුවණ අපායකොශලය නම් වනැසි ගනිමින් අපාය කොශලය කෙසේ ප්‍රඥා නම් චක්‍රදසී ප්‍රශ්නකෙරෙයි. මෙරමාගේ එබඳු පැණ ඇසි යටි අදහස වලගනුයේවැ “පඤ්ඤවා එව හි” යනාදිය කිහි. අපාසුපපා දනකුසලනා අපාය කොසලං සියාති මඤ්ඤමානො පුච්ඡති අපාය කොසලං කථං පඤ්ඤා නාම ජානාති, නං පන පරස්ස අධිපපායං නිව්ඤ්ඤානො පඤ්ඤවා එවහිති ආදිමාහ. (මු. වී). අපාසුපපාදනං අවසී නිබ්බතනං. (අ. වී)

* ඒ ඒ කරුණෙහි හෝ ඒ ඒ කතීවෘත්තෙහි උපායවූ ප්‍රඥානොමෝ
 නමුදාසා නම. එකෙකුගේ ඉපදීම මේ ප්‍රඥාවගේ නුසි ස්ථා
 නොනෑකතින නම. ඒ කුමක්දෙයක්? කරුණු දන්නා නුවණයි. රූප
 වෛරුද්ධත් කෙරෙත් බිය නැතිගැනුම් ආදීන් උපන් කල්හි එකෙකු
 හිමැ සුහුචැ උපදනා නුවණ නමැයි කියනලද්දේ වේ. **නමුදාසාති**
නමු නමු උපාසභුතා, සානෙ උප්පත්ති එතිස්සාති සානුප්පත්තිං
 කින්නං? කාරණජානනං භෞදිනං උප්පත්තිකතණේ නස්මිං යෙව
 සානෙ ලහුඋප්පජ්ජනකන්ති චුන්නං හොති. (මු. ටී) **නස්මිං යෙව**
සානෙති නස්මිං යෙව ඛණේ. (අ. ටී)

8

i වතුබ්බිබ්බෙන ඤාණවක්කුහිදෙදසෙ අප්ථි දිත්තනති ආදිසු
 දික්කපව්වසා එලං අප්ථිති ඉමිනා උපාසෙන අප්ථා වෙදිතබ්බා,
 ඉදං චුච්චිතිති සං ඤාණං ඉදං කමමං සකං ඉදං නො සකනති
 ජානාති ඉදං කමමස්සකතඤාණං නාම චුච්චිතිති අප්ථා. තස්
 නිබ්බිං කාසද්වවදිතා වතුබ්බිං. වසිද්වවදිතං නිබ්බිං. මනො
 ද්වවදිතනති ඉදං න සකකමමං නාම, නිසු වාසරසු දසවිධමයි
 සුචදිතං සකකමමං නාම, අත්තනො වාපි හොතු පරස්ස වා
 සබ්බමයි අකුසලං න සකකමමං නාම. කාසමා? අත්තනඤාණො
 අත්තජ්ජනනනො ව, අත්තනො වා හොතු පරස්ස වා සබ්බමයි
 කුසලං සකකමමං නාම, කාසමා? අත්තනඤාණො අත්තජ්ජ
 නතොව. එවං ජානනසමප්ප්ථ ඉමස්මිං කමමස්සකතඤාණෙ සිධා
 බ්බුං දුතං දධාසිලං පුරෙධා උපපාසථං සමාදිසිධා සුබ්බෙන සුබ්බං
 සමපනතිසා සමපනති. අනුභවිධා නිබ්බානං පත්තානං ගණන
 පජිවෙජ්ජෙ නප්ථි. සථාති සබ්බනො පුජිසො පඤ්චසු සකච සතෙසු
 සප්පිමධු එණ්නාදිතිවෙව ලොණනිලතණ්ඩුලාදිතිව ආණ්ණපෙධා
 කන්තාරමග්ගං පටිපකෙසා තෙතවිදෙව කරණීසෙන අප්ථා
 උප්පතෙන සබ්බසං උපකරණානං ගතිනතො න විතෙනති න
 පජිතස්සති සුබ්බෙනව බෙමනො පාපුණාති එවමෙව ඉමස්මිමයි
 කමමස්සකතඤාණෙ සිධා බ්බුං දුතං දධාපෙසා නිබ්බානං
 පත්තානං ගණන පප්ථා නප්ථි, සිපෙධා සච්චානුලොමිකං
 ඤාණනති මග්ගසච්චස්ස පරමස්සච්චස්ස ව අනුලොමනො සච්චානු
 ලොමිකනති ලබ්බාමං විපස්සනාඤාණං සිපෙධා අවසෙසා සබ්බාපි
 සාසවා කුසලා පඤ්ඤා කමමස්සකතඤාණමෙවාති අප්ථා.

ii මග්ගසමබ්බිස්ස ඤාණං දුතකතපෙන ඤාණනති එස්ස එක
 මෙව මග්ගඤාණං වතුසු සමෙවසු එකපටිවෙධිවසෙන වතුසු සානෙසු
 සබ්බිකිතං. ධම්මෙ ඤාණනති එස්ස මග්ගපඤ්ඤා නිව වතුගතං
 සච්චානං එකපටිවෙධිවසෙන ධම්මෙ ඤාණං නාම. හෙතු එලපඤ්ඤා

කථං ධම්මෙ ඤාණං නාමාති? නිරෝධස්සච්චසෙන, දුට්ඨාපි සෙසා පඤ්ඤා අපරප්පච්චයෙ අත්ථපච්චකෙක අරියස්සච්චධම්මෙ කිච්චතො ච ආරම්භණතො ච පච්චත්තතො ධම්මෙ ඤාණනති වෙදිහඛ්ඛා. සො ඉමිනා ධම්මෙනාති එත්ථ මග්ගඤාණං ධම්මගොචරතො ගොචර වොහාසරන ධම්මෙනාති චුතතං, උපසොග්ගත්ථ වා කරණච්චනං, ඉමං ධම්මං ඤාතෙනාති අත්ථො, චතුස්සච්චධම්මං ජාතිත්ථාසිතෙනා මග්ගඤාණෙනාති චුතතං හොති, දිස්සෙනාති දස්සතෙනා ධම්මං පස්සිත්ථාසිතෙනාති අත්ථො, පතෙනාති චතතාරි සච්චාති පත්ථා සිත්තතො ධම්මං. පතෙනාති, විදිතෙනාති මග්ගඤාණෙනා චතතාරි සච්චාති විදිතාති පාකථාති කතාති තස්මා නං ධම්මං විදිතං නාම හොති, තෙන විදිතධම්මෙනා, පරිසොගාලොභනාති චතුස්සච්චධම්මං. පරිසොගාලොභනො සිතෙන, නස්ස තෙනති අතිතෙව අනාගතෙව නස්ස තෙනි හරති පෙසෙති, ඉදං පන න මග්ගඤාණස්ස කිච්චං. පච්චෙකකණ්ඤාණස්සකිච්චං. සත්ථාප් පන මග්ගඤාණං අතිතානා ගතෙ නස්ස නස්සනසදිස්සං කතං, කස්මා? මග්ගචූලකතනා, හාවින මග්ගස්ස හි පච්චෙකකතනා නාම හොති, තස්මා සත්ථා මග්ගඤාණ මෙව නස්ස නස්සනසදිස්සං අභාසි, අපිච පච්චෙත්ථ අත්ථො දට්ඨතෙඛා සදෙතං ඉමිනා චතුස්සච්චගොචරං මග්ගඤාණං අබිගතං තෙන ඤාණෙනා ඛාරණභුතෙන අතිතානාගතෙ පච්චෙකකණ්ඤාණ සඛ්ඛාතං නස්ස තෙනි, ඉදං සථා තෙන නස්ස තෙනි තං ආඛාරං දස්සන්තං සෙ හි කෙවි අතිතානාගතචරානනති ආදිමාන.

iii නත්ථ අඛණ්ණඤාණස්ස ජාතිංස්ස පටිච්ඡක්ඛිංස්ස, ඉමඤ්ඤචාති සං දුක්ඛං අතිතෙ අඛණ්ණඤාණස්ස යඤ්ච අනාගතෙ අභිජාතිස්සනති න තඤ්ඤච ඉමං සරිකකරෙත පන එවං චුතතං, අතිතෙපි හි ධ්මපෙත්ථා තණ්හං තෙභුමකකකරෙතසෙව දුක්ඛස්සච්චනති පටිච්ඡක්ඛිංස්ස, තණ්හංසෙව සමුදයස්සච්චනති, නිබ්බානාමෙව නිරෝධස්සච්චනති, අරියමග්ගමෙව මග්ගස්සච්චනති පටිච්ඡක්ඛිංස්ස, අනාගතෙපි එවමෙව. පටිච්ඡක්ඛිස්සනති, එතරහිපි එවමෙව. පටිච්ඡක්ඛනතිති සරිකකරෙත ඉමඤ්ඤචාති චුතතං, ඉදං චුච්චති අනුසෙ ඤාණනති ඉදං අනු ගමනඤාණං නස්සනඤාණං ඛාරණඤාණනති චුච්චති, පරිච්චෙ ඤාණනති විතතපරිච්චෙදඤාණං, පරස්සතානනති ධ්මපෙත්ථා අතනානං සෙසස්සතනානං, ඉතරං තස්සෙව චෙච්චනං, චෙතසා චෙතො පරිච්ච පජානාතිති අතතනො විතතනා තෙසං විතතං සරාගාදිවසෙනා පරිච්චෙදිත්ථා නානපසඛාරතො ජානාති, ස්වගං වාති ආදිස්ස සං චතතඛ්ඛං නං හෙසා සතිපට්ඨානවිතතෙඛි චුතතමෙව, අස්ස පන විසෙසො, ඉධ අනුතතරං වා විතතං විමුත්තං වා විතතනති එත්ථ ලොකුත්තරමපි ලඛනති, අවිපස්සනුපගමපි හි පර විතතං ඤාණස්ස විසෙසො හොතිසෙව.

iv අවසෙසා පඤ්ඤාති ධම්මෙ ඤාණාදිකා නිසෙසා පඤ්ඤා ධ්මපෙත්ථා සෙසා සඛ්ඛාපි පඤ්ඤා ඤාණනති සමමිත්තතො සමමුතිඤාණං.

නාම හොති, වචනසෝ පනෙය් සමවුනිමි සූත්තනි සමුති
 සූත්තං, කාමාවචරකුසලෙ පඤ්ඤාති අයඤ්ඤි ඵකනෙනා වචසමි.
 වුතිපටිසංඝිං ආවිනතෙව. තස්ම ආවයාසනො අපවයාසාති වුතනා,
 ලොකුතතර මගගපඤ්ඤා පන සමො වුතිපටිසංඝිං. අපවිනතෙව
 තස්ම අපවයාස නො ආවයාසාති වුතනා. රූපාවචරරූපාවචර
 පඤ්ඤා වුතිපටිසංඝිමපි ආවිනති වික්ඛමහනවසෙහා කිලෙසෙවෙව
 කිලෙසමුලකෙව ධම්මෙ අපවිනති තස්ම ආවයාසවෙව අපවයාස
 වාති වුතනා, සෙසා නෙව වුතිපටිසංඝිං. ආවිනති න අපවිනති
 තස්ම නෙව ආවයාස නො අපවයාසාති වුතනා. නව අභිඤ්ඤාසො
 පටිච්ඡකුතිති ඉදං පඨමජ්ඣානපඤ්ඤං සංඝාය වුතනං, සා හිංසා
 කාමවිවෙකෙනා පනතබ්බතා කිලෙසනිබ්බදය සංවත්තති, තාස
 වෙස කාමෙසු විතර්ගො හොති, අභිඤ්ඤාපාදකභාවං පන අපපතන
 තාස නෙව පඤ්ඤ අභිඤ්ඤාසො පටිච්ඡකුති, නිවිතනාරම්මන්තනා
 න සවොති පටිච්ඡකුති, ඵවමයං පඤ්ඤා නිබ්බදය හොති නො
 පටිච්චෙධාස, සෙවොති පඨමජ්ඣානං පඤා සිතො, කාමෙසු
 විතර්ගො සමානොති නථා වික්ඛමතිනානංසෙව කාමානං. වසෙන
 විතර්ගො, අභිඤ්ඤාසො පටිච්ඡකුතිති පඤ්ඤ අභිඤ්ඤාසො පටි
 ච්ඡකුති, ඉදං චතුස්ථකාන පඤ්ඤං සංඝාය වුතනං, චතුස්ථකාන
 පඤ්ඤා හි අභිඤ්ඤාපාදකභාවෙනාපි පඤ්ඤ අභිඤ්ඤාසො පටිච්ඡකුති
 අභිඤ්ඤාභාවුප්පතතිසාපි පටිච්ඡකුති ඵව. තස්ම සා පටිච්චෙධාස
 හොති, පඨමජ්ඣානපඤ්ඤාස ඵව පන කිලෙසෙසුපි නිබ්බදනතා
 නො නිබ්බදය, සා පනාසං දුතිය තතියජ්ඣානපඤ්ඤා සා කතර
 කොඨාසං හප්පති? සොමනස්සවසෙන පඨමජ්ඣානමපි හප්පති,
 අවිතකතවසෙන චතුස්ථකානමපි, ඵවමෙසා පඨමජ්ඣාන
 සනතිසසිතා වා චතුස්ථකාන සනතිසසිතා වා කාතබ්බා, නිබ්බදය
 වෙව පටිච්චෙධාසවාති මගගපඤ්ඤා සබ්බමමපි වචෙව නිබ්බදනතො
 නිබ්බදය ජසං අභිඤ්ඤා පටිච්ඡකුතනො පටිච්චෙධාස ව හොති.

v පඨමස්ස කානස්ස ලාභිති ආදිසු සථායං අපගුණස්ස
 පඨමජ්ඣානස්ස ලාභි තං තතො චුඞ්ඞිතං ආරම්මන්වසෙන කාම
 සහගතා හුඤා සඤ්ඤාමනසිකාර සමුද්වරනති වොදෙනති තුදනති,
 තස්ස කාමානුපකම්පෙති. සඤ්ඤාමනසිකාරානං වසෙන සා
 පඨමජ්ඣානපඤ්ඤා භාසති පටිභාසති තස්ම භාතභාගිනිති වුතනා,
 තදනුබමිතාති තදනුරූපසභාවා, සති සනතිඝනිති ඉදං මිච්ඡා
 සතිං සංඝාය වුතනං න සමමාසතිං, යස්ස හි පඨමජ්ඣානානුරූප
 සභාවා පඨමජ්ඣානං සනතතො පණිතතො දිස්වා අසාදසොනො
 අනිතසොනො නිකනති උපපජ්ජති තස්ස නිකනතිවසෙන සා පඨ
 මජ්ඣානපඤ්ඤා නෙව භාසති න වබ්බති සිරිකොඨාසිකා හොති,
 තෙන වුතනං සිතිහාගිති පඤ්ඤාති, අවිතකතසහගතාති අවිතකතං
 දුතියජ්ඣානං සනතතො පණිතතො මනසිකාරෙතො ආරම්මන්
 වසෙන අවිතකතසහගතා, සමුද්වරනතිති පගුණතො පඨමජ්ඣා

නතො වුසිතං දුතියජ්ඣානාධිගමස්ථාය තුදනති, තස්ස උපරි
 දුතියජ්ඣානානුපකර්ශ්ණානං සඤ්ඤාමනසිකාරානං වසෙන සා
 පඨමජ්ඣානපඤ්ඤා විසෙසභුතස්ස දුතියජ්ඣානස්ස උපපනතිසාන්තාය
 විසෙසභාගිනීති වුත්තා. නිබ්බද්ධභගනාති තත්ථව පඨමජ්ඣානතො
 වුසිතං නිබ්බද්ධභබ්බාතෙන විපස්සනා ඤාණෙන සභගතා, විපස්සනා
 ඤාණඤ්ඤි කානාධිගමයෙද වත්තතෙන නිබ්බද්ධ උත්තාණඨති
 තස්මා නිබ්බද්ධ වුවවති, සමුද්වරනතිති නිබ්බානසච්ඡිකිරිතස්ථාය
 වොදෙනති, තුදනති. විරාගපසඤ්ඤිතාති විරාගභබ්බාතෙන නිබ්බා
 තෙන උපසංහිතා, විපස්සනාඤාණඤ්ඤි සත්තා ඉමිනා මග්ගෙන
 විරහං. නිබ්බානං සච්ඡිකාතුනති පවනතිතො විරාගපසඤ්ඤිතනති
 වුවවති, තං සමපසුත්තා සඤ්ඤාමනසිකාරාපි විරගුපසඤ්ඤිතා එව
 නාම. තස්ස තෙසං සඤ්ඤාමනසිකාරානං වසෙන සා පඨමජ්ඣාන
 පඤ්ඤා අරිසමගතපටිවේධස්ස පදට්ඨානතාය නිබ්බවභාගිනීති
 වුත්තා, එවං චතුස්ස ආනෙස්ස පඨමජ්ඣානපඤ්ඤාච කපිතා දුතියජ්ඣා
 නපඤ්ඤාදිස්සි ඉමිනාව නසෙන අපෙඨා වෙදිතබ්බො.

vi කිවෙජන කසිරෙන සමාධිං උප්පාදෙනාසාති ලොකුත්තර
 සමාධිං උප්පාදෙනාසා පුබ්බතාගෙ ආගමනකාලෙ කිවෙජන කසි
 රෙන දුක්ඛානි සසබ්බාසෙන සප්පයොගෙන කිලමනාස්ස කිලෙසෙ
 විකම්මෙහවා ආගතස්ස, දැනිං තණ්හානං. අභිජානනාසාති
 විකම්මතිතෙස්ස කිලෙසෙස්ස විපස්සන.පටිවාසෙ විරං වසිත්වා තං
 ලොකුත්තර සමාධිභබ්බාතං. ආනං දැනිං සනිකං අභිජානනාසා
 පටිවිජ්ඣනාසා පාපුණනාසාති අපෙඨා. අසං වුවවතිති යා එසා
 එවං. උපපජ්ජති, අසං. කිලෙසවිකම්මනපටිපද්දය දුක්ඛතා
 විපස්සනාපටිවාසපඤ්ඤාය ච දැනිතනා මග්ගකාලෙ එකවිත්තකම්මෙණ
 උප්පනනාපි පඤ්ඤා ආගමනවසෙන දුක්ඛා පටිපද්ද දැනාතිඤ්ඤා
 නාමාති වුවවති, උපරි නිස්ස පදෙස්සි ඉමිනාව නසෙන අපෙඨා
 වෙදිතබ්බො.

vii සමාධිස්ස න නිකාමලාභිස්සාති සො සමාධිස්ස න නිකාම
 ලාභි හොති සො තස්ස න නිකාමලාභි නාම, යස්ස සමාධි උපරුපරි
 සමාපජ්ජනස්ථාය උස්සකතිතුං පව්වසො න හොති තස්ස අප්ප
 ගුණජ්ඣානලාභිස්සාති අපෙඨා, ආරම්මණං ථොකං. ඵරනාසාති
 පරිතෙන සුප්පමතෙන වා සරාවමතෙන වා ආරම්මණෙ පරිකම්මං.
 කත්වා තත්ථව අප්පණං පත්වා තං අවබුද්ධිතං ථොකමෙව ආරම්මණං.
 ඵරනාසාති අපෙඨා, සෙසපදෙස්සි එසෙවනසො, න නිකාමලාභි
 පටිපකම්මොති පගුණජ්ඣානලාභි එත්ථ නිකාමලාභිති වුත්තො,
 අවබුද්ධිතාරම්මණපටිපකම්මොති ව බුද්ධිතාරම්මණං. විසුලනති වුත්තං,
 සෙසං. තාදිසමෙව, ජරාවරණෙ පෙන. ඤාණනති නිබ්බානමෙව
 ආරම්මණං. කත්වා චතුනනං චතුනනං එකපටිවේධවසෙන එතං.

වුත්තං, ජරාමරණං ආරබ්භාති ආදීනි පන ඵකෙතං වජ්ඣං ආරබ්භ පවනතිකාලෙ පුබ්බභාගෙ සවච්චස්ථාපනව්‍යසන වුත්තාති. සෙසං සබ්බස්මිං උත්තානස්මෙවාති.

වතුකකං

8 i වතුබ්බධෙන, සිවුපරිද්දෙකින්; සූත්තවස්තුවකින්දෙස, යන වස්තුවකින් විසාරකථායෙහි; (විනිවිජ්ජයො වුච්චතො, විනිස කියනු ලැබේ. 0) අනි දිනකනති ආදීසු, යනාදිපදයන්හි; දිනපව්වයා, දන් දන් කුශලය හෙතුකොටගෙන; ඵලං, විපාකයෙක්; අනිති, ඇතැයි; ඉමිනා උපායෙන, මේ උපායයෙන්; අනො, අපි; වෙදිතබ්බො, දන යුතු; ඉදං වුච්චති, යනු; යං සූත්තං, යම් නුවණෙක්; ඉදං කමමං, මේ කමය; සකං, නමා සතු ධනය වේ; ඉදං, මේ කමය; නොසකං, නොනමා සතු ධනය වේ; ඉති ජානාති, මෙසේ දනිද; ඉදං, මේ නුවණ; කමමස්ස කතසූත්තං නාම, කමමස්සකතසූත්ත නමැයි; වුච්චති, කියනු ලැබේ; ඉති අනො, මේ අපය වේ; නස්මිං, ඒ නමා සතු වු කම නොනමා සතු වු කමයන් අතුරෙන්; තිවිධං, ත්‍රිවිධවු; කායදුච්චරිතං, කායදුච්චරිතයද; වතුබ්බධං, වතුර්විධවු; වච්චිච්චරිතං, වාච්චිච්චරිතයද; තිවිධං, ත්‍රිවිධවු; මනෝදුච්චරිතං, මනෝදුච්චරිතයද; ඉති ඉදං, යන මේ කමයනෙමේ; න සකකමමං නාම, නොනමා සතු වු කමය නම; තිසු වාරෙසු, ත්‍රිවිධවු වාරයන්හි; දසවිධමපි, දසවිධවුද; සුචරිතං සුචරිතකමයනෙමේ; සක කමමං නාම, නමාසතු වු කමය නම; අත්තනොපිචා, නමාගේ හෝ; හොචු, වේවා; පරස්සචා, මෙරමාගේ හෝ, (හොචු, වේවා; 0) සබ්බමපි, සියලුම; අකුසලං, අකුසලයනෙමේ; න සකකමමං නාම, නොනමාසතු වු කමය නම; කසමා, කවරහෙයින්; අනස්මිනිනො, අනිත අවැඩ වනසන හෙයින්ද; අනස්මිනිනො, අනිත අවැඩ දනවනහෙයින්ද; (න සක කමමං නාම, නොනමා සතු වු කමය නම; 0) සබ්බමපි, සියලුම; කුසලං, කුසලයනෙමේ; සකකමමං නාම, නමා සතු වු කමය නම; කසමා, කවරහෙයින්; අනස්මිනිනො, අනිත අවැඩ වනසන හෙයින්ද; අනස්මිනිනො, අනිත අවැඩ දනවන හෙයින්ද; (සකකමමං නාම, නමාසතු වු කමය නම; 0) ඵලං, යථොක්ඛන්ති; ජානන සමජෙ, දැනගැනීමට හැකිවු; ඉමසමිං කමමස්සකතසූත්තෙ, මේ කමමස්ස කතසූත්තයෙහි; ඵලා, සිට; බහුං, බොහෝවු; දානං දානා, දන්දී; සීලං පුරෙකා, සිල්පුරු; උපොසථං සමාදිසිකා, පෙහෙවස් සමා දන්වා; සුබෙන, සුබයෙන්; සුබං, සුවය; සමපතනියා, සමපතනියෙන්; සමපතනියං, සමපතනිය; අනුභවිකා, අනුභවය කොට; නිබ්බානං, නිව්වන; පට්ඨානං, පට්ඨානියවුන්ගේ; ගණන පරිච්ඡේදො, ගණන් විසින් පිරිසිදුමෙක්; නස්මි, නැත; හි, ප්‍රකටකොට කියනු ලැබේ; සධනො, ධන ඇත්තාවු; පුරිසො, පුරුෂයෙක්; පසුභුසු සකටසනෙසු, පන්සියයක් ගැල්හි; සපමිට්ඨපාණිතාදිනිවෙච, ගිනෙල් මී පැණි ආදීන්ද; ලොකතිලකණ්ඩුලාදිනිව, ලුණු තල සහල් ආදීන්ද;

ආරුපෙත්තා, නංවා; කන්තාරමග්ගං, මරුකතරමගට; පටිපනේනා, පිළිපන්නේ; කෙනවිදෙව කරණියෙන, කිසි කරුණෙකින්; අනේ උප්පනේන, වැඩක් උපන්නේ; සබ්බසං, සියලු; උපකරණානං, උපකරණයන්; ගතිතතතා, ගත්තේ; න විනේන යථා, යම්සේ නහමක් සිතාද; න පරිනස්සති යථා, යම්සේ සහල් ආදිය අත්තම් මැනවිසි නොපතාද; නොහොත් - යම්සේ නදහාවයෙන් තැනිනොගනීද; සුඛෙනෙව, සුවසේම; බෙමනනං, කෙමනුමයට; හෙවත් - නිසීය සථානයට; පාපුණති යථා, යම්සේ පැමිණේද; එවමෙව, එපරිද්දෙන්ම; ඉමසම්මප්පි කම්මස්සකතස්සුණේ, මෙම කම්මස්සකතස්සුණයෙහි; ඔප්පා, සිට; බහුං, බොහෝවූ හෝ බොහෝකොට; දුතං දත්තා, දන්දී; පෙ, නිබ්බානං, නිව්වනට; පත්තානං, පැමිණියවුන්ගේ, ගණනපමා, සංඛ්‍යා පථයක්; නත්ති, නැත; එපෙත්තා සච්චානුලොමිකං ඤාණනි, යනු; මග්ගසච්චස්ස, මාගීසත්‍යයටද; පරමත්ථසච්චස්සව, පරමාථසත්‍යසංඛ්‍යාත නිරෝධසත්‍යයටද; අනුලොමනො, අනුලොමවන හෙයින්; හෙවත් - අනුරුවන හෙයින්; සච්චානුලොමිකනි, සත්‍යානුලොමිකයයි; ලබ්බාමං, ලත් නම්ඇති; විපස්සනාස්සුණං, විදසුන්නුවණ; ඔපෙත්තා තබා; අවසෙසා, අවශේෂවූ; සබ්බාපි, සියලුම; සාසවා, ආශ්‍රවධම්මයන්ට අරමුණු වූ; කුසලා, කුසල් වූ; පඤ්ඤා, ප්‍රඥනොමේ; කම්මස්සකතස්සුණ මෙව, කම්මස්සකතස්සුණයමැයි; ඉති අනේ, මේ අර්ථය වේ.

8 ii මග්ගසමබ්බිස්ස ඤාණං දුකෙඛපෙතං ඤාණනි, යන; එත්ත, මේ වචනයෙහි; එකමෙව, එකලාවූම; හෙවත් - අසම්මිශ්‍රවූම; මග්ගස්සුණං මාගීඥනයෙනෙමේ; චතුස්ස, චතුර්විධවූ; සච්චස්ස, සත්‍ය ධර්මයන්; එකපටිවෙධවසෙන, එක්වට ප්‍රතිවෙධකිරීම් වශයෙන්; චතුස්ස ආනේසු, සිවුවැන්නේ; සම්බන්ධතං, සම්බන්ධකරනලදී; ධම්මෙ ඤාණනි, යන; එත්ත, මේ වචනයෙහි; මග්ගපඤ්ඤා, මාගීප්‍රඥා නොමේ; තාව, පලමුකොට; චතුත්තං, චතුර්විධවූ; සච්චානං, සත්‍යධර්මයන්; එකපටි වෙධවසෙන, එකවිට ප්‍රතිවෙධය කිරීම්හුගේ වශයෙන්; ධම්මෙ ඤාණං, ධර්මයෙහි ඥානය නම්; හෙවත් හෙතුවෙහි පැවැති නුවණ නම්; හොතු, වේවා; ඵලපඤ්ඤා, ඵලයෙහි ප්‍රඥනොමේ; කථං, කෙසේ; ධම්මෙ ඤාණං නාම, ධර්මයෙහි ඥානය නම්; හෙවත් - හෙතුවෙහි පැවැති නුවණ නම්; (හොති, වේද; 0) ඉති, මෙබඳු ප්‍රශ්නයක් වේ; හි, විතර කරනු ලැබේ; දුට්ඨාපි, විප්‍රකාරවූද; එසා පඤ්ඤා, මේ මාගීඵලප්‍රඥනොමේ; නිරෝධ සච්චවසෙන, නිරෝධසත්‍යවශයෙන්; අපරපච්චයෙ, පරප්‍රත්‍යයයක් නැත්තාවූ; නොහොත් අන් අරමුණක්හු විසින් ප්‍රත්‍යයවියයුතුනු වූ; අත්තපච්චකෙඛ, තමහට ප්‍රත්‍යක්ෂවූ; අරියසච්චධම්මෙ, ආර්යසත්‍යධර්මයෙහි; කිච්චනොව, කෘත්‍යවශයෙන්ද; ආරම්භනොව, ආලම්බන වශයෙන්ද; පවත්තතතා, පැවැතිහෙයින්; ධම්මෙ ඤාණනි, ධර්මයෙහි ඥානමැයි; හෙවත් - හෙතුවෙහි පැවැති නුවණ නමැයි; වේදිතබ්බා, දතයුතු; (ඉති විස්සජ්ජනා, මේ විසදීමයි) ඝො ඉමිනා ධම්මෙනානි, යන; එත්ත, මේ වචනයෙහි; මග්ගස්සුණං, මාගීඥනය; ධම්මගොචරතතා,

නිජාණසංඛ්‍යාතධර්මාලංකනය විෂයකොට ඇතිබවින්; ගොවර වොහාරෙන, අරමුණුහුගේ වහරින්; ධමමානි, ධර්මනමයි; වුත්තං, වදාරනලදී; වා, නොහොත්; උපයෝගයෙහි, විනිශ්චයෙහි; කරණවචනං, කරණවිභක්තියකවචනය වේ; ඉමං ධමමං, මේ නිජාණධර්මය; සුත්තෙන නාති, දන්තාවු මාභීඥනය කරණකොටගෙන; ඉති (අයං) අත්ථා, මේ අර්ථය; වුත්තං (වුත්තො; 0) වදාරනලද්දේවේ; චතුසච්චධමමං, චතුසස්තාධර්මය; ජානිත්වා, දැන; සිතෙන, සිටියාවු; මග්ගසූත්තෙනාති, මාභීඥනයෙනයි; වුත්තං හොති, වදාරනලද්දේ වේ; දිස්සනාති, දිස්සනයෙන; දසසිතෙන, දසසිතඥනයෙන; ධමමං, චතුසස්තාධර්මය; පසස්සිත්වා, දැක; සිතෙන, සිටියාවු මාභීඥනයෙන; ඉති අත්ථා, මේ අර්ථය වේ; පත්තනනාති, යනු; වත්තාරි, චතුර්විධවු; සච්චාති, සත්‍යයන්ට; පත්තා, පැමිණ; සිතත්තා, සිටිබවින්; ධමමං, සිවුසස්ථවුන්ට; පත්තන, පැමිණියාවු මාභීඥනයෙන; විදිතෙනාති, යනු; මග්ගසූත්තෙන, මාභීඥනය විසින්; නොහොත් මාභීඥනය කරණකොටගෙන; වත්තාරි සච්චාති, චතුසස්තාධර්මය; විදිතාති, යුසේසි; පාකවාති, ප්‍රකාශවුවනු; කතාති, කරනලද්දහ; තස්මා, එහෙයින්, තං ධමමං, ඒ මාභීඥනයෙන්ම; විදිතං නාම හොති, විදිත නම්වේ; තෙන විදිතධමමෙන, ඒ සිව්සස්ථහම් පලිකල මාභීඥනයෙන; පටිසොභාලොභනාති, යනු; චතුසච්චධමමං, චතුසස්තාධර්මයට, පරිසොභාලොභනා, බැසගෙන; සිතෙන, සිටියාවු මාභීඥනයෙන; නයං නෙතිති, යනු; අතීතෙව, අතීතයෙහින්; අනාගතෙව, අනාගතයෙහින්; නයං, නය; නෙති, සිසේසි; හරති, ගෙන යයි, පෙසෙති, පමුණුවයි; ඉදමපන, මේ නය පමුණුවන කිසි; මග්ගසූත්තස්ස, මාභීඥනයාගේ; න කිච්චං, කිසි නොවෙයි; පච්චවෙකකිණසූත්තස්ස, පස්විකුන්තුවණගේ; කිච්චං, කිසි වේ; සත්ථාරා පන, ශාස්තෘන් වහන්සේ විසින් වනාහි; මග්ගසූත්තං, මාභීඥනසංඛ්‍යාවනු; අතීතානාගතෙ, අතීතානාගතයෙහි; නයං, නය; නයනසදිසං, නය පවත්වන පස්විකුන් නැණ හා සමානයෙක්; කතං, කරනලදී; (මසත්‍යයෙහි - අතීතානාගතෙන, අතීතානාගත වශයෙන්; නයං, නය; නයනසදිසං, නෙත්‍රය හා සමුච්චත්; කතං, කරන ලද්දෙහි දැක්වූ පාඨාපියහු විකානුපිකා පාඨාපී හා නොසමවෙති.) කස්මා, කවරහෙයියන්; මග්ගමූලකත්තා (පච්චවෙකකිණසූත්තස්ස 0), පස්විකුන්තැණ මාභීය මූල්කොට ඇති බැවින්; හි, ඒ කිම සැබෑය; භාවිතමග්ගස්ස, බවා තිමවු මාභීය ඇති පුභුලාහට; පච්චවෙකකිණා නාම, පස්විකුන් නම් නැණ; හොති, වේද, තස්මා, එහෙයින්; සත්ථා, ශාස්තෘන්වහන්සේ; මග්ගසූත්තමෙව, මාභීඥන සංඛ්‍යාවනුම, නයං, නය; නයනසදිසං, නය පවත්වන පස්විකුන්තැණ හා සමානයක්නු; අකාසි, කැර වදාලසේක; අපිච්ච, එතකුදුවන; එත්ථ, මේ නයං නෙති යන පාඨයෙහි; එවං, මේ වක්‍ෂ්‍යමාණවු නසින්; අත්ථා, අර්ථය; දස්සෙබ්බා, දනපුතු; (අකාසිතිච එවමෙත්ථ අත්ථා වෙදිතබ්බො සි පාඨයෙක් දක්නාලැබේද හේ නොයෙදේ) ඉමිනා, මේ පුභුලයා විසින්; චතුසච්චගොවරං, චතුසස්තාධර්ම අරමුණුකොට ඇත්තාවු; යදෙතං මග්ගසූත්තං, යම් මාභීඥනයෙක්; අධිගතං, අධිගමයකරනලදද;

කාරණභූතෙන, කරුණුවා වූ; තෙන සුඤ්ඤාන, ඒ මාභීඤ්ඤාන හෙතු කොටගෙන; අනිත්‍යානාගතෙන, අනිත්‍යානාගතයෙහි; පච්චවේකිකිණ සක්කානං, ප්‍රත්‍යවේක්ෂණ නම්ලද්දවූ; නයං, නය; තෙනි, පමුණුවා පවත්වා; ඉද්දති, දැන්; තෙන, ඒ මාභීඤ්ඤාන හෙතුකොටගෙන; නයං, නය; යථා තෙනි, යම් අයුරෙකින් පමුණුවාද; හෙවත් - යම් අයුරෙකින් පවත්වාද; තං ආකාරං, ඒ ආකාරය; දසෙස්සුං, දක්වන්ට; සෙ භි කෙවි අනිත්‍යානාගතමධානනි ආදිං, යනාදිය; ආහ, වදාළහේන;

* පරිත්‍යාගා නම් පරිත්‍යාග සංඛ්‍යාත තෘෂ්ණාවන් විතොත්‍රාසයන් වේද එහෙයින් න පරිත්‍යාගිකී යන පදයාගේ අමුචය දක්වනුයේ, පරිත්‍යාගිකී අපි නාම මෙ තණ්හාලාදීති සිසුනති න පණෙනි, නදහාවෙන වා න උත්තසනිකී වීජ්‍යං(මු. ටී) පරිත්‍යාගං පරිත්‍යාගො විතත්‍රාසො වාති න පරිත්‍යාගිකී පදස්ස න පණෙනි න උත්තසනිකී අත්‍යමාහං(අ. ටී)

* අපරපච්චයෙ යන්තෙහි අපියං පරෙන න පතතියා අසිතබ්බෙයන ටිකා විවරණයෙන් දක්වා.

* යම්හෙයකින් ආයතීසත්‍යයන් අවිපරිතසවභාව වන බැවින් ධම්මභිදය තෙමේ ආයතීසත්‍යයන්හි වේද එහෙයින් ධම්මයෙහි ඥානය නම් සත්‍යවිෂයඥානයයි. නොහොත් සබ්බතථමුත්ට උත්තරිතරවූ ආයතීමාභීයන් ආයතීඵලයන් යථානුශිෂ්ටප්‍රතිපත්තයන් අපායදුර්ගිතින් නොතිසදි බරද එහෙයින්ද ධම් නම. ඒ නිශ්ශුභාන ආයතීමාභීඵලයෙහි ප්‍රවෘත්තවූ තත් සහගතවූ ප්‍රඥනොමෝ ධම්ඥාන නම, ධම්මෙ ඤාණනති සච්චිසයං ඤාණං අරිය සච්චෙසු හි ධම්ම සඤ්ඤා තෙසං අවිපරිතසභාවතතාති, සබ්බතපචරොව අරියමග්ගො තස්සව ඵලං ධම්මො තත්‍ය පඤ්ඤා තංසහගතා ධම්මෙ ඤාණං(මු. ටී) ආයතී සත්‍යයන්හි හුණු ධම්මභිදය තෙම දිඝධම්මො යනාදි තන්හි මෙන් දතයුතු. මෙද යුතු අරියසච්චෙසු ධම්මසඤ්ඤා දිඝධම්මොති ආදිසු විය අරියමග්ගො තස්සව ඵලං ධම්මො යථානුශිෂ්ටං පටිපත්තො අපායෙසු අපතමානෙ ධාරෙතිති, තත්‍ය පඤ්ඤාති තස්මිං අරියමග්ගඵලෙ නිස්සය භූතෙ පඤ්ඤා තෙනාහ තං සහගතාති(අ. ටී)

අභිධානප්‍රකරණයෙහිදු කියනලදමැයි:-

“ධම්මො සභාවෙ පරියතති පඤ්ඤා
ඤායෙසු සච්චපපකතිසු පුඤ්ඤා
ඤායෙස ගුණාවාර සමාධිසුචි
නිස්සත්තතාපතතිසු කාරණාදො” යි.

* අන්‍යවූ ඥානයන්ගේ දැනවීම නයනයන නම් නොවේ. ඥාන යාගේම ප්‍රවෘත්තිවිශේෂය වනාහි නයනයන නම්වේය යන අදහසින් පච්චවේකිකිණඤාණස්ස කිව්වං යන වචනය කිහිපයක් න අඤ්ඤාඤාණුපාදනං නයනයනං ඤාණස්සෙව පන පච්චතිවිසෙසොති අධිපායෙනාහ

පච්චෙක්ඛණ්ණාණස්ස කිච්චනති (මු. පි) අවිදිනවුචක් අප්‍රකාශ වුචක්, විදිනවුචක්හු ප්‍රකාශවුචක්හු මෙන් පමුණුවානුයි හඟවානුයි නය නම. එනම් අනුමානයයි. ඒ අනුමානයාගේ පැවැත්වීම නයනය නම. අනුමාන සංඛ්‍යාත ඒ නයනයන ය වෙන් වශයෙන් පවත්නාවුම එක් ඥානාකපාදනයෙකැ යන ආශංකිකානිෂේධය පිණිස “න අඤ්ඤා පෙ සිසෙසො” යන පිකාපායය දැක්වුහ. අවිදිනං විදිනං විය ඤාපෙතීති නයො, අනුමානං, නස්ස නයනං පවත්තනං, නං පන විසුංයෙවෙකං ඤාණපාදනනති ආසංකිය නිවත්තනත් මාහ න අඤ්ඤා පෙ සිසෙසොති (අ. පි) ඒ විසාරකොටැ කියනුලැබේ. තමාගේ අධිගමානුසාරයෙන් මෙරමා විසින් අධිගමය කළාවු භූතභවිෂ්‍යද්වතීමානකාලත්‍රයෙහි මාගීදින්ගේ පවත්නා අසුරු අනු මානකිරීම ප්‍රමාණකිරීම නයනය නම. උනුගේ අනුමානාකාරයමැ ප්‍රමාණකරන ආකාරයමැ සදහා “ඤ්ණස්සෙව පන පවත්තිවිසෙසො” යි කියනලදී. අත්තනො හි අධිගමානුසාරෙන පරාධිගතානං කාලත්තයෙ මග්ගාදිනං පවත්තිආකාරානුමානං නයනයනං අනුමිතනා කාරමෙව නිස්ස සංකිය වුත්තං ඤ්ණස්සෙව පවත්තිවිසෙසොති (අ. පි)

* ප්‍රාක්ෂානග්ගේ වනාහි අනුමානශබ්දථය මෙසේ පහළ කරති. අනුමෙයසා තුල්‍යජාතියෙවනුවානෙතා භික්ෂුජාතියෙහොසා ව්‍යාවානතා සමබ්බො යසානිෂ්ඨා සාමන්‍යාවධාරණප්‍රධානවත්තිරුනු මානම් යනු පානඤ්ඤානුභාෂායයි.

* මෙහිදු “මිතා ධමමෙන” යනු මාගීඥනයෙනැයි අපි උක්තයැ. විප්‍රකාරවුමැ මාගීඵලඥනය වනාහි පස්විකුන්තුවණ්ටද මුල් වන්නේයි. දුඛාදිවතුඃසත්‍යයන්හි ප්‍රත්‍යක්ෂවැ පවත්නා හෙයින් නයනයන යට හෙවත් නය ප්‍රෙෂණයටද කරුණුත් වන්නේයි. එහෙයින් තදුභයප්‍රකාරයෙන්ද “ධමමෙන” යන වචනය නොයෙදෙන්නේ නොවෙයි. යෙදෙන්නේමැයි. යම් සේ මාගීඥනය කෙරෙන් අත්‍යවුද නුවණ මේ ධර්මශබ්දයෙන් කියන්ට සුදුසු වේද එසේම ප්‍රකාරාන්තරවුද මේ ධර්මයෙන් හෙවත් මේ නුවණින් යි මෙහි අර්ථය යෙදේනුයි වතුඃසත්‍ය ධර්මය දත් බැවින්ද මාගීඵලසංඛ්‍යාතධර්මය දත්බැවින්ද සනා ප්‍රතිවේධ යාගේ සමප්‍රයෝගත්‍වයට ගිය බැවින්ද නයන නම්වේ. තබ්බතුවෙන් හෙවත් නුවණින් දත් හෙයින් සමප්‍රයෝගවීමෙන් නය පවත්වන හෙයින් ප්‍රතිවේධඥනයට විෂයභාවය ඇත්තාවු ප්‍රතිවේධය කළ වතුඃසත්‍යධර්මඥනයෙන් යන අර්ථයද ඥානසමප්‍රයෝගවු හෝ හෙවත් ප්‍රතිවේධය කළ වතුඃසත්‍යධර්මඥනයෙන් දැනසිටි මාගීඵලධර්මයෙන් හෝ යන අර්ථයද මේ ධර්මශබ්දය කරණකොටගෙනැ නොයෙදෙන්නේ නොවෙයි. යෙදේමය යුග්ගෙයි. එත්ඵල ඉමිතා ධමමෙනාති මග්ග ඤාණෙනාති වුත්තං දුට්ඨමපි පන මග්ගලඵලඤ්ණං පච්චෙක්ඛණායව මූලං කාරණඤ්ච නයනයනස්සාති දුට්ඨෙතාපි තෙන ධමමෙනාති න ය යුජ්ජති. තථා වතුසම්චර්මමස්ස ඤාතනා මග්ගඵලසංඛ්‍යාතසම්චර්මමස්ස

ධම්මස්ස සච්චපට්ඨෙධස්ස ච සම්පයොගං ගතත්තා නයනං හොතිති තෙන ඉමිනා ධම්මෙක සුණ්ඛවිසයභාවෙන සුණ්ඛසම්පයොගෙන චා සුතෙනාති ච අන්තො න න යුජ්ජති. (මු. පී.) කාරණඤ්ච නයනාය තස්ස සච්චෙසු පච්චක්ඛපච්චත්තනානො, තථාති ඉමිනා යථා මග්ග සුණ්ඛො අඤ්ඤාපි ඉමිනා ධම්මෙනාති චත්තුං යුත්තං, තථා පකාරන්ත රෙනපි ඉමිනා ධම්මෙක සුණ්ඛෙනාති එත්ථ අන්තො යුජ්ජතිති ඉමමත්ථං උපසංහරති, තෙනාති තස්මා සුණ්ඛෙන සුත්තො සම්පයොගෙති නයනායනො, සුණ්ඛවිසයභාවෙනාති පට්ඨෙධසුණ්ඛස්ස විසයභාවෙන, සුතෙන පටිච්චේධන චතුසච්චධම්මෙක සුණ්ඛසම්පයොගෙන චා සුතෙන ජාතිත්වා සිතෙන මග්ගඵලධම්මෙක. (අ. පී)

8 iii තත්ථ, ඒ යෙති කෙවි යනාදි පදයන්ති; අබ්බසුඤ්ඤාසුඤ්ඤා, යනු; ජාතිංසු, සිසේසි; පටිච්චක්ඛිංසු, පිළිවිද ද්වයස; ඉමසෙඤ්ඤාචාති, යනු; යං දුක්ඛං, යම් දුඃඛසත්‍යයක්; අතීතෙ, අතීත කාලයෙහි; අබ්බසුඤ්ඤාසු, පිළිවිද ද්වයසනුද; යඤ්ච, යම් දුඃඛසත්‍යයකුත්; අනාගතෙ, භවිෂ්‍යත්කාලයෙහි; අභිජානිස්සන්ති, පිළිවිද දෑනගන්නානුද; තසෙඤ්ඤාච, ඒ දුඃඛසත්‍යයම; ඉමං, මේ දුඃඛසත්‍යය; න, නොවේ; නොහොත් - තං, ඒ දුක්ඛ; න, නොවේ; ඉමසෙඤ්ඤාච, මේ දුක්ඛම වේ; පන, එසේ නමුත්, සරිකබ්බෙන, සමානාථියෙන් හෙවත් සමවත බැවින්; එවං, ඉමසෙඤ්ඤාච යන මේ වචනය; චුත්තං, වදාරනලදි; හි, ඒ එසේමැයි; අතීතෙපි, අතීත කාලයෙහිත්; තණ්හං, තෘෂ්ණාව; ඔපෙත්වා, තබා; තෙභුමකකබ්බෙයෙව, තෙභුමකසංකයන්ම, දුක්ඛසච්චන්ති, දුඃඛසත්‍යයයි; පටිච්චක්ඛිංසු, පිළිවිද ද්වයස; තණ්හංයෙව, තෘෂ්ණාවම; සමුදයසච්චන්ති, සමුදය සත්‍යයයි; (පටිච්චක්ඛිංසු, පිළිවිද ද්වයස); නිබ්බානමෙව, නිව්වාණයම; නිරෝධසච්චන්ති, නිරෝධසත්‍යයයි; (පටිච්චක්ඛිංසු, පිළිවිද ද්වයස); අරියමග්ගමෙව, ආර්යමාර්ගයම; මග්ගසච්චන්ති, මාර්ගසත්‍යයනමැයි; පටි ච්චක්ඛිංසු, පිළිවිද ද්වයස; අනාගතෙපි, භවිෂ්‍යත්කාලයෙහිද; එවමෙවං, මෙපරිද්දෙන්ම; පටිච්චක්ඛිස්සන්ති, පිළිවිද දෑනගන්නාහ; එතරහිපි, මේ ප්‍රත්‍යතපත්තකාලයෙහිද; එවමෙවං, මෙපරිද්දෙන්ම; පටිච්චක්ඛන්ති, පිළි ව්ද දතිති; ඉති, මෙසේ, සරිකබ්බෙයෙන, සමානසම්භාවාපයෙන්; ඉමසෙඤ්ඤා චාති, ඉමසෙඤ්ඤා යන වචනය; චුත්තං වදාළසේක; ඉදං චුච්චන් අනුසෙ ඤ්ඤානති, යනු; ඉදං, මේ වතුසත්‍යධර්මය දෑන නිමවු නුවණ; අනුගමන ඤ්ඤා, අනුසෙරන් දන් නුවණ නමැයිද; නයනඤ්ඤානති, නයප්‍රෙෂණ නුවණනමැයිද; හෙවත් නයනුවණ නමැයිද; කාරණඤ්ඤානති, කරුණු වූ නුවණ නමැයිද; නොහොත් නිවන් දන්නා නුවණට අනුරූ නුවණ නමැයිද; චුච්චති, කියනුලැබේ; පටිච්චෙධසුණ්ඛනති, යනු; විත්ත පරිච්ඡේදඤ්ඤා, සිත් පිරිසිද දැන්මෙහි පැවැතිනුවණයි; පරසත්තා නනති, යනු; අත්තානං, ස්වාත්මභාවය; ඔපෙත්වා, තබා; සෙසසත්තානං, සෙසු සතුන්ගේ; (වෙනො යන්ත හා සබ්බකසි) ඉතරං, පරපුග්ගලානං යන ඉතරපදය තෙමේ; තස්සෙව, ඒ පරසත්තානං යන පදයාගේම;

වෙවචනං, පයඝායවචනසි; වෙනසා වෙනො පටිච්ච පජානානිති, යනු; අත්තනො, තමාගේ; විතෙතන, සිත කරුණකොටැගෙනැ; තෙසං, ඒ ඉතරසතචපුදාලයන්ගේ; විතතං, සිත; සරාගාදිවසෙන, සරාගාදීන්ගේ වශයෙන්; පරිච්ඡිද්දිතා, පිරිසිදු; නානපපකාරතො, නොයෙක් පරිද්දෙන්; ජානාති, දනී; සංගංවානි ආදිසු, යනාදි පදයන්හි; යං, යම් වචනජානයෙක්; වත්තබ්බං, කියවිවේද; තං, ඒ කියවි වචනජානය; හෙසා, යට; සතිපසානවිහරෙන, සමානිප්පසානවිහරනයෙහි; වුත්ත මෙව, කියනලද්දේමැයි; අයං පන, මේ වන්සාමාණවුයේ වනාහි; විසෙසො, වෙනසි; ඉධ, මේ ඥානවිහරනයෙහි; අනුත්තරං වා විතතං විමුත්තං වා විතතනති, යන; එත්ථ, මේ වචනයෙහි; ලොකුත්තරමපි, ලොකොත්තරවිතනය තෙමේද; ලබනති, ලැබේ; හි, ඒ සැබව; අපිපසානුපගමපි, විදසීනාවට අරමුණුනුපු සිතද; පරවිතනසුඤ්ඤා, පරසින් දන්නා නුවණෙහි; විසයො, අරමුණෙක්; හොතියෙව, වේමැයි;

8 iv අවසෙසා පඤ්ඤාති, යනු; ධම්මෙසුඤ්ඤාදිකා, ධම්මෙසුඤ්ඤා මුල්කොටැගැනී; තිසෙසා, ත්‍රිවිධවූ; පඤ්ඤා, ප්‍රඥාවන්; ඨපෙත්වා, තබා; සෙසා, අවශේෂවූ; සබ්බාපිපඤ්ඤා, සියලුම නුවණනු; සුඤ්ඤානති, නුවණැයි; සමමතතතා, සමමතකළහෙයින්; සමමුතිසුඤ්ඤාං නාම, සංවානිඤ්ඤාය නම්; හොති, වේ; එත්ථ, මේ සමමුතිසුඤ්ඤාං යන පෙදෙහි; වචනත්ථො පන, වචනාථය වනාහි; (එවං වෙදිතබ්බො, වන්සාමාණ නයින් දනගුතු; 0) සමමුතිමති, සංවානියෙහි; (පවත්තං, පැවැති;) සුඤ්ඤාං, නුවණතෙමේ; සමමුතිසුඤ්ඤාං, සංවානිඤ්ඤා නම; කාමාවචරකුසල පඤ්ඤාති, යනු; අයං, මේ කාමාවචරකුසලප්‍රඥානොමෝ; එකතෙතන, නියතයෙන්; වට්ඨසම්මං, වාත්තදුඛයෙහි; චුතිපටිසංකිං, චුතිප්‍රතිසංකිය; හි, යම් හෙයකින්; ආචිතතෙව, ආචිතනයමැ කෙරේද; හෙවත් - රැස්කෙරෙයි මද; තසමා, එහෙයින්; ආවයාය නො අපවයායාති, යි, චුත්තා, වදරන ලද්දැ; ලොකුත්තරමග්ගපඤ්ඤා පන, ලොකොත්තරමාගීප්‍රඥා නොමෝ වනාහි; යසමා, යම්හෙයකින්; චුතිපටිසංකිං, චුතිප්‍රතිසංකිය; අපචිත තෙව, අපචිතනයමැ කෙරේද; හෙවත් විකිරණවිධිවංසනයමැ කෙරෙ යිද; තසමා, එහෙයින්; අපවයාය නො ආවයායාති, යි; චුත්තා, වදරනලද්දැ; රූපාවචරරූපාවචරපඤ්ඤා, රූපාවචරඅරූපාවචරකුසල ප්‍රඥානොමෝ; චුතිපටිසංකිමපි, චුතිප්‍රතිසංකියත්; ආචිතති, රැස් කෙරෙයි. විකම්මනවසෙත, විෂකම්මනප්‍රභාණයක්නිත්; කිලෙසෙවෙව, කෙලෙසුනුදු; කිලෙසමුලකෙ, පඤ්ඤානිවරණනම්ලද කෙලෙසුන් මුල් කොටැ ගැනී; ධම්මෙව, කම්මවසංඛ්‍යාතවූ ධම්මන්ද; අපචිතති, අපචිත නය කෙරේද; හෙවත් - විකිරණය කෙරෙයිද (සුඤ්ඤාපිසුඤ්ඤා කෙරෙයි යුස්සේයි) තසමා, එහෙයින්; ආවයාය මෙව අපවයායවාති, යි; චුත්තා, වදරනලද්දැ; සෙසා, තදවශේෂවූ විපාකක්‍රියාප්‍රඥානොමෝ; චුතිපටි සංකිං, චුතිප්‍රතිසංකිය; තෙව ආචිතති, නොමරැස්කෙරෙයිද; න අපචි තති, නොම විකිරණවිධිවංසනය කෙරෙයිද; තසමා, එහෙයින්; නෙව ආවයාය නො අපවයායාති, යි; චුත්තා, වදරනලද්දැ; නව අභිසංඤ්ඤායො

පටිච්ඡක්ඛනිති, යන; ඉදං, මේ වචනය; පඨමස්කානපඤ්ඤං, ප්‍රථමධ්‍යාන ප්‍රඥාව; සංකාය, සදහා; චූත්තං, වදරනලදී; හි, ඒ සැබව; සා, ඒ ප්‍රථම ධ්‍යානප්‍රඥතොමෝ; අස්ස, ඒ ප්‍රථමධ්‍යානයෙන් සමන්විතවූ පුද්ගලයාහට; කාමච්චෙකෙන, වස්තුකාමකෙලයකාමයන් කෙරෙන් වෙන්වීමෙන්; පතනබ්බතතා, පැමිණියයුතුවනහෙයින්; කිලෙසනිබ්බදය, කෙලෙසුන් කෙරෙහි කලකිරීම පිණිස; සංවත්තති, පවතී; තාය ව, ඒ ප්‍රථමධ්‍යාන ප්‍රඥාව කරණකොටැගෙනැ; (ව චාක්‍යාරමහදෙණුතකයි) එසො, මේ ප්‍රථමධ්‍යානසමබ්භිපුද්ගලතෙම; කාමෙසු, කාමයන්හි; විතරුගො, පහවූ තෘෂ්ණාව ඇත්තේ; හොති, වේ; අභිඤ්ඤපාදකභාවං, අභිඤ්ඤාවන්ගේ පාදකභාවයට (කාරණත්වයට යුක්තිය) අප්පත්තතාය පන, නොපැමිණි හෙයින් වනාහි; පඤ්චාභිඤ්ඤායො, පඤ්චාවිධවූ අභිඤ්ඤාවන්; නෙවපටි චික්ඛති, නොම ප්‍රතිවේධයකෙරෙයි; නිමිත්තාරමමණත්තා, කාත්තසනාදි ප්‍රතිභාගනීම්මත්තායන් අරමුණුකොටැ ඇති බැවින්; සච්චානි, වතුසත්‍යයන්; න පටිච්ඡක්ඛති, නොම ප්‍රතිවේධයකෙරෙයි; එවං, මෙනසින්; අයං පඤ්ඤා, මේ ප්‍රඥතොමෝ; නිබ්බදය, කෙලෙසුන්කෙරෙහි කලකිරීම පිණිස; හොති, වේ; පටිවේධාය, පඤ්චාභිඤ්ඤාවතුසත්‍යයන් ප්‍රතිවේධය පිණිස; නො, නොවෙයි; ඤාමානි, යනු; පඨමස්කානං, ප්‍රථමධ්‍යාන යට; පතා, පැමිණ; සිතො, සිටි පුහුල්තෙමෙයි; කාමෙසු විතරුගො සමානොති, යනු; තථාචික්ඛමහිතානං යෙව, ඒ ප්‍රථමධ්‍යානයෙන් විෂමමාණප්‍රභාණය කරනලද්දවූම; කාමානං වසෙන, කෙලයකාමයන්ගේ වශයෙන්; විතරුගො, පහවූරුග ඇත්තේයි; අභිඤ්ඤායො පටිච්ඡක්ඛනිති, යනු; පඤ්චාභිඤ්ඤායො, පඤ්චාභිඤ්ඤාවන්; පටිච්ඡක්ඛති, ප්‍රතිවේධකෙරෙයි; ඉදං, මේ අභිඤ්ඤායො පටිච්ඡක්ඛති යන වචනය; වතුසථස්කානපඤ්ඤං, වතුථිධ්‍යානප්‍රඥාව; සංකාය, සදහා; චූත්තං; වදල සේක; හි, ඒ සැබව; වතුසථස්කානපඤ්ඤා, වතුසධ්‍යානප්‍රඥතොමෝ; අභිඤ්ඤපාදකභාවෙනාපි, අභිඤ්ඤාවට පාදකවනබැවිනුද; පඤ්චාභිඤ්ඤායො, පඤ්චාභිඤ්ඤාවන්; පටිච්ඡක්ඛති, ප්‍රතිවේධකෙරෙයි; අභිඤ්ඤ භාවප්පත්තියාපි, අභිඤ්ඤාවයෙන් උපදිනහෙයිනුද; (අභිඤ්ඤ භාවප්පත්තියාපි, අභිඤ්ඤාවයට පැමිණීම විසිනුද යනු සාඨාපෙති) පටිච්ඡක්ඛතිඑව, ප්‍රතිවේධකෙරේමැයි; තස්මා, එහෙයින්; සා, ඒ වතුථිධ්‍යාන ප්‍රඥතොමෝ; පටිවේධාය, අභිඤ්ඤාවන් ප්‍රතිවේධය පිණිස; හොති, වේ; පඨමස්කානපඤ්ඤාය එව පන, ප්‍රථමධ්‍යානප්‍රඥාව කරණකොටැගෙනැම වනාහි; කිලෙසෙසුපි, කෙලෙසුන් කෙරෙහිද; නිබ්බදත්තා, කලකිරීම වනුබැවින්; නිබ්බදය, කෙලයොත්තණ්ණාව පිණිස; නො, නොවෙයි; යා පනායං දුතිය තතියස්කානපඤ්ඤා, යම් විතියධ්‍යාන තෘතියධ්‍යාන ප්‍රඥවක්තොමෝ වනාහි; (අනි, ඇද්ද; 0) සා, ඒ ප්‍රඥතොමෝ; කතර කොඨාසං, කවර කොටසක්; භජති, බෙජ්ද; ඉති, මෙසේ විතාරිමක් ඇති කල්හි; සොමනස්සවසෙන, සෙමනස්සවෙදනාවගේ බලයෙන්; පඨ මස්කානමපි, ප්‍රථමධ්‍යානයන්; භජති, බෙජ්ද; අවිතක්කවසෙන; අවිතක්කී ධ්‍යානබලයෙන්; වතුසථස්කානමපි, වතුථිධ්‍යානයද; (භජති, බෙජ්ද; ඉති විසංජ්ජනා කාතබ්බා, මෙසේ විසදීම කටයුතුව) එවං, මෙනසින්;

එසා, මේ විනිශ්චයාන තෘතීයධර්මාන ප්‍රඥානොමෝ; පඨමජ්ඣානසන්තිස්සි
 නාමා, ප්‍රථමධර්මානස්ස අපුරුකරනලද්දක් හෝ; හෙවත් ප්‍රථමධර්මානස්සෙති
 සංග්‍රහකරනලද්දක් හෝ; වතුඤ්ඤානසන්තිස්සිනා වා, වතුථිධර්මානස්ස
 අපුරුකරනලද්දක් හෝ; හෙවත් වතුථිධර්මානස්සෙති සංග්‍රහකරන
 ලද්දක් හෝ; කාතබ්බා, කටයුත්තියැ; නිබ්බද්ධවෙව පටිවේධායමානි,
 යනු; මග්ගපඤ්ඤා, මාභිප්‍රඥානොමෝ; සබ්බස්මිම්පි, සියලුම; වට්ට, වෘත්ත
 දූෂයෙති; නිබ්බිඤ්ඤානො, කලකිරෙන හෙයින්; නිබ්බද්ධ, නිබ්බිඤ්ඤානස්ස
 පිණිසැද හෙවත් කලකිරීම පිණිසද; ජසං, සවැනිවූ; අභිඥං, ආශ්‍රවණස්ස
 සංඛ්‍යාන අභිඥාව; පටිච්ඡේදනො, ප්‍රතිවේධයකරනහෙයින්;
 පටිවේධායම, ප්‍රතිවේධය පිණිසද, හොති, වේ.

8. v. පඨමස්ස ක්‍යානස්ස ලාගිති ආදීසු, යනාදි වචනයන්හි;
 (විනිච්ඡයො චූළචනෙ, විනිස කියනු ලැබේ; 0) යො අයං, යම්
 පුඤ්ඤෙක්; අප්පගුණස්ස, පුඤ්ඤානුමුඛ; පඨමජ්ඣානසං, ප්‍රථමධර්මානස්ස;
 ලාගි, ලබනසුලුවේද; තතො, ඒ පුඤ්ඤානුමුඛ ප්‍රථමධර්මානස්සෙන්; චූළචනං,
 නංගාවූ; තං, ඒ පුඤ්ඤානුමුඛ; ආරම්භණවසෙන, අරමුණුවීම වශයෙන්;
 කාමසහගතා, වස්තුකාමනම්ලද අරමුණුම අරමුණුකොටැපැවැත්තානු;
 නුචා, වී; සඤ්ඤාමනසිකාරා, සංඥාමනසකාරයෝ; සමුද්වරනති,
 හැසිරෙත්; තුදනති, මෙහෙයත්; වොදෙනති, වොදනාකෙරෙත්; තස්ස,
 ඒ පුඤ්ඤානුමුඛ ප්‍රථමධර්මානස්ස අභිප්‍රඤාලාගේ; කාමානුපකංඤානං, වස්තු
 කාමකොට්ඨාසයන්හි බැසගන්නාවූ; සඤ්ඤාමනසිකාරානං, සංඥා
 මනසකාරයන්ගේ; වසෙන, බලයෙන්; සා පඨමජ්ඣානපඤ්ඤා, ඒ ප්‍රථම
 ධර්මානප්‍රඥානොමෝ භාගති, හෙයින්, පරිභාගති, පිරිහෙයි; තස්මා,
 එහෙයින්; භාගනාගිති, භාගනාගිති නමැයි; චූළචනා, වදුරනලද්දැයි;
 තදනුමමනා ති, යනු; තදනුරූපසභාවා, ඒ ප්‍රථමධර්මානස්සට අනුරූපවූ
 සභාවඅත්තාවූ; සති සන්තිසති, යන; ඉදං, මේ වචනය; මිච්ඡා
 සතිං, මිච්ඡාසමානිය; සංකාය, සදහා; චූළචනං, වදුලයේක; සමාසතිං,
 සමාසත්සමානිය; (සංකාය, සදහා) න (චූළචනං) නොවදුලයේක; හි,
 ඒ සැබව; යස්ස, යම් පුඤ්ඤානුමුඛ; පඨමජ්ඣානානුරූපසභාවා, ප්‍රථම
 ධර්මානස්සට අනුරූපසභාවයඅති; (නිකන්ති යන්න හා සමබ්බසි)
 පඨමජ්ඣානං, ප්‍රථමධර්මානස්ස; සන්තතො, ආනතවශයෙන්; පණිතතො,
 ප්‍රණිතවශයෙන්; දිස්වා, දැක; අස්සාදයමානා, රාගවශයෙන් ආස්වාදය
 කරන්නාවූ; අභිතඤ්ඤානා, රාගවශයෙන් සතුටුවන්නාවූ; නිකන්ති,
 තෘණානොමෝ; උපපජ්ජති, උපද්ද; තස්ස, ඒ පුඤ්ඤානුමුඛ; නිකන්ති
 වසෙන, තෘණාබලයෙන්; සා පඨමජ්ඣානපඤ්ඤා, ඒ ප්‍රථමධර්මානප්‍රඥා
 නොමෝ; නෙව භාගති, නොපිරිහෙයි; න වස්සති, නොවැඩෙයි; සිති
 කොට්ඨාසිකා, නතුටු සිටි කොටස්හි පවත්නී; හොති, වේද; තෙන,
 එහෙයින්; සිතිභාගිති පඤ්ඤාති, යන වචනය; චූළචනං, වදුලයේක;
 අචිතකකසහගතාති, යනු; අචිතකකං, විතකීර්තිනවූ; හෙවත් -
 විතකීය හා සම්ප්‍රසුකනවූ; දුතියජ්ඣානං, විනිශ්චයානස්ස; සන්තතො,
 ආනතවශයෙන්; පණිතතො, ප්‍රණිතවශයෙන්; මනසිකරෙතො,

මෙතෙතිකරනුවහට; ආරම්භවසෙන, අරමුණුවීමවශයෙන්; අවිතකක සහගතා, අවිතකීසහගතවූ සංඥමනසකාරයෝ; සමුද්වරනතීති, යනු; පගුණතො, පුහුණුවූ; පඨමඡ්ඤානතො, ප්‍රථමධ්‍යානයකෙරෙන්; වුභිතං, නැගිසිටිපුභුලහු; දුතියඡ්ඤානාධිගමන්ධාය, විතියධ්‍යානාධිගමය පිණිස; තුදනති, සිසේසි; වොදෙනති, මෙහෙයද්ද; තස්ස, ඒ පුද්ගලයාහට; උපරි, මත්තෙති; දුතියඡ්ඤානානුපකබ්ඤානං, විතියධ්‍යානයෙහි බැසගත්තාවූ; සඤ්ඤමනසිකාරානං, සංඥමනසකාරයන්ගේ; වසෙන, බලයෙන්; සා පඨමඡ්ඤානපඤ්ඤා, ඒ ප්‍රථමධ්‍යානප්‍රඥතොමෝ; විසෙසකුතස්ස, විශෙෂවෑ වූ; දුතියඡ්ඤානස්ස, විතියධ්‍යානයාගේ; උපපතතිඝාතනය, ඉපදීමට කරැණුවනහෙයින්; විසෙසභාගිනීති, විසෙෂභාගිනීප්‍රඥනමැයි; වුත්තා, වදරනලද්ද; නිබ්බිදසහගතාති, යනු; පඨමඡ්ඤානතො, ප්‍රථම ධ්‍යානය කෙරෙන්; වුභිතං, නැගිසිටියාවූ; තමෙව, ඒ ප්‍රථමධ්‍යානලාභීවූ පුභුලහුමැ; නිබ්බිදසඤ්ඤානෙන, නිබ්බිදනමිලද; විපස්සනාඤ්ඤෙන, විදසුන් නුවණින්; සහගතා, සහගියාවූ; (සඤ්ඤමනසිකාර, සංඥ මනසකාරයෝ; තුදනති වොදෙනති, මෙහෙයත්; 0) ති, යම්හෙයකින්; විපස්සනාඤ්ඤං, විද්ධිනාඤ්ඤායතෙමේ; ඤානඛගහෙදෙ, ධ්‍යානාඛග විශෙෂය; වත්තනෙන, පවත්නාකල්හි; නිබ්බිදති, නොඇලේද; උක්කණ්ඨති, කලිකිරෙසිද; තස්මා, එහෙයින්; නිබ්බිදති, නිබ්බිද නමැයි; වුවති, වදරනුලැබේ; සමුද්වරනතීති, යනු; නිබ්බානසච්ඡි කිරිණ්ධාය, නිවන්සාත්කිරීම පිණිස; තුදනති, සිසේසි; වොදෙනති මෙහෙයත්; විරුගුපසංගිතාති, යනු; විරාගසඤ්ඤානෙන, විරුගනමිලද; නිබ්බානෙන, නිවන හා; උපසංගිතා, පිලිබදවූ සංඥමනසකාරයෝයි; ති, යම්හෙයකින්; විපස්සනාඤ්ඤං, විද්ධිනාඤ්ඤායතෙමේ; ඉමිනා මයෙක, මේ මගින් හෙවත් - මෙ කරැණෙන්; විරුගං, විරාගනමිලද; නිබ්බානං, නිවන; සච්ඡිකාතුං, සාත්කරන්ට; සක්කා, හැක්කේද; ඉති පවතතිතො, මෙසේ පවත්නාහෙයින්; විරුගුපසඤ්ඤිතනති, විරුගුපසඤ්ඤිත නමැයි; වුවති, වදරනුලැබේ. තංසමපසුත්තා, ඒ විද්ධිනාඤ්ඤාය හා සමප්‍ර සුත්තවූ; සඤ්ඤමනසිකාරාපි, සංඥමනසකාරයෝ තුමුද; විරුගුප සඤ්ඤිතා එව නාම, විරුගුපසඤ්ඤිතයහුම නම්වෙන්; තස්ස, ඒ පුභුලාගේ; තෙසං සඤ්ඤමනසිකාරානං, ඒ සංඥමනසකාරයන්ගේ; වසෙන, බලයෙන්; සා පඨමඡ්ඤානපඤ්ඤා, ඒ ප්‍රථමධ්‍යානප්‍රඥතොමෝ; අරියමග්ගපටිවෙධස්ස, ආර්යමාර්ගප්‍රතිවෙධයාගේ; පදඝාතනය, අත්‍යාස සත්‍යකාරණයවනහෙයින්; නිබ්බිධභාගිනීති, නිබ්බිධභාගිනීනමැයි; වුත්තා, වදරනලද්ද; එවං, මෙනයින්; චතුස්ථානෙසු, සිවු තැනෙකින්; පඨමඡ්ඤානපඤ්ඤාව, ප්‍රථමධ්‍යානප්‍රඥතොමෝම; කථිතා, වදරනලද්ද; දුතියඡ්ඤානපඤ්ඤාදීසුපි, විතියධ්‍යානප්‍රඥාදීන්හිද; ඉමිනා ව නයෙන, මෙනයින්මැ; අත්ථා, අරිය; වෙදිතබ්බො, දතයුතුයි.

8. vi. කිචෙජ්ඣ කසිරෙන සමාධිං උපපාදෙනසායනි, යනු; ලොකුතතරසමාධිං, ලොකොත්තරසමාධිය; උපපාදෙනසායනි, උපදනුව හට; පුබ්බභාගෙ, පුථිභාගයෙහි; නොහොත් - පුථිභාගසංඛ්‍යානවූ; ආගමනකාලෙ, සමාධිවධමින් ආ කාලයෙහි; කිචෙජ්ඣ, පහසුතොමැ;

කසිරෙන, වෙහෙසවැ; දුකෙකින, දුකසේ; සසංඛාරෙන, පසුබාමින්; සප්පයොගෙන, උත්සාහඇතිවැ; කිලමනාසා, කලානතවුවනුවැ; කිලෙසෙ, කෙලෙසුන්; විකම්මෙනා, විෂකම්මණ වශයෙන් ප්‍රතින කොටැ; ආගතාසා, මායීයට පැමිණියනුව; දකුං නිශ්ශානං අභිජානනාසානි, යනු; කිලෙසෙසු, කෙලෙසයන්; විකම්මනෙසු, විෂකම්මණප්‍රභාණයකින් පැහැකල්ලි; විපස්සනාපරිවාසෙ, විදර්ශනාවගේ පිරිවෙස් පිරිමෙහි; හෙවත් විදසුන්ගැබ්ගැන්වීමෙහි; චිරං, වැඩිකලක්; වසිත්වා, වැස; ලොකුතතරසමාධිසංඛාතං, ලොකොත්තර සමාධිනම්මද; තංශානං, අනාපාඨගතවැවූ ඒ කරුණ; දකුං, ලස්වැ; සණ්කං, යුනුසුඵ නොවැ; අභිජානනාසා, ඉදිරිපත්කොටැ හෝ අභිවිශිෂ්ටඥනයෙන් දන්නනුව; පටිච්ඡෙදනාසා, ප්‍රතිවේදයකරනුවනට; පාපුණනාසා, පැමිණෙන ුවනට; ඉතිඅත්තො, මේ අභිය; (වෙදිතබ්බො, දනසුතු; C) අශං වුවවනිති, යනු; එවං, මෙකිනසින්; යා එසා, යම් ප්‍රඥවත්තොමෝ; උප්පජ්ජති, උපද්දි; අශං, මේ ප්‍රඥතොමෝ; කිලෙසවිකම්මනපටිපදාය, කෙලෙසයන් විෂකම්මණ ප්‍රභාණය කිරීම්සංඛ්‍යාතවූ ප්‍රතිපදවත්; දුකිකතා, දුක්වනබැවින්; විපස්සනාපරිවාසපඤ්ඤාව, විදසුන්ගැබ් ගත්වනනුවණත්; දකුතතා, ලස්වනබැවින්; මග්ගකාලෙ, මාසීකාල යෙහි; එකවිත්තකම්මණෙ, එක් විත්තක්ෂණයෙක්හි; උප්පනාපි, උපන්නාවූද; පඤ්ඤ, ප්‍රඥතොමෝ; ආගමනවසෙක, දුකසේ කෙලෙසුන් ඔබා ලස්වැ විදසුන් වඩා ආ බෙලෙන්; දුකතා පටිපදා දකුතීඤ්ඤ නාමානි, නමැයි; වුවවනි, වදාරනුලැබේ; උපරි, මත්තෙහි; තිසු, ත්‍රිවිධවූ; පදෙසුපි, පදයන්හිද; ඉමිනාව නයෙන, මෙකී නසින්මැ; අත්තො, අභිය; වෙදිතබ්බො, දනසුතු.

* ඉදිනුදු සම්ප්‍රකාරයෙන් තීරවශෙෂකොටැ අනිත්‍යානාගත ප්‍රත්‍යතපනනවූ සියලු දුක අභිමුඛකොටැ හෝ විශිෂ්ටඥනයෙන් දනිද්ද (අධවක්‍රයපයඝාපනනවූ ත්‍රේභුමිකසංයකාරගතවූ මුළුල්ල සමමයීනය කරනුලැබේද යුස්සේ) එසේ නමුත් ප්‍රත්‍යතපනනවූ සවසනානායෙහි ඇතුළත්වූ එහෙයින්ම විශෙෂවත්වූ දුඃඛයෙහි අභිනිවේශයතෙම වේද තබෙතුවෙන් “න තඤ්ඤව ඉමං” යන වචනය විසුඤ්ඤාදිපි සබ්බෙන සබ්බං අනිත්‍යානාගතපච්චුප්පනං දුකං අභිජානනි තථාපි පච්චුප්පනෙන සසනනිපරියාපනෙන සවිසෙසෙ අභිනිවේසො හොතිති ආහ න තඤ්ඤව ඉමනති (මු. පී) සබ්බෙන සබ්බනි සබ්බප්ප කාරෙන සබ්බං අනවසෙසනි අත්තො, අභිත්තය පරියාපනං හි සබ්බං තෙභුමකසංඛාරගතං සමමසියති (අ. පී)

* ප්‍රත්‍යක්ෂවශයෙන් දුටු ප්‍රත්‍යතපනනදුඃඛය කරුණකොටගෙනැ ප්‍රත්‍යක්ෂවශයෙන් නුදුටු අනිත්‍යානාගතදුඃඛයෙහි නයග්‍රාහවශයෙන් නුවණ පවතී. හේ නුදුටු දුඃඛයාගේ දුටු බවට කාරණවනහෙයින් කාරණ ඥාන නම. නොහොත් කාරණ ශබ්දය තෙමේ කරුණක් යුක්තියක් සුදුස්සක් බෙණෙයි යනාදි තත්ති මෙන් අනුරූපභාවක හෝ වේනුයි ධර්මඥානයාගේ අනුරූපඥනය යන අභියද දනසුතු.

දිට්‍ඨොන අදිට්‍ඨොන නයනනො ඤාණං, අදිට්‍ඨංසා දිට්‍ඨානාය කාරණ භූතතතා කාරණඤාණං, අනුරූපජථවාචකො වා කාරණසද්දෙති ධම්මෙ ඤාණංසා අනුරූපඤාණනති අනො(මු. පී) නයනනොති නයග්ගාහනො, අනුරූපජථවාචකො වා කාරණසද්දෙ කාරණං වදනීති ආදිසු විය(අ. පී)

* අනුය ඥානයෙන්ද ආලමනාවබෝධය තෙමේ ත්‍රෛභූමික සංස්කාරගතය අලලාගෙනැ පවත්නාහෙයින් සවිශෙෂ වේද එහෙයින් ධම්මෙපෙ සභාවාසී උක්කය(සං. පී)

* සංවෘතියුගය නම් ධම්මයෙහි ප්‍රවෘත්තිඥාදීන්ගේ මෙන් සවිශෙෂවූ ප්‍රතිවේධකෘත්‍යයක්හු නැතිගෙන් විශිෂ්ටාකාරයෙන් අව බෝධයක් නැතිකල්හිදු අරමුණ හෙළිකොටැ දැන්මයයි කියනලද සාමාන්‍යාවබෝධමාත්‍රයෙකින් ප්‍රවෘත්තවූ ඥානයයි, ව්‍යවහාරවූ ඥානයන්හි හෙවත් ලක් ඥානව්‍යවහාරයන්හි හේ ඇතුළත්වේ යන අභිය දනසූත්‍ර. නොහොත් සංවෘතියුගයෙන් හෝ පැවති නුවණ සංවෘතියෙහි නුවණ නම. ධම්මඥාදීන් මෙන් ඉදිරිපත්වැ අරමුණෙහි නොපැවැති ප්‍රඥාති මුඛයෙන් අරමුණෙහි පැවැති නුවණ නමැයි සේයි. වෙනස නම් ධම්මඥාදී නදිතරඥානත්‍රයට විසභාගවූ විධුරවූ වෙනස්වූ සංවෘතියුගය තෙම වනාහි ධම්මඥාදීන්ට විසභාගසාමාන්‍යයෙන් සංවෘතියුගයෙහි ප්‍රවිෂ්ටවනබැවින් සංවෘතියුග නම් වේ; මෙද යුහු. සමමුතිමති ඤාණනති ධම්මෙ ඤාණාදීනං විය සාතිසයංසා පටිවේධනිවචසා අභාවා විසයොභාසනප්‍රානනසාමසෙඤ්ඤාන ඤාණනති සමමනෙසු අනොගාගධනති අනො, සමමුතිවසෙන වා පවතනං. සමමුතිමති ඤාණං, අවසෙසං පන ඉතරඤාණතනය විසභාගං ඤාණං තබ්බිසභාග සාමසෙඤ්ඤාන සමමුතිඤාණමති පටිවචනතා සමමුතිඤාණං නාම හොතිති (මු. පී) අනුයඤාණංසා පරියොගාගෙනැ පවතනනනො සවි සෙසො විසයාවබෝධොති චුතතං. ධම්මෙ ඤාණංසෙ අභාවාති, විසයොභාසනප්‍රානනසාමසෙඤ්ඤානාති අසතිපි අතිසමෙචච ගහණෙ විසයවිභාවන සඛිංත අවබෝධසාමසෙඤ්ඤාමනෙතන, ඤාණනති සමමනෙ සුති ඤාණනති වොහරිනෙසු ලඛ්ඤාණවොහාරෙසු, සමමුතිවසෙනාති ධම්මඤාණාදී විය සමමුතෙතන විසයෙ අවතතිතා පඤ්ඤානතිමුතෙතන පවතනං, අවසෙසනති සමමුතිඤාණමෙවාහ, ඉතරඤාණතනයවිස භාගනති ධම්මඤාණාදී ඤාණතනයවිධුරං(අ. පී)

* කිලෙසමුලකෙවාති නිවරණමුලකෙ ව කමමහව ධම්මෙ(මු. පී) කමමහව ධම්මෙති කමමහවසඛිංතෙ ධම්මෙ(අ. පී) මේ විවරණවය බලා කි අභියමැ යෙදේ. “මුමමච්ඡාච්ඡායෙහි කෙලෙසුන්ට මුල්වූ” යයි කි අභිය නොයෙදේ.

* සා භිසං යන මෙහි “අසං” යනු වස්තුකාමයන්හි යම් පුභුලෙක් කෙලෙසකාමවශයෙන් පහවූ රුගය ඇත්තේවේයයි මෙසේ වදාළේද එ ප්‍රථමධ්‍යානසමඛිතිවූ පුද්ගලයාගේ යන අභිය වේ. සා

නිසානි එත් අසානි යො කාමෙසු විතරුගො හොතිනි එවං
වුතො අසා පඨමජ්ඣානසමබ්බිසානි අනො(මු. පි) සානි
පඨමජ්ඣාන පඤ්ඤා(අ. පි)

* කෙට යන මේ වචනයෙන් වස්තුකාමයන්හි විතරුභාවතා
වස්ථාඥාත්තාවු මැ හෙවත් වස්තුකාමයන්හි විතරුභාවතෙක් වේයයි
මෙසේ වදාලාවුමැ ප්‍රථමධ්‍යානසමබ්බිවු පුදාලයාගේ ග්‍රහණය ප්‍රවෘත්ත
කල්හි ඒ ප්‍රථමධ්‍යානසමබ්බිවු පුදාලයාගේ ඉතොබ්බෙහි පැවැති
අවස්ථාව දක්වන්ට කාමෙසු විතරුගො සමානො යන වචනය
උක්‍රාය(මු. කෙට) එතෙත කාමෙසු විතරුභාවතාවස්ථාසෙව
පඨමජ්ඣානසමබ්බිසා ග්‍රහණ පවතෙන තස්ස තතො පරං අවස්ථං
දස්සෙතුං කාමෙසු විතරුගො සමානොති වුත්තං(මු. පි) විතරුග
භාවතාවත්තසානි විතරුගො හොතිනි එවං වුත්තස්ස(අ. පි)

* වතුපවු අභිනමාභීප්‍රඥ තොම ඡෙයාතිඤ්චට පැමිණි බැවින් ඒ
ආශ්‍රවක්‍ෂයසංකිතාන සවැති අභිඤ්ච ප්‍රතිවේධය කෙරේ නම. යම්
හෙයකින් මාභීඤ්ඤාය තෙමේ කෘත්‍යවශයෙන් මාභීසත්‍යයත් ප්‍රති
වේධය කෙරේද එහෙයින. තදිතරවු යට යට මාභීප්‍රඥනොමෝ ඒ
සවැතිවු ආශ්‍රවක්‍ෂයසංකිතාන අභිඤ්චට හෝ උසුගේ ප්‍රතිවේධයට හෝ
උපතීයශ්‍රය වන බැවින් ප්‍රතිවේධය කෙරේ නම. නොහොත් දෘෂ්ටාශ්‍රවා
දිත්ට සුදුසුපරිද්දෙන් ආශ්‍රවයන් ඝෂය කරන හෙයින් කාරණොපචාර
වශයෙන් ආශ්‍රවක්‍ෂයපයභීයවු ඵලඤ්ඤායක්වු හෝ ඇතිකල්හි ඒ
ආශ්‍රවක්‍ෂයසංකිතානඵලය දනවන හෙයින් වතුප්‍රිධවුද මාභීයන්හි
ප්‍රවෘත්තප්‍රඥ නොමෝ සවැතිවු ආශ්‍රවක්‍ෂයසංකිතාන අභිඤ්ච ප්‍රතිවේධය
කෙරේයයි දතයුතු. ආශ්‍රවයන් ඝෂයකිරීමෙහි පැවැති නුවණ සවැති
අභිඤ්ච නමැයි සුත්‍රයෙහි වදාලබැවින් මාභීඤ්ඤාවතුඡ්‍රියද උක්‍රායයි
දතයුතු. වතුත්මග්‍ගපඤ්ඤා ඡ්‍රියාභිඤ්ඤාභාවප්‍රත්‍යයා තං පටිච්ඡෙධනි
නාම, ඉතරු තදුපතිස්සයත්තා, යථානුරූපං වා ආසවකකියභාවතො
ඵලෙ වා ආසවකකියෙ සති යථානුරූපං තං නිබ්බතනතො වතුසුපි
මග්ගෙසු පඤ්ඤා ඡ්‍රියං අභිඤ්ඤං පටිච්ඡෙධනිති දට්ඨබ්බා(මු. පි) තනති
ඡ්‍රියාභිඤ්ඤං මග්ගෙසුඤ්ඤා නිවචතො මග්ගසම්මුච්ඡි පටි
ච්ඡෙධනි, ඉතරුති හෙතිමග්ගපඤ්ඤා, තදුපතිස්සයත්තාති තස්ස
ඡ්‍රියාභිඤ්ඤා තස්ස වා පටිච්ඡෙධනස්ස උපතිස්සයත්තා පටිච්ඡෙධනි නාම,
යථානුරූපනති දිසාසවාදිතං යථානුරූපං, ආසවකකියෙති ආසවකකිය
පරියායෙ කාරණොපචාරෙන, තං නිබ්බතනතොති තස්ස ආසවකකිය
සංකිතාස්ස ඵලස්ස නිබ්බතනතො ඉදංඤ්ච ආසවානං බයෙ සුණං
ඡ්‍රියාභිඤ්ඤාති සුතෙන ආගතත්තා වුත්තං(අ. පි)

* කාමසහගතා යන්තෙන් වස්තුකාම සංකිතාන ආලම්බනයෝ
කම්මයසා කාමසහගතාති|වජ්ජකාමාරම්බණ(මු. පි)

* **මොදෙනති** යනු වස්තුකාමසංකිතාන ආලම්බනාභිමුඛවක්ඛානු වස්තුකාමාලම්බනයට නැඹුරුවක්ඛානු කෙරේ යන අර්ථය වේ. මොදෙනතිනි කාමාභිමුඛං තනනි තනං කාමෙනතිනි අනො. (මු. ටී)

* **තදනුබම්බො** යන තත්ති තා ශබ්දයාගේ අප්පඵල අර්ථයක් නැතිහෙයින් තදනුබම්බා යන්නම වදාරනලද්දේවේ යන අදහසින් තදනුරූපසභාවායි වැණු. තා ස්වාථීයෙහි වැටේ. තදනුබම්බොති තදනුබම්බාදුළුව වුතතං හොති, තාසද්දස්ස අප්පබ්බස්වාභාවතොති අබ්පායෙනාහ තදනුරූපසභාවාති. (මු. ටී)

* **තිකානති නම්** මේ අර්ථයෙහි නිකානති සහගතවිතෙතානපාදය හෝ මිථ්‍යාසම්මානිය හෝ කියා. නිකනතිං නිකනතිසහගත විතතුපාදං වා මිථ්‍යාසතිනි වදනි. (මු. ටී)

* විතකීරතිනවු ධ්‍යානයෙන් මානව උපදින්නේ නම් ඉතා මැනවයි යු හෙයින් අවිතකීධ්‍යානයාගේ ආලම්බනයෝ **අවිතකීසහගත නම්නු.** අහො වත මෙ අවිතකකං උපපජ්ජය්‍යාති අවිතකකාරමමණො අවිතකකසහගතා. (මු. ටී)

* **අභිජානනස්ස** යනු අබිගමභාවයෙන් ඉදිරිපත්කොට දනුවනට නොහොත් අභිවිශිෂ්ටඥනයෙන් දනුවනට නොහොත් අභිවිශිෂ්ටඥනයෙන් අනාපාඨගතවූද ඒ අරමුණු අබිගමවශයෙන් විභූතවූවකු ප්‍රකාශවූවකු කරනුවනට යන අර්ථය. අබිගමභාවෙන අභිමුඛං ජානනාස්ස අභිජානනාස්ස අභිවිසිසෙන වා සුණෙන ජානනාස්ස අනාරමමණභූතඤ්ච තං සානං පාකටං කාරොනාස්සාති අනො. (මු. ටී). අභිවිසිසෙන වා සුණෙන පාකටං කාරොනාස්සාති අබිගමවසෙන පකාසං විභූතං කාරොනාස්සා. (අ. ටී) මේ විවරණව යෙන් අභිශබ්දයා අභිමුඛවිශිෂ්ටාර්ථයන්හි යුණු බැව් දක්වා. උභය විකල්පයෙහි සුඛාභූතොම අබිගමඥනය දක්වා.

8. vii. **සමාධිස්ස න නිකාමලාභිස්සාති,** යනු; යො, යම් පුද්ගල යෙක්; සමාධිස්ස, උපරිෂ්ඨාත්සමාධියක්; නිකාමලාභී, ලබනු කැමැත්තේ; න හොති, නොවේද; සො, ඒ පුද්ගලතෙම; තස්ස, ඒ උපරිෂ්ඨාත්සමාධිය; න නිකාමලාභී නාම, නොලබනුකැමැත්තේ නම; යස්ස, යම්පුද්ගලක්නුගේ; සමාධි, සමාධිතෙමේ; උපරුපරි, මතුමත්තෙහි; සමාපජ්ජනත්වාය, සමවැදීමිණිසැ; උසුනතිතුං, උත්සාහ වඩනට; පච්චයො, ප්‍රත්‍යයෙකේ; න හොති, නොවේද; තස්ස අප්පගුණජක්ඛාන ලාභිස්ස, ඒ පුනුණුනුව දහන්ලත් පුද්ගලනට; (උපපජ්ජනි යන්න හා සමබන්ධි) ඉති අනො, මේ අර්ථය වේ; **ආරමමණං ථොකං ඵරනාස්සාති,** යනු; පරිතෙත, අලු වූ; සුපාමතෙත වා, කුල්ලක් පමණවූ හෝ; සරුවමතෙත වා, මලාවක් පමණවූ හෝ (කොරොස්

නැහැබිලි පමණ වූ යුගේසි) ආරම්භණ, කිසුණු නිමිත්තෙනි; පරිකල්මං කායා, කිසුණු පිරිසමිකොට; තතෙව, ඒ අලං වූ කිසුණු නිමිත්තෙනිම; අපපානං, අපීණාවට; හෙවත් ධ්‍යානයට; පඤා, පැමිණ; අවඛිනිතං, නොවඛිතලද; ථොකමෙව, මදවූම; තං ආරම්භණං, ඒ අරමුණ; ඵරනාසං, පහස්නහුට; (පතුරුවනුවහට යුගේසි) ඉති අතො, මේ අරිය වේ; සෙසපදෙසුපි, සෙසු පදයන්හිද; ඵසෙවනයො, මෙකී නය බදු නය ඇත්තේය; මේ නයමැ පැමිණවිය යුත්තේය; හි, ඒ කීම සැබැය; න නිකාමලාභීපරිපක්කතො, නොලත් දෑහැන් ඇති පුතුලාට ප්‍රතිපක්ෂහෙයින්; පගුණස්සානලාභී, පුහුණුවූ දෑහැන් ලත් පුතුල් තෙමේ; ඵත්ථ, මේ පෙළෙහි; නිකාමලාභිනි, නිකාමලාභිනමැයි; (හගවතා, හගවත්ත වසින්; 0) වුතො, වදාළසේක; අවඛිතාරම්භණ පරිපක්කතො ව, නොවැඩු අරමුණට ප්‍රතිපක්ෂහෙයින්; (ව වාසාරම්භ දේශනකසි) වඛිතාරම්භණං, වැඩු අරමුණතෙමේ; විපුලනති, විපුල නමැයි; වුතං, වදාරනලදී; සෙසං, අවශෙෂවචනය; තාදිසමෙව, ඒ න නිකාමලාභී යන වචනය හා සමානමැයි; ජරාමරණෙපතං ඤාණනති ඵතං, යන මේ වචනය; තිබ්බානමෙව, නිවනම; ආරම්භණං කායා, අරමුණුවක්නු කොට; වතුතං, වතුර්විධවූ; සමානං, සත්‍යයන්; ඵකපටිවෙධවසෙන, ඵක්වට ප්‍රතිවෙධකිරීම් බලයෙන්; වුතං, වදාළ සේක; ජරාමරණං ආරබ්භාති ආදීනි පන, ජරාමරණං ආරබ්භ යන වචනය මුල්කොට ඇති වචනයෝ වනාහි; ඵකෙකවත්තං, ඵක් ඵක් අරමුණ; ආරබ්භ, අරබයා; පවත්තිකාලෙ, පවත්නා සෙමෙහි; පුබ්බ භාගෙ, පුළුභාගයෙහි; සච්චවචන්දාපනවසෙන, වතුසත්‍යධර්මයන් පිරිසිදු දැනීම් බෙලෙන්; වුතානි, වදාළහ; සෙසං, අවශෙෂ වචනය තෙමේ; සබ්බත්ථ, සියලු වතුණයන්හි; උතතානත්ථමෙව, නොගැඹුරුවූ හෝ ප්‍රකාශවූ අපවත් වේ මැයි.

වතුකකං, වතුකකනය තෙමේ; නිසිතං, නිමිසේසි.

* වග්ගිපඤ්චක රතිතවු හෙවත් පඤ්චවිධවග්ගිතාවයට නොපමුණු වනලද ඵහෙයින් ප්‍රතිලබ්ධිමාත්‍රවූ ධ්‍යානය අප්‍රගුණ නම. වසිතා පඤ්චකරතිතං කෘතං අප්‍රගුණං. (මු. ටී) වසිතාපඤ්චකරතිතං වසිතාවං අපාපිතං පටිලඛිතතං. (අ. ටී)

* මේ වතුකකනයනිදේශයෙහි “වතසො පටිපදා වතනාරි ආරම්භානි” යන තන්හි ප්‍රඥවගේ ප්‍රතිපදාලබ්ධිඋද්දෙශමුඛයෙන් ප්‍රඥවමැ උදෙසනලද්දකසි ප්‍රඥවමැ විභක්කය. කවරහෙයින්ගත් ප්‍රති පදාලබ්ධියන් සමග පවත්නා ප්‍රඥව ප්‍රතිපදාලබ්ධියන් පිළිබඳවන හෙයිනි. ඵත්ථ වතසො පටිපදා වතනාරි ආරම්භානිනි පඤ්ඤාය පටිපදාරම්භණදෙසෙන පඤ්ඤා ඵව උද්දිට්ඨාති සා ඵවං විභතානි. (මු. ටී) පටිපදාරම්භණසහගතා පඤ්ඤා පටිපදාරම්භණසමෙකිනිති ආහ පඤ්ඤාය පටිපදාරම්භණදෙසෙනානි. (අ. ටී)

9.

i පඤ්චවිධෙන ඤාණවස්තුවිද්දං පිතිඵරණනාදිසු පිති ඵරමානා උපපජ්ජති චිත්ත ඤාණෙසු පඤ්ඤා පිතිඵරණනා නාම, සුඛං ඵරමානා උපපජ්ජති නිත්ත ඤාණෙසු පඤ්ඤා සුඛඵරණනා නාම, පරෙසං වෙතො ඵරමානා උපපජ්ජති වෙතොපරිසපඤ්ඤා වෙතොඵරණනා නාම, ආලොකඵරණෙ උපපජ්ජති දිබ්බවිකල්ප පඤ්ඤා ආලොකඵරණනා නාම, පච්චවෙකඛණඤාණං පච්චවෙකඛණානිමිත්තං නාම, තෙනෙව චුත්තං චිත්ත ඤාණෙසු පඤ්ඤා පිති ඵරණනාති ආදි, තත්ථ ව පිතිඵරණනා සුඛඵරණනා මෙ පාද විය වෙතොඵරණනා ආලොකඵරණනා මෙ හත්ථා විය අභිඤ්ඤාපාදක ජක්ඛානං මජ්ඣිමනිකායො විය පච්චවෙකඛණානිමිත්තං සිසං විය.

ii ඉති හගවා පඤ්චබ්බිකං සමමාසමාධිං අබ්භිපච්චබ්බික සමපනතං පුරිසං විය කතො දසෙසති, අයං පඤ්චබ්බිකො සමමා සමාධිති අයං හත්ථපාදසීසසදිසෙති පඤ්චබ්බික අබ්බෙති සුත්තො සමමා සමාධිති පාදකජක්ඛාන සමාධිං කථෙසි. අයං සමාධි පච්චුප්පනන සුත්තොවෙව ආදිසු අරහත්තඵලසමාධි අධිප්පෙතො, සො හි අපි තප්පිතකල්පෙණ සුඛතො පච්චුප්පනනසුත්තො, පුරිමො පුරිමො පච්ඡි මයං පච්ඡිමයං සමාධිසුඛයං පච්චයතො ආයති. සුඛචිපාතො, සනතං සුඛමං ඵලචිත්තං පණ්ණිතං මුරං රූපං සමුඛාපෙති, ඵල සමාපනතියා චුච්චිත්තං සබ්බකායානුගතං සුඛසම්මයං ථොභබ්බං පච්චච සුඛසහගතං කායවිඤ්ඤාණං උපපජ්ජති, ඉමිනාපි පරියා සෙන ආයති. සුඛචිපාතො, කිලෙසෙති ආරහත්තා අරිසො, කාමා මිස වච්චාමිස ලොකාමිසානං අභාවා නිරාමිසො, බ්‍රහ්මදිති මහා සුරිසෙති සෙවිතනො මහාපුරිසසෙවිතො, අබ්භිසනනාය ආරම්භෙණ සනතනාය සබ්බකිලෙසදරථ සනතනාය ව සනතො, අනප්පති යථෙති පණ්ණිතො, කිලෙස පටිප්පය්‍යඤායා ලබනො කිලෙස පටිප්පය්‍යඤාභාවය්‍ය වා ලඤානො පටිප්පය්‍යඤාලබො, පටිප්පය්‍යඤාං පටිප්පය්‍යඤාති හි ඉදං අත්ථො ඵකං, පටිප්පය්‍යඤා කිලෙසෙන වා අරහතා ලබනොපි පටිප්පය්‍යඤාලබො, ඵකොදිභාවෙන අධිගතනො ඵකොදිභාව මෙව වා අධිගතනො ඵකොදිභාවාධිගතො, අප්පභුණ සාසව සමාධි විය සසබ්බාසරන සප්පයාසෙන විනෙතන පට්ඨනික ධම්ම නිගගසහ කිලෙසෙ වාසෙත්වා අනිගිගතනො හි සසබ්බාර නිගගසහ වාරිතගතො, තඤ්ච සමාධිං සමාපජ්ජතො තතො වා චුච්චතෙනො සතිවෙසුලුප්පනනො සතොව සමාපජ්ජති සතොව චුච්චති, සථාපරිච්ඡිත්ත කාලවසෙන වා සතො සමාපජ්ජති සතො චුච්චති, තසමා යදෙත්ථ අයං සමාධි පච්චුප්පනන සුත්තොවෙව ආයතිඤ්ඤා සුඛචිපාතකාති ඵචං පච්චවෙකඛමානං පච්චතංයෙව අපරප්ප වචයං ඤාණං උපපජ්ජති තං ඵකමබ්බං. ඵසනසො සෙසෙසුදි, ඵචම්මෙති පඤ්චබ්බික පච්චවෙකඛණඤාණෙති අයං සමාධි පඤ්චඤාණිකො සමමාසමාධි නාම චුත්තොති.

පඤ්චකං

9. i පඤ්ඤවිධෙක, පඤ්ඤප්‍රකාරයෙන්; සූඤ්ඤවක්‍රීඩිතද්වයෙක, ඥාන වස්තූන්ගේ නිදේශයෙකි; පිතිඵරණතාදීසු, පිතිඵරණතා යනාදී පද යන්න; (විනිවර්ණයෝ වුවහොත්, විනිස කියනුලැබේ; 0) පිති, ප්‍රිති නොමෝ; ඵරමානා, පහස්මත් හෝ පැතිරගෙන; උපපජ්ජති, උපදීද; ඉති, එහෙයින්; විසු, විවිධවූ; ක්‍ෂාන්තසු, ප්‍රථමවිනිශ්චයානාන්ති; පඤ්ඤා, ප්‍රඥනොමෝ; පිතිඵරණතා නාම, ප්‍රිතිසඵරණතා නම; සුඛං, සුඛය; ඵරමානා, පහස්මත් හෝ පැතිරගෙන; උපපජ්ජති, උපදීද; ඉති, එහෙයින්; තිසු, ත්‍රිවිධවූ; ක්‍ෂාන්තසු, ප්‍රථමවිනිශ්චයානාන්ති; පඤ්ඤා, ප්‍රඥනොමෝ; සුඛඵරණතා නාම, සුඛසඵරණතා නම; පරෙසං, මෙරමානේ; වෙනො, සිත; ඵරමානා, පහස්මත් හෝ පැතිරගෙන; උපපජ්ජති, උපදීද; ඉති, එහෙයින්; වෙනොපරිපඤ්ඤා, වෙනොපරිපඤ්ඤා නම්උද ප්‍රඥනොමෝ; වෙනොඵරණතා නාම, විතත සඵරණතා නම; ආලෝකඵරණේ, ආලෝකය පැතිරීමෙනි; උපපජ්ජති, උපදීද; ඉති, එහෙයින්; දිබ්බවක්‍රාන්තසු, දිව්‍යත්වයෙන්; ආලෝක ඵරණතා නාම, ආලෝකසඵරණතා නම; පච්චවේකකිණිකානං, ප්‍රත්‍ය වෙක්‍ෂණඥානය නෙමේ; පච්චවේකකිණිකානිමිත්තං නාම, ප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂණා නිමිත්ත නම; නෙතෙව, එහෙයින්ම; විසු ක්‍ෂාන්තසු පඤ්ඤා පිතිඵරණ තානි ආදී, යනාදීය; වුත්තං, වදාලයෙක; තත්ථ, ඒ ප්‍රිතිසඵරණතා දීත් අතුරෙහි; නොහොත් - ඒ විසු ක්‍ෂාන්තසු යනාදී පාලියෙහි; පිති ඵරණතා, ප්‍රිතියෙන් පැතිරීම් බවද; සුඛඵරණතා, සුඛවේදනාවෙන් පැතිරීම්බවද; වෙ පාදා විය, උභයපාදයන් මෙනි; වෙනොඵරණතා, මෙරමා සිත්සතත් පැතිරීම්හුගේ බවද; ආලෝකඵරණතා, ආලෝකය පැතිරීම්හුගේ බවද; වෙ හත්ථා විය, උභයහස්තයන් මෙනි; අභිඤ්ඤා පාදකජ්ඣානං, අභිඤ්ඤාවන්ට පාදකවූ ධ්‍යානය; හෙවත් වතුපීඨධ්‍යානය; මජ්ඣිමනිකායො විය, මජ්ඣිමනිකාය මෙනි; පච්චවේකකිණිකානිමිත්තං, ප්‍රත්‍ය වෙක්‍ෂණඥානය; සීසං විය, හිස මෙනි.

9. ii ඉති, මෙනයින්; භගවා, භගවත් නෙමේ; පඤ්ඤබ්බිකං, පසන්නායුත්; සමමාසමාධිං, සමයක්සමාධිය; අභිනපච්චබ්බසම්පන්නං, අභිනප්‍රත්‍යබ්බයෙන් සමාධිවූ; පුරිසං විය, පුරිසක්භූ මෙන්; කත්ථා, කොට; දසෙසති, දක්වාදර්ශනයෙක; අයං පඤ්ඤබ්බිකො සමමාසමා ධිති, යනු, හත්ථපාදසීසසදිසෙහි, දෙඅත් දෙපා හිස් හා සර්වත; පඤ්ඤා, පඤ්ඤවිධවූ; අභිනෙහි, අභිනෙහි හා; යුත්තො, යෙදුනාවූ; අයං, මේ සමාධිනෙමේ; සමමාසමාධිති, සමයක්සමාධි නමැයි; පාද කජ්ඣානසමාධිං, අභිඤ්ඤාපාදකධ්‍යානය හා සම්ප්‍රසුක්කවූ සමාධිය; කපෙසි, වදාලයෙක; අයං සමාධි පච්චපසන්නායුත්තොවෙත්ථානි ආදීසු, යනාදීනන්ති; අරහත්තඵලසමාධි, රාත්පලය හා සම්ප්‍රසුක්කවූ සමාධි නෙමේ; අධිපෙසනො, අදහස්කරනලදය; හි, ඒ සැබව; සො, ඒ අතීත් ඵලසමාධි නෙමේ; අපටිතපටිතකිණේ, සමවත් සමවත් කෙණෙහි; සුඛතා, සැපවත්බවින්; (සුඛමතා; සියුම්වත්බවින් සිදු පාඨාපීඨි) පච්චපසන්නායුත්තො, ප්‍රත්‍යත්පන්නාවස්ථාවෙහි සුවආත්තේය; පුරිමො පුරිමො, පලමු පලමුවූ සමාධිසුඛය නෙමේ; පච්චිමස්ස පච්චිමස්ස, පැසුඵ

පැසුළුව; සමාධිසුඛස්ස, සමාධිසුඛයට; පච්චයන්තා, ප්‍රත්‍යය වන බැවින්; ආයතීං, අනාගතයෙහි; සුඛවිපාකො, සැපවූ විපාක ඇත්තේය; සන්තං, ශාන්තවූ, හෙවත් - සන්සිඳුනාවූ; සුබ්‍රමං, සියුම්වූ; ඵලවිත්තං, ඵල විත්තයනෙමේ; පණ්ණිනං, ප්‍රණීතවූ; මධුරං, මිහිරිවූ (උතුම්වූ යුසේසි) රූපං, රූපය; සමුඝාපෙති, දනවයි; ඵලසමාපන්නියා, පලසමවන්න; වුභිතස්ස, නැගීසිටි පුභුලානේ; සබ්බකායානුගතං, සියලු කය අනුව ගියාවූ; නොහොත් - සියලු රූ කයෙහි පැතිර පවත්නාවූ; සුඛසම්පස්සං, සුවපහස් ඇත්තාවූ; ඵොඝබ්බං, සපුෂ්ටව්‍යාලබ්‍යය; පටිච්ච, නිසා, සුඛසහගතං, සුඛවෙදනාව හා සම්ප්‍රසුකතවූ; කායවිඤ්ඤාණං, කාය විඤ්ඤාණයනෙමේ; උපපජ්ජති, උපදී, ඉමිනාපි පරියායෙන, මෙකරුණේ නුදු; ආයතීං සුඛවිපාකො, අනාගතයෙහි සැප විවාදාත්තේ නම; කිලෙසෙහි, කෙලෙසුන් කෙරෙන්; ආරකතතා, දුරුවනහෙයින්, **අරියො**, අරිය නම; කාමාමිස වට්ටාමිස ලොකාමිසානං - කාමාමිස, කාමගුණ සංඛ්‍යාතවූ ආමිශය; වට්ටාමිස, වෘත්තදුඛසංඛ්‍යාතවූ ආමිශය; ලොකාමිසානං, උපාදානසංඛ්‍යාතලොකාමිශය යන මොවුන්ගේ; අභාවා, නැතිහෙයින්; **නිරාමිසො**, ආමිශ රහිතවූයේ වේ; බ්‍රහ්මදීති, සම්භුබ්‍රහ්මප්‍රමුඛකොට ඇති, මහාපුරිසෙහි, මහපුරිසන් විසින්; සෙවිතතතා, සෙවනයකළ හෙයින්; **මහාපුරිසසෙවිතො**, මහාපුරිස සෙවිත නම්වේ; අභිසන්තනයා, ධ්‍යානාභිගයන් සන්තන් වන හෙයින් ද; නොහොත් - ධ්‍යානාභිගයන්ගේ වශයෙන් සන්තන්වන බැවින් ද x; ආරම්භසන්තනයා, අරමුණු සන්තන්වන බැවින් ද; නොහොත් ආලම්බනයන්ගේ වශයෙන් සන්තන්හෙයින් ද; සබ්බකිලෙ සදරථසන්තනයව, සකලකෙලයසංඛ්‍යාත පරිද්‍රවයන් කෙරෙන් සන්තන් වන බැවින් ද; නොහොත් සියලු කෙලෙස් විචාවන් සන්තන් හෙයින් ද; **සනො**, ශාන්තවූයේ වේ; අනප්පතියසෙන, සන්තප්පිණය කට්ටි නොවන අපියෙන්; (අතප්පතියයෙන් යුසේසි) **පණ්ණිතො**, ප්‍රණීතවූයේ වේ; කිලෙසපටිපස්සංඛියා, කෙලෙසුන් ප්‍රතිප්‍රග්‍රහනය කිරීමෙන්; ලබ්‍යතා, ලත්බැවින්; කිලෙසපටිපස්සංඛිභාවස්ස වා, ප්‍රතිප්‍රග්‍රහි ප්‍රභාණ විසින් කෙලෙසුන් සන්තන්වුවහුගේ බව හෝ; **ලබ්‍යතා**, ලත්බැවින්; **පටිපස්සංඛිලබ්‍යො**, ප්‍රතිප්‍රග්‍රහිලබ්‍යවූයේ නම; හි, සැබව; පටිපස්සංඛං පටිපස්සංඛිති, පටිපස්සංඛං පටිපස්සංඛි යන; ඉදං, මේ වචනවය නෙමේ; අත්තො, අපි විසින්; එකං, සමානවේ; වා, අපරනයක් වේ; පටිපස්සංඛකිලෙසෙන, ප්‍රතිප්‍රග්‍රහිප්‍රභාණ ශක්තීන් සන්තන් කෙලෙසුන් ඇති; අරහතා, රුත්පුභුලා විසින්; ලබ්‍යතාපි, ලත්හෙයින්; පටිපස්සංඛිලබ්‍යො, ප්‍රතිප්‍රග්‍රහිලබ්‍ය නම; එකොදිභාවෙන, එක්අරමුණක් උතුම්කොට ඇති සමාධි භාවයෙන්; අධිගතතතා, අධිගමය කළ බැවින්; වා, නොහොත්; එකොදිභාවමෙව, එක්අරමුණක් උතුම්කොට ඇති සමාධිභාවයම; අධිගතතතා, අධිගමය කළ බැවින්; **එකොදිභාවාධිගතො**, එකොදිභාවාධිගත නම; අප්ප ගුණසාසවසමාධි විය, පුනුණුනු වූ ආශ්‍රවධම්මයන්ට අරමුණු වූ ලෝකික සමාධිය මෙන්; සසංඛාරෙන, සපුබස්නාවූ; සප්පයොගෙන, වැයම්

කිරිමි ඇති; විතෙතන, සිතින්; පච්චනිකධමෙම, විපක්ෂධම්යන් හෙවත් නිවරණනිකානති ධම්යන්; නිශ්ශයන, පෙළා; කිලෙසෙ, දූෂ්ටමානාදි කෙලශයන්; වාරෙකා, වළඟා; අනගිගතතතා, අභිගමය නොකළ බැවින්; න සසඛාරනිශ්ශයනවාදිනගතො, න සසඛාරනිශ්ශයන වාරිතගත නම; තඤ්ච සමාධිං, ඒ සමාධියටද; සමාපජ්ජනො, සම වදනා පුගුල්තෙමේ; තතො, ඒ අතීත්ඵලසමාධියෙන්; වුඤ්ඤානො, නැගී සිටිනා පුගුල්තෙමේ හෝ; සතිවෙපුලලප්පතතතතා, සිහිය විපුලබවට පැමිණිහෙයින්; සතොව, සිහියෙන් යුත්වමැ; සමාපජ්ජති, සමවදි; සතොව, සිහියෙන් යුත්වමැ; වුඤ්ඤති, සමාධියෙන් නැගීසිටි; වා, අත් නයෙක් වේ; පරිච්ඡින්නකාලවසෙක, පිරිසිදිනාලද කල්හුගේ වශයෙන්, සතො, සිහියෙන් යුත්වැ; යථාසමාපජ්ජති, යම්සේ සමවදිද; සතො, සිහියෙන් යුත්වැ; යථා වුඤ්ඤති, යම්සේ සමාධියෙන් නැගීසිටිද; තස්මා, එහෙයින්; එත්ථ, තෙල අභියයන් අතුරෙන්; අයං සමාධි, මේ අතීත්ඵල සමාධි තෙමේ; පච්චුප්පතන සුඛොවෙව, ප්‍රත්‍යුත්පත්ත සුඛ ඇත්තේද වේ; ආයතිඤ්ච, අනායෙතිත්; සුඛවිපාකො, සැපවිවා ඇත්තේද වේ; ඉති එවං, මෙපරිද්දෙන්; පච්චවෙකඛමානස්ස, පස්වික නුවහට; පච්චතතංයෙව, තමා අයත්කොටැම; හෙවත් මේ අත්බැවෙ හිම; (අත්පිටම යුසේසි) අපරප්පච්චයං, පරප්‍රත්‍යයයක් නැති හෙවත් අනික් ඇදහියයුතු කරුණක් නැති; යං ඤාණං, යම් නුවණෙක්; උප්පජ්ජති, උපදිද; තං, ඒ නුවණ; එකං අඛණං, එක්අභේක; සෙසෙසුපි, සෙසුපදයන්හිද; එසනයො, මේ නය තෙමේ; (නෙතබ්බො, පැමිණවිය යුතු; ට) නොහොත්, එසො, මේ නයතෙමේ; නයො, පැමිණවියයුතු; එවං, යථොක්තතයින්; පඤ්චගි, පඤ්චවිධවු; ඉමෙහි පච්චවෙකඛණ ඤාණෙහි, මේ පස්විකුත් නුවණින්කරුණකොටැ ගෙනැ; අයං සමාධි, මේ අතීත්ඵලසමාධිතෙමේ; පඤ්චඤාණිකො, පඤ්චප්‍රකාරඤ්ඤායන් ඇත්තාවු; සමමාසමාධි නාම, සමයක්සමාධි නමැයි; වුතෙතාති, වදාරන ලදි; (ඉති සමාපජ්ජියෙතියැ)

පඤ්චකං, පඤ්චකතය තෙමේ; (නිසීතං, නිමිසේසි; ට)

* පඤ්චගිකො සමමාසමාධි යන්නෙන් සමාධිහුගේ අඛණක යෙන් ප්‍රඥාතොම උදෙසනලද්ද එහෙයින් පිතිඵරණතා යනාදි වචන යෙන් හෙවත් විසු කානෙසු පඤ්ඤා පිතිඵරණතා යනාදි වචනයෙන් ඒ ප්‍රඥාවම විභාගකර වදාලසේක. පඤ්චගිකො සමමාසමාධිනි සමාධි අඛණතාවෙන පඤ්ඤා උද්දිඝාති පිතිඵරණතාදිවචනෙන හි තමෙව විභජති (මු. ටි.) තමෙව පඤ්ඤාං විසු කානෙසු පඤ්ඤා පිතිඵරණ තාති ආදිනා විභජති (අ. ටි.)

* “සො ඉමමෙව කායං විවෙකජෙන පිතිසුඛෙන අභිසංඤ්ඤති” යනාදීන් පෙළෙහි වදාලනසින් ප්‍රීතියගේද සුඛයාගේද සඵරණය ඉන් හටගත් ප්‍රඤ්ඤාතරුපයන් කරුණකොටගෙනැ රූපකායයාගේද අභිව්‍යා පනස දතයුතුයි; සො ඉමමෙව පෙ. අභිසංඤ්ඤතිනි ආදිනා නයෙන පිතියා සුඛස්ස ව ඵරණං වෙදිතබ්බං (මු. ටි.) අභිසංඤ්ඤ

නමැයි වදාළයේක. ශ්‍රෝකියසමාධිය පවතිනානි නිවරණපද මජ්ඣිමනිකායෙදී නිග්ගහෙනබ්බානී, අඤ්ඤා කිලෙසා වාරෙ තබ්බා, ඉමස්ස පන අරහත්තසමාධිය පටිපාසාසි සබ්බකිලෙසත්තා න නිග්ගහෙනබ්බං වාරෙනබ්බඤ්ච අත්තීති මග්ගානන්තරං සමාපත්තිකං ණෙ ව අප්පයොගෙන නො අබ්ගත්තා ව සපිත්තතා ව අපරිහානි වසෙන ධුපිත්තතා වා න සසඛාරනිග්ගයහවාරිතගතො (මු. පී.) අඤ්ඤා කිලෙසා දිසමානාදයො, අප්පයොගෙනානි ක්කානවිමොක්ඛාදීනං විශ උප්පාදතිය පරිකමමපයොගෙන විනා, ආවජ්ජනා සදිසො හි ඵල සමාපත්ති අත්තො සමමසන්වාදො, සපිත්තතානි පවත්තිත්තතා (අ. පී.)

❖ “න සසඛාරනිග්ගයහ වාරිතගතො”යි විහිඟප්‍රකරණ ගතවූ සමාධිවිශේෂණවූ ප්‍රථමාන්තයා යොජනාපවති සසඛාරෙත පවතිනබවෙම කිලෙසෙ නිග්ගයහ වාරිතං පෙ. වාරිතං එතස්ස අත්තීති සසඛාර පෙ. වාරිතමා, තස්ස සසඛාර පෙ. වාරිත වතො යි ඡායාසන්තයක්නු කිරීමට ගන්තාලද යතනය පාලාපිකපා දිකාවන් හා නොසමවනුයෙන් ව්‍යථයයි දතයුතු.

❖ “සතිවෙජ්ජලසත්තා”යන මේ වචනයෙන් සමානියගේ නො පැවැත්වීමක් ඇතිකල්හිත් සිතිවිප්‍රලබවට පැමිණිබැවින් හෙවත් සිතිය විචිත්විට උපදනා බැවින් හෙවත් බහුලවයයෙන් සිති උපදනාබැවින් සමානිසමපන්න නමැයි දක්වා. “යථාපරිච්ඡින්නකාලවසෙති” යන මේ වචනයෙන් කාලය පිරිසිදුනා සිතියෙන් සමානිසමපන්න නමැයි දක්වා. සතිවෙජ්ජලසත්තානි එතෙන අප්පවත්තමානායපි සතියා සතිබහුල තාය සතො එව නාමානි දසෙසති, යථාපරිච්ඡින්නකාලවසෙතානි එතෙන පරිච්ඡින්නසතියා සතොති (මු. පී.) සතිබහුලතායානි සතියා අභිණ්‍යුප්පත්තියා, පරිච්ඡින්නසතියා කාලස්ස සතොති දසෙස තීති යොජනා (අ. පී.)

10

i ජබ්බබෙති ඤාණවක්ඛනීදෙසෙ ඉබ්බිවෙබ්බ ඤාණනති එතෙකාපි හුක්ඛා ඛහුඛා හොතිති ආදිනියසමපන්න ඉබ්බිවෙබ්බ ඤාණං. ඉමිනා අවිතකකාච්චාරා උපෙක්ඛා සහගතා රූපාවචරා බහුච්චි භාවාදිසාධිකා එකවිත්තකකිණිකා අප්පණාපඤ්ඤා ඛපිතා, සොති ධාතු විප්පඛියා ඤාණනති දුරසන්තිකාදිහෙද සද්දරමම ණාස දිබ්බසොතිධාතුයා ඤාණං, ඉමිනාපි අවිතකකාච්චාරා උපෙක්ඛාසහගතා රූපාවචරා පකතිසොති විසයාතිත සද්ද රමම ණා එතවිත්තකකිණිකා අප්පණාපඤ්ඤා ඛපිතා, පරවිත්තන ඤාණනති පරසත්තානං විත්තපටිච්ඡෙදඤාණං, ඉමිනාපි යථා වුත්තප්පකාරා පරෙසං සරාගාදිවිත්තාරමම ණා එකවිත්තකකිණිකා අප්පණාපඤ්ඤා ඛපිතා, පුඤ්ඤානිවාසානුස්සරණසති පුඤ්ඤානිවාසානුස්සරණසති සමපසුත්තං ඤාණං, ඉමිනාපි යථා වුත්තප්පකාරා පුඤ්ඤානිවාසානුස්සරණසති සමපසුත්තා එකවිත්තකකිණිකා

අපභංගපඤ්ඤාව කථිතා, සත්තානං මුදුපපාතඤ්ඤානන්ති සත්තානං මුඛිසඤ්ඤා උපපාතව ඤාණං, ඉමිනාපි යථාමුත්තපසකාරා වචනක උපපජ්ජනකානං සත්තානං වණණධාතු ආරම්භො එකවිත්තකථාණිකා අපභංග පඤ්ඤාව කථිතා, ආසවානං ඛයෙ ඤාණන්ති යච්ච පරිච්ඡේදජානනඤ්ඤාණං, ඉදං ලොකුත්තරමෙව, සෙසානි ලොකියානිති.

මුළු ඡායාමං මුළු

10. i. ඡබ්බිධෙන, අවිප්‍රකාරයෙකින්; ඤාණවත්තුවැන්නෙහි, ඥාන වසතුන්ගේ විසාරකථාවෙහි; ඉඤ්චිධෙ ඤාණන්ති, යනු; එකොපි හුළු, තමා එකෙක්වත්; බහුධා හෙති, බහුප්‍රකාරයෙක් වේ; ඉති ආදි නයපවනෙන, මේ ඇති නමින් පැවැති; ඉඤ්චිධෙ, සෘණිප්‍රභේදයෙහි; නොහොත්- සෘණිකොසාසයෙහි; (පවනනං, පැවැති; 0) ඤාණං, නුවණයි; ඉමිනා, මේ ඉඤ්චිධෙ ඤාණං යන වචනයෙන්; අවිත්තකාවිචාර, විතකීර්තිනවු විචාරර්තිනවු; උපෙකකාසහගතා, උපෙකාව සමග පැවැති; රූපාවචර, රූපාවචරවු; බහුවිධභාවාදිසාධිකා, බහුප්‍රකාරභාවාදිය සාධන්තාවු; එකවිත්තකථාණිකා, (උත්පාදසම්භවනසංඛ්‍යානසංකල්පයෙහි ඇතුළත්) එක් විත්තසංකල්පයෙකින් යුක්තවු; අපභංගපඤ්ඤාව, අපිණාප්‍රඥාවමැ; කථිතා, වදාරනලද්දැ; සොතධාතු විසුඛියා ඤාණන්ති, යනු; දුරස්සන්තිකාදිභේදසඤ්ජරමමණාය, දුරස්සන්තිකාදිභේද වන්වු ශබ්දසංඛ්‍යාන ආලම්බනය අරමුණුකොට ඇත්තාවු; දිබ්බ සොතධාතුයා, දිව්‍යශ්‍රොත්‍රධාතුවෙහි; (පවනනං, පැවැති; 0) ඤාණං, නුවණයි; ඉමිනාපි, මේ සොතධාතු විසුඛියා ඤාණං යන වචනයෙනුදු; අවිත්තකාවිචාර, විතකීර්තිනවු විචාරර්තිනවු පෙ, පකාතිසොත විසයානිතසඤ්ජරමමණා, ප්‍රකාතිශ්‍රොත්‍රප්‍රසාදයාගේ විෂයඉක්මැ පැවැති ශබ්දලම්බනයන් අරමුණුකොට ඇති; එකවිත්තකථාණිකා, එක්විත්ත සංකල්පයෙකින් යුක්තවු; අපභංගපඤ්ඤාව, අපිණාප්‍රඥාවමැ; කථිතා, වදාරනලද්දැ; පරවිත්ත ඤාණන්ති යනු; පරස්සත්තානං, අන්‍යසත්තෙ යන්නේ; විත්තපරිච්ඡේදෙ, සිත් පිරිසිදුකිරීමෙහි; (පවනනං, පැවැති, 0) ඤාණං, නුවණයි; ඉමිනාපි, මේ පරස්සත්තානං විත්තපරිච්ඡේදෙ ඤාණං යන වචනයෙනුදු; යථාමුත්තපසකාරා, යථොක්තප්‍රකාර ඇත්තාවු; පරෙසං, මෙරමාගේ; සරුගාදිවිත්තාරමමණා, සරුගාදිවිත්තසංඛ්‍යාන ධර්මලම්බනය අරමුණුකොට ඇත්තාවු; එකවිත්තකථාණිකා, එක්විත්ත සංකල්පයෙකින් යුක්තවු; අපභංගපඤ්ඤාව, අපිණාප්‍රඥාවමැ; කථිතා, වදාරනලද්දැ; පුබ්බෙතිවාසානුස්සන්ති ඤාණන්ති, යනු; පුබ්බෙතිවාසානුස්සන්තිසම්භවයුත්තං, පෙරවිසූ කදපිළිවෙළ සිහිකරන සිහිය හා එක්වැ යෙදුනාවු; ඤාණං, නුවණයි; ඉමිනාපි, මේ පුබ්බෙතිවාසානුස්සන්ති ඤාණං යන වචනයෙනුදු; යථාමුත්තපසකාරා, යථොක්තප්‍රකාරවන්වු; පුබ්බෙතිවුත්තධාතූනුස්සන්ති සම්භවයුත්තා, පූර්වත්වෙහි වැස තිබු (අනුභවකළ විරු) කදපිළිවෙළ සිහිකරන සිහිය හා එක්වැ යෙදුනාවු; එකවිත්තකථාණිකා, එක් විත්තසංකල්පයක් ඇත්තාවු;

නොහොත් - එක් විත්තක්ෂණයෙකින් යුක්තවූ; අප්පණාපඤ්ඤව, අපිණාප්‍රඥවම; කච්ඡා, වදාරනලද්‍රය; සත්තාං, චුතුපපාතෙ ඤාණනි, යනු; සත්තානං, සත්තයන්ගේ; චුතිසංඝට, චුතිසංඝයෙහිද; උපපාතෙව, ප්‍රතිසංඝයෙහිද; (පවත්නං, පැවැති; 0) ඤාණං, නුවණයි; ඉමිනාපි, මේ සත්තානං චුතුපපාතෙ ඤාණං යන වචනයෙන්; යථා චුත්තප්පකාරා, යථාකාලප්‍රකාරවත්වූ; වචනකඋපපජ්ජනකානං, සැව යන්නාවූ පිළිසිදගන්නාවූ; සත්තානං, සත්තයන්ගේ; වණ්ණධාතු ආරමභො, වණ්ණධාතුසංඝයානවූ ආලම්බනය අරමුණුකොටඇත්තාවූ, එකවිත්තකභික්ෂා, එක්විත්තක්ෂණයක් ඇත්තාවූ නොහොත් එක්විත්ත ක්ෂණයෙකින් යුක්තවූ; අප්පණාපඤ්ඤව, අපිණාප්‍රඥවම; කච්ඡා, වදාරනලද්‍රය; ආසවානංඛයෙඤ්ඤානනි, යනු; සච්චපරිචේදජානන ඤාණං, චතුර්විධයෙන් පිරිසිදු දැන්මෙහි පැවැති නුවණ යි; ඉදං, මේ ආශ්‍රවක්ෂයඤ්ඤානෙමේ; ලොකුත්තරමෙව, ලොකොත්තරම වේ; සෙසානි තදවශෙෂවු සංඝිවිධඤ්ඤාදිනු; ලොකියානීනි, ලොකික යනුයි; (ඉති සමාපතියෙහියැ).

ජනකං, ඡවිකතය තෙමේ; (නිසිතං, නිමයෙයි).

* විශුඬ්ඛයෙන් සද්භාවය හෙවත් විද්‍යානන්තය දක්වන අවුච්ඡාදන “දුර පෙ රමභොය” යනාදිය යුතු. “සොනධාතුච්ඡිකි” යන වචනයෙන් විත්තවේතසිකධර්මයේ වදාරනලද්‍රයද ඒහෙයින් ඒ විත්තවේතසිකධර්මයෙහි පැවැති නුවණ ශ්‍රොත්‍රධාතුච්ඡිකියෙහි නුවණ නම.

* “ඤ්ඤාපට්ඨසංඤාණං” යන මේ වචනයම අපි වශයෙන් “පරිච්ඡේද ඤාණං”යි උපුටනලද්‍රය දතයුතු.

* චුතුපපාතඤ්ඤාණය දිව්‍යචක්ෂුස්ඤ්ඤායාගේ පිරිබඬ නුවණක් වන බැවින් තදේකදේශයක් වනුයෙන් වණ්ණධාතුව අරමුණුකොට ඇතැයි කියනලදී. එහෙයින් පෙළෙහි සත්තයන්ගේ චුතිප්‍රතිසංඝයින් දැන්ම පිණිසැ අභිඤ්චිතය නැවුරුකෙරෙයියි දේශනාව ආරම්භ කොට “දිබ්බෙත චක්ඛනා විසුඬෙත” යනාදිය වදාළසේක, දිව්‍යවූ රූපායතනයාගේද නිරූපකාවූ හෙවත් මූලවූ රූපායතනය විප්‍රකාෂවූ හෙවත් දුරපිහිටියාවූ රූපායතනය යනාදි වශයෙන් ප්‍රභේදවත්වූ ඉතර රූපායතනයාගේද දර්ශනයට සමපවූද දිව්‍යචක්ෂුස්ඤ්ඤායාගේ මැරෙන උපදින සත්තයන් දැන්ම ශිඛාප්‍රාප්තිය වේද එසේ මුදුන් පැමිණි චුත්තප්පකතනි ඤාණ සංඝයාන දිව්‍ය චක්ෂුස් ඤාණෙකදේශයෙකින් සමාන දිව්‍යචක්ෂුස්ඤ්ඤාය වදාරනලද්‍රය දතයුතුයි. ඤාණ විසුඬ්ඛාං දසෙසගෙනා දුර පෙ රමභොයාති ආහ, සොනධාතුච්ඡිකිවි විත්තවේතසිකා ධර්මා චුත්තානි තත්ථ ඤාණං සොනධාතුච්ඡිකියා ඤාණං, වෙතොපරිඤ්ඤානනි ඉදමෙව අත්ථවසෙන පරිච්ඡේද ඤාණනි උච්චන්ති දසඝං, චුතුපපාතඤ්ඤාණං දිබ්බවක්ඛු ඤාණෙකදේශතා වණ්ණධාතුආරමභොති චුත්තං, මුඛපපත්තන චුතුපපාත ඤාණසංඝයා

තෙන දිබ්බවක්ඛුඤ්ණෙන සබ්බං දිබ්බවක්ඛුඤ්ණෙන චුත්තනනි දඬබ්බං (මු. පී) විසුඛිභාවනනි විසුඛියා සබ්බාවං, දිබ්බවක්ඛුඤ්ණෙන කදෙසත්තනනි ඉදං තස්ස පරිභණ්ඩඤ්ණත්තං චුත්තං, තථාහි පාළියං සත්තානං චුත්තපපාතඤ්ණාය විත්තං අභිනින්නාමෙතිති ආරභිතා සො දිබ්බෙන වක්ඛුතා විසුඛෙනාති ආදි චුත්තං, දිබ්බස්ස නිරොහිත විප්පකඤ්ඤාදිභෙදස්ස ඉතරස්ස ව රූපායත්තස්ස දස්සන සමත්ස්සාපි දිබ්බවක්ඛුඤ්ණස්ස සිධ්ධාප්පතති වචමානොපපජ්ජමාන සත්තදස්සනනනි ආහ මුඛප්පතෙනනවාති ආදි (අ. පී.)

* මෙහි දැක්වූ ඡෙතිඥවන් අතුරෙන් සෘණිවිධඤ්ජාය අධිෂ්ඨානාදි වික්‍රමණාදි මනෝමයද්ධිත්තේ වශයෙන් ප්‍රභේදයට පැමිණෙයි. ඔවුනතුරෙන් “පකතියා ඵකො බහුකං ආවජ්ජති සතං වා සහස්සං වා සතසහස්සං වා ආවජ්ජතා ඤ්ණෙන අධිස්ථාති බහුකො හොමි” යනාදින් විභාගකොට දැක්වූ සෘණිනොමේ අධිෂ්ඨානවශයෙන් නිපන්බැවින් අධිෂ්ඨානාදි නම “සො පකතිවණ්ණං විජිතිතා කුමාරකවණ්ණං වා දස්සෙති නාගවණ්ණං වා දස්සෙති පෙ විවිධමපි සෙනාබ්‍රහ්මං දස්සෙති.” යනාදින් විභාගකොට දැක්වූ පියවි රූපටහන් පියා වෙනස්කිරීම් වශයෙන් පැවැති බැවින් වික්‍රමණාදි නම ඉධ භික්ඛු ඉමමහා කායා අඤ්ඤං කායං අභිනිමිත්තාති රූපං මනෝමයං” යනාදින් විභාගකොට දැක්වූ සෘණිනොමේ ශරීරාභ්‍යන්තරයෙහි අත්‍යවූ මනෝමයමුතීතික් මැවීම් වශයෙන් පැවැති බැවින් මනෝමයාදි නම. “ඉති විධාය විත්තං අභිනිගරති අභිනින්නාමෙති” යන වැකියෙහි ඉති විධාය යන පෙදෙහි යට දැක්වූ ත්‍රිවිධසාද්ධිමුචා කැමැති විශයුත්තාහ. මෙකී සෘණිත් අතුරෙන් යම්කිසි සෘණියක් දක්වනු කැමැති ධ්‍යානලාභියා විසින් ප්‍රථමධ්‍යාන නම් විවෙකජ් භූමිය චිතියධ්‍යාන නම් ප්‍රිතිසුඛභූමිය තෘතීයධ්‍යාන නම් උපෙක්‍ෂාසුඛභූමිය චතුර්ධ්‍යාන නම් අද්‍රුඛමසුඛභූමිය යන භූමි චතුෂ්ටයද ඡන්දර්ශිපාදදි සෘණිපාද චතුෂ්ටයද ඡන්දදි අභිපදයන්ද “අනොත්තං විත්තං කොසජ්ජෙන ඉඤ්ජතිති ආනෙඤ්ජං” යනාදින් පිළිසැඟියාමගැ වද්දලාවූ සොළොස් මුල්ද යන බමුන් සපයා අභිඤ්ජාදක චතුර්ධ්‍යානයට සමවැද්ද ඉන් නැගී සියදෙනෙකු හෝ ඉන් අඩුවැඩිගණනක් හෝ වනු කැමැති නම් සිය දෙනෙක්වෙමි, සියදෙනෙක්වෙමි, ඉන් අඩුවැඩිගණනක්වෙමි පරිකම් කොට නැවත අභිඤ්ජාදක චතුර්ධ්‍යානයට සමවැද්ද ඉටාද අධිෂ්ඨාන චිත්තය හා සමගමැ සියදෙනෙක් හෝ ඉන් අඩුවැඩි ගණනෙක් හෝ වෙති. ඔවුනතුරෙන් පාදකධ්‍යාන චිත්තයා ප්‍රතිභාගනිමිත්තය අරමුණුකොට ඇත්තේවේ. පරිකම්චිත්තයේද ගොත්‍රභවිත්තයට අනතුරුවැ උපදනා අපිණාචිත්තය මෙන් ප්‍රතිභාගනිමිත්තග්‍රහණය නොකොටැ රූපාවචරචතුර්ධ්‍යානිකවූ අධිෂ්ඨානචිත්තයද සියදෙනෙකු හෝ ඉන් අඩුවැඩිදෙනෙකු හෝ අරමුණුකොටැ ඇත්තාහු වෙති. සෘණියෙන් මැවූවන් නානාවණ්සංසථාන කෘත්‍යාකලප්පෙනෙපථා ඇත්ත වූන් කරනුකැමැති යොගිහු විසින් පාදකධ්‍යානයෙන් නැගැ මෙනෙක් මෙනෙක් දෙනාගේ වණ්සංසථාන කෘත්‍යයෝ මේ මේ පරිද්දෙන්

වෙන්වායි පරිකම්කොටැ නැවතත් සමවැදූ අභිෂේඛානවිභ්‍යාසයෙන් ඉටියැයුතුබෙයි. ඒ සිත හා සමග අදහස්කල පරිද්දෙන් වෙන් සෘණි මන්ත්‍ර එකෙක්වැ නොයෙක් දෙනෙකු මවා පැමෙහි යමිසේ බොහෝ දෙනෙකුවැ එකක්ත්‍ර විමෙහිද මේ නය පැමිණවියයුතු. මේ සෘණිය මවාපැ බවට චූලපණ්‍යා සභාවිරච්ඡාවද සාධකයි. තදන්‍යසෘණිවිශේෂය හුදු විසාර විසින් ජ්‍යෙෂ්ඨ විශුද්ධිමාණීදියෙහි ආ නයින් දන යුක්තාහ.

* බ්‍රහ්මභූතාද කාලයෙහින් අබ්‍රහ්මාන්පාද කාලයෙහින් සස්තෙන් පිටත්වනු තවුස් පිටවැජ්ජන් විසින් දැනු පසුබැසියෝ ද සවරුපයෙන් අභිඥපාදක වතුපීඨානායෙහි මැ ඇතුලත්වනුයහ. එසේ නමුත් ඔවුන්ගේ ඒ පිළිබඳ උපදෙශය සවසමය හා නොසමවේ. තජ්ජ්‍යෙ පුත් සදහා මහජ්ජිපතසස්ථිත් පුණ්න යොගශාසත්‍රයෙහි ආ නය බ්‍රහ්මාත්‍රයෙක් දක්වනුලැබේ:-

දෙශබ්‍රහ්මානිවිභ්‍යාස ධාරණා = නත්‍ර ප්‍රනේශකතානනා ධ්‍යානමි. නදෙව්‍යාමානුනිර්භාසං සවරුපශුන්‍යමිව සමාධිං. ත්‍රයමෙකත්‍රසංයමං. තජ්ජයාත් ප්‍රඥලොකා නසා භූමිෂු විනියොගා යු හෙසින් විභ්‍යායාගේ නාභිවක්‍රහාදය පුණ්ඩරික බ්‍රහ්මරක්‍ර නාසිකාග්‍ර නාළුවාදි දෙශයන්හි හෝ බෝයාලබ්‍යයෙහි හෝ විජානනමාත්‍රයෙකින් සමෙකු කිරීම පැවැත්ම ධාරණා නම. (පරිකම්භාවනා නම.) නාභිවක්‍රාදිවූ අභ්‍යන්තර දෙශයෙහි පිහිටා අරමුණුකවැටිවූ ආලබ්‍යනය ප්‍රත්‍යයවන්මැ එකාග්‍රතාවශයෙන් විභ්‍යායාගේ සද්‍යප්‍රවාහය තෙම (හෙවත්) උපචාර භාවනා විභ්‍යාසනානි) ප්‍රත්‍යය විශේෂයෙකින් පරාමරිකය කරන ලද්දේ ධ්‍යානය නම, ඒ ධ්‍යානය මැ යම් කලෙක්හි අරමුණුකවැටිවූ ආලබ්‍යනාකාරයෙන් ක්‍රාන්තවූයේ ධ්‍යානසවරුප ඥානයෙන් ඥානවූ වක්ත්‍ර මෙන් මේද එකල්හි අරමුණුකවැටිවූ ආලබ්‍යනසවභාවයට ආවේශ හෙතුවෙන් (ප්‍රතිභාගනිමිතනාලබ්‍යයමැ අරමුණුකිරීම හෙතුවකොට ගෙනැ යුසේයි) සමාධියයි කියනුලැබේ. ධාරණාධ්‍යාන සමාධිත්‍රය එක්තැනෙක්හි සාධනය සංයම නම. (අජිණා නම යුසේයි.) ඒ සංයමයාගේ දිනීම හෙතුවකොටගෙන සමාධිප්‍රඥලොකය වේ හෙවත් යම් යම් ප්‍රකාරයෙකින් සංයමය තෙමේ සවිරපදප්‍රාප්ත වේද ඒ ඒ ප්‍රකාරයෙන් සමාධිප්‍රඥතොමෝ විශාරදවන්වේ යනු භාවයි. මෙසේ ජයගත් සවිතක්කුචියෙන් අනතුරුවැ සවිචාරදිභූමින්හි ඒ සංයමයාගේ විනියොගය කවයුතු. කවරහෙසිනයන්? යටැ යටැ භූමින්හි පරවිභ්‍යාසනාදින්හි සංයමය නොයෙදේද උපරිෂ්ඨාත්භූමියෙහිමැ යෙදේද එහෙයින. මෙආ නයින් පරවිභ්‍යාසනාදින්ට කාරණවූයේ වතුපීඨානායුමය බැව් සමයාන්තරයෙහිදු ප්‍රකාරාන්තරයෙකින් දක්වනලදි.

“බ්‍රහ්මකාරණ භෛවිලාන් ප්‍රචාර සංවේදනාවච විභ්‍යාස පර ශරීරාවෙශා” (37). “උද්නජයාජ්ජලපඬක කණ්‍යකාදිජවසඬග උතක්‍රානනිශව්” (38) “සමානජයාජ්ජලනම්” (39) “ශ්‍රොත්‍රාකාශයො සමෙකුසංයමාද්දිව්‍යං ශ්‍රොත්‍රම්” (40) “කායාකාශයො සමෙකුසංය

මාලලසුතුලසමාපනෙනභවාකාශගමනම්” (41) “ඛනිරකලපිචාතනිමිහා විදේහාතනතප්පකාශාවරණස්සය” (42) “සදුලසාරුපසුක්ඛමානියාපී චති සංයමාදිභුතජය” (43) “සංඝකාරසාක්ෂාත්තරණාත් පුළිජාති ඥානම්” (18) “ප්‍රත්‍යයස්ස පරචිතනඥානම්” (19) “කායරුපසංය මාතනදග්‍රාහ්‍ය ආකතිස්සාලොභ වක්ඛු: ප්‍රකාශාසමප්‍රයොගෙනනඝානම්” (20) “සොපක්‍රමං නිරුපක්‍රමං ච කමී තත්තසංයමාදපරානනඥානම් රිඤ්චෙහොං වා” (21) යනාදිවු පානසූඡලසුත්‍රානුසාරයෙන් හා ව්‍යාසභාෂාවාවසපත්‍ය මණිප්‍රභාධිකානුසාරයෙන්ද අභිඥවන් සමච්ඡි වූ චෛදිකොපදේශයෝ දනසුත්තාහ.

තවද යොගදශීනියෙහි දක්වූ. “තසො’ණ්මාදිපාදර්භාව: කාශසමපනතඛමානිකාතභව” යන සූත්‍රය පිළිබඳව:-

“අණ්මා භවත්‍යණු: ලඝිමා ලඝුභිවති, මහිමා මහාත් භවති, ප්‍රාප්තිරිඛිතුලාග්‍රෙණොපි ස්පාශති චක්‍රමසම්, ප්‍රාකාමස්මිච්ජානතිස්සාතා:; භූමාවුතමජ්ජති නිමජ්ජති යථොදකෙ, වශිකං භූතභෞතිකෙසු වශිභවත්‍යවශ්‍යභාවානෙත්‍යමි, ඊශිතාකිං තෙත්‍යං ප්‍රභවාප්‍රයව්‍යුහානා මිෂෙට, යත්‍රකාමාවසායිකිං සත්‍යසංකල්පතා යථා සංකල්පසංචා භූතප්‍රකෘතීනාමවසථානම්, නච ආකෙතාපි පදුපී විපයඝාසං කඳෙති, කසමාත්? අත්‍යස්ස යත්‍ර කාමාවසායික: පුළිසිඛසස් තථාභූතෙසු සංකල්පාදිති, එතාත්‍යප්‍රාචෙවෙභවයඝාණි කායසම්පවක්‍ෂ්‍යමාණා තඛමානතිස්සාතභව පාඨවිමුක්තා න නිරුණ්ඛි යොගිත: ශරීරදිත්‍රියාශීල මප්‍රාප්තිභවති, නාප: සතිගධා: කෙලදයනති, නාගනිරුෂෙණා දහති, න වාසු: ප්‍රණාමී වහත්‍යනාවරණානමිකොප්‍යාකාශෙ භවත්‍යාවාතන කාය: සතිගධානාමප්‍රදශොං භවති සි ව්‍යාසර්ජිත් කළ භාෂායෙහි අභිප්‍රාය මෙසේයි:-

“යම් ඵෙභවයඝියෙතිත් ධ්‍යානලාභී තෙම පරමාණුතුලාවු සියුම් වේ නම් හේ අණ්මා නම, ගරුභාරභාවය ඇති ධ්‍යානලාභී තෙම හිමුල්පුළුන්රොදක් මෙන් ලැහැල්ලුවු අභස්කුසු වෙසේ නම් හේ ලඝිමා නම, ක්‍ෂුද්‍රදෙහවත් ධ්‍යානලාභී තෙම හස්තිපථිතාකාශප්‍රමාණවු මහත් වේ නම් හේ මහිමා නම. ධ්‍යානලාභී තෙම භූමස්ථවූයේ මැ ඇතිලිඅතින් සදමඛල පිරිමදිනම් හේ ප්‍රාප්ති නම, මෙහි බොහෝවු සංඛිවිශෙෂයෝ ඇතුළත්හු වෙති. ධ්‍යානලාභීහුගේ රුපකලෙවරය පාචිව්‍යාදිසාරුපවු මුර්තින් විසින් නොපෙළනුලැබේද එපරිද්දෙන් ජලයෙහි මෙන් භූමියෙහි ගැලීම් ඉල්පිම් ආදිය කෙරේනම් ඒ සියල්ල ප්‍රාකාම්‍ය නම. ධ්‍යානලාභීතෙම පාචිව්‍යාදිභූතයන්තිත් ගොසටාදි භෞතිකයන්තිත් සියකැමැත්තෙන් පවතිනු රිසිවේ නම් යථාස්ථාන යෙහි තබනුවස් අත්‍යයන්ටත් අවශ්‍යවේ නම් හේ වශිකා නම. ධ්‍යානලාභීතෙම ජයගත් මූලප්‍රකෘති ඇත්තේ භූතභෞතිකයන් නිමිත්තකිරීමත් විනාශකිරීමත් රැස්කිරීමත් තුබූ සැටි ගැලපීමත් කරනුරිසිවේ නම් හේ ඊශිතාකි නම, විජිතගුණාපීචත් යොගිතෙම

යම්යම්දෙයක් ප්‍රයෝජන භාවයෙන් කල්පනාකෙරේද ඒ ඒ දෙය ප්‍රයෝජනය පිණිසමැ කල්පනාකෙරෙයි. මෙසේ සංකල්පනාව වූ පරිද්දෙන් භූතප්‍රකෘතීන්ගේ අවස්ථානය යනුකාමිභාවයට නම. සංකල්පනාව වූ පරිද්දෙන් කරන්ට සම්පීඩයේ නමුදු පද්‍යයන්ගේ විපක්ෂාසයක් නොකෙරෙයි. මොව්හු අනුමානවේදි ප්‍රමාණවේදී. යොගිත්‍රයේ භූතජය හෙතුවෙන් රූපලාවන්‍ය වස්තුසංගතබලාදි කාය සමපත් නොපෙළෙයි. මහාභූතයෝද අපකාර පිණිස නොවෙත්. තදනු කුලවෙත්. ආවාතනවූ ආත්මභාවය අත්තනක් වේ. සුඤ්ජාතර්ශීන් විසිනුදු අද්‍යයාවුවෙක් වේ.”

* “අනුමානවේදිකං වා ලොකිය සමමතං සබ්බාකාර පරිසුරං අනු යනු විශ්වමානී පාදයෙන් ද හේ ස්ප්‍රට්ඨි.

II.

i සත්තවිධෙහි ඥාණවස්තුනිර්දේශෙ ජාතිපච්චයා ජරාමරණනති ආදිනා නයෙන පචනනිතිවනනිවසෙන එකාදසසු පච්චව සමුප්පාදවෙහි සු එකෙකාමිං කාලතතයහෙදතො පච්චවෙකම ඥාණං වසා පුන යමපිසස තං ධම්මසීතිඥාණනති එවං තදෙව ඥාණං සමෙකපතො ඛයධම්මනාදිති පකාරෙහි වුතනං, තස් ජාති පච්චයා ජරාමරණං අසති ජාතියා නත්තිජරමරණනති ඥාණ මයං පච්චපසන්නධවසෙන වුතනං, අනිතමපි අබානං අනාගතමපි අබානනති එවං අනිතෙ ඥාණමයං අනාගතෙ ඥාණමයනති ජ, තානි ධම්මසීතිඥාණන සබ්බං සත්තං, තස් ධම්මසීතිඥාණනති පච්චයාකාරඥාණං, පච්චයාකාරෙහි ධම්මානං පචනනිසීතිකාරණනතා ධම්මසීතිති වුවවති, තස් ඥාණං ධම්මසීතිඥාණං, එතස්සෙව ජබ්බධිසස ඥාණස්සෙතං අධිවචනං, එවං එකෙකාමිං අවෙහි ඉමානි සත්ත සත්ත කිංචා එකදසසු අවෙහිසු සත්ත සත්තනි හොනති, තස් ඛයධම්මනති ඛයගමන සභාවං, වයධම්මනති වයගමන සභාවං, විරාගධම්මනති විරජ්ජන සභාවං, නිගේධධම්මනති නිරුජ්ජනසභාවං, ඉමිනා කිං කට්ඨං, අපරවිපස්සනාය සුඤ්චිපස්ස නාසමමසනං කට්ඨං, තෙන කිං කට්ඨං හොති, සත්තකමතනුං විපස්සනා පච්චිපස්සනාව කට්ඨා, පඤ්ඤාණෙන හි සබ්බසබ්බාතර අනිච්චා ඉක්කා අනතතාති දිස්සා තං ඥාණං දුතියෙන දළුං වට්ඨති, දුතියං තතියෙන, තතියං චතුස්සංග, චතුස්සං පඤ්ඤමෙන, පඤ්ඤමං ජපෙති, ජපං සත්තමෙන, එවං සත්ත විපස්සනාපච්චි විපස්සනා කට්ඨා හොනතිති.

සත්තකං

ii අධිවිධෙහි ඥාණවස්තුනිර්දේශෙ සොතාපනනිමග්ගහ පඤ්ඤාති සොතාපනනිමග්ගමති පඤ්ඤා; ඉමිනා සමපසුතතපඤ්ඤා භවිතා, සෙසපදෙසුපි එසෙවනගොති.

අධිකං

iii නාවිකධන සැණවඩුනිදෙසෙ අනුපුබ්බිභාරසමාපනති සුනි අනුපුබ්බිභාරසඛිධානානු සමාපනතිසු, තාසං අනුපුබ්බිභාර අනුපටිපාටියා විභානබ්බසෙන අනුපුබ්බි විභාරතා, සමාපජ්ජි තබ්බසෙන සමාපනතිනා දසිබ්බා, තත්ථ පස්මජ්ඣානසමාපනතියා පඤ්ඤානි ආදර්ශා අපි සමපසුත්තපඤ්ඤා වෙදිතබ්බා, නාවමා පච්ච වෙකකණ්ණපඤ්ඤා, සා හි නිරොධසමාපනතිං සනත්තො පණ්ණිනත්තා පච්චවෙකකමානස්ස පචතනති, තෙන වුත්තං සඤ්ඤාවෙදසිත නිරොධසමාපනතියා වුසිතස්ස පච්චවෙකකණ්ණසුනති.

නිවුකං

II. i සත්තවිධෙන, සප්තප්‍රකාරයෙන්; සැණවඩුනිදෙසෙ, ඥානවස්තුන්ගේ විඤ්ඤා කථනයෙන; ජාතිපච්චයා ජරාමරණනි ආදිනා නයෙන, යන මේ ආ නයිත්; පවත්නිතිවත්තිවසෙන, පැවැතුම් නැවතුම්බෙලෙන්; එකාදසසු, එකාදසප්‍රකාරවූ; පටිච්චසමුප්පාදබ්බෙසු, ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාදබ්බයන් අතුරෙන්; එකෙකසම්, එකෙකි අගෙන; කාලතයශ්භෙදතො, අතීතානාගතවතීම්භානකාලත්‍රයයාගේ ප්‍රභෙද ශක්තියෙන්; පච්චවෙකකණ්ණසුනා, ප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂණඥාය; වත්තා, වදාරා; පුන, නැවත; යමපිස්ස නං ධම්මසීතිසුණන්ති, යි; එවං, මෙසේ; තදෙවසුණං, ඒ අභිවිධවූම ප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂණඥාය; සංඝිධිපතො, සැකෙවින්; බයධම්මනාදීති, ඝෂයධම්මසභාවය මුල්කොට ඇති; පකාරෙති, ප්‍රකාරයන් කරණකොටැගෙනැ; වුත්තං, වදාළසේක; තත්ථ, ඒ පාළිපාඨයෙන; නොහොත් - ඒ පදයන් අතුරෙහි, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං අසති ජාතියා නත්ති ජරාමරණන්ති, ජාති-ප-මරණං යි; සැණවයං, ඥානසුත්මයෙන්; පච්චුප්පනනබ්බසෙන, ප්‍රත්‍යුත්පන්න කාලවශයෙන්; වුත්තං, වදාළසේක; අතීතමපි අධානං අනාගතමපි අඛානන්ති, යි; එවං, මෙසේ; අතීතෙ, අතීතකාලයෙන; සැණවයං, ඥානසුත්මයෙන්ද; අනාගතෙ, අනාගතකාලයෙන; සැණවයං, ඥාන සුත්මයෙන්ද; ඉති, මෙනයිත්; ඡ, සදෙනෙකි; තාති, ඒ අභිවිධවූ ඥානයෝ; ධම්මසීතිසුණෙන සංඝං, ධම්මසීති ඥානය හා සමග; සත්තං, සන්දෙනෙකි; තත්ථ, ඒ යං පිස්ස නං ධම්මසීතිසුණං යන පදයන් අතුරෙන්; නොහොත් - ඒ පාළියෙන; ඔ, ධම්මසීතිසුණන්ති, යනු; පච්චයාකාරසුණං, ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාදධම්මයන් දන්තා නුවණයි; හෙවත් ප්‍රත්‍යයධම්මයන් දන්තා නුවණයි; හි, ඒ වදාළවචනය සැබැය; පච්චයා කාරො, ප්‍රත්‍යයාකාරනම්මලද ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාදධම්ම නෙමේ; (ප්‍රත්‍යය ධම්ම නෙමේ යුසේසි) ධම්මානං, එලධම්මයන්ගේ; පවත්තිසිති කාරණත්තා, පැවැත්මයයි කියනලද පිහිටීමට කරැණුවන හෙයින්; ධම්මසීතිති, ධම්මසීතිනමැයි; වුච්චති, වදාරනුලැබේ; තත්ථ, ඒ එලධම්මයන්ගේ පිහිටීමෙන; (පවත්තං, පැවැති; ට) සුණං, නුවණනෙමේ; ධම්මසීති සුණං, ධම්මසීතිඥානනමිවේ; එතං, තෙල ධම්මසීතිසුණං යන වචනය තෙම; ඡබ්බිධස්ස, අභිවිධවූ; එතස්සෙව සුණස්ස, තෙල උචණ්චු

ගේම; අභිවචනං, නම්; (තසෙසුව සූණණසීද පායයි) එවං, මෙනයිත්; එකෙකසම් අභිග්ග, එකෙකි අගෙක්ති; ඉමානි සත්ත සත්ත, මේ සත්සත් නුවණින්; කතා, කොට; එකාදසසු අබිගසු, එකොළොස් අභිගයන්හි; සත්තසත්තනි, සත්සැත්තැනුවණහු; හොනනි, වෙති; තත්ථ, ඒ බයබමං යනාදි පදයන්හි; (නොහොත්, ඒ පාලියෙහි) බයබමනනි, බයබමං යනු; බයගමනසභාවං, ඤයභාවයට යන පියවි ඇත්තේය; වයබමනනි, වයබමං යනු; වයගමනසභාවං, වනසට යන පියවි ඇත්තේය; විරුගබමනනි, විරුගබමං යනු; විරුජන සභාවං, නොඇලෙන පියවි ඇත්තේය; තිරොබබමනනි, තිරොබබමං යනු; තිරුජ්ඣකසභාවං, තිරුච්චන පියවි ඇත්තේය; ඉමිතා, මේ බයබමං යනාදි වචනයෙන්; කිං, කුමක්; චුත්තං, වදාළයේක්ද; අපරවිපස්සනාය, අත් විදසීනානුවණෙකින්; නොහොත් - පැසුළු පැසුළු විදසුන් නැණින්; පුරිමවිපස්සනාසමසනං, පලමු පලමු විදසුන් නුවණුහුගේ සමමූනිතය කිරීම; කචිතං, වදාළයේක; තෙන, ඒ පැසුළු පැසුළු විදසුන් නැණින් පලමු පලමු විදසුන් නැණ සමමූනිතය කිරීම වදාළේය යන වචනයෙන්; කිං, කුම නම් අභිප්පායයෙක්; කචිතං, වදාරනලද්දේ; හොති, වේද; සත්තකඛතං, සත්වරක්; විපස්සනා පටිවිපස්සනාව, විදසුන් නුවණින් නැවත විදසුන්වැඩීම මැ; කචිතා, වදාරනලද්දේ; හි, විතර කරනුලැබේ; පසම් සූණෙන, පලමු විදසුන් නැණින්; සබ්බසබ්බාරො, සකලසංඝාරයන්; අනිච්චා, අනිත්‍යයහ; දුක්ඛා, දුඃඛයහ; අනත්තානි, අනාත්මයහයි; දිස්වා, දැක; තං සූණං, ඒ විදසුන් නැණ; දුතියෙන, දෙවනුවු විදසුන් නැණින්; දඬුං, දක්නට; වට්ඨති, වටනේයි; දුතියං, දෙවනුවු විදසුන් නැණ; තතියෙන, තුන් වනුවු විදසුන් නැණින්; තතියං, තුන්වනුවු විදසුන් නැණ; වතුජෙන, සිව්වනුවු විදසුන් නැණින්; වතුජං, සිව්වනුවු විදසුන් නැණ; පඤ්ච මෙන, පස්වනුවු විදසුන් නැණින්; පඤ්චමං, පස්වනුවු විදසුන් නැණ; ඡසෙන, සවැනිවු විදසුන් නැණින්; ඡසං, සවැනිවු විදසුන් නැණ; සත්ත මෙන, සත්වැනිවු විදසුන් නුවණින්; (දඬුං වට්ඨති, දක්නට වටනේයි; 0) එවං, මෙකී නයිත්; සත්ත විපස්සනාපටිවිපස්සනා, සත්වැදූරම් විදසුන් නුවණගේ නැවත විදසුන් වඩනනුවණ; කචිතා හොති, වදාරනලද්දේ; නොහොත්-විපස්සනාපටිවිපස්සනා, විදසුන් නුවණුහුගේ නැවත නැවත විදසුන් නුවණහු; සත්ත, සන්දෙනෙක්; කචිතා, වදාරනලද්දහු; හොනනි, වෙත්; 0 (ඉති සමාපතියෙහි නිපා) ෦෦෦

සත්තකං, සජාක නය තෙමේ; (නිසිතං, නිමිසේයි 0).

* තදෙව සූණං යනු “ජාතිපච්චයා ජරාමරණනති සූණනති යනාදි නයිත් වදාළවු ප්‍රතිත්‍යාසමුත්පාදකයන් ප්‍රත්‍යාවේක්ෂාකිරීම් වශයෙන් පැවැති ප්‍රත්‍යාවේක්ෂණඥාය විදසීනාලබ්භිත භාවයෙන් එක් කොටගෙනා ගෙවත් විදසීනාලබ්භිතසාමාන්‍යයෙන් එකකිනයිත් ගෙවැ වදාරනලද්දයි යන අභිප්පාය වේ. ෦෦෦ තදෙව සූණනති ඡබ්බිමඉදි

පව්වෙකනිණ්ණුණං විපසානාරමමණභාවෙන සහ ගහෙනිවා වුතනනනි
අධිපායො (මු. ටි) ජබ්බිධම්ප පව්වෙකනිණ්ණුණනනි ජාති
පව්වයා ජරාමරණනනි ඤාණනනි ආදිනා වුතනං පටිච්චසමුප්පා
දමිනානං පව්වෙකනිණ්ණවසෙන පව්වනඤාණං, සහ ගහෙනිවා එකජබ්බං
ගහෙනිවා විපසානාරමමණභාවසාමසෙද්දෙන එකතෙනන ගහෙනිවා
(අ. ටි)

ධර්මසාධනායකයන් යනු පුළුල්වම ජනප්‍රකාරයෙන් වදාළ ප්‍රත්‍යාවේක්ෂණයන්ගේ මෙන් දැක්වූ ධර්මසාධනායකයෙකි. මෙසේ හඳුන්වා දෙනු ලබනු ලබන්නේ යන අර්ථය. ධර්මසාධනායකයෙකුගේ ජීවිතය සම්පූර්ණයෙන්ම ධර්මයට යටත්ව පවතින බැවින් ඔහු ධර්මසාධනායකයෙකි. (ඉ. ටී) සම්පූර්ණයෙන්ම ධර්මයට යටත්ව පවතින බැවින් ඔහු ධර්මසාධනායකයෙකි. (අ. ටී)

❖ ධම්මා නිසිනති එතසමාති ධම්මසිති, එතසමා, තෙල අවිද්දාදි හෙතුවෙන්; ධම්මා, සංඝකාරාදිලබ්ධියෝ; නිසිනති, පවතිද්ද; ඉති, එහෙයින්; (තෙ අවිජ්ජාදිකාරණා, ඒ අවිද්දාදිකාරණයෝ) ධම්මසිති, ධම්මසිතිනම්හු; අපාදනසාධකයෙහි ආ ධාතුව කෙරෙන් ති ප්‍රත්‍යයවැ සිඬයි. ආ ධාතුවෙහි නිවු කර්තූප්තිත්‍රියානොමෝ සංඝකාරාදි ඵලධම්මයන්ගේ ප්‍රත්‍යයොත්පන්නවූ නානා ශකතිය මුඛ්‍යවශයෙන් දක්වා. එතසමා යන අපාදනාථිත්‍රියානොමෝ අවිද්දාදිහෙතුවධම්මයන්ගේ සහජත පකතූපතිස්සයාදි ප්‍රත්‍යයශකතින් ඵලොපචාරාථිවශයෙන් දක්වා. තිප්‍රත්‍යයතෙමේ ඒ ඵලොපචාරූප වශයෙන් සැලකියයුතුවූ අවිද්දාදි කාරණභූතවූ ප්‍රතිත්‍යසමූත්පාද ධම්මයන් දක්වා. ධම්මානං සිති ධම්මසිති ධම්මසිතියං පවත්තං සුඤ්ඤං ධම්මසිතිසුඤ්ඤං යනු නිමිත්තයි.

* ජාතිප්‍රත්‍යයයෙන් ජරාමරණය හටගනී යනාදි වශයෙන් පැවැති නුවණනුගේ හෝ ප්‍රවාහන නම්ලද සංසාරවෘත්තයෙහි පැවැති නුවණනුගේ හෝ ඤායව්‍යයධම්මාදිප්‍රකාරයෙන් දශීතය තෙමේ ඥාන විදශීතාදශීතය වන හෙයින් හෙවත් නුවණ අරමුණුකොට ඇති විදශීතාවගේ දැක්ම වන හෙයින් විදශීතාප්‍රතිවිදශීතාදශීතමාත්‍රයෙක්ම වේද ඒ විදශීතාප්‍රතිවිදශීතාදශීතමාත්‍රය තෙමේ අභිහයෙක් නොවේ යන අභිප්‍රායවේ. මේ විපස්‍යනාපටිවිපස්‍යනා යන පෙදෙහි විදශීතා යන්නෙන් ජාතිප්‍රත්‍යයයෙන් ජරාමරණය හටගනී යනාදි නසින් ප්‍රත්‍යයප්‍රත්‍යයයෙන් පනනධම්මයන් විභාගකොට දක්නා හෙයින් ධම්මසූති ඥානය අභිමතකරනලදී. ඒ ධම්මසූතිඥානයගේ ඤායව්‍යයධම්මාදිය දැක්ම ප්‍රතිවිදශීතා නමැති අභිමතකරනලදී. බයධම්මනනි ආදීනා හි පකාරෙන පවත්නා සුඤ්ඤායා දස්සනා සුඤ්ඤාපිපස්සනාදස්සනතො විපස්සනාපටිවිපස්සනාදස්සනමත්තමෙවාති න තං අභිගනනි අභිප්පා යො (මු. පි) බයධම්මනනි ආදීනා පකාරෙන දස්සනනනි සම්මනො, පවත්නා සුඤ්ඤායාති ජාතිපට්ඨයා ජරාමරණනනි ආදීනා පවත්නා සුඤ්ඤායා, පවත්නා වා සංසාරවට්ටෙ සුඤ්ඤායා, සුඤ්ඤා

රමණ විපස්සනා සූ.ණවිපස්සනා, විපස්සනානි ච ජාතිපච්චයා ජරා මරණනති ආදිනා පච්චයපච්චයුප්පන්නාධිමෙම විභාගෙන දස්සනනො ධම්මසිතිසූ.ණං ඉධාධිපෙපතං, තස්ස බයධම්මනාදිජානනං පටිච්ච සස්සනා, තෙනාහ විපස්සනාපටිච්චසස්සනාදස්සනමත්තනනි. (අ. ටි)

* මෙසේ අඵකථානිප්‍රාය වශයෙන් පෙළෙහි අඵ දක්වා දැන් මූලටිකාඥාජරහු තමාගේ අභිසංඝිවෘත්තයන් අඵ දක්වන්නට පාලියං පන සබ්බත්ථ සූ.ණවචනෙන අභිගානං වුත්තත්තා නිරෝධ ධම්මනති සූ.ණනති ඉතිසද්දෙන පකාසෙත්වා වුත්තං විපස්සනාසූ.ණං සත්තමං සූ.ණනති අයමන්තො දිස්සති. නහි යමපි තත්ථ ධම්මසිතිසූ.ණං තමපි සූ.ණනති සමබ්බො හොති, නං සූ.ණගහගණෙ එතස්මිං සූ.ණභාව දස්සනස්ස අනාධිපෙපතත්තා බයධම්මං පෙපෙ නිරෝධධම්මනති එතෙසං සමබ්බොභාවප්පසඞ්ගතොවාති යන පාඨය විසූ. පෙළෙහි වනාහි කාලත්‍රයයෙහි ප්‍රත්‍යය විශේෂයෙකින් ප්‍රත්‍යයොත්පන්න විෂේෂය උපුටා දක්වූ අඵ තෙනා “ජාතිපච්චයා ජරාමරණනති” යනාදිනසින් නුවණනුගේ කීමෙන් හෙවත් නුවණනුගේ ගැත්මෙන් සන්සැත්තෑ අභගයන් වදාළ බැවින් “නිරෝධධම්මනති සූ.ණනති” යන මේ පාඨයෙහි වූ නිරෝධධම්මනති යන තෙනා ඉති ශබ්දයෙන් ඥානයාගේ ප්‍රවාතනි ආකාරය හෙළිකොට වදාළ විදසුන් නුවණ සන්වන විදසුන් නුවණ නමැයි යන අපය අප විසින් දක්නාලැබේ. (මේ කීමෙන් ධම්මසිති ඥානයෙන් අන්‍යවූම පයඝීනනයෙහි වදාළ නුවණෙකැයි දක්වා.) ඒ එසේමැයි. යම්නුවණකුත් ධම්මසිතිඥානයවේද ඒ පාලියෙහි ඒ නුවණම නුවණෙකැයි සමබ්බසං නොවේ, හෙවත් සමබ්බසං නොයෙදේ. කවර හෙයිනයත්? අභගවිශේෂභාවයක්නු නොවෙන්වැ පවත්නා හෙයින්, ඒ ධම්මසිතිඥානයාගේ ගැනීමක් ඇතිකලා නිරෝධධම්මනති යන මේ වචන යෙහි නුවණබැව් දක්වීම අනභිමතකළ වන බැවින් බයධම්මං නිරෝධ ධම්මං යන මේ පදයන්ගේ ගැලපීමක් නැතිබැව් ප්‍රසඞ්ගවනහෙයින්ද නොයෙදේ. යම්හෙයකින් වෙන්වෙන් වැ වදාරනලද්දක්මැ එක් කොටැ කීපමණෙකින් අඵවිශේෂයෙන් නොවේද එහෙයින් යනු භාවයි. එවමෙසු අඵකථානිප්පායවසෙන පාලියං අත්ථං දෙස්සන්තො ඉද්දති අත්තනො අධිප්පායවසෙන දෙස්සන්තො පාලියං පනාති ආදිමාහ, සබ්බත්ථාති අභිත්තයෙ පච්චයවිසෙසෙන පච්චයුප්පන්නවිසෙසනිඛා රණෙ, සූ.ණවචනෙනාති ජාතිපච්චයා ජරාමරණනති ආදිනා සූ.ණස්ස ගහණෙන, අභිගානනති සත්තසත්තනිසා අභිගානං, ඉතිසද්දෙනාති නිරෝධධම්මනති එත්ථ වුත්තඉතිසද්දෙන; පකාසෙත්වාති සූ.ණස්ස පච්චනති ආකාරං ජොතෙත්වා, එතෙන ධම්මසිතිසූ.ණෙනො අසුඤ්ඤායෙව පරියො සාතෙ වුත්තං සූ.ණනති දෙස්සති, තෙනාහ විපස්සනාසූ.ණං සත්තමං සූ.ණනති, අයමෙවචෙත්ථ අත්තො යුත්තෙනාති දෙස්සන්තො නහිති ආදිමාහ, තත්ථ තමපි සූ.ණනති සමබ්බො න හොතිති එවමපි සමබ්බො න යුත්තො අභිග්ගනරභාවස්ස අවිනාභාවනොති අත්තො, තෙන වුත්තං

ඤ්ඤාං පෙ අනධිප්‍රපාදනා නි, නති විසුං විසුං වුත්තමෙව එකඤ්ඤාං වචනමනෙතන අත්තනාරං හොතිති, බයධම්ම පෙ, තොවාති.

11 (ii) අසවිධෙන, අසවප්‍රකාරයෙන්; ඤ්ඤාවඤ්ඤානිදද්දසෙ, ඥානවස්තුන්ගේ විසාරකථනයෙහි; සොතාපතනිමයෙන පඤ්ඤානි, යනු; සොතාපතනිමයෙහි, සොවාන්මය; (පචත්තා, පැවැති; ට) පඤ්ඤා, ප්‍රඥානොමෝසි; ඉමිතා, සොතාපතනිමයෙන පඤ්ඤා යන මේ වචනයෙන්; සමපයුත්තපඤ්ඤාව, ශ්‍රොතාපතනි මාගී විත්තය හා චතුර්විධසම්ප්‍රයෝග ලක්ෂණයෙන් යුක්තවූ ප්‍රඥාවම; කථිතා, වදාරනලද්දය; සෙසපදෙසුමි, සෙසු සකදගාමි මගෙන පඤ්ඤා යනාදි පදයන්හිදු; එසෙව නයො, මෙකි නයභිදු නය ඇත්තේයැ නොහොත් - මේ නයමැ පැමිණිවිය යුත්තේයැ; (ඉති සමාපතියෙහි වැටේ.)

අභිකං අසවක නය නෙමේ; (නිසිතං, නිමිසේසි.)

11. (iii) නවවිධෙන, නවප්‍රකාරයෙන්, ඤ්ඤාවඤ්ඤානිදද්දසෙ, ඥානවස්තුන්ගේ විසාර කථනයෙහි; අනුපුබ්බ විහාරසමාපතතිස්සති, යනු; අනුපුබ්බ විහාර සංඛ්‍යාතාසු, අනුපුච්චිවිහාරයෙහි කියනලද, සමාපතතිස්ස, සමවතුන්හි; තාසං, ඒ සමවතුන්ගේ; අනුපුබ්බෙන, යථා ක්‍රමයෙන්; අනුපාරිපාරියා, පිළිවෙල නොඉක්ම; විහාතබ්බසෙන, ප්‍රත්‍ය නිකධම්මයන් හෝ දුක හෝ පසිද පැවැත්විය යුතුවන හෙයින්; අනුපුබ්බ විහාරතා, අනුපුච්චි විහාරතානම; (විහාරිතබ්බසෙන සිද පාඨසි) සමාපජ්ජ තබ්බසෙන, සමවැද්ද යුතුවන හෙයින්; සමාපතතිතා, සමාපතතිතාව; දසබ්බා, දතයුත්තිය; තත්ථ, ඒ අනුපුබ්බවිහාර සමාපතතිස්ස යනාදි පාළියෙහි; පසමජ්ඣාන සමාපතතියා පඤ්ඤානි, ප්‍රථමධ්‍යානසමාපතති යනේ ප්‍රඥාවය. යන; ආදයො, මේ ආදීවූ; අස, අසවිධප්‍රඥාවෝ තුමූ; සමපයුත්තපඤ්ඤා, තමා හා සම්ප්‍රසුක්ත ප්‍රඥාවෝයසි; වෙදිතබ්බා, දතයුත්තාහ; නවමා, නවවැනිවූ ප්‍රඥානොමෝ; පච්චවෙකකිණ පඤ්ඤා, ප්‍රත්‍යවෙක්ෂණප්‍රඥා නම; හි, ඒ සැබව; සා, ඒ නවවනවූ ප්‍රත්‍ය වෙක්ෂණප්‍රඥානොමෝ; නිරොධසමාපතනිං, නිරොධසමාපතතිය; සන්තතො, ශාන්තවශයෙන්; පඤ්ඤිතතො, ප්‍රඤ්ඤිතවශයෙන්; පච්ච වෙකකිමානස්ස, පස්විකනුවහට; පච්චතාති, පවති; තෙන, එහෙයින්; සඤ්ඤාවෙදසිතනිරොධ සමාපතතියා, සඤ්ඤාවෙදසිත නිරොධසමාපතතියෙන්; වුසිතස්ස, නැගසිටියනුගේ; පච්චවෙකකිණඤ්ඤානති, පස් විකුන්තුවණ නමැසි; වුත්තං, වදාළසේක.

නවකං, නවක නය නෙමේ; (නිසිතං, නිමිසේසි).

* විහාතබ්බසෙන යනු නිවරණාදි ප්‍රතිපක්ෂ ධර්මයන් හෝ සම වත් සමවැදීමක් නැතිකල්හි උපද්‍රවන දුක හෝ පසිදගෙනැ පැවැත් විය යුතු වන හෙයින් යන අර්ථය වේ. විහාතබ්බසෙනාති පච්චතික

ධමම දුක්ඛං වා විච්ඡේදිතා පවතොතබ්බසෙන (මු. වී.) පවති. කඛමෙති නිවරණාදි පවතිකධමම, දුක්ඛනති සමපජ්ජනෙ අසති උපපජ්ජනකදුක්ඛං (අ. වී)

12.

i දසවිධෙන ඤාණවක්ඛානිද්දසෙ අදානනති හෙතුපටිකොපො, අනවකාසොති පච්චය පටිකොපො, උපගයනාපි භාරණ මෙව පටිකතිපති, භාරණඤ්ඤති තදයනනවුතතිතාය අනතතො ඵලස්ස ආනනති ච අවකාසොති ච වුවවති, යනති යෙන භාරණෙන, දිසිසමපතෙනාති මගගදිසියා සමපතෙනා සොධාපතෙනා අරිය සාවකො, කිඤ්චි සඛාරානති චතුරුමකෙසු සඛිතසඛිතාරසු කිඤ්ච ඵකං සඛාරමපි, නිවචතො උපගවෙජයාති නිවෙවාති ගණනසා, නෙතා ආනං විජ්ජනීති ඵතං භාරණං නජි උප ලබනති, යං පුට්ඨජ්ජනොති යෙන භාරණෙන පුට්ඨජ්ජනො, ආන මෙතං විජ්ජනීති ඵතං භාරණං අජි, සසංතදිසියා හි සො තෙතුම කෙසු සඛිතාරසු කිඤ්චි සඛාරං නිවචතො ගණනසාති අසො, චතුරුමකසඛිතාරා පන තෙජ්ජනදනො දිවසං සනතතෙනා අසොතලො විස මකතිකානං දිසියා වා අසෙද්දසං වා අඤ්ඤානං ආරමමණං නහොති, ඉමිතා නයෙන කිඤ්චි සඛාරං සුඛතොති ආදිසුපි අසො චෙදිතබ්බො, සුඛතො උපගවෙජයාති ඵකනන සුඛි අතො හොති අරොගො පරමමරණාති ඵචං අනදිසිවසෙන සුඛතො ගාහං සකාසෙනං වුතනං, දිසිවිපසුතනවිතනන පන අරියසාවකො පටිලාභාහිතුතො පටිලාභවුපසමථං මතනනජි පටිතතිතො විස සුචිකාමො හොකති වාහමණො ගුඨං විස කිඤ්චි සඛාරං සුඛතො උපගවෙජති, අනතවාදෙ කසිණාදිපණණනති සඛිතසමං සඛාරානති අවතො කිඤ්චිධමනති වුතනං, ඉධාපි අරියසාවකස්ස චතුරුමකවසෙන පටිවෙජදෙ චෙදිතබ්බො, පුට්ඨජ්ජ නස්ස තෙතුමකවසෙන, සඛිතාරසු වා අරියසාවකස්සාපි තෙතුමකවසෙනෙව පටිවෙජදෙ වචවති, යඤ්ඤති යං පුට්ඨජ්ජනො ගණනාති තතො තතො අරියසාවකො ගාහං විනිවෙසෙති, පුට්ඨජ්ජනො හි යං යං නිවචං සුඛං අනනාති ගණනාති, තං තං අරිය සාවකො අනිවචං දුක්ඛං අනනනාති ගණනතො ගාහං විනි වෙසෙති.

ii මාතරනති ආදිසු ජනිකාව මාතා මාතාති ජනකොව පිතා පිතාති මනුස්සතුතොව ඛිණාසමො අරහාති අබ්බසෙතො, කිං පන අරියසාවකො අඤ්ඤං ජීවිතා චොරොපෙසාති; ඵතමපි අදානං, සමෙපි හවනතරගතො අරියසාවකං අනතතො අරියසාවකවාචං අපානනනමපි කොවි ඵචං වදෙසා ඉමං කුසංකිපිලලිකං ජීවිතා චොරොපෙසො සකලවකකවාලගබ්බෙ වකකවතතිරජ්ජං පටිපජ්ජා හිති, නෙව සො තං ජීවිතා චොරොපෙසා, අදාපි ගං ඵචං

වදෙයුතු සුවේ ඉමං න භාතෙසාසි සීසං තෙ ජීවිතාමානි. සීස මෙවසා ජීවෙයුතු, තෙව සො නං භාතෙසා. පුට්ඨස්සනිභාවසා පන මහාසාවස්සනාදියෙනත්. අරියසාවකසා ව ඵලදීපනත් මෙතං චුතතං අසංකප්පත් අරියසාසො සාවස්සො පුට්ඨස්සනිභාවො, සත්‍රුති නාම පුට්ඨස්සනො මාතුසාතාදිනිසි ආනන්දපියානි කපිසානි, මහාබලො අරියසාවකො, සො ඵතානි කම්මානි න කතෙතීති. දුර්ගත විතෙතනානි දෙසසමපසුතෙතන වධකවිතෙතන, ලොකිතං උප්පාදෙයානි ජීවමානක සරිතෙර බුද්ධකමකතිකාස පිට්ඨමතනමපි ලොකිතං උප්පාදෙයා, සබ්බං භිදෙයානි සමානසංවාසකං සමාන සීමාසං සිතං පඤ්චති කාරණෙති සබ්බං භිදෙයා, චුතතසංකප්පතං පඤ්චති උපාලි ආකාරෙති සංකො භිජ්ජති කම්මෙත උදෙසෙන වොතරතෙතන අනුසාවතෙතන සලාකග්ගාතෙතනානි.

iii තත් කම්මෙතානි අපලොකනාදිසු චතුසු කම්මෙසු අඤ්ඤ තරෙත කම්මෙත, උදෙසෙනානි පඤ්චසු පානිමොක්ඛදෙසෙසු අඤ්ඤතරෙත උදෙසෙන, වොතරතෙතනානි කථස්සෙනා තාති තාති උපපතනිති අබ්බමං බ්බමොති ආදීනි අභාරසහෙදකරවජ්ජනි දීපපතො, අනුසාවතෙතනානි “නනු තුමෙහ ජානාථ න මසං උච්චා කුලා පබ්බජිතභාවං බහුසුතභාවඤ්ච මාදිසො උබ්බමං උබ්බනසං සත්‍රුසාසනං ගාතෙයානි විතනමපි උප්පාදෙයං තුමහාසං සුතනං. කිං මසං අවිච්චි නිඋප්පලවනං විස සිතලො? කිමහං අපාසතො න භාසාමිති?” ආදීනා නසෙන කණ්ණමුලෙ වවිසෙදං කතො අනුසාවතෙතන. සලාකග්ගාතෙතනානි ඵලං අනුසාවෙතො තෙසං විතතං උප්පත්තෙතො අනිවතනබ්බමෙ කතො “ගණනථ ඉමං සලාකනිති” සලාකග්ගාතෙතන, ඵත් ව කම්මෙතෙව උදෙසො ඵල වා පමාණං, වොහානනුසාවන සලාකග්ගාතා පන පුබ්බභාගා, අභාරසවජ්ජදීපනවසෙන හි වොතරතෙතන තත් රුචිජනනත්. අනුසාවෙතො සලාකාස ගාතිකාසපි අභිනෙතො හොති හික්ඛ සංකො, යද පන ඵලං චතනාතෙ වා අනිතෙතො වා සලාකං ගාතෙතො ආවෙණිකං කම්මෙ වා උදෙසං වා කතෙතනි තද සංකො හිතෙතො නාම හොති, ඵලං දිසිසමපතො සුග්ගලො සංකං භිදෙයානි තෙතං ධාතං විජ්ජති.

iv ඵතනාවතා මාතුසාතාදිනි පඤ්ච ආනන්දපියකම්මානි දසති තාති හොතනි, යානි පුට්ඨස්සනො කතොති න අරියසාවකො, තෙසං ආවිභාවත්.-

කම්මෙතො වාරතො වෙව කප්පනිතිසතො තථා,
පාකසාධාරණාදිති විඤ්ඤාතබ්බො විනිච්ඡයො.

තත් කම්මෙතො තාව ඵත් හි මනුස්සභුතසෙසව මනුස්සභුතං මාතරං පිතරං වා අවිජ්ජිතනලිඛිතං ජීවිතා වොරොපෙනසා කම්මං ආනන්දපියං හොති, තසා විපාකං පටිබාහිසාමිති සකලවිකල්ප

වාලං මහාවේනිසප්පමාණේති කඤ්චනාපුප්පති පුරෙකොපි සකල
 වක්කවාලං පුරෙකො නිසින්න හික්කුසබ්බස්ස මහාදනං දකොපි බුබ්බස්ස
 හග්ගතො සබ්බාපිකණ්ණං අමුඤ්චිකොව විවරිකොපි කායස්ස හෙද
 නිරසමෙව උපපජ්ජති, සො පන සං මනුස්සභූතො නිරවජානභූතං
 මාතරං පිතරං වා සං වා නිරවජානභූතො මනුස්සභූතං නිරවජා
 නොසෙව වා නිරවජානභූතං ජීවිතා චොරොපජති, තස්ස කම්මං
 ආනන්තරිසං න හොති, භාරිසං පන හොති ආනන්තරිසං ආහවෙව්ව
 නිසීති. මනුස්ස ජාතිකානං පන වසෙන අයං පඤ්ඤා කපිතො.
 එසු ඵලකවතුකකං සබ්බාමචතුකකං චොරං භුක්කාඤ්ඤා කප්ථ
 තබ්බං. ඵලකං මාරෙමිති අභිසංඝිතාපිති ඵලකආනන සිතං.
 මනුස්සො මනුස්සභූතං මාතරං පිතරං වා මාරෙතො ආනන්තරිසං
 පුසති, ඵලකාභිසංඝිතා පන මාතාපිතිඅභිසංඝිතා වා ඵලකං
 මාරෙතො ආනන්තරිසං න පුසති, මාතාපිතිඅභිසංඝිතා මාතා
 පිතරො මාරෙතො පුසතෙව, එසත්තො ඉතරස්මිමපි චතුකක
 මසං, යථාච මාතාපිතුසු ඵං. අරහතොපි එතානි චතුකකානි
 වෙදිතබ්බානි, මනුස්ස අරහතත්වෙව මාරෙකො ආනන්තරිසං පුසති
 න සක්කභූතා, කම්මං පන භාරිසං ආනන්තරිසංසදිසමෙව, මනුස්ස
 අරහතස්ස ච පුපුජ්ජනකාලෙසෙව සත්පසභාරෙ වා විසං වා
 දින්නෙපි යදි සො අරහතං පඤා තෙතෙව මරති අරහත
 භාතො හොතිසෙව, සං පන පුපුජ්ජන කාලෙ දින්නං දනං අර
 හතො පඤා පටිභුඤ්ජති පුපුජ්ජනස්සෙව නං දින්නං හොති.
 සෙස අරිසපුග්ගල මාරෙතස්ස ආනන්තරිසං නජී, කම්මං පන
 භාරිසං ආනන්තරිසංසදිසමෙව.

v ලොකිතුප්පාදෙ තථාගතස්ස අනෙජ්ජකායනාය පරුපකක
 මෙන වම්මවෙජ්දං කඤා ලොකිතපග්ගර්ණං නාම නජී, සරී
 රස්ස පන අනන්තරිසෙව එකමි. ආනෙ ලොකිතං සමොසරති,
 දෙවදතෙතන පටිබ්බිලාතො හිජ්ජිකො ගතා සකලිකාපි තථාග
 තස්ස පාදගතං පහති, පරසුතා පහවොච්ඡිස පාදෙ අනන්තරිසො
 සෙව අහොසි, තථා කිරොනනස්ස ආනන්තරිසං හොති, ජීවකො පන
 තථාගතස්ස රුච්ඡා සත්තෙතන වම්මං ජිජ්ජිකො තමහා ආනා
 දුඝලොකිතං නිහතිකො ථාසුක මකාසි, තථා කිරොනනස්ස පුඤ්ඤ
 කම්මමෙව හොති, අථ සෙව පටිනිබ්බුතෙ තථාගතෙ වෙතිසං.
 හිජ්ජනති බොධිං ජිජ්ජනති ධාතුමති උපකකමනති තෙසං කිං
 හොතිති? භාරිසං කම්මං හොති ආනන්තරිසං සදිසං, සධාතුකං
 පන පුපං වා පටිමං වා බාධිසමානං බොධිසාධකඤ්ඤා ජිජ්ජතුං වට්ඨති,
 සවෙපි නත්ත නිලිතා සකුණා වෙතිසෙව වට්ඨං. පාතෙතනි ජිජ්ජතුං
 වට්ඨතිසෙව, පටිහොගවෙතිසොති සරීර වෙතිසං මහත්තතරං,
 වෙතිසවස්සං හිජ්ජිකො ගවජගතං බොධිමුලමපි ජිජ්ජිකො හතිතුං
 වට්ඨති, සං පන බොධිසං සාධා බොධිසරං බාධති තං ගෙහ

වා දැසිලෙන වා සමානසු මාතුසාතොව පටිසන්ධිවසෙන විපවති,
 මානාහි දුභකරකාපිති බහුපකාරා ව සුතනානනති එවමෙඤ්ඤ
 විපාකතොපි විඤ්ඤානබ්බො විනිවජ්ජයො.

viii සාධාරණාදිනි පුට්ඨානි වත්තාපි සබ්බසම්මි ගහස්සබ්බ
 ජිනානං සාධාරණානි, සංඝපඤ්ඤා පන “නබ්බො උපාලි ගිහිකුනි
 සංඝං ගිහිකුනි, න සිකුබ්බානා, න සාමණේරො, න සාමණේරී,
 න උපාසකො, න උපාසිකා සංඝං ගිහිකුනි, ගිහිකු බො උපාලි
 පකතතො සමානසංවාසකො සමානසිමාසං ධිතො සංඝං ගිහි
 නිති” වචනතො වුත්තප්පකාරස්ස ගිහිකුතොව හොති න
 අඤ්ඤාස්ස, නස්මා අසාධාරණො, ආදිසද්දො සබ්බසම්මෙ දුක්ඛ
 වෙදනාසහගතා දෙසමොහසම්පසුතතාවානි එවමෙඤ්ඤ සාධාරණා
 දිගිපි විඤ්ඤානබ්බො විනිවජ්ජයො.

12 (i) දසවිධෙන, දසප්‍රකාරයෙන්; ඤාණවත්තීන්ද්‍රියසෙ, ඥාන
 වස්තූන්ගේ විඤාරකථනයෙනි; අසානනති, අසානං යන වචනයෙන්;
 හෙතුපටිකේඛපො, හෙතුව පිළිකෙව් කිරීම; (දසිනො, දක්වනලදී; 0)
 අනවකාසොති, අනවකාසො යන වචනයෙන්; පච්චයපටිකේඛපො,
 ප්‍රත්‍යය පිළිකෙව් කිරීම; දසිනො, දක්වනලදී; 0) උභයෙනාපි, දෙපද
 යෙන්ම; කාරණමෙව, කාරණයම; පටිකිකිපති, පිළිකෙව් කෙරේ; හි,
 ඒ එසේමැයි; කාරණං, කාරණය තෙමේ; තදයතනවුත්තිතාය, ඒ
 කරුණ හා අයත් පැවැත්ම ඇති බැවින්; නොහොත් එකරුණ
 අයත් පැවැත්ම ඇති බව කරුණකොටගෙනැම; අත්තනො, තමාසතුටු;
 ඵලස්ස, ඵලයාගේ; සානනතිව, සානනාය හෙතුවයැ කියාද; අවකාසො
 තිව, අවසරයා ප්‍රත්‍යයැ කියාද; වුචති, වදාරනුලැබේ; යනති, යං
 යනු; යෙන කාරණෙන, යම් කරුණෙකින්; දිසිසම්පන්නාති, යනු;
 මග්ගදිසියා, මාග්ගිප්‍රඥාවෙන්; සම්පන්නො, සමන්විතවු හෝ සමෘද්ධවු;
 සොභාපන්නො, සොභාත්වු; අරියසාවකො, ආර්යශ්‍රාවකතෙමේයි;
 කිඤ්චි සංකාරනති, යනු; චතුර්මුකෙසු, චතුර්විධභූමින්හිවු; සංඛිත
 සංකාරෙසු, ප්‍රත්‍යයයන් සමහම්වැ කරනලද සංඝකාරධර්මයන් අතුරෙන්;
 කිඤ්චි එකං සංකාරමපි, යම්කිසි එක් සංඝකාරධර්මයකුදු; නිව්වනො
 උපගච්ඡයනාති, යනු; නිව්වනො, නිත්‍යවශයෙන්; ගණේහයා, ග්‍රහ
 ණය කරන්නේය; තෙනං සානං විජ්ජති, යනු; එතං කාරණං,
 තෙල කරුණතෙමේ; නඤ්චි, නැති; න උපලබ්භති, නොලැබේ; යං
 පුට්ඨජ්ජනාති, යනු; යෙන කාරණෙන, යම් කරුණෙකින්; පුට්ඨජ්ජනො,
 පෘථග්ජනතෙමේ; සානමෙනං විජ්ජති, යනු, එතං කාරණං, තෙල
 කරුණතෙමේ; අඤ්චි, ඇති; හි, ඒ වචනය සැබැව; සස්සතදිසියා,
 ශාශ්වතදෘෂ්ටිය කරුණකොටගෙනැ, සො, ඒ පෘථග්ජනතෙමේ; තෙ
 භූමකෙසු, ත්‍රේභූමිකවු; සංකාරධර්මයන් අතුරෙන්; කිඤ්චි
 සංකාරං, යම්කිසි සංඝකාරධර්මයක්; නිව්වනො, නිත්‍යවශයෙන්;
 ගණේහයානති, ග්‍රහණය කරන්නේයැ යන; අනො, අපය වේ; පන

ගණනානි, වැරද ගනීද; තං තං, ඒ ඒ ධර්මජාතය; අරියසාවකො, ආයතී ශ්‍රාවකතෙමේ; අනිච්චං, අනිත්‍ය ය; දුක්ඛං, දු:ඛය; අත්තතානි, අනාත්මය කියා; ගණනෙනා, නිවැරද හෝ ඇතිසැටි ගෙන; ගාහං, අනිත්‍යාදිමිථයාග්‍රහය; විනිවෙසෙති, නිරවුල්කෙරෙයි හෙවත් මුද.

12. ii මාතරනනි ආදීසු, මාතරං යනාදි පදයන්හි; ජනිකාව, වැදුම; මාතා, මවුනොමෝ; මාතානි, මවුනමැයි; (අභිපෙත්‍යා, අභිමත යැ; ථ) ජනකොව, දැනවුම; පිතා, පියතෙමේ; පිතානි, පියානමැයි; (අභිපෙත්‍යො, අභිමතයැ; ථ) මනුස්සභුතොව, මනුෂ්‍යවුමැ; බිණ්ණසමො, ක්ෂිණශ්‍රවතෙමේ; අරහානි, අතීන් පුද්ගල නමැයි; අභිපෙත්‍යො, අභිමත යැ; අරියසාවකො, ආයතීශ්‍රාවකතෙමේ; අඤ්ඤං, අන් සත්ත්තු; ජිවිතා, ජිවිතෙත්‍රිය කෙරෙන්; වොරොපෙය්‍ය කිම්පන, කිම තොරකරන්නේද යත්; ඉති, (ප්‍රචණ්ඩං) මෙබඳු පාව්‍යාවක් ඇතිකලැ; එතපි, මේ අන් සත්ත්තු දිවිතොරකිරීමද; අසානං, තැන් නොවෙයි; හෙවත් - හෙතු රහිත වේ; භවන්තරගතං, භවාන්තරයට ගියාමු; හෙවත් පිළිසිදු බැනීම වශයෙන් අන් අත්බැවකට පැමිණියාමු; අරියසාවකං, ආයතී ශ්‍රාවක යක්තු; අත්තතො, තමාගේ; අරියසාවකභාවං, ආයතීශ්‍රාවකභාවය; අජානන්තමපි, නොදන්නනු වී නමුත්; කොපි, කිසිවෙක්; ඉමං කුන්ධකි පිලලකං, මේ කුඩාසිත්තනු මහත්සිත්තනු (කුන්ධාල කුඩාසිත්තනෝද කිපිල්ලිකාව, මහත්සිත්තනෝද යනු රුවන්සුත්තු අමුචා ගැටපදයෙහි: කුන්ධකිපිලලකං, කුරුකුනුමුත්තී යි විග්‍ර කසසිත්තිපට්ඨන්ති: කුන්ධකි පිලලකං, කැලිසිත්තනෝද කිඹයෝද යි විග්‍ර. පඤ්චිකාප්‍රදිපය බලනු) ජිවිතා, ජිවිතෙත්‍රිය කෙරෙන්; වොරොපෙය්‍යා, තොරකොට; සකල වකකවාලගඛො, මුළුසත්වලගැබෙහි; වකකවන්තිරජං, සත්විතිරජය; පටිපජ්ජානීති, පිළිපදවයි; එවං, මෙසේ; සවෙපි වදෙය්‍ය, ඉදින් කියන් නේවීනමුත්; සො, ඒ ආයතීශ්‍රාවකතෙමේ; තං, ඒ කුඩාසිත්තනු හා මහ සිත්තනු; ජිවිතා, ජිවිතෙත්‍රිය කෙරෙන්; නෙව වොරොපෙය්‍ය, තොර නොකරන්නේමැයි; අථාපි, එතකුදුවත්; (අථවාපි යිද පාඨයි - තදන්‍ය කාරාණයෙකුදු වේ යනඅර්ථය) තං, ඒ ආයතීශ්‍රාවකයාහට; ඉමං, මේ සත්තු; සවෙ න සාතෙසසසි, ඉදින් නොමරන්නෙහි නම්; තෙ, තාගේ; සිසං, හිස; ඡිත්‍රියාමානි, සිදින්නෙමුයි; එවං, මෙසේ; සවෙ වදෙය්‍යං, ඉදින් කියන් නානු නමුත්; අස්ස, ඒ ආයතීශ්‍රාවකයාගේ; සිසමෙව, හිසම; ඡිත්‍රියං, සිදින්නානුනමුත්; සො, ඒ ආයතීශ්‍රාවකතෙමේ; තං, ඒ සත්තු; නෙවසා තෙය්‍ය, නොතසන්නේමැයි; පුපුජ්ජනභාවස්ස පන, පාවත්ජනභාව යාගේ වනාහි; මහාසාවජ්ජනාවදස්සනන්ධං, මහාසාවද්‍යභාවය දැක්වීම සදහා; අරියභාවස්සව, ආයතීභාවයාගේද; ඵලදීපනන්ධං, අනුසත්ඵල දැක්වීම සදහා, එතං, මාතරං යනාදි එතඤ්චතය; චුත්තං, වදුලසේක; එත්ථ, මේ මාතරං යනාදිවූ චවන්තෙහි; අයං හි අභිප්‍යායො, මේ වක්‍ෂ්‍ය මාණවුයේ විශෙෂානිප්‍රායයෙහි; පුපුජ්ජනභාවො, පාවත්ජනභාවය තෙමේ; සාවජෙය්‍යා, සදේශයැ; හෙවත් වරදැන්නේයැ; හි, කවරහෙය්‍ය

යන්; යනු පුපුරුණු නාම, යම් පාඨග්ජනයෙන් නම් x ; මානුෂානා දිනි; මව්මැරීම ඇ මුල්කොට ඇති; ආනන්තරියානි, ආනන්තයායීකම් යන්ද; (යනු නාම, යම්කරුණෙකින්; ඔ) කර්සුනි, කරන්නේද; (තසු, ඒ පාඨග්ජනයෙන් x ; නොහොත් තනො, ඒ කරුණෙන්; ඔ) පුපුරුණු භාවො, පාඨග්ජන භාවයනෙමි; සාවජේයා, සදේශය; අරියසාවකො, ආයතීශ්‍රාවකනෙමි; මහාබලො, මහදනුභාවය ඇත්තේ වේ; (කසම, කවරහෙයින්, ට) සො, ඒ ආයතීශ්‍රාවක නෙමි; එතානි කමොනි, තෙල ආනන්තයායීකමීයන්; න කරෙති, නොකෙරේද; ඉති, එහෙයින්; දුඝටිතෙතනානි, යනු; දෙසසමපසුතෙතන, වෙමය හා සම්පුසුකතවු; වධකවිතෙතන, මරනු කැමැති සිතිනි; ලොතිතං උප්පාදෙය්‍යානි, යනු; ජීවමානකසරීරෙ, දිවිඇති සිරුරෙහි; බුදුකමහකියාය, කුදුමැස්සකු විසින්; පිවනමහනමි, බොන පමණැති බිදකුදු; ලොතිතං, ලෙයක්; උප්පා දෙය්‍ය, උපදවන්නේය; සඬ්ඝං භිඤ්ජෙය්‍යානි, යනු; සමානසංවාසකං, සමානසංවාසකවු; සමානසීමායං, එක් සීමාවෙක්හි; (සමානසංවාසක සීමායං, සමානසංවාසය ඇත්තවුන්ගේ සීමිති; x) සීතං, සිටියවු; සඬ්ඝං, සඬ්ඝයා; පඤ්චති කාරණෙහි, පසක් කරුණුවලින්; භිඤ්ජෙය්‍ය, බිදින්නේය; හි, සැබව; පඤ්චති උපාලි ආපොසො සලාකඤ්ඤානානි, යන; එතං, එතඬුවන; භගවතා, භගවත්හු විසින්; වුතනං, වදලස්සෙක; උපාලි, උපාලිමහණ; කමෙමන, වෙන්වැ වතුච්චසංඝකමීයන් අතුරෙන් එක්කමීයක් කිරීමෙන්ද; උදෙසෙන, වෙන්වැ පාමොක් උදෙසීමෙන්ද; වොහරනෙතන, අටලොස් හෙදකරවස්තුන් පහළකිරීමෙන්ද; අනුසාව නෙන, ආසන්නයෙහි සිටි මහණහුට තෙපුලැස්වීමෙන්ද; සලාකඤ්ඤා නෙන, ලහපන ගැන්වීමෙන්ද; ඉති පඤ්චති ආකාරෙහි, යන මේ පස් කරුණුවලින්; සංකො, සඬ්ඝනෙමි, හිජ්ජති, බිඳේ.

12. iii තත්, ඒ කමෙමන යනාදි පදයන් අතුරෙන්; කමෙමනානි, කමෙමන යනු; අපලොකනාදීසු, අපලොකනකමීය ආදිකොට ඇති; වතුසු කමෙමසු, වතුර්විධකමීයන් අතුරෙන්; අඤ්ඤානරෙන කමෙමන, එක්තරු කමීයෙකින්; උදෙසෙනානි, යනු; පඤ්චසු, නිදහ පාරාජිකා සඬ්ඝාදිසෙස අතීයනවිජාර විසින් පඤ්චවිධවු; පාතිමොකඤ්ඤෙසසු, පාමොක් උදෙසීම අතුරෙන්; අඤ්ඤානරෙන උදෙසෙන, එක්තරු උදෙසීමෙකින්; වොහරනෙතනානි, යනු; කථයනො, තෙපලන්නේ; තානි තානි උපපතනිති, ඒ ඒ යුක්තින් කරණකොටගෙන; x ඒ ඒ කරුණුවලින් යනු සන්නිඨ) අධමමං ධමමොනි ආදිනි, අධමමං ධමමො යන්න මුල්කොට ඇති; අසාරසහෙදකරවස්සුනි, අටලොස්හෙද කරවස්තුන්; දීපෙනො, දක්වන්නේවැ; අනුසාවනෙතනානි, යනු; තුමෙහ, තෙපි; මයහං, මාගේ; උච්චාකුලා, උසස්කුලයෙන් නික්මැ; පබ්බජිතභාවං, පැවිදිවූ බවත්; බහුසුත්තභාවඤ්ච, බොහෝ ඇසුරැන් ඇති බවත්; නනු න ජානාථ, කියග නොදනිවිද; මාදිසො, මා හා සරිලන පුභුලෙක්; උච්චමං, ධමීයෙන් ඉවත්කොටැ; උබ්බිතයං, චිතයෙන් ඉවත්කොටැ; නොහොත් - අධමීයක් අවිතයක් කොටැ;

සක්කුසාසනං, ශාසනාශාසනය, ගාභය්‍යාති, ගන්වන්තේදුසි; වික්කමපි, සිතකුන්; උප්පාදෙත්තුං, උපදවන්ට; නොහොත් ඉපිදවීම; තුමහාකං, නොපට; න යුත්තං (නනු); නුසුදුසු නොවේද; කිං, කිමයත්; මයහං, මට; අවිච්ඡි, අවිච්ඡිතිය නෙමේ; නිලුපපලවනං විය, නිලුපුල්වනයක් මෙන්; සිතලො, සිතිල් වේද; කිං, කිමයත්; අහං, මම; අපායනො, අපායකෙරෙන්; න භායාමි, නොබියවන්නෙමිද; ඉති ආදිනා නයෙන, මෙඥා නයින්; කණ්ණමුලො, කන්මුලා; වට්ඨෙදං, වාග්භෙදය; කතා, කොටා; අනුසාවනෙන, අනුශ්‍රාවය කිරීමෙන; හෙවත් - ඇස්වීමෙන; සලාකඤ්ඤානාති, යනු; එවං, මෙසේ; අනුසාවෙනා, අස්වා; නෙසං, ඒ හිඤ්ඤාත්තේ; විත්තං, සිත; උපත්ථෙහිතො, උපස්ථානනය කොටා; හෙවත් - දැකිකොට; අනිවත්තනධමෙ, නොනැවැත්ම පියවිකොට ඇත්තවුන්; කතා, කොටා; ඉමං සලාකං, මේ ලාපන; ගණහථාති, ගතිවිය කියා; සලාකඤ්ඤානෙන, ලහපත්ගැන්වීමෙන; එත්ථ, මේ කමා දිවු පස්කරුණු අතුරෙන්; කමමෙව (වා,) වෙන්වැ කමකිරීමම හෝ; උද්දෙසො එවමා, වෙන්වැ පාමොක් උදෙසීමම හෝ; පමාණං, පමණි; වොහාරනුසාවනසලාකඤ්ඤානා පන+ වොහාර, අටලොස් හෙදකර වස්තුන් පහලකිරීමය; අනුසාවන, කණ්ණමුලයෙහි ඇස්වීමය; සලාකඤ්ඤානා පන, ලාපත්ගැන්වීමය යන කරුණු වනාහි; පුබ්බහාගා, පුච්ඡාග යෙහි වුහු; හි, ඒ සැබව; අසාරසවන්තූදිපනවසෙත, අටලොස්හෙදකර වස්තුන් දැක්වීමිසින්; වොහරනෙන, නෙපලමින්; නොහොත් නෙප ලන්තහු විසින්; තත්ථ, ඒ සංඝහෙදයෙහි; රුච්ඡනනත්ථං, කැමැත්ත දැනීම සදහා; අනුසාවෙනා අස්වා; සලාකාය, ලහපන; ගාතිතායපි, ගැන්වූකල්හිත්; සංඝො, සංඝනෙමේ; අභිනොවා, භික්කනුවුයේම; හොති, වේ; යදා පන, යම් කලෙක වනාහි; එවං, මෙනසින්; වත්තා රො වා, හිඤ්ඤා සතරදෙනෙක් හෝ; අභිරොවා වා, හිඤ්ඤා ඉන්වැසි දෙනෙක් හෝ; සලාකං, ලාපන, ගාභෙතො, ගන්වා; ආවෙණ්ණං, වෙන්වූ; හෝ - වෙන්වැ; කමමං වා, අපලොකනාදිකමයක් හෝ; උද්දෙසං වා, පාමොක් උදෙසීමක් හෝ; කරොතති, කෙරෙද්ද; තදා, එකල්හි; සංඝො, සංඝනෙමේ; භිනොනා නාම, බිදුනේනමි; හොති, වේ; එවං, යථොක්කනසින්; දිසිසම්පනො, මාඨිප්පඥවෙන් සමන්විතවූ; පුග්ගලො, පුභුල්නෙමේ; සංඝං, සංඝයා; භිඤ්ඤායාති, බිදින්තේය යන; එතං ආනං, මෙකරුණ; නච්ඡති, විද්‍යමාන නොවේ.

* අවිජ්ජමානං ආනං අආනං, නත්ථි ආනනති වා අආනං, එස අනවකාසොති එත්ථාපි නයො, තදත්ථනිගමනමත්තමෙවති නෙතං ආනං විජ්ජතිති වචනනති (මු. පි) යු හෙයින් අවිද්‍යමානවූ කාරණය අසථාන නම. “නආනනති අආනං”යි විශය්‍යවුනත්ති මේ අකාරය නෙමේ නොලැබෙන අපඥාත්තේද එහෙයින් “අවිජ්ජමානං ආනං අආනං”යි විසූ. මේ අභවයයාගේ වෙනස කවරේදයත් ප්‍රථමාථීය නෙමේ හෙතුප්‍රත්‍යයයන් නොලැබෙන බව කියා. චිතියාථීය නෙමේ සඵප්‍රකාර යෙන් අභාවය කියා. මේ එතත්ථනිඵවනයන්ගේ වෙනසි. අනවකාසො

යන මෙතන්හිදු මේ නය පැමිණවියයුතු. තෙතං ණානං විජ්ජති යන වචන ය ඔවුන්ගේ නිගමන මාත්‍රයෙක්මැයි. නට්ඨානනති අට්ඨානං අනුපලබ්‍ධනන්තො අයමකාරොති ආහ අවිජ්ජමානං ණානං අට්ඨානනති, අහා වන්තො වා න අඤ්ඤපටිපක්කාදි අන්තොති ආහ නත්ති ණානනති වා අට්ඨානනති, කො පනෙනස්ස අත්ථවයස්ස විසෙසොති, පඨමො හෙතුපථව්ව යෙති අනුපලබ්ධමානතං වදති දුතියො සබ්බෙන සබ්බං අභාවන්ති අයමෙතෙසං විසෙසො. (අ. ටී)

* නො සුවයෙහි සුවයැ යන දූෂිට්විපයඝාසයමැ මේ විකල්පයෙහි සුවවශයෙන් වැරදගැනීමට කරුණෙකැයි අදහස්කරනලද්දී දක්වන්නේ “එකන්තසුඛං පෙ. අත්තදිට්ඨිවසෙන” යන්නෙන් ප්‍රධාන දූෂිට්වය කී අසුඛෙ සුවනති දිට්ඨිවිපල්ලාසොව ඉධ සුවතො උපගමනස්ස ණානනති අභිපෙක්ෂනති දස්සෙන්නො එකන්තං පෙ. අත්තදිට්ඨිවසෙනාති පධානදිට්ඨිමාහ (මු. ටී) නෘෂණාඋපාදානාදීන්ගේද සුවවශයෙන් වැරදගැනීමට හෙතුකිය ඇතිකල්හි දූෂිට්විපයඝාසයාගේ තඤ්ඤකිය අසුඛයෙහිදු දුඃචා පවත්වන හෙයින් සාතිශයවේනුයි “දිට්ඨිවිපල්ලාසොව පෙ. අභිපෙක්ෂනති යි විශ්‍ය. ආත්මදූෂිට්වශයෙනැයි කවරහෙයකින් වෙසෙසා කිසිනලදද ආයඝ්‍රාවකයාහට සියලුම දූෂිට්ව නැත්තාහු නොවෙද්දී සැබව, නැත්තාහ. සියලුම දූෂිට්ව ආත්මදූෂිට්ව ඇසුරුකොට ඇත්තාහයි දක්වන්නට ආත්මදූෂිට්වශයෙනැයි ප්‍රධාන දූෂිට්ව කීහයි උක්තයැ. තණ්හාපාදානාදීනමපි සුවතො උපගමනස්ස හෙතුභාවෙ දිට්ඨිවිපල්ලාසස්ස සො සාතිසයො අසුඛෙපි දද්වං පවත්තා පනතොති ආහ දිට්ඨිවිපල්ලාසො පෙ. අභිපෙක්ෂනති, අත්තදිට්ඨිවසෙනාති කසමා විසෙසෙත්වා චුත්තං නනු අරියසාවකස්ස සබ්බාපි දිට්ඨියො නත්ති, සචං නත්ති. අත්තදිට්ඨි සන්තිස්සයා පන සබ්බදිට්ඨියොති දස්සෙත්වා අත්තදිට්ඨිවසෙනාති පධානදිට්ඨිමාහාති චුත්තං. (අ. ටී)

* සංඝයා බිඳීමට අනුරූ වනක්හු ඇස්වීම අනුශ්‍රාවණ නම. නොහොත් අධම්මයෙහි ධම්මය යනාදී නයින් පැවැති සංඝහෙදයට අනුරුතෙපුලෙන් හෝ ඇස්වීම ඇඟවීම අනුශ්‍රාවණ නම හෙදනුරූපස්ස සාවනං අනුසාවනං හෙදනුරූපෙන වා වචනෙන විඤ්ඤපනං. (මු. ටී) හෙදනුරූපස්ස වක්ඛනො, හෙදනුරූපෙන අධමෙම ධමමොති ආදිනසප්පවත්තන. (අ. ටී)

12. iv. එතතාවතා, මෙතෙක් ශබ්දානු වශයෙන්; මාතුඝාතාදීති, මාතෘ ඝාතකම්ම ආදිකොටැ ඇති; පඤ්ච ආනන්තරිය කම්මාති, පඤ්චවිධවූ ආනන්තරිය කම්මයෝ; දසසිතාති, දක්වනලද්දහු; හොනති, වෙන්; පුටුප්පනො, පෘථග්ප්පන තෙමේ; යාති, යම් අනතිරියපා කෙතෙකුත්; කරොති, කෙරේද; තාති, ඒ අනතිරියපාකමුත්; අරියසාවකො, ආයඝ්‍රාවක තෙමේ; න (කරොති), නොකෙරෙයි; තෙසං, ඒ ආනන්තරිය කම්මයන්; ආවිභාවන්තං, ප්‍රකාශකිරීම පිණිසැ;

කමමනෝ, කමමනෝද; වාරනෝ වෙව, වාරවනෝද; තථා, එසේ; කප්පසිකියනෝ; කප්පසථාසි වනෝද; පාකසාධාරණාදීනි, විපාකසාධාරණාදීන් වනෝද; විනිච්ඡයෝ, විනිස; විඤ්ඤානබ්බො, දතයුත්තේය;

තත්ථ, ඒ කමමනෝ යනාදි පදයන්හි; (විනිච්ඡයෝ වෙදිතබ්බො, විනිස දතයුතු; 0) නොහොත් - තත්ථ, ඒ විනිච්ඡය කටයුතු පදයන් අතුරෙන්; තාව, වක්තව්‍යවිශේෂයට පළමු; කමමනෝ, කමමනෝ; (කථං, කෙසේද, 0) හි, ඒ විතරකරනුලැබේ; එත්ථ, මේ ආනන්දයා පාපකමයන් අතුරෙන්; මනුස්සභූතං, මිනිස්වැ වූ; අවිපරිවත්තලිබ්බං, ලිබ්බවිපරිවත්තය නුමු; (-ලිබ්බවිපය්‍යාසයමු යුස්සෙයි.) මාතරං වා, මවක හෝ; පිතරං වා, පියකු හෝ; ජීවිතා, ජීවිතෙත්‍රිය කෙරෙන්; වොරො පෙත්තස්ස, තොරකරන්නාමු; මනුස්සභූතස්සෙව, මිනිසත්ථව වූවක්හටම; කමමං, කමයනෙමේ; ආනන්දරියං හොති, ආනන්දයා වේ; හෙවත් - චූත්තියගේ අවසානයෙහි අකුල ප්‍රතිසන්ධි විපාකය ගෙනදෙන්නේවේ; නොහොත් අනතුරු අත්ථවෙහි ප්‍රතිසන්ධිප්‍රත්‍යක් විපාකයන් ගෙනදෙන්නේ වේ; තස්ස, ඒ අනන්දරියකමනුගේ; විපාකං, විපාකය; පටිබාහිස්සාමි, වළඟන්නෙමි; ඉති, මෙසේ සිතා; සකලවක්කවාලං, මුළු සත්වල; මහාවේනියප්පමාණෙහි, රුවන්වැලිමහසෑය පමණැතිවූ; කඤ්චනථුපෙති, කසුන් දැමැබ්බවලින්; පුරෙත්ථාපි, සම්පුර්ණකොටත්; සකලවක්කවාලං, මුළුසත්වල; පුරෙත්ථා, සම්පුර්ණකොටගෙන; නිසිත්ත හික්කුසංඝස්ස, වැඩනුත් බික්කුගතට; මහාදුතං දත්ථාපි, මහදන් පවත්වාත්; හගවතො, ඡබ්බිධහගධිසමත්වාගතමු; බුබුස්ස, සම්භූයන් වහන්සේගේ; සබ්බාපිකණ්ණං, සහලසිවුරුකොණ; අමුඤ්චිත්ථාව, නොමුදුම; විචරිත්ථාපි, හැසිරත්; කායස්ස හෙද; කරජ්කායයාගේ හෙදයෙන්, හෙවත් - කායගිතියෙන් දක්වූ ජීවිතෙත්‍රියයාගේ හෙදයෙන්; (අනන්තරං, අනතුරුවැ; 0) නිරයමෙව, නිරයෙහිමැ; උපපජ්ජති, උපදී; යො පන, යම්පුභුලෙක් වනාහි; සයං, නෙමේ; මනුස්සභූතො, මිනිසත්ථවැ වූයේ; තිරිච්ඡානභූතං, තිරිසත්වැ වූ; මාතරං, මවක හෝ; පිතරං වා, පියකු හෝ; (ජීවිතා වොරොපෙති, ජීවිතෙත්‍රිය කෙරෙන් තොරකෙරෙයිද; 0) සයංවා, නෙමේහෝ; තිරිච්ඡානභූතො, තිරිසත්වැ වූයේ; මනුස්සභූතං, මිනිසත්ථවැ වූ; (මාතරං පිතරං වා ජීවිතා වොරොපෙති, මවක හෝ පියකු හෝ ජීවිතෙත්‍රිය කෙරෙන් තොරකෙරෙයිද; 0 තිරිච්ඡානොයෙවවා, තිරිසත්තිය සතෙක්මැ හෝ; තිරිච්ඡානභූතං, තිරිසත්අත්ථවැ වූ; (මාතරං පිතරං වා, මවක හෝ පියකු හෝ; 0) ජීවිතා, ජීවිතෙත්‍රිය කෙරෙන්; වොරොපෙති, තොරකෙරෙයිද; තස්ස, උනුගේ; කමමං, කමයනෙමේ; ආනන්දරියං, ආනන්දයා කමයෙක්; නොහොත්, අනතුරුඅත්ථවෙම විපාකදෙන්නේ; නහොති, නොවෙයි; පන, ආනන්දයා කමයට වඩා වෙනස නම්; භාරියං හොති, බැරැරුම් කමයෙක් වේ; ආනන්දරියං, ආනන්දයා කමය; ආහවෙව, පැහැරම; තිස්සති, සිටිනේ යි; මනුස්සජාතිකානං පන, මනුස්සජාතික

යන්ගේ වනාහි; වසෙන, වශයෙන්; අයං පඤ්ඤා, මේ අභිප්‍රාය වටහාලන කථා මාභීය නෙමේ; කපිතො, කියනලද්දේය; එත්, මේ අනතිරියපාකම්පදියරෙහි; එළකවතුකකං, එඩකවතුකකයද; සඞ්භාම වතුකකං, සඞ්භාමවතුකකයද; වොරවතුකකකද, වොරවතුකකයද; කපෙතබ්බං, වැණියුහුසි; හි, විතරකරනුලැබේ; එළකං, එළකු; මාරෙමිති, මරන්නෙමිසි; අභිසංඝිනාපි, අභිප්‍රායයෙනුද; x හෙවත් - මරනුකැමැතිසිතිනුදු, එළකභානෙ, එළවා සිටිනෙකැ; සිතං, සිටියාදු; මනුස්සභුතං, මිනිසන්බැවුදු; මාතරං, මවක හෝ; පිතරං වා, පියකු හෝ; මනුස්සා, මිනිසෙක්; (මනුස්සභුතො සි ද පාඨයි) මාරෙනො, මරන්නේවිනමි; ආනන්තරියං, ආනන්තයයිකමිය, පුසති, සිදුකෙරෙයි; නොහොත් - ආනන්තරියං, ආනන්තයයිවිපාකය; පුසති, විදි; එළකාභිසංඝිනා පන, එළකු මරන්නෙමි යන අදහසින් හෝ එළකු මරනු කැමැති සිතින් වනාහි; මානාපිති අභිසංඝිනා වා, මව්පියන් මරන්නෙමියන අදහසින් හෝ x නොහොත් මව්පියන් මරනු කැමැති සිතින් හෝදු, එළකං, එළකු; මාරෙනො, මරන්නාදු මිනිස්නෙමේ; ආනන්තරියං, ආනන්තයයිකමිය; නොහොත් - ආනන්තයයිකමිවිපාකය; නපුසති, සිදුනොකෙරෙයි; නොහොත් - නොවිදිසි; මානාපිති අභි සංඝිනා, මව්පියන් මරන්නෙමි යන අදහසින්; x නොහොත් මව්පියන් මරනුකැමැතිසිතින්දු; මානාපිතරො, මව්පියන්; මාරෙනො, මරන් නාදු මිනිස්නෙමේ; (ආනන්තරියං, ආනන්තයයිකමිය නොහොත් - ආනන්තයයිවිපාකය; 0) පුසතෙව, සාධාමැයි; නොහොත් විදිමැයි; ඉතරසම්මප්පි, මේ එඩකවතුකකයෙන් අන්‍යදු; වතුකකවයෙපි, වතුකක යුගමයෙහිද; එසෙවනෙයො, මෙකිනෙය බුදුනෙය ඇත්තේය; නොහොත් - මේ නෙමැ පැමිණිවිය යුත්තේය; මානාපිතුසු යථාච, මව්පියන් කෙරෙහි යම්සේද; (ව වාක්‍යාරම්භයෙහි නිපා) එවං, එපරිද්දෙන්; අරහනෙමි, රාත්පුලුලු කෙරෙහිද; එතානි වතුකකානි, තෙල වතුකකයෝ; වෙදිතබ්බානි, දතයුත්තාහ; මනුස්සඅරහනනමෙව, මිනිස්සරත්තපුලුලක්නුම; (ව වාක්‍යාරම්භයෙහි) මාරෙතො, මරා; ආනන්තරියං, ආනන්තයයිපාපකමිය; නොහොත් ආනන්තයයිවිපාකය; පුසති, සාධා; නොහොත්, විදි; යකඛභුතං, දෙවයසභුතදු, රහත් පුලුලක්නු; (මාරෙතො, මරා; ආනන්තරියං, ආනන්තයයි කමිය හෝ නවිපාකය; 0) න (පුසති), නොසාධා නොවිදි; කමමං පන, කමියවනාහි; භාරියමෙව, බැරම වෙයි; ආනන්තරියසදිසමෙව, ආනන්තයයි කමිය හා සමානවේමැයි; මනුස්සඅරහනනසසව, මිනිස්සරත්තපුලුලක්නවද; පුපුජ්ජනකාලෙයෙව, පුහුදුන්කලැමැ; සත්පසභාරෙ වා, සත්පහරක් හෝ; විසෙ වා, වසවිසක් හෝ; දිනෙතපි, දුන්කල්හින්; සො, ඒ පුහුදුන් පුලුල්තෙමි; අරහනතං, අභිත්ඵලයට; පසා, පැමිණ; තෙනෙව, ඒ සත්පහර වසවිසදීම හෙතුකොටැගෙනම; යදි මරති, ඉදින් මැරෙන්නේනමි; අරහනනසානො, අරහනනසාන නමි; භොතියෙව, වේමැයි; පුපුජ්ජනකාලෙ, පුහුදුන්කලැ; දිනනං, දෙනලද; යථෙත දුතං, යම්

දානයක් වනාහි; අරහත්තං, අභීත්ඵලයං; පඤ්ඤා, පඤ්ඤා; පරිභ්‍රාස්තං, වළඳද; තං, ඒ දන; පුපුර්ණකස්සෙව, පුපුර්ණ පුපුර්ණකපටම; දින්නං, දෙනලද්දේ; හොති, වේ; සෙසඅරියපුග්ගලෙ, රුත්පුග්ගලා කෙරෙන් අවශෙෂවු ආයඝිපුද්ගලයන්; මාරොන්නස්ස, මරණුවහට; ආනන්තරියං, ආනන්තයඝිකමියෙක්; හෝ තපිපාකයෙක්; නත්ති, නැත; කමං පන, තෙසු ආයඝිපුද්ගලයන් ඝාතනකමිය වනාහි; භාරියං, ගරුක වේ; ආනන්තරියසදිසමෙව, ආනන්තයඝිකමිය හා සමානවේමයි.

12. v. ලොභිතුපපාදෙ; ලොභිනොතපාදකමියෙහි; (විනිච්ඡයො වුවහො, විනිස කියනුලැබේ;ට) තථාගතස්ස, තථාගතයන් වහන් සේනේ; අහෙජ්ජකායනාය, මෙරමා විසින් බිඳපියනොහැකි සිරුර ඇති බැවින්; පරුපකකමෙන, පරෙපකුමයෙකින්; වමමචෙජ්දං, වමචෙජ්දය; හෙවත් - සම සිද්ධිම; කඤ්ඤා, කොට; ලොභිතපහසරණං නාම, ලේ වැනි මෙක් නම්; නත්ති, නැත; පන, එසේනමුත්; සරිසස්ස, අහෙජ්ජ බුඬගරි රයානේ; අනෙකායෙව, ඇතුළතැම; එකසමිං යානෙ, එක් තෙතෙකැ; ලොභිතං, ලෙහෙ; සමොසරති, රැස්වෙයි; දෙවදතෙතන, දෙවදත්ත තෙර විසින්; පටිබ්බිලානො, හෙළ ගලෙන්; භිජ්ජිකා, බුන්වැ, ගතා, ගියාවු; සකලිකාපි, ගල්පතුර පවා; තථාගතස්ස, තථාගතයන් වහන් සේනේ; පාදනං, පාදනාය; භෙවත් පත්ල ලහ; පහරි, පහළේ; ඵරස්සනා, පොරවෙන්; පහටො විය, පහළාක් මෙන්; පාදෙ, සිරිපා; අනෙකාලොභිනොයෙව, ඇතුළත රැස්ව සිටි ලේ ඇත්තේමැ; අහොසි, ටි, තථා, එ පරිද්දෙන්; කරොන්නස්ස, කරණුවහට; ආනන්තරියං, ආනන්තයඝිකමිය හෝ තපිපාකය; හොති, වේ; ජ්වකො පන, ජ්වක තෙම වනාහි; තථාගතස්ස, තථාගතයන් වහන්සේනේ; රුචියා, කැමැත්තෙන්; සත්ථකෙන, සැතෙකින්; වමමං, සම; ඡිඤ්ඤා, සිද්ධි; තමනා යානා, ඒ ලෙහෙ රැස්ව සිටි තෙතෙන්; දුස්සලොභිතං, දුස්සල රුහිරය; නිහරිකා, ඉවත්කොට; ඵාසුකං අකාසි, පහසුකෙළේයි; නොහොත් - ඵාසුකං, නිරුමය ඇත්තක්නු; අකාසි, කෙළේයි; තථා, එපරිද්දෙන්; කරොන්නස්ස, කරණුවහට; පුඤ්ඤකමමෙව, පින්කමෙක්මැ; හොති, වේ; තථාගතෙ, තථාගතයන් වහන්සේ; පරිනිබ්බතො, පිරිනිවිකල්පි; යෙව, යම් ජනකෙනෙක්; (ව වාකාරමහයෙහි වැටේ) වෙතියං, ශාරීරික වෙතියයක්; අථ භිඤ්ඤා, ඉදින් බිඳින්නානු නම්; බොධිං, පාරිභොගිකබොධියක්; ඡිඤ්ඤා, සිද්ධින්නානු නම්; ධාතුමහි, සම්මාධාතුවෙක්හි; උපකකමනති, උපකුමකරන්නානු නම්; තෙසං, ඒ ජනකත්; කිං, කුමනම් කමියෙක්; හොති, වේද; ඉති, පාවච්ඡායයි; ආනන්තරිය සදිසං, අනන්තරියකමි සරිලන; භාරියං, ගරුකවු; කමං, පාපකමියෙක්; හොති, වේ; පන, එසේනමුත්; සධාතුකං, ශරීරධාතුඇත්තාවු; (ශරීරධාතු නිදන්කලාවු යුසේයි) ඵුපං වා, සැයක් හෝ; පටිමං වා, පිළිමයක් හෝ; බාධයමානං, පෙළුන්නාවු; හෙවත් - අවහිරකරන්නාවු; බොධිසංඛඤ්ඤා, බෝද්ද; (වශබ්දයෙන් බෝමුල්ඇ සබ්බහකෙරෙයි. යොජනාවෙහි

සංඝභෙදයමැ වේ, ආනන්දයාදීන් නොවේ; සබ්බන්තිමෙන පන පරිවේණදෙන, සියල්ලන්ට යටත්පිරිසෙයින් වනාහි; නවනනං ජනානං, නවවිධවූ භික්ෂුකෙනෙකුන් අතුරෙන්; යො, යම් මහණෙක්නෙම; සංඝං, සංඝයා; භිඤ්ඤා, බිඳිද; තස්ස, ඒ මහණහට; ආනන්දරයකමො, ආනන්දයා කමය; හොති, වේ; අනුචතතකානං, සංඝභෙදය කරනුව හට අනුවැ පවත්නාවූ; අධමමවාදීනං, අධම්මවාදීවූ මහණුන්ට; කමමං, අනුචතීනකවූ කමයනෙමේ; මහාසාවජ්ජං, මහාසාවද්දා වේ, හෙවත් ඉමහත්වූ වරදුන්ගේ වේ; ධම්මවාදීනො, ධම්මවාදීවූ භික්ෂූහු; අනවජ්ජා, නිරවද්දයහු; තත්ථ, ඒ ආනන්දයා කමයන් අතුරෙහි x ; නොහොත්; තත්ථ, ඒ වචනයෙහි ් ; නවනන මෙව, නවදෙනෙකු වූ භික්ෂූන්ගේමැ; සංඝභෙදෙ, සංඝභෙදයෙහි; එකතොඋපාලි ඥාපෙ ඥාපෙ භෙදෙවාති, යන; ඉදං සුභතං, මේ සුත්රයනෙම; (සාධකං, සාධකය) උපාලි, උපාලිමහණ; වත්තාරො, භික්ෂූහු සතරදෙනෙක්; එකතො, එක්පසෙක්හි; හොනති, වෙද්ද; වත්තාරො, භික්ෂූහු සතරදෙනෙක්, එකතො, අත්පසෙක්හි; (හොනති, වෙද්ද; ට) නවමො, නවවැනිවූ මහණෙක්; අනුසාවෙති; කමිවාක්ඛා අස්වාද (කණ්ණිමුලයෙහි අස්වාද යුක්තය); අයං, මේ; ධම්මො, ධම්මය; අයං, මේ, විනයො, විනයය; ඉදං, මේ, සඤ්ඤාසාසනං, ඥානා ඥානසාධකය; ඉදං, මේ වාදය; ගණනාපි, ගනිවි; ඉදං, මේ වාදයට; රුචෙව්ථ, කැමැතිවව්; නොහොත් - ඉදං, මේ වාදය; රුචෙව්ථ, රුචිකරව්; ඉති, මෙසේකියා; සලාකං, ලභපත්; ගාහෙති, ගන්වාද; උපාලි, උපාලි මහණ; එවංඛො, මෙසේ ඇතිකල්හිමැ; සංඝරාජීවෙව, සංඝරාජී නොමෝත්; හොති, වේ; සංඝභෙදෙව, සංඝභෙදය නෙමේත්; (හොති, වේ; ට) එතෙසු පන පඤ්චස්ස, තෙල පඤ්චවිධවූ ආනන්දයාදීන් අතුරෙන් වනාහි; සංඝභෙදො, සංඝභෙදකමය නෙමේ; වටිකමමං, වාක්කම වෙයි; සෙසාති, තදවශෙෂවූ ආනන්දයාදීන් අතුරින් තුමු; කාය කමමාති, කායකමයෙයි; එවං, යථොක්තනායින්; කමමනොපි, කම වශයෙනුදු; විනිච්ඡයො, විනිස; වෙදිතබ්බො, දතයුතු.

* අනුසාවනං යන්නෙහි අනුපසංගතමේ අනුරූපාථයෙහින් ශ්‍රාවණශබ්ද නෙමේ ඇස්විම් විනවිම් අභයන්තිත් වේද එහෙයින් මූල ටිකාවෙති. භෙදානුරූපස්ස සාවනං අනුසාවනං, භෙදානුරූපෙන වා වචනෙන විඤ්ඤාපනං මෙහි දුක්ඛ අනුරූපතිය භෙදකර වස්තු හටද භෙදකරවස්තුකථනයටද යෙදෙයි. එහෙයින් අනුටිකාවෙති භෙදානුරූපස්ස චජ්ඣනො භෙදානුරූපෙන අධිමෙම ධම්මොති ආදිනයප්ප වනෙනන (අ. ටි)

* ලිඛිතය පරිච්ඡිතයවූකල්හිද එක් කමිකතියෙකින් නිපදවූ භවාබ්බ විත්තප්‍රවාහය නෙමේත් ජිවිතෙත්‍රිය සන්තානයනෙමේත් එකම වේද අනෙකෙක් නොවේද එහෙයින් අවිපරිච්ඡිතලිඛිතං යන වචනය මාතරං යනාදිය අපෙක්ෂාකොටැ කීහ. ලිඛිත පරිච්ඡිත ව සො එව එකකමමතිබ්බන්තිනො භවබ්බප්පබ්බන්ති ජිවිතියප්පබ්බන්ති ව නාඤ්ඤාති ආහ අවිපරිච්ඡිතලිඛිතනති (මු. ටි) එතට්ටිකාපාඨයෙහි

සො එව යන්නෙන් ඒ අත්බැවෙහි විපරිවතීනය නුච්ඡි හෙවත් නොවෙ
 නස් නුච්ඡි (පෙරඑනාවූ යුගේසි) ඉතිරිපුමලිභ ඇතිකල්හි හවාඛනවිතන
 ජිවිතෙත්‍රියයන්ගේ ප්‍රවාහය තෙමේ එකතීනසින් ගෙනා ඒකමයසි
 දක්වා. එහෙයින් තද්භවාඛන ජිවිත පරමපරාව නිසා එකජාතිව්‍යව
 හාරය සිඛියැ. මේ අවිචිකල්පයෙහි භාවදශක කල්පයෙහි ඇතුළත්වූ
 ජිවිතෙත්‍රියයන්ගේ වශයෙන් වොදනාව නොකටයුතු. කවරහෙයින්යත්?
 තද්භ්‍යවූ ජිවිතෙත්‍රියයන්ගේ අද්භස්කරනලද බැවිනි. ඒ අද්භස්කල
 ජිවිතෙත්‍රියතෙමේ යම්හෙයකින් ඒ අත්බැවෙහි නොසිදැපැවැත්ම
 හෙතුකොටැගෙනා ප්‍රබන්ධව්‍යවහාරය ලබාද තද්තරවූ ජිවිතෙත්‍රිය
 තෙමෙන් භාවරූපය අනුපාලනභාව සාමාන්‍යයෙන් ප්‍රබන්ධව්‍යවහාරය
 ලබාද එහෙයින් වොදනානොමේ? අනවකාශවන්නිමැයි. **සොඑවාති**
යො ලිඛිත අවිපරිවතෙන තස්මිං අත්තභාවෙ හවඛන ජිවිතීත්‍රියපප
බකො සො එව, තඤ්ඤි උපාදය එකජාතිසමඤ්ඤ නවෙත් භාවකල්ප
 ජිවිතීත්‍රියසං වසෙන වොදනා කාතබ්බා තද්ඤ්ඤසංඝව අභිපෙප
 තතතා, තඤ්ඤි තත් අවිචේදවුත්තියා පබ්බාචොහාරං ලභති, ඉත
 රමපි වා භාවානුපාලනතා සාමඤ්ඤනාති අනොකාසාව වොදනා (අ. ටී)

* පරිවතනඤ්ච නං ලිඛිතඤ්චති පරිවතනලිඛිතං අභාවො
 පරිවතනලිඛිතසංඝාති විපරිවතනලිඛිතං තත්ථි විපරිවතනලිඛිතං අසංඝා
 අසංඝාතිවා අවිපරිවතනලිඛිතා අවිපරිවතනලිඛිතා වා නං අවිපරිවතන
 ලිඛිතං යනු නිව්වනයි. මෙහි න නිපාත වි උපසංගී සංඛ්‍යාත නිෂේධාරී
 වත් උභයශබ්දසාමප්‍රාප්තියෙන් අර්ථය නොවලභාද එහෙයින් ටිකාඇප්පරු
 “ලිඛිත පරිවතෙන ව සො එව” යනාදිය යුතුයිද නොහොත් “අවි
 පරිවතනලිඛිතං මාතරං පිතරං වා” යන්නෙහි අර්ථය නොවෙනස්වූ ඤා
 පුලිභාවරූපය ඇතිහෙයින් පියවි මව හෝ පියා හෝ කියා ගෘහිත
 කල්හිත් නොයෙදෙන්නේ නොවේද හෙවත් යෙදේද එහෙයින්
 වෙනස්වූ ඤාපුලිභාවරූපය ඇති විකෘති මාතෘපිතෘන් මැරුවහට කිනම්
 කම්යෙක් වේද යන වොදනාව සිත තබා, “ලිඛිත පරිවතෙන ව සො
 එව” යනාදිය වැණුහයිද කියහැක්ක. එසේ ඇතිකල්හි පරිවතන ශබ්ද
 යාගේ විඋපසංගී ශබ්දමාත්‍රයෙකින් වැඩිමුත් අර්ථයෙන් වැඩිමෙක්
 තැනැයි යනු අපගේ වැටහීමයි.

* අයං පඤ්ඤා යනු අභිප්‍රාය වටහාලන කැමැත්තෙන් නිපදවූ
 කථා නමැයි දන්න. අයං පඤ්ඤාති ඤාපතිච්ඡාතිබ්බතතා කථා (මු. ටී)

* සබ්බාමචතුෂ්කය ශත්‍රුහුගේ වශයෙන් යෙදියයුතුයි. සබ්බාම
 චතුෂ්කං සපත්තවසෙන යොජෙනබ්බං (මු. ටී) යු හෙයින් අනුටිකාවේ
 යෙදියයුතු පරිදි මෙසේ දක්වා සපත්තවසෙන යොජෙනබ්බනති

සපතනං මාරෙමිති අභිසංකිතා සපතෙන නිපතනානෙ නිපතනං.
මනුස්සතුතො මනුස්සතුතං මාතරං පිතරං වා මාරෙනොති ආදිනා
යොජෙතබ්බං (පාඨාප සුගමයි)

* වතුර්විධවු විකල්පයන්ගිමැ පුළිභාගයේ පැවැති මරණාභිප්‍රාය
තෙමේ ප්‍රමාණනොවේ; කවරහෙයින්ද? ඉන් අභිසිඬිය නොවන
හෙයින්. මරන සිතත් ඒ මරනසිතට අරමුණුවූ ජීවිතෙත්‍රියයක්
ආනන්දායඝිකමියාගේ ජිමෙතින් නොජිමෙතින් ප්‍රමාණවේයයි දතයුතුයි.
සබ්බත්ථව පුරිමං අභිසංකිතිතං අපපමාණං, වධකපිතං පත තද
රමමණඤ්ච ජීවිතිත්‍රියං ආනන්දරියානානන්දරියභාවෙ පමාණනාති
දඬබ්බං (මු. ටී) සබ්බත්ථාති වතුසුප්පි විකල්පසු, පුරිමං අභිසංකි
තිතනාති පුබ්බභාගියො මරණාධිප්පායො, අපපමාණං තෙන අත්ථසිඬියා
අභාවනො (අ. ටී)

* පුහුදුනටමැ ඒ දන දෙනලදැයි කවරහෙයකින් කියනලදද?
අතීත්ඵලයට පැමිණ වැලඳුවමුත් පුහුදුන්කලැ දුන් දන යම්සේ පුහුදු
නට දුන් දනමැ වේද එමෙන් මරණාභිප්‍රායයෙන් පුහුදුන්කලැ පහර
දුන් කල්හි අතීත් ඵලයට පැමිණ ඒ පහරින්මැ මලකලැ කවරහෙය
කින් අරහන්තඝාතකයෙක්මැ වේද? පෘථග්ජනඝාතකයෙක් නොවේද?
යන අභිවිශේෂය සමභව වන හෙයින් කියනලදී. ඒ විසාරකොටැ
කියනුලැබේ. දුතය තෙමේ දියයුතු දනවස්තුව පරිත්‍යාගකිරීමිමාත්‍ර
යෙකින් යම්සේ වේද මැරීම එපරිද්දෙන් නොවේ. යම්හෙයකින් මැරීම
සතෙකු බවයැ සතෙකු යන සංඥ ඇතිබවයැ මරණවේතනාවයැ උප
ක්‍රමයැ ඒ උපක්‍රමයෙන් මැරීමයැ යන මේ පඤ්චවිධ අඛයයන්ගේ
සම්පූර්ණවීමෙන්මැ වේද අසම්පූර්ණවීමෙන් නොවේද එහෙයින් අතීත්
ඵලයට පැමිණියහුගේමැ මරණය වනුයෙන් අරහන්තඝාතකයෙක්මැ
වේ. පෘථග්ජනඝාතකයෙක් නොවේ. යම්හෙයකින් වනාහි මේ පුද්
ගලයා මරමිසි යම් පුද්ගලසන්නායක් අරබයා මරනු කැමැත්ත ඇතිද
ඒ පුද්ගලයාගේ ප්‍රයෝගමරණඤ්ඤයන්ගේ වශයෙන් ජීවිතෙත්‍රිය
සන්නාහිභෙදය ඇතිකල්හිත් පෘථග්ජන ඤ්ඤාශ්‍රවභාවයෙන් ජීවිතෙත්‍රිය
යසන්නාහිගේ භෙදයෙක් නැත්තේමැ වේද යම්කලෙකැ අභිසිඬිය වේ
නම් එකල්හි ඤ්ඤාශ්‍රවභාවය වේද එහෙයින් අරහන්තඝාතකමැ
වේයයි නිශ්චිතයි. මෙද යුතු පුපුර්ජනසෙසව තං දින්නං හොති.
කසමා? (මු. ටී) පුපුර්ජනසෙසව තං දින්නං හොතිති එත්ථ යථා
අරහතං පත්‍වා පරිභුතමපි පුපුර්ජනකාලෙ දින්නං පුපුර්ජනදන
මෙව හොති එවං මරණාධිප්පායෙන පුපුර්ජනකාලෙ පහාරෙ දින්න
අරහතං පත්‍වා තෙනෙව පහාරෙන මතෙ කසමා අරහන්තඝාතො
යෙව හොති න පුපුර්ජනඝාතොති? විසෙසසමභවනො, යථාති දුතං
දෙය්‍යධම්මස්ස පරිච්චාගමනෙන න හොති න එවං වධො, සො හි පාණො
පාණසඤ්ඤාදිනා වධකවේතනා උපකකමො තෙන මරණනාති ඉමෙසං
පඤ්චනං අභිගානං පාරිපුරියාව හොති න අපාරිපුරියා. නසමා

අරහත්තං පත්තස්සෙව මරණනති අරහන්තඝාතොයෙව හොති න පුට්ඨජනඝාතො, යසො පන ඉමං මාරෙමිති යං සන්තානං ආරබ්භ මරණිව්ණා තස්ස පුට්ඨජන විණාසවහාවෙන පයොග මරණකඛණානං වසෙත සතිපි සන්තානහෙදෙ අහෙදෙයෙව, යදව අත්ඨසිති තද ඛණා සවහාවො, තසො අරහන්තඝාතොව හොතිති නිවර්තං (අ. ටී)

* මේ අභිබ්බප්පියෙහි වධකවේතනානොමෝ කෙසේ නම් වැඩි මානාලබ්භිත ඇති වන්නිද්දී යන වොදනාව සිතා තබා යථා වධක විතතං පවුප්පන්තාරමණමපි ජිවිතිඤ්ඤාප්පබ්බාදිවෙඡදවසෙන ආරමභං කතා පවත්නා න එවං වාගවේතනා. සා හි වජ්ජබ්බං ආරමභං කතා වජ්ජමත්තමෙව හොති අඤ්ඤාසක කරණඤ්ඤා තස්ස වජ්ජනං, තසො යස්ස තං සකං කතං තස්සෙව දින්නං හොතිති (අ. ටී) විසු (මු. ටී) වධකවේතනාසම්ප්පුසුකතවිතතය තෙමේ ප්‍රත්‍යතපන්තා ලබ්භිත ඇත්තේ වී නමුත් යම් ප්‍රයොගයෙකින් ජිවිතෙඤ්ඤාප්පබ්බාදි සිදු පියන්නේ නම් එබඳුවූ ජිවිතෙඤ්ඤා ප්‍රබ්බාදි සිදුපියන්නාවූ ප්‍රයොගයක් තිපදවීම වශයෙන් ජිවිතෙඤ්ඤා ප්‍රබ්බාදි අරමුණුකොට පවති යනු භාවයි. එසින් යම්කලෙකා ජිවිතෙඤ්ඤා සන්තානයෙන් සිදුපීම වන්නේ නම් එකරුණෙන් යථොක්තවූ අරහන්තඝාතකය පිහිටිවා. කාලාන්ත රාපෙක්ඝකකාතාසිඛිය ඇති වධකවේතනාසම්ප්පුසුකතවිතතය තෙම යම්සේ පවතීද එමෙන් ත්‍යාගවේතනා නොමෝ නොපවතී. යම්හෙය කින් කාලාන්තරාපෙක්ඝකකාතාසිඛිය ඇති ඒ ත්‍යාගවේතනා නොමෝ පිදියයුතුවූ දියයුතුවූ වස්තුව අරමුණුකොට ත්‍යජනමාත්‍ර යෙක්ම වේද ඒ පිදියයුතුවූ දියයුතුවූ වස්තුහුගේ ත්‍යජනය නම් තමාකෙරෙන් අසිතිය මුදු අත් දැක්කොඬී පුද්ගලයකු සතුබව කිරීම වේද එහෙයින් ඒ වස්තුව යම් ප්‍රථමජන පුද්ගලයකුගේ සතුවූවක් කරනලද නම් අහින් එලයට පැමිණ උන්වහන්සේ විසින් වැළඳු නමුත් පෘථමජනපුද්ගල හටම දෙනලද්දේ වේ යනු භාවයි කථං පනෙත් වධකවේතනා වත්තමාන විසයා සියාති ආහ වධකවිතතං පවුප්පන්තාරමණමපි පෙ පෙ පවත්නාති, තත් පබ්බාදිවෙඡදවසෙනාති යෙන පබ්බාදිවෙඡජ්ජති තාදිසං පයොගං නිබ්බන්ධනාති අත්ථො, තෙන යද පබ්බාදිවෙඡදෙ තද අරහාති යථා වුත්තං අරහන්තඝාතං පතිඤ්ඤාපෙති, න එවනති යථාකාලන්තරාපෙක්ඝකිවිච්ඡිධං වධකවිතතං න එවං වාග වේතනා, සාහිති ආදිතා වාගවේතනය කාලාන්තරාපෙක්ඝකිවිච්ඡිධං සිඛිතංයෙව විභාවෙති, අඤ්ඤාසකකරණනති අත්තතො විනිමොවෙඤ්ඤා අඤ්ඤාසස දක්ඛිණෙයස්ස සන්තකභාවකරණං, තස්සාති වජ්ජබ්බස්ස වජ්ජනො, යස්සාති යස්ස පුට්ඨජනස්ස, තස්සෙව දින්නං හොති සවෙපි අරහත්තං පත්තා තෙන පරිභුත්තනති අත්ථො (අ. ටී)

12. vi වාරතොති, වාරවශයෙන් යන පෙදෙහි; (විනිවර්ථයො වුවවතො, විනිස කියනුලැබේ; 0) සබ්බාතෙව, සියලුම; එතානිව, තෙල ආනන්දායී කමියෝතුමු; (ව වාක්‍යාරම්භද්දෙනාකයි) කායවාරතොපි,

කායචාරය හෙතුකොටගෙනැද; ච්චිචාරනෝපි, චාන්චාරය හෙතුකොටගෙනැද; සමුස්සනනි, හටගනිත්; එත්, මේ පඤ්චානන්තයාසී කමියන් අතුරෙහි; පුරිමානි, පලමුව; චන්තාරි පන, චතුර්විධ ආනන්තයාසීකමියෝ චනානි; ආණ්තනිකවිජ්ජාමය පයොගවසෙත, ආණ්තනිකයා විද්දාමයයා යන ප්‍රයොගයන්ගේ වශයෙන් (අ.ණවිම්පියෝ මතුරු පිරිවහනපියෝ විසින් යුසේසි) ච්චිචාරනෝ, චාන්චාරය හෙතුකොටගෙනැද; සමුස්සනිනාපි, හටගෙනැද; කායචාරමෙව, කායචාරයමැ; පුරෙනනි, සම්පූර්ණ කෙරෙත්; සංඝභෙදො, සංඝභෙදයනෙමේ; හත්ඵලාය, හයනමුද්‍රායෙන්; හෙවත් හය්‍යසංඝවෙන්; හෙදං, සංඝභෙදය; කරුණාසංඝ, කරනුව හට; කායචාරනෝ, කායචාරය හෙතුකොටගෙනැද; සමුස්සනිනාපි, හට ගෙනැද; ච්චිචාරමෙව, චාන්චාරයමැ; පුරෙනි, සම්පූර්ණකෙරෙයි (ඉති සමාප්තියෙති වැටේ) එවං, යථොක්තනසින්, එත්, මේ ආනන්තයාසී කමාධිකාරයෙහි; චාරනෝපි, චාරවශයෙනුද; විනිච්ඡයො, විනිස; විඤ්ඤ තබ්බො, දතයුත්තේයා, කප්පසිනියනොති, කල්‍යාණිකවශයෙන් යන්නෙහි; (විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො, විනිස දතයුත්තේයා; ට) එත්, මේ පඤ්චානන්තයාසීකමියන් අතුරෙහි; සංඝභෙදෙයෙව, සංඝභෙදයමැ; (ව චාක්ඛාරමහදෙද්දනකයා) කප්පසිනියො, කල්‍යාණික වෙයි; හෙවත්-ආයුෂ්කල්‍යායක් මුළුල්ලෙහි විපාකයකකියන්ගේ පැවැත්මකෙරෙයි; හි, ඒ කිම සැබව; සණ්ඨනනො, පිහිටන්නාවූ; කප්පො, මහාකල්‍යායෙහි හෝ; කප්පවෙමජෙක්ඛ වා, මහාකල්‍යායාගේ මධ්‍යයෙහිහෝ; සංඝභෙදං සංඝභෙදකමිය; කනා, කොටැ; කප්පවිනාසෙයෙව, ආයුෂ්කල්‍යායෙහිමැ; මුළුවති, මිදේ; හි, ඒ සැබව; සෙව, සෙටදවසැ; කප්පො, මහා කල්‍යායනෙමේ; විනාසසිසානිති, විනාශවන්නේයයි; අජ්ජ, අද; සංඝ භෙදං, සංඝභෙදකමිය; සවෙපි කරුති, ඉදින් කරන්නේනම්; සෙව යෙව, සෙටදවසමැ; වුළුවති, මිදේ; එකදිවසමෙව, එක්දවසෙක්කිම; නිරයෙ, කරකයෙහි; පළුවති, පැසේ; පන, එසේවිනමුත්; එවං කරණං, මෙපරිද්දෙන් සහනු බිඳීමෙන්; නත්ථි, නැත; (සෙට කල්‍යාණිකවන්නේ නම් අද සංඝභෙදය කිරීමෙන් නැත යනු භාවයි) සෙසානි, සංඝභෙද කමියෙන් ෙශමවූ; චන්තාරි, චතුර්විධවූ; කමමානි, ආනන්තයාසීකමියෝ තුමු, ආනන්තරියානෙව, අනතිරියකමිනුම; හෙවත් - අනතුරු අත් බැවෙහි විපාකගෙනදෙන්නාවූම; හොනනි, වෙන්; කප්පසිනියානි, කල්‍යාණිකයානු; න, නොවෙන්; (ඉති සමාප්තියෙති වැටේ) එවං, යථොක්ත නසින්; කප්පසිනියනොපි, කල්‍යාණික වශයෙනුද; විනිච්ඡයො, විනිස; විඤ්ඤතබ්බො, දතයුත්තේය.

* “සණ්ඨං පෙ ඤාණං කප්පවිනාසෙ එව මුළුවති” යන මේ අර්ථකථා වචනය කල්‍යාණිකවිනාශය හා නොසමවෙයි. යම්හෙයකින් “ආපා සිකො” යනාදිවූ මේ සුතුර දෙව්දන්තෙමේ එක් මහාකල්‍යායක් අසුකොට සක් කොටැ ඉන් එක්කොටසක් පමණකල් අවිච්ඡෙති සිටින්නේයයි වර්ණනාකොටැ කියනලද්ද ඒ ආයුෂ්කල්‍යාය සදහා කියනලද්ද සි ආ වසනුසුකරණාධිකවෙති උත්ත හෙතිනැ. සණ්ඨං පෙ ඤාණං කප්ප

විනාසය එව මුළුමනින්ම ඉදං කප්‍යයකටය න සමෙති. තත් එ අස කප්‍යයං වුත්තං ආපායිකොති ඉදං සුත්තං යං සො එකං කප්‍යං අසීති භාගෙ කතා තතො එකභාගමත්තං කාලං තිසෙය්‍ය තං ආයුකප්‍යං සක්‍කාය වුත්තන්ති (මු. වී) “කප්‍යවිනාසය” යන සාමාන්‍ය වචනය “සංකප්‍යනතො කප්‍යො” යන සම්මතවචනය කි බැවින් මහාකල්‍යා විනාශයක් සදහා කියනලද්දී යන සංකප්‍යන නිරුක්තියෙන් “කප්‍යයකටය න සමෙති” යන වචනය මෙහි ආයුකල්‍යය අභිමත කලබැවින් කිහු. මෙහි අභිමතවූ අයුකල්‍යය තෙමේද අවිච්ඡේදි උපත් නිරිසතුන්ගේ අන්තරායුත ප්‍රමාණවූ පරමායුත නමැයි දනගුතු. ඒ සදහා “එකං කප්‍යං පෙ කාලං” යි කථාවසතුප්‍රකරණාපි කථාවෙති කියනලදී. එහි “යං එකං කප්‍යං” යන පදයාගේ ඉදින් එක් මහාකල්‍යයක් යන අර්ථය වෙනම එසේ අනුමානවනලේ විසි අතුරුකප් පමණැති එක් අසංඛ්‍යකල්‍යයකැයි කියනලද්දේවේ. එහෙ යින් එක් අසංඛ්‍යකල්‍යයක් මුළුල්ලෙහි යන අර්ථය වේ. මේ කිම සියලුම අසුරන් සිව්සැට අතුරුකප්කෙතෙක යන වචනය හා විරුද්ධවේද එහෙයින් විමසිය යුතුයි. කප්‍යවිනාසයෙහි ඉදං සංකප්‍යනතො කප්‍යොති වුත්තන්තො මහාකප්‍ය විනාසං සක්‍කාය වුත්තන්ති ආහ කප්‍යය කප්‍යය න සමෙතිති, එත් ආයුකප්‍යය අභිමතවනතො ආයුකප්‍යො වෙත් අවිච්ඡේදි නිබ්බතසත්තානං අන්තරායුතපරිමාණං පරමායු වේදිනබ්බං, තඤ්ඤි සක්‍කාය එකං කප්‍යං අසීතිභාගෙ කතා තතො එකභාගමත්තං කාලනති වුත්තං, යං එකං කප්‍යන්ති යදි එකං මහා කප්‍යන්ති අත්ථො, තථා සති විසති අන්තරායුතපරිමාණො එකො අසංඛ්‍යකප්‍යොති වුත්තං හොති, අප් එකං අසංඛ්‍යකප්‍යන්ති අත්ථො. සබ්බපාපි වතුසසිඅන්තරායුතාති වචනෙන විරුද්ධතීති විමසි තබ්බං (අ. වී)

* යම් පරිද්දෙකින් වනාහි කථාවසතු ප්‍රකරණාපිකථාව හා මේ අපිකථාව සමවේද හේ දක්වන්ට කල්‍යාණවිනාශයෙහිම යන සාමාන්‍ය වචනයෙහි මහාකල්‍යාදිවශෙන් අපිනොගෙනැ ආයුකල්පයාගේ විනාශයෙහිමැයි අපි ගෘහිතකල්පි විරෝධයක් නැතැයි යුතු. කප්‍යවිනාසයෙහිමැයි පන ආයුකප්‍යවිනාසයෙහිමැයි අත්ථො සති තත් විරෝධො (මු. වී) යථා පන කප්‍යයකටය අයං අසකප්‍යා සමෙති තං දසෙසුං කප්‍යවිනාසයෙහිමැයි පනති ආදිමාහ (අ. වී)

* මිලිකප්‍රත්‍යයෙහි වනාහි ඡ භාගෙ මහාරුප් කප්‍යො අතිකකතො පසමෙ භාගෙ දෙවදත්තො සංඝං භිද්දි, පඤ්චභාගෙ නිරයෙ පච්චිත්තා තතො මුඤ්චිත්තා සසිසුරෙ පච්චිත්තකුඤ්ඤො භවිසුන්ති යි තාසෙත්මනතෙරුන් වදරනලදී. එහි මහාකල්‍යය කොටස් සයක් ඉක්ම ගියකල්හි අවසිංහවූ මහාකල්‍යය සකොටසක් කොටැ ඉන් පළමුකොටසෙහි දෙවදත්තෙර සංඝයා බිදැ පස්කොටසෙහි නිරයෙහි පැසි එයින් මිදී සසිසුරු නමින් පස්බුදුවන්නේයයි වදල වචනය

“දෙවදතො අනන්තකප්පසංඛිතං ආයුකප්පං නිරයෙ පච්චිකා තතො
මුච්චිසාති” යන වචනය හා සවනය වෙයි. පස්කොටසමුළුල්ලෙහි
පැයියයි අත්‍යන්තසංයෝගවශයෙන් අම් ගන්කලා කථාමයගුප්තකර
ණාමිකථාව හා නොසමවෙයි.

* මේ විකල්පයෙහි සණ්ඨහනො යන මේවචනය යෙව විනසිසාති
යන වචනය මෙන් අභුතයක් හෙවත් කාලත්‍රයයෙහි අසිඳුවූවක් පරි
කල්පවශයෙන් කියනලද්දකි. එත්ථ සණ්ඨහනොති ඉදං යෙව
විනසිසාතිති විය අභුත පරිකප්පවසෙන වුත්තං. (මු. ටී)

* එක් දවසෙක්හිමැ පැයේ යන්න ඉතොබ්බෙති කල්පයාගේ
අභාවයෙන් ආයු:කල්පයාගේද නොවීම වන හෙයින් උක්තනුසි
අවිරෝධවශයෙන් අපියොජනාව දුෂ්ටව්‍යයි. එකදිවසමෙව පච්චති
තතො පරං කප්පාභාවෙන ආයුකප්පසාපි අභාවතොති අවිරෝධතො
අත්ථයොජනා දසබ්බා. (මු. ටී)

12. vii පාකතොති, විපාකවශයෙන් යන මෙහි; (විනිවුරියො
වුවතො, විනිස කියනුලැබේ; 0) යෙනව, යම්පුභුලක්ඛ විසින්; (ව
වාක්‍යාරම්භද්‍රෝහකසි) පඤ්ච, පඤ්චවිධවූ; එතාති කම්මාති, තෙල අන
නිරිතපාකම්භු; කතාති, කලාහු; හොනාති, වෙද්ද; තස්ස, ඒ පස්වැදූ
රුමි අනනිරිතපාකම් කල පුභුලාහව; සංඝභෙදෙයෙව, සංඝභෙදකම්
තෙමේම; පටිසංකිවසෙන, පිළිසිදිනානැන් විසින්; විපච්චති, පලදේ;
සෙසාති, ඉතිරිවූ අනනිරිතපාකම්භු; අහොසි කම්මං තාහොසි කම්ම
විපාකොති, අභුත්කම් නාභුත්කම් විපාකයැ යන; එවමාදිසු, මෙඥා කම්මා
දින්නි; සංඛ්‍යං, ගණනව හෝ වහරව; ගච්ඡන්ති, යෙති; සංඝභෙද
භාවෙ, සංඝභෙදකම්යාගේ අභාවයෙහි; ලොකිතුප්පාදො, ලොකිතොත්‍යාද
කම්තෙමේ; (විපච්චති, පලදේ; 0) තදභාවෙ, ඒ ලොකිතොත්‍යාද
කම්යාගේ අභාවයෙහි; අරහන්තසාතො, අරහන්තසාතකම්තෙම;
(විපච්චති, පලදේ; 0) තදභාවෙ, ඒ අරහන්තසාතකම්යාගේ අභාවයෙහි;
පිතා, පියතෙම; සිලව, සිල්ඥාත්තෙක්; සවෙපි හොති, ඉදින් වන්නේ
නම්; මාතා, මව්තොමෝ; දුස්සිලා, සිල්ඥාත්තියක්; සවෙපි හොති,
ඉදින් වන්නී නම්; තථා, පියා හා සමානව; සිලවතී, සිල්ඥාත්තියක්;
(සවෙප) නොවා (හොති 0), ඉදින් නොවන්නී නම් හෝ; පිතුසාතො,
පිතාසාතකම්තෙමේ; පටිසංකිවසෙන, පිළිසිදිනානැන් විසින්; විපච්චති,
පලදේ; මාතා, මව්තොමෝ; (සිලවතී, සිල්ඥාත්තියක්; 0) සවෙ (හොති)
ඉදින් වන්නී නම්; මාතුසාතො, මාතාසාතකම්තෙමේ; විපච්චති, පලදේ;
චිසුපි, මව්පියදෙදෙනම; සිලෙන වා, ශීලය හෙතුකොටගෙනැ හෝ;
නොහොත් - සිල්ඥාත්තියින් හෝ; දුස්සිලෙන වා, දුශ්ශීලභාවය හෙතු
කොටගෙනැ හෝ; නොහොත් - සිල්ඥාත්තියින් හෝ; සමානෙසුපි,
සරිලනකල්හිදු; මාතුසාතො, මාතාසාතකම්තෙමේම; පටිසංකිවසෙන,
පිළිසිදිනානැන් විසින්; විපච්චති, පලදේ; හි, කවරහෙයින්යත්, මාතා,
මව්තොමෝ; දුක්කරකාරිනී; කලනොහැකි කිසි කරනසිලිද; පුත්තානං,

දරුවන්ට; බහුපකාරුව, බොහෝවු උපකාර ඇත්තීන් වේද; ඉති, එහෙසින; එවං, යථොක්කනසින්; එත්ථ, මේ පඤ්චානන්තයාසීකමියන්ති; විපාකනොපි, විපාකදීම වශයෙනුදු; විනිව්ජයො, විනිස, විඤ්ඤානබෝ, දනසුතුයි.

* ස්වසමයෙති මාත්‍රාපකාරබාහුලය යනෙකවිධ සුත්‍රානුසාරයෙන් දන්න. පරසමයෙති මාත්‍රාපකාරබාහුලය

තථාව වශිෂ්ඨය:-

උපාධ්‍යායාද්දශාචායාදී ආචායාණාණං ශතං පිතා
පිතුදීශගුණා මාතා ගෞරවෙනාතිරිච්ඡතෙ

ආපසනලෙඛාපි:

මාතා පුත්‍රකුසස භූයංසි කමාණ්ණාරහතෙ තසංශං ශුශ්‍රූෂා තිත්‍යං පතිතායාමපි යනාදි ලෝකිකධර්මසාසත්‍ර නසින් දන්න.

12. viii සාධාරණාදීති, සාධාරණාදි වශයෙන් යන මෙහි; (විනිව්ජයො වෙදිනබෝ, විනිස දනසුත්තේය; 0) පුරිමානි, පලමුවැඩු; චත්තාරි, චතුර්විධවු අනතිරිපාකමිහු; සබ්බසම්ම, සියලුම; ගහස පබ්බජිතානං, ගිහිපැවිද්දන්ට; සාධාරණානි, සාධාරණයහ; සංඝභෙදො පන, සංඝභෙදකමිතෙමේ වනාහි; උපාලි, උපාලිමහණ; භික්ඛුනි, මෙහෙණක්; සංඝං, සහනු, නබො භිඤ්ඤා, නොම බිදී; සිකම්මානා, අබ්බිධධර්මයන්ති හික්මෙන්නාවු ශික්ෂමානාවක්; න, සහනු නොබිදී; සාමරෙරො, හෙරණේ; න, සහනු නොබිදී; සාමණෙරි, හෙරණක්; න, සහනු නොබිදී; උපාසකො, උපසුචෙක්; න, සහනු නොබිදී; උපාසිකා, උපාසිකක්, සංඝං, සහනු; න භිඤ්ඤා, නොබිදී; උපාලි, උපාලිමහණ; පකතතෙනා, උත්තමපානවු හෙවත්-උත්තමවිකම් නො ලාමු; සමාන සංවාසකො, පරිජ් ඇවැතට නොපැමිණියාවු; හෙවත් - කම්මලබ්බිත්තේ වශයෙන් නානාසංවාසය නැත්තාවු; සමානසිමායං, එක්සිමාවෙකා, සිතො, සිටියාවු; (භික්ඛු, 0) මහණතෙමේ; සංඝං, සහනු; භිඤ්ඤා, බිදී; ඉති වචනතො, මෙසේ වදාළ හෙයින්; වුත්තප්පකාරස්ස, වදාළු ප්‍රකාරඇති; භික්ඛුනොව, මහණහටම; හොති, වේ; අඤ්ඤාස්ස, අන් පුතුලකුහට; න, නොවේ; තසමා, එහෙයින්; අසාධාරණො, භික්ඛුනි ආදීන් හා සාධාරණ නොවේ; ආදිසද්දෙන, සාධාරණාදීහි යන තෙනා ආදිශබ්දයෙන්; එතෙ සබ්බපි, තෙල සියලුම මාතෘකානාදිවු ආනන්තයාසී කමයෝ තුමු; දුක්ඛවෙදනාසහගතා, දුක්ඛවෙදනාව හා එක්වැ පවත් නාහ; දෙසමොහසම්පසුත්තා ව, වෙසමොහයන් හා සම්ප්‍රසුත්තයනුද වෙති; (ඉති සමාපතියෙති යැ) එවං, යථොක්කනසින්; එත්ථ, මේ ආනන්තයාසීකමිධිකාරයෙහි; සාධාරණාදීතිපි; සාධාරණාදීන්ගේ වශයෙනුදු; විනිව්ජයො, විනිස; වෙදිනබෝ, දනසුතුයි.

* පකතතන නම් පියවිබැව් ඇති මහණතෙමේයි. උත්තමපතිය කමය නොලත් මහණතෙම යුගේයි. අනුරිකාවෙහි පරිජ් ඇවැතට නො අවන් මහණතෙමේ හෝ පකතතන නමැයි විසු, සමානසංවාසක නම්

පරිජ්ඣාලාතට නොඅවන් මහණතෙමේයි. අනුට්ඨානවෙති කමුලබ්බිත්තේ වශයෙන් නානාසංවාස රහිත මහණතෙමේ යයි විසු පකතතෙතාති අනුකම්මෙනා, සමාන සංවාසකොති අපාරාජිකො (මු. ටි) පකතතෙතා වා අපාරාජිකො, සමානසංවාසකො කම්මලබ්බිතං වසෙන අනානාසංවාසකොති එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො (අ. ටි)

I3.

i. අඤ්ඤං සත්ථාරහති අයං මෙ සත්ථා සංක්ඛන්තිවටං කාතුං සමත්ථොති භවනතරෙපි අඤ්ඤං නිත්තරං අයං මෙ සත්ථානි එවං ගණනසා නෙතං ධාතං විජ්ජති අත්ථො. අභිමං භවං නිබ්බතන සාති සබ්බමඤ්ජපඤ්ඤාපි සත්ථාමං භවං අතිකාමිකා අභිමං නිබ්බතනසා නෙතං ධාතං විජ්ජති, උත්තමකොට්ඨාසා හි සත්ථාමං භවං සක්ඛාසංවෙස නිසතො සමමානිපරායතොති වුතෙනා. කම්මෙන තං නිසාමෙති? කිං පුබ්බතෙතු නිසාමෙති? උද්භූ පටිලබ් මග්ගො උ භූ උපරි තසො මග්ගාති? සමමාසමුබ්බෙන ගතිතං නාමමත්තමෙනං, පුග්ගලො පන නිරතො නාම නජී. පුබ්බතෙතු නිසාමෙතිති වුතෙන හි උපරි තිණ්ණං මග්ගානං උපනික්ඛයො වුතෙනා හොති, පඨමමග්ගස්ස උපනික්ඛයාහාවො ආපජ්ජති, ඉවචස්ස අතෙතුඅප්පච්චසා නිබ්බතතිං පාපුණාති. පටිලබ්මග්ගො නිසාමෙ තිති වුතෙන උපරි තසො මග්ග අතිවචකා හොනති පඨමමග්ගොව සතිවචකො පඨමමග්ගතොව කිලෙසෙ ධොපඤා පරිනිබ්බාසි තබ්බං හොති. උපරි තසො මග්ගා නිසාමෙතිති වුතෙන පඨම මග්ගො අතිවචකො හොති උපරි තසො මග්ගොව සතිවචකා, පඨම මග්ගං අනිබ්බතෙනා උපරි තසො මග්ගා නිබ්බතනතබ්බා හොනති, පඨමමග්ගතොව අනුප්පජ්ජිකා ව කිලෙසා ධොපෙනබ්බා හොනති. තස්මා න අඤ්ඤා කොටි නිසාමෙති උපරි තිණ්ණං මග්ගානං විපස්සනාව නිසාමෙති. සථෙ හි තෙසං විපස්සනා නික්ඛා සුරා හුකා වහති එකං සෙව භවං නිබ්බතෙනා අර හත්තං පඤා පරිනිබ්බාති. තතො මඤ්ඤපඤ්ඤා දුතිසෙ වා තතිසෙ වා චතුත්ථෙ වා පඤ්ඤමෙ වා ජජෙ වා භවෙ අරහත්තං පඤා පරිනිබ්බාති. සබ්බමඤ්ජපඤ්ඤා සත්ථාමං භවං නිබ්බතෙනා අරහත්තං පාපුණාති. අභිමෙ භවෙ පටිසංඛි න හොති. ඉති සමමාසමුබ්බෙන ගතිතං නාමමත්තමෙනං, සත්ථා හි බුබුදුරාස තුලෙකා සබ්බඤ්ඤාන ඤාණෙන පරිච්ඡිද්ධා අයං පුග්ගලො සබ්බමහාපඤ්ඤා නික්ඛ විපස්සකො එකමෙව භවං නිබ්බතෙනා අරහත්තං ගණනසාතිති සත්තකම්මනතු පරමොති නාමං අකාසි. කොටි පන පුග්ගලො සත්තනතං භවානං නිසතො නාම නජී. අරියසාවකො පන සෙන කොනවිපි ආකාරෙන මඤ්ජපඤ්ඤා සමානො අභිමං භවං අප්පඤා අනන්තාව පරිනිබ්බාති. සක්ඛසද්ධොපි

වට්ඨාහිරතො සත්තමංගෙව හවං ගව්‍යති, සත්තමෙ හවෙ සබ්බා
 කාරෙන පමාද විහාපිතොපි විපස්සනාඤ්ඤාං පටිපාකං ගව්‍යති,
 අප්පමත්තකෙපි ආරම්භෙණ නිබ්බන්ධො නිබ්බුතිං පාපුණාති,
 සවෙපි හි'ස්ස සත්තමෙ හවෙ නිද්දං වා ඔක්කමනාස්ස පරමමුඛං
 වා ගව්‍යනාස්ස පව්‍යතො ධ්‍යානා නිබ්බන්ධා අසිනා කොට්ඨෙව
 සිසං පාතෙස්ස උදකෙ වා ඔසාරෙත්වා මාරෙස්ස අසනි වා පනස්ස
 සිසෙ පතෙස්ස ඵවරුපෙපි කාලෙ සප්පට්ඨි සනිකා කාලකිරිසා
 නාම න හොති. අරහත්තං පත්වාම පටිනිබ්බාති. තෙන වුත්තං
 “අට්ඨමං හවං නිබ්බන්ධෙස්ස තෙනං ධ්‍යානං විජ්ජති.”

ii. එකිස්සා ලොකධාතුසාති දසසහස්සි ලොකධාතුසා. තිණ්
 හි බෙත්තාති ජාතිබෙත්තං ආණ්ඩෙත්තං විසසකෙත්තනනති, තස්ම
 ජාතිකෙත්තනං නාම දසසහස්සි ලොකධාතුසා හි තථාගතස්ස
 මාතුකුච්ඡි ඔක්කමනාස්සාලෙ නික්කමනාස්සාලෙ සමෙබ්බිකාලෙ ධම්ම
 චක්කස්සවත්තනෙ ආයුසසබ්බාරොස්සජ්ජනෙ පටිනිබ්බාතෙ ච කම්මපති,
 කොට්ඨසත්තසහස්ස චක්කවාලමපන ආණ්ඩෙත්තං නාම. ආමානාටිය
 මොරපටිත්ත ධජග්ග රත්ත පටිත්තාදීනඤ්ඤි එස්ම ආණ්ඩ වත්තති,
 විසසකෙත්තනස්ස පන පටිමාණං නත්ථි. බුබ්බනඤ්ඤි යාවතකං
 ඤ්ඤාණං තාවතකං ඤ්ඤාණං, යාවතකං ඤ්ඤාණං තාවතකං ඤ්ඤාණං
 ඤ්ඤාණපටිසන්තිකං ඤ්ඤාණං ඤ්ඤාණ පටිසන්තිකං ඤ්ඤාණති වචන
 තො අවිසයො නාම නත්ථි. ඉමෙසු පන තිසු බෙත්තනසු ධ්වෙත්වා
 ඉමං චක්කවාලං අඤ්ඤාසමිං චක්කවාලෙ බුබ්බා උප්පජ්ජනතිති
 සුත්තං නත්ථි. නුප්පජ්ජනතිති පන අත්ථි. තිණ් පිටකාති විනාස
 පිටකං සුත්තනන පිටකං අභිධම්මපිටකනති, තිස්සො සබ්බිතිස්සො
 මහාකස්සප්පෙත්තස්ස සබ්බිති සසෙත්තස්ස සබ්බිති මොග්ගලී
 සුත්තප්පෙත්තස්ස සබ්බිතිති. ඉමා තිස්සො සබ්බිතිස්සො ආරුලෙහ
 තෙපිටකෙ බුබ්බවත්තෙ ඉමං චක්කවාලං මුඤ්ඤිත්වා අඤ්ඤාත්ම බුබ්බා
 උප්පජ්ජනතිති සුත්තං නත්ථි, නුප්පජ්ජනතිති පන අත්ථි.

iii. අපුබ්බං අවට්ඨනති අපුරෙ අපව්‍යා එකතො නුප්පජ්ජනති
 පුරෙ වා පව්‍යා වා උප්පජ්ජනතිති වුත්තං හොති, තස්ම බොධි
 පලලභෙක බොධිං අප්පත්වා න උට්ඨතිස්සාමිති නිසිත්තකාලතො
 පට්ඨාය යාව මාතුකුච්ඡිසමිං පටිසන්තිග්ගහණං තාව පුබ්බනති න
 වෙදිතබ්බං, බොධිසත්තස්ස හි පටිසන්තිග්ගහණෙ දසසහස්ස චක්ක
 වාල කම්මනෙත්තෙව ජාතිකෙත්තපටිග්ගහො කතො අඤ්ඤාස්ස
 බුබ්බස්ස උප්පනති නිවාපිතා හොති, පටිනිබ්බානතො සඨාය ම යාව
 සාසපමත්තාපි ධාතු තිට්ඨති තාව පව්‍යාති න වෙදිතබ්බං, ධාතුසු
 හි සිත්තසු බුබ්බා සිත්තව හොනති, තස්ම එස්මත්තරෙ අඤ්ඤාස්ස
 බුබ්බස්ස උප්පනති නිවාපිතා හොති. ධාතුපටිනිබ්බාතෙ පන
 ජාතෙ අඤ්ඤාස්ස බුබ්බස්ස උප්පනති න නිවාපිතා.

iv. නිත්ති භි අනතරධානානි නාම පරිසතති අනතරධානං පටිච්චෙධ අනතරධානං පටිපතති අනතරධානනති තත්ථ පරිසතතිති නිත්ති පිටකානි. පටිච්චෙධොති සච්චපටිච්චෙධො, පටිපතතිති පටි පදා, තත්ථ පටිච්චෙධො ච පටිපතති ච හොතිපි න හොතිපි. එකසමිකුභි කාලෙ පටිච්චෙධකරා හික්කු බහු හොනති: එස හික්කු පුට්ඨස්සොති අබ්බුද්ධිං පසාරෙතො දසෙසනබ්බො හොති. ඉමස්මිං සෙව දිපෙ එකචාරං කිර පුට්ඨස්සන හික්කු නාම නාහොසි. පටි පතතිපුරකාසි කදවි බහු හොනති කදවි අප්පා, ඉති පටිච්චෙධො ච පටිපතති ච හොතිපි න හොතිපි. සාසනට්ඨිනියා පන පරිසතති පමාණං, පණ්ඩිතො හි තෙපිටකං සුඤා මෙපි සුරෙති, යථා අමනාසං බොධිසතො ආලාරස්ස සනතිකෙ පසචාහිස්සස්ස සතන ච සමාපතතිස්සො තිබ්බතෙනො ගොවසස්සස්සනාසස්සස්සයතන සමාපතතිසා පරිකමමං සුච්ඡි, සො න ජානාමිති ආන. තතො උද්දකස්ස සනතිකං ගන්තො අබ්ගත විසෙසං සංසදෙතො ගොව සස්සස්සනාසස්සස්සයතනස්ස පරිකමමං සුච්ඡි. සො ආවිකති. තස්ස චචන සමනනතර මෙව මනාසතො තං සමපාදෙසි, එව මෙව පසස්සචා හික්කු පරිසතති. සුඤා මෙපි සුරෙති, තස්මා පරිසතතිසා සිනාස සාසනං සිතං හොති. යදා සා අනතරධාසති තදා පසිමං අහිංසම පිටකං නාසනති, තත්ථ පට්ඨානං සබ්බපසිමං අනතර ධාසති, අනුකතමෙන පච්ඡා ඛිමම සබ්ගහො, තස්මිං අනතරගිතෙ ඉතරසසු විසු පිටකෙසු සිතෙසුපි සාසනං සිතමෙව හොති, තත්ථ සුතනනන පිටකෙ අනතරධාසමාතෙ පසිමං අබ්බතතර ජිකාසෙ එකාදස කතො පට්ඨාස යාව එකසා අනතරධාසති, තදනතතරං සංසුතන නිකාසො චකතපෙසාලතො පට්ඨාස යාව බිසතරණා අනතර ධාසති තදනතතරං මජ්ඣිමගිකාසො ඉන්ද්‍රිය භාවනතො පට්ඨාස යාව මුලපටිසාසා අනතරධාසති, තදනතතරං දිසතිකාසො දසුතතරතො පට්ඨාස යාව බ්‍රහමච්ඡිලා අනතරධාසති, එකිසොපි විතනමපි ගාථානං සුච්ඡා අධානං ගච්ඡන් සාසනං ධාරෙතං න සෙසකාති. සහිස පුච්ඡා විස ආලවක පුච්ඡා විස ච. එතා කිර කස්ස ප බ්‍රහ්ම කාලිකා අනතරා සාසනං ධාරෙතං නාසකතිස්ස, විසු පන පිටකෙසු අනතරගිතෙසුපි විනාසපිටකෙ සිතෙ සාසනං නිට්ඨති, පචොර ඛිනිකෙසු අනතරගිතෙසු උභතො විහබෙග සිතෙ සිත මෙව හොති. උභතො විහබෙග අනතරගිතෙ මානිකාස සිනාසපි සිතමෙව හොති. මානිකාස අනතරගිතාස පානමොක්ඛ පබ්බජ්ජා උපසමපදසු සිතාසු සාසනං ඤාතිති, ලිබ්බං අධානං ගච්ඡති, සෙනචත්ථ සමණවංසො පන කස්ස ප බ්‍රහ්ම කාලතො පට්ඨාස සාසනං ධාරෙතං නාසකති, පච්ඡිමකස්ස පන සච්ච පටි චෙධතො පච්ඡිමකස්ස සිලසෙදතො ච පට්ඨාස සාසනං බිසකතිතං නාමහොති, තතො පට්ඨාස අස්සස්ස බ්‍රහ්මස්ස උපතති න නිවාපිතා.

v. තිණි පරිනිබ්බානානි නාම කිලෙස පරිනිබ්බානං ඛනි පරිනිබ්බානං ධාතු පරිනිබ්බානානනි. තත්ථ කිලෙස පරිනිබ්බානං ඛොධිපලලෙඛක අහොසි, ඛනි පරිනිබ්බානං කුසිනාරායං, ධාතු පරිනිබ්බානං අනාගතෙ භවිස්සති. සාසන්තං කිර ඛසකකතකාලෙ ඉමස්මිං කම්බපණ්ණාදිපෙ ධාතුසො සනතිපතිචා භොවෙතිං ගම්ස්සනති, මහාවෙතිසතො නාගදිපෙ රාජායතන වෙතිං, තතො මහාඛොධිපලලඛකං ගම්ස්සනති, නාගභවනතොපි දෙවලොක තොපි බුහමලොකතොපි ධාතුසො මහාඛොධිපලලඛකමව ගම්ස්සනති, සාසමනනාපි ධාතු න අනන් නසිස්සති. සබ්බා ධාතුසො මහාඛොධිපලලෙඛක රුසිභුතා සුවණ්ණකකචනා විස එකසණ්ණා හුචා ජබ්බණ්ණරංසිසො විස්සජ්ජස්සනති, නා දස සහසා ලොකධාතුං එවිස්සනති, තතො දස සහස්ස චක්කවාල දෙවතා සනතිපතිචා අජ්ජ සත්ථා පරිනිබ්බානි. අජ්ජ සාසනං ඛසකකති, පච්ඡිදස්සනංදති ඉදං අමහාකකනති දසබලස්ස පරි නිබ්බුත දිවසතො මහනන්තරං කාරුඤ්ඤං කිරිස්සනති. එපෙචා අනාගාමි බිණ්ණසවෙ අවසෙසා සහනාවෙන සනිතරතුං න සකතිස්සනති, ධාතුසු තෙත්ථධාතු උට්ඨතිචා යාව බුහමලොකා උගතවජ්ජස්සති සාසමනනාසපි ධාතුසා සති එකජාලාව භවිස්සති. ධාතුසු පරිසාදනං ගතාසු පච්ඡිජ්ජස්සති, එවං මහනං ආනුකාමං දස්සන්තො ධාතුසු අනන්තරිතාසු සාසනං අනන්තරිතං නාම හොති. යාව එවං න අනන්තර ධාසති තාව අවජිමං නාම හොති. එවං අපුබ්බං අවජිමං උප්පජ්ජස්සන්තො නොති. ධාතං විජ්ජති. කසමා පන අපුබ්බං අවජිමං නුප්පජ්ජනති? අනිවජ්ජිසන්තො. බුබ්බාති අවජ්ජිස මනුස්සා සථාග “එක සුගතලො හික්කවෙ ලොකෙ උප්පජ්ජ මාතො උප්පජ්ජති අවජ්ජිසමනුස්සො කතමො එකපුගතලො? තථා ගතො හික්කවෙ අරහං සමමාසමුබ්බොති.” යදි ච ටෙ චා චන්තාතෙ චා අට්ඨ චා සොලස චා එකතො උප්පජ්ජස්සන්තො න අවජ්ජිසා භවෙස්සන්තො, එකසමුඤ්ඤති විහාරෙ විහතං වෙතිකානමපි ලාභ සකකාතෙ උලාතෙ න හොති. හික්කුපි බහුතාය න අවජ්ජිසා ජාතා, එවං බුබ්බාපි භවෙස්සන්තො තසමා නුප්පජ්ජනති. දෙසනාය ච විසෙසාභාවතො. යඤ්ඤති සතිපට්ඨානාදිතෙදං ධම්මං එකො දෙසෙති, අඤ්ඤන්තො උප්පජ්ජන්තොපි සොව දෙසෙතබ්බො සිසා. එකසමිං පන ධම්මං දෙසෙතො දෙසනාපි අවජ්ජිසා හොති, විවාද භාවතොව, බහුසු ච බුබ්බෙසු උප්පජ්ජන්තො බහුතං ආවජිසානං අනන්තරාසිකා විස අමහාකං බුබ්බො පාසාදිකො අමහාකං බුබ්බො මධුරස්සතෙ ලාභී පුඤ්ඤවාති විච්ඡෙදස්සන්තො. තසමාපි එවං නුප්පජ්ජනති.

13. i. අඤ්ඤං සත්ථාරනති, යන පදයාගේ; මෙ, මාගේ; සත්ථා, ශාස්තෘභූ; හෙවත් - අනුශාසකභූ; අයං, මේ පුඤ්ඤ තෙමේ; සත්ථු කිච්චං, ශාස්තෘකාන්තය; කාදුං, කරන්ට; සමජො, සමච්චන්යෙක;

ඉති, මෙසේ සිතා; භවනානරෙපි, අත් අත්බැවෙක්තිද; අඤ්ඤං, සඵල
ශාසනාවරයා කෙරෙන් අන්‍යවූ; තිත්තකරං, මිථ්‍යාලබ්ධිය ප්‍රකාශකරන්
නාවූ පුභුල්කත්තු; අයං, මේ පුභුල්කතෙමේ; මෙ, මාගේ; සන්තානි, ශාසනා
වනසේකැයි; එවං, මෙසේ; ගණනායා, ගත්තේය යන; එතං ණානං,
මේ කාරණය තෙමේ; න විජ්ජති, නැති; ඉති අනේවා, යන මේ අදහස
වේ; අවස්මං භවං නිබ්බතෙතයාති, යනු; සබ්බමන්‍යපඤ්ඤාපි, සියලු
සෝවාන් පුභුල්කතව යට සිටි මදනුවණැති සෝවාන් පුභුල්කතෙමේද;
සත්තමං, සත්වැනිවූ; භවං, භවය; අතිකකම්මනා, ඉක්මවා; අවස්මං,
අවමැනිවූ භවය; නිබ්බතෙතයා, උපදවන්නේය යන; එතං ණානං,
මේ කාරණය තෙමේ; න විජ්ජති, නැති; හි, ඒ සැබව; උත්තමකොට්ඨයා,
උඛන්ධිරසෙයින්; සත්තමං, සත්වනුවූ; භවං, ආත්මභාවය; සක්කාය
එව, සදහාම; එසො, මේ ආයුධ්‍යාවකතෙමේ; හෙවත් - මේ සෝවාන්
පුභුල්කතෙමේ; නියතො සමෙකාධිපරායනොති, නියත නම සමෙකාධි
පරායණ නමැයි; චුතොතා, වදාරනලදී; කිම්පන, කුම් නම් කරුණෙක්;
තං, ඒ සත්තකතිත්තු පරමවූ සෝවාන් පුභුල්කත; නියාමෙති, නියම
කෙරේදයත්; පුබ්බහෙතු, පුළුභවයෙතිවූ හෙතුවෙක්; නියාමෙති කිං,
නියමකෙරෙයිද; උදුහු, නොද එසේ වීනම්; පටිලඛමගො, තමා ලත්
මාණීය තෙමේ; (නියාමෙති කිං, නියමකෙරෙයිද; 0) උදුහු, නොද
එසේවීනම්, උපරි, මත්තෙතිවූ; තයො මග්ගා, ත්‍රිවිධවූ මාණියෝතුමු;
(නියාමෙති කිං, නියමකෙරෙයිද; 0) ඉති, ඉදින් මෙසේ කියන්නේ
නම්; එතං, ඒ සත්තකතිත්තුපරම සොනාපනන යන නාමය; සමමා
සමුද්ධෙත, සමමාසම්බුද්ධ විසින්; ගතිතං, ගාතිනවූ; නාමමත්තං,
නාමමාත්‍රයෙකි; (නාමමත්තමෙවයිද පාඨානන්තරයි) පුග්ගලො පන,
පුද්ගලයෙක් වනාති; නියතො නාම, නියතවූයේ නම්; (වත්තබ්බං,
කියයුතු); නඤ්ඤා, නැති; හි, ඒ සැබව; පුබ්බහෙතු, පුළුභවයෙති හෙතු
තෙමේ; නියාමෙතිති, නියමකෙරේයයි; චුතොත, කී කල්කි; උපරි,
මත්තෙති; තිණ්ණං මග්ගානං, ත්‍රිවිධවූ මාණියන්ට; උපනිස්සයො, උප
නිස්සයප්‍රත්‍යය තෙමේ; චුතොතා, වදාරනලද්දේ; හොති, වේ; පස්ම
මග්ගස්ස, ප්‍රථමමාණීයට; උපනිස්සයාභාවො, උපනිස්සය ප්‍රත්‍යය නොවන
බව; හෙවත් - බලවත් කරුණෙක් නොවන බව; ආපජ්ජති, පැමිණේ;
ඉති, මෙසේ ඇති කල්කි; අස්ස, ඒ ප්‍රථම මාණීයාගේ; අහෙතු, හෙතු
රහිතවැ; අප්පච්චයා, ප්‍රත්‍යයයක්නු නැතිවැ; නිබ්බතනිං, නිපද්දමට;
(පැවැත්මට යුසේයි) පාපුණාති, පැමිණෙයි; පටිලඛමගො, තමා ලත්
සෝවාන්මතතෙමේ; නියාමෙතිති, නියමකෙරේයයි; චුතොත, කීකල්කි;
උපරි, මත්තෙති; තයො මග්ගා, ත්‍රිවිධ මාණියෝතුමු; අකිච්චකා, කෙලය
ප්‍රභාණ සබ්බාන කාත්‍ය රහිතයනු; හොනති, වෙත්; පස්මමග්ගොව,
ප්‍රථම මාණීයමැ; සකිච්චකො, කෙලය ප්‍රභාණ සංඛ්‍යාත කාත්‍යවත්වූයේ;
හොති, වේ; පස්මමග්ගෙනෙව, පළමුවන මගින්මැ; කිලෙසො, කෙලෙ
සුත්; බෙපෙතා, ගෙවා; හෙවත් - පැතිමකොටැ; පරිනිබ්බාසිතබ්බං,
පිරිනිවන්පැයුත්තේ; හොති, වේ; උපරි, මත්තෙති; තයො මග්ගා,

ත්‍රිවිධමාග්ධියෝ තුමු; නියාමෙනතිති, නියමකෙරෙත්තයි; වුතෙන, කි
 කල්හි; පඨමමග්ගො, ප්‍රථම මාග්ධිය නෙමේ; අතිවකො, කෙලශප්‍රභාණ
 සංඛ්‍යාත කාන්තාවන්තෙක්; හොති, වේ; උපරි, මත්තෙහි; තයො
 මග්ගාව, ත්‍රිවිධමාග්ධියෝ තුමුම; සකිවකා, කෙලශප්‍රභාණසංඛ්‍යාත
 කාන්තාවන්ත වෙන්; පඨමමග්ගො, ප්‍රථමමාග්ධිය; අතිබ්බතෙනකා,
 තොතිපයා; උපරි, මත්තෙහි; තයො මග්ගා, ත්‍රිවිධමාග්ධියෝ, නිබ්බතෙන
 තබ්බා, නිපදවියයුත්තාහු; හොනති, වෙන්; තසමා, එහෙයින්; අඤ්ඤා
 කොටි, නම් කිරිමි හෙතුවෙන් අන්‍යවූ විදදීනාවෙන් අන්‍යවූ කිසි
 හෙතුවෙක්; න නියාමෙති, නියම නොකෙරෙයි; උපරි, මත්තෙහිවූ;
 තිණණං මග්ගානං, ත්‍රිවිධවූ මාග්ධියන්ගේ; විපස්සනාව, විදදීනා
 නොමෝම; නියාමෙති, නියමකෙරෙයි, හෙවත් - අත්ඛැවි පිරිසිදුම
 කෙරෙයි; හි, ඒ වචනය දැකිකරනු ලැබේ; තෙසං, ඒ සෝවාන්
 පුභුලන්ගේම; නොහොත් - ඒ ත්‍රිවිධවූ මතුමාග්ධියන්ගේ x; විපස්සනා,
 විදදීනානොමෝ; තිකකා (හුකා), තියුණුව; සුරා හුකා, හුරුව; සවෙ
 වහති, ඉදින් පවති නම්; එකංසෙව භවං, එකම අත්ඛැවක්;
 නිබ්බතෙනකා, නිපදවා; අරහත්තං, අතීත් ඵලයට; පඤ්ඤා, පැමිණ;
 පරිනිබ්බාති, පිරිනිවන්පානාසේක; තතො, තික්කණයුරවූ විදදීනා ඇති
 සෝවාන් පුභුලා කෙරෙත්; මඤ්ඤාපඤ්ඤා, වැඩියක් මද නුවණැති
 සෝවාන් පුභුල් නෙමේ; දුතියෙ වා, දෙවන අත්ඛැවෙහි හෝ; තතියෙ
 වා, තුන්වන අත්ඛැවෙහි හෝ; චතුත්තෙ වා, සතරවන අත්ඛැවෙහි
 හෝ; පඤ්ඤාමෙ වා, පස්වන අත්ඛැවෙහි හෝ; ඡට්ඨෙ වා භවෙ, සවන
 අත්ඛැවෙහි හෝ; අරහත්තං, අතීත් ඵලයට; පඤ්ඤා, පැමිණ;
 පරිනිබ්බාති, පිරිනිවන්පානා සේක; සබ්බමඤ්ඤාපඤ්ඤා, තික්කණවිදදීනා
 ප්‍රඥා ඇති මඤ්ඤාපඤ්ඤා ප්‍රඥා ඇති සියල් සෝවාන් පුභුලන්ට වඩා
 ජායාමු විදදීනා ප්‍රඥා ඇති සෝවාන් පුභුල් නෙමේ; සත්තමං, සත්වැති
 වූ; භවං, අත්ඛැව; නිබ්බතෙනකා, නිපදවා; අරහත්තං, අතීත් ඵලයට;
 පාපුණාති, පැමිණේ; අට්ඨමෙ, අටවනුව; භවෙ, බෙවෙහි; පටිසංඝි,
 පිළිසිදීම; තහොති, නොවේ; ඉති, මෙපරිද්දෙන්; සමමාසමුද්ධෙන,
 සමමාසමුද්ධු විසින්; ගතිතං, ගත්තාලද; එතං, තෙල නියතො සමමාසි
 පරායණො යන්න; නාමමත්තං, නාමමාත්‍රයෙහි; හි, ඒ සැබව; සත්ථා,
 ශාස්තෘන් වහන්සේ; බුඛ්භුලාය, බුදුවූ තමන් වහන්සේගේ ප්‍රඥාතුලා
 වෙන්; නොහොත් - බුඛ්භුත තුලාවෙන්; තුලෙකා, තුලනය කොට;
 හෙවත් - කිරු; සබ්බඤ්ඤාපඤ්ඤා, සවන් නුවණින්; පරිවර්ණිකා,
 පිරිසිදු; අයං පුග්ගලො, මේ පුභුල් නෙමේ; සබ්බමග්ගාපඤ්ඤා, සියලු
 සෝවාන් පුභුලන්ට වඩා මහත් නුවණැත්තෙකා; තිකකි විපස්සකො,
 තියුණු විදසුන් නුවණැත්තෙකා; එකමෙව භවං, එක් අත්ඛැවක්ම;
 නිබ්බතෙනකා, නිපදවා; අරහත්තං, අතීත් ඵලය; ගණිතියාති, ගත්
 තේය; ඉති, එහෙයින්; එකච්ඡිති නාමං, එකච්ඡි යන නම; අකාසි,
 කැර වදලසේක; අයං පුග්ගලො, මේ සෝවාන් පුභුල් නෙමේ; දුතියං,
 දෙවන අත්ඛැව; තතියං, තුන්වන අත්ඛැව; චතුත්තං, සතර වන අත්

බාව; පඤ්චමං, පස්වන අත්ඛාව; ඡර්ශං භවං, සවන අත්ඛාව; නිබ්බන්ධනා, නිපදවා; අරහත්තං, අතීත් ඵලය; ගණනිසානි, ගත්තේද; ඉති, එහෙයින්; කොලංකොලොති, කොලංකොල යන; නාමං, නම; අකාසි, කැරවදුළුසේක; අයංපුග්ගලො, මේ පුගුල් තෙම; සත්තමං භවං, සත්වනුවු අත්ඛාව; නිබ්බන්ධනා, නිපදවා; අරහත්තං, අතීත් ඵලය; ගණනිසානි, ගත්තේද; ඉති, එහෙයින්; සත්තකබ්බත්තු පරමොති, සත්තකබ්බත්තුපරම යන; නාමං, නම; අකාසි, කැරවදුළුසේක; පන, එනකුදුවත්; කොච්චුග්ගලො, කිසි සෝවාන් පුගුලෙක්; සත්තනං, සත්තවිබුදු; භවානං, භවයන්; නියතො නාම, නියමවූයේ වෑ නම්; නඤ්ඤි, නැත; අරියසාවකො පන සෝවාන්වු ආයුෂ්ඨාවක තෙම වනාහි; යෙන කෙත්ති ආකාරෙන, යම්කිසි අයුරෙකින්; මඤ්ඤ පඤ්ඤ සමානොපි, ලස්වු විවසුන් නුවණැත්තෝ වී නමුත්; අරියමං භවං, අරියවු භවයට; අප්පකා, නොපැමිණ; අනුරථ, සත්අත්ඛාව අතරෙහිම; පරිනිබ්බාති, පිරිනිවන්පානසේක; සකකසදිසො, සක්දෙව් රජ හා සමවු, වට්ටාතිරතොපි, සංසාර වාත්තයෙහි ආශක්තවු සෝවාන් පුගුල්තෙමේ පවා; සත්තමං යෙව භවං, සත්වනුවු මැ භවයට; ගච්ඡති, ප්‍රතිසංකී වශයෙන් පැමිණෙයි; සත්තමෙ භවෙ, සත්වනුවු භවයෙහි; සබ්බාකාරෙන, මුළුමනින්; පමාදවිහාරිතොපි, පමාව වසන සිලිවු නොහොත් - පමාව විසිම් ඇති සෝවාන් පුගුලහුගේද; විපස්සනා ඥාණං, විදසුන් නුවණ තෙමේ; පරිපාකං, මිනිකිරීමට; ගච්ඡති, යේ; අප්පමත්තකොපි, සවිල්ල මානුවුද; ආරම්බණෙ, සංස්කාරලබ්ධියෙහි; නිබ්බන්ධනා, කළකිරී; නිබ්බුතිං, සකලකෙලය නිවැණයට; නොහොත් - අනුපාදිශෙෂ පරිනිවැණයට; පාපුණාති, පැමිණ වදාරනසේක; හි, ඒ කීම සැබව; සත්තමෙ, සත්වනුවු; භවෙ, අත්ඛාවෙහි; නිද්දංවා, නිද්දාවට හෝ; ඔක්කමන්තස්ස, බැසගත්තාවු; පරමමුඛංවා, මෙරමා ඉදිරියට හෝ; ගච්ඡන්තස්ස, යන්නාවු; අස්ස, ඒ සෝවාන් පුගුලහුගේ; සිසං, හිස, පව්ජනො, පිටිපස්සෙන්, උච්චා, සිට; තිබ්බෙත්ත, තියුණුවු; (තියුණු මුවන ඇති යුසේසි) අසිනා, කඩුවෙකින්; කොච්චෙව, කිසි වෙක්; පානෙය්ස, සිදු හෙලන්නේවී නමුත්; උදකෙ වා, දියෙහි හෝ; ඔසාරෙත්තා, ගිල්වා; මාරෙය්ස, මරන්නේවී නමුත්; අස්ස, ඒ සෝවාන් පුගුලාගේ; සිසෙ වා, හිසැ හෝ; අසනි, සෙන; පනෙය්ස, හෙන්නේවී නමුත්; එවරුපෙපි කාලෙ, මෙබඳුවු කල්හිත්; සප්පිසංකිකා, පුනරුත්ථාපනිය හා සමග පවත්නාවු; කාලකිරියා නාම, කාලක්‍රියාවක් නම්; ත හොති, නොවේ; අරහත්තං, අතීත්ඵලයට; පකාච, පැමිණමැ; පරිනිබ්බාති, පිරිනිවන්පානසේක; තෙන, එහෙයින්; අරියමං පෙ, විජ්ජතිති, යන වචනය; වුත්තං, වදාළසේක;

* කිමපන නං යන්නෙහි යම් සෝවාන් පුගුලෙක් නිශ්චය නමැයි වදාරනලද්දේද ඒ සෝවාන් පුගුලහු කිනම් කරුණෙක් නිශ්චය කෙරේද හෙත් ව්‍යවස්ථානය කෙරේද යන අර්ථය දතයුතු. මෙද යුතු කිමපන නානි යො සො නියතොති වුතො නං කිං නියමෙතිති අත්‍යො, (මු. පි)

* යම්බඳු ප්‍රකාරයෙකින් පුළුල්ස්වභාවය එම නිසා නම්ලද සෝවාන් පුඤ්ඤායෙන් මිච්ඡන්ත නිසා සමමන්ත නිසා බලවත්ගේ විද්‍යාමානත්වය මෙන් සමානත්වයෙන් විද්‍යාමානත්වය නිසාවූ පුද්ගලයෙක් නම් නැතැයි ප්‍රතිෂේධය කොටැ (මිච්ඡන්තනිසා සමමන්ත නිසා බලවත් නිශ්ශ්‍රයකොටැ ඇති යම් නිසාවූ පුද්ගලයෙක් යන ව්‍යවහාරයෙක් ඇදුරුගේ පණක් පමණෙක් මැයි) කිං පුබ්බ හෙතු නිසාමෙති යනාදීන් පුළුල් ප්‍රකාරවත් නිසාමක හෙතුවත් ප්‍රතිෂේධය කොටැ යම් මතු මාභීත්‍යය පිළිබඳව විද්‍යුත් නුවණෙකින් සත්‍යකතාව පරමාදිවූ පුඤ්ඤායෙන් නිසා නමැයි කියනු ලැබේද ඒ නිසා පුඤ්ඤා අදහස් කළ කාරුණික පරිද්දෙන් දක්වන්නට “සමමාසමුද්ධෙත නි” යනාදිය විසූ නාසංච පන යථා පුච්ඡනස්ස නිසන්ස්ස මිච්ඡන්ත සමමන්ත නිසන් ධමමානං විස සභාවතො විජ්ජමානතං යථාපුච්ඡනස්ස නිසාමක හෙතුං පරිසෙධෙත්වා යෙන නිසන්තොති සත්‍යකතාවපරමාදිකොති ව චුවෙති තං යථාධිප්පෙත කාරණං දස්සෙතුං සමමාසමුද්ධෙත නිති ආදිමාන (මු. පි) නිසන්ස්ස පුග්ගලස්ස විජ්ජමානතං පරිසෙධෙත්වාති යොජනා. තත් පරිසෙධෙත්වාති පුග්ගලො පන නිසන්තො නාම නන්ති එවං පරිසෙධෙත්වා තත් කාරණං මාහ මිච්ඡන්ත සමමන්ත නිසන් ධමමානං විස සභාවතොති, පඤ්ඤානිමයන්ඤ්ඤතං මිච්ඡන්ත සමමන්ත නිසන් ධමම නිසන්ස්ස යදිදං නිසන්තො පුග්ගලොති, යථා පුච්ඡනන්ති කිං පුබ්බහෙතු නිසාමෙතිති ආදිනා පුච්ඡනප්‍රකාරං නිසාමක හෙතුං, යෙනාති යෙන උපරිමග්ගන්තිය විපස්සනාඤ්ඤන්තං (අ. පි)

* උපන් කුමරුවාගේ නාම මාත්‍රය මෙන් ආයු ජාතියෙන් උපන් පුඤ්ඤායෙන් නිසන් සත්‍යකතාව පරමාදිය තෙමේ නාම මාත්‍රයෙකි. සෝවාන් යනාදිවූ නිසන් හෙද ඇති සත්‍යකතාව පරමාදි අනිසන් හෙද ඇති නාම නමැයි යන අර්ථය වේ. ඒ එසේමැයි. සෝවාන් පුඤ්ඤා තෙමේම එක් සත්‍යකතාව පරම නම් පුඤ්ඤායෙන් වේ. එක් කොලං කොල නම් පුඤ්ඤායෙන් වේ. එක් එකබිජු නම් පුඤ්ඤායෙන් වේ. ඉදින් පුළුල් හෙතුව නිසම කරන්නේ නම් ත්‍රිවිධවූ සෝවාන් පුඤ්ඤාතෙමේද නිසන් වන්නේයැ (සොවාපනො ව නිසන්තො යන්නෙති ව ඉබ්බසා ව්‍යතිරෙකාපී ඇත්තේයි.) ශ්‍රොතාපනති මාභීයෙන් මත්තෙතිවූ ත්‍රිවිධමාභීයන්ට උපනිශ්‍රයවීම වශයෙන් පුළුල්හෙතු කාත්‍යය වේද ඒ ශ්‍රොතාපනති මාභීයෙන් පුළුල්යෙති පුළුල්හෙතු කාත්‍යයෙක් නැද්ද (පුළුල්හෙතු කාත්‍යයෙක් නැතැයි යන මේ වචනය සෝවාන් පුඤ්ඤායෙන් නිසන් බැව් කිහිපයින් වස්සමාණවූ දෙමයද ලෙහි පිහිටවා කි තෙපුලි) එහෙයින් ශ්‍රොතාපනති මාභීයට පුළුල්හෙතුවූගේ උපනිශ්‍රය කාත්‍යයක් නැතැයි යන දෙමය ප්‍රසංගවන්නේය, මතු මාභීයන්ගේ උපනිශ්‍රය හා සමග පැවැතිබව ඇතිකල්හි ප්‍රථමවූ ශ්‍රොතාපනති මාභීයාගේද උපනිශ්‍රය හා සමග පැවැතිබව සිඬමැ වේනුයි යන වොදනාව සදහා මෙසේ යෙක්. ඉදින් ඒ ශ්‍රොතාපනති මාභීයටද පුළුල්හෙතුව යම්හෙය කින් උපනිශ්‍රය වන්නේනම් ඒ පුළුල්හෙතුවද නිසමකරන්නේයැ.

එහෙයින් ශ්‍රෝතෘපතනී මාගීයාගේ උතපතනයට පූජීයෙහිමැ නියත වූයේ වන්නේයැ. ඒ නියත බවද, අනිෂ්ටප්‍රසංගතවෙයි. එහෙයින් ඒ ශ්‍රෝතෘපතනී මාගීයාගේ පූජීගෙනුව කරණකොටගෙනැ අගෙනුකතිය පැමිණෙනලදැයි යන මේ අර්ථය සදහා “ඉවච්ඡා අගෙනු අප්පච්චයා නිබ්බතනිං පාපුණාති” යන වචනය වියු. **ඡාතස්ස කුමාරස්ස විශ අජියාය ඡාතිය ඡාතස්ස නාමමත්තමෙන.** නියත සත්තකකතනු පරමාදිකං. නියතානියත හෙදං නාමනති අත්ථො, යදි පුබ්බගෙනු නියාමකො සොනාපනෙනා ව නියතොති සොනාපතනීමග්ගතො උඬං තිණ්ණං මග්ගානං උපනිස්සය භාවතො පුබ්බගෙනුකිවං, තතො පුබ්බෙ පුබ්බගෙනු කිවං නාජීති සොනාපතනීමග්ගස්ස උපනිස්සයා භාවො ආපජ්ජති. යදිති තස්සාපි පුබ්බගෙනු උපනිස්සයො සියා සොව නියාමකොති සොනාපතනීමග්ගප්පතනිතො පුබ්බෙ එව නියතො සියා, තඤ්ච අනිසං තස්මාස්ස පුබ්බගෙනුතා අගෙනුකතා ආපනනාති ඉමමත්ථං සංකායාහ ඉවච්ඡා අගෙනු අප්පච්චයා නිබ්බතනිං පාපුණා තීති (මු. ටී) නියතා නියත හෙදනති සොනාපතනාදි නියතහෙදං සත්තකකතනු පරමාදි අතියත හෙදඤ්ච, සොනාපනෙනා එවති එකො සත්තකකතනු පරමො නාම හොති, එකො කොලංකොලො නාම එකො එකඤ්චි නාමාති, සොනාපතනස්ස නියතභාවො වුත්තොති ආහ සොනාපනෙනා ව නියතොති, බ්‍යතිරෙකත්ථො හි අයං වසද්දො, තතො පුබ්බෙති සොනාපතනී මග්ගතො පුබ්බෙ, පුබ්බගෙනු කිවං නාජීති ඉදං සොනාපතනස්ස නියතතාය වුත්තතතා වකඛමානඤ්ච දෙසං හදයෙ යපෙත්ථා වුත්තං, උපරි මග්ගානං සඋපනිස්සයතෙන පඨමමග්ගස්සාපි සඋපනිස්සයතා සිඬා එවාති වොදනං සංකායාහ යදිතිති ආදි, තඤ්ච නියතතතං, අස්සාති සොනාපතනී මග්ගස්ස (අ. ටී)

***ප්‍රතිලබ්ධිමාගීය නම්** ශ්‍රෝතෘපතනී මාගීයයි. එහෙයින්ම සත්තකකතනු පරමාදි විසින් නියමය ඇතිකල්හි සත්වනුවූ අත්බැව ආදියෙන් මත්තෙහි පවත්වන්නාවූ දුඃඛයට මුල්වැවූ කෙලෙස්සු ඒ සෝවාන්මගින්ම ප්‍රතිත වූවාහු වෙන්නුයි උපරිණාත් ත්‍රිවිධමාගීයෝ තුමු කෘත්‍ය රහිතයෝ හෙවත් වැඩක් නැතිසු වෙත් යන අර්ථයවේ. යම්හෙයකින් කාරණොපච්ඡේදයෙන් එලොපච්ඡේදය වන්නේද එහෙයින් ඉදින් උපරිණාත් ත්‍රිවිධ මාගීයෝතුමු සත්තකකතනු පරම පුද්ගලාදිය ව්‍යවස්ථානය කෙරෙන් නම් ඒ සත්තකකතනු පරමාදින් කෙරෙන් අත්‍යවූ සෝවාන් පුභුලෙක් නැත්නුයි ශ්‍රෝතෘපතනී මාගී යාගේ වැඩක් නැතිබව හෙවත් නිෂ්ප්‍රයෝජනතිය පැමිණිය යන අදහස වේ **පටිලබ්ධිමග්ගො සොනාපතනීමග්ගො** තෙනෙව සත්තකකතනු පරමාදිනියමෙ සති සත්තම භවාදිතො උඬංපවත්තන කස්ස දුකඛස්ස මුලභූතා කිලෙසා තෙනෙව බිණාති උපරි තයො මග්ගා අක්ච්චකා හොනතීති අත්ථො. යදි උපරි තයො මග්ගා සත්තකකතනු පරමාදිකං නියාමෙනති තතොව අඤ්ඤා සොනාපනෙනා

නැවතී සොනාපතනිමග්ගසංඝ අභිච්චකතා නිප්පයොජනතා ආපජ්ජ තිති අනෙං (මු. ටී) තෙනෙව බිණ්ණාති සොනාපතනිමග්ගෙනෙව බිණ්ණා, කාරණුපච්ඡදෙන හි ඵලුපච්ඡදෙ සියා, තතොති සත්තකකිත්තු පරමාදිනො (අ. ටී)

ඉදින් සකකායදිසි ආදින්ගේ පැහිම දැනින කෘත්‍යය වන්නේ නම් ඒ සකකායදිසි ආදින්ගේ පැහිම හෙතු කොටගෙනැ සත්තකකිත්තු පරමාදි භාවයෙන් වියයුතු වන්නේය. ඒ සත්තකකිත්තු පරමාදි භාවයද මතු මාගීයන් හෙතුකොටගෙනැම වේ. මෙසේ අත්වනු වූ අත්බැව් ආදියෙන් මත්තෙහි පවත්නා හෙයින් හෙවත් විපාකසකකු යන්ගේ පෙළසැදීම වන හෙයින් ඒ ශ්‍රෝතාපතනි මාගීයෙන් වෙන්වැද ව්‍යුත්පාදය ඇති කල්හි සකකායදිසි ආදිය පැහිමෙන් ඒ ශ්‍රෝතාපතනි මාගීයෙන් වෙන්වැද වියයුත්තේනුසි ප්‍රථම මාගීයා විසින්ද නමා තොඉ පිදමැ කෙලෙස්සු පැහියයුත්තානු වෙන් යන වොදනා වචනය කිහි. කවරහෙයින්දයත්? හෙතුවෙන් තොරවැ ඵලයක්නු නැතියෙන (අ. ටී) අප සකකායදිට්ඨාදිප්පභානං දස්සන කිච්චං තෙසං පභානෙන සත්තකකිත්තු පරමාදිතාය භවිතබ්බං සාවුපරිඥෙහෙති ඵව හොතිති සත්තමහවා දිනො උඬං පවත්තනතො තෙන විනා වුදානෙ සකකාය දිට්ඨාදිප්ප භානෙනව තෙන විනා භවිතබ්බනති ආහ පසිම මග්ගෙනව අනුපජ්ජතාව කිලෙසා බෙපෙනබ්බා හොනාති (මු. ටී) සාති සත්ත කකිත්තු පරමාදිතා, පවත්තිතොති විපාකප්පබ්බකුතො, තෙනාති සොනාපතනි මග්ගෙන, වුට්ඨානෙති වුදානෙ සති කාරණෙන විනා ඵලං නැවතී ආහ සකකාය (අ. පෙ) භවිතබ්බනති (අ. ටී)

“න අඤ්ඤා, කොචි නියාමෙති” යන්නෙහි නම් තැබීම හෙතු වට වඩා (මෙයින් එකඟිජ් යනාදි නාමයන් අනුච්ඡි සංඥවන බැවින් නාමකරණ හෙතුවෙයෙන් නියාමකතාය පහළකෙරෙයි) විදුද්ධිතාවට වඩා අත්කිසි ව්‍යවස්ථානය කරන්නෙක් නම් නැතැයි යන අර්ථය වේ. එහෙයින් කිහි “විපස්සනා පෙ සකකාය වුත්තනති. “විපස්සනාව නියාමෙති” යන්නද නම් තැබීම නිමිතිනුගේ බවම සදහා කියනලදී. එහෙයින්මැ කිහි. “ඉති සමමාසමුද්ධෙත ගතිත නාම මත්තමෙව තනති” සි. සි. න අඤ්ඤා කොචි නියාමෙතිති නාමකාරණ නිමිත්තතො විපස්සනාතො අඤ්ඤා කොචි නියාමකො නාම නැවතී අනෙං. විපස්සනාව නියාමෙතිතිව නාමකරණ නිමිත්තතංයෙව සකකාය වුත්තං තෙනෙවහ ඉති සමමාසමුද්ධෙත ගතිත නාමමත්තමෙව තනති (මු. ටී) නාමකරණ නිමිත්තතොති ඉමිනා නාමකරණහෙතුතාය නියාමකතං විභාවෙති එකඟිජ් ආදිසමඤ්ඤානං අනුත්ථසඤ්ඤාභාවතො, තෙනාහ විපස්සනා පෙ සකකාය වුත්තනති (අ. ටී)

13. ii එකිසසා ලොකධාතුයාති, යනු; දසසහසසි ලොකධාතුයා, දසදහසක් ලෝදුහි; හි, විතර කරනුලැබේ; ජාතිකෙකතනං, ජාති කෂේත්‍රය; ආණ්ඩෙතනං, ආඥාකෂේත්‍රය; විසයකෙකතනං, විෂය

සෞත්‍රය; ඉති, කියා; තිණි බෙතනානි, ත්‍රිවිධබ්‍රහ්මසෞත්‍රයෝ වෙන්; තත්ථ, ඒ ජාත්‍යාඥවිෂයසෞත්‍රයන් අතුරෙන්; ජාතිකෙබ්බතං නාම, ජාතිසෞත්‍රය නම්; දසසහස්සිලොකධාතු, දසදහසක් ලෝද, තොමෝයි; හි, ඒ සැබව; සා, ඒ දසදහසක්ලෝද, තොමෝ; තථාගතස්ස, තථාගතයන් වහන්සේගේ; මාතුකුච්ඡිකකමනකාලෙ, මවුකුසැ පිළිසිඳ ගන්නාකලැද; (මාතුකුච්ඡිකකතතිකාලෙ සීද පාඨානාරසිඪ); තිකම්මනකාලෙ, මවුකුසින් බිහිවනකලැද; සමොධිකාලෙ, බුදුවන කලැද; ධම්මවක්කප්පවත්තනෙ, දම්සක්පවත්වනකලැද; ආයුසංඝා රොසුසජ්ජනෙ, ආයුසංඝාරය හරනකලැද; පරිනිබ්බානෙව, පිරිනිවන් පානාකලැද; කම්පති, සැලෙයි; කොටිසතසහස්සවක්කවාලං පන, කෙළ ලක්ෂයක් සක්වළ වනාහි; ආණ්ඩෙතනං නාම, ආඥසෞත්‍ර නම; හි, කවරකෙසියත්; එත්ථ, මේ කෙළලක්ෂයක් සක්වළෙහි; ආවා නාටිය මොරපරිත්ත ධජ්ඣ රත්ත පරිත්තාදීනං, ආවානාටිය මොර පරිත්ත ධජ්ඣ රත්තපරිත්තාදීන්ගේ; ආණ්ඩ, ආඥතොමෝ; වත්තති, පවතීද; (ඉති, එහෙයින්) විසයකෙබ්බතස්ස පන, විෂයසෞත්‍රයාගේ වනාහි; පරිමාණං, ප්‍රමාණයෙක්; නත්ථි, නැත; හි, ඒ වචනය සැබව; බුඩ්ධානං, බුදුවරයන්ගේ; ඤාණං, සඵඤ්ඤාභ්‍යායනෙමේ; යාවතකං, යම් පමණ ඇත්තේද; ඤෙය්‍යං, ඥෙයධම්මි සංඛ්‍යාන ආලම්බනය නෙමේද; නාවතකං, එපමණ ඇත්තේය; ඤෙය්‍යං, ඥෙයධම්මිසංඛ්‍යාන ආලම්බනය නෙමේ; යාවතකං, යම්පමණ ඇත්තේද; ඤාණං, සඵඤ්ඤාභ්‍යායන නෙමේ; නාවතකං, එපමණ ඇත්තේය; ඤෙය්‍යං, ඥෙයධම්මි සංඛ්‍යානවූ ආලම්බනය නෙමේ; ඤාණපරියන්තිකං, සවන්නුවණ පිරියන් කොට ඇත්තේය; ඤාණං, සවන්නුවණනෙමේ, ඤෙය්‍යපරියන්තිකං, ඥෙයධම්මි සංඛ්‍යානවූ ආලම්බනය පිරියන්කොට ඇත්තේය; ඉති චචනතො, මෙසේ වදාළ වචන හෙයින්; අවිසයො නාම, අරමුණුකිරීමට නොතැකිවූ පදාර්ථයෙක් නම්; නත්ථි, නැත; පන, වෙනසක් කියනු ලැබේ; ඉමෙසු තිසු බෙතෙනසු, මේ ත්‍රිවිධ බ්‍රහ්මසෞත්‍රයන් අතුරෙන්; ඉමං චක්කවාලං, මේ සක්වළ; ධපෙච්චා, පියා; අඤ්ඤසම්ම චක්කවාලෙ, අන් සක්වළෙකැ; බුඩ්ධා, බුදුවරයෝ; උප්පජ්ජන්ති, උපදින්නයි; සුත්තං, සුත්‍රයෙක්; නත්ථි, නැත්; පන, එතකුදුවත්; නුප්පජ්ජන්ති, නුපදින්නයි; (සුත්තං, සුත්‍රයෙක්; 0) අත්ථි, ඇත්; විනය පිටකං, විනය පිටකයැ; සුත්තන්ත පිටකං, සුත්‍ර පිටකයැ; අභිධම්මපිටකනති, අභිධම්මපිටකයැ කියා; පිටකානි, පිටකයෝ; තිණි, තුනෙකි; මහාකස්සපඤ්ඤරස්ස, මහසුප්තෙරහුගේ; සඞ්ගිති, සඞ්ගායනාවයැ; යසඤ්ඤරස්ස, යසතෙරහුගේ; සඞ්ගිති, සඞ්ගායනාවයැ; මොග්ගලි පුත්තතිස්සඤ්ඤරස්ස, මොග්ගලිපුත්තතිස්ස තෙරහුගේ; සඞ්ගිතිති, සඞ්ගායනාවයැ කියා; සඞ්ගිතියො, සඞ්ගායනාවෝ; තිස්සො, තුනෙකි; තිස්සො, ත්‍රිවිධවූ; ඉමා සඞ්ගිතියො, මේ සඞ්ගායනාවන්ට; ආරලෙහ, ආරුසුවූ; හෙවත් නගාඵ; තෙපිටකෙ බුඩ්ධවනෙ, තෙවලාබුදුවදනෙහි; ඉමං චක්කවාලං, මේ සක්වළ; මුඤ්ඤිත්වා, මුද;

අඤ්ඤාත්, අන් සක්වලෙකා; බුඛා, බුදුවරයෝ; උප්පජ්ජනිති, උපදින්නයි; (අධිප්පායඤ්ඤාපනං, අදහස හඟවන්නාවූ; 0) සුත්තං, සුත්‍රයෙක්; තස්සී, නැත; පන, එතකුදු වුවත්; නුප්පජ්ජනිති, නුප්පදින්නයි; (අධිප්පායඤ්ඤාපනං සුත්තං, අදහස හඟවන සුත්‍රයෙක් 0) අප්පි, ඇත.

13. iii අපුබ්බං අවරිමනති, යනු; අපුරෙ, පෙරනොවැ; අපච්ඡා, පසුනොවැ; (ඉදිරිපසු නොවැ යුසේයි) එකතො, එක්වර; නුප්පජ්ජනි, නුපදිත්; පුරෙ වා, පෙර හෝ; පච්ඡා වා, පසුවැ හෝ; උප්පජ්ජනිති, උපදින්නයි; වුත්තං, වදාරනලද්දේ; හොති, වේ; තස්ස, ඒ අපුරෙ අපච්ඡා යන වචනයෙහි; බොධිපලලසෙකා, බොධිපයඝීඛායෙහි; බොධිං, සඵලතාඤ්ඤාය; අප්පකා, නොපැමිණ; නඋසතිස්සාමි, නොනැග සිටින්නෙමි; ඉති, මෙසේ සිතා; නිසින්නාකාලතො පසාය, වැඩහුන් කාලයෙහි පවත්; යාව, යම්තාක්; මාතුකුච්ඡිස්මිං, මාතෘකුඤ්ඤායෙහි; පටිසංකිග්ගහණං, පිළිසිදගැනීම; අප්පි, ඇද්ද; තාව, ඒතාක්; පුබ්බනති, පෙරයයි; න වෙදිතබ්බං, නොදතයුතු; හි, සැබව; බොධිසත්තස්ස, පශ්චිමහවිකා බොධිසත්තයන් වහන්සේගේ; පටිසංකිග්ගහණං, පිළිසිද ගැනීමෙහි; දසසහස්සි චක්කවාලකමපනෙනෙව, දසදහස්ස සක්වල සැලීමෙන්ම; ජාතිකෙධිතන පරිග්ගහො, ජාතිකෞතුය පිරිසිදගැනීම නෙමේ; කතො, කරනලදයැ; අඤ්ඤාස්ස බුඛස්ස, අන් බුදුකෙනෙකුගේ; උප්පතති, ඉපැදීම; නිවාරිතා, වළහනලද්දී; හොති, වේ; පරිනිබ්බා නතො පසායව, පිරිනිවිතැන් පවත්; (ව වාක්‍යාරම්භද්වේශකාසි) යාව, යම්තාක්කල්; සාසපමතතාපි, අබ්බංග පමණවුද; ධාතු, ගරිඨධාතු නොමෝ; නිසති, පවතීද; තාව, ඒතාක්කල්; පච්ඡාති, පසුයයි; තවෙදි තබ්බං, නොදතයුතුයි; හි, යම්හෙයකින්; ධාතුසු, ධාතූන්; සිතාසු, පවත්නාකල්හි; බුඛා, බුදුවරයෝ; සිතාව, වැඩසිටියාහුමැ; හොනති, වෙද්ද; තස්මා, එහෙයින්; එත්තනරො, මේ අතරෙහි; අඤ්ඤාස්ස බුඛස්ස, අන් බුදුවරයෙකුගේ; උප්පතති, ඉපැදීම; නිවාරිතාව, වළහන ලදමැ; හොති, වේ; ධාතූපරිනිබ්බානෙ පන, ධාතු පරිනිවිඤ්ඤාය වනාහි; ජාතො, වූකල්හි; අඤ්ඤාස්ස බුඛස්ස, අන් බුදුවරයෙකුගේ; උප්පතති, ඉපැදීම; න නිවාරිතා, නොවළහනලද්දී; (හොති, වේ; 0)

13. iv හි, ප්‍රකටකරනුලැබේ; පරියතතිඅනතරධානං, පයඝීඤ්ඤා නතඝීනායැ; පටිවෙධ අනතරධානං, ප්‍රතිවෙධානතඝීනායැ; පටිපතති අනතරධානනති, ප්‍රතිපත්තනතඝීනායැ කියා; තිණි අනතරධානනති නාම, අනතඝීනායෝ නම් තුනෙකි; තස්ස, ඒ ත්‍රිවිධවූ අනතඝීනායන් අතුරෙන්; පරියතතිති, පයඝීපතිය නම්; තිණි පටිකාති, තෙවලාධම්මුහි; පටිවෙධොති, ප්‍රතිවෙධය නම්; සච්චපටිවෙධො, වතුසත්‍යධර්මයන්ගේ ප්‍රතිවෙධයයි; පටිපතතිති, ප්‍රතිපතතිය නම්; පටිපදා, පිළිපැදීමයි; තස්ස, ඒ පයඝීඤ්ඤාදීන් අතුරෙන්; පටිවෙධොව, ප්‍රතිවෙධයත්; පටිපතතිව, ප්‍රතිපතතියත්; හොතිපි, වනුද වේ; නහොතිපි, නොවනුද වේ; හි, ඒ වචනය සැබව; එකස්මිං කාලෙ, එක්කලෙකා; පටිවෙධකරා, වතුසත්‍ය

ධම්මන් ප්‍රතිවේධය කරන්නාවූ; භික්ඛු, භික්ඛුහු; බ්‍හු හොනනි, බොහෝ වෙත්; එසභික්ඛු, තෙල මහණනෙමේ; පුප්‍රජ්ජනොති, පෘථන්ජනයයි; අබ්‍යුලිං, ඇඟිල්ල; පසාරොත්තා, දිගුකොට; දසොතබ්බො, දක්විය යුත්තේ; හොති, වේ; ඉමසමිංසෙව දීපෙ, මේමැලක්දිව්හි; එකවාරං, එක්වරක්; පුප්‍රජ්ජන භික්ඛු නාම, පුහුදුන් මහණෙක් නම්; නාහොසි කිර, නුවුයේල; පටිපනතිපුරකාපි, පිළිවෙත් පුරන්නාවූ මහණහුද; කදුචි, කිසිකලෙකැ; බහු හොනනි, බොහෝවෙත්; කදුචි, කිසිකලෙකැ; අප්පා, ස්වල්පවූ හු වෙත්; ඉති, මෙපරිද්දෙන්; පටිවෙධො ව, ප්‍රතිවේධ යක්; පටිපනතිව, ප්‍රතිපනතියත්; හොතිපි, වනුද වේ; නහොතිපි, නොවනුද වේ; සාසනසීතියා පන, ශාසනසීතිය පිණිසැ වනාහි; පරිඤ්ඤාපමාණං, පයඝීපතියමැ ප්‍රමාණවේ; හි, ඒ සැබව; පණ්ණිතො, පණ්ණිතවූ පුද්ගලනෙමේ; තෙපිටකං, ත්‍රිපිටක බ්‍රහ්මවචනය; සුභා, අසා; වෙපි, විවිධවූ ප්‍රතිවේධ ප්‍රතිපනතින්මැ; පුරෙති, සමුපුණ්ණිකෙරෙයි; අමානං, අපතේ; බොධිසත්තො, බෝසත් නෙමේ; ආලාරස්ස, ආලාර මහර්මිහුගේ; සන්තකෙ, හමුවෙති; පඤ්චාභිඤ්ඤා, පඤ්චාභිඤ්චන්ද; සත්තව සමාපනතියො, සත්වදැරුම්වූ රුවාරුසමවතුන්ද; නිබ්බන්ධනා, නිපයා; නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතන සමාපනතියා, නෙවසංඤ්ඤානාසංඤ්ඤායතන සමාපනතියගේ; පරිකමමං, පිරියම්; පුච්ඡ, විතාලයේක; සො, ඒ ආලාර මහර්මිනෙමේ; න ජානාමිති, නොදනිමිසි; ආහ, කි; තතො, ඒ ආලාර මහර්මිහු වෙතින්; (නොහොත් - ඉක්බිති) උදුකස්ස, උදුක මහර්මිහුගේ; සනතිකං, වෙනව; ගන්ථා, ගොස්; අධිගතවිසෙසං, ලබනලද ධ්‍යාන විශේෂය; සංසංඤ්ඤා, සසද; නෙව සඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනස්ස, නෙවසංඤ්ඤානාසංඤ්ඤායතනධ්‍යානයාගේ; පරිකමමං, පිරියම්; පුච්ඡ, විතාලේය; සො, ඒ උදුක මහර්මිනෙමේ; ආවිකම්, ඇස්වි; තස්ස, ඒ උදුක මහර්මිහුගේ; වචන සමනනතරමෙව, අස්වන අතරමැ; (නෙපලන අතරමැ යුග්ගේසි) මහාසත්තො, මහාසත්තා නෙමේ; තං, ඒ නෙවසංඤ්ඤානාසංඤ්ඤා ධ්‍යානය; සම්පාදෙසි, සැපයි; එවමෙව, එපරිද්දෙන්ම; පඤ්ඤාචා, නුවණැත්තාවූ; භික්ඛු, මහණනෙම; පරියග්ගං, පයඝීපතිය; සුභා, අසා; වෙපි, ප්‍රතිපනති ප්‍රතිවේධ යන දෙකම; පුරෙති, පුරන්තෝයැ; තස්මා, එහෙයින්; පරියග්ගියා, පයඝීපතිය, සිතාය; පැවැතිකල්හි; සාසනං, බ්‍රහ්මාසනය නෙමේ; සිතං, පැවැත්තේ; හොති; වේ; යද පන, යම්කලෙකැ වනාහි; සා, ඒ පයඝීපති තොමෝ; අනතරධායනි, අතුරුදන්වේද; තද, එකල්හි; පඨමං, පළමුකොට; අභිධම්මපිටකං, අභිධම්මපිටකය නෙමේ; තස්සති, නැසේ; තත්ථ, ඒ අභිධම්මපිටකය මධ්‍යයෙහි; සබ්බපඨමං, මුළු අභිධම්ම පිටකයට පළමුව; පසානං, පටන් පවරුණු නෙමේ; අනතරධායනි, අතුරුදන්වේ; අනුක්ක මෙන, අනුලෝම පිළිවෙළින්; පච්ඡා, පසුකලැ; (සබ්බපච්ඡා සීද පාඨසි) ධම්මසඛගහො, ධම්මසභුණු පවරුණු නෙමේ; (අනතරධායනි, අතුරුදන් වේ;භ) තස්මිං, ඒ අභිධම්මපිටකය; අනතරතිතෙ, අතුරුදන්වූ කල්හි; ඉතරෙසු, අන්‍යවූ; චිත්ත පිටකෙසු, උභය පිටකයන්; සිතෙසු අපි, පවත්නා කල්හිත්; සාසනං, ශාසනය නෙමේ; සිතමෙව, පැවැත්තේමැ; හොති,

වේ; තත්ථ, තද්දහස් පිටකයන් අතුරෙන්; සුත්තනිකපිටකේ, සුත්තපිටකය; අනාරාධායමානේ, අතුරුදන් වන කල්හි; පසමං, පළමුකොට; අභ්‍යුත්තරනිකායෝ, අභ්‍යුත්තරනිකාය නෙමේ; එකාදසකතො පසාය, එකාදසකතිපාතයෙන් පටන්ගෙන; යාව එකකා, එකක නිපාතය දක්වා; අනාරාධායති, අතුරුදන්වේ; තදනන්තරං, ඒ අභ්‍යුත්තර නිකාය අතුරුදන්වීමට අනතුරුව; සංයුත්තනිකායෝ, සංයුත්තනිකාය නෙමේ; චක්කපෙය්‍යාලතො, චක්කපෙය්‍යාලයෙන් පටන්ගෙන; යාව ඔක්කතරණා, ඔක්කතරණසූත්‍රය දක්වා; අනාරාධායති, අතුරුදන්වේ; තදනන්තරං, ඒ සංයුත්තනිකාය අතුරුදන්වීමට අනතුරුව; මජ්ඣිමනිකායෝ, මජ්ඣිම නිකාය නෙමේ; ඉන්ද්‍රියභාවනතො පසාය, ඉන්ද්‍රියභාවනා සූත්‍රයෙන් පටන් ගෙන; යාව මූලපරියායා, මූලපරියාය සූත්‍රය දක්වා; අනාරාධායති, අතුරුදන්වේ; තදනන්තරං, ඒ මජ්ඣිමනිකාය අතුරුදන්වීමට අනතුරුව; දීඝනිකායෝ, දීඝනිකාය නෙමේ; දසුත්තරතො, දසුත්තර සූත්‍රෙන් පටන්ගෙන; යාව බ්‍රහ්මජාලා, බ්‍රහ්මජාල සූත්‍රය දක්වා; අනාරාධායති, අතුරුදන්වේ; එකිස්සා, (ගාථාය අපි,) එක් ගාථාවක්හුගේද; චිත්තමිති ගාථානං, දෙගාථාවකුන්ගේද; පුච්ඡා, ප්‍රශ්නක්‍රියානොමේ; අඛානං ගච්ඡති, දික්කලක් පවත්නේය; (සා, ඒ ප්‍රශ්නක්‍රියානොමේ; 0) සාසනං, බ්‍රහ්මසස්ස; ධාරෙතුං, උසුලන්ට; න සකෙකාති, නොහැකිවේ; සතිසපුච්ඡා (විච්චා), සතිසපුච්ඡා මෙන්ද; ආලම්බකපුච්ඡාවිච්චා, අලම්බක මෙන්ද; (සාසනං ධාරෙතුං නසකෙකාති, බ්‍රහ්මසස්ස උසුලන්ට නොහැක්කේය; 0) එතා, තෙල ප්‍රශ්නයෝ තුමු; කස්සපබ්‍රහ්මකාලිකා, කස්සප බුදුන් සෙමෙහි පටන් පැවත ආවාහු; අනාරා, බුදුවරයන් දෙදෙනෙකුන් අතර, සාසනං, බ්‍රහ්මසස්ස; ධාරෙතුං, උසුලන්ට, නාසකස්සෙති, නොහැකිවුහුලු; පන, පක්ෂානන්තරයෙන් දක්වනු ලැබේ; චිත්ත පිටකෙසු, උභයපිටකයන්; අනාරාධිතෙසු, අතුරුදන්වූ කල්හිත්; විනයපිටකේ, විනය පිටකය; සීතේ, පැවැති කල්හි; සාසනං, බ්‍රහ්මසස්ස; නිට්ඨති, පවත්නේය; පරිවාරඛකෙසු, පරිවාරය හා සුඵල මහවල යන ඛකයන්; අනාරාධිතෙසු, අතුරුදන්වූ කල්හි; උභතොවිහමෙහ, භික්ෂුභික්ෂුනී උභයවිහමයන්; (හෙවත් පරිප්පවිතිපෙළදම්;) සීතේ, පැවැති කල්හි; (සාසනං) සීතමෙව හොති, බුදුසේන පැවැත්තේම වේ; උභතොවිහමෙහ, භික්ෂුභික්ෂුනී උභතොවිහමය; අනාරාධිතේ, අතුරුදන්වූ කල්හි; මාතිකාය, යො පන භික්ෂු භික්ෂුනං සිත්ඛාසාප්ඵසමා පනො යනාදීන් වදාල මාතෘකාව; හෙවත් - පාමොක්මපෙළ; සීතායපි, පැවැති කල්හිත්; (සාසනං) සීතමෙව හොති, බ්‍රහ්මසස්ස පැවැත්තේම වේ; මාතිකාය, පාමොක්මපෙළ; අනාරාධිතාය, අතුරුදන්වූ කල්හි; පාතිමොක්කපබ්බජ්ජා උපසම්පදාසු, නිදනොදොසසංඝාත ප්‍රාතිමොක්කයද ප්‍රවුජ්ජා උපසම්පදාවන්ද; නොහොත් - ප්‍රාතිමොක්ක ශීලයෙහි ඇතුළත්වූ ප්‍රවුජ්ජා උපසම්පදාවන්; සීතාසු, පැවැති කල්හි; සාසනං, බ්‍රහ්මසස්ස නෙමේ; නිට්ඨති, පවත්නේය; ලිඛනං, ලිඛණ වෙසය නෙමේ; අඛානං ගච්ඡති, දික්කලක් පවත්නේය; සෙනවත්ථසමණවංසො පන,

සුදුපිළිහැඳ පෙරවගන් මහණුන්ගේ වංශය තෙම; වනාහි; කසාප බුඩ්ධකාලතොපසාය, කසුප්බුද්ධන්ගේ කාලයෙහි පටන්; සාසනං, බුත් සසුන; ධාරෙතො, උසුලන්ට; නාසකඛි, නොහැකිවී; පච්ඡිමකසා පන, පැසුළුවැවූ මහණහුගේ වනාහි; සච්චපට්ඨෙධිනොව, වතුසත්තාවබෝධ යෙන්ද; පච්ඡිමකසා, පැසුළුවැවූ මහණහුගේ; සීලහෙදතොව, ශීල හෙදයෙන්ද; පසාය, පටන්ගෙන; සාසනං. බුත්සසුනතෙම; ඔසකකි තං නාම, නටුයේ නම්; හොති, වේ; තතොපසාය, එතැන් පටන්; අඤ්ඤාසා, අත්තවූ; බුඩ්ධසා, බුදුකෙනෙකුන්ගේ; උපපතති, උත්පතති තොමෝ; න නිවාරිතා, නොවැළඹු.

* “නුසංස්කරනීති පන අප්ථි” යන්නෙහි අභිප්‍රාය නම් “න මෙ ආවරියො අප්ථි සදිසො මෙ න විජ්ජති” යනාදිය මේ ලෝදුහි සිටා වදාරන්නාවූ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් “ඇවැත්ති ශාරිපුත්‍රය! කීමෙක්ද මෙසමාහි භගවත්තු හා සඵලතාඤ්ඤා සංඛ්‍යාත සමබ්බාදි යෙහි සමසමවූ මහණෙක් හෝ බමුණෙක් හෝ ඇද්දැයි” අසනලදුව වහන්ස! මෙපරිද්දෙන් අසනලද්දෙමි නම් මම නැතැයි කියන්නෙමිසි බැණ එයට කරුණු දක්වන්ට “අඤාන මෙතං අනවකාසො යං එකිසාං ලොකධාතුයා වෙ අරහන්‍යො සමාසමබ්බාදි” යනාදිවූ මේ සූත්‍රය දක්වා වදාරන්නාවූ දම්සෙනෙවි සැරියුන් මහතෙරුන් විසින්ද බුඩ්ධ ඤාණවූ මේ ලොකධාතුව තබා අන් ලොකධාතුවෙක්හි නොඉපැදීම වදාරනලදුවේ යන අභිප්‍රායයි. එහෙයින් විසූ **න උසංස්කරනීති පන අප්ථිති** න මෙ ආවරියො අප්ථි සදිසො මෙ න විජ්ජතිහි ආදිං ඉමිසාං ලොකධාතුයා උපාදි වදන්‍යොන භගවතා “කිං පනාචුසො සාරිපුත්ත! අනේතරති අඤ්ඤා සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා භගවතා සමසමො සමබ්බාදියනති එවං පුදාහං භන්‍යො නොති වදෙය්‍යනති වතා නසා කාරණං දසෙය්‍යං අඤානමෙතං අනවකාසො යං එකිසාං ලොක ධාතුයා වෙ අරහන්‍යො සමාසමබ්බාදිහි ඉමං සූත්‍රතං දසෙය්‍යන්‍යොන ධම්මසෙත්තාපතිනා ච බුඩ්ධකෙත්තාභුතං ඉමං ලොකධාතුං උපෙත්තා අඤ්ඤාත් අනුප්පතති චුත්තා හොතිති අධිප්‍රායො. (මු. ටී) එතට්ඨිකා පාඨයෙහි ආදිශබ්දයෙන් එකොමහි පෙ තිබුනො යනාදිහු සංග්‍රහකරනු ලැබෙත්. මෙහි බුදුන් වදාළ “සදිසො මෙ න විජ්ජති” යනාදියෙන්ද සැරියුන් මහතෙරුන් වදාළ “අනේතරති පෙ නොති වදෙය්‍යං” යන්නෙන්ද මේ ලෝදුහි මෙන් අන් බුදුරජන්හුගේ අන් ලෝදුයෙක්හි ඉපැදීම වළහනලදැයි දතයුතු. ඒ එසේමැයි සමානවූ බුදුරජන්හු ඇතිකලා මා හා සමානයෙක් නැතැයි යනාදිය වදාරන්ට නොහැක්ක. ලොකධාතු විශේෂයක් අපේක්‍ෂාකිරීමෙන් වදාරනලදැයි යම් වචනයක් කියන් නම් එබඳු ලොකධාතු විශේෂයක් නැතිහෙයින්ද බුඩ්ධානු භාවයාගේ අසාමප්‍රාප්ත ප්‍රකාශ වන හෙයින්ද ඒ කීමද නැත්තෙකැ ආදිසද්දෙන එකොමහි සමාසමබ්බාදි සිතිභූතොසම් නිබ්බූතොති ආදීති සංඛ්‍යාත්තනි, එත් ව සදිසො මෙ න විජ්ජති, එකොමහි සමාසමබ්බාදි, අනේතරති අඤ්ඤා සමානො වා භගවතා සමසමො

සමුදායයනති එවං පුදාහං භූතො නොති වදෙය්‍යනති ආදිවච
 නෙති ඉමිසං ලොකධාතුයා විය අඤ්ඤාසං බුද්ධිසං අඤ්ඤාසං ලොක
 ධාතුයා උපපාදෙ නිවාරිතොති දසබ්බං, නති විජ්ජමානෙ සදිසො
 මෙ න විජ්ජතිති ආදි සකකා වනතුං, යං පන වදනති ලොකධාතු
 විසෙසාපෙක්ඛාය වුත්තනති. නමපි නන්ති තථා විසෙසස්සාභාවතො,
 බුද්ධානුභාවස්ස ව අසමන්තභාව විභාවනතො (අ. පි)

* මේ අටුවාවෙහි ආඥාසෙත්‍රකිනිනියද ධර්මතාව දැක්වීම
 පිණිසය. එසේමැ තො. භාග්‍යවත්තෙම යම් යම් තෙනැ අණපවත්
 වන්ට රිසිවේ නම් ඒඒ තෙනැ අණපවත්වන්ට සම්මිච්ඡාසේක (අ. ආණා
 බෙත්තකිත්තනකෙද්වත් ධම්මතා දස්සනන්ට, සකෙකාති හි භගවා
 යන් යන් ඉවජති තන් තන් ආණං වනෙනතුං (අ. පි)

* “එකිසං ලොකධාතුයා” යන මේ වචනයද බුද්ධිසෙත්‍ර
 භූතවු ලොකධාතුව දැක්වීම පිණිස උක්තය. එහි මේ අභිප්‍රාය වේ:-
 බුද්ධිසෙත්‍රභූතවු මේ ලොකධාතු තොමෝ එකක්මැ වේ. ඒ ලොකධාතු
 වෙහි එක්කලෙකැ එකම සම්පත්සම්බුද්ධියෙක් උපදී යනුයි. එහෙයින්
 ටිකාආචරණ “බුද්ධිකෙතන (පෙ) අධිප්‍යායොති විසු (එකිසං
 ලොකධාතුයාති) ඉදං බුද්ධිකෙතනභූතාය ලොකධාතුයා දස්සනන්ට
 වුත්තං, නන්තියමන්තො බුද්ධිකෙතනභූතා එකා වායං ලොකධාතු තන්
 එකසම්මං කාලෙ එකොව සම්මාසම්බුද්ධො උපපජ්ජති, තෙනාහ
 බුද්ධිකෙතන (පෙ) අධිප්‍යායොති (අ. පි.)

* “මානිකාය සිතායපි” යන තෙනැ මාතෘකාව නම් යො පන
 හිකු සිකාසාජිව සමාපන්නො යනාදීන් වදාලාවු ශික්ෂාපදයෝයි. ඒ
 මාතෘකාව අතුරුදන්වු කල්හි නිදනොදෙය්‍ය සංකිතවු ප්‍රාතිමොක්ෂ
 යද ප්‍රවුප්පොපසම්පද කම්භන්ද අතිකල්හි බුද්ධිශාසනය පවත්නේය.
 යන අර්ථය වේ. නොහොත් ප්‍රාතිමොක්ෂයෙහි සාමණේරප්‍රවුප්පාවත්
 උපසම්පදවත් අනන්තීතවනුය. සාමණේර ප්‍රවුප්පාඋපසම්පදවය
 අවිද්‍යාන කල්හි ප්‍රාතිමොක්ෂශීලයකුදු නැතිහෙයින් යම්හෙයකින්
 උපසම්පදදියෙන් ප්‍රාතිමොක්ෂයන් ප්‍රවුප්පාදියෙන් උපසම්පදවත් සිඛද
 එහෙයින් ප්‍රාතිමොක්ෂය සිඛකල්හි ප්‍රවුප්පොපසම්පදවනුදු සිඛකල්හි
 බුද්ධිශාසනය පවත්නේයයි කියනලදී යො පන හිකුති ආදිනා
 වුත්තාති සිකාපදාති මානිකා, වාය අනන්තරකිතාය නිදනුදෙස
 සංකිතො පාතිමොක්ෂෙ පබ්බජ්ජපසම්පද කමෙමසු ව සාසනං තිස්සති
 අන්තො, පාතිමොක්ෂෙ වා අනන්තරකිතො පබ්බජ්ජා උපසම්පද ව, තදුභයා
 භාවෙ පාතිමොක්ෂාභාවතො, තසමා පාතිමොක්ෂෙ තාසු ව සාසනං
 තිස්සති වුත්තං (මු. පි) තසමාති යසමා උපසම්පදදිනා පාති
 මොක්ඛං උපසම්පද ව පබ්බජ්ජාදිනා තසමා පාතිමොක්ෂෙ සිද්ධො
 සිද්ධාසු තාසු පබ්බජ්ජපසම්පදසු (අ. පි)

* “ඛසකතින නාම හොති” යනු පශ්චිම ප්‍රතිවේධ ශිලිහෙදවය එක්කොට, ඉන්‍යොබ්බෙති සසුන නටුයේ වේ යන අර්ථය වේ. ඛසකතිනං නාමානි පච්ඡිමපට්ටෙධ සිලිහෙදවයං එකතො කඤ්චා තතො පරං චිතඝං නාම හොතිති අත්‍යො (මු. ටි) මෙහි විනාශං නාම හොති යන සාමාන්‍ය වචන ශක්තියෙන් පශ්චිම ශ්‍රාවකයාගේ ප්‍රතිවේධයෙන් ඔබ්බෙති ප්‍රතිවේධ ශාසනයද පශ්චිම භික්ෂුවගේ ශිලිහෙදයෙන් ඔබ්බෙති ප්‍රතිපත්ති ශාසනයද නටුයේ නම් වේ යන විශේෂාථීය දක්වා. මෙසේ ශාසනභාව සාමාන්‍යයෙන් වනාහි උභය ශාසනය එක්කොට දක්වන්නාවූ ඇජ්රහු පච්ඡිම පෙ එකතො, සි විසු තතො පරං චිතඝං නාම හොතිති පච්ඡිම පට්ටෙධතො පරං පට්ටෙධසාසනං පච්ඡිමසිලිහෙදතො ව පරං පට්ටෙධසාසනං චිතඝං නාම හොතිති සාසනභාව සාමඤ්ඤාන පන උභයං එකඝං කඤ්චා දස්සෙතො පච්ඡිම පෙ එකතො කඤ්චාති ආහ (අ. ටි)

* තවද ‘ඉමෙසු පන නිසු බෙතෙතසු’ යනාදි අභිකථාපාඨයෙන් කෙළලක්‍ෂයක් සක්වලෙයි කියනලද ආඥාසෛත්‍රයෙන් අන්‍යවූ සක්වලෙක්හි බුදුවරයෝ නුපදිත්තෙයි හඟවා. අපි වනාහි මෙසේ විතකීනය කරමිහ:- “අඤ්ඤාසමිං වකකවාලෙ” යන පදයාගේ අර්ථය මේ සක්වලෙන් අන්‍යවූ සියලුම ත්‍රිවිධ බුද්ධසෛත්‍රයන්හි සි ගනුලබන කල්හි කෙළලක්‍ෂයක් සක්වලෙන් අන්‍යවූ සක්වලෙක්හි බුදුවරයෝ උපදිත්තෙයි හැඟේ. ඉදින් වනාහි “අඤ්ඤාසමිං වකකවාලෙ” යන පදයාගේ අර්ථය මේ සක්වලෙන් අන්‍යවූ ආඥාසෛත්‍රභූතවූ සක්වලෙකැ යයි ගෘහිතකල්හි කෙළලක්‍ෂයක් සක්වලෙන් අන්‍යවූ සක්වලෙක්හි බුදුවරයන්ගේ ඉපදීම වන්නේයයි හැඟෙනම් “අභාන මෙතං අනව කාසො යං; එකිස්සා ලොකධාතුයා වෙ අරහන්තො සමමාසලුඤා යනාදි පාළියද “අට්ඨානමෙතං අනවකාසො යං එකිස්සා ලොකධාතුයා වෙ රාජානො වකකවන්ති” යනාදි පාළිය හා සමග වදළ හෙයින් කෙළලක්‍ෂයක් සක්වලෙන් අන්‍යවූ සක්වලෙක්හි බුදුවරයන්ගේ උත්පත්තිය මෙන් අන්‍යවූ ලොකධාතුවෙක්හි සක්විතිරජහුගේ නොඉ පැදීම විසයුතු වන්නේය. කථාවසතු ප්‍රකරණයෙහි කෙළලක්‍ෂයක් සක්වලෙන් අන්‍යවූ සක්වලෙක්හි බුදුවරයන්ගේ ඉපැදීම නොවළඟන ලද්දැ. එහෙයින් ආඥාසෛත්‍ර භූතවූ කොට්ඨකසහසු චක්‍රවාලයෙන් අන්‍යවූ චක්‍රවාලයෙක්හි බුදුන්ගේ ඉපැදීම විසයුතූය යනු අපගේ අභි සංකූසිද් ගේ විමසා ගතයුතුයයිද අර්ථයොජනාකාර ඇජ්රහු විසු.

13. v. පරිනිබ්බානානි නාම, පරිනිඵාණයෝ නම්; කිලෙස පරිනිබ්බානං, කෙලෙස පරිනිඵාණයැ; ඛකිපරිනිබ්බානං, සකකිපරි නිඵාණයැ; ඛාතුපරිනිබ්බානං ඉති, ඛාතුපරිනිඵාණයැ කියා; නිඤ්ඤි, තුනෙකි; තත්ථ, ඒ ත්‍රිවිධ පරිනිඵාණයන් අතුරෙන්; කිලෙස පරි නිබ්බානං, කෙලෙසපරිනිඵාණය නෙමේ; බොධිපඤ්ඤික, බොධිපඤ්ඤික යෙහි; හෙවත් බොධිද්‍රවමුලයෙහිවූ චජ්‍රාසනයෙහි, අහොසි, වූයේය;

බ්බුපරිනිබ්බානං, සස භුපරිනිථිණය තෙම; කුසිනාරුයං, කුසිනාරු නුව
රෙහි; (අහොසි, වුයේය; 0) බානුපරිනිබ්බානං, බානුපරිනිථිණය තෙම;
අනාගතෙ, අනාගතයෙහි; භවිස්සති, වන්නේය; සාසනස්ස, බුද්ධාසනය;
ඔසකකනකාලෙ කිර, නස්නාකල; (කිර යනු අනුග්‍රවණාථියෙහි නිපා)
ඉමස්මිං තමබපණ්ණේදිපෙ, මේ තාමුපර්ණිථිපයෙහි; (හෙළදිව්හි යුසේසි)
බානුයො, බානුහු; සනතිපතිනා, පුජාසත්කාර ඇති තෙතට එකතු වූ;
මහාවෙහියං, රුවන්වැලි මහසෑයට; ගම්ස්සනති, වැඩමවන්නාහ; මහා
වෙහියතො, රුවන්වැලිමහසෑයෙන්; නාගදිපෙ, නාගදිපයෙහි; රාජා
යතන වෙහියං, රාජායතන වෛත්‍යයට; තතො, ඒ රාජායතන
වෛත්‍යයෙන්; මහාබොධි පලලඛකං, මහබෝපලභට; ගම්ස්සනති,
වැඩමවන්නාහුය; නාගභවනතොපි, නාගභවනයෙන්ද; දෙවලොක
තොපි, දෙවලොවෙන්ද; බ්‍රහ්මලොකතොපි, බ්‍රහ්මලොවෙන්ද; බානුයො,
බානුහු; මහාබොධිපලලඛකමෙව, මහබෝපලභටම; ගම්ස්සනති, වැඩම
වන්නාහ; සාසපමනනාපි, අබ්බට්ඨ පමණවූද; බානු, ශාරීරික බානුවක්;
අනතරු, අතරෙක; න නස්සිස්සති, නොනසින්නේය; සබ්බා බානුයො,
සියලු ශාරීරික බානුහු; මහාබොධිපලලඛක, මහබෝපලභට; රුසිභුතා,
ඔසලාහු; සුවණ්ණකකිකො විය, රත්තදක් මෙන්; එකසනා හුතො, එක්වැ
හැසුනි; ඡබ්බණ්ණරංසියො, ඡබ්බණ්ණි බුබුරුණිහු; විස්සජ්ජස්සනති,
විහිදුවන්නාහ; තා, ඒ ඡබ්බණ්ණි බුබුරුණිහු; දසසහස්සලොකබානුං, දස
සහස්සලොකබානුව; එරිස්සනති, සඵරණය කරන්නාහ; තතො, ඉක්බිති,
තොහොත් - තබෙතුවෙන්; දසසහස්ස චක්කවාල දෙවතා, දසදහස්ස්
ස්සත්වල වැසි දෙවතාවෝ; සනතිපතිනා, (මේ සත්වලට) රැස්වැ; අජ්ජ,
අද; සත්ථා, ශාස්තෘන්වහන්සේ; පරිනිබ්බාති, පිරිනිවන්පානයෙස්ස;
අජ්ජ, අද; සාසනං, බුදුසසුන; ඔසකකති, විනාශවෙයි; ඉදුති, මේ
අවසරයෙහි; අමහාකං, අපගේ; ඉදං, මේ දර්ශනය; පච්ඡිම දස්සනං
ඉති, අනුතම දර්ශනයයි; දසබලස්ස, දශබලධාරීන්වහන්සේගේ; පරි
නිබ්බුතදිවසතො, පිරිනිවි දිවසට වඩා; මහනතතරං, ඉමහත්වූ;
කාරුඤ්ඤං, වැලපිම් කරුණාවක්; කරස්සනති, කරන්නාහ; අනා
ගාමි බිණාසවෙ, අනගාමී රහත් පුඤ්ඤන්; ජපෙතො, තබා; අවසෙසා,
අවශේෂවූ දෙවතාවෝ; සකභාවෙන, තමතමන්ගේ පියවි බැවින්;
සකුරෙතො, සිටිත්; න සකභස්සනති, නොහැක්වන්නාහ; බානුසු,
බානුන්හි; තොහොත් - බානුන් කෙරෙන්; තෙජොධානු, තෙජොධානු
තොමෝ; උසතිනා, මතුයි; (ඉපිද යුසේසි) යාවබ්‍රහ්මලොකා, බ්‍රහ්
මලොව දක්වා; උග්ගවජ්ජස්සති, පැන නගින්නේයි; සාසපමනනායපි,
අබ්බට්ඨ පමණවූද; බානුයා, බානුවක්; සති, ඇතිකල්හි; එකජාලාව,
එකසණ්ඩතනිපාලාවක්මැ; භවිස්සති, වන්නේය; බානුසු, බානුන්;
පරියාදනං, ස්වයංභාවයට; ගතාසු, පැමිණි කල්හි; පච්ඡිජ්ජස්සති,
නිවියන්නේය; එවං, මෙසේ; මහනතං, මහත්වූ; ආනුභාවං, ආනු
භාවය; දස්සෙතො, දක්වා; බානුසු, බානුන්; අනතරතිනාසු, අනුරු
දන්වූ කල්හි; සාසනං, සථිඥශාසනය තෙමේ; අනතරතිනං නාම,

අතුරුදන්වූයේ නම්; හොති, වේ; යාව, යමිතාක් කල්; එවං, උක්ත ප්‍රකාරයෙන්; න අනතරධායනී, අතුරුදන් නොවේද; තාව, ඒ තාක් කල්; අවර්තං නාම, තොඤ්ඤත්වයේ නම්; හෙවත් - අනතිම නුවූයේ නම්; හොති, වේ; එවං, මෙසේ ඇතිකල්හි; නොහොත් - මෙසේ හෙයින්; අප්‍රබ්‍රං අවර්තං, ඉදිරිපසු නොවැ; (බ්‍රහ්ම, බුදුවරයෝ, 0) උප්පජ්ජයන්, උපදින්නාහු නම්; එතං ආනං, තෙල කරුණ; න විජ්ජති, විද්‍යමාන නොවන්නේය; කසමා පන, කවරහෙයකින් වනාහි; අප්‍රබ්‍රං අවර්තං, ඉදිරිපසු නොවැ; නුප්පජ්ජනති, නුපදිද්ද; ඉති, ප්‍රශ්නකිරීමක් ඇතිකලැ; අනවර්තයතනා, ආශ්වයා නොවන බැවින්; (නුප්පජ්ජනති, නුපදිත්; ඉති විස්සජ්ජනබ්‍රහ්ම; මෙසේ විසදිය යුතුයි 0) හි, ඒ සැබෑමය; බ්‍රහ්ම, බුදුවරයෝ වූහ; අවර්තයමනුස්සා, ආශ්වයා මනුෂ්‍යයෝ; (හොනති, වෙති; 0) යථා, කුමනම් සාධක වචනයක් වදාළයේක්ද; එකපුගලො ථෙ පෙ ථෙ සමාසලබ්‍රබ්‍රහ්ම, යන සාධක වචනය; ආහ, වදාළයේක; භික්ඛවෙ, මහණෙනි, අවර්තයමනුස්සා, ආශ්වයා මනුෂ්‍යයෝ; එක පුගලො, අසද්දහවූ පුද්ගලයෙක්; ලොකෙ, ලෙවිහි; උප්පජ්ජමානො, උපදින්නේවා; උප්පජ්ජති, උපදි; භික්ඛවෙ, මහණෙනි; එකපුගලො, අසද්දහවූ පුද්ගලයෙකු; කතමො, කවරේද; තථාගතො, විදර්ශී ආදිවූ පෙර බුදුවරයන් මෙන් බුද්ධිකාරක ධර්මයන් පුර ආහෙයින් තථාගතවූ; අරහං, සංසාරවක්‍රයාගේ අර සිද්ධවූ හෙයින් අභින්න; සමාසලබ්‍රබ්‍රහ්ම, පරෙපදෙශ විරහිතවා සකලඥය ධර්මයන් තීරවශෙෂකොටැ වූමුමැ මනාසේ දැන වදාළවූ සමාසලබ්‍රබ්‍රහ්ම නෙමෙයි; (ඉති වාක්‍යසමාප්තියෙති නිපා) වෙවා, බුදුවරු දෙදෙනෙක් හෝ; වනාහරොවා, බුදුවරු සතර දෙනෙක් හෝ; අට්ඨවා, බුදුවරු අටදෙනෙක් හෝ; සොළසවා, බුදුවරු සොළොස්දෙනෙක් හෝ; එකතො, එක්වරු; (එක්කලෙක යුසේසි) යදිව උප්පජ්ජයන්, ඉදින් උපදින්නාහු නම්; (ව ගබ්ඨ වාක්‍යාරම්භ දෙක කසි) අවර්තයා, ආශ්වයා ඇතියහු; න භවෙයන්, නොවන්නාහු; හි, ඒ සැබෑම; එකසමිං විහාරෙ, එක් වෙහෙරෙක්හි; විනතං වෙතියානමපි, දැනට දෙදෙනෙකුන්ගේ පවා; ලාභසකකාරො, ලාභසත්කාර නෙමේ; උචාරො, උදාරවනුයේ; හෙවත් - විපුලවනුයේ; නහොති, නොවෙයි; භික්ඛුපි, භික්ඛුහුද; බහුතාය, බහුල වන බැවින්; අවර්තයා, ආශ්වයා ඇතියහු; නජානා, නුවූහ; එවං, මෙසෙයින්; බ්‍රහ්මපි, බුදුවරයෝද; භවෙයන්, වන්නාහු; තසමා, එහෙයින්; (වෙ, බුදුහු දෙදෙනෙක්; 0) නුප්පජ්ජනති, නුපදිත්; දෙශනාය, ධර්මදෙශනාවගේ; විසෙසාභාව නොව, වෙනසක් නැති හෙයින්; (වෙ බ්‍රහ්ම, බුදුවරු දෙදෙනෙක්; එකතො, එක්වරු; නුප්පජ්ජනති, නුපදිත්; 0) හි, ඒ සැබෑම; සතිපට්ඨා නාදිහෙදං, සිව්වන් ඇ ප්‍රභේද ඇති; යං ධම්මං, යම් ධර්මයක්; එකො, එක්බුදුවරයෙක්; දෙසෙති, දෙසනසේක්ද; අඤ්ඤාන, අත්බුදුවරයෙක්හු; උප්පජ්ජමාපි, ඉපිදත්; සොවා, ඒ සිව්වන් ඇ ප්‍රභේද ඇති ධර්මයමැ; දෙසෙතබ්බො, දෙසිය යුත්තේ; සියා, වන්නේයැ; තතො, එසේ දෙසිය යුතු වන හෙයින්; නොහොත් - තතො, එකල්හි x; (ධම්මො,

ධම්ම නෙමේ; 0) අනවජරියො, ආශවයා රතීතවුයේ; සියා, වත්තේය; පන, විශෙෂ කාරණයක් ඇත; එකසිං, එක් බුදුවරයක්හු; ධම්මං, ධම්මය; දෙසෙන්නො, වදාරන කල; දෙසනාපි, ධම්මදෙශනා නොමෝද; අවජරියා, ආශවයා ඇත්තී; හොති, වේ; විවාදභාවනො ව, විවාද ඇති නොවන පිණිසද; (වෙ බුඩ්ධා එකතො න උපපජ්ජන්ති යන්න හෙළා යොජනු) ව (හි), ඒ සැබව; බහුසු, බොහෝවූ; බුඬෙසු, බුදුවරුන්; උපපන්නසු, උපන්කල්හි; බහුනං, බොහෝවූ; ආවරියානං, ඇවරන්නේ; අනෙතවාසිකා විය, අතැවැසියන් මෙන්; අමහාකං, අපගේ; බුඬො, සඵලයන් වහන්සේ; පාසාදිකො, ප්‍රසාද දනවන්නේය; නොහොත් ප්‍රසාද එළවීම ඇතිසේක; අමහාකං, අපගේ; බුඬො, සඵලයන් වහන්සේ; මධුරස්සරො, මිනිරවූ කටහඬ ඇතිසේක; ලාභී, ප්‍රත්‍යයලාභී සේක; පුඤ්ඤවා, පිනැතිසේක; ඉති, මෙසේ බැණ; විවදෙය්‍යං, විවාද කරන්නාහුය; තසමාපි, එහෙයින්ද; එවං, මෙයාකාරයෙන්; හෙවත් - එක වර බුදුවරු දෙදෙනෙක්; නුපපජ්ජන්ති, නූපදිත්.

* මානි රංසියො, කාරුඤ්ඤනති පරිදෙවන කාරුඤ්ඤං යි මූලථිකා විවරණයි. පරිදෙවන කාරුණිය නම් වැලපීමෙන්වූ කාරුණා කටැටි බවයි නොහොත් වැලපීමෙන්වූ කාරුණා ගුණය හෝයි. පරිදෙවන කාරුඤ්ඤනති පරිදෙවනෙත කාරුණාසිතබ්බතා කාරුණායනා වා (අ. ථි) අපි මෙසේ අදහස් කරමිහ.- කාරුණා දැන විසරි වැලපීම හෝ පරිදෙවන කාරුණිය නමැයි. මෙහි කාරුණිය ශබ්දයෙන් තබෙනුක වූ විලාපය දක්වන හෙයිනි. * අනවජරියනා යන පදයාගේ බුදුවර යන් දෙදෙනෙකුත් උපදින කල්හි ආශවයා භාවයක් නැති වරද හෙතු කොට ගෙන යන අර්ථය වේ “විවාදභාවනො” යන පදයාගේ විවාද යන්නේ අභාවය පිණිස බුදුවරු දෙදෙනෙක් නූපදිත් යන අර්ථය වේ, මෙම මූලථිකා විවරණය බලා අප කී අර්ථය මැනවි. “විවාදභාවනො” යන අප පාඨය හෙළා විවාදවන හෙයිනැයි සත්‍යයෙහිහි කී අර්ථය නො යෙදේ. අනවජරියතනාති විසු උපපජ්ජමානෙසු අවජරියතනාභාව දෙසනොති අනො. විවාදභාවනොති වාදභාවනං වෙ න උපපජ්ජන්තිහි අනො (මු. ථි)

I4.

i අපිවෙනං කාරණං මිලිකරඤ්ඤා පුෂෙන නාගසෙනාසෙ රෙන විජාඨිතමෙව. චුත්තඤ්ඤි තස්ස “හතෙන නාගසෙන භාසිත මෙවෙනං හතවතා අසානමෙනා ගික්ඛමෙව අනවකාසො යං එකියා ලොකධාතුයා වෙ අරහතො සමමාසමුඛා අපුබ්බං අවජිමං උපපජ්ජෙය්‍යං නෙතං ධාතං විජ්ජන්ති, දෙසෙන්නා ව හතෙන නාගසෙන සබ්බෙසි තථාගතා සත්තනිංසපබ්බසකිංස ධම්මෙ දෙසෙන්නි. කථයමානා ව චුත්තාදි අර්ථසම්මානි කපෙන්නි. සික්ඛා

පෙනනා ව තිසු සිකතාසු සිකතාපෙනති. අනුසාසමානා ව අපමාද පටිපතනියං අනුසාසනති. යදි භගන නාගසෙන සබ්බසමපි තථාගතානං එකුද්දසො එකකථා එකසිකතා එකානුසිට්ඨි කෙන කාරණෙන චෙ තථාගතා එකකතණ භූපජ්ජනති? එකෙනපි තාව බුබුසාදෙන අයං ලොකො ඛතාසජාතො. යදි දුතිසො බුබො උපපජ්ජයා විනනං පභාස අයං ලොකො ගිසොසොමනතාස ඛතාසජාතො භවෙසා. ඔවදනනා ව චෙ තථාගතා සුඛං ඔවදෙසුං, අනුසාසමානා ව සුඛං අනුසාසෙසුං. තත්ථ මෙ කාරණං දසෙසති, යථා'හං නිසංසෙසො භවෙසානති.

ii අයං මහාරාජ දසසහස්සි ලොකබාහු එකබුබුබරණි එකසෙසව තථාගතස්ස ගුණං ධාරෙති, යදි දුතිසො බුබො උපපජ්ජයා නායං දසසහස්සි ලොකබාහු ධාරෙසා වලෙසා කමෙසා නමෙසා ඔනමෙසා විනමෙසා විකිරෙසා විධමෙසා විබංසෙසා න ධානමුපගවෙජයා. යථා මහාරාජ නාවා එකසුරිස සකාරණි භවෙසා එකස්මිං පුරිසෙ අභිරුද්දෙහ සා නාවා සාමුපා දිකා භවෙසා, අථ දුතිසො පුරිසො ආගවෙජයා තාදිසො ආයුතා වණ්ණනා වසෙන පමාණෙන කිසපුලෙන සබ්බසම පච්චෙකෙන සො තං නාවං අභිරුද්දෙසා අපිතු සා මහාරාජ නාවා විනමපි ධාරෙසාති? නගි භගන ධාරෙසා වලෙසා කමෙසා නමෙසා ඔනමෙසා විනමෙසා විකිරෙසා විධමෙසා විබංසෙසා න ධාන මුපගවෙජයා ඔසිදෙසා උදකෙති. එවමෙව ඛො මහාරාජ අයං දසසහස්සි ලොකබාහු එකබුබුබරණි එකසෙසව තථාගතස්ස ගුණං ධාරෙති, යදි දුතිසො බුබො උපපජ්ජයා න දසසහස්සිලොකබාහු ධාරෙසා වලෙසා පෙ න ධානමුපගවෙජයා. යථා වා පන මහාරාජ පුරිසො යාවදත්ථං භොජනං ගුසෙජ්ජයා ජාදෙතනං යාව කණ්ඨං අභිසුරසිට්ඨො, සො නිතො පිණිතො පප්පුණ්ණො නිරන්තරො තඤ්ඤතො අනොනමිත දණ්ඩජාතො පුනදෙව තාවතකං භොජනං ගුසෙජ්ජො අපිතුඛො සො මහාරා පුරිසො සුඛිතො භවෙසාති? නගි භගන සකිං ගුතො ව මරෙසාති, එවමෙව ඛො මහාරාජ අයං දසසහස්සි ලොකබාහු එකබුබුබරණි පෙ න ධානමුපගවෙජයාති. කිනතුඛො භගන නාගසෙන අනිඛමමහාරෙන පඨවි වලති? ඉධ මහාරාජ චෙ සකවා රතන පපිසුරිතා භවෙසුං යාවමුඛසමා එකසකටතො රතනං ගතො එකමගි සකටෙ ආකිරෙසුං, අපිතු තං මහාරාජ සකටං විනමපි සකටානං රතනං ධාරෙසාති? නගි භගන, නාගිපි තස්ස වලෙසා අරාපි තස්ස ගිජ්ජෙසුං නෙමිපි තස්ස ඔපාතෙසා අකකාපි තස්ස ගිජ්ජෙසාති. කනතුඛො මහාරාජ අභිරතන භාරෙන සකටං ගිජ්ජනති? ආම භගනති, එවඉව ඛො මහාරාජ අනිඛමමහාරෙන පඨවි වලති,

iii අපි මහාරාජ ඉදං භාරතං බ්‍රිහතිලපිදිපනාය ඛසාදිතං, අසංකෘතී නිසි පටිදිප භාරතං. සුභොති සෙන භාරතෙන වෙ සමමාසමුඛා එකකතෙණ භූපපජ්ජනි, සදි උපපජ්ජය්‍යං පරිසාය විවාදෙ උපපජ්ජයා තුමොති. බ්‍රිමො අමොති. බ්‍රිමාති උපතො පකකජානා. හවෙය්‍යං. යථා මහාරාජ විනනං බලවාමෙවොනං පරිසාය විවාදෙ උපපජ්ජනි තුමොති. අමවෙවා අමොති. අමවෙවොති උපතො පකකජානා. හොනති එවමෙවමො මහාරාජ වෙ සමමා සමුඛා එකකතෙණ උපපජ්ජය්‍යං පරිසාය විවාදෙ උපපජ්ජයා තුමොති. බ්‍රිමො අමොති. බ්‍රිමාති උපතො පකකජානා හවෙය්‍යං, ඉදං පඨමං භාරතං. සුභොති සෙන භාරතෙන වෙ සමමා සමුඛා එකකතෙණ භූපපජ්ජනි.

iv අපරමි උතනරි. කාරණං සුභොති යෙන කාරණෙන
 චෙ සමොසමුඛො එකිකකණො නුපපජ්ජති, යදි මහාරාජ චෙ
 සමොසමුඛො එකිකකණො උපපජ්ජය්‍යං අගෙහා බ්‍රහ්මාණි යං වචනං.
 තං මිච්ඡා භවෙය්‍ය, ජෙසො බ්‍රහ්මාණි සෙසො බ්‍රහ්මාණි විසිසො
 බ්‍රහ්මාණි උතතමො බ්‍රහ්මාණි පචරො බ්‍රහ්මාණි අසමො බ්‍රහ්මාණි
 අසමසමො බ්‍රහ්මාණි අපචිසමො බ්‍රහ්මාණි අපචිභාගො බ්‍රහ්මාණි
 අපචිසුගග්ගො බ්‍රහ්මාණි යං වචනං. තං මිච්ඡා භවෙය්‍ය, අමමි
 ඛො කං මහාරාජ කාරණං තප්පතො සමපට්ඨස්සෙති කාරණෙන
 චෙ සමොසමුඛො එකිකකණො නුපපජ්ජති. අපිච මහාරාජ
 බ්‍රහ්මාණි. සභාවපකතිකා එසා යං එකොව ලොකෙ උපපජ්ජති,
 කසමා? කාරණං මහනතතො සබ්බසුඛබ්‍රහ්මාණො. අසුඛමි
 භොරාජ යං මහනතො හොති තං එකංගෙව හොති, පඨවි මහාරාජ
 මහති සා එකාගෙව, සාගරො මහතෙනා සො එකොගෙව, සිනෙරු
 ගිරිපරාජා සෙසො මහතෙනා සො එකොගෙව, ආකාසො මහතෙනා
 සො එකොගෙව, සතෙකා මහතෙනා සො එකොගෙව, ද්‍රුහමා
 මහතෙනා සො එකොගෙව, තථාගතො අරහං සමොසමුඛො
 මහතෙනා සො එකොගෙව, යත්තෙ උපපජ්ජති තත්තං අසුඛසං
 ඛකාසො නි හොති, තසො තථාගතො අරහං සමොසමුඛො
 එකොගෙව ලොකෙ උපපජ්ජති. සුකට්ඨො භගෙන නාගසෙන
 පඤ්ඤා ඔපමෙමිති කාරණෙහිති.”

14. i අපිව, එකානන වශයෙන්ම, නොහොත් - සාධක උපුටා දක්වනු ලැබේ; මිලිකුරුකුකු, මිලිකුරු විසින්; පුටෙක, විනාශාපු; නාගසෙනසෙරෙන, නාසෙන් මහනෙරනු විසින්; එතං කාරණං, තෙල කරුණ; විකාරනමෙව, විතර කරනලද්දේමය; තත්, ඒ මිලිකු පුක්කයෙහි; හනෙන නාගසෙන පෙ ඔපමෙහි කාරණෙහි, යන වචන පථය; වුතං හි, වදාරනලද්දේමය; හනෙන නාගසෙන, වහන්ස නාසෙන්; අසානමෙන හිකුබෙව පෙ විජ්ජිති, යන;

එතං, එතච්චතය; භගවතා, භගවත්හු විසින්; භාසිතමෙව, වදහළ
 සේක්මැයි; භික්ඛවෙ, මහණෙනි; එතං, (වක්ඛාමාණවූ) මේ ඉපැදීම;
 අට්ඨානං, කරැණු රහිත වේ; අතචකාසො, හෙතු රහිත වේ, එකිසියා
 ලොකධාතුයා, එක් ලොකධාතුවෙක්හි; අරහන්නා, සංසාරචක්‍රයාගේ
 අර සිද්ධවූ හෙයින් අහිත්වූ; සමමාසමුඛා, පරොපදෙශ විරහිතවැ
 සවයම්භුඤ්ජනයෙන් සකලඥය ධර්මයන් තීරවශෙෂ කොටැ තුමුම්
 මනාසේ දැනවද්දාටු සමයක්සමුඛයෝ; වෙ, දෙදෙනෙක්; අප්‍රබ්බං
 අවර්මං, ඉදිරිපසුනොවැ; යං, යම්හෙයකින්; උපපජ්ජය්‍යං, උපදිත්
 නාහුද; එතං, තෙල ඉපදීම් සබ්බාසාත කාරණය; න විජ්ජති, විද්‍යාන
 නොවේ; භන්ත නාගසෙන, වහන්ස නාසෙන්; සබ්බෙපි, සියලුම;
 තථාගතා, තථාගතයන් වහන්සේලා; දෙසෙනා ව, දහම් දෙසන්නා
 හුද; සත්තනිංසලොධිපකම්යබ්බො, සත්තිස් ලොධිපාක්ෂිකධර්මයන්;
 දෙසෙනති, දෙසනාකෙරෙති; කථයමානා ව, විසාර කොටැ වදාරන්
 නාහුද; චතකාරි අරියසම්මානි, චතුර්විධවූ ආර්ය සත්‍යයන්; කප්පනති,
 වදාරති; සික්ඛාපෙනා ව, හික්මවන්නාහුද; තිස්ස සික්ඛාස්ස, ත්‍රිවිධ
 ශික්ෂාවන්හි; සික්ඛාපෙනති, හික්මවති; අනුසාසමානා ව, අනුශාසනා
 කරන්නාහුද; (අනුසාසයමානා ව අනුසාසෙනා ව සිද්ධ පාඨානතර
 යෝධි) අපමාදපටිපත්තියං, කුශලධර්මයන්හි සමාතිඅවිප්‍රවාසයසි
 කියතලද අප්‍රමාද ප්‍රතිපදාවෙහි; හෙවත් - මධ්‍යමප්‍රතිපදාවෙහි; අනුසා
 සනති, අනුශාසනය කෙරෙති; භන්ත නාගසෙන, වහන්ස නාසෙන්;
 සබ්බෙසමපි, සියලුම; තථාගතානං, තථාගතයන් වහන්සේලාගේ;
 එකුඤ්ඤො, සමානවූ පාමොක් උදෙසීමෙන්; එකකථා, සමානවූ
 විසාරකථාවක්; එකසික්ඛා, සමානවූ ශික්ෂාවක්; එකානුසිසි, සමානවූ
 අනුශාසනාවක්; යදි (සියා), ඉදින් වන්නේ නම්; කෙන කාරණෙන,
 කවර කරැණෙකින්; වෙ තථාගතා, තථාගතයන් වහන්සේලා දෙදෙ
 නෙක්; එකකඛණෙ, එකෙණෙහි; නුපපජ්ජනති, නුපදිද්ද; තාව,
 චක්‍රත්‍ය විශෙෂයට පළමුකොටැ; එකෙන බුද්ධපාදෙනපි, එක් බුද්ධාත්‍ය
 දයෙකිනුද; අයං ලොකො, මේ ලොකයනෙමේ; ඔභාසජානො, භටගත්
 ආලොක ඇත්තේ වේ; දුතියො, දෙවනවූ; බුද්ධො, බුදුවරයෙක්; යදි
 උපපජ්ජය්‍ය, ඉදින් උපදින්නේ නම්; චිත්තං, බුදුවරයන් දෙදෙනෙ
 කුන්ගේ; පභාය, ආලොකයෙන්; අයං ලොකො, මේ ලොකය නෙමේ;
 භියොසාසොමත්තාය, බොහෝ සෙයින්; ඔභාසජානො, භටගත් ආලොක
 ඇත්තේ; භවෙය්‍ය, වන්නේයැ; ඔවදන්තා ව, අවවාදකරන්නාවූද;
 වෙ තථාගතා, උභයතථාගතයන් වහන්සේලා; සුඛං, සුවසේ; (පහසු
 වෙන් යුසේසි) ඔවදෙය්‍යං, අවවාදකරන්නාහ; අනුසාසමානා ව, අනු
 ශාසනය කරන්නාහුද; සුඛං, සුවසේ; අනුසාසෙය්‍යං, අනුශාසනය
 කරන්නාහ; තත්ථ, ඒ උභය බුදුවරයන්ගේ එකවරෙකැ නොඉපැද්
 මෙහි; යථා, යම් කරැණෙකින්; අහං, මම; නිස්සංසයො, සැකනැත්
 තෙක්; භවෙය්‍යං, වන්නෙමිද; (තං) කාරණං, ඒ කරැණ; මෙ, මට;
 දසෙහි, දක්වා වදාළමැනව; ඉති, මෙසේ කි;

14. ii මහාරාජ, මහරජ; අයං දසසහස්සී ලොකධාතු, මේ දසදහසක් ලෝද, තොමෝ; එකබ්බධිරණී, එක් බුදුවරයක්නු උසුලන් නියැ; (එක් බුදුවරයකුගේ ධර්මානුභාවය උසුලනු හැක්ක යුගේසි) එකසෙසව, එකලාවුම; තථාගතස්ස, තථාගතයක්නුගේ; ගුණං, ගුණය; ධාරෙති, උසුලා; දුතියො, දෙවනවු; බුඛො, බුදුවරයෙක්; යදි උපපජ්ජෙය්‍ය, ඉදින් උපදින්නේ නම්; අයං දසසහස්සී ලොකධාතු, මේ දසදහසක් ලෝද, තොමෝ; න ධාරෙය්‍ය, නුසුලන්නේයැ; වලෙය්‍ය, සැලෙන්නේයැ; කළෙපය්‍ය, කළපාවන්නේයැ; නමෙය්‍ය, නැමෙන්නේයැ; ඔතමෙය්‍ය, වැඩියක් නැමෙන්නේයැ; විනමෙය්‍ය, ඔබ්බෙනාබ නැමෙන්නේයැ, විකිරෙය්‍ය, විහිරන්නේයැ; විධිමෙය්‍ය, බිඳෙන්නේයැ; විඛංසෙය්‍ය, විධිවංසනය වන්නේයැ; ණානං න උපගච්ඡෙය්‍ය, නොපව තින්නේයැ; හෙවත් - විනාශවන්නේයැ; යථා, උපමා කවරිදයක්; මහාරාජ, මහරජ; නාමා, නැමක්; එකපුරිසසසාධාරණී, එක් පුරිසක්නු උසුලන්නී; (එකපුරිසසසාධාරණී සිද පාඨසි) භවෙය්‍ය, වන්නේද; එකසමිං පුරිසෙ, එක් පුරිසක්නු; අභිරුද්‍රෙහ, නැතිකලිහි; සා නාමා, ඒ නැම; සාමුපාදිකා, මනාකොටැ දිය උඩුඅතට පමුණුවන්නී, නොහොත් - සමබර උසුලන්නී; නොහොත් - මනාකොටැ පරතෙරට බැසගන්නී; නොහොත් - මනාකොටැ පවත්වනුවා; භවෙය්‍ය, වන්නේය; ආයුනා, ආයුසයෙන්ද; වණ්ණෙන, වණ්ණසංස්ථානයෙන්ද; වයෙන, මධ්‍යමදශාදිවු වයසින්ද; පමාණෙන, ශරීරප්‍රමාණයෙන්ද; කිසදුලෙන, කාශයදුල වශයෙන්ද; සබ්බඛගපච්චබ්බත, සියලුඅභ්‍යසගින් ද; තාදිසො, ඒ පුරුෂයා හා සමානවු; දුතියො, දෙවනවු; පුරිසො, පුරුෂයෙක්; ආගච්ඡෙය්‍ය, එන්නේද, සො, ඒ දෙවන පුරුෂතෙම; තං නාමං, ඒ නැමට; අථ අභිරුද්‍රෙහය, ඉදින් ආරුසුවන්නේ නම්; මහාරාජ, මහරජ, සා නාමා, ඒ නැම; විනාමපි, දෙදෙනෙහුම නොහොත් දෙදෙනාගේම; (සරීරභාරං, දෙහභාරයට) අපිනු ධාරෙය්‍ය, කියග ඉසිලියහැකිවන්නේ; ඉති, මෙසේ විනාශයේක; භනනා, වහන්ස නාසෙන්; නති ධාරෙය්‍ය, ඉසිලියහැකි නොවන්නේය; වලෙය්‍ය, සැලෙන්නේයැ; පෙ පෙ න ණානමුප ගච්ඡෙය්‍ය, විනාශවන්නේයැ; උදකෙ, ජලයෙහි; ඔසිදෙය්‍ය, නිමගන වන්නේයැ; ඉති, මෙසේ කී; (ථෙරො ආහ, නාසෙන් තෙර වදාලයේක; උ) මහාරාජ, මහරජ; එව මෙවබො, එපරිද්දෙන්මැ; අයං දසසහස්සී ලොකධාතු, මේ දසදහ සක් ලෝද, තොමෝ; එකබ්බධිරණී, එක් බුදුවරයක්නු උසුලන්නියැ; එකසෙසව, එකලාවුමැ; තථාගතස්ස, තථාගතයක්නුගේ; ගුණං, ගුණය; ධාරෙති, උසුලා; දුතියො, දෙවනවු; බුඛො, බුදුවරයෙක්; යදි උපපජ්ජෙය්‍ය, ඉදින් උපදින්නේ නම්; දසසහස්සී ලොකධාතු, දසදහසක් ලෝද, තොමෝ; න ධාරෙය්‍ය, ඉසිලිය නොහැක්ක; වලෙය්‍ය, සැලෙන්නේයැ; පෙ පෙ න ණානමුපගච්ඡෙය්‍ය, විනාශවන්නේයැ; යථාමා පන, අනික් උපමාවක් කවරිදයක්; මහාරාජ, මහරජ; පුරිසො, පුරුෂයෙක්; යාව දන්ඨං, යැපෙන තාක්; (කැමතිතාක් යුගේසි) ඡාදෙනාං, රුචිකරන් නාවු; හොජනං, හොජනයක්; යාව කණ්ඨං, කණ්ඨදස්සන කොටැ;

හෙවත් බොටුව දක්වා; අභිපුරයිනා, සම්පුණ්ණකොට; භුඤ්ජය්‍ය, අනුභවකරන්නේය; සො, ඒ පුරිස්සෙම; තිනෙතා, තාපනියව පාමිණි යේ; (තනො සිද පාඨසි - ඒ භොජනය හෙතුකොටගෙන, යනඅර්ථය) පිණිතො, පිණාගියේ; පරිපුණ්ණො, සම්පුණ්ණියේ; නිරන්තරො, කුස අතර නැතියේ; තඤ්ඤතො, නිදිබරවු සිරුරු ඇත්තේ; නොහොත්, අලසවු සිරුරු ඇත්තේ; (දුභිවු සිරුරු ඇත්තේ; යනු සන්නයිම) අනොනම්න දණ්ඩජාතො, නොනැමෙනලද දඩුකඩක් මෙන් සිරුරැති වූයේ; (මුමමව්‍යාධ්‍යාවෙති “අනොනම් - දණ්ඩජාතො”යි පදවයක් කොට අභිදක්වී) පුනදෙව, නැවතත්; සො පුරිසො, ඒ පුරුෂතෙම; තාවකාං, එපමණවු; භොජනං, භොජනයක්; භුඤ්ජනා, අනුභව කොට; අපිනුබො මහාරාජ, කියග මහරජ; සුඛිතො, සුඛප්‍රාප්තයෙක්; භවෙය්‍ය, වන්නේද; ඉති, මෙසේ විතාළසේක; භනො, වහන්ස නාසෙන්; නති, සුඛප්‍රාප්තයෙක් නොවන්නේමැයි; සකිං භුතොව, එක් ආලොපයකුද අනුභවකොට; මරෙය්‍ය, මැරෙන්නේය; ඉති, මෙසේ කී; මහාරාජ, මහරජ; එවමෙවබො, එපරිද්දෙන්ම; අයං දසසහස්සි ලොකධාතු, මේ දසදහසක් ලෝද, තොමෝ; එකබ්බ ධරණී, එක් බුදුවරයක්නු ඉසිලිය හැක්ක; ඤාපෙ ඤා ඤානමුපගචෙජ්‍ය, විතැවෙන්නේය; ඉති, මෙසේ වදාළසේක; භනො නාගසෙන, වහන්ස නාසෙන්; කිං, කීමෙක්ද; අනිධම්මභාරොන, අධිකතර ධම්මාරය කරණකොටගෙන; (අනිධම්මභාරොන සිද පාඨසි.) පඨවී, පෘථිවී තොමෝ; වලති නුබො, සැලේදෙහෝ; ඉති, විතාළෙයි; මහාරාජ, මහරජාණෙනි; ඉධ, මේ ලෙවිනි; වෙ සකටා, ගැල් දෙකක්නු; යාව මුඛසමා, මුවටිට හා සමීචිම දක්වා; රතනපරිපුරිතා, රුවනින් පුරවන ලද්දනු; භවෙය්‍යං, වන්නාහ; එකසකටතො, එක්ගැළෙකින්; රතනං, රතනජානය; ගහෙතා, ගෙන; එකමති සකටෙ, එක් ගැළෙකි; ආකිරෙය්‍යං, ආරොපනය කරන්නානු නම්; මහාරාජ, මහරජ; තං සකටං, ඒ ගැළගෙමේ; චිත්තමපි සකටානං, උභය සකටයන්ගේම; රතනං, රතනභාරය; අපිනු ධාරෙය්‍ය, කියග ඉසිලිය හැක්කේද; ඉති, මෙසේ විතාළසේක; භනො, වහන්ස නාසෙන්; නති, නොමැ ඉසිලිය හැක්කේය; තස්ස, ඒ ගැළගේ; නාභිපි, නැබත්; වලෙය්‍ය, සැලෙන්නේය; තස්ස, ඒ ගැළගේ; අරාපි, අරද; හෙවත් දවිනුද; භිජ්ජෙය්‍යං, බිඳෙන්නානුය; තස්ස, ඒ ගැළගේ; නොමපි, නිම්වලල්ලද; ඔපාතෙය්‍ය, (සට්ඨාසානසෙන්) ගිලිහිය හැක්කේය; තස්ස, ඒ ගැළගේ; අකෙඛාපි, අකුරත්; භිජ්ජෙය්‍ය, බිඳෙන්නේය; ඉති, මෙසේ කී; මහාරාජ, මහරජ; කිං, කීමෙක්ද; අතිරතනභාරොන, අධිකතර රතනභාරය කරණකොටගෙන; සකටං, ගැළ; භිජ්ජති නුබො, බිඳෙද්දේ; ඉති, විතාළසේක; භනො, වහන්ස නාසෙන්; ආම ඉති, එසේදැ බිදෙයයි කී; මහාරාජ, මහරජ; එවමෙවබො, එපරිද්දෙන්ම; අනිධම්මභාරොන, අධිකතර ධම්මාරය කරණකොටගෙන; පඨවී, පෘථිවී තොමෝ; වලති, සැලෙයි.

14. iii මහාරුජ, මහරජ; අපිව, ඒකාන්තවශයෙන්; ඉදං කාරණං, මේ කරුණ; බුඩ්ධල පරිදීපනාය, බුඩ්ධානුභාවය දැක්වීම් වශයෙන්; ඔසාරිතං, පමුණුවනලදී; හෙවත්-ගෙනහැර දක්වනලදී; යෙන කාරණෙන, යම් කරුණෙකින්; වෙ සමමාසලේඛා, සමයක් සලේඛනයේ දෙදෙනෙක්; එකකිණේ, එකවර; නුපප්පන්නි, නුපදිද්ද; තත්, ඒ බුදුවරයන් දෙදෙනෙකුන්ගේ එකවරෙකැ නොඉපැදීමෙහි; අක්කමප්පි, අතිකුදු; පතිරුපං, සුදුසුවූ; කාරණං, කරුණක්; සුණොති, අසව; යදි උපපජ්ජෙය්‍යං, ඉදන් උපදින්නාහු නම්; පරිසාය, පිරිසගේ; නොහොත් - පිරිස් අතරෙහි; විවාදෙ, විවාදයක්; උපපජ්ජෙය්‍ය, උපදින්නේය; තුමාකං, තොපගේ; බුඛො, සඵලෙනමේය; අමාකං, අපගේ; බුඛො, සඵලෙනමේය; ඉති, මෙසේ බැණ; උභතොපකිඨානා, උභයපක්ෂජාතයහු; නොහොත් - හටගත් උභයපක්ෂ ඇත්තාහු; භවෙය්‍යං, වන්නාහ; යථා, උපමා කවරිදයත්; මහාරුජ, මහරජ; භික්ඛං බලවාමෙව්නං, බලවත්වු ඇමැතියන් දෙදෙනෙකුන්ගේ; පරිසායපි, පිරිස අතරෙහි පවා; නොහොත්-පිරිසගේ පවා; තුමාකං, තොපගේ; අමෙව්වා, ඇමැති තෙමේය; අමාකං, අපගේ; අමෙව්වා, ඇමැති තෙමේය; ඉති, මෙසේ; විවාදෙ, විවාදයක්; උපපජ්ජති, උපදි; උභතොපකිඨානා, උභයපක්ෂජාතයහු; තොනති, වෙන්; මහාරුජ, මහරජ; එවමෙව්බො, එපරිද්දෙන්ම; වෙ සමමාසලේඛා, සමයක්සලේඛනයේ දෙදෙනෙක්; එකකිණේ, එකවරෙකැ; උපපජ්ජෙය්‍යං, උපදින්නාහු නම්; තුමාකං, තොපගේ; බුඛො, සඵලෙනමේය; අමාකං, අපගේ; බුඛො, සඵලෙනමේය; ඉති, මෙසේ; පරිසායපි, පිරිස අතරෙහිද; නොහොත් - පිරිසගේ පවා; විවාදෙ, විවාදයක්; උපපජ්ජෙය්‍ය, උපදින්නේය; උභතො පකිඨානා, හටගත් උභයපක්ෂ ඇතියහු; භවෙය්‍යං, වන්නාහ; යෙන කාරණෙන, යම් කරුණෙකින්; වෙ සමමාසලේඛා, සමයක්සලේඛනයේ දෙදෙනෙක්; එකකිණේ, එකවරෙකැ; නුපප්පන්නි, නුපදිද්ද; ඉදං පඨමං කාරණං, මේ පළමුවන කරුණ; සුණොති, අසව;

14. iv යෙන කාරණෙන, යම් කරුණෙකින්; වෙ සමමාසලේඛා, සමයක්සලේඛනයේ දෙදෙනෙක්; එකකිණේ, එකවරෙකැ; නුපප්පන්නි, නුපදිද්ද; අපරමප්පි, අතිකුදු; කාරණං, කරුණක්; උත්තරං, මත්තෙහි; සුණොති, අසව; මහාරුජ, මහරජ; වෙ සමමාසලේඛා, සමයක්සලේඛනයේ දෙදෙනෙක්; එකකිණේ; එකවරෙකැ; යදි උපපජ්ජෙය්‍යං, ඉදන් උපදින්නාහු නම්; බුඛො, සඵලෙන් වහන්සේ; අග්ගොති, අග්‍රවනසේක යන; යං වචනං, යම් කීමෙන් ඇද්ද; තං, ඒ කීම; මිඨ්ඨා භවෙය්‍ය, බොරු වන්නේය; බුඛො, සඵලෙන් වහන්සේ; ජෙඨොඉති, ජයග්‍රහණය වන සේක යන; බුඛො, සඵලෙන් වහන්සේ; සෙඨොති, ශ්‍රේෂ්ඨවනසේක යන; බුඛො, සඵලෙන් වහන්සේ; විඨිඨොති, විශිෂ්ට වනසේක යන; බුඛො, සඵලෙන් වහන්සේ; උත්තමොති, උත්තම වනසේක යන; බුඛො, සඵලෙන් වහන්සේ; පචරෙති, ප්‍රචර වනසේක යන; බුඛො,

සඵඥයන් වහන්සේ; අසමොති, අසම වනයේක යන; බුඛො, සඵඥ
 යන් වහන්සේ; අසමසමොති, අසමසම වනයේක යන; බුඛො, සඵඥ
 යන් වහන්සේ; අප්පට්ඨසමොති, අප්පතිසම වනයේක යන; බුඛො, සඵඥ
 යන් වහන්සේ; අප්පට්ඨාගොති, අප්පතිභාග වනයේක යන; බුඛො,
 සඵඥයන් වහන්සේ; අප්පට්ඨුගලොති, අප්පතිප්පදාල වනයේක යන;
 යං චචනං, යම් කිමෙක් අද්ද; නං, ඒ කිම; මිච්ඡා භවෙය්, බොරුවන්
 නේය; මහාරුජ, මහරජ; යෙන කාරණෙන, යම් කරුණෙකින්; චෙ
 සමාසඤ්චො, සමාස්සඤ්චො දෙදෙනෙක්; එකකඛණේ, එක
 චරෙක; නුප්පජ්ජති, නුපදිද්ද; ඉමප්පි කාරණං, මේ කරුණක්; කුං,
 තෝ; තථතො ඛො, එකානන සත්‍යවශයෙන්; සමපට්ච්ඡ, පිළිගනුව;
 අපිච්ච, වැළි කියයුත්තෙක්ද ඇත; මහාරුජ, මහරජ; යං, යම් කරුණේ
 කින්; එකොයෙව, එක් බුදුවරයෙක්ම; ලොකෙ, ලෙව්නි; උප්පජ්ජති,
 උපදිද්ද; එසා, මේ කාරණසංකීර්ණාන ප්‍රකාශිතොමෝ; නොහොත් -
 මේ එකලාව උත්පන්නිතොමෝ; බුද්ධානං, බුදුවරයන්ගේ; සභාව
 පකතිකා, අකාතාමුමු ප්‍රකාශිතය; (ප්‍රකාශිතභාවයෙකැ යුතේති)
 කසමා, කවරගෙසිතයන්; සබ්බසුඤ්ඤබුද්ධිගුණානං, සඵඥවු බුදුවර
 යන්ගේ ගුණයන්; කාරණමහනනතා, මහත්වු පාරමිතා සංකීර්ණානවු
 කරුණු ඇති බැවින්; නොහොත් - සබ්බසුඤ්ඤබුද්ධිගුණානං, සඵඥ
 බුදුගුණ පිළිබඳවු; කාරණ මහනනතා, පෙරමිදම් තම්ලද කරුණු
 මහත් බැවින්; (එකොයෙව, එක් බුදුවරයෙක්ම; උප්පජ්ජති, උපදි;උ)
 මහාරුජ, මහරජ; අසුඤ්ඤප්පි, අනිකුදු; යං, යම් වස්තුවෙක්; මහනනං,
 මහත්වනුයේ; හොති, වේද; තැ, ඒ වස්තුවෙමේ; එකං යෙව, එකෙක්ම;
 හොති, වේ; මහාරුජ, මහරජ; පඨවී, පෘථිවීතොමෝ; මහති, මහත්
 වනුය; (මහනනා මහනති සිද පාඨානනරයෝති) සා, ඒ පෘථිවීතොමෝ;
 එකායෙව, එකක්මය; සාගරො, සමුද්‍රයනෙමේ; මහනනා, මහත්
 වන්නේය; සො, ඒ සමුද්‍රයනෙමේ. එකොයෙව, එකෙක්මය; සිතොරු
 ගිරිරුජා, මෙරගිරිජනෙමේ; සෙසො, ශ්‍රේණිය; ගිරිරුජසෙසො,
 පඵතරාජයන්ට ශ්‍රේණිවු; සිතොරු, මෙරගල්නෙමේ; මහනනා,
 මහත්වන්නේය; සො, ඒ මෙරගල්නෙම, එකොයෙව, එකෙක්මය;
 ආකාසො, ආකාශය නෙම; මහනනා, මහත්වන්නේය; සො, ඒ ආකාශය
 නෙමේ; එකොයෙව, එකෙක්මය; සකෙකා, සක්දෙව්රජ නෙමේ;
 මහනනා, මහත්වන්නේය; සො, ඒ සක්දෙව්රජ නෙමේ, එකොයෙව,
 එකෙක්මය; බ්‍රහ්මා, බ්‍රහ්මනෙමේ, මහනනා, මහත්වන්නේය; සො,
 ඒ බ්‍රහ්මනෙමේ; එකොයෙව, එකෙක්මය; අරහං, අහිත්වු; සමමා
 සඤ්චො, සමාස්සඤ්චො; තථාගතො, තථාගතයන් වහන්සේ;
 මහනනා, මහත්වන්නේය; සො, ඒ තථාගතයන් වහන්සේ; එකො
 යෙව, එක්කෙනෙක්ම වනයේක; යත්ථ, යම් තෙනෙකැ, තෙ, ඒ මහත්වු
 ශක්‍රබ්‍රහ්මාදීවු; උප්පජ්ජති, උපදිද්ද; තත්ථ, ඒ තෙනැ; අසුඤ්ඤසං,
 අත්‍යවු ශක්‍රබ්‍රහ්මාදීවු පුද්ගලයන්ට; නොහොත් - යත්ථ, යම් සක්

වළෙකා; තෙ, ඒ බුදුවරයෝ; උපපජ්ජන්ති, උපදිද්ද; තත්, ඒ සක් වළෙකි; අඤ්ඤාසං, අත් බුදුවරයන්ට; ඔකාසො, අවසරයෙක්; න හොති, නොවේ; තසමා, එහෙයින්; අරහං, අතීන්වූ; සමමාසමුබ්බො, සමයක්සම්බුද්ධවූ; තථාගතො, තථාගතයන් වහන්සේ; එකොයෙව, අවිනිශ්චයේව; හෙවත් - එකලාවූයේව; ලොකෙ, දසදහසක් ලෝ දුකි; උපපජ්ජති, උපදිනසේකා; ඉති, මෙසේ වදාළසේක; භනෙන නාගසෙන, වහන්ස නාසෙන්; පඤ්ඤා, පැණ; ඔපමෙති, උපමාවලින්, කාරණෙති, හෙතුවලින්; සුභවිතො, මනාකොට වදාරනලද්දේය; ඉති, මෙසේ කී.

* එක්බුදුවරයකු උසුලාද එහෙයින් ලොකබාහු තොමෝ එක බුබුබුරැණි නම. මේ නිව්වනයෙන් කුමක් දක්වාදයත්? යම් කරුණෙකින් දෙවනවු බුදුවරයෙකුගේ ගුණධර්මයන් උසුලන්ට මේ ලොකබාහු තොමෝ අසම්ප්පින්නිදි තෙල බුදුගුණ මෙබඳු ස්වභාව ඇත්තාහයි දක්වා. යම්හෙයකින් ප්‍රත්‍යය විශේෂයෙන් නිෂ්පන්නවූ ධර්මයන් ස්වභාව විශේෂය තෙමේ උසුලන්ට නොහැක්කේද එහෙයින්. යම්හෙයකින් පාරමිධර්ම සමමුච්ඡිනාදිවූ අවසථාවන්හි ජලපොළොව හිමිකොට මහා පෘථිවිකාමය වේද සමයක්සමෙබ්බාධි සමධිගම දිනසෙයින් පුමොත්තර දිග්භාගයන් පියා බොධිවෘක්ෂ මූලයෙහි භූමිභාගය තෙමේ මහාපුරුෂයා උසුලන්ට නොහැකිවීද එකැතින්ම එක්පසෙකා බහාලූ අධිකතර භාරයෙන් හරිනවූ නැවක් මෙන් සක්වලගැබ පරිවර්තනවූයේද එහෙයින් ප්‍රත්‍යය විශේෂයෙන් නිෂ්පන්න ධර්මයන් ස්වභාව විශේෂ තෙමේ උසුලන්ට නොහැක්කේය. **එකං බුබං ධාරෙතිති එකබුබුරැණි**, එතෙන එවං සභාවා එතෙ බුබුගුණා යෙන දුතියබුබුගුණෙ ධාරෙත්වා අසමත්ථා අයං ලොකබාහුති දසෙය්ති, පච්චය විසෙස නිපට්ඨනානඤ්ඤි ධම්මානං සභාවවිසෙසො න සකකා ධාරෙත්වානි (මු. ටී) ධම්මානං සභාව විසෙසො න සකකා ධාරෙත්වා යතො පාරමිපට්ඨයාදීසු උදකපරියන්තං කත්වා මහාපඨවිකමෙපා හොති අභිසමොධිදිවසෙ ව ංපෙක්ඛා පුබ්බත්තරදිසාභාගෙ බොධිරුක්ඛමූලෙ භූමිභාගො මහාපුරිසං ධාරෙත්වා නාසකඛි අඤ්ඤදජ්ඣ එකපසෙස පකඛිත්ත අතිභාර හරිත නාවා පිය වකකවාලගබ්බො විපරිවත්තො (අ. ටී)

* **සමං උඬං පජ්ජතිති සාමුපාදිකා**, උදකසෙසා'පරිමං ගාමි තීති අත්ථො (මු. ටී) මෙහි අප සුගමයි. **“සමුපාදිකා”** යි වක්තව්‍ය සථානයෙහි සකාරස්ථඅකාරයහට අකාරය කොට එක් පකාරයක් හටද ලොප්කරනලද්දයි දක්වනුයේ සමං උඬං පජ්ජතිති සාමුපාදිකායි කී. සමභාරයක් ගනිනුයි මනාකොට එතරට බස්නුවායි හෝ අනු ටිකානෙයින් සාමුපාදිකා නමැයි දනනුය. **සමුපාදිකා** යි වක්තබ්බ සකාරෙ අකාරස්ස අකාරෙ එකස්ස ව පකාරස්ස ලොපො කතොති දසෙසනො ආහ සමං පෙ **සාමුපාදිකා** යි, සමං උපාදියතිති වා සමුපාදි සමුපාදි එව සාමුපාදිකා සමගාතිති අත්ථො (අ. ටී)

* “**විනනමපි ධාරණං**” යන නෙතැ විනනං යන පෙද කමාථී යෙහි ඡෂ්ඨියක් පරිමාණ පරිමෙය සමබකාරීයත් හඟවාද එහෙයින් මූලථිකාවේ ඡෂ්ඨි විනනමපිති වෙපි විනනමපි සර්වභාරං ඡෂ්ඨි විවරණය කලහු. * ඡෂ්ඨි ඡාදෙනනනනි රොවයමානං (මු. ථි)

* ඡෂ්ඨි සකිං භුතෙනා වාහි එකමපි ආලොපං අපේක්ෂාහරිතාව මරෙය්‍යාති අනො. ඡෂ්ඨි යන මූලථිකා විවරණයෙන් එක් හඟනහොජන වාරයක් නොගෙනැ එක් ආලොපයක් අනුභවකොටැය කීමෙන් සකිං ශබ්දයාගේ එකාලොපපය්‍යායකිය දක්වා.

* අතිධම්මාරය කරණකොටගෙනැ සැලේදුයි ඇසු වචනයාගේ ධම්ම ශකතියෙන් පොළොව පවතී නම් ඒ පොළොව ඒ ධම්මශකතියෙන්මැ කවරහෙයකින් සැලේද යන අභිප්‍රාය වේ. අතිධම්ම භාරණාති ධමමත නාම පසථි තිස්සෙය්‍ය සා කින්නෙනෙව චලිතීති අධිප්‍යායො (මු. ථි)

* නැවත නාසෙත් තෙර “**ඉධ මහාරාජ වෙ සකටා**” යනාදිය කුමනම් අදහසක් දක්වන්ට වදාලේද? ලොකයෙහි කුලසන්නතිය උසුලන් නාවුද මැනවයි සමමතකරන ලද්දවුද රතනය නම් තමාගේ ගරුකිය හෙතුකොටගෙනැ නොහොත් තමාගේ ගරුවූ සවභාවය ඇති බැවින් ගැල බිදැයමට කරුණෙක්වැ ඉතා බරවූයේවැ ලෝවැස්සා විසින් දක්නා ලද්දේද එපරිද්දෙන් ධම්මය තෙමේත් හිත සුබ විශෙෂයන් කරණ කොටැගෙනැ ඒ ධම්මයෙන් සමන්විතවූ පුද්ගලයා උසුලන්නේ නුවණැත් තවුන් විසින් මැනවයි දන්නාලද්දේ ගැඹරවූ ප්‍රමාණරහිතවූ භාවයෙන් ගරුවූ සවභාවයක් ඇති බැවින් වැඩිතරම් බරවූයේවැ පෘථිවිචලනයට කරුණෙක් වේයයි දක්වනුයේ “ඉධ මහාරාජ” යනාදිය වදාලේයි. පුත පෙරෙ රතනං නාම ලොකෙ කුටුඹං සකාරණං අභිමතඤ්ච ලොකෙන අත්තනො ගරුසභාවතාය සකට භබ්බස්ස කාරණං අති භාරභූතං දිසං, එවං ධමමො ව හිතසුබ විසෙසෙහි තංසමධිනිතං ධාරණතා අභිමතොව විඤ්ඤාති ගමතිරාප්‍යමෙය්‍යභාවෙන ගරු සභා වතනා අතිභාරභූතො පඨවිචලනයා කාරණං හොතීති දසෙය්‍යෙනො ඉධ මහාරාජ වෙ සකටාති ආදිමාහ (මු. ථි)

* කරුණු මහත් බැවින් යන්නෙන් මහත්වූ පාරමිධම්ම සමහරණ සකියාන කාරණයන් කරණකොටගෙනැ බුද්ධගුණයන්ගේ නිෂ්පාතනය වේයයි වදාරනලද්දේ වේ. පෘථිව්‍යාදිහු මහත්වූවාහු තමතමන්ගේ විෂය ස්ථානයෙහි එකඑකමැ වෙති. එමෙන් සමයක්සලබ්දයන්වහන්සේ මහත් වූයේත් තමන්වහන්සේගේ විෂයස්ථානයෙහි එක්කෙනෙක්මැ වනසේක. උන්වහන්සේගේ විෂයස්ථානය තෙමේ කවරේද? ඥෙයමණ්ඩලය යම් තාක්ද ඒතාක් විෂයස්ථානයවේ. මෙසෙයින් ආකාශය මෙන් අනන්තවිෂය ඇති භාග්‍යවතුන්වහන්සේ එක්කෙනෙක්මැ වනසේකැයි වදාරන්නාවූ

නාසෙන මහතෙර ලොකධාතුන්ගේ අතරෙහිදු නොහොත් ලොකධාතු විශේෂයෙක්හිදු දෙවනවු සමයක්සලුබ්බයක්හුගේ අභාවය දක්වා වදාරයි. කාරණමනනනනනනි මහතෙරාහි පාරමිතාකාරණෙහි බුබුලුණානං නිබ්බන්ධනි වුත්තං හොති, පස්සිආදයො මහනා අත්තනො අත්තනො විසයෙ එකෙකාව එවං සමමාසලුබ්බොපි මහතෙරා අත්තනො විසයෙ එකො එව, කො ව නස්ස විසයො? යාවනකද සෙදයං, එවං ආකාසො විය අනන්තවිසයො භගවා එකො එව කොති වදනො ලොකධාතුවනතරෙසුපි දුතියස්ස අභාවං දස්සෙති. (මු. ව)

15

i එකිසා ලොකධාතුසාති එකස්මිං චක්ඛවාලෙ, හෙය් ඉමිනාව පදෙන දසචක්ඛවාලසහස්සාති භග්ගාති, එනාතිපි එක චක්ඛවාලෙනෙව පටිච්ඡද්දතුං වට්ටනති, බුබා හි උප්පජ්ජමානා ඉමස්මිංසෙව චක්ඛවාලෙ උප්පජ්ජනති, උප්පජ්ජනමානො පන වාපිතො ඉතො අසෙසෙසු චක්ඛවාලෙස නුප්පජ්ජනතිති වාපිත ථෙව හොති. අපුබ්බං අවජ්ජමනති එස්ථ චක්ඛාරත්තපානුභාවතො පුබ්බෙ පුබ්බං, තස්සෙව අනාරාධිතො පච්ඡා චජිමං, තස්ථ විධා චක්ඛාරත්තස්ස අනාරාධිතං හොති චක්ඛවත්තනො කාල කිපියාය වා පබ්බජ්ජාය වා, අනාරාධිතමානස්සෙව පන තං කාල කිපියතො වා පබ්බජ්ජතො වා සත්තමෙ දිවසෙ අනාරාධිතාති. තතො පරං චක්ඛවත්තනො පානුභාවො අවාපිතො. කස්මා පන එකචක්ඛවාලෙ ථෙව චක්ඛවත්තනො නුප්පජ්ජනතිති? විවාද පථෙපදතො අනච්ඡිදියභාවතො චක්ඛාරත්තස්ස මහානුභාවතො ව. විසු හි උප්පජ්ජනෙත්තු අමහාකං රාජා මහතො අමහාකං ගජා මහතොති විවාදෙ උප්පජ්ජයස් එකස්මිං දිවසෙ චක්ඛවත්තති එකස්මිං දිවසෙ චක්ඛවත්තති ව අනච්ඡිදියො භවෙස්ස. යො වාසං චක්ඛාරත්තස්ස විසහස්සදිපපට්ඨිවාරෙසු දතුසු මහාදිපෙසු ඉස්සට්ඨිසා නුප්පදනසමත්ථො මහානුභාවො සො පටිභායෙස්ස, ඉති විවාද පථෙපදතො අනච්ඡිදියභාවතො චක්ඛාරත්තස්ස මහානුභාවතො ව න එකචක්ඛවාලෙ ථෙව උප්පජ්ජනති.

ii යං ඉති අරහං අස්ස සමමාසමුබ්බොති එස්ථ තිට්ඨතු තාව සබ්බසුගුණෙ නිබ්බන්ධනමා ලොකතාරණසමත්ථො බුබුහාවො, පණ්ඩානමනමපි ඉති යා න සමෙජ්ජති.

මනුස්සත්තං ලිඛගසමපනති හෙතු සත්ථාරදස්සනං,
පබ්බජ්ජා ගුණසමපනති අභිකාරො ව ඡද්දතා
අභිධම්මසමොධානා අභිනිහාරො සමජ්ඣතිති,

ඉමානි හි පණිධානසමපනතිකාරණානි, ඉති පණිධානමපි සමපා
 දෙනුං අසමප්ථාස ඉප්ථිසා කුතො බුබහාපොති, අසානමෙතං අනව
 කාසො යං ඉප්ථි අරහ අස්ස සමමාසමබ්බොති වුත්තං. සබ්බාකාර
 පටිපුරො වා සුඤ්ඤාස්සයො සබ්බාකාරපටිපුරමෙවත්තභාවං
 නිබ්බතනනීති පුට්ඨසොව අරහං හොති සමමාසමබ්බො, න ඉප්ථි
 රාජා අස්ස චක්ඛවතනීති ආදිසු යස්මා ඉප්ථිසා කොසොතිනවත්ත
 ගුහනාදිනං අභාවෙන ලක්ඛණානි න පුරෙතති ඉප්ථිරතන භාවෙන
 සත්තරතන සමඛිනිතා න සමපජ්ජති, සබ්බමනුස්සෙහි ච අබ්බො
 අත්තභාවො න හොති, තස්මා අසානමෙතං අනවකාසො යං ඉප්ථි
 රාජා අස්ස චක්ඛවතනීති වුත්තං. යස්මා ච සක්ඛතනාදිතිපි නිණි
 ධානානි උත්තමානි ඉප්ථිලිඛිතං ච හිනං තස්මා නස්සා සක්ඛතනාදි
 නිප්පි පටිඝිබාති. නනු ච යථා ඉප්ථිලිඛිතං එවං පුට්ඨසලිඛිතමපි බුහම
 ලොකෙ නප්ථි තස්මා යං පුට්ඨසො බුහමත්තං කාරෙය්‍ය ධානමෙතං
 විජ්ජතිනිපි න චත්තබ්බං සියාති? නො න චත්තබ්බං, කස්මා? ඉධ
 පුට්ඨස්ස තත්ත නිබ්බතනනො, බුහමත්තනනි හි මහාබුහමත්තං
 අබ්බසෙතං, ඉප්ථි ච ඉධ ඤානං භාවෙත්වා කාලංකත්වා බුහමපාටි
 ඤජානං සභවංතං උපපජ්ජති න මහාබුහමානං, පුට්ඨසො පන තත්ත
 න උපපජ්ජතිනි න චක්ඛබ්බො, සමානෙපි වෙත්ත උභයලිඛිතා
 භාවෙ පුට්ඨසංයුධානාව බුහමානො න ඉප්ථිසංයුධානා, තස්මා
 සුචුත්තමෙවෙනං.

iii කාසද්වවජිතස්සාති ආදිසු යථා නිබ්බන්ධකොසාතනි
 බිජාදිති මධුරං එලං න නිබ්බතනනනි අසානං අමධුරමෙව
 නිබ්බතනනනි එවං කාසද්වවජිතාදිති මධුරං විපාකං න
 නිබ්බතනනනි අමධුරමෙව නිබ්බතනනනි, යථා ච උච්ඡ්විජ්ජාලි
 බිජාදිති මධුරසාදුරසමෙව එලං නිබ්බතනනනි න අසානං
 කමුඛං එවං කාසද්වවජිතාදිති මධුරමෙව විපාකං නිබ්බතනනනි
 න අමධුරං. වුත්තමපි දෙනං:—

යාදිසං වපතෙති බිජං තාදිසං හරතෙ එලං,
 කලාණ්කාරි කලාණ්කාරි පාපකාරි ච පාපකතති.

තස්මා අට්ඨානමෙතං අනවකාසො යං කාස ද්වවජිතස්සාති ආදි
 වුත්තං

15. i එකිස්සා ලොකධාතුයානි, යනු; එකස්මිං චක්ඛවාලෙ,
 එක් සක්වලෙකා; හෙසා, යට; ඉමිතාව පදෙන, මේ එකිස්සා ලොක
 ධාතුයා යන පෙදෙන්ම; දසචක්ඛවාලසහස්සානි, දසදහසක් සක්වලහු;
 ගතිතානි, ගාතිතයහ; (කථිතානි සීද පාඨසි) එතානිපි, තෙල දසදහසක්
 සක්වලහුද; එකචක්ඛවාලෙනෙව, එක් සක්වලෙකින්ම; පරිච්ඡිද්දිතුං,
 පිරිසිදුන්ට; වටනති, වටින්, හි, ඒ කිම සැබැය; බුඬා, බුදුවරයෝ;
 උපපජ්ජමානා, උපදින්නාහු; ඉමස්මිංයෙව චක්ඛවාලෙ, මේ මතුල්
 සක්වලෙහිම; උපපජ්ජන්ති, උපදිත්; උපපජ්ජනට්ඨානො, උපදිනා

තෙනා; වාරිතො පන, වැලිහු කල්හි වනාහි; ඉතො, මේ සක්වල
කෙරෙන්; අසේකදසු, අන්‍යවූ; වක්කවාලෙසු, සක්වලවල්හි;
නුප්පජ්ජන්ති, නුපදින්නයි; වාරිතමෙව, වැලිහුයේම; හොති, වේ;
අපුබ්බං අවරිමනති, යන; එත්ථ, මේ වචනයෙහි; (චිතිච්ඡයො වෙදි
තබ්බො, චිතිස දතයුතු; 0) වක්කරතනපාතුභාවතො, සක්රුවන පහළ
වීමෙන්; පුබ්බෙ, පූර්වකාලයෙහි; පුබ්බං, පූර්ව නම; තස්සෙව, ඒ සක්
රුවනගේම; අන්තරධානතො, අතුරුදන්වීමෙන්; පච්ඡා, පසුකාලයෙහි;
වරිමං, පශ්චිම නම; තත්ථ, ඒ සක්රුවන අතුරුදන්වීමෙහි; (චිතිච්ඡයො
වෙදිතබ්බො, චිතිස දතයුතු; 0) නොහොත් - තත්ථ, ඒ සක්රුවන
පහළවීම අතුරුදන්වීම අතුරෙහි x; වක්කවතනිනො, සක්චිතිරජ්ඣනේ;
කාලකිරියාය වා, කඵරියකිරීමෙන් හෝ; පබ්බජ්ජාය වා, පැවිදිවීමෙන්
හෝ; විධා, දෙපරිද්දෙන්; වක්කරතනස්ස, සක්රුවනගේ; අන්තරධානං,
අතුරුදන්වීම; හොති, වේ; පන, වෙනස නම්; අන්තරධායමානස්සව,
අතුරුදහන්වන්නාවූද; තං, ඒ සක්රුවන තෙමේ; කාලකිරියතො වා,
කඵරියකිරීමෙන් හෝ; පබ්බජ්ජතො වා, පැවිදිවීමෙන් හෝ; සත්තමෙ
දිවසෙ, සත්වන දිනයෙහි; අන්තරධායනි, අතුරුදහන් වේ; තතො
පරං, ඒ සක්රුවන අතුරුදන්වීමෙන් ඔබ්බෙහි; වක්කවතනිනො,
සක්චිතිරජ්ඣනේ; පාතුභාවො, පහළවීම; අවාරිතො, නොවැලඟන
ලද්දේ වේ; කස්මා පන, කවරහෙයකින් වනාහි; එකවක්කවාලෙ, එක්
සක්වලෙක; වෙ වක්කවතනි රාජානො, සක්චිතිරජ්ජුරුවෝ
දෙදෙනෙක්; නුප්පජ්ජන්ති, නුපදිද්ද; ඉති, මෙසේ විභාලබවක් ඇති
කල්හි; විවාදපච්ඡෙදනො, විවාද පසිඳුලන හෙයින්ද; අනවජ්ජරිය
භාවතො, ආශ්වයී නොවන හෙයින්ද; වක්කරතනස්ස, සක්රුවනගේ;
මහානුභාවතො ව, මහදනුභාවය හෙතුකොටගෙනා ද; (නුප්පජ්ජන්ති,
නුපදිති; 0) හි, විතරකරනුලැබේ; චිත්තං, සක්චිතිරජ්ජන් දෙදෙනකු;
උප්පජ්ජන්තොසු, උපදනාකල්හි; අමහාකං, අපගේ; රුජා, රජතෙමේ;
මහනො, මහත්වනදෑය; අමහාකං, අපගේ; රුජා, රජතෙමේ;
මහනො, මහත්වනදෑය; ඉති, මෙසේ; විවාදො, විවාදයෙක්;
උප්පජ්ජෙය්‍ය, උපදින්නේය; එකස්මිං දිපෙ, එක් දිවයිනෙක; වක්ක
වතනි, සක්චිතිරජෙක; එකස්මිං දිපෙ, එක් දිවයිනෙක; වක්ක
වතනි, සක්චිතිරජෙක; ඉති ව, යන මෙසෙයින්ද; අනවජ්ජරියො,
ආශ්වයී නැතිසේ; භවෙය්‍ය, වන්නේය; වක්කරතනස්ස, සක්රුව
නගේ; විසහස්ස දිපපරිවාරෙසු, දෙදහසක් කොදෙව් පිරිවර කොට,
ඇති; චතුසු මහාදිපෙසු, සතර මහදිවයිනි; ඉස්සරියානුප්පදාන
සමන්තො, ඉසුරුවල ලබාදීමට සමත්වූ; යොවායං මහානුභාවො, යම්
මහදනුභාවයෙක් ඇද්ද; සො, ඒ මහදනුභාවය තෙමේ; පරිහායෙය්‍ය,
පිරිහෙන්නේය; ඉති, මෙපරිද්දෙන්; විවාදපච්ඡෙදනො, විවාද පසිඳු
ලන හෙයින්ද; අනවජ්ජරියභාවතො, ආශ්වයී රහිත හෙයින්ද; වක්ක
රතනස්ස, සක්රුවනගේ; මහානුභාවතො ව, මහදනුභාව හෙයින් ද;
එකවක්කවාලෙ, එක් සක්වලෙක; වෙ, සක්චිතිරජ්ඣ දෙදෙනෙක්;
ත උප්පජ්ජන්ති, නුපදිත්.

15. ii යං ඉති ඤාපෙ ඤා සමමාසමිඛාදානි, යන; එත්, මේ වචනයෙහි; (විනිව්ජයො වෙදිතබ්බො, විනිස දනසුතුං) සබ්බඤ්ඤා ගුණ, සඵලබ්බගුණයන්; නිබ්බතෙනා, දනවා; ලොකනාරණ සමන්තා, සත්ත්වසමූහයා සසරසයුරෙන් එතර කිරීමෙහි සමත්වූ; බුද්ධිභාවො, බුද්ධිචිතෙමේ; තිස්සා නාච, තිබ්බො; ඉතියා, සත්ත්වයා; පණ්ඩානමත්තමපි, (බුද්ධවරයකු හමුවෙහි බුද්ධචි පිණිස) ප්‍රාචීනාමාත්‍ර යෙකුදු; න සමපජ්ජති, සමාඛ නොවෙයි.

මුත්‍රස්සත්තං, මිනිසත්ත්වයාද; ලිඛිතසමපත්ති, පුරුෂලිඛිතසමපත්ති යද; හෙතු, ණ්හෙතුකප්පතිසසිකත්වයද; සත්ථාරදස්සනං, ශාස්තෘවර යක්ත්‍ර - දඬිනයද; පබ්බජ්ජා, සාමිප්‍රච්ඡිකාවෙන් පැවිදිවීමද; ගුණ සමපත්ති, ධ්‍යානසමාපත්තිගුණයෙන් සමාඛිතීමද; අධිකාරෙ ව, බුද්ධත් හමුවෙහි ප්‍රාචීනා පිහිටීමද; ඡන්දනා, බුද්ධත්‍රය ලැබීමට බලවත්වූ කැමැත්ත ඇතිවීමද; අධිධම්මසමොධානා, මේ අමාධම්මයන් සමග්‍රවීම හෙතුකොටගෙනා; අභිනිහාරො, ප්‍රණිධානය තෙමේ; සමිජ්ඣති, සමාඛ වේ;

හි, ඵ් සැබව; ඉති ඉමානි, යන මේ අමාධම්මයෝ තුමු; පණ්ඩාන සමපත්තිකාරණානි, බුද්ධත්‍ර ප්‍රාචීනාසමාඛිතයට කරුණුයහ; ඉති, මෙකි නසින්; පණ්ඩානමත්තමපි, බුද්ධිමට ප්‍රාචීනාමාත්‍රයකුදු; සමාදෙතුං, සපයන්ට; අසමන්තා, නොසමත්වූ; ඉතියා, සත්ත්වයෝ; බුද්ධිභාවො, බුද්ධිමෙක්; කුතො (සමපජ්ජති) කොසින් සමාඛවේද; ඉති, එහෙයින්; අසානමෙතං ඤාපෙ ඤා සමමාසමිඛාදානි, යන වචනය; වුත්තං, වදාළ සේක; වා (අපරො නයො අත්ථිං) අනික් නයෙක් ඇත; සබ්බාකාර පරිපුරෙ, සමාකාරයෙන් පරිපුරණීවූ; පුඤ්ඤස්සයො, බහුලවූ හෝ උක්කන්තවූ පින්ඇති පුද්ගලයෙමේ; සබ්බාකාරපරිපුරං එව, සමාකාර යෙන් පරිපුරණීවූම; අත්තභාවං, ආත්මභාවයක්; නිබ්බතෙනා, උපදවාද; ඉති, එහෙයින්; පුරිසොව, පුරුෂයෙක්ම; අරහං, අතින්වූ; සමමාසමිඛාදානි හොති, සමමාසමිඛාදානි වනසේක; න ඉතී රුජ් අස්ස චක්ඛවන්ති ආදිසු, යනාදිවූ වචනයන්හි; (විනිව්ජයො වෙදිතබ්බො, විනිස දනසුතුං) යසමා, යම්හෙයකින්; ඉතියා, සත්ත්වයෝ; නොසොතිත වත්ථගුණතාදිතං, කොශාවතිතවත්ථගුණතාදිලක්ෂණයන්ගේ; අභා වෙන, අවිද්‍යාවනභාවය හෙතුකොටගෙනා; ලක්ඛණානි, ලක්ෂණයෝ; න පරිපුරෙනා, පරිපුරණී නොවේද්ද; ඉතීරත්තභාවෙන; තමා සත්‍ර රත්තය වන හෙයින්; සත්තරත්තසමිඛිතා, සත්තරත්තයෙන් යුක්ත වන බැව්; නොහොත්-සත්තරත්තයාගේ සමප්‍රණීතියයි; න සමපජ්ජති, සමාඛනොවේද; සබ්බමුත්තස්සෙති, සියලු මිනිසුන්ට වඩා; අධිකො, වැඩිවූ; නොහොත් - උත්තමවූ; අත්තභාවො ව, ආත්මභාවයෙකුත්; න භොති, නොවේද; තස්මා, එහෙයින්; අධිසානමෙතං ඤාපෙ ඤා චක්ඛවන්ති, යන වචනය; වුත්තං, වදාළසේක; යසමා ව, යම්හෙයකින්; (ච වාක්‍යාරම්‍ය ද්‍රෝහකසි) සක්කන්තාදිනි, ගඤ්ඤාත්මභාවය ආදිකොට ඇති; තිණි, ත්‍රිවිධ

වූ; සානානිපි, සානානානරයෝත්; උත්තමානි, උතුම් වෙද්ද; ඉති
ලිඛිතඤ්ච, යුත්තිලිඛිතය නෙමෙන්; භිනං, ලාමක වෙද; තසමා, එහෙයින්;
තසා, ඇගේ - හෝ ඇට; (සුත්‍රිංසු සූඡේසි) සකකතනාදීනිපි, ශක්‍රානම්
භාවාදිනු පවා; පටිසිඛානි, වලහනලදහ; ඉතිලිඛිතං යථා; සුත්තිලිඛිතය
අවිද්‍යමානවනුයේ යම්සේද; එවං, එමෙන්; පුරිසලිඛිතපි, පුරුෂලිඛිත
යත්; බ්‍රහ්මලොකෙ, බ්‍රහ්මලොව; තත්ථි; අවිද්‍යමාන වේ; තසමා, එහෙයින්;
යං පුරිසො බ්‍රහ්මතනං පෙ පෙ විජ්ජනිනිපි, යන වචනයද;
න වත්තබ්බං සියා නනු, නොවද්දලියුතු වන්නේ නොවේද; ඉති, මෙබඳු
වොදනාවක් ඇතහොත්; න වත්තබ්බං. නොවද්දලියුත්තේ; නො,
නොවෙයි (වද්දලියුත්තේමය සූඡේසි) කසමා, කවරහෙයින්යත්; ඉධ,
මේ මිනිස් ලෙවිනි; පුරිසස්ස, දූහැන්ලත් පුරුෂයෙකුගේ; තත්ථ, ඒ
බ්‍රහ්මලොකයෙහි; හෙවත් - ඒ මහාබ්‍රහ්මයන් විෂයෙහි; නිබ්බත්ත
නනො, ඉපදීම වන හෙයින්; හි, ඒ වචනය සැබව; මහාබ්‍රහ්මතනං,
මහාබ්‍රහ්මකය; බ්‍රහ්මතතනි, බ්‍රහ්මත නමැයි; අධිප්පතං, අදහස්
කරනලදී; ඉති ව, සුත්තොමෝ ද; ඉධ, මේ මිනිස්ලෙවිනි; ක්කානං,
ප්‍රථමධ්‍යානාදි ධ්‍යානයක්නු; භාවෙකා, බවා; කාලංකකා, කළුරියකොටැ;
බ්‍රහ්මපාරිසස්සානං, බ්‍රහ්මපාරිසස්සයන්නේ; සහව්‍යතං, සමග්‍රභාවයට,
උපපජ්ජති, එලඹෙයි, නොහොත් - සහව්‍යතං, සමග්‍රභාවයෙහි;
උපපජ්ජති, උපදී; (උපගවජ්ජති සිද්ධ පාඨය, එලඹෙයි යන අර්ථය)
මහාබ්‍රහ්මානං, මහාබ්‍රහ්මයන්නේ; (සහව්‍යතං, සමග්‍රභාවයට; 0) න,
නොඑලඹෙයි; පුරිසො පන, පුරුෂනෙමේ වනාහි, තත්ථ, ඒ මහා
බ්‍රහ්මයන් විෂයෙහි; න උපපජ්ජතිනි, උපදියයි; න වත්තබ්බො,
නොකියයුතු; ව, වෙනසෙක් ඇත; එත්ථ, මේ බ්‍රහ්මලොකයෙහි;
උභයලිඛිතාභාවෙ, සුත්තිලිඛිතයන්ගේ අවිද්‍යමානකය; සමානෙපි,
සමානකල්පිනි; බ්‍රහ්මානො, බ්‍රහ්මයෝ තුමු; පුරිසස්සස්සානාව, පුරිස්
සටහන් ඇත්තානුමැයි; ඉතිසස්සානා, ඉතිරිසටහන් ඇත්තානු; න,
නොවෙන්; තසමා, එහෙයින්; එතං, යානඤ්ච බො එතං විජ්ජනි යං
පුරිසො බ්‍රහ්මතනං කරෙය්‍ය යන වචනය; සුච්ඡිත්තමෙව, මොනවට
වද්දලෙස්සේමැයි.

* අබ්‍රහ්මතනර්ථිකායයෙහිවූ එකභානිපාතයෙහි සක්‍රීය නාමෝ
හමකය සිඛනොකරයි යන යම් වචනයෙක් ඇද්ද ඒ වචනය
මහාබ්‍රහ්මකය සිඛනොකරීම සඳහා වදරනලද්දි නිශ්චිතය. එහෙයින්
මෙම අටුවායෙහිද “බ්‍රහ්මතනනි හි මහාබ්‍රහ්මතනං අධිප්පතං, ඉති
ව ඉධ ක්කානං භාවෙකා කාලංකකා බ්‍රහ්මපාරිසස්සානං සහව්‍යතං
උපපජ්ජති න මහාබ්‍රහ්මානං” යනාදිය කියනලදී. අභිධම්මසංක්‍රමන
පිකායෙහිද ඉතියොපි පන අරියා වා අනරියා වා අභසමාපත්ති
ලාභිනියො බ්‍රහ්මපාරිසස්සෙව නිබ්බත්තන්තං යන්නෙන් අපට
සමාපත්තිලාභීවූ ආර්යවූ හෝ අනාර්යවූ හෝ සත්‍රිනු වනාහි බ්‍රහ්ම
පාරිසස්සබ්‍රහ්මයන් කෙරෙහිම උපදින්නයි අවධාරණයකොටැ කියන
ලදී. මනොරථපුරාණි අපිකථායෙහිද ඉති ව ඉධ ක්කානං භාවෙකා

කාලංකතා බ්‍රහ්මපාරිසර්ජනං සහව්‍යතං උපපජ්ජති න මහාබ්‍රහ්මානං
 යන්නෙන් සත්‍යයෙන්ද ඉහතමහාවයෙහි ධ්‍යානභාවනා කොට
 මෙයින් සැවැ බ්‍රහ්මපාරිසර්ජනයන්ගේ සහායකයට හෝ සමග්‍රහයට
 පැමිණෙයි, මහාබ්‍රහ්මයන්ගේ සමග්‍රහාවයට නොපැමිණෙයි කියන
 ලදී. ආරාධිතයෙහිද ඉතිරියෙහිද ආරාධිතයෙහිද උපපජ්ජනති
 යන්නෙන් පුළුල්ව අභිප්‍රායම දක්වනලදී. ඔවුන්ගේ අභිසං
 වශයෙන් ඉහතමහාවයෙහි දැනුන් ලත් සත්‍යයෙන් බ්‍රහ්මපාරිසර්ජ
 යන් කෙරෙහිම උපදී, තදවශෙෂ බ්‍රහ්මයන් කෙරෙහි නුපදී යන
 අභිප්‍රාය ප්‍රකාශ වේ.

අනුම අපරකෙතෙක් “බ්‍රහ්මපාරිසර්ජනං සහව්‍යතං” යන්න
 උපලක්ෂණත්‍යයෙහි පිහිටා කියන ලද්දක් බැවින් ඉහතමහාවයෙහි
 දැනුන් ලත් සත්‍යයෙන් බ්‍රහ්මපාරිසර්ජන බ්‍රහ්මපුරෝගින පරිත්‍යාගාදීවූ
 බ්‍රහ්මයන් කෙරෙහි උපදී, මහාබ්‍රහ්මයන් කෙරෙහිම නුපදියයි
 බ්‍රහ්මපාරිසර්ජනං සහව්‍යතනනි ඉදං බ්‍රහ්මානං උපලක්ෂණවසෙන
 වුත්තං ඉති ව ඉධ කාලාභිති බ්‍රහ්මපාරිසර්ජන බ්‍රහ්මපුරෝගින
 පරිත්‍යාගාදීසු උපපජ්ජති න මහාබ්‍රහ්මෙහි යන පාඨය සාධක
 කොට විසූහ. තද්වලක්ෂණත්‍යයෙහි පිහිටා පරමාදිපති භික්‍ෂා
 ආරාධිත බ්‍රහ්මපාරිසර්ජනලයෙහි පටන් අකතිටා බ්‍රහ්මලොව දක්වා ඇති
 බ්‍රහ්මලයක් පාසා බ්‍රහ්මපාරිසර්ජනපරිත්‍යාගවර්තීවූ බ්‍රහ්මපුරෝගින පස
 වර්තීවූ මහාබ්‍රහ්මපසවර්තීවූ බ්‍රහ්මකායිකයෝ ඇත්තාහ, ප්‍රථම
 චිත්තිය තැනිය වතුරිධ්‍යානලාභීවූ සත්‍ය මේ අත්ලෙවෙන් සැවැ ඒ ඒ
 ධ්‍යානානුරූපවූ ප්‍රතිසංකීර්ණයට නිසි බ්‍රහ්මලෙහි නිතරධ්‍යම බ්‍රහ්ම
 පාරිසර්ජන බ්‍රහ්මපුරෝගින බ්‍රහ්මකායිකයන් කෙරෙහිම උපදිති, සියලු
 බ්‍රහ්මලවල ප්‍රණීතවූ මහාබ්‍රහ්මයන් කෙරෙහි පමණක් නුපදින්නයි
 තමතමන්ගේ අභිප්‍රාය ප්‍රකාශකලහ.

ධම්මහද්‍ය විහබ්‍ය අවුච්ඡායෙහිද අසමසමාපන්නිලාභිත්ගේ ප්‍රති
 සංකීර්ණ ක්‍රමිකම් ධර්මයක් ව්‍යවස්ථානය කෙරෙහිද? ප්‍රශ්නවූ ධ්‍යානය
 තෙමේ ව්‍යවස්ථානය කෙරේ. සියලු දැනුන් පුනුණුවහොත් ප්‍රාචීනා
 තොමෝ ව්‍යවස්ථානය කෙරෙයි. ප්‍රාචීනාවක් නැතහොත් මරණවස්ථා
 වෙහි සමවත් සමවත් ව්‍යවස්ථානය කෙරෙයි. සමවත් සමවත්
 නැතහොත් භවාග්‍රහයෙහි ප්‍රතිසංකීර්ණය කෙරෙයි. අසමසමාපන්නි
 ලාභිනං පන කිං නියාමෙති? පශුණුකානං. යදෙවස්ස පශුණං
 හොති තෙන උපපජ්ජති යනාදින් දැක්වූ චිත්තවය පාඨයෙහි
 පිහිටා අනුම අපරකෙතෙක් මේ අත්ලැවූ දැනුන් ලත් සත්‍යයෙන්
 මහාබ්‍රහ්මයන් කෙරෙන් ශෙෂවූ බ්‍රහ්මකායිකයන් කෙරෙහි උපදියයි
 විසූහ.

උද්ගාඨිකපාඨෙහිද “සනෙතස්ස භික්ඛවෙ උපාසිකායො සොනා
 සනා සකද්දගාමිනියො, සබ්බො නා භික්ඛවෙ අනිප්පලා කාලකතා”
 යනාදිවූ මේ සූත්‍රයාගේ අර්ථ වචනාවෙහි අනාගාමිනීවූ උපාසිකාවෝ
 ශුච්චාසතලයන්හිද තදිතරවූ අනුම උපාසිකාවෝ තච්චිසාදෙව්

ලොවෙහි ද ඇතැම් උපාසිකාවෝ යාමදෙව්ලොවෙහි ද ඇතැම් උපාසිකාවෝ කුමනදෙව්ලොවෙහි ද උපන්න යනාදිය බමමපාල අටුවා ඇපරන් විසින් වර්ණිතයි. මහානිදාන සූත්‍රයෙහිත් “ආනන්ද භික්ෂුහි පඤ්චනං ඔරමානාදියසංයෝජනානං පරික්ඛයා ඔපපාතිකා තත්ථ පරිනිබ්බාසිනී අනාවතතිධම්මා තස්මා ලොකා” යි වදාරනලදී. එහෙයින් මේ අත්ඛාවෙහි දැහැන් ලත් සත්‍රිනොමෝ මහාබ්‍රහ්මයන් කෙරෙන් ශේෂවූ බ්‍රහ්මයන් කෙරෙහි උපදී යන අපිය ගතයුතුයි විසූහ.

යථොක්ක නසින් “අසානමෙතං භික්ඛවෙ අනවකාසො යං ඉප්පි චුහමනතං කාරෙය්‍ය නෙතං සානං විජ්ජති” යන ප්‍රස්ථානපාලියෙහි වදාළ බ්‍රහ්මනතං යන වචනයාගේ අපය මහාබ්‍රහ්මකියයි ගෙනැ ගිණිවිතවූ අපිකපාටිකාදුගතයුකහි දක්වා අනතුරුව ඇපගේ ප්‍රතිභාණමාත්‍රයෙක් ද දක්වනුලැබේ. ඒ කිසේයන්? සත්‍රි නොමෝ වක්‍ර වර්තකිය ශක්‍රකිය සිඛිනොකරයි යන බුදුන් වදාළ වචනයෙන් මේ අත්ඛාවෙහි ඉතිරිවලත් කතක් අන් අත්ඛාවෙකැ වක්‍රවර්තකිය හෝ ශක්‍රකිය නොලබායයි නොහඟවා සත්‍රිභාවයෙන් සමන්විතවූ යම් අත්ඛාවෙක් ඇත්නම් ඒ අත්ඛාවෙහි සක්චිති රජබව හෝ සක් දෙව් රජබව හෝ නොලබා යන අපියමැ යම්සේ හඟවා ද එමෙන් සියලු රූපාවචර බ්‍රහ්මලයන්හි සුදුසුභාවය නැතත් එහි පිළිසිදු ගන්නා ඇම සන්නට සුද්දෙහසංස්ථානයක්නුගේ පහළවීම නැති බැවින් පුරුෂදෙහසංස්ථානයක්නුගේම පහළවීම ඇති බැවින් “යං ඉප්පි බ්‍රහ්මනතංකාරෙය්‍ය නෙතං සානං විජ්ජති” යන වචනය පුරුෂ සංස්ථාන මාත්‍ර ගෙනැ වදාරනලද්දී හැගේ. නොද එසේවිනම් “බ්‍රහ්මනතං” යන අවිශේෂ වචනය නොවදාරු සවිශේෂ වචනයෙක් වදාළයුතුවෙයි. නොහොත් සත්‍රිභාවරූපය ලත් අත්ඛාවෙහිමැ සිටැ වක්‍රවර්තකිය ශක්‍රකියසාධනයක් නැතැයි වදාළ පරිද්දෙන් බ්‍රහ්මකියසාධනයද එක් අත්ඛාවෙහින් පිරිසිදු වදාළයුතුවන්නේය. අපිකපාටිනි ආනමභාව වශෙක්හි පිහිටා සත්‍රියගේ බ්‍රහ්මකිය අසාධනය තිශ්චයකරනලද හෙයින් හේ ප්‍රාඥයන් විසින් විමසිය යුතුයි.

15. iii කායද්වර්තස්සාති ආදීසු, යනාදී තන්ති; නිබ්බේජ කොසාතකිඛිජාදීනි, කොසඹිඛිජු වැටකොඵඛිජු ආදීහු; මධුරං පලං, මධුරවූ ඵලයක්; න නිබ්බතෙතනනි, නුපදවත්; අසානං, අසාදු වූ හෝ විරසවූ; අමධුරමෙව, අමධුරවූ ඵලයක්මැ; නිබ්බතෙතනනි යථා, යම්සේ උපදවද්ද; එවං, එපරිද්දෙන්; කායද්වර්තාදීනි, කායද්වර්තාදීහු; මධුරං විපාකං, ප්‍රඤ්ඤාවූ ප්‍රතිසංකීප්‍රවෘත්ති විපාකයක්; න නිබ්බතෙතනනි, නුපදවත්; අමධුරමෙව, අප්‍රඤ්ඤාවූ හෙවත් කටුක වූ ප්‍රතිසංකීප්‍රවෘත්ති විපාකයක්මැ; නිබ්බතෙතනනි, උපදවත්; උච්ඡුඛිජු සාලිඛිජාදීනි, උක්ඛිජු හැල්ඛිජු ආදීහු, මධුර සාදුරසමෙව, මධුරවූ මකාරස ඇත්තාවූමැ, ඵලං, ඵලයක්; නිබ්බතෙතනනි, උපදවත්;

අසානං, මනා රස තැත්තාමු; කටුකං, කුච රස ඇත්තාමු එලයක්; යථා ව න (නිබ්බන්ධනනි) යම්භේ නුපදවද්ද; එවං, එපරිද්දෙන්; කායසුවරිතාදිනි, කායසුවරිතාදිනු; මධුරමෙව, ප්‍රණීතමු; විපාකං, ප්‍රතිසංක්‍රමණයානි විපාකයක්; නිබ්බන්ධනනි, උපදවත්; අමධුරං; අප්‍රණීතමු ප්‍රතිසංක්‍රමණයානි විපාකයක්; න (නිබ්බන්ධනනි), නුපදවත්; යාදිසං වපනෙ ඤාපෙ ඤා පාපකනනි, යන; එතං, මේ වචනය; වුත්තමපි ව, වදාළසේක්මැයි.

ජනො, ජනනෙමේ; යාදිසං, යම්බලවු; ඕජං, මූලිකේ බන්ධනේ එලිකේ අග්ගනිකේ ඕජනිකේ සංඝායනනිකේත්; වපනෙ, රොපණය කෙරෙයිද; තාදිසං, ඒ රොපණය කළාමු ඕජය හා සමානමු; එලං, එලයක්; හරතෙ, ලබා; කලාණකාරී, සුවරිතය කරන සිලිවු පුතුල් තෙම; කලාණං, කුලලවිපාකය; හරතෙ, ලබා; පාපකාරී ව, දුශ්චරිතය කරන සිලිවු පුතුල් තෙමේද; පාපකං, අකුලල විපාකය; හරතෙ, ලබා; තස්මා, එහෙයින්; අසානමෙතං ඤාපෙ ඤා කායදුච්චරිතස්සානි ආදි, යනාදිය; වුත්තං, වදාළසේක.

16.

i කායදුච්චරිතස්ස සමබ්බන්ධි ආදියු සමබ්බන්ධි පසාදවිධා සමබ්බන්ධි අසුභනාසමබ්බන්ධි වෙනනාසමබ්බන්ධි කම්මසමබ්බන්ධි විපාකසමබ්බන්ධි උපට්ඨානසමබ්බන්ධිනි, තස්ම කුසලාකුසලකම්මා සුභනාකම්මෙ ආසුභනාසමබ්බන්ධිනි වුවන්, තස්ම වෙනනාසමබ්බන්ධි, යාව පන අරහතං න පාපණනි තාව සබ්බෙසි සත්තා පුබ්බ උපට්ඨං විපාකාරහං කම්මං සන්ධිය සමුපසමබ්බන්ධිනි වුවන්, එසා කම්මසමබ්බන්ධි, විපාකසමබ්බන්ධි පන විපාකකම්මෙයෙව වෙ තබ්බා, යාව පන සත්තා අරහතං න පාපණනි තාව තෙසං තෙතා තෙතා වපිකා නිරසෙ තාව උපපජ්ජමානානං අග්ගිජාලලොහකුමිති ආදිහි උපට්ඨානාකාරෙහි නිරසො, ගබ්බ සෙසාසත්තං ආපජ්ජමානානං මානුකවජ්, දෙවෙසු උපපජ්ජමා නානං කප්පරුකම්මානාදිහි උපට්ඨානාකාරෙහි දෙවලොකොති එවං උපපන්නිතිමතං උපට්ඨානි. ඉති තෙසං ඉමිනා උපපන්නි නිමිත්තපට්ඨානෙන අපච්ඡින්නතො උපට්ඨානසමබ්බන්ධි නාම. සා වලති සෙසා නිවචලා, නිරසෙ හි උපට්ඨිතෙපි දෙවලොකො උපට්ඨානි, දෙවලොකෙ උපට්ඨිතෙපි නිරසො උපට්ඨානි, මනුස්ස ලොකෙ උපට්ඨිතෙපි නිරවජ්ජනසොති උපට්ඨානි, නිරවජ්ජන සොනිසා ව උපට්ඨිතාසපි මනුස්සලොකො උපට්ඨානිසෙව.

ii තනිදං චක්ඛු:— සොණගිටිපාදෙ කිර සම්බලිවිහාරෙ සොණසෙව්වෙ නාම එතො ධම්මකපිසෙසො, තස්ස පිතා සුණ්ඩ වාජිකො නාම දුද්දකො අසොඝි, ථෙණ නං පටිබාහනෙනාපි ආවරෙ ධම්මෙ අසංකප්පනො මා නසි වරාසකාති මහලලක

කාලෙ අකාමකං පබ්බාපෙසි. තස්ස ගිලානසෙසො භිජනනස්ස නිරයො උපට්ඨාසි, සොණගිපිපාදතො මහනනා මහනනා සුණධා ආගනකා බාදිකුකාමා විස සමපට්ඨාපෙසුං. සො මහානගිතො වාසෙති තාන සොණ වාසෙති තාන සොණානි ආහ. කිං භූතා ථෙග්ගි, න පස්සසි තාතාති තං පවනතිං ආවිකති, සොණසෙසෙ තඤ්ඤති නාම මාදිසස්ස පුතා නිරයෙ නිබ්බන්තිස්සති පට්ට්ඨානමස්ස හවිස්සාමිති සාමජ්ජරෙති නානාපුප්ඵාති ආහරාපෙසො වෙනියබ්බණ් බොධිංබ්බණ් මාලාසන්ධාරපුප්ඵං ආසනපුප්ඵකුල කාරෙකා පිතරං මසෙච්චන වෙනියබ්බණ්. හරිකා මසෙච්ච නිපජ්ජාපෙසො අසං මෙ භූතාපර පුරා තුමනාකං අකාමකං කතා අසං මෙ හගවා දුග්ගතපණ්ණකාරොති වකා හගවනනං වජ්ඣකා විතනං පසාදෙ ගිති ආහ. සො මහාපෙසෙ පුප්ඵං දිස්වා තථා කඤ්ජෙනා විතනා පසාදෙසි. තාවදෙවස්ස දෙවලොකො උපට්ඨාසි නිකුත්තන විතන ලතාවන මිස්සකවන ජාරුඤ්ඤවන විමානානි ච ව දෙවනාටකානි ච පට්ට්ඨාපෙසො සිතාති විස අහෙසුං සො අපෙඨ සොණ අපෙඨ සොණානි ආහ, කිමිදං ථෙග්ගි, එතා තෙ මාතගෙ ආගච්ඡන්තිති, ථෙගෙ සතෙකා උපට්ඨිතො මහාපෙරස්සාති විනෙහසි.

iii එවං උපට්ඨාන සමඛිතිනා චලනීති චෙදිතබ්බා. එතාසු සමඛිතිනාසු ඉධ ආයුහනවෙතනාකමසමඛිතිනාවසෙත කායදුච්චි තස්සසමඛිති ආදි වුතනං. සෙසං සබ්බස්ම උත්තානස්මෙවාති.

පට්ඨමධිලනිදෙදුසො.

16. i කායදුච්චිතස්ස සමඛිතිනි ආදීසු, යන මේ ඇ වචන යන්ති, සමඛිතිනි, සමඛිති යනු; ආයුහනසමඛිතිනා, ආයුහන නම් ලද ව්‍යාපාරයෙන් සමයුත බවය; වෙතනාසමඛිතිනා, කමිසලාදනලක්ෂණ වෙතනාවෙන් සමයුත බවය; කමසමඛිතිනා, කමයෙන් සමයුත බවය; විපාකසමඛිතිනා, විපාකයෙන් සමයුත බවය; උපට්ඨාන සමඛිතිනා, නිමිති ඵලබ්ධිවිමයයි කියනලද උපසාධනයෙන් සමයුත බවය; ඉති, මෙකි ප්‍රභෙදවශයෙන්; සමඛිතිනා, සමඛිතිනා නොමෝ; පඤ්චවිධා, පඤ්චප්‍රකාරය; තත්ථ, ඒ පඤ්චවිධවූ සමඛිතිනාවන් අතුරෙන්; කුසලාකුසලකමායුහනකබ්බණ්, කුසලාකුසලකමයන් සකස්කරන කෙණෙහි; ආයුහනසමඛිතිනාති, ආයුහනසමඛිතිනාවයයි; වුච්චති, කියනුලැබේ; වෙතනාසමඛිතිනා වෙතනාසමඛිතිනා නොමෝද; තථා, එපරිද්දෙන්; (වුච්චති, කියනුලැබේ; 0) යාව පන, යම්තාක් කලෙකින් වනාහි; සත්තා, (සත්තයෝ තුමු; 0) අරහත්තං, අහිත් ඵලය; න පාපුණ්ණති, නොපැමිණෙද්ද; ණාව, ඒතාක්කල්; සබ්බෙසු, සියලුම; සත්තා, සත්තයෝ තුමු; පුබ්බෙ, පුළුයෙහි; උපවිතං, රැස්

කරනලද්දවූ; විපාකාරහං, විපාකදුනසව යොග්‍යවූ; කමමං, කුශලා
 කුශලකමීය; සකාය, සදහා; කමමසමඛිනිනොති, කමසමඛිනිත්‍රයයි;
 චුච්චනති, කියනුලැබෙත්; එසා, මෝනොමෝ; කමමසමඛිනිනා, කම
 සමඛිනිනා නම; විපාකසමඛිනිනා පන, විපාකයෙන් සමන්විත වන බැව්
 වනාහි; විපාකකම්‍යෙයෙව, විවා දෙන කෙණෙහිමැ; හෙවත් - එල
 දුනාවසථාවෙහිමැ; වෙදිතබ්බා, දනසුත්තියැ; යාව පන, යමිතාක්
 කලෙකින් වනාහි; සත්තා, සත්තයෝ තුමු; අරහත්තං, අතීත්ඵලයට;
 න පාපුණ්ණති, නොපාමිණෙද්ද; නාව, ඒතාක්කල්; තතො තතො,
 ඒ ඒ හවයෙන්; චචිනා, සැවැ; තාව, පලමුකොටැ; තිරයෙ, තරකයෙහි;
 උපපජ්ජමානානං, උපදින්නාවූ; තෙසං, ඒ සත්තයන්ට; අයනිජාල
 ලොහකුමිති ආදිති, වත්තිජාල ලොහකුමිති ආදිකොටැ ඇති; උපසානා
 කාරෙති, වැටහෙන නිමිති අයුරින්; තිරයො, තිරයතෙමේද; ගඛ
 සෙය්‍යකත්තං, මවුකුසා පිළිසිදගන්නා බවට, ආපජ්ජමානානං, පැමි
 ණෙන්නාවූ සත්තයන්ට; මාතුකුච්ඡි, මාතෘකුඤ්ඤිතොමෝද; දෙවෙසු,
 දෙවලොකයන්හි, නොහොඬ් - දෙවියන් කෙරෙහි; උපපජ්ජමානානං,
 උපදින්නාවූ සත්තයන්ට; කප්පරුකම්‍යමානාදිති, කප්පරුකම්‍යමාන ආදි
 කොටැ ඇති; උපසානාකාරෙති, වැටහෙන නිමිති අයුරින්; දෙව
 ලොකො, දෙව්ලොවද; ඉති එවං, යන මේ ආකාරයෙන්; උපපත්ති
 තිමිත්තං, ප්‍රතිසංකීදනයට හෙතුවූ ගතිනිමිත්තෙන්; උපට්ඨාති, වැටහේ;
 ඉති, මෙසේ; තෙසං (සත්තානං), ඒ සත්තයන්ගේ; ඉමිනා උපපත්ති
 තිමිත්තපට්ඨානෙන, මේ පිළිසිදගන්නට හෙතුවූ ගතිනිමිති වැටති
 මෙන්; අපරිමුත්තත්තා, නිදහස් නොවන බැවින්; උපට්ඨානසමඛිනිනා
 නාම, උපට්ඨානසමඛිනිනාවයැ නමැයි; (චුච්චති, කියනුලැබේ; ට) සා,
 ඒ උපට්ඨානසමඛිනිනා නොමෝ; වලිති, සැලෙයි; හෙවත් - පෙරළෙයි;
 (නියතනොවේ යුසේසි) සෙසා, සෙසු සමඛිනිනාවෝ; නිච්චලා, නිසල
 යහ; හෙවත්-නොපෙරළෙන්නාහ; (නියතයහ යුසේසි) හි, විතර කරනු
 ලැබේ; නොහොත් - දැකිකොටැ කියනුලැබේ; තිරයෙ, තිරය; උපට්ඨි
 තෙපි, ගතිනිමිතිවශයෙන් එලඹසිටි කල්හි පවා; දෙවලොකො, දෙව්
 ලෝතෙමේ; උපට්ඨාති, එලඹා සිටී; දෙවලොකෙ, දෙව්ලොව; උපසි
 තෙපි, එලඹා සිටි කල්හි පවා; තිරයො, තිරයතෙමේ; උපට්ඨාති,
 එලඹ සිටී; මනුස්සලොකෙ, මිනිස්ලොවැ; උපට්ඨිතෙපි, එලඹ සිටි
 කල්හි පවා; තිරව්‍යානයොනි, තිරසන්යෝතිනොමෝ; උපට්ඨාති, එලඹ
 සිටී; තිරව්‍යානයොනියා ව, තිරසන්යෝතිද; උපට්ඨිතායපි, එලඹ
 සිටිකල්හි පවා; මනුස්සලොකො, මිනිස්ලෝතෙමේ; උපට්ඨාතියෙව,
 එලඹ සිටීමැයි.

16. ii. නත්‍ර, ඒ උපට්ඨානසමඛිනිනාවගේ සැලීමෙහි; (ඒ ඒ ප්‍රකාර
 යෙන් වැටතිමෙහි; ඔ) ඉදං, මේ වක්‍යමාණවූයේ; වජ්ඣ, කථාවසතු වෙයි;
 සොණතිරිපාදෙ, සොණ නම් පච්ඡිනපාදයෙහි; සිත්ඛලිවිහාරෙ, හිමුල්
 වෙහෙරැ; (පිපථලිවිහාරෙ සිද පාඨයි) සොණනෙරො නාම, සොණ
 සංචිත නම්වූ; එකො ධම්මකච්ඡිකො, එක් ධම්මකච්ඡිකයෙක්; අගොස්ථි

කිර, වූයේල; (කිර අනුශ්‍රවණාච්ඡෙති නිපාතයි) තස්ස, උන්වහන්
සේනේ; පිතා, පියතෙම; සුණ්ඛවාජ්ඣො නාම, බල වැදි තමිවු; ලුදුකො,
වැද්දෙක්; අහොසි; වූයේය; ඵෙරො, සොණස්ථවිර තෙම; තං, ඒ පිතා;
පටිබාහනොනාපි, වලහන්තේ වී තමුන්; සංවරෙ, සංවරයෙහි; හෙවත්
පණ්ණිවායෙන් වැළැක්මෙහි; සපෙතුං, පිහිටුවන්ට; අසකෙකානොනා,
නොහැකිවන්තේවා; වරාකො, නරුධම තෙමේ, මා තස්සි, නොනැ
සේවා; ඉති, මෙනෙහිකොට; මහලලකකාලෙ, මහලුකල; අකාමකං,
නොකාමැත්තහු; පබ්බාපේසි, පැවිදිකෙළේ; ගිලානසෙය්‍යාය, ගිලන්
ඇදෙහි; නිපන්නස්ස, හොත්තාවු; තස්ස, ඒ මහලු තෙරහට; නිරයො,
නරකයතෙමේ; උපට්ඨාසි, ඵලඹ සිටියේය; සොණගිරිපාදතො, සොණ
පථිතපාදයෙන්; මහනතා මහනතා, මහත් මහත්වු; සුණ්ඛා, ශාන්තයෝ;
ආගන්තවා, අවුත්; බාදිතුකාමා විය, සපා කනුකැමැත්තවුන් මෙන්;
සමපට්ඨාපෙසුං, වටලා ගත්හ; සො, ඒ මහලුතෙරතෙමේ; මහාභය
භීතො, ඉමහත් බියෙන් බියපත්වූයේ; තාත සොණ, පුත සොණය;
වාරෙහි, වලහාලව; තාත සොණ, පුත සොණය; වාරෙහි, වලහාලව;
ඉති ආහ, මෙසේ කී; මහාථෙර, මහතෙර; කී, කීමෙක්ද; ඉති, මෙසේ
විතාලකල්හි; තාත, පුත; න පස්සසීති, නොදක්නෙහිදැයි බැණ; තං
පවතතිං, ඵපුවත; ආවිකම්, සැලකෙළේ; සොණසේරො, සොණස්ථවිර
තෙමේ; මාදිසස්ස, මා වැන්නක්හුගේ; පිතා, පියතෙමේ; කථඤ්ඤි
නාම, කෙසේ නම්; නිරයෙ, නරකයෙහි; නිබ්බතතිස්සති, උපදිත්
තේද; අහං, මම; අස්ස, ඹහට; (පියාහට යුතේසි) පතිට්ඨා, පිහිට
ඇත්තෙක්; ට (නොහොත් - පතිට්ඨං, පිහිටවූවකුකොට x 8);
භවිස්සාමිති, වන්නෙමිසි; ඉති, මෙනෙහිකොට; සාමණෙරෙහි, හෙර
ණුන් ලවා; නානාපුප්ථානි, නානාවිධපුප්පයන්; ආහරුපෙකා, ගෙන්වා;
වෙතියඛණ්ණොධිසංඝණෙසු, සැමළ බෝමළහි; මාලාසන්ධාරපුප්පං,
මල්ඇතිරිම් වයයෙන් පුප්පාවක්ද; (මාලසන්ධාරපුප්පං යිද පාඨයි) ආසන
පුප්පඤ්ච, මලපුන්හි මල්පුප්පාවක්ද; නොහොත් - සැමළවෙහි මහලු
තෙරහට පැණවූ අස්න ලඟ මල්පුප්පාවක්ද; කාරෙකා, කරවා; පිතරං,
පියාවූ මහලුතෙරහු; මඤ්ඤිත, ඇදෙත්; නොහොත් ඇද හා සමග;
වෙතියඛණ්ණං, සැමළවට; හරිකා, ගෙනගොස්; මඤ්ඤි, ඇදෙහි;
නිපජ්ජාපෙකා, සයනයකරවා; මහාථෙර, මහතෙරැත්වහන්ස; මෙ,
මාවිසින්; අයං පුප්පා, මේ පුප්පපුප්පානොමෝ; තුමහාකං, තොපගේ;
අත්ථාය, ප්‍රයෝජනය සදහා; කතා, කරනලදුය; භගවා, භාග්‍යවතුන්
වහන්ස; අයං, මේ පුදපඬුරතෙමේ; මෙ, මාගේ; දුග්ගතපණ්ණො
කාරෙහි, දිළිඳු පුදපඬුරකැසි; වකා, බැණ; භගවනතං, භාග්‍යවත්තු;
මඤ්ඤි, වැද; විතතං, සිත; පසාදෙහි, පහදව; ඉති, මෙසේ; ආහ,
කී; සො මහාථෙරො, ඒ මහලුමහතෙර තෙමේ; පුප්පං, පුප්පපුප්පාව;
දිස්සා, දැක; තථා, එකීපරිද්දෙන්, කරුණොනා, කරන්නේ; විතතං,
සිත; පසාදෙසි, පැහැදවී; තාවදෙව, එකෙණෙහිම; අස්ස ඒ මහණ
හට; දෙවලොකො, දෙවිලොව; උපට්ඨාසි, ඵලඹ සිටියේය නදන

වන විතලනාවන මිසුකවන ඵාරසකවන විමානානි වෙව, නඤ්ඤ
 වන විත්තලනාවන මිසුකවන ඵාරසකවනොද්ධායෝද; නාටකානිව,
 ඤජවෝද; පරිවාරෙකා, වටලාගෙනා; සීතානි විය, සිවියවුන් මෙන්;
 අහෙසු, වූහ; සො, ඒ මහලුතෙර තෙමේ; සොණ, සොණසුඵිරය;
 අපෙඵ, පහවුව මැනව; සොණ, සොණ සුඵිරය; අපෙඵ, පහවුව
 මැනව; ඉති ආහ, මෙසේ කී; ඵෙර, මහාසුඵිරයෙහි; ඉදං කිං ඉති,
 මේ කීමෙක්දැයි විතාලකල්හි; තෙ, නුඹ වහන්සේගේ; ඵතා මාතරෙ,
 තෙල මවුවරු; ආගච්ඡන්තිති, එන්යයි; (ආහ, කියේයට) ඵෙරො,
 සොණසුඵිරතෙම; මහාඵෙරස්ස, මහලු මහතෙරහට; සග්ගො,
 සවිභිසතෙම; උපට්ඨිතො ඉති, එලඹසිටියේ වනැයි; විනෙතයි, සිති.

16. iii එවං, මෙකී නසින්; උපට්ඨානසමඛිතා, ගතිනිමිති
 එලඹ සිටීමෙන් යුක්තබවයයි කියනලද උපට්ඨානසමඛිතාව; වලතීති,
 පෙරළේයයි; වෙදිතබ්බා, දහයුත්තියැ; ඵතාසු සමඛිතාසු, මෙකී
 සමඛිතාවන් අතුරෙන්; ඉධ, මේ විකල්පයෙහි; ආයුහන වෙනනා
 කමසමඛිතාවසෙත, ආයුහන සමඛිතා වෙනනා සමඛිතා කමසමඛිතාවන්ගේ
 වශයෙන්; කායදුච්චරිතස්ස සමඛිති ආදි, යනාදිය; වුත්තං, වදාළසේක;
 සබ්බත්ථ, අමතන්න; සෙසං, සෙසු වචනසමුදය තෙමේ; උත්තානත්ථමෙව;
 ප්‍රකාශවු හෝ නොගැඹුරුවු අඵඥාත්තේ මැයි; (ඉති සමාපත්තියෙහි නිපාතයි).

පසමබලනීදදසො, ප්‍රථමවු තථාගතබලනීදේශය තෙම;
 (සමනො, නිමියෙයිට).

* පූජිතාගයෙහි ආයුහන වශයෙන් හෙවත් ව්‍යාපාරකරණ වශයෙන්
 හෙවත් උත්සාහකරණවශයෙන් ආයුහනසමඛිතාව දහ යුතුයි. සන්තිස්ථානවෙනනා වශයෙන් හෙවත් කෘත්‍යසාධනවෙනනා
 වගේ වශයෙන් වෙනනාසමඛිතාව දහයුතුයි. නොහොත් සන්තති වශයෙන් හා
 ඤ්ණවශයෙන් මොවුන්ගේ වෙනස දහයුතුයි. කියේ යැයන්? පූජිතවාදිභාග
 සතිනවු කමියාගේ ගැනිම් ශතරීන් සන්තති වශයෙන් ආයුහනසමඛිතාවද
 කෘත්‍යසාධන වෙනනා ඤ්ණවශයෙන් වෙනනාසමඛිතාවද දහයුතුයි. පුබ්බාසග ආයුහනවසෙත ආයු
 හනසමඛිතා සන්තිස්ථානවෙනනාවසෙත වෙනනාසමඛිතා ව වෙදිතබ්බා,
 සන්තතිවණ වසෙත වා (මු. ටී) සන්තතිවණවසෙ නාති සන්තතිවසෙත
 ආයුහනසමඛිතා සපුබ්බපච්ඡාභාගස්ස ගහණ වසෙත වෙනනාකිණිවසෙත
 වෙනනාසමඛිතාති යොජේතබ්බා (අ. ටී)

* “විපාකාරහං” යන වචනය විභිය භවාදීන්හි විපාකද්‍රව්‍ය
 ස්වභාවය සදහා කියයි. විපාකාරහනනි දුතියභවාදීසු විපච්චන පකාතිතං
 සකාය වදති (මු. ටී)

* වලැහිති පරිවහනති යනු විකාශන විවරණයි. එක් නිමිත්තක් එලඹ සිටින ලද ප්‍රත්‍යය බලයෙන් තදන්‍යවූ නිමිත්තක් හුණේ එලඹ සිටීම පරිවහිතය නමැති දන්තය එකසමී උපට්ඨිතෙ පච්චය වසෙන තදඤ්ඤාය උපට්ඨානං පරිවහානං (අ. වී)

* සුණබෙති වජ්‍යසිලො සුණබවාජිකො යනු (මු. වී) විකා විවරණයි. බල්ලන් හා සමග දඩයමට යන සිලි අයෙකි. හෙවත් බලුවැදි නෙමෙයි. තව විකානය වශයෙන් “සුණබෙති වජ්‍ය සිලෙනාති සුණබවාජිකො” යන නිව්වනය විසයුතුයි.

17.

i දුතියබලනිදෙදසෙ ගතිසමපනති පටිබාලානිති ගති සමපනතිසා පටිබාලිනාති වාදිනාති පටිසෙධිතාති. සෙසසදෙසුපි එසෙවනෙයො. එත්ථ ව ගතිසමපනතිති සමපනතා ගති දෙවලොකො ව මනුස්සලොකො ව. ගතිවිපනතිති විපනතා ගති චතනායෙ අපායා. උපධිසමපනතිති අත්තභාවසමිඛි, උපධිවිපනතිති ගිත අත්තභාවතා, කාලසමපනතිති සුරජසුමනුස්ස කාලසබ්බාතො සමපනතකාලො, කාලවිපනතිති දුරජදුමනුස්ස කාලසබ්බාතො විපනතකාලො, පයොගසමපනතිති සමිමාපයොගො, පයොග විපනතිති මිච්ඡාපයොගො.

ii තත්ථ එකච්චස්ස බහුති පාපකම්මාති හොනති, තාති ගතිවිපනතිසං සිත්තස්ස විපච්චෙය්‍යං. සො පන එකෙන කල්‍යාණ කත්තමන ගතිසමපනතිසං දෙවෙසු වා මනුස්සස්ස වා නිබ්බතො. තාදිසෙ ව ධාතෙ අකුසලස්ස වාතො නජී, ජිහනනං කුසලස්ස ව වාතොති එවමස්ස තාති කම්මාති ගතිසමපනති පටිබාලානි න විපච්චනතිති පජානාති. අපරස්සාපි බහුති පාපකම්මාති හොනති, තාති උපධිවිපනතිසං සිත්තස්ස විපච්චෙය්‍යං, සො පන එකෙන කල්‍යාණ කත්තමන උපධිසමපනතිසං සිතො සුසන්තිතබ්බපච්චෙය්‍යො අභිරුපො දස්සනියො බ්‍රහ්මච්චස්සදිසො, සො සචෙපි දසියා කුච්ඡිසම්ථො දසජාතො හොති එවරුපො අත්තභාවො කිලිට්ඨකම්මස්ස නානුච්ඡවිකොති හජීමෙණ්ඩ අස්සබ්බකික ගොපාලකකම්මාදුති තං න කාතරනති සුචුමච්ඡානි නිවාසාපෙක්ඛා හණ්ඩාගාතිකසා නාදිසු ධ්වෙපනති. සචෙ ඉජ්ඣි හොති හජීහත්තපච්චනාදිති න කාතරනති, චක්ඛාලබ්බාරං දක්ඛා සසනපාලිකං වා නං කතෙති සාමදෙවිං. විස වලලහසාතෙ වා ධ්වෙපනති. භාතිකරාජකාලෙ කිර ගොමංසබාදසෙක බහු ජතෙ ගහෙක්ඛා රක්ඛෙඤ්ඤ දසෙස්සං, තෙ දණ්ඩා දතුං සතෙකකාථාති සුට්ඨා න සතෙකකාමාති වදිංසු, අථ තෙ රාජකිණ්ණ සොබ්බෙ අකංසු, තෙසං ජිහා සිතා අභිරුපො දස්සනියා පාසාදිකො, තං දිස්වා රාජා අතෙනපුරං අති

තෙකො වලලහට්ඨානෙ ධුපෙසි. සෙස ඤානකාපි තසානුභාවෙන සුඛං ජිවිංසු. තාදිසසමිඤ්ඤති අත්තභානව පාපකම්මානි විපාකං දාතුං න සතෙකානන්ති එවං. උපබිසමපනති පටිබාලානි න විපවෙනති පජානාති. එකස්ස බහුති පාපකම්මානි භොනති, තාති කාල විපතතිස්ස සිතස්ස විපවෙසස්සං. සො පන එකෙන කාලාණ්කමමන පඨමකපටිකානං. චා චක්කවතතිරසෙඤ්ඤා චා බ්‍රහ්මානං චා උපතති සමයෙ සුරජ්ජුමනුස්සකාලෙ නිබ්බතො, තාදිසෙ ච කාලෙ නිබ්බතනස්ස අකුසලස්ස විපාකං දාතුං. ඛකාසො නන්ති එකනං කුසලස්සෙව ඛකාසොති එවං. කාලමපනති පටිබාලානි න විපවෙනති පජානාති. අපරස්සාපි බහුති පාපකම්මානි භොනති, තාති පසොගවිපතතිස්ස සිතස්ස විපවෙසස්සං, සො පන එකෙන කාලාණ්කමමන පසොගසමපනතිස්ස. සිතො පාණාතිපාතාදිති විරතො කායවිමනොසුචිතාති පුරෙති, තාදිසෙ ධානෙ අකුසලස්ස විපවෙනොකාසො නන්ති, එකනං කුසලස්සෙව ඛකාසොති එවං පසොගසමපනති පටිබාලානි න විපවෙනති පජානාති.

iii අපරස්සාපි බහුති පාපකම්මානි භොනති, තාති ගති සමපනතිස්ස සිතස්ස න විපවෙසස්සං. සො පනෙකෙන පාපකමමන ගතිවිපතතිස්සෙව නිබ්බතො, තත්තස්ස තාති කම්මානි උපගන්තො වාරෙන වාරෙන ජිපාකං දෙනති, කාලෙන නිරසෙ නිබ්බතොපෙනති, කාලෙන නිරවජානසොතිස්ස, කාලෙන පෙනති විසසෙ, කාලෙන අසුරකාසෙ, දිසෙනාපි අබ්බුතා අපාසතො සිසං. උක්ඛිසිතුං න දෙනති. එවං ගතිසමපනති පටිබාලිතතො විපාකං දාතුං අසතෙකානනාති ගතිවිපතතිං ආගමම විපවෙනතිති පජානාති. අපරස්සාපි බහුති පාපකම්මානි භොනති, තාති උපබිසමපනතිස්ස සිතස්ස න විපවෙසස්සං, සො පන එකෙන පාපකමමන උපබි විපතතිස්සෙව පතිසිතො දුබ්බණ්ණො දුරුපො දුස්සණ්සිතො බිහංච්ඡා පිසාවසදිසො, සො සවෙ දුසිසා කුච්ඡස්මිං දසපාතො, ඉමාති එතස්ස අනුච්ඡවිකානිති සබ්බාති නං. කිලිට්ඨකම්මානි කා.රෙනති අත්තමසො පුප්පච්චිකා කම්මං උපාදය, සවෙ ඉන්ති භොති ඉමාති එතිස්සා අනුච්ඡවිකානිති සබ්බාති නං. හත්තිහත්ත පවතාදිති කිලිට්ඨකම්මානි කා.රෙනති, කුලගෙහෙ ජාතමපි බලිං. සාබ්බමානා රාජසුරිසා ගෙහදුසිති සඤ්ඤාං කතො බණ්ඩො ගච්ඡන්ති. කොතලවාපිගාමෙ මහාකුට්ඨිකස්ස සරණි වීස, එවං උපබිසමපනතිපටිබාලිතතො විපාකං දාතුං අසතෙකානනාති උපබි විපතතිං ආගමම විපවෙනතිති පජානාති. අපරස්සාපි බහුති පාපකම්මානි භොනති තාති කාලසමපනතිස්ස නිබ්බතස්ස න විපවෙසස්සං, සො පන එකෙන පාපකමමන කාලවිපතතිස්ස දුරජ්ජුමනුස්සකාලෙ කසවෙ නිරොපෙ දසවස්සාසුකකාලෙ නිබ්බතො, යද පඤ්චගොරසා පච්ඡජ්ජන්ති කුද්දාසකං අග්ග

හොඳනං හොති, කිසුදාපි මනුස්සලොකෙ නිබ්බන්ධනා මිගපසු සප්පකප්පිකා පන හොති, එවරුපෙ කාලෙ කුසලස්ස විපව්ව නොකාසො නපී, එකතං අකුසලස්සෙව හොතිති එවං කාල සමපනති පටිබාහිනතනා විපාකං දායං අසකෙකානනාති කාල විපනති. ආගමම විපව්වනතිති පජානාති, අපරස්සාපි බහුනි පාප කම්මානි හොනති, නානි පසොගසමපනතිස්ස සිතස්ස න විපව්වස්සං, සො පන පසොගවිපනතිස්ස සිතො පාණානිපාතාදිනි දසඅකුසල කම්මානි කතෙති තමනං සහොධධං ගහෙතො රක්කෙස්ස දසස්සනති, රාජා බහු කම්මකාරණාති කාරෙතො ආත්මපෙනි, එවං පසොග සමපනතිපටිබාහිනතනා විපාකං දායං අසකෙකානනාතිපි පසොග විපනති. ආගමම විපව්වනතිති පජානාති.

iv. එවං දිනුති සමපනතිති පටිබාහිනං පාපකමමං විපාකං අදායා වතස්සා විපනතිස්සා ආගමම දෙති. යථා හි කොපි දෙව පුජිතො කෙනවිදෙව කමමන රාජානං ආරාධෙය්‍ය අථස්ස රාජා ධානනන්දං දායා ජනපදං දදෙය්‍ය, සො තං සමමා පටිභුස්සෙත්තං අසකෙකානෙතො මහකපෙති ගතිතභතනපුටං විස භිඤ්ඤාය, යස්ස යං යානං වා වාහනං වා දස්සිං වා ආරාමං වා වජ්ඣං වා සමපනන රුපං පස්සති සබ්බං බලකකාරණ ගණනස්ස, මනුස්සා ග්‍රන්ථලල හොති කිසුචි වනතුං න සකකුණස්සං, සො අස්සස්ස වලලහ තරස්ස රාජමහාමනත්තං විරජෙකස්ස, සො නං ගහෙතො සුපොපිතං පොඨාපෙතො භූමිං පිට්ඨිකා සංඝාපෙතො නිකායධර්මාපෙතො රාජනං උපසඬකම්මො අසුකො නාම තෙ දෙව ජනපදං භිඤ්ඤාති ගණනා පෙය්‍ය, රාජා බ්‍රහ්මාගාරෙ බ්‍රහ්මාපෙතො අසුකෙන නාම කස්ස කිං අවහටනති නගරෙ හෙමිං චරාපෙය්‍ය, මනුස්සා ආගන්තො මසං ඉදං ගතිතං මසං ඉදං ගතිතනති විරවසස්සා උඨාපෙය්‍යං, රාජා භිසෙය්‍යාසොමනාය කුබ්බා නානපසකාරණ නං බ්‍රහ්මාගාරෙ කිලමෙතො ආත්මපෙනා ගවජථ නං සුසානෙ ජබ්බෙතො සබ්බලිකා ආහරථාති වදෙය්‍ය, එවං සමපදම්දං දට්ඨබ්බං.

v. තස්ස හි පුජිතස්ස කෙනවිදෙව කමමන රාජානං ආරාධෙතො ධානනන්දං උඩකාලො විස පුජිජනස්සාපි කෙනවිදෙව පුස්සකමමන සගෙහ නිබ්බන්ධනකාලො, තස්මිං ජනපදං භිඤ්ඤා මනුස්සානං සහනස්ස ගණනෙන කස්සපි කිසුචි වනතුං අපිසහන කාලො විස ඉමස්මිමපි සගෙහ නිබ්බන්ධන අකුසලස්ස විපව්වනො කාසපලහනකාලො, තස්ස එකදිවස්සං එකස්මිං ග්‍රන්ථලලහ විරජෙකිතො තෙන කුබ්බෙන නං පොඨාපෙතො රක්කෙස්ස ආරෙථෙතො බ්‍රහ්මාගාරෙ බ්‍රහ්මපිතකාලො විස ඉමස්ස සගෙහෙන වජ්ඣා නිරසෙ නිබ්බන්ධනකාලො, මනුස්සානං මසං ඉදං ගතිතං මසං ඉදං ගතිතනති විරවකාලො විස තස්මිං නිරසෙ නිබ්බන්ධන සබ්බාකුසල කම්මානං සහනිපතිතො ගණනකාලො, සුසානෙ

ජනෙබ්බා සබ්බලිකානං ආහරණකාලො විය එකෙකස්මිං කමෙම
 බිණේ ඉතරස්ස ඉතරස්ස විපාකකං නිරසතො සිං අනුකම්පිතා
 සකලකස්ස නිරසමහි පව්වනකාලො, කස්සට්ඨිතිකකමඤ්ඤති කතා
 එකකස්ස නිරසමහි පව්වනකසත්තා තෙව එකො න වෙ න
 සතං න සහස්සං, එවං පව්වනකසත්තා කිර ගණනපථං විති
 වත්තා.

17. i දුතියබලනියෙසෙ, චිතියවු තථාගතබලවිසාරකථනාබි
 කාරයෙහි; ගතිසම්පන්නි පටිබාලනානිති, යනු; ගතිසම්පන්නියා, ගති
 සම්පන්නිය විසින්; පටිබාහිතානි, ප්‍රතිබාහනය කරනලද්දහ; වාරිතානි,
 වලහනලද්දහ; පටිසෙධිතානි, ප්‍රතිෂේධය කරනලද්දහ; සෙසපදෙසුපී,
 ශෙෂවු පදයන්හිදු; එසෙවනයො, මෙකි නය බඳු නය ඇත්තේයැ;
 නොහොත් මේ නයමැ පැමිණි විසයුත්තේයැ; එත් ව, මේ ගතිසම්ප
 ත්‍යයාදින් අතුරෙන්; (ව වාකාරමහයෙහි වැටී) නොහොත් - ගති
 සම්පන්නි පටිබාලනානි යනාදි පාඨයෙහි; ගතිසම්පන්නි, ගතිසම්පන්නි
 නම්; සම්පන්නා, සමෘද්ධි හෝ සුඤ්ඤාවු; ගති, ගතිනොමෝසි; දෙව
 ලොකො ව, දෙව්ලොවත්; මනුස්සලොකො ව, මිනිස්ලොවත්; (ගති
 සම්පන්නි නාම, ගතිසම්පත් නම; 0) ගතිවිපන්නිති, යනු; විපන්නා,
 අසමෘද්ධි හෝ අසුඤ්ඤාවු; ගති, ගතිනොමෝසි; වත්තාරො, වතුර්විධවු;
 අපායා, අපායයෝ තුමු; (ගතිවිපන්නි නාම, ගතිවිපන්නි නම; 0) උපබි
 සම්පන්නිති, නම්; අත්තභාවසම්ඤ්ඤා, ආත්තභාවයාගේ සමෘද්ධියයි; උපබි
 විපන්නිති, නම්; භික්ඛත්තභාවතා, ලාමකවු අත්බැව් ඇතිබවයි; කාල
 සම්පන්නිති, නම්; සුරුඡ් සුමනුස්ස කාලසංකාතො, සොඳුරුරජුන්
 සොඳුරුමිනිසුන් උපදනා කලායි කියනලද; X නොහොත් - සොඳුරු
 රජුන් ඇති සොඳුරුමිනිසුන් ඇති කලායි කියනලද 0; සම්පන්න
 කාලො, සමෘද්ධි කාලයයි; කාලවිපන්නිති, නම්; දුරුඡ් දුමනුස්ස කාල
 සංකාතො, නපුරුරජුන් නපුරුමිනිසුන් උපදනා කලායි කියනලද;
 නොහොත් - නපුරුරජුන් ඇති නපුරුමිනිසුන් ඇති කලායි කියන
 ලද; විපන්නකාලො, අසමෘද්ධි කාලයයි; පයොගසම්පන්නිති, නම්;
 සමමාපයොගො, සමයන්ව්‍යාපාරයයි; පයොගවිපන්නිති, නම්; මිච්ඡා
 පයොගො, අසමයන්ව්‍යාපාරයයි.

17. ii තත්ථ, ඒ ගතිසම්පත්තයාදින් අතුරෙන්; (නොහොත් - ඒ
 ගතිසම්පන්නි යනාදි වචනයෙහි; 0) එකවමස්ස, ඇතැම් පුභුලකුහට;
 බහුති, බොහෝවු; පාපකම්මානි, පාපකම්මයෝ; හොනනි, වෙද්ද;
 තානි, ඒ පාපකම්මයෝ තුමු; ගතිවිපන්නියං, සතරඅපාදගති නම්ලද
 ගතිවිපන්නියෙහි; භික්ඛස්ස, සිරියහුට; විපවෙඤ්ඤං, විපාක දෙන්නාහු;
 සො පන, ඒ පුභුල්තෙම වනාහි; එකෙන කල්‍යාණකමෙමන, අත්තිසි
 කුශලකම්මයෙකින්; ගතිසම්පන්නියං, ගතිසම්පන්නියෙහිවු; නොහොත්-
 ගතිසම්පන්නිසංඛ්‍යාවු; දෙවෙසු වා, දෙවියන් කෙරෙහි හෝ;

මනුස්සොසු වා, මිනිසුන් කෙරෙහි හෝ; නිබ්බන්ධනා, උපන්තේවේද; තාදිසෙ, එබඳුව; ආනෙ ව, තෙතැද; අකුසලස්ස, අකුසලකම්මයාගේ; වාරො, වරෙන්; හෙවත් - විපාකදායකාවසරයෙක්; නත්ථි, නැත; එකන්තං, එකහෙළා; කුසලස්සෙව, කුසලකම්මයාගේම; වාරො, වර; හෙවත් - විපාකදායකාවසරය තෙමේ; (හොති, වේ; ට) ඉති එවං, යථොක්කන්තස්මිත්; අස්ස, ඒ පුද්ගලයාගේ; තාති කම්මාති, ඒ පාපකම්මයෝ තුමු; ගතිසම්පත්ති පටිබාලාති, ගතිසම්පත්ති විසින් වළඟනලද්දහු; න විපච්චන්ති, විපාක නොදෙන්නයි; පජානාති, ප්‍රකාරයෙන් දැනවදරනසේක; අපරස්සාපි, අනික් පුද්ගලකුහවත්; බහුති, බොහෝවු; පාපකම්මාති, පාපකම්මයෝ; හොනති, වෙද්ද; තාති, ඒ පාපකම්මයෝ තුමු; උපධි විපතතිස්සං, නිනාත්මභාවතා සංකිංශාන උපධිවිපතතියෙති; සීතස්ස, සිව් පුද්ගලවු; විපච්චෙය්‍යං, විපාකදෙන්නාහුය; සො පන, එ බඳුවු පුද්ගලතෙම වනාහි; එකෙන කල්‍යාණකම්මෙන, අත්තිසි කුසලකම්මයෙකින්; උපධිසම්පත්තියං, සම්මාද්ව ආත්මභාවතසංකිංශාන උපධි සම්පතතියෙති; සීතො, සිව්සේ; සුසංකිංශානිකපච්චබ්බො, මනාව පිහිටි අගපසභ ඇත්තෙක්; අභිරුපො, විශිෂ්ටරූප සංස්ථාන ඇත්තෙක්; දස්සන්තියො, දැකුම්කටයුත්තෙක්; බ්‍රහ්මචර්ජසදිසො (හොති, ට) බ්‍රහ්ම චර්ජසකු හෙවත් - බ්‍රහ්මපුත්‍රයක්හු හා සමානවුවෙක් වේද; (යොජනා වෙති “බ්‍රහ්මචර්ජසිසොති බ්‍රහ්මසිසසදිසසිසො සොහනසිසොති අනෙව්”යි පාඨානන්තරයෙන් ව්‍යකති කෘතය. මුලමව්‍යාධිකාරෙහි “බ්‍රහ්ම චර්ජසදිසො, බ්‍රහ්මරාජයකුගේ සිරුරබඳු සිරුර ඇත්තේ වේද”යි විසු) සො, ඒ පුද්ගලතෙමේ; දසියා, දසියකගේ; කුච්ඡස්මි, කුසෙහි, සවෙපි, ඉදිනුදු; දසජාතො හොති, දසභාවයෙන් උපන්තේ නම්; හෙවත් - දසයෙක්වැ උපන්තේ නම්; එවරුපො, මෙබඳුවු; අත්ත භාවො, අත්බැව් තෙමේ; කිලිට්ඨකම්මස්ස, කිලිට්ඨ කම්ම; නානුච්ඡ විකොති, නුසුදුස්සෙකැයි; හත්ථෙණ්ණි අස්සබ්බකාගොපාලකම්මාදිති, ඇත්ගොව් අස්ගොව් ගොපොල්ලන්ගේ කම්මාදින් x; නොහොත් - ඇත්ගොව්කම්ම අස්ගොව්කම්ම ගොපල්ලකම්ම ආදිකොට ඇති කම්මානන්තරයන්; නං, ඔහු ලවා; න කාරෙනති, නොකරවත්; (හත්ථෙණ්ණි අස්සගොපාලකම්මාදිති සිද පාඨානන්තරයි) සුබ්‍රමවස්සාති, සියුම්වු පිළි; නිවාසාපෙත්වා, හන්දවා; හණ්ඩාගාරිකට්ඨානාදිසු, භාණ්ඩාගාරික ස්ථානානන්තරයන්; සපෙනති, තබන්; ඉත්ථි, සුත්‍රයක්; සවෙ හොති, ඉදින් වේ නම්; හත්ථිහත්තපච්චනාදිති, ඇතුන්ගේ කැමපිසිම් ආදිකොට ඇති කම්මානන්තරයන්; න කාරෙනති, නොකරවත්; වස්සාලකාරං දත්වා, වස්ත්‍රාභරණාදිය දී; නං, ඇය; සයනපාලිකං වා, යහන් රැකබලා ගන්නියක හෝ; (සයනපාලිකට්ඨානං වා සිද පාඨයි. එසේවුව - යහන් රක්තා තනතුරෙහි; යන අපීඨි) කරොන්ත, කෙරෙත්; සාමදෙවිං විස, සාමදෙවිය මෙන්; වලලහට්ඨානෙ වා, අගමෙහෙසි තනතුරෙහි හෝ; නොහොත් - ඇතුළත් නන්නි හෝ; ට සපෙනති, තබන්; භාතික රාජකාලෙ, මහදුලියා රජහුගේ බැවු බැවින් භාතික නම්වු රජහුගේ

කාලයෙහි; ගොමංසබ්බාදකො, ගෙරිමස් බුද්ධිත්තානු; බහුජනෙ, බොහෝ දනන්; ගහෙකා, අල්ලාගෙන; රක්ඛෙය්, රජහට; දසෙසුං, දැක්වුහ; තෙ, ඒ ගෙරිමස් බුද්ධි දනෝ; දණ්ඩං, දඩ; දානං, දෙන්න; සකෙකා ථානි, ගැඹිල්වන්නදැයි; පුට්ඨා, විනාලානු; න සකෙකාමානි, නොගැඹිල්වෙයි; වදිංසු, කිහිප; අථ, එකල්හි; තෙ, ඒ ගෙරිමස් බුද්ධි දනන්; රාජබණ්ණසොධකො, රජහමේ ගෙමිදුල්ලු කැලිකසල හරනවුන්; අකංසු, කලානුය; තෙසං, ඒ ගෙරිමස් බුද්ධි දනන්ගේ; එකා ධිතා, එක් දවක්; අභිරුපා, මනාරු ඇත්තිය; දසුනියා, දකුණිකලය; පාසාදිකා, ප්‍රසාද එළවන්නිය; තං, ඒ දව; දිසවා, දක; රුජා, රජ තෙමේ; අනෙතපුරං, අනන්තපුරය; අනිතෙකා, දඩ්ඩුදහස්කොට ගෙනවුන්; වලලහට්ඨානෙ, ඇතුළත් තනි; හෙවත් - ඇතොවුරන් මධ්‍යයෙහි; ධපෙසි, තැබී; සෙසකුන්කාපි, සෙසුන්ගේ පවා; තසා, ඒ ධිතාවගේ; ආනුභාවෙන, පුණ්‍යානුභාවය හෙතෙමාටගෙන; සුඛං, සුවයේ; ජිවිංසු, දිව්වාලුහ; හි, ඒ කිම සැබව; තාදිසසම්මං, එබඳු, අත්තනාවෙ, අත්මනාවයෙහි; පාපකම්මානි, පාපකම්මයෝ; විපාකං දානං, පලදෙන්න; න සකෙකානනි, නොගැඹිල්වෙත්; ඉතිඑවං, මෙතෙයිත්; උපසිසම්මපත්තිපටිබාලනානි, අත්මනාවසම්මානිය කියනලද උපසි සම්මතය විසින් වලහනලද පාපකම්මයෝ; න විපච්චන්තිති, විපාක නොදෙන්නයි; පජානානි, ප්‍රකාරයෙන් දැන වදාරනසේක; ආපකසු, අත් පුහුලන්නගේ; බහුනි, බොහෝවු; පාපකම්මානි, පාපකම්මයෝ; හොනනි, වෙද්ද; තානි, ඒ පාපකම්මයෝතුමු; කාලවිපතනියං, අසම්මාදි කාලයෙහි කියනලද කාලවිපතනයෙහි; ධිතසු, සිටි පුහුලනු; විපච්චයනං, විපාක දෙන්නානුය; සො පන, ඒ පුහුල්තෙම වනාහි; එතෙන කල්‍යාණකමෙත, අත්තිසි කුශලකම්මයෙකින්; පඨමකප්පිකානං වා, ප්‍රථමකල්පයෙහි උපදනාවු මිනිසුන්ගේ හෝ; වකකවන්තිරක්ඛෙය් වා, සක්විතිරජක්හුගේ හෝ; බුබ්බානං වා, බුදුවරයන්ගේ හෝ; උපතනි සමයෙ, උපදනා කලාපි කියනලද; හෙවත් - උපතනිකාලය; සුරුජ සුමනුස්සකාලෙ, සොදුරුරජන් සොදුරුමිනිසුන්ගේ කාලයෙහි; නොහොත් - සොදුරුරජන් සොදුරුමිනිසුන් ඇති කාලයෙහි; නිබ්බන්ධො, උපන්නේවෙද; තාදිසෙ ව කාලෙ, එබඳු කල්හිත්; නිබ්බන්ධෙසු, උපත් පුහුලන් කෙරෙහි; අකුසලස්ස, අකුසලකම්මයාගේ; විපාකං දානං, විපාකය දෙන්න; ඔකාසො, අවසරයක්; නච්චි, නැත; එකන්තං, එකහෙළා; කුසලස්සෙව, කුසලකම්මයාගේම; (විපාකං දානං, විපාකය දෙන්න; ට) ඔකාසො, අවසර වේ; ඉති එවං, මෙතෙයිත්; කාල සම්මතපටිබාලනානි, සම්මතකාලයෙහි කියනලද කාලසම්මතය විසින් වලහනලද්දවු පාපකම්මයෝ; න විපච්චන්තිති, විපාක නොදෙන්නයි; පජානානි ප්‍රකාරයෙන් දැනවදාරනසේක; අපරස්සාපි, අතිකුදු පුහුලන්නගේ; බහුනි, බොහෝවු; පාපකම්මානි, පාපකම්මයෝ හොනනි, වෙද්ද; තානි, ඒ පාපකම්මයෝ තුමු; ප්‍රයොගවිපතනියං, අසම්මත් ච්ඡාපාරයෙහි කියනලද ප්‍රයොගවිපතනයෙහි; ධිතසු, සිටි පුහුලනු;

විපච්චෙය්‍යං, විපාක දෙන්නාහුය; සො පන, ඒ පුභුල්තෙම වනාහි; එකෙන කල්‍යාණකමෙත, එක් කුශලකමීයෙකින්; පයොගසම්පත්තියං, සමත්ව්‍යාපාරයයි කියනලද ප්‍රයොගසම්පත්තියෙහි; සීතො, සිටියේ; පාණාතිපාතාදීති, ප්‍රාණවධාදියෙන්; විරතො, වැළැක්කේ; කායච්චි මනොසුවරිතානි, කායවාසීමනොසුවරිතයන්; පුරෙති, පුරුද; තාදිසෙ, එබඳුවූ; ණතො, තෙතැ; අභුසලස්ස, අකුශලකමීයාගේ; විපච්චනො කාසො, විපාකදානයට අවසරයෙක්; නස්සි, නැත; එකන්තං, එක හෙළා; කුසලස්සෙව, කුශලකමීයාගේම; (විපාකං දාතුං, විපාකය දෙන්නට; ට) ඔකාසො, අවසර තැන්වේ; ඉති එවං, මෙකසින්; පයොග සම්පත්තීපටිබාලහානි, ප්‍රයොගසම්පත්තිය විසින් වළහනලද්දවූ පාප කමීයෝ; න විපච්චන්තිති, විපාක නොදෙන්නයි; පජානාති, ප්‍රකාරයෙන් දැනවදරනසේක.

17. iii අපරස්සාපි, අනිකුදු පුභුලක්ඛුනේ; බහුනි, බොහෝවූ; පාපකමමානි, පාපකමීයෝ; හොනනි, වෙද්ද; තානි, ඒ පාපකමීයෝ තුමු; **ගතිසම්පත්තියං**, දෙවිමිනිස් අත්බැවයයි කියනලද ගතිසම්පත්තියෙහි; සීතස්ස, සිටි පුභුලහුට; න විපච්චෙය්‍යං, විපාක නොදෙන්නාහුය; සො පන, ඒ පුභුල්තෙම වනාහි; එකෙන පාපකමෙත, අත්කිසි පාපකමීයෙකින්; ගතිවිපත්තියංයෙව, සතරඅපාදගතියයි කියනලද ගතිවිපත්තියෙහිමැ; නිබ්බන්ධො, උපන්නේ වේද; තස්ස, ඒ ගතිවිපත්තියෙහි; අස්ස, උහුගේ; තානි කමමානි, තෙල පාපකමීයෝ; උපගන්තො, ඉදිරියට පැමිණ; වාරෙන වාරෙන, වරින් වර; විපාකං, විපාකය; දෙනති, දෙත්; කාලෙන, කලෙකැ; හෙවත් විපාකදානයට සුදුසු කාලයෙහි; නිරයෙ, නරකයෙහි; කාලෙන, කලෙකැ; නිරප්ථාන යොනියං, නිරිසන්යොනියෙහි; කාලෙන, කලෙකැ; පෙනතිවිසයෙ, ප්‍රෙනලොකයෙහි; කාලෙන, කලෙකැ; අසුරකායෙ, අසුරනිකායෙහි; නිබ්බන්ධාපෙනති, උපදවත්; දිසෙන අමුනාපි, දික් කලකිනුත්; අපායතො, සතරඅපාදගතියෙන්; සිසං, හිස; උකම්පිතුං, ඔසවන්නට; න දෙනති, නොදෙත්; එවං, මෙකසින්; ගතිසම්පත්තී පටිබාහිතතො, ගතිසම්පත්තිය විසින් වැළඹු බැවින්; (තානි, ඒ පාපකමීයෝ තුමු; ට) විපාකං, විපාකය; දාතුං, දෙන්නට; අසකෙකාන්තානිපි, නොහැකිවත් නාහු නමුදු; ගතිවිපත්තියං, ගතිවිපත්තිය; ආගමම, නිසා; හෙවත් - කරුණුකොටැ; විපච්චන්තිති, විපාකදෙන්නයි; පජානාති, ප්‍රකාරයෙන් දැනවදරනසේක; අපරස්සාපි, අනිකුදු පුභුලක්ඛුනේ; බහුනි, බොහෝවූ; පාපකමමානි, පාපකමීයෝ; හොනනි, වෙද්ද; තානි, ඒ පාපකමීයෝ තුමු; **උපධිසම්පත්තියං**, අත්මභාවසමෘද්ධියයි කියනලද උපධිසම්පත්තියෙහි; සීතස්ස, සිටි පුභුලහුට; න විපච්චෙය්‍යං, විපාක නොදෙන්නාහුය; සො පන, ඒ පුභුල්තෙම වනාහි; එකෙන පාපකමෙත, අත්කිසි පාපකමීයෙකින්; උපධිවිපත්තියංයෙව, නිසිනාත්ම භාවයයි කියනලද උපධිවිපත්තියෙහිමැ; පතිට්ඨිතො, පිහිටියේද; දුබ්බණ්ණො, දුච්ඡේදාත්තේද; දුරුපො, රුකැත්තේද; දුස්සණ්ඩිතො,

නපුරු රුසවහන් ඇත්තේද; බිහවෙණ, බිහහසරුප ඇත්තේද; හෙවත්; හයඬකර වේද; පිසාවසදිසො, පිසස් බඳුමියේද; සො, හෙනෙම; දුසියා, දුසියකගේ; කුච්ඡියමි, කුසෙහි; සවෙ, ඉදින්; දුස පාතො, දුසභාවයෙන් උපන්නේනම්; ඉමානි, මේ කම්හු; එතසා, මෝහට; අනුච්ඡිකානි, අනුරුපයහ; ඉති, මෙනෙහිකොට; අනත මසො, යටත්පිරිසෙයින්; පුප්ඵලකකමම, පුප්ඵලකම; උපාදය, පටන්; සබ්බානි, සියලු; කිලිට්ඨකමමානි, කිලිට්ඨ කමයන්; නං, උහු ලවා; කාරෙනානි, කරවත්; ඉත්ථි, භක්ඛයක්; සවෙ හොති, ඉදින් වේ නම්; ඉමානි, මේ කම්හු; එතසා, මැට; අනුච්ඡිකානි, අනුරුපයහ; ඉති, මෙනෙහිකොට; හත්ථිහතපචනාදිනි, ඇතුන්ගේ කැමපිපිම් ආදිකොට ඇති; සබ්බානි, සියලු; කිලිට්ඨකමමානි, කිලිට්ඨ කමයන්; නං, ඇ ලවා, කාරෙනානි, කරවත්; කුලගෙහෙ, කුලගෙකැ; ජානමපි, උපන්නියකුද; බලිං, දුසිදසුන් පිළිබඳවු බද්ද; සාධයමානා, සාහන් නාවු; රාජපුරිසා, රාජපුරුෂයෝ; ගෙහදසිති, ගාහදසියකැ යන; සඤ්ඤං, සංඥාව; කඤ්ඤා, කොට; බක්ඛිනා, කරවුවරන් බැඳ; ගච්ඡන්ති, යෙත්; කොතලවාපිගාමෙ, කොතලවැව නම් ගමෙහි; මහාකුට්ඨිකසා, මහකෙළෙඹයාගේ; සරණි පිය, බිරිත්ද මෙහි; එවං, මෙනසින්; උපබ්බ සමපනතිපට්ඨානිකතතා, උපබ්බසමපනතිය විසින් වැළඹු බැවින්; විපාකං, විපාකය; දුකං, දෙත්ට; අසකෙකානනානි, නොහැකිවන්නාවූ පාප කමයෝ; උපබ්බිපනතිං, උපබ්බිපනතිය; ආගමම, නිසා; හෙවත් - කාරුණ්ණකොට; විපච්චන්තිනි, විපාක දෙත්ඨසි; පජානානි, ප්‍රකාරයෙන් දැනවදුරනසේක; අපරසසාපි, අනිකුදු පුභුලක්ඛණේ; බහුනි, බොහෝවූ; පාපකමමානි, පාපකමයෝ; හොනානි, වෙද්ද; නානි, ඒ පාපකමයෝ තුමු; කාලසමපනතියං, සමාධිකාලයයි කියනලද කාල සමපනතියෙහි; නිබ්බතතසා, උපන් පුභුලහුට; න විපච්චෙග්ගං, විපාක නොදෙන්නාවූය; සො පන, ඒ පුභුලතෙම වනාහි; එකෙන පාප කමෙත, අන්තිසි පාපකමයෙකින්; කාලවිපනතියං, අසමාධිකාලයයි කියනලද කාලවිපනතියෙහි; දුරුජදුමනුසාකාලෙ, නපුරුරජුන් නපුරු මිනිසුන්ගේ කාලයෙහි; නොහොත් - නොදැමුවු රජුන් නොදැමුවු මිනිසුන් ඇති කාලයෙහි; කසටෙ, වස්තුකාම ස්වරූප නැතිගෙන් සපයක් මෙන්වූ; නිරුපෙ, ඔජාරතිනවූ; දසවස්සායුකකාලෙ, දසඅවු රුද්දට ආයුස ඇතිකාලයෙහි; නිබ්බතො, උපන්නේ වේද; යදා, යම්කලෙකැ; පඤ්ඤාගාරසා, පස්ගෝරස; පච්ඡිජ්ජනි, සුන්වෙද්ද; කුද්දාසකං, කුද්දාසක නම් ධාන්යවිශේෂය තෙමේ; (කුරක්කන් යුසේයි) අග්ගභොජනං, අග්‍රවු භොජනය; හොති, වේද; (නදා, එකල්හි; ට) මනුසාලොකෙ, මිනිස්ලොවැ; කිංඤ්ඤාපි නිබ්බතො, ඉදින් උපන්නේ ද; පන, එසේ උපන්නේනි නමුත්; මිගපසුසරිකප්ඵිකො, මුවන් ගෙරසරකුන් හා සරිලක දිව්වැටුම් ඇත්තෙක්; හොති, වේ; එවරුපෙ, මෙබඳුවූ; කාලෙ, කාලයෙහි; කුසලසා, කුසලකමයාගේ; විපච්චනො කාසො, විපාකදානසට අවසරයෙක්; නත්ථි, නැත; එකනතං, එකගෙලා;

අකුසලස්ස එව, අකුසලකමියාගේමැ; (විපච්චනොකාසො, විපාකදායාව අවසරයෙක්; 0) හොති, චේ; ඉතිඑවං, මෙනයිත්; කාලසම්පන්නපටි බාහිතතතා, කාලසම්පන්නය විසින් වැළඹු බැවින්; විපාකං, විපාකය; දාතූං, දෙන්නට; අසකෙකාන්තානි, නොහැකිවන්නාවූ පාපකම්මයෝ; කාලවිපන්නං, කාලවිපන්නය; ආගම්ම, නිසා; හෙවත් කරුණුකොටැ; විපච්චනානි, විපාක දෙන්නය; පජානානි, ප්‍රකාරයෙන් දැනවදරන සේක. අපරස්සාපි, අනිකුදු පුහුලක්හුගේ; බහුනි, බොහෝවූ; පාප කම්මානි, පාපකම්මයෝ; හොනනි, වෙද්ද; තානි, ඒ පාපකම්මයෝ තුමු; පයොගසම්පන්නයං, සම්පන්නපාපයෙහි කියනලද ප්‍රයෝග සම්පන්නයෙහි; සිත්තං, සිටි පුහුලහුට; න විපච්චෙය්‍යං, විපාක නො දෙන්නාවූය; සො පන, ඒ පුහුල්තෙම වනාහි; පයොගවිපන්නයං, අසම්පන්නපාපයෙහි කියනලද ප්‍රයෝගවිපන්නයෙහි; සිත්තො, සිටියේ; පාණනිපාතාදීනි, ප්‍රාණවධාදීවූ; දසඅකුසලකම්මානි, දසවිධ අකුසල කම්මයන්; කරුණි, කෙරේද; තමෙනං, උහු; සහොදධං, පැහැරගත් බඩුසහිතවැ; ගහෙකා, අල්ලාගෙනැ; රක්ඛෙය්‍ය, රජහට; දස්සනනි, දක්වන්; රුජා, රජතෙමේ; බහු කම්මකාරණානි, බොහෝවූ කම්මකටුප; කාරෙකා, කරවා; ඝාතාපෙති, මරවයි; එවං, මෙනයිත්; පයොගසම්පන්න පටිබාහිතතතා, ප්‍රයෝගසම්පන්නය විසින් වැළඹු බැවින්; විපාකං, විපාකය; දාතූං, දෙන්නට; අසකෙකාන්තානි, නොහැකිවන්නාවූ පාපකම්මයෝ; පයොගවිපන්නං, ප්‍රයෝගවිපන්නය; ආගම්ම, නිසා; හෙවත් - කරුණුකොටැ; විපච්චනානි, විපාකදෙන්නය; පජානානි, ප්‍රකාරයෙන් දැනවදරනසේක.

17. iv. එවං, යථොක්ත නයිත්; වතුති සම්පන්නිති, ගතිසම්පත් ආදිකොටැ ඇති වතුර්විධවූ සම්පන්නින් විසින්; පටිබාහිතං, වැළඹු; පාපකම්මං, පාපකම්මය තෙමේ; විපාකං, විපාකය; අදාතා, නොදී; චතස්සො විපන්නියො, ගතිවිපන්නිය ආදිකොටැ ඇති වතුර්විධ විපන්නින්; ආගම්ම, නිසා; හෙවත් - කරුණුකොටැ; (විපාකං, විපාකය; 0) දෙති, දේ; හි, විතර කරනුලැබේ; කොච්ඡෙව පුරිසො, කිසියම් පුරුෂයෙක්; කොච්ඡෙව කමෙත, කිසියම් කටයුත්තෙකින්; රාජානං, රජහු; ආරාධෙය්‍ය, සතුටුකරන්නේද; අප්ප, එකල්හි; අස්ස, ඒ පුරුෂයාහට; රුජා, රජතෙමේ; ආනන්දරං, තනතුරක්; දාතූං, දී; ජනපදං, දනවිවක්; දදෙය්‍ය, දෙන්නේය; සො, ඒ පුරුෂයෙම; තං, ඒ දනවිව; සම්මං, මනාකොටැ; පරිභුඤ්ජිතං, පරිභොගකරන්ට; අසකෙකාන්තො, නොහැකිවන්නේවැ; මකකටෙත, වදුරෙකු විසින්; ගතිතභවනපට්ඨං විය, ගත් බත්මුලක් මෙන්; භිඤ්ඤාය, බිඳින්නේය; යස්ස, යම් පුහුලක්හුගේ; සම්පන්නරූපං, මනා රූ සටහන් ඇති; යං යානං වා, යම් යානයක් හෝ; වාහනං වා, වාහනයක් හෝ; දාසංවා, දසකු හෝ; දාසිං වා, දාසියක හෝ; ආරාමං වා, අරමක් හෝ; වත්තං වා, වත්තක් හෝ; පස්සති, දකිද; සබ්බං, සියල්ල; බලකානරොත, බලාත්කාරයෙන්; ගණෙය්‍ය, ගන්නේය; මනුස්සා, මිනිස්සු; රුජවලල

හොති, රජුට ප්‍රියවූ පුරුෂයෙකැයි; නොහොත් - රජු හා පක්‍ෂපාත
 පුරුෂයෙකැයි; කිඤ්චි, කිසි නෙපුලක්; වතනුං, කියන්නට; න සකකු
 ණෙය්‍යං, නොහැකිවන්නාහ; සො, ඒ පුරුෂතෙමේ; චලලහතරස්ස,
 අතියයෙන් ප්‍රියවූ; නොහොත් - රජු හා වැඩියක් පක්‍ෂපාතවූ; අඤ්ඤස්ස,
 අත්‍යවූ; රුජමහාමත්තස්ස, රජමහආමත්තෙකුහට; විරජේඛය්‍ය, විරුඬ
 වන්නේය; නොහොත් - වරද්දන්නේය; සො, ඒ රජමහආමතිතෙමේ;
 නං, ඒ පුරුෂයා; ගහෙක්ඛා, ගෙනැ; සුපොච්චනං පොථාපෙක්ඛා, දැඩි
 තැළීමක් තළවා; (දැඩිකොටැ පොථගස්වා යුස්සේඨි) භූමිං, බිම; පිඨයා,
 පෘෂ්ඨිභාගය කරණකොටැගෙනැ; හෙවත් පිටුපසින්; සංසාපෙක්ඛා,
 පහරවා; තික්කසිඤ්ඤාපෙක්ඛා, අද්දවා ගෙනැ; රාජානං, රජු; උපසම්ඤ
 ඤා, වෙත එලඹ; දෙව, දෙවයන්වහන්ස; අසුකො නාම, අසුවල්
 නම් ඇති පුරුෂතෙම; නෙ, නුඹවහන්සේගේ; ජනපදං, දනව්ව;
 භිඤ්ඤා, බිඳි; ඉති, මෙසේ බැණ; ගණභාපෙය්‍ය, ගත්වන්නේය; රුජා,
 රජතෙමේ; බක්ඛානාගාරෙ, සිරගෙහි; බක්ඛාපෙක්ඛා, සිරකරවා;
 අසුකො නාම, අසුවල් නම් ඇති පුරුෂයා විසින්; කස්ස, කවරක්
 හුගේ; කිං, කුමනම් බඩුවක්; අවහටනති, බලාත්කාරයෙන් ගෘහිතදඬි;
 නගරෙ, නුවරෙහි; හෙරිං, වරපෙය්‍ය, බෙර පියවි කරවන්නේය;
 (අණබෙර හසුරුවන්නේය යුස්සේඨි) මනුස්සා, මනුෂ්‍යයෝ; ආගතච්ඤා,
 අවුත්; මය්‍යං, මාගේ; ඉදං, මෙනම් බඩුවෙක්; ගතිනං, ගන්නාලදය;
 මය්‍යං, මාගේ; ඉදං, මෙනම් බඩුවෙක්; ගතිනං, ගන්නාලදය; ඉති,
 විරාවසහස්සං, මෙසේ දහස්ගණනක් හඬ; උසාපෙය්‍යං, නහන්නාහුය;
 රුජා, රජතෙම; භියෙය්‍යාසොමන්තාය, බොහෝ සෙයින්; කුඨො, කිපි
 යේවා; නානප්පකාරෙන, නොයෙක්පරිද්දෙන්; නං, ඒ පුරුෂයා;
 බක්ඛානාගාරෙ, සිරගෙහි; කිලමෙක්ඛා, වෙහෙසා; නොහොත් - වදදි;
 ඝාතාපෙක්ඛා, මරවා; ගච්ඡ්ථ, යව්; නං, උහු; සුසානෙ, සොහොනෙහි;
 ඡ්ඤෙක්ඛා, දමා; සඤ්ඤිකා, සැකිලි; ආහරථ ඉති, ගෙනඑව් යයි;
 වදෙය්‍ය යථා, යම්සේ කියන්නේද; එවං, එපරිද්දෙන්; ඉදං සම්පදං,
 මේ උපමාවගේ සම්පතයි; හෙවත් උපමෙයයි; දඬබබං, දතයුතු;

17. v. හි, විතර කරනුලැබේ; තස්ස පුරිසස්ස, ඒ පුරුෂයාගේ; කෙන
 විදෙව කමමන, කිසිතම් කටයුත්තෙකින්; රුජානං, රජු; ආරාධෙක්ඛා,
 සතුටුකොටැ; ණානන්තරං, තනතුර; ලඛකාලො විය, ලත් කාලය
 මෙන්; පුපුඡ්ඡනස්සාපි, පෘථග්ජනවූ පුද්ගලයාගේමැ; කෙනවිදෙව
 පුඤ්ඤකමමන, කිසියම් පුණ්‍යකමයක් හෙතුකොටගෙනැ; සග්ගෙ,
 ස්වභීයෙහි; නිබ්බත්තකාලො, උපන්කාලයතෙම; (දඬබෙබා, දතයුතු; ට)
 තස්මිං, ඒ පුරුෂයා; ජනපදං, දනව්ව; භිඤ්ඤා, පෙළා; මනුස්සානං
 සන්තකං, මිනිසුන් අයත් බඩු; ගණහතෙන, ගන්නාකල්හි; කස්සපි,
 කිසිවකුහට; කිඤ්චි, කිසි නෙපුලක්; වතනුං, කියන්නට; අවිසහනකාලො
 විය, නොහැකිවන කාලය මෙන්; ඉමසම්මපි, මේ පුරුෂයාද; සග්ගෙ,
 ස්වභීයෙහි; නිබ්බත්ත, උපන්කල්හි; අකුසලස්ස, අකුලකමයාගේ;
 විපච්චනොකාසඅලහනකාලො, විපාකද්වයට අවසර නොලබන

කාලය නෙමේ; (දට්ඨබ්බො, දතයුතු; 0) තස්ස, ඒ පුරුෂයාහට, නොහොත් - ඒ පුරුෂයා; එකදිවසං, එක්දවසෙකැ; එකයම් රජ වලලහෙ, එක් රජහට පියවූ හෝ රජහු පක්ෂපාතවූ ඇමත්තකු කෙරෙහි; විරජකිනා, වැරදිකොටැ; නොහොත් - වැරදි පිළිපත් හෙයින්; තෙන, ඒ රජවලලහවූ ඇමත්තහු විසින්; කුඛෙන, කිපි මෙන්; නං, ඒ පුරුෂයා; පොඨාපෙකා, පොළොව; (තලවා යුසේසි) රක්කො, රජහට; ආරොවෙකා, සැලකොටැ; බකුනාගාරෙ, සිරගෙහි; බකුපිතකාලො විය, සිරකැරැවූ කාලය මෙන්; ඉමස්ස, මේ පුභුලාගේ; සග්ගතො, සමීපයෙන්; වචිකා, සැව; නිරයෙ, නරකයෙහි; නිබ්බන්ත කාලො, උපන්කාලය නෙමේ; (දට්ඨබ්බො, දතයුතු; 0) මනුස්සානං, මිනිසුන්ගේ; මයං, මා සතු වූ; ඉදං, මෙනම් බඩුවක්; ගතිනං, ගන්නා ලදය; මයං, මා සතු වූ; ඉදං, මෙනම් බඩුවක්; ගතිනං, ගන්නා ලදයැ; ඉති විරවකාලො විය, මෙබඳු හඬ පැනනැගි කාලය මෙන්; තස්මිං, ඒ පුරුෂයා; නිරයෙ, නරකයෙහි; නිබ්බන්ත, උපන් කල්හි; සබ්බාකුසල කම්මානං, සියලු අකුසලකම්මයන්; සන්තිපතිකා, රැස්වැ; ගහණකාලො, ගන්නා කාලය නෙම; (දට්ඨබ්බො, දතයුතුයි; 0) සුසානෙ, සොහොනෙහි, ජිවෙතිකා, දමා; සංකල්පිකානං, සැකිලි; ආහරණකාලො විය; ගෙන්වන කාලය මෙන්; එකෙකයම් කමෙම, එක් එක් කමියක්හු; බිණෙ, විපාක දී අවසන්වූ කල්හි; ඉතරස්ස ඉතරස්ස, අනික් අනික් කමියක්හුගේ; විපාකෙන, විපාකය කරණකොටගෙනැ; නිරයකො, නිරය කෙරෙන්; සිසං, හිස; අනුකම්පිකා, නොමසවා; සකලපපං, සියලු කල්පය මුළුල්ලෙහි; නිරයමිති, නරකයෙහි; පච්චනකාලො, පැසෙන කාලය නෙම; (දට්ඨබ්බො, දතයුතු; 0) හි, ඒ කීම සැබව; කප්පභිතිකකමං, කල්පයක් මුළුල්ලෙහි නිරයෙහි පැසීමට සුදුසු වූ කමියක්; කකා, කොටැ; එකකප්පං, එක් කපක් මුළුල්ලෙහි; නිරයෙ, නරකයෙහි; පච්චනක සත්තා, පැසෙන්නාවූ සත්තයෝ තුමු; එකොව, එකෙක්මැ; න, නොවේ; වෙ (එව); දෙදෙනෙක්මැ; න, නොවෙන්; සහං (එව), සිය දෙනෙක්මැ; න, නොවෙන්; සහස්සං (එව), දහස්දෙනෙක්මැ; න, නොවෙන්; එවං, මෙසේ; පච්චනකසත්තා, පැසෙන්නාවූ සත්තයෝ; ගණනපථං, සංඛ්‍යාපථය; විචිවතනා කිර, ඉක්මපැවැත්වෙල;

* ගතිය කෙරෙන් අන්‍යවූ ගතිසම්පන්නියක් නම් නැතැයි දක්වන ඇපර “සම්පන්නා ගති” යන වචනය කිං ගතියො අක්කො ගතිසම්පන්නි නාම නන්ති දස්සන්තා සම්පන්නා ගතීති ආහං (මු. පී)

* ‘මහාදුභිකරුපස්ස - භානිකත්තා මනිපති,
දිපෙ භානිකරුපාති - විසුන්තො ආසි ධම්මිකො’යි
මහාවංශයෙහි යු හෙයින් දන්න.

* මහාසුද්ධීන රජ ආදිකොටැ ඇති රජුන් කෙරෙහි රාජකාලයන් ප්‍රථමකල්පික මනුෂ්‍යයන් ආදිකොටැ ඇති මිනිසුන් කෙරෙහි මනුෂ්‍ය කාලයන් කාලසම්පතනි නම මහාසුද්ධස්සනාදිසු රාජකාලොපයම කප්පකාදිසු මනුස්සකාලො ව කාලසම්පතනි (මු. වී)

* එකහෙළා කුලලකමියාගේ විපාකද්‍රව්‍යයට අවසර වේ යන මේ වචනය කිසිවෙක් කායසුවර්තාදි ප්‍රයෝගසම්පතනියෙහි පිහිටි පුභුලක්ඛු ඉදින් වෙහෙසන්නේ නමුත් ඒ වෙහෙසීම වනාහි වෙහෙසන්නාගේම ඊෂ්ඨාදි නිමිත්තෙන් හෝ වරදවා ලබ්ධිගැනීමෙන් හෝ සිඛියැ ඒ බ්‍රහ්ම ප්‍රයෝගසම්පතනි නොමෝ ස්වභාවයෙන් සුබවිපාකයටමැ ප්‍රත්‍යය වේ, දුර්විපාකයට ප්‍රත්‍යය නොවේ යන මේ අර්ථ සදහා උක්තයි මහානාං කුසලසෙසව ඛකාසොති ඉදං යදිපි කොච් කායසුවර්තාදි පයෝග සම්පතනියං සිතං බාධෙය්‍ය නං පන බාධනං බාධකසෙසව නිමිත්තෙන විපරිතය්‍යාහෙන ජාතං සා පයෝගසම්පතනි සභාවතො සුබවිපාකසෙසව පච්චයො න දුක්ඛවිපාකස්සාති ඉමමත්ථ සක්කාය වුත්තං (මු. වී)

* වාතර තෙම බත්මුල බැඳි තෙත මුදු බුද්ධිට නොදනී. අත්යම් කිසි තෙතෙකැ බිඳ වනසා දමයි. එමෙන් උපායකොශල්‍ය විරහිත පුද්ගල තෙමේද හොගසම්පත් අනුභවකරන්ට නොදනී, වනසා දමයි මක්කෙටා භත්තපුටං බකුට්ඨානෙ මුඤ්චිත්වා භුඤ්ජතුං න ජානාති, යත්ථ වා තත්ථ වා භිඤ්චිත්වා විතාසෙති, එවං අනුපායඤ්ඤා භොගෙ (මු. වී) භොගෙ භුඤ්ජතුං න ජානාති විතාසෙතිති යොජනා (අ. වී)

* “සුසානෙ ජඤ්චිත්වා” යනාදින් මරවා සොහොනෙහි දමන ලද්දහුගේ නැගසිටීම නොවන මෙන් අපාය කෙරෙන් නැගසිටීම නොවේ යන අභිප්‍රායය දක්වා සුසානෙ ජඤ්චිත්වාති ආදිනා සානෙත්වා ජඤ්චිත්ස්ස වුට්ඨානාභාවො විශ් අපායතො වුට්ඨානාභාවොති දස්සෙති (මු. වී.)

18.

i අසෙඝ්ඛවමානි කල්‍යාණානි කම්මසමාදානානි ගතිවිපතනි පටිබාලානි න විපවමනනීති ආදිසු පිටං යොජනා වෙදිතබ්බා. ඉධෙකවමස්ස බහුනි කල්‍යාණකම්මානි භොගනි, තානි ගති සම්පතනියං සිතස්ස විපවෙය්‍යං. සො පන එතෙන පාපකම්මෙන ගතිවිපතනියං නිරයෙ වා අසුරකායෙ වා නිබ්බූතො, තාදිසෙ ව දාහෙන කුසලං විපාකං දුතුං න සකෙකානි, එකතනං අකුසල මෙව සකෙකානීති පවමස්ස තානි කම්මානි ගතිවිපතනි පටිබාලානි න විපවමනනීති පජානාති.

ii අපරසංඝාපි බහුනි කල්‍යාණකම්මානි භොනති, තානි උපධි සම්පතතිං. සිත්තං විපච්චෙය්‍යං, සො පන ඵ්ඤ්ඤාන පාපකම්මෙන උපධිවිපතතිං. පනිට්ඨතො දුඛිකේශණා භොති පිසාවසදිසො, සො සථෙ පි රජකුලෙ නිබ්බන්ධනා පිතුඤ්ඤානෙහි නිං. ඉමස්ස නිසිද්ධිකස්ස රජජාතානි රජං. න ලහති, සෙත්තාපති ගෙහාදිසු නිබ්බන්ධනාපි සෙත්තාපතිට්ඨානාදිනි න ලහති. ඉමස්ස පනත්තස්ස විභාවනත්තං. දීපරජවස්සු කථෙතබ්බං. රජා කිර පුත්තො ජාතො දෙවියා පසිදිත්වා වරං අදසී, සා වරං ගහෙත්වා ධූපෙසී, කුමාරෙහ සත්තවස්වස්සාකාලෙව රාජවශණෙ කුකුළුවෙ සුජ්ඣාපෙසී, ඵ්ඤ්ඤා කුකුළුවො උප්පතිත්වා කුමාරස්ස අකඛිනි හිංදි, කුමාරමාතා දෙවි පුත්තස්ස පණ්ණරස සොලසවස්සාකාලෙ රජං. ධාරෙස්සාමිති රජානං උපසංඝිකේත්වා ආහ දෙව තුමෙහි කුමාරස්ස ජාතිකාලෙ වරෙ දින්නො මයා ගහෙත්වා ධූපිතො ඉදුනි නං ගණ්භාමිති, සාධු දෙවි ගණ්භානිති. මයා දෙව තුමහාසං සත්තිකා කිංකරි අලබං නාම නත්ති, ඉදුනි පන මම පුත්තස්ස රජං. දෙහිති. “දෙවි, තථ පුත්තො අභග්ගිකාලො න සකකා තස්ස රජං. දුතුනි.” “තුමෙහ මයහං රුච්චනිකවරං දුතුං අසකකානනා කසම වරං අදත්වාහි?” රජා අනිච්ඡා නිපට්ඨිසමානො “න සකකා තුමහං පුත්තස්ස සකලලබ්භාදිපෙ රජං. දුතුං, නාගදිපෙ පන ජතනං උස්සාපෙත්වා වසතුනි” නාගදිපං පෙසෙසී. සො දීපරජා නාම අභොසී. සථෙ වකුච්ඡිකාලො නාගවිස්සා නිශොජනසතිකො සකලතම්බපණ්ණිදිපෙ සබ්බසම්පතතිපටිවාරං රජං. අලහිස්සා. ඵං උපධිවිපතති පටිබාලානි න විපච්චනති පජානාති.

iii අපරසංඝාපි බහුනි කල්‍යාණ කම්මානි භොනති, තානි කාලසම්පතතිං. සිත්තං විපච්චෙය්‍යං. සො පන ඵ්ඤ්ඤාන පාප කම්මෙන කාලවිපතතිං. දුර්ජද්‍රමනුස්සාකාලෙ කසථෙ නිග්ගෙසෙ අප්පාසුක ගතිකොට්ඨෙහි නිබ්බන්ධනා, තාදිසෙව කාලෙ කල්‍යාණ කම්මං විපාකං. දුතුං න සකකානිති ඵං. කාල විපතති පටිබාලානි න විපච්චනති පජානාති.

iv අපරසංඝාපි බහුනි කල්‍යාණකම්මානි භොනති, තානි පඤ්ඤාන සම්පතතිං. සිත්තං විපච්චෙය්‍යං. අසං පන පඤ්ඤාන විපතතිං. සිත්තං පාණං ගතති. පෙ. සබ්බං දුස්සිලං පුරෙති. තථා තෙන සබ්බං සමජාතිකානිපි කුලානි ආවාහ විවාහං න කථෙතති. ආරාධිතො සුරාධිතො අකුබ්ධිතො අසං පාපපුරි සොති ආරකා පටිවජ්ජනති කල්‍යාණකම්මානි විපච්චිතුං න සකකානානි. ඵං. පඤ්ඤාන විපතතිපටිබාලානි න විපච්චනති පජානාති. ඵං. වතස්සා සම්පතතිසො ආගම්ම විපාකදාසකං. කල්‍යාණකම්මං වතුනි විපතති පටිබාලිතනො න විපච්චති.

v අපරසාපි බහුනි කලාණකමානි හොනනි, තානි ගති විපතනිසං සිතස්ස න විපවෙවය්‍යං. සො පන එකෙන කලාණ කමමන ගතිසමපතනිසංයෙව නිබ්බන්ධනා. තස්ස තානි කමානි උපගතඛා වාරෙන වාරෙන විපාකං දෙනති. කාලෙන මනුස්ස ලොහෙ නිබ්බන්ධනපෙනති කාලෙන දෙවලොහෙ, එවං ගති විපතනිසංඛාතිතතනා විපාකං දුතුං අසංකොඤ්ඤානානි ගති සමපතනිං ආගමම විපවෙනනිනි පජානාති, ෧෧

vi අපරසාපි බහුනි කලාණ කමමානි හොනනි, තානි උපබිවිපතනිසං සිතස්ස න විපවෙවය්‍යං. සො පන එකෙන කලාණ කමමන උපබිසමපතනිසංයෙව පඤ්චානො අභිරුපො ෧෧ පෙ ෧෧ ඔහමවච්ඡදිකො, තස්ස උපබිසමපතනිසං සිතතනා කලාණකමානි විපාකං දෙනති. සුවෙ රාජකුලෙ නිබ්බන්ධනති අසංකොඤ්ඤා පෙට්ඨකභාතිකොසු සනෙහසුපි එතස්ස අත්තභාවො සමිඛො එතස්ස ජනෙන උසාපිතෙ ලොකස්ස එතස්ස භවිස්සතිනි තමෙව රජස්ස අභිසිඤ්චනති, උපරිප්පගහාදිසු නිබ්බන්ධනා පිතු අවචයෙන බපරජ්ජං සෙතාපතිට්ඨානං භණ්ඩාගාදිකට්ඨානං සෙට්ඨිට්ඨානං ලහති, එවං උපබිවිපතනිසංඛාතිතතනා විපාකං දුතුං අසංකොඤ්ඤානානි උපබිසමපතනිං ආගමම විපවෙනනිනි පජානාති ෧෧

vii අපරසාපි බහුනි කලාණකමමානි හොනනි, තානි කාලවිපතනිසං සිතස්ස න විපවෙවය්‍යං. සො පන එකෙන කලාණකමමන කාලසමපතනිසං නිබ්බන්ධනා සුරිජ්ජමනුස්ස කාලෙ. තාදිසාස කාලසමිධියා නිබ්බන්ධනස්ස කලාණකමමං විපාකං දෙනති.

18. i. අත්ථො'කච්චානි ෧෧ පෙ ෧෧ න විපවෙනනිනි ආදිසුපි, යනාදි ප්‍රචචන පාඨයන්තිද; එවං, මේ මතු වක්‍ෂ්‍යමාන නයින්; යොජනා, අභියොජනා තොමෝ; වෙදිතබ්බා, දහයුන්තිය; ඉධ, මෙලෙවිති; එකච්චස්ස, ඇතැම් පුභුලකුහව; බහුනි, බොහෝවු; කලාණකමමානි, කුශලකමීයෝ; හොනනි, වෙද්ද; තානි, ඒ කුශලකමීයෝ; ගති සමපතනිසං, දෙව්මිනිස් අත්ථාවියයි කියනලද ගතිසමපතනියෙහි; සිතස්ස, සිරි පුභුලහව; විපවෙවය්‍යං, විපාක දෙන්නාහුය; සො පන, හෙතෙම වනාහි; එකෙන පාපකමෙත, අන්තිසි අකුශල කමීයෙකින්; ගතිවිපතනිසං, ගතිවිපතනිසංඛාතවු; නොහොත් - ගතිවිපතනියෙහිවු; නිරයෙ වා, නරකයෙහි හෝ; අසුරකායෙ වා, අසුරකායෙහි හෝ; නිබ්බන්ධනා, උපන්නේ වේද; තාදිසෙ ව ආනෙ, එබඳුවු තෙතැද; කුසලං, කුශලකමීය තෙමේ; විපාකා, විපාකය; දුතුං, දෙන්න; න සංකොඤ්ඤා, නොහැකිවේ; එකන්තං, එකභෙළා; අකුසලමෙව, අකුශල කමීයමැ; (විපාකං දුතුං, විපාකය දෙන්න; 0) සංකොඤ්ඤා, හැකිවෙයි; ඉති එවං, මෙනසින්; අස්ස, ඒ පුද්ගලයාගේ; තානි කමමානි, ඒ කුශල

කම්මයෝ තුමු; ගතිවිපතනිපටිබාලනාති, ගතිවිපතනිය විසින් වලභන ලද්දහු; න විපච්චනනීති, විපාකනොදෙත්ථයයි; පජානාති, ප්‍රකාරයෙන් දූත වදාරනසේක;

18. ii අපරසංඝාපි, අනික් පුභුලක්ඛනේද; බහුනි, බොහෝවූ; කල්‍යාණකම්මානි, කුශලකම්මයෝ; හොනනි, වෙද්ද; තානි, ඒ කුශල කම්මයෝ තුමු; උපධිසම්පන්නියං, සමෘද්ධි ආත්මභාවසංකිත්තාන උපධි සම්පන්නියෙහි; සිතස්ස, සිව් පුභුලහුට; විපච්චයන්තං, විපාකදෙත්තා හුය; සො පන, ඒ පුභුල්තෙම වනාහි; එකෙන පාප කමෙමන, අන්තිසි අකුශලකම්මයෙකින්; උපධිවිපතනියං, අසමෘද්ධි ආත්මභාව සංකිත්තාන උපධිවිපතනියෙහි; පතිට්ඨිතො, පිහිටියේ; දුබ්බණ්ණො, දුර්විණි ඇත්තේද; පිසාවසදිසො, පිසස් බඳුවේද; සො, එබඳු පුභුල් තෙම; රජකුලෙ, රජකුලෙහි; සවෙ නිබ්බන්ධො, ඉදින් උපන්නේනි නමුත්; පිතුආවචයෙන, පියරජහු ඇවැමෙන්; නිසීරිකස්ස, රූපශ්‍රී නැත්තාවූ; හෙවත් - කාලකන්නිවූ; ඉමස්ස, මෝහට; රජේජන, රාජ්‍ය යෙන්; (රජවීමෙන් යුතේයි) නිං, කිනම් ප්‍රයෝජනයක් ඇත්තේද; ඉති, ඒ හෙතුකොටැගෙන; රජං, රාජ්‍යය හෙවත් රජකම; න ලහනි, නොලබා; සෙනාපතිගෙනාදිසු, සෙනාපතිහුගේ ගෘහය ආදිකොටැ ඇති (ඉසුරු ඇති) ගෙවල්හි; නිබ්බන්ධොපි, උපන්නේ නමුත්; සෙනා පතිට්ඨානාදීනි, සෙනෙවිනනතුරු ආදීන්; න ලහනි, නොලබා; ඉමස්ස පන අත්ථස්ස, මේ කරුණ; විභාවනත්ථං, පහළසිරිම සඳහා; දීපරාජ වන්ථු, නා දිවයින රාජ්‍යය කැරැවූ හෙයින් විපරාජවූ රජතුමාගේ වස්තුව; කපේතබ්බං, කියයුතුයි; රාජා, පියවූ රජතෙම; පුත්තො, පුතකු; ඡත්තො, උපන් කලැ; දෙවියා, දෙවිය කෙරෙහි; පසිදිත්වා, පැහැද; වරං, වරයක්; අද්ධි කිර, දුන්ල; සා, ඒ මෙහෙසි නොමෝ; වරං, වරය; ගහෙත්වා, ගෙනැ; ඤපෙසි, තුමු; කුමාරො, කුමරුතෙමේ; සත්තට්ඨවස්ස කාලෙව, සත්අට ඇවිරිදි කලැම; රාජභ්‍යණ්ණ, රජගෙම්මදුලැ; කුකකුටෙ, කුකුළන්, යුජ්ඣාපෙසි, කෙටවූයේයි; එකො කුකකුටො, එක් කුකුළෙක්; උපාතිත්වා, උඩ පැන; කුමාරස්ස, කුමරුවාගේ; අකඛිති, ඇස්; භිඤ්චුන්, කුමාරමාතා, කුමරුහුගේ මව්වූ; දෙවි, මෙහෙසිනොමෝ; පුත්තස්ස, පින්කුමරුහට; පණ්ණරසසොලසවස්සකාලෙ, පසළොස්සොළොස් ඇවිරිදි කල්හි; රජං, රාජ්‍යය හෙවත් - රජකම; ධාරෙස්සාමි, දරන් තෙමි; ඉති, සිතා; රාජානං, රජහු; උපසංකම්ප්වා, වෙතැ එලඹ; දෙව, දෙවයන් වහන්ස; තුමෙහි, නුඹවහන්සේ විසින්; කුමාරස්ස, කුමරුවාගේ; ජාතකාලෙ, උපන්කලැ; වරො, වරයක්; දිත්තො, දෙනලද්දේ; මයා, මා විසින්; ගහෙත්වා, ගෙනැ; ඤපිතො, තබන ලද්දැ; ඉද්ධි, දුන්; නං, ඒ වරය; ගණ්ඨාමිති, ගනිමැයි; ආහ, කි; දෙවි, මෙහෙසිය; සාධු, මැනව; ගණ්ඨාති, ගනිවා; ඉති, මෙසේ කී කල්හි; දෙව, දෙවයන් වහන්සේ; මයා, මා විසින්; තුමහානං, නුඹ වහන්සේගේ; සන්තිකා, හමුවෙන්; අලඛං, නොලත්; කිඤ්චි නාම, කිසි වෙනක් නම්; නඤ්චි, නැත; ඉද්ධි පන, දුන් වනාහි; මම පුත්තස්ස,

මජ්ඣිමනිකායා; රජය, රාජ්‍යය; දෙහි, දුන මැනව; ඉති (ආහ) මෙසේ සැලකලා; දෙවි, මෙහෙසිය; තව, තිහේ; පුතෙකා, පින් කුමරු තෙමේ; අභිභවිකලො, විකල්පව ශරීරාවයව ඇත්තේය; තසා, ඕනව; රජය, රාජ්‍යය; දැනුම, දෙන්න; න සකකා, නොහැකිකේය; ඉති, මෙසේ කී කල්හි; තුලෙන, නුඹවහන්සේ; මයහං, මට; රුචිතක වරං, රිසිවන වරයක්; දැනුම, දෙන්න; අසකෙකානකා, නොහැකිවන්නා; කසමා, කවරහෙයින්; වරං, වරයක්; අදත්ථ, දුන්නහුද; ඉති, මෙසේ බැණ; රජ, රජතෙම; අතිවිය, වැඩියක්ම; නිපජිලියමානො, පෙළනුලබන්නේ; තුයහං, තිහේ; පුතතසා, පින්කුමරුහට; සකලලොකාදිපෙ, මුළුලක් දිවයිනෙහි; රජය, රාජ්‍යය; දැනුම, දෙන්න; න සකකා, නොහැකිකේය; පත, නොද එසේ වන නමුත්; නාගදිපෙ, නාගදිවයිනෙහි; ඡතනං, සේසත; උසාපෙකා, නංවා; වසතුති, වෙසේවායි; නාගදිපං, නාදිව යිතට; පෙසෙසි, යැව්; සො, ඒ රජපුත්‍රතෙම; දිපරුජා නාම, දිපරුජ නම් ඇතියේ; අහොසි, වී; වකුච්චිකලො, ඇස් අකුච්චියේ; සවෙ නාහවිසා, ඉදින් නොවන්නේ නම්; තියොජනසතිකෙ, යොදුන් තුන්සියයක් ඇත්තාවූ; සකලතමබපණ්ණාදිපෙ, මුළු තාමුපර්ණිච්ච යෙහි; සබ්බසම්පත්තිපරිවාරං, හැමසැපත් පිරිවරකොට ඇති; රජය, රජකම; අලභිසා, ලබන්නේය; එවං, යථොක්ත නසින්; උපධි විපතීපරිබාලනාති, උපධිවිපතිය විසින් වැලඹු කුශලකමයෝ; න විපච්චන්තිති, විපාක නොදෙන්නේය; පජානාති, ප්‍රකාරයෙන් දැන වදාරන සේක;

18. iii අපරසාපි, අතික් පුහුලත්වයෙන්; බහුති, බොහෝවූ; කල්‍යාණකම්මාති, කුශලකමයෝ; හොන්ති, වෙද්ද; තාති, ඒ කුශල කමයෝ තුමු; කාලසම්පත්තියං, සමෘද්ධිකාලයයි කියනලද කාලසම්පත්තියෙහි; සිතසා, සිටි පුහුලත්ව; විපවෙය්‍යං, විපාකදෙන්නාහුය; සො පත, ඒ පුහුල්තෙම වනාහි; එකෙන පාපකමෙත, අන්තිසි අකුශල කමයෙකින්; කාලවිපත්තියං, අසමෘද්ධිකාලයයි කියනලද කාලවිපත්තියෙහිවූ; දුරුජදුමනුසාකාලෙ, නපුරුරජුන් නපුරුමිතිසුන්ගේ කාලයෙහි; නොහොත් - නපුරුරජුන් නපුරුමිතිසුන් ඇති කාලයෙහි; කසටෙ, වසතුකාම සවරස නැතියෙන් සපයක් මෙන්වූ; නිරොජෙ, ඔජස් රහිතවූ; අපායානෙ, මඤ්ඤානවූ; ගතිකොටිකො, ගතිසැපත් කෙළවර සිටිකාලයෙහි; නිබ්බන්ධො, උපන්නේවේද; තාදිසෙ ච කාලෙ, එබඳුව කල්හිත්; කල්‍යාණකම්මං, කුශලකමය තෙමේ; විපාකං, විපාකය; දැනුම, දෙන්න; න සකකාති, නොහැකිවේ; ඉති එවං, මෙනසින්; කාල විපතීපරිබාලනාති, කාලවිපතිය විසින් වැලඹු කුශලකමයෝ; න විපච්චන්තිති, විපාක නොදෙන්නේය; පජානාති, ප්‍රකාරයෙන් දැන වදාරන සේක;

18. iv අපරසාපි, අතික් පුහුලත්වයෙන්; බහුති, බොහෝවූ; කල්‍යාණකම්මාති, කුශලකමයෝ; හොන්ති, වෙද්ද; තාති, ඒ කුශල කමයෝ තුමු; පයොගසම්පත්තියං, සමත්ප්‍රයෝගයයි කියනලද

ප්‍රයෝගසම්පන්නියෙහි; සීතස්ස, සිටි පුභුලුනුට; විපච්චේය්‍යං, විපාක දෙන්නාහුය; අයං පන, මේ පුභුල්තෙම වනාහි; පයෝගවිපතතියං, අසමාක්ප්‍රයෝගයෙහි කිතනලද ප්‍රයෝගවිපතතියෙහි; සීතො, සිටියේ; පාණං හනති, ප්‍රාණවධ කෙරෙයිද; පෙ සබ්බං දුස්සීලො, සියලු දුස්සීල්ලව හෙවත් - ඇම දුස්සිරිත්; පුරෙති, සම්පූර්ණකෙරෙයිද; තථා, එසේ ඇතිකල්හි; සමජාතිකානි, සමජාති ඇත්තාවූ; කුලානිපි, කුලයෝද; තෙන සබ්බං ඔහු හා සමග; ආවාහවිවාහං, ආවාහවිවාහ කමිස; න කායෙනා, නොකෙරෙත්; අයං, මෙතෙම; ඉක්ඛිධුතො, සක්‍රියුතියෙකා; සුරුධුතො සුරුධුතියෙකා; අකාමධුතො, අකාමධුතියෙකා; පාපපුරිසො, අධිම පුරුෂයෙකා; ඉති, මෙසේ බැණ; ආරකා, දුරිත්; පරිවර්ජනානි, දුරුකෙරෙත්; කල්‍යාණකම්මානි, කුශලකමිසෝ; විපච්චිතුං, විපාකදෙන්නට; න සකෙකානනි, නොහැකිවෙන් එවං, මෙන සිත්; පයෝගවිපතතිපටිබාලනානි, ප්‍රයෝගවිපතතිය විසින් වැළඹු කුශල කමිසෝ; න විපච්චනතීනි, විපාකනොදෙන්නයි; පජානානි, ප්‍රකාර යෙන් දැනවදුරනසේක එවං, මෙසෙසිත්; වතස්සො, වතුර්විධවූ; සම්පතතියො සම්පතතිත්; ආගමම, නිසා, විපාකදයකං, විපාකදෙන් නාවූ; කල්‍යාණකම්මං, කුශලකමිසයතෙම; වතුනි, වතුර්විධවූ, විපතනීනි, විපතතිත් විසින්; පටිබාහිකතතා, වැළඹු බැවින්; න විපච්චනි, විපාක නොදේ.

18. v. අපරස්සාපි, අතික් පුභුලක්ඛනේද; බහුනි, බොහෝවූ; කල්‍යාණකම්මානි, කුශලකමිසෝ; හොනනි, වෙද්ද; තානි, ඒ කුශල කමිසෝතුමු; ගතිවිපතතියං, ගතිවිපතතියෙහි; සීතස්ස, සිටි පුභුලුනුට; න විපච්චේය්‍යං, විපාක නොදෙන්නාහුය; සො පන, ඒ පුභුල්තෙම වනාහි; එකෙන කල්‍යාණකම්මෙන, අත්තිසි කුශලකමිසෙකින්; ගති සම්පතතියංයෙව, ගතිසම්පතතියෙහිම; නිබ්බතො, උපන්නේද; තත්ථ, ඒ ගතිසම්පතතියෙහි; අස්ස, ඒ පුරුෂයාගේ; තානි කම්මානි, ඒ කුශලකමිසෝ; උපගන්තො, එලඹ; වාරෙන වාරෙන, කලින්කල; විපාකං, විපාකය; දෙනනි, දෙන්; කාලෙන, කලෙකා, මනුස්සලොකෙ, මිනිස්ලොව; නිබ්බතනාපෙනනි, උපදවත්; කාලෙන, කලෙකා; දෙව ලොකෙ, දෙවිලොව; (නිබ්බතනාපෙනනි, උපදවත්; 0) එවං, මෙන සිත්; ගතිවිපතතිපටිබාහිකතතා, ගතිවිපතතිය විසින් වැළඹු බැවින්; විපාකං, විපාකය; දතුං, දෙන්ට; අසකෙකානනානි, නොහැකිවෙන් නාවූ කුශලකමිසෝ; ගතිසම්පතතිං, ගතිසම්පතතිය; ආගමම, නිසා; විපච්චනතීනි, විපාකදෙන්නයි; පජානානි, ප්‍රකාරයෙන් දැන වදුරන සේක;

18. vi අපරස්සාපි, අතික් පුභුලක්ඛනේද; බහුනි, බොහෝවූ; කල්‍යාණකම්මානි, කුශලකමිසෝ; හොනනි, වෙද්ද; තානි, ඒ කුශල කමිසෝ තුමු; උපතිවිපතතියං, උපතිවිපතතියෙහි; සීතස්ස, සිටි පුභුලු

හුව; න විපවේශයුං, විපාක නොදෙන්නාහුය; සො පන, ඒ පුභුල්
 නෙම වනාහි; එකෙන කල්‍යාණකමෙත, අන්තිසි කුශලකමීයෙකින්;
 උපධිසමපන්නියංයෙව, උපධිසමපන්නියෙහිම; පතිට්ඨිතො, පිහිටියේද;
 අභිරුපො, විශිෂ්ටරූප ඇත්තේද ඥාපෙ ඥා ඔහුවවෘත්තසදිසො, ඔහුව
 වක්‍රයක සදාශ්‍රයේද (ඔහුවපුත්‍රයක්හු බඳු රූසටහන් ඇත්තේද
 යුජ්‍යේසි) නොහොත් ඔහුගේරූපයාගේ සිරුරුසටහන් බඳු සිරුරු
 සටහන් ඇත්තේද; නසං, ඒ පුභුලාගේ; නොහොත් - ඒ පුභුලා;
 උපධිසමපන්නියං, උපධිසමපන්නියෙහි; සිතනතා, සිටිබැසින්; කල්‍යාණ
 කමානි, කුශලකමීයෝ; විපාකං, විපාකය; දෙනති, දෙත්; රජකුලෙ,
 රජකුලයෙහි; සවෙ නිබ්බතෙනති, උපදවන්නේ නම්; අඤ්ඤසු,
 අන්‍යවූ; ජෙට්ඨභානිකෙසු, දෙට්ඨබැයන්; සනෙතසුපි, ඇතිකල්හිත්;
 එතස්ස, මොහුගේ; අතනභාවො, ආත්මභාවය නෙම; සමිඛො, සමාඛ
 වෙයි; එතස්ස, මෝහට; ජතෙන, සේසත; උසාපිනෙ, එසවු කල්හි;
 ලොකස්ස, ලෝවැස්සාට; එසු, සුවයෙක්; භවිස්සති, වන්නේය; ඉති,
 මෙසේ මෙනෙහිකොට; තමෙව, ඒ ආත්මභාවසමාක්‍ෂයෙන් යුක්තවූ
 කණ්ඩුකුමරහුම; රජේ, රාජ්‍යයෙහි; අභිසිඤ්චනති, අබිසෙස්
 කෙරෙත්; උපරජගෙහාදීසු, යුවරජවීමත් ඇ තත්හි; නිබ්බතො,
 උපන්නේ නම්; පිතුඅව්වයෙන, පියවූ යුවරජහු ඇවැමෙන්; ඔපරජං,
 යුවරජකම; සෙනාපතිට්ඨානං, සෙනෙවිරත් තනතුර; භණ්ඩාගාර
 කට්ඨානං, භාණ්ඩාගාරික තනතුර; සෙට්ඨිට්ඨානං, සිටුතනතුර; ලහති,
 ලබයි; එවං, මෙනසින්; උපධිවිපන්නිපට්ඨානිතතො, උපධිවිපන්නිය
 විසින් වැලඹු බැවින්; විපාකං, විපාකය; දාහං, දෙත්ව; අසකෙකානනානි,
 නොහැකිවන්නාවූ කුශලකමීයෝ; උපධිසමපන්නිං, උපධිසමපන්නිය;
 ආගමම, නිසා; විපව්වනතිති, විපාකදෙත්යයි; පජානාති, ප්‍රකාරයෙන්
 දැන වදාරනසේක.

18. vii අපරස්සාපි, අතික් පුභුලක්හුගේද; බහුති, බොහෝවූ;
 කල්‍යාණකමානි, කුශලකමීයෝ; ගොනති, වෙද්ද; තානි, ඒ කුශල
 කමීයෝ වූමු; කාලවිපන්නියං, කාලවිපන්නියෙහි; සිතස්ස, සිටි පුභුලහුව;
 න විපවේශයුං, විපාක නොදෙන්නාහුය; සො පන, ඒ පුභුල්නෙම
 වනාහි; එකෙන කල්‍යාණකමෙත, අන්තිසි කුශලකමීයෙකින්; කාල
 සමපන්නියං, කාලසමපන්නියෙහිවූ; හෙවත් කාලසමපන්නියෙහි කියන
 ලද; සුරජසුමනුස්සකාලෙ, සොදුරුරජන් සොදුරුමිනිසුන්ගේ කාල
 යෙහි; නොහොත් - සොදුරුරජන් සොදුරුමිනිසුන් ඇති කාලයෙහි,
 නිබ්බතො, උපන්නේද; තාදිසාය, එබඳුවූ; කාලසමිඛියා, කාල
 සමපන්නියෙහි; නිබ්බතාස්ස, උපත් පුභුලාගේ; කල්‍යාණකමිං,
 කුශලකමීය නෙම; විපාකං, විපාකය; දෙනති, දෙයි.

I9.

i. තත්ත්වං මහාසොණසේවරං වක්ඛු කප්ඵකං. බ්‍රාහ්මණ නිසංඝයෙ කීර විතලපබ්බතෙ වාදසහික්ඛුසහස්සානි පටිවසන්ති. තථා නිසංඝමහාවිහාරෙ. චිත්ත විහාරස්ස නිණ්ණං වස්සානං ඵකරන්ත මෙව චට්ටං මහාමුසිකායො ධාදිකා පුසමන්තමෙව ධපෙසුං. විතල පබ්බතෙ හික්ඛුසංඝො නිසංඝමහාවිහාරෙ චට්ටං වතනිස්සති, තස්ම භගකා වසිස්සාමාති විහාරතො නික්ඛමි. නිසංඝමහාවිහාරෙපි හික්ඛු සංඝො විතලපබ්බතෙ චට්ටං වතනිස්සති තස්ම භගකා වසිස්සාමාති විහාරතො නික්ඛමි. උභතොපි ඵකිස්සා ගම්භිරකඤ්ජරාය නිරෙ සමාගතා පුච්ඡකා චට්ටස්ස බිණ්භාවං ඤාකා තස්ම භගකා කිං කපිස්සාමාති වතුච්ඡති හික්ඛුසහස්සානි ගම්භිරකඤ්ජරවතං පටිච්ඡිකා නිසින්නනිහාරතෙව අනුපාදිසෙසාය නිබ්බාන ධාතුසා පටිතිබ්බාසිංසු. පච්ඡා භයෙ වුපසනෙත හික්ඛුසංඝො සංඝානං දෙවත්ථානං ගහෙකා ධාතුසො සංභටිකා වෙතිසං අකාසි.

ii. බ්‍රාහ්මණනිසංඝ මොගෙපි ජනපදං විබංසෙසි. සංඝො සහති පතිකා මනෙතකා වොරං පටිබාහනුති සක්කසන්නිකං අට්ඨ ථෙරෙ පෙසෙසි, සතෙකා දෙවත්ථ මයා හනෙත උපසනො වොගෙ න සක්කා පටිබාහිතුං සංඝො පරසමුද්දං ගච්ඡතු අහං සමුද්දරකං කපිස්සාමිති. සංඝො සබ්බද්දසාති නාග පං භගකා ජමබ්බකොල පට්ටතො තිහුමක මහාඋථමං බක්ඛාපෙසි. ඵකා භුමිකා උදකෙ ඔසිදි, ඵකිස්සා හික්ඛුසෙසො නිසිනො ඵකිස්සා පතනට්ඨත්ති ධපසිංසු, සංයුත්තභාණක වුලසිවසේවෙත්ත ඉසිදන්තසේවෙත්ත මහා සොණසේවෙත්ත තසො ථෙරා තාසං පටිසානං පාමොක්ඛා, තෙසු වෙ ථෙර මහාසොණසේවරං ආහංසු ආවුසො මහාසොණ අභිරුහ උථමපනති, තුමෙහ පන හනෙතති, ආවුසො උදකෙ මරණමපි ථලෙ මරණමපි ඵතනකමෙව න මයං ගමිස්සාම, තං නිස්සාය පන අනාගතෙ සාසනස්ස පටෙණි ධස්සති, ගච්ඡ කං ආවුසොති. නාහං හනෙත තුමෙහසු අගච්ඡනෙතසු ගමිස්සාමිති. යාවතනිසං කප්ඵකාපි ථෙරං ආරොපෙතුං අසතෙකානො නිවතතිංසු.

iii. අථ වුලසිවසේවෙත්ත ඉසිදන්තසේවරං ආහ ආවුසො ඉසි දන්ත අනාගතෙ මහාසොණසේවරං නිස්සාය පටෙණි ධස්සති මා බො නං හස්මො විස්සප්පෙතිති. තුමෙහ පන හනෙතති. අහං මහාවෙතිසං වඤ්ඤාමිති වෙ ථෙරෙ අනුසාසිකා අනුපුබ්බො චාපිකං වරනො මහාවිහාරං සමපාසුණි, තස්මිං සමයෙ මහා විහාරෙ සුසෙසු, වෙතිසඛගණ ඵරණකා ජාතා, වෙතිසං ගච්ඡති පටිචාපිතං සෙවාලෙත පටිසොනං, ථෙරෙ ධරමානක බුබ්බස්ස නිපට්ඨකාරං දසෙසනො විස මහාවෙතිසං වඤ්ඤා පටිච්ඡ

දිසාස සාලං පවිසිකා බලොකෙනොනා එවරුපස්ස නාම ලාභගත සසගතපසතස්ස බ්‍රහ්මස්ස සර්වධාතුනිවසට්ඨානං අනාඨං ජාතනති විනාසමානො නිසීදි.

iv. අථ අවිදුරෙ රුකෙහි අභිවක්ඛා දෙවතා අභිකමනුස්ස රුපෙන තණ්හුලනාලිඤ්ච ගුලපිණ්ඩස්සච ආදාය ථෙරස්ස සනතිකං ගන්තවා කස්ථ ගච්ඡති හතෙනති? අහං දක්ඛණ්දිසං උපාසකාති. අහමපි තස්සෙව ගතතුකාමො සහ ගච්ඡාම හතෙනති. අහං දුබ්බලො තථ ගතියා ගතවුං න සක්ඛස්සාමි කං සුරතො ගච්ඡ උපාසකාති. අහමපි තුමහාකං ගතියා ගමස්සාමිති ථෙරස්ස පතන විවරං අගගහෙසි. තිස්සවාපි පාලිං ආරුලනකාලෙ ච පතනං ආභන්පෙකො පානකං කතො අදාසී, ථෙරස්ස පිතමතෙනසෙව බලමනො සණ්ඨාති, දෙවතා පඨවිං සබ්බපිකා වෙණුනදිසනතිකෙ එකං ජබ්බිතවිහාරං පකා ථෙරස්ස වසනට්ඨානං පවිජගිකො අදාසී. සුනදිවසෙ ථෙරෙන වුචෙ ඛොතමතෙන යාගුං පවිකො අදාසී. යාගුං පිතස්ස හතනං පවිකො උපනාතෙසි ථෙරෙ තුසහං ඨපෙති උපාසකාති පතනං හතෙන පිදගි. අහං න දුරං ගමිස්සා මිති වකා දෙවතා ථෙරස්ස පතෙන හතනං පක්ඛිපිකා කතහතන කිවෙව ථෙරෙ පතනවිවරමාදාය මග්ගං පටිපනනා පඨවිං සබ්බ පිකා ජජ්ජරනදිසනතිකං ගොකා හතෙන එතං පණ්ණවාදක මනුස්සානං වසනට්ඨානං බුමො පඤ්ඤායති අහං සුරතො ගමිස්සා මිති ථෙරං වජ්ඣකා අත්තනො හටතං අගමාසී, ථෙරො සබ්බමපි හසකාලං පණ්ණවාදක මනුස්සස්ස නිස්සාස වසී.

v. ඉසීදනතස්සෙත්ථපි අනුපුබ්බෙන වාටිකා වරනො අල ජනපදං සමපාපුණි, තස්ථ මනුස්සා නාතිපක්ඛාති මධුකථලාති හිඤ්ඤා අට්ඨං ආදාය තථ ජබ්බිකා අගමංසු, ථෙරෙ ආවුසො මහාසොණ හික්ඛාභාතෙ පඤ්ඤායතිති වකා පතනවිවරං ආහරා පෙකො විවරං පාරුපිකා පතනං නිහරිකො අට්ඨාසී. තරුණදරකා ථෙරං සිතං දිසා ඉමිතා කොවි අස්සො ගමිස්සතිති වාලුකං පුඤ්ඤිකා මධුකථලතතචං පතෙන පක්ඛිපිකා අදංසු. ථෙරා පටි භුඤ්ජංසු. සත්තාහමතනං සොසෙව ආභාතෙ අහොසී. අනුපුබ්බෙන වොටිසස්සරං සමපාපුණිංසු. මනුස්සා කුමුදනි ගහෙකො කුමුදනාලෙ ජබ්බිකා අගමංසු. ථෙරො ආවුසො මහාසොණ හික්ඛාභාතෙ පඤ්ඤායතිති වකා පතනවිවරං ආහරාපෙකො විවරං පාරුපිකා පතනං නිහරිකො අට්ඨාසී. ශාමදරකා කුමුදනාලෙ සොසෙකො පතෙන පක්ඛිපිකා අදංසු. ථෙරා පටිභුඤ්ජංසු. සත්තාහමතනං සොව ආභාතෙ අහොසී. අනුපුබ්බෙන වරනො පණ්ණවාදක මනුස්සානං වසනට්ඨානො එකං ශාමමාරං සමපාපුණිංසු. තස්ථ එතිස්සා දුට්ඨාස මානාදිතෙ අරඤ්ඤං ගට්ඨනො සවෙ කොවි අහො ආගච්ඡති කස්ථවි ගතවුං මා අදාසී, අසාස්ස වසනට්ඨානං

ආවිකේශයාසි අමමාති ආභංසු. සා ථෙරො දැඩො පතනං ගහෙයො නිසීදපෙසි. ගෙහෙ ධර්මස්සාති නාම නප්පි. දුසිං පන ගහෙයො ගුණස්ථොව රුක්ඛතථං. ගුණස්ථොව පතෙතති සබ්බං ඵකං ඵකං කොට්ඨො නිසං පිණ්ණිකා ඵකං ඵකං ඉසිදන්තස්ථරස්ස ඵකං මහාසොණස්ථරස්ස පතෙත ධර්මස්සාති අතිරෙකපිණ්ණිකා ඉසිදන්තස්ථරස්ස පතෙත ධර්මස්සාමිති හත්ථං පසාරෙසී. හත්ථො පටිවතනිකා මහාසොණස්ථරස්ස පතෙත පටිවතාපෙසි. ඉසිදන්තස්ථරො බ්‍රාහ්මණනිස්සග්ගෙ ගුණස්ථොව පිණ්ණිකා විපාකං සකිකම්මං. දෙස කාලසමපදය නිවංමාණං විපාකං දස්සතිති ආහ. තෙ තං පටි භුණ්ණිකා වසනට්ඨානං අගමංසු. සාපි අරස්සකො ආගතානං මාතාපිතුනං ආවිකිකි. ථෙ ථෙරො ආගතා තෙසං ථෙ වසනට්ඨානං ආවිකිකිනනි, තෙ උපොපි ථෙරො සනතිකං ගන්තො වඤ්ඤා හතෙත යං මයං ලභාම තෙන තුමෙහ පටිපට්ඨස්සාම ඉමෙව වසට්ඨාති පටිසංසු. ගණ්හිංසු. ථෙරොපි සබ්බසංකාලං තෙ උපනිස්සාය වසිංසු.

vi බ්‍රාහ්මණනිස්සත්ථොර මතෙ සිතුමහාරාජා ජතනං උස්සා පෙසි. හසං චුසස්සනං ජනපදෙ සමුපුණ්ණාති සුඤ්ඤා පරසමුද්දතො හික්ඛුසංසො නාවාස මහාතිස්සපට්ටනෙ ධර්මස මහාසොණස්ථොරෙ කහං වසතිති පුට්ඨිකා ථෙරස්ස සනතිකං අගමාසී, ථෙරො පඤ්ච හික්ඛුසතපට්ටාරො කාලකගාමෙ මණ්ඩලාරාමවිහාරං සමපාපුණ්. තස්මිං සමයෙ කාලකගාමෙ සතනමනාති කුලසතාති පටිවසනති. රතනිකාගෙ දෙවතා ආභිඤ්ඤා මහාසොණස්ථොරෙ පඤ්චහික්ඛු සතපට්ටාරෙ මණ්ඩලාරාම විහාරං පතෙතා ඵකෙකකා නවහත්ථ සාට්ඨකන සබ්බං ඵකෙකකසාපණසනකං පිණ්ණිකා දෙතුති මනුස්සෙ අවොචු. පුනදිවසෙ ව ථෙරො කාලකගාමං පිණ්ණික පටිප්පංසු. මනුස්සා නිසීදපෙයො යාගුං අදංසු. මණ්ඩලාද්‍රාවයාසී නිස්සගුතිස්ථෙරො සංඝස්ථෙරො හුඤ්ඤා භිසිදි. ඵකො මහාඋපාසකො තං වඤ්ඤා හතෙත මහාසොණස්ථෙරො නාම කතරොති පුට්ඨි. තෙන සමයෙහි ථෙරො නවකො හොති පටිසතෙත නිසිතෙනා. ථෙරො හත්ථං පසාරෙයො මහාසොණො නාම ඵස උපාසකාති ආහ. උපාසකො තං වඤ්ඤා පතනං ගණ්හාති. ථෙරො න දෙති. නිස්සගුතිස්ථෙරො ආචුසො සොණ සථා කං න ජාතාසි මසමපි ඵවමෙව න ජනාම. පුඤ්ඤමනනානං දෙවතා පටිපාටෙවති. පතනං දෙති සමුහමවාපිනං සබ්බසං කතරාතිති ආහ. ථෙරො පතනං අදුසි, මහාඋපාසකො පතනං ආදය ගන්තො කසාපණසනකස්ස පිණ්ණිකාස්ස පුරෙයො නවහත්ථොපකා ආමාරකං කතො ආහරිකා ථෙරස්ස හත්ථං ධර්මසි. අපරොපි උපාසකො ථෙරස්සාති සතන සිණ්ඨාපාසකාති ථෙරස්සෙව අදංසු. ථෙරො හික්ඛුසංසස්ස සංවිහාගං කතො අනුපුරෙකන මහාවිහාරං පාපුණ්තිකා මුඛං ධොරිකා මහාසබ්බං වඤ්ඤා මහාවෙරිඤං වඤ්ඤා පුපාරාමෙ

සිතො විවරං පාරුපිකා හික්කුසංසප්පිමාතො දක්ඛිණමාරගන
 නගරං පටිසිකා මාරතො යාව චලෙස්සනකාසාලා එතස්මිං අනතරෙ
 සට්ඨකතාපණ්ණසනකං පිණ්ඩපාතං ලභී. තතො පට්ඨාය පන
 සකකාරස්ස පමාණං නජී. එවං කාලවිපතනියං මුක්ඛඵලතත
 වොපි කුමුදනාලිපි දුලලතා ස්තා, කාලසමපතනියං එවරුපො මො
 ලාසතා උදපාදි.

vii වත්තබ්බක නිග්ගාමිකඤ්ඤාසාධි සාමණේරකාලෙ
 බ්‍රාහ්මණකිස්සනස්ස උදපාදි, සාමණේරො ච උපජ්ඣායො වස්ස පර
 සමුද්දං නාගමිංසු. පණ්ණාසාදකමනුස්සෙ උපනිස්සාය වසිස්සාමානී
 පච්චනනාහිමුඛා අහෙසුං. සාමණේරො සත්තානමනනං අනාභාතො
 හුකා එකස්මිං ගාමට්ඨාතෙ නාලරුක්කෙ නාලපක්කං දිකා
 උපජ්ඣායං ආහ භගෙන පටාකං ආගමෙඨ නාලපක්කං පාතෙස්සා
 මිති. දුබ්බලොසි කං සාමණේර මා අභිරුහිති. අභිරුහිස්සාමි
 භගෙනති වුද්දකවාසිං ගහෙකා නාලං ආරුසුහ කාලපිණ්ඩං
 ජ්ඣදිතුං ආරහි. වාසිඵලං නික්ඛමිකා භූමියං පති. ථෙරො විතෙන සි
 අස්ස කිලමනොව රුක්කං ආරුලො කිංහුවො ඉදුති කට්ඨස්සාගිති?
 සාමණේරො නාලපණ්ණං ථාලකා ථාලකා වාසිදණ්ඩකෙ
 බණ්ඩා සමච්චනො සමච්චනො භූමියං පාතෙකා ගතෙන
 සාධුචන්'ස්ස සමෙ වාසිඵලං එස්ස පච්චෙස්සෙය්‍යාථානී ආහ. ථෙරො
 උපායසමපතනො සාමණේරොති වාසිඵලං පච්චෙස්සෙකා අදුසි. සො
 වාසි. උක්ඛිපිකා නාලඵලානි පාතෙසි, ථෙරො වාසි. පාතාපකා
 පච්චට්ඨො ගතා නාලඵලං හිඤ්ඤා සාමණේරං ඛණ්ණකාලෙ
 ආහ සාමණේර කං දුබ්බලො ඉදං නාච ඛාදුගිති. නාහං භගෙන
 තුමෙහිති අඛාදිතෙ ඛාදිස්සාමිති වාසිං ගහෙකා නාලඵලානි
 හිඤ්ඤා පනං නිහරිකා නාලමිස්සං පක්ඛිපිකා ථෙරස්ස දකා
 සස්ස ඛාදි. යාව නාලඵලානි අහෙසුං නාච නපස්ථ වසිකා ඵලෙසු
 බිණ්ණෙසු අනුපුබ්බෙන පණ්ණ ඛාදකමනුස්සානං වසනට්ඨාතෙ එකං
 ජබ්බින විහාරං පටිසිංසු

viii සාමණේරො ථෙරස්ස වසනට්ඨානං පටිජග්ගි, ථෙරො
 සාමණේරස්ස ඛවාදං දකා විහාරං පාටිසි. සාමණේරො අනා
 සනතෙ නට්ඨානං අනනභාවානං පමාණං නජී, බුඩ්ධානං උපට්ඨානං
 කට්ඨස්සාමිති වෙතිසබ්බණ්ණං ගන්'කා අප්පහරිතං කිරොති, සත්තා
 හමතකං නිරාභාරකාය පච්චෙබ්බාතො පතිකා නිපනනකොච
 නිණානි උබරති එකච්චෙ ව මනුස්සා අරෙස්සෙස්ස වරනනා මුඛං
 ලගිකා දුරුතීච්චෙ සාකපණ්ණස්ස ගහෙකා තිණවලනසස්සෙස්ස
 මහො නුවො එස්සානි සාමණේරස්ස සනතිකං ගන්'කා කිං
 කිරොසි සාමණේරානි ආහංසු. තිණගණ්ණං ගණ්ණාමි උපාසකාති.
 අරෙස්සෙස්සි තොවි අපී ගතෙනති? ආම උපාසකා උපජ්ඣායො
 මෙ අනෙතාග්ගබ්බති. මහාථෙරස්ස දකා ඛාදෙස්සාසි භගෙනති

සාමණේරස්ස මධුං දධා අත්තනො වසන්ධානං ආවික්ඛිකා මයං
සාධාහබ්බං කතොත්තා ගමිස්සාම. එතාය සඤ්ඤාය ථෙරං
ගහෙකා ආගවෙජ්ඣාසි අස්සාති වධා අගමංසු. සාමණේරො
මධුං ගහෙකා ථෙරස්ස සන්තිකං ගත්තා බග්ගි ධාතා වද්දමි
හතෙනති ආහ ථෙරො සාමණේරො ජිසවජාය අනුබ්බහමානො
ආගතො හවිස්සාතිති තුණ්හි අහොසි. සො පුත්ත වද්දමි හතෙනති
ආහ, කසමා සාමණේර උබ්බලගිහබ්බන්. සුබොත්ත නිපජ්ජිතුං න
දෙසිති, වාරං විවරිතුං සාරුප්පං හතෙනති, ථෙරො උට්ඨාසිකා වාරං
විවරිකා කිතෙන සාමණේර උබ්බන්ති ආහ. භුක්කොගි මධු දින්නං
බාදිතුං සාරුප්පං හතෙනති. සාමණේර ප්ඵමෙව බාදිතුං
කිලමෙස්සාම පානකං කකා පිවිස්සාමාති, සාමණේරො පානකං
කකා අද්දසි. අප්ඵ නං ථෙරො මනුස්සානං වසන්ධානං. පුච්ඡසි
සාමණේරාති ආහ. සසමෙව ආවික්ඛිංසු හතෙනති. සාමණේර
පාතොව ගවජනා කිලමිස්සාම අප්පජ්ජව ගමිස්සාමාති පතනවිවරං.
ගණ්හාපෙකා නික්ඛමි තෙ ගත්තා මනුස්සානං වසන්ධානස්ස
අවිදුරෙ නිපජ්ජිංසු. සාමණේරො රත්තිභාගෙ විතෙනසි මසා
පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාස ගාමනෙත අරුණං න උට්ඨාසිත
පුබ්බන්ති, සො පත්තං ගහෙකා අරුණං උට්ඨාසෙතුං අරඤ්ඤං
අගමාසි. ඔහාථෙරො සාමණේරං නිපන්නට්ඨානො අපස්සතො
මනුස්සබාදකෙති ගහිතො හවිස්සාතිති විතෙනසි. සාමණේරො
අරඤ්ඤ අරුණං උට්ඨාසෙකා පතෙනති උදකිඤ්ඤ දනනාසිඤ්ඤ
ගහෙකා ආගමි. සාමණේර කුභිං ගතොසි මහලලකා ගිහබ්බන්. තෙ
විතකෙකා උප්පාදිතො දණ්ඩකමමං ආහරාති, ආහරිස්සාමි හතෙනති
ථෙරෙ මුඛං ධොවිකා විවරං පාරුසි. උගොසි මනුස්සානං වසන්ධානං
අගමංසු. මනුස්සාපි අත්තනො පටිකොගං කිඤ්ඤල ඵලපණණං
අදංසු, ථෙරෙපි පටිභුඤ්ජිකා විහාරං ආගමංසු, සාමණේරෙ දදකං
ආහරිකා පාදෙ ධොවාමි හතෙනති ආහ, සාමණේර ධා රත්තිං
කුභිං ගතො අමහාසං විනාසකං උප්පාදෙසිති. හතෙන ගාමනෙත මෙ
අරුණං න උට්ඨාසිත පුබ්බං අරුණුඤ්ඤාපනාප්පාය අරඤ්ඤං අගවජිනති
සාමණේර න තුස්සං දණ්ඩකමමං අනුච්ඡිකං. මසහමෙව අනුච්ඡ
විකනති වධා ථෙරො තස්මිංසෙව ධාතෙ වසි. සාමණේරස්ස ව
සඤ්ඤං අද්දසි, මයං නාම මහලලකා ඉදං නාම හවිස්සාතිති න සකකා
ජාතිතුං. තුචං අත්තානං රකකකයාසිති. ථෙරො කිර අනාගාමි, නං
අපරභාගෙ මනුස්සබාදකා බාදිංසු. සාමණේරො අත්තානං රකිකිකා
හසෙ වූපසතෙන තපාරුපෙ ධාතෙ උපජ්ජකං ගාහෙකා උප
සමපතො හුකා බුබ්බන්. උගහෙකො නිපිටකාධරො හුකා
වත්තබ්බකි නිග්‍රොධිකෙරො නාම ජාතො.

ix පිභුමහාරාජා රජ්ජ. පටිපජ්ජි, පරසමුද්ද ආගතාගතා
ගිහබ්බ කතං වත්තබ්බකි නිග්‍රොධිකෙරො කතං වත්තබ්බකි
නිග්‍රොධිකෙරොති පුච්ඡකා තස්ස සන්තික අගමංසු. මහා ගිහබ්බ

සංඝො ථෙරං පටිචාරෙසි, සො මහා භික්ඛු සංඝපටිචුතො අනු
 පුබ්බෙන මහා විහාරං පක්ඛා මහාබොධිං මහා චෙතියං පුපාරාමඤ්ච
 චූච්ඤා නගරං පාවිසි, යාච දක්ඛිණොරා ගවජනගස්සෙව නවසු
 ධානෙසු නිව්වරං උපපජ්ජී, අනෙතා නගරං පටිඨිකාලනො පඨාය
 මහාසකකාරො උපපජ්ජී. ඉති කාලවිපතනියං කාලඵලකිඤ්චුල
 පණණමිසි දුලලහං ජානං කාලසමපතනියං ඵච රූපො මහා
 ලාභො උපපනෙතාති ඵචං කාලවිපතනි පටිබාහිතතතා විපාකං දුතුං
 අසතෙකානාති කාල සමපතනීං ආගමම විපව්වනනිති පජානාති.

19. i. නත්‍ර, ඒ කාලසමපතනියෙති උපන් ජනයාගේ කුලලකමීය
 විපාකදීමෙහි; නොහොත් - නවවනයෙහි; මහාසොණපේරසුං, මහා
 සොණසථවිරයන්වහන්සේගේ; ඉදං චත්‍රු, මේ වක්‍රාමාණ කථාවක්‍රව;
 (පණ්ණිනෙත, ප්‍රාඥයා විසින්; ට) කපේතබ්බං, ප්‍රකාශකලයුතු; බ්‍රාහ්මණ
 කිසුහයෙ, (වට්ඨගාමිඤ්ඤිරජ්ඣ රාජ්‍යය කරනකලා සොරදෙටුටු)
 බ්‍රාහ්මණකිසුයා කෙරෙන් සොරබිය උපන් කල්හි; විත්තලපබ්බතෙ,
 සිතුල්පච්චෙහෙරු; වාදසභික්ඛුසහස්සානි, දෙළොස්දහසක් භික්ෂූහු;
 පටිවසනති කිර, නිබද වෙසෙත්ල; කිසුමහාවිහාරෙ, කිසුමහාවිහාර
 යෙහි; තථා, (වාදසභික්ඛුසහස්සානි පටිවසනති කිර) එසේ දෙළොස්
 දහසක් භික්ෂූහු වෙසෙත්ල; විසු විහාරෙසු, උභයවිහාරයන්හි; තිණණං
 වස්සානං, තුන් අවුරුද්දක්හුගේ; වට්ඨං, දන්වැට; එකරත්තමෙව,
 එක්රැයෙක්හිමැ; (එකරත්තතෙව සිද පාඨසිඞ්) මහාමුසිකායො,
 මහත්වු මියෝ; බාදිකා, කා; පුසමත්තමෙව තුන් පමණක්මැ; හෙවත්-
 විපොතු පමණක්මැ; ජපෙසුං, ශෙෂකොටැ තැබූහ; විත්තලපබ්බතෙ,
 සිතුල්පච්චෙහෙරු; භික්ඛුසංඝො, භික්ෂුසංඝ තෙමේ; කිසුමහාවිහාරෙ,
 කිසුමහාවිහාරයෙහි; වට්ඨං, දන්වැට; වත්තිස්සති, පවතින්නේයැ;
 තත්ථ, එහි; ගන්තා, ගොස්; වසිස්සාම, වසන්නෙමු; ඉති, මෙනෙහි
 කොටැ; විහාරනො, සිතුල්පච්චෙහෙරෙන්; තිකබ්බි, තික්මිණ; කිසු
 මහාවිහාරෙපි, කිසුමහාවිහාරයෙහිද; භික්ඛුසංඝො, භික්ෂුසංඝ තෙමේ;
 විත්තලපබ්බතෙ, සිතුල්පච්චෙහෙරු; වට්ඨං, දන්වැට; වත්තිස්සති,
 පවතින්නේයැ; තත්ථ, එහි; ගන්තා, ගොස්; වසිස්සාම, වසන්නෙමු;
 ඉති, මෙනෙහිකොටැ; විහාරනො, කිසුමහා විහාරයෙන්; තිකබ්බි,
 තික්මිණ; උභතොපි, උභයවිහාරයෙන්; (තිකබ්බතා භික්ඛු, තික්මුනාවු
 භික්ෂූහු; ට) එකිස්සා, එක්; ගමභිරකඤ්ඤරාය, ගමභිරකඤ්ඤරා නම් නදිය
 කගේ; තිරෙ, ඉවුරෙහි; සමාගතා, ඔසලාහු; පුච්ඡිකා, යන එන
 ප්‍රචන් විතාරු; වට්ඨස්ස, දන්වැට; බිණ්භාවං, අවසන්වු බව; ඤාකා,
 දැන; තත්ථ, ඒ වෙහෙරු; ගන්තා, ගොස්; කිං, කුමක්; කරිස්සාම,
 කරන්නෙමුද; ඉති, මෙසේ බැණ; වතුච්ඡති භික්ඛුසහස්සානි,
 සුවිසිදහසක් භික්ෂූහු; ගමභිරකඤ්ඤරවනං, ගැඹුරැගිරිකඤ්ඤරැහි වනයට;
 නොහොත් ගැඹුරැගිරිකඤ්ඤරවද වනයටද; නොහොත්- ගමභිරකඤ්ඤරා,
 ගැඹුරැගිරිකඤ්ඤරෙන්; වනං, වනයට; x පටිසිකා, ප්‍රවිෂ්ටමැ; තිසිත්ත

නිනාරෙනෙව, වැඩුනත් ඉරියව්වෙන්ම; අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා, විපාකකම්පරූප අනවශෙෂකොට ඇති අනුපාදිශෙෂ පරිනිවෘණධාතු වෙන්; පරිනිබ්බසිංසු, පිරිනිවන්පෑ වදලෝය; පච්ඡා, පඤ්චාදිභාගයෙහි; භයෙ, සොරභිය; චූපසනෙත, සන්ත්‍රන්තලා; භික්ඛුසංඝො, භික්ඛුසංඝ නෙමේ, සකකං දෙවරාජානං, සක්දෙවරජත්‍ර; ගහෙනා, ගහනා; ධාතුයො, ධාතුන්; සංහරිතා, රැස්කොට; වෙතියං, සෑයක්; අකාසි, කෙලේ.

19. ii. බ්‍රාහ්මණනිස්සවොරොපි, බ්‍රාහ්මණනිස්ස නම් ඇති සොර දෙටුනෙමේද; ජනපදං, දනව්ව, විඩංසෙසි, පැහැරී; හෙවත් වැනසී; සංඝො, සංඝනෙමේ; සනතිපතිනා, සමනම්වැ; හෙවත් එතැනවැ; මනෙතනා, මනුෂ්‍යය කොට; වොරං, සොරත්‍ර; පටිබාහතුති, පිළිබා වාසි; හෙවත් - වළඟලවසි; සකකසනතිකං, සක්දෙවරජත්‍රගේ හෑවට; අට්ඨ පෙරෙ, අටනමක් රහත්තොරැත්; පෙසෙසි, පිටත්කෙලේ; සකෙකා දෙවරජා, සක්දෙවරජ නෙමේ; භනෙත, වහන්ස; මයා, මාවසින්; උපපනෙතා, උපන්නාවූ; ඵොරො, සොරනෙමේ; පටිබාහිතුං, වළඟන්ට; න සකකා, නොහැක්කේයැ; සංඝො, සංඝනෙමේ; පරංඤාදායං, මුහුදෙන් එතරට; හෙවත් - දඹදිවට; ගච්ඡතු, වසිතයේක්වා; අහං, මම; සමුද්දරකං, සමුදාරක්‍ෂාව; කරස්සාමි, කරන්නෙමි; ඉති (ආහ), මෙසේ කියේය; සංඝො, සංඝනෙමේ; සබ්බදිසාති, සියලු දිගුන් කෙරෙන්; නාගදීපං, නාදිවසිතට; ගන්තා, ගොස්; ජමුකොල පට්ටනෙ, දඹකොලපටුන නම් නැවතොටුපලෙහි; තිභුමකමහාඋච්චපං, තුන්බුම ඇති මහපසුරක්; බක්ඛාපෙසි, බැන්දවී; එකා භූමිකා, එක් බුමුවක්; හෙවත් එක් තව්ටුවක්; උදකො, ජලයෙහි; ඔසිදි, නිමග්නවූයැ; හෙවත් - කිදිගියා; එකිස්සා, එක් බුමුවෙකැ හෙවත් එක් තව්ටුවෙකි; භික්ඛුසංඝො, භික්ඛුසංඝනෙමේ; නිසිනො, වැඩුනත්සේක; එකිස්සා, එක් බුමුවෙකි; (එක් තව්ටුවෙකි යුසේසි); පතංචිවරුති, පාසිවුරු; ධම්මසංඝ, තැබුහ; සංයුත්තභාණන චූලසිවතෙරො, සංයුත්තභාණන චූලසිව තෙරැන්වහන්සේය; ඉසිදත්ත තෙරැන් වහන්සේය; මහාසොණතෙරො, මහාසොණ තෙරැන්වහන්සේය; ඉති තයො පෙරා, යන මේ තෙරැන්වහන්සේලා තිදෙන; තාසං සරිස්සානං, ඒ පිරිස්වලට; පාමොකනා, ප්‍රධානවූවෝ; (හොනති, වෙන්ට) නෙසු, ඒ තෙරැන්වහන්සේලා තිදෙන අතුරෙන්; වෙ පෙරා, චූලසිව ඉසිදත්ත යන තෙරැන්වහන්සේලා දෙදෙන; මහාසොණතෙරො, මහා සොණතෙරැන්වහන්සේට; ආවුසො මහාසොණ, ඇවත මහාසොණය; උච්චපං, පසුරට; අතිරුහ ඉති, ආරුස්වෙවසි; (නගුච්චි සේසි) ආහංසු, කිහු; භනෙත, වහන්ස; තුමෙහ පන, නුඹවහන්සේලා වනාහි; (අභි රුහට, ආරුස්වෙව්; 0) ඉති (වුනෙත), මෙසේ කී කල්හි; ආවුසො, ඇවත මහාසොණයෙහි; උදකො, ජලයෙහි; නොහොත් නාගදීපයෙහි; මරණමප්පි, මරණයත්; ඵලෙ, ගොඩබිමෙහි; නොහොත්, ජබ්බෙවිපයෙහි; මරණමප්පි, මරණයත්; එතනතමෙව, (ජිවිතෙත්‍රියයාගේ ප්‍රවෘත්තිය

ලක්ෂ්‍යවර වන හෙයින්) එතෙක් පමණැත්තේමැයි; මයං, අපි; න ගම්සසාම, නොයන්තෙමු; පන, විශේෂකරුණක් ඇත; නං නිසාය, යුක්තමය නිසා; අනාගතො, අනාගෙති; සාසනස්ස, ශාසනයාගේ; පවෙණි, පරපුර; සස්සති, පිහිටන්නේය; ආවුසො, ඇවත මහාසොණ යෙති, කුං, තෝ; ගච්ඡ, යා; ඉති (ආහංසු) මෙසේ කිහු; හනො, වහන්ස; අහං, මම; තුමෙහසු, නුඹවහන්සේලා; අගච්ඡනොසු, නො වහිනකල්කි; න ගම්සසාමිති, නොයන්තෙමිසි; ආහ, කියේය; යාව තතිසං, තුන්වනවර දක්වා; කථෙතාපි, බැණද; ථෙරං, මහාසොණ තෙරහු; ආරොපෙතං, නැවත්ව; අසකොනනා, නොහැකිවන්නාහු; නිවහනිංසු, නැවැත්නාහ.

19. iii. අථ ඉක්ඛිති; චුළසිවතෙරෙ, චුළසිවතෙරැත්වහන්සේ; ඉසිදත්තතෙරෙ, ඉසිදත්තතෙරැත්වහන්සේට; ආවුසො ඉසිදත්ත, ඇවත ඉසිදත්තයෙති; අනාගතො, අනාගෙති; මහාසොණතෙරෙ, මහාසොණතෙරහු; නිසාය, නිසා; පවෙණි, පරපුර; සස්සති, පිහිටන් නේය; නං, ඒ මහාසොණතෙරහු; හන්තො, අතින්; මා බො විසුසෙය්ති, නොම හරුව; ඉති, මෙසේ කි; හනො, වහන්ස, තුමෙහ පන, නුඹවහන්සේ වනාහි; (කුතිං ගච්ඡථ, කොති වසිවිදං) ඉති, මෙසේ කි කල්කි; අහං, මම; මහාවෙතිසං, මහසෑය; වඤ්ඤාමි, වදන් නෙමි; ඉති, මෙසේ කියා; ථෙ ථෙරෙ, උභය තෙරැත්; අනුසසිතා, අනුසාසනය කොට; අනුපුබ්බන, පිළිවෙළින්; වාරිකං, වාරිකායෙති; වරනො, සෙරෙමින්; මහාවිහාරං, මහාවිහාරයට; සමපාපුණි, පැමිණි යේයි; තස්මිං සමයෙ, එසමාහි; මහාවිහාරෙ, මහාවිහාරය තෙම; සුතෙසු, හිසුන්ගෙන් යුත්යුග්ගය; වෙතිසංගණෙ, මහසෑමඵලෙහි; ථරණ්ඩා, ථරණ්ඩස්; ජාතා, ගටගතුයහ; වෙතිසං, සෑය; ගවෙණි, ගස්වලින්; පරිවාරනං, පරිවාරය; සෙවලෙන, දියසෙවෙලෙන්; පරි යොනධං, පළිගුණසීත විය, හෙවත් - වළදගන්නාලද්දේය; ථෙරෙ, චුළසිවසථිවතෙම; ඛරමානකඛුසස්ස, දිවමත් බුදුනට; නිපච්ඡිකාරං, ගරුඛුමන්කිරීම; දස්සෙතො විය, දක්වන්නාක් වෙත්; මහාවෙතිසං, මහාසෑය; වඤ්ඤා, වැද; පච්ඡිමදිසාය, පැළදික්කි; සාලං, ශාලාවට; පච්ඡිකා, ප්‍රච්ඡිමවැ; ඔලොකෙනො, සෑය බලමින්; ඵරපස්ස, මෙබඳු; ලාහගයසග්ගපනසස්ස, ලාහයෙන් අගතැත් පැමිණි යසසින් අගතැත් පැමිණි; බුබුසු, සම්මෙයන්වහන්සේගේ; සරිරධාතු නිවයටයානං, සරිරධාතුසමුහයට සථානවූ මහසෑයතෙම; (සරිරධාතු නිවයටයානං සිද x සරිරධාතුවෙතිසංගණං සිද x පාසානනරි - සරිර ධාතූන් තැන්පත්කළතෙතැ; සරිරධාතූන් නිදන්කළ වෛරාසසානයැ කියා අපි දතයුතු) අනාඨං, ප්‍රතිෂ්ඨායුත්තයුග්ගය හෙවත් පිළිසරණ තැන්තේ; (පුජාසත්කාර තැන්තේ යුසෙයි) ජාතං නාම, වූයේ වද; ඉති විනායමානො, මෙසේ සිතමින්; නිසීදි, වැඩහුන්සේක.

19. iv. අථ, එකල්හි; අවිදුරෙ, නුදුරෙහිවූ; රුකෙහි, රුකෙහි; අධිවතා, අධිගාතිනවූ; දෙවතා, දෙවතාවෙක්; අභිකම්බුස්සරුපෙන, මහ යනමිතිසක්කුගේ වේසයෙන්; තණ්ඩුලනාලිඤ්ච, සහල්නාලියකුත්;

ගුලපිණ්ඩකුටි, සකුරුමුලකුත්; ආදිය, ගෙනා; ථෙරස්ස, තෙරුන් වහන්සේගේ; සනතිකං, ලගට; ගනඛා, ගොස්; භනෙන, වහන්ස; කන්ථ, කොති, ගව්ඡට, වඩ්ච්ඳ; ඉති, විනාලේසි; උපාසක, උවසු; අහං, මම; දකඛිණ්දිසං, දකුණුදිගට; (ගම්ස්සාමි, යන්නෙමි; ට) ඉති, කිකල්ලි; අහමපි, මමත්; තජෙව, ඒ දකුණු දික්කිමැ; ගතකුකාමො, යනු කාමැත්තෙමි; භනෙන, වහන්ස; සහ ගව්ඡාමානි, සමග යම්හසි කි; අහං, මම; දුබ්බලො, බෙලකිනසෙමි; තව, තාගේ; ගතියා, ගමනින්; ගතතුං, යන්ට; න සකඛිස්සාමි, නොහැකිවන්නෙමි; උපාසක, උවසු, තුං, තෝ; පුරතො, ඉදිරියෙන්; ගව්ඡානි, යවයි කියේක; අහමපි, මමත්; කුමනාකං, නුඹවහන්සේගේ; ගතියා, ගමනින්; ගම්ස්සාමිති, යන්නෙමිසි බැණ; ථෙරස්ස, චුළසිව තෙරුන්වහන්සේගේ; පනතච්චරං, පාසිවුරු; අග්ගහෙසි, ගත්තේයැ; තිස්සවාපිපාලිං, තිසාවැව තියරට; ආරුලහ කාලෙ ව, නැගිකල්ලිද; පනතං, පාත්‍රය; ආහරාපෙතා, ඉල්වාගෙනා; පානකං, පැනක්; කතා, කොට; අදුසි, දින; ථෙරස්ස, තෙරුන්වහන් සේට; පීතමතෙනසෙව, පානය කළ කෙණෙහිම; බලමතනා, කාබල මදක්; සණ්ඨානි, පිහිටියා; දෙවනා, දෙවනාවා; පඨවිං, පොළොව; සඬ්ඛි පිතා, හකවා; වෙණුනදිසනනිකො, වෙණුගහ අසල; එකං ජ්ඣසිත විහාරං, එක් භික්ෂුන් හළ වෙහෙරකට; (භික්ෂුන් නැති එක් වෙහෙරකට යුසේසි) පතා, පැමිණ; ථෙරස්ස, තෙරුන්වහන්සේගේ; නොහොත් - තෙරුන්වහන්සේට; වසනට්ඨානං, වසනතෙන; පටිජග්ගිනා, පිළිදගුත් කොටැ; අදුසි, දින; පුතදිවසෙ, දෙවන දවසෙහි; ථෙරෙන, තෙරුන් වහන්සේ විසින්; මුබෙ, මුව; ධොතමතෙන, දෙතාලද කෙණෙහි; යාගුං, කැද; පච්චිතා, පිස, අදුසි, දින; යාගුං, කැද; පීතස්ස, වැළඳු තෙරහට; භතතං, බත්, පච්චිතා, පිසැ; උපනාමෙසි, එලච්චි; ථෙරො, තෙරුන් වහන්සේ; උපාසක, උවසු; කුශාං, නට; (වා පිණ්ණසු යුසේසි) යපෙතිනි; තබා ලවයි කියා; පනතං, පාත්‍රය; හතෙන, අතින්; පිදති, වැසි; අහං, මම, දුරං, ඇත; න ගම්ස්සාමි, නොයන්නෙමි; ඉති වතා, මෙසේ කියා; (ඉති වුතෙන සිදු පාඨයි. මෙසේ කිකල්ලි යන අවසි) දෙවනා, දෙවනාවා; ථෙරස්ස, තෙරුන්වහන්සේගේ; පතෙන, පාත්‍රයෙහි, භතතං, හො උනය; පකඛිපිතා, බහා; ථෙරෙ, තෙරුන්වහන්සේ; කතභතතකිවෙව, කළ බත්කිස ඇතිකල්ලි; පනතච්චරං, පාසිවුරු; ආදිය, ගෙනා; මග්ගං, මගට; පටිපනතා, පිළිපන්නි; පඨවිං, පොළොව; සඬ්ඛිපිතා, හකවා; ජජ්ජරනදිසනනිකං, දුදුරුගොය අසලට; තෙතා, පමුණුවා; භනෙන, වහන්ස; එතං, මේ තෙන; පණ්ණබාදකමනුස්සානං, පලාකොල කා දිව්චටනා මිනිසුන්ගේ; වසනට්ඨානං, වසනතෙන වේ; ධුමො, දුම; පඤ්ඤයති, පෙනේ; අහං, මම; පුරතො, ඉදිරියෙන්; ගම්ස්සාමිති, යන් නෙමිසි කියා; ථෙරං, චුළසිවමහතෙරහු; වජ්ඣිතා, වැද; අත්තතො, තමාගේ; භවතං, විමතට; අගමාසි, ගියා; ථෙරො, තෙරුන්වහන්සේ; සබ්බමපි, සියලුම; භයකාලං, බියැති කාලය මුළුල්ලෙහි; පණ්ණබාදක මනුස්සො, පලාකොල කා දිව්චටනා මිනිසුන්; තිස්සාය, නිසා; වසි, විසුසේක.

* “රොහණ නකුලනගර - එකො බ්‍රාහ්මණවෙටකො,
 බ්‍රාහ්මණානං වචො සුඤ්ඤා - ඉදං වචනමබ්බුචි.
 ඉච්ඡා නකබ්‍රාහ්මණයාගෙන - වොරසමුහුතයො ජනො,
 ලභ්‍යාදිපනලෙ රජං - සකහතෙ කරසසිති.
 තිස්සො නාම බ්‍රාහ්මණස්ස - වචො සුඤ්ඤා අපඤ්ඤානො,
 වොරො අහු මහා තස්ස - පරිවාරො අහොසිවාති.”

යනාදින් දක්වූ මහාමායානුසාරයෙන් බ්‍රාහ්මණත්වය වර්ගයෙන් වාතනානාය දන්න. බ්‍රාහ්මණත්වය නමැයි ඇතැම් ඇප්‍රන්ගේ ව්‍යවහාරයෙකුදු ඇත්.

* පව්වේ යනුද උඩුපයට හෙවත් පසුරට නම් එහෙයින් ඒ පසුරෙහි කළ අඩුවාව මහාපව්වේ නමැයි කියනුලැබේ. පව්වෙහි පිටවපසු නාම. තෙත එක් කතා මහාපව්වෙහි වුවෙහි (මු. පි)

* දිගෙහි මරණයක් ගොඩබිම මරණයක් එනෙක්මැයි යන වචනය කවරහෙතෙකින් උකහද. සක්දෙවරජනු විසින් සමුද්‍ර සංරක්ෂණය කරන්නෙමි ප්‍රතිඥා දුන් හෙයින් නුඹවහන්සේලාගේ දිව්‍යකාන්තෙමි යන අදහස කියනලද්දේ නොවේද? කියනලද්දේ සැබව. ජීවිතයාගේ යුනුවා පෙරළෙනසිලි බව පහළකරන්නා වූ තෙරුන්වහන්සේලා විසින් මෙසේ කියනලදී. ජීවිතය නමා යුනුවා පෙරළෙන සිලි බැවින් දිව්‍යාධිපති නිමිතිකොටගෙන නොයන්නෙමු යන අභිප්‍රාය වේ. නොහොත් - උදහෙ යන වචනය නාගදිපය සදහා ද එලෙස යන වචනය ජලේඛිපය සදහාද පව්වයි. උදහෙම : ණං එලෙ මරණයෙහි එතකෙමෙව්නි කසමා චුතතං? නනු සකෙකන සමුද්‍යරකං කරසසාමිති චුතතනි? සවමං චුතතං, ජීවිතස්ස ලහුපරිච්ඡන්තිතං පකාසෙනෙහි පෙරෙහි එවං චුතතං ලහුපරිච්ඡන්තිතය ජීවිතයෙකු න ගමිසසාමාති අධිප්‍රායො, අඵවා උදහෙති නාගදිපං සකාය චුතතං, එලෙහි ජලේඛිපං (මු. පි) ලහුපරිච්ඡන්තිතය ජීවිතසාමාති අධිප්‍රායො (අ. පි)

19. v. ඉසිදහනතෙරුරො, ඉසිදහනතෙරුන්වහන්සේද; අනු පුබ්බෙන, පිළිවෙළෙන්; වාරහං, වාරකාවෙහි, වරනො, ගැසිරෙන සේක්; අලජනපදං, එනම් දනව්වට; සමපාපුණි, පාමිණිසේක; තත්, ඒ දනව්වෙහි, මනුස්සා, මිනිස්සු; නාතිපකකාති, ඉතාපිළිකුන් නුවු; මධුකා එලාති, මිගෙහි; භික්ඛා, බිදා; අට්ඨං, මිඟුවා; ආදාය, ගෙනා; තවං, ලෙලි; පබ්බොධා, දමා; අගමංසු, ගිසහ; පෙරො, ඉසිදහනතෙරුන් වහන්සේ; ආවුසො මහාසොණ, ඇවත මහාසොණය; භික්ඛානාරො, භික්ෂානාරයෙක්; පඤ්ඤායති, පැනෙයි; ඉති වතා, මෙසේ බැණ; පතන විවරං, පාසිවුරු; ආහරාපෙතා, ගෙන්වාගෙනා; විවරං, සිවුර; පාරා පිටා, ගැටවවුගන්වා; පතනං, පාත්‍රය; නිහරිතා, මැත්තොටා; අට්ඨාසි වැඩසිටියේක; තරුණදුරකා, බාලදරුවෝ; සිතං, වැඩසිටියාවූ; පෙරං,

තෙරහු; දිසා, දෑක; ඉමිනා, මේ මඩුකළුකුටුරු කරණකොටගෙන; හෙවත් මේ මිලෙල්ලෙන්; කොට්ඨි අනො, යම්කිසි ප්‍රයෝජනයක්; හිමිසාගි, වන්නේය; ඉති, මෙතෙතිකොට; වාලුකං, වැලි; පුඤ්ඤා, පිසදමා; මඩුකළුකුටුරු, මිගෙහිලෙලි; පතෙන, පාත්‍රයෙහි; පකඛිපිත්තා, බහා; අදංසු, දුන්න; ථෙරා, තෙරහු දෙදෙන; පරිභුඤ්ජි, වැලිදුහ; සත්තාගමනං, සන්දර්ශන මුළුල්ලෙහි; සොයෙව, ඒ මිලෙලිම; ආහාරෙ, ඔප්පමකරුප ජනනයට ප්‍රත්‍යයවූ ආහාරය; අනොසි, වූයේය; අනුපුබ්බෙන, පිළිවෙලින්; වොරියංසරං, වොරියකම්භාති වැව කර; සමපාපුණිංසු, පැමිණියහ; මනුසා, මනුෂ්‍යයෝ; කුමුදානි, හෙල්මැලිපල; ගහෙනා, ගෙනා; කුමුදනාලෙ, හෙල්මැලිදඬු; ඡසෙසා, දමා; අගමංසු, ගියහ; ථෙරෙ, ඉසිදත්තතෙරුන්වහන්සේ; ආවුසො මහාසොණ, ආවහ මහාසොණය; භික්ඛාහාරෙ, භික්ෂාහාරයක්; පඤ්ඤා යති, පැනෙයි; ඉති වත්තා, මෙසේ බැණ; පත්තවිවරං, පාසිවුරු; ආහර පෙනා, ගෙන්වාගෙනා; විවරං, සිවුර; පාරාපිත්තා, ගැටවුගන්වා; පතනං, පාත්‍රය; නිහරිත්තා, මැත්තොට, අට්ඨාසි, සිටියේක; ගාමදුරකා, ගම්දරුවෝ; කුමුදනාලෙ, හෙල්මැලිදඬු; සොයෙනා, පවිත්‍රකොට; පතෙන, පාත්‍රයෙහි; පකඛිපිත්තා, බහා; අදංසු, දුන්න; ථෙරා, තෙරහු; පරිභුඤ්ජි, වැලිදුහ; සත්තාගමනං, සන්දර්ශන මුළුල්ලෙහි; සොව, ඒ හෙල්මැලිදඬුම; ආහාරෙ, ඔප්පමකරුප ජනනයට ප්‍රත්‍යයවූ ආහාරය; අනොසි, වූයේය; අනුපුබ්බෙන, පිළිවෙලින්; වරනා, සැරි සැරිනාහු; පණ්ණාසක මනුසානං, පලාකොල කන මිනිසුන්ගේ; වසනායානෙ, වසන තෙනා; එකං ගාමවාරං, එක් ගම්දෙරකට; සමපා පුණිංසු, පැමිණියහ; නත්ත, එගමෙහි; එකසා දුරකාය, එක් ලදුරිය කගේ; මානාපිතෙ, මාපියා; අරංසං, වනයට; ගවේෂනා, යන්නාහු; අමම, දිශාණියෙහි; කොට්ඨි අනො, යම්කිසි සාමන්තරායෙන් නමක්; සමෙ ආගමනි, ඉදින් පැමිණෙන්නේ නම්; නත්ත, කිසිතෙතෙකා; ගතං, වඩනට; මා අදාසි, නොදෙව, අයසං, සාමන්තරායෙන්; වසනායානං, වසන තෙනා; ආවිකෙසාසිති, කියන්නෙහි යයි; ආහංසු, සිහු; සා, ඒ ලදුරි නොමේ; ථෙරෙ, තෙරුන්වහන්සේලා; දිසා, දෑක; පතනං, පාත්‍රය; ගහෙනා, ගෙනා; නිසිදපෙසි, වඩාහිලවූය; ගහෙ, ගාගයෙහි; ධඤ්ඤානි නාම, ධාතුපාඨයක් නම්; නත්ත, නාහ; පත, එසේ නමුත්; දාසිං, දාසිය; ගහෙනා, ගෙනා; ගුඤ්ඤා වො රුක්ඛනං ÷ ගුඤ්ඤා, හුනිදද; වොව, වනකෙසෙල්ද; රුක්ඛනං, රුක්පොතුද x ; (ගුලවොවරුක්ඛනං සිද පාසසි එසේවු) ගුල - උක් සකුරුද; වොව, වනකෙසෙල්ද; රුක්ඛනං, රුක්පොතුද; නොහොත් - වොවරුක්ඛනං, වනකෙසෙල්රුක්පතුරුද; ගුඤ්ඤා ලාපතෙති සසිං, හුනිදවැල්කොල සමග; එකතො, මුසුකොට (එක්කොට සුසේසි); කොටො, කොටා; තයො පිණ්ඩ, තුන් පිඩකුත්; තත්තා, කොටා; එකං, එක්පිඩක්; ඉසිදත්ත ථෙරංසං, ඉසිදත්ත තෙරුන්වහන්සේගේද; එකං, එක් පිඩක්; මහාසොණතෙරංසං, මහා

සොණතෙරුන්වහන්සේගේද; පතෙන, පාත්‍රයෙහි; ඔපෙනා, තබා; අතිරේකපිණ්ඩං, ඉතිරි පිඩා; ඉසිදත්තතෙරස්ස, ඉසිදත්තතෙරුන්වහන්සේගේ; පතෙන, පාත්‍රයෙහි; ඔපෙසාමිති, තබන්නෙමිසි සිතා; හත්ථං, අත; පසාරෙසි, දිඟුකළා; හත්ථා, අත; පරිවහනිකා, පෙරළි; මහා සොණතෙරස්ස, මහාසොණතෙරුන්වහන්සේගේ; පතෙන, පාත්‍රයෙහි; පතිට්ඨාපෙසි, පිහිටවී; ඉසිදත්තතෙරස්ස, ඉසිදත්තතෙරුන්වහන්සේ; බ්‍රාහ්මණනිසංභයෙ, බමුණුනිස් සොරුබිය පවත්නා සෙමෙහි; (නොහොත් - බ්‍රාහ්මණනිසංභයෙ, බැමිණිවියාසායෙහි;) ගුඤ්ඤවොච පිණ්ඩං, හුනිද වනකෙසෙල්පිඬෙහි; විපාකදයකාකමමං, විපාකය ගෙන දෙන්නාවූ කම්මය නෙමේ; දෙසකාලසම්පදය, දෙයකාලසම්පත්තියක් ඇතහොත්; (සෙසකාලසම්පදය සිදු පාසයි. බමුණුනිස් සොරුබිය සෙමෙන් සෙසකාලසම්පත් කරණකොටගෙන; යන අර්ථය) කිවමාණං, කෙබඳුපමණැහි; විපාකං, විපාකයක්; දසසිතීති, දෙන්නේදැයි; ආහ, කිසේක; තෙ, උන්වහන්සේලා; තං, ඒ ගුඤ්ඤවොචපිණ්ඩදනය; පරි භුඤ්ජිතා, වළඳ; වසන්ට්ඨානං, ලත්තා අවසට; අගමංසු, වැඩියහ; සාපි, ඒ ලදුරියද; අරඤ්ඤතො, වනයෙන්; ආගතානං, ආවාටු; මාතා පිතුනං, මාපියන්ට; වෙ ථෙරු, දෙනමක් තෙරහු; ආගතා, වැඩියහ; තෙසං, උන්වහන්සේලාට; මෙ, මාවිසින්; වසන්ට්ඨානං, ලත්තා අවස; ආවිකඛිතනති, කියනලදැයි; ආවිකඛි, සැළකළා; තෙ උතොපි, ඒ මාපියදෙදෙනද; ථෙරුනං, තෙරුන්ගේ; සන්තිකං, සමීපයට; ගන්තවා, ගොස්; වන්දිතා, වැද; භන්තෙ, වහන්ස; මයං, අපි; යං, යම් අහරක්; ලභාම, ලබමෝ නම්; තෙන, ඒ අහරෙන්; තුලෙන, හුඹවහන්සේලා; පරිජගතිස්සාම, පොෂයකරන්නෙමු; ඉධෙව, මෙහිම; වසථාති, වාසය කළමැනවයි; පටිඤ්ඤං, පිළින; ගණහිංසු, ගත්හ; ථෙරුපි, තෙරහුද; සබ්බභයකාලං, සියලුසොරබිය ඇති කල් මුළුල්ලෙහි; තෙ, ඒ පලා කොල කන මිනිසුන්; උපනිස්සාය, ඇසුරුකොට; වසිංසු, වාසයකළහ.

19. vi. බ්‍රාහ්මණනිසංචොරෙ, බමුණුනිස්සොරහු; මතෙ, මළ කල්හි; පිතුමහාරුජා, පියමහරජතෙම; හෙවත් - වට්ටගාමිණීරජතෙම; ඡන්තං, සේසත; උස්සාපෙසි, නැංවී; හෙවත් එසවී; භයං, බිය; වූප සන්තං, සන්සිඳින; ජනපදො, දනව්ව; සමපුණ්ණො, සමපුණ්ණිය හෙවත් සමෘධිවිය; ඉති, (ඉදං වුත්තන්තං), මෙපුවන්; සුත්වා, අසා; පරසමුද්දතො, මුහුදෙන් එතරෙන්; (ජමබුට්ඨයෙන් යුසේසි) හිකඛු සංඝො, හිඤ්ඤසංඝතෙමේ; නාවාය, කැවෙන්, මහාතිත්ථපට්ටනෙ, මානොට්ඨානම් පටුනෙහි; ඔරුයහ, අවතීණිවැ; මහාසොණතෙරස්ස, මහාසොණතෙරුන්වහන්සේ; කහං, කොහි; වසතිති, වෙසේදැයි; සුචරිතා, විතාරු; ථෙරස්ස, මහාසොණතෙරුන්වහන්සේගේ; සන්තිකං, සමීපයට; අගමාසි, වැඩියේක; ථෙරො, මහාසොණසථවිරතෙම; පඤ්ඤ හිකඛු සතපරිවාරො, පන්සියයක් හිඤ්ඤත් විසින් පිරිවරනලදුයේ; නොහොත් - පිරිවරහිඤ්ඤත් පන්සියයක් ඇත්තේ; කාලකගාමෙ, කාලක ග්‍රාමයෙහි; මණ්ඩලාරාමවිහාරං, මණ්ඩලාරාමවිහාරයට; සමපාපුණි,

සැමිණිසේක; නයමිං සමයෙ, එසමයෙහි; කාලකාලාම, කාලකාලාම
 යෙහි; සතතමතනානි කුලසතනානි, සත්සියයක් පමණ කුලයෝ; පටි
 වසනති, වෙසෙත්; රතනිභාගෙ, රාත්‍රිකාලයෙහි, දෙවතා, දෙවතාවෝ;
 ආනිණ්ඩො, ගම අවට හැසිරු; මහාසොණන්දෙරෙ, මහාසොණ
 තෙරුන්වහන්සේ; පඤ්චසතතිකඛුපරිවායෙ, පන්සියයක් හිසුන්
 පිරිවැරුයේ; මණ්ඩලාරාමවිහාරං, මණ්ඩලාරාමවිහාරයට; පතෙතා,
 පැමිණිසේක; එකෙකො, එක් එක් මිනිසෙක්; නවහත්සාටකෙන
 සකිං, නවරියන් ඇති සිවුරැසළුවක් හා සමග; එකෙක කතාප
 ණගසනකං, එක් එක් කතවණුවක් අගනාවූ; පිණ්ඩපාතං, පිණ්ඩපාතය;
 දෙනුති, දනය කෙරේවාසි; මනුසෙස, මිනිසුන්ට; අවොවුං, කිහු;
 පුනදිවසෙව, දෙවනදිවසෙහි; (ව වාකාරභද්‍රෙනකසි) ථෙරා, තෙරුන්
 වහන්සේලා; කාලකාලාමං, කාලකාලාමයට; පිණ්ඩය, පිඬු පිණිස;
 පටිසිංසු, ප්‍රවිණවූහ; මනුසො, මනුෂ්‍යයෝ; නිසිදිපෙතො, වඩානිඳුවා;
 යාගුං, කැඳ; අදංසු, දුන්හ; මණ්ඩලාරාමවාසී, මණ්ඩලාරාමයෙහි වසන
 සිලිවූ; තිස්සභූතීන්දෙරෙ, තිස්සභූති තෙරුන්වහන්සේ; සංඝන්දෙරෙ
 හුතො, සංඝස්ථිරවැ; නිසිදි, වැඩහුන්සේක; එකො මහාඋපාසකො,
 එක් මහාඋපාසකයෙක්; තං, ඒ තිස්සභූතීතෙරහු; වන්දිතො, වැඳ;
 භනෙන, වහන්ස; මහාසොණන්දෙරෙ නාම, මහාසොණ නම් ඇති
 තෙරුන්වහන්සේ; කතරෙහි, කවරෙක්දැයි; ප්‍රච්ඡි, විචාළේය; තෙන
 සමයෙන, එසෙමෙහි; ථෙරෙ, තෙරුන්වහන්සේ; නවකො හොති,
 නවකවූයේ වේ; භෙවත් තරුණවූයේ වේ; පරියනෙන, (තෙරුන්වහන්
 සේලාගේ) ආසනපයවිනනයෙහි; නිසිනෙනා, වැඩහුන්සේක, ථෙරෙ,
 තිස්සභූතීතෙරුන්වහන්සේ; හත්ථං, අත, පසාරෙතො, දික්කොටැ;
 උපාසක, උවසු; එසො, මේ මහණතෙමේ; මහාසොණො නාම ඉති,
 මහාසොණ නමැයි; ආහ, කිසේක; උපාසකො, උවසුතෙමේ; තං, ඒ
 මහාසොණතෙරහු; වන්දිතො, වැඳ; පතනං, පාත්‍රය; ගණනාති, ගනි;
 ථෙරෙ, මහාසොණස්ථිරතෙම; න දෙති, නොදෙයි; තිස්සභූතීන්දෙරෙ,
 තිස්සභූති තෙරුන්වහන්සේ; ආවුසො සොණ, ඇවත සොණය; ත්වං,
 යුෂ්මත්හු; යථා න ජානාසි, යම්සේ නොදන්නෙහිද; එවමෙව, එපරිදි
 දෙන්නම; මයමපි, අපිද; න ජනාම, නොදනුමහ; පුඤ්ඤවන්තානං,
 පිනැත්තවුන්ට; දෙවතා, දෙවතාවෝ; පරිපාවෙනති, පිණ්ඩපාතාදිය
 පිළියෙළකරවත්; (දත් පිසවත් යුසේසි) පතනං, පාත්‍රය; දෙහි, දෙව;
 සමුගමාරිකං, සමුම්සරුන්ට; සභිගහං, අනුග්‍රහය; කරෙහිති, කරවයි;
 ආහ, කිසේක; ථෙරෙ, මහාසොණ තෙරුන්වහන්සේ; පතනං, පාත්‍රය;
 අදාසි, දුන්සේක; මහාඋපාසකො, මහඋවසුතෙමේ; පතනං, පාත්‍රය;
 ආදාය, ගෙනැ; ගතො, ගොස්; කතාපණගසනකසං, කතවණුවක්
 අගනාවූ; පිණ්ඩපාතසං, පිණ්ඩපාතයෙන්; පුරන්දො, සලෙසුණිකොටැ;
 නවහත්සාටකං, නවරියන් සිවුරැසළුව; ආධාරකං කතො, ආධාර
 යෙක්ති තබා; ආහරිතො, ගෙනවුත්; ථෙරසං, තෙරුන්වහන්සේගේ;
 හන්දෙ, අත්ලෙහි; ඤපෙසි, තැබී; අපරෙපි උපාසකො, අනික් උවසු

වෙකුදු; අපරසායානි, අනික්තික්ඛවකන්දෙසි; (පහතං ආදාය ගනාමා
 කභාපණගසනකසාසා පිණ්ඩපාතසාසා පුරෙතො නවහන්සාවකං ආධාරකං
 කතා ආගරිතො ථෙරසාසා හන්තො ධම්මපසාසි" යන පාඨය බහා යොජ්ඣ x)
 ඉති, මෙපරිද්දෙන්; සත්තපිණ්ඩපාතසනානි, සන්ධියයක් පිණ්ඩ
 පාතයෝ; ථෙරසාසාව, තෙරුන්වහන්සේවම්; අදංසු, දුන්න; ථෙරො,
 මහාසෝණස්ථවිරතෙම; භික්ඛුසංඝස්ස, බික්ඝගතව; සංවිභාගං කතා,
 බෙදීම කොට; අනුපුබ්බෙන, කෙමෙන්; මහාවිහාරං, මහවෙහෙරව;
 පාපුණ්ණිකා, පාමිණි; මුඛං, මුව; ධොවිතා, දොවාකොට; මහාබොධිං,
 දක්ඛිණශාඛාමහාබොධිය; වන්දිතා, වැද; මහාවෙහියං, මහසාය;
 වන්දිතා, වැද; ථූපාරාමෙ, සතුපාරාමයෙහි, සිතො, සිටියේක්; චිවරං,
 සිවුර; පාරාපිතා, ගැටවටුගන්වා; භික්ඛුසංඝපරිවාරෙ, පිරුවැරු
 බික්ඝගත ඇත්තේ; නොහොත් - භික්ඛුසංඝයා විසින් පිරිවැරුසේක්;
 දක්ඛිණවාරෙන, දකුණුදෙරිත්; නගරං, නුවරව; පවිසිතා, ප්‍රවිෂ්ට වැ;
 චාරතො, නුවරදෙර සිට; යාව වළඤ්ඤානසාලා, වළඳන හල දක්වා;
 (අසුන්හල දක්වා යුග්ගේසි) එතසං අත්තරෙ, මේ අතරෙහි; සංඝි
 කභාපණගසනකං, කභවණ්ණසැටක් අගනාවූ; පිණ්ඩපාතං, පිණ්ඩපාතය;
 ලති, ලැබුසේක; තතො පට්ඨාය පන, එතැන් පටන් වනාහි; සක්කාරස්ස,
 සූජාසක්කාරයාගේ; පමාණං, ප්‍රමාණයක්; නඤ්ඤා, නැත්; එවං, මෙපරිද්
 දෙන්; කාලවිපතනියං, කාලවිපතනියෙහි, මධුකඵලපක්කවොපි, මීගෙහි
 ලෙලිඳ; කුමුදනාදුපි, හෙල්මැලිදඬුද; දුලලහා ජාතා, දුලබවූහ; කාල
 සම්පතනියං, කාලසම්පතනියෙහි; එවරුපො, මෙබඳුවූ; මහාලාහො,
 මහත් ලාභයක්; ලදපාදි, පහළවූයේය.

* පියරජ නම් වට්ටගාමිණී රජතෙමෙයි. එහෙයින් විසූ මහාවංශ
 යෙහි.

තස්ස රඤ්ඤා කණ්ඩොයා ව වට්ටගාමිණීනාමකො,
 තං දුට්ඨසෙකාපතිකං හනාමා රජමකාරසි
 බලොටනාගරඤ්ඤා සො පුත්තකං සකභාතුනො
 මහාවුලුකනාමනතං පුත්තට්ඨානෙ ධම්මපසාසි සො
 තං මාතරං අනුලාදෙවිං මහෙසිඤ්ච අකාසි සො
 පිතුට්ඨානෙ සිතතතා'ස්ස පිතිරාජනි අමුට්ටං.

* තෙරුන්වහන්සේ පාත්‍රය නොදෙති යන වචනය කවරහෙය
 කින් උකතද? තෙල උවසු විසින් අසමත් තෙම කෙසේනම් දත්තා
 ලදද කිසිවක්හු විසින් කිසිවක් කියනලද්දේ වන්නේය යන සංඥාවෙන්
 පාත්‍රය නුදුන්නේය. එහෙයින්මැ අපිදු නොදනුමග යන වචනය
 නිසාහුනි තෙරුන්වහන්සේ විසින් ප්‍රකාශිතයි. මෙහෙයනලද වචන
 යෙකින් උපන් පිණ්ඩපාතයෙකැ යන අදහසින් පාත්‍රය නුදුන්නේය
 යනු භාවයි. ඤා පඨගේ න දෙතිහි කථමගං එතෙන ඤානො කෙනවි
 කිඤ්ච ආවිකම්මං සියාති සඤ්ඤාය න අදසි. තෙතෙව මයමපි න
 ජානාමාති වුත්තං (මු. වී) න අදසි පසුතතවාමාය උප්පන්නති
 අභිප්පායෙන (අ. වී)

* “අපරසානි” යන වචනය අනෙක් අනෙක් උපාසකයෙක් අනෙක් අනෙක් භික්ෂුවක් හුණේ පාත්‍රය ගෙන ගොස් කහවණුවක් අගනා පිණ්ඩපානයෙන් පුරවා නවරියන් පටකඩක් ආධාරයෙහි තබා ගෙන වුන් මහාසොණනෙරුන් වහන්සේගේ අත්ලෙහි තැබිය යුතු යොජනා කටයුතුයි. මෙද යුතු අපරසානි අපරසානි භික්ෂුනෝ පතනං ආදාය පෙ ථෙරසාන හතෙ ධපෙසිති යොජනා (මු. වී)

19. vii. වතනබ්බකනිග්‍රොධතේරසාපි, වතනබ්බකනිග්‍රොධතේරුන් වහන්සේගේද; සාමණේරකාලෙ, හෙරණපැවිදිකාල; බ්‍රාහ්මණනිසාස හයං, බ්‍රහ්මණ්‍යාසිසාරනිය තෙමේ; උදපාදි, පහළවිය; සාමණේරෙ ව, හෙරණතෙමේද; අසා, ඒ වතනබ්බකනිග්‍රොධතේරණහුණේ; උපජ්ඣා යො ව, උපාධ්‍යාය තෙමේද; පරසමුද්ධං, මුහුදෙන් එතරට; හෙවන් - දඹදිවට; නාගමිංසු, නොවැඩියහ; පණ්ණාදකමනුසෙසා, පලාකොල බුද්ධන්තාවු මිනිසුන්; උපනිසාය, ඇසුරුකොට; වසිසාම, වසන්තෙමු; ඉති (විතනිය) මෙසේ සිතා; පච්චන්තාහිමුඛා, පසල් දනව්වට යොමු වුවෝ; අහෙසුං, වුහ; සාමණේරෙ, වතනබ්බකනිග්‍රොධ සාමණේර තෙම; සත්තාහමනං, සත්දවසක් මුළුල්ලෙහි; අනාහරෙ හුතා, නිරාහාරවූයේවැ; එකසමිං ගාමට්ඨානෙ, එක්ගමක් අද්දර; (එක්ගමකට නුදුරුතෙතැසුසේසි) තාලරුකෙබ්, තල්ලුකෙකැ; තාලපකකා, පැසුණු තල්පල; දිසා, දක; හතෙත, වහන්ස; ථොකං, මදකලක්; ආගමෙථ, ඉවසා වදලමැනව; තාලපකකං, පැසුණු තල්පල; පාතෙසාමිති; හෙළන්නෙමිසි; උපජ්ඣායං, උපාධ්‍යායයන් වහන්සේට; ආහ, කියෙය; සාමණේර, හෙරණ; තුං, තෝ; දුබ්බලොභසි, දුබ්බලොභිය; මා අභි රුහිති, නහමක් නඟිවාසි කියෙක; හතෙත, වහන්ස; අභිරුහිසාමිති, නඟින්නෙමිසි කියා; බුද්ධකවාසිං, කුදු වැසක්; (කුඩා කෙටේරියක් යුසේසි) ගහෙතා, ගෙනැ; තාලං, තල්ලුකට; ආරාහ, නැහ; තාල සිංහං, තල්පලවල්ල; ඡෙදිතුං, සිදින්නට; ආරති, ඇරඹි; වාසිථලං, වැයේ තලය; නිකමිතා, කික්මැ; භූමියං, භූමියෙහි; පති, වැටුනේය; ථෙරෙ, උපාධ්‍යායසථේර තෙම; අයං, මේ හෙරණතෙමේ; කිලමනෙතාව, වෙහෙසෙමින්මැ; රුකං, තල්ලුකට; ආරුලොහා, නැංගේය; ඉදුති, දැන්; කිං, කුමක්; කරසානි නුබො ඉති, කරන්නේදෙසි; විනෙතසි, සිතුවේක; සාමණේරෙ, හෙරණතෙමේ; තාලපණ්ණං, තල්පත්; ථාලො ථාලො, පලපලා; වාසිදණ්ඩකෙ, වැඳන්දංඬෙහි; බක්කිතා, බැද; ඝට්ටෙනො ඝට්ටෙනො, ගට ගටා; භූමියං, බිමැ; පාතෙතා, හෙළා; හතෙත, වහන්ස; වාසිථලං, වැයේ තලය; එත, තෙල වැඳන් දංඬෙහි; සවෙ පවෙසෙයාථ, ඉදින් ප්‍රවෙශකරන්නනු නම්, සාධු වත අසා, යාපතෙක් වන්නේය; ඉති ආහ, මේ වචනය කී; ථෙරෙ, තෙරුන්වහන්සේ; සාමණේරෙ, හෙරණතෙමේ; උපායසමපනො, උපායකොශල්‍යයෙන් සමාඛවුවෙකැ; ඉති, සමරණය කොට; වාසිථලං, වැයේ තලය; පවෙසෙතා, ප්‍රවෙශකොට; අදුසි, දුර්වේක; සො, ඒ හෙරණතෙමේ; වාසිං, වැය; උකම්පිතා, ඔසවා; තාලථලාති, තල්

පල; පානෙසි, හෙළි; පේරෙ, තෙරුන්වහන්සේ; වාසිං, වැය හෙවත් කෙවේරිය; පාතාපෙකා, හෙළවා; පවට්ඨිකා ගතං, නැරියෙන් මිදී පෙරළී ගියා වූ; තාලපලං, තල්පලයක්; හිඤ්ඤා, පලා; සාමණේරං, හෙරණු; ඔතිණ්ණකාලෙ, බටකල්හි; සාමණේර, හෙරණ; තිං, තෝ; දුබ්බලො, දුබ්බලවෙතිය; ඉදං, මේ තල්පලය; තාව, පළමුකොට; බාදුති, අනුභවකර; ඉති (ආහ), කියේක; හනො, වහන්ස; කුමෙහි, නුඹ වහන්සේ විසින්; අබාදිතො, නොවළඳනුලැබූ කල්හි; අහං, මම; න බාදිසාමිති, නොවළඳන්නෙමි කියා; වාසිං, වැය; ගහෙකා, ගෙනා; තාලපලානි, තල්පල; හිඤ්ඤා, බිඳ, පතනං, පාත්‍රය; නිහරිකා, පාත්‍රපසියෙන් මැත්තොට ගෙනා; තාලමිඤ්ඤං, තල්මිඤ්ඤං, (තල් ලොද යුසේසි) පකිපිකා, බහා; පේරසා, තෙරුන්වහන්සේට; දතා, දුනා කොට; (පිළිගන්වා යුසේසි) සයං, තෙමේ; බාදි, අනුභවකෙළේ; යාව, යම්තාක් කල්; තාලපලානි, තල්පල; අහෙසුං, වූහුද; තාව, ඒ තාක් කල්; තතෙව, ඒ ගමට නුදුරුතෙතම නොහොත් - ඒ තල් රුකමුලම; වසිකා, වස; එලෙසු, තල්පල; බිණෙසු, අවසන්වූකල්හි; අනුපුබ්බන්, කෙමෙන්; පණ්ණබාදකමනුසානං, පලාකොල කන මිනිසුන්ගේ; වසනටසානො, වසන තෙතා (වසන ගම් අසල යුසේසි) එකං ඡද්ධිතවිහාරං, එක් හිසුන් හළ වෙහෙරකට හෙවත් එක් හිසුන් නැති වෙහෙරකට; පවිසිංසු, වන්හ.

19. viii. සාමණේරො, හෙරණනෙමේ; පේරසා, තෙරුන් වහන්සේගේ; වසනටසානං, ලත්තා අවස; පටිප්භගි, පිළිදැනුම් කෙළේසි; පේරෙ, තෙරුන්වහන්සේ; සාමණේරසා, හෙරණහට; ඔවාදං දතා, ඔවා දී; විහාරං, ලත්තා අවසට; පාවිසි, වන්සේක; සාමණේරො, හෙරණනෙමේ; අනායතනො, නිකරුණෙහි; නොහොත් - අයුක්තසථා නයෙහි; නටසානං, නටුවා වූ; අත්තභාවානං, ආත්මභාවයන්ගේ; පමාණං, ප්‍රමාණයක්, නඤ්ඤා, නැත; බුඩ්ධානං, සම්මයන්වහන්සේට; උපටසානං, උපටුනක්; කරසාමි, කරන්නෙමි; ඉති, මෙනෙහිකොට; චෙතියඔහණං, සැ මළුවට; ගනතා, ගොස්; අපපහරිතං, අමුතණ පැලැටි උසුල්දෙනුවක්හු; (අමු තණගස් ඉදිරිම යුසේසි) කරුති, කෙරෙහි; සත්තාහමතනං, සන්දවසක් මුළුල්ලෙහි; නිරුහාරනාය, අහර නොමැළඳු හෙයින්; පවෙධමානො, වැනෙමින්; පතිකා, හෙවැ; නිපන්නකොව, හොත්තේමැ හෙවත් වැතිරමැ; තිණානි, තෘණයන්; උඛරති, උදුරයි; එකච්ච ව මනුසා, ඇතැම් මනුෂ්‍යයෝ; (ව වාසා රමනද්දෙකකි.) අරඤ්ඤා, වනයෙහි; මධුං, මී; ලභිතා, ලැබ; දුරුණි වෙව, දරන්; සාකපණ්ණසුච, පලාකොලන්; ගහෙකා, ගෙනා; වරන්තා, සෙරෙන්නාහු; තිණවලනසඤ්ඤා, තණ සෙලවෙන ලකුණෙන්; එසො, මෙනෙමේ; ඕගො නුබො ඉති, මුවෙක්දෙසි සිතා; සාමණේ රසා, හෙරණහුගේ; සන්තිකං, හමුවට; ගනතා, ගොස්; සාමණේර, හෙරණ; කිං, කුමක්; කරුසි, කෙරෙහි; ඉති ආහංසු, මෙසේ යුහු; උපාසකා, උච්චුවෙති; තිණගණං, තණපෙරු; ගණහාමි ඉති, ගතීමි

කි; භනෙන, වහන්ස; අඤ්ඤාපි, අනිකුදු; කොච්චි, කිසි පුභුලෙක්; අපි, අඤ්ඤාද; ඉති, විතාලහ; උපාසකා, උවසුවෙති; මෙ, මාගේ; උපජ්ඣායො, උපාධ්‍යායයන්වහන්සේ; අනෙකාගෙන, ලේනා ගේතුල; ආම ඉති, අඤ්ඤායයි කි; භනෙන, වහන්ස; මහාථෙරස්ස, මහතෙරුන් වහන්සේට; දක්වා, දී; බාදෙය්‍යාසීති, අනුභවකරන්නෙහි කියා; සාම ඤේරස්ස, හෙරණහට; මධුං, දක්වා, මී පිළිගන්වා; අතතනො, තමන්; වසනට්ඨානං, වසන තෙත; ආවිකම්බා, සැලකොට; මයං, අපි; සාධා භවිතං, අනුකැබලි; කායෙනා, බිම දැමීම කරමින්; ගම්ඝාම, යන්නෙමු, අය්‍ය, සාමිත්වහන්ස; එතාය සඤ්ඤාය, තෙල (මහා පිටිටි) රුක්අතු බුන් සලකුණෙන්; ථෙරං, තෙරුන්; ගහෙතා, ගෙන; ආගමෙජ්ජාසාසි ඉති, වැඩමවන්නෙහියයි; වතා, කියා; අගමංසු, ගියහ; සාමඤ්ඤෙ, හෙරණතෙමේ; මධුං, මී; ගහෙතා, ගෙන; ථෙරස්ස, තෙරුන්වහන්සේගේ; සන්තිකං, හමුවට; ගන්තා, ගොස්; බ්හි, පිටත; ස්වා, සිට; භනෙන, වහන්ස; වතුමිති, වදිමිති; ආහ, කි; ථෙරෙ, තෙරුන්වහන්සේ; සාමඤ්ඤෙ, හෙරණතෙමේ; ජිහ්විතං, ක්‍රියාව විසින්; අනුබ්‍යාමානො, දනුලබන්නේවා; ආගතො, ආයේ; භවිස්සාතිති, වන්නේයයි සිතා; තුණ්හි අගොසි, නිශබ්දවූසේක; සො, ඒ හෙරණ තෙමේ; පුත, නැවත; භනෙන, වහන්ස; වතුමිඉති, වදිමිති; ආහ, කි; සාමඤ්ඤ, හෙරණ; කසමා, කවරගෙයකින්; දුබ්බලහිකුක්කං, බෙලහිතවූ භික්ෂුන්ට; සුබෙන; සුවසේ; නිපජ්ජිතං, හෝනට; න දෙසි, නොදෙසිද; ඉති, මෙසේ කී කල්හි; භනෙන, වහන්ස, වාරං, දෙර; විවරිතං, විවෘතකරන්ට; සාරුප්පං ඉති, සුදුසුයයි කි; ථෙරෙ, තෙරුන්වහන්සේ; උට්ඨානිකා, නැග සිට; වාරං, දෙර, විවරිතා, විවෘතකොට; සාමඤ්ඤ, හෙරණ; තෙ, තා විසින්; කිං, කුමනම් අහරක්; ලඛං ඉති, ලබනලද්දයි; ආහ, ඇසුසේක; භනෙන, වහන්ස; මනුස්සෙති, මිනිසුන් විසින්; මධු, මී, දිනං, දෙනලදෙය; බාදිතං, වළඳන්ට; සාරුප්පං ඉති, සුදුසුයයි කි; සාමඤ්ඤ, හෙරණ; එවමෙව, එසේවීම; බාදිතං, වළඳන්ට; කිලමෙය්‍යාම, කලානතවම්හ; පානකං කතා, පැනක් කොට; පිවිස්සාමාති, පානයකරන්නෙමු; ඉති, කීසේක; සාමඤ්ඤෙ, හෙරණතෙම; පානකං කතා, පැනක් කොට; අදුසි, පිළිගැන්වී; අප, එකල්හි; නොහොත් ඊට ඉක්බිති; නං, ඒ හෙරණු; ථෙරෙ, තෙරුන්වහන්සේ; සාමඤ්ඤ, හෙරණ; මනුස්සානං, මිනිසුන්ගේ; වසනට්ඨානං, වසන තෙත; ප්‍රච්ඡිසි ඉති, විතාලෙහිදැයි; ආහ, ඇසු සේක; භනෙන, වහන්ස; සයමෙව, තුමුම; ආවිකම්බංසු ඉති, ආරෙවනය කලහයි කි; සාමඤ්ඤ, හෙරණ; පානොව, උදුසනවා; ගච්ඡන්තා, යන්න මෝනම්; කිලම්ඝාම, වෙහෙසෙන්නමු; අජ්ජෙව, අදම; ගම්ඝාමාති, යන් නෙමුයි; පනතවිවරං, පාසිවුරු; ගණනාපෙතා, ගෙන්වාගෙන; නිකම්, නික්මුණුසේක; තෙ, ඒ ආවාය්‍යී ශිෂ්‍ය දෙදෙන; ගන්තා, ගොස්; මනුස්සානං, මිනිසුන්ගේ; වසනට්ඨානස්ස, වසන තෙතට; අවිදුරෙ, නුදුරුතෙත; නිපජ්ජංසු, ගොත්තාහ; සාමඤ්ඤෙ, හෙරණතෙමේ;

රතනිභාගෙ, රාත්‍රිභාගයෙහි; මයා, මා විසින්; පබ්බජිතකාලකො පටිඨාය; පැවිදිවූ කල් තැන් පටන්; ගාමනෙත, ග්‍රාමාන්තයෙහි; අරුණං, අරුණ; න උඨාපිතපුබ්බං, නොනැඟු විරුය; ඉති, මෙසේ; විනොසි, සිතී; සො, ඒ හෙරණතෙමේ; පතනං, පාත්‍රය; ගහෙකා, ගෙන; අරුණං, අරුණ; උඨාපෙත්‍රං, නගාලන්ට; අරඤ්ඤං, වනයට; අගමාසි, වැඩියේයි; මහා ථෙරෙ, මහතෙරුන්වහන්සේ; සාමණේරං, හෙරණහු; නිපන්නාසානෙ, වැදහොත්තෙන; අපස්සනො, නොදක්නාසේක්; මනුස්සාබාදකෙති, මිනිස්මස් බුදින්නවුන් විසින්; ගතිතො, ගන්නාලද්දේ; භවිස්සානිති, වන්නේයයි; විනොසි, සිතුවේක; සාමණේරෙ, හෙරණතෙම; අරඤ්ඤ, වනයෙහි; අරුණං, අරුණ; උඨාපෙත්‍රා, නංවා; පතෙන, පාත්‍රයෙන්; උදකඤ්ච, පරිභොග කට්ටිවූ ජලයන්; දන්තකඨඤ්ච, දහැරිදඬුන්; ගහෙකා, ගෙන; ආගමි, ආයේය; සාමණේර, හෙරණ; කුඨිං, කොහි; ගතොසි, ගියේ වෙතිද; මහලලකතිකඬුතං, මහලු හිඤ්ඤන්ට; තෙ, තා විසින්; විතකෙකා, විතකියෙක්; උපපාදිතො, උපදවනලද්දේය; දණ්ඩ කමමං, දඬුවම්; ආහර, කරව; නොහොත් - දණ්ඩකමමං, දියදඬුවම් හෝ වැලිදඬුවම්; ආහර, එලවව; ඉති, කියේක; භනෙන, වහන්ස; ආහරිස්සාමි, එලවන්නෙමි; ඉති, මෙසේ කී කල්හි; ථෙරෙ, තෙරුන් වහන්සේ; මුඛං, මුව; ඛොවිත්‍රා, දෙවා; චිවරං, සිවුර; පාරාපි, පෙර වූසේක; උහොපි, දෙදෙනාවහන්සේම; මනුස්සානං, මිනිසුන්ගේ; වසනසානං, වසන තෙනට; අගමංසු, වැඩියහ; මනුස්සාපි, මිනිස්සුද; අත්තනො, තමාගේ; පරිභොගං, ආහාරවූ; කඤ්චුලප්පථණණං, අලුල ගෙඩිකොල; අදංසු, දුන්න; ථෙරාපි, තෙරහුද; පරිභුඤ්ජිත්‍රා, වලඳ; විහාරං, වෙහෙරට; ආගමිංසු, පෙරලා වැඩියහ; සාමණේරෙ, හෙරණ තෙමේ; උදකං, දියදඬුවම්; ආහරිත්‍රා, එලවා; භනෙන, වහන්ස; පාදෙ; පා; ඛොවාමි ඉති, ඥානාකෙරෙමියි; ආහ, කී; සාමණේර, හෙරණ; භං, නෝ; රතනිං, රුත්‍රියෙහි; කුඨිං, කොහි; ගතො, ගියෙහිද; අමහාකං, අපට; විතකකං, විතකියක්; උපපාදෙසි, ඉපිදවූයෙහිය; ඉති (ආහ) අසුසේක; භනෙන, වහන්ස; මෙ, මා විසින්; ගාමනෙත, ග්‍රාමාන්තයෙහි; අරුණං, අරුණ; න උඨාපිතපුබ්බං, නොනැඟු විරුය; අරුණුසාපනත්‍රාය, අරුණ තැංවීම පිණිස; අරඤ්ඤං, වනයට; අගඤ්ජං ඉති, ගියෙමියි කී; සාමණේර, හෙරණ; තුය්‍යං, තට; දණ්ඩ කමමං, දඬුවම්කිරීම; න අනුච්ඡිකං, නුසුදුසුය; මයහමෙව, මටම; අනුච්ඡිකන්ති, සුදුසුයයි; වත්‍රා, වදුර; ථෙරෙ තෙරුන්වහන්සේ; තස්මිංයෙව යානෙ, ඒ අරණ්‍යසෙනාසනයෙහිම; වසී, විසුසේක; සාම ඤේරස්සව, හෙරණහටද; මයං, අපි, තාව මහලලකා, ඇති පමණ මහලුවවූය; ඉදං නාම, මෙතම කියෙක්; භවිස්සානිති, වන්නේදැයි; ජාතිතුං, දන්නට; න සකකා, නොහැක්ක; තුවං, නෝ; අත්තානං, තමා; රකෙකය්‍යාසි ඉති, රකින්නෙහියයි; සඤ්ඤං, සංඥාව; අදාසි, දින; ථෙරො, තෙරුන්වහන්සේ; අනාගාමී කිර, අනාගාමිවූසේක්ල; තං, ඒ මහලුමහතෙරහු; අපරභාගෙ, පසුකාලෙක; මනුස්සාබාදකා,

මිනිස්මස් බුදින්නෝ; බාදිංසු, කෑහ; සාමනේරෙ, හෙරණතෙමේ; අනනානං, නමා; රකඛිනා, රූක; භයෙ, බමුණුනිස්සොරභිය හෝ දුඛිත්ථිය; වුපසනෙත, සන්නන්කලා; තථාරූපෙ ආනෙ, උපාධියාය ග්‍රහණාදියට නිසි තෙතෙකා; උපජ්ඣං, උපාධියායයක්නු; ගාහෙතා, ගත්වා; උපසම්පනෙතා හුතා, උපසපන්වුයේවා; බුඛවචනං, බුදු වදන්; උග්ගහෙතා, උගෙනා; තිපිටකධරෙ හුතා, තෙවලාධරවුයේවා; වත්තබ්බකතිග්‍රොධිතේරෙ නාම, වත්තබ්බකතිග්‍රොධ නම් ඇති තෙරුන් වහන්සේ; ජාතො, වූයේය

19. ix. පිතුමහාරජා, පියමහරජතෙම; හෙවත් - වටගාමිණී රජතෙම; රජ්ජං, රාජ්‍යය, (රජකම යුසේසි) පටිපජ්ජි, කැරැවී; (රාජ්‍යය රැක්කේය යුසේසි) පරසමුද්ද, ජලේච්ඡයෙන්; ආගතාගතා, පැමිණි පැමිණි; භික්ඛු, භික්ඛුහු; වත්තබ්බකතිග්‍රොධිතේරෙ, වත්තබ්බක තිග්‍රොධ තෙරුන්වහන්සේ; කහං, කොහිද; වත්තබ්බකතිග්‍රොධිතේරෙ, වත්තබ්බකතිග්‍රොධ තෙරුන්වහන්සේ; කහං, කොහිද; ඉති පුච්ඡිතා, මෙසේ අසා; තස්ස, උන්වහන්සේගේ; සන්තිකං, සමීපයට; අගමංසු වැඩියහ; මහාභික්ඛුසංඝො, මහත්වූ භික්ඛුසංඝතෙම; ථෙරං, තෙරුන් වහන්සේ; පරිවාරෙසි, පිරිවැරී; සො, ඒ වත්තබ්බකතිග්‍රොධ තෙරුන් වහන්සේ; මහාභික්ඛුසංඝපරිවුතො, මහත්වූ භික්ඛුසංඝයා විසින් පිරි වරකලදයේක්; අනුපුබ්බෙන, කෙමෙන්; මහාවිහාරං, මහවෙහෙරට; පතා, පැමිණි; මහාබොධිං, මහබෝයද; මහාවෙතිසං, මහසෑයද; පුපාරුමඤ්ච, සතුපාරුමයද; වජ්ඣිනා, වැද; නගරං, නුවරට; පාවිසි, වන්සේක; යාව දකඛිණ්ණො, දකුණු නුවරදොර දක්වා; ගච්ඡන්තස්සෙව, වඩනා තෙරුන්වහන්සේටම; නවසු ආනෙසු, නවතැනෙක්හි; තිව්වරං, තුන්සිවුරු; උපපජ්ජි, උපත; අනෙතානගරං, අනුරාධපුරතුලට; පටිඨ කාලතො පඨාය, වන්කල් තැන් පටන්; මහාසක්කාදො, මහත්වූ පූජාසත්කාරයෙක්; උපපජ්ජි, උපත; ඉති, මෙකී පරිද්දෙන්; කාල විපතනියං, අසමාධිකාලසංඛ්‍යාන කාලවිපතනියෙහි; නාලචලකඤ්චුල පණ්ණෙවසි, තල්පල අලමුල්කොලද; දුලලහං ජාතං, දුලබවිය; කාල සම්පතනියං, සමාධිකාලසංඛ්‍යානවූ කාලසම්පතනියෙහි; ඵ්වරූපො, මෙබඳුවූ; මහාලාභො, මහත්වූ ලාභයෙක්; උපපනො, උපත; ඉති ඵ්වං, යථොක්ත නසින්; කාලවිපතනිපටිබාහිතත්තා, කාලවිපතනිය විසින් වැළඹු බැවින්; විපාකං, විපාකය; දැතුං, දෙන්නට; අසක්කොන්තාති, නොහැකිවන්නාවූ කුශලකමයෝ; කාලසම්පතනිං, කාලසම්පතනිය; ආගමම, නිසා; විපච්චන්තිති, විපාක දෙක්යයි; පජානාති, ප්‍රකාරයෙන් දැනවදුරනසේක.

* “අනායනතො” යන්නෙන් නිකරුණෙහි යන අර්ථය නොහොත් අසුතුටු නුසුදුසු මැරෙන තෙත යන අර්ථය හඟවා **අනායනතෙති නිකාරණෙ අසුතො වා නස්සනධ්‍යානො** (මු. වී) මේ විවරණයෙන් න නිපාතයා නිෂේධාපියෙහි හුනුවත් ආයතනබද්ධා කාරණසථානාපියන්ති හුනුවත් දක්වා.

* “හෙරණ තෝ තමා රැකගන්නෙහිවා. අපි වතාහි මහලුවන බැවින් තමා රැක කුමක් කරන්නෙමුද? මහලුවන බැවින්ම තමා රැකගත්ව නොහැකිවන්නමෝ” යන අභිප්‍රාය වේ නොහොත් අනාගාමි වන බැවින් තෙරුන්වහන්සේ තමා විසින් පැමිණියයුතු මරණය දැන අවවාද දෙනසේක් මෙසේ විසූ තුටු අත්තනානං රතෙකසාසි මයං පන මහලුකත්තා කිං රතතිත්වා කරසාම, මහලුකත්තා එව ව රතතිතුං න සකතිසාමාති අභිප්පායො, අනාගාමිත්තා වා ථෙරෙ අත්තනා පත්තබ්බං ඡන්තිත්වා ඔවදති (මු. පි)

20

i. අපරසාසි බහුති කල්‍යාණකම්මානි හොනති, තානි පසොග විපතතිසං සිත්තං න විපවෙවසන්තං. සො පන එකෙන කල්‍යාණ කමමන සමමාපසොගෙ පතිට්ඨිතො නිණි සුච්ඡිතානි පුරෙති, පසචසීලං දසසීලං රතතිති කාලසමපතතිසං නිබ්බතංගං ගුණතො සබ්බාලබ්බාර පටිමණ්ඩිතා රාජකසුඤ්ජො ඵකං අනුච්ඡිකානි පෙසෙහති. යාන වාහන මණි සුචණ්ණරජ්ජාදිහෙදං තං තං පණණාකාරං ඵකං අනුච්ඡිකානි පෙසෙහති. පබ්බජ්ජපගතොපි මහාසසො හොති මහානුභාවො. තනි’දං චන්දු.

ii. ඤාතකණ්ණරාජා කිර ගිගිමාමකණ්ණවාසිකං චූළසු බමමණ්ණෙරං මමාසති. සො උපලවාපියං චසමානො ථෙරං පසෙසා සාපෙති, ථෙරෙ අගන්තො මාලාගමවිහාරෙ වසති. ගුණ ථෙරසං මාතරං පුච්ඡිති කිං ථෙරෙ පියාසතිති. කඤ්ඤං මහාරාජාති. රජ කඤ්ඤං ගාභාපෙට්ටා විහාරං ගන්තො ථෙරසං දදමානො මුඛං උලෙලාහෙතුං නාසකති. සො නිකම්මිත්වා ච බහිස්සව්වෙණ ඤෙවිං පුච්ඡිති කිදිසො ථෙරෙති. ඤං පුරිසො හුත්වා උලෙලාහෙතුං න සකෙකාසි අහං කථං සකතිසාමි, නාහං ජානාමි කිදිසොති. රාජා මම රටෙහි බලිකාර ගතපති පුත්තං උලෙලාහෙතුං න විසභාමි, මහනං වත හො බුඩ්ධාසනං නාමාති අපෙට්ටාසෙසි. නිසිටකචූළනාගණ්ණෙරමපි මමාසති, තං අබ්බලියං ඵකා පිළිකා උට්ඨති, රජා ථෙරං පසෙසාමිති විහාරං ගන්තො බලව පෙමෙන අබ්බලිං මුඛෙන ගණති, අනෙතාමුඛෙසෙව පිළිකා හින්නා පුබ්බලොභිතං අනුච්ඡිතිත්වා ථෙරෙ සිතෙහෙන අවිතං විස අපෙකාහරි. සොසෙව ථෙරෙ අපරභාගෙ මරණමුඤ්ඤ භිජජ්ජි, රජ ගන්තො අසුචිකපලකං සීසෙ ධිපෙට්ටා බමම සකටසං අනෙතා හිජ්ජති අනෙතා හිජ්ජතිති පදිදෙවමානො විචරි. පඨවිසාරසං අසුචිකපලකං සීසෙන උතතිපිත්වා චරණං නාම කංග ගතමගෙහා සමමාපසොගං ගතමගෙහාති එවං පසොග විපතතිපිබාතිත්තතා විපාකං දතුං අසකෙකානනාති පසොග සමපතතිං අගමම විපවෙනති පජානාති.

iii. එම වගුහි විපතනිති පටිබාහිතං කල්‍යාණකමමං විපාකං අදංචා චතස්සො සමපතනිස්සො ආගමමි දෙනි. තනිදං භුතමන්ථං කන්ධා බපමමං. එකො කිර මහාරජා එකස්ස අමච්චස්ස අප්ප මනෙතන කුජ්ඣක්ඛා තං බක්ඛනාගාතෙර බක්ඛාපෙසි. තස්ස ඤාතකා රාඤ්ඤා කුබ්භාවං ඤාතො කිඤ්චි අවඤ්චා චණ්ඩකොට්ඨෙ විගතො රජානං තස්ස නිරපග්ගභාවං ජානාපෙසුං. ගිත් මුඤ්චික්ඛා තස්ස ධානනන්දං පටිපාකතිකං අකාසි. අථස්ස තතො තතො භාගච්ඡන්තානං පණ්ණාසාත්තං පමාණං නාහොසි. මනුස්සා සමප චිච්ඡන්තං නාසකත්ථිසු.

iv. තන්ථ රඤ්ඤා අප්පමනෙතෙති කුජ්ඣක්ඛා තස්ස බක්ඛනා ගාතෙර බක්ඛාපිතකාලො විස පුච්ඡස්සන්තස්ස නිරසෙ නිබ්බන්තකාලො. අථස්ස ඤාතකෙති රජානං ඤාතොපෙක්ඛා ධානනන්දස්ස පටිපාක තිකකරණකාලො විස තස්ස සග්ගෙ නිබ්බන්තකාලො. පණ්ණාසාරං සමපච්ච්ඡන්තං අසමන්තකාලො විස චතස්සො සමපතනිස්සො ආගමමි කල්‍යාණකමානං. දෙවලොකතො මනුස්සලොකං මනුස්ස ලොකතො දෙවලොකනි එමං සුඛස්ථානතො සුඛස්ථානවෙච තෙක්ඛා කප්පසතසහස්සමි සුඛවිපාකං දන්ධා නිබ්බානසම්පාපනං වෙදිතබ්බං.

v. එම නාම පාළිවසෙතෙව පුරිසං බලං දිපෙක්ඛා පුත අහොසිකමමං. අහොසිකමමවිපාකොති ඉමිනා පටිසමහිද්දාගෙ නාපි දිපෙතබ්බං. තන්ථ අහොසිකමමනිති අනිතෙ ආයුහිතං කමමං. අනිතෙසෙව අහොසි. තෙන පන අනිතෙ විපාකො දිනෙතා තං සක්ඛාස අහොසිකමමවිපාකොති චුතනං. දිසබ්බමවෙදනිසාදිසු පන බහුසුපි ආයුහිතෙසු එකං දිසබ්බමවෙදනිසං විපාකං දෙනි, සෙසානි අවිපාකානි, එකං උපපජ්ජවෙදනිසං පටිසංගි. ආකබ්භිති සෙසානි අවිපාකානි. එකෙනානනනිසෙත නිරසෙ උපපජ්ජති සෙසානි අවිපාකානි. අසුසු සමාපතනිසු එකාස භුහමුලොකෙ නිබ්බන්තනි, සෙසා අවිපාකා. ඉදං සක්ඛාස නාහොසි කමමවිපාකොති චුතනං. තො පන බහුමපි කුසලාකුසලං කමමං කන්ධා කල්‍යාණමිතනං නිස්සාස අරහත්තං පාපුණාති, එකස්ස කමමස්ස විපාකො නාහොසි නාම සං අනිතෙ ආයුහිතං එතරහි විපාකං දෙනි තං අහොසිකමමං. අත්ථිකමමවිපාකො නාම. සං පුරිමනිසෙතෙව අවිපාකනං ආපජ්ජති තං අහොසිකමමං නත්ථිකමමවිපාකො නාම. සං අනිතෙ ආයුහිතං අනාගතෙ විපාකං දස්සති තං අහොසිකමමං. හවිස්සතිකමම විපාකො නාම. සං පුරිමනිසෙතෙව අවිපාකනං ආපජ්ජස්සති තං අහොසිකමමං න හවිස්සති කමමවිපාකො නාම. සං එතරහි ආයුහිතං එතරහෙව විපාකං දෙනි තං අත්ථිකමමං. අත්ථිකමම විපාකො නාම. සං පුරිමනිසෙතෙව අවිපාකනං ආපජ්ජති තං අත්ථිකමමං නත්ථිකමමවිපාකො නාම. සං එතරහි ආයුහිතං අනාගතෙ විපාකං දස්සති තං අත්ථිකමමං. හවිස්සති කමමවිපාකො

නාම. යං පුරිමනසගොච අවිපාකතං ආපජ්ජිස්සති තං අපචිකමං
 න භවිස්සතිකමමවිපාකො නාම. යං සයමපි අනාගතං විපාකො
 පිස්ස අනාගතො තං භවිස්සතිකමමං භවිස්සතිකමමවිපාකො නාම.
 යං සයං භවිස්සති පුරිමනසගොච අවිපාකතං ආපජ්ජිස්සති තං
 භවිස්සතිකමමං න භවිස්සතිකමමවිපාකො නාම. ඉදං තථාගතස්සාන්
 ඉදං සබ්බෙති පිනෙති ආකාරෙති තථාගතස්ස කමමනතර
 විපාකනතර ජානනං ඤාණං අකමපියෙති දුතියබලං වෙදි
 නබ්බනති.

දුතියබලනිදෙසො

20. i. අපරස්සාපි, අන්‍යවු පුද්ගලයක්නුගේද; බහුනි, බොහෝවු;
 කුලාණකමානි, කුලකමයෝ; හොතඤ්ඤා, වෙද්ද; තානි, ඒ කුල
 කමයෝ; පයොගවිපතනියං, අසමාන්තප්‍රයොග සංඛ්‍යාත ප්‍රයොගවිපතනි
 යෙති; සීතස්ස, සිටි පුද්ගලවු; න විපවෙය්‍යං, විපාක නොදෙන්නානුය;
 සො පන, ඒ පුද්ගලතෙම වනාහි; එතෙන කුලාණකමෙත, අත්තිසි
 කුලකමයෙකින්; සමාපයොගෙ, සමාන්තප්‍රයොගයෙහි, පතිසිතො,
 පිහිටියේ; තිණි සුවරිතානි, නුච්චිසුවරිතයන්; පුරෙති, සම්පූර්ණ
 කෙරෙයිද; පඤ්චසීලං, පන්සීල; දසසීලං, දසසීල; රකකති, රකිද;
 කාලසම්පන්නියං, කාලසම්පන්නියෙහි; නිබ්බතතස්ස, උපන්නාවු; (තස්ස
 ප්‍රගලස්ස, ඒ පුද්ගලවු; 0) රුජනො, රජනු; සබ්බාලභිකාරපටිමණ්ඩිතා,
 සම්භාරණභූමිතවු; රුජකඤ්ඤායො, රුජකතායාවෝ; එතස්ස, තෙල
 පුරුෂයාහට; අනුච්ඡිකා, සුදුසුයහයි; ඉති, මෙතෙහි කොට; පෙසෙනති,
 යවත්; යානවාහන මණ්ඩප්‍රවණ්ණරජනාදිහෙදං, යාන වාහන මාණික්‍ය
 සවණී රජනාදිහෙද ඇති; තං තං පණ්ණාකාරං, ඒ ඒ පඬුරු; එතස්ස,
 තෙල පුරුෂයාහට; අනුච්ඡිකා; සුදුසුය; ඉති, මෙතෙහි කොට;
 පෙසෙනති, යවත්; පබ්බජ්ජපගතොපි, පැවිදිබව එළඹි පුද්ගලතෙමේ
 පවා; මහායසො, මහත්වු යශස් හෝ පරිවාරසම්පත් ඇත්තෙක්;
 මහානුභාවො, මහදනුභාව ඇත්තෙක්; හොති, වේ; තනු, තනු, ඒ මහදනු
 භාවයෙහි; නොහොත් - ඒ වචනයෙහි; ඉදං, මේ වක්‍යමාණවූයේ;
 චන්ද්‍ර, කථාවසනුවෙකි.

20. ii. කුටකණ්ණරාජා, කුටකණ්ණ නම් ඇති රජතෙමේ; ගිරි
 ගාමකණ්ණවාසිකං ගිරිගම අසල වැසිවු; වූලසුධම්මකේරං, වූලසුධම්ම
 නම් තෙරනු; මමායති කිර, ප්‍රියකෙරෙයිල; සො, ඒ කුටකණ්ණ නම්
 ඇති රජතෙමේ; උපලවාපියං, උපල්වැවෙහි; (එනම් ඇති ගමැ යුසේසි)
 වසමානො, වෙසෙනුයේ; ථෙරං, වූලසුධම්ම නම් තෙරනු; පකෙකාසා
 පෙසි; වැඩමකරවා ගත්තේය; ථෙරො, වූලසුධම්මතෙරුන්වහන්සේ;
 ආගනන්තා, වැඩවද්ද; මාලාදාමවිහාරෙ, මාලාරාම විහාරයෙහි; වසති,
 වාසයකෙරෙයි; රාජා, රජතෙමේ; ථෙරො, තෙරුන්වහන්සේ; කීං, කුම්
 නම් හොජනයක්; පියායතීති, ප්‍රියකෙරෙයිද; ථෙරස්ස, තෙරුන්වහන්
 සේගේ; මාතරං, මව; පුත්‍රී, විතාලේය; මහාරුජ, මහරජ; කන්දං, අල;
 (පියායති, ප්‍රියකෙරෙයි; 0) ඉති, කීවාය; රාජා, රජතෙමේ; කන්දං, අල;

ගාභාපෙකා, ගෙන්වාගෙනා; ථෙරස්සා, වුළුසුබමම තෙරුන්වහන්සේට; දදමානො, පිටිගන්වන්නේ; මුඛං, මුහුණ; උලොකෙකුං, ඔසවා බලන්නට; තාසකඛි, නොහැකිවූයේය; සො, ඒ කුටකණ්ණිජතෙම; නිකඛමිකා ව, තික්මැ; (ව වාකාසාරම්භඤ්ඤානකසි) බහිපරිවෙනෙ, පිරිවෙනෙන් පිටත් තෙතැ; දෙවිං, මෙහෙසිය; ථෙරො, තෙරුන්වහන්සේ; කිදිසොති, කිදුන්වණිසංසාන ඇත්තේදැයි; පුවජි, විතාලේය; කුං, නුඹවහන්සේ; පුරිසො හුකා, පුරුෂයෙක්වැ; උලොකෙකුං, මුහුණ ඔසවා බලන්නට; න සකෙකාසි, නොහැකිවනසේක; අහං, මම; කථං, කෙසේ; සකඛිස්සාමි, ගැනිවන්නෙමිද; කිදිසො, කෙබඳුදේක් වූයේදැයි අහං, මම; න ජානාමි, නොදනිමි; ඉති (වුතෙන), කි කල්හි; රාජා, රජතෙම; මම, මාගේ; රථෙ, රථෙහි; බලිකාරගහපතිපුතනං, සුං අයකරන ගැහැවියාගේ පුතණුවන්; නොහොත් - කරවුවර ගෙනා කා වැටෙන ගැහැවියාගේ පුත්තෙරහු; උලොකෙකුං, මුව ඔසවා බලන්නට; න විසමාමි, අසමීයමි; (නොහැක්කෙමි යුසේසි) හො, හවත්නි; බුඛසාසකං නාම, බුත්සසුත නම්, මහනහං වත, මහත්වහු විසමයයැ; ඉති, මෙසේ බැණ; අපොඨාසෙසි, අපොලසන් දින; තිපිටක වුලනාගණෙ රමහි, තෙවලාධර සුළුතා තෙරහුද; මමායති, (ඒ රජතෙම) ප්‍රියකෙරෙයි; තස්ස ඒ තෙවලාධර සුළුතාතෙරහුගේ; අඛුලියං, ඇහිල්ලෙකැ; එකා පිලකා, එක් පිළකාවක්; උභිති, මතු වූය; රාජා, කුටකණ්ණිජතෙම; ථෙරං, තෙරහු; පසසිස්සාමිති, දකින්නෙමිසි; විහාරං, වෙහෙරට; ගනාපා, ගොස්; බලවපෙමෙන, බලවත් සෙතහයෙන්; අඛුලියං, ඇහිල්ල; මුඛෙන, මුවෙන්; ගණ්ඨි, ගතු; අනොමුඛෙයෙව; ඇතුල්මුවෙහිමැ; පිලකා, පිළකා නොමේ; භික්ඛා, බුන්; පුබ්බලොභිතං, සැරව මුසු රැහිල්ය; අනුට්ඨතිකා, සසිවනය නොකොටැ; ථෙරෙ, සුළුතාතෙරහු කෙරෙහි; සිනෙහෙන, ප්‍රේමයෙන්; අමනං විය, අමතක් මෙන්; අජෙක්ඛාහරි, ගිල්ලේසි; සොයෙව ථෙරො, ඒ තෙවලාධර සුළුතා තෙරුන් වහන්සේමැ; අපරිභාගෙ, පශ්චාද්දිනාගයෙහි; මරණමඤ්ඤෙ, මරණමඤ්ඤෙ යෙහි; නිපජ්ජි, වැදගොත්සේක; රාජා, කුටකණ්ණිජතෙම; ගනාපා, (සථවිරදශීනසට) ගොස්; අසුචිකපලලකං, අගුචිකපදීකය; හෙවත් - (තෙරුන් පහළ) වසුරුපිරු කබල; සීසෙ, හිසැ; යපෙකා, තබාගෙනැ; ධම්මසකටස්ස, ධර්මාබ්‍යසකටයාගේ; අකෙබ්බා, අකුර තෙම; භිජ්ජති, බිඳෙයි; අකෙබ්බා, අකුර තෙමේ; භිජ්ජති, බිඳෙයි; ඉති පරිදෙවමානො, මෙසේ හඬාවළපමින්; විවරි, ගැසිරින; පඨවිස්සරස්සා, පෘථිවිබවර වූ රජක්හුගේ; අසුචිකපලලකං, වසුරු පිරු කබලක්; සීසෙන, උතත මාඛගයෙන්; උකඛිපිකා, ඔසවා ගෙනැ; විවරණං නාම, ඇත මැත ගැසිරීම නම්; කස්සා, කුම නම් ප්‍රයෝගයක්හුගේ; ගතමගො, ගිය මගෙක්ද; හෙවත් - පැවැති මගෙක්ද (කුම නම් ප්‍රයෝගයක් පිළිබඳවැ පැවැති කරුණෙක්ද යුසේසි); සමමාපයෝගස්සා, සමයක්ප්‍රයෝගයාගේ; ගතමගො, ගියමගයි; හෙවත් - පැවැති මගයි; (සමයක්ප්‍රයෝගය පිළිබඳවැ පැවැති කරුණෙකැ යුසේසි) ඉති එවං, යථොක්තානසින්;

පයෝගවිපතනිපටිබාහිතතනා, ප්‍රයෝගවිපතනිය විසින් වැළඳුනු බැවින්; විපාකං, විපාකය; දැනුම, දෙන්න; අසකෙකානනානි, නොහැකිවන්නාවූ කුලකමයෝ; පයෝගසම්පන්නිං, ප්‍රයෝගසම්පන්නිය; ආගමම, නිසා; විපච්චනනිති, විපාකදෙක්සයි; පජානානි, ප්‍රකාරයෙන් දැන වදාරන සේක.

20. iii එවං, මෙසේ; චතුති, චතුර්විධවූ; විපතනිති, විපතනින් විසින්; පටිබාහිතං, පිළිබැහැ; හෙවත් - වැළඳුනු; කලාසාණකමමං, කුලකමයතෙම; විපාකං, විපාකය; අදනා, නොදී; වතස්සා, චතුර්විධවූ; සම්පතනියො, සම්පතනින්; ආගමම, නිසා; දෙති, දෙයි; තත්‍ර, ඒ චතුර්විධසම්පතනින් නිසා විපාකද්වයෙහි; ඉදං, මේ වක්‍රාසාණ වූයේ; භූතමත්ථං, යථාසම්භාවාපයක්වූ; කතා, කොට; ඔපමමං, අභූතොපමාවකි; එකො මහාරජා, එක් මහරජෙක්; එකස්ස අමච්චස්ස එක් ඇමැතිකුමට; අප්පමනෙතන, ලෙඟමානුවූ වරදෙකින්; කුණ්ඤා, කිපී; තං, ඒ ඇමැත්තන්; බකුතාගාරො, සිරගෙහි; බකුපෙසී කිර, සිරකරවිල; තස්ස, ඒ ඇමැතියාගේ; සුතකා, නැයෝ; රඤ්ඤා, රජ වූයේ; කුසිභාවං, කිපුණු බව; ඤා, දැන; කිඤ්ඤි අවතා, කිසිවක් නොකියා; චණ්ඩකොධො, සැඟවූ කොපය; විගතො, පහව ගිය කල්හි; රාජානං, රජවූ; තස්ස, ඒ ඇමැතියාගේ; තිරපරාධභාවං, වරදක් නැති බව; ජානාපෙසුං, දැන්වූහ; රාජා, රජනෙමේ; මුඤ්ඤිතා (සිර ගෙහි බැමිමෙන්) මුදු; තස්ස, ඒ ඇමැතිවූයේ; ණානනාරං, තනතුර; පටිපාකනිකං, පෙරළා ප්‍රකාශිතවූවක්; අකාසි, කෙළේ; අථ, එකල්හි; අස්ස, ඒ ඇමැතිහට; තතො තතො, ඒ ඒ තෙතෙන්; ආගච්ඡන්තානං, පැමිණෙන්නාවූ; පණණාකාරානං, ප්‍රාණාතයන්ගේ; හෙවත් - තුටුපඬුරු වතුන්ගේ; පමාණං, ප්‍රමාණයක්; නාහොසි, නුමුණේය; මනුස්සා, භාණ්ඩාගාරාදීන්හි නියුක්ත මනුෂ්‍යයෝ; සම්පට්ඨිතුං, පිළිගන්ව; (පට්ඨිතුං සිද්ධ පාඨසි) නාසකඛිංසු, නොහැකිවූහ.

20. vi. තත්ථ, තදුපමාවචනයෙහි; ණාහොත් - ඒ සිරගෙහි සිර කරවනලද කාලාදීන් අතුරෙන්; රඤ්ඤා, රජවූ විසින්; අප්පමනකෙන, ලෙඟමානුවූ වරදෙකින්; කුණ්ඤා, කිපී; තස්ස ඒ ඇමැත්තන්; බකුතාගාරො, සිරගෙහි; බකුපිතකාලො විය, සිරකරවූ කාලය මෙන්; පුටුජ්ජ තස්ස, පාඨන්ජනයාගේ; තිරයො, තරකයෙහි; තිබ්බත්තකාලො, උපන් කාලය තෙම; (දඨබ්බො, දතයුතු; 0) අථ, ඉක්බිති; අස්ස, ඒ ඇමැති වූයේ; සුතකෙති, නැයන් විසින්; රාජානං, රජවූ; සඤ්ඤාපෙතා, ගහවා; ණානනාරස්ස, තනතුර; පටිපාකනිකකාරණකාලො විය, පෙරළා ප්‍රකාශිත කරන කාලය මෙන්; තස්ස, ඒ ඇමැතිවූයේ; සග්ගො, සවිඨයෙහි; තිබ්බත්තකාලො, උපන් කාලය තෙම; (දඨබ්බො, දතයුතු; 0) පණණාකාරං, පඬුරු; සම්පට්ඨිතුං, පිළිගන්ව; කාලො විය, නොසමත් වන කාලය මෙන්; වතස්සා, චතුර්විධවූ; සම්පතනියො, සම්පතනින්; ආගමම, නිසා; හෙවත් - කරුණුකොට

ගෙන; කල්‍යාණකම්මානං, කුශලකම්මයන්ගේ; දෙව්ලොකනො, දෙව්
 ලොවෙන්; චක්‍රසංග්‍රහං, මිනිස්ලොවටද; චක්‍රසංග්‍රහකනො, මිනිස්
 ලොවෙන්; දෙව්ලොකං ඉති, දෙව්ලොවටදැයි; එවං, මෙසේ; සුඛස්ථානනො,
 සුව ඇති තෙතෙන්; සුඛස්ථානමෙව, සුවඇති තෙතවම; තෙනා,
 පමුණුවා; කප්‍යසත්තසංග්‍රහං, කල්‍යාණසංග්‍රහයක් මුළුල්ලෙහි තමුත්; සුඛ
 විපාකං, සුවවිවා; දකා, දී; නිබ්බානසම්පාපනං, නිවනට පමුණුවාලීම;
 වෙදිනබ්බං, දතයුතු.

20. v. එවං, මෙනසින්; තාව. පිළිසැඟියාවෙහි ආ නසින් පලමු
 කොට; පාළුවසෙනෙව, පෙළෙහි වදාළ වශයෙන්ම; දුතියං, විනිසුටු;
 බලං, බලය; දිපෙතා, ප්‍රකාශකොට; පුත, නැවත; අහොසිකම්මං
 අහොසිකම්මවිපාකොති, අභුත්කම්මය අභුත්කම්මවිපාකයා යන; ඉමිනා
 පටිසම්බද්ධතයෙනාපි, මේ පිළිසැඟියාවෙහි ආ නසින්ද; දිපෙනබ්බං,
 ප්‍රකාශකවයුතු; තත්, ඒ අභුත්කම්ම අභුත්කම්මවිපාකාදින් අතුරෙන්;
 නොහොත් - ඒ පිළිසැඟියාවෙහි; අහොසිකම්මනති, අභුත්කම්ම
 නම්; අතීතෙ, අතීතභවයෙහි; හෙවත් - ඉකුත් වූ සසරෙහි; ආයුතිතං,
 රැස්කරනලද; කම්මං, කම්මයතෙමෙයි; අතීතෙයෙව. අතීතභවයෙහිම;
 හෙවත් ඉකුත් වූ සසරෙහිම; අහොසි, වූයේයි; යෙන පත, යම්
 කම්මයෙහිත් වනාහි; අතීතෙ, අතීතභවයෙහි; හෙවත් ඉකුත් වූ සසරෙහි;
 විපාකො, විපාකයතෙම; දිනෙනා, දෙනලදද; තං සක්කාය ඒ කම්මය
 සදහා; අහොසිකම්මවිපාකොති, අභුත්කම්මවිපාකයයි; වුත්තං, වදාරන
 ලදී; පත, පක්‍ෂානතරයෙක් දක්වනුලැබේ; දිඨ්ඨමමවෙදනියාදිසු, දෘෂ්ට
 ජන්මවෙදකම්මය ආදිකොට ඇති; බහුසු, බොහෝ වූ කම්මයන්; ආයු
 තිතෙසුපි, රැස්කළ කල්හිද; එකං දිඨ්ඨමමවෙදනියං, එක් දෘෂ්ටජන්ම
 වෙදකම්මයෙක්; විපාකං, විපාකය; දෙති, දෙයි; සෙසාති, ඉතිරි වූ
 දෘෂ්ටජන්මවෙදකම්මයෝ තුමු; අවිපාකාති, විපාක නැත්තාහු වෙති;
 (විපාක නොදෙන්නාහු යුසේයි) එකං උපපජ්ජවෙදනියං, එක් උපපද්‍ය
 වෙදකම්මයෙක්; පටිසංඝං, ප්‍රතිසංඝය; ආකඤ්ඤා, හයා; සෙසාති,
 ඉතිරි වූ උපපද්‍යවෙදකම්මයෝ තුමු; අවිපාකාති, විපාක නොදෙන්නාහු
 වෙති; එකෙනානන්තරයෙන, එක් අනතිරියපාකමෙකින්; නිරයෙ,
 නරකයෙහි; උපපජ්ජති, ප්‍රතිසංඝවශයෙන් උපදී; සෙසාති, ඉතිරි වූ
 අනතිරියපාකමුහු; අවිපාකාති, විපාක නොදෙන්නාහු වෙති; අසුසු,
 අභවිධවූ; සමාපතතිසු, සමවතුන් අතුරෙන්; එකාය, එක සමවතකින්;
 භුග්ගලොකෙ, බහුලොව; නිබ්බතති, ප්‍රතිසංඝවශයෙන් උපදී; සෙසා,
 ඉතිරි සමවත්තු; අවිපාකා, විපාක නොදෙන්නාහු වෙති; ඉදං සක්කාය,
 මේ කරුණ සදහා; නාහොසිකම්මවිපාකොති, නාභුත්කම්මවිපාක නමැයි;
 වුත්තං, වදාරනලදී; යො පත, යම් පුද්ගලයෙක් වනාහි; බහුං, බොහෝ වූ;
 කුසලාකුසලං, කුශලාකුශලසංඛ්‍යාවූ; කම්මං, කම්මය; කථා, කොට;
 කල්‍යාණමිත්තං, කල්‍යාණමිතුරක්; නිසංසාය, ඇසුරුකොට; අරහත්තං,
 අභිත්ථලයට; පාපුණාති, පෑමිණේද; එතස්සපි, තෙල පුභුලාගේද;

කමයස්ස, කුගලාකුගලකමීය පිළිබදවු; විපාකො, විපාකය නෙමේ; නාගොසි නාම, නාහුන් නම; (නාහුන්කමිවිපාක නමැයි සේසි) යං, යම් කමීයෙක්; අතීතෙ, අතීතභවයෙහි; ආයුහිතං, රැස්කරනලද්දේ; එතරහි, මේ අත්බෙවෙහි; විපාකං, විපාකය; දෙති, දේද; තං, ඒ කමීයනෙමේ; අගොසිකමමං අභිකමමවිපාකො නාම, අහුන්කමි අභිකමිවිපාක නම; යං, යම් කමීයෙක්; පුරිමනෙයෙන ඵල, පළමු කී නසින්නම; අවිපාකතං, විවා නොදෙන බවට; ආපජ්ජති, පැමිණෙන්නේද; තං, ඒ කමීයනෙමේ; අගොසිකමමං නභිකමමවිපාකො නාම, අහුන්කමි නාභිකමි විපාක නම; යං, යම් කමීයෙක්; අතීතෙ, අතීත භවයෙහි; ආයුහිතං, රැස්කරනලද්දේ; අනාගතෙ, අනාගත භවයෙහි; විපාකං, විපාකය; දස්සති, දෙන්නේද; තං, ඒ කමීයනෙමේ; අගොසිකමමං භවිස්සතිකමම විපාකො නාම, අහුන්කමි භවිස්සත්කමි විපාක නම; යං, යම් කමීයෙක්; පුරිමනෙයෙනව, පළමු කී නසින්නම; අවිපාකතං, විවා නොදෙන බවට; ආපජ්ජස්සති, පැමිණෙන්නේද; තං, ඒ කමීයනෙමේ; අගොසිකමමං න භවිස්සතිකමමවිපාකො නාම, අහුන්කමි න භවිස්සත්කමිවිපාක නම; යං, යම් කමීයෙක්; එතරහි, මේ අත් බෙවෙහි; ආයුහිතං, රැස්කරනලද්දේ; එතරහෙව, මේ අත්බෙවෙහිම; විපාකං, විපාකය; දේද, දේද; තං, ඒ කමීය නෙමේ; අභිකමමං අභිකමමවිපාකො නාම, අභිකමි නාභිකමිවිපාක නම; යං, යම් කමීයෙක්; පුරිමනෙයෙනව, පළමු කී නසින්නම; අවිපාකතං, විවා නොදෙන බවට; ආපජ්ජති, පැමිණෙන්නේද; තං, ඒ කමීය නෙමේ; අභිකමමං නභිකමම විපාකො නාම, අභිකමි නාභිකමිවිපාක නම; යං, යම් කමීයෙක්; එතරහි, මේ අත්බෙවෙහි; ආයුහිතං, රැස්කරනලද්දේ; අනාගතෙ, අනාගතභවයෙහි; විපාකං, විපාකය; දස්සති, දෙන්නේද; තං, ඒ කමීයනෙමේ; අභිකමමං භවිස්සතිකමමවිපාකො නාම, අභිකමිභවිස්සත් කමිවිපාක නම; යං, යම් කමීයෙක්; පුරිමනෙයෙනව, පළමු කී නසින්නම; අවිපාකතං, විවා නොදෙන බවට; ආපජ්ජස්සති, පැමිණෙන්නේද; තං, ඒ කමීයනෙමේ; අභිකමමං න භවිස්සතිකමමවිපාකො නාම, අභිකමි නභවිස්සත් කමිවිපාක නම; යං, යම් කමීයෙක්; සංගමි, තෙමේත්; අනාගතං, අසම්ප්‍රාප්තද; (අනායෙහි වන්නේද යුසේසි) අස්ස, ඒ කමීයාගේ; විපාකොපි, විපාකයත්; අනාගතො අස්ස, අසම් ප්‍රාප්ත වන්නේද; (අනායෙහි වන්නේද යුසේසි) තං, ඒ කමීයනෙමේ; භවිස්සතිකමමං භවිස්සතිකමමවිපාකො නාම, භවිස්සත්කමි භවිස්සත් කමිවිපාක නම; යං, යම් කමීයෙක්; සංගමි, තෙමේ; භවිස්සති වන් නේද; පුරිමනෙයෙනව, පළමු කී නසින්නම; අවිපාකතං, විවා නොදෙන බවට; ආපජ්ජස්සති, පැමිණෙන්නේද; තං, ඒ කමීයනෙමේ; භවිස්සති කමමං නභවිස්සති කමමවිපාකො නාම, භවිස්සත්කමි නභවිස්සත්කමි විපාක නම; ඉදං තථාගතස්සාති, යනු; සබ්බෙතිපි, සියලුම; එතෙති ආකාරෙති, මෙකී අයුරුවලින්; තථාගතස්ස, තථාගතයන්වහන්සේගේ; කමමනනරවිපාකනනරජානනං, කමිවිශෙෂ විපාකවිශෙෂ පරිඥාය

කරන්නාවූ; ඉදං සුඤ්ඤං, මේ නුවණනෙමේ; අකමපියථෙත, කමපා රුහිත්‍යයෙනි; හෙවත් - නොසැලෙනබැවින්; දුතියං, දීතියවූ; බලනති, බලධම්මය නමැයි; වෙදිතබ්බං, දතසුතු; ॥

දුතියබලනිද්දෙසො, චිතිය තථාගතබලනිදේශය නෙම; (නිසිනො, නිමිශේසිල) ॥

* සමයක්ප්‍රයෝගයාගේ ගතමාතීඤ්ඤා යනු සමයක් ප්‍රයෝගයෙන් හෙවත් සමයක්ප්‍රතිපත්තියෙන් නිපයනලද බැවින් ඒ සමයක්ප්‍රයෝගය හැදිනීමට කරුණෙකැ යන අර්ථය වේ. ॥ සමමාපයෝගයාගේ ගතමගොනාති සමමාපයෝගෙන නිපපාදිතතතා තස්ස සඤ්ජානනකාරණනති අපේඛා ॥ (මු. ටී) ॥ සමමාපයෝගෙනාති සමමාපපිපත්තියා ॥ (අ. ටී)

* භූතවු විද්‍යමානවු අපයක් කොටැ හෙවත් සිඬවු සිඬභාවයක් කොටැ අභූතොපමාවක් කියන්නේය යන අභිප්‍රාය වේ. ॥ භූතමත්ථං ඝාතො අභූතොපමං කථයිස්සතිති අබිප්පායො ॥ (මු. ටී)

* භාණ්ඩාගාරදිත්ති නියුක්තමනුෂ්‍යයෝ එළවනලද පඬුරැ මහත්වන බැවින් පිළිගන්ට නොහැකිවූහුද එහෙයින් කිහුණු මනුස්සාති භණ්ඩාගාරදිතිසුතතා මනුස්සා මහත්තතතා සමපට්ඨජිත්ථං නාසකබ්බංසු ॥ (මු. ටී)

2I.

i. තතියබලනිද්දෙසෙ මගෙනාති වා පටිපදනි වා කමමසෙසෙ වෙතං. නාමං, නිරයගාමිනිති ආදිසු නිරසාදවෙසින නිරති අපේඛන ව නිරසො. උඛං අනුගන්ත්වා තිට්ඨං අඤ්චිතාති නිරව්ජානා. නිරව්ජානායෙව නිරව්ජානායොති, පෙතතාය පෙතනි, ඉතො පෙවවාගත භාවෙනාති අපේඛා, පෙතනියෙව පෙතනිවිසසො. මනස්ස උස්සන්තතාය මනුස්සා, මනුස්සාව මනුස්සලොකො, දිබ්බතති පඤ්චති කාමතුණෙති අබිමතතතාය වා ධාතසමපතනියාති දෙවා, දෙවාව දෙවලොකො. වානං වුවවති තණ්හා තා එසු තණ්හිති තිබ්බානා. නිරසං ගව්ජනිති නිරයගාමී, ඉදං මගං. සකියං වුත්තං, පටිපද පන නිරයගාමිනි නාම හොති, සෙස පදෙසුපි එසෙව තයො.

ii. ඉමං සබ්බමපි පටිපදං තථාගතො පජානාති. කථං? සභලගාමවාසිකෙසුපි හි එකතො එකං සුකරං වා මිගං වා ජීවිතා වොරෙපෙනෙත්තු සබ්බසමපි වෙතනා පරස්ස ජීවිතින්දියා රමමණොව හොති, තං පන කමම. තෙසං ආසුභනකබ්බෙණෙයෙව නානා හොති. තෙසු හි එකො ආදරෙන ජඤ්ජාතො කතෙති, එකො එහි යමිසි කතෙතිති පරෙති නිසීලියමාතො කතෙති, එකො සමානව්ජෙසු විස හුත්වා අසපිබ්බාතිසමාතො විවරති,

තෙසු එකො තෙතෙව කමෙමන නිරසෙ නිබ්බන්ධනී, එකො නිරවජානසොනිසං, එකො පෙතනිවිසසෙ, තං තථාගතො ආයුහ නකතණ්ණෙව ඉමිනා නිභාරෙන ආයුහිතතතා එස නිරසෙ නිබ්බන්ධිසුනී එස නිරවජානසොනිසං එස පෙතනිවිසසෙති පජානාති. නිරසෙ නිබ්බන්ධමානානමපි එස අඝසු මහා නිරසෙසු නිබ්බන්ධිසුනී, එස සොලසසු උසුද නිරසෙසු නිබ්බන්ධිසුනිති පජනාති, නිරවජාන සොනිසා නිබ්බන්ධමානානමපි එස අපාදකො භවිසුනී, එස විපාදකො, එස චතුපපාදකො, එස ඛුපපාදකොති පජනාති, පෙතනි විසසෙ නිබ්බන්ධමානානමපි එස නිජ්ඣාම තණ්හිකො භවිසුනී එස ඩුප්පිපාසකො එස පරදතභුපජිති පජනාති, තෙසු ච කාමමසු ඉදං කාමං පටිසංඝං ආකඩ්ඪිතුං න සකඛිසුනි දුබ්බලං දිනනාස පටිසංඝිසා උපබ්වෙපහකං භවිසුනිති පජනාති.

iii. තථා සකලගාමවාසිකෙසු එකතො පිණ්ඩප.තං දදමා තෙසු සබ්බෙසමපි වෙනනා පිණ්ඩපාතාරමමණාව හොති, තං පන කාමං තෙසං ආයුහනකතණ්ණෙව පුරිමනසෙන නානා හොති, තෙසු කෙවි දෙවලොකෙ නිබ්බන්ධිසුනිති කෙවි මනුසු ලොකෙ, තං තථාගතො ආයුහනකතණ්ණෙව ඉමිනා නිභාරෙන ආයුහිතතතා එස මනුසුලොකෙ නිබ්බන්ධිසුනි එස දෙවලොකෙති පජනාති, දෙවලොකෙ නිබ්බන්ධමානානමපි එස පරතිමමිත වසවතනිසු නිබ්බන්ධිසුනි එස නිමොතරනිසු එස තුසිතෙසු එස ඤාමෙසු එස තාවතීංසෙසු එස වාතුමහාරාජිකෙසු එස භුමම දෙවෙසු, එස පන ජෙතකදෙවරාජා හුයො නිබ්බන්ධිසුනි එස එතසු දුතීසං වා තතීසං වා ධානනතරං කතෙතො පටිචාරකො හුයො නිබ්බන්ධිසුනිති පජනාති. මනුසෙසු නිබ්බන්ධමානානමපි එස ඛතතීඤ්ඤලෙ නිබ්බන්ධිසුනි එස බ්‍රාහ්මණඤ්ඤලෙ එස වෙසු ඤ්ඤලෙ එස සුදුඤ්ඤලෙ, එස පන මනුසෙසු රාජා හුයො නිබ්බන්ධිසුනි එස එතසු දුතීසං වා තතීසං වා ධානනතරං කතෙතො පටිචාරකො හුයො නිබ්බන්ධිසුනිති පජනාති. තෙසු ච කාමමසු ඉදං කාමං පටිසංඝං ආකඩ්ඪිතුං න සකඛිසුනි දුබ්බලං දිනනාස පටිසංඝිසා උපබ්වෙපහකං භවිසුනිති පජනාති

iv. තථා විපසුනං පඨපෙතෙතසුසෙව සෙන නිභාරෙන විපසුනා ආරඬා එස අරහතනං පාපුණ්ණිති එස අරහතනං පතතුං න සකඛිසුනි එස අනාගාමිසෙව භවිසුනි එස සකදගාමි සෙව එස භොතාපතෙතාසෙව, එස පන මගගං වා ඵලං වා සවජ්ඣාතුං න සකඛිසුනි ලක්ඛණාරමමණාස විපසුනාසමෙව ධසුනි එස පව්වසපටිග්ගහෙසෙව එස නාමරූපපටිග්ගහෙසෙව එස අරූපපටිග්ගහෙසෙව එස රූපපටිග්ගහෙසෙව ධසුනි එස මහා භූතමත්තමෙව වට්ඨාපෙසුනි එස කිඤ්චි සලලකෙතතුං න සකඛිසුනිති පජනාති,

v. කසිණපරිකමමං කතෙතොනසුපි එතස්ස පරිකමමත්තමෙව
 හවිස්සති නිමිත්තං උප්පාදෙතුං න සකතිස්සති, එස පන නිමිත්තං
 උප්පාදෙතුං සකතිස්සති අප්පනං පාපෙතුං න සකතිස්සති එස
 අප්පනං පාපෙත්වා ඤානං පාදකං කඤ්ඤා විපස්සනං පඤ්ඤා
 අරහතං ගණ්ඨස්සතිති පජානාතිති

තනියබල නිද්දෙසො

21. i. තනියබලනිද්දෙසෙ, තුන්වන තථාගතබලනිද්දෙසයෙහි;
 මග්ගොති වා, මාඤ්ඤා කියා හෝ; පටිපදාති වා, ප්‍රතිපදාවා කියා
 හෝ; එතං, මේ නම; කමමස්සෙව, කමයාගේම; නාමං, නම; තිරය
 ගාමිනිති ආදීසු, තිරයගාමිනි යනාදි පාඨයන්හි; තිරසාදපෙන,
 සුඛාසාදරතිතආචාරිතෙතින්ද; තිරතිඅපෙනව, රමණස්වභාව රතිත
 අචාරිතෙතින්ද; නොහොත් භාසත්‍යවිධාසවාද මෙමුත්තාසවාද සඤ්ඤාන
 රතියගේ අවිද්‍යාමානභාවයෙන්ද; තිරයො, තිරය නම; (යෙ සත්තා,
 යම් සත්තකෙනෙක්; 0) උඬං, උඩුඅතට; අනුග්ගන්තවා, මතු නොව;
 (උඩු අතට නොවැඩී යුසේසි) තිරයං, සරසට; අඤ්ඤා, ගියනුද;
 (වැඩුනානුද යුසේසි) ඉති, එහෙයින්; තිරච්ඡානා, තියරීක් නම්නු;
 තිරච්ඡානායෙව, තිරසන්ගියනුම; තිරච්ඡානායොති, තිරච්ඡානායොති
 නම; පෙනතාය, පුනරුත්ථානවයකට ගිය බැවින්; නොහොත් - මෙයින්
 සැවැ ගිය බැවින් x; පෙනති, පෙනති නම; (නොහොත් - පෙනතාය,
 මියගොස් මේ මිනිස්ලොවට ගනිවිශෙසයකින් නැවත ආ බැවින්;
 පෙනති, පෙනති නම;) පෙච්ච, නැවත හෝ මැරී; ආගතභාවෙන,
 පැමිණියනුගේ වශයෙන්; ඉතො ඉති, ප්‍රවාතකයා යන; අපො, අචය
 වේ; (පච්චාගතභාවෙන සීද පාඨසි) පෙනතියෙව, ප්‍රෙනාත්ථානවයම;
 පෙනතිවිසයො, පෙනතිවිසය නම; මනස්ස, මනස්සුගේ; උස්සන්තතාය,
 උත්තමිභාවය ගෙනුකොටගෙන; මනුස්සා, මිනිස්සු නම්නුසි;
 මනුස්සාව, මිනිස්සුම; මනුස්සලොකො, මිනිස්ලෝ නම; (යෙ සත්තා,
 යම් සත්තකෙනෙක්; 0) පඤ්ඤාති කාමගුණෙහි, පඤ්ඤාකාමසම්පන්නත්
 කරණකොටගෙන; දිබ්බනති, කෙළිද්ද; වා, නොහොත්; අධිමත්තතාය,
 අධිකවත්තබැවින්; (“අධිමත්තතාය” සීද පාඨසි එසේහොත් - අධිකවු යන
 අචාරි) ඤානසම්පන්නතාය, ඤානසම්පන්න කරණකොටගෙන; (දිබ්බනති,
 කෙළිද්ද; 0) ඉති, එහෙයින්; දෙවා, දෙවියෝ නම්නු; දෙවාව,
 දෙවියෝම; දෙවලොකො, දෙවලෝ නම; තණ්හා, තෘෂ්ණාතොමෝ;
 වානං, වානයයි; වුච්චති, වදාරනුලැබේ; නං, ඒ තෘෂ්ණාසංඛ්‍යාත
 වානය නෙම; එත්ථ, මේ ධර්මයතනධර්මධාතුපයථාපන අසංසකාන
 ධාතුවෙහි; නත්ථි, නැද්ද; ඉති, එහෙයින්; නිබ්බානං, නිව්වාණ නම;
 (යෙන, යම් අකුශලමානී සඤ්ඤාන කරණයකින් 0) තිරයං,
 තරකයට; ගච්ඡති, යේද; ඉති, එහෙයින්; (සො මග්ගො, ඒ අකුශල
 මානීසඤ්ඤාන කරණය නෙම 0) තිරයගාමි, තිරයගාමි නම; ඉදං,
 මේ තිරයගාමි යන පෙද; මග්ගො, උපායමානීසංඛ්‍යාත ගෙනුව; සකාය,

සදහා; චූත්තං, වදාලස්සෙකා; පටිපදා පන, ප්‍රතිපදානොමෝ වතාහි; තිරයගාමිනී නාම, තිරයගාමිනී නමි; හොති, චේ; සෙසපදෙසුපි, අවලෙභපදයන් රිදු; එසෙවනයො, මෙකි නය ඛද්‍ර නය ඇත්තේයැ; නොහොත් මේ නයමැ පැමිණවිය යුත්තේයැ.

21. ii. සබ්බමපි, සියලුම; ඉමං පටිපදං, මේ ප්‍රතිපදාව; තථාගතො, තථාගතයන්වහන්සේ; පජානාති, ප්‍රකාරයෙන් දැන වදාරනසේක; කථං, කිසේයැයත්; හි, ඒ විතරකරනුලැබේ; සකලගාමවාසිකෙසු, සියලු ගම්වැස්සන්; එකතො, එක්වැ ගෙනැ; එකං සුකරං වා, එක් හුරකු හෝ; මගං වා, එක් මුවෙකු හෝ; ජ්විතා, ජීවිතෙත්‍රිය කෙරෙන්; වොරොපෙනෙකසු, තොරකරනකල්හි; සබ්බසම්ප්පි, සියලු ගම්වැස්සන්ගේමැ; වෙනතා, වෙනනානොමෝ; පරස්ස, අන් සතක් හුනේ; ජීවිතිත්‍රියාරම්භොව, ජීවිතෙත්‍රිය අරමුණු කොටැ ඇත්තීමැ; හොති, චේ; පන, වෙනස නමි; තං කම්මං, ඒ ප්‍රාණවධකම්මය නෙමි; තෙසං, ඒ ගම්වැස්සන්ගේ; ආයුහනකම්මෙත්‍රියෙව, රැස්කරන ඇසිල් ලෙහිමැ; නානා හොති, නානාවිධ චේ; හි, ඒ සැබව; තෙසු, ඒ ගම් වැස්සන් අතුරෙන්; එකො, එක් මිනිසෙක්; ආදරෙන, අදරින්; ඡද ජාතො, හටගත් කැමැත්ත ඇතිසේ; කරොති, කෙරෙයි; එකො, එක් මිනිසෙක්; එහි, වර; නිමසි, හොද; කරොතිති, කරවයි; පරෙති, මෙරවා විසින්; නිප්ප්‍රියමානො, පෙළනුලබ්ධත්තේවැ; (නිප්ප්‍රියතතා යිද පාඨසි) කරොති, කෙරෙයි; එකො, එක් මිනිසෙක්; සමානච්ඡෙදෙ විය, සමානවූ කැමැත්ත ඇත්තක්හු මෙන්; හුතා, ඒ; අප්පට්ඨානිය මානො, නොපිළිබානුලබ්ධත්තේවැ; (පිළිකෙව නොකරනු ලබ්ධත්තේවැ යුස්සෙ) විවරති, හැසිරෙයි; තෙසු, ඒ මිනිසුන් අතුරෙන්; එකො, එක් මිනිසෙක්; තෙනෙව කමෙවන, ඒ අකුශලකම්මෙත්තේවැ; තිරයෙ, තරක යෙහි; නිබ්බතති, උපදී; එකො, එක් මිනිසෙක්; තිරච්ඡානසොනියං, තිරසන්යොනියෙහි; එකො, එක් මිනිසෙක්; පෙතතිවිසයෙ, ප්‍රෙත ලොකයෙහි; (නිබ්බතති, උපදී; 0) තං, ඒ කාරණය; තථාගතො, තථාගතයන්වහන්සේ; ආයුහනකම්මෙත්‍රියෙව, රැස්කරන ඇසිල්ලෙහිමැ; ඉමිනා නිහාරෙන, මේ මේ අයුරින්; නොහොත් - මේ මේ හෙතුවෙන්; ආයුහිතතතා, රැස්කල බැවින්; එසො, මෙනෙම; තිරයෙ, තරකයෙහි; නිබ්බතතිස්සති, උපදින්නේය; එසො, මෙනෙම; තිරච්ඡානසොනියං, තිරසන්යොනිති; එසො, මෙනෙම; පෙතතිවිසයෙ, ප්‍රෙතලොකයෙහි; (නිබ්බතතිස්සතීති, උපදින්නේයයි; 0) පජානාති, ප්‍රකාරයෙන් දැන වදාරනසේක; තිරයෙ, තරකයෙහි; නිබ්බතමානානමපි, උපදින සතකයන් අතුරෙහු; (නිබ්බතමානමපි යිද පාඨසි, උපදින සතකයාද යන අථසි) එසො, මේ සතකුනෙම; අභිසු, අභිවිධිමු; මහාතිරයෙසු, මහාතරකයන්හි; නිබ්බතතිස්සති, උපදින්නේය; එසො, මේ සතකු නෙම; සොලසසු, ඡොඛසවිධිමු; උසුදතිරයෙසු, උසුදතිරකයන්හි; නිබ්බතතිස්සතීති, උපදින්නේයයි; පජානාති, ප්‍රකාරයෙන් දැනවදාරන සේක; තිරච්ඡානසොනියං, තිරසන්යොනිති; නිබ්බතමානානමපි,

උපදින්නාවුන් අතුරෙන්ද; (නිබ්බන්ධනානම්පි සීද පාසයි. එසේ හොන-
 උපදින්නාවු සත්ත්වයාද යන අර්ථය) එසො, මේ සත්ත්වයෙම; අපාදකො,
 පානාත්තකෝ; භවිස්සති, වන්නේයයි; එසො, මේ සත්ත්වයෙම; විපාදකො,
 දෙපාඥාත්තකෝ; එසො, මේ සත්ත්වයෙම; වතුපපාදකො, සිවුපාඥාත්තකෝ;
 එසො, මේ සත්ත්වයෙම; බහුපපාදකො, බොහෝවූ පා ඥාත්තකෝ;
 (භවිස්සති ඉති, වන්නේයයි; C) පජානාති, ප්‍රකාරයෙන් දැන
 වදාරනසේක; පෙතඤ්ඤායෙ, ප්‍රෙතලොකයෙහි; නිබ්බන්ධනානම්පි,
 උපදින්නාවුන් අතුරෙන්ද; (නිබ්බන්ධනානම්පි සීද පාසයි. එසේ හොන
 උපදින්නාවු සත්ත්වයාද යන අර්ථය.) එසො, මේ සත්ත්වයෙම; නිජ්ඣාම
 නණ්ණිකො, නිජ්ඣාමනණ්ණික පියාවයෙක්; භවිස්සති, වන්නේයයි; එසො,
 මේ සත්ත්වයෙම, බුද්ධිපාසකො, ඤාත්තිපාසක පියාවයෙක්; එසො,
 මේ සත්ත්වයෙම; පරදන්තුවජ්ජි, පරදන්තුවජ්ජිපියාවයෙක්; (භවිස්ස
 ති) ඉති, වන්නේයයි; පජානාති, ප්‍රකාරයෙන් දැන වදාරනසේක;
 තෙසු ව කමෙවසු, ඒ අනුශලකමයන් අතුරෙහිද; ඉදං කමං, මේ අනුශල
 කමයනෙම; පටිසන්ධි, ප්‍රතිසන්ධිය; ආකම්බිතං, අදනව; න සක්ඛිස්සති,
 නොහැකිවන්නේය; දුබ්බලං, දුර්වලවූ කමයනෙම; (අඤ්ඤාන කමෙතන,
 අනාදි කමයෙකින්) පටිසන්ධියා, ප්‍රතිසන්ධිපාකය; දින්නාය, දුන්
 කල්හි; උපධිවෙපක්කං, උපධි නම්ලද ප්‍රතිලබ්ධිමාත්‍රභාවයෙහි විවා
 දෙනුයේ; භවිස්සති, වන්නේයයි; පජානාති, ප්‍රකාරයෙන් දැන
 වදාරනසේක.

21. iii. තථා, ඒ අනුසල් අදියරෙහි කී අයුරෙන්; සකලගාමි
 වාසිකෙසු, සියලු ගම්වැස්සන්; එකතො, එක්ව ගෙන; පිණ්ඩපාතං,
 පිණ්ඩපාතයක් හෙවත් - දනක්; දදමානෙසු, දෙන කල්හි; සබ්බෙ
 සම්පි, සියලු ගම්වැස්සන්ගේම; වෙනතා, වෙනනානාමෝ; පිණ්ඩ
 පාතාරම්භොව, පිණ්ඩපාතදානය අරම්භණකොට ඇත්තීම; හොති,
 වේ; තං පන කමමං, ඒ කමයනෙම වනාහි; තෙසං, ඒ ගම්වැස්සන්ගේ;
 ආයුහනකම්භෙයෙව, රැස්කරන ඇසිල්ලෙහිම; පුරිමනෙයන, පලමු කී
 නසින්; නානා හොති, නානාවිධ වේ; තෙසු, ඒ ගම්වැස්ස මිනිසුන්
 අතුරෙන්; කෙච්චි, සමහරු; දෙවලොකෙ, දෙවිලොව; නිබ්බන්ධනානාති,
 උපදින්නානුය; කෙච්චි, සමහරු; මිනුස්සලොකෙ (නිබ්බන්ධනානාති 0.)
 මිනිස්ලොව උපදින්නානුය; තං, ඒ කාරණය; තථාගතො, තථාගත
 යන්වහන්සේ; ආයුහනකම්භෙයෙව, කමය රැස්කරන ඇසිල්ලෙහිම;
 ඉමිනා නිභාරෙන, මේ මේ අයුරින්; ආයුහිතතා, රැස්කලබ්ධින්;
 එසො, මේ සත්ත්වයෙම; මිනුස්සලොකෙ, මිනිස්ලොව; නිබ්බන්ධනානාති,
 උපදින්නේය; එසො, මේ සත්ත්වයෙම; දෙවලොකෙ, දෙවිලොව;
 (නිබ්බන්ධනානාති 0) ඉති, උපදින්නේයයි; පජානාති, ප්‍රකාරයෙන්
 දැන වදාරනසේක; දෙවලොකෙ, දෙවිලොව; නිබ්බන්ධනානානම්පි,
 උපදින්නාවුන් අතුරෙන්ද; (නිබ්බන්ධනානම්පි සීද පාසයි.) එසො, මේ
 සත්ත්වයෙම; පරනිමිතවසවනාති, පරනිමිතවසවනීයන්

කෙරෙහි; නිබ්බතනිස්සති, උපදින්නේය; එසො, මේ, සත්තනෙම; නිමමාණරතීසු, නිමාණරතී දෙවියන් කෙරෙහි; එසො, මේ සත්තනෙම; කුසිනෙසු, කුසිනදෙවියන් කෙරෙහි; එසො, මේ සත්තනෙම; යාමෙසු, යාමදෙවියන් කෙරෙහි; එසො, මේ සත්තනෙම; නාවතීං සෙසු, තවතිසාදෙවියන් කෙරෙහි; එසො, මේ සත්තනෙම; වාසුමනා රුජ්ඣෙසු, වාසුමනාරුජ්ඣ දෙවියන් කෙරෙහි; එසො, මේ සත්තනෙම; භුමමදෙවෙසු, බුමාට්ඨදෙවියන් කෙරෙහි; එසො පන, මේ සත්තනෙම වනාහි; ජෙට්ඨකදෙවරජා හුත්වා, දෙට්ඨදෙවරජවැ; නිබ්බතනිස්සති, උපදින්නේය; එසො, මේ සත්තනෙම; එතස්ස, තෙල දෙට්ඨදෙවරජහුගේ; දුතියං වා, දෙවනුවූ හෝ; තතියං වා, තුන්වනුවූ හෝ; ණනනරං, තනතුර; කරුණෙනා, කරන්නාවූ; පරිවාරකො, සෙවකවූ දෙවපුත්‍රයෙක්; හුත්වා, ඒ, නිබ්බතනිස්සති, උපදින්නේයයි; පජානාති, ප්‍රකාරයෙන් දැන වදාරනසේක; මනුසෙසු, මිනිසුන් කෙරෙහි; නිබ්බතනමානානමපි, උපදින්නාවූන් අතුරෙන්ද; එසො, මේ සත්තනෙම; ඛන්ධකුලෙ, කැන්කුලයෙහි; නිබ්බතනිස්සති, උපදින්නේය; එසො, මේ සත්තනෙම; බ්‍රාහ්මණකුලෙ, බ්‍රහ්මණකුලයෙහි; එසො, මේ සත්තනෙම; වෙස්සකුලෙ, වෙස්සකුලයෙහි; එසො, මේ සත්තනෙම; සුද්දකුලෙ; ගොවිකුලයෙහි; (නිබ්බතනිස්සති, උපදින්නේය; 0) එසො පන, මේ සත්තනෙම වනාහි; මනුසෙසු, මිනිසුන් කෙරෙහි; රුජ් හුත්වා, රජවැ; නිබ්බතනිස්සති, උපදින්නේය; එසො, මේ සත්තනෙම; එතස්ස, තෙල රජහුගේ; දුතියං වා, දෙවනුවූ හෝ; තතියං වා, තෙවනුවූ හෝ; ණනනරං, තනතුර; කරුණෙනා, කරන්නාවූ; පරිවාරකො, සෙවකයෙක්; හුත්වා, ඒ, නිබ්බතනිස්සති, උපදින්නේයයි; පජානාති, ප්‍රකාරයෙන් දැන වදාරනසේක; තෙසු ව කමමෙසු, ඒ කුශලකම්මයන් අතුරෙහිද; ඉදං කමමං, මේ කුශලකම්මය නෙම; පටිසංකිං, ප්‍රතිසංකිප්පකය; ආකඝ්ඝිකුං, අදනට; න සංකිස්සති, නොහැකි වන්නේය; දුබ්බලං, දුර්වලවූ කම්මය නෙම; (අඤ්ඤාන කමමෙන, අන්‍යවූ කම්මයෙකින්; 0) පටිසංකියා, ප්‍රතිසංකිප්පකය; දින්නාය, දුන්නාලේහි; උපධිවෙපකකා, ප්‍රතිලබ්ධාත්මභාවයෙහි විවාදෙනුයේ; භවිස්සති, වන්නේයයි; පජානාති, ප්‍රකාරයෙන් දැන වදාරනසේක.

21. iv. තථා, එයාකාරයෙන්; විපස්සනං, විදර්ශනාව; පඨපෙනන සුයෙව, පටන්ගන්නාවූ හෝ වඩන්නාවූ යොගාවචරයන් අතරෙහිවැ; යෙන නිහාරෙන, යම් බලවූ අයුරෙකින්; යම් කරුණෙකින් යනු සන්නසි(ඉ) විපස්සනා, විදර්ශනානොමෝ; ආරඛා, ආරම්භද; හෙවත් ආරම්භකලාද; (තෙන නිහාරෙන, ඒ අයුරෙන් හෝ ඒ කරුණෙන්; ඉ) එසො, මේ යොගිනෙම; අරහත්තං, අභිත්ථලයට; පාසුඤ්ඤාති, පැමිණෙන්නේය; එසො, මේ යොගිනෙම; අරහත්තං, අභිත්ථලයට; පනතුං, පැමිණෙන්නට; න සංකිස්සති, අසම්මිච්ඡන්නේය; එසො, මේ යොගිනෙම; අනාගාමියෙව, අනාගාමිවූ පුද්ගලයෙක්වැ; භවිස්සති, වන්නේය. එසො,

මේ යොගිතෙම; සකදගාමීයෙව (භවිස්සති), සකාදගාමීච්ඡ පුද්ගලයෙක්ම වන්නේය; එසො, මේ යොගිතෙම; සොනාපනෙතායෙව (භවිස්සති), ශ්‍රෝතාපනනච්ඡ පුද්ගලයෙක්ම වන්නේය; එසො පන, මේ යොගිතෙම වනාහි; මඟං වා, මාභීයක් හෝ; එලං වා, එලයක් හෝ, සව්‍යේකාතුං, සාත්කරන්ට; න සකඛිස්සති, නොහැකිවන්නේය; ලකඛණාරම්මණාය, අනිත්‍යාදිලක්ෂණත්‍රය අරමුණුකොට ඇත්තාවූ; විපස්සනායඵව, විදගීතා වෙතිමැ; ඤායති, සිටින්නේය; එසො, මේ යොගිතෙම; පඨවයපරිඣාහෙයෙව, ප්‍රත්‍යයයන් පිරිසිදු ගැන්මෙහිමැ; එසො, මේ යොගිතෙම, නාමරූපපරිඣාහෙයෙව, නාමරූපධර්මයන් පිරිසිදු ගැන්මෙහිමැ; එසො, මේ යොගිතෙම; අරූපපරිඣාහෙයෙව, අරූපධර්මයන් පිරිසිදුගැන්මෙහිමැ; එසො, මේ යොගිතෙම; රූපපරිඣාහෙයෙව, රූපධර්මයන් පිරිසිදු ගැන්මෙහිමැ; ඤායති, සිටින්නේය; එසො, මේ යොගිතෙම, මහාභූතමත්තමෙව, සතර මහබ්‍රහ්මයන් පමණක්මැ; වචනාපෙස්සති, ව්‍යවස්ථානය කරන්නේය; එසො, මේ යොගිතෙම; කිංඤ්චි, කිසිවක්; සලලකෙඛතුං, සලකන්ට; න සකඛිස්සතිති, අසම්ඵවන්නේයයි; පජානාති, ප්‍රකාරයෙන් දැන වදාරනසේක.

21. v. කසිණපරිකමමං, කිසුණුපිරියමි; කරොනොසුප්පි, කරන් නාවූ යොගාවචරයන් අතරෙහිද, එනස්ස, මේ යොගිහට; පරිකමම මත්තමෙව, පරිකමිමාත්‍රයෙක්මැ; භවිස්සති, වන්නේය; නිමිත්තං, උද්ග්‍රහප්‍රතිභාගතිමිත්තවය; උප්පාදෙතුං, උපදවන්ට; න සකඛිස්සති, නොහැකිවන්නේය; එසො පන, මේ යොගිතෙම වනාහි; නිමිත්තං, උද්ග්‍රහප්‍රතිභාගතිමිත්තවය; උප්පාදෙතුං, උපදවන්ට; සකඛිස්සති, සම්ඵවන්නේය; අප්පණං, අපීණසංඛ්‍යාත ධ්‍යානවිත්තයට; පාපෙතුං, පමුණු වන්ට; න සකඛිස්සති, අසම්ඵවන්නේය; එසො, මේ යොගිතෙම; අප්පණං, අපීණාවට; පාපෙතා, පමුණුවා; ක්කානපාදකං කතා, ධ්‍යාන පාදකවූවක්හු කොටැ; හෙවන් - ධ්‍යානය කරුණුවූවක්හු කොටැ; විපස්සනං, විචක්ඛන්, පඨපෙතා, බවා; අරහත්තං, අභිනිඵලය; ගණිතස්ස තිති, ගන්නේයයි; පජානාති, ප්‍රකාරයෙන් දැන වදාරනසේක; (ඉති සමාපතියෙති නිපාතයි.)

තතිසබලතිදෙසො, තුන්වනුවූ තථාගතබලතිදේශයතෙමේ, (නිසිනො, නිමයෙයිට)

* මූලටීකාවෙහි අඤ්චිතානි ගතා, පෙච්චානි පුන මරිතානි වා අත්ථො යන විවරණය බලා ව්‍යාඛ්‍යාතයි.

* මනුෂ්‍යයන්ගේ මනස් උත්සන්න බැවින් යනු විතක්ඛානුලාය ගෙන යෙත්. නොහොත් ශූරතාදීන් කරණකොට ගෙන උත්සන්න බැවින් යෙත්. උස්සන්නතනාති විතක්කබහුලාය උස්සන්නතනාති වදනෙහි සුරතාදීහි වා උස්සන්නතනා මූ. ටී.) දිබ්බනාති කිලනති (මූ. ටී.)

* සඤ්චිතරකය, කාලසුත්‍රකරකය, සංඝාතකරකය, රොරව කරකය, මහාරොරවකරකය, තාපකරකය, මහාතාපකරකය, අච්චිතරකය, කියා අනුමානකයෝ වෙති. එක් එක් මහතිරයක් හුගේ සතර සතර දොරටුහු වෙති, එක් එක් දොරටුවෙහි සතර සතර ගුප්තිරයාදිහු වෙත්නුයි මෙසේ සොළොස් බසුපත් නිරය වණත් සඤ්චිත කාලසුත්‍රක සංඝාත රොරව මහාරොරව තාපක මහාතාපක අච්චියෝ අභිමහාතිරයා එකෙකසු වතතාරි වතතාරි වාගුති එකෙකසම්. වාරෙ වතතාරෙ වතතාරෙ ගුප්තිරයාදයොති එවං සොලස උසුදනිරයෙ වණණයනති (මු. පි)

* ලොකිකයෝ වතාහි සංඛ්‍යාවෙන්ද විත්‍යාසක්‍රමයෙන්ද තාමවෘතාරයෙන්ද කිසිත් වෙනස්වූ කරක කෙතෙකුත් දක්වති. හේ මෙසේයි - යොගදගීන භාෂ්‍යයෙහි නත්‍රාවිවෙරුපර්‍යුපරි තිවිෂ්ටා: ෂණමහාතරකභූමියෝ සතසලිලාතලාතිලාසාසතම:ප්‍රතිෂ්ඨා මහාකාලාබ්‍රිෂ් රොරව මහාරොරව කාලසුත්‍රාකිතාමිසු: යත්‍ර සාකමොපාර්ජිතදු:බවෙදනා: ප්‍රාණිනා: කණ්ටායුර්දිඝිකාලමාක්ෂිප්‍ය ජායනොති. යි. ඔවුන්ගේ මනවයෙහි මහාකාලකරකය, අබ්‍රිෂ් කරකය, රොරවකරකය, මහාරොරවකරකය, කාලසුත්‍රකරකය, අකිතාමිසුකරකය අච්චිය කියා නරකයෝ සතත්හු වෙති.

* දෙමුදෙව්ජ ශක්‍රසුයාමාදිත් මෙනයිද මිනියාදි ස්ථානානත රයත් කරත්තාවූ සෙවකවූ දෙවිපිත් ප්‍රජාපතිවරුණර්ශානාදිත් මෙනයිද යොජනු. සකකසුයාමාදයෝ විය ථෙසිකදෙවරාණි, පජාපතිවරුණර්ශානාදයෝ විය දුතියාදිසානතරකාරකෝ පදිවා රකෝ හුතා (මු. පි)

22

i වතුසබලතිදෙසෙ බකිනානතනති අයං රූපකකකො නාම පෙ අයං විඤ්ඤාණකකකො නාමාති එවං පඤ්චනං නානාකරණං පජානාති. තෙසුපි එකවිධෙන රූපකකකො පෙ එකාදසවිධෙන රූපකකකො, එකවිධෙන වෙදනාකකකො, බහුවිධෙන වෙදනාකකකො, එකවිධෙන සඤ්ඤාකකකො, එකවිධෙන සංඛාරකකකො, එකවිධෙන නිවිඤ්ඤාණකකකො, බහුවිධෙන විඤ්ඤාණකකකොති එවං එකෙකසං බකිසං නානතනං පජානාති. අයතනනානතනති ඉදං එකතායතනං නාම ඉදං ධම්මායතනං නාම. තස්ස දසායතනා කාමාවචන මෙ වතුභූමකාති එවං අයතනනානතනං පජානාති. ධාතුනානතනති අයං වක්‍රුධාතු නාම අයං මහොවිඤ්ඤාණධාතු නාම. තස්ස සොලසධාතුයො කාමාවචන මෙ වතුභූමකාති එවං ධාතුනානතනං පජානාති. පුත්‍ර අතෙක

බාහු නානාධාතු ලෝකනති ඉදං න කෙවලං උපාදිනනක සබ්බාර ලෝකස්සෙව නානතතං පජානාති අනුපාදිනනක සබ්බාර ලෝකස්සාපි නානතතං තථාගතො පජානාතියෙවාති දස්සෙතුං ගතිතං.

ii පවෙවකවුධා හි වෙ ව අග්ගසාවකා උපාදිනනක සබ්බාර ලෝකස්සාපි නානතතං එකදෙසතොව ජානනති ගො නිප්ප දෙසතො, අනුපාදිනනකලෝකස්ස පන නානතතං න ජානනති, සබ්බඤ්ඤවුධො පන ඉමාය නාම ධාතුසා උස්සනනාය ඉමස්ස නාම රුක්ඛස්ස ඛණ්ඩො සෙතො හොති ඉමස්ස කාලකො ඉමස්ස කප්පො ඉමස්ස බහලතතවො ඉමස්ස නනුතතවො, ඉමාය ධාතුසා උස්සනනාය ඉමස්ස රුක්ඛස්ස පතනං වණණසණ්ඨානාදිවසෙන එවරුපං නාම හොති, ඉමාය පන ධාතුසා උස්සනනනා ඉමස්ස රුක්ඛස්ස පුප්ඵං නිලකං හොති පිතකං ලොභිතකං ඛද්ගං සුගකිං දුගකිං හොති, ඉමාය නාම ධාතුසා උස්සනනාය එලං වුද්දකං හොති මහනනං දිසං වට්ඨං සුසණ්ඨානං දුස්සණ්ඨානං මිඨං එරුසං සුගකිං දුගකිං මධුරං කිත්තකං අමිලං කවුකං කසාවං හොති, ඉමාය නාම ධාතුසා උස්සනනාය ඉමස්ස රුක්ඛස්ස කණ්ටකො කිබ්ණො හොති අකිබ්ණො උජ්ජකො කුටිලො තණ්ඩො නිලො ඛද්ගො හොතිති එවං අනුපාදිනනක සබ්බාර ලෝකස්ස නානතතං පජානාති. සබ්බඤ්ඤවුධානං යෙව හි එතං බලං න අසෙසෙති.

චතුස්ඵල නිදෙදසො

22. i චතුස්ඵලනිදෙදසෙ, චතුස් නථාගතඵලනිදේශයෙහි; බකුනානග්ගනති, යනු; අයං, මේ ධර්මය තෙමේ; රුපකකිකො නාම, රුපසකකි නම; පෙ අයං, මේ ධර්මය තෙමේ; විඤ්ඤාණකකිකො නාම, විඤ්ඤාසකකි නම; ඉති එවං, යන මේ ප්‍රකාරයෙන්; පඤ්චනං, පඤ්චකකිකයන්ගේ; නානාකරණං, නානාවය; හෙවත් - වෙනස; පජානාති, ප්‍රකාරයෙන් දැනවදරනසේක; තෙසුමි, ඒ පඤ්චකකිකයන් අතුරෙහිදු; එකවිධෙන, එක් කොටසෙකින්; නොහොත් - එක් ප්‍රකාරයෙකින්; රුපකකිකො, රුපසකකිකයෙකැ; පෙ එකාදස විධෙන, එකොළොස් කොටසෙකින්, නොහොත් - එකොළොස් ප්‍රකාරයෙකින්; රුපකකිකො, රුපසකකිකයෙකැ; එකවිධෙන, එක් කොටසෙකින් හෝ එක් ප්‍රකාරයෙකින්; වෙදනාකකිකො, වෙදනා සකකිකයෙකැ; පෙ බහුවිධෙන, බොහෝවූ කොටසෙකින් හෝ බහුප්‍රකාරයෙන්; වෙදනාකකිකො, වෙදනාසකකිකයෙකැ; පෙ එක විධෙන, එක් කොටසෙකින් හෝ එක් ප්‍රකාරයෙකින්; සඤ්ඤාකකිකො, සංඥසකකිකයෙකැ; පෙ එකවිධෙන, එක් කොටසෙකින් හෝ එක් ප්‍රකාරයෙකින්; සබ්බාරකකිකො, සංසකාරසකකිකයෙකැ; පෙ එකවිධෙන, එක් කොටසෙකින් හෝ එක් ප්‍රකාරයෙකින්; විඤ්ඤාණකකිකො, විඤ්ඤාසකකිකයෙකැ; පෙ බහුවිධෙන, බොහෝවූ

නොටසෙකින් හෝ බහුප්‍රකාරයෙන්; විඤ්ඤාණකබ්‍රහ්මා, විඤ්ඤාණක
 යෙකැ; ඉති එවං, යන මේ ප්‍රකාරයෙන්; එකෙකැස් බැකියා, එක්
 එක් සැකියක් හුනේ; නානත්තං, වෙනස; පඡානාති, ප්‍රකාරයෙන්
 දැනවදරනසේක; ආයතනනානත්තනි, යනු; ඉදං, මේ ආයතනය;
 චක්ඛායනතං නාම, චක්ඛායනන නම; පෙ ඉදං, මේ ආයතනය;
 ධම්මායනතං නාම, ධම්මායනන නම; තත්ථ, ඒ ආයතනයන් අතුරෙන්;
 දසායනනා, දසආයනනකෙනෙක්; කාමාවචර, කම්චැදරියහ; වෙ,
 දෙආයනන කෙනෙක්; චතුසුමකා, චාතුර්භුමිකයහ; ඉති එවං, යන
 මේ ප්‍රකාරයෙන්, ආයතනනානත්තං, ආයතනයන්ගේ වෙනස;
 පඡානාති, ප්‍රකාරයෙන් දැනවදරනසේක; ධාතුනානත්තනි, යනු;
 අයං, මේ ධාතුතොමෝ; චක්ඛුධාතු නාම, චක්ඛුර්ධාතු නම; පෙ අයං,
 මේ ධාතුතොමෝ; මනෝවිඤ්ඤාණධාතු නාම, මනෝවිඤ්ඤාණධාතු
 නම; තත්ථ, ඒ ධාතුන් අතුරෙහි; සොලස ධාතුයො, සොලොස් ධාතු
 කෙනෙක්; කාමාවචර, කම්චැදරියහ; වෙ, දෙධාතුකෙනෙක්; චතුසුමකා,
 චාතුර්භුමිකයහ; ඉති එවං, යන මේ ප්‍රකාරයෙන්; ධාතුනානත්තං,
 ධාතුන්ගේ වෙනස; පඡානාති, ප්‍රකාරයෙන් දැනවදරනසේක; පුන,
 නැවත; අනෙකධාතු නානාධාතු ලොකනති, යන; ඉදං, මේ පෙද;
 කෙවලං, හුදෙක්; උපාදිනනකසංඝාරලොකස්සෙව, උපාදිනනක
 සංඝාරලොකයෙන්මැ; නානත්තං, වෙනස; න පඡානාති, දැනවදරන
 සේක් නොවෙයි; අනුපාදිනනකසංඝාරලොකස්සාපි, අනුපාදිනනක
 සංඝාරලොකයෙන්ද; නානත්තං, වෙනස; තථාගතො, තථාගතයන්
 වහන්සේ; පඡානාතියෙවාති, දැන වදරනසේක්මයයි; දස්සෙත්තුං,
 දක්වන්ට; ගතිතං, ගතියයි.

22. ii හි, ඒ නිම දැනිකරනුලැබේ; පච්චෙකඛුඛා, පච්චෙකඛුද;
 වෙ අග්ගසාවකා ව, දෑගසව්වෝද; උපාදිනනකසංඝාරලොකස්සාපි,
 උපාදිනනකසංඝාරලොකයෙන් පවා; නානත්තං, වෙනස; එකදෙස
 නොව, එක්දෙසක් හු විසින්මැ; ජානනති, දනින්; නිප්පදෙසනො, නිප්ප
 දෙශවශයෙන්; නො, නොදනින්; අනුපාදිනනකලොකස්ස පන, අනුපා
 දිනනක සංඝාරලොකයෙන් වනාහි; නානත්තං, වෙනස; න ජානනති,
 නොදනින්; සබ්බඤ්ඤාබ්‍රහ්මා පන, සඵලබ්‍රහ්මෙව වනාහි; ඉමාය නාම
 ධාතුයා, මෙනම් ධාතුවක්; උස්සන්තාය, අධිකවූ කල්හි; නොහොත්-
 ඉමාය නාම ධාතුයා; මෙනම් ධාතුවෙන්; උස්සන්තාය, ආධිකාය
 හෙතුකොටගෙන; ඉමස්ස නාම රුක්ඛස්ස, මෙනම් වෘක්ෂයාගේ; බඤ්ඤා,
 කද; සෙතො, සුදුපැහැඇත්තේ; හොති, වේ; ඉමස්ස, මෙනම් වෘක්ෂ
 යාගේ; (බඤ්ඤා, කද;ච) කාලකො, කථපැහැ ඇත්තේවේ; ඉමස්ස,
 මෙනම් වෘක්ෂයාගේ; (බඤ්ඤා, කද;ච); කප්පො, දෙබැව ගිය අක්
 ඇත්තේවේ. ඉමස්ස, මේ වෘක්ෂයාගේ; (බඤ්ඤා, කද;ච) බහලතතො,
 බහලවූ නික් ඇත්තේවේ; හෙවත් - බොල්ලු පොතු ඇත්තේවේ;
 ඉමස්ස, මේ වෘක්ෂයාගේ; (බඤ්ඤා, කද;ච) තනුතතො, විරලවූ නික්
 ඇත්තේවේ; හෙවත් - තුනිවූ පොතු ඇත්තේවේ; ඉමාය ධාතුයා,

මෙනම් ධාතුචක් හෝ මෙනම් ධාතුචකතේ; උසුනනාය, අධිකවූ කල්හි; නොහොත් - ආධිකාය හෙතුකොටගෙන; ඉමසු රුකකසු, මේ වෘක්ෂයාගේ; පතනං, පත්; වණ්ණසණ්ඨානාදිවසෙන, වණ්ණසංස්ථානාදීන්ගේ වශයෙන්; ඵවරුපං නාම, මෙබඳු ස්වභාවය ඇත්තේනම්; හොති, වේ; ඉමාය පන ධාතුයා, මෙනම් ධාතුව වනාහි; උසුනනාත්තා, අධික වන බැවින්; ඉමසු රුකකසු, මේ වෘක්ෂයාගේ; පුප්ඵං, මල්; නිලකං, නිල්පැහැ ඇත්තේ; හොති, වේ; පිතකං, රත්වන් ඇත්තේ; ලොභිතකං, රත්පැහැ ඇත්තේ; ඔදනං, සුදුපැහැ ඇත්තේ; සුගඤ්ඤං, සුවදැන්තේ; දුගඤ්ඤං, දුගදැන්තේ; හොති, වේ; ඉමාය නාම ධාතුයා, මෙනම් ධාතුචක්; හෝ මෙනම් ධාතුචකතේ; උසුනනාය, අධිකවූ කල්හි; හෝ - ආධිකාය හෙතුකොටගෙන; ඵලං, ගෙඩි; බුද්දකං, කුඩාවූයේ; හොති, වේ; මහනනං, මහත්වූයේ; දීඝං, දික්වූයේ; වට්ඨං, වටවූයේ; සුසණ්ඨානං, මනා සටහන් ඇතියේ; දුසණ්ඨානං, නොමනා සටහන් ඇතියේ; මඬං, මට්ටම්වූයේ; ඵරුසං, රළුවූයේ; සුගඤ්ඤං, සුවදැන්තේ; දුගඤ්ඤං, දුගදැන්තේ; මධුරං, මිහිරිසැතිවූයේ; තිත්තකං, තින්ත රසැතියේ; අබිලං, ඇඹුල්ලැතියේ; කටුකං, කුළුරැතියේ; කසාවං, කහට රසැතියේ; හොති, වේ; ඉමාය නාම ධාතුයා, මෙනම් ධාතුචක්; හෝ මෙනම් ධාතුචකතේ; උසුනනාය, අධිකවූ කල්හි; හෝ ආධිකාය හෙතුකොටගෙන; ඉමසු රුකකසු, මේ වෘක්ෂයාගේ; කණ්ටකො, කටුතෙමේ; තිබ්බේ, තියුණුවූයේ; හොති, වේ; අතිබ්බේ, මොටවූයේ; උජ්ජකො, සෘජුවූයේ; කුට්ඨො, වක්වූයේ; තමො, තම්පැහැ ඇතියේ; නිලො, නිල්පැහැ ඇතියේ; ඔදනො, සුදුපැහැ ඇතියේ; හොති, වේ; ඉති ඵං, යන මේ ප්‍රකාරයෙන්; අනුපාදිනකසංඝාරලොකස්ස, අනුපාදිනක සංඛ්‍යාවූ සංඝාරලොකයාගේ; නානත්තං, වෙනස; පජානාති, ප්‍රකාරයෙන් දැනවදරනසේක; හි, එතවචනය සැබැය; සබ්බස්සුඛධානංගෙව, සඵල බුඬියන්ගේම; ඵනං බලං, තෙල ඥානබලය වේ; අසෙසං, සඵල බුඬියන්කෙරෙන් අන්‍යවූ ප්‍රත්‍යක්ෂබුද්ධිත්ව; න, නැත්තේය; (ඉති සමාප්තියෙති නිපා) .

වතුසබ්බනිදෙසො, වතුච තථාගතබලනිදේශය තෙම; (නිසිනො, නිමයේයි; 0)

* ඇතැම් පොත්හි “ඉමසු මඬො” යි පාඨානන්තරයෙන් ඇත්. මුම්මව්‍යාධ්‍යානිකාරයෝ ඒ අප්පාදය ගෙන ඉමසු, මේ වෘක්ෂයාගේ; බකො, කඳ; මඬො, මට්ටම්වූයා යි විසූ. මූලවිකාති . කපොති මෙධානුකගෙන . යි වැණු හෙයින් “ඉමසු කපො” යන පාඨයම වියයුතු.

* මේ අනුපාදිනක සංඝාර පරිඤ්ඤාධිකාරයෙහි ඛිජාදි ධාතූන්ගේ ප්‍රභේදකකතියෙන් සකඤ්ඤාබාහුප්‍රසංචාදිධාතූන්ගේ ප්‍රභේදය දනුනු . ඵස්ථ ව ඛිජාදිධාතූනානන්තවසෙන බකාදිධාතූනානන්තං චේදිතබ්බං (මු ව)

23

i. පඤ්චම බලනිදෙදසෙ භිනාධිමුත්තිකානි භිනජ්ඣාසයා, පණ්ණාධිමුත්තිකානි කල්යාණජ්ඣාසයා, සෙවනනිති නිසායනනි අලලියනනි, හස්නනිති උපසංඛතමනනි, පසිරුපාසනනිති සුතපුත්තං උපසංඛතමනනි. සචෙ භි ආවර්ජ්‍යපජ්ඣාසා න සිලවනො හොනනි සබ්බිභාටිකා සිලවනො හොනනි, තෙ අත්තනො ආවර්ජ්‍යපජ්ඣා සෙපි න උපසංඛතමනනි අත්තනා සද්දසෙ සාරුප්ප හික්ඛුසෙව උපසංඛතමනනි; සචෙ ආවර්ජ්‍යපජ්ඣාසා සාරුප්පහික්ඛු ඉතරෙ අසාරුප්පා තෙපි න ආවර්ජ්‍යපජ්ඣාසෙ උපසංඛතමනනි අත්තනා සද්දසෙ භිනාධිමුත්තිකෙ එව උපසංඛතමනනි. එවං උපසංඛතමනං පන න කෙවලං එතරහෙව අනිත්තානාගතෙපිති දසෙසංභං අනිත්මපි අධානනනි ආදිමාහ. නං උත්තානස්මචෙව.

ii. ඉදං පන දුස්සිලානං දුස්සිලසෙවනමෙව, සිලවනනානං සිලවනනසෙවනමෙව, දුප්පඤ්ඤානං දුප්පඤ්ඤසෙවනමෙව පඤ්ඤ වනනානං පඤ්ඤවනනසෙවනමෙව කො නියාමෙතිති? අජ්ඣාසස ධාතු නියාමෙති. සමඤ්ඤලා කිර හික්ඛු ජිහං ගාමං ගණ්හික්ඛාචාරං වරනනි, මනුස්සා ඛහුහත්තං ආහරිතො පත්තානි පුරෙතො තුමහාකං යථා සහාගෙන පටිතුඤ්ඤාති දතො උසොපෙසුං. හික්ඛු ආහංස ආවුසො මනුස්සා ධාතුසංසුත්ත කමම පසොපෙනනිති. නිපිටක චූළාභසඤ්ඤෙති නාගදිපෙ වෙතිසං වෘද්ධස්වාස පඤ්චති හික්ඛු සතෙති සබ්බං ගවජනො එකස්මිං ගාමෙ මනුස්සෙති නිමගනිතො. ථෙරෙත ව සබ්බං එකො අසාරුප්පහික්ඛු අප්පි. ධුරවිහාරෙපි එකො අසාරුප්පහික්ඛු අප්පි. විසු හික්ඛුසමෙසසු ගාමං ඛසරෙනෙසු තෙ උපො පනා කිඤ්චාපි ආගන්තුකෙන නෙවාසිකො නෙවාසිකෙන වා ආගන්තුකො න දිඝපුබ්බො, එවං සතෙතපි එකතො හුතො හසිතො හසිතො කථසමානා එකමනනං අභංසු. ථෙරෙ දිකො සමමාසමුට්ඨෙන ජානිතො ධාතුසංසුත්තං කපිතනනි ආහ. එවා අජ්ඣාසසධාතු නියා මෙතිති වතො ධාතුසංසුත්තෙන අසමෙවෙතො දිපෙතබ්බො.

iii. ගිජ්ඣකුටපබ්බතසමිඤ්ඤි ගිලානසෙසාය නිපතොහා හගවා ආරක්ඛස්වාස පටිචාරෙතො වසනෙනසු සාරිපුත්තමොග්ගලො නාදිසු එකමකං අත්තනො පටිසාස සබ්බං චිඛිකමනනං ඛලො තෙතො හික්ඛු ආමතෙනසි “පස්සථ නො තුමෙහ හික්ඛවෙ සාරිපුත්තං සමඤ්ඤලෙති හික්ඛුති සබ්බං චිඛිකමනනනනි? එවං හතෙනනි, සබ්බෙ ධො එතෙ හික්ඛවෙ හික්ඛු මහාපඤ්ඤාති” සබ්බං විස්ථාරෙ තබ්බනනි.

පඤ්චමබලනිදෙදසෙ

23. i පඤ්චමබලනිදෙදසෙ, පස්වනුවූ තථාගතබලනිදේශයෙහි; භිනාධිමුත්තිකානි, යනු; භිනජ්ඣාසයා, ලාමකවූ අදහස් ඇති සත්ත සෝඨි; පණ්ණාධිමුත්තිකානි, යනු; කල්යාණජ්ඣාසයා කල්ප අදහස්

ඇති සත්ත්වයෝයි; සෙවනැති, යනු; නිසංයනති, ඇසුරුකෙරෙත්; අලලියනති, සියෝවැ වෙසෙත්; නොහොත් - ලංවැ වෙසෙත්; හජනති, යනු; උපසංකමනති, එළඹෙත්; පසිරුපාසනති, යනු; පුනපුනං, පුනපුනා; උපසංකමනති, එළඹෙත්; හි, ඒ සැබව; ආවර්ග්‍ය පඤ්ඤායා, ආවායෙඝීපාධ්‍යායයෝ; සීලවනො, සිල්වත්තු; සවෙ න හොනති, ඉදින් නොවන්නාහු නම්; සඤ්චිභාරිකා, සමග වසන අතැ වැස්සෝ; සීලවනො, සිල්වත්තු; (සවෙ) හොනති, ඉදින් වන්නාහු නම්; තෙ, ඒ සඤ්චිභාරිකයෝ; අත්තනො, තමාගේ; ආවර්ග්‍යපඤ්ඤායෙපි, ආවායෙඝීපාධ්‍යායයන්ද; න උපසංකමනති, නොඑළඹෙත්; අත්තනා, තමා හා; සද්දෙස, සමානවූ; සාරුප්පභික්ඛුයෙව, සරුප් මහණුන්මැ; උපසංකමනති, එළඹෙත්; ආවර්ග්‍යපඤ්ඤායා, ආවායෙඝීපාධ්‍යායයෝ තුමු; සාරුප්පභික්ඛු, සරුප් මහණුහු; (සවෙ හොනති, ඉදින් වන්නාහුද; 0) ඉතරෙ, ඉතරවූ සඤ්චිභාරිකයෝ; අසාරුප්පා, නොසරුප් මහණුහු; (සවෙ හොනති, ඉදින් වන්නාහුද; 0) තෙපි, ඒ නොසරුප් සඤ්චිභාරිකයෝද; ආවර්ග්‍යපඤ්ඤායෙ, සරුප්වූ ආවායෙඝීපාධ්‍යායයන්; න උපසංකමනති, නොඑළඹෙත්; අත්තනා, තමා හා; සද්දෙස, සමානවූ; භික්ඛාධිමුත්තකෙ එව, ලාමක අදහස් ඇති මහණුන්මැ; උපසංකමනති, එළඹෙත්; එවං, මෙපරිද්දෙන්; උපසංකමනං පන, එළඹීම වනාහි; එතරහෙව, දැන් පමණක්මැ; කෙවලං, නියමයෙක්; න, නොවේ; අතිතානාගතෙපි, භූතභවිෂ්‍යත් කාලයෙහිත්; (අහොසි භවිස්සති, වූයේයැ වන්නේයැ; 0) ඉති (ඉදං කාරණං), මේ කරුණ; දසෙසංඛං, දක්වන්ට; අතිතමපි අදානනති ආදිං, යනාදිය; ආහ, වදාළසේක; තං, ඒ වදාළ වචනය; උත්තානන්ත මෙව, නොගැඹුරුවූ හෝ ප්‍රකටවූ අභි ඇත්තේමැයි.

23. ii. පන, පක්ෂානතරයෙක් දක්වනුලැබේ; දුස්සීලානං, සිල් නැත්තවුන්ගේ හෝ සිල්කිලිවිටුවන්ගේ; ඉදමෙව දුස්සීලසෙවනං, මෙමැ සිල්නැත්තවුන් හෝ සිල්කිලිවිටුවන් ඇසුරුකිරීමද; සීල වන්තානං, සිල්වතුන්ගේ; (ඉදං) සීලවන්ත සෙවනමෙව, මෙමැ සිල් වතුන් ඇසුරුකිරීමද; දුප්පඤ්ඤානං, නුවණ නැත්තවුන්ගේ; (ඉදං) දුප්පඤ්ඤ සෙවනමෙව, මෙමැ නුවණ නැත්තන් ඇසුරුකිරීමද; පඤ්ඤ වන්තානං, නුවණැත්තවුන්ගේ; (ඉදං) පඤ්ඤවන්ත සෙවනමෙව, මෙමැ නුවණැත්තවුන් ඇසුරුකිරීමද; කො, කුමනම් ධර්මයෙක්; නියාමෙති, නියම කෙරෙයිද; ඉති, විචාරන්හොත්; අඤ්ඤාසංඛාතා, අධ්‍යායය සංඛ්‍යාතාධාතු නොමෝ; නියාමෙති, නියමකෙරෙයි; (ඉති, විසදිය යුතුයි;) සමඛනුලා, බොහෝවූ; භික්ඛු, භික්ඛුහු; එකං ගාමං, එක් ගමකට; ගණනිකඛාලාරං, ගණනික්කාලාරයෙහි; (සමුගච්ඡිමන් පිඬුපිණ්ඩා සැරිමෙති යුස්සෙයි) වරන්ති කිර, සෙරෙත්ල; මනුස්සා, ගම්වැසි මිනිස්සු; බහුභතතැ, බොහෝ භක්තභොජනය; ආහරිතා, ගෙනවුත්; පත්තාති, පාත්‍රයන්; පුරොතා, පුරා; තුමාකං, නුඹවහන්සේලා; (මුමෙව්‍යාධ්‍යායෙති ඡෂ්‍යානතකොටැ කි තැති.) යථාසභාගෙන, සභාගානුරූපවශයෙන්;

පරිභුක්තථානි, වළඳවී කියා; දඬා, දී; උයොපේසුං, පිටත්කළහ; හික්කු, හික්කු; ආවුසො, ඇවැත්නි; මනුසො, මිනිස්සු; ධාතුසංයුතත කාමෙම, ධාතුමයයෙන් සංසදනකමයෙහි; පයොපේනතීති, යොදවන් යයි; ආහංසු, කිහු; තිපිටකවුලාභයජෙරෙපි, ත්‍රිපිටකවුලාභය තෙරුන්වහන්සේද; නාගදීපෙ, නාගදීපයෙහි; වෙනියං වඤ්ඤාත්මය, වෛරාග්‍යවඤ්ඤාව පිණිස; පඤ්ඤාති හික්කුසභෙහි සඬං, පන්සිය යක් හික්කුන් සමග; ගච්ඡන්තො, වඩනසේක්; එකස්මිං ගාමෙ, එක් ගමෙක; මනුසොහි, මිනිසුන් විසින්; නිමනතිනො, පවරනලදසේක; ඵෙරෙන සඬං, තෙරුන්වහන්සේ හා සමග; අසාරුපපතික්කුම, නො සරුප් මහණෙක්ද; අප්පි, ඇත; ධුරවිහාරෙපි, නුදුරුවෙහෙරෙහිද; එකො අසාරුපපතික්කුම, එක් නොසරුප් මහණෙක්; අප්පි, ඇත; විසු හික්කුසභෙසු, උභයහික්කුසඬයා; ගාමං, ගමට; ඔසරන්තොසු, වත් කල්හි; තෙ උභො ජනා, ඒ නොසරුප් දෙමහණෝ තුමු; අඬංසු යන්න හා සමබලකටයුතු ආගන්තුකෙන, ආගන්තුක නොසරුප් මහණු විසින්; නෙවාසිකො, නෙවාසික නොසරුප් මහණ තෙමෙ හෝ; නෙවාසිකෙන වා, නෙවාසික නොසරුප් මහණු විසින් හෝ; ආගන්තුකො, ආගන්තුක නොසරුප් මහණ තෙමේ; කිඤ්චාපි න දිඨපුඤ්ඤා, ඉදින් නුදුටුවීරුද; එවං සනෙතපි, එසේ නුදුටුවීරු තමුන්; එකතො හුක්කා, හැණිව; (එක්වැ යුසේසි) හසික්කා හසික්කා, සිසි, (සිතහ පහළකොටැ කොටැ යුසේසි); කථයමානා, තෙපලන් නෝවැ; එකමන්තං, එකත්පසෙක; අඬංසු, සිටියහ; ඵෙරෙ, ත්‍රිපිටක වුලාභයතෙරුන්වහන්සේ; දිස්වා, දෑක; සමමාසවුඤ්ඤා, සමයක් සමුච්ඡයන් වහන්සේ විසින්; ජාතික්කා, දූතවදුරු; ධාතුසංයුතතසුත්‍රය; කප්පිතං ඉති, වදාරනලදැයි; ආහ, කියේක; එවං, යථොක්තතසින්; අක්කාසයධාතු, අධ්‍යායයසඬයාන ධාතුවොමෝ; නියාමෙහිති, නියමකෙරේයයි; වක්කා, කියා; ධාතුසංයුතතෙන, ධාතු සංසදනභාවයෙන්; අයමෙවජ්ඣා, මෙමැ අඬය; දිපෙනඤ්ඤා, ප්‍රකාශ කළයුතු.

23. iii හි, විතරකරනුලබ්බෙ; ගිජ්ඣකුටපබ්බතස්මිං, ගිජ්ඣුළුපව වෙහි; ගිලානසෙය්‍යාය, ගිලන්වැ වැදහෝනා ඉරියව්වෙන්; නිපනෙනා, වැදහොත්; භගවා, භාග්‍යවතුන්වහන්සේ; ආරක්කත්ථාය, ආරක්ෂාව පිණිස; පරිවාරෙත්වා, පිරිවරා ගෙන; වසනොසු, වසන්නාවූ; සාරි පුත්තමොක්ඛලොකාදිසු, සැරියුන් මුගලන් ඇ මහතෙරුන් අතුරෙන්; එකමෙකං, එක් එක් මහතෙරක්හු; අතතතො, තමන්වහන්සේගේ; පරිසාය සඬං, පමිද් සමග; වඤ්ඤාමන්තං, සක්මන්කරනුමුහු; ඔලො කෙත්වා, බලාවදුරු; හික්කවෙ, මහණෙහි; තුමෙහ, තෙපි; සමබුලෙහි, බොහෝවූ; හික්කුහි සඬං, හික්කුන් සමග; වඤ්ඤාමන්තං, සක්මන්කරන් නාවූ; සාරිපුත්තං, ශාරිපුත්‍රමහණු; පසුපථ නොති, දක්නු ලැබේ; හික්කු, හික්කුන්; ආමනෙතසි, ආමන්ත්‍රණය කළයේක; හනෙන, වහන්ස; එවං, එසේය දක්නමෝසි; ඉති (අවොචං), සැලකළහ; හික්කවෙ,

මහණෙනි; සබ්බෙ ඛො, සියලුම; එතෙ භික්ඛු, තෙල භික්ඛුහු; මහාපඤ්ඤා, මහාප්‍රාඥයහු; ඉති, යනාදිව; සබ්බං, මුළුසූත්‍රය; විජාරෙතබ්බං, විස්තර කටයුතුයි.

සංක්‍රමලනිදෙසො, පස්වනුවූ තථාගතබලනිදේශය නෙමේ; (නිශ්චයා, නිමිශේසිට).

* අධ්‍යායයධාතු යනු අධ්‍යායයසවභාව නම. ගුරාදීන්ගේ භූත භෞතිකසංවයාන ධාතුන් අයත්වූ සවභාවයෙක් ඇද්ද ඒ සවභාවය තෙම ගුරාදීන් හා සමග මැ යම්සේ සංසඤ්ඤා වේද එමෙන් යම් සවභාවයෙකින් දූෂිලපුද්ගලාදීහු දූෂිලපුද්ගලාදීන් හා මැ සංසඤ්ඤා වෙන්යයි වදාරනලද්ද ඒ සවභාවය තෙම පුද්ගලයන්ගේ අදහස් පිළිබඳම වේ. අජ්ඣාසයධාතූනි අජ්ඣාසයසභාවො, යථා ගුරාදීනං ධාතුසභාවො එසොයං ගුරාදීභෙව සංසඤ්ඤානි එවං පුග්ගලානං අජ්ඣා සයසෙසවෙස සභාවො යං දුස්සිලාදයො දුස්සිලාදිකෙහෙව සංසඤ්ඤානීති වුත්තං හොති (මු. පී) ධාතුසභාවොති භූතාදි සංඛාරධාතූනං සභාවො (අ. පී)

* භික්ඛු ආහංසුති අසංකමඤ්ඤං ආහංසු. ‘ඇවැත්නි! සභාගවු පරිද්දෙන් නුඹවහන්සේලා වලඳ වදලමැනවයි කියන්නාවු මේ මනුෂ්‍යයෝ සභාගවුවන්ද සභාගනොවුවන්ද දැන ලාමක අදහස් කලණ අදහස් ඇතිබව පිරිසිදු අධ්‍යායයසවභාවයාගේ ප්‍රයෝගය දක්නා කැමැත්තෝවැ ධාතුන්ගේ සංසඤ්ඤාකමියෙහි අප මෙහෙයවති’ යන අපය වේ; මෙසේ වෘෂ්ටිය නිමිත්තකොට ඇති මහෙෂ්‍යය හෙතු කොටගෙනැ උපරිෂ්ඨාත් ප්‍රදේශයෙහි මෙකවෘෂ්ටි ඇතිබව දැනගැනීම යම්සේද එපරිද්දෙන් එලභුවූ සභාගවශයෙන්මැ අධ්‍යායය සවභාවය හිතැ ු ප්‍රණීතයැ කියා හෝ පිරිසිදු දැන්ම වන හෙයින් අධ්‍යායය ධාතු නොමෝ සභාගවශයෙන් නියමකෙරෙයි යන අභිප්‍රායයි. භික්ඛු ආහංසුති අසංකමඤ්ඤං ආහංසු. ‘ආවුසො ඉමෙ මනුස්සා යථාසභාගෙන පරිභුඤ්ජාති වදනනා අමෙහ සභාගාසභාගෙ විදිත්වා හිතජ්ඣාසයපණ්ණිතජ්ඣාසයනං පරිච්ඡිද්ධා ධාතුසංයුත්තකමෙම උප තෙනති තස්ස පයොගං දමුකාමාති’ අනෙථා. එවං සභාගවසෙනෙව අජ්ඣාසයධාතු පරිච්ඡිද්ධතො අජ්ඣාසයධාතු සභාගවසෙන නියා මෙතිති අධිප්පායො (මු. පී) සභාගවසෙන එලභුතෙන, අජ්ඣා සයධාතුපරිච්ඡිද්ධතොති අජ්ඣාසයසභාවස්ස හිතප්පණ්ණිතනති වා පරිච්ඡිද්ධ ජානතො, වුට්ඨිනිමිත්තෙන මහොසෙන උපරි මෙස වුට්ඨියා (අ. පී)

24.

i ජඝබලනිදෙසෙ ආසයනති යසං සත්තා ආසයනති නිවසනති තං තෙසං නිවාසඝාතං දිසිගතං වා යථාභූතඤ්ඤං ටා. අනුස යනති අප්පතිනානුසසිතං යිලෙසං. වදිතනති කායාදිති අභිසංඛිතං.

කුසලාකුසලං. අධිමුනිනිති අජකාසං. අපපරජකෙති ආදිසු පඤ්ඤාමයෙ අකම්මති අපං පටිනං ගුණදෙස මොහරජං එතෙ සනති අපපරජකා, මහනතාය මහාරජකා, උපයෙනාපි මඤ්ඤාමයෙ මහාකිලෙසෙව සත්තන දෙසෙති. යෙසං සබාදිති ඉද්දියාති නිකායාති තෙ නිකායදියා, යෙසං නාති මුද්දනි තෙ මුද්දියා, යෙසං ආසයාදයො කොඨාසා සුඤ්ජරා තෙ සොකාරා, විපට්ඨා මාකාරා, යෙ කට්ඨකාරණං සලලකෙති සුමෙති සකකා හොනති විඤ්ඤා පෙත්තං තෙ සුචිඤ්ඤාපයා, විපට්ඨා දුචිඤ්ඤාපයා, යෙ අරිය මග්ග පටිච්චධම්ම අනුච්ඡිකා උපනිස්සයසමපනතා තෙ හබ්බා විපට්ඨා අහබ්බා.

ii එවං ජලබලස්ස මානිකං ධූපෙත්වා ඉද්දනි යථා පටිපාටියා භාෂෙතො කතමො ච සත්තානං ආසයොති ආදිමාහ. තස්ස සංසාරො ලොකොති ආදිතං අපඨො තෙසා නිකායකපකාණං චණ්ණනායං වුත්තනාසෙව. ඉති හවදිසිසනාතිසිතා වාති එවං සංසතදිසිං වා සනාතිසිතා. සංසතදිසි හි එසං හවදිසිති වුත්තා, උච්චෙදදිසි ච විභවදිසිති. සබ්බදිසිනඤ්ඤා සංසතුච්චෙදදිසිති සබ්බතිතතො සබ්බෙපිමෙ දිසිගතිකා සත්තා ඉමා ච මෙ දිසියො සනාතිසිතා හොනති. වුත්තමපි වෙත්තං “වයං සනාතිසිතො ඛො පන යං කච්චාසත්ත! ලොකො සෙභුසොන අජනිතඤ්ඤෙව නිජජි තඤ්ඤාති.” එසං හි අජනාති සංසතං, නිජජිතාති උච්චෙදද. අයං තාච චච්ච සනාතිසිතානං පුප්පජනසත්තානං ආසයො.

iii ඉද්දනි විචච්චසනාතිසිතානං සුඛසත්තානං ආසයං දෙසෙත්තං. එතෙ වා පන උභො අතෙන අනුපගමමාති ආදි වුත්තං. තස්ස එතෙ වා පනාති එතෙසෙව, උභො අතෙනති සංසතුච්චෙද සබ්බාතෙ මෙ අතෙන, අනුපගමමාති අනුලච්ඡිකා. ඉද්දපච්චයො පටිච්චසමුප්පන්නසු ධම්මෙසුති ඉද්දපච්චයනාය මෙව පටිච්ච සමුප්පන්නධම්මෙසු ච, අනුලොමිකා ඛනනිති විපස්සනාඤ්ඤා, යථාභුතඤ්ඤාති මග්ගඤ්ඤා, ඉදං වුත්තං හොනති යා පටිච්ච සමුප්පාදෙ මෙව පටිච්චසමුප්පන්නධම්මෙසු ච එතෙ උභො සංසතුච්චෙද අතෙන අනුපගන්ත්වා විපස්සනා පටිලබා යඤ්ඤා තතො උත්තමං මග්ගඤ්ඤාං අයං සුඛසත්තානං ආසයො. අයං චච්ච සනාතිසිතානඤ්ඤා විචච්චසනාතිසිතානඤ්ඤා සබ්බෙසමපි සත්තානං ආසයො ඉදං නිවාසකානනති අයං ආවරියානං සමානස්සකථා. විතණ්ඩවාදි පනාහ:- මග්ගො න ම වාසං විඛංසෙතො ගච්ඡති කං මග්ගො වාසොති චදෙසිති? සො චතතඤ්ඤා - කං අරියවාස භාණ්ඩො හොසි නිහොසිති? සමෙ පන හොමිති චදති, අනාණ කතාය න ජානාසිති චතතඤ්ඤා. සමෙ භාණ්ඩොසමිති චදති සුත්තං ආහරාති චතතඤ්ඤා, සමෙ ආහරති ඉමෙවනං කුසලං, තො

මෙ ආහරනි සං ආහරිතබ්බං. “දුක්ඛිකම්ම භික්ඛවෙ අභිසවාසා සද්දියා ආවසිංසු වා ආවසන්ති වා අවසිංසන්ති වාති” එතස්සති සුත්තං මග්ගස්ස වාසනාවං දිසෙති. තස්මා සුකම්මිකම්මෙව නනති.

iv ඉදං පන භගවා සන්තානං ආසං ජානතො ඉමෙසස්ස උසිග්ගානං විසංසානාස්සන් මග්ගස්සන්තං අප්පචන්තිකම්මෙ ජානාති එව. චුත්තමි චෙතං:- “කාමං සෙවනතෙස්සෙව ජානාති අසං පුග්ගලො කාමගරුකො කාමාසයො කාමාධිමුත්තොති. නෙකම්මං සෙවනතෙස්සෙව ජානාති අසං පුග්ගලො නෙකම්ම ගරුකො නෙකම්මාසයො නෙකම්මාධිමුත්තොති බ්‍යාපාදං - අබ්‍යාපාදං - පිනමිධං - ආලොකස්සස්සං සෙවනතෙව ජානාති අසං පුග්ගලො ආලොකස්සස්ස ගරුකො ආලොකස්සස්සයො ආලොකස්සස්සාධිමුත්තොති”

v. අනුසං නිදද්දසෙ කාමරාගො ව සො අප්පච්ඡිතසේන අනුසයො වාති කාමරාගානුසයො. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. සං ලොකෙ පිසරුපනති සං ඉමස්මිං ලොකෙ පිසජාතිකං, සාතරුපනති සාතජාතිකං, අසාදපදභානං ඉසාරම්මන්, එත්ථ සන්තානං රුගානුසයො අනුසෙතිනි එතස්මිං ඉසාරම්මන් සන්ත නං අප්පච්ඡිතසේන රුගානුසයො අනුසෙති. සථා නාම උදකෙ නිමුග්ගස්ස හෙසාව උපපි ව සමන්තසාගෙ ව උදකමෙව හොති එවමෙව ඉසාරම්මන් රුගප්පනති නාම සන්තානං ආවිණ්ණසමා විණ්ණා, තථා අතිසාරම්මන් පටිසුප්පනති. ඉති ඉමෙසු විසු ධම්මෙසුති එවං ඉමෙසු කාමරුගපටිසවතෙතසු ඉසාතිසාරම්මන් ධම්මෙසු. අවිජ්ජානුපතිතාති කාමරාගපටිසසමපසුත්තා හුස්සා ආරම්මන්කරන්වසෙන අවිජ්ජා අනුපතිතා. තදෙකසේන හි නාස සමපසුත්තකසවසෙන එකසථා මාත්තො ව දිසි ව විවික්ච්ජා වාති නවවිසධා මාත්තො වාසවිධා දිසි අසවස්සුකා ව විවික්ච්ජා. හව රුගානුසයො පනෙත්ථ කාමරුගානුසයෙනෙව සබ්බතිතොති වෙද න්‍යබ්බා.

vi. වරිත නිදද්දසෙ තෙරසවෙනනා පුස්සස්සතිසබ්බාගේ, මාදස අපුස්සස්සතිසබ්බාගේ, චත්තෙසා ආත්තෙස්සාතිසබ්බාගේ තත්ථ කාමා වචනේ පරිත්තභුමකො, ඉතරො මහාභුමකො, නිසුපි වා එතෙසු යො කොචි අප්පටිපාකො පරිත්තභුමකො, බහුටිපාකො මහාභුම කොති වෙදිතබ්බො. අධිමුත්තනිදද්දසො හෙට්ඨා පකාසිතොව. කස්මා පනාසං අධිමුත්ත හෙට්ඨා චුත්තාපි පුන ගතිතාති? අසස්සති හෙට්ඨා පාටිසෙකකං බලදස්සනවසෙන ගතිතා, ඉධි සන්තානං නික්ඛිද්දිය මුද්දිය භාවදස්සනත්ථං. මහාරජ්ඣනනිදද්දසෙ උස්සද ගතානිති වෙසුලලගතාති, පහානකකමවසෙන වෙස උප්පටිපාටියා නිදද්දසො කතො. අනුස්සදගතානිති අවෙසුලලගතාති, නික්ඛිද්දිය මුද්දියනිදද්දසෙ උපටිසංසඉද්දියාති නාම කපිතාති, උප්පටිපාටියො

නිදෙදසෙ පනෙත් පසොජනං. හෙට්ඨා වුත්තනියෙනෙව වෙදි තබ්බං. තථා වාකාරනිදෙසාදිසු. පාපාසයානී අකුසලාසයා, පාප වජිතානී අපුසුසුභිසංඛාර පටිපුරකා පාපාධිමුත්තිකානී සත්තා යාහිරතා චට්ඨකාසයා. ස්වාකාරනිදෙසෙ සසමා කල්‍යාණකො නාම අනුසයො නජී නසමා කල්‍යාණානුසයානී න වුත්තං. සෙසං වුත්තවිපට්ඨාසෙන වෙදිතබ්බං.

vii. පබ්බාහබ්බනිදෙදසෙ කම්මාවරණෙනානි පඤ්චවිධෙන ආනන්තපියකමෙමන, කිලෙසාවරණෙනානි නියතමිච්ඡාදිසීයා, විපාකාවරණෙනානි අහෙතුකපටිසංස්ථිතා, සසමා පන දුහෙතුකා නමි අපිසමග්ගපටිවෙධො නජී නසමා දුහෙතුකපටිසංස්ථිති විපාකා වරණමෙව්න වෙදිතබ්බා. අසසධානි බ්‍රහ්මදිසු සඛාරතිතා, අවජ්ඣකානි කතතුකමානා කුසලවජ්ඣරතිතා, උත්තරකුරුකා මනුස්සා අවජ්ඣකට්ඨානං. පටිඝා, දුපපඤ්ඤාති හවඛිත පඤ්ඤාය පටිතිතා, හවඛිතපඤ්ඤාය පන පටිපුණ්ණයයි යස්ස හවඛිතං. ලොකුත්තරස්ස පාදං න හොති සො දුපපඤ්ඤාසෙව නාම. අහබ්බා නියාමං ඛකාමිතුං කුසලෙසු ධම්මෙසු සම්මත්තනනි කුසලෙසු ධම්මෙසු සම්මත්තනනියාම සබ්බානං මග්ගං ඛකාමිතුං අහබ්බා. න කම්මාවරණෙනානි ආදීනි විපට්ඨාසෙන වෙදිතබ්බාණි. ඉදං වින්හං ඤාණානං භාජනිසං ඉද්දිසපරෙපටි තනි ඤාණස්ස ච ආසයානුසංඤාණස්ස ච, එත්ථ හි ආසයානුසං ඤාණෙන ඉද්දිස පරොපට්ඨිතනිඤාණමි භාජිතං. ඉති වෙ ඤාණානි එකතො හුන්දා එකං බලඤාණං නාම ජානනි.

෪ ජඨබලනිදෙදසො

24. i. ජඨබලනිදෙදසෙ, සවැනිවූ තථාගතබලනිදේශයෙහි; ආස යනනි, ආසයං යන පදයාගේ; (විග්ගහො එවං කාතබ්බො, විග්ගහ මෙසේ කටයුතු; 0) යත්, යම් තෙනෙනා; හෙවත් යම් ධම්මජාතයෙක්හි; (යෙ) සත්තා, යම් සත්තභිකෙනෙක්; ආසයෙනි, සී සේසි; නිවසනනි, වෙසෙද්ද; තෙසං, ඒ සත්තභියන්ගේ; නිවාසට්ඨානං, වසන තෙනවු; තං දිසීගතං වා, ඒ මිථ්‍යාදූෂිතය හෝ; (තං) යථාභූතඤාණං වා, ඒ යථාභූත ඥානය හෝ; පජානානි, ප්‍රකාරයෙන් දැනවදරනසේක(0) අනුසංයනි, යනු; අප්පතිනානුසංයනං, චතුර්විධමානීයෙන් ප්‍රතිත නොකරනලදවැ සිත්සතනති හොත්; කිලෙසං, කෙලශයා, (පජානානි යොජනු) වජිතනනි යනු; කායාදිති, කායාදි වාරත්‍රයෙන්; අභිසංඛිතං, සකස් කොටැ කළාවූ; කුසලාකුසලං, සුවර්ත දුඛවර්තය; අභිමුත්තිනනි, යනු; අජ්ඣාසයං, අදහස; අප්පරජකෙති ආදිසු, යනාදි පදයන්හි; (විනිවජ්ජයො එවං වෙදිතබ්බො, විනිස මෙසේ දතයුතුයි; 0) එතෙසං, තෙල සත්තභියන්ගේ; පඤ්ඤාමයෙ; ප්‍රඥමයවූ; අකම්මති ඇසෙහි; අප්පං, අප්‍රච්ඡි, පරිත්තං, මදවූ; රුගදෙසමොහරජං, රුගවෙසමොහසංඛිතාන

රජස් තෙමේ; (අභි, ඇද්ද;0) ඉති, එහෙයින්; තෙ සත්තා, ඒ සත්ත්වයෝ තුමු; **අපරජකතා**, අපරජක නම්නු; තසෙව, ඒ රුහාදිරජස්සුන්මැ; මහත්තාය, මහත්වන බැවින්; **මහාරජකතා**, මහාරජක නම්නු; උභයෙතාපි, උභයපද විසිනුදු; මඤ්ඤිලෙසෙ, මදවු කෙලෙස් ඇත්තාවුදු; මහාඤ්ඤි ස ව, මහත්වු කෙලෙස් ඇත්තාවුදු, සතෙත, සත්ත්වයන්; දසෙසති, දක්වා; යෙසං, යම් සත්ත්වකෙනෙකුන්ගේ; සමාදිති, ශ්‍රමාදිවු; ඉඤ්ඤාති, ඉඤ්ඤයෝ; තිකතාති, තිසුණුවුනුදු; තෙ, ඒ සත්ත්වයෝ; **තිකතිඤ්ඤා**, තිකතිඤ්ඤ නම්නු; යෙසං, යම් සත්ත්වකෙනෙකුන්ගේ; තාති, ඒ ශ්‍රමාදිවු ඉඤ්ඤයෝ; මුදුති, මාදුලුවුනුදු; තෙ, ඒ සත්ත්වයෝ; **මුදිඤ්ඤා**, මුදිඤ්ඤනම්නු; යෙසං, යම් සත්ත්වකෙනෙකුන්ගේ; ආසයාදයො, ආසය නම්ලද දූෂිත ආදිකොටැ ඇති; කොඨාසා, කොටස්නු; සුඤ්ඤා, හදුයනුදු; තෙ, ඒ සත්ත්වයෝ, **සාකාශා**, සාකාර නම්නු; විපරිතා, තවිපරිතවු සත්ත්වයෝ; **වාකාශා**, වාකාර නම්නු; යෙ, යම් සත්ත්වකෙනෙකු; කම්මකාරණං, වදාල කරුණු; සලලකෙතති, සලකද්ද; සුබෙත, සුවයෝ; විඤ්ඤාපෙත්තුං, වතුසත්තය විතවන්ට; (වතුසත්තය හඟවන්ට යුජ්ඤි.) සකතා, ගැන්කානු; ගොනති, වෙද්ද; තෙ, ඒ සත්ත්වයෝ; **සුචිඤ්ඤාපයා**, සුචිඤ්ඤ නම්නු; විපරිතා, තවිපරිතසත්ත්වයෝ; **දුචිඤ්ඤාපයා**, දුර්චිඤ්ඤ නම්නු; යෙ, යම් සත්ත්වකෙනෙකු; අරියමග්ග පටිවේධස්ස, ආර්යමාර්ගීය ප්‍රතිවේධ කිරීමට; අනුච්ඡවිකා, සුදුසුවෙද්ද; උපතිස්සයමපන්නා, උපතිස්සයමසම්පන්නයනුදු; (අනුච්ඡවිකා උපතිස්සයමපන්නා සිද එකපද පාසයි) තෙ, ඒ සත්ත්වයෝ, **හබ්බා**, හවයනු; විපරිතා, තවිපරිතවු සත්ත්වයෝ; **අහබ්බා**, අහවයනු වෙත්.

24. ii එවං, මෙනයිත්, ඡිඨබලස්ස, සවනුවු ඥානබලයාගේ; මාතිකං, මාතෘකාව; සපෙඤ්ඤා, නබා; ඉදුති, දැන්; යථාපටිපාටියා, මාතෘකාපරිපාටිය නොඉක්මැ; භාජෙනො, විභජනය කරනසේක්; කතමො ව සත්තානං ආසයොති ආදිං, යනාදිය; ආහ, වදාලසේක; තත්ථ, ඒ කතමො ව සත්තානං ආසයො යනාදියෙති; සස්සතො ලොකොති ආදිනං, යනාදි පදයන්ගේ; අජො, අජි; ගොඨා, යටැ; තිකෙතිප කණ්ඩවණ්ණනායං, තිකෙතිපකණ්ඩවණ්ණනාවෙති; වුත්තොයෙව, කියන ලද්දේමැයි; ඉති භවදිසිසනතිසසිතා වාති, යනු; එවං, මෙපරිද්දෙන්; සස්සතදිසිං වා, ශාශවතදූෂිත ගෝ; සනතිසසිතා, ඇසුරුකලානු; (ගොනති, වෙන්;0) ති, ඒ සැබව; එත්ථ, ඉති භවදිසිසනතිසසිතා යන වචනයෙති; සස්සතදිසි, ශාශවතදූෂිත නොමෝ; භවදිසිති, භව දූෂිතයි; වුත්තා, වදාරනලදුයැ; උචේදදිසි ව, උචේදදූෂිත නොමෝද; විභවදිසිති, විභවදූෂිතයි; (වුත්තා, වදාරනලදුයැ;0) ති, ඒ සැබව; සබ්බදිසිතං, සියලු දූෂිත; සස්සතචේදදිසිති, ශාශවතොචේද දූෂිත විසිත්; සබ්බගිතතතා, හතවතලද බැවින්; සබ්බෙසි, සියලුම; දිසි ගතිකා, මිථ්‍යාදූෂිතගතිකාවු; ඉමෙ සත්තා, මේ සත්ත්වයෝ තුමු; ඉමො ව වෙ දිසියො, මේ උභයදූෂිතන්ද; සනතිසසිතා, ඇසුරුකලනු; ගොනති

වේ; ඉදං නිවාසථානනති, මේ නිවාසථානයයි; අයං, කියනලද මේ කථා තොමෝ; ආවරියානං, ඇජරන්ගේ; සමානඤ්චා, සමානාති ප්‍රායාචී ඇති කථාවයි; විතණ්ඩවාදී පන, විතණ්ඩවාදී පුද්ගලතෙම වනාහි; මග්ගො නාම, මාගීයතෙමේ නම්; වාසං, මිථ්‍යාදූෂටිසංඝානාන වාසය; විඛංසෙනො, ප්‍රතිනකෙරෙමින්; ගච්ඡති, යෙයි; හෙවත්-පවති; තුං, යුෂමත් තෙමේ; මග්ගො, මාගීය; වාසොති, වාස නමැයි; වදෙසීති, කියන්නෙහිදැයි; ආහ, කී; සො, ඒ විතණ්ඩවාදී තෙම; තුං, තෝ, අරියවාසභාණකො, ආයතීයන්ගේ මිථ්‍යාදූෂටිසංඝානාන වාසය බණන්තෙක්; හොසි, වෙති; නහොසි, නොවෙති; ඉති වත්තබ්බො, මෙසේ කියයුත්තේදැ; සවෙ පන, ඉදින්, වනාහි; න හොමිති, ආයතී වාසභාණක නොවෙමිසි; වදති, කියන්නේ නම්; අභාණකතාය, ආයතී වාසභාණක නොවන බැවින්; න ජානාසීති, නොදන්නෙහියයි; වත්තබ්බො; කියයුත්තේදැ; භාණකො, ආයතීවාසභාණකයෙක්; අසමිති, වෙමිසි; සවෙ වදති, ඉදින් කියන්නේ නම්; සුත්තං, පෙළ; ආහරඉති, එළවයි; වත්තබ්බො, කියයුතු; සවෙ ආහරති, ඉදින් පෙළ එළවන්නේ නම්; ඉති, එසේ පෙළ එළවීමක් ඇතිකලැ; එතං, තෙල එළවීම; කුසලං, මැනවි; නො වෙ ආහරති, ඉදින් පෙළ නොඑළවන්නේ නම්; සයං, නමා විසින්; දසසිමෙ භික්ඛවෙ, පෙ, ආවසිස්සනතිවාති; යන මේ පෙළ; ආහරිතබ්බං, එළවියයුතුයි; භික්ඛවෙ, මහණෙනි; යං, යම් ආයතීවාස යන්ති; අරියා, ආයතීපුද්ගලයෝ; ආවසිංසු වා, එළඹ විසුහුද; ආවසනති වා, එළඹ වෙසෙද්ද; ආවසිස්සනති වා, එළඹ වසන්නාහුද; ඉමෙ අරිය වාසා, මේ ආයතීවාසයෝ; දස, දසදෙනෙක; හි, එසේදැ; එතං සුත්තං, (අභිතුත්තරතිකායයෙහි දසකතිපානයෙහි වදළ) තෙල සුතුර; මග්ගසං, මාගීයාගේ; වාසභාවා, වාසභාවය; දිපෙති, දක්වා; තසමා, එහෙයින්; එතං, යං පටිච්චි, පෙ, ඉදං වසනථානං යන එතච්චනය; හෙවත් - මාගීය වාස නමැයි යන වචනය; සුභච්චං එව, මනාකොට කියන ලද්දේමැයි.

24. iv. පන, පක්‍ෂානතරයෙක් කියනුලැබේ; සත්තානං, සත්ත්ව යන්ගේ; ඉදං ආසයං, මේ දූෂටිවිදගීනාමාගීඥාසංඛ්‍යානආශය; ජානෙනො, දැන වදාරන්නාහු; භගවා, භාග්‍යවතුන්වහන්සේ; ඉමෙසං දිසිගතානං ව, මේ ආශවතොවෙස්ද දූෂටිගතයන්ගේද; (ඉමෙසං ව) විපස්සනාඤ්ඤ මග්ගඤ්ඤානං, මේ විදගීනාඥන මාගීඥායන්ගේද; අප්පවත්තිකිකිණෙපි, (පවත්නා කෙණෙහිදු) නොපවත්නා කෙණෙහිදු; (පි ශබ්දයා ප්‍රවෘත්තිය අපෙක්‍ෂා කෙරෙයි) ජානාති එව, දැන වදාරන සේක්මය; කාමං සෙවනනඤ්ඤව ජානාති, පෙ, ආලෝකසඤ්ඤාධි මුත්තොති, යන; එතං, එතච්චනය, චුත්තමපි ව, වදළසේක්මය; කාමං, කාමගුණය; සෙවනනං එව, ඇසුරුකරනුවහුමැ; අයං පුග්ගලො, මේ පුද්ගලතෙම; කාමගරුකො, කාමගුණය ගරුකරන්නෙකැ; කාමාසයො, කාමගුණයෙහි අදහස් ඇත්තෙකැ; කාමාධිමුත්තො, කාමගුණයෙහි ලොල්වූ සිතැත්තෙකැයි; ඉති, මෙසේ; ජානාති, දැන වදාරන සේක;

නෙකකම්මං, වස්සකාම කෙලශකාමයා කෙරෙන් නික්මුනාවූ ප්‍රථමධ්‍යාන සංක්‍රීයාන නෛෂ්ක්‍රමය; සෙවනනං එව, ඇසුරුකරනුවනුමැ; අයං පුග්ගලො, මේ පුද්ගල තෙම; නෙකකම්මගරුකො, වස්සකාම කෙලශ කාමයා කෙරෙන් නික්මීමයි කියනලද නෛෂ්ක්‍රමය ගරුකරන් නෙකැ; නෙකකම්මාසයො, නෛෂ්ක්‍රමයයෙහි අදහස් ඇත්තෙකැ; නෙකකම්මාධිමුනො, නෛෂ්ක්‍රමයයෙහි කැමැති සිතැත්තෙකැයි, ඉති මෙසේ; ජානාති, දෑන වදාරනසේක; බ්‍යාපාදං, ව්‍යාපාදය; අබ්‍යාපාදං, අව්‍යාපාදය; ටිනම්ඛං, සත්‍යානම්ඛය; ආලොකසංඝුඤ්ඤි, ආලොකසංඝුඤ්ඤව; සෙවනනමෙව, ඇසුරුකරනුවනුමැ; අයං පුග්ගලො, මේ පුද්ගලතෙම, ආලොකසංඝුඤ්ඤගරුකො, ආලොකසංඝුඤ්ඤ ගරුකරන්තෙකැ; ආලොක සංඝුඤ්ඤසයො, ආලොකසංඝුඤ්ඤවෙහි අදහස්ඇත්තෙකැ; ආලොකසංඝුඤ්ඤධි මුනො, ආලොකසංඝුඤ්ඤවෙහි නියැලී සිතැත්තෙකැ; ඉති මෙසේ; ජානාති, දෑනවදාරනසේක.

24. v. අනුසයනිද්දෙසෙ, අනුසයනිර්දේශයෙහි; කාමරාගො ච, කාමරාගයත් වේ; සො, ඒ කාමරාගය තෙම; අප්පතිනසේන, මානීඤ්ඤ යෙන් නොපැහු කරුණෙන්; අනුසයො ච, අනුසයත් වේ; ඉති, එහෙයින්; **කාමරාගානුසයො**, කාමරාගානුසය නම; සෙසපදෙසුපි සෙසුපදයන්හිද; එසෙවනසො, මෙකී නය බඳු නය ඇත්තේවේ; නොහොත් - මේ නයමැ පැමිණවිය යුත්තේය; **යං ලොකෙ පිය රූපනි**, යනු; ඉමසිං ලොකෙ, මේ ලොකයෙහි; යං, යම් ධර්ම ජානයක්; පියජාතිකං, ප්‍රියසම්භාව ඇත්තේද; **සාතරූපනි**, යනු; සාතජාතිකං, ප්‍රණීතසම්භාව ඇත්තේද; අසාදපදදානං, ආසාදයට ආසන්නකාරණය; ඉධාරමණං, ඉෂ්වාලම්භනයක් වේද; **එසා සත්තානං රාගානුසයො අනුසෙතිති**, යනු; එතසම් ඉධාරමණෙ, තෙල ඉෂ්වාලම්භනයෙහි; සත්තානං, සත්තව; අප්පතිනසේන, මානී ඤ්ඤයෙන් නොපැහු කරුණෙන්; රාගානුසයො, රාගානුසය තෙමේ; අනුසෙති, සත්තානයෙහි පුත පුතා හෝතේයි (සිත්සතන්ති පුතපුතා උපදී යුසේයි) උදකෙ, ජලයෙහි; නිමුග්ගස්ස, නිමග්නවූ පුරුෂයාගේ; හෙයා ච, අධිභාගයෙහිද; උපරි ච උච්චිභාගයෙහිද; සමන්තභාගෙ ච, භාත්පස්හිද; උදකමෙව, ජලයමැ; යථා නාම හොති, යම්සේ වේද; එවමෙව, එපරිද්දෙන්මැ; ඉධාරමණෙ, ඉෂ්වාලම්භනයෙහි; රාගුප්පත්ති නාම, රාගයාගේ ඉපැදීම නම්; සත්තානං, සත්තයන්ගේ හෝ සත්තයන් විසින්; ආවිණ්ණසමාවිණ්ණා, නැවත නැවත පුරුදු කරනලද පුරුද්දකි; අනිසාරමණෙ, අනිෂ්වාලම්භනයෙහි; පරික්‍ෂුප්පත්ති, ප්‍රතික්‍ෂයාගේ ඉපැදීම; තථා, එසේ නැවත නැවත පුරුදුකරනලද පුරුද්දකි; ඉති ඉමෙසු විසු ධම්මෙසුති, යනු; එවං, යථොක්තතයින්; කාමරාගපරික්‍ෂවනොසු, කාමරාගප්‍රතික්‍ෂයධ්‍යාන ආලම්භික බමුන් ඇති; ඉමෙසු ඉධානිසාරමණධම්මෙසු, මේ උභයඉෂ්වාලම්භ අනිෂ්වාලම්භ බමුන්හි; **අවිජ්ජානුපතිනාති**, යනු; කාමරාගපරික්‍ෂපසුත්තානුත්තා, කාමරාගප්‍රතික්‍ෂයත් හා එකොතපාද්දිප්‍රකාරයෙන් යෙදුනිවැ;

ආරම්භකරණවසෙන, අරමුණු කිරිමි විසින්; අවිජ්ජා, අවිද්‍යානොමෝ; අනුපතීනා, ප්‍රවාතනවුය; කදෙකඝවසෙනාති, යනු; නාය, ඒ අවිද්‍යාව හා; සම්පයුත්තචකඝවසෙන, සම්පයුත්තභාවයෙන් එක්වැ. පැවැති බෙලෙන්; එකඬො, එක්වැ පැවැතුම් ඇත්තේය; මානො ච දිසි ච විවික්චජා චාති, යනු; නවට්ඨො, නවප්‍රකාර ඇති; මානො, මානසය; චාසසිට්ඨා, දෙසැටක් පබේ ඇති; දිසි, මිථ්‍යාදූෂිතොමෝද; අභවජ්ජකා, අභවයානුකවු; විවික්චජා ච, විවික්චිත්තා නොමෝද වේ; එත්ථ, මේ කාම රුගානුසයො යන පෙදෙහි; නොහොත් - මේ ඥානවිභවිතයෙහි; භව රුගානුසයො පන, භවරුගානුසය නෙම වනාහි; කාමරුගානුසයෙ නෙව කාමරුගානුසය කරණකොටගෙනම; සඛගතිනොති, හඤ්චො ගන්තාලදයැයි; වෙදිනබ්බො, දතයුතු.

24. vi. චරිතනිද්දෙසො, චරිතනිද්දෙසෙහි; තෙරස වෙතනා, කම්චැදරි රුවැදරි තෙලෙස් කුශලවෙතනාවෝ තුමු; පුඤ්ඤති සඛාරො, පුණ්‍යාභිසංඝකාර නම; මාදස, දෙලොස් අකුශල වෙතනාවෝ තුමු; අපුඤ්ඤතිසඛාරො, අපුණ්‍යාභිසංඝකාර නම; වතස්සො, සතර අරුවැදරි කුශලවෙතනාවෝ තුමු; ආනෙඤ්ජාති සඛාරො, ආනෙඤ්ජාභිසංඝකාර නම; තත්ථ, ඒ පුණ්‍යාභිසංස්කාර ද්විත් අතුරෙන්; කාමාවචරො, කම්චැදරි අභිසංස්කාරය තෙම; පරිත්තභූමකො, භික්ෂානුභාවය ඇති භූමියෙහි අන්තර්ගතය; ඉතරො, රුවැදරි අරුවැදරි අභිසංස්කාරය තෙම; මහාභූමකො, මහදනුභාවය ඇති භූමියෙහි අන්තර්ගතය; මා, නොහොත්; තිසුපි, ත්‍රිවිධවුද; එතෙසු, තෙල අභිසංස්කාරයන් අතුරෙන්; යො කොපි, යම් කිසි; අප්පට්ඨාකො, මදවු විපාක ඇති අභිසංස්කාරයෙක් ඇත්නම්; පරිත්තභූමකො, භික්ෂානු භාවය ඇති භූමියෙහි අන්තර්ගතවනුය; බහු විපාකො, මහත්වු විපාක ඇති අභිසංස්කාරයෙක් ඇත්නම්; මහාභූමකොති, මහදනුභාවය ඇති භූමියෙහි අන්තර්ගතවනුයැ කියා; වෙදිනබ්බො, දතයුතු; අභිමුත්ති නිද්දෙසො, අභිමුක්තිනිද්දෙසයනෙම; හෙඬා, යට; පකාසිනොව, පහල කරනලද්දේමැයි; කසමා, කවරහෙයකින්; (පන පක්ෂානතරද්දොනකසි) අයං අභිමුත්ති, මේ අභිමුක්තිනොමෝ; හෙඬා, යට; චුත්තාපි, වදුරන ලද්දි නමුත්; පුත, නැවත; ගතිතා, ගෘහිතද; ඉති, මෙසේ විහාරත් හොත්; හි, යට වදුලබව සැබව; අයං, මේ අභිමුක්තිනොමෝ; හෙඬා, යට; පාටියෙකකං, වෙන්කොට; බලදස්සනවසෙන, දඬවිධ නථාගත බල දැක්විම් විසින්; ගතිතා, ගෘහිතය; ඉධ, මෙතෙතා; සත්තාතං, සත්තවෑන්ගේ; තිකිකිඤ්ඤියමුදිඤ්ඤියභාවදස්සනත්ථං, තියුණු ඉඳුරන් මුදු ඉඳුරන් ඇති බව දැක්විම පිණිස; (ගතිතා, ගෘහිතය; ට) මහාරජකි නිද්දෙසො, මහාරජකිනිද්දෙසෙහි; උස්සදගතානිති, යනු; වෙපුලල ගතානි, විපුලබවට ගියනු; පහානකකමවසෙන, ප්‍රහානකමබලයෙන්; උප්පට්ඨාපි යා, (අප්පරජකමහාරජකයන්ගේ) උපිලිවෙලින්; එසො නිද්දෙසො, මේ නිද්දෙසය නෙම; කතො, කරනලද්දේය; අනුස්සද

ගතානිති, යනු; අවෙජ්ජලගතානි, විජ්ජලබවට නොගියනු; තික්ඛිඤ්ඤි මුදිඤ්ඤිකිඤ්ඤෙස, තික්ඛෙණ්ණඤ්ඤිකිඤ්ඤෙස මාදුලෙඤ්ඤිකිඤ්ඤෙසෙති; උපනික්ඛාය ඉඤ්ඤානි තාම, උපනික්ඛාය වූ ඉඤ්ඤායෝ පවා; කච්ඡානි, වදාරනලද්‍රව්‍ය; එතථ, මේ තික්ඛෙණ්ණඤ්ඤිකිඤ්ඤෙස මාදුලෙඤ්ඤිකිඤ්ඤෙසෙති; උපපටිපාටියා, උපිඡ්චෙත්‍රිනි; තිඤ්ඤෙස පන, විඤ්ඤාරකපනෙයෙති වනානි; පයොජනං, ප්‍රයොජනය; හෙය්‍යා, යව; වුත්තනායෙනෙව, කි නසිනිම; වෙදිනබ්බං, දතයුතුයි; වාකාරනිඤ්ඤසාදිසු, වාකාරනිඤ්ඤාදිනි; තථා, එසේ දතයුතු; **පාපාසයානි,** යනු; අකුසලාසයා, අකුසලාධ්‍යායය ඇත්තෝයි; **පාපවිනානි,** යනු; අප්‍රඥ්ඤානිසංඛාරපරිපුරකා, අප්‍රඥානිසංඛාරය පරිපුරණීකරන්නෝයි; **පාපාධිමුතනිකානි,** යනු; සකකායාතිරතා, සකකාය නම්ලද ස්වාත්මභාවයෙති ඇත්තෝයි; වට්ඨකාසයා, වාතන දුඛයෙති නියැලි අදහස් ඇත්තෝයි; ස්වාකාරනිඤ්ඤෙස, ස්වාකාර නිඤ්ඤෙසෙති; යසමා, යම්ගෙයකින්; කලාණකො, කලණවූ; අනුසයො නාම; අනුසයෙයක් නම්; තඤ්ච, නැද්ද; තසමා, එහෙයින්; කලාණානුසයානි, කලාණානුසයා යන වචනය; න වුත්තං, නොවදලසේක; සෙසං, හදවගෙහිවනාය; වුත්තවිපරියායෙන, කියනලද වචනාපියන්ට වෙතස් පරිද්දෙන්; වෙදිනබ්බං, දතයුත්තේය.

24. vii. භබ්බාභබ්බනිඤ්ඤෙස, භව්‍යාභව්‍යනිඤ්ඤෙසෙති; **භමමා වරණෙනානි,** යනු; පඤ්චවිධෙන, පඤ්චප්‍රභෙද ඇත්තාවූ; ආනන්තරිය කමෙත, ආනන්තරියාපාපකම්යෙති; **කිලෙසාවරණෙනානි,** යනු; නියතමිච්ඡාදිසියා, නියතමිච්ඡාදුෂ්ටියෙති; **විපාකාවරණෙනානි,** යනු; අගෙනුකපටිසංක්ඛිතා, අගෙනුකප්‍රතිසංක්ඛිතෙති; යසමා පන, යම් ගෙය කින් වනානි; දුගෙනුකානමපි, විගෙනුකසත්‍යවන්වන්; අරියමග්ග පටිවෙධො, අරියමාග්ගයෙන් ප්‍රතිවෙධයෙක්; තඤ්ච, නැද්ද; තසමා, එහෙයින්; දුගෙනුකපටිසංක්ඛිතා, විගෙනුකප්‍රතිසංක්ඛිතන්; විපාකාවරණ මෙව්‍යානි, විපාකාවරණ නමැයි; වෙදිනබ්බං, දතයුතු; **අසසාධානි,** යනු; බුඩ්ධිසු, බුඩ්ධිවස්තුන්; සංඛාරනිතා, ශ්‍රධාවෙන් තොරවූ පුද්ගලයෝයි; **අවජ්ඣකානි,** යනු; කතතුකමසනාකුසලවජ්ඣරනිතා, කරනුකැමැති බවයයි කියනලද කුසලවජ්ඣයෙන් තොරවූ පුද්ගලයෝයි; උත්තර කුරුකා, උතුරුකුරුද්වයිතා උපන්නාවූ; මනුස්සා, මනුෂ්‍යයෝ; අවජ්ඣකායානං, ඡන්දය නැති පුද්ගලස්ථානයට; පටිඨා, වන්නාහ; **දුප්පඤ්ඤානි,** යනු; භවබ්‍යාපඤ්ඤාය, භවාබ්‍යප්‍රඥාවෙන්; හෙවත් - බවහ සිත් සහතිස නුවණින්; පරිහිතා, පිරිහුණු පුතුලෝයි; පන, වක්තව්‍ය විගෙහයෙක් ඇත්; භවබ්‍යපඤ්ඤාය, භවාබ්‍යවිතතසහගතවූ ප්‍රඥාව; පරි පුණ්ණායමි, සම්පුර්ණකල්පි; යසම, යම් පුතුලක්වුනේ; භවබ්‍යං, භවාබ්‍ය විතතා; නොහොත් - භවාබ්‍යවිතතසහගතප්‍රඥාව; ලොකුතතරස්ස, නව විධලොකොත්තරධර්මයට; පාදකං, කරුණුවූයේ; න හොති, නොවේද; සො, ඒ පුතුල්ලෙන්; දුප්පඤ්ඤායෙව, ප්‍රඥරහිත පුද්ගලයෙක්ම වේ; අභබ්බා නියාමං ඔක්කමිත්‍රං කුසලෙසු ධර්මෙසු සම්මත්තනනි, යනු; කුසලෙසු ධර්මෙසු, කුසලධර්මයන් අතුරෙන්; සම්මත්තනිඨාමසංඛාතං.

සමමතතනියාමයයි කියනලද; මගනං, මාගීයට; ඔකකම්වුං, බැසගන්ට; අභබ්බා, අභව්‍යවූ පුද්ගලයෝයි; ත ඝමමාවරණෙනාති ආදීති, යනාදි පදයෝ තුමු; විපරියායෙන, තවිපරිතාපීවෘයෙන; වෙදිතබ්බාති, දත යුත්තාහ; ඉදං, මේ පදභාජනිය හෙම; ඉන්ද්‍රියපරෙපරියතති සුණ්ණං ව, ඉන්ද්‍රියපරෙපරියතති සුණ්ණයාගේද; ආසයානුසයසුණ්ණං ව, ආසයා නුසයසුණ්ණයාගේද; චිත්තං සුණානං, යන උභය ඥානයන්ගේ; භාජනියං, පදභාජනියයි; හි, සබ්බ; එත්ථ, තෙල උභයඥානයන් අතුරෙන්; ආසයානුසයසුණෙන, ආසයානුසයසුණ්ණ කරණකොට ගෙන; ඉන්ද්‍රියපරෙපරියතති සුණ්ණං ච, ඉන්ද්‍රියපරෙපරියතති සුණ්ණයද; භාජනං, බෙද වදාරනලදි; ඉති, එහෙයින්; වෙ සුණාති, උභයඥානයෝ; එකතො හුත්වා, එක්වැ; එකං බලසුණං නාම, එක් බලසුණ නම් නුවණෙක්; ජානං, වී; (ඉති සමාපතියෙති යැ)

සට්ඨබලනිද්දෙසො, සවනුව නටාගතබලනිදේශය; (නිසිතො තිමියෙයිට ;)

* වජ්‍ර යන්නෙන් මේ විකල්පයෙහි දුෂ්ටර්තසුවර්තය වදාරන ලදි ධර්මයෙහි ඉබ් දුෂ්ටර්තං සුවර්තනනි වුත්තං (මු. වී)

* අලුරජස් ඇති ඉන්ද්‍රිය හෙමේ තෙල සතුවයන්හටනුයි ඒ සතුවයෝ අලුරජස්ක නම් වෙන් යන අදීය විභාතයවශයෙන් පහළ කරනලදය. අපකථාතයවශයෙන් අලුරජස් ප්‍රඥමයවසුද්ධෙහි තෙල සතුවයන්ගේනුයි ඒ සතුවයෝ අලුරජස්ක නම්හු යන ශබ්දවිෂය සමාසානතයා විසින්මැ එපරිද්දෙන් ශබ්දනිෂ්පතතිය වන හෙයින් සලකව වේයයි දතයුතු. අපරජං අකං එතෙසනති අපරජස්කාති අත්තො විභාවිතො, අපරජං අකං එතෙසනති අපරජස්කාතිපි සද්දත්තො සමභවති (මු. වී) සද්දත්තො සමභවති සමාසනෙතනෙව නටා සද්දසිඬිතො (අ. වී)

* මෙහිදු ආශයදුනිම ආදියෙන් විශදවිශදවූ යම්බඳු ඉන්ද්‍රියයන් කරණකොටගෙනැ සතුවයෝ තුමු කල්‍යාණාශය පාපාශය ඇත්තෝ වෙද්ද ඒ පරෙවරවූ විශදවිශදවූ ශ්‍රමාදිඉන්ද්‍රියයන් ඇති සතුවයන් දුනිම ප්‍රකාශකෙරේයයි දතයුතු. කරුණු මෙසේ හෙයින් - හෙවත් ආශය ඥානාදියට වඩා ඉන්ද්‍රියපරෙපරියතකසුණ්ණයාගේද ඉන්ද්‍රියපරෙපරියතක සුණ්ණයට වඩා අධිමුක්තිප්‍රහේදගතඥායාගේද විශිෂ්ටඝ්භාවය ඇති බැවින් ඉන්ද්‍රියපරෙපරියතආසයානුසයසුණ්ණයන්ගේ වෙන්වැ පවත්නා අසාධාරණභාවයද ඉන්ද්‍රියපරෙපරියතන නානාධිමුක්තිකතාසුණ්ණයන්ගේ වෙන්වැ පවත්නා බලභාවයද සිඬියැ. එත්ථ ව ආසයජානනාදිනා යෙහි ඉන්ද්‍රියෙහි පරෙපරෙති සත්තා කල්‍යාණපාපාසයාදිකා හොනති තෙසං ජානනං විභාවෙතිති වෙදිතබ්බං. එවසද්ව කතා ඉන්ද්‍රියපරෙ පරියතන ආසයානුසයසුණානං විසුං අසාධාරණතා ඉන්ද්‍රියපරෙපරි යතන නානාධිමුක්තිකතාසුණානං විසුං බලනා ව සිඬා හොති

(මු. වී) ඥානෙසනති පරෙපරානං විසදනං සඛාදිඉන්ද්‍රියානං, එවඤ්ච කාතානි ආසයාදිතො ඉන්ද්‍රියපරෙපරියන්තස්ස ඉන්ද්‍රියපරෙපරියන්තානො ච අබිමුක්තිහෙදස්ස විසිඨස්භාවනානා එව ඥා (අ. වී)

* යදජියා යන පෙද යෙ + අරියා යි විසසි කටයුතුයි. ආවසිංසු යන පදයාගේ අර්ථය ඇසුරුකොට විසුභ කියා ගතයුතුයි. ඥා යදරියානි යෙ අරියා, ආවසිංසුති නිස්සාය වසිංසු ඥා (මු. වී)

* ජ් ආයාසිවාසයෝ කවරහුද? ඥා භික්ඛවෙ භික්ඛු පඤ්චබග විපපතිනො හොති, ඡලබගසමන්තාගතො, එකාරකෙබ්බා, චතුරා පසෙසනො, පඤ්ඤානා පච්චක සච්චා, සමවයසට්ඨසනො, අනාවිලසබ්බාපො, පසුබකායසබ්බාදො, සුවිමුත්තවිත්තො, සුවිමුත්තපඤ්ඤාති ඥා යි මෙසේ වදාළ ආයාසිවාසයෝයි. මෙහි 1. කාමච්ඡන්ද්‍රියාපාද ස්වායානම්ඛ භ්‍යාධ්‍යායකොකායා විවික්ඛස්ස සංඛ්‍යාන පඤ්චනිවරණයන්ගේ විප්‍රතිනතිය එක් අගෙනි. 2. ෂබ්‍යෙන්ද්‍රිය සංවරණසංඛ්‍යානාමඛගතයන් යුක්තබව එක් අගෙනි. 3. සමානිසබ්බානා එකාරකණ්ණයෙන් යුක්ත බව එක් අගෙනි. 4. නුවණින් දූත ප්‍රතිසෙවන අබිවාසන පරිවර්තන විනෝදනයයි කියනලද චතුරපාශ්‍රයණයෙන් යුක්ත බව එක් අගෙනි. 5. බොහෝවූ මහණබමුණන්ගේ වෙන්වෙන්වූ පැවැති ලබ්බිප්‍රණෝදනය එක් අගෙනි. 6. මුද්‍යාළ කාමෙසනා හවෙසනාදිය ඇති බව එක් අගෙනි. 7. කාමසංකල්ප ව්‍යාපාදසංකල්ප විහිංසාසංකල්පයන් කරණකොටගෙනා නොකැලඹුනුබව එක්අගෙනි. 8. චතුරීධ්‍යානලාභිතිය එක් අගෙනි. 9. රුගවෙමමොහයන් කෙරෙන් සුෂ්ඨු විමුක්ත සිත් ඇතිබව එක්අගෙනි. 10. රුගවෙමමොහයන් කෙරෙන් සුෂ්ඨු විමුක්ත ප්‍රඥ ඇතිබව එක්අගෙනි. මේ අගනු ආයාසිවාසයෝ නම් වෙත්.

* ජ් ආයාසිවාසයෝ කවරහුදයි විහාර ජ් ආයාසිවාසයන් පෙළෙන්ම දක්වන්නාවූ මූලවිකාඇපරනු “ඉධ භික්ඛවෙ” යනාදිවූ පෙළ ඇර දක්වා මෙසේ වදාළ ආයාසිවාසයෝයයි නිගමනය කොට නැවත මාහිංසිගමයෙන්ම ජ් ආයාසිවාසයන්ගේ අබිගමය දක්වනුවෝ එතෙසු යනාදිය කිහිපකෙ පන නෙ අරියවාසානි ප්‍රච්ඡිනා ඥා පෙ ඥා එතෙසුති ආදිමාග ඥා (අ. වී) ඥා එතෙසු පඤ්චබගවිපපතින පච්චකසච්චපතොදන එසනා සමවයසඨානානි, සබ්බායෙකං පරිසෙවති අබිවාසෙති පරිවර්තනි විනෝදෙතිති චුත්තෙසු අපසෙසනෙසු විනෝද තඤ්ච මහනිච්චානෙව, ඉතරෙ ව මහෙතෙව සමිජ්ඣනති තෙනාහ එතඤ්ඤා සුත්තං ඥා පෙ ඥා දිපෙතිති ඥා (මු. වී) යු හෙයින් පඤ්චබගවි ප්‍රතිනත ප්‍රත්‍යෙක ලබ්බිප්‍රණෝදන එසණපරිත්‍යාජනය යන කරුණු හුද නුවණින් දූත ප්‍රත්‍යයප්‍රතිසෙවනාදි චතුර්විධ අපාශ්‍රයණයන් අතුරෙන් විනෝදනයද මාහිකාත්‍යවත්නුමයි. තදිතරවූ ෂබ්‍යග සමන්තාගම එකාරකා ප්‍රතිසබ්බා ප්‍රතිසෙවනාදිනු මාහිප්‍රතිලාභය හා සමගම සමාඛ වෙත්. එහෙයින් “එතඤ්ඤා ඥා පෙ ඥා දිපෙති”යි විසු යනු භාවයි.

* ආලම්බනානුශයන සන්තානානුශයනෙන් අනුරන් ඉෂ්වාලම්බි
 නයෙහි ආලම්බනානුශයන වශයෙන් පුනපුනා හෝනේයි. ආවිණ්ණ
 සමාවිණ්ණා යන මේ වචනයෙන් භාත්පසින් වෙළාගෙනැ මෙන් සිටිය
 හුගේ වශයෙන් පුනපුනා හෝනාබව දක්වයි. ආරම්භණ සන්තානානු
 සයනෙසු ඉඨාරම්භණ ආරම්භණානුසයනෙන අනුසෙති; ආවිණ්ණ
 සමාවිණ්ණාහි එතෙන සමන්තතො වෙසෙතා විය සීතභාවෙන අනුසයි
 තතං දස්සෙති. (මු. ටී) තද්වහ අනුශයනයන් අනුරන් මාගීයෙන්
 දුසුන්වූ රාගය තෙම කාරණයක් හෙතුවක් ලැබුනුකලැ ඉපදීමට
 අභිවුයේ ශක්තිමද්භාවයට ගිය හෙයින් සන්තානයෙහි අනුශයනය
 කෙරේයයි හෙවත් සන්තානයෙහි පුනපුනා හෝනේයයි කියනුලැබේ.
 එපරිද්දෙන් ඉෂ්වාලම්බිතයෙහින් ඒ රුගයාගේ අනුශයනය පුනපුනා
 හෝනාබව නිති පවත්නා බව දනවුනු. ආරම්භණසන්තානානුසය
 නෙසුහි ආරම්භණානුසයනං සන්තානානුසයනනනි විසු අනුසයනෙසු,
 යථා හි මගෙන අසමුච්ඡින්නො රුගො කාරණලාභො උපපජ්ජනරහො
 ථාමගතසේන සන්තානෙන අනුසෙතිහි වුවහි එවං ඉඨාරම්භණපිති
 තස්ස ආරම්භණානුසයනං දළබ්බං, තං පනස්ස අනුසයනං උපපත්තියා
 පාකටං හොතිති දස්සෙත්වං අභාසථායං යථා තාමාති ආදි වුත්තං.
 (අ. ටී) ආවිණ්ණසමාවිණ්ණ යන්නෙන් ඉෂ්වාලම්බිතයෙහි රුගයාගේ
 විරුක්කාලයක් පරිභාවනය ප්‍රකාශකෙරෙයි. යම් හෙයකින් වනාහි
 මෙසේ විරපරිභාවිතවූ රුගාදිබ්බිජ්ජනනයක් භාත්පසැ වෙළාගෙනැ
 මෙන් සිටියේ වේද එහෙයින් භාත්පසින් වෙළාගෙනැ මෙන් සිටිය
 හුගේ වශයෙන් අනුශයිතභාවය දක්වායයි කියනලදි. එහෙයින්මැ
 ජලයෙහි නිමිග්ගයකු හා තුලාබව උද්භාවය. ආවිණ්ණසමා
 විණ්ණාහි එතෙන ඉඨාරම්භණ රුගස්ස විරපරිභාවිතං විභාවෙති,
 යසමා පන එවං විරපරිභාවිතං පරිවෙසෙතා විය සීතං හොති තසමා
 සමන්තතො වෙසෙතා විය සීතභාවෙන අනුසයිතතං දස්සෙතිති
 වුත්තං, තථාහි උදකෙ නිමුග්ගසදිසො උද්භවො. (අ. ටී)

* භවයද වස්තුකාම වන බැවින් රුගවශයෙන් හෝ සමාන වන
 බැවින් භවරාගානුශය නෙමේ. පෙ. සම්මානිතයයි කිහි. භවස්සාපි
 වච්ඡිකාමනතා රුගවසෙත වා සමානතතා භවරුගානුසයො. පෙ. සම්මා
 සම්මානිතොති ආහ. (මු. ටී) සියලුම ත්‍රෛභුමිකාමීයෝ කමනියාපි
 යෙන් කාමයහ යනාදි පාළිවශයෙන් භවරාගයාගේද වස්තුකාමකය
 දනවුනුය. රුගවශයෙන් යනු ආලම්බනයෙහි රජ්ජනසමභාව වශයෙනි.
 මෙද යුහු. සබ්බෙපි තෙමුකා ධම්මා කමනියසේන කාමාති ආදි
 පාළිවසෙත භවරුගස්සාපි වච්ඡිකාමතා වෙදිතබ්බා, රුගවසෙනාහි
 ආරම්භණරජ්ජනවසෙත. (අ. ටී)

* ප්‍රණීතාධිමුකතිකපුද්ගලයෝ කියුණු ඉඳුරන් ඇතියහු,
 තදිතරපුද්ගලයෝ මාදුලවු ඉඳුරන් ඇතියහුයයි මෙසේ ඉච්ඡිකාවිශෙෂය
 හෙවත් වෛකෝප්‍යනයන්ගේ ඉච්ඡිකාවිශෙෂය දක්වීම පිණිසමැ

අධිමුක්තිග්‍රහණය වේද එහෙයින් තිකඤ්ඤියමුදි ඤ්ඤියසභාවදසානන්තනි
 යි කියනලදි. ඥානාධිමුක්තිකා තිකඤ්ඤියා ඉතරෙ මුදි ඤ්ඤියානි එවං
 ඉ ඤ්ඤියවිසේසදසානන්තමෙව අධිමුක්තිග්‍රහණනි ආග තිකඤ්ඤිය
 මුදි ඤ්ඤිය සභාවදසානන්තනි. (මු. පී.) ඉ ඤ්ඤිය සෙසොති විනෝදයානං
 ඉ ඤ්ඤියපරෙපරියතනං. (අ. පී)

ප්‍රභානක්‍රමවශයෙන් යන මෙහි ප්‍රභානව්‍ය ප්‍රභායකයන්ගේ
 ක්‍රමය ප්‍රභානක්‍රම නමැයි දනවනුයි. පැහිය යුත්තනු විසින් උපද්‍රැහ
 වුවන්ගේ මඛනලද්දවුන්ගේ නිරෝධය පිණිස, ප්‍රභායකයක්නු හෙවත්
 ප්‍රතිකාරකුවක්නු පයෙඞ්ගණන කෙරේද එහෙයින් පළමුව, ප්‍රභානව්‍ය
 යාද පැසුව ප්‍රභායකයාද දක්විය යුත්තේනුයි මේ ප්‍රභානව්‍ය ප්‍රජහන
 ක්‍රමය ප්‍රභානකම පදයෙන් කියනලද්දේවේ. යම් ප්‍රභානව්‍යයක් යම්
 ප්‍රභාණයෙකින් වියයුත්තේද ඒ ප්‍රභානව්‍යයා ඒ ප්‍රභාණයෙන්ම, ප්‍රභාණ
 ප්‍රභාණවිචාරණයන් අතුරෙන් පළමුකොට, කියනුලැබේ. ඊටපසු දර්ශන
 ත්‍රිකාදින්හි මෙන් අප්‍රභානව්‍යයා කියනුලැබේ. මේ ක්‍රමය හෝ ප්‍රභාණ
 ක්‍රම නම. **ප්‍රභානක්‍රමවශෙනානි එසා ප්‍රභානබ්‍යපජහනකමො
 ප්‍රභානකමොති දව්ශබ්‍රහ්ම, යස්ස ප්‍රභානෙන භවිතබ්‍රහ්මං තං තෙනෙව
 ප්‍රභානෙන පසමං. වුවච්ඡි තතො අප්‍රභානබ්‍රහ්මනි අයං වා ප්‍රභා
 නකමො. (මු. පී.)** ප්‍රභානබ්‍රහ්ම උපද්ද්‍රැහනිරෝධනන්තං ප්‍රභායකං
 පරියෙසනිති පසමං ප්‍රභානබ්‍රහ්ම පච්ඡා ප්‍රභායකනි අයං ප්‍රභානබ්‍රහ්ම
 පජහනකමො ප්‍රභානකමොපදෙන වුතො, යස්සානි ප්‍රභානබ්‍රහ්මස්ස,
 තනති ප්‍රභානබ්‍රහ්ම, පසමං වුවච්ඡිති ප්‍රභානවිචාරණානං පසමං වුවච්ඡි,
 තතො පච්ඡා අප්‍රභානබ්‍රහ්ම, යථා තං දසානන්තකාදිසු. (අ. පී)

මාග්ගයට උපනිඃශ්‍රයවූ ඉන්ද්‍රියයෝ උපනිඃශ්‍රයෙහිය නම්නු,
 නිවන් කැමැත්තක් නැති බැවින් අච්ඡේදිකස්ථානයට ප්‍රවිෂ්ට වූනු
 මග්ගස්ස උපනිඃශ්‍රයභූතානි ඉන්ද්‍රියානි උපනිඃශ්‍රය ඉන්ද්‍රියානි, නිබ්බුති
 ඡන්දරුහිතතො අච්ඡේදිකස්ථානං පවිඨා. (මු. පී)

යම් භවාබ්‍රහ්මයක්නු පවත්නාකල්හි ඒ භවාබ්‍රහ්මසන්නතියෙහි
 ලොකොත්තරධර්මය තෙම පහල වේද ඒ භවාබ්‍රහ්මය තෙම ඒ ලොකොත්තර
 ධර්මයට පාදක වේ. පශ්චිමභවිකයාගේ භවාබ්‍රහ්ම සදහා මේ වචනය
 කි. ඥානං භවබ්‍රහ්ම පවත්නමානෙ තං සන්නතියං ලොකුත්තරං
 නිබ්බුතනි තං තස්ස පාදකං. (මු. පී.) තනති භවබ්‍රහ්ම, තස්සානි
 ලොකුත්තරස්ස, පාදකනති අනනිභවිකස්ස භවබ්‍රහ්ම සංකියාග. (අ. පී)

25.

i සන්නමබ්‍රහ්මදෙසෙ කායනිති කායී, වතනාතෙ කායීති
 කායීනො වතනාතෙ ජනා වුවච්ඡනි. තස්ස පසම වතුපෙක්ඛනානාම
 පසමො සමාපනතිලාගි සමානෝපෙව න ලාග්ගමිති කම්මට්ඨානං.

සමානං යෙව අභමමට්ඨානනනි සඤ්ඤි හොති, අයං අපගුණජකානලාභිති වෙදිතබ්බො. දුතියො සමාපනතිං අලාභියෙව ලාභිමනිති අභමමට්ඨානං. සමානං යෙව ඝමමඝානනනි සඤ්ඤි හොති, අයං නිද්දුක්ඛාසී නාම නිද්දුක්ඛිනා පටිවුඛො ඵවං මඤ්ඤති. තතියො සමාපනතිලාභී සමානො සමාපනතිලාභිමනිති ඝමමට්ඨානමෙව සමානං ඝමමට්ඨානනනි සඤ්ඤි හොති, අයං පගුණජකානලාභිති වෙදිතබ්බො. චතුසො අලාභියෙව අලාභිමනිති අභමමට්ඨානං යෙව අභමමට්ඨානනනි සඤ්ඤි හොති. ඵවමෙසු වෙ ජනා අජකාසිතො ව කාසිනං අනො පට්ඨනො ව කාසිති වුත්තා.

ii. දුතියවතුකෙක සංඛ්‍යාතරන සංඝසොගෙන සමාධිපාදි පන්තිකමිමෙ විකල්පෙනනො දනිං සමාපජ්ජති නාම. ඵකං වෙ විත්තවාසෙර සිංඛා සහසා වුට්ඨහනො බිසං වුට්ඨහති නාම. සුඛෙතව පන සමාධිපාදිපන්තික මිමෙම සොධෙතො බිසං සමාපජ්ජති නාම. ස්ථාපිතවෙජ්ජෙන අවුට්ඨතිනා කාලං අතිනා මෙසා වුට්ඨහනො දනිං වුට්ඨති නාම. ඉතරෙ වෙසි ඉමිනාව නසෙන වෙදිතබ්බො. ඉමෙ චන්තාරොපි ජනා සමාපනතිලාභිතොව. තතියවතුකෙක ඉදං කානං පඤ්ඤබිතිකං ඉදං චතුරබිතිකනනි ඵවං අබ්ගච්චන්තාපරිවෙජ්ජෙද ඡෙකො සමාධිස්මිං සමාපනති කුසලො නාම. නිවරණානි පන විකල්පෙනනා විත්තමඤ්ඤාසං වින්තං සිසෙතුං අඡෙකො නො සමාධිස්මිං සමාපනතිකුසලො නාම. ඉතරෙපි තසො ඉමිනාව නසෙන වෙදිතබ්බො. ඉමෙපි චන්තාරෙ සමාපනතිලාභිතොසෙව.

iii. ඉදති යාති කානානි නිසාස ඉමෙ පුග්ගලා කාසී නාම ජාතා, තානි දසෙසතුං චන්තාදි කානානිති ආදිමාන. තස්ස චන්තාදි කානානි තසො ව විමොක්ඛා අස්සතො හෙඝා ධම්ම සබ්බහස්ඝ ස්ථායමෙව පකාසිතා, සෙසානමපි විමොක්ඛංඝා තස්ස වුත්තනසෙතෙව වෙදිතබ්බො. අපිවෙසු පටිපාටියා සත්ත අසීතපසි තකල්පෙ පච්චනිකමිමෙති විමුච්චනතො ව ආරම්භෙණ ව අධි මුච්චනතො විමොක්ඛො නාම. අඝමො පන සබ්බසො සඤ්ඤා වෙදිකෙති විමුත්තනනා අපගම විමොක්ඛො නාම.

iv. සමාධිසු චතුකකනාසංඤ්ඤකනසෙසු පඨමජකානසමාධි අවිතකකඤ්චාරො නාම. පඤ්ඤකනසෙ දුතියජකානසමාධි අවිතකක විචාරමනසමාධි නාම. චතුකකනසෙපි පඤ්ඤකනසෙපි උපති නිසු කාතෙසු සමාධි අවිතකකඤ්චාර සමාධි නාම. සමාපනතිසු පටිපාටියා අඝනං සමාපනතිනං සමාධිතිපි නාමං සමාපනතිතිපි. කසමා? විතෙතකභගනාසබ්බාවතො. නිතෙතසමාපනතියා තද්භාවතොන සමාධිති නාමං. භානභාගිසො ධම්මොති අපගුණෙති පඨමජකානාදිති වුජිතසං සඤ්ඤාමනසිකාරානං.

කාමාදිඅනුපක්කයෙනං, විසේසභාගියො ධම්මොති පගුණති පසමජ්ඣානාදිති වුඤ්ඤාසංඝාතො දුර්ගජ්ඣානා පක්කයෙනං, චෝදනාමපි වුඤ්ඤාසංඝාතො ඉතිනා පගුණචෝදනං වුඤ්ඤාසංඝාතො කපිතං, හෙසිමං හෙසිමඤ්ඤාති පගුණජ්ඣානං උපරිමස්ස උපරිමස්ස පදසානං හොති, තස්මා චෝදනාමපි වුඤ්ඤාසංඝාතො වුඤ්ඤාසංඝාතො සමාධිමානො වුඤ්ඤාසංඝාතො ඉතිනා භවංගං වුඤ්ඤාසංඝාතො නාම කපිතං. භවංගොති සංකල්පනානොති වුඤ්ඤාසංඝාතො හොති, නිරෝධනො පන ඵලසමාපන්නියාව වුඤ්ඤාසංඝාතො, ඉදං පාළි මුත්තකවුඤ්ඤාසංඝාතො නාමාති.

සත්තමබලනිදේශො

25. i. සත්තමබලනිදේශෙ, සත්වනුවු තථාගතබලනිදේශයෙති; (යො, යම් පුද්ගලයෙක්; 0) ක්‍රියානි, ආලම්බනය උපනිධානය කෙරෙයිද; හෙවත් - අරමුණ කර්මාද; නොහොත් - කාමච්ඡන්ද්‍යාදි නිවරණබලයන් දවා හරිද; ඉති, එහෙයින්; (සො, ඒ පුද්ගලයෙකු; 0) ක්‍රියා, ධර්මා නම්; වත්තාගේ ක්‍රියා, යනු, ක්‍රියානො, ආලම්බනො පනිධානය කරන්නාවූ; නොහොත් - කාමච්ඡන්ද්‍යාදිනිවරණබලයන් ක්‍රියාපනය කරන්නාවූ; ජනා, ජනයෝ; වත්තාරො (ඉති); සතර දෙනෙකැයි; දිව්වනති, කියනුලැබෙත්; තත්, ඒ ප්‍රථමවතුඤ්ඤාදින් අතුරෙන්; පසමවතුකෙක, ප්‍රථමවතුඤ්ඤායෙති; තාව, පළමුකොට; පසමො, පළමුවන පුතුල්ලෙම; සමාපන්නිලාභිසමානොයෙව, සමවත් ලැබුවෙක් වනුයේම; (අහං, මම; 0) ලාභි, සමවත්ලැබුවෙක්; නාමිති, නොවෙමි; කම්මසානං සමානංයෙව, කම්මගත්වූවක්ම; අකම්මසානනති, නොකම්මගනැයි; සංඤ්ඤා, සංඤ අඤ්ඤා; හොති, වේද; අයං, මම; පුතුල්ලෙම; අපගුණජ්ඣානලාභිති පුනුණුනොවු දුග්ගාත් ලැබු පුතුල්ලෙමෙයි; වේදිතබ්බො, දහස්සු; දුර්ගජ්ඣානො, දේවනුවු පුතුල්ලෙම; සමාපන්නියා, සමවත්නු; අලාභියෙව, නොලැබුයේම; ලාභි අමිති, සමවත් ලැබුවෙමි; අකම්මසානං සමානංයෙව, නොකම්මගත් වූවක්ම; කම්මසානනති, කම්මගනැයි; සංඤ්ඤා, සංඤ අඤ්ඤා; හොති, වේද; අයං, මම; පුතුල්ලෙම; නිද්දාකාමි නාම, නිද්දාධර්මා නම්; නිද්දාසිනා, නිද්දා; පටිබ්බො, පිබ්බියේ; එවං, මෙකී පරිද්දෙන්; මඤ්ඤාති, ගති; තතියො, තුන්වනුවු පුතුල්ලෙම; සමාපන්නිලාභි සමානො, සමවත් ලැබුයේම; (අහං, මම; 0) සමාපන්නිලාභි, සමවත් ලැබුයේ; අමිති, වෙමි; කම්මසානමෙව සමානං, කම්මගත් වූවක්ම; කම්මසානනති සංඤ්ඤා, කම්මගනැයි යන සංඤ අඤ්ඤා; හොති, වේද; අයං, මම; පුතුල්ලෙම; පගුණජ්ඣානලාභිති, පුනුණුවු දුග්ගාත් ලැබු පුතුල්ලෙමෙයි; වේදිතබ්බො, දහස්සු; වතුනො, සතරවනුවු පුතුල්ලෙම; අලාභියෙව, සමවත් නොලැබුයේම; අලාභි අමිති, සමවත් නොලැබුයේ වෙමි; අකම්මසානංයෙව, නොකම්මගනම; අකම්මසානනති, නොකම්මගනැයි යන; සංඤ්ඤා, සංඤ අඤ්ඤා; හොති, වේ; එවං, යථෝක්ත නයින්; එත්, මේ සතරදෙනා අතුරෙන්; නොහොත් - මේ

ප්‍රථමවතුෂ්කයෙහි; වෙ ජනා, උභයජනකෙනෙක්; අජ්ඣාසිනො ව, අධ්‍යාසීහුද; (වෙ ජනා, උභයජන කෙනෙක්; ට) ඤාසීනං, ධ්‍යාසීන්තේ; අනෙතාපච්ඡන්තා ව, ඇතුළත වන් හෙයින්ද; ඤාසීති, ධ්‍යාසීත්‍රයයි; චුත්තා, වදාළහ.

25. ii. දුතියවතුකෙක, දෙවනුවූ වතුෂ්කයෙහි; සසඛ්ඛාරෙන, සංඝකාරසභිතවූ; හෙවත් - මෙහෙයීම සමග පවත්නා සිතින්; සංඝ යොගෙන, වෑයම්කිරීම සමග පවත්නා සිතින්; සමාධිපාරිපෘතික ධම්මෙ, සමාධියට ප්‍රතිපක්‍ෂවූ අකුශලධර්මයන්; වික්ඛම්භෙනා විෂකම්භනය කරන්නාවූ පුද්ගලතෙම; දඬං, ලස්වැ; සමාපජ්ජති නාම, සමවදනේ නම් වේ; එකං, එක් සිත්වරෙකැ; වෙ විත්තවාරෙ, දෙසිත්වරෙකැ; ණා, සිටැ හෝ පැවැත; සහසා, යුහුවැ; චුඨහනො, සමවතින් නැග සිටිනා පුගුල්තෙමේ; ඛිප්පං, වහා; චුඨහති නාම, සමවතින් නඟින්නේ නම් වේ; සුඛෙනෙව පන, පහසුවෙන්මැ වනාහි; සමාධිපාරිපෘතිකධම්මෙ, සමාධියට ප්‍රතිපක්‍ෂවූ අකුශලධර්මයන්; (සමාධි පාරිබ්ඤ්ඤාධම්මෙ යි පාඨානතරසිඞ්) සොධෙනො, පිරිසිදුකරන්නාවූ පුගුල්තෙම; ඛිප්පං, නොලස්වැ; හෙවත් - යුහුවැ; සමාපජ්ජති නාම, සමවදනේ නම් වේ; යථාපරිච්ඡේදෙන, පිරිසිදුකළාලද කාලයවූ පරිද් දෙන්; අචුඨහතිනාම, සමවතින් නොනැග; කාලං, කාලය; අතිනාමෙත්වා, ඉක්මවා; චුඨහනො, සමවතින් නැග සිටින පුගුල්තෙම; දඬං, ලස්වැ; චුඨහති නාම, නඟින්නේ නම් වේ; ඉතරෙ, මොවුන් කෙරෙන් අන්‍යවූ; වෙපි, උභයපුද්ගලයෝ තුමුද; ඉමිනාව නයෙන, මෙනසින්මැ; වෙදිතඛ්ඛා, දතයුතුයහ; වත්තාරෙ, වතුර්විධවූ; ඉමෙපි ජනා, මේ ජනයෝ තුමුද; සමාපනතිලාභිනො ඵව, සමවත්ලැබූ පුගුල්හුමැයි; නතියවතුකෙක, තෘතීයවතුෂ්කයෙහි; ඉදං ඤානං, මේ ධ්‍යානය තෙම; පඤ්චබ්බිකං, පසතින් යුක්තයැ; ඉදං, මේ ධ්‍යානය තෙම; වතුර්බ්බිකං, සිවුරුගින් යුක්තයැ; ඉති ඵවං, යථොක්තප්‍රකාරයෙන්; අබ්බවච්ඡාන පරිච්ඡේදෙ, ධ්‍යානාඛණයන් නිශ්චයකිරීම පිරිසිදුම් කෘත්‍යයෙහි; ඡෙකො, දක්‍ෂවූයේ; සමාධිසම්මං, සමාධියෙහි; සමාපනතිකුසලො නාම, සමාපනතිකුසල නම; හෙවත් - සමවැදීමෙහි සමත් පුද්ගලතෙම නම් වේ; නිවරණානි පන, නිවරණධමුත් වනාහි; වික්ඛම්භෙනා, විෂකම්භනයකොටැ; හෙවත් යටපත් කොටැ; විත්තමඤ්ජුසායං, නිවරණයන් කෙරෙන් පිරිසිදුවූ විත්තසන්නාන සංකීර්ණ පෙට්ටියෙහි; විත්තං, සිත; ණපෙත්‍රං, තඹන්ට; අඡෙකො, අදක්‍ෂවූයේ; සමාධිසම්මං, සමාධියෙහි; නො සමාපනති කුසලො නාම, නො සමාපනතිකුසල නම; හෙවත් - සමවැදීමෙහි නොසමත් පුගුල්තෙම නම් වේ; ඉතරෙ, මොවුන් කෙරෙන් අන්‍යවූ; තයොපි, ත්‍රිවිධවූ පුද්ගලයෝ තුමුද; ඉමිනාව නයෙන, මෙනසින්මැ; වෙදිතඛ්ඛා, දතයුත්තාහ; ඉමෙපි වත්තාරෙ, මොවුහු සුතරදෙනද; සමාපනතිලාභිනොයෙව, සමවත්ලැබූ පුගුල්හුමැයි.

25. iii. ඉදුනී, ප්‍රාක්‍ෂාවසරයෙහි; යානී ක්‍ෂානානී, යම් ධ්‍යාන කෙනෙකුන්; නිසාය, නිසා; ඉමේ පුග්ගලා, මේ පුද්ගලයෝ; ක්‍ෂායී නාම, ධ්‍යායී නම්හු; ජානා, වූහුද; තානී, ඒ ධ්‍යානයන්; දසොනුං, දක්වන්ට; **චතාරි ක්‍ෂානානීනි ආදීං**, චතාරි ක්‍ෂානානී යනාදිය; ආහ, වදාළයේක; තත්, ඒ චතාරි ක්‍ෂානානී ශ්‍යාදී වචනයෙහි; (විනිච්ඡයො වූච්චතො, විනිස කියනුලැබේ; 0) චතාරි, වතුර්විධවූ; ක්‍ෂානානී, ධ්‍යානයෝද; තයො, ත්‍රිවිධවූ; විමොක්ඛා ව, විමොක්ඛයෝද; අත්තො, ස්වරූපවශයෙන්; හෙයා, යට; ධම්මසබ්බගඨකථායමෙව, ධම්මසභුණු අටුවායෙහිමැ; පකාසිතා, ප්‍රකාශකරනලදහ; සෙසානමපි, සෙසු පඤ්චවිධවිමොක්ඛයන්ගේද; විමොක්ඛටොයා, විමොක්ඛබද්දයාගේ අඵය; තත්, ඒ ධම්මසභුණුඅටුවායෙහි; චුත්තනයෙන එව, කී නසින්මැ; වෙදිතබ්බො, දහසූහු; අපිච, අපරනයෙක් ඇර දක්වනුලැබේ; එත්, මේ අභවිධවිමොක්ඛයන් අතුරෙන් x; (එත්, මේ අභවිකල්පයෙහි; යි කී අඵය නොහොඬි) පටිපාටියා, පිළිවෙළින්; සත්ත, සන්තවිධවූ විමොක්ඛකෙනක්; අපටිතපටිතකකිණේ, වන්වන් කෙණෙහි; පච්චනික ධම්මෙහි, ප්‍රතිපක්‍ෂවූ ධම්මයන් කෙරෙන්; විමුච්චනතො ව, මිදීම වන හෙයින්ද; ආරම්මණේ, අරමුණෙහි; අබ්බුච්චනතො, බැසගත්තා හෙයින්ද; නොහොත් - නිශ්චයට යන හෙයින්ද; **විමොක්ඛො නාම**, විමොක්ඛ නම්වේ; අට්ඨමො පන, අටවනු වූ විමොක්ඛය තෙම වනාහි; සබ්බසො, සම්ප්‍රකාරයෙන්; සඤ්ඤවෙදසිතෙහි, සංඥවෙදනාවන් කෙරෙන්; විමුත්තතො, විමුක්තවන බැවින්; අපගමවිමොක්ඛො නාම, අපගමවිමොක්ඛ නම්වේ.

25. iv. සමාධිසු, සමාධිඅතුරෙන්; වතුක්කනයපඤ්චකනයෙසු, වතුෂ්කනය පඤ්චකනය දෙකේහි; පඨමඤ්ඤානසමාධි, ප්‍රථමධ්‍යානසමාධි තෙම; සචිතක්කසම්මාරො නාම, සචිතකීචිචාරසමාධි නම; පඤ්චකනයෙ, පඤ්චකනයෙහි; දුතියඤ්ඤානසමාධි, චිතියධ්‍යානසමාධි තෙම; අචිතක්කචිචාරමත්තසමාධි නාම, අචිතකීචිචාරමාත්‍රසමාධි නම; වතුක්කනයෙපි, වතුෂ්කනයෙහිත්; පඤ්චකනයෙපි, පඤ්චකනයෙහිත්; උපරිනිසු ක්‍ෂානෙසු, උපරිෂ්ඨාත් ත්‍රිවිධධ්‍යානයන්හි; සමාධි, සමාධිතෙම; අචිතක්කඅචිචාරසමාධි නාම, අචිතකීචිචාරසමාධි නම; සමාපත්තිසු, සමාපත්තින් අතුරෙන්; පටිපාටියා, පිළිවෙළින්; අට්ඨන්තං, අභවිධවූ; සමාපත්තිනං, සමවතුන්ට; සමාධිතිපි, සමාධි කියාත්; සමාපත්තිතිපි, සමාපත්ති කියාත්; නාමං, නම් වේ; කසමා, කවරහෙයින්ද; විතෙන කාගතාසඤ්චාවතො, සිත්හුගේ එකඟබව ලැබෙන හෙයින්; නිරෝධ සමාපත්තියා, නිරෝධසමාපත්තියට; තදභාවතො, ඒ විතෙකකාග්‍ර භාව නොලැබෙන හෙයින්; සමාධිති නාමං, සමාධි යන නම; න, නොලැබේ; භානභාගියො ධම්මොති, යනු; අප්පගුණෙහි, පුත්‍රණුහු වූ; පඨමඤ්ඤානාදීහි, ප්‍රථමධ්‍යානාදීන් කෙරෙන්; චුක්ඛිතස්ස, නැංගාවූ පුද්ගලයාඅයත් වූ; සඤ්ඤමනසිකාරානං, සංඥමනසකාරයන්ගේ; කාමාදි අනුපකංඤානං, කාමාදීන්ට බැසගැන්මයි; විසෙසභාගියො ධම්මොති,

යනු; පඤ්ඤා, පුත්‍රණු; පඨමස්සානාදීහි, ප්‍රථමධ්‍යානාදිය කෙරෙන්; වුභිතස්ස, නාංගාමු පුද්ගලයා අයත්වූ; සංඝකුමාරානං, සංඝ මහසංඝායන්ගේ; දුතියස්සානාදිපක්කයනං, විනිශ්චයානාදීන්ට බැස ගැන්මයි; වොදනමපි වුට්ඨානනාති ඉමිනා, යන මේ පාඨයෙන්; පඤ්ඤා වොදනං, අභ්‍යාසවූ ව්‍යවදානය; වුට්ඨානං නාම, ව්‍යුත්ථාන නමයි; කචිතං, වදාරනලදී; හි, ඒ වදාල වචනය සැබව; හෙසිමං හෙසිමං, යටා යටා; පඤ්ඤා, පුත්‍රණුවා ගිය දහැන තෙම; උපරිමස්ස උපරිමස්ස මවුමත්තෙහි දහැනට; පදට්ඨානං, ආසන්නකාරණවූයේ; හොති, වේද; තස්මා, එහෙයින්; වොදනමපි, ව්‍යවදානයත්; වුට්ඨානනාති, ව්‍යුත්ථාන නමයි; වුත්තං, වදාරනලදී; තමහා තමහා සමාධිමහා වුට්ඨානමපි වුට්ඨානනාති ඉමිනා, යන මේ පාඨයෙන්; භවමිතං, භවාධිනවිතනය; වුට්ඨානං නාම, ව්‍යුත්ථාන නමයි; කචිතං, වදාරනලදී; හි, ඒ එසේ මැයි; භවමෙතන, භවාධිනවිතනය කරණකොටැගෙන; සබ්බකාමෙහි, සියලු දහැත් කෙරෙන්; වුට්ඨානං, ව්‍යුත්ථානය; හෙවත් - නැඟිම; හොති, වේ; පන, වෙනස නම්; (අනාගාමිඤ්ඤාසවා, අනගාමි රහත් පුද්ගලෝ තුමුට) නිරෝධනො, නිරෝධසමාපත්තිය කෙරෙන්; ඵලසමා පත්තියා ඵව, අනගාමිපලසමවන රහත්පලසමවන කරණකොට ගෙනැමැ; වුට්ඨානනාති, ව්‍යුත්ථානය කෙරෙන්; හෙවත් - නඟිත්; ඉදං, මේ ව්‍යුත්ථානය තෙම; පාළිමුත්තකවුට්ඨානං නාම, පාළිමුත්තක ව්‍යුත්ථානය නම් වේ; (ඉති සමාප්තියෙහි නිපාතයි) .

සත්තමබලනිද්දෙසො සත්වනුවු තථාගතබලනිදේය; (නිසිනො, නිමියෙයි; ට) .

* **නිදදසිකා** යනාදි පාඨයෙන් කුමි නම් අභිප්‍රායයක් හඟවාද යත්? කමටහන් මෙනෙහිකෙරෙමින් නින්දට බැස පිබිදි පුහුල්තෙම සමවතට සමවත්තේ වෙමිසි කියා හඟනේයැ යන අභිප්‍රායය හඟවා. **නිදදසිකාති කමමසානං මහසිකරොහොනා** නිදදං මකකමිතා පටිබුද්ධො සමාපත්තං සමාපනොමතිති අත්ථො (මු. ටි) සමා පනොමතිති මඤ්ඤාතිති අත්ථො (අ. ටි)

* නිවරණාදීන් කෙරෙන් විශුද්ධි විතතසන්නති නොමෝමැ **විතතමඤ්ඤා** ඉම, නොහොත් සමාධිතෙමේ හෝ සමාධියට අරමුණු කමටහන හෝ විතතමඤ්ඤා නම. මෙද යුතු නිවරණාදීහි විසුඛ විතතසන්නති ඵව විතතමඤ්ඤා, සමාධි වා කමට්ඨානං වා (මු. ටි) සමාධි වා තස්ස ආරමභ්භනං කමට්ඨානං වා විතතමඤ්ඤාති යොජනා (අ. ටි)

* **විතතං ධපෙතුං** යනු පිරිසිදිනලද කාලය තෙක් සමවත්සිත පිහිටිවත්ට හෙවත් පවත්වත්ට යන අදහසයි විතතං ධපෙතුනාති සමාපනතිවිතතං ධපෙතුං (මු. ටි); ධපෙතුනාති යථාපරිච්ඡින්නාකාලං සමාපනතිවිතතං පවත්තෙතුං (අ. ටි)

* සංඥාවේදනාසංකතියෙන් අපගමයමැ හෙවත් පහවීමමැ අපගමවිමෝක්ෂ නම. (සංඥාවේදනාශීතියෙන් සංසකාරවිඤ්ඤායෙන් අපගමයද උපලක්ෂණයෙන් දක්වා 0) සංඥාදේශිකානං අපගමො ඵව අපගමවිමෝක්ෂො (මු. පි)

* සංඥාමනසකාරයන්ගේ වක්කුකාමකෙලයකාමාදීන්ට හෝ කාමච්ඡිකාදීන්ටද විනිශ්චයානාදීන්ටද බැසගැනීමිහු භානභාගිය විසෙසභාගියවූ ධර්මිහි දක්වනලදහ. ඒ සංඥාමනසකාරයන් කරණ කොටගෙනැ වනාහි ධ්‍යානයන්ගේ තත්ත්වභාවකය හෙවත් කාමාදීන්ට විනිශ්චයානාදීන්ට බැසගන්නා පියවිබැව් නොමේරී ධර්මශබ්ද ශක්තියෙන් කියනලදයැ සංඥාදේශිකාමනසිකාරානං කාමාදිදුතියජ්ඣානාදි පක්කාදානාහි භානභාගිය විසෙසභාගිය ධර්මානි දස්සිතානි, තෙති පන ඝානානං තංසභාවතා ධර්මසද්දෙන වුත්තා (මු. පි) තෙතිහි සංඥාදේශිකාමනසිකාරෙහි, තංසභාවතාහි කාමාදි දුතියජ්ඣානාදි අනු පක්කාදාන සභාවතා (අ. පි)

* ප්‍රාගුණසංකීර්ණාන ව්‍යවදානය පගුණවොදන නම. පුහුණුවැ ගිය බැඳින් සිඬවූ ධ්‍යානයාගේ ප්‍රතිපක්ෂධර්මසංඛ්‍යාන නිවරණයන් කෙරෙන් විශුද්ධිනොමේ පගුණවොදන නමැයි සේයි. ඒ ප්‍රාගුණව්‍යවදානයමැ ප්‍රථමධ්‍යානාදියෙන් නැගෙට විනිශ්චයානාදීන්ගේ අභිගමයට ප්‍රත්‍යය වන බැවින් ව්‍යුත්පාන නමැයි වදානලදී පගුණභාවවොදනාපගුණවොදනං, තදෙව පඨමජ්ඣානාදිහි වුට්ඨිතිනා දුතියජ්ඣානාදි අභිගමස්ස පච්චාසත්තා වුට්ඨානං නාමානි වුත්තං, (මු. පි) පගුණ වොදනං පගුණභාවසිඬා ඝානස්ස පටිපක්කිනො විසුඬි, (අ. පි)

* “වොදනමපි වුට්ඨානං තමනා තමනා සමාධිමනා වුට්ඨානමපි වුට්ඨානං” යන මේ ව්‍යුත්පානපාලියෙහි අසංඛ්‍යාතිත බැවින් නිරෝධ සමාපත්තියගේ ව්‍යුත්පානය පාලිමුක්කක ව්‍යුත්පාන නමැයි කියනලදී යම් ඇජරකෙනෙක් වනාහි නිරෝධසමාපත්තිය කෙරෙන් ඵලසමාපත්තියගේ ව්‍යුත්පානය වේ යන පෙළවදනෙන් නැගැයි කියන්නාහු නම් ඒ ඇජරහු “නිරෝධා වුට්ඨහන්තස්ස පෙ පෙ පච්චයො” යන මේ සමන පටන් පවුරුණුපෙළ දක්වා ප්‍රතිෂේධය කවසුන්නාහු වොදනමපි වුට්ඨානං තමනා තමනා සමාධිමනා වුට්ඨානමපි වුට්ඨානන්ති ඉමාය වුට්ඨානපාලියා අසංඛ්‍යාතිතතා නිරෝධසමාපත්තියා වුට්ඨානං පාලිමුක්කකවුට්ඨානං නාමානි වුත්තං, යෙ පන නිරෝධතො ඵල සමාපත්තියා වුට්ඨානන්ති පාලි තස්මිති වදෙය්‍යං තෙ නිරෝධා වුට්ඨ හන්තස්ස තෙවසංඥාදාසංඥාදායනානං ඵලසමාපත්තියා අනන්තර පච්චයෙන පච්චයොති ඉමාය පාලියා පටිසෙධෙනබ්බා (මු. පි)

26.

i අභිමලනිදෙදසෙ අනෙකවිගිත පුබ්බෙතිවාසනති ආදි සබ්බමි විසුඬිමගෙන විජායිතමම සංඥාමලනිදෙදසො

නවමලිනදෙසෙසි දිබ්බන වක්කනාති ආදි සබ්බං තසෙව විජාදිතං.

නවමලිනදෙසෙසා

ii දසමලිනදෙසෙස වෙනොවිමුහනිනති ඵලසමාධිං, පඤ්ඤා විමුහනිනති ඵලඤ්ඤං, සෙසං සබ්බස්ස උත්තානස්මිමෙව. අයං තාවෙස්ස ආවර්ජ්‍යානං සමානස්සකථා. පරවාදී පනාහ දසමලිනඤ්ඤං නාම පාටියෙකකං නස්සි සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤාසෙසවායං පහෙදෙති, තං න නථා දඬබ්බං. අඤ්ඤාමෙවති දසමලිනඤ්ඤං අඤ්ඤං සබ්බඤ්ඤාන ඤ්ඤං, දසමලිනඤ්ඤං හි සකසකකිව්වමෙව ජානාති, සබ්බඤ්ඤාන ඤ්ඤංමපන නමපි තතො අවසෙසමපි ජානාති. දසමලිනඤ්ඤාසෙස පඬමං භාරණාභාරණමෙව ජානාති, දුතියං කම්මනාතර්ථපා කනතර්ථමෙව, තතියං කම්මපට්ටෙජදමෙව, චතුස්සං ධාතුනානානත භාරණමෙව, පඤ්චමං සත්තානං අජ්ඣාසසාධිමුහනිමෙව, ජඬං ඉජ්ජියානං නික්කමුද්දහාවමෙව, සත්තමං ක්කාධාදිති සබ්බං තෙසං සංකිලෙසාදිමෙව. අට්ඨමං පුබ්බෙ හිවුස්සකකි සත්තනිමෙව, නවමං සත්තානං චුතිපටිසනිමෙව, දසමං සව්වපට්ටෙජදමෙව. සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤං පන එතෙති ජාතිකබ්බඤ්ඤා තතො උත්තරි තරඤ්ඤා පජානාති. එතෙසං පන කුච්චං න සබ්බං කතෙති.

iii තඤ්ඤි කානං හුක්ඛා අපෙසංචං න සකෙකාති, ඉති හුක්ඛා විකුබ්බිතං න සකෙකාති, ඉතො හුක්ඛා කිලෙසෙස ඔමෙසංචං න සකෙකාති. අපිච පරවාදී එවං පුච්ඡිතබ්බො දසමලිනඤ්ඤං නාම එතං සම්මතකක සම්මාරං අවිතකකවිමාරමනතං අවිතකක අවිමාරං කාමාවචරං රූපාවචරං. අරූපාවචරං ලොකියං ලොකුත්තරනති? ජානොනො පටිපාටියා සත්ත ඤ්ඤාති සම්මතකසම්මාරානිති චක්කති, තතො, පරාති මෙ අවිතකකවිමාරානිති චක්කති, ආස චක්කඤ්ඤං සියා සම්මතකසම්මාරං සියා අවිතකකවිමාරමනතං සියා අවිතකක අවිමාරනති චක්කති, තථා පටිපාටියා සත්තකාමාව චරාති, තතො මෙ රූපාවචරාති. අවසානො එකං ලොකුත්ත රනති චක්කති, සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤං පන සම්මතකසම්මාරමෙව කාමාවචරමෙව ලොකියමෙවනි චක්කති. ඉති අඤ්ඤාදෙව දසමල ඤ්ඤං අඤ්ඤං සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤං නති.

ඤ්ඤානවිහිතනිදෙසෙසා

26. i අට්ඨමලිනදෙසෙස, අට්ඨනුමු නථාගතබලනිදේශයෙති; අනෙකවිහිතං පුබ්බෙතිවාසනති ආදිං, යනාදිමු; සබ්බමපි, වචන සියල්ලම; විසුඬමගෙහ, විගුඬමාගීයෙති; (මයා, මා විසින්) විජාරි තමෙව, විතරකරනලද්දේමැයි;

අසමබලනිද්දසෙසො, අටවනුව නථාගතබලනිද්දෙය නෙම,
(නිසිනො, නිමියෙයි, 0) .

නවමබලනිද්දසෙසි, නවවනුව නථාගතබලනිද්දෙයෙහිදු;
දිබ්බත චක්ඛුනාති ආදි, යනාදිවු; සබ්බං, වචන සියල්ල; තතෙව;
ඒ විශුඬ්මාඡියෙතම; මිත්ථාරිතං, මිතර කරනලදි; .

නවමබලනිද්දසෙසො, නවවනුව නථාගතබලනිද්දෙය නෙම;
(නිසිනො, නිමියෙයි, 0) .

26. ii අසමබලනිද්දසෙස, අසවනුව නථාගතබලනිද්දෙයෙහි;
වෙනොවිමුත්තනි, යනු; ඵලසමාධිං, ඵලවිත්තසම්ප්පය්‍යනාවු සමාධිය;
පඤ්ඤාවිමුත්තනි, යනු; ඵලඤ්ණං, ඵලවිත්තසම්ප්පය්‍යනාවු ප්‍රඥව;
(සච්ඡිකත්වා යන ස්වාපදය අපෙක්‍ෂාකොට, කම්මිතකත්‍යථීය යොදනු)
සෙසං, ඉතිරිවු පදසමූහය; සබ්බත්ථ, සියලු නිද්දෙයන්හි; උත්තානත්ථ
මෙව, නොගැඹුරුව හෝ ප්‍රකටවු අපඥාත්තේම වේ; අයං, මේ අභිකිම;
තාව, පලමුකොට; එත්ථ, මේ අදියරෙහි; හෝ - මේ විකල්පයෙහි;
ආවරියානං, ඇරුත්තේ; සමානත්ථකථා, සමානවු අභිකිම වේ; පන
එසේ අභිකියන නමුත්; පරවාදි, පරවාදි පුද්ගලතෙමේ; දසබලඤ්ණං
නාම, දසබලඤ්ණයෙක් නම්; පාටියෙකකං, වෙන් වශයෙන්; තත්ථි,
තැන; සබ්බඤ්ඤාතඤ්ණසෙසව, සම්ඥාතඤ්ණයාගේම; අයං පහෙදෙහි,
මේ වෙනස; හෙවත් - මේ දශප්‍රභේදය වේයයි, ආහ, කි; තං, ඒ කිම;
තථා, ඒ පරවාදියා කි පරිද්දෙන්; න දසබ්බං, නොදනුතු; හි, ඒ කිම
සැබැය; දසබලඤ්ණං, දසබලඤ්ණය නෙම; අඤ්ඤමෙව, අනෙකෙක්
මය; සබ්බඤ්ඤාතඤ්ණං, සම්ඥාතඤ්ණය නෙම; අඤ්ඤං (එව), අනෙ
කෙක්මයි; හි, තවිඤ්ඤාත කරනුලැබේ; දසබලඤ්ණං, දසබලඤ්ණය
නෙම; සකසකතිවමෙව, තම තමා සතු කිසම; ජානාති, දනී;
සබ්බඤ්ඤාතඤ්ණං පන, සවත්තුවණ වනාහි; තමපි, ඒ දසබලඤ්ණවණ
කිසද; තතො, ඒ කිසකෙරෙන්; අවසෙසමපි, අවශෙෂවු කිසද;
ජානාති, දනී; දසබලඤ්ණේසුපි, දසබලඤ්ණයන් අතුරෙහිදු; (දසබල
ඤ්ණේසු හි සිද පාඨයි x) පඨමං, පලමුවන බලඤ්ණයනෙම; කාරණා
කාරණමෙව, හෙතුවනබව හෙතුවනොවනබවම; ජානාති, දනී; දුතියං,
දෙවන බලඤ්ණයනෙම; කම්මනතරවිපාකනතරමෙව, කම්මිතෙයාගේ
විපාකවිතෙයම; (ජානාති, දනී; 0) තතියං, තුන්වන බලඤ්ණය
නෙම; කම්මපරිචේදමෙව, කම්මපරිචේදයම; (ජානාති, දනී; 0)
චතුත්ථං, සතරවන බලඤ්ණය නෙම; ධාතුනානත්තකාරණමෙව,
ධාතුන්ගේ නානාත්වය හෙතුවම; (ජානාති, දනී; 0) පඤ්චමං, පස්වන
බලඤ්ණය නෙම; සත්තානං, සත්‍යයන්ගේ; අභිකාසයාගිමුත්තමෙව,
අධ්‍යායයාගිමුත්තමයම; (ජානාති, දනී; 0) ඡට්ඨං, සවන බලඤ්ණය නෙම;
ඉඤ්ජියානං, ඉඤ්ජුන්ගේ; තිකබ්බදුභාවමෙව, තික්‍ෂණමාදුභාවම;
(ජානාති, දනී; 0) සත්තමං, සත්වන බලඤ්ණය නෙම; ක්‍යාතාදිස්ස සම්මං,
ධ්‍යානාදින් හා සමග; තෙසං, ඒ ධ්‍යානාදින්ගේ; සංකිලෙසාදිමෙව,

සංකෙලග්‍රහණවද්‍යනව්‍යුත්පාදනයම; හෙවත් කෙලෙසීම පිරිසිදු වීම නැඟීමම; (ඡාන්දානි, දැනි; 0) අභිමං, අටවන බලඥනය නෙම; පුබ්බ නිවුත්තකකිසන්තතිමෙව, පෙරවිසූ කදපිළිවෙලම; (ඡාන්දානි, දැනි; 0) නවමං, නවවන බලඥනය නෙම; සත්තානං, සත්තයන්ගේ; චුතිපටි සක්කිමෙව, චුතිප්‍රතිසක්කියම; (ඡාන්දානි, දැනි; 0) දසමං, දසවන බලඥනය නෙම; සච්චපරිච්ඡේදමෙව, සත්‍යයන්ගේ පරිච්ඡේදයම; (ඡාන්දානි, දැනි; 0); සබ්බසංසාරස්ස ඡන්දානං, සඵලඥාඥනය වනාහි; එතෙති, තෙල දසබලනුවණින් විසින්; ඡාන්දානි, දැනි; 0) දසමං, දසවන බලඥනය නෙම; සච්චපරිච්ඡේදමෙව, සත්‍යයන්ගේ පරිච්ඡේදයම; (ඡාන්දානි, දැනි; 0); සබ්බසංසාරස්ස ඡන්දානං, සඵලඥාඥනය වනාහි; එතෙති, තෙල දසබලනුවණින් විසින්; ඡාන්දානි, දැනි; 0) දසමං, දසවන බලඥනය නෙම; සච්චපරිච්ඡේදමෙව, සත්‍යයන්ගේ පරිච්ඡේදයම; (ඡාන්දානි, දැනි; 0); සබ්බසංසාරස්ස ඡන්දානං, සඵලඥාඥනය වනාහි; එතෙති, තෙල දසබලඥනයන්ගේ; සබ්බං කිංචං, සියලු කිසි; න කාලෙති, නොකෙරෙයි.

26. iii. හි, ඒ සැබව; නං, ඒ සඵලඥාඥනය නෙම; කාමං හුත්වා, දැනෙනස්ව; අපෙත්තං, පිහිටන්ට; න සන්තොති, නොහැකිවේ; ඉති හුත්වා, සාධිතස්ව; විකුලිත්තං, විකුලිත්තය කරන්ට, හෙවත් මවා පාන්ට; න සන්තොති, නොහැකිවේ; මංගලං හුත්වා, මාංගලියස්ව; කිලෙසෙ, කෙලෙසින්; බෙපෙත්තං, හෙවන්ට; හෙවත් නස්තට; න සන්තොති, නොහැකිවේ; අපිච්ච, වැලිදු; පරවාදි, පරවාදි පුද්ගලනෙම, එවං, වන්දනාමාත්‍ර නසින්; පුච්ඡනබ්බං, විචාරලියනු; එතං දසබලඥාණං නාම, තෙල දසබලඥනය නෙමේ නම්; සම්මතකසම්මාරං, සම්මතකි සම්මාර ධර්මයෙක්ද; අම්මතකසම්මාරමත්තං, අම්මතකිසම්මාරමත්තවත්ධර්මයෙක්ද; අම්මතකසම්මාරං, අම්මතකිසම්මාර ධර්මයෙක්ද; කාමාවචරං, කාමාවචර ධර්මයෙක්ද; රූපාවචරං, රූපාවචර ධර්මයෙක්ද; අරූපාවචරං, අරූපාවචර ධර්මයෙක්ද; ලොකියං, ලොකික ධර්මයෙක්ද; ලොකුත්තරං, ලොකොත්තර ධර්මයෙක්ද; ඉති (පුච්ඡනබ්බං 0) මෙසේ විචාරලියන්ගේය; ඡාන්දානං, පරවාදි පුද්ගලනෙම දන්නේවි නම්; පටිපාටියා; පිළිවෙලින්; සත්තසංකානි, සත් නුවණකෙතෙක්; සම්මතකසම්මාරානිති, සම්මතකිසම්මාරයයි; වකකි, කියන්නේය; නතො පරාති, ඉතොබ්බෙති; වෙ, දෙනුවණකෙතෙක්; අම්මතකසම්මාරානිති, අම්මතකි අම්මාරයයි; වකකි, කියන්නේය; ආසවකයස්ස ඡන්දං, ආශ්‍රවණයකර ඥානයනෙම; හෙවත් අභිනිමාංගලඥා නෙම; සියා, කිසිකලෙක; සම්මතකසම්මාරං, සම්මතකිසම්මාරය; සියා, කිසිකලෙක; අම්මතකසම්මාරමත්තං, අම්මතකිසම්මාරමත්තවත්ත; සියා, කිසිකලෙක; අම්මතකසම්මාරානි, අම්මතකිසම්මාරයයි; වකකි, කියන්නේය; නතං, එපරිදි දෙන්; පටිපාටියා, පිළිවෙලින්; සත්ත, සත් නුවණකෙතෙක්; කාමාවචරානි, කම්මවැදෑරියහ; නතො, ඉතොබ්බෙති; වෙ, දෙනුවණකෙතෙක්; රූපාවචරානි, රූපවැදෑරියහ; අවසානෙ, අන්තයෙහි; එකං, එක් නුවණක්; ලොකුත්තරානි, ලොකොත්තරයයි; වකකි, කියන්නේය; සබ්බසංසාරස්ස ඡන්දං පන, සඵලඥාඥනය වනාහි; සම්මතකසම්මාරමෙව, සම්මතකිසම්මාරමය; කාමාවචරමෙව, කම්මවැදෑරීමය; ලොකියමෙව, ලොකිකමයයි; වකකි, කියන්නේය; ඉති, යථාකතයින්;

ධ්‍යානාදීන් ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂණඥනය සත්වතඛලයනමයි උනුගේ සවිතක සම්මාරකය ඉදින් කියනලදද එසේ කියනලද නමුත් ධ්‍යානාදීන් කෙරෙන් වෙන්වූ ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂණයක් නැත්නුයි ධ්‍යානාදීන් හා සමග පැවැති නුවණ ඒ ධ්‍යානාදීන් ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂණයට සත්වත ඛල ඥානයෙහි ඇතුළත්කොට ධ්‍යානාදිඥනය මෙන් කියනලද්දී දතයුතුයි. නොහොත් සම්මාරකඥනය ධ්‍යානාදිකාන්තය සාහන්ව නොහැකි වනු මෙන් සියලු බලනිස කරන්ව නොහැකිවන්නේයයි දන්වනුවස් “තඤ්ඤි කුමනං හුච්චා පෙ න සනෙකානි” යන වචනය කියනලදී. කිසියම් බලයක්හුගේ ධ්‍යානර්ථිභාවයෙහිවෙන් නොකියනලද්දී දතයුතුය. **යදිපි කුමනාදි පච්චවේකකරණඤ්ණං සත්තමබලනනි** තසං සවිතකක සම්මාරකා චුත්තා තථාපි කුමනාදිහි විනා පච්චවේකකරණා නඤ්ඤි කුමනාදිසහගතං ඤ්ණං තදනෙතාගධං කච්චා එවං චුත්තනනි වෙදි තබ්බං. අථවා සබ්බඤ්ඤාතඤ්ණං කුමනාදිකිවං විය න සබ්බං බල කිවං කාතුං සනෙකානිති දසෙත්තුං තඤ්ඤි කුමනං හුච්චා අපෙපතුං ඉච්ඡි හුච්චා විකුබ්බිතුඤ්ඤා න සනෙකානිති චුත්තං. න පන තසංවි බලසං කුමනඉභිභාවයොති දව්ඨබ්බං (මු. වී) තදනෙතාගධනනි තසම් කුමනාදිපච්චවේකකරණසභාවෙ සත්තමබලඤ්ණං අනෙතාගධං, එවනනි කුමනාදිඤ්ණං විය, (අ. වී)

1996

සමමානවිනෝදනී

[16-සූඤ්ඤා]

ඉති පච්ඡිමලසිංහායං පාසාණදුරතගරෙ අභයකරුණාරතනමුදලීඤ්ඤා
රාමමජ්ඣානුකේන මොරවුනගරාභිජාතෙන ජිනවංසදීපාදිගන්ධ
කාරාවරියෙන සිරිජලබුද්ධිපෙ මුමුරට්ඨෙ හදනතසබ්බසාරාජමහා
ථෙරමහාසාමිපාමොක්ඛභූතාය සුඛමමකාරකසබ්බසභාය
මේධානඤ්ඤා සිරිලසිංහාසාසනාලසිංහාරකවිධිජොතාසති
සමමනොපාඨිමාරිතා ජිනපාවචනොපකම්භෙන
නිබ්බච්ඡන්දවිරියමේධාවිතා
මේධානඤ්ඤාභිමානසේරෙන
පාලයට්ඨකථාවිකානුචිකාදි සංසඤ්ඤානෙතාභිප්පණීතා
සමමානවිනෝදනී නාමාස
ඤ්ඤානවිභවිතට්ඨකථාය
අභිධම්මපදිපිකා ව්‍යාකෘත

I7

සමමානවිනෝදනී නාමය
බුද්දකවත්තු විහිසිග සංවණ්ණනාය
අභිධම්මපදිපිකා ව්‍යාකෘත

බුදුකවස්ත්‍ර විභට්ඨසංවණ්ණනාය

අතිධම්ම පෙදීපිකා ව්‍යාකෘත

1

i. ඉදුති තදනනතරෙ බුදුකවස්ත්‍රවිභට්ඨෙති පඨමං මානිකං සිසෙට්ඨා නිකඛිතපදනුකූලමෙන නිදදසො කායනා, තත්‍රායං නිකෙඛපපට්ඨෙජ්ඣෙදො, ආදිතො තාව ජාතිමදෙති ආදසො තෙසනනති එකකා නිකඛිතනා, තතො කොඨො ව උපනාතො වානි ආදසො අභාරස දුකා, අකුසලමූලාදසො පඤ්ච නිංසතිකා, ආසව වතුකකා දසො චුද්දස වතුකකා, ඔරමහාගිය සංඝොජනාදසො පණ්ණරස පඤ්චකා, විවාදමූලාදසො චුද්දස ජකකා, අනුසොදසො සත්ත සත්තකා, කිලෙසවස්ත්‍රආදසො අභි අභකා, ආසානවස්ත්‍රආදසො නව නවකා, කිලෙසවස්ත්‍රආදසො සත්ත දසකා, අජකිනතිකසුපාදසො අධාරස තණ්හාච්චිදිතාතිති ආදසො ජ අභාරසකාති සබ්බානිපි එතාති අධිකිලෙසසනාති නිකඛිතනාතිති වෙදිතබ්බාති, අයං තාව නිකෙඛපපට්ඨෙජ්ඣෙදො.

ii. ඉදුති යථානිකඛිතනාය මානිකාය තස්ස කතමො ජාතිම දෙති ආදිතා නතෙත ආරමෙ නිදදසමාරෙ ජාතිං පට්ඨවානි ජාතිං නිසාය, එස්ස ව අත්ථි පට්ඨවං නාම කපිතං, තස්මා ජාය යා සතිති අයමෙස්ස අපෙස්සා, ගොතනං පට්ඨවානි ආදිසුපි එසෙවනසො, මදන කවසෙන මදෙ, මජ්ඣනිකාගෙ මජ්ඣනා, මජ්ඣනාගො මජ්ඣ තතනං, මාගො මඤ්ඤනාති ආදිති හෙට්ඨා ධම්මසංඝගට්ඨකප්පායං චුත්තස්සාගෙව, අයං චුච්චගිති අයං එවං ජාතියා සතිතං ජාතිං නිසාය උපපතො මජ්ඣනිකාරපපවතො මාගො ජාතිමදෙති චුච්චති, සොයං ධතතිසාදිතං වතුනනමිපි වණ්ණනං උපපජ්ජති, ජාතිසමපතො හි ධතතිසො මාදිසො අසෙස්ස නත්ථි අවසෙසා අනනති උට්ඨාය ධතතිසා ජාතා, අහං පන වංසාගතධතතිසොති මානං කතෙති, චෘතමණාදිසුපි එසෙව නසො, ගොතනමදනිදෙද සාදිසුපි මනා'වුපායෙන අපෙස්සා වෙදිතබ්බො, ධතතිසොපි හි අහං කොණ්ඩඤ්ඤගොතො අහං ආදිච්චගොතොති මානං කතොති, චෘතමණොපි අහං කසපගොතො අහං භාරවාජගොතොති මානං කතොති, වෙසෙසාපි සුදෙදපි අනනතො අනනතො කුල ගොතනං නිසාය මානං කතෙති, අධාරසාපි සෙණියො එකිසා සෙණියා ජානාමහාති මානං කතොතිතෙව.

iii. ආරොග්‍යමදදිසු අහං අරොගො අවසෙසා රොගබහුලා ගද්දගතමතනමිපි මයහං ව්‍යාධි නාම නත්ථිති මජ්ඣනවසෙන උපපතො මාගො ආරෙග්‍යමදෙ නාම, අහං තරුණො අවසෙස

සත්තානං අත්තභාවො පපාතෙ සීතරුකකසදිසො අහං පන පමමවසෙ
 සිතොති ඓජ්ජනවසෙන උපපතොනා මාතො සොබ්බතමඥො නාම.
 අහං විරං ජීවිං විරං ජීවාමි විරං ජීවිසාමි සුඛං ජීවිං සුඛං ජීවාමි
 සුඛං ජීවිසාමිති මජ්ජනවසෙන උපපතොනා මාතො ජීවිතමඥො
 නාම. අහං ලාභි අවසෙසා සත්තා අප්පලාභා මයහං පන ලාභස්ස
 පමාණං නජීති ඓජ්ජනවසෙන උපපතොනා මාතො ලාභමඥො
 නාම. අවසෙසා සත්තා සං වා තං වා ලභනති අහං පන සුඝතං
 පණ්ණිතං විවරාදිපව්වසං ලභාමිති මජ්ජනවසෙන උපපතොනා මාතො
 සකකාරමඥො නාම. අවසෙසහික්ඛුතං පාදපිඨීයං අකකමිධා
 ගව්ජනා මනුස්සා අහං සමණොතිති න වඤ්ඤාති, මං පන
 දික්ඛාව වඤ්ඤාති පාසාණව්ජනං විස ගරුං කඤ්ඤා අභිකකමි.
 විස ව දුරාසදං කඤ්ඤා මඤ්ඤානතිති මජ්ජනවසෙන උපපතොනා
 මාතො ගරුකාරමඥො නාම. උපපතොනා පඤ්ඤා මයහමව මුඛෙන
 ජිජ්ජති හික්ඛාවාරං ගව්ජනාපි මමෙව පුරතො කඤ්ඤා පටිච්ඡාරකං
 ගව්ජනතිති මජ්ජනවසෙන උපපතොනා මාතො පුරෙකකාරමඥො
 නාම. අභාදිකස්ස තාව මහාපටිච්චාරස්ස පුට්ඨසහනමපි පුට්ඨසහස්සමපි
 මං පටිච්චාරති, අනගායස්ස පන සමණසහනමපි සමණසහස්සමපි
 මං පටිච්චාරති සෙසා අප්පපටිච්චාර අහං මහාපටිච්චාරකමෙව සුචි
 පටිච්චාරකවාති ඓජ්ජනවසෙන උපපතොනා මාතො පටිච්චාරමඥො නාම.
 භොගො පන කිඤ්ඤාපි ලාභගහසංගොතෙව ගතිතො භොති
 ඉමස්මිං පන ධාතෙ නිෂ්කංපරාසි නාම ගතො, තස්මා අවසෙසා
 සත්තා අත්තතො පටිභොගමනමපි න ලභනති මයහං පන නිධාන
 ගතස්සෙව ධනස්ස පමාණං නජීති ඓජ්ජනවසෙන උපපතොනා
 මාතො භොගමඥො නාම.

iv. වණ්ණං පටිච්චාන සර්වවණ්ණමපි ගුණවණ්ණමපි පටිච්ච,
 අවසෙසා සත්තා දුබ්බණ්ණා දුරුපා අහං පන අභිරුපො පාසාදිකො
 අවසෙසා සත්තා නිගගුණා පඤ්චඅභිනතිතො මයහං පන කිනති
 සදෙද්ද දෙවමනුස්සෙසු පාකංචො ඉතිපි ථෙට්ඨ බහුස්සුතො ඉතිපි
 සීලවා ඉතිපි බුඬගුණසුතොති මජ්ජනවසෙන උපපතොනා මාතො
 වණ්ණමඥො නාම. අවසෙසා සත්තා අප්පස්සුතා අහං පන බහුස්සු
 තොති මජ්ජනවසෙන උපපතොනා මාතො දුතමඥො නාම. අවසෙසා
 සත්තා අප්පට්ඨායා මයහං පන පට්ඨානස්ස පමාණං නජීති මජ්ජ
 නවසෙන උපපතොනා මාතො පට්ඨානමඥො නාම. අහං රත්තඤ්ඤා
 අසුකා බුබ්බංස ගජවංස ජනපදවංස ගාමවංසරතතිජිව පටිච්චෙද්ද
 නකකතමුත්තතසොගං ජානාමිති ඓජ්ජනවසෙන උපපතොනා මාතො
 රත්තඤ්ඤාමඥො නාම. අවසෙසා හික්ඛු අනතරා පිණ්ඩපාතිකා ජාතා
 අහං පන ජාතිපිණ්ඩපාතිකොති මජ්ජනවසෙන උපපතොනා මාතො
 පිණ්ඩපාතිකමඥො නාම. අවසෙසා සත්තා උඤ්ඤාතා අවඤ්ඤාතා
 අහං පන අනවඤ්ඤාතොති මජ්ජනවසෙන උපපතොනා මාතො
 අනවඤ්ඤාතමඥො නාම. අවසෙසානං තුට්ඨාපථො අපාසාදිකො

මයහං පන පාසාදිකොති මජ්ඣනිමසෙහ උප්පත්තො මානො ඉදියා පඨමෙද නාම. අවසෙසා සත්තා ජිත්තපක්ඛනාකසදියා අහං පන මහිබ්බිකො මහානුභාවොති වා අහං යං යං කමමං කාමෙති නං තං ඉජ්ඣාතිති වා මජ්ඣනිමසෙහ උප්පත්තො මානො ඉබ්බිමෙද නාම. හෙසා පරිවාරගහනණෙන යසො ගතිනොව හොති, ඉච්ඡිමිං පන ආනෙ උපසාකමානො නාම ගතිනො, සො අභාජිකෙනපි අනගා ජිකෙනදි දිවෙතබ්බො, අභාජිකොති එකවෙවා අසාරස්ස සෙණ්ඤු එබ්බිසා පෙසිකො හොති, තස්ස අවසෙසෙ පුජිතෙ අහං පඨපෙමි අහං විචාරෙමිති, අනගාජියොපි එකවෙවා කස්සචි පෙසිකො හොති තස්ස අවසෙසා හික්ඛු මයහං ඔවාදෙ වතනනති අහං පෙසිකොති මජ්ඣනිමසෙහ උප්පත්තො මානො සසමෙද නාම. අවසෙසා සත්තා දුස්සිලා අහං පන සිලවාති මජ්ඣනිමසෙහ උප්පත්තො මානො සිල මෙද නාම. අවසෙසසත්තානං කුකකුටස්ස උදකපානමනෙතපි කාමෙ විත්තකගහනා නත්ති අහං පන උපවාරපණානං. ලාභිති මජ්ඣනිමසෙහ උප්පත්තො මානො කුතමෙද නාම. අවසෙසා සත්තා න සිසා අහං පන සිසවාති මජ්ඣනිමසෙහ උප්පත්තො මානො සිසමෙද නාම. අවසෙසා සත්තා රස්සා අහං දිකොති මජ්ඣනිමසෙහ උප්පත්තො මානො ආරොහමෙද නාම. අවසෙසා සත්තා රස්සා වා හොනති දියා වා අහං නිත්‍රොධපටිමණ්ඩලොති මජ්ඣනිමසෙහ උප්පත්තො මානො පටිණාහමෙද නාම. අවසෙස සත්තානං සර්වසංකාතං. විරූපං බිහව්ස් මයහං පන මනාපං පාසාදිකනති මජ්ඣනිමසෙහ උප්පත්තො මානො සංකාතමෙද නාම. අවසෙසානං සත්තානං සර්වෙ බහුදෙසා මයහං පන සර්වෙ කෙසකමනාමපි වජ්ජං නස්සති මජ්ඣනිමසෙහ උප්පත්තො මානො පාටිපුජිමෙද නාම.

V. ඉමිනා එතතකෙන ආනන්ත සවණ්ණං මානං කපථනා ඉදහි අවණ්ණං නිබ්බට්ඨනමානමෙව දසෙසනො තස්ස කතමො මෙදහි ආදිමාහ. තං උතභානස්මෙව.

1. i ඉදහි, ප්‍රාප්තාවසරයෙහි; තදනන්තරෙ, ඒ අනවිභක්ඛයව අනතුරුවැ වූ; බුද්ධකවණ්ණවිභබ්බෙති, බුද්ධකවණ්ණවිභබ්බයෙහිද; පඨමං, පළමුකොටැ; මාතිකං, මැපෙළ; ධුපෙකා, තබා; නිකඛිත්තපදනුක්ක මෙන, මැපෙළ තැබූ පදපිළිවෙළිත්; නිද්දෙසො, නිද්දියය; කතො, කරනලදයැ; තනු, ඒ මාතෘකාපාළියෙහි; (නොහොත් - ඒ මාතෘකා පදයන්හි; ඔ) අයං, මේ වක්ඛ්‍යමාණවූයේ; නිකෙධපපරිවෙජ්ඣෙදො, බහා තැබූ පදයන්ගේ පිරිසිදුම වේ; ආදිතො, මූලත්; නාව, වක්ඛ්‍යව්‍ය විශේෂයට පළමුකොටැ; ජාතිමෙදහි ආදෙසො, ජාතිමෙද යන පෙද ආදිකොටැ ඇති; තෙසත්තනඵකකා, තෙසත්තනඵකක කෙනෙක්; හෙවත් - තෙසත්තනඵකක් තනි තනි පෙදහු; නිකඛිත්තා, තබනලදයහ; තතො, ඒ එකකයනට අනතුරුවැ; කොධොව උපනාහොවාති ආදෙසො,

යන විනය ආදිකොට ඇති; අටාරස දුකා, අටලොස් විකකෙනෙක්; අකුසලමූලාදයෝ, අකුසලමූල පෙද ආදිකොට ඇති; පඤ්ච කිංසනිකා, පන්තිස් ක්‍රිකකෙනෙක්; ආසව්‍යකාදයෝ, ආශ්‍රව්‍යකාදයෝ ආදිකොට ඇති; චුද්දසවකුකා, තුදස් වකුකකෙනෙක්; ඔරභාගියසංයොජනාදයෝ, ඔරභාගියසංයොජනාති පන පෙද ආදිකොට ඇති; පණ්ණරස පඤ්චකා, පසළොස් පඤ්චක කෙනෙක්; විවාදමූලාදයෝ, විවාදමූලාති යන පෙද ආදිකොට ඇති; චුද්දස ඡකකා, තුදස් ඡවක කෙනෙක්; අනුසයාදයෝ; අනුසය යන පෙද ආදිකොට ඇති; සත්ත සත්තකා, සප්ත සත්තක කෙනෙක්; කිලෙසවක්ඛාදයෝ, කිලෙසවක්ඛාති යන පෙද ආදිකොට ඇති; අළ අළකා, අළව අළවක කෙනෙක්; ආසාතවක්ඛාදයෝ, ආසාතවක්ඛාති යන පෙද ආදිකොට ඇති; නව නවකා, නව නවක කෙනෙක්; කිලෙසවක්ඛාදයෝ, කිලෙසවක්ඛාති යන පෙද ආදිකොට ඇති; සත්ත දසකා, සප්ත දසක කෙනෙක්; අක්කිතතිකස්ස පාදය අභාරස තණ්හාවිවර්තාති ආදයෝ, යන පෙද ආදිකොට ඇති; ඡ අභාරසකා, ඡවිටිට අළවාදශක කෙනෙක්, (නික්ඛිත්තා, තඤ්ඤාදයා; ට) ඉති, මෙනසින්; සබ්බාතිපි, සියලුම; එතාති අළ කිලෙස සතාති, තෙල එක්සියඅටක් කෙලෙස්සු; නික්ඛිත්තාති, තඤ්ඤාදයා; වෙදිතබ්බාති, දතස්සත්තා; අයං, මෙකියනලද්දේ; තාව, පලමුකොට; තිකෙකපපරිච්ඡේදො, මැපෙළ තැබූ පදයන්ගේ පිරිසේයි.

1. ii. ඉද්දති, ප්‍රාප්තාවසරයෙහි; ස්ථාති ක්ඛිත්තාය, ස්ථාති ක්ඛිත්තාවූ; හෙවත් - යම් යම් ප්‍රකාරයෙකින් තඤ්ඤාදියවූ; මානිකාය, මාතෘකා වගේ; තත්ථ කතමො ජාතිමදොති ආදිතා, යනාදිවූ; තයෙන, නයින්; ආරඬෙ, ආරඬකලාවූ; නිද්දෙසවාරො, නිද්දෙසවාරයෙහි; ජාතිං පටිච්චාති, යනු; ජාතිය, ජාතිය; නිසාය, නිසා; එත්ථ ව, මේ පටිච්ච යන වචනයෙහිද; අස්සි, අසනිකිය හෙවත් විද්‍යාමානකිය; පටිච්චං නාම, පටිච්ච නමැයි; (පටිච්චශබ්දයාගේ අටි නමැයි සේයි) කථිතං, වදාරනලදි; තස්මා, එහෙයින්; ජාතියා, ජාතිය; සති ඉති, ඇති කල්තිය යන; එත්ථ, මේ ජාතිං පටිච්ච යන වචනයෙහි; අයං අත්තො, මේ අතර; (දසබ්බො, දතස්සතු; ට) ගොතනං පටිච්චාති ආදියපි, යනාදිවූ පදයන්හිදු; එසෙවනයෝ, මෙකී නය බදු නය ඇත්තේය; නොහොත් - මේ නයමැ පැමිණවියයුත්තේය; මදනකවසෙන, මත්තිරිමිහුගේ ශකති විසින්; මදො, මද තම; මජ්ජනාකාරො, මත්වන අයුරුතෙමේ; මජ්ජනා, මජ්ජනා නම; මජ්ජන භාවො, මාතයෙන් මත්වූ පුහුලාගේ බව; මජ්ජනතතං, මජ්ජනතත නම; මාතො මඤ්ඤාතාති ආදිති, යනාදිවූ පෙදනු; හෙට්ඨා, යට; ධම්මසබ්බහට්ඨකථායං, ධම් සඤ්ඤාපට්ඨායෙහි; චුත්තායාතෙව, කියනලද අටි ඇත්තානුමැයි; අයං චුම්චති, යනු; එවං, මෙසේ; ජාතියා, ජාතිය; සති, ඇතිකල්තිය; තං ජාතිං, ඒ ජාතිය; නිසාය, නිසා; හෙවත් - ඇතියෙන්; උප්පන්නො, උපන්නාවූ; මජ්ජනාකාරප්පවනො, මත්කරන අයුරින් පැවැත්තාවූ; අයං මාතො, මේ මාතයතෙම; ජාතිමදොති, ජාතිමද නමැයි; චුම්චති,

වදාරනුලැබේ. සො අයං, ඒ ජාතිමදය තෙම (ඒ ජාතිමානස තෙම යුසේසි) බන්ධනාදීනං, ඝෘත්‍රියයන් ආදිකොට ඇති; වතුනං, වතුර් විධවු; වණ්ණානම්පි, ජාතින්ටද; උපපජ්ජති, උපදී; හි, විතර කරනු ලැබේ; ජාතිසම්පන්නො, ජාතිසම්පන්නවු, (ජාතියෙන් සමෘද්ධි යුසේසි) බන්ධනො, ඝෘත්‍රිය තෙමේ; මාදිසො, මා වැනිවු; අක්කෙසු, අනෙකෙක්; නත්ති, නැත; අවසෙසා, මා හැර අවශේෂවු ජනයෝ තුමු; අනතරං, අතරෙකැ; උසාය, නැග හෝ වැරකොට; බන්ධනා, ඝෘත්‍රියයෝ; ජාතා, වුහ; අහං පන, මම වනාහි; වංසාගතබන්ධනොති, පරපුරෙන් පැවැත ආ ඝෘත්‍රියයෙක් වෙමිසි; මානං, මානය; කරොති, කෙරෙයි; බ්‍රාහ්මණාදිසුපි, බ්‍රාහ්මණාදීන් කෙරෙහිද; එසෙව නයො, මෙකී නය බ්‍ර නය ඇත්තේයැ; නොහොත් - මේ නයමැ පැමිණිවියයුත්තේයැ; ගොතනමද නිද්දෙසාදිසුපි, ගොත්‍රමදපදයාගේ නිද්දෙසාදීන්හිද; ඉමිනා'වුපායෙන, මෙමැ උපායයෙන්; අනො, අපීය; වෙදිනබ්බො, දතයුතු; හි, ඒ විතර කරනුලැබේ, බන්ධනොපි, ඝෘත්‍රිය තෙමේද; අහං, මම; කොණ්ඩකුසු ගොතෙනා, කොණ්ඩිකාගොත්‍ර ඇත්තේ වෙමි; අහං, මම; ආදිවම ගොතෙනාති, ආදිතාගොත්‍ර ඇත්තේ වෙමිසි; මානං, මානය; කරොති, කෙරෙයි; බ්‍රාහ්මණොපි, බ්‍රාහ්මණතෙමේද; අහං, මම; කසුපගොතෙනා, කාසුපගොත්‍ර ඇත්තේ වෙමි; අහං, මම; භාරවාජගොතෙනාති, භාර වාජගොත්‍ර ඇත්තේ වෙමිසි; මානං, මානය; කරොති, කෙරෙයි; වෙසෙසාපි, වෙවෙසනතෙමේද; සුද්දෙසි, යුද්ධතෙමේද; අත්තනො අත්තනො, තමනමාගේ; කුලගොතනං, කුලගොත්; නිසසාය, නිසා; හෙවත් ඇතියෙන්; මානං, මානය; කරොති, කෙරෙයි; අභාරසාපි, අව ලොසක්වුද; සෙණියො, ශ්‍රේණිකුලයෝ; එකිසසා එකිසසා සෙණියා, අසමිතිනාවු අසමිතිනාවු ශ්‍රේණිකුලයෙක්හි; ජාතමහාති, උපන්නමෝ යයි; මානං, මානය; කරොතිනියෙව, කෙරෙත්මැයි.

1. iii ආරොග්‍යමදදිසු, ආරෝග්‍යමදදීන්හි; (විනිවර්ණො වෙදි නබ්බො, විනිස දතයුතුයි; 0) අහං, මම; අරොගො, රොග නැත්තේ වෙමි; අවසෙසා, අවශේෂවු ජනයෝ; රොගබහුලා, රොගබහුලයෝ වෙති; මයහං, මට; ගද්දුහනමතමපි, දෙනුන් දෙනා ඇසිල්ලකුද; බ්‍යාධි නාම, ව්‍යාධියෙක් නම්; නජිති, නැතැයි; මජ්ජනවසෙන, මන්විම් විසින්; උපපන්නො, උපන්නාවු; මානො, මානයතෙමේ; ආරොග්‍යමදෙ නාම, ආරෝග්‍යමද නම් වේ; අහං, මම, තරුණො, තරුණවුයෙමි; අවසෙස සත්තානං, අවශේෂවු සත්ත්වයන්ගේ; අත්තනාවො, අත්තිභාවය තෙම; පපානෙ, ප්‍රපානතවයෙහි; (යොජනාවෙහි; පවානෙ, මහාවානයෙහි; යන පාඨාපීය වේ.) සීතරුකබ්බසදිසො, සීතිරුකක් හා සමවුයේ වේ; අහං පන, මම වනාහි; පසමවයෙ, ප්‍රථමවයසෙහි; සීතොති, සිටියෙමිසි; මජ්ජනවසෙන, මන්විම් විසින්; උපපන්නො, උපන්නාවු; මානො, මානය තෙම; යොබ්බනමදෙ නාම, යොවනමද නම් වේ; අහං, මම; විරං, බොහෝකලක්; ජිවිං, ජීවත්විමි; විරං, බොහෝකලක්; ජිවමාමි, ජීවත්

වෙමි; විරං, බොහෝකලක්; ජිවිස්සාමි ජිවත්වන්නෙමි; සුඛං, සුවසේ; ජිවිං, ජිවත්වීමි; සුඛං, සුවසේ; ජිවමි, ජිවත්වෙමි; සුඛං, සුවසේ; ජිවිස්සාමිති, ජිවත්වන්නෙමිසි; මජ්ඣනවසෙන, මත්වීමි විසින්; උප්පන්නො, උපන්නාවූ; මානො, මානය නෙම; ජිවිතමදෙ නාම, ජිවිතමද නම් වේ; අහං, මම, ලාභි, විවරදි ප්‍රත්‍යය ලාභිවෙමි; අවසෙසා, මා හැර අවශෙෂවූ; සත්තා, සත්තයෝතුමු; අප්පලාහා, අප්පවූ විවරදිප්‍රත්‍යයලාභ ඇතියහ; මය්‍යං පන, මාගේ වනාහි; ලාභස්සා, විවරදිප්‍රත්‍යයලාභයාගේ; පමාණං, ප්‍රමාණයෙක්; නත්ති, නැතැයි; මජ්ඣනවසෙන, මත්වීමි විසින්; උප්පන්නො, උපන්නාවූ; මානො, මානයනෙම, ලාභමදෙ නාම, ලාභමද නම් වේ; අවසෙසා, මා කෙරෙන් අවශෙෂවූ; සත්තා, සත්තයෝතුමු; යං වා තං වා, යම් ඒ පසයක් හෙවත් - නොසකස්ව කළ ලාමකවූ සිවුරැඳැදියක්; ලභනති, ලබන්; අහං පන, මම වනාහි; සුකතං, මනාකොටැ කළාවූ; පණ්ණිතං, ප්‍රණ්ණිතවූ; විවරදිපච්චියං, විවරදිප්‍රත්‍යය; ලභමිති, ලබමිසි; මජ්ඣනවසෙන, මත්වීමි විසින්; උප්පන්නො, උපන්නාවූ; මානො, මානයනෙම; සකකාරමදෙ නාම, සන්කාරමද නම් වේ; අවසෙස භික්ඛුකං, මා කෙරෙන් අවශෙෂවූ භික්ඛුන්; පාදපිඤ්ඤං, පිටිපත්ලෙහි; අකකම්ඤා, ඇත්මැ; ගච්ඡන්තා, යන්නාවූ; මනුස්සා, මනුෂ්‍යයෝ; අයං, මෙනෙම; සමණොතිපි, මහණෙකැ කියාත්; ත වදන්ති, නොවදින්; පන, එසේ නමුදු; මං, මා; දිස්සාව, දැකමැ; වදන්ති, වදන්; පාසාණච්ඡන්තං විය, පාසාණච්ඡන්තයක් මෙන්; ගරුං කඤ්ඤා, ගරුකොටැ; අග්ගිකකඤ්ඤං වියව, ගිහිකදක් මෙන්ද; දුරුසදං කඤ්ඤා, දුරස්සේ එලඹිය හැකිවූවක්නු; හෙවත් - ලංචිය නොහැකි පුලුල්කන්ත්‍ර කොටැ; මඤ්ඤන්තිති, හඟිත්තියයි; මජ්ඣනවසෙන, මත්වීමි විසින්; උප්පන්නො, උපන්නාවූ, මානො, මානය නෙම; ගරුකාරමදෙ නාම, ගරුකාරමද නම් වේ; උප්පන්නො, උපන්නාවූ; පඤ්ඤා, ප්‍රශ්නයෙක්; මය්‍යමෙව, මාගේමැ, මුබ්බත, මුවෙන්; ජිජ්ජති, සිද්ධෙයි; භික්ඛාචාරං, පිඬු පිණිස වදනා ගමට; ගච්ඡන්තාපි, යන්නාවූ මහණහු පවා; මමෙව, මාමැ; පුරතො කඤ්ඤා, ඉදිරිපත්කොටැ; පරිවාරෙකා, පිරිවරාගෙනැ; ගච්ඡන්තිති, යෙත්තියයි; මජ්ඣනවසෙන, මත්වීමි විසින්; උප්පන්නො, උපන්නාවූ; මානො, මානය නෙම; පුරෙකකාරමදෙ නාම, පුරෙකකාරමද නම් වේ; නාව, පැවිද්දකුට පළමු; මහාපරිවාරස්සා, මහත්වූ පරිවාරජනයා ඇති; අගාරිකස්සා, ගෘහස්ථයාට; (උප්පන්නො යන්න හා සමබන්ධ කටයුතු) පුරිස සතමපි, පුරුෂයන්ගේ සියයෙක්ද; පුරිසසහස්සමපි, පුරුෂයන්ගේ දහසෙක්ද; මං, මා; පරිවාරෙති, වටලා ගනි; (ඉතිව, මෙසෙයිනුදු; 0) අනගාරිකස්සා පන, ප්‍රවුජ්ජනයාට වනාහි; සමණස්සතමපි, මහණුන් සිය යෙක්ද; සමණස්සහස්සමපි, මහණුන් දහසෙක්ද; මං, මා; පරිවාරෙති, වටලා ගනි; සෙසා, සෙස්සෝ; අප්පපරිවාරං, මදවූ පිරිවර ඇත්තාහ; නොහොත් - පිරිවර නැත්තාහ; අහං, මම; මහාපරිවාරෙවෙව, මහත්වූ පරිවාරජනයා ඇත්තේද වෙමි; සුචිපරිවාරෙ ව, පවිත්‍රවූ පරිවාරජනයා

ඇත්තේද වෙමි; ඉති, මෙසෙසිනුදු; මජ්ඣනිකායා, මත්ථිමි විසින්; උප්පන්නා, උපන්නා; මානෝ, මානස තෙම; පරිවාරමදෙ නාම, පරිවාරමද නම් වේ; භොගො පන, භොග තෙමේ වනාහි; ලාභගහණෙන එව, ලාභයාගේ ගැන්මෙන්මැ; කිසුදාසි ගතියො හොති, ඉදින් ගන්නාලද්දේ වන්නේද; පන, එසේ ගතියාවූයේ නමුත්; ඉමසමිං යානෙ, මෙතෙතැ; නිකෙඛපරාසි නාම, නිදන් රැසෙක් නම්; ගතියො, ගන්නාලද්ද; තසමා, එහෙයින්; අවසෙසා, මා කෙරෙන් අවශෙෂවූ; සත්තා, සත්ත්වයෝ; අත්තනො, තමාගේ; පරිභොගමත්තමපි, පරිභොග මාත්‍රයකුදු; න ලහනති, නොලබත්; පන, එතකුදු වුවත්; මය්හං, මාගේ; නිධානගතස්සෙව, නිදන්ගතවූමැ; ධනස්ස, ධනයාගේ; පමණං, ප්‍රමාණයෙක්; තජ්ඣි, නැතැයි; මජ්ඣනිකායා, මත්ථිමි විසින්; උප්පන්නා, උපන්නා; මානෝ, මානස තෙම; භොගමද නම් වේ.

1. iv. වණණං පටිච්චාති, යනු; සරීරවණණමපි, සිරුරු පැහැ සවහනද; ගුණවණණමපි, ගුණවරුණද; පටිච්ච, නිසා; අවසෙසා, මා කෙරෙන් අවශෙෂවූ; සත්තා, සත්ත්වයෝ; දුබ්බණණා, අශෝභන වණ ඇත්තාහ; දුරුපා, අශෝභන රූපඇත්තාහ; අහං පන, මම වනාහි; අභිරුපො, විශිෂ්ටවූ හෝ ශෝභනවූ රූපඇත්තේ වෙමි; පාසාදිකො, ප්‍රසාද දෑනවීම ඇත්තෙමි; අවසෙසා, මා කෙරෙන් අවශෙෂවූ; සත්තා, සත්ත්වයෝ; නිගුණා, ගුණනැත්තාහ; පඤ්චඅකිත්තිනො, විස්තීර්ණවූ හෙවත් - පහලාවූ අපකිත්ති ඇත්තාහ; මය්හං පන, මාගේ වනාහි; කිත්තිසද්දො, කිත්තිසොමය තෙම; දෙවමනුස්සෙසු, දෙවිමනිසුන් කෙරෙහි; ඉතිපි, මෙකරුණෙන්, ථෙරො, ස්ථවිරයෙකැ; නොහොත් - ථෙරො ඉතිපි, ස්ථවිරයෙකැ කියාත්; ඉතිපි, මෙකරුණෙන්; බහුස්සුතො, බහුශ්‍රැතයෙකැ; නොහොත් - බහුස්සුතො ඉතිපි, බහුශ්‍රැතයෙකැ කියාත්; ඉතිපි, මෙකරුණෙන්; සිලවා, සිල්ඇත්තෙකැ; නොහොත් - සිලවා ඉතිපි, සිල්ඇත්තෙකැ කියාත්; ඉතිපි, මෙකරුණෙන්; ධුතගුණස්සුතො, දුග්ගුණයෙන් යුක්තයෙකැ; නොහොත් - ධුතගුණස්සුතො ඉතිපි, දුග්ගුණයෙන් යුක්තයෙකැ කියාත්; පාකටො, පතල්වේ; ඉති, මෙසෙසින්; මජ්ඣනිකායා, මත්ථිමි විසින්; උප්පන්නා, උපත්; මානෝ, මානස තෙම; වණණමදෙ නාම, වණණමද නම් වේ; අවසෙසා, මා කෙරෙන් අවශෙෂවූ; සත්තා, සත්ත්වයෝ; අප්පස්සුතා, අප්‍රශ්‍රැතයහ; හෙවත්-අස්සපිරුතැත් නැත්තාහ; අහං පන, මම වනාහි; බහුස්සුතොති, බහු ශ්‍රැතවූයේ වෙමිසි; හෙවත්- බොහෝ අස්සපිරුතැත් ඇත්තේවෙමිසි; මජ්ඣනිකායා, මත්ථිමි විසින්; උප්පන්නා, උපත්; මානෝ, මානස තෙම; සුභමදෙ නාම, ශ්‍රැතමද නම් වේ; අවසෙසා, මා කෙරෙන් අවශෙෂවූ; සත්තා, සත්ත්වයෝ; අප්පටිභානා, වැටහෙන නුවණ නැත්තාහ; මය්හං පන, මාගේ වනාහි; පටිභානස්ස, වැටහෙන නුවණගේ; පමාණං, ප්‍රමාණයෙක්; තජ්ඣි, නැතැයි; මජ්ඣනිකායා, මත්ථිමි

විසින්; උප්පතො, උපන්; මානො, මානය තෙම; පටිභානමදෙ නාම, ප්‍රතිභාණමද නම් වේ; අහං, මම; රත්තඤ්ඤ, චිරරුත්තඤ්ඤ වෙමි; අසුක බුඩ්ධංසං, පෙ, මුහුත්තයොගං+ අසුක බුඩ්ධංසං, අසුවල් බුද්ධත්තේ පරපුර; රාජවංසං, අසුවල් රජත්තේ පරපුර; ජාපදවංසං, අසුවල් දන්ථ වාස්සත්තේ පරපුර; ගාමවංසං, අසුවල් ගම්වාස්සත්තේ පරපුර; රත්තිඤ්චපරිච්ඡද, අසුවල් රුද්ධවල් පිරිසිදීම, තකතිත්තමුත්ත යොගං, අසුවල් තැකැත්මොහොත් යෙදීම; ජානාමිති, දනිමිසි; මජ් නවසෙන, මන්චිම් විසින්; උප්පතො, උපන්; මානො, මානය තෙම; රත්තඤ්ඤමදෙ නාම, රාත්තඤ්ඤ නම් වේ; අවසෙසා, මා කෙරෙන් අවශෙෂවූ; භික්ඛු, භික්ඛුහු; අනාරා, අනරෙකැ; පිණ්ඩපාතිකා, පිණ්ඩ පානවුතාසිගය රත්තාසුල්ලෝ; ජානා, වූහ; අහං පන, මම වනාහි; ජාතිපිණ්ඩපාතිකොති, පියවි පිණ්ඩපානදුග්ග රත්තාසුල්ලෙක් වෙමිසි; මජ් නවසෙන, මන්චිම් විසින්; උප්පතො, උපන්; මානො, මානය තෙම; පිණ්ඩපාතිකමදෙ නාම, පිණ්ඩපාතිකමද නම් වේ; අවසෙසා, මා කෙරෙන් අවශෙෂවූ; සත්තා, සත්තයෝ; උඤ්ඤානා, පහත්කොට සලකනලද්දහ; අවඤ්ඤානා, යටපත්කොට හෝ ලාමකකොට සලකනලද්දහ; අහං පන, මම වනාහි; අනවඤ්ඤානොති, මෙරමා විසින් පහත්කොට හෝ ලාමකකොට නොසලකනලද්දේ වෙමිසි; මජ් නවසෙන, මන්චිම් විසින්; උප්පතො, උපන්; මානො, මානය තෙම; අනවඤ්ඤානමදෙ නාම, අනවඤ්ඤානමද නම්; අවසෙසානං, මා කෙරෙන් අවශෙෂවූ සත්තයන්ගේ; ඉරියාපථො, ඉරියව් වෙමේ; අපාසාදිකො, මෙරමාගේ ප්‍රසාදය ඵලවත්තේ නොවෙයි; මයං පන, මාගේ ඉරියව්වෙම වනාහි; පාසාදිකොති, මෙරමාගේ ප්‍රසාදය ඵලවත්තේයයි; මජ් නවසෙන, මන්චිම් විසින්; උප්පතො, උපන්; මානො, මානය තෙම; ඉරියාපථමදෙ නාම, රියාපථමද නම් වේ; අවසෙසා, මා කෙරෙන් අවශෙෂවූ; සත්තා, සත්තයෝ; ඡිත්තපකි කාසදිසා, සුන්වූ පියාපත් ඇති කවුඩින් හා සරිලාගෙන; අහං පන, මම වනාහි; මතිඛිකො, මහදර්ශිඇත්තේ වෙමි; මහානුභාවොති වා, මහදනුභාවය ඇත්තේ වෙමිසි කියා හෝ; අහං, මම; යං යං කමමං, යම් යම් කටයුත්තක්; කරොමි, කෙරෙමිද; නං නං, ඒ ඒ කටයුත්ත; ඉඤ්ඤාතිති වා, සමාදිවේය කියා හෝ; මජ් නවසෙන, මන්චිම් විසින්; උප්පතො, උපන්; මානො, මානයතෙම; ඉඤ්චමදෙ නාම, සාඛිමද නම් වේ; හෙඨා, යට; පරිවාරග්ගහණෙන, පිරිවරනුගේ ගැනිම් බෙලෙන්; යසො, යසස් තෙමේ; ගතිනොව, ගන්නාලද්දෙමැ; හොති, වේ; පන, එසේ ගන්නාලද්දේ නමුත්; ඉමසමිං ඨානෙ, මේ යසමානසථානයෙහි; උප්පාකමානො නාම, අණ්නිරිමි මානයෙක් නම්; ගතිනො, ගන්නා ලද්දේ වේ, සො, ඒ අණ්නිරිමි මානය තෙම; අගාරිකෙනපි, ගෘහස්ථයා කරණකොටගෙනැද; අගාරිකෙනපි, ප්‍රවුජිතයා කරණකොටගෙනැද; දිපෙතබ්බො, දක්වියයුතුයි; හි, තව්සකරය කරනුලැබේ; එකච්චො, ඇතැම්; අගාරිකො, ගෘහස්ථයෙක්; අභාරසසු, අවලෝඡවැදැරිමිවූ;

සෙණිපු, කාර්මිකයන් අතුරෙන්; එකිසා, එක් සෙන්ඇණියක්නුගේ; ජෙඨකො, දෙටුපුරිස්වුයේ; හොති, වේද; තස්ස, ඕහට; අවසෙසෙ, තදවශෙමවු, පුරිසෙ, පුරුෂයන්; අහං, මම, පඨපෙමි, පිතිවිවමි; හෙවත් - වශයෙහි තබමි; අහං, මම, විවාරෙමිති, අණකෙරෙමිති කියා හෝ; එකවෙවා, ඇතැම්; අනගාරියොපි, ප්‍රවුජ්ජනෙකුත්; කත්ථි, කිසි තෙතෙකැ; ජෙඨකො, දෙටුටුයේ; හොති, වේද; තස්ස, ඒ මහණහට; අවසෙසා භික්ඛු, අවශෙමවු භික්ඛුහු; මයහං, මාගේ; ඔවාදෙ, අවවාද යෙහි; වත්තනති, පවත්නාහ; අහං, මම; ජෙඨකොති, දෙටුවෙමිසි; මජ්ඣනවසෙක, මත්ථිමි විසින්; උප්පනො, උපන්; මානො, මානය තෙම; **යසමදෙ නාම**, යසමද නම්වේ; අවසෙසා, මා කෙරෙන් අවශෙමවු; සත්තා, සත්ත්වයෝ; දුස්සිලා, සිල්ලාත්තාහ; අහං පන, මම වනාහි; සිලවාති, සිල්වත් වෙමිසි; මජ්ඣනවසෙක, මත්ථිමි විසින්; උප්පනො, උපන්; මානො, මානය තෙම; **සිලමදෙ නාම**, සිලමද නම් වේ; අවසෙසසත්තානං, මා කෙරෙන් අවශෙමවු සත්ත්වයන්ගේ; කුකුලොස්ස, කුකුලෙකුගේ; උදකපානමනෙත, පැත් බොන පමණැති; කාලෙපි, කලෙක්තිදු; විතෙතකයනා, විතෙතකාග්‍රතාවක්; හෙවත් - සිත්නුගේ සමාධියෙක්; තත්ථි, නැත; අහං පන, මම වනාහි; උප්පාරප්ප ණානං, උප්පාරාපිණාසමාධිත්; ලාභිති, ලබන සිලිවෙමිසි; මජ්ඣනව සෙක, මත්ථිමි විසින්; උප්පනො, උපන්, මානො, මානය තෙම; **කානමදෙ නාම**, ධ්‍යානමද නම් වේ; අවසෙසා, මා කෙරෙන් අවශෙමවු; සත්තා, සත්ත්වයෝ; න සිප්පා, ශිල්පනාත්තාහ; (නිසිප්පා සිද්ධ පාඨසි) අහං පන, මම වනාහි; සිප්පවාති, ශිල්ප ඇත්තේ වෙමිසි; මජ්ඣනව සෙක, මත්ථිමි විසින්; උප්පනො මානො, උපන් මානය තෙම; **සිප්ප මදෙ නාම**, ශිල්පමද නම් වේ; අවසෙසා, මා කෙරෙන් අවශෙමවු; සත්තා, සත්ත්වයෝ; රස්සා, වාමනාහ; හෙවත් - ඉට්ටෝය; අහං, මම, දිස්සොති, උස්වූයේ වෙමිසි; මජ්ඣනවසෙක, මත්ථිමි විසින්; උප්පනො, උපන්; මානො, මානය තෙම; **ආරොහමදෙ නාම**, ආරොහ මද නම් වේ; අවසෙසා, මා කෙරෙන් අවශෙමවු; සත්තා, සත්ත්වයෝ; රස්සා වා, කුරුඳුවෝ හෝ; දිස්සා වා, උස්වූවෝ හෝ; හොනති, වෙන්; අහං, මම; නිලොධපරිමණ්ඩලොති, න්‍යග්‍රොධ වාක්‍යයක්නුගේ අයම් විතරින් සමපමණවු පිරිමවුල්ලක් මෙන් සමපිරිමවුලු අත්බැචි ඇත්තේ වෙමිසි; මජ්ඣනවසෙක, මත්ථිමි විසින්, උප්පනො, උපන්; මානො, මානය තෙම; **පරිණාහමදෙ නාම**, පරිණාහමද නම් වේ; අවසෙස සත්තානං, මා කෙරෙන් අවශෙමවු සත්ත්වයන්ගේ; සරීරසණ්ඨානං, සිරුරැසටහන; විරූපං, විරූප වෙයි; හෙවත් - අවලක්‍ෂණ වෙයි; බිහව්ථං, බිහත්තයැ; (පිළිකුලා හෝ භයජනකයැ යුග්ගේසි) මයහං පන, මාගේ වනාහි; (සරීරසණ්ඨානං, සිරුරැසටහන; 0) මනාපං, මනවත්තේයැ; පාසාදිකංඉති; ප්‍රසාදඵලවත්තේයැයි; මජ්ඣනවසෙක, මත්ථිමි විසින්; උප්පනො, උපන්; මානො, මානය තෙම; **සණ්ඨානමදෙ නාම**, සංස්ථානමද නම් වේ; අවසෙසානං, මා කෙරෙන් අවශෙමවු; සත්තානං,

සතතියන්ගේ; සරීරේ, සිරුරෙහි; බහු දෙසා, බොහෝවූ දෙය්හ වෙති; මහා පත සරීරේ, මාගේ සිරුරෙහි වනාහි; කෙසෙකමනමටි, කෙසෙගත් පමණකුදු; වජ්‍රං, වරදෙක්; නෂ්ටි, නැතැයි; මජ්ඣව සෙන, මන්විම් විසින්; උපපන්නා, උපන්; මානා, මානය නෙම; පාටිපුටිමදෙ නාම, පාරිසුරිමද නම් වේ.

1. v. එතතකෙන, මෙපමණැති; ඉමිනා සානෙන, මේ කරුණෙන්; සවච්ඡාකං, සවස්තුකවූ; මානං, මානය; කපේසා, වදාරු; ඉදුනි, මෙසමාහි; අවච්ඡාකං, අවස්තුකවූ; නිබ්බට්ඨිතමානමෙව, වස්තුන් කෙරෙන් වෙන්කොට උපුටනලද මානයමැ; දසෙසන්නා, දක්වා වදාරන්නාවූ; (භගවා, භගවත් නෙම; 0) තස්ස කතමො මදෙති ආදිං, යනාදි වචනය; ආහ, වදාළයේක; තං, තවචනය නෙම; උත්තරානස්ස මෙව, නොගැඹුරුවූ හෝ ප්‍රකාශවූ අපී අත්තේමැ වේ.

* සමමානවිනෝදනී නම්වූ පැරණිඅටුවා පොත්හි තෙතිස් ත්‍රික කෙනෙකැයි උක්තයැ. ඒ ත්‍රිකයෝ වනාහි පන්තිසෙක් වෙන්. එසේමැ පුරිසමලාදීවූ අප්‍රි නවකතෙකෙකැයි උක්තයැ. ඒ නවකයෝ වනාහි ආඝාතමයතු ආදිකොට ඇති නවදෙනෙක් වෙති. මේ ශුඛිනොමෝ පෙළ හා විකාශයයෙන් කරනලද්දයයි දතයුතු. තෙතනිංසනී නිකානි වුතනං නෙ පන පසුවනිංස, තථා පුරිසමලාදයො අභිනවකානි දුතනං, නෙ පන ආඝාතවච්ඡාදයො නව (මු. වි)

* අප්‍රිදශකයෝ දෙදෙනෙකැයි ආදියෙහි යම් අප්‍රිදශක කෙනෙක් උක්තයහුද එවිනුමැ මෙසේ අතිනවූ සතිසෙකැ යනාදි නයින් ඡන්තිංසක නිදෙනෙක් කරනලදහුද එහෙයින් අප්‍රිදශකයෝ සදෙනෙකැයි කීහ. වාෂ්පීදුෂ්ටිගතයෝ වනාහි අන්තැනෙකැ හෙවත් - බ්‍රහ්ම ජාලසුත්‍රයෙහි වදාළ බැවින්මැ මෙහි නිඃක්ෂ්ණයහසි නොගන්නාලදහයි දතයුත්තාහ. මෙ මෙ අභාරසකානි ආදිමටි වුතනා, නෙ එව ඉති අතිතානි ඡන්තිංසානි ආදිනා නයො ඡන්තිංසකා කතානි ආහ ඡ අභාරසකානි, වාසසි පන දිසිගතානි අඤ්ඤාස්ස වුතනභාවෙනෙව ඉධ නික්ඛිතතානීති න ගතිතානීති දඬබොනි (මු. වි)

* “අත්ථි පටිච්චං නාම” යනු අස්තිත්වය පටිච්ච ශබ්දයාගේ අභය නම. සහජාතපුරෙජානාදිභාවය නැති කල්හිද යම් හෙතුවක් ඇතිකල්හි යම් ඵලයෙක් වේද ඒ හෙතුව ඒ ඵලයට ප්‍රත්‍යය වේයයි කොටැ යම්කිසි අයුරෙකින් අස්තිත්වමාත්‍රය මේ විකල්පයෙහි පටිච්ච ශබ්දයාගේ අභය වේ යන අදහසයි. ඒ පටිච්චශබ්දයාගේ අපීය ව්‍යතිරෙකමුඛයෙන් වැඩියක් ප්‍රකටකොටැ දක්වන්ට මූලවිකාවෙහි යථාහි යනාදිය කීහ. අත්ථි පටිච්චං නාමානි අත්ථිනා පටිච්චන්තො නාම, අසනිථි සහජාතපුරෙජානාදිභාවෙ යසම්. සති යං ගොති සො තස්ස පටිච්චයොති කතො යථා තථා අත්ථිනාමනනං ඉධ පටිච්චන්තොති අන්තො, තං පන පටිච්චස්සං බ්‍යතිරෙකමුඛෙන පාකට්ඨරං කාතුං යථාහිති ආදිමාහ (අ. වි)

* අපි පටිච්චං නාමානි යථා හි චක්ඛුඤ්ච පටිච්චානි ආදීසු නිසංසාදිපච්චයභාවෙන පටිච්චානි චුතතං, න තථා ඉධ බන්ධනාදි ජාතීනං පරමන්තො අවිජ්ජමානානං නිසංසාදිපච්චයත්තං අභාවා, යෙසු පන බකේසු සනෙතෙසු බන්ධනාදිසමමුති හොති තෙසං අබ්බොවජ්ජනතාව බන්ධනාදිජාතියං අත්තො, සා ඉධ පටිච්චසංයෝග විභාවිතානි අත්තො (මු. පි) තත්ථ නිසංසාදි පච්චයභාවෙන පටිච්චානි චුතතනති නිසංසාදිපච්චයභාවතො පච්චයභුතං චක්ඛාදිං පටිච්චානි චුතතං (අ. පි) යු හෙති. පටිච්ච නම් අසුනිකියයි. චක්ඛුඤ්ච පටිච්ච යනාදි තත්ති නිශ්ශ්‍රයාදිප්‍රත්‍යයභාවයෙන් ප්‍රත්‍යයවූ චක්ඛුරුදිය පටිච්ච යයි වදාරනුදී. එපරිද්දෙන් ජාතීං පටිච්ච යනාදි මෙතන්ති දක්තා අසුනිකාත්‍රය නිශ්ශ්‍රයප්‍රත්‍යයාදිභාවයෙන් පටිච්චයයි නොවදාරනුදී. කවරහෙතිතයත්? පරමාර්ථවශයෙන් අවිද්‍යාමානවූ ඤානියාදි ජාතීන්ගේ නිශ්ශ්‍රයාදිප්‍රත්‍යයභාවයක් නැතිහෙති. එසේ නමුත් යම් සකකුකෙතෙ කුත් විද්‍යාමානවනකල්හි ඤානියාදිසංචාතිතොමෝ වේද ඒ සකකු යන්ගේ පෙළනොසිද පැවැත්මම ඤානියාදිජාතියාගේ අසුනිකිය නම. ඒ අසුනිකිය මේ ජාතීං පටිච්ච යනාදි විකල්පයෙහි පටිච්ච ශබ්දයෙන් ප්‍රකාශිතයැ යන අර්ථය දනවුනුයි.

* එකිසො සෙණියාති අසමභින්නායාති අත්තො යන මූල ටිකාවිවරණයෙන් එකශබ්දයාගේ අසමභින්නවූ අර්ථය හෙවත් ශුඛාර්ථය සජිකාතයි. මේ අර්ථය අනභිමතවූ ඇජරකෙනෙක් “එකිසො සෙණියා” යන පදයට අවලොස් සෙන්ගොත් අතුරෙන් ඇප්පු අසුවල් සෙන් ගොත්ති දුඤ්ඡිහ, සෙස්සවුත් මෙන් අතභිඤ්ඤායෝ නොවම්හයි මෙසේ අරුත්බෙණෙත්තයයි අනුට්ඨකාවේ වැණු. එකිසො සෙණියාති අභාරසසු සෙණිසු මයං අමුකාය සෙණියා ජානමහ න අඤ්ඤා විය අපඤ්ඤානාති එවමෙත්ථ අත්තං වදනති (අ. පි) තනමතවශයෙන් එකශබ්දයා අසුකශබ්දයාගේ අර්ථයෙහි හුණුබැව් දක්වා.

* පුග්ගවිසජ්ජනාදි ක්‍රියාවන්හි ඉදිරිපත් කිරීම හමුබැව් කිරීම පුරෙකබ්බර නම පඤ්ඤා විසජ්ජනාදික්‍රියාසු පුරතොකරණං පුරෙකබ්බරෙ (මු. පි) පුරතොකරණං සමමුඛභාවකරණං (අ. පි)

* නිශ්ඤාපරාති නම් නිධානරුඤ්ඤායයි. නිධානරුඤ්ඤා නම් නිදන් කොටැ තැබූ ධනසමුහයයි. මෙද යුතු නිකෙඤ්ඤාපරාති නිධානරුඤ්ඤා (මු. පි) නිධානරුඤ්ඤා නිදතිනා ජපිතධනනිවයො (අ. පි)

* පඤ්ඤා අනිභවිතොති විඤ්ඤා අනිභවිතො යි මූලට්ඨකාගත විවරණයයි. අර්ථ සුගමයි

* අනුඤ්ජෙය්‍ය නම් පුරුණඤ්ජනාමදෙයයි යෙන්. පුරුණඤ්ජනාමදෙති වදනති (මු. පි) ලොකිකයෝ වනාහි ව්‍යාසාදි පුණ්ණිකාශාත්‍රහෙදය පුරුණයයි යෙන්. පුරුණ ලක්ෂණ මෙසේ තිහ.

සංග්‍රහයේ ප්‍රතිසංස්කරණය වංශා මහානාමයාගේ,
වංශානුමතයෙකු වූ පුරාණ පසුපසුකරුණි.

මේ අවස්ථාවේදී බොහෝ කල්ගියනු විසින් නොහොත් පැවිදිවැ
බොහෝ කල් ගියනු විසින් දනසුතු ඇම හෝ අහොරාත්‍රිත්තේම හෝ
දැනීමයයි කියනලද මදය රාත්‍රිකාමද නමැයි දන්න. එහෙයින් විසු
චිරරතනිජාතෙන චිරරතනිපබ්බජිතෙන වා ජාතිතබ්බස්ස රතනිත
මෙව වා ජාතනමදෙ (මු. පි)

* උපසාකමානෝ යන්නෙන් අනුකරණ මත් දක්වා. අනුකර්ම
යම් හෙයකින් විචාරණය වේද එහෙයින් මෙහි යෙදී නමැයි උකහය.
හෙවත් ඵෙය්‍යයාය වනාහි යම් පුරුෂකෙනෙකුන් කෙරෙහි පවතිද
ඔවුන් කෙරෙහි තෙමේ සුවසෙයෙහි පිහිටීමේ අනුකර්ම කරණකොටැ
ගෙනැ ප්‍රකටවේද එහෙයින් ප්‍රසාපකමදය ආණාකරණමදය කියාද
කියනලදී. උපසාකමානෝ ආණාකරණමානෝ. ආණාකරණයෙහි
විචාරණය ඉබ් යසොති වුත්තනනි (මු. පි) යසොති ඉසාරියං නං
පන යෙසු වත්තනි තෙසු පඨාපක ආණාකරණෙහි පාකටො හොතිති,
පඨාපකමදෙ ආණාකරණමදෙති ව වුත්තං (අ. පි)

* අයම්විතරිත් සමපමණවු පිරිමඩුලුඇති අත්බැව ඇසුරුකලාවු
මානය තෙම පරිණාමයද නම්වේ. ශරීරසම්පත් පරිපූර්ණභාවයෙහිලා
උපදනා මදය පාරිසුරිමද නම. පරිමණලිතභාවනිසිසිතො මානෝ
පරිණාමයෙ, ශරීරසම්පත්පාරිසුරියා මදෙ පාරිසුරිමදෙ (මු. පි)

* වසුකයෙන් තොරවැ ද හෙවත් - ජාතසාදිත්තේ ප්‍රවෘත්තිහෙතු
වෙන් තොරවැ ද කියසුතු වන බැවින් අවසුක නම. ඒ මුත් ජාතසාදි
වසුකයෙන් අභාවහෙතුවෙන් අවසුක නම් නොවේ වස්තුනා විනාපි
වත්තබ්බතාය අවස්ථාං න වස්තුනො අභාවා (මු. පි) වස්තුනාහි
ජාතිආදිපවත්තිහෙතුනා (අ. පි)

2.

i පමාදනිදෙසෙ විතනස්ස වොස්සගෙහාහි ඉමෙසු ජනනකෙසු
ධාතෙසු සත්ථා අනිග්ගණකිධා විතනස්ස වොස්සජ්ජනං සතිවිර
හොති අත්ථා. වොස්සග්ගානුපපදනනි වොස්සග්ගස්ස අනුපප
දනං පුනිපපුනං විස්සජ්ජනනි අත්ථා. අසකකවමකියනාහි
එතෙසං දුතාදිනං කුසලකම්මානං භාවනාය පුග්ගලස්ස වා දෙය්‍ය
බම්මස්ස වා අසකකවමකරණවසෙන අසකකවමකියා, සත්තභාවො
සාතවමං, න සත්තභාවො අසාතවමං, න සාතවමකියනා අසා
තවමකියනා, අනභිනකරණං අනභිනකියනා, යථා නාම
කකණ්ටකො පොකං ගන්ධා පොකං තභනි න නිරන්තරං
ගව්සති එවමෙව යො පුග්ගලො එකදිවසං දුතං වා දධා පුජං වා

කඤ්ඤා ධර්මය වා සුඤ්ඤා සමණධර්මය වා කඤ්ඤා පුන චිරස්සං කඤ්ඤා න භිරහනරං පවතෙතති තස්ස සාක්ෂියා අනභිතක්ෂයනාති වුවවති. ඔලිත වුතනිතාති භිරහනර කරණසම්මානස්ස විස්ථාරස්සෙව අභාවෙන ලිඛවුතනිතා, නිකතිනපජජනාති කුසලක්ෂියාස විජිය ජජජස්ස නිකතිතනභාවො, නිකතිතනධුරතාති විජියධුරස්ස ඔතෙපනං ඔසකතිතමානසතාති අප්පො. අනබ්භානනාති කුසලකරණෙ පතිඨා භාපවා, අනනුසොගොති අනනුසුඤ්ජනං, පමාදෙති පමජ්ජනං, සො ඵවරුපො පමාදෙති ඉදං අප්පජියාසස්ස ඔසඤ්ජන පජියා සස්ස ව පජියනාභාවතො ආකාරදස්සනං. ඉදං වුතනං හොති ඥායං ආදිතො පඨාස දසසිතො පමාදෙ සො අසෙසුකුපි ඵවමා කාරො ඵවංජාතිකො පමාදෙ පමජ්ජනාකාරවසෙන පමජ්ජනා පමජ්ජනභාවවසෙන පමජ්ජිතනනනති සබ්බං ගතො අසං වුවවති පමාදෙති. ලක්ඛණතො පනෙ'ස පසවස්ස කාමගුණස්ස සති වොස්සග්ග ලක්ඛණො, තප්පව සතියා විස්සඨාකාරො වෙදි තබ්බො.

ii ඵමහනිදෙදසෙ ඵබ්බෙතන ඵමෙහො, ඔලියා ඔබ්බාපකස්ස විස විතනස්ස ඵබ්බා ඵප්ප කපිතා, ඵමහනාකාරො ඵමහනා, ඵමති තස්ස භාවො ඵමතිතනං, කිකඛලස්ස පුග්ගලස්ස භාවො කිකඛ ලියං, ඵරුසස්ස පුග්ගලස්ස භාවො ඵරුසියං, අභිවාදනාදි සාමිවි රහානං තස්සා සාමිවියා අකරණවසෙන උජ්ජමෙව ධර්මවිතන භාවො උජ්ජිතනතා, ඵබ්බස්ස අමුදුතො භාවො අමුදුතා. අසං වුවවතිති අසං ඵමෙහො නාම වුවවති, යෙන සමනනාගතො පුග්ගලො ගිලිතනබ්බලසිසො විස අජගරො වාතහරිතා විස භස්සා වෙතිසං වා වුබ්බිතරෙ වා දිස්සා ඔනමිතුං න සකෙකාති පජියනෙන නෙව වරති ස්වායං විතනස්ස උබුමාතභාවලක්ඛණොති වෙදි තබ්බො.

iii. සාරමහනිදෙදසෙ සාරමහනවසෙන සාරමෙහො, පටිස්ථ පිඤ්ඤා සාරමෙහො පටිසාරමෙහො, සාරමහනාක රො සාරමහනා, පටිස්ථපිඤ්ඤා සාරමහනා පටිසාරමහනා, පටිසාරමතිතනං භාවො පටිසාරමතිතනං. අසං වුවවතිති අසං සාරමෙහො නාම වුවවති, ස්වායං ලක්ඛණතො කරණුතනපිලක්ඛණො නාම වුවවති, යෙන සමනනාගතො පුග්ගලානංදිගුණං නංදිගුණං කඤ්ඤා, අගාපිකො සමාතො ඵකෙතෙකසමිං සරවස්සුසමිං සජ්ජිතෙ අපරො වෙ වස්සුති සප්පජති අපරො චතතාපි අපරො අභි අපරො සොලස, අනගාපිකො සමාතො ඵකෙතෙකසමිං නිකායෙ ගතිතෙ නාහං ඵතස්ස හෙඨා හමිස්සාමිති අපරො වෙ ගණ්භාති අපරො තසො අපරො චතතාරො අපරො පසඤ්ඤා. සාරමහනවසෙන ගි ගණ්භිතුං න වට්ඨති අකුසල පකෙකා ඵස භිරසගාමිමග්ගො, කුසල පකෙකවසෙන පන ඵකසමිං ඵකං සලාකහනං දෙදෙන වෙ දුතුං වෙ දෙදෙන චතතාපි දුතුං.

වච්චති, හික්කුනාපි පරෙන ඵකස්මිං නිකාසෙ ගතිතෙ මෙ නිකාසෙ ගහෙතො සජ්ඣායනතස්ස මෙ ථාසු හොතිති විච්චට පතෙක ධ්වො තදුනනපිං ගණහිතුං වච්චති.

iv. අනුච්ඡතා නිද්දෙසෙ යථා අරියවංසසුතෙන ලාමකලාම ක්කො ඉතපිනරස්සො ඵචං අගගහෙතො විචරාදිසු යං යං ලබං හොති තෙන තෙන අසනතුස්ස, ගිහිනො වා පන රූපසද්දගකි රසපොඨබ්බෙසු යං යං ලබං හොති තෙන තෙන අසනතුස්ස, හිසොකම්මානාති විසෙසකාමනා, ඉච්ඡනකිචසෙන ඉච්ඡා, ඉච්ඡාව ඉච්ඡාගතං, ඉච්ඡනාකාසො වා, අත්තනො ලාභං අතිඉච්ඡනාසවා අතිච්ඡතා, රාගොති ආදීති හෙසාමුත්තස්සානෙව, අයං මුච්චතිත් අයං අතිච්ඡතා නාම මුච්චති, අනුච්ඡතාතිපි එතිස්සා එව නාමං, ලක්කණතො පන සකලාසෙ අසනතුසි පරලාසෙ ව පස්නා එතං අනුච්ඡාලක්කණං, අනුච්ඡපුගගලස්ස හි අත්තනා ලබං පණ්ණිනමපි ලාමකං විස බාසති පරෙන ලබං ලාමකමපි පණ්ණිතං විස බාසති, එකභාජතෙ පකකං යංගුං වා භතතං වා පුමෙ වා අත්තනො පතෙන පකතිතො ලාමකො විස පරස්ස පතෙන පණ්ණිතො විස බාසති, අයං පන අනුච්ඡතා පබ්බජිතානමපි හොති ගිහිනමපි තිරච්ඡානගතානමපි.

v. නත්තමාති වස්සුති. එකො කිර කුට්ඨෙතො නිංස හික්කු නිසො නිමගෙනතො සසුචං භතතං අදුසි. සංඝකෙට්ඨි සබ්බතික්කු නිතං පතෙන පුචං පරිවත්තාපෙතො පච්ඡා අත්තනා ලබමෙව බාදි, බාරාණසීරාජාපි අබ්භාරපකකමංසං බාදස්සාමිති දෙවිං ආදුස අරඤ්ඤං පටිසො එතං කිත්තපිං දිස්වා දෙවිං පභාස තස්සානුපදං ගතො, දෙවි නිවතතිතො අස්සමපදං ගන්තො කසිණපටිකමං කතො අභිසමාපනතිතො පඤ්ච ව අභිඤ්ඤාසො පතො නිසිත්තා රාජානං ආගච්ඡතං දිස්වා ආකාසෙ උපනිතො අගමාසි, රුකෙක අබ්වස්වා දෙවතා ඉමං ගාථමාන:-

අනුච්ඡං අතිලොභෙන අතිලොභමදෙන ව,
එවං සො භාසන තතානං වඤ්ච අසිතාභුසා'ති.

යථා වඤ්ච කිත්තපිං පස්සගෙනා අසිතාභුසා රාජධිතාස ගිනො පටිගිනො ඵචං අනුච්ඡං අතිලොභෙන අත්තනානං භාසති ජීයතිති දෙවතා රඤ්ඤා සබ්බං කෙළිමකාසි. කස්සං මුඛකාලෙපි මතත විඤ්ඤො නාම සෙසිපුතො අස්සමො අපසසෙනො මාතන් “තාත අප්ප උපසාසපිතො හු ඤා ඒ භාගෙර සබ්බරතති. ඛමිං පුණ්, සහස්සං තෙ දස්සාමිති” මුතත ඛනලොභෙන උපසාසථඛනාති සමාදුස විහාරං ගන්තො ඉදං ධානං අකුත්තාභසනති සලලකෙකිතො ඛමමාසනස්ස හෙසා නිපතො සබ්බරතති. තිදුසිතො සරං අගමාසි, මාතා පාතොම යාගුං පටිස්වා උපනාමෙසි, සො සහස්සං

ගෞතමයාට යාගුං පිටි, අභයයා එකදහසකි බවට සංහත්තයාගේ සො නාමය සමුද්දං පක්ඛන්දිකාමො අනොසි, අභය නං ම නා “තාත ඉමසමිං කුලෙ චතනාලිසකොට්ඨිතං අනුච්ඡෙදං ගමනො නාති” වාදෙසි, සො තස්සා චිච්චං අනාදිසිකා ගවස්ස ඵලං, සා පුරතො අභයා, අභය නං කුසලිකා අසං මසනං පුරතො නිසන්ති පාදෙන පහරිකා පතිතං මාතරං අනතරං කතා අගමාසි, මාතා උභතිකා “මාදිසාස මාතරි ඵලරූපං කමමං කතා ගතස්ස මෙ ගතසාතෙ සුඛං භවිස්සතිති ඵලං සක්ඛන්දි නාම කං පුතතාති” ආහ, තස්ස නාමං ආරුහන ගවස්සො සතතමෙ දිවසෙ නාමා අභයා, අභය තෙ මනුස්සා අධා ඵඤ්ඤා පාපපුරිසො අනුච්ඡෙදො දෙපාති සලාකා දිසමානා තස්සෙව නික්කතො පාපුණි, තෙ තස්ස උභමපං දකා තං සමුද්දෙ පක්ඛපිංසු. සො ඵකං දිපං ගන්තො විමානපෙතිති සතිං සමපතතිං අනුභවනොතා තාති පරතො මා අගමාසිති වුවමානොපි තං දිගුණසමපතතිං පස්සනොතා අනුපුබ්බෙන චුරචකක ඔරං ඵකං පුරිසං අද්දස, තස්ස තං චකකං පදුමපුප්ඵං විස උපසාති, සො තං ආහ “අමෙතා ඉදං තසා පිලකිපදුමං මසනං දෙතිති,” “නසිදං සාම පදුමං චුරචකකං ඵතනති” සො “වසක්ඛෙසි මං කං කිං මෙ පදුමං න දිසපුබ්බනති” වකා කං හි ලොගිතවන්තං උමෙපකා පිලකිතං පදුමපුප්ඵං මසනං න දුතුකාමොසිති ආහ, ආහ විනොතසි අසමපි මසා කතසදිසං කමිදං කතා තස්ස ඵලං අනුනච්ඡිකාමොති, අභය නං හන්ත රෙති වකා තස්ස මන්තෙ චකකං පක්ඛපිකා පලාසි, ඵතමන්තං විදිකා සන්ධා ඉමං ගාථමාහ.

චතුති අභයකමා අභයච්ච සොලස
 සොලසති ව බතතිංස අත්ථිච්ච චකකමාසදෙ
 ඉච්ඡාහතස්ස පොසස්ස චකකං හමති මන්තෙති.

අක්ඛන්තෙසි අත්ථිච්ච සංකපිසං අතිකමකිකා පරවිසං පාවිසි, තස්ස පොපිතො පලාසිකා ඵකස්ස තාපසස්ස වසනසානං පවිසිකා උපොසථබ්බාති අභිධ්මාස නිපජ්ජි, සො තාපසෙන කිං තෙ කතනති පුච්ඡතො ඉමා ගාථා ආහ.

සකං නිකෙතං අතිභිලයානො
 අත්ථිච්චනාස මලකං අගක්ඛන්දි,
 තතො පනා ගාමනො නික්කමිකා
 කොදණ්ඩකෙන පටිපොඨසිංසු මං.

සො නිගන්තිසො රුතිරමක්ඛිතබ්බො
 පච්චාගමාසිං සකං නිකෙතං,
 තසමා අහං උපොසථං පාලයාමි
 අත්ථිච්චනා මා පුතගමාසිති,

o

2. i. පමාදනිදොසෙ, පමාදෙ යන පදයාගේ නිදේශයෙහි; (විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො, විනිස දනසුතුසි; 0) විතතාසං වොසංගොති, යන; එතතකෙසු, මෙපමණැති; ඉමෙසු යානෙසු, මේ කායදුඛවර්තාදීන්හි; සතියා, සිතියෙන්; අනිග්ගණිකා, නිග්ගහය නොකොට; හෙවත්-නොපෙළා; විතතාසං, සිත්නුගේ; වොසංඡ්ඡනං, සිතියෙන් මුදලීමයි; නොහොත් - කායදුඛවර්තාදීන්හි බැසගැන්මයි; සතිවිරහොති, සිතියෙන් වෙන්වීම යන; අනෙථා, අථය වේ; වොසංගොනුපදානනි, යනු; වොසංගහසං, සිතියෙන් මිදුණු සිත; නොහොත් - කායදුඛවර්තාදීන්හි බැසගත් සිත; අනුපදානං, පුන පුනා පැවැත්වීමයි; පුනපුනං, නැවත නැවත; විසංඡ්ඡනනි, සිත සිතියෙන් මුද කායදුඛවර්තාදීන්හි පැවැත්වීමයැ යන; අනෙථා, අථය වේ; අසකකවචක්‍රියතාති, යනු; දානාදිනං, දානාදිවු; එතෙසං කුසලධර්මානං, තෙල කුසල්දහමුත්; භාවනාය, වැඩීමෙහි; පුග්ගලස්ස වා, ප්‍රතිග්‍රාහකපුදාලයා හෝ; දෙය්‍යධර්මස්ස වා, දියැටි දානවස්තු ව හෝ; අසකකවචකරණවසෙත, නොසකස්වැ කිරීම් නුගේ වශයෙන්; අසකකවචක්‍රියා, අසකකවචක්‍රියා නම; සතතභාවො, සතතයෙන් වැර කරන බව; සාතව්වං, සාතත්‍ය නම; න සතත භාවො, සතතයෙන් වැර නොකරනබව; අසාතව්වං, අසාතත්‍ය නම; න සාතවචක්‍රියතා, සතතක්‍රියාරහිතබව; අසාතවචක්‍රියතා, අසාතත්‍ය ක්‍රියතා නම; අනභිතකරණං, නොතිරවැ කිරීම; අනභිතක්‍රියතා, අනභිතක්‍රියතා නම; කකණටකො, බොහොඬු තෙමේ; ථොකං, මද නැත්; ගනාටා, ගොස්; ථොකං, මදකලක්; තිඨති, සිටියි; තිරන්තරං, තිරතුරුවැ; යථා නාම න ගච්ඡති, යම්යේ නොයේද; එවමෙව, එපරිද් දෙව්මැ; යො පුග්ගලො, යම් පුභුලෙක්; එකදිවසං, එක්දිනෙකැ; දානං වා, දානක් හෝ; පුජං වා, පුජාවක් හෝ; කතා, කොට; ධර්මං වා, බණක් හෝ; සුතා, අසා; සමණධර්මං වා, මහණදම් හෝ; කතා, කොට; පුන, නැවත; විරස්සං, බොහෝ කලෙකින්; කරොති, කෙරෙයිද; තිරන්තරං, අතරනැතිවැ; න පවත්තෙති, නොපවත්වාද; තස්ස, ඔහුගේ; සා ක්‍රියා, ඒ ක්‍රියානොමේ; අනභිතක්‍රියතාති, අනභිත ක්‍රියතා නමයි; හෙවත් - අනවසරිතක්‍රියාභාව නමයි; වුවෙති, කියනු ලැබේ; ඉලිතවුතතිතාති, යනු; තිරන්තරකරණසංඛ්‍යාතස්ස, අතර නැතිවැ කුසල්කිරීමෙහි කියනලද; විපජාරස්සෙව, සිත පැතිරපැවැතුම් නුගේමැ; හෙවත්-සිත නොහැකිලීම්නුගේමැ; අභාවෙන, රාහිත්‍යයෙන්; ලිතවුතතිතා, ලිතවෑතතිතා නම; නිකඛිතත්ඤාති, යනු; කුසල ක්‍රියාය, කුසල්කිරීමෙහි; විරියඡ්ඤාස්ස, වැර කරන කැමැත්තනුගේ; නිකඛිතභාවො, තබනලදබවයි; නිකඛිතභූරතාති යනු; විරිය භූරස්ස, විරියභූරය, ඔරෙපනං, බහාතැබීමයි; ඔසකතිතමානසතාති, පසුබස්නා සිතැතිබවයැ යන; අනෙථා, අථය වේ; අනබ්බාදනනි, යනු; කුසලකරණෙ, කුසල්කිරීමෙහි; පතිඨාභාවො, ප්‍රතිස්ථාපනයකි යයි; හෙවත් - පිහිටීම රහිත බවයි; අනනුයොගොති, යනු; අනනු යුඤ්ජනං, පුන පුනා යතනය නොකිරීමයි; පමාදෙති, යනු, පමඡ්ඡනං,

o

ප්‍රමාදයයි; හෙවත් - සමාතිවිප්‍රවාසයයි; යො ඵවරුපො පමාදෙති, යන; ඉදං, මේ වචනය; අනුපරියායසං (ව), අනුපරියායයෙන්ද; බ්‍යාසානපරියායසං ව, බ්‍යාසානපරියායයෙන්ද; හෙවත් - ශබ්දපරියායයෙන්ද; පරියන්තාභාවනො, පරියන්තයක්නු (කෙළවරක්නු) නැතිහෙයින්; ආකාරදසංකං, අයුරු දැක්වීමට කරුණු වදනි; ඉදං (අයමධිපායො), මේ අභිප්‍රායනෙම; චුත්තං (චුත්තො) හොති, කියනලද්දේ වේ; ආදිනො පඨාය, ආදියෙහි පටන්; දසංකො, දක්වා වදාලා; යො අයං පමාදො, යම් ප්‍රමාදයෙක් ඇද්ද; අසෙසාපි, තදන්‍යවූත්; ඵං ආකාරො, මෙලද අයුරුඇති; ඵං ජාතිකො, මෙලද ස්වභාවය ඇති; යො පමාදො, යම් ප්‍රමාදයෙක් ඇද්ද; පමජ්ජනාකාරවසෙක, ප්‍රමාදවීමකුගේ ආකෘතිවශයෙන්; පමජ්ජනා, පමජ්ජනා නමැයිද; පමජ්ජනභාවවසෙක, ප්‍රමාදයට පැමිණි පුතුලාගේ ස්වභාව වශයෙන්; පමජ්ජිතතං, පමජ්ජිතත නමැයිද; ඉතිසංකායං, මෙලද බැවහරට; ගතො, පැමිණි; අයං, මේ ප්‍රමාදයනෙම; පමාදෙති, ප්‍රමාදනමැයි; චුච්චති, වදාරනුලැබේ; ඉති, මේ අභිප්‍රාය නෙම; චුත්තං (චුත්තො), කියනලද්දේවේ; (ඉති පරිසමාපතියෙති වැරේ.) ලක්ඛණතො පන, ලක්ඛණ වශයෙන් වනාහි; ඵසො, මේ ප්‍රමාදය නෙම; පඤ්චස්ස, පඤ්චවිධවූ; කාමගුණස්ස, වස්තුකාමකොඨාසයන්හි; සති වොස්සගහලකඛණො, සිතියෙන් මිදීම ලක්ඛණකොට ඇත්තේ වේ; නත්තෙව, ඒ පඤ්චවිධවූ වස්තුකාමකොඨාසයන්හි, සතියා, සමාතියෙන්; විස්සාසාකාරො, වුහුටු අයුරු නෙමේ; නොහොත් - වුහුටු අයුරු ඇත්තේයි; වෙදිතබ්බො, දතයුතුයි.

2. ii ඵමහනිදදෙසෙ, ඵමහපදයාගේ නිදේශයෙහි; ඵබ්බෙන, ස්ථානාධිපතියෙන්; හෙවත් - දැඩිවූ හෙයින්; ඵමොහා, සාමාන්‍ය නම; බලියා, භානනාසාදිකයෙන්; හෙවත් - බතින් පෙරහා ගත් කැඳෙන්; බබ්බාට කාසං විය, අලෙවි දුන් සඵලක්කුගේ දැඩිබව මෙන්; විත්තසං, සිත්නුගේ; ඵබ්බා, දැඩිබව; ඵත්ථ, මේ සාමාන්‍ය යන පදයෙහි; කපිතා, උත්තමය; ඵමහනාකාරො, සාමාන්‍යනාකාරය නෙම; හෙවත් - දැඩිවන අයුරු; ඵමහනා, සාමාන්‍යනා නම; ඵමහිතසං, ස්ථානාධිපතියට පැමිණි පුතුලාගේ; හෙවත් - දැඩිබවට පත් පුතුලාගේ; භාවො, ස්වභාවය නෙම; ඵමහිතතං, සාමාන්‍යතා නම; කකඛලසං, කකඛලවූ; පුගලසං, පුතුලාගේ; භාවො; ස්වභාවය නෙම; කකඛලියං, කකඛල නම; ඵරුසසං, රළුවූ; (බස්සරළුවූ යනු සන්තප්ති) පුගලසං, පුතුලාගේ; භාවො, ස්වභාවය නෙම; ඵරුසියං, පාරුෂ්‍ය නම; අභිවාදනාදිසාමිච්චරතානං, සකස්වූ වැදිම් ආදිකොට ඇති ගරුබුහුමන් කිරීමට අභිවූ පුතුලන්ට; තසං සාමිචියා, ඒ ගරුබුහුමන්නුගේ; අකරණවසෙක, නොකිරීමවශයෙන්; උජ්ජමෙව, ඉදුකොටම; (අවනත නොකොට යුක්ත) ස්ථිතවිත්තභාවො, තබනලද සිත්නුගේ බව; උජ්ජිතතං, උජ්ජිතත නම; ඵබ්බසං, දැඩිවූ සිත්නුගේ; අමුදනො, මොළොක්කුවූ සිත්නුගේ; භාවො, බව; අමුදනා, අමුදන නම; අයං චුච්චතීති, යනු; අයං, මේ දැඩිවූ නොමෙලෙක් බව නෙමේ; ඵමොහා නාම, සාමාන්‍ය

නමැයි; වුවකි, වදරනුලැබේ; යෙන, යම් දැඩිබවෙකින්; හෙවත් - යම් නොමෙළෙක්බවෙකින්; සමනාගතො, සමනාගතවූ; පුග්ගලො, පුග්ගලෙනමේ; ගිලිනනබලසිසො, නගුලිස ගිලිනලද; නොහොත් - ගිලිනලද නගුලිස ඇති; අප්පරෙ විය, පිඹුරකු මෙන්ද; වානහරිතා, වානයෙන් පිරුණාවූ; භංගා විය, භංගාවක්නු මෙන්ද; හෙවත් - සම්පසුම්බියක් මෙන්ද; වෙතියං වා, සැය හෝ; වුසුතරෙ වා, ඉතා වැඩිමහල්ලන් හෝ; දිසවා, දෑක; ඔනමිතුං, නැවුරුවන්ට; ත සකෙකාති, නොහැකිවේද; පරියනෙනාව, පිරියත්තිමැ; හෙවත් - පිරිස්කෙළවරෙ තිමැ; වරති, ගැසිරේද; සවායං, ඒ භාවනාසම්බන්ධාන දැඩිබව නෙමේ; විතතස්ස, සිත්නුගේ; උඩුමානභාවලකබ්ණොති, ඉදිමුණු බව ලක්ෂණ කොට ඇත්තේයයි; වෙදිතබ්බො, දතයුතුයි.

2. iii සාරමානවිනෝදසෙ, සාරමානවිනෝදයෙහි; සාරමානවසෙන, යුගග්‍රාහවශයෙන්; සාරමො, සාරමාන නම; පටිපථරිකා, පටිපථරිකාව; (පෙරලා මෙරමා මත්තෙහි ආරොපනය කොට සිද්ධ අරුත් නෙපලත්) සාරමො, යුගග්‍රාහය නෙම පටිසාරමො, ප්‍රතිසාරමාන නම; සාරමාන නාකාරෙ, යුගග්‍රාහණාකාරය නෙම; සාරමානා, සාරමානා නම; පටිපථරිකා, පටිපථරිකාව; (පෙරලා මෙරමා මත්තෙහි ආරොපනය කොට හෝ) සාරමානා, යුගග්‍රාහණාකාරය; පටිසාරමානා, ප්‍රතිසාරමානා නම; පටිසාරමතිතස්ස, පටිපථරිකාව යුගග්‍රාහී පුද්ගලයාගේ; (නොහොත් - පෙරලා මෙරමා මත්තෙහි ආරොපනය කොට යුගග්‍රාහී පුද්ගලයාගේ;) භාවො, ස්වභාවය නෙම; පටිසාරමතිතතං, ප්‍රතිසාරමතිතතා නම; අයං වුවකිති, යනු; අයං, මේ යුගග්‍රාහය නෙම; සාරමො නාම, සාරමාන නමැයි; වුවකි, කියනුලැබේ; සො අයං, ඒ සාරමාන නෙම; ලකබ්ණො, ලක්ෂණවශයෙන්; කරණිකාරිය ලකබ්ණො නාම, කිරිමිනුගේ මතුමත්තෙහි කිරිම ලක්ෂණකොට ඇත්තේ නමැයි; නොහොත් - කිරිමෙන් මතුමත්තෙහි කිරිම ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ නමැයි; (එකට එක කිරිම ලක්ෂණකොට ඇත්තේ නමැයි සේසි) වුවකි, කියනුලැබේ; යෙන, යම් සාරමානෙකින්; සමනාගතො, යුක්තවූ; පුග්ගලො, පුද්ගලයෙක්; නංදිගුණං, උනුව දෙගුණකොට; නංදිගුණං, උනුව දෙගුණකොට; කරෙති, කෙරෙයිද; (නද්දිගුණං නද්දිගුණං සිද්ධ පාඨයි. සො සාරමො නාම, ඒ සාරමාන නම; 0) අගාරිකො සමානො, ගෘහස්ථයෙක් වූයේම; එකෙන, එක් පුග්ගලක් වූයේ; එකසමිං සරවජ්ඣසමිං, එක් ගේවත්තක්; සජ්ජනෙ; පිළියෙලි කළ කල්හි; අපරෙ, අන් පුග්ගලෙක්; වෙ වජ්ඣති, දෙකක් ගෙවනුත්; සජ්ජති, පිළියෙලිකෙරෙයි; අපරෙ, අන්පුග්ගලෙක්; වතාරි, සතරක් ගෙවනුත්; අපරෙ, අන්පුග්ගලෙක්; අභ, අටක් ගෙවනුත්; අපරෙ, අන්පුග්ගලෙක්; සොලස, සොලසක් ගෙවනුත්; (සජ්ජති, පිළියෙලි කෙරෙයි; 0) අගාරිකො සමානො, පැවිදිවූයේම; එකෙන, එක් මහණක් වූයේ; එකසමිං නිකායෙ, එක් නිකායයක්; ගතිනෙ, පෙළ විසින් හෝ අභිවිසින් හෝ පිරිවහා ගත්කලැ; අහං, මම; එතස්ස,

තෙල මහණහට, හෙය්‍යා න භවිස්සාමි, යටපත් නොවන්නෙමි; ඉති, මෙනෙහිකොට; අපරො, අත් මහණෙක්; වෙ, දෙතිකායකෙනෙකුන්; ගණනාති, පිරිවහා ගනී; අපරො, අත් මහණෙක්; තයො, තුන්තිකාය කෙනෙකුන්; අපරො, අත් මහණෙක්; වතතාරො, සතර තිකාය කෙනෙකුන්; අපරො, අත් මහණෙක්; පඤ්ච, පස්තිකායකෙනෙකුන්; (ගණනාති, පිරිවහා ගනී; ට) හි, යම්හෙයකින්; එසො, තෙල යුගත්‍රාහ වශයෙන් පිරිවහාගැනීම; අකුසලපකෙබ්‍යො, අකුසලපක්‍ෂයෙහි වූයේ වේද; නොහොත් - අකුසලපක්‍ෂඇත්තේ වේද; නිරයගාමිමයො, නිරයට පමුණුවන මාගීයෙක් වේද; (තසමා, එහෙයින්; ට) සාරභ්‍යවසෙන, යුගත්‍රාහවශයෙන්; ගණනිතුං, පිරිවහාගන්නට; හෝ - පිරිවහාගැනීම; න වට්ඨති, නොවටී; කුසලපකඛවසෙන පන, කුසලපක්‍ෂවශයෙන් වනාහි; එකස්මිං, එක් පුතුලක්හු; එකං සලාකහන්තං, එක් ලහබතක්; දෙනො, දෙනකල්හි; වෙ, දෙලහබතුන්; දුතුං, දෙත්ට හෝ - දීම; වෙ දෙනො, දෙලහබතුන් දෙනකල්හි; වතතාරි, සතර ලහබතුන්; දුතුං, දෙත්ට හෝ - දීම; වට්ඨති, වටී; භික්ඛුනාපි, මහණහු විසිනුදු; පරො, මෙරමා විසින්; එකස්මි නිකායෙ, එක් නිකායයක්හු; ගතිනෙ, පිරිවහා ගත්කල්හි; වෙ නිකායෙ, දෙතිකාය කෙනෙකුන්; ගහෙත්වා, ගෙන; සජ්ඣායන්තස්ස, හදාරන්නාවූ; මෙ, මට; එාසු හොතිති, පහසුවේයයි සිතා; විවට්ඨපකෙබ්‍යො, වාතන්ද්‍රාවයෙන් නිශ්කරණපක්‍ෂයෙහි; එත්වා, සිට; තදුත්තාරිං, ඉන් වැඩියක්; ගණනිතුං, පිරිවහාගන්නට; හෝ - පිරිවහාගැනීම; වට්ඨති, වටී.

2. iv. අභිව්ජනානිද්දෙසෙ, අභිව්ජනා යන පදයාගේ නිදේශයෙහි; අරියවංසසුත්තො, ආර්යවංශසුත්‍රයෙහි; ලාමකලාමකයො, හීනවූ වැඩියක් හීනවූ අරීය; ඉතරිතරයො යථා, ඉතරිතරඅරීය වනු මෙන්; එවං අග්‍යගෙත්වා, එසේ අරීය නොගෙන; විවරාදිසු, විවරදිප්‍රත්‍යයයන් අතුරෙන්; යං යං, යම් යම් ප්‍රත්‍යයයෙක්; ලබං හොති, ලබනලද්දේ වේද; තෙන තෙන, ඒ ඒ ප්‍රත්‍යයයෙන්; අසන්තුඝස්ස, නොසතුස්වූ මහණහුගේ; (භියෙයාකම්‍යනා යන්න හා සමබන්ධ) ගිහිනො වා පන, ගෘහස්ථයාගේ වනාහි; රූපසද්දගඤ්ඤරසපොඨබ්‍යෙසු, රූපශබ්දගඤ්ඤරසප්‍රභවයෙන් අතුරෙන්; යං යං, යම් යම් වස්තුකාමාලම්බනයෙක්; ලබං හොති, ලබන ලද්දේ වේද; තෙන තෙන, ඒ ඒ වස්තුකාමාලම්බනයෙන්; අසන්තුඝස්ස, නොසතුස්වූවහුගේයි; භියෙයාකම්‍යනාති, යනු; විසෙසකාමනා, වෙසෙසින් කැමැතිබවයි; (වැඩියක් කැමැතිබව යුගේයි) ඉච්ඡනකව සෙන, රිසිවීම වශයෙන්; ඉච්ඡා, ඊපසා නම; ඉච්ඡාව, ඊපසා නොමෝම; ඉච්ඡාගතා, ඊපසාගත නම; ඉච්ඡානාකාරො වා, රිසිවනඅයුරා හෝ; (ඉච්ඡාගතං, ඊපසාගත නම; ට) අත්තනො, නමාගේ; ලාභං, ප්‍රත්‍යය ලාභය; අභිඉච්ඡනහාවො, ඉක්මවා රිසිවන බව; අභිව්ජනා, අභිව්ජනා නම; රුගොති ආදීති, රුගො යනාදිවූ පදයෝ; හෙය්‍යා, යට; වුත්තත්වා නෙව, උකකාපී ඇත්තාහුමයි; අයං වුවවතීති; යනු; අයං, මේ ඉක්මගිය ආසානොමෝ; අභිව්ජනා නාම, අභිව්ජනා නමයි; වුවවති, කියනුලැබේ;

අනුච්ඡතානිපි, අනුච්ඡතා කියාත්; එනිසා එව, තෙල අනුච්ඡතාව ගේම; නාමං, නම්; ලක්ඛණෙනො පන, ලක්ඛණවශයෙන් වනාහි; සකලාහෙ, තමා අයත් ප්‍රත්‍යයලාභයෙහි; අසනතුඝී, නොසතුස්බවත්; පරලාහෙ, මෙරමා අයත් ප්‍රත්‍යයලාභයෙහි; පඤ්චානාම, පැතිමත් යන; එතං, එතද්දේශයෙන් නෙමේ; අනුච්ඡාලක්ඛණං, ඉක්මගිය ආසාවගේ ලක්ඛණ නම්; හි, ඒ කීම සැබව; අනුච්ඡප්‍රගලස්ස, ඉක්මගියාවූ ආසාව ඇති පුභුලහුව; අත්තනා, තමා විසින්; ලඛං, ලද්දවූ; පණ්ණිනමපි, ප්‍රණීතවූ විවරදිප්‍රත්‍යයද; ලාමකං විය, නිකාමවූ විවරදිප්‍රත්‍යයක් මෙන්; බායති, වැටහේ; පරෙන, මෙරමා විසින්; ලඛං, ලද්දවූ; ලාමකමපි, නිකාමවූ විවරදිප්‍රත්‍යයද; පණ්ණිනං විය, ප්‍රණීතවූ විවරදිප්‍රත්‍යය මෙන්; බායති, වැටහේ; එකභාජනෙ, එක් බඳුනෙක්හි; පක්ඛං, පිසනලද; යාගං වා, හමු හෝ; භත්තං වා, බත් හෝ; පුච්චෙ වා, කැවුම් හෝ; අත්තනො, තමාගේ; පතෙන, පාත්‍රයෙහි; පක්ඛිනෙනා, බහනලදයේ; ලාමකො විය, නිකාමවූවක්හු මෙන්ද; පරස්සං, මෙරමාගේ; පතෙන, පාත්‍රයෙහි; (පක්ඛිනෙනා, බහනලදයේ;ඵ) පණ්ණිනො විය, ප්‍රණීතවූවක්හු මෙන්ද; බායති, වැටහේ; අයං පන අනුච්ඡතා, මේ අනුච්ඡතා නොමෝ වනාහි; පබ්බජිතානමපි, පැවිද්දන්ටත්; ගිහිනමපි, ගිහිත්ටත්; තිරච්ඡානගතා නමපි, තිරිසන්ගියවුන්ටත්; හොති, වේ.

2. v. තත්‍ර, ඒ අනුච්ඡතාධිකාරයෙහි; ඉමානි වඤ්චනී, මේ වඤ්ඤා වෙන්; එකො කුට්ඨිකො, එක් කෙළඹයෙක්; නිංසතිකඤ්චනියො, තිස් නමක් මෙහෙණත්; නිමනොත්තා, නිමනුණය කොට; සප්පං, කැවිලි සහිතවූ; භත්තං, භක්තභොජනය; අදුසි, දින; සංඝකෙරී, සංඝස්ථිරා නොමෝ; සබ්බතිකඤ්චනිනං, සියලුමෙහෙණත්ගේ; පතෙන, පාත්‍රස්ථවූ; පුච්චං, කැවුම්; පරිවත්තාපෙත්තා, පරිවත්තනය කරවා; පච්ඡා, පසුව; අත්තනා, තමා විසින්; ලඛමෙව, ලද්දක්ම; බාදි කිර, වැළඳිල; බාරාණසී රාජාපි, බරණස්හුවර රජතෙමේද; අභිනාරපකකමංසං, ගිනි අභුරෙන් පිසනලද දඩමස්; බාදිස්සාමිති, අනුභවකරන්නෙමිසි; දෙවිං, මෙහෙසිය; ආදාය, ගෙන; අරඤ්ඤං, වනයට; පවිඨො, පිටිවූයේ; එකං කින්නරිං, එක් කිළුරුදෙනක්; දිස්වා, දෑක; දෙවිං, මෙහෙසිය; පහාය, පියා; තස්සා, ඒ කිළුරුදෙනගේ, අනුපදං, පියවර අනුව; ගතො, ගියේසි; දෙවි, මෙහෙසිනොමෝ; නිවත්තිත්තා, පෙරලා අවුත්; අස්සමපදං, අසපුවකට; ගතත්තා, ගොස්; කසිණපරිකමමං, කිසුණුපිරියම්; තත්තා, කොට; අභි සමාපත්තියො, අමුච්ඡාපත්තියන්ටද; පඤ්චාපතිඤ්ඤායො ව, පඤ්චාපතිඤ්ඤා වන්ටද; පත්තා, පැමිණ; නිසින්නා, හුන්නි; ආගච්ඡන්නං, එන්නාවූ; රාජානං, රජහු; දිස්වා, දෑක; ආකාසෙ, අභසෙහි; උපපතිත්තා, පැන නැග; අගමාසී, ගියා; රුකෙක, වෘක්ඛයෙහි; අධිවත්තා, අධිගාමිනවූ; දෙවතා, දෙවියා; අනුච්ඡං පෙ අසිනාභුගානි, යන; ඉමං ගාථං, මේ ගය; ආහ, කි;

විඤ්ඤා, විඤ්ඤා නම්වූ කිත්තාරිය; හෙවත් - සද්ධිඋරිය; අනුච්ඡිං, ඉතා රුස්සා වූ බරණැස් රජතෙම; අසිතාභූයා (හිතො) ඉව, අසිතාභූ නම් රජබිසව කෙරෙන් පිරිහුනාක් මෙන්; එවං, එපරිද්දෙන්; අතිලොභෙන, අතිකලොභය කරණකොටැගෙනැද; අතිලොභමදෙන ව, අධිකලොභයෙන් මත්වීම කරණකොටැගෙනැද; අනුච්ඡිං, ඉතාරුස්සා වූ හෝ ඉක්මනිය ආසා ඇති; සො; ඒ පුහුල්තෙම; අත්තානං, තමනිය, ආත්ම භාවය හෝ; භායති, පිරිහෙලයි; (දිරුපත්කෙරෙයි සේයි.)

විඤ්ඤා, විඤ්ඤා නම්වූ; කිත්තාරිය, කිඋරිය; පත්තියනො, පනත්තා වූ බරණැස් රජතෙම; යථා, යම්සේ; අසිතාභූයා, අසිතාභූ නම් ඇත්තා වූ; රාජසිතාය, රාජසිතාව කෙරෙන්; හිතො, සි සේයි; පරිහිතො, පිරිහුනේ වේද; එවං, එපරිද්දෙන්; අනුච්ඡිං, ඉක්මනිය ආසා ඇති පුද්ගලතෙම; අති ලොභෙන, අධිකලොභය කරණකොටැගෙනැ; අත්තානං, තමනිය හෝ අත්බව; භායති, පිරිහෙලයි; ජයති, දිරුපත්කෙරෙයි; ඉති, මෙසේ බැණ; දෙවතා, රුක්දෙවියා; රක්ඛාසං, බරණැස් රජු හා සමග; කෙළිං අකාසි, කවටකම් කෙළේයි;

කසුපබ්බකාලෙපි, කසුප්බුද්ධෝ සෙමෙතිද; මිත්තවිඤ්ඤා නාම, මිත්තවිඤ්ඤා නම්වූ; සෙසිපුත්තො, සිටුපුත්තෙම; අසුඛො, තුනු රුවන් කෙරෙහි සැදූකා නැතියේ; අපසන්නො, තුනුරුවන් කෙරෙහි නොපහන්වූයේ, (හොති, වේ; 0) මාතරු, මව විසින්; තාත, පුතා; අජ්ජ, අද, උපොසථිකො, පෙහෙවස් සමාදන්වූයේ; හුත්වා, වී; විහාරො, වෙහෙර; සබ්බරත්තං, සකලරුහිය මුළුල්ලෙහි; ධම්මසවණං, ධම් දෙශනාව; (මෙහි ශ්‍රවණඵලයට හෙතු වූ දෙශනාව ශ්‍රවණශබ්දයෙන් හඟවයි) සුණ, ශ්‍රවණය කර; තෙ, තට; සහසුං, කහවණු දහසක්; දසුංමිති, දෙන්නෙමයි, චුත්තො, කිකල්හි; ධනලොභෙන, ධනාශා වෙන්; උපොසථාසිතාති, උපොසථාසිතයන්; සමාදය, සමාදන්වැ; විහාරං, වෙහෙරට; ගතවා, ගොස්; ඉදං ණානං, මෙතෙතා; අකුතොභ යනති, කිසිගෙයකින් බියනැති තෙතෙකායි; සලලකෙඛවා, සලකා; ධම්මාසනසුං, ධම්මාසනායාගේ; හෙථා, යටැ; නිපන්නො, හොත්තේවැ; සබ්බරත්තං, රැමුළුල්ලෙහි; නිද්දසිතා, නිද; සරං, ගෙට; අගමාසි, ගියේයි; මාතා, මවුතොමෝ; පාතොව, උදුසනැමැ; යාගුං, හඹු; පච්ඡා, පිසැ; උපනාමෙසි, එළවූයැ; සො, ඒ මිත්තවිඤ්ඤාතෙම; සහසුං, කහවණුදහස; ගහෙතොව, ගෙනැම; යාගුං, හඹු; පිච්චි, පානය කෙළේයි; අථ, එකල්හි; අසුං, ඒ මිත්තවිඤ්ඤායට; ධනං, ධනය; සංහරිසුංමිති, රැස්කරන්නෙමයි; එතං, මෙබඳුසිතෙක්; අභාසි, විය; සො, ඒ මිත්ත විඤ්ඤා තෙම; නාමාය, නාවෙන්; සමුද්දං, මුහුද; පකඤ්ඤාකාමො, තරණයකරනුකැමැත්තේ; අහොසි, වී; අථ, එකල්හි; මාතා, මවු තොමෝ; තාත, පුතා; ඉමසමිං කුලෙ, මේ කුලයෙහි; වත්තාලිස කොට්ඨිකං, සතලිස්කෙළක්දන; අජ්ඣි, ඇත; ගමනෙන, මුහුද තරණය කොට යෑමෙන්; අලං ඉති, කම් නැතැයි කියා; නං, ඒ මිත්තවිඤ්ඤාය;

වාරෙසි, වැළඹු; සො, ඒ මිත්තවිනකතෙම; තසා, ඇතේ; වචනං, කීම; අනාදිසිකා, නොපිළිගෙන; ගච්ඡති එව, යේමැයි; සා, ඒ මවු තොමෝ; පුරතො, ඉදිරියෙහි; අසාසි, සිටියා; අථ, එකල්හි; නං, ඒ මවට; කුණ්ඩිකා, කිපී; අයං, මැ; මයාං, මාගේ; පුරතො, ඉදිරියෙහි; නිසිතිති, සිටියයි; පාදෙන, පයින්; පහරිතා, ගසා; පතිතං, හුණුවාවූ; මාතරං, මව; අනතරං කතා, අතරකොට; අගමාසි, ගියේයි; මාතා, මවුතොමෝ; උසිතිතා, නැග; මාදිසාය, මාවැනිවූ; මාතරි, මවුකෙරෙහි; එවරුපං, මෙබඳුව; කමමං, කමියක්; කතා, කොට; ගතස්ස, ගියාවූ; මෙ, මාගට; ගතභානෙ, ගියතෙතැ; සුඛං, සුවයෙක්; භවිස්සතිති, වන්නේයයි; තාත, පුතැ; කුං, තෝ; එවං සඤ්ඤා නාම ඉති, මෙබඳු ගැහිමි ඇත්තේ නම් වෙතිදැයි; ආහ, කි; තසා, ඒ මිත්තවිනකයා; නාවං, නැවට; ආරුක්ක, තැග; ගච්ඡතො, යනුවහට; (යද්දී යුසේසි) සත්තමෙ, සත්වනවූ; දිවසෙ, දවසෙහි; නාවා, නැව, අසාසි, සිටියා; අථ, එකල්හි; තෙ මනුස්සා, ඒ මනුෂ්‍යයෝ; අසා, එකානන්තයෙන්; එත්ථ, මේ නැවෙහි; පාපපුරිසො, ලාමකපුරුෂයෙක්; අත්ථි, ඇත; සලාකං, ලහපත්; දෙථාති, දෙවියයි බැත; දීයමානා, දෙනුලබන්නාවූ; සලාකා, ලාපත; හෙවත්-කුසපත: තසෙව, ඒ මිත්තවිනකයාගටමැ; තිකතිත්තං, තුන්යලක්; පාපුණි, පැමිණියා; තෙ, ඒ මනුෂ්‍යයෝ; තස්ස, ඕහට; උඵලපං, උඩුපයක්; හෙවත් - පසුරක්; දතා, දී; තං, ඒ මිත්තවිනකයා; සමුද්දො, සමුද්‍රයෙහි; පකඛිපිංසු, හෙළුග; සො, ඒ මිත්තවිනක තෙම; එකං දීපං, එක් දිවයිනකට; ගතතා, ගොස්; විමානපෙතිති සද්ධං, විමාන ප්‍රෙතින් හා සමග; සමපතනං, කම්සැපත; අනුභවනො, අනුභවය කරන්නේ; තාති, ඒ විමානප්‍රෙතින් විසින්; පරතො, ඔබ්බෙහි; (පුරතො සිද පාසයි, ඉදිරියෙහි යන අර්ථය) මා අගමාසිති, නොයවයි; වුව මානොපි, කියනුලබන්නේ වී නමුත්; තංදිගුණසමපතනං, ඒ සැපතට වඩා දෙගුණවූ සැපතක්; පස්සනො, දක්නේ; අනුපුබ්බත, පිළිවෙලින්; ධුරවකකධරං, ඤුරධාරා ඇති සක්ඛි දරන්නාවූ (උර සක්මල් දරන්නාවූ යුසේසි) එකං පුරිසං, එක් පුරිසක්කු; අඤ්ඤා, දිව්; තස්ස, ඒ මිත්තවිනකගට; තං චකකං, ඒ ඤුරධාරා ඇති චක්‍රය; හෙවත්-ඒ උරචක්‍රමාලය; පද්මපුප්ථං විය, නෙළුමලක් මෙන්; උපසාති, වැටහෙයි; සො, ඒ මිත්තවිනක තෙම; අමො, පින්වත; තයා, තා විසින්; ඉදං පිලකිපද්මං, මේ පලන් පියුම; මයාං, මට; දෙතිති, දෙවයි; තං, ඒ පුරුෂයාට; ආහ, කි; සාමි, හිමියනි; ඉදං, මේ, පද්මං, නෙළුමලක්; න, නොවේ; එතං, තෙල දක්නාලද්ද; ධුරවකකං, ඤුරධාරා ඇති චක්‍රයෙකැ; හෙවත් - උරසක්මලෙකැ; ඉති (ආහ), කි; සො, ඒ මිත්තවිනක තෙම; කුං, තෝ, මං, මා, වඤ්ඤාසි, රවටන් නෙහිය; මෙ, මාවිසින්; පද්මං, නෙළුමල; ත දිසිපුබ්බං කිං, නොදිවු විරුද්; ඉති වතා, මෙසේ බැණ; කුං, තෝ; හි, එකානන්තයෙන්; ලොභිතවනුතං, රත්සඳුන් කල්කය; ලිමෙවකා, අලෙවිකොට;

පිළිකිනා, පැළදි; පද්මපුප්ඵං, නෙළුමල; මයනං, මට; න ද්වුකාමො, නොදෙනුකැමත්තෙක්; අසි ඉති, වෙහියයි; ආහ, කී; සො, ඒ උරසක් මල්පැළදි පුරුෂතෙම; අයමපි, මේ මිත්තවිඤ්ඤා තෙමේත්; මයා, මාවිසින්; කතසද්දසං, කලාවු පාපකමිය හා සරිලන; කමමං, පාපකමියක්; කන්ථා, කොට; තස්ස, ඒ පාපකමියාගේ; ඵලං, විපාකය; අනු භවිතුකාමොති, අනුභවකරනු කැමැත්තෙකැයි සිතා; අථ, එකල්හි; නං, ඒ උරවක්කුමාලය; නොහොත් - ඒ මිත්තවිඤ්ඤායාගට; රෙ, කොල තරාධමය; හන්ද ඉති, එසේ නම් ගනුවයි; වන්ථා, බැණ; තස්ස, ඒ මිත්ත විඤ්ඤායාගේ; මන්තකෙ, මත්තෙහි; වකකං, උරසක්මල; පකඛිපිකා, බහා; පලාසි, පලාගියේසි; එතමන්ථං, තෙල කරුණ; විදිකා, දැන; සන්ථා, ශාස්තෘන්වහන්සේ; වතුති ඤා පෙ ඤා මන්තකෙති, මන්තකෙ යන; ඉමං ගථං, මේ ගය; ආහ, වදාළසේක; වතුති, විමානප්‍රෙතින් සතර දෙනකු කෙරෙන් නික්ම; අභි, විමානප්‍රෙතින් අටදෙනකු කරු; අඤ්ඤා ගමා, පැමිණියේය; අභිති, විමානප්‍රෙතින් අටදෙනකු කෙරෙන් නික්ම; සොළසවෙව, විමානප්‍රෙතින් සොළොස්දෙනකු කරු; අඤ්ඤාගමා, පැමිණියේය; සොළසති, විමානප්‍රෙතින් සොළොස්දෙනකු කෙරෙන් නික්ම; බතතිංසව, විමානප්‍රෙතින් දෙතිස්දෙනකු කරු; අඤ්ඤාගමා, පැමිණියේය; අභිච්ඡං, ඉක්මරිසියෙන්නාවු මිත්තවිඤ්ඤා තෙම; වකකං, උරවක්කුමාලය කරු; ආසදො, පැමිණියේය; ඉච්ඡාහතස්ස, ඊපසාවෙන් උපද්‍රැවවු, නොහොත් - ඊපසාවෙන් අභිතිනවු; පොසස්ස, පුරුෂයාගේ; මන්තකෙ, මන්තකයෙහි; වකකං, උරසක්මල් තෙම; හමති, කරකැවෙයි;

අඤ්ඤාතරෙ, අන්‍යතරවු; අභිච්ඡාපි, ඉක්මයිය ආසා ඇති පුරුෂ යෙක් තෙමේද; සකච්ඡයං, තමහට විෂයවූ රට; අතිකකමිකා, ඉක්මවා; පරච්ඡයං, පරහට විෂයවූ රටකට; පාවිසි, පැමිණියේසි; තන්ථ, ඒ පරහට විෂයවූ රටෙහි; පොච්ඡො, පොළගසනලද්දේ; පලාසිකා, පලාගොස්; එකස්ස තාපසස්ස, එක් තවුසක්හුගේ; වස නසානං, වසන තෙතට; පච්ඡිකා, ප්‍රවිෂ්ටව; උපොසථබ්බාති, උපොෂ්ඨාභයන්; අධිභාය, ඉටාගෙන; නිපජ්ජි, හොත්තේය; සො, ඒ පුරුෂතෙම; තාපසෙන, තවුසා විසින්; තෙ, තා විසින්; කිං, කුමක්; කතන්ති, කරනලද්දයි; පුච්ඡිතො, පුළුස්සනලද්දේ; සකං ඤා පෙ ඤා පුතරගමාසීති, යන; ඉමා ගාථා, මේ ගාථාවන්; ආහ, කී;

(හො, පින්වත් තවුසාණෙනිට) සකං නිසෙතං, සවිකියවූ වාසස්ථානය; අතිභිලයානො, අවමන් කෙරෙමින්; නොහොත් - පිළිකුල් කෙරෙමින්; අභිච්ඡතාය, අභික තෘෂ්ණාභාවය හෙතුකොටගෙන; මලකං, මලක තම් දන්විටට හෝ අභ්‍යවකාශස්ථානයකට; අගච්ඡං, පැමිණියේම; තතො, ඒ මලක ජනපදයෙහිවු; ගාමනො, ගමන්; ජනා, ජනයෝ; නිකම්මිකා, නික්ම; කොදණ්ඩකෙන, කුදන්ඩෙකින්; හෙවත් කොටදඬුකඩෙකින්; (කෙවිටෙකින් හෝසි) මං, මා; පරිපොථසිංසු, පොළගසුහ;

සො අහං, ඒ මම; භික්ෂුසො, බුන්තිය්ඇතියෙමි; රුහිරමකිති
 නඬෙනා, (රුහිරමකිතිනඬෙනා සිද පාඨය) ලෙහෙවැකුණු සිරුරු
 ඇතියෙමි; සකං නිකෙනං, සවකියවු වාසස්ථානයට; පච්චාගමාසිං,
 පෙරලා ආමි; පුත, නැවත; අත්තිව්ජනා, අත්තිව්ජනාවක්; මා අගමාසි,
 නොපැමිණෙවා; තස්මා, එහෙයින්; අහං, මම; උපොසථං පාලයාමි,
 පෙහෙවස් රක්තෙමි; (ආහ, කි;ට)

* විනතයාගේ වොස්සජ්ජනය නම් සමානිය කෙරෙන් විනත
 යාගේ මුදනබවයි. කායදුශ්චරිතාදීන්හි විනතයාගේ බැසගැනීම හෝ
 වොස්සගත නම. මු. විනතස්ස වොස්සජ්ජනනති විනතස්ස සතිතො
 මුච්චනං, කායදුශ්චරිතාදීසු පකඤ්ඤනං වා වොස්සගො (මු. ටී)

* ප්‍රතික්ෂාඅභාවය නම් කුසල්කිරීමෙහි නොසිටි නොනැවති
 බවයි කුසල්කිරීමෙහි වැරතොකරනබවයැ යන අර්ථය වේ. ටීකාවෙහි
 සු ප්‍රතික්ෂාඅභාවය නම් කුසලකම්පනෙහි පිහිටීමහුගේ අභාවයයි. ඒ
 ප්‍රතික්ෂාඅභාවය තෙම වතාහි යම්හෙයකින් කුසලක්‍රියාවගේ ස්ථාන
 යෙක් නැවැත්මෙක් නොවේද එහෙයින් කුසල්කිරීමෙහි අස්ථාන
 නමැයි කි. මු. පතිඝ භාවොති කුසලකරණෙ අසානං අනුසානනති
 අපෙඨා (මු. ටී) මු. පතිඝාභාවොති කුසලකමෙමසු පතිඝානාභාවො,
 සො පන යසමා කුසලක්‍රියාය ආනං න හොති තස්මා කුසලකරණෙ
 අසානනති ආහ (අ. ටී)

* ප්‍රමාදසංඛ්‍යානවු අර්ථයාගේ හෙවත් - සමානිච්ඡුවාසාථයාගේ
 කායදුශ්චරිතයෙහි විනතයාගේ වොස්සගතය තෙම ප්‍රාණවධයෙහිද
 මිථ්‍යාදූෂ්ටියෙහිද ක්‍රොධයෙහිද බඩ්චෙරයෙහිද වේ. මේ ආදිවු
 පයඝීය තෙමේ පයඝීනාරතින වේ. “එවමාදිකො” යන්නෙහි
 ආදිබද සාමථර්ථයෙන් වාග්දුශ්චරිත මනෝදුශ්චරිතයෙහි මකභ්‍රමය
 යන මේ ආදියගේ සබ්‍රහ්මය විනතයාගේ වොස්සගතය නමැයි දතයුතුයි.
 පමාදෙ පමජ්ජනා යනාදිය මුල්කොට ඇති ප්‍රමාදසංඛ්‍යාන අපය පහල
 කරන්නාවු විනතයාගේ වොස්සගතයන් වොස්සගතානුපපදනං ඤාත
 මුල්කොට ඇති තනපයඝීයයන් පහලකරන්නාවු විනතයාගේ
 වොස්සගතයන් යන වොස්සගතනිස්සගාදිවු හෙවත් විසංඝිනනිසංඝින
 සංඛ්‍යානවු බ්‍යඤ්ඤපයඝීයයන් යන සියල්ල හකුළවා “එවරුපො”
 යන මේ ආකාර නිදර්ශනවචනය පයඝීයවු සියල්ල කියන්නට නොහැකිවන
 බැවින් ප්‍රයෝගකරනලද්දී දක්වන්නේ “පටියනනා භාවතො”යි
 වැඩේ. මු. පමාදසංඛ්‍යානස්ස අත්ථස්ස කායදුශ්චරිතෙ විනතස්ස
 වොස්සගො පාණාතිපාතෙ මිච්ඡාදිසියං කොධෙ උපනාගෙති එව
 මාදිකො පටියායො අපටියනෙනා, තදත්තපපටියායපපකාසකො
 වොස්සගත නිස්සගාදිකො බ්‍යඤ්ඤපටියායොවාති සබ්බං තං සබ්බ
 පිත්තා එවරුපොති ඉදං ආකාරනිදසස්සනං සබ්බපටියායස්ස වතතුං
 අසකාකුණෙය්‍යනනා කතනති දසෙය්‍යනෙනා ආහ පටියනනාභාවතොති (මු. ටී)
 මු. පමාදසංඛ්‍යානස්ස අත්ථස්ස එවමාදිකො පටියායොති යොජනා,
 ආදිසද්දෙන වච්ඡුච්චරිතමනෝදුච්චරිතෙ විනතස්ස වොස්සගො

මකෙබ්බා පලාසොතිව ඵවමාදිකාසා සබ්බකොති දඨබ්බො, පමාදෙ පමජ්ජනාදිති ආදිකො තදත්තපසකාසකො විත්තසාසා වොසාසො වොසාසා කතානුපපදානනති ආදිකො තපපරියායපසකාසකො බ්‍යාසද්ධින පරියායො ව අපරියන්තොති සම්බන්ධො (අ. පි)

* විසංවසාකාශෙ යන වචනයෙන් සමාතිශ්‍රව ප්‍රතිපක්ෂවූ වතුර විධවූ සකකායන් හෙවත් සමාතිශ්‍රවේ මුඛවිනාකාරවශයෙන් ප්‍රවෘත්තවූ ප්‍රමාද නම්ලද වතුරවිධවූ අකුශලසකකායන් දක්වා (විසංවසාකාශෙති සතිසා පච්චනිකභූතෙ වත්තාරො ඛන්ධෙ දසෙසාති (මු. පි) වත්තාරො ඛන්ධෙ දසෙසාති ඉමිනා සතිවොසාසාකාරපච්චතො වත්තාරො අකුසලකකායා පමාදෙති වදනති (අ. පි)

* විත්තයාගේ සන්ධිධතාව ඵයාකාරයෙන් පැවැති විත්තයමැයි යෙන් නොකොත් මානවිශේෂය තෙම විත්තයාගේ සන්ධිධතාවයයි දනුයුතුයි. විත්තසාස පච්චනා නථා පච්චතවිත්තමෙවති වදනති, මාන විසෙසො වා දඨබ්බො (මු. පි) මානවිශේෂය නම් යටහත් පහත් පැවැතුම් නැති බවට හෙතෙම සිතට අනුබල දෙන්නාවූ මත්වෙසෙසි අතිවාතවූත්තිකාය හෙතෙම විත්තසංපයනකො මානවිසෙසො (අ. පි)

* පිරිසත්තිමැ හෙවත් පිරිස්කෙළවරෙහිමැ හැසිරෙයි යන වචනය ඵලිඛිමක් ඇතිකල්හි වැන්දසුනුවෙයිද එහෙයින් කී (උපසංකාමනෙ වන්දිතබ්බො හොතිති පරියන්තොතෙව වරති (මු. පි)

* ඇවතට අවත් වූයෙහියයි කී කල්හි ඇවැත්ති තෝ ඇවැතට අවත්තෝ වෙති යනාදි වශයෙන් උනු විසින් කියනලද වචනය උනු ගේමැ මත්තෙති බහාලිම්වශයෙන් ප්‍රතිස්ථරණයකොටැයි ඇතැම් ඇප්‍රකෙතෙක් අප බෙණෙති. එසේ නමුත් - එනම් දිළිඳුදු හෝ අසම්ප්‍රිප්පුලෙකු හෝ මෙතම් කිසි කරනකල්හි මම කවරහෙයකින් නොකෙරෙමිදැයි මෙසේ මේ අභිවිකල්පයෙහි ප්‍රතිස්ථරණය හෙවත් - පටහැණිවැ කිරීම යෙදෙයි. ආපනතිං ආපනෙතාසිති වුතෙන ආවුසො කිං ආපනෙතාසිති ආදිනා තෙන වුතනං තසෙව උපරි බිපතවසෙන පටිපථිරිනාති වදනති, තසම් නාම දළිඳ්දෙ අකුසලෙ වා ඉදං කරොතො අහං කසමා න කරෙමිති එවං ඉධ පටිපථරණං යුතං (මු. පි)

* කරණ්ණතනරියං යන්නෙහි නිව්වනය වෛවිධ්‍යයෙන් වැණුනු කරණසා උතතරත්‍රියා කරණ්ණතනරියං (මු. පි) උතතරභාවො උතතරියං කරණෙන උතතරියං කරණ්ණතනරියං (අ. පි)

* අකුසලපකෙබ්බා එසො යන වචනය සාරමය අපෙක්ෂා කොටැ කී අකුසලපකෙබ්බා එසොති සාරමෙහාති අභිප්‍රායො (මු. පි) සාරමය හෙතෙමකොටගෙනැ මෙරමාගේ ක්‍රියාවෙන් මත්තෙති කිරීම වේ සාරමෙනා පරසා ක්‍රියතො උතතරත්‍රියා (අ. පි)

* ඉක්මැ ඉස්තිනුසි අතිච්චිත්ත නම. ඉක්මවා ඉස්තා පුභුලාගේ භාවය අතිච්චිත්තා නමැයි කියවි තන්ති චිත්තාරලෝපය කොටැ අතිච්චිත්තා යි කියනලදී. ඒ අතිච්චිත්තා නොමෝමැ අතිච්චිත්තා සිදු කියනුලැබේ. එහිදු නොරැකතිකවිධානසෙන් හෙවත් ඉකාර චිත්තාර යන්ට රකාරදෙයකිරීමෙන් පදසිඬි නොමෝ දනසුත්තියැ. නොහොත්- යථාලබ්ධි පසය ඉක්ම මේ මේ පසයෙහි ඉස්තාබව අතිච්චිත්තා නම. ඒ අතිච්චිත්තා නොමෝමැ රකාරයට තකාරදෙය කොටැ අතිච්චිත්තාසි කියනලදයැ. **අතිච්චි ඉච්චිත්තී අතිච්චිච්චො** තසු භාවො අතිච්චිත්ත තාති චතතබ්බො චිත්තාරලෝපං කකො අතිච්චිත්තාති වුත්තං, අතිච්චිත්තාති ච සා එව වුච්චිත්තී, තත්තාපි තොරුත්තකවිධානෙන පදසිඬි වෙදිතබ්බො, යථාලබ්ධිං වා අතිකකම්මිනා අත්ත අත්ත ඉච්චිත්තං අතිච්චිත්තා සා එව රකාරසු තකාරං කකො අතිච්චිත්තාති වුත්තා (මු. ටී) තොරුත්තකවිධානෙනාති ඉකාරච්චිකාරානසුච්චි රකාරතාපාදනෙන (අ. ටී)

* ගාථාවෙහි අතිච්චිත්තං ඉක්මවා ඉස්තා පුභුල්තෙමේසි. නොහොත් යථාලබ්ධි පසය ඉක්මැ මේ මේ පසයෙහි හෝ ඉස්තා පුභුල්තෙමේසි. කුමක් හෙතුකොටගෙනැදයත්? අතිලෝභය හෙතුකොටගෙනැය. අතිලෝභ මුර්ථාසඬිඝාතවු අතිලෝභමදය හෙතුකොටගෙනැය. **අතිච්චිත්තාති අතිච්චි** අත්ත වා ඉච්චිත්තො. කෙන? අතිලෝභෙන අතිලෝභමුච්චාසඬිඝාතෙන අතිලෝභමදෙන ව (මු. ටී)

* ‘එවං සො භායන’නානං’ යන ගාථා පදයෙහි ආතමන් ශබ්දෙකදෙයෙකින් ශබ්දසමුදයයක්නුගේ අභිප්‍රතීතිය කෙරේනුසි ටීකාහි. ‘අත්තනො භිතං අත්තාති වුත්තං. යි වැණහ. මෙහි උත්තරපදලෝපයෙන් නිදේශය කිහි. යම්සේ රූප භවො යන්න රූපංසි හිමසෙනො යන්න හිමොසි උත්තරපදලෝපයෙන් සිඬිද එමෙහි අත්තතිතා. අත්තාති උත්තරපදලෝපෙන නිදෙසමාහ. යථා රූපභවො රූපං හිමසෙනො හිමොති ව (අ. ටී) * **භායනී ජරති** යනු මුලටීකාවිවරණයි.

* තෘණාදුෂ්ටසහගත කමය විසින් තමාගේ මුඛප්පලභාවයෙන් ගන්නාලද්දේ පැමිණෙනලද්දේ හෝ ආතමන් නම. එනම් විපාකසකක කාතවාදූපසඬිඝාත ආතමභාවයයි. ඒ ආත්මය හෙවත් ආත්මභාවය සදකිදුරිය පතා අසිතාභු නම් ඛිසව කෙරෙන් පිරිනුනාවු බරණැස්රජ මෙන් පිරිහෙලයි කියේයි. ආදිත්තො වා අත්තා පත්තො වා අත්තානං ජරති වැකිනුතරිං පත්තසිචා අසිතාභුදෙවියා විනිනො විය (මු. ටී) ආදිත්තො පත්තො වා අත්තො අත්තා යන තන්තිද තොරුකතිකසින් පදසිඬි නොමෝ දනසුත්තියැ. ආදිත්තො පෙ නිරුත්තනසෙන පදසිඬි වෙදිතබ්බො (අ. ටී)

* ජ්‍යෙෂ්ඨාභ්‍යාසයෙන් සහ ජ්‍යෙෂ්ඨාභ්‍යාසයෙන් උපද්‍රැව්වනුයේ නොහොත් මුද්‍රිතවුවනුයේ වින්තිතවුවනුයේ යුජ්‍යෙයි ආදි ඉවත්භාසයන්හි ඉවත්භාස උපද්‍රැව්නුයේ මුද්‍රිතය වා (මු. වී) මුද්‍රිතයන්හි අභිබම්පදිපිකා (අ. වී)

* අභිබම්පදිපිකා අවමඤ්ඤමානො, මලකනති එවං නාමකං ජනපදං, අභිබම්පදිපිකා වා, කොදණ්ඩකනාති කුදණ්ඩකනා රසදණ්ඩකනා ගද්දලකනාති ව වදනති, රුහිරමකනිකවෙහාති රුහිර සිතනගනෙකා යන මුලටිකාවිවරණ බලා ව්‍යාධ්‍යාන බලින් අභි බාවනාය නොකටසුතුයි.

3.

i. මහිව්පනාතිදෙදසෙ මහනනාති වණ්ණති ඉවත්ති මහති වා'සා ඉවත්ති මහිව්පනා, නසා භාවො මහිව්පනා. ලකභණතො පන අසනනගුණසමාචාරතා පටිගහනණ ව පටිගහනෙ ව අමතන ඤානා එතං මහිව්පනාලකභණ. මහිව්පනා හි පුගහලො යථා නාම කව්පපුවාණිජො පිලකිනහණභිකං හතෙතන ගහෙනා උව්පතෙහි පකනිපිතබ්බසුතතකං පකනිපිතා මහාජනසා පසානනාසෙව අවච අමභා අසුකං ගණනථ අසුකං ගණනථාති වුබෙත සංවිදනති එවමෙව සො අපමනනකමි අනතතො සිලං වා ගණං වා බුතගුණං වා අනතමසො අරඤ්ඤවාසමනනකමි මහාජනසා ජානනනසෙව සමහාවෙතතො හොති. සමතා වෙතො ව පන සකටෙහි උපනිතෙ පව්වසෙ අලනති අවතො ගණනාති.

ii. තසො හි පුරෙතං න සකතා අග්ගි උපාදුතෙන, සමුදෙද උදකෙන, මහිව්පනා පව්වසෙහිති.

අග්ගිකතො සමුදෙද ව මහිව්පනා වාපි පුගහලො, බහුකෙසි පව්වසෙ දෙනෙන තසො'පෙ'තෙ න පුරසෙ,

මහිව්පපුගහලො හි විජාතමානුසාපි මනං ගණනිතං න සකතාති පසෙව උපට්ඨාකානා. තනුමාති වණ්ණති:- එකොකිර දහරහිකු උට්ඨපුටෙ පියායති, අභසා මානා පටිපනති. ත්‍රිමංසමානා සවෙ මෙ පුතෙනා පටිගහනණ මතං ජානාති සකලමි නං තෙමාසං පුටෙතෙව උපට්ඨාහිසාමිති වසසුප්පාසිකදිවසෙ පටිවිමංසමානා පථම. එකං පුටං අදුසි, නසමි නිසිතෙ දුතිසං, නසමිමි නිසිතෙ තතිසං. දහතෙ අලනති අවතො බාදිසෙව. මානා නසා අමතනඤ්ඤතිභාවං ඤානා අපෙජ්ච මෙ පුතෙනන සකලතෙමා සසා පුටා බාදිතාති දුතිස දිවසතො පට්ඨාස එකපුටමි න අදුසි. නිසාමහාරාජාපි දෙවසිකං වෙතිස පබ්බතෙ හිකුසංසසා දනං දදමානො “මහාරජ කිං එකමෙවට්ඨානං හජ්ඣිති අඤ්ඤාති දුතං න වට්ටනිති” ජානපදෙහි වුතෙනා දුතිසදිවසෙ අනුරාධපුර මහා

දැන දැසෙමි, එකඟිකමු පිටිගහනගේ මනනා නි අසුසුසි, එක මෙතෙකන පිටිගහනිනා බාදනිය හොප්තිසං. මෙ තෙසා පනා උකති පිංසු. ගජා දුතිසද්වසෙ මෙතිසපබ්බතෙ හිකුසංසා නිමනා පෙසා ගජතෙතපුරං ආගතකාලෙ පනනං දෙපාති ආහ, “අලං මහාරජ අනතතො පමාගේන හිකබං ගණ්හිසනිති” එකඟිකමු පනනං නි අදසි. සපබ්බ පමාග්ගුතතකාමව පිටිගහනෙසුං. අප ගජ පසසප නුමනාහං හිකුසු එකොපි මනනං න පානාති, හිසො කිසුචි අවසෙසං නාපනාසි අප්ප ගතිනං මසුං අවසෙසමෙව බහුති” තෙසං මනනස්සුතාස අනතමනො දුතරෙසං අමනස්සුතාස අනතන මනො අහොසි.

iii. පාපිච්ඡතාතිද්දෙසෙ අසුසුසො සමානො සබොති මං. පනො පානාතුති ආදිසු එවං දුච්ඡනො කිං කමෙති. අසුසුසො සබාකාරං දසෙසති. දුසසිලාදසො සිලවනාදිනං ආකාරං දසෙසනති. කපං? අසුසුසො තාම මහාමහදිවසෙ මනුසොනං විහාරං ආගමනවෙලාස සමමුප්පති. ආදාස විහාරං සමමුප්පති කවචරං. පබ්බති, මනුසෙසති දිසනාම සුදා මෙතිසබගණං ගව්හති. තසාපි සමමුප්පජා කවචරං. පබ්බති, වාදිහං සමං කරොති, ආසනානි බොවති, බොධිමති උදකං සිසුමති. මනුසො දිසා නපි මසෙසු අසෙසු හිකු විහාරජගහනංසො, අසමෙව දුමං විහාරං පටිප්භගති සබො පඨරෙති ගමනකාලෙ නිමනනසා ගව්හති. දුසසිලොපි උපසාකානං සමමුච්චි විනාසිරං උපසබ්බ මසා පුච්ඡති හනො මසි ගව්හනො හොගො උබ්බිගොතොතො ධාවනො තිණානි ජිනනානි සමමුප්පනාසං මෙ තිණානි ජිප්පනති, වබ්බමනාසං පාණකා මිසනති, මෙලං පානෙනාසං අසතිසා තිණමසුතෙක පනති. තසා කිං හොතිති? අනාපනති ආමුසො අසසුමිච්ච අසතිසා අපානනාසානි ච මුතෙක හනො මසං ගරුහං. මිස උපසානි සුමුසු මිමංසපාති හණති. තං සුදා මනුසො අමනාහං අසො එතතෙකපි කුකකුචවාසති අසෙසුමිං බලාපිතෙක කිං නාම කපිසෙති. නපි දුමනා සදිසො සිලවාති පසනනා සකකාරං කරොතති.

iv. අසුසුසොති උපට්ඨාහං මසෙක හිසිතො අසුසො කිපිමකබරො අසුසො චතුතිකාසිතො මසං අනෙතවාසිතො මම සනතිතෙ තෙති ධරමමා උගහතිතොති වදති. මනුසො අමොහං අසොන සදිසො බහුසුසො නපි එතසං කිර සනතිතෙ අසුසොන ච අසුසොන ච ධරමමා උගහතිතොති පසනනා සකකාරං කරොතති. සබගණිකාරාමොපි මහාමහදිවසෙ දිසපිසසු අපසෙසසු ගාහා පෙසා විහාරපව්වනෙත රුකබමුලෙ දිවාවිහාරං තිසිදති. මනුසො ආගන්තො පඨරො කුතිනති පුච්ඡති. ගණ්හිසපුතො නාම ගණ්හිසා එව හොනති, තෙති පඨරො එවරුපෙ කාලෙ දුබ න

නිසිදැන විහාරපව්වකෙහි දිව්‍යාසානන දිසවඩකමෙ විහරනීති වදනනි. සොප දිවසභාගං විනිනාමෙකා නලාමෙ මහකටසුත්තං අලලියා පෙකා පිඨං භානාපෙකා ආගමම පරිච්ඡේදායෙර නිසිදනි, මනුස්සා “කහං හතෙන ගතස්ස? ආගන්තො න අද්දසමොති” වදනනි. උපාසකා අනෙතා විහාරෙ ආකිණ්ණො දහරසාමණෙ රාගං විචරණසානමෙතං, සසීහස්වඩකමෙ දිව්‍යාසානන නිසිදිමොති අනතො පටිවිත්තභාවං ජානාපෙති.

v. කුසිතොපි උපට්ඨාකමණෙකි නිසිතො “උපාසකා තුමෙහති උභයාපාතො දිසොති?” වදනි, න පසාම හතෙන කාය චෙලාය අහොසිති ව පුට්ඨා අමහාකං චබ්බමනචෙලායාති වකා භුමිමාලසද්දං අස්සුස්සාති පුච්ඡති, න සුණාම හතෙන. කායචෙලාය නි පුට්ඨා මජ්ඣමයාමෙ අමහාකං ආලමබ්ගඵලකං අපසාය සිත කාලෙති වකා, මහා බහාසො අහොසි සො චො දිසොති පුච්ඡති, කායචෙලාය හතෙනති ව චුත්තෙ මසහං චබ්බමමො බතරණ කාලෙති වදනි, මනුස්සා අමහාකං පඨණෙ නිසුපි යාමෙසු චබ්බ මෙසෙව හොති නපි අසොන සදිසො ආරබ්චිසොති පසන්නා සකකාරං කතෙනති.

vi. මුට්ඨස්සනිපි උපට්ඨාකමණෙකි නිසිතො මය අසුකකාලෙ නාම දීඝනිකාසො උග්ගනිතො අසුකකාලෙ මජ්ඣමො සංසුත්තො අබ්බතතථිසො අනතරා බලොකනං නාම නපි ඉච්ඡතිච්ඡි තසානෙ මුරාදුලොව තනති ආගච්ඡති, ඉමෙ පනඤ්ඤ හික්ඛු ඵලකා විස මුඛං ඵඤ්ඤෙනා විහරනනීති වදනි. මනුස්සා නපි අසොන සදිසො උපසිතස්සනීති පසන්නා සකකාරං කතෙනති.

vii. අසමාතිතොපි උපට්ඨාකානං සමමුඛෙ අට්ඨකථාච්ඡිසෙ පසුහං පුච්ඡති “කසිණං නාම කථං භාවෙතති? කිත්තකොන නිමිත්තං උපපන්නං නාම හොති? කිත්තකොන උපවාසෙ කිත්ත කොන අපනා? පඨමස්ස කානස්ස කති අබ්ගාති? දුතිස්ස තතිස්ස චතුස්ස කානස්ස කති අබ්ගාති? පුච්ඡති. තෙති අනතො උග්ගභානුරුපෙන කපිතකාලෙ සිතං කකා කිං ආවුසො ඵමං නහොසිති චුත්තෙ චට්ඨති හතෙනති අනතො සමාපතතිලාභිතං සුචෙති. මනුස්සා සමාපතතිලාභි අසොනි පසන්නා සකකාරං කතෙනති.

viii. දුපසඤ්ඤාපි උපට්ඨාකානං මණෙකි නිසිතො මජ්ඣම නිකායෙ මෙ පසඤ්චන්තසං බලාතෙකන්තස්ස සන්ධියා මහො ආගතො, පරිසතති නාම අමහාකං න දුකකරා පරිසතතිවාචමො පන දුකකතො න මුච්චතිති පරිසතති. විස්සජ්ඣමොති ආදිති වදනො අනතො මහා පසඤ්ඤානං දිසෙති. ඵමං වදනො පනසො සාසනෙ පහාරං දෙනි. ඉමිතා සදිසො මහාචාරො නාම

නාස්සී, නාසී පරිසරයන්ගේ දැක්මකට නිමැවෙන්නී, අභිමානවලට
 ගාමදරක දිසාව. නුමනාක. මානාපිතයේ අමෙහ කිං වදනන්නී?
 අරහන් වදනන් හඳුනානී, යාව ජෙතා ගහපතිකා නි සකකා
 වසෙවතුනන් අනතනො බිණාසවනාව. දිපෙති. අසෙසෙසි වෙසව
 වාසි අරහනන පාරොහ අරහනනාදෙසො වෙදිතබ්බා. එකො කිර
 කුහංකා අනතනාගබ්බෙ වාසි. නිබ්බන්ධා මනුස්සානං ආගමන
 කාලෙ පටිසන්ති, මනුස්සා කහං ථෙරොති පුච්ඡන්ති, අනතනාගබ්බෙති
 ච වුත්තෙ පටිසිද්ධා විවිධනනාපි අදිසො නිකාමිදා නාස්සී ථෙරොති
 වදනන්. අනතනාගබ්බෙසෙව ථෙරොති ච වුත්තෙ පුන පටිසන්ති.
 ථෙරො වාසිතො නිකාමිදා පිට්ඨ නිසිනෙනා හොති, තතො තෙති
 මසං හතෙන පුරෙ අදිසො නිකාමනා කහං නුමෙහ ගතාති වුත්තො
 සමණා නාම අනතනො ඉච්ඡතිච්ඡිතසානං ගච්ඡන්ති චචගෙන
 අනතනො බිණාසවනාව. දිපෙති.

ix. අපරො කුහකො; එකසමිං පබ්බතෙ පණ්ණසාලාසං වසති,
 පණ්ණසාලාස ච පච්ඡතො පපානධ්‍යානෙ එකො කච්ඡකරුකෙබ්බා
 අත්ථි. තස්ස පාරොහො ගන්ධො පරහාගෙ භූමිසං පතිඝිතො මනුස්සා
 මගෙහනාගන්ධො නිමනෙනනති, සො පතනවිවරමාදුස පාරොහන
 බතරිදා ගාමවාරෙ අනතනං දෙස්සති, තතො මනුස්සෙති පච්ඡා
 ආගන්ධො කතරෙන මගෙහන ආගතස්ව හතෙනති පුට්ඨා
 සමණානං ආගතමගෙහනා නාම පුච්ඡතුං න චට්ඨති අනතනො
 ඉච්ඡතිච්ඡිතධ්‍යානෙනෙව ආගච්ඡන්ති චචගෙන බිණාසව හාව.
 දිපෙති. තා පන කුහකං එකො විබ්බකණ්ණො ඤාසො පටිගහ
 හෙස්සාමි නනති එක දිවසං පාරොහන බතරනං දිසො
 සච්ඡතො ඡිද්ධො අප්පමතතෙකන ධ්වපෙසි, සො පාරොහතො
 බතරිස්සාමිති ධ්වනති පතිතො, මතතිකා පතෙනා ගිජ්ඣි. සො
 ඤාතොමතිති නිකාමිදා පලාසි.

x. පාපිච්ඡස්ස භාෂවා පාපිච්ඡතා, ලකඛණතො පන අසනන
 ගුණ සාමභාවනතා පටිගහගණේ ච අමතනඤ්ඤාතා එතං පාපිච්ඡ
 ලකඛණනති වෙදිතබ්බං.

3. i. මහිච්ඡතා නිද්දෙසෙ, මහිච්ඡතා යන පදයාගේ නිදේශ
 යෙති; (යා තණකා, යම් තාණොවක් තොමෝ; 0) මහනතාති, මහත්වූ;
 හෙවත් බොහෝවූ; වජ්ජති, වතුන්; හෙවත් - චිරාදිප්‍රත්‍යයයන්;
 ඉච්ඡති, කැමැතිවෙයි; (ඉති, එහෙයින්; සා, ඒ තාණො තොමෝ;
 මහිච්ඡා, මහිච්ඡා නම; 0) වා, නොහොත් - අස්ස, ඒ පුද්ගලව; මහති,
 මහත්වූ; ඉච්ඡා, ඊපසා තොමෝ වේදි; ඉති, එහෙයින්; (සො, ඒ
 පුද්ගලතෙම; මහිච්ඡා, මහිච්ඡ නම්වේ; 0) තස්ස, ඒ මහත්වූ බොහෝවූ
 ආගා අති පුද්ගලයාගේ; භාවො, භාවයතෙම; මහිච්ඡතා, මහිච්ඡතා
 නම; ලකඛණතො පන, ලක්ෂණවශයෙන් වනාහි; අසනනගුණසමභා

වනතා, නැතිගුණ පහලකිරීමයි; පටිග්ගහණේ ව, සිවුපසය පිළිගැන්
මෙහිද; පරිභොගේ ව, සිවුපසය පිරිබෝගෙහිද; අමන්තසුඤ්ඤා, මාත්‍රඥ
තොවනබවයි; හෙවත් පමණ තොදන්නා බවයි; එතං, එතලලක්ෂණය නෙම; මහිච්ඡතාලකණං, මහදීපසාභාවලක්ෂණය වේ;
හි, ඒ සැබව; මහිච්ඡතා, මහදීපසා ඇති; පුග්ගලො, පුද්ගලතෙම;
(ගණනාති යන්න හා සබ්බකාලයානු) කච්ඡපුටවාණිච්ඡො, කච්ඡපුට
වෙණෙදතෙමේ; පිලිකුනනගණකං, මදක්පලදනා බඩු; හතෙත, අතින්;
ගහෙතා, ගෙනා; උච්ඡබ්බෙසි, ඔබොක්කුවෙහින්; (නිනපසුමිති
යෙහින්; 8) පකම්පිතබ්බසුත්තකං, බහාලියයුතු පලදනා බඩු; පකම්
පිකා, බහා; මහාජනස්ස, මහාජනයා; පස්සන්තස්සෙව, බලාසිටිද්දිමැ;
අමො, මැණිවරිති; නොහොත් - දියණ්ණවරිති; අසුකං, අසුවල් බඩු;
ගණ්භට, ගතිව; අසුකං, අසුවල් බඩු; ගණ්භට ඉති, ගතිවයයි; මුබ්බත,
මුබ්බයෙන්; හෙවත් - තෙපුලෙන්; යථා නාම සංවිදහති, යම්යේ විධානය
කෙරෙයිද; එවමෙව, එපරිද්දෙන්මැ; සො, ඒ මහිච්ඡ ඇති පුද්ගලතෙම;
අප්පමන්තකමපි, සවලාමාත්‍රවූද; අත්තනො, තමාගේ; සීලං, සීලය
හෝ; ගන්ධං වා, ගුණවිදගීනාධුරය හෝ; ධුතගුණං වා, දුග්ගුණය
හෝ; අත්තමස්සො, යටත්පිරිසෙයින්; අරඤ්ඤවාසමත්තකමපි, අරණ්‍ය
වාසමාත්‍රයකුද; මහාජනස්ස, මහාජනයා; ජානන්තස්සෙව, දතිමිත්
සිටිද්දිමැ, නොහොත් - ජානන්තස්සෙව, දන්නාවූමැ; මහාජනස්ස,
මහජනයාහට; සමභාවෙතුකාමො, පහලකරනුකැමැත්තේ; හොති, වේ;
සමභාවෙතා ව පන, පහලකොටැද; (පන පක්ෂානතරද්දොකකම්)
සකටෙහිපි, ගැල්වලිනුද; උපනිතො, එළවූ; පච්චයෙහි, විවරාදිප්‍රත්‍යය
යන්; අලන්ති, කම් නැතැයි; අවතා, නොකියා; ගණනාති, ගනී.

3. ii. හි, ඒ සැබැය; නයො, තිදෙනෙකුත්; පුරෙවුං, පුරුලන්ට;
න සකකා, නොහැක්ක; අහති, ගින්න තෙමේ; උපාදානෙන, කාෂ්ඨ
යෙන්ද; සමුද්දො, සමුද්‍රය තෙමේ; උදකෙන, ජලයෙන්ද; මහිච්ඡතා,
මහදීපසා ඇති පුද්ගලතෙම; පච්චයෙහි, විවරාදි ප්‍රත්‍යයයන් කරණ
කොටැගෙනැද; (පුරෙවුං, පුරුලන්ට; න සකකා, නොහැක්ක; 0 ඉති
සමාපතියෙහි නිපාතමාත්‍රයි.)

අභිකිකකො, වහනිසකකුය තෙමේද; සමුද්දො ව, සමුද්‍රය
තෙමේද; මහිච්ඡතා, මහදීපසා ඇති; පුග්ගලොවාපි, පුද්ගල තෙමේද
යන; නයොපි, ත්‍රිවිධවූ ද; එතො, තෙල වහනිසකකුදින්; බහුකෙපි,
බොහෝවූද ජනයා; නොහොත් - බොහෝවූද; පච්චයෙ, කාණ්ඩාදක
විවරාදිප්‍රත්‍යය; දෙනො, දෙනකල්හි; න පුරයෙ, පුරලියනොහැක්
කේයැ; හි, විවර කරනුලැබේ; මහිච්ඡපුග්ගලො, මහදීපසා ඇති
පුද්ගල තෙම; විජානමාතුයාපි, තමා වැදූ මවුගේද; මනං, සිත;
ගණනිතුං, ගන්ට; න සකෙකාති, නොසමත්වෙයි; උපට්ඨාකානං,
උපසථායකයන්ගේ; පගෙව, (සිත්ගැන්ම) කියනුම කවරේද, තතු,
ඒ මහිච්ඡතා අදියරෙහි x ; නොහොත් - ඒ මන නොගැන්මෙහි 8 ;
ඉමාති, මේ වක්ෂ්‍යමාණයනු; වද්දුති, වසනුයි; එකො දහරතිකුටු,

එක් නවකමහණෙක්; පීඨපූජෙ, පිටියෙන් කළ කැවුම්; පියායති
කිර, පියානෙරෙසිල; හෙවත් - රසියෙසිල; අථ, එකල්හි; තසං, ඒ
නවකමහණෙහි; මාතා, මවුනොමෝ; පටිපතනං, ප්‍රතිපතනිය; හෙවත්
අභිසමාචාරය; චිමංසමානා, චිමසන්තී; මෙ, මාතේ; පුතො, පුත්‍ර
මහණනෙම; පටිගහණේ, ප්‍රතිග්‍රහණයෙහි; මහතං, පමණ; සචෙ
ජානාති ඉදිත් දන්තේ නමි; නං, ඒ දරුවු මහණහු; සකලමපි තෙමාසං,
සියලු තුන්මස මුළුල්ලෙහි; පුචෙති එව, පුච්ඡන්මැ; උපට්ඨනිසංගම්,
උපට්ඨන්තරන්තෙමි; ඉති, සිතා; චසංසාධකදිවසෙ, වස්ඵලභෙන
දිනයෙහි; පරිච්ඡිංසමානා, පිරික්සාලන්තී; පසං, පළමුකොට; එකං
පුචං, එක් කැවුමක්; අදසි, දින; තසං, ඒ කැවුම; නිසිතො, වළඳ
නිමිකල්හි; දුතියං, දෙවන කැවුමක්ද; තසංපි, ඒ කැවුමත්, නිසිතො,
වළඳ නිමිකල්හි; තතියං, තුන්වන කැවුමක්ද; (අදසි; දින; 0) දහරෙ,
නවකවු මහණනෙම; අලනති, ප්‍රමාණයයි; නොහොත් - අයුතුයයි x;
අවතා, නොබැණ; ඛාදියෙව, කෑයේමැයි; මාතා, මවු නොමෝ; තසං,
ඒ නවකභික්ෂුවෙහි; අමතකඤ්ඤානභාවං, පමණ නොදත් බව; ඤාතා,
දන; අජේව, අදමැ; මෙ, මාතේ; පුතො, පුත්‍රභික්ෂුව විසින්; සකල
තෙමාසං, සියලු වස් තුන්මස පිළිබඳව; පුචා, කැවුම; ඛාදිතාති,
කනලදහයි; දුතියදිවසනො පටාය, දෙවන දිනයෙහි පටන්; එකපුචමපි,
එක් කැවුමකුදු; නඅදසි (කිර), නුදන්තීල; තිසංගමාදජාපි, සැදුහැකිස්
මහරජනෙමේද; දෙවසිකං, දවසක් පාසා; වෙතියපබ්බතො, සැතිරි
යෙහි; භික්ඛුසංඝසං, භික්ෂුසංඝයාට; දුතං, දන්; දදමානො, දෙන්නෝ;
මහාරජ, මහරජාණෙනි; එකමෙව ණානං, එක්තැනක්මැ; හජසි කිං,
කිම බෙජෙසිද; අඤ්ඤත්, අත් තෙතෙකැ; දුතං, දෙන්ට; න වටති කිං,
කිම නොවටිදැයි?; ඉති, මෙපරිද්දෙන්; ජානපදෙති, දනවිමැස්සන්
විසින්; වුතො, කියනලදයේ; දුතියදිවසෙ, දෙවන දිනයෙහි; අනුරාධ
පුරෙ, අනුරාධපුරයෙහි; මහාදුතං, මහදන්; දුපෙසි, දෙව්; එකභික්ඛුපි,
එක් මහණෙකුදු; පටිගහණේ, පිළිගැනීමෙහි; මහතං, පමණ; (පටිගහ
ණමහතං සිද පාසයි) න අඤ්ඤසි, නොදන්නේයැ; එකමෙතො,
එක් එක් මහණෙක්හු විසින්; පටිගහනිතං, පිළිගන්නාලද; ඛාදනිය
භොජනියං, කුඳබොදු; වෙ තයො ජනා, දෙතුන් ජනකෙනෙක්;
උකම්පිංසු, එසවුහ; රුජා, සැදුහැකිස් මහරජනෙම; දුතිය දිවසෙ,
දෙවන දවසෙහි; වෙතියපබ්බතො, සැතිරියෙහි; භික්ඛුසංඝං, භික්ෂු
සංඝයා; නිමන්තාපෙතා, නිමන්ත්‍රණය කරවා; රාජනෙතපුරං, රජවිමන්
තුළට; ආගතකාලෙ, වැඩවදුල කලැ; පහතං, පාත්‍රය; දෙථ ඉති, දන
මැනවයි; ආහ, කියේය; මහාරජ, මහරජාණෙනි; අලං, යුතු නැත;
අතනො, නමාතේ; පමාණෙන, පමණින්; භික්ඛං, භික්ෂාව; ගණනිසං
යිති, ගන්නේයයි; එකභික්ඛුපි, එක් මහණෙක්ද; පහතං, පාත්‍රය; න
අදසි, නොදින; සබ්බෙ, සියලු භික්ෂුහු; පමාණයුත්තකමෙව, ප්‍රමාණයට
සුදුසු පරිද්දෙන්මැ; නොහොත් - ප්‍රමාණානුරූපවූ භික්ෂාවමැ; පටිගහ
ණසං, පිළිගන්න; අථ, එකල්හි; රුජා, සැදුහැකිස් මහරජ නෙම;
(තුමො, නෙමි; 0) පසං, බලව්; තුමානං, නොපතේ; භික්ඛුපි,

තිස්සන් අතුරෙන්; එකොළ, එක් මහණෙක්ද; මහතා, ප්‍රතිග්‍රහණ මාත්‍රය; න ජානාති, නොදනී; නියොයා, ඉකුත් දවසෙහි; ගෙවත් ඊයේ; කිසුළු, කිසි බාද්‍යභාජ්‍යයෙක්; අවසෙසං, ඉතිරිවූයේ; නාහොසි, නොවී; අජ්ජ, අද; ගතිනං, පිළිගත් බාද්‍යභාජ්‍යය තෙම; මඤ්ඤං, අප්‍ර වේ; අවසෙසමෙව, ඉතිරිවූ බාද්‍යභාජ්‍යයම; බහුති, බොහෝ වතැයි කියා; තෙසං, ඒ සැහිරියෙහි වැසි තිස්සන්ගේ; මහතඤ්ඤාතාය, ප්‍රතිග්‍රහණ මාත්‍රය දැන්ම හෙතුකොටැගෙනා; අත්තමනො, සතුටුසිතැත්තේ; ඉතරෙසං, තදිතරවූ අනුරූපුරයෙහි වැසි තිස්සන්ගේ; අමහතඤ්ඤාතාය, ප්‍රතිග්‍රහණමාත්‍රය නොදැන්ම හෙතුකොටැගෙනා; අත්තමනො, නො සතුටුසිතැත්තේ; අහොසි, වී.

3. iii. පාපිච්ඡතානිදෙදසෙ, පාපිච්ඡතා යන පදයාගේ නිදේශ යෙහි; අසුඛො සමානො සමොති මං ජනො ජානාතුති, යන; ආදිසු, ආදි වචනායන්ති; (චිතිප්පයො වෙදිතබ්බො, චිතිස දතසුතු; ෧) එවං, මෙසේ; ඉච්ඡන්තො, රිසිවන්නාවූ මහණතෙම; (මෙසේ ගහවතු කාමැත්තා වූ මහණතෙම යුස්සේ) කිං, කුමක්; කරොති, කෙරෙයිද; අසුඛො, සැදුහැ නැත්තේ; සමාකාරං, සැදුහැ ඇති අයුරක්; දසෙසුති, දක්වයි; දුස්සිලාදයො, දුශ්ශීලප්‍රදාලාදීහු; සීලවනාදිනං, සීලවත් පුහුලන් ආදිකොටැ ඇති පුහුලන්ගේ; ආකාරං, අයුරක්; දසෙසුනති, දක්වත්; කථං, කිසේ දක්වද්ද; තාව, වහන්වා විශේෂයට පළමුව; අසුඛො, සැදුහැ නැති පුහුල්තෙමේ; මහාමහදිවසෙ, තුනුරුවනට මහත්වූ පුද පවත්වන දිනයෙහි; නොහොත් - මහොත වදිතයෙහි; මනුස්සානං, මිනිසුන්ගේ; විහාරං, වෙහෙරට; ආගමනවෙලාය, වදනා වේලෙහි; සමමජ්ජතිං, මුස්තක්; ආදය, ගෙනා; විහාරං, වෙහෙර; සමමජ්ජති, හමදී; කච්චරං, කැළිකසළ; ඡබ්බති, ඉවත ලා; මනුස්සෙහි, මිනිසුන් විසින්; දිට්ඨිභාවං, දුටුබව; ඤානා, දැන; චෙතිශච්ඡිකණං, සැමළුවට; ගජජති, යෙසි; තත්ථාපි, ඒ සැමළුවෙහිද; සමමජ්ජනා, ගැමද; කච්චරං, කැළිකසළ; ඡබ්බති, ඉවත ලා; වාලිකං, වැලි; සමං කරොති; සම කොටැ අතුරයි; ආසනාති, මලසුන්; ධොවති, දෙවයි; බොධිමති, බොධියෙහි; උදකං, දිය; සිඤ්චති, ඉසි; මනුස්සා, මිනිස්සු; දිසවා, දැක; විහාරජ්ඣානකො, වෙහෙර දැගුන් කරන්නාවූ; නොහොත් - වෙහෙර පිවිතුරැකිරීමෙහි නිසුකනවූ; අඤ්ඤා භික්ඛු, අන් මහණෙක්; තස්මි ඤෙඤෙ, නැතිවා වැනි; අයමෙව, මේ මහණතෙමේම; ඉමං විහාරං, මේ වෙහෙර; පටිප්ඤාති, පිළිදැගුන් කෙරෙයි; පෙරො, තෙරුන් වහන්සේ; සමො ඉති, සැදුහැ ඇත්තෙකැයි සිතා; ගමනකාලෙ, යන කල; නිමන්තොති, ආරාධනා කොටැ; ගෙවත් - බතිත් පවර; ගජජනති, යෙත්; දුස්සිලොපි, සිල්නැති මහණතෙමේද; නොහොත් - සිල්කීලිටිවැ ගිය මහණතෙමේද; උපසාකානං, උපසායකයන්ගේ; සමමුබ්බො, හමු වෙති; විනයධරං, විනයධරතිස්සවක්හු; උපසංඝාමිකා, වෙනැ එළඹු; ගුණෙන, වහන්ස; මසි, මා; ගජජනො, යනකල්හි; ගොණො, ගොනෙක්; උබ්බිග්ගො, උග්‍රාසනවූයේ වේ; (බියපත්වූයේවේ කිසේසි) තෙන, ඒ හෙතු

කොටැගෙන; ධාවනෝ, දිවයන මා විසින්; (ගොතා දිවයද්දී යනු යෝජනායි) තිණානි, තණපත්; ඡින්නානි, සිදිනලද්දහ; සමමජ්ජනාසා, හමදින්නාවූ; මෙ, මාහට; (මා හමදිද්දී යුගේසි) තිණානි, තණපත්; ඡිජ්ජනනි, සිදෙත්; වඛකමනාසා, සක්මන්කරනුවහට; පාණකා, ක්ෂුද්‍රප්‍රාණීහු; මියනනි, මැරෙත්; බෙලං, කෙළ; සාතෙන්නාසා, ගෙළ නුවහට; අසනියා, සිහිනොකිරීම හෙතුවෙන්; තිණමත්තකෙ, තණමත් තෙහි; පතනි, හෙය්; තත්ථ, ඒ තණපත් සිදීම ආදියෙහි; නොහොත් - ඒ ඒ කරුණෙහි; කිං, කුම නම් ඇවහත්; හොතිනි, වේදයි; පුච්ඡනි, විතාරයි; ආවුසො, ඇවහ; අසඤ්චිච, සිකපද මිසීම යන සිත් නැතිවැ; (කරුණාසා, කරනුවහටද) අසනියා, සිහිනොකිරීමෙන්; (කරුණාසා, කරනුවහටද) අජානනාසාව, නොදන්නා මහණ හටද; අනාපතනි, ඇවහත් නැත; ඉති, මෙසෙයින්; වුත්තෙ, කිකල්හි; හනෙන, වහන්ස; මය්හං, මට; ගරුකං විය, බර වරදක් මෙන්; උපඝාති, වැටහෙයි; සුඤ්ඤ, මනාකොටැ; විමංසථාති, විමසා වදාළමැනවයි; හණති, බෙණේ; තං සුත්වා, එපවත් අසා; මනුස්සා, මනුෂ්‍යයෝ; අමහාකං, අපගේ; අයොනා, ස්වාමීන්වහන්සේ; එතතකෙපි, මෙතෙක් කුදු වරදෙහිද; කුභකුච්චායති, කුකුස් කෙරෙයි; අඤ්ඤසීමං, අත්‍යවූ; මලාරිකෙ, මෘදුරිකවූ වරදෙක්හි; කිං නාම, කුම නම් කුකුසත්; කරුසාති, කරන්නේද; ඉමිනා සදිසො, මුත්වහන්සේ හා සමානවූ; සීලවා, සිල්ඇත්තෙක්; තත්ථිති, නැතැයි; පසන්නා, පහන්වූවාහු; සක්කාරං, සත්කාරය; (පසන්නාකාරං සිදි පාඨයි); කරුණනි, කරත්.

3. iv. අපසසුනොපි, අලපග්‍රහවූ මහණතෙමේද; උපඝාත මජ්ඣෙ, උපසථායකයන්ගේ මධ්‍යයෙහි; නිසිනො, හුන්වේ; මය්හං, මාගේ; අනොවාසිකො, අතවැසිවූ; අසුකො, අසුවල් සථවිරතෙම; නිපිටකධරෙ, තෙවලාධරයෙක් වේ; අසුකො, අසුවල් සථවිරතෙම; වතුනිකාසිකො, දීඝ නිකාය ආදිකොටැ ඇති වතුර්විධනිකායයන් දන්නෙක් වේ; තෙහි, ඒ සථවිරයන් විසින්; මම සනතිකො, මාගේ සම්පයෙහි; ධම්මො, පයඝීපතිධම්මය තෙම; උග්ගතිතොති, උගන්නා ලද්දෙයි; වදනි, කියයි; මනුස්සා, මනුෂ්‍යයෝ; අමහාකං, අපගේ; අයොනා, ස්වාමීන්වහන්සේ හා; සදිසො, සමානවූ; බහුසුතො, බහුග්‍රහයෙක්; තත්ථි, නැත; එතසා, තෙල ස්වාමීන්වහන්සේගේ; සනතිකො, සම්පයෙහි; අසුකෙන ව, අසුවල් තෙරහු විසින්ද; අසුකෙනව, අසුවල් තෙරහු විසින්ද; ධම්මො, පයඝීපතිධම්මය; උග්ගතිතො කීර, උගන්නාලද්දේල; ඉති, මෙසේ සිතා; පසන්නා, පහන්වූවාහු; සක්කාරං, සත්කාරය; කරුණනි, කෙරෙත්; සබ්බභිකාරුමොපි, තමාගේ ගණයා කෙරෙහි අභිරතවූ මහණතෙමේද; මහාමහදිවසෙ, තුනුරුවනට මහත්වූ පුද පවත්නා දිනයෙහි; නොහොත් - මහොක්ක ව දිනයෙහි; දීඝපිඨඤ්ච, දික්පුටුවත්; අපසායකො, අපායයන්; හෙවත් - ආලම්බනප්‍රතිකයන්; ගාහාපෙත්වා, ගෙත්වාගෙනැ; විහාරපච්චනෙන, වෙහෙර පිවිසසැ; රුක්ඛ මූලෙ, රුක්මූලැ; දිවාචිහාරං, දිවාචිහරණයෙන්; හෙවත් - දහවල්

ඉරියම් වටනේ; නිසීදති, නිදී; මනුස්සා, මනුෂ්‍යයෝ; ආගන්ත්වා, අවුත්; පේරෙ, තෙරුන්වහන්සේ; කුභිං ඉති, කොහිදැයි; පුච්ඡනති, අසත්; ගණිකිකපුත්තා නාම, වඤ්චාකාරයන්ගේ පුත්‍රයෝ නම්; හෙවත් - පිළිරුවදනෙන් ගැටගසන ගැටකපනුවන්ගේ පුත්‍රයෝ නම්; ගණිකිකා එව, වඤ්චාකාරයෝමැ; හෙවත් - පිළිරුවදනෙන් ගැටගසන ගැටකපනුවෝමැ; හොනති, වෙන්; තෙන, එහෙයින්; පේරො, තෙරුන් වහන්සේ; එවරුපෙ, මෙබඳුව; කාලෙ, කාලයෙහි; ඉධ, මෙහි; න නිසීදති, නොහිදී, විහාරපච්චන්තො, වෙහෙරපිටිපසැ; දිවාසානෙ, දිවා සථානයෙහි; දීඝවඩ්ඛමෙ, දික්ඝක්මන්මඵවෙති; විහරතීති, වාසයකෙරේ යයි; වදනති; තෙපලත්; සොපි, ඒ මහණනෙමේද; දිවසනාගං, දවස දහවල්කොටස; විනිනාමෙත්වා, ඉක්මවා; නලාටෙ, නළලෙහි; මකකට සුත්තං, මකුළු හු; අලලියාපෙත්වා, බන්දවාගෙනැ; පිඨං, පුටුව; ගාභා පෙත්වා, ගෙත්වාගෙනැ; ආගමම, අවුත්; පරිවෙණවාරෙ, පිරවෙන් අසලැ; නිසීදති, නිදී, මනුස්සා, මනුෂ්‍යයෝ; භනොත, වහන්ස, කහං, කොහි; ගතා අත්ථ, වැඩියහු වච්ච; ආගන්ත්වා, අවුත්; න අද්දසමානි, හුදුමුඛය; වදනති, කියත්; උපාසකා, උච්ඡුවෙති; අනෙතාචිභාරෙ, ඇතුල්වෙහෙර; ආකිණේණා, ජනාකිණී වේ; එතං, තෙල විහාරාභ්‍යන්තරය තෙමේ; දහරසාමණේරාතං. නවකභික්ෂුසාමණේරයන්ගේ; විවරණසාතං, හැසිරෙන තෙන වේ; සසිහත්ථ වඩ්ඛමෙ, සැටරියන් දිගැති සක්මන්මඵවෙති; දිවාසානෙ, දිවාසථානයෙහි; නිසීදමානි, හුන්නමෝ යයි; අත්තනො, තමාගේ; පටිවිකතභාවං, ප්‍රතිවිකතභාවය; ජානාපෙති, දන්වයි.

3. v. කුසිනොපි, අලසවු මහණනෙමේද; උපසායකයන්ගේ මධ්‍යයෙහි; නිසිනොත, හුන්නේ; උපාසකා, උච්ඡුවෙති; කුමෙහති, නොප විසින්; උකකාපානො, උල්කාපානයෙක්; දිසොති, දක්නාලද්දේදැයි; වදති, තෙපලයි; භනොත, වහන්ස; න පස්සාම, නොදකුම්හ; කාය චේලාය, කවර චේලාවෙකැ; අහොසිති ව, වූයේදැයි; (ව වාකසාරථ්‍යද්දෙනකයි) පුසො, පුළුල්වුණා ලද්දේ; අමාකං, අපගේ; වඩ්ඛමනවෙලායාති, සක්මන් කරන වේලෙහි යයි; වත්වා, කියා; භුමිවාලසද්දං, භුමිකම්පාශබ්දයක්; අසුත්ථාති, ඇසු වහුදැයි; පුච්ඡති, විතාරයි; භනොත, වහන්ස; න සුණාම, නොඅසමිහ; කාය වෙලායාති, කවර චේලාවෙක්හිදැයි; පුසො, පුළුල්වුණාලද්දේ; මජ්ඣිමයාමෙ, මැදිමියමැ; අමාකං, අපගේ; ආලම්බනඵලකං, ආලම්බන ඵලකය; හෙවත් - අපාලයඵලකය; අපස්සාය, නිසා; ඕතකාලෙති, සිටි වේලෙහියයි; වත්වා, කියා; මහාමහාසො, මහත්වු ආලෝකයෙක්; අහොසි, වූයේය; සො, ඒ මහත්වු ආලෝකය තෙම; වො, නොප විසින්; දිසොති, දක්නාලද්දේදැයි; පුච්ඡති, විතාරයි; භනොත, වහන්ස; කාය වෙලායාති ව, කවරචේලාවෙක්හිදැයි; චුත්තො, කිකල්හි; මයං, මාගේ; වඩ්ඛමමා, සක්මන්මඵවෙන්; ඔතරණකාලෙති, බස්නාකාලයෙහියයි; වදති, කියයි; මනුස්සා, මනුෂ්‍යයෝ; අමාකං, අපගේ; පේරෙ,

තෙරුන්වහන්සේ; නිසුපි යාමෙසු, තුන් යම්නිමැ; වඩකමෙයෙව; සක්මනෙහිමැ, හොති, වේ; අයෙයන, ස්වාමීන්වහන්සේ හා; සදිසො, සමානවු; ආරඬවිරියො, පාරඬවිරියා ඇත්තෙක්; නැව්ති, නැතැයි; පසන්නා, පහන්වුවාහු; සකකාරං, සත්කාරය; කරුණනි, කෙරෙත්.

3. vi. මුදස්සනිපි, සමානවිපන්නවු හෙවත් අල සිහි ඇති මහණ තෙමේද; උපසාකමජෙඤ්ඤා, උපසායකයන්ගේ මධ්‍යයෙහි; නිසිනො, හුන්වේ; මයා, මා විසින්; අසුකකාලෙ නාම, අසවල් සෙමෙහි නම්, දීඝනිකායො, දීඝනිකාය තෙමේ; උග්ගහිතො, උගන්වාලදයැ; අසුක කාලෙ, අසවල් සෙමෙහි; මජ්ඣමො, මධ්‍යමනිකාය තෙමේ; සංයුතතකො, සංයුතනිකාය තෙමේ; අභ්‍යුත්තරිකො, අභ්‍යුත්තරික නිකාය තෙමේ; (උග්ගහිතො, උගන්වාලදයැ; 0) අනතරු, අනරෙකැ; ඔලොකනං නාම, බැලීමෙක් නම්; නස්සි, නැත; ඉච්ඡිතිච්ඡිතසානො, කැමැති කැමැති තෙතැ; මුබාරුලුභාව, මුබාරුසවුමැ; තනති, පාලි තොමෝ; ආගච්ඡති, පැමිණෙයි; අඤ්ඤා, අත්‍යවු; ඉමෙ පත භික්ඛු, මේ භික්ඛුහු වනාහි; ඵලකා විය, ඵඵවන් වේත්; මුබං, මුබය; ඵඤ්ඤා, පොපියන්තෝවැ; විහරන්ති, වාසයකෙරෙත්යයි; වදන්, කියයි, මනුස්සා, මනුෂ්‍යයෝ; අයෙයන, ස්වාමීන්වහන්සේ හා; සදිසො, සමානවු; උපසිත්තස්සති, ඵලඹ සිටි සිහි ඇති මහණෙක්; නැව්ති, නැත්තේයයි; පසන්නා, පහන්වුවාහු; සකකාරං, සත්කාරය; කරුණනි, කෙරෙත්.

3. vi. අසමානිතොපි, විනෝදකාලානුකාරිකවු මහණතෙමේද; උපසාකානං, උපසායකයන්ගේ; සමමුඛො, හමුවෙහි; අභිකථාචරියො, අටුවා දන්වා ඇපරත්; පඤ්ඤා, පැණ; පුච්ඡති, අසයි; කසිණං නාම, කිසුණු නම්; කථං, කෙසේ; භාවෙනති, වඩද්ද; කිත්තකෙන, කෙනෙකින්; නිමිත්තං, උද්ග්‍රහනිමිත්ත ප්‍රතිභාගනිමිත්තය තෙමේ; උපසන්නං නාම; උපන්වේ නම්; හොති, වේද; කිත්තකෙන, කෙනෙකින්; උපමාරො, උපමාරසමාධිතෙමේ; (උපසන්නො හොති, උපන්වේ වේද; 0) නිත්තකෙන, කෙනෙකින්; අපසණා, අපිණා තොමෝ; (උපසන්නා, උපන්වේ වේද; 0) පඨමස්ස, පළමුවනුවු; කුමානස්ස, බ්‍යාන යාගේ; අභිගාති, අභිගයෝ; කති, කෙනෙක්ද; දුතියස්ස, විතියවුද; තතියස්ස, තෘතියවුද; චතුස්ස, චතුර්වුද; කුමානස්ස, බ්‍යානයාගේ; අභිගාති, අභිගයෝ; කති, කෙනෙක්ද; ඉති, මෙයාකාරයෙන්; පුච්ඡති, අසයි; තෙති, ඒ අටුවා දන්නා ඇපරත් විසින්; අත්තනො, තමතමන් වහන්සේගේ; උග්ගහානුරූපෙන, උද්ග්‍රහණයට අනුකූලවැ; කච්ඡිත කාලෙ, වදලකල්හි; සිතං කච්ඡා, සිතහ පහලකොටැ; ආවුසො, ඇවැත්නි; කිං, කිමෙක්ද; ඵං, මා කි පරිද්දෙන්; නාහොසිති, නුවුයේදැයි; වුත්තො, කී කල්හි; හනො, වහන්ස; වට්ඨතිති, වදල සැටි වටනේයැ කියා; අත්තනො, තමාගේ; සමාපන්නිලාභිතං, සමවන් ලැබුව, සුවෙහි, පහලකෙරෙයි; මනුස්සා, මනුෂ්‍යයෝ; අයෙයන, ස්වාමීන්වහන්සේ; සමාපන්නිලාභිති, සමවන් ලැබූ පුද්ගලයෙකැයි; පසන්නා, පහන්වුවාහු; සකකාරං, සත්කාරය; කරුණනි, කෙරෙත්.

3. viii. දුප්පකුසුමි, දුෂ්ප්‍රාඥතික්ෂුණතෙමේද, හෙවත් - නුවණ නැති මහණතෙමේද; උපසාදානං, උපසාදායකයන්ගේ; මජ්ඣේ, මධ්‍යයෙහි; නිසිනො, හුන්වේ; මජ්ඣිමනිකායෙ, මධ්‍යමනිකායයෙහි; පසංඛිත්තයං, උපරිපණණාසකයෙහි විනිශ්චිත ප්‍රසංඛිත්තයක්; ඔලොකෙනාසං, බලන්නාවූ; මෙ, මාගට; සතිසීයා, සෘණීය හා සමග; (මනිසිම සිද්ධ පාසය. මහත්වූ සෘණීය හා සමග; යනු අපිසි) මග්ගො, ආයතීයානං නෙම; ආගතො, ආගමයේ වේ; පරිසන්ති නාම, පරිසන්ති නොමෝ නම්; අමනාසං, අපට; න දුක්ඛං, දුක්ඛය නොවනුය; පරිසන්තිවාචටො, පරිසන්තියෙහි ව්‍යාප්තවූ පුද්ගලයෙකු වනාහි; දුක්ඛතො, වාතදුක්ඛයෙන්; න මුච්චති, නොමිදෙන්නේය; ඉති, මෙසේ සිතා; පරිසන්ති, පරිසන්ති; විසංසරතිමනාහි, ගලෙමුසි; ආදිති, මේ ඇතෙමු; (ආදිතා සිද්ධ පාසය. මේ ඇතෙමු යනු අපිසි.) වදනො, බෙණෙමු; අතනො, තමාගේ; මහාපසංඛිත්තං, මහාප්‍රාඥතාවය; දිපෙති, දක්වයි; එවං, මෙපරිද්දෙන්; වදනො පන, නිශ්චිතවූ මහණතෙම වනාහි; අසං, ඒ හෙවත් බුදුරජාණන්; සාසනෙ, සස්තෙහි; පහාරං දෙති, පහර ගසයි; ඉමිනා සදිසො, මේ කොහොන්දම් ඇති මහණහු සර්ලක; මහාවොරෙ නාම, මහසොරෙක් නම්; නස්මි, නැත; පරිසන්තිධරෙ, පරිසන්තිධරවූ පුද්ගලයෙකු; දුක්ඛතො, වාතදුක්ඛය කෙරෙන්; හි, යම්හෙය්කින්; න න මුච්චති, නොද නොමිදේද; හෙවත් මිදේද; ඉති, එහෙය්කින්; අබ්බොසවොපි, ඤාණාලව නුවූ මහණතෙමේද; ගාමදුරකෙ, ගම්දරුවන්; දිසවා, දක; කුමනාසං, නොපලේ; මාතා පිතරෙ, මවුපියන්; අමෙහ, අප; කිං, කුමක්; වදනති, තෙපලද්ද; ඉති, විතාරයි; හනො, වහන්ස; අරහති, රහත්වනාහි; වදනති, තෙපලත්; ඉති (වුනො), මෙසේ කී කල්හි; ගහපතිකා, දයකගාහ පතිහු; යාව ඡෙකා, සැක පසිද දැන්මෙහි දක්ෂයෝ වෙත්; නොහොන් - යාව, වැඩියක්මැ; ඡෙකා, දක්ෂයෝ වෙති; වසෙදිවුං, රවටන්ට; න සකසා ඉති, නොහැක්කේයයි; අතනො, තමාගේ; ඤාණාලවතාවය; දිපෙති, දක්වයි; එතං, මේ පාපිච්ඡතාධිකාරයෙහි; අසෙදුසුමි ව, අනිකුදු; (ව වාසාරාමිකසුඤ්ඤානක නිපාතයි) වාටිඅරහන්ත පාරෙහඅරහන්තාදයො, සැලිඟන් පරිච්ඡන් පුභුල් මුල්කොට ඇති කුහකයෝ; වෙදිතබ්බා, දනසුන්තාහ; එකො කුහකො, එක් කොහොන්දම් ඇති මහණෙක්; අනොගබ්බො, ඔවරකය කුල (ලන්තා ගේ කුල සුසේසි) වාටිං, මහසැලියක්; නිබණ්ඩා, වළදමා; මනුසුනං, මිනිසුන්ගේ; ආගමනකාලෙ, වෙහෙරට වදනා කාලයෙහි; පටිසති, සැලිවුළට වදි; මනුසුනං, මනුෂ්‍යයෝ; ථෙරෙ, තෙරුන් වහන්සේ; කහං ඉති, කොහිදැයි; පුච්ඡති, විතරත්; අනොගබ්බෙතිව, ඔවරකය කුලයයිද; වුනො, කී කල්හි; පටිසති, අනුලෝමව වැද; විවිතනනාපි, සොයන්නාහු නමුදු; අදිසවා, නොදක; නිකම්භා, නික්මැ; ථෙරෙ, තෙරුන්වහන්සේ; නස්මි, නැතැයි; වදනති, තෙපලත්; ථෙරෙ, තෙරුන්වහන්සේ; අනොගබ්බෙයෙව ඉති ව, ඇතුල්ගැබෙහිමයයි ද;

වුතෙන, කී කල්හි; පුත, නැවත; පවිසනනි, ඇතුල්ගැබට වදිත්; පෙරෙ, කොහොන්දම් ඇති තෙර; වාරිතො, මහසෑලියෙන්; නිකම්මිකා, නික්මැ; පියෙ, පුටුවෙහි, නිසිනෙතො, හුන්නේ; හොති, වේ; තනො, ඉක්බිති; තෙහි, ඒ මිනිසුන් විසින්; හනෙන, වහන්ස; මයං, අපි; පුරෙ, පුළුයෙහි; හෙවත් - පළමුවැ; අදිස්වා, නොදූක; නිකම්මනො, නික්මුණෝ වමිහ; කුමො, නුඹවහන්සේ; කහං, කොහි; ගතාති, වැඩියනුදුසි; වුතෙනා, කියනලද කොහොන්දම් ඇති මහණතෙමේ; සමණා නාම, ශ්‍රමණයෝ නම්; අත්තනො, තමහට; ඉවජ්ඣිවජ්ජනස්සං, කැමැති කැමැති තෙතට; ගවජ්ජනි, යෙන්; ඉති වචනෙන, යන මේ වචනය කරණකොටැගෙනැ; අත්තනො, තමාගේ; බිණාසවභාවං, ඤාණාශ්‍රවභාවය; දීපෙති, දක්වයි

3. xi. අපරෙ, අත්තපු; කුහකො, කොහොන්දම් ඇති මහණෙක්; එකස්මිං පබ්බතෙ, එක් පථිතයෙක්හි; පණණසාරායං, පන්සලෙකැ; වසති, වෙසේ; පණණසාරාය ව, පන්සල්හිද; පච්ඡතො, පිටිපස්සෙහි; පපානස්සානෙ, ප්‍රපානස්සානයෙහි; එකො කච්ඡකරුකෙකො, එක් නුග රුකෙක් x; නොහොත් - එක් දෙඹුරුකෙක්හි; (සාරසඬ්ඛගයෙහි එකො බුජ්ජකරුකෙකො සි පාඨයි. එක් නැමුනු රුකෙක් යනු අප්පි.) අත්ථි, ඇත; තස්ස, ඒ නුගරුකගේ; පාරොහො, පරළවෙක්; ගන්තො, ගොස්; පරභාගෙ, පථිතයාගේ පරභාගයෙහිවු; භුමියං, භූමියෙහි; පනිසිතො, පිහිටියේ වේ; මනුස්සා, මනුෂ්‍යයෝ; මග්ගෙන, මාගීයෙන්; ආගන්තො; අවුත්; නිමිනෙනනනි, පවරත්; සො, ඒ කොහොන්දම් ඇති මහණතෙම; පත්තප්පරං, පාසිවුරු; ආදාය, ගෙනැ; පාරෙගෙන, පරළවෙත්; ඔතරිකා, බැස; ගාමවාරෙ, ගම්අසලැ; අත්තානා, තමා; දස්සෙති, දක්වයි; තභො, ඉක්බිත්තෙන්; මනුස්සෙහි, මිනිසුන් විසින්; පච්ඡා, පසුවැ; ආගන්තො, අවුත්; හනෙන, වහන්ස; කතරෙන මග්ගෙන, කවර මගෙකින්; ආගතො අත්ථ, වැඩියනු වඩද; ඉති, මෙසේ; පුඨො, පුළුවන් කොහොන්දම් ඇති මහණතෙම; සමණානං, මහණුන්ගේ; ආගතමග්ගො නාම, පැමිණියාවූ මහ නම්; පුච්ඡන්තං, විචාරන්ට; න වට්ඨති, නොවටි; අත්තනො, තමාගේ; ඉවජ්ඣිවජ්ජනස්සෙනෙව, කැමැති කැමැති තෙතෙකින්ම; ආගච්ඡන්තිති, එක් යන; වචනෙන, තෙපුල කරණකොටැගෙනැ; බිණාසවභාවං, ඤාණාශ්‍රවභාවය; දීපෙති, පහළ කෙරෙයි; තං පන කුහකං, ඒ කොහොන්දම් ඇති මහණහු වනාහි; එකො, එක්; විබ්බකණ්ණො, විද්ද කන් ඇති හෙවත් මෙරමා බස් අසා නතුදන්තාසිලි පුරුෂයෙක්; ඤාතො, දැන; තං, ඒ කොහොන්දම් ඇති මහණහු; පරිග්ගහෙස්සාමිති, පිරික්සාලන්නෙමිසි සිතා; එකදිවසං, එක් දිනෙකැ; පාරෙගෙන, පරළවෙත්; ඔතරන්තං, බස්නනු; දිස්වා, දැක; පච්ඡතො, පසුභාගයෙහි; ඡිද්දිකා, සිද්ධ; අපමන්තතෙත, මදපමණෙ කින්; ඤපෙසි තාබ්බි; සො, ඒ කොහොන්දම් ඇති මහණතෙම; පාරෙ ගතො, පරළවෙත්; ඔරෙහිස්සාමිති, බසින්නෙමිසි; (පාරෙගෙ ඤාතො, පරළවෙති සිටැ; අකකම්මො වා, පරළව මැඩ ගෙනැ හෝ; ට) ඤන්ති, ඤා යන අනුකරණශබ්දයෙන්; පනිතො, භුජවූයේ; (ගිලිනුනේ යුසේසි)

මනනිකාපනෙනා, මෘත්මයපාත්‍රය තෙම; හෙවත් මැටිපා; හිංශ්‍රී, බිඳුන්ගේ; සො, ඒ කොහොන්දම් ඇති මහණතෙමේ; ඤානො, දන්නා ලද්දේ; අමහිති, වෙමිසි; නිකම්මිකා, තික්මැ; පලායි, පැන ගියේයි.

3. x. පාපිච්ඡස්ස, ලාමකවූ ඊපසා ඇත්තනුගේ; භාවො, භාවය තෙම; පාපිච්ඡතා, පාපිච්ඡතා නම; ලකඛණතො පන, ලක්ෂණවශයෙන් වනාහි; අසනානගුණසමාචනනා, නැතිගුණ පහළකරන බවක් ඇද්ද; පටිග්ගහණෙ ව, සිටුපසය පිළිගැනීමෙහිත්; අමතනඤ්ඤානා, පමණ නොදන්නා බවක් ඇද්ද; එතං, එතලලක්ෂණය තෙම; පාපිච්ඡලකඛණනති, ලාමකවූ ඊපසා ඇත්තනුගේ ලක්ෂණය නමැයි; වෙදිනබ්බං, දතයුතුයි.

* යටත්පිරිසෙයින් අරණ්‍යවාසමාත්‍රයකුද දන්නාවූමැ මහාජන යාට පුතපුතා මෙහෙයන්නාක් මෙන් පහළකරනු කැමැත්තේ වේද එහෙයින් විසූ ඥානනාසෙසව භියො භියො වොදෙනො විස සමහාවෙතුකාමො හොති (මු. ටී) ඥානනාසෙසව මහාජනස්ස (අ. ටී)

* පච්චයෙ යන සාමාන්‍ය වචනයෙන් උපාද්‍යාදි ප්‍රත්‍යයයන් දක්වා. උපාද්‍යාදි ප්‍රත්‍යයයන් යන්නෙන් වන්නිසකකු සමුද්‍ර මහදීපසා ඇති පුද්ගලයන් සමුදුණිකිරීමට හෙතෙමු කාණ්ඩාදකවිරදි ප්‍රත්‍යය යන් දක්වා පච්චයෙති උපාද්‍යාදිපච්චයෙ (මු. ටී) උපාද්‍යාදි පච්චයෙති ඉකිනුදක විවරාදිකෙ පාරිජුරිහෙතුකෙ (අ. ටී)

* යම් පුද්ගලකෙනෙක් පිළිරුවදනෙන් වඤ්චාකෙරෙද්ද රවටද්ද ඒ පුද්ගලයෝ ගණ්ඨිකා නම්හු. දුරාවාරයෙන් හෙවත් ලාමකධර්මවරණ යෙන් හෝ ගණ්ඨිභූතයහු ගණ්ඨිකා නම්හු. ගණ්ඨිකයන්ගේ පුත්‍රයෝ නම් ගණ්ඨිකයෝමැ වෙත් යන අභිකථා වචනයෙන් සබ්බිහාරිකයෝ ගණ්ඨික වන බැවින් තෙරුන්වහන්සේ දික්සක්මන්මඵවෙති වාසය කෙරෙත්යයි කියති. අනුට්ඨානායවශයෙන් පිළිරුවදනෙන් තමන් ගැට ගසන හෙයින්ද මෙරමාගේ ගැටබිදින හෙයින්ද ග්‍රන්ථිභූතයහු, හෙවත් නොබිදියහැකි අතර බැව් ඇත්තෝ ගණ්ඨිකයෝ නම්හු යෙ පතිරුපෙන වඤ්චනන් තෙ ගණ්ඨිකා දුරුවාරෙන වා ගණ්ඨිභූතා, ගණ්ඨිකපුත්‍රා නාම ගණ්ඨිකා එව හොනති තෙන සබ්බිහාරිකා ගණ්ඨිකභාවෙන ඵෙරෙ පෙ දිසවංකමෙ විහරතිති වදනති (මු. ටී) ගණ්ඨිකා සං ගණ්ඨිකරණතො පතිරුපච්චනතො අඤ්ඤාසං ගණ්ඨිභෙදතො ව ගණ්ඨිභූතා අහෙජ්ජනතං (අ. ටී) ගණ්ඨිකයෝ නම් සඝප්‍රයොගදක්ෂවූ කපටිපුතුලෝයි.

* වහන්ස! වටනේයැ යන මේ කීමද එක් ප්‍රකාරයෙකි. මේ ප්‍රකාරයෙන් ධ්‍යානලාභිනු විසින්මැ දන්නට ගැක්කේයයි තමාගේ සමාපත්තිලාභිත්වය පහළකෙරේය යන අර්ථය වේ. වටටති හහෙනති අයමපි පකාඨෙ, ලාභිනා එව පන සකකා ඤානානති අතතනො සමාපත්ති ලාභිතං සුවෙතිති අන්‍යො (මු. ටී)

* ප්‍රපඤ්චත්‍රය නම් මධ්‍යමනිකායවරයෙහිවූ උපරිපණ්ණාසක යෙහි විනිශ්ස සූත්‍රයයි. ඒ සූත්‍රය ගැඹුරුවත බැවින් ප්‍රපඤ්චත්‍රය බලනුව හට යන වචනය නිසා ප්‍රපඤ්චත්‍රය නම් උපරිපණ්ණාසකෙ දුතිය සූත්‍රය. තසං ගමිතරතා වදනි පපඤ්චත්‍රයං ඔලොකෙනාසානි (මු. වී)

4

i. සිඛනිද්දසෙ විජ්ඣනසෙන සිඛං, නාගපිකභාව සඛා තසං කිලෙසසිඛසෙසංතං නාමං, සිඛාරභාවො සිඛාරතා, සිඛාරකරණාකාරො වා, චතුරභාවො වාතුරතා, තථා වාතුරියං, පරිකුත්තභාවො පාරිකුත්තතා, පරිබණ්ඩො ධර්මසංස්ථ දලො සිඛාරභාවසෙසංතං නාමං. ඉතරං තසෙව වෙවචනං, එවං සබ්බෙහිපි පදෙහි කිලෙසසිඛාරතාව කපිතා.

ii. තිනනිද්දසෙ තිනනිනනනි බිසානං, තිනනිනාසනා කාරො තිනනිනාසනා, තිනනිනෙත අසිතසං තිනනින සමඛිනිතො භාවො තිනනිනාසිතනං, ලොලුපභාවො ලොලුපං, ඉතරෙ වෙ ආකාරභාව නිද්දසා, ප්‍රච්ඡන්ධිකතානි ලහනාලහන කථානෙ වෙබනා කම්පනා නිවචුතනිතා, සාමුකමාතානි පණිත පණිතානං පඤ්චා, එවං සබ්බෙහිපි පදෙහි සුවාණදෙණියං කාසුඤ්ඤිකාසුඤ්ඤියං අසුඤ්ඤං සුඤ්ඤං දිස්සා භුභුකකරණං විශ්‍ය තව සනතකං මම සනතකනනි කිලෙසවසෙන බිසනාකාරෙහි කපිතො.

iii. වාපලානිද්දසෙ ආකොපිත පච්චාකොපිත භාවාදිති විවරසං මණ්ඩනා විවරමණ්ඩනා, මණ්ඩණණවජ්ජිකරණාදිති පතතසං මණ්ඩනා පතනමණ්ඩනා, විතතකම්මාදිති පුගගලිකසෙනා සතසං මණ්ඩනා සෙනාසනමණ්ඩනා. ඉමසං වා පුඤ්ඤාසංසානි ඉමසං මනුසංසරිසං. යථාහි තදුහුපාතොපි සිභාලො ජර සිභා ලොකෙව, උගරුපමාණොපි ව ගලොවිලතා පුඤ්ඤාකෙව සඛ්ඤා ගවජනි එවං සුවණණවණණොපි මනුසංසාරො පුඤ්ඤාසොකෙව වුවවති. තසං අනතරගතරා රතතවණණ පණ්ඩුවණණාදිති නිවා සනපාරුපනාදිති සප්පනා මණ්ඩනා නාම, බාහිරානං වා පරිකුත්තරා නනනි ධර්මසංසා පතනවිවරං සෙසපරිකුත්තරානං. අථවා යා එසා විවර මණ්ඩනා පතනමණ්ඩනානි වුත්තා සා තෙහි වා පරිකුත්තරෙහි කායසං මණ්ඩනා තෙසා වා බාහිරපරිකුත්තරානං මණ්ඩනො ධර්ම පසන වසෙන මණ්ඩනානි එවමෙස අසො වෙදිතබ්බො. මණ්ඩනා විභුසනානි එසං උගතභානසං පුරණවසෙන මණ්ඩනා, ජරිතානාදි වසෙන විභුසනානි වෙදිතබ්බො. කෙලනානි කිලනා, පරිකෙලනානි පරිකිලො, ගිඤ්ඤානි ගෙඤ්ඤනතා, ගිඤ්ඤනනනි තසෙව

වෙව්වනං. වපලභාවො වපලතා, තථා වාපලාං, ඉදං වුවවනීති ඉදං වාපලාං. නාම වුවවනී, යෙන සමනනාගතො පුගගලො වස්ස සතිකොපි සමානො තදග්‍රජාතදරකො විස හොති.

iv. අසභාගවුතනි නිදද්දසෙ විසසට්ඨකුලකාභිනාති අනනු ලොමගාභිනා, විපව්වනිකසානතාති විපව්වනිකෙන පටිච්ඡරුඛ ආරණ්‍යන සුඛායනා, අනාදරභාවො අනාදරිඤං, තථා අනාදරිඤතා, අභාරවස්ස භාවො අභාරවතා, ජෙඝකභාවස්ස අකරණං අසා විස්සවතා, අයං වුවවනීති අයං අසභාගවුතනි නාම හොති, විස භාගජීවිකතාති අසො. යාය සමනනාගතො පුගගලො මාතරං පිතරං වා ගිලානං පටිවතනිචොපි න ඛලොකෙති, පිතුසනන කස්ස ආරණා මාතර් සඬං මාතුසනනකස්ස ආරණා තරා සඬං කලහං කරොති, විසභාගජීවිතං ජීවනි, මාතාපිතුනං සනතකස්ස ආරණා ජෙසෙන වා කණ්ඤෙන වා භාතරා සඬං කලහං කරොති, නිලලජ්ජවවනං වදනි, ආවජිසස්ස වා උපජ්ඣායස්ස වා වතනපටිවතනං න කරොති ගිලානං න උපසාති බුඛස්ස භගවතො චෙතිසදස්සනසාගො උච්චාරං වා පස්සාවං වා කරොති ධෙලමපි සිඛසාණ කමපි ජමෙඛනි ජතනං ඛාරෙති උපාහතා ආරුහන ගවජති බුඛසාවසෙසු න ලජ්ජති සංසෙ විතතිකාරං න කරොති මානිමතන පිතිමතනාදිසු ගරුට්ඨානිසෙසු තිරොතනසං න පච්චුපට්ඨාපෙති තස්සෙවං පටතනමානස්ස සබ්බාපෙසා ක්‍රියා මාතරීති ආදිසුටි වණ්ණසු අසභාගවුතනිතා නාම හොති.

v. අරතිනිදද්දසෙ පනෙනසුති දුරෙසු විවිතෙනසු වා, අබි කුසලෙසුති සමපට්ටිපස්සනාබ්මෙමෙසු, අරතිනි රතිපට්ටෙකබ්මෙසා, අරතිනාති අරමණාකාරො, අනාහිරතිනි අනාහිරතනාවො, අනති රමණාති අනාහිරමණාකාරො, උකකණ්ඩිතාති උකකණ්ඩනාකාරො, පටිතසිතාති උකකණ්ඩනාවසෙසෙව පටිතස්සනා.

vi. තඤ්ඤිතෙද්දසෙ තඤ්ඤි ජාතිආලසිඤං, තඤ්ඤතාති තඤ්ඤ යනාකාරො, තඤ්ඤතනාති තඤ්ඤා අභිභුතවිතනතා, අලසස්ස භාවො ආලසං, ආලසායනාකාරො ආලසායනා, ආලසායි තස්ස භාවො ආලසායිතතනං, ඉති සබ්බෙතිපි ඉමෙති පදෙති කිලෙසවසෙන කායාලසිඤං කපිතං.

vii. විජමනිතානිදද්දසෙ ජමනතාති ඵසනා, පුනිපපුනං. ජමනතා විජමනතා, ආනමනාති පුරතො නමනා, විනමනාති පච්ජතො නමනා, සනතමනාති සමනතො නමනා, පණමනාති සථාති තනනතො උභිත පෙසකාරො කිසමිඤ්චිදෙව ගතෙචො උජුකං කායං උස්සාපෙති ඵමං කායස්ස උඛං ධපනා. බ්‍යාධිසකතති උප්පනනබ්‍යාධිතා. ඉති සබ්බෙතිපි ඉමෙති පදෙති කිලෙසවසෙන කායඵසනතෙව කපිතං.

viii. හත්තසම්මදනිදෙසෙ භුත්තා විසානි භුත්තවතො, හත්ත මුච්ඡානි හත්තගෙලෙසස්සං, බලවහත්තනන නි මුච්ඡාපතොනා විස හොති, හත්තනිලමථොති හත්තනන කිලනනභාවො, හත්තපටිලා හොති හත්තදරථො, නසමිඤ්ඤි සමයෙ පටිලාහුප්පනනිසා උපහ නිද්දියො හොති කායො ජීරති, කායදුට්ඨුලනනි හත්තං නිසාය කායස්ස අකම්මස්සත්තා, වෙතසො ලීනතනනිදෙසො හෙතා ධම්ම සංඛගහට්ඨකථායං වුත්තප්පොසෙව. ඉමෙහි පන සබ්බෙහිපි පදෙහි කිලෙසවසෙන විත්තස්ස ගිලානාකාරො කපිතොති වෙදිනබ්බො.

4. i. සිංඛනිදෙසෙ, ශාඛගපදයාගේ නිදේශයෙහි; විජ්ඣනට්ඨන, විදින අරුතෙන්; හෙවත් - අනිත හෙයින්; සිංඛනං, ශාඛනම; එතං, මේ ශාඛග යන වචනය තෙම; නාගරිකභාවසංඛිතානස්ස, නාගරිකභාවසංඛිතානාවු; හෙවත් - නුවරවැස්සන්ගේ බවයයි කියනලද; කිලෙසසිංඛගස්ස, කෙලෙසසංඛිතානශාඛගයාගේ; හෙවත් - කෙලෙස් හඟගේ; නාමං, නම; සිංඛාරභාවො, හඟක් හා සරිලන කෙලෙසකාමයාගේ ස්වභාවය තෙම; සිංඛාරතා, ශාඛාරකාමය නම; සිංඛාරකරණාකාරො වා, රකිත්‍රිඛාදීන් සාධනයට කාරණවු ස්වභාවය තෙමේ හෝ, (සිංඛාරතා, ශාඛාරකාමය නම; ට) වතුරභාවො, කෙලෙසවසයෙන් දක්ෂවු පෘථගජ්ඣකයාගේ ස්වභාවයතෙම; වාතුරතා, වාතුරතා නම; (වාතුරභාවො කෙලෙසවසයෙන් තෙපලීමෙහි දක්ෂවු පුද්ගලයාගේ ස්වභාවය තෙමේ; වාතුරතා, වාතුරතා නම; යනු සන්නිසිඞ්ඨ) වාතුරිසං, වාතුරියං යන පෙද; තථා, වාතුරතා යන පෙද හා සමාන වේ; නොහොත් - තථා, එමෙන්; වාතුරියං, වාතුයනී නම; පරිකම්පනභාවො, හාත්පසින් කෙලෙසුන් කැණ දමා තුඩු වැනි පුභුලාගේ ස්වභාවය තෙම; පරිකම්පනතා, පරිකම්පනතා නම; පරිබණ්ඩා, හාත්පසින් කැණ; සුසිතසෙසව, තබනලද්දක් වැනිවු; දලහසිංඛාරභාවස්ස, දැඩිවු ශාඛාරභාවයාගේ; හෙවත් - දැඩිවු රූගයාගේ; එතං, තෙල පරිකම්පනතා යන වචනය; නාමං, නම; ඉතරං, මෙයින් අන්‍යවු පරිකම්පනතා යන පෙද; තසෙසව, ඒ පරිකම්පනතා යන පදයාගේම; (ඒ සිංඛාරපදයාගේම යනු සන්නිසිඞ්ඨ) වෙවචනං, පයනීයවචන නම; එවං, මෙසේ; සබ්බෙහිපි, සියලුම; පදෙහි, පදයන් කරණකොටැගෙනැ; කිලෙස සිංඛාරතාව, කෙලෙසශාඛාරකාමයම; හෙවත් විදලන සුරුවන කැණලන අඵයෙන් ශාඛගසද්දවු කෙලෙසයන්ගේ ප්‍රකෘතියම; කථිතා, වදාරන ලද්දැ.

4. ii. තිනනිණනිදෙසෙ, තිනනිණ පදයාගේ නිදේශයෙහි; තිනනිණනනි, තිනනිණ නම; ඛියන්තං, පරා අයත් භාණ්ඩාදිය මා සතුයයි තෙපලීමට කරැණුවු ලොභයයි; නොහොත් භාණ්ඩනයට කරැණුවු ලොභයයි; තිනනිණායනාකාරො, පරා අයත් භාණ්ඩාදිය මා සතුයයි තෙපලීමිනුගේ ස්වභාවය තෙම; නොහොත් - භාණ්ඩනයට කරැණුවු ස්වභාවය තෙම; තිනනිණායනා, තිනනිණායනා නම;

ලැබේ; තසු, ඒ පුතිශරීරය; අනතරනතරා, අතරතුරු; රතනවණ්ණ පණ්ඩුවණ්ණාදීති, රත්පැහැ පඩුපැහැ ඇ ඇති; නිවාසනපාරපතාදීති, හදනාපොරෝනා විවරවසාදියෙන්; සජ්ජනා, සැදීම; මණ්ඩනා නාම, මණ්ඩනා නම; **බාතිරානං වා පරික්කාමනානි**, යනු; පතනවිවරං, පාසිවුරු; ඔපෙකා, තබා; සෙසපරික්කාධුනං, අවශේෂවූ පරිඤ්ඤාරයන්; (මණ්ඩනා, සැරඟීමයි;භ) අථවා, අපරනසෙක් ඇත්; යා එසා, යම් මණ්ඩනාවක්; විවරමණ්ඩනාපතනමණ්ඩනානි, යි; වුතතා, වදාලාද; සා, ඒ සැරඟීමද; වා, නොහොත්; තෙති පරික්කාරෙති, ඒ පාත්‍රවිවරපරිඤ්ඤාරයෙන්; කායසු, ශරීරය; මණ්ඩනා, සැරඟීමද; වා, නොහොත්; තෙසං බාතිරපරික්කාධුනං, ඒ බාතිරවූ පරිඤ්ඤාරයන්; මණ්ඩනා, සරභා; ඔපෙනවසෙන, තැබීමිවශයෙන්; මණ්ඩනානි, සැරඟීමදයි; එවං, මෙකසින්; එත්, මේ ඉමසු වා පුතිකායසු බාතිරානං වා පරික්කාධුනං මණ්ඩනා යන පදයන්හි; අත්ථා, අපීය; වෙදිතබ්බා, දතසුතු; **මණ්ඩනාච්ඡාසනානි**, යන; එත්, මේ පදයන්හි; නොහොත් - මේ පදයන් අතුරෙන්; ලානසානසු, අඩුතැන්; පුරණවසෙන, පිරිමිනුගේ වශයෙන්, මණ්ඩනා, මණ්ඩනා නම; ඡට්ඨගාදිවසෙන, සිටිය රත් පැහැපත් කිරීම් විසින්; විභුසණානි, විභුසණ නමැයි; වෙදිතබ්බා, දතසුත්තියැ; **කෙළනානි**, යනු; කිලනා, ක්‍රියාකිරීමයි; **පරිකෙළනානි**, යනු; පරිකිලනා, පුනපුනා ක්‍රියාකිරීමයි; **ගිඤ්ඤානි**, යනු; ගෙඬුසානනා, නාෂණාවෙන් යුක්ත වුවනුගේ බවයි; (චිත්‍රඇතියනුගේ බවයි සේයි) **ගිඤ්ඤානනානි**, යන වචනය; තසෙව, ගිඤ්ඤානා යන වචන යාගේමැ; වෙවචනං, පය්භායවචනයයි; වපලභාවො, වපලයාගේ බව; **වපලනා**, වපලනා නම; තථා, එසේ; හෙත් - වපලයාගේ බව; **වාපලං**, වාපල නම; ඉදං වුච්ඡතිති, යනු; ඉදං වාපලං නාම, මේ වාපල නමැයි; වුච්ඡති, වදාරනුලැබේ; යෙන, යම් වපලබවෙකින්; සමනාගතො, සමන්විතවූ; පුගලො, පුගල්තෙම; වසුසතිකොපි සමානො, හවුරුදු සියයක් ඇත්තේ නමුත්; තදනුජාතදරකො විය, එදවස උපන් දරුවකු මෙන්; හොති, වේද; (ඉදං වාපලං නාම වුච්ඡති යන්න හා අනුසංකාන කටයුතු),

4. iv. **අසනාගවුතනිනිදෙසෙ**, අසනාගවුතනි යන පදයාගේ නිදේශයෙහි; **විසාචිකුලභාගිනානි**, යනු; අනනුලොම ගාතිනා, අනනුලොමවැ යොගන් නුසුදුසුවැ ගැනීම් ඇතියනුගේ සවභාවයි. **විපච්චනිකසානනානි**, යනුද; විපච්චනිකෙන, ප්‍රතිපක්ෂවීමෙන්; පටිච්චරඬකරණෙන, ප්‍රතිච්චරඬවූක් කිරීමෙන්; සුබායනා, සුවවිදීමයි; අනාදරභාවො, අදර නැත්තනුගේ බව; **අනාදරියං**, අනාදරිය නම; තථා, එමෙන්; හෙත් - අදරනැත්තනුගේ බව; **අනාදරියනා**, අනාදරියනා නම; අගාරවසු, ගෞරවනැත්තනුගේ; භාවො, බව; **අගාරවතා**, අගාරවතා නම; ජේඨකභාවසු, වැඩිසිටියනුගේ බව; අකරණං, නොකිරීම; **අසවිසාවතා**, අසවිසාවතා නම; අයං

චුච්චතීති, යනු; අයං, මේ අනුලොමීවැ ගන්නා බව; අසභාගවුනති නාම, අසභාගවුනති නමැයි; චුච්චතී, චදුරනුලැබේ; විසභාගජ්චිකතානී, විසභාගවු හෙවත් සභාගජ්චිකාවට ප්‍රතිපක්‍ෂවූ දිවිවැටුම් ඇත්තන්ගේ ස්වභාවය යන; අනො, අභීය වේ; යාය, යම් විසභාගජ්චිකාවකින්; නොහොත් - යම් ක්‍රියාවකින්; සමනතාගතො, යුක්තවූ; පුග්ගලො, පුද්ගල තෙම; මාතරං, මව හෝ; පිතරං වා, පියා හෝ; ගිලානං, ගිලන්වූවහු; පටිච්චතතිකාපි, පස්සභැරිද; හෙවත් - ආපසුවත්; (පටිච්චතොනොකාපි සීද පාසයි. පෙරලා තබුවත් යනු අභීය) න ඔලොකෙති, නොබලයි; පිතුසනතකස්ස, පියා සතුවූ ධනයාගේද; කාරණා, හෙතුවෙන්; මාතර සඤ්ඤං, මව හා සමගද; මාතුසනතකස්ස, මවු සතුවූ ධනයාගේ; කාරණා, හෙතුවෙන්; පිතර සඤ්ඤං, පියා හා සමගද; කලහං, දබර; කරුති, කෙරෙයි; විසභාගජ්චිතං, විසභාගවූ දිවිවැටීමෙන්; ජීවති, දිවිපවත්වයි; මාතාපිතුනං සනතකස්ස, මවුපිය දෙදෙනා සතුවූ ධනයාගේ; කාරණා, හෙතුවෙන්; ජේඨෙන (භාතරා)වා, දෙටුබෑයා හා සමග හෝ; කතීඨෙන භාතර සඤ්ඤං වා, බාලබෑයා හා සමග හෝ; කලහං, දබර; කරුති, කෙරෙයි; තිලුලස්ථවනං, විලිනැති බස්; වදති, තෙපලයි; ආචරයස්ස වා, ඇජරහට හෝ; උපස්සායස්ස වා, උපාධ්‍යායයාගට හෝ; වතතපටි වතතං, වතපිළිවෙන; න කරුති, නොකෙරෙයි; ගිලානං, ගිලන්ව ඇජරහු නොහොත් ගිලන්වූ උපාධ්‍යායහු; න උපස්ථානී, උපස්ථාන නොකෙරෙයි; බුඞ්ණස්ස භගවතො, භගවත් බුදුහුගේ; චේතියදස්සතථානො, සෑය දක්නාතෙතැ; උච්චාරං වා, වසුරු හෝ; පස්සාවං වා, මුත්‍ර හෝ; කරුති, කෙරෙයි; ධෙලුමපි, කෙලද; සිඛ්ඤාණිකමපි, සොටුද; ඡබ්බතී, දමයි; ඡතනං, කුඩ; ධාරෙති, දරයි; උපාහනා, වහන්; ආරාග්ගා, නැග; ගච්ඡති, යෙයි; බුද්ධසාවකෙසු, බුද්ධස්ථවත් කෙරෙති; න ලජ්ජති, විලීරනිත වෙයි; සංඝෙ, සංඝයා කෙරෙති; විනාසිකාරං, ගරුබුහුමන්; න කරුති, නොකෙරෙයි; මානිමතතපිතිමතතාදිසු, මවුපමණැත්තවුන් පියාපමණැත්තවුන් ආදිකොටැ ඇති; ගරුභානියෙසු, ගරුතැත්තත් පුතුලත් කෙරෙති; නිරුත්තපං, නිරිමතස්; න පච්චුප්ථාපෙති, නො ඵලඹයි; ඵලං, මෙ අයුරෙන්; පවතතමානස්ස, පවත්නාවූ; තස්ස, ඒ පුද්ගලයාගේ; සබ්බාපි, සියලුම; ඵසා ක්‍රියා, මේ ක්‍රියාතොමෝ; මාතරීති ආදිසුපි, මාතරී යන්න ආදිකොටැ ඇත්තාවූද; වස්සුසු, වස්තුන්ති; අසභාගවුනතිනා නාම, අසභාගවූනතිනිම නම්; හොති, වේ; (විලොමීවැ දිවිපැවැත්ම නම් වේ යුසේයි)

4. v. අරනිජ්ඣෙදසෙ, අරනි යන පදයාගේ නිදේශයෙහි; පහෙනසුති, යනු; දුරෙසු, ඇත්තිවූ සෙනසුන්ති; විවිතොසු වා, විවිකතවූ සෙනසුන්ති හෝ; අධිකුසලෙසුති, යනු; සමථපිපස්සනා ධමමෙසු, ශමපිදගීතාධමීයන්තියි; අරනිති, අරනි යන්නෙන්; රනි පටිකෙඛපො, කුශලාභීරනිය ප්‍රතික්‍ෂෙප කෙරෙයි; නොහොත් - අරනිති, යනු; රනිපටිකෙඛපො, අධිකුශලරනියට ප්‍රතිපක්‍ෂභාවයයි; අරනිතානි,

යනු අරමණාකාරය, අධිකුශලධර්මයන්හි නොඇලෙන අයුරි; අනභි රහිත, යනු; අනභිරතභාවය, අධිකුශලධර්මයන්හි නොඇලුණු පුතුලාගේ ස්වභාවයයි; අනභිරමනාති, යනු; අනභිරමනාකාරය, අධි කුශලධර්මයන්හි අනභිරතස්වභාවයයි; උක්කණ්ණිකාති, යනු; උක්කණ්ණ නාකාරය, අධිකුශලධර්මයන්හි උකටළු වන බවයි; පටිගස්සිතාති, යනු; උක්කණ්ණවසෙන එව, උකටළු විමිනුගේ වශයෙන්ම; පරිතස්සනා, විතතයාගේ පරිසප්පදකයයි; හෙවත් - කළකිරිමිනුගේ වශයෙන් අනවසීතිකා හෝ නොපිහිටන බවයි, නොහොත් ඒ ඒ අරමුණු පිළිබඳව තෘෂණාවයි.

4. vi. තඤ්ඤිතෙසෙ, තඤ්ඤිතෙසිතෙසෙති; තඤ්ඤි, යනු; ජාතිආලසියං, පියවි අලසබවයි, තඤ්ඤිතාති, යනු; තඤ්ඤිතාකාරය, මැලිවන අයුරි; තඤ්ඤිමනාති, යනු; තඤ්ඤා, අලසබව විසින්; අභිභූත විතතා, මභිතලද සිතැත්තනුගේ බවයි; අලසස්ස, කුසිතයාගේ; භාවය, ස්වභාවය තෙම; ආලසං, ආලස නම; ආලසායනාකාරය, කොසිද්දාකාරය තෙම; ආලසායනා, ආලසායනා නම, අලසායන නස්ස භාවය, කොසිද්දාගෙන් යුක්තවූ පුද්ගලයාගේ ස්වභාවය තෙම ආලසායනිතතං, ආලසායනිතතා නම; ඉති; මෙසේ; සබ්බෙතිපි සියලුම; ඉමෙති පදෙති, මේ පදවලින්; කිලෙසවසෙන, කෙලය වශයෙන්; කායාලසියං, නාමකායයාගේ අලසබව; කථිතං, වදාරන ලදී.

4. vii. විජමනිතාතිදෙසෙ, විජමනිතාපදයාගේ නිදේශයෙහි; විජමනාති, යනු; ඵ්ඤානා, සැලීමයි; පුනපුනං, පුනපුනා; ජ්ඣානා, සැලීම; විජමනා, විජමනා නම; ආනමනාති, යනු; පුරතො, ඉදිරි යෙන්; නමනා, නැමීමයි; විනමනාති, යනු; පච්ඡතො, පස්සෙන්; නමනා, නැමීමයි; සන්තමනාති යනු; සමන්තතො, අවටින්; නමනා, නැමීමයි; පණමනාති, යනු; තන්තතො, පිළිවිසන හුයෙන්; උභිතපෙස කාරය, නැගිසිටි පෙහෙරුවෙක්; කිසම්චිදෙව, කිසියම් වස්තුවක්ම; ගහෙතො, ගෙන; උජ්ඣං, සෘජුකොට; කායං, කය; යථාති උස්සාපෙති, යම්සේ ඔසවාද; එවං, එමෙන්; කායස්ස, කය; උඛං, උඩුකුරුකොට; ධ්වනා, නැබීමයි; බ්‍යාධිසංකතාති, යනු; උප්පත්තබ්‍යාධිතා, උපත් ගිලන් බවයි; ඉති, මෙසේ; සබ්බෙතිපි, සියලුම; ඉමෙති පදෙති, මේ පදවලින්; කිලෙසවසෙන, කෙලය වශයෙන්; කායපඤ්ඤාමෙව, කායයාගේ සප්පදකයම; කථිතං, වදාරනලදී.

4. viii. භතතං මමදනිදෙසෙ, භතතං මමදපදයාගේ නිදේශ යෙහි; භතත විස්සාති, යනු; භතතවතො, වලද නිමියාවූ මහණාගේ; ඔ (නොහොත් බත් අනුභවකළ පුතුලාගේ ඔ) භතතමුච්ඡාති, යනු; භතතගෙලෙඤ්ඤං, බත්බුද්ධි හෙතුකොටගෙනාවූ ගිලන්බවයි; හි, ඒ සැබව; බලවහනෙතන, වැඩියත් බත් බුද්ධි හෙතුකොටගෙනා; මුච්ඡා පතොතා විශ්, මුසපත්වූවක්හු මෙන්; හොති, වේ; භතතකිලමපොති,

යනු; භතෙනන, බත් බුද්ධිම හෙතුකොටැගෙනැවු; කිලනනභාවො, කලානනභාවයයි; භතනපටිලාහොති, යනු; භතතදරපො, බත්බුද්ධිම හෙතුකොටැගෙනැවු විඩාවයි; හි, ඒ සැබව; තස්මිං සමයෙ, ඒ බත් කෑ ඉකණෙහි; පරිලාහුප්පනතියා, විඩාවගේ ඉපැද්ම හෙතුකොටැගෙනැ; උපහතින්ද්‍රියො, නවුවාවු ඉදුරන් ඇත්තෙක්; හොති, වේ; කායො, රූපකායනෙමේ; ජීරති, වැඩෙයි; හෙවත් - පුරවා දමයි; (දිරුපත්වෙයි යනු සන්තයිම) කායද්වස්සලනති, යනු; භතතං නිස්සාය, භතතය නිසා; හෙවත් - බත් බුද්ධිම හෙතුකොටැගෙනැ; කායස්ස, රූපකාය යාගේ; අකමමඤ්ඤතා, අකමිණිභාවයයි; වෙතසොලිතනනතිදොසො, වෙතසොලිතනන පදයාගේ නිදේශයනෙම; හෙට්ඨා, යවැ; ධම්මසංඛන හට්ඨකථායං, දම්සඤ්ඤාද්වාවාවු අපීඤාලිතියෙනි; වුත්තනෙත්ථායෙව, කියනලද අරුත් ඇත්තේමැය; පන, විශේෂය නම්; සබ්බෙතිස්සි, සියලුමැ; ඉමෙති පදෙති, මේ පදවලින්; කිලෙසවසෙන, කෙලෙසවසෙයන්; විත්තස්ස, සිත්හුගේ; ගිලානාකාරො, ගලාතිභාවය; හෙවත් - ගිලන්අයුරු නෙමේ; කපිතොති, වදාරනලදැයි; වෙදිතබ්බො, දතයුතුයි.

* සිංඛන නම් ශාඛකාරයයි. ඒ ලොභසංකිතානවු ශාඛන නෙමේ කුසල් විදලන හෙයින්ද මනාකොටැ ආසෙවනය කළ බැවින් චිරකාල යක් පරිභාවිත බැවින් ගෙරිසරක්කිසැ සංසකාර කළාවු නොහොත් භූමිතවු මනාව පිහිටියාවු හතක් මෙන් සවිරවන බැවින්ද ශාඛනයක් වැනිනුයි ශාඛන නම. ඒ වනාහි අපීවශයෙන් රුගයයි දතයුතු ශාඛනනති සිංඛනාරං, තඤ්ඤි කුසලස්ස විජ්ඣානතො සමාසෙවිතනය සිසෙ පරික්කනං (සුනිබානං) විසාණං විය පිරතතා ව සිංඛනං වියාති සිංඛනං, තං පනත්තො රාගො (මු. වී) සමාසෙවිතනය සුට්ඨ ආසෙවිතනය චිරකාලපරිභාවිතතෙනන (අ. වී)

* විකානය වශයෙන් තිනතිණ ශබ්දය නෙම සේනම්භ්‍ය කරණාපයෙහි හෙවත් ආර්ද්‍රභාවකරණාපයෙහි හෙවත් ලොභවශයෙන් තෙත් ගැන්වීමෙහි දතයුතු. තිනතිණශබ්දයා යපොභත අපීයෙහි පවත්නාකල “බියනං” යන නිදේශය නෙම කෙසේදැයි යන වොද්දාය සිතැ තබා බියනනතිවාහි යනාදි පරිභාරය දැක්වුනු. යම් ලොභයෙ කින් පරපරිගාහිතවු විවරුදිප්‍රත්‍යයයක් මා සතුයයි උජ්ඣායනය කරනු ලැබේද තබෙතුකවු ලොභය නෙම තිනතිණ නමැයි අවුවාවේ කියන ලදී. ඇතැම් ඇපර කෙතෙක් බියන නම් භණ්ඩනයට හෙතුවු ලොභයයිද යෙත්. නොහොත් තිනතිණ නම් අධිකතාමණා ඇත්තනුගේ ස්වභාව යයි කියනලද ලොලුප්පමැයි කියනලද්දේ වේ. මේ තිනතිණශබ්දය නෙම ලොලුප්පවාවකවු සංඥාශබ්දයෙක්මැයි දතයුතු නෙමනකර ණසො තිනතිණසදෙද දට්ඨබ්බො, බියනනති ව යෙන ලොහෙන පරං මමනති වදනතං බියති සො වුත්තො බියනං භණ්ඩනනති ව වදනති, තිනතිණනති වා ලොලුප්පමිවෙව වුත්තං හොති, සඤ්ඤාසදෙද,

හි එසො ලොලුප්පවාචකොති (මු. පී) තෙමනකරණං අලලභාව කරණං ලොභවසෙන අවස්සවනනාති අනේවා, එවං සනෙන කථං බියනනාති තිදදෙසොති ආහ බියනනනිවාති ආදි (අ. පී)

* වටොර කදවටක් පමණැතැයි කීමෙන් කිඳිවැලගේ මහත්වැ ගණබොල්වැ හැසුනු බව කරණකොටැගෙනැ අපුහිභාවය දක්වා, උතුරැප්පමාණාපීති එනෙන මහනන සනභාවෙන අපුතිනං දසෙසාති (මු. පී)

* අද්වයා යන මේ අද්වදෙනත් විවරමණඛනා පත්තමණඛනා සෙතා නමණඛනා යන මොවුන්ට වෙනස්වු මේ පුතිකායයාගේ හෝ බාහිරවු පරිභොගයන්ගේ හෝ මණඛනායයි දක්වා, දැන් ඒ වෙනස්බව දක්වීම පිණිස සිවුරෙන් හෝ සිවුරගේ හෝ සැරසීම විවරමණඛනා නම. පාත්‍රමණඛනාසෙනාසනමණඛනාද මෙසේයයි යුහු යන අභිප්‍රාය වේ. උනුනැත් පිරිමිද, සිවිපැහැපත්කිරිමද, මනාසටහන් අද් කිරිමද විවරාදිත්තින් ජනිකායයෙහින් සුදුසුපරිද්දෙන් යෙදියයුතු අභවාවාති ආදිතා විවරමණඛනාදිතං විසෙසනාති ඉමස්ස වා පුතිකායස්ස බාහිරතං වා පරිකබාරතං මණඛනාති ආදීනීති දසෙසාති. විවරෙන හි මණඛනා විවරමණඛනා විවරස්ස වා මණඛනා විවරමණඛනා; එවං පත්තමණඛනාසෙනාසනමණඛනාවාති අභිප්පායො, උභතට්ඨානපූරණං ඡවිරගසුසණ්ඨානාදිකරණඤච විවරදිසු කායෙ ව යථායොගං යොජේ තබ්බං, (මු. පී) විවරමණඛනාදිතනාති විවරමණඛනා පත්ත මණඛනා සෙනාසනමණඛනාති ඉමෙසං, ඉදානි තං විසෙසනභාවං යොජේතා දසෙසාතුං විවරෙනහිති ආදි වුත්තං (අ. පී)

* එදවසැ උපන් දරුවකු මෙනැයි කීමෙන් දරකවාපලාය හෙවත් කොඵගතිය නොමුදයි යන අභිය කියනලද්දේ වේ තදහු ජාතදරතො විස හොනීති දරකවාපලායං න මුඤ්චනීති අනේවා (මු. පී)

* සදුශුචු අනුරූපවු හතනිය සභාග නම. සමානවු අනුරූපවු හතතිරතිබව හෝ සමානවු අනුරූපවු හතනියට ප්‍රතිපක්‍ෂබව හෝ අසභාග නම. නොහොත් - පිළිකුල්කරන්ට තුසුදස්සන්ට පිළිකුල්කිරීම හෝයි. එනම් මන්දුඤ්ඛවයි. විරෙධභාවය හෝයි. ඒ මන්දුඤ්ඛවින් හෝ විරෙධයෙන් අසභාහිපුදාලයාගේ මාතෘපිතෘ ආදීන් කෙරෙහි වරදවා පැවැත්ම අසභාගවුත්තීතා නම. මෙබඳු වු මාතාධිකවු අකුශලධර්මයන්ට මේ අසභාගවුත්තීතා යන වචනය නාමව්‍යවහාරයෙකි සදිසා අනුරූපා භතති සභාගො න සභාගො අසභාගො, මානථංඛනා විරෙධො වා තෙනස්ස මානාදිසු වත්තනං අසභාගවුත්තීතා, එවං විධානං මානාධි කානං අකුසලානම්දං නාම (මු. පී) සභාගරහිතො සභාග පටිපකෙකා වා අසභාගො අනනුකුලානං වා පටිකුලතා වා තෙනාහ මානථංඛනා විරොධො වාති (අ. පී)

* පරිත්‍යාගය නම් මනාකොට කළ යුතුමය. හෙවත් උපකරණය වශයෙන් අනවශ්‍යවියයි. ස්වරූප නොපිහිටීමයි. උපකරණය පුහුණුවෙන් ඒ ඒ අරමුණු පිළිබඳව ආලයකිරීම හෝ පරිත්‍යාගය නම් පරිත්‍යාගය නාති සංකල්පය උපකරණය විය හැකිය. වා නිසා නිසා නිසා නිසා නිසා (මු. වී) පාලනාදිය නිසා නිසා අනවශ්‍ය අනවශ්‍ය වා, නිසා නිසා ආරම්භය නිසා නිසා (අ. වී)

* කුසල්කිරීමේ නාමකායයෙන් අවිච්ඡිකාවල ලිඛිතය ජාති ආලය නම්. එසේම නොවේ. ඒ නාමකායය අවිච්ඡිකාවල කළ රූප කාය නෙමෙන් අවිච්ඡිකාවල වේ රූපයට ප්‍රතිරෝධයක් කරන කොට ගෙනැවිල්ල කායලෙඞ්ගයක නිසි නම් නොවේ. එසේ නම් පියවි අලසබවය යන අර්ථය දෙනුය. “කායාලෙඞ්ගය” යන වචනයෙන් නාම කායයෙන් අලසබව දෙනුය. ඒ කායාලෙඞ්ගය යන වචනයම රූපකාය යෙන් අලසබවට දෙදෙනෙක් දෙනුය. කුසල් කරන කායය අවිච්ඡිකාවල ලිඛිතය ජාති ආලයය. න රූපයට ප්‍රතිරෝධයක් කාය ලෙඞ්ගය නිසි නම්, අවිච්ඡිකාවල පිහිටි ආලයය නිසි අතර, කායාලෙඞ්ගය නිසි නම් කායය පාලයය. නිසි රූපකායයෙන් දෙබව (මු. වී) කායයෙන් නාමකායය, නිසි අවිච්ඡිකාවල රූප කායය අවිච්ඡිකාවල නොවේ (අ. වී)

* අධික කොට අනුභවකිරීම් ආදියෙන් උපන් බාහුකේතනය නිමිතිකොට අති අලස බව විච්ඡිකාව නම්. බන්ධන නිමිතිකොට ගෙන උපන් අලසබව භවතයම ද නම්. අමතරව කෙලවරයෙන් යනු භවතයම බන්ධන කරනු ලබන අනුකූලයෙන් විවිධ කා දිනෙන් වශයෙන් දෙනුය. අවිච්ඡිකාවල රූපය බාහුකේතනය නිමිතය. ආලයය විච්ඡිකාව, භවතය නිමිතය උපතය. ආලයය භවතයම දෙ. ඉමෙති පනති විතර්ක අකල්පනාදි, සබ්බත්තික ලෙස වස්තුවක් විනිමිකාරණය රුහුණ වස්තුවක් දෙබව (මු. වී) රුහුණ නිසි රුහුණ අතිරිකානොත්තම විවිධ වස්තුවක් (අ. වී)

5.

i. කුසල්කිරීමේ අධික කොට අනුභවකිරීම් ආදියෙන් උපන් බාහුකේතනය නිමිතිකොට අති අලස බව විච්ඡිකාව නම්. බන්ධන නිමිතිකොට ගෙන උපන් අලසබව භවතයම ද නම්. අමතරව කෙලවරයෙන් යනු භවතයම බන්ධන කරනු ලබන අනුකූලයෙන් විවිධ කා දිනෙන් වශයෙන් දෙනුය. අවිච්ඡිකාවල රූපය බාහුකේතනය නිමිතය. ආලයය විච්ඡිකාව, භවතය නිමිතය උපතය. ආලයය භවතයම දෙ. ඉමෙති පනති විතර්ක අකල්පනාදි, සබ්බත්තික ලෙස වස්තුවක් විනිමිකාරණය රුහුණ වස්තුවක් දෙබව (මු. වී) රුහුණ නිසි රුහුණ අතිරිකානොත්තම විවිධ වස්තුවක් (අ. වී)

සුලබං වත නො අස්ස සචෙ අපමනතං. කිංඤ්ච පටිග්ගණෙනායාති
 නානාවිධෙති උපායෙති පණ්ණාති විවරාදිති උපනෙහනානං. තද
 නුක්කකාමතං යෙව ආවිකායා පටිග්ගණෙනා ව නතොපසාදති
 අපි සකටහාරෙති උපනාමනෙහුහුතං. විමහාපතං. පච්චස
 පටිසෙධන සංඛ්‍යාතං. කුහනවජ්ඣති චේදිතබ්බං.

ii. වුත්තමපි චෙතං මහාතිද්දසෙ.- “කතමං පච්චස පටිසෙධ
 නසංඛ්‍යාතං. කුහනවජ්ඣ? ඉධ ගහපතිකා හික්ඛු නිමනෙහනති විවර
 පිණ්ඩපාත සෙනාසන ගිලානපච්චස හෙසජ්ජ පරික්ඛාරෙති,
 පාපිඤ්ජා ඉවජාපකතො අත්ථිකො විවරං පෙ පෙ පරික්ඛාරානං
 හිසෙයාකමාසතං උපාදාය විවරං. පච්චක්ඛාති පිණ්ඩපාතං. පච්චක්ඛාති
 සෙනාසනං. පච්චක්ඛාති ගිලානපච්චස හෙසජ්ජපරික්ඛාරං.
 පච්චක්ඛාති, සො ඵවමාහ කිං. සමණස්ස මහගෙසන විවරෙන ඵතං.
 සාරූපං යං සමණො සුසානා වා සංඛාරකුටා වා පාපණ්ණාති වා
 නනනකාති උච්චිතිකා සංඛාරො. කායා ධාරෙය්‍ය, කිං සමණස්ස
 මහගෙසන පිණ්ඩපාතෙන? ඵතං සාරූපං යං සමණො උඤ්ජා
 වර්ගය පිණ්ඩයා ලොපෙන ජීවිතං. කප්පෙය්‍ය. කිං සමණස්ස
 මහගෙසන සෙනාසනෙන? ඵතං සාරූපං යං සමණො රුක්ඛ
 මුලිකො වා අස්ස අභිභාකාසිකො වා, කිං සමණස්ස මහගෙසන
 ගිලානපච්චස හෙසජ්ජ පරික්ඛාරෙන? ඵතං සාරූපං යං සමණො
 පුග්ගුත්තෙන වා හරිට්ඨි ඛණ්ඩන වා ඛසංඛං. කප්පෙය්‍යාති,
 තදපාදාය ලුඛං විවරං ධාරෙති ලුඛං. පිණ්ඩපාතං. පටිගුඤ්ජති ලුඛං.
 සෙනාසනං. පටිසෙවති ලුඛං. ගිලානපච්චස හෙසජ්ජපරික්ඛාරං.
 පටිසෙවති. නමෙනං ගහපතිකා ඵචං ජානනති අයං සමණො
 අපිඤ්ජො සනතුටො පටිවිත්තො අසංසට්ඨො ආරඛවිට්ඨෙයො ධුතවා
 දෙති හිසෙයා හිසෙයා නිමනෙහනති විවරං පෙ පෙ පරික්ඛාරෙති,
 සො ඵවමාහ ‘තිණණං. සමමුඛිභාවා සඛො කුලපුත්තො ඛහුං
 පුඤ්ඤං. පසවති සංඛාය සමමුඛිභාවා සඛො කුලපුත්තො ඛහුං පුඤ්ඤං.
 පසවති දෙය්‍ය ධම්මස්ස පෙ පෙ දක්ඛිණෙය්‍යානං. සමමුඛිභාවා
 සඛො කුලපුත්තො ඛහුං පුඤ්ඤං. පසවති, තුමහාකප්පෙව අයං සංඛා
 අත්ථි දෙය්‍යධම්මො ව සංවිජ්ජති අහස්සෙව පටිග්ගහතො, සවාහං න
 පටිග්ගහෙස්සාමි ඵචං. තුමහ පුඤ්ඤෙන පරිබාහිරා හවිස්සථ, න
 මයහං ඉමිනා අපෙඨා, අපිච තුමහාහං. ඵච අනුකම්පාය
 පටිග්ගණෙනාමිති, තදපාදාය ඛහුමපි විවරං. පටිග්ගණෙනාති ඛහුමපි
 පිණ්ඩපාතං පෙ පෙ හෙසජ්ජ පරික්ඛාරං. පටිග්ගණෙනාති. යා
 ඵරුපා භාකුටිතා භාකුටියං. කුහනා කුහාසනා කුහිනතං. ඉදං
 වුවචති පච්චස පටිසෙධන සංඛ්‍යාතං. කුහනවජ්ඣති.”

iii. පාපිඤ්ජෙස්සව පන සතො උත්තමෙනස්ස ඛමාසිගම
 පරිදිපනවාමාස තථා තථා විමහාපතං. සාමනන්දස්සනසංඛ්‍යාතං.
 කුහනවජ්ඣති චේදිතබ්බං. යථාහ:- “කතමං සාමනන්දස්සනසංඛ්‍යාතං.

කුහනවණු? ඉඳෙකවෙවා පාපිවෙණි ඉවජාපකතො සමහාවනාධිපයා
 යො ඵවං මං ජනො සමහාවෙස්සතිති අරියධම්මසනාතිසිති
 වාචං භාසති, යො ඵවරූපං චිවරං ධාරෙති යො සමණො මහෙ
 සකෙකාති භණ්ති, යො ඵවරූපං පනනං ලොභථාලකං ධම්මකරණං
 පටිස්සාවනං කුඤ්චිකං කායබ්බිතං උපාහනං ධාරෙති යො
 සමණො මහෙසකෙකාති භණ්ති, යස්ස ඵවරූපො උපජ්ඣායො
 ආවර්ගො සමානුපජ්ඣායො සමානාවර්ගකො ඕතෙනා සඤ්ඤො
 සමනතෙනා සභායො, යො ඵවරූපෙ විහාරෙ වසති අභිඤ්ඤාගෙ
 පාසාදෙ හමමිගෙ භුතායං ලෙණෙ කුටියා කුටාභාතර අට්ටමාලෙ
 උද්දණ්ඩ උපසානසාලායං මණ්ඩපෙ රුක්ඛමූලෙ වසති යො
 සමණො මහෙසකෙකාති භණ්ති, අථවා කොරජික කොරජිකො
 භාකුටිකභාකුටිකො කුහකුහො ලපලපො මුඛසමාවිතො අයං
 සමණො ඉමාසං ඵවරූපානං සනනානං විහාරසමාපනතිනං ලාභිති
 තාදිසං ගමෙරං ගුලිහං නිපුණං පටිවජ්ජනං ලොකුත්තරං සුඤ්ඤානා
 පටිසංසුතන කථං කථෙති. යා ඵවරූපා භාකුටිතා භාකුටියං කුහනා
 කුහායනා කුහිතතනං ඉදං චුච්චති සාමනන්ජපනසබ්බානා කුහන
 වණුති.”

iv. පාපිවජ්ජෙසව පන සතො සමහාවනාධිපයාසකතන
 ඉරියාපපථන විමහාපනං ඉරියාපථ සනතිසිති කුහනවණුති වෙදි
 තබ්බං. යථාහ:- “කතමං ඉරියාපථසබ්බානා කුහනවණු? ඉඳෙ
 කවෙවා පාපිවෙණි ඉවජාපකතො සමහාවනාධිපයායො ඵවං
 මංජනො සමහාවෙස්සතිති ගමනං සණ්ඨපපති සයනං සණ්ඨපපති
 පණ්ඩාය ගවජති පණ්ඩාය නිඝති පණ්ඩාය නිසිදති පණ්ඩාය
 සෙයාං කපෙසති සමාහිතො විස ගවජති සමාහිතො විස නිඝති
 නිසිදති සෙයාං කපෙසති ආපාඨකජ්ඣාසී ව හොති යා ඵවරූපා
 ඉරියාපථස්ස අභිපනා ධිපනා සණ්ඨපනා භාකුටිතා භාකුටියං
 කුහනා කුහායනා කුහිතතනං ඉදං චුච්චති ඉරියාපථ සබ්බානං
 කුහනවණුති.”

v. තස්ස පච්චය පටිසෙධනසබ්බාතෙනාති පච්චයපටිසෙධ
 නනති ඵවං සබ්බාතෙන පච්චයපටිසෙධතෙන, සාමනන්ජපනෙ
 නාති සමපෙ භණ්තෙන, ඉරියාපථස්සාති වතුඉරියාපථස්ස,
 අවධිපනාති ආදි ධිපනා ආදරෙන වා ධිපනා, ධිපනාති ධිපනා
 කාතරා, සණ්ඨපනාති අභිසබ්බරණං පාසාදිකභාවකරණනති
 චුත්තං හොති, භාකුටිතාති පධාන පටිමට්ඨිතභාව දස්සනෙන
 භාකුටිකරණං මුඛසමෙකාවොති චුත්තං හොති, භාකුටිකරණං
 සිලසස්සාති භාකුටිකො භාකුටිකස්ස භාවො භාකුටියං, කුහනාති
 විමහාපනං, කුහනං කුහො කුහස්ස ආයනා කුහායනා කුහිතස්ස
 භාවො කුහිතතනනති.

vi. ලපනානිදෙදසෙ ආලපනානි විසාරං ආගතමනුස්සෙ දිස්සා කිමස්සාය භොතනා ආගතා? කිං භික්ඛු නිමිත්තෙනානුං? යදි එවං ගවජථ, අහං පවජතො භික්ඛු ගහෙනා ආගවජාමිති එවං ආදිතොව ලපනා. අථවා අතනානං උපතෙකා අහං නිස්සා මසී රාජා පසතෙකා මසී අසුකො ව අසුකො ව රජමහාමත්තො පසතනාති එවං අතනුපනාසිකා ලපනා ආලපනා, ලපනාති පුට්ඨස්ස සතනා වුත්තප්පකාරමෙව ලපනං, සලලපනාති ගහපතිකානං උක්කණ්ඨන භිතස්ස ඛකාසං දකා දකා සුචස්ථ ලපනා, උලල පනාති මහාකුට්ඨේසකා මහානාමිකො මහාදුනපනිති එවං උඛං කකා ලපනා, සමුලලපනාති සබ්බතො භාගෙන උඛං කකා ලපනා, උනනහනාති උපාසකා පුබ්බෙ ජිදිසෙ කාලෙ දුතං දෙථ ඉදනි කිං න දෙථාති? එවං යාච දස්සාම භතන ඛකාසං න ලහාමාති ආදි වදනති තාව උඛං උඛං නහනා වෙඨනාති වුත්තං භොති. අථවා උච්ඡ්භස්සං දිස්සා කුතො ආහනං උපාසකාති පුච්ඡති. උච්ඡ්චෙනතතො භතෙනති, කිං තස්ස උච්ඡ් මධුරනති? ඛාදිකා භතන ජාතිතබ්බං, න උපාසකා භික්ඛුස්ස උච්ඡ් දෙථාති වතනුං වචනති නි, යා එවරූපා නිබ්බසේනාස්සාපි වෙඨනකකථා උත්තහනා. සබ්බතො භාගෙන පුනප්පුතං උනනහනා සමුත්තහනා, උක්කාවනාති එතං කුලං මංසෙව ජානාති සවෙ එස්ස දෙස ඛමෙමා උපපජ්ජති මසහමෙව දෙතිති එවං උක්කිපිකා කාවනා උක්කාවනාති වුත්තං භොති. තෙල කඤ්ඤික වස්ථු වෙඨ වතනබ්බං. වෙ කිර භික්ඛු එකං ගාමං පටිසිකා ආසනසාලායං නිසිදිකා එකං කුමාරිකං දිස්සා පසෙකාසිංසු, අපථතො එකං පුච්ඡ අයං භතෙන කස්ස කුමාරිකාති? අමහාසං උපට්ඨාසිකාය තෙලකඤ් ජිකාය ධිතා ආවුසසා, ඉමිස්සා මාතා මසී ගෙහං ගතෙ සප්පිං දදමානා සටෙතෙව දෙති අයමපි මාතා විස සටෙතෙව දෙතිති උක්කාවෙති. සබ්බතො භාගෙන පුනප්පුතං උක්කාවනා සමුක්කාවනා, අනුපට්ඨ භාණ්ඩාති සවොනුරූපං ඛමොනුරූපං වා අනපලාකෙකා පුනප්පුතං පිසහණ්ණමෙව. වාටුකමානාති නිවවුතතිතා අතනානං හෙඨතො හෙඨතො ධපෙකා වතනනං. මුග්ගසුපානාති මුග්ගසුප සදිසතා, සථාතිමුග්ගසු පච්චමානෙසු කොවිදෙව න පච්චති අවසසා පච්චනති එවං යස්ස පුග්ගලස්ස වචනෙ කිඤ්චිදෙව සවමං භොති සෙසං අලිකා, අයං පුග්ගලො මුග්ගසුපොති වුච්චති, තස්ස භාවො මුග්ගසුපානා පාඨිහව්සනාති පාඨිහව්සනාවො, යො හි කුල දුරතෙ ධාති විස අතෙකන වා බතෙකන වා පඨිහවති ධාරෙතිති අත්ථො, තස්ස පඨිහවස්ස කමමං පාඨිහව්සං පාඨිහවස්ස භාවො පාඨි හව්සනාති.

vii. නෙමිත්තනිකානා නිදෙදසෙ නිමිත්තනති යං කිඤ්චි පරෙසං පච්චය දුත සසෙඤ්ඤාජනකං කායවජිකමමං, නිමිත්තකමමනති නිමිත්තස්ස කිරණකොසලලං. තතිදං වස්තු:- එකො කිර පිණ්ඩ

පාතිකො උපට්ඨානිකමිමාරයං ගෙහවාරං ගන්තො කිං හතෙනති පුට්ඨිකො විවරනාතරෙන හන්ති. නිහතිකො වාසිපහරණාකාරං අකාසි, කම්මාතරෙ සලකතිතං මෙ හතෙනති වාසිං කතො අදාසි. ඔහාසොති පච්චය පටිසංයුතතකථා, ඔහාසකම්මනති වච්ඡපාලකෙ දිකො කිං. ඉමෙ වච්ඡා බිරගොවච්ඡා තකකගොවච්ඡාති පුට්ඨිකො බිරගොවච්ඡා හතෙනති වුතෙන න බිරගොවච්ඡා යදි බිරගොවච්ඡා සිසුං හිකුපි බිරං. ලභෙය්‍යනති ඵවමාදිනා නයෙන තෙසං දරකානං මාතාපිතුනං නිව්වදෙකො බිරදුපනාදිකං ඔහාසකරණං. සාමනන්තප්පාති සමිපං කතො පපනං. ජාතකිහාණකවක්ඛු වෙසා කප්ථනබ්බං. එකො කිර ජාතක භාණකප්ථනෙහි භුක්ඛුකාමො උපට්ඨාසිකාය ගෙහං පටිසිකො නිසීදි, සා අදාතුකාමො තණ්ඩුලා නන්දිති හණනති තණ්ඩුලෙ ආහරිතුකාමා විස පටිවිසාසකරං ගතා, හිකු අනෙතාගබ්බං පටිසිකො ඔලොකෙතො කවාට කොණ උච්ඡුං භාජනෙ ගුලං පිටකෙ ලොණමච්ඡපාලෙ කුමනියං තණ්ඩුලෙ සටෙ සතං දිකො නිකම්මකො නිසීදි. සරණි තණ්ඩුලෙ නාලකුනති ආගතා, ථෙරො උපාසිකො! අප්ප හිකු න සමපජ්ජියාතිති පටිගවෙව භිමිතං. අදාසනති ආහ, කිං හතෙනති? කවාටකොණ නිකම්මතං උච්ඡුං විස සපං අදාසං, තං පහරියාමිති ඔලොකෙතො භාජනෙ ධිපිත ගුලපිණ්ඩකෙ විස පාසාණ ලෙඩ්ඩුකෙ පහටෙන සපෙසන ඝනං පිටකෙ නිකම්මත ලොණ මච්ඡපාලසදිසං එණං තස්ස තං ලෙඩ්ඩුං ඩිසිතු කාමස්ස කුමනියා තණ්ඩුලසදිසෙ දනෙන අථස්ස කුපිතස්ස සටෙ පකම්මත සතසදිසං මුඛතො නිකම්මනා විසමියංකං බෙලනති. සා න සකකා මුණ්ඩකං වසෙවතුනති උච්ඡුං දකො ඔදනං පටිකො සත ගුලමච්ඡපි සබ්බං අදාසිති එවං සමිපං කතො පපනං. සාමනන්ත ප්පාති වෙදිතබ්බා, පටිකපාති යථා තං ලහති තථා පටිවතෙන කො පටිවතෙනකො කථනනති.

viii. නිපෙසසිකතා නිදදසෙ අකෙකාසනාති දසති අකෙකාස වක්ඛුති අකෙකාසනා, වමනනාති පටිහවිකො කථනං, ගරහනාති අස්සබ්බො අපසසනෙකාති ආදිනා නයෙන දෙසාරොපනා, උකෙක පනාති මා එවං එසා කප්ථනාති වාචාය උකතිපනං, සබ්බතො භාගෙන සවක්ඛුකං සහෙතුකං කතො උකෙකපනා සමුකෙකපනා, අථවා අදෙනං අතො දනපතිති එවං උකතිපනං උකෙකපනා, මහාදනපතිති එවං සුච්ඡු උකෙකපනා සමුකෙකපනා, බිපනාති කිං ඉමස්ස ජිවිතං බිජ්ජෙතොති එවං උපපණ්ඩනා, සංඛිපනාති කිං ඉමං අදාසකොති හණ්ඨ යො නිව්ව කාලං සබ්බෙසමපි නන්දිති වචනං දෙනි එවං සුච්ඡුතරං උපපණ්ඩනා, පාපනාති අදාසකතස්ස අවණණස්ස වා පාපනං, සබ්බතො භාගෙන පාපනා සමපාපනා, අවණණභාදිකාති එවං මෙ අවණණභයාපි දස්සනති ගෙහතො ගෙහං ගාමතො ගාමං ජනපදතො ජනපදං අවණණහරණං,

පරිච්ඡේදයෙහි සිංහලානි පුරාණ මධ්‍යම භූමියෙහි පරමමුඛෙ අවශ්‍යතා සහිත, එසා හි අතිමුඛ බලාගතයා අසහනකානාසා පරමමුඛානං සිංහලානං සිංහලානං විස හොති තසම පරිච්ඡේදයෙහි සිංහලානං වුත්තා, අසං වුවනි නිපෙසසිංහලානං අසං සමා වෙච්ඡෙසිකා විස අබ්බංගං පරසං ගුණං නිපෙසසෙති නිපුණත්ති සමා වා ගතිපාතං සිංහලානං ගතිමග්ගතා විස පරගුණෙ නිපෙසිකා විචුණොත්තා එසා ලාභ මග්ගතා හොති තසම නිපෙසසිංහලානං වුවනිති.

ix. ලාභෙන ලාභං නිජිංසනතානිදෙසෙ නිජිංසනානි මග්ගතා, ඉතො ලබනි ඉමමසා ගෙනා ලබං, අමුත්තානි අමුකමති ගෙනෙ, එසිති ඉච්ඡනා, ගවෙට්ඨිති මග්ගතා, පරිසෙසිති පුතපුතං මග්ගතා, ආදිතො පසාය ලබං ලබං හික්ඛං තනු තනු කුලදරකානං දක්වා අගෙන බිරසාගුං ලභිකා ගතතිකුච්ඡු කප්පකබ්බං, එසනානි ආදිති එට්ඨිති ආදිතං වෙට්ඨනානි තසම එට්ඨිති එසනා ගවෙට්ඨිති ගවෙසනා පරිසෙට්ඨිති පරිසෙසනා ඉවෙච්ච මෙත්ථ සොජනා වෙදිතබ්බා.

5. i. කුහනානිදෙසෙ, කුහනාපදයාගේ නිදේශයෙහි; ලාභ සංකාර සිලෝකසනනිසිතසානි, යනු; ලාභඤ්ඤා, විවරදිප්‍රත්‍යය සංකාරාන ලාභයන්; සංකාරඤ්ඤා, සංකාරකොටු ආදරයෙන් දෙනුලබන එම ප්‍රත්‍යයසංකාරාන සත්කාරයන්; කිත්තිසද්දඤ්ඤා, පනල යසස් ඇති බවය යන කිත්තිසද්දයන්; නිසිතසා, තාමත්තාවයෙන් ඇසුරුකළ පුත්‍රලාගේ; පත්‍රයන්තසානි, ප්‍රාචීන සංකාරවුන් යන; අත්තො, අපය වේ; පාපිච්ඡසානි, යනු; අසනනගුණ දීපනකාමසා, තමා කෙරෙහි අවිද්‍යාමානවූ ශ්‍රද්ධාදිගුණයන් පහලකරනුකැමැත්තනුගේ; ඉච්ඡාපසා නසානි, යනු; ඉච්ඡාය පටිපු ඉච්ඡාව විසින්; අපකතසා, සමාගා ජීවයා කෙරෙන් පහකරනලද්දෙනුගේ; උපද්‍රවසානි, ආජිවොපද්‍රව යෙන් උපද්‍රවයාගේ යන; අත්තො, අපය වේ; ඉතො පරං, මේ ඉච්ඡාපකතසා යන පදයා කෙරෙන් මත්තෙහි; යසමා, යම්හෙයකින් පව්වයපටිසෙධන සාමන්තප්පන ඉරියපට සනතිසිතවසෙන, ප්‍රත්‍යය ප්‍රතිමෙධයා සාමන්තප්පනායා ඊයසාපටසනතිශ්‍රිතයා යන මොවුන්ගේ වශයෙන්; මහානිදෙසෙ, මහානිදෙසපෙළ; නිවිධං, ත්‍රිවිධවූ; කුහනවත්ථ, කොහොත්වන; ආගතං, ආය; තසමා, එහෙයින්; නිවිධමපි, ත්‍රිවිධවූම; එතං, තෙල කොහොත්වන; දසෙසානං, පාළියෙන් ඇර දක්වනු පිණිස; පව්වය පටිසෙධන සංකාරානෙතවානි එවමාදි, යන මේ ආදිය; ආරබ්භං, ආරම්භකරනලදි; තත්ථ, ඒ ආරම්භ ත්‍රිවිධකුහන වසනුත් කෙරෙහි; නොහොත් - ඒ පව්වය පටිසෙධන සංකාරානෙත වා යනාදි වචනයෙහි; (විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො, විනිස දතසුතුං) දී වරදිති, විවරදිප්‍රත්‍යයයෙන්; නිමනනිතසා, නිමනනුණයකරනලද; තදත්ථි කසෙසාව සතො, ඒ විවරදිප්‍රත්‍යය කැමැති සුලුවුන්ම; පාපිච්ඡනං, පාපිච්ඡනාව; නිසාය, නිසා; පටිකම්පනෙන ව, ප්‍රතිකම්පන හෙතුවෙන්ද;

තෙ ව ගහපතිකෙ, ඒ ගහපතිනුදු; (ඒ දයකයනුදු යුසේසි) අතතති, තමා කෙරෙහි; සුපපතිඝිතසබ්බෙ, මනාවැ පිහිටි සැදුහැ ඇත්තවුන්; සැකා, දූත; පුත්‍ර, නැවත; අහො, විසමය; අයො, ආයාතනමේ; (සමාමිත්තවන්සේ යුසේසි) අපිච්ඡො, අලොච්ඡය; නොහොත් - අහො අපිච්ඡො, වැඩියක් අපිස්බැව් ඇත්තේවද; ඔ කිඤ්චි, කිසිවක්; පටිග්ගණනිතුං, පිළිගන්නට; න ඉච්ඡති, නොකැමැති වේ; අපමනතකං, සමප්‍රමාණද වූ; කිඤ්චි, කිසිවක්; සචෙ පටිග්ගණෙනයං, ඉදින් පිළි ගන්නේවී නම්; නො, අපගේ; (ජීවිතය හෝ මිනිසත්බව) සුලභං වත අසානි, මනාකොටැ ලදවේමැයි; නානාච්චෙති, නානාප්‍රකාරවූ; උපායෙති, උපායවලින්; පණ්ණිතාති, ප්‍රණීතවූ; විචරදීති, විචරදිප්‍රත්‍යය යන්; උපනෙන්නානං, එළවන්නාවූ; තෙසං, ඒ ගැහැවියන්ට; (ඒ දයකයන්ට යුසේසි) තදනුග්ගහකාමතංයෙව, ඔවුන්ට අනුග්‍රහය කැමැති බවමැ; ආවිකකා, පළකොටැ; පටිග්ගහණෙන ව, පිළිගත් මෙන්ද; තතොපභූති, එතැන් පටන්, හෙවත් - ඒ පිළිගන්නා තැන් පටන්; අපි සකටභාරෙති, සකටභාරයෙහිදු; (අසීතිසකටභාරෙති, යනු පාසයි. - අසුගණන් ගැල්බරින්; යනු අපිසිඨ) උපානාමනගෙතුහුතං, එළවීමට කරැණුවූ; විභාපනං, විසමයකරවීම; පච්චය පටිසෙධන සංඛාතං, ප්‍රත්‍යයප්‍රතිසෙධනයයි කියනලද; කුහනවණ්ණිති, කොහොන් වතැයි; වෙදිතබ්බං, දතයුතු.

5. ii. මහානිදෙදසෙ, මහනිදෙදසැ; කතමං පච්චයපටිසෙධන සංඛාතං. පෙ ඉදං පච්චය පටිසෙධන සංඛාතං කුහනවණ්ණිති, යන; එතං, එතෙවනය; වුත්තමපි ව, (සැරියුත් මහතෙරැන්) වදාරන ලද්දේමැයි; පච්චය පටිසෙධන සංඛාතං, ප්‍රත්‍යය ප්‍රතිසෙධ සංඛාතවූ; කුහනවණ්ණි, කොහොන්වන නම්; කතමං, කිම යන්; ඉධ, මේ ලොක යෙහි; ගහපතිකා, ගහපතිනු; භික්ඛු, භික්ෂූන්; විචර පිණ්ඩපාත සෙනා සතගිලානපච්චයහෙසජ්ජපරික්කාරෙති, විචරය පිණ්ඩපාතය ශයනා සතය ගිලන්පස බෙහෙත් පිරිකරය යන මෙයින්; නිමනෙන්නති, නිමනුණය කෙරෙත්; පාපිච්ඡො, පවිටු අදහස් ඇති; ඉච්ඡාපකතො, ඉච්ඡාවෙන් හෝ ඉච්ඡාව විසින් මඩනාලද්දවූ; (කොච්, කිසි කුහක මහණෙක්; 0) අනිකො, අර්ථවූයේ; හෙවත් - විචරදි ප්‍රත්‍යය කැමැත්තේ; විචර. පෙ. පරික්කාරනං, සිවුරැ පිණ්ඩපාත සෙනසුන් ගිලන්පස බෙහෙත්පිරිකරන්නේ; භියොකමයනං, බොහෝ කැමැතිවන බව; උපාදය, නිසා; විචරං, සිවුර; පච්චකබාති, ප්‍රතික්ෂෙප කෙරෙයි; පිණ්ඩපාතං, පිණ්ඩපාතය (ආහාර); පච්චකබාති ප්‍රතික්ෂෙප කෙරෙයි; සෙනාසනං, සෙනසුන; පච්චකබාති, ප්‍රතික්ෂෙප කෙරෙයි; ගිලාන පච්චය හෙසජ්ජපරික්කාරං, ගිලන්පස බෙහෙත් පිරිකර; පච්චකබාති, ප්‍රතික්ෂෙප කෙරෙයි; සො, ඒ කුහක මහණතෙම; සමණස්ස, මහණහට; මහගෙසන, මහභූවූ; විචරෙන, සිවුරෙන්; කිං, කිම; සමණො, මහණතෙමේ; සුසානා වා, සොහොනින් හෝ; සංකාරකුටා වා, කසලගොභීන් හෝ; පාපණ්ණිකාති වා, අවන්හලෙන් දමනලද්දවූ හෝ;

(පාපණිකා වා සීද පායසි අවුණුදෙරින් හෝ යන අපසි) නන්තකානි, කඛරෙදි; උච්චිතිනා, හවුලාගෙන; සඛ්ඝාටිං කනා, සහලකොට; යං, යම් සිවුරුබැරීමක්; ධාරෙය්‍ය, ධරුද; එනං, තෙල සහලකොට; සිවුරු බැරීම; සාරුප්පං, සරුපි; (සැහෙසි සේසි) සමණස්ස, මහණහට; මහගෙසන, මහභුදු; පිණ්ඩපානෙන, පිණ්ඩපානයෙන්; කිං, කිම; සමණො, මහණනෙමේ; උඤ්ජාවරියාය, පිඩුසිකාසැරීමෙන්; පිණ්ඩයා ලොපෙන, පිණ්ඩපානාලොපයෙන්; යං ජීවිතං, යම් ජීවිතයක්; කප්පෙය්‍ය, පැවැත්ම කරන්නේද; එනං, තෙල දිවිපැවැත්ම; සාරුප්පං, සරුපි; සමණස්ස, මහණහට; මහගෙසන, මහභුදු; සෙනාසනෙන, සෙතස්නෙන්; කිං, කිම; සමණො, මහණනෙමේ; රුකඛ්ඛුලිකො වා, වෘක්ෂමූලිකව හෝ; අබ්බොකාසිකො වා, අභවකාසිකව හෝ; යං, යම් විහරණයෙක්කි; අස්ස, වන්නේද; එනං, තෙල විහරණය හෝ සෙතස්න; සාරුප්පං, සරුපි; සමණස්ස, මහණහට; මහගෙසන, මහභුදු; ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරිකාරෙන, ගිලන්පසබෙහෙන් පිරිකරන්; කිං, කිම; සමණො, මහණනෙමේ; පුතිච්ඡතොන වා, ගොමුත්‍රයෙන් හෝ; හරිට්ඨිකිකිකිකිකි වා, අරථකිකිකිකිකි හෝ; යං ඔසධං, යම් බෙහෙදක්; කරෙය්‍ය, කරන්නේද; එනං, තෙල බෙහෙත්කිරීම; සාරුප්පං ඉති, සරුපි යයි; එවං, මෙපරිද්දෙන්; ආහ කියසි; (මේ ඇම තෙන යත් ශබ්දයා ක්‍රියාපදමයිතය කෙරෙයි) තදුපාදය, ඒ විවරදි ප්‍රත්‍යයයන් බොහෝ කැමැතිබව නිසා; (නොහොත් - එතැන් පටන්; වි: ස:) ලුබං විවරං, රුක්ෂ සිවුරු; ධාරෙති, ධරන්නේයි; ලුබං පිණ්ඩපානං, රුක්ෂ පිණ්ඩපානය; පරිභුඤ්ජති, පරිභොගකරන්නේයි; ලුබං සෙනාසනං, රුක්ෂ ශයනාසනය; පටිසෙවති, ඇසුරුකරන්නේයි; ලුබං ගිලානපච්චය භෙසජ්ජ පරිකාරං, රුක්ෂ ගිලන්පසබෙහෙන් පිරිකර; පටිසෙවති, පරිභොගකරන්නේයි; තමෙන, ඒ කුහකමහණු; ගහපතිකා, ගෘහ පතිනු; (දයකයෝ යුසෙසිඨ) අයං සමණො; මේ මහණනෙමේ; අපච්චෙජා, අපිස්බැව් ඇත්තෙකැ; සන්තුටො, සතුස්බැව් ඇත්තෙකැ; පටිච්චෙනා, ප්‍රචිච්ඡිකතයෙකැ, හෙවත් - විවේකයෙහි වෙසෙන්නෙකැ; අසංසටො, කුලෙහි ගෙනෙහි නොඇලුනෙකැ; ආරඛිටියො, පටන්ගත් වැර ඇත්තෙකැ; හෙවත් වැඩු විසි ඇත්තෙකැ; ධුතවාදෙති, අනුන්වද දුගහ රැක්මෙහි ගුණකියන්නෙකැයි; එවං, මෙපරිද්දෙන්; ජානනි, දනිත්; එවං ජාතිනා, මෙසේ දන; 0) භියො භියො, වැඩි වැඩියෙන්; නොහොත් - නැවත නැවත; විවරං පෙ පෙ පරිකාරෙති, සිවුරු පිණ්ඩපාන සෙනසුන් ගිලන්පසබෙහෙන් පිරිකරවලින්; නිමනෙනනි, පවරන්; සො, ඒ කුහකමහණ නෙම; එවමාහ, මෙසේ කියන්නේයි; තිණ්ණං, ශ්‍රව්‍යය; දෙයධම්මා දක්ෂිණාභිපුඤ්ඤා යන තුන්දෙනෙකු; සමමුඛිභාවා, හමුවන බැවින් හෝ සමගම්වන බැවින්; සඬො, සැදුහැකි; කුලපුතො, කුල පුත් නෙමේ; බහු. පුඤ්ඤං, බොහෝ පින්; පසවති, උපයයි; සඬාය, ශ්‍රව්‍යවගේ; සමමුඛිභාවා, හමුවන බැවින් හෝ සමගම්වන බැවින්; සඬො, සැදුහැකි; කුලපුතො, කුලපුත් නෙමේ; බහු. පුඤ්ඤං,

බොහෝ පින්; පසුවනි, උපයයි; දෙය්‍යධම්මස්ස, දෙය්‍යධම්මසංඛ්‍යාන දූතවස්සුහුගේ; පෙ දකඛ්ණේය්‍යානං, දකඛ්ණාදීයන්ගේ; සමමුඛි භාවා, හමුවන බැවින් හෝ සමහම්වන බැවින්; සඛො, සැදුහැකි; කුලපුතො, කුලපුත්තෙමේ; ඛන්‍රං පුඤ්ඤං, බොහෝ පින්; පසුවනි, උපයයි; තුමහාකඤ්ච, නොපගේද; අයං සඛා අපී, මේ ශ්‍රඩාව ඇත; දෙය්‍යධම්මො ව, දෙය්‍යධම්මසංඛ්‍යාන දූතවස්සුවද; සංවිජ්ජනි, විද්‍යමාන වෙයි; අහඤ්ච, මමද; පටිගහාහකො, ප්‍රතිග්‍රාහකයෙමි; අහං, මම; සවෙ න පටිගහෙස්සාමි, ඉදින් නොපිළිගන්නෙමි නම්; එවං, එසේ කල්හි; තුමෙහ, තෙපි; පුඤ්ඤාන, කුශලයෙන්; පරිබාහිරා, බැහැර ගියහු; භවිස්සුථ, වන්නහුය; හෙවත් - පිරිහෙන්නහුය; මය්‍යං, මට; ඉමිනා, මේ චිවරදිප්‍රත්‍යයයෙන්; න අත්තො, ප්‍රයෝජනයක් නැත; අපිච, එතකුදු වත්; තුමහාකංගෙව, නොපටමැ; අනුකම්පාය, අනු කම්පා පිණිසැ; පටිගහණභාමිති, පිළිගණිමි කියා, තදුපාදය, එතැන් පටන්; නොහොත් - ඒ බොහෝ පසය කැමැතිබව නිසා; ඛන්‍රමපි, බොහෝද; චිවරං, සිවුරු; පටිගහණභාති, පිළිගනි; ඛන්‍රමපි, බොහෝද; පිණ්ඩපානං, පිණ්ඩපානය පෙ ගෙසජ්ජපරිකාරං, බෙහෙත් පිරිකර; පටිගහණභාති, පිළිගනි; එවරුපා, මෙබඳු වූ; යා භාකුටිතා, යම් මුහුණු හකුළුවන බවක් වේද; භාකුටියං, මුහුණු හකුළුවන සුල්ල හුගේ බවක් වේද; කුහනා, විසමය කරවීමක් වේද; කුහායනා, විසමය පැවැත්මක් වේද; නොහොත් - කුහකගතියක් වේද; කුහිතතනං, කුහක පුද්ගල සම්භාවයක් වේද; ඉදං, මේ කොහොත්වත්තෙමේ; පච්චය පටිසෙධන සංඛිතං, ප්‍රත්‍යය ප්‍රතිෂේධසංඛිතාවූ; කුහනවඤ්චි, කොහොත්වතැයි; වුවවති, කියනුලැබේ.

5. iii. පන, තදන්‍යවූ කොහොත්වතෙක් දක්වනුලැබේ; පාපිච්ඡස්සෙව සත්‍යො, පවිටු අදහස් ඇත්තාවූ කුහක මහණහුගේමැ; උත්තරිමනුස්ස ධම්මාබිගම පරිදිපන වාචාය, උත්තරිමනුස්ස ධම්මාබිගමය හඟවන තෙපුලෙන්; තථා තථා, මෙතෙම ධ්‍යානලාභීය මෙතෙම ඵලලාභීය පී ජී ප්‍රකාරයෙන්; විමුක්ඛාපනං, විසමයකරවීම; සාමන්‍යන ජප්පන සංඛිතං, තමා උතුරු මිනිස් ධම් අධිගමයට ආසන්නකොටැ බණන බැවින් සාමන්‍යන ජප්පනයයි කියනලද; කුහනවඤ්චි, කොහොත් වතැයි; වෙදිතබ්බං, දතයුතු; යථාහ, කුමි නම් සාධකවචනයක් වදුල සේක්ද; කතමං සාමන්‍යනජප්පන සංඛිතං පෙ කුහනවඤ්චි, යන සාධකවචනය; ආහ, (දම්සෙනෙවි සැරියුත්මහතෙර) වදුලසේක; සාමන්‍යන ජප්පන සංඛිතං, සාමන්‍යන ජප්පනයයි කියනලද; කුහනවඤ්චි, කොහොත්වත්තෙමේ; කතමං, කවරේද; ඉධ, මේ ලොකයෙහි; එකච්චො, ඇතැම් කුහකමහණෙක්; පාපිච්ඡො, පවිටු අදහස් ඇත්තේ; හෙවත් - තමා කෙරෙහි අවිද්‍යමානවූ ශ්‍රඩාදිගුණයන් පහළකරනු කැමැත්තේ; ඉච්ඡාපකතො, පවිටු ඉච්ඡාව විසින් සමයගාමීවයෙන් පහකරනලද්දේ; සමභාවනාබිප්පායො, සමභාවනාවෙහි අභිප්‍රාය ඇත්තේ; එවං, මෙසේ පහළකිරීමක් ඇතිකල්හි; මං, මට; ජතො,

ජන තෙමේ; සමනාවෙසසනිති, සමනාවනා කරන්නේයයි; අරියධම්ම සනනියසිතං, ආයතීයන්තේ දෑහැන්සමවන් ඇ ධම්මෝ ඇසුරුකලාමු; වාචා, තෙපුල්; භාසනි, බෙණේද; යො, යම් මහණෙක්; ඵවරූපං, මෙබඳුමු; චිවරං, සිවුරක්; ධාරෙති, ධරද; සො සමණො, ඒ මහණ තෙම; මහෙසකෙකාති, (උත්තරිමනුෂ්‍යධම්මාගිගමයෙන්) මහත් අනුභාව ඇත්තේයයි; භණති, බෙණේ; යො, යම් මහණෙක්; ඵවරූපං, මෙබඳුමු; පතනං, පාත්‍රයක්; ලොහපාලකං, ලොහොතල්ලක්; ධම්මකරණං, ධර්මකරණය; ධර්මසංවිතං, පරිසංවිතය; කුසුමකං, කෙස්සක්; (කුණ්ඩකං, කොන්ඩියක්; යනු පාඨාච්ඡිඪ) කායබ්බතං, කාලානක්; උපාහනං, වහනක්; ධාරෙති, ධරද; සො සමණො, ඒ මහණතෙම; මහෙසකෙකාති, මහානුභාව ඇත්තේයයි; භණති, බෙණේ; යසං, යම් මහණෙක්හුගේ; ඵවරූපො, මෙබඳුමු; උපස්සායො, උපාධ්‍යායයෙන්; ආවරියො, ආවායතී යෙන්; සමානුපස්සායකො, සමානොපාධ්‍යාය ඇත්තෙක්; සමානා චරියකො, සමානාවායතී ඇත්තෙක්; මිතො, මිත්‍රයෙක්; සන්ධිට්ඨො, දූෂ්ටමාත්‍රමිත්‍රයෙක්; සමනතො, දූෂ්ටතාති ඇති මිත්‍රයෙක්; සමායො, සබඳෙක්; (අපී, ඇද්ද; 0) යො, යම් මහණෙක්; ඵවරූපො, මෙබඳුමු; විහාරෙ, වෙහෙර; වසති, වෙසේද; (ඵව රූපෙ යන්න අභිසංයොගාදි පදයන් හා ද යොදනු) අභිසංයොගෙ, දීඝිප්‍රාසාදයෙහි; නොහොත් - ගරුඛපක්‍ෂ සංසථාන ඇති ප්‍රාසාදයෙහි; පාසාදෙ; වතුරලුප්‍රාසාදයෙහි; හමිතියො, සදල පන්වා කළ පායෙහි; ගුහායං, දොර නොලූ පථිත ගුහායෙහි; ලෙණෙ, දොරලූ ගල්ලෙන; කුටියා, කිලියෙහි; කුටාගාරෙ, කැණිමඩුලුදෙකක් නගා කළ ගෙහි; අට්ටො, සතර පස් බුමු ඇති අටලු ගෙහි; මාලෙ, එක් කුරුපාවෙකින් හැකවූ අනෙක් කොන් ඇති ගෙහි; උද්දණ්ඩො, ගඟ නැති එක් දොරක් ඇති දික්ගලෙහි; උපචානසාලායං, හැමදෙනා රැස්වන ගෙහි; හෙවත් උච්චාත්තලෙහි; මණ්ඩපෙ, මණ්ඩප යෙහි; රුක්ඛමුලෙ, වෘක්‍ෂමුලයෙහි; වසති, වෙසේද; සො සමණො, ඒ මහණතෙමේ; මහෙසකෙකාති, මහානුභාව ඇත්තේයයි; භණති, බෙණේද; අච්චා, නොහොත්; කොරජ්ජකකොරජ්ජකො, කොරජ නම් ලද නිර්ජික කායවාගිසිප්පදායෙන් නිග්‍රහය ඇතියේ; හෙවත් - ඉතා හැකිලෙන්නේ; හෙවත් - කොහොත්බැව් හෙතුකොටගෙන දුටුන් සංවර කළ අයුරුඇත්තේ; භාකුටිකභාකුටිකො, ඉතා මුහුණු හකුළුවන සුලුමයේ; හෙවත් පරිසංවිතවූයේ; කුහකුහො, ඉතා විසමය කරවන්නේ; ලපලපො, ඉතාම පුලාපතෙපුල් බණින්නේ; මුඛසමානවිතො, තමාගේ මුඛමාත්‍රයෙන්ම අනුන් විසින් සමනාවනා කරනලද්දේ; (හොති, වේද; 0) අයං සමණො, මේ මහණතෙම; ඵවරූපානං, මෙබඳුමු; සනනානං, ශානනමු; විහාරසමාපනනිතං, විහාරසමාපනනින්; ලාභීති, ලබන සිලියයි, තාදිසං, එබඳුමු; ගමිතං, ගැඹුරුමු; ගුහං, ගුහමු; නිපුණං, සිසුම්මු; පටිච්ඡන්තං, මුඛකටහුනමු; ලොකුත්තරං, ලොකොත්තරමු; සුඤ්ඤතාපටිසංයුතතං, නිජාණප්‍රතිසංයුතතමු; කථං කථෙති, බස් බෙණේද; ඵවරූපා, මෙබඳුමු; යා භාකුටිතා, යම් මුහුණු

හකුළුවන බවක් වේද; භාකුටිය, මුහුණු හකුළුවන සුල්ලෙහි බවක් වේද; කුහනා, විසමය කරවීමෙන් වේද; කුහායනා, විසමය පැවැත්මක් වේද; නොහොත් - කුහකගතියක් වේද; කුහිතතනං, කුහක පුද්ගල සමභාවයෙන් වේද; ඉදං, මෙය; සාමනාජපපනසංඛාතං, (තමා උතුරු මිනිස්ථම් අභිගමාට ආසන්නකොටැ බණන බැවින්) සාමනාජප්පන නම් ලද; කුහනවඤ්ඤා, කොහොත්වනැයි, වුවහි, කියනුලැබේ.

5. iv. පන, තදන්තවු කුහනවඤ්ඤාවෙන් දක්වනුලැබේ; පාපිවජ්ජෙසව සතො, පටිටු අදහස් ඇත්තාවූ කුහකමහණෙහිමැ; සමභාවනාධිපායකතෙන, (කෙසේ ජනතෙමේ මා ආයතීයෙකැ කියා හෝ විශේෂලාභියෙකැ කියා හෝ දන්නේද යන) සමභාවනයෙහි අභිප්‍රායයෙන් කරනලද; ඉරියාපටෙන, ඉරියව්වෙන්; විමාපනං, විසමය කරවීම; ඉරියාපටසනතිසසිතං, ඊයඹාපටසනති:ශ්‍රිතවූ; කුහන වඤ්ඤා, කොහොත්වනැයි; වෙදිතබ්බං, දතයුතුයි; යථා, කුම නම් සාධකවචනයක් වදලසේක්ද; කතමං ඉරියාපටසනතිසසිතං කුහන වඤ්ඤා පෙ කුහනවඤ්ඤා, යන වචනය; (ආහ, වදලසේක; 0) ඉරියාපටසනතිසසිතං, ඉරියව් ඇසුරුකලාවූ; කුහනවඤ්ඤා, කොහොත් වන් නෙමේ; කතමං, කවරේද; ඉධ, මේ ලොකයෙහි, එකවේවා, ඇතැම් කුහකමහණෙක්; පාපිවජ්ජා, පටිටු අදහස් ඇත්තේ; ඉවජාපකතො, පටිටු ඉවජාව විසින් සමයගාජ්වයෙන් පහකරනලදයේ; සමභාවනා ධිපායො, සමභාවනාවෙහි අභිප්‍රාය ඇත්තේ; එවං, මෙසේ ඉරියව් සැපයීමක් ඇතිකල්හි; මං, මට; ජනො, ජන නෙමේ; සමභාවෙසුතීති, සමභාවනා කරන්නේයයි; ගමනං, ගමන් ඉරියව්ව; සණ්ඨපෙනි, මනාකොටැ සපයාද; සයනං, හෝනා ඉරියව්ව; සණ්ඨපෙනි, මනාකොට සපයාද; පණ්ඩාය, රහතැයි මා දකින්නායි සිත පිහිටුවා හෝ පතා; ගවජති, යේද; පණ්ඩාය, එසේමැ සිත පිහිටුවා හෝ පතා; තිඨති, සිටීද; පණ්ඩාය, එසේමැ සිත පිහිටුවා හෝ පතා; නිසීදති, හිඳීද; පණ්ඩාය, එසේමැ සිත පිහිටුවා හෝ පතා; සෙය්‍යං කප්පෙනි, සයනය කෙරේද; සමාහිතො විය, ධ්‍යානසමාධීන් සමාහිතයක්නු මෙන්; ගවජති, යේද; සමාහිතො විය තිඨති, සමාහිතයක්නු මෙන් සිටීද; නිසීදති, හිඳීද; සෙය්‍යං කප්පෙනි, සයනය කෙරේද; ආපාඨකජ්ඣාසි ව, හමුයෙහි සිතන්නේන් හෙවත් - මිනිස්තට පැනෙන තෙතැ සමවතට සමවන් තක්නු මෙන් හිඳින්නේ; හොති, වේද; එවරුපා, මෙබඳුවූ; ඉරියාපටසු, සතරඉරියව්ව; යා අභිපනා, යම් ආදිකොටැ තැබීමක් ආදරයෙන් හෝ තැබීමක් ඇද්ද; ධපනා, යම් තබන ආකාරයක් ඇද්ද; සණ්ඨපනා, යම් සැදීමක් ඇද්ද; නොහොත් - යම් ප්‍රසාද එළවන බව තීරීමක් ඇද්ද; භාකුටිතා, යම් මුහුණු හකුළුවනබවක් ඇද්ද පෙ කුහි තතනං, යම් කුහකපුද්ගලසමභාවයෙන් ඇද්ද; ඉදං, මේ කොහොත්වන් නෙම; ඉරියාපටසංඛාතං, ඉරියව් මනාකොටැ තැබීමයයි කියනලද; කුහනවඤ්ඤා, කොහොත්වනැයි; වුවහි, කියනුලැබේ.

5. v. තත්ත, ඒ පච්චය පටිසෙධන සංකිතනෙත යනාදි පදයන් අනුරෝධ; නොහොත් - ඒ මහානිදේශපාලියෙහි යි; **පච්චය පටිසෙධන සංකිතනෙතනානි**, යන මෙහි; පච්චය පටිසෙධනනනි, අයෝනිසො උත්පාද ප්‍රත්‍යයයන්ගේ ප්‍රතිෂේධයයි; එවං සංකිතනෙන, මෙසේ කියන ලද; පච්චය පටිසෙධනෙන, පසය පිළිකෙව්තිරිමෙති; **සාමනන්තපටිතෙ නානි**, යනු; සමිපෙ භණ්ණෙන, තමා අනිකක්හු මෙන් කොටැ තමහට සමිපකොටැ බිණීමෙහි; **ඉට්ඨාපථස්සාති**, යනු; චතුර්ඉට්ඨාපථස්ස, චතුර්විධ ඊය්‍යාපථයාගේ යනුයි; **අට්ඨපනාති**, අභ්‍යන්තර නම්; ආදිභ්‍යාපනා, ආදිකොටැ තිබීමයි; ආදරෙන වා භවනා, අදරින් හෝ තිබීමයි; **ඝට්ඨනාති**, ඝට්ඨනා නම්; ඝට්ඨනාකාරො, තබන ආකාරයයි; **සංශ්‍යාපනාති**, සංශ්‍යාපනා නම්; අනිසංකිරණං, සැදීමයි; පාසාදිකභාවකරණෙන, ප්‍රසාද එළවන බව කිරීමයි; චූතනං හොති, කියනලද්දේ වේ; **භාකුටිනාති**, භාකුටිනා නම්; පධානපරිච්ඡිතභාවදස්සනෙන, යුමණධම්මකරණයෙන් මරිකුණු බව දැක්වීමෙන්; භාකුටිකරණං, මුහුණු හකුළුවන බවයි; මුඛසංකොචොති, මුඛ හපුටුකිරීමයි; චූතනං හොති, කියන ලද්දේ වේ; භාකුටිකරණං, මුහුණු හැකිලීම; සීලං, සුභාවවුයේ; අස්සාති, මෝහවනුයි; භාකුටිකො, භාකුටික නම; භාකුටිකස්ස, මුහුණු හකුළුවනුල්ලනුයේ; භාවො, භාවය; **භාකුටියං**, භාකුටිය නම; **කුහනාති**, කුහනා නම; විභාපනං, විසමය කරවීමයි; කුහනං, විසමය; කුහො, කුහ නම; කුහස්ස, විසමය; ආයනා, පැවැත්වීම කරවීම; **කුහායනා**, කුහායනා නම; කුහිතස්ස, විසමයට හෝ විසමයෙන් හෝ පැමිණියහුයේ; භාවො, සුභාවය නෙම; **කුහිතනනනාති**, කුහිතනන නම; (ඉති පරිසමාපතියෙති වැටේ.)

5. vi. **ලපනානිදෙසෙ**, ලපනානිදේශයෙහි; **ආලපනාති**, ආලපනා නම; විහාරං, වෙහෙරට; ආගතමනුස්සෙ, වත් මිනිසුන්; දිස්වා, දැක; හොනොතා, හවත්නු; කිමජ්ඣය, කුමක් පිණිසැ; ආගතා, අවුද; කිං, කිම; භික්ඛු, භික්ඛුන්; නිමනොතුං, නිමනානුණය කරන්නට; (ආගතා, අවුදට;) යදි එවං, ඉදින් එසේ වී නම්; (තුමෙහි) ගච්ඡති, තෙපි යවු; අහං, මම; පච්ඡන්තො, පස්සෙති; භික්ඛු, භික්ඛුන්; ගහෙතො, ගෙනැ; ආගච්ඡාමිති, එමයි; එවං, මෙසේ; ආදිතොව, (දයකයන්ගේ බිණීමෙන්) පළමුකොටමැ; ලපනා, කීමයි; අභ්‍යන්තර, නොහොත්; අන්තරාගාර, තමා; උපනෙතො, එළවා; අහං තිස්සො, මම තිස්ස නම්; මධ්‍ය, මධ්‍ය කෙරෙහි; රුජා, රජු; පසනොතො, ප්‍රසන්නයැ; මධ්‍ය, මධ්‍ය කෙරෙහි; අසුකො ව අසුකො ව, අසුවල්ද අසුවල්ද; රුජමහාමත්තො, රජමහආමැති නෙමේ; පසනොතාති, ප්‍රසන්නයැයි; එවං, මෙසේ; අනතුපනාසිකා ලපනා, තමා එළවා කීමයි; **ලපනාති**, ලපනා නම්, පුභස්ස සතො, (නිස්සතෙර කවරේද? රුජපුජිතවු තෙර කවරේදැයි) අසනලද මහණහුගේමැ; චූතනපසකාරමෙව, (මම තිස්සයෙමි මා කෙරෙහි රජු ප්‍රසන්නයයි යනාදින්) කී ප්‍රකාරයමැ; ලපනං, කීමයි; නොහොත් - චූතනපසකාරමෙව ලපනං, කියනලද ප්‍රකාර ඇත්තාවූම

කීමයි; සලලපනාති, සලලපනා නම්; ගහපතිකානං, ගහපතින්ගේ හෝ ගහපතින්; උක්කණ්ඩනෙ, එක්වත් බිණීමෙන් උක්කට්ඨවීමෙහි; භික්ඛාස, බිහිසුණු මහණෙකුගේ; ඔකාසං දකා දකා, අවසර දී; සුමුලපනා, මනාකොට බිණීමයි; උලලපනාති, උලලපනා නම්; මහාකුට්ඨිකො, මහකෙළෙඹය; මහානාට්ඨිකො, මහනැටිය; මහාදානපතිති; මහාදානපතියයි; එවං, මෙසේ; උඨං කතා, විභවසම්පත්ති ආදීන් උස්කොට; ලපනා, බිණීමයි; සමුලලපනාති, සමුලලපනා නම්; සබ්බතො භාගෙන, සත්වන පරමපරාධ දක්වා මහකෙළෙඹය ව යනාදීන් හැමපසින්; සමුලලපනා, උස්කොට බිණීමයි; උත්තහනාති, උත්තහනා නම්; උපාසකා, උපාසකවරුන්; පුබ්බ, පෙර, ඊදිසෙකාලෙ, මෙබඳු කල; තවදුනං දෙප, අග්‍රදුන; හෙවත් - අභිනවශ්‍යය දුන දෙවිය; ඉද්දති, දැන්; කිං, කුමක් හෙයින්; ත දෙප ඉති, නොදෙව් දැයි; එවං, මෙසේ; යාව, යම්තාක්; දසසාම භනෙන, වහන්ස දෙමහ; (මයං, අපි; ඉ) ඔකාසං ත ලභාමාති, අවකාස නොලබමිහයි; ආදීති, මේ ආදීන්; වදනති, කියද්ද; තාව, ඒතාක්; උඨං උඨා, මතු මතු යෙහි; නහනා, යිසේයි; වෙසනාති, වෙළීමෙහි කී නියායි; අථවා, නොහොත්; උච්ඡුහන්ථං, ඉක්කුහසනපුරුෂයෙකු; දිසවා, දැක; උපාසක, උපාසකය; කුතො, කොසින්; ආභනං ඉති, ගෙන ආයේදැයි; පුච්ඡති, විචාරයි; භනෙන, වහන්ස; උච්ඡබ්බෙනනොති, ඉක්කුසෙත්‍රයෙනැයි කී; කිං, කිම; තත්ථ, ඉති; උච්ඡ, උක්; මධුරනති, මිහිරිදැයි ඇසී; භනෙන, වහන්ස; ඛාදිතා ජාතිකබ්බං, කා බලා දනුයුතු; උපාසකා, උපාසක වරුන්; භික්ඛාස, භික්ඛාව; උච්ඡං, උක්දමු; දෙපාති, දෙවයි; වත්තුං, කියන්නට; හෝ - කිම; න වට්ඨතිති, නොවට්ඨන් වේදැයි යන; එවරුපා, මෙබඳුව; නිබ්බේදෙනසසාපි, නොවෙළෙඳුනවහටද හෙවත් මුදනුව හටද; යා වෙසනකථා, යම් වෙළෙන කථාවක් නොමුදලිය හැකි කථාවක් ඇද්ද; (ගාලිවෙන් නමුදු නොගාලිවිය දෙන යම් කථාවක් ඇද්ද, වි. ස.); සා, ඒ කථාවනොමේ; උත්තහනා, උත්තහනා නම්; සබ්බභාගෙන, හැම පසින්; පුනපුනං, නැවත නැවත; උත්තහනා, බැඳීම හෙවත් වෙළාලීම; සමුත්තහනා, සමුත්තහනා නම්; උක්කාචනාති, උක්කාචනා නම්; එතං කුලං, මේ කුලය; මංගෙව, මාම; ජානාති, දනී; (මං එවං ජානාති, මා මෙසේ දනී; සිදු පාඨාපීඨි) එත්ථ, මෙගෙහි; (මේ කුලයෙහි සේයි;) දෙය්‍යධම්මො, දෙය්‍යධම්මයෙක්; සවෙ උපපජ්ජති, ඉදින් උපදී නම්; මයාං එව, මටම; දෙතිති, දේයයි; එවං, මෙසේ; උක්ඛිපිකා, උස් කොට; කාවනා, බිණීම හැඟවීම; උක්කාචනා උක්කාචනා නම්; උක්ඛිපනාති, හුවා තෙපලීම නමැයි; වුත්තං හොති, කියනලද්දේ වේ; එත්ථ, මෙනෙතැ; තෙලකඤ්චිකවත්ථි ව, තෙලකඤ්චිකාවගේ වන, වත්තබ්බං, කියයුතුයි. (ව වාක්‍යාරම්භද්‍යොගකසි) වෙ භික්ඛු, භික්ඛු දෙදෙනෙක්; එකං ගාමං, එක් ගමකට; පටිසිකා, වැද; ආසනසාලායං, ආසනසාලාවෙහි; නිසීදිතා, හිඳ; එකං කුමාරිකං, එක් කුමරියක්; දිසවා, දැක; පකෙකාසිංසු, කැඳවුනු; අථ, එතැන්, එකො, එක්මහණෙක්; එකං,

එක් මහණකු; භනෙන, වහන්ස; අයං, මැ; කස්ස, කවරකුගේ; කුමාරකානි, කුමාරිකාවක්දැයි, පුච්ඡි, විතාලේයි; ආවුසො, ඇවැත්නි; අමනාකං, අපගේ; උපමාසිකාය, උපසමාසිකාවූ; තෙලකඤ්චිකාය, තෙලකඤ්චිකා උවැසියගේ; ධිතා, දෑය; ඉමිස්සා, මැගේ, මාතා, මව් තොමෝ; මයි, මා; ගෙනං ගතෙ, ගෙට එළඹිකල්හි; සප්පිං, හිතෙල්; දදමානා, දෙන්නී නම්; සථෙතෙව, කළයෙන්නම; දෙති, දෙන්නියැ; අයමි, මෝද; මාතා විය, මව මෙන්; සථෙතෙව, කළයෙන්නම; දෙතිති, දෙන්නියයි; උකකාවෙති, උස්කොටැ හැගී, හෙවත් හුවා කී; සබ්බතො භාගෙන, හැමපසින්; පුනපුනං, නැවත නැවත; උකකාවතා, උස්කොටැ හැගීම; හෙවත් හුවා කීම; **සමුක්කාවතා, සමුක්කාවතා** නම; **අනුපටියභාණිතානි**, අනුපටියභාණිතා නම; සච්චානුරූපං, සත්‍යයට සුදුස්සක්; ධම්මානුරූපං වා, ධම් නම්ලද මනත්‍යාවචනයට සුදුස්සක් හෝ; නොහොත් - සත්‍යවචනයෙන් අන්‍යවූ ධම් නම්ලද ප්‍රභාමිතවචනයට සුදුස්සක් හෝ; අනප්‍රොකේනා, නොබලා; පුනපුනං, නැවත නැවත; පියහණනමෙව, පියවචන බිණීමමැයි; **වාචු කමානානි**, යනු; නිවවුනතිතා, නිවවනති ඇති බවයි; අත්තානං, තමා; හෙඨතො හෙඨතො ඤානො, යටැ යටැ කොටැ තබා; වත්තනං, පැවැත්මයි; **මුග්ගසුප්පානානි**, මුග්ගසුප්පානා නම; මුග්ගසුප්පදිසතා, මුග්ගසුප්පයක් වැනි බවයි; යථානි, යම්සේ; මුග්ගසු පච්චමානෙසු, මුං පැසෙනකල්හි; කොච්ඡෙව, කිසි මුහුදැටෙක්මැ; (යක්ඇට නම් මුහු වෙසෙයි) න පච්චති, නොපැසේද; අවසෙසා, සෙසු මුහුහු; පච්චනති, පැසෙද්ද; එවං, එසේම; යස්ස පුග්ගලස්ස, යම් පුද්ගලයෙක්හුගේ; වචනෙ, වචනයෙහි; කිංඤ්චිදෙව, කිසිවෙක්මැ; සච්චං හොති, සැබැ වේද; සෙසං අලිකං, සෙස්ස බොරුවේද; අයං පුග්ගලො, මේ පුද්ගලයෙකු; මුග්ග සුප්පොති, මුග්ගසුප්පයෙකු වූ වාක්කමි ඇති බැවින් මුග්ගසුප්පයයි; වුච්චති, කියනුලැබේ; තස්ස, ඒ මුග්ගසුප්පයෙකුගේ; ඇති පුද්ගලයාගේ; හෙවත් - ඒ මුග්ගසුප්පයාගේ; භාවො, භාවය; මුග්ගසුප්පතා, මුග්ගසුප්පතා නම; **පාරිභට්ඨානානි**, පාරිභට්ඨානා නම; පාරිභට්ඨානාවො, දරුවන් ධරන්නහුගේ; හෙවත් - දරුවන් වඩන්නහුගේ භාවයයි; හි, ඒ සැබව; යො, යම් පුද්ගලයෙක්; කුලදරකෙ, කුලදරුවන්; ධාති විය, කිරීමවක මෙන්; අබ්බෙන වා, ක්‍රොඩයෙන් හෙවත් ඇතයෙන් කෝ; බ්බෙන වා, කදින් හෙවත් කරන් හෝ; (වා ශබ්ද අනුක්‍රම සමුවට්ඨාවෙන් හෙයින් පාශීවට්ඨාදිය සබ්බහකෙරෙයි) පාරිභට්ඨි, ධරුද; ධාරෙතිති, ධරයි වඩයි යන; අත්තො, අපි; තස්ස පාරිභට්ඨස්ස, ඒ දරුවන් වඩන්නහුගේ; කමං, ක්‍රියාව; පාරිභට්ඨං, පාරිභට්ඨ නම; පාරිභට්ඨස්ස, දරුවන් වඩන ක්‍රියාවගේ; භාවො, ස්වභාවය නෙම; පාරිභට්ඨානානි, පාරිභට්ඨානා නම; (පාරිභට්ඨානා යනාදි වශයෙන් පාඨානාරයෙක්ද පැනේ. ඉති ශබ්ද පරි සමාපතියෙහියැ.)

5. vii. **නෙමිතතිකතානිදෙදසෙ**, නෙමිතතිකතානිදේශයෙහි, **නිමිතතනනි, නිමිතත** නම; යං කිංඤ්චි, යම් කිසි; පරෙසං, පරතට;

(මෙරමාගේ යනු සන්තසිඞ්) පව්වයදුනසසුද්දුජනකං, ප්‍රත්‍යයදුන
යෙහි බදවන්තාවු; (පව්වයදුනසසුද්දුජනකං, ප්‍රත්‍යයදුනසංඥ උපයන;
සි පාඨානතරුච්ඡි. (වි. ස.) කායවේදිකමං, කායවාක්කමයයි; (මිහි බන්
දෙනු පිණිසැ නමා සා බව දක්වමිසි කුස්සිරිමැදිමි ආදි කායකමි නම;
බන මදව වැරින යන ආදි වාක්කමි නම.) නිමිත්තකමමනති, නිමිත්ත
කමි නම; නිමිත්තසංඝ, නිමිත්තය; කරණකොසලො, කිරිමෙහි පටුන
යයි; තනු, තන්තිමිත්තකරණ අදියරෙහි; ඉදං, මේ වක්‍යමාණවූයේ;
වජ්ඣු, වස්සුවෙකැ; එකො පිණ්ඩපාතිකො, එක් පිණ්ඩපාතික භික්ෂුවක්;
උපසාකකමාරසංඝ, උපසාදායක කඹුරුගේ; ගෙගවාරං, ගෙදෙරට;
ගන්තා, ගොස්; කිං භනෙතති, වගන්ස කිමදැයි; ප්‍රච්ඡන්තො, අසකලද්දේ;
චිවරනතරෙන, සිවුරහස්සෙන්; හත්ථං, අත; නිගරිකා, මැත්තොටැ;
වාසිපහරණාකාරං, වැසෙත් සසින අයුරැ; අකාසි, කෙළේ; කමොරො,
කඹුරු තෙමේ; භනෙත, වගන්ස; මෙ, මා විසින්; සලලකකිතං ඉති,
දන්තාලදැයි; වාසිං කතා, වැසක් කොටැ; අදුසිකිරි, දිත්ලි; ඔහාසොති,
ඔහාස නමි; පව්වයපටිසංයුතතකථා, අද භික්ෂුන්ට පස දුලබවියයි
ප්‍රත්‍යය ප්‍රතිසංයුතතකථායි; ඔහාසකමමනති, ඔහාසකමම නමි; වච්ඡ
පාලකො, කිරි බොන වජ්ජපැටියන් රක්තවුන්; (වච්ඡකපාලකො සිද
පාඨයි) දිසවා, දෑක; කිං, කිම; ඉමෙ වච්ඡා, මේ වස්සෝ; බිරගොවච්ඡා,
කිරිදෙනුන් වස්සෝද; තකකගොවච්ඡාති, මොහොරුදෙනුන් වස්සෝ
දැයි; ප්‍රච්ඡිකා, විතාරු; භනෙත, වගන්ස; බිරගොවච්ඡාති, කිරිදෙනුන්
වස්සෝයයි; චුතෙන, කිකල්හි; න බිරගොවච්ඡා, කිරිදෙනුන් වස්සෝ
නොවෙති; යදි, ඉදින්; බිරගොවච්ඡා, කිරිදෙනුන් වස්සෝ; සියුං, වත්තානු
නමි; භික්ඛුමි, භික්ෂුහුද; බිරං, කිරි; ලභෙය්‍යනති, ලබන්නාහුයයි;
එමොදිතා නයෙන, මේ ආදිනයිත්; තෙසං දුරකානං, ඒ වස්සන් බලන
දරුවන්ගේ; මාතාපිතුනතං, මවුපියන්ට; නිවෙදෙකා, දන්වා; බිරද
පනාදිකං, කිරිදෙවිමි ආදිකොටැ ඇති; ඔහාසකරණො, ඔහාසකිරිමයි;
සාමනාජප්පාති, සාමනාජපපා නමි; සමිපං කතා, සමිපකොටැ;
ජප්පනං, ජප්පනයයි; එත්ථ, මේ අදියරෙහි; ජාතකභාණකවජ්ඣු ව,
ජාතකභාණක තෙරහුගේ වත; කපෙතබ්බං, කියයුතුයි; එකො ජාතක
භාණකත්ථෙරො, එක් ජාතකභාණක තෙර නමක්; භුද්දුකාමො,
වළඳනුකැමැතිවැ; උපට්ඨාසිකාය, උපසාදාසිකාවගේ; ගෙහං, ගෙට;
පටිසිකා, වැද; නිසීදි, හුන්නේය; සා, ඕ තොමෝ; අදුකුකාමා,
නොදෙනුකැමැත්ති; තණ්හුලො, සහල්; තත්ථිති, තැත්හයි; හණන්ති,
කියමින්; තණ්හුලො, සහල්; ආහරිතුකාමා විය, සොයාගෙනෙනු කැමැත්
තියක් මෙන්; පටිවිසංකසරං, අසල ගෙට; ගතා, ගියා; භික්ඛු, මහණ
තෙමේ; අනෙතාගබ්බං, ඇතුළතබව; පටිසිකා, වැද; ඔලොකෙනෙතා,
බලන්නේ; කවාටකොණෙ උච්ඡ්‍රං, දොරමුල්ලෙහි තුබු උක්දඹුද; භාජනෙ
ගුලං, බඳුනෙහි තුබු සකුරුද; පිටකො ලොණමච්ඡ්ථාලො, පැස තුබු
එණුමස්පැලැලිද; කුමහියං තණ්හුලො, සැළියෙහි තුබු සහල්ද; සටෙ
ඝතං, කළයෙහි තුබු ගිතෙල්ද; දිසවා, දෑක; නිකබ්බිකා, ඇතුළතෙන්

නික්ම; නිසිදි, හුන්න; සරණි, ගෘහිණි නොමෝ; තණුවල, සහල්; නාලන්තනි, නොලදිමි කියා; ආගනා, අටුය; පේරො, ජාතකාණක තෙර; උපාසිකෙ, උපාසිකාව; අජ්ජ, අද; හික්කා, හික්කාව; න සමපජ්ජියානිති, නොසැපයේයයි; පටිගච්චෙව, පළමුකොටම; (කල් ඇතිවම යුගේසි) නිමිත්තං, නිමිත්තයක්; අද්දසනි, දිවිමයි; ආහ, කි; කි, භනෙනි, වහන්ස කිමෙක්දයි කිවු; කවාටකොණෙ, දොරමුල් ලෙහි; නික්කිත්තං, තුඩු; උචුත්ථි, උක්දණ්ඩ වැනි; සප්පං, සප්පයකු; අද්දසං, දිවිම; තං පහරියාමිති, උනු ගසමිසි; ඔලොකෙනො, බලන් තෙමි; භාජනෙ ධර්මගුලපිණ්ඩකෙවිස, බදනෙති තුඩු සකුරුකැට වැනි; පාසාණලෙඛිකෙ, පහණකැට දිවිමි; පහටෙන, ගසනලද, සපෙපන, සප්පයා විසින්; කතා, කරනලද; පිටකෙ නික්කිත්තලොණමච්ඡපාලසදිසං, පැස තුඩු එණුමස්පැලැලි වැනි; එණං, පෙණය දිවිමි; තං ලෙඛිකං, ඒ කැට; බසිතුකාමස්ස, ඔහනු කැමැතිවු; තස්ස, ඒ සප්පයාගේ; කුමහියා තණුවලසදිසෙ, සැළියෙහි සහල් වැනිවු; දනො, දන් දිවිමි; අථ, ඉක්බිත්තෙන්; කුමිත්තස්ස, කිපුනාවු; අස්ස, උනුගේ; සටෙ පකිත්ත සතසදිසං, කළයෙහි වත්කොට තුඩු ගිනෙල් වැනිවු; මුඛතො, මුඛයෙන්; නික්කිත්තං, නික්මුණු; විසමියං, විමුහුණු; බෙලනති, කෙල දිවිමිසි කි; සා, ඔ නොමෝ; මුණ්ඩකා, මුඛනු; වසෙච්චං, රවටන්තට; න සකකා ඉති, නොපිළිවනැයි කියා; උචුත්ථං දත්තං, උක්දඩු දි; ඔදනං පටිත්තං, බත් පිසා; සතගුලමච්ඡෙති, ගිනෙල් සකුරු එණුමස් හා සමග; අද්දසි කිරුති, දුන්නිල; (ඉති සමාපනියෙති වැටේ) එවං, මෙසේ; සමිපං කතා, සමිපකොට; ජප්පනං, බිණිමි; සාමනාපජ්ජාති, සාමනාපජ්ජා නමැයි; වෙදිතබ්බා, දහයුතු; පටිකපාති, පරිකපා නමි; යථා, යම්සේ; තං, ඒ පසය; ලහති, ලැබේද; හථා, එසේ; පරිවතොත්තා, පරිවතොත්තා, පෙරළපෙරළා; කථනනි, කිමයි; (සාමනාපජ්ජායයි කි තෙපුල්ම නැවත නැවත කිමයි සේයි. ඉතිශබ්ද සමාපනියෙතිය.)

5. viii. නිපෙසසිකතානිදෙදසෙ, නිපෙසසිකතා පදයාගේ නිදේශයෙහි; අකෙක සනාති, අකෙකාසනා නමි; දසති අකෙකාස වත්තති, දගවිධවු ආක්‍රොශවස්සුවෙන්; අකෙකාසනා (ආක්‍රොශගෙහිතුදු දෙන්නේයයි සිතා ආක්‍රොශකිරීමයි; වමහනාති, වමහනා නමි; පරිහවිත්තා, ලාමකකොට; කථනං, බිණිමයි; ගරහනාති, ගරහනා නමි; අස්සබ්බො, සැදූහැ නැත්තෙකැ; අපසසෙනො, නොපහන්තෙකැ; ඉති ආදිනා නයෙන, මේ ඇ නසින්; දොසාරොපනා, දොස්ගතා බිණිමයි; උකෙකපනාති, උකෙකපනා නමි; එත්ථ, මේ කුලයෙහි; නොහොත් - මොහු කෙරෙහි; එවං, මෙබඳුවු අස්සබ්බො අපසසෙනො යනාදි තෙපුල; මා කපෙථාති, තහමක් කියවියයි; වාචාය, වචනයෙන්; උකිත්තං, උකෙවිනිමයි; හෙවත් - දයකාදිභාවයෙන් පහකිරීමයි; සබ්බතො භාගෙන, සියලුපසින්; සවත්තං, (දෙවැනිකමියක් කෙලෙහි, අතිකක් කියන්නට නොනිය්සෙහි යි) ඉස්සුසුහිතකොට; සහෙතුකං, (මේ

කාරණයෙනුද අනිකක් කියන්නට නොතිස්සෙහියයි) සකාරණකොටැ;
උකේපනා, දායකාදිභාවයෙන් දුරුකිරීම; **සමුකේපනා**, සමුකේ
පනා නම්; අඵවා, නොහොත්; අදෙනා, නොදෙන ජනයා; හෙවත් -
නොදෙන්නන්; (අදෙනා දිස්සා සිද පාඨානාරභි) අහො දානපතීති,
ඉතා දානපතියයි; නොහොත් - පුද්ගල දානපතියයි; එවං, මෙසේ;
උකේපනං, සිතාවශයෙන් දුරුකිරීම; උකේපනා, උකේපනා නම්;
මහාදානපතීති, මහාදානපතියයි; එවං, මෙසේ; සුට්ඨ උකේපනා, සැම
පසින් මොනවට දුරුකිරීම; සමුකේපනා, සමුකේපනා නම්;
බිපනාති, බිපනා නම්; ඉමස්ස, මොහුගේ; ජීවිතං, ජීවිතය; කිං, කිමෙන්ද
නොහොත් කුමන ඵල ඇත්තේද; භිජ්ජාපනොති, බිජ්ජවට කන්නේයයි;
නොහොත් - වජ්ජන්ට තුබූ බිජ්ජවට බුද්ධි ඇත්තෙකු වැනියයි;
නොහොත් - පෙර කළ කුසල්ලුගේ ඵලයයි කියනලද බිජ්ජ බුද්ධිනෙ
කැයි X; එවං, මෙසේ; උප්පණිකා, අපහාසකිරීමයි; (වජ්ජගොත්
තමහට විශයතු හසුලු නොබලා බිජ්ජවට කන්නක්හු මෙන් කුශල
මූලයෙන් ලද සමපතිය මතු සැපතට හෙතුනොවනුකොටැ වළදන
හෙයින් බිජ්ජවට කන්නේ නම් වෙයි දතයුතු. වි: ස:) **සංබිපනාති**,
සංබිපනා නම්; කිං, කුම හෙයින්; ඉමං, මොහු; අදායකොති, අදායකයයි;
(තුමො; තෙපි: 0) භණ්ඨ, කියවිද; යො, යමෙක්; නිච්ඡාලං, හැම
කලමැ; සබ්බසම්පි, හැමදෙනහටමැ; නාස්ති වචනං, නැත යන
වචනය; දෙනිති, දෙන්නේවේදයි; එවං, මෙසේ; සුට්ඨාරං, මහා
කොටැම, උප්පණිකා, අපහාසකිරීමයි; **පාපනාති**, පාපනා නම්; අදාය
කතස්ස, අදායකබවට හෝ; අවණණස්ස වා, නිර්ගුණබවට හෝ
අපකීර්තියට; පාපනං, පැමිණවීමයි; සබ්බතො භාගෙන, හැම
පසින්මැ; පාපනා, පැමිණවීම; **සමපාපනා**, සමපාපනා නම්; **අවණණ**
භාරිකාති, යනු; එවං, මෙසේ නෙපලන කලැ; මෙ, මට; අවණණභායාපි,
නුගුණ කීමෙහි බයින්; දස්සනිති, දෙන්නේයයි; ගෙහතො ගෙහං,
ගෙන් ගෙට; ගාමතො ගාමං, ගමින් ගමට; ජනපදතො ජනපදං, දනවි
වෙන් දනව්වට; අවණණහරණං, නුගුණ ගෙන යෑමයි; හෙවත් නුගුණ
කියා පෑමයි; (අවණණභාරිතා සිද පාඨය) **පරපිට්ඨමංසිකතාති**, පරපිට්ඨ
මංසිකතා නම්; පුරතො, හමුවෙහි; මධුරං භණ්ණා, මිහිරිවදන් බැණ;
පරමුඛෙ, නොහමුවෙහි හෝ මෙරමා හමුවෙහි; අවණණභාසිතා,
නුගුණ කියන බවයි; හි, ඒ සැබව, එසා, මේ පරපාෂාමංසිකතා
තොමෝ; අභිමුඛං, අභිමුඛ; ඔලොකෙනුං, බලන්නට; අසකොකානතස්ස,
නොපොහොසත්හුගේ; පරමුඛානං, පරබමුඛයන්ගේ; පිට්ඨමංසිකාදනං
විය, පිටමස්කෑමක් වැනි; හොති, වේ; තස්මා, එහෙයින්; පරපිට්ඨමංසි
කතාති, යනු; වුතතා, කියනලදැ; **අයං වුවච්ඡි නිපෙසිකතාති**,
යනු; යස්මා, යම්හෙයකින්; අයං, මේ කථාතොමෝ; අභිහිං, ගරීර
යෙහි අභාසිත කළ දෙයක්; වෙච්ඡෙසිකා විය, පිස්සා හුණපත්තක්
මෙන්; පරස්ස, මෙරමාගේ; ගුණං, ගුණය; නිපෙසෙති, සිසේයි;
නිපුණ්ණති, පිස්සේද; යස්මා වා, යම් හෙයකින් හෝ; ගකිජානං, ගකු

ද්‍රව්‍යය; පිංසිකා, අඹරා; ගකුමග්ගනා විය; ගදසෙවීමක් මෙන්; පර
ගුණේ, අනුන්ගේ ගුණ; නිපිංසිකා, යිසේසි; විවුණේණකා, සුණුකොට;
එසා ලාභමග්ගනා, මේ ප්‍රත්‍යය ලාභය සෙවීමක් වේද; තසමා, එහෙයින්;
නිපෙසසිකතානි, නිපෙසසිකතා නමැයි; වුවකි, කියනුලැබේ; (ඉති
සමාපතියෙහි වැටේ)

5. ix. ලාභෙන ලාභං නිජ්ඣිංසනතානිද්දෙසෙ, ලාභෙන ලාභං
නිජ්ඣිංසනතා යන පදයාගේ නිදේශයෙහි; නිජ්ඣිංසනානි. නිජ්ඣිංසනා
නම්, මග්ගනා, මානීත්‍යයි; හෙවත් සෙවීමයි; ඉතො ලබනති, යනු;
ඉමමනා ගෙහා, මෙගෙන්; ලබං, ලද්දය; අමුත්‍රාති, යනු; අමුකමිති ගෙහෙ,
අර ගෙහි; එංසිති, එටි නම්; ඉච්ඡනා, කැමැතිවීමයි; ගවෙසිති,
ගවෙසි නම්; මග්ගනා, සෙවීමයි; පටිසෙට්ඨිති, පරියෙසි නම්; පුනපුනං
මග්ගනා, නැවත නැවත සෙවීමයි; ආදිතො පඨාය, ආදියෙහිවූ ගෙහි
පටන්; ලබං ලබං භික්ඛං, ලත් ලත් භික්ෂාව; තත්‍ර තත්‍ර, ඒ ඒ ගෙහි;
කුලදරුකානං, කුලදරුවන්ට; දතා, දී; අනො, කෙළවර; බිරයාගුං,
කිරිමුසු කැඳක්; ලභිකා, ලැබ හෝ ලදින්; ගතතිකුට්ඨි, ගිය මහණ
හුගේ වත; කපේතබ්බං, කියයුතු; එසනාති ආදිති, එසනා යනාදි
පදයෝ; එසිති ආදිතං, එසි යනාදි පදයන්ගේ; වෙච්චනාති, පයභාය
වචනයෝයි; තසමා, එහෙයින්; එසිති, එසි නම්, එසනා, එණයයි;
ගවෙසිති, ගවෙසි නම්, ගවෙසනා, ගවෙණයයි; පරියෙසිති, පරියෙසි
නම්; පරියෙසනා, පරියෙණයයි; ඉති එවං, මෙකි තරින්; එත්, මේ
පදයන්හි; යොජනා, අභියොජනාව; වෙදිතබ්බා, දතයුතු.

* සමගාජීවයෙන් අපගතයෙක් කරනලදනුසි අපකාශ නම.
ඒ අපකාශ පුද්ගලතෙම ආජීවොපද්‍රවයෙන් උපද්‍රැතනුසි මහිනලදනුසි
කොටැ උපද්‍රැතස්සාති අත්‍රො යන වචනය කි සමගාජීවතො
අපෙතො කතොති අපකතො සො ආජීවපද්‍රවෙන උපද්‍රැතොති කතො
ආහ උපද්‍රැතස්සාති අත්‍රොති (මු. ටී)

* ඒ ත්‍රිවිධම කුහනවසනව මහානිදේශයෙහි “තත්‍ර කතමා
කුහනා ලාභසකකාර සිලොක සනතිස්සිතස්ස” යනාදින් මේ බුදුකවචු
විභවනයෙහි ආවාටු දෙශනා නය නිසා මහානිදේශදෙශනාව ප්‍රවෘත්ත
හෙයින් ඊට නිශ්ශ්‍රයභූතවූ මේ පාලිය හෙතුකොටගෙනැ දක්වන්ට යන
මේ අභීය දතයුතු කිවිධමපි තං තත්‍ර ආගතං තස්ස නිස්සයභූතාය
ඉමාය පාලියා දස්සෙතුන් එවමත්‍රො දඨබ්බො (මු. ටී) කිවිධමපි
කුහනවචු දස්සෙතුන් සබ්බෙකො, තත්‍රාති මහානිදේසෙ, තත්‍ර
කාමො කුහනා පෙ සනතිස්සිතස්සාති ආදිතා ඉධ බුදුක
විභවෙන ආගතං දෙසනාතයං නිස්සය මහානිදේසදෙසනා පවත්තාති
ආහ නිස්සයභූතාය ඉමාය පාලියාති (අ. ටී)

* පාපණිකානි යනු අවන්තලින් බැහැරලනලද්දවූ යන අර්ථය.
සමහරපොත්වලැ පාපණිකානි පඤ්චම්‍යනපදයෙක් දක්නාලැබේ. විශුඬි

මානිසත්‍වයෙකිද “පාපණිකා වා, අවුණුදෙරින් හෝ”යි ලියූ. එනකුදු වුවත් මූලවිකාවෙහි පාපණිකානීති ආපණතො ඡබ්බිතානි යි වැණු

* නිගනකානි යනු අනන්තරභිත හෙවත් දවළ නැති වස්තුවක් යන්න අර්ථයි. නොහොත් වැහැරී නම් ලද රෙදිකඩයි. මෙද යුතු නිගනකානීති අනන්තරභිතානි විරුනි වා (මු. පි) අනන්තරභිතානීති අනන්තරභිතානි ඡිද්දනතානි (අ. පි)

* ගිලන්මහණනට ප්‍රත්‍යයවූ බෙහෙත් නම් ලද ජීවිතපරිඡිකාරයෝ ගිලානප්‍රත්‍යය හෙහෙප්පරිඡිකාර නම්හු. පුනිමුහු නම් පැරණිවූද නොපැරණිවූද සියලු ගොමුත්‍රයට මේ නමෙකි. ඇතැම් ඇපර කෙනෙක් පුනිභියෙන් අනපෙක්‍ෂාවා හල ඔසුයයි කියත්. ඉන් කිමැ ගිලානසස පව්වසභුතා හෙසප්පසඛොතා ජීවිතපරිකාරා ගිලානපව්වස හෙසප්ප පරිකාරා, පුනිමුහුතනනි පුරුණසස අපුරුණසස ව සබ්බසස ගො මුත්තසෙසනං නාමං, පුනිභාවෙන ඡබ්බිතොසධනනිමි කෙවි (මු. පි)

* ගැබ් නැති එක් දෙරවුවක් ඇති දික්හල උද්දණ්ඩ නමැයිල අගබ්බිකා එකවාර දී සසාලා කිර උද්දණ්ඩා (මු. පි)

* පිළිකුල් රාගරජස්ව පාපඉවජා ඇති බැවින් නිෂප්‍රයෝජනවූ කායවාක්දෙදෙනාගේ මාඤ්චලා නිග්‍රහය හෙවත් නිෂප්‍රයෝජන කාය වාක් සංවරය හෙවත් ලාභසතකාර කිහිපයකද හෙතුකොට ඇති සමභාවනය කැමැත්තෙන් සංවරයට පැමිණි අයුරු දක්වන කොභඤ්ඤා කොරජ නම්. ඒ කොරජය මොහුට ඇත්තේනුයි කොරජක නම. වැඩියක් කොරජකවූ පුද්ගල තෙම කොරජක කොරජක නම. සමහර ඇපරකෙනෙක් අනිපරිසඛිතිත පුද්ගල නමැයි යෙන්. යම් සිල්වත් මහණෙක් සංවෙග බහුලවූයේ කුකුස්පියවි ඇත්තේවා පුළුපරවූ තමාගේද ක්‍රියාව ගැන සැකකෙරෙමින් ප්‍රත්‍ය වෙක්‍ෂා කෙරෙමින් සිටීද එබන්දක්හු මෙන් තමා හඟවන සානිය කුතසිත පාපෙච්ඡාරජස් ඇති කොරජකකොරජක තෙම අනිපරි සඛිතිත නමැයි කියනලදි. මෙද යුතු විකානුටිකාදෙක්හි කුච්ඡිත රජභුතාය පාපිච්ඡතාය නිරත්තක කායවපි විපච්ඡ නිග්‍රහණං කොරජං තං එතස්ස අත්ති කොරජකො, අතිවිය කොරජකො කොරජකකොරජකො අනිපරිසඛිතිතොනි කෙවි (මු. පි) ලාභ සකකාරසිලොකහෙතු සමභාවනාධිපායෙන සංයතාකාරදස්සනං කොභඤ්ඤානනි ආහ පාපිච්ඡතාය නිරත්තකකායවපි විපච්ඡ නිග්‍රහණං කොරජනනි, යො සංවෙගබහුලො කුකුඤ්චකො පුබ්බතාපරං අත්තනොපි ක්‍රියං පරිසඛිකෙනො පව්වෙකධමානො තිඨති තාදිසං විය අත්තනානං දස්සෙනො අනිපරිසඛිතිතොනි වුතෙනා (අ. පි)

* මුඛසමභාවිත නම් කොරජකකොරජකාදි භාවයෙන් පැවැති තෙපුල් කරණකොටැගෙනැ තමාගේ මුඛසටහන් පමණෙකින් අනුන් විසින් සමභාවනා කරනලද පුද්ගල තෙමෙයි මුඛසමභාවිතොනි

කොරජිකකොරජිකාදිභාවෙන පවත්නාවනෙති අත්තනො මුඛ මහෙත්තන අකුණෙති සමභාවිතො (මු. පි) එබඳුවූ කොරජිකකොරජිකාදි සමභාවය ඇති මහණ තෙමේ එබඳුවූ සියවි ඇති බැවින්ම තමා අතිකක්ෂු මෙන් කොට මේ මහණතෙමේ යනාදිය කියයි සො එවරුපො එවරුපතාය එව අත්තනානං පරං විය කතො අයං සමණොති ආදිං කපෙති (මු. පි)

* පණ්ඩාය යන්නෙහි අර්ථය මා රහත්මහණෙකැයි දනිත්වා යන සිත පිහිටවා නොහොත් මා රහත්මහණෙකැයි දනිත්වායි පතා යනුයි පණ්ඩායාති අරභාති මං ජානනතුති චිත්තං යපෙතො පණේතො වා (මු. පි).

* ආපාටකඤ්ඤායි නම් මිනිසුන් හමුවන තෙතැ සමාධියට සම වන්නක්ෂු මෙන් තිද ආපාටක නම්ලද ජනයාට ප්‍රකාශවැ පැනෙන තෙතැ සිතනසුලු පුතුල්තෙමේයි. ආපාතකඤ්ඤායි පාඨාන්තරයි. හමුවීම අර්ථයෙහි ආපාට ශබ්දයාම නිරූපිවනුයෙන්ද ධාතුපාඨාදියෙහි පැනෙන පට ගමනෙ යන ධාතුවෙන් සිඛගෙයින්ද ‘ආපාතකෙ ජනස්ස සනති පට ගමනෙ යන ධාතුවෙන් සිඛගෙයින්ද එහි සඤ්ඤාය හලසුතු පාතඨානෙ’ යි ටීකාවේ තොවැණු හෙයින්ද එහි සඤ්ඤාය හලසුතු ආපාටකඤ්ඤායිති මනුස්සානං ආපාටඨානෙ සමාධිං සමාපනො විය තිසිදනො ආපාටකෙ ජනස්ස පාතඨානෙ කායි (මු. පි)

* අතිකක්ෂු මෙන් තමාගේ සම්පයෙහි කොටැ ගෙවත් තමා එල්ලවනු කොටැ බිඳීම සාමනාපල්පිත නම අසුඤ්ඤා විය කතො අත්තනො සම්පෙ හණනං සාමන ජපිතං. (මු. පි)

* ආකාරයට හුඬ කොටැ අඬපතා යි කියනලදි. ආ උපසථි ආද්‍යාචාර්යදර්ශනයෙහි හුණුබැව් සලකා “ආඬපතා” යි සමහර පොත්හි ප්‍රයෝගකරනලද නමුදු හේ මෙහි අනභිමතයැ. කීර්තියෙන් ආකාරස්ස රස්සනං කතො අඬපතාති වුත්තං යි (මු. පි)

* කුභායනා යන්නෙහි ව්‍යුත්පන්නය ටීකාගතයින් දන්න කුභනං කුභො තස්ස අයනා පවතති කුභායනා, කුභස්ස වා පුග්ගලස්ස ආයනා ගති ක්‍රියා කුභායනා (මු. පි)

* පුඬස්ස, පුඬවුත්තං; යන සාමාන්‍යවචනයෙන් තිස්ස නම් මහණ තෙම කවරේද? රූපපුජිතවූ මහණතෙම කවරේදැයි පුඬවුත්තං යන විශේෂය දක්වා. පුඬස්සාති කො තිස්සො කො රූපපුජිතොති පුඬස්ස (මු. පි)

* නහනා නම් බකිතයයි. පරිවෙස්නයි. නහ බකිතෙ ධාතුවෙන් සිඛයි නහනාති බකිතා පරිවෙස්නා (මු. පි)

* නිමිත්තකම්යෙන් හැසිරෙන්නේද දිව්වටන්නේද නිමිත්ත කාරක වේ. උනු තෙමිත්තක නම. තෙමිත්තකයාගේ භාවය තෙමි මධ්‍යානතා නම. තමාගේ ඊපසාවෙන් පහලකිරීම ඔහාස නම. ඒ

ඔහාසය කවරේදයත්? අද භික්ෂුන්ට ප්‍රත්‍යයයෝ දුලිභවුහ යනාදිවූ ප්‍රත්‍යය පිළිබඳව කථාවයි. ඊපසිතවයානුව එළවා කීම **සාමන්තපට්‍ය** නම. ප්‍රශංසාමූලයෙන් නිදන්‍යය වහින්නෙපණය **උත්තෙකපනා** නම. යම්සේ අදයකයක්හු අහො දුනපතිය යනාදින් පැසසියයුතු වසතු වෙන් හෙළිමෙක් බැහැරකිරීමෙක් වේද හේ මෙහි ප්‍රශංසාමූලයෙන් නිදන්‍යය නම; **නිමිතෙතන වරහොනා ජීවහොනා නිමිතකාරකො ගෙමිතකො**. තස්ස භාවො තෙමිතතකතා, අත්තනො ඉච්ඡාය පකාසනං. ඔහාසො, කො පන සොති අජ්ජ භික්ඛුනං පච්චයා දුලලභා ජානාති ආදිකා පච්චයපටිසංයුත්තකථා, ඉච්ඡතවක්ඛස්ස සමිපෙ කථනං සාමන්තපට්‍යා, පසංසාමූලෙන නිදන්‍යං බහිෂ්ඨිතං උකෙඛපනා (මු. ටී) පසංසාමූලෙන නිදන්‍යනති පසංසාවක්ඛනො ඛිපනං බහිෂ්ඨිතං, යථා අදයකං අහො දුනපතීති (අ. ටී)

* පරපිඨිමංස බාදනසිලො පරපිඨිමංසිකො තස්ස භාවො පර පිඨිම සිකතා (මු. ටී) අපී සුගමයි.

* නිකති කොටැ හෙවත් අලාලාභයෙන් අත්‍යලාවක් බොහෝවූ දෑයක් රවටා ගන්ට කැමැත්ත **නිජ්ඣංසන** නම. උහුගේ භාවය **නිජ්ඣංසනතා** නම. එම කැමැත්තගේ පවත්නා ආකාරය හෝ ඒ කැමැත්ත එක්වැ හටගත් ගවේෂණ කමී සබ්බසාවු අලාලාභ යෙන් මහත් ලාභයක්හුගේ පයෙඝීෂණය කරන්නහුගේ ව්‍යාපාරය හෝ යි **නිකත්තං**. අපෙපන ලාභෙන බහුකං වසෙඛ්චා ගහෙතුං ඉච්ඡනං නිජ්ඣංසනං තස්ස භාවො නිජ්ඣංසනතා තස්සෙව ඉච්ඡතස්ස පවත්ති ආකාරෙ තං සහජාතං වා ගවෙසනකමමං (මු. ටී) ගවෙසන කමන්තති අපපකෙන ලාභෙන මහන්තස්ස මහන්තස්ස පරියෙසනක ව්‍යාපාරො (අ. ටී)

* එක් පිණ්ඩවාරිකවූ මහණෙක් පිඬුසිභාවබන් පළමුවන කුල ගෙහි ලත් විසලිබත දෙවැනි කුලයාගේ දරුවනට දින. ඉක්බිති ඒ දරුවන්ගේ මව්පියවරු අහෝ ස්වාමීන්වහන්සේ විසින් තමන් වැලඳියටි බත අපගේ දරුවනට දිනැයි මහණහට ප්‍රණීතවූ බතක් දුන්හ. මහණ තෙමේද එසේම බතපිළිගෙනැ තුන්වැනිවූ කුලයාගේ දරුවනට දින. ඒ මව්පියවරුද එසේම ප්‍රණීතතරවූ බතක් කොටැ මහණහට දුන්හ. මහණතෙමේද ඒ බතගෙනැ සිටුවැනි කුලයාගේ දරුවනට දින. ඒ මව් පියවරුද එසේම ඉන් වැඩියක් ප්‍රණීතතර බතක් කොටම දුන්හ. මහණ තෙමේද එසේම පිළිගෙනැ අන් කුලගෙයකටදැයි මේ ප්‍රකාරයෙන් දින. ඉක්බිති අමට පැසුළු වන කුලගෙහි සියලු සම්භාරයෙන් සකස්කළ පායාසසවරුපවූ කිරිකැදක් ලැබ නැවතීල යන වෘත්තාන්තයයි. එහෙයින් කී යොජනාවෙහි. **එකො කිර පිණ්ඩවාරිකො භික්ඛු පිණ්ඩාය විවරනො ආදිකුලෙ ලබස්සකභන්තං දුතියකුලස්ස දුරකානං අදයි. අථ තෙසං දුරකානං මානාපිතරො අහො අයොන අත්තනා භුඤ්ජිතබ්බං භන්තං අමාකං දුරකානං දින්නනති තස්ස පණ්ණිගහන්තං**

අදංසු. සොපි තථෙව භතතං ගහෙනා තතියස්ස කුලස්ස දුරකානං අදුසි. තෙපි තථෙව පණ්ණිතතරං කතා තස්ස අදංසු. සොපි තං ගහෙනා චතුස්ස කුලස්ස දුරකානං අදුසි. තෙපි තථෙව තතො පණ්ණිතතරමෙව අදංසු. සොපි තථෙව ගහෙනා අසුඤ්ඤා කුලස්සාති අථ පච්ඡිමකුලෙ බිරයාගුං සබ්බ සමාරාසඛිතං පායාසං ලභිතා තිවතෙතසි ඤාසී.

6

i සෙසාමානනිදෙදසෙ ජාතියාති ඛනතිසභාවාදිජාති සමපතනියා, ගොතෙතනාති ගොතම ගොතනාදිතා උක්කඤ්ඤාගොතනන, කොලපුතනියෙතාති මහාකුලභාවෙන, චණ්ණපොක්කරතායාති චණ්ණසමපතනසිරිතාය, සිරිසඤ්ඤා පොක්කරතනි චුවචති, තස්ස චණ්ණසමපතනියා අභිරුපභාවෙනාති අසො, ඛතෙතාති ආදීති උත්තානස්ථානෙව. මාතං ජපෙසගිති එතෙසු සෙන කෙනවි චක්ඛුතාසෙසොභමසමිති මාතං පවතෙතනි කතොති, සදිසමානනිදෙදසෙ මාතං ජපෙසගිති එතෙසු සෙන කෙනවි චක්ඛුතා සදිසොභමසමිති මාතං පවතෙතනි, අසමෙස්ව අස්ථතො විසෙසො, පාලිසං පත නානාකරණං නස්සි.

ii හිතමානනිදෙදසෙ ඛමාතං ජපෙසගිති හෙසාමාතං පවතෙතනි, ඛමාතනාති ලාමකො හෙසා මාතො, ඛමසුඤ්ඤා ඛමසුඤ්ඤාතනනති ආකාරභාවනිදෙදසා, හිලෙනාති ජාතිආදිති අතනජිගුච්ඡනා, ඛහිලෙනාති අතිරෙකතො හිලෙනා, ඛහිලිතනනති තසෙස්ව භාවනිදෙදසො, අතනසුඤ්ඤාති අතනාතං හිතං කතො ජාතනා, අතනවසුඤ්ඤාති අතනාතං අවජාතනා, අතනපරිභාවොති ජාතිආදිසමපතනි නාමමෙව ජාතාති අතනාතං පරිහවිතො මසුඤ්ඤා, එවමිතම තසො මාතා පුහගලං අනිස්සාය ජාතිආදිචක්ඛු චසෙතෙව කපිතා, තෙසු එකෙකො නිණ්ණමිති සෙසාසදිස හිතාතං උපපජ්ජති, තස්ව සෙසොභමසමිති මාතො සෙසාසෙස්ව යාථාවමාතො සෙසාතං අයාථාවමාතොච, සදිසොභමසමිති මාතො සදිසසෙස්ව යාථාවමාතො සෙසාතං අයාථාවමාතො, හිතො හමසමිති මාතො හිතසෙස්ව යාථාවමාතො සෙසාතං අයාථාව මාතො.

iii. තස්ව කතමො සෙසාස්ස සෙසොභමසමිති ආදසො පත නව මාතා පුහගලං නිස්සාය කපිතා, තෙසු තසො තසො එකෙකස්ස උපපජ්ජති, තස්ව දහතිති ධූපෙති, තං නිස්සායාති තං සෙසාතො දහතං නිස්සාය, එස්ව පත සෙසාස්ස සෙසොභමසමිති මාතො රාජ්ජනසෙස්ව පබ්බජිතානසෙස්ව උපපජ්ජති, රාජා හි රසෙන වා ඛතෙන වා වාහතෙති ඤා කො මයා සදිසො අස්සිති එතං මාතං කතෙති, පබ්බජිතො සීලවුතඛාදිති කො මයා සදිසො අස්සිති එතං.

මානං කතෙති, සෙය්‍යස්ස සද්දෙසා භමසමිති මානොපි එතෙසං යෙව උප්පජ්ජති, රාජා හි රතෙන වා ධර්මෙන වා වාහනෙන හි වා අක්ක රාජ්ජති සබ්බං මයහං කිං නානාකරණෙනි එතං මානං කතොති, පබ්බජිතොපි සිලධුතඛිනාදිහි අක්කෙත්තං හිතඤ්ඤා සබ්බං මයහං කිං නානාකරණෙනි එතං මානං කතොති, සෙය්‍යස්ස භික්ඛො භමසමිති මානොපි එතෙසං යෙව උප්පජ්ජති, යස්ස හි රක්කෙත්තං රාජං වා ධනං වා වාහනානි සමපන්නානි නිසොන්නානි සො මයහං රාජාහි වොහාරස්ස ධර්මතනමෙව. කිං රාජා නාම අහනති එතං මානං කතොති, පබ්බජිතො පි අස්සලාභසංකාරො අහං ධම්මකපිකො ඛුක්කුතො මහාපෙරොති කථාමන්තමෙව. කිං ධම්මකපිකො නාමාහං කිං ඛුක්කුතො නාමාහං කිං මහාපෙරො යස්ස මෙ ලාභ සංකාරො නිජ්ජිති එතං මානං කතොති. සද්දෙසස්ස සෙය්‍යො භමසමිති මානාදෙසො අමච්චාදිතං උප්පජ්ජනති, අමච්චා වා හි රතියො වා භොගයානවාහනාදිහි කො මයා සද්දෙසො අක්කෙත්තං රාජපුත්තො අජ්ජිති වා මයහං අක්කෙත්තං සබ්බං කිං නානාකරණෙනි වා අමච්චාති නාම මන්තමෙව මයහං ඤාසවජාදාමන්තමපි මෙ නිජ්ජිති කිං අමච්චා නාමාහනති වා එතෙ මානෙ කතොති, හිතස්ස සෙය්‍යො භමසමිති මානාදෙසො දුස්සාදිතං උප්පජ්ජනති, දුස්සො හි මාහිතො වා පිතිතො වා කො මයා සද්දෙසො අක්කෙත්තං දුස්සො නාම අජ්ජි අක්කෙත්තං ජීවිතුං අසංකොඤ්ඤා කුච්ඡිතෙත්තු දුස්සා නාම ජාතා, අහං පන පටෙණිආගතන්තො සෙය්‍යොති වා පටෙණිආගතන්තො උභතොස්ස ඛිකදුස්සෙත්තං අස්ස ඛිකදුස්සෙත්තං නාම සබ්බං කිං මයහං නානා කරණෙනි වා කුච්ඡිවස්සෙත්තං දුස්සො උපගන්තො මානාපිතු කොපියා පන මෙ දසසාතං නිජ්ජිති කිං දුස්සො නාම අහනති වා එතෙ මානෙ කතෙති. යථා ච දුස්සො ඵෙව. පුඤ්ඤාපටිඤ්ඤාලාද සොපි එතෙ මානෙ කතොති යෙව. එත්ථ ච සෙය්‍යස්ස සෙය්‍යො'හ මසමිති උප්පන්න මානොව යාථාචමානො, ඉතරෙ වෙ අයාථාච මානා, තථා සද්දෙසස්ස සද්දෙසො'හ මසමිති හිතස්ස හිතො'හ මසමිති උප්පන්න මානොව යාථාචමානො, ඉතරෙ වෙ අයාථාචමානා. තත්ථ යාථාචමානා අරහන්ත මහවජ්ඣා අයාථාචමානා සොතාපනති මහවජ්ඣා, ඵෙව. සචක්ඛෙ මානෙ කප්ථො ඉද්දති අචක්ඛං හිතෙනති මානමෙව දෙස්සෙත්තු. තත්ථ කතමො මානොති ආදි වුත්තං.

iv. අභිමාන නිදදෙසො සෙය්‍යාදිවසෙන පුග්ගලං අනාමසිත්වා ජාතිආදිතං වක්ඛුට්ඨෙතොව නිදදිසො, තත්ථ අභිමක්කෙත්තං ජාති ආදිහි මයා සද්දෙසො නිජ්ජිති අභිකාමිත්වා මක්කෙත්තං. මානාතිමාන නිදදෙසෙ යො ඵෙරුප්පාති යො ඵෙසො අයං පුබ්බො මයා සද්දෙසො ඉද්දති අහං සෙය්‍යො අයං හිතොති උප්පන්නො මානො අයං භාරාති භාරො විස පුට්ඨං සද්දෙස මානං උපාදය මානාතිමානොති දෙස්සෙත්තු. ඵෙවමහ, ඛමාන නිදදෙසො හිතමාන නිදදෙසසද්දෙසො යෙව,

වෙනෙය්‍ය වසෙන පන සො ගිණොහමසමිති මානො නාම වුතොතා අයං ඔමානො නාම අපිවෙසු ඔං ජාතිමා කාකජාති විය තෙ ජාති ඔං ගොතතවා චණ්ඩාලගොතනං විය තෙ ගොතනං තුසං සරො අපි කාකස්සරො විය තෙ සරොති එවං අනාතං ගෙසා කතා පවත්නාවසෙන අයං ඔමානොති වෙදිතබ්බො.

v. අධිමානනිදෙදසෙ අසන්න පනසකස්සදිතාති වනනාපි සව්වාති අසකා පනසකස්සදිතා, අකතෙති චතුති මගෙහති කන්තබ්බ කිවෙව අකතෙසෙව, අනධිගතෙති චතුසව්වධමෙම අනධිගතෙ. අසවජිකතෙති අරහතෙන අපව්වකකතෙ, අයං වුවවති අධිමානොති අයං අධිගතමානො නාම වුවවති, අයං පන කස්ස උපපජ්ජති කස්ස නුපපජ්ජති? අජිසසාචකස්ස තාව නුපපජ්ජති, සො හි මගෙප්පලතිබ්බාන පතිනකිලෙසාවසිඝ කිලෙස පව්වවෙකකි ගොත සකස්සාන සොමනසෙසො අජිසගුණපටිවෙධෙ නිකකච්චො තසමා සොතාපනනාදිනං අහං සකදගාමිති ආදිවසෙන මානො නුපපජ්ජති, දුස්සිලස්සාපි නුපපජ්ජති, සො හි අජිසගුණාධිගමෙ නිරාසොව, සිලවතොපි පටිවකතකමමසානස්ස නිද්දරාමනාදිමනු සුත්තස්ස නුපපජ්ජති, පටිසුඛසිලස්ස පන කමමසානෙ අපමනත්තස්ස නාමරූපං චවස්සෙකා පව්වස පටිගගතෙන විනිශ්ඡානබ්බස්ස නිලකමණං. ආරොපෙකා සබ්බාර සමමසනත්තස්ස ආරබ්විපස්ස කස්ස උපපජ්ජති. උපතොතා ව සුඛසමථලාගි වා සුඛවිපස්සනාලාගි වා අනන්ත ධ්වෙති, සො හි දසපි විසමපි නිංසමපි වස්සාති කිලෙස සමුදවාරං අපස්සනො අහං සොතාපනනාති වා සකදගාමිති වා අනාගාමිති වා මසකස්ස, සමථවිපස්සනාලාගි පන අරහතෙනෙසෙව ධ්වෙති, තස්ස හි සමාධිබලෙන කිලෙසා විකමමිතා විපස්සනා බලෙන සබ්බාත් සුපටිගගතිතා, තසමා සපිපි වස්සාති අසිනිපි වස්සාති වස්ස සතමපි කිලෙසාන සමුදවරනති, බිණාසවසෙසෙව විතතවාරො හොති.

vi. සො එවං දිසරතං කිලෙස සමුදවාරං අපස්සනො අනාරා අසිකාව අරහා අනන්ති මසකස්ස, උච්චතලබ්බරවාසි මහා නාගතෙසෙරො විය හබ්බනකවාසි මහාදත්තෙසෙරො විය විතතල පබ්බතෙ හිබ්බතෙසාණ පබ්බාතසරවාසි වුලසුමමෙසෙරො වියව. තනුදං එකවක්ඛුපටිදිපනං. තලබ්බරවාසි ධම්මදින්නෙසෙරො කිර නාම එකො පතින්ත පටිසමිතිදෙ මහාබිණාසමො මහතො හිකුසංඝස්ස ඔවාදදයකො අහොසි, සො එකදිවසං අනතො දිවාසානෙ නිසී දිකා කිංනුතො අමහාකං ආචරියස්ස උච්චතලබ්බරවාසි මහා නාගතෙසෙරස්ස සමණ කිව්වං මසකං පනොනො නොති අවසේසනො පුප්පජ්ජති භාවමෙවස්ස දිකො මසි අගච්ඡතො පුප්පජ්ජනකාලකිරිය මෙව කජිස්සතිති ව සකො ඉබ්බො වෙහාසං උපපතිතො දිවාසානෙ නිසීන්තස්ස ථෙරස්ස සමිසෙ ඔරොතිකො වජ්ජකො වත්තං දස්සකො

එකමනාං නිසිදි, කිං ආවුසො ධම්මදිනන අකාලෙ ආගතොසිති ච
වුසතො පඤ්ඤං භගෙන පුච්ඡිතුං ආගතොමිති ආහ, තිසරා පුච්ඡා
වුසො ජානමානො කථාසිංහාමිති වුසතො පඤ්ඤා සහස්සං පුච්ඡි,
එපරො පුච්ඡිතපුච්ඡිතං පඤ්ඤං අපපමානොව කපෙසි, තතො අති
තිකමං තෙ භගන ඤාණං කදා තුමහති අයං ධම්මො අබ්ගතොති
වුසතො ඉතො සසිවස්සකාලෙ ආවුසොති ආහ, සමාබ්මපි භගන
චලෙඤ්ජාති, න ඉදං ආවුසො භාජියෙනි, තෙන හි භගන එකං
භජ්ජිං මාපෙට්ඨාති, එපරො සබ්බසෙනං භජ්ජිං මාපෙසි, ඉදාති භගන
යථා අයං භජ්ජි අඤ්ජිතකණ්ණො පසාදිත නිබ්බුදො සොණඩං
මුඛෙ පක්ඛිපිට්ඨා හෙරචං කුඤ්ඤානාදං කරොතො තුමහාහං
අභිමුඛො ආගච්ඡති තථා නං කරොට්ඨාති, එපරො තථා කඤ්ඤා
චෙතෙන ආගච්ඡතො භජ්ජිස්ස හෙරචං ආකාරං දිස්වා උසාය
පලාසිතුං ආරම්භො, තමෙනං ඛිණ්ණවස්සෙරො භජ්ජිං පසාරෙට්ඨා
චිවරකණ්ණං ගතොවා භගන ඛිණ්ණවස්ස සාරජ්ජං නාම
හොතිති ආහ, සො තස්මිං කාලෙ අත්තනො පුච්ඡන්තවාං ඤාතො
අවස්සයො මෙ ආවුසො ධම්මදිනන හොතිති වඤ්ඤා පාදමුලෙ
උකකුට්ඨිකං නිසිදි, භගන තුමහාහං අවස්සයො භවිස්සාමිච්චෙව
වාහං ආගතො මා විනාසිට්ඨාති කම්මසානං කපෙසි, එපරො
කම්මසානං ගතොවා චිකිත්ථං ආරුහන් තතිසෙ පදමාසෙ අග්ගචලං
අරහතො පාසුණි, එපරො කිරි පදසචරිතො අහොසි.

vii. අසම්මානනිදද්දසෙ රූපං අසම්මි මානොති අහං රූපනති
උප්පන්නමානො, ඡන්දොති මානං අනුගතච්ඡන්දොව, තථා අනුසයො,
වෙදනාදිසුපි එසෙවනසො.

viii. මිජ්ඣමානනිදද්දසෙ පාපකෙන වා කම්මාසන්නෙනාති
ආදිසු පාපකං කම්මාසන්නං නාම කෙට්ටමච්ඡබ්බි තෙසාදනං
කම්මං, පාපකං සිප්පාසන්නං නාම මච්ඡජාලබ්බිත කුමිත කරණෙසු
චෙව පාසබ්බිබ්බිත සුලාචරාපනාදිසු ච ඡෙකතා, පාපකං විජ්ජාසානං
නාම සා කාචි පරුපසානවිජ්ජා, පාපකං සුන් නාම භාරතසුබසිනා
හරණාදි පටිසංසුත්තං, පාපකං පටිභානං නාම දුබ්බාසිත සුත්තං
කබ්බිතාට්ඨක විලම්බනාදිපටිත්තං, පාපකං සීලං නාම අජසීලං
ගොසීලං, චතමපි අජචිතගොචතච්ච, පාපිකා දිසි පන මාසසීයා
දිසිගතෙසු සා කාචි දිසි.

ix. ඤාතිවිතකක නිදද්දසාදිසු මසහං ඤාතයො සුබජීවිතො
සම්පතතිසුත්තාති එවං පඤ්ඤාකාමගුණසන්තිසසිතෙන ගෙහසිත
පෙමෙන ඤාතසක ආරබ්භ උප්පන්නවිතකෙකාව ඤාතිවිතකෙකා,
ධයං ගතා වයං ගතා සබ්බා පසන්නාති එවං පටිතෙනා පන ඤාති
විතකෙකා නාම න හොති, අමහාහං ජනපදෙසු සුගිතෙකා සම්පන්න
සසෙයාති තුළුමානස්ස ගෙහසිතපමච්චසෙනෙව උප්පන්නවිතකෙකා

ජනපදවිකසෙකා නාම, අමහායං ජනපදේ මනුස්සා සඛා පසන්නා බයං ගතා වසංගතාති එවං පවතෙනා පන ජනපදවිකසෙකා නාම න හොති, අමරණ්‍යාය විතරකතා අමතෙති වා විතරකතා අමර විතරකතා, තස්ම උභයවිකසාධානාදිති දුක්ඛ භිජ්ජිතොණ සමපරායෙ අනන්‍ය සුඛි හොති. අමරොති දුක්ඛකරකාපිකා කරොන්තස්ස නාය දුක්ඛකරකාපිකාය පටිසංසුතෙනා විතරකතා අමරණ්‍යාය විතරකතා නාම, දිඝිගත්තො පන සස්සතං චදෙසිති ආදිති පුඤ්ඤා එවමපි මෙ නො තථාපි මෙ නො අඤ්ඤාපාපි මෙ නො නොතිපි මෙ නො නො නොතිපි මෙ නොති විකෙතං ආපජ්ජති. තස්ස ඤා දිඝිගත පටිසංසුතෙනා විතරකතා. යථා අමරො නාම මචෙජා උදකෙ ගතෙට්ඨා මාරෙතුං න සකකා ඉතොවිතොව ධාවති ගාහං න ගව්ජති එවමෙව එකස්මිං පතෙක අසණ්ඨානනො න මරතිති අමරො නාම හොති, තං දුට්ඨමපි එකතො කථො අයං චුච්චති අමරවිතරකතාති චුතතං, පරානුද්දයනාපටිසංසුතෙනාන අනුද්දයනාපටිපකෙන ගෙහසිගතපමෙන පටිසංසුතෙනා, සහ නාදිති ආදිසු උපසාරකෙසු නාදකෙනසු සොචකෙනසු ච තෙති සඬිං දිගුණං නාදති දිගුණං සොචති තෙසු සුඛිතෙසු දිගුණං සුඛිතො හොති දුක්ඛිතෙසු දිගුණං දුක්ඛිතො, උපපතෙනසු කිච්චකරණියෙ සුඛි තෙසු මහතෙනසු චුද්දකෙසු වා කමමසු උපපතෙනසු අත්තනා වා යොගං ආපජ්ජතිති තාති තාති කිච්චාති සාධෙට්ඨනා පඤ්ඤානං විනිකකමති සලලෙඨං කොපෙති. යො තස්මාති යො නස්මිං සංසඨිභාතර නස්මිං වා යොගාපජ්ජතෙ ගෙහසිතො විතරකතා, අයං පරානුද්දයනා පටිසංසුතෙනා විතරකතා නාම, ලාභ සකකාර සිලොකපටිසංසුතෙනාති විචන්දිලාභෙනාවෙව සකකාරෙන ච කිතතිසද්දෙන ච සඬිං ආරම්මණකරණවසෙන පටිසංසුතෙනා, අනවඤ්ඤානි පටිසංසුතෙනාති අහො වත මං පරෙ න අවජාතෙය්‍යං න පොථෙට්ඨා විහෙසෙට්ඨා කපෙය්‍යනති එවං අනවඤ්ඤානිභාව පස්ථාය සඬිං උපපජ්ජනවිතරකතා, යො තස්ම ගෙහසිතොති යො නස්මිං මා මං පරෙ අවජාතිංසුති උපපතෙන විතත පඤ්ඤාකාමගුණ සබ්බාත ගෙහතිස්සිතො හු ථා උපපන්නවිතරකතා සෙසං සබ්බං පාකවමෙවාති.

❦ එකකතිදෙදසො ❦

6. i. සෙසාමානතිදෙදසෙ, සෙසාමානපදනිදේශයෙහි; ජාතිසාති, යනු; බතතිසභාවාදි ජාතිසමපතනියා, ඤාත්‍රිය භාවාදි ජාතිසමපතනි විසින; ගොතනනනාති, යනු; ගොතමිගොතනාදිනා, ගොතමිගොතනය ආදිකොටැඳැනි; ගොතෙනන, ගොතුවිසින; කොලපුනතිසෙයනාති, යනු; මහාකුලභාවෙන, උතුමුටු කුලයාගේ වශයෙන; වණණසොකකරතා යාති, යනු; වණණසමපතනසරිතාය, වණණයෙන් සමබලවූ ශරීර ඇති විසින; හි, ඒ සැබව; සිරිතං, සිරුර; පොකකරනනි, පොකකරනමැයි;

වුළුවනි, කියනුලැබේ. නසං, ඒ ශරීරයාගේ; වණ්ණසම්පත්තියා, වණ්ණ සංසථාන සමෘද්ධි වශයෙන; අභිරුපභාවෙනාති, විශිෂ්ටරුපයාගේ යවභාව වශයෙන යන; අන්තො, අපීය වේ; ධනෙනාති ආදීති, යනාදිවූ පදයෝ; උත්තානන්තාව, ප්‍රකාශවූ හෝ නොගැඹුරුවූ අපී ඇත්තාහුමැයි; මානං ජප්පෙතිති, යනු; එතෙසු, තෙල ඤාත්‍රියජාත්‍යාදිවස්තුන් අතුරෙහි; යෙන කෙනපි වන්තා, යම් කිසි වස්තුවෙකින්; (යම් කිසි හෙයකින් යුතේයි) අහං, මම; සෙය්‍යො, ශ්‍රේෂ්ඨයෙක්; අසමිති, වෙමිසි; මානං, මානය; පවත්තනි, පවත්වා; කරොති, මානය කෙරෙයි; සද්දිසමාන නිදෙස්ස, සද්දිසමානපදනිදේශයෙහි; මානං ජප්පෙතිති, යනු; එතෙසු, තෙල ඤාත්‍රියජාත්‍යාදිවස්තුන් අතුරෙහි; යෙන කෙනපි වන්තා, යම් කිසි වස්තුවෙකින්; අහං, මම; සද්දිසො, සද්දිශයෙක්; අසමිති, වෙමිසි; මානං, මානය; පවත්තනි, පවත්වා; එත්, මේ සෙය්‍යමාන සද්දිසමාන නිදෙස්සි; අත්තො, අඵවශයෙන්; අයං, මෙකියනලද්දේ; විසෙසො, වෙනසය; පාත්‍රියං පන, පෙළෙහි වනාහි; නානාකරණං, වෙනසක්; තත්ථි, නැත.

6. ii. ගිතමානනිදෙස්ස, ගිත මානපදයාගේ නිදේශයෙහි; ඛමානං ජප්පෙතිති, යනු; හෙය්‍යමානං, පහන්වූ මානය; පවත්තනි, පවත්වා; ඛමානොති, ඛමාන නම්; ලාමකො, ලාමකවූ මානයයි; හෙය්‍යමානො, පහන්වූ මානයයි; ඛමඤ්ඤාතා ඛමඤ්ඤාතත්තනනි, යන වදන්හු; ආකාරභාවනිදෙස්සා, ආකාරස්වභාවයන් දැක්වීමට කරුණුවූ වචනයෝයි; ගිලනාති, ගිලනා නම්; ජාති ආදිති, ජාත්‍යාදීන් කරණකොටගෙන; අත්තජිගුච්ඡනා, තමා පිළිකුල් කිරීමයි; ඛගිලනාති, ඛගිලනා නම්; අතිරෙකතො, වැඩි වශයෙන්; ගිලනා, පිළිකුල් කිරීමයි; ඛගිලිතත්තනනි, ඛගිලිතත්ත යන සද; තසෙස්ව, ඒ ඛගිලනා යන පදයාගේමැ; භාවනිදෙස්සො, භාවනානිකය දැක්වීමට කරුණුවූ සද; අත්තඤ්ඤාති, යනු; අත්තානං, තමා; ගිතං කත්තා, ලාමක වූවු කොටැ; ජානනා, දැන්මයි; අත්තඤ්ඤාති, යනු; අත්තානං, තමා; අවජානනා, පහන්කොට දැන්මයි; අත්තපටිභාෂොති, යනු; ජාතිආදිසම්පත්ති, ජාත්‍යාදිසම්පත්ති තොමෝ; තාමමෙව, නම් පමණෙක්මැ; ජාතාති, වූයයි; අත්තානං, තමා; පරිභවිත්තා, පරිභව කොටැ; මඤ්ඤාතා. හැඟීමයි; එවං, මෙනසින්; ඉමෙ තයො මානා, මේ ත්‍රිවිධවූ මානයෝ; පුග්ගලං, පුද්ගලයක්හු; අනිස්සාය, අධිෂ්ඨාන නොකොටැ; හෙවත් - නොතිසා; ජාතිආදිවන්තවස්තෙව, ජාත්‍යාදි වස්තුවශයෙන්මැ; කථිතා, වදාළහ; තෙසු, ඒ ත්‍රිවිධවූ මානයන් අතුරෙන්; එකෙකො, එක් එක් මානය තෙම; තිණ්ණවපි, ත්‍රිවිධවූද; සෙය්‍යසද්දිස ගිතානං, ශ්‍රේෂ්ඨසද්දිගිතමානය ඇති පුද්ගලයකට; උප්පජ්ජති. උපදී; තත්ථ, ඒ ශ්‍රේෂ්ඨසද්දිගිතමානය ඇති ත්‍රිවිධ පුද්ගලයන් අතුරෙන්; සෙය්‍යාහමසමිති මානො, මම ශ්‍රේෂ්ඨයෙමි යන මානය තෙම; සෙය්‍යසෙස්ව, ශ්‍රේෂ්ඨයාගේමැ; නොහොත් - සෙය්‍යමාන ඇති පුද්ගල යාගේමැ; යාථාවමානො, ඇති සැටිවූ මානය වේ; සෙසානං, තදවශෙෂවූ

සද්දශනිකයන්ගේ; නොහොත්-සද්දශමාන නිකමාන ඇති පුද්ගලයන්ගේ; අයාචාවමානෝ, නොද ඇති සැටිවූ මානය වේ; සදිසො හමසමිති මානෝ, මම සද්දශයෙහි යන මානය තෙම; සදිසසෙව, සද්දශයාගේම; නොහොත් සද්දශමානය ඇති පුද්ගලයාගේම; යාචාවමානෝ, ඇති සැටිවූ මානය වේ; සෙසානං, තදවශෙෂවූ ශ්‍රේෂ්ඨනිකයන්ගේ; නොහොත් - සෙය්මානනිකමාන ඇති පුද්ගලයන්ගේ; අයාචාවමානෝ, නොද ඇති සැටිවූ මානය වේ; නිකොහමසමිති මානෝ, මම නිකයෙහි යන මානය තෙම; නිකසෙව, නිකයාගේම; නොහොත් නිකමානය ඇති පුද්ගලයාගේම; යාචාවමානෝ, ඇති සැටිවූ මානය වේ; සෙසානං, තදවශෙෂවූ ශ්‍රේෂ්ඨසද්දශයන්ගේ; නොහොත් සෙය්මානසදිසමාන ඇති පුද්ගලයන්ගේ; අයාචාවමානෝ, නොද ඇති සැටිවූ මානය වේ.

6. iii. තත්ථ කතමො සෙය්සස්ස සෙය්සා'හමසමිති ආදයො, යන මාතෘ ආදිකොට ඇති; නව මාතෘ පන, තවවිධවූ මාතෘයෝ වනාහි; පුග්ගලං නිස්සාය, පුද්ගලයක්නු අධිෂ්ඨාන කොට; (පුද්ගලාධිෂ්ඨාන වශයෙන් යුක්ත) කථිතා, වදන; තෙසු, ඒ තවවිධවූ මාතෘයන් අතුරෙහි; තයො තයො, තුන් තුන් මාතෘයෝ; එකෙකස්ස, එක් එක් පුතුලකුහල; උප්පජ්ජනති, උපදනාහ; තත්ථ, ඒ පදයන් අතුරෙහි x; නොහොත්- ඒ පෙළෙහි; දහනිති, යනු; ධ්වජනි, තබයි; තං නිස්සායාති, යනු; සෙය්සනො, ශ්‍රේෂ්ඨවශයෙන්; තං දහනං, ඒ තැබීම; නිස්සාය, නිසා; එත්ථ පන, මේ තවවිධමානයන් අතුරෙහි වනාහි; සෙය්සස්ස, ශ්‍රේෂ්ඨයාගේ හෝ සෙය්මානය ඇති පුද්ගලයාගේ; සෙය්සාහමසමිති; මම ශ්‍රේෂ්ඨයෙහි යන; මානෝ, මානය තෙම; රුජානකුඤ්ච, රජුන්ටත්; පබ්බජිතානකුඤ්ච, පැවිද්දන්ටත්; උප්පජ්ජනති, උපදී; හි, විතර කරනු ලැබේ; රුජා, රජතෙමේ; රභෙන වා, රට කරණකොටගෙනා හෝ; ධනෙන වා, ධනය කරණ කොටගෙනා හෝ; වාහනෙන වා, ගඟ්ඟ්ඟ්වරාදිවාහනයන් කරණ කොටගෙනා හෝ; මයා, මා හා; සදිසො, සමානවූ; කො, කවර පුතුලෙක්; අත්ථිති, ඇත්තේදැයි; එතං මානං, තෙල සෙය්මානය; කරොති, කෙරෙයි; පබ්බජිතො, ප්‍රවුජ්ජිතතෙමේ; සීලධුතඛඛාදිති, සීලධුතඛඛාදීන් කරණකොටගෙනා; මයා, මා හා; සදිසො, සමානවූ; කො, කවර පුතුලෙක්; අත්ථිති, ඇත්තේදැයි; එතං මානං, තෙල සෙය්මානය; කරොති, කෙරෙයි; සෙය්සස්ස, ශ්‍රේෂ්ඨයාගේ හෝ සෙය්මානය ඇති පුතුලාගේ; සදිසො'හමසමිති, මම සද්දශයෙක්හි යන; මානොපි, මානයතෙමේද; එතෙසංයෙව, තෙල රජුන් පැවිද්දන්ටම; උප්පජ්ජනති, උපදී; හි, විතර කරනු ලැබේ; රුජා, රජතෙමේ; රභෙන වා, රට කරණකොටගෙනා හෝ; ධනෙන වා, ධනය කරණ කොටගෙනා හෝ; වාහනෙන වා, ගඟ්ඟ්ඟ්වරාදිවාහනයන් කරණකොටගෙනා හෝ; අක්කුරුජ්ජනි සත්ථං, අත් රජුන් හා සමග; මයා, මාගේ; කිං තානාකරණනති, වෙනස කීමක්දැයි; එතං මානං, තෙල සද්දශමානය; කරොති, කෙරෙයි; පබ්බජිතොපි, ප්‍රවුජ්ජිත

තෙමේද; සීලබ්‍රතඛිනාදීති, සීලබ්‍රතඛිනාදීන් කරණකොටැගෙනැ; අඤ්ඤාන භික්ඛුනා සඤ්ඤා, අත් මහණක්ත්‍ර හා සමග; මය්‍යං, මගේ; කිං නානාකරණනති, වෙනස කිමෙක්දයි; එතං මානං, තෙල සද්දශමානය; කරොති, කෙරෙයි; සෙය්‍යස්ස, ශ්‍රේෂ්ඨයාගේ හෝ සෙය්‍යමානය ඇති පුභුලාගේ; භිනො'ගමසමිති, මම භිනයෙමි යන; මානොපි, මානය තෙමේද; එතෙසං යෙව, තෙල රජුන් පැවිද්දන් ටමැ; උපපජ්ජති, උපදී; හි, විතර කරනු ලැබේ; යස්ස රඤ්ඤා, යම් රජක්ත්‍රගේ; රඨං වා, රට හෝ; ධනං වා, ධන හෝ; වාහනාති වා, හසනයකරවාදිවාහන හෝ; සමපන්නාති, සමාධියනු; න හොනති, නොවෙද්ද; (අසමපන්නාති හොනති සීද පායයි) සො, ඒ රජතෙම; මය්‍යං, මට; රුජාති වොහාරස්ස මත්තමෙව, රජයයි ව්‍යවහාරයෙහි සැප පමණෙක්මය; අහං, මම; කිං රුජා නාමාති, කිනම් රජෙක් වෙමිදයි; එතං මානං, තෙල භිනමානය; කරොති, කෙරෙයි. අප්පලාභසකකාරො, අප්‍රච්ඡි ලාභසත්කාර ඇති; පබ්බජිතොපි, ප්‍රච්ඡින්නතෙමේද; අහං, මම; ධම්මකපිකො, ධම්මකපිකයෙමි; බහුස්සුතො, බහුශ්‍රුතයෙමි; මහාපෙරොති, මහාසථවිරයෙමිසි; කථාමත්තමෙව, කිම් පමණෙක්මය; අහං, මම, කිං ධම්මකපිකො නාම, කුමන ධම්මකපික යෙක් නම් වෙමිද; අහං, මම; කිං බහුස්සුතො නාම, කුමන බහුශ්‍රුත යෙක් නම් වෙමිද; කිං මහාපෙරො, කුමන මහාසථවිරයෙක් වෙමිද; යස්ස මෙ, යම්බඳුටු මාහට; ලාභසකකාරො, ලාභසත්කාරයෙක්; නජ්ඣිති, නැහැයි; එතං මානං, තෙල භිනමානය; කරොති, කෙරෙයි; සද්දසස්ස, සද්දශයාගේ හෝ සද්දශමාන ඇති පුද්ගලයාගේ; සෙය්‍යො'ග මසමිති, මම ශ්‍රේෂ්ඨයෙමි යන; මානාදයො, මානාදීනු; අමච්චාදීනං, ඇමතියන් මුල්කොටැ ඇති පුභුලන්ට; උපපජ්ජති, උපදීන්; හි, විතර කරනුලැබේ; අමච්චො වා, ඇමතියෙක් හෝ; රභියො වා, රථියෙක් හෝ; භොගයානවාහනාදීති, භොගසමපත් යානවාහනාදීන් කරණ කොටැගෙනැ; මයා සදිසො, මා හා සමානවූ; අඤ්ඤා, අත්තවූ; කො රුජපුරිසො, කුමන රුජපුරුෂයෙක්; අජ්ඣිති වා, ඇද්ද කියා හෝ; මය්‍යං, මාගේ; අඤ්ඤාති සඤ්ඤා, අත්තවූ ඇමතියන් රථියන් හා සමග; කිං නානාකරණනති වා, වෙනස කිමෙක්ද කියා හෝ; මය්‍යං, මාගේ; අමච්චොති, ඇමතියෙකැ යන; නාමමත්තමෙව, නම පමණෙක්මය; මෙ, මාහට; සාසවජාදනමත්තමපි, කෑම හැදීම පමණෙකුත්; නජ්ඣි, නැත; අහං, මම, කිං අමච්චො නාමාති, කුමන ඇමතියෙක් නම් වෙමිද කියා හෝ; එතෙ මානෙ, තෙල සෙය්‍යසද්දසභිනමානයන්; කරොති, කෙරෙයි; භිනස්ස, භිනයාගේ හෝ භිනමානය ඇතිපුභුලාගේ; සෙය්‍යො'ගමසමිති, මම ශ්‍රේෂ්ඨයෙමි යන; මානාදයො, මානාදීනු, දසාදීනං, දසුන් ඇතට; උපපජ්ජති, උපදීන්; හි, විතරකරනුලැබේ; දසො, දස්තෙම; මානිතො වා, මවුපසින් හෝ; පිතිතො වා, පියපසින් හෝ; මයා සදිසො, මා හා සමානවූ; අඤ්ඤා, අතින්; කො දසො නාම, කුමන දසෙක් නම්; අජ්ඣි, ඇද්ද; අඤ්ඤා, අත්තයෝ; ජිවිතුං, ජිවත් වන්ට; අසකෙකානනා, නොහැකිවන්තෝවැ; කුච්ඡගෙචු, කුස ගෙචු

කොටැ; දසා නාම, දස්නු නම්; ජාතා, වූහ; අහං පන, මම වනාහි; පවෙණ්ණාගතතතා, ප්‍රවෙණ්ණයෙන් ආ බැවින්; හෙවත් - දස්පරපුරෙන් ආ බැවින්; සෙය්‍යාති වා, ශ්‍රේෂ්ඨයෙහි කියා හෝ; පවෙණ්ණාගත භාවෙන, දස්පරපුරෙන් ආ බැවින්; උභතොසුඛිකදසනෙන, මවුපිය දෙපසින් ශුඛිය ඇති දසභාවය කරණකොටැගෙනැ; අසුකදසෙන නාම සඬං, අසුවල් නම් දසනු හා සමග; මය්‍යං, මාගේ; කිං නාතා කරණනති වා, වෙනස කිමෙකැ කියා හෝ; අහං, මම; කුවර්වසෙන, කුස පිළිබඳවැ; හෙවත් - කුසේ බෙලෙන්; දසබ්‍යං, දසභාවයට; උපගතො, එළඹියෙහි; පන, එසේ වී නමුත්; මාතාපිතුකොටියා, මව් පියන්ගේ වෙසෙසින් හෝ මව්පියන්ගේ වශයෙන්; (මිහි කොටියබදයා විශෙෂයෙහි වැටේ) මෙ, මාගේ; දසට්ඨානං, දස්බවට කරුණෙක්; නත්ති, නැත; අහං, මම; කිං දසො නාමාති වා, කුමන දසයෙක් නම් වෙමිද කියා හෝ; එතෙ මාතෙ, තෙල සෙය්‍යසදිස භිනමානයන්; කරුනති, කෙරෙයි; දසො, දස්තෙම; යථාච, යම් ප්‍රකාරයෙකින් මානය කෙරෙයිද; එවං, එපරිද්දෙන්; පුකකුසවණ්ඩාලාදයොපි, පුප්සඬු සැබොල් ඇ භින ජාතිකයෝද; එතෙ මාතෙ, තෙල සෙය්‍යසදිස භිනමානයන්; කරුනති යෙව, කෙරෙත්මය; එත්ථ ව, මේ නවවිධමානයන් අතුරෙහිද; (ව වාක්‍යා රචනාදිකත හෝ උක්තසමුච්චයාච්චත් හෝ නිපාතයි.) සෙය්‍යසස සෙය්‍යා'හමසමිති, ශ්‍රේෂ්ඨයාහට මම ශ්‍රේෂ්ඨයෙමිසි; උප්පත්තමානොව, උපත්මානයමැ; යාථාචමානො, ඇතිසැටිවූ මානය වේ; ඉතරෙ, තදි තරවු; වෙ, උභයසදුහ භිනමානයනු; අයාථාචමානා, නොද ඇතිසැටිවූ මානයෝසි; තථා, එපරිද්දෙන්; සදිසස්ස, සදුහයට; නොහොත් - සදුහමානය ඇති පුද්ගලයාට; සදිසො'හමසමිති, මම සදුහයෙමිසි; භිතස්ස, භිතයාට; නොහොත් - භිතමානය ඇති පුද්ගලයාට; භිතො' හමසමිති, මම භිතයෙමිසි; උප්පත්තමානොව, උපත් මානයමැ; යාථාච මානො, ඇතිසැටිවූ මානය වේ; ඉතරෙ, තදිතරවු; වෙ, උභයමානයෝ තුමු; අයාථාචමානා, නොද ඇතිසැටිවූ මානයෝසි; තත්ථ, ඒ යාථාචමාන අයාථාචමානයන් අතුරෙහි; යාථාචමානා, ඇතිසැටිවූ මානයෝ; අරහතත මග්ගවජ්ඣා, රාත්මගින් පැහියුත්තාහ; අයාථාචමානා, නොද ඇති සැටිවූ මානයෝ; සොතාපතතිමග්ගවජ්ඣා, සෝවාත්මගින් පැහියුත් තාහ; එවං, යථොක්තතසින්; සවච්ඡකෙ, සවඤ්ඤ කවු, හෙවත් කරුණු සතිතවු; මාතෙ, මානයන්; කපෙතා, වදාරා; ඉදුති, දැන්; අවච්ඡකං, අවසතුකවු; - කරුණු රහිතවු; නිබ්බට්ඨතමානමෙව, සංවෘතියෙන් වෙන් කොටැ ගත් පරමාථවූ මානයමැ; දසෙය්‍යං, දක්වන්ට; තත්ථ කතමො මානොති ආදි, යනාදිය; වුත්තං, වදාළයෙක්.

6. iv. අතිමාන නිදේශො, අතිමාන පදයාගේ නිදේශය තෙම; සෙය්‍යාදිවසෙන, සෙය්‍යාදීන්ගේ ශක්තියෙන්; පුග්ගලං, පුද්ගල යක්නු; අනාමසිකා, පරමශීනය නොකොටැ; ජාතිආදීනං, ජාත්‍යා දීන්ගේ; වච්ඡවසෙනෙව, වඤ්චවශයෙන්මැ; නිදදිට්ඨා, නිදේශය කරනලදයැ; තත්ථ, ඒ කතමො මානො යනාදි පදයන්හි; නොහොත්-

ඒ පෙළෙහි; **අභිමතීප්පිකා**, යනු; ජාතිආදීහි, ජාත්‍යාදීන්; මයා සදිසො, මා හා සදායෙක්; නජ්ඣි, නැතැයි; අභිකක්ඛිකා, ඉක්මවා; මඤ්ඤාති, හඬ; **මානාතිමාන නිදදසෙ**, මානාතිමානපදයාගේ නිදේශයෙහි; යො ඵවරුපොති, යනු; ඵසො අයං, මේ පුද්ගලතෙම; (මිති ඵතවජ්ඣදනද්භාවයෙහි චනුයෙන් අරුත් නැති.) පුබ්බෙ; පුඵයෙහි; මයා, මා හා; සදිසො, සදායෙවි; ඉදානි, මෙසෙමෙහි; අහං, මම; සෙට්ඨා, ශ්‍රේෂ්ඨයෙමි; අයං, මේ පුද්ගලතෙම; භිනොති, හිත යෙක්වේයයි; (හිතතරෙති සිද පාඨයි) උප්පනො, උපන්නාවූ; යො මානො, යම්බඳුවූ මානයෙක් ඇද්ද; අයං, මේ මානයතෙම; භාරති භාරෙ විය, බරින් වැඩි බරක් මෙන්; පුරිමං, පළමුව; සදිසමානං, සදාය මානය; උපාදය, නිසා; මානාතිමානොති, මානාතිමානයයි; දසෙත්තුං, දක්වන්ට; ඵං, මෙසේ; හෙවත් - යො ඵවරුපො යනාදි වචනය; ආහ, වදාළසේක; **ඔමානනිදදසෙ**, ඔමානනිදදසය; හිතමානනිදදස සදිසොයෙව, හිතමානනිදදසය හා සමානවේමැයි; පන, ඵසේ හිතමාන නිදදසය හා සමාන වන නමුත්; වෙනෙය්වසෙන, වෙනෙය ජනයාගේ වශයෙන්; සො, ඒ ඔමානය තෙම; හිතොගමසමිති, මම හිතයෙමි යන; මානො නාම, මානය නමැයි; වුත්තො, කියනලදි; අයං, මේ මානයතෙම; ඔමානො නාම, ඔමාන නමි; අපිච, අතික් තයෙක් දක්වනුලැබේ; ඵත්, මේ ඔමාන නිදදසයෙහි; නොභොත් - මේ හිතමාන ඔමානනිදදස අතුරෙන්; ත්වං, තෝ; ජාතිමා, ජාති සමපන්නයෙහි; තෙ, තාගේ, ජාති, ජාතිනොම; කාකජාති විය, කවුඩු ජාතිය වැනි වෙයි; ත්වං, තෝ; ගොතතවා, ගොත්‍ර සමපන්නයෙහි; තෙ, තාගේ; ගොතතං, ගොත්‍රය; චණ්ඩාලගොතතං විය, සැඩොල්ගොත් වැනි වෙයි; තුය්හං, තාගේ; සරො, කටහඬ; අජ්ඣ, ඇත; තෙ, තාගේ; සරෙ, කටහඬ; කාකසාරෙ විය, කවුඩුහඬ වැනි වෙයි; ඉති ඵං, යන මෙකී පරිද්දෙන්; අත්තානං, තමා; හෙඨාකතා, පහත්කොට; පවත්න තවසෙන, පවත්නාවුගේ වශයෙන්වූ අයං, මේ මානය තෙම; ඔමානොති, ඔමානනමැයි; වෙදිතබ්බො, දතයුතුයි.

6. v. **අභිමානනිදදසෙ**, අභිමානනිදදසයෙහි; **අප්පනො පන සඤ්ඤාති**, යනු; වතාරා සම්මාති, වතුසත්‍යයන්; අප්පනා, නො පැමිණ; (අනගිගමය කොට යූස්සි) පනතසඤ්ඤිතා, පැමිණි සංඥ ඇති බවයි; හෙවත් - අනිගමය කළ සංඥ ඇති බවයි; **අකතෙති**, යනු; වතුහි මගෙහි, සතරමගින්; කතබ්බකිවෙව, කළයුතුකිස; හෙවත් - කට්ටි කෙළේන්ද්‍රාසියයුතු කිස; අකතෙයෙව, නොකළකල්හිමැ; **අනගිගතෙති**, යනු; වතුසම්මතමෙ, වතුසත්‍යධර්මයන්; අනගිගතෙ, අනිගමය නොකළ කල්හි; **අසවජ්ඣකතෙති**, යනු; අරහත්තෙත අභික යෙන්; හෙවත් - රුත්පලයෙන්; අපවකකතෙත, ප්‍රත්‍යක්ෂ නොකළ කල්හි; (නිවන් පසක් නොකළ කල්හි යූස්සි) අයං චුච්චති අභිමානොති, යනු; අයං, මේ මානයතෙම; අනිගතමානො නාම, අනිගතමානය නමැයි; චුච්චති, කියනුලැබේ; අයං පන, මේ අනිගතමානය වනාහි;

කසු, කවර පුද්ගලයකුහට; උපපජ්ඣි, උපදීද; කසු, කවර පුද්ගල
 යකුහට; නුපපජ්ඣි, නුපදීද; ඉති, මෙසේ විතාරිමක් ඇතිකලා; අරිය
 සාවකසු, ආයඝිශ්‍රාවකයාහට; තාව, පළමුවෙන්; නුපපජ්ඣි, නුපද
 නේයි; හි, යම්හෙයකින්; සො, ඒ ආයඝිශ්‍රාවක තෙම; මහනිල
 නිබ්බාන පටිනක්ඛිලෙසාවසිඨතිලෙසපච්චවෙකකිනෙන, මාභීඵලනිථාණ
 ප්‍රතිණකෙලයාවගිඤ්ඤාලයයන් පස්විකිමෙන්; සඤ්ජාතසොමතසො, සො,
 හටගත් සොමිකස් ඇත්තේවැ; අරියගුණපටිවෙධෙ, ආයඝියන්ගේ
 නිරුත්තරගුණ ප්‍රතිවෙධයෙහි; නිකකඤ්ඤා, සැකනැතියේ වේද; තසමා,
 එහෙයින්; සොනාපනනාදිනං, සෝවාන්පුබ්බා ආදි කොටැ ඇති ආයඝි
 පුද්ගලයන්ටහි; නොහොත් - සෝවාන් ඇ පුබ්බාලන්ගේ මධ්‍යයෙහි x ;
 අහං, මම; සකදගාමීති ආදිවසෙන, සෙදගාමියෙමි යන මේ ආදි
 වශයෙන්; මානො, මානය; නුපපජ්ඣි, නුපදී; දුසිලසොපි, දුසිල්මහණ
 හටද; නුපපජ්ඣි, නුපදී; හි, කවරහෙයින්; සො, ඒ දුසිල්මහණ
 තෙම; අරියගුණාධිගමෙ, ආයඝියන්ගේ නිරුත්තරගුණයන් අධිගම
 යෙහි; නිරුසොව, අපෙක්‍ෂා නැත්තේමය; පරිච්චතකමමඨානසු,
 පරිත්‍යක්‍ෂකමිසථාන ඇති; හෙවත් - මුද්‍යග්‍ර කමටහන් ඇති; නිද්දර
 මනාදිං, නිද්දරමනාදියට; අනුසුත්තසු, පුතපුතා යෙදුනාවූ; සිලව
 නොපි, සිල්වත් මහණහටත්; නුපපජ්ඣි, නුපදී; පන, එසේ නමුත්;
 කමමඨානෙ, කමටහනෙහි; අපමනතසු, පමා නුවූ; හෙවත් - සති
 සමපජ්ඣාය ඇත්තාවූ; නාමරූපං, නාමරූපය; වච්ඡපෙක්‍ෂා, තිඛය
 කොටැ; පච්චයපරිග්‍රහෙන, ප්‍රත්‍යයපරිග්‍රහයෙන්; හෙවත් - නාම
 රූපයන්ගේ පැවැත්මට කාරණවූ ප්‍රත්‍යයයන් පිරිසිදු දැන්මෙන්;
 විනිශ්චිතකිංකරසු, එතරවූ සැක ඇති; (පහව ගිය සැක ඇති යුසේසි)
 තිලකකිංකර, අනිත්‍යාදි ත්‍රිලක්‍ෂණය; ආරොපෙක්‍ෂා, නගා; සඤ්ඤා, සඤ්ඤා,
 භ්‍රෙහුමිකසංසකාරධම්මයන්; සමමසන්නසු, සමමයන කරන්නාවූ;
 හෙවත් - ව්‍යවස්ථානය කරන්නාවූ; ආරබ්භිපසුකසු, පටන්ගත්
 විදසුන් වැඩිම ඇති; පරිසුඤ්ඤා, පිරිසිදු සිල් ඇති පුබ්බාලාහට;
 උපපජ්ඣි, උපදී; (ඉති විසුජ්ජනා කාතබ්බා, මෙසේ විසුජ්ජන
 කටයුතු; 0) උපනොනො ව, අධිගතමානය හෙවත් අධිමානය උපන්නා
 වූද; (උපනොනො සිදු පාඨසි = අධිගතමානය උපන්නාලේහිද; යන
 අර්ථය x) සුඛසමඵලාති වා, ශුඛසමඵලකමිසථානලාති පුද්ගල තෙමේ හෝ;
 සුඛවිපසුකලාති වා, ශුඛවිදගිකලාති පුද්ගල තෙමේ හෝ; අනතර
 යපෙති, අතරෙහි අධිගමය තබයි; (අනතරධාපෙති සිදු පාඨසි,
 කමටහන අතුරුදන්කරවයි යන අර්ථය x හේ නොමැනවි.) හි, විතර
 කරනුලැබේ; සො, ඒ ශුඛසමඵලකමිසථානලාති පුද්ගල තෙමේ;
 නොහොත් - ඒ ශුඛවිදගිකාකමිසථානලාති පුද්ගල තෙමේ; දසපි
 (වසානි) දසහවිරුද්ධක් මුළුල්ලෙහිද; විසමපි (වසානි), විසිහවිරුද්
 ධක් මුළුල්ලෙහිද; තිංසමපි වසානි, තිස්හවිරුද්ධක් මුළුල්ලෙහිද; කිලෙස
 සමුද්ධාරං, කෙලෙසුන්ගේ පැවැත්ම; අපසුනොනො, නොදක්නේවැ;
 අහං, මම; සොනාපනොනි වා, සෝවාන් පුබ්බාලන් වෙමැයි හෝ;

සකදගාමීනි වා, සෙදගාමි පුඤ්ඤෙක් වෙමැයි හෝ; අනාගාමීනි වා, අනගාමි පුඤ්ඤෙක් වෙමැයි හෝ; මඤ්ඤාති, අධිමානවශයෙන් හභි; (යොජනාවෙහි ‘සොනිති සො ආරඬ්චිපස්සක පුග්ගලො’යි එක් පුද්ගල පක්ෂයක් අපෙක්ෂාකොට, කළ යොජනාව නොමැනවි.) පන, එසේ නමුත්; නොහොත් - පන, ශමථවිදගීනාලාභිනුගේ වෙනස නම්; සමථ විපස්සනාලාභි, ශමථවිදගීනාලාභි පුද්ගල තෙමේ; අරහතෙතයෙව, අභීත්ඵලයෙහිමැ; සපෙති, අතරු අධිගමය තබයි; හි, යම්හෙයකින්; තස්ස, ඒ ශමථවිදගීනාකමීසථානලාභිනුගේ; සමාධිබලෙන, ලොකිකවූ අපීණාසමාධිත්තේ ශක්තියෙන්; කිලෙසා, කෙලෙස්හු; විකම්මනිතා, විෂකම්මාණය කරනලදහුද; හෙවත් යටපත්කරනලදහුද; විපස්සනා බලෙන, විදගීනාශකතියෙන්; සංඛාර, ත්‍රේභූමිකසංස්කාරයෝ; සුප රිග්ගතිතා, මනාකොට, සමමගීනය කරනලදහුද; හෙවත් - මනාකොට ව්‍යවස්ථානය කරනලදහුද; තස්මා, එහෙයින්; සංඝිපි වස්සානි, සැටහවි රුද්දක් මුළුල්ලෙහිද; අසිනපි වස්සානි, අසුභවරුද්දක් මුළුල්ලෙහිද; වස්සසතමපි, ශතවතීයක් මුළුල්ලෙහිද; කිලෙසා, කෙලෙස්හු; ත සමුද්ධ වරනති, ප්‍රකාශව නොපවත්නාහ; ඛිණාසවස්ස ඉව, රහත් පුද්ගලයක් හුගේ විතහප්‍රවෘත්තිය මෙන්; විතතවාරො, විතතයන්ගේ පැවැත්ම; හොති, වේ;

6. vi. සො, ඒ ශමථවිදගීනාලාභි පුද්ගල තෙම; එවං, මෙකී නයින්; දීඝරතතං, දික්කලක්; කිලෙසසමුද්ධාරං, කෙලෙසුන්ගේ පැවැත්ම; අපස්සනො, නොදක්නේවැ; අනතරු අභිච්චාව, අභීත්ඵලාධි ගමයෙන් අතරු නොනැවතීම; අහං, මම; අරහාති, අභීත්පුද්ගලයෙ මයි; මඤ්ඤාති, අධිමානවශයෙන් හභි; (මෙහි අතර නම් ශමථකමී සථානයටත් අධිමානයටත් අතරයි. නොහොත් විදගීනාකමීසථානය ටත් අධිමානයටත් අතරයි. නොහොත් ශමථවිදගීනාකමීසථානයටත් අධිමානයටත් අතරයි දන්න) (කෙ විය, කවුරුන් මෙන්ද යත්; 0) උච්චතලභිගරවාසී, උච්ච තලගුරුවෙහෙරවාසී; මහානාගතෙරො විය, මහානාග තෙරුන්වහන්සේ මෙන්ද; හඬකතකවාසී, හඬකතක වෙහෙර වාසී; මහාදත්තපෙරො විය, මහාදත්තතෙරුන් වහන්සේ මෙන්ද; විතතලපබ්බතො, සිතුල්පව්වෙහි; තිස්සපොණ්ණපඨානසරවාසී, ඇත්පැට වකුගේ බඳමෙන් නැඹුරුවූ ප්‍රාග්ධාරඇති හෙයින් තිස්සපොණ්ණ නම්වූ පදන්ගෙයි වාසී; (තිස්සපොණ්ණ - තිස්සපොණ්ණ - තිස්සපොණ්ණ සිද පාඨානාරයෝයි.) මුලිසුමමතෙරො විය ව, මුලිසුමම තෙරුන්වහන්සේ මෙන්ද; (දඬබ්බා, දුෂ්ටව්‍යයහ; 0) තත්‍ර, ඒ තෙරුන්වහන්සේලා අතුරෙන්; නොහොත් - ඒ තුන්තෙරුන්ගේ වසතුන් අතුරෙන්; ඉදං එකවස්සපරිදිපනං, මේ එක්තෙරකෙනෙකුන්ගේ කථාවසතු වක් පහද දැක්වීමයි; තලඛගරවාසී, තලගුරුවෙහෙරවාසී; ධම්මදින්නතෙරො නාම, ධම්මදින්න තෙර නම්වූ; පභින්නපටිසම්භිදො, ප්‍රභේදයට හෙවත් විශේෂයට පත් පිළිසැඟියා ඇති; එකො, එක්; මහාඛිණාසවො, මහාක්ෂිණාශ්‍රවයන්වහන්සේ නමක්; මහතො, මහත්වූ; තික්ඛුසංඝස්ස,

බික්ඝහනට; ඔවාදදයකො, ඔවා දෙනතෙක්; අහොසි නිර, වුයේල; සො, ඒ ධම්මදින්නතෙරුන්වහන්සේ; එකදිවසං, එක්දිනෙකැ; අත්තනො, තමන්වහන්සේගේ; දිවාඝානෙ, දහවලා ඉරියව්වටනා තෙනැ; නිසීදිනා, වැඩනිද; කිං, කීමෙක්ද; අමහාකං, අපගේ; ආචරියසං, ධර්මාචාර්යවු; උච්චතලඛිතරවාසී මහානාගතෙරසං, උච්චතලගුරුවෙහෙරවාසී මහානාගතෙරුන්වහන්සේගේ, සමණකිච්චං, මහණදම්මික; මත්තං, මෙතෙකට; පයොනානුබො, පැමිණියේදේ; (මුද්දන් පැමිණියේදේ යුසේසි) නො ඉති, මුද්දන් නොපැමිණියේදේ; ආචර්ජනො, ආවර්ජනාකරන්නේ; අසං, ඒ මහානාගතෙරුන්වහන්සේගේ; පුපුර්ජනභාවමෙව, පුහුදුන්වනබවමැ; දිඝා, දැන; හෙවත් - පරසින් දන්නා නුවණින් දැන; මසි, මා; අගච්ඡන්තො, නොයනකල්ලි; පුපුර්ජනකාලකිරියමෙව, පුහුදුන්වුවහුගේ කච්චියමැ; කර්සංකිති ව, කරන්නේයයිද; ඤානා, දැන; ඉඤ්ඤා, සෘෂිබලයෙන්; වෙහාසං, අහසට; උපපතිනා, උලභිමැ; දිවාඝානෙ, දහවලා ඉරියව්වටනා තෙනැ; නිසින්නසං, වැඩනන්නාවු; ථෙරසං, මහානාගතෙරුන්වහන්සේගේ; සමිපෙ, ආසන්නයෙහි; ඔරොතිනා, අහසින් බැස, වැදිනා, වැද; වත්තං දසෙසනා, ඇජරවත් දක්වා; එකමන්තං, එකත්පසෙකැ; නිසීදි, වැඩනුන්සේක; ආවුසො ධම්මදින්න, ඇවත ධම්මදින්නය; (භං, තෝ;0 අකාලෙ, අවෙලායෙහි; කිං, කවරහෙයනින්; ආගතොඅසි, ආයේවෙතිද; ඉති ව, මෙසෙයිනුදු, වුනො, අස්වනලද්දේ; භන්තො, වහන්ස; පඤ්ඤං, පැණක්; පුච්ඡිකුං, විතාරන්ට; ආගතොමනිති, ආයේ වෙමිසි; ආහ, කියේක; තනො, ඉක්බිත්තෙන්; ආවුසො, ඇවත; පුච්ඡි, විතාරව; ජානමානො, දන්නෙමි නමි; කථසිසාමි, කියන්නෙමි; ඉති වුනො, මෙසේ අස්වනලද්දේ; පඤ්ඤසහසං, පැණ දහසක්; පුච්ඡි, විතාලයේක; ථෙරො මහානාගතෙරුන්වහන්සේ; පුච්ඡිතපුච්ඡිතං පඤ්ඤං, පුළුවන් පුළුවන් පැණ; අසංකමානොව, පැකිලීමක් නැතිවමැ; කථෙසි, වදාලයේක; තනො, ඉක්බිත්තෙන්, භන්තො, වහන්ස; තො, නුඹවහන්සේගේ; ඤාණං, නුවණ; අතිතිකං, ඉතා නිසුණුවෙයි; කදා, කවරකලෙකැ; තුලෙනති, නුඹවහන්සේ විසින්; අයං ධම්මො, මේ ධර්මය තෙමි; අධිගතො, අධිගමය කරනලදද; ඉති වුනො, මෙසේ කියනලද්දේ; ආවුසො, ඇවත; ඉතො, මේ කාලයෙහි පටන්; සතිවසං කාලෙති, ගතවූ සැටහවුරුදු පමණැති කාලයෙහියයි; ආහ, කියේක; භන්තො, වහන්ස; සමාධිපි, සමාධියකුත්; වලඤ්ඤථාති, වලඤ්ඤනය කරව්දැයි කිකල්ලි; ආවුසො, ඇවත; ඉදං, මේ සමාධිවලඤ්ඤනය; තභාරියං, බැරිකමෙක් නොවෙයි; ඉති (ආහ); කියේක; භන්තො, වහන්ස; තෙන හි, එසේ වීමි; එකං හන්ති, එක් ඇතක්නු; මාපෙථාති, මවනු මැනවයි කියේක; ථෙරො, මහානාගතෙරුන්වහන්සේ; සබ්බසෙනං, සථි භාගයෙන් ශුභවු; නොභොත් - මුළුමනින් සුදුසුපැහැ ඇති; හන්ති, ඇතකු; මාපෙසි, මැවී; භන්තො, වහන්ස; ඉදති, දැන්; අයං හන්ති, මේ ඇත්තෙම; අඤ්ඤානකණ්ණො, තෙරවූ කන්පොතු ඇත්තේ; (අඤ්ඤානකණ්ණො සි

පාසානවරයෙකි, “අඤ්චිතා රකක්ඛිතා කණණො යෙන සො අඤ්චිත කණණො සි කළ යොජනාව විමසියයුතුයි.) පසාරිතනඛගුණො, දිභුකළ වලග ඇත්තේ; සොණඩං; සොඬ; මුඛෙ, මුවෙහි; පකඛිපිත්තා, බහා; හෙරවං, හයානකවු; කුඤ්චනාදං, වෘතිතය හෙවත් ගජිතය; කරුණෙනා, කෙරෙමින්; තුමහාකං, නුඹවහන්සේගේ; අභිමුඛො, අභිමුඛ වූයේවැ; යථා ආගවජ්ඣි, යම්සේ එන්නේද; තථා, එපරිද්දෙන්; කං, ඒ ඇතු; කරුථාහි, කර වදාළමැනවයි කියේක; ථෙරො, මහානාග තෙරුන්වහන්සේ; තථා, එපරිද්දෙන්; කත්තා, කොටැ; වෙගෙන, වෙගයෙන්; ආගවජ්ඣො, එන්නාවු; හඤ්ඤා, ඇතාගේ; හෙරවං, බිහිසුණුවු; ආකාරං, ආකාරය; දිස්වා, දෑහ; උඨාය, හුනස්නෙන් නැග; පලාසිත්තං, පැන දිවන්ට; ආරඬො, ආරමුහ කළසේක; තමෙනං, ඒ මහානාග තෙරුන්; ඛිණ්ණසව්ඤ්ඤො, ධම්මදින්න නම් රහත් තෙර; ගජං, අත; පසාරෙත්වා, දිභුකොටැ; විවරකණණං, සිවුරු කොනෙහි; ගහෙනා, ගෙනැ; භනෙන, වහන්ස; ඛිණ්ණසව්ඤ්ඤා, ඤාය කළ ආශ්‍රව ඇති රහතන්වහන්සේට; සාරජ්ජං නාම, බයෙක් - නැතිගැන්මෙක් නම්; හොතිති, වේදයි; ආහ, කියේක; සො, ඒ මහානාග තෙරුන්වහන්සේ; තස්මිං කාලෙ, එවෙලෙහි; අතතනො, හමන්වහන්සේගේ; පුපුජ්ජන භාවං, පුහුදුන්වන බව; ඤ්ඤා, දෑහ; ආවුසො ධම්මදින්න, ඇවත ධම්මදින්නය; මෙ, මහට; අවස්සයො, ප්‍රතික්ඛා ඇත්තෙක්; හොතිති, වෙවයි; වත්තා, වදාරා; පාදමුලෙ, පාමුලෙහි; උකකුටිකං, උකකුටිකවැ; නිසිදි, හුන්සේක; භනෙන, වහන්ස; තුමහාකං, නුඹවහන්සේට; අවස්සයො, ප්‍රතික්ඛා ඇත්තෙක්; භවිස්සාමි ඉති එව, වන්නෙමිමැයි සිතාමැ; අහං, මම; ආගතො, ආයෙමි; මා විනාසිත්තාහි, තහමක් සිතනු මැනවයි; කම්මසානං, කම්මටහන්; කථෙසි, කියේක; ථෙරො, මහානාගතෙරුන්වහන්සේ; කම්මසානං, කම්මටහන්; ගහෙනා, ගෙනැ; වඛකමං, සක්මන්මඵවට; ආරුක්ක, නැග; තතියෙ පදවාරෙ, තුන්වන පියවරෙහි; අග්ගඵලං, අග්‍රඵල නම්ලද; අරහත්තං, අභිත්ඵලයට; පාපුණ්ණි, පැමිණිසේක; ථෙරො, මහානාගතෙරුන්වහන්සේ; දෙස වරිතො, වෙසය ප්‍රකාති කොටැ ඇති පුද්ගලයෙක්; (වෙෂවරිත පුද්ගලයෙක්; යුසේසි) අහොසි කිර, වූසේක්ල.

6. vii. අසම්මානනිදදසෙ, අසම්මානපදයාගේ නිදේශයෙහි; රූපං අසමිති මානොති, යනු; අහං, මම; රූපනති, රූපයෙමිසි; උප්පන්නමානො, උපන් මානයයි; ඡන්දෙති, ඡන්ද නම්; මානං, මානය; අනුගතච්ඡන්දෙව, අනුව පැවති ඡන්දයමැයි; අනුසයො, අනුගය නෙමේද; තථා, එමෙහි; (මානය අනුව පැවති අනුගයයැ කියේසි, වෙදනාදිසුපි, වෙදනාදින්හිද; එසෙවකයො, මෙකී නය බදු නය ඇත්තේයැ; තොහොත් - මේ නයමැ පැමිණිවිය යුත්තේය.

6. viii. මිවජාමානනිදදසෙ, මිවජාමානපදනිදේශයෙහි; පාපකොත වා කම්මායතනොති ආදීසු; යනාදි වචනයන්හි; (විනිවජ්ජයො වෙදිකබෙඛා, විනිස දනගුහුසිට) පාපකං කම්මායතනං නාම,

තිනවු ලාමකවු කමායනනය නම්; කෙටටමව්වක්කානෙසාදනං, මසුන් අල්ලන කෙටුලන් වැද්දන්ගේ; කමමං, කමියයි; **පාපකං සිප්පායනනං නාම**, ලාමකවු ශිල්පායනය නම්; මව්ජාලකම්පන භූමික කරණෙසුවෙව, මසුන් බඳන දෑල් හෙළිම් කෙමන් ඇටවිම්හිද; පාසම්භිකසුලාරොපනාදිසු ව, මලපුඩු එලවා නැබිම් හුල් නගා සිටුවාලිම් ඇහිද; ඡෙකනා, කෘතහස්සනාවයයි; **පාපකං විජ්ජාඛානං නාම**, ලාමකවු විද්‍යාසථානය නම්; යා කාචි, සියලුම; පරාපසානවිජ්ජා, අනුන් නසන විද්‍යාවෝයි; **පාපකං සුතං නාම**, ලාමකවු ඇසීම නම්; භාරත යුධ සීනාගරණාදි පටිසංයුතතං, භාරත යුධ සීනාවගේ පැහැර ගැනීම නොහොත් - සීනාව පැහැරගැනීමට කරුණුවූ රාම රාවණ යුධාදිය පිළිබඳවු වෘත්තාන්ත ඇසීමයි; **පාපකං පටිභානං නාම**, ලාමකවු ප්‍රතිභානය නම්, දුඛභාසිතයුතතං, වතුර්විධවග්දුශවර්ත සංඛ්‍යාත දුභිමිතයෙන් යුක්තවූ; කඛ්ඛනාටකවිලමඛනාදිපටිභානං, කාව්‍යනාටකවිලමඛනාදිප්‍රතිභානයයි; **පාපකං සීලං නාම**, ලාමකවු ශීලය නම්; අප්පිලං, එවන්ගේ සිරිත් වැනි සිරිතයි; ගොපිලං, ගෙරිත්ගේ සිරිත් වැනි සිරිතයි; වතමපි, චුතය නම්; අපවතගොවත මෙව, එවන්ගේ චුත වැනි චුත ගෙරිත්ගේ චුත වැනි චුත සමාදානයයි; **පාපිකා දිසි පන**, ලාමකවු දූෂටි නම්; වාසසීයා දිසිසු, වාසසී දූෂටින් මධ්‍යයෙහිවූ; යා කාචි දිසි, යම් කිසි දූෂටියෙහි; හෙවත් - සියලුම දූෂටියයි.

6. ix. **ඤ්ඤිචිතඤ්ඤානිදෙද්දසාදිසු**, ඤ්ඤි චිතඤ්ඤි නිදේශාදින්හි; මඤ්ඤං, මාගේ; ඤ්ඤායො, නායෝ; සුඛජීවිනො, සුවසේ දිවි වැටුම් ඇත්තෝය; සමපනතිසුතනාති, උපහොග පරිහොග සමපනතින් යුක්තයෝයයි; එවං, මෙසේ; පඤ්ඤාමගුණසන්තිස්සිතෙන, පස්කම් කොටස් ඇසුරු කළාවූ; ගෙහසිතපෙමෙන, ගෘහාශ්‍රිත හෙවත් කාම නිශ්ක්‍රිතප්‍රේමයෙන්; ඤ්ඤාකෙ, නැයන්; ආරබ්භ, අරබයා; උපපන්න විතකෙකාව, උපන් විතකියම; **ඤ්ඤිචිතඤ්ඤා**, ඤ්ඤි චිතඤ්ඤා නම; (ඤ්ඤායෝ, නැයෝ;ච) ඛයං ගතා, මරණයට පැමිණියහ; වයං ගතා,විනාශයට පැමිණියහ; සඛා, සඳූ ඇත්තෝය; පසන්නාති, තුනුරුවන්හි පහන්යහයි; එවං, මෙනසින්; පවතෙතා පන, පැවැති විතකිය තෙම වනාහි; ඤ්ඤි විතකෙකා නාම, ඤ්ඤිචිතකිය නම්, න හොති, නොවේ; අමනාකං, අපගේ; ජනපදෙ, දනව්ව; සුභිකෙඛා, සුලභාන්තපාතසංඛ්‍යාත භික්ෂා ඇත්තෝය; සමපනතසංයොති, සමාබුධ ශෂ්‍ය ඇත්තෝයයි; තුළුමානසස්ස, තුටුසිත් ඇත්තනුව; ගෙහසිත පෙමවසෙතෙව, කාමනිශ්ක්‍රිත ප්‍රේම වශයෙන්ම; උපපන්නවිතකෙකා, උපන් විතකිය තෙම; **පනපදවිතකෙකා** නාම, ජනපදවිතකි නම; අමනාකං, අපගේ; ජනපදෙ, දනව්වෙහි; මනුස්සා, මිනිස්හු; සඛා, සඳූඇත්තෝය; පසන්නා, තුනුරුවන්හි පහන්යහ; ඛයං ගතා, මරණයට පැමිණියහ; වයං ගතාති, විනාශයට පැමිණියහයි; එවං, මෙනසින්; පවතෙතා පන, පැවැති විතකිය තෙම වනාහි; ජනපද

විතකෙකා නාම. ජනපදවිතකීය නමි; න හොති, නොවේ; අමරජාය, නමාගේ අමරණය පිණිස හෝ දෙවභාවය පිණිස හෝ වූ; විතකෙකා, විතකීය නෙමි; අමරෙති, මරණ නැත යන; විතකෙකා වා, විතකීය නෙමේ හෝ; **අමරවිතකෙකා**, අමරවිතකී නම; නජ, නදුභය අමර විතකීයන් අනුරෙති x; නොහොත් - ඒ අමරවිතකීයෙහි ඉ; උක්කුටිකප්පධානාදීති, භක්ඛුඵවා ගත් අභපසභ ඇතිවැ අග්‍රපාදනල වයෙන් නිමිදනයයි කියනලද උත්කුටිකාසනබ්බකි කෂටවුතබ්බවරණා දීන් කරණකොටගෙනැ; දුකෙබ්, දුක; නිජ්ජේණේ, දිරාපත්කලැ හෙවත් නවකලැ; සම්පරයෙ, පරලෙවිති; අත්තා, ආත්මය නෙමි; සුබ්, සුව ඇත්තේ; හොති, වේ; අමරෙති, මරණයෙන් නැතැයි; දුක්කර කාරිකං, දුෂ්කරක්‍රියාව, හෙවත් - කෂටවුතබ්බවරණය; කරොන්තසසා, කරන්තහුගේ; තාය දුක්කරකාරිකාය, ඒ දුෂ්කර ක්‍රියාව හා; පටිසංයුතො, සම්බන්ධවැ පැවැති; විතකෙකා, විතකීය නෙමි; අමරජාය, අමරණය පිණිස නොහොත් දෙවභාවය පිණිස වූ; විතකෙකා නාම, විතකී නමි වේ; දිසිගතිකො පන, මිථ්‍යාදූෂටි ඇති පුද්ගලනෙම වනාහි; (කං, තෝ; ට) සසානං, ශාශ්වතය; වදෙසි, කියන්නෙහිද; ඉති ආදීති, මේ ආදීවචනයන්; පුඨො, අසනලදයේ; ඵවමපි, මෙසේ ශාශ්වතයැ කියාත්; මෙ, මාගේ; (මති, ලබ්ධියක්; ට) නො, නොවේ; තථාපි, ඒ ශාශ්වතප්‍රකාරයෙනුද; මෙ, මාගේ; (මති, ලබ්ධියක්; ට) නො, නොවේ; අඤ්ඤාථාපි, අශාශ්වතයැ කියාත්; මෙ, මාගේ; (මති, ලබ්ධියක්; ට) නො, නොවේ; නොතිපි, ශාශ්වතයැ නොවෙයි කියාත්; මෙ, මාගේ; (මති, ලබ්ධියක්; ට) නො, නොවේ; නො නොතිපි, අශාශ්වත නොවේය කියාත්; මෙ, මාගේ; (මති, ලබ්ධියක්; ට) නො, නොවේ; ඉති, මෙසේ; විකෙට්ඨං, විකෂේපයට; හෙවත්, එක් ලබ්ධියෙක්හි හෝ එක් වචනයෙක්හි නොපිහිටීමට; ආපජ්ජති, පැමිණේ; නසා, ඒ දූෂටිගතිකයාගේ; දිසිගතපටිසංයුතො මිථ්‍යාදූෂටිය හා ප්‍රතිසංයුක්තවූ; සො විතකෙකා, ඒ විතකීය නෙමි; අමරෙ නාම, අමර නමි ඇති; මචේන, මත්ස්‍ය තෙම; උදකෙ, ජලයෙහි; ගහෙනා, ගෙනැ; මාරෙත්තුං, මරන්ට; න සකකා, නොහැක්කේය; ඉතොපිතො ව, ඔබ්බෙනාද; ධාවති, දිවන්නේයැ; ගාහං, අල්වාගැනීමට නොහොත් - අල්වාගතයුතු බවට x; න ගච්ජති යථා, යම්සේ නොයාද; ඵවමෙව, ඵපරිද්දෙන්; එකසමිං පකෙබ්, එක් පසෙක්හි; අසණ්ඨ භනතො, නොපිහිටන හෙයින්; න මරතීති, නොමැරේනුයි; අමරෙ නාම, අමර නමි; හොති, වේ; තං දුට්ඨමපි, ඒ උභයවිතකීයද; එකතො කක්ඛා, එක් තැන්කොටැ; අයං වුච්චති අමරවිතකෙකාහි, යි; වුත්තං, වදාළයේක; **පරානුදයනාපටිසංයුතොති**, යනු; අනුදයනාපති රූපකෙන, අනුකම්පාව හා සමානවූ; නොහොත් - කරුණාවගේ පිළිරුවක් බඳුවූ; ගෙහසිතපෙමෙන, කාමනීශ්‍රිතවූ ප්‍රේමය හා; පටිසංයුතො, පිළිබඳවැ පැවැති විතකීයයි; **සහනාදීති ආදිසු**, සහනාදී යනාදි පදයන්හි; (විනිව්ජයො වෙදිතබ්බො, විනිස

දතයුතුම) උපසාදකෙසු, උපසාදකයන්; නන්දනෙසු, ප්‍රීති වන කල්හිද; සොවනෙනසු ව, ශෝක කරන කල්හිද; තෙහි සත්‍ය, ඒ උපසාදකයන් හා සමග; දිගුණං, දෙගුණයක්; නන්දනි, ප්‍රීතිවෙයි; දිගුණං, දෙගුණයක්; සොවනි, ශෝක කෙරෙයි; තෙසු, ඒ උපසාදකයන්; සුඛිනෙසු, සුවපත්වූ කල්හි; දිගුණං, දෙගුණයක්; සුඛිනො, සුවපත්වූයේ; හොති, වේ; දුක්ඛිනෙසු, දුක්වූ කල්හි; දිගුණං, දෙගුණයක්; දුක්ඛිනො, දුක්වූයේ වේ; **උපසන්නෙසු නිවචකරණී** යෙසුති, යනු; තෙසු, ඒ උපසාදකයන් කෙරෙයි; මහනෙනසු, මහත්වූ හෝ; බුද්ධකෙසු වා, කුඩාවූ හෝ; කමමසු, නවසුතු; උපපනෙනසු, උපන් කල්හි; **අනන්තා වා සොගං ආපජ්ජතිති**, යනු; තාති තාති කිච්චාති, ඒ ඒ කටයුතු; සාධෙනො, සාහමිත්; පඤ්ඤාතනිං, සිසපදපණ; විනික්ඛමති, ඉක්මවා; සලලබ්බං, සලලබ්බ ප්‍රතිපත්තිය; හෙවත් කෙලෙසුත් තුනිකරන පිළිවෙත; කොපෙති, කොවා; **ශො තස්සාති**, යනු; තසමිං සංසඨවිහාරෙ වා, ඒ ජනසමාකීණී විහරණයෙහි හෝ; තසමිං සොගාපජ්ජනෙ වා, ඒ ගිහිත්ගේ කිස සැපයීමට වැයම් කිරීමෙහි හෝ; ගෙහසිනො, කාම නිශ්ශ්‍රිතවූ; යො විතකෙකා, යම් විතකීයෙක්; (හොති, වේද; 0) අයං, මේ විතකීයතෙම; පරානුද්දයතා පටිසංසුතෙනා, පරානුකම්පාප්‍රතිසංසුතතවූ; විතකෙකා නාම, විතකී නම; **ලාභසංකාරසිලොභපටිසංසුතෙනාති**, යනු; විවරාදිලාභෙන වෙව, විවරාදිප්‍රත්‍යයයන්ගේ ලැබීම හා ද; කිත්තිසද්දෙන ව, කිත්ති ශබ්දය හා ද; ආරම්භණකරණවසෙන, ආරම්භණකිරීම් වශයෙන්; පටිසංසුතෙනා, යෙදුනාවූ විතකීය යි; **අනවඤ්ඤාතනි පටිසංසුතෙනාති**, යනු; මං, මා; පරෙ, අන්‍යයෝ; න අවජානෙය්‍යං, අවඥ නොකරන්නාවූ නම; පොථෙත්වා, තළා; විහෙස්ඨො, වෙහෙසා; න කථෙය්‍යං, නොතෙපලන්නාවූ නම; අහො වත ඉති, ඉතා මැනවයි; ඵලං, මෙසේ; අනවඤ්ඤාතනි භාවපත්තාය සත්‍යං, අවඥ නොකරන බව පැනීම හා සමග; උපපජ්ජනවිතකෙකා, උපදනා විතකීයයි; **ශො තස්ස ගෙහසිනොති**, යනු; මං, මා; පරෙ, අන්‍යයෝ; මා අවජානිංසුති, නහමක් අවඥකෙරෙත්වායි; විතෙත උපපනෙන, සිත උපන් කල; පඤ්චකාම ගුණසංඛාත ගෙහනිසිනො හුත්වා, පඤ්චකාම සම්පත්ති සංඛාතා ගෘහය ඇසුරු කෙළේවා; උපපනවිතකෙකා, උපන් විතකීයයි; සෙසං, අවශේෂ වචනජාතය; සබ්බත්ථ, සියලු තෙනා; (සියලු පදයන්හි යුසේසි) පාකට් මෙව, ප්‍රකට්මැයි; (ඉති සමාපතියෙති වැටේ.)

එකකානිද්දසො, එකෙකපදයන්ගේ නිදේශය තෙම; (සමතො, නිමිසෙයි;)

* **මහානාගසථවිරවසනුව**, ශමථවිදයීනා කමිසානලාභිනුගේ වශයෙන් දක්වනලදී. ශුද්ධශමථ කමිසානලාභිනුගේ වශයෙන් මනෝරථපූරණියෙහි එකකතිපාත වණිනාවෙහි ආ ධම්මදිනන සථවිරයන් වහන්සේගේ කමිසානාවාසීවූ මහානිසස සථවිරයන්

වහන්සේගේ කථාවයනුවද ශුඛවිදගීනා කම්සථානලාභිනුගේ වශයෙන් බ්‍රහ්මකාලයෙහි පාරබ්බවිදගීනා භික්ෂුන් සැටදෙනාගේ කථාවයනුවද මෙම අටුවායෙහි ස්වරූපයෙන් දැක්වූ කථාවයනුවද ඉෂ්ටව්‍යයන.

* වණ්ණයෙන් සංස්ථානයෙන් සමෘඬ්ව පොකකිර නම්ලද ශරීරය වණ්ණපොකකිර නම. මිහි පූච්ඡදයාගේ උතතර පදංශයට ලොපය දනසුතු. වණ්ණසංස්ථානයාගේ පරිපූර්ණතා සංකීර්ණතා සංඝරූපය හෝ වණ්ණපොකකිරතා නම. මෙද යුතු වණ්ණසමපන්නං පොකකිරං වණ්ණපොකකිරනති උතතරපදලොපො පුබ්බපදස්ස දඬුබෙබ්බා, වණ්ණපාරිපුරි වා වණ්ණපොකකිරතා (මු. ටී) පොකකිරං වුව්චති සුඤ්ජරං වණ්ණස්ස සුඤ්ජරභාවො වණ්ණ පාරිපුරි භොතිති ආහ වණ්ණ පාරිපුරි වා වණ්ණපොකකිරතාති (අ. ටී)

* ජපෙපති යන්නෙහිවූ ජප ශබ්ද තෙමේ අත්ථාපිකා යන නන්ති මෙන් උත්පත්තිවාචක වේද එහෙයින් පවත්වායි කි. ආත්ථාපිකාති එත්ථ ජපසද්දෙ උත්පත්තිවාචකොති ආහ පවත්තෙතිති (මු. ටී)

* සෙය්‍යමාන සදිසමානයෝ තුමු උත්තතිවශයෙන් ප්‍රවෘත්ත යනුද එහෙයින් දෙනන්තිමැ “මානං ජපෙපති” යන වචනය වදාරන ලදී. භික්ෂුමානස වනාහි අවනති වශයෙන් පවත්නා ලද්දේ කෙවලවූ මාන ශබ්දයෙන් නිදේශයට අභී නොවේද එහෙයින් ඒ භික්ෂුමානයාගේ නිදේශයෙහි “ඔමානං ජපෙපති” යන වචනය වදාරනලදී සෙය්‍යසදිසමානා උත්තතිවසෙත පවත්නාති උභයත්ථාපි මානං ජපෙපතිති වුත්තං, භික්ෂුමානො පන ඔත්තිවසෙත පවත්තිතො කෙවලෙන මානසද්දෙන නිද්දෙසං නාරහතීති තනතිද්දෙසෙ ඔමානං ජපෙපතිති වුත්තං (මු. ටී)

* රාජභොග සද්දයු හෝ රාජදන්තියවූ හෝ භොගයෙන් රට අයබදු කා වැටෙන, රජුන් අපුරු කළ පුරිස්තෙම රඤ්ඤ නම රාජභොගෙන රඬ්භුඤ්ජනකො රාජනිසිසිතො රඤ්ඤො (මු. ටී)

* පුද්ගලයක්හු ආමගීනය නොකොටැ යන්නෙන් තත් කතමො සෙය්‍යස්ස සෙය්‍යසාහමසම්මානො යනාදි වශයෙන් නිදිද්දවූ සෙය්‍යමානාදිවූ නවවිධවූ මානනිදේශයන්හි අන්‍යයනට වඩා තමා ශ්‍රේෂ්ඨ කොටැ තබයි යනාදි වශයෙන් මානය දනවන්නාවූ සෙය්‍යා දිත්තේ වශයෙන් නවවිධවූ පුද්ගල තෙම ආමාණ්ඩය; මේ විකල්පයෙහි පුද්ගලාමගීනයක්හු ඇතිකලා සෙය්‍යවූ පුද්ගල තෙමේද ආමගීනය කටැවිවන්නේය. එහෙයින්මැ කියයි, සෙය්‍යමානභාවය ඇති කල්හිද මානොතපාදක පුද්ගලානතරයක්හු අනාමගීකොටැ අන්‍යවූ පුද්ගලයන් අතිමඤ්ඤනය කෙරෙයි යන වචනයමැ උක්ඛයා යන අපීය දනසුතුයි. යම්භෙයකින් පරපුද්ගලයන් ඉක්මවා ගැනීම ශ්‍රේයස්පුද්ගලාදීන් අතුරෙන් යම්කිසි පුද්ගලයක්හුගේ අතිමානය වේද එහෙයින්, පූච්ඡමානයාගේ

හෙවත් පුළුස්සෙහි ප්‍රවෘත්තවූ සද්දශමානසයෙන් හෝ නිත්‍යමානසයෙන් හෝ මත්තෙහිවූ මානසයෙන් මානසිමාන නම්, පෙළ සද්දශමානවශයෙන්මැ ආය. මෙහි අතිශයදයා උපරිෂ්ඨාදර්ශය කථනයකෙරෙහියි දතයුතු. නොහොත් පුළුස්ස මානස ඉක්මැ පැවැති මානසයෙන් මානසිමාන නමැයි දතයුතු. එහෙයින් විසූ චිකානුචිකාදෙක්හි **පුග්ගලං අනාම සික්ඛානි** යථා සෙයසංසං සෙයසමානාදිනිද්දෙසෙසු පරෙති සෙයසං අත්තානං දහනිති සෙයසාදි පුග්ගලො මානුප්පාදකො ආමයො එව මෙනසං සෙයසමාන භාවෙපි මානුප්පාදක පුග්ගල විසෙසං අනාමසික්ඛා පරෙ අතිමඤ්ඤතිවෙව චුත්තනනි අත්තො. පරෙ අතිකකම්මිකා මඤ්ඤ නඤ්ඤි යසං කසංචි අතිමානොති, පුරිමමානසං උපරිමානො මානාති මානො අතිසදෙද උපරිසද්දසං අත්තං. වදනිති දඬුබෙය. පුරිමමානං වා අතිකකතො මානො මානාතිමානො **(මු. ටී)** සෙයසමානාදි නිද්දෙසෙසුනි තත්ත කතමො සෙයසංසං සෙයසො'භවෙපිමානොති ආදිනා නිද්දෙසෙසු නවසු මානනිද්දෙසෙසු, සෙයසාදිපුග්ගලොති ඉදං තත්ත පාළියං සෙයසාදිනං නවත්තං පුග්ගලානං ආමසිත්තා චුත්තං, ඉධ පන පුග්ගලාමසනෙ සති සෙයසපුග්ගලො ව ආමසිත්තබ්බො සියා, තෙනෙවාහ සෙයසමානභාවෙපිති, සෙයසමානභාවෙපිති පිසදෙද ආකඝ්ඤාකො අසෙයසමාන නිද්දෙසෙපි පුග්ගලාමසනසං කතත්තා, යසං කසංචිති සෙයසාදිසු යසං කසංචි පුග්ගලසං. පුරිමමානසාති පුබ්බ පචත්ත සද්දසමානසං නිත්‍යමානසං වා, සද්දසමානවසෙනෙව පන පාළි ආගතා **(අ. ටී)**

* පක්ඛිජාතින් අතුරෙහි කාක නෙමේ අන්තර්ගත ලාමකයෙකි කොටැ **කාකජාති විය** යනවචනය උක්තයැ **පක්ඛිජාතිසු** වායසො අනෙතා ලාමකොති කතා කාකජාති වියාති චුත්තං **(මු. ටී)** “මිගානං කොඤ්ඤාකො අනෙතා පක්ඛිනං පන වායසො” යනාදිය වදාළ හෙයින් පක්ඛිජාතිසු යනාදි විවරණය කොළෝයි **(අ. ටී)**

* මහාකාග තෙරුන්වහන්සේ වෙෂවර්තයෙක් වූහුල යන වචනය වෙෂවර්ත පුද්ගලයෙකු වන හෙයින් පළමුවෙන්මැ නුඹ වහන්සේ ඤාණාලයයනු නොවේයයි නොවදරු උපායයෙන් වදාළේයයි යෙහි. නොහොත් වෙෂවර්ත වන බැවින් යුහුවැ තුන්වන පියවරෙහි විරාගනම්ලද අතීත්ඵලය ඉපදවී යනු මෙහි අභිප්‍රාය වේ. **පෙරො කිර පද්ධවසිතො අහොසි**, තසමා ආදිතොව තුමෙන අඤ්ඤාසවාති අවතා උපායෙන කපෙසිති වදනාති, දෙසවර්තනතා වා බිප්පං තතියපදවාරෙ විරාගං උප්පාදෙසිති අභිප්පායො **(මු. ටී)** විරාගනති අරහත්තං **(අ. ටී)**

* මානං අනුගතව්‍යඤ්ඤා යන්නෙන් මානස හා සම්ප්‍රසුක්තවූ ඡන්දය හෙවත් තෘෂ්ණාඡන්දය කියනලදී. නොහොත් මාන සවභාවය අනුවැ පැවැති ඡන්දය හෝ මානව්‍යඤ්ඤා නම්. සෙයසාදීන්ගේ වශයෙන් වැඩියක් අනුබලදීම විසින් පැවැති මානස හා එක්වැ යෙදුනාවූ කතී

කාමතාලක්ෂණ ඡන්දය මානව්‍යඡන්දය නමැයි මානං අනුගතව්‍යඡන්දොති මානසප්පසුත්තඡන්දො මානසභාවං අනුගතො මානව්‍යඡන්දො වා (මු. පී) මානසප්පසුත්තව්‍යඡන්දො තණ්හාඡන්දො මානසභාවං අනුගතො සෙය්‍යා දිතො සම්පග්ගණ්හනවසෙත පවතොනා මානසප්පසුත්තකතතුකමයතා ඡන්දො වා මානව්‍යඡන්දො (අ. පී)

* පෙළෙහි “පාපකං පටිභානං” යන්න මෙම අටුවායෙහි ‘දබ්බාසිගසුත්තං කබ්බ නාටක විලමබ්බාදිපටිභානං’ යි සංවණ්ණිතය. මේ සංවණ්ණිතපාඨයෙන් කාව්‍යසංඛ්‍යාත ප්‍රතිභානායු නාටක සංඛ්‍යාත ප්‍රතිභානායු විඛමබ්බාදිසංඛ්‍යාත ප්‍රතිභානායු යන ප්‍රතිභාන විශේෂය දැක්වේ. මොවුන්තුරෙන් දශකාව්‍යශාස්ත්‍රාකතවූ සියලු විධානය කාව්‍යප්‍රතිභාන නම්. නාට්‍ය ශාස්ත්‍රාකත සියලු විධානය නාට්‍යප්‍රතිභාන නම්. සත්පුරුෂාදීන්ගේ ශාඛිතාර වෛෂාදිය දක්වන විඛමබ්බ නම් ලද නාඛගම් කෝලම් පෙතැලිරු සිතුවම්පට ඇ විවිත්‍ර විලාස පැම දිබ්බමබ්බප්‍රතිභාන නම්. මෙකී තාක් ප්‍රතිභානයෝ ලාමකවූ ප්‍රතිභානයෙහි ඇතුළත් වෙති. සත්පුරුෂමොනනාදි ක්‍රියා ප්‍රභාතිවිඛමබ්බයෙන් යුක්තවූ ප්‍රතිභානය කතීව්‍යය දතසුතු. නිෂාදනය කට්ටිවූ ඒ විඛමබ්බ ප්‍රතිභානයෙහි තීරවදූවූ යොග්‍යවූ ප්‍රතිබිම්බාදිය යුක්තප්‍රතිභාන නම්. හළසුතු වූ අයොග්‍යවූ ප්‍රතිබිම්බාදිය මුක්තප්‍රතිභාන නම්. සිලිපිවූ වැඩ ඇත්තාවූ ආත්මාපරාධීවය සුවකවූ හෝ ඵෙතිකාමුෂ්මිකාථීවයසුවකවූ හෝ ප්‍රතිබිම්බාදිය ශලිභවප්‍රතිභාන නම්. මෙදසුනු. ටිකානුටිකාවයෙහි ම විලමබ්බනති ව ඉත්තිපුරුස සමානනාදි ක්‍රියාදි විලමබ්බ පටිසංසුත්තං කතතබ්බං දඬබ්බං. තත්ථ යුත්තමුත්තසිලිඨං පටිභානං විලමබ්බ පටිභානං (මු. පී) තත්ථාති තස්මිං විලමබ්බෙ නිපථාදෙනබ්බෙ යුත්තං අනුවඡිකං මුත්තං විසංඝං සිලිඨං සතිතං අත්ථවයටිභාවකං වා (අ. පී)

* අමරවිනේෂපාදය හා ප්‍රතිසංසුක්තවූ විහතීය තෙම අමරවිතකී නම්. තමාගේ අමරණීය පිණිස දෙවනාය පිණිස හෝ විතකීනය අමරවිතකී නම් අමරවාදපටිසංසුත්තො විතකෙකා අත්තතො අමරණත්ථාය දෙවභාවත්ථාය වා විතකෙකා අමරවිතකෙකා (මු. පී)

* මෙරමා කෙරෙහි අනුකම්පාව රුගවශයෙන් අනුකම්පාකිරීම මොහුගේනුසි පරනුද්දය නම්වේ. පරනුකම්පා ඇති පුද්ගලතෙමෙයි. පරනුකම්පා ඇති පුද්ගලයාගේ ඝට්ඨාවය පරානුද්දයනා නම්. නොහොත් අනුත් කෙරෙහි අනුකම්පා ඇති පුභුලක්නුගේ මෙන් මෙෙත්‍රිය පවත්වනුවක්නුගේ මෙන් විකල්පනාකිරීම ප්‍රත්‍යයදයකාදීන් හා සමග සතුස්වීම් ඇත්තනුගේ ඝට්ඨාවය පරනුද්දයනා නම්. එබඳුවූ රාගය තෙමෙයි. මෙෙත්‍රි ආදිනට ප්‍රතිරූපවැ පැවැති කාමනීශ්‍රිත සෙතහ ඇත්තනුගේ ඝට්ඨාවය මිනි එබඳුවූ රාගයයි දතසුතු මෙරසු අනුද්දයා රාගවිසේන අනුද්දයකරණං එතස්සාති පරනුද්දයො තස්ස භාවො පරනුද්දයනා, පෙරසු වා අනුද්දයස්සෙව සහනාදිනාදිකස්ස

භාවෝ පරානුද්දයතා තාදිසෝ රුගෝ (මු. පී) අනුද්දයසෝවාති මෙතතායනනසෝ විය අනුකම්පනනසෝ විය විකප්පනාති ආහ සහනන්දි තාදිසසෝති, මෙතතාදිපතිරුපෙන පවතනගෙනසින සිතෙනසෝති අත්ථෝ. තෙනාහ තාදිසෝ රුගෝති (අ. පී.)

* තත්ථ යනාදි පාළිපදයාගේ සංකිණිවිහරණයෙහි තොදක්වන ලද වුවද පරානුකම්පා ඇතියහුගේ ස්වභාවයෙනැයි කියා මෙසෙයින්ද අභිය යෙදෙයි කී නියායි තත්ථාති පරානුද්දයතාය සංසඨවිභාරෙ න දසසිතායාති අත්ථෝ යුජ්ඣති (මු. පී) අත්ථෝ යුජ්ඣති ඵවමෙ තත්ථාති පාළිපදයා අත්ථෝ යුජ්ඣති (අ. පී)

* යම්හෙයකින් පරානුකම්පාභාවයෙන් යුක්තවූ ඒ විතකීය තෙම පරානුකම්පාභාවය හෙතුකොට ඇත්තේද ඵහෙයින පරානුද්ද යතා හෙතුකො හි පරානුද්දයතාසනිතො සෝ විතකෙකාති (අ. පී)

* ජාත්‍යාදියෙන් අවඥ තොතිරිම පනනුයේ ජාත්‍යාදීන් අවඥ තොතිරිම සදහාමැ කාමසම්පත් පරිපූණ්වූ කල්හි බෙහෙවින් ලෝවැසි තෙමේ සම්භාවනාය කෙරෙයි සිතා පඤ්චකාමගුණයනුදු ප්‍රාථමික කෙරේද ඵහෙයින් කිහ. “පඤ්චකාම පෙ නිසසිතො හුත්වාති” අන වඤ්ඤතති. පඤ්ඤතො අනවඤ්ඤතතත්ථමෙව කාමගුණෙ ඵ පඤ්ඤ තිති ආහ පඤ්චකාම පෙ නිසසිතො හුත්වාති (මු. පී) කාම ගුණපාරිපුරියා යෙතුයොන ලොකො සම්භාවෙතිති ආහ අන වඤ්ඤතතත්ථමෙව කාමගුණෙ ඵ පඤ්ඤතිති (අ. පී)

7.

i. දුකෙසු කොඩිතිදෙසාදසො හෙසා වුත්තනසෙතෙව වෙදිතබ්බා, හෙසා අනාගතෙසු පන උපනාගතිදෙසාදිසු පුබ්බ කාලං. කොඩං උපනසෙතිති අපරිකාලකොමො උපනාහො නාම, උපනසෙතාකාරො උපනසෙතා, උපනසතිතසා භාවෝ උපනසතිතතනං, අසපනාති පඨමුප්පනනසා අනනතරථපනා, මජ්ඣාදඨපනා වා, ධිපනාති පකති ධිපනා, සන්ධිපනාති සබ්බතො භාගෙන පුනපපුනං ආකාතථපනා, අනුසංසඤ්ඤාති පඨමුප්පනෙනන කොමෙන සබ්බං අනතරං අදසෙසකා ඵඤ්ඤාචකරණං, අනුප්ප බකුතාති සුපිමෙන සබ්බං පච්ඡිමසා සවනා, දළහිකම්මනති පිරකරණං, අසං වුවුවතිති උපනකිකලකම්මණො වෙරං. අප්පට්ඨිතිසන්තරසො උපනාහොති වුවුවති, සෙන සම්මනනාගතො පුගලො වෙරං නිසාප්පිතා න සකෙකාති ඵවං නාම මං ඵස වතනුං අනනුච්ඡිකොති අපරාපරං. අනුබකිති, ආදිතනපුති අලාතං විය ජලතෙව, ධොවියමානං අව්ච්චමමං විය වසාතෙල මකිති පිලොතිකා විය ව න පසිසුජ්ඣති.

ii. මඤ්ඤානාචරණෙන මඤ්ඤා, පරගුණමඤ්ඤාය පටිගෙන නොනාපි අත්තනො කාරණං. ගුණපභරණං. ගුණාචාර්ය පරිමාණ. මඤ්ඤානීති අපේක්ෂා, තතො පරාමෙ ආකාරභාවනිදෙසා, නිවසුර භාවො නිවසුරියං, තං නිසාය ඵනකමපි නිවසීති බෙදපාතනනනි අපේක්ෂා, නිවසුරියකමමනනි නිවසුරියකරණං, ගහණො වා හි ගහණං. හික්කු වා හික්කුං නිසාය වසනොන අපමනා කෙතෙව කුණ්ඩිකා තං නිසාය ඵනකමපි නිවසීති බෙදං පාතනො පාදෙන මද්දනො විය නිවසුරියං නාම කාරොති, තස්ස තං කමමං නිවසුරිය කමමනනි චුච්චනි, ලක්ඛණාදිතො පනෙස පරගුණමඤ්ඤා ලක්ඛණො මඤ්ඤා තෙසං විනාසනරණො, පරෙන සුභතානං ක්‍රියානං අවිජ්ජාදන පට්ඨපඤානො, පලාසනීති පලාසො, පරස්ස ගුණ දසසීකා අත්තනො ගුණෙහි සමං කාරොතිති අපේක්ෂා, පලාසස්ස ආයනා පලාසායනා, පලාසො ව සො අත්තනො පසාභරණතො ආභාරොවාති පලාසාභාරො, විවාදභානනනි විවාදකාරණං, සුගහො හොති සමධුරගහණං, අපට්ඨිස්සගහොති අත්තනා ගතිතස්ස අපට්ඨිස්සස්සනං, ලක්ඛණාදිතො පනෙස සුගහොහලක්ඛණො පලාසො පරගුණෙහි අත්තනො ගුණානං සමකරණරණො, පරෙසං ගුණපමාණෙන උපභානපට්ඨපඤානො. පලාසි හි පුගහලො දුතියස්ස ධුරං න දෙනි සමං පසාරෙතො තිසරි, සාකච්ඡමණබලෙ අසෙසෙන හික්කුනා බහුසු සුතෙනසු ව කාරණෙසු ව ආහතෙනසුපි තව ව මව ව වාදෙ කිනනාම නානාකාරණං? නනු මපෙකි හිනන සුවණණං විය ඵකසදිසෙව අමහාසං වචනනනි වදනි. ඉස්සා මව්චිය නිදෙසා චුතනො ඵව.

iii. මායානිදෙසෙ වාචං භාසනීති ජානංයෙව පණ්ණනනි. විනිසකමනො හික්කු භාසිං කාරොනනි අමහාසං. පන විනිසක මඤානං නාම නිවසීති උපසෙතො විය භාසනි, කාසෙන පරිකා මනනි මයා කතං ඉදං පාපකමමං. මා කෙවි ජාතීංසුති කාසෙන වතනං කාරොති, විජ්ජමානදෙසපට්ඨපඤානො වක්කමොහනමායා විසාති මායා, මායාවිතො භාවො මායාවිතා, කතො පාපං සුත පට්ඨපඤානො අතිවච ආසරනනි ඵතාය සත්තාති අවමාසන, කායවාචාක්‍රියාති අසෙසථා දස්සනතො වසෙවනනි වසෙවනා, ඵතාය සත්තා නිකරණනනි නිකරි, මව්චා කරණනනි අපේක්ෂා, නානං ඵවං කාරොමිති පාපානං. විකිපනතො දිකරණා, නානං ඵවං කාරොමිති පට්ඨප්පනතො පටිභරණා, කායාදිහි සංවරණතො ගුහනා, සබ්බතො භාගෙන ගුහනා පටිගුහනා, තිණපණ්ණනි විය ගුණං කායවිකිකමමෙහි පාපං ජාදෙනි ජාදනා, සබ්බතො භාගෙන ජාදනා පට්ඨපඤා න උත්තානං කතො දස්සනනිති අනුත්තාපිකමමං, නි පාකටං කතො දස්සනනිති අනාවිකමමං, සුචු ජාදනා මොව්චාදනා කතපට්ඨපඤානවසෙන සුනපි පාපස්ස

කරුණතො පාපක්‍රියා, අයං වුවවතීති අයං කතපට්ඨජාදන
ලක්ඛණො මායා නාම වුවවති, යාය සමන්තාගතො පුග්ගලො
හස්මා පට්ඨජනො විය අබ්බාතො උදකපට්ඨජනො විය බාණු
පිළොතිකාපළිවෙසිතං විය ව සන්ධං හොති.

iv. සාමෙය්‍යනීදෙදසෙ සමධානි අසනගුණ පරිදිපතතො
න සම්මා භාසිතා, සබ්බතො භාගෙන සමො පරිසමො. යං තස්මාති
යං තස්මිං පුග්ගලෙ, සධ්‍යනි අසනගුණදීපනං කෙත්ථිසං,
සධ්‍යනි සධාකාරො, කකකරතාති පද්‍යනාලියං විය අපරාම
සනකමො ධර්මරුසභාවො, කකකරිසනතිපි තස්සෙව චෙට්ඨනං,
පරිකකතතා පාරිකකතනිසනති පද්‍යමෙත නිබ්ණො සිපිතං
විය දලහකරාචිසං වුතනං. ඉදං වුවවතීති ඉදං අතතො
අවිජ්ජමාන ගුණපසකාසනලක්ඛණං සාමෙය්‍යං නාම, යෙන
සමන්තාගතස්ස පුග්ගලස්ස කුච්ඡං වා පිඨං වා ජාතිතුං න සත්තා.

වාමෙන සුඛතො හොති දකිණෙන අපාමගො,
සමරෙන නෙලකො හොති විසාණෙන ජරගභවො.

එමං වුතතසකඛසුඛරසදිසො හොති. අවිජ්ජාදිනීදෙදසා වුතතස්මා
එව.

v. අනජ්ජවනීදෙදසෙ අනුජ්ජති අනුජ්ජාකාරො, අනුජ්ජ
භාවො අනජ්ජවං, ජිමහතාති වඤ්චබ්බතා, වබ්බතාති ගොමුත
වබ්බතා, කුට්ඨතාති නබ්බලකොට්ඨබ්බතා, සබ්බෙතිපි ඉමෙති
පදෙති කාඤ්චි විතතවබ්බතාව කපිතා.

vi. අමද්දවනීදෙදසෙ න මුද්දභාවො අමුද්දතා, අමද්දවාකාරො
අමද්දවතා, කකකලභාවො කකකලියං, මද්දවකරස්ස සිතෙහස්ස
අභාවතො ඵරුසභාවො ඵරුසියං, අනිවවුතනිතාස උජ්ජකමෙව සිත
විතතභාවො උජ්ජවිතතා, පුන අමුද්දතාගහණං තස්සා විසෙසණස්මං,
අමුද්දතා සබ්බාතා උජ්ජවිතතා න අජ්ජවසබ්බාතො උජ්ජවිතතාති.
අකකනනිනීදෙදසාදසො බනනිනීදෙදසාදිපට්ඨකතො චෙදිතබ්බා.

vii. සංයොජනනීදෙදසෙ අජකිතනනි කාමහවො, බතිධානි
රුපාරුපහවො, කිඤ්චාපි ති සත්තා කාමහවෙ අපං කාලං වසනති
කපසස්ස චතුස්මෙව කොඨාසං, ඉතරෙසු නිසු කොඨාසෙසු කාම
හවො සුසෙසෙසු හොති තුච්ඡා, රුපාරුපහවෙ බහුං කාලං
වසනති, නථාපි නෙසං යස්මා කාමහවෙ වුත්ථපට්ඨස්සිසො බහුකා
හොනති අපො රුපාරුප හවෙසු, යස්ම ව වුත්ථපට්ඨස්සිසො බහුකා
තස්ම ආලසොපි පස්මාපි අභිලාසොපි බහු හොති, යස්ම අපො
තස්ම අපො, තස්මා කාමහවො අජකිතනං නාම ජාතො, රුපාරුප
හවා බතිධා නාම, ඉති අජකිතන සබ්බාතෙ කාමහවෙ බකිනං.
අජකිතනසංයොජනං නාම, බතිධාසබ්බාතෙසු රුපාරුපහවෙසු

බකුනං බතිබා සංඝොජනං නාම. තස්ස එකෙකං පඤ්චපඤ්චවිධං
 හොති, තෙන වුත්තං පඤ්ඤාරමහාගිශාති පඤ්චබමහාගිශාතිති.
 තත්ත්වායං චිවනසෝ, ඔරං වුවවති කාමබාතු, තස්ස උපපතතිනිපා
 දනතො තං ඔරං හප්තතිති ඔරමහාගිශාති, උඩං වුවවති රූපාරූප
 බාතු තස්ස උපපතති නිපාදනතො තං උඩං හප්තතිති
 උබමහාගිශාතිති.

දුකතිදෙදසො

7. 1. දුකෙසු, විකල්පිති; කොඩිතිදෙදසාදසො කොඩිතිදේශා
 දිහු; හෙයා වුත්ත නෙයෙනෙව, යට කී නසින්ම; වෙදිනබ්බා, දන
 යුත්තාහ; හෙයා, යට නොආවාහ; උපනාහ නිදෙදසාදිසු පන, උප
 නාහනිදේශාදිති වනාහි; පුබ්බකාලං, පුළුකාලයෙහිවූ; කොඩං, කොඩය;
 උපනාහනි, බිඳිද; ඉති, එහෙයින්; අපරකාලකොඩො, පසුකාලයෙහිවූ
 කොඩය නෙම; උපනාහො නාම, උපනාහ නම් වේ; උපනාහනාකාරො,
 වෙර වෙලන බිඳින අයුරු නෙමේ; උපනාහනා, උපනාහනා නම;
 උපනාහනිසං, වෙරබිඳිනලද පුතුලාගේ; භාවො, සවභාවය නෙම, උප
 නාහනිතතං, උපනාහනිතත නම; අභිපතාති, යනු; පස්මුප්පනතසං,
 පළමුවෙන් උපන් කොඩය; අනන්තරස්පතා, අනතුරුවා තැබීමයි;
 මරියාදස්පතා වා, කොඩියෙහිදීව ඉක්මවා තැබීම හෝයි; උපතාති, නම;
 පතාතිස්පතා, ප්‍රකාශයෙන් තැබීමයි; නොහොත් ප්‍රකාශිකොඩය තැබීම
 පමණි; සංඝස්පතාති, නම; සබ්බතොභාගෙන, හැමපසින්ම; පු
 ප්‍රපප්පනං, නැවත නැවත; ආඝාතස්පතා, බඩවෙර තැබීමයි; අනු
 සංසන්තාති, නම; පස්මුප්පනෙන, පළමු උපන්තාව; කොඩෙන සසිං,
 කොඩය හා සමග; අනන්තරං අදසොනා, අනර නොදක්වා; එකිනෙක
 කරණං, සමග්‍රහවයකිරීමයි; (එක්වත් කිරීම සේයි) අනුප්පබකුතාති,
 නම; පුරිමෙන සසිං; පුළු වූ කොඩය හා සමග; පච්ඡිමස්ස, පැසුළුවූ
 කොඩය; සවනා, ගැලපීමයි; දලිකිකමනති, නම; පිරකරණං, තහවුරු
 කිරීමයි; අයං වුවවති, යනු; උපනකුකලකකිණො, වෙසෙනලකිණ
 ඇත්තාවූ; වෙරං, වෙරය; අප්පටිතිස්සජ්ජනරසො, නොපිළිනිසදන
 කිස ඇති, හෙවත් - ඉදුනොහරින කිස ඇති; අයං, මේ කොඩය නෙම,
 උපනාහොති, උපනාහ නමයි; වුවවති, කියනු ලැබේ; යෙන, යම්
 කොඩයෙකින්; හෙවත් - යම් කොඩයක්හු හා, සමතොගතො, යුක්තවූ;
 පුත්තලො, පුදුගල නෙම; වෙරං, වෙරය; නිස්සජ්ජකුං, මුදුලන්ව;
 ත සකෙකාති, නොහැකිවේද; එවං නාම, මෙබඳු නම්වූ; නොහොත් -
 එවං නාම, මෙපරිද්දෙන්; එසො, තෙල පුගුල්නෙම; මං, මා; වත්තුං,
 තෙපලන්ව; අනනුච්ඡිකොති, නුසුදුසුවේයයි; අපරාපරං, මතුමත්
 තෙහි; අනුබකුති, වෙර බිඳිද; ආදිනතපුතිඅලාතං විශ්, ඇවිලගත් වසුරු
 වැකුණු ගිනි පෙණෙල්ලක් මෙන්; ජලනෙව, ඇවිලෙයිමද; ධොවිශ්
 මානං, දොහාලබන්නාවූ; අච්ඡවමං, විශ්, වලස්සමක් මෙන්ද;

වසානෙලමෙකින පිළොකිකා වීය ව, වුරුණු තෙල් ගැල්වු පිළිකඩක් මෙන්ද; න පරිසුර්කිති; පිරිසිදු නොවේද; (අයං උපනාහොති වුවන් යන්න හා සකාන කරනු)

7. ii. මකනිනාවවසෙන, මෙරමාගේ උපකාර ඇ ගුණ මකන බැව්නුගේ වශයෙන්; මකෙබ්බා, මකනි නම; පරගුණමකනිනාය, මෙරමා ගුණ මැකීමෙනි; පවතෙනනොපි, පවත්නේදී නමුත්; නොහොත්, පරගුණමකනිනාය, පරගුණමැකීම; පවතෙනනොපි, පවත්වනුයේ විනමුත්; පඨමතරං, පළමුවෙන්ම; ගුරො, අගුච් තෙමේ, ගුරුපහරණකං, අගුච් ගෙනෑ පහරනුවක්නු; නොහොත් - අගුච් පහරන දඬුකඩ, * ; (මකෙබ්බි) වීය, තවරන්තාක් මෙන්; (මකෙබ්බා, මකුබැව් තෙම; ට) අත්තනො, තමාගේ; කාරණං, ප්‍රත්‍යුපකාරකරණයට කරුණු වූ ගුණය; හෙවත් - කාතඥභාවය; මකෙබ්බි, මකා; හෙවත් විනාශකෙරෙයි; ඉති අපො, මේ අර්ථය; (දඨබ්බො, දහසුදුසි, ට) තනො පරා, එයින් අත්‍යවු; වෙ, උභය පෙදනු; ආකාරභාවනිදොසා, ආකාරභාවනිදේශයෝසි; නිසුර භාවො, කෙළගෙළීම බදු බව; නිප්පුරියං, නිප්පුරිය නම; තං නිසසාය, තා නිසා; එතතකමපි, මෙතෙක් ගුණලවයකුදු; නත්ති, නැතැයි; බෙළ පාතනනති, කෙළගැසීම යන; අපො, අර්ථය වේ; නිසුරියකමවනති, නම; නිසුරියකරණං, කෙළගසා මැසීම මෙන් කිරීමයි; හි, ඒ සැබව; නොහොත් - හි, විතර කරනු ලැබේ; ගහපො වා, ගිහියෙක් හෝ; ගහයං, ගිහියකු; භික්ඛු වා, මහණෙක් හෝ; භික්ඛුං, මහණකු; නිසසාය, නිසා; වසනො, වසනුයේ; අපමනතකෙනෙව, ලෙශමානුවූ වරදෙ කින්මැ; කුජකිනා, කිපී; තං නිසසාය, තා නිසා; එතතකමපි, මෙතෙක් ගුණලවයකුදු; නත්ති, නැතැයි; බෙළං පාතෙතො, කෙළ ගෙළා; පාදෙන, පයින්; වදදනො වීය, වදන්තාක් මෙන්, නිසුරියං නාම, නිසුරිය නම් කමය; කරුනි, කෙරෙසිද; තං. ඔහුගේ; තං කමමං, ඒ කමය; නිසුරිය කමවනති, නිසුරියකම නමැයි; වුවන්, කියනුලැබේ; ලකනිණාදිනො පන, ලක්ෂණාදි වශයෙන් වනාහි; එසො මකෙබ්බා මේ මකුබැව් තෙමේ; පරගුණමකනිනලකනිණො, මෙරමා කළ ගුණ මකු බැව් ලක්ෂණකොටැ ඇත්තේය; තෙසං, ඒ මෙරමා කළගුණ දමුන්; විනාසනරසො, වනසන කිසඇත්තේය; පරෙන, මෙරමා විසින්; සුකතානං, යහපත් කොටැ කරනලද්දමු; ක්‍රියානං, ක්‍රියාවන්; අවච්ඡාදන පච්චුපඨානො, වසාලන හෙවත් සහවාලන බව වැටහීම වනුයැ; පලාසතිති, සමකෙරේනුයි; පලාසො, පලාස නම; පරසං, මෙරමාගේ; ගුණෙ, ගුණයන්, දසසිකා, දන්ත් බැහැ සේ කොටැ; අත්තනො, තමාගේ; ගුණෙපි, ගුණයන් හා; සමං කරුනිති, සමවුවන් කෙරෙසි යන; අපො, අර්ථය; පලාසසං, පලාස නම්ලද සමකිරීමිනුගේ; අයනා, පැවැත්ම; පලාසායනා, පලාසායනා නම; පලාසො ව, සමකිරීමත්; සො, ඒමය; අත්තනො, තමාගේ; ජගහරණො, ජයගැන්ම එළවන ගෙයින්; ආහාරො ව, ආහාරවූයේත් ඒමය; ඉති, එ සමස නිර්වචන

කයාගේ; පලාසාහාරො, පලාසාහාර නම; විවාදසානනනි, නම; විවාදකාරණං, විවාදයට හෙතුවයි; සුගග්ගාහොති, නම; සමධුරග්ගාහණං, සමධුරග්ගාහණයයි; හෙවත් - සමබර ඉසිලීමයි; අපපටි නිසංකොති, නම; අත්තනා, තමාවිසින්; ගතිතසං, ගත් ලබ්ධිය; අපපටිනිසංජානං, අපරිත්තජනය කිරීමයි; හෙවත් - නොමුදාලීමයි; ලකඤ්ඤාදිනො පන, ලකඤ්ඤාදිවශයෙන් වනාහි; එසො පලාසො, තෙල පලාසය හෙම; සුගග්ගාහලකඤ්ඤො, සමධුරග්ගාහලකඤ්ඤ ඇත්තේ වේ; පරගුණෙති, මෙරමාගේ ගුණයන් හා; අත්තනො, තමාගේ; ගුණානං, ගුණයන්; සමකරණරසො, සමකිරිමි නිස ඇත්තේ වේ; පරෙසං, මෙරමාගේ; ගුණපපමාණෙන, ගුණපමණෙන්; උපසාන පච්චුපසානො, එලඹසිටීම වැටහීම වනුය; හි, ඒ කීම සැබව; පලාසි පුග්ගලො, සමධුර ග්‍රහණය ඇති පුද්ගලයෙම; දුතියසං, දෙවන පුභුලකුහට; ධුරං, පාමොක් බව; නොහොත් - භාරය; න දෙති, නොදෙයි; සමං, සමකොට; හෝ - මනාකොට; පසාරෙණා, තම ගුණ පතුරුවා; තිඨති, සිටියි; සාකච්ඡමණ්ණලො, ධර්මිකයනීශ්‍රිතකපාපචත්තන නිසු මණ්ණලයෙහි; (සාකච්ඡමණ්ණලොපෙ යි පාඨයෙක්ද ඇත්) අඤ්ඤාන නිසුදා, අත් මහණක්හු විසින්; බහුසු, බොහෝවූ; සුතොසු ව, පෙළඬමින්ද, කාරණෙසු ව, හෙතුවන් ද; ආහතෙසුපි, ගෙනැර පැ කල්කින්; තව ව, තාගේද; මම ව, මාගේද; වාදෙ; ලබ්ධියෙහි හෝ ජලානගෙහි; කිං නාම නානාකරණං, කුමි නම වෙනසෙක්ද; මජ්ඣෙ භික්ඛාසුචණ්ණං විය, මැදෙහි බුත් රතක් මෙන්, අමහාකං, අපගේ; වචනා, ජලානය; (බිණ්ණිම යුසේසි) නනු එකසදිසමෙවති, කියග එකබදුවදැයි; වදනි, කියයි; ඉය්‍යාවච්ඡයෙනිදෙසා, ඊශ්‍රීය මායා යනි නිදේශයෝ; වුත්තස්ථව, කියනලද අරුත් ඇත්තුවැයි.

7. iii. මායානිදෙසෙ, මායාපදනිදේශයෙහි; වාචං භාසතිති, යනු; ජාතංයෙව, දූතදූතම; පණ්ණනනිං, පණන්; ජීතිකකම්මතො, මැඩපියත්තාවූ; භික්ඛු, භික්ඛුහු; භාරියං, බැරිකමක්; (ගරුචු වරදක් බලවත් වරදක් යුසේසි) කරුනති, කෙරෙත්; අමහාකං පන, අපගේ වනාහි; විනිකකමසානං නාම, සිකපද මැඩපියන තෙතෙක් නම; තඤ්ඤි, නැතැයි; උපසනො විය, දූසිකොට පත්වුන් අයකු මෙන්; භාසති, තෙපලා; කායෙන පරකකමතිති, යනු; මයා, මා විසින්; කතං, කලාවූ; ඉදං පාපකමමං, මේ පාපකමය; කෙටි, කිසි කෙතෙක්; මා ජාතිංසුති, නගමක් දැනිත්වායි; කායෙන, කයින්; වතනං, වෛතාසානිගණ සමමාර්ජනාදිචු වත්; කරුනති, කෙරෙයි; විජ්ජමානදෙසපටිච්ඡාදනතො, ප්‍රකාශව ඇති දෙස් පිළිසෙයන හෙයින්; (යා තණ්හා, යම් තෘෂ්ණා වත්; 0) වකුමොහනමායා විය, ඇසුලාකාරන ඉදුරුදැලි මායමක් මෙන් වේද; ඉති, එසෙයින්; මායා, මායා නම; මායාවිනො, මායා ඇතිවනුගේ; භාවො, බව; මායාවිතා, මායාවිතා නම; පාපං, අකුසලය; කණා, කොට; පුන, නැවත; පටිච්ඡාදනතො, පිළිසෙයන විසින්; එතාය,

තෙල මායාව කරණකොටගෙන; සත්තා, සත්තයෝ; අතිවිම, සිකපද පණත හෝ වරද මැඩපියා: ආසරනති, පවතිද්ද; ඉති, එහෙයින්; (සා මායා, ඒ මායානොමෝ:0) අවමාසරා, අවමාසර නම; යා මායා, යම් මායාවක්0) කායවාචාක්‍රියාහි, කායවාක්කමියන් කරණකොටගෙන; අඤ්ඤාපා, අන්තර්දේදෙකින්; දස්සනතො, දක්වන හෙයින්; වඤ්චනි, රවටාද; (සා මායා, ඒ මායා නොමෝ:0) වඤ්චනා, වඤ්චනා නම; ඵාය, තෙල මායාව කරණකොටගෙන; සත්තා, සත්තයෝ; නික රුතනි, ශාස්තිය හෝ සැහවීම කෙරෙද්ද; ඉති, එහෙයින්; (සා මායා, ඒ මායානොමෝ:0) නිකති, නිකති නම; මිච්ඡා කරුණති, වරදවා කෙරෙත් යන; අසො (දට්ඨබ්බො0), අපිය දහයුතු; අහං, මම, එවං, මෙයාකාරයෙන්; න කරුමිති, නොකෙරෙමි; පාපාහං, අකුශල ධර්මයන්; විසාඤ්ඤා, විහිරන හෙයින් හෙවත් පිළිබාන හෙයින්; විහිරණා, විහිරණා නම; අහං, මම; එවං, මෙයාකාරයෙන්; න කරුමිති, නො කෙරෙමි; පරිවජ්ජනතො, දුරලින හෙයින්; පරිහරණා, පරිහරණා නම; කායදිහි, කායවාරදින් කරණකොටගෙන; සංවරණතො, මොනවට අවු රන හෙයින්; ගුහනා, ගුහනා නම; සබ්බතොභාගෙන, ඇමපසින්; ගුහනා, අවුරුනු කිරීම; පරිගුහනා, පරිගුහනා නම; නිණපණ්ණෙති, තණපන් වලින්; නොහොත් - තණපන් රැක්ලියපතින්; ගුහං විය, අගුවිය වසා ලනු මෙන්; කායවචිකමෙමති, කායවාක්කමියන් කරණකොටගෙන; පාපං, අකුශලය; ඡාදෙතිති, වසානුයි; ඡාදනා, ඡාදනා නම; සබ්බතො භාගෙන, ඇමපසින්; ඡාදනා, වැසීම; පරිච්ඡාදනා, පරිච්ඡාදනා නම; උත්තාහං කතා, හෙළිකොට; (යටපත් නොකොට යුස්සි); න දස්සෙතිති, නොදක්වානුයි; අනුත්තාචි කමමං, අනුත්තාචිකම නම; පාකටං කතා, ප්‍රකට කොට; න දස්සෙතිති, නොදක්වානුයි; අනාචි කමමං, අනාචිකම නම; සුළු, මනාකොට; ඡාදනා, වැසීම; වොච්ඡා දනා, වොච්ඡාදනා නම; කතපට්ච්ඡාදනවසෙන, කළ පටි පිළිසෙයන වශයෙන්; පුත්ථි, නැවතත්; පාපස්ස, අකුශලය; කරණතො, කරන හෙයින්; පාපක්‍රියා, පාපක්‍රියා නම; අයං වුච්චතිති, යනු; කතපට්ච්ඡාදන ලකුණා, කළ පටි පිළිසෙයන ලකුණැති; අයං, මේ ධර්මාති නොමෝ; මායා නාම, මායා නමැයි; වුච්චති, කියනුලැබේ; යාය, යම් ධර්මාතිය කින්; සමත්තාගතො, සමන්විතවූ; පුග්ගලො, පුගුල්තෙම; භස්මා පට්ච්ඡන්තො, භස්මයෙන් ප්‍රතිච්ඡන්තවූ; හෙවත් අඵ යට වූවා; අභිසාරෙ විය, ගිනිඅතුරක් මෙනුත්; උදකපට්ච්ඡන්තො, ජලයෙන් ප්‍රතිච්ඡන්තවූ; හෙවත් - දිය යට වූවා; බාණු විය, කණුවක් මෙනුත්; පිළොතිකා පළිවෙසිතං, පිළිකඩෙන් හාත්පස වෙළනලද; සත්ථං විය ව, ශක්‍රයක් මෙනුත්; හොති, වේද; (සා, ඒ ධර්මාති නොමෝ; මායා නාමාති වුච්චති යන්න හා අනුසංකාන කරනු)

7. iv. සාමේයනිදෙසෙ, සාමේයනපදයාගේ නිදේශයෙහි; සමෝති, සම නම; අසත්තගුණපරිදීපනතො, නැති ගුණ පහළකරන

හෙයින්; න සමමා භාසිතා, සමග්ගවචන නොනෙපලන පුභුල්තෙමේසි; සබ්බතො භාගෙන, ඇම පසින්; සඬො, දුෂ්ටවචන නෙපලන පුද්ගල තෙම; පරිසඬො, පරිසඬ නම් වේ; යං තජ්ජාති, යනු; තස්මිං පුග්ගලෙ, ඒ පුභුලුනු කෙරෙහි; යං, යම්බදු; සඬනති, සඬ නම්; අසන්නගුණ දීපතං, නැති ගුණ හඟවන; කෙරාටියං, කෙරාටිකභාවයයි (හෙවත් කපටිබවයි) සඬනාති, නම්; සඬාකාරො, කපටිබවගේ ආකාරයයි; කකඛරතාති, නම්, පදුමනාලි විය, නෙළුම් නල දංඛක් මෙන්; අපරමසන්නමො, පරමසිත්තසම නොවූ; බරපරිසඬාවො, රළුපරළු බවයි; කකඛරියනතිපි, කකඛරියං කියාත්, තසෙව, ඒ කකඛරියො ගේම; වෙවචනං, පයඝාය නාමයි; පටිකඛනනා පාජකඛනතිසනති, යන; පදවයෙන, පදවයයෙන්; තිබ්බිකා ධර්මං විය, වල දමා තුඩු දැක් මෙන්; දලහකෙරටියං, දැඩිවූ කපටිබව; වුත්තං, කියනලදී; ඉදං වුචාතිති, යනු; අත්තනො, තමාගේ; අවිජ්ජාමාණගුණපසකාසන ලක්කණං, නැති ගුණ පහලකරන ලකුණැති; ඉදං, මේ කාපට්ඨය; සාඬෙය්‍යං නාම, සාඬෙය්‍ය නම; යෙන, යම් ධර්මජාතයෙකින්; සමන්තා ගතස්ස, සුක්කවූ; පුග්ගලස්ස, පුද්ගලයාගේ; කුට්ඨං වා, කුසපෙදෙස හෝ හෙවත් ඇතුල හෝ; පිඨං වා, පිටිපෙදෙස හෝ හෙවත් සිටින හෝ; ජාතිවුං, දන්නට; න සකකා, නොහැක්කේද; (ඉදං සාඬෙය්‍යං නාම යන්න හා අනුසකුත කරනු.)

වාමෙන, වම්පසින්; සුකරො, සුරෙක්; හොති, වේ; දකඛිණෙන, දකුණුපසින්; අජාමිගො, එළවෙක් වේ; සරෙන, හඬින්; නෙලකො හොති, තරුණ වස්සෙක් වේ; විසාණෙන, හඟින්; පරග්ගාවො, මහථ ගොතෙක් වේ.

ඉති එවං, යන මේ ප්‍රකාරයෙන්; වුත්ත යකඛ සුකර සද්දෙසො, කියනලද සුකර යක්‍ෂයා හා සරිලන්නෙක්; හොති, වේ; අවිජ්ජා නිදෙසො, අවිජ්ජානිදේශයෙන්; වුත්තත්ථා එව, බිහි අරුත් ඇතියනුමය.

7. v. අනජ්ජවතිදෙදසෙ, අනජ්ජවපදයාගේ නිදේශයෙහි; අනුජ්ජති, නම්, අනුජ්ජනාකාරො, ඇදනැති වුවහුගේ ආකාරයයි; අනුජ්ජ භාවො, අනාජ්ජවය; හෙවත් - ඇදනැතිබව; අනජ්ජවං, අනජ්ජව නම්; ජම්භනාති, ජම්භනා නම්; වඤ්චඛකතා, අඛසද මෙන් වක් බවයි; වඛකතාති, වඛකතා නම්; ගොමුත්තවඛකතා, ගොමුත්තවඛකයක් සේ වක්බවයි; කුටිලතාති, කුටිලතා නම්, නබ්බලකොටිවඛකතා, නගුල් කොන සේ වක් බවයි; සබ්බෙතිපි, සියලුම; ඉමෙති පදෙති, මේ පදයන් කරණකොටගෙන; කායවච්චිත්තවඛකතාව, කාවිසිමුති තිදෙර වක් බවම; කථිතා, උක්තය.

7. vi. අමද්දවතිදෙදසෙ, අමද්දවපදයාගේ නිදේශයෙහි; න මුද්දභාවො, නොමොළොක් බව; අමුද්දතා, අමුද්දතා නම; අමද්දවාකාරො, අමාදීවාකාරය නෙම, හෙවත් නුමුද්බව්හුගේ ආකාරය; අමද්දවතා,

අමද්දවතා නම; කකකලිභාවො, කැකුළුව; කකකලියං, කකකලිය නම; මද්දවකර්ණං, මොළොක්කව කරන්නාවූ; සිතෙහෙය, ප්‍රේමයක්කුගේ; අභාවනො, නැතිහෙයින්; ඵරුසභාවො, පරළුව; හෙවත් - සැබ්බ බිණිමි ඇ විසින් ඉතා දැඩි බව; ඵාරුසියං, ඵාරුසිය නම; අනිවච්ඡන්තාය, යටත් පහත් පැවතුම් නැති බැවින්; උජ්ඣාමෙව, සෘජුවම හෙවත් දණ්ඩමුද්ගර මෙන් සෘජුවම; ඝිතචිත්තභාවො, පැවති සිත්කුගේ බව; උජ්චිත්තතා, උජ්චිත්තතා නම; පුත, නැවත; අමුද්දතාගහණං, අමුද්දතාගහණය; තස්සා, ඒ සෘජුවිත්තතාව; විසෙසණන්තං, වෙසෙසිම පිණිසයි; අමුද්දතාසංකිතා, අමුද්දතා නම්ලද; උජ්චිත්තතා, සෘජුවිත්තතාව; අජ්ජවසංකිතා, ආජීව නම්ලද; උජ්චිත්තතානි, සෘජු විත්තතායයි; ත (දළබ්බා) නොදනායුතු; අකකතනිනිදෙදසාදයො, අකතනිනිදෙදියාදීහු; ඛනිනිදෙදසාදිපටිපකිතො, කතනිනිදෙදියාදියට ප්‍රතිපක්ෂභාවයෙන්; වෙදිතබ්බා, දනායුත්තාන:

7. vii. සංයොජනනිදෙදසෙ, සංයොජනනිදෙදසෙහි; අජ්ඣත්තනනි, අධ්‍යාතම නම; කාමභාවො, කාමභවයයි; බහිබ්බානි, බහිබ්බා නම; රුපාරුපභාවො, රුපාරුපභවයයි; හි, ඒ එසේමය; සත්තා, සත්ත්වයෝ; කාමභවෙ, කාමභවයෙහි; අප්පං කාලං, මදකලක්; කප්පස්ස, මහාකල්පයක්කුගේ; චතුර්ත්මෙව කොට්ඨාසං, සතරවනුමුළු කොටසක්; කිංකරාපි වසන්ති, ඉදිත් වසන්නාහු නම; ඉතරෙසු, තදිතරවූ; භික්ඛු කොට්ඨාසෙසු, තුන්කොටසුන්හි; කාමභාවො, කාමභවයනෙම; සුඤ්ඤා, ශුන්‍යවූයේ; තුච්ඡො, සිස්වූයේ; ගොති, වේ; රුපාරුපභවෙ, රුපාරුපභවෙහි; බහුං කාලං, බොහෝකලක්; (කිංකරාපි) වසන්ති, ඉදිත් වසන්නාහු; තථාපි, එසේ වසන්නාහු නමුත්; තෙසං, ඒ සත්තයන්ට; යසමා, යම්හෙයනින්; කාමභවෙ, කාමභවයෙහි; චුතිපටිසංකියො, චුති ප්‍රතිසංකීහු; බහුකා, බහුලවූවාහු; ගොතනි, වෙද්ද; රුපාරුපභවෙසු, රුපාරුපභවයන්හි; අප්පා, අල්පවූවාහු වෙද්ද; යත්ථ ච, යම් භවයන් හිත්; චුතිපටිසංකියො, චුතිප්‍රතිසංකීහු; බහුකා, බහුලවූහු; තත්ථ, ඒ භවයන්හි; ආලයොපි, ආලයන්; පත්ථකාපි, ප්‍රාථිකාවත්; අනිලාසොපි, අනිසංකියන් හෙවත් ඊසංකාවත්; බහු ගොති, බහුල වේ; යත්ථ, යම් භව යන්හි; අප්පා, චුතිප්‍රතිසංකීහු අල්පවූහු; තත්ථ, ඒ භවයන්හි; අප්පා, (ආලයන් ප්‍රාථිකාවත් අනිසංකියන්) අල්ප වේ; තස්මා, එහෙයින්; කාම භාවො, කාමභවයනෙම; අජ්ඣත්තනං නාම ජාතො, අධ්‍යාතම නාම වූයේ වේ; රුපාරුපභවො, රුපාරුපභවයෝ තුමු; බහිබ්බා නාම, බහිබ්බා නම්හු; ඉති, යථොක්තනයිත්; අජ්ඣත්තසංකිතො, අධ්‍යාතම සංකිතානවූ; කාමභවෙ, කාමභවයෙහි; බහුකං, බැමිම; අජ්ඣත්තසංයොජනං නාම, අධ්‍යාතම සංයොජන නම; බහිබ්බාසංකිතොසු, බහිබ්බා නම්ලද; රුපාරුප භවෙසු, රුපාරුපභවයන්හි; බහුකං, බැමිම; බහිබ්බාසංයොජනං නාම, බහිබ්බාසංයොජන නම; තත්ථ, ඒ අජ්ඣත්තසංයොජන බහිබ්බාසංයොජන යන් අතුරෙන්; එකෙකං, එක් එක් සංයොජනයෙක්; පඤ්චපඤ්චවිධං,

පස්සස් කොටස් ඇත්තේ; ගොති, වේ; තොන, එහෙයින්; පඤ්චාරම්භාගි යාති පඤ්චුඛිභාගියානීති, යන වචනය; චූතං, වදාළයේක; නත්‍ර, ඒ ඔරම්භාගියාති උඛිභාගියාති සි වදාළවචනයන්හි; අයං වචනණො, මේ වක්‍යමාණ වචනාමයයි; කාමධාතු, කාමධාතුව හෙවත් කාමභවය; ඔරං, ඔර නමැයි; චූච්චති, කියනුලැබේ; තත්‍ථ, ඒ ඔර නම්ලද කාමධාතුවෙහි; උපපත්ති නිපථාදනතො, ප්‍රතිසන්ධි නිපයන හෙයින්; තං ඔරං, ඒ කාම ධාතුව; (යාති සංයොජනාති, යම් සංයොජන කෙනෙක්; 0) භජන්ස, බෙජෙද්ද; ඉති, ඒ අභියෝන්; (තාති සංයොජනාති, ඒ සංයොජනයෝ; 0) ඔරම්භාගියාති, ඔරම්භාගිය නම්නු; රූපාරූපධාතු, රූපාරූපධාතුව හෙවත් රූපාරූපභවය; උඛං, උඛ නමැයි; චූච්චති, කියනු ලැබේ; තත්‍ථ, ඒ උඛ නම්ලද රූපාරූප ධාතුවෙහි; උපපත්තිනිපථාදනතො, ප්‍රතිසන්ධි නිපයන හෙයින්; තං උඛං, ඒ රූපාරූපධාතුව; (යාති, යම් සංයොජනකෙනෙක්; 0) භජනති, බෙජෙද්ද; ඉති, ඒ අභියෝන්; (තාති, ඒ සංයොජනයෝ; 0) උඛිභාගියානීති, උඛිභාගිය නම්නුයි. (ඉති කුණ්ඩලපයභාසයි.)

දුකතිදෙදසො, විකපදයන්ගේ නිදේශයනම; (සමනො, නිමියෙයි; 0)

* උපනාහනීති බකුති යනු මූලථිකාච්චරණයි. අනු ථිකාවෙති බකුතීති කුණ්ඩනාකාරං බකුති සථෙති යන ච්චරණයෙන් බකුතාථීය ස්ථුට කළ පරිදි දක්වයි. එසේම නො උපනාහ නෙමේ ආඝාතවස්තුව හා සිත බදනාක් මෙන් ගලපන්නාක් මෙන් වේද යම් ආඝාතවස්තුව කෙරෙන් පිටත්හිටූ හෘදයවක්‍ය සඛ්‍යාවක් අතර ස්ථානයෙකැ පැවතත් නොහොත් අන්තර්දේශකින් පැවැත්ම හෙතුකොටගෙන උපනාහය අප්‍රකාශවූ කලා ආඝාත වස්තුවක් ඇසුරුකෙළේම ප්‍රකට වේද එහෙයින් උපනාහො හි ආඝාත වස්තුවා විතතං බකුතතං චිත හොති යනො අසුඤ්ඤා පවත්නාමි අවිදිතො උපනාහෙ ආඝාතවස්තුවස්සනිසිංහොව හොති (අ. ථි)

* අභිපනා යන තොන අකාර අනන්තරථිචාචකයා නොහොත් මයභාදුථි චාචකවූ ආ උපසංහිතට හුඬ කොට අභිපනාසි උකතනුයි අනන්තරථිපනා යනාදිය කි අකාරෙ අනන්තරත්වචාචකො මරියාද, චාචකස්ස චා ආකාරස්ස රස්සතතං කතො අභිපනාති චූතනනති අනන්තරථිපනාති ආදිමාන (මු. ථි.)

* ඒ උපනාහනිදේශයෙහි පළමු උපත් ක්‍රොධය පැවැති අසුරු නෙමේ මයභාදු නම. ඒ හිමි නොසික්මවා ඒ ප්‍රථමොත්පන්න ක්‍රොධයා ගේම දූෂිතිරිමි වශයෙන් නැබිම මයභාදුස්ථාපනා නම. පියවින් ක්‍රොධය බැඳීම් මාත්‍රයම විශේෂණරහිතයා යන අර්ථයි. ස්ථාපනා නමැයි යුග්ගෙයි. තත්‍ථ පසිඤ්ඤාපනාස්ස පවත්නාකාරෙ මරියාද, තං අනතිකක්ඛන්තො තස්සෙව දළහිකරණවස්සන සපනා මරියාදසපනා පකතිසපනාමධාතෙව විශේෂණරහිතාති අනො (මු. ථි)

* නිච්ඡරිය නම් නිෂ්චිතයයි, හෙවත් කෙලහැසීමයි. මේ අප යෙහි නිෂ්චිතයක් හෙවත් කෙලහෙළීමක් වැනිවූ බිම්බභාවය නෙම නිච්ඡරිය නම මු නිච්ඡරියං බෙලපානනං නිච්ඡරියං විය නිච්ඡරියං (මු. ටි) මු.

* “දසසිකා” යනු දත්වලින් සින්දක් මෙන් බැහැ යන අපීයි. දත්වලින් සින්දක් මෙන් ගුණේකදෙයක් පියා ගුණේකදෙයක් ගෙනැ යන අදහසයි. ඒ මෙරමාගුණ සමග්‍රකරණයෙන් දංශනය පලාස නමැයි දක්වා. මු දසසිකානි දනෙතනි ඡිද්දිකා තෙන පන දසසනං පලාසොති දසෙසති (මු. ටි) මු දනෙතනි ඡිද්දිකානි දනෙතනි ඡිද්දිකා විය එකදෙසං අපනෙතා එකදෙසං ගහෙනාති අබිපායො (අ. ටි) * අපීකථාටිකානුටිකාත්‍රයෙහි “දසසිකා” යන තිරනුසාරපාදය පැනෙනුයෙන් මෙහි ද එසේ යෙදුවෙමු නමුත් “දංසිකා” යන සානුසාර පාදය ශබ්දපාදයෙහි හැරේ.

* පලාසයාගේ ආයනය නම් සුගුහවශයෙන් ප්‍රවෘත්තියයි. සමභාවයෙන් දහනය නම් දිනීමයි. දිනීමගේ ආහරණය කරනුයෙන් ආහාර නම්. බුරය නොදෙසි යනු ප්‍රාධානය නොදෙසි නම. වත් කෙරෙයි යනු මෙබඳු වත්සපන් සැදූහැකි පුභුල්තෙම කෙසේ කාය දුශචරිතාදීන් කරන්තේදැයි මෙරමාගට හැගවීම පිණිස වෙතියඛගණ වහතාදිය කෙරෙයි නම. අතිවම යනු අත්‍යය අතික්‍රමය කොටැ යන අපීයි. ආසරනනි යනු ආගමනය කෙරෙත්. නැවත නමා කල වරද වසා දැමීමෙහි පවතින් යන අපීයි. කවරෙක් නම් මෙසේ කෙරේදැයි මැඩ දැමූ ක්‍රියාව නොගිවිස්වා උපවේෂ්දනවශයෙන් වසාලීම හෝ වොච්ඡාදනා නම. න සමාග්භාසිතා නම් යම් පුද්ගලයෙක් මනා බස් නොනෙපලාද දුෂ්ට වචන නෙපලාද ඒ පුද්ගලතෙමේ සසයයි දක්වා, (ශබ් දුෂ්ටවචනෙ යන ධාතුනිෂ්පනනයි) කුස හෝ පිට හෝ දන්තට නොහැක්ක යනු අවිද්‍යමාන ගුණ සමභාවනයෙන්මැ විතතානු රූපවූ ක්‍රියාරාහිත්‍යයෙන් මෙබඳු සිතැත්තෙක මෙබඳු ක්‍රියා ඇත්තෙකැයි දන්තට නොහැක්ක යන අපීයි. මු පලාසසස ආයනානි සුගුහා ගප්පවනනි, සමභාවදහනං ජයො, තසස ආහරණතො ආහාරො, බුරං න දෙතීති පානිමොකකං න දෙති, කායෙන වෙතියඛගණාදි වහනං කරොති එවං වහනසම්පන්නො සඛො කථං කායදුච්චරිතාදීන් කරසසනිති පරෙසං ඤාපනත්ථං, අතිවමානි අවමයං කතා, ආසරනනීති ආගච්ඡනනි පුන පටිච්ඡාදනෙ පවත්තනනීති අත්ථො, කො නාමෙවං කරොතීති වොච්ඡිද්දනච්ඡාදනා වා වොච්ඡාදනා, න සමමාහාසිතානි යො න සමමා භාසති සො සඬොති දසෙසති, කුච්ඡි වා පිඬි වා ජානිතුං න සකකාති අසන්නගුණසමභාවතෙනෙව විතතානුරූපක්‍රියා විරහතො එවං විතතො එවං ක්‍රියොති ජානිතුං න සකකාතීති අත්ථො (මු. ටි) මු අවමයං කතානි විනික්කමං කතා, පටිච්ඡාදනෙති අත්තනා කතසස අවමයසස පටිච්ඡාදනෙ, වොච්ඡිද්දනං විනික්කම

ක්‍රියාය අප්පටිජානනවසෙක උපච්ඡිද්ධං, වොච්ඡිද්ධතෙන ඡාදනා වොච්ඡිද්ධන ඡාදනා, අසමමාභාසතෙ සංසංදො ලොකෙ නිරුද්ධොති ආහ යො න සමමා භාසති සො සංයොති (අ. පි)

* ශබ්දප්‍රද්ගලයෙන් යක්ෂගුකරසාදනය අර දක්වනුයේ කුවේ වා යනාදිය විකාති වැණු. අනුවිකාති ශබ්දප්‍රද්ගල නෙම ඉක්කුපාල සද්දයයි ද වැණු සංසං යක්ෂසුකරසං සදිසනං දසොනො කුවේ වා පිහි වා ජාතිතුං න සක්කාති ආහ, ඉක්කුපාලසදිසො වා එසො දට්ඨබ්බො යි (අ. පි)

* වාමේන යනාදි ගාථාවෙහි ඡන්දෝරක්ෂණය පිණිස දීඝි කොට “අජො එව අජාමිගො” යි දැක්වී. “නෙලකොති තරුණවචෝ” (මු. පි)

* යමෙස් ඒ ගුකරයක්ෂ නෙම එබඳු රූපයක් මවාපා එවෙක හුරෙක ගොනෙක යන සංඥාවෙන් තම වෙත ආ ආ සතුන් ගසා කාද එමෙන් මේ ශබ්දප්‍රද්ගල නෙමෙන් තත් තත් සද්දයු ගුණ ප්‍රකාශයෙන් ඒ ඒ ප්‍රත්‍යයද්‍රව්‍යයන් වක්කා කෙරෙයි. එහෙයින් මේ ශබ්දය මායාවට වඩා ඉතා බලවත්යයි දකියුතු. ඒ බලවත් වක්කන තායෙන් පරික්කතතා යි වදාරන ලදී යථා සො යකෙබ්‍රා තාදිසං රූපං දසොනො අජාති සක්කය ආගතාගතෙ බාදති, එවමයමපි තං තං සදිසගුණ සමභාවනෙන තෙ තෙ වක්කෙති තෙනතං සායෙයං මායාතො බලවතර වක්කනාති දට්ඨබ්බං තෙනෙව පරික්කතතාති වුතනං (මු. පි) යම් ප්‍රද්ගලයෙක් සම්ප්‍රකාරයෙන් නවුවාවු අදහස් ඇත්තෙක් වුයේම කායවාග්භෙද මාත්‍රයෙකින් තමා සමාබුදු අදහස් ඇත්තකු සේ දක්වා ලොව රවටනුයේ අන් පරිද්දෙකින් වුවත් අන් පරිද්දෙකින් ප්‍රකාශ කෙරේද එහෙයින් ශාස්ත්‍ර මායාවට වඩා බලවතර වක්කාවකැයි දකියුතුයයි කී. එහෙයින් ඇති දෙස් පිළිසෙයන බවම මායා නම. දැඩිවු කෙරුම්කභාවය පරික්කතතා නමැයි කියන ලදී. යො සබ්බො විපත්තජ්ඣාසයොපි සමානො කායවච්ඡෙදමනෙන අත්තානං සම්පත්තං විය දසොනො ලොකං වක්කෙතො අක්කප්පා සත්තං අක්කප්පා පච්චෙදෙතිති, තෙනාහ තෙනෙවිදං සායෙයං මායාතො බලවතර වක්කනාති දට්ඨබ්බංති, සත්තදෙසපටිච්ඡාදනමෙව හි මායා, තෙනෙවාති බලවතරවක්කනා භාවෙනෙව, දළහකොරාටියක්කු පරික්කතතාති වුතනං (අ. පි)

* සක්කායදිඝි ආදීන්ගේ නොවීමෙහින් යම් සංයෝජනයක් වේද ඒ සංයෝජනය බිහිබාසංයෝජන වන හෙයින් බිහිබාසංයෝජන ඇති ප්‍රද්ගලයා වෙසෙසනු වුයේ බිහිබාසංයෝජන නම සක්කාය දිට්ඨාදිනං අභාවෙපි යං සංයෝජනං හොති තං බිහිබා සංයෝජනො බිහිබාසංයෝජනස්ස පුග්ගලස්ස විසෙසනාහුතං බිහිබාසංයෝජනං නාම (මු. පි) එතට්ඨිකාපායයෙහි අභාවෙපි යන්තෙහි පිඤ්ඤ සාමථියෙන් සක්කායද්‍රව්‍යයෙන් වීමෙහි කියනුම කවරේදැයි දක්වා,

යම් හෙයකින් පුහුදුනටත් සමහර ශෛක්‍යයනටත් සුදුසු පරිද්දෙන් ආත්මාභිනිවේශාදීන් විසින් කළ උපකාර ඇති රූපරාගාදිය සංයෝජනකෘත්‍යය ඉදින් සිඛකෙරෙද්ද සමහර කෙනෙකුන්ට වනාහි ඒ ආත්මාභිනිවේශාදීන් කෙරෙන් වෙන්වමැ සංයෝජනකෘත්‍යය ඉදින් සිඛ කෙරෙද්ද එහෙයින් කිසියම් කෙලයකක්හු විෂකමනාය නොකළබැවින් කිසියම් ප්‍රකාරයෙකින්හු විමුක්තවු කාමහවයනෙම අධ්‍යාත්ම වශයෙන් ගැන්මට විශේෂප්‍රත්‍යය වේනුයි අධ්‍යාත්මයයි කියනු ලැබේ. ඒ අධ්‍යාත්මයාගේ අභාවයෙන් බිහිබායයි ලත් ව්‍යවහාර ඇති රූපාරූපවේගි හුදකලාව සංයෝජනකෘත්‍යය සාධමින් පවතිනුයි එහෙයින්ම රූපාවචර අරූපාවචර භූමිත්ති සත්තට බිහිබා සංයෝජන වීමට හෙතුවනැයිද බිහිබා සංයෝජන තමැයි කියනු ලැබේ යන මේ අර්ථය “සක්කායදිට්ඨාදීනං ඥාපෙ ඥාපෙ ඥාපෙ නාම” යන ටීකාපාඨයෙන් කිකියි ඥාපෙ ඥාපෙ ඥාපෙ නාම යන පන වාදෙ භාවෙහි දෙසෙයින් යදිපි හි පුපුර්ජනානං එකව්‍යානඤ්ච සෙක්කානං යථාරහං අතනාහි නිවේසාදිති කතුපකාරං රුගාදි සංයෝජන කිව්වං සාධෙනති, එකව්‍යානං පන විනා එව එනෙහිති, කසුචිපි කිලෙසසු අවිකකමති තතනා කපඤ්චිපි අවිමුත්තො කාමහවො අජ්ඣත්තග්ගහණසු විසෙස පච්චයොති අජ්ඣත්තනනති වුච්චති, තදභාවතො බිහිබාති ලබ්‍යොහාරෙ රූපාරූපහවෙ කෙවලමි සංයෝජනකිව්වං සාධෙනතං පවනනතිති, තතො එව රූපාරූපාවචරසත්තානං බිහිබාසංයෝජනභාවහෙතුජා තනති ව බිහිබාසංයෝජනනති වුච්චති ඉමෙත්ථමාහ සක්කායදිඨාදීනං ඥාපෙ ඥාපෙ ඥාපෙ නාමාති (අ. ටී)

8

i. කිකතිදෙදසෙ කිති අකුසලමූලෙහි වටවූලසමුදවාගේ කපිතො, අකුසලවිතකකාදිසු විතකකතවසෙන විතකකො, සඤ්ජානනවසෙන සඤ්ඤා, සභාවසෙන ධාතුහි වෙදිතබ්බො, දුට්ඨවිනිවේදසෙ පඨමනසො කමමපථවසෙන විභතනො, දුතිසො සබ්බසබ්බාතිකාකමමවසෙන, තතිසො තිබ්බවිත වෙනනාවසෙන නෙව. ආසවතිදෙදසෙ සුත්තනනපටියාසෙන තසොව ආසවා කපිතො. එසනාදිදෙදසෙ සබ්බපතො තස්ස කතමා කාමෙසනාති ආදිතා නසෙන වුත්තො කාමගවෙසනරාගො කාමෙසනා, යො හවෙසු හවච්ඡන්දොති ආදිතා නසෙන වුත්තො හවගවෙසන රගො හවෙසනා, සසුතො ලොකොති ආදිතා නසෙන වුත්තො දිභිගතිකසමමතසු බ්‍රහ්මවටියසු හවෙසනා දිභිබ්‍රහ්මවටියෙසනාති වෙදිතබ්බො, සමො ච න කෙවලං රාගදිභිසො එව එසනා තදෙ - සං පන කමමපි එසනා එව තසමා තං දෙසෙත්තුං දුතිස නසො විභතනො. තස්ස තදෙකඨනති සමපසුත්තෙකඨං වෙදිතබ්බං, තස්ස කාමරාගෙකඨං කාමාවචරසත්තානමෙව වතනති, හව රාගෙකඨං පන මහාබ්‍රහ්මානං, සමාපනතිතො වුඨාය වබ්බා මහානං ඤාතිබ්බානං අසාදනකාලෙ අකුසලකායකමමා හොති,

අහො සුඛං අහො සුඛතනි වාවං. හිංදිකා අසාදනකාලෙ ච විකම්මං, කායබ්භවාචිකතානි අවොපෙකා මනසාච අසාදනකාලෙ මනොකම්මං, අනන්තගාතික දිසිවසෙන සබ්බෙසම්මි දිසිගතිකානං ච ඛක මනාදිවසෙන තානි හොනතිසෙව.

ii. විධානිදෙදසෙ කථං විධං සීලවනනං වදනති කථං විධං පඤ්ඤවනනං වදනතිති ආදිසු ආකාරසමුදායං විධා නාම, එක විධෙන ඤාණවක්ඛාති ආදිසු කොථාසො, විධාසු න විකාසනති ආදිසු මානො, ඉධාපි මානොච විධා නාම, සො හි සෙය්‍යාදිවසෙන විදහනතො විධානි වුවවති. ධ්වනිසෙව වා විධා, තසමා සෙය්‍යා හමසමිති එවං උපපන්නා මානවිධා මානසපනා සෙය්‍යාහමසමිති විධානි වෙදිතබ්බා, සෙසපදවසෙසුපි එසෙවනසො.

iii. හයතිදෙදසෙ ජාතිං පටිච්ච හයනති ජාතිපට්ඨො උපපන්න හයං, හයානකතති ආකාරනිදෙදසො, ජමිතිතත්තනති සංවිසෙහන ගතනචලනං ලොමහංසොති ලොමානං හංසනං උඛගහනාවො, ඉමිනා පදවසෙන කිවචතො හයං දසොකා පුන වෙතසො උත්තාසොති සහාටිතො දසසිතං.

iv. තමනිදෙදසෙ විවික්ච්ඡා සිසෙන අවිජ්ජා කපිතා, තමකිකාරො සමමොහො අවිජ්ජාසො මහබ්බසොති චචනතො හි අවිජ්ජා තමො නාම, තිණ්ණං පන අඛානං වෘසන දෙසනා සුඛතාය විවික්ච්ඡාසිසෙන දෙසනා කතා, තස්ස කිනනුඛො අහං අතිතෙ ඛතනිසො අහොසිං උදුහු බ්‍රාහ්මණො චෙසොසා සුදෙදු කාලො ඔදුතො රසොසා දිසොති කබ්බතොනො අතිතං අඛානං ආරබ්භ කබ්බති නාම. කිනනුඛො අහං අනාගතෙ ඛතනිසො හවිසොම උදුහු බ්‍රාහ්මණො චෙසොසා ජප ජප දිසොති කබ්බතොනො අනාගතං අඛානං ආරබ්භ කබ්බති නාම, කිනනුඛො අහං එතරති ඛතනිසො උදුහු බ්‍රාහ්මණො චෙසොසා සුදෙදු කිං වා අහං රූපං උදුහු වෙදනා සඤ්ඤා සබ්බාති විඤ්ඤාණනති කබ්බතොනො චචුප්පනනං අඛානං ආරබ්භ කබ්බති නාම. තස්ස කිසුඛාපි ඛතනිසො වා අත්තතො ඛතනිසො වා බ්‍රාහ්මණො වා බ්‍රාහ්මණ භාවං චෙසොසා වා චෙසොසාවං සුදෙදු වා සුදෙදුභාවං අජානනකො නාම නස්සි. ජිවලබ්බිකා පන සත්තා ඛතනිසපිචාදිතං වණ්ණාදි හෙදං සුකා කිදිසොනුඛො අමොකං අබ්භතතෙර ජිවො කිං නුඛො නිලසො උදුහු පිතසො ලොකිතසො ඔදුතො චතුරංසො ජලංසො අච්ඡි සොති කබ්බතොනො එවං කබ්බති නාම.

v. තිස්සාසත්තානිති තිස්සභූතානි ආසත්තානි තිස්සොනං වා ආසත්තානි. තස්ස තිස්සං නාම මාසභිදිසිසො, තිස්සො නාම සෙසං නා දිසිසො රූච්චනති ඛමනති. ආසත්තසො හෙථා වුත්තනාසෙව. තස්ස සමා සබ්බෙසි දිසිගතිසා සඤ්ජාසමානා ඉමෙදුසෙව තිසු

ආනන්ද සංඝඤ්ඤානී සමාසරමානාපි ඵනෙසුසෙව සමාසරනනි
 සනතිපතනනි, දිසිගතිකභාවෙ ව නෙසං ඵනානිසෙව භාරණානි
 නසමා නිසානි ව තානි සංඝඤ්ඤානීනි ආදිනා අපස්සන ආයතනා
 නිවානි නිසායතනානි, තෙනෙවසෙසන නිසිසානං ආයතනා
 නිතිපි නිසායතනානි. පුට්ඨපුග්ගලොති සතෙතා, භාමසෙව
 පුට්ඨසානිපි පුග්ගලොතිපි වුතෙන සතෙතාසෙව වුතෙතා, අසං
 පන සමුත්තිභානාම, ඥා යථා ජානාති තස්ස නථා වුවචනි,
 පටිසංචෙදෙතිනි අනතතො සනතානෙ උප්පන්නං ජානාති පටිසං
 චිදිතං භාරොති අනුභවති වා, පුබ්බකතභෙදානි පුබ්බකත
 භාරණා, පුබ්බකතකම්මප්පව්වසෙතොව පටිසංචෙදෙතිනි අපස්සා.

අසං නිගණ්ඨසමයො.

vi. ඵං වාදිතො පන තෙ කම්මවෙදනසෙව ක්‍රියවෙදනසෙව
 පටිකතිපිඤා ඵං විපාකවෙදනසෙව සමපටිච්ඡනනි, පිත්තසමුධා
 නාදිසු ව අධිසු ආබාධෙසු සත්ත පටිකතිපිඤා අධිමංසෙව
 සමපටිච්ඡනනි, දිට්ඨධම්මවෙදනිසාදිසු ව නිසු කම්මෙසු පෙ පටිකති
 පිඤා ඵං අපරාපජිය වෙදනියමෙව සමපටිච්ඡනනි, කුසලාකුසල
 විපාකක්‍රියා සබ්බානාසු ව චතුසු චෙතනාසු විපාකචෙතනාසෙව
 සමපටිච්ඡනනි, ඉසාරතිමිත්තානෙදානි ඉසාරතිමිත්තානාරණා,
 චුහවුතා වා පජාපතිතා වා ඉසාරෙන නිමිත්තතා පටිසංචෙදෙ
 තිනි අපස්සා.

අසං චූභමණ සමයො.

vii. අසඤ්ඤි තෙසං අධිස්සාතසා ඉමා නිසංසා වෙදනා
 පච්චුප්පන්නෙ අනතතා කත මූලකෙන වා ආණන්තිමූලකෙන වා
 පුබ්බකතො වා අහෙනු අප්පව්වසා වා පටිසංචෙදෙතුං නාම න
 සකකා ඉසාරතිමිත්තානාරණා ඵං පන ඉමා පටිසංචෙදෙතිනි,
 ඵං වාදිතො පනෙතෙ හෙට්ඨාවුතෙනසු අධිසු ආබාධෙසු ඵංකමපි
 අසමපටිච්ඡිඤා සබ්බං පටිබාහනනි, නථා දිට්ඨධම්මවෙදනිසාදිසු පි
 සබ්බකොට්ඨාසෙසු ඵංකමපි අසමපටිච්ඡිඤා සබ්බං පටිබාහනනි,
 අහෙනු අප්පව්වසානි හෙනුසෙව පව්වසෙව විතා අභාරණෙතොව
 පටිසංචෙදෙතිනි අපස්සා.

අසං ආජීවකසමයො.

viii. ඵං වාදිතො ඵතෙපි හෙට්ඨාවුතෙනසු භාරණසු
 බ්‍යාධිසු ව ඵංකමපි අසමපටිච්ඡිඤා සබ්බං පටිකතිපතනි, කිසෙවනානි
 පලිසබ්බා, රාගො කිසෙවනනි රාගො උප්පජ්ජමානො සත්ත
 බ්‍යාධිනි පලිවුද්දානි තස්මා කිසෙවනනි වුවචනි, දෙසමොපහසුපි
 ඵංසෙවනසො, අභිගණනීති උද්භිගණනි තස්ස පපං අවිජ්ජනනි
 ආනතට්ඨානෙ භූමිප්පදෙසො අභිගණං, තස්සෙව රජස්ස වා
 අභිගණස්ස වා පහානාස වායමතිති ආනතට්ඨානෙ යං කිසෙවි තිණං

වා පටෙකො වා, සාධකණොව සමානොති ආගතට්ඨානන නානසස කාසරාතිබ්බතිලෙසො, ඉධාපි තදෙව කිලෙසබ්බණං අභිසෙසනං තෙනෙව රාගො අබ්‍යණනති ආදිමාහ, මලානිති මලිතභාව කාරණාති, රාගො උපපජ්ජමානො විතතං මලිතං කාසරාති මලං ගාභාපෙනි නසමා මල නති වුවවති, ඉතාසරස්ස විදුපි ඵසෙවත්ත සො.

ix. දිසමනිදෙදසෙ යසමා රුගාදිසුචෙව කායදුච්චිකාදිසු ව සත්තා පකඛලනති, පකඛලිකා ව පන යාසනිතොපි සුගතිත්තාපි පතනති, තසමා පකඛලන පානහෙනුතො රුගො විසමනති ආදි වුතතං, අගනිති අනුදහනිතෙහි අගති, රාගගතිති රාගො උපපජ්ජ මානො සතෙන අනුදහනි කාපෙනි තසමා අගනිති වුවවති, දෙස මොහෙසුපි ඵසෙවත්තො. තත්ථ චක්ඛුනි:- ඵකා දහරහිකඤ්ඤාති විතතල පබ්බතවිහාරෙ උපපාසට්ඨාගාරං ගන්තො වාරපාලකාරුපං බලොකාය මානා සිතා, අථ'ය්සා අනෙතො රුගො උපපනෙතො, සා තෙනෙව කාසිකො කාලමකාසි. හිකඤ්ඤාගො ගවජමානා අයං දහරා සිතා පඤ්ඤාසප්ඨ නනති ආහංසු, ඵකා ගන්තො කසමා සිතාසිති හතත්ථ ගණති, ගතිතමනො පටිවතෙතො පතිතා. ඉදං තාව රාගස්ස අනුදහනිතාය චක්ඛු, දෙසස්ස පන අනුදහනිතාය මනො පදෙසිකා දෙවා, මොහස්ස අනුදහනිතාය බිබ්බාපදෙසිකා දෙවා දඤ්ඤා, මොහනවසෙහති තෙසං සතිසමෙමාසො හොති, තසමා බිබ්බාවසෙහති ආහාරකාලං අතිවතතිකො කාලංකරොනති.

x. කසාවාති කසවා නිසේජා, රුගාදිසු ව කායදුච්චිකාදිසු ව ඵකමපි පණ්ණං බජ්ජවතං නජ්ඣි තසමා රාගො කසාවොති ආදි වුතතං. අය්සාදද්ධිති අය්සාදසමපසුත්තා දිසි නජ්ඣි කාමෙසු දෙසොති කිලෙසකාමෙන චක්ඛුකාම පටිසෙවන දෙසො නජ්ඣිති වදති පානවත්තනති පානබ්බභාවං පටිභුඤ්ජතිං අපේකාගරණං, ඵචං වාදි හි සො චක්ඛු කාමෙසු කිලෙසකාමං පිටතෙනා විස අපේකා හරතෙනා විස පටිභුඤ්ජති. අනතානුද්ධිති අනතනා අනුගතා ද්ධි, මචජාද්ධිති ලාමකා ද්ධි, ඉදති යසමා ඵත්ථ පඨමා සස්සතද්ධි හොති දුතිසා සකකායද්ධි තතිසා උච්චද්ධි තස්මා තමත්ථං දසෙස්සතුං සස්සතද්ධි අය්සාදද්ධිති ආදිමාහ. අරතිනිදෙදසො ව විහෙසා නිදෙදසො ව වුත්තත්තොසෙව, අබ්බමස්ස චරියා අබ්බමචරියා අබ්බම චරියා අබ්බමකරණනති අත්ථො, විසමා චරියා විසමස්ස වා කමමස්ස චරියාති විසමචරියා. දෙවචස්සතා පාපමිත්තතා නිදෙදසා වුත්තත්තො ඵච. පුට්ඨිමිත්තතාරමමණෙසු පවතතිතො නානිතෙතසු සඤ්ඤා නානිතසඤ්ඤා, යසමා වා අඤ්ඤාව කාමසඤ්ඤා අඤ්ඤා බ්‍යාපාදාදි සඤ්ඤා තසමා නානිතතා සඤ්ඤාතිපි නානිතත සඤ්ඤා. කොසජ්ජ පමාද නිදෙදසෙසු පසච්ඡු කාමගුණෙසු විස්සඝවිත්තස්ස කුසලධම්ම භාවනාය අනුකුසොගවසෙහති ලීඨවුතතිතා කොසජ්ජං, පමජ්ජ නවසෙහති පමත්තභාවො පමාදෙති වෙදිතඤ්ඤා, අසනනුසිතාදි නිදෙදසා වුත්තත්තොඵච.

xi අනාදරිය නිදේදසෙ ඛවාදස්ස අනාදියනවසෙන අනාදර භාවො අනාදරියං, අනාදරියනාකාරො අනාදරතා, සගරුමාසං අවසනසෙන අගාරවභාවො අගාරවතා, සපේඨිකව්‍යාසං අවසන සෙන අසවස්සවතා, අනද්දනි අනාදියතා, අනද්දයනානි අනාදි යනාකාරො, අනද්දය අසිතස්ස භාවො අනද්දසිතතනං, අසිලභාවො අසිලාං, අවිනනිකාරොති ගරුචිනනිකාරස්ස අකරණං, අස්සබ භාවො අස්සබ්බං, අසද්දහනාකාරො අසද්දහනා, ඛකපෙසකා අනු පටිසිකා අගහණං අනොකප්පනා, අප්පසිදනසෙන අනට්ඨසසාදො, අවදක්ඛන්තානි ඵබමච්ඡරියවසෙන දෙති කතෙතිති චචතස්ස අජානතා, බ්‍රාහ්ම ච සාවකා වානි ඵත්ථ බ්‍රහ්මහහණෙන පථෙවක බ්‍රාහ්ම ගතිතාව, අසමෙතුකාමතානි තෙසං සමිපං අගනතුකාමතො, සබමමං අසොතුකාමතානි සත්තනිංසබොධිපක්ඛිය ඛමො සබමමො නාම, නං අසුඤ්ඤාකාමතා, අනුගහහෙතුකාමතානි න උගහහෙතු කාමතා, උපාරමහවිතතානි උපාරමහවිතතභාවො, සසමා පන සො අත්තො උපාරමෙහාව හොති තසමා නං දසස්සතුං තත්ථ කතමො උපාරමෙහාති ආදි වුතනං, තත්ථ උපාරමනවසෙන උපාරමෙනා, සුතපසුතං උපාරමෙනා අනුපාරමෙනා, උපාර මහනා කාරො උපාරමහනා, සුතපසුතං උපාරමෙනා අනුපාරමෙනා, අනුපාරමිතස්ස භාවො අනුපාරමිතතනං, උක්ඛන්ති හෙසා කතො ජානතා, අවක්ඛන්ති අවජානතා පටිහටනං පටිහටො, රක්ඛස්ස ගථෙසිතා රක්ඛගථෙසිතා, රක්ඛං වා ගථෙසිතිති රක්ඛගථෙසි, තස්ස භාවො රක්ඛගථෙසිතා, අසං වුච්චතිති අසං පරවජ්ජානුපස්සන ලක්ඛණො උපාරමෙනා නාම වුච්චති, යෙන සමන්තාගතො සුගහලො සථා නාම තුන්තකාමෙ සාවකං පසාරෙකා ජිද්දමෙව ඛසලාතෙති ඵවමෙව පරස්ස සබ්බෙති ගුණ මෙකකකා අගුණෙසු රූපෙ පතිසාති.

xii අසොනිසො මනසිකාරොති අනුපායමනසිකාරො, අනිච්චෙ නිච්චනති අනිච්චෙසෙව චක්ඛස්මිං ඉදං නිච්චනති ඵවං පවතො, දුසෙක සුඛනති ආදිසුපි ඵසෙව නසො, සවච්චප්පපි කුලෙන වානි වතුනනං සවචානං අනුනුලොමවසෙන, විත්තස්ස ආවට්ටනානි ආදිති සබ්බානිති ආවජ්ජනාවසෙන චෙවචනාතෙව, ආවජ්ජනස්ස හවඛනවිතනං ආවට්ටනිති විතතුස්ස ආවට්ටනා, අනුඅනු ආවට්ටනිති අනුආවට්ටනා, ආතුජ්ජති ආසොතො, හවඛනා රමණෙනො අස්සදං ආරමණං සමන්තාගතතිති සමන්තාගාමෙ, තදෙවාරමණං අත්තානං අනුබන්ධො අනුබන්ධො උපපජ්ජමානෙ මනසිකාරොති මනසිකාරො, කතොතිති ධපෙති. අසං වුච්චතිති අසං අනුපායමනසිකාරො උපපජ්ජමනසිකාරලක්ඛණො අසොනිසො මනසිකාරො නාම වුච්චති. තස්ස වසෙන සුගහලො දුක්ඛාදිති සවචානි සථාවතො ආවජ්ජතුං න සෙක්ඛානි, කුම්භගහසෙවනා

නිෂද්දසෙ යං කුමමග්ගං සෙවනො සෙවනා සුමමග්ගසෙවනානි
වුච්චති, තා දසෙසානා තස්ස කතමො කුමමග්ගොති දුර්ගසුච්ඡා
සතා. සෙසං සබ්බස්මිං උත්තරානමෙව.

නිකානිද්දසෙ

8. i. නිකානිද්දසෙ, ත්‍රිකපදනිදේශයෙහි; තිති අකුසලමූලෙහි,
ත්‍රිවිධවූ අකුසලමූලයන් කරණකොටගෙන; වටමුලසමුදාවාරෙ,
වෘත්තදුර්ගයට මුල්වූ හෙතෙත්ගේ පැවැත්ම; කපිතො, උත්තරය; අකුසල
විතකකාදීසු, අකුසලවිතකාදීන්හි; විතකකතවසෙන, අරමුණුකල්පනා
කිරීමවශයෙන්; විතකෙකා, විතකී නම; සංස්කෘතනවසෙන, අරමුණු
හැඳින්වීම වශයෙන්; සංස්කෘ, සංඥ නම; සභාවසෙන, සභාවාචයෙන්;
ධාතුති, ධාතුනමැයි; වෙදිතබ්බා, දතයුතු; දුට්ඨිකානිද්දසෙ, දුට්ඨික
පදනිදේශයෙහි; පඨමනග්ගො, ප්‍රථමනය නෙමේ; කමමපථවසෙන, කමී
පථයාගේ ශකති විසින්; විතතො, විතකතය; දුතියො, දෙවන නය
නෙමේ; සබ්බසම්මානික කමමවසෙන, මුළුල්ලම හසුලාගත් කමීයාගේ
ශකති විසින්; (විතතො, විතකතය;) තතියො, තුන්වන නය නෙම;
නිබ්බට්ඨතවෙනනාවසෙනෙව, වෙන්වශයෙන් උපුටාගත් හෙවත්
අසමමුග්‍රවූ වෙනතාවගේ ශකති විසින්ම; (විතතො, විතකතය;)
ආසම්මනිද්දසෙ, ආශ්‍රවපදනිදේශයෙහි; සුත්තනනපරියායෙන, සුත්‍ර
පිටකයෙහි වදාළ දෙශනා බලයෙන්; තයොව, ත්‍රිවිධවූම; ආසවා, ආශ්‍රව
කෙනෙක්; කපිතා, උත්තරය; එසනානිද්දසෙ, එසනපදනිදේශ
යෙහි; සබ්බෙතො, සැකෙවින්; තස්ස කතමා කාමෙසනාති ආදිනා
තයෙන, යනාදිවූ නසින්; වුත්තො, වදාළා, කාමවෙසනරුගො,
රූපාදිවස්තුකාමයන් හෝ කාමභවය සොයන ලොභය නෙම; කාමෙසනා,
කාමෙසනා නම; යො භවෙසු භවච්ඡන්දොති ආදිනා තයෙන, යනාදි නසින්;
වුත්තො, වදාළා; භවගවෙසනරුගො, රූපාරූපභවයන් සොයන
ලොභය නෙම; භවෙසනා, භවෙසනා නම; සසුතො ලොකොති
ආදිනා තයෙන, යනාදි නසින්; වුත්තො, වදාළා; දිඝිගතිකසමමතස්ස,
දෘෂ්ටිගතිකවූ ජනයන් විසින් සමමතවූ; බ්‍රහ්මවරියස්ස, බ්‍රහ්මවයභාව;
ගවෙසනා, සෙවීම; දිඝිබ්‍රහ්මවරියෙසනාති, දෘෂ්ටිබ්‍රහ්මවයභාවෙකිත්තයයි;
වෙදිතබ්බා, දතයුතුයි; යසමා ව, යම්හෙයකින්; (වසබ්බ වාකාරභ
ද්ධෙතකසි.) කෙවලං, හුදෙක්; රුගදිසියො එව, රුගදූෂිතවූම; න
එසනා, එසනා නම් නොවෙති; පන, එසේ නමුත්; තදෙකට්ඨං, ඒ
රුගදූෂිත හා එක්තෙතා සම්ප්‍රසුකත වශයෙන් සිටි; කමමසි,
කමීයන්; එසනා එව, එසනා නම්වේ මැයි; තසමා, එහෙයින්; තං,
ඒ කමීය; දසෙසානං, දක්වන්ට; දුතියනග්ගො, දුතියනය නෙමේ;
විතතො, විතකතය; තස්ස, ඒ පදයන්හි; (ඒ විතියනයෙහිම);
තදෙකට්ඨනාති, තදෙකසථ නම්; සමපසුත්තකට්ඨං, සමප්‍රසුකත
වශයෙන් එක්තෙතා පැවැත්ම; වෙදිතබ්බං, දතයුතු; තස්ස, ඒ කාම
රුගෙකසථ භවරුගෙකසථ කමීයන් අතුරෙන්; කාමරාගෙකට්ඨං,

කාමරුගය හා එක්වැ සිටි කම්ම නොම; කාමාවරසත්තානමෙව, කාමා
 වරසත්තවම; වහනති, පවති; නවරුගෙකටයං පන, නවරුගය
 හා එක්වැ සිටි කම්ම නොම වනාහි, මහාබ්බසමානං, මහාබ්බසමනව;
 (වහනති, පවති; 0) සමපතතිනො, සමවතුන් කෙරෙහි; වුට්ඨාය,
 නැග; වසිකමනානං, සක්මන් කරනුවන්ගේ; කුසාබ්බානං,
 ධ්වනාබ්බායන්; අසසාදනකාලෙ, ආසවාදනකාලයෙහි, අකුසලකාය
 නමම, අකුසලවු කායකම්මයෙක්; හොති, වේ; අහො සුඛං අහො
 සුඛනති, සී; වාචං භිද්දිතා, වාග්ගෙදය කොට; අසසාදනකාලෙ,
 ආසවාදනකාලයෙහි; වසිකමම (හොති), අකුසලවු වාක්කම්මයෙක් වේ;
 කායබ්බවාවබ්බානති, කායාබ්බවාවබ්බායන්, අවොපෙකා, වොපනය නො
 කොට හෙවත් - නොසොල්වා නොමෙහෙයා; මනසාව, සිතින්ම; අසසාදනකාලෙ,
 ආසවාදනකාලයෙහි; මනොකමම, අකුසලවු මනා
 කම්මයෙක් වේ; අනාගතාතිකදිට්ඨිවසෙන, සුචානාදිඅනග්‍රාහිවු
 දූෂිතීන්ගේ වශයෙන්; සබ්බසමම, සියලුම; දිට්ඨි ගතිකානං, දූෂිතී
 ගතිකයන්; වසිකමනාදිවසෙන, සක්මන්කිරීම් ඇ විසින්; තාති, ඒ
 අකුසලවු කායවාසිමනාකම්මයේ; හොනතිසෙව, වෙන්මැයි.

8. ii විධා නිදේශසෙ, විධා පදයන්ගේ නිදේශයෙහි; කථං විධං
 සිලවනතං වදනති කථංවිධං පඤ්ඤවනතං වදනති ආදීසු, යන මේ
 ඇ තන්හි; ආකාරසන්ධානං, ආකෘතියෙහි ප්‍රවෘත්තසංස්ථානය X;
 නොහොත් ආකාර සංඛ්‍යාත වූ සටන; විධා නාම, විධා නම; එක
 විධෙත ඤාණවත්තී ආදීසු, යන මේ ඇ තන්හි; කොථාසො, කොටස;
 (විධා නාම, විධා නම;.) විධාසු න විකප්පතිති ආදීසු, යන ඇ තන්හි;
 මානො, මානය තෙම; (විධා නාම, විධා නම 0) ඉධාපි, මේ විධා නිදේශ
 යෙහිද; මානොව, මානයම; විධා නාම, විධා නම; (සාධක පාඨාපි සුගමයි)
 හි, ඒ කීම සැබව; සො, ඒ මානය තෙම; සෙය්‍යාදිවසෙන, සෙය්‍යා-
 මානාදීන්ගේ වශයෙන්; විදහනනො, උඩඟු බව කරන පවත්වන
 හෙයින්; විධාති, විධා නමැයි; වුච්චති, කියනු ලැබේ; සපනමෙත වා,
 තබන අරුතෙන් හෝ; විධා, විධා නම; තසමා, එහෙයින්; සෙය්‍යා-
 හමසමිති, මම ශ්‍රෙෂ්ඨයෙමිසි; එවං, වෙසේ; උප්පන්නා, උපන්; මාන
 විධා, සී සේසි; මානට්ඨපනා, මානසාපනායො; සෙය්‍යාහමසමිති
 විධාති, සෙය්‍යාහමසමිති විධායි; වෙදිතබ්බා, දතයුතු; සෙස පද
 වයෙසුපි, තදවශෙෂ වූ සදිසොහමසමිති විධා යනාදි පදවයෙහිද;
 එසොව නයො, මෙකි නය බදු නය ඇත්තේය නොහොත් මේ නයම
 පැමිණවිය යුත්තේය.

8. iii හයනිදේශසෙ, හය පදයන්ගේ නිදේශයෙහි; ජාතීං
 පටිච්ච හයන්ති, යනු; ජාතිපට්ඨයා, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් උපන් හයයි;
 හයානකානති, හයාතනං යන මේ සද; ආකාර නිදේශසො, ආකාරය
 දක්වීමට කරුණු වූ සද; ඡමතිතත්තන්ති, ඡමතිතත්තා නම; ගය වසෙන,
 හය වශයෙන්; ගතනවලනා, ශරීරයාගේ කැපනයයි; මලාංගංසොති,

තම්; ලොමානං, ලොමයන්තේ; හංසනං, සිංහගැන්මයි; උඩගහ භාමො, උඩුඅක් බලා පැවැත්මයි; ඉමිනා පදවයෙන, මේ පදවයෙන්; කිව්වතො, කාන්තා විසින්; හයං, හය; දසෙසානා, දක්වා; පුත, නැවත, වෙනසො උපාසොති, වෙනසො උපාසො යන; (ඉමිනා පදෙන, මේ පෙදෙන්) සභාවතො, පරමාපී සභාව ශක්තිසෙන්; (පවතනං හයං, ප්‍රවාතන වූ හය;ඉ) දසසිතං, දක්වන ලදී.

8. iv තමපදනිදෙදසෙ, තමපදයාගේ නිදේශයෙහි; විචිකිච්ඡා සීසෙන, විචිකිත්සා ශීෂ්‍යෙන්; අවිජ්ජා, අවිජ්ජා තොමෝ; කච්චා, උක්තය; හි, ඒ සැබව; තමකුකාරෙ සමමාහො අවිජ්ජාසො මහබ්බයොති, සි; වචනෙන, වදාළ වචනය හෙතුකොටගෙන; අවිජ්ජා, අවිජ්ජා තොමෝ; තමො නාම, තමස් නම; පත, පක්ෂානතරයෙක් දක්වනු ලැබේ; තිණ්ණං, ත්‍රිවිධ වූ; අඛානං, අධ්වයන්තේ; වසෙන, සාප්ථියෙන්; දෙසනා සුඛතාය, විචිකිත්සා දෙශනාවගේ පහසු බැව් වණිස; නොහොත් - දෙශනා කරන්ට පහසු බැවින්; ඔ, විචිකිච්ඡා සීසෙන, විචිකිත්සා ශීෂ්‍යෙන්; දෙශනා, දෙශනා තොමෝ; කතා, කරන ලද්ද; තස්, ඒ ත්‍රිවිධ අධ්වයන් අනුරෙහි; නොහොත් ඒ පෙළෙහි; කිං, කිමෙක්ද; අහං, මම; අනිතෙ, අනිතාධිවයෙහි; බතනියො, ඝෂ්ටියයෙක්; අහොසිං නුබො, වූයෙමිඥේ; උදුහු, නැතහොත්; බ්‍රාහ්මණො, බ්‍රාහ්මණයෙක්; වෙසෙසා, වෛශ්‍යයෙක්; සුද්දො, යුද්දයෙක්; නාළො, කළු පැහැ ඇත්තෙක්; ඔදනො, සුදු පැහැ ඇත්තෙක්; රසෙසා, හුස්මයෙක් (වාමනයෙක් යුජෙසි); දීසො, දීඝියෙක් - උසැත්තෙක්; (අහොසිං නුබො, වූයෙමිඥෙ) ඉති, මෙනසින්; කඛිකෙනො, සැක කරනුයේ; අනිතං අඛානං, අනිත වූ අධ්වය; ආරබ්භා, අරබයා; කඛිති නාම, සැක කෙරෙයි නම. කිං, කිමෙක්ද; අහං, මම; අනාගතෙ, අනාගතාධිවයෙහි; බතනියො, ඝෂ්ටිය යෙක්; හවිසාමි නුබො, වන්නෙමිඥේ; උදුහු, නැතහොත්; බ්‍රාහ්මණො, බ්‍රාහ්මණයෙක්; වෙසෙසා, වෛශ්‍යයෙක්; සුද්දො, යුද්දයෙක්; කාළො, කළු පැහැ ඇත්තෙක්; ඔදනො, සුදු පැහැ ඇත්තෙක්; රසෙසා, හුස්ම යෙක්; දීසො, දීඝියෙක්; (හවිසාමි නුබො, වන්නෙමිඥේ;ඉ) ඉති, මෙනසින්; කඛිකෙනො, සැක කරනුයේ; අනාගතං අඛානං, අනාගතවූ අධ්වය; ආරබ්භා, අරබයා; කඛිති නාම, සැක කෙරෙයි නම; කිං, කිමෙක්ද; අහං, මම; ඵතරහි, මේ ප්‍රත්‍යුත්පන්නාධිවයෙහි; බතනියො නුබො; ඝෂ්ටියයෙක් වෙමිඥේ; උදුහු, නැතහොත්; බ්‍රාහ්මණො, බ්‍රාහ්මණ යෙක්; වෙසෙසා, වෛශ්‍යයෙක්; සුද්දො නුබො, යුද්දයෙක් වෙමිඥේ; වා, නොහොත්; කිං, කිමෙක්ද; අහං, මම; රූපං, රූපයඥේ; උදුහු, නැතහොත්; වෙදනා, වෙදනාවඥේ; සඤ්ඤා, සංඥවඥේ; සඛාරා, සංඝකාරයනුඥේ; විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤායඥේ; (මේ ඇමතෙන නුබො යන්න යොදනු.) ඉති, මෙනසින්; කඛිකෙනො, සැක කරනුයේ; පච්චුප්පන්නං අඛානං, ප්‍රත්‍යුත්පන්නවූ අධ්වය; ආරබ්භා, අරබයා; කඛිති නාම, සැක

කෙරෙයි නම; තත්ථ, තවචනයෙහි; බතනියො වා, ඤාත්‍රියයෙක් හෝ; අත්තනො, තමාගේ; බතනියභාවං, ඤාත්‍රියභාවයද; බ්‍රාහ්මණො වා, බ්‍රාහ්මණයෙක් හෝ; බ්‍රාහ්මණභාවං, බ්‍රාහ්මණභාවයද; වෙස්සො වා, වෛශ්‍යයෙක් හෝ; වෙස්සභාවං, වෛශ්‍යභාවයද; සුද්දො වා, ශුද්‍රයෙක් හෝ; සුද්දභාවං, ශුද්‍රභාවයද; අජානනකො නාම, නොදන්නෙක් නම්; කිංඤ්චාපි තත්ථි, ඉදින් නැත්තේද; පන, එසේ නැත්තේවී නමුත්; ජ්වලභික්ඛා, ජ්වයෙක සත්ත්වයෙක යන ලබ්ධි ඇත්තාවූ; සත්තා, සත්ත්වයෝ, බතනියජ්වාදීනං, ඤාත්‍රියසංඛ්‍යාත ජ්වාදීන්ගේ; වණ්ණොදි හෙදං, වණ්ණසංඛ්‍යාතාදීන්ගේ වෙනස; සුක්ඛා, අසා; අමනාකං, අපගේ; අඛානනරෙ, අභ්‍යන්තරයෙහි; ජිවො, ජිව තෙමේ හෙවත් සත්ත්ව තෙමේ; කිදිසො නුබො, කුමනම් ස්වභාව ඇත්තේද; කිං, කිමෙක්ද; නිලකො නුබො, නිල්පැහැ ඇත්තේද; උදුහු, නැතහොත්; පිතකො, රන්පැහැ ඇත්තේද; ලොහිතකො, ලේපැහැ ඇත්තේද; ඔදුතො, සුදුපැහැ ඇත්තේද; චතුරංසො, සිවුරැස් ඇත්තේද; ඡලංසො, සරැස් ඇත්තේද; අභංසො ඉති, අටැස් ඇත්තේද; කඛිනෙනා; සැකකරනුයේ; එවං කඛිති නාම, යථොක්තනසින් සැකකෙරෙයි නම.

8. v. **තිස්සායතනානිති**, යනු; තිස්සායතනානි, මිථ්‍යාලබ්ධිවූ; ආයතනානි, ආයතනයෝයි; හෙවත් සංසාරප්‍රවාහනිය කරන්නෝයි, වා, නොහොත්; තිස්සානං, තිස්සායන්ගේ; හෙවත් මිථ්‍යාදූෂිත යන්නේ; ආයතනානි, තිස්සාසංඛ්‍යාතයෝයි; තත්ථ, ඒ තිස්සායතනානි යන පදයෙහි; **තිස්සං නාම**, තිස්ස නම්; වාසසිද්ධියො, දෙසැටක් මිථ්‍යා දූෂිතයි; **තිස්සා නාම**, තිස්සයෝ නම්; යෙසං, යම් කෙනෙකුන්ට; තා දිසියො, ඒ දෙසැටක් මිථ්‍යාදූෂිත; රුච්චනති, ඊසියෙද්ද; බමනති, කැමැතිවෙද්ද; (තෙ, ඔව්හුයි; ට) ආයතනසො, ආයතනාථීය තෙම; හෙසා, යටැ ආයතනවිභව්‍යවණ්ණාවෙහි; චුතෙනායෙව, කියනලද්දේ මය; තත්ථ, ඒ තිස්සායන් විෂයෙහි; (තත්ථ, ඒ චචනයෙහි යනු සන්නිධි ට) යසො, යම්හෙයකින්; සබ්බෙපි, සියලුම; දිසිගතිකා, දූෂිත නිකයෝ, සඤ්ජායමානා, උපදින්නාහු - වන්නාහු; ඉමෙසු තිසු ණානෙසුයෙව, පුළුකෘතහෙතු ඊශ්වරනිමිණ්ණහෙතු අහෙතිප්‍රත්‍යය සංඛ්‍යාතවූ මේ භූවිධිමිථ්‍යායතනයන්හිම; ජායනති, උපදිද්ද - වෙද්ද; සමොසරමානාපි, සන්නිපාතවන්නාහුද - රැස්වන්නාහුද; එතෙසුයෙව, එතත්තිමිථ්‍යායතනයන්හිම; සමොසරනති, සිසේයි; සන්නිපතනති, රැස් වෙද්ද; තෙසං, ඒ දූෂිතනිකයන්ගේ; දිසිගතිකභාවෙ ව, දූෂිතනික යන් විමෙහින්; එතානියෙව, තෙල තිමිථ්‍යායතනයෝම; භාරණානි, කරැණුවෙද්ද; තසො, එහෙයින්; තිස්සානි ව, තිස්සායනුත්; හෙවත් - මිථ්‍යාදූෂිතත්; තානි, එව්හු වෙති; සඤ්ජාතානිති, සඤ්ජාතයනු යන; ආදිනා අත්තන, මේ ඇ අථීයෝ; ආයතනානි ව, ආයතනයෝත්; (තානි, එව්හු වෙති; ට) ඉති, මේ සමාසනිථීවනශක්තියෙන්; **තිස්සා යතනානි**, තිමිථ්‍යායතන නමුණයි; තෙනෙව අත්තන, ඒ සඤ්ජාතියමො

සරණකාරණ සංකීර්ණානුමුඛ අභියෝගාත්මක; නිත්‍යයානං, නිත්‍යකයන්ගේ; හෙවත් - මිථ්‍යාදෘෂ්ටිකයන්ගේ; ආයතනානි ඉතිපි, ආයතනයහු යන මේ විභක්තිසමාස නිව්වනශක්තියෙනුද; නිත්‍යායතනානි, නිත්‍යායතන නම්හුයි; පුරිසප්පුගගලොති, නම්; සතොතා, සතත්ව නෙමේයි; පුරිසො නිපි, පුරිස් නෙම කියාත්; පුග්ගලොතිපි, පුගුල් නෙම කියාත්; චුතොතා, නිකල්හි; සතොතායෙව, සතත්වයෙක්ම; කාමඤ්ච චුතොතා, ඉදින් කියන ලද්දේ වන්නේද; පන, එසේ කියනලද්දේවී නමුත්; අයං සමමුතිකථා නාම, මේ සංවාදිකථාව නම්; යො, යම් පුද්ගලයෙක්; යථා, යම් ප්‍රකාර යෙකින්; ජානාති, දනීද; තථා, ඒ ප්‍රකාරයෙන්; චුච්චති, වදනුලැබේ; පටිසංඛේදෙනිති, යනු; අතතො, තමාගේ; සතොතො, විතතසතො නයෙති; උප්පනං, උපන් ලබිය; ජානාති, දනී; පටිසංඛිද්ධං, ප්‍රකට වූවක්නු - මනාසේ වටහා ගත්තක්නු; කරොති, කෙරෙයි; අනුභවති වා, ආභාදනය හෝ කෙරෙයි; පුබ්බකතහෙතුති, යනු; පුබ්බකත කාරණා, පූර්වයෙහි පින්පවිකම් කළ හෙයින්; පුබ්බ, පූර්වත්මයෙහි; කතකම්මප්පඤ්ඤායෙනෙව, කරනලද කුශලාකුශලකම්මසංකීර්ණානුමුඛය යෙන්ම; පටිසංචෙදෙනිති, විපාකාසවාදය කෙරෙයි යන; අතො, අම්බි; අයං, මෙකියනලද්ද; නිගණ්ඨසමයො, නිගණ්ඨයන්ගේ ලබියයි.

8. vi. එවං වාදිනො, මෙබඳු ලබිධි ඇත්තාවූ; තෙ පන, ඒ පුද්ගලයෝ වනාහි; කම්මවෙදනඤ්ච, කුශලාකුශලකම්මයන්ගේ සම්ප්‍ර යුක්තවෙදනාවත්; ක්‍රියවෙදනඤ්ච, ක්‍රියාවිකතයන්ගේ සම්ප්‍රයුක්තවෙදනා වත්; පටිකම්මිකා, ප්‍රතික්ෂේපය කොට; එකං, හුදකලාවූ; විපාකවෙදන මෙව, විපාකසම්ප්‍රයුක්තවෙදනාවම; නොහොත් - විපාකභූතවෙදනා වම; සම්පට්චන්තනි, පිළිගනිත්; පිත්තසමුදානාදිසු, පිත්තෙන් ගවගන්තා ආබාධය මුල්කොට ඇත්තාවූ; අභිසු, අභිච්චිවූ; ආබාධෙසු ව, ආබාධ යන් අතුරෙහිද; සතත, සප්තවිධවූ ආබාධකෙනෙකුත්; පටිකම්මිකා, පිළිකෙවී කොට; අභිමංයෙව, අවචනුවූ ආබාධයම; හෙවත් - කම් සමුදාන ආබාධයම; සමපට්චන්තනි, පිළිගනිත්; දිඨ්ඨමමවෙදනියාදිසු, දෘෂ්ට්වන්තවෙදනකම්මය මුල්කොට ඇති; නිසු කමෙසු ව, ත්‍රිවිධවූ කම්මයන් අතුරෙහිද; චෙ, කම් දෙදෙනෙකුත්; පටිකම්මිකා, පිළිකෙවී කොට; එකං, කෙවලවූ; අපරපරියවෙදනියමෙව, අපරපරියවෙදන කම්මයම; සමපට්චන්තනි, පිළිගනිත්; කුසලාකුසලවිපාකක්‍රියාසංකීර්ණානුමුඛ, කුශලාකුශලවිපාකක්‍රියාසංකීර්ණානුමුඛ; වතුසු වෙතනාසු ව, වතුර් විධවූ වෙතනාවන් අතුරෙහිද; විපාකවෙතනායෙව, විපාකසම්ප්‍ර යුක්තවූ හෝ විපාකභූතවූ වෙතනාවම; සමපට්චන්තනි, පිළිගනිත්; ඉසාරනිමොගහෙතුති, යනු; ඉසාරනිමොගකාරණා, ඊශවරකල්පිත යක්නු විසින් නිමාණය කළ හෙතුවෙහි; ඉසාරෙන, ඊශවරවූ; බ්‍රහ්මිනා වා, බ්‍රහ්මයා විසින් හෝ; පජාපතිනා වා, ප්‍රජාපතියා විසින් හෝ; නිව්වනතො, මවනලදබැවින්; පටිසංචෙදෙනිති, විපාකානුභවය - වෙදනාසවාදය කෙරෙයි යන; අතො, අම්බි; අයං, මෙකියනලද්ද; බ්‍රාහ්මණසමයො, බ්‍රාහ්මණයන්ගේ ලබියයි.

8. vii. හි, ඒ සැබව; අයං, මේ වක්‍යමාණවූයේ; නෙසං, ඒ බ්‍රාහ්මණයන්ගේ; අභිප්පායො, අදහසයි; නිසෙසා, ක්‍රමවිධවූ; ඉමා වෙදනා, මේ වෙදනාවන්; පච්චුප්පනො, ප්‍රත්‍යක්‍ෂපනාකාලයෙනි; අත්තනා, තමා විසින්; කතවුලකෙන වා, කරනලදකම්සාධ්‍යාතහෙතුවෙන් හෝ, ආණන්තිවුලකෙන වා, ඇණවීම සඳිසාන හෙතුවෙන් හෝ; නොහොත් - ඇණවීම නිදනකොට වධබන්ධනාදියෙන් හෝ x; පුබ්බෙ, පූර්වයෙනි; කතෙන වා, කළාවූ කමයෙන් හෝ; (ඉතාපැරණිවූ කමයෙන් යුසේසි) අහෙතුඅප්පච්චයා වා, හෙතුවෙන් වෙන්වූ ප්‍රත්‍යයයෙන් වෙන්වූ හෝ; (නිෂ්කාරණයෙන් හෝ යුසේසි) පටිසංවෙදෙතං නාම, විපාකානුභවය කරන්ට නම්; හෙවත් - වෙදනාඝාදය කරන්ට නම්; න සක්කා, නොහැක්කේය; පන, එසේ නමුත්; ඉසාරන්තිමාන කාරණා ඵල, බ්‍රහ්මප්‍රාප්තසාදිරුචරයක්හු විසින් මැවූ කරුණෙක්මැ; ඉමා, මේ වෙදනාවන්; පටිසංවෙදෙනි, ආසවාදනය කෙරෙයි - හෙවත් විදිසි; ඉති, යන මේ අභිප්‍රායයි; ඵලං වාදිනො, මෙබඳු ලබ්ධි ඇත්තාවූ; ඵතෙ පන පුග්ගලා, නෙල පුද්ගලයෝ වනාහි; හෙඨාචුත්තෙසු, යටැ කියන ලද්දවූ; අභිසු ආබාධෙසු; අභවිධවූ ආබාධයන් අතුරෙන්; ඵකමපි, එක් ආබාධයකුදු; අසම්පට්ච්ඡිකා, නොපිළිගෙනැ; සබ්බං, සියලු ආබාධය; පටිබාහනති, පිළිබහන්; තථා, එසේ; දිඨ්ඨමමවෙදනියාදිසු, දූෂිතත්මවෙදකම්‍ය ආදිකොටැ ඇති; සබ්බකොඨාසෙසුපි, සියලු කොටසුත් අතුරෙහිදු; ඵකමපි, එක් කමයකුත්; අසම්පට්ච්ඡිකා, නො පිළිගෙනැ; සබ්බෙ, සියලුකමයන්; පටිබාහනති, පිළිබහන්; **අහෙතු අප්පච්චයාති** යනු; හෙතුඤ්ච, හෙතුවන්; පච්චයඤ්ච, ප්‍රත්‍යයයන්; විතා, පියා; අකාරණෙනෙව, නිෂ්කාරණයෙන්මැ; පටිසංවෙදෙතිති, විපාකානු භවය හෝ වෙදනාඝාදය කෙරෙයි යන; අත්තො, අථය වේ; අයං, මෙකියනලදයේ; **ආජීවකයමයො**, ආජීවකයන්ගේ ලබ්ධියයි.

8. viii. ඵලං වාදිනො, මෙබඳු ලබ්ධි ඇති; ඵතෙපි, නෙල ආජී වකයෝද; හෙඨා චුත්තෙසු, යටැ කියනලද්දවූ; කාරණෙසු ඵ කරුණු අතුරෙහිද, ව්‍යාධිසු ව, ව්‍යාධීන් අතුරෙහිද; ඵකමපි, ඵකකුත්, අසම්පට්ච්ඡිකා, නොපි ගෙනැ; සබ්බං, සියල්ල; පටිකම්පනති, ප්‍රතික්ෂෙප කෙරෙන්; **කිඤ්චනාති**, නම්, පළිබොධා, පරිරෝධයෝසි, රුගො කිඤ්ච නනති, යනු; උප්පජ්ජමානො, උපදනාවූ; රුගො, රුගය තෙම; සතො, සතයෙන්; බ්බති, බඳී; පළිබ්බෙති, පරිරෝධ කෙරෙහිද (අවහිර කෙරෙහිද යුසේසි) තසමා, එහෙයින්; කිඤ්චනනති, කිඤ්චන තමැයි; චුච්චති, කියනුලැබේ; දෙසමොහෙසුපි, වෙෂමොහයන්තින්; ඵසෙව නයො, මෙකී නය බඳු නය ඇත්තේය; නොහොත් - මේ නයමැ පැමිණ විය යුත්තේය; **අභගණානිති**, යනු; උදබගණෙ තත්ථ පපං අවිජ්ජනති, යි; ආගතඨානෙ, ආතෙනැ; භූමිප්පදෙසො, බිම්පෙදෙස තෙම; අභගණං, අභගණ නම; තස්සෙව රජස්ස වා අභගණස්ස වා පහානය වායමතිති, යි; ආගතඨානෙ, ආතෙනැ; යං කිඤ්චි, යමිකිසි; තිණං වා, වාණ ආණියෙක් හෝ; පබ්බො වා, කදිමයෙක් හෝ; (අභගණං, අභගණ

නම; 0) සාමන්තොව සමානොති, සි; ආගතයානෙ, ආනෙනා; නානාය
නායො, නානාප්‍රකාරවු; තිබ්බතිලෙසො, තිවුකෙලස තෙමේ; (අභිගණො,
අභිගණ නම; 0) ඉධාපි, මේ පදයෙහිද; තදෙව කිලෙසභිගණො, එම
කෙලගාභිගණය; අධිපෙපතං, අදහස්කරනලදය; තෙනෙව, එහෙයින්මැ;
රාගො අභිගණනති ආදිං, යනාදිය; ආහ, වදාළසේක; මලානිති,
නම; මලිනභාවකරණාති, මලිනත්‍රිය කරන්නාවූ බිම්බය; රාගො
මලකස්, යනු; උපපජ්ජමානො, උපදනාවූ; රාගො, රාගය තෙම; විතතං,
සිත; මලිතං, කිළිටුවක්; කරොති, කෙරේද; මලං, මල, ගාහාපෙති,
ගන්වාද; තසමා, එහෙයින්; මලනති, මල නමැයි; වුවවනති, කියනු
ලැබෙත්; ඉතරෙසු, තදිතරවු; විසුපි, දෙසො මලං මොහො මලං යන
උභයපදයන්හිද; එසොවනයො, මෙකි නය බදු නය ඇත්තේය;
නොහොත් - මේ නයමැ පැමිණවියයුත්තේය.

8. ix. විසමනිදෙසෙ, විසමපදයාගේ තිදේශයෙහි; යසමා,
යම්හෙයකින්; සත්තා, සත්ත්වයෝ; රුගාදීසු ව, රුගාදීන් හෙතුකොටැ
ගෙනද; නොහොත් - රුගාදීන්හිදම; කායදුච්චරතාදීසු ව, කායදුච්චර
තාදීන් හෙතුකොටැගෙනද; නොහොත් - කායදුච්චරතාදීන්හිද; පකි
ලනති, පැකිලෙද්ද; පකිලිතා ව පන, පැකුලුනාවූද සත්ත්වයෝ
වනාහි; සාසනනොපි, සස්තෙනුත්; සුගතිනොපි, සුගතියෙනුත්;
පතන්ති, හුණුවෙද්ද; තසමා පකිලිතපාතහෙතුනො, ඒ පැකිලිත
ගිලිහෙන හෙතුවෙන්; රාගො විසමනති ආදි, රාගො විසමං යනාදිය;
වුත්තං, වදරනලදි; අගනිති, යනු; අනුදගනායෙන, වැඩියක් දවන
හෙයින්; අගති, අගති නම, රාගගනිති, නම; උපපජ්ජමානො, උපදනාවූ;
රාගො, රාගයතෙම; සත්තො, සත්ත්වයන්; අනුදගති, සිසේසි; කොපෙති,
දවාද; තසමා, එහෙයින්; අගති, අගති නමැයි; වුවවති, කියනුලැබේ;
දෙසමොහෙසුපි, වෙෂමොහාගනිතිද; එසොවනයො, මෙකි නය බදු
නය ඇත්තේය; නොහොත් - මේ නයමැ පැමිණවියයුත්තේය; හන්ති,
ඒ රුගවෙෂමොහාගනිති; වන්ති, කපාවසනනු; (වෙදිතබ්බාති, දත
යුත්තාහ; 0) එකා දහරතිකුන්ති, එක් තවකමෙහෙණක්; විතතල
පබ්බතවිහාරො, සිවුල්පවිවෙහරු; උපොසථාගාරං, පොහෝගෙව;
ගහනා, ගොස්; වාරපාලකරුපං, දොරවුපල්ලුපය; ඔලොකයමානා,
බලමින්; සිතා, සිතියා; අථ, අතතුරුවැ; අසා, ඒ මෙහෙණගේ;
අනො, විතතාහානතරයෙහි; රාගො, රාගය තෙම; උපපනො,
උපන; සා, ඒ මෙහෙණ; තෙනෙව, ඒ රාගාගතිය හෙතුකොටගෙනම;
කොසිතා, සිත ඇවිලගෙනා; කාලමකාසි, කථරියකළා; භික්කුතියො,
භික්කුතිනු; ගච්ඡමානා, වැඩමකරන්නියෝ; අයං දහරු, මේ දහරතික්කුති
නොමෝ; සිතා, සිටගතුයැ; නං, ඒ දහරතික්කුතිය; පකොකාසථ ඉති,
කැදවීමයි, ආහංසු, කිනු; එකා, එක් මෙහෙණක්; ගහන්ති, ගොස්;
තසමා, කවරයෙකින්; සිතාසිති, සිටගතුවෙහිදයි; හන්ති, අත;
ගණති, ගනු; ගතිතමතා, ගාතිතමානුය ඇත්ති (ගත්ඇසිල්ලෙහිමැ
යුසේසි) පරිවරතානා, පරිවර්තනයවැ; ගෙවති - ඇලී; පතිනා,

වැටුනි; ඉදං, මේ වස්තුව; තාව; වෛෂමොහාග්නිවස්තුන්ට පළමුව; රාගස්ස, රාගයාගේ; අනුදග්ගතාය, වැඩියක් දවන බැවිනි; වජ්ඣ, වස්තුවයි; දෙසස්ස පන, වෛෂයාගේ වනාහි; අනුදග්ගතාය, වැඩියක් දවන බැවිනි; මනොපදෙසිකා, මනොපදෙසිකාවූ; දෙවා, දෙවියෝ; (දළබ්බා, දහස්සත්තාහර) මොහස්ස, මොහයාගේ; අනුදග්ගතාය, වැඩියක් දවන බැවිනි; බ්බිකාපදෙසිකා, බ්බිකාපදෙසිකාවූ; දෙවා, දෙවියෝ; දළබ්බා, දහස්සත්තාහ; හි, ඒ කිම සැබව; මොහනවසෙන, මූලානුමුඛයෙහි; තෙසං, ඒ දෙවියන්ගේ; සතිසමොසො, සිතිමූලානුමුඛයෙහි; හොති, වේදි; තස්මා, එහෙයින්; බ්බිකාවසෙන, ක්‍රියාවශයෙන්; ආහාරකාලං, ආහාරානුභවය කරන වේලාව; අතිවතනිත්වා, අතික්‍රමය කොට; කාලං කරෙන්නි, කළමනා කෙරෙත්.

8. x. කසාමානි, නම්; කසටා, කහටයනු; නිරුජා, ඔජස් රහිතයනු; රුගාදිසු ව, රුගාදීන් අතුරෙහිද; කායදුච්චරතාදිසු ව, කාය දුච්චරතාදීන් අතුරෙහිද; පඤ්ඤානං, පුඤ්ඤාවූ; ඔජවනතං, ඔජස් ඇත්තාවූ; එකමපි, එකකුත්; නත්ථි, නැද්ද; තස්මා, එහෙයින්; රාගො කසාවොති ආදි, යනාදි වචනය; චුතතං, වදාළසේක; අස්සාදදිසිති, යනු, අස්සාදසම්පයුත්තා, සොමිනස්වෙදනාව හා සම්පයුත්තාවූ; දිසි, මිථ්‍යා දූෂිතයයි; නත්ථි කාමෙසු දොසොති, යනු, කිලෙසකාමෙන, කෙලෙස කාමය කරණකොටගෙන; වජ්ඣකාමපටිසෙවනදොසො, රූපශබ්දාදි වස්තුකාමානුභවයෙහි වරදෙක්; නත්ථිති, නැතැයි; වදති, කියයි; පාතබ්බතනනි, නම්; පාතබ්බතාවං, පියසුභවයයි; පරිභුඤ්ජනං, පරිභොගයයි; අප්පෙකාගරණං, ග්‍රාසයකිරීමයි; හි, ඒ කිම සැබව; එවාංවාදි, මෙබඳු ලබ්ධි ඇති; සො, ඒ පුද්ගලයාගේ; වජ්ඣකාමෙසු, රූපශබ්දාදි වස්තුකාමයන් විෂයෙහි; කිලෙසකාමං, රාශිසංකල්පාදිකෙලෙසකාමය; පිචනොතා විය, පාතය කරනුවක්නු මෙන්; අප්පෙකාගරණොතා විය, ග්‍රාසය කරනුවක්නු මෙන්; පරිභුඤ්ජනි, පරිභොග කෙරෙයි; අත්තානු දිසිති, යනු; අත්තානං, ආත්මය; අනුගතා, අනුවා පැවති, දිසි, දූෂිතයයි; මිච්ඡාදිසිති, යනු; ලාමකා, ලාමකවූ; දිසි, දූෂිතයයි; ඉදති, ප්‍රාප්තාව සරයෙහි; යස්මා, යම් හෙයකින්; එත්ථ, නෙල ක්‍රිඩිතාශ්වතදූෂිතාදීන් අතුරෙහි; පස්මා, පළමුව දූෂිතොමෝ; සස්සතදිසි හොති, ශාශ්වත දූෂිතය වේද; දුක්ඛා, දෙවනුවූ දූෂිතොමෝ; සක්කායදිසි, සත්තකාය දූ෕තය වේද; තතිසා, තුන්වනුවූ දූෂිතොමෝ; උචෙස්දදිසි, උචෙස්ද දූ෕තය වේද; තස්මා, එහෙයින්; නමත්ථං, ඒ අර්ථය; දස්සන්තං, දක්වන්ට; සස්සතදිසිඅස්සාදදිසිති ආදිං, යනාදිය; ආහ, වදාළසේක; අරතිනිද්දෙ සො ච, අරතිපදයාගේ නිදේශයන්; විහෙසානිද්දෙසො ච, විහෙසා පදයාගේ නිදේශයන්; චුතතන්තොයෙව, උත්තාපිඤ්ඤානේමැයි; අධමස්ස, අධම්මයාගේ, වරයා, හැසිරීම; අධමච්චරයා, අධම්මවයභී නම; අධමච්චකරණනනි, අධම්මය කිරීමය යන; අත්තො, අර්ථය; විසමා, විෂමවූ, වරයා, වයභී තොමෝ; විසමස්ස, විෂමවූ; කමමස්ස වා, කම්මය හෝ; වරයාහි, කිරීමනුයි; විසමච්චරයා, විෂමච්චරයා නම; දෙච්චස්සතා

පාපමිත්තතානිදෙසසා, යන නිදේශයෝ; චූත්තත්ථා එව, කි අරුත් ඇතිමය; පුටුනිම්මතාරමමනේසු, පාටුනිම්මතායයි කියනලද ආලබ්භ යන්න; පවතතිනො, පවත්නා හෙයින්; තානතෙනසු, තානාවිධවූ ආලබ්භනයන්හි; සඤ්ඤා, ප්‍රවෘත්තසංඥා නොමෝ; තානතනසඤ්ඤා, තානානිසංඥා නම; වා, අපරනායෙක් වේ; යසමා, යම්හෙයකින්; කාම සඤ්ඤා, කාමසංඥානොමෝ; අඤ්ඤා, අනිකක්ම වේද; බ්‍යාපාදදි සඤ්ඤා; ව්‍යාපාදදිසංඥා නොමෝ; අඤ්ඤා, අනිකක් වේද; තසමා, එහෙයින්; තානතනා, තානාවිධතා ඇත්තාවූ; සඤ්ඤානිපි, සංඥානොමෝය යන අපීයෙනුද; තානාතනසඤ්ඤා, තානානිසංඥා නම; කොසල්පමාද නිදෙසසෙසු, කොසල්පමාදපදයන්ගේ නිදේශයන්හි; පඤ්ඤා කාම ගුණේසු, පඤ්ඤාකාමකොඨාසයන්හි; විසසඨවිතතසස, චූත්තව සිතැත්ත හුගේ; නොහොත් - චූත්තව සිත; කුසලධම්මභාවතාය, කුසල්දහමුත් වැඩිමෙහි; අනනුයොගවසෙන, පුනපුනා වැයම් නොකිරිමිනුගේ වශයෙන්; ලිතවුත්තතා, අලසවූ පැවැතුම් ඇති බව; කොසල්ප, කොසිදු, නම; පමජ්ජනවසෙන, මතකතැනිවිමිනුගේ වශයෙන්; පමත්ත භාවො, ප්‍රමාදයට පැමිණි පුද්ගලයාගේ ස්වභාවය තෙම; පමාදෙති, ප්‍රමාද නමැයි; වෙදිතබ්බො, දතයුතු; අසනතුසිතාදිනිදෙසසා, අසනතුසිතා යනාදි පදයන්ගේ නිදේශයෝ; චූත්තත්ථා එව, උත්තරාථ වත්නුමැයි.

8. xi. අනාදරියනිදෙසසෙ, අනාදරියපදයාගේ නිදේශයෙහි; ඔවාදසස, අවවාදය; අනාදියනවසෙන, නොගැනිමිනුගේ වශයෙන්; අනාදරභාවො, ආදරය හෙවත් සැලකීම නැත්තනුගේ බව; (නොසැල කිලිබව යුග්මය) අනාදරියං; අනාදරිය නම; අනාදරියනාකාරො, ඔවා නොගන්නා ආකාරය; අනාදරතා, අනාදරතා නම; සගරාවාසං, පාපොත්‍රාසලක්‍ෂණ ඔතප් හා සමග පැවැති වාසය; අවසනසෙන, නො වසන අරුතෙන්; අගාරවභාවො, ගෞරවරහිත බව; අගාරවතා, අගාරවතා නම; සපේඨන වාසං, පාපජ්ගුපසාලක්‍ෂණ ලජ්ජාව හා සමග පැවැති වාසය; අවසනසෙන, නොවසනඅරුතෙන්; අපපටිස්සවතා, අපපටිස්සවතා නම; අනඤ්ඤා, නම; අනාදියනා, ඔවා නොගැනීමයි නොහොත් - අමාදිවයයි; අනඤ්ඤානි, නම; අනාදියනාකාරො, ඔවා නොගන්නා ආකාරයයි; අනඤ්ඤා, ඔවා නොගැනීමෙන් නොහොත් අමාදිවයෙන්; අසිතසස, ප්‍රවෘත්තවූ පුද්ගලයාගේ; භාවො, ස්වභාවය තෙම; අනඤ්ඤානතතා, අනඤ්ඤානතත නම; අසිලභාවො, නොසැපයිලි බව නම් ලද අමාදිවය; අසිලයං, අසිලය නම; අවිත්තිකාරොති, නම; ගරුචිත්තිකාරසස, ගරුබුහුමන්; අකරණං, නොකිරීමයි; අස්සඛභාවො, නොඅදහන බව - සැදුනැ නැති බව; අස්සඛියං, අස්සඛිය නම; අසඤ්ඤානාකාරො, නොඅදහන ආකාරය - සැදුනැනැත්තනුගේ ආකාරය; අසඤ්ඤා, නම; ඔකපපතො, අරමුණ ඔකපපතය කොටැ; අනුපවිසිත්තා, අරමුණට අනුප්‍රවේශවැ; (අරමුණට බැසගෙනැ යුග්මය) අගහණං, නොගැනීම; අනොකපපතා, අනොකපපතා නම; අපපටිදකසෙන,

නොපහදින අරුතෙන්; අනභිප්පසාදො, අනභිප්පසාද නම; අවදඤ්ඤා නාති, නම; එබ්බවජ්ජියවසෙන, දූතීමපුරුබ්බවනුගේ බෙලෙන්; දෙභි කුරෙහිති, දන් දෙව පින් කරව යන; වචනස්ස, තෙපුල; අජානනා, නොදන්නා බවයි; බුඛා ව සාවකා වාති, යන; එත්ථ, මේ වචනයෙහි; බුඛග්ගහණෙන, බුඛග්ගදග්ගහණසාමථරියෙන්; පච්චෙකබුඛාපි, පසේ බුදුවරයෝද; ගතිතාව, ගන්තාලද්දනුමැයි; අසමෙතුකාමනාති, නම; තෙසං, ඒ බුඛාදීන්ගේ; සමිපං, ලගට; අගනතුකාමනා, නොයනු කැමැති බවයි; සබ්බමං අසොතුකාමනාති, නම; සත්තතිංසබ්බොධිපක්ඛිය ධම්මො, සත්තිස් බොධිපාක්ඛිකධම්මෝ; සබ්බමො නාම, සබ්ම නම; තං; ඒ සත්තිස් බොධිපාක්ඛිකධම්මය; අසුඤ්ඤාමනා, නොඅසනුකැමැති බවයි; අනුග්ගහෙතුකාමනාති, නම; න උග්ගහෙතුකාමනා, උගන්ට නොකැමැති බවයි; උපාරමනචිත්තනාති, නම; උපාරමනචිත්තනාවො, ගථාපුළ්ඛ දෙශාරොපණය කරන සිත් ඇත්තනුගේ ස්වභාවයයි; පුතපුතං, නැවත නැවත; උපාරමො, ගථාපුළ්ඛ දෙශාරොපණය කරන බව; අනුපාරමො, අනුපාරනා නම; උපාරමනාකාරො, ගථා පුළ්ඛදෙශාරොපණය කිරීම් ආකාරය; උපාරමනා, උපාරමනා නම; පුතපුතං, නැවත නැවත; උපාරමනා; ගථා - පෙ - ආකාරය; අනුපාරමනා, නම; අනුපාරමනිතස්ස, පුතපුතා ගථාපුළ්ඛදෙශාරොපණය කිරීම් ඇති පුද්ගලයාගේ; භාවො, ස්වභාවය නෙම; අනුපාරමනිතත්තං, අනුපාරමනිතත්ත නම; උඤ්ඤාති, නම; හෙඨා කක්ඛා, යටත්කොටැ පහත්කොට; ජානනා, දැනමයි; අවඤ්ඤාති, නම; අවජානනා, තුවස් කොටැ නිඤ්ඤාකොටැ දැනමයි; හෙවත් පිරිහෙලා දැනමයි; පරිහවනං, පරිහවකිරීම (අවමන්කිරීම); පරිහවො, පරිහව නම; රක්ඛස්ස, සිදුර හෙවත් වරද; ගවෙසිනා, සෙවීම නොහොත් සොයන්නාගේ බව; රක්ඛ ගවෙසිනා, එනම; අයං වුච්චතීති, යනු; පරවජ්ජානුපස්සනලක්ඛණො, මෙරමා දෙස් දක්නා ස්වභාවය ඇති; අයං, මේ ධර්මයනෙම; උපාරමො නාම, උපාරමන නමැයි, වුච්චති, කියනුලැබේ; යෙන, යම් උපාරමන යෙකින්; සමන්තාගතො, යුක්තවූ; පුග්ගලො, පුද්ගල නෙම; තුත්ත කාරො, රෙදිමහන්තෙක්; සාවකං, සඵලක්; පසාරෙක්ඛා, පිදහා හෙවත් එලා; ඡිද්දං එව, සිදුරමැ; යථා නාම ඔලොකෙකි, යම්සේ බලාද; එවමෙව, එපරිද්දෙන්මැ; පරස්ස, මෙරමාගේ; සබ්බෙපි ගුණො, සියලුම ගුණයන්; මකෙක්ඛා, මකා; අගුණෙසුයෙව, අගුණයන්තිමැ; (දෙම යන්තිමැ යුසේසි) පතිඝාති, පිතිටාද; (අයං උපාරමො නාම වුච්චති යන්න හා සකුණකරනු.)

8. xii. අයොනිකොමනසිකිරොති, නම; අනුපායමනසිකාරො, අනුපායමනසකාරයයි; (නොමගින් අනුවණින් මෙනෙහිකිරීම සේසි) අනිච්ච නිච්චනාති, යනු; අනිච්චයෙව, අනිත්‍යවූමැ, වන්චුසම්, වස්තු වෙති; ඉදං, මේ වස්තු නෙමේ; නිච්චනාති, නිත්‍යයයි; එවං පවතෙනා, මෙයාකාරයෙන් පැවති මතසකාරයයි; දුකෙකි සුඛන්ති අංදිසුපි, දුකෙකි සුඛං යනාදි පදයන්තිදු; එසෙවනයො, මෙකි කයබ්බ නය ඇත්තේය;

නොහොත් - මේ නයම පැමිණිවිය යුත්තේය; සච්චිප්පවිකුලෙනවානි, යනු; චතුර්තං සච්චානං, චතුර්තස්තංයනං; අනුලොමනවසෙන, අනුලොමනොවිමි විසින; විත්තස්ස ආවට්ඨනානි ආදීනි, යනාදිවු; සබ්බනිපි; සියලුම චවනයෝ; ආවජ්ජනාවසෙන, ආවජ්ජනාවගේ වශයෙන්; වෙච්චනා නෙව, පයඝායවචනයෝමැයි; හි, යම්හෙයකින්; ආවජ්ජනං, ආවජ්ජන විත්තය නෙම; භවබ්බවිත්තං, භවාබ්බවශයෙන් ප්‍රවෘත්ත විත්තය; ආවට්ඨනි, පෙරළාද; ඉති, එහෙයින්; විත්තස්ස ආවට්ඨනා, සිත්හුගේ ආවජ්ජනා නම; අනුඅනුආවට්ඨනි, නැවත නැවත භවාබ්බ විත්තය පෙරළාද; ඉති, එහෙයින්; අක්ඛවට්ඨනා, අක්ඛවට්ඨනා නම; ආභුජනි, ආභොගය කෙරේද; ඉති, එහෙයින්; ආභොගො, ආභොග නම; භවබ්බා රමමණ්ණො, භවාබ්බවිත්තයට විෂයවූ ආලම්බිතය කෙරෙන්; අඤ්ඤං, අත්‍යවු; ආරමමණං, අරමුණක්; සමන්තාභාරනි, මනාකොට එලවා ගනිද; ඉති, එහෙයින්; සමන්තාභාරෙ, සමන්තාභාර නම; තදෙවාරමමණං, එමැ අරමුණ; අත්තානං, තමා; ගෙවත් සිත; අනුබ්බිකා අනුබ්බිකා, ලුහුබැඳ ලුහුබැඳ; උපපජ්ජමානෙ, උපද්ධනාකල්පි; මනසිකරෙති, මෙනෙහිකෙරේද; ඉති, එහෙයින්; මනසිකාරෙ, මනසකාර නම; කරෙතිති, නම්; ධ්වෙති, තබයි; අයං වුච්චතීති, යනු; උපපමනසි කාරලකබ්ණො, උත්තමානීය ගෙවත් - නොමන මෙනෙහිකරන ලකුණැති; අයං අනුපාය මනසිකාරෙ, මේ අනුපාය මනසකාරය නෙම; අයොනිසො මනසිකාරො නාම, අයොනිසො මනසකාරය නමැයි; වුච්චති, කියනු ලැබේ; තස්ස, ඒ අයොනිසොමනසකාරයාගේ; වසෙන, සාමථරීයෙන්; පුග්ගලො, පුහුල්නෙම; දුක්ඛාදීනි, දුඃඛස්තය ආදිකොටැ ඇති; සච්චානි, චතුර්තස්තයන්; ආවජ්ජනං, ආවජ්ජනය කරන්ට; (මෙනෙහි කරන්ට යුගේසි) න සකෙකානි, නොහැකි වේ; කුමමග්ගසෙවනා නිදදෙසෙ, කුමමග්ගසෙවනාපදයාගේ නිදේශයෙහි; යං කුමමග්ගං, යම් කුමමග්ගානි; සෙවනො, සෙවනා පුහුලාගේ; සෙවනා, සෙවනය; කුමමග්ගසෙවනානි, කුමමග්ගසෙවනා නමැයි; වුච්චති, කියනුලැබේද; තං, ඒ කුමමග්ගය; දස්සෙතුං, දක්වන්ට; තත්ථ කතමො කුමමග්ගොති, යන; දුතියපුච්ඡා, විතියපාච්ඡා නොමෝ; කතා, කරනලදයැ; සෙසං, සෙස්ස; සබ්බත්ථ, සියලුනෙකැ; උත්තානමෙව, නොගැඹුරුමැයි නොහොත් ප්‍රකටමැයි (ඉති කුණ්ඩලපයඝායසි) 。

තිකනිදෙසො, ත්‍රිකපදයන්ගේ නිදේශය නෙම: (සමනෙතා, නිමිසේසිට) 。

* අකුසල්මුල්ලුමැ වෘත්තදුඃඛයට මුල්ලු වෙති. යම්හෙයකින් තදුක්තලොභවෙෂමොහසංඛ්‍යාන අකුසල්මුල්ලු ගෙනුකොටැගෙනැ වෘත්ත මූලයාගේ ප්‍රවෘත්තිය හෝ වෘත්තමූලව්‍යවහාරය කියන ලද්දේවේද එහෙයින් “තිති 。

දක්වන්ට “නිති ඥාප කපිතො” යන වචනය නී ඥාපකලමූලානෙව වට්ඨමූලානිති නෙති කපිතෙති වට්ඨමූලසමුදාවාදෙ කපිතො හොතිති ආහ නිති ඥාප කපිතොති (මු. පි) ඥාපිඤ්ඤාව නණ්හාති විස ඉසසාමච්ඡරියදොමනසසාදිසහායභූතෙන දොසෙනපි භවාති සංකරණං හොතිති අකුසල මූලානෙව වට්ඨමූලානිති, තෙනාහ නිති ඥාප කපිතොති (අ. පි)

* සත්ත්ව තෙමේද ආත්මය තෙමේද ශාස්වතයයි දැනියම බ්‍රහ්ම වයභාවෙකැයිද මොක්කයට පමුණුවන්නාවූ උත්තමවයභාවෙකැයිද දුෂ්ටි ගතිකයන් විසින් සම්මතනුසි දිඝිගත්කසම්මතසං යන වචනය නී සසසනො ලොකොති ආදි දස්සනමෙව බ්‍රහ්මවරියං මොකඛසම්පාපකං උත්තමවරියනති දිඝිගතිකෙති සම්මතනති ආහ දිඝිගතිකසම්මතසසාති (මු. පි)

* රූපාවචර අරූපාවචර විපාකයන්හි භවරූපය නෙම සාතිශය වේද හෙවත් රූපවචර අරූපවචර විපාකයන්ගේ ශාන්තප්‍රණීත භාවය කරණකොටගෙනැ උදරතම වනබැවින් එහි පැවැති භවරූපය නෙම සම්මුඛවේද ඒ අදහසින් මහාබ්‍රහ්මානං යන වචනය කියනලදී රූපාරූපාවචරවිපාකෙසු සාතිසයො භවරූගොති අභිප්පායෙන චූතනං මහාබ්‍රහ්මානනති (මු. පි) රූපාරූපාවචර විපාකානං සන්තප්‍රණීත භාවෙන උදාරතමතතා තත්ථ සාතිසයො භවරූගොති චූතතො (අ. පි)

* “කප්ථංචිධං” යන පදයාගේ කෙබඳු අයුරෙකින් සිටියේද යන අර්ථය වනැයි කොටැ “ආකාරසංකානං” යන වචනය කීයේයි කප්ථංචිධනති කෙනාකාරෙන සංකීර්තනති අත්ථොති කත්ථා ආහ ආකාර සංකානනති (මු. පි)

* මානසිපතා නම් සෙය්‍යාදීන්ගේ වශයෙන් මානය කරණ කොටැගෙනැ නමා තැබීමයි. ධූපතා නම් දහනා නම. පිභිට්ඨිමයයි සේයි. ප්‍රමුඛය හෝ ධූපතා නම්. නොහොත් මානසඛ්‍යානවූ ධූපතා නොමෝ මානසිපතා නම මානසිපතාති සෙය්‍යාදිවසෙන මානෙන ධූපතා, මානසඛ්‍යාතා වා ධූපතා (මු. පි) මානෙන ධූපතාති මානෙන සෙය්‍යාදිවසෙන අත්තතො ධූපතා, ධූපතාති ව දහනා පඤ්ඤනනා වා (අ. පි)

* විතැයාගේ උත්‍රාසය නම් දොමනසයයි. වෙෂය හෝ වෙෂ සම්ප්‍රසුක්ක වෙනාදිහු හෝ විතොත්‍රාස නම වෙනසො උත්‍රාසො දොමනසං දොසො වා තංසම්ප්‍රසුක්කතා වා වෙනනාදයො (මු. පි) තංසම්ප්‍රසුක්කතාති දොසසම්ප්‍රසුක්කතො (අ. පි)

* දෙශනාවට පහසුවන බැවින් යනු ත්‍රිවිධවූ අඛවයන්ගේ වශයෙන් විචිකිත්තාවගේ දෙශනා නොමෝ කඛිති විචිකිච්ඡති යනාදි නසින් පහසුවනුයැ. එසේ මොහපදයෙන් දෙශනාසෞකය්‍යී නොවා

යන අභිප්‍රාය වේ. දෙසනා සුඛතායානි තිණ්ණං අබ්‍යානං වසෙන විවි කිව්‍රාය දෙසනා සුඛා කසිබනි විවිකිව්‍රායනි, න පන තථා මොහෙනානි අභිප්‍රායො (මු. ටී)

* “වණණාදි හෙදං සුඛා” යන්නෙහි අදහස ඇතැම්කෙනෙක් මෙසේ යෝජනා:- ක්‍ෂත්‍රිය සංඛ්‍යාතජීව නෙමේ පඬුපැහැ ඇත්තේය. කවරහෙයින්ද? ක්‍ෂත්‍රියජීව නෙමේ පුච්ඡානායෙහි ඇල්ලේද එහෙයින්. පුච්ඡානායෙහිවූ ඡායාවත් පඬුපැහැ ඇත්තේද එහෙයින්. බ්‍රාහ්මණවෛශ්‍ය ශුද්‍ර සංඛ්‍යාතජීවයෝ සුදුපැහැ කහපැහැ කළුපැහැ ඇත්තාහ. යම්හෙය කින් ඒ බ්‍රාහ්මණාදිජීවයෝ මධ්‍යාහ්‍යා සංඛ්‍යාත රුහුන්හි යෙවනපිත කාලවණ්‍යවණ්‍යා ඇති කාලයන්හින් තමස්කාලයන්හින් ඇල්ලේද එහෙයින්. ඒ ජීවයන්ගේ වණ්‍යහෙදය ඒ පිළිබඳ බස්තෙපලන්තවුත් ගෙන් අසාද ඒ ජීවනෙමේ සකලලොකයෙහි පැතිර පවත්නා සුලුයැ, සකලශරීරය පැතිර පවත්නාසුලුයැ, පරමාණුමාත්‍රවූයේවැ අභිතුෂ්‍ය ප්‍රමාණවූයේවැ යවප්‍රමාණවූයේවැ පිරිමඩුල්වනැයි යනාදින් කියන්න වුත්තේ සංස්ථානවිශේෂය අසා කියායි. වණ්‍යහෙදහෙදං සුඛානි කෙවි කිර වදනකි. ඛනනියජීවො පණ්ඩුවණ්‍යහො, කසමා? සො හි පුබ්බණ්‍යහ රමති පුබ්බණ්‍යහ ව ඡායා පණ්ඩුවණ්‍යහො, බ්‍රාහ්මණවෛශ්‍ය සුදුජීවා ඔදන පිතකාලවණ්‍යහො හො හි මජ්ඣණ්‍යහ සායණ්‍යහ රතනිසු ඔදන පිත කාලවණ්‍යහො තමකාලෙසු රමන්තිති තෙසං වණ්‍යහෙදහෙදං බ්‍යාපි පරිමණ්‍යහ ලොති ආදිනා කථෙන්නාහං සණ්ඨානහෙදහෙදං (මු. ටී) තෙසං වණ්‍යහෙදහෙදනි තෙසං ජීවාහං වණ්‍යහවිසෙසං තෙසං වා කථං කථෙන්නාහං සුඛා, බ්‍යාපිති සකලලොකබ්‍යාපි සකලසරීරබ්‍යාපි වා, පරිමණ්‍යහලොති පරමාණුපමාණො හුඛා පරිමණ්‍යහලො, ආදිසද්දෙන අභිතුෂ්‍යපමාණො යවපමාණොති ආදිකං සංඛ්‍යානානි (අ. ටී)

* පුරිසපුග්ගලො යන පදවය එක් පදයක්කොටැ අසා දන්නාවූ වෛතෙයජ්‍යයන්ගේ වශයෙන් මේ සංවාදිදෙයනා නොමෝ ප්‍රවාහනයැ. නොහොත් මේ පුරිසපුග්ගල යන පෙද පුග්ගලවාචකවූ පද්‍යන්තරයෙක්මැ පදවිශේෂයෙක්මයයි දක්වනුයේ ඉදං පන යනාදිය කි. අපරනායෙකුද ඇත්. පුරුෂයයි කියනලද්දේත් පුග්ගලනෙමේමැයි. පුරුෂෙජ්‍යයවත් පුග්ගලයෙක්මැ නොවේයයි දක්වනු සදහාද පුරිසපුග්ගලොහි උක්ත යයි දකසුතු. පුරිසපුග්ගලොති පදවයං එකපදං කතා ජානන්නාහං වසෙනායං සමමුති කථා පවත්තා, පදන්තරවෙව වා ඉදං පුග්ගලවාච කතනි දසෙන්නො අයං පනාති ආදිමාහං අථවා පුරිසොති වුතොනා ව පුග්ගලො එව, න පුරිසිජ්‍යයසුතොනා වාති දසෙන්නත්මපි පුරිසපුග්ග ලොති වුත්තනනි වෙදිතබ්බං (මු. ටී)

* අසව්ඨි ආබ්‍යාධයන් අතුරෙන් යනු වාතසමුත්තාන පිත්ත සමුත්තාන ශෙලමසමුත්තාන සෘතුච්ඡරිණාමජ ඖපක්‍රමික විෂමපරිහාරජ සනනිපාතජ කමිසමුත්තාන ආබ්‍යාධයන් අතුරෙන් යනු කිසේයි. සෘතු විපරිණාමජාබ්‍යාධය ගිතාදි සෘතුච්ඡරිවනීනයෙන් ජාතයැ. ඖපක්‍රමිකා

බාධය තමාගේ හෝ මෙරමාගේ හෝ තෘදාග් උපක්‍රමයෙකින් නිවීමයි. විෂමපරිහාරජාබාධය බොහෝකල් හිඳිම් බොහෝකල් සිටිම් ආදියෙන් ශරීරය විෂමකොටැ පරිහරණහෙතුවෙන් හෙවත් ඉරියව් වැටුම් නොසම කොට පැවැත්වීම් හෙතුවෙන් ජානය. සනතිපාතජාබාධය දෙස් රැස්වූ තැන් පටන් වෙන්වශයෙන්ද විෂමාකාරයෙන් දෙප්‍රභූ එක්වීම් හෙතුවෙන්ද ජානය. කම්සමුත්ථානාබාධය සෘතු විපරිණාමකාදියෙන් තොරවැ කම්හෙතුවෙන් සමුත්තිය. පිත්තශෙලානුචාත සංඛ්‍යාතවූ සමුත්ථානයෝ වනාහි පිත්තාදීන්ගේ ආධිකාරයෙන්ම උක්තයහ, සියලුම රෝගයට දෙප්‍රභූ ආසන්නකාරණ වෙයි. දෙස් කිපීමෙන් වෙන්වැ රෝගයන් නොවනහෙයින. කම්ය වනාහි රෝගයට මූලාකාරණවෙයි. ඒ කම්යා කෘප්තාවසරය ඇති කල්හිම රෝගයන් උපදින හෙයිනි. ඉතරවූ කාරණ තෙමේ රෝගයට සහකාරිකාරණාමෙයයි දතයුතු. පූජී කෘතහෙතුවාදිහු කම්සමුත්ථානය පමණක් පිළිගෙනැ ඉතරසප්ත සමුත්ථානය ප්‍රතික්‍ෂේප කෙරෙති. ආසං ආබ්‍යාසාදිනි පිත්ත සෙමන වාත සමුචාත උතු විපරිණාමජ ඔපකකම්ක විසමපරිහාරජ සනතිපාතජ කමසමුචාතෙසු (මු. ටී) උතු විපරිණාමජො සිතාදිඋතු විපරිවතන ජාතො, ඔපකකම්කො අත්තනො පරස්ස වා තාදිස උපකකමනිබ්බතො, විසමපරිහාරජො විරුසන විරුසනාදිනා කායස්ස විසමපරිහරණතො ජාතො, සනතිපාතජො සිඤ්චයතො පඨාය පච්චිකං විසමාකාරතො දෙසසත්තය සමොධානතො ජාතො, කමසමුචාතො උතු විපරිණාමාදිති විනා කමමතො සමුසිතො, පිත්තසෙමනවාත සමුචාතා පන පිත්තාදිනං අධිකභාවෙතෙව චිත්තා, සබ්බස්සාපි හි රෝගස්ස දෙසත්තයං ආසන්න කාරණං, දෙසප්පකොපෙන විනා අභාවතො, කමමං පධානකාරණං කතොකාසෙ එව තස්මිං උපපජ්ජනතො, ඉතරං පන තස්ස සහකාරි කාරණං දළබ්බං. තසිදං පුබ්බෙකතහෙතුවාදිතො පටිඤ්චනනී (අ. ටී)

* “පුබ්බෙකතං” යන වචනයෙන් ඉතා පැරණිවූ කම්ය රිසි යෙත්තුයි උපපද්‍යවෙද්‍යකම්යන් ප්‍රතික්‍ෂේපකෙරෙත්ල. අත්තාසන්නවූ අනාගතභවයෙහි වින්දසුතුවූ උපපද්‍යවෙද්‍යඵලයන් තබෙනුකවූ කම්ය අනිතාධවපයඝාපනන වන බැවින් පූජීකෘත හෙතුපාසකිකමැයි. ටිකා පාඨයෙහි කිරුබ්බදා අරුචිසුවනාදිය කෙරෙයි. පුබ්බෙකතනනි පුරාණතරකමමං ඉච්ඡන්ති උපපජ්ජවෙදනියඤ්ච කිර පටිකම්පනනී (මු. ටී) උපපජ්ජවෙදනියඵලමපි පුබ්බෙකතහෙතුකපකම්කමෙව අනිතරිකතනා කමමස්සාහි අරුචිසුවනත්ථං කිර සද්දානහණං කරොති උපපජ්ජවෙදනියඤ්ච කිර පටිකම්පනනී (අ. ටී)

* “ආණතනිමූලකෙන වා” යන්නෙන් යමෙක් අණකරවා වධ බකුනාදිවූ දුකක් උපදවාද ඒ පුද්ගලයාද නවධබකුනාදි දුඃඛයට හෙතුවනොවෙයි, නිමාණය කළ ඊශ්වරයා හෙතුවම වේ යන අදහස දක්වන ලදී. ආණතනිමූලකෙන වාහි යොපි ආණාපෙත්වා වධබකුනාදිදුකනං උපපාදෙති තමපි නමූලකං න හොති ඉස්සරන්තිමාණමූලමෙවාහි අධිප්පායො (මු. ටී)

* මොහයාගේ අනුදහනය දැවීම කරන බැවින් හෙවත් රුගාදි දශවිධාගතිදහයටත් කරකාගතිදහයටත් කරුණු වන බැවින් උක්කති. ස්වභාව හෙයින් වනාහි. අසම්ප්‍රතිවේදිය නෙමේ සම්ප්‍රතිවේදියට ඉඳුරු විපක්ෂවූයේ දුක්ආත්තේම වේද එහෙයින් අනුදහනත්‍ය දත යුතුයි. මේ හෙතුකොටැ උපෙක්ෂාවේදනා නොමෝ නිබ්බාදිය සැප කොට ඇත්තිය, දුන්නිබ්බාදිය දුක්කොටැ ඇත්තියයි කියනලද්දේ මොහයා අනුදහනා දහකාරණත්‍යාය වූතනං සභාවතොපි පන අසම්ප්‍රතිවේදො සම්ප්‍රතිවේදියසං පච්චතිකභූතො දුක්කො ඵලාති අනුදහනතා වේදිතබ්බා, ඵලකුච කත්වා උපෙක්ෂාවේදනා ඤාණසුඛා අඤ්ඤාණ දුක්කාති වුත්තා. (මු. වී) දහකාරණත්‍යායාති රුගාදිදසවිධාගතිදහයා කරකගතිදහයා ව කාරණත්‍යාය (අ. වී)

* මොහයාගේ අනුදහනත්‍යායෙහි මනෝපද්දෙසික නම් දෙවිපින්හු දතයුත්තාහ. ඒ දෙවිපුතුන් අතුරෙන් එකෙක් නැකැත්තෙකි කෙළින් නෙමිසි සපිරිවරින් රියනැග ජීවියට පිටුපදන්නේ. ඉක්බිති අතිකෙක් නැකැත්තෙකි කෙළිනා සදහා තික්මෙන්තේ ඉදිරියෙහි යනුවන දැක ‘කිමෙක මේ කාපණයා කවරේද? හෙල නැකැත්තෙකි හුදුබවිල්ලක්හු මෙන් ආධිමානසක්හු සේ ප්‍රිතිසෙන් ඉපිලියෙයි” කිපේ. ඉදිරියෙහි යන දෙවිපින්ද පෙරලා නැවති ඒ කිපියනු දැක කිපෙයි. කිපි දෙවි පින්හු සුවිශේෂයනුද එහෙයින් ඔහු කිපි බව දැන “තෝ කිපියෙහි මට කුමක් කරන්නෙහිද? මේ සැපත් මා විසින් දැනගිලාදි වශයෙන් ලදහ. තාගේ බෙලෙන් නොලදහයි” පෙරලා කිපේ. එකකු කිපිකලා අතිකා නොකිපේ නම් දිවි රැකෙයි. කිපියනුගේ කෝපය නොකිපියනුට උපාදන හුදුයේ එක්වරක්මැ උපන්හෙයින් ආසෙවනය නැතිසේ ව්‍යුහ කරවන්ට නොහැක්ක. ජලානනයට පැමිණි සෙනගින්තක් මෙන් තිඳි යෙයි. එහෙයින් නොකිපියේ කිපියනු මරණයෙන් රක්තේයි. දෙදෙන හුමැ කිපිකල්හි එකකුගේ කෝපය අතිකාට ප්‍රත්‍යයවේනුයි දෙදෙන ඇතොවුරන් හඬද්දිමැ ව්‍යුහවෙන්. ඒ එසේමැයි. දෙවිපින් දෙදෙනා කිපිකල්හි ඔවුනොවුන්ගේ කෝපය වඩවඩාත් දියුණුතියුණුවීමෙන් අතිතික්ෂණසමුදායාර ඇත්තේමැ නිශ්ශ්‍රයස්ථානය දවන්තේමැ උපදනාව ඒ ක්‍රොධය තෙම හෘදයවස්තුරූපය දවමින් අත්‍යන්ත සෞකුමායසී ආතමභාවය අන්තර්ධානකෙරෙයි - යන මේ වස්තුව ඔහුමැලසුහු වණ්ණාමෙහි කියනලදි.

* මොහයාගේ අනුදහනත්‍යායෙහි බිඬාපද්දෙසික නම් දෙවි පින්හු දතයුත්තාහ. මොහයාගේ වශයෙන් ඒ දෙවිපුතුන්ගේ සිහිමුලා බවවේ. එහෙයින් ත්‍රිඛානියුක්තවිම් වශයෙන් අහරකිස කරන වේලාව ඉක්මවා කළුරියකෙරෙන්. ඔව්හු පුණ්‍යාතිශයයෙන් ලත් තමන් සතු ශ්‍රීසම්පත් කරණකොටගෙනැ නැකැත්තෙකි කෙළිනාහු ඒ සැපත් මහත්බව හෙතුකොටගෙනැ අහර අනුභව කෙළෙමුද නොකළෙමුදැයි නොදකිත්. ඉක්බිති එක් අහරවැලදීමක්හුගේ ඉක්මය තැන් පටන්

නිරතුරුවැ කන්නාහු බොන්නාහු නමුත් ව්‍යුතවෙන්මය. කවරහෙයින්
 යන්? කමිජනෙජොධාතුව බලවත් බැවිනි. ඒ එසේ මැයි. මිනිසුන්ගේ
 කමිජනෙජොධාතුව මදවෙයි. කරජකාය තෙමේ බලවත්වෙයි. ඔවුන්ගේ
 කමිජනෙජස මදබැවින්ද කරජකාය බලවත් බැවින්ද සන්දවසකුදු
 ඉක්මවා හුණුපැන් හුණුකැද ආදියෙන් වසතුරුපයට රුකුල්ලදන්ට
 හැක්ක. දෙවියන්ගේ වනාහි කමිජනෙජොධාතුව උදර පුණ්‍යකමි
 ශක්තියෙන් පහලවනහෙයින් බලවත්වෙයි. උදරවූ බරවූ සිහිදුටු
 සුධාහාරය දීරවනහෙයින් කරජකාය මාදු සිවුමැලි වනුයෙන් මදවේ.
 එකරුණෙන් හගවත්බුදුහු ඉදුසල්ගුහාවෙහි පියවිපොළෝමතුසිට නො
 සිටියහැකි සක්දෙවරජහුට ඔදුරිකශරිරයක් ඉටාගනිවායි වදාළේ.
 එහෙයින් ඒ බිඬාපදෙසිකදෙවිපින්හු එක් අහරකිසක් ඉක්මවා
 සිටින්නට නොහැකිවෙත්. ත්‍රිමසානුවගේ මධ්‍යාහනකාලයෙහි රත්වූ
 ගල්තලාවෙකැ තුටු පිසුමක් හෝ උපුලක් හෝ සවස්වේලෙහි සවශන
 යෙකිනුත් සෙවනයෙන් පියවිබවට නොප්ද විනාශයටම යේද එමෙන්
 පැසුළු අතර නැතිවැ කන්නාහු බොන්නාහු නමුත් ව්‍යුතවෙන්මැයි.
 ඒ දෙවියන්ගේ ආහාරය කවරේද? සියලුමැ ඡට්ඨාමාවටර දෙවියන්ගේ
 සුධාහාරයයි. හෙද යටැ යටැ දෙවිලෝවැසි දෙවියන්ගේ සුධාහොජන
 යට වඩා උඩ උඩ දෙවිලෝවැසි දෙවියන්ගේ ප්‍රණීතතම වේ. හෙද
 දවසක් පාසා තමහට සුදුසු පරිද්දෙන් අනුභවකෙරෙහිසි බ්‍රහ්මජාල
 සුතුවණිතාවෙහි උනායයි. කිසිඇජරකෙනෙක් විඩාලපාදයක් පමණ
 සුධාහොජනය වලදන්සිද හේ දිවගෙහි තැබුකෙණෙහිමැ කොශාග්‍රතබාග්‍ර
 දක්වා සිරුර පැතිර යේයයිද කියත්. මේ මෝහයාගේ අනුදහනයෙහි
 වසුවයි.

* “පුට්ඨනිමිත්තාරමමණෙසු” යනු ගුහනිමිත්තාදීන්ගේ වශයෙන්
 පාට්ඨනිමිත්තසභාවවූ හෙවත් නානා කෙලයාදීන්ට කාරණ සභාවවූ
 ආලම්බනයන්කියැ. නොහොත් පාට්ඨසභාවවූ නානාවිධසභාවවූ ගුහ
 නිමිත්තාදිආලම්බනයන්කියි. පුට්ඨනිමිත්තාරමමණෙසුහි සුහනිමිත්තාදි
 වසෙන පුට්ඨනිමිත්තසභාවෙසු ආරමමණෙසු පුට්ඨසභාවෙසු වා සුහ
 නිමිත්තාදි ආරමමණෙසු (මු. ටී) පුට්ඨනිමිත්තසභාවෙසුහි පුට්ඨ
 නානාකිලෙසාදිතං කාරණසභාවෙසු (අ. ටී)

* කොමිදුප්‍රමාද නිදේශයන්ගේ සමානත්වය ඇතිකල්හිද අවිසජාරි
 කක්ඛිණාන ලිතවෘතතිත්‍ය කොමිදු නම. සමානිපරිත්තාජන
 සඛිණානප්‍රමජ්ජනය ප්‍රමාද නම යනු මේ වෙනසයි. කොසජ්ජපමාද
 නිදෙසානං සමානතෙතපි අවිසජාරිකතාසඛිණානා ලිත වුත්තිතා
 කොසජ්ජං, සතිවොස්සගහසඛිණානා පමජ්ජනං පමාදෙති අයං විසෙ
 සොති (මු. ටී)

* “සගරුවාසං” යන්නෙන් පාපොත්‍රාසලක්‍ෂණ අපත්‍රපායෙන්
 යුක්තවාසය කියා. “සජෙඨකවාසං” යන්නෙන් පාපජ්ජග්‍රහසලක්‍ෂණ
 ත්‍රියෙන් යුක්ත වාසය කියා. සගරුවාසනහි සමන්තපසවාසමාන.
 සජෙඨකවාසනහි සතිරිවාසං (මු. ටී)

* අනාදියනය අනාද්‍යනය අනාද්‍ය නම. ඔවානොගැන්මයි. අගරු සිත් උපදවාගැන්මය යන අර්ථය. ශුෂ්කකාෂට්‍යං මෙන් අනාර්ද්‍ර භාවය හෝ අමාදීවය හෝ අනාද්‍ය නම. මෙහි අදීනය හෙවත් මාදීවය අද්‍ය නම. ධාතුන් අනෙකාච්චන් බැවින් මාදීවය ප්‍රතික්ෂෙපකිරීම අනාද්‍ය නම. අමුද්‍රතා වා අනාද්‍යයි කී අනාදියතා අනාද්‍ය ඔවාද අගහණං, අවිතතිකාරොති අනෙච්ච, සුක්කකථස්ස විය අනලලතා අමුද්‍රතා වා අනාද්‍ය (මු. පී) අද්දනං අද්ද මද්දවො, අනෙකත්තතා ධාතුනං තප්පටිකෙවපෙන අනාද්‍යති ආහ අමුද්‍රතා වා අනාද්‍යති (අ. පී)

o අසිලාය නම් නොසැපසිලි බවයි. අමාදීවයමැයි සේයි. උපාරමහය නම් වෛෂසමප්‍රසූතතවිනෙතාතපාදය වන්නේයි. “ඉධ පාසාණං කරොති” යනාදිනසෙන් සථාපනාථියෙහිදු කරොති යන ක්‍රියාගබ්දය යෙදේද එහෙයින් කරොතිති ස්පෙති යි කී. අසිලායනම් අසුබසිලතා අමුද්‍රතා එව, උපාරමො දෙසසමප්‍රසූතතවිනෙතාපාදෙ සියා, ඉධ පාසාණං කරොතිති ආදිතා ස්පනපෙමි කරොතිසද්දෙ සුඡ්ඡතිති ආහ කරොතිති ස්පෙතිති (මු. පී)

* මෙහිදු මේ ආවජ්ඣනාච අකුසල්තට ආසන්නකාරණ වන බැවින් තදනුකුල කිස අභි බැවින් හෝ බුද්ධකච්ඡන්ති වදාරනලද්ධි දතසුතු. ආවජ්ඣනාච අයොනිසොමනසිකාරයට හෙතුවන බැවින් අකුසල්තට අනුකුලවූ කිස අභි බැව් ද්‍රව්‍යවයයි එත් වායං ආවජ්ඣනා අකුසලානං ආසන්නකාරණතතා බුද්ධකච්ඡන්ති වුතතාති වෙදිතබ්බො තදනුකුල කිව්වතතා වා (මු. පී.) අයොනිසොමනසිකාරහෙතුතතා ආවජ්ඣනා අකුසලානුකුලකිව්වතා දඨබ්බො (අ. පී)

9.

i වතුකකතිදෙසෙ තණ්හපාදෙසු විවරහෙතුති කථා මනාපං විවරං ලභිස්සාමිති විවරකාරණං උපපජ්ඣති, ඉතිහවාහව හෙතුති එත් ඉතිති නිදසනාසෙත් නිපාතො, යථා විවරාදිහෙතු එවං හවාහවහෙතුතිපි අනෙච්ච, හවාහවොති වෙත් පණිත පණිත තගති තෙලමුච්චාණිතාදිති අබිසෙසනාති, ඉමෙසං පන වතුතතං තණ්හපාදනං පහානත්ථාය පටිපාටියාව වනනාගෙ අට්ඨවංසා දෙසිතාති වෙදිතබ්බො.

ii අගතිගමනෙසු ජඤ්ඣතිං ගවජ්ඣති ජඤ්ඣති පෙමෙති අගතිං ගවජ්ඣති අකතතබ්බං කතරොති, පරපදෙසුපි එසෙවනගො, තත්ථ ගො අයං මෙ මිතෙතාවා සඤ්ඤාවා සමහතෙතාවා ඤාතකොවා ලක්ඡංවා පන මෙ දෙතිති ජඤ්ඣතෙහි අස්සාමිකං සාමිකං කතරොති අයං ජඤ්ඣතිං ගවජ්ඣති නාම, ගො අයං මෙ වෙදිති පකතිවෙරව සෙහි වා තභිබ්බසනන තොබ්බසෙහි වා සාමිකං අස්සාමිකං කතරොති අයං දෙසාගතිං ගවජ්ඣති නාම, ගො පන මඤ්ඣතා මොච්ඡි හතතා යං වා නං වා වචා අස්සාමිකං සාමිකං කතරොති අයං මොහා

ගතිං ගව්ඡන්ති නාම, යො පන අයං රාජවලලතොවා විසමතිස්සිතොවා අනන්ධමපි මෙ කාරණාති හිතො අසාමිකං සාමිකං කාරාති අයං හයාගතිං ගව්ඡන්ති නාම, යො පන භාජියසාපන කිඤ්චි භාජනොපනා අයං මෙ මිත්තොවා සන්ධිකොවා සමහත්තොවාති පෙමවසෙන අතිරෙකං දෙනි අයං මෙ වෙරිති දෙසවසෙන උතුනකං දෙනි මොවුහත්තා දිනනාදිත්තං අපානමානො කාසාපි උතුනකං කාසාපි අධිකං දෙනි අයං ඉමස්මිං අදියමානො මංගං අනන්ධමපි කාරණාති හිතො කාසාපි අතිරෙකං දෙනි සොචතුලබ්බොපි යථා තුසාකමෙන ජකුගතිආදිති ගව්ඡන්ති නාම, අතිශා ඵනාස න ගව්ඡන්තිති අගති, අනිසො ඉමිනා අගතිං ගව්ඡන්තිති අගති ගමනං, ඉදං මයං චතුක්කමපි සාධාරණවසෙන වුත්තං, ජෙදෙන ගමනං ජකුගමනං, ඉදං දෙසාදිනං අසාධාරණවසෙන වුත්තං සංකල්පාගඤ්ඤ පරපක්කදෙසඤ්ඤ පුරෙකතිත්තා අසමගහනාවෙන ගමනං වගගමනං, ඉදං ජකුදෙසසාධාරණවසෙන වුත්තං, වාසිනො විස ඤාතිත්තං ගමනනති වාසිගමනං, ඉදං චතුක්කමපි සාධාරණවසෙන වුත්තං.

iii විපරිසෙසෙසු අනිවවාදිති වක්ඛුති නිවචනති ආදිනා නයෙන විපරිතතො ඵසනතිති විපරිසෙසා, සඤ්ඤාය විපරිසෙසො සඤ්ඤා විපරිසෙසො, අනරෙසුපි විසු ඵසෙව නයො, ඵවමෙතෙ චතුක්කං වසෙන චතනාරො යෙසු වක්ඛුසු සඤ්ඤාදිනං වසෙන මාදස හොනති තෙසු අභි සොනාපනති මගෙහන පභියනති, අසුතෙ සුභනති සඤ්ඤා විතඤ්චාලොසා සකදුගාමිමගෙහන තනුකා හොනති, අනාගාමි මගෙහන පභියනති, දුක්ඛ සුඛනති සඤ්ඤාචිත්ත විපලොසා අරහත්ත මගෙහන පභියනතිති වෙදිතබ්බා.

iv. අනරියවොහාරෙසු අනරියවොහාරාති අනරියානං ලාම කානං වොහාරා. දිඝවාදිතාති දිඝං ඉයාති ඵවං වාදිතා, ඵන්ධ ව නංගං: මුඝාපික දෙනතාවසෙන අසො වෙදිතබ්බො. සහසද්දෙන වෙනතා කපිතාතිපි වුත්තමෙව. දුරියචතුක්කකපි ඵසෙව නයො. අරියොති අදිස්සා වා දිඝං මයාති දිස්සා වා න දිඝං මයාති චත්තා නාම නත්ති, අනරියොව ඵවං වදන්ති තස්මා ඵවං වදනත්තං ඵනා සහසද්දෙන අභි වෙනතා අනරියවොහාරාති වෙදිතබ්බො. දුච්චරිතෙසු පඨම චතුක්කං වෙරවෙනතාවසෙන වුත්තං, දුරියං චරිදුච්චරිත වසෙන.

v. හසෙසු පඨමචතුක්කක ජාතිං පච්චිච උප්පත්තං හයං ජාතිහයං, සෙසෙසුපි ඵසෙව නයො, දුරියචතුක්කක රාජතො උප්පත්තං හයං රාජහයං, සෙසෙසුපි ඵසෙව නයො, තතිශ්චතුක්කක චත්තාරි හයාතිති මහාසමුද්ද උදකං ඛණ්ඩනත්තං වුත්තහයාති, මහාසමුද්ද කිර මහිඤ්චිපි සභිසොජනාති උග්ගව්ඡති, ගබ්භාච්චි නාම පණණාසා, රොහණච්චි නාම චත්තාලිස යොජනාති

උගතවන්නී, එවරුපු උග්‍රමයෝ පටිච්ච උපපන්නං හයං උග්‍රමයං නාම, කුමහිලතො උපපන්නං හයං කුමහිලහයං, උදකාච්චවතො හයං ආච්චවහයං, සුඤ්ඤා වුවවති වණ්ඩමච්චා තතො හයං සුඤ්ඤා හයං වතුසථ වතුකෙක අත්තානුවාදහයනති පාපකමමිතො අත්තානං අනුවාදතො උපපජ්ජනකහයං, පරානුවාදහයනති පරසො අනුවාදතො උපපජ්ජනකහයං, දණ්ඩහයනති අගාරිකො රඤ්ඤා පටිනති දණ්ඩං අනගාරිකො විනයදණ්ඩං පටිච්ච උපපජ්ජනකහයං, දුගතිහයනති චතූර්ත අපායෙ පටිච්ච උපපජ්ජනකහයං, ඉතිත්‍රමෙහි වතුහි වතුකෙකහි සොලස මහාහයාති නාම කපිතාති.

vi. දිඨිවතුකෙක නිමරුසකදිඨිනාම කපිතා, තස්ස සංඝතං සුඛදුක්ඛනති වෙදනං අස්සතො සමනුපස්සතො වෙදනාය එව වෙදනා කතාති උපපන්නා දිඨි, එවසඤ්ඤා තස්සා වෙදනාය සුඛෙහි අපිතා ආපජ්ජනති අයං සංසතදිඨි නාම හොති, සච්චතො ජේතතොති සච්චතො පිරතො, පරංඝතනති පටිච්චසත්ත වෙදනතො අඤ්ඤා වෙදනාකාරණං වෙදනත්තානං සමනුපස්සතො අඤ්ඤාය වෙදනාය අයං වෙදනා කතාති උපපන්නාදිඨි, එවංසති සුචිත්තා කාරණවෙදනාය උච්චේද ආපජ්ජනති අයං උච්චේද දිඨිනාම හොති, සංඝතඤ්ඤා පරංඝතඤ්ඤාති යථාච්චතොති අත්තන උපබ්බිං සංඝං ඝතං උපබ්බිං පරෙන ඝතනති ගණනතො උපපන්නා දිඨි අයං සංසතච්චේදදිඨි නාම, වතුසථා අකාරණා එව සුඛදුක්ඛං හොතිති ගණනතො උපපන්නා දිඨි, එවංසති අයං අත්තනදිඨි නාම, සෙසමෙසං හෙතා වුත්තනිත්තො උත්තා නස්සමෙවති.

චතුසකතිදේදසො

9. i. චතුසකතිදේදසො, චතුසකයන්ගේ නිදේශයෙහි; තණ්හ ප්‍රාදේසු, තෘෂ්ණාතපාදයන්හි; (විනිවජ්ජයො වෙදිතබ්බො, විනිස දත යුතුසිං;) විචරහෙතුහි, යනු; කස්ස, කොහි; මනාපං, මනවඩන්තාවූ; විචරං, සිවුරක්; ලහිසසාමිති, ලබන්තෙමිදුසි; විචරකාරණා, සිවුරු ලැබීම හෙතුකොටගෙනැ; උපපජ්ජනි, උපදී; ඉතිහවාහව හෙතුහි එත්, යන මේ පාඨයෙහි; ඉතිති, ඉති යන සද; නිදස්සනත්තො, නිදස්සනාපිභෙති; නිපාතො, නිපාත සද; විචරදිහෙතු, සිවුරුලැබීම ආදිය හෙතුකොට ගෙනැ; යථා, යම්සේද; එවං, එපරිද්දෙන්; භවාහවහෙතුතිපි, භවා භවයත් හෙතුකොටගෙනැද; (තණ්හා, තෘෂ්ණා තොමෝ; උපපජ්ජනි, උපදී; ට) එත් ව, මෙතන්ති; (ව වාක්‍යාරම්භද්‍රෝණකාලඝනාරදේක්ති වැටේ) භවාහවොති, භවාහව නම්; පඤ්ඤාපඤ්ඤාතනති, පඤ්ඤාප්‍රඤ්ඤා කරවු; තෙලමදුපාණිතාදිති, තෙල් මිපැණි උක්සකුරු ආදිකොටඇති බෙහෙත් පිරිසිකරනු; අභිසේදනාති, අභිමතයහ; ඉමෙස පන චතුත්තං, මේ

චතුර්විධතෘෂේණානපාදයන්ගේ වනාහි; පභානන්දය, පැහිම පිණිසැ; පටිපාටියාව, පිළිවෙළින්මැ; චන්දනාරො, චතුර්විධවූ; අරියවංසා, ආර්ය වංශයනු; දෙසිතානි, දෙශනාකරනලදහයි; වෙදිනබ්බා, දතයුත්තාහ.

9. ii. අගනිගමනෙසු, අගනිගමනයන්හි; (විනිව්ඡයො, විනිස දක්වනුලැබේ;C) ඡන්දගතිං ගච්ඡතිති, යනු; ඡන්දෙන, ඡන්දයෙන්; පමෙන, සෙතහයෙන්; අගනිං, අගනියට; ගච්ඡති, යෙයි; අකතනබ්බං, නොකටයුතුදෑය; කරොති, කෙරෙයි; පරපදෙසුපි, අතික් පදයන්හිද; එසෙවනයො, මෙකී නය බඳු නය ඇත්තේය; නොහොත් මේ නයමැ පැමිණවියයුත්තේය; තත්ථ, ඒ සතර අගනි අතුරෙන්, යො, යමෙක්; අයං, මේ පුද්ගලනෙම; මෙ, මාගේ; මිත්තො වා, මිතුරෙකැ කියා හෝ; සන්දිඝො වා, සංදූෂටයෙකැ කියා හෝ; සමනනො වා, සමකත යෙකැ කියා හෝ; සුතකො වා, නැයෙකැ කියා හෝ; මෙ, මට; ලක්ඛං පන, අල්ලස් වනාහි; දෙතිති වා, දෙන්නෙකැ කියා හෝ; ඡන්දව සෙන, සෙතහවශයෙන්; අසාමිකං, අභිමියකු; සාමිකං, හිමියක්නු; කරොති, කෙරෙයිද; අයං, මේ පුද්ගලනෙම; ඡන්දගති, ප්‍රෙමයෙන් අගනියට හෙවත් ඡන්දගතියට; ගච්ඡති නාම, යේ නම; යො, යමෙක්; අයං, මේ පුද්ගලනෙම; මෙ, මාගේ; වෙරිති, සතුරෙකැයි; පනතිවෙර වසෙන වා, ප්‍රකෘතිවෙරවශයෙන් හෝ; තඤ්ඤප්පනනකොධවසෙන, එකෙකෙහි උපත් ක්‍රොධවශයෙන් හෝ; සාමිකං, හිමියකු; අසාමිකං, අභිමියක්නු; කරොති, කෙරේද; අයං, මේ පුද්ගල නෙම; දොසාගතිං, වෙෂයෙන් අගනියට; හෙවත් වෙෂාගතියට; ගච්ඡති නාම, යේ නම; යො පන, යමෙක් වනාහි; මන්දනා, නුවණමද බැවින්; මොමුහතනා; මුළාවන බැවින්; (මෝඛබැවින් යුතේයි) යං වා තං වා, යමක් තමක්; වත්තා, බැණ; අසාමිකං, අභිමියකු; සාමිකං, හිමියක්නු; කරොති, කෙරෙයිද; අයං, මේ පුද්ගලනෙම; මොහගතිං, මොහයෙන් අගනියට - හෙවත් මොහාගතියට; ගච්ඡති නාම, යේ නම; යො පන, යමි පුද්ගල යෙක් වනාහි; අයං, මෙනෙම; රුජවල්ලහො වා, රජු හා සබදවූවෙකැ කියා හෝ; විසමනිසසිනො වා, විෂමවූ පුද්ගලයන් ඇසුරැකළ අයෙකැ කියා හෝ; මෙ, මාහට; අනන්තමපි, අවැඩකුදු; කරෙය්‍ය ඉති, කරන්නේ යයි; භිනො, බියපත්වූයේ; අසාමිකං, අභිමියකු; සාමිකං, හිමියක්නු; කරොති, කෙරේද; අයං, මේ පුද්ගලනෙම; භයාගතිං, භයෙන් අගනියට හෙවත් භයාගතියට; ගච්ඡති නාම, යේ නම; යො පන, යමෙක් වනාහි; භාජියසානෙ, පිරිකරබඩු බෙදන තන්හි; (භාජනියසානෙ සි ද පාසයි) කිසුවි, කිසි පිරිකරක්; නොහොත් කිසි භාණ්ඩයක්; භාජෙනො, බෙදනුයේ; අයං, මෙනෙම; මෙ, මාගේ; මිත්තො වා, මිත්‍රයෙකැ කියා හෝ; සන්දිඝො වා, සංදූෂටයෙකැ කියා හෝ; සමනනොවාති, සංහතත යෙකැ කියා හෝ; පමට්ථසෙන, සෙතහවශයෙන්; අතිරෙකං, වැඩියක්; දෙති, දේද; අයං, මෙනෙම; මෙ, මාගේ; වෙරිති වා, සතුරෙකැ කියා හෝ; දොසවසෙන, වෙෂවශයෙන්; උභාතං, අඩුකොටැ, දෙති, දේද; මොමුහතනා, මුළාවන බැවින්; දින්නාදින්නං, දුන්නුදුන්බව; අජාන

මානො, නොදන්නේවැ හෝ නොදන; කසුභි, කිසිවකුහට; උෞතකං, අඩුකොටැ; කසුභි, කිසිවකුහට; අධිකං, වැඩිකොටැ; දෙති, දේද; අයං, මෙනෙම; ඉමසමිං, මේ වස්තුව; (මේ පිරිකර හෝ මේ භාණ්ඩය යුග්ගේසි) අදියමානෙ, නොදෙනුලබන කල්හි; මය්හං, මට; අනන්ධපි, අවැඩකුදු; කරෙය්හාති, කරන්නේයයි; හිතො, බියපත්වූයේ; කසුභි, කිසිවකුහට; අතිරෙකං, වැඩියක්; දෙති, දේද; චතුර්විධොපි, චතුර්විධවූද; සො, ඒ ජනතෙමේ; යථානුකක්කමෙන, පිළිවෙලනොගත්මැ; (පිළිවෙලවූ පරිද්දෙන් යුග්ගේසි) ඡන්දගතිආදිති, ඡන්දගතිආදීන්ට; ගච්ඡති නාම, යේ නම; එතාය, තෙල ඡන්දඅගතිචතුර්විධය කරණකොටැගෙනැ; අරියා, ආය්‍යී පුද්ගලයෝ; න ගච්ඡන්ති, නොයද්ද නොපවතිද්ද; (නුමුසුවෙද්ද යනු සන්නිධි)ඉති, එහෙයින්; (සො, ඒ චතුර්විධඅගති නොමෝ;ඉ) අහති, අගති නම; අතරියා, අතාය්‍යීයෝ; හෙවත් පාඨගජනයෝ; ඉමිනා, මේ ඡන්දවූ අගතිගමනින්, හෙවත් මේ අගතිගමනයයි කියනලද ඡන්දය කරණ කොටැගෙනැ; ගච්ඡන්ති, යෙද්ද පවතිද්ද; ඉති, එහෙයින්; අගතිගමනං, අගතිගමන නම; ඉදං, වයං, මේ අගති අගතිගමන සංඛ්‍යාත පදවය තෙමේ; චතුර්නාමපි, චතුර්විධවූද ඡන්දගතිආදීන්ට; සාධාරණවසෙන, සාධාරණවශයෙන්; චුතතං, වදාරනලදී; ඡන්දෙන, සෙනහවිසින්; ගමනං, යෑම පැවැත්ම; ඡන්දගමනං, ඡන්දගමන නම; ඉදං, මේ ඡන්දගමනං යන පෙද; දෙසාදිතං, වෙළෙඳාගතයාගනින්ට; අසාධාරණවසෙන, අසාධාරණ වශයෙන්; චුතතං, වදාරනලදී; සපකකරගඤ්ඤ, තමාගේ පක්ෂය කෙරෙහි රුගයත්; පරපකකරගඤ්ඤ, මෙරමාගේ පක්ෂය කෙරෙහි වෙළෙඳයත්; (අපකකරගඤ්ඤ අපකකරගඤ්ඤ යන පාඨානතර සහිත මුමමවාබ්‍යාපිකාච්ඡාදන අනිසංප්‍රසංගික) පුරෙකකිත්වා, ඉදිරිපත් කොටැ; අසමග්ගභාවෙන, නොසමවන බැවින්; ගමනං, යෑම පැවැත්ම; වග්ගගමනං, වග්ගගමන නම; ඉදං, මේ වග්ගගමනං යන පෙද; ඡන්දෙස සාධාරණවසෙන, ඡන්දවෙළෙඳාගනින්ට සාධාරණවශයෙන්; චුතතං, වදාරනලදී; වාරිනො විය, ජලයාගේ නිමනසාථනය කර යෑම මෙන්; යථා නිත්තං, ඡන්දනිති නැබුරුවූ පරිද්දෙන්; ගමනං, යෑම වේද; ඉති, එහෙයින්; වාරිගමනං, වාරිගමන නම; ඉදං, මේ වාරිගමනං යන පෙද; චතුර්නාමපි, චතුර්විධවූද ඡන්දගතිආදීන්ට; සාධාරණවසෙන, සාධාරණවශයෙන්; චුතතං, වදාලියේක.

9. iii. විපරිසෙසෙසු, විපය්‍යාසධම්මයන්හි; අනිච්චාදිති, අනිත්‍ය ලක්ෂණයආදිකොටැ ඇති; වජ්ජුති, වසනුන්; නිච්චනති ආදිතා තයෙන, නිත්‍යය යනාදි තයින්; විපරිතතො, විපරිතවශයෙන්; හෙවත් - අයථා භූතවශයෙන්; එසනති, සොයද්ද; ඉති, එහෙයින්; (තෙ ධම්මො, ඒ ධම්මෝ;ඉ) විපරිසෙසා, විපය්‍යාසකම්පු; සඤ්ඤාය, සංඤ්ඤාවෙන්වූ; විපරි සෙසො, විපය්‍යාසයතෙම; සඤ්ඤාවිපරිසෙසො, සංඤ්ඤාවිපය්‍යාස නම; ඉතරෙසු, තදිතරවූ; විසුපි, උභය විපය්‍යාසයන්හිද; එසෙවනයො, මෙකි නය බඳු නය ඇත්තේය; නොහොත් - මේ නයම පැමිණවිය යුත්තේය; එවං, මෙසේ; හෙවත් පෙලෙහි වදාලි තයින්; එතෙ, තෙල

විපල්ලාසයෝ; චතුක්කං චසෙක, අනිවෙව නිව්චං දුකෙඛ සුඛං අසුභෙ සුභං අනත්තනි අත්තා සී වදුල චතුර්විධවසතුන්ගේ වශයෙන්; චත්තාරො, සිවුදෙනෙක් වෙන්: යෙසු වජ්ජු, යම් වසතුන්හි; සඤ්ඤාදිනං වසෙක, ආඤ්ඤිත්ගේ වශයෙන්; වාදස, දෙලොස්දෙනෙක්; භොනනි, වෙද්ද; තෙසු ඒ වාදසවිපල්ලාසයන් අතුරෙන්; අස, අභව්විධ විපල්ලාස කෙනෙක්; සොනාපතනිමග්ගෙක, සොවාන්මගින්; පභියනනි, පැහෙන්; නොහොත් - සොනාපතනිමග්ගෙක, සෝවාන්මග විසින්; පභියනනි, ප්‍රතිණ කරනුලැබෙත්; අසුභෙ සුභනනි, අශුභවු පඤ්චසකකි යෙහි ශුභය යන, සඤ්ඤාදිත්තවිපල්ලාසා, සඤ්ඤාදිත්තවිපල්ලාස විත්ත විපල්ලාසයෝ; සකදගාමිමග්ගෙක, සෙදගාමිමගින්; තනුකා, තුනිවුවානු; භොනනි, වෙන්; අනාගාමිමග්ගෙක, අනගාමිමගින් නොහොත් අනගාමි මනවිසින්; පභියනනි, පැහෙන් හෝ ප්‍රතිණ කරනුලැබෙත්, දුකෙඛ සුඛනනි, දුඛවු පඤ්චසකකි යෙහි සුඛය යන; සඤ්ඤාදිත්තවිපල්ලාසා, සඤ්ඤාදිත්තවිපල්ලාස විත්තවිපල්ලාසයෝ; අරහත්තමග්ගෙක, රත්මගින් හෝ රත් මග විසින්; පභියනනි, පැහෙන්; හෝ ප්‍රතිණ කරනුලැබෙත්; ඉති, මෙසේ; වෙදිතබ්බා, දතසුත්තාහ.

9. iv. අනරියවොහාරෙසු, අනායාසී ව්‍යවහාරයන්හි; අනරිය වොහාරනි, අනායාසීව්‍යවහාරයෝ නම්; අනරියානං, අනායාසීයන්ගේ; ලාමකානං, අධිමයන්ගේ; වොහාරා, ව්‍යවහාරයෝයි; දිඨවාදිනානි, නම්; මයා, මා විසින්; දිඨනනි, දක්නාලදැයි; එව, මෙසේ; වාදිතා, බිණීමයි; එත්ථ ව, මේ දිඨවාදිතා යනාදි පදයන්හිද; (මේ අනායාසීව්‍යවහාරයන්හිද; යනු සන්තයිඪ) තංතංසමුදාපික වෙතනාවසෙක; ඒ ඒ අනායාසීවචන දතවන වෙතනාවන්ගේ වශයෙන්; අනො, අපීය; වෙදිතබ්බො, දතසුතු; සහසද්දෙන, සහශබ්දසාම්ප්‍රදායෙන්; (භගවතා, භගවත්හු විසින්; ට) වෙතනා, වෙතනා නොමෝ; කපිතානිපි, වදාරනලදැයි යන වචනයද; චුත්තමෙව, කියනලදමැයි; දුතියවතුකෙකපි, ඕනියවතුකෙක යෙහිද; එසෙවනයො, මෙකි නය බුදු නය ඇත්තේයැ නොහොත් මේ නයමැ පැමිණවිය යුත්තේය; හි, යම් හෙයකින්; අරියො, ආයාසීපුද්ගල තෙම; අදිස්වා වා, නොදැක හෝ; මයා, මා විසින්; දිඨනනි, දක්නා ලදැයි; දිස්වා වා, දැකැ හෝ; මයා, මා විසින්; ත දිඨනනි, නොදක්නා ලදැයි; වත්තා නාම, තෙපලන්තෙක් නම්; නත්ථි, නැද්ද; අනරියො එව; අනායාසී තෙමේමැ; හෙවත් පෘථන්ජන තෙමේමැ; එවං. මෙසේ; වදනි, තෙපලාද; තසමා, එහෙයින්; එවං, මෙයාකාරයෙන්; වදනත්තං, තෙපලන පෘථන්ජනයාගේ; සහසද්දෙන, වාගෙහදකර ශබ්දය හා සමග පැවැති; එතා අඨ වෙතනා, තෙල අභව්විධ වෙතනාවෝ; අනරියවොහා රුති, අනායාසීව්‍යවහාරහයි; වෙදිතබ්බා, දතසුත්තාහ; දුච්චිගෙසු, දුශ්චරිතයන්හි; පඨමවතුකකං, ප්‍රථමවතුකකය තෙම; වෙරවෙතනාව සෙක, චෛෂසහගතවෙතනාවගේ සාම්ප්‍රදායෙන්; (අකුශලවෙතනා

වශයෙන් යනු සත්තයි) වුත්තං, වදාලස්සෙක; දුතියං, විතීයවතුණය
තෙම; වඩිදුච්චරිතවසෙන, වාග්දුශ්චරිත වෙනතාවගේ සාමප්‍රියයෙන්;
(වුත්තං, වදාලස්සෙක; 0)

9. v. හසෙසු, හයයන්හි; පඨමවතුකෙක, ප්‍රථමවතුකෙයෙහි;
ජාතිය, ප්‍රතිසන්ධිය; නොහොත් - සකකියන්ගේ උත්පතතිය; පටිච්ච,
නිසා; උප්පන්නං, උපන්නාවූ; හයං, බිය; ජාතිහයං, ජාතිහය නම;
සෙසෙසුපි, ජරහයං යනාදි සෙසුපදයන්හිදු; එසෙවනයො, මෙකී නය
බදු නය ඇත්තේය; නොහොත් - මේ නයම පැමිණවියයුත්තේය;
තතියවතුකෙක, තාතීයවතුකෙයෙහි; වත්තාරි භයානිති, යනු; මහා
සමුද්දෙ, මහාසමුද්දෙයෙහි; උදකං, ජලයට, ඔරොහන්නාසා, බැසගන්න
නුට; වුත්තහයාති, වදාල බියනුයි; මහාසමුද්දෙ, මහාසමුද්දෙයෙහි; මහිඤ
විවි නාම, මහිඤ නම් රූල; සසියොජනාති, සැටයොදන්නැත්;
උක්කච්ඡති, උලැහිවැ යෙයිල; ගඛගාවිවි නාම, ගඛගා නම් රූල;
පණ්ණාසං, පණ්ණයොදන්නැත්; රොහණවිවි නාම, රොහණ නම් රූල;
වත්තාලිසයොජනාති, සතලිස්යොදන්නැත්; උක්කච්ඡති කිර, උලැහිවැ
යෙයිල; එවරූපා, මෙබදුවූ; උමයො, රූල; පටිච්ච, නිසා; උප්පන්නං
හයං, උපන්නිය; උභයං නාම, උමහය නම; කුමභිලනො,
කිඹුලන් හෙතුකොටගෙනැ; නොහොත් - කිඹුලන් කෙරෙන්; උප්පන්නං
හයං, උපන්නිය; කුමභිලහය කුමභිලහය නම; උදකාවටතො, ජලා
වතීයෙන් හෝ ජලාවතී හෙතුකොටගෙනැ; (දියසුලි හෙතුකොටගෙනැ
යුස්සෙති) හයං, උපන්නිය; ආවට්ඨහයං, අවතීහය නම; වණ්ඤමචෙජා,
වණ්ඤානාස නෙම; හෙවත් ව්‍යාඛිමනාස නෙම; සුසුකා වුවවති, සුසුකා
නමැයි කියනුලැබේ; තතො, ඒ ව්‍යාඛිමනාසාන් කෙරෙන් හෝ
හෙතුකොටගෙනැ; හයං, උපන්නිය; සුසුකාහයං, සුසුකාහය නම;
වතුඤ්චතුකෙක, වතුච්චතුකෙයෙහි; අත්තානුචාද හයනති, අත්තානු
චාදහය නම; අත්තානං, නමාට; අනුවදන්නාසා, නිගාකරන්නාවූ;
පාපකමමනො, පාපකමඇත්තාවූ පුද්ගලයාට; උප්පජ්ජනකහයං,
උපදනා බියයි; පරානුචාදහයනති, පරානුචාදහය නම; පරසා,
මෙරමාගේ; අනුචාදනො, නිගාකිරීම් හෙතුවෙන්; උප්පජ්ජනකහයං,
උපදනා බියයි; දණ්ඨහයනති, නම; අගාරිකාසා, ගෘහස්ථයාහට; රඤ්ඤ,
රජනුචිසිත්; පවත්තනදණ්ඨං, පවත්වනලද දඬුයමද; අගාරිකාසා,
ප්‍රවුජ්ජනාහට; විතයදණ්ඨං, විතයෙහි පැණවූ දඬුයමද; පටිච්ච, නිසා;
උප්පජ්ජනකහයං, උපදනා බියයි; දුග්ගතිහයනති, නම; වත්තාරො,
වතුර්විධවූ; අපාසෙ, අපායදුර්ගිත්; පටිච්ච, නිසා; උප්පජ්ජනකහයං,
උපදනා බියයි; ඉති, යථොක්ත නයිත්; ඉමෙති වතුති වතුකෙකති, මේ
වතුර්විධවතුකෙයන් කරණකොටගෙනැ; සොලස මහාභයාති නාම,
සොලොස් මහත්භය කෙනෙක් නම; කථිතාති, වදාරනලදහ.

9. vi. දිට්ඨිවතුකෙක, දූෂිතවතුකෙයෙහි; තිබ්බරූපකදිසි නාම,
තිබ්බරූපකත්මි ඇති දූෂිතයක්; කථිතා, වදාරනලදය; තත්, ඒ පදයන්
අතුරෙන්; සුවදික්ඛං, සුවදික් දෙක; සයං, නමා විසිත්; කතකති,

කරනලද්දී; වෙදනං, වෙදනාව; අත්තනො, ආත්මවශයෙන්; සමනු පසුකො, නැවත නැවත බලනුවහට; වෙදනාය එව, වෙදනාව විසිත්ම; වෙදනා, වෙදනානොමෝ; කතාති, කරනලද්දී; උප්පන්නා දිට්ඨි, උපන්දූෂ්ටියයි; එවඤ්ඤා සති, මෙසේත් උපන් දූෂ්ටියක් ඇති කල්හි; තස්සා වෙදනාය, ඒ වෙදනාවගේ; පුබ්බෙපි, ඉපදීමට පෙරත්; අත්තිතා, අතීතිය; ආපජ්ජති, පැමිණෙයි; ඉති, එහෙයින්; අයං (දිට්ඨි), මේ දූෂ්ටිතොමෝ; සස්සතදිඤ්ඤා නාම, ශාශ්වතදූෂ්ටි නම් ඇති දූෂ්ටිය; හොති, වේ; සංඛතො ථෙතනොති, යනු; සච්චතො, සත්ත්වශයෙන; චිරතො, ස්ථිරවශයෙන; පරං කතනති, යනු; පච්චුප්පන්නාවෙදනතො, පුනරුත්ථානාවෙදනාව කෙරෙත්; අඤ්ඤං, අත්තනු; වෙදනාකාරණං, වෙදනාව කරුණුකොට ඇති; වෙදනාත්තානා, වෙදනා සංඛාරාන ආත්මය; (වෙදනං අත්තානං සීද පායසී වෙදනං, වෙදනාව; අත්තානං, ආත්මයයි කොට;) සමනුපසුකො, පුනපුනා බලනුවහට; අඤ්ඤාය වෙදනාය, අතික් වෙදනාවකින්; අයං වෙදනා, මේ තොමෝ; කතාති, කරනලද්දී; උප්පන්නා, උපන්; දිඤ්ඤා, දූෂ්ටියයි; එවං සති, මෙසේ ඇති කල්හි; පුරිමාය, පළමුවැන්න; කාරණවෙදනාය, කාරණානුවු වෙදනා වගේ; උචෙත්ථෙ, විනාශය තෙමේ; ආපජ්ජති, පැමිණෙයි; ඉති, එහෙයින්; අයං, මේ දූෂ්ටි තොමෝ; උචෙත්ථෙදිට්ඨි නාම හොති, උචෙත්ථෙදූෂ්ටි නම් වේ; සයං කතඤ්ඤා පරං කතඤ්ඤාති, යනු; යථාච්ඡින්නතොව, යථොක්තවුම; අත්තන, අතීතෙන්; උපසිංසං, උපාසීයක්; සයං, තමා විසින්; කතං, කරනලද්දී; උපසිංසං, උපාසීයක්; පරෙන, මෙරමා විසින්; කාං ඉති, කරනලද්දී; ගණනතො, ලබ්ධිග්‍රහණය කරනුවහට; උප්පන්නා, උපන්; දිඤ්ඤා, දූෂ්ටියක් වේද; අයං, මේ දූෂ්ටි තොමෝ; සස්සතචෙත්ථෙදිට්ඨි නාම, ශාශ්වතචෙත්ථෙදූෂ්ටි නම; චතුර්ථා, සතර වැනිවු දූෂ්ටි තොමෝ; අකාරණා එව, නිකාරණයෙන්ම; සුචද්දකං, සුවද්දක් දෙක; හොතිති, වේයයි; ගණනතො, ලබ්ධි ගනුවහට; උප්පන්නා, උපන්; දිඤ්ඤා, දූෂ්ටියයි; එවං සති, මෙසේ ඇතිකල්හි; අයං, මේ දූෂ්ටි තොමෝ; අනෙකදිට්ඨි නාම, අනෙකදූෂ්ටි නම; එත්ථ මේ චතුර්ථා නිදේශයෙහි; සෙසං, සෙස්ස; හෙතා, යට; වුත්තනායතනා, කියනලද නය ඇති බැවින්; උත්තානත්ථමෙව, නොගැඹුරුවු හෝ ප්‍රකාශවු අථ ඇත්තේමැයි; (ඉති සමාප්තියෙති.)

චතුර්කතීදේදසො, චතුර්කතීදේශය (සමතො, නිමයේසිට)

ආ ඉතිශබ්දයා නිදේශිතාථිශෙති නිපාතයෙකැ යන්නෙන් නිදේශිතාථිශෙතිවු එවං ශබ්දයා හා සමානාථිඥාත්තේයයි දක්වා ඉතිති නිදේශනෙ නිපාතොති එවං සද්දෙන සමානතොති දසෙයති (මු. ටී) එවංසද්දෙනාති නිදේශනත්තො එවංසද්දෙනාති අභිපායො (අ. ටී)

* හවාහවගෙනුපි යන මෙනින් නෙලසාතාදිහෙත්ථය කරණ කොටගෙන ප්‍රණීතරූපයෝ හටගනිද්ද එහෙයින් ඒ සාතාදිහෙත්ථය තෙමේ හව නම. හවයයි කියනලද සාතාදිහෙත්ථයම ප්‍රණීතතර

වුයේ අභිවාසියට ගියේ හෙවත් සමාධිවූයේ අභව නම. මෙයින් අභව ශබ්දයාගේ අකාරයා “අසෙකකා ධම්මා” යනාදි තන්හි මෙන් වාසයා යෙහි නුණුවැව් දක්වා. විනිශ්පක්‍ෂයෙහි භවාභව ශබ්දයෙන් සමප විපතනිනු හෝ වාසිභානිනු හෝ උක්‍ෂයහසි දතයුත්තාහ. භවාභව හෙතුපිති එක් භවනනි ජායනනි එතෙතානි භවො සපපි ආදිහෙසජ්. භවො එව පණ්ණිනතරෙ අභිවුඛො අභවො (මු. පී) භවො එව අභිවුඛො අභවො යථා අසෙකකා ධම්මානි, (අ. පී)

* **භාවනායමනා** සංඛ්‍යාන ආයතීවංශප්‍රතිපදයෙන් පැතිරැසුනු වූ පළමු කී තෘෂ්ණාත්‍රය වර්ජිතකොටැ ඇති සියලු තෘෂ්ණාව භවාභවය හෙතෙකොටැ ගෙනැ හෙවත් සමපතනිවිපතනි වාසිභානින් හෙතෙකොටැ ගෙනැ උපදියයි කියනලද්දී දතයුතු. මෙද යුතු භාවනාරාමනා අරියවංසප්පහෙය්‍යතනා වා පුරිමතණ්හතනය වජ්ජා සංඛ්‍යා තණ්හා භවාභවහෙතු උපපජ්ජනිති වූතනානි වෙදිතඛ්‍යා (මු. පී) දුතියසමිං පකෙඛ භවාභවසද්දෙන සමපතනිවිපතනියො වූඛිභානියො වා වූතනානි වෙදිතඛ්‍යා (අ. පී)

* **එතාය** යනු ඡන්ද්‍රදිගගතියෙනි. අගතියෙනි යනු අයුක්ත ගතියෙනි, අප්‍රතිරූපක්‍රියාවෙහි යන අර්ථය. න ගවජනනි යනු නො පවතිත්, ඒ ඒ ක්‍රියාව නොකෙරෙත් යන අර්ථය. **ඉමිනා** යනු ඡන්ද්‍රදි අගතිගමනයෙනි, ඡන්ද්‍රදීන් අතුරෙන් යම් අගතියෙකින් නිමිත වේද ඒ අගතියෙන් යැම පැවැත්ම යථානිමිතගමන නම එතායානි ඡන්ද්‍රදිඅගතියා, න ගවජනනි න පවත්තනනි තං තං ක්‍රියං න කරෙන්නති අත්‍යො, ඉමිනානි ඡන්ද්‍රදිනා අගතිගමනෙන, ඡන්ද්‍රදීසු යෙන නිනෙතා තෙන ගමනං යථානිත්තගමනං (මු. පී) අගතියානි අයුක්තගතියා අපපතිරූප ක්‍රියායානි අත්‍යො (අ. පී)

* සෝවාත් මගින් ප්‍රතිත වන **අපට්ඨපයඝාසයෝ** නම්, අනිත්‍යවූ පඤ්චස්කන්ධයෙහි නිත්‍යයැ යන සංඤ්චිපයඝාස - විත්තචිපයඝාස - දූෂට්ඨිපයඝාසයෝය, දුඃඛවූ පඤ්චස්කන්ධයෙහි සුඛයැ යන දූෂට්ඨිපයඝාසයැ, අගුහවූ පඤ්චස්කන්ධයෙහි ශුභයැ යන දූෂට්ඨිපයඝාසයැ, අනාත්මවූ පඤ්චස්කන්ධයෙහි ආත්මයැ යන සංඤ්චිපයඝාස, විත්තචිපයඝාස, දූෂට්ඨිපයඝාසයෝද යන මේ අවදෙහනුයි.

* රාජතො යනාදින් දැක්වූ භය තෙමේ රාජවොරුදින් නිමිති කොටැ ඇත්තේ වේද එමෙන් උච්ඡිමි ආදින් නිමිතිකොට ඇති විත්තොත්‍රාසය **උච්ඡිමිභයාදිය** නම. “උච්ඡිමිභයනතිධො භික්ඛවෙ කොටුපායාසස්සෝතං අඛිවචනං” යනාදිය වදළ හෙයින් කොටුපායාසයැ ඔඟදරිකත්‍වයැ පඤ්චකාමගුණයැ මාගම්හුයැ යන මොව්හු හෝ යථා ක්‍රමයෙන් **උච්ඡිමිභය කුම්භිලභය ආවට්ඨභය සුසුකාභය** නමැයි දතයුතු. ඔවුනතුරෙන් පඤ්චකාමගුණගුණයෙහිද මාතෘශ්‍රාමගුණයෙහිද ඒ වතුන් ඇසුරැකළ ඡන්දරුගයාගේ ගැන්ම දතයුතු. ඔඟදරිකත්‍වය නම්

ලොහය මැයි රාජානි ආදිනා රාජාදිනිමිනෙතා විය උමිආදි නිමිතෙතා විතනුනාසො උමිආදිහයං, උමිභයනනි බො කොටුපායා සසෙස'තං. අබිවචනනනි ආදිවචනනො කොටුපායාස ඔදරිකතන පඤ්චකාමගුණ මානුගාමා වා, තත් පඤ්චකාමගුණ මානුගාමග්ගහණො තනනිසසිත ජ්‍යෙදරාගග්ගහණං වෙදිනබ්බං, ඔදරිකතනඤ්ච ලොහොව (මු. ටී) කොටුපායාස පෙ මානුගාමා වා උමිආදිහයනනි යොජනා, පඤ්චකාමගුණග්ගහණො මානුගාමග්ගහණො ව (අ. ටී)

* උත්තෙපනියාදි කමීය විනයදණ්ඩ නම උකෙකපනියාදි කමම. විනයදණ්ඩං (මු. ටී)

* අථබො තිබ්බරුසකො පරිබ්බාජකො යෙන භගවා පෙ ඵලා ඵනදවොව කිනනුබො හො ගොතම සයං කතං සුබදුක්ඛනනි? මාහෙවං තිබ්බරුසකානි භගවා අවොව යනාදින් තිදුනවභීයෙති ආ බැවින් තිබ්බරුසකදිසියෙ වදුරනලදි (මු. ටී) සුවදුක් දෙක සවයං කාතයැ යනාදි දූෂිතොමෝ අන්‍යවු දූෂිතනිකයන්ට ඉදින් ඇති මැයි. ඵනමුදු ඵබ්බවු දූෂිතයක් ඇති තිබ්බරුසක පිරිවැජ්ජා බුදුන් කරා ඵලමි විතාලේනුසි ඵ් දූෂිතොමෝ තිබ්බරුසක දූෂිතමැයි වදුරනලදුයැ සයංකතං සුබදුක්ඛනනි ආදිකා දිසි යදිසි අඤ්ඤා සමපි දිසිගතිකාතං අත්ථව, තිබ්බරුසකො පන තථාදිසිකො භගවනතං උපසංකම්මකා පුච්ඡති සා දිසි තිබ්බරුසකදිසිති වුත්තා තෙනාහ තිබ්බරුසකො පෙ ආගතත්තනාති (අ. ටී)

10.

i පඤ්චකාමදේශස යසමා යෙසං සංකායදිට්ඨිආදිනි අප්ප භිනානි තෙ භවගෙහපි නිබ්බතෙන ඵනානි ආකඛ්ඛිකා කාමහවෙ යෙව පාතෙනති තසමා ඔරමහාගියසංයොජනානිති වුත්තාති. ඉති ඵනානි පඤ්ච ගවජනං න වාරෙනති ගතං පන ආනෙතනී. රූප භෞදිනිපි පඤ්ච ගවජනං න වාරෙනති ආගතං පන න දෙනති, භෞදෙසො පඤ්ච ලග්ගනිසෙන සංඛතා, අනුප්පිට්ඨපිට්ඨන පන සලාති වුත්තා. වෙතොබ්බාති විතතස්ස ථබ්භාවා කච්චරභාවා බාණ්ණිකභාවා.

ii සසුරි කඛ්ඛනිති සසුරි සරිරෙ වා ගුණෙ වා කඛ්ඛනි, සරිරෙ කඛ්ඛමානො වනතිංසවරලක්ඛණ පටිමණ්ඩිතං. නාම සරිරං අත්ථි නුබො නත්ති කඛ්ඛනි, ගුණෙ කඛ්ඛමානො අනිත්තානාගත පට්ඨප්පනනිපානනසමත්ථං සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤා අත්ථි නුබො නත්ති කඛ්ඛනි. ඒ විඤ්චනිති විවිත්තො කිච්ඡති දුක්ඛං ආපජ්ජති විඤ්චනි වජ්ඣං න සංකෙකානි, නාබ්බුච්චනිති, ඵවමෙතනති අබ්බොක්ඛං න පටිලභති, න සමපසිදනිති ගුණස්ස බතරිකා නිබ්බිච්ඡිච්ඡ භාවෙන පසිදිතුං අනාචිලො භවිතුං න සංකෙකානි, ධම්මෙති පරිසන්තිධම්මෙ ව පටිවෙධධම්මෙ ව, පරිසන්තිධම්මෙ කඛ්ඛමානො තෙපිට්ඨං බුබ්බවනං වතුරාසිති ධම්මකානිසංභංගානිති වදනති

අප්‍රීතුවෝ එතං නාප්‍රීති කඛ්ඛති, පටිච්චෙධධමෙම කඛ්ඛමානෝ විපසංගා නිසංසෙ, මග්ගො නාම මග්ගනිසංසෙ, එලං නාම සබ්බසම්මාර්ගපටිතිසංගො නිබ්බානං නාමාති වදන්ති තං අප්‍රීතුවෝ නාප්‍රීති කඛ්ඛති, සික්කාස කඛ්ඛමානෝ අබ්බිලසික්කා නාම අබ්බිතනං සෙ, අබ්බසංඝසික්කා නාමාති වදන්ති සා අප්‍රීතුවෝ නාප්‍රීති කඛ්ඛති.

iii වෙනසො විනිබ්බාති විතතං බණ්ඩො මුඛිසං කඛ්ඛා විස ගණනන්ති වෙනසො විනිබ්බා, කාමෙති වජ්ජකාමෙපි කිලෙස කාමෙපි, කාමෙති අතතතො කාමෙ, රූපෙති බ්බිධා රූපෙ, යාව දස්සන්ති සත්තකං ඉප්පති තතතකං, උදරවදෙහකන්ති උදරපුරං තඤ්ඤි උදරං අවදෙහනතො උදරාවදෙහකන්ති වුවවති. සෙසං සුඛන්ති මඤ්චපිඨසුඛං උතුසුඛං වා, පසංසුඛන්ති සථාසමපටිවතතකං සසන්තංසං දක්ඛිණපසං වාමපසංගං සුඛං හොති එවං උපපන්නා සුඛං, මිඛසුඛන්ති නිදදු සුඛං, අනුසුතෙතාති සුතපසුතො විහරති, පණ්ඩායාති පස්සිමා. සිලෙනාති ආදිසු සිලන්ති චතුසාසිසුඛිසිලං, වතන්ති වතසමාදානං, තපොති තපවරණං, චූහමච්ඡිසන්ති මෙළුනවිරති, දෙවො වා හවිසාමිති මහෙසකං දෙවො වා හවිසාමි, දෙවඤ්ඤතෙවොති අපොසකංදෙවෙසු වා අඤ්ඤතෙ, කුසලධර්මෙ ආවරන්ති නිවාරන්ති නිවරණාති, මාතා ජීවිතා වොරොපිතා හොතිති මනුසංගා සකප්පිකා මනුසංගා ජීවිතා වොරොපිතා හොති, පිතාපි මනුසංපිතාව, අරහාපි මනුසං අරහාව, දුෂ්ඨා විතෙතනාති වධිකවිතෙතන.

iv සඤ්ඤිති සඤ්ඤා සමබ්බි, අරොගොති නිවෙවා, ඉත්ථෙකෙ අභිවදන්ති ඉත්ථං එකෙ අභිවදන්ති එවමෙකෙ අභිවදන්ති අත්ථො, එතතාවතා සොලස සඤ්ඤිවාදු කපිතා. අසඤ්ඤිති සඤ්ඤා විරතිතො, ඉමිනා පදෙන අභි සඤ්ඤිවාදු කපිතා, තර්ඛපදෙන අභි නෙවසඤ්ඤිනාසඤ්ඤිවාදු කපිතා, සතො වා පන සත්තස්සාති අථවා පන විජ්ජමානස්සෙව සත්තස්ස, උච්ඡේදන්ති උපච්ඡේදං, විනාසන්ති අදස්සනං, විහවන්ති හවිවිගමං, සබ්බාතෙතාති අඤ්ඤ මඤ්ඤවෙවචනාතෙව. තස්ස වෙ ජනා උච්ඡේදං දිට්ඨිං ගණනන්ති ලාභි ව අලාභි ව, ලාභි අරහතො දිබ්බින වක්ඛුනා වුති. දිස්වා උපපත්ති. අපසංගොතො සො වා වුතිමත්තමෙව දස්සං සකෙකාති න උපපාතං සො උච්ඡේදදිට්ඨිං ගණනාති, අලාභි කො පරලොකං ජානාතිති කාමසුඛබ්බිතාසං සථා රූකං පරාණාති පතිතාති න පුන විරූහන්ති එවං සත්තාති ආදිනා තකෙකන උච්ඡේදං ගණනාති, ඉධ පන තණ්හාදිසිතං වසෙන තථා ව අඤ්ඤථා ව විකපෙසමාව උපපන්නා සත්ත උච්ඡේදවාදු කපිතා. තෙසඤ්ඤි ඉදං සබ්බභවවනං. දිඨ්ඨමමනිබ්බානං වා පනෙ'කෙති එස්ස දිඨ්ඨමමොති පවචකං බමෙමා වුවවති, තස්ස තස්ස පටිලබ්භන

භාවසේන'තං අභිවචනං, දිශධම්මෙ නිබ්බානං දිශධම්මනිබ්බානං,
ඉමසමාසෙව අත්ත භාවෙ දුක්ඛා වූපසමනති අසෝ, ඉදං
පඤ්චනනං දිශධම්මනිබ්බානවාදානං සබ්බතචචනං.

v. වෙරැති වෙරවෙනනා, බ්‍රහ්මනාති විනාසා, අක්කන්තනිති
අනඤ්චාසනා, අපට්ඨසාති දස්සනසචන පටිකකුලතාස න පියාසි
තඤ්ඤා, විනෙන්නුමපි පටිකකුලතනා මනෝ ජතස්මිං න අපෙතිති
අමනාපො, වෙරබ්බුලොති බ්බුචෙරෙ, වජ්ජබ්බුලොති බ්බුචෙරෙසො.
ආජීවකභසනති ආජීවං ජීවිතවුතනිං පටිච්ච උපපන්නං භසං, තං
අභාජිකස්සපි හොති අනභාජිකස්සපි, තස්ස අභාජිකෙන තාව
ආජීවෙනතු බ්බුං අකුසලං කිතං හොති අථ'ස්ස මරණසමසෙ
නිරසෙ උපසභනෙන භසං උපපජ්ජති, අනභාජිකෙනාපි බ්බු
අනෙසනා කතා හොති අථ'ස්ස මරණකාලෙ නිරසෙ උපස
භනෙන භසං උපපජ්ජති ඉදං ආජීවකභසං නාම. අසිලොක
භසනති ගරභාසං, පටිසංසාරජ්ජභසනති කතපාපස්ස පුග්ගලස්ස
සනතිපනිතං පටිසං උපසංඝකම්මනස්ස සාරජ්ජසබ්බාතං භසං
උපපජ්ජති ඉදං පටිසංසාරජ්ජභසං නාම, ඉතරවසං පාකට්ඨෙව.

vi දිශධම්මනිබ්බානවාදෙසු පඤ්චති කාමගුණෙහිති මනාපිය
රූපාදිති පඤ්චති කාමකොඤ්ඤාසෙති බ්බුතෙති වා, සමපට්ඨතොති
සුදු අපට්ඨතො, අලලිතො හුදා, සමබ්බිද්ධතොති සමනනාගතො,
පටිච්චාරෙහිති තෙසු කාමගුණෙසු ආදාසුධං ඉද්ධියාති වාරෙති
සඤ්චාරෙති ඉතොවිතො ව උපනෙති, අථවා පන ලලති රමති
කිලෙති. එස්ස ව දුට්ඨා කාමගුණා මානුස්සභාවෙව දිබ්බා ව,
මානුස්සභා මනිශාකාමගුණසද්ධිසා දඤ්ඤා, දිබ්බා පරනිමිති
වසවනතිදෙව රාජස්ස කාමගුණසද්ධිසාති. එවරූපෙ කාමෙ උපගතං
ති තෙ පරම දිශධම්මනිබ්බානාපසතො හොතිති වදනති, තස්ස
පරමදිශධම්මනිබ්බානනති පරමං දිශධම්මනිබ්බානං, උතතමනති
අසෝ.

vii දුතියවාරෙ හුදා අභාවසෙන අනිවචා, පටිපිලනසෙන
දුක්ඛා, පකතිජ්ඣනසෙන විපට්ඨාමධම්මාති වෙදිතබ්බා, තෙසං
විපට්ඨාම'ඤ්ඤාථානාවාති තෙසං කාමානං විපට්ඨාම සබ්බාතා
අඤ්ඤාථානාවා, ංමපි මෙ අහොසි තමපි මෙ නිද්ධිති වුත්තනසෙන
උපපජ්ජනති සොකපට්ඨෙවදුක්ඛචෙදමනස්සපාසාසා. තස්ස අනෙතා
නිජකායනලකඛණො සොකො, තනතිස්සිතලාලපලකඛණො
පට්ඨෙවො, කාසපට්ඨිලන ලකඛණං දුක්ඛං, මනෝවිඤ්ඤානලකඛණං
චෙදමනස්සං, විසාදලකඛණො උපාසාසො. විතකතිතනති අහිති
රෙපනවසෙන පවතොතිවිතකෙකා, විවාරිතනති අනුමජ්ජනවසෙන
පවතොති විවාරො, එතෙන එතනති එතෙන විතකෙකන ව
විවාරෙන ව එතං පඤ්චකානං බලොඤ්ඤං සකණ්ඨකං විස බාහුති,

පිතිගතනනි පිතිමෙව, වෙනසො උපමිලාපිතනනි විතතස්ස උපමිල භාවකරණං, වෙනසො ආනොගොති කානා වුඩාය නසමිං සුඛෙ පුනපුනං විතතස්ස ආනොගො මනසිකාරොති සෙසං සබ්බස්මිං උත්තානස්මෙවාති.

පඤ්චකනිද්දෙසො

10. j. පඤ්චකනිද්දෙසො, පඤ්චකනිද්දේශයෙහි; යසමා, යම්හෙය කිත්; යෙසං, යම් පුද්ගලකෙනෙකුන් විසින්; සක්කායද්විභාදිති, සත්කායද්වයාදීහු; අපභිනානි, ප්‍රතිනතොකරනලදහුද; භවකොපි, භවාග්‍රයෙහි පවා; නිබ්බතො, උපන්තාවු; තො, ඒ පුද්ගලයන්; එතානි, තෙල සත්කායද්වයාදීහු; ආකඞ්ඝිනි, හයා; කාමභවෙයෙව, කාමභව යෙහිමැ; පානෙනානි, හෙළද්ද; තසමා, එහෙයින්; (තානි, ඒ ද්වයාදීහු; ට) ඔරුභාගිය සංයොජනානිති, ඔරුභාගිය සංයොජනහසි; වුත්තානි, උත්තායහ; ඉති, එහෙයින්; එතානි පඤ්ච, තෙල සත්කායද්වය ආදි කොට ඇති පඤ්චාරුභාගිය සංයොජනයෝ; ගච්ඡන්තං, රුවාරුවුමු නම් ලද උඩු අතට යන්නාවු පුද්ගලයා; න වාරෙනානි, නොවලහන්, ගතං පන, උඩුඅතට ගියාවු පුද්ගලයා වනාහි; ආනෙනානි, කාමධාතුව කර පමුණුවන්; රුපරාගාදිති පඤ්ච, රුපරාගය ආදිකොට ඇති පඤ්චවිධඋභාගිය සංයොජනයෝද; ගච්ඡන්තං, රුවාරු බුමු කරා යන්නාවු පුද්ගලයා; න වාරෙනානි, නොවලහන්; ආගතං පන, කාමධාතුව කරා එනට; න දෙනානි, නොදෙන්; රුගාදයො, රුගාදීහු; පඤ්ච, පඤ්චවිධ වුමු යෝතුමු; ලක්ඛනභේත, ආලම්භනයෙහි ලගන වන අපියෙන්; සඛ්ඛා, සඛ්ඛ නම්හු; අනුපටිඝභේත පන, අනුපටිඝ වන අපියෙන් වනාහි; සලලානි, ශල්‍යහසි; වුත්තා, වදුරනලදහ; වෙනොබ්බානි, නම්; විතතස්ස, විතතයාගේ; එඛ්ඛවා, ස්නාබ්ධිභාව යෝගි; හෙවත් දුඝ්ඛාවුහසි; කච්චරභාවා, කසල බැවුහසි; බාණුක භාව, කණුබැව් හුල්බැවුහසි.

10. ii. සන්ධි කඛ්ඛනිති, යනු; සන්ධිසරීරෙ වා, ශාස්තෘන් වහන්සේගේ රූපකලෙවරයෙහි හෝ; ගුණෙ වා, ගුණයෙහි හෝ; කඛ්ඛනි, සැක කෙරෙයි; සරීරෙ, ශාස්තෘශරීරයෙහි; කඛ්ඛමානො, සැක කරනුයේ; බන්ධංසවරලක්ඛණ පටිමණ්ඩිතං, වාත්‍රිංශවර මහාපුරුෂ ලක්ෂණයෙන් ප්‍රතිමණ්ඩිතවු; සරීරං නාම, සිරුරක් නම්; අත්ති නුබො, ඇත්තේ දෙ; තත්ති (නුබො), නැත්තේ දෙ; ඉති, මෙසේ; කඛ්ඛනි, සැකකෙරෙයි; ගුණෙ, ශාස්තෘගුණයෙහි; කඛ්ඛමානො, සැකකරනුයේ; අනිතානාගත පටිවුප්පත්තානානසමස්සං, භූතභවිෂ්ඨවිමානාකාලත්‍රය දුන්මෙහි සමත්වු; සබ්බසුද්ධාසුද්ධාසුද්ධං, සවත්තුවනෙක්; අත්ති නුබො, ඇත්තේදෙ; තත්ති (නුබො), නැත්තේදෙ; ඉති, මෙසේ; කඛ්ඛනි, සැක කෙරෙයි; විචිකිච්ඡනිති, යනු; විචිතනොතා, විමසනුයේවැ හෝ විමසමින්; කිච්ඡනි, වෙහෙසෙයි; දුක්ඛං, දුකට; ආපජ්ජනි, පැමිණෙයි; විචිච්ඡිතං, නිශ්චය කරන්ට; න සකෙකානි, නොහැකිවෙයි; නාබිමුච්චනිති, යනු;

එතො, තෙල දෙතිස්මහාපුරුෂලක්ෂණය නොහොත් සවන්නුවණ; එවං ඉති, එසේමැයයි; අධිමොක්ඛං, නිශ්චයයක්; න පටිලහති, නොලබයි; න සංසිද්ධතීති, යනු; ගුණෙසු, බුබුදුගුණයන්හි; ඔතරිත්වා, බැසගෙනැ; නිබ්බිවිතිච්ඡායෙන, නිරුක්තියෙන්; පසිද්දුං, පහදින්න; අනා විලො, නොකැලඹී සිතැත්තෙක්; හවිතුං, වන්ට; න සකෙකාති, නොහැකිවේ; ධම්මෙති, යනු; පරිසන්නධම්මෙ ව, පයභීජනධම්මෙතිද; පටිවෙධධම්මෙ ව, ප්‍රතිවෙධධම්මෙතිද යනුයි; පරිසන්නධම්මෙ, පයභීජන ධම්මෙති; කඛිමානො, සැකකරනුයේ; කෙපිටකං, ත්‍රිපිටකයයි නම් ලද; බුබ්බවතං, බුබ්බවතය; චතුරසීති ධම්මකධානසහස්සානීති, සුවාසු දහසක් ධම්මකධානකෙනෙකැයි; වදනති, කියත්; එතං, තෙල බුබ්බවතය; අඤ්ඤාබො, ඇත්තේදෝ; නඤ්ඤා (නුබො), නැත්තේදෝ; ඉති, මෙසේ; කඛිති, සැකකෙරෙයි; පටිවෙධධම්මෙ; ප්‍රතිවෙධධම්මෙති; කඛිමානො, සැකකරනුයේ; විපස්සනා නිස්සන්ධො, විදග්ගිතාවගේ ආනා භංගය; මඤ්ඤා නාම, ආයතීයායීය නම; මඤ්ඤා, මාගීයාගේ; නිස්සන්ධො, ආනාභංගය; එලං නාම, ශ්‍රාමාණ්ණප්ල නම; සබ්බසංඛාර පටිනිස්සංගො, සියලු සංඝකාරධම්මයන් පරිත්‍යාජනයට කාරණවූයේ; නිබ්බානං නාම, නිව්‍යාණය නම; ඉති, මෙසේ; වදනති, යෙති; තං, ඒ ප්‍රතිවෙධධම්ම නෙමේ; අඤ්ඤාබො, ඇත්තේදෝ; නඤ්ඤා (නුබො), නැත්තේදෝ; ඉති, මෙසේ, කඛිති, සැකකෙරෙයි; සංඝෙ කඛිති, යනු; උජ්ජුපටිපන්නාති ආදීතං, යනාදීවූ; පදනං වසෙන, පදයන්ගේ වශයෙන්; එවරුපං, මෙබඳුවූ; පටිපදං, ප්‍රතිපදාවට; පටිපන්නා, පිළිපත්; වත්තාරො මග්ගසා, චතුර්විධවූ මාගීසංයෝගය; වත්තාරො ඵලසාති; චතුර්විධවූ ඵලසංයෝගය යන; අභ්‍යන්තරං පුග්ගලානං, අභ්‍යන්තරවූ ආයතී පුග්ගලයන්ගේ; සමුහභූතො, සමූහවූ; සංඝො නාම, සංඝනෙමේ නම්; අඤ්ඤාබො, ඇත්තේදෝ; නඤ්ඤා (නුබො), නැත්තේදෝ; ඉති, මෙසේ; කඛිති, සැකකෙරෙයි; සිත්තාය, ශික්ෂාවෙහි; කඛිමානො, සැකකර නුයේ; අධිසීල සිත්තා නාම, අධිසීලශික්ෂාවක් නම්; අධිවිත්තං පෙ අධිපක්ඛානසිත්තා නාම, අධිප්‍රඥාශික්ෂාවක් නම්; (අඤ්ඤා) ඉති, ඇතැයි; වදනති, යෙත්; සා, ඒ ශික්ෂා නොමෝ; අඤ්ඤාබො, ඇද්දෝ; නඤ්ඤා (නුබො), නැද්දෝ; ඉති, මෙසේ, කඛිති, සැකකෙරෙයි.

10. iii. වෙනසො විනිබ්බානා නම්; විත්තං, සිත; බන්ධනා, බැඳ; මුසියං කන්ධා විස, මුඡ්චිගත දෑයක් මෙන් කොටැ; (මුට මොලවා ගත්තක්නු මෙන් කොටැ යුග්ගෙයි) ගණහනති, ගනිද්ද; ඉති, එහෙයින්; වෙනසො විනිබ්බානා, වෙනසො විනිබ්බානා නම්නුයි; කාමෙති, යනු; චන්ද්‍රිකාමෙපි, වස්තුකාමයෙහියැ; කිලෙසකාමෙපි, කෙලසකාමයෙහියැ; කායෙති, යනු; අත්තනො, තමාගේ; කායෙ, කයෙහිය; රූපෙති, යනු; බහිරුරූපෙ, පිටත්හිවූ රූපයෙහිය; යාවදන්තති, යනු; යත්තනං, යම් පමණ භෝජනය; ඉච්ඡති, කැමැති වේද; තත්තනං, එපමණවූ භෝජනයයි; උදරාවදෙහනනති, යනු; උදරපුරං, බඩපුර යනුයි; හි, සැබව; තං, ඒ භෝජනය නෙම; උදරං, බඩ; අවදෙහනනො, පුරාලන

වඩාලන හෙයින්; උදරාවදෙනකනති, උදරාවදෙනකයයි, වුවවනි, කියනුලැබේ; **සෙසාසුඛනති**, යනු; මඤ්චපිඨසුඛං, හැඳපුටුවලින් ජනිතවූ සුවයයි; (නොහොත් - හැඳපුටුවල හෝනනුව හිඳිනුවහව උපදනා සුවයයි x) උතුසුඛං වා, සෘතුච හෙතුකොටැ උපන් සුවය හෝයි; **පසාසුඛනති**, පාඨිවසුඛය නම්; යථාසම්පරිවත්තකං, යම් යම් ඇලයකට පෙරලෙමින්; නොහොත් යම්යම් පරිද්දෙකින් ඇලයට පෙරළී; සයනනසා, හෝනනුව; දකඤ්ඤපසාමාමපසානං, දකඤ්ඤ පාඨිවමාමපාඨිවයන්ගේ; සුඛං, සුඛයෙක්; හොති, වේද; එවං, එපරිද් දෙන්; උපනනසුඛං, උපන්සුවයයි; **මධසුඛනති**, නම්; නිද්දසුඛං, නිද්දසුඛයයි; අනුසුත්තොති, යනු; යුත්තපායුත්තො, ඉතා උත්සාහ ඇත්තේවැ; විහරති, වාසයකෙරෙයි; පණ්ඩායාති, යනු; පඤ්ඤිතා, ප්‍රාචීනාකොටැ යනුයි; සිලෙනාති ආදිසු, යනාදින්හි; (විනිවජ්ජයෝ වෙදි තබො, විනිස දතයුතුයි, ට) **සීලනති**, සීල නම්; වතුපාරිසුඛිසීලං, වතුර්විධපාරිසුඛිසීලයයි; **වතනති**, වුත නම්; වතසමාදානං, දුහත සමාදන්වීමයි; **තපෙනි**, තපස් නම්; තපවරණං, තපවරණයයි; (කඳුවන්පිරිම හෝ වැරකිරිමසේයි) **බ්‍රහ්මවරියෙනති**, බ්‍රහ්මවරියා නම්; මෙටුන විරති, මෙටුන්දම්සෙවීමෙන් වැලැක්වෙයි; දෙවො වා භවිස්සාමිති, යනු; මහෙසකඛදෙවො වා, මහෙසාකාසදෙවියෙක් හෝ; භවිස්සාමි, වන්නෙමි; දෙවඤ්ඤතඤ්ඤවාති, යනු; අපෙසකඛදෙවෙසු, අලොකාකාස දෙවියන් අතුරෙන්; අඤ්ඤතරො වා, එක්තරා දෙවියෙක් හෝ වන්නෙමි; (යෙ ධම්මා, යම් ධම්මකෙනෙක් ඔ;) කුසලධම්මෙ, කුසල්දහමුත්; ආවරනති, අවුරන්ද; නිවාරනති, වලකද්ද; ඉති, එහෙයින්; (නෙ ධම්මා, ඒ ධම්මෝ ඔ) **නිවරණාති**, නිවරණ නම්නුයි; මානා ජීවිතා වොරෙපිතා හොතිති, යනු; මනුස්සෙත, මිනිසත්ඛව ලද්දක්නු විසින්; සකජනිකා, නමා ප්‍රසවය කලාව; මනුස්සමානා, මිනිස්මවක්; ජීවිතා, ජීවිතෙත්‍රිය කෙරෙන්; වොරෙපිතා, තොරකරනලද්දි; හොති, වේ; පිතාපි, පිය නෙමේද; මනුස්සපිතාව, මිනිස්පියනෙමේමැයි; අරහාපි, රහතන්වහන් සේද; මනුස්සඅරහාව, මිනිස්රහතන්වහන්සේමැයි; දුඝෙන විතෙකනාති, යනු; වධකචිත්තෙන, වධකචිත්තයෙනි; හෙවත් තසනුකැමැති සිතිනි.

10. iv. **සඤ්ඤිති**, නම්; සඤ්ඤසමඛති, සංඥවෙන් සමන්විත පුද්ගලතෙමේයි; අරොගොති, නම්, නිවෙවා, නිත්‍ය වේ; ඉන්ධෙක අභිවදනති, යන්නෙහි; ඉන්ධං එකෙ අභිවදනති, යනු පදවෙජ්දයයි; එවං, මෙසේ; එකෙ, ඇතැම් දෘෂ්ටිවාදිකෙනෙක්; අභිවදනති, ප්‍රකාශ කෙරෙන් යන; අන්ධො, අභිධි; එතනාවතා, මෙපමණෙකින්; සොලස සඤ්ඤිවාදො, සොලොස්වාදැරැමිවූ සංඥිවාදයෝ; කපිතා, වදුරනලදහ; **අසඤ්ඤිති**, නම්; සඤ්ඤවිරහිනො, සංඥවෙන් තොරවූ පුද්ගල තෙමේයි; ඉමිතා පදෙන, අසඤ්ඤි යන මේ පෙදෙන්; අභි සඤ්ඤිවාදො, අභිවිධවූ සංඥිවාදයෝ, කපිතා, වදුරනලදහ; තනියපදෙන, නුත්වන තෙවසඤ්ඤිතාසඤ්ඤි යන පදයෙන්; අභි, අභිවිධවූ; තෙවසඤ්ඤි

නාසංකල්පවාද, නොවසංකල්පවාදයෝ; කථිකා, වදාරනලදහ; සතො
 වා පන සත්තස්සානි, යනු; අපවා පන, එයින් අන්‍යවූද, විඤ්ඤානස්සව,
 විද්‍යානවුමැ; සත්තස්ස, සත්තයාගේයි; උචෙත්දනානි, නම්; උපචෙත්දං,
 උපචෙත්දයයි; විනාසනානි, නම්, අදස්සනං, අදභීතයයි; විභවනානි,
 නම්, භවවිගමං, විද්‍යානවු භවයෙන් පහවීමයි; සබ්බානි, සියලු;
 එතානි, උචෙත්ද විනාස විභව යන තෙල වචනයෝ; අසුඤ්ඤාමසුඤ්ඤා
 වෙවචනානෙව, අන්‍යොන්‍යපඨානවචනයෝමැයි; තත්ථ, ඒ පඤ්ඤාවිධි
 දූෂිත් අතුරෙන්; x නොහොත් - තත්ථ, ඒ මිථ්‍යාදූෂිත ගත් පුද්ගලයන්
 අතුරෙන්ම; ලාභි ව, අභිඥඥනලාභි පුද්ගල තෙමේද; අලාභි ව, අභිඥ
 ඥනලාභි නොවූ පුද්ගල තෙමේද; චෙ ජනා, උභයජනයෝ තුමු;
 උචෙත්දදිභිං, උචෙත්දදූෂිතය; ගණ්ණානානි, ගනින්; ලාභි, අභිඥඥන
 ලාභිවූ පුද්ගල තෙමේ; දිබ්බික වක්ඛනා, දිව්‍යවක්ඛන අභිඥඥනයෙන්;
 අරහතො, රහතන්වහන්සේගේ; චුතිං, චුතිය; දිස්වා, දෑක; උපපතනං,
 ප්‍රතිසංකය; අපස්සනො, නොදක්නේවැ; (උචෙත්දදිභිං ගණ්ණානි,
 උචෙත්දදූෂිතය ගනී; 0) යො වා, යම් පුද්ගලයෙක් හෝ; චුතිමත්තමෙව,
 චුතිවිත්තමාත්‍රයමැ; දඬුං, දක්නට; සන්තොති, හැක්කේද; උපපාතං,
 ප්‍රතිසංකය; දඬුං, දක්නට; ත, නොහැක්කේද; සො, ඒ පුද්ගල තෙමේ;
 උචෙත්දදිභිං, උචෙත්දදූෂිතය; ගණ්ණානි, ගනී; අලාභි, අභිඥඥනය
 නොලත් පුද්ගල තෙමේ; පරලොකං, පරලොව; කො, කවරෙක්;
 ජානාති, දනීද; ඉති, මෙනෙහිකොටැ; (අලාභි කො යන පදවය
 එක් පදයක් කොටැ මුම්මවාචායෙහි යි අපිය නොමැනවි.) කාම
 සුඛබ්බිකාය, කාමගුණ පිළිබඳ සුවයෙහි ගිජුවනබැවින්; රුක්ඛපණ්ණානි,
 රුක්පත්; පතිතානි, හුණුවානු; පුත, නැවත; යථා න විරුහනති,
 යම්සේ නොවැඩෙද්ද; එවං, එමෙන්; සත්තා, සත්තයෝ; (පුත, නැවත;
 න විරුහනති, නොහඬගනින්; ඉති ආදිනා, මේ ආදිවූ; තකෙකන,
 තකිවශයෙන්; උචෙත්දං, උචෙත්දදූෂිතය; ගණ්ණානි, ගනී; ඉධ පන,
 මේ පඤ්ඤාකාරිදේශයෙහි වනාහි; තණ්හාදිභිනං, තෘෂ්ණාදූෂිතේන්;
 වසෙන, සාමථ්‍යයෙන්; තථා ව, එපරිද්දෙන්ද; අසුඤ්ඤා ව, කායයාගේ
 හෙදයෙන් මුල් සුඛ්වෙන් යනාදිවූ අත් පරිද්දෙකින්ද; විකප්පතොව,
 විතකිතය කොටමැ; උප්පන්නා උපන්; සත්ත උචෙත්දවාද, සත්ත
 විධවූ උචෙත්දදූෂිත; කථිකා, වදාරනලදහ; හි, ඒ සැබව; තෙසං, ඒ
 සත්තවිධ උචෙත්දවාදයන් අතුරෙන්; ඉදං, සතො වා පන සත්තස්ස
 යනාදි වචනය; සබ්බභවවනං, සබ්බසංසාරීම් වශයෙන් වදාළ වචනයයි;
 නොහොත්; ඉදං, සතො වා පන සත්තස්ස යනාදිවූ මේ වචනය; තෙසං,
 ඒ සත්තවිධ උචෙත්දවාදයන්; සබ්බභවවනං, හකුළුවා වදාළ වචනය;
 දිඨ්ඨමමනිබ්බානං වා පනෙකෙති, යන; එත්ථ, මේ වචනයෙහි; දිඨ්ඨ
 ධමමොති, නම්; පච්චක්ඛධමමො, ප්‍රත්‍යක්ෂවූ නිසංසානාර්ථවස්ථායකය;
 චුච්චති, කියනුලැබේ; තත්ථ, ඒ ඒ භූමියෙහි; පටිලඛිතන භාවස්ස,
 පිළිලත් අත්බැව්නුගේ; එතං, තෙල දිඨ්ඨමම යන වචනය; අභිවචනං,
 නමයි; දිඨ්ඨමම, දූෂිතත්ම සබ්බාන ඉතාත්මභාවයෙහි; (ප්‍රත්‍යක්

පනතානම්භාවයෙහි සේයි.) නිබ්බානං, නිවන; දිඨධම්මනිබ්බානං, එනම් වේ; ඉමෙයමිංයෙව අනත්තභාවෙ, මේ ප්‍රත්‍යක්ෂවූ ආත්මභාවයෙහිමැ; දුක්ඛා, දුඃඛයෙන්; වුපසමනති, සන්සිද්ධිය යන; අනේවා, අපීඨි; ඉදං, දිඨධම්මනිබ්බානං යන මේ වචනය; පඤ්චන්තං, පඤ්චවිධවූ; දිඨධම්මනිබ්බානවාදනං, දූෂටධම්මනිභ්‍යවාදයන්ගේ; සංඝගහවචනං, සංඝෙෂපතිරිම් වශයෙන් වදාළ වචනයයි; නොහොත් - හකුළුවා වදාළ වචනයයි.

10. v. වෛශනි, නම්; වෙරවෙනනා, දුශ්චරිතවෙනනාවෝසි; බ්‍යසනාති; නම්; විනාසා, විනාශයෝසි; අකඛිනතීති, නම්; අනඛිවාසනා, නොඉවසීමුනයි; අපපියොති, අප්‍රියපුද්ගල නෙමේ නම්; දසුසකසවන පටිකකුලනය, දැකීමඇසීමිනි පිළිකුල්වන බැවින්; (දැකීම ඇසීම විසින් පිළිකුල්වනබැවින් යනු යොජනායි x) න පියාසිතබ්බො, ප්‍රියකවැටි නුඹු පුද්ගලනෙමේයි; විනේනකුමපි, සිතන්ටත්; පටිකකුලනයා, පිළිකුල් වන බැවින්; මනො, සිත; එතස්මිං, තෙල පුභුලනු කෙරෙහි; හෝ තෙල අරමුණෙහි; න අපෙපති, නොවැඩේද; ඉති, එහෙයින්; අමනාපො, අමනාප නම; වෙරබ්‍රහ්මොති, නම්; බ්‍රහ්මවෙරො, බොහෝවූ සතුරන් හෝ වෙරඇති පුභුල්නෙමේයි; වජ්ජබ්‍රහ්මොති, නම්; බ්‍රහ්මදෙසො, බොහෝවූ වරද ඇති පුභුල්නෙමේයි; ආජීවකභයනති, නම්; ආජීවං, ජීවිකාව; ජීවිතවුනං, දිව්වැටුම; පටිච්ච, නිසා; උප්පන්නං, උපන්නාවූ; භයං, භීතියයි; තං, ඒ දිව්වැටුම නිසා උපදනා බිය; අගාරිකස්සපි, ගෘහස්ථයාහවත්; අනගාරිකස්සපි, ප්‍රවුජිතයාහවත්; හොති, වේ; තත්ථ, ඒ ගෘහස්ථප්‍රවුජිතයන් අතුරෙන්; අගාරිකෙන, ගෘහස්ථයා විසින්; තාව, (වක්තව්‍යානන්තරයෙන්) පළමුකොට; ආජීවහෙතු, දිව්වැටුම නිමිති කොටැගෙනැ, බ්‍රහ්ම, බොහෝවූ; අකුසලං, පඬි; කතං හොති, කරන ලද්දේවේද; අථ, එකල්හි; අස්ස, ඒ ගෘහස්ථයාහව; මරණසමයෙ, මැරෙන සෙමෙහි; නිරයෙ, නිරය; උප්පභනෙන, ගති නිමිති වශයෙන් එළඹ සිටි කල්හි; භයං, බිය; උප්පජ්ජති, උපදී; අනගාරිකෙනාපි, ප්‍රවුජිතයා විසි නුත්; බ්‍රහ්ම, බොහෝ වූ; අනෙසනා, අයොග්‍ය ප්‍රත්‍යයපයෙඝීෂණොනොමෝ; කතා හොති, කරනලද්දී වේද; අථ, එකල්හි; අස්ස, ඒ පැවිද්දහව; මරණකාලෙ, මැරෙන සෙමෙහි; නිරයෙ, නිරය; උප්පභනෙන, ගතිනිමිති වශයෙන් එළඹ සිටි කල්හි; භයං, බිය; උප්පජ්ජති, උපදී; ඉදං, මෙකියනලද්දේ; ආජීවක භයං නාම, ආජීවක භය නම; අසිලොකභයනති, නම්; ගර්භාභයං, ගැරභීමෙන් උපදනා බියයි; පරිසසාරජ්ජභයනති, නම්; කතපාපස්ස, කළ පටි ඇති; පුග්ගලස්ස, පුද්ගලයා; සන්තිපතිතං, ඔසලාවූ; පරිසං, පමිදී කරු; උප්පභනමනාස්ස, එළඹෙනුච්චව; සාරජ්ජසංඛාතං, සාරද්දයයි කියනලද; භයං, බිය; උප්පජ්ජති, උපදී; ඉදං, මෙකියනලද්දේ; පරිසසාරජ්ජභයං නාම, පරිසසාරජ්ජභය නම; හෙවත් පිරිස් මැද වැද තැනිගන්නා බිය නම; ඉතරවයං, තදිතරවූ මරණභය දුකීතිභයවය නෙමේ; පාකට්මෙව, උත්තානමැයි.

10. vi. දිශධම්මනිබ්බානවාදෙසු, දූෂටධම්මනිථිඤ්චාදයන්ති; (විනිච්ඡයො වෙදිනබ්බො, විනිස දහයුතු; 0) පඤ්චනි කාමගුණෙතිති, යනු; මනාපියරූපාදිති, මන වුඵභුතාචු හෝ මන වඛනාචු රූපාලබ්බන ආදිකොටැ ඇති; පඤ්චනි, පඤ්චවිධචු; කාමකොඨාසෙති, කාම කොඨාසයන් කරණකොටැ ගෙනැ; බකිනෙති, කාමබකිනයන් කරණකොටැ ගෙනැ හෝයි; සමපටිනොති, යනු; සුට්ඨි, මනාකොටැ; අපටිනො, ප්‍රිණ්හයට පැමිණියේ වැ; අලලිතො හුත්වා, ඇළහේ බැලුනේවැ යනුයි; සමබ්බිභුතොති, යනු; සමන්තාගතො, යුක්තාචුයේවැ යනුයි. පරිවාරෙතිති, යනු; තෙසු කාම ගුණෙසු, ඒ කාමකොඨාසයන්ති; යථාසුඛං, පහසු පරිද්දෙන්; (කැමැති පරිද්දෙන්සේයි) ඉන්ද්‍රියාති, පඤ්චාදියෙන්; වාරෙති, මෙහෙයයි; සඤ්චාරෙති, හසුරුවයි; ඉතොවිතො ව, ඔබ්බෙනාබද; උපනෙති, එළවයි; අථවා පන, එසේ හොත් නමුදු; ලලිති, ලාලිනිය කෙරෙයි; රමති, රමණය කෙරෙයි; කිලිති, ක්‍රීඩා කෙරෙයි; ඉති (අන්තො), මේ අර්ථය වේ; එත්ථ ව, (එ වාක්‍යාරම්භශ්ලෝභකයි) මේ කාමගුණෙති යන පාඨයෙහි; කාමගුණා, කාමකොඨාසයෝ; මානුස්සකා වෙව, මිනිස් ලෙවිතිචු කාම කොඨාසයහුද; දිබ්බා ව, දිව්‍යචු කාම කොඨාසයහුදයි; දුට්ඨා, ඵලප්‍රකාරයහ; (නත්ථ, නදුහය කාමකොඨාසයන් අතුරෙන් 0) මානුස්සකා, මිනිස් ලෙවිතිචු කාම කොඨාසයෝ; මකිඤ්චාමගුණසදිසා, මහාමකිඤ්චාමගුණෙති කාම කොඨාසයන් හා සදායහු; දඨබ්බා, දත යුත්තාහ; දිබ්බා, දිව්‍ය චු කාමකොඨාසයෝ; පරතිමම්භවසවතති දෙවරජස්ස, පරතිර්මිත වශවතීතිදෙවරජයාහේ; කාමගුණ සදිසාති, කාමකොඨාසයන් හා සදායහයි; (දඨබ්බා, දත යුත්තාහ 0) ති, ඒ සැබව; එවරූපෙ, මෙබදුචු; කාමෙ, පඤ්චකාම කොඨාසයන්; උපගතං, එළඹියහු; තෙ, ඒ දූෂටගතිකපුද්ගලයෝ; (තොහොත් හෙති, ඒ කාම කොට්ඨාසයන් කරණකොටගෙනැයි සන්තයි 0) පරමදිශධම්මනිබ්බානප්පතො, ප්‍රත්‍යක්ෂතනාත්මභාවයෙහි ප්‍රකාෂටචු නිථිඤ්චයට පැමිණියේ; හොතිති, වේයයි; වදනති, යෙත්; තත්ථ, ඒ පරමදිශධම්මනිබ්බානප්පතො යන වචනයෙහි; පරම දිශධම්මනිබ්බානනාති, නම්; පරමං, ප්‍රකාෂට චු උතුම්චු; දිශධම්ම නිබ්බානං, ප්‍රත්‍යක්ෂතනාචු ආත්මභාවයෙහි නිථිඤ්චයයි; උත්තමනති, උතුම් ය යන; අන්තො, පරමශබ්දයාහේ අර්ථයි.

10 vii. දුතියවාරෙ, දෙවනවරෙහි, හුත්වා, ඇතිවැ; අභාවටෙය්න, නැතිවන හෙයිත්; අනිවචා, අනිත්‍යයහ; පටිච්චිකටෙය්න, නැවත නැවත පිඩා කරන හෙයිත්; දුක්ඛා, දුඃඛයහ; පකතිජනනටෙය්න, පියවි බැව් පියන හෙයිත්; විපරිණාමධම්මානි, විපරිණාමධම්මයහයි; වෙදිනබ්බා, දතයුත්තාහ; තෙසං විපරිණාමඤ්ඤාඨාභාවාති, යනු; තෙසං කාමානං, ඒ කාමයන්හේ; විපරිණාමසඤ්ඤාතා, විපරිණාමයෙහි නියතලද; අඤ්ඤාඨාභාවා, අත්‍යඨාභාවයෙහි; හෙවත් - අන් පරිද්දෙන් විමෙති; මේ, මට, යම්පි,

යම් වස්තුවෙක්; අහොසි, විද; තමපි, ඒ වස්තු තෙමේද; මෙ, මව; තැනිති, තැනැති; වුත්තනයෙන, කී නසින්; සොකපරිදෙවදුකඩදෙමනසුපායාසා, ශොකපරිදෙව දු:බ ද්‍යොමිනසා උපායාස ධර්මයෝ; උපපජ්ජනති, උපදිත්; තත්, ඒ ශොකාදින් අතුරෙහි; සොකො, ශොකය තෙම; අනෙතා නිජ්ඣායනලකිණො, විත්තාභ්‍යන්තරය දඩාලන ලක්ෂණ ඇත්තේ වේ; පරිදෙවො, පරිදෙවය තෙම; තනනිසිතලාලපලකිණො, ඒ ශොකය ඇසුරුකළ දෙබව එ බව හෝ විලාප ගැසීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ වේ; දුකං, කායිකදු:බය තෙම; කායපටිපිටුනලකිණං, සිරුර පුනපුනා පෙළුන ලක්ෂණ ඇත්තේ වේ; ද්‍යොමනසං, ද්‍යොමිනසාය තෙමේ; මනෝවිසානලකිණං, විත්තපීඩා ලක්ෂණ ඇත්තේ වේ; උපායාසො, උපායාස තෙමේ; විසාදලකිණො, විත්තයාගේ කායඝ්‍රාසමභාවලක්ෂණ ඇත්තේ වේ; (විත්තයාගේ අප්‍රසාද භාවලක්ෂණ ඇත්තේ වේ යනු යෝජනායි) නොහොත් - විත්තයාගේ දෑඩ් විඩාවෙන් හැකිලිය බැව් ලක්ෂණ ඇත්තේ වේ; විතකකිතනති, නම්; අභිතිරොපනවසෙන, අරමුණෙහි සමප්‍රයුක්තධර්මයන් නගාලීම් කෘත්‍යයෙන්; පවතො, ප්‍රවෘත්තවූයේ; විතකො, විතකී නම; විවාදිතනති, නම්; අනුමජ්ජනවසෙන, අරමුණු පිරිමැදීම් කෘත්‍යයෙන්; පවතො, ප්‍රවෘත්තවූයේ; විවාරො, විවාර නම; එතෙන එතනති, යනු; එතෙන විතකෙකන ව, තෙල විතකීය කරණකොට ගෙන ද; විවාරෙන ව, තෙල විවාරය කරණකොට ගෙන ද; එතං පස්මජ්ඣානං, තෙල ප්‍රථමධ්‍යානය; ඔලාරිකං විය, ඔදාරිකයක්නු මෙන්; සකණ්ටකං විය, කණ්ටක සහිතයක්නු මෙන්; බායති, වැටහෙයි; පිතිගතනති, යනු; පිතිමෙව, ප්‍රිතිතොමෝමැයි; චෙනසො උපපිලා විතනති, යනු; විතතස්ස, විතතයාගේ; උපපිලභාවකරණං, ඉපිලෙන බැව් කිරීමයි; (විතතයාගේ නොසන්සුන් බව කිරීමයි සේයි.) චෙනසො ආභොගොති, යනු; ඥානා වුට්ඨාය, දැනෙනන් නැග; තස්මිං සුඛෙ, ඒ දැනත් සුවයෙහි; පුනපුනං, පුනපුනා; විතතස්ස, සිත්නුගේ; ආභොගො, ආවර්තයයි; මතසිකාරො, මෙනෙහිකිරීමයි; (ඉති සමාපති යෙති නිපාතයි) සෙසං, සෙසු පද සමුදය තෙමේ; සබ්බත්, ඇමතන්ති; උත්තානත්ථමෙව, නොගැඹුරු අරුත් ඇත්තේ නොහොත් - ප්‍රකට මැයි; (ඉති කුණ්ඩලපයඝ්‍රායයි)

පඤ්චකතිදේශො, පඤ්චකතිදේශය තෙම; (සමනො, නිමයේදී;)

* ආගමනය කරන්ට නොදෙත් යනු ප්‍රතිසංකිලිගණවශයෙන් ආගමනයට ප්‍රත්‍යයනු නොවෙත් යන අර්ථය දනවනු. **ආගනනුං පන න දෙනතිති** ආගමනය පව්‍යා න භොගනිති අත්‍යො දඨබ්බො (මු. ටී) ආගමනය පටිසංකිලිගණවසෙනාති අභිපජායො (අ. ටී)

* **අවදෙහනතො,** යනු කුස පුරුලීමෙන් මස් වැඩීමට හෙතුවන බැවින්ද උපවයන හෙයින් හෙවත් වඩාලනහෙයින් වඩ්ඪනය කරන හෙයින් යුග්ගේයි. අවදෙහනතොති පුරුණෙන මංසුපවයහෙතුවාය ව උපවයනතො (මු. ටී) උපවයනතොති වඩ්ඪනතො (අ. ටී)

* සමකාලයෙහි බොජුන් කිසි නිමවා හෝනනුට යම් සුවයෙක් වේද එහෙයින් තදර්තුසුබය සෙයසුබ නමැයි උක්තයි. හෝනා ඉරියව් සුවය යන අර්ථය ගිහිකාලෙ භුඤ්ඤා සයනාසා සුබං හොතිති නං උතුසුබං සෙයසුබනති වුතං, සයනිරියාපථසුබනති අත්ථො (මු. ටී)

* වුත නම් ධුතාභයෝයි. තපස් නම් කඳුවන්හුයි. විශ්වීය හෝ තපස් නම්. ශීලග්‍රහණයෙන් කඳුවන් මෙවුන්දමවිරතීන් ගෘහිත වන බැවින් තපස් බ්‍රහ්මවය්‍යාවන්ගේ ග්‍රහණය නොකටයුතුයයි ඉදින් කියා නම් අන්‍ය ශීලයක්හු කෙරෙන් වෙනස් කොට තපස් බ්‍රහ්මවය්‍යාවන්ගේ දෙවතියට කාරණකිය ගැන්ම දක්වන හෙයින් හෝ ශාසනයෙන් වාහ්‍යවූ තපස්බ්‍රහ්මවය්‍යාවන්ගේ ද පඤ්චවිධ චිතිබ්‍රහ්ම ප්‍රවානතිය දක්වන හෙයින් හෝ එසේ නොකියයුතුයි. යම්හෙයකින් සස්තෙන් පිටත්හිවූ තවුස් පිරිවැජ්ජන්ගේ අවිභිංසාදි ගොවුතාදි දුෂකරකෘතිය මෙථුන විරතීහු යථාක්‍රමයෙන් ශීලාදීහු වෙද්ද එ තවුස් පිරිවැජ්ජෝ තව්ච්ච වුතයනුදු දෙවතිකායයක් ප්‍රාථමික කොට රකිද්ද එහෙයින් අභිඥාලාභිකයෙන් තකිණයෙන් වෙනස්වූ ශ්‍රද්ධාරූපි ආදිකොට ඇති අන්පරිද්දෙකින්ද, “යතො බො පෙ උච්ඡ්ජති” යනාදි වශයෙන් විනාකිණය කොට යන අදහසයි. වතගති බුතඛයාති තපොති ඛනිකවතනාති, විරියං වා, සීලග්‍රහණෙන ඛනිකවතනමෙථුන විරතීනං ගතිතතතා තපබ්‍රහ්මවරියයනහණං න කතතබ්බනති වෙ, න, අඤ්ඤාසීලතො විසෙසෙනා තපබ්‍රහ්මවරියානං දෙවතනාකාරණෙන ගහණස්ස දස්සනතො බාහිරානඤ්ඤස්ස චිතිබ්‍රහ්මස්ස පච්ඡාදස්සනතො වා, තෙසඤ්ඤා අවිභිංසාදිගොවතාදි දුෂකරකාරකා මෙථුනවිරතියො යථාකමං සීලාදීති, තාති ව තෙ දෙවතිකායං පණ්ඩාය වරනතීති. අඤ්ඤා වා සචාරූචිආදීති යතො බො හො අයං අතතා රූපි වානුමමහාදුතිකො මානාපෙතතිකසමහවො කායස්ස හෙද උච්ඡ්ජතීති ආදිනා විකප්පෙනා (මු. ටී) අඤ්ඤාථාති ලාභිතො තකකතතො ව අඤ්ඤාපසකාරො ගතිතොති නං දස්සනතො සචාරූචිආදීති ආහ (අ. ටී) * මෙහි අනුශ්‍රැති වශයෙන් ශ්‍රද්ධාව හෙවත් ඇදහීමද ජාතිසමරණඤ්ඤා වශයෙන් රූපියද වේ. ආදිගබ්දසාමථ්‍යයෙන් ක්ෂාන්ති ආදීන්ගේ සම්ප්‍රගය වේ අනුස්සවතො හි සද්දහනං රූපිවතං පන ජාතිස්සරඤ්ඤාණෙනොපි හොති. ආදිසද්දහන ඛනිආදීනං සම්මහො (අ. ටී)

* ව්‍යසන්යන් අනුරෝධ සුතිව්‍යසන භොගව්‍යසන රොගව්‍යසන ග්‍රහණයෙන් තනනිමිත්තකොට ඇති ශොකාදීහු ගෘහිතයහසි දුෂ්ටව්‍යයහසි බ්‍යසනෙසු සුතිභොගරොගව්‍යසන ගහණණෙන තනනිමිත්තා සොකාදයො ගතිතාති දට්ඨබ්බො (මු. ටී)

* මූලටිකාවෙහි දස්සනසවනෙසු පටිකකුලනා දස්සනසවන පටිකකුලනා යන සප්තමිත්තපුරුෂසමාසාථීය නොසලකා යොජනා දීන්හි අර්ථය.

* අසෞභ්‍යාදිනවහිදේශයෙහිද පඤ්චවිධ ආදිනවයන් කරණකොට ගෙන ආදිනවයන්ට කාරණභූතවූ අසෞභ්‍යයම හෙද කොට වදාරනලද්දී දතයුතු. නොහොත් අසෞභ්‍යය මුල්කොට ඇති අප්‍රියත්‍යාදීන්ට හෙතුභූතවූ දුෂ්කාර දුභිමිතාදි දෙෂයෝ හෙවත් එබඳුවූ කායවාචිමනොදුශචරිතයෝ වදාරනලද්දී දතයුතු. එත් ච ආදිනවෙහි පඤ්චිකිතෙසං කාරණභූතා අකකනනියෙව භික්ෂුකා කපිතාති වෙදිතබ්බා. අකකනනි මූලකා වා අපරියතාදිහෙතුභූතා දුක්කටදුක්ඛා සිත්තාදිදෙසා (මු. පී) අකකනනිමූලං එතෙසනති අකකනනි මූලකා, දුක්කටදුක්ඛාසිත්තාදිදෙසා තාදිසාති කායචචිමනොදුච්චරි තාති (අ. පී)

* මිථ්‍යාජිවය නිමිතිකොට ඇති මරණකාලයෙහි උපන් භය ආජීවක භය නමැයි කියනලදී. ආජීවිකාභයං යන පාඨයෙහි වතාති ප්‍රත්‍යයයන්ගේ නොඉපැදීම නොලැබීම දක්නනුගේ ආජීවිකාව නිමිති කොට ඇති විතේතාත්‍රාසයයැ යන අර්ථය දතයුතු. මිථ්‍යාජිව නිමිතං මරණකාලෙ උපපන්නභයං ආජීවකභයනති වුත්තං, ආජීවිකාභයනති පන පාඨෙ පච්චයානුපපත්තිං පසංතො ආජීවිකා නිමිතේතා විතත්‍රාත්‍රාසොති අත්‍යො දඨබෙබ්බා (මු. පී) මේ විචරණවයයෙන් පෙළ පොත්හි ආජීවකභයං ආජීවිකාභයං යන පාඨවයයක් ඇති බැව් හඟවා.

* කිච්චිශබ්දය තෙම සිලොකකමැයි කොට තත්ප්‍රතිපක්ෂවූ අකිච්චිශබ්දය තෙම අසිලොක නම. එහෙයින් ගරභාභයං යි විවෘතයි. කිච්චිසද්දො සිලොකනති තප්පටිපකේන අසිලොකං අකිච්චි (සද්දො). තෙතාහ ගරභාභයනති (මු. පී)

* උප්පිලාචිත නම උදග්‍රතා (ඔදවැනිබැව්) සංඛ්‍යාත නොසන් හුන්බවයි. වික්ෂේපයට නොසන්හුන්බවට හෙතුවූ හෝ ප්‍රීතියගේ ප්‍රවාතනි ආකාරයෙකි. මෙහි උදග්‍රතාසංඛ්‍යාත අව්‍යුපශාන්තභාවය ඔෆ්ඛත්‍යසංඛ්‍යාත අව්‍යුපශමය නොවේ. ප්‍රීතියගේ මැ පැතිරපැවැත්ම සතිතබ්වයයි කියනලද අශාන්තසවභාවය කී උප්පිලාචිතනති උදග්‍රතාසංඛ්‍යාතො අවුපසමභාවො, අවුපසමහෙතුභූතො වා පීතියා ආකාරො (මු. පී) උදග්‍රතා සංඛ්‍යාතො අවුපසමො න උච්චව සංඛ්‍යාතොති පීතියා එව සවිපචාරිකතා සංඛ්‍යාත අසන්තසභාවමාහ, අවුපසමහෙතුභූතොති විකේපහෙතුභූතො. පීතියා ආකාරොති පීතියා පවත්නිආකාරො (අ. පී)

* සිංහලපොත්හි “උබ්බිලාචිතං” යන පාඨය දක්නාලැබේ. හේ විමසියයුතුයි.

11

i ජනකනිදේද්දසෙ යසමා කුමො වා කොඩවසෙන සද්දිපත් මාසී වා සද්දිපත්මාසිකාස කලහං විගහහං විවාදං ආපජ්ජති, තසමා කොඩාදසො විවාදමූලානිති වුත්තා.

ii ජඤ්ජරාග නිදේද්දසෙ කාමගෙහසිත්තනා ජඤ්ජරාගං ගෙහසිත්ත මමොති සබ්බගතො වට්ඨා පුත්ත පභෙදතො දසෙකුං මනාපිසෙසු රුපෙසුති ආදි වුත්තං, තස්ස මනාපිසෙසුති මනවඩ්ඪනකෙසු ඉභෙසු. විරොධො ඵව විරෝධවස්සුති, අමනාපිසෙසුති අතිභෙසු, අගාරවෙසු අගාරවොති ගාරවචිරිතිතො, අපපටිසෙසාති අපපටිසෙසො අනිව වුත්තති. ඵස්ස පන සො හික්කු සස්සි ධරමාගෙන නිසු කාලෙසු උපසානං න යාති, සස්සි අනුපාහතෙ වඩ්ඪකමගෙන සඋපාහතො වඩ්ඪකමති, නිවෙ වඩ්ඪකමෙ වඩ්ඪකමගෙන උවෙව වඩ්ඪකමෙ වඩ්ඪකමති, ගෙසා වසගෙන උපටි වසති, සස්සදස්සනසාගෙන උගො අංසෙ පාරුපති, ජතනං ධාරෙති, උපාහනං ධාරෙති, නිහායති, උවොරං වා පසාඨං වා කරොති, පටිතිබ්බුතෙ වා පන වෙතිසං වද්දිතුං න ගවජ්ජති වෙතිසස්ස පසුඤ්ඤායනසාගෙන වුත්තං සබ්බං කිරොති, අයං සස්සි අගාරවො නාම, සො පන ධම්මෙසවණෙ සංස්සුභෙ සකකවචං ධම්මං න සුණාති සමුලලපනතා නිසිදති න සකකවචං ගණනාති අයං ධම්මෙ අගාරවො නාම, සො පන ථෙරෙන හික්කුනා අනජ්ඣභෙසා ධම්මං දෙසෙති පසුභං කථෙති වුච්ඡති හික්කු සට්ටනතො ගවජ්ජති නිසිදති නිසිදති දස්සපෙලජ්ඣිකං වා හස්ස පෙලජ්ඣිකං වා කථෙති සංසමපෙක උගො අංසෙ පාරුපති ජතතු පාහනං ධාරෙති අයං සංසො අගාරවො නාම, ඵකතික්කුසමිමසි හි අගාරවෙ කතෙ සබ්බසංසෙ කතොව හොති. නිසෙසා සික්ඛා පන අසුරසමාගොව සික්ඛාස අගාරවො නාම, අපමාදලක්ඛණං අනනුප්‍රාප්තසමාගො අපමාදෙ අගාරවො නාම, දුට්ඨං පටිසන්ධාරං අකමෙතනො පටිසන්ධාරෙ අගාරවො නාම.

iii පටිභානියා ධම්මොති පටිභානිකරා ධම්මො, කමමාඤ්චනාති නවකමම වා විවරවිවාරණාදිසු වා කමමසු අභිරති සුත්ත පසුත්තනා. භස්සාඤ්චනාති නිරවජානකථාවසෙන භස්සෙ සුත්ත පසුත්තනා. නිද්දරමනාති නිද්දර සුත්තපසුත්තනා. සබ්බගණිකා ඤ්චනාති සබ්බගණිකාස සුත්තපසුත්තනා. සංසග්ගඤ්චනාති සවන සංසග්ගෙ දස්සනසංසග්ගෙ සමුලලාපසංසග්ගෙ පටිභානියාසංසග්ගෙ කාසසංසග්ගෙති පසුච්චිතෙ සංසග්ගෙ සුත්තපසුත්තනා. පපසුච්චා රාමනාති තණ්හාමාන දිසිපපෙසුච්ච සුත්තපසුත්තනා. සොමනසසුප විවාන්දිසු සොමනසෙසන සබ්බං උපවිවරනනිති සොමනසසුපවිවාන්. චක්කුනා රුපං දිඤ්චාති චක්කුච්ඤ්ඤාණෙන රුපං සෙසිච්චා, සොම නිසස්සානිති සොමනසසුප ආරම්භ වසෙති කාරණභුතං.

උපවිවරනීති තස්ස විවාරස්සවත්තනෙන උපවිවරනී. විතකෙතා පන තංසමපසුතෙනා චාති ඉමිනා නිසෙති ජකෙතස්ස අත්ථා වෙදිතබ්බො.

iv ගෙනසිතානීති කාමගුණනිසිතානි. සොමනස්සානීති වෙනසිකස්සධානි. දොමනස්සානීති වෙනසිකද්විකානි. උපෙකකානි අස්සද්දාණ්ණසමපසුතනා උපෙකකාවෙදනා අස්සද්දාණ්ණපෙකකානිපි එතෙසංසෙව නාමං. අත්ථි මෙ අත්තාති චාති සබ්බපදෙස්ස චා සද්දො විකප්පසත්ථො. එවං චා දිසි උපපජ්ජතිති වුත්තං හොති. අත්ථි මෙ අත්තාති වෙසා සංසාදදිසි සබ්බකාලෙස්ස අත්තනො අත්ථිතං ගණ්හාති, සච්චතො ජෙතතොති භූතතො ච ජිරතො ච, ඉදං සච්චනති සුචස්ස දලහභාවෙනාති වුත්තං හොති. නත්ථි මෙ අත්තාති අයං පන උච්චදදිසි සතො සත්තස්ස තස්ස තස්ස විභවගග භණ්ණො, අඵචා පුදිමාපි නිස්ස කාලෙස්ස අත්ථිති ගහණ්ණො සංසාත දිසි, පච්චපසන්න මෙව අත්ථිති ගහණ්ණො උච්චදදිසි, පච්චමාපි අතිතානාගතෙස්ස නත්ථිති ගහණ්ණො හසමනො ආහුතිසොති ගතිත දිසිකාතං. විස උච්චදදිට්ඨි, අතිතෙසෙව නත්ථිති ගහණ්ණති අභිච්ච සමුප්පන්නිකසෙසෙව සංසාතදිසි, අත්තනාච අත්තානං සස්සජානාමිති සස්සද්දාකකකිසිසෙන ඛකෙ අත්තාති ගහණ්ණො සස්සද්දාය අවසෙ සකඛකෙ සස්සජානනතො අත්තනා ඉමං අත්තානං සස්සජානාමිති එවං හොති. අත්තනා චා අනත්තානනති සස්සද්දාකකිං සෙව අත්තාති ගහණ්ණො ඉතරෙ ච චත්තාරෙ ඛකෙ අනත්තාති ගහණ්ණො සස්සද්දාය තෙසං ජානනතො එවං හොති. අනත්තනා චා අත්තා නනති සස්සද්දාකකිං. අනත්තාති ඉතරෙ ච චත්තාරො ඛකෙ අත්තාති ගහණ්ණො සස්සද්දාය තෙසං ජානනතො එවං හොති. සබ්බාපි සංසතුච්චද දිසිසොච.

v. චද්ද වෙදෙසොති ආදසො පන සංසාතදිසියා එව අභිනිවෙ සාකාරා. තස්ස චද්දති චද්දො, චිචිකම්මස්ස කාරකොති වුත්තං හොති, වෙදසනීති වෙදෙසො, ජානාති අනුභවතිචාති වුත්තං හොති, ඉද්දති සං සො වෙදෙති තං දසෙස්සතුං තනු තනු දිසරතනං. කල්යාණපාපකානනති ආදි වුත්තං. තස්ස තනු තනුති තෙස්ස තෙස්ස සොතිගතිසීතිචාසනිකාසෙස්ස ආරම්භණෙස්ස චා, දිසරතනනති විරරතනං, පච්චනුහොතිති පටිසංවෙදසනී, න සො ජාතො නාහොසිති සො අත්තා අජාතිබම්මතො න ජාතො නාම, සද් විජ්ජමානොසෙචාති අත්ථො, තෙතොච අතිතෙ නාහොසි අනාග තෙපි න භද්දස්සති, සො හි ජාතො සො අහොසි, සො ච ජාසිස්සති සො භවිස්සති. අඵචා න සො ජාතො නාහොසිති සො අත්තා විජ්ජමානතො අතිතෙපි න ජාතු නාහොසි අනාගතෙපි න ජාතු න භවිස්සති. නිවෙචාති උපපාදවසරගිතො, ධුචොති පිරො සාර ගුතො, සංසතොති සබ්බකාලිකො, අවිපජිණාමධම්මොති

අතනනො පකතිභාවං අවිජ්ජනා ධම්මො කකණ්ටකො විශ්
නානසංහාරනං නාපජ්ජති. එවමයං සබ්බාසංවිදිංසි නාම කපිතා.
සෙසං සබ්බස්මිං උත්තානස්මිං වෙවාති.

෪ කකතිද්දෙසො

11. i. ජකකතිද්දෙසො, ඡටිකපදනිද්දෙයෙහි; යසමා, යම් හෙය
කින්; කුඩො, ක්‍රොධශීලියෙක්; කොධවසෙන වා, ක්‍රොධබලයෙන් හෝ;
සන්ධිපරමාසී, තමාගේ දූෂ්ටියෙහි අභිනිවේශය කළ පුද්ගලයෙක්;
සන්ධිපරමාසිනායවා, තමාගේ දූෂ්ටියෙහි අභිනිවේශය ඇති බැවින්
හෝ; (විපරිතදූෂ්ටියෙහි අභිනිවේශවනාසංකීර්ණාන වරදවා ගැන්මෙන්
හෝ, යනු යෝජනායි, තමාගේ ලබ්ධියම වරදවා ගැන්මෙන් හෝ,
යනු සන්තසිම) කලහං, කලහයට; විශාහං, විග්‍රහයට; විවාදො,
විවාදයට; ආපජ්ජති, පැමිණේද; තසමා, එහෙයින්; කොධාදයො,
ක්‍රොධාදිනු; විවාදමුලානිති, විවාදමූලයයි; වුත්තා, වදාළහ.

11. ii. ඡන්දරාගතිද්දෙසො, ඡන්දරාගපදනිද්දෙයෙහි; කාමගෙහ
සිත්තනා, කාමනාෂ්ණාසංකීර්ණාන ගෘහය ඇසුරුකළ හෙයින්; (කාම
නාෂ්ණාව පිළිබඳ බැවින් යුජ්ජෙයි) ඡන්දරාගං, ඡන්දරාගය; ගෙහසිත
ධම්මාති, ගෙහසිත ධම්මා යි; සංකීර්ණනො, සංකීර්ණ ප හෙයින්; වක්ඛා,
වදා; පුත්ත, නැවත; පභෙදනො, ප්‍රභෙදනෙයින්; දස්සෙත්තං, දක්වන්ට;
මනාපියෙසු රුපෙසුති ආදි, යනාදිය; වුත්තං, වදාළසේක;
තස්මි, ඒ පදයන් අනුරෙහි x; නොහොත් - ඒ මනාපියෙසු රුපෙසු
යනාදි පාඨයෙහිම; මනාපියෙසුති, යනු, මනවකිසිනකෙසු, මනවකින්
නාම; ඉසෙසු, ඉසාවලබ්ධිකයන්හිම; විරොධා එව, වෙරනුමැ; විරොධ
වක්ඛති, විරොධවස්තුනු නම් වෙත්; අමනාපියෙසුති, යනු; අනිසෙසු,
අනිසාවලබ්ධිකයන්හිම; අගාරවෙසු, අගාරවඩමුත්ති; (විනිවිසියො
වෙදිතබ්බො, විනිස දනසුතුයි; 0) අගාරවොති, යනු; ගාරවවිරිතතො,
ගෙරව රකිනවුයෙයි; අප්පටියොති, යනු; අප්පටියොයො, ප්‍රතිශ්‍රය
තුනු ගරුකළයුත්තන් කෙරෙත් නොරවුයෙයි; අනිවුත්තති, යටත්
පහත් පැවැතුම් නැතිකෙරෙයි; එත්ත පන, මේ සත්ව අගාරවො යනාදි
පදයන් අනුරෙහි වනාහි; යො භික්ඛු, යම් මහණෙක්; සත්ථරි, ශාස්තෘන්
වහන්සේ; ධරමානෙ, ජීවත්ව සිටිනා කලැ; තිස්ස කාලෙසු, තුන්
වේලෙහි; උපට්ඨානං, උපස්ථානයට; න යාති, නොපැමිණේද; සත්ථරි,
ශාස්තෘන්වහන්සේ; අනුපාහනෙ, වහන්නැතිකෙරෙයි; වකිකමනෙ,
සක්මන් කරන කල්හි; සඋපාහනො, වහන්නැතිකෙරෙයි; වකිකමති,
සක්මන් කෙරේද; තිවෙ, මිටිවූ; වකිකමෙ, සක්මන්මඵවෙහි; වකික
මනෙ, සක්මන් කරනකල්හි; උචෙව, උස්වූ; වකිකමෙ, සක්මන්
මඵවෙහි; වකිකමති, සක්මන් කෙරේද; ගෙසා, පහත් තෙතැ; වසනො,
වසනකලැ; උපරි, උස්තෙතැ; වසති, වෙසේද; සත්ථරි, ශාස්තෘන්
වහන්සේගේ; දස්සනසානෙ, දක්නා නෙතැ; උහො අංසෙ පාරුපති,
දෙවුර වසා පොරවාද; ඡන්තං ධාරෙති, කුඩා ඉසලාද; උපාහනං ධාරෙති,
වහන් පයලාද; නහායති, සනාතය කෙරේද; උචාරං වා, මලපැහැරීම

හෝ; පසුසාවං වා, මුත්ත හෝ; කරුණි, කෙරේද; පරිනිබ්බතෙ වා, පන, පිරිනිවන්පා වදාළ කල්හි වනාහි; වෙතියං, සෑය; වඤ්ඤා, වදිත්ව; න ගවජ්ඣි, නොයේද; වෙතියස්ස, සෑය; පඤ්ඤායනසානෙ, පැනෙන තෙතැ; චුත්තං, කියනලද; සබ්බං, සියල්ල; කාරොති, කෙරේද; අයං, මේ පුභුල්තෙමේ; සත්ථි අගාරවො නාම, ශාස්තෘන්වහන්සේ කෙරෙහි ගෞරව රහිතවූයේ නම; යො පන, යම් පුද්ගලයෙක් වනාහි; ධම්ම සවණේ, ධම්මුවණය; සංක්ඛ්ඤා, පවත්වනකල්හි; නොහොත් - ධම්ම සවණේ, ධම්මුවණකාලය; සංක්ඛ්ඤා, කොමණය කළකල්හි; සකකච්චං, සකස්කොටැ; ධම්මා, ධම්මය; න සුණාති, නොඅසාද; සමුල්ලපනොනා, බස් බෙණෙමින්; නිසීදති, හිඳිද; සකකච්චං, සකස්කොටැ; න ගණ්හාති, නොගනීද; අයං, මේ පුභුල්තෙමේ; ධම්ම අගාරවො නාම, ධම්ම කෙරෙහි ගෞරව රහිතවූයේ නම; යො පන, යම් මහණෙක් වනාහි; ථෙරෙන භික්ඛුනා, වැඩිමාළුවු මහණක්හු විසින්; අනාඤ්ඤා, ආරාධනා නො කරනලද්දේවැ; ධම්මං, ධම්මය; දෙසෙති, දෙසනාකෙරෙහිද; පඤ්ඤං, පුළුවන්පැණ; කපෙති, විසදද; වුසෙස, වයසින් වැඩි; භික්ඛු, මහණුන්; සංචොදනොනා, ගවමින්; ගවජ්ඣි, යේද; නිසීදති, හිඳිද; දුස්සපල්ලභිකං වා, වස්සුය අභාවවුගැන්වීම හෝ; හත්පල්ලභිකං වා, අත් අභාවවුගැන්වීම හෝ; කරුණි, කෙරේද; සබ්බමජ්ඣෙ, සහමැදෙහි; උතො අංසෙ පාරාපති, දෙවුර වසා පොරවාද; ජනතුපාහනං ධාරෙති, කුඩවහන් දරාද; අයං, මේ මහණතෙමේ; සංඝෙ අගාරවො නාම, සංඝයා කෙරෙහි ගෞරව රහිතවූයේ නම; හි, ඒ සැබැමය; එකභික්ඛුසම්මප්ප, එක් භික්ඛුවක්හු කෙරෙහි පවා; අගාරවො, අගෞරවය; කතෙ, කළකල්හි; සබ්බසංඝෙ, සියලු බික්ඛුහු කෙරෙහි; (අගාරවො, අගෞරවයං) කතොව, කරනලද්දේවැ; හොති, වේ; පන, පඤ්ඤානතරයෙක් දක්වනු ලැබේ; තිස්සො සිකා, ත්‍රිවිධවූ ශික්ෂාවන්; අපුරයමානොව, නොපුරන පුභුල්තෙමේවැ; සිකාය, ශික්ෂාවෙහි, අගාරවො නාම, ගෞරවරහිත වූයේ නම; අප්පමාදලක්ඛණං, අප්පමාදලක්ෂණය; අනනුබ්බාහයමානො, නොවඩන මහණ තෙම; අප්පමාදෙ අගාරවො නාම, අප්පමාදයෙහි ගෞරව රහිතවූයේ නම; දුට්ඨං, ආමිශ්ඨවූයෙහි විප්‍රකාරවූ; පටි සත්ථාරං, පිළිසදර; අකරුණොනා, නොකරනුයේ; පටිසත්ථාරෙ, පිළිසද රෙහි; අගාරවො නාම, ගෞරව රහිතවූයේ නම.

11. iii. පටිභානියා ධම්මානි, යනු; පටිභානකරා, පිරිනිමකරන් නාවූ; ධම්මා, ධම්මුයි; කම්මාරාමනානි, යනු; නවකමෙම වා, නවකමානන යෙහි හෝ; විවරවිචාරණාදිසු, සිව්වැනිමි ආදිකොටැ ඇති; කමෙමසු වා, කමානනයන්හි හෝ; අභිරති, ඉතා කැමැත්තයි; සුත්තපසුත්තනා, එහි නැබුරැවීමිවශයෙන් මනාකොටැ යෙදුණු බවයි; හස්සාරාමනානි, යනු; තිරව්නාකථාවසෙන, මාගීප්ලයන් අවුරු සිටි තෙපලිමිනුගේ වශයෙන්; හෙවත් රුජකථාදී දෙතිස් තිරිසන්කථාවශයෙන්; හස්සෙ, හඬසකයෙහි; හෙවත් බස් තෙපලිමෙහි; සුත්තපසුත්තනා, නැබුරැවීමි වශයෙන් මනාකොටැ යෙදුණු බවයි; නිද්දාමනානි, යනු; නිද්දාය,

නිද්‍රාවෙහි; යුත්තපයුත්තතා, නැබුරුපීම් වශයෙන් යෙදුණු බවයි; **සඛනණිකාරාමනාති**, යනු; සඛනණිකාය, ගණසඛනණිකාවෙහි; හෙවත් කෙලෙසුන් වශයෙන් පැවති ගණසඛනණිකාවෙහි; යුත්තපයුත්තතා, මනාකොටැ යෙදුණු බවයි; **සංසග්ගාග්මනාති**, යනු; සවණසංසග්ගෙ, සත්‍රින් ප්‍රතිසංයුක්ත කථාශ්‍රවණයෙහිත් සත්‍රින්ගේ ශබ්දශ්‍රවණයෙහිත් ආඝාදයයි කියනලද ශ්‍රවණ සංසග්ගියෙහිද; දසුන සංසග්ගෙ, සත්‍ර රූපාදීන් නිරික්ෂණයෙහි ආඝාදයයි කියනලද දර්ශනසංසග්ගියෙහිද; සමුලාපසංසග්ගෙ, මගපලතිවත් අවුරු සිටි බස්බිඤ්චිමෙහි ආඝාදයයි කියනලද සමුලාපසංසග්ගියෙහිද; පරිභොග සංසග්ගෙ, සත්‍රියක්නු කිසිවකුනව දීමගැනීමකි ආඝාදයයි කියනලද පරිභොගසංසග්ගියෙහිද; කායසංසග්ගෙ, සත්‍රිකායසංසග්ගියෙහිද කායසංසග්ගියෙහිද යන; ඉති පඤ්චවිධෙ, මෙසේ පඤ්චප්‍රකාරවූ; සංසග්ගෙ, සංසග්ගියෙහි හෙවත් ආඝාදයෙහි; යුත්තපයුත්තතා, මනාකොටැ යෙදුණු බවයි; **පපඤ්චාරාමනාති**, යනු; තණ්හාමානදිසිපපඤ්චෙසු, තාණ්හාමාන දුෂ්ටසංඝර්ෂාන ප්‍රපඤ්චබවයන්හි; යුත්තපයුත්තතා, මනාකොටැ යෙදුණු බවයි; සොමනස්සුපච්චාරාදිසු; සොමනස්සුපච්චාරාදි පදයන්හි; (විනිවජ්ජයො වෙදිතබ්බො, විනිස දතයුතුයි) සොමනස්සෙක සංඝං, සොමනස හා සමග; (යෙ ධම්මො, යම් ධම්මකෙනෙක්) උපච්චරනති, පවතිද්ද; ඉති, එහෙයින්; (තෙ ධම්මො, ඒ ධම්මෝ තුමු;) සොම නස්සුපච්චාරා, සොමනස්සුපච්චාර නම්නු වෙති; **වකඤ්ඤා රූපං දිසාති**, යනු; වකඤ්ඤාදිසු, වකඤ්ඤාදියෙන්; රූපං, රූපාලබ්භය; පසිසිකා, දෑක යනුයි; **සොමනස්සංඝාතියනති**, යනු, සොම නස්සංඝං, සොමනස්වෙදනාවගේ; ආරම්භණවසෙන, ආලබ්භනබලයෙන්; කාරණභූතං, කරුණුවූ යනුයි, උපච්චරනති, යනු; තත්ථ, ඒ අරමුණෙහි; විචාරප්පවත්තනෙන, විචාරයාගේ පැවැත්ම කරණකොට ගෙනැ; උප විචරති, පවති; විතකෙකා පන, විතකීය තෙම වනාහි; තංසමප යුත්තතාව, විචාරය හා සමප්‍රයුක්තවූයේමැ වේ; ඉති ඉමිනා නයෙන, යන මේ නයිත්; තීසුපි ඡකෙකසු, ත්‍රිවිධඡවිකයන්හිද; අන්තො, අර්ථය; වෙදිතබ්බො, දතයුතුයි.

11. iv. **ගෙහසිතාතිති**, යනු; කාමගුණනිසසිතාති, පඤ්චකාමි කොඝාසයන් ඇසුරුකලාවූ; සොමනස්සානිති, යනු; වෙනසිකපුබාති, මානසිකසුඛවෙදනාවෙයි; දෙමනස්සානිති, යනු; වෙනසිකදුකබාති, මානසිකදුඃඛවෙදනාවෙයි; උපෙකබාති, උපෙකබා නම්; අඤ්ඤාණසමප යුත්තා, මොහය හා සමප්‍රයුක්තවූ; උපෙකබාවෙදනා, උපෙක්ෂාවෙදනා වයි; අඤ්ඤාණුපෙකබාතිපි, අඤ්ඤාණුපෙක්ෂාවෙයි කියා ත්; එතාසංයෙව, ඒ උපෙක්ෂාවෙදනාවන්ගේමැ; නාමං, නම්; අත්ථි මෙ අත්තාති වාති, යන; සබ්බපදෙසු, සියලුපදයන්හි; වා සද්දො, වා ශබ්දතෙමේ; විකප්පන්තො, විකප්පාථඇත්තේ වේ; එවං වා දිසි, මෙබඳුවූ දුෂ්ටියක් හෝ; උපපජ්ජනති, උපදියයි; වුත්තං හොති, කියනලද්දේ වේ; අත්ථි මෙ අත්තාති වෙත්ථ, යන මේ පෙළෙහිද; (වුත්තං, වදාලාවූ;) සසුනදිසි,

ශාශ්වතදූෂිතොමෝ; සබ්බකාලෙසු, ඇමකල්ලි; අත්තනො, නමාගේ; අත්තිනං, අසන්නිය; ගණනාති, ගනී; සච්චතො පෙතතොති, යනු; භූතතො ව, සැබැහෙයින්ද; චිරතො ව, සචිරහෙයින්ද; සුඤ්ඤ දළහ භාවෙන, ගමනවට දැනවන බැවින්; ඉදං සච්චනති, මේ ගත් දූෂිතයමැ සැබැයයි; චුත්තං හොති, කියනලද්දේ වේ; නත්ති මෙ අත්තනාති, යන; අයං පන, මේ දූෂිතොමෝ වනාහි; උච්චේදදිසි, උච්චේදදූෂිතම; (කසමා, කවරහෙයින්තයන්ට); සතො, විද්‍යමානවූ; සත්තසං, සත්තියාගේ; තත්ත තත්ත, ඒ ඒ හවයෙහි; විභවග්ගහණතො, ලබ්ධි වශයෙන් විනාශය ගන්නා හෙයින්; අපචා, අපරතයෙක් දක්වනු ලැබේ; පුරමාපි, අත්ති මෙ අත්තනාති වා යනාදීන් දක්වූ පළමු දූෂිතොමෝද; නිසු කාලෙසු, තුන්කල්ලි; අත්ති ගහණතො, ආතමයෙක් ඇතැයි ලබ්ධි ගන්නා හෙයින්; (අත්ති ගහණතො යන පාඨය වුව) ආතමයෙක් ඇතැයි ලබ්ධි ගනුවහට; සසානදිසි, ශාශ්වතදූෂිතම; පච්චුප්පත්තමෙව, ප්‍රත්‍යක්ෂපත්තභවයමැ; නොහොත් ප්‍රත්‍යක්ෂපත්ත කාලයෙහිමැ; අත්ති, (ආත්මයෙක්) ඇතැයි; ගහණතො, ලබ්ධිගන්නා හෙයින්; (ගහණතො යන පාඨය වුව) ලබ්ධි ගනුවහට; උච්චේදදිසි, උච්චේදදූෂිතම; (ගහණතති සිද්ධ පාඨයි. එසේ වුව ගන්නාවූ දූෂිතොමෝ යන අර්ථය වේ) පච්චමාපි, නත්ති මෙ අත්තනාති වා යනාදීන් පැසුළු දක්වූ දූෂිතොමෝද; අතිතානාගතෙසු, භූතභවිෂ්‍යද්කාලයන්හි; නත්ති, ආත්මයෙක් නැතැයි; ගහණතො, ලබ්ධි ගන්නා හෙයින්; (ගහණතො යන පාඨය වුව) ලබ්ධි ගනුවහට; ආනුතියො, ගිනිදෙවියන් පුදන යාගද්‍රව්‍යයෝ; භසමනනා, භව අවසන්කොටැ ඇත්තාහ; ඉති ගතිතදිසිකානං විය, මෙසේ ගත් දූෂිත ඇති පුද්ගලයන්ගේ ශාශ්වත දූෂිතය මෙන්; උච්චේදදිසි, උච්චේදදූෂිතම; අතිතෙයෙව, අතිත කාලයෙහිමැ; නත්ති, ආත්මයෙක් නැතැයි; ගහණනති, ගන්නාවූ දූෂිතොමෝ; අභිච්චසමුප්පනතිකස්සෙව, ආතමය නිෂ්කාරණයෙන් උපතැයි ලබ්ධි ගන්නාහට උපද්‍රව ශාශ්වතදූෂිතය මෙන්; සසානදිසි, ශාශ්වතදූෂිතම; අත්තනාව අත්තනානං සඤ්ජානාමිති, යනු; සඤ්ජානකිකිසිසෙන, සංඥසකකිසිසෙයින්; බකො, සකකියන්; අත්තනාති, ආතමය කියා; ගහණතො, ලබ්ධි ගෙනැ; සඤ්ජාය, සංඥාවෙන්; අව සෙසකබකො, අවශිෂ්ටවූ සකකියන්; සඤ්ජානනතො, හඳුනන හෙයින්; අත්තනා, සංඥසකකිසිසකියාන ආත්මයවූ මම; ඉමං අත්තනානං, මේ ආතමය; සඤ්ජානාමිති, හඳුනමි එවං හොති, මෙබඳු දූෂිතයක් වේ; අත්තනා වා අත්තනානනති, යනු; සඤ්ජානකිකියෙව, සංඥසකකියමැ; අත්තනාති, ආතමයෙකැයි; ගහණතො, ලබ්ධි ගෙනැ; ඉතරෙව, තදිතරවූද; වත්තාරො බකො, වතුසකකියන්; අත්තනාති, අත්තමයෙකැයි; ගහණතො, ලබ්ධි ගෙනැ; සඤ්ජාය, සංඥාව කරණකොට ගෙන; තෙසං, ඒ වතුසකකියන්; ජානනතො, දන්නා හෙයින්; එවං හොති, මෙබඳු දූෂිතයක් වේ; සබ්බාපි, සියලු දූෂිත වනාහි; සසානච්චේදදිසියොව, ශාශ්වතොච්චේදදූෂිතමැයි.

11. v. වදෙ වෙදෙයොති ආදයො පන, යනාදිහු වනාහි; සසුන දිසියා එව, ශාශ්වතදූෂිතයෙන්මැ, නොහොත් ශාශ්වතදූෂිතයෙහිමැ; අභිනි වෙසාකාර, ප්‍රවේශවන ආකාරයෝසි; හෙවත් - ඇතුල්වන පරිදිහුසි; තත්, ඒ වදෙ යනාදි පදයන්හි; (විනිවෘත්තයෝ, විනිස වේට) (යො අත්තා, යම් ආත්මයෙක්; ට) වදනි, කියාද; ඉති, එහෙයින්; (සො, ඒ ආත්මය නෙම; (වදෙ, වද නම්වේ; වචිකමසස, වාක්කමය; කාරකොති, කරත් නෙකැසි; වුත්තංහොති, කියනලද්දේවේ; (යො, යම් ආත්මයෙක්; ට) වෙදෙයති, විදිද; ඉති, එහෙයින්; (සො, ඒ ආත්මයනෙම ට) වෙදෙයො, වෙදෙයා නම් වේ; ජානාති, අරමුණු දූතගන්වනේද වේ; අනුභවතිවාති, අරමුණු රසවිඳින්නේද වෙයසි; වුත්තං හොති, කියනලද්දේ වේ; ඉදති, දැන්; සො, ඒ ආත්මය නෙම; යං, යම් විපාකයක්; වෙදෙති, විදිද; තං, ඒ විපාකය; දසෙයාං, දක්වන්ට; තත්‍ර තත්‍ර දීඝරත්තං කල්‍යාණපාපකා නන්ති ආදි, යනාදිය; වුත්තං, වදාලියේක; තත්, ඒ පදයන් අතුරෙහි; නොහොත් - ඒ තත්‍ර තත්‍ර දීඝරත්තං යනාදි පාලියෙහි; තත්‍ර තත්‍රාති, යනු; තෙසු තෙසු යොති ගතිසිති නිවාසනිකායෙසු, ඒ ඒ යොති ගති ඝටිතිනිවාසනිකායෙන්හිසැ; ආරමමණෙසු වා, ආලමඛයන්හි හෝසි; දීඝරත්තනති, යනු; විරරත්තං, බොහෝකලක් මුළුල්ලෙහි; පච්චනුහොතිති, යනු; පටිසංවෙදයති, අනුභවයකෙරෙහි; ත සො ජාතො නාහොසිති, යනු; සො අත්තා, ඒ ආත්මය නෙම; අජාති ධම්මනො, අජාතිස්වභාවයක් හෙතුකොටැගෙනැ; හෙවත් නුපදනා පියවි ඇති බවෙකින්; ත ජාතො නාම, නුපන්නේ නම; සදා, ඇම කල්හි; විජ්ජමානොයෙවාති, විද්‍යමානමැ වේ යන; අත්තො, අමිසි; තෙනෙව, එකරුණෙන්ම; අතීතෙ, අතීතයෙහි; නාහොසි, නොවී; අනාගතෙපි, අනාගතෙහිද; ත භවිස්සති, නොවන්නේය; හි, ඒ කිම සැබව; යො, යම් ධර්මස්වභාවයෙක්; ජාතො, දුනුයේද; සො, ඒ ධර්ම ස්වභාවය නෙම; අහොසි, වූයේය; යො ච යම් ධර්මස්වභාවයෙකුත්; ජායිස්සති, උපදින්නේද; සො, ඒ ධර්මස්වභාවය නෙම; භවිස්සතිති, වන්නේයැ; (ඉති සමාපතිසෙති නිපා.) අථවා, අතික් නයෙක් කියනු ලැබේ; ත සො ජාතො නාහොසිති, යනු; සො අත්තා, ඒ ආත්මය නෙම; විජ්ජමානත්තා, විද්‍යමානවන බැවින්; අතීතෙපි, අතීතයෙහිත්; ජාතු, එකාත්තයෙන්; ත නාහොසි, නාහුත් නොවේ, හෙවත් - වූයේමැ වේ; අනාගතෙපි, අනාගතෙහිත්; ජාතු, එකාත්තයෙන්; ත ත භවිස්සති, නො නොවන්නේසි; (වන්නේමැසි සේසි) නිවෙවාති, යනු; උප්පාදවයරහිතො, ඉපදීමෙන් විනාශයක් නැත; ධූවොති, යනු; වීරො, සමරයැ; සාරභුතො, සාරවත්තයැ; නොහොත් - අරවුත්තේ මෙන් වනු යැ; සසුනොති, යනු; සබ්බකාලිකො, සද්ධාකාලිකයැ; අවිපරිණාමධම්මොති යනු; අත්තනො, තමාගේ; පකතිභාවං, පියවිබව; අවිජ්ජනධම්මො, නොපියන ස්වභාව ඇත්තේයැ; කකණවකො විය, බොහොබෙකු මෙන්; තානප්පකාරත්තං, තානාප්‍රකාරභාවයට; තාපජ්ජති, තොපැමුණේ; එවං, මෙපරිද්දෙන්; අයං සබ්බාසවදිසි නාම, මේ සමුද්‍රවපයඝායසුත්‍රාගතදූෂිතයුවුවා; කචිතා,

වදුරනලදුයැ; සෙසං, සෙස්ස; සබ්බත්, සියලු ඡවිකයන්හි; උත්තානත්ථ මෙව, නොගැඹුරුව හෝ ප්‍රකටවූ අම් අඤ්ඤාමා වේ; (ඉති කුණ්ඩල පයඝායසි)

පඤ්ඤානිදෙදසො, ඡවිකපදයන්ගේ නිදේශය තෙම; (නිසිතො, නිමියේවී) ෪෪

* කොධනො හොති උපනාති යනාදින් ක්‍රොධාදිය හෙතුකොටැ ඇත්තවූ උපනාභාදීහු කොධාදීන්ගේ සභාය කාරණකයෙන් සූත්‍රපිටක යෙහි වදාළානුසුත ක්‍රොධාදීහුම විවාදමූලයන්හි. ඒ ක්‍රොධාදීන්ම විවාද මූල වන හෙයින් එවිනුම මේ විවාදමූල නිදේශයෙහි උපනායහ යනු භාවයි ෪෪ කොධනො හොති උපනාතිනි ආදිනා කොධාදිහෙතුකා උපනාභාදයො කොධාදීනං සභායකාරණභාවෙන සුත්තනො වුත්තාති කොධාදයො එව විවාදමූලාති තෙනෙත්ත තෙ එව වුත්තා ෪෪ (මු. වී) ෪෪ තෙනාති කොධාදීනංයෙව විවාදමූලනා ෪෪ (අ. වී)

* ෪෪ සද්දිසිපරාමාසිනා අත්තනො දිසියං අභිනිවිසනා, සප්ප කියසයොති පතිස්සයභූතෙති ගරුති විරතිතො ෪෪ යන මූලපිකා විවරණය බලා ව්‍යාඛ්‍යාතයි.

* අප්‍රමාදලක්ෂණය නම් සමානිඅවිප්‍රවාසයයි. ශීලසමාධ්‍යාදිකුල ලානුයොගයෙහි සත්ත (ව්‍යාපෘත) භාවයයි ෪෪ අප්‍රමාදලක්ෂණනාති සතිඅවිප්‍රවාසං කුසලානුයොගසානච්චං වා ෪෪ (මු. වී) ෪෪ කුසලානු යොගෙ සානච්චං කුසලානුයොගසානච්චං ෪෪ (අ. වී)

* යුක්තප්‍රසක්කතා නම් තනන්ධිතා වශයෙන් සුමුදු යුක්ත නායි ෪෪ යුක්තප්‍රසක්කතාති තනන්ධිතාවසෙත සුමුදු යුත්තතා ෪෪ (මු. වී)

* කෙලය බලයෙන් ප්‍රවාතනවූ ගණයා හා හෙවත් සත්තසමුගයා හා සමගනිය සන්තිපත්තය යම් පුද්ගලයකු සමග වේද ඒ පුද්ගලයා හා සමග සමගනියයි කියනලද ගණසමගණිකා නොමෝ සමගණිකා නම. එහෙයින් විකාවයයෙහි ෪෪ ගණසමගණිකාති කිලෙසවසෙත පවත්නා සමගණිකා ෪෪ (මු. වී) ෪෪ ගණෙන සත්තසමුගෙන සමගනි සන්තිපත්තං යෙන සථිං තෙන සථිං සමගනි ගණසමගණිකා ෪෪ (අ. වී)

* ෪෪ ඉත්තිපටිසංයුත්තකථාසවණෙ ඉත්තිසද්දසවණෙ ච අස්සාදෙ සවණසංසගගො, ඉත්තියා කස්සචි දුතඤ්ඤාණස්සාදෙ පටිගොගසං සගගො ෪෪ කස්සචිති ඝාසච්ඡාදනාදිකස්ස - (අ. වී) යන විකාපාඨය බලා ව්‍යාඛ්‍යාතයි.

* සොම්නස භා සමග යම් ධම්මකෙනත් පවතිද්ද එහෙයින් ඒ ධම්මෝ සොමනසසුප්චාර නම්හු යන්නෙන් අකුල සොම්නස් වේදනා සහගතවූ රූපවිචාරදීහු මෙහි අභිමත කලහයි දතයුත්තාහ.

එසේම, උපෙක්‍ෂාවේදනාසහගතොපවිචාරයේද අභිමතකලත්‍ර සොම නසොන සත්‍ය උපවිචරණීති සොමනසසුපවිචාරාති අකුසලසොමනස්ස සහගතා රූපවිචාරාදයො ඉධාධිපෙතාති වෙදිතබ්බා. තථා උපෙක්‍ෂාප විචාරා ව (මු. පි)

* **තංසමපයුතො වා** යන්නෙහි මේ විචාරග්‍රහණසාමර්ථයෙන් විතකියත් ගෘහිතත්‍රයි විතකියාගේ පැවැත්ම කරණකොට ගෙන අරමුණ වෙතැ පැමිණ තකියෙය කෙරෙයි යන වචනයද වදලේ වේයයි දක්වා. **තංසමපයුතො** වාති එතෙන විචාරග්‍රහණෙන විතකෙකාපි ගතිතොති විතකකප්පවතතෙන උපවිතකෙකතිති ඉදමපි චුතතං හොතිති දසෙය්ති (මු. පි) **උපවිතකෙකතිති** ආරම්භණං උපෙච්ච තකෙකති (අ. පි)

* **අඤ්ඤාසමපයුතො** යන්නෙන් විචිකිත්සා ඔෟඛ්‍යාස සහගත විතනයන්හි ප්‍රවෘත්තවූ උපෙක්‍ෂාසමපයුතන අවිද්‍යාවයි යෙන්. ලොභ සහගතවිතනසමපයුතන උපෙක්‍ෂාවේදනා නොමෝද ගෙහසිත උපෙක්‍ෂාව නොවන්නී නොවේ. වේමැයි සේයි **අඤ්ඤා**ණ සමපයුතතාති විචිකිවජ්ඣවච සහගතවිතෙතසු උපෙක්‍ෂා මොහොති වදනති. ලොභසමපයුතතුපෙක්‍ෂාපි පත ගෙහසිතා න න හොති (මු. පි)

* අධිතාස සමුත්පන්නලබ්ධි ඇති පුද්ගල තෙම කරුණක් නැතිවැ උපන් ආත්මය සුඵ්පෙති උපන, අනායෙති නොවන්නේයයි ලබ්ධි ගන්නේ ශාශ්වත දෘෂ්ටිකයෙක් වේ. එහෙයින් මෙබඳු දෘෂ්ටිගතිකයක් හුගේ දෘෂ්ටිය මෙනැයි දක්වනුයේ **අධිවච සමුප්පනාතිකසෙය්ව** යන වචනය කිය **අධිවචසමුප්පනාතිකො** අධිවචසමුප්පනො අතතා උප්පනො න හවිසෙය්ති ගණනනො සෙය්න දිඝිකො හොතිති එව රූපස්ස දිඝි වියාති දසෙය්නො අධිවචසමුප්පනාතිකසෙය්වාති ආහ (මු. පි) **අධිවචසමුප්පනාතික** නම් ආත්මයන් ලොකයන් නිෂ්කාරණයෙන් උපනැයි යන මෙබඳු දෘෂ්ටිගතික තෙමෙයි **අධිවචසමුප්පනාතිකොති** අධිවචසමුප්පනො අතතා ව ලොකො වාති එවංවාදී (අ. පි)

* **“න සො ජාතො”** යන මෙහි ජාතු යන මේ නිපාතපදයා උකාරයට ඔකාරකොටැ “ජාතො” යයි කියනලදී. නොහොත් ජාතු යන නිපාතපදය හා සමානාථිවත්වූ “ජාතො” යන නිපාතපදයා නිපාත විශේෂයෙකැයි දතයුතු **න සො ජාතොති** එත් ජාතුති අයං නිපාතො උකාරස්ස ඔකාර කච්චා ජාතොති චුතොතා තෙන වා සමානත්ථ නිපාතනතරං එතං දඨබ්බං (මු. පි)

* **සමුග්‍රවජ්ජි** නම් සමුග්‍රවසුත්‍රපඨ්‍යායයෙන් ආ දෘෂ්ටියයි **සබ්බාසවදිඝිති සබ්බාසවපරියායෙන** ආගතා දිඝි (මු. පි)

12

i සත්‍යකතියදෙසෙ ථාමගතසේන අප්පභිනසේන ව අනුසෙතනිති අනුසයා, වට්ටසමිං සතෙන සංයොජෙනති සටෙනතිති සංයොජනානි, සමුද්ධාරවසෙන පටිසුඝහනතිති පටිසුඝානානි, කාමරාගොව පටිසුඝානං කාමරුග පටිසුඝානං, සෙසෙසුපි එසෙවනයො. අසතං ධම්මා ලාමකසෙන වා අසනතා ධම්මාති අසබම්මා, රාගාදීති දෙසෙති දුඝාති චරිතානිති දුච්චිතානි, තෙන තෙනාකාරෙන මඤ්ඤනතිති මානා.

ii. දිඝ්භිදෙදසෙ රුපිති රුපධානු, චතුමහාභුතිකොති චතුමහාභුතමයො, මාතාපිතුනං එතනති මාතාපෙතතිකං, කිනනං? සුක්කසොණිතං, මාතාපෙතතිකෙ සමභුතො ජාතොති මාතාපෙතතික සමහවො, ඉධ රුපකායසීසෙන මනුස්සත්‍යතභාවං අනතාති වදති, දුතියො තං පටිකතිපිට්ඨා දිබ්බත්‍යතභාවං වදති දිබ්බොති දෙවලොකෙ සමභුතො, කාමාදිවගේති ජකාමාවචරදෙව පටියා පනෙනා, කබලිඛකාරං හක්කරුතිති කබලිඛකාරහක්කො, මනොමයොති කාතමනෙන නිබ්බන්ධනා, සබ්බසංවච්චිති සබ්බසංවච්චිගසුතෙනා, අභිනිද්දියොති පටිපුණ්ණිද්දියො, යාති බ්‍රහ්මලොකෙ අත්ථි තෙසං වසෙන ඉතරෙසඤ්ච සංඝානාවසෙතෙනං චුතතං. ආකාසානඤ්චායනනුපගොති ආකාසානඤ්චායනන භාවං උපගතො, ඉතරෙසුපි එසෙවනයො. සෙසං සබ්බස්ම උත්තානස්ම මෙවාති.

සත්‍යකතියදෙසො

12. i. සත්‍යකතියදෙසෙ. සප්පාකපදයන්ගේ නිදේශයෙහි; (විනිච්ඡයො, විනිස; වෙදිතබ්බො, දතයුතු; 0) ථාමගතසේන, ශක්ති මද්භාවයට ගියබැවින්ද; අප්පභිනසේන ව, මාභීඤ්ඤායෙන් නොපැහැ බැවින්ද; (යෙ ධම්මා, යම් ධම්මෙකෙනෙක්; 0) අනුසෙතනි, සත්‍යානෙහි පුනපුනා හෝනානුද පවතිද්ද; ඉති, එහෙයින්; (තෙ ධම්මා, ඒ ධම්මෝ තුමු; 0) අනුසයා, අනුසය නම්නු; (යෙ ධම්මා, යම් ධම්මෙකෙනෙක්; 0) වට්ටසමිං, වාතනදුඃඛයෙහි; සතෙන, සත්තයන්; සංයොජෙනති, මනා කොටැ යොදද්ද; සටෙනති, ගලපද්ද; ඉති, එහෙයින්; (තෙ ධම්මා, ඒ ධම්මෝ තුමු; 0) සංයොජනානි, සංයොජන නම්නු; (යෙ ධම්මා, යම් ධම්මෙකෙනෙක් 0) සමුද්ධාරවසෙන, වක්‍රයක් මෙන් ප්‍රචණ්ඩත්වයෙන්; පටිසුඝහනති, මැඩගෙනැ පවතිද්ද; ඉති, එහෙයින්; (තෙ ධම්මා, ඒ ධම්මෝ තුමු; 0) පටිසුඝානානි, පයඤ්ඤාන නම්නු; කාමරාගොව, කාම රුගයමැ; පටිසුඝානං, පයඤ්ඤානය; කාමරාගපටිසුඝානං, කාමරුග පයඤ්ඤාන නම; සෙසෙසුපි, සෙසු පයඤ්ඤානයන්හිද; එසෙවනයො, මෙකි තය බදු තය ඇත්තේ වේ; නොහොත් මේ තැමැ පැමිණ වියයුතු; අසතං, අසප්පනයන්ගේ; ධම්මා, ධම්මෝතුමු; වා, නොහොත්; ලාමකසෙන, ලාමකවූ අථයෙන්; අසනතා, අප්‍රණීතවූ හිතවූ; ධම්මා

ධම්මෝ භූමි; (සෙ, යම්කෙනෙක්ද;ට) ඉති, එහෙයින්; (නෙ ධම්මා, ඒ ධම්මෝට) අසබ්බමා, අසබ්බ නම්හු: රුගාදිති, රාගය ආදිකොටැ ඇති; දෙසෙති, දෙසුන් විසින්; දුඨාති, දුෂිතවූ; චරිතාති, චරිත කෙනෙක් ඇද්ද; ඉති, එහෙයින්; (නාති, ඒ චරිතයෝ;ට) දුර්වෘතාති, දුර්වර්ත නම්හු; තෙන තෙනාකාරෙන, ඒ ඒ අයුරෙන්; මඤ්ඤානී, හඟිද්ද; ඉති, එහෙයින්; (නෙ ධම්මා, ඒ ධම්මෝ;ට) මානා, මාන නම්හු.

12. ii. දිසිනිදෙදසෙ, දූෂිතීදේශයෙහි; රූපිති, යනු; රූපධාතු, රූපධාතුභාමෝසි; හෙවත් රූපභවයයි; චතුමහාභූතීකොති, යනු; චතුමහාභූතමයො, සතරමහාභූතයන් විසින් කරනලදයැ; මාතාපිතුනං, මාතාපිතෘන්ගේ; එතනති,මේනුයි;මාතාපෙතතිකං,මාතාපෙතතික නම; තං, ඒ මව්පියන් සතුද; කිං, කීමෙක්ද; සුක්කසොණ්ණිතං, ශුක්ලශ්‍රොණ්ණිත යයි; මාතාපෙතතිකෙ, මාතාපිතෘන්ගේ ශුක්ලශ්‍රොණ්ණිතයෙහි; සමුතො, සි සේයි; ජාතොති, උපන්නේනුයි; මාතාපෙතතිකාසමභවො, මාතාපෙතති කසමභව නම් වේ; ඉධ, මේ රූපි වාතුවමහාභූතීකො යනාදි වචනයෙහි; රූපකායසීසෙන, රූපකායගිථියෙන්; හෙවත් - රූපකලෙවරය මුදුන් පත්කොටැ; මනුස්සත්තභාවං, මිනිසත්ඛව; අත්තාති, ආත්මයයි; වදති, තෙපලයි; දුතියො, දෙවන දූෂිතයක තෙම; තං, ඒ මිනිසත්ඛව; නොහොත්, ඒ පළමුදූෂිතය; පටිකඛිපිත්වා, පිළිකෙව්කොටැ; දිබ්බත්ත භාවං, දිව්‍යාත්මභාවය; වදති, ආත්මයයි තෙපලයි; දිබ්බොති, නම්; දෙවලොකෙ, දෙවිලොවැ; සමුතො, පහළවූ අත්ඛාවයි; කාමාවචරෙති, නම්; ඡකාමාවචරදෙවපරියාපනො, ඡටිකාමාවචර දෙවතාවන් ඇතුළත් අත්ඛාවයි; කබලිඛාරං, කබලිඛාරාභාරය; හකබ්බති, අනුභවය කෙරේද; ඉති, එහෙයින්; (සො අත්තා, ඒ ආත්මය තෙමේ;ට) කබලිංකාරහකෙවා, එනම් වේ; මනොමයොති, නම්; ක්කාතමනෙන, දූහැන්සිතින්; නිබ්බතො, පහළවූ අත්ඛාවයි; සබ්බබ්ගපට්ඨබ්ගිති, නම්; සබ්බබ්ගපට්ඨබ්ගසුත්තො, සියලු අභ්‍යුපයගින් යුත් අත්ඛාවයි; අහි නිත්ථියොති, නම්; පරිපුණ්ණිත්ථියො, පිරිපුන් ඉදුරන් ඇති අත්ඛාවයි; යාති, යම් ඉත්ථියකෙනෙක්; බ්‍රහ්මලොකෙ, බ්‍රහ්මලොකි; අත්ථි, ඇද්ද; තෙසං වසෙන, ඒ ඉදුරන්ගේ බෙලෙන්ද; ඉතරෙසං, තදිතරවූ සුරාණෙත්ථියාදීන්ගේ; සණ්ඨාතවසෙන ව, වණ්ඨසංස්ථාතබලයෙන්ද; එතං, තෙල අහිනිත්ථිය යන වචනය; වුත්තං, වදුරනලදී; ආකාසානාඤ්ඤායන භූපගොති, යනු; ආකාසානාඤ්ඤායනතභාවං, ආකාසානාඤ්ඤායනත බ්‍රහ්මතියට; උපගතො, පැමිණි පුද්ගලතෙමේයි, ඉතරෙසුපි, තදිතරවූ විඤ්ඤාණඤ්ඤායනනාදි බ්‍රහ්මතියන්හිදු; එසෙවනයො, මෙකි නය බදු නය ඇත්තේයි; නොහොත් මේ නයමැ පැමිණවිය යුත්තේයි; සෙසං, සෙස්ස; සබ්බත්ථ, සියලුසත්තයන්හි; උත්තාතත්ථමෙව, නොගැඹුරු වූ හෝ ප්‍රකටවූ අවිඥානේ වේ; (ඉති කුණ්ඩලපයථාය නිපාතයි).....

සත්තකතිදෙදසො, සත්තකපදයන්ගේ නිදේශය; සමනො, නිමියේවිට)

* යොජනාවෙහි ආමනනසේන යන පදය අප්‍රකාශිතය යන පදයෙහි නාතිකාච්ඡේදයෙහි දැක්වේ. එසේ හොඳ “අප්‍රකාශිතය ව” යන පදයෙහි වශයෙනි නිර්වචන වේ. විමසියයුතු.

* වාමනද්විතීය සත්වැනිවූ අනොවේදවාදයක්වූ නැති හෙයින් සප්තාවේදවාදයෝම එසේ නොවදුරු පෙනෙද්විතීය නමැති උත්තරයා වාමනද්විතීය සත්වකයා අසුරයා අභාවා සත්ව උවේදවාද එව ඉබ තරා අවතා සත්ව දිවිති වුතතා (මු. වී)

13.

i. අභිකතිදොසෙ කිලෙසායෙව කිලෙසවක්ඛන්ති, කුසිතවක්ඛන්ති කුසිතස්ස අලසස්ස වක්ඛන්ති පනිඝා කොසස්ස කාරණානිති අපේ. කමම. කාතබ්බං හොතිති චිවරච්චාරණාදිකමම. කාතබ්බං හොති. න විරිසං ආරහනිති දුට්ඨමපි විරිසං නාරහති, අප්‍රකාශනාති කාතවිපස්සනා මග්ගප්ලබ්ධමෙස්ස අප්‍රකාශස්ස පහතිස්ස, අනධි ගතස්සාති තස්සෙව අනධිගතස්ස අධිගමන්තස්ස, අභවිජ්ජකතස්සාති තස්සෙව සච්ඡිකරණන්තස්ස, ඉදං පඨමනති ඉදං භද්දං නිපජ්ජා මිති එවං ඉසිදනං පඨමං කුසිතවක්ඛන්ති, ඉමිනා නසෙන සබ්බස්ස අපේ. වෙදිතබ්බො, මාසාවිතං මඤ්ඤාති එස්ස පන මාසාවිතං නාම තින්නමාසො, සථා තින්නමාසො ගරුකො හොති එවං ගරු කොති අධිප්‍රාප්තො, ගිලානා වුට්ඨිතො හොතිති ගිලානො හුත්වා පච්ඡා වුට්ඨිතො හොති අවධානු ලොකධම්මෙස්සති එස්ස ලොකස්ස ධම්මාති ලොක ධම්මො එතෙති විමුක්තො නාම නස්සි, බුධානමපි හොනති එව තස්මා ලොකධම්මාති වුච්චනති, පටිසංඝාතොති පටි භඤ්ඤානාකාරො, ලාභෙ සාරාගොති අහං ලාභං ලභාමිති එවං ගෙහසිත සොමනස්ස සෙන උප්පන්නො සාරාගො, සො විතතං පටිභනති, අලාභෙන පටිවිරොධොති අහං ලාභං ලභාමිති දෙම නස්සවසෙන උප්පන්න විරොධො සොපි විතතං පටිභනති තස්මා පටිසංඝාතොති වුතෙනා. සසාදිසුපි අහං මහාපටිච්චාරො අහං අප්‍ර පටිච්චාරො අහං පසංඝාප්පන්නො අහං ගරහප්පන්නො අහං සුඛප්පන්නො අහං දුක්ඛප්පන්නොති එවමෙතෙසං උප්පනති වෙදි තබ්බො. අනිසිද වොභාරාති අනිසිදානං වොභාරා

ii පුරිසදෙසාති පුරිසානං දෙසා, න සරාමිති මසා එතස්ස කමමස්ස කතඝානං න සරාමි න සලලකෙමිති එවං අසතිභාවෙන තිබ්බෙසෙති මොවෙති, වොදකංගෙව පටිප්පරනිති පටිවිරුධො හුත්වා ඵරති පටිභාණ්තභාවෙන තිබ්බති, කිතනුධො තුග්ගනති තුග්ගං බාලස්ස අබ්‍රහ්මස්ස භණ්තෙන නාම කිංගොස්සං තෙව වක්ඛන්ති න ආපනතිං න වොදනං ජානාසිති දිපෙති, කමපි නාම එවං කිසිදු අපානනො භණ්තබ්බං මඤ්ඤාස්සතිති අපේකාසරති,

පව්වාරොපෙතිති කම්පි බොසිති ආදීනි වදනෙනා පටිආරොපෙති,
 පටිකරොගිති දෙසනාගාමිති. දෙසෙති වුසානගාමිතිනො වුසාති
 තතො සුඛතෙන පතිට්ඨිතො අසුඤ්ඤං චොදෙස්සසිති දිපෙති,
 අසුඤ්ඤනසුඤ්ඤං පටිවරනීති අසුඤ්ඤන කාරණෙන වචනෙන වා
 අසුඤ්ඤං කාරණං වචනං වා පටිච්ඡාදෙති, ආපනතිං ආපනෙනාසිති
 වුතෙනා කො ආපනෙනා කිං ආපනෙනා කථං ආපනෙනා කිසමි.
 ආපනෙනා කිං භණ්ඨ කිං භණ්ඨාහි වදති. ඵවරුපං කිසුචි තසා
 දිසිනති වුතෙන න සුණාමිති සොතං. වා උපනෙති, බ්බිබ්බා කථං
 අපනාමෙති ඉසන්තනාමං. ආපනතිං ආපනෙනාසිති පුට්ඨා
 පාටලිපුතතං ගතොමගිති වචනා පුත නව පාටලිපුතත ගමනං න
 පුච්ඡාමාති වුතෙන තතො රාජගහං ගතොමගිති රාජගහං වා
 සාති වුහමණ්ගහං. වා ආපනතිං ආපනෙනාසිති, තස්ම මෙ සුකාර
 මංසං උඩනති ආදීනි වදනෙනා කථං බ්බිබ්බා විකිපති, කොපනති
 කුපිතිහාවං, දෙසනති දුට්ඨිහාවං, උභයමෙපනං කොධස්සෙව නාමං,
 අප්පවචසනති අසනතුට්ඨාකාරං, දෙමනස්සස්සෙව නාමං, පාතු
 කණ්ණතිති දස්සෙති පකාසෙති, බාහා විකක්ඛපකං භණ්ණිති බාහා
 විකක්ඛිට්ඨො අලප්පිවචනං වදති, විභෙසෙතිති විභෙසෙති බාධති,
 අනාදිසිට්ඨාති විතතිකාරෙන අභග්ගෙට්ඨො අවජාතිට්ඨො අනාදරො
 හුට්ඨාති අසේවා, අතිබාලනනති අතිදලනං අතිපමාණං, මසි
 බ්බවට්ඨාති මසි බ්බාපාරං. ආපනනා, හිනායාවනතිට්ඨාති හිනස්ස
 ගිහිකාවස්ස අස්ථාය ආවනතිට්ඨො ගිහි හුට්ඨාති අසේවා, අත්තමනා
 හොඨාති කුසවිතනා හොඨමයා උගිතබ්බං උපඨමයා වසිතබ්බසානො
 වස්ථ ඵාසුචිහාරො චො මයා කතොති අධිප්පාසෙති වදති.

iii. අසුඤ්ඤති පවනෙනා වාදෙ අසුඤ්ඤවාදෙ, සො තෙසං
 අපීති අසුඤ්ඤවාද, රුපි අත්තාති ආදිසු ලාභිනො කසිණරුපං
 අත්තාති ගහෙට්ඨො රුපිති දිට්ඨි උපපජ්ජති, අලාභිනො තකක
 මනෙතනෙව ආජීවකානං විස, ලාභිනොයෙව ව පන අරුපසමා
 පනති හිමිතනං. අත්තාති ගහෙට්ඨො අරුපිති දිට්ඨි උපපජ්ජති,
 අලාභිනො තකකමනෙතනෙව නිගණ්ඨානං විස, අසුඤ්ඤභාෂව
 පනෙත්ථ ඵකිනෙනෙව කාරණං න පටිසෙසිතබ්බං, දිට්ඨිගතිකො
 හි උමමතකො විස යං වා තං වා ගණ්ඨාති, රුපි ව අරුපිවාති
 රුපාරුපමිස්සකාගභවස්සෙව වුතනං, අයං දිට්ඨි රුපාවචරාරුපා
 වචර සමාපනතිලාභිනො පි තකකිකස්සාපි උපපජ්ජති, නෙවරුපි
 නාරුපි පන ඵකිනෙනො තකකිකදිසිසෙව, අත්තවාහි පටිත්ත
 කසිණං අත්තතො ගණ්ඨනස්ස දිට්ඨි, අනිත්තවාහි අප්පමාණ
 කසිණං, අත්තවා ව අනිත්තවා වාහි උඩං අබො සපටිසන්නං
 ධ්විසං අපටිසන්නං කසිණං අත්තාති ගහෙට්ඨො උපපන්න දිට්ඨි,
 නෙවත්තවා නානත්තවාහි තකකිකදිට්ඨිසෙව, සෙසං සබ්බත්ථ
 උත්තානත්ථ මෙවාහි.

❧ අභිකිතිදෙදසො ❧

13. i. අභිකතිදෙදසෙ, අභිකපදයන්ගේ නිදේශයෙනි; (විනිවජ්ජයො වෙදිනබ්බො, විනිස දතයුතුයි; 0) කිලෙසායෙව, කෙලෙස් හුමා; කිලෙසවස්සුනි, කෙලෙසවස්සුනු නම් වෙන්; කුසිතවස්සුනිති; නම්; කුසිතස්ස, සිසේසි; අලසස්ස, අලසයාගේ; වස්සුනි, කරුණුහුයි, පතිඨා, පිහිටි තෙනහුයි; කොසජ්ජකාරණානිති, අලසබාවහුගේ කරුණු යහ යන; අපො, අඵය; කමමං කාතබ්බං හොතිති, යනු; විවරවිචාරණාදිකමමං, සිවුරුගෙන්නම් කිරිමි ඇ කිස; කාතබ්බං හොති, කට්ටි වේ; න විරියං ආරහනිති, යනු; දුට්ඨමපි, කායිකවෛතසික වශයෙන් චිත්‍රකාරවූද; විරියං, වීර්යය; නාරහනි, ආරම්භ නොකෙරෙයි; අපත්තස්සාති, යනු; අපත්තස්ස, නොපැමිණියාවූ; කාතවිපස්සනා මග්ගප්පච්චමස්ස, ධ්‍යානවිදගීනාමාගීප්පච්චමයං; පත්තියා, පැමිණීම පිණිස; අභගිගතස්සාති, යනු; අභගිගතස්ස, අභගමය නොකළාවූ; තස්සෙව, ඒ ධ්‍යානවිදගීනාමාගීප්පච්චමයාගේම; අභගමිත්ථාය, අභගමය පිණිස; අසවජිකාතස්සාති, යනු; තස්සෙව, ඒ ධ්‍යානවිදගීනාමාගීප්පච්චමයාගේම; සවජිකරණත්ථාය, ප්‍රත්‍යක්ෂකිරිම පිණිස; ඉදං පඨමනනි, යනු; හත්ථං නිපජ්ජාමිති, දැන් මම හෝනෙමිසි; එවං, මෙයාකාරයෙන්; ඉදං ඔසිදනං, මේ පසුබැස්ම; පඨමං කුසිතවස්සු, පළමුවන කුසිතවස්සු තෙමේසි; ඉමිනා තයෙන, මෙනයිත්; සබ්බත්ථ, ඇම කුසිතවස්සුන්හි; අපො, අඵය; වෙදිනබ්බො, දතයුතුයි; මාසාවිතං මඤ්ඤාති, යන; එත්ථ පන, මේ වදන්හි වනාහි; මාසාවිතං නාම, මාසාවිත නම්; තින්නමාසො, තෙත්ගැන්වූ මැතිජ්ජි; තින්නමාසො, තෙත්ගැන්වූ මැතිජ්ජ; යථාරුකො හොති, යම්සේ බරැති වේද; එවං, එමෙන්; ගරුකොති, ගරුකවේ යන; අභිප්පායො, අභිප්පාය වේ; ගිලානා වුට්ඨිතො හොතිති, යනු; ගිලානො හුත්වා, ගිලන්වූයේව; පඨමා, පසුව; වුට්ඨිතො හොති, නැගසිටියේ වේ; අභිසු ලොකධම්මෙසුනි, යන; එත්ථ, මේ පෙළෙහි; ලොකස්ස, ලොක යාගේ; හෙවත් - සත්තසමුහයාගේ; ධම්මාති, සත්තාවයෝ වෙන්නුයි; ලොකධම්මා, ලොකධම් නම්හු; එතෙනි, තෙල අභිලොකධම්මයන් කෙරෙන්; විමුච්ඡෙතා නාම, තිදහස්වූ පුගුලෙක් නම්; තස්සි, නැත; (ලොක ධම්මා, අභිලොකධම්මයෝ; 0) බුද්ධානම්පි, බුදුවරයන්ටත්; හොනනි එව, වෙන්මැසි; තස්මා, එහෙයිත්; ලොකධම්මාති, ලොකධම්මයයි; වුච්චනනි, කියනුලැබෙන්; පටිසාහොති, නම්; පටිහඤ්ඤානාකාරො, පැතිළෙන අයුරු තෙමේසි; ලාභෙ සාරාගොති, යනු; අහං, මම, ලාභං, ප්‍රත්‍යය ලාභය; ලභාමිති, ලබමිසි; එවං, මෙසේ; ගෙහසිත සොමනස්සවසෙන, පඤ්ඤාකාමනිශ්‍රිතවූ හෝ ලාභනිශ්‍රිතවූ සොමිනස්සුගේ වශයෙන්; උප්පන්නො, උපත්; සාරුගො, බහලවූ රුගයයි; සො, ඒ සාරුගය තෙම; විත්තං, සිත; පටිහනනි, පැතිළීම කෙරෙයි. හෙවත් පිඨාකෙරෙයි; අලාභෙන පටිවිරොධොති, යනු; අහං, මම; ලාභං, ප්‍රත්‍යයලාභය; ලභාමිති, ලබමිසි, දෙමනස්සවසෙන, දෙමිනස්සුගේ වශයෙන්; උප්පන්න විරොධො, උපත් වෛරයයි; සොපි, ඒ වෛරය තෙමේද; විත්තං, සිත; පටිහනනි, පැතිළීම කෙරෙයි, හෙවත් පිඨාකෙරෙයි; තස්මා, එහෙයිත්;

පටිඝාතොති, පටිඝාත නමැයි; වුතො, වදාරනලදී; සසාදිසුපි, සගස්
 ආදීන්හිද; අහං, මම; මනාපරිවායො, මහපිරිවර ඇත්තෙමි; අහං, මම;
 අප්පරිවායො, මදපිරිවර ඇත්තෙමි; අහං, මම, පසංඝාප්පතො,
 පැසසීමට හෝ පැසසියයුතුබවට පැමිණියෙමි; අහං, මම; ගරහප්පතො,
 ගැරහීමට හෝ ගැරහියයුතුබවට පැමිණියෙමි; අහං, මම; සුඛප්පතො,
 සුවයට පැමිණියෙමි; අහං, මම; දුක්ඛප්පතො, දුක්ඛ පැමිණියෙමි;
 ඉති ඵලං, ඉතාසුකතප්‍රකාරයෙන්; ඵනෙසං, තෙල අභවලොකධර්මයන්ගේ;
 උප්පත්ති, ඉපැදීම; වෙදිතබ්බා, දතයුතු; අනට්ඨමොභාරාති, නම්;
 අනරියානං, අනායාසයන්ගේ; හෙවත් පාඨන්ජනයන්ගේ; මොහාරා,
 ව්‍යවහාරයෝයි.

13. ii. පුජිසදෙසාති, නම්; පුරිසානං, පුරුෂ ප්‍රදාලයන්ගේ;
 දෙසා, දෙස්ත්‍රයි; න සරුමිති, යනු; මයා, මා විසින්; ඵතස්ස කම්මස්ස,
 ඒ කටයුත්ත; කතඨානං, කල් තෙතක්; න සරුමි, සිහිනොකෙරෙමි; න
 සලලකෙමි, නොසලකමි; ඉති ඵලං, මෙපරිද්දෙන්; අසති භාවෙන,
 සමරණය නොකිරිමිනුගේ වශයෙන්; නිබ්බේදෙති, නමා නිරවුල්
 කෙරෙයි; මොවෙති, නමා නිදහස්කෙරෙයි; වොදකංයෙව පටිප්පර
 තීති, යනු; පටිවිරුඬො හුඤා, ප්‍රතිපක්‍ෂවුයෙවැ; ඵරති, දෙස් පතුරයි;
 හෙවත් ගටාබ්බේ. පටිභාණිතභාවෙන, ප්‍රතිවිරුඬවැ දෙස්කිමෙති යොමු
 වීමෙන්; තිඨති, සිටි; කිනනුබො තුය්‍යනති, යනු; බාලස්ස, අඥවු;
 අබ්‍යත්තස්ස, අව්‍යක්තවු; තුය්‍යං, නාගේ; භණ්ණෙන නාම, තෙපුලෙන්
 නම්; කිං, කුම නම් ප්‍රයෝජනයෙක්ද; යො කිං, යම්බඳුවු තෝ; වන්ත්‍රි,
 ආපතතියගේ වස්තුවද; නෙව (ජානාසි), නොදන්නෙහිය; ආපතතිං,
 ඇවත; න (ජානාසි), නොදන්නෙහිය; වොදනං, වොදනාකිරීම; න
 ජානාසිති, නොදන්නෙහියයි; දීපෙති, දක්වා; තුමපි, නොද; ඵලං,
 මෙයාකාරයෙන්; කිඤ්චි, කිසිවක්; අජාතනො, නොදන්නේ; භණ්
 තබ්බං, කියවි ප්‍රභූලක්ත්‍ර කොටැ; මඤ්ඤිස්සති නාමාති, හඟින්නේ නම්
 වේදුයි; අපේකානුරති, මැඩ තෙපලයි; පච්චාණෙපෙතිති, යනු; තුමපි
 බොසිති ආදිති, තෝ වෙතිද යනාදි වචනයන්; වදනො, බෙණෙමින්;
 පටිආරොපෙති, පෙරලා දෙස් තගයි; පටිකරොගීති, යනු; දෙසනා
 ගාමිති, දෙසියයුතුබවට පැමිණි ඇවත; දෙසෙති, දෙසව; වුඨාන
 ගාමිතිනො, පිරිවෙස් පිරිමි ආදියෙන් නැග සිටියයුතු බවට පැමිණි
 ඇවතින්; වුඨාති, නැග සිටුව; තතො, ඉතොබ්බෙති x ; නොහොත් - ඒ
 ඇවතකෙරෙත් ටි; සුඛනෙන, ශුඛභාවයෙහි; පතිනිතො, පිහිටියේ; (ආං,
 තෝ, ට) අඤ්ඤං, අත්ප්‍රභූලක්ත්‍ර; වොදෙස්සසිති, වොදනාකරන්නෙහි
 යයි; දීපෙති, දක්වා; අඤ්ඤානඤ්ඤං පටිවරනීති, යනු; අඤ්ඤාන
 කාරණෙන, අත් කරුණෙකින්; වා, නොහොත්; (අඤ්ඤාන) වචනෙන,
 අත් වචනයෙකින්; අඤ්ඤං කාරණං, අත් කරුණක්; වා, නොහොත්;
 (අඤ්ඤං) වචනං, අත් වචනයක්; පටිච්ඡාදෙති, වසාලයි; ආපතතිං,
 ඇවතව; (කිං, තෝ, ට) ආපනො අසීති, අවන්නේ වෙතිදයි; වුතො,
 කියනලද මඟණතෙම; කො, කවරෙක්; ආපනො, අවන්නේද; කිං,

කුම් නම් ඇවතකට; ආපනේනා, අවන්තේද; කථං, කෙසේ; ආපනේනා, අවන්තේද; කියමිං, කුම් නම් වස්තුචෙක්කි; නොහොත් - [කොහි; ආපනේනා, අවන්තේද; (තුලෙන, තෙපි; 0) කං, කවරක්කු;] භණ්ඨ, කියවිද; කිං, කුමක්; භණ්ඨ ඉති, කියවිදැයි; වදනි, කියයි; (ඵවරුපං, මෙබඳු; කියවු, කියමි වස්තුවක්; නයා, තා විසින්; දිඨනති, දික්කා ලදැයි; චුතෙන, කිකල්හි; න සුඤ්ඤාමිති, නොඅසමි කියා; සොනාමා, කත හෝ; උපතෙති, ඵලවයි; බණ්ඩා කථං අපනාමෙති, යනු; ඉත්තනාමං, මෙතම් ඇති; ආපනතිං, ඇවතට; (ඤං, තෝ; 0) ආපනේනා අසි ඉති, අවන්තේ චෙතිදැයි; පුඤ්ඤා, අසනලද මහණතෙම; පාටලිපුත්තං, පැලලුප්තුවරට; ගතො අමිති, ගියෙමිසි; වසා, බැණ; පුත්ත, නැවත; තව, තාගේ; පාටලිපුත්තගමනං, පැලලුප්තුවරට යාම; ත පුච්ඡාමාති, නොවිකාරමිහයි; චුතෙන, කිකල්හි; නතො, ඒ පැලලුප්තුවරින්; නොහොත් ඉතොබ්බෙති; රාජගහං, රජගහනුවරට; ගතො අමිති (වදනි 0), ගියෙමිසි කියයි; ඤං, (තෝ; 0) රජගහං වා, රජගහනුවරට හෝ, යාති, යව; බ්‍රාහ්මණගහං වා, බමුණුගහනුවරට හෝ, යාති, යව; (සියලුපොත්ති බ්‍රාහ්මණගෙහං වා යන පාඨය දක්නාලැබේ.) ආපනතිං, ඇවතට; ආපනේනා අසි ඉති, අවන්තේ චෙතිදැයි තත්ථ, ඒ රජගහනුවරදී; මෙ, මාවිසින්; සුකරමංසං, හුරුමස්; ලබං, ලබන ලදැයි; ඉති ආදීති, මේ ඇ තෙපුල්; වදනේනා, තෙපලමින්; කථං, කිම; බණ්ඩා, බැහැර; විකම්පති, අපනායනය කෙරෙයි; කොපනති, නම්; කුපිතභාවං, කිපුණුබවයි; දෙසනති, නම්; දුඨභාවං, දුෂ්ටබවයි; ඵනං උභයමපි, මේ පදවයමැ; කොධස්සෙව, ක්‍රොධයාගේම; නාමං, නම්; අපපච්චයනති, නම්; අසනතුඤ්ඤාකාරං, නොසතුටුවන අයුරි; ඵනං, මේ අපපච්චයං යන වචනය; දෙමනස්සං, දෙමනස්සුගේ; නාමං, නම්; පාතුකරෙතිති, යනු; දස්සෙති, දක්වයි; පකාසෙති, ප්‍රකාශකෙරෙයි; බාහාවිකෙඛපනං භණ්ටිති, යනු; බාහා, අත්; විකම්පිතා, දිගුකොට හෝ වන වනා; අලජ්ජිවචනං, විලිනැති බස්; වදනි, කියයි; විහෙසෙතිති, යනු; විහෙසෙති, වෙහෙසයි; බාධති, පීඩාකෙරෙයි; අනාදිසිනාති, යනු; විතතිකාරෙන, ගරුකිරීමෙන්; අග්ගහෙතා, නොගෙනැ; අවජානිතා, අවමන්කොටැ; අනාදරො හුතා, අනාදරඇත්තේවැ; ඉති අත්ථො, යන මේ අර්ථය වේ; අතිබාලනනති, යනු; අතිදලනා, ඉතාදුඛිකොට; අතිපා මාණං, පමණඉක්මවා යනුයි; මයි බ්‍යාවටාති, යනු; මයි, මා කෙරෙහි; බ්‍යාපාරං, උත්සාහයට; ආපනනා, පැමිණියෙහු; භිකායාවතතිතාති, යනු; භිකායා, භිකූ ලාමකවූ; ගිහිභාවස්ස, ගිහිබැවුණේ; අත්ථාය, ප්‍රයෝජනය සඳහා; ආවතතිතා, පෙරලි; ගිහි හුතාති, ගිහිවැ යන; අත්ථො, අර්ථයි; අත්තමනා හොථාති, යනු; තුඨචිතනා, තුටුසිතැත්තෝ; හොථ, වච්චි; මයා, මා විසින්; ලභිතබ්බං, ලැබියයුතු වස්තුව; ලභට, ලබව්; මයා, මා විසින්; වසිතබ්බානෙ, වාසයකටයුතු තෙතැ; වසට, වසව්; වො, තොපගේ; ආසුචිතායෙ, සැපවිහරණය; මයා, මා විසින්; කතොති, කරනලදැයි යන; අභිප්පායෙන, අභිප්පායගෙන්; වදනි, කියා.

13. iii. අසඤ්ඤිති, සංඥ නැතැයි; පවතෙතා, ප්‍රවාතනවු; වාදො, වාදය; අසඤ්ඤිවාදො, අසඤ්ඤිවාද නම; සො, ඒ අසඤ්ඤිවාදය තෙම; තෙසං, ඔවුනට; අපීති, ඇත්නුයි; අසඤ්ඤිවාදො, අසංඥිවාද නම්නු; රූපි අත්තාති ආදිසු, යනාදි වචනයන්හි; (විනිවුෂයො වෙදිතබ්බො, විනිස දතයුතුයි; 0) ලාභිනො, සමවත් ලැබූ පුභුලාට; කසිණරූපං, කිසුණු බවා ලත් පිළිබානිමිත්ත; අත්තාති, ආත්මයයි; ගහෙතො, ගෙනැ; රූපිති, ආත්මය රූපවත්යි; දිසී, දූෂිතොමෝ; උපපජ්ජති, උපදී; අලාභිනො, සමවත් නොලැබූ පුභුලාට; ආජීවකානං විය, ආජීවකයනට තකිණමාත්‍ර යෙන් උපදනා දූෂිතය මෙන්; තකකමතෙතනෙව, තකිණමාත්‍ර යෙකින්මැ; (දිට්ඨි, දූෂිතොමෝ; උපපජ්ජති උපදී; 0) පන, පක්ෂානත රසෙක් දක්වනුලැබේ; ලාභිනොයෙව ව, සමවත් ලැබූ පුභුලාටද; (එවච යනු නිපාතසම්ප්‍රදය මාත්‍රයි) අරූප සමාපත්තිනිමිත්තං, අරූපමවත් අරමුණ; අත්තාති, ආත්මයයි; ගහෙතො, ගෙනැ; අරූපිති, ආත්මය අරූප වත්යි; දිට්ඨි, දූෂිතොමෝ; උපපජ්ජති, උපදී; අලාභිනො, අරූපමවත් නොලැබූ පුභුලාට; නිගණ්ඨානං විය, නිවටුන්ට තකිණමාත්‍රයෙන් උපදනා දූෂිතය මෙන්; තකකමතෙතනෙව, තකිණමාත්‍රයෙකින්මැ; (දිට්ඨි, දූෂිතොමෝ; උපපජ්ජති, උපදී 0) එත්ථ, මේ අරූපමවත් අරමුණෙහි x; නොහොත් - එත්ථ පන, මේ තාර්කිකවාදයෙහි වනාහි 0; අසඤ්ඤි භාවෙ, සංඥරහිතබැවිහි; එකනෙතනෙව, එකගෙළාමැ; කාරණං, කරුණෙක්; න පරිසෙසිතබ්බං, මාගීණය නොකටයුතුයි; හි, ඒ කිම සැබෑය; දිට්ඨිගතිකො, දූෂිතගතික තෙම; උච්චතතකො විය, උමතු වුවකු මෙන්; යං වා තං වා, ඇතිනැති යම්තමක්; ගණහාති, ගනී; රූපිච අරූපිවාහි, යන වචනය; රූපාරූපමිසසානගාහවසෙන, රූප නාමධම්මෙන් මිශ්‍රකොටැ ඇති ලබ්ධීන්ගේ වශයෙන්; චුත්තං, වදාළසේක; අයං දිට්ඨි, ආත්මය රූපවත්ද අරූපවත්ද වේ යන මේ දූෂිතොමෝ; රූපාවචරරූපාවචරසමාපත්තිලාභිනොපි, රූපාවචර අරූපාවචර සමා පත්තිලාභිතවත්; තකතිකසොපි, තාර්කිකයාහවත්; උපපජ්ජති, උපදී; නෙවරූපි තාරූපි පන, ආත්මය රූපවත්ද නොවෙයි අරූපවත්ද නොවෙයි යන දූෂිතය වනාහි; එකනතතො, එකගෙළා; තකතිකදිට්ඨි යෙව, තාර්කිකදූෂිතයමැයි; අනතවාහි, යනු; පරිත්තකසිණං, පරිත්ත කසිණනිමිත්තය; අත්තතො, ආත්මසෙසින්; ගණහනතසො, ලබ්ධි ගන්තා පුද්ගලයාගේ; දිට්ඨි, දූෂිතයයි; අනතතවාහි, යනු; අප්පමාණ කසිණං, අප්පමාණකසිණනිමිත්තය; පෙ අනතවා ව අනතතවා වාහි, යනු; උඛං අධො, උඛයට; සපරියනනං, පයභිනන සහිතවු; තිරියං, සරස; අපරියනනං, පයභිනනරහිතවු; කසිණං, කිසුණු නිමිත්ත; අත්තාති, ආත්මයයි; ගහෙතො, ගෙනැ; උපපනදිට්ඨි, උපත් දූෂිතයයි; නෙවනතවා නානනතවාහි, යනු; තකතිකදිට්ඨියෙව, තාර්කික දූෂිතයමැයි; සෙසං, සෙස්ස; සබ්බත්ථ, සියලු අභවකයන්හි; උත්තානත්ථ මෙවාහි, නොගැඹුරුවු හෝ ප්‍රකටවු අඵඇත්තේමැයි; (ඉති පරිසමාපති යෙති නිපා) 0

අට්ඨකතියදෙසො, අපටකපදයන්ගේ නිදේශය; (සමනො, නිමියෙව්)

* මා විසින් කමය කතීව්‍ය වන්නේය යනාදීන් දක්වූ කතීව්‍ය කමයෙහි පසුබස්නා අයුරෙන් හෙවත් උත්සාහ නොකරන අයුරෙන් පැවැති විනෝදාත්මකයෝ කෞශිද්‍යකාරණයෝ නම් වෙත්. නොහොත් කෞශිද්‍යමෑ කෞශිද්‍ය විශේෂයන්ට කරුණුවන බැවින් කෞශිද්‍යකාරණයෙහි දනුයුත්තාහ මු. කමම. ඛො මෙ කතනබ්බං භවිසානිති ආදිනා ඔසිදනාකාරෙන පච්ඡන්තිනුපපාදා කොසල් කරණානි කොසල්මෙව වා කොසල්නතරකාරණතාය කොසල් කරණානිති දඨබ්බානි (මු. ටි) මසිදනා කාරෙනාති කතනබ්බ කමෙම අනුසාහනාකාරෙන (අ. ටි)

* “මාසාපිනං මඤ්ඤා” යන මෙහි ආවිත ශබ්ද තෙමේ නින්න ශබ්දයාගේද “මඤ්ඤා” ශබ්දතෙමේ විය ශබ්දයාගේද අභිය කියයි යන අභිප්‍රායයෙන් “නින්නමාසො විය” යන මේ අභිය ප්‍රකාශිතය. මැරසක් වැනි යන අභිය හෝ වේ මාසාපිනං මඤ්ඤානි එන ආවිතසද්දෙ, නින්නසද්දෙ මඤ්ඤාසද්දෙ විය සද්දෙ අත්ථං වදනිති අභිප්‍රායෙන නින්නමාසො වියාති අයමනො විහාපිනො, මාසවයො වියාති වා අනො (මු. ටි)

* එරතීති පුසති සට්ඨතීති අනො යන මූලපිකා විවරණය බලා ව්‍යාඛ්‍යාතයි

* අන් කරුණකින් ප්‍රතිව්‍යාදනය කෙරෙයි යනු අද තා විසින් විකාලයෙහි භුක්තය. එහෙයින් හෝ ඇවතට අවන්තෙතියි කියනලද්දේ ඊයේ මා විසින් කාලයෙහි භුක්තය. එහෙයින් මම ඇවතට නොඅවන්තෙමි යනාදිවූ අන් අයුතුකරුණෙකින් අන් යුතු කරුණක්වූ වසාලයි යන අභිය අඤ්ඤාන කරුණෙනාති අජ්ජ තයා විකාලෙ භුතතං තෙන සං ආපනතිං ආපනොසිති චුතොතා භියො මයා කාලෙ භුතතං තෙනාහං අනාපනොති ආදිනා අඤ්ඤාන අයුතොත කරුණෙන අඤ්ඤං යුතතං කරුණං පටිව්ඡාදෙතිති අනො (මු. ටි)

* අසනලද කරුණෙන් පිටතැ යමිසේ ඒ කරුණ නොවැළදෙනු ලැබේද එපරිද්දෙන් කථාව ඉවත් කිරීම වික්ෂේපනය බතිබා අපනමනා නම ප්‍රවණිතත්වො බතිබා යථා තං න අලලියති තථා කථාය අපන යනං විකම්පනං බතිබා අපනමනා (මු. ටි)

* අසඤ්ඤිවාදා යි පුද්ගලයන් කරුණකොටගෙන දූෂිත් දක්වා අසඤ්ඤිවාදානි පුග්ගලෙහි දිට්ඨියො දසොසති (මු. ටි.) නොහොත් යම්බඳුවූ අනිනිවෙශයන් නිසා ආත්මය සංඤ නැත්තේයයි කියද්ද ඒ අභි නිවෙශයෝ අසංඤිවාද නම්වූ. තදභිය කරුණ සාධන ශක්තින් සිබයි යෙහි වා අනිනිවෙශෙහි අසඤ්ඤි අත්තාතං වදනති තෙ අසඤ්ඤිවාදා (මු. ටි) තෙ අනිනිවෙසා අසඤ්ඤිවාදා වදනති එතෙතිති (අ. ටි)

* අරුපසමාපන්නිනිමිත්ත නම් කෘත්‍යොන්ධිසාර්ථකාශාදියෙති
අරුපසමාපන්නිනිමිත්තනනි ආකාශාදි (මු. ටී)

14.

i. නවක නිදෙදසෙ නවආසාතවස්සුනි සතෙතස්ස උපපන්නිව
සෙතෙව කපිතානි, පුරිසානං මලානිති පුරිස මලානි, නවවිධානි
නවකොසාසා නවසෂ්‍යෙද්‍ය වා. තණං පටිච්චානි තණං නිශ්ශාය,
පරිසෙසනානි රූපාදි ආරම්භණ පරිසෙසනා සා හි තණාය සති
හොති. ලාභොති රූපාදි ආරම්භණ පටිලාභො, සො හි පරිසෙස
නාය සති හොති. විනිව්ඡයො පන ඤාණ තණා දිට්ඨි විතකතව
සෙන චතුබ්බිධො, තස්ස “සුඛවිනිව්ඡයං ඡෙද්දං සුඛවිනිව්ඡයං
ඤාතො අජ්ඣක්කං සුඛමනුසුසෙජ්ජයාති” අයං ඤාණවිනිව්ඡයො.
“විනිව්ඡයොති චෙ විනිව්ඡයා තණා විනිව්ඡයො ව දිඞ්චිවිනිව්ඡයො
වාති” එවං ආනතානි අසසත තණා විචිතානි තණාවිනිව්ඡයො.
වාසභී දිඞ්චිසො දිඞ්චිවිනිව්ඡයො. “ඡෙද්දං ඛො දෙවානම්ඤ විතකක
තිදුතොති” ඉමස්මි. පන සුතෙන ඉධ විනිව්ඡයොති වුතොනා
විතකකායෙව ආගතො.

ii ලාභං ලභිතො හි ඉසානිසං සුඤ්ජරාසුඤ්ජරස්සව විතකක
තෙව විනිව්ඡිතනනි, එතතකං ථෙ රූපාරම්භණන්ධාය හවිශ්ශනි
එතතකං සඤ්ඤාආරම්භණන්ධාය එතතකං මයහං හවිශ්ශනි එතතකං.
පරස්ස එතතකං පරිභුඤ්ජිස්සාමි එතතකං නිදගිස්සාමිති, තෙන
වුත්තං ලාභං පටිච්ච විනිව්ඡයොති. ඡඤ්ජරාගොති එවං අකුසල
විතකකන විතකකිත වස්සමි දුබ්බලරාගො ව බලවරාගො ව
උපපජ්ජති, ඉද්දං ඉධ ඡෙද්දං දුබ්බලගස්සාතිවචනං. අපේකා
සානනනි අහං මමනනි බලවසනනිධානං, පරිගහහොති තණා
දිට්ඨිවසෙන පරිගහහකරණං, මච්ඡරිසනනි පෙරති සාධාරණභාවස්ස
අසහනතා, තෙතෙවස්ස පොරාණා එවං වචනස්ස වදනනි - “ඉදං
අච්ඡරියං මෑහමෙව හොතු මා අඤ්ඤස්ස අච්ඡරියං හොතුති
පචත්තනතා මච්ඡරියනනි වුවචනිති” ආරකොධානි වාරපිදහන
මඤ්ඡසගොපනාදිවසෙන සුචස්ස රක්කණං, අබ්බකණෙනිති අබ්
කරණං, කාරණස්සෙතං නාමං, ආරකොධානිකරණනනි භාව
නිසංසකං, ආරකකෙනතුති අපේකා.

iii. දණ්ඩාදුනාදිසු පරතිසෙධනස්ස දණ්ඩස්ස ආදුනං දණ්ඩා
දුනං, එකතොධාරාදිනො සත්ථස්ස ආදුනං සත්ථාදුනං, කලහොති
කායකලහොපි වාචාකලහොපි, පුරිමො පුරිමො විගෙධො
විගහහො, පටිඡිමො විවාදො, තුමං තුවනනි අභාරව වචනං සං
සුත්තනි අපේකා, ඉඤ්ජිතානිති ඉඤ්ජිතානි වලනානි, අසමිති ඉඤ්ජිත
මෙතනනි ආදිති සබ්බපදෙති මාතොව කපිතො. අහනනි පටිපත්තාපි

මානො ඉක්කුණුමට, අභමහනති පටතෙනාපි, නොමසඤ්ඤි නාසඤ්ඤි භවිසානති පටතෙනාපි, සෙසනවකෙතිපි මානොව කපිතො, මානො හි ඉක්කුණුතො ඉක්කුණුතං මඤ්ඤනතො මඤ්ඤිතං එකතො එකිතං පසඤ්චනතො පසඤ්චිතං, තෙති තෙති කාරණෙති සබ්බතතො සංඛතනති ව චුච්චති, සෙසං සබ්බස්ම උත්තානස්ම මෙවාති.

නවකතිදෙදසො

iv. දසකතිදෙදසෙ කිලෙසා එව කිලෙසවක්ඛුති, ආඝාතවක්ඛුති පතෙ'න් අනස්ම. මෙ අවර්ති ආදිතං චසෙන අවිකොපෙනෙබ්බ ඛාණ්ඩකණ්ටකාදිමතිපි අභානො උපපතනාසානෙන සබ්බං චුතතාති. විවස්තෙතස්ස විවස්තෙතනති පාපකියාස්ස උපායවිනා චසෙන පාපං කතො සුකතං මානි පව්චෙකතනා'කාරෙන උපපතනො මොහො, විවස්තෙතනති අවිමුතතෙසෙව සතො මුතති සඤ්ඤිතා. සෙසං සබ්බස්ම උත්තානස්ම මෙවාති

දසකතිදෙදසො

14. i; නවකතිදෙදසෙ, නවකපදනිදේශයෙහි; නවආඝාතවක්ඛුති, නවවිධ ආඝාත වස්තුහු; සතෙතස්ස, සතත්වයන් කෙරෙහි; උපපතතිවසෙනෙව, උත්පතතිවශයෙන්ම; කපිතානි, වදාරනලද්දහ; පුරිසානං, පුරුෂපුද්ගලයන්ගේ; මලානිති, මලධර්මයෝ වෙන්නුයි; පුරිසමලානි, පුරුෂමල නම්නුයි; නවවිධානි, යනු; නවකොඨාසා, නවකොටස්නුයි; චා, නොහොත් - නවපසහෙද, නවප්‍රකාරයෝයි; තණ්හං පටිච්චානි, යනු; තණ්හං, තෘෂ්ණාව; නිස්සාය, ඇසුරුකොට; පටිතෙසනානි, යනු; රූපාදිආරම්මණ පරිසෙසනා, රූපාද්‍යුලබ්ධනයන් පයෙහි ෂණයයි; හි, ඒ සැබව; සා, ඒ පයෙහිසනා නොමෝ; තණ්හාය, තෘෂ්ණාව; සති, ඇතිකල්හි; හොති, වේ; ලාහොති, නම්; රූපාදිආරම්මණපටිලාහො, රූපාද්‍යුලබ්ධනයන්ගේ ප්‍රතිලාභයයි; හි, ඒ සැබව; සො, ඒ ප්‍රතිලාභය තෙම; පරිසෙසනාය, පයෙහිශණය; සති, ඇතිකල්හි; හොති, වේ; විනිච්ඡයොපනි, විනිශ්චය තෙම වනාහි; ඤාණතණ්හාදිසි විතකකවසෙන, ඥාන තෘෂ්ණා දූෂි විතකීයන්ගේ වශයෙන්; චතුබ්බිධො, චතුර්විධ වේ; තස්ම, ඒ චතුර්විධවිනිශ්චයන් අතුරෙහි; සුබ විනිච්ඡයං පෙ අජබ්බතං සුබමනුස්සන්දයානි, යන සාධකවචන යෙහි; (ආගතො, ආවාචුට) අයං, මේ විනිශ්චය තෙම; ඤාණවිනිච්ඡයො, ඥාණවිනිශ්චය නම; විනිච්ඡයොති වෙ විනිච්ඡයා තණ්හාවිනිච්ඡයො ව දිසිවිනිච්ඡයො වානි, යන සාධකවචනයෙහි; එවං ආගතානි, මෙසේ ආවාචු; අභිසතතණ්හාවිචරිතානි, අවෝරා සියක් තණ්හාවිචරිතයෝ; තණ්හාවිනිච්ඡයො, තෘෂ්ණාවිනිශ්චය නම; වාසසි දිසියො, දෙසැටක් මිසදිවුනු; දිසිවිනිච්ඡයො, දූෂිවිනිශ්චය නම; ඡන්දො, භො දෙවනමිඤ්ඤ විතකකතිදුතොති ඉමසම්. පන සුතෙන, මේ සුත්‍රයෙහි වනාහි; ඉධ, මේ විභවනපාලියෙහි; විනිච්ඡයොති, විනිශ්චය නමැයි; චුතතො, වදාලා; විතකෙකායෙව, විතකීය තෙමෙම; ආගතො, ආගේ

වේ; (ජනෝ, ජන නෙමේ; සුබවිනිශ්චයං, සුබය නිශ්චය කොට; ජඤ්ඤා, දන්තේසි; සුබවිනිච්ඡයං, සුබය නිශ්චය කොට; ඤානා, දැන; අජ්ඣාතං, නමා කෙරෙහි පැවැති; සුබං, තෙත්කුමසුබයට; අනුසුඤ්ජයා, පුන පුනා යෙදෙන්නේය; පෙ පෙ දෙවානම්ඤ, දෙවෙඤ්ඤ; ඡන්දො, ඡන්දය නෙමේ; විතකකනිදුනෝ, විතකීය නිදුනකොට ඇත්තේ වේ, මේ සාධකපාසාපීසි.)

14. ii. හි, යම්හෙයකින්; ඉසානිසං, ඉසානිඡවුද; සුඤ්ඤාසුඤ්ඤා, භද්‍රාභද්‍රවුද; ලාභං, ලාභයක්, ලභිනා, ලැබ; එතතකං, මෙනෙක් ධනය; මෙ, මට; රූපාරමමණ්ණාය, රූපාලබ්ධ පිණිස; භවිස්සති, වන්නේය; එතතකං, මෙනෙක් ධනය; සද්දිආරමමණ්ණාය, ශබ්දද්‍රව්‍යාලබ්ධයන් පිණිස; (භවිස්සති, වන්නේය; ට) එතතකං, මෙනෙක් ධනය; මය්හං, මට; භවිස්සති, වන්නේය; එතතකං, මෙනෙක් ධනය; පරස්සං, මෙරමානට; (භවිස්සති, වන්නේය; ට) එතතකං, මෙනෙක් ධනය; පරිභුඤ්ජිස්සාමි, පරිභොගය කරන්නෙමි; එතතකං, මෙනෙක් ධනය; නිදහිස්සාමිති, නිදන්කරන්නෙමිසි; විතකකතෙව, විතකී යෙත්ම; විනිච්ඡිනනති, විනිශ්චය කෙරෙද්ද; තෙන, එහෙයින්; ලාභං පටිච්ච විනිච්ඡයොති, යන වචනය; වුත්තං, වදාළයෙක; ඡන්දොගොති, යන; එවං, මෙනෙක් ධනය මානට රූපාලබ්ධ පිණිස වේ යනාදි තයින්; අකුසලවිතතෙකන, අකුසලවිතකීයෙන්; විතකකිතො, විතකීය කළාවු; වජ්ඣයමි, ආලබ්ධයෙහි; දුබ්බලුගො ව, දුච්ඡලුගයත්; බලව රුගො ව, බලවත් රුගයත්; උපපජ්ජති, උපදි; හි, ඒ කිම සැබව; ඉධ, මේ ඡන්දරුගො යන පෙදෙහි; ඡන්දො, ඡන්දය යන මේ වචනය; දුබ්බලු රාගස්ස, දුච්ඡලුගයාගේ; අධිවචනං, නමි; අපේක්ඛාසාන නති, යනු; අහං මමනති, මමය මාගේය යන; බලවසනනිසානං, බලවත් තෘෂ්ණාවෙන් සනිටුහන්කිරීමයි; පටිගහහොති, නමි; තණ්හාදිසිවසෙන, තෘෂ්ණාදූෂි බලයෙන්; පරිගහනකරණං, වස්තූන් නමා අයත්කිරීමයි; මච්ඡරියගති, නමි; පරෙහි, මෙරමා හා; සාධාරණභාවස්ස, සාධාරණත්වය; අසහනතා, නොඉවසන බවයි; (අසහනා සිද පායයි) තෙනෙව, එහෙයින්ම; පොරුණා, පුරුතනාවාය්‍යයෝ; අස්ස, ඒ මච්ඡරියං යන පදයාගේ; වචනත්ථං, වචනාපීය; එවං, මෙයාකාරයෙන්; වදනති, යෙත්; ඉදං අච්ඡරියං, මේ ආශ්වාය්‍යී නෙමේ; මය්හමෙව, මටම; හොතු; වේවා; අඤ්ඤාස්සං, අතිකත්තුව; අච්ඡරියං, ආශ්වාය්‍යීයෙන්; මා හොතුති, නොවේවායි; පවත්තනතා, පැවැතිබැවින්; මච්ඡරියනති, මාත්සය්‍යීයයි; වුච්චති, කියනුලැබේ; ඉති, මේ වචනාපීයයි; ආරකෙඛාති, නමි; වාරපි දහන මඤ්ඤ්ඤාපනාදිවසෙන + වාරපිදහන, දොරවල් වැසීම; මඤ්ඤ්ඤා පනාදිවසෙන, පෙට්ටියෙහි සැහවීම ඇ වසින්; සුචුරකමණං, මනාකොට රැකවල්කිරීමයි; (යං කාරණං, යම් කරුණෙක්; ට) අධි කාරෙහි, එලබ්ධියන් වෙසෙසා කෙරෙයිද; ඉති; එහෙයින්; (තං කාරණං, ඒ කරුණ තෙම; ට) අධිකරණං, අධිකරණ නම; එතං, තෙල අධිකරණ යන වචනය; කාරණස්ස, කාරණයාගේ; නාමං,

නම්; ආරක්කාධිකරණනාති, යන වචනය; භාවනාපුංසකං, ක්‍රියාභාවය වෙසෙසත්තාච්ඡි නපුංසකලිඛිතවචනයි; ගෙවත් ක්‍රියාවිශෙෂණයයි; ආරක්කභෙතුති, ආරක්ෂා හෙතුකොටැ යන; අඤ්ථා, අපිසි.

14. iii. දණ්ඩාදුනාදිසු, දඩගැනීම් ආදීන්හි; (විනිව්ඡයො වෙදි තබෙබ්බා, විනිස දනසුතු, ඔ) පරනිසෙධනස්ථං, මෙරමා හෝ සතුරන් වැළඳීම පිණිසැ; දණ්ඩස්සා, දඩ; ආදුනං, ගැන්ම; දණ්ඩාදුනං, දණ්ඩාදුන නම්වේ; එකතොධාරාදිනො, එකත මුවහත් ඇති සැත් ආදි කොටැ ඇති; සන්ධස්සා, සසන්ධස්සායෙ; ආදුනං, ගැන්ම; සන්ධාදුනං, සසන්ධාදුන නම; කල්හොති, නම්; කායකල්හොපි, කායකල්හයන්; වාචා කල්හොපි, වාක්කල්හයන් වේ; පුරිමො පුරිමො, පළමු පළමුව; විරොධො, වෙරය නෙම; විගහහො, විග්‍රහ නම් වේ; පච්ඡිමො පච්ඡිමො, පැසුපි පැසුපි වෙරය නෙම; විවාදො, විවාද නම් වේ; තුවංතුවනති, තුවං තුවං යන වචනය; අගාරවචනං, අගෞරවයෙන් බිණීමයි; කං කං ඉති, තෝ තා යන; අඤ්ථා, අදහස; (ආහරිතා යොජේතබ්බො, එළවා යෙදිය යුතුයි; ට) ඉක්කමානාති, යනු; ඉක්කමානාති, සිසෙයි; වලනාති, කම්පනයෙයි; අසමිති ඉක්කමානමෙතනති ආදීති, යන පෙද මුල් කොටැ ඇති; සබ්බපදෙති, සියලුපදවලින්; මානොව, මානයමැ; කපිතො, වදුරනලදි; අහනාති, මමයයි; පච්ඡෙතො, පැවැති; මානොපි, මානයන්; ඉක්කමානමෙව, කම්පනයෙක්මැයි; අහමහනාති, මම මමයයි; පච්ඡෙතොපි, පැවැති මානයන්; තෙවසක්කමානසක්කමානසං, තෙවසංකමානසං ඇත් තෙක්; හවිසානාති, වත්තෙයි; පච්ඡෙතොපි, පැවැති මානයන්; (ඉක්කමාන මෙව, කම්පනයෙක්මැයි; ට) සෙසනවකෙතිපි, මක්කමාන එකිනෙකාදිවු සෙසු නවකයන් කරණකොටගෙනැද; මානොව, මානයමැ; කපිතො, වදුරනලදි; හි, ඒ එසේමැයි; මානො, මානය නෙම; ඉක්කමානො, අරමුණෙහි සැලෙන හෙයින්; ඉක්කමානං, ඉක්කමාන නමැයිද; මක්කමානො, මමය මාගේයයි හඟින හෙයින්; මක්කමානං, මක්කමාන නමැයිද; එකතො, අරමුණෙහි මදකුළු සැලෙන හෙයින්; එකතං, එකත නමැයිද; පපක්කමානො, අරමුණෙහි විතරවනහෙයින්; පපක්කමානං, පපක්කමාන නමැයිද; තෙති තෙති කාරණෙහි, ඒ ඒ කරුණුවලින්; සබ්බතතො, මනාකොටැ කරනලද බැවින්; සබ්බතනාති ව, සබ්බත නමැයිද; වුවහි, කියනුලැබේ; සෙසං, සෙස්ස; සබ්බත්ථ, සියලු නවකයන්හි; උත්තානත්ථමෙව, නොගැඹුරු වූ හෝ ප්‍රකටවූ අභ ඇත්තේ මැයි; (ඉති සමාපතියෙති නිපා) ෪෪

නවකාදිදෙසො, නවකපදයන්ගේ නිදේශය නෙම; (සමතො, නිමියෙයි; ට) ෪෫

* දසවනුව අසමානාසානයක්කු නොවදුළු බැවින් සත්තයන් විෂයයෙහි උත්පත්තිවිමිනුගේ වශයෙන්මැ දෙශිතයහයි කවිනයි ෪෬ දසමස්ස අවුත්තතතා සතෙතසු උපපත්තිවසෙතෙව කවිතානිති වුත්තං ෪෭ (මු. ටී) ෪෮ දසමස්සාති අසානාසානයස්ස ෪෯ (අ. ටී)

* සුඛවිනිශ්චය නම් සෙවියටි නොසෙවියටි සුඛයාගේ සනිටුහන් කිරීම යන අර්ථය වේ. සුඛවිනිව්ජයනනි සෙවිනබ්බාසෙවිනබ්බ සුඛ සනතිසානනනි අන්තො (මු. පි)

* අධ්‍යානමසුඛය නම් ගොවරාධ්‍යානමසුඛය සෙවියටි තෙත් කුමුඛසුඛයයි. අඤ්ඤානසුඛනනි සෙවිනබ්බං තෙතබ්බමසුඛං (මු. පි) අඤ්ඤානනනි ගොවරඤ්ඤානං අධිප්පෙතං (අ. පි)

* විනිව්ජයොති වෙ විනිව්ජයා යන මේ වචනය:-

සාතං අසානනනි යමාහු ලොකෙ
තමුපතිස්සාය පහොති ඡන්දො,
රූපෙසු දිස්වා විභවං භවඤ්ඤා
විනිව්ජයං කුරුතෙ ජනතු ලොකෙති.

යන ගාථා වචනයාගේ නිදේශ වාරයෙහි උභයාය. මේ විභවප්‍රකාරණ පාලියෙහි ඡන්දරාගයට ප්‍රත්‍යය සවභාවය ඇති විනිශ්චයශබ්දයෙකින් යම් විනිශ්චයයෙක් වදරනලද්ද සකකපඤ්ඤාසුත්‍රයෙහින් ඡන්දයට නිදන භාවය ඇති විතකිශබ්දයෙන් ඒ විනිශ්චයමැ ආයේත්‍රයි මෙසේ විතකි යාගේ විනිශ්චය භාවයද ඒ විනිශ්චයමැ මේ තන්ති ගත්බවද දක්වා විනිව්ජයොති වෙ විනිව්ජයාති ඉදං, සාතං අසානඤ්ඤා පෙ ලොකෙති, එතස්ස නිද්දෙසෙ වුත්තං ඉධ විනිව්ජයොති වුත්තොති ඉමිස්සා විභවපාලියා යො ඡන්දරාගස්ස පච්චය සභාවෙන විනිව්ජය සද්දෙන වුත්තො, සකකපඤ්ඤාපි ඡන්දස්ස නිදනභාවෙන විතකක සද්දෙන සො එව ආගතොති එවං විතකකස්ස විනිව්ජයභාවං තස්සෙව ඉධ ගතිතඤ්ඤා දස්සෙති, (මු. පි) එතස්ස ගාථාවචනය (අ. පි)

* බලවත් සහතිසානනය නම් බලවත්වූ තෘෂ්ණාව කරණකොට ගෙන ආලබ්භය නිෂ්ටාකොටැ හෙවත් අනිතිවේශය කොටැ ග්‍රහණයයි. බලවත්සහතිසානනනි බලවත්තා තණ්හාය ආරම්භණස්ස නිසිපෙක්ඛා ගහණං (මු. පි) නිසිපෙක්ඛාති අනිතිවිස්ස (අ. පි)

* අනිකුදු සංඝාදි ධර්මයන්ගේ සවකිය සවකිය ප්‍රත්‍යයවූ පරිදි දෙත් මනාකොටැ කරනලද බව ඇතිකල්හින් “අහං”සිද “අසමි”සිද මානසාගේ සංකප්ත බැව් සාතිශය වේයයි කොටැ මානස සංකප්ත නමැයි වදරනලදී. නොහොත් සෙය්‍යමානාදීන්ගේ වශයෙන් දූෂටිතයක්හු කොටැ පරිකල්පිතවූ තමාගේ සංකරණය හෝ සංකප්ත නම් සතිපි අඤ්ඤාසඤ්ඤා සංකප්තභාවෙ අහනනි අසමිති ව සාතිසයා මානස සංකප්තතාති කත්වා සංකප්තනනි මානො වුත්තො, සෙය්‍යාදිවසෙන අහමසමිති අත්තනො සංකරණං වා සංකප්තං (මු. පි) අඤ්ඤාසං පස්සාදිතං සංකප්තභාවෙ යථාසකං පච්චයෙති, යෙනාකාරෙන මානස සාතිසයා පවත්න තං දස්සෙත්‍රං අහනනි ව අසමිති වාති වුත්තං, අත්ත කොති දිඝිගහපරිකප්පිතස්ස අත්තනො (අ. පි)

* යම්සේ මානසාගේ මනාකොටැ අනුබලදීම් වශයෙන් පැවැත්ම විශේෂවත් වේද එමෙන් තෘෂ්ණාවගේ මමන්ත වශයෙන් පැවැත්ම දූෂිතයෙන් අනිත්‍යාදිවශයෙන් පැවැත්ම විශේෂවත් වේනුයි අනාගත කාලයාගේ ආමගීනය සමානකල්හිදු මූලටිකා ඇප්‍රහු ඥාන ඵල භවිස්සානති ආදිකා පවතති තණ්හාදිභිතං විසෙසවතිති තාසලපි ඉඤ්ජිතාදිභාවො ටුනො ඥානි විසු. මේ විකල්පයෙහි “භවිස්සති” යන වචනය ආදිකොටැ දක්වු තෘෂ්ණාදූෂිතයෙන් පැවැත්ම විශේෂවත් වේද එහෙයින් ඒ තෘෂ්ණාදූෂිතයෙන්ද ඉඤ්ජිතා, භාවය උත්තරා යනු භාවයි. එසේ නමුත් “අභමසම්”යි පැවති මානසාගේ මෙන් “භවති” කියා සම්පද සාධාරණවු මානසාගේමැ වශයෙන් ඉඤ්ජිතාදිකය අභිකථා යෙහි උත්තරා ය යථාමානස්ස සමං ගතභවසෙන යෙ පෙ යෙ අභමසමිති පන පවත්නමානස්සෙව භවතිති සබ්බපදසාධාරණස්ස මානස්සෙව වසෙන ඉඤ්ජිතාදිකා අභිකථායං ටුනො, (අ. ටි)

14. iv. දසකන්තදෙසො, දශකපදයන්ගේ නිදේශයෙහි; (විනිව්‍ර්ණයො වෙදිතබ්බො, විනිස දතසුතු; 0) කිලෙසො එව, කෙලෙස්මුමැ; කිලෙසවස්සුති, කෙලෙසවස්සු නම් වෙන්; එසු පන, මේ දශක නිදේශයෙහි වනාහි; ආසානවස්සුති, ආසානවස්සුතු; අනන්තං මෙ අවරිති ආදිතං, යතාදිත්තේ; වසෙන, වශයෙන්; අවිකොපෙනබ්බො, තෝප නොවියවිටු; බාණුකණ්ටකාදිමතිපි, කණුකටු ආදියෙහිද; අභානො, අසානායෙහි; උපපන්නා'සානෙන සභිං, උපන් ආසානය හා සමග; ටුතතා'නි, වදලහ; මිච්ඡන්තෙසු, මිච්ඡන්තබ්බමුත් අතුරෙහි; නොහොත් මිච්ඡන්තබ්බමුත්හි 0; මිච්ඡාඤ්ඤානනි, නම්; පාපක්‍රියාසු, පාපක්‍රියාවන්හි; උපායවිනිතාවසෙන, උපාය මෙතෙහිකිරිම වශයෙන්; පාපං කන්ධා, පච්චිකොටැ; මයා, මා විසින්; සුකතනනි, මැනවක් කරනලද්දි; පච්ච වෙකකතා කාරෙන, ප්‍රත්‍යවේක්ෂණාකාරයෙන්; උපපන්නො, උපන්; මොහො, මොහයයි; මිච්ඡාපිමුතනි'හි, නම්; අවිමුත්තස්සෙව සනො, කෙලෙසුන් නොමිදුනාවුමැ පුද්ගලයා විද්‍යමානවත්මැ; මුත්තස්සදිතො, මිදුනාවු සංඥා ඇති බවයි; සෙසං, සෙස්ස; සබ්බත්ථ, සියලු දශකපද යන්හි; උත්තානන්තමෙව, නොගැඹුරැවු හෝ ප්‍රකටවු අභි ඇත්තේ මැයි; (ඉති සමාප්තියෙහියා) ය

දසකන්තදෙසො, දශකපදයන්ගේ නිදේශය තෙම; (සමනො, නිමියෙසි 0) ය

* දැල් කෙමත් තැනිම් ආදියෙහි කෘතහස්තභාවය සංකල්පනය උපායවිනා නම්. මිනිසුන් සාමාන්‍යයන්ගේ කුසලතා යි කියනලද පදයාගේ අරුත්කිමයි. ඒ උපායවිනාවගේ මිත්‍යාසවභාවය හෙවත් සාවද්‍යභාවය වසාදමන අන්දමින් පැවැති යථොක්තාකාරයෙන් ප්‍රවෘත්ත විනිශ්චයාපනයෙහි මොහය නෙමේ උපායවිනා වශයෙන් උපනැයි දතහු. පාපකම්ය යම් යම් පරිද්දෙන් කළ කල්හි වනාහි අනාදිතව දැනවශයෙන් ප්‍රවෘත්තවු සංඥාව හෝ සංකල්පය හෝ ප්‍රත්‍යවේක්ෂණ

නමි. යථොක්කප්‍රත්‍යාවේක්‍ෂණවගේද යම්යම් පරිද්දෙන් කලාවූ පාප
 යෙහිද මිථ්‍යාසංවිච්ඡාය හෙවත් සාවද්‍යභාවය වසාදමන්නාවූ ඒ ආකාරවූ
 අනාදීනව දැනිය හෝ ප්‍රත්‍යාවේක්‍ෂාකරණ ආකාරයෙන් උපන් මොහය
 තෙමේ ප්‍රත්‍යාවේක්‍ෂණ නමි. ජාලකම්පසංවිධානාදී කුසලතා
 සංකප්පනං උපායවිනතා, තස්සා මිච්ඡාභාවං පටිච්ඡාදනභාවෙන
 පවතෙනා තදකාරෙ මොහො උපායවිනතාවසෙන උප්පන්නාති
 දඬුබෙබා; යථා කතෙ පන පාපෙ අනාදීනව දස්සනවසෙන පවතනා
 සක්කුසංඛිතපොචා පච්චවෙකකිනා, තස්සා මිච්ඡාභාවපටිච්ඡාදකං
 තදකාරං අනාදීනවදස්සනං වා පච්චවෙකකිනාකාරෙක උප්පන්නා
 මොහොති (මු. වී) සංකප්පනනති කුසලතාති චුත්තපදස්ස අත්ථ
 වචනං, තස්සා උපායවිනතාය, මිච්ඡාභාවො සාවජ්ඣභාවො, තදකාරෙ
 මොහොති යථාචුත්තාකාරෙක පවතෙන විතතුප්පාදෙ මොහො,
 තස්සාපි යථාචුත්තපච්චවෙකකිනායපි යථාකතපාපෙපි, (අ. වී)

* විමුක්තිසංඥතා නමි අභිමානය හා සමප්‍රයුක්තවූ සංජානන
 ලක්‍ෂණසංඥාවයි. ප්‍රකාතිපුරුෂානතර දැනාදීන්ගේ වශයෙන් ප්‍රවෘත්තවූ
 දූෂිටගතසමප්‍රයුක්ත විතතය ආයතීඵලවිතතය මෙන් විමුක්තයයි ගෘහිත
 යයි දතයුතු. නොහොත් නිරීකයන්ගේ තමා ගත් දූෂිටයෙහි විමුක්තිත්‍රිය
 නිදහස්බව හැදින්වෙයි, මිදුනේ වෙමිසි මෙසේ පැවැති අකුසල
 විතතොත්පාදය තෙම මිථ්‍යාවිමුක්තියයි කිසි ඇපරකෙනෙත් යෙන්.
 ඵලවිතතය මෙන් විමුක්තවනැයි ගෘහිතකල්පි වනාහි දූෂිටගතසමප්‍රයුක්ත
 විතතයෙහිවූ දූෂිට නොමෝ මිථ්‍යාඥන නමි වේ. මිථ්‍යාසමාධියත් මිථ්‍යා
 විමුක්තියයි කියන්ට යුතුවන්නේයි විමුක්තිසංඥාදිතාති අභිමාන සමප
 යුත්තං තිත්ථියානං වා අත්තනො දිසියා විමුක්තතාසංඥානතං,
 විමුක්තොමිති ඵලං පවතෙනා අකුසල විතතුප්පාදෙ මිච්ඡාවිමුක්තති
 කෙවි වදනති, ඵලං විය විමුක්තනති ගතිතෙ පන දිසිසමප්‍රයුත්ත
 විතෙන දිසි මිච්ඡාඥණං, සමාධි ව මිච්ඡා විමුක්තති යුත්තං සියා (මු. වී)

15.

i තණ්හාවිච්චිතනිද්දෙසෙ තණ්හාවිච්චිතාතිති තණ්හා සමුද
 වාත් තණ්හාපච්චතියො, අජකිතතිකස්ස උපාදයාති අජකිතතිකං
 ඛනිපක්ඛෙකං උපාදයං, ඉදංකම් උපයොගතෙථ සාමිච්චනං. අසමිති
 හොතිති යදෙතං අජකිතතං ඛනිපක්ඛෙකං උපාදයං තණ්හාමාන
 දිසිවසෙන සමුහගාහතො අසමිති හොති. තස්මිං සතිති අසොථා.
 ඉත්ථසමිති හොතිති ආදිසු පන ඵලං සමුහතො අහනති ගහණෙ
 සති තතො අනුපතිබාය උපතිබාය වාති විබා ගහණං හොති,
 තත්ථ අනුපතිබායාති අසැසං ආකාරං අනුපගමම සකභාව මෙව
 ආරමමණං කතො ඉත්ථසමිති හොති. ඛතතිසාදිසු ඉදං පකාතෙ
 අහනති ඵලං තණ්හාදිසිමානවසෙන හොතිති අසොථා, ඉදං තාමි

අනුපභිධාය ගහණං, උපභිධාය ගහණං පන දුට්ඨං භොති සමතො ව අසමතො ව තං දසෙය්‍යානුං ඵවසමිති ව අඤ්ඤාථාසමිති ව චුත්තං, තස්ම ඵවසමිති ඉදං සමතො උපභිධාය ගහණං යථා අයං ඛතතිසො යථා අයං බ්‍රාහ්මණො ඵවං අහමෙති අපෙඨා, අඤ්ඤාථාසමිති ඉදං පන අසමතො ගහණං, යථායං ඛතතිසො යථායං බ්‍රාහ්මණො තතො අඤ්ඤාථා අහං හිතො වා අධිකො වා ඵ අපෙඨා. ඉමානි තාච්ඡ ජවප්‍රසන්නවසෙන වත්තාරි තණ්හාවිච්ඡි තාති. හවිසංනති ආදිති පන වත්තාරි අනාගතවසෙන චුත්තාති, තෙසං පුරිමවතුසෙක චුත්තනායෙතෙව අපෙඨා වෙදිතබ්බා.

ii අසමිති සංසතො අසමි, සාතසමිති අසංසතො අසමි, අසසමිති සතසමිති වා පාඨො, තස්ම අපට්ඨිති අස, නිවචසෙය්‍යතං. අධිවචනං, සිද්ධිති සතං, අභිවචසෙය්‍යතං අධිවචනං, ඉති ඉමානි ථෙ සංස තුච්ඡෙදවසෙන චුත්තානිති වෙදිතබ්බාති. ඉතො පඤ්ඤා සිසනති ආදිති වත්තාරි සංසං පරිචිතකතවසෙන චුත්තාති, තාති පුරිම වතුසෙක චුත්තනායෙතෙව අපෙඨා වෙදිතබ්බාති. අපාහං සිසනති ආදිති පන වත්තාරි අපි නාමාහං හවෙය්‍යානති ඵවං පෙඨනා කප්පනවසෙන චුත්තාති, තාති පුරිමවතුසෙක චුත්තනායෙතෙව වෙදිතබ්බාති. ජවමෙතෙසු,

ථෙ දිසි සිසා සිසපඤ්ඤා වත්තාරෙති සිසමුලකා,
තසො තසොති ජනාති අභාරස විනාචසෙ.

එතෙසු හි සංසතුච්ඡෙදවසෙන චුත්තා ථෙ දිසිසිසා නාම, අසමිති හවිසංනති සිසනති අපාහං සිසනති එත වත්තාරො සුඛසිසා ඵව, ඉත්ථසමිති ආදසො තසො තසොති වාදස සිසමුලකා නාමාති ඵවමෙතෙ ථෙ දිසි සිසා වත්තාරො සුඛසිසා වාදස සිසමුලකාති අභාරස තණ්හා විච්ඡිතබ්බො වෙදිතබ්බා.

iii ඉදං පටිපාටියාව තෙ බමෙම භාජෙඨො දසෙය්‍යානුං කථංඤා අසමිති භොතිති ආදි ආරබ්. තස්ම කිඤ්චි බමමං අනච කාරිං කපිකාති රූපවෙදනාදිසු කිඤ්චි ජකබමමෙපි අවිතිබ්බොහං කාකො ජකෙකතො අගහෙතො සමුහතොව ගහනොති අපෙඨා. අසමිති ජඤං පටිලහතිති පඤ්ඤාකතෙති නිරවසෙසතො ගහෙතො අහනති තණ්හං පටිලහති, මානදිසිසුපි එසෙව නසො, තස්ම කිඤ්චොපි අයං තණ්හා විච්ඡිත නිදෙදසො, මානදිසිසො පන න විනා තණ්හාය තසමා තදෙකච්ඡවසෙන ඉධ චුත්තා, තණ්හාසිසෙන වා පපඤ්ඤානායමෙපි උද්දිඨං, තං උදෙදසානුරූපෙතෙව නිද්දිසි තුමෙපි මානදිසිසො ගතිතො, තණ්හා පපඤ්ඤං දසෙය්‍යතො තෙතෙව සති. සෙසපපඤ්ඤෙපි දසෙය්‍යානුං ඵවමාහ. තසමි. සති ඉමානි පපඤ්චිතානිති තසමි. අසමිති ජඤං පටිලහතිති ආදිනා නසෙන චුත්තෙව පපඤ්ඤානායෙ සති පුන ඉමානි ඉත්ථසමිතිවාති ආදිති පපඤ්චිතාති භොනතිති අපෙඨා.

iv බතනිසො'සමිති ආදිසු අභිසෙක සෙනාමව්වාදිනා බතනිසො අහං. මනනපෙකුන පෙ රොගිව්වාදිනා ද්‍රාහමණො අහං කසිගොරකඛාදිනා වෙසෙසා අහං, අසිතබ්‍යාහබ්බිතාය සුඤ්ඤ අහං ගිහිබ්‍යඤ්ජනෙන ගහපො අහනති ඉමිනා නයෙන අපේඛා වෙදිතබ්බො එවං ඉන්ද්‍රියවිනි හොතිති එවං බතනිසාදිසු බතනිසා දිසසකාරං අතනති උප්පාදස්සිමා ඉන්ද්‍රියං පකාරො අහනති හොති. යථා සො බතනිසොති ආදිසු යථා සො අභිසෙක සෙනාමව්වාදිනා බතනිසො තථා අහමිති බතනිසොති ඉමිනා නයෙන අපේඛා වෙදි තබ්බො. දුර්ගතයෙ යථා සො අභිසෙක සෙනා මව්වාදිනා බතනිසො නාහං තථා බතනිසො, අහං පන තතො ගිතො වා සෙපො වාති ඉමිනා නයෙන අපේඛා වෙදිතබ්බො. හවිසංනති ආදි නිදදුකාදිසුපි එසෙව නයො.

v. එවං අස්සකුනිකස්ස උපාදය තණ්හාවිවර්තනි භාජෙත්වා ඉදුග්ග ඛාතිරස්ස උපාදය තණ්හා විවර්තනි භාජෙත්වා තත්ථ ඛතමාතිති ආදිමාහ, තත්ථ ඛාතිරස්ස උපාදයාති ඛාතිරං බන්ධ පඤ්චකං උපාදය ඉදමපි ගි උපයොගපේඛා සාමිව්වතං, ඉමිනාති ඉමිනා රුපෙන වා ඥානෙ පෙ ඥාන විඤ්ඤාණෙන වා, අවසෙසං පන උදෙදසවාසර තාව චුතතනසෙනෙව වෙදිතබ්බං, නිදෙදසවාසර පන අවකාසිං කපිත්වාති විනිබ්බාහං කතා, ඉමිනා අසමිති ඡදං පටිලභතිති ආදිසු ඉමිනා රුපෙන වා ඥානෙ පෙ ඥාන විඤ්ඤාණෙන වාති එවං පඤ්චකකෙනි එකදසකෙනා ගහෙත්වා ඉමිනා අහනති ඡදාදිති පටිලභතිති එවමපේඛා වෙදිතබ්බො.

vi ඉමිනා බතනිසො'සමිති ආදිසු ඉමිනා ජනෙන වා බගෙහන වා අභිසෙක සෙනාමව්වාදිනා වා බතනිසො අහනති එවං පුරිමන සෙතෙව අපේඛා වෙදිතබ්බො, ඉමිනාති පදමනතමෙව හෙත්ථ විසෙසො, හස්මා තස්ස වසෙන යථායං බතනිසො එවං අහමිති ඉමිනා ජනෙන වා බගෙහන වා අභිසෙක සෙනාමව්වාදිනා වා බතනිසොති එවං සොපේඛා සබ්බපදෙසු අපේඛා වෙදිතබ්බො. ඉමිනා නිවේවා'සමිති පඤ්චකකෙනි අනවකාසිං කතා රුපාදිසු එකමෙව බමමං අහනති ගහෙත්වා ඉමිනා ජනෙන වා බගෙහන වා අහං නිවේවා ධුමොති මඤ්ඤාති, උච්චදදිහිසමිති එසෙවනසො, සෙසං සබ්බත්ථ චුතතනසෙනෙව වෙදිතබ්බං.

vii ඉති එවරුපාති අතිතාති ජනනිංසාති එකෙකස්ස පුග්ග ලස්ස අතිතෙ ජනනිංස, අනාගතාති ජනනිංසාති එකෙකස්සෙව අනාගතෙ ජනනිංස, පච්චසාදෙන ජනනිංසාති එකෙකස්ස වා පුග්ගලස්ස යථාලාභ වසෙන බහුතං වා පච්චසාදෙන ජනනිංස, සබ්බසත්තාතං පන එකංසෙතෙව අතිතෙ ජනනිංස අනාගතෙ ජනනිංස පච්චසාදෙන ජනනිංසාති වෙදිතබ්බාති, අනන්තා ගි

අසදිස තණ්හාමාන දිසිතෙද සත්තා. අභිනණ්හා විවරිත සහං
හොතිති එකං පන අභි සත්තසංඛ්‍යානං තණ්හා විවරිතං හොතිති
එවමත්ථා දභුකෙබ්බා සෙසං සංඛ්‍යානං උත්තානස්මෙවාති.

■ තණ්හා විවරිත නිදදසො ■

viii දිසිතනනිදදසෙ බ්‍රහ්මජල වෙය්‍යාකරණෙති බ්‍රහ්මජල
නාමකෙ වෙය්‍යාකරණ දිසතිකායසං පඨමස්සත්තනෙන, වුත්තාති
හභවතාති සත්ථාන් සං ආහවච භාසිකාති, වත්තාරො සංසත
වාදුති ආදිසු තෙ ව හොතොනා සමණ චූභමණා කිමාගමම
කිමාරභ්‍ය සංසතවාද සංසතං අනානාසච ලොකස්ච පස්සද
පෙනති වතුති වස්සුතිති ආදිනා බ්‍රහ්මජාලෙ වුත්තනතයෙනෙව
පහෙත්ථ ව අත්ථා ව වෙදිතබ්බාති.

සමමාහවිනොදනියා විභක්තිකථාය

බුද්දකචත්ථු විභට්ඨවණණනා

15 i. තණ්හාවිවරිතනිදදසෙ, තාෂණාවිවරිත ධම්මිදේශයෙති;
(විනිවජ්ජයො වෙදිතබ්බො, විනිස දතසුතුට) තණ්හාවිවරිතාතිති,
යනු; තණ්හාසමුද්ධාරා, සිසේසි; තණ්හාපවත්තියො, තාෂණාවන්තේ
ප්‍රවාතතිනුසි; අජ්ඣතතිකස්ස උපාදයාති, යනු; අජ්ඣතතිකං, සවසන්තාන
යෙතිවු; බක්ඛපඤ්චකං, සක්ඛපඤ්චකය; උපාදය, නිසාසි; හි, ඒ කිම
සැබව; ඉදං, මේ අජ්ඣතතිකස්ස යන පදය; උපයොගත්ථො, විනිශාථී
යෙති; සාමිවතං, සාමිවිභතති වචනසි; අසමිති හොතිති, යනු;
අජ්ඣතතං, අධ්‍යාතමසංඛ්‍යාතවු; යං එතං බක්ඛපඤ්චකං, යම් සක්ඛ
පඤ්චකයක්; උපාදය; නිසා; තණ්හාමානදිසිවසෙන, තාෂණාමාන
දූෂටින්තේ බලයෙන්; සමුහගාහතො, සමුහනිවයෙන් හෝ සමුහනිවය
ගන්තා හෙයින්; අසමිති හොති, මම වෙමි යන දූෂටිතොම වේ;
තස්මිං සතිති, ඒ සක්ඛපඤ්චකය ඇතිකල්පි යන; අත්ථො, අභිසි
ඉත්ථසමිති හොතිති ආදිසු පන, යනාදී පාඨයන්ති වතාති; එවං,
මෙකි තසින්; සමුහතො, සමුහවශයෙන්; අහන්ති, මමයසි; ගහණේ
සති, ලබ්බිගැනීම ඇතිකල්පි; තතො, ඒ සමුහයකෙරෙන්; අනුපනිධාය
ව, කිසිකරුණක් නොනිසාද; උපනිධාය ව, කිසිකරුණක් නිසාද;
ඉති විධා, යන දෙපරිද්දෙන්; ගහණං, ලබ්බිගැනීම; හොති, වේ; තත්ථ,
ඒ පෙළුවදෙනෙහි; අනුපනිධායාති, යනු; අස්සදං ආකාරං, අත් අසුර
කට; අනුපගමම, නොපැමිණ; සකභාවමෙව, ස්වාත්මභාවයමැ;
ආරමමණං කත්වා, අරමුණුකොටැ; ඉත්ථසමිති, මෙබඳු ප්‍රකාර ඇත්තෙක්
වෙමි යන දූෂටිතොමෝ; හොති, වේ; බත්තයාදිසු, ඤාත්‍රියාදින් විෂයෙහි;
අහං, මම; ඉදං පකාරොති, මෙබඳු ප්‍රකාර ඇත්තෙමියසි; එවං, මෙසේ;
තණ්හාමානදිසිවසෙන, තාෂණාමානදූෂටින්තේ බලයෙන්; හොතිති,

වේ යන; අනෙක, අභිසි; ඉදං, මේ ගැන්ම; නාව, පළමුකොට; අනුප
 නිධාය, කිසියම් කරුණක් නොනිසා; ගහණං, ලබ්ධිගැනීමයි; උප
 නිධාය, කිසියම් කරුණක් නිසා; ගහණං පන, ලබ්ධිගැනීම වනාහි;
 සමනො ව, සමානහෙයින්ද; අසමනො ව, අසමානහෙයින්ද; ඉති, යන
 මේ ප්‍රභේදයෙන්; ද්විධං, ප්‍රභේදවශයක් ඇත්තේ; හොති, වේ; නං, ඒ
 උපනිධාය විසින් ලබ්ධිග්‍රහණය; දසෙසාදාං, දක්වන්ට; එවස්මිති ව,
 එවස්මි කියාද; අසුඤ්ඤාසමිති ව, අසුඤ්ඤාසමිති කියාද; චුත්තං, වදාරන
 ලදී; තත්ථ, ඒ එවස්මි අසුඤ්ඤාසමිති යන උභයපදයන්හි; **එවස්මිති**,
 එවස්මි යන; ඉදං, මේ ගැන්ම; සමනො, සමාන හෙයින්; උපනිධාය,
 කිසියම් කරුණක් නිසා; ගහණං, ලබ්ධිගැනීමයි; අයං බහුතියො, මේ
 ඝෛර්‍යයෙන්ම, යථා, යම්සේද; අයං බ්‍රාහ්මණො, මේ බ්‍රාහ්මණයෙන්ම, යථා,
 යම්සේද; අහං, මම; එවං ඉති අනෙක, එවෙනැයි යන අභිසි; **අසුඤ්ඤා**
සමිති, අසුඤ්ඤාසමිති යන; ඉදං පන, මේ ගැන්ම වනාහි; අසමනො,
 අසමාන හෙයින්; (උපනිධාය) ගහණං, කිසියම් කරුණක් නිසා ලබ්ධි
 ගැනීමයි; අයං බහුතියො, මේ ඝෛර්‍යයෙන්ම; යථා, යම්සේද; අයං
 බ්‍රාහ්මණො, මේ බ්‍රාහ්මණයෙන්ම; යථා, යම්සේද; අහං, මම; තනො, ඒ
 ඝෛර්‍යයාදිතට වඩා; අසුඤ්ඤා, අන් පරිද්දෙකින් වෙමි; භිකො වා, අධිම
 යෙක් හෝ වෙමි, අධිකො වා, උත්තමයෙක් හෝ වෙමි; ඉති අනෙක, යන
 මේ අභිසි වේ; ඉමානි, මොවුන්; නාව, පළමුකොට; පච්චුප්පනාවසෙක,
 ප්‍රත්‍යුත්පන්නාවස්තුවශයෙන්; වත්තාරි, වතුර්විධවු; තණ්හාවිවර්තනි,
 තෘෂ්ණාවිවර්තනයයි; භවිස්සන්ති ආදීනි, භවිස්සන්ති යන්න ආදී
 කොට ඇති; වත්තාරි පන, වතුර්විධතෘෂ්ණාවිවර්තයවු වනාහි; අනා
 ගතවසෙක, අනාගතවස්තුවශයෙන්; චුත්තානි, වදාරනලද්‍රව්‍ය; තෙසං,
 ඒ අනාගතවස්තුවශයෙන් වදාළ වතුර්විධතෘෂ්ණාවිවර්තයන්ගේ; අනෙක,
 අභිසි; පුරිමවතුකෙක, පළමු වතුකයෙකි; චුත්තතයෙන එව, කි
 තයින්ම; වෙදිතබ්බො, දහසුතුයි.

15. ii. **අසමිති**, යනු; (අහං, මම; ඉ) සසසනො, ශාශවනවුයේ;
 (සදකාලිකවුයේ;) අසමි, වෙමි; **සානසමිති**, යනු; (අහං, මම, ඉ)
 අසසසනො, අශාශවන වුයේ, (සදකාලික වුයේ;) අසමි, වෙමි; අසමිති
 සනසමිති වා, අසසමි නියාත් සනසමි නියාත්, පාඨො, පාඨයෙක් ඇති;
 තත්ථ, අසසමි සනසමි යන උභයපාඨයන්හි; අසමිති, අසත්‍යාපි හෙයින්;
 අස, අස නමි; එතං, අසතිපයඝ්‍රියයවු අස යන පෙද; නිවච්ඡං, නිත්‍ය
 භාවයට; අධිවචනං, නමි; සිද්ධිති, විනාශවේනුයි; සතං, සත නමි;
 ආං, නාසතිපයඝ්‍රියයවු සත යන මේ පෙද; අනිවච්ඡං, අනිත්‍යභාවයට,
 අධිවචනං, නමි; ඉති ඉමානි වෙ, යන මේ උභයපදයෝ; සසසාදාදාද
 වසෙන, ශාශවතොවෙද්දුෂ්ටින්ගේ සාවථානිහෙයින්; චුත්තානිති
 වදාළහයි; වෙදිතබ්බොනි, දහසුත්තාන; ඉතො පරානි, මේ උභයපදයන්
 කෙරෙත් අත්‍යවු; **සියන්ති ආදීනි**, සියං යන්න ආදිකොට ඇති;
 වත්තාරි, වතුර්විධපදයෝ තුමු; සංසයපරිවිතකතවසෙක, සැකබැවින්
 පරිකල්පනය කිරීම වශයෙන්; චුත්තානි, වදාළහ; තානි, ඒ සියං යනාදි

පදයෝ තුමු; පුරිමවතුකෙක, පලමුවතුකයෙහි; වුත්තනසෙනෙව, කී
 නසිත්මැ; අත්තො, අභි විසිත්; වෙදිනබ්බාති, දතසුත්තාහ; අපාහං
 සියනති ආදිති, අපාහං සියං යන පෙද මුල්කොටැ ඇති; වත්තාර පන,
 චතුර්විධපදයෝ වතාහි; අහං, මම; අපි තාම භවෙය්‍යනති, වත්තෙම
 නම් මැනවයි; එවං, මෙසේ; පත්තානප්පනවසෙන, ප්‍රාථමානිර්ම
 වශයෙන්; වුත්තාති, වදාලා; තාති, ඒ අපාහං සියං යන පදයෝ; පුරිම
 වතුකෙක, පලමු වතුකයෙහි; වුත්තනසෙනෙව, කීනසිත්මැ; (අත්තො,
 අභි විසිත්, 0) වෙදිනබ්බාති, දතසුත්තාහ; එවං, යථොක්තනසිත්;
 එතෙසු, තෙල අටළොස් තෘණොවිවරිත ධම්මයන්හි;

වෙ, තෘණොවිවරිත ධම්මදෙදෙනෙක්; දිඝිසීසා, ශාඛවතොචේදදූෂටි
 ගිණිනම්හු; අසෙසද වත්තාරො, අත්‍යවු චතුර්විධතෘණො විවරිතධම්
 කෙනෙක්; සීසා, ශුඛගිණි නම්හු; තයො තයො, තෘණොවිවරිතධම්මෝ
 තිදෙන තිදෙන; සීසමුලකා, ගිණිමුලක නම්හු; ඉති, මෙසේ; අභාරස,
 අටළොස් වැදැරැම්වු; එතාති, තෙල තෘණොවිවරිතධම්මයන්; (ප භවිතො,
 විඥතෙම; 1) විභාවයෙ, ප්‍රකාශකරන්නේයි.

හි, විතර කරනුලැබේ; එතෙසු, මේ අටළොස් තෘණො විවරිත
 ධම්මයන් අතුරෙන්; සසසතුචේදවසෙන, ශාඛවතොචේදවශයෙන්;
 වුත්තා, වදාලා; වෙ, තෘණොවිවරිත ධම්මදෙදෙනෙක්; දිඝිසීසා නාම,
 දූෂටිගිණි නම්හු; අසමිති භවිස්‍යනති සියනති අපාහං සියනති, යන; එතෙ
 වත්තාරො, තෙල චතුර්විධ තෘණො විවරිතධම්මෝ; සුඛසීසා එව, ශුඛ
 ගිණිනම්හු මැයි; හෙවත් - තෘණමානදූෂටීන්ට සාධාරණ ගිණියනුමැයි;
 ඉත්ථසමිති ආදයො, ඉත්ථසමි යනාදිවු; තයො තයොති, තෘණොවිවරිත
 ධම්මෝ තිදෙන තිදෙනැයි; ඉති වාදස, මෙසේ දෙළොස්දෙනෙක්; සීස
 මුලකා නාම, ගිණිමුලක නම්හු; ඉති එවං, යථොක්තනසිත්; එතෙ වෙ
 දිඝිසීසා, තෙල උභයදූෂටිගිණියෝද; වත්තාරො සුඛසීසා, චතුර්විධ
 ශුඛගිණියෝද; වාදස සීසමුලකාති, දෙළොස් ගිණිමුලයෝද යන; අභාරස
 තණ්හා විවරිතධමො, අටළොස් තෘණො විවරිත ධම්මෝ තුමු; වෙදි
 නබ්බා, දතසුත්තාහ.

15 iii. ඉදාති, දැන්; පටිපාටියාව, විද්වෙලින්නම; හෙ ධම්මෙ, ඒ
 ධම්මයන්; භාජෙත්වා, විභාගකොටැ; දසෙසතුං, දක්වනුවස්; කථස්සද
 අසමිති හොතිති ආදි, යනාදිය; ආරඬං, පටන්ගන්නාලදි; තත්ථ, ඒ
 කථස්සද අසමිති හොති යනාදි පාඨයෙහි; නොහොත් ඒ පදයන්හි;
 කිසුචි ධම්මං අනවකාශං කපිත්වාති. යනු; රූපවෙදනාදිසු, රූපවෙදනා
 දින් අතුරෙන්; කිසුචි එකධම්මෙපි, කිසියම් එක් ධම්මයකුද;
 අවිනිබ්බොගං කත්වා, විනිර්භොග නොකොටැ; එකෙකතො, ප්‍රත්‍යෙක
 වශයෙන්; අග්ගතො, නොගෙන; සමුහතොව, සමූහවශයෙන්ම;
 ගහෙත්වාති, ගෙනැ යන; අත්ථො, අභිසි; අසමිති ජඤං පටිලභනිති,
 යනු; පස්සදකකුකු, පස්සදසකකුයන්; තිරවසෙසතො, අනවශෙෂ වශ
 යෙන්; ගහෙත්වා, ගෙනැ; අහනති, මමයයි; තණ්හං, තෘණොව; පටි

ලහනි, ලබයි; මානදිසිසුපි, මානදුෂ්ටිත්තිද, එසෙවනයො, මෙකී නය
 බදු නය ඇත්තේවේ; නන්, ඒ පදයන්හි; අයං, මේ නිදේශය තෙම;
 කිසුචාපි, ඉදිනුත්; තණ්හාවිවර්තනිද්දෙසො, තෘෂ්ණාවිවර්තයන්ගේ
 නිදේශය වේද; පන, එසේ නමුත්; මානදිසියො, මානදුෂ්ටිනු;
 තණ්හාය, තෘෂ්ණාව; විනා, පියා; න, නොවෙද්ද; තසමා, එහෙයින්;
 තදෙකඝවසෙන, ඒ තෘෂ්ණාව හා එක්වැ පවත්නා වශයෙන්; (මාන
 දිසියො, මානදුෂ්ටිනු, ට) ඉධ, මේ තෘෂ්ණා විවර්ත නිදේශයෙහි; චුත්තා,
 වදාලා; වා, නොහොත්; තණ්හාසිසෙන, තෘෂ්ණාගිතියෙන්; පපඤ්චතත
 යමපි, ප්‍රපඤ්චනයම; උද්දිඨං, උදෙසනලදී, තං උදෙසනඤ්ඤා රූපෙනෙව,
 ඒ උදෙසනයට අනුරූපවශයෙන්ම; නිද්දිසිතුමපි, නිදේශය කරනුවස්ද;
 මානදිසියො, මානදුෂ්ටිනු; ගතිනා, ගාතීතයහ; තණ්හාපපඤ්චං, තෘෂ්ණා
 සංවිධාන ප්‍රපඤ්චමය; දසෙසනෙනා, දක්වා වදාරන්නේ; තෙනෙව
 සථිං, ඒ තෘෂ්ණාප්‍රපඤ්චමය හා; සෙසපපඤ්චපි, සෙසු ප්‍රපඤ්චම
 යන්ද; දසෙසතුං, දක්වනුවස්; එවං, මෙසේ; ආහ, වදාලයේක; තස්මි
 සති ඉමානි පපඤ්චතානිති, යනු; අසමිති ජන්දං පටිලහනිති ආදිනා
 නයෙන, යනාදි නයින්; චුත්තෙ, වදාලාමු; තස්මිං පපඤ්චතතයෙ සති,
 ඒ ප්‍රපඤ්චමයේත් ඇති කල්හි; පුන, නැවත; ඉත්ථස්මිතිවානි ආදීනි,
 යනාදිමු; ඉමානි, මොවුනු; පපඤ්චතානි, ප්‍රපඤ්චතාවයට ගිය වස්තුනු;
 හොනනීති, වෙන් යන; අත්ථො, අථයි.

15. iv. **බතනියොසමිති** ආදීසු, යනාදී වචනයන්හි; අභිසෙක
 සෙනාමච්චාදිනා ÷ අභිසෙක, අභිසෙකය; සෙනා, සෙසනය; අමච්චා
 දිනා, අමාත්‍යයා යනාදිය කරණකොටැ ගෙන; නොහොත් - අභිසෙස්
 කළ සෙන් ඇමති ආදිය කරණකොටැ ගෙන; අහං, මම; බතනියො,
 ඤාත්‍රියයෙකැ; මනනපේක්ඛන පොරොතිච්චාදිනා, වෙදධායක පුරොහිත
 භාවාදිය කරණකොටැ ගෙන; අහං, මම; බ්‍රාහ්මණො, බ්‍රාහ්මණයෙකැ;
 කසිගොරකාදිනා, සිසුම් ගෙරිැකිම් ආදිය කරණකොටැ ගෙන;
 අහං, මම; වෙසෙසා, වෛශ්‍යයෙකැ; අසිතබ්‍යාහඞ්ගිතාය, දෑකැති කත්
 යන පිරිසට ඇති බව කරණකොටැ ගෙන; නොහොත් - තෘණලවන
 භාග්‍යවතන ක්‍රියා කරණකොටැ ගෙන; අහං, මම; සුද්දො, ශුද්‍රයෙකැ;
 ගිතීබ්‍යඤ්ජනෙන, ගිතීලිඛනයෙන් - ගිතීවෙසින්; අහං, මම; ගහඬොති,
 ගාහස්ථයෙකැයි; ඉමිනා නයෙන, මෙනයින්; අත්ථො, අථයි; වෙදී
 නබෙබ්බා, දතයුතුයි; එවං **ඉත්ථස්මිති හොනිති**, යනු; එවං මෙකී
 නයින්; බතනියාදීසු, ඤාත්‍රියාදීන් අතුරෙහි; බතනියාදිපසකාරං, ඤාත්‍රි
 යාදීන්ගේ ප්‍රභෙදය; අත්තනි, තමා කෙරෙහි; උප්පාදසිත්වා, උපදවා;
 අහං, මම; ඉත්ථංපසකාරො, මෙබඳු ප්‍රකාර ඇත්තෙකැ; ඉති හොති,
 මෙබඳු සිතෙත් වේ; යථා සො **බතනියොති ආදීසු**, යනාදි පදයන්හි;
 සො, ඒ පුද්ගලතෙම; අභිසෙකසෙනාමච්චාදිනා, අභිසෙකසෙනාමාත්‍යා
 දිය කරණකොට ගෙන; යථා බතනියො, යම්සේ ඤාත්‍රියවේද; තථා,
 එමෙන්; අහමපි මමත්; බතනියො ඉති, ඤාත්‍රියයෙකැයි; ඉමිනා නයෙන,
 මෙනයින්; අත්ථො, අථයි; වෙදීතබෙබ්බා, දතයුතුයි; දුතියනාමො, මිත්‍රීය

තයෙහි; සො, ඒ පුද්ගලනෙමේ; අභිසෙකසෙනාමච්චාදිනා, අභිමෙක සෙනාමාත්‍යාදිය කරණකොට ගෙන; යථා බන්ධයො, රුමිසේ ක්‍රියාවේද; අහං, මම; තථා, එමෙන්; ත බන්ධියො, ක්‍රියායෙකේ නොවෙමි; අහං පන, මම වනාහි; තනො, ඒ ක්‍රියායොට වඩා; භිකො වා, අධිමයෙකේ හෝ; සෙට්ඨා වා, ශ්‍රේෂ්ඨයෙකේ හෝ වෙමි; ඉති ඉමිනා තයෙන, යන මේ තසින්; අනො, අපීය; වෙදිතබ්බො, දතයුතුයි; භවිස්ස තති ආදි නිද්දසාදීසුපි, යනාදි නිදේශයන්හිද; එසෙවනගො, මෙකී තය බඳු තය ඇත්තේ වේ.

15. v. එවං, යථොක්කතසිත්; අජ්ඣිත්තකස්ස, සවසන්තාන යෙතිවු සකකුප්ඤ්ඤකය; උපාදය, නිසා පැවති; තණ්හාවිචරිතානි, තාණ්හාවිචරිතධර්මයන්; භාජේත්වා, විභාගය කොට; ඉද්දති, දන්; බාහිරස්ස, බාහිරවු සකකුප්ඤ්ඤකය; උපාදය, නිසා පැවැති; තණ්හා විචරිතානි, තාණ්හාවිචරිතධර්මයන්; භාජේත්වා, විභාගකරනුවස්; තත්ථ කතමානිති ආදිං, යනාදිය; ආහ, වදාළයේක; තත්ථ, ඒ කතමානි යනාදි පාඨයෙහි; බාහිරස්ස උපාදයාහි, යනු; බාහිරං, බාහිරවු; හෙවත් පරසන්තානයෙහිවු; බකුප්ඤ්ඤකං, සකකුප්ඤ්ඤකය, උපාදය, නිසායි; හි, ඒ සැබව; ඉදමපි, මේ බාහිරස්ස යන වචනයද; උපයො ගනො, විතියාපීයෙහි; සාමිච්චනං, සමසිවිහනෙතොත්තවචනය; පිගබ්දයා යටති අජ්ඣිත්තකස්ස යන පෙද අපෙක්‍ෂා කෙරෙයි.) ඉමිනාහි, යනු; ඉමිනා රූපෙන වා, මේ රූපසකකුප්ඤ්ඤකයෙන් හෝ ඥාන විඤ්ඤාණෙන වා, විඤ්ඤාණකුප්ඤ්ඤකයෙන් හෝයි; අවසෙසං පන, ඉතිරිවු වදන් වනාහි; උද්දසාවාරෙ, උද්දසාවාරයෙහි; තාව, පළමුකොට; වුත්තනගෙනෙව, වදාළනසින්ම; වෙදිතබ්බං, දතයුතුයි; නිද්දසාවාරෙ පන, නිදේශ වාරයෙහි වනාහි, අවසාදං කපිකාහි, යනු; විනිබ්බාගං කත්වා, විනිර්භොගය කොට; හෙවත් - වෙන්වශයෙන් විභජනය කොට යනුයි; ඉමිනා අසමිති ඡන්දං පටිලභනීති ආදීසු, යනාදි පදයන්හි; ඉමිනා රූපෙන වා, මේ රූපසකකුප්ඤ්ඤකයෙන් හෝ; ඥාන විඤ්ඤාණෙන වා, මේ විඤ්ඤාණකුප්ඤ්ඤකයෙන් හෝයි; ඉති එවං, යන මෙකී පරිද්දෙන්; පඤ්ඤකකුප්ඤ්ඤක, පඤ්ඤකකුප්ඤ්ඤකයන්; එකදෙසනො, එකදෙශ යෙකින්; (එක්කොටසෙකින් සේයි) ගහෙනා, ගෙන; ඉමිනා, මේ රූපසකකුප්ඤ්ඤකය කරණකොට ගෙන; අහනති, මමයයි; ඡන්දනී, ඡන්දනී, පටිලභනීති, ලබායයි; එවමනො, මෙබඳු අභියෝග; වෙදි තබ්බො, දතයුතු.

15. vi. ඉමිනා බන්ධියොසමිති ආදීසු, යනාදි පදයන්හි; ඉමිනා ඡන්තෙන වා, මේ කුඩය කරණකොට ගෙන හෝ; බග්ගෙන වා, මේ කඩුව කරණකොට ගෙන හෝ; අභිසෙකසෙනාමච්චාදිනා වා, අභිමෙක සෙනාමාත්‍යාදිය කරණකොට ගෙන හෝ; අහං, මම; බන්ධියොති, ක්‍රියායෙකෙයි; එවං, මෙසේ; පුරිමනගෙනෙව, පළමුනසින්ම; අනො, අපීය; වෙදිතබ්බො, දතයුතු; හි, ඒ සැබව; එත්ථ, මේ ඉමිනා බන්ධියොසමිති යනාදි ආශ්‍රිතයෙහි; ඉමිනාහි පදමත්තමෙව, ඉමිනා යනු

පදමානුයමි; විසෙසො, වෙනසි; යථා සො බන්ධියොති ආදීසුපි, යනාදි පදයන්තිද; ඉමිතාති චිත්ත පදමෙව, ඉමිතා යි වදාල පදයමි; විසෙසො, වෙනසි; තසමා, එහෙයින්; තස්ස වසෙන, ඒ ඉමිතා යන පදයාගේ වශයෙන්; අයං බන්ධියො, මේ ඤාත්‍රිය හෙම; යථා, යම්සේද; එවං, එමෙන්; අහමපි, මමත්; ඉමිතා ඡන්දෙන වා, මේ කුඩය කරණකොට ගෙන හෝ; බග්ගෙන වා, මේ කඩුව කරණකොට ගෙන හෝ; අභිසෙක සෙතාමච්චාදිතා වා, මේ අභිසෙක සතාමානාදිය කරණකොටගෙන හෝ; බන්ධියොති, ඤාත්‍රියයෙකැයි; එවං යොජෙත්වා, මෙනසින් යොද; සබ්බපදෙසු, සියලුපදයන්හි; අන්තො, අපීය; වෙදිතබ්බො, දතයුතුයි; **ඉමිතා නිවෙවාසමිති**, යනු; පඤ්චකබ්බො, පඤ්චසකකියත්; අතච කාරිං කත්වා, විනිජ්ඣාගය නොකොට; හෙවත් - වෙන්වශයෙන් විභාගය නොකොට; රූපාදීසු, රූපසකකියාදින් අතුරෙන්; එකමෙව ධම්මං, එක් එක් ධර්මයක්නු මැ; අහන්ති, මමයයි; ගහෙත්වා, ගෙන; ඉමිතා ඡන්දෙන වා, මේ කුඩය කරණකොට ගෙන හෝ; බග්ගෙන වා, මේ කඩුව කරණකොට ගෙන හෝ; අහං, මම; නිවෙවා, නිවාසයෙහි ධූවො; සද්ධාලිතයෙහි; ඉති, මෙසේ; මඤ්ඤති, හනි; උච්ඡේදදිගියමපි, උච්ඡේදද්වාරයෙහිද; එසෙවනයො, මෙකි තය බදු නය ඇත්තේ වේ; සෙසං, සෙසු වදන්මත; සබ්බත්ථ, ඇමතන්හි; චුහන්තයෙනෙව, කි තසින්මැ; වෙදිතබ්බං, දතයුතු.

15. vii. **ඉති පචරූපානි අනිතානි ඡන්දනිසානි**, යනු; එකෙකස්ස පුක්ඛලස්ස, එක් එක් පුභුලකුහට; අනිතො, අනිතයෙහි; ඡන්දනිසං, සතිස් තාෂණා විවර්තධම් කෙනෙක; **අනාගතානි ඡන්දනිසානි**, යනු; එකෙකස්සෙව, එක් එක් පුභුලකුහටම; අනාගතො, අනාගතයෙහි; ඡන්දනිසං, සතිස් තාෂණා විවර්තධම් කෙනෙක; පච්චුප්පනො, ප්‍රත්‍යුත්පන්නයෙහි; ඡන්දනිසං, සතිස් තාෂණා විවර්තධම් කෙනෙක; ඉති, මෙසේ; එකෙකස්ස පුක්ඛලස්ස වා, එක් එක් පුභුලකුහට හෝ; යථාලාභවසෙන, යථාලාභ තයවශයෙන්; බහුතං වා, බොහෝවූ පුභුලන්ට හෝ; පච්චුප්පනො, ප්‍රත්‍යුත්පන්නයෙහි; ඡන්දනිසං, සතිස් තාෂණා විවර්තධම් කෙනෙක්; (හොතිති, වෙන්; 0) සබ්බසත්තානං පන, සියලු සත්ත්වයන්ට වනාහි; එකංසෙනෙව, එකගෙලාමැ, (නියතයෙන්මැ යුජ්ඣෙයි) අනිතො, අනිතයෙහි; ඡන්දනිසං, සතිසෙක; අනාගතො, අනාගතයෙහි; ඡන්දනිසං, සතිසෙක; පච්චුප්පනො, ප්‍රත්‍යුත්පන්නයෙහි, ඡන්දනිසං ඉති, සතිසෙකැයි; වෙදිතබ්බොති, දතයුත්තාහ; හි, දූෂිකොටැ නියනුලැබේ. අසදිස තණ්හාමානදිසිහෙද, අසමානවූ තාෂණාමානද්වාරවිශේෂ ඇති, සත්තා, සත්ත්වයෝ; අනන්තා, අනන්තරභාවය; (ප්‍රමාණරභාවය යුජ්ඣෙයි) **අධං තණ්හාවිවර්තසංගොතිති**, යන; එත්ථ පන, මේ වචනයෙහි වනාහි; අධංසතසංගානං, අධෝරූපියෙකැයි කියනලද; තණ්හාවිවර්තං, තාෂණා විවර්තධම් ජාතයෙක්; හොතිති, වේයයි; එවං, මෙසේ; අන්තො, අපීය; වෙදිතබ්බො, දතයුතුයි; සෙසං, සෙසු වචනජාතය; සබ්බත්ථ, සියලු තාෂණා විවර්ත නිදේශයෙහි; උත්තානත්ථෙව, නොගැඹුරුවූ හෝ ප්‍රකටවූ අපී ඇත්තේමැ වේ; (ඉති සමාපත්තියෙහියැ.)

තණ්හාවිවර්තනිද්දෙසො, තාෂණාවිවර්ත නිදේශයයි

15. viii. දිව්‍යිගතනිදේශසෙ, දූෂටිගතනිදේශයෙහි; බ්‍රහ්ම ජාල වෙය්‍යාකරණෙහි, යනු; බ්‍රහ්මජාලනාමකෙ, බ්‍රහ්මජාල යන නම් ඇත්තාවූ; වෙය්‍යාකරණෙ, ශාථාරභිත ප්‍රශ්නවිසථිත දෙශනා භූතවූ; දීඝනිකායස්ස, දීඝිනිකායයානේ; පස්මසුත්තනෙන්, ප්‍රථම සුත්‍ර යෙහිය; වුත්තානි ගගච්චානි, යනු; සත්ථාරා, ශාක්‍යෑන් වහන්සේ විසින්; සයං, තමන්වහන්සේ; ආහවච්ච, කණ්ඩසථානාදීන් ගවා; භාසිතානි, වදාරනලදහ; වත්තාග්ග සක්‍යතවාදානි ආදිසු, යනාදි පදයන්හි; තෙ ව භොනෙතා පෙ ව චක්‍ඛුතිනි ආදිනා, යනාදි නයින්; බ්‍රහ්මජාලෙ, බ්‍රහ්මජාලසුත්‍රයෙහි; වුත්තනසෙතෙව, වදලනසිත්මැ; පභෙදෙ ව, දූෂටිප්‍රභෙදයන්; අත්ථා ව, අභියත්; වෙදිතබ්බොති, දතයුත්තේයි; (ඉති සමාපතියෙහි වැටේ.)

* සමුහකයෙන් ගන්නා ගෙයින් යනු තෘෂ්ණාමානදූෂටීන්ට සාධාරණවශයෙන් ගන්නාගෙයින්දැයි ඇතැම් ඇජරකෙනෙක් යෙත්. එහෙත් “ඉත්ථං ඵලං අඤ්ඤාථා”යි විශේෂයක් නොකොට හෙවත් යම්කිසි කරුණක් නොතිසාත් සමාන ගෙයින්ද අසමාන ගෙයින්ද යම්කිසි කරුණක් තිසාත් යන මේ විභාගය නොකොටැ ගැනීම සමුහග්‍රාහ නමැයි දහනුයුයි. සමුහග්‍රාහනොති තණ්හාමානදීඝිනං සාධාරණභාවයෙන් වදනැති, ඉත්ථං ඵලං අඤ්ඤාථාති පන විසෙසං අකත්වා ගහණං සමුහගාහොති දඬබෙබ්බා (මු. පි.) විසෙසං අකත්වා අනුපතිධානං සමත්තො ව අසමත්තො ව අනුපතිධානනති ඉමං විභාගං අකත්වා, යො ඉත්ථං ඵලං අඤ්ඤාථාති පදෙහි පකාසිතො (අ. පි.)

* අනාම ආකාරය නම් පරසන්තානයෙහි ප්‍රවාහනවූ ආකාරයයි. අඤ්ඤං ආකාරනති පරසන්තානගතං ආකාරං (මු. පි.)

* අපි යනු සියලුකල්හි විද්‍යාමානවේ යන අර්ථය. සිද්ධි යනු විනාශවේ යන අර්ථය. ‘සංශයපරිවිතකීවශයෙන යනු කිමෙක්ද මම වන්නෙමිදෝ නොවන්නෙමිදෝයි මෙසේ පරිවිතකීණ වශයෙනි. ප්‍රාචීනා කල්පන වශයෙන යනු මම වන්නෙමි නම් මැනවයි මෙසේ ප්‍රාචීනා කිරීම් වශයෙන අර්ථය. (අපි නාම යනු සාධු පන යන අර්ථයෙහි වැටේ.) අපිති සද සංවිජ්ජනීති අත්ථා, සිද්ධිති විනස්සති, සංසය පරිවිතකක වසෙනාති කිනනුබෝ අහං සියං න සියනති ඵලං පරිවිතකකවසෙන, පත්තාකපපනවසෙනාති අපි නාම සාධු පනාහං සියනති ඵලං පත්තාය කපපනවසෙන (මු. පි.)

* ශුඛශීලීයනු නම් තෘෂ්ණාමානදූෂටීන්ට සාධාරණවූ ශීලී බව යෝයි. ඉත්ථං ඵලං අඤ්ඤාථා යන යථොක්ත වූම විශේෂය ඇසුරු නොකළ බැවින් එවිනු ශුඛශීලීහසි කියනලදහ. සුඛසීසාති තණ්හා මානදීඝිනං සාධාරණසීසා විසෙසස්ස අනිසසිතත්තා සුඛසීසාති වුත්තා (මු. පි.) විසෙසස්සාති ඉත්ථං ඵලං අඤ්ඤාථාති යථාචුත්තසෙසව විසෙසස්ස (අ. පි.)

* එහි දූෂිතයන් කරණකොට ගෙන දූෂිත ගාතීන්කල්හි ඒ දූෂිත හා වෙන්කොට පවත්නාවූ තෘණාව දර්ශනයෑ තත්ව දිසිසිසෙහි දිට්ඨියා තණනා දසසිතා (මු. ටී) දිට්ඨියාහි දිට්ඨියා ගතිතාය තදවිනාහාවිනී තණනා දසසිතා (අ. ටී)

* වතුර්විධයිති වාදගවිධයිති මූලකයන් කරණකොට ගෙන තෘණාදූෂිත සතිත නොමෝමැ හෙවත් තෘණාවම දර්ශනානුසි ඵලමෙනෙ යනාදිය වියු. දූෂිතානයන්හිදු තෘණාවිවර්තබ්බයෝ වෙති යන වචනයද අනෙකුත් ප්‍රයෝගයක් නැති හෙවත් ඔවුනොවුන් වෙන් වෙන්වැ යෙදීම ඇති තෘණාව හා විශේෂිතක් නැති හෙවත් තෘණාව හා එක්වැ යෙදීම ඇති දූෂිතානයන් තෘණාව මුල්කොට ඇති බැවින්ම තෘණාව ප්‍රධාන කොට ඇති බැවින් ප්‍රයෝගකරනලද්දි දනයුතු සිසසිසමූලකෙහි මානදිසිති සයමෙව වානි ආහ ඵලමෙනෙ පෙ තණනාවිවර්තබ්බො වෙදිතබ්බානි, දිට්ඨිමානෙසුපි තණනා විවර්තානිති වචනඤ්ච අඤ්ඤමඤ්ඤං විපසයොගිතං දිට්ඨිමානානං තණනාය අවිශොගිතං තංමූලකතතාව තපපධානතාය කතනති වෙදි තබ්බං (මු. ටී) සිසසිසමූලකෙහිති වතුති සිසෙහි වාදසති ච සිසමූලකෙහි, සයමෙව වානි තණනා දසසිතානි යොජනා, යදි දිට්ඨිමාන ගාහොපි ඉධාධිපෙපනොති යනො තණනාමානදිට්ඨිවසෙන සමුහගාහ තොති අභිකථායං වුත්තං කථං තණනාවිවර්තානිති වචනනති ආහ දිට්ඨිමානෙසුති ආදි. තංමූලකතතානි තණනාමූලකතතා (අ. ටී)

* අවකාරි යන නිපාතය තෙම නානාභාවයෙහි - වෙන්කිරි මෙහි වැටේද එහෙයින් නානාභාවය නොකිරීම - වෙන්කොකිරීම අනවකාශි නම. වෙන් නොකිරීම කොටැ යන අපසි. නොහොත් නානාභාවය - වෙන්කිරීම නොකොටැ නානාභාවය නොකිරීම - වෙන් නොකිරීම කොටැයයි මෙනෙයින් දක්වන්නේ අවිනිර්භොගය කොටැයයි කී. මෙසේ ස්වමතය පිහිටිවා අභිකථාමතය පිහිටිවනු පිණිසැ “අනව කාශිං කාශිං” යනුද පාඨයි කී. ඒ පාඨයෙහි අවකාරිණය විකේෂපනය හෙවත් අවයව වශයෙන් විභාගකිරීම සමුහයක්නු කෙරෙත් එකදෙය යන් වෙන්කිරීම අවකාරි නම. ඒ අවකාරි නම් ලද විනිර්භොගය නොකොටැයයි කීසේසි. පඤ්චවිධවුද යකානුයන් සමුහවශයෙන් එකකු යෙන්මැ ගෙන දූෂිතගතිකපරිකල්පිතවූ යම් ආකමයෙක් ඇද්ද ඒ ආකමය කෙරෙත් වෙන් නොකොටැ “අසම්” යන ඡන්දමාන දූෂිතීන් ලබා යන අථීය වේ. අවකාරිති නිපාතො නානාභාවෙ වත්තනිති නානාඅකරණං අනවකාරි, තං කතා, අවකාරිං වා අකතා අන වකාරිං කතානි ඵලං දසෙසනො ආහ අවිනිඤ්ඤාගං කතානි, අනව කාරිං කරතානි වා පායො, තත්ව අවකාරිණං විකේෂපනං සමුහසං එක දෙසානං විනිබ්බාජනං අවකාරි තං අවකාරිං විනිඤ්ඤාගං අකතා, පඤ්චපි බන්ධෙ සමුහතො එකතෙනතෙව ගහෙතා අතතො අවි නිබ්බාජනා අසමිති ඡන්දමානදිට්ඨියො පටිලභනිති අත්ථො (මු. ටී) න අවකාරිසතිති අනවකාරි තං අනවකාරිං කතා තං පදං රෙන

විභාවෙනො අනවකකාරිං තං කතාති ආහ විකෙපනං අවයවනො විභාගො අත්තනො අවිතිබ්‍රහ්මකාති, සොයං දිට්ඨිගතික පරිකපපිනො අත්තා තනො අවිසුං කතා (අ. ටී)

* අසිතබ්‍යාහබ්‍රිතාය යනු දෑ කැත්තෙන්ද කදෙන්ද යන පරික්කාරයෙන් යුක්තවූයේ අසිතබ්‍යාහබ්‍රි නම. ලවන වහන ක්‍රියාව හෝ අසිතබ්‍යාහබ්‍රි නමැයි උක්තය. අසිතබ්‍යාහබ්‍රිතායාති දැනෙන කාපේන වාති එතෙන පරික්කාරෙන අසිතබ්‍යාහබ්‍රි. ලවන වහන ක්‍රියා වා අසිතබ්‍යාහබ්‍රිති වුත්තා (මු. ටී)

* අවකාරිං කරිකා යනු රූපාදිසකකායන් ආත්ම වශයෙන් විනිර්භොගය කොට යන අතීයි. ඉමිතා රූපෙන පෙ ඉමිතා විඤ්ඤාණෙන අසමිති ඡන්දං පටිලහති යි මෙයේ සෑම තෙනා ඉමිතා යන පදයාගේ ආත්මවශයෙන් අවිනිර්භුක්තවූ රූපාදිය කරණකොට ගෙන යන අර්ථය දනගුනයි. අවකාරිං කරිකාති රූපාදිති අත්තනො විතිබ්‍රහ්මකා ඉමිතා රූපෙන පෙ එවං සබ්බත්ථ ඉමිතාති එතස්ස අත්තනො අවිතිබ්‍රහ්මතෙන රූපාදිතාති අත්තො දමබ්බො (මු. ටී)

* ආත්මවශයෙන් අවිනිර්භුක්තවූ හෙවත් බැහැරතෝකලාවූ මමය කියාමැ ගත්තාලද රූපාදින් නිසා රූපාදින් කරා එළඹ පැවැති තෘෂ්ණා තොමෝ ආබ්‍යාත්මිකසකකාපඤ්ඤාය නිසා යි උක්තය, ආත්මවශයෙනුත් විනිර්භුක්තවූ හෙවත් බැහැරකලාවූ රූපාදින් නිසා රූපාදින් කරා එළඹ පැවැති තෘෂ්ණාතොමෝ බාහිරවූ සකකාපඤ්ඤාය නිසා යි උක්තය. අත්තනො හි අවිතිබ්‍රහ්මතාති අබිකිකතාති අහමිළේ ව ගතිතාති රූපාදිති උපාදය උපගන්තො පවත්නා තණ්හා අස්සකතිකස්ස උපාදයාති වුත්තා, අත්තනො ව විතිබ්‍රහ්මතාති බහික තාති උපගන්තො පවත්නා බාහිරස්ස උපාදයාති (මු. ටී) බහිකතාති රූපාදිති උපගන්තො පවත්නා තණ්හා උපාදයාති වුත්තාති යොජනා (අ. ටී)

* බබ්‍රහ්මයෙන් හෝ ඡත්‍රයෙන් හෝ මම නිත්‍යය යනු විසිෂ්ට මබ්‍රහ්මසමමතවූ බබ්‍රහ්මදිය කරණකොට ගෙන මාගේ විනාශයෙන් නැතැයි හඟී යන අර්ථය. බබ්‍රහ්මන මා ඡතෙනන මා අහං නිවේදාති අභිමබ්‍රහ්ම සමමතෙන බබ්‍රහ්මදිතා මම විනාසො නත්ති මඤ්ඤාතිති අත්තො (මු. ටී)

එකෙකස්ස යන මේ වචනය ආදර්ශිත අත්තර්ශිත සංසාරයෙහි එක් එක් පුගලකු හට අනිත්‍යානාගතකාලයන්හින් සතිස් සතිස් තෘෂ්ණා විවර්තබ්‍රමයන්ගේද සද්භාවය දැක්වීම පිණිසැ කියනලදී. එකෙ කස්සාති ඉදං අනාදිමහි අත්තනෙන ව සංසාරෙ එකෙකස්ස අනිත්‍යානාග තෙසු ජන්තංසායපි සමහවදස්සත්තං වුත්තං (මු. ටී)

* එක් එක් පුතුලක්කට හෝ යථාලාභවශයෙන යන මේ වචනයද නිශ්ශ්‍රයතොකලාවු තෘණොමානදූපටි ඇතිකොටැ කිසි පාඨන්ජනයකුහට අඩාප වවුප්පත්තයෙහි තෘණොවිවරිතධම්මයාගේ සද්භාවය දැක්වීම පිණිසයි. එකකකස්ස වා පුගගලස්ස යථාලාභවශෙනාති ඉදමපි අනිසිත තණොමානදිසිං කතා පුටුජ්ජනයස්ස අඩාප වවුප්පත්ත කස්සවි සමභවදස්සනන්ථං (මු. ටී.) එකවචස්ස පුගගලස්ස එකස්මිං අත්තභාවෙ කස්සවි තණොවිවරිතස්ස අසමභවො කස්සවි දෙව සමභවොති ආහ කස්සවි සමභවදස්සනන්ථං චුත්තනති (අ. ටී) ඇතැම් පුතුලකුහට එක් අත්බැවෙකැ කිසියම් තෘණොවිවරිතයක්හුගේ නොලැබීමත් කිසියම් තෘණොවිවරිතයක්හුගේමැ ලැබීමත් වේනුයි කස්සවි සමභවදස්සනන්ථං යන වචනය කියතලදී යනු භාවයි.

**මුද්දකවස්සු විහඬගවණණනා, ක්ෂුද්‍රකවසතුචිහඬග වණ්ණා නොමෝ;
(නිසීතා, නිමයා)**

ඉති පච්ඡිමලඬකායං පාසාණදුරන්තගරෙ අභයකරුණාරත්ත මුදලිඤ්ඤම මජ්ඣාචුජෙන මොරවුනගරුහිජාතෙන ජිතවංසදීපාදිගන්ථකාරු වරයෙන සිරිජමුද්දිපෙ මුමරළෙ හදන්තසඬ්ඝරාජමහාපෙර මහාසාමිපාමොක්ඛභූතාය සුධම්මකාරකසඬ්ඝසභාය මෙධානඤ්චිරිලඬකා සාසනාලඬකාර කච්ඨපො ත්‍යගිසමමතො'පාබ්බාරිතා ජිතපාවචනො පඤ්චානෙන තිබ්බවජඤ්චිරියමෙධානිතා මෙධානඤ්චිධානසෙරෙන පාලාසකථාරිකානුට්ඨකාදිසංසඤ්ඤානෙතාතිප්පණිතා සමමානවිනෝදනිනාමාය

**මුද්දකවස්සු විහඬගස්කථාය
අභිධම්මප්පදීපිකා ව්‍යාඛ්‍යා.**

18

**සමමානවිතොදනීනාමාය
ධම්මහදයවිහසිතථාය
අභිධම්මපදිපිකා ව්‍යාකෘත**

බමමහදසවිහඞ්ගසංවණ්ණනාය අතිබමමපපදීපිකාවාඛ්‍යා

1

i. ඉදග්ගි තදනනතරෙ බමමහදසවිහඞ්ගෙහි පාලිපටිපෙක්ඤා භාව ඵලං චෙදිතබ්බො. එසු හි ආදිතොව ඛනිදිගං වාදසහනං කොඝාසානං චසෙන සබ්බසබ්බාහිකවාගෙ නාම වුත්තො. දුතිසො තෙසං සෙව බමමානං. කාමධාතු ආදිසු උපපන්නානුසන්දස්සන වාගෙ නාම. තතිසො තසෙව පටිසංපන්නාපටිසංපන්නදස්සනවාගෙ නාම. චතුසො තිසු භූමිසු උපපන්නිකමෙණ විජ්ජමානාවිජ්ජමාන බමමදස්සනවාගෙ නාම පඤ්චමො තෙසං බමමානං. භූමනතරචසෙන දස්සනවාගෙ නාම. ජසො ගතිසු උපපාදකකමම ආයුසමාණ දස්සනවාගෙ නාම. සත්තමො අතිසඤ්ඤායාදිවාගෙ නාම. අසමො සාරම්මණානාරම්මණවාගෙ නාම. නවමො තෙසං ඛනිදිබමමානං. දිසුසාදිවසෙන සබ්බතෙසො දස්සනවාගෙ නාම. දසමො කුසලනති කාදිවසෙන සබ්බතෙසො දස්සනවාගෙ නාම. ඵලං දසති වාගෙහි පටිච්ඡින්නාය පාලියා පඬමෙ තාව සබ්බසබ්බාහිකවාගෙ අවිචිතො යාව භවග්ගං. එසුනතරෙ කති ඛනිති පුච්ඡිතෙ එකොති වා සපෙ චන්තාගෙති වා ජාති වා අවසො පඤ්චාති වහතුං සමසො අසෙසො නජිති අත්තතො ඤාණබලං දිපෙතො පඤ්චකකිකාති පුච්ඡානුරූපං විස්සජ්ජනං. ආහ, යථාපුච්ඡා විස්සජ්ජනඤ්ඤා සබ්බඤ්ඤා ඛ්‍යාකරණං. නාමාති වුච්චති, වාදසායතනාතිති ආදිසු පි එසෙව නිසො, රූපකකිකාදිගං පහෙඤ ඛනිවිහඞ්ගදිසු වුත්තනසෙ තෙව චෙදිතබ්බො.

ii දුතිඥාවාගෙ සෙ බමමා කාමහවෙ කාමධාතුසම්භූතානඤ්ච සත්තානං උපපජ්ජනති කාමධාතුසං පටිසංපන්නා වා සපටිසංපන්නා වා තෙ සබ්බෙ සබ්බතෙසො කාමධාතුසා පඤ්චකකිකාති ආදි වුත්තං. රූපධාතුආදිසු පි එසෙව නිසො, සසමා පන රූපධාතුපටිසං පන්නානං සත්තානං ඝාණායතනාදිගං අභාවෙන ගනිකායතනාදිති ආයතනාති චිච්චං. න කඤ්ඤාති තස්මා රූපධාතුසා ජ ආයතනාති නවධාතුසොති ආදි වුත්තං, සසමා ච ඛනිකවසෙන වා සත්තානති චසෙන වා අපටිසංපන්නධාතු නාම නජි, තස්මා අපටිසංපන්න ධාතුසොති අවසො සං සං අපටිසංපන්නං නං තදෙව දසස්සතුං අපටිසං පන්නෙ කති ඛනිති ආදි වුත්තං.

iii. තතිඥාවාගෙ කාමධාතුපටිසංපන්නාති කාමධාතුසජ නිසෙන පටිසංපන්නා තහතිස්සිතා තදනනාගබ්‍යා කාමධාතුසෙව සබ්බං ගතාති අසො, සෙසපදෙසු පි එසෙව නිසො. පටිසංපන්නාති භවචසෙන ඛනිකවසෙන ච පටිච්ඡින්නා, අපටිසංපන්නාති තථා අපටිච්ඡින්නා.

iv වතුස්වාසේ ඵකාදසායනනානිති සද්දසතනවජ්ජානි තඤ්ඤි ඵකනෙනන පටිසන්ධිං නුප්පජ්ජති, ඉමිනා නිසෙති සබ්බස්ස අසො වෙදිතබ්බො. සත්තකෙ දෙවානං අසුඤ්ඤානි ගතිවසෙන අවඤා අවිසෙසෙන ගබ්භසෙසාකානනනි වුත්තං, තස්මා යස්ස යස්ස ගබ්භසෙසාකං සමනවනනි තස්ස තස්ස තෙසං සත්තායනනානි වෙදි තබ්බානි, තථා ධාතුසො, සෙසමෙස්ස උත්තානස්මෙව.

v. පඤ්චමවාසේ යං වත්තබ්බං තං ධම්මසබ්බගහඝඤ්ඤායං වුත්ත මෙව. ජඝවාසේ පඤ්චති කාමගුණෙති නානප්පකාරෙති වා ඉධි විසෙසෙති ද්විබ්බනිති දෙවා, සම්මුතිදෙවාති දෙවො, දෙවිති ඵවං. ලොකසම්මුතිසා දෙවා. උප්පතතිදෙවාති දෙවලොකෙ උප්පතනනා උප්පතතිසා දෙවා. විසුඬිදෙවාති සබ්බෙසං දෙවානං පුජාරහා සබ්බ කිලෙසවිසුඬිසා දෙවා, රාජානොති මුඛාතිසිත්තබ්බනිසා, දෙවිසොති තෙසං මහෙසිසො, කුමාරාති අභිසිත්තරාජුතං. අභිසිත්තදෙවිසා කුච්ඡස්මි. උප්පතනකුමාරා, උප්පාසථකමමං කපිඤාති වාතුදදසා දිසු අඝඬගසමනනාගතං උප්පාසථං උප්පසිඤා. ඉද්දති සස්මා පරිත්ත දුනාදි පුඤ්ඤකමමං මනුස්ස සොහග්ගතාය පච්චසො, මත්තසො කතං මනුස්සසොහග්ගතාය අබ්මත්තං, අබ්මත්තභාවෙපි නානප්ප කාරහෙදතො නානප්පකාරස්ස ධ්වනිස මහාසාලාදිභාවස්ස පච්ච සො, තස්මා තස්ස වසෙන උප්පතතිහෙදං දසෙස්සෙනා අප්ප කමෙව ගහපතිමහාසාලානනනි ආදිමාහ, තස්ස මහාසාරො ඵතෙ සනති මහාසාරා රකාරස්ස පනි උකාරං කඤා මහාසාලාති වුත්තං, ගහපතසොච මහාසාලා ගහපතිසු වා මහාසාලාති ගහපතිමහා සාලා, සෙසෙසුපි ඵසෙව නිසො, තස්ස යස්ස ගෙහෙ පච්ඡිමනෙනන වත්තාලිස කොට්ඨිතං නිධානගතං හොති කභාපණානඤ්ඤ පඤ්ච අමමණාති දිවසවලඤ්ඤා නික්ඛමති අයං ගහපතිමහාසාලො නාම, යස්ස පනි ගෙහෙ පච්ඡිමනෙනන අසීතිකොට්ඨිතං නිධානගතං හොති කභාපණානඤ්ඤ දස අමමණාති දිවසවලඤ්ඤා නික්ඛමති. අයං බ්‍රාහ්මණ මහාසාලො නාම, යස්ස පනි ගෙහෙ පච්ඡිමනෙනන කොට්ඨිසහගිතං නිධානගතං හොති කභාපණානඤ්ඤ විසති අමම ණාති දිවසවලඤ්ඤා නික්ඛමති අයං ධ්වනිසමහාසාලො නාම.

vi. සහබ්බතනනි සහභාවං සහාගා හුඤා නිබ්බත්තනනනිති අසො, වාතුමමහාරාජිකානනනි ආදිසු වාතුමමහාරාජිකා නාම සිතෝරුපබ්බතස්ස වෙමිජෙකි හොනති, තෙසු පබ්බතඝඤ්ඤාපි ආකාසඝඤ්ඤා තෙසං පරමපුර්වකභාවාලපබ්බතං පත්තා, බිඬ්ඛා පදෙසිකා මනෝපදෙසිකා සිත්වලාභකා උණ්භවලාභකා වඤ්ඤා දෙවපුත්තො සුපිසො දෙවපුත්තොති ඵතෙ සබ්බෙපි වාතුමමහා රජික දෙවලොකඝඤ්ඤා ඵව, තෙනන්ස ජනා තස්ස උප්පතනානි තාවතිංසා, අපි ව නාවතිංසාති තෙසං දෙවානං නාම මෙවාති වුත්තං තෙපි අපි පබ්බතඝඤ්ඤා අපි ආකාසඝඤ්ඤා, තෙසං පරමපුර්වකභාවාලපබ්බතං පත්තා, තථා සාමාදිනං,

එකදෙවලොකෙහි හි දෙව්‍යානං පරමපරා චක්කවාලපබ්බතං අප්පත්තා නාම නජී. තස්ස දිබ්බං සුඛං යාතා පයාතා සම්පත්තාහි යාමා, තුළුභසාහි තුසිතා, පකතිපටිසත්තාරම්මණෙනෝ අභිතරෙකන රමතුකාමකාලෙ යථාරූපි තෙ භොගෙ නිමිතිකා රමනතිති නිමිතාරති විත්තාවාරං ඤායා පරෙති නිමිතෙසු භොගෙසු වසං චතෙනනතිති පරනිමිතවසවනති අප්පං වා භිශ්‍යොති දුතියං වස්සසතං අප්පයා විසාය වා නිංසාය වා චක්කාලිසාය වා පඤ්ඤා සාය වා සසීයා වා වස්සෙති අභිකම්පි වස්සසතනති අප්පො, සබ්බම්පි තෙන. දුතියං වස්සසතං අප්පත්තත්තා අප්පනති වුත්තං.

vii බ්‍රහ්මපාරිසස්සාදිසු මහාබ්‍රහ්මානං පාරිසස්සා පරිවාරකාහි බ්‍රහ්මපාරිසස්සා, තෙසං පුරොහිත භාවෙ සීතාහි බ්‍රහ්මපුරෙහිතා, වණ්ණවතනතාය චෙව දිසාසුභතාය ච මහතෙනා බ්‍රහ්මාහි මහා බ්‍රහ්මා, තෙසං මහාබ්‍රහ්මානං, ඉමෙ තසොපි ජනා පඨවිකානා භූමියං එකතලෙ වසනති, ආයුඅනතං පන තෙසං නානා, පරිත්තා සුභා එතෙසනති පරිත්තාසුභා අප්පමාණා සුභා එතෙසනති අප්පමාණ සුභා, සුභෙන ඔතිරුණ විකිණණා සුභෙන සර්වප්පභා වණ්ණෙන එකසතා සුවණ්ණ මඤ්ඤාය ධර්මසම්පල්ලිත කඤ්ඤාන පිණ්ණ සසසිරිකාහි සුභකිණ්ණා, ඉමෙපි තසො ජනා තතිප්පකාන භූමියං එකතලෙ වසනති, ආයුඅනතරං පන තෙසං නානා. ආරම්මණ නානත්තතාහි ආරම්මණස්ස නානත්තතාවෙන, මනසිකාර නානත්තතාදිසුපි එසෙවනසො. තස්ස එකස්ස පඨවිකසිණං ආරම්මණං භොති ඥාපෙ ඥා එකස්ස ඔදුතකසිණනති ඉදං ආරම්මණ නානත්තං, එකො පඨවිකසිණං මනසිකරෙනති ඥාපෙ ඥා එකො ඔදුතකසිණනති ඉදං මනසිකාරනානත්තං, එකස්ස පඨවිකසිණෙ ජජ්ඣ භොති ඥාපෙ ඥා එකස්ස ඔදුත කසිණෙති ඉදං ජජ්ඣනා නත්තං, එකො පඨවිකසිණෙ පඨනං කරොති ඥාපෙ ඥා එකො ඔදුතකසිණෙති ඉදං පණ්ඩිතානත්තං. එකො පඨවිකසිණවසෙන අභිමුච්චති ඥාපෙ ඥා එකො ඔදුත කසිණවසෙනති ඉදං අභිමොක්ඛ නානත්තං, එකො පඨවිකසිණවසෙන විත්තං අභිනිහරති ඥාපෙ ඥා එකො ඔදුත කසිණවසෙනති ඉදං අභිනිහාරනානත්තං, එකස්ස පඨවිකසිණ පරිච්ඡේදනකපඤ්ඤා භොති ඥාපෙ ඥා එකස්ස ඔදුත කසිණ පරිච්ඡේදනකපඤ්ඤාති ඉදං පඤ්ඤානානත්තං, තස්ස ආරම්මණමනසිකාර පුබ්බභාගෙ න කපිතා, ජජ්ජපණ්ඩි අභි මොක්ඛාහිනිහාරා අප්පනාය පි චත්තනති උපවාසෙපි, පඤ්ඤා පන ලොකියලොකුතභරමස්සකා කපිතා.

viii. අසඤ්ඤාසත්තානනති සඤ්ඤාවිරහිතානං සත්තානං, එකචෙව හි තිත්ථායතනෙ පබ්බජ්ඣා විත්තං නිස්සාය රජ්ජන දස්සන මුසනාදි නාම භොගනති විතෙන දෙසං දිඤ්ඤා අවිත්තක භාවො නාම සොභනො දඬුබම්බ නිබ්බාන මෙනනති සඤ්ඤා විශ්භං ජනෙඤා තත්තුප්පභං පඤ්චමං සමාපනති. භාවෙඤා තස්ස

නිබ්බන්ධනනි තෙසං උපපන්නකම්මෙණ ඵෙකො රූපකම්මකොසෙව නිබ්බන්ධනනි, ධ්වං නිබ්බන්ධනා සිතකො ඵව හොති, නිසිද්ධො නිබ්බන්ධනා නිසින්නකොව නිපජ්ජිකො නිබ්බන්ධනා නිපතෙනාව විත්තකම්ම රූපක සද්ධා හුක්වා පඤ්චකප්පසනානි ත්ඨනති, තෙසං පරිසොසානෙ සො රූපකාසො අනතරධායනි කාමාවචරසඤ්ඤ උප්පජ්ජති තෙන ඉධ සඤ්ඤාපාදෙන තෙ දෙවා තමසා කාසා චුතාති පඤ්ඤායනති.

ix. විපුලා ඵලානි චෙහස්ථලා, අත්තනො සමපන්නසා න භායනති අපිහා, න කිඤ්චි සත්තං තප්පනනිති අතප්පා, සුඤ්ඤ දස්සනා අභිරූපා පාසාදිකාති සුදස්සා, සුචුළු පස්සනති සුඤ්ඤ මෙතෙසං වා දස්සනනති සුදස්සි, සබ්බෙතිසෙව ගුණෙහි ව හව සමපන්නියා ව පෙසා නතෙස්ථ කාතිඨාති අකතිඨා, ආකාසා නඤ්චායනනං උපගතාති ආකාසානඤ්චායනනුපගා ඉතරෙසු පි ඵසෙව නසො, ඉති ජ කාමාවචරා නව බ්‍රහ්මලොකා පඤ්චසුඛවාසා චත්තානෙ අරූපා අසඤ්ඤසත්ත චෙහස්ථලෙති සබ්බං ජබ්බිසතිදෙව ලොකා, මනුස්සලොකෙන සබ්බං සත්තවිසති.

x. තස්ස සමාසමුද්ධෙන මනුස්සානං දෙවානඤ්ච ආයුං පරිවජ්ජමානෙන චතුසු අපාසෙසු භූමිමදෙවෙසු ච ආයුප්පරිවජ්ජිතං, තං කසමාති? නිරසෙ තාව කම්මමෙව පමාණං යාව කම්මං ත බ්බති න තාව චට්ඨති, තථා සෙස අපාසෙසු, භූමිම දෙවානමපි කම්මමෙව පමාණං, තස්ස නිබ්බන්ධනා හි කෙවි සත්තාහ මත්තං නිඤ්ඤති කෙවි අබමාසං කෙවි මාසං කප්පං නිඤ්ඤානාපි අප්පිසෙව, තස්ස මනුස්සෙසු ගිහිහානෙ සිතාසෙව සොතාපත්තාපි හොනති සඤ්ඤාමිථලමපි අනාගාමිථලමපි අරහත්තමපි පාපුණනති, තෙසු සොතාපත්තාදසො යාවජීවං නිඤ්ඤති, බිණ්ණසවා පන නිබ්බායනති වා පබ්බජනති වා, කසමා? අරහත්තං නාම සෙසගුණො, ගිහිලිබ්බං ගිහං තං ගිහනාස උත්තමං ගුණං ධාරෙතුං න සකෙකාති නසමා තෙ පරිනිබ්බාතු කාමා වා පබ්බජතුකාමා වා හොනති, භූමිමදෙවා පන අරහත්තං පඤ්ඤාපි යාවජීවං නිඤ්ඤති, ජසු කාමාවචරදෙවෙසු සොතාපත්ත සඤ්ඤාමිතො යාවජීවං නිඤ්ඤති අනාගාමි රූපහවං ගතතුං චට්ඨති, බිණ්ණසවා පරිනිබ්බාතුං, කසමා? නිලීයනොකා සස්ස අභාවා, රූපාවචරරූපාවචරෙසු සබ්බෙපි යාවජීවං නිඤ්ඤති, තස්ස රූපාවචරෙ නිබ්බන්ධනා සොතාපත්ත සඤ්ඤාමිතො න පුන ඉධාගමස්සනති, තතෙස්ථ පරිනිබ්බායනති, ඵතෙ හි කාන අනා ගාමිතො නාම, අසසමාපත්තිලාභිතං පන කිං නිසාමෙති? පගුණ ජකානං, යදෙවස්ස පගුණං හොති තෙන උප්පජ්ජති, සබ්බෙසු පන පගුණෙසු කිං නිසාමෙති? පස්ථනා, යස්ස උපපන්නං පතෙස්සති තතෙස්ථ උපපජ්ජනති. පස්ථනාස අසති කිං නිසාමෙති? මරණසමසෙසමාපත්තා

සමාපනති, මරණසමයෙ සමාපනනා නන්ති කිං නියාමෙති? නෙව සංඝඤ්ඤානාසංඝඤ්ඤායතනසමාපනති, එකංගෙන හි සො නෙවසංඝඤ්ඤානාසංඝඤ්ඤායතනෙ උපපජ්ජති, නවසු බ්‍රහ්මලොකෙහි නිබ්බන්ධන අරිය සාවකානං තත්‍රුපපනතිපි හොති උපරුපපනතිපි න හෙවත්පපනති, පුප්පජ්ජනානං පන තත්‍රුපපනතිපි හොති උපරුපපනතිපි හෙවත්පපනතිපි, පසච්ඡු සුඛාවාසෙහි චතුසු ච අරුපෙහි අරියසාවකානං තත්‍රුපපනතිපි හොති උපරුපපනතිපි, පඨමජ්ඣාන භූමියං නිබ්බන්ධනා අනාගාමී නව බ්‍රහ්මලොකෙ සොධෙධා මන්තෙහි සිත්තො පරිනිබ්බායති, වෙහපඵලා අකනිසා නෙවසංඝඤ්ඤානාසංඝඤ්ඤායතනනති ඉමෙ තසො දෙවලොකා සෙසභවා නාම, ඉමෙහි නිසු ධාතෙහි නිබ්බන්ධන අනාගාමීහො නෙව උඛං ගව්ජනති න අධො තස්ස නන්තව පරිනිබ්බායනතිති ඉදමෙස්ස පක්ඛණ්ණං.

xi. සත්තමාවාසෙ සලකමණ පරිගහාතිකාස අභිඤ්ඤාය වසෙන අභිඤ්ඤායානා වෙදිතබ්බා, ඤාතීරණ පහාන පරිඤ්ඤානං වසෙන පරිඤ්ඤායානා, සා ච රුපකාමසංකා අභිඤ්ඤායො පරිඤ්ඤායො න පහාතබ්බාති ආදිසු ඤාතීරණ පරිඤ්ඤා වසෙනව වෙදිතබ්බා, සමුදය සච්චං අභිඤ්ඤායො පරිඤ්ඤායො පහාතබ්බාති ආදිසු පහාන පරිඤ්ඤායවසෙන.

xii අභිමවාසෙ රුපාදි ආරම්භණානං චක්ඛුච්ඤ්ඤාණාදිනං වසෙන අනාරම්භණාරම්භණා වෙදිතබ්බා, නවමාවාසො උතතා නන්තොසෙව, දසමාවාසෙ යං චතතබ්බං සියා තං සබ්බං තස්ස තස්ස පසංකප්පව්ජනවාසෙ චුතතමෙවති.

**සමමාහවිනොදනියා විභවයසකථායං
ධම්මහදයවිභවනවණ්ණනා නිසිතා.**

1. i. ඉදති, ප්‍රාප්තාවසරයෙහි; තදනනතරෙ, ඒ බුද්ධකවත්තී විභවයට අනතුරුවැවු; ධම්මහදයවිභවෙහ, ධම්මහදයවිභවයෙහි; පාළිපරිවෙජ්ඣෙ, පෙළපිරිසිදීම; නාව, පළමුකොට; ඵලං, මේ වක්ඛණ මාණ නයිත්; වෙදිතබ්බා, දතයුතු; හි, විතර කරනුලැබේ; ඵත්, මේ ධම්මහදයවිභවපාළියෙහි; ආදිතොව, මුලින්ම; ඛනාදිනං, සකකියන් ආදිකොට ඇති; වාදසන්නං කොභාසානං වසෙන, දෙළොස් කොටසින්ගේ වශයෙන්; සබ්බසංඛාරානිකවාසෙ නාම, සම්මසංඛාරානික වාරයෙක් නම්; චුතතො, වදරනලදී; දුතියො, විනිසවාරය නෙම; තෙසංසෙව ධම්මානං, ඒ දෙළොස්කොටස් දහමුත්ගේම; කාමධාතු ආදිසු, කාමධාතූන්හි; උපපනනානුපපනති දසසනවාරො නාම, ඉපදීම නොඉපදීම දැක්වීමට හෙතුවු වාරය නම; තතියො, තෘතීයවාරය නෙම; තතෙව, ඒ කාමධාතූන්හිම; පරියාපනනාපරියාපනනදසසන වාරො, ඇතුළත්වීම ඇතුළත්නොවීම දැක්වීමට හෙතුවු වාරය නම; චතුසො, චතුර්වාරය නෙම; නිසු භූමිසු, භූමිවිභූමිත්ති; උප

පතනිකකිණේ, පිළිසිදගන්තා කෙණේනි; විජ්ජමානාවිජ්ජමානදස්සන වාරො නාම, විද්දමානාවිද්දමාන ධර්මයන් හෙවත් ලැබෙන නොලැබෙන දහමුත් දැක්වීමට හෙතුවු වාරය නම; පඤ්චමො, පඤ්චමවාරය නෙම; තෙසං ධර්මානං, ඒ සකකුද්ධර්මයන්ගේ; භූමනාරවසෙන, භූමිවිශේෂයාගේ වශයෙන්; දස්සනවාරො නාම, දැක්වීමට හෙතුවාරය නම් වේ; ඡඬො, ඡඬුවාරය නෙම; ගතීසු, ගතීන්හි; උපපාදකාකම්ම ආයුසා මාණදස්සනවාරො නාම, උපදවන කම්මයන් ආයුස්කාලප්‍රමාණයන් දැක්වීමට හෙතුවාර නම; සත්තමො, සත්තමවාරය නෙම; අභිකේසුදායො දිවාරො නාම, අභිකේශධර්මාදීන් පිරිසිදු දැක්වීමට හෙතුවු වාරය නම; අභිමො, අභිමවාරය නෙම; සාරමමණානාරමමණවාරො නාම, සාලබ්බන අනාලබ්බනධර්මයන් පිරිසිදු දැක්වීමට හෙතුවු වාරය නම; තවමො, තවවන වාරය නෙම; තෙසං ඛකුද්ධර්මානං, ඒ ඛකුද්ධර්මයන්; දිඨ්ථතාදිවසෙන, දිඨ්ථතමුතවිකුසුතවශයෙන්; සඛගහෙකො, සඛගහකොටැ; දස්සනවාරො නාම, දැක්වීමට හෙතුවු වාරය නම; දසමො, දසවනුවු වාරය නෙම; කුසලතතිකාදිවසෙන, කුසලත්‍රිකාදීන්ගේ වශයෙන්; සඛගහෙකො, සඛගහකොටැ; දස්සනවාරො නාම, දැක්වීමට හෙතුවු වාරය නම; එවං, යථොක්කතසිත්; දසති, දසවිධවු; වාරෙති, වාරයන් කරණකොටැ ගෙනැ; පරිච්ඡින්නාය, පිරිසිදිනලද; පාලියා, පාලියගේ; තාව පඨමො, වක්තව්‍යවිශේෂයට පළමුවු; සබ්බ සබ්බාතිකවාරො, සඵසබ්බාතිකවාරයෙහි; අවිචිනො, අවිචිගෙන් පටන් ගෙනැ; යාව භවග්ගං, භවාග්‍රය දක්වා; එත්ථනාරො, මේ අතරෙහි; ඛකු, ඛකුයෝ; තති, කෙනෙක්ද; ඉතිපුච්ඡිතො, මෙසේ පුච්ඡිත් කලැ; එකොති වා, එක් ඛකුයෙකැ කියා හෝ; පෙ වත්තා රොති වා, ඛකුයෝ සතරදෙනෙකැ කියා හෝ; ඡාති වා, ඛකුයෝ සදෙනෙකැ කියා හෝ; අවතා, නොකියා; පඤ්චාති, ඛකුයෝ පස්දෙනෙකැයි; වත්තං, කියන්නට; සමන්තො, සම්මුඛ; අකේසුදා, අන් පුභුලෙක්; නත්ථි, නැද්ද; ඉති, එහෙයින්; අත්තනො, නමන්වහන්සේගේ; සුණ්ඛලං, ප්‍රඥාබලය; දිපෙතො, දක්වා වදාරන්නාවූ භාග්‍ය වතුන්වහන්සේ; පඤ්චකකුකුති, යන; පුච්ඡානුරූපං, ප්‍රශ්නානුරූපවැ; විස්සජ්ජනං, විසජ්ජනය; ආහ, වදාලසේක; හි, ඒ සැබව; යථාපුච්ඡං, ප්‍රශ්නානුරූපවැ; විස්සජ්ජනං, විසජ්ජිම; සබ්බකුසුලොසාකරණං නාමාති, සම්මුදයන් වහන්සේ විසින් කරනලද විසජ්ජිම නමැයි; වුවහි, කියනු ලැබේ; මාදසායනනාතිති ආදීසුපි, යනාදි පදයන්හිදු; එසෙවනයො, මෙකී නය බදු නය ඇත්තේ වේ; තොහොන් - මේ නයම පැමිණවිය යුත්තේය; රූපකකුකුදිනං, රූපසකකුදින්නේ, පහෙදො, ප්‍රහෙදය නෙම; ඛකුච්ඡිකුදිසු, ඛකුච්ඡිකුදින්නේ; වුත්තනයෙකෙව, වදාල නයින් මැ; වෙදිතබ්බො, දතයුතුයි.

1. ii. දුතියවාරො, විතියවාරයෙහි; ඥා ධර්මො, යම් ධර්මකෙනෙක්; කාමහවෙව, කාමහවයෙහිත්; කාමධාතු සමුත්තානඤ්ච, සාධියෙන් රූපධාතුවට පැමිණි කාමාවචරවූද; සත්තානං, සත්ත්වයනටත්;

උපපජ්ජනති, උපදිද්ද; (යෙ ධම්මා, යම් ධම්මකෙනෙක්ථ) කාමධාතුයං, කාමධාතුවෙති; පරියාපන්නා වා, පයඝීපන්නයනු හෝ; අපරියාපන්නා වා, අපයඝීපන්නයනු හෝ වෙද්ද; තෙ සබ්බෙ, ඒ සියලුධම්මයන්; සබ්බ හෙත්වා, හඳුන්වා; කාමධාතුයා පඤ්චකඛ්ඛාති ආදි, යනාදිය; චූත්තං, වදුලසේක; රූපධාතුආදිසුපි, රූපධාතූන්දීන්දී; එසෙවනයො, මෙකී නය බඳු නය ඇත්තේ වේ; නොහොත් මේ නයම පැමිණවියයුත්තේය;^{*} යසමා පන, යම් හෙයකින් වනාහි, රූපධාතුපරියාපන්නානං, රූපධාතු වෙති ඇතුළත්වූ; සත්තානං, සත්තව; ඝාතායතනාදීනං, ඝාතායතන තාදීන්ගේ; අභාවෙන, අවිද්‍යාමාන භාවය හෙතෙකොටගෙනැ; ගතො යතනාදීති, ගතොයතනාදීනු; ආයතනාදිකීවං, ආයතනාදිකාත්‍යය; න කරොනති, නොකෙරෙද්ද; තසමා, එහෙයින්; රූපධාතුයා; රූප ධාතුවෙති; ඡ ආයතනාති නව ධාතුයොති ආදි, යනාදිය; චූත්තං, වදුල සේක; යසමා ව; යම් හෙයකින්, (ව වාක්‍යාරම්භශ්‍යෙකසි) ඔකාසව සෙන වා, අවකාශසථාන වශයෙන් හෝ; හෙවත් නිශ්ශ්‍රවණවශයෙන් හෝ; සත්තුපපතතිවසෙන වා, සත්තයන්ගේ ප්‍රතිසංකීර්ණවශයෙන් හෝ; අපරියාපන්නධාතු තාම, අපයඝීපන්නධාතුවක් නම්; (ඇතුළත් නොවූ ලොකධාතුවක් නම් සේසි) තපී, නැද්ද; තසමා, එහෙයින්; අපරියා පන්නධාතුයාති, යන වචනය; අවත්වා, නොවදරා; යං යං, යම් යම් සකඝාදි ධම්මාතයෙක්; අපරියාපන්නං, අපයඝීපන්නවේද; හෙවත් - ඇතුළත් නොවේද; තං තදෙව, ඒ ඒ අපයඝීපන්නසකඝාතයමැ; දසෙසුං, දක්වන්ට; අපරියාපනෙන කති බඝාති ආදි, යනාදිය; චූත්තං, වදුලසේක.

1. iii. තතියවාරෙ, තාතියවාරයෙහි; කාමධාතුපරියාපන්නාති, යනු; කාමධාතුභජ්ජනෙ, කාමධාතුවෙති පවත්නා බැවින්; නොහොත් - කාමධාතුවෙති ඇතුළත් වන අම්මසෙයින්ථ; පරියාපන්නා, පයඝීපන්න නම්නු; තනතිසසිතා, ඒ කාමධාතුවෙති නිශ්චිතවූ; තදනොගධා, ඒ කාමධාතුවෙති අන්තර්ගතයනු; කාමධාතුවෙතිව සංකිතං, කාමධාතු යන ව්‍යවහාරයට; ගතාති, පැමිණියහ යන; අත්ථා, අභිසි; සෙසපදෙසුපි, සෙසුපදයන්දීද; එසෙවනයො, මෙකී නය බඳු නය ඇත්තේවේ, නොහොත් - මේ නයම පැමිණවියයුත්තේය; පරියා පන්නාති, පයඝීපන්නයනු නම්; භවවසෙන ව, භවවශයෙන්ද; ඔකාස වසෙන ව, භූමිවශයෙන්ද; පරිවජ්ජනා, පිරිසිදුකලදනුයි; අපරියා පන්නාති, අපයඝීපන්නයනු නම්; තථා, එසේ භවභූමිවශයෙන්; අපරිවජ්ජනා, නොපිරිසිදුකලදනුයි.

1. iv. චතුස්ථවාරෙ, චතුර්වාරයෙහි; එකාදසායතනාතිති, යනු; සද්දයතනවජ්ජනි, ශබ්දයතනය වර්ජිතකොට ඇති එකොළොස් ආයතනයෝයි; හි, ඒ වදුලවචනය සැබව; තං, ඒ ශබ්දයතනය තෙමේ; එකනෙතන, නියතයෙන්මැ; පරිසනිකං, ප්‍රතිසංකීර්ණවශයෙන්; නුපපජ්ජති, නුපදී; ඉමිතා නයෙන, මෙතෙයින්; සබ්බත්ථ, සියලු පද භවති; අත්ථා, අභිය, වෙදිකබෙබා, දතයුතුයි; සත්තකෙ, සත්තකයෙහි

හෙවත් සප්තායතනයන්ගේ සමාහාරයෙහි; දෙවනං අසුරානනි, සී, ගතිවසෙන, ගතිවශයෙන්; අවනා, නොවදුරා; අවිසෙසෙන, සාමාන්‍ය වශයෙන්; ගබ්භසෙය්‍යකානනි, යන වචනය; චුන්තං, වදුලුසේක; තසමා, එහෙයින්; යත්, යම් යම් ස්ථානයෙකි; ගබ්භසෙය්‍යකා, ගභී ධානසත්තිසෝ; සමාවනි, ලැබෙද්ද; තත් තත්, ඒ ඒ ස්ථානයෙහි; තෙසං, ඒ ගභීධාන සත්තං; සත්තායතනානි, සප්තායතන කෙනෙක්; වෙදිතබ්බානි, දතයුත්තාහ; තථා, එසේ; ධාතුයො, සප්තධාතුහු දත යුත්තාහ; එත්, මේ වතුථිවාරයෙහි; සෙසං, සෙසු වචනසමුදය තෙමේ; උත්තානත්තමෙව, නොගැඹුරු වූ හෝ ප්‍රකට වූ අභිඥාන්තේමයි.

1. v. පඤ්චමාරො, පඤ්චමාරයෙහි; යං, යම් වචනයෙක්; වත්තබ්බං, වත්තව්‍යවේද; තං, ඒ වත්තව්‍යවචනය; ධම්මසබ්බහභ්භිකායං, දම්මසභුණුඅටුවායෙහි; චුත්තමෙව, කියතලදමැයි; ජභිවාරො, සවැනි වාරයෙහි; පඤ්චභි, පඤ්චවිධවූ; කාමගුණෙහි; කාමකොඨාසයන් කරණ කොටගෙන; තානප්පකාරෙහි, නන්වැදුරුම්වූ; ඉච්චිසෙසෙහි වා, සෘඪි විශේෂයන් කරණකොටගෙන; හෝ; හෙවත් කම්මිපාකප්පු අනුභාව විශේෂයන් කරණකොටගෙන; හෝ; දිබ්බනි, ත්‍රිධානෙරෙද්ද; ඉති, එහෙයින්; (තෙ, ඒ සත්තිසෝ; 0) දෙවා, දෙවියෝ තම්හු; සමුමුති දෙවති, නම්; දෙවො, රජතෙමේය; දෙවිති, රජමෙහෙසිනොමෝයයි; එවා, මෙසේ; ලොකසමුමුතියා, ලොකව්‍යවහාරවශයෙන්; දෙවා, දෙවි යෝයි; උප්පතියදෙවති, නම්; දෙවලොකෙ, දෙවලොවැ, උප්පතනතා, උපත් බැවින්; උප්පතතියා, ඔප්පාතික ප්‍රතිසංඝී වශයෙන්; දෙවා, දෙවියෝයි; විසුඪිදෙවති, නම්; සබ්බසං දෙවනං, සියලුදෙවියන්ගේ; පුජා භා, පුජාවන්ට අභිවූ; සබ්බකිලෙසවිසුඪියා, සකලකෙලයන් කෙරෙන් විගුඪිය කරණකොටගෙන; දෙවා, දෙවියෝයි; රාජානොති, නම්; මුඛානිසිත්ත බන්ධියා, මුද්‍රන් අභිසෙස්කල රජහුයි; (ඔවුහුපලන් මහරජහු සුසේයි) දෙවියොති, නම්; තෙසං, ඒ ඔවුහුපලන් මහ රජුන්ගේ; මහෙසියො, මෙහෙසිහුයි; කුමාරාති, නම්; අභිසිත්තරුජුතං, අභිසෙස්කල රජුන්ට දාව; අභිසිත්තදෙවියා, අභිසෙස්කල බිසවගේ; කුමරිසමිං, කුසෙහි; උප්පතකුමාරා, උපන්කුමරුවෝයි; උපොසථ කමං කරිත්තාති, යනු; වාතුදුසාදීසු, තුද්ධවක්පොහෝ දවස් ඇති; අභිබ්බ සමන්තාගතං, අටගින් යුත්වූ; උපොසථං, පෙහෙවස්; උපවසිත්තා, එලඹ යනුයි; ඉද්දති, ප්‍රාණාවසරයෙහි; යසමා, යම්හෙයකින්; පරිත්ත දුනාදිපුඤ්ඤකමං, මෘදුහුවාස ඇති දුනාදි පුණ්‍යකමීය තෙම; මුහුසාසොභනනාය, මිනිස්හුගේ හෝ මිනිසන්බැවිති සෞභාග්‍යයට; පච්චයො, ප්‍රත්‍යය වේද; මත්තසො, අධිකප්‍රමාණයෙකින්, කතං, කලාවූ දුනාදිපුණ්‍යකමීය තෙම; අධිමත්තං, වැඩියක්; මුහුසාසො භනනාය, මිනිසන්බැවිති සෞභාග්‍යයට; (පච්චයො, ප්‍රත්‍යය වේද; 0) අධිමත්තභාවෙපි, දුනාදිපුණ්‍යකමීයාගේ අධිකප්‍රමාණයක්හු ඇති කල්හිදු; තානප්පකාරහෙදතො, නොයෙක් පරිද්දෙන් වෙනස්වන හෙයින්; තානප්පකාරසං, නොයෙක් ප්‍රකාරවන්වූ; බන්ධියමහාසාලාදි

භාවය, ක්‍රියාමහාසාරදිභාවය; පච්චයො, ප්‍රත්‍යය වේද; තස්මා, එහෙයින්; තස්ස වසෙත, ඒ මෘදුභාවය ඇති පුණ්‍යකම්මාදියෙන් වශයෙන්; උපපත්තිහෙදං, උපපත්තිවිශේෂය; දසෙසනො, දක්වා වදාරන භාග්‍යවතුන්වහන්සේ; අපෙසකච්ච ගහපතිමහාසාලානනති ආදිං, යනාදි වචනය; ආහ, වදාළයේක; තත්, ඒ ගහපතිමහාසාලානං යන වචනයෙහි; (විනිව්ජයො වෙදිතබ්බො, විනිස දතයුතුට) මහාසාරො, මහත්වූ ධනසාරය තෙම, එතෙසං, මොවුනට; (අඤ්චි, ඇද්දට;) ඉති, එහෙයින්; (තෙ, ඔවුන්;) මහාසාර, මහාසාර නම්වූ; රකාරස්ස පන, රකාරයට වනාහි; ලකාරං කත්වා, (මූලිකා) ලකාරයක් කොට; මහා සාලාති, මහාසාලායෙහි; වුත්තං, කියනලදී; ගහපතයොව, ගහපතිවූම; මහාසාලා, මහාසාරයවූ; ගහපතිසු, ගැහැටියන් මධ්‍යයෙහි, මහාසාලාති වා, මහාසාරයෝ හෝ; ගහපතිමහාසාලා, ගහපතිමහාසාරයෝ වෙති; සෙසෙසුපි, සෙසු පදයන්හිදු; එසෙවනයො, මෙකී නය බදු නය ඇත්තේවේ; නොහොත් - මේ නයමැ පැමිණිවියයුත්තේය; තත්, ඒ ගහපතිමහාසාරාදීන් අතුරෙහි; යස්ස, යම් මහාසාර පුද්ගලයක්වුනේ; ගෙහෙ, ගෙහෙයෙහි; පච්ඡමනෙතන, යටත්පිරිසෙයින්; (හෙසිමනෙතන සීද පාසි අම් එසේමැයි) වත්තාලිසකොට්ඨනං, සතලිස්කෙළක් ධනය; නිධානගතං හොති, නිදන්ගතවේද; කහාපණානඤ්ච, කමිපණයන් ගේද; පඤ්චඅමමණාති, පස්අමුණු කෙනෙකුත්; දිවසවලඤ්ජා, එක් දවසෙකැ වලදනුයේවැ; නිකම්මති, නික්මේද; හෙවත් වියදම් වේද; අයං, මේ පුද්ගලතෙම; ගහපතිමහාසාලො නාම, ගැහැටි මහසල් නම්වේ; යස්ස පන, යම් පුද්ගලයක්වුනේ වනාහි; ගෙහෙ, ගෙහෙයෙහි; පච්ඡමනෙතන, යටත්පිරිසෙයින්; අසීතිකොට්ඨනං, අසුකෙළක් ධනය නිධානගතං හොති, නිදන්ගතවේද; කහාපණානඤ්ච, කමිපණයන් ගේද; දසඅමමණාති, දසඅමුණු කෙනෙකුත්; දිවසවලඤ්ජා, එක් දවසෙකැ වලදනුයේවැ; නිකම්මති, නික්මේද; හෙවත් වියදම් වේද; අයං, මේ පුද්ගලතෙම; බ්‍රාහ්මණමහාසාලො නාම, බ්‍රහ්මණමහසල් නම් වේ; යස්ස පන, යම් පුද්ගලයක්වුනේ වනාහි; ගෙහෙ, ගෙහෙයෙහි; පච්ඡමනෙතන, යටත්පිරිසෙයින්; කොට්ඨකොට්ඨනං, කෙළසියයක් ධනය; නිධානගතං හොති, නිදන්ගතවේද; කහාපණානඤ්ච, කමිපණයන් ගේද; විසති අමමණාති, විසිඅමුණු කෙනෙකුත්; දිවසවලඤ්ජා, එක්දවසෙකැ වලදනුයේවැ; නිකම්මති, නික්මේද; හෙවත් වියදම් වේද; අයං, මේ පුද්ගලතෙම; බ්‍රහ්මණමහාසාලො නාම, කැත්මහසල් නම්වේ.

* “පඤ්චකකකා” යනාදි නයින් කාමධානාදි ධාතුන්හි සමග පස්සාපනන ප්‍රාදුර්ථව භූමිපනතර ත්‍රිවිධධාතුතපාදක දනාදිකුශලකම් තව්පාක අභිඥයාදි ආලම්බනවිකල්ප දිශාදි කුශලත්‍රිකාදි ත්‍රිකපඤ්චක රූප ලෝකික විකල්ප හෙදතිනවූ ඤානාදි ධර්මයන් නිරවශේෂයෙන් සම්බන්ධ වන බැවින් විනිශ්චාරාදීන්ගේද මෙහි අනුප්‍රවේශය වන හෙයින් සමීක්ෂාධාරණ වශයෙන් වදාලා වූ ප්‍රථමවාරය තෙම සමීක්ෂා භික්ෂාර නම්වේ; පඤ්චකකකාති ආදිනා ඛනාදිනං ධාතුසමගව

පරියාපන්න පාතුභාව භූමිනතර නීසු බාතුසු උපාදක දුනාදි කුසලකමම
 තබ්බිපාක අභිකේසුදයාදි ආරම්භේ දුකවය දිසාදි කුසලතනිකාදි
 නිකපඤ්චක රූප ලොකිය දුකවය හෙදනින්නානං නිරවසෙසතො සඛන
 නිත්තනා දුතියවාරාදිතඤ්ච එත් අනුප්පවෙසතො සබ්බසාමකේසුදන
 වුතො පඨමො සබ්බසඛනානිකවාරො නාම (මු. ටී) බාතුසමභව
 පෙ සඛනනිත්තනානි එත් බ්බාදිතං කාමබාතුආදිබාතුසු සමභව
 හෙදනින්නානං නිරවසෙසතො සඛනනිත්තනානි විභාගෙන යොජනා
 (අ. ටී)

එසේමැ සෙසු වාරයන්හිත් “පරියාපන්න හෙදනින්නානං” යනාදි
 නසිත් යොජනාකවසුතු. යට දක්වු ටීකායෙහි “නිරවසෙසතො සඛනනි
 ත්තනා” යන මේ වචනයෙන් සමීපභිත්තානිකවාරය යනු තදීය අනිත්විත
 සංඥයයි දක්වා. යම්හෙයකින් මේ ප්‍රථමවාරයෙහි සකකාදිවු වාදය
 කොඨාසයන්ගේ නිරවශෙෂ සභිත්තය වේද එහෙයින් මේ වාරයෙහි
 මෙසේ මිතියවාරාදිත්ගේද අනුප්‍රවේශය දතයුත්තේයි. තථා සෙසෙ
 සුපි පරියාපන්න හෙදනින්නානනි ආදිනා, තත් නිරවසෙසතො
 සඛනනිත්තනානි ඉමිනා සබ්බසඛනානිකවාරොති අයමස්ස අත්ථානුගතා
 සමකේසුදනි දසෙසනි, යසමාවෙත් බ්බාදිතං වාදසන්නං කොඨාසානං
 අත්තවසෙස සඛනහො, තසමා එව දුතියවාරාදිතඤ්චත් අනුප්පවෙසො
 වෙදිතබ්බො (අ. ටී)

* මිතියවාරය තෙම උත්තරානුත්තරනිදර්ශිතවාරය නමැයි
 කියතලදි; ඒ මිතියවාරයෙහි වනාහි කාමබාතුවෙහි කෙතෙක් සකකියෝ
 වෙද්ද කෙතෙක් ආයතනයෝ වෙද්ද යනාදි නසිත් ඔවුන්ගේ
 අසුතිකියමැ වදාරතලදියැ, ඇත - වේ - විද්‍යාතවේ - යන සාමාන්‍ය
 ක්‍රියාවෙකින් දතයුතුවනහෙයින් ක්‍රියාවිශෙෂයක්හුගේ අප්‍රයෝගයවේද
 එහෙයින් මේ මිතියවාරය තෙම සමභවාසමභවදස්සනවාරයයි කියත්ව
 වටනේය. දුතියො උප්පත්තානුප්පත්තිදස්සනවාරො නාමානි වුත්තං,
 තත් පන කාමබාතුයා කති බ්බා කති ආයතනානිති ආදිනා තෙසං
 අත්ථිනා එව වුත්තා, ක්‍රියාවිසෙසස්ස අප්‍රයෝගො අත්ථිතවති සංවිජ්ජතිති
 සාමකේසුදනිකියම විකේසුදයසභාවතො, තෙනායං සමභවාසමභව දස්සන
 වාරොති වත්තුං යුත්තො (මු. ටී)

* වතුච්චාරය තෙමද ප්‍රතිසකික්‍ෂණයෙහි ඒ සකකියන්ගේමැ
 සද්භාවාසද්භාව විවේචනය වේද එහෙයින් උත්තරානුත්තරනිදර්ශිතවාරයයි
 කියත්ව වටනේය. ඒ වතුච්චාරයෙහි ප්‍රාදුර්භාවඅප්‍රාදුර්භාවන් වදුළු
 හෙයිති. මේ වාරයෙහි අනුත්තරනිදර්ශිතයද අච්චාපත්තිත්තායයෙන් සිබයි.
 යම්හෙයකින් ඒ වතුච්චාරයෙහි කති බ්බා ත පාතුභවනති යනාදි
 පාලියෙක් නැද්ද එහෙයින්. මෙද යුහු ටීකාවයෙහි වතුත්ථො ව
 උප්පත්තිකබ්බේ උප්පත්තානුප්පත්තිදස්සනවාරොති තත් පාතුභාවා
 ආතුභාව වචනතො (මු. ටී) බ්බාදිතමෙව හි තෙසං සමභවාදි

විවාරො උපපත්තානුපපත්ති දස්සන්තවාරොති වත්තුං යුතෙතොති යොජනා,
අනුපපත්තිදස්සනඤ්ච අත්ථාපත්තිසිඛං චෙදිතබ්බං, නති තත්ථ කති
බක්ඛා න පාතුහවන්ති ආදි පාලි අත්ථි (අ. වී)

* යථාපාච්ඡ නම් පාච්ඡානුරූපවෑ යන අථයි. යම් අභිප්‍රාය
යෙකින් පාච්ඡානොමෝ කරනලද්ද නදනුරූපකොටෑ යුසේයි. අවිතථවු
ප්‍රශ්නව්‍යාකරණය මෙරමා විසින් කරනලද නමුත් සඵඥයන්වහන්
සේගේ වචනය දැන කරනලද බැවින් සඵඥව්‍යාකරණයමෑ නම්වේ.
සඵඥයන්වහන්සේ විසින්මෑ කරනලද ප්‍රශ්නව්‍යාකරණයෙහි තව්‍යව
ගාරය කියනුම කවරේද යන අභිප්‍රාය වේ. යථාපුච්ඡනති පුච්ඡානු
රූපං අවිතථබ්‍යාකරණං පරෙති කතමපි සබ්බඤ්ඤා වචනං විඤ්ඤාය
කතන්තා සබ්බඤ්ඤාබ්‍යාකරණමෙව නාම හොති, කො පන වාදෙ
සබ්බඤ්ඤානා එව කතෙති අබිප්පායො (මු. වී) එතට්ඨිකාපායයෙහි
“සබ්බඤ්ඤාවචනං විඤ්ඤාය කතන්තා” යන්න අවිතථවු ප්‍රශ්නව්‍යාකරණය
බුදු වරයන්ට අසාධාරණ වේද අන්‍යයන්ට අවිතථව්‍යාකරණය ඉච්ඡානු
රූපවෑ අසනලද ශබ්දාකාර සද්දය වේද එහෙයින් කිහි (පුච්ඡානු
රූපනති යෙනාබිප්පායෙන පුච්ඡා කතා තදනුරූපං, අවිතථබ්‍යාකරණං
නාම බුඛානං එව අවෙණිකං අඤ්ඤාසං නං යාදිච්ඡකං සුතකකර
සදිසනති ආහ සබ්බඤ්ඤාවචනං විඤ්ඤාය කතන්තාති (අ. වී)

* කාමධාතුසම්භූතානඤ්ච යන පදයාගේ අථය සෘතිබලයෙන්
රූපධාතුවට පැමිණි කාමාවචර සත්ත්වයන්ගේ ද කියයි. කාමධාතු
සම්භූතානඤ්චාති ඉඨියා රූපධාතුගතානං කාමාවචරසත්තානඤ්චාති
අත්ථො (මු. වී) කාමභවෙ යි අවකාශවශයෙන් හෙවත් භූමිවශයෙන්
කියා නැවත සත්ත්වසත්තාන වශයෙන් කියන්ට “කාමධාතු සම්භූතා
නඤ්ච” යි කියනලද්දී කොටෑ තදථීය විශේෂයෙන් දක්වන ටිකාආඥර
“ඉඨියා පෙ අත්ථො” යන වචනය කි කාමභවෙති ඉදං ඔකාස
වසෙන වක්ඛා පුන සත්තසත්තානවසෙන වත්තුං කාමධාතුසම්භූතා
නඤ්චාති චුත්තනති කමත්ථං විසෙසං දස්සන්තො ඉඨියා පෙ
අත්ථොති ආහ (අ. වී)

* ස්‍රාණායතනාදින්ගේ අභාවසේන යනු මේ රූපභවයෙහි
ඉදින් ස්‍රාණායතනාදින්ගේ අභාවයෙන් ගනියතන ගනිධානාදිනු
ගනියතනගනිධානාදිකාත්‍යය නොකෙරෙද්ද අසංඥසත්ත්වයෙහි
වක්ඛායතනයක්නුගේ අභාවයෙන් රූපායතනය ආයතනකාත්‍යය
නොකරන්නේද එහෙයින් අසංඥසත්ත්ව දෙවියනට ප්‍රතිසක්තිසත්ත
යෙහි දෙආයතන කෙනෙක් පහලවෙන් යනාදි වචනය නොවදුලුසුතු
වන්නේය. සාත්‍යතනාදිතං අභාවෙනාති එත්ථ යදි තද්භාවෙන
ගනියතනාදිති ආයතනාදිකිවචං න කතෙන්නති අසඤ්ඤා සත්තෙසු
වක්ඛායතනස්ස අභාවෙන රූපායතනං ආයතනාදිකිවචං න කතෙත්ථ,
තත්තො අසඤ්ඤාසත්තානං දෙව්‍යානං උපපත්තිකකිණේ වායතනාති පාතු
හවන්ති ආදි වචනං න වත්තබ්බං සියා (මු. වී)

මේ ටිකාපාඨයෙහි “න වත්තබ්බං සියා” යි කවරහෙයකින් කියන ලදද? ඉදිනුද අසංඥසත්තියන් වක්ඛස්සරතිත වන බැවින් රූපායනනය අත්‍යන්තසුක්ඛම වන බැවින් අධ්‍යානාත්මමසංස්ථායනව අගොචර වේද සමානභූමිකවු වාහන්ඵලසංස්ථායනවත් උපරිසොත් භූමසංස්ථා ඉධාචාසය නවත් ගොචරවේද එහෙයින් ආයතනාදිකෘත්‍යය කෙරේමයයි කියන්නට හැක්කේය යම් වචනයෙක් මෙකරුණෙහි ලා විසාරවශයෙන් වඤ්චාවස වේද ඒ වචනය යට කියනලද්දේමැ වේ. ඤා න වත්තබ්බං සියාති කසමා වුත්තං? යදිපි අසඤ්ඤසත්තානං අවකුක්ඛතතා රූපායනනං අවච ආසු ඉධමතතා හෙසීමභූමිකානඤ්ච අගොචරො සමානභූමිකානං පන වෙනපඵලානං උපරිභූමිකානඤ්ච සුඛාචාසානං චක්ඛායතනස්ස ගොචරො හොතිති ආයතනාදිකිවචං කරොතියෙවාති සක්කා වත්තුං යං පනෙත්ථ විසාරතො වත්තබ්බං තං හෙයා වුත්තමෙව (අ. ටී)

* යටදිශාභාගයෙන් අවිචිතරකය පිරියත්තොටැ උඛදිශාභාගයෙන් පරනිර්මිතවශවතීති දෙවියන් ඇතුළත් කොටැ “එත්ථාති” යනාදීන් උක්තප්‍රදේශසංඛ්‍යාත වු කාමාවචරාද්‍යවකාශයෝ එහි උපදනා සත්තියන්ට හෝ එහි ඇතුළත්වන දහමිතව හෝ ආධාරස්ථාන භාවයෙන් ධාතුයයි කියනුලැබෙත්. එසේමැ යම් කාමාවචරාදි සත්තනිකායයන්හි කාමාවචරාදි සත්තියෝ උපදිද්ද ඒ සත්තියන්ගේ උත්පතති තොමෝ මේ සත්තනිකාය සංඛ්‍යාත ආධාරයෙහි වේනුයි සත්තොත්පතතියයි කියනුලබන්නාවු සත්තනිකායයෝද යම්සේ මාසපුඤ්ඤයෙක් මාසයයි කියනුලැබේද (හෙවත් මැරුසෙක් මැයයි කියනුලැබේද සේයි) එමෙන් සමුහයකට අවයවයක්හු ආධාරවන හෙයින් ධාතුයයි කියනුලැබෙත්. මේ අභිචිකායෙහි යම් අවකාශයෙක් යම් සත්තනිකායයෙක් ධාතුයයි කියනුලබන්නේ නම් එබඳුදි අපයභී පනනවු අවකාශයෙක්ද අපයභීපනනවු සත්තනිකායයෙක්ද තොම ඇත්තේයයි දක්වන්නේ “ඛකාසවසෙන චා පෙ ඤාම නාප්ඨි යන වචනය කී. “සත්තුපපනතිවසෙන” යන මේ වචනයෙන් හෝ අවකාශ සත්තලොකවය එක්කොටැගෙනැ තාදග්වු අපයභීපනන ධාතුවක්හුගේ අභාවය දක්වයි. අවකාශසත්තලොකවයගේ සත්තොත් පතතිපයභීය තෙමේ “සත්තා උපපජ්ජන්ති එත්ථාති සත්තුපපනති උපපජ්ජන්තස්ස සත්තාච උපපතති” යන මේ නිව්වනශකතින් දත යුතුයි. තොහොත් අනුපාදිතනසකකියන් මෙන් සංසාරභාවයෙන්මැ තොමැ සත්තභාවයෙන් උත්පතති තොමෝ සත්තොත්පතති නම. එවිහු කවරහුයන්? සත්තචාස වශයෙන් ඒ ඒ භවවශයෙන් උපදනාවු උපාදිතනසකකියෝ ඒ ඒ සත්තචාස පයභීපනනවු සත්තියනට හෝ සංසාරයනට හෝ සද්දාකාරයෙන් (බෙහෙවින් ඒ සත්තචාසයෙහි ධර්මයෝ සමානාකාරයෙන් පවතිද්ද එහෙයින්) ප්‍රවාතනසකකියන්ට ප්‍රතිසාරධාරභාවයෙන් ධාතුයයි කියනුලැබේද්ද මෙකියනලද පරිද්දෙන් අපයභීපනනධාතුවෙක් නම් නැත යන අර්ථය දතයුතුයි ඤා කාමාවචරාදි

ඔක්කාසා තත්ථ උපපජ්ජමානසත්තානං තත්ථ පරියාපන්නධම්මානං වා අධිඝාතභාවෙන ධාතුනි වුච්චන්ති, නථා යෙසු කාමාවචරාදිසත්තනිකා යෙසු කාමාවචරාදිසත්තා උපපජ්ජන්ති තෙසං සංඝාතං උපපත්ති ඵළාති සත්තුපපත්ති වුච්චමානා තෙ සත්තනිකායා ව, න පනෙත්ථ අපරියාපනෙතාකාසො අපරියාපනසත්තනිකායො ව අත්ථි යො ධාතුනි වුච්චෙය්‍යාති ඉමිමත්ථං දෙස්සෙනො ඔක්කාසවසෙන වා සත්තුපපත්තිවසෙන වා අපරියාපනනධාතු නාම නත්ථිති ආහ, සත්තුපපත්තිවසෙතාති ඉමිත වා ඔක්කාසසත්තලොකවයං සහ ගහෙත්වා තාදිසාය අපරියාපනන ධාතුයා අභාවං දෙස්සති, සත්තභාවෙන වා උපපත්ති සත්තුපපත්ති සත්තාවාසවසෙන තං තං භවවසෙන උපපජ්ජමානා උපාදිනනකකිකා නං තං පරියාපනනානං සදිසාධිඝාතභාවෙන ධාතුනි වුච්චන්ති ඵලං අපරියාපනන ධාතු නත්ථිති අත්ථො (මු. පි) ගෙට්ඨතො අවිචිත්තරයං පරියනනං කත්වා උපරිතො පරතිමිති වසවන්තදෙවෙ අනෙතාකරිත්වා ඵළාති ආදිනා වුත්ත පදෙසො කාමාවචරාදිඔක්කාසො, තෙ සත්ත නිකායා ව ධාතුනි වුච්චන්ති සමුදයස්ස අවයවාධාරභාවතො යථා මාසුප්පෙත්වා මාසොති, සත්තා උපපජ්ජන්ති ඵළාති සත්තුපපත්ති උපපජ්ජනසේන සත්තාව උපපත්ති සත්තුපපත්ති ඵලං ඔක්කාසසත්තලොකවයස්ස සත්තුපපත්තිපරියායො වෙදිතබ්බො, සත්තභාවෙන උපපත්ති න අනුපාදිනනකකිකා විය සබ්බාරභාවෙන වාති අධිප්පායො, කෙ පන තෙති ආහ සත්තාවාසවසෙන (මු. පෙ) උපාදිනනකකිකාති තං තං පරියාපනනා නන්ති තං තං සත්තාවාස පරියාපනනානං සත්තානං සබ්බාරාධාමෙව වා, සදිසාධිඝාතභාවෙනාති සදිසාකාරෙන පවත්තමානානං බන්ධානං පතිථා භාවෙන යෙභුය්‍යෙන හි තස්මිං සත්තාවාසෙ ධම්මා සමානාකාරෙන පවත්තන්ති (අ. පි)

* භවමයයෙන්ද අවකාශමයයෙන්ද පිරිසිදුනාලදහ යනු ඒ භවයෙහිද අන්‍යභවයෙකින්ද තදවකාශයෙහිද උපදනාවූ සියලු උපාදිනනසකිකයෝ පිරිසිදුම කරන්තාවූ කාමාදි තාෂණොව විසින් පිරිසිදු පැමිණියහු ගෘහිතනුසි තත්තද්භවාදීන්හි අන්‍යගීතයනු ඒ ඒ පයඝාපනනයහසි දුෂ්ටවයයහ (මු. පි) භවමසෙන ඔක්කාසවසෙන ව පරිච්ඡින්නාති තත්ථ අඤ්ඤත්ථ ව උපපජ්ජමානා උපාදිනනකකිකා තංතංපරියාපනනා සබ්බෙ දඬබ්බො (මු. පි) තත්ථ අඤ්ඤත්ථවාති තස්මිං අඤ්ඤස්මිඤ්ඤ භවෙ ඔක්කාසෙ ව, පරිච්ඡේදකාරිකාය කාමාදිතාෂණාය පරිච්ඡිජ්ජ ආපනනා ගතිතාති පරියාපනනාති තංතංභවාදි අනෙතාගධා තංතං පරියාපනනා (අ. පි)

* සකකුද්ධිත්තේ ධාතුසද්භාවාදිවශයෙන් ප්‍රභේදය කියා යම් සත්තවකෙතෙක් ධාතුප්‍රභේදවන්තූ වෙද්ද ඒ සත්තවයන් උපදවන යම් කම්මයෙක් වේද යම්බඳුව නිවිපාකයෙන් වේද ඔවුන්ගේ වශයෙන් ප්‍රභේදය දක්වන්ට තයො ඔදවාදිකො යන සවනුවූ වාරයතෙම ආරබ්ධියැ ඵ ඵසේමැයි. සකකුද්ධිමැ කාමධාතුවාදිධාතුත්‍රයෙහි නිර්වානනවූ පදවිසන්තේ වශයෙන්ද දුතාදිකම්මවශයෙන්ද ඒ ඒ ආයුස

ප්‍රමාණයෙන් පිරිසිදුනලද උපාදින්නකකකියන්ගේද භික්‍ෂුයහසි දතයුතු ඥානාදිතං ධාතුසමභවාදිවසෙන පහෙදං වනා යෙ සත්තං ධාතුපානෙදවනො යඤ්චි තෙසං උපපාදකකමං යො ව නසා විපාකො තෙසං වසෙන පහෙදං දසෙසුං තයො දෙවානි ඡස්වායෙ ආරඬො, ඛනාදයො එව හි ධාතුතනයභුත දෙවවසෙන දුතාදිකමම වසෙන තංතංආයුපමාණ පරිවර්තන උපාදින්නකකකියවසෙන ව භික්‍ෂානි (මු. ටී) ධාතුතනය භුත දෙව වසෙනානි කාමාදි ධාතුතනයෙ නිබ්බතනදෙවානං වසෙන (අ. ටී)

* වතුරද්‍රෝණයෙන් අමුණෙක, මුළුද්‍රෝණයෙන් අමුණෙකැයි සමහරු යෙත් ධාතුදෙණං අමුණං ඡදෙණනනි එකෙ (මු. ටී)

1. vi සභභාතනනි, යනු; සභභාවං, සමග්‍රභාවය ඇතිවැ; හෙවත් එක්වැ; සභාගා නුකා, සමාන කොටස්වුවැ; නිබ්බතනනනි, උපදිත් යන; අනො, අච්ඡි; වාතුමභාරාජිකානනනි ආදිසු, යනාදි වචන යනනි; (විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො, විනිස දතයුතුයි 0) වාතුමභාරාජිකා නාම, වාතුමභාරාජික දෙවියෝ නම්; සිතොරුපබ්බතසා, මහා මෙරු පථිතයාගේ වෙමැණ්ඩ, මධ්‍යභාගයෙහි; හොනනි, වෙත්; තෙසු, ඒ වාතුමභාරාජික දෙවියන් අතුරෙන්; පබ්බතසාපි, පථිතසථවු දෙවියෝද; ආකාසසාපි, ආකාශසථවු දෙවියෝද; (සනනි, ඇත්තාහ; 0) තෙසං, ඒ පථිතාකාශසථවු දෙවියන්ගේ; පරමපරා, පරමපරාතොමෝ; වකකවාලපබ්බතං, සක්වලගල වෙන; පතතා, පැමිණියා; බිඤ්ඤාපදෙ සිකා, බිඤ්ඤාපදෙසික නම්වු දෙවියෝය, මනොපදෙසිකා, මනොපදෙ සික නම්වු දෙවියෝය, සිතවලාහකා, ශිතවලාහක නම්වු දෙවියෝය; උණ්භවලාහකා, උණ්භවලාහක නම්වු දෙවියෝය; වන්දිමා දෙවපුතො, සද්දෙවපිත්තෙමේයැ; සුරියො දෙවපුතොනි, හිරුදෙවපිත්තෙමේයැ යන; එකෙ සබ්බෙපි, තෙල සියලුදෙවියෝමැ; වාතුමභාරාජිකදෙව ලොකසිකා එව, වාතුමභාරාජික දෙවලොකවාසනව්‍යයනුමය; තත්ථ; ඒ දෙවිලොවෙහි; තෙතතිංසජනා, තෙතිස් ජනතෙතෙත්; උපපනනා, ඔපපාතිකවශයෙන් උපන්නාහුද; ඉති, එහෙයින් (හො දෙවලොකා, ඒ දෙවිලෙව්නු; 0) තාවතිංසා, තවතිසා තමනු; අපිච, අපරනයෙන් දක්වනුලැබේ; තාවතිංසානි, නම්; තෙසං දෙවානං, ඒ දෙවියන්ගේ; තාමමෙවනි, තාමය මැයි, වුතනං, කියනලදී; තෙපි, ඒ තවතිසා දෙවියෝද; පබ්බතසාපි, පථිතසථයනු; අත්ථි, ඇත්තාහ; ආකාසසාපි, ආකාශසථයනු; අච්ඡි, ඇත්තාහ; තෙසං, ඒ පථිතාකාශසථවු තවතිසා දෙවියන්ගේ; පරමපරා, පරමපරාතොමෝ; වකකවාලපබ්බතං, සක්වල ගල වෙන; පතතා, පැමිණියා; යාමාදිතං, යාමාදිදෙවයන්ගේ පරමපරා තොමෝද; තථා, ඒ සමානවෙයි; හි, දැකිකොටැ කියනුලැබේ; එක දෙවලොකෙපි, එක් දෙවිලොවෙකත්; දෙවානං, දෙවියන්ගේ; පරමපරා, පරමපරාතොමෝ; වකකවාලපබ්බතං, සක්වලගල වෙන; අපපතතා නාම, කොපැමිණියා නම්; තත්ථි, තැන; (පැමිණියාමය යුසේසි) තත්ථ, ඒ යාමාදිපදයන්හි; (විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො, විනිස දතයුතුයි; 0)

(යෙ දෙවා, යම් දෙවිකෙනෙක්; 0) දීඛබ්බං, දිව්‍යවු; සුඛං, සුඛයට; යාතා, ගියහුද; පයාතා, පැමිණියහුද; සම්පන්නා, සම්ප්‍රාප්තයහුද; ඉති, එහෙයින්; (තෙ දෙවා, ඒ දෙවියෝ; 0) යාමා, යාම නම්හු; (යෙ දෙවා, යම් දෙවිකෙනෙක්; 0) තුළුභයා, තුළුපහටුසින් ඇත්තාහුද; ඉති, එහෙයින්; (තෙ දෙවා, ඒ දෙවියෝ; 0) තුළුසිතා, තුළුසිත නම්හු; (යෙ දෙවා, යම් දෙවිකෙනෙක්; 0) පකතිපටියත්තාරම්භෙතො, පියවින් පිළියෙලවු අරමුණට වඩා, අතිරෙකෙන, වැඩිතරම්වු අරමුණෙකින්; රම්තුකාමකාලෙ, කෙළිතුකැමැතිකල්හි නොහොත් සිත් අලවනු කැමැත්තෙහි; යථා රුචිනෙ, සිතට රිසි පරිදිවු; භොගෙ, භොගසම්පන්නත්; නිමිතිකා, නිර්මිතකොටැ; රමනති, කෙළිද්ද නොහොත් සිත්අලවද්ද; ඉති, එහෙයින්; (තෙ දෙවා, ඒ දෙවියෝ; 0) නිමිතාරති, නිමිතාරති නම්හු; (යෙ දෙවා, යම් දෙවිකෙනෙක්; 0) විතතාවාරං, සිත්තුවේ පැවැත්ම; ඤාතා, දැන; පරෙති, මෙරමා විසින්; නිමිතෙසු, නිර්මිතකලාවු; භොගෙසු, භොගසම්පන්නත්; වසං, තමා වසයෙහි; වතෙනනති, පවත් වද්ද; ඉති, එහෙයින්; (තෙ දෙවා, ඒ දෙවියෝ; 0) පරාජිමිතවසවතති, පරාජිමිතවසවතී නම්හු; අප්පංවා හියෙතාණං, යනු; දුතියං වසසකං, දෙවනුවු ශතවතීයට; අප්පනා, නොපැමිණ; විසාය වා, විසිහවිරුද්දෙකින් හෝ; තිංසාය වා, තිස්සවිරුද්දෙකින් හෝ; වතතාලියාය වා, සතලිස්සවිරුද්දෙකින් හෝ; පඤ්ඤාය වා, පඤ්ඤාවිරුද්දෙකින් හෝ; සසියා වා වසසාහි, සැටහවිරුද්දෙකින් හෝ; අභිකම්පි, අභිකම්පිද; වසස සතනති, සියක්අවිරුද්දට යන; අනෙතා, අභිය; හි, ඒ සැබව; එතං සබ්බමප්පි, මේ වමිසියල්ලම; දුතියං වසසකං, දෙවනුවු ශතවතීයට; අප්පත්තතතා, නොපැමිණි බැවින්; අප්පනති, අප්පයයි; වුත්තං, වදුරන ලදී.

1. vii. බ්‍රහ්මපාරිසස්සදීප්ප, බ්‍රහ්මපාරිසස්සදීන්ති; (විනිව්ඡයො වෙදි තබ්බො, විනිස දනසුතුට) (යෙ දෙවා, යම් බ්‍රහ්මකෙනෙක්; 0) මහා බ්‍රහ්මානං, මහාබ්‍රහ්මයන්ගේ; පාරිසස්සා, සිසේසි; පරිවාරනා, මෙහෙ කරුවෝ වෙද්ද; ඉති, එහෙයින්; (තෙ දෙවා, ඒ බ්‍රහ්මයෝ; 0) බ්‍රහ්ම පාරිසස්සා, බ්‍රහ්මපාරිසස්ස නම්හු; (යෙ දෙවා, යම් බ්‍රහ්මකෙනෙක්; 0) තෙසං, ඒ බ්‍රහ්මපාරිසස්ස බ්‍රහ්මයන්ගේ; පුරොභිතභාවෙ, පෙරෙවි බැවිහි; ඩිතා, සිටියහුද; ඉති, එහෙයින්; (තෙ දෙවා, ඒ බ්‍රහ්මයෝ; 0) බ්‍රහ්මපුරොභිතා, බ්‍රහ්මපුරොභිත නම්හු; (යෙ දෙවා, යම් බ්‍රහ්මකෙනෙක්; 0) වණ්ණවත්තතාය වෙව, වණ්ණවත් බැවින්ද; දීඝායුකතාය වා, දීඝායුෂ්කවත බැවින්ද; මහතො, මහත්වු; බ්‍රහ්මා, බ්‍රහ්මවේද (මහනතා බ්‍රහ්මානො සිද පාසිති, මහත්වු බ්‍රහ්මයෝ වෙත්ද යනු අදීසි) ඉති, එහෙයින්; (සො දෙවා, ඒ බ්‍රහ්ම තෙමේ; නොහොත් - තෙ දෙවා, ඒ බ්‍රහ්මයෝ තුමු; 0) මහාබ්‍රහ්මා, මහාබ්‍රහ්ම නම; නොහොත් - මහා බ්‍රහ්මානො, මහාබ්‍රහ්ම නම්හු; තෙසං මහාබ්‍රහ්මානං, ඒ මහාබ්‍රහ්මයන්ගේ; ඉමෙ තයොපි ජනා, මේ ත්‍රිවිධවු බ්‍රහ්මජනසමූහයෝ තුමුද; ආසම්ප්පානභූමියං, ප්‍රථමධර්මානභූමියෙහි; එකතලෙ, සමානවු තලයෙහි;

වසනති, වෙසෙත්; නෙසං, ඒ ත්‍රිවිධවූ බ්‍රහ්මයන්ගේ; ආයුඥනතරං පන, ආයුතානාතිය වනාහි, (ආයුසයාගේ අතර වනාහි) නානා, විශේෂ වෙයි; එනෙසං, තෙල බ්‍රහ්මයනට; පරිත්තා, අලංකාර; ආහා, ශෝභනවූ ප්‍රභාවක්; (අත්ථි, ඇද්ද; තෙ දෙවා, ඒ බ්‍රහ්මයෝ(1) ඉති, එහෙයින්, පරිත්තාහා, පරිත්තාහ නම්හු; එනෙසං, තෙල බ්‍රහ්මයනට; අපමාණා, අප්‍රමාණවූ; ආහා, ශෝභනවූ ප්‍රභාවක්; (අත්ථි, ඇද්ද; තෙ දෙවා, ඒ බ්‍රහ්මයෝ(1) ඉති, එහෙයින්; අපමාණාහා, අප්‍රමාණාහ නම්හු; නෙසං, ඒ බ්‍රහ්මයන්ගේ; සරිරතො, සිරිරෙන්; දුණ්ඛදිට්ඨාය, දඩු වැටපහනෙන්; අවචි විය, ගිනිදැල් මෙන්; ආහා, ශෝභනවූ ප්‍රභා තොමෝ; ඡුජ්ජා ඡුජ්ජා, සිද සිද; පතති විය, ගිලිහෙන්නාක් මෙන්; සරති විසරති, පැතිර පවතීද; ඉති, එහෙයින්; (තෙ දෙවා, ඒ බ්‍රහ්මයෝ තුමු;(2) ආහසාරා, ආහසවර නම්හු; ඉමෙපි තයො ජනා, මේ ත්‍රිවිධ බ්‍රහ්ම ජනසමූහයෝද; දුතියස්සාන භූමියං, විනිශ්චයාන භූමියෙහි; එකතලෙ, සමානතලයෙහි; වසනති, වෙසෙත්; නෙසං, ඒ බ්‍රහ්මයන්ගේ; ආයුඥනතරං පන, ආයුතානාතිය වනාහි; නානා, විශේෂ වේ; එනෙසං, තෙල බ්‍රහ්මයනට; පරිත්තා, අලංකාර හෝ අලංකාරවූ; සුභා, අතිසුඤ්ඤාවූ ප්‍රභාවක්; (අත්ථි, ඇද්ද;(3) ඉති, එහෙයින්; (තෙ දෙවා, ඒ බ්‍රහ්මයෝ තුමු;(4) පරිත්තසුභා, පරිත්තසුභ නම්හු; එනෙසං, තෙල බ්‍රහ්මයනට; අපමාණා, අප්‍රමාණවූ; සුභා, අතිසුඤ්ඤාවූ ප්‍රභාවක්; (අත්ථි, ඇද්ද;(5) ඉති, එහෙයින්; (තෙ දෙවා, ඒ බ්‍රහ්මයෝ තුමු;(6) අපමාණසුභා, අප්‍රමාණසුභ නම්හු; (යෙ දෙවා, යම් බ්‍රහ්මකෙනෙක්); සුභෙන, අතිසුඤ්ඤාවූ ශරීර ප්‍රභායෙන්; ඔතිණ්ණවිකිණ්ණා, ගැටපිගත්හුද; සුභෙන, අතිසුඤ්ඤාවූ; සරිරපපභාවණ්ණෙන, ශරීරප්‍රභාවණ්ණයෙන්; එකස්සා, එක්වැ හැසුනාහු; සුවණ්ණමඤ්ඤසාය, සුවණ්ණමඤ්ඤසාවෙක්හි; ස්පිත සමාජ්ජිත කඤ්චනපිණ්ඩසංසිරිකා, තබනලද ඉතාපැහැපත්වැ දිලියෙන කසුන්පිඩක් මෙන් සශ්‍රීකවූවාහු වෙද්ද; ඉති, එහෙයින්; (තෙ දෙවා, ඒ බ්‍රහ්මයෝ;(7) සුභකිණ්ණා, සුභකිණ්ණ නම්හු; ඉමෙපි තයො ජනා, මේ ත්‍රිවිධවූ බ්‍රහ්මජනසමූහයෝද; තුතියස්සාන භූමියං, තෘතීය ධ්‍යානභූමියෙහි; එකතලෙ, සමානවූ තෙලෙහි; වසනති, වෙසෙත්; නෙසං, ඒ බ්‍රහ්මයන්ගේ; ආයුඥනතරං පන, ආයුතානාතිය වනාහි; නානා, විශේෂ වෙයි; ආරමමණනානතතාති, යනු; ආරමමණස්ස, ආලම්භනයාගේ; නානතතාතාවෙන, නානාභව හෙයින්; මනසිකාරනා නතතාතිසුපි, මනසිකාරනාතාවාදීන්හිද; එසෙව තයො, මේ තය බඳු තය ඇත්තේවේ නොහොත් මේ තයමැ පැමිණවිය යුත්තේය; තත්ථ, ඒ ආලම්භනතාතාවාදීන් අතුරෙන්; එකස්ස, එක් පුතුලකුහට; පඨවිකසිණං, පෘථිවිකාතස්සය; ආරමමණං හොති, අරමුණු වේ; ආපෙ ආපෙ එකස්ස, එක් පුතුලකුහට; ඔදුතකසිණං, අවදුත කාතස්සය; (ආරමමණං හොති; අරමුණු වේ;(8) ඉති ඉදං, මෙකියන ලද්දේ; ආරමමණතාතතතං, ආලම්භනතාතාවාදියි; එකො; එක් පුතු ලෙක්; පඨවිකසිණං, පෘථිවිකාතස්සය; මනසිකාරොති, මෙනෙහිකෙරෙයි;

නාසයන් හොඳින්, වෙසෙසින් බලලාද එ් ශරීරාවහාසය නෙම සුභ නම් වේ. ශුභ නම් ලද නවජරීරාවහාසයෙන් යම් බ්‍රහ්මකෙනෙක් කිණ්චිකිණ්චයහුද ඔව්හු ශුභකිණ් නම්හුයි. කාසාවන පිණෙබ්. විය සසසිරිතා කාසාවන පිණබසසසිරිතා, තත් පන සොහන පහාය කිණ්ණො සුභා කිණ්ණොති වතතබෙබ ආකාරසු රසසතං අනතිමණකාරසු හකාරසාව කඤ්ඤා සුභකිණ්ණොති වුතතා. අප පන සුභෙන කිණ්ණො සුභ කිණ්ණො. (මු. වී) සුපරිමද්දිතකාසාවනාදසං විය සොහති විජේතලනිති සුභො සරිරොහාසො තෙන සුභෙන කිණ්ණො විකිණ්ණොති සුභකිණ්ණො. (අ. වී)

* පළමු පදයන්තින් සුභ ශබ්දය හා සමාසය යෙදියයුත්තේ වේ. පුරිමපදෙසුපි පරිත්තං සුභං එතෙසනති පරිත්තසුභා, අපපමාණං සුභං එතෙසනති අපපමාණසුභාති සුභාදෙදන සමාසො යොජේතබ්බො හොති. (මු. වී)

* ආලම්බන මනසකාරයෝ පුළුභාගවශයෙන් කච්ඡායහ යනු ධ්‍යානාසන්නයෙහි ඉන් පසුභාගයෙහි හෝ පරිත්තාදිකසිණයන් අරමුණුකොට ඇති භාවනාව අවජිතය කිරීමෙන්ද ධ්‍යානය අරමුණු කොට ඇති මනසකාරයන්ගේ තානාතිය නොවෙයි. පුළුභාග භාවනා යෙහි වනාහි පුළුභාග වජිතයෙහුද වේ යන අභිප්‍රේ. එ එසේමැයි පුළුභාගභාවනාවගේ වශයෙන් ධ්‍යානය තෙමේ පරිත්තපස්විකසිණා දිත්ති එ එ අරමුණු ඇත්තේ වේ. පුළුභාගවූ ඒ ඒ කිසුණු ආභොගය කොට ඇති ආවජිතා වසයෙන් එ එ මනසකාරය හෙවත් පරිත්ත කසිණාදියෙහි පැවැති මනසකාරය වෙයි යනු භාවයි. ආරම්භ මනසිකාරා පුබ්බභාගෙන කච්ඡාති ක්‍රිතකකිණො තතො පච්ඡා වා පරිත්තාදිකසිණාරම්භභාවනාය ආවජ්ජනෙන ව ක්‍රිතසු ආරම්භමනසිකාරානාත්තතා න හොති, පුබ්බ භාගභාවනාය පන පුබ්බභාගාවජ්ජනෙන ව හොතිති අත්ථො. පුබ්බභාගභාවනාය වසෙන හි ක්‍රිතං පරිත්තපස්විකසිණාදිසු තංතදරම්භං හොති. පුබ්බභාගෙන තං තං කසිණවජ්ජනෙන තං තං මනසිකාරනති. (මු. වී) තං තං මනසිකාරනති පරිත්තපස්විකසිණාදිගත මනසිකාරං.

* ඡන්දදින වනාහි අජිණාසන්නයෙහිද විද්‍යමාන වෙති. ඡන්දදිත් අනුරෙහි ප්‍රණිධි නම් තෘෂ්ණා වශයෙන් හෝ තෘෂ්ණාසංකිතාන ප්‍රාචීනාව නොවෙයි, ඡන්දප්‍රාචීනාවම දනුයුතුයි. ඡන්දය නම් ආලම්බණය පශ්‍යෙමිෂ්ණය කරන්නාවූ කච්ඡාකාමනා ඡන්දයයි. ප්‍රණිධානය නම් සිත පිහිටිවීම ප්‍රණිධි නම. අධිමොක්‍ෂ නම් නිශ්චයයි, අභිනිහාර නම් විතත ප්‍රවෘත්තියයි. ඉදින් වනාහි ඒ ඒ භව විශේෂය ව්‍යවස්ථානය කරන්නාවූ භවඡන්දභවප්‍රාචීනාදිනු කෙනෙක් අභිමත කලානු අජිණා වෙතින් වටිද්ද එහෙයින් තෙල අජිණව ප්‍රවෘත්තකල්පි ඉන් පසුවත් වටින් යන අභිය දනුයුතු. සංඥවිරාගාදින් විසින් වෙසෙසනු ලබන අරමුණෙන් ඒ ඒ ප්‍රකාරයෙන් එහි පැවති මනස්කාරයන් ගව්විශේෂය

ව්‍යවස්ථාපිත කාරණයෙන් පුළුභාග වූයේම වටහේනුයි ආලම්බන මතස්සාරයෝ පුළුභාගවශයෙන් උක්තයහසි කියනලදී. සංඥවිරාගාදීන් විසින් අරමුණුවෙසෙසීම එසේ පැවැති භාවනාව විසින් අරමුණු කිරීම මැයි. ඡන්දයෝ පන අප්පණාකම්මෙපි විජ්ජනති, තත් පණ්ඩිති න තණ්හාපත්තා අප්පො ඡන්දපත්තාව දඬබබා, අධිමොහෙතො නිව්ජයො, අභිනිහාරො විතතප්පවතියෙව, යදි පන භව ඡන්ද භවපත්තාදයො හං තං භවවිසෙසනියාමකා අධිපෙපතා අප්පනායපි වට්ටනන්ති එතස්සා අප්පනාය පවත්තාය තතො පවජාපි වට්ටනන්ති අත්තො දඬබබා. සංඥා විරාගාදීති පන විසෙසියමානං අරමුණං තථා තථා තත් පවත්තො මතස්සාරො ව භවවිසෙසනියාමකො පුබ්බභාගොව වට්ටනති ආරමුණ මතස්සාරා පුබ්බභාගෙන ස චිතාති වුත්තං. (මු. පි.) අප්පණාකම්මෙ පිති පිසෙදෙන පුබ්බභාගං සම්පණ්ණෙති, ඡන්දනං ආරමුණ පරියෙසනං කතතුකම්මතා ජන්දො පණ්ඩිතං විතතප්පතා පණ්ඩි. සංඥා විරාගාදීති ආරමුණස්ස විසෙසනං තථා පවත්තාය භාවනාය ආරමුණකරණමෙව. (අ. පි)

1. viii. අසංඝාතභාවනා, යනු; සංඝාතවිරහිතානං, සංඝ විරහිතාවු; සත්තානං, සත්ත්වයන්ගේයි; (මෙහි සංඥාශීලියෙන් නාමසකන්ධ චතුෂ්ඨය කියා) හි, විතරකරනුලැබේ; එකවෙව, ඇතැම් ජනකෙනෙක්; තිත්තයතනෙ, තිත්තසාධනයෙහි හෙවත් තිත්තශාසනයෙහි; පබ්බජිතො, පැවිදිවැ; විතතං නිසසාය, සිත නිසා; රජ්ජනදුස්සන මුසනානි නාම, රාගවෙෂමොහයෝ නම්; හොනන්ති, වෙන්යයි; විතතො, විතතයෙහි; දෙසං, වරද; දියො, දැක; අවිතතකභාවො නාම, අවිතතකභාවය නම්; හෙවත් සිත නැතිබව නම්; සොහනො, හොබනේයැ හෙවත් මැනව; එහං, මේ සිත නැති බව; දිඨ්ඨව්වෙතිබ්බානන්ති, දැනු ජනම යෙහි හෙවත් - ප්‍රත්‍යක්ෂවත්තානම් භාවයෙහි නිව්ණ නමැයි සිතා; සංඝාත විරාගං, සංඝවිරාගය; (සංඝදිනාමසකන්ධචතුෂ්ඨයෙන් වෙන්වීම) ජනෙතො, දනවා; තනුපගං, ඒ අසංඝාතභාවයෙහි උත්පත්තියට කාරණවු; පඤ්චමං සමාපත්තං, පඤ්චමධ්‍යානසමාපත්තිය; භාවෙතො, බවා; තත්, ඒ අසංඝාතභාවයෙහි; නිබ්බතනති, උපදිත්; තෙසං ඒ අසංඝාතභාවයන්ගේ; තොහොත් අසංඝාතභාවයට; උපපත්තිකම්මෙ, උත්පත්තිස්මයෙහි; එතො රූපකඛ්ඤායෙව, එක් රූපකඛ්ඤා යෙක්මැ; නිබ්බතනති, පහළවෙයි; යතො නිබ්බතො, සිටැගෙන උපන්නේ වී නම්; සිතකොව හොති සිටිවනුයේමැ වේ; නිසිදිතො නිබ්බතො, හිදගෙනැ උපන්නේ වී නම්; නිසිතකොව, හුන්වනු යේමැ වේ; නිපජ්ජිතො නිබ්බතො, වැදගෙවැ උපන්නේ වී නම්; නිපකොව, වැදගෙන්නේමැ වේ; විතතකම්මරූපසංදිසො හුතො, සිත්නම්කළ රූ හා සමානදෘෂ්ටි; පඤ්චකප්පකානි, මහාකල්ප පන් සියයක් මුළුල්ලෙහි; තිට්ඨන්ති, සිටිත්; තෙසං, ඒ අසංඝාතභාව මුළු යන්ගේ; පරියොසානො, පරිවර්තනයෙහි; සො රූපකායො, ඒ රූප කාය තෙමේ; අනන්තරායති, අනුරූපයන්වේ; කාමාවචරසංඝාතො, කාම

වචරප්‍රතිසංක්‍රීඩංකො, නොමෝ; උපපජ්ජති, උපදී; ඉධි, මේ කාමභූමියෙහි; (මේ මිනිස්ලෙවිනි යනු යෝජනායි) තෙන සංඝායනාදෙන, ඒ ප්‍රතිසංක්‍රීඩංකො දෑනවිමි හෙතුකොටැගෙනැ; තෙ දෙවා, ඒ බ්‍රහ්මකායිකයෝ; නමො කායා, ඒ අසංඥසත්තාවානවයෝ; චුතානි, ව්‍යුත්පන්නයි; පඤ්ඤා යනති, ප්‍රකාශවෙත්; (පැනෙන් යුක්තයි)

1. ix. විපුලා, මහත්වූ, ඵලා, විපාකයෝ: (යෙසං) අභි, යම් බ්‍රහ්මයනට ඇද්ද; නෙ, ඒ බ්‍රහ්මයෝ; ඉති, එහෙයින්; වෙහපඵලා, වාහත්ඵල නම්හු; (යෙ, යම් බ්‍රහ්ම කෙනෙක්; 0) අත්තනො, තමාගේ; සංඝනතියා, සම්පන්නිය කෙරෙත්; න හායනති, නොපිරිහෙද්ද; ඉති, එහෙයින්; (නෙ දෙවා, ඒ බ්‍රහ්මයෝ; 0) අවිහා, අවිහ නම්හු; (යෙ, යම් බ්‍රහ්මකෙනෙක්; 0) කිඤ්චි සත්තං, කිසියම් සත්තමු; න නප්පනති, නොතවද්ද; ඉති, එහෙයින්; (නෙ දෙවා, ඒ බ්‍රහ්මයෝ; 0) අනප්පා, අනප්ප නම්හු; (යෙසං යම් බ්‍රහ්මකෙනෙකුනට 0) සුඤ්ජරා, සොඤ්ජරුමු; දස්සනා, දඤ්ඤා; අභිරුපා, විශිෂ්ටරූපයහු; පාසාදිකා, ප්‍රසාදජනක රූපලාවණ්‍යයහු; (අභි, ඇද්ද; නෙ දෙවා, ඒ බ්‍රහ්මයෝ තුමු; 0) ඉති, එහෙයින්; සුදස්සා, සුදස්සා නම්හු; එතෙසං, තෙල බ්‍රහ්මයනට; සුඤ්ජරං, සුඤ්ජරුමු; දස්සනංවා, දඤ්ඤා ගෝ; (අභි, ඇද්ද 0) ඉති; එහෙයින්; (නෙ දෙවා, ඒ බ්‍රහ්මයෝ තුමු 0) සුදස්සී, සුදස්සී නම්හු; (යෙ දෙවා, යම් බ්‍රහ්ම කෙනෙක්; 0) සබ්බෙවියෙව, සියලුම; ගුණෙති ව, ගුණධර්මයන් කරණ කොටැගෙනැද; හවසංඝනතියා ව, හවසංඝනතිය කරණකොටැගෙනැද; ජෙඨා, දෙවනු වෙද්ද; ඵත්ථ, මේ බ්‍රහ්මලොකයෙහි; කතිඨා, කතිඨයහු; තභි, නැද්ද; ඉති, එහෙයින්; (නෙ දෙවා, ඒ බ්‍රහ්මයෝ 0) අකතිඨා, අකතිඨ නම්හු; ආකාසානඤ්චායතනං, ආකාශානඤ්චායතනභූමියට (යෙ දෙවා, යම් දෙවි කෙනෙක් 0) උපගතා, ප්‍රතිසංක්‍රීඩ වශයෙන් පැමිණියහුද; ඉති, එහෙයින්; (නෙ දෙවා, ඒ බ්‍රහ්මයෝ තුමු 0) ආකාසානඤ්චායතනුපගා, ආකාශානඤ්චායතනොපග නම්හු; ඉහරෙසුපි, තදිතරවූ පදයන්හිද; එසෙව නයො, මෙකි නය බඳු නය ඇත්තේ වේ. නොහොත් මේ නයමැ පැමිණවිය යුත්තේය; ඉති, යථොක්ත නයින්; ඡ කාමාවචර, ඡවිකාමාවචර භූමිහු; නව බ්‍රහ්මලොකා, නවවිධ බ්‍රහ්ම ලොකයෝය; පඤ්ඤසුඛවාසා, පඤ්ඤවිධ ශුඛවාස භූමිහුය; චත්තාරෙ අරුපා, චතුර්විධ අරුපාවචර භූමිහුය; අසංඝායනාවෙහපඵලෙති සංඝං, අසංඝසත්තාවාහත්ඵලභූමින් හා සමග, ඡබ්බිසති, සවිසිවැදූරැම්මු; දෙවලොකා, දෙවලෝ කෙනෙක්; (හොනති, වෙත්; 0) මනුස්ස ලොකෙන සංඝං, මිනිස් ලොව හා සමග; සත්තවිසති, සත්විසිලොක කෙනෙකි.

* විපුලඵලයෝ නම් මහත්වූ ශාන්තවූ සුඛායුෂ්ණිදිඵලයෝයි. විපුල නම් මහත් යයි කියනු ලැබේ. ශාන්තභාවයත් විපුල නම්. පිදිය යුතු වන බැවින් මහත්ම වෙනස විපුල ඵලානි යනාදිය විසූ විපුල ඵලානි විපුල සත්තසුඛායුෂ්ණිදිඵලා (මු. ටී 18) විපුලං වුවෙති මහත්තං සත්තභාවොපි මහතියනාය මහත්තමොති ආග විපුල ඵලානි විපුලසත්තසුඛායුෂ්ණිදිඵලානි (අ. ටී)

* යම් බ්‍රහ්මකෙනෙක් ප්‍රඥවක්‍ෂ්‍යසින් මංසවක්‍ෂ්‍යසින් දිව්‍ය වක්‍ෂ්‍යසින් මනා කොට දකිද්ද එවිටු සුදස්සා නමිනු සුළු පස්සානති පඤ්ඤ වක්‍ෂ්‍යනා මංසදිබ්බවක්‍ෂ්‍යති ව (මු. ටී.)

1. x. තත්, ඒ අධිකාරයෙහි; නොහොත් - තත්, ඒ සත්ත්වයන් අතුරෙහි; යනු සන්තයිම) මනුස්සානං, මිනිසුන්ගේද; දෙවානඤ්ච, දෙවියන්ගේද; ආයුං, ආයු කාලය; පරිච්ඡිද්ධානෙන, පිරිසිදුකරනාම; පිරිසිදුකරනාම; සමාසවිධිවෙන්, සමාසවිධිවෙන් වන්නේ විසින්; චතුස්ස අපායෙසු ව, චතුර්විධ අපායයන්හිද; භූමදෙවෙසු ව, බ්‍රහ්මදෙවියන් කෙරෙහිද, ආයු, ආයුප්‍රමාණය; අපරිච්ඡින්නං, නොපිරිසිදුකළය; තං, ඒ නොපිරිසිදුම; කසමා, කවරහෙයින්; ඉති, ඉදින් මෙසේ විහාරා නම්; තාව, පළමුකොට; තිරයෙ, තරකයෙහි; කම්මමෙව, කම්මමෙව; පමාණං, ප්‍රමාණ වෙයි; යාව, යම්කාක්කලෙකින්; කම්මා, කම්මා; ත ඛියති, ක්‍ෂය නොවේද හෙවත් නොගෙවේද; තාව, ඒකාක් කල්; ත වචනති, ව්‍යුහ නොවෙත්; සෙසඅපායෙසු, සෙස අපායයන්හිද, තථා, එමෙහි, භූම දෙවානම්පි, බ්‍රහ්මාදි දෙවියන්ටත්; කම්මමෙව, කම්මමෙව; පමාණං, ප්‍රමාණ වේ; හි, ඒ සැබව; තත්, ඒ අපායභූමියාදීන්හි; නිබ්බතතා, උපන්නාම; කෙච්චි සත්තා, සමහර සත්ත්වකෙනෙක්; සත්තාහමත්තං, සන්දිනක් පමණකුද; තිස්සනි, සිටිත්; කෙච්චි, සමහර සත්ත්වකෙනෙක්; අබ්බාසං, අබ්බාසකුද; කෙච්චි, සමහර සත්ත්වකෙනෙක්; මාසං, මසකුද; (තිස්සනි, සිටිත්; ①) කපපං, කපක් මුළුල්ලෙහි; තිස්සනාපි, සිටිනා සත්ත්වයෝද; අත්ථෙව, ඇත්තාහුමැයි; තත්, ඒ සත්ත්වයන් අතුරෙන්; මනුස්සස්ස, මිනිසුන් මධ්‍යයෙහි, ගිහිනාවෙ, ගිහිබැවිහි; ධිතායෙව, සිටියහුමැ; සොනාපන්නාපි, සෝවාන්වුවෝත්; හොනති, වෙත්; සකදගාමිඵලමපි, සකදගාමිඵලයටත්; අනාගාමිඵලමපි, අනාගාමිඵලයටත්; අරහත්තමපි, අරහත්ඵලයටත්; පාපුණ්ණති, පැමිණෙත්; තෙසු, ඒ මනුෂ්‍යභූත ශ්‍රොතා පන්නාදීන් අතුරෙන්; සොනාපන්නාදයො, ශ්‍රොතාපන්නායො ආදිකොට ඇති පුද්ගලයෝ තුමු; යාවජ්චං, දිවිහිමිකොට; තිස්සනි, සිටිත්; බිණාසවා පන, මනුෂ්‍යවූ ක්‍ෂීණාශ්‍රවයන් වහන්සේලා වනාහි; නිබ්බායනති වා, පරිනිවෘණය කෙරෙත් හෝයි; පබ්බජනති වා, පැවිදිවෙත් හෝයි; කසමා, කවරහෙයින්; අරහත්තං නාම, අරහත්ඵලය නම්; සෙට්ඨගුණො, ශ්‍රෙණිවූ ගුණයෙකි; ගිහිලිබ්බං, ගෘහස්ථලිබ්බය නෙම; (ගිහිවෙස යුග්ගෙයි) ගිහං, ලාමක වෙයි; තං, ඒ ගෘහස්ථලිබ්බය නෙම; හිතතාය, ලාමක වන බැවින්; උත්තමං, උතුම්ම; ගුණං, අරිත්ඵල සංඛ්‍යාත ගුණය; ධාරෙත්තුං, දරන්ට; ත සකෙකාති, නොහැකිවේද; තසමා, එහෙයින්; තෙ, මනුෂ්‍යවූ ක්‍ෂීණාශ්‍රවයන් වහන්සේලා; පරිනිබ්බාතුකාමා වා, පරිනිවන්පාන්ට රිසිඇත්තෝ හෝ; පබ්බජිතුකාමා වා, පැවිදිවන්ට රිසිඇත්තෝ හෝ; හොනති, වෙත්; භූමදෙවො පන, බ්‍රහ්මදෙවියෝ වනාහි; අරහත්තං පනාපි, රාත්ඵලයට පැමිණත්; යාවජ්චං, දිවිහිමිකොට; තිස්සනි, සිටිත්; ඡස්ස කාමාවචරදෙවෙසු, ඡට්ඨකාමාවචරදෙවියන් කෙරෙහි; සොනාපන්නසකදගාමිනො, සෝවාන්

සෙදගමිපුභුලු; යාවජ්වං, දිවිතිමිකොට; නිට්ඨනනි, සිටිත්; අනාගාමි-
අනගමිපුභුලුතෙම; රුපභවං, රුපභවයට; ගතභුං, යන්ට; වට්ඨති,
වට්ඨෙයි; ධිණාසවො, ධිණාසවතෙම; පරිනිබ්බානුං, පිරිනිවන්
පාන්ට; වට්ඨති, වට්ඨෙයි; කසමා, කවරහෙයින්; නිලියනොකා
සසු, කාමගුණයෙන් තොරවූ ස්ථානයක්වුණේ; අභාවා, නැති හෙයින්;
රුපාවචරාරුපාවචරෙසු, රුපාවචරඅරුපාවචරභූමින්හි, සබ්බෙපි,
සියලුම ශ්‍රෝතෘපන්තාදිපුද්ගලයෝ; යාවජ්වං, දිවිතිමිකොට; නිට්ඨනනි,
සිටිත්; තත්ථ, ඒ රුපාරුපලොකධාතූන්හි උපන් ආයඝීපුද්ගලයන්
අතුරෙන්; රුපාවචර, රුපාවචරභූමියෙහි; නිබ්බතො, උපන්නාවූ;
සොකාපන්තසකදගාමිනො, සෝවාන්සෙදගමිපුභුලෝ; පුන, නැවත;
ඉධ, මේ කාමභූමියට; න ආගච්ඡන්ති, නොපැමිණෙත්; තත්ථෙව, ඒ
රුපාවචරභූමියෙහිම; පරිනිබ්බායනං, පරිනිව්ඤ්ඤා කෙරෙත්; හි, ඒ
එසේමැයි, එතෙ, තෙල රුපාවචරභූමියෙහි සෝවාන්සෙදගමිපුභුලෝ;
ඤානඅනාගාමිනො නාම, ධර්මානුකූලයෙන් කාමධාතුවට නොපැමිණෙන
හෙයින් ධර්මානුකූලවූ නම් වෙන්; අට්ඨසමාපන්නිලාභිනං පන,
අභවසමාපන්නිලාභි පුද්ගලයන්ට වනාහි; කිං, කුම නම් ධර්මයෙක්;
නියාමෙති, ප්‍රතිසන්ධිය නියම කෙරේද; පගුණස්සානං, ප්‍රගුණවූ ධර්මය
තෙම; (උපපත්තිං නියාමෙති, ප්‍රතිසන්ධිය නියම කෙරෙයි; 0) යදෙව,
යම් ධර්මයෙක්ම; අසු, ඒ යොගාවචරයා විසින්; පගුණං, පුහුණු
කරනලද්ද; නොහොත් - යදෙව, යම් ධර්මයෙක්වුණම; අසු, ඒ
යොගාවචරයාට; පගුණං හොති, පුහුණුවේද; නෙත, ඒ ධර්මය
හෙතෙමැයි; උපපජ්ජති, පිළිසිද්ගනී; සබ්බෙසු පන, සියලු
අභවිධ ධර්මයන්; පගුණෙසු පන, පුහුණුවූ කල්හි වනාහි; කිං, කුම
නම් ධර්මයෙක්; නියාමෙති, ප්‍රතිසන්ධිය නියම කෙරේද; පත්තො,
ප්‍රාප්තො නොමේ; (නියාමෙති, ප්‍රතිසන්ධිය නියම කෙරෙයි; 0) යත්,
යම් බ්‍රහ්මලොකයෙක්හි, උපපත්තිං, ප්‍රතිසන්ධිය; පත්තො, ප්‍රාප්තො
කෙරේද; තත්ථෙව, ඒ බ්‍රහ්මලොකයෙහිම; උපපජ්ජන්ති, උපදිත්;
පත්තො, ප්‍රාප්තොත්; අසති, අවිද්‍යානිකල්හි; කිං, කුමනම් ධර්මය
යෙක්; නියාමෙති, ප්‍රතිසන්ධිය නියම කෙරෙයිද; මරණසමයෙ, මරණ
කාලයෙහි; සමාපන්නා, සමවන්; සමාපන්නි, සමවන් නොම; (නියා
මෙති, ප්‍රතිසන්ධිය නියම කෙරෙයි; 0) මරණසමයෙ, මරණකාලයෙහි;
සමාපන්නා, සමවන් සමවනක්; තත්ථ, නැත්නම්; කිං, කුම නම් සමා
පන්නියක් නොමේ; නියාමෙති, ප්‍රතිසන්ධිය නියම කෙරෙයිද; තෙව
සංඝඤ්ඤානාසංඝඤ්ඤායනසමාපන්නි, නොවසංඝඤ්ඤායන සමාපන්නි
නොමේ; (නියාමෙති, ප්‍රතිසන්ධිය නියම කෙරෙයි; 0) හි, ඒ සැබව;
එකංසෙන, එකානන්තයෙන්; සො, ඒ අභවසමාපන්නිලාභි තෙම; තෙව
සංඝඤ්ඤානාසංඝඤ්ඤායනෙන, නොවසංඝඤ්ඤායනාන භූමියෙහි; උප
පජ්ජති, පිළිසිද්ගනී; නවසු බ්‍රහ්මලොකෙසු, නවවිධ බ්‍රහ්මලොකයන්හි;
නිබ්බතන අරියසාවකානං, උපන් ආයඝීශ්‍රාවකයන්ගේ; තත්ථාපපත්තිපි,
ඒ උපන්නොති ප්‍රතිසන්ධියන්; උපරුපපත්තිපි, මතුමත්තෙහිවූ බ්‍රහ්ම
ලොකයන්හි ප්‍රතිසන්ධියන්; හොති, වේ; හෙසුපපත්ති, යට යට බ්‍රහ්ම

නවවන වාරය නෙම; උතතානන්ධෝයෙව, නොගැඹුරු වූ හෝ ප්‍රකට වූ අභි ඇත්තේ මැ වේ; දසමවාතරපි, දසවන වාරයෙහිද; යං, යම් වචනයෙක්; වත්තබ්බං සියා, වත්තවාචන්දේද; තං සබ්බං, ඒ සියල්ල; තත් තත්, ඒ ඒ සාකච්ඡිතඛාදිකොථාසයෙහි; පඤ්ඤාපුච්ඡකවාතර, ප්‍රශ්නපාච්ඡකවාරයෙහි; වුත්තමෙව, වදාළයේක්මැයි; ඉති, නිමයේයි.

සමමානවිනෝදනියා, සමමානවිනෝදනී නම්වූ; විභංගථකථායං, විභංග අටුවායෙහි; ධම්මහදය විභංගවණ්ණනා, ධම්මහදය විභංගයාගේ වණ්ණනා නොමෝ; නිට්ඨිනා, නිමියා.

* “යාච න තං කමමං බ්‍යහති හොති” යි වදාළවචනයෙන් කමියමැ ප්‍රමාණයෙහි කි. අර්බුදදි ආයුෂ්‍යප්‍රමාණයාගේ පිරිසිදුම වනාහි කමිවශයෙන්මැ කරනලදැයි යන අභිප්‍රාය වේ. යාච න තං කමමං ව්‍යහතීහොතිති වචනනො කමමමෙව පමාණනති ආහ අබ්බුදදිආයුෂ්‍ය මාණපරිච්ඡේදො පන කමමවසෙනෙව කතොති අධිපායො (මු. ටී). සම්මහරජවැසි දෙවියන්ගේ යම් පරමායුෂ්‍ය ප්‍රමාණයෙක් වේද ඒ ආයුෂ්‍ය ප්‍රමාණය සඤ්ඤාවනරකයෙහි එක් රැදහවලෙකැ. ඒ දවසින් තිස් දවසෙක් මසෙකැ. ඒ මසින් දෙළොස් මසක් ඇත්තේ හවිරැද්දෙකැ ඒ හවිරැද්දෙන් පන්සියයක් හවිරැද්ද සඤ්ඤාවනරකයෙහි ආයුෂ්‍ය ප්‍රමාණය වේ. තච්ඡිසා වැසිදෙවියන්ගේ යම් පරමායුෂ්‍ය ප්‍රමාණයෙක් ඇද්ද ඒ ආයුෂ්‍ය ප්‍රමාණය නෙම කාලසූත්‍රනරකයෙහි එක් රැ දහවලෙකැ පෙ පෙ ඒ හවිරැද්දෙන් දහසක් හවිරැද්ද කාලසූත්‍රනරකයෙහි ආයුෂ්‍ය ප්‍රමාණය වේ. යාම දෙව්ලෝ වැසි දෙවියන්ගේ යම් පරමායුෂ්‍ය ප්‍රමාණයෙක් ඇද්ද ඒ ආයුෂ්‍ය ප්‍රමාණය නෙම සංඝාත නරකයෙහි එක් රැ දහවලෙකැ පෙ පෙ ඒ හවිරැද්දෙන් දෙදහසක් හවිරැද්ද සංඝාත නරකයෙහි ආයුෂ්‍ය ප්‍රමාණය වේ. තුමිත දෙව්ලෝ වැසි දෙවියන්ගේ යම් පරමායුෂ්‍ය ප්‍රමාණයෙක් ඇද්ද ඒ ආයුෂ්‍ය ප්‍රමාණය රොරව නරකයෙහි එක් රැ දහවලෙකැ පෙ පෙ ඒ හවිරැද්දෙන් සාරදහසක් හවිරැද්ද රොරවනරකයෙහි ආයුෂ්‍ය ප්‍රමාණය වේ. නිමාණරති නම් දෙව් ලෝ වැසි දෙවියන්ගේ යම් පරමායුෂ්‍ය ප්‍රමාණයෙක් ඇද්ද ඒ ආයුෂ්‍ය ප්‍රමාණය මහා රොරව නරකයෙහි එක් රැ දහවලෙකැ පෙ පෙ ඒ හවිරැද්දෙන් අටදහසක් හවිරැද්ද මහාරොරව නරකයෙහි ආයුෂ්‍ය ප්‍රමාණය වේ. පරනිමිතවශවර්ති නම් දෙව්ලෝ වැසිදෙවියන්ගේ යම් පරමායුෂ්‍ය ප්‍රමාණයෙක් ඇද්ද ඒ ආයුෂ්‍ය ප්‍රමාණය තාපනරකයෙහි එක් රැ දහවලෙකැ පෙ පෙ ඒ හවිරැද්දෙන් සොළොස් දහසක් හවිරැද්ද තාපනරකයෙහි ආයුෂ්‍ය ප්‍රමාණය වේ. මහා තාපනරකයෙහි අනතාකල්පයෙකින් අඩෙක් ආයුෂ්‍ය ප්‍රමාණය වේ. අවිචි මහානරකයෙහි එක් අනතාකල්පයෙක් ආයුෂ්‍ය ප්‍රමාණය වේ යයි කියති. දෙවියනට අධිමුක්ති කාලක්‍රියාව වන මෙන් එබඳු පුණ්‍ය බලයෙකින් අතරෙහිද මරණය වේනුයි කමියමැ ප්‍රමාණයෙහි කියන ලදැයි දතයුතු. එහෙයින්මැ අර්බුදදි ආයුෂ්‍යයන්ගේ පිරිසිදුමද යුක්ත කරවෙයයි දතයුතු යං වාතුමමහාධර්මකානං ආයුෂ්‍යමාණං සඤ්ඤේ

එසො එකො රතනිඤ්චො තාය රතනියා තිංසරතනියො මාසො, තෙන මාසෙන වාදසමාසිකො සංවච්ඡරො තෙන සංවච්ඡරෙන පඤ්චවස්ස සතාති සඤ්ඤිවෙ ආයුප්පමාණං, යං තාවතිංසානං ආයුප්පමාණං එසො කාලසුතෙන එකො රතනිඤ්චො පෙ තෙන සංවච්ඡරෙන වස්ස සහස්සං කාලසුතෙන ආයුප්පමාණං, යං යාමානං ආයුප්පමාණං එසො සඛිඝාතෙ එකො රතනිඤ්චො පෙ තෙන සංවච්ඡරෙන වෙ වස්සසහස්සාති සඛිඝාතෙ ආයුප්පමාණං, යං නුසිතානං ආයුප්පමාණං රොරුවෙ එසො එකො රතනිඤ්චො පෙ තෙන සංවච්ඡරෙන චතතාරි වස්සසහස්සාති රොරුවෙ ආයුප්පමාණං, යං නිමමානරතීනං ආයුප්පමාණං මහාරොරුවෙ එසො එකො රතනිඤ්චො පෙ තෙන සංවච්ඡරෙන අභවස්සසහස්සාති මහාරොරුවෙ ආයුප්පමාණං, යං පරතිමුත්තවසවතතීනං දෙවානං ආයුප්පමාණං තාපතෙ එසො එකො රතනිඤ්චො පෙ තෙන සංවච්ඡරෙන සොලසවස්සසහස්සාති තාපතෙ ආයුප්පමාණං, මහාතාපතෙ උපසින්නරකපො අභිවිශං එකො අනාරකපොවාති ආයුප්පමාණනති වදනති, දෙවානං අභිමුතති කාලත්‍රියා විශ තාදිසෙන පුඤ්ඤබලෙන අනාරාපි මරණං හොතිති කමමෙව පමාණනති චුත්තනති වෙදිතබ්බං, එවඤ්ච කතා අබ්බුද්ධි ආයු පරිච්ඡේදෙයි යුත්තතරෙ හොතිති (අ. පි.)

* ලෞකිකයෝ වතාති ලොකවිනයාසය ද තත්තාමධෙයයන්ද ආයුප්‍රමාණාදියද අත්පරිද්දෙකින් විසූහ. තජ්ඣෙසුන් සදහා ව්‍යාසහාන්‍යාගත පාඨය පමණෙන් මෙහි දක්වනු ලැබේ. භුවතඥතං සුයෙඝී සංයමාත් තත්ප්‍රසාරා සපතලොකාසාත්‍රාචිවො ප්‍රහාති මෙරුපාණං යාවදිතොවං භුලොකා, මෙරුපාණාදරහා ආට්‍රාවාද්‍රහ තස්සත්‍රතාර විචිත්‍රොත්තරිත්‍යලොකා, තතා පරා සචලොකා පඤ්චවිධො මාහෙත්‍රස්සාතියො ලොකා වතුචා ප්‍රාජාපතො මහලොක සත්‍රිවිධො බ්‍රාහ්මි.

තද්‍රූපා:- ජතලොකසාපොලොකා සත්‍යලොක ඉති, බ්‍රාහ්මසත්‍රි භූමිකො ලොකා, ප්‍රාජාපතාසාතොමහාත්, මාහෙත්‍රස්සා සචරත්‍රස්සකො දිවිතාරභූවිප්‍රජා ඉති සභිත්‍රහලොකා, තත්‍රාචිවෙරුපෙය්‍යුපරි නිවිෂ්ටා ෂණිමහාතරකභූමියො ඝනසලිලානලාතිලාකානතමාප්‍රතිණා මහා කාලාචලරිෂ රොරව මහාරොරව කාලසුත්‍රාකිතාමිසුරා, යත්‍ර සවකමො පාර්ජිත දුර්වචෙදනා ප්‍රාණිනා කණ්මායුර්දිඝිකාලමාසිප්‍යා ජායනො, තතො මහාතල රසාතලාතල සුතල විතල තලාතල පාතලාධ්‍යාති සඤ්ඤා පාතලාති, භූමිරිශමිච්චි සඤ්ඤා වසුමති යසාසා සුමෙරොමධො පථිත රජා කාඤ්චනස්සා රාජතවෙද්‍රයඝිසථිතකමමණ්මයාති ශාඛිතාණි, තත්‍ර වෙද්‍රයඝි ප්‍රහානුරුගානතිලොතපලපත්‍රශාමො තහසො දස්සිණහාගා යෙවනා පුච්චි සච්චි පශවිමා කුරණංකාහ උත්තරෙ දස්සිණපාශෙච්ච වාසා ජමුච්චිතොයං ජමුච්චිපස්සාසා සුයඝිප්‍රචාරද්‍රාත්‍රිං දිවං ලග්ගමිච්ච වතීතෙ තසා නිලයෙවතශාඛිතවත්ත උදිවිතාත්‍රාය:

පථිනා විසාහසුයාමාසාදනනරෙසු ත්‍රිණි වම්භණි නව නව යොජන සාහසුණි රමණකං භිරණමයමුත්තරා: කුරව ඉති, නිෂධි හෙමකුට හෙමසෙලා දක්ෂිණතො විසාහසුයාමාසාදනනරෙසු ත්‍රිණි වම්භණි නව නව යොජන සාහසුණි හරවම්භි කිම්පුරාමං භාරතමිති, සුමෙරො: ප්‍රාචීනා භද්‍රාශ්වමාලාවතසීමානා, ප්‍රතිචීනා: කේතුමාලගකිමාදනසීමානා: මධ්‍යෙ වම්මිලාවාතමි, තදෙන ද්‍රෝණික ශතසාහසුං සුමෙරෙර්දිශි තදභේත ව්‍යුසම්භි ස ඛලවයං ශතසාහසුයාමොජ්ඣෙවිපසානතො විගුණේත ලවණොදධිනා වලයාකානිනා වෙජටිනා තතශ්ව විගුණා විගුණා ශාක කුශ ක්‍රොශ්ඨි ශාලමල ගොමෙධි පුෂකර විපා: සපත සමුද්‍රාශ්ව සම්පරුශිකල්‍යා: සවිචිත්‍රසෙලාවතංසා ඉක්කුරසසුරාසර්පිදීඛිමණ්ඩයේර සවාද්දක සපතසමුද්‍රපරිවෙජටිනා වලයාකාතයො ලොකාලොකපථින පරිවාරා: පඤ්චාශද්දි යොජනකොටිපරිසරිකායානා: තදෙනත් සමී. සුප්‍රතිෂ්ඨිතසංසාපත මණ්ඩමධ්‍යෙ ව්‍යුසම්භි. අණ්ඩං ච ප්‍රධානසායානුරවයවො යථාකාශෙ ඛද්‍රොත ඉති.

තත්‍ර පාතාලෙ ජලධෛර පථිනෙෂෙවනෙසු දෙවනිකායා සුරගකිමි නිත්තර කිංපුරාමි යක්ෂරාක්ෂස භූත ප්‍රෙත පියාවාපසමාරකාපසරෙ බ්‍රහ්මරාක්ෂස කුෂමාණ්ඩ විනායකා: ප්‍රතිවසනති. සමේෂු විපෙෂු පුණ්‍යාතමිතො දෙවමනුෂ්‍යා: සුමෙරා සත්‍රිදශානාමුද්දනභූමි: තත්‍ර මිශ්‍රවනං නඤ්ඤං වෛතුරථං සුමානසමිතසුද්ධනාති. සුධම්මා දෙවසභා. සුදභීතං පුරම්. වෛජයනනා: ප්‍රාසාදා: ග්‍රහනක්ෂත්‍ර තාරකාසු බ්‍රාවෙ නිබ්බා. වායුවික්ෂෙපතියමෙතොපලක්ෂිත ප්‍රවාරා: සුමෙරෙරාපයස්ථිපර සනතිවිෂ්ටා දිවි විපරිවතීනෙන.

මාහෙසුතිවාසිනා: ෂඩ්ඛිව දෙවනිකායා: ත්‍රිදශා අගනිෂ්ටාතතා යාමාසුමිතා අපරිනිර්මිතවශවතීතිනා: පරිනිර්මිතවශවතීතිනශෙවති, තෙ සමේ සබ්බලාසිද්ධා: අණ්මාදෙද්‍රවයෙසීපපනනා: කල්‍යායුෂො වාඤ්ඤා රකා: කාමහොගිත ඔෆපපාදිකදෙහා උත්තමානුකුලාභී රපසරොභි: කාතපරිවාරා: මහති ලොකෙ ප්‍රාජාපතො පඤ්චවිධා දෙවනිකායා:, කුමුදු සාහව: ප්‍රතදීනා අඤ්ඤානාහා: ප්‍රචිත්තාහා ඉන්ද්‍රියතෙ මහාභූත වශිනො ධ්‍යානාහාරා: කල්‍යායුසුෂ්ඨ: ප්‍රථමෙ බ්‍රහ්මණො ජනලොකෙ චතුර්විධො දෙවනිකායො බ්‍රහ්මපුරොභිතා බ්‍රහ්මකායිකා බ්‍රහ්මමහා කායිකා අජරා අමරා ඉති. තෙ භූතෙත්‍රියවශිනො විගුණ විගුණොත්තරායුෂ්ඨ: චීතියෙ තපසි ලොකෙ ත්‍රිවිධො දෙවනිකායා: ආභාසවරා මහාසවරා: සත්‍යමහාභාසවරා ඉති, තෙ භූතෙත්‍රිය ප්‍රකාති වශිනො විගුණවිගුණොත්තරායුෂ්ඨ: සමේ ධ්‍යානාහාරා: කල්‍යායුසුෂ්ඨ උභ්‍යවරෙතස උභ්‍යවමප්‍රතිහතඥනා අධරභූමිෂ්ටවතාවතඥනවිෂයා: කාතියෙ බ්‍රහ්මණ: සත්‍යලොකෙ චක්ඛාරො දෙවනිකායා අව්‍යුනා: ශුඛතිවාසා: සත්‍යාහා: සංඥසංඤිතශෙවති, අකාතභවතනාසා: සවප්‍රතිෂ්ඨා උපයස්ථිපරිසරිතා: ප්‍රධානවශිනො යාවක්‍යසීයුෂ්ඨ: තත්‍රාව්‍යුනා: සවිතකී ධ්‍යානසුඛා: ශුඤ්ඤාසිතිවාසා: සවිවාරධ්‍යානසුඛා: සත්‍යාහා

* **ඉමෙම නිසු ආනෙසු** යන වචනය වාහන්ඵලාදි ස්ථානයන් මැ සදහා උකතයි. වාහන්ඵල භූමියෙන් පුළුල් නවවිධ බ්‍රහ්මලෝකයන්හි උපන් අතගැමි තෙම අරූප භූමියෙහි උපදනේයයි කොටැ රූපයාතු වෙන් සැවැ අරූප ධාතු වෙහි උපදනාවූ යම්කිසි පෘථග්ජනයකුහට සභාවිධ අනුශය කෙතෙක් සන්නානයෙහි පුනපුනා හෝනාහ. කිසි සෝවාන් පුභුලකුහට පසුච්චිධ අනුශය කෙතෙක්ද කිසි අතගැමි පුභුලකුහට ත්‍රිවිධ අනුශය කෙතෙක්ද සන්නානයෙහි පුන පුනා හෝනාහ යන මේ වචනය වදරනලදි. වාහන්ඵලාදීන්හි උපන් සත්ත්වයකු සදහා නොවදරනලදයි යන මේ අනිප්‍රාය වියයුතුය. එහෙයින් ඒ සත්ත්වයෙම බ්‍රහ්මාත්මයාවාදියෙන් වසුනවැ අරූහලයෙහි

උපදනා සන්නතමේම යයි දනුනු ඉමෙසු තිසු ධාතෙසුති වෙහප්පලාදිදානානි එව සකාය වුතනං වෙහප්පලතො පන පුරිමෙසු නවසු නිබ්බත්තආනාගාමී අරුපධානං උපපජ්ජතිති කතා රුපධානුයා වුතසා අරුපධානං උපපජ්ජනසා කසාපි සන්න අනුසයා අනුසෙනති කසාපි පඤ්ච කසාපි තයො අනුසෙනතිති ඉදං වුතනං, න වෙහප්පලා දීසු උපපන්නං සකායානි අයමෙත්ථ අබ්පජායො සියා, (මු. ටි) කසාපි සන්නානි පුප්පජ්ජනසා කසාපි පඤ්චානි සොතාපන්නසා සකදගාමිනො ච කසාපි තයොති අනාගාමිනො චසෙත වුතනං, නසමා සො බුහමකාසිකාදීති වුතො අරුපං උපපජ්ජෙනානි වෙදිනබ්බා (අ. ටි.)

* නවසු බුහමලොකෙසු පෙ න හෙට්ඨපපතනි යන යම් වචනයක් උක්තද ඒ වචනයෙන් යටැ යටැ බ්බතෙලෙති උත්පත්තියමැ වලහනලද්දැ. ඒ ඒ බ්බතෙලෙතිමැ උත්පත්තියත් මතු මතු බ්බතෙලෙති උත්පත්තියත් වෘත්තප්ලයෙති උත්පත්තියත් අරුතෙ. ලිති උත්පත්තියත් නොවලහනලද්දැ යමපන වුතනං නවසු බුහමලොකෙසු නිබ්බත්ත අරියසාවකානං නත්ථුපපත්තියෙව හොති න හෙට්ඨපපතනිති එතෙන හෙට්ඨපපතනි එව නිවාරිතා න තෙසෙව උපරුපරි වෙහප්පලෙ ච උපපතනි අරුපධානුපපතනි ච (මු. ටි) මෙති “නවසු බුහම ලොකෙසු පෙ හෙට්ඨපපතනි යන මේ පාඨය අභිකථාපාඨය වේ යන අභිප්‍රායයෙන් “යං පන වුතනං” යනාදිය කියනලදී. ටිකාචායසියන්ගේ අභිසංකීවශයෙන් නත්ථුපපත්තියි හොති යනාදි පාඨයෙක් විවෘතද ඒ පාඨයෙන් අභිකථාවෙති යටැ යටැ බ්බතෙලෙතිමැ උත්පත්තිය වලහන ලද්දැ කීමෙන් ප්‍රයෝජනයෙන් තැත් නවසු බුහමලොකෙසු නිබ්බත්ත අරියසාවකානං නත්ථුපපත්තියෙව හොති න හෙට්ඨපපතනිති අයං අභිකථාපාඨොති අබ්පජායෙන යං පනානි ආදි වුතනං නත්ථුපපත්තියි හොති උපරුපපත්තියි න හෙට්ඨපපතනිති පන පාඨොති තෙන හෙට්ඨපපත්තියෙව නිවාරිතානි ආදිවචනෙන පයෝජනං නඤී. අරුපධානුපපතනි ච න නිවාරිතානි සම්බන්ධො අ ටි) කවර හෙයකින් අරුපධානුවෙති උත්පත්ති තොම නොවලහනලද්ද? මජ්ඣනිකයෙති සිටි ආයතී පුද්ගල නොමෙම පරිනිවෘණය කෙරෙයයි තියමයක් නිශ්චය නොකළ බැවිති අරුප ධානුපපතනි න නිවාරිතා මත්තකෙ ධිතොව පරිනිබ්බායතිති තියමසා අනු වජිතත්තා (අ. ටි)

* ප්‍රථම ධ්‍යානභූමියෙති උපත් අනගාමී නොම නවවිධ බ්බ තලයන් ශුඛකොටැ මත්තෙතිවු බ්බතෙලෙති සිටියේ වැ පිරිනිවන් පානසේකැ යන වචනය ද පිළිවෙලින් ප්‍රතිසංකීවශයෙන් ආරොහණය කරනුවනු සදහා කියනලද්දැ, ඒ කීමෙන් මත්තෙති බ්බලොචව නොපැමිණියාවු අනගාමීපුභුලාගේ අරුතෙලෙති ඉපැදීම නොවලහන ලද්දැ දනුනු. නොහොත් යම් පුභුලෙක් අන්තැතෙකැ හෙවත් කාම

ලොකයෙහි හෝ ඒ රූපලොකයෙහි හෝ අනාගාමිමායිය වඩා ඉන් සැව ඒ බ්‍රහ්මලොකෙහි උපදන් විෂකමහනය නොකළ රූපරුගය ඇති ආයතීශ්‍රාවකයෙක් වේද එබඳු අනාගාමි ආයතීශ්‍රාවක පුද්ගලයා සිද්ධා “පස්මජ්ඣානභූමියං නිබ්බන්ධනා පෙ පෙ පරිනිබ්බාති” යන මෙසේ පැවැති අපීකථා නොමේ උක්තය. එහෙයින්ම හෙවත් යම් රූප බාහුවෙක්හි උපන් ආයතීශ්‍රාවකයෙක්ම අභිමතකරනලදද ඉපදීමට සුදුසු ආයතීශ්‍රාවකයෙක් අදහස් නොකරනලදද එකරුණෙන්ම “නවසු බ්‍රහ්මලොකෙසු නිබ්බන්ධනඅරියසාවකානං” සිද් “පස්මජ්ඣාන භූමියං නිබ්බන්ධනා අනාගාමි” සිද් “ඉමෙසු තිසු ධාතෙසු නිබ්බන්ධන අනාගාමිනො” සිද් සියලු තෙතැ නිවිභිතශබ්දග්‍රහණය කරනලදී. පස්මජ්ඣානභූමියං නිබ්බන්ධනා අනාගාමි නව බ්‍රහ්මලොකෙ සොධෙතා මත්තෙ සිතො පරිනිබ්බාති ති ඉදමපි අනුපුබ්බෙන ආරොහනං සංඝාය වුත්තන්ති ත තෙන තස්ස මත්තං අප්පත්තස්ස අරූපධාතු උපපත්ති නිවාරිතාති දට්ඨබ්බා, යො වා අඤ්ඤත්ථ තත්ථ වා මග්ගං භාවෙතා වට්ඨිතා තත්ථ උපපන්නො අවිකම්භිත රූපරුගො අරියසාවකො තං සංඝාය අයං අට්ඨකථා වුත්තා. තෙනෙව නවසු බ්‍රහ්මලොකෙසු නිබ්බන්ධනඅරියසාවකානන්ති පස්මජ්ඣානභූමියං නිබ්බන්ධනා අනාගාමිති පෙ සබ්බත්ථ නිබ්බන්ධනග්‍රහණං කතං (මු. ටී) අඤ්ඤත්ථාති කාමලොකෙ, තත්ථාති රූපලොකෙ, අයං අට්ඨ කථාති පස්මජ්ඣානභූමියං නිබ්බන්ධනා පෙ පරිනිබ්බාතිති එවං පවත්තා අපීකථා, තෙනෙවාති යසමා රූපධාතුයං උපපන්නො අභිපෙප්පො න උපපජ්ජනාරහො, තෙනෙව කාරණෙන (අ. ටී)

* යථොක්තප්‍රකාරවු රූපධාතුවෙහි උපන් ඒ ආයතීශ්‍රාවකයාහට වනාහි යම් රූපරුගයෙකින් ඒ රූපභවයෙහි උපන්නේ වේද ඒ රූප රුගය අරූපධාතූනලයෙන් විෂකමහනය කළ කල්හි මනාකොට දුටු දෙස් ඇති කාමරූපභවයන්හි නැවත භවාතිලාභයෙක් යම්සේ තොවන්නේද එමෙන් අරූපභවයෙහි අරූපරුගයාගේ උපවේෂ්දයන් වන්නේමැයි. යම් පෘථග්ජනයෙක් ඒ රූපධාතුවෙහි උපන්නේ යටැ යටැ ආයතී මායීය වඩා අරූපධාතූනලයෙන් විෂකමහනය කරනලද රූපරුගය ඇත්තේ මායීය උපන් කල්හි ඒ රූපභවයෙහි උපන්නේවි නමුත් එහිම දෙස් දක්නා විසින් මතු අරූපභූමියෙහි නොවැළඳු භව ප්‍රාචීනා ඇත්තේ වේද යම් ගෙයකින් අරූපභවයෙහි ඉපදීමට අභිවේද එබඳු වූ ආයතීශ්‍රාවකයක්හුගේ යමකදෙශනාපාලි නොමේ ප්‍රවෘත්තයැ කියා හෝ මේ අවිස අදහස්කරනලද වන්නේය තස්ස පන යෙන තත්ථ උපපන්නො තස්මිං රූපරුගෙ විකම්භිතෙ පුත භවාතිලාසො න භවිස්සතිති අරූප රුග්‍රපවේෂ්දෙ ව භවිස්සතිසෙව, යො පන පුථුජ්ජනො තත්ථ නිබ්බන්ධනා අරියමග්ගං භාවෙතො අරූපෙහි විකම්භිත රූපරුගො උපපන්න මග්ගෙ නිබ්බන්ධන භවාදීතව දස්සන වසෙන අනිවත්තිත භවාතිලාසො තස්ස වසෙන යමකපාලි පවත්තාති වා අයමත්තො අභිපෙප්පො සියා, (මු. ටී) තස්සාති යථා වුත්තස්ස

රූපධානය. උපපන්නය අරියසාවකය යන රූපරූගෙන තත් රූපභවෙ උපපන්නා තසං අරූපඡක්කානෙන විකම්මනිතො සමුදෙව දිට්ඨාදිනවෙසු යථා කාමරූපභවෙසු ආයතිං භවාතිලාසො න භවිස්සති එවං අරූපභවෙපිති දසොනො ආහ පුන ඤාපෙ න භවිස්සති එවානි, තත් නිබ්බතොති රූපධානය. උපපන්නා අරියමඤ්ඤානවෙසාති හෙසිමං අරියමඤ්ඤානං සමපාදෙත්වා, නිබ්බතභවාදිනව දසුනවසෙකාති තසමං අරූපරූපභවෙ නිබ්බතොපි තත්ථෙව ආදිනව දසුනවසෙක, අනිවනතිතභවාතිලාසොති උපරි අරූපභවෙ අවිස්සංඛා භවපත්තො, යතො අරූපධානය. උපපජ්ජනාරහො තස්ස වසෙකාති නාදසස්ස අරියසාවකය වසෙක කස්සපි පඤ්ච කස්සපි තයො අනුසයං අනුසෙන්නති අයං යමකපාප්පි පවත්තා (අ. වී)

* රූපන ලක්ෂණ ඇත්තේ රූපනම. සප්ඨින ලක්ෂණ ඇත්තේ සප්ඨි නම යනාදි තසින් සාමාන්‍ය විශේෂලක්ෂණයන් පරිග්‍රහය කරන් නාවු හෙවත් රූපන ලක්ෂණ ඇත්තේ රූප නම, අනුභවන ලක්ෂණ ඇත්ති වෙදනා නමැයි යනාදින් සාමාන්‍යලක්ෂණය පරිග්‍රහකරන් නාවු සප්ඨින ලක්ෂණ ඇත්තේ සප්ඨි නම, සාතලක්ෂණ ඇත්තේ සුඛතමැයි යනාදින් විශේෂලක්ෂණ පරිග්‍රහය කරන් නාවු සුසේධි රූපන ලක්ෂණ. රූපං පුසන ලක්ෂණො එසෙසාති ආදිනා සාමඤ්ඤවිසෙසලක්ෂණ පරිග්‍රහාතිකා (මු. වී) රූපන ලක්ෂණ. රූපං අනුභවන ලක්ෂණ වෙදනා ති ආදිනා සාමඤ්ඤලක්ෂණ පරිග්‍රහාතිකා පුසන ලක්ෂණො එසෙසා සාතලක්ෂණං සුඛතම ආදිනා විසෙසලක්ෂණ පරිග්‍රහාතිකා (අ. වී)

* දූෂට්විශුද්ධි කාමික්ෂා විතරණවිශුද්ධිහු ඥානපරිඤ්ඤා නම. ඉතොති බෙති අනුලොමඥානය දක්වා තීරණපරිඤ්ඤා නම. උදයව්‍යයානුදර්ශිත ඥානයෙති පටන් මාග්ගිකය දක්වා ප්‍රභාණපරිඤ්ඤා නම දිසිකක්කා විතරණවිසුඤ්ඤා ඤානපරිඤ්ඤා තතො පරං යාව අනුලොමා තීරණ පරිඤ්ඤා උදයබ්බයානුපස්සනතො පට්ඨාය යාව මග්ගා පහානපරිඤ්ඤා (මු. වී)

* වත්තාරො ඛක්කා සියා කුසලා යනාදිවු ඒ ඒ තත්ති යමක් වක්කව්‍යද පමුච්ඡකොටැ සක්කාදින් පිළිබදවු ඒ කියයුත්ත සක්කා විභව්‍යාදින් ප්‍රගහපාව්‍යකවාරයෙති කියනලදය. එහෙයින් එති කි පරිද්දෙන් ගතයුත්තේ යන අභිප්‍රාය වේ. මෙහි තොකි සෙසු යම් වචනයක් ඇද්ද ඒ වචන සමුදය තෙමේ සුවිඤ්ඤා මැයි. හෙත්තාදින් ද සක්කාදින් අනතගීත වන බැවින් ඒ ඒ විභව්‍යන්ති ප්‍රගහපාව්‍යක වාරයෙති කියයුත්ත කියනලද්දේමයයි දනගුතුයි තත් තත් ති ඛක්කාදිනං තාව ඛක්කා විභව්‍යාදිසු පඤ්ඤාපුච්ඡකවාරෙ වත්තබ්බං වුත්තං හෙත්ත ආදිනඤ්ච ඛක්කාදිසු අනෙතාගධත්තා තත් තත් පඤ්ඤාපුච්ඡක වාරෙ වත්තබ්බං වුත්තමෙවාති දඬබ්බං (මු. වී) වත්තාරො ඛක්කා සියා කුසලාති ආදිසු ඉධ යං වත්තබ්බං තං ඛක්කා විභව්‍යාදිසු වුත්තං, තස්මා තත් වුත්තනයෙනෙව ගහෙතබ්බනති අබ්පායො, සෙසං යදෙත්ත න වුත්තං තං සුවිඤ්ඤායමෙවාති

ඉති පච්ඡිමලකායං පාසාණදුර්ගතෙර
 අභයකරුණාරනනමුදලිඤ්ඤාරාමජිකාවුජ්ඣෙන
 මොරමුග්ගානිජාපනන ජිනවංසදීපාදිගන්ධකාරවරයෙන
 සිරිජලේදීපෙ මුමුරසෙ භද්දනා සංඝරාජමහාථෙර මහාසාමි පාමොක්ක
 භූතාය සුඛමමකාරකසංඝසභාය මෙධානාදුසිරිලකා සංඝනාලකාර
 කවිධජොත්‍යතිසමමනොපාධිධාරිනා ජිනපාවචනොපාථභනෙන
 තිබ්බච්ඡදුට්ඨියමෙධානිනා මෙධානාදුසිරිධානානෙරෙන
 පාලසකථා ටිකානුට්ඨිකාදි
 සංඝදුකොනානිපාණිනා
 සමමාහවිනොදනිනාමාය ධම්මහදය විහබ්බධස්සකථාය

අභිධම්මපද්ධතිය ව්‍යාකර්‍ය

එකතවනා ව

අභිධම්මං දෙසෙතොනා ධම්මගරු ධම්මගාරවසුත්තානං,
 දෙවානං දෙවපුරෙ දෙවගණසහස්සපට්ඨායෙ.
 දුතියං අදුතිය පුට්ඨෙය්‍ය යං ආත විහබ්බපකරණං නාමො,
 අසාරසංඝි විහබ්බගති මණ්ඩිතමථමණ්ඩපෙසගුණො.
 අත්ථපසකාසනත්ථං තස්සාහං යාවිතො සිතගුණෙන,
 යතිනා අදකුගතිනා සුබ්බිනා බුබ්බසොසෙන.
 යං ආරහිං රච්ඡිතුං අභිකථං සුභිජුණෙසු අත්ථෙසු,
 සමමාහවිනොදනො සමමාහවිනොදනිං නාම.
 පොරාණභිකථානං සාරං ආදාය සා අයං නිඝං,
 පනතා අනපතඤ්ඤෙන පාලියා භාණවායෙති.
 වන්තාලිසාය සථා එකෙන ව එවමෙව සබ්බෙපි,
 නිඝං වජ්ජනු විමලා මනොරථා සබ්බසත්තානං.
 සබ්බෙසා සිතත්ථං සඤ්ච ඉමං රච්ඡතා මයා පුඤ්ඤං,
 පනතං තෙන සමතතං පාපුණු සුදෙවකො ලොකො.
 සුචිරං නිඝතු ධම්මො ධම්මාහිරතො සදු භවතු ලොකො,
 නිව්චං ඛෙම සුභිකතාදි සමපදා ජනපද භොගානුභි.
 පරමවිසුඛ සධාබුඛිවිජිය පච්චිණ්ණෙන සිලාචාරජ්ජවමදුවාදි
 ගුණසමුදය සමුදිගෙන සංඝසමය සමයනතර ගහණප්පකාශාගණ
 සමත්තෙහ පඤ්ඤාදේශසතති සමභානාගතෙන නිවිට්ඨකප්පිසතතිසු

තෙතෙද සාදානිතෙද සසුසාසනෙ අපපටිනතඤ්ඤාපභාවෙන මහා
 වෙය්‍යාකරණෙන කරණසමපනිප්භිත සුඛවිනිශ්චත මධුරොදුර
 වචනලාවණ්ණසුනෙනාන සුතනමුනනවාදිනා වාදිවරෙන භොගවිනා
 පභින්නපටිසම්භිදා පරිවාසෙ ජලිතිඤ්ඤාපටිසම්භිදාදිපසතෙදගුණ
 පටිමණ්හිතෙ උතනපිමනුසංධිමම සුසන්තිතබුධිනං පෙරවංසසා
 දිපානං පෙරුනං මහාවිහාරවාසීනං වංසාලබ්‍යාරභුතෙන විපුල
 විසුඛබුධිනා බුබුසොසොති ගරුගතිතනාමධෙසෙන පෙරෙන භතා
 අශං

සමමාන විතොදනී නාම
 විෂ්ඨගඨකථා

තාම නිඝතු ලොකසමිං ලොකනිකරණසිතං,
 දසෙසා නති කුලපුතතානං නිසං පඤ්ඤාවිසුඛිසා.

යාම බුච්ඡාති නාමමපි සුඛවිතතසං තාදිනො,
 ලොකමති ලොකපෙසසං පවනනති ඕභෙසිනො'ති

එතනාවතා ව, මෙපමණවූ වචනක්‍රමයෙන්; හෙවත්- පඤ්ඤාකම්මිකා
 යන වචනය ආදිකොට ඇති උපාදින්නවිතකකරුපෙන ලොකිසා
 යන වචනය අවසන් කොට ඇති මෙනෙත් වචනයන්ගේ ක්‍රමයෙන්;

ධම්මගාරවසුත්තානං, ධම්මගාරවයෙන් සුසානවූ; දෙවානං, දෙව
 බ්‍රහ්මයනට, දෙවපුරෙ, නවිතිසා දෙවපුරයෙහි; අභිධම්මං, අභිධම්මය;
 දෙසෙකෙනා, දෙශනාකරන්නාවූ; දෙවගුණසහසංපරිවාසො, දහස්
 ගණන් දෙවසමූහයා විසින් පිරිවැරූ; ධම්මගරු, ධම්ම ගුරුකොට
 ඇත්තාවූ නොහොත් ධම්මගරුකවූ, අදුනිසපුරිසො, අවිනිසපුරුමවූ;
 හෙවත් - අසද්දශ පුද්ගලවූ; මණ්ඩපෙය්‍යගුණො, සාරොදුරගුණ ඇත්තාවූ;
 නාටො, අගරණ්ණගරණවූ සඵලයන්වහන්සේ; අථ, ධම්මසබ්බනිප්‍රකරණ
 දෙශනාවට අනතුරුව; අට්ඨාරසති, අෂ්ටදශවිධවූ; විභවෙහති, විභව
 යන්ගෙන්; මණ්ඩිතං, ප්‍රතිමණ්ඩිතවූ; දුතියං, ද්විතීයවූ; යං විභවං
 කරණං, යම් විභවප්‍රකරණයක්; ආහ, වදාළසේක්ද;

තසං, ඒ විභවප්‍රකරණයාගේ; අත්ථපකාසනන්ථං, අභිප්‍රකාශය
 පිණිස; සීතගුණෙන, නිශ්චලගුණඇත්තාවූ; අදුකුගතිනා, සිසුවූ හෝ
 නොසිස්වූ ප්‍රඥගති ඇත්තාවූ; සුබුධිනා, සුදුරවූ හෝ අතිශයප්‍රඥ
 ඇති; බුබුසොසෙන, වූලබුබුසොෂ නම්වූ; යතිනා, නික්‍රාන්වහන්සේ
 විසින්; යාවිතො, යාවඤ්ඤාකරනලද්දවූ; අහං, මම; සුතිපුණෙසු, අති
 සුක්‍ෂමවූ; අනෙසු, විභවප්‍රකරණපාලාපීයන්හි; සමමානවිතොදනතො,
 මහත්වූ මූලාව දුරලක හෙයින්; සමමානවිතොදනී නාම, සමමාන
 විතොදනී නම්වූ; යං අට්ඨකථං, යම් අටුචාවක්; රවසිතුං, රචනා
 කරන්ව; පොරුණට්ඨකථානං, පැරණි හෙළඅටුචාවන්ගේ; සාරං, හරය;

හෙවත් උතුම්මු විනිශ්චය; ආදය, ගෙන; ආරභිං, පටන්ගනිමිද; සා
 අයං (අට්ඨකථා.) ඒ මේ සමමාහවිනොදනී නම්මු අටුවා නොමෝ; පාළිය,
 පෙළවශයෙන්, වග්ගාලියාය භාණ්ඩාරෙති, සතළිස් බණ්ඩරෙකින්ද;
 එකෙන ව, තවත් එක් බණ්ඩරෙකින්ද; අනන්තරයෙන, අනන්තරය
 විරහිතව; යථා, යම්සේ; නිට්ඨං, නිමාවට; පතනා, පැමිණියාද; එවමෙව,
 එපරිද්දෙන්ම; සබ්බසත්තානං, සියලුසත්තයන්ගේ; සබ්බපි, සියලුම;
 මනොරථා, අදහස්හු; විමලා, අකුශලමලයෙන් අපගතවුවාහු; නිට්ඨං,
 නිමාවට; වජ්‍යා, යෙන්වා;

සබ්බසත්තා, සබ්බසාගේ; සිත්තං, විරුක්කාලයක් පැවැත්ම පිණිස;
 ඉමං, මේ සමමාහවිනොදනී නම්මු අටුවාව; රවයනා, රවනාකරන්නාහු;
 මයා, මාවිසින්; යඤ්ච පුඤ්ඤං, යම් පිනෙක්ද; පතනං, ලද්දේද;
 තෙන, ඒ පින්බෙලෙන්; සදෙවකො, දෙවියන් සහිතව; ලොකො,
 ලෝක; සි තෙමේ; සමතනං, ව්‍යුපශානනාමයට, නොහොත් - මනොරථ
 සිසිියගේ සමුප්පන්නයට; පාපුණානු, පැමිණෙවා;

ධමමා, බුද්ධාදීන් විසින් පසස්නාලද පයඝාප්තිධර්මය නෙම; සුචිරං,
 බොහෝකලක් මුළුල්ලෙහි; තිඨතු, පවතිවා; ලොකො, සත්ත්වලොකය
 තෙමේ; සද්ද, ඇමකල්හි; ධම්මාභිරතො, දශකුශලධම්ම සත්ත්වබෝධි
 පාසිකධම්මයෙහි වෙසෙසින් ඇළුනේ; භවතු, වේවා; ජනපද, ජනපදයෝ;
 නිට්ඨං, සතනායෙන්; බෙමසුභිකාදිසමපද, නිභීය සුභික්ෂාදිසමාත්
 ඇත්තාහු; භොනතුති, වෙන්වා.

පරම විසුඛ සංඛාරාදිපරිමණිකෙන, උතුම්මු පරිමණිකාප්‍රඥ
 විශිෂ්ටයෙන් ප්‍රතිමණිකවු; සිලාචාරජවමද්දවාදිගුණසමුදයසමුද්දි
 තෙන, සිලය, ආචාරය, ආජීවය, මාදිවය, යනාදි ගුණසමුහයෙන්
 සමුලලසිතවු හෝ සාතිශයයෙන් විශුද්ධවු; සකසමයසමයනාරගහණ
 ජෙක්ඛාගාහණසමයෙන, සමයසමයානාරගන්ගේ ගහණසානායෙහි
 අවතරණයට සමිච්චු; පඤ්ඤාවෙය්‍යතනිය සමනනාගතෙන, ප්‍රඥාවගේ
 අභිපරිඤ්ඤාසත්තාමයෙන් සමිච්චිතවු; තිපිටකපරියතතිපහහෙදෙ,
 පිටකත්‍රයසංඛ්‍යාත පයඝාප්තියගේ ප්‍රහෙදවු හෝ ප්‍රහෙදය ඇති;
 සාට්ඨකපේ, අපකථාසහිතවු; සන්ත්තසාසනෙ, නවාසිග ශාසනාශාසනයෙහි;
 අපපටිගතඤ්ඤාපභාවෙන, නොපැකිලි පවත්නා ප්‍රඥාසහි ඇති;
 මහාවෙය්‍යාකරණෙන, පුජ්‍ය ශබ්දශාසනඥවු නොහොත් මහත්වු
 ව්‍යාකරණයන් හෝ ප්‍රශ්නව්‍යාකරණයන් දන්නාහු; කරණසමපතති
 ජනිතසුචිචිතනමධුරොදර වචනලාවණණසුතෙන, අක්ෂරොද්වාරණ
 සානසංඛ්‍යාත කරණයාගේ සමාභියෙන් ජනිතවු නිරයාසයෙන් මුඛ
 විවරවිනිගිත මධුරොදරවචන සෞඤ්ඤායෙන් යුක්තවු; යුක්තමුත්ත
 වාදිනා, යුක්තකාලයෙහි හළියුතු මත නෙපලනසිලිවු, නොහොත්
 ගතයුතු හළියුතු වදන් පවසනසිලිවු; වාදිවරෙන, උත්තමවාදීන්ට
 ශ්‍රේෂ්ඨවු; මහාකවිතා, මහාකවිවු; පභින්නපටිසමිද්ද පරිවාරෙ, අභිදින්න

ප්‍රභේදයට පැමිණි පිළිසැඟියා පිරිවරකොට ඇති; ජලිහිඤ්ඤපටිසමනිද, දිප්‍රභේදගුණපටිමණ්ඩනේ, ෂබ්දිඤ්ඤ වතුර්විධප්‍රතිසංවිත් ආදී ප්‍රභේද වන්වු ගුණයෙන් ප්‍රතිමණ්ඩනවු; උත්තරිමිත්‍රසංධමේ, උතුරුමිනිස් දමිති; සුප්‍රාතිට්ඨිතබ්‍රහ්මිනං, මනාකොටැ පිහිටි නුවණැති; ථේරවංසප්ප දීපානං, මහාකාශාපසථවිරාදි සථවිරවංශයට ප්‍රදීපායමානවු; මහාවිහාර වාසිනං, මහාවිහාරවාසිවු; ථේරානං, සථවිරයන්වහන්සේලාගේ; වංසා ලිඛකාරගුතෙන, වංශාභරණගුතවු; විපුලවිසුඛබ්‍රහ්මිනා, මහත්වු නිඵලවු බ්‍රහ්මැති; බ්‍රහ්මසොසානි ගරුගතිතනාමධේයෙන, බ්‍රහ්මසොසයසි ආවායෙඝීපාධ්‍යායයන් විසින් උපාත්තනාමසඛෙකත ඇති; ථේරෙන, සථවිරයන්වහන්සේ විසින්; කතා, කරනලද; සමමානවිනෝදනී නාම, සමමානවිනෝදනී නම්වු; අයං විහඞ්ගසංඝඨා, මේ විහඞ්ගප්‍රකාරණ අටුවා පොත්වහන්සේයි.

යාව, යම්නාක්කල්; සුඛවිත්තසං, කෙලයයන් කෙරෙන් අග්‍යන්ත පරිගුඛවිත්තඇත්තාවු; තාදිනො, අකමප්‍රමානගුණඇත්තාවු; ලොක ජේඨස්ස, සියලු ලෝවැස්සන්ට වඩා වැඩිතැන් පැමිණියාවු; මහෙසිනො, මහෙසිවු සඵලයන්වහන්සේගේ; ලොකමහි, සත්ත්වලොකයෙහි; බ්‍රහ්මානි නාමමප්‍රි, බ්‍රහ්මයන නාමය පවා; පච්ඡන්ති, පවතීද; තාව, ඒතාක් කල්; ලොකසමං, සත්ත්වලොකයෙහි; ලොකනිඤ්ඤාසංසිතං, සංඝාරලොක යෙන් එතරවීම සොයන සුලු; නොහොත් - සංඝාරලොකනිඤ්ඤාසංසිත නම්ලද නිඵාණය සොයනසුලු; කුලපුත්තානං, කුලපුත්‍රයන්ගේ; පඤ්ඤවිසුඛියා, ප්‍රඥවිගුඛිය විණිසැ; නයං, නය; දය්‍යෙනති, දක්වන්නිවැ. නිඛන්‍රු, පවතීවා.

සමමානවිනෝදනී අභිකථාව

පිළිබඳ

අභිධම්මප්‍රදීපිකා ව්‍යාඛ්‍යාව

—නිමි—

ශුඬි පත්‍රය

ප්‍රථම භාගය

පිට	පෙළ	අශුඬ	ශුඬ
i	18	සුඛභාක්කරණ	සුඛභාක්කරණ
24	18	වට්ඨනි	වට්ඨනි
30	30	තසමිමපි	තසමිමපි
36	11	තථං අනාගත	තථා අනාගත
55	7	තාසමපි	තෙසමපි
65	26	විපාක ඵලවත	විපාක ඵලවත
74	16	වෙදනානෙමෝ	වෙදනානොමෝ
80	24	අච්චාවෙහි	අච්චාචාවෙහි
80	34	ඵත්ථ	ඵත්ථ
83	12	ඵසෙවතයො	ඵසෙවතයො
89	23	සමඵජා	සමඵසසජා
99	19	සමුඨාපෙය්‍යං	සමුඨාපෙය්‍ය
102	13	ආගනතුග	ආගනතුක
111	4	හිම මෙත්	හිම මෙත්
113	35	හවඛගං	හවඛගං
120	25	හඛගකකිණේ	හඛගකකිණේ
132	34	විඤ්ඤානබ්බො	විඤ්ඤානබ්බො
156	5	යාජේනා	යොජනා
156	13	තිකමුලකෙසි	තිකමුලකෙසි
158	21	තම	තෙම
166	30	තමජාතා	තාමජාතා
168	8	වෙදනාං	වෙදනා
190	12	අපදනාථි	අපාදනාථි
206	9	අනාගත	අනිත
206	36	උප්පජ්ඣිව	උපපජ්ජඣිව
218	18	නිබ්බනංව	නිබ්බානංව
234	31	කෙශාලොමා	කෙසා ලොමා
234	41	උපදින්නා	උපාදින්නා
236	23	විසුඬිමාගීයෙහි	විශුඬිමාගීයෙහි
239	34	කෙනෙවිදෙව	කෙනවිදෙව
240	31	උභරඝි	උභරුඝි *
242	41	ලොහිකදොණි	ලොහිතදොණි

* සෙසු තන්හිද මෙසේමයි.

පිට	පෙළ	අශ්ව	ශ්ව
243	7	නිසංකොතො	නිසංකොතො
249	8	සිසභි	සිසභි
257	39	දසෙසසිං	දසෙසසි
261	37	සකකරා	සකකරා
267	15	යුෂභුතො	යුෂභුතො
269	5	තෙත්ගන්වන	තෙත්ගන්වන
269	39	උපරිසිතකඤ්ඤි	උපරිසිතකඤ්ඤි
285	25	චතුභි	චතුභි
313	32	කිංචචනං	කිං චචනං
313	32	චචනයක්	චචනයක්
316	30	චසෙනච	චසෙනච
319	19	උචුජ්ඣිලානි	උචුජ්ඣිලානි
319	20	උචුජ්ජරස	උචුජ්ජරස
324	29	බකුතතය	බකුතතය
329	38	නතුරුවැ	අනතුරුවැ
370	31	ආයකතෙසු	ආයතතෙසු
371	17	චිතතභිපාද	චිතතිභිපාද
399	25	තෙසංකතිවා	තෙසකතිවා
402	5	ශීලං	සීලං
440	17	වෙනොකකි	වෙනොදුකකි
451	22	චතගහන	චතගහනං
460	2	සදයසචච	සමුදයසචච
485	26	සමුදයසත්තය	සමුදයසත්තය
521	19	අඤ්ඤාතච්ඡ්‍රියං	අඤ්ඤාතච්ඡ්‍රියං
523	34	අසෙචන	අසෙචන
529	21	ජ්චිතෙත්ථියසස	ජ්චිතිත්ථියසස
534	12	සකුයතං	සකුයතං
535	28	සොමනිසසිත්ථිය	සොමනසසිත්ථිය
536	1	සචචචිභබ්බ	ඉත්ථියචිභබ්බ
552	13	චට්ඨපත්ථමතිකා	චට්ඨපත්ථමතිකා
557	39	සමහචිති	සමහචිති *
600	23	අනිඤ්ජමෙච	අනිඤ්ජමෙච
600	28	පුඤ්ඤඤෙච	පුඤ්ඤඤෙච
604	11	අනිතචයෙත්	අනිතචයෙත්
631	16	සලලිසකුතොතෙති	සලලිසකුතොතෙති
645	31	චිහඞ්භාදි	චිහඞ්භාදි
646	35	ච්ඡාපරයන්ති	ච්ඡාපරයන්ති
653	9	යන්තෙති	යන්තෙති

* සෙසු තනිතිද මෙසේමයි.

පිට	පෙළ	අශ්ව	ශ්ව
694	10	නොනති	න නොනති
694	10	වෙත්	නොවෙත්
696	4	වෙත්	වෙත්
696	13	අසඤ්ඤානතානං	අසඤ්ඤාසනතානං
700	7	අවචනනති	අවචනනති
703	13	සප්පථව්‍ය	සප්පථව්‍ය
704	7	සප්පථව්‍ය	සප්පථව්‍ය
735	20	යමායොගෙ	සමායොගෙ
755	14	සන්නතිධම්මා	සන්නතිධම්මා
755	15	තෙසන්නතිධම්මා	තෙසන්නතිධම්මා
784	13	අවිපාකායනන	අවිපාකායනන
784	25	තෙයං	ඤ්ඤං
818	2	බ්බුතසෙක්	බ්බුතසෙක්
820	5	නිබ්බරණේ	නිබ්බරණේ
821	28	කියන	(වැහිසි)
836	32	සාත්ථුමිකවු	සාත්ථුමිකවු
849	2	යොපිතෙ	යෙපි තෙ
863	3	පරාමිසනං	පරාමිසනං
869	33	ආයතනානානනති	ආයතනානනති
871	15	ආකාරං	ආකාරාරං
874	17	තොව	තෙව
903	10	සන්නානානු	සන්නානානු
906	27	එකකියනනමැයි	එකකියන නමැයි
913	12	වසෙන	වසෙන
913	12	එකෙකසමිං	එකෙකසමිං
923	38	ඡබ්බිකුනති	ඡබ්බිකුනති *
926	8	72 (කි)	71 (කි)
938	29	පච්චයාං	පච්චයා
941	23	භවනනරසං	භවනනරසං
955	32	විප්‍රකාචු	විප්‍රකාරචු
974	30	උපනිසංවසෙන	උපනිසංවසෙන
975	2	පිසනලද	පිසනලද
975	25	ධතුර්විධ	වතුර්විධ

ප්‍රථම භාගය නිමි.

* සෙසු නන්තිද මෙසේමයි.

විනිස භාගය

පිට	පෙළ	අශ්ව	ශ්ව
983	18	බහුලං	බහුල
983	40	අනවසසුතත	අනවසසුතතා
984	35	භාශාච්ඡේතක	භාශාච්ඡේතක
995	2	වණ්ණ ජනයෝ	වණ්ණ ජනයෝ
999	26	දනෙත	දනෙතා
1000	9	එකධම්මානුපසසි නාපි	එකධම්මානුපසසි නාපි
1008	36	අතතතො	අතතතො කායෙ
1017	40	යංකිඤ්ච	යංකිඤ්චි
1020	34	අභිජ්ඣාදොමනස්ස	අභිජ්ඣාදොමනස්ස
1022	6	කෙසලොමාති	කෙසලොමාති
1024	33	බාහරෙසුති	බාහිරෙසුති
1032	14	භොති	භොති
1032	36	උග්ගුහණය	උද්ගුහණය
1035	19	පබ්බො	පුබ්බො
„	25	විසිත්	විසිත්
„	26	ලොභිත	ලොභිතං
1036	9	උද්ගුහ	උද්ගුහ *
1041	14	මනතිකරොතො	මනසිකරොතො
1044	3	එව	එවං
1045	15	බහිඨා	බහිඨා
1047	2	වෙභිකඛා	වෙ භිකඛා ලභිකා
1049	39	පරිභුඤ්ජය්‍යා	පරිභුඤ්ජය්‍යා,
1056	40	ප්‍රයොජනං	පයොජනං
1060	35	කොසා	කොසා
1061	26	කොසාසමභි	කොසාසරාසිමභි
1064	15	ජුටිත්වාපි	ජුටිත්වාපි
1075	27	සණ්ඨානානිති	සණ්ඨානානිති
1078	6	සකානා	සණ්ඨානා
1083	35	පිහිටියහ	පිහිටියහ
1086	29	මංසපිණ්ඩ	මංසපිණ්ඩා
1088	31	බහිමඨං	බහිමට්ටං *
1090	21	පරිකිඨීතියතෙ	පරිකිඨීතියතෙ
1095	9	සුචිමුඛකා	සුචිමුඛා
1095	17	ථූලපුසිතදෙවෙ	ථූලපුසිතකෙ දෙවෙ
1103	19	වායනිති	වායසිති

* සෙසු තන්හිද මෙසේමයි,

සිං	පෙළ	අශුඛ	ශුඛ
1118	23	කාන්තාය	කාන්තාය
1119	30	පටිකකුලානි	පටිකකුලානි
1120	4	භොජනාදි	භොජනාදිං
1122	35	භොජනාදි	භොජනාදිං
1128	20	නියමකොට	නියමකොට
1133	26	රත්වණ්ඤි	රත්වණ්ඤි
1135	36	නුනුපුරුකෙකා	නුනුපුරුකෙකා
1139	18	නාමරූප	නාමරූපං
1143	7	හෙයාච්ඡතමෙව (සත්තව අනතුරුවැ)	අනිසන්තිකතො මනසිකරො - නායස්ස කමමයානං පරියො- සානං න ගච්ඡති (සනු සෙදිය යුතු)
1143	27	උචානදයකං	උචානකදයං
1149	7	උචානදය	උචානකදය
1152	40	පඤ්ඤාවඤ්ඤි	පඤ්ඤාවඤ්ඤි
1153	9	අභිකායෙති	අභි කායෙති
1162	9	පඤ්ඤාවඤ්ඤි	පඤ්ඤාවඤ්ඤි *
1164	2	උපායමපි	උපායමපි
1165	34	යපෙති	යපෙති
1167	27	වසෙනයෙසං	යෙසං වසෙන
1174	24	පඨමාභිනිපාතො	පඨමාභිනිපාතො
1176	22	වෙදයමානො	වෙදියමානො *
1177	4	සාමිසදුක්ඛා	සාමිසා දුක්ඛා
1180	15	අනතුපනාසිකා	අනතුපනාසිකා
1181	18	විදුඤ්චිමග්ගො	විදුඤ්චිමග්ගො
1182	38	ආචජ්ජාකරනුයේ	ආචජ්ජාකරනුයේ
1183	15	පඤ්ඤානි	පඤ්ඤානි
1186	28	උද්ඝාතකාරවු	උද්ඝාතකාරවු
1192	23	විනිවුත්තං	විනිවුත්තං
1193	20	තොබෙජේති	තොබෙජේති
1193	36	ලොකිකකුශලාබ්‍යාකාචු	ලොකිකකුශලාබ්‍යාකාචු
1198	12	උතකාලොක	උතකාලොක
1198	28	අයොනිසො	යොනිසො
1198	34	බාහුසංවෙවන	බාහුසංවෙවන
1205	6	අභිකමාගීයෙනැයි	අභිකමාගීයෙනැයි
1205	9	ආරූපෙප	ආරූපෙප
1205	21	කාරෙපන	කාරෙපන පන
1207	15	පුරිෂ	පුරිෂ

* සෙසු තත්තිද මෙසේමයි.

පිට	පෙළ	අශුඛ	ශුඛ
1208	9	උදග්‍රහණයෙහිලා	උදග්‍රහණයෙහි ලා
1208	23	උදග්‍රහණයවේ	උදග්‍රහණය වේ
1213	17	අයෝනිසො	යෝනිසො
1218	11	හිතනොවෙති	ප්‍රතිත නොවෙති
1220	9	දීපකපලලික	දීපකපලලික
1221	12	පුග්‍රහලසෙවනා	පුග්‍රහලසෙවනා
1222	15	ප්‍රගහාර	ප්‍රාගහාර
1224	30	නිදසුන	නිදසුන
1227	9	හොති,වේද;	නහොති, නොවේද;
1238	2	සමෙබ්බාභිග්‍රහණානිසා	සමෙබ්බාභිග්‍රහණානිසා
1238	18	ගිහිනොපි	ගිහිනොපි
1238	19	සිලවනනාන	සිලවනනාන
1247	39	මග්‍ගෙනා	මග්‍ගෙන,
1257	10	දසනන,	දසනන
1267	20	භූමිලඬුපපනන	භූමිලඬුපපනන
1269	15	සමුද්‍රපෙතිනම	සමුද්‍රපෙති නාම
1273	5	පච්ඡමමුඛනිසසිනෙන	පච්ඡමමුඛනිසසිනෙන
1273	15	යාවමතිබ්බකො	යාවමතිබ්බකො
1281	24	අතිආහංසු	ඉති ආහංසු
1293	35	ආදිය	ආදීති
1297	22	භූමිලබ්බාතපනන	භූමිලබ්බාතපනන
1298	4	යථකිං	යථා කිං
1302	25	වග්‍ගවජ්ඣං	මග්‍ගවජ්ඣං
1307	20	ජනෙන	ජනෙන
1308	2	සුඤ්ඤතපටිපදා	සුඤ්ඤතපටිපදා
1308	24	සුභිකආපපණ්ණිතා	සුභිකආපපණ්ණිතා
1316	5	එකසමිං	එතසමිං
1318	32	ඡන්දිසිපාදං	ඡන්දිසිපාදං
1323	26	සමාධිවිසෙසනානං	සමාධිවිසෙසනානං
1323	32	අතබ්බිසෙසනනනා	අතබ්බිසෙසනනනා
1324	39	සාඛිපාදය	සාඛිපාදය
1326	7	පච්චුපසිනෙ	පච්චුපසිනෙ
1326	11	ජාතිං	ජාතිං සොධෙඤා
1333	37	කියෙය්‍යයන්	කියෙය්‍යයන්
1334	16	වතුනන	වතුනන
1335	37	නිෂ්ප්පනනා	නිෂ්ප්පනනා
1335	37	නිෂ්ප්පනනධම්මජාතය	නිෂ්ප්පනනධම්මජාතය
1338	22	වෙන්වා	වෙන්ව
1338	26	න විනා	න විනා

පිට	පෙළ	අශ්ව	ශ්ව
1343	10	නීහරිකාව	නීහරිකාව
1350	15	පතිසාන,	පතිසානං
1354	15	ඇක්තේය,	ඇක්තේය
1357	34	පසසභිකායසා	පසසභිකායසා
1359	34	විරකතමපීති	විරකතමපීති
1362	31	බමො,	බමො
1373	30	නිසසින,,	නිසසිනං,
1374	17	භාවනමනුයුතො	භාවනමනුයුතො

විනිස භාගය නිමි.

නෘතිය භාගය

1409	20	අනුචාරවසෙන	අනුචාරවසෙන
1420	31	පනා	පනා
1427	37	එහිතිකුසම්පද,	එහිතිකුසම්පද,
1447	3	කරණවනනංවා	කරණමනනං වා
1451	25	අකොට්ටිතො	අකොට්ටිතො
1458	38	මුද්ගසමුගයාගේ	මුද්ගසුපයාගේ
1461	33	මතිපතිකා	මතපතිකා
1462	15	නිසානනං	නිසානනං
„	35	බාධිසාම	බනිසාම
„	41	සිකබමාන	සිකබමානා
1464	16	ශුඛා	ශුඛා
1470	12	සංවරතෙනන	සංවරතෙනන
1476	34	අටසැට	එක්ලක්ෂ අටසැට
„	37	අටසැටදහසක්	එක්ලක්ෂ අටසැටදහසක්
1480	36	සිහවිජමතිකං	සිහවිජමතිකං
1491	5	විවරාදි	විවරාදි
1507	23	කතිමිති	කතමිති
1514	15	ආපථගතරූපෙ	ආපාථගතරූපෙ
1519	27	විපථා වසෙන	විපථාරවසෙන
1528	21	ආරඬො	ආරඬො
1538	21	නියජ්ජාය	නිසජ්ජාය
1549	24	නිවාසනවසෙන	නිවාසනවසෙන
„	30		ආරඤ්ඤකං භික්ඛුං සන්ධාය (යනු අනුභි)
1550	16	කරොති	කරොනති

පිට	පෙළ	අශ්ව	ශ්ව
1551	9	නුවණින්	නුවණින්
1552	31	අසියයොජනමපි	අසියයොජනමපි
1553	37	එළකලොමමෙව	එළකලොමමෙව
1554	3	සත්ථිකා	සත්ථිකා
1555	27	අශ්වො	අවශ්වො
1561	7	විවිච්ඡා	විවිකිච්ඡා
1565	21	සමානිඥතවය	සමානිඥතවය
1567	40	නොගැඹුරු වූ	නොගැඹුරු වූ
1568	4	භාවෙනාති	භාවෙනාති
1570	11	ඔවුනොටුන්	ඔවුනොටුන්
1571	5	වුත්තවෙව	වුත්තවෙව
1577	23	කමුටුපගඤ්ඤවතුන්.	කමුටුපගඤ්ඤවතුන්.
„	31	බහිසාභුතං	බහිසාභුතං
„	32	පවතනිතො	පවතනිතො
1596	28	මිත්‍ර	මිත්‍ර
1602	22	භාවනා විසේසො	භාවනා විසේසො
„	27	කාමරාගයාගේ	කාමරාගයාගේ
1603	39	අනනාපානාදීන්	අනනාපානාදීන්
1604	6	නිසුතිකෙසු	නිසුතිකෙසු
1607	10	සංසඤ්ඤානොතිප්පණිකා	සංසඤ්ඤානොතිප්පණිකා
1612	13	මුච්ඡාචාරො	මුච්ඡාචාරො
1613	12	සාගතීකානෙව	සාගතීකානෙව
1615	22	සමපතියෙති	සමපතියෙති
1619	5	කමිසන්ට	කමිසන්ට
1620	6	කොඨාවසෙන	කොඨාවසෙන
1621	36	අලොස	අලොස
1628	13	යමපතනවිරති	යමපතනවිරති
1632	26	ඔසිති	ඔසිති
1636	33	උසස්නනා	උසස්නනා
1636	37	ආඤ්ඤා	ආඤ්ඤා
1637	17	බුඛාවචනස	බුඛාවචනස
1644	20	පෙරළෙන්නාහු	පෙරළෙන්නී
„	21	පෙරළෙති	පෙරළෙති
1647	13	දෙනුනෙක්	දෙනුනෙක්
1648	30	උග්ගණ්ඨකා	උග්ගණ්ඨකා
„	38	කම්බලං	කම්බලං
1649	20	සමමසානං	(සමමසානං),
1650	35	උපසංඝාතස	උපසංඝාතස
1655	15	අත්භාවං ව	අත්භාවං ව

පිට	පෙළ	අශ්ව	ශ්ව
1659	24	පිළිසැඬිය,	පිළිසැඬියා
1663	30	තොකරනලද	තොකරනලදි.
"	37	තොවදුරනලදේ	තොවදුරනලද්දේ
1671	10	සුතතානන	සුතතානන
1673	27	පඤ්ඤාපුච්ඡක	පඤ්ඤාපුච්ඡක *

තාත්‍ය භාෂය නිමි.

චතුර්ථ භාෂය

1685	35	ජාතසද්දෙද	ජාතසද්දෙද
1688	24	චතුරේශ්වරද්‍රැශ්. ඥානයද	චතුරේශ්වරද්‍රැශ්. ඥානයද
1698	22	වුඩ්භිඤ්ච	වුඩ්භිඤ්ච
"	40	සබ්බස්මිම භාමිති පටිපදා ඤ්ඤාන කම්මා වරණ භාවං. පස්සති තිහෙතු පටිසන්ති දස්සනතො	} මේ කොටස වැඩිසි
1699	5	තානාධිමුත්තිකත ඤ්ඤාන	
1704	8	කාරණතනති	තානාධිමුත්තිකතා ඤ්ඤාන
1709	13	සබ්බපදෙසු	කාරණතනති
1712	31	අතිකෙක්මය	සබ්බපදෙසු
1713	21	වචනාපෙති	අතිකෙක්මය
1717	5	වුත්තානතා	වචනාපෙති
1722	15	කපිමුඛපරතො	වුත්තානතා
1722	21	වේනියවඤ්ඤා	කපිමුඛපරතො
1723	11	තොනති	වේනියවඤ්ඤා
1724	19	කරුණමිති	තොනති
1725	8	ප්‍රඥපතියෙක්	කරුණමිති
1738	33	චිත්තාය	ප්‍රඥපතියෙක්
1740	26	තො	චිත්තාය
1800	11	ලිඛිතවිපයඝාසය වු	තො
1800	14	අනන්තරියං	ලිඛිතවිපයඝාසය නොවු
1812	24	පස්මමග්ගතො	අනන්තරියං
1812	35	ගණනියානි	පස්මමග්ගතො
			ගණනියානිනි එකඤ්ඤානි නාමං අකාසි. අයං පුග්ගලො දුතියං. තතියං. චතුර්ථං පඤ්ඤාමං. ඡස්මං. භවං. නිබ්බන්ධනො. අරහත්තං. ගණනියානිනි කොලංකො ලොති නාමං අකාසි. අයං.

* සෙසු තැන්හිද මෙසේමයි.

පිට පෙළ	අශ්ව	ශ්ව
		පුග්ගලො සත්තමං භවං නිබ්බතෙතො අරහතං ගණිසාතිති.
1815	15	අමනාකකනති
1817	8	ගොනති, වෙත්; සත්ත ලභව
		පස්මමග්ගෙනව, ප්‍රථම මාගී යෙන්ද; අනුප්පජ්ඣා ව, නොඉපදම; කිලෙසා, කෙ ලෙස්නු; බෙපෙනබ්බා, පැති යුත්තානු; ගොනති, වෙත්.
1817	25	ප්‍රඥාපුති
1828	2	මසකකිත
1830	34	දෙසනාය
1852	3	චාරසක
1855	26	වීරවසහස්සං
1871	10	තත්ථ
1873	38	චෙරස්සාති
1878	20	අනුසංසිචා
„	34	නිවයසානං
1888	6	උසාපෙතුං
1892	8	දුතියං බලං
1915	6	මහාකිලෙසෙව
1920	3	තිකෙණ්ණජ්ඣය
1923	15	උප්පජ්ජනාරහො
1939	27	මිත්තා'වුපායෙන
1951	24	අජගරො
1962	17	පතිසාභාවොති
1967	39	පත'ස්ස
1976	12	xi
1979	12	පිතරා සභිං
1982	12	ස්පතවසෙන
1988	5	විමනාපනං
„	16	උඤ්ජාචරියාය
„	22	තදුපාදය
1989	5	ධම්මකරණං
1993	17	උපනාමනගෙතුභුතං
1996	8	ධම්මකරණං
2008	23	අත්තපරිභාවොති.
2009	39	සෙසො

සිට	පෙළ	අශ්ව	ශ්‍රව
2011	37	වයා	වයං
2012	31	සබ්බං	සබ්බථ
2020	8	මසාකට	මසාකයට
2032	39	ජගහරණතො	ජයාහරණතො
2035	29	ඇදනැතිබැව්නුගේ	ඇදඇතිබැව්නුගේ
"	30	ඇදනැතිබව	ඇදඇතිබව
2051	24	සතෙතා	සතෙත
2055	40	දොමිනසාදිත්	දොමිනසාදිත්
2057	34	ආදිමාහං	ආදිමාහ
2058	36	පටිකඛිපනතිති	පටිකඛිපනතිති
2060	15	සෙවකයෙන්	සෙවකයෙන්
2069	35	කොටුපාසාසයා	කොටුපාසාසයා
2071	5	කැබිති (සත්ත ලකෂ)	සබ්බෙස කැබිතිති ලජ්ජපටි පනෙතාති ආදිතං පදනං වසෙන එවරුපං පටිපදං පටිපනතා වතතාරො මග්ගසා වතතාරො එලසාති අභිනතං සුගගලාතං සමුහ භූතො සබ්බසා තාම අත්තිනුබො? තත්තිති කැබිති.
2071	27	අභ සඤ්ඤිවාදා	අභ අසඤ්ඤිවාදා
2073	3	වුචාය	වුචාය
2075	38	අභ සඤ්ඤිවාදා	අභ අසඤ්ඤිවාදා
"	39	සංඤ්ඤිවාදයෝ	අසංඤ්ඤිවාදයෝ
2081	6	කායවාචිමතො	කායවාචිමතො
2082	23	සංඝො	සංඝ
2089	15	අප්පතිස්සයොති	අප්පතිස්සයොති
2093	25	ලභාමිති	ත ලභාමිති
2095	39	ලභාමිති	ත ලභාමිති
"	"	ලබමිසි	තොලබමිසි
2098	27	රූපාවචරරූපාවචර	රූපාවචරාරූපාවචර
2123	15	ආයුඅනතරං	ආයුඅනතරං පන තෙසං නානා පරිත්තනා ආහා එතෙසනති පරිත්තනාහා; අප්පමාණා ආහා එතෙසනති අප්පමාණාහා; දණ්ඩදිපිකාය අවචි විශ එතෙසං සරීරතො ආහා ජිජ්ජනා ජිජ්ජනා පතනති විශ සරති විසරතිති

පිට පෙළ අග්‍ර

ග්‍ර

2138 16 අ වජ්‍ය
 „ 18 සුච්ඡාය වජ්‍යයෙහිද

ආභ්‍යාස; ඉමෙපි නයො
 ජනා දුතියඤ්ඤාන භූමියං
 එකතලෙ වසනති. ආයු
 අනාරං පන නෙසං නානා.
 ආවජ්‍ය
 සුච්ඡායවජ්‍යයෙහිද

වතුථි භාගය නිමි